

Holy Bible

Aionian Edition®

Kiugo Githeru Kĩa Ngai Kĩhingũre
Kikuyu Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®
Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingüre
Kikuyu Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/6/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Biblica, Inc., 2013

Original work available for free at www.biblica.com and open.bible

Formatted by Speedata Publisher 5.1.9 (Pro) on 6/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Kikuyu at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal!* However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Kikuyu at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
- 05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

OLD TESTAMENT

Kīambīrīria	11
Thaama	144
Alawii	256
Ndari	341
Gūcookerithia	454
Joshua	550
Atiirīrīri	619
Ruthu	683
1 Samūeli	692
2 Samūeli	775
1 Athamaki	846
2 Athamaki	934
1 Maündū	1018
2 Maündū	1096
Ezara	1191
Nehemia	1217
Esiteri	1256
Ayubu	1279
Thaburi	1346
Thimo	1508
Kohelethu	1567
Rwīmbo	1588
Isaia	1599
Jeremia	1742
Macakaya	1899
Ezekieli	1912
Danieli	2055
Hosea	2098
Joeli	2118
Amosi	2126
Obadia	2142
Jona	2145
Mika	2150
Nahumu	2162
Habakuku	2167
Zefania	2173
Hagai	2179
Zekaria	2184
Malaki	2207

NEW TESTAMENT

Mathayo	2217
Mariko	2303
Luka	2357
Johana	2450
Atūmwō	2518
Aroma	2610
1 Akorinitho	2652
2 Akorinitho	2691
Agalatia	2717
Aefeso	2731
Afilipi	2744
Akolosai	2754
1 Athesalonike	2763
2 Athesalonike	2771
1 Timotheo	2776
2 Timotheo	2787
Tito	2795
Filemona	2800
Ahibirania	2802
Jakubu	2831
1 Petero	2841
2 Petero	2852
1 Johana	2859
2 Johana	2869
3 Johana	2871
Judasi	2873
Kūguūrīrio	2876

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

OLD TESTAMENT

Ngai aarīkia kūrutūrūra mündū ūcio-ři, akīiga akerubi mwena wa irathīro wa Mūgūnda wa Edeni,
o na rūhiū rwa njora rwarīmbükaga mwaki na rwahenagia mbarī ciathe,
nī ūndū wa kūgitīra njīra ya gūthīi mūtī-inī ūcio wa muoyo.

Kīambīrīria 3:24

Kīambīrīria

1 Kīambīrīria-inī kīa maündū mothe, Ngai nīombire igūrū na thī. **2** Hīndī īyo thī ndīarī ūrīa yatarī na ndīarī na kīndū, nayo nduma yarī igūrū rīa kūrīa kūriku, nake Roho wa Ngai aareerete igūrū rīa maaī. **3** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Nīkūgīe ūtheri,” na gūkīgīa ūtheri. **4** Ngai akīona atī ūtheri ūcio warī mwega, nake akīgayūkania ūtheri na nduma. **5** Ngai agīīta ūtheri ūcio “mūthenya,” nayo nduma akīmīta “ūtukū.” Na gūkīgīa hwaī-inī, na gūkīgīa rūciinī. Ūcio ūgītuīka mūthenya wa mbere. **6** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Nīkūgīe wariī mūnene gatagatī ka maaī ūgayūkanie maaī na marīa mangī.” **7** Nī ūndū ūcio Ngai agīkīra wariī ūcio na akīgayūkania maaī marīa maarī thī ya wariī ūcio na maaī marīa maarī igūrū rīaguo. Na gūgītuīka o ūguo. **8** Ngai agīīta wariī ūcio “matu mairū.” Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Ūcio ūgītuīka mūthenya wa keerī. **9** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Maaī marīa marī thī ya matu mairū nī mongane handū hamwe na kūgīe thī nyūmū.” Na gūgītuīka o ūguo. **10** Ngai agīīta kūrīa kūmū “thī,” namo maaī marīa maacockanīire akīmeeta “maria.” Nake Ngai akīona atī ūndū ūcio warī mwega. **11** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Thī nī īmere mīmera: Mīmera īrīa īciaraga mbeū, na mītī īrīa īciaraga matunda marī na mbeū thīinī, kūringana na mīthembā yayo.” Na gūgītuīka o ūguo. **12** Thī īkīmera mīmera: Mīmera īgūciara mbeū kūringana na mīthembā yayo, na mītī īgūciara matunda marī na mbeū thīinī kūringana na mīthembā yayo. Nake Ngai akīona atī ūndū ūcio warī mwega. **13** Nakuo gūkīgīa

hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Ūcio ūgītuīka mūthenya wa gatatu. **14** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Nīkūgīe imūrī warīi-inī wa matu mairū cia kūgayūkania mūthenya na ūtukū, na irekwo ituīke imenyithania cia imera, na mīthenya na mīaka. **15** Na ituīke imūrī warīi-inī ūcio wa matu mairū, itūmage thī kūgīage na ūtheri.” Na gūgītuīka o ūguo. **16** Ngai nīombire imūrī igīrī nene. Kīmūrī kīrīa kīnenanene, nīkīo riūa, kīarage mūthenya; nakīo kīmūrī kīrīa kīninanini, nīkīo mweri, kīarage ūtukū. O na ningī akīūmba njata. **17** Ngai agīciiga warīi-inī wa matu mairū itūmage thī kūgīe ūtheri, **18** ciarage mūthenya na ūtukū, na igayūkanagie nduma na ūtheri. Nake Ngai akīona atī ūndū ūcio warī mwega. **19** Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Ūcio ūgītuīka mūthenya wa kana. **20** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī: “Maaī nīmaiyyurwo nī ciūmbe irī muoyo, nacio nyoni nīciūmbūkagīre igūrū rīa thī gūtuīkania warīi wa matu mairū.” **21** Nī ūndū ūcio Ngai akīūmba ciūmbe iria nene cia iria-inī na kīūmbe o gīothe kīrī muoyo na kīongoyaga, ikīiyūra maaī-inī kūringana na mīthemba yacio, na nyoni o yothe īrī mathagu kūringana na mūthemba wayo. Nake Ngai akīona atī ūndū ūcio warī mwega. **22** Ngai agīcirathima akiuga atīrī, “Ciaranai mūīngīhe, mūiyūre maaī-inī marīa marī maria-inī, nacio nyoni nīcīngīhe thī.” **23** Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Ūcio ūgītuīka mūthenya wa gatano. **24** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Thī nīgīe ciūmbe irī muoyo kūringana na mīthemba yacio: mahīū, na ciūmbe iria ithīagīra thī, na nyamū cia gīthaka, o nyamū kūringana na mūthemba wayo.” Na gūgītuīka o

ūguo. **25** Ngai akīumba nyamū cia gīthaka kūringana na mīthemba yacio, na mahiū kūringana na mīthemba yamo, na ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī kūringana na mīthemba yacio. Nake Ngai akīona atī ūndū ūcio warī mwega. **26** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, “Nītūmbei andū na mūhianīre witū, mahaanane na ithuī, nao maathage thamaki cia iria na nyoni cia rīera-inī, na mahiū ma thī yothe, na maathage ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī.” **27** Nī ūndū ūcio Ngai akīumba mūndū **28** Ngai akīmarathima, akīmeera atīrī, “Ciaranai mūingīhe, mūiyūre thī na mūmītoorie. Athagai thamaki cia iria na nyoni cia rīera-inī, na mwathage ciūmbe ciothe irī muoyo iria ithiiagīra thī.” **29** Ningī Ngai akiuga atīrī, “Nīndamūhe mīmera yothe ya thī ūrīa īciaraga mbeū, na mūtī o wothe ūrīa īciaraga matunda marī mbeū thīinī. ūyo ūgūtuīka irio cianyu. **30** Na kūrī nyamū ciothe cia gūkū thī, na nyoni ciothe cia rīera-inī, o na ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī, na kīndū o gōthe kīrī mīhūmū ya muoyerī, ndaacihe mīmera mīruru yothe ūtuīke irio ciacio.” Na gūgūtuīka o ūguo. **31** Ngai akīona atī kīndū kīrīa gōthe oombīte kīarī kīega mūno. Nakuo gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. ūcio ūgūtuīka mūthenya wa gatandatū.

2 Igūrū na thī ikīrīka na ūgemu wacio wothe. **2** Naguo mūthenya wa mūgwanja wakinya, Ngai agīkorwo arīkītie wīra ūcio aarutaga; nī ūndū ūcio Ngai akīhurūka mūthenya ūcio wa mūgwanja kuuma wīra-inī wake wothe. **3** Nake Ngai akīrathima mūthenya ūcio wa mūgwanja na akīwamūra, tondū nī mūthenya ūrīa we aahurūkire kuuma wīra-inī wothe ūrīa aarutīte wa ūumbi. **4** ūcio

n̄guo ūhoro ūr̄ia w̄iḡi īḡur̄ū na th̄i r̄ir̄ia ciombirwo. R̄ir̄ia Jehova Ngai ombire th̄i na īḡur̄ū-r̄i, **5** ḡūtiar̄i kahinga o na kamwe ga ḡithaka koonekete th̄i kana m̄umera wa ḡithaka ūkamera. N̄i tondū Jehova Ngai ndoir̄itie mbura th̄i na ḡūtiar̄i m̄undū wa k̄ur̄ima m̄uḡunda, **6** no t̄ur̄ū ū twoimaga na th̄i na t̄ukaihūgia th̄i īḡur̄ū guothe. **7** Nake Jehova Ngai ak̄ūmba m̄undū kuuma r̄uk̄ungū-in̄i rwa th̄i, na ak̄m̄uhuh̄ira m̄ih̄um̄ ya muoyo maniūr̄ū-in̄i make, nake m̄undū ūcio ak̄ḡia na muoyo. **8** Ninḡi Jehova Ngai n̄iathondekete m̄uḡunda mwena wa irath̄iro, o k̄uu Edeni; na k̄uu n̄ikuo aigire m̄undū ūcio oomb̄ite. **9** Nake Jehova Ngai aḡit̄uma th̄i ūmere m̄it̄i ya m̄ithemba yothe na ūkure. Yar̄i m̄it̄i m̄iega ūkioneke na maitho na yaciara ga matunda mega ma k̄ur̄ia. Gatagat̄i ka m̄uḡunda ūcio n̄i haar̄i na m̄ut̄i wa muoyo, na m̄ut̄i wa ūmenyo wa ḡuk̄ūrana wega na ūru. **10** Na n̄i kwar̄i r̄ū ū rwathereraga ruum̄ite Edeni r̄ukaihūgia m̄uḡunda ūcio; ruoima Edeni r̄ukagayūkana r̄ūgatuika nj̄ū ūnya. **11** R̄ū ū rwa mbere rw̄it̄agwo Pishoni; na n̄iruo r̄uthiūrūrūkaga b̄ur̄uri wothe wa Havila, k̄ur̄ia k̄ur̄i thahabu. **12** (Thahabu ya b̄ur̄uri ūcio n̄i njega; ninḡi k̄uu no k̄ur̄i maguta manungi wega metagwo bendora, na t̄uhiga twa goro tw̄it̄agwo onigithi.) **13** R̄ū ū rwa keer̄i rw̄it̄agwo Gihoni; naruo r̄uthiūrūrūkaga b̄ur̄uri wothe wa Kushi. **14** R̄ū ū rwa gatat̄i rw̄it̄agwo Hidekela naruo r̄ū ū rwa kana rw̄it̄agwo Farati. **15** Jehova Ngai ak̄oya m̄undū ūcio oomb̄ite, ak̄m̄ūiga m̄uḡunda-in̄i ūcio wa Edeni aūr̄image na aūmenyaḡir̄ire. **16** Nake Jehova Ngai aḡatha m̄undū ūcio, ak̄mw̄ira at̄ir̄i, “No ūr̄e maciaro ma

mütī o wothe ūrī mūgündā ūyū; **17** no rīrī, ndūkanarīe maciaro ma mütī ūrīa wa ūmenyo wa gūkūūrana wega na ūūru, nīgūkorwo rīrīa ūkaamarīa, ti-itherū no gūkua ūgaakua.” **18** Ningī Jehova Ngai akiuga atīrī, “Ti wega mūndū ūyū aikare arī wiki. Nīngūmūmbīra mūteithia ūrīa ūmwagīrīire.” **19** Na rīrī, Jehova Ngai nī oombīte nyamū ciothe cia gīthaka na nyoni cia rīera-inī kuuma tīri-inī. Agīcirehe kūrī mūndū ūcio one marītwa marīa egūcitunga; na ūrīa mūndū ūcio aatuire kīūmbe o gīothe kī muoyo, rīu rīgītuīka rītwa rīakīo. **20** Nī ūndū ūcio mūndū ūcio akīhe mahiū mothe marītwa, o na nyoni cia rīera-inī na nyamū ciothe cia gīthaka. No Adamu ndooneirwo mūteithia ūmwagīrīire. **21** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai agītūma mūndū ūcio akome toro mūnene mūno; na rīrīa aakomete, Jehova Ngai akīruta rūbaru rūmwe rwa mūndū ūcio na agīcookia nyama hau rwarī. **22** Hīndī īyo Jehova Ngai akīūmba mūndū-wa-nja kuuma rūbaru rūrīa aarutīte kūrī mūndū ūcio na akīrehe mūndū-wa-nja ūcio kūrī we. **23** Mūndū ūcio akiuga atīrī, “Hī! Rīu-rī, rīrī nī ihīndī kuuma mahīndī makwa, na nyama cia mwīrī wakwa. Arīītagwo mūndū-wa-nja, tondū aarutirwo kuuma kūrī mūndū mūrūme.” **24** Gīkī nīkīo gītūmaga mūndū mūrūme atige ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia wake, nao magatuīka mwīrī ūmwe. **25** Acio eerī, mūndū ūcio na mūtumia wake, maarī njaga, na matiaconokaga.

3 Na rīrī, nyoka yarī na wara mūingī gūkīra nyamū ciothe cia gīthaka iria Jehova Ngai oombīte. Nyoka īyo īkūuria mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Ti-itherū Ngai nī oigire mūtikanarīe maciaro kuuma mütī o wothe wa mūgündā

ūyū?” 2 Mündū-wa-nja ūcio agīcookeria nyoka īyo atīrī,
“No tūrīe matunda ma mītī īrīa īrī mūgūnda ūyū, 3 no
Ngai aatwīrire atīrī, ‘Mūtikanarīe matunda ma mūtī ūrīa
ūrī gatagatī ka mūgūnda ūyū, na mūtikanaūhutie, nīguo
mūtigakue.” 4 No nyoka īkīra mündū-wa-nja ūcio atīrī,
“Ti-itherū mūtingīkua. 5 No Ngai nīoī atī rīrīa mūkaarīa
matunda macio, maitho manyu nīmakahingūka, mūtuīke
o ta Ngai, mūmenyage wega na ūūru.” 6 Rīrīa mündū-wa-
nja ūcio onire atī matunda ma mūtī ūcio maarī mega ma
kūrīa, na ma kwendeka makīonwo na maitho, o na ma
kwīrirīrio nī ūndū wa kūuhīgia mündū, agītua mamwe,
akīrīa. Agīcooka akīhe mūthuuri wake, ūrīa maarī nake,
nake akīrīa. 7 Hīndī īyo maitho mao eerī makīhingūka, nao
makīmenya atī maarī njaga; nī ūndū ūcio magītumania
mathangū ma mūkūyū, magīthondekera kīndū gīa
kūhumbīra njaga yao. 8 Hwaī-inī rīrīa riūa rīarurīte-rī,
mündū ūcio na mūtumia wake makīigua makinya ma
Jehova Ngai agīceera kūu mūgūnda-inī, nao makīhitha
mītī-inī ya mūgūnda nīguo Jehova Ngai ndakamone. 9
No Jehova Ngai agīta mündū ūcio, akīmūuria atīrī, “Ūrī
ha?” 10 Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī ngūiguire ūgīceera
mūgūnda-inī ndeetigīra tondū nyuma njaga; nī ūndū
ūcio ndeehitha.” 11 Nake Jehova akīmūuria atīrī, “Nūū
ūkwīrire atī ūrī njaga? Kaī ūrītīe matunda ma mūtī ūrīa
ndagwaathire ngīkwīra ndūkanaūrīe?” 12 Mündū ūcio
akiuga atīrī, “Mündū-wa-nja ūrīa waheire ndūūranie
nake nīwe ūūheire matunda mamwe ma mūtī ūcio, na nī
ndarīa.” 13 Nake Jehova Ngai akīuria mündū-wa-nja ūcio
atīrī, “Atī nī atīa wīkīte?” Mündū-wa-nja ūcio akiuga atīrī,

“Nī nyoka īheenirie na niī ndarīa matunda macio.” **14** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai akīra nyoka atīrī, “Tondū nīwīkīte ūguo-rī, “Wee ūrogwatwo nī kīrumi gūkīra mahiū mothe na gūkīra nyamū ciothe cia gīthaka! Ūrīthiiaga na nda, na ūrīrīīaga rūkūngū matukū mothe ma muoyo waku. **15** Na nīngūtūma kūgē ūthū gatagatī gaku na mūndū-wanja ūyū, na gatagatī ka rūciaro rwaku na rwake; nake nīagakūhehenja mūtwe, nawe nīūkamūgūtha ndiira ya kūgūrū gwake.” **16** Ningī akīra mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Nīngūkūingīhīria ruo mūno hīndī ya gūciara; ūrīciaraga ciana na ruo. Merirīria maku marīkoragwo marī harī mūthuuriguo, nake nīarīgwathaga.” **17** Ningī Ngai akīra Adamu atīrī, “Tondū nīwāthīkiire mūtumia waku, na warīa matunda ma mūtī ūrīa ndagwaathire, ngīkwīra atī, ‘Ndūkanarīe,’ “Thī nīyarumwo nī ūndū waku; ūrīrīīaga irio ciayo na ruo rwa mīnoga matukū mothe ma muoyo waku. **18** ūrīgūciaragīra mīigua na mahiū ma nyeki-inī, nawe ūrīrīīaga mīmera ya mūgūnda. **19** Ūrīrīīaga irio cia thithino ya mīnoga yaku, o nginya rīrīa ūgaacooka tīri-inī, tondū nokuo warutītwo; tondū wee ūrī rūkūngū na ūgaacooka o rūkūngū-inī.” **20** Adamu agīita mūtumia wake Hawa, tondū nīwe watūkire nyina wa arīa othe matūrāga muoyo. **21** Jehova Ngai agīthondekera Adamu na mūtumia wake nguo cia njūūa, akīmahumba. **22** Nake Jehova Ngai akiuga atīrī, “Mūndū ūyū nīatuīkīte o ta ūmwe witū, akamenya wega na ūūru. Ndagīrīire gwītīkīrio atue matunda ma mūtī wa muoyo o namo, amarīe nake atūūre nginya tene.” **23** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai akīmūingata kuuma Mūgūnda wa Edeni

athiĩ akarĩmage tĩri-inĩ kûrĩa aarutĩtwo. **24** Ngai aarĩkia kûrutûrûra mündû ūcio-rĩ, akĩiga akerubi mwena wa irathĩro wa Mûgûnda wa Edeni, o na rûhiû rwa njora rwarîrîmbûkaga mwaki na rwahenagia mbarĩ ciothe, nĩ ûndû wa kûgitîra njîra ya gûthiï mûtî-inî ūcio wa muoyo.

4 Nake Adamu agîkoma na mûtumia wake Hawa, nake akîgîa nda, agîciara Kaini. Nake akiuga atîrî, “Ndîkûgîna na mwana wa kahîi nî ûndû wa gûteithio nî Jehova.” **2** Thuutha ūcio agîciara Habilî, mûrû wa nyina. Habilî aarî mûrîithi wa mbûri nake Kaini aarî mûrîmi. **3** Maikarîte kwa ihinda-rî, Kaini akîrehe maciaro mamwe ma mûgûnda marî igongona kûrî Jehova. **4** No Habilî akîrehe marigitthathi mamwe marîa manoru ma rûûru rwake. Nake Jehova agîkenio nî Habilî na igongona rîake, **5** no ndaakenirio nî Kaini na igongona rîake. Nî ûndû ūcio Kaini akîrakara mûno, na agîtukia gîthiithi. **6** Nake Jehova Ngai akîuria Kaini atîrî, “Urakarîte nîkî? Na nî kîi gîtûmîte ūtukie gîthiithi? **7** Üngîka ûrîa kwagîrîire-rî, no wage gwitîkîrîka? No üngîaga gwîka ûrîa kwagîrîire-rî, mehia makuoheirie mûrango-inî waku makenda gûgwatha; no wee no nginya ûmatoorie.” **8** Thuutha ūcio Kaini akîira mûrû wa nyina Habilî atîrî, “Nîtumagare tûthiï mûgûnda.” Na rîrîa maarî kuu mûgûnda, Kaini agîtharîkîra mûrû wa nyina Habilî, akîmûrûraga. **9** Nake Jehova akîuria Kaini atîrî, “Arî ha mûrû-wa-nyûkwa Habilî?” Nake akîmûcookeria atîrî, “Niî ndiûî, kaî arî niî mûmenyereri wa mûrû-wa-maitû?” **10** Jehova akîmûuria atîrî, “Nî atîa wîkîte? Ta thikîrîria! Thakame ya mûrû-wa-nyûkwa nîrangaîra ĩrî tûri-inî. **11** Na rîrî, nîûgwatîtwo nî kîrumi na ûkaingatwo

mūgūnda ūrīa waathamirie kanua kaguo kwamūkīra thakame ya mūrū-wa-nyūkwa kuuma guoko-inī gwaku.

12 Rīrīa ūrīurīmaga-rī, ndūgacooka gūgūciarīra maciaro maguo. Ūgūtuīka mūndū ūtakindagīria, wa kūrūraga gūkū thī.” **13** Nake Kaini akīira Jehova atīrī, “Iherithia rīakwa nī inene gūkīra ūrīa ingīhota gwītiiria. **14** Ūmūthī ūyū nīuranyingata kuuma mūgūnda ūyū na ndūure hithītwo ūthiū waku; ngūtuīka mūndū ūtakindagīria, wa kūrūraga gūkū thī, na ūrīa wothe ūkaanyona nīakanjūraga.” **15** No Jehova akīmwīra atīrī, “Aca, ti ūguo; mūndū o na ūrīkū angīkooraga Kaini, nīakarīhio maita mūgwanja.” Jehova agīcooka agīkīra Kaini rūrīri nīgeetha ūrīa wothe ūngīmuona ndakamūūrage! **16** Nī ūndū ūcio Kaini akīehera akiuma harī Jehova, na agītūura būrūri-inī wa Nodu, mwena wa irathīro rīa Edeni. **17** Kaini agīkoma na mūtumia wake, na akīgīa nda, agīciara Enoku. Hīndī ūyo Kaini nīakaga itūura inene, na aarīkia kūrīaka, akīrīta Enoku o ta ūrīa mūriū eetagwo. **18** Nake Enoku agīciarīwo Iradu, nake Iradu aarī ithe wa Mehujaeli, nake Mehujaeli aarī ithe wa Methushaeli, nake Methushaeli aarī ithe wa Lameku. **19** Lameku ūcio akīhikia andū-a-nja eerī, ūmwe eetagwo Ada na ūrīa ūngī eetagwo Zila. **20** Ada agīciara Jabali; na nīwe ithe wa andū arīa matūūraga hema-inī na mariīithagia mahiū. **21** Mūrū-wa nyina eetagwo Jubali; nake nīwe ithe wa andū arīa othe mahūūraga inanda cia mūgeeto na makahuha mītūrirū. **22** Zila o nake aarī na mūriū, nake eetagwo Tubali-Kaini, na nīwe waturaga indo cia mīthembā yothe cia gīcango na cia kīgera. Tubali-Kaini aarī na mwarī wa nyina wetagwo Naama. **23** Lameku

akīra atumia ake atīrī, “Ada na Zila, taa thikīrīria; inyuī atumia a Lameku, ta iguai ciugo ciakwa. Nīnjūragīte mūndū nī ūndū wa kūndiihia, ngooraga mūndū mwīthī nī ūndū wa kūnguraria. **24** Angīkorwo Kaini arīhāgīrio maita mūgwanja-rī, Lameku nake akarīhāgīrio maita mīrongo mūgwanja na mūgwanja.” **25** Nake Adamu agīkoma na mūtumia wake rīngī, nake agīciara kaana ga kahī, na agīgatua Sethi, akiuga atīrī, “Ngai nīaheete mwana ūngī handū ha Habilī, ūrīa Kaini ooragire.” **26** Sethi o nake aarī na mūriū wake, nake akīmūtua rīitwa Enoshu. Hīndī ūyo nīrīo andū mambīrīirie gūkaīra rīitwa rīa Jehova.

5 Ūyū nīguo ūhoro ūrīa wandīkītwo wīgiī njiarwa cia Adamu. Hīndī ūrīa Ngai oombire mūndū-rī, amūumbire na mūhianīre wa Ngai. **2** Ngai aamoombire mūndū mūrūme na mūndū-wa-nja na akīmarathima. Na aarīkia kūmomba, akīmeeta “mūndū.” **3** Adamu aakinyia mīaka igana na mīrongo ītatū-rī, akīgīa na mūriū wamūtūkītie na wa mūhianīre wake; nake akīmūtua Sethi. **4** Na thuutha wa Sethi gūciarwo-rī, Adamu agītūūra muoyo mīaka ūngī magana manana, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **5** Mīaka yothe ūrīa Adamu aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na mīrongo ītatū, agīcooka agīkua. **6** Sethi aakinyia mīaka igana na ītano-rī, akīgīa na mūriū wetagwo Enoshu. **7** Na thuutha wa Enoshu gūciarwo-rī, Sethi agītūūra muoyo mīaka ūngī magana manana na mūgwanja na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **8** Mīaka yothe ūrīa Sethi aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na ikūmi na ūrī, agīcooka agīkua. **9** Enoshu aakinyia mīaka mīrongo kenda-rī, akīgīa

na mūriū wetagwo Kenani. **10** Na thuutha wa Kenani gūciarwo-rī, Enoshu agītūūra muoyo mīaka īngī magana manana na ikūmi na ītano, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **11** Mīaka yothe īrīa Enoshu aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na ītano, agīcooka agīkua. **12** Kenani aakinyia mīaka mīrongo mūgwanja-rī, akīgīa na mūriū wetagwo Mahalaleli. **13** Na thuutha wa Mahalaleli gūciarwo-rī, Kenani agītūūra muoyo mīaka īngī magana manana na mīrongo īna, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **14** Mīaka yothe īrīa Kenani aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na ikūmi, agīcooka agīkua. **15** Mahalaleli aakinyia mīaka mīrongo ītandatū na ītano-rī, akīgīa na mūriū wetagwo Jaredi. **16** Na thuutha wa Jaredi gūciarwo-rī, Mahalaleli agītūūra muoyo mīaka īngī magana manana na mīrongo ītatū, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **17** Mīaka yothe īrīa Mahalaleli aatūūrire muoyo yarī mīaka magana manana na mīrongo kenda na ītano, agīcooka agīkua. **18** Jaredi aakinyia mīaka igana na mīrongo ītandatū na īrī-rī, akīgīa na mūriū wetagwo Enoku. **19** Na thuutha wa Enoku gūciarwo-rī, Jaredi agītūūra muoyo mīaka īngī magana manana, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **20** Mīaka yothe īrīa Jaredi aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na mīrongo ītandatū na īrī, agīcooka agīkua. **21** Enoku aakinyia mīaka mīrongo ītandatū na ītano-rī, akīgīa na mūriū wetagwo Methusela. **22** Na thuutha wa Methusela gūciarwo-rī, Enoku agītūūra atwaranaga na Ngai mīaka magana matatū, akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **23** Mīaka yothe īrīa

Enoku aatūūrire muoyo yarī mīaka magana matatū na mīrongo ītandatū na ītano. **24** Enoku agītwarana na Ngai nginya akīagwo tondū Ngai nīamuoire. **25** Methusela aakinyia mīaka igana na mīrongo īnana na mūgwanja-ri, akīgīa na mūriū wetagwo Lameku. **26** Na thuutha wa Lameku gūciarwo-rī, Methusela agītūūra muoyo mīaka īngī magana mūgwanja na mīrongo īnana na īrī, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **27** Mīaka yothe īrīa Methusela aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na mīrongo ītandatū na kenda, agīcooka agīkua. **28** Lameku aakinyia mīaka igana na mīrongo īnana na īrī-rī, akīgīa mwana wa kahī. **29** Nake agīgatua Nuhu, akiuga atīrī, “Nīarītūhooragīria ruo rwa wīra na mīnoga ya moko maitū rīrīa tūkūrīma, tondū Jehova nīarumire thī.” **30** Thuutha wa Nuhu gūciarwo-rī, Lameku agītūūra muoyo mīaka īngī magana matano na mīrongo kenda na ītano, na akīgīa na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **31** Mīaka yothe īrīa Lameku aatūūrire muoyo yarī mīaka magana mūgwanja na mīrongo mūgwanja na mūgwanja, agīcooka agīkua. **32** Nuhu aakinyia ūkūrū wa mīaka magana matano-rī, akīgīa na ariū ake na nīo Shemu, na Hamu na Jafethu.

6 Rīrīa andū maambīrīirie kūingīha thī na magīciarīwo airītu-rī, **2** ariū a Ngai makīona atī airītu a andū maarī athaka, nao makīhikia o ūrīa mūndū ethuuragīra. **3** Nake Jehova akiuga atīrī, “Roho wakwa ndegūtūūra agianaga na mūndū nginya tene, tondū mūndū nī wa gūkua; matukū make marīkoragwo marī mīaka igana na mīrongo īrī.” **4** Na rīrī, matukū-inī macio, o na thuutha ūcio, rīrīa Anefilī

matūūraga gūkū thī, nīrīo ariū a Ngai maakomire na airītu a andū na magīciara ciana nao. Ciana icio nīcio ciarī njamba cia tene na andū arīa maarī igweta. **5** Jehova akīona ūrīa waganu wa andū waingīhīte gūkū thī, na atī merirīria ma meciiria ma ngoro ciao maarī mooru hīndī ciothe. **6** Jehova akīnyiitwo nī kīeha nī ūndū wa kūūmba mūndū gūkū thī, na ngoro yake īkīyūrwo nī ruo. **7** Nī ūndū ūcio Jehova akiuga atīrī, “Nīngūniina andū, o arīa nī ndombire, mathire kuuma thī, andū na nyamū, na ciūmbe iria ithiagīra thī, o na nyoni cia rīera-inī, nīgūkorwo ndī na kīeha nī ūndū wa gūciūmba.” **8** No Nuhu agīitikīrika maitho-inī ma Jehova. **9** Ūyū nīguo ūhoro wa Nuhu. Nuhu aarī mūndū mūthingu, ūtaarī na ūcuuke kūrī andū a hīndī yake, na nīatwaranaga na Ngai. **10** Nuhu aarī na ariū atatū: nīo Shemu, na Hamu na Jafethu. **11** Thī nayo yarī thūku maitho-inī ma Jehova na yaiyūrītwo nī maūndū ma ūhinya. **12** Ngai nīonire ūrīa thī yathūkīte, nīgūkorwo andū othe a thī nīmathūkītie mīthīire yao. **13** Nī ūndū ūcio Jehova akīra Nuhu atīrī, “Nīndūtē itua kūniina andū aya othe, nīgūkorwo thī nī ūiyūrītwo nī maūndū ma ūhinya nī ūndū wao. Ti-itherū nīngūmaniinanīria hamwe na thī. **14** Nī ūndū ūcio-rī, wīyakīre thabina ya mītī ya mīthithinda; na ūthondeke tūnyūmba thīinī, na ūmīhake rami thīinī na nja. **15** Na ūkūmīaka ūū: Ūraihi wa thabina ūkorwo ūrī buti magana mana na mīrongo ūtano, na wariī wa buti mīrongo mūgwanja na ithano na buti mīrongo ūna na ithano, kūraiha na igūrū. **16** Ūmīgite igūrū, no ūtigie buti ūmwe na nuthu mwena wa igūrū wa thingo. Wīkīre mūrango mwena-

inī wa thabina, na ūmīake ūrī na ngoroba ya thī, na ya gatagatī, na ya igūrū. **17** Nīngūrehe mūiyūro wa maaī gūkū thī wa kūniina kīndū gōthe kīrī muoyo gūkū thī, kīumbe o gōthe kīrī na mīhūmū ya muoyo thīnī wakīo. Indo ciothe irī thī nīkūniinwo. **18** No nīngūthondeka kīrīkanīro nawe. Wee nīgatoonya thabina, wee mwene na ariū aku na mūtumia waku, na atumia a ariū aku. **19** Ningī nīukaingīria ciūmbe cia mīthembā yothe thīnī wa thabina, o mūthembā ciūmbe igīrī, wa njamba na wa nga, nīguo itūūre muoyo, o hamwe nawe. **20** O mūthembā wa nyoni, na o mūthembā wa nyamū ciothe na ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī, nīigooka kūrī we igīrī igīrī nīguo itūūre muoyo. **21** Nīukamaatha mīthembā yothe ya irio iria irīagwo, ūciige irī irio ciaku na ciacio.” **22** Nuhu agīka maūndū mothe o ta ūrīa Ngai aamwathīte eeke.

7 Ningī Jehova akīra Nuhu atīrī, “Toonya thabina thīnī, wee na nyūmba yaku yothe, tondū nīnyonete ūrī mūthingu rūciaro-inī rūrū. **2** Na ūtoonye thīnī na nyamū mūgwanja mūgwanja cia mīthembā yothe ūrī ūtāhu, o njamba na nga yayo, na igīrī igīrī cia mīthembā yothe ūrī ūtāhu, o njamba na nga yayo, **3** o na ningī ūtoonye na nyoni mūgwanja mūgwanja cia mīthembā yothe, o njamba na nga yayo, nīgeetha mīthembā yacio ūtūūrio muoyo thī yothe. **4** Thikū mūgwanja kuuma rīu, nīngururia mbura, yure gūkū thī matukū mīrongo ūna mūthenya na ūtukū, na niine ciūmbe ciothe iria irī muoyo iria niī ndombire, ithire thī.” **5** Nake Nuhu agīka ūrīa wothe Mwathani aamwathīte eeke. **6** Nuhu aarī na mīaka magana matandatū ūrīa mūiyūro ūcio wa maaī

waiyūrire thī. **7** Nake Nuhu na ariū ake na mūtumia wake na atumia a ariū ake magītoonya thabina morīre mūiyūro ūcio wa maaī. **8** Nyamū igīrī igīrī iria itarī thaahu na iria irī thaahu cia nyoni o na cia ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī, **9** njamba na nga-rī, igīuka kūrī Nuhu igītoonya thabina, o ta ūrīa Ngai aathīte Nuhu. **10** Na thuutha wa matukū mūgwanja mūiyūro wa maaī ūkīyūra thī. **11** Na rīrī, mūthenya wa ikūmi na mūgwanja, mweri wa keerī, mwaka ūrīa Nuhu akinyirie mīaka magana matandatū-rī, mūthenya ūcio nīguo ithima cia maaī ciothe cia kūrīa kūriku ciatuthūkire, nacio ihingo cia mūiyūro wa igūrū ikīhingūrwo. **12** Nayō mbura īkiura thī matukū mīrongo īna, mūthenya na ūtukū. **13** Mūthenya o ro ūcio nīguo Nuhu na ariū ake, Shemu, na Hamu na Jafethu, hamwe na mūtumia wake na atumia a ariū ake atatū maatoonyire thabina. **14** Nao maarī na mīthemba yothe ya nyamū cia gīthaka, o nyamū kūringana na mīthemba wayo, na mahiū mothe kūringana na mīthemba yamo, na ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī kūringana na mīthemba yacio, na nyoni ciothe kūringana na mīthemba yacio, na kīndū gīothe kīrī mathagu. **15** Ciūmbe ciothe iria irī mīhūmū ya muoyo igīuka kūrī Nuhu igītoonya thabina igīrī igīrī. **16** Nyamū iria ciatoonyire thīinī ciarī njamba na nga cia mīthemba yothe ya indo iria irī muoyo, o ta ūrīa Ngai aathīte Nuhu. Nake Jehova akīmūhingīrīria thīinī. **17** Handū ha matukū mīrongo īna, mūiyūro ūcio ūgīthī na mbere kuongererekā thī, na o ūrīa maaī macio maingīhaga makīoya thabina īyo na igūrū mūno na īkīreera igūrū rīa maaī. **18** Maaī macio makīambatīra na makīongererekā

mūno gūkū thī, nayo thabina īkīreera maaī igūrū. **19**
Maaī macio makīambatīra mūno igūrū wa thī, nacio
irīma ciothe iria ndaaya na igūrū gūkū mūhuro wa matu
guothe ikīhumbīrwo nīmo. **20** Maaī macio maambatire
makīhumbīra irīma na makīria ma buti mīrongo īrī. **21**
Kīndū gīothe kīarī muoyo na gīathiiaga gūkū thī gīgīkua,
nyoni, na mahiū na nyamū cia gīthaka, na ciūmbe ciothe
iria ciahunjīte thī, o na andū othe. **22** Kīndū gīothe kīarī
thī nyūmū na kīarī na mīhūmū ya muoyo maniūrū-inī
makīo gīgīkua. **23** Kīndū gīothe kīarī muoyo gūkū thī
guothe gīkīniinwo biū; andū na nyamū na ciūmbe iria
ithīiagīra thī na nyoni cia rīera-inī ikīniinwo ciothe gūkū
thī. No Nuhu watigarire hamwe na andū arīa maarī nake
thīinī wa thabina. **24** Maaī macio magīikara mahumbīrīte
thī matukū igana rīmwe na mīrongo ītano.

8 No rīrī, Ngai nīaririkanire Nuhu o hamwe na nyamū
ciothe cia gīthaka o na mahiū marīa mothe aarī namo
thīinī wa thabina, na agītūma rūhuho rūhurutane gūkū
thī, namo maaī makīambīrīria kūhūa. **2** Nacio ithima cia
kūrīa kūriku na ihingo cia mūiyūro wa igūrū ikīhingwo,
nayo mbura īgītiga kuura. **3** Namō maaī magīthīī
makīhūūaga, magīthiraga thī. Thuutha wa matukū igana
na mīrongo ītano-rī, maaī magīkorwo manyihanyiīhīte, **4**
naguo mūthenya wa ikūmi na mūgwanja wa mweri wa
mūgwanja, thabina īkīrūgama irīma-inī cia Ararati. **5**
Maaī macio magīthīī na mbere na kūhūa o nginya mweri
wa ikūmi, na mūthenya wa mbere wa mweri wa ikūmi-rī,
tūcūmbīrī twa irīma tūkīambīrīria kuoneka. **6** Na thuutha
wa matukū mīrongo īna, Nuhu akīhingūra ndirica īrīa

aakite thabina-inī, 7 na akīrekereria ihuru na nja, narīo
rīgītūra rīumbūkaga kūndū na kūndū o nginya rīrīa
maaī maahūire thī. 8 Ningī akīrekereria ndutura īthīī
īkarore kana maaī nīmahūīte gūkū thī. 9 No ndutura īyo
ndīonire handū ha kūumba tondū thī yothe yaiyūrītwo nī
maaī; nī ūndū ūcio īgīcooka thabina-inī kūrī Nuhu. Nake
agītambūrkia guoko akīmīoya, akīmītoonyia thabina
thīnī kūu we aarī. 10 Ningī agīeterera matukū mangī
mūgwanja, na maathira akīrekereria ndutura rīngī yume
nja ya thabina. 11 Rīrīa ndutura īyo yamūcookereire
hwaī-inī-rī, yakuuīte ithangū rīa mūtamaiyū na mūkanye
wayo, rīatuītwo o hīndī īyo! Nuhu agīkīmenya atī
maaī nīmahūīte thī. 12 Nuhu agīeterera matukū mangī
mūgwanja, agīcooka akīrekereria ndutura īyo yume nja
rīngī, no hīndī īno ndīigana kūmūcookerera. 13 Na rīrī,
mūthenya wa mbere, mweri wa mbere wa mwaka ūrīa
Nuhu akinyirie mīaka magana matandatū na ūmwe-
rī, mūthenya ūcio nīguo maaī maahūire biū gūkū thī.
Nake Nuhu akīeheria kīrīa kīagitīte thabina, agīkīona
atī thī nīyaniarīte. 14 Gūgīkinya mūthenya wa mīrongo
īrī na mūgwanja wa mweri wa keerī-rī, thī nīyaniarīte
biū. 15 Ningī Ngai akīira Nuhu atīrī, 16 “Uma thabina,
wee na mūtumia waku, na ariū aku na atumia ao. 17
Hingūrīra mīthemba yothe ya ciūmbe iria irī muoyo icio
ūrī nacio: irī nyoni, na nyamū, na ciūmbe iria ithiiagīra
thī, nīgeetha ciongerereke thī, na iciarane cingīhe gūkū
thī.” 18 Nī ūndū ūcio Nuhu akiuma thabina hamwe na
ariū ake, na mūtumia wake, na atumia a ariū ake. 19
Nyamū ciothe na ciūmbe ciothe iria ithiiagīra thī, na

nyoni ciothe, na kīndū o gīothe gīthiiagīra gūkū thī,
ciothe cikiuma thabina, mūthembā o mūthembā. **20** Nake
Nuhu agīakīra Jehova kīgongona, na akīoya nyamū imwe
cia iria ciothe itarī thaahu, na nyoni iria itarī thaahu,
akīrutīra Ngai igongona rīa njino ho. **21** Nake Jehova
agīkenio nī mūtararīko ūcio, akiuga atīrī na ngoro yake:
“Ndirī hīndī ngaacooka kūruma thī rīngī nī ūndū wa
mūndū, o na gūtuīka merirīria ma ngoro yake nī mooru
kuuma ūnini-inī wake. Na ndirī hīndī ngaacooka kūniina
ciūmbe ciothe iria irī muoyo ta ūguo njīkīte. **22** “Mahinda
mothe marīa thī ūgūtūūra-rī, kūrikoragwo na hīndī ya
kūhaanda na ya magetha, na hīndī ya heho na ya ūrugarī,
na hīndī ya themithū na ya gathano, na mūthenya na
ūtukū.”

9 Hīndī ūyo Ngai akīrathima Nuhu na ariū ake, akīmeera
atīrī, “Ciaranai na mūingīhe na mūiyūre thī. **2**
Nyamū ciothe cia thī, na nyoni cia rīera-inī, ciothe nī
irīmwītigagīra na imakage nī inyuī, ciūmbe ciothe iria
ithiiagīra thī, na thamaki ciothe cia iria-inī; nīndacineana
moko-inī manyu. **3** Kīndū gīothe gītūūraga muoyo na
gīthiiaga-rī, gīgūtuīka irio cianyu. O ta ūrīa ndamūheire
mīmera ūrīa mīruru mūrīage, rīu nī ndamūhe indo
ciothe ituīke irio cianyu. **4** “No rīrī, mūtikanarīe nyama
irī na thakame, tondū thakame nīyo muoyo. **5** Na
ti-itherū nīngarīhanīria gūitwo gwa thakame yanyu.
Ndīmīrīhanīrie o na kuuma kūrī nyamū o na ūrīkū. Nake
mūndū angīita thakame ya mūndū ūngī, o nake nīakarīhio
thakame ūyo. **6** “Mūndū o wothe ūgaita thakame ya
mūndū ūngī, thakame yake o nayo ūgaitwo nī mūndū;

nīgūkorwo Ngai ombire mūndū na mūhianīre wake. **7**
No inyuī-rī, ciaranai na mūngīhe; muongerereke thī na
mūiyūre kuo.” **8** Ningī Ngai akīra Nuhu hamwe na ariū
ake atīrī, **9** “Rīu niī nīngūthondeka kīrīkanīro gīakwa na
inyuī, na njaro cianyu iria igooka thuutha wanyu, **10** o
na hamwe na kīumbe gīothe kīrī muoyo kīa iria mūraarī
nacio; nīcio nyoni, na mahiū o na nyamū cia gīthaka
ciothe iria cioimire thabina hamwe na inyuī, ici nīcio
ciūmbe ciothe irī muoyo gūkū thī. **11** Nīndathondeka
kīrīkanīro gīakwa na inyuī: Gūtirī hīndī īngī muoyo
wothe ūkaaniinwo na mūiyūro wa maaī; gūtirī hīndī īngī
gūkaagīa mūiyūro wa maaī wa kūniina thī.” **12** Ningī Ngai
akiuga atīrī, “Gīkī nīkīo kīmenyithia gīa kīrīkanīro kīrīa
ndīrarīkanīra na inyuī na ciūmbe ciothe irī muoyo irī
hamwe na inyuī, kīrīkanīro kīa njiarwa ciothe iria igooka:
13 Nīndekīra mūkūnga-mbura wakwa matu-inī, na nīguo
ūgūtuīka kīmenyithia gīa kīrīkanīro gatagatī gakwa na
andū a thī. **14** Hīndī īrīa yothe ngaarehe matu igūrū rīa
thī, naguo mūkūnga-mbura woneke matu-inī macio, **15**
nīndīririkanaga kīrīkanīro gīakwa gatagatī kanyu na nīi,
na gatagatī ga ciūmbe cia mīthembā yothe iria itūrīraga
muoyo. Gūtirī hīndī īngī maaī magatuīka mūiyūro wa
kūniina mīoyo yothe. **16** Rīrīa rīothe mūkūnga-mbura
ūrīonekaga itu-inī-rī, ndīwonaga ngaririkana kīrīkanīro
kīrīa gīa gūtūura nginya tene gatagatī ka Ngai na ciūmbe
cia mīthembā yothe iria itūrīraga muoyo gūkū thī.” **17** Nī
ūndū ūcio Ngai akīra Nuhu atīrī, “Gīkī nīkīo kīmenyithia
gīa kīrīkanīro kīrīa ndathondeka gatagatī gakwa na
kīndū gīothe kīrī muoyo gūkū thī.” **18** Ariū a Nuhu arīa

moimire thabina maarī Shemu, na Hamu na Jafethu. (Hamu nīwe warī ithe wa Kaanani). **19** Acio atatū nīo maarī ariū a Nuhu, na kuuma kūrī o gūkiuma andū arīa othe maahurunjirwo thī yothe. **20** Nuhu aarī mūrīmi, na nīahaandire mūgūnda wa mīthabibū. **21** Rīrīa aanyuire ndibei ya mīthabibū īyo, akīrīo, na agīkoma thīnī wa hema yake atehumbīrīte. **22** Hamu, ithe wa Kaanani, nīonire njaga ya ithe, na akīra ariū a nyina eerī arīa maarī nja. **23** No Shemu na Jafethu makīoya nguo makīgīrīra ciande; magīthīi na kīhutaatī, makīhumbīra njaga ya ithe. Mothiū mao maahūgūkīte na kūngī nīguo matikoone njaga ya ithe wao. **24** Rīrīa Nuhu aarīūkirwo na akīmenya ūrīa mūriū wake ūrīa mūnini aamwīkīte-rī, **25** akiuga atīrī, “Kaanani aronyiitwo nī kīrumi! Agaatuīka ngombo ya kūhinyīrīrio biū nī ariū a nyina.” **26** Ningī akiuga atīrī, “Jehova arogaathwo, o we Ngai wa Shemu! Kaanani arotuīka ngombo ya Shemu. **27** Ngai aroaramia mīhaka ya Jafethu; Jafethu arotūūra hema-inī cia Shemu, na Kaanani arotuīka ngombo yake.” **28** Thuutha wa mūiyūro wa maaī gūthira-rī, Nuhu aatūūrire muoyo mīaka magana matatū na mīrongo ītano. **29** Mīaka yothe īrīa Nuhu aatūūrire muoyo yarī mīaka magana kenda na mīrongo ītano, agīcooka agīkua.

10 Ūyū nīguo ūhoro wa njiarwa cia Nuhu, nīo Shemu, na Hamu, na Jafethu, arīa o ene maagīire na ariū thuutha wa mūiyūro wa maaī. **2** Ariū a Jafethu nī aya: Gomeri, na Magogu, na Madai, na Javani, na Tubali, na Mesheki, na Tirasi. **3** Ariū a Gomeri nī aya: Ashikenazu, na Rifathu, na Togarima. **4** Ariū a Javani nī aya: Elishahu, na Tarishishi,

na Kitimu, na Rodanimu. **5** (Kuuma kūrī o gūkiuma andū arīa matūūraga ndwere-inī cia iria, o andū na rūgongo rwao kūringana na mīhīrīga yao, mabūrūri-inī mao, na o andū na rūthiomī rwao.) **6** Nao ariū a Hamu nī aya: Kushi, na Miziraimu, na Putu, na Kaanani. **7** Ariū a Kushi nī aya: Seba, na Havila, na Sabita, na Raama, na Sabiteka. Nao ariū a Raama nī: Sheba, na Dedani. **8** Kushi nīwe warī ithe wa Nimurodi, ūrīa wakūrire agītuīka njamba ya hinya ya ita gūkū thī. **9** Aarī mūguīmi warī hinya mbere ya Jehova; na nīkō kwīragwo atīrī, “O ta Nimurodi, mūguīmi ūrī hinya mbere ya Jehova.” **10** Matūūra ma mbere ma ūthamaki wake maarī Babeli, na Ereku, na Akadi na Kaline, kūu Shinaru. **11** Kuuma būrūri ūcio wa Shinaru agīthīi būrūri wa Ashuri, nakuo kūu agīaka matūūra ma Nineve, na Rehobothu-Iru, na Kala, **12** na Reseni, itūūra rīrī gatagatī ka Nineve na Kala; rīu nīrīo rīarī itūūra inene. **13** Nake Miziraimu nīwe warī ithe wa Aludi, na Aanami, na Alehabi, na Anafituhi, **14** na Apathirusi, na Akasuluhi (Afilisti moimire kuuma harī o), na Akafitori. **15** Kaanani nīwe warī ithe wa Sidoni irigithathi rīake, na Ahiti, **16** na Ajebusi, na Aamori, na Agirigashi, **17** na Ahivi, na Ariki, na Asiniti, **18** na Aarivadi, na Azemari, na Ahamathi. Thuutha ūcio mīhīrīga ya Kaanani īkīhurunjūka, **19** mīhaka ya Akaanani yoimīte Sidoni īrorete Gerari īgakinya Gaza, ningī īkarora Sodomu, na Gomora, na Adima, na Zeboimu, o nginya Lasha. **20** Acio nīo ariū a Hamu kūringana na mīhīrīga yao, na thiomi ciao, marī ng'ongo ciao, na mabūrūri-inī mao. **21** Shemu o nake nīaciarīrwo ariū ake. Mūrū wa nyina na

Shemu ūrĩa warĩ mūkūrū eetagwo Jafethu. Shemu nĩwe warĩ ithe wa rūruka ruothe rwa ariū a Eberi. **22** Ariū a Shemu nĩ aya: Elamu, na Ashuri, na Arafakasadi, na Ludi, na Aramu. **23** Nao ariū a Aramu nĩ aya: Uzu, na Hulu, na Getheru, na Mesheki. **24** Arafakasadi nĩwe warĩ ithe wa Shela, nake Shela aarĩ ithe wa Eberi. **25** Eberi nake nīaciārīrwo ariū eerĩ: Ümwe eetagwo Pelegu, tondū hīndī yake thī nīyagayūkanire; mūrū wa nyina eetagwo Jokitani. **26** Jokitani nĩwe warĩ ithe wa Alimodadi, na Shelefu, na Hazarimavethu, na Jera, **27** na Hadoramu, na Uzali, na Dikila, **28** na Obali, na Abimaeli, na Sheba, **29** na Ofiri, na Havila, na Jobabu. Acio othe nīo maarĩ ariū a Jokitani. **30** Rūgongo rūrĩa maatūrūraga ruoimīte Mesha rūgathīī rūroretē Sefari, kū mwena wa irathīro wa būrūri ūrĩ ūrĩ irīma. **31** Acio nīo ariū a Shemu kūringana na mīhīrīga yao, na thiomi ciao, marĩ ng'ongo ciao na mabūrūri-inī mao. **32** Iyo nīyo mīhīrīga ya ariū a Nuhu kūringana na njiaro ciao, marĩ mabūrūri-inī mao. Kuuma kūrī o, ndūrīrī ikīhurunjūka thī yothe thuutha wa mūiyūro wa maaī.

11 Hīndī īyo ya tene-rī, andū othe a thī maarĩ na rūthiomī rūmwe na mwario o ümwe. **2** Na rīrīa andū maathiiaga na mwena wa irathīro, magīkinya werū-inī ūrĩ mwaraganu wa Shinaru, na magītūura kuo. **3** Nao makīrana atīrī, “Ūkai tūmbe maturubarī na tūmacine wega.” Magītūmīra maturubarī handū ha mahiga, na rami handū ha thimiti. **4** Ningī magīcooka makiuga atīrī, “Ūkai, rekei twīyakīre itūura inene, rīna müthiringo mūraaya na igūrū, ūkinye o matu-inī, nīgeetha twīgīire igweta, na nīguo tūtikaanahurunjwo thī yothe.” **5** No rīrī,

Jehova agīkūrūka oke one itūūra rīu na mūthiringo ūcio andū acio maakaga. **6** Jehova akiuga atīrī na ngoro yake, “Angīkorwo na ūndū wa ūrūmwe wa kwaria rūthiomī rūmwe andū aya nīmambīrīria gwīka ūū-rī, gūtirī ūndū makaabanga gwīka ūkaamarema. **7** Úkai, tūikūrūke tūkahīngīcanie rūthiomī rwao, nīgeetha matigacooke kūguithania mīario mūndū na ūrīa ūngī.” **8** Nī ūndū ūcio, kuuma hau Jehova akīmahurunja thī yothe, nao magītiga gwaka itūūra rīu inene. **9** Na nīkīo itūūra rīu rīetirwo Babeli, tondū nīkuo Jehova aahīngīcanīrie rūthiomī rwa andū a thī yothe. Kuuma kūu, Jehova akīmahurunja thī yothe. **10** Ūyū nīguo ūhoro wa Shemu. Mīaka ūrī thuutha wa mūiyūro wa maaī-rī, ūrīa Shemu aarī na ūkūrū wa mīaka igana rīmwe-rī, nīguo aatuūkire ithe wa Arafakasadi. **11** Shemu aatūūrire muoyo mīaka magana matano thuutha wa gūtuīka ithe wa Arafakasadi, na akīgīna ciana ingī cia aanake na cia airītu. **12** Nake Arafakasadi aakinyia mīaka mīrongo ūtatū na ūtano, agītuīka ithe wa Shela. **13** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Shela, Arafakasadi agītūūra muoyo mīaka ūngī magana mana na ūtatū, na akīgīna ciana ingī cia aanake na cia airītu. **14** Nake Shela aakinyia mīaka mīrongo ūtatū, agītuīka ithe wa Eberi. **15** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Eberi, Shela agītūūra muoyo mīaka ūngī magana mana na ūtatū, na akīgīna ciana ingī cia aanake na cia airītu. **16** Nake Eberi aakinyia mīaka mīrongo ūtatū na ūna, agītuīka ithe wa Pelegu. **17** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Pelegu, Eberi agītūūra muoyo mīaka ūngī magana mana na mīrongo ūtatū, na akīgīna ciana ingī cia aanake na cia airītu. **18**

Nake Pelegu aakinyia mīaka mīrongo ītatū, agītuīka ithe wa Reu. **19** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Reu, Pelegu agītūūra muoyo mīaka īngī magana meerī na kenda na akīgīna na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **20** Nake Reu aakinyia mīaka mīrongo ītatū na ūrī, agītuīka ithe wa Serugu. **21** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Serugu, Reu agītūūra muoyo mīaka īngī magana meerī na mūgwanja na akīgīna na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **22** Nake Serugu aakinyia mīaka mīrongo ītatū, agītuīka ithe wa Nahoru. **23** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Nahoru, Serugu agītūūra muoyo mīaka īngī magana meerī na akīgīna na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **24** Nake Nahoru aakinyia mīaka mīrongo ūrī na kenda, agītuīka ithe wa Tera. **25** Na thuutha wa gūtuīka ithe wa Tera, Nahoru agītūūra muoyo mīaka īngī igana na ikūmi na kenda, na akīgīna na ciana ingī cia aanake na cia airītu. **26** Thuutha wa Tera gūkinyia mīaka mīrongo mūgwanja, agītuīka ithe wa Aburamu, na Nahoru na Harani. **27** Ūyū nīguo ūhoro wa Tera. Tera nīwe warī ithe wa Aburamu, na Nahoru na Harani. Nake Harani agītuīka ithe wa Loti. **28** Itthe wao Tera arī o muoyo-rī, Harani nīakuire arī būrūri-inī wa Uri-kwa-Akalidei, kūrīa aaciārīirwo. **29** Aburamu na Nahoru o eerī nīmahikanirie. Mūtumia wa Aburamu eetagwo Sarai, nake mūtumia wa Nahoru eetagwo Milika; Milika aarī mwarī wa Harani. Harani nīwe warī ithe wa Milika na Isika. **30** Na rīrī, Sarai aarī thaata; ndaarī na ciana. **31** Nake Tera akīoya mūriū wake Aburamu, na Loti mūrū wa mūrūwe Harani, na Sarai mūtumia wa mūriū wake Aburamu; nao makiumagara hamwe moime būrūri

wa Uri-kwa-Akalidei mathiĩ Kaanani. No rĩrĩa maakinyire büruri wetagwo Harani, magitüura kuo. **32** Tera agitüura muoyo mĩaka ĩngĩ magana meerĩ na itano, na agikuira kuu Harani.

12 Nake Jehova n̄eerite Aburamu atirĩ, “Thaama uume büruri wanyu na ūtige andū anyu, na nyumba ya thoguo, ūthiĩ büruri ūrĩa ngaakuonia. **2** “N̄iñ n̄ingagütua rüriri rünene, na n̄ingakürathima; n̄ingatüma riitwa r̄iaku r̄iḡe igweta, nawe n̄iñgatuika k̄rathimo. **3** N̄ingarathima arĩa magaakürathima, na ūrĩa o wothe ūgaaküruma na n̄iñ n̄ingatüma anyiitwo n̄i k̄rumi; nao andū othe a thiñ n̄imakarathimwo n̄i ūndū waku.” **4** N̄i ūndū ūcio Aburamu akiumagara agithiĩ, o ta ūrĩa Jehova aamwathite; nake Loti agithiĩ nake. Aburamu aarĩ na mĩaka m̄irongo m̄ugwanja na itano r̄iřia oimire Harani. **5** Nake n̄athiire na mütumia wake Sarai, na Loti, m̄uriū wa m̄urū wa nyina, na indo ciothe iria maagite nacio, na andū arĩa maagite nao kuu Harani, na makiumagara marorete büruri wa Kaanani, na magikinya kuo. **6** Aburamu agituikaniria büruri ūcio agikinya handū haarĩ na mütī münene wa More kuu Shekemu. Hindī iyo Akaanani n̄io maatüuraga büruri ūcio. **7** Nake Jehova akiumirira Aburamu, akimwira atirĩ, “Büruri ūyū n̄igo ngaahe ruciaro rwaku.” N̄i ūndū ūcio Aburamu agikira Jehova k̄igongona hau, o we Jehova ūcio wamuumirire. **8** Kuuma hau agithiĩ erekeire irima iria iri mwena wa irathiro wa itüura r̄ia Betheli, na akimba hema yake, Betheli īgikorwo ūri mwena wa ithüiro na itüura r̄ia Ai r̄ir̄i mwena wa irathiro. Hau n̄iho aakiire Jehova k̄igongona na agikira riitwa r̄ia

Jehova. **9** Thuutha-inī Aburamu akiumagara rīngī agīthiī na mbere na rūgendo arorete Negevu. **10** Na rīrī, nī kwagīire ng’aragu būrūri ūcio, nake Aburamu agīkūrūka athiī Misiri agaikare kuo kwa ihinda, tondū ng’aragu nī yarī nene mūno. **11** Arī o hakuhī gūtoonya Misiri-rī, akīra mūtumia wake Sarai atīrī, “Nīnjūūrī atī ūrī mūndū-wa-nja kīrorerwa. **12** Na rīrī, andū a Misiri makuona mekuuga atīrī, ‘Ūyū nī mūtumia wake,’ tondū ūcio manjūrage no wee makūreke ūtūure muoyo, makuoē. **13** Nī ūndū ūcio wee uga atī ūrī mwarī wa baba, nīgeetha ūhonokie muoyo wakwa na manjīke wega nī ūndū waku.” **14** Rīrīa Aburamu aakinyire Misiri, andū a Misiri makīona atī mūtumia wake aarī kīrorerwa biū. **15** Nao anene a Firaūni mamuona, makīmūgaathīrīria kūrī Firaūni, na makīmuoya makīmūtwara nyūmba-inī yake ya ūthamaki. **16** Nake Firaūni agītuga Aburamu nī ūndū wa Sarai, na Aburamu akīgīa na mbūri na ng’ombe, na ndigiri cia njamba na cia nga, ndungata cia arūme na cia airītu, na ngamīīra. **17** No Jehova akīnyamaria Firaūni na nyūmba yake na mīrimū mīru nī ūndū wa Sarai, mūtumia wa Aburamu. **18** Nī ūndū ūcio Firaūni agītūmanīra Aburamu akīmūuria atīrī, “Nī atīa ūū ūnjīkīte? Nī kīi kīagiririe ūnjīre atī ūyū nī mūtumia waku? **19** Nī kīi gīatūmire uuge, ‘Ūyū nī mwarī wa baba,’ na nīkīo ndaamuoire atūīke mūtumia wakwa? Mūtumia waku nīwe ūyū! Muoye mūthīī!” **20** Hīndī ūyo Firaūni agīathana akīra andū ake ūrīa megwīka Aburamu, nao makīmumagaria arī na mūtumia wake na indo ciithe iria aarī nacio.

13 Nī ūndū ūcio Aburamu akīambata akiuma Misiri agīthiī Negevu, arī na mūtumia wake na indo ciothe iria aarī nacio, na Loti agīthiī hamwe nake. **2** Aburamu nīatongete mūno na ūtonga wa mahiū, na wa betha, na wa thahabu. **3** Kuumu kūu Negevu nīathiire kūndū na kūndū o nginya agīkinya Betheli, o harīa aambīte hema yake rīa mbere gatagatī ka Betheli na Ai, **4** na hau nīho aakīte kīgongona ihinda rīa mbere. Na Aburamu agīkaīra rīītwā rīa Jehova ho. **5** Na rīrī, Loti, ūrīa matwaranaga na Aburamu, o nake aarī na ndūūru cia mbūri, na cia ng'ombe, na ndungata nyingī. **6** Nī ūndū ūcio būrūri ūcio ndūngīahotire kūmaigania ūrīithio marī hamwe, nī tondū indo ciao ciarī nyingī mūno, ūndū matangīahotire gūikarania hamwe. **7** Na nī kwagīire ngūū gatagatī ka arīithi a Aburamu na arīithi a Loti. Akaanani na Aperizi o nao maatūūraga o būrūri-inī ūcio hīndī īyo. **8** Nī ūndū ūcio Aburamu akīra Loti atīrī, “Nītūtige kūgīna na ngūū gatagatī gaitū nawe, kana gatagatī ka arīithi aku na arīithi akwa, nī tondū tūrī andū a nyūmba īmwe. **9** Githī būrūri ūyū wothe ndūrī mbere yaku? Reke tūtigane. Wathiī mwena wa ūmotho, na niī ngūthiī mwena wa ūrīo; wathiī mwena wa ūrīo, na niī ngūthiī mwena wa ūmotho.” **10** Loti nīatiirire maitho, akībaara, akīona atī kīaragana gīothe kīa Jorodani kīarī na maaī maingī, gīgakīhaana o ta mūgūnda ūrīa wa Jehova, na o ta būrūri wa Misiri, ūrīa ūng'etheire Zoari. (Hīndī īyo nī mbere ya Jehova kūnūha Sodomu na Gomora.) **11** Nī ūndū ūcio Loti agīthuurīra kīaragana kīa Jorodani gīothe na akiumagara erekeire irathīro. Andū acio eerī magītigana: **12** Aburamu agītūūra

būrūri wa Kaanani, nake Loti agītūūra matūūra-inī ma kīaragana kīu, akīamba hema ciake hakuhī na Sodomu.

13 Na rīrī, andū a Sodomu maarī aaganu, na makehagīria Jehova mūno. **14** Aburamu na Loti maatigana-rī, Jehova akīra Aburamu atīrī, “Ta tiira maitho maku na igūrū ūrī o hau ūrī, ūrore mwena wa gathigathini na gūthini, irathīro na ithūīro. **15** Būrūri ūrīa wothe ūkuona nīngūkūhe ūtuīke waku, na wa rūciaro rwaku nginya tene. **16** Nīngāatūma rūciaro rwaku rūngīhe o ta rūkūngū rwa thī, na kūngīkorwo kūrī mūndū ūngīhota gūtara rūkūngū rwa thī-rī, o na rūciaro rwaku no rūgītarīke. **17** Ūkīra ūthīī, ūtuīkanie būrūri ūyū ūraihi waguo na warīi waguo, tondū nīngūkūhe guo.” **18** Nī ūndū ūcio Aburamu akīambūra hema ciake, agīthīī gūtūūra hakuhī na mītī ūrīa mīnene ya mīgandi ya Mamure kūu Hebironi, na agīakīra Jehova kīgongona hau.

14 Ihinda-inī rīu, Amurafeli mūthamaki wa Shinaru, na Arioku mūthamaki wa Elasaru, na Kedorilaomeri mūthamaki wa Elamu, na Tidali mūthamaki wa Goimu, **2** nīmathiire ita kūrūna na Bera mūthamaki wa Sodomu, na Birisha mūthamaki wa Gomora, na Shinabu mūthamaki wa Adima, na Shemeberi mūthamaki wa Zeboimu na mūthamaki wa Bela (na nokuo Zoari). **3** Athamaki acio othe a gīkundi gīa keerī nīmacookanīrīire hamwe Gītuamba-inī gīa Sidimu (na nokuo Iria ūrīa Cumbī). **4** Ihinda ūrīa mīaka ikūmi na ūrī maatūire matungatagīra Mūthamaki Kedorilaomeri, no mwaka-inī wa ikūmi na ūtatū makīregana na watho wake. **5** Mwaka-inī wa ikūmi na ūna-rī, Mūthamaki Kedorilaomeri na athamaki

arīa maarī hamwe nake magīthīī makīhoota Arefai kūu Ashiterothu-Karinaimu, na Azuzi kūu Hamu, na Aemi kūu Shave-Kiriathaimu, **6** nao Ahori makīmahootera būrūri-inī wa irīma wa Seiru, o nginya Eli-Parani gūkuhī na werū. **7** Ningī athamaki acio makīgarūrūka, magīthīī Eni-Mishipatu (na nokuo Kadeshi), magītooria rūgongo ruothe rwa Amaleki, o hamwe na Aamori arīa maatūuraga kūu Hazazoni-Tamaru. **8** Ningī mūthamaki wa Sodomu, na mūthamaki wa Gomora, na mūthamaki wa Adima, na mūthamaki wa Zeboimu, na mūthamaki wa Bela (na nokuo Zoari) magīthīī makīhaarīria ita rīao rīa mbaara o kūu Gītuamba-inī gīa Sidimu, **9** mahūūrane na Kedorilaomeri mūthamaki wa Elamu, na Tidali mūthamaki wa Goimu, na Amurafeli mūthamaki wa Shinaru, na Arioku mūthamaki wa Elasaru, athamaki acio ana mahūūrane na athamaki acio angī atano. **10** Na rīrī, Gītuamba kīu gīa Sidimu kīaiyūrīte marima ma rami, na rīrīa athamaki a Sodomu na Gomora mooraga-rī, andū amwe ao makīgūa kuo nao arīa angī makīūrīra irīma-inī. **11** Athamaki acio ana magītunyana indo ciothe cia Sodomu na Gomora o na irio ciakuo ciothe; magīcooka magīthīīra. **12** Ningī magītaha Loti, mūriū wa mūrū wa nyina na Aburamu, na indo ciake, tondū aatūuraga kūu Sodomu. **13** Na rīrī, mūndū ūmwe wahonokete gūtahwo-rī, agīūka na akīīra Aburamu ūrīa Mūhibiranīa ūhoro ūcio. Na rīrī, Aburamu aatūuraga hakuhī na mītī ūrīa mīnene ya mīgandi ya Mamure ūrīa Mūamori, mūrū wa nyina na Eshikoli na Aneri, na othe maarī rūmwe na Aburamu. **14** Rīrīa Aburamu aiguire atī mūndū ūcio wao nīanyiitītwo agatahwo-rī, agīīta andū

magana matatū na ikūmi na anana arĩa maarutītwo kūrūa
mbaara na maaciarīirwo gwake mūciĩ, makīingatithia thū
icio o nginya Dani. **15** Útukū-rī, Aburamu akīgayania andū
ake mamatharīkīre, nake akīmahoota na akīmaingatithia
nginya Hoba, itūūra rīrī gathigathini wa Dameski. **16**
Aburamu agīcookithia indo ciothe iria ciatahītwo, na Loti
mūndū ūcio wao, na indo ciake ciothe, hamwe na andū-a-
nja na andū arĩa angī. **17** Aburamu acooka kuuma kūhoota
Kedorilaomeri na athamaki arĩa maarī rūmwe nake-rī,
mūthamaki wa Sodomu agīthiĩ kūmūtūnga Gītuamba-inī
gīa Shave (na no kīo gīitago Gītuamba-kīa-Mūthamaki).
18 Nake Melikisedeki mūthamaki wa Salemu akīrehe
mīgate na ndibei. We aarī mūthīnjīri wa Mūrungu Ūrīa-
ūrī-Igūrū-Mūno. **19** Na akīrathima Aburamu, akiuga
atīrī, “Aburamu arorathimwo nī Mūrungu Ūrīa-ūrī-Igūrū-
Mūno, o we Mūmbi wa igūrū na thī. **20** Ningī Mūrungu
Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno arogaathwo, o ūcio ūraneanire thū
ciaku moko-inī maku.” Nake Aburamu akīhe Melikisedeki
gīcunjī gīa ikūmi kīa indo ciothe iria aatunyīte athamaki
arĩa ana. **21** Nake mūthamaki wa Sodomu akīira Aburamu
atīrī, “Niī nengera o andū tu, ūrigie na indo ituīke ciaku.”
22 No Aburamu akīira mūthamaki ūcio wa Sodomu atīrī,
“Nīnyambarātīe guoko gwakwa na igūrū na ngehīta na
mwīhītwa kūrī Jehova Mūrungu Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno,
Mūmbi wa igūrū na thī, **23** atī ndingītīkīra kuoya kīndū o
na kīmwe gīaku, o na karūrigi kana kamūkwa ga kīraatū,
nīgeetha ndūkanoige atīrī, ‘Nī niī ndatongirie Aburamu.’
24 Ndingītīkīra kuoya kīndū, o tiga kīrīa kīrītwo nī andū

akwa, na igai rīa andū arīa tūrathiīte nao, na nīo Aneri, na Eshikoli, na Mamure. Acio nīmooe rūgai rwao.”

15 Thuutha wa maūndū macio, ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Aburamu na kīoneki, akīmwīra atīrī: “Aburamu, ndūgetigīre. Niī nī nī ngo yaku, na nī nī kīheo gīaku kīnene.” **2** No Aburamu akīmūūria atīrī, “Mwathani Jehova, hihi nī kī ūkūūhe, kuona atī ndirī mwana, na ūrīa ūkaagaya mūciī ūyū wakwa nī Eliezeri wa Dameski?” **3** Ningī Aburamu akiuga atīrī, “Nīwagīte kūūhe ciana; nī ūndū ūcio ndungata ya mūciī wakwa nīyo ūkaangaya.” **4** Hīndī ūyo ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Aburamu, akīrwo atīrī, “Aca, Eliezeri tiwe ūgaakūgaya, no mūrūguo ūrīa ūkoima mūthiimo waku nīwe ūgaakūgaya.” **5** Akiumia Aburamu nja, akīmwīra atīrī, “Ta tiira maitho ūrore igūrū na ūtare njata, angīkorwo ti-itherū no ūcitare.” Ningī akīmwīra atīrī, “Ūguo nīguo rūciaro rwaku rūkaigana.” **6** Aburamu agītīkia Jehova. Nake Jehova agīkenio nī wītīkio ūcio, akīmūtua mūthingu. **7** Ningī akīmwīra atīrī, “Nī nī Jehova ūrīa wakūrutire būrūri wa Uri-kwa-Akalidei, nīgeetha ngūhe būrūri ūyū ūtuīke igai rīaku.” **8** No Aburamu akīmūūria atīrī, “Mwathani Jehova, ūngīmenyithia nakī atī nīugatuīka igai rīakwa?” **9** Nī ūndū ūcio Jehova akīmwīra atīrī, “Ta ndeehera moori, na mbūri, na ndūrūme, na o īmwe yacio īkorwo īrī na mīaka ītatū, o hamwe na ndutura, na gīcui kīa ndirahūgī.” **10** Aburamu akīrehera Jehova indo icio ciothe, agīciatūrania njatū igīrī, na agīciara mūhari, o rwatū rūkaringana na rwatū rūrīa rūngī; no nyoni-rī, aaciūraga ndaaciatūranirie. **11** Nacio nderi ikīharūrūkīra nyama icio,

no Aburamu agīcingata, agīciūmbūra. **12** Riūa rīgīthūa-rī, Aburamu agīkoma toro mūnene, nayo nduma nene na ya kūmakania īkīmūnyiita. **13** Ningī Jehova akīmwīra atīrī, “Menya na ma atī njiaro ciaku nīigatūūra irī ageni būrūri ūtarī wacio, na nīigatuuo ngombo na inyariirwo mīaka magana mana. **14** No nīngaherithia rūrīrī rūu igatungata irī ngombo, na thuutha ūcio nīkoima kuo irī na ūtonga mūingī. **15** No wee-rī, ūgaakua na thayū, na ūgaathikwo ūrī na ūkūrū mwega. **16** Rūciaro-inī rwa kana-rī, njiaro ciaku nīigacooka gūkū, nīgūkorwo mehia ma Aamori matikinyīte harīa ho.” **17** Na rīrī, riūa rīathūa na kwagīa nduma-rī, hakīoneka nyūngū ya mwaki yatoogaga ūrī na kīmūrī gīkīrīmbūka gīgītuikanīria gatagatī ka njatū icio. **18** Mūthenya ūcio, Jehova akīrīkanīra na Aburamu kīrīkanīro, akīmwīra atīrī, “Nīndahe njiaro ciaku būrūri ūyū, kuuma rūūrī rwa Misiri nginya rūūrī rūrīa rūnene rwa Farati: **19** būrūri wa Akeni, na wa Akenizi, na wa Akadimoni, **20** na wa Ahiti, na wa Aperizi, na wa Arefai, **21** na wa Aamori, na wa Akaanani, na wa Agirigashi, na wa Ajebusi.”

16 Na rīrī, Sarai mūtumia wa Aburamu ndaamūciarīire ciana. No nī aarī na mūirītu Mūmisiri wamūtungatagīra wetagwo Hagari; **2** tondū ūcio Sarai akīra Aburamu atīrī, “Jehova nīagirītie ngīe na ciana. Thiī ūkome na ndungata yakwa ya mūirītu; hihi kwahoteka ngīe na rūciaro nī ūndū wake.” Nake Aburamu agītīkania na ūrīa Sarai oigire. **3** Nī ūndū ūcio, thuutha wa Aburamu gūkorwo atūūrīte Kaanani mīaka ikūmi-rī, mūtumia wake Sarai akīoya Hagari Mūmisiri ūrīa warī ndungata yake ya

mūirītu, akīmūneana kūrī mūthuuriwe atuīke mūtumia wake. **4** Nake Aburamu agīkoma na Hagari, nake akīgīa nda. Na rīrī aamenyire atī nīagīte nda-rī, akīambīrīria kūnyarara Sarai mwathi wake. **5** Hīndī īyo Sarai akīra Aburamu atīrī, “Uūru ūyū ūrathīnia-rī, ūrogūcookerera arī we. Ndaneanire ndungata yakwa moko-inī maku, na rīu tondū nīmenyete atī īrī na nda, no kūnyarara. Jehova arotūtuthania niī nawe.” **6** Aburamu akīmūcookeria atīrī, “Ndungata yaku īrī moko-inī maku. īka nayo ūrīa ūkuona kwagīrīire.” Nake Sarai akīnyamaria Hagari mūno; nī ūndū ūcio Hagari akīmūrīra. **7** Mūraika wa Jehova agīkora Hagari hakuhī na handū haatherūkaga maaī werū-inī; gathima kau kaarī mūkīra-inī wa njira īrīa ya gūthīī Shuri. **8** Mūraika akīmūrīria atīrī, “Hagari ndungata ya Sarai, uuma kū na wathīi kū?” Hagari akīmūcookeria atīrī, “Nī kūrīra ndīroorīra Sarai ūrīa mwathi wakwa.” **9** Ningī mūraika wa Jehova akīmwīra atīrī, “Cooka kūrī mūtumia ūcio mwathi waku na ūmwīnyihīrie.” **10** Ningī mūraika agīcooka akīmwīra atīrī, “Nīngaingīhīa njiaro ciaku ūndū itagaatarīka.” **11** Mūraika wa Jehova ningī akīmwīra atīrī: “Rīu ūrī na nda, na nīugaciara kaana ga kahīī, na ūgaagatua Ishumaeli. Nīgūkorwo Jehova nīaiguīte ūhoro wa mīnyamaro yaku. **12** Mūrūguo agaatuīka wa mbūrūrū ta ndigiri ya gīthaka; guoko gwake gūgoookagīrīre andū othe, nao andū othe mamūūkagīrīre: agaatūūra na ūthū na ariū a ithe othe.” **13** Nake Hagari akīhe Jehova ūcio wamwarīrie rīitwa rīrī: “Wee nīwe Ngai ūrīa ūnyonaga,” nīgūkorwo oigire atīrī, “Rīu niī ndīkuona Ūrīa ūnyonaga.” **14** Nīkīo gīthima kū gīetirwo Biri-Lahai-Roi, na kīrī o ho,

kūu gatagatī ga Kadeshi na Beredi. **15** Nī ūndū ūcio Hagari agīciarīra Aburamu mwana wa kahī, nake Aburamu agītua kaana kau aaciārīrwo Ishumaeli. **16** Aburamu aarī wa mīaka mīrongo īnana na ītandatū rīrīa Hagari aamūciarīre Ishumaeli.

17 Na rīrī, rīrīa Aburamu aarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo kenda na kenda-rī, Jehova nīamuumīriire, akīmwīra atīrī, “Niī nī niī Mūrungu Mwene-Hinya-Wothe; tūūra ūnjathīkagīra, na ūtarī na ūcuuke. **2** Na niī nīngūtūūria kīrīkanīro gatagatī gakwa nawe, na nīngaingīhia mūigana waku mūno.” **3** Aburamu agīturumithia ūthiū wake thī, nake Ngai akīmwīra atīrī, **4** “Hakwa-rī, gīkī nīkīo kīrīkanīro gīakwa nawe: Wee nīngatuīka ithe wa ndūrīrī nyīngī. **5** Ndūgūcooka gwītwo Aburamu; ūrīītagwo Iburahīmu, nīgūkorwo nīngūtuūte ithe wa ndūrīrī nyīngī. **6** Nīngūtūma ūciare mūno; na ndūme ūtuīke ithe wa ndūrīrī nyīngī, nao athamaki nīmakoima thīinī waku. **7** Nīngūthondeka kīrīkanīro gīakwa kīrī kīrīkanīro gīa gūtūūra tene na tene gatagatī gakwa nawe na njiaro ciaku iria igooka thuutha waku, na nginya njiarwa ciaku cia thuutha, nīguo nduīke Ngai waku na Ngai wa njiaro iria igooka thuutha waku. **8** Nīngakūhe būrūri ūyū wothe wa Kaanani, kūrīa ūrī mūgeni rīu, ūtūūre ūrī igai rīaku na rīa njiaro ciaku iria igooka thuutha waku; na nīngatuīka Ngai wao.” **9** Ningī Ngai agīcooka akīra Iburahīmu atīrī, “Wee-rī, no nginya ūmenyagīrīre kīrīkanīro gīakwa, wee na njiaro iria igooka thuutha waku, harī njiarwa na njiarwa iria igooka. **10** Gīkī nīkīo kīrīkanīro gīakwa nawe na njiaro iria igooka thuutha waku, kīrīkanīro kīrīa

ūrīmenyagīrīra: Arūme othe thīnī wanyu nīmarīruaga.

11 Mūrīruaga nīguo ūndū ūcio ūtuīke kīmenyithia gīa kīrīkanīro gatagatī gakwa nawe. **12** Harī njiarwa iria igooka thuutha, mūndū mūrūme wothe thīnī wanyu no nginya arue arī na ūkūrū wa thikū inyanya, kūrutia arīa maciarītwo thīnī wa nyūmba yaku kana arīa magūrītwo na mbeeca kuuma kūrī andū a kūngī-arīa matarī a rūciaro rwaku. **13** Mūndū ūcio, wagūciarīwo nyūmba-inī yaku kana wakūgūrwo na mbeeca ciaku-rī, no nginya arue. Kīrīkanīro gīakwa kīa mīrī yanyu gīgūtuīka kīrīkanīro gīa gūtūūra tene na tene. **14** Mūndū mūrūme wothe ūtarī mūruu, ūrīa ūtaruithītio mwīrī wake-rī, nīakeherio harī andū ao; ūcio ndahingītie kīrīkanīro gīakwa.” **15** Ningī Ngai akīira Iburahīmu atīrī, “Ha ūhoro wa Sarai mūtumia waku-rī, ndūgūcooka kūmwīta Sarai; arītagwo Sara. **16** Nīngūmūrathima, na ti-itherū nīngūkūhe mwana wa kahī ūciarīwo nīwe. Nīngūmūrathima nīguo atuīke nyina wa ndūrīrī; athamaki a ndūrīrī makoima harīwe.” **17** Iburahīmu agīturumithia ūthiū wake thī, agīcooka agītheka, akīiyūria na ngoro atīrī, “Mūndū ūrī na mīaka igana nīegūciara mwana wa kahī? Sara no aciare mwana arī na mīaka mīrongo kenda?” **18** Nake Iburahīmu akīira Ngai atīrī, “Naarī korwo Ishumaeli atūūra arathimagwo nīwe!” **19** Nake Ngai akīmūcookeria atīrī, “Iī nīguo, no mūtumia waku Sara nīagagūciarīra kahī, na nīūgaagatua Isaaka. Nīngathondēka kīrīkanīro nake gīa gūtūūra tene na tene harī njiaro ciate iria igooka thuutha wake. **20** Na ha ūhoro wa Ishumaeli, nīndakūigua: Ti-itherū nīngūmūrathima; nīngūtūma aciarane, aingīhe mūno.

Nīagatuūka ithe wa aathani ikūmi na eerī, na nīngamūtua rūrīrī rūnene. **21** No kīrīkanīro gīakwa ngaathondeka na Isaaka, ūrīa Sara egūgūciarīra mwaka ūyū ūgūūka, ihinda-inī ta rīrī tūrī.” **22** Ngai aarīkia kwaria na Iburahīmu, akīambata, akīmūtiga. **23** Mūthenya o ro ūcio, Iburahīmu akīoya mūriū wake Ishumaeli, na arīa othe maciarīirwo gwake, o na arīa magūrītwo na mbeeca ciake, mūndū mūrūme wothe wa nyūmba yake, akīmaruithia, o ta ūrīa Ngai aamwīrīte. **24** Iburahīmu aarī wa mīaka mīrongo kenda na kenda rīrīa aaruire, **25** nake mūriū wake Ishumaeli aarī wa mīaka ikūmi na ītatū. **26** Iburahīmu na mūriū wake Ishumaeli maaruire hamwe mūthenya o ro ūcio. **27** Na mūndū mūrūme wothe thīnī wa nyūmba ya Iburahīmu, arīa maciarīirwo gwake, kana mūndū wagūrītwo kuuma kūrī mūndū wa kūngī, maaruanīire hamwe nake.

18 Mūthenya ūmwe Jehova nī oimīrīire Iburahīmu rīrīa aikarīte mūromo-inī wa hema yake hakuhī na mītī īrīa mīnene ya mīgandi ya Mamure, ihinda rīa mīaraho. **2** Na rīrī, Iburahīmu aatiira maitho-rī, akīona andū atatū marūgamīte o hakuhī nake. Rīrīa aamoonire, akīhiūha akiuma mūromo-inī wa hema yake, agīthīi kūmatūnga, na agīturumithia ūthiū wake thī. **3** Akiuga atīrī, “Mwathi wakwa, angīkorwo nīndetīkīrīka maitho-inī maku, ndūkahītūke ndungata yaku. **4** Reke tūūtūnini tūrehwo, na inyuī inyuothē mwīthambe magūrū na mūhurūke kīruru-inī kīa mūtī ūyū. **5** Na nīi thiī ndīmūrehere kīndū gīa kūrīa, nīgeetha mūcookwo nī hinya, kuona atī nīmwagīuka kwa ndungata yanyu, nīguo

mūcooke mwīthiire.” Makīmūcookeria atīrī, “Nī wega mūno, īka o ūguo woiga.” **6** Nī ūndū ūcio Iburahīmu akīhiūha agīthīi hema-inī kūrī Sara, akīmwīra atīrī, “Oya ibaba ithatū cia mūtu ūrīa mūhinyu wega, ūkande na ūruge mīgate naihenya.” **7** Ningī Iburahīmu agīteng’era rūūru-inī, agīthuura njaū njega na ngororo, akīmīnengera ndungata, nayo īkīmīthīnja naihenya. **8** Ningī Iburahīmu akīmarehera iria imata na iria rīa mwītha, na nyama cia njaū īyo yathīnjītwo, agīciiga hau mbere yao. Nake akīrūgama hakuhī nao mūtī-inī rīrīa maarīaga. **9** Maarīkia kūrīa makīmūuria atīrī, “Sara mūtumia waku-rī, arī kū?” Iburahīmu akīmacookeria atīrī, “Arī kūrīa hema thīinī.” **10** Nake Jehova akiuga atīrī, “Ti-itherū nīngooka kūrī we rīngī hīndī o ta īno mwaka ūyū ūroka, na Sara mūtumia waku nīagaciara kaana ga kahīi.” Nake Sara nīathikagīrīria arī hau mūromo-inī wa hema ūrīa yarī thuutha wa Iburahīmu. **11** Na ūrī, Iburahīmu na Sara maarī akūrū na magatindīka mīaka yao ma, nake Sara akahītūkia mīaka ya gūciara. **12** Nī ūndū ūcio, Sara agīthekera, akīyūria atīrī, “Thuutha wa gūkūra ūū-rī, na mwathi wakwa nī mūkūrū-rī, no ngīgē na gīkeno kū?” **13** Nake Jehova akīūria Iburahīmu atīrī, “Nī kīī gīatūma Sara atheke na eyūrie, ‘Ti-itherū no ngē na mwana ndī mūkūrū ūguo?’ **14** Kaī kūrī ūndū ūngīrema Jehova? Mwaka ūyū ūroka-rī, nīngacooka ihinda ūrīa ūramūre, nake Sara nīagaciara kaana ga kahīi.” **15** Sara agītigīra mūno, nī ūndū ūcio akīheenania, akiuga atīrī, “Niī ndinatheka.” Nowe Jehova akiuga atīrī, “Nī ma nīwatheka.” **16** Rīrīa andū acio mookīrire mathīi-rī,

makīerekera na Sodomu, nake Iburahīmu agītwarana nao amoimagarie. **17** Hīndī īyo Jehova akīnyūria atīrī, “No hithe Iburahīmu ūrīa ndīrenda gwīka? **18** Ti-itherū Iburahīmu nīagatuīka rūrīrī rūnene na rwa hinya, na ndūrīrī ciothe cia thī nīkarathimwo nī ūndū wake. **19** Nīgūkorwo nīndīmūthuurīte nīgeetha onagīrīrie ciana ciake, na nyūmba yake, na arīa magooka thuutha wake, kūrūmagia mīthīire ya Jehova na ūndū wa gwīkaga ūrīa kwagīrīire, na kīhotoo, nīgeetha Jehova akaahingīria Iburahīmu ūrīa aamwīrīire.” **20** Ningī Jehova akiuga atīrī, “Mūkayo wīgiī Sodomu na Gomora nī mūnene mūno, naguo wīhia wao nī mūūru mūno. **21** Nī ūndū ūcio niī nīngūkūrūka thiī nyone kana ūrū ūrīa mekīte nīūigana ikaya rīrīa rīnginyīire. Na aakorwo tiguo-rī, nīngūmenya ūrīa ngwīka.” **22** Nī ūndū ūcio andū acio makiuma hau magīthīi merekeire Sodomu, no Iburahīmu agītigwo arūgamīte mbere ya Jehova. **23** Nake Iburahīmu agīkuhīrīria Jehova akīmūūria atīrī, “Andū arīa athingu ūkūmaniinanīria hamwe na arīa aaganu? **24** I kūngīkorwo kūrī na andū mīrongo ūtano athingu itūūra-inī rīu inene? Ti-itherū no ūrīniine na ndūrīhonokie nī ūndū wa andū acio mīrongo ūtano athingu marī kuo? **25** Ūroaga gwīka ūndū ta ūcio, wa kūrīraganīria arīa athingu hamwe na arīa aaganu, arīa athingu na arīa aaganu ūmataranīrie ūndū ūmwe. Ūroaga gwīka ūndū ta ūcio! Mūtuanīri ciira wa thī yothe-rī, githī ndagīrīirwo nī gwīka ūrīa kwagīrīire?” **26** Nake Jehova akiuga atīrī, “Ingīkora andū mīrongo ūtano athingu kūu itūūra rīu inene rīa Sodomu-rī, nīngūhonokia kūndū kūu guothe nī ūndū wao.” **27** Ningī Iburahīmu akīaria rīngī,

akiuga atīrī: “Rīu tondū nīngīmīrīirie nginya ndaaria na Mwathani, o na gūtuīka ndī o rūkūngū na mūhūrī, atīrī, **28** ī hangīaga andū atano a acio mīrongo ītano athingu? Nī ūngīniina itūūra rīu inene rīothe nī ūndū wa kwaga acio atano?” Jehova akīmwīra atīrī, “Ingīkora andū mīrongo īna na atano kuo, ndikūrīniina.” **29** O rīngī Iburahīmu akīmwārīria akīmūuria atīrī, “Ī ūngīkora andū mīrongo īna tu kuo?” Nake akiuga atīrī, “Nī ūndū wa acio mīrongo īna-rī, ndikūrīniina.” **30** Ningī Iburahīmu akiuga atīrī, “Mwathani aroaga kūrakara, no areke njarie. Ī ūngīkora andū mīrongo ītatū kuo?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Ndikūrīniina ingīkora andū mīrongo ītatū kuo.” **31** Iburahīmu akiuga atīrī, “Rīu tondū nīngīmīrīirie nginya ndaaria na Mwathani-rī, ī kūngīoneka o andū mīrongo īrī kuo?” Nake Jehova akiuga atīrī, “Nī ūndū wa acio mīrongo īrī, ndikūrīniina.” **32** Ningī akiuga atīrī, “Mwathani aroaga kūrakara no areke njarie rīngī rīmwe. Ī kūngīoneka o andū ikūmi kuo?” Nake Jehova agīcookia, akiuga atīrī, “Nī ūndū wa acio ikūmi-rī, ndikūrīniina.” **33** Rīrīa Jehova aarīkirie kwaria na Iburahīmu, agīthīira, nake Iburahīmu agīcooka mūciī.

19 Nao araka acio eerī magīkinya Sodomu hwaīnī, nake Loti aikarīte kīhingo-inī gīa itūūra rīu inene. Rīrīa aamoonire-rī, agīkīra nīguo amatūnge, na agīturumithia ūthīū wake thī. **2** Akīmeera atīrī, “Aathi akwa, ndamūthaitha ūkai mūtoonye nyūmba ya ndungata yanyu. No mwīthambe magūrū na mūraarīrīre, na rūciinī tene mūrooke gūthīī na mbere na rūgendo rwanyu.” No-o makīmūcookeria atīrī, “Aca, ithuī tūkūraara nja

kīhaaro-inī.” **3** Nowe Loti akīmaringīrīria na hinya mūno mathiī gwake mūciī, nginya magītikīra. Magīthiī nake, magītoonya nyūmba gwake. Nake akīmathondekera irio, akīruga mīgate ītaarī ndawa ya kūimbia, nao makīrīa.

4 Matanathiī gūkoma-rī, arūme othe a kuuma ituri ciothe cia itūūra rīu rīa Sodomu, arīa ethī na arīa akūrū, makīrigiicīria nyūmba ya Loti. **5** Nao magīta Loti, makīmūūria atīrī, “Andū arīa mookire gwaku ūtukū ūyū-rī, marī-kū? Marehe na gūkū nja, tūkome nao.” **6** Loti akiuma na nja amatūnge, na akīhinga mūrango, **7** akīmeera atīrī, “Aca, arata akwa; mūtigeke ūndū ūcio wa waganu. **8** Atīrīrī, ndī na airītu akwa eerī matarī maakoma na mūndū mūrūme. Rekei ndīmarehe na gūkū nja, na inyuī mwīke o ūrīa mūkwenda nao. No mūtigeke ūndū o na ūrīkū kūrī andū aya, tondū mokīte gwakwa na no nginya ndīmagitīre.” **9** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ehera.” Na makiuga atīrī, “Mūndū ūyū ookire gūkū arī mūgeni, na rīu arenda gūtūciirithia! Wee nīwe tūgwīka ūūru gūkīra acio!” Magīkīrīrīria kūhatīrīria Loti, na magīkuhīrīria nīguo moinange mūrango. **10** No ageni acio maarī thīinī magītambūrūkia moko, makīguucia Loti, makīmūcookia nyūmba na makīhinga mūrango. **11** Magīcooka makīhūura andū acio maarī nja ya mūrango wa nyūmba, ethī na akūrū, na ūtumumu nīgeetha mage kuona mūrango. **12** Andū acio eerī makīūria Loti atīrī, “Ūrī na andū angī aku gūkū, ta arīa mahikītie airītu aku, aanake kana airītu aku, kana mūndū ūngī waku o wothe ūrī itūūra-inī rīrī inene? Moimagarie muume gūkū, **13** tondū nītūkwananga kūndū gūkū. Mūkayo ūrīa ūkaīirwo Jehova

okīrīre andū a gūkū nī mūnene mūno, na nīatūtūmīte tūuke tūrīanange.” **14** Nī ūndū ūcio Loti akiumagara, agīthīi akīaria na athoni ake, arīa maarī mahikie airītu ake. Akīmeera atīrī, “Mwīhīkei muume kūndū gūkū, nī ūndū Jehova arī hakuhī kwananga itūura rīrī inene!” No athoni ake magīciiria nī itherū aamaringaga. **15**
Rūciinī ruoro rūgītema-rī, araka acio makīhīkahīka Loti, makīmwīra atīrī, “Wīhīke! Oya mūtumia waku na airītu aku eerī arīa marī gūkū, kana mūniinanīrio na itūura rīrī rīkīherithio.” **16** Rīrīa Loti aahindahindire-rī, andū acio makīmūnyiita guoko, na moko ma mūtumia wake na ma airītu ake eerī, na makīmoimagaria o wega nginya nja ya itūura rīu inene, nīgūkorwo Jehova nīamaiguīriire tha. **17** Na maarīkia kūmaruta nja ya itūura, ūmwe wao akīmeera atīrī, “Mwītharei mūhonokie mīoyo yanyu! Mūtikehūgūre, na mūtikarūgame handū o na ha gūkū kīaragana-inī gīkī! Ūrīrai irīma-inī, kana mūniinwo!” **18**
No Loti akīmeera atīrī, “Aca, aathi akwa, ndamūthaitha! **19** Tondū ndungata yanyu nī ītīkīrīkīte maitho-inī manyu, na nīmūnyonetie ūtugi mūnene wa kūhonokia muoyo wakwa, no ndingīhota kūrīra irīma-inī; mwanangīko ūyū nīkūngorerera, na nīngūkua. **20** Ta rorai, haarīa harī na itūura rīrī hakuhī ingūrīra, na nī inini. Rekei njūrīre kuo, nī itūura inini mūno, githī tiguo? Naguo muoyo wakwa nīkūhonoka.” **21** Nake mūraika akīmwīra atīrī, “Nī wega mūno, nīngūkūiguīra ihooya rīu o narīo; Ndikūharagania itūura rīu waria ūhoro warīo. **22** No rīrī, ūrīra kuo na ihenya, nī ūndū gūtīrī ūndū ingūka nginya ūkinye kuo.” (Nīkīo itūura rīu rītagwo Zoari.) **23** Loti agīkinya Zoari-rī,

riūa nīrīarīkītie kūratha. **24** Nake Jehova akiurīria Sodomu na Gomora mwaki wa ūbiriti uumīte igūrū kūrī Jehova. **25** Nake akīharagania matūūra macio manene, na kīaragana kīu gīothe, o hamwe na arīa othe maatūire matūūra-inī macio manene, o na mīmera yothe ya būrūri ūcio. **26** No mūtumia wa Loti nīehūgūrire na thuutha, nake agītuīka gītuūgī gīa cumbī. **27** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene-rī, Iburahīmu agīukīra na agīcooka handū harīa aarūgamīte mbere ya Jehova. **28** Agīcūthīrīria mwena wa Sodomu na Gomora, būrūri wothe wa kīaragana kīu, nake akīona ndogo ndumanu yambatīte na igūrū kuuma būrūri-inī ūcio, īhaana ta ndogo yumīte icua-inī. **29** Nī ūndū ūcio, rīrīa Jehova aanangire matūūra macio manene ma kīaragana kīu, nīaririkanire Iburahīmu, na akīruta Loti mwanangīko-inī ūcio waharaganirie matūūra macio manene kūrīa Loti atūire. **30** Thuutha ūcio Loti akiuma Zoari, agīthīgūtūūra kīrīma-inī arī hamwe na airītu ake eerī, tondū nīetigīrire gūikara Zoari. We na airītu ake eerī magītūūra ngurunga-inī. **31** Mūthenya ūmwe-rī, mūirītu ūrīa warī mūkūrū akīira ūrīa warī mūnini atīrī, “Ithe witū nī mūkūrū, na gūtirī mūndū mūrūme ūrī hakuhī wa gūkoma na ithuī, ta ūrīa arī mūtugo kūndū guothe gūkū thī. **32** Reke tūhe ithe witū ndibei anyue nīgeetha tūkome nake, na tūtūūrie rūciaro rwitū na ūndū wa ithe witū.” **33** Ūtukū ūcio magītūma ithe wao anyue ndibei, na mūirītu ūrīa mūkūrū agītoonya na agīkoma nake. Nowe Loti ndaamenyire rīrīa mūirītu aakomire kana rīrīa ookīrire. **34** Mūthenya ūyū ūngī, mūirītu ūrīa mūkūrū akīira ūrīa mūnini atīrī, “Hwaī ūtukū nī nīi ndīrakomire

na ithe witū. Reke tūmūhe ndibei rīngī anyue ūtukū wa ūmūthī, nawe ūthī ūkome nake, nīgeetha tūtūūrie rūciaro rwitū na ūndū wa ithe witū.” **35** Nī ūndū ūcio magītūma ithe wao anyue ndibei ūtukū ūcio o naguo, nake mūirītu ūrīa warī mūnini agītoonya agīkoma nake. O rīngī Loti ndaamenyire rīrīa mūirītu aakomire kana rīrīa ookīrire. **36** Nī ūndū ūcio airītu acio eerī a Loti makīgīa nda na ithe wao. **37** Mūirītu ūrīa mūkūrū agīciara kahī na agīgatua Moabi, na nīwe ithe wa andū a Moabi gwata ūmūthī. **38** Mūirītu ūrīa mūnini o nake agīciara kahī, nake agīgatua Beni-Ami, na nīwe ithe wa Aamoni arīa marī kuo nginya ūmūthī.

20 Na rīrī, Iburahīmu nīoimire kūu aarī, agīthī ūwena wa Negevu, na agītūūra gatagatī ga Kadeshi na Shuri. Gwa kahinda nīatūūre Gerari **2** na arī kūu Iburahīmu oigaga atīrī ha ūhoro wa mūtumia wake Sara, “Ūyū nī mwarī wa baba.” Tondū ūcio Abimeleku mūthamaki wa Gerari agītūmanīra Sara na akīmuoya. **3** No rīrī, Ngai akiumīrīra Abimeleku ūtukū na kīroto, akīmwīra atīrī, “Wee-rī, no ta ūkuīte tondū mūndū-wa-nja ūcio woete nī mūtumia wene.” **4** No Abimeleku ndaakoretwo akuhīrīrie Sara, nī ūndū ūcio akīūria atīrī, “Mwathani, no wanange rūrīrī rūtehītie? **5** Githī ti we wanjīrīrie, ‘Ūyū nī mwarī wa baba?’ Na ningī o nake Sara githī ndoigire atīrī, ‘Ūyū nī mūrū wa baba?’ Njīkīte ūndū ūcio na ūrūngīrīru wa ngoro na moko matarī ūcuuke.” **6** Ningī Ngai akīmwīra atīrī kīroto-inī, “ī, nīnjūū ūrekīte ūguo na ūrūngīrīru wa ngoro, na nīkīo ndīrakūgiririe ūnjīhīrie. Nīkīo itanareka ūmūhutie. **7** Rīu-rī, cookeria mūndū ūcio mūtumia wake, nīgūkorwo nī

mūnabii, nake n̄iegūkūhooera, na n̄ūgūtūūra muoyo. No waga kūmūcookia-r̄i, ūmenye ti-itherū wee n̄ūgūkua, na andū aku othe n̄imegūkua.” **8** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, Abimeleku agītūmanīra anene ake othe, na aarīkia kūmeera maūndū marīa mothe meekīkīte, andū acio magītigīra mūno. **9** Abimeleku agīcooka agīta Iburahīmu na akīmūuria atīrī, “Nī atā ūguo ūtwīkīte? Nī atā ngwīhīirie, n̄guo ūndeherere niī na ūthamaki wakwa ūru mūnene ūguo? Ūnjīkīte maūndū mataagīriire gwīkwo.” **10** Ningī Abimeleku akīuria Iburahīmu atīrī, “Nī kī gīatūmire wīke ūguo?” **11** Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, “Ndeīrire atīrī, ‘Kūndū gūkū andū matītigīrīte Ngai, na n̄mekunjūraga nī ūndū wa mūtumia wakwa.’ **12** O na kūrī ūguo, ti-itherū nī mwarī wa-baba, mūirītu wa baba; no tūtirī a nyina ūmwe, nīkīo aatuīkire mūtumia wakwa. **13** Na rīrīa Ngai aandutire kuuma nyūmba-inī ya baba thīi ngorūūrage, ndeereire mūtumia wakwa atīrī, ‘Ūū n̄guo ūrīnyonagia wendo waku: Kūrīa guothe tūrīthīaga, uugage atīrī ūhoro-inī ūnjīgiī, “Ūyū nī mūrū wa baba.”’ **14** Iburahīmu aarīkia kwaria, Abimeleku akīruta ng’ondū na ng’ombe, na ngombo cia arūme na cia andū-a-nja, na agīcihe Iburahīmu, na akīmūcookeria Sara mūtumia wake. **15** Ningī Abimeleku akīmwīra atīrī, “Būrūri wakwa ūrī mbere yaku; tūūra harīa hothe ūngīenda.” **16** Nake Abimeleku akīira Sara atīrī, “Nīngūhe mūrū-wa-thoguo cekeri 1,000 cia betha ituīke cia kūrīhīria ihītia rīrīa ūhītīirīo mbere ya andū aya othe mūrī nao; we ndūrī ūru wīkīte.” **17** Nake Iburahīmu akīhooya Ngai, nake Ngai akīhonía Abimeleku, na mūtumia wake, na ngombo

ciake cia airītu nīguo mahote gūciara ciana rīngī, **18**
nīgūkorwo Jehova nīahingīte nda cia andū-a-nja othe a
nyūmba ya Abimeleku, makaaga kūgīa ciana, nī ūndū wa
Abimeleku kuoya Sara mūtumia wa Iburahīmu.

21 Nake Jehova agītuga Sara o ta ūrīa oigīte, na Jehova
akīhingīria Sara kīrīkanīro kīrīa aamwīrīire. **2** Sara akīgīa
nda, na agīciarīra Iburahīmu kaana ga kahī ūkūrū-inī
wake, o ihinda rīrīa Jehova aamwīrīte. **3** Iburahīmu agītua
kaana kau ga kahī aaciariirwo nī Sara, Isaaka. **4** Na
rīrīa mūriū ūcio wake Isaaka akinyirie thikū inyanya-
rī, Iburahīmu akīmūruithia, o ta ūrīa Ngai aamwathīte.
5 Iburahīmu aarī na mīaka igana rīmwe rīrīa mūriū
wake Isaaka aaciariirwo. **6** Sara akiuga atīrī, “Ngai
nīatūmīte theke, na mūndū o wothe ūrīiguaga ūhoro ūcio
nīarīthekaga hamwe na niī.” **7** Agīcooka akiuga atīrī,
“Nūū ūngīerire Iburahīmu atī Sara nīakongithia ciana?
No rīrī, nīndīmūciariire kaana ga kahī ūkūrū-inī wake.”
8 Nako kaana kau gagīkūra na gagītigithio kuonga; naguo
mūthenya ūrīa Isaaka aatigithirio kuonga-rī, Iburahīmu
akīrugithia iruga inene. **9** No Sara akīona atī mūriū
wa Hagari ūrīa Mūmisiri aaciariire Iburahīmu aarī na
kīnyūrūri. **10** Nake akīira Iburahīmu atīrī, “Ingata ngombo
īno ya mūndū-wa-nja hamwe na mūriū, tondū mūriū
ūcio wa ngombo īyo ya mūndū-wa-nja ndakagayana
igai na mūriū wakwa Isaaka.” **11** Naguo ūhoro ūcio
ūgīthīnia Iburahīmu mūno tondū wakoniī mūriū. **12**
No Ngai akīmwīra atīrī, “Tiga gūthīnīka mūno nī ūndū
wa kīmwana kīu, na ndungata īyo yaku ya mūndū-wa-
nja. Thikīrīria ūrīa wothe Sara egūkwīra, tondū rūciaro

rūrīa rūgeetanio nawe rūkoima harī Isaaka. **13** O na ningī nīngatūma mūriū wa ndungata īyo ya mūndū-wanja atuīke rūrīrī rūnene, tondū nī rūciaro rwaku.” **14** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene Iburahīmu akīoya irio na mondo ya rūūa īrī na maaī, na agīcinengera Hagari. Akīmūigīrīra ciande-inī ciake, agīcooka akīmumagaria hamwe na kīmwana kīu. Nake Hagari agīthīira, na agīturīrwo nī njīra arī kūu werū-inī wa Birishiba. **15** Na rīrīa maaī marīa maarī rūūa-inī maathirire-rī, Hagari akīiga kīmwana kīu rungu rwa kīhinga kīmwe. **16** Nake agīthīathiia, agīkara thī handū hataarī haraihu, ta ha rīkia rīa mūguī, tondū eeciiririe atīrī, “Ndingīrorera kīmwana gīakwa gīgīkua.” Na aikarīte hau hakuhī, akīambīrīria kūgīrīka. **17** Nake Ngai akīigua kīmwana kū gīkīrīra, nake mūraika wa Ngai agīta Hagari arī kūu igūrū akīmūuria atīrī, “Nī kīi kīragūthīnia Hagari? Tiga gwītigīra; Ngai nīaiguīte kīrīro gīa kīmwana kīu kīrī o hau kīrī. **18** Tiira kīmwana kīu na igūrū, na ūkīnyiitīrīre na guoko, nīgūkorwo nīngagītua rūrīrī rūnene.” **19** Hīndī īyo Ngai akīmūhingūra maitho, nake akīona gīthima kīa maaī. Agīthīī ho, akīiyūria rūūa maaī, na akīhe kīmwana kīu kīnyue. **20** Ngai nīakorirwo hamwe na kīmwana kīu o ūrīa gīakūraga. Gīatūrīre werū-inī, na gīgītuīka mūrathi na ūta. **21** Hīndī īyo aatūrīraga Werū-inī wa Parani-rī, nyina akīmwetheria mūtumia kuuma Misiri. **22** Ihinda-inīrīu Abimeleku na Fikolu mūnene wa mbūtū ciake cia ita makīra Iburahīmu atīrī, “Ngai arī hamwe nawe maūndū-inī mothe marīa wīkaga. **23** Rīu-rī, wīhīte ūrī mbere ya Ngai atī ndūkanjuukanīrīra, kana ūcuukanīre ciana

ciakwa, o na kana njiaro ciakwa. Nyonagia ūtugi niĩ na būrūri ūyū we ūtūruga ūrī mūgeni o ta ūrīa niĩ nguonetie ūtugi.” **24** Iburahīmu agīcookia atīrī, “Nīndehīta.” **25** Ningī Iburahīmu agītetia Abimeleku nī ūndū wa gīthima kīa maaī kīrīa ndungata cia Abimeleku ciamūtunyīte. **26** No Abimeleku akiuga atīrī, “Ndiūū nūū wīkīte ūndū ūcio. Wee ndwanjīrīre, na ndaigua ūhoro ūcio ūmūthī.” **27** Nī ūndū ūcio Iburahīmu akīrehe ng’ondu na ng’ombe akīhe Abimeleku, nao andū acio eerī makīgīa na kīrīkanīro. **28** Iburahīmu akīamūra mīatī mūgwanja kuuma rūūru-inī rwake. **29** Nake Abimeleku akīuria Iburahīmu atīrī, “Mīatī īno mūgwanja-rī, wamīamūra kuuma rūūru-inī nīkī?” **30** Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, “Ītīkīra kuoya mīatī īno mūgwanja kuuma kūrī niī, ītuīke ūira atī nī niī ndenjire gīthima gīkī.” **31** Tondū ūcio handū hau hagītīre mwīhītīwa. **32** Thuutha wa kūrīkanīra kīrīko kūu kūu Birishiba, Abimeleku na Fikolu mūnene wa mbūtū ciake cia ita, magīcooka būrūri wa Afilisti. **33** Nake Iburahīmu akīhaanda mūtī wa mūbinde kūu Birishiba, na agīkaīra rītīwa rīa Jehova, o we Mūrungu Ūrīa-Ūtūruga-Tene-na-Tene, arī handū hau. **34** Nake Iburahīmu agīkara būrūri-inī ūcio wa Afilisti ihinda iraaya ma.

22 Thuutha wa maūndū macio-rī, Ngai nīageririe Iburahīmu. Ngai akīmwīta atīrī, “Iburahīmu!” Nake agīcooka atīrī, “Nī ūyū haha.” **2** Nake Ngai akīmwīra atīrī, “Oya mūriū waku, o we ūrīa wa mūmwe Isaaka, ūrīa wendete, ūthīi rūgongo rwa Moria, na ūmūrute ta igongona rīa njino kuo kīrima-inī kīmwe kīa iria

ngaakuonia.” **3** Nī ūndū ūcio mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, Iburahīmu agīūkīra, agītandīka ndigiri yake. Akīoya ndungata ciake igīrī na mūriū wake Isaaka. Aarīkia gwatūra ngū cia kūigana igongona rīa njino-rī, akiumagara erekeire handū harīa Ngai aamwīrīte. **4** Mūthenya wa gatatū, Iburahīmu agītiira maitho na akīona handū hau harī o kūraya. **5** Akīira ndungata ciake atīrī, “Ikaragai haha na ndigiri īno, na niī na kīmwana gīakwa tūthīi haarīa tūkahooe Ngai, na tūcooke tūmūcookerere.” **6** Iburahīmu agīkīoya ngū icio cia igongona rīa njino, agīciigīrīra mūriū wake Isaaka, nake agīkuua mwaki na kahiū. Na rīrīa o eerī mathiiaga hamwe, **7** Isaaka akīaria, agīīta ithe Iburahīmu atīrī, “Babal!” Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, “Niī ūyū, mūrū wakwa.” Isaaka akiuga atīrī, “Ndīrona tūrī na mwaki na ngū! No rīrī, gatūrūme ka igongona rīa njino karī ha?” **8** Iburahīmu agīcookia atīrī, “Mūrū wakwa, Ngai we mwene nīekūheana gatūrūme ka igongona rīa njino.” Nao eerī magīthīi na mbere marī hamwe. **9** Maakinya handū harīa Ngai aamwīrīte-rī, Iburahīmu agīaka kīgongona ho na akīara ngū igūrū rīakīo. Agīcooka akīoha mūriū wake Isaaka na akīmūkomia kīgongona-inī kīu igūrū rīa ngū. **10** Ningī akīoya kahiū, agītambūrūkia guoko gwake, oorage mūriū. **11** No mūraika wa Jehova akīmwīta kuuma igūrū, akiuga atīrī, “Iburahīmu! Iburahīmu!” Nake Iburahīmu agīcookia atīrī, “Niī ūyū haha.” **12** Akīmwīra atīrī, “Ndūkahutie kīmwana kīu na guoko gwaku, na ndūgagīike ūndū o na ūrīkū. Rīu nīndamenya atī nīwītigīrīte Ngai, tondū ndūnarega kūruta mūrūguo, o we mūrūguo waku wa mūmwe, arī igongona.” **13** Nake

Iburahīmu agītiira maitho, na hau kīhinga-inī akīona ndūrūme īnyiitītwo hīa nī mīrita. Agīthīi ho, akīoya ndūrūme īyo na akīmīruta īrī igongona rīa njino handū ha mūriū. **14** Nī ūndū ūcio Iburahīmu agīta handū hau Jehova-Nīarīheanaga. Na nginya ūmūthī kuugagwo atīrī, “Kīrīma-inī kīa Jehova-rī, nīarītūheaga.” **15** Nake mūraika wa Jehova arī igūrū, agīta Iburahīmu hīndī ya keerī, **16** akīmwīra atīrī, “Jehova ekuuga ūū: Nīndīhītīte na nīi mwene, atī tondū nīwīkīte ūndū ūyū na ndūnarega kūndutīra mūrūguo, o mūrūguo waku wa mūmwe-rī, **17** ti-therū nīngakūrathima na ndūme njiaro ciaku cingīhe ta njata cia matu-inī na ta mūthanga ūrīa ūrī hūgūrūrū-inī cia iria. Njiaro ciaku nī ikegwatīra matūūra marīa manene ma thū ciacio, **18** na nī ūndū wa rūciaro rwaku, ndūrīrī ciothe cia thī nīkarathimwo, tondū wee nīūnjathīkīire.” **19** Nake Iburahīmu agīcookerera ndungata ciale, magīthīi hamwe marorete Birishiba. Nake Iburahīmu agītūura kūu Birishiba. **20** Thuutha wa maūndū macio Iburahīmu agīkinyīrwo nī ūhoro, akīrwo atīrī, “Milika o nake nīagīte na ciana; nīaciarīire mūrū-wa-nyūkwa Nahoru ciana: **21** Uzu nīwe wa irigithathi, na mūrū wa nyina nī Buzu, na Kemueli (ithe wa Aramu), **22** na Kesedu, na Hazo, na Pilidashu, na Jidilafu, na Bethueli.” **23** Bethueli nīwe watūkire ithe wa Rebeka. Acio nīo ariū arīa anana Milika aaciārīire Nahoru, mūrū wa nyina na Iburahīmu. **24** Thuriya yake, īrīa yetagwo Reuma, o nayo yarī na ariū ake, nīo Teba, na Gahamu, na Tahashu na Maaka.

23 Sara aatūrīre muoyo agīkinyia mīaka igana rīmwe na mīrongo īrī na mūgwanja. **2** Nake aakuīrīire Kiriathu-

Ariba (na nokuo Hebironi), bürūri-inī wa Kaanani; nake Iburahīmu agīthiī, agīcakaīra Sara na akīmūrīrīra. 3 Ningī Iburahīmu agīukīra akiuma hau mwīrī wa mūtumia wake warī, agīthiī akīarīria Ahiti akīmeera atīrī, 4 “Niī ndī mūgeni na mūgendi gūkū kwanyu. Nyenderiai handū gūkū ha gūthikana nīgeetha hote gūthika mūtumia wakwa ūrīa ūkuūte.” 5 Nao Ahiti magīcookeria Iburahīmu atīrī: 6 “Mūthuuri ūyū, ta tūthikīrīrie. Wee ūrī mūthamaki ūrī hinya gatagatī-inī gaitū. Thika mūtumia waku mbīrīra-inī ūmwe ya iria njega ciitū. Gūtirī mūndū witū ūngīkūgiria mbīrīra ya gūthika mūtumia waku.” 7 Iburahīmu agīukīra akīinamīrīra mbere ya Ahiti, andū acio ene bürūri. 8 Akīmeera atīrī, “Angīkorwo nīmwītīkīrīte thike mūtumia wakwa-rī, gīthikīrīriei, na mūthaithanīrīre kūrī Efironi mūrū wa Zoharu, 9 nīguo anyenderie ngurunga ya Makipela, ūrīa yake ūrī mūthia-inī wa gīthaka gīake. Mūūriei anyenderie na thogora ūrīa ūmīgana, ūtuūke handū hakwa ha gūthikana gūkū kwanyu.” 10 Nake Efironi ūcio Mūhiti aikarīte thī o hau gatagatī-inī ka andū arīa angī; tondū ūcio agīcookeria Iburahīmu akīiguagwo nī Ahiti othe arīa mookīte kīhingo-inī gīa itūūra rīu rīake. 11 Akīmwīra atīrī, “Aca, mwathi wakwa, thikīrīria; nīndakūhe gīthaka kīu, na nīndakūhe ngurunga ūyo ūrī thīnī wakīo. Ndakūhe andū akwa makīonaga. Thika mūtumia waku.” 12 O ūngī Iburahīmu akīinamīrīra mbere ya andū acio ene bürūri, 13 na akīarīria Efironi andū acio makīiguaga, akīmwīra atīrī, “Itīkīra gūūthikīrīria. Nīngūrīha thogora wa gīthaka kīu. Amūkīra mbeeca kuuma kūrī niī, nīgeetha hote gūthika mūtumia wakwa

kuo.” **14** Efironi agīcookeria Iburahīmu atīrī, **15** “Ta thikīrīria, mwathi wakwa; gīthaka kū kīngiuma cekeri magana mana ma betha, no rīrī, kū nī kī gatagatī gaku na nī? Thiī ūthike mūtumia waku.” **16** Iburahīmu agītikīra thogora wa Efironi na akīmūthimīra betha iria aagwetete andū a Ahiti othe makīiguaga; cekeri magana mana cia betha cia mūigana wa gīthimo kīa onjorithia. **17** Nī ūndū ūcio, gīthaka kīa Efironi kū kīarī Makipela hakuhī na Mamure-gīthaka na ngurunga īyo, na mītī yothe īrīa yarī mīhaka-inī ya gīthaka kū ikīgarūrīwo **18** Iburahīmu mbere ya Ahiti othe arīa mookīte kīhingo-inī gīa itūura rīu inene. **19** Thuutha wa ūguo, Iburahīmu agīthika Sara mūtumia wake ngurunga-inī īyo yarī gīthaka-inī kīa Makipela hakuhī na Mamure (īrīa īrī Hebironi), būrūri-inī wa Kaanani. **20** Nī ūndū ūcio gīthaka kū na ngurunga īyo yarī kuo ikīgarūrīwo Iburahīmu nī Ahiti irī handū ha gūthikanaga.

24 Na rīrī, Iburahīmu aarī mūkūrū na agatindīka mīaka. Nake Jehova nīamūrathimīte maūndū-inī make mothe. **2** Nake akīra ndungata īrīa yarī nene mūciī-inī wake, o īrīa yarūgamīrīire indo ciothe iria aarī nacio atīrī, “Ta iga guoko gwaku rungu rwa kīero gīakwa. **3** Nīngwenda wīhīte na rītwa rīa Jehova, o we Ngai wa igūrū na Ngai wa thī, atī ndūgethera mūrū wakwa mūtumia kuuma kūrī airītu a Akaanani aya ndūūraga thīinī wao, **4** no nīūgathīi būrūri-inī wakwa na kūrī andū a nyūmba iitū, na wethere mūrū wakwa Isaaka mūtumia kūu.” **5** Ndungata īyo ikīmūūria atīrī, “Iī mūndū-wa-nja ūcio angīkaarega gūuka na nīi būrūri-inī ūyū? Ngaacookia mūrūguo būrūri

ūrīa woimire?” **6** Iburahīmu akīmwīra atīrī, “Menyerera, ndūkanacookie mūrū wakwa kūu! **7** Jehova, o we Ngai wa igūrū ūrīa wandutire kuuma nyūmba ya baba na kuuma būrūri ūrīa ndaciārīrwo na akīnjarīria na akīnjīra na mwīhītwa atīrī, ‘Rūciaro rwaku nīngarūhe būrūri ūyū’ we nīwe ūgaatūma mūraika wake mbere yaku nīguo ūkoonera mūrū wakwa mūtumia kuuma kuo. **8** Mūndū-wa-nja ūcio angīkaarega gūūka nawe-rī, ndūkoohwo nī mwīhītwa ūyū wakwa; no ndūkanacookie mūrū wakwa kūu.” **9** Nī ūndū ūcio ndungata īyo īkīiga guoko kwayo rungu rwa kīero kīa Iburahīmu ūcio mwathi wayo, na īkīhīta na mwīhītwa harī we kūringana na ūhoro ūcio. **10** Ndungata īyo īgīcooka īkīoya ngamīira īkūmi cia mwathi wayo na īkiumagara īkuīte mīthembā yothe ya indo njega kuuma kūrī mwathi wayo. īgīthī īgīkinya itūūra rīrīa Nahoru aatūūraga mwena wa gathigathini-ithūūro wa Mesopotamia. **11** Nayō īgītūma ngamīira ikome nja ya itūūra hakuhī na gīthima kīa maaī; kwarī kīhwaī-inī rīrīa andū-a-nja maathiiaga gūtaha maaī. **12** īgīcooka īkīhooya, īkiuga atīrī, “Wee Jehova, Ngai wa Iburahīmu mwathi wakwa, tūma ngaacīre ūmūthī na ūtuge mwathi wakwa Iburahīmu. **13** Rora, ndūgamīte haha gīthima-inī kīa maaī, nao airītu a ene itūūra nī maroka gūtaha maaī. **14** Kūrotuīka atīrī, atī rīrīa ndīrīra mūirītu atīrī, ‘Ndakūhooya, he ndīgīthū yaku nyue maaī,’ nake oige atīrī, ‘Nyua na nīngūtahīra o na ngamīira ciaku,’ reke ūcio atūke nīwe ūthūurīire ndungata yaku Isaaka. Na ūndū ūcio ūtūme nī menye atī nītugīte mwathi wakwa.” **15** ītanarīkia kūhooya-rī, Rebeka agīūka akuuīte

ndigitū kīande-inī. Aarī mūirītu wa Bethueli mūrū wa Milika, ūrīa warī mūtumia wa Nahoru mūrū wa nyina na Iburahīmu. **16** Mūirītu ūcio aarī mūthaka mūno, mūirītu gathirange; gūtirī mūndū mūrūme wakomete nake. Agīkūrūka gīthima-inī kīa maaī, akīyūria ndigitū yake maaī, agīcooka akīambata rīngī. **17** Nayō ndungata īyo īkīhiūha īkamūtūnge, na īkīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha, he tūūī tūnini twa kūnyua kuuma ndigitū-inī yaku.” **18** Nake agīcooka atīrī, “Mwathi wakwa, nyua,” nake akīruta ndigitū mūtwe na ihenya, akīmīnyiita na moko, na akīmūhe maaī. **19** Na aarīkia kūmūhe maaī ma kūnyua, agīcooka akiuga atīrī, “Nīngūtahīra ngamīira ciaku, o nacio o nginya ciiganie kūnyua.” **20** Agīkīonoreria maaī marīa maarī ndigitū yake mūharatī-inī na ihenya, agīcooka agīteng’era gīthima-inī gūtaha maaī mangī, agītaha ma kūigana ngamīira ciake ciothe. **21** Mūndū ūcio akīmwīrorera atekwaria, nīguo amenye kana Jehova nīagacīrithītie rūgendo rwake kana ndaarūgacīrithītie. **22** Rīrīa ngamīira ciarīkirie kūnyua maaī-rī, mūndū ūcio akīruta gīcūhī kīa iniūrū gīa thahabu kīa ūritū wa nuthu cekeri, na bangiri igīrī cia thahabu cia ūritū wa cekeri ikūmi, akīmwīkīra. **23** Agīcooka akīmūūria atīrī, “Wee ūrī mwarī wa ū? Ndagūthaitha ta njīira atīrī, mūciī gwa thoguo-rī, he handū tūngīrarīrīra?” **24** Nake akīmūcookeria atīrī, “Nīī ndī mwarī wa Bethueli, mūriū ūrīa Milika aaciārīire Nahoru.” **25** Ningī akīmwīra atīrī, “Tūrī na riya na nyeki nyingī, o na handū wee ūngīrarīrīra.” **26** Mūndū ūcio akīinamīrīra thī, akīhooya Jehova, **27** akiuga atīrī, “Jehova arogaathwo, o we Ngai

wa Iburahīmu mwathi wakwa, o ūcio ūtatičite kuonania ūtugi na wīhokeku wake kūrī mwathi wakwa. Hakwārī, Jehova nīandongoretie rūgendo-inī, akanginyia kwa andū a nyūmba ya mwathi wakwa.” **28** Nake mūirītu ūcio agīteng’era, agīthiī akīhe andū a nyūmba ya nyina ndeto icio. **29** Na rīrī, Rebeka aarī na mūrū wa nyina wetagwo Labani, nake akiumagara ahiūhīte, agīthiī kūrī mūndū ūcio hau gīthima-inī kīa maaī. **30** Rīrīa onire gīcūhī kīu kīa iniūrū na bangiri irī moko-inī ma mwarī wa nyina, na aigua Rebeka akiuga ūrīa mūndū ūcio aamwīrīte-rī, agīthiī kūrī mūndū ūcio, akīmūkora arūgamīte harī ngamīira ciale hakuhī na gīthima kīa maaī. **31** Akīmwīra atīrī, “Üka tūthīi mūciī, wee ūrathimītwo nī Jehova. Ürūgamīte haha nja nīkī? Nīhaarīrie nyūmba yaku na handū ha ngamīira.” **32** Nī ūndū ūcio mūndū ūcio agītoonya nyūmba, nacio ngamīira ikīaūrwo mīrigo. Ngamīira ikīreherwo riya na nyeki, nake mūndū ūcio na andū arīa aarī nao makīreherwo maaī ma gwīthamba magūrū. **33** Ningī akīreherwo irio, nowe akiuga atīrī, “Nī ndingīrīa, itambīte kūmwīra ūndū ūrīa ūndehete gūkū.” Nake Labani akīmwīra atīrī, “Gītwīre.” **34** Nake agīkiuga atīrī, “Nī ndī ndungata ya Iburahīmu.” **35** “Jehova nīarathimīte mwathi wakwa mūno, na nī atongete mūno. Nīamūheete ng’ondū na ng’ombe, betha na thahabu, ndungata cia arūme na cia andū-a-nja, na ngamīira o na ndigiri. **36** Nake Sara mūtumia wa mwathi wakwa nīamūciarīre kīmwana arī o mūkūrū, nake nīakīheete indo ciale ciothe. **37** Nake mwathi wakwa agītūma ndīhīte akīnjīira atīrī, ‘Ndūkanethere mūriū wakwa mūtumia kuuma kūrī airītu

a Akaanani, a gūkū būrūri ūyū ndūūraga, **38** no ūthiī kūrī nyūmba ya baba na kūrī mūhīrīga wakwa, na ūrutīre mūriū wakwa mūtumia kuo.’ **39** “Ningī ngīūria mwathi wakwa atīrī, ‘I mūndū-wa-nja ūcio angīrega gūūka na niī?’ **40** “Nake akīnjookeria atīrī, ‘Jehova ūrīa ndūire thiaga mbere yake, nīagatūma mūraika wake athīī nawe, na atūme rūgendo rwaku rūgaacīre, nīgeetha ūkaarutīra mūriū wakwa mūtumia kuuma kūrī mūhīrīga wakwa na kuuma kūrī andū a nyūmba ya baba. **41** Ningī wathiī kūrī mūhīrīga wakwa-rī, nīukohorwo kuuma kūrī mwīhītwa wakwa; o na mangīkaarega kūmūnengerana kūrī we, nīukohorwo kuuma kūrī mwīhītwa ūcio wakwa.”” **42** Agīthīī na mbere, akiuga atīrī, “Ūmūthī rīrīa nginyire gīthima-inī kīa maaī, njugire atīrī, ‘Wee Jehova Ngai wa Iburahīmu mwathi wakwa, ūngīenda, ndagūthaitha, gaacīrithia rūgendo rūrū njūkīte. **43** Ta kīone, nūngīī haha gīthima-inī kīa maaī; mūirītu angīūka gūtaha maaī na niī ndīmwīre atīrī, “Iīkīra nyue tūūī tūnini kuuma ndigithū-inī yaku,” **44** nake angīnjīra atīrī, “Nyua na nīngūtahīra ngamīira ciaku o nacio,” nīagītuīke nīwe mūndū-wa-nja ūrīa Jehova athuurīire mūriū wa mwathi wakwa.’ **45** “Itanarīkia kūhooya ūguo na ngoro-rī, Rebeka oka arī na ndigithū yake kīande. Nake aikūrūka gīthima-inī kīa maaī, aataha maaī na niī ndamwīra atīrī, ‘Ndagūthaitha he maaī nyue.’ **46** “Aaruta ndigithū yake kīande o naihenya anjīira atīrī, ‘Nyua, na nīngūnyuithia o na ngamīira ciaku.’ Nī ūndū ūcio ndanyua maaī na ahe ngamīira o nacio. **47** “Na niī ndamūūria atīrī, ‘Ūrī mwarī wa ū?’ “Nake anjookeria atīrī, ‘Ndī mwarī wa

Bethueli mūrū wa Nahoru, ūrīa Milika aamūciarīire.’
“Na niī ndakīmwīkīra gīcūhī iniūrū, na bangiri moko,
48 ndacooka ndainamīrīra ndahooya Jehova. Ndagatha
Jehova, o we Ngai wa Iburahīmu mwathi wakwa, ūrīa
ūndongoretie na njīra ūrīa njagīrīru nyonere mūrū wa
mwathi wakwa mwarī wa mūriū wa mūrū wa nyina nake.
49 Na rīrī, angīkorwo nī mūkuonania ūtugi na wīhokeku
kūrī mwathi wakwa, njīrī; na angīkorwo tiguo, mūnjīre
nīgeetha na niī menye na kūrīa ngūrora.” **50** Labani na
Bethueli magīcookia atīrī, “Ūndū ūyū uumīte kūrī Jehova;
ithuī tūngīgīkwīra atīa? **51** Rebeka nīwe ūyū; muoe
mūthīi agatuīke mūtumia wa mūriū wa mwathi waku, o
ta ūrīa Jehova oigīte.” **52** Rīrīa ndungata ya Iburahīmu
yaiguire ūrīa moigire, īkīnamīrīra, īgīturumithia ūthīū
wayo thī mbere ya Jehova. **53** Ningī ndungata ūyo īkīruta
thahabu, na mathaga ma betha na nguo, na īgīcihe
Rebeka; īgīcookaa īkīhe Labani mūrū wa nyina, o na nyina,
iheo cia goro. **54** Ndungata ūyo na andū arīa yarī nao
makīrīna na makīnyua, na makīraara kū ūtukū ūcio. Na
rīrīa mookīrire mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, īkiuga
atīrī, “Rekei ndīthīire kūrī mwathi wakwa.” **55** No Labani
mūrū wa nyina na mūirītu, o na nyina, makiuga atīrī,
“Reke mūirītu ūyū aikare na ithuī ta matukū ikūmi;
mūcooke mūthīi.” **56** No yo īkīmeera atīrī, “Tigai kūngiria
thīī, kuona atī Jehova nīagacīrīthītīe rūgendo rwakwa.
Rekei ndīthīire kūrī mwathi wakwa.” **57** Nao makiuga
atīrī, “Rekei twīte mūirītu tūmūūrie ūhoro ūcio.” **58** Nī
ūndū ūcio magīita Rebeka, makīmūūria atīrī, “Nīūgūthīi
na mūndū ūyū?” Nake akiuga atīrī, “Nīngūthīi.” **59**

Nī ūndū ūcio magītikīria Rebeka mwarī wa nyina ūcio ethiīre, hamwe na mūmūrori, na ndungata ya Iburahīmu na andū ake. **60** Nao magīkīrathima Rebeka makīmwīra atīrī, “Mwarī wa maitū, ūroingīha ūtuīke nyina wa ngiri maita ngiri, naruo rūciaro rwaku rūroīgwatīra ihingo cia thū ciao.” **61** Nake Rebeka na ndungata ciake, cia andū-a-nja, makīhaarīria na makīhaica ngamīrra, na magīthīi na mūndū ūcio. Nī ūndū ūcio ndungata ūyo īkīoya Rebeka īgīthīrra. **62** Na rīrī, Isaaka nīoimīte Biri-Lahai-Roi, nī ūndū aatūūraga Negevu. **63** Hwaī-inī ūmwe-rī, nīathīire na kūu mūgūnda-inī agecūūranganie, na aatiira maitho, akīona ngamīrra ciūkīte. **64** O nake Rebeka agītiira maitho akīona Isaaka. Akiuma ngamīrra igūrū, **65** na akīuria ndungata ūyo atīrī, “Mūndū ūrīa ūrī kūrīa mūgūnda ūroka gūtūtūnga nūū?” Ndungata ūyo īgīcookia atīrī, “Nī mwathi wakwa.” Nake Rebeka akīoya taama wake akīihumbīra. **66** Nayō ndungata ūyo īkīrra Isaaka ūrīa wothe yekīte. **67** Nake Isaaka agītoonyia Rebeka hemainī ya nyina Sara, akīmūhikia. Nī ūndū ūcio agītuīka mūtumia wake, na akīmwenda; nake Isaaka akīhoorerio ihooru rīa gīkuū kīa nyina.

25 Thuutha ūcio Iburahīmu nī aahikirie mūtumia ūngī, wetagwo Ketura. **2** Nake akīmūciarīra ariū atandatū, na nīo Zimirani, na Jokishani, na Medani, na Midiani, na Ishibaku na Shua. **3** Jokishani nīwe warī ithe wa Sheba na Dedani; nacio njiaro cia Dedani nīcio ciarī Aashuri, na Aletushi na Aleumi. **4** Nao ariū a Midiani maarī Efa, na Eferi, na Hanoku, na Abida na Elidaha. Acio otthe maarī njiaro cia Ketura. **5** Nake Iburahīmu

akīgaīra Isaaka indo ciothe iria aarī nacio. **6** No arī o muoyo-rī, akīhe ariū a thuriya ciate iheo, agīcooka akīmeheranīria na mūriū Isaaka magīthīi na kūu būrūri wa irathīro. **7** Mīaka yothe īrīa Iburahīmu aatūūrire muoyo yarī mīaka igana rīmwe na mīrongo mūgwanja na ītano. **8** Iburahīmu agītuīkana na agīkua arī mūthuuri mūniaru, arī mūkūrū na akaingīhia mīaka, agīthikwo hamwe na andū ao arīa maakuīte. **9** Nao ariū ake, Isaaka na Ishumaeli, makīmūthika ngurunga-inī ya Makipela hakuhī na Mamure, gīthaka-inī kīa Efironi mūrū wa Zoharu ūrīa Mūhiti, **10** gīthaka kīrīa Iburahīmu aagūrīte kuuma kūrī Ahiti. Hau nīho Iburahīmu aathikirwo hamwe na Sara mūtumia wake. **11** Thuutha wa gīkuū kīa Iburahīmu-rī, Ngai nīarathimire mūriū Isaaka ūrīa watūūraga hakuhī na Biri-Lahai-Roi. **12** Ūyū nīguo ūhoro wa Ishumaeli mūrū wa Iburahīmu, ūrīa waciarīirwo Iburahīmu nī Hagari ūrīa Mūmisiri, ndungata ya Sara. **13** Maya nīmo marīitwa ma ariū a Ishumaeli, maandīkītwo kūringana na ūrīa maarūmanīrīire gūciarwo: Irighthathi rīa Ishumaeli rīarī Nebaiothu, rīkarūmīrīrwo nī Kedari, na Adubeeli, na Mibisamu, **14** na Mishima, na Duma, na Masa, **15** na Hadadi, na Tema, na Jeturu, na Nafishu, na Kedema. **16** Acio nīo maarī ariū a Ishumaeli, na macio nīmo marīitwa ma aathani ikūmi na eerī a mīhīrīga yao kūringana na kūrīa maatūūraga na kambī ciao. **17** Mīaka yothe īrīa Ishumaeli aatūūrire muoyo yarī mīaka igana rīmwe na mīrongo ītatū na mūgwanja. Agīcooka agītuīkana agīkua, na agīthikwo hamwe na andū ao arīa maakuīte. **18** Njiaro cia Ishumaeli igītūūra kuuma Havila nginya

Shuri, gūkuhī na mūhaka wa Misiri werekeire būrūri wa Ashuri. Nao magītūra na rūmena na ariū arī angī othe a ithe wao. **19** Ūyū nīguo ūhoro wa Isaaka mūrū wa Iburahīmu. Iburahīmu nīwe waciare Isaaka, **20** nake Isaaka aarī na mīaka mīrongo īna rīrīa aahikirie Rebeka, mwarī wa Bethueli ūrīa Mūsuriata wa Padani-Aramu, na aarī mwarī wa nyina na Labani ūrīa Mūsuriata. **21** Isaaka agīthaitha Jehova nī ūndū wa mūtumia wake tondū aarī thaata. Nake Jehova akīgua mahooya make, na Rebeka mūtumia wake akīgīa nda. **22** Natuo twana tūu tūkīgianīra kūu nda yake, nake akīyūria atīrī, “Ūndū ūyū ūrekīka kūrī niī nīkī?” Nī ūndū ūcio agīthīi gūtuīria ūhoro harī Jehova. **23** Nake Jehova akīmwīra atīrī, “Ndūrīrī igīrī irī nda yaku, na andū a mīthembā īrī kuuma nda yaku nīmagatigithanī; gīthembā kīmwe nīgīgakīria kīrīa kīngī hinya, na ūrīa mūkūrū nīagatungatīra ūrīa mūnini.” **24** Na rīrīa ihinda rīake rīakinyire rīa gūciara, agīkorwo nī tūhīi twa mahatha aarī natuo nda. **25** Karīa kaambire gūciarwo kaarī gatune na mwīrī wako wothe wahaanaga ta nguo ya maguoya; tondū ūcio magīgatua Esaū. **26** Thuutha ūcio mūrū wa nyina agīciarwo guoko gwake kūnyiitīte ndiira ya Esaū; tondū ūcio agītuuo Jakubu. Isaaka aarī na mīaka mīrongo ītandatū rīrīa Rebeka aaciare twana tūu. **27** Natuo tūmwana tūu tūgīkūra, nake Esaū agītuūka mūguūmi mūūgī, mūndū wa werū, no Jakubu aarī mūndū mūhooreri, waikaraga hakuhī na mūcīi. **28** Isaaka eendete Esaū tondū nī eendete nyama cia ūguūmi, no Rebeka eendete Jakubu. **29** Mūthenya ūmwe Jakubu nīarugaga gītoero kīa ndengū ndune, nake Esaū agījūka kuuma werū-

inī ahūtiī mūno. **30** Akīra Jakubu atīrī, “Ta he gītoero kīūraruga! Ndī mūhūtu mūno!” (Nīkīo gīatūmire acooke gwītwo Edomu.) **31** Jakubu akīmūcookeria atīrī, “Amba ūnyenderie ūrigithathi waku!” **32** Nake Esaū akiuga atīrī, “Ngirie gūkua, ūrigithathi ūyū ūkaang’una na kī?” **33** No Jakubu akīmwīra atīrī, “Amba wīhīte kūrī nīi.” Nake akīhīta na mwīhītwā, akīenderia Jakubu ūrigithathi wake. **34** Nake Jakubu akīhe Esaū mūgate na gītoero kīā ndengū. Nake akīrīna na akīnyua, agīcooka agīūkīra agīthīira. Tondū ūcio Esaū akīnyarara ūrigithathi wake.

26 Na rīrī, nī kwagīire ng’aragu īngī būrūri-inī ūcio, tiga ūrīya ya mbere ya hīndī ya Iburahīmu, nake Isaaka agīthī Gerari kūrī Abimeleku mūthamaki wa Afilisti. **2** Jehova akiumīrīra Isaaka, akīmwīra atīrī, “Ndūgaikūrūke ūthī Misiri; tūura būrūri o ūrīya ndīrīkwīra ūtūure. **3** Ikara būrūri-inī ūyū kwa ihinda, na nīngūkorwo hamwe nawe na nīngūkūrathima. Nīgūkorwo nīwe na njiaro ciaku ngūhe mabūrūri maya mothe na hingie mwīhītwā ūrīya ndehītire kūrī thoguo Iburahīmu. **4** Nīngatūma njiaro ciaku cingīhe ta njata cia matu-inī na nīngamahe mabūrūri maya mothe, na nī ūndū wa rūciaro rwaku, ndūrīrīciothe cia thī nīkarathimwo, **5** tondū Iburahīmu nīanjathīkīre na akīrūmia ūrīya ndendaga, akīrūmīrīra maathani makwa, na matuīro makwa ma kūrūmīrīwo, na mawatho makwa.” **6** Nī ūndū ūcio Isaaka agīkara o kū Gerari. **7** Rīrīya andū a kū maamūririe ūhoro wa mūtumia wake-rī, we akiuga atīrī, “Nī mwarī wa baba,” tondū nīetigīrīre kuuga, “Nī mūtumia wakwa.” Eeciiririe atīrī, “Andū a gūkū mahota kūnjūraga nī ūndū wa Rebeka,

tondū aarī mūthaka.” **8** Na thuutha wa Isaaka arīkītie gūikara kūu kahinda karaihu-rī, Abimeleku mūthamaki wa Afilisti nīacūthīrīirie nja na ndirica, nake akīona Isaaka akīhambata mūtumia wake Rebeka. **9** Nī ūndū ūcio Abimeleku agītūmanīra Isaaka, akīmūūria atīrī, “Tīitherū ūyū nī mūtumia waku! Nī kīī gīatūmire uuge atī, ‘Uyū nī mwarī wa baba?’” Isaaka akīmūcookeria atīrī, “Tondū ndeciiririe ndahota kūūragwo nī ūndū wake.” **10** Ningī Abimeleku akīmūūria atīrī, “Nī atīā ūguo ūtwīkīte? Iī mūndū mūrūme ūmwe wa gūkū angīrakorirwo akomete na mūtumia waku, nawe ūgītūme tūnyiitwo nī ihītia?” **11** Nī ūndū ūcio Abimeleku akīruta watho kūrī andū othe, akiuga atīrī, “Mūndū o na ūrīkū ūngīthīnia mūndū ūyū kana mūtumia wake no kūūragwo akooragwo.” **12** Nake Isaaka akīhaanda irio būrūri ūcio, na mwaka o ro ūcio akīgetha maita igana, tondū Jehova nīamūrathimire. **13** Nake Isaaka agītonga, naguo ūtonga wake ūgīthī o ūkiīngīhaga o nginya agītonga mūno. **14** Aarī na ndūūru nyingī cia mbūri na cia ng’ombe, na ndungata nyingī, o nginya Afilisti makīmūiguīra ūiru. **15** Tondū ūcio, ithima iria ciothe ndungata cia ithe cienjete hīndī ya ithe Iburahīmu-rī, Afilisti magīcithika, magīciyūria tīri. **16** Ningī Abimeleku akīira Isaaka atīrī, “Ūkīra ūthīī, ūtweherere, tondū nīūgīte na hinya mūno gūtūkīra.” **17** Nī ūndū ūcio Isaaka agīthaama, akīehera kūu, agīthīī kwamba hema Gītuamba-inī kīā Gerari, na agītūūra kuo. **18** Isaaka agīthikūria ithima iria cienjetwo hīndī ya ithe Iburahīmu, o icio Afilisti maathikīte thuutha wa Iburahīmu gūkua, na agīciita marīitwa o marīa ithe

aaci hete. **19** Na rīrī, ndungata cia Isaaka nīcienjire kūu gītuamba-inī na igīkora gīthima kīa maaī mega kuo. **20** No rīrī, arīithi a Gerari makīnegenania na arīithi a Isaaka, makīmeera atīrī, “Maaī maya nī maitū!” Nake agīita gīthima kīu Esekū, tondū nīmakararanirie nake. **21** Ningī ndungata icio ciake ikīenja gīthima kīngī, no-o nakīo makīnegenanīria, nake Isaaka agīgīta Sitina. **22** Nake agīthaama kūu, agīthī akīenja gīthima kīngī, na matianegenanirie na mūndū. Nake agīgīta Rehobothu, akiuga atīrī, “Rīu Jehova nīatūheete ūikaro mūiganu, na nītūgūtheeremera būrūri-inī ūyū.” **23** Agīcooka akiuma kūu, agīthīi Birishiba. **24** Útukū ūcio aakinyire kūu, Jehova akīmuumīra, akīmwīra atīrī, “Nī niī Ngai wa thoguo Iburahīmu. Ndūkanetigīre, tondū ndī hamwe nawe; nīngūkūrathima na nyīngīhie njiaro ciaku nī ūndū wa Iburahīmu ndungata yakwa.” **25** Isaaka agīaka kīgongona kūu, na agīkaīra rīitwa rīa Jehova. Akīamba hema yake o kūu, nacio ndungata ciake ikīenja gīthima o kuo. **26** Hīndī īyo Abimeleku agīthīi kūrī Isaaka oimīte Gerari, marī na Ahuzathu ūrīa wamūtaaraga, na Fikolu mūnene wa ita ciake. **27** Isaaka akīmooria atīrī, “Muoka kūrī nī nīkī, kuona atī nīmwathūūrire na mūkīnyingata?” **28** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nītuonete hatarī nganja atī Jehova arī hamwe nawe, na nī ūndū ūcio tuoiga atīrī, ‘Nī kwagīrīire tūgīe na mwīhītwā wa ūiguano gatagatī gaitū’: ū, gatagatī gaitū nawe. Reke tūgīe na kīrīkanīro nawe, **29** atī ndūgatwīka ūru, o ta ūrīa o na ithūtūtaagūthīinirie, no hīndī ciōthe twagwīkaga wega, na tūgīkumagaria ūthīi na thayū. Na rīu nīūrathimītwo nī Jehova.” **30** Isaaka

akīmarugithīria iruga, nao makīrīa na makīnyua. **31**
Mūthenya ūyū ūngī, rūciinī tene, andū acio na Isaaka
makīnhītanīra mwīhītwa mūndū na ūrīa ūngī. Isaaka
agīcooka akīmoimagaria, magīthīira, makīmūtiga na
thayū. **32** Mūthenya o ro ūcio maathiire, ndungata cia
Isaaka igīuka, īkīmwīra ūhoro wa gīthima kīrīa cienjete,
ikiuga atīrī, “Nītwakinyīra maaī!” **33** Nake agīta gīthima
kū Shiba, na nginya ūmūthī itūūra rīu rītūūraga rītagwo
Birishiba. **34** Esaū aakinyia mīaka mīrongo īna, akīhikia
Judithi mwarī wa Beeri ūrīa Mūhiti, o na ningī akīhikia
Basemathu mwarī wa Eloni ūrīa Mūhiti. **35** Nao magītuīka
kīhumo gīa kīeha kūrī Isaaka na Rebeka.

27 Rīrīa Isaaka aakūrire na maitho make makīaga hinya
ūndū atangīahotire kuona-rī, agītūmanīra Esaū mūriū
wake ūrīa mūkūrū, akīmwīra atīrī, “Mūrū wakwa.” Nake
Esaū akīmūcookeria atīrī, “Niī ūyū haha.” **2** Isaaka
akīmwīra atīrī, “Rīu niī ndī mūkūrū na ndiūū mūthenya
ūrīa ingīkua. **3** Rīu-rī, oya indo ciaku cia ūguīmi; ūta na
mīguī yaku, na uumagare ūthīi werū-inī ūkanguīmīre
nyamū cia gīthaka. **4** Thondekera irio njega iria nyendete
na ūndehere ndīe, nīgeetha ngūrathime na kīrathimo
gīakwa itanakua.” **5** Na rīrī, Rebeka agīkorwo nīathikīrīirie
Isaaka akīhe mūriū Esaū ūhoro ūcio. Na rīrī Esaū aathiire
werū-inī kūguīma nyamū nīguo amīinūkie-rī, **6** Rebeka
akīrīra mūriū Jakubu atīrī, “Nī ndaigua thoguo akīrīra Esaū
mūrū wa nyūkwa atīrī, **7** ‘Ndehere nyamū ya kūguīma
na ūthondekera irio njega ndīe, nīgeetha ngūrathime
na kīrathimo gīakwa ndī mbere ya Jehova itanakua.’ **8**
Rīu, wee mūrū wakwa-rī, thikīrīria wega na wīke ūrīa

ngūkwīra: **9** Thiĩ rūrū-inĩ rwa mbūri ūndehere tūrī
twīrī twa mbūri tūrī twega biū, nīguo thondekere thoguo
irio njega, o ta ūrīa endaga ithondekwo. **10** Ücooke
ūcioe ūcitwarīre thoguo arē nīgeetha akūrathime na
kīrathimo gīake atanakua.” **11** No Jakubu akīra nyina
Rebeka atīrī, “Esaū mūrū wa maitū nī wa mwīrī ūrī guoya,
na mwīrī wakwa ndūrī guoya. **12** Ši baba angīhaambata?
Ingīonekana ngīmūheenia na niī ndīreherere kīrumi
handū ha kīrathimo.” **13** Nyina akīmwīra atīrī, “Mūrū
wakwa, reke kīrumi kīu kīnjookerere, wee ūka o ūrīa
ndīrakwīra; thiĩ ūndehere tūrī tūu.” **14** Nī ūndū ūcio
Jakubu agīthīi, akīgīra tūrī, na agītūrehere nyina, nake
agīthondeka irio njega o ta iria ithe eendete. **15** Ningī
Rebeka akīoya nguo iria ciarī njega cia Esaū mūriū wake
ūrīa mūkūrū iria aarī nacio nyūmba agīcihumba Jakubu
mūriū wake ūrīa mūnini. **16** Agīcooka akīhumbīra moko
make na ngingo kūrīa gūtaarī guoya na njūūa cia tūrī
tūu. **17** Agīcooka akīnengera Jakubu mūriū wake irio
icio ciarī njega na mūgate ūrīa aathondekete. **18** Nake
Jakubu agīthīi kūrī ithe, akiuga atīrī, “Baba.” Nake Isaaka
agīcooka atīrī, “Niī ūyū, mūrū wakwa; wee nīwe ū?”
19 Jakubu akīra ithe atīrī, “Nī niī Esaū mūriū waku
wa irigithathi. Njikīte o ta ūrīa ūnjīrīre. Ndagūthaitha
wītiire ūrīe nyama imwe cia ūguīmi wakwa nīgeetha
ūndathime na kīrathimo gīku.” **20** Nake Isaaka akīuria
mūriū atīrī, “Mūrū wakwa, kaī waciona narua atīa?” Nake
akīmūcookeria atīrī, “Nī tondū Jehova Ngai waku nīaheire
ūhootani.” **21** Ningī Isaaka akīra Jakubu atīrī, “Ta ūka
hakuhī mūrū wakwa, nīguo ngūhambate menye kana ti-

itherū nīwe Esaū mūrū wakwa kana tiguo.” **22** Nī ūndū ūcio Jakubu agīkuhīrīria ithe Isaaka, nake akīmūhambata, akiuga atīrī, “Mūgambo nī wa Jakubu, no moko nī ma Esaū.” **23** Na ndaigana kūmūkūūrana tondū moko make maarī na guoya ta ma mūrū wa nyina Esaū; nī ūndū ūcio akīmūrathima. **24** O rīngī akīmūūria atīrī, “Ti-itherū nīwe mūrū wakwa Esaū?” Nake agīcooka atīrī, “Iī nī nīi.” **25** Agīcooka akīmwīra atīrī, “Mūrū wakwa ndehere nyama imwe cia ūguīmi waku ndē nīgeetha ngūrathime na kīrathimo gīakwa.” Jakubu akīmūrehera nake akīrīa, na akīmūrehera ndibei na akīnyua. **26** Ningī ithe Isaaka akīmwīra atīrī, “Mūrū wakwa, ūka haha ūūmumunye”. **27** Nake agīthīi harī we na akīmūmumunya. Rīrīa Isaaka aiguire kīheera kīa nguo ciake, akīmūrathima, akiuga atīrī, “Hī, kīheera kīa mūrū wakwa nī ta kīheera gīa gīthaka kīrīa kīrathimītwo nī Jehova. **28** Ngai arokūhe ime rīa igūrū o na ūnoru wa thī, na ūingī wa ngano na wa ndibei ya mūhihano. **29** Ndūrīrī irogūtungatagīra nayo mīhīrīga ya andū ūkūinamagīrīre. Tuīka mwathi wa ariū a thoguo, nao ariū a nyūkwa marokūinamagīrīra. Arīa mangīkūruma na kīrumi marocookererwo nīkīo, nao arīa magaakūrathima marorathimagwo.” **30** Na rīrī, Isaaka aarīkia kūmūrathima na Jakubu aarīkia kuuma harī ithe o ro ūguo-rī, mūrū wa nyina Esaū agīūka kuuma kūguīma. **31** O nake agīthondeka irio njega na agīcirehere ithe. Agīcooka akīmwīra atīrī, “Baba, wītiire ūrīe nyama imwe cia ūguīmi wakwa nīgeetha ūndathime na kīrathimo gīaku.” **32** Nake ithe Isaaka akīmūūria atīrī, “We nīwe ū?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī nīi Esaū,

mūrū waku wa irighthathi.” **33** Isaaka agīkīnaina mūno akīuria atīrī, “Nūū ūcio ūngī ūkūguīmīte, na andehera nyama? Ndacirīa o ro rīu ūtanooka, na ndamūrathima, na ti-itherū nī mūrathime.” **34** Rīrīa Esaū aiguire ciugo cia ithe, agītumūka na kīrīro kīnene na kīa ruo, akīra ithe atīrī, “Ndaathima! O na niī baba ndaathima!” **35** No ithe akīmwīra atīrī, “Mūrū wa nyūkwa okire na wara, aheenia, na oya kīrathimo gīaku.” **36** Esaū akiuga atīrī, “Githī nī ma nīkīo etagwo Jakubu? Arī kūūheenia maita maya meerī; nīoire ūrighthathi wakwa, na rīu nīoya kīrathimo gīakwa!” Agīcooka akīuria ithe atīrī, “Ndūnandigīria kīrathimo o na kīmwe?” **37** Isaaka agīcookeria Esaū atīrī, “Ndīmūtuire mwathi waku na andū ao othe ndaamatua ndungata ciake, na ndamūhe ngano na ndibei ya mūhihano imūtūūragie. Nī ūndū ūcio nī atīa ingīhota gūgwīkīra, mūrū wakwa?” **38** Esaū akīuria ithe atīrī, “Baba, ndūrī na kīrathimo o na kīmwe ūndigīrie? Ndaathima o na niī, baba!” Na hīndī īyo Esaū akīrīra anīrīire. **39** Nake ithe Isaaka akīmūcookeria atīrī, “Wee ūgaatūūraga kūraihi na ūnoru wa thī, kūraihi na ime rīrīa riumaga igūrū. **40** Ūgaatūūragio nī rūhiū rwa njora na nīūgatungataga mūrū wa nyūkwa. No rīrī, rīrīa ūkaaremwo nīgūkirīrīria-rī, nīūkeruta icooki rīake ngingo, ūrīte.” **41** Esaū agīthūūra Jakubu nī ūndū wa kīrathimo kū aaheirwo nī ithe. Nake akiuga na ngoro atīrī, “Matukū ma gūcakaīra baba makirīi gūkinya; maathira nīguo ngooraga mūrū wa maitū Jakubu.” **42** Rīrīa Rebeka eerirwo ūrīa Esaū mūriū ūcio wake mūkūrū oigīte, agītūmanīra Jakubu mūriū wake ūrīa mūnini, akīmwīra atīrī, “Esaū mūrū wa nyūkwa arehooreria marakara na gwīciiria ūrīa

egūkūūraga. **43** Rīu mūrū wakwa-rī, īka o ūrīa ngūkwīra. Thīi o ro rīu ūrīre Harani, kwa mūrū wa maitū Labani. **44** Nawe ūikare nake kwa ihinda nginya mang'ūrī ma mūrū wa nyūkwa mahūahūe. **45** Rīrīa mūrū wa nyūkwa agaatiga gūkūrakarīra, na ariganīrwo nī ūrīa wamwīkire-rī, nīngagūtūmanīra ūcooke mūciī. Ingīkīrwo nī inyuī mūrī eerī mūthenya o ro ūmwe nīkī?" **46** Ningī Rebeka akīira Isaaka atīrī, "Nīnogetio nī mūtūrīre nī ūndū wa andū-a-nja aya a Ahiti. Jakubu angīhikania kuuma kūrī andū-a-nja aya a Ahiti a būrūri ūyū-rī, ta andū-a-nja aya Esaū ahikītie-rī, hatirī bata wa gūtūura muoyo."

28 Tondū ūcio, Isaaka agīta Jakubu akīmūrathima na akīmwatha, akīmwīra atīrī, "Ndūkanahikie mūndū-wa-nja wa kuuma gūkū Kaanani. **2** Ūkīra ūthīi Padani-Aramu, kwa nyūmba ya Bethueli ithe wa nyūkwa. Wīcarīrie mūtumia kuuma kūrī airītu a Labani, mūrū wa nyina na nyūkwa. **3** Ngai Mwene-Hinya-Wothe arokūrathima na atūme ūciarane mūno na ūingīhe o nginya ūgaatuīka rūrīrī rwa andū aingī. **4** Ngai arokūhe kīrathimo kīrīa aahere Iburahīmu hamwe na njiaro ciaku, nīgeetha wīgwatīre būrūri ūyū ūratūura rīu ūrī ta mūgeni, o būrūri ūyū Ngai eerīire Iburahīmu." **5** Isaaka akīira Jakubu athīi, nake agīthīi Padani-Aramu kwa Labani mūrū wa Bethueli ūrīa Mūsuriata, mūrū wa nyina na Rebeka, nyina wa Jakubu na Esaū. **6** Na rīrī, Esaū nīamenyire atī Isaaka nīarathimīte Jakubu na akamūtūma Padani-Aramu akahikanie kuo, na atī rīrīa aamūrathimire nīamwathire, akīmwīra atīrī, "Ndūkanahikie mūndū-wa-nja wa kuuma gūkū Kaanani." **7** O na akīmenya atī Jakubu nīathīkīire ithe na nyina na

nīathiīte Padani-Aramu. **8** Ningī Esaū agīkūūrana atī andū-a-nja acio a Ahiti matiakenagia ithe, Isaaka; **9** nī ūndūūcio, agīthīī gwa Ishumaeli na akīhikia Mahalathu, mwarī wa nyina na Nebaiothu, mūirītu wa Ishumaeli mūriū wa Iburahīmu, akīmuongerera harī atumia arīa angī aarī nao. **10** Jakubu oima Birishiba aathiire erekeire Harani. **11** Na aakinya handū hana-rī, akīraarīīra ho tondū riūa nī rīathūūte. Akīoya ihiga rīmwe hau, agītiira narīo mūtwe nīguo akome. **12** Nake akīroota, akīona ngathī īturumīte thī, na mūthia wayo ūgakinya igūrū matu-inī, nao araika a Ngai mambataga magīkūrūkaga nayo. **13** Jakubu akīona Jehova arūgamīte igūrū rīa ngathī īyo akīmwīra atīrī, “Nī niī Jehova, Ngai wa thoguo Iburahīmu na Ngai wa Isaaka. Būrūri ūyū ūkomete nīngakūhe, wee hamwe na njiaro ciaku. **14** Njiaro ciaku ikaingīha ta rūkūngū rwa thī, na nīūgatambūrūka na mwena wa ithūiro, na mwena wa irathīro, na wa gathigathini, o na wa gūthini. Andū a mīhīrīga yothe ya thī nīmakarathimwo nī ūndū waku, na nī ūndū wa rūciaro rwaku. **15** Na niī ndī hamwe nawe, na nīndīkūmenyagīīra kūrīa guothe ūrīthīaga, na nīngagūcookia būrūri ūyū. Ndīgagūtīganīria nginya ngaahingia maūndū marīa ndakwīrīra.” **16** Rīrīa Jakubu ookīrire, agīciiria atīrī, “Ti-itherū Jehova arī handū haha, na ndīkūūi.” **17** Agīkīigua guoya, akiuga atīrī, “Kaī handū haha nī ha kūmakania-ī! Haha nīho nyūmba ya Ngai; na gīkī nīkīo kīhingo kīa igūrū-kwa-Ngai.” **18** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, Jakubu akīoya ihiga rīrīa etiirīte narīo mūtwe, akīrīrūgamia ta gītugī, akīrītīrīria maguta. **19** Agīcooka agīta handū hau Betheli, o na gūtuīka mbere

ĩyo itūura rīu rīetagwo Luzu. **20** Ninḡ Jakubu akīhīta na mwīhīta, akiuga atīrī, “Ngai angīkorwo hamwe na niī, na aamenyerere rūgendo-inī rūrū ndīrathiī, na aaheage irio cia kūrīna na nguo cia kwīhumba, **21** nīguo ngaacooka nyūmba-inī ya baba na thayū-rī, Jehova nīagatuīka Ngai wakwa, **22** narō ihiga rīrī ndaarūgamia ta gītugī rīgaatuīka nyūmba ya Ngai, na kīrīa o gīothe ūkaahe, nīngakūhe gīcunjī gīa ikūmi.”

29 Thuutha ūcio Jakubu agīthī na mbere na rūgendo rwake, agīkinya būrūri wa andū a mwena wa irathīro. **2** Na rīrī, akīona gīthima werū-inī, na ndūūru ithatū cia mbūri ikomete hakuhī nakīo, tondū ciandyithagio maaī kuuma gīthima-inī kīu. Narō ihiga rīrīa rīakunīkīte mūromo wa gīthima kīu rīarī inene mūno. **3** Na ndūūru ciothe ciarīkia kūrūrūngana hau, arīthi nao maagaragaragia ihiga rīkeherio mūromo-inī wa gīthima, makahe ndūūru maaī. Magacooka magacookia ihiga handū harō mūromo-inī wa gīthima. **4** Jakubu akīūria arīthi acio atīrī, “Ariū a baba, muumīte kū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tuumīte Harani.” **5** Akīmooria atīrī, “Nī mūūī Labani mūrū wa Nahoru?” Nao magīcookia “lī, nī tūmūūī.” **6** Ninḡ Jakubu akīmooria atīrī, “No mwega?” Makiuga atīrī, “lī, nī mwega. Na rīrī, mwarī Rakeli-rī, nīwe ūūrīa ūroka na ng’ondū.” **7** Nake Jakubu akīmeera ūū, “Atīrīrī, riūa rīrī o igūrū; na ti ihinda rīa gūcookeanīrīria ndūūru. Heei ng’ondū maaī, mūcooke mūthīī mūgacirīthie.” **8** Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūtingīka ūguo o nginya ndūūru ciothe icookeanīrīrio, narō ihiga rīgaragario kuuma mūromo wa gīthima, tūcooke tūhe ng’ondū maaī.”

9 O akīmaragīria-rī, Rakeli agīkinya na ng'ondū cia ithe, tondū aarī mūrīiithi. **10** Rīrīa Jakubu onire Rakeli mwarī wa Labani, mūrū wa nyina na nyina, na ng'ondū cia Labani, agīthiī, akīgaragaria ihiga, akīrīeheria mūromō-inī wa gīthima na akīhe ng'ondū cia mamawe maaī. **11** Ningī Jakubu akīmumunya Rakeli, na akīrīra anīrīire. **12** Jakubu nīeerīte Rakeli atī nī metainwo na ithe, na atī aarī mūrū wa Rebeka. Nī ūndū ūcio Rakeli agīteng'era akīira ithe ūhoro ūcio. **13** Labani aarīkia kūigua ūhoro wa Jakubu, mūriū wa mwarī wa nyina, akīhiūha agīthiī kūmūtūnga. Akīmūhīmbīria akīmūmumunya, na akīmūtwara mūcīi, na arī kūu mūcīi Jakubu akīhe Labani ūhoro ūcio wothe. **14** Nake Labani akīmwīra atīrī, “Ti-itherū, ūrī wa mūthiimo wakwa na thakame yakwa.” Thuutha wa Jakubu gūikara nake mweri mūgima, **15** Labani akīmūūria atīrī, “Ūrīndutagīra wīra o ūguo tūhū tondū ūrī wa mbarī ciitū? Njīra mūcaara ūrīa ūkwenda.” **16** Na rīrī, Labani aarī na airītu eerī; ūrīa mūkūrū eetagwo Lea, nake ūrīa mūnini eetagwo Rakeli. **17** Lea aarī na maitho mataarī na hinya, no Rakeli oombītwo arī kīrorerwa na aarī mūthaka. **18** Jakubu eendete Rakeli, nake akiuga atīrī, “Nīngūgūtungatīra mīaka mūgwanja, ūndīhe na kūuhe Rakeli, mwarīguo ūrīa mūnini.” **19** Labani agīcockia atīrī, “Nī kaba ndīmūheanīte kūrī we gūkīra ndīmūhe mūndū ūngī. Ikara gūkū na niī, ūndungate.” **20** Nī ūndū ūcio Jakubu agītungata mīaka mūgwanja nīguo aheo Rakeli, no harī we yarī o ta matukū manini nī ūndū wa ūrīa aamwendete. **21** Mīaka īyo yathira Jakubu akīira Labani atīrī, “Rīu kīhe mūtumia wakwa ndīmūhikie,

tondū nīndīrarīkirie ihinda rīakwa rīa gūtungata.” **22**
Nī ūndū ūcio Labani agīkīūngania andū a kūu othe,
akīmarugīra iruga. **23** No rīrīa hwaī-inī wakinyire-rī,
akīoya mwarī Lea, akīmūnengera Jakubu, nake Jakubu
agīkoma nake. **24** Ningī Labani akīheana Zilipa, ndungata
yake ya mūirītu kūrī mwarī īmūtungatagīre. **25** Na gwakīa
rūciinī-rī, Jakubu akīona atī aaheetwo Lea! Tondū ūcio
Jakubu akīuria Labani atīrī, “Hī nī atīa ūū wanjīka?
Githī ndiragūtungatagīra nī ūndū wa Rakeli? Ūūheenetic
nīkī?” **26** Labani akīmūcookeria atīrī, “Ti mūtugo witū
gūkū kūheana mūirītu ūrīa mūnini ahike mbere ya ūrīa
mūkūrū: **27** Rīkia kiumia kīa mūirītu ūyū wahikia, na
nītūgūcooka tūkūhe o na ūcio ūngī mūnini, nawe ūndutīre
wīra mīaka ūngī mūgwanja.” **28** Nake Jakubu agīika o ūguo.
Akīrīkia kiumia kīa Lea, nake Labani akīmūnengera mwarī
Rakeli atuīke mūtumia wake. **29** Labani akīheana Biliha,
ndungata yake ya mūirītu, kūrī Rakeli īmūtungatagīre. **30**
Jakubu agīkoma na Rakeli o nake, na akīenda Rakeli gūkīra
Lea. Na akīrutīra Labani wīra mīaka ūngī mūgwanja. **31**
Rīrīa Jehova onire atī Lea ndendeetwo-rī, akīhingūra
nda yake, no Rakeli aarī thaata. **32** Lea akīgīa nda na
agīciara kahī. Nake agīgatua Rubeni, akiuga atīrī, “Nī
tondū Jehova nīonete mīnyamaro yakwa. Ti-itherū, rīu
mūthuuri wakwa nīekūnyenda.” **33** Na akīgīa nda rīngī, na
rīrīa aaciarire kahī, akiuga atīrī, “Tondū Jehova nīaiguire
atī ndirī mwende-rī, nīaheete gaka o nako.” Nake agīgatua
Simeoni. **34** O rīngī akīgīa nda na rīrīa aaciarire kahī,
akiuga atīrī, “Ihinda rīrī mūthuuri wakwa no ekwīohania
na nī tondū nīndīmūciarīre ihī ithatū.” Nī ūndū ūcio

agīgatua Lawi. **35** Agīcooka akīgīa nda rīngī, agīciara kahīi kangī, akiuga atīrī, “Ihindā rīrī nī ngūgooca Jehova.” Nī ūndū ūcio agīgatua Juda. Agīcooka akīrūgama kūgīa ciana.

30 Rīrī Rakeli onire atī ndaraciārīra Jakubu ciana-rī, akīiguīra mwarī wa nyina ūiru. Nī ūndū ūcio akīrīra Jakubu atīrī, “He ciana kana ngue!” **2** Jakubu akīrakario nī Rakeli akīmūūria atīrī, “Kaarī niī ndī ithenya rīa Ngai ūrīa ūkūimīte ciana?” **3** Rakeli akīmwīra atīrī, “Biliha ndungata yakwa ya mūirītu ūrī haha; koma nayo nīgeetha ūnjiārīre ciana, na niī ngīe na nyūmba na ūndū wayo.” **4** Nī ūndū ūcio akīmūhe Biliha ndungata yake ya mūirītu ūrī ta mūtumia wake. Jakubu agīkoma nayo, **5** nake Biliha akīgīa nda, akīmūciārīra kahīi. **6** Rakeli akiuga atīrī, “Ngai nīandīhīria na nīaiguīte gūthaithana gwakwa, na nīaheete kahīi.” Na tondū ūcio, agīgatua Dani. **7** Biliha ndungata ūyo ya Rakeli ūkīgīa nda ūngī, na ūgīciārīra Jakubu kahīi ga keerī. **8** Nake Rakeli akiuga atīrī, “Nī ngoretwo na kūgiana kūnene na mwarī wa maitū, na nī hootanīte.” Nī ūndū ūcio agīgatua Nafitali. **9** Na rīrī Lea onire atī nīarūgamīte kūgīa ciana-rī, akīoya Zilipa ndungata yake ya mūirītu akīmīhe Jakubu ūrī ta mūtumia wake. **10** Nake Zilipa, ndungata ūyo ya Lea, ūgīciārīra Jakubu kahīi. **11** Nake Lea akiuga atīrī, “Hī, kaī ūyū nī mūnyaka-ī!” Nī ūndū ūcio agīgatua Gadi. **12** Zilipa ndungata ūyo ya Lea ūgīciārīra Jakubu kahīi ga keerī. **13** Ningī Lea akiuga atīrī, “Kaī ndī mūkenu-ī! Andū-a-nja marīnjītaga ‘mūkenu.’” Nī ūndū ūcio agīgatua Asheri. **14** Na rīrī, hīndī ya kūgetha ngano-rī, Rubeni agīthīi mūgūnda-inī na akīona

mīmera ya mandarīki, na akīrehera nyina Lea. Nake Rakeli akīra Lea atīrī, “Ndagūthaitha he mandarīki mamwe ma mūrūguo.” **15** Nake Lea akīmūcookeria atīrī, “Kaī arī ūndū mūnini kūndunya mūthuuri wakwa? Rīu ningī nīkuoya mandarīki ma mūriū wakwa o namo?” Rakeli akīmwīra atīrī, “He mandarīki ma mūrūguo, nake Jakubu akome nawe ūmūthī.” **16** Na rīrīa Jakubu ookire hwaī-inī oimīte mūgūnda-rī, Lea agīthiī kūmūtūnga. Akīmwīra atīrī, “No nginya ūkome na niī, tondū nīngūgūrire na mandarīki ma mūriū wakwa.” Nī ūndū ūcio agīkoma nake ūtukū ūcio. **17** Nake Ngai akīigua mahooya ma Lea, nake akīgīa nda na agīciarīra Jakubu kahī ga gatano. **18** Ningī Lea akiuga atīrī, “Ngai nīaheete kīheo nī ūndū wa kūheana ndungata yakwa ya mūirītu kūrī mūthuuri wakwa.” Nī ūndū ūcio agīgatua Isakaru. **19** Lea agīcooka akīgīa nda īngī, na agīciarīra Jakubu, kahī ga gatandatū. **20** Ningī Lea akiuga atīrī, “Ngai ekūhe kīheo kīa goro mūno. Rīu mūthuuri wakwa nīarīheeaga gitīo tondū ndīmūciarīire ihī ithathatū.” Nī ūndū ūcio agīgatua Zebuluni. **21** Thuutha ūcio agīciara mūirītu na akīmūtua Dina. **22** Thuutha ūcio Ngai akīririkana Rakeli, akīmūigua, na akīhingūra nda yake. **23** Nake akīgīa nda na agīciara kahī, akiuga atīrī, “Ngai nīanjehereria thoni.” **24** Nake agīgatua Jusufu, akiuga atīrī, “Ngai arohe kahī kangī!” **25** Thuutha wa Rakeli gūciara Jusufu, Jakubu akīra Labani atīrī, “Ndekereria ndīthiīre, nīguo njooke būrūri witū. **26** Nengera atumia akwa na ciana ciakwa, arīa ngūtungatīre nī ūndū wao, na niī ndīthiīre. Wee nīūūī wīra ūrīa ngūrutīre.” **27** No Labani akīmwīra atīrī, “Angīkorwo

nīnjītīkīrīkīte maitho-inī maku-rī, ndagūthaitha ikaranga. Nīmenyete na ūndū wa ūragūri atī Jehova nīandathimīte nī ūndū waku.” **28** Agīthiī na mbere, akiuga atīrī, “Njīra mūcaara ūrīa ūkwenda na nī ngūkūrīha.” **29** Jakubu akīmūcookeria atīrī, “Wee nīūū ūrīa ngūrūtīre wīra na ūrīa menyereire mahiū maku nginya makaingīha. **30** Kīrīa kīnini warī nakīo itaanoka nīkīngīlīte mūno, nake Jehova nīakūrathimīte kūrīa guothe ngoretwo. No rīrī, ngeekīra nyūmba yakwa ūndū rī?” **31** Labani akīmūūria atīrī, “Ūkwenda ngūhe kī?” Jakubu akīmūcookeria atīrī, “Ndūkahe kīndū o na kī. Korwo no ūnjīkīre ūndū ūyū ūmwe tu, no thiī na mbere na kūrīthia ndūūru ciaku na gūcimenyerera: **32** Naguo ūndū ūcio nī ūyū: Njītīkīria thiī ndūūru-inī ciaku ciothe ūmūthī, na njeherie thīinī wacio ng’ondū iria ciothe irī maara kana irī maroro, na ndūrūme ciothe iria njirū na mbūri ciothe iria irī maara na irī maroro. Icio nīcio igūtuīka mūcaara wakwa. **33** Naguo wīhokeku wakwa nīguo ūkaanjarīrīria thuutha-inī, rīrīa rīothe ūngūka kuona mūcaara ūrīa ūndīhīte. Mbūri o yothe ītarī maara kana maroro, kana ndūrūme o yothe ītarī njirū, ingīgaakorwo nacio, igaatuīka nī cia ūici.” **34** Nake Labani akiuga atīrī, “Nīndetīkīra; reke gūtuīke o ro ūguo woiga.” **35** Mūthenya o ro ūcio-rī, Labani akīeheria thenge ciothe iria ciarī maara na iria ciarī na maroro, na mīgoma yothe ūrīa yarī maara na ūrīa yarī na maroro (iria ciothe ciarī na handū herū), na ndūrūme ciothe iria ciarī njirū agīcineana kūrī ariū ake macirīithagie. **36** Ningī agīcieheranīria na iria ingī na ūraihi wa rūgendo rwa mīthenya ītatū gatagatī gake na Jakubu. Nake Jakubu

agīthiī na mbere kūrīthia ndūūru iria ingī cia Labani ciatigarire. **37** No rīrī, Jakubu agītema thanju njigū cia mūribina, na mūrothi, na cia mūarimaū, agīciikīra mīcoora mīerū na ūndū wa kūnūra igoko agatūma werū wa thīnī wa thanju icio wonekane. **38** Agīcooka akīiga thanju icio oonūrīte mītarō-inī yothe īrīa yanyuuagīrwo maaī, nīgeetha ikoragwo irī mbere ya mbūri rīrīa cioka kūnyua maaī. Rīrīa ndūūru icio ciakorwo irī na mūrukī na cioka kūnyua maaī-rī, **39** igakīhaicanīra hau mbere ya thanju icio. Thuutha ūcio igaciara tūūri tūrī na manyaga, kana maara, kana marooro. **40** Jakubu akīamūrania tūūri tūu kuuma rūūru-inī rwa Labani, na tūgetindia, no agatūma icio ingī ing'ethere iria ciarī na maroro na iria njirū cia Labani. Nī ūndū ūcio agīthondekera ndūūru ciake mwene, na ndaacituranīrire na cia Labani. **41** Hīndī īrīa yothe mbūri iria ciarī na hinya ciagīa na mūrukī-rī, Jakubu aigaga thanju icio mītarō-inī ya maaī mbere yacio, nīgeetha cihaicanīre hakuhī na thanju icio; **42** no ingīakorirwo nī iria itaarī na hinya, ndaigaga thanju icio ho. Nī ūndū ūcio mbūri iria ciarī mocu igītuīka cia Labani, na iria ciarī hinya igītuīka cia Jakubu. **43** Nī ūndū wa gwīka ūguo, mūndū ūcio ti Jakubu agīkīrīria kūgīa na indo nyīngī, akīgīa na mahīū maingī, na ndungata cia airītu na cia arūme, o na ngamīīra na ndigiri.

31 Jakubu nīaiguire ariū a Labani makiuga atīrī, “Jakubu nīoete indo iria ciothe iraarī cia baba na ūtonga ūrīa wothe arī naguo eyoneire kuuma indo-inī cia baba.” **2** Ningī Jakubu akīona atī Labani ndaamwendete ta ūrīa aamwendete mbere ūyo. **3** Nake Jehova akīīra Jakubu

atīrī, “Cooka būrūri wa maithe manyu na kūrī andū anyu, na nīndīrīkoragwo hamwe nawe.” **4** Nī ūndū ūcio Jakubu agītūmanīra Rakeli na Lea mathīrī kūrī we kūu werū-inī kūrīa mahiū make maarī. **5** Nake akīmeera atīrī, “Nīnyonete atī wendo wa thoguo harī niī ti ta ūrīa ararī naguo hau mbere, no Ngai wa baba nīakoretwo hamwe na niī. **6** Inyuī eerī nīmūūī atī ndutīre thoguo wīra na hinya wakwa wothe, **7** no thoguo nīaheenetic na akagarūra mūcaara wakwa maita ikūmi. No rīrī, Ngai ndarī aamwītīkīria anjīke ūūru. **8** Thoguo angīoigire atīrī, ‘Mbūri iria irī maara nīcio mūcaara waku,’ hīndī ūyo mahiū mothe magaciara tūrī tūrī na maara; na angīoigire atīrī, ‘Iria irī marooro nīcio mūcaara waku,’ namo mahiū magaciara tūrī tūrī na marooro. **9** Nī ūndū ūcio, Ngai nīatunyīte thoguo mahiū make na akamaheana kūrī niī. **10** “Ihindā rīrīa mahiū maahaicanaga, rīmwe nīndarootire kīroto na ndarora na igūrū ngīona atī thenge iria ciahacaga mahiū ciarī na manyaga, na ciarī na maara, o na ciarī na marooro. **11** Nake mūraika wa Ngai akīnjarīria ndī kīroto-inī, akīnjīra atīrī, ‘Jakubu.’ Na niī ngīcookia atīrī, ‘Niī ūyū haha.’ **12** Nake akīnjīra atīrī, ‘Ta tiira maitho na igūrū wone atī thenge iria ciotle irahaica mahiū nī iria irī na manyaga, na iria irī na maara, na iria irī na marooro; nīgūkorwo nīnyonete maūndū marīa mothe Labani agwīkīte. **13** Nī niī Ngai wa Betheli, kūrīa waitīrīirie gītugī maguta, na nokuo wehītiire na mwīhītwa nī ūndū wakwa. Rīu uma būrūri ūyū narua ūcooke būrūri ūrīa waciārīirwo.”” **14** Nake Rakeli na Lea makīmūcookeria atīrī, “Ithuī-rī, no anga tūrī na kīndū

kana igai indo-inī cia baba? **15** Githī ndatūtuaga o ta tūrī andū a kūngī? To gūtwendia aatwendirie, no rīu nīarīkītie kūhūthīra indo iria twagūrirwo nacio. **16** Ti-itherū ūtonga ūrīa wothe Ngai atunyīte baba nī witū na ciana ciitū. Nī ūndū ūcio īka ūrīa wothe Ngai akwīrīte wīke.” **17** Nī ūndū ūcio Jakubu akīhaarīria, akīigīrīra ciana ciake na atumia ake igūrū rīa ngamīra, **18** na akiumagaria mahiū make mothe mathiī mbere yake hamwe na indo ciake ciothe iria aagīte nacio kūu Padani-Aramu, nīguo athīī kūrī ithe Isaaka o kūu būrūri wa Kaanani. **19** Hīndī ūyo, Labani aathiīte kwenja ng’ondū ciake guoya-rī, Rakeli akīya ngai cia ithe cia mīhianano. **20** Nī ūndū ūcio Jakubu akīheenia Labani ūcio Mūsuriata tondū ndaamwīrire nī kūura aroora. **21** Nake akīura na kīrīa gīothe arī nakīo, na aringa Rūūrī rwa Farati, akīerekera būrūri wa irīma wa Gileadi. **22** Mūthenya wa ūtatū kuumu Jakubu oora, Labani akīrwo atī Jakubu nīorīte. **23** Agīkīoya andū a nyūmba yao, akīngatana na Jakubu matukū mūgwanja na akīmūkinyīra kūu būrūri wa irīma wa Gileadi. **24** No Ngai akiumīrīra Labani ūcio Mūsuriata kīroto-inī, akīmwīra atīrī, “Menya wīre Jakubu ūndū o na ūrīkū, ūrī mwega kana ūrī mūūru.” **25** Na rīrī, Jakubu aambīte hema yake kūu būrūri wa irīma wa Gileadi rīrīa Labani aamūkinyīrire, nake Labani na andū a nyūmba yao makīamba hema ciao kuo. **26** Nake Labani akīuria Jakubu atīrī, “Nī atīa ūū wīkīte? Niūūheenietie, na ūgathīī na airītu akwa ta andū matahītwo mbaara-inī. **27** Nī kīī gīatūmire ūre na hito, na ūūheenie? Waregire kūnjiīra nīkī, nīguo ngumagarie na gīkeno na gūkūinīra nyīmbo na ihembe na inanda cia

mūgeeto? **28** O na ndwarekire mumunye ciana cia ciana ciakwa, kana njugīre airītu akwa ūhoro. Nīwīkīte ūndū wa ūrimū. **29** Ndī na hinya wa gūkūgera ngero; no rīrī, ūtukū wa ira Ngai wa thoguo aranjīrīre atīrī, ‘Menya wīre Jakubu ūndū, ūrī mwega kana ūrī mūūru.’ **30** Rīu-rī, nīumagarīte nī ūndū nīūrerirīria gūcooka nyūmba-inī ya thoguo. No rīrī, ūrakīiyire ngai ciakwa nīkī?’ **31** Jakubu agīcookeria Labani atīrī, “Nīndetigīrīre tondū ndeciiririe wahota kūndunya airītu aku na hinya. **32** No rīrī, ūrīa ūgūkora arī na ngai ciaku-rī, ndegūtūūra muoyo. Tuīria wone kana kūrī kīndū gīaku ndī nakīo andū aya aitū marī ho; na wakīona-rī, ūkīoe.” No Jakubu ndooī atī Rakeli nīaiyīte ngai icio. **33** Nī ūndū ūcio Labani agītoonya hema ya Jakubu, na hema ya Lea, o na hema ya ndungata iria igīrī cia andū-a-nja, no ndaigana kuona kīndū. Oima hema ya Lea, agītoonya ya Rakeli. **34** Rakeli oete ngai icio cia mīhianano na agacikia matandīko-inī ma ngamīīra thīnī na akamaikarīra. Labani akiururia kīrīa gīothe kīarī hema-inī īyo na ndaigana kuona kīndū. **35** Nake Rakeli akīīra ithe atīrī, “Mwathi wakwa, ndūkandakarīre nī ūndū ndinakūrūgamīra; nīgūkorwo nī maūndū ma andū-a-nja ndī namo.” Nī ūndū ūcio akiururia no ndaigana kuona ngai icio. **36** Jakubu agīkīrakara na agītetia Labani, akīmūūria atīrī, “Ihītia rīakwa nī rīrīkū? Nī rīhia rīrīkū njīkīte rītūmīte ūnyingatithie ūguo? **37** Rīu tondū nīwoiruria indo ciakwa ciothe-rī, nī kīi wona kīa indo cia gwaku mūciī? Kīige haha mbere ya andū aya anyu na mbere ya andū akwa nīguo matūtuithanie ciira. **38** “Ngūrutīire wīra mīaka mīrongo ūrī. Ng’ondu ciaku na mbūri ciaku itirī

ciahuna, na ndirī ndarīa ndūrūme cia mahiū maku. **39**
Ningī ndirī ndakūrehera iria ciatambuuragwo nī nyamū
cia gīthaka; no nī nīrī ndaarīhaga ngathīi hathara. Ningī-
rī, nīwandīhagia īrīa yothe yaiywo kūrī mūthenya kana
kūrī ūtukū. **40** Üguo nīguo ndūrīte: Ndaarugagwo nī
ūrugarī wa mūthenya na ngarīo nī heho ya ūtukū,
naguo toro ūkīnjūrīa. **41** Üguo nīguo ndūrīte gwaku
mūciī handū-inī ha mīaka īyo mīrongo īrī. Ndakūrutiire
wīra mīaka ikūmi na īna nī ūndū wa airītu aku eerī,
na mīaka ītandatū nī ūndū wa mahiū maku; no rīrī,
wagarūrire mūcaara wakwa maita ikūmi. **42** Korwo Ngai
wa baba, o we Ngai wa Iburahīmu na nīwe wītigīrītwo
nī Isaaka, ndaraakoragwo hamwe na nīrī, ti-itherū
ūngīranyumagaririe moko matheri. No Ngai nīonete
gūthīinīka gwakwa na wīra wa moko makwa, na nīkīo
arakūrūithirie ūtukū wa ira.” **43** Nake Labani agīcookeria
Jakubu, akīmwīra atīrī, “Atumia aya aku nī airītu akwa,
ciana ici o nacio nī ciana ciakwa, namo mahiū maya-rī,
no mahiū makwa. Kīrīa gīothe ūroona nī gīakwa. No rīrī,
nī atīa ingīhota gwīka airītu aya akwa kana njīke ciana ici
maciarīte ūmūthī? **44** Rū gīūke, reke tūgīe na kīrīkanīro
nī nawe, na ūreke gītuīke mūira gatagatī gaitū.” **45** Nī
ūndū ūcio Jakubu akīoya ihiga na akīrīhaanda ta gītugī. **46**
Akiīra andū a nyūmba yake atīrī, “Cookanīrīriai mahiga.”
Nī ūndū ūcio makīungania mahiga makīmaiganīrīra hība,
magīcooka makīrīanīra irio hau hakuhī na hība īyo. **47**
Labani akīmīita Jagari-Sahadutha, nake Jakubu akīmīita
Galeedi. **48** Labani akiuga atīrī, “Ūmūthī hība īno nī
mūira gatagatī gakwa nawe.” Kīu nīkīo gīatūmire hetwo

Galeedi. **49** O na ningī hagiitwo Mizipa, tondū oigire atīrī,
“Jehova arotūmenyagīrīra rīrīa tūraihanīrīrie. **50** Wee
ūngīgaathīnia airītu akwa kana ūmahikīrīrie atumia angī,
o na hangīgakorwo hatarī mündū ūngī-rī, ririkana atī
Ngai nīwe mūira gatagatī gakwa nawe.” **51** Ningī Labani
akīrīra Jakubu atīrī, “Ino nī hība, na gīkī nī gītugī kīrīa
ndahaanda gatagatī gaku na nī. **52** Hība ino nī mūira, na
gītugī gīkī nī mūira, atī ndigakīra hība ino njūke mwena
waku ngūgere ngero, na atī nawe ndūgakīra hība ino,
kana ūkīre gītugī gīkī ūkīre mwena wakwa ūngere ngero.
53 Ngai wa Iburahīmu, na Ngai wa Nahoru, o we Ngai wa
ithe wao-rī, arotūtuihania ciira.” Nī ūndū ūcio Jakubu
akīhīta na mwīhītwa rītwa-inī rīa ūcio Wītigīrītwo nī
ithe Isaaka. **54** Jakubu akīrūta igongona kūu būrūri-inī
ūcio wa irīma, na agīta andū a nyūmba yake marīianīre.
Na marīkia kūrīa-rī, makīraara o kūu. **55** Mūthenya ūyū
ūngī rūciinī tene, Labani akīmumunya ciana cia ciana
ciake o na airītu ake, akīmoigīra ūhoro na akīmarathima.
Agīcooka akīmatiga agīcooka gwake mūciī.

32 Jakubu nīathiire na mbere na rūgendō rwake, na
agītūngwo nī araika a Ngai. **2** Na rīrīa Jakubu aamoonire,
akiuga atīrī, “Ino nī mbūtū ya Ngail!” Nī ūndū ūcio
agīta handū hau Mahanaimu. **3** Ningī Jakubu agītūma
andū mathīi mbere yake kūrī mūrū wa nyina Esaū kūu
Seiru, būrūri-inī wa Edomu. **4** Akīmataara, akīmeera
atīrī, “Ūū nīguo mūgūthīi kwīra mwathi wakwa Esaū:
‘Ndungata yaku Jakubu ūkuuga atīrī, ndīraikaraga na
Labani, na ngoretwo kuo nginya rīu. **5** Ndī na ng’ombe
na ndigiri, na ng’ondu na mbūri, ndungata cia arūme

na cia andū-a-nja. Na rīu ndagūtūmīra ndūmīrīri, we mwathi wakwa, nīgeetha njītīkīrīke maitho-inī maku.” **6**
Rīrīa atūmwo maacockire kūrī Jakubu makīmwīra atīrī,
“Nītūrathiire kūrī mūrū wa nyūkwa Esaū, na rīu nīarooka
gūgūtūnga, na arī na andū magana mana.” **7** Jakubu
akīmaka mūno na akīnyamarīka, akīgayania andū arīa
aarī nao ikundi igīrī, o na ndūūru cia mbūri na ndūūru
cia ng’ombe o na ngamīira nacio. **8** Agīciiria atīrī, “Esaū
angīuka atharīkīre gīkundi kīmwe-rī, gīkundi kū kīngī
no kīūre.” **9** Ningī Jakubu akīhooya, akiuga atīrī, “Wee
Ngai wa baba Iburahīmu, o Wee Ngai wa baba Isaaka,
Wee Jehova ūrīa wanjīrīre atīrī, ‘Cooka būrūri waku
na wa andū anyu, na nīngatūma ūgaacīre,’ **10** ndirī
mwagīrīru wa kuonio ūtugi ūyū wothe na wīhokeku
ūrīa ūnyonetie niī ndungata yaku. Ngīringa Jorodani-
rī, ndaarī o na rūthanju rwakwa rwiki, no rīu nduīkīte
ikundi igīrī. **11** Ndagūthaitha honokia kuuma moko-inī ma
mūrū wa maitū Esaū, nīgūkorwo nīndīretigīra ndagoke
gūūtharīkīra, niī hamwe na ciana ici, na manyina maacio.
12 No nī uuğīte atīrī, ‘Ti-itherū nīngatūma ūgaacīre
na ndūme njiaro ciaku cingīhe ta mūthanga wa iria-
inī, ūrīa ūtangītarīka.’ **13** Akīraara hau ūtukū ūcio, na
kuuma kūrī kīrī aarī nakīo, agīthuurrīra mūrū wa nyina
Esaū kīheo gīkī; **14** mbūri magana meerī cia mīgoma na
thenge mīrongo ūrī, ng’ondu magana meerī na ndūrūme
mīrongo ūrī, **15** ngamīira mīrongo ūtatū cia mīgoma na
njaū ciacio, ng’ombe mīrongo ūna na ndegwa ikūmi, na
ndigiri mīrongo ūrī cia mīgoma na ikūmi cia njamba.
16 Agīcinengera ndungata ciake, o rūūru mwanya, na

akīra ndungata icio ciake atīrī, “Thiiagai mbere yakwa, na mūtigithūkanie rūru na rūru rūrīa rūngī.” **17** Ningī agītaara ūrīa wamatongoretie, akīmwīra atīrī, “Rīrīa mūrū wa maitū Esaū arīgūtūnga na akūūrie atīrī, ‘Wee ūrī waū? Na wathīi kū? Na ūhiū ūyū wothe ūrī mbere yaku nī waū?’ **18** Nawe nīrīmūcookeria ūmwīre atīrī, ‘Nī cia ndungata yaku Jakubu. Nī kīheo gīa kūhe mwathi wakwa Esaū, na Jakubu arī thuutha witū agīūka.’” **19** Agīcooka agītaara wa keerī na wa gatatū, na arīa othe marūmagīrīra ndūru icio, akīmeera atīrī, “Ūguo nīguo mūrīraga Esaū mwamūtūnga. **20** Na mūtikanaage kūmwīra atīrī, ‘Jakubu ndungata yaku arī thuutha witū agīūka.’” Tondū eeciiririe atīrī, “Ngūmūhooreria na iheo ici ngūtūma mbere yakwa; thuutha-inī ndamuona-rī, hihi ahota kūnyamūkīra.” **21** Nī ūndū ūcio iheo icio Jakubu aaheanīte igīthīiaga mbere yake, nowe akīraara kūu kambī ūtukū ūcio. **22** Na ūtukū o ro ūcio, Jakubu agīūkīra, akīoya atumia ake eerī, na ndungata iria igīrī cia andū-a-nja, na ariū ake ikūmi na ūmwe, na akīmaringīria iringīro rīa Jaboku. **23** Aarīkia kūmaringia, akīringia indo iria ciithe aarī nacio. **24** Nake Jakubu agītigwo arī o wiki, na hagīūka mūndū maagianire nake o nginya gūgīthererūka. **25** Na rīrīa mūndū ūcio onire atī ndangīmūhooata-rī, akīmūhutia ihīndī rīa gītina gīa kūgūrū, nakuo kūgūrū kwa Jakubu gūgīthenyūkīra hau gītina-inī, o makīgianaga na mūndū ūcio. **26** Na mūndū ūcio akīmwīra atīrī, “Reke ndīthīire tondū nī gwathererūka.” No Jakubu akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Ndingīreka ūthīi ūtandathimīte.” **27** Nake mūndū ūcio akīmūūria atīrī, “Wītagwo atīa?” Jakubu akīmūcookeria

atīrī, “Njītagwo Jakubu.” **28** Ningī mūndū ūcio akīmwīra atīrī, “Ndūgūcooka gwītwo Jakubu, no ūrītagwo Isiraeli, tondū nūgjanīte na Ngai o na andū, na ūkahootana.” **29** Jakubu akīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha, njīra rītwa rīaku.” Nowe akīmūcookeria atīrī, “Ūranjūūria rītwa rīakwa nīkī?” Agīcooka akīmūrathima marī o hau. **30** Nī ūndū ūcio Jakubu agīta handū hau Penielī, akiuga atīrī, “Tondū nīnyonete Ngai ūthiū kwa ūthiū, na akahonokia muoyo wakwa.” **31** Narīo riūa rīkīmūrathīra akīhītūka hau Penielī, na nīathuaga nī ūndū nīathenyūkītwo nī ihīndī rīa gītina gīa kūgūrū. **32** Nī tondū ūcio, nginyagia ūmūthī ūyū andū a Isiraeli matirīaga mūkiha ūrīa ūnyiitanīte na ihīndī rīa gītina gīa kūgūrū, tondū ihīndī rīa gītina gīa kūgūrū kwa Jakubu rīahutīrio hakuhī na mūkiha ūcio.

33 Na rīrī, Jakubu agītiira maitho, akīona Esaū agīuka arī na andū ake magana mana; nī ūndū ūcio akīgayania ciana kūrī Lea na Rakeli na kūrī ndungata iria igīrī cia andū-a-nja. **2** Akīiga ndungata cia andū-a-nja na ciana ciacio mbere, nake Lea na ciana ciake makīrūmīrīra, nake Rakeli na Jusufu makīrigia thuutha. **3** Nake we mwene akīmatongoria, na rīrīa aakuhīrīrie mūrū wa nyina, akīinamīrīra, agīturumithia ūthiū wake thī maita mūgwanja. **4** No Esaū akīhanyūka agatūnge Jakubu na akīmūnyiita, akīmūhīmbīria, akīmūmumunya. Nao makīrīranīra. **5** Ningī Esaū agītiira maitho akīona atumia na ciana. Akīuria Jakubu atīrī, “Andū aya mūrī nao nī a ū?” Jakubu agīcooka atīrī, “Ici nī ciana iria Ngai aheete ndungata yaku nī ūndū wa ūtugi wake.” **6** Hīndī ūyo ndungata icio cia andū-a-nja na ciana ciacio igīkuhīrīria

na makīinamīrīra. **7** Lea na ciana ciake makīrūmīrīra, magīuka na makīinamīrīra. Marigīrīrio, Jusufu na Rakeli magīuka, o nao makīinamīrīra. **8** Esaū akīuria atīrī, “Nī kī gītūmi gīa kūndūmīra ikundi icio ndatūnga?” Nake Jakubu agīcookia atīrī, “Nīgeetha njītīkīrīke maitho-inī maku, wee mwathi wakwa.” **9** No Esaū akiuga atīrī, “Mūrū wa maitū, niī ndī na indo cia kūnjigana. Ikara na icio ūrī nacio wee mwene.” **10** Jakubu akiuga atīrī, “Aca, ndagūthaitha! Angīkorwo nīnjītīkīrīkīte maitho-inī maku-rī, amūkīra kīheo gīkī kuuma kūrī niī. Nī ūndū kuona ūthiū waku no ta kuona ūthiū wa Ngai, tondū nī wanyamūkīra na gīkeno. **11** Ndagūthaitha ītīkīra kīheo kīu ūreheirwo, tondū Ngai nīanjikīte wega, na ndī na indo cia kūnjigana.” Na tondū Jakubu nīamūringīrīrie-rī, Esaū agīciitīkīra. **12** Ningī Esaū akīmwīra atīrī, “Nītūthī; nīngūtwarana nawe.” **13** No Jakubu akīmwīra atīrī, “Mwathi wakwa nīoī atī twana tūtū tūtīrī na hinya, na no nginya menyerere ng’ondū na ng’ombe iria ironithia. Ingītwarwo na ihenya o na mūthenya ūmwe, nyamū ciothe no ikue. **14** Nī ūndū ūcio mwathi wakwa nīathīiage mbere ya ndungata yake, na niī thiī o kahora kūringana na mūthīire wa ikundi ici, o na wa ciana, nginya rīrīa ngaakinya kwa mwathi wakwa kū Seiru.” **15** Esaū akīmwīra atīrī, “No kīreke ngūtigīre ndungata imwe ciakwa.” Jakubu akīmūūria atīrī, “Ūgwīka ūguo nīkī? Reke niī njītīkīrīke maitho-inī ma mwathi wakwa.” **16** Nī ūndū ūcio Esaū akīhūndūka mūthenya o ro ūcio agīthī arorete Seiru. **17** Nowe Jakubu, agīthīi Sukothu, kūrīa eyakiire nyūmba, na agīthondeka ciugū cia mahiū make. Nīkīo handū hau hetagwo Sukothu. **18**

Thuutha wa Jakubu kuuma Padani-Aramu, agīkinya o wega itūūra-inī rīrīa inene rīa Shekemu kūu Kaanani, na akīamba hema hakuhī na itūūra rīu inene. **19** Nake akīgūra gīcunjī kīa mūgūnda na betha igana rīmwe kuuma kūrī ariū a Hamoru ithe wa Shekemu, harīa aambire hema yake. **20** Agīaka kīgongona handū hau, na agīgīta Eli-Elohe-Israeli.

34 Na rīrī, mūthenya ūmwe, Dina mūirītu ūrīa Lea aaciārīre Jakubu, nīathiire gūceerera andū-a-nja a būrūri ūcio. **2** Na rīrīa Shekemu mūrū wa Hamoru ūrīa Mūhivi, mūnene wa gīcigo kīu aamuonire, akīmūnyiita, agīkoma nake na hinya. **3** Na ngoro yake īkīguucīrīrio nī Dina mwarī ūcio wa Jakubu, na akīenda mūirītu ūcio na akīmwarīria wega. **4** Nake Shekemu akīira ithe Hamoru atīrī, “Njarīrīria harī ithe wa mūirītu ūyū atūke mūtumia wakwa.” **5** Rīrīa Jakubu aiguire atī mwarī Dina nīarīkītie gūthūkio-rī, na tondū ariū ake maarī gīthaka-inī na mahiū make, agīkira na ūhoro ūcio o nginya rīrīa mainūkire. **6** Hīndī īyo Hamoru ithe wa Shekemu agīthīi kwaria na Jakubu. **7** Nao ariū a Jakubu nīmainūkīte kuuma mīgūnda-inī maigua ūrīa gwekīkīte. Nao makīiyūrwo nī kīeha na mang’ūrī, tondū Shekemu nīekīte ūndū wa thoni thīinī wa Israeli, nī gūkoma na mwarī wa Jakubu, ūndū ūrīa ūtagīrīirwo nī gwīkwo. **8** No Hamoru akīmeera atīrī, “Ngoro ya mūrū wakwa Shekemu nīīguucīrīrio nī mwarī wanyu. Ndamūthaitha ītīkīrai amūhikie atūke mūtumia wake. **9** Rekei tūhikanagie; mūtūheage airītu anyu na inyuī tūkamūheaga airītu aitū. **10** Inyuī no mūtūure hamwe na ithuī; būrūri ūyū gūtīrī handū mūrigīrīrio.

Tūūrai kuo, mwonjorithagie kuo, na mwīgīre na indo ciaguo.” **11** Ningī Shekemu akīra ithe wa Dina na ariū a ithe atīrī, “Rekei njītīkīrīke maitho-inī manyu na nīngūmūhe o kīrīa gīothe mūngīnjītia. **12** Njītīai rūracio rwa mūhiki na kīheo kīrīa ingīrehe, o mūigana ūrīa mūngīenda, na nīngūrīha o kīrīa gīothe mūngīnjītia. No ndamūthaitha mūuhe mūirītu ūyū atuīke mūtumia wakwa.” **13** Na tondū mwarī wa nyina Dina nīarīkītie gūthūkio-rī, ariū a Jakubu rīrīa maaragia na Shekemu na ithe Hamoru, magīcookia ūhoro ūcio na njīra ya maheeni. **14** Makīmeera atīrī, “Tūtingīka ūndū ta ūcio; tūtingīheana mwarī witū kūrī mūndū ūtarī mūruu. Ūndū ūcio no ūtuīke wa gūtūnyararithia. **15** Tūkūmwītīkīria tondū wa gītūmi o kīmwe tu; inyuī mūtuīke ta ithuī na ūndū wa kūruithia arūme anyu othe. **16** Hīndī īyo nīmūrīhikagia airītu aitū na nītūrīhikagia airītu anyu. Nītūgūtūrūrania na inyuī na tūtuīke andū amwe. **17** No angīkorwo mūtīgūtīkīra kūrua-rī, tūkuoya mwarī witū twīthīire.” **18** Ūhoro ūcio ūkīoneka ūrī mwega nī Hamoru na mūriū Shekemu. **19** Tondū nīwe warī mūtiīe mūno kūrī andū othe a nyūmba ya ithe, mwanake ūcio ndaateire ihinda rīa gwīka ūrīa moigire, tondū nīakenetio nī mwarī wa Jakubu. **20** Nī ūndū ūcio Hamoru na mūriū Shekemu magīthīi kīhingo-inī gīa itūūra rīao inene makaarie na andū ao a itūūra rīu. **21** Nao makiuga atīrī, “Andū aya nī arata aitū; rekei matūure būrūri-inī witū na monjorithagie kuo; būrūri ūyū nī mūnene wa kūmaigana. Ithuī no tūhikie airītu ao, nao no mahikie airītu aitū. **22** No andū acio mangītīkīra gūtūrūrania na ithuī ta rūrīrī rūmwe angīkorwo arūme

aitū othe nīmekūrua, o ta ūrīa o maruīte. **23** Githī mahiū mao, na indo ciao ciathe, o na nyamū iria ingī ciao ciathe itigūgūtuīka ciitū? Nī ūndū ūcio rekei tūmetikīre, na nī megūtūurania na ithuī.” **24** Arūme arīa othe maathiīte kīhingo-inī gīa itūura rīu inene magītīkania na Hamoru na mūriū Shekemu, na arūme othe a itūura rīu makīrua. **25** Thuutha wa mīthenya ītatū, hīndī ūrīa othe maarī na ruo ariū eerī a Jakubu, Simeoni na Lawi, ariū a nyina na Dina, makīoya hiū ciao cia njora magītharīkīra itūura rīu hīndī ūrīa rītekūuaga makīuraga arūme othe. **26** Ningī makīuraga Hamoru na mūriū Shekemu na rūhiū rwa njora, na makīruta Dina nyūmba-inī ya Shekemu, magīthīra. **27** Ariū arīa angī a Jakubu magīkinya kūu ciimba ciarī, na magītahīra indo cia itūura rīu mwarī wa ithe wao aathūkīrio. **28** Nao magītaha ndūuru cia mbūri na cia ng’ombe na ndigiri, na indo iria ingī ciao ciathe iria ciarī itūura-inī rīu inene, na iria ciarī mīgūndāinī. **29** Na magīkuua ūtonga wothe wa itūura, na atumia othe na ciana, magītaha indo ciathe iria ciarī nyūmba-inī icio. **30** Nake Jakubu akīira Simeoni na Lawi atīrī, “Nīmwandehera thīna nī ūndū wa gūtūma menwo nī Akaanani na Aperizi, andū arīa matūuraga būrūri ūyū. Ithuī tūrī anini tūgītarwo, na mangīnyiitana manjūkīrīre na matharīkīre-rī, niī na nyūmba yakwa no tūniinwo.” **31** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nīkūraagīrīre atue mwarī wa maitū ta mūmaraya?”

35 Thuutha wa ūguo Ngai akīira Jakubu atīrī, “Ambata, ūthīi Betheli ūgatūure kuo, na wakīre Ngai kīgongona kuo, o we ūrīa wakuumīrīre rīrīa woragīra mūrū wa

nyūkwa Esaū.” **2** Nī ūndū ūcio Jakubu akīra andū a nyūmba yake, na arīa othe maarī nao, atīrī, “Eheriai ngai cia mīhianano iria mūrī nacio, na mwītherie inyuī ene, na mwīkīre nguo ingī. **3** Mūcooke mūukīre, mūreke tūthīi twambate Betheli, ngaakīre Ngai kīgongona kuo, ūrīa wanjītikire mūthenya ūrīa ndaarī thīna-inī, na ūrīa ūkoretwo na nī kūrīa guothe ndanathīi.” **4** Nī ūndū ūcio makīnengera Jakubu ngai cia mīhianano iria maarī nacio, na irengeeri iria ciarī matū mao, nake Jakubu agīcithika gītina-inī kīa mūgandi kūu Shekemu. **5** Nao makiumagara, magīthīira, namo matūūra marīa maamathiūrūkīirie makīnyiitwo nī guoya wa Ngai, nī ūndū ūcio gūtirī o na ūmwe wamaingatithirie. **6** Jakubu na andū arīa othe aarī nao magīkinya Luzu (na nīkuo Betheli), būrūri-inī wa Kaanani. **7** Agīaka kīgongona kūu, na agīta handū hau Eli-Betheli, tondū hau nīho Ngai aamwīguūrīirie rīrīa ooragīra mūrū wa nyina. **8** Nake Debora mūreri wa Rebeka agīkua na agīthikwo gītina-inī kīa mūgandi mūhuro wa Betheli. Nī ūndū ūcio handū hau hagiitwo Aloni-Bakuthu. **9** Thuutha wa Jakubu gūcooka kuuma Padani-Aramu, Ngai akīmuumīrīra rīngī na akīmūrathima. **10** Ngai akīmwīra atīrī, “Rīitwa rīaku nī Jakubu, no ndūgūcooka gwītwo Jakubu rīngī; ūrītagwo Israeli.” Nī ūndū ūcio akīmwīta Israeli. **11** Nake Ngai akīmwīra atīrī, “Niī nī nī Ngai Mwene-Hinya-Wothe; ciaranai na mūingīhe. Rūrīrī na gīkundi kīa ndūrīrī nīkoima harīwe, na athamaki nīmakoima mwīrī-inī waku. **12** Būrūri ūrīa nī ndaheire Iburahīmu na Isaaka, o nawe nīngakūhe guo, na nīngaheana būrūri ūyū kūrī njiaro ciaku iria

igooka thuutha waku.” **13** Hīndī ūyo Ngai akīambata akīmweherera kuuma handū hau aamwaragīria. **14** Jakubu akīhaanda gītugī kīa ihiga handū hau Ngai aarītie nake, agīgīitīrīria ndibei; agīcooka agīgīitīrīria maguta. **15** Jakubu agīita handū hau Ngai aamwarīrie Betheli. **16** Thuutha ūcio Jakubu na andū ake makiuma Betheli magīthīi na mbere na rūgendo. Na matigairie hanini makinye Efiratha-rī, Rakeli akīambīrīria kūrūmwō na agīkorwo arī na thīna mūingī mūno. **17** Na tondū aarī na thīna mūingī mūno wa gūciara, mūmūciarithia akīmwīra atīrī, “Tiga gwītīgīra, tondū ūrī na kahī kangī.” **18** Na atanatuīkana, tondū nī gūkua aakuaga, agītua kahī kau Beni-Oni. No ithe agīgatua Benjamini. **19** Nī ūndū ūcio Rakeli agīkua na agīthikwo mūkīra-inī wa njīra ya gūthīi Efiratha (na nokuo Bethilehemu.) **20** Jakubu akīhaanda gītugī igūrū rīa mbīrīra yake, na nginya ūmūthī ūyū gītugī kū nīkīo kīonanagia mbīrīra ya Rakeli. **21** Israeli agīthīi o na mbere na rūgendo na akīamba hema yake mwena ūrīa ūngī wa Migidali-Ederi. **22** Hīndī ūyo Israeli aatūūraga būrūri ūcio-rī, Rubeni agīthīi, agīkoma na Biliha, thuriya ya ithe, nake Israeli akīigua ūhoro ūcio. Jakubu aarī na ariū ikūmi na eerī: **23** Ariū a Lea maarī: Rubeni irigithathi rīa Jakubu, na Simeoni, na Lawi, na Juda, na Isakaru, na Zebuluni. **24** Ariū a Rakeli maarī: Jusufu na Benjamini. **25** Ariū a Biliha ndungata ya mūirītu ya Rakeli maarī: Dani na Nafitali. **26** Ariū a Zilipa ndungata ya mūirītu ya Lea maarī: Gadi na Asheri. Acio nīo maarī ariū a Jakubu, arīa aaciarīirwo arī kū Padani-Aramu. **27** Na Jakubu agīkinya mūcīi kūrī ithe Isaaka kū Mamure, hakuhī

na Kiriathu-Ariba (níkuo Hebironi), kūrīa Iburahīmu na Isaaka maatūūrīte. **28** Isaaka aatūūrire muoyo mīaka igana na mīrongo ìnana. **29** Agīcooka agītuikana agīkua na agīthikwo hamwe na andū ao arīa maakuîte, arī mūkūrū na arī na mīaka mīingī. Nao ariū ake Esaū na Jakubu makīmūthika.

36 Na rīrī, ūyū nīguo ūhoro wa Esaū (na nowe Edomu). **2** Esaū ahikirie atumia ake kuuma kūrī andū-a-nja a Kaanani: Ada aarī mwarī wa Eloni ūrīa Mūhiti, na Oholibama mwarī wa Ana ūrīa warī mwarī wa Zibeoni ūrīa Mūhivi, **3** o na ningī Basemathu ūrīa warī mwarī wa Ishumaeli na mwarī wa nyina na Nebaiothu. **4** Ada agīciarīra Esaū Elifazu, na Basemathu agīciara Reueli, **5** nake Oholibama agīciara Jeushu, na Jalamu na Kora. Acio nīo maarī ariū a Esaū, arī aaciāfirwo kūu Kaanani. **6** Na rīrī, Esaū akīoya atumia ake na ariū ake na airītu ake na andū othe a nyūmba yake, o na mahiū make na nyamū iria ingī ciake, na indo ciathe iria aagīte nacio kūu Kaanani, na agīthīi būrūri waraihanīirīrie na mūrū wa nyina Jakubu. **7** Indo ciao ciarī nyingī mūno ūndū matangīahotire gūikarania hamwe; būrūri ūrīa maatūūraga ndūngīahotire kūmaigana eerī nī ūndū wa mahiū mao. **8** Nī ūndū ūcio Esaū (na nowe Edomu) agīthīi gūtūūra būrūri wa irīma wa Seiru. **9** Ūyū nīguo ūhoro wa Esaū ithe wa andū a Edomu kūu būrūri-inī wa irīma wa Seiru. **10** Maya nīmo marīitwa ma ariū a Esaū: nī Elifazu, mūrū wa Ada mūtumia wa Esaū, na Reueli, mūrū wa Basemathu mūtumia wa Esaū. **11** Ariū a Elifazu nī aya: nī Temani, na Omari, na Zefo, na Gatamu, na Kenazu. **12**

Elifazu mūrū wa Esaū o nake nī aarī na thuriya yetagwo Timina, ūrīa yamūciariire Amaleki. Acio nīo maarī ariū a mūrū wa Ada mūtumia wa Esaū. **13** Ariū a Reueli nī aya: nī Nahathu, na Zera, na Shama, na Miza. Acio nīo maarī ariū a mūrū wa Basemathu mūtumia wa Esaū. **14** Ariū a Esaū arīa aaciariirwo nī Oholibama mūtumia wake mwarī wa Ana ūrīa warī mwarī wa Zibeoni: nī Jeushu, na Jalamu, na Kora. **15** Nao aya nīo maarī anene thīinī wa njiaro cia Esaū: Ariū a Elifazu irigithathi rīa Esaū: Anene maarī Temani, na Omari, na Zefo, na Kenazu, **16** na Kora, na Gatamu, na Amaleki. Acio nīo anene arīa Elifazu aaciariire kū Edomu; maarī a mūrū wa Ada. **17** Ariū a Reueli mūrū wa Esaū: Anene maarī Nahathu, na Zera, na Shama, na Miza. Aya nīo anene arīa Reueli aaciariire kū Edomu; maarī a mūrū wa Basemathu mūtumia wa Esaū. **18** Ariū a Oholibama mūtumia wa Esaū: Anene maarī Jeushu, na Jalamu, na Kora. Aya nīo anene arīa maaciariirwo nī Oholibama mūtumia wa Esaū mwarī wa Ana. **19** Aya nīo maarī ariū a Esaū (na nowe Edomu), na acio nīo maarī anene ao. **20** Aya nīo maarī ariū a Seiru ūrīa Mūhori arīa maatūrīga būrūri ūcio: Lotani, na Shobali, na Zibeoni, na Ana, **21** na Dishoni, na Ezeri, na Dishani. Ariū acio a Seiru nīo maarī anene a Ahori kū Edomu. **22** Ariū a Lotani maarī: Hori, na Homani. Timina aarī mwarī wa nyina na Lotani. **23** Ariū a Shobali maarī: Alivani, na Manahathu, na Ebali, na Shefo, na Onamu. **24** Ariū a Zibeoni maarī: Aia, na Ana. Ūyū nīwe Ana ūrīa wonire ithima cia maaī mahiū werū-inī rīrīa arīithagia ndigiri cia ithe Zibeoni. **25** Ciana cia Ana ciarī: Dishoni, na Oholibama

mwarī wa Ana. **26** Ariū a Dishoni maarī: Hemudani, na Eshibani, na Itharani, na Cherani. **27** Ariū a Ezeri maarī: Bilihani, na Zaavani, na Akani. **28** Ariū a Dishani maarī Uzu, na Arani. **29** Aya nīo maarī anene a Ahori: nī Lotani, na Shobali, na Zibeoni, na Ana, **30** na Dishoni, na Ezeri, na Dishani. Acio nīo maarī anene a Ahori, kūringana na ikundi ciao kū būrūri wa Seiru. **31** Aya nīo maarī athamaki arīa maathamakaga Edomu o mbere ya Israeli gūtanagīa na mūthamaki o na ūmwe: **32** Bela mūrū wa Beori nīwe watuīkire mūthamaki wa Edomu. Itūūra rīake inene rīetagwo Dinihaba. **33** Rīrīa Bela aakuire, Jobabu mūrū wa Zera wa kuuma Bozira agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **34** Rīrīa Jobabu aakuire, Hushamu wa kuuma būrūri wa Atemani agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **35** Rīrīa Hushamu aakuire, Hadadi mūrū wa Bedadi, ūrīa wahootire Midiani kū būrūri wa Moabi, agītuīka mūthamaki ithenya rīake. Itūūra rīake inene rīetagwo Avithu. **36** Rīrīa Hadadi aakuire, Samala wa kuuma Masereka agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **37** Rīrīa Samala aakuire, Shauli wa kuuma Rehobothu, kū gūkuhī na Rūūī rwa Farati, agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **38** Rīrīa Shauli aakuire, Baali-Hanani mūrū wa Akibori agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **39** Rīrīa Baali-Hanani mūrū wa Akibori aakuire, Hadadi agītuīka mūthamaki ithenya rīake. Itūūra rīake inene rīetagwo Pau, na mūtumia wake eetagwo Mehetabeli mwarī wa Matiredi, ūrīa warī mwarī wa Mezahabu. **40** Aya nīo maarī anene kuuma kūrī njiaro cia Esaū, kūringana na marītwa mao, na mīhīrīga, na ng'ongo ciao: Timina, na

Aliva, na Jethethu, **41** na Oholibama, na Ela, na Pinoni,
42 na Kenazu, na Temani, na Mibizaru, **43** na Magidieli,
na Iramu. Acio nĩo maarĩ anene a Edomu, kūringana na
kūrĩa maatūrûraga bûrûri-inĩ ūrĩa watuikite wao. Esaũ
ūcio nĩwe warĩ ithe wa andũ a Edomu.

37 Jakubu niatūrûre bûrûri-inĩ ūrĩa ithe aaikarîte, nĩguo
bûrûri wa Kaanani. **2** Üyû nĩguo ūhoro wa Jakubu. Jusufu
arî mwanake münini wa mîaka ikûmi na mûgwanja
aarîithagia mbûri marî na ariû a ithe, na ariû a Biliha,
na ariû a Zilipa, atumia a ithe, nake agitwarîra ithe
wao ūhoro mûuru ūkonî ariû a ithe. **3** Na rîrî, Israeli
nîendeete Jusufu gûkîra ariû arî angî ake othe, tondû
aamûciarie arî mûkûrû; na niamûtumithîirie kanjû ya
goro ng'emie wega mûno. **4** Na rîrî ariû a ithe moonire
atî ithe niamwendete kûmakîra-rî, makîmûmena na
matingîamwarîirie kiugo o na kîmwe kîega. **5** Útukû
ümwe Jusufu nîarootire kîroto, na rîrî eerire ariû a ithe
ûhoro wakîo, makîmûmena makîria. **6** Akîmeera atîrî,
“Thikîrîrîai ūhoro wa kîroto gîkî ndootete: **7** Tûrohaga
itîia cia ngano tûrî mûgûnda-inî, na o rîmwe gîtîia gîakwa
kîrehaanda na igûrû, nacio itîia cianyu irathiûrûkîria
gîakwa, na irakîinamîrîra.” **8** Ariû a ithe makîmûuria
atîrî, “Anga nîûrenda gûtûthamakîra? Anga ti-itherû
nîûgatwatha?” Nao magîkîrîrîria kûmûmena nî ūndû wa
kîroto kîo gîake, na nî ūndû wa ciugo ciake. **9** Ningî Jusufu
akîroota kîroto kîngî, na akîira ariû a ithe ūhoro wakîo.
Akîmeera atîrî, “Thikîrîrîai, nîndîrarootire kîroto kîngî,
na ihinda rîrî, ndîrarootire riûa, na mweri, na njata ikûmi
na ìmwe ikînyinamîrîra.” **10** Rîrî eerire ithe o na ariû a

ithe ūhoro ūcio, ithe akīmūkūma, akīmūūria atīrī, “Nī kīroto kīa mūthembā ūrīkū kī ūrotete? Anga nyūkwa, na niī, na ariū a thoguo nītūgooka, na tūinamīrīre thī mbere yaku?” **11** Ariū a ithe nīmamūiguīrīre ūiru, no ithe agīkara agīciiragia ūhoro wa irooto icio. **12** Na rīrī, ariū a ithe nīmathiīte kūrīthia mbūri cia ithe wao gūkuhī na Shekemu, **13** nake Isiraeli akīrīra Jusufu atīrī, “O ta ūrīa ūūī, ariū a thoguo nīmararīthia mbūri gūkuhī na Shekemu. Ūka, nīngūgūtūma kūrī o.” Nake akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Ūguo noguo.” **14** Nī ūndū ūcio Isiraeli akīmwīra atīrī, “Thī ūkarore kana ariū a thoguo marī o ho o wega, o ūndū ūmwe na mbūri, na ūnjookerie ūhoro.” Nake akīmūtūma kuuma Gītuamba-inī kīa Hebironi. Rīrīa Jusufu aakinyire Shekemu, **15** mūndū ūmwe akīmuona akīrūūra mīgūnda-inī, akīmūūria atīrī, “Nī kī ūracaria?” **16** Nake Jusufu agīcookia atīrī, “Nī ariū a baba ndīracaria. No ūnjīre kūrīa mararīthia mbūri ciao?” **17** Mūndū ūcio akīmūcookeria atīrī, “Nīmoimīte gūkū. Ndīraiguire makiuga atīrī, ‘Rekei tūthī Dothani.’” Nī ūndū ūcio Jusufu akīrūmīrīra ariū a ithe, na akīmakora hakuhī na Dothani. **18** No makīmuona arī haraaya, na ataanakinya harīa maarī, magīciirīra kūmūūraga. **19** Makīrana atīrī, “Mūroti ūrīa nīokīte! **20** Ūkai; rekei tūmūūrage na tūmūikie irima ūmwe rīa maya, na tuuge atī nī nyamū njūru ūmūrīte. Nītūkīone ūrīa irooto icio ciake ikaahinga.” **21** No rīrīa Rubeni aiguire ūguo, akīgeria kūhonokia Jusufu kuuma moko-inī mao. Akiuga atīrī, “Rekei tūtige kūmūūraga. **22** Mūtigaite thakame. Mūikiei irima-inī rīrī rī gūkū werū-inī, no mūtikamwīke ūūru.” Rubeni oigaga ūguo nīgeetha

amūhonokie kuuma kūrī o, nīguo amūcookie kūrī ithe. **23**
Na rīrīa Jusufu aakinyire harī ariū a ithe, makīmūruta
kanjū yake īrīa eekīrīte, o īrīa yarī ya goro na ng'emie
wega mūno. **24** Makīmūnyiita, makīmūkia irima rīu. Na
rīrī, irima rīu rīarī rīumū; rītiarī na maaī. **25** Magīcooka
magīkara thī kūrīa irio ciao, magītiira maitho makīona
gikundi kīnene kīa Aishumaeli gīgīuka kiumīte Gileadi.
Ngamīrra ciao ciakuuithītio mahuti manungi wega, na
ūbani, na ūūkī-wa-ngoma ūrīa wītagwo manemane, na
maikūrūkīte mathīi matware indo icio Misiri. **26** Juda
akīra ariū a ithe atīrī, “Nī uumithio ūrīkū tūkuona
tūngīuraga mūrū wa ithe witū na tūhithe gīkuū gīake?
27 Rekei tūmwenderie Aishumaeli aya, no tūtikamwīke
ūūru na moko maitū, tondū ūyū nī mūrū wa ithe witū,
tūrī a mūthiimo ūmwe na thakame o ūmwe.” Nao ariū
a ithe magītīkīra. **28** Nī ūndū ūcio hīndī īrīa onjorithia
acio Amidiani maahītūkagīra hau, ariū a ithe makīruta
Jusufu irima, na makīmwendia cekeri mīrongo ūrī cia
betha kūrī Aishumaeli acio, nao makīmūtwara Misiri.
29 Rīrīa Rubeni aacookire irima-inī na akīona atī Jusufu
ndaarī ho, agītembūranga nguo ciake. **30** Agīcooka kūrī
ariū a ithe akīmeera atīrī, “Kamwana karīa gatirī ho!
Nī ngwīka atīa?” **31** Nao makīoya kanjū ya Jusufu,
magīthīnja mbūri na magītobokia kanjū ūyo thīnī wa
thakame ūyo. **32** Magīcooka makīoya kanjū ūyo yagemetio,
makīmītarīra ithe wao makīmwīra atīrī, “Kanjū ūno nī
kūmīona tūramīonire. Mīrore wega wone kana hihi nī
kanjū īrīa ya mūrūguo.” **33** Nake akīmīmenya, akiuga atīrī,
“Nī kanjū ya mūrū wakwa! Nyamū njūru nīmūrīte. Ti-

itherū Jusufu nīarīkītie kūūragwo, agatambuurwo icunjī.”

34 Ningī Jakubu agītembūranga nguo ciake, agīnkīra nguo ya ikūnia, na agīcakāira mūriū matukū maingī. **35** Ariū ake othe na airītu ake magīuka kūmūhooreria, no akīrega kūhoorerio, akiuga atīrī, “Aca! Ngathiī mbīrīra kūrī mūrū wakwa ngīrīraga.” Nī ūndū ūcio ithe agīthīī na mbere kūmūrīrīra. (**Sheol h7585**) **36** Nao Amidiani acio makīendia Jusufu kūu Misiri kūrī Potifarū, ūmwe wa anene a Firaūni, nake aarī mūrūgamīrīri wa arangīri a Firaūni.

38 Ihinda-inī rīu-rī, Juda agītiga ariū a ithe agīkūrūka agīthīī gūikara na mūndū wa Adulamu wetagwo Hira. **2** Juda arī kūu agīcemania na mwarī wa Mūkaanani wetagwo Shua. Akīmūhikia na agīkoma nake; **3** nake akīgīa nda na agīciara kahīī, gagītuuo Eri. **4** Akīgīa nda īngī, agīciara kahīī kangī gagītuuo Onani. **5** O na ningī agīciara kahīī kangī, agīgatua Shela. Aagaciariire kūu Chezibu. **6** Maagimara Juda akīgūrīra Eri ūrīa warī irigithathi rīake, mūtumia wetagwo Tamaru. **7** No Eri, irigithathi rīa Juda, aarī mwaganu maitho-inī ma Jehova; nī ūndū ūcio Jehova akīmūrīraga. **8** Nake Juda akīrīra Onani atīrī, “Koma na mūtumia wa mūrū wa nyūkwa, ūmūhingīrie ūrīa wagīrīirwo nīkūmwīka ūrī mūrū wa nyina na mūthuuri wake, nīguo ūciarīre mūrū wa nyūkwa rūciaro.” **9** Nake Onani nīamenyaga atī rūciaro rūu rūtigatuika rwake; nī ūndū ūcio o akoma na mūtumia wa mūrū wa nyina, agaita mbeū ya ūciari thī, nīguo ndagaciariire mūrū wa nyina rūciaro. **10** Ūndū ūcio eekire warī mūūru maitho-inī ma Jehova; nī ūndū ūcio o nake akīūragwo nī Jehova. **11** Juda akīrīra Tamaru mūtumia wa

mūriū atīrī, “Thī ūtūūre ūrī wa ndigwa gwa thoguo mūciī nginya mūrū wakwa Shela agimare.” Tondū eeciiririe atīrī, “O nake Shela ahota gūkua ta ariū a nyina.” Nī ūndū ūcio Tamaru agīthīī gūtūūra mūciī gwa ithe. **12** Thuutha wa ihinda iraaya, mūtumia wa Juda, mwarī wa Shua, agīkua. Na kahinda ka macakaya gaathira na Juda athirwo nī kīeha, akīambata agīthīī Timina kūrī andū arīa meenjaga ng’ondu ciake guoya, na agīthīī hamwe na mūrata wake, Hira wa Adulamu. **13** Na rīrīa Tamaru eerirwo atīrī, “Ithe wa mūthuuriguo erekeire Timina kwenja ng’ondu ciake guoya,” **14** akīruta nguo ciake cia mūtumia wa ndigwa, akīhumbīra na taama nginya ūthiū nīguo ndakae kūmenyeka, agīikara thī itoonyero-inī rīa Enaimu, rīrīa rīarī njīra-inī ya gūthīī Timina. Nīgūkorwo nīonire atī, o na gūtuīka Shela aarī mūndū mūgima, Juda ndaheanīte Tamaru kūrī we atuīke mūtumia wake. **15** Rīrīa Juda aamuonire-rī, agīciiria atī Tamaru aarī mūmaraya tondū nīehumbīrīte ūthiū. **16** Na tondū ndooī atī aarī mūtumia wa mūriū, agīthīī harī we mūkīra-inī wa njīra, akīmwīra atīrī, “Ūka, ītīkīra ngome nawe.” Mūtumia ūcio akīmūūria atīrī, “Na nī kī ūkūūhe nīguo ngome nawe?” **17** Juda akīmūcookeria atīrī, “Nīngūtūmīra koori kuuma rūūru-inī rwakwa.” Mūtumia ūcio akīmūūria atīrī, “Nīūkūndigīra kīndū gīa kūrūgamīrīra kīranīro gīaku nginya rīrīa ūgaakaneana?” **18** Juda akīmūūria atīrī, “Ūkwenda ngūtīgīre kī gīa kūrūgamīrīra?” Mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, “Ndīgīra gīcūhī kīa rūūri rwaku na rūrigi rwakīo, o na rūthanju rūu rūrī guoko-inī gwaku.” Nī ūndū ūcio Juda agītīgīra mūtumia ūcio indo icio na

agīkoma nake; na Tamaru akīgīa nda yake. **19** Mūtumia ūcio aarīkia gwīthiīra, akīaūra taama wake, akīihumba nguo ciake cia mūtumia wa ndigwa rīngī. **20** Rīrīa Juda atūmire mūratawe ūcio wa kūu Adulamu na koori nīgeetha acookerio indo icio cia kūrūgamīrīra kuuma kūrī mūtumia ūcio-rī, ndaamuonire. **21** Nake akīūria andū arīa maatūuraga kūu atīrī, “Arī ha mūmaraya ūrīa ūraarī haha mūkīra-inī wa njīra ya gūthīī Enaimu?” Nao magīcookia atīrī, “Haha hatirī hakorwo na mūmaraya.” **22** Nī ūndū ūcio agīcooka kūrī Juda, akīmwīra atīrī, “Nīi ndinamuona. Hamwe na ūguo-rī, andū arīa matūuraga hau moigire atīrī, ‘Haha hatirī hakorwo na mūmaraya.’” **23** Nake Juda akiuga atīrī, “Nīakīrekwo aikare na kīrīa arī nakīo, kana tūtuīke a gūthekererwo. Ningī-rī, nīngūmūtūmīire koori gaka, no ndūnamuona.” **24** Thuutha wa mīeri ītatū, Juda akīirwo atīrī, “Tamaru mūtumia wa mūrūguo nīehītie, akahūūra ūmaraya, na nī ūndū ūcio arī na nda.” Juda akiuga atīrī, “Mumiei mūmūrehe, acinwo akue!” **25** Na rīrīa oimadio-rī, agītūma ndūmīrīri kūrī ithe wa mūthuuriwe, akīmwīra atīrī, “Nīi ndī na nda ya mūndū ūrīa mwene indo ici.” Agīcooka akiuga atīrī, “Ta rora kana no ūmenye nūū mwene gīcūhī gīkī kī na mūhūūri, na rūrigi rūrū, o na rūthanju rūrū.” **26** Juda agīcimenya, na akiuga atīrī, “Mūtumia ūyū nī mūthingu kūngīra; ekīte ūguo nīgūkorwo ndiamūheanire kūrī mūrū wakwa Shela.” Juda ndaacookire gūkoma nake rīngī. **27** Rīrīa ihinda rīake rīakinyire rīa gūciara-rī, kwarī na tūhīī twīrī twa mahatha nda yake. **28** Na rīrīa aaciaraaga-rī, kamwe gatuo gagīcomora guoko; nake mūmūciarīthia akīoya uthi

mūtune, akīwoherera guoko-inī gwako, na akiuga atīrī, “Uyū nīwe woima mbere.” **29** No rīrīa aacookirie guoko na thīinī, mūrū wa nyina akiuma, nake mūciarithania akiuga atīrī, “Githī nīguo weturīra njīra!” Nake agītuuo Perezu. **30** Nake mūrū wa nyina ūrīa warī na uthi mūtune guoko-inī gwake akiuma, nake agītuuo Zera.

39 Na rīrī, Jusufu nīaikürükirio o nginya bürüri wa Misiri. Nake Potifaru, Mūmisiri ūmwe wa anene a Firaūni, na mūrūgamīrīri wa arangīri a Firaūni, akīmūgūra kuuma kūrī Aishumaeli arīa maamūtwarīte kū. **2** Nake Jehova aarī hamwe na Jusufu, nake akīgaacīra, na agītūura nyūmba-inī ya Mūmisiri ūcio mwathi wake. **3** Na rīrīa mwathi wake onire atī Jehova aarī hamwe nake, na atī Jehova nīatūmīte Jusufu agaacīre maündū-inī mothe marīa ekaga-rī, **4** Jusufu agītikīrīka maitho-inī make na agītuīka wa kūmūtungatīra. Potifaru akīmūtua mūrori wa nyūmba yake na akīmwīhokera ūmenyereri wa kīrīa gīothe aarī nakīo. **5** Kuuma hīndī ūrīa aamūtuire mūrori wa nyūmba yake na kīrīa gīothe aarī nakīo, Jehova akīrathima nyūmba ya Mūmisiri ūcio nī ūndū wa Jusufu. Kīrathimo kīa Jehova kīarī igūrū wa indo ciathe cia Potifaru, iria ciarī nyūmba o na iria ciarī mūgūnda. **6** Nī ūndū ūcio agītigīra Jusufu indo ciathe iria aarī nacio acimenyagīrīre; rīrīa rīothe Jusufu aarī mūrūgamīrīri-rī, Potifaru ndarūmbūyanagia na kīndū o nakī tiga o irio iria aarīaga. Na rīrī, Jusufu aarī mūthaka na wa mwīrī mwega, **7** na thuutha wa ihinda, mūtumia wa mwathi wake akīmwīrirīria, akīmwīra atīrī, “Uka ūkome na niī!” **8** No Jusufu akīrega. Akīmwīra atīrī, “Nī ūndū mūrori-

rī, mwathi wakwa ndarūmbūyanagia na kīndū o nakī
kīa nyūmba, indo iria ciothe arī nacio nīanjīnhokeire
ndīcimenya gīrīre. **9** Gūtirī mūndū ūngī mūnene nyūmba
īno ūngīrīte. Mwathi wakwa ndangirīrīrie kīndū o nakī,
tiga wee wiki, tondū ūrī mūtumia wake. Ndaakīhota atīa
gwīka ūndū ta ūyū wa waganu njīhīrie Ngai?” **10** Na o
na gūtuīka nīaringagīrīria Jusufu mūthenya o mūthenya
akome nake-rī, Jusufu nīaregire gūkoma nake o na kana
gūkorwo hamwe nake. **11** No mūthenya ūmwe Jusufu
nīaingīrīre nyūmba kūruta wīra wake, na gūtiarī ndungata
o na ūmwe ya nyūmba yarī kūu thīinī. **12** Mūtumia ūcio
akīnyiita nguo ya Jusufu, akīmwīra atīrī, “Ūka ūkome na
nī!” No Jusufu agītiga nguo yake guoko-inī kwa mūtumia
ūcio, akiuma nyūmba akīūra. **13** Na rīrīa mūtumia ūcio
onire atī Jusufu nīatiga nguo yake guoko-inī gwake na
oora-rī, **14** agīita ndungata cia nyūmba yake, agīciīra
atīrī, “Ta kīonei Mūhibirania ūyū aarehirwo kūrī ithuī
nīgeetha atūnyarare! Egūūkīte haha nīguo akome na nī,
na nī ndakaya. **15** Na rīrīa aigua ngīkaya ndeithio, aatiga
nguo yake haha, oima nyūmba na oora.” **16** Nake agīkara
na nguo ūyo nginya rīrīa mwathi wa Jusufu aainūkire. **17**
Nake mūtumia ūcio akīmūhe rūgano rūu, akīmwīra atīrī,
“Ngombo īrīya ya Mūhibirania, īrīya watūreheire īgūūkīte
kūrī nī kūnyarara. **18** No rīrīa njugire mbu ndeithio,
yatiga nguo ūno harī nī, yoima nyūmba na yora.” **19**
Rīrīa mwathi wa Jusufu aiguire rūgano rūu aaheirwo nī
mūtumia wake, rīrīa aamwīrīre, “Ūguo nīguo ngombo
yaku īnjīkire,” agīcinwo nī marakara. **20** Nake mwathi wa
Jusufu akīnyiita Jusufu akīmūkia njeera, kūndū kūrīa

gwaikagio andū arīa oohe a mūthamaki. No hīndī īyo Jusufu aarī kūu njeera-rī, **21** Jehova aarī hamwe nake; akīmūtuga na agītūma etīkīrīke maitho-inī ma mūnene wa njeera. **22** Nī ūndū ūcio mūnene wa njeera agītua Jusufu mūrori wa arīa othe moohetwo njeera, na agītuuo mūmenyereri wa maūndū mothe marīa meekagwo kūu. **23** Mūnene ūcio wa njeera ndaarūmbūyagia ūndū o na ūmwe wa marīa maamenyagīrīrwo nī Jusufu, tondū Jehova aarī hamwe na Jusufu na akīmūhe ūgaacīru maūndū-inī mothe marīa ekaga.

40 Thuutha ūcio-rī, mūndū ūrīa watwaragīra mūthamaki ndibei, na mūndū ūrīa wathondekagīra mūthamaki wa Misiri mīgate-rī, makīhītīria mwathi wao, ūcio mūthamaki wa Misiri. **2** Firaūni mūthamaki ūcio akīrakario nī anene acio ake eerī, mūnene wa arīa maamūtwaragīra ndibei na mūnene wa arīa maamūthondekagīra mīgate, **3** na akīmahingīrithia nyūmba ya mūnene wa arīa arangīri njeera, o ūrīa Jusufu oheetwo. **4** Mūnene wa arangīri akīmaneana kūrī Jusufu amarorage, nake Jusufu akīmatungatīra. Na thuutha wa gūikara kīoho-inī kwa ihinda-rī, **5** o ūmwe wa acio eerī, ūrīa watwaragīra mūthamaki ndibei na mūthondeki wa mīgate ya mūthamaki wa Misiri, o acio maahingīrwo njeera, makīroota irooto ūtukū ūmwe, na o kīroto kīarī na mūtaūrīre wakō. **6** Rīrīa Jusufu aathiire kūrī o rūciinī rwa mūthenya ūyū ūngī-rī, akīona marī na kīeha. **7** Nī ūndū ūcio akīuria anene acio a Firaūni, o acio moohetwo hamwe nake nyūmba-inī ya mwathi wake, atīrī, “Nī kī ūtūmīte mūtukie ithiithi cianyu ūmūthī?” **8** Nao

makīmūcookeria atīrī, “Ithuī ithuerī nītūrotete irooto, na gūtirī mūndū wa gūcitaūra.” Jusufu akīmooria atīrī, “Githī ūtaūri ti wa Ngai? Njīrai irooto cianyu.” **9** Nī ūndū ūcio mūnene wa arīa maatwaragīra mūthamaki ndibei akīra Jusufu kīroto gīake. Akīmwīra atīrī, “Kīroto-inī gīakwa ndīronire mūthabibū ūrī mbere yakwa, **10** na ūraarī na honge ithatū. Nacio iraaruta kīro o ūguo iracanūka, nacio imanjīka cia thabibū irerua. **11** Na nīi ndīrakorwo nyiitīte gīkombe kīa Firaūni na guoko, ndīrooya thabibū icio, ndīraacihihīra gīkombe-inī kīa Firaūni, na ndīramūnengera.” **12** Jusufu akīmwīra atīrī, “Ūtaūri wakō nī ūyū: Honge icio ithatū nī mīthenya ītatū. **13** Mīthenya ītatū ītanathira-rī, Firaūni nīegūgūtūūgīria na agūcookie wīra-inī waku, na ūcooke kūnengagīra Firaūni gīkombe gīake, o ta ūrīa wekaga rīrīa warī mūmūhei ndibei. **14** No rīrīa maūndū maku makaagaacīra-rī, ūkandirikana ūnjiguīre tha, ūngweete harī Firaūni, ūndute gūkū njeera. **15** Tondū nīkūnyiitwo ndaanyiitirwo na hinya, ngīrutwo būrūri wa Ahibirania, na ningī o na gūkū gūtirī ūndū mūūru ndeekīte wa gūtūma njikio njeera.” **16** Na rīrīa mūnene wa arīa athondeki mīgate onire atī Jusufu nīataūra kīroto kīu wega-rī, akiīra Jusufu atīrī, “O na nīi nīndīrarootete: Ndīrakuuīte ikabū ithatū cia mīgate na mūtwe. **17** Gīkabū kīrīa kīrarigītie igūrū kīraarī na mīgate ya mīthembā yothe īthondekeirwo Firaūni; no nacio nyoni iramīrīaga ūrī o gīkabū-inī ndīgīkuuīte na mūtwe.” **18** Jusufu akīmwīra atīrī, “Ūtaūri wakō nī ūyū: Ikabū icio ithatū nī mīthenya ītatū. **19** Mīthenya ītatū ītanathira-rī, Firaūni nīagagūtinithia mūtwe na akwambithie mūtī

igūrū. Nacio nyoni nīkarīa nyama cia mwīrī waku.” 20
Na rīrī, mūthenya wa gatatū warī wa kūririkana gūciarwo
kwa Firaūni, nake akīrugithīria anene ake iruga inene.
Nake akīririkana mūnene wa arīa maamūtwaragīra ndibei
na mūnene wa arīa maamūthondekagīra mīgate mbere
ya anene arīa angī ake: 21 Agīcookia mūnene wa arīa
maamūtwaragīra ndibei wīra-inī wake, nīgeetha acooke
gūtwarīra Firaūni gīkombe rīngī. 22 No rīrī, mūnene wa
arīa maamūthondekagīra mīgate-rī, akīmūcuria mūtī
igūrū o ta ūrīa Jusufu aamerīte ūtaūri-inī wake. 23
No mūnene ūcio wa arīa maatwaragīra Firaūni ndibei
ndaigana kūririkana Jusufu; nīariganīirwo nīwe.

41 Na rīrī, mīaka ūrī mīgima yathira-rī, Firaūni akīroota
kīroto: Akīona arūgamīte rūteere-inī rwa Rūūī rwa
Nili; 2 na rīrī, gūkiumīra ng’ombe mūgwanja njega na
noru kuuma thīinī wa rūūī rūu, na igūitīka kūrīa nyeki
ithanjī-inī. 3 Thuutha wacio rī, hakiumīra ng’ombe ingī
mūgwanja, njong’i na hīnju, kuuma rūūī rūu rwa Nili,
na ikīrūgama mwena-inī harīa icio ingī ciarūgamīte
hūgūrūrū-inī cia rūūī. 4 Na rīrī, ng’ombe icio njong’i na
hīnju ikīrīa ng’ombe iria mūgwanja njega na noru. Hīndī
īyo Firaūni akīrwo nī toro. 5 Ningī Firaūni agīkoma
rīngī na akīroota kīroto gīa keerī: Magira mūgwanja
mega ma ngano, maiyūrīte ngano, maakūraga kamūtī-
inī kamwe ka ngano. 6 Thuutha wamo gūgīthethūka
magira mangī mūgwanja ma ngano mahīnju, mahaana
ta macinītwo nī rūhuho rwa mwena wa irathīro. 7
Magira macio mahīnju ma ngano makīmeria magira
marīa mūgwanja maarī mega na maiyūrīte ngano. Hīndī

ĩyo Firaũni akĩürwo nĩ toro, agĩükíra agíkora nĩ kúroota ekúrootaga. **8** Rúciiní agítangíka meciiria, na nĩ ũndū ūcio agítumaníra andū-ago othe na andū arĩa oogĩ a Misiri. Firaũni akímeera irooto ciake, no gütirĩ wao o na ūmwe wahotire kümütaüríra. **9** Híndí ĩyo münene wa arĩa maamütwaragíra ndibei akíira Firaũni atíri, “Umüthí níndaririkanio mahítia makwa. **10** Híndí ūmwe-ří, Firaũni níarakaríti nĩ ndungata ciake; na nií hamwe na münene wa arĩa athondeki mígate-ří, agítuoohithia njeera nyümba-iní ya münene wa arangíri. **11** Útukü ūmwe-ří, o ūmwe witü akíroota kíroto, na o kíroto kíarí na ūtaürí wakío mwanya. **12** Na ríri, kuu njeera twarí na mwanake Mühibirania, ndungata ya münene wa arangíri. Na ithuí tükímwíra irooto ciitü, nake agítutaüríra; akíhe o mündü ūtaürí wa kíroto gíake. **13** Namo maündü magíkika o ta ūrĩa aatütaüríire. Nií ngícookinio wíra-iní wakwa, nake mündü ūcio ūngí agícuurio mütí igürü.” **14** Ní ũndū ūcio Firaũni agítumaníra Jusufu, nake akírutwo kuu njeera narua. Na aaríkia kwíyenja na kúruta nguo iria arí nacio na gwíkira ingí-ří, agíthií mbere ya Firaũni. **15** Nake Firaũni akíira Jusufu atíri, “Ndírarootire kíroto na gütirí mündü ūrahota gúgítaüra. No nínjiguíte gúkíirwo atíri, wee ūngíirwo kíroto no ūhote gúgítaüra.” **16** Jusufu agícookeria Firaũni atíri, “Nií mwene ndingíhota, no Ngai níekühe Firaũni macookio maríia arenda.” **17** Híndí ĩyo Firaũni akíira Jusufu atíri, “Kíroto-iní gíakwa-ří, ndírarügamíte húgúrúrú-iní cia Rúúú rwa Nili, **18** ríri haroimírire ng’ombe mûgwanja njega na noru kuuma rúúú, na iraitíka kúrĩa kuu ithanjí-iní. **19** Thuutha wacio

kūracooka kūroimīra ng'ombe ingī mūgwanja hinyaru, njong'i mūno na hīnju. Ndirī ndona ng'ombe njong'i ta icio būrūri-inī wothe wa Misiri. **20** Nacio ng'ombe icio hīnju na njong'i irarīa ng'ombe iria mūgwanja noru iria iroimīrīte mbere. **21** No rīrī, o na ciarīkia gūcīrīa-rī, gūtirī mūndū ūngīramenyire atī nīrirārīte; tondū ironekaga irī o njong'i o ta mbere. Hīndī īyo ndīrokīra. **22** “Ningī irooto-inī ciakwa-rī, nīndīronire magira mūgwanja mega ma ngano na maiyūrīte ngano, magīkūura kamūtī-inī ka ngano. **23** Thuutha wamo, magira mangī mūgwanja marathethūka, marī mahohu na macinītwo nī rūhuho rwa mwena wa irathīro. **24** Namo magira macio mahīnju marameria magira marīa mūgwanja mega. Ndīraheire andū-ago ūhoro ūcio, no gūtirī o na ūmwe ūrahōtire kūndaūrīra irooto icio.” **25** Nake Jusufu akīra Firaūni atīrī, “Irooto cia Firaūni cierī no kīroto kīmwe. Ngai nīaguūrīrie Firaūni ūrīa akirīi gwīka. **26** Ng'ombe iria mūgwanja njega nī mīaka mūgwanja, na magira marīa mūgwanja mega ma ngano nī mīaka mūgwanja; kīroto kīu no kīmwe. **27** Nacio ng'ombe icio mūgwanja hīnju na njong'i iria cioimīrire thuutha nī mīaka mūgwanja, na no taguo magira marīa mūgwanja matarī ngano macinītwo nī rūhuho rwa mwena wa irathīro: īyo nī mīaka mūgwanja ya ng'aragu. **28** “Na o ta ūrīa ndeera Firaūni: Ngai nī oneetie Firaūni ūrīa akirīi gwīka. **29** Nīgūgūkorwo na mīaka mūgwanja ya būthi mūnene būrūri wothe wa Misiri, **30** no nīgūgūcooka kūrūmīrīrwo nī mīaka mūgwanja ya ng'aragu. Naguo būthi ūcio wothe wa Misiri nīūkariganīra, nayo ng'aragu nīkananga būrūri

ūyū. **31** Būthi wa būrūri ndūkaririkanwo, tondū ng’aragu
īrīa īgacooka kūgīa nīgakorwo īrī nene mūno. **32** Gītūmi
kīa Firaūni aheo kīroto kīu maita meerī, nī tondū Ngai
nīnatuite nīegwīka ūndū ūcio, na ekūwīka o narua. **33**
“Rīu Firaūni nīacarie mūndū ūū ūkūrana maūndū na
mūndū mūugī, amūtue mūrūgamīrīri wa būrūri wa Misiri.
34 O na ningī Firaūni nīagīthuure atabarīri a būrūri a
kuoyaga gīcunjī gīa ithano kīa magetha ma Misiri mīaka-
inī īyo mūgwanja ya būthi. **35** Nao nīmacookanīrīie irio
icio ciothe cia mīaka īyo mīega īrooka, na ngano īyo
īkorwo watho-inī wa Firaūni, īigwo matūūra-inī īrī irio. **36**
Nacio irio icio ciagīrīire kūigwo irī mūthiithū wa būrūri,
ikaahūthīrwo hīndī īrīa ya mīaka mūgwanja ya ng’aragu
īrīa īkaagīa Misiri, nīgeetha būrūri ndūkanathūkio nī
ng’aragu īyo.” **37** Firaūni na anene ake makīona mūbango
ūcio ūrī mwega. **38** Nī ūndū ūcio Firaūni akīmooria
atīrī, “No tuone mūndū ūngī ta ūyū, mūndū ūrī na
roho wa Ngai thīinī wake?” **39** Firaūni agīkīra Jusufu
atīrī, “Kuona atī Ngai nīakūmenyithītie maūndū maya
mothe-rī, gūtirī mūndū ūngī ūngīkūrana maūndū na
mūugī ta we. **40** Wee nīwe ūkūrūgamīrīra nyūmba
yakwa ya ūthamaki, na andū akwa othe marīathīkagīra
watho waku. Ūndū ngūgūkīra naguo no atīrī, niī nī
niī Mūthamaki.” **41** Nī ūndū ūcio Firaūni akīira Jusufu
atīrī, “Kuuma rīu nīndagūtua mūrūgamīrīri wa būrūri
wothe wa Misiri.” **42** Ningī Firaūni akīruta gīcūhī gīake
kīa mūhūūri kuuma kīara gīake agīgīkīra kīara-inī kīa
Jusufu. Agīcooka akīmūhumba nguo cia gatani njega,
na kīrengeeri gīa thahabu ngingo. **43** Ningī agītūma

akuuo na ngaari yake ya ita, arī mündū wa keerī harī we wathani-inī, nao andū magīthiī makīanagīrīra marī mbere yake atīrī, “Eherai njīra-inī!” Nī ūndū ūcio Firaūni agītua Jusufu mūrūgamīrīri wa būrūri wothe wa Misiri. **44** Ningī Firaūni akīra Jusufu atīrī, “Nī nīi Firaūni, no rīrī, hatarī na rūtha rwaku, gūtirī mūndū ūgeeka ūndū atarī na rūtha rwaku gūkū Misiri guothe.” **45** Nake Firaūni agīta Jusufu Zafenathu-Panea, na akīmūhe Asenathu mwarī wa Potifera, mūthīnjīri-ngai wa Onu, atuīke mūtumia wake. Nake Jusufu agītuīkania būrūri wothe wa Misiri. **46** Jusufu aarī na mīaka mīrongo ītatū rīrīa atoonyire ūtungata-inī wa Firaūni mūthamaki wa Misiri. Nake Jusufu akīehera mbere ya Firaūni, agītuīkania būrūri wothe wa Misiri. **47** Na rīrī, ihinda rīa mīaka īyo mūgwanja ya būthi, būrūri ūcio ūgīciara maciaro maingī mūno. **48** Nake Jusufu agīcookanīrīria irio ciōthe cia būrūri wa Misiri iria ciagiire kuo mīaka īyo mūgwanja ya būthi, na agīciigithia matūūra-inī marīa manene. O itūūra inene akaiga irio iria ciakūragio mīgūnda-inī īrīa yarīthiūrūrūkīrie. **49** Jusufu agīkīigithia ngano nyingī mūno, o ta mūthanga wa iria-inī; yarī nyingī mūno, o nginya agītiga kūiga maandīko ma mūigana wayo tondū ndīngīathimīkire. **50** Mīaka ya ng’aragu ītaanakinya-rī, Jusufu nīaciarīrwo tūhīi twīrī nī Asenathu mwarī wa Potifera, mūthīnjīri-ngai wa Onu. **51** Jusufu agīta irigithathi rīake Manase, akiuga atīrī, “Nī tondū Ngai nīatūmīte ndiganīrwo nī thīīna wakwa wothe na nyūmba ya baba yothe.” **52** Nako kahīi ga keerī, agīgeeta Efiraimu, akiuga atīrī, “Nī tondū Ngai nīatūmīte ngē na maciaro būrūri-inī wa mīnyamaro

yakwa.” **53** Nayo mĩaka mūgwanja ya būthi kū Misiri ĩgīthira, **54** na mĩaka mūgwanja ya ng’aragu ĩkīambīrīria, o ta ūrīa Jusufu oigīte. Kwarī na ng’aragu mabūrūri-inī marīa mangī mothe, no būrūri wa Misiri wothe warī na irio. **55** Na rīrīa andū a Misiri othe maambīrīrie kūigua ng’aragu-rī, magīkaīra Firaūni amahe irio. Nake Firaūni akīmeera atīrī, “Thīi kūrī Jusufu na mwīke ūrīa ekūmwīra.” **56** Rīrīa ng’aragu yagīre būrūri wothe-rī, Jusufu akīhingūra makūmbī ma irio, akīenderia andū a Misiri ngano, nīgūkorwo ng’aragu yarī nene mūno Misiri guothe. **57** Namo mabūrūri mothe magīuka Misiri kūrī Jusufu kūgūra ngano, tondū ng’aragu īyo yarī nene mūno thī yothe.

42 Rīrīa Jakubu aamenyire atī Misiri nī kwarī na ngano, akīira ariū ake atīrī, “Nī kī gītūmīte mūikare o ro ūguo mūcūthanīrīrie?” **2** Agīthīī na mbere akīmeera atīrī, “Nīnjiguīte atī Misiri kūrī na ngano. Ikūrūkai kuo mūgatūgūrīre irio, nīgeetha tūtūure muoyo tūtigakue.” **3** Nao ariū ikūmi a ithe na Jusufu magīkūrūka, magīthīī kūgūra ngano Misiri. **4** No Jakubu ndaatūmire Benjamini mūrū wa nyina na Jusufu athīī na arīa angī, tondū nīetigāgīra ndakone mūtino. **5** Nī ūndū ūcio ariū a Isiraeli magīthīī marī hamwe na arīa angī maathiīte kūgūra ngano Misiri, tondū būrūri wa Kaanani o naguo warī na ng’aragu. **6** Na rīrī, Jusufu nīwe warī mwathi wa būrūri wa Misiri na nīwe wendagīria andū othe a būrūri ngano. Nī ūndū ūcio rīrīa ariū a ithe maakinyire kuo-rī, makīmūinamīrīra, magīturumithia mothiū mao thī. **7** Na rīrīa Jusufu onire ariū a ithe, o ro rīmwe akīmamenya, no

agītua ndamooī na akīmaarīria arī na ūūru, akīmooria atīrī, “Mumīte kū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tuumīte būrūri wa Kaanani tūgooka kūgūra irio.” **8** O na gūtuīka Jusufu nīamenyire ariū a ithe-rī, o matiigana kūmūmenya.

9 Ningī akīririkana irooto ciake iria aarootete imakoniī, akīmeera atīrī, “Inyuī mūrī athigaani! Mūūkīte kūrora būrūri witū kūrīa ūtarī mūgitīre.” **10** Nao makīmūcookeria atīrī, “Aca, mwathi witū! Ndungata ciaku ciūkīte o kūgūra irio tu. **11** Ithuī ithuothe tūrī ariū a mūthuuri ūmwe. Ithuī ndungata ciaku tūrī andū ehokeku, tūtirī athigaani.”

12 Nake Jusufu akīmeera atīrī, “Aca! Mūūkīte kūrora būrūri witū kūrīa ūtarī mūgitīre.” **13** No makīmūcookeria atīrī, “Ndungata ciaku ciarī andū ikūmi na eerī, ariū a mūthuuri ūmwe, ūrīa ūtūrīaga būrūri wa Kaanani. Ūrīa mūnini biū nīwe ūrī na baba rīu, na ūmwe witū ndarī ho.” **14** Jusufu akīmeera atīrī, “No ta ūrīa ndamwīra: Inyuī mūrī athigaani! **15** Na ūū nīguo mūkūmenyeka atī mūrī andū a ma: Ti-itherū, o ta ūrīa Firaūni atūrīaga muoyo-ri, mūtingiuma kūndū gūkū nginya ūrīa mūnini wanyu oke. **16** Tūmai ūmwe wanyu athīī agīire mūrū wa thoguo ūcio ūngī; inyuī aya angī nī mūgūikio njeera nīgeetha ciugo cianyu icio mwarītie irorwo kana nī ūhoro wa ma. Mūngīkorwo ūguo muugīte tiguo-rī, o ta ūrīa Firaūni atūrīaga muoyo, inyuī mūrī athigaani!” **17** Nake akīmaikia othe njeera, magīkara kuo mīthenya ūtatū. **18** Mūthenya wa ūtatū Jusufu akīmeera atīrī, “Tondū ndī mwītigīri Ngai-rī, īkai ūū nīguo mūtūure muoyo: **19** Angīkorwo mūrī andū ehokeku, ūtīkīrai ūmwe wanyu aikare gūkū njeera, na inyuī arīa angī mūthīī mūtwarīre andū anyu

ngano nī ūndū wa ng'aragu ūrīa marī nayo. **20** No rīrī, no nginya mūndehere mūrū wa thoguo ūcio mūnini biū, nīgeetha ciugo cianyu ciitikirīke kūna atī nī cia ma, na nīguo mūtigakue.” Nao magīka o ūguo. **21** Nao makīrana atīrī, “Ti-itherū tūraherithio nī ūndū wa mūrū wa ithe witū. Nītuonire ūrīa aarī na thīna rīrīa atūthaithaga tūhonokie muoyo wake, no tūkīrega kūmūigua; na no kīo tūnyiitītwo nī thīna ūyū.” **22** Rubeni akīmacookeria atīrī, “Githī ndiamwīrire mūtikehīrie kamwana kau? No inyuī mūkīrega gūuthikirīria! Rīu no nginya tūrīhio thakame yake.” **23** No matiamenyaga atī Jusufu nīaiguaga ūrīa moigaga, tondū we aatūmagīra mūtabuti akīmaarīria. **24** Jusufu akīmahutatīra akīmeherera, akīambīrīria kūrīra; ningī agīcooka agīthīi akīmaarīria rīngī. Akīnyiitithia Simeoni akīeherio harīo na akīohwo makīonaga. **25** Jusufu agīathana makūnia mao maiyūrio ngano, na betha cia o mūndū icookio ikūnia-inī rīake, na maheo rīīgu wa rūgendo. Thuutha wa gwīkīrwo maūndū macio, **26** makīigīrīra ndigiri ciao mīrigo ūyo ya ngano na makiumagara. **27** Harīa maarūgamire mararīrīre-rī, ūmwe wao agītumūra ikūnia rīake ahe ndigiri yake irio, nake akīona betha ciake hau mūromo-inī wa ikūnia rīake. **28** Akīira ariū a ithe atīrī, “Haiya, nīnjookeirio betha ciakwa; ūici haha ikūnia-inī rīakwa.” Ngoro ciao ikīnyiitwo nī ihooru na makīrorana makīinainaga, makīūrania atīrī, “Nī atīa ūū Ngai atwīkīte?” **29** Na rīrīa maakinyire kūrī ithe wao Jakubu kūu būrūri wa Kaanani-rī, makīmwīra maūndū marīa mothe monete. Makīmwīra atīrī, **30** “Mūndū ūrīa mwathi wa būrūri ūcio aatwarīrie na ūūru

mūingī na agītūtua ta twathiīte gūthigaana būrūri ūcio.

31 No ithuī tūkīmwīra atīrī, ‘Ithuī tūrī andū ehokeku; tūtirī athigaani. **32** Twarī andū ikūmi na eerī, ariū a mūthuuri ūmwe. Ūmwe ndarī ho, na ūrīa mūnini biū arī na ithe witū kūu Kaanani.’ **33** “Ningī mūndū ūcio mwathi wa būrūri agītwīra atīrī, ‘Gīkī nīkīo gīgūtūma menye kana mūrī andū ehokeku: Ndīgīrai mūrū wa thoguo ūmwe gūkū, muoe irio mūthīi mūcitwarīre andū a nyūmba cianyu acio marī na ng’aragu. **34** No mūndehere mūrū wa thoguo ūrīa mūnini biū na noguo ngaamenya atī mūtirī athigaani, mūrī andū ehokeku. Hīndī īyo nīngamūcookeria mūrū wa thoguo, na nīmūgetīkīrio kuonjorithagia būrūri-inī ūyū.” **35** Na rīrīa moonoragia makūnia mao-rī, o mūndū agīkora kīohe kīa betha ciake ikūnia-inī rīake! Nao na ithe wao mona ciohe icio cia mbeeca, makīmaka. **36** Ithe wao Jakubu akīmeera atīrī, “Mūrī kūūniinīra ciana ciakwa. Jusufu ndarī ho, na Simeoni ndarī ho, na rīu mūrenda kuoya Benjmini. Maūndū maya mothe nī niī mokīriire!” **37** Hīndī īyo Rubeni akīira ithe atīrī, “Nīūkooraga ariū akwa eerī ingīkaaga gūcookia Benjmini harīwe. Reke akorwo ūmenyereri-inī wakwa, na nīngamūcookia.” **38** No Jakubu akiuga atīrī, “Mūrū wakwa ndegūkūrūka athīi na inyuī; mūrū wa nyina nī mūkuū na nowe wiki ūtigarīte. Angīnyiitwo nī mūtino mūna rūgendo-inī rūu mūrathīi-rī, mwatūma mbūi ici ciakwa ithīi mbīrīra-inī na kīeha.”

(Sheol h7585)

43 Na rīrī, ng’aragu īyo īkīneneha mūno būrūri-inī wa Kaanani. **2** Nī ūndū ūcio rīrīa maarīire ngano yothe īrīa maagūrīte Misiri īgīthira-rī, ithe wao akīmeera atīrī,

“Cookai Misiri rīngī mūgatūgūrīre irio ingī nini.” 3 No Juda akīmwīra atīrī, “Mūndū ūcio aatwīhītiire agītwīra atīrī, ‘Mūtikoona ūthiū wakwa rīngī tiga mūrū wa thoguo ūcio ūngī akorirwo arī hamwe na inyuī.’ 4 Akorwo nīūgūtūtūma hamwe na mūrū wa ithe witū Benjmini, nītūgūkūrūka tūthiī tūkūgūrīre irio. 5 No akorwo ndūkūmūtūma na ithū, tūtigūkūrūka, tondū mūndū ūcio aatwīrīre atīrī, ‘Mūtikoona ūthiū wakwa rīngī tiga no mūrū wa thoguo akorirwo arī hamwe na inyuī.’” 6 Nake Israeli akīmooria atīrī, Mwandehereire thīna ūyū nīkī, na ūndū wa kwīra mūndū ūcio atī nī mūrī na mūrū wa ithe wanyu ūngī? 7 Makīmūcookeria atīrī, “Mūndū ūcio aatūragia ciūria itūkonīi ithū ene o na cia nyūmba ciitū abarīrīre mūno. Agītūrīria atīrī, ‘Ithe wanyu arī o muoyo? Nī mūrī na mūrū wa thoguo ūngī?’ Ithū no gūcookia twacookagia ciūria ciake. Tūngīamenyire atīa atī no oige, ‘Thīii mūrehe mūrū wa thoguo gūkū?’” 8 Ningī Juda akīra Israeli ithe atīrī, “Njītikīria thīi na kamwana gaka, na nītūgūthīi o ro rīmwe, nīgeetha wee na ithū na ciana ciitū tūtūure muoyo, na tūtigakue. 9 Niī mwene nīngūmūrūgamīrīra wega; na nī niī ūkooria ūhoro wake. Ingīkaaga kūmūcookeria kūrī wee, na ndīmūrūgamie mbere yaku-rī, nī ngaacookererwo nī ihītia rīu matukū ma muoyo wakwa wothe. 10 Ūrīa kūrī nī atī, korwo tūtinatindīrīra ūhoro ūyū tūngīthīiē rīa keerī na tūgacooka.” 11 Nake Israeli, ithe wao akīmeera atīrī, “Kūngīkorwo no nginya athīi-rī, ūkai ūū: ūkīrai maciaro marīa mega mūno ma būrūri ūyū mondo-inī ciānyu, mūikūrūkīrie mūndū ūcio marī kīheo, na mahuti manini marīa manungi wega na kaūūkī kanini, na ūbani na

ūūkī-wa-ngoma ūrīa wītagwo manemane, na njothi na rothi. **12** Na mūkuue betha maita meerī, tondū no nginya mūcookie betha iria ciacooketio mīromo-inī ya makūnia manyu. No gūkorwo ūndū ūcio wekirwo na mahītia. **13** Oyai mūrū wa thoguo o nake, mūcooke kūrī mūndū ūcio o narua. **14** Nake Ngai Mwene-Hinya-Wothe arotūma mūiguīrwo tha nī mūndū ūcio, nīgeetha etīkīre mūcooke na mūrū wa thoguo wanyu ūcio ūngī o na Benjaminsi. Hakwa-rī, akorwo nī ngūkuīrwo-rī, nī ngūrwo.” **15** Nī ūndū ūcio andū acio makīoya iheo icio na betha maita meerī, na magīthīi na Benjaminsi. Magīkūrūka na ihenya Misiri na makīneana kūrī Jusufu. **16** Rīrīa Jusufu onire Benjaminsi arī hamwe nao-rī, akīra mūnene wa nyūmba yake atīrī, “Twara andū aya gwakwa mūciī, ūthīnje na ūthondeke irio cia mīaraho; tondū nī mekūrīanīra na nī mīaraho.” **17** Nake mūndū ūcio agīka o ta ūrīa Jusufu aamwīrīte, na akīmatwara kwa Jusufu mūciī. **18** Nao andū acio nīmamakire maatwarwo gwake mūciī. Magīciiria atīrī, “Twarehwo gūkū nī ūndū wa betha iria ciacookirio makūnia-inī maitū hīndī ya mbere. Arenda gūtūtharīkīra atūtoorie na atūtue ngombo ciale, na oe ndigiri ciitū.” **19** Tondū ūcio makīambata magīthīi kūrī mūnene wa nyūmba ya Jusufu, makīmwārīria marī hau mūromo-inī wa nyūmba. **20** Makīmwārīra atīrī, “Twagūthaitha mwathi witū, nī tuokire gūkū hīndī ya mbere kūgūra irio. **21** No harīa twarūgamire tūrarīrīre-rī, twatumūra makūnia maitū o mūndū agīkora betha yake, o ūrīa yoheetwo īrī mūromo-inī wa ikūnia. Nī ūndū ūcio nī twacooka nacio. **22** Na ningī nītuoka na betha ingī cia

kūgūra irio. Tūtiū nū ū wekīrire betha ciitū makūnia-inī maitū.” **23** Nake akīmeera atīrī, “Gūtirī na thīna, tigai gwītigīra. Ngai wanyu, o we Ngai wa ithe wanyu, nīwe wamūheire kīgīna makūnia-inī manyu; betha cianyu nīndacīamūkīire.” Agīcooka akīmarehera Simeoni. **24** Ningī mūnene ūcio wa nyūmba ya Jusufu akīmatwara mūciī kwa Jusufu, akīmahe maaī ma gwīthamba magūrū, na akīhe ndigiri ciao gīa kūrīa. **25** Nao makīhaarīria iheo ciao cia kūhe Jusufu ooka mīaraho, tondū nīmaiguīte atī nīmekūrīa irio kuo. **26** Rīrīa Jusufu ookire mūciīrī, makīmūhe iheo iria maarehete kū nyūmba-inī, na makīinamīrīra, magīturumithia mothiū mao thī mbere yake. **27** Nake akīmahooya ūhoro, akīmooria, “Mūkūrū ūrīa mwaheire ūhoro wake-rī, nī mūhoro? Arī o muoyo?” **28** Makīmūcookeria atīrī, “Ndungata yaku ūcio ithe witū arī o muoyo na ndarī na ūrū.” Nao makīinamīrīra mamūhe gītīo. **29** Na aaroranga akīona mūrū wa nyina Benjamina, ūrīa maaciaranīirwo nake; akīmooria atīrī, “Ūyū nīwe mūrū wa thoguo ūrīa mīnini biū, ūrīa mwaheire ūhoro wake?” Agīcooka akīmwīra atīrī, “Mūrū wakwa, Ngai arogūtuga.” **30** Na rīrī, aigua ta ekumwo nī ngoro nī kuona mūrū wa nyina Benjamina-rī, Jusufu agīkiuma na ihenya agīthīi gūcaria handū angīrīrīra. Nake agīthīi kanyūmba gake ga thīnī akīrīrīra kuo. **31** Na aarīkia gwīthamba ūthiū akiuma, akīyūmīrīria, akiuga atīrī, “Igai irio metha-inī.” **32** Makīgīra Jusufu irio ciake arī wiki, na ariū a ithe marī oiki, nao andū a Misiri marī oiki, tondū andū a Misiri matingīarīanīire na Ahibiranīa tondū warī thaahu harīo. **33** Andū acio maaikārītio mbere

yake kūringana na ūkūrū wao, kuuma irigithathi nginya ūrīa warī mūnini biū; nao makīrorana o mūndū na mūndū nī kūgega. **34** Rīrīa maihūrīirwo irio kuuma metha-inī ya Jusufu-rī, rwīga rwa Benjamini rwarī maita matano gūkīra rwa arīa angī. Nao makīrīa na makīnyuuuanīra nake mategwītigīra.

44 Nake Jusufu agīatha mūnene wa nyūmba yake, akīmwīra atīrī, “Iyūria makūnia ma andū aya irio nyingī o ta ūrīa mangīhota gūkuua, na wīkīre betha ya mūndū o mūndū mūromo-inī wa ikūnia rīake. **2** Ningī wīkīre gīkombe gīakwa kīrīa kīa betha mūromo-inī wa ikūnia rīa ūrīa mūnini biū wao, hamwe na betha cia ngano yake.” Nake mūnene ūcio agīlka o ūrīa Jusufu aamwīrire. **3** Rūciinī gwakīa-rī, andū acio makiumagario hamwe na ndigiri ciao. **4** Matanathiī kūraya na itūūra rīu inene-rī, Jusufu akiīra mūnene wa nyūmba yake atīrī, “Rūmīrīra andū acio o rīu, na wamakinīrīa ūmoorie atīrī, ‘Mwariha wega na ūūru nīkī? **5** Githī gīkombe gīkī tikīo mwathi wakwa anyuuaga nakīo na akaragūra nakīo? Ūndū ūyū mwīkīte nī ūndū mūūru mūno.’” **6** Na rīrīa aamakinīrīire-rī, agīcookerā ciugo icio kūrī o. **7** Nao makīmūūria atīrī, “Mwathi witū ekwaria maūndū ta macio nīkī? Ithuī ndungata ciaku tūroaga gwīka ūndū ta ūcio! **8** Ithuī o na nītūragūcookeirie betha iria twakorire mīromo-inī ya makūnia maitū kuuma būrūri wa Kaanani; nī kīī kīngītūma tūiyē betha kana thahabu kuuma nyūmba ya mwathi waku? **9** Ndungata o na ūmwe yaku yakorwo ūrī nakīo-rī, no ūgūkua, na ithuī aya angī tūtuīke ngombo cia mwathi witū.” **10** Nake akiuga atīrī, “Nī wega, nīgūtuīke

o ūguo mwoiga. Ūrĩa ūgūkorwo nakĩo nĩwe ūgūtuïka ngombo yakwa; inyuĩ arĩa angĩ mütirĩ na ūcuuke.” **11** O mündũ o mündũ agiikürükia ikünia rĩake thĩ na ihenya na akīrītumūra. **12** Nake münene ūcio wa nyūmba ya Jusufu akīambīrīria gūcaria gīkombe, ambīrīrie harĩ ūrĩa mūkūrū wao na akīrīkīrīria harĩ ūrĩa mūnini biū. Nakĩo gīkombe kū gīkīoneka ikünia-inĩ rĩa Benjagini. **13** Nao moona ūguo-rĩ, magītembūranga nguo ciao. Magīcooka makīhaicia mīrigo yao ndigiri igūrū magīcooka na thuutha kūu itūura-inĩ inene. **14** Jusufu aarĩ o kūu nyūmba rīrīja na ariū a ithe maatoonyire kuo. Nao makīgūithia thĩ mbere yake. **15** Jusufu akīmooria atīrī, “Nī ūndũ ūrīkū ūyū mwīkīte? Kaī mūtooī atī mündũ ta niī no ahote kūmenya maūndũ na njīra ya ūragūri?” **16** Juda akīmūcookeria atīrī, “Nī atīa tūngīra mwathi witū? Tūngiuga atīa? Tūngīhota atīa kuonania atī tūtiīhītie? Ngai nīwe ūguūrītie mahītia ma ndungata ciaku. Rīu ithuū tūrī ngombo cia mwathi witū, ithuothe ūndū ūmwe na ūrīa ūkorirwo na gīkombe kū.” **17** No Jusufu akiuga atīrī, “Ndīroaga gwīka ūndū ta ūcio! Mūndū ūrīa ūkorirwo na gīkombe kū nowe ūgūtuïka ngombo yakwa. Inyuĩ aya angĩ, cookai kūrī ithe wanyu na thayū.” **18** No Juda agīthiī harĩ we, akiuga atīrī, “Ndagūthaitha mwathi wakwa, ītīkīria ndungata yaku yarīrie mwathi wakwa. Ndūkarakarīre ndungata yaku o na gūtuïka ūiganaine na Firaūni we mwene. **19** Mwathi wakwa, wee woririe ndungata ciaku atīrī, ‘Nī mūrī ithe wanyu kana mūrū wa thoguo wanyu ūngī?’ **20** Na ithuū tūgīgūcookeria atīrī, ‘Tūrī na ithe witū mūthuuri mūkūrū mūno, na kūrī

kamwana kanini aaciariirwo ūkūrū-inī wake. Mūrū-wanyina na kamwana kau nī mūkuū, na nowe wiki wa ariū a nyina ūtigarīte, na ithe nīamwendete mūno.’ **21** “Hīndī īyo ūkīra ndungata ciaku atīrī, ‘Thīi mūmūkūrūkie mūmūrehe ndīmwīonere.’ **22** Na ithuī tūkīra mwathi witū atīrī, ‘Kamwana kau gatinguma harī ithe; kanguma harī we, ithe no gūkua angīkua.’ **23** No wee werire ndungata ciaku atīrī, ‘Tiga mūukire na mūrū wa thoguo ūcio mūnini biū, mūtikoona ūthiū wakwa rīngī.’ **24** Na twainūka kūrī ndungata yaku ūcio ithe witū, tūkīmwīra ūrīa wee mwathi witū woigīte. **25** “Ningī ithe witū agītwīra atīrī, ‘Cookai, mūthīi mūgūre irio ingī nini.’ **26** No ithuī tūkīmwīra atīrī, ‘Tūtingīkūrūka kuo. No gūkorirwo nītūgūthīi na mūriū waku ūyū mūnini biū. Tūtingīona ūthiū wa mūndū ūcio tiga mūriū waku ūyū akorirwo na ithuī.’ **27** “Nayo ndungata yaku ūcio ithe witū agītwīra atīrī, ‘Inyuī nīmūū ūtī mūtumia wakwa Rakeli aanjariire ariū eerī. **28** Ūmwe wacio nīathīire na ndacooke, na nīi ngiuga atīrī, “Ti-itherū nīatambuurītwo nī nyamū!” Na kuuma hīndī īyo ndirī ndamuona rīngī. **29** Mūngīoya ūyū ūngī nake akoone mūtino-rī, mwatūma mbuī ici ciakwa ithiī mbīrīra na kīha.’ (**Sheol h7585**) **30** “Na rīrī, kamwana gaka kangīaga gūthīi na nīi tūgacooka kūrī ndungata yaku ūcio baba, o baba ūcio muoyo wake wohanītio na muoyo wa kamwana gaka-rī, **31** oone atī kamwana gaka tūtirī nako, no gūkua agaakua. Ithuī ndungata ciaku tūgīkūrūkie mbuī cia ithe witū mbīrīra-inī na kīha. (**Sheol h7585**) **32** Nīi ndungata yaku-rī, nīnderutīre kūrī baba gūkamenyerera. Ngiuga atīrī, ‘Ingīkaaga gūgacookia kūrī we-rī, nīngacookererwo

nī ihītia rīrī ndī mbere ya baba, matukū mothe ma muoyo wakwa!” **33** “Na rīu ndagūthaitha ūreke niī ndungata yaku ndigwo gūkū nduīke ngombo ya mwathi wakwa handū ha kamwana gaka, na wītīkīrie kamwana gaka kainūke na ariū a ithe. **34** Ingīhota atīa kūinūka kūrī baba itarī na kamwana gaka? Aca! Ndūkareke ngoone kīeha kīrīa kīngīnyiita baba.”

45 Hīndī īyo Jusufu akīremwo nī kwīyūmīrīria mbere ya arīa othe maamūtungataga, akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Andū othe nīmehere harī niī!” Tondū ūcio, hatiarī mūndū o na ūmwe warī na Jusufu rīrīa emenyithanirie kūrī ariū a ithe. **2** Na akīrīra anīrīire o nginya andū a Misiri makīmūigua, o na andū a nyūmba ya Firaūni makīguwa ūhoro wa kīrīro kīu. **3** Jusufu akīrīra ariū a ithe atīrī, “Nī niī Jusufu! Baba arī o muoyo?” No ariū a ithe matiahotire kūmūcookeria, nīgūkorwo nīmamakīte mūno marī mbere yake. **4** Ningī Jusufu akīrīra ariū a ithe atīrī, “Ta nguhīrīrīai.” Meeka ūguo-rī, akīmeera atīrī, “Nī niī mūrū wa thoguo Jusufu, ūrīa mwendirie Misiri! **5** Na rīu, mūtigathīnīke kana mwīrakarīre nīkūnyendia gūkū, tondū nī Ngai wandūmire njūke mbere yanyu nīgeetha honokie mīoyo. **6** Handū-inī ha mīaka ūrī rīu gūkoretwo na ng’aragu būrūri-inī, na mīaka ūtano ūgūuka gūtigūkorwo na kūrima kana kūgetha. **7** No Ngai aandūmire mbere yanyu nīguo ndūme matigari manyu matūūre gūkū thī, na honokie mīoyo yanyu na kūhonokania kūnene. **8** “Nī ūndū ūcio-rī, ti inyuī mwandūmire gūkū, no nī Ngai. Na nīandūte ta ithe wa Firaūni, na mwathi wa nyūmba yake yothe o na mwathi

wa būrūri wothe wa Misiri. **9** Na rīu hiūhai mūcooke kūrī baba mūmwīre atīrī, ‘Ūū nīguo mūrūguo Jusufu ekuuga: Ngai nīandūte mwathi wa būrūri wa Misiri guothe. Ikūrfūka ūūke kūrī niī; ndūgaikare. **10** Ügūtūūra būrūri wa Gosheni na ūkorwo ūrī hakuhī na niī, wee na ciana ciaku, na ciana cia ciana ciaku, na ndūūru ciaku cia mbūri na cia ng’ombe, na kīrīa gīothe ūrī nakīo. **11** Kūu nīkuo ndīrīgūteithagīria tondū kūrī na mīaka īngī ītano ya ng’aragu ītigarīte. Kwaga ūguo wee na nyūmba yaku na andū arīa othe makwīgīi nīmūgūtuīka athīnīki.’ **12** “Inyuī nīmūreyonera, o na Benjamini mūrū wa maitū akeyonera, atī nī niī mwene ndīramwarīria. **13** Na mwīre baba ūhoro wa gītīo kīrīa gīothe heetwo gūkū Misiri, na ūrīa wothe mwīoneire, na mūikūrūkie baba gūkū narua.” **14** Ningī akīhīmbīria mūrū wa nyina Benjamini na akīrīra, o nake Benjamini akīmūhīmbīria akīrīraga. **15** Na akīmumunya ariū a ithe othe na akīmahīmbīria akīrīraga. Thuutha ūcio ariū a ithe makīaranīria nake. **16** Na rīrīa ūhoro ūcio waiguirwo nyūmba-inī ya ūthamaki ya Firaūni, atī ariū a ithe na Jusufu nīmokīte-rī, Firaūni na anene ake othe magīkena. **17** Firaūni akīra Jusufu atīrī, ‘Ira ariū a thoguo atīrī, ‘Ikai ūū: Igīrīrai nyamū cianyu mīrigo mūcooke būrūri wa Kaanani, **18** na mūndehere ithe wanyu na andū a nyūmba cianyu. Na niī nīngamūhe kūndū kūrīa kwega mūno būrūri-inī wa Misiri, na mūkenagīre ūnoru wa būrūri ūyū.’ **19** “Ningī nīwathīrīrio ūmeere atīrī: ‘Ikai ūū: Oyai makaari mamwe kuuma gūkū Misiri nī ūndū wa ciana na atumia anyu, mūgīre ithe wanyu mūūke. **20** Na mūtigatindānīre na indo cianyu tondū maūndū

mothe marĩa mega mũno ma Misiri megũtuika manyu.”

21 Nĩ ũndũ ūcio ariū a Isiraeli magĩka o ro ūguo. Jusufu akĩmahe makaari o ta ūrĩa Firaũni aathanîte na agĩcookaa kĩmahe rĩgu wa rãgendo rwao. **22** Ningĩ akîhe o mündũ o mündũ wao nguo njerü, no Benjamini-rĩ, akimühe betha magana matatü, na nguo ithano cia kûgarûrĩra. **23** Na indo ici nïcio aatümïire ithe: Ndigiri ikümi ikuuïte indo iria njega mûno cia Misiri, na ndigiri ingĩ ikümi cia mïgoma ikuuïte ngano na mïgate na rïngu wake wa rãgendo. **24** Agĩcookaa akiumagaria ariū a ithe, na magithiï akîmeera atîrî, “Mütikanegenanie mûrî njïra-inî!” **25** Nĩ ũndũ ūcio makîambata makiuma Misiri, magithiï magikinya kûrî ithe wao Jakubu kûu bûrûri-inî wa Kaanani. **26** Nao makîmwîra atîrî, “Jusufu arî o muoyo! Na nïwe mwathi wa bûrûri wothe wa Misiri.” Jakubu akîgegeara; akîaga kûmetikia. **27** No rîrîa maamwîrire mañndû marĩa mothe Jusufu aamerîte, na rîrîa onire makaari marĩa Jusufu aatümîte ma kûmukuua mamûtware Misiri-rî, roho wa Jakubu ithe wao ūkïarahûka. **28** Nake Isiraeli akiuga atîrî, “Nïndetikia! Mûrû wakwa Jusufu arî o muoyo. Nïngûthiï ngamuone itanakua.”

46 Nĩ ũndû ūcio Isiraeli akiumagara na indo ciothe iria aarî nacio, na aakinya Birishiba-rî, akîrutîra Ngai wa ithe Isaaka magongona. **2** Nake Ngai akîarîria Isiraeli na kîoneki ūtukû, akîmwîra atîrî, “Jakubul Jakubu!” Nake agîcookia atîrî, “Niî ūyû haha.” **3** Ngai akiuga atîrî, “Nî niî Ngai, Ngai wa thoguo. Ndûgetigîre gûkûrûka ūthiï Misiri, tondû nîngagûtua rûrîrî rûnene mûno kûu. **4** O na nîngûkûrûkania nawe kûu Misiri, na ti-itherû nî

ngagūcookia gūkū rīngī. Nakuo guoko kwa Jusufu kuo kwene nīkuo gūgaakūhinga maitho wakua.” **5** Hīndī īyo Jakubu akiuma Birishiba, nao ariū a Israeli magīkuua ithe wao Jakubu na ciana ciao na atumia ao na makaari marī Firaūni aatūmīte ma kūmūkuua. **6** O na ningī magīthīī na mahiū mao na indo iria ciothe maagītīte nacio marī kūu Kaanani, na Jakubu na rūciaro rwake ruothe magīthīī Misiri. **7** Aathiire Misiri na ariū ake na tūmwana twa ariū ake, agīthīī na airītu ake na tūirītu twa airītu ake, ūguo nī kuuga rūciaro rwake ruothe. **8** Maya nīmo marītīwa ma ariū a Israeli (Jakubu na njiaro ciake) arīa maathiire Misiri: Rubeni irigithathi rīa Jakubu. **9** Ariū a Rubeni maarī: Hanoku, na Palu, na Hezironi, na Karimi. **10** Ariū a Simeoni maarī: Jemueli, na Jamini, na Ohadi, na Jakini, na Zoharu, na Shauli mūrū wa mūtumia ūrīa Mūkaananī. **11** Ariū a Lawi maarī: Gerishoni, na Kohathu, na Merari. **12** Ariū a Juda maarī: Eri, na Onani, na Shela, na Perezu, na Zera (no Eri na Onani nīmakuīrīire būrūri wa Kaanani.) Nao ariū a Perezu maarī: Hezironi na Hamuli. **13** Ariū a Isakaru maarī: Tola, na Puya, na Jashubu, na Shimuroni. **14** Ariū a Zebuluni maarī: Seredi, na Eloni, na Jahaleeli. **15** Acio nīo ariū arīa Lea aaciarīire Jakubu kūu Padani-Aramu, hamwe na mwarī Dina. Ariū acio na airītu ake othe maarī mīrongo ītatū na atatū. **16** Ariū a Gadi maarī: Zifioni, na Hagi, na Shuni, na Eziboni, na Eri, na Arodi, na Areli. **17** Nao Ariū a Asheri maarī: Imuna, na Ishiva, na Ishivi, na Beria. Mwarī wa nyina aarī Sera. Ariū a Beria maarī: Heberi na Malikieli. **18** Icio nīcio ciana iria ciaciārīirwo Jakubu nī Zilipa, ūrīa Labani aaheete mwarī

Lea; ciothe ciarī ciana ikūmi na ithathatū. **19** Ariū a Rakeli mūtumia wa Jakubu maarī: Jusufu na Benjamini. **20** Nake Jusufu arī kūu Misiri, nīaciarfīrwo Manase na Efiraimu nī Asenathu mwarī wa Potifera, mūthīnjīringai wa Onu. **21** Nao ariū a Benjamini maarī: Bela, na Bekerī, na Ashibeli, na Gera, na Naamani, na Ehi, na Roshu, na Mupimu, na Hupimu, na Aradi. **22** Acio nīo ariū a Rakeli arīa maaciarfīrwo Jakubu othe maarī andū ikūmi na ana. **23** Mūriū wa Dani aarī: Hushimu. **24** Nao Ariū a Nafitali maarī: Jahazeeli, na Gumi, na Jezeri, na Shilemu. **25** Acio nīo ariū arīa maaciarfīrwo Jakubu nī Biliha ūrīa Labani aaheete mwarī Rakeli, othe maarī mūgwanja. **26** Andū othe arīa maathiire na Jakubu Misiri, arīa maarī a njiaro ciake tūtegūtara atumia a ariū ake, maarī andū mīrongo ītandatū na atandatū. **27** Hamwe na ariū arīa eerī a Jusufu arīa aaciarfīre Misiri, andū a nyūmba ya Jakubu arīa maathiire Misiri maarī mīrongo mūgwanja. **28** Nake Jakubu agītūma Juda athīī mbere yake kūrī Jusufu nīgeetha athīīrwo njīra ya gūthīī Gosheni. Rīrīa maakinyire būrūri wa Gosheni, **29** Jusufu akīhaarīria ngaari yake ya mbarathi, na agīthīī Gosheni gūtūnga ithe Israeli. Na Jusufu aakinya o ūguo harī ithe, akīmūhīmbīria na akīrīra ihinda inene. **30** Nake Israeli akīira Jusufu atīrī, “Rīu no ngīkue, kuona atī nīndeyonera niī mwene atī ūrī o muoyo.” **31** Hīndī ūyo Jusufu akīira ariū a ithe na andū a nyūmba ya ithe atīrī, Nīngwambata thiī njarie na Firaūni, ndīmwīre atīrī, Ariū a baba, na nyūmba ya baba, arīa maratūrīraga būrūri wa Kaanani, nīmokīte kūrī niī. **32** Andū acio nī arīithi; marīithagia mahiū, na mokīte na

ndūūru ciao cia mbūri na cia ng'ombe, na indo ciothe ciao. **33** Na rīrīa Firaūni arīmwīta na amūūrie atīrī, “Inyuī mūrutaga wīra ūrīkū?” **34** mwagīrīirwo mūmūcookerie atīrī, “Ithuī ndungata ciaku tūtūūraga tūrīithagia mahiū kuuma ūnini witū, o ta ūrīa maitū meekaza.” Hīndī īyo nīmūgetīkīrio mūtūūre mwena wa Gosheni, tondū arīithi othe moonagwo marī thaahu nī andū a Misiri.

47 Jusufu agīthīī akīra Firaūni atīrī, “Baba na ariū a baba hamwe na ndūūru ciao cia mbūri na cia ng'ombe na indo ciao ciothe nīmokīte kuuma būrūri wa Kaanani, na rīu marī Gosheni.” **2** Ningī agīthuura ariū a ithe atano na akīmatwara mbere ya Firaūni. **3** Firaūni akīmooria atīrī, “Mūrutaga wīra ūrīkū?” Nao magīcookeria Firaūni atīrī, “Ithuī ndungata ciaku tūrī arīithi, o ta ūrīa maitū maarī.” **4** Ningī makīmwīra atīrī, “Tūūkīte gūikara gūkū kwa ihinda, tondū ng'aragu īno nī nene kūu Kaanani, na ndūūru cia ndungata ciaku nī ciagīte ūrīithio. Nī ūndū ūcio twagūthaitha wītīkīrie ndungata ciaku itūūre Gosheni.” **5** Firaūni akīra Jusufu atīrī, “Thoguo na ariū a thoguo mokīte kūrī we, **6** na būrūri wa Misiri ūrī mbere yaku; he thoguo na ariū a thoguo mwena ūrīa mwega mūno wa būrūri ūyū. Reke maikare Gosheni. Na rīrī, angīkorwo nīūūī amwe ao marī na ūūgī wa mwanya-rī, matue arūgamīrīri a mahiū makwa.” **7** Ningī Jusufu akīrehe ithe Jakubu mbere ya Firaūni. Na Jakubu aarīkia kūrathima Firaūni-rī, **8** Firaūni akīmūūria atīrī, “Ūrī na mīaka ūigana?” **9** Nake Jakubu akīra Firaūni atīrī, “Mīaka yakwa ya kūrūūra nī igana rīmwe na mīrongo ūtatū.

Mīaka yakwa īkoretwo īrī mīnini na ya mītangīko, na ndīigana mīaka ya kūrūra kwa maithe makwa.” **10**
Jakubu agīcooka akīrathima Firaūni na akīehera akiuma hau Firaūni aarī. **11** Nī ūndū ūcio Jusufu akīhe ithe na ariū a ithe ūtūro kū Misiri na akīmahe mīgūnda mwena ūrīa mwega mūno wa būrūri ūcio, rūgongo rwa Ramesese o ta ūrīa Firaūni aathanīte. **12** Ningī Jusufu nīaheaga ithe na ariū a ithe na andū a nyūmba ya ithe othe irio kūringana na mūigana wa ciana ciao. **13** Na rīrī, gūtiarī irio mwena ūcio wothe, tondū ng’aragu yarī nene mūno; na Misiri na Kaanani cierī nī ciahinyīrīkīte nī ūndū wa ng’aragu īyo. **14** Jusufu akīngania mbeeca iria ciithe ingīonekire būrūri wa Misiri na wa Kaanani, īrī irīhi rīa ngano ūrīa andū maagūraga, nake agīcitwara nyūmba-inī ya ūthamaki ya Firaūni. **15** Na rīrīa mbeeca cia andū a Misiri na cia andū a Kaanani ciathirire-rī, andū a Misiri othe magīthīi kūrī Jusufu, makīmwīra atīrī, “Tūhe irio. Tūngīkua ūtwīreire nīkī? Mbeeca ciitū nīthirīte biū.” **16** Nake Jusufu akīmacookeria atīrī, “Ndeherai mahiū manyu, na nīngūmwenderia irio nī ūndū wa mo tondū mbeeca nī thiru.” **17** Nī ūndū ūcio magītwarīra Jusufu mahiū mao, nake akīmakūūranīria irio na mbarathi ciao, na ng’ondu na mbūri ciao, na ng’ombe na ndigiri ciao. Nake Jusufu akīmateithīrīria mwaka ūcio wothe na irio, magīcikūūrania na mahiū mao mothe. **18** Naguo mwaka ūcio wathira-rī, magīūka kūrī we mwaka ūyū ūngī, makīmwīra atīrī, “Tūtingīhota kūhitha mwathi witū ūndū, kuona atī mbeeca ciitū nīthirīte, na mahiū maitū rīu nī maku, na gūtiarī kīndū gītigaire kīa mwathi witū

tiga mīrī iitū na ithaka ciitū. **19** Tūngīkua ūtwīroreire nīkī, ithuī na ithaka ciitū hamwe? Tūgūranīrie hamwe na ithaka ciitū, ūtūhe irio, na ithuī na ithaka ciitū tūtuīke ngombo cia Firaūni. Tūhe mbeū nīgeetha tūtūure muoyo, tūtigakue, na nīguo būrūri witū ndūkanangīke.” **20** Nī ūndū ūcio Jusufu akīgūrīra Firaūni būrūri wothe wa Misiri. Nao andū a Misiri makīendia ithaka ciao, mūndū o mūndū, nī ūndū ng’aragu nīyamahatīrīrie mūno. Naguo būrūri wothe ūgītuīka wa Firaūni. **21** Nake Jusufu agīgītua andū ngombo kuuma mwena ūmwe wa Misiri nginya ūrīa ūngī. **22** No rīrī, ndaigana kūgūra ithaka cia athīnjīri-ngai akuo, tondū o maarī na igai maaheagwo nī Firaūni, na maarī na irio cia kūmaigana kuuma kūrī igai rīu Firaūni aamaheaga. Kiu nīkīo gīatūmire mage kwendia ithaka ciao. **23** Nake Jusufu akīra andū acio atīrī, “Rīu tondū ūmūthī nīndamūgūra hamwe na ithaka cianyu mūtuīke a Firaūni-rī, mbeū cianyu nīcio ici; oyai mūkahaande mīgūnda. **24** No rīrīa mūkaagetha, mūkaahe Firaūni gīcunjī gīa gatano. Icunjī icio ingī inya harī ithano no mwīgīre irī mbeū cia kūhaanda na irio cianyu ene na cia nyūmba cianyu, na cia ciana cianyu.” **25** Nao makiuga atīrī, “Nīwahonokia mīoyo iitū. Tūroogītīkīrīka maitho-inī ma mwathi witū; ithuī tūgūtūūra tūrī ngombo cia Firaūni.” **26** Nī ūndū ūcio Jusufu akīruta watho ūkonīi ithaka cia Misiri, na nītūire nginya ūmūthī, atī gīcunjī gīa gatano kīa magetha nī kīa Firaūni. No ithaka cia athīnjīri-ngai akuo itaatuīkire cia Firaūni. **27** Nao andū a Isiraeli magītūūra Misiri būrūri-inī wa Gosheni. Makīgīna na indo kuo na magīciarana, makīingīha mūno. **28** Jakubu

aikarire Misiri mīaka ikūmi na mūgwanja, nayo mīaka yake ūrīa aatūūrire muoyo yarī mīaka igana rīmwe na mīrongo īna na mūgwanja. **29** Na ūrīa ihinda rīa Israeli rīa gūkua rīakuhīrīrie-rī, agītūmanīra mūriū wake Jusufu, akīmwīra atīrī, “Angīkorwo nīnjītīkīrīkīte maitho-inī maku-rī, iga guoko gwaku rungu rwa kīero gīakwa, na ūnjjīre atī nīukanjīka maūndū ma ūtugi na ma wīhokeku. Ndūkanaathike gūkū Misiri, **30** no ūrīa ngaahurūka hamwe na maithe makwa, ūkanguua, ūndute Misiri, ūgaathike o harīa mathikītwo.” Nake Jusufu akiuga atīrī, “Nīngeeka o ūguo woiga.” **31** Nake Israeli akīmwīra atīrī, “Wīhīte na mwīhītwa.” Nake Jusufu akīhīta harī we na mwīhītwa, nake Israeli akīhooya enyitīrīre mūthīgi wake.

48 Thuutha-inī ūcio Jusufu akīrwo atīrī, “Thoguo nī mūrūaru.” Nī ūndū ūcio akīoya ariū ake eerī, Manase na Efiraimu, agīthī kūmūrora. **2** Na ūrīa Jakubu eerirwo atīrī, “Mūrūguo Jusufu nīoka gūkuona,” Israeli akīyūmīrīria, agīkara thī ūrīrī-inī. **3** Jakubu akīra Jusufu atīrī, “Ngai Mwene-Hinya-Wothe nīanyumīrīire ndī Luzu būrūri-inī wa Kaanani, na akīndathima, **4** akīnjīra atīrī, ‘Nīngatūma ūciarane na ūingīhe. Nīngagūtua kīrīndī kīa andū, na nīngaheana būrūri ūyū kūrī njiaro ciaku iria igooka thuutha waku ūtuīke wacio tene na tene.’ **5** “Rīu-rī, ariū aku eerī arīa maaciārīrwo gūkū Misiri itanooka kūrī we-rī, megūtuuo ta marī akwa; Efiraimu na Manase meegūtuīka akwa, o ta ūrīa Rubeni na Simeoni marī akwa. **6** Ciana iria ingī ūngīciarīrwo thuutha wao nī ciaku; kūrīa makagaya mageetanagio na marītwa ma ariū a ithe

wao. **7** Na rīrīa ndacookaga kuuma Padani, ngīnyiitwo nī kieha gīa gūkuīrwo nī Rakeli kūu būrūri-inī wa Kaanani tūrī o rūgendo-inī, hakuhī na Efiratha. Nī ūndū ūcio ngīmūthika hau mūkīra-inī wa njīra ya gūthīī Efiratha” (na nokuo Bethilehemu). **8** Na rīrīa Israeli onire ariū a Jusufu, akīuria atīrī, “Aya nī a?” **9** Jusufu akīira ithe atīrī, “Nī ariū akwa arīa Ngai aaheete ndī gūkū”. Nake Israeli akiuga atīrī, “Mareharehe harī niī ndīmarathime.” **10** Na rīrī, maitho ma Israeli nīmoorīte nī gūkūra, na ndoonaga wega. Jusufu agīkīrehe ariū ake hakuhī na Israeli, nake Jakubu akīmamumunya na akīmahīmbīria. **11** Israeli akīira Jusufu atīrī, “Ndiegiragia nīngona ūthiū waku rīngī, na rīu Ngai nīanjītīkīrītie nyone o na ciana ciaku.” **12** Nake Jusufu akīmaruta maru-inī ma Israeli, akīinamīrīria ūthiū akīeturumithia thī. **13** Jusufu akīoya ariū ake eerī, Efiraimu arī mwena wake wa ūrīo aamwerekeirie guoko-inī kwa ūmotho gwa Israeli, na Manase arī mwena wake wa ūmotho aamwerekeirie guoko-inī kwa ūrīo gwa Israeli, akīmarehe hakuhī nake. **14** No Israeli agītambūrūkia guoko gwake kwa ūrīo agīkūigīrīra mūtwe wa Efiraimu, o na gūtuīka nīwe warī mūnini, na akīhītūkania moko make, akīigīrīra guoko gwake kwa ūmotho mūtwe-inī wa Manase, o na gūtuīka Manase nīwe warī irigithathi. **15** Ningī akīrathima Jusufu, akiuga atīrī, “Ngai ūrīa maithe makwa Iburahīmu na Isaaka maatungatagīra, Ngai ūrīa ūkoretwo arī mūrīithi wakwa mūtūrīre-inī wakwa wothe nginya ūmūthī, **16** na Mūraika ūrīa ūūhonoketie kuuma mītino-inī yothe, arorathima imwana ici. Iroetanagio na rītwa rīakwa, na ciītanagio na marītwa ma maithe

makwa, Iburahīmu na Isaaka, na maroingīha mūno gūkū thī.” **17** Na rīrīa Jusufu onire atī ithe aigīrīre guoko gwake kwa ūrīo mūtwe-inī wa Efiraimu-rī, ndaakenire; akīnyiita guoko gwa ithe akweherie kuuma mūtwe-inī wa Efiraimu, akūigīrīre mūtwe-inī wa Manase. **18** Jusufu akīmwīra atīrī, “Aca, baba ūyū nīwe irigithathi; mūigīrīre guoko gwaku kwa ūrīo mūtwe.” **19** No ithe akīrega, akiuga atīrī, “Nīnjūū ūguo mūrū wakwa, nīnjūū. O nake nīagatuīka rūrīrī, na nīakaneneha. No rīrī, mūrū wa nyina ūrīa mūnini nīakaneneha kūmūkīra, nacio njiaro ciake ituīke gīkundi kīa ndūrīrī.” **20** Akīmarathima mūthenya ūcio, akiuga atīrī, “Israeli akaarathimanaga akīgwetaga rīītwā rīaku akoiga atīrī: ‘Ngai arotūma ūtuīke o ta Efiraimu na Manase.’” Nī ūndū ūcio akīgweta Efiraimu mbere ya Manase. **21** Ningī Israeli akīira Jusufu atīrī, “Ndī hakuhī gūkua, no Ngai nīegūkorwo hamwe na inyuū, na nīakamūcookia būrūri-inī wa maithe manyu. **22** Nawe, ūrī ta mwathi wa ariū a thoguo-rī, nīndakūhe rūgongo rwa būrūri ūrīa ndaatunyire Aamori na rūhiū rwakwa rwa njora na ūta wakwa.”

49 Ningī Jakubu agītūmanīra ariū ake, akīmeera atīrī: “Cookanīrīrai haha nīgeetha ndīmwīre ūrīa gūgekīka kūrī inyuū matukū-inī marīa magooka. **2** “Ūnganai na mūthikīrīrie, inyuū ariū a Jakubu; thikīrīriai Israeli ithe wanyu. **3** “Rubeni, ūrī irigithathi rīakwa, ūhoti wakwa, kīonithania kīa mbere kīa hinya wakwa; ūkīrīte arīa angī na gūtīka, ūkamakīra na hinya. **4** Wagagīte ta maaī, na nī ūndū ūcio ndūgūcookia gūkīra arīa angī, tondū nīwahaicire ūrīrī wa thoguo, ūgīthaahia ūrīrī

wakwa. **5** “Simeoni na Lawi nī a nyina ūmwe, hiū ciao cia njora nī indo cia mbaara cia ūhinya. **6** Ngoro yakwa ndūkanatoonye ndundu-inī yao, ndūkananyiitane na kīngano kīao, nīgūkorwo nīmooragīte andū marakarīte, na magatemanga ndegwa magūrū macithuithie o ūrīa mangīendire. **7** Marakara mao mahiū mūno, na mang'ūrī mao matarī tha, maronyiitwo nī kīrumi. Ngaamaharagania thīnī wa Jakubu na ndīmahurunjīre thīnī wa Israeli. **8** “Juda, ariū a thoguo nīmagagūkumia; nakuo guoko gwaku nīgūgatooria thū ciaku; ariū a thoguo nīmagakūinamīrīra. **9** Juda, we ūrī kīana kīa mūrūūthi, mūrū wakwa; we ūcookaga kuuma ūguīmi-inī ūhūūnīte ūguīmi waku. O ta mūrūūthi-rī, ethunaga na agakoma thī, o ta mūrūūthi wa mūgoma-rī, nūū ūngīthīgīrīria kūmwarahūra? **10** Rūthanju rwa ūthamaki rūtikoima harī Juda, o na kana rūthanju rwa ūnene rūthenge gatagatī-inī ka magūrū make, o nginya agooka ūrīa mwene ruo, o we ūrīa ūgaathīkagīrwo nī thī. **11** Akoozagīrīra ndigiri yake mūthabibū-inī, nayo njaū yake ya ndigiri amīohagīrīre rūhonge-inī rūrīa rwega mūno. Agaathambagia nguo ciake na ndibei, na kanjū ciake na ūtune wa thabibū. **12** Maitho make makaira gūkīra ndibei, namo magego make merūhe gūkīra iria. **13** “Zebuluni agaatūūra hūgūrūrū-inī cia iria, na atuīke handū hega ha gūikaragwo nī marikabu; mīhaka yake īgaakinya o Sidoni. **14** “Isakaru nī ndigiri ūrīa ūhurūko wake ūrī mwega, na ūrīa būrūri wake wagīrīte-rī, no rīo akainamīrīria kiānde gīake akuue mīrigo, na etīkīre kūruta wīra ūtarī mūcaara. **16** “Dani

agaaciirīra andūake na kīhooto, arīta mūhīrīga ūmwe wa Isiraeli. **17** Dani agaatuīka ta nyoka īrī mūkīra-inī wa njīra, atuīke ta ndūra īrī gacīra-inī, īrīa īrūmaga ndiira cia mbarathi, na tondū ūcio mūmītwarithia akagūa na ngara. **18** “Wee Jehova-rī, njetereire kūhonokania gwaku. **19** “Gadi nīagatharīkīwo nī ikundi cia atunyani, nowe nīagacitharīkīra aciingatithie. **20** “Irio cia Asheri nī cia kūguna mwīrī; na akaaheanaga irio njega ingīkenia mūthamaki. **21** “Nafitali nī ta thiiya ya mūgoma īrekereirio, īrīa īciaraga tūthiiya tūthaka. **22** “Jusufu nī mūthabibū ūrīa ūciaraga, mūthabibū ūrīa ūciaraga ūrī hakuhī na gīthima, ūrīa honge ciaguo itambagīrīra rūthingo. **23** Aikia a mīguī nīmamūtharīkīire marī na marūrū; makīmūkīria mīguī marī na ūūru mūingī. **24** No ūta wake ndwenyeneyekire, moko make marī hinya magīkara merūmītie nī ūndū wa guoko kwa Mwene-Hinya wa Jakubu, na nī ūndū wa Mūrīithi, o we Ihiga rīa Isiraeli, **25** nī ūndū wa Ngai wa thoguo, ūrīa ūgūteithagia, na tondū wa Mwene-Hinya-Wothe, ūrīa ūkūrathimaga na irathimo cia igūrū, na irathimo cia kūrīa kūriku mūhuro wa thī, o na irathimo cia nyondo na cia nda. **26** Irathimo cia thoguo nī makīria ma irathimo cia irīma iria cia tene, na nī makīria ma ūtonga wa tūrīma tūrīa tūkūrū. Ici ciothe nīrekwo ihurūke mūtwe-inī wa Jusufu, o thiithi-inī wa ūcio ūhaana ta mwana wa mūthamaki harī ariū a ithe. **27** “Benjamini ahaana ta njūūi īrīa ngoroku; kīroko-inī atambuuraga kīrīa aguīmīte, hwaī-inī akagayania kīrīa atahīte.” **28** ūyo yothe nīyo mīhīrīga īrīa ikūmi na ūrī ya Isiraeli, na ūguo nīguo ithe wao aameerire rīrīa aamarathimaga, akīhe o

mündū kīrathimo kīrīa kīamwagīrīire. **29** Ningī Jakubu akīmahe mawatho maya: “Ndī hakuhī gūkua. Mūgaathika harīa maithe makwa mathikītwo, ngurunga-inī īrīa īrī gīthaka-inī kīa Efironi ūrīa Mūhiti, **30** ngurunga īrīa īrī gīthaka-inī kīa Makipela hakuhī na Mamure kūu Kaanani, īrīa Iburahīmu aagūranīirie na gīthaka kīu, īrī handū ha gūthikana, kuuma kūrī Efironi ūrīa Mūhiti. **31** Hau nīho Iburahīmu na mūtumia wake Sara maathikirwo, na no ho Isaaka na Rebeka mūtumia wake maathikirwo, na no ho ndaathikire Lea. **32** Gīthaka kīu na ngurunga īyo ciagūrirwo kuuma kūrī Ahethi.” **33** Nake Jakubu aarīkia kūhe ariū ake ūhoro ūcio-rī, agīthuna magūrū make arī o gītanda-inī, agītuūkana, agīcookanīrīrio kūrī andū ao arīa maakuīte.

50 Nake Jusufu agīkīgūithia thī mbere ya ithe, akīmūrīrīra na akīmūmumunya. **2** Ningī agīcooka agīatha athondekani arīa maarī ndungata ciate mathondeke mwīrī wa ithe Isiraeli nīguo ndūkabuthe. Nī ūndū ūcio athondekani makīmūthondeka, **3** handū ha ihinda rīa thikū mīrongo īna, tondū rīu nīrīo ihinda rīrīa rīabatarainie rīa kūūthondeka. Nao andū a Misiri makīmūcakaīra matukū mīrongo mūgwanja. **4** Namo matukū ma kūmūcakaīra maathira-rī, Jusufu akīrīa kīama kīa Firaūni atīrī, “Angīkorwo nīnjītīkīrīkīte maitho-inī manyu-rī, njarīrīrai kūrī Firaūni. Mwīrei atīrī, **5** ‘Baba nīatūmire ndīhīte na mwīhītwā, akiuga atīrī, “Ndī hakuhī gūkua; na ndakua ūgaathika mbīrīra-inī īrīa niī mwene ndeyenjeire būrūri-inī wa Kaanani.” Rīu rekei nyambate thiī ngathike baba; na nīngūcooka hūndūke.”” **6** Nake

Firaūni akīmūtūmanīra, akīmwīra atīrī, “Ambata, ūthiī ūgathike thoguo, o ta ūrīa aatūmire wīhīte.” **7** Nī ūndū ūcio Jusufu akīambata agīthiī gūthika ithe. Nao anene othe a Firaūni magīthiī nake, andū a gītīo othe a kīama kīa Firaūni o na andū arīa atīku a Misiri othe, **8** o hamwe na andū othe a nyūmba ya Jusufu, na ariū a ithe, na arīa othe maarī a nyūmba ya ithe. No ciana ciki na ndūūru ciao cia mbūri na cia ng’ombe ciatigītwo Gosheni. **9** Thigari cia ngaari cia ita na cia mbarathi o na cio igīthiī nake. Kīarī gīkundi kīnene mūno kīa andū. **10** Nao maakinya ihuhīro-inī rīa ngano rīa Atadi, hakuhī na Jorodani, makīrīra manīrfire marī na ruo; na hau Jusufu agīcakaīra ithe matukū mūgwanja. **11** Na rīrīa Akaanani arīa maatūūraga kūu moonire macakaya macio hau ihuhīro-inī rīa ngano rīa Atadi, makīirana atīrī, “Andū a Misiri marī na igongona rīa macakaya ma kīeha.” Na nīkīo handū hau hakuhī na Jorodani heetagwo Abeli-Miziraimu. **12** Nī ūndū ūcio ariū a Jakubu magīika o ūrīa aamaathīte: **13** Makīmūkuua makīmūtwara būrūri wa Kaanani, na makīmūthika ngurunga-inī ūrīa yarī gīthaka-inī kīa Makipela, hakuhī na Mamure, ūrīa Iburahīmu aagūranīirie na gīthaka kūu kīrī handū ha gūthikanwo kuuma kūrī Efironi ūrīa Mūhiti. **14** Thuutha wa gūthika ithe-rī, Jusufu agīcooka Misiri hamwe na ariū a ithe na arīa othe maathiīte nake gūthika ithe. **15** Na rīrīa ariū a ithe moonire atī ithe wao nīakua, makiuga atīrī, “I angīkorwo Jusufu nīatūūire atūiguagīra ūrū, na atūrīhie maāru marīa mothe twamwīkire?” **16** Nī ūndū ūcio magītūmana kūrī Jusufu makiuga atīrī, “Thoguo

atanakua n̄atigire oiga at̄r̄i: **17** ‘Üū n̄guo m̄ukeera Jusufu: ndaḡthaitha ūrekere ariū a thoguo mehia na mah̄tia mar̄ia meekire n̄ ūndū n̄magw̄kire ūūru m̄no.’ Na r̄iū twaḡthaitha wohere ndungata cia Ngai wa thoguo mehia macio.” Na r̄iā ndūm̄r̄i yao yamūkinȳire, Jusufu ak̄r̄ra. **18** Ariū a ithe maḡcooka maḡthiī k̄r̄ we, mak̄ḡuithia th̄ mbere yake, makiuga at̄r̄i, “T̄r̄ ngombo ciaku.” **19** No Jusufu ak̄meera at̄r̄i, “Tigai gw̄tiḡra. Kaī niī ak̄r̄ niī Ngai? **20** Inyuī mwaciir̄ite k̄nj̄ka ūūru, no Ngai aanjiir̄ire ūndū mwega n̄guo akinyan̄rie ūr̄ia k̄urek̄ka r̄iū, ūhoro wa k̄uhonokia m̄oyo ya andū ainḡi. **21** N̄ ūndū ūcio-r̄i, m̄utigetiḡre. N̄ind̄im̄heaga irio cianyu na cia ciana cianyu.” Nake ak̄mom̄r̄ria na ak̄mar̄ria wega. **22** Jusufu aḡikara Misiri, hamwe na andū othe a nyūmba ya ithe. Aat̄ūr̄ire muoyo m̄aka igana r̄imwe na ik̄umi, **23** na ak̄ona r̄uciaro rwa gatatū rwa ciana cia Efiraimu. O na ciana cia Makiru m̄r̄u wa Manase ciaciarwo n̄iciaiḡr̄irwo maru-in̄i ma Jusufu. **24** Ninḡi Jusufu ak̄ira ariū a ithe at̄r̄i, “Nd̄i hakuh̄i ḡukua. No r̄iā, ti-therū Ngai n̄agooka k̄um̄rora am̄uteithie na am̄urute kuuma b̄r̄uri ūyū, am̄utware b̄r̄uri ūr̄ia er̄ire Iburah̄mu, na Isaaka na Jakubu na mw̄ih̄itwa.” **25** Nake Jusufu aḡitūma ariū a Isiraeli meh̄te na mw̄ih̄itwa, ak̄meera at̄r̄i, “Ti-therū Ngai n̄agooka k̄um̄teithia, na h̄ind̄ ūyo yakinya no nginya m̄ugaakuua mah̄nd̄i makwa kuuma k̄ndū ḡukū.” **26** N̄ ūndū ūcio Jusufu aḡkua, ar̄i na ūk̄r̄u wa m̄aka igana r̄imwe na ik̄umi. Thuutha wa k̄um̄thondeka ndakabuthe, mak̄m̄iga ithandūk̄u-in̄i r̄ia ḡuthikwo nar̄io o kūu Misiri.

Thaama

1 Maya nĩmo marĩtwa ma ariū a Israeli arĩa maathiire bürūri wa Misiri hamwe na Jakubu, o mündū na andū a nyumbā yake: **2** Nao nĩ Rubeni, na Simeoni, na Lawi, na Juda; **3** Isakaru, na Zebuluni na Benjamini; **4** Dani na Nafitali; Gadi na Asheri. **5** Njiaro cia Jakubu ciotle ciarī mīrongo mūgwanja; nowe Jusufu, aarī bürūri wa Misiri o na mbere īyo. **6** Na rīrī, Jusufu na ariū a ithe otthe, na rūciaro rūu ruothe rwa ihinda rūu magīkua, **7** no andū a Israeli magīciarana na makīngīha mūno, magītuīka aingī makīria, o nginya makīiyūra bürūri ūcio. **8** Na rīrī, mūthamaki ūngī ūtooī ūhoro wa Jusufu akīambīrīria gūthamaka kūu bürūri wa Misiri. **9** Nake akīira andū ake atīrī, “Onei, andū a Israeli nīmaingīhīte mūno makīria, magatūkīria hinya. **10** Gīukei, no nginya tūmathīi na wara nīguo matikae kūngīha mūno gūkīra ūū, tondū kūngīgīa mbaara, no manyiitane na thū ciitū na marūe na ithūi, na macooke moore moime bürūri ūyū.” **11** Nī ūndū ūcio andū a Misiri makīmaigīra arori a ngombo mamahinyīrīrie na ūndū wa kūmarutithia wīra wa hinya, nao andū a Israeli magīaka Pithomu na Ramesese marī matūūra manene ma kūigwo indo cia Firaūni. **12** No o ūrīa maathiire na mbere kūhinyīrīrio-rī, noguo maaciaranire na makīiyūra bürūri-inī ūcio; nī ūndū ūcio andū a Misiri makīambīrīria gwītīgīra andū a Israeli mūno, **13** na makīmahinyīrīria na wīra matekūmaiguīra tha. **14** Andū a Misiri magītūma mūtūūrīre wa andū a Israeli ūgīe na ruo rūkīru nī ūndū wa wīra mūritū wa gūthondeka maturubarī na thimiti, hamwe na mawīra ma mīthemba yothe mīgūnda-inī;

andū a Misiri maamahinyagīrīria matekūmaiguīra tha mawīra-inī mao mothe. **15** Mūthamaki wa būrūri wa Misiri akīira Shifira na Pua, aciarithania arīa maateithagia atumia a Ahibirania, atīrī, **16** “Rīrīa mūrīteithagia atumia a Ahibirania makīgīa ciana, na mwamarora marī gītanda-inī gīa kūgīra mwana-rī, mūngīona nī kahī kooragei, no kangīkorwo karī kairītu, mūkareka gatūūre muoyo.” **17** Na rīrī, aciarithania acio tondū nīmetigīrīte Ngai, matiigana gwīka ūrīa mūthamaki wa būrūri wa Misiri aamerīte meke; makīreka tūhī tūu tūtūūre muoyo. **18** Nake mūthamaki ūcio wa būrūri wa Misiri agīta aciarithania acio, akīmooria atīrī, “Mwīkīte ūū nīkī? Nī kī gītūmīte mūreke tūhī tūtūūre muoyo?” **19** Nao aciarithania acio magīcookeria Firaūni atīrī, “Atumia a Ahibirania matihaana ta atumia a Misiri; o nī ahiū magīaga ciana aciarithania matanakinya.” **20** Nī ūndū ūcio Ngai agīgītanahīra aciarithania acio, nao andū a Israeli makīongerereka o na makīngīha makīria. **21** Na rīrī, tondū aciarithania acio nīmetigīrīte Ngai, akīmahe ciana ciao kīūmbe. **22** Nake Firaūni agīatha andū ake othe atīrī: “Kahī o gothe gaaciarwo nī Mūhibirania no nginya mūgagaikia Rūūī rwa Nili, no mūreke kairītu o gothe gatūūre muoyo.”

2 Na rīrī, mūndū ūmwe wa nyūmba ya Lawi nīahikirie mūtumia wa mūhīrīga wa Alawii, **2** nake akīgīa nda, agīciara kahī. Rīrīa onire kaarī kaana gathaka-rī, agīkahitha nyūmba mīeri ītatū. **3** No rīrīa aaremirwo nīgūkahitha rīngī-rī, agīgathondekera gīkabū gīa ithanjī na agīgīthinga na rami. Agīcooka agīkomia kaana kau

thīinī wakīo, agīkahitha mathanjī-inī kūu hūgūrūrū-inī cia Nili. 4 Mwarī wa nyina na kaana kau aarūgamaga haraaya nīguo one ūndū ūrīa ūngīgakora. 5 Na rīrī, mwarī wa Firaūni agīkūrūka Nili nīguo agethambe, nacio ndungata ciake ciaceerangaga kūu hūgūrūrū-inī cia rūūrū. Nake akīona gīkabū kīu kūu ithanjī-inī, na agītūma ngombo yake ya mūirītu īkīgīre. 6 Agīkunūra gīkabū kīu na akīona kaana kau. Agīkaiguīra tha tondū nīkarīraga. Nake akiuga atīrī, “Gaka nī kaana kamwe ga twana twa Ahibiranīa.” 7 Nake mwarī wa nyina na kaana kau akīūria mwarī wa Firaūni atīrī, “Ngacarie mūtumia ūmwe Mūhibiranīa akūrerere kaana gaka?” 8 Nake agīcookia atīrī, “Iī, thīi.” Nake mūirītu ūcio agīthīi, akīgīra nyina wa kaana kau. 9 Mwarī wa Firaūni akīmwīra atīrī, “Oya kaana gaka ūkanderere, nīndīrkūrīhaga.” Nī ūndū ūcio mūtumia ūcio akīoya kaana kau agīkarera. 10 Rīrīa kaana kau gaakūrireīrī, agīgatwarīra mwarī wa Firaūni nako gagītuīka ta mūriū. Agīgeeta Musa, akiuga atīrī, “Nī tondū ndakarutire maaī-inī.” 11 Thuutha wa Musa gūtuīka mūndū mūgimārī, mūthenya ūmwe nīathīire gūceera harīa andū ao maarī, nake akīmabaara makīrutithio wīra na hinya. Ningī akīona Mūmisiri akīhūūra Mūhibiranīa, ūmwe wa andū ake mwene. 12 Nake acūthīrīria mīena yothe na ndone mūndū-rī, akīūraga Mūmisiri ūcio, na akīmūthika mūthanga-inī. 13 Mūthenya ūyū ūngī akiumagara na akīona Ahibiranīa eerī makīrūa. Akīūria ūrīa wogitanīte atīrī, “Uraringa Mūhibiranīa wanyu nīkī?” 14 Nake mūndū ūcio akīmūuria atīrī, “Nūū wagūtuire mwathi na mūtuithania wa maciira maitū? Anga nīūreciiria

kūnjūraga o ta ūrīa ūrooragire Mūmisiri?” Nake Musa agītigīra na agīciiria atīrī, “Ūrīa ndīrekire no nginya ūkorwo nīūmenyekete.” **15** Rīrīa Firaūni aiguire ūhoro ūcio, akīgeria kūragithia Musa, nowe Musa akīrīra Firaūni agīthī ūtūura Midiani, kūrīa aikarire thī hakuhī na gīthima. **16** Na rīrī, Jethero mūthīnjīri-ngai wa Midiani aarī na airītu ake mūgwanja, nao magīuka gūtaha maaī na kūiyūria mīharatī manyuithie rūru rwa mbūri rwa ithe wao. **17** Arīithi amwe nīmookire na makīngata airītu acio, no Musa agīkīra, akīmateithūra na akīhe ūhiū wao maaī. **18** Rīrīa airītu acio maainūkire kūrī ithe wao Reueli-rī, akīmooria atīrī, “Nī kī gītatūma mūcooke narua ūguo ūmūthī?” **19** Makīmūcookeria atīrī, “Mūmisiri ūmwe nīatūteithūrire kūrī arīithi; o na nīwe ūtūtahīire maaī na atūheera mbūri ciitū maaī.” **20** Jethero akīmooria atīrī, “Na akīrī kū?” “Mūmūtigire nīkī? Thīi mūmwīte, oke arīanīre na ithuū.” **21** Nake Musa agītīkīra gūikara kwa mūndū ūcio, nake akīmūhe mwarī wetagwo Zipora amūhikie. **22** Zipora agīciara kaana ga kahī, nake Musa agīgeeta Gerishomu, tondū oigire atīrī, “Nduīkīte mūgeni būrūri wene.” **23** Thuutha wa ihinda iraaya-rī, mūthamaki wa būrūri wa Misiri nīakuire. Andū a Isiraeli magīcaaya nī ūndū wa ūkombo, na makīrīrīra Ngai; nakīo kīrīro kīao atī mateithio nī ūndū wa ūkombo gīgīkinyīra Ngai. **24** Nake Ngai akīigua gūcaaya kwao nake akīririkana kīrīkanīro gīake na Iburahīmu, na Isaaka na Jakubu. **25** Nī ūndū ūcio Ngai akīona gūtangīka kwa andū a Isiraeli, nake akīrūmbūya ūhoro wao.

3 Na rīrī, Musa nī kūrīthia arīithagia rūru rwa mbūri rwa mūthoni-we Jethero, mūthīnjīri-ngai wa Midiani, nake agītongoria rūru rūu rwa mbūri mwena ūrīa ūngī wa werū kūraya ma, na agīkinya Horebu, kīrīma-inī kīa Ngai. **2** Arī kūrī, akiumīrīwo nī mūraika wa Jehova arī nīnīmbī-inī cia mwaki ikuma kīhinga-inī. Musa akīona atī o na gūtuīka kīhinga nīgākanaga-rī, gītiahīaga. **3** Nī ūndū ūcio Musa agīciiria atīrī, “Nīngūthī ho nīgeetha nyone ūndū ūyū mūgeni, menye kīrīa kīragiria kīhinga kīhīe.” **4** Rīrīa Jehova onire atī nīathī hau gūcūthīrīria, Ngai akīmwīta arī kīhinga-inī, “Musa! Musa!” Nake Musa agītīka, akiuga atīrī, “Nī ūyū haha.” **5** Nake Ngai akīmwīra atīrī, “Ndūgakuhīrīrie haha. Ruta iraatū ciaku magūrū, nīgūkorwo handū hau ūrūgamīte nī handū hatheru.” **6** Ningī akīmwīra atīrī, “Nī ūyū Ngai wa thoguo, Ngai wa Iburahīmu, Ngai wa Isaaka, o na Ngai wa Jakubu.” Kahinda kau Musa akīhitha ūthiū wake, tondū nīetigīrire kūrora Ngai. **7** Jehova akiuga atīrī; “Tī-therū nīnyonete mīnyamaro ya andū akwa kūu būrūri wa Misiri. Nīnjiguīte kīrīro kīao nī ūndū wa arūgamīrīri a ngombo arīa mamahinyagīrīria, na nīngūrūmbūiya ūhoro wa kūnyamarīka kwao. **8** Nī ūndū ūcio nīnjikūrūkīte nīguo ndīmateithūre kuuma moko-inī ma andū a Misiri, ndīmarute būrūri ūcio, ndīmatware būrūri mwega na mwariū, būrūri ūrī būthi wa iria na ūkī, kūrīa gūtūūragwo nī Akaanani, na Ahiti, na Aamori, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi. **9** Na rīu kīrīro kīa andū a Isiraeli nīkīnginyīre, na nīnyonete ūrīa andū a būrūri wa Misiri maramahinyīrīria. **10** Nī ūndū ūcio, thiī. Ndīragūtūma kūrī Firaūni ūkarute

andū akwa a Isiraeli moime būrūri wa Misiri.” 11 No Musa akīuria Ngai atīrī, “Niī ndī ū wa gūthiī kwa Firaūni ngarute andū a Isiraeli moime būrūri wa Misiri?” 12 Nake Ngai agīcookia atīrī, “Ndīrīkoragwo hamwe nawe. Naguo ūndū ūyū nīguo ūgaatuīka kīmenyithia gīa atī nī niī ngūtūmīte: Rīrīa ūkaaruta andū a Isiraeli moime būrūri wa Misiri, nīmūkahoozagīra Ngai kīrīma-inī gīkī.” 13 Musa akīira Ngai atīrī, “Ingīthiī kūrī andū a Isiraeli ndīmeere atīrī, ‘Nī Ngai wa maithe manyu wandūma kūrī inyuī,’ nao manjūurie atīrī, ‘Ngai ūcio etagwo atīa?’ ngaamacookeria atīa?” 14 Ngai akīira Musa atīrī, “NIĪ NDŪIRE O TA ŪRĪA NDŪIRE. ūra andū a Isiraeli atīrī, ūrīa wītagwo ‘NIĪ NDŪIRE nīwe ūndūmīte kūrī inyuī.’” 15 Ningī Ngai agīcooka akīira Musa atīrī, “ūra andū a Isiraeli atīrī, ‘Jehova, o we Ngai wa maithe manyu, Ngai wa Iburahīmu, na Ngai wa Isaaka na Ngai wa Jakubu nīandūmīte kūrī inyuī.’ Rīrī nīrīo rītwa rīakwa nginya tene, rītwa rīrīa ndīririkanagwo narīo kuuma njiarwa na njiarwa. 16 “Thīi, ūcoakanīrīie athuuri a Isiraeli, ūmeere atīrī, ‘Jehova, Ngai wa maithe manyu o we Ngai wa Iburahīmu, na Isaaka, na Jakubu nīanyumīrīire akanjīra atīrī: Nīndorete na ngoona maūndū marīa mwīkītwo kūu būrūri wa Misiri, 17 na nīndūite nīngūmūrūta kuuma mīnyamaro-inī yanyu kūu būrūri wa Misiri, ndīmūtware būrūri wa Akaanani, na Ahiti, na Aamori, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi, būrūri ūrī būthi wa iria na ūukī.’” 18 “Athuuri acio a Isiraeli nīmagagūthikīrīria. Ningī wee na athuuri acio nīmūgathiī kūrī mūthamaki wa būrūri wa Misiri na mūmwīre atīrī, ‘Jehova, o we Ngai wa Ahibiranīa,

nīarītie na ithuī. Nī ūndū ūcio twītīkīrie tūthīi rūgendo rwa mīthenya ītatū werū-inī tūkarutīre Jehova Ngai witū magongona.’ **19** No nīnjūū atī mūthamaki ūcio wa būrūri wa Misiri ndakamwītīkīria mūthīi, tiga guoko gwakwa kwa hinya kūmūhatīrīrie gwīka ūguo. **20** Nī ūndū ūcio nīngatambūrūkia guoko gwakwa hūure andū a Misiri na maūndū mothe ma magegania marīa ngeeka thīnī wao. Thuutha ūcio, nīakamwītīkīria mūthīi. **21** “Na nīngatūma mwītīkīrīke nī andū a Misiri, nīgeetha rīrīa mūkoimagara, mūtikanathīi moko matheri. **22** Mūndū-wa-nja o wothe Mūisraeli nīakahooya mūndū wa itūura rīake, na ahooe mūndū-wa-nja o wothe matūūranagia nake gwake nyūmba indo cia betha na thahabu o na nguo, iria mūkaahumba ciana ciānyu cia aanake na cia airītu. Na nī ūndū ūcio nīmūgataha andū acio a Misiri.”

4 Musa akīmūcookeria atīrī, “I mangīrega kūnjītīkia kana kūnjigua, na manjīire atīrī, ‘Jehova ndakuumīrīire?’” **2** Nake Jehova akīmūūria atīrī, “Nī kīi kīu ūrī nakīo guoko?” Nake agīcookia atīrī, “Nī rūthanju.” **3** Jehova akīmwīra atīrī, “Rūikie thī.” Musa akīrūkia thī, naruo rūgītuīka nyoka, nake akīmīūrīra. **4** Nake Jehova akīmwīra atīrī, “Tambūrūkia guoko ūmīnyiite mūting’oe.” Nī ūndū ūcio Musa agītambūrūkia guoko akīmīnyiita, nayo ūkīgarūrūka, ūgītuīka rūthanju guoko-inī gwake. **5** Nake Jehova akiuga atīrī, “Ūndū ūyū nīguo wa gūtūma metīkie atī Jehova, o we Ngai wa maihe mao Ngai wa Iburahīmu, na Ngai wa Isaaka, na Ngai wa Jakubu nīakuumīrīire.” **6** Ningī Jehova akiuga atīrī, “Ikia guoko nguo-inī yaku.” Nī ūndū ūcio Musa agīkia guoko nguo-inī yake, na

rīrīia aakūrutire kwarī na mangū, gūkeerūha ta ira. 7
Jehova agīcooka akīmwīra atīrī, “Cookia guoko nguo-inī yaku.” Nī ūndū ūcio Musa agīcoookia guoko nguo-inī, na rīrīia aakūrutire kwagarūrūkīte gūkahaanana na mwīrī ūcio ūngī wake. 8 Ningī Jehova akiuga atīrī, “Mangīaga gūgwītīkia na kūrūmbūiya kīama kīa mbere, no gūkorwo nīmagetīkia gīa keerī. 9 No mangīaga gwītīkia ciama ici cierī kana mage gūkūigua-rī, ūgaataha maaī kuuma Rūūī rwa Nili na ūmaite thī. Maaī macio ūgaataha kuuma rūūī nīmagatuīka thakame maitwo thī.” 10 Musa akīira Jehova atīrī, “Wee, Mwathani, nīūū nī ndirī ndatuīka mūndū mwaria wega, kuuma o tene o na kuuma wambīrīria kwaria na nī ndungata yaku. Niī ndirī mītūkī ya mīario, na ndī rūrīmī rūritū.” 11 Jehova akīmwīra atīrī, “Nūū waheire mūndū kanua? Nūū ūtūmaga mūndū aage kūigua kana aremwo nī kwaria? Nūū ūtūmaga mūndū one kana atūīke mūtumumu? Githī ti nī, Jehova? 12 Na rīrī, thī; nīngakūhotithia kwaria na ngūrute ūrīa ūkoiga.” 13 No Musa akiuga atīrī, “Mwathani, ndagūthaitha tūma mūndū ūngī akaarie.” 14 Namō marakara ma Jehova makīrīimbūkīra Musa, akīmūuria atīrī, “I mūrū wa nyūkwa Harūni, ūrīa Mūlawii-rī, ndangīaria? Nīnjūū no aarie wega. Arī njīra-inī agīuka gūgūtūnga, na nīegūkena akuona. 15 Ūrīmwaragīria na ūkamwīra ūrīa ekuuga, na nīngamūhotithia inyuī eerī kwaria, na ndīmūrute ūrīa mūgeeka. 16 Nīakaarīria andū handū haku, na agaatuīka taarī we kanua gaku, nawe ūtuīke ta ūrī Ngai harī we. 17 No oya rūthanju rūrū nīguo ūhotage kūringa ciama naruo.” 18 Nake Musa agīcooka kwa Jethero mūthoni-

we, akīmwīra atīrī, “Njītīkīria njooke būrūri wa Misiri kūrī andū aitū, ngarore kana nī kūrī matūire muoyo.” Jethero akiuga atīrī, “Thī, ndakūhoera thayū.” **19** Na rīrī, Jehova nīarīirie Musa arī o kūu Midiani, akīmwīra atīrī, “Cooka būrūri wa Misiri, nīgūkorwo andū othe arīa meendaga gūkūuraga nīmakuīte.” **20** Nī ūndū ūcio Musa akīoya mūtumia wake na ariū ake, akīmahaicia ndigiri na makīambīrīria rūgendo rwa gūcooka būrūri wa Misiri. Nake akīoya rūthanju rwa Ngai akīrūnyiita na guoko. **21** Jehova akīira Musa atīrī, “Wacooka būrūri wa Misiri-rī, tigīrīra nī weka morirū mothe marīa ngūhotithītie gwīka mbere ya Firaūni. No nīngomia ngoro yake nīgeetha ndagētīkīrie andū mathīi. **22** Ningī wīre Firaūni atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Israeli nīwe mūriū wakwa wa irigithathi, **23** na nīndakwīrīre atīrī, “Reke mūriū wakwa athīi akaahooe.” No nīwaregire kūmwītīkīria athīi; nī ūndū ūcio nīngooraga mūriū waku wa irigithathi.” **24** Marī handū harīa mararīrīre marī rūgendo-inī-rī, Jehova akīumīrīra Musa, na aarī hakuhī kūmūuraga. **25** No Zipora akīoya kahiga kaarī kogī ta kahiū, akīruithia mūriū, na akīhutithia gīkonde kīu nyarīrī cia Musa. Agīcooka akīmwīra atīrī, “Ti-itherū ūrī mūthuuri wakwa wa thakame.” **26** Nī ūndū ūcio Jehova agītigana nake. (Hīndī īyo mūtumia ūcio wake oigire “ūrī mūthuuri wakwa wa thakame” aaragia ūhoro wa irua.) **27** Nake Jehova akīira Harūni atīrī, “Thī werū-inī ūgathaagane Musa.” Nī ūndū ūcio Harūni agītūnga Musa kīrīma-inī kīa Ngai, akīmūhīmbīria. **28** Nake Musa akīira Harūni ūrīa wothe Jehova amūtūmīte akoige, o na ningī ūhoro wa

ciama ciothe iria aamwathīte aringe. **29** Musa na Harūni magīcookanīrīria athuuri a Israeli othe, **30** nake Harūni akīmeera ūrīa wothe Jehova eerīte Musa. O na ningī Musa akīringa ciama mbere yao; **31** nao magītīkia. Na rīrīa maiguire atī Jehova nīameciirītie na akona mīnyamaro yao-rī, makīinamīrīra, magīthathaiya.

5 Thuutha-inī Musa na Harūni nīmathiire kūrī Firaūni, makīmwīra atīrī, “Jehova, o we Ngai wa Israeli, oigīte ūū: ‘Reke andū akwa mathīi, nīgeetha makagīe na gīathī gīakwa werū-inī.’” **2** Nake Firaūni akīmooria atīrī, “Jehova nīwe ū, atī ndīmwathīkīre na ndekererie andū a Israeli mathīi? Niī ndiūū Jehova na ndikūrekereria andū a Israeli mathīi.” **3** Ningī makīmwīra atīrī, “Ngai wa Ahibirania nīatwarīirie. Nī ūndū ūcio twītīkīrie tūthīi rūgendo rwa mīthenya ītatū werū-inī tūkarutīre Jehova Ngai witū magongona, kwaga ūguo no atūrehithīrie mīthiro kana atūniine na rūhiū rwa njora.” **4** No mūthamaki wa būrūri wa Misiri akīmooria atīrī, “Musa na Harūni, nī kīi kīratūma mūrute andū wīra-inī wao? Cookai wīra-inī wanyu!” **5** Nake Firaūni akiuga atīrī, “Ta rorai, andū a būrūri ūnī nīmaingīhīte, na inyuū nīmūragiria marute wīra.” **6** Mūthenya o ūcio Firaūni agīatha arūgamīrīri a ngombo o na nyabaara cia andū, akīmeera atīrī, **7** “Mūtigacooke kūhe andū a Israeli nyeki ya gūthondeka maturubarī; nīmathīi magecarīrie nyeki o ene. **8** No mūmeere atī no nginya mathondeke maturubarī mūigana o ta wa mbere; mūtikamanyiihīrie gīthimo. Nī igūūta; nīkīo mararīra makoiga atīrī, ‘Nītūrekwo tūthīi tūkarutīre Ngai witū igongona.’ **9** Maritūhīriei wīra nīgeetha makoragwo

makīruta wīra hīndī ciothe, na mūtige gūthikīrīria ūhoro wa maheeni.” **10** Nao arūgamīrīri a ngombo na nyabaara cia andū magīthiī makīra andū atīrī, “Firaūni ekuuga ūū: ‘Ndigūcooka kūmūhe nyeki rīngī. **11** Thiīi mūgecarīrie nyeki yanyu kūrīa guothe mūrīmīona, no wīra wanyu ndūkūnyihanyiihio o na hanini.” **12** Nī ūndū ūcio andū makīhurunjūkīra būrūri wa Misiri guothe kūngania makoni ma ngano mamatūmīre ta nyeki. **13** Arūgamīrīri a ngombo makīmahinyīrīria mūno, makameeraga atīrī, “Rīikiai wīra ūrīa mwagīrīirwo wa o mūthenya, o ta ūrīa mwekaza rīrīa mwaheagwo nyeki.” **14** Nao andū a Israeli arīa maarī nyabaara arīa maathuurītwo nī anene a ngombo a Firaūni magakīhūūragwo, makoorio atīrī, “Nī kīi kīragiririe mūhingie mūigana wa maturubarī ma ira kana ma ūmūthī, ta ūrīa mūrekaga mbere?” **15** Nao andū a Israeli arīa maarī nyabaara magīthiī kūrī Firaūni kūmūthaitha, makīmūūria atīrī: “Nī kīi gītūmīte wīke ndungata ciaku maūndū maya? **16** Ndungata ciaku itirahēo nyeki, na no tūrerwo, ‘Thondekai maturubarī!’ Ndungata ciaku nīirahūūrwo, no andū aku nīo marī na mahītia.” **17** Nake Firaūni agīcooka atīrī, “Igūūta ici! Inyuī mūrī igūūta! Nīkīo mūraikara mūkiugaga atīrī, ‘Nītūrekwo tūkarutīre Jehova igongona.’ **18** Cookai wīra-inī. Mūtikūheo nyeki, na no nginya mūthondeke mūigana wa maturubarī marīa mwagīrīirwo.” **19** Nao andū a Israeli arīa maarī nyabaara makīmenya atīi maarī thīīnainī rīrīa meerirwo atīrī, “Mūtikūnyihīrio mūigana wa maturubarī marīa mwagīrīirwo gūthondeka o mūthenya.” **20** Rīrīa moimire harī Firaūni-rī, magīkora Musa na Harūni

arīa maametereire, **21** nao anyabara acio makīmeera atīrī, “Jehova aromuona na amūtuīre ciira! Mūtūmīte tūtuīke kīndū kīnungu kūrī Firaūni na anene ake, na mūkamane rūhiū rwa njora moko-inī mao matūūrage.” **22** Musa agīcooka kūrī, Jehova akīmūūria atīrī, “Mwathani, nī kī gītūmīte ūrehithīrie andū aya thīna? Gīkī nīkīo gīatūmire ūndūme?” **23** Kuuma rīrīa ndaathiire kūrī Firaūni kūmwarīria thīnī wa rītwa rīaku, nīareheire andū aya thīna, nawe ūkaaga gūteithūra andū aku o na hanini.”

6 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Rīu nīkuona ūrīa ngwīka Firaūni: Nī tondū wa guoko gwakwa kūrī hinya-rī, nīakamarekereria mathī; na ningī nī tondū wa guoko gwakwa kūrī hinya, nīakamaingata moime būrūri wake.” **2** Ngai agīcooka akīra Musa atīrī, “Nī niī Jehova. **3** Nī niī ndoimīrīire Iburahīmu, na Isaaka, o na Jakubu ndī Mūrungu Mwene-Hinya-Wothe, no matiamenyire na rītwa rīu rīakwa Jehova. **4** O na nīndathondekire kīrīkanīro gīakwa nao atī nīngamahe būrūri wa Kaanani, kūrīa maatūūraga marī ageni. **5** Na makīria-rī, nīnjiguīte gūcaaya kwa andū a Isiraeli, arīa matuītwo ngombo nī andū a Misiri, na nīndirikanīte kīrīkanīro gīakwa nao. **6** “Nī ūndū ūcio, ūra andū a Isiraeli atīrī: ‘Nī nī niī Jehova, na nīngamwaūra icooki rīu mūigīrīirwo nī andū a Misiri. Nīngamuohora mūtige gūcooka gūtuīka ngombo ciao, na nīngamūkūūra ndambūrūkītie guoko na cīko nene cia ūtuanīri ciira. **7** Ngaamuoya ta andū akwa kīumbē, na nduīke Ngai wanyu. Hīndī ūyo nīmūkamenya atī nī niī Jehova Ngai wanyu ūrīa wamūrutire icooki-inī rīa andū a

Misiri. **8** Na n̄ngamūtwara būrūri ūr̄ia ndeeran̄ire na mw̄h̄itwa nyambarar̄itie guoko at̄i n̄ngaahe l̄burah̄imu, na Isaaka, o na Jakubu. N̄guo nḡm̄uhe m̄w̄igwat̄ire ūtūke wanyu. Nīi n̄īi Jehova.” **9** Musa aḡik̄heana ūhoro ūcio kūr̄i and̄u a Israeli, no matiamūiguire n̄ ūr̄ia maakūte ngoro n̄k̄uhinȳr̄irio n̄ ūkombo. **10** Ninḡi Jehova ak̄ira Musa at̄ir̄i, **11** “Th̄īi w̄ire Firaūni, m̄uthamaki wa būrūri wa Misiri arekererie and̄u a Israeli moime būrūri wake.” **12** No Musa ak̄ira Jehova at̄ir̄i, “Anḡkorwo and̄u a Israeli matinḡinjigua-r̄i, n̄k̄ī k̄inḡit̄uma Firaūni anjigue, kuona njaragia nḡitondoiraga?” **13** Ngai n̄iacoakire ak̄aria na Musa na Harūni ūhoro w̄iḡi and̄u a Israeli na Firaūni m̄uthamaki wa būrūri wa Misiri na ak̄imaatha marute and̄u a Israeli moime būrūri wa Misiri. **14** Aya n̄īo maar̄i atongoria a nyūmba ciao: Ariū a Rubeni ūr̄ia irigithathi r̄ia Israeli maar̄i Hanoku na Palu, na Hezironi, na Karimi. Acio n̄īo maar̄i mbar̄i cia Rubeni. **15** Ariū a Simeoni maar̄i Jemueli, na Jamini, na Ohadi, na Jakini, na Sohari, na Shauli ūr̄ia war̄i mūriū wa m̄utumia Mūkaananani. Acio n̄īo maar̄i mbar̄i cia Simeoni. **16** Maya n̄īmo maar̄i marīitwa ma ariū a Lawi kūringana na maand̄iko mao: Gerishoni, na Kohathu, na Merari. Lawi aat̄ūr̄ire muoyo m̄iaka 137. **17** Ariū a Gerishoni kūringana na mbar̄i ciao maar̄i Libini na Shimei. **18** Ariū a Kohathu maar̄i Amuramu, na Iziharu, na Hebironi, na Uzieli. Kohathu aat̄ūr̄ire muoyo m̄iaka 133. **19** Ariū a Merari maar̄i Mahali na Mushi. Acio n̄īo maar̄i mbar̄i cia Lawi kūringana na maand̄iko mao. **20** Amuramu n̄iahikirie mwar̄i wa nyina na ithe wetagwo Jokebedi, ūr̄ia wamūciarīire Harūni na Musa.

Amuramu aatūūrire muoyo mīaka 137. **21** Ariū a Iziharu maarī Kora, na Nefegu, na Zikiri. **22** Ariū a Uzieli maarī Mishaeli, na Elizafani, na Sithiri. **23** Harūni nīahikirie Elisheba, mwarī wa Aminadabu, o ūrīa warī mwarī wa nyina na Nahashoni, nake akīmūciarīra Nadabu na Abihu, na Eleazaru, na Ithamaru. **24** Ariū a Kora maarī Asiri, na Elikana, na Abiasafu. Acio nīo mbarī cia Akora. **25** Eleazaru mūrū wa Harūni nīahikirie mūirītu ūmwe wa Putieli, nake akīmūciarīra Finehasi. Acio nīo maarī atongoria a nyūmba cia Alawii, o mbarī o mbarī. **26** Harūni o ūcio, marī na Musa, nīo meerirwo nī Jehova atīrī, “Rutai andū a Israeli kuuma būrūri wa Misiri kūringana na ikundi ciao.” **27** Nīo maarīirie Firaūni, mūthamaki wa būrūri wa Misiri, ūhoro wa kūruta andū a Israeli kuuma būrūri wa Misiri. Maarī Musa o ūcio na Harūni. **28** Na rīrī, hīndī ūrīa Jehova aarīirie Musa arī kūu būrūri wa Misiri-rī, **29** aamwīrire atīrī, “Niī nī nīi Jehova. Ūra Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri ūrīa wothe ngūkwīra.” **30** No Musa akīra Jehova atīrī, “Kuona njaragia ngītondoiraga-rī, Firaūni angīkīnjigua nīkī?”

7 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “We ngūtuīte ta Ngai harī Firaūni, nake mūrū wa nyūkwa Harūni egūtuīka mūnabii waku. **2** Wee ūriugaga ūrīa wothe ndīgwathaga, nake mūrū wa nyūkwa Harūni nīwe ūrīraga Firaūni arekererie andū a Israeli moime būrūri wake. **3** No nīngūtūma ngoro ya Firaūni yūme, na o na ndaingīhia ciama ciakwa na morirū gūkū būrūri wa Misiri-rī, **4** ndakamūigua. Ningī nīngatambūrūkia guoko gwakwa kūu būrūri wa Misiri, na ndute ikundi cia andū akwa a Israeli

moime kuo na ūndū wa ciiko nene cia ūtuanīri ciira. **5**
Nao andū a Misiri nīmakamenya atī niī nī nī Jehova,
rīrīa ngataambürükia guoko gwakwa njükīrīre bürūri wa
Misiri na ndute andū a Isiraeli moime kuo.” **6** Musa na
Harūni magīka o ūrīa Jehova aamaathīte meke. **7** Musa
aarī na mīaka mīrongo īnana nake Harūni mīaka mīrongo
īnana na ītatū hīndī ūrīa maaragia na Firaūni. **8** Jehova
akīra Musa na Harūni atīrī, **9** “Rīrīa Firaūni arīmwīra
atīrī, ‘Ringai kīama,’ nawe Musa wīre Harūni atīrī, ‘Oya
rūthanju rwaku, ūrūkie thī o hau mbere ya Firaūni,’
naruo rūtuīke nyoka.” **10** Nī ūndū ūcio Musa na Harūni
magīthīi kūrī Firaūni, nao magīka o ta ūrīa maathītwo
nī Jehova. Harūni agīkia rūthanju rwake thī mbere ya
Firaūni na anene ake, naruo rūgītuīka nyoka. **11** Nake
Firaūni agīta andū arīa oogī o na ago, na aringi ciama a
Misiri, nao magīka o ūguo magītūmīra maūgī mao ma
ūgo. **12** O mūndū agīkia rūthanju rwake thī na rūgītuīka
nyoka. No rūthanju rwa Harūni rūkīmeria thanju ciao. **13**
No rīrī, ngoro ya Firaūni īkīuma nake akīrega kūmaigua,
o ta ūrīa Jehova oigīte. **14** Ningī Jehova akīra Musa atīrī,
“Ngoro ya Firaūni ndīngīororoa; nīaregete kūrekereria
andū mathīi. **15** Nīugathiī kūrī Firaūni rūciinī agīthīi rūūi.
Weterere mūcemanie nake hūgūrūrū-inī cia Rūūi rwa
Nili, na ūthīi na rūthanju rūrīa rwagarūrūkīte rūgatuīka
nyoka. **16** Ūcooke ūmwīre atīrī, ‘Jehova, o we Ngai
wa Ahibirania, nīandūmīte ngwīre ūū: Rekereria andū
akwa mathīi nīgeetha makandungatīre marī werū-inī.
No nginya rīu nīūregete gūthikīrīria. **17** Jehova ekuuga
atīrī: Ūndū ūyū nīguo ūgūtūma ūmenye atī nī nī nī

Jehova: Ngūgūtha maaī ma Rūūī rwa Nili na rūthanju rūrū rūrī guoko-inī gwakwa, namo magarūrūke matuīke thakame. **18** Thamaki iria irī thīinī wa Rūūī rwa Nili nīgūkua, naruo rūūī rūnunge; andū a Misiri maremwo nī kūnyua maaī maruo.” **19** Jehova akīra Musa atīrī, “Ira Harūni atīrī, ‘Oya rūthanju rwaku na ūtambūrūkie guoko igūrū rīa maaī ma būrūri wa Misiri, na igūrū rīa tūrūūī, na mītarō, na tūmaria o na kūrīa guothe kūhingīrīrie maaī nakuo guothe gūtuīke thakame. Thakame īkaiyūra kūndū guothe būrūri wa Misiri, o na kūu ndoo-inī cia mītī na mītūngi-inī ya mahiga.” **20** Musa na Harūni magīka o ūrīa Jehova aathanīte. Agīkīambararia rūthanju rwake arī mbere ya Firaūni na anene ake, nake akīgūtha maaī ma Rūūī rwa Nili, namo maaī mothe makīgarūrūka magītuīka thakame. **21** Thamaki iria ciarī Rūūī rwa Nili igīkua, naruo rūūī rūkīnunga ūru mūno, nginya andū a būrūri wa Misiri makīremwo nī kūnyua maaī maruo. Būrūri wa Misiri wothe ūkīiyūra thakame. **22** No aringi ciama a būrūri wa Misiri magīka maūndū o ta macio na ūndū wa maūgī mao ma ūgo, nayo ngoro ya Firaūni īkīūma; akīrega kūigua Musa na Harūni, o ta ūrīa Jehova oigīte. **23** Handū ha kūigua-rī, akīhūndūka agīthīī nyūmba-inī yake ya ūthamaki, na ndaigana kūrūmbūya ūhoro ūcio ngoro-inī yake. **24** Nao andū othe a Misiri makīenja ithima gūkuhī na Rūūī rwa Nili nīguo mone maaī ma kūnyua, tondū matingīahotire kūnyua maaī ma rūūī rūu. **25** Mīthenya mūgwanja nīyahītūkire thuutha wa Jehova kūgūtha maaī ma Nili.

8 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Thiī kūrī Firaūni ūmwīre atīrī, ‘Jehova oigīte ūū: Rekereria andū akwa mathiī, nīgeetha makandungatīre. **2** Üngīrega kūmarekereria mathiī, nīngūhūra būrūri waku wothe na mūthiro wa ciūra. **3** Rūū rwa Nili rūkūiyūra ciūra. Igūuka ciambate o nginya nyūmba yaku ya ūthamaki o na nyūmba yaku ya toro o nginya ūrīrī waku igūrū, itoonye nyūmba cia anene aku, o na irūgīrīre andū aku o ene, ikorwo kuo o na mariiko-inī maku na mīharatī-inī ya gūkandīrwo mūtu. **4** Ciūra icio ikūrūgīrīre na irūgīrīre andū aku o na anene aku.” **5** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Ira Harūni atīrī, ‘Tambūrūkia guoko gwaku na rūthanju igūrū rīa tūrūū, na mītarō, na tūmaria, ūtūme ciūra ciūke būrūri-inī wa Misiri.’” **6** Nī ūndū ūcio Harūni agītambūrūkia guoko gwake igūrū rīa maaī ma būrūri wa Misiri, nacio ciūra ikiumīra ikīyūra būrūri. **7** No aringi ciama a būrūri wa Misiri magīka maūndū o ta macio na ūndū wa maūgī mao ma ūgo, o nao magītūma ciūra ciūke būrūri wa Misiri. **8** Firaūni agīta Musa na Harūni, akīmeera atīrī, “Hooyai Jehova anjehlererie na ehererie andū akwa ciūra ici, na nīngūrekereria andū anyu mathiī makarutīre Jehova magongona.” **9** Musa akīra Firaūni atīrī, “Wee nīwe ngūhe gītīo gīa gūtua ihinda rīa gūkūhoera, wee na anene aku o na andū aku nīguo inyuī na nyūmba cianyu mwehererwo nī ciūra, itigare o iria irī thīnī wa Rūū rwa Nili.” **10** Firaūni akiuga atīrī, “Mūkaahooera rūciū.” Nake Musa akīmūcookeria atīrī, “Nīgūtuīke ūguo woiga, nīgeetha ūmenye atī gūtirī mūndū ūhaana ta Jehova Ngai witū. **11** Ciūra nīcīgūkweherera na ciehere nyūmba ciaku,

cieherere anene aku na andū aku; itigare o iria irī rūūī-inī rwa Nili.” **12** Na rīrīa Musa na Harūni mehereire Firaūni, Musa agīkaīra Jehova ūhoro wīgīi ciūra iria aarehithīirie Firaūni. **13** Nake Jehova agīka o ūrīa Musa aahooete. Ciūra iria ciarī nyūmba, na iria ciarī nja na iria ciarī mīgūnda igīkua. **14** Ikīūnganio ikīigwo irūndo, nacio ikīnungia būrūri. **15** No rīrīa Firaūni onire atī marīkūhoorerwo nī thīna-rī, akīūmia ngoro na akīrega kūigua Musa na Harūni, o ta ūrīa Jehova oigīte. **16** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Ira Harūni atīrī, ‘Tambūrūkia rūthanju rwaku ūgūthe rūkūngū rūrīa rūrī thī,’ na būrūri-inī wothe wa Misiri-rī, rūkūngū rūu rūgūtuīka rwagī.” **17** Nao magīka ūguo; na rīrīa Harūni aatambūrūkirie guoko anyiitīte rūthanju-rī, agūtha rūkūngū naguo, rwagī rūgītambīrīra andū na nyamū. Rūkūngū ruothe būrūri-inī wa Misiri rūgītuīka rwagī. **18** No hīndī īrīa aringi a ciama a būrūri wa Misiri maageririe kūrehe rwagī na maūgī mao ma ūgo-rī, nīmaremirwo. Naruo rwagī rūgītambīrīra andū na nyamū. **19** Aringi acio a ciama makīra Firaūni atīrī, “Ūyū nī hinya wa kīara kīa Ngai.” No Firaūni akīūmia ngoro akīrega kūigua, o ta ūrīa Jehova oigīte. **20** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Ūkīra rūciinī tene, uumīrīre Firaūni agīthīiī Rūūī rwa Nili, ūmwīre atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Rekereria andū akwa mathīi nīgeetha makandungatīre.

21 Ūngīaga kūreka mathīi-rī, ngūkūrehera mīrumbī ya ngi, ndehere anene aku na andū aku, o na ndīcirehe nyūmba-inī cianyu. Nyūmba cia andū a Misiri ikūiyūra ngi, o na ningī ciyūre thī kūrīa guothe marī. **22** ““No rīrī, mūthenya ūcio ngeeka ūndū ūrī ngūrani būrūri-inī

wa Gosheni, kūrīa andū akwa matūūraga; gūtikagīa na mīrumbī ya ngi kūu, nīgeetha ūmenye atī niī, Jehova, ndī būrūri-inī ūyū. **23** Nīngekīra ngūūrani gatagatī ka andū akwa na aku. Rūciū nīrōo kīama gīkī gīgēkīka.”

24 Na ūguo noguo Jehova eekire. Ngi mīrumbī mīnene ikīiyūra nyūmba ya ūthamaki ya Firaūni na igītoonya nyūmba cia anene ake, naguo būrūri wa Misiri wothe ūkīanangwo nī ngi icio. **25** Ningī Firaūni agīta Musa na Harūni, akīmeera atīrī, “Thīi mūkarutīre Ngai wanyu iruta gūkū būrūri-inī.” **26** No Musa akīmwīra atīrī, “Gūtingīagīrīra gwīka ūguo. Magongona marīa tūkūrutīra Jehova Ngai witū nī mekuoneka marī magigi nī andū a Misiri. Tūngīkīrūta magongona marī magigi maitho-inī mao-rī, githī matigūtūhūūra na mahiga nyuguto?

27 No nginya tūthīi rūgendo rwa mīthenya ītatū werū-inī tūkarutīre Jehova Ngai witū magongona, o ta ūrīa atwathīte.” **28** Firaūni akiuga atīrī, “Nīngūmūrekereria mūthīi mūkarutīre Jehova Ngai wanyu magongona werū-inī, no mūtigathīi kūraya mūno. Na rīu, hooerai.” **29** Musa agīcookia atīrī, “Ndaarīkīa kuuma harīwe, nīngūhooya Jehova, na rūciū ngi nīkoima kūrī Firaūni na anene ake, na andū ake. No ūkīmenyerere atī Firaūni ndageke ūndū wa kūheenania rīngī, na ūndū wa kwaga kūrekereria andū mathīi makarutīre Jehova magongona.” **30** Musa agīkīuma harī Firaūni, akīhooya Jehova, **31** nake Jehova agīka ūrīa Musa aamūhoire; nacio ngi ikīeherera Firaūni, na anene ake, na andū ake, na gūtirī ngi yatigarire. **32** No rīrī, o na ihinda rīrī Firaūni akiūmia ngoro yake akīrega kūrekereria andū mathīi.

9 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Thī kūrī Firaūni ūkamwīre atīrī, ‘Jehova, o we Ngai wa Ahibirania ekuuga ūū: “Rekereria andū akwa mathīi, nīgeetha makandungatīre.” **2** Ūngīrega kūmarekereria, na ūthīi na mbere kūmarigīrīria-rī, **3** guoko kwa Jehova nīgūkūrehithīria ūhiū waku ūrīa ūrī ūrīthio-inī mūthiro mūru mūno kūrī mbarathi cianyu na ndigiri, na ngamīra, na ng’ombe cianyu, na ng’ondu na mbūri. **4** No Jehova nīagekīra ngūrāni gatagatī ka ūhiū wa andū a Isiraeli na andū a Misiri, nīgeetha gūtikagē nyamū ya Mūisiraeli ūgūkua.” **5** Jehova agītua ihinda, na akiuga atīrī, “Rūciū Jehova nīageeka ūndū ūyū gūkū būrūri-inī.” **6** Na mūthenya ūyū ūngī Jehova agīgīka o ūguo: ūhiū wothe wa andū a Misiri ūgūkua, no gūtirī nyamū o na ūmwe ya Mūisiraeli yakuire. **7** Firaūni agītūma andū magatuīrie ūhoro, nao makīona atī gūtīarī nyamū o na ūmwe ya andū a Isiraeli yakuīte. No rīrī, ngoro yake ūdīororoire na ndaigana kūrekereria andū mathīi. **8** Ningī Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, “Oyai ngundi cia mbiro kuuma riiko rīrīa inene, nake Musa amīkie igūrū mbere ya Firaūni. **9** Mbiro ūyo nīgatuīka rūkūngū rūhinyu, naruo rūiyūre būrūri wothe wa Misiri, rūcooke rūtuīke mahūha ma ironda mīrī-inī ya andū na ya nyamū būrūri-inī ūcio wothe.” **10** Nī ūndū ūcio magīkīoya mbiro kuuma riiko inene, makīrūgama mbere ya Firaūni. Musa akīmīkia igūrū, namo mahūha ma ironda makiumīra mīrī-inī ya andū o na ya nyamū. **11** Aringi ciama a Misiri matingīahotire kūrūgama mbere ya Musa nī ūndū wa mahūha marīa maarī namo, hamwe na andū othe

a būrūri wa Misiri. **12** No Jehova akīūmia ngoro ya Firaūni, akīrega kūigua Musa na Harūni, o ta ūrīa Jehova eerīte Musa. **13** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Ūkīra rūciinī tene, ūkarūgame mbere ya Firaūni ūmwīre atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova Ngai wa Ahibirania ekuuga: Rekereria andū akwa mathīi, nīgeetha makahooe, **14** kana ihinda rīrī ngūtūmīre mīthiro yakwa yothe ya hinya, we o hamwe na anene aku na andū aku, nīguo ūmenye atī gūtīrī ūngī ūhaana ta niī gūkū thī guothe. **15** Nīgūkorwo nginya rīu nīngīhotete gūtambūrūkia guoko gwakwa, ngakūhūūra na ngahūūra andū aku na mūthiro ūrīa ūngīmūniinīte inyuothē thī. **16** No ngūrūgamītie nī ūndū wa gītūmi gīkī kīumbē, atī nguonie hinya wakwa, na atī rītwa rīakwa rīhunjio thī yothe. **17** No wīyūmītie kūhinyīrīria andū akwa na ūkagiria mathīi. **18** Nī ūndū ūcio-rī, rūciū ihinda ta rīrī ngoiria mbura ya mbembe njūru mūno, ītarī yoira ūngī tayo gūkū būrūri wa Misiri kuuma rīrīa Misiri kwambīrīirie gūtūrūwo nginya rīu. **19** Gīathane rīu atī ūhiū waku na indo ciothe iria ūrī nacio mūgūnda itoonyio handū ingīgitia, tondū mbura īyo ya mbembe yoirīra mūndū o wothe ūrī nja kana nyamū ūtarehetwo mūciī o yothe na ūrī kūu mūgūnda no ūgūkua.” **20** Anene acio a Firaūni arīa meetigīrīte kiugo kīa Jehova makīhiūha gūtoonyia ngombo ciao na ūhiū wao nyūmba thīnī. **21** No arīa mateetigīrīre kiugo kīa Jehova maatigire ngombo ciao na ūhiū wao mīgūnda-inī. **22** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Tambūrūkia guoko ūkūroretie matu-inī nīgeetha mbura ya mbembe yure būrūri wa Misiri guothe; yurīre andū, na nyamū na yurīre

kīndū gīothe kīrakūra mīgūnda-inī ya būrūri wa Misiri.”

23 Rīrīa Musa aatambūrkirie rūthanju arūroretie matu-inī, Jehova agītūma kūgīe na marurumī hamwe na mbura ya mbembe, naru o rūheni rūkīhenūka thī. Nī ūndū ūcio Jehova akiuria mbura ya mbembe kū būrūri wa Misiri; **24** mbura ya mbembe īgīkiura, naru o rūheni rūkīhenūka kūndū guothe. Nīkio kīarī kīhuhūkanio kīrīa kīru mūno kīonekanīte būrūri wothe wa Misiri kuuma wambīrīria gūtūrwo nī andū. **25** Mbura īyo ya mbembe īkiura būrūri wothe wa Misiri, īkiurīra kīndū gīothe kīarī mūgūnda, andū o hamwe na nyamū; īgīthūkia kīndū gīothe kīarī mūgūnda na īgīkahūra mītī yothe. **26** Kūndū kūrīa mbura īyo ya mbembe ītoirire no būrūri wa Gosheni, kūrīa andū a Israeli maarī. **27** Nake Firaūni agīta Musa na Harūni, akīmeera atīrī, “Ihindā rīrī nīnjīhītie. Jehova nīwe wa ma; nī na andū akwa nītūhītie. **28** Hooyai Jehova, nīgūkorwo nītūiganītie marurumī na mbura ya mbembe iria tuonete. Nīngūmūrekereria mūthīi; mūtigūkara gūkū rīngī.” **29** Musa akīmūcookeria atīrī, “Ndoima itūūra rīrī inene, nīngūtambūrkia moko hooe Jehova. Marurumī nīmegūthira, na gūtigūkorwo na mbura īngī ya mbembe, nīgeetha ūmenye atī thī nī ya Jehova. **30** No nīnjūūi atī wee na anene aku mūtirī mūretigīra Jehova Ngai.” **31** (Ūguta na cairi nīciathūkirio, nī ūndū cairi nīyarutīte magira, naguo ūguta ūkaruta kīro. **32** No rīrī, ngano o na guthemethu itiathūkirio, tondū itiarī ngūrū.) **33** Hīndī īyo Musa akīehera harī Firaūni na akiuma nja ya itūūra inene. Agītambūrkia moko amaroretie na kūrī Jehova; marurumī na mbura ya mbembe īgīthira, na

gūtiacookire kuura. **34** Rīrīa Firaūni onire atī mbura ya mbembe na marurumī nīciathira akīhia rīngī; we na anene ake makīumia ngoro ciao. **35** Nī ūndū ūcio ngoro ya Firaūni yarī nyūmū na ndangīarekereirie andū a Isiraeli mathiī, o ta ūrīa Jehova aarītie na kanua ka Musa.

10 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Thī kūrī Firaūni, nīgūkorwo nīnyūmītie ngoro yake na ngoro cia anene ake nīgeetha ninge ciama ici ciakwa gatagatī-inī kao; **2** nīguo mūkeeraga ciana cianyu na ciana ciacio ūrīa ndokīriire andū a Misiri, na ūrīa ndaringire ciama ciakwa gatagatī-inī kao, nīguo mūmenye atī nī nī nī Jehova.” **3** Nī ūndū ūcio Musa na Harūni magīthīi kūrī Firaūni makīmwīra atīrī, “Jehova Ngai wa Ahibirania ekuuga ūū: ‘Ūgūikara nginya rī ūregete kūnjīnyihīria? Rekereria andū akwa mathiī, nīgeetha makandungatīre. **4** Warega kūmarekereria-rī, rūciū nīngarehithia ngigī būrūri ūyū wanyu. **5** Ikaiyūra thī, imīhumbīre yage kuoneka. Nīkarā kīrīa gīothe gītigītio nī mbura ya mbembe, o na irē mītī yothe ūrīa ūrakūra mīgūnda-inī yanyu. **6** Ikaiyūra nyūmba ciaku, na cia anene aku, na cia andū othe a Misiri, ūndū maithe manyu kana maguuka manyu matarī mona kuuma ūrīa mambīrīrie gūtūūra būrūri ūyū nginya rīu.” Nake Musa akīgarūrūka akīeherera Firaūni. **7** Anene a Firaūni makīmwīra atīrī, “Nī nginya rī mūndū ūyū egūtūūra arī mūtego harī ithūī? Rekereria andū aya mathiī, nīgeetha makahooe Jehova Ngai wao. Ndūramenya atī būrūri wa Misiri nīwanangītwo?” **8** Musa na Harūni magīcookio kūrī Firaūni. Nake akīmeera atīrī, “Thīi mūkahooe Jehova Ngai wanyu; no ūrī, nī arīkū megūthīī?” **9** Musa akīmūcookeria

atīrī, “Tūgūthiī na andū aitū arīa ethī o na arīa akūrū, tūthiī na aanake na airītu aitū, na tūthiī na ūhiū witū wothe, tondū tūrathiī gūkūngūra Jehova na iruga inene.”

10 Firaūni akiuga atīrī, “Hī! Kaī Jehova arogīkara na inyuī ingīmūrekereria mūthiī na atumia anyu na ciana cianyu-ī! Hatirī nganja mūrī na muoroto mūūru. **11** Aca! Thiī o arūme oiki, mūthiī mūhooe Jehova, nīgūkorwo ūguo nīguo mūkoretwo mūkīenda.” Nao Musa na Harūni makīngatwo, makīehera mbere ya Firaūni. **12** Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Tambūrkia guoko gwaku igūrū rīa būrūri wa Misiri nīgeetha ngigī ciūke ciyūre būrūri ūyū wothe, nacio irīe kīndū gōthe kīrakūra mīgūnda-inī, kīrīa gōthe gīatigirio nī mbura ya mbembe.” **13** Nī ūndū ūcio Musa agītambūrkia rūthanju rwake igūrū rīa būrūri wa Misiri, nake Jehova agītūma rūhuho ruumīte irathīro rūhurutane kūu būrūri ūcio mūthenya wothe na ūtukū wothe. Gūgīkinya rūciinī rūhuho rūu nī rwarehete ngigī. **14** Nacio ngigī icio ikīhīthūkīra būrūri wa Misiri wothe na igīkara kūndū guothe būrūri-inī irī nyingī mūno. Mbere īyo gūtiagīte mūthiro wa ngigī ta ūcio na gūtikagīa ūngī ta ūcio. **15** Ikīhumbrīa thī yothe o nginya ikīira. Ikīrīa kīrīa gōthe gīatigarītio nī mbura ya mbembe, kīrīa gōthe gīakūraga mīgūnda o na matunda marīa maarī mītī-inī. Gūtirī kīndū kīigū gīatigarire mūtī-inī kana mūmera būrūri-inī wothe wa Misiri. **16** Nake Firaūni agīta Musa na Harūni narua, akīmeera atīrī, “Nīnjīhīirie Jehova Ngai wanyu, o na inyuī nīndīmwīhīirie. **17** Rīu ndekerai mehia makwa o rīngī na mūhooe Jehova Ngai wanyu anjehererie mūthiro ūyū mūūru.” **18** Hīndī īyo

Musa ak̄eherera Firaūni aḡithiī ak̄ihooja Jehova. **19** Nake Jehova ak̄igarūra rūhuho, ak̄irūtua rūhuho rūnene rwa kuuma ithūiro, naruo rūkūmbūra ngiḡ icio, rūḡicitwara Iria-in̄ Itune. Gūtir̄ gakiḡ o na kamwe gaatigarire būrūri wa Misiri. **20** No Jehova ak̄ūmia ngoro ya Firaūni, nake ak̄rega kūrekereria andū a Israeli mathiī. **21** Ninḡ Jehova ak̄ira Musa at̄ir̄, “Tambūrūkia guoko ūkūroretie igūrū matu-in̄ nīgeetha nduma ūiyūre būrūri wa Misiri, nduma ūnḡihutīka.” **22** Nī ūndū ūcio Musa aḡitambūrūkia guoko ak̄uroretie igūrū matu-in̄, nayo nduma nene ūkiiyūra būrūri wa Misiri mīthenya ūtatū. **23** Gūtir̄ mūndū ūnḡahotire kuona ūrīa ūnḡ kana oime gwake handū ha mīthenya ūtatū. No andū a Israeli, othe kūrīa maikaraga kwarī na ūtheri. **24** Ninḡ Firaūni aḡita Musa, ak̄mwīra at̄ir̄, “Thīiī mūkahooje Jehova. O na atumia anyu na ciana no mathiī na inyuī; no rīrī, mūtige ndūūru cianyu cia mbūri na cia ng’ombe.” **25** No Musa ak̄mwīra at̄ir̄, “No nginya ūtwītīkīrie tūkarutīre Jehova Ngai witū magongona na maruta ma njino. **26** Ūhiū witū no nginya tūthīi naguo; gūtir̄ o na ihūngū tūgūtiga na thuutha. No nginya tūhūthīre imwe ciacio tūkīhooya Jehova Ngai witū, na tūtingīmenya nī irīkū irībatarania mahooja-in̄ nginya tūkinye kūu.” **27** No Jehova ak̄ūmia ngoro ya Firaūni, nake ak̄rega kūmarekereria mathiī. **28** Firaūni ak̄ira Musa at̄ir̄, “Uma, ūnjehererere! Wīmenyerere ndūkanooke mbere yakwa rīngī! Mūthenya ūrīa ūkoona ūthiū wakwa, no gūkua ūgaakua.” **29** Musa ak̄mūcookeria at̄ir̄, “O ta ūguo woiga, ndigooka mbere yaku rīngī.”

11 Na rīrī, Jehova nīeerīte Musa atīrī, “Nīngūrehere Firaūni na būrūri wa Misiri mūthiro ūngī ūmwe. Thuutha ūcio, nīakamūrekereria mūthiī mume gūkū, na rīrīa ageeka ūguo, nīkūmūingata akaamūingata biū. **2** Ira arūme othe, o hamwe na andū-a-nja mahooe andū a matūūra mao indo cia betha na cia thahabu.” **3** (Jehova agītūma andū acio metīkīrīke nī andū a Misiri, na Musa we mwene aarī mūtīku mūno kūu būrūri wa Misiri nī anene a Firaūni o na andū arīa angī.) **4** Nī ūndū ūcio Musa akiuga atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Kūrī ta ūtukū gatagatī nīngatuīkania būrūri wa Misiri wothe. **5** Mwana wothe wa kahī wa irighthathi gūkū būrūri wa Misiri nīagaakua, kwambīrīria irighthathi rīa Firaūni, rīrīa rīkaragīra gītī kīa ūnene, nginya irighthathi rīa ngombo ya mūirītu, ūrīa ūrutaga wīra gīthīi-inī, na marighthathi mothe ma ng’ombe o namo. **6** Nīgūkaagīa kīrīro kīnene būrūri wa Misiri wothe, kīrīro kīūru gītarī gīakorwo kuo, na gītakagīa kuo rīngī o na rī. **7** No gatagatī ka andū a Israeli, gūtīrī ngui īgaakūgīra mūndū, kana īkūgīre nyamū.’ Hīndī īyo nīūkamenya atī Jehova nīekīrīte ngūūrani harī andū a Misiri na andū a Israeli. **8** Anene aya aku othe magooka kūrī nīi, manyinamīrīre makiugaga atīrī, ‘Thīī, we mwene o na andū arīa makūrūmīrīre!’ Thuutha ūcio nīngathīi.” Hīndī īyo Musa, acinītwo nī marakara, akīeherera Firaūni. **9** Jehova nīeerīte Musa atīrī, “Firaūni nīakarega gūkūigua, nīgeetha morirū makwa gūkū būrūri wa Misiri mongerereke.” **10** Musa na Harūni nīmaringire morirū maya mothe mbere ya Firaūni, no Jehova akīūmia

ngoro ya Firaūni, na ndaigana kūrekereria andū a Isiraeli moime būrūri-inī wake.

12 Jehova akīra Musa na Harūni marī kūu būrūri wa Misiri atīrī, **2** “Mweri ūyū nīguo ūgūtuīka mweri wa mbere harī inyuī, ūtuīke mweri wa mbere wa mwaka wanyu. **3** Irai andū othe a Isiraeli atī mūthenya wa ikūmi mweri ūyū, o mūndū akanyiitīra andū a nyūmba yake gatūrūme; o nyūmba gatūrūme kamwe. **4** Nyūmba ūngīgakorwo irī nini mūno, ūndū ūtangīniina gatūrūme kamwe-rī, nīmanyiitanīre gatūrūme kamwe na nyūmba ūrīa mahakanīte nayo, marīkītie gwītara mūigana wao meturanīire. Rorai na mūtue wega nī tūtūrūme tūigana tūkabatarania kūringana na mūrīire wa o mūndū. **5** Nyamū iria mūgūthuura no nginya ikorwo irī tūtūrūme twa ūkūrū wa mwaka ūmwe, na itarī na kaūūgū, na mūgaaciruta kuuma harī ng'ondu kana mbūri. **6** Cimenererei nginya mūthenya wa ikūmi na ūna wa mweri, hīndī ūrīa andū othe a Isiraeli magaacithīnja hwaīnī. **7** Hīndī ūyo makooya thakame ūmwe ya tūtūrūme tūu, nao mamīhake hingīro-inī cia igūrū na cia mīena ya mūrango wa nyūmba ūrīa makaarīra tūtūrūme tūu. **8** Ūtukū o ūcio makaarīa nyama icio ihīhītio na mwaki, marīanīrie na nyeni ndūrū na mīgate ūtarī mīkīre ndawa ya kūimbia. **9** Mūtikanarīe nyama irī njīthī kana itherūkītio na maaī, no ihīhīo na mwaki, mūtwe, na magūrū o na nyama cia nda. **10** Mūtikanatigie imwe ciacio ikinyīrie rūciinī; iria ingītigara nginya rūciinī, no nginya mūgaacicina. **11** Ūū nīguo mūkaarīa nyama icio: mūkorwo mwīhotorete mīcibi yanyu njohero, na iraatū cianyu

irī magūrū, na mītirima yanyu irī moko. Mūgaacirīa naihenya; īyo nīyo Bathaka ya Jehova. **12** “O ūtukū ūcio nīngatuīkanīria būrūri wa Misiri, na nīngooraga marigithathi mothe ma andū na ma nyamū, na nīngatuīra ngai cia būrūri wa Misiri ciathe ciira. Niī nī niī Jehova.

13 Thakame īyo īgaatuīka rūrūri rwanyu nyūmba-inī iria mūgaakorwo mūrī, na rīrīa ngoona thakame-rī, no kūmūhītūka ngaamūhītūka. Gūtirī mūthiro ūkamūhutia hīndī irīa ngaahūūra būrūri wa Misiri. **14** “Mūthenya ūcio nīmūrīūririkanaga; ūkūngūyagīrei harī njiarwa iria igooka ūrī wa gīathī kīa Jehova, ūrī ūndū wathanītwo wa gūtūūra. **15** Ihinda rīa mīthenya mūgwanja, mūkaarīīaga mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia. Mūthenya wa mbere mūkeeheria ndawa ya kūimbia kuuma nyūmba cianyu, nīgūkorwo mūndū o wothe ūngīrīa kīndū kīrī ndawa ya kūimbia kuuma mūthenya wa mbere nginya wa mūgwanja-rī, nīakaingatwo eherio harī andū a Israeli.

16 Gīai na kīungano gītheru mūthenya wa mbere, na mūgīē na kīngī mūthenya wa mūgwanja. Mūtikanarute wīra o na ūrīkū mīthenya īyo, tiga o wa kūhaarīīria irio cia kūrīō nī mūndū wothe, ūguo noguo mūngīīka. **17** “Kūngūīrai Gīathī kīa Mīgate ītarī Ndawa ya Kūimbia, tondū nī mūthenya ūyū kūmbē ndamūrutire mūrī ikundi kuuma būrūri wa Misiri. Kūngūīrai mūthenya ūyū ūrī ūndū wathanītwo wa gūtūūra nginya njiarwa iria igooka.

18 Mweri wa mbere mūrīīīaga mīgate ītarī na ndawa ya kūimbia, kwambīīīria hwaī-inī wa mūthenya wa ikūmi na īna, nginya hwaī-inī wa mūthenya wa mīrongo irī na ūmwe. **19** Handū ha matukū mūgwanja, gūtikoneke

ndawa ya kūimbia mīgate nyūmba-inī cianyu. Na rīrī, mūndū o wothe ūngīrīa kīndū kīrī na ndawa ya kūimbia nīakaingatwo athengio mūingī-inī wa Israeli, arī mūgeni, kana aciarītwo arī Mūisraeli. **20** Mūtikanarīe kīndū gūkīrītwo ndawa ya kūimbia. Kūrīa guothe mūgaatūra, mūkaarīaga mīgate ītarī ndawa ya kūimbia.” **21** Nake Musa agīta athuuri a Israeli othe, akīmeera atīrī, “Thīi o narua mūgathuure nyamū nī ūndū wa nyūmba cianyu na mūthīnje gatūrūme ka Bathaka. **22** Oyai kīohe kīa mahuti ma mūthobi, mūgītobokie karaī-inī karī na thakame, mūcooke mūmīhake hingīro ya igūrū ya mūrango, o na mīena yeerī ya hingīro cia mūrango. Gūtikagē mūndū o na ūmwe wanyu ūkuuma nja ya nyūmba yake nginya rūciinī. **23** Hīndī ūrīa Jehova arītuīkania būrūri nīguo orage andū a Misiri-rī, nīarīona thakame īyo ūrī igūrū na mīena ya hingīro cia mīrango, nake ahītūke mūromo wa nyūmba īyo, na nīkagiria mūniinani atoonye nyūmba cianyu amūūrage. **24** “Athīkīrai ūrutani ūyū taarī watho wa gūtūūra wathīkagīrwo nī inyuī na njiaro cianyu. **25** Rīrīa mūgaatoonya būrūri ūrīa Jehova akaamūhe ta ūrīa eranīre-rī, mūkaamenyagīrīra gīathī gīkī. **26** Na rīrīa ciana cianyu ikamūūria atīrī, ‘Gīathī gīkī kiugīte atīa harī inyuī?’ **27** Mūgaaciīra atīrī, ‘Nī igongona rīa Bathaka rīa kūrūtīra Jehova, ūrīa waagararire nyūmba cia andū a Israeli kūu būrūri wa Misiri, na akīhonokia andū a nyūmba ciitū hīndī ūrīa ooragire andū a Misiri.’” Nao andū makīinamīrīria mothiū mao, makīhooya. **28** Andū a Israeli magīgīka o ūrīa Jehova aathire Musa na Harūni. **29** O ūtukū gatagatī Jehova akīrūraga marigithathi mothe kūu

būrūri wa Misiri, kwambīrīria irighthathi rīa Firaūni, ūrīa waikaragīra gītī kīa ūnene, nginya irighthathi rīa mūndū muohe ūrīa warī njeera na marighthathi ma mahiū mothe.

30 Firaūni na anene ake othe o na andū a Misiri othe, magīukīra kūrī o ūtukū, nakuo gūkīgīa kīrīro kīnene kūu būrūri wa Misiri, nīgūkorwo gūtiarī nyūmba ītaarī na mūndū wakuīte. **31** O ūtukū ūcio, Firaūni agīita Musa na Harūni, akīmeera atīrī, “Ūkīrai! Ehererai andū akwa, inyuī o na andū a Isiraeli othe! Thiīī mūgatungatīre Jehova o ta ūrīa mūūrītie. **32** Oyai ndūūru ciānyu cia mbūri na cia ng’ombe o ta ūrīa mūroigīte na mūthīī. Na mūndathime o na niī.” **33** Nao andū a Misiri makīhīka andū acio moime būrūri ūcio na ihenya, nīgūkorwo moigire atīrī, “Kwaga ūguo, tūgūkua ithuothē!” **34** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli makīoya kīmere kīao gītanekīrwo ndawa ya kūimbia, na magīgīkuua na ciande, nayo mīharatī yoohereirwo ngouinī. **35** Nao andū a Isiraeli magīka o ta ūrīa meerītwo nī Musa na makīhooya andū a Misiri mamahe indo cia betha na cia thahabu, o na nguo. **36** Jehova agītūma andū acio metīkīrīke nī andū a Misiri nao makīmahe kīrīa gīothe meetirie; nī ūndū ūcio magītaha indo cia andū a Misiri. **37** Andū a Isiraeli makīambīrīria rūgendo kuuma Ramesese magīthīī Sukothu. Arūme arīa metwaraga na magūrū maarī ta 600,000 hategūtarwo atumia na ciana.

38 Na andū angī aingī nīmathiire na makīambatania nao, hamwe na ndūūru nene cia mahiū ma mbūri na ng’ombe. **39** Kīmere kīrīa maarutīte būrūri wa Misiri nīkīo maatūmīrire gūthondeka mīgate ītarī ndawa ya kūimbia. Kīmere kīu gītiarī na ndawa ya kūimbia tondū

níkúingatwo maingatirwo büruri wa Misiri, na matiigana kúgña na ihinda ría kúhaaríria irio ciao. **40** Ihinda ríriá andū a Israeli maatúúrire büruri wa Misiri ní míaka 430. **41** Haríá míaka íyo 430 yathiríire-rí, müthenya o ro úcio, níguo ikundi ciothe cia andū a Jehova cioimire büruri wa Misiri. **42** Tondū ütukü úcio níguo Jehova aikarire eiguíté níguo amarute büruri wa Misiri-rí, na ütukü ûyú nao andū a Israeli othe nímaríkaraga meiguíté níguo matíage Jehova njiarwa-iní ciothe iria igooka. **43** Jehova akíira Musa na Harúni atíri, “Maya nímo mawatho ma Bathaka: “Gütirí mügeni üngíriá Bathaka íyo. **44** Ngombo o yothe ügüríte no íríe Bathaka íyo thuutha wa kúmríuthia, **45** no mûrarírí kana mûruti wíra wa mûcaara ndakanamíríe. **46** “No nginya írííagírwo thíiní wa nyúmba o ímwe, mütikanoimie nyama o na írikü nja ya nyúmba. Mütikanoine ihíndí o na rímwé ríayo. **47** Müingí wothe wa Israeli no nginya ükúngúíre Bathaka. **48** “Mügeni ütúüríte thíiní wanyu na níekwenda gükúngúíra Bathaka ya Jehova, no nginya aruithie arúme othe a nyúmba yake; thuutha úcio nírío angíkúngúíra Bathaka ta mûndú üciaríirwo büruri-iní. Gütirí mûndú mûrûme ütarí mûruu üngíriá Bathaka. **49** Watho o úcio noguo ügwatha aríá maciarítwo marí a büruri, o na ageni aríá matúúranagia na inyuí.” **50** Andū a Israeli othe magíika o üriá Jehova aathíte Musa na Harúni. **51** Na müthenya o ro úcio, Jehova akíruta andū a Israeli kuuma büruri wa Misiri na ikundi ciao.

13 Nake Jehova akíira Musa atíri, **2** “Nyamûríra marigithathi mothe ma twana twa tûhíí. Maciaro ma

mbere ma nda o yothe gatagatī-inī ka andū a Isiraeli nī makwa, marī ma mündū kana ma nyamū.” **3** Nake Musa akīra andū atīrī, “Ririkanagai mūthenya ūyū, mūthenya ūrīa mwoimire būrūri wa Misiri, mūkiuma būrūri wa ūkombo, tondū Jehova nīamūrutire kuo na guoko kwa hinya. Mūtikarīage kīndū kīrī na ndawa ya kūimbia. **4** Ümūthī, mweri-inī ūyū wa Abibu, nīguo mūroimagara mūthīi. **5** Rīrīa Jehova akaamūkinyia būrūri wa Akaanani, na Ahiti, na Aamori, na Ahivi, na Ajebusi būrūri ūrīa eehītire mbere ya maithe manyu ma tene atī nīakamūhe būrūri ūrī būthi wa iria na ūūkī-rī, mūkaamenyagīrīra gīathī gīkī mweri-inī ūyū: **6** Ihinda rīa mīthenya mūgwanja mūkaarīiaga mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia na mūthenya wa mūgwanja mūthondeke iruga inene nī ūndū wa Jehova. **7** Rītagai mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia ihinda rīa mīthenya ūyo mūgwanja; gūtikoneke kīndū kīrī na ndawa ya kūimbia gatagatī kanyu, kana ndawa ya kūimbia yoneke handū o hothe mīhaka-inī yanyu. **8** Mūthenya ūcio o mūndū ere mūriū atīrī, ‘Ndīreka ūū tondū wa ūrīa Jehova aanjīkīire rīrīa ndoimire būrūri wa Misiri.’ **9** Kūmenyerera mūthenya ūyū nīkuo kūrītuīkaga ta rūrī guoko-inī gwaku, na kīririkania ūthīi-inī waku, atī watho wa Jehova nīrīikaraga iromō-inī ciaku. Nīgūkorwo Jehova nīakūrutire būrūri wa Misiri na guoko gwake kwa hinya. **10** No nginya mūrūmie watho ūyū mwathane ihinda rīaguo rīakinya, mwaka o mwaka. **11** “Thuutha wa Jehova kūmūkinyia būrūri wa Akaanani na amūhe guo, o ta ūrīa eeranīire na mwīhītwa kūrī inyuī o na maithe manyu ma tene-rī, **12** nīmūkahe Jehova maciaro

ma mbere ma nda ciothe. Marigitathi ma njamba mothe ma ūhiū wanyu nī ma Jehova. **13** Mūgaakūraga irigithathi o rīothe rīa ndigiri na gatūrūme, no mūngīaga kūrīkūura-rī, mūriune ngingo. Kūragai marigitathi mothe manyu ma aanake. **14** “Matukū-inī marīa magooka, rīrīa mūrūguo agaakūria atīrī, ‘Ūū nī kuuga atīa?’ mwīre atīrī, ‘Jehova aatūrutire būrūri wa Misiri, agītūruta būrūri wa ūkombo, na guoko gwake kwa hinya. **15** Rīrīa Firaūni omirie mūtwe akīrega gūtūrekereria-rī, Jehova nīooragire marigitathi ma būrūri wa Misiri mothe, andū o na nyamū. Ūndū ūcio nīguo ūtūmaga ndutīre Jehova igongona rīa njamba ciothe iria ciambaga kuuma nda, na ngakūura mūriū wakwa wothe wa irigithathi. **16** Naguo ūndū ūcio ūrītūkaga ta rūrī guoko-inī gwaku, o na ūtūkage kīonania gūkīrītwo ūthiū-inī waku, atī Jehova nīatūrutire būrūri wa Misiri na guoko gwake kwa hinya.” **17** Rīrīa Firaūni aarekereirie andū a Isiraeli mathī-rī, Ngai ndamatongoreirie njīra-inī ya kūhītūkīra būrūri wa Afilisti, o na gūtuīka īyo nīyo yarī njīra īrīa nguhī. Nīgūkorwo Ngai oigire atīrī, “Mangīcemania na mbaara-rī, maahota kwīricūkwo, macooke būrūri wa Misiri.” **18** Nī ūndū ūcio Ngai agītongoria andū acio mathiūrūrūkīire njīra ya werū-inī merekeire Iria Itune. Andū a Isiraeli maambatire makiuma būrūri wa Misiri meeohete indo cia mbaara. **19** Musa nīakuuiire mahīndī ma Jusufu, nī ūndū Jusufu nīehītīthītie ariū a Isiraeli na mwīhītwa. Oigīte atīrī, “Ti-itherū Ngai nīakamūteithia, na inyuī hīndī īyo no nginya mūgaakuua mahīndī makwa kuuma kūndū gūkū.” **20** Thuutha wa kuuma Sukothu maambire

kambī ciao Ethamu ndeere-inī cia werū. **21** Mūthenya, Jehova aathiaga mbere yao arī gītugī-inī gīa itu gīa kūmoonereria njīra, na ūtukū-rī, aathiaga mbere yao arī gītugī-inī kīa mwaki amamūrīkīire njīra, nīgeetha mahote gūthīi mūthenya o na ūtukū. **22** Gītugī gīa itu mūthenya kana gītugī kīa mwaki ūtukū, gūtirī kīeheraga handū hakīo mbere ya andū acio.

14 Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **2** “Ira andū a Israeli macooke na thuutha, na mambe hema gūkuhī na Pi-Hahirothu, gatagatī ka Migidoli na iria. Nīmambe hema hūgūrūrū-inī cia iria, kūng’ethanīra na Baali-Zefoni. **3** Firaūni nīageciiria atīrī, ‘andū a Israeli marī na kīrigjicano no kūrūrūra marorūura būrūri-inī, mahingīrīrio nī werū.’ **4** Na nīngomia ngoro ya Firaūni, nake nīakamaingatithia. No nīi mwene nīngegīra na riiri nī ūndū wa Firaūni na mbūtū yake yothe ya ita, nao andū a Misiri nīmakamenya atī nīi nīi Jehova.” Nī ūndū ūcio andū a Israeli magīka o ūguo merītwo. **5** Rīrīa mūthamaki wa būrūri wa Misiri eerirwo atī andū acio nīmorīte-rī, Firaūni na anene ake makīricūkwo ūhoro ūcio, magīkiuga atīrī, “Hi! Tweka atīa? Twarekereria andū a Israeli mathīi na ithuī tuorīrwo nī ūtungata wao?” **6** Nī ūndū ūcio akiuga ngaari yake ya ita ihaarīrio, na agīthīi na mbūtū yake ya ita. **7** Agīthīi na ngaari cia ita 600 iria njega mūno, o hamwe na ngaari cia ita iria ingī ciathe cia būrūri wa Misiri, ciathe irūgamīrīirwo nī anene. **8** Jehova akīumia ngoro ya Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri, na nī ūndū ūcio akīrūmīrīra andū a Israeli na ihenya arīa moimagarīte makinyūkītie na ūcamba. **9** Andū a Misiri,

hamwe na mbarathi ciothe cia Firaūni na ngaari cia ita, na andū arāa mathiiaga mahaicīte mbarathi, na thigari, makīrūmīrīra andū a Isiraeli na ihenya makīmakinyīra harīa maambīte hema rūteere-inī rwa iria, hakuhī na Pi-Hahirothu kūng'ethera Baali-Zefoni. **10** Firaūni akuhīrīria-rī, andū a Isiraeli makīhūgūra, makīona andū a Misiri mamoimīte thuutha makīmaka mūno, magīkaīra Jehova. **11** Makīra Musa atīrī, “Nī mbīrīra gūtaarī būrūri wa Misiri, nīguo ūtūrehe tūkuire gūkū werū-inī? Nī atīa ū ūtwīkīte ūgatūrūta būrūri wa Misiri? **12** Githī tūtiakwīrire tūrī o būrūri wa Misiri atī ūtigane na ithūi, ūreke tūtungatīre andū a būrūri wa Misiri? Kūngīarī wega tūtungatīre andū a Misiri kūrī gūkuīra werū-inī!” **13** Musa agīcookeria andū acio atīrī, “Tigai gwītigīra. Mwīhaandei wega, na nīmūkuona ūhonokio ūrīa Jehova ekūmūrehere ūmūthī. Andū a Misiri aya mūrona ūmūthī, mūtikamona rīngī. **14** Jehova nīekūmūrūrīra, mūbatie o gūikara mūhooreire.” **15** Ningī Jehova akiīra Musa atīrī, “Ūrangaīra nīkī? ūra andū a Isiraeli mathīi na mbere. **16** Oya rūthanju rwaku, na ūtambūrūkie guoko igūrū wa iria ūgayanie maaī nīgeetha andū a Isiraeli matuīkanīrie iria-inī, mathiīrīre thī nyūmū. **17** Nīngūūmia ngoro cia andū a Misiri nīgeetha o nao mamarūmīrīre. Na nīngēgīra riiri nī ūndū wa Firaūni na mbūtū yake ya ita, o na nī ūndū wa ngaari ciake cia ita, o na andū ake arāa mathiiaga mahaicīte mbarathi. **18** Nao andū a Misiri nīmakamenya atī nī nī nī Jehova hīndī ūyo ngegīra riiri nī ūndū wa Firaūni, na ngaari ciake cia ita na andū ake arāa mathiiaga mahaicīte mbarathi.” **19** Hīndī ūyo mūraika wa Ngai ūrīa wathiiaga atongoretie

mbütū ya thigari cia Isiraeli, akfehera agīcooka thuutha wao. Gītugī gīa itu nakīo gīkiuma hau mbere, gīkīrūgama thuutha wao, **20** gīkīgīa gatagatī ga thigari cia Misiri na cia Isiraeli. Útukū wothe itu rīu rīgīkīra nduma mwena ūmwe, na ūtheri mwena ūrīa ūngī; nī ūndū ūcio gūtirī andū makuhīrīirie arīa angī ūtukū wothe. **21** Ningī Musa agītambūrkia guoko igūrū wa iria, na ūtukū wothe Jehova agītindīka iria na thuutha na ūndū wa rūhuho rwa kuuma mwena wa irathīro, na agītūma hau hatuīke thī nyūmū. Maaī macio makīgayūkana, **22** nao andū a Isiraeli makīringa iria mahītūkīire thī nyūmū, maaī marūgamīte mwena wao wa ūrīo na wa ūmotho. **23** Nao andū a Misiri makīmarūmīrīra na ihenya, nacio mbarathi ciothe cia Firaūni na ngaari cia ita, na andū arīa mathiiaga mahaicīte mbarathi makīmarūmīrīra nginya iria-inī. **24** Rūciinī ruoro rūgītema-rī, Jehova agīcūthīrīria mbütū ya ita ya andū a Misiri arī gītugī-inī kīa mwaki na gīa itu, nake akīmīrigiica. **25** Agītūma magūrū ma ngaari ciao cia ita macomoke nīgeetha makorwo na thīna wa gūcitwarithia. Nao andū a Misiri makiuga atīrī, “Nītūūrei twehere harī andū aya a Isiraeli! Jehova nīwe ūramarūrīra kūrī andū a Misiri.” **26** Ningī Jehova akīrīra Musa atīrī, “Tambūrkia guoko igūrū wa iria nīgeetha maaī macooke mahubanīrie andū a Misiri na ngaari ciao cia ita, na andū arīa mathiiaga mahaicīte mbarathi.” **27** Musa agītambūrkia guoko gwake igūrū wa iria, na gūgīkīa-rī, iria rīgīcooka gūtherera o ta mbere. Nao andū a Misiri makīgeria kūrūrīra, no Jehova akīmahubanīria iria-inī thīinī. **28** Maaī magīcookana, magīthika ngaari

cia ita na andū arĩa mathiiaga mahaicite mbarathi; nõo mbütü yothe ya Firaũni ūrĩa yarũmĩrĩire andū a Israeli iria-inĩ. Gütirĩ o na ūmwe wao wahonokire. **29** No andū a Israeli maaringire iria magereire njĩra nyumü, rũthingo rwa maaĩ rürugamite mwena wao wa ūrĩo na wa ūmotho. **30** Mûthenya ūcio Jehova akihonokia Israeli kuuma moko-inĩ ma andū a Misiri, nao andū a Israeli makĩionera ciimba cia andū a Misiri kuu hûgûrûrû-inĩ cia iria. **31** Na ūrĩa andū a Israeli moonire hinya münene ūrĩa Jehova onirie andū a Misiri-rĩ, andū acio magitigira Jehova na makimwihoka o na makihoka Musa ndungata yake.

15 Hîndî ūyo Musa na andū a Israeli makîinira Jehova rwimbo rûrû: “Nîngûinira Jehova, nîgûkorwo nîwe ūtûugirîtio mûno. Mbarathi amîkîtie iria-inĩ hamwe na mümîhaici. **2** Jehova nîwe hinya wakwa na rwimbo rwakwa; nîwe ūtuikite ūhonokio wakwa. Nîwe Ngai wakwa na nîndîmûgoocaga, Nîwe Ngai wa baba na nîndîmûtûugagiria. **3** Jehova nî njamba ya ita; Jehova nîrîo rîitwa rîake. **4** Ngaari cia ita cia Firaũni na mbütü yake aamîkirie iria-inĩ. Anene arĩa ega mûno a Firaũni moorîre maaĩ-inĩ ma Iria Itune. **5** Maaĩ marĩa mariku nîmamathikite; Nao magakîrikira kûrîa kûriku ta ihiga. **6** “Wee Jehova, guoko gwaku kwa ūrîo kwarî gwa kûgegania, gûkagîa hinya. Wee Jehova, guoko gwaku kwa ūrîo nî gwathuthangire thû. **7** Nî ūndû wa ūnene waku wa magegania, nîwakurumanirie arĩa magûukirîire. Nîwaitûrûrire marakara maku mahiû; makîmacina taarî mahuti. **8** Na ūndû wa mûrurumo wa mîhûmû ya maniûrû maku-rî, maaĩ nîmeiganîrîire

hība. Makūmbī ma maaī makīrūgama ta rūthingo; maaī ma kūrīa kūriku makīnyiitana gatagatī ka iria. **9** “Thū nayo yetīte, īkoiga atīrī, ‘Nīngamarūmīrīra na ihenya, ndīmakinyīre. Ngagayania indo iria matahīte, ndīhūnīrīrie nacio. Nīngūcomora rūhiū rwakwa rwa njora, nakuo guoko gwakwa kūmaniine.’ **10** No wahuhire rūhuho rūkīhurutana, narīo iria rīkīmathika, makīrika ta kīgera maaī-inī maingī. **11** “Wee Jehova-rī, nūū ūhaana tawe harī ngai ciothe? Nūū ūhaana tawe, wee ūrī ūtheru wa magegania, wee wītigīrītwo nī ūndū wa riiri waku, wee wīkaga maūndū ma magegania? **12** Watambūrūkirie guoko gwaku kwa ūrīo, nayo thī īkīmameria. **13** “Nī ūndū wa wendo waku ūtathiraga, nīūgūtongoria andū arīa ūkūrīte. Nīūkamatongoria na ūndū wa hinya waku, ūmatware nginya gīikaro gīaku gītheru. **14** Ndūrīrī ikaigua, nacio ciinaine; ruo rūnyiite andū a Filistia. **15** Aathani a Edomu nīmakamaka mūno, na atongoria a Moabi manyiitwo nī kūinaina, andū a Kaanani makaiyūrwo nī maaī nda; **16** guoya na kīmako nīikamakinyīrīra. Na ūndū wa hinya wa guoko gwaku-rī, makahaana ta ihiga matekwīnyagunyia, nginya andū aku, Wee Jehova, maringe, nginya andū arīa wegūrīire maringe. **17** Ūkaamarehe thīnī na ūmahaande kīrīma-inī kīa igai rīaku, o handū harīa, Wee Jehova, wombire hatuīke gīikaro gīaku, handū-harīa-haamūre, harīa Wee Jehova, wahaandire na moko maku. **18** Jehova agaathamaka tene na tene.” **19** Hīndī ūrīa mbarathi cia Firaūni, na ngaari cia ita, na andū arīa maathiiaga mahaicīte mbarathi maatoonyire iria-inī-rī, Jehova agīcookania maaī ma iria,

makīmathika. No rīrī, andū a Isiraeli maatuīkanirie iria-inī mathiīrīire thī nyūmū. **20** Hīndī īyo Miriamu ūrīa mūnabii mūndū-wa-nja, mwarī wa nyina na Harūni, akīoya kīhembe gīa kūnio, nao atumia othe makīmuuma thuutha marī na ihembe ciao makīinaga. **21** Miriamu akīmainīra atīrī: “Inīrai Jehova, nīgūkorwo nīwe ūtūgīrītio mūno. Mbarathi amīkītie iria-inī, hamwe na mūmīhaici.” **22** Ningī Musa agītongoria Isiraeli kuuma Iria Itune magīthīī Werū wa Shuri. Magīthīī rūgendo rwa mīthenya ītatū werū-inī na matekuona maaī. **23** Rīrīa maakinyire Mara, matingīahotire kūnyua maaī makuo tondū maarī marūrū. (Nīkīo handū hau hetagwo Mara.) **24** Nī ūndū ūcio andū magītetia Musa, makiuga atīrī, “Tūkūnyua kī?” **25** Nake Musa agīkaīra Jehova, nake Jehova akīmuonia kamūtī. Agīgaikia maaī-inī, namo makīgīa mūcamo mwega. O hau Jehova agīathana, akīmathondekera watho na uuge wa kūrūmagīrīwo, na akīmagereria ho. **26** Akiuga atīrī, “Mūngīthikīrīria mūgambo wa Jehova Ngai wanyu wega, na mwīke maūndū marīa magīrīire maitho-inī make, mūngīrūmbūiya maathani make na mūmenyerere wathani wake wothe-rī, ndikamūrehera mūrimū o na ūmwe wa īrīa ndareheire andū a Misiri, nīgūkorwo nī nī Jehova, ūrīa ūmūhonagia.” **27** Ningī magīkinya Elimu, harīa haarī ithima ikūmi na igīrī, na mītende mīrongo mūgwanja, nao makīamba hema hau hakuhī na maaī.

16 Mūngī wothe wa Isiraeli nīwoimagararire ūkiuma Elimu ūgīkinya Werū wa Sini, ūrīa ūrī gatagatī ka Elimu na kīrīma gīa Sinai, mūthenya wa ikūmi na ītano wa mweri wa keerī thuutha wao kuuma būrūri wa Misiri.

2 Kūu werū-inī, mūingī ūcio wothe nīwatetirie Musa na Harūni. **3** Andū a Isiraeli makīmeera atīrī, “Naarī korwo Jehova aatūūragīire bürūri wa Misiri na guoko gwake! Kūu twaikaraga tūthiūrfürükīrie nyūngū cia nyama, na tūkarīaga o kīrīa gīothe twendaga, no inyuī mūtūrehete gūkū werū-inī nīguo mūrage kīungano gīkī gīothe na ng’aragu.” **4** Hīndī īyo Jehova akīra Musa atīrī, “Ngūmuurīria mīgate kuuma igūrū ta mbura. Andū mariumaga nja o mūthenya makongania mīgate ya kūmaigana o mūthenya ūcio. Ngūmageria na njīra īyo nyone kana nīmekūrūmīrīra ūrutani wakwa. **5** Mūthenya wa gatandatū-rī, mariharagīria kīrīa mainūkia, nakīo gīkoragwo kīrī maita meerī ma kīrīa monganagia mīthenya īrīa īngī.” **6** Nī ūndū ūcio Musa na Harūni makīra andū othe a Isiraeli atīrī, “Hwaī-inī-rī, nīmūrīmenya atī nī Jehova wamūrutire bürūri wa Misiri, **7** na rūciinī nīmūkona riiri wa Jehova, tondū nīaiguīte ūrīa mūmūtetetie. Ithuī tūkīrī a, atī nīguo mūtūtetie?” **8** O na ningī Musa akīmeera atīrī, “Nīmūkamenya atī ūcio nī Jehova, rīrīa akaamūhe nyama mūrīe hwaī-inī na amūhe mīgate īrīa yothe mūkwenda rūciinī, tondū nīaiguīte ūrīa mūmūtetetie. Ithuī tūkīrī a? Ti ithuī mūratetia, no nī Jehova mūratetia.” **9** Ningī Musa akīra Harūni atīrī, “Īra mūingī wothe wa Isiraeli atīrī, ‘Ūkai mbere ya Jehova, nīgūkorwo nīaiguīte gūteta kwanyu.’” **10** Hīndī īrīa Harūni aaragīria mūingī wothe wa Isiraeli-rī, makīrora na mwena wa werū-inī, na kūu makīona riiri wa Jehova ūrī itu-inī. **11** Jehova akīra Musa atīrī, **12** “Nīnjiguīte gūteta kwa andū a Isiraeli. Meere atīrī, ‘Hwaī-inī mūrīrīaga nyama na rūciinī

mūkarīa mīgate mūkahūuna. Hīndī īyo nīmūkamenya atī niī, nī niī Jehova Ngai wanyu.” **13** Hwaī-inī ūcio gūgīuka tūnyoni tūrīa twītagwo tūmakia-arūme tūkīiyūra kambī ciao. Naguo rūciinī kwarī ime rīathiūrūkīirie kambī ciao. **14** Ime rīaitīka-rī, gūkīoneka tūthendū twa gīhiūrūrī tūhaana maaī magandie nī mbaa, tūgwīte thī kūu werū-inī. **15** Rīrīa andū a Isiraeli maatuonire, makīūrania atīrī, “Gīkī nī kī?” nīgūkorwo matiamenyaga nī kī. Musa akīmeera atīrī, “Nī mīgate īrīa Jehova amūheete mūrīe. **16** Jehova aathanīte ūū: ‘O mūndū nīonganie o īrīa īkūmūigana. Oyagai o kībabā kīmwe kīa omeri kīa o mūndū wothe ūrī hema-inī cianyu.’” **17** Andū a Isiraeli magīka o ta ūrīa meerirwo; amwe makīūngania mīingī, na amwe makīūngania mīnini. **18** Na rīrīa yathimirwo na kībabā kīa omeri, gūkīoneka atī ūrīa wonganītie mīngī-rī, ndaarī na mīingī makīria; nake ūrīa wonganirie mīnini, ndaarī na mīnini makīria. O mūndū oonganītie mūigana wa ūrīa aabataire. **19** Ningī Musa akīmeera atīrī, “Gūtikagīe mūndū ūkūiga kīndū o na kīnini kīayo nginya rūciinī.” **20** No rīrī, amwe matiigana kūrūmbūiya ūrīa Musa oigire; makīīigīra īmwe yayo nginya rūciinī, nayo īgīkorwo īiyūrīte igunyū na īkambīrīria kūnunga. Nī ūndū ūcio Musa akīrakario nīo. **21** O rūciinī mūndū o mūndū nīoyaga īrīa abatairio nīyo, narīo riūa rīahiūha īgatweka. **22** Mūthenya wa gatandatū-rī, nīmoonganagia maita meerī; ibaba igīrī cia omeri harī o mūndū. Nao atongoria a mūingī magīūka makīīra Musa ūhoro ūcio. **23** Nake Musa akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Jehova aathanīte, ‘Rūciū nī mūthenya wa kūhurūka, Thabatū Theru ya

Jehova. Nī ūndū ūcio rugai ūrīa yothe mūkwenda kūruga, na mūcamūkie kīrīa gīothe mūkwenda gūcamūkia. Kīrīa gīgūtigara-rī, mūkīge nginya rūciinī.” **24** Nī ūndū ūcio makīiga imwe nginya rūciinī, o ta ūrīa maathītwo nī Musa, nacio itiigana kūnunga, kana kūgīa na igunyū. **25** Musa akīmeera atīrī, “Cirīei ūmūthī, tondū ūmūthī nī mūthenya wa Thabatū ya Jehova. Ūmūthī mūtigūciona igwīte thī. **26** Mīthenya ītandatū nīguo mūrīciūnganagia, no mūthenya wa mūgwanja-rī, ūcio wa Thabatū, gūtirīkoragwo kūrī kīndū o na kī.” **27** No rīrī, andū amwe makiumagara mūthenya ūcio wa mūgwanja, magīthī gūciūngania, nao matiigana kuona kīndū. **28** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Nī nginya hīndī ūrīkū mūgūtūura mūregete kūmenyerera maathani makwa na kūigua ūrutani wakwa? **29** Menyai atīrī Jehova nīamūheete Thabatū; na nīkīo amūheaga mīgate ya mīthenya ūrī mūthenya ūcio wa gatandatū. Mūndū o wothe nīaikarage harīa arī mūthenya ūcio wa mūgwanja; gūtikanagē mūndū ūkumagara.” **30** Nī ūndū ūcio andū makīhurūka mūthenya wa mūgwanja. **31** Andū a Israeli magīta mīgate ūyo mana. Maarī merū ta mbegū cia korianda, na maacamaga ta tūmīgate tūthondeketwo na ūukī. **32** Musa akiuga atīrī, “Jehova aathanīte atīrī; ‘Oyai kībabā kīa omeri ūmwe ya mana na mūkīige nī ūndū wa njiarwa iria igooka thuutha, nīgeetha makoona mīgate ūrīa ndaamūheire mūrīe mūrī werū-inī, ūrīa ndamūrutire būrūri wa Misiri.’” **33** Nī ūndū ūcio Musa akiira Harūni atīrī, “Oya ndigithū na wīkīre omeri ūmwe ya mana thīnī wayo. Ningī ūcooke ūmīige mbere ya Jehova ūigīrwo njiarwa iria igooka thuutha.” **34** O ta ūrīa Jehova aathire

Musa-rī, Harūni akīiga mana mbere ya ithandūkū rīa Ūira, nīguo matūure ho. **35** Andū a Isiraeli maarīire mana mīaka mīrongo īna nginya magīkinya būrūri ūrīa watūūragwo nī andū; maarīire mana nginya rīrīa maakinyire mūhaka-inī wa Kaanani. **36** (Omeri īmwe īigana ta gīcunjī gīa ikūmi kīa eba īmwe.)

17 Mūingī wothe wa Isiraeli ūkiumagara kuuma Werū wa Sini, ūkoimaga handū hamwe ūgathiī harīa hangī o ta ūrīa Jehova aathanaga. Makīamba hema ciao Refidimu, no gūtiarī maaī ma kūnyuuo nī andū acio. **2** Nī ūndū ūcio andū acio makīnegenia Musa, makīmwīra atīrī, “Tūhe maaī ma kūnyua.” Nake Musa akīmacookeria atīrī, “Mūranegenia nīkī? Nī kīi gīgūtūma mūgerie Jehova?” **3** No andū nīmanyootire marī kūu, nao magītetia Musa makīmūuria atīrī, “Watūrutire būrūri wa Misiri nīkī, tūuke ūtūūrage na nyoota ithuī na ciana ciitū na ūhiū witū?” **4** Nake Musa agīkaīra Jehova akīmūuria atīrī, “Ngwīka atīa na andū aya? Marī hakuhī kūhūūra na mahiga nyuguto.” **5** Jehova agīcookeria Musa, akīmwīra atīrī, “Thīi mbere ya andū aya. Thīi na athuuri amwe a Isiraeli na ūkuue rūthanju rūrīa wagūthire Nili naruo. **6** Niī ngūrūgama hau mbere yaku, o hau hakuhī na rwaro rwa ihiga kūu Horebu. Gūtha ihiga, na maaī nīmekuuma thīinī warīo nīguo andū manyue.” Nī ūndū ūcio Musa agīka ūguo athuuri a Isiraeli makīonaga. **7** Nake agīta handū hau Masa na Meriba, tondū nīho andū a Isiraeli maanegenirie na makīgeria Jehova, makīūragia atīrī, “Iī Jehova arī hamwe na ithuī kana aca?” **8** Andū a Amaleki nīmookire makīhīthūkīra andū a Isiraeli kūu

Refidimu. **9** Musa akīra Joshua atīrī, “Thuura andū amwe aitū mumagare mūkahūrane na andū a Amaleki. Rūciū ngaarūgama kīrima igūrū nyiitite rūthanju rwa Ngai na guoko.” **10** Nī ūndū ūcio Joshua akīhūrana na andū a Amaleki o ta ūrīa Musa aathanīte; nake Musa, na Harūni na Huri makīhaica kīrima-inī. **11** Rīrīa rīothe Musa akoragwo oete moko make na igūrū-rī, andū a Isiraeli makahootana, no rīrīa agūithia moko make, andū a Amaleki makahootana. **12** Rīrīa Musa aanogire moko-rī, makīoya ihiga makīiga thī akīrūkarīra. Harūni na Huri magīknyiitīra moko make, o ūmwe akanyiitīra guoko kūmwe, na ūcio ūngī kūu kūngī. Nī ūndū ūcio moko ma Musa magīkara mambarairio nginya riūa rīgīthūa. **13** Nī ūndū ūcio Joshua akīhoota mbūtū cia andū a Amaleki na rūhiū rwa njora. **14** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Andīka ūndū ūyū ibuku-inī rīa gīkūnjo ūrī ūndū wa gūtūura ūririkanagwo na ūreke Joshua aūigue, tondū nīngeheria rītwa rīa Amaleki biū nao matigacooka kūririkanwo gūkū thī.” **15** Musa agīaka kīgongona na agīgīta atīrī “Jehova Nīwe Bendera yakwa.” **16** Akiuga atīrī, “Nīgūkorwo moko nīmambarairio na igūrū kwerekera gītī-inī kīa ūnene kīa Jehova. Jehova arīhūranaga na andū a Amaleki kuuma njiarwa na njiarwa.”

18 Na rīrī, Jethero, ūrīa warī mūthīnjīri ngai wa Midiani na mūthoni-we wa Musa, akīigua maūndū mothe marīa Ngai eekīire Musa na andū ake a Isiraeli, na ūrīa Jehova aarutire andū a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri. **2** Thuutha wa Musa gūcopia mūtumia wake Zipora, mūthoni-we Jethero nīamwamūkīrire, **3** hamwe na ariū ake eerī. Mūriū

ūmwe eetagwo Gerishomu, nīgūkorwo Musa oigire atīrī,
“Nīnduīkīte mūgeni būrūri-inī wene”; **4** mūriū ūcio ūngī
eetagwo Eliezeri, nīgūkorwo oigire atīrī, “Ngai wa baba
nīwe warī mūteithia wakwa; nīahonokirie kuuma rūhiū-
inī rwa Firaūni.” **5** Jethero, mūthoni-we wa Musa, hamwe
na mūtumia wa Musa na ariū ake, magīuka kūrī we kūu
werū-inī, kūrīa aambīte hema hakuhī na kīrīma kīa Ngai.
6 Jethero nīamūtūmanīire akoiga atīrī, “Nī, mūthoni-
guo Jethero, nīndirooka kūrī we tūrī na mūtumia waku
na ariū aku eerī.” **7** Nī ūndū ūcio Musa agīkiumagara
agatūnge mūthoni-we, akīinamīrīra, akīmūmumunya.
Makīgeithania, na magīcooka magītoonya hema thīinī. **8**
Musa akīhe mūthoni-we ūhoro wothe wa ūrīa Jehova
eekire Firaūni na andū a Misiri nī ūndū wa andū a Israeli
na, akīmwīra mathīna mothe marīa moonete rūgendo-
inī, na ūrīa Jehova aamahonoketie. **9** Jethero nīakenirio nī
kūigua maūndū macio mothe mega marīa Jehova eekīre
Israeli, nī ūndū wa kūhonokia andū a Israeli kuuma
guoko-inī kwa andū a Misiri. **10** Jethero akiuga atīrī,
“Jehova arogoocwo, ūrīa wamūteithūrire kuuma guoko-
inī kwa andū a Misiri na gwa Firaūni, na agīteithūra
andū kuuma guoko-inī kwa andū a Misiri. **11** Rīu nī
nīmenyete atī Jehova nī mūnene gūkīra ngai iria ingī
ciothe, nīgūkorwo ūguo nīguo eekire arīa maahatīrīrie
Israeli metīīte.” **12** Hīndī ūyo Jethero, mūthoni-we wa
Musa, akīrehe maruta ma njino na magongona mangī
ma kūrutīra Ngai, nake Harūni agīuka marī na athuuri
othe a Israeli nīguo marīanīre irio na mūthoni-we
wa Musa, marī mbere ya Ngai. **13** Mūthenya ūyū ūngī

Musa agiikarira gitii nigo atuithanie andu ciira, nao
andu makirugama mamuthiururukirie kuuma ruciini
nginya o hwa-ini. **14** Riria muthoni-we onire wira uria
wothe Musa aarutagira andu, akimuuria atiri, “Nii wira
urikii uyuu urarutira andu aya? Nii kii gigtuma urute
wira wa gutuithania ciira urii o wiki, nao andu aya
othe matindage marungji maguthiururukirie kuuma
ruciini nginya o hwa-ini?” **15** Musa akimuccokeria,
akimwira atiri, “Tondu andu aya marokaga kurii nii nigo
mamenye wendi wa Ngai. **16** Riria riothe marii na undu
matekuiquanira, urehagwo kurii nii, na nii ngamatuithania
na ngamamenyithia uuge wa Ngai na mawatho make.”
17 Muthoni-we wa Musa akimuccokeria, akimwira atiri,
“Urja ureka ti wega. **18** Wee, na andu aya marooka
kurii we nimukwinozia na minoga. Wira uyuu ni muritii
muno makiria harewe; ndungiihota urii wiki. **19** Riurii, ta
thikiriria ngutaare, na Ngai aroikara nawe. Wee tuika
muitumwo wa Ngai kurii andu aya, na ukamutwaragira
maundu maria matekuiquanira. **20** Marute uuge wa Ngai
na mawatho make, na umoonie njira njega ya muttuirire
na mawira maria magirriire kuruuta. **21** No riri, thuura
andu marii na uhoti kuuma andu-ini aya, andu etigiri
Ngai, na andu eholeku aria mathuire kwamukira ihaki,
na umatue anene a kuruagamagirira ikundi cia ngiri, na
ikundi cia magana, na ikundi cia mirongo itano, na ikundi
cia makumi. **22** Reke matuuke a gutuithania andu aya ciira
mahinda mothe, no makurehagire maciira maria maritii;
maria mahuthu makamatuithanagia arii o. Undu ucio
nugukuhuthiria murgido, tondu nimirgayanaga nawe.

23 Üngïka ūguo na Ngai agwathe, nñürïhotaga gwïtiiria mïnoga, na andü aya othe mariinükaga maiganïire.” **24** Musa nñathikïriie mûthoni-we na agïka ūrïa wothe aamütaarire. **25** Agïthuura andü marï na ühoti kuuma Israeli guothe, akîmatua atongoria a andü acio; akîmatua anene a ikundi cia ngiri, na ikundi cia magana, na ikundi cia mîrongo ïtano, na ikundi cia makûmi. **26** Magïtuïka a gûtuithanagia andü ciira hïndï ciothe. Maciira marïa maritû magatwarïra Musa, no marïa mahûthû magatuithanagia arï o. **27** Musa agïcooka akiugïra mûthoni-we ūhoro, nake Jethero agïcooka bûrûri wake mwene.

19 Mweri wa gatatû thuutha wa andü a Israeli kuuma bûrûri wa Misiri, mûthenya o ūcio-rï, magïkinya Werû wa Sinai. **2** Thuutha wa kuuma Refidimu, magïtoonya werû wa Sinai, nao andü a Israeli makïamba hema ciao kûu werû-inï, magûrû-inï ma kîrima kûu kïa Sinai. **3** Ningï Musa akîambata kîrima-inï harï Ngai, nake Jehova akîmwïta arï kîrima-inï, akîmwïra atïrï, “Üû nîguo ūkwïra nyûmba ya Jakubu, na wîre andü a Israeli: **4** ‘Inyuï ene nîmweyoneire ūrïa Ndeekire bûrûri wa Misiri, o na ūrïa ndahaanire ta ndamûkuuire na mathagu ma nderi, ngîmûrehe harï niï. **5** Na rîrï, mûngïnjathïkïra biû na mûmenyerere kîrîkanïro gîakwa-rï, gatagatï-inï ka ndûrîrï ciothe, inyuï mûgaatuïka andü akwa a goro. O na gûtuïka thî yothe nî yakwa-rï, **6** inyuï mûgaatuïka ūthamaki wakwa wa athînjîri-Ngai na rûrîrï rwamûre.’ Ciugo icio nîcio ūkwïra andü a Israeli.” **7** Nî ündû ūcio Musa agïcooka, na agïta athuuri arïa matongoragia andü,

akīmahe ūhoro wothe ūrīa Jehova aamwathīte ameere.

8 Nao andū acio magītīkanīria hamwe makiuga atīrī, “Nītūgwīka ūrīa wothe Jehova oigīte.” Nī ūndū ūcio Musa agīcookeria Jehova ūhoro ūrīa moigire. **9** Jehova akīra Musa atīrī, “Nīngūuka kūrī inyuī ndī thīnī wa itu itumanu, nīgeetha andū maanjigue ngīaria nawe, nao nī megūtūura makwīhokete.” Musa agīcooka akīra Jehova ūrīa andū moigīte. **10** Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Thīrī kūrī andū ūmatherie ūmūthī na rūciū. Meere mathambie nguo ciao, **11** na makorwo mehaarīirie mūthenya wa gatatū, tondū mūthenya ūcio Jehova nīagaikūrūka igūrū ūrīma gīa Sinai andū othe makīonaga. **12** Íkīra mīhaka īthiūrūrūkīrie kīrīma, na ūmeere ūū, ‘Mwīmenyererei mūtikahaice kīrīma kana mūhutie magūrū-inī ma kīo. Ūrīa wothe ūkaahutia kīrīma ti-itherū nīakooragwo. **13** Ti-itherū nīakahūrīwo na mahiga nyuguto, kana arathwo na mīguī; hatirī guoko gūkaamūhutia. Ndagetikīrio atūure muoyo, arī mūndū kana nyamū.’ No rīrīa coro wa rūhīa rwa ndūrūme ūrīgamba, no rīo marīhaica kīrīma igūrū.” **14** Thuutha wa Musa gūikūrūka oimīte kīrīma-inī agīthīī kūrī andū, akīmatheria, nao magīthambia nguo ciao. **15** Ningī akīmeera atīrī, “Mwīhaarīriei nī ūndū wa mūthenya wa gatatū. Mūtigakome na andū-a-nja.” **16** Rūciinī rwa mūthenya wa gatatū, gūkīgīa ngwa o na henī, na itu itumanu rīgūkara igūrū rīa kīrīma, gūkīiguuo mūgambo mūnene wa coro. Andū othe arīa maarī kambī, makīinaina. **17** Hīndī ūyo Musa agītongoria andū kuuma kambī magacemanie na Ngai, nao makīrūgama magūrū-inī ma kīrīma. **18** Kīrīma gīa

Sinai kīahumbīrītwo nī ndogo, tondū Jehova aikūrūkire igūrū wakīo arī mwaki-inī. Nayo ndogo īgītoogororoka kuuma igūrū rīa kīrīma ta ndogo īkuuma riiko-inī inene; nakō kīrīma gīgīthingitha na hinya, **19** naguo mūgambo wa coro ūgīkīrīria kūneneha. Nake Musa akīaria, naguo mūgambo wa Ngai ūkīmūcookeria. **20** Jehova agīkūrūka igūrū rīa Kīrīma gīa Sinai na agīta Musa ahaice kūu kīrīma igūrū. Nī ūndū ūcio Musa akīhaica, **21** nake Jehova akīmwīra atīrī, “Ikūrūka na ūkaanie andū matikehatīrīrie kwambata gūuka kuona Jehova, nīguo aingī ao matigakue. **22** O na athīnjīri-Ngai arīa me gūthengerera Jehova, no nginya metherie kana Jehova amahithūkīre, amaniine.” **23** Musa akīira Jehova atīrī, “Andū matingīhaica Kīrīma gīa Sinai tondū we mwene nīwatūkaanirie, ūgītwīra atīrī, ‘Ikīra mūhaka ūthiūrūkīrie kīrīma, na ūkīamūre gītūke gītheru.’” **24** Jehova akīmūcookeria atīrī, “Ikūrūka, mwambate na Hariūni. No athīnjīri-Ngai na andū matikehatīrīrie kwambata mathīi kūrī Jehova kana amahithūkīre amaniine.” **25** Nī ūndū ūcio Musa agīkūrūka kūrī andū acio, akīmahe ūhoro ūcio.

20 Nake Ngai akīaria ciugo ici ciothe, akiuga atīrī: **2** “Nī niī Jehova Ngai waku, ūrīa wakūrutire būrūri wa Misiri, kuuma būrūri wa ūkombo. **3** “Ndūkanagīe na ngai ingī tiga niī. **4** “Ndūkanethondekere mūhianano mūicūhie wa mūhianīre wa kīndū o gīothe kīrī kūrīa igūrū kana gūkū thī, kana kīrī maaī-inī marīa marī mūhuro wa thī. **5** Ndūkanacinamīrīre kana ūchihooe, nīgūkorwo niī, Jehova Ngai waku, ndī Ngai ūrī ūiru, herithagia ciana nī ūndū wa mehia ma maithe mao

nginya rūciaro rwa gatatū na rwa kana rwa andū arīa maathūire, **6** no ngonania wendo kūrī njiarwa ngiri na ngiri cia andū arīa manyendete na magaathīkīra maathani makwa. **7** “Ndūkanagwete rīitwa rīa Jehova Ngai waku na itherū, nīgūkorwo Jehova ndagatua atī mūndū ndehītie ūrīa ūgwetaga rīitwa rīake na itherū. **8** “Ririkanaga mūthenya wa Thabatū ūwamūrage. **9** Rutaga wīra waku wothe mīthenya ītandatū, **10** no mūthenya wa mūgwanja nī Thabatū ya Jehova Ngai waku. Mūthenya ūcio ndūkanarute wīra o na ūrīkū, wee mwene, kana mūrū-guo, kana mwarī-guo, kana ndungata yaku ya mūndū mūrūme, kana ya mūndū-wa-nja, kana ūhiū waku, kana mūgeni ūrī gwaku mūciī. **11** Nīgūkorwo Jehova ombire igūrū na thī, na iria rīrīa inene na indo ciathe iria irī kuo, na mīthenya ītandatū, no akīhurūka mūthenya wa mūgwanja. Nī ūndū ūcio Jehova akīrathima mūthenya ūcio wa Thabatū, akīwaamūra. **12** “Tīa thoguo na nyūkwa, nīgeetha ūtūure matukū maingī būrūri ūrīa Jehova Ngai waku egūkūhe. **13** “Ndūkanoragane. **14** “Ndūkanatharanie. **15** “Ndūkanaiye. **16** “Ndūkanaigīrīre mūndū ūrīa ūngī kīgeenyo. **17** “Ndūkanacumīkīre nyūmba ya mūndū ūrīa ūngī. Ndūkanacumīkīre mūtumia wa mūndū ūngī, kana ūcumīkīre ndungata yake ya mūndū mūrūme kana ya mūndū-wa-nja, kana ndegwa yake kana ndigiri yake, o na kana kīndū gīothe gīake.” **18** Rīrīa andū maiguire marurumī, na makīona rūheni, na makiīgua coro ūkīgamba, na makīona kīrima gīgītoga ndogo, makīnaina nī guoya. Magīkara o haraaya, **19** na makiīra Musa atīrī, “Twarīrie arī we, na nītūgūkūigua, no tiga kūreka

twarīrio nī Ngai, tūtigakue.” **20** Musa akīra andū acio atīrī, “Tigai gwītigīra. Ngai okīte kūmūgeria, nīgeetha mūtūure mwītigīrite Ngai, mwagage kwīhia.” **21** Andū acio magīgīkara o haraaya, nowe Musa agīthengerera harīa haarī nduma ndumanu, harīa Ngai aarī. **22** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Īra andū a Israeli ūndū ūyū: ‘Nīmweyonera inyuī ene atī ndaaria na inyuī ndī o igūrū: **23** Mūtikanathondeke ngai ingī cia kūhooyagwo hamwe na niī; mūtikanethondekere ngai cia betha kana ngai cia thahabu. **24** “Njakīrai kīgongona gīa tīri, na mūrutīre ng’ondu na mbūri na ng’ombe cianyu ho irī magongona manyu ma njino na ma ūiguano. Kūrīa guothe ngaatūma rītwa rīakwa rītīlagwo, nīndūkaga kūrī inyuī na ngamūrathima. **25** Mūngīnjakīra kīgongona kīa mahiga, mūtigagīake na mahiga marīa maacūhie, nīgūkorwo mūngīgaatūmīra kīndū gīa gwacūhia nīmūgagīthaahia. **26** Mūtikanahaice kīgongona gīakwa na ngathī, nīguo njaga yanyu ndikanonekanīre ho.’

21 “Maya nīmo mawatho marīa ūkūhe andū a Israeli: **2** “Ūngīgūra Mūhibirania arī ndungata, agaakūrutīra wīra mīaka ītandatū. No mwaka wa mūgwanja, nīukamūrekereria athīī, na ndagakūrīha kīndū. **3** Angīgooka arī wiki, akaarekererio athīī arī o wiki; no angīgooka arī na mūtumia, makaarekererio mathīī marī hamwe. **4** Mwathi wa ndungata ūyo angīmīhe mūtumia nake mūtumia ūcio amūciarīre ciana cia aanake na airītu, mūtumia ūcio na ciana ciake magaatuīka a mwathi ūcio wake, na no ndungata ūyo ya mūndū mūrūme īkaarekererio īthīī. **5** “No ndungata ūyo īngīkaaria, īmwīre

atīrī, ‘Nīnyendete mwathi wakwa, na mūtumia wakwa na ciana na ndikwenda kūrekererio thiī,’ **6** hīndī īyo mwathi wa ndungata īyo nīakamītwara mbere ya atuithania ciira. Akaamītwara mūrango-inī, kana hingīro-inī ya mūrango, na amītūre gūtū na mūkuha. Nayo ndungata īyo īgaatuīka ya mwathi ūcio matukū ma muoyo wayo wothe. **7** “Mūndū angīendia mwarī agatuīke ndungata, ndīkarekererio īthīī ta ūrīa ndungata cia arūme ciīkagwo. **8** Īngīaga gūkenia mwathi ūrīa wamīthuurīte, no nginya etīkīre ndungata īyo īkūūrwo. Ndarī na kīhooto gīa kwendia ndungata īyo kūrī ageni, tondū nīagīte kwīhokeka harī yo. **9** Angīmīūrīria mūriū, no nginya amītue ta īrī mwarī wake mwene. **10** Mūriū angīhikia mūtumia ūngī, ndakaime ūrīa wa mbere irio na nguo, na ndakamūime kīhooto gīake ta mūtumia wake. **11** Angīaga kūmūhingīria maūndū maya matatū-rī, akīrekererio athīī, gūtarī na mbeeca ikūrīhwo. **12** “Mūndū ūrīa ūngīgūtha mūndū amūūrage, ti-itherū o nake no akooragwo. **13** No rīrī, angīkorwo ekīte ūguo atekwenda-rī, no gūtuīke nī Ngai ūtūmīte ūndū ūcio wīkīke, nake mūndū ūcio nīakoorīra kūndū kūrīa ngaathuura. **14** No mūndū angītūmīra mawara na oorage mūndū ūrīa ūngī akīendaga-rī, mweheriei kīgongona-inī gīakwa, na mūmūūrage. **15** “Mūndū ūrīa ūngītharīkīra ithe kana nyina no nginya ooragwo. **16** “Mūndū ūngīiya mūndū ūngī na hinya akamwendie, kana o na anyiitwo arī nake atanamwendia-rī, no nginya ooragwo. **17** “Mūndū ūrīa ūngīruma ithe kana nyina no nginya ooragwo. **18** “Andū mangīūgitana na ūmwe aringe ūrīa ūngī na ihiga kana na ngundi na aage gūkua, no akome ūrīrī kwa ihinda-rī, **19**

ūcio mūringani ndagacookerero nī mahītia angīkorwo ūrīa waringītwo nīakehota na etware nja na mūtirima wake. No rīrī, no nginya arīhe mahinda ma mūndū ūcio mūtihiie marīa morīte na one atī nīahona biū. **20** “Mūndū angīhūūra ngombo yake ya mūndū mūrūme kana ya mūndū-wa-nja na rūthanju, nayo ngombo īyo īkue nī ihūūra rīu-rī, no nginya aherithio, **21** no ndangīherithio ngombo īyo īngīarahūka thuutha wa mūthenya ūmwe kana īrī, tondū ngombo īyo nī kīndū gīake. **22** “Andū mangīkorwo makīrūa, maringe mūtumia ūrī nda, ahune no ndagīe na thīna ūngī-rī, ūrīa ūmūringīte nīakarīha kīrīa gīothe mūthuuri wa mūtumia ūcio ageetia, igooti rīetikīria. **23** No mūtumia ūcio angītihio ūūru, muoyo nīurīhagio na muoyo, na **24** riitho rīrīhagio na riitho, na igeo rīrīhagio na igeo, na guoko kūrīhagio na guoko, na kūgūrū kūrīhagio na kūgūrū, na **25** ihīa rīrīhagio na ihīa, na itihia rīrīhagio na itihia, naruo rūhara rūrīhagio na rūhara. **26** “Mūndū angīgūtha ndungata ya mūndū mūrūme kana ya mūndū-wa-nja riitho narīo rīthūke-rī, no nginya akaarekereria ndungata īyo īthīire, ūndū ūcio ūtuīke nīguo irīhi rīa riitho. **27** Na angīkūūra igeo rīa ndungata ya mūndū mūrūme kana ya mūndū-wa-nja, no nginya arekererie ndungata īyo īthīire, ūndū ūcio ūtuīke nīguo irīhi rīa igeo. **28** “Ndegwa īngītheeca mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja na rūhīa akue, ndegwa īyo no nginya īhūūrwo na mahiga nginya īkue, na nyama ciayo itikarīo. No mwene ndegwa ndangiūrio. **29** No rīrī, angīkorwo ndegwa īyo nīmenyerete gūtheeca andū na rūhīa, na mwene nīamenyithītio ūhoro ūcio nake akaaga

kūmīhingīra, nayo īcooke yūrage mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja-rī, ndegwa īyo no nginya īhūūrwo na mahiga īkue, na mwene o nake no nginya ooragwo. **30** Na rīrī, angītuīka nī gwītio irīhi-rī, no akūūre muoyo wake na kūrīha kīrīa gīothe angītio. **31** Watho ūyū noguo ūrūgamīrīire ndegwa īngītheeca mwanake kana mūirītu wa mūndū na rūhīa. **32** Ndegwa īngītheeca ngombo ya mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja, mwene no nginya arīhe cekeri mīrongo ītatū cia betha kūrī mwathi wa ngombo īyo, nayo ndegwa īyo no nginya īhūūrwo na mahiga. **33** “Mūndū angīkunūra irima, kana enje rīmwe na aage kūrīkunīka, nayo ndegwa kana ndigiri īgwe thīinī warīo, **34** mwene irima rīu no nginya arīhe hathara īyo; no nginya arīhe mwene nyamū, nayo nyamū īyo īkuīte ītuīke yake. **35** “Ndegwa ya mūndū īngītihia ndegwa ya mūndū ūngī īkue, andū acio nīmakendia ndegwa īrīa īrī muoyo, magayane mbeeca na magayane nyamū īyo īkuīte. **36** No rīrī, kūngīkorwo nīkūmenyekete atī ndegwa īyo nīmenyerete gūtheecana na rūhīa, nake mwene akaaga kūmīhingīra-rī, no nginya mwene arīhe, nyamū īrīhio na nyamū īngī, na īrīa īkuīte ītuīke yake.

22 “Mūndū angīya ndegwa kana ng’ondū, na amīthīnje kana amiendie-rī, no nginya arīhe ndegwa ithano nī ūndū wa ndegwa īyo na ng’ondū inya nī ūndū wa ng’ondū īyo. **2** “Mūici angīnyiitwo agītua nyūmba nake agūthwo akue-rī, mūmūgūthi ndarī na ihītia rīa gūita thakame; **3** no ūndū ūcio ūngīkīka thuutha wa riūa kūratha, mūndū ūcio wagūthana arī na ihītia rīa gūita thakame. “Mūici no nginya arīhe kīrīa aiyīte, no angīkorwo ndarī na kīndū,

no nginya endio n̄guo k̄riā aiȳte k̄rihwo. 4 “Nyamū īrīa
īiȳtwo īnḡonekana īrī muoyo moko-in̄ make, īrī ndegwa
kana ndigiri kana ng’ondu no nginya ar̄he maita meerī.
5 “Mündū anḡir̄ithia ūhiū wake mūgūnda wene o na kana
ar̄ithie mūgūnda wene wa m̄thabibū, aürekererie ūr̄ie
mūgūnda wa mündū ūnḡi-r̄i, no nginya ar̄he na indo
iria njega cia mūgūnda wake o na ar̄he na thabibū iria
njega mūno cia mūgūnda wake. 6 “Mwaki ūnḡituthūka
na ūcine ihinga cia m̄iigua nginya ūkinȳre it̄ia cia
ngano kana ngano īrūnḡi, kana ūcine mūgūnda wothe,
mwakia wa mwaki ūcio no nginya ar̄he ngano īyo. 7
“Mündū anḡihithia mündū wa it̄ūra r̄iake betha kana
indo am̄ūiḡire-r̄i, nacio indo icio ciywo kuuma nyūmba
yake, mūici ūcio anḡnyiitwo no nginya ar̄he indo icio
maita meerī. 8 No mūici ūcio anḡiaga kūnyiitwo, mwene
nyūmba no nginya athiī mbere ya aciirithania n̄guo
kūmenyeke kana n̄we ūiȳte indo icio cia mündū ūcio
ūnḡi. 9 Ha ūhoro o wothe wa mündū ḡukorwo na kīndū
na nj̄ra īrīa ītaḡir̄ire, k̄riñ ndegwa, kana ndigiri, kana
ng’ondu, kana nguo, kana kīndū kīnḡi ḡiothe kīr̄ite
k̄riā mündū ūnḡi angiuga at̄r̄i, ‘Kīndū ḡik̄i n̄i ḡiakwa,’
andū acio eerī no nginya marehe ūhoro wao mbere
ya aciirithania. Mündū ūr̄ia aciirithania magatua at̄i
n̄eh̄itie-r̄i, no nginya ar̄he mündū ūcio ūnḡi maita meerī.
10 “Mündū anḡihithia mündū wa it̄ūra r̄iake ndigiri, kana
ndegwa, kana ng’ondu kana nyamū o yothe am̄ūiḡire,
nayo ūkue, kana ītihi, kana ūiywo, hatarī mündū ūroona-
r̄i, 11 ūhoro ūcio wao ūgaatuuo na nj̄ra ya kwīhīta
mwīhītwā mbere ya Jehova at̄i ūr̄ia ūhithītio tiwe ūiȳte

indo icio. Mwene nake etīkīre mwīhītwa ūcio, na hatikagīa
ūhoro wa kūrīhania. **12** No angīkorwo nyamū nīkūiywo
yairwo kuuma kūrīa yahithītio-rī, no nginya mūndū ūcio
arīhe mwene. **13** Angīkorwo yatambuurirwo nī nyamū cia
gīthaka, nīakonania matigari matuīke ūira, na ndakaarīhio
nyamū īyo ītambuurītwo nī nyamū. **14** “Mūndū angīgwatio
nyamū ya mūndū ūngī, nayo ītihiio kana īkue mwene
atarī hakuhī, no nginya amīrīhe. **15** No nyamū īyo
īngīkorwo īrī na mwene-rī, ūrīa ūgwatītio ndangīmīrīha.
Angīkorwo nyamū nīgūkomborithio yakomborithītio,
mbeeca iria īkomboretwo nīrīhīte hathara īyo. **16** “Mūndū
angiuha mūirītu gathirange ūtoorītio kūhikio, nake
akome nake, no nginya arīhe rūracio, nake mūirītu ūcio
atuīke mūtumia wake. **17** Ithe wa mūirītu angīrega biū
kūmūheana kūrī mūndū ūcio, no nginya mūndū ūcio arīhe
rūracio rwa airītu gathirange. **18** “Mūtigetīkīrie mūndū-
wa-nja mūrogi atūure muoyo. **19** “Mūndū ūngīgwata
nyamū no nginya ooragwo. **20** “Mūndū ūkaarutīra ngai
ingī iruta tiga Jehova nīakaniinwo. **21** “Mūtigeke mūgeni
ūuru kana mūmūhinyīrīrie, nīgūkorwo o na inyuī mwarī
ageni būrūri wa Misiri. **22** “Mūtikanahinyīrīrie mūtumia
wa ndigwa kana mwana wa ngoriai. **23** Mūngīka ūguo
nao mangaīre, hatirī nganja nīngaigua kīrīro kīao. **24**
Nīngacinwo nī marakara, na nīngamūūraga na rūhiū rwa
njora, nao atumia anyu matuīke a ndigwa na ciana cianyu
ituīke cia ngoriai. **25** “Ūngīkombera mūndū ūmwe wakwa
gatagatī-inī kanyu mbeeca abatairio nīcio-rī, ndūgatuīke
ta mūkombanīri wa mbeeca; ndūkamūrīhie uumithio
wacio. **26** Mūndū ūngī angīkūnengera nguo yake ya

igūrū ūrūgamīrīre thiirī, mūcookerie riūa rītanathūa, 27
tondū noyo arī nayo ya kwīhumbīra. Angīkīhumbīra
nakī agīkoma? Angāira, nīngamūigua, nīgūkorwo ndī
mūigua tha. 28 “Ndūkanarume Ngai kana ūrume mūnene
wa andū anyu. 29 “Ndūgacerithīrie maruta kuuma
makūmbī-inī maku kana mahihīro-inī maku ma ndibei.
“No nginya ūūheage marigitthathi ma ariū aku. 30 Wīkage
o ūguo mwena-inī wīgiī ng’ombe na ng’ondu ciaku.
Iria ciaciarwo ūrekage igaikara na manyina mīthenya
mūgwanja, mūthenya wa īnana ūgacineana kūrī niī.
31 “Inyuī mūgūtuīka andū akwa aamūre. Nī ūndū ūcio
mūtikanarē nyama cia nyamū ndamburange nī nyamū
cia gīthaka; ciikagīriei ngui.

23 “Ndūkanamemerekie ndeto cia maheeni.
Ndūgateithīrīrie mūndū mwaganu na ūndū wa
kūrūgamīrīra ūira wa maheeni. 2 “Ndūkarūmanīrīre na
mūingī gwīka ūru. Ūngīruta ūira igooti-inī, ndūkogomie
kīhoto ūkīnyiitanīra na mūingī, 3 na ndūkonanie
kīmenyano harī mūndū mūthīni ciira-inī wake. 4
“Ūngīona ndegwa kana ndigiri ya mūndū mūrī ūthū nake
yūrīte-rī, tigīrīra atī nīwamīcookia kūrī we. 5 Ūngīona
ndigiri ya mūndū ūgūthūire īgwīte īkaremererwo nī
mūrigo wayo-rī, ndūkamītige hau; no nginya ūmūteithie
kūmīūkīria. 6 “Ndūkanaime andū anyu arīa athīni
kīhoto ciira-inī wao. 7 Ndūkahutanie na thitango ya
maheeni, na ndūkoorage mūndū ūtarī na mahītia kana
mūndū mwīhokeku, nīgūkorwo ndikarekereria mūndū
mwīhia. 8 “Ndūkoe ihaki, nīgūkorwo ihaki nīrītūmaga
arīa monaga matuīke atumumu, na rīkoogomia ciugo

cia andū arĩa athingu. **9** “Ndūkahatĩrĩie mūgeni; inyuĩ nĩmūñ ūrĩa mūgeni aiguaga, tondū mwarĩ ageni būrūri wa Misiri. **10** “Haandaga irio mīgündä yaku mīaka ītandatū, na ūkagetha irio iria iciarīte mīaka ūyo, **11** no mwaka wa mūgwanja ūkarekaga mūgündä ūikare ūguo ūtarīmītwo na ūtekūhūthīrwo. Nao arĩa athīni gatagatī ka andū anyu makonaga irio kuuma mūgündä ūcio, nacio nyamū cia gīthaka ikarīaga kīrĩa marītigagia. ūkaga o ūguo na mūgündä waku wa mīthabibū na wa mītamaiyū. **12** “Rutaga wīra waku mīthenya ītandatū, no mūthenya wa mūgwanja ndūkanarute wīra, nīgeetha ndegwa na ndigiri yaku ihurūke, nayo ngombo ūrīa ūciarīrwo gwaku, kana mūgeni, o nao magīage na ihinda rīa kūnogoka. **13** “Menyagīrīra wīkage maūndū marīa mothe ngwīrīte. Ndūkanagwete marīitwa ma ngai ingī; ndūkareke maiguuo makīgwetwo na kanua gaku. **14** “Gīagai na gīathī gīa gūkūngūrīra maita matatū o mwaka. **15** “Kūngūyagīra Gīathī kīa Mīgate ūtarī na Ndawa ya Kūimbia; handū ha mīthenya mūgwanja ūrīnage mīgate ūtarī na ndawa ya kūimbia, o ta ūrīa ndagwaathire. ūkaga ūndū ūyū hīndī ūrīa ūtuītwo mweri-inī wa Abibu, tondū nī mweri-inī ūcio woimire būrūri wa Misiri. “Gūtikanagē mūndū ūrīukaga mbere yakwa moko matheri. **16** “Kūngūyagīra Gīathī kīa Magetha na maciaro ma mbere ma irio iria ūhaandīte mīgündä yaku. “Kūngūyagīra Gīathī kīa Igetha mūthia-inī wa mwaka, ūrīa ūgūcookanīrīria irio ciaku kuuma mūgündä. **17** “Arūme othe nīmarīthiiaga mbere ya Mwathani Jehova maita matatū o mwaka. **18** “Ndūkanandutīre thakame ya

igongona hamwe na kīndū kīrī na ndawa ya kūimbia.
“Maguta ma maruta makwa ma gīathī matikaigwo nginya
rūciinī. **19** “Rehaga indo iria njega cia maciaro ma
mbere nyūmba-inī ya Jehova Ngai waku. “Ndūkanaruge
koori na iria rīa nyina. **20** “Na rīrī, niī nīndīratūma
mūraika athī mbere yanyu, amūrangīre njīra-inī na
amūkinyie handū harīa ndīmūhaarīrie. **21** Iguagai na
mwathīkagīre ūrīa ekūmwīra. Mūtikanamūkararie tondū
ndakamūrekera ūremi wanyu, nīgūkorwo Rītwa rīakwa
rīrī thīinī wake. **22** Mūngīmūigua kūna ūrīa aroiga, na
mwike ūrīa wothe ngaamwīra, nīngatuīka thū kūrī thū
cianyu, na njūkīrīre arīa makaamūükīrīra. **23** Mūraika
wakwa nīagathī mbere yanyu, na amūkinyie būrūri wa
Aamori, na Ahiti, na Aperizi, na Akaanani, na Ahivi, na
Ajebusi, na niī nīngamaniina biū. **24** Mūtikanainamīrīre
ngai ciao, kana mūcihooe, kana mūrūmīrīre mītugo
yao. No nginya mūcianange, nayo mīhianano ya ngai
ciao cia mahiga mūmiunange tūcunjī. **25** Hooyagai
Jehova Ngai wanyu nake, nīarīrathimaga irio cianyu
na maaī manyu. Nīndīmweheragīria mīrimū gatagatī-
inī kanyu, **26** na gūtirī mūndū ūkaahuna kana atūke
thaata būrūri-inī wanyu. Nīndīmūkinyagīria matukū
marīa mwathīrīrio ma gūtūura muoyo. **27** “Nīngūtūma
kīmakania gīakwa mbere yanyu, na ndūme ndūrīrī iria
mūrīkoragīrīra inyiitwo nī kīrigiicano. Nīndītūmaga thū
cianyu imūūragīre. **28** Nīngattūma magi mbere yanyu,
maingate Ahivi, na Akaanani na Ahiti mamweherere. **29**
No rīrī, ndikamaingata o mwaka ūmwe, tondū būrūri
wahota gūcooka gīthaka, nacio nyamū cia gīthaka

imūingihīre mūno. **30** Ndīmaingataga o kahora o kahora, nginya rīrīa mūkaingīha mūhote kwīnyiitīra būrūri ūcio. **31** “Nīngekīra mīhaka yanyu kuuma Iria Itune, ndīmīkūrūkie nginya Iria rīa Afilisti, na kuuma werū-inī nginya Rūūī rwa Farati. Andū arīa maikaraga kūu nīngamaneana moko-inī manyu, na inyuī mūmaingate mamweherere. **32** Mūtikagīe na kīrīkanīro nao kana na ngai ciao. **33** Mūtikareke matūure būrūri-inī wanyu; nī tondū no matūme mūnjīhīrie, nī tondū kūhooya ngai icio ciao ti-itherū nīgūkamūtoonyia mūtego-inī.”

24 Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Ambata, ūuke kūrī Jehova, wee na Harūni, na Nadabu, na Abihu, na athuuri mīrongo mūgwanja a Israeli, mūinamīrīre mūhooe mūrī haraaya, **2** no Musa wiki ūgaakuhīrīria Jehova; acio angī matigooke hakuhī. Nao andū acio angī a Israeli matikambate nawe.” **3** Nake Musa agīthīi na akīira andū ciugo ciothe cia Jehova na mawatho make, nao andū magītīkanīria na mūgambo ūmwe, makiuga atīrī, “Urīa wothe Jehova oigīte, nītūgwika.” **4** Nake Musa akīandīka ūhorō wothe urīa Jehova aarītie. Mūthenya ūyū ūngī agīkīra rūciinī tene, agīaka kīgongona magūrū-inī ma kīrima, na akīrūgamia itugī ikūmi na igīrī cia mahiga irūgamīrīre mīhīrīga ikūmi na ūrī ya Israeli. **5** Ningī agītūma aanake amwe a Israeli, nao makīruta magongona ma njino, na magīthīnja tūtegwa tūrī igongona rīa ūiguano kūrī Jehova. **6** Musa akīoya nuthu ya thakame yatuo akīmīkīra mbakūri-inī, na nuthu ūrī ūngī akīmīminjaminjīria kīgongona kīu. **7** Ningī akīoya Ibuku rīa Kīrīkanīro, na akīrīthomera andū. Nao andū

magñitikanřia, makiuga atři, “Nñtugwika ūrĩa wothe Jehova oigite; nñtugwathika.” **8** Musa agĩcooka ak̄oya thakame ūyo, ak̄imimjinjaminjřia andū, na akiuga atři, “Ino nĩ thakame ya křikanřo křia Jehova aarikanřire na inyuř křuringana na ciugo ici ciothe.” **9** Musa na Harūni, na Nadabu na Abihu hamwe na athuuri acio mřrongo mřgwanja a Israeli mak̄ambata, **10** na mak̄iona Ngai wa Israeli. Rungu rwa makinya make haarř handū haakřtwo wega na mahiga ma yakuti ya bururu, matherete o ta igūrū rřo rřene. **11** No Jehova ndaigana křhřura atongoria acio a Israeli; nñmoonire Ngai, na makřia na makřyua. **12** Nake Jehova akřira Musa atři, “Ambata, ūuke křrĩ niř křima igūrū, na ūikare ho, na nñngūcooka ngñnengere ihengere cia mahiga, irĩ na maandiko ma watho na maathani marřia nyandikite nñguo ūmarutage andū a Israeli.” **13** Ningř Musa akiumagara marř na mřteithřria wake Joshua, nake Musa ak̄ambata křima-inř kř Ngai. **14** Akiřra athuuri acio atři, “Twetererei haha nginya rřrňa třgaacooka. Harūni na Huri marř hamwe na inyuř, mündū o wothe ūrĩa ūngřia na ciira nñathhiage křrĩ o.” **15** Rřrňa Musa aambatire křima-inř, itu rřkřhumbřira křima, **16** naguo riiri wa Jehova ūgřikara igūrū rřa Křima gřa Sinai. Křima gřkřhumbřwo nĩ itu rřu mřthenya itandatū, na mřthenya wa mřgwanja Jehova agřita Musa arř itu-inř rřu. **17** andū a Israeli moonaga riiri wa Jehova ūtarř ta mwaki wa křniinana ūrř křima igūrū. **18** Hřndř ūyo Musa agřtoonya itu-inř o ak̄ambataga křima. Agřikara křu křima-inř matukř mřrongo ūna, ūtukř na mřthenya.

25 Jehova akīra Musa atīrī, **2** “īra andū a Isiraeli mandehere iruta. Nīwe ūkwamūkīra iruta rīu handū hakwa kuuma kūrī mūndū o wothe ūrīa ngoro yake īkwenda kūheana. **3** Maruta marīa ūrīamūkagīra kuuma kūrī o nīmo maya: thahabu, na betha na gīcango; **4** na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na gatani ūrīa njega, o na guoya wa mbūri; **5** na njūa cia ndūrūme itoboketio rangi-īnī mūtune, na njūa cia pomboo, na mbaū cia mūgaa; **6** na maguta ma mūtamaiyū ma gwakia tawa; na mahuti manungi wega ma gūthondeka maguta ma gūitanīrīrio, na ūbumba ūrīa mūnungi wega; **7** na tūhiga twa onigithi, na tūhiga tūngī twa goro twa gwīkīrwo ebodi-inī na gakuo ga gīthūri. **8** “Ningī ūnjakithīrie handū haamūre, na niī nīngatūūranagia nao. **9** Thondekai hema īno nyamūre, na mwīkīre indo cia thīinī kūringana na mūhano ūrīa ngūkuonia. **10** “Nīmathondekere ithandūkū rīa mbaū cia mūgaa. Ūraihi warō ūkorwo ūrī mīkono īirī na nuthu, na kwarama kwarō gūkorwo kūrī mūkono ūmwe na nuthu, na kūraiha na igūrū kwarō gūkorwo nī mūkono ūmwe na nuthu. **11** Ithandūkū rīu rīgemio na thahabu therie mīena yeerī nja na thīinī, na mūrītirihe na mūcibi wa thahabu mīena yothe. **12** Rītwekerie icūhī inya cia thahabu, na ūcioherere magūrū-inī marō mana, icūhī igīrī mwena ūmwe na icūhī igīrī mwena ūrīa ūngī. **13** Ūcooke ūthondeke mītī mīraaya ya mūgaa ūmīgemie na thahabu. **14** Toonyia mītī īyo mīraaya icūhī-inī iria irī mīena ya ithandūkū nīgeetha rīkuūkage. **15** Mītī īyo mīraaya ūrekwo ūikarage icūhī-inī cia ithandūkū rīrī,

na ndikeheragio. **16** Ūcooke wīkīre thīnī wa ithandūkū rīu ūira, ūrīa ngūkūhe. **17** “Thondeka gītī gīa tha gīa thahabu therie, gīkorwo kīrī kīa ūraihi wa mīkono ūrī na nuthu, na warīi wa mūkono ūmwe na nuthu. **18** Na ūture makerubi meerī ma thahabu, ūmekīre mīthia-inī ya gītī kīu gīa tha. **19** Thondeka ikerubi rīmwe rīikare mūthia-inī ūmwe, na ikerubi rīu rīngī rīikare mūthia-inī ūrīa ūngī wa gītī gīa tha; thondeka makerubi macio maanyiitanīte na gītī gīa tha mīthia-inī yeerī. **20** Makerubi macio makorwo matambūrūkītie mathagu mamo na igūrū, magathiīka gītī kīu gīa tha namo. Makerubi macio makorwo maroranīte, na marorete gītī kīu gīa tha. **21** Igīrīra gītī kīu gīa tha igūrū rīa ithandūkū, na wīkīre thīnī wa ithandūkū rīu ūira ūrīa ngūkūhe. **22** Na hau igūrū wa gītī gīa tha, gatagatī ka makerubi macio meerī marī igūrū wa ithandūkū rīa ūira nīngacemania nawe ngūhe maathani makwa mothe nī ūndū wa andū a Israeli. **23** “Thondeka metha na mbaū cia mūgaa, ūraihi wayo ūkorwo ūrī wa mīkono ūrī, na warīi wayo ūkorwo ūrī wa mūkono ūmwe, na kūraiha na igūrū ūkorwo ūrī na mūkono ūmwe na nuthu. **24** Ūmīgemie na thahabu therie, na ūmītirihe na mūcibi wa thahabu. **25** Mīthondekere karūbaū gaceke ka warīi wa rūhī gathiūrūkīrie metha īyo, na ūgatirihe na mūcibi wa thahabu. **26** Thondekera metha īyo icūhī inya cia thahabu, ūcioherere koona-inī iria inya o harīa magūrū macio mana marī. **27** Icūhī icio ūkorwo ūrī hakuhī na mūcibi wa karūbaū karīa gaceke, nīgeetha inyiitagiřīre mītī ūrīa ya gūkuuaga metha īyo. **28** Thondeka mītī mīraaya ya mbaū cia mūgaa, ūmīgemie na

thahabu na ūkuuage metha nayo. **29** Na ūthondeke thaani ciayo, na thaani nene cia thahabu therie na ndighthū, na mbakūri cia gūitaga maruta. **30** Iga mīgate ūrīa ūgagwo mbere yakwa igūrū ūrīa metha ūyo, nayo ūkarage hau mbere yakwa mahinda mothe. **31** “Thondeka mūtī wa kūigīrīrwo matawa ma thahabu therie, kīrūgamo o na gītina kīaguo iturwo inyiitanīte; ikombe ciaguo ihaana ta mahūa, na tūkonyo twaguo o na mahūa ikorwo ūrī kīndū kīmwe inyiitanīte naguo. **32** Honge ithathatū ciumīre mīena-inī ya mūrūgamo wa mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa, ithatū mwena ūmwe na ithatū mwena ūrīa ūngī. **33** Ikombe ithatū iturītwo na mūhiano wa mahūa ma mūrothi ūrī na tūkonyo na mahūa ikorwo ūrī rūhonge-inī ūmwe, nacio ithatū ikorwo ūrū ūngī; honge icio ciothe ithathatū ikorwo ihaana o ūguo, ciumīte mūtī-inī ūcio wa kūigīrīrwo matawa. **34** Na mūtī-inī ūcio wa kūigīrīra matawa hagēe ikombe inya cia mūhiano wa mahūa ma mūrothi ūrī na tūkonyo na mahūa. **35** Gakonyo kamwe gakorwo karī rungu rwa honge cia mbere igīrī ciumīte mūrūgamo-inī wa mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa, nako gakonyo ga keerī kagēe rungu rwa honge cia keerī igīrī, nako gakonyo ga gatatū kagēe thī wa honge cia gatatū igīrī, ciothe nī honge ithathatū. **36** Tūkonyo tūu na honge icio ikorwo ūrī kīndū kīmwe na mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa, iturītwo na thahabu therie. **37** “Ningī ūthondeke matawa mūgwanja maguo na ūmaigīrīre igūrū ūrīago nīgeetha mamūrīke hau mbere ya guo. **38** Magathī ma gūtinia ndaambī na thaani cia mūrarī wa ndaambī ikorwo ūrī cia thahabu therie. **39** Taranda ya thahabu

therie īhūthīrwo gūthondeka mūtī wa kūigīrīrwo matawa o na indo icio ciothe. **40** Ūtigīrīre atī nīwacithondeka kūringana na mūhianīre ūrīa wonirio ūrī kīrīma-inī.

26 “Thondeka hema nyamūre ūrī na itambaya ikūmi cia gūcuurio itumītwo na gatani yogothetwo wega ya ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na igemio na makerubi nī mūtumi mūūgī na wīra ūcio. **2** Itambaya icio cia gūcuurio ciothe ikorwo ciiganaine, mīkono mīrongo ūrī na īnana kūraiha na mīkono īna kwarama. **3** Itambaya ithano-rī, itumanio hamwe, na icio ingī ithano itumanio hamwe. **4** Kundīka ciana cia gītambaya kīa rangi wa bururu mūthia-inī wa gītambaya gīa gūcuurio kīrīa kīrī mūico wa mwena ūmwe, na wīke o ro ūguo harī gītambaya kīa mūico kīa mwena ūcio ūngī. **5** Kundīka ciana mīrongo ūtano gītambaya-inī kīmwe gīa gūcuurio, na ingī mīrongo ūtano gītambaya-inī kīa mūico kīa mwena ūcio ūngī, na ūringithanie o kīana na kīrīa kīngī. **6** Ningī ūthondeke ngathīka mīrongo ūtano cia thahabu, na ūcihūthīre na kuohithania itambaya icio cia gūcuurio nīguo hema īyo nyamūre ūtuīke kīndū kīmwe. **7** “Tuma itambaya ikūmi na kīmwe cia guoya wa mbūri ūtuīke hema ya kūhumbīra hema ūrīa nyamūre. **8** Itambaya icio ciothe ikūmi na kīmwe ikorwo ciiganaine, ikorwo irī mīkono mīrongo ūtatū kūraiha na mīkono īna kwarama. **9** Tumania itambaya ithano cia icio cia gūcuurio ūtuīke kīndū kīmwe, nacio icio ingī ithathatū itumanio hamwe. Kūnja gītambaya gīa gatandatū maita meerī mwena wa mbere wa hema. **10** Kundīka ciana mīrongo ūtano mūthia-inī wa itambaya cia gūcuurio cia mwena ūmwe, ningī

wīke o ūguo mūthia-inī wa itambaya icio cia mwena ūrīa ūngī. **11** Ningī ūthondeke ngathīka mīrongo ītano cia gīcango, na ūcitoonyie ciana-inī nīgeetha hema īyo ītuīke kīndū kīmwe. **12** Harī ūraihi wa gītambaya gīa gūcuurio ūrīa ūngītigara, nuthu ya gītambaya kīrīa gītigaire nī gīcunjuure mwena wa thuutha wa hema īyo nyamūre. **13** Itambaya cia gūcuurio cia hema ikorwo iraihīte kūrī icio ingī na mūkono ūmwe mīena yeerī; kīrīa gīgūtigara gīcunjuure kīhumbīre mīena ya hema īyo nyamūre. **14** Thondekera hema īyo kīandarūa kīa njūa cia ndūrūme itoboketio rangi-inī mūtune igatunīha, na igūrū wakīo ūkīhumbīre na njūa cia pomboo. **15** “Thondeka mbaū cia kūrūgama cia mūtī wa mūgaa cia gwaka hema īyo nyamūre. **16** O rūbaū-inī rūkorwo rūrī rwa mīkono ikūmi kūraihā na mūkono ūmwe na nuthu kwarama, **17** mbaū icio igīe na tūhocio tūcomokete tūigananīrie. Thondeka mbaū icio ciothe cia Hema-īrīa-Nyamūre na njīra īyo. **18** Thondeka mbaū mīrongo īrī cia mwena wa gūthini wa hema īyo nyamūre, **19** na ūthondeke itina cia betha mīrongo īna cia gūikarīwo nī mbaū icio mīrongo īrī, o rūbaū rūmwe rūgaikarīra itina igīrī, o rūmwe rūkorwo rūrī rungu rwa kahocio. **20** Ningī mwena ūcio ūngī, mwena wa gathigathini wa hema īyo nyamūre, thondeka mbaū mīrongo īrī **21** na itina mīrongo īna cia betha o igīrī igaikarīwo nī rūbaū rūmwe. **22** Thondeka mbaū ithathatū cia mwena wa na thuutha, nīguo mwena wa mūthia wa ithūīro wa hema īyo nyamūre, **23** na ūthondeke mbaū igīrī cia koine cia mwena wa na thuutha. **24** Koine-inī icio cierī no nginya ikorwo irī mbaū igīrī igīrī kuuma

thī nginya igūrū, na ciohanio na mūrīngā ūmwe; koine cierī igakorwo itariī ūguo. **25** Nī ūndū ūcio hegūkorwo na mbaū inyanya, na itina ikūmi na ithathatū cia betha, o igīrī igaikarīrwo nī rūbaū rūmwe. **26** “Ningī ūthondeke mīgamba ya mbaū cia mūgaa: ītano yayo nī ūndū wa mbaū cia mwena ūmwe wa hema īyo nyamūre, **27** na ītano nī ūndū wa mbaū cia mwena ūcio ūngī, na ītano nī ūndū wa mbaū cia mwena wa ithūrō mūthia-inī ūrīa wa na thuutha wa hema īyo nyamūre. **28** Mūgamba wa gatagatī uume mūthia ūmwe nginya ūrīa ūngī, ūgereire gatagatī ka mbaū icio. **29** Gemia mbaū icio na thahabu, na ūthondeke mīrīngā ya thahabu ya kūnyiitīrīra mīgamba īyo. O nayo mīgamba īyo nīgemo na thahabu. **30** “Aka hema īyo nyamūre kūringana na mūhianīre ūrīa wonirio rīrīa warī kīrīma-inī. **31** “Tuma gītambaya gīa gūcuurio kīa ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi na cia rangi mūtune ta gakarakū, na cia gatani ūrīa yogothetwo wega na ikagemio na makerubi nī mūbundi mūūgī. **32** Cuuria gītambaya kīu na tūcuurio twa thahabu ikīngī-inī inya cia mūgaa iria igemetio na thahabu, na ikarūgama igūrū ūrīa njikarīro inya cia betha. **33** Cuuria gītambaya kīu gīa gūcuurio na ngathīka, na ūcooke ūige ithandūkū ūrīa ūira thuutha wa gītambaya kīu gīa gūcuurio. Gītambaya kīu gīa gūcuurio kīhakanie Handū-harīa-Hatheru na Handū-harīa-Hatheru-Mūno. **34** Igīrīra gītī gīa tha igūrū ūrīa ithandūkū ūrīa ūira thīnī wa Handū-harīa-Hatheru-Mūno. **35** Iga metha nja ya gītambaya kīu gīa gūcuurio mwena wa gathigathini wa hema īyo nyamūre, naguo mūtī wa kūigīrīra matawa ūūige mwena wa gūthini ūng’ethanīre

na metha ūyo. **36** “Itoonyero-inī ūria hema, thondeka
gītambaya gīa gūcūrīo kīa rangi wa bururu, na rangi
wa ndathi, na rangi mūtune ta gakarakū, na gatani ūria
yogothetwo wega, kīgemetio nī mūgēmia mūūgī. **37**
Thondekera gītambaya kīu gīa gūcūrīo tūcūrīo twa
thahabu na itugī ithano cia mūgaa igemetio na thahabu.
Na ūcitwekerie itina ithano cia gīcango.

27 “Aka kīgongona na mbaū cia mūgaa, kīa mīkono
ītatū kūraiha na igūrū; gīkorwo kīganaine mīena yothe,
mīkono ītano kūraiha na mīkono ītano kwarama. **2**
Thondeka hīa inya, o rūmwe koine-inī ūmwe ya kīgongona,
nīgeetha hīa icio na kīgongona ikorwo irī kīndū kīmwe,
nakō kīgongona kīu ūkīgemie na gīcango. **3** Thondeka
indo ciothe cia kīgongona irī cia gīcango, ūgīthondekere
nyūngū cia kūrutaga mūhu, na icakūri na mbakūri cia
gwīkīrwo thakame ya kūminjaminja, na njibe cia kūnyiita
nyama, na ngīo cia mwaki. **4** Thondekera kīgongona
kīu gītara, na ningī ūthondeke mūkwa wa gīcango, na
ūthondeke mīrīngā ya gīcango, o ūmwe wīkīrwo koine-
inī iria inya cia mūkwa ūcio. **5** Ūige gītara kīu rungu wa
muoho wa kīgongona nīgeetha rūkinye nuthu ya ūraihi
wa kīgongona. **6** Thondeka itugī cia mūgaa nī ūndū wa
kīgongona na ūcīgemie na gīcango. **7** Itugī icio itoonyio
mīrīngā-inī ūyo nīgeetha ūgakoragwo ūikarīire mīena-
inī yeerī ya kīgongona hīndī ya gūgīkuua. **8** Thondeka
kīgongona kīu na mbaū nīguo kīgīe na irima gatagatī.
Ūgīthondeke o ta ūrīa wonirio ūrīa warī kīrīma-inī. **9**
“Thondeka nja ya hema ūria nyamūre; mwena wa gūthini
ūkorwo ūrī wa mīkono igana kūraiha na ūgīe na itambaya

cia gūcūrīo cia gatani ūrīa mwogothe wega, **10** ūkorwo na itugī mīrongo ūrī na itina mīrongo ūrī cia gīcango, irī na tūcuurio na tūmīkwa twa betha itugī-inī. **11** Mwena wa gathigathini o naguo ūkorwo ūrī na mīkono igana kūraiha na ūgē na itambaya cia gūcūrīo, ūgē na itugī mīrongo ūrī na itina mīrongo ūrī cia gīcango, irī na tūcuurio na tūmīkwa twa betha itugī-inī. **12** “Mwena wa ithūrīro wa nja īyo ūkorwo ūrī wa mīkono mīrongo ūtano kwarama na ūgē na itambaya cia gūcūrīo na itugī ikūmi na itina ikūmi. **13** Mwena wa irathīro, kwerekera kūrīa riūa rīrathagīra, nja īyo īkorwo ūrī ya warīi wa mīkono mīrongo ūtano. **14** Itambaya cia gūcūrīo ikorwo ūrī cia ūraihi wa mīkono ikūmi na ūtano na ikorwo ūrī mwena ūmwe wa itoonyero rīa nja īyo, na ikorwo na itugī ithatū na itina ithatū, **15** na itambaya ingī cia gūcūrīo cia ūraihi wa mīkono ikūmi na ūtano ikorwo mwena ūcio ūngī wa itoonyero, na ikorwo ūrī na itugī ithatū na itina ithatū. **16** “Naguo ūhoro wa itoonyero rīa nja īyo, wīkīre gītambaya gīa gūcūrīo gīkorwo kīrī kīa ūraihi wa mīkono mīrongo ūrī, kīa ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na gatani ūrīa yogothetwo wega, wīra wa mūgemia mūūgī, na gīkorwo na itugī inya na itina inya. **17** Itugī ciathe gūthiūrūrūkīria nja īyo, igē na tūmīkwa na tūcuurio twa betha na itina cia gīcango. **18** Nja īyo īkorwo na ūraihi wa mīkono igana, na mīkono mīrongo ūtano kwarama, na īkorwo na itambaya cia gūcūrīo cia gatani yogothetwo wega ya mīkono ūtano kūraiha na igūrū, na ūrī na itina cia gīcango. **19** Indo iria ingī ciathe cia gūtūmīrwo wīra-inī

wa hema ūrīa nyamūre, irī cia wīra o na ūrīkū, o hamwe na higī cia kwamba hema na cia nja ciothe, nīkorwo irī cia gīcango. **20** “Atha andū a Isiraeli makūrehere maguta marīa makeere wega ma ndamaiyū hihe ma gūkūheaga ūtheri, nīgeetha matawa maikarage maakanīte. **21** Thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo, nja ya gītambaya gīa gūcuurio kīrīa kīrī mbere ya ithandūkū rīa Ūira, Harūni na ariū ake nīmaigage matawa maakanīte mbere ya Jehova kuuma hwaī-inī o nginya rūciinī. Ūndū ūyū ūtuīke watho wa kūrūmagīrīrwo tene na tene thīinī wa Isiraeli njiarwa-inī ciothe iria igooka.

28 “Tūmanīra Harūni mūrū wa nyūkwa oke harīwe kuuma gatagatī ka andū a Isiraeli, hamwe na ariū ake Nadabu na Abihu, na Eleazaru na Ithamaru, nīgeetha mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai. **2** Tumīra Harūni mūrū wa nyūkwa nguo nyamūre, cia kūmūnenehagia na kūmūtīithagia. **3** Arīria mabundi marīa marī na ūugī wa gūtuma, nguo arīa nī heete ūugī maūndū-inī ta macio, nīguo matumīre Harūni nguo cia kwīhumba akīamūrwo, nīguo andungatagīre arī mūthīnjīri-Ngai. **4** Nacio ici nīcio nguo iria megūtuma: gakuo ga gīthūri, na ebodi, na nguo ndaaya, na kanjū ya taama ng’emie wega, na kīremba, na mūcibi. Nguo ici nyamūre megūcitumīra Harūni mūrū wa nyūkwa na ariū ake nīguo mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai. **5** Nī mahūthīre thahabu, na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, hamwe na gatani ūrīa njega. **6** “Tuma ebodi ya ndigi cia rangi wa thahabu na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi na cia

rangi mūtume ta gakarakū na ya gatani ūrīa yogothetwo wega, wīra wa mūbundi mūugī. **7** Nī wega ebodi ūyo ūgīe na tūmīkwa twīrī twa kūmīnyiitithanīria ciande-inī, tūtumīrīirwo mīthia-inī yeerī yayo nīgeetha ndamī ciayo cierī inyitane. **8** Naguo mūcibi wayo wa njohero ūrīa mūtume wega ūkorwo ūhaana tayo na ūrī wa gīcunjī kīmwe na ebodi ūyo na ūthondeketwo na ndigi cia rangi wa thahabu, na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtume ta gakarakū, hamwe na gatani njogothetwo wega. **9** “Oya tūhiga twīrī twa onigithi ūkurure marītwa ma ariū a Isiraeli igūrū rīatuo **10** marūmanīrīire ūrīa maaciarirwo, ūkurure marītwa matandatū kahiga-inī kamwe, na matandatū kau kangī. **11** Kurura marītwa ma ariū a Isiraeli tūhiga-inī tūu twīrī ta ūrīa mūrengi wa tūhiga twa goro akururaga kahengere ga gwīkīra mūhūūri. Ūcooke ūtūtumīrīre tūkonyo-inī twa thahabu, **12** na ūtuherere ndamī-inī cia kīande cia ebodi, tūrī tūhiga twa kīririkania kīa ariū a Isiraeli. Harūni nīarīkuuaga marītwa macio ciande-inī ciake matuīke kīririkania mbere ya Jehova. **13** Thondeka tūkonyo tūgemu twa thahabu **14** na irengeeri igīrī cia thahabu therie, ihaana ta mūkanda, nacio ūcinyiitithanie na tūkonyo tūu. **15** “Thondekithia gakuo ga gīthūri ga gwīkagīrwo ituīro-inī rīa ciira, nako gatumwo nī mūtumi mūugī. Gathondeke ta ebodi: karī ka ndigi cia rangi wa thahabu na ka ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtume ta gakarakū na gatani ūrīa yogothetwo wega. **16** Gakuo kau gakorwo kaiganaine mīena yothe ūna inji kenda kūraiha na inji

kenda kwarama, na koinanīrwo maita meerī. **17** Úcooke ūgatumīrīre mīhari īna ya tūhiga twa goro. Mūhari wa mbere hakorwo kahiga ka wakiki ūrīa mūtune, na ka yakuti īrīa īhaana ngoikoni, na ka baregethu; **18** mūhari wa keerī ūtumīrīre kahiga ga thumarati, na ka yakuti īrīa ya rangi wa bururu, na ka arimathi; **19** mūhari wa gatatū ūtumīrīre kahiga ka wakiki ūrīa wa bururu, na ka yacimu, na ka amethuthito; **20** naguo mūhari wa kana ūtumīrīwo kahiga ga thumarati īrīa theru, na ka onigithi, na ka njathibi. Útūtumīrīre tūkonyo-inī tūgemu twa thahabu. **21** Hagīkorwo harī na tūhiga ikūmi na twīrī, o kamwe karūgamīrīre marīitwa ma ariū a Israeli, o kamwe gakururwo rīitwa rīa mūhīrīga ūmwe wa īrīa ikūmi na īrī ya Israeli, o ta ūrīa kahengere ka mūhūuri gakururagwo. **22** “Thondekera gakuo kau ga gīthūri irengeeri njogothē cia thahabu therie ihaana ta mūkanda. **23** Gathondekere mīrīngā īrī ya thahabu, ūmīoherere mīthia-inī īrī ya gakuo kau ga gīthūri. **24** Ohania irengeeri igīrī cia thahabu mīrīngā-inī hau mīthia-inī ya gakuo ga gīthūri, **25** nayo mīthia īrīa īngī ya irengeeri yohithanio na tūkonyo tūrīa twīrī, ūmīnyiitithanie na ndaamī cia kīande cia ebodi mwena wa na mbere. **26** Thondeka mīrīngā īrī ya thahabu ūmīnyiitithanie na mīthia īrīa īngī īrī ya gakuo ga gīthūri mwena wa na thīinī kūrigania na ebodi. **27** Thondeka mīrīngā īngī īrī ya thahabu na ūmīnyiitithanie magūrū-inī ma ndaamī cia kīande mwena-inī wa mbere wa ebodi, hakuhī na rūtumo, igūrū hanini wa mūcibi wa njohero ya ebodi. **28** Mīrīngā ya gakuo ga gīthūri īrīohithanagio na mīrīngā ya ebodi na

rūrigi rwa bururu, na inyiitithanio na mūcibi wa njohero, nīgeetha gakuo ga gīthūri gatikarekanie na ebodi. **29**
“Rīrā rīothe Harūni arītoonyaga Handū-harīa-Hatheru, arīkuuaga marītwa ma ariū a Isiraeli marī gīthūri-inī gīake gakuo-inī ga gīthūri ga ituīro rīa ciira, arī kīririkania gīa gūtūra mbere ya Jehova. **30** Ningī wīkīre Urimu na Thumimu thīnī wa gakuo kau ga gīthūri, nīgeetha ciikarage gīthūri-inī kīa Harūni rīrā rīothe arītoonyaga agathiī mbere ya Jehova. Üguo nīguo Harūni arīkuuaga ūhoti wa gūtuagīra andū a Isiraeli ciira gīthūri-inī gīake arī mbere ya Jehova. **31** “Tuma nguo ndaaya ya ebodi ya taama wa bururu mūtheri, **32** na īkorwo na harūkīrio ya mūtwe gatagatī kayo. īkorwo ītirihītwo mīthia-inī ta kara ya ngingo gūthiūrūrūkīria iharūkīrio rīu rīa mūtwe, nīgeetha ndīgatarūke. **33** Thondeka tūcunjuura tūtariī ta matunda ma makomamanga twa ndigi cia rangi wa bururu, na rangi wa ndathi, na rangi mūtune ta gakarakū gūthiūrūrūka rūtumo rwa magūrū-inī rwa nguo īyo, tūhakanītio na ngengere cia thahabu. **34** Ngengere cia thahabu na makomamanga macio mathīī mahakanītio gūthiūrūrūka rūtumo rwa magūrū-inī rwa nguo īyo ndaaya. **35** Harūni no nginya ehumbage nguo īyo hīndī ciothe rīrā egūtungata. Ngengere nīrīiguagwo ikīgamba rīrā egūtoonya Handū-harīa-Hatheru o hau mbere ya Jehova na rīrā ekuma ho, nīgeetha ndagakue. **36** “Thondeka gatanji ga thahabu therie, na ūgakurure ta ūrā mūhūrū ūkururagwo, ūkurure ciugo ici: MŪTHERU MWAMŪRĪRE JEHOVA. **37** Koherere rūrigi rwa rangi wa bururu nīguo ūkanyiitithanie na kīremba, gakorwo

karī mwena wa mbere wa kīremba. **38** Karīkoragwo karī thiithi-inī wa Harūni, nake agakuuaga mahītia makoniī iheo iria theru, iria andū a Isiraeli mangīkorwo mamūrīire Jehova, o na irī cia mūthembā o na ūrīkū. Gatanji kau gakoragwo karī thiithi-inī wa Harūni hīndī ciōthe nīgeetha magetīkīrīkaga nī Jehova. **39** “Kanjū nītumwo ūrī ya gatani ūrīa njega mūno, o na ūtume kīremba na gatani ūrīa njega mūno. Mūcibi ūtumwo nī mūgemia ūrīa mūgī na wīra ūcio. **40** Tumīra ariū a Harūni kanjū, na mīcibi, na tūmīcibi twa kīongo, cia gūtūma manenehagio na maheagwo gītīo. **41** Warīkia kūhumba mūrū wa nyūkwa na ariū ake nguo icio-rī, ūmaitīrīrie maguta na ūmaamūre. Ūmaamūre nīgeetha mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai. **42** “Matumithīrie thuruarī cia thīnī cia gatani, cia kūhumbīra njaga ya mīrī yao kuuma njohero nginya ciero-inī. **43** Harūni na ariū ake no nginya macīhumbage rīrīa rīothe marītoonyaga Hema-ya-Gūtūnganwo kana magīthengerera kīgongona marutīre wīra Handū-harīa-Hatheru nīgeetha matikahītie, nao makue. “Ūyū nītūke watho wa kūrūmagīrīwo tene na tene nī Harūni na njiaro ciake.

29 “Na rīrī, ūū nīguo ūgwīka nīgeetha wamūre Harūni na ariū ake, nīguo mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai: Oya gategwā kamwe na ndūrūme igīrī itarī kaūūgū. **2** Na kuuma mūtu-inī mūhinyu mūno wa ngano ūtarī ndawa ya kūimbia, ūthondeke mīgate na keki itukanītio na maguta na tūmīgate tūhūthū tūhakītwo maguta. **3** Ūkīra indo icio gīkabū-inī na ūcinenganīre ūguo hamwe na ndegwa ūyo na ndūrūme icio cierī. **4** Ūcooke ūrehe Harūni na ariū ake

itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gütünganwo, ūmathambie na maaī. **5** Oya nguo icio, ūhumbe Harūni kanjū, na nguo ndaaya ya ebodi, na ebodi yo nyene na gakuo ga gīthūri. Muohe ebodi na mūcibi wayo wa njohero ūrīa mūtume wega. **6** Mwīkīre kīremba mūtwe, nako gatanji karīa kaamūre ūgekīre kīremba-inī kīu. **7** Oya maguta ma gūitanīrīrio ūmūtitīrīrie mūtwe ūmwamūre. **8** Rehe ariū ake na ūmahumbe kanjū, **9** na ūmoohē tūmīcibi twa mūtwe. Ningī wohe Harūni na ariū ake mīcibi. Ūthīnjīri-Ngai nī wao ūrī watho wa kūrūmagīrīrō tene na tene. Ūguo nīguo ūkaamūra Harūni na ariū ake. **10** “Rehe ndegwa īyo mwena wa mbere wa Hema-ya-Gütünganwo, nake Harūni na ariū ake mīigīrīre moko mao mūtwe wayo. **11** Ūcooke ūmīthīnjīre mbere ya Jehova o hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gütünganwo. **12** Ningī woe thakame īmwe ya ndegwa īyo, ūmīhake hīa cia kīgongona na kīara gīaku, īyo ūngī ūmīite gītina-inī gīa kīgongona. **13** Ningī woe maguta mothe marīa mahumbīire nyama cia nda, na marīa mahumbīire ini, na higo cierī na maguta ma cio ūmacinīre hau kīgongona-inī. **14** No nyama cia ndegwa īyo hamwe na rūua na mahu ūcicinīre nja ya kambī. Rīu nī iruta rīa mehia. **15** “Oya ndūrūme īmwe nake Harūni na ariū ake mamīigīrīre moko mao mūtwe igūrū wayo. **16** Mīthīnjīre na woe thakame, ūmīminjaminjīrie kīgongona mīena yothe. **17** Tinangia ndūrūme tūcunjī, na ūthambie nyama cia nda, na magūrū mayo, ūciige hamwe na mūtwe na tūcunjī tūu tūngī. **18** Ūcooke ūcinīre ndūrūme īyo yothe igūrū wa kīgongona. Rīu nī iruta rīa njino rīa kūrutīra Jehova, rīrī mūtararīko mwega

rīrutīrwo Jehova, rīrī iruta rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. **19** “Oya ndūrūme īyo īngī, nake Harūni na ariū ake mamīgīrīre moko mao mūtwe. **20** Mīthīnje, woe thakame īmwe yayo ūmīhake moni cia matū ma ūrīo ma Harūni na ariū ake o na ciara iria nene cia moko mao ma ūrīo, na ciara iria nene cia magūrū mao ma ūrīo. Ūcooke ūminjaminjīrie kīgongona thakame mīena yothe. **21** Na woe thakame īmwe kuuma kīgongona-inī na maguta ma gūitanīrīrio ūciminjaminjīrie Harūni na nguo ciake, na ariū ake na nguo ciao. Hīndī īyo Harūni na ariū ake hamwe na nguo ciao nīmagatuīka aamūre. **22** “Oya maguta mamwe ma ndūrūme īyo, maguta ma mūting’oe ūrīa mūnoru, na maguta marīa mahumbīire nyama cia nda, na maguta marīa mahumbīire ini, na higo cierī na maguta ma cio, na kīero kīa mwena wa ūrīo. (Īyo nīyo ndūrūme ya igongona rīa kwamūrana.) **23** Kuuma gīkabū-inī kīa mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia kīrīa kīrī mbere ya Jehova, oya mūgate ūmwe na keki īthondeketwo na maguta, na woe kamūgate kahūthū. **24** Indo ici ciathe cineane moko-inī ma Harūni na ariū ake, ūcooke ūcithūngūthie mbere ya Jehova īrī Igongona rīa gūthūngūthio. **25** Ningī ūcooke woe indo icio kuuma moko-inī mao, ūcicinīre kīgongona-inī igūrū hamwe na iruta rīa njino, ituīke mūtararīko mwega harī Jehova, rīrī iruta rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. **26** Warīkia kūruta gīthūri kīa ndūrūme īyo ya kīamūrano kīa Harūni, gīthūngūthie mbere ya Jehova rīrī iruta rīa gūthūngūthio, nakīo gītuīke rwīga rwaku. **27** “Amūra icunjī cia ndūrūme īyo ya kīamūrano iria irī cia Harūni

na ariū ake nacio nī: gīthūri kīrīa gīathūngūthītio na
kīero kīrīa kīaheanītwo. **28** Indo icio ituīke rwīga rwa
kūheagwo Harūni na ariū ake nī andū a Israeli hīndī
ciothe. Nīrīo iruta rīrīa andū a Israeli marīrutagīra
Jehova kuuma maruta-inī ma ūiguano. **29** “Nguo iria
nyamūre cia Harūni igūtuīka cia njiaro ciake, nīgeetha
magaitagīrīrio maguta na makaamūragwo macīhumbīte.
30 Mūriū ūrīa ūkamūgaya atuīke mūthīnjīri-Ngai na
oke gūtungata thīnī wa Handū-Harīa-Hatheru, Hema-
inī-ya-Gūtūnganwo arīhumbaga nguo icio mīthenya
mūgwanja. **31** “Oya ndūrūme ūyo ya kīamūrano nacio
nyama ciayo ūcirugīre handū harīa hatheru. **32** Harūni
na ariū ake marīrīagīra nyama cia ndūrūme ūyo na
mīgate kuuma gīkabū-inī o hau itoonyero-inī rīa Hema-
ya-Gūtūnganwo. **33** Nīmarīrīaga indo icio irufītwo cia
horohio nī ūndū wa kwamūrwo kwao na gūtherio.
No itikanarīo nī mūndū ūngī, nī ūndū nī theru. **34**
Na rīrī, nyama cia ndūrūme ūyo ya kīamūrano kana
mīgate ingītigara nginya rūciinī-rī, nīcinwo. Itikanarīo
tondū nī theru. **35** “Ika Harūni na ariū ake maūndū
mothe marīa ngwathīte, na ūniine mīthenya mūgwanja
ūkīmaamūra. **36** Rutagai ndegwa ūmwe o mūthenya, ūrī
iruta rīa mehia rīa kūhorohanīria. Theria kīgongona na
ūndū wa gūkīhorheria na gūgītīrīria maguta, ūkīamūre.
37 Gīa na horohio ya kīgongona mīthenya mūgwanja
ya gūkīamūra. Thuutha ūcio kīgongona kīu nīgīgūtuīka
gītheru mūno, nakīo kīrīa gīothe kīrīkīhutagia kīrītuīkaga
gītheru. **38** “Gīkī nīkīo kīndū kīrīa ūrīrīutaga hīndī ciothe
kīgongona-inī o mūthenya: tūtūrūme twīrī, o kamwe ka

ūkūrū wa mwaka ūmwe. **39** Gatūrūme kamwe gakarutwo rūciinī na karīa kangī hwaī-inī kūrī mairia. **40** Gatūrūme ka mbere gakarutanagīrio na mūtu mūhinyu mūno gīcunjī gīa ikūmi kīa eba ūtukanītio na maguta ma mūtamaiyū gacunjī ka inya ka hini ūmwe na ndibei gacunjī ka inya ka hini ūmwe, irī kīndū gīa kūnyuuo. **41** Ruta gatūrūme kau kangī igongona hwaī-inī kūrī mairia, hamwe na iruta rīa mūtu na rīa kīndū gīa kūnyuuo o ta cia rūciinī, arī guo mūtararīko mwega, rīrī iruta rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. **42** “Harī njiaro iria igooka, iruta rīrī rīa njino rīkaarutagwo hīndī ciothe itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo mbere ya Jehova. Hau nīho ndīcemanagia nawe na njaragie nawe; **43** ningī hau no ho ndīcemanagia na andū a Israeli, naho nīhakaamūrwo nī riiri wakwa. **44** “Nī ūndū ūcio nīngamūra Hema-īyo-ya-Gūtūnganwo na kīgongona na nyamūre Harūni na ariū ake mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai. **45** Ningī nīngatūrūnia na andū a Israeli na nduīke Ngai wao. **46** Nīmakamenya atī nī nī nī Jehova Ngai wao, ūrīa wamarutire būrūri wa Misiri nīgeetha ndūrūnagie nao. Nī nī nī Jehova Ngai wao.

30 “Thondeka kīgongona kīa mbaū cia mūgaa gīa gūcinagīra ūbumba. **2** Nīgīkorwo kīganaine mīena yothe mūkono ūmwe kūraiha na mūkono ūmwe kwarama na mīkono ūrī kūraiha na igūrū, hāa ciakīo ituīke kīndū o ro kīmwe na kīgongona. **3** Kīgemie igūrū, o na mīena yothe, o na hāa ciakīo, na thahabu therie, na ūgītīrihe na mūcibi wa thahabu ūgīthiūrūrūkīrie. **4** Thondekera kīgongona kīu mīrīnga ūrī, ūmīoherere thī wa mūcibi ūcio, ūrī

mwena ūmwe, na ūrīa mwena ūrīa ūngī ūnyiitagīrīre mītī
īrīa mīraaya ītūmagīrwo gūgīkuua. **5** Thondeka mītī
mīraaya ya mbaū cia mūgaa, na ūmīgemie na thahabu.
6 Iga kīgongona kīu mbere ya gītambaya gīa gūcuurio
kīrīa kīrī mbere ya ithandūkū rīa ūira, mbere ya gītī
gīa tha kīrīa kīrī igūrū rīa ithandūkū rīa ūira, harīa
ngaacemania nawe. **7** “Harūni no nginya acinīre ūbumba
mūnungi wega hau igūrū rīa kīgongona o rūciinī rīrīa
egūthondeka matawa. **8** No nginya acine ūbumba rīngī
agīakia matawa hwaī-inī kūrī mairia, nīgeetha ūbumba
ūikarage ūgīcinagwo mahinda mothe mbere ya Jehova,
njiarwa na njiarwa iria igooka. **9** Ndūkanacinīre ūbumba
wa mūthembā ūngī kīgongona-inī gīkī kana ūrutīre ho
iruta rīa njino, kana rīa mūtu, na ndūkanaitīrīrie iruta
rīa kūnyuuuo igūrū rīakīo. **10** Harūni nīarutage horohio
hīa-inī cia kīgongona kīu o mwaka riita rīmwe. Horohio
īno ya o mwaka no nginya ūrītagwo na thakame ya
iruta rīa kūhoroheria mehia, nginya njiarwa iria igooka.
Horohio īyo nī igongona itheru mūno harī Jehova.” **11**
Hīndī īyo Jehova akīira Musa atīrī, **12** “Rīrīa ūgūtara
andū a Isiraeli-rī, o mūndū no nginya arutagīre Jehova
kīndū gīa gūkūūra muoyo wake rīrīa egūtarwo. Na gūtīrī
mūthiro ūkaamakora ūkīmatara. **13** Mūndū o wothe
ūrīkīraga agathiī mwena wa andū arīa marīkītie gūtarwo,
nīarīutaga nuthu ya cekeri kūringana na ūrīa cekeri ya
harīa haamūre ītariī ūrīa ūrī na ūritū wa geera mīrongo
ūrī. Nuthu īyo ya cekeri nī iruta kūrī Jehova. **14** Arīa
othe marīkīraga magathiī mwena wa arīa marīkītie
gūtarwo, marī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ūrī na makīria,

no nginya maheage Jehova iruta rīu. **15** Arīa atongu matirīheanaga makīria ya nuthu ya cekeri, nao arīa athīni matirīheanaga kīndū kīnini gūkīra nuthu ya cekeri hīndī ya kūrutīra Jehova horohio ya mīoyo yao. **16** Amūkīra mbeeca cia horohio kuuma kūrī andū a Israeli nawe ūcihūthīre ūtungata-inī wa Hema-ya-Gütünganwo. Üguo ūgaatuīka kīririkano kīa andū a Israeli mbere ya Jehova makīrutīra mīoyo yao horohio.” **17** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **18** “Thondeka kīraī gīa gwīthambagīra gīa gīcango, kīrī na kīgūrū gīakīo gīa gīcango. Ükīige gatagatī ka Hema-ya-Gütünganwo na kīgongona, na ūgīkīre maaī. **19** Harūni na ariū ake marīithambaga moko mao na nyarīrī na maaī macio. **20** Rīrīa rīothe marītoonyaga Hema-ya-Gütünganwo, marīithambaga na maaī nīgeetha matigakue. O na ningī rīrīa mathengerera kīgongona nīguo marutīre Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki, **21** marīithambaga moko na nyarīrī nīgeetha matigakue. Ündū ūcio ūgaatuīka watho wa kūrūmīrīrwo tene na tene nī Harūni na njiaro ciale, na njiarwa ciao ciotle iria igooka.” **22** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **23** “Oya mahuti maya manungi wega: cekeri 500 cia manemane īrīa ndwekie, nuthu yamo (nacio icio nī cekeri 250) cia ndarathini nungi wega, na cekeri 250 cia karamathi nungi wega, **24** cekeri 500 cia mwīnū, ciotle kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre, na hini ya maguta ma mītamaiyū. **25** Indo ici ūcithondeke ituīke maguta matheru ma gūitanīrīrio matukanītio makanunga wega marutīrwo wīra nī mūthondeki mūūgī wa maguta. Macio matuīke maguta matheru ma gūitanagīrīrio. **26** Ningī

ūhūthīre maguta macio gūitīrīria Hema-ya-Gütünganwo, na ithandūkū rīa Ūira, **27** na metha na indo ciayo ciothe, na mūtī wa kūigīrīwo matawa na indo ciaguo, na kīgongona gīa gūcinīra ūbumba, na **28** kīgongona kīa iruta rīa njino na indo ciakīo ciothe, na kīraī na kīgūrū gīakīo. **29** Nīūgaciamūra nīgeetha ituīke theru mūno makīria, nakīo kīrīa gīothe gīgacihutia nīgīgatuīka gītheru. **30** “Itīrīria Harūni na ariū ake maguta ūmaamūre nīgeetha mandungatagīre marī athīnjīri-Ngai. **31** Ira andū a Isiraeli atīrī, ‘Maya nīmo maguta makwa marīa matheru ma gūitanagīrīrio ma njiarwa iria igooka. **32** Ndūkanamaitīrīrie mīrī ya arūme, na ndūkanathondeke maguta mangī na mūthondekere ūcio. Nī matheru na nī wega ūmatuage atī nī matheru. **33** Mūndū wothe ūrīthondekaga maguta manungi wega mahaana ta maya, na mūndū o wothe ūngīmaitīrīria mūndū ūtarī mūthīnjīri-Ngai, nīakaingatwo kuuma kūrī andū ao.” **34** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, “Oya mahuti manungi wega marīa metagwo thitakiti, na onuka na garibane, hamwe na ūbani ūrīa mwega mūno, mothe mathimītwo maiganaine, **35** na ūthondekithie magīe na mūtararīko mwega wa ūbumba; wīra ūcio ūrutwo nī mūthondeki mūūgī wa maguta. Makorwo mekīrītwo cumbī, na marī matheru na makaamūrwo. **36** Thīthia mahuti mamwe matuīke mūtu, naguo ūūige mbere ya ithandūkū rīa Ūira thīinī wa Hema-ya-Gütünganwo, harīa ndīicemanagia nawe. Ūgaakorwo ūrī mūtheru mūno harīwe. **37** Mūtikanethondekere ūbumba wa mūthembā ūyū nī ūndū wa inyuī ene; ūtuagei mūtheru nī ūndū wa Jehova. **38** Mūndū o na ūrīkū ūrīa

ūgathondeka ūngī taguo nīguo ekenagie na mūtararīko waguo nīakaingatwo kuuma kūrī andū ao.”

31 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Ta rora wone, nīthuurīte Bezaleli mūrū wa Uri ūrīa mūriū wa Huri wa mūhīrīga wa Juda, **3** na nīndīmūiyūrītie na Roho wa Ngai, na ūugī na ūhoti na ūmenyo mawīra-inī ma mīthembā yothe ya moko; **4** ya gūcora mīcoro ya ūugī indo-inī cia thahabu, na betha na gīcango, na **5** gwacūhia tūhiga twa goro twa gūthecererwo indo-inī, na kūruta wīra wa gūkaaya mbaū, na kūruta mawīra ma mīthembā yothe ya ūbundi. **6** O na rīrī, nīthuurīte Oholiabu mūrū wa Ahisamaku, wa mūhīrīga wa Dani, nīguo ateithagie Bezaleli wīra. Ningī nīheete mabundi mothe ūugī wa gūthondeka indo ciathe iria ngwathīte: **7** nacio nī Hema-ya-Gūtūnganwo, na ithandūkū rīa Ūira, na gītī gīa tha kīrīa kīrī igūrū rīarīo, na indo iria ingī ciathe cia hema, **8** nacio nī metha na indo ciayo, na mūtī wa thahabu therie wa kūigīrīrwo matawa na indo ciaguo ciathe, na kīgongona gīa gūcinīra ūbumba, na **9** kīgongona kīa iruta rīa njino na indo ciakīo, na kīraī na kīgūrū gīakīo, **10** o na nguo iria ndume, iria theru cia kwīhumbwo nī Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai na nguo cia kwīhumbwo nī ariū ake rīrīa megūtungata marī athīnjīri-Ngai, **11** na maguta ma gūitanīrīrio, na ūbumba mūnungi wega wa Handū-harīa-Hatheru. Mathondeke indo icio o ta ūrīa ngwathīte.” **12** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **13** “Īra andū a Isiraeli ūū: ‘No nginya mūrūmagie Thabatū ciakwa. Rūrū nīruo rūgatuīka rūūri gatagatī gakwa na inyuī njiarwa iria igooka, nīguo mūmenye atī

niī nī niī Jehova ūrīā ūmūtheragia. **14** “Menyagīrīrai Thabatū tondū nī mūthenya mūtheru harī inyuī. Mūndū ūngūthaahia no nginya ooragwo; mūndū ūngīruta wīra mūthenya ūcio nīakaingatwo kuuma kūrī andū ao. **15** Wīra nīrurutagwo mīthenya ītandatū, no mūthenya wa mūgwanja nī Thabatū theru ya Jehova ya andū kūhurūka. Ūrīā wothe ūkaaruta wīra mūthenya wa Thabatū no nginya ooragwo. **16** andū a Isiraeli nīmathīkagīre Thabatū, mamīkūngūyagīre ītuīke kīrīkanīro gīa gūtūūra njiarwa iria igooka. **17** Rūrū nīruo rūgaatuīka rūrūri gatagatī gakwa na andū a Isiraeli nginya tene, nīgūkorwo Jehova ombire igūrū na thī na mīthenya ītandatū na mūthenya wa mūgwanja ndaigana kūruta wīra, akīhurūka.” **18** Rīrīā Jehova aarīkirie kwaria na Musa kūu igūrū rīā Kīrīma gīa Sinai, akīmūnengera ihengere icio igīrī cia ūira, o ihengere icio cia mahiga, o icio ciandīkītwo na kīara kīa Ngai.

32 Rīrīā andū moonire atī Musa nīaikarire mūno ataikūrūkīte kuuma kīrīma-inī, magīcookanīrīra harī Harūni makīmwīra atīrī, “Ūka, tūthondekere ngai iria irītūtongoragia. Ha ūhoro wa mūndū ūyū ūgwītwo Musa, ūrīā watūrutire būrūri wa Misiri, tūtiūū ūrīā oonete.” **2** Harūni akīmacookeria akīmeera atīrī, “Rutai icūhī cia thahabu iria irī matū ma atumia anyu, na aanake na airītu anyu mūndehere.” **3** Nī ūndū ūcio andū othe makīruta icūhī cia thahabu icio ciarī matū-inī mao magīcirehere Harūni. **4** Nake akīoya indo iria maamūreheire, agīcitwekia agītūmīra indo cia ūbundi gūcithondeka mūhianano wa njaū. Nao andū makiuga atīrī, “Ici nīcio ngai ciaku, wee

Israeli, iria ciakūrutire būrūri wa Misiri.” **5** Rīrīa Harūni onire ūguo, agīaka kīgongona mbere ya njaū īyo, na akīanīrīra, akiuga atīrī, “Rūciū nīgūgakorwo na gīathī kīa Jehova.” **6** Nī ūndū ūcio mūthenya ūyū ūngī andū magīkīra rūciinī tene, makīruta magongona ma njino na ma ūiguano. Thuutha ūcio magīkara thī kūrīna na kūnyua, magīcooka magīkīra kūina na gwīkenia. **7** Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Ikūrūka, tondū andū aku arīa warutire būrūri wa Misiri nīmethūkītie. **8** Nīmagarūrūkīte narua magatiga ūrīna ndaamathīte, na nīmethondekeire mūhianano wa gūtwekio ūhaana njaū. Nīmaūinamīrīire na makaūrutīra iruta makiugaga atīrī, ‘Ici nīcio ngai ciaku, wee Israeli, iria ciakūrutire būrūri wa Misiri.’” **9** Jehova akīra Musa atīrī, “Nīnyonete andū aya, nī andū momītie ngingo. **10** Rīu tigana na niī nīgeetha marakara makwa mamarīrbūkīre, nīgeetha ndīmaniine. Nīngacooka ngūtue rūrīrī rūnene.” **11** No Musa agīthaitha Jehova Ngai wake, akīmwīra atīrī, “Wee Jehova, ūngīcinwo nī marakara ūukīrīre andū aku nīkī, o arīa warutire kuuma būrūri wa Misiri na guoko gwaku kūrī ūhoti na ūkīmaruta kuo na hinya mūnene? **12** Nī kī kīngītūma andū a Misiri moige atīrī, ‘Aamarutire būrūri wa Misiri arī na muoroto wa kūmeka ūūru amoorage irīma-inī, na amaniine mathire gūkū thī?’ Tiga kūrakara mūno; wīricūkwo ndūkarehere andū aku mwanangīko. **13** Ririkana ndungata ciaku Iburahīmu, na Isaaka, na Israeli, arīa wee wehītire kūrī o na mwīhītwa ūkīigwetaga, ūkiuga atīrī: ‘Nīngatūma njiaro ciaku cingīhe ta njata cia matu-inī, na nīngaahe njiaro ciaku būrūri ūyū wothe ūrīna ndaamerīire, naguo

ūgaatuūka igai rīao nginya tene.”” **14** Hīndī īyo Jehova akīricūkwo, na ndaigana kūrehere andū ake mwanangīko ūrīa oigīte atī nīekūmarehera. **15** Musa akīhūndūka, agīkūrūka kuuma kīrīma igūrū akuuīte ihengere icio igīrī cia ūira na moko make. Ciarī nyandīke mīena yeerī, mbere na thuutha. **16** Ihengere icio ciarī wīra wa Ngai; maandīko macio maarī maandīko ma Ngai makurūtīwo ihengere-inī icio. **17** Rīrīa Joshua aiguire inegene rīa andū makiugīrīria akīra Musa atīrī, “Kūrī mbugīrīrio ya mbaara kambī-inī.” **18** Musa akīmūcookeria atīrī, “Ti mīgambo ya ūhootani, na ti mīgambo ya kūhoottwo; nī mīgambo ya kūina ndīraigua.” **19** Rīrīa Musa akuhīrīirie kambī, na akīona njaū na ndūrūhī ūrīa yarī kūndū kūu, agīcinwo nī marakara, nake agīkia ihengere icio thī, ikiunīkanga icunjī o hau magūrū-inī ma kīrīma. **20** Nake akīnyiita njaū īyo maathondekete, akīmīcina na mwaki, agīcooka akīmīthīa, īgītuūka mütu, akīūikia maaī-inī na agīatha andū a Isiraeli manyue maaī macio. **21** Nake Musa akīūria Harūni atīrī, “Andū aya maragwīkire atīa nīgeetha ūmatoonyie mehia-inī manene ūū?” **22** Nake Harūni akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Tiga kūrakara, mwathi wakwa; wee nīūūū ūrīa andū aya mendete gwīka ūūru. **23** Maanjīrīre atīrī, ‘Tūthondekere ngai irītūtongoragia. Ha ūhoro wa mūndū ūyū ūgwītīwo Musa, ūrīa watūrutire būrūri wa Misiri-rī, tūtiūū ūrīa oonire.’ **24** Nī ūndū ūcio ngīmeera atīrī, ‘Ūrīa wothe ūrī na mathaga ma thahabu, nīarute.’ Nao makīnengera indo icio cia thahabu, ngīciikia riiko, nacio ikiuma njaū īno!” **25** Musa akīona atī andū nīmakararītie, na atī Harūni nīamarekereirie meke ūrīa

mekwenda, nginya magaatuika andū a gūthekagīrīrwo nī thū ciao. **26** Nī ūndū ūcio akīrūgama itoonyero-inī rīa kambī, akiuga atīrī, “Urīa wothe ūrī mwena wa Jehova-rī, nīoke haha.” Nao Alawii othe makīrūgama mwena wake. **27** Nake akīmeera atīrī, “Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga atīrī, ‘O mūndū nīeyohe rūhiū rwa njora njohero. Hungurai kambī īno kuuma mwena ūmwe nginya ūrīa ūngī, o mūndū nīoorage mūrū wa nyina na oorage mūratawe na mūndū wa itūura rīake.’” **28** Alawii magīka ta ūrīa maathirwo nī Musa, na mūthenya ūcio gūkīūragwo andū ta 3,000. **29** Nake Musa akiuga atīrī, “Nīmwarīkia kwamūrīrwo Jehova ūmūthī, nīgūkorwo nīmwareganire na ariū anyu na mūkīregana na arīa mūciaranīrwo nao, na Jehova nīamūrathima ūmūthī.” **30** Mūthenya ūyū ūngī Musa akīira andū atīrī, “Nīmwīhītie mūno. No rīu, nīngwambata kūrī Jehova; hihi no kūhoteke ndīmūrutīre horohio nī ūndū wa rīhia rīanyu.” **31** Nī ūndū ūcio Musa agīcooka kūrī Jehova, akīmwīra atīrī, “Hī, kaī andū aya nīmekīte rīhia inene-ī! Nīmethondekeire ngai cia thahabu. **32** No rīu-rī, ndagūthaitha marekere mehia mao; angīkorwo ndūkūmarekera, o na niī tharia ibuku-inī rīrīa wandīkīte andū aku.” **33** Nake Jehova agīcookeria Musa atīrī, “Urīa wothe ūnjīhīrie, nīngamūtharia ibuku-inī rīakwa. **34** Rīu gīthīi, ūtongorie andū acio mathīi būrūri ūrīa ndaaririe ūhoro waguo, nake mūraika wakwa nīakamūtongoria. Na rīrī, hīndī ya kūmaherithia yakinya-rī, no ngaamaherithia nī ūndū wa mehia mao.” **35** Nake Jehova akīhūura andū acio na mūthiro nī tondū wa ūrīa meekire na njaū ūyo yathondeketwo nī Harūni.

33 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Umai handū haha, wee na andū arīa warutire kuuma būrūri wa Misiri, mwambate būrūri ūrīa nderīire Iburahīmu, na Isaaka na Jakubu na mwīhītwa ngiuga atīrī, ‘Nīngāūhe njiaro ciaku.’ **2** Nīngūtūma mūraika mbere yanyu na nīngaingata Akaanani, na Aamori, na Ahiti, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi. **3** Ambatai mūthīī būrūri ūcio ūrī būthi wa iria na ūukī. No niī ndigathīī na inyuī, tondū mūrī andū momītie ngingo na ndahota kūmūniinīra njīra-inī.” **4** Rīrīa andū acio maiguire ciugo icio cia kūmathīīnia ngoro, makīambīrīria gūcakaya na gūtirī mūndū wacookire kwīhumba mathaga. **5** Nīgūkorwo Jehova nīeerīte Musa atīrī, “Ira andū a Israeli atīrī, ‘Inyuī mūrī andū momītie ngingo. Ingītwarana na inyuī o na kahinda kanini, ndahota kūmūniina. Rū rutai mathaga manyu, na nīngūmenya ūrīa ngwīka na inyuī.’” **6** Nī ūndū ūcio andū a Israeli makīrutīra mathaga mao hau kīrima-inī kīa Horebu. **7** Na rīrī, Musa nīamenyerete kuoya hema akamīamba nja ya kambī īyo handū haraaya na kambī, akamīta “Hema-ya-Gūtūnganwo.” Mūndū o wothe ūngīendire gūtuīria ūhoro kūrī Jehova, aathiiaga hema-inī īyo ya gūtūnganwo kūu nja ya kambī. **8** Na rīrīa rīothe Musa aathiiaga hema-inī, andū othe mookīraga makarūgama nja ya hema ciao, magacūthīrīria Musa nginya rīrīa arītoonya hema īyo. **9** Musa agītoonya hema īyo, gītugī gīa itu gīaikūrūkaga gīgaikara itoonyero-inī Jehova akīaria na Musa. **10** Rīrīa andū mona gītugī kīu gīa itu kīrūgamīte itoonyero-inī rīa hema īyo, othe maarūgama makahooya o mūndū arī itoonyero-inī rīa hema yake. **11** Jehova

agak̄aria na Musa mak̄ionanaga ūthiū kwa ūthiū o ta ūr̄ia mündū maaragia na mūratawe. Thuutha ūcio Musa agacooka kamb̄i, no Joshua mūrū wa Nuni, mwanake ūr̄ia wamūteithagia, ndoimaga hema-in̄ īyo. **12** Musa ak̄ira Jehova at̄ir̄i, “Ūkoretwo ūkīnjīra at̄ir̄i, ‘Tongoria andū aya,’ no ndūūmenyithītie ūr̄ia ūkūndūmīra tūthīi nake. Nīunjīrīte at̄ir̄i, ‘Nīngūūi na rīitwa, na wī mwītīkīrīku har̄i nīi.’ **13** Anḡkorwo nīūkenetio nī nīi, menyithia njīra ciaku nīgeetha ngūmenye na thiī na mbere gwītīkīrīka nīwe. Ririkana at̄i rūrīrī rūrū nī andū aku.” **14** Jehova ak̄imūcookeria at̄ir̄i, “Nī Mwene nīngūtwarana na inyuū na ndīmūhe ūhurūko.” **15** Nake Musa ak̄imwīra at̄ir̄i, “Anḡkorwo ndūgūtwarana hamwe na ithuū, ndūgatūme tuume haha. **16** Mūndū o na ūrīkū anḡkīmenya at̄ia at̄i nīūkenetio nī nīi, na ūgakenio nī andū aku, tiga no ūtwaranire na ithuū? Nī kīi kīngī kīngīonania ngūūrani yakwa na ya andū aku kuuma kūrī andū ar̄ia anḡ othe mar̄i thī īno?” **17** Nake Jehova ak̄ira Musa at̄ir̄i, “Nīngwīka o ūr̄ia ūnjūūrītie njīke, tondū nīngenetio nīwe, na nīngūūi na rīitwa rīaku.” **18** Ninḡi Musa akiuga at̄ir̄i, “Nyonia riiri waku ūr̄ia ūtariī.” **19** Nake Jehova ak̄imwīra at̄ir̄i, “Nīngūtūma wega wakwa wothe ūhītūkīre mbere yaku, na nīngwanīrīra rīitwa rīakwa, Jehova, mbere yaku: Nīndīiguagīra tha ūr̄ia ndenda kūiguīra tha, na nīndīcaayagīra ūr̄ia ndenda gūcaīra.” **20** No Jehova akiuga at̄ir̄i, “Ndūngīona ūthiū wakwa, nīgūkorwo gūtir̄i mūndū ūngīona ūthiū wakwa na acooke atūūre muoyo.” **21** Ninḡi Jehova akiuga at̄ir̄i, “Nī har̄i handū hakuhī na nīi, har̄ia ūngīrūgama igūrū rīa mwaro rwa

ihiga. **22** Rīrīa riiri wakwa ūrīkorwo ūkīhītūkīra hau-
rī, nīndīgūtoonyia mwanya-inī wa rwaro rūu rwa ihiga,
ngūhumbīre na guoko gwakwa nginya hītūke handū hau.
23 Rīrīa ndīrīeheria guoko gwakwa, nawe nīrīnyona na
thuutha; no ūthiū wakwa ndūngīonwo.”

34 Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Icūhia ihengere igīrī
cia mahiga o ta iria cia mbere, na nīngūciandīka ciugo iria
ciaandīkītwo ihengere-inī iria cia mbere, iria woragire.
2 Wīhaarīrie rūciinī, ūcooke wambate kīrīma gīa Sinai.
Ūrūgame mbere yakwa hau kīrīma igūrū. **3** Gūtikagīe
mūndū ūkwambatania hamwe nawe kana onekane handū
o hothe kūu kīrīma-inī; o na gūtikagīe ndūūru cia mbūri
kana cia ng’ombe ingīrīthio kūu mbere ya kīrīma.” **4** Nī
ūndū ūcio Musa agīcūhia ihengere igīrī cia mahiga o
ta iria cia mbere na akīroka kwambata kīrīma gīa Sinai
rūciinī tene, o ta ūrīa Jehova aamwathīte; agīthīi akuuīte
ihengere icio igīrī na moko. **5** Nake Jehova agīkūrūka
arī itu-inī, akīrūgama hau harī we, na akīanīrīra rīītwā
rīake, Jehova. **6** Agīkīhītūkīra mbere ya Musa akīanagīrīra
akoiga atīrī, “Jehova, Jehova, Ngai ūrīa mūcaayanīri na
mūtugi, ūtahiūhaga kūrakara, ūiyūrītwo nī wendani
na wīhokeku, **7** ūtūūragia wendani kūrī andū ngiri na
ngiri, na akohanagīra waganu, na ūremi, o na mehia.
No rīrī, ndaagaga kūherithia arīa mehītie; nīaherithagia
ciana na ciana ciacio nī ūndū wa mehia ma maithe
mao, nginya rūciaro rwa gatatū na rwa kana.” **8** Musa
agīkīnamīrīra thī o rīmwe, akīhooya. **9** Akiuga atīrī,
“Wee Mwathani, angīkorwo nīnjītīkīrīkīte maitho-inī
maku, ndagūthaitha Mwathani twarana na ithuī. O na

gūtuīka aya nī andū momītie ngingo-rī, tuohere waganu
witū o na mehia maitū, na ūtūme tūtuīke igai rīaku.” **10**
Ningī Jehova akiuga atīrī, “Nīngūgīa na kīrīkanīro nawe.
Nīndīrīkaga morirū matarī mekwo rūrīrī-inī o na rūrīkū
thīnī wa thī yothe mbere ya andū aya aku othe. Andū arīa
mūtūūranagia nao nīmakeyonera ūrīa nīi, Jehova, ngeeka
ūndū wa kūmakania nī ūndū waku. **11** Athīkīra ūrīa
ngūgwatha ūmūthī. Nīngarutūrūra Aamori, na Akaanani,
na Ahiti, na Aperizi, na Ahivi na Ajebusi mbere yaku
makweherere. **12** Wīmenyerere ndūkagīe kīrīko na
andū arīa matūūraga būrūri-inī ūcio ūrathīī, matigatuīke
mūtego harīwe. **13** Nīmūkoinanga igongona ciao, na
mūthethere mahiga mao maamūre, na mūtemange itugī
ciao cia Ashera. **14** Mūtikanahooe ngai īngī o na ūrīkū,
nīgūkorwo Jehova, ūrīa rīitwa rīake arī Mūigua Ūiru,
nī Ngai ūrī ūiru. **15** “Mwīmenyererei mūtikagīe kīrīko
na andū arīa matūūraga būrūri-inī ūcio; nīgūkorwo
rīrīa maahūūra ūmaraya na ngai ciao na magacirutīra
iruta, nīmarīmwītaga, na inyuī nīmūrīrīīaga indo cia
magongona macio mao. **16** Na rīrīa mūngīthuura airītu
amwe ao matuīke atumia a aanake anyu, nao airītu
acio mahūūre ūmaraya na ngai ciao, nīmakonereria ariū
anyu gwīka ūguo. **17** “Ndūkanathondeke mīhianano ya
gūtwekio. **18** “Kūngūyagīra Gīathī kīa Mīgate ītarī mīkīre
ndawa ya kūimbia. Handū-inī ha mīthenya mūgwanja,
rīīagai mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia, o ta
ūrīa ndaamwathire. īkagai ūndū ūyū ihinda rīaguo
rīakinya mweri-inī wa Abibu, nīgūkorwo nīguo mweri ūrīa
mwoimire būrūri wa Misiri. **19** “Irigithathi rīa nda o yothe

nī rīakwa, hamwe na marighthathi mothe ma njamba ma mahiū manyu, marī ma kuuma ndūūru-inī cia ng'ombe kana cia mbūri. **20** Irighthathi rīa ndigiri ūrīrīkūūraga na gatūrūme, no ūngīaga kūrīkūūra, riune ngingo. Nao ariū aku a marighthathi ūmakūūrage. “Gūtikanagē mūndū o na ūmwe ūrīkaga mbere yakwa moko matheri. **21** “Rutaga wīra mīthenya ītandatū, no mūthenya wa mūgwanja ūhurūkage; o na hīndī ya icimba na ya magetha no nginya ūhurūke. **22** “Kūngūyagīra Gīathī-gīa-Ciumia, na maciaro ma mbere ma magetha ma ngano, na Gīathī-gīa-Gūcookereria irio makūmbī-inī mūthia-inī wa mwaka. **23** Arūme anyu othe no nginya mokage mbere ya Mwathani Jehova, o we Ngai wa Israeli, maita matatū o mwaka. **24** Nīngarutūrūra ndūrīrī imweherere, na nīnganenehia mīhaka ya būrūri wanyu na gūtirī mūndū ūgaacumīkīra būrūri wanyu rīrīa mūrīkoragwo mūkīambata maita matatū o mwaka mbere ya Jehova Ngai wanyu. **25** “Ndūkanandutīre thakame ya igongona ītukanīte na kīndū gīkīre ndawa ya kūimbia, na mūtikanareke kīndū kīa igongona rīa Bathaka kīraare nginya rūciinī. **26** “Rehagai maciaro ma mbere marīa mega mūno ma mīgūnda yanyu, mūmarehage nyūmba ya Jehova Ngai wanyu. “Mūtikanaruge koori na iria rīa nyina.” **27** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, “Andīka ciugo ici, nīgūkorwo kūringana na ciugo ici, nīndagī na kīrīkanīro nawe o na Israeli.” **28** Musa aikarire na Jehova hau matukū mīrongo īna, mūthenya na ūtukū, atekūrīa irio kana akanyua maaī. Na agīkīandīka ihengere-inī icio ciugo cia kīrīkanīro kīu, na nīcio Maathani marīa lkūmi. **29**

Rīrīa Musa aikūrūkire kuuma kīrīma gīa Sinai arī na ihengere igīrī cia ūira moko-inī make, ndaamenyaga atī ūthiū wake nīwakengaga nī ūndū nīarītie na Jehova. **30**
Rīrīa Harūni na andū a Israeli othe moonire Musa, ūthiū wake nīwakengaga, nao magītigīra kūmūkuhīrīria. **31**
No Musa akīmeeta; nī ūndū ūcio Harūni na atongoria othe a mūingī magīcooka harī we, nake akīmaarīria. **32**
Thuutha ūcio andū a Israeli othe makīmūkuhīrīria, nake akīmahe mawatho mothe marīa Jehova amūheete kūu Kīrīma-inī gīa Sinai. **33** Rīrīa Musa aarīkirie kūmaarīria, akīhumbīra ūthiū wake na taama wa kwīhumbīra ūthiū.
34 No rīrīa rīothe aatoonyaga harī Jehova maranīrie, nīarutaga taama ūcio wa kwīhumbīra ūthiū nginya oime ho. Na rīrīa oka kūrī andū a Israeli na aameera ūrīa aathītwo, **35** makona ūthiū wake o ūkengete. Nake Musa agacookia taama ūcio wa kwīhumbīra ūthiū nginya rīrīa rīngī agaathīi kwaria na Jehova.

35 Musa nīonganirie mūingī wothe wa andū a Israeli, akīmeera atīrī, “Maya nīmo maūndū marīa Jehova aamwathīte mwīkage: **2** Wīra nīūrutagwo mīthenya ītandatū, no mūthenya wa mūgwanja ūrīkoragwo ūrī mūthenya wanyu mūtheru, Thabatū ya Jehova ya kūhurūka. Ūrīa ūkaaruta wīra mūthenya ūcio no nginya ooragwo. **3** Mūtigaakagie mwaki mūthenya ūcio wa Thabatū kūrīa guothe mūrītūrīraga.” **4** Musa akīra mūingī wothe wa andū a Israeli atīrī, “Ūū nīguo Jehova aathanīte: **5** Rutīrai Jehova maruta kuuma indo-inī iria mūrī nacio. Mūndū ūrīa wothe ūkūigua akīenda, nīarehere Jehova iruta rīa thahabu, na rīa betha na rīa gīcango; **6** na rīa

ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mütune ta gakarakū; o na gatani ūrīa njega; na guoya wa mbūri; **7** njūa cia ndürūme itoboketio rangi-inī mütune igatunīha, na njūa cia pomboo; na mbaū cia mūgaa; **8** na maguta ma mütamaiyū ma gwakia tawa; na mahuti manungi wega ma gwīkīrwo maguta-inī ma gūitanīrīrio, na ma ūbumba ūrīa mūnungi wega; **9** na tūhiga twa onigithi na tūhiga tūngī twa goro twa gūtumīrīrwo nguo ya ebodi na gakuo ga gīthūri. **10** “Arīa othe marī na ūugī wa ūbundi gatagatī-inī kanyu, nīmoke mathondeke indo ciothe iria Jehova aathanīte, nacio nī: **11** Hema ūrīa nyamūre na hema yayo o na kīndū gīa kūmīhumbīra, na ngathīka cia kūnyiita, na mbaū ciakīo, na mīgamba yakīo, na itugī na itina ciayo; **12** na ithandūkū ūrīa kīrīkanīro hamwe na mītī yarīo, na gītī gīa tha, hamwe na gītambaya gīa gūcuurio kīrīa gīa kūhakanīa; **13** metha na mītī yayo, na indo ciayo ciothe, hamwe na mīgate ya kūigwo mbere ya Jehova, **14** na mütī wa kūigīrīrwo matawa ma kūmūrīkaga, hamwe na indo ciaguo, na matawa hamwe na maguta ma kūmaakia; **15** na kīgongona kīa ūbumba na mītī yakīo, na maguta ma gūitanīrīrio, na ūbumba mūnungi wega; na gītambaya gīa gūcuurio mūrango-inī wa itoonyero-inī ūrīa hema ūyo nyamūre; **16** na kīgongona kīa iruta ūrīa njino hamwe na gītara gīakīo gīa gīcango, na mītī yakīo, na indo ciakīo ciothe; na kīraī gīa gīcango na kīgūrū gīakīo; **17** na itambaya cia gūcuurio cia itoonyero ūrīa nja hamwe na itugī na itina ciacio na gītambaya gīa gūcuurio gīa itoonyero ūrīa kuuma nja ya hema **18** na hīgī cia hema ūrīa nyamūre, na cia nja yayo,

na mīkanda yayo; **19** na nguo ndume cia kwīhumbagwo mūndū agītungata arī handū-harīa-haamūre; nīcio nguo iria nyamūre cia Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai o na cia ariū ake rīrīa megūtungata marī athīnjīri-Ngai.” **20** Naguo mūingī wothe wa andū a Isiraeli ūkīehera harī Musa, **21** na mūndū o wothe ūrīa weyendeire na ngoro yake yahīahīaga, nīokire na akīrehera Jehova kīndū gīa kūmūrutīra nī ūndū wa wīra wa hema-ya-Gūtūnganwo na mawīra mayo mothe, o na nī ūndū wa nguo iria nyamūre. **22** Arīa maiguire metīkīra ūhoro ūcio, arūme na andū-a-nja o ūndū ūmwe, nīmookire na makīrehe mathaga ma thahabu ma mīthembā yothe: namo nī mbini ng’emie cia gwīkīrwo nguo-inī, na icūhī cia matū, na icūhī cia ciara na mathaga mangī. Othe nīmarehire thahabu yao ūtuīke iruta rīa gūthūngūthio harī Jehova. **23** Ūrīa wothe warī na ndigi cia rangi wa bururu, kana cia rangi wa ndathi, kana cia rangi mūtune ta gakarakū, kana gatani ūrīa njega, kana guoya wa mbūri, kana njūa cia ndūrūme itoboketio rangi-inī mūtune igatunīha, kana njūa cia pomboo, nīacireehire. **24** Andū arīa maarehire iruta rīa betha kana rīa gīcango, maarīrehire rīrī iruta harī Jehova, na ūrīa wothe warī na mbaū cia mūgaa nī ūndū wa wīra ūcio nīacireehire. **25** Mūndū-wa-nja o wothe warī mūūgī wīra-inī wa kuogotha ndigi na moko make, akīrehē kīrīa ogothete, ndigi cia rangi wa bururu, kana cia rangi wa ndathi, kana cia rangi mūtune ta gakarakū, kana gatani ūrīa njega. **26** Nao andū-a-nja othe arīa meyendeire na nī maarī na ūūgī ūcio, nīmoogothire ndigi cia guoya wa mbūri. **27** Atongoria marehire tūhiga twa onigithi na tūhiga tūngī

twa goro tūtumīrīrwo nguo-inī ya ebodi na gakuo ga
gīthūri. **28** Nīmacookire makīrehe mahuti manungi wega,
na maguta ma mītamaiyū ma gwakia tawa, na maguta ma
gūitanīrīrio o na ma gūthondeka ūbumba ūrīa mūnungi
wega. **29** Andū a Israeli othe, arūme na andū-a-nja arīa
meyendeire, nīmareheire Jehova maruta ma kwīyendera
nī ūndū wa wīra ūrīa Jehova aamaathīte na kanua ka
Musa marute. **30** Ningī Musa akīra andū a Israeli atīrī,
“Onei, Jehova nīathuurīte Bezaleli mūrū wa Uri ūrīa
mūriū wa Huri, wa mūhīrīga wa Juda, **31** na nīamūiyūrītie
na Roho wa Ngai, na ūūgī, na ūhoti, na ūmenyo wa
mawīra mothe ma ūbundi **32** nīgeetha athugunde mīcoro
ya ūūgī ya indo-inī cia thahabu, na betha, na gīcango, **33**
na gwacūhia tūhiga twa goro twa gūthecererwo indo-
inī, na kūruta wīra wa gūkaaya mbaū, na kūruta mawīra
ma mīcoro ma mīthemba yothe ya ūbundi. **34** Na eerī,
we marī na Oholiabu mūrū wa Ahisamaku wa mūhīrīga
wa Dani, nīamaheete ūhoti wa kūruta andū arīa angī. **35**
Nīamaiyūrītie na ūūgī wa kūruta mawīra mothe, marī
mabundi, na acori, na agemia na ndigi cia rangi wa
bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta
gakarakū, na gatani ūrīa njega, o na atumi: othe marī
mabundi moogī, na acori oogī.

36 “Nī ūndū ūcio Bezaleli, na Oholiabu, na mūndū o
wothe warī mūūgī na wīra, arīa Jehova aheete ūūgī na
ūhoti wa kūmenya kūruta wīra ūcio wothe wa gwaka
handū-harīa-haamūre, makīruta wīra ūcio o ta ūrīa
Mwathani aathanīte ūrutwo.” **2** Ningī Musa agīta Bezaleli
na Oholiabu na mūndū o wothe warī mūūgī, ūrīa Jehova

aheete ūhoti, na ūrīa warī na wendo wa gūūka kūruta
wīra ūcio. **3** Nao makīamūkīra kuuma kūrī Musa maruta
mothe marīa andū a Isiraeli maarehete ma kūruta wīra
wa gwaka handū-harīa-haamūre. Nao andū magīthīī
o na mbere kūrehe maruta ma kwīyendera rūciinī o
rūciinī. **4** Nī ūndū ūcio mabundi mothe marīa maarī na
ūugī, arīa maarutaga wīra wothe wa gwaka handū-harīa-
haamūre, makīamba gūtiga wīra wao, **5** na makīīra Musa
atīrī, “Andū nīmararehe indo makīria ya iria ibatarainie
wīra-inī ūrīa Jehova aathanīte ūrutwo.” **6** Nake Musa
akīruta watho, nao magītwara ūhoro ūcio kambī-inī
guothe: “Gūtirī mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja
ūgūcooka kūrehe iruta rīngī nī ūndū wa handū-harīa-
haamūre.” Nī ūndū ūcio andū makīrigīrīrio gūcooka
kūrehe indo ingī, **7** tondū indo iria maarī nacio ciarī
nyingī makīria ma iria ciabatarainie kūruta wīra ūcio
wothe. **8** Andū othe arīa maarī oogī thīnī wa aruti a wīra
magīthondeka hema nyamūre na itambaya ikūmi cia
gūcuurio itumītwo na gatani yogothetwo wega na ndigi
cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi
mūtune ta gakarakū, na ikīgemio na makerubi nī mūtumi
mūugī wa wīra ūcio. **9** Itambaya ciathe cia gūcuurio
nīciaiganaine, ciarī cia mīkono mīrongo īrī na īnana
kūraiha, na mīkono īna kwarama. **10** Makīnyiitithania
itambaya ithano hamwe, na magīka o ro ūguo na icio
ingī ithano. **11** Ningī magīkundīka ciana cia gītambaya kīa
rangī wa bururu mūthia-inī wa gītambaya gīa gūcuurio
kīrīa kīrī mūico-inī wa mwena ūmwe, na magīka o
ro ūguo harī gītambaya gīa gūcuurio kīa mūico kīa

mwena ūcio ūngī. **12** Magīcooka magīkundīka ciana ingī mīrongo ītano gītambaya-inī kīmwe gīa gūcuurio kīa mwena ūmwe, na ingī mīrongo ītano gītambaya-inī gīa gūcuurio kīa mūico kīa mwena ūcio ūngī, o kīana kīringaine na kīrīa kīngī. **13** Ningī magīthondeka ngathīka mīrongo ītano cia thahabu na magīcihūthīra kūohithania itambaya icio cia gūcuurio cia mīena yeerī, nī ūndū ūcio hema īyo nyamūre igītuīka kīndū kīmwe. **14** Ningī magītuma itambaya cia gūcuurio ikūmi na kīmwe cia guoya wa mbūri igītuīka cia kūhumbīra hema īrīa nyamūre. **15** Itambaya icio ciothe cia gūcuurio ikūmi na kīmwe nīciaiganaine; ciarī cia mīkono mīrongo ītatū kūraiha, na mīkono īna kwarama. **16** Magītumithania itambaya ithano cia gūcuurio igītuīka kīndū kīmwe, na cio icio ingī ithathatū igītumithanio hamwe. **17** Ningī magīkundīka ciana mīrongo ītano mūthia-inī wa gītambaya gīa gūcuurio kīa mūico kīa mwena ūmwe, na magīka o ūguo mūthia-inī wa gītambaya gīa gūcuurio kīa mūico kīa mwena ūrīa ūngī. **18** Ningī magīthondeka ngathīka mīrongo ītano cia gīcango cia kuohania hema ītuīke kīndū kīmwe. **19** Magīcooka magīthondekera hema kīhumbīri kīa njūa cia ndūrūme itoboketio rangi-inī mūtune igatunīha, na igūrū wakīo hakīhumbīrwo na njūa cia pomboo. **20** Ningī magīthondeka buremu cia kūmīrūgamia cia mbaū cia mūtī wa mūgaa nī ūndū wa hema īyo nyamūre. **21** O buremu yarī ya mīkono ikūmi kūraiha, na mūkono ūmwe na nuthu kwarama, **22** natuo tūhocio tūgīcomoka tūigananīirie. Maathondekire buremu ciothe cia hema īyo nyamūre na njīra īyo. **23**

Ningī magīthondeka buremu mīrongo ūrī cia mwena wa gūthini wa hema ūyo nyamūre, **24** na magīthondeka itina mīrongo ūna cia betha cia gwīkīrwo rungu rwacio; o itina igīrī ikanyiitīrīra buremu ūmwe, rungu rwa kahocio kamwe. **25** Cia mwena ūcio ūngī, mwena wa gathigathini wa hema ūyo nyamūre, magīthondeka buremu mīrongo ūrī **26** na itina mīrongo ūna cia betha, o igīrī igaikarīrwo nī buremu ūmwe. **27** Ningī magīthondeka buremu ithathatū cia mwena wa na thuutha, nīguo mwena wa mūthia wa ithūiro wa hema ūyo nyamūre, **28** na buremu igīrī igīthondekwo nī ūndū wa tūkoine-inī twa hema ūyo nyamūre cia mwena wa na thuutha. **29** Koine-inī ici cierī, buremu ciarī igīrī igīrī, kuuma thī nginya igūrū, ikoohanio na mūrīnga ūmwe; nacio cierī igakorwo ihaanaine. **30** Nī ūndū ūcio haarī na buremu inyanya na itina ikūmi na ithathatū cia betha; o igīrī igaikarīrwo nī buremu ūmwe. **31** Magīcooka magīthondeka mīgamba ya mbaū cia mūgaa: ūtano yayo nī ūndū wa buremu cia mwena ūmwe wa hema ūyo nyamūre, **32** na ūtano nī ūndū wa buremu cia mwena ūcio ūngī, na ūtano nī ūndū wa buremu cia mwena wa ithūiro, mūthia-inī wa na thuutha wa hema ūyo nyamūre. **33** Maathondekire mūgamba wa gatagatī ūumīte mūthia ūmwe nginya ūrīa ūngī hau gatagatī ga buremu icio. **34** Nīmagemirie buremu icio na thahabu, na magīthondeka mīrīnga ya thahabu ya kūnyiitīrīra mīgamba ūyo. Magīcooka makīgemia mīgamba ūyo na thahabu. **35** Nīmatumire gītambaya gīa gūcuurio kīa ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na gatani ūrīa njogothē

wega, na gīkīgemio na makerubi nī mūbundi mūūgī.

36 Makīmīthondekera itugī inya cia mbaū cia mīgaa na magīcigemia na thahabu. Magīcooka magīthondeka tūcuurio twa thahabu, na magītwekia itina inya ciacio cia betha. **37** Itoonyero-inī rīa hema makīrīthondekera gītambaya gīa gūcuurio kīa ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na gatani īrīa njogothē wega, nakīo kīagemetio nī mūgemia mūūgī; **38** na magīthondeka itugī ithano irī na tūcuurio twacio. Makīgemia itugī icio na igūrū na mīcibi yacio na thahabu, na magīcithondekera itina ithano cia gīcango.

37 Bezaleli nīathondekire ithandūkū rīa kīrīkanīro rīa mbaū cia mūgaa, mūigana wa mīkono īrī kūraiha, na mūkono ūmwe na nuthu kwarama, na mūkono ūmwe na nuthu kūraiha na igūrū. **2** Akīrīgemia na thahabu therie thīinī na nja, na akīritiriha na mūcibi wa thahabu mīena yothe. **3** Nīarītwekeirie icūhī inya cia thahabu na agīciohania na magūrū marīo mana, o icūhī igīrī mwena ūmwe na icūhī igīrī mwena ūrīa ūngī. **4** Ningī agīthondeka mītī mīraaya ya mūgaa na akīmīgemia na thahabu. **5** Agīcooka agītoonyia mītī īyo mīraaya mīrīngā-inī īyo yarī mīena-inī ya ithandūkū īrī ya kūrīkuua. **6** Nīarīthondekeire gītī gīa tha gīa thahabu, therie kīa ūraihi wa mīkono īrī na nuthu, na wariī wa mūkono ūmwe na nuthu. **7** Agīcooka agītura makerubi meerī ma thahabu akīmekīra mīthia-inī ya gītī kīu gīa tha. **8** Nīathondekire ikerubi rīmwe rīikare mūthia-inī ūmwe na ikerubi rīu rīngī rīikare mūthia-inī ūrīa ūngī; mīthia-inī īyo yeerī akīmathondeka marī kīndū kīmwe na gītī

gĩa tha. **9** Mathagu ma makerubi macio matambürükítio na igūrū, magathiika gítí kíu gĩa tha. Makerubi macio maathondeketwo maroraníte, na marorete gítí kíu gĩa tha. **10** Nímathondekire metha ya mbaú cia mūgaa, ūraihi wayo warí mīkono ūrī, na warií wayo warí mūkono ūmwe, na kūraiha na igūrū kwayo kwarí mūkono ūmwe na nuthu. **11** Ningí makímígemia na thahabu therie, na makímítiriha na mūcibi wa thahabu. **12** Magícooka makímíthondekera karubaú gaceke ka warií wa rūhí, gagíthiūrürükíria metha īyo, na magígatiriha na mūcibi wa thahabu. **13** Magítwekeria metha īyo mīringa īna ya thahabu, na makímíohherera koine-iní inya ciayo, o harína magūrū mayo mana maarí. **14** Icūhí icio ciekírirwo hakuhí na mūcibi wa karubaú karína gaceke, nígeetha īnyiitagírire mítí ūrīa mīraaya yahūthagírwo gūkuua metha īyo. **15** Mítí ūrīa mīraaya ya gūkuua metha yarí ya mbaú cia mūgaa, na ikagemio na thahabu. **16** Ningí magíthondeka indo cia thahabu therie, cia kūigagírīrwo metha, na nacio ní: thaani, na thaani nene, na mbakúri, na ndighthú cia gūitaga iruta ría kūnyuu. **17** Nímathondekire mütí wa kūigírīrwo matawa wa thahabu therie. Mūrūgamo waguo na gítina kíaguo igíturwo inyitaníte o hamwe na ikombe ciaguo na mahúa maguo, na tūkonyo twaguo; ciotle igíkorwo irí kíndú kímwé naguo. **18** Mütí ūcio warí na honge ithathatú ciumente mīena-iní ya mūrūgamo wa mütí ūcio wa kūigírīrwo matawa; ithatú mwena ūmwe, na ithatú mwena ūrīa ūngí. **19** Ikombe ithatú ciaturítwo ihaana ta mahúa ma mūrothi, irí na tūkonyo na mahúa, igakorwo rūhonge-iní rūmwe, nacio ithatú igakorwo

rūhonge-inī rūu rūngī; honge icio ciothe ithathatū ciahaanaga ūguo ciumīte mūtī-inī ūcio wa kūigīrīrwo matawa. **20** Na mūtī-inī ūcio wa kūigīrīrwo matawa haari na ikombe inya ciathondeketwo ihaana ta mahūa ma mūrothi, irī na tūkonyo na mahūa. **21** Gakonyo kamwe kaarī rungu rwa honge igīrī ciumīte mūrūgamo-inī wa mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa, nako gakonyo ga keerī kaarī rungu rwa honge cia keerī igīrī, na gakonyo ga gatatū kaarī rungu rwa honge cia gatatū igīrī; ciothe ciarī honge ithathatū. **22** Tūkonyo na honge ciarī kīndū kīmwe na mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa, iturītwo kuuma thahabu therie. **23** Nīmathondekire matawa mūgwanja maguo, o ūndū ūmwe na magathī ma gūtinia ndaambī, na thaani cia mūrarī wa ndaambī, cia thahabu therie. **24** Maahūthīrire taranda ūmwe ya thahabu therie gūthondeka mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa na indo ciaguo ciothe. **25** Nīmathondekire kīgongona gīa gūcinīra ūbumba na mbaū cia mūgaa. Kīaiganaine mīena yothe, mūigana wa mūkono ūmwe kūraiha, na mūkono ūmwe kwarama, na mīkono iīrī kūraiha na igūrū. Hīa ciakīo ciarī kīndū kīmwe na kīgongona. **26** Magīkīgemia igūrū na mīena yothe o na hīa ciakīo na thahabu therie na magīgītiriha na mūcibi wa thahabu ūgīgīthiūrūrūkīria. **27** Magīthondeka mīrīngā iīrī ya thahabu mūhuro wa mūcibi ūcio, iīrī mwena ūmwe na iīrī mwena ūrīa ūngī. Mīrīngā iyo nīyo yatoonyagio mītī iīrīa mīraihi yatūmagīrwo gūgīkuua. **28** Magīcooka magīthondeka mītī ūngī mīraaya ya mūgaa na makīmīgemia na thahabu. **29** O na ningī magīthondeka maguta matheru ma gūitanīrīrio na ūbumba mūnungi

wega ūrĩa mūtherie, wĩra wa mūthondeki mūugĩ wa maguta.

38 Nīmakire kīgongona kīa iruta rīa njino kīa mbaū cia mūgaa, kīa mīkono ītatū kūraiha na igūrū; kīaiganaine mīena yothe; mīkono ītano kūraiha na mīkono ītano kwarama. **2** Nīmathondekire hīa inya, o rūmwe koine-inī īmwe ya kīgongona, nī ūndū ūcio hīa icio na kīgongona igītuīka kīndū kīmwe, na makīgemia kīgongona kīu na gīcango. **3** Nīmathondekire indo ciakīo ciothe irī cia gīcango; na nīcio nyūngū, na icakūri, na mbakūri cia wīra wa kūminjaminjīria, na njibe cia nyama, na ngō cia mwaki. **4** Nīmathondekire kīrūtara gīa kīgongona gīa gīcango, gīa kūigwo rungu rwa muoho wakīo, rūkinye nuthu ya ūraihi wa kīgongona. **5** Magītwekia mīrīnga ya gīcango ya kūnyiitīrīra mītī ūrīa mīraaya ya koine inya cia kīrūtara gīa gīcango. **6** Magīthondeka mītī mīraaya ya mbaū cia mūgaa na magīcigemia na gīcango. **7** Magītoonyia itugī icio mīrīnga-inī nīguo ikoragwo mīena-inī ya kīgongona nī ūndū wa gūgīkuua. Maagīthondekire na mbaū, kīrī na ihoro thīinī. **8** Nīmathondekire kīraī gīa gwīthambīra gīa gīcango na kīgūrū gīakīo gīa gīcango kuuma icicio-inī cia andū-a-nja arīa maarutaga wīra itoonyero-inī ūrīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **9** Thuutha ūcio magīthondeka nja ya hema ūyo nyamūre. Mwena wa gūthini ūgūlkīrwo ūrī wa mīkono igana kūraiha, na warī na itambaya cia gūcuurio cia gatani yogothetwo wega. **10** Itambaya icio ciarī na itugī mīrongo ūrī, na itina ciacio mīrongo ūrī cia gīcango, na tūcuurio na tūmīkwa twa betha, twīkīrītwo itugī-inī icio. **11** Mwena wa gathigathini

o naguo warī wa mīkono igana kūraiha, na warī na itugī
mīrongo ūrī na itina ciacio mīrongo ūrī cia gīcango,
na warī na tūcuurio na tūmīkwa twa betha twīkīrītwo
itugī-inī. **12** Mwena wa ithūrīro wa nja ūyo warī wa
mīkono mīrongo ūtano kwarama na warī na itambaya
cia gūcuurio, na itugī ikūmi na itina ikūmi na warī na
tūcuurio na tūmīkwa twa betha twīkīrītwo itugī-inī. **13**
Mwena wa irathīro o naguo warī wa mīkono mīrongo
ūtano kwarama. **14** Itambaya cia gūcuurio ciarī cia ūraihu
wa mīkono ikūmi na ūtano, na ciarī mwena ūmwe wa
itoonyero rīa nja ūyo, irī na itugī ithatū na itina ithatū;
15 na itambaya cia gūcuurio ciarī cia ūraihu wa mīkono
ikūmi na ūtano na ciarī mwena ūcio ūngī wa itoonyero,
irī na itugī ithatū na itina ithatū. **16** Itambaya ciothe
cia gūcuurio iria ciathiūrūrūkīrie nja ciarī cia gatani
yogothetwo wega. **17** Itina cia itugī icio ciarī cia gīcango.
Tūcuurio na tūmīkwa tūrīa twekīrītwo itugī-inī twarī
twa betha na igūrū wacio ciagemetio na betha; Nī ūndū
ūcio itugī ciothe cia nja ūyo ciarī na tūmīkwa twa betha.
18 Itambaya cia gūcuurio cia itoonyero rīa nja ūyo ciarī
cia ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na
cia rangi mūtune ta gakarakū, na gatani ūrīa njogothetwo
wega; wīra wa mūgemia mūūgī. Yarī ya mīkono mīrongo
ūrī kūraiha, na mīkono ūtano kūraiha na igūrū, o ta
ūrīa itambaya cia gūcuurio cia nja ūyo ciatarī. **19** na
ūgīkorwo na itugī inya na itina inya cia gīcango. Tūcuurio
na tūmīkwa twacio twarī twa betha, na igūrū wacio
ciagemetio na betha. **20** Higī ciothe cia hema ūyo nyamūre
na cia nja ūrīa yamīthiūrūrūkīrie ciarī cia gīcango. **21**

Üyū nīguo mūigana wa indo iria ciahūthīrirwo gwaka
hema īyo nyamūre, Hema-īrīa-ya-Üira, iria ciandīkirwo
nī Alawii o ta ūrīa Musa aathanīte matongoretio nī
Ithamaru mūrū wa Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai. **22**
(Bezaleli mūrū wa Uri, ūrīa warī mūrū wa Huri, wa
mūhīrīga wa Juda, nīathondekire kīrīa gīothe Jehova
aathīte Musa; **23** nake aarī hamwe na Oholiabu mūrū wa
Ahisamaku, wa mūhīrīga wa Dani, ūrīa warī mūbundi
na mūcori mūūgī, na wamenyete kūgemia na ndigi cia
rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi
mūtune ta gakarakū, na gatani ūrīa njega.) **24** Mūigana
wa thahabu yothe ūrīa yarutirwo kuuma kūrī iruta rīa
gūthūngūthio ūrīa yahūthīrirwo kūruta wīra wothe wa
handū-harīa-haamūre, yarī taranda 29 na cekeri 730,
kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre. **25** Betha
ūrīa yarehirwo nī mūingī ūrīa watarirwo hīndī ya itarana
yarī taranda 100 na cekeri 1,775, kūringana na cekeri
ya handū-harīa-haamūre, **26** o mūndū aarutīte beka
īmwe, nayo nī ūndū ūmwe na nuthu ya cekeri, kūringana
na cekeri ya handū-harīa-haamūre, nayo yarutirwo nī
mūndū o wothe wakīraga agathiī harī arīa maatarītwo,
arīa maarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ūrīna makīria,
nao othe maarī arūme 603,550. **27** Taranda icio 100 cia
betha ciahūthīrirwo gūtwekia itina cia handū-harīa-
haamūre na itina cia itambaya cia gūcuurio; taranda
100 igīaka itina 100, ūguo nī ta kuuga taranda ūmwe
īgaaka gītina kīmwe. **28** Nīmahūthīrire cekeri icio 1,775
gūthondeka tūcuurio twa itugī, na kūgemia itugī na
igūrū, na gūthondeka tūmīkwa twacio. **29** Gīcango kīrīa

kīarutītwo kūuma iruta rīa gūthūngūthio kīarī gīa taranda
70 na cekeri 2,400. **30** Maahūthīrire gīcango kīu na
gūthondeka itina cia itoonyero rīa Hema-ya-Gūtūnganwo,
na gwaka kīgongona gīa gīcango hamwe na kīrūtara
gīakīo gīa gīcango na indo ciakīo ciothe, **31** na gwaka itina
cia nja īrīa yamīthiūrūrūkīirie na itina iria cia itoonyero
rīayo, na higī ciothe cia hema īyo nyamūre, na higī cia
nja īrīa yamīthiūrūrūkīirie.

39 Nīmatumire nguo na ndigi cia rangi wa bururu, na
cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, cia
kūrutaga wīra nacio handū-harīa-haamūre. Magīcooka
magītumīra Harūni nguo theru, o ta ūrīa Jehova aathīte
Musa. **2** Nīmatumire ebodi na ndigi cia rangi wa thahabu,
na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi na cia
rangī mūtune ta gakarakū, na cia gatani īrīa yogothetwo
wega. **3** Nīmahūūrire thahabu makīmītua tūbaati tūhūthu,
magītūtinangia nguucio cia gūtumanio na ndigi cia rangi
wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta
gakarakū, na gatani īrīa njega, wīra wa mūbundi mūūgī.
4 Ningī nīmatumire ndaamī cia ciande cia ebodi, nacio
ikīohererwo koine-inī igīrī ciayo, nīguo inyiitithanio
nayo. **5** Naguo mūcibi wayo wa njohero watumītwo wega
ūkahaanana nayo, na warī o gīcunjī kīmwe na ebodi, na
ūgathondekwo na ndigi cia rangi wa thahabu, na ndigi
cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi
mūtune ta gakarakū, na gatani īrīa yogothetwo wega, o
ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **6** Nao magītumīrīra tūhiga
twa onigithi tūkonyo-inī twa thahabu, na magītūkurura
marīītwa ma ariū a Isiraeli, o ta ūrīa mūndū akururaga

kahengere ka mūhūri. 7 Maḡcooka maḡituherera
ndaamī-inī cia ciande cia ebodi tūrī twa kīririkania
kī ariū a Israeli, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. 8
Maḡthondeka gakuo ga gwik̄rwo ga ḡthūri; karī wīra
wa mūbundi mūḡi. Maḡgathondeka o ta ebodi īyo:
karī ga thahabu, na ka ndigi cia rangi wa bururu, na cia
rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na
gatani īrīa yogothetwo wega. 9 Gakuo kau kaiganaine
mīena yothe īna, karī ka inji kenda kūraiha na inji
kenda kwarama, na gakoinanīrwo maita meerī. 10 Ningī
maḡgatumīrīra mīhari īna ya tūhiga twa goro. Mūhari
wa mbere maḡtumīrīra kahiga ka wakiki ūrīa mūtune,
na ka yakuti īrīa īhaana ngoikoni, na ka baregethu; 11
mūhari wa keerī maḡtumīrīra kahiga ga thumarati, na
ka yakuti īrīa ya rangi wa bururu, na ka arimathi; 12
mūhari wa gatatū maḡtumīrīra kahiga ka wakiki ūrīa wa
bururu, na ka yacimu, na ka amethuthito; 13 mūhari wa
kana maḡtumīrīra kahiga ga thumarati īrīa theru, na ka
onigithi, na ka njathibi. Natuo tūḡitumīrīrwo tūkonyo-inī
tūgemie twa thahabu. 14 Tūḡkorwo tūrī tūhiga ikūmi na
twīrī, o kamwe gakarūgamīrīra rīmwe rīa mariītwa ma
ariū a Israeli, o kamwe gagakururwo rītwa rīa mūhīrīga
ūmwe wa īrīa ikūmi na īrī ya Israeli, o ta ūrīa kahengere
ka mūhūri gakururagwo. 15 Nīmathondekeire gakuo
kau ga ḡthūri mīgathī ya thahabu therie, īhaana ta
mūkanda. 16 Ningī maḡthondeka tūkonyo twīrī tūgemie
twa thahabu, na mīrīngā īrī ya thahabu, na makīoherera
mīrīngā īyo koine-inī igīrī cia gakuo kau ga ḡthūri. 17
Makīnyiitithania mīgathī īyo īrī ya thahabu na mīrīngā

ĩrĩa yarĩ koine-inĩ cia gakuo kau ga githûri, **18** na mîthia
ĩrĩa ĩngĩ ya mîgathî makîmînyiitithania na tûkonyo tûu
twîrî twarî tûgemie twa thahabu, magîtuohania na ndaamî
cia kîande kîa ebodi mwena wa mbere. **19** Magîthondeka
mîrînga ĩrî ya thahabu na makîmînyiitithania na koine
igîrî cia gakuo ga githûri mûico-inî wa na thîinî, kûrigania
na ebodi. **20** Magîcooka magîthondeka mîrînga ĩngî¹
ĩrî ya thahabu na makîmînyiitithania na mwena wa
magûrû-inî ma ndaamî cia kîande mwena-inî wa mbere
wa ebodi, hakuhî na rûtumo, igûrû hanini wa mûcibi
wa ebodi. **21** Makîohania mîrînga ya gakuo ga githûri
kûrî mîrînga ya ebodi na rûrîgi rwa rangi wa bururu,
magîcinyiitithania na mûcibi wa njohero nîgeetha gakuo
ga githûri gatikarekanie na ebodi, o ta ūrîa Jehova aathîte
Musa. **22** Nîmatumire nguo ndaaya ya ebodi ya taama wa
bururu mûtheri, nayo yatumîtwo nî mûtumi mûûgî. **23**
Yarî na harûkîrio ya gûtoonyeria mûtwe gatagatî kayo,
ningî ìgîtirihwo mîthia-inî ta kara, nîgeetha ndîgatarûke.
24 Ningî magîthondeka tûcunjuura tûtarîi ta matunda
ma makomamanga, twa ndigi cia rangi wa bururu, na
twa ndigi cia rangi wa ndathi, na twa rangi mûtune ta
gakarakû, na gatani ĩrîa yogothetwo wega, tûgîthiûrûrûka
rûtumo rwa magûrû-inî ma nguo ȳyo ndaaya. **25**
Magîcooka magîthondeka ngengere cia thahabu therie
magîcitumîrîra rûtumo-inî rûu gatagatî ga tûcunjuura
tûu tûhaana matunda ma makomamanga. **26** Ngengere
na tûcunjuura tûu tûhaana matunda ma makomamanga
igîthîi ihakanîtio gûthiûrûrûka rûtumo rwa nguo ȳyo
ndaaya; ya kwîhumbwo nî mûndû agîtungata, o ta ūrîa

Jehova aathīte Musa. **27** Nīmatumīire Harūni na ariū ake kanjū cia gatani njega, itumītwo nī mūtumi mūūgī. **28** Makīmatumīra iremba cia gatani njega, na tūkūbia twa gatani, na thuruarī cia thīinī cia gatani ūrīa yogothetwo wega. **29** Mūcibi warī wa gatani ūrīa njogothe wega na ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, wīra wa mūgemia mūūgī, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **30** Magīthondeka gatanji kaamūre ga thahabu therie, na igūrū rīako magīkurura, o ta ūrīa mūhūūri ūkururagwo, ciugo ici: MŪTHERU MWAMŪRĪRE JEHOVA. **31** Ningī makīoherera gatanji kau na rūrīgi rwa rangi wa bururu, magīkanyiitithania na kīremba, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **32** Nī ūndū ūcio wīra wothe wa gwaka hema ūyo nyamūre na Hema-ya-Gütūnganwo ūkīrīka. Andū a Isiraeli magīka maūndū mothe o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **33** Ningī makīrehe hema ūyo nyamūre kūrī Musa: hema na indo ciayo ciothe na ngathīka ciayo, na buremu, na mīgamba, na itugī na itina ciayo; **34** na kīhumbīri kīa njūa cia ndūrūme itoboketio rangi-inī mūtune, igatunīha, na kīhumbīri kīa njūa cia pomboo, na gītambaya gīa gūcuurio gīa kūhakania; **35** ithandūkū rīa ūira na mītī mīraaya yarīo, hamwe na gītī gīa tha; **36** metha na indo ciayo ciothe, na mīgate ya kūigwo Mbere ya Jehova; **37** mūtī wa thahabu therie wa kūigīrīwo matawa, hamwe na mīhari ya matawa na indo ciaguo ciothe, o na maguta ma kūmaakia; **38** kīgongona gīa thahabu, na maguta ma gūitanīrīrio, na ūbumba mūnungi wega, na gītambaya gīa gūcuurio gīa itoonyero-inī rīa hema; **39** kīgongona gīa

gīcango hamwe na kīrūtara gīakīo gīa gīcango na itugī ciakīo na indo ciakīo ciothe; na kīraī gīa gwīthambīra na kīgūrū gīakīo; **40** itambaya cia gūcuurio cia nja, na itugī ciacio, na itina ciacio, na gītambaya gīa gūcuurio gīa itoonyero rīa kuuma nja wa hema; na mīkanda na higī cia nja; na indo ciothe cia hema ūrīa nyamūre, na Hema-ya-Gūtūnganwo; **41** na nguo ndume cia kwīhumbwo nī mūndū agītungata thīinī wa handū-harīa-haamūre, nguo iria theru cia Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai, o na cia ariū ake cia kwīhumba rīrīa mekūruta wīra wa mūthīnjīri-Ngai. **42** Andū a Isiraeli maarutire wīra wothe o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **43** Musa akīona wīra ūrīa warutītwo nake akīona atī nīmaūrufīte o ta ūrīa Jehova aathanīte. Nī ūndū ūcio Musa akīmarathima.

40 Ningī Jehova akīrīa Musa atīrī: **2** “Ūgaaka hema ūyo nyamūre, nīo Hema-ya-Gūtūnganwo, mūthenya wa mbere wa mweri wa mbere. **3** Nīukaiga ithandūkū rīa Ūira thīinī wayo, na ūhakanie ithandūkū rīu na gītambaya gīa gūcuurio. **4** Ningī nīugatoonyia metha na ūmīigīrīre indo ciayo, na ūcibange wega. Ningī ūtoonyie mūtī wa tawa, na ūūigīrīre matawa maguo. **5** Ningī ūige kīgongona gīa thahabu gīa gūcinīrwo ūbumba mbere ya Ithandūkū rīu rīa Ūira, na wīkīre gītambaya gīa gūcuurio itoonyero-inī rīa hema ūyo nyamūre. **6** “Iga kīgongona kīa maruta ma njino mbere ya itoonyero rīa hema ūyo nyamūre, na nīyo Hema-ya-Gūtūnganwo; **7** ūige kīraī gīa gwīthambīrwo gatagatī ka Hema-ya-Gūtūnganwo na kīgongona, na ūgīkīre maaī. **8** Aka nja ūmīthiūrūrūkīrie, na wīkīre gītambaya gīa gūcuurio itoonyero-inī rīa nja ūyo. **9** “Oya

maguta ma gūitanīrīrio, na ūitīrīrie hema īyo nyamūre na kīrīa gōthe kīrī thīinī wayo; mīamūre na indo ciayo ciothe, na nīgatuīka theru. **10** Ningī ūitīrīrie maguta kīgongona kīa maruta ma njino na indo ciakīo ciothe; wamūre kīgongona kīu, nakīo nīgīgatuīka gītheru mūno. **11** Itīrīria kīraī gīa gwīthambīrwo na kīgūrū gīakīo maguta, ūciāmūre. **12** “Rehe Harūni na ariū ake itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, na ūmathambie na maaī. **13** Ningī ūhumbe Harūni nguo iria theru, ūmūitīrīrie maguta, na ūmwamūre nīguo andungatīre arī mūthīnjīri-Ngai. **14** Rehe ariū ake, ūmahumbe kanjū. **15** Maitīrīrie maguta o ta ūrīa ūitīrīrie ithe wao, nīguo mandungatīre marī athīnjīri-Ngai. Gūtīrīrio maguta kwao nīkūmatoonyia ūtungata-inī wa ūthīnjīri-Ngai ūrīa ūgūtūura njiarwa-inī ciothe iria igooka.” **16** Nake Musa agīka maūndū mothe o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **17** Nī ūndū ūcio hema īyo nyamūre īgīakwo mūthenya wa mbere wa mweri wa mbere, mwaka-inī wa keerī. **18** Rīrīa Musa aakire hema īyo nyamūre, nīaigire itina handū ha cio, na akīrūgamia buremu, agītoonyia mīgamba na akīrūgamia itugī. **19** Ningī agītambūrkia hema igūrū rīa hema īyo nyamūre na akīigīrīra kīhumbīri igūrū rīa hema o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **20** Agīcooka akīoya ihengere cia Ūira, na agīciiga thīinī wa ithandūkū rīa kīrīkanīro. Akīnyiitithania mītī ūrīa mīraaya na ithandūkū, na akīiga gītī gīa tha igūrū rīa ithandūkū rīu. **21** Ningī akīrehe ithandūkū rīa kīrīkanīro thīinī wa hema īyo nyamūre, na agīkīra gītambaya gīa kūhakania na akīhakania ithandūkū rīa Ūira o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **22** Musa akīiga metha

thīnī wa Hema-ya-Gütünganwo mwena wa gathigathini
wa hema īyo nyamūre, nja ya gītambaya gīa gūcuurio **23**
na akīgīrīra mīgate igūrū rīayo o hau mbere ya Jehova, o
ta ūrīa Jehova aamwathīte. **24** Akīiga mūtī wa kūigīrīrwo
matawa thīnī wa Hema-ya-Gütünganwo ūng'etheire
metha mwena wa gūthini wa hema īyo nyamūre, **25**
na agīakia matawa macio mbere ya Jehova, o ta ūrīa
Jehova aamwathīte. **26** Musa agītoonyia kīgongona gīa
thahabu thīnī wa Hema-ya-Gütünganwo hau mbere
ya gītambaya gīa gūcuurio, **27** na agīcinīra ūbumba
ūrīa mūnungi wega ho o ta ūrīa Jehova aamwathīte.
28 Ningī agīcuuria gītambaya itoonyero-inī rīa hema
īyo nyamūre. **29** Ningī akīiga kīgongona kīa maruta
ma njino hakuhī na itoonyero rīa hema īyo nyamūre,
nīyo Hema-ya-Gütünganwo, na akīrufīra magongona ma
njino igūrū rīakīo o na magongona ma ngano, o ta ūrīa
Jehova aamwathīte. **30** Nīaigire kīraī gīa gwīthambīrwo
gatagatī ka Hema-ya-Gütünganwo na kīgongona na
agīgīkīra maaī ma gwīthamba, **31** nake Musa na Harūni
na ariū ake magītūmīra maaī macio gwīthamba moko
na magūrū. **32** Nīmethambaga hīndī ciothe magītoonya
Hema-ya-Gütünganwo kana magīkuhīrīria kīgongona o
ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **33** Ningī Musa agīaka nja
gūthiūrūrūka hema īyo nyamūre na kīgongona na agīkīra
gītambaya gīa gūcuurio itoonyero rīa nja īyo. Na nī ūndū
ūcio Musa akīrīkīa wīra ūcio. **34** Hīndī īyo itu rīkīhumbrīra
Hema-ya-Gütünganwo, naguo riiri wa Jehova ūkīiyūra
hema īyo nyamūre. **35** Musa ndangīahotire gūtoonya
Hema-ya-Gütünganwo tondū itu rīaikarīte igūrū rīayo,

naguo riiri wa Jehova ūkaiyūra hema īyo nyamūre. **36**
Ng'endo-inī ciothe cia andū a Israeli-rī, hīndī ūrīa yothe
itu rīoyagwo na igūrū kuuma hema īyo nyamūre, nīguo
moimagaraga; **37** no itu rīīaga kuoywo na igūrū, nao
makaaga kuumagara, nginya mūthenya ūrīa rīkoywo na
igūrū. **38** Nī ūndū ūcio itu rīa Jehova ūaikaraga igūrū wa
hema īyo nyamūre mūthenya, naguo mwaki wakoragwo
itu-inī rīu ūtukū, rīgakīonagwo nī nyūmba yothe ya
Israeli mahinda mothe ng'endo-inī ciao ciothe.

Alawii

1 Nake Jehova agiita Musa akimwariria arī Hema-inī-ya-Gütünganwo, akimwira atirī, **2** “Arīria andū a Isiraeli, ūmeere atirī: ‘Rīrīa mündū wanyo o na ūrikū arīrutagīra Jehova iruta, nārehage maruta ma nyamū kuuma rūru-inī rwa ng’ombe o na kana rwa mbūri. **3** “Angīkorwo iruta rīu nī iruta rīa njino kuuma rūru-inī rwa ng’omberī, nīarutage nyamū ya njamba ītarī na kaūūgū. No nginya amīneane mūromo-inī wa Hema-ya-Gütünganwo nīgeetha etīkīrīke harī Jehova. **4** Mündū ūcio akaigīrīra guoko gwake igūrū rīa mūtwe wa nyamū īyo ya iruta rīa njino, nayo nīgetikīrwo handū-inī hake, ītuīke ya kūmūhoroheria. **5** Nake nīagethīnjīra gategwa kau arī mbere ya Jehova, nao ariū a Harūni arīa athīnjīri-Ngai moe na marehe thakame yako, mamīminjaminjīrie kīgongona mīena yothe mūromo-inī wa Hema-ya-Gütünganwo. **6** Nīakaruta nyamū īyo ya iruta rīa njino rūua na amītinangie tūcunjī. **7** Ariū a Harūni ūcio mūthīnjīri-Ngai nīmagaakia mwaki igūrū rīa kīgongona na maare ngū igūrū rīa mwaki ūcio. **8** Ningī ariū a Harūni, acio athīnjīri-Ngai, matandaiye tūcunjī tūu twa gategwa, o ro hamwe na mūtwe na maguta, igūrū rīa ngū icio irakanīra hau kīgongona-inī. **9** Ningī no nginya athambie nyama cia nda na mathagiro na maaī nake mūthīnjīri-Ngai acicinīre ciothe hau kīgongona-inī. Nī iruta rīa njino, iruta rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **10** “Angīkorwo iruta rīu rīa njino nī kuuma rūru-inī, rīrī iruta rīa ng’ondu kana rīa mbūri, akaaruta nyamū ya njamba ītarī na kaūūgū.

11 Nake akaamīthīnja arī mbere ya Jehova, hau mwena wa gathigathini wa kīgongona, nao ariū a Harūni, acio athīnjīri-Ngai, moe thakame yayo, mamīminjaminjīrie kīgongona kīu mīena yothe. **12** Nīagatinangia nyamū īyo tūcunjī, nake mūthīnjīri-Ngai atandaiye tūcunjī tūu twa nyamū īyo, o ro hamwe na mūtwe na maguta, igūrū rīa ngū icio irakanīra hau kīgongona-inī. **13** Ningī no nginya athambie nyama cia nda na mathagiro na maaī, nake mūthīnjīri-Ngai amīrehe yothe na amīcinīre hau kīgongona-inī. Nī iruta rīa njino, iruta rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **14** “Angīkorwo iruta rīu rīa njino rīa kūrutīra Jehova nī rīa nyoni-rī, akaaruta ndirahūgī, kana kīana kīa ndutura.

15 Nake mūthīnjīri-Ngai nīakamīrehe kīgongona-inī, amīthiore ngingo ītinīke mūtwe, amīcinīre kīgongona igūrū; nayo thakame yayo īitwo hau mwena-inī wa kīgongona. **16** No ambe arute kabutu kayo hamwe na kīrīa gīothe kīrī thiīnī wako, agaikie mwena-inī wa irathīro wa kīgongona, harīa mūhu ūitagwo. **17** Nīakamīatūrania, na ūndū wa kūguucia mathagu atekūmītinania biū, nake mūthīnjīri-Ngai amīcinīre igūrū rīa ngū icio irakanīra igūrū rīa kīgongona. Nī iruta rīa njino, rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova.

2 “Hīndī ūrīa mūndū arīrehagīra Jehova iruta rīa ngano-rī, iruta rīake no nginya rīkorwo rīrī rīa mūtu ūrīa mūhinyu mūno. Nīaūitīrīrie maguta na awīkīre ūbani, **2** acooke aūtwarīre ariū a Harūni acio athīnjīri-Ngai. Mūthīnjīri-Ngai nīakarūma ngundi ya mūtu ūcio mūhinyu mūno ūrī na maguta hamwe na ūbani ūcio wothe, na

aūcinīre igūrū rĩa kīgongona ūtuīke gīcunjī gĩa kīririkano,
ūrī iruta rĩa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega
wa gūkenia Jehova. **3** Mūtu ūrīa ūrītigaraga wa iruta rīu
rĩa mūtu nī wa Harūni na ariū ake; nī gīcunjī gītheru mūno
kīa iruta rīrīa rīrutīirwo Jehova na mwaki. **4** “Mūngīrehe
iruta rĩa mūtu rīhīhīrio riiko, nīrīkorwo rīrī rĩa mūtu
mūhinyu mūno, keki irugītwo itarī na ndawa ya kūimbia,
itukanītio na maguta, kana tūmīgate tūhūthū tūtarī na
ndawa ya kūimbia tūhakītwo maguta. **5** Angīkorwo iruta
rīanyu rĩa mūtu nī mūgate ūkarangīirwo igūrū wa rūgīo-
rī, no nginya ūthondekwo na mūtu ūrīa mūhinyu mūno
ūtukanītio na maguta, na ūtarī na ndawa ya kūimbia.
6 Üwenyūrange cienyū, ūūitīrīrie maguta; rīu nī iruta
rĩa mūtu. **7** Igongona rīanyu rĩa mūtu rīngīgakorwo nī
mūgate ūkarangīirwo igūrū rĩa rūgīo-rī, igongona rīu
nīrīthondekwo na mūtu ūrīa mūhinyu mūno na maguta. **8**
Reherai Jehova iruta rĩa mūtu rīthondeketo na indo icio;
rīneanwo kūrī mūthīnjīri-Ngai, nake arītware kīgongona-
inī. **9** Mūthīnjīri-Ngai nīkaruta gīcunjī gĩa kīririkano
kuuma iruta rīu rĩa mūtu na arīcinīre igūrū rĩa kīgongona
kū, rīrī iruta rĩa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko
mwega wa gūkenia Jehova. **10** Mūtu ūrīa ūrītigaraga wa
iruta rīu rĩa mūtu nī wa Harūni na ariū ake; nī gīcunjī
gītheru mūno kīa iruta rīrīa rīrutīirwo Jehova na mwaki.
11 “Iruta o rīothe rĩa mūtu rīrīa mūrīrehagīra Jehova
no nginya rīthondekagwo rītarī na ndawa ya kūimbia,
nīgūkorwo mūtigaacina ndawa ya kūimbia kana ūūkī
mūkīrutīra Jehova iruta rĩa gūcinwo na mwaki. **12** Indo
icio no mūcirutīre Jehova irī iruta rĩa maciaro ma mbere,

no itikarutwo kīgongona-inī irī ta mūtararīko mwega. **13**
Nī mūgekīraga cumbī maruta-inī manyu mothe ma mūtu.
Mūtikanaage gwīkīra cumbī wa kīrīkanīro kīa Ngai wanyu
maruta-inī manyu ma mūtu; īkīragai cumbī maruta-
inī manyu mothe. **14** “Mūngīkarehere Jehova iruta rīa
mūtu rīa maciaro ma mbere-rī, heanai mūtu wa ngano ya
mūgethano irī hīhie na mwaki. **15** Na mwīkīre maguta na
ūbani igūrū rīayo; rīu nī iruta rīa mūtu. **16** Mūthīnjīri-
Ngai nīagacina gīcunjī gīa kīririkano kīa ngano thīye irī
na maguta hamwe na ūbani wothe, rīrī iruta rīrutīirwo
Jehova na mwaki.

3 “Iruta rīa mūndū rīngīkorwo nī iruta rīa ūiguano-rī,
nake arute nyamū rūūru-inī rwa ng’ombe, irī ya njamba
kana ya nga, nīakīnengere Jehova nyamū ītarī na kaūūgū.
2 Mūndū ūcio nīaigīrīre guoko gwake igūrū rīa mūtwe
wa nyamū īyo ya iruta rīake, na acooke amīthīnjīre
hau mūromo-inī wa Hema-ya-Gütūnganwo. Nao ariū a
Harūni, athīnjīri-Ngai, nīmakaminjaminjīria kīgongona
thakame yayo mīena yothe. **3** Kuuma iruta-inī rīu rīa
ūiguano, nīkarutīra Jehova nyama imwe cia gūcinwo
na mwaki: nacio nī rūambū rūrīa ruothe rūhumbīire
nyama cia nda na rūrīa rūnyiitaine nacio, **4** higo cierī
hamwe na maguta marīa macihumbīire hakuhī na honge,
na maguta marīa mahumbīire ini, amarutanīrie na higo
icio. **5** Nao ariū a Harūni macicinīre kīgongona-inī
igūrū, ciigīrīirwo igūrū rīa iruta rīu rīa njino rīrīa narīo
rīigīrīirwo igūrū rīa ngū irakana, rīrī iruta rīa gūcinwo na
mwaki, rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **6**
“Mūndū angīkaaruta nyamū rūūru-inī rwa mbūri, irī ya

kūrūtīra Jehova iruta rīa ūiguano, nīakaruta ndūrūme kana mwatī itarī na kaūūgū. **7** Angīkaaruta gatūrūmērī, nīagakaneana mbere ya Jehova. **8** Nīakaigīrīra guoko gwake igūrū rīa mūtwe wa nyamū īyo ya iruta rīake, na acooke amīthīnjīre mbere ya Hema-ya-Gütünganwo. Nao ariū a Harūni moe thakame yako mamīminjaminjīrie kīgongona kū mīena yothe. **9** Kuuma harī iruta rīu rīa ūiguano, nīakarutīra Jehova nyama imwe cia gūcinwo na mwaki: nacio nī maguta mako, na mūting'oe wothe ūrīa mūnoru ūtinīrio gītina-inī kīa rūcuthī, na maguta ma rūambū mothe marīa mahumbīire nyama cia nda, na marīa manyiitaine nacio, **10** higo cierī hamwe na maguta marīa macihumbīire hakuhī na honge, na marīa mahumbīire ini, amarutanīrie na higo icio. **11** Nake mūthīnjīri-Ngai nīagacincīra kīgongona-inī irī irio, rīrī nī iruta rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. **12** “Na angīkorwo iruta rīake nī mbūri, nīamīneane mbere ya Jehova. **13** Nīaigīrīre guoko gwake igūrū rīa mūtwe wayo, na acooke amīthīnjīre mbere ya Hema-ya-Gütünganwo. Nao ariū a Harūni moe thakame yayo, mamīminjaminjīrie kīgongona mīena yothe. **14** Kuuma harī kīrī akaaheana, nīakarutīra Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki: na nī maguta mothe ma rūambū marīa mahumbīrīte nyama ciithe cia nda na marīa manyiitaine nacio, **15** higo cierī na maguta marīa macihumbīire hakuhī na honge, na maguta marīa mahumbīire ini, amarutanīrie na higo icio. **16** Nake mūthīnjīri-Ngai nīagacincīra kīgongona-inī irī irio, rīrī nī iruta rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega. Maguta mothe nī ma Jehova. **17**

“Undū ūyū ūgaatuïka watho wa gütüüra ūrümagirîwo nĩ
njiaro iria igooka, kûrïa guothe mûgaatüüra: Mütikanarïe
maguta kana thakame.”

4 Nake Jehova akïira Musa atîrî: **2** “Ira andû a Isiraeli ūū:
‘Rîrïa mûndû o na ūrïkû angïhia atekwenda, na eke ūndû
ürïa mûkananie thîinï wa maathani mothe ma Jehova: **3**
“Kûngïkorwo nĩ mûthïnjïri-Ngai ūrïa müitîrïrie maguta
wîhïtie na atûme andû mahïtie-rî, no nginya arehere
Jehova ndegwa itarî ngürû na itarî na kaüügû, irî iruta
rïa kûhoroheria mehia macio ekîte. **4** No nginya aneane
ndegwa iyo mûromo-inî wa Hema-ya-Gütünganwo arî
mbere ya Jehova. Nïakaigirîra guoko gwake igûrû rïa
mûtwe wayo, na acooke amîthïnjïre hau mbere ya Jehova.
5 Ningî mûthïnjïri-Ngai ūcio müitîrïrie maguta nïakoya
thakame ïmwe ya ndegwa iyo amîtware thîinï wa Hema-
ya-Gütünganwo. **6** Na nïagatobokia kïara gïake thakame-
inî iyo, aminjaminje ïmwe yayo mbere ya Jehova maita
mûgwanja, hau mbere ya gïtambaya kïrïa gïa gûcuurio
kïa handû-harïa-haamûre. **7** Ningî mûthïnjïri-Ngai ūcio
nïakoya thakame ïmwe ahake hïa cia kïgongona kïa
ûbani ūrïa mûnungi wega kïrïa kïrï mbere ya Jehova kûu
Hema-inî-ya-Gütünganwo. Thakame ya ndegwa iyo irïa
ïgaatigara nïakamîita thî gïtina-inî gïa kïgongona kïa
iruta rïa njino hau mûromo-inî wa Hema-ya-Gütünganwo.
8 Nïakaruta maguta mothe ma ndegwa iyo ya igongona
rïa kûhorohero mehia, namo nîmo rûambû rûrïa ruothe
rûhumbïire nyama cia nda na rûrïa rûnyiitaine nacio,
9 higo cierî hamwe na maguta marïa macihumbïire
hakuhï na honge, na maguta marïa mahumbïire ini,

amarutanīrie na higo icio, **10** akaaruta maguta macio o ta ūrīa marutagwo ndegwa īrīa īthīnjagwo ūrī iruta rīa ūiguano. Nake mūthīnjīri-Ngai nīagacincīra kīgongona-inī kīa igongona rīa njino, **11** na rūūa rwa ndegwa īyo, na nyama ciayo ciothe hamwe, na mūtwe na mathagiro, na nyama cia nda na mahu, **12** ūguo nī ta kuuga nyama icio ingī ciothe cia ndegwa īyo, no nginya agaaciruta nja ya kambī, acitware handū hatarī thaahu, harīa mūhu ūitagwo, na acicinīre na mwaki wa ngū hau mūhu-inī ūcio. **13** “Na kīrīndī gīothe kīa Isiraeli kīngīkehia gītekwenda, gīke ūndū ūrīa mūkananie thīinī wa maathani mothe ma Jehova, o na angīkorwo kīrīndī kīu gītiū ūndū ūcio, nīkīhītītie. **14** Rīrīa gīkaamenya mehia marīa gīkīte, kīungano kīu nīgīkaruta gategwa ka igongona rīa kūhorohero mehia, kaneanwo mbere ya Hema-ya-Gūtūnganwo. **15** Athuuri a kīrīndī kīu nīmakaigīrīra moko mao igūrū rīa mūtwe wa ndegwa īyo mbere ya Jehova, nayo ndegwa īyo īthīnjīrwo o ro hau mbere ya Jehova. **16** Ningī mūthīnjīri-Ngai ūcio mīitīrīrie maguta nīakoya thakame īmwe ya ndegwa īyo amītoonyie thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo. **17** Nīagatobokia kīara gīake thakame-inī īyo, amīminjaminje mbere ya Jehova maita mūgwanja hau mbere ya gītambaya kīrīa gīa gūcuurio. **18** Nīakoya thakame īmwe ahake hīa cia kīgongona kīrīa kīrī hau mbere ya Jehova kīu Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. Thakame īrīa īgaatigara nīakamīita thī gītina-inī gīa kīgongona kīa iruta rīa njino hau mūromo-inī wa Hema-ya-Gūtūnganwo. **19** Nīakamīruta maguta mayo mothe amacinīre igūrū rīa kīgongona, **20** na eke ndegwa īyo o ta ūrīa eekire ndegwa

ya iruta rĩa kũhorohero mehia. Úguo nĩguo mûthñjíri-Ngai akamahoroheria mehia mao, nao nĩmakarekerwo.

21 Ningĩ nĩakoimia ndegwa ĩyo amîtware nja ya kambĩ na amĩcine o ta ūrĩa aacinire ndegwa ūrĩa ya mbere. Rĩu nĩrĩo igongona rĩa kũhorohero mehia ma kĩrãndĩ kĩu. **22** “Rĩrĩa mûtongoria angñihia atekwenda, na eke ūndū ūrĩa mûkananie thñinĩ wa maathani mothe ma Jehova Ngai wake, nĩahñitítie. **23** Rĩrĩa angîmenyithio mehia marĩa ekite, no nginya arehe thenge ĩtarĩ na kaũugũ ūrĩ iruta rĩake. **24** Nĩakaigírĩra guoko gwake igûrû rĩa mûtwe wa thenge ĩyo na acooke amîthñjíre harĩa iruta rĩa njino rîthñnjagîrwo hau mbere ya Jehova. Rîrî nĩrĩo iruta rĩa kũhorohero mehia. **25** Nake mûthñjíri-Ngai nãkoya thakame ïmwe ya iruta rĩu rĩa mehia na kĩara gĩake, na amîhake hĩa cia kïgongona kĩa iruta rĩa njino, nayo thakame ĩyo ñgĩ amîite gîtina-inĩ gĩa kïgongona. **26** Ningĩ nãgaciníra maguta mothe kïgongona-inĩ igûrû o ta ūrĩa aacinire maguta ma iruta rĩa ūiguano. Úguo nĩguo mûthñjíri-Ngai akaahoroheria mehia ma mûndû ūcio, nake nãkarekerwo.

27 “Mûndû ûmwé thñinĩ wa kĩrãndĩ angñihia atekwenda na eke ūndû ūrĩa mûkananie thñinĩ wa maathani mothe ma Jehova, nĩahñitítie. **28** Rĩrĩa angîmenyithio amenye mehia marĩa ekite, no nginya arehe harika ĩtarĩ na kaũugû arĩ iruta rĩake nî ūndû wa mehia macio ekite.

29 Nĩakaigírĩra guoko gwake igûrû rĩa mûtwe wa harika ĩyo ya iruta rĩa kũhorohero mehia, na amîthñjíre harĩa iruta rĩa njino rîthñnjagîrwo. **30** Nake mûthñjíri-Ngai nãkoya thakame ïmwe na kĩara gĩake, na amîhake hĩa cia kïgongona kĩa iruta rĩa njino, nayo thakame ĩyo ñgĩ

amīite gītina-inī gīa kīgongona. **31** Nīakaruta maguta mothe o ta ūrīa maguta marutagwo kuuma iruta rīa ūiguano, nake mūthīnjīri-Ngai nīakamacinīra kīgongona-inī igūrū matuīke mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. Üguo nīguo mūthīnjīri-Ngai akaahoroheria mūndū ūcio, nake nīakarekerwo. **32** “Angīkaarehe kagondū karī iruta rīake rīa kūhorohero mehia, nīakarehe kamwatī gatarī na kaūūgū. **33** Nīakaigīrīra guoko gwake igūrū rīa mūtwē wako, na agathīnje gatuīke iruta rīa kūhorohero mehia, agathīnjīre harīa iruta rīa njino rīthīnjagīrwo. **34** Nake mūthīnjīri-Ngai nīakoya thakame īmwe ya iruta rīu rīa mehia na kīara gīake, nayo amīhake hīa cia kīgongona kīa iruta rīa njino, nayo thakame īyo īngī amīite gītina-inī gīa kīgongona. **35** Nīakaruta maguta mothe, o ta ūrīa maguta marutagwo kuuma kūrī kagondū ka iruta rīa ūiguano, na mūthīnjīri-Ngai nīakamacinīra kīgongona-inī, maigīrīirwo igūrū rīa maruta marīa marutīirwo Jehova na mwaki. Üguo nīguo mūthīnjīri-Ngai akaamūhorohheria nī ūndū wa mehia marīa ekīte, nake nīakarekerwo.

5 “Mūndū angīaga kūruta ūira rīrīa etītwo arute ūira igūrū rīa ūndū oonete kana akaigua, mūndū ūcio nīehītie, na nīagacookererwo nī wīhīa ūcio wake. **2** “Kana mūndū angīhutia kīndū o nakī kīrī thaahu, kīrī kīimba kīa nyamū ya gīthaka ūrī thaahu kana kīa ūhiū ūrī thaahu, kana gīa ciūmbe iria itambaga thī ūrī thaahu, o na aakorwo ndooī ūndū ūcio, mūndū ūcio nīanyiitītwo nī thaahu na nīahītie. **3** “Kana angīhutia kīndū kīrī thaahu kiumīte harī mūndū, kīndū o nakī kīrīa kīngīmūthaahia, o na akorwo ūndū ūcio ndaūūrī-rī, hīndī ūrī akaaūmenya,

nīagatuīka nīahītītie. 4 ““Kana mūndū angīhīta gwīka
ūndū o na ūrīkū atawīcīrītie wega, ūrī ūndū mwega kana
mūūru, ūndū-inī o wothe ūrīa mūndū angīhiūha kwīhīta,
o na angīkorwo atekūūmenya-rī, rīrīa akaaūmenya,
nīagatuīka nīahītītie ūndū-inī ūcio. 5 ““Rīrīa mūndū
ahītītie na njīra īmwe ya macio-rī, no nginya oimbūre
ūndū ūrīa ehītie naguo, 6 na nī ūndū wa rīhīa rīu ekīte, no
nginya arehere Jehova kamwatī kana mbūri kuuma rūūru-
inī, rīrī iruta rīa kūhorohero mehia; nake mūthīnjīri-
Ngai nīakamūhoroheria mehia make. 7 ““Angīkorwo
ndangīona kagondu, nīakarehera Jehova ndirahūgī igīrī
kana tūtutuura twīrī, rīrī irīhi rīa wīhīa wake, īmwe īrī ya
iruta rīa kūhorohero mehia na ūrīa īngī īrī ya iruta rīa
njino. 8 Nīagacirehera mūthīnjīri-Ngai, ūrīa ūkaamba
kūrūta ūrīa ya iruta rīa kūhorohero mehia. Nīakamīthiora
ngingo yunīke no ndakamītinanie, 9 na nīagacooka
aminjaminje thakame īmwe ya iruta rīu rīa mehia mwena-
inī wa kīgongona, na thakame īyo īngī amīite thī gītina-
inī gīa kīgongona. Rīu nīrīo iruta rīa kūhorohero mehia.
10 Mūthīnjīri-Ngai nīagacooka arute īyo īngī īrī iruta
rīa njino o ta ūrīa gūtuītwo, na amūhoroherie mehia
marīa ekīte, nake nīakarekerwo. 11 ““No rīrī, angīkorwo
ndangīona ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī, nīakīrute
gīcunjī gīa ikūmi kīa eba ya mūtu ūrīa mūhīnyu mūno ūrī
iruta rīa mehia make. Ndakawīkīre maguta kana ūbani, nī
ūndū rīu nī iruta rīa kūhorohero mehia. 12 Nīakaūtwarīra
mūthīnjīri-Ngai, nake arūme ngundi yaguo ūtuīke gīcunjī
gīa kīririkano acooke aūcinīre kīgongona-inī igūrū rīa
maruta marīa marutīirwo Jehova na mwaki. Rīu nīrīo

iruta rĩa kūhorohero mehia. **13** Úguo nĩguo mūthīnjīri-Ngai akaahoroheria mündū ūcio rīhia o rīothe rĩa macio angīkorwo ekīte, nake nīakarekerwo. Matigari ma iruta rīu magaatuīka ma mūthīnjīri-Ngai, o ta ūrīa gwīkagwo hīndī ya iruta rĩa mūtu.” **14** Ningī Jehova akīra Musa atīrī: **15** “Hīndī ūrīa mündū angīhītia na ehibe atekwenda wīhia ūkonīi indo iria nyamūrīre Jehova-rī, nīakarehera Jehova ndūrūme ūrī iruta rĩa irīhi rĩa ihītia kuuma rūrū-inī, ndūrūme ūtarī na kaūugū, ikorwo ūrī ya thogora ūrīa mūiganīru wa betha, kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre. Rīu nīrīo iruta rĩa ihītia. **16** No nginya arīhe irīhi nī ūndū wa ūndū ūrīa aagīte kūhingia ūkonīi indo iria nyamūre, na ongerere gīcunjī gīa ithano gīa thogora wa kīndū kīu ararīha, na acinengere mūthīnjīri-Ngai ciothe, ūrīa ūkamūhorohero na ndūrūme ūyo ya iruta rĩa mahītia, nake nīakarekerwo. **17** “Mūndū angīhīia eke ūndū ūrīa mūkananie thīnī wa maathani mothe ma Jehova o na angīkorwo ndaraūmenya-rī, nīagacookerero nī mahītia macio ekīte. **18** Nīakarehera mūthīnjīri-Ngai ndūrūme ya iruta rĩa mahītia kuuma rūrū-inī, ndūrūme ūtarī na kaūugū na ya thogora ūrīa wagīrīire. Úguo nīguo mūthīnjīri-Ngai akaahoroheria mündū ūcio nī ūndū wa mahītia marīa ekīte atekwenda, nake nīakarekerwo. **19** Rīu nīrīo iruta rĩa mahītia; ti-itherū mündū ūcio nīahītīrie Jehova.”

6 Ningī Jehova akīra Musa atīrī: **2** “Mūndū o wothe angīhīia aage kwīhokeka harī Jehova na ūndū wa kūheenia mündū ūrīa ūngī igūrū rīa kīndū ehokeirwo kana atigīirwo amenyerere, kana kīndū kīyītwo, kana amūheenie, **3** kana

anḡiona k̄indū k̄ūr̄ite na aheenanie ūhoro wak̄o, kana eh̄ite na maheeni, kana eke r̄ihia o r̄iothe r̄ir̄ia r̄ihagio n̄i andū, **4** r̄ir̄ia anḡikorwo eh̄itie ūguo na atūke m̄uh̄itia-ri, no nginya acookie k̄ir̄ia aiȳite, kana atunyan̄ite, kana k̄ir̄ia ehokeirwo, kana k̄indū k̄ior̄ite aḡik̄iona, **5** kana ūndū wothe eh̄itite na maheeni ūhoro-in̄i wak̄o. No nginya agaacookia k̄indū k̄iu ḡiothe o ūr̄ia k̄aiganaga, na ongerere ḡicunj̄i ḡia ithano ḡia thogora wak̄o, na cirote acinengere mwene m̄uthenya ūr̄ia akaaneana iruta r̄iake r̄ia mah̄itia. **6** N̄iakarehera m̄uth̄in̄j̄iri-Ngai ir̄hi, ūguo n̄i kuuga arute k̄indū ḡiake ḡia k̄urut̄irwo Jehova n̄i ūndū wa mah̄itia make, arute nd̄ur̄ume kuuma r̄ūr̄u-in̄i, nd̄ur̄ume ūtar̄i na kaūūgū na ya thogora ūr̄ia waḡir̄ire. **7** Ūguo n̄iguo m̄uth̄in̄j̄iri-Ngai akaahoroheria m̄ündū ūcio mehia hau mbere ya Jehova, nake n̄iakarekerwo ūndū o wothe wa mar̄ia ek̄ite wa ḡut̄uma atūke m̄uh̄itia.” **8** Nake Jehova ak̄ira Musa at̄ir̄i, **9** “Atha Har̄umi na arīu ake, ūmeere ūū: ‘Ino n̄iyo m̄itabar̄ire ya iruta r̄ia njino: Iruta r̄ia njino r̄ir̄iraaraga riiko hau k̄igongona-in̄i iḡur̄ū ūtukū wothe o nginya r̄uciin̄i, naguo mwaki ūikare ūḡikanaga hau k̄igongona-in̄i. **10** Ninḡi m̄uth̄in̄j̄iri-Ngai n̄iakehumba nguo ciake cia gatani, o na nguo cia th̄in̄i cia gatani irigan̄itie na mw̄ir̄i wake; nake n̄iakeheria m̄uhu wa iruta r̄iu r̄ia njino r̄ir̄ia r̄icin̄itwo n̄i mwaki wa k̄igongona na aūige mwena-in̄i wa k̄igongona k̄iu. **11** Ninḡi acooke arute nguo icio, ehumbe inḡi, eherie m̄uhu ūcio aūtware nja ya kamb̄i handū hatar̄i thaahu. **12** Mwaki ūr̄ia ūr̄i k̄igongona-in̄i no nginya ūikare o ūḡikanaga; nd̄ukanarekwo ūhore. H̄ind̄i cirote o r̄uciin̄i, m̄uth̄in̄j̄iri-Ngai n̄iar̄iongaḡir̄ira nḡu, na

nīarītandayagia iruta rīu rīa njino igūrū rīa mwaki ūcio, na acinīre maguta ma maruta ma ūiguano ho. **13** Mwaki ūcio no nginya ūikare o ūgīakanaga kīgongona-inī hīndī ciothe; ndūkanarekwo ūhore. **14** “Īno nīyo mītabarīre ya iruta rīa mūtu: Ariū a Harūni nīmarīürehaga mbere ya Jehova, hau mbere ya kīgongona. **15** Mūthīnjīri-Ngai nīarīrūmaga ngundi ya mūtu ūcio mūhinyu mūno ūrī na maguta, hamwe na ūbani wothe ūrī iruta-inī rīu rīa mūtu, na acinīre gīcunjī gīa kīririkano hau kīgongona-inī kīrī mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **16** Nake Harūni na ariū ake marīnage ūrīa ūrītigaraga, no ūrītagwo ūtarī na ndawa ya kūimbia, na ūrītagīrwo handū hatheru; maūrīagīre nja ya Hema-ya-Gütūnganwo. **17** Mūtu ūcio ndūkanarugwo na ndawa ya kūimbia; ndīmaheete ūrī gīcunjī kīao kīa maruta marīa njinagīrwo na mwaki. O ta ūrīa iruta rīa kūhorohero mehia na iruta rīa mahītia marī matheru mūno makīria, no taguo iruta rīrī rīrī itheru mūno makīria. **18** Mūndū mūrūme o wothe wa rūciaro rwa Harūni no aūrīe. Nī gīcunjī gīake kīa hīndī ciothe kīa maruta marīa marīcinagīrwo Jehova na mwaki harī njiarwa iria igooka. Kīrīa gīothe gīkaahutia maruta macio nīgīgatuīka gītheru.” **19** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **20** “Rīrī nīrīo iruta rīrīa Harūni na ariū ake marīrehagīra Jehova mūthenya ūrīa egūitīrīrio maguta: nī gīcunjī gīa ikūmi kīa eba īmwe ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno, ūrī iruta rīrīa rīrutagwo rīa mūtu, nuthu īmwe rūciinī na ūrīa īngī hwaī-inī. **21** Ūūkarange na maguta rūgīo-inī; ūūrehe ūtukanītio wega, na ūneane iruta rīu rīa mūtu rīenyūrangītio cienyū, rītuīke mūtararīko

mwega wa gūkenia Jehova. **22** Mūriū ūrīa ūgaacooka ithenya rīake arī mūthīnjīri-Ngai mūitīrīrie maguta nīwe ūkaarīhaarīria. Gīkī nī gīcunjī kīa Jehova kīa hīndī ciothe, nakō kīrīcinagwo biū. **23** Iruta o rīothe rīa mūtu rīrutītwo nī mūthīnjīri-Ngai rīrīcinagwo biū; rītikanarīo.” **24** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **25** “Ira Harūni na ariū ake atīrī, īno nīyo mītabarīre ya iruta rīa kūhorohero mehia: Iruta rīu rīrīthīnjagīrwo mbere ya Jehova o harīa iruta rīa njino rīthīnjagīrwo; rīrī nī iruta itheru mūno makīria. **26** Nake mūthīnjīri-Ngai ūrīa ūkaahorohanīria mehia narīo nīwe ūkaarīria; na rīrītagīrwo handū harīa hatheru, nja ya Hema-ya-Gūtūnganwo. **27** Kīrīa gīothe gīkaahutia nyama icio gīgaatuīka gītheru, na thakame o yothe īkaaminjūkīra nguo no nginya ūkaamīthambīria handū hatheru. **28** Nayo nyūngū ya rīumba īrīa īkaaruga nyama icio no nginya yūragwo; no ingīkaarugwo na nyūngū ya gīcango-rī, nyūngū īyo nīgakumuthwo, īcooke īkamūrwo na maaī. **29** Mūndū mūrūme o wothe wa nyūmba ya mūthīnjīri-Ngai no arīe nyama icio; iruta rīu nī itheru mūno makīria. **30** No iruta o rīothe rīa mehia rīrīa thakame yarīo ītwarītwo thīnī wa Hema-ya-Gūtūnganwo, īrī ya kūhorohanīria thīnī wa Handū-Harīa-Hatheru-rī, rītikanarīo; no nginya rīcinwo.

7 “Iīno nīyo mītabarīre ya iruta rīa irīhi rīa mahītia, narīo nī itheru mūno makīria: **2** Iruta rīu rīa irīhi rīa mahītia rīgaathīnjagīrwo o harīa iruta rīa njino rīthīnjagīrwo, na thakame yarīo īminjaminjīrio kīgongona mīena yothe. **3** Nake mūthīnjīri-Ngai nīarīrutaga maguta mothe marīo: maguta ma mūting’oe ūrīa mūnoru, na maguta marīa

mahumbīire nyama cia nda, **4** higo cierī na maguta ma
cio marīa macihumbīire hakuhī na honge, na maguta
marīa mahumbīire ini, marutanagīrio na higo icio. **5** Nake
mūthīnjīri-Ngai nīakamacinīra kīgongona-inī, matuīke
iruta rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. Rīu nīrīo
iruta rīa irīhi rīa mahītia. **6** Mūndū mūrūme o wothe wa
nyūmba ya mūthīnjīri-Ngai no arīe nyama cia iruta rīu, na
no nginya rīrīrwo handū hatheru; nī iruta itheru mūno
makīria. **7** “Watho wa iruta rīa kūhorohero mehia na wa
iruta rīa irīhi rīa mahītia no ūmwe: nyama ciamo nī cia
mūthīnjīri-Ngai ūrīa ūkūhorohanīria nacio. **8** Mūthīnjīri-
Ngai ūrīa ūraruta iruta rīa njino rīa mūndū o wothe we no
arigie na rūūa. **9** Iruta rīothe rīa mūtu rīrugīrwo rīko-
inī kana rīgakarangwo na rūgīo kana na kībaati nī rīa
mūthīnjīri-Ngai ūrīa ūrīrīrutagīra Jehova, **10** narīo iruta o
rīothe rīa mūtu ūtukanītio na maguta kana rītarī maguta
o narīo nī rīa ariū othe a Harūni, marīgayane rīiganaine.
11 “Īno nīyo mītabarīre ya iruta rīa ūiguano rīrīa mūndū
angīneana kūrī Jehova: **12** “Angīkorwo ekūruta nī ūndū wa
gūcookia ngaatho-rī, nī arutanīrie iruta rīu rīa gūcookia
ngaatho hamwe na tūmīgate tūrugītvo tūtarī na ndawa
ya kūimbia tūtukanītio na maguta na tūmīgate tūrīa
tūhūthū tūrugītvo tūtarī na ndawa ya kūimbia tūrī
tūhake maguta, na tūmīgate twa mūtu ūrīa mūhinyu
mūno, ūkimanītio wega na ūgatukanio na maguta. **13**
Ningī hamwe na iruta rīake rīa ūiguano rīa gūcookia
ngaatho-rī, nīakarīrutanīria na tūmīgate tūrugītvo na
ndawa ya kūimbia. **14** Nīakarehe o kīndū kīmwe kīmwe
kīrī iruta, kīheo kīheanītvo harī Jehova; nī kīa mūthīnjīri-

Ngai ūrĩa ūminjaminjaga thakame ūyo ya iruta rĩu rĩa ūiguano. **15** Nyama icio cia iruta rĩu rĩake rĩa ūiguano rĩa gūcookia ngaatho no nginya irĩo mūthenya o ro ūcio ikaarutĩrwo Jehova; ndakanatigie gĩcunjĩ o na kĩmwe gikinyie rũciinĩ. **16** “No rĩrĩ, angíkorwo iruta rĩake riumanite na ūndū wa mwihitwa ehítite, kana nĩ rĩa kwiyendera-rĩ, iruta rĩu ríkaarĩo mūthenya o ro ūcio akaariruta, no kĩrĩa gĩothe gigaatigara no kĩrĩo mūthenya ūyū ūngĩ. **17** Nyama ciothe cia igongona rĩu ūngitigara ūkinyie mūthenya wa gatatū-rĩ, no nginya ūcinwo na mwaki. **18** Nyama cia iruta rĩa ūiguano ingirĩo mūthenya wa gatatū-rĩ, iruta rĩu rítigetikirika. Mündū ūcio ūrīrutite agaatarwo ta atarutite kïndū, tondū ti rītheru; ūrĩa wothe ūkaarĩa o na kanini karĩo nīagacookerero nĩ wihia ūcio. **19** “Nyama iria ingihutania na kïndū o ro gĩothe kĩrĩ na thaahu itikanarĩo; no nginya ūcinwo na mwaki. No nyama icio ingĩ mündū o ro wothe ūtethaahitie no acirie. **20** No mündū o wothe wîthaahitie angikaarĩa nyama cia iruta rĩu rĩa ūiguano rírutfirwo Jehova-rĩ, mündū ūcio no nginya akaingatwo kuuma kûrĩ andū ao. **21** Mündū o wothe angikaahutia kïndū kûrĩ na thaahu, arĩ thaahu uumite harĩ mündū, kana nyamū ūrĩ na thaahu, kana kïndū o ro gĩothe kûrû biü kûrĩ na thaahu, na acooke arie nyama o yothe ya iruta rĩu rĩa ūiguano rírutiirwo Jehovarĩ, mündū ūcio no nginya aingatwo kuuma kûrĩ andū ao.” **22** Ningi Jehova akirira Musa atirĩ, **23** “Irã andū a Israeli atirĩ, ‘Mütikanarie maguta o na marikû, ma ng’ombe kana ma ng’ondu, o na kana ma mbûri. **24** Mûngigaakora nyamû ūkuite, kana ūkooragwo nĩ nyamû cia githaka,

maguta mayo no mahūthīrwo na ūndū ūngī o wothe, no mūtikanamarīe. **25** Mūndū o wothe angīrīa maguta ma nyamū ūrutīrwo Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki, no nginya aingatwo kuuma kūrī andū ao. **26** Na kūrīa guothe mūgaatūura-rī, mūtikanarīe thakame ya mūthembā o na ūrīkū, ūrī ya nyoni kana ya nyamū. **27** Mūndū o wothe angīkaarīa thakame, no nginya aingatwo kuuma kūrī andū ao.” **28** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **29** “Ira andū a Israeli atīrī, ‘Mūndū o wothe ūngīrehere Jehova iruta rīa ūiguano, akaarehe gīcunjī kīarīo kīrī igongona rīake mwene kūrī Jehova. **30** Kīrīa akaaruta agaakīrehe na moko make we mwene gītuīke iruta rīa kūrutīrwo Jehova na gūcinwo na mwaki; nīakarehe maguta, hamwe na gīthūri, na agīthūngūthie mbere ya Jehova gītuīke iruta rīa gūthūngūthio. **31** Mūthīnjīri-Ngai nīagaacinīra maguta macio kīgongona-inī, no gīthūri gītuīke kīa Harūni na ariū ake. **32** No nginya mūheage mūthīnjīri-Ngai kīero kīa ūrīo kīa maruta manyu ma ūiguano kīrī kīheo kīanyu kūrī o. **33** Mūriū wa Harūni ūrīa ūrahorohanīria na thakame na maguta ma iruta rīu rīa iruta rīa ūiguano-rī, nīakaheo kīero kīa mwena wa ūrīo kīrī rwīga rwake. **34** Kuuma harī iruta rīa ūiguano rīa andū a Israeli, nīnjoete gīthūri kīrīa gīthūngūthītio, na kīero kīrīa kīneanītwo kūrī niī, ngacihe Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai na kūrī ariū ake ituīke rwīga rwao rwa hīndī ciothe kuuma kūrī andū a Israeli.”” **35** Gīkī nīkīo gīcunjī kīa maruta marīa maarutagīrwo Jehova macinītwo na mwaki, kīrīa kīagaīrwo Harūni na ariū ake mūthenya ūrīa maamūrirwo matungatagīre Jehova marī athīnjīri-Ngai. **36** Mūthenya ūrīa maaitīrīrio maguta,

Jehova nñathanire atĩ andũ a Isiraeli mamaheage nyama
icio hñndĩ ciothe ituñke rwiga rwao nginya njiarwa iria
igooka. **37** Ìno nñyo mñtabaríre ya maruta ma njino, na ma
mñtu, na ma kñhorohero mehia, na ma mahñtia, na ma
kñamñrano, na ma ùiguano, **38** marña Jehova aaheire Musa
arñ Kirñma-inñ gña Sinai, mñthenya ùrña aathire andã a
Isiraeli marchagñre Jehova maruta mao kñu Werñ-inñ wa
Sinai.

8 Nake Jehova akñra Musa atñrñ, **2** “Rehe Harñni na
ariñ ake, na nguo ciao, na maguta ma gñitanñrñio, na
ndegwa ya iruta rñä kñhorohero mehia, na ndñrñme
igñrñ, na gñkabñ kña mñgate ïrugñtwo ïtarñ na ndawa ya
kñimbia, **3** ùcooke ùcookanñrñie kñngano gñthe kña
andã a Isiraeli mñromo-inñ wa Hema-ya-Gñtñganwo.”
4 Musa agñka o ta ùrña Jehova aamwathîte, nakñ
kñngano kñ gñgñcookanñrñra mñromo-inñ wa Hema-ya-
Gñtñganwo. **5** Nake Musa akñra kñngano kñ atñrñ,
“Ùù nñguo Jehova aathanñte gwíkwo” **6** Nake Musa
akírehe Harñni na ariñ ake hau mbere, akímathambia na
maañ. **7** Agñcooka akíhumba Harñni kanjñ, na akímuoha
mñcibi, na akímñhumba nguo ïrñä ya igñrñ ndaaya,
na akímwíkñra ebodi. Ningñ akímuherera ebodi na
mñcibi wa njohero ùrña watumñtwo wega; nñ ùndñ ùcio
ùkñohererwo harñ we, akímñhotora naguo. **8** Agñcooka
akímwíkñra gakuo ga gñthñri, na gakuo-inñ kau agñkñra
Urimu na Thumimu. **9** Ningñ akíoha Harñni kñremba
mñtwe, na agñkñra gathuumága thahabu, nako nñ tanji
nyamñre, akímñkñra mwena wa mbere wa kñremba o
ta ùrña Jehova aathîte Musa. **10** Ningñ Musa akíoya

maguta marĩa ma gũitanĩrĩrio na akĩmaitĩrĩria Hema-ĩrĩa-Nyamûre na kĩrĩa gĩothe kĩarĩ thĩinĩ wayo, na nĩ ũndũ ūcio agĩciamûra. **11** Nĩaminjaminjíirie kĩgongona kĩu maguta mamwe ma macio maita mûgwanja, agiitĩrĩria kĩgongona kĩu maguta hamwe na indo ciakĩo ciothe, na mbakûri hamwe na mîrûgamo yakõo, agĩciamûra. **12** Nĩaitĩrĩirie Harûni maguta mamwe mûtwe akĩmûitĩrĩria maguta nîgeetha amwamûre. **13** Ningî akirehe ariû a Harûni hau mbere na akîmahumba kanjû, akîmooha mîcibi na akîmekîra tûkûbia mûtwe, o ta ūrĩa Jehova aathîte Musa. **14** Ningî akîneana ndegwa ya iruta rĩa kûhorohero mehia, nake Harûni na ariû ake makîigîrîra moko mao igûrû rĩa mûtwe wa ndegwa ïyo. **15** Musa agîthînja ndegwa ïyo, na akîoya thakame ïmwe yayo na kîara gîake, akîmîhaka hîa ciothe cia kĩgongona nîgeetha atherie kĩgongona. Agîcooka agîita thakame ïyo ïngî gîtina-inî gîa kĩgongona. Nî ũndû ūcio agîkîamûra nîguo akîhoroherie. **16** Ningî Musa akîoya maguta mothe marĩa maahumbîire nyama cia nda, na marĩa maahumbîire ini, na higo cierî na maguta ma cio, akîmacinîra kĩgongona-inî. **17** No ndegwa ïyo, hamwe na rûua rwayo na nyama ciayo na mahu mayo agîcicinîra nja ya kambî, o ta ūrĩa Jehova aathîte Musa. **18** Agîcooka akîneana ndûrûme ya iruta rĩa njino, nake Harûni na ariû ake makiigîrîra moko mao igûrû rĩa mûtwe wa ndûrûme ïyo. **19** Musa agîcooka agîthînja ndûrûme ïyo, na akîminjaminjíria thakame yayo mîena yothe ya kĩgongona. **20** Agîcooka agîtinangia ndûrûme ïyo icunjî, na agîcina mûtwe na icunjî icio na maguta. **21** Musa nîathambirie nyama cia nda na mathagiro na maaî,

na agīcinīra ndūrūme īyo yothe kīgongona-inī, īgītuīka
iruta rīa njino rīrī na mūtararīko mwega, narīo nī iruta
rīrutīrwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki, o ta ūrīa Jehova
aathīte Musa. **22** Ningī Musa akīneana ndūrūme īyo īngī,
nīyo ndūrūme ya kīamūrano, nake Harūni na ariū ake
makīigīrīra moko mao igūrū rīa mūtwe wayo. **23** Musa
agīthīnja ndūrūme īyo, na akīoya thakame īmwe yayo
akīmīhaka moni ya gūtū kwa ūrīo kwa Harūni, na kīara
gīake kīrīa kīnene gīa guoko gwake kwa ūrīo, na kīara
gīake kīrīa kīnene gīa kūgūrū gwake kwa ūrīo. **24** Ningī
Musa akīrehe ariū a Harūni hau mbere, na akīmahaka
thakame īmwe moni cia matū mao ma ūrīo, na ciara
ciao iria nene cia moko mao ma ūrīo, na ciara ciao iria
nene cia magūrū mao ma ūrīo. Ningī akīminjaminjīria
kīgongona thakame mīena yothe. **25** Agīcooka akīoya
maguta, maguta ma mūting'oe mūnoru, na maguta mothe
marīa mahumbīire nyama cia nda, na marīa mahumbīire
ini, na higo cierī na maguta ma cio, o na kīero kīa
mwena wa ūrīo. **26** Ningī kuuma gīkabū-inī kīa mīgate
īrīa yarugītwo ītarī ndawa ya kūimbia, kīrīa kīarī hau
mbere ya Jehova, akīoya kamūgate, na kamūgate kangī
kaarugītwo na maguta, na kamūgate kangī kahūthū;
agītūigīrīra igūrū rīa icunjī cia maguta macio na kīero-inī
kīu kīa ūrīo. **27** Indo icio ciithe agīciigīrīra moko-inī ma
Harūni na ma ariū ake, agīcithūngūthīria mbere ya Jehova
ituīke iruta rīa gūthūngūthio. **28** Ningī Musa agīcooka
agīcioya kuuma moko-inī mao, agīcicinīra kīgongona-
inī igūrū rīa iruta rīa njino, irī iruta rīa kīamūrano rīrī
na mūtararīko mwega, nīrīo iruta rīrutīrwo Jehova rīa

gūcinwo na mwaki. **29** Musa agīcooka akīoya gīthūri kīrī rwīga rwake thīinī wa ndūrūme īyo ya kīamūrano, agīgīthūngūthīria mbere ya Jehova gītuīke iruta rīa gūthūngūthio, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **30** Ningī Musa akīoya maguta mamwe ma macio ma gūitanīrīrio, na thakame īmwe kuuma kīgongona-inī agīciminjaminjīria Harūni hamwe na nguo ciake, na ariū ake hamwe na nguo ciao. Nī ūndū ūcio akīamūra Harūni na nguo ciake, na ariū ake na nguo ciao. **31** Ningī Musa akīīra Harūni na ariū ake atīrī, “Rugīrai nyama icio itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo na mūcirīre o hau hamwe na mīgate kuuma gīkabū-inī kīa iruta rīa kīamūrano, o ta ūrīa njathanīte ngoiga atīrī, ‘Harūni na ariū ake nīmacirīage.’ **32** Ningī mūcooke mūcine nyama na mīgate ūrīa igūtigara. **33** Mūtikehere itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo ihinda rīa mīthenya mūgwanja, nginya matukū manyu ma kwamūrwo mahinge, nī ūndū kwamūrwo kwanyu gūgaikara mīthenya mūgwanja. **34** Ūrīa gwīkītwo ūmūthī, gwathanītwo nī Jehova nīguo mūhorohero. **35** No nginya mūikare itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo mīthenya mūgwanja, mūthenya na ūtukū, nīguo mūhingie ūrīa Jehova arenda, nīguo mūtigakue; nīgūkorwo ūguo nīguo njathītwo.” **36** Nī ūndū ūcio Harūni na ariū ake magīka maūndū marīa mothe Jehova aathīte Musa mekwo.

9 Mūthenya wa īnana wakinya, Musa agīīta Harūni na ariū ake, na athuuri a Isiraeli. **2** Akīīra Harūni atīrī, “Oya njaū ya ndegwa ya iruta rīaku rīa kūhorohero mehia na ndūrūme ya iruta rīaku rīa njino, cierī itigakorwo na

kaūūgū, ūcineane hau mbere ya Jehova. **3** Ūcooke wīre andū a Isiraeli atīrī: ‘Oyai thenge ya iruta rīa kūhorohero mehia, na gacaū na gatūrūme, twerī twa ūkūrū wa mwaka ūmwe na tūtarī na kaūūgū, tūtuīke iruta rīa njino, **4** na muoye ndegwa na ndūrūme cia iruta rīa ūiguano irutwo igongona mbere ya Jehova, hamwe na iruta rīa mūtu ūtukanītio na maguta. Nīgūkorwo ūmūthī Jehova nīekūmuumīrīra.”” **5** Nao magītwara indo icio Musa aathanīte irutwo mbere ya Hema-ya-Gūtūnganwo, nakīo kīungano kīa andū a Isiraeli gīothe gīgīkuhīrīria, gīkīrūgama hau mbere ya Jehova. **6** Musa agīcooka akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Jehova aathanīte mwīke, nīguo riiri wa Jehova ūmuumīrīre.” **7** Musa akīira Harūni atīrī, “Ūka kīgongona-inī ūrute igongona rīaku rīa kūhorohero mehia na iruta rīaku rīa njino, wīhoroherie wee mwene na ūhoroherie andū aya; ūcooke ūrute igongona rīa indo iria andū marehete ūmahoroherie, o ta ūrīa Jehova aathanīte.” **8** Nī ūndū ūcio Harūni agīūka kīgongona-inī, agīthīnja gacaū ka iruta rīa kūhorohero mehia, nī ūndū wake mwene. **9** Ariū ake makīmūrehere thakame īyo, nake agītobokia kīara gīake thakame-inī īyo, akīmīhaka hīa cia kīgongona; nayo thakame īyo īngī akīmīita hau gītina-inī gīa kīgongona. **10** Agīcooka agīcinīra maguta hau kīgongona igūrū, na higo cierī na maguta marīa mahumbīire ini, ma kuuma iruta-inī rīu rīa kūhorohero mehia, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa; **11** nacio nyama cia iruta rīu na rūūa agīcīcinīra nja ya kambī. **12** Ningī agīthīnja iruta rīa njino. Nao ariū ake makīmūnengera thakame īyo, nake akīmīminjāminjīria kīgongona mīena

yothe. **13** Nao makīmūnengera iruta rīu rīa njino gīcunjī kīmwe gwa kīmwe, o hamwe na mūtwe, nake agīcicinīra kīgongona-inī. **14** Ningī agīthambia nyama cia nda na mathagiro na agīcicinīra igūrū rīa iruta rīa njino hau kīgongona-inī. **15** Ningī Harūni akīrehe iruta rīrīa rīarī rīa kūrutīrwo andū. Akīoya thenge ūrīa ya kūrutīrwo andū ūrī iruta rīa kūmahoroheria mehia akīmīthīnja akīmīruta nī ūndū wa iruta rīa kūhorohheria mehia, o ta ūrīa ekīte ūyo ya mbere. **16** Harūni akīrehe iruta rīu rīa njino akīrīruta o ta ūrīa gwatuītwo. **17** Agīcooka akīrehe iruta rīa mūtu, akīrūma ngundi yaguo, na akīūcinīra igūrū rīa kīgongona hamwe na iruta rīa njino rīa rūciinī. **18** Ningī agīthīnja ndegwa na ndūrūme ūrī iruta rīa ūiguano nī ūndū wa andū. Ariū ake makīmūnengera thakame yacio, nake akīmīminjaminjīria kīgongona mīena yothe. **19** No maguta ma ndegwa, na ma ndūrūme, na ma mūting'oe mūnoru, na ma rūambū, na higo cierī na maguta marīa mahumbīire ini, **20** icio magīciigīrīra ithūri-inī, nake Harūni agīcīnīra maguta macio kīgongona-inī. **21** Harūni agīcooka agīthūngūthia ithūri icio na kīero kīa mwena wa ūrīo mbere ya Jehova ūrī iruta rīa gūthūngūthio, o ta ūrīa Musa aathanīte. **22** Ningī Harūni akīambararia moko make amaroretie na kūrī andū akīmarathima. Na tondū nīarīkītie kūruta iruta rīu rīa kūhorohherio mehia, na iruta rīa njino, na iruta rīa ūiguano, agīkūrūka kuuma kīgongona-inī. **23** Musa na Harūni magīthīi magītoonya Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. Rīrīa moimire nja, makīrathima andū; naguo riiri wa Jehova ūkiumīrīra andū othe. **24** Mwaki ūkiuma harī Jehova ūgīcīna iruta rīu rīa

njino na maguta marĩa maarĩ kĩgongona-inĩ. Na rĩrĩa andũ othe maawoonire makĩanĩrĩra nĩ gûkena, makĩnamĩrĩra maturumithĩtie mothiū mao thĩ.

10 Na rĩrĩ, ariū a Harũni, nĩo Nadabu na Abihu, nĩmoire ngĩo ciao cia ūbani, magĩciiķira mwaki na makĩongerera ūbani; na makirehe mwaki ūteetikir̃itio mbere ya Jehova, ūrĩa wareganîte na watho wa Jehova. **2** Nĩ ūndũ ūcio mwaki ūkiuma kûrĩ Jehova, ūkîmaniina, nao magîkuřra o hau mbere ya Jehova. **3** Ningĩ Musa akiira Harũni atîrî, “Ūndũ ūyū nîguo Jehova aaririe, rĩrĩa oigire atîrî: ““Gatagatî- inî ka andũ arĩa marîthengagîrĩra, nîndîrîionanagia ndî mûtheru; nîndîrîtîagwo mbere ya andũ othe.”” Nake Harũni agikira ki. **4** Musa agiitâ Mishaeli na Elizafani, ariū a Uzieli, ithe mûnini wa Harũni, akîmeera atîrî, “Ūkai haha, muoye ciimba cia ariū a ithe wanyu, mûciumie nja ya kambî haraihu na itoonyero rĩa handû-harîa-haamûre.” **5** Nĩ ūndũ ūcio magiuka, makîmakuua, marî o na kanjû ciao, makîmatwara nja ya kambî, o ta ūrĩa Musa aathanîte. **6** Ningĩ Musa akiira Harũni na ariū ake Eleazaru na Ithamaru atîrî, “Mûtikanareke njuîrî cianyu ciikare itarî njanûre, kana mûtembûrange nguo cianyu, nîguo mûtigakue, na mûtûme Jehova arakarîre kîrîndî gîkî gîothe. No rîrî, rekei andû a nyûmba yanyu, nyûmba yothe ya Israeli, macakaîre acio Jehova aniinîte na mwaki. **7** Mûtikehere itoonyero-inî rĩa Hema-ya-Gütünganwo nîguo mûtigakue, tondû nîmûtîrîrio maguta ma Jehova.” Nĩ ūndû ūcio magiuka o ta ūrĩa Musa aameerire. **8** Ningĩ Jehova akiira Harũni atîrî, **9** “Wee na ariū aku-rî, mûtikananyue ndibei kana kîndû o gîothe kîngîtûma mûndû arîo

rīrīa rīothe mūrītoonyaga Hema-ya-Gūtūnganwo, nīguo mūtigakue. Ūndū ūcio nī ūtuīke watho mwandīke wa gūtūra nginya njiarwa-inī iria igooka. **10** No nginya mūkūranage indo iria nyamūre na iria itarī nyamūre, o na iria irī thaahu na iria itarī thaahu, **11** na no nginya mūrutage andū a Israeli watho wothe wa kūrūmagīrīwo, ūrīa Jehova aamaheire na kanua ka Musa.” **12** Ningī Musa akīra Harūni na ariū ake arīa maatigaire, nīo Eleazaru na Ithamaru, atīrī, “Oyai iruta rīu rīa mūtu rīatigarīte kuuma harī maruta marīa maarutīrwo Jehova ma gūcinwo na mwaki, mūrīrīe rīthondeketwo rītarī na ndawa ya kūmbia, mūrīrīe hau mwena-inī wa kīgongona, nī ūndū nī iruta rītheru mūno makīria. **13** Mūrīrīre handū hatheru, tondū nī rwīga rwaku na rwa ariū aku kuuma maruta-inī marīa marutīrwo Jehova ma gūcinwo na mwaki; tondū ūguo nīguo njathītwo. **14** No wee, na ariū aku na airītu aku no mūrīe gīthūri kīrīa gīathūngūthītio, na kīero kīrīa kīaheanītwo. Mūcīrīre handū hatarī thaahu; icio nīwe ūheetwo hamwe na ciana ciaku ituīke rwīga rwanyu rwa maruta ma ūiguano ma andū a Israeli. **15** Kīero kīu kīarutītwo, na gīthūri kīu gīathūngūthītio, no nginya irehanīrio na maguta ma maruta ma gūcinwo na mwaki, na ithūngūthītio mbere ya Jehova, ituīke igongona rīa gūthūngūthītio. Rūrū nīruo rwīga rwaku na rwa ciana ciaku hīndī ciothe, o ta ūrīa Jehova aathanīte.” **16** Rīrīa Musa oorīrīrie ūhorō wa mbūri ūrīa ya iruta rīa kūhorohero mehia, na akīmenya atī nīyarīkītie gūcinwo biū-rī, akīrakarīra Eleazaru na Ithamaru, ariū a Harūni arīa maatigaire, akīmooria atīrī,

17 “Nī kī kīgiririe mūriire iruta rīu rīa kūhoroheria mehia handū-harīa-haamūre? Nī iruta itheru mūno makīria; mwaheirwo iruta rīu rīa kweheragia mahītia ma kīrīndī rīrīa mūkūmahorohelia hau mbere ya Jehova. **18** Kuona atī thakame yayo ndīnatoonyio thiinī wa Handū-hau-Hatheru-rī, nīmūkwagīrīirwo nīkūrīra mbūri īyo Handū-hau-Haamūre, o ta ūrīa ndaathanire.” **19** Harūni agīcookeria Musa, akīmwīra atīrī, “Umūthī nīmarutire igongona rīao rīa kūhorohero mehia, na iruta rīao rīa njino hau mbere ya Jehova, no maūndū ta macio o na nī manangora. Ingīkūrīte iruta rīu rīa kūhorohero mehia umūthī-rī, ūndū ūcio nīungīkenirie Jehova?” **20** Hīndī ūrīa Musa aiguire ūhoro ūcio-rī, akīganīra.

11 Nake Jehova akīrīra Musa na Harūni atīrī, **2** “Irai andū a Isiraeli ūū, ‘Gatagatī-inī ka nyamū ciathe iria irī būrūri-inī-rī, ici nīcio mūngīrīa: **3** No mūrē nyamū o yothe irī mahūngū marekanītie gatagatī biū na īcookagia ithagumia. **4** “Nī kūrī nyamū imwe icookagia o ithagumia tu, na ingī irī o mahūngū marekanītie; icio mūtikanacirīe. Ngamīrīra o na aakorwo nīicookagia ithagumia-rī, mahūngū mayo matirekanītie; īyo irī thaahu harī inyuī. **5** Gīkami o na aakorwo nīicookagia ithagumia-rī, mahūngū makō matirekanītie; kīu kīrī thaahu harī inyuī. **6** Mbūkū o na aakorwo nīicookagia ithagumia-rī, mahūngū mayo matirekanītie; īyo irī thaahu harī inyuī. **7** Nayō ngūrwe o na akorwo mahūngū mayo nīmarekanītie biū-rī, ndīicookagia ithagumia; īyo irī thaahu harī inyuī. **8** Mūtikanarīe nyama ciacio kana mūhutie ciimba ciacio; icio irī thaahu harī inyuī. **9** “Harī ciūmbe ciathe iria

itūūraga maaī-inī ma iria na ma tūrūū-rī, no mūrē
ciothe iria irī mathagu manyiitaine na nī irī ngaracū
mwīrī. **10** No ciūmbe ciothe iria irī iria-inī kana tūrūū-
inī, na itirī mathagu manyiitaine o hamwe na ngaracū
mwīrī, irī imwe cia iria ithiiaga irī hamwe, kana irī ciothe
cia iria irī muoyo kūu maaī-inī; no nginya mūcithūūre
biū. **11** Na tondū no nginya mūcithūūre-rī, mūtikanarīe
nyama ciacio, na no nginya mūthūūre ciimba ciacio biū.
12 Kīndū o gīothe gītūūraga maaī-inī na gītirī mathagu
manyiitaine kana ngaracū mwīrī, nīciagūthūūrwo nī
inyū biū. **13** “Ici nīcio nyoni iria mwagīrīirwo nīgūthūūra
na mūtangīrīa tondū nī thūūre; nacio nī nderi, na ndiyū,
na ndiyū iria njirū, **14** na hūngū īrīa ndune, na mūthembā
o wothe wa hūngū iria njirū, **15** na mahuru mothe, **16**
na ndundu īrīa īrī rūhīa, na ndundu īrīa īgambaga, na
nyoni ya iria-inī īrīa īrī mathagu maraaya, na mūthembā
o wothe wa rwīgī, **17** na gatundu karīa kanini, na nyoni
ya iria-inī īrīa īrī ngingo ndaaya, na ndundu īrīa nene,
18 na ndundu īrīa njerū, na ndundu ya werū-inī, na
hūngū ya iria-inī, **19** na karoga-ngunū, na mīthembā
yothe ya cūcū-wa-njoka, na hudihuda, o na rūhuhu. **20**
“Tūnyamū tuothe tūrīa tūmbūkaga na tūthiiagīra thī na
magūrū mana nī mwagīrīirwo nī gūtūthūūra mūno. **21**
No nī kūrī tūnyamū tūmwe tūrī mathagu na tūthiiaga
na magūrū mana tūrīa mūngīrīa; natuo nī tūrīa tūrī na
magūrū marī nyunīro ma gūtūteithia kūrūga. **22** Thīnī
wa tuo no mūrē mīthembā yothe ya ngigī, na ndararīki,
na ngiria, o na kana ndaahi. **23** No tūnyamū tūu tūngī
tuothe tūrī mathagu na tūrī na magūrū mana no nginya

mütüthüre mūno. **24** “Nimügethaahia na maündū maya; ūrīa wothe ūngihutia ciimba ciatuo agaatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **25** Mündū o wothe ūkooya kīimba gīatuo no nginya athambie nguo ciake, na nīagatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **26** “Nyamū o yothe īrekanītie mahūngū no matirekanītie biū, kana ūrīa ūtacookagia ithagumia, īyo ūrī thaahu harī inyuī; mūndū o wothe ūkaahutia kīimba kīa īmwe yacio nīakanyiitwo nī thaahu. **27** Harī nyamū ciothe iria ithiiaga na magūrū mana-rī, iria ikinyaga na ithu irī thaahu harī inyuī; mūndū ūrīa wothe ūkaahutia ciimba ciacio agaatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **28** Mündū o wothe ūngīoya ciimba ciacio no nginya athambie nguo ciake, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. Icio irī thaahu harī inyuī. **29** “Harī nyamū ciothe iria ithiiagīra thī, ici nīcio irī thaahu harī inyuī: mūrūngūru na mbīa, na njagathi iria nene cia mīthembā yothe, **30** na gīthenyūka, na kīgurumūki, na njagathi, na gīcagathi kīrīa kīa mahiga-inī, na kīmbu. **31** Harī iria ciothe ithiiagīra thī, ici irī thaahu harī inyuī. Mündū o wothe ūngīciutia ikuīte-rī, agaatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **32** Rīrīa īmwe yacio īngīkua na īgūire kīndū, kīndū kīu o na kīngīkorwo kīrī kīa wīra ūrīkū, nīgīkanyiitwo nī thaahu, o na aakorwo gīthondeketwo na mbaū, kana gītambaya, kana rūūa kana ikūnia. Nīkīrindwo maaī-inī; gīgaakorwo kīrī na thaahu o nginya hwaī-inī, na nīgīgacooka gīthirwo nī thaahu. **33** Nyamū īmwe ya icio īngīgūa thīinī wa nyūngū ya rīūmba-rī, kīndū kīrīa gīothe kīrī thīinī wayo nīgīkanyiitwo nī thaahu, na no nginya mūūrage nyūngū īyo. **34** Irio o

ciothe ingīrīo no ikorwo irī na maaĩ moimīte nyūngū-inī ta īyo irī na thaahu, na kīndū o gīothe gīa kūnyuuo kiumīte thīnī wayo kīrī na thaahu. **35** Kīndū o gīothe kīngīkaagwīrwo nī kīimba kīmwe gīacio, nīgīkanyiitwo nī thaahu; riiko kana nyūngū ya kūruga no nginya ciūragwo. Indo icio irī na thaahu, nacio indo icio nīgatuīka thaahu harī inyuī. **36** No rīrī, gīthima kana irima rīa maaĩ, icio itingīnyiitwo nī thaahu, no mūndū o wothe ūkaahutia kīimba kīmwe kīa indo icio irī thaahu nīakanyiitwo nī thaahu. **37** Kīimba kīngīkaagwīra mbeū o na irīkū cia kūhaandwo, itikanyiitwo nī thaahu. **38** No mbeū icio ingīkorwo irindītwo maaĩ-inī, nakō kīimba gīcigūire, mbeū icio irī na thaahu harī inyuī. **39** “Nyamū īrīa mwītīkīrītio kūrīa īngīkua, mūndū o wothe ūkaahutia kīimba kīayo agaatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **40** Mūndū o wothe ūngīrīa nyama cia kīimba kīu no nginya athambie nguo ciake, nake agaatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **41** “Kīūmbe gīothe kīrīa gītambaga thī nīgīthūure; ti gīa kūrīo. **42** Mūtikanarīe kīūmbe gīothe kīrīa gītambaga thī, kana gīthiiaga na nda, kana na magūrū mothe mana, kana magūrū maingī; icio mūcithūure mūno. **43** Mūtikanethaahie na kīūmbe o na kīmwe gīacio. Mūtikanēkīre thaahu nī ūndū wacio kana mūreke imūgwatie thaahu. **44** Niī nī niī Jehova Ngai wanyu; mwīamūrei na mwītherie, tondū niī ndī mūtheru. Mūtikanethaahie na kīūmbe o gīothe kīrīa gītambaga thī. **45** Niī nī niī Jehova ūrīa wamūrutire kuuma būrūri

wa Misiri nduīke Ngai wanyu; nī ūndū ūcio mwītherie, tondū niī ndī mūtheru. **46** “Macio nīmo mawatho marīa makoniī nyamū, na nyoni, na kīndū gīothe kīrī muoyo kīrīa gīthiiagīra maaī-inī, na kīumbe o ro gīothe kīrīa gītambaga thī. **47** No nginya mūkūūranage nyamū iria irī thaahu na iria itarī thaahu, na mūkūūranage ciūmbe iria irī muoyo ingīrīō na iria itangīrīō.”

12 Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **2** “Īra andū a Israeli ūū: ‘Mūndū-wa-nja angīgīa nda aciare kahī, nīagaikara arī na thaahu mīthenya mūgwanja o ta ūrīa aikaraga arī na thaahu ihinda rīake rīa mweri. **3** Na mūthenya wa kanana wakinya, kahī kau nīgakaaruithio. **4** Nake mūndū-wa-nja ūcio no nginya eterere mīthenya mīrongo ītatū na ītatū nīguo atherio thaahu wa kuura thakame. Ndakanahutie kīndū kīamūre kana atoonye handū-harīa-haamūre o nginya matukū ma gūtherio gwake mathire. **5** No angīciara mwana wa kairītu, agaaikara arī na thaahu ciumia igīrī, o ta ūrīa aikaraga arī na thaahu ihinda rīake rīa mweri. Ningī no nginya eterere mīthenya mīrongo ītandatū na ītandatū nīguo atherio thaahu wa kuura thakame. **6** “Hīndī īrīa matukū make ma gūtherio, marī ma kahī kana ma kairītu, makahingarī, nīakarehera mūthīnjīri-Ngai gatürüme ka mwaka ūmwe hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, karī iruta rīa njino, na atware gatutura kana ndirahügī ya iruta rīa kūhoroherio mehia. **7** Nake mūthīnjīri-Ngai nīagacirutīra hau mbere ya Jehova nīguo amūhoroherie, nake mūndū-wa-nja ūcio nīagathirwo nī thaahu wa kuuma gwa thakame. “Macio nīmo mawatho ma mūndū-

wa-nja ūrīa ūciarīte kahīi kana kairītu. **8** Angīkorwo ndangīhota kūruta gatūrūme, nīakaruta ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī, kamwe ka iruta rīa njino na karīa kangī ka iruta rīa kūhorohero mehia. Úguo nīguo mūthīnjīri-Ngai akaamūhoroheria, nake mūndū-wa-nja ūcio nīagathera.””

13 Ningī Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, **2** “Hīndī ūrīa mūndū o wothe angīgīa na handū haimbu, kana mūtūnda, kana handū hakaragacūku ngoothi-inī yake, harīa hangītuūka mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio-rī, no nginya atwarwo kūrī Harūni, ūrīa mūthīnjīri-Ngai, kana kūrī ūmwe wa ariū ake ūrīa mūthīnjīri-Ngai. **3** Nake mūthīnjīri-Ngai arore kīronda kīu kīrī ngoothi-inī yake, na angīkorwo njuīrī ya handū hau harūaru nīigarūrkīte īkerūha, na kīronda kīu kīonwo kīrikīire thīnī wa mwīrī gūkīra harīa ngoothi yakinya-rī, ūcio nī mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio. Nake mūthīnjīri-Ngai aarīkia kūmūrora, nīagacooka atue atī mūndū ūcio arī na thaahu. **4** Angīkorwo kīmeni kīu arī nakīo ngoothi-inī yake nīkīerūhīte na gītirikīire ngoothi-inī, nayo njuīrī yaho ndierūhīte-rī, mūthīnjīri-Ngai nīakaiga mūndū ūcio mūrūaru handū mwanya mīthenya mūgwanja. **5** Mūthenya wa mūgwanja, mūthīnjīri-Ngai nīakamūrora na angīkoona atī kīronda gītigarūrkīte na gītithegeete-rī, nīakamūiga handū mwanya mīthenya ūngī mūgwanja. **6** Mūthenya wa mūgwanja mūthīnjīri-Ngai, nīakamūrora o rīngī, na angīkorwo kīronda kīu nīkīrathira na gītithegeete ngoothi-inī-rī, mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio ndarī na thaahu; ūyo no mītūnda. Mūndū ūcio no

nginya athambie nguo ciake, nake nīagathera, athirwo
nī thaahu. **7** No mūtūnda ūcio ūngīthegea ngoothi-inī
yake thuutha wa kwīonania harī mūthīnjīri-Ngai, nīguo
atuīke ndarī na thaahu, no nginya acooke kūrī mūthīnjīri-
Ngai rīngī. **8** Mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakamūrora, na
angīkorwo mūtūnda ūthegeete ngoothi-inī, nīakamūtua
atī arī na thaahu; ūcio nī mūrimū wa ngoothi ūrīa
ūngīgwatanio. **9** “Rīrīa mūndū o wothe angīgīa na mūrimū
wa ngoothi ūngīgwatanio-rī, no nginya atwarwo harī
mūthīnjīri-Ngai. **10** Mūthīnjīri-Ngai nīakamūrora, na
hangīkorwo harī na handū haimbu hakeerūha ngoothi-inī
hagatūma njuīrī yerūhe, na angīkorwo handū hau haimbu
nīhatūrīkīte hakagīa kīronda-rī, **11** ūcio nī mūrimū wa
ngoothi ūtangīhona, nake mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī
mūndū ūcio arī na thaahu. Ndakamūiga handū mwanya,
tondū mūndū ūcio nīarīkītie kūgīa na thaahu. **12** “No
rīrī, mūrimū ūcio ūngīhunja ngoothi-inī yake yothe,
na harīa hothe mūthīnjīri-Ngai angīhota kuona oone
atī mūrimū ūcio ūiyūrīte ngoothi-inī ya mūndū ūcio
mūrūaru kuuma mūtwe nginya magūrū-rī, **13** mūthīnjīri-
Ngai ūcio nīakamūrora, na aakorwo mūrimū ūcio nī
ūiyūrīte mwīrī wake wothe, nīagatua atī mūndū ūcio
ndarī na thaahu. Kuona atī nīerūhīte kūndū guothe-rī,
ndarī na thaahu. **14** No hīndī īrīa yothe mūndū ūcio
angīonwo arī na ironda-rī, nīagatuīka arī na thaahu.
15 Rīrīa mūthīnjīri-Ngai angīona kīronda-rī, nīagatua
atī mūndū ūcio arī na thaahu. Kīronda kīu kīrī na
thaahu; mūndū ūcio arī na mūrimū ūngīgwatanio. **16** No
kīronda kīu kīngīgarūrūka kīerūhe, no nginya mūndū

ūcio athiī harī mūthīnjīri-Ngai. **17** Nake mūthīnjīri-Ngai
ūcio nīakamūrora, na aakorwo ironda nīcierūhīte-rī,
mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio mūrūaru ndarī
na thaahu, nake nīagatuīka ndarī na thaahu. **18** “Rīrīa
mūndū angīgīa na ihūha ngoothi-inī yake na rīcooke
rīhone, **19** naho hau ihūha rīraarī haimbe na herūhe, kana
hagīe na kameni gatune-rī, no nginya athiī akeyonanie
kūrī mūthīnjīri-Ngai. **20** Mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakarora
handū hau, na hangīoneka nī harikīire gūkīra ngoothi, na
njuīrī ciaho ikerūha, mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū
ūcio arī na thaahu. Nī mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio
ūtuthūkīte harīa ihūha rīu rīraarī. **21** No, mūthīnjīri-
Ngai angīrora handū hau one hatirī na njuīrī njerū thīinī
waho, na hatirikīire gūkīra ngoothi, na nīhahohete-rī,
hīndī īyo mūthīnjīri-Ngai nīakamūiga handū mwanya
ihinda rīa mīthenya mūgwanja. **22** Kūngīkorwo kīronda
kīa ihūha rīu nīkīrathegea ngoothi-inī, mūthīnjīri-
Ngai nīagatua atī mūndū ūcio arī na thaahu; ūcio nī
mūrimū ūngīgwatanio. **23** No handū hau hangīkorwo
hatigarūrūkīte na hatithegeete, kīu no kīrema kīa ihūha,
nake mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio ndarī na
thaahu. **24** “Mūndū angīgīa na ihīa ngoothi-inī yake, narīo
ihīa rīu rīgīe na kīronda gītunīhe kana kīerūhe-rī, **25**
mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakarora handū hau, na angīkorwo
njuīrī ciaho nīcierūhīte, na hakorwo hakīoneka harikīire
gūkīra ngoothi-rī, ūcio nī mūrimū ūngīgwatanio ūtūrīkīire
ihīa-inī rīu. Nake mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio
arī na thaahu; ūcio nī mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio.
26 No mūthīnjīri-Ngai angīkaarora one atī hatirī na njuīrī

njerū kīrema-inī kīu na ti harikīru gūkīra ngoothi yake na nīhahohete-rī, thuutha ūcio mūthīnjīri-Ngai nīakamūiga handū mwanya mīthenya mūgwanja. **27** Mūthenya wa mūgwanja mūthīnjīri-Ngai nīakamūrora rīngī, naguo mūrimū ūcio ūngīkorwo nīurathegea ngoothi-inī-rī, mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio arī na thaahu; ūcio nī mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio. **28** No handū hau hangīkorwo hatigarūrūkīte, na hatithegeete ngoothi-inī, no nīhahohete, ūcio nī ūimbu wa ihīa rīu, nake mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio ndarī na thaahu; kīu no kīrema kīa ihīa. **29** “Mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja angīkorwo na kīronda mūtwe kana kīreru-rī, **30** mūthīnjīri-Ngai nīakarora kīronda kīu, na kīngīoneka kīrikīire gūkīra ngoothi, nayo njuīrī yaho īkorwo nī ya rangī wa ngoikoni, na īkorwo īrī njekē, mūthīnjīri-Ngai nīagatua atī mūndū ūcio arī na thaahu; ūcio nī ūhere, nī mūrimū wa mangū ma mūtwe kana ma kīreru. **31** No hīndī īrīa mūthīnjīri-Ngai angīrora kīronda kīa mūthembā ūcio, na gīkorwo ti kīrikīru gūkīra ngoothi, na hatirī njuīrī njirū thīinī wakīo, hīndī īyo mūthīnjīri-Ngai nīakaiga mūndū ūcio mūrūaru handū mwanya mīthenya mūgwanja. **32** Mūthenya wa mūgwanja, mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakarora kīronda kīu rīngī na angīkorwo ūhere ūcio ndūthegeete na hatirī njuīrī cia rangī wa ngoikoni, na gītikuoneka kīrikīire gūkīra ngoothi-rī, **33** no nginya mūndū ūcio enjwo tīga o harīa harūaru, nake mūthīnjīri-Ngai nīakamūiga handū mwanya mīthenya ūngī mūgwanja. **34** Mūthenya wa mūgwanja, mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakarora ūhere ūcio o rīngī, na angīkorwo

ndūthegeete ngoothi-inī na ndūkuoneka ūrikīre gūkīra
ngoothi-rī, mūthīnjīri-Ngai ūcio nīagatua atī mūndū
ūcio ndarī na thaahu. No no nginya athambie nguo
ciake, na nīagatuīka ndarī na thaahu. **35** No, ūhere
ūcio, ūngīthegea ngoothi-inī thuutha wa mūndū ūcio
gūtuuo atī ndarī na thaahu-rī, **36** mūthīnjīri-Ngai ūcio
nīakamūrora na angīkorwo ūhere ūcio nīūthegeete
ngoothi-inī, mūthīnjīri-Ngai ūcio ndakabatario nīkūrora
njuīrī cia rangi wa ngoikoni; mūndū ūcio arī na thaahu.
37 No mūthīnjīri-Ngai angīkoona atī hatirī na ūgarūrūku
na nīhamerete njuīrī njirū, ūhere ūcio nīūhonete. Mūndū
ūcio ndarī na thaahu, nake Mūthīnjīri-Ngai nīakamūtua
ndarī na thaahu. **38** “Hīndī ūrīa mūndū mūrūme kana
mūndū-wa-nja angīgīa na tūmeni twerū ngoothi-inī-
rī, **39** mūthīnjīri-Ngai nīagatūrora, na tuo tūngīkorwo ti
twērū mūno-rī, ūcio nī mūtūnda ūtangīrwaria mūndū
ūtuthūkīte ngoothi-inī; mūndū ūcio ndarī na thaahu. **40**
“Hīndī ūrīa mūndū angīmunyūka njuīrī na agīe na kīhara-
rī, ūcio ndarī na thaahu. **41** Angīkorwo amunyūkīte njuīrī
ūrutūtie na thiithi akagīa kīhara kīa na mbere, ūcio ndarī
na thaahu. **42** No angīkorwo arī na kīronda gītune kīhara-
inī kana thiithi-inī wake-rī, ūcio nī mūrimū ūngīgwatanio
ūratuthūka kīhara-inī kana thiithi-inī wake. **43** Mūthīnjīri-
Ngai nīakamūrora, na angīkorwo kīronda kīu kīimbīte
kīhara-inī kana thiithi-inī nī gītune gīkahaana ta mūrimū
wa ngoothi ūngīgwatanio-rī, **44** mūndū ūcio nī mūrūaru
na arī na thaahu. Mūthīnjīri-Ngai nīakamūtua arī na
thaahu nī ūndū wa kīronda kīu kīrī mūtwe wake. **45**
“Mūndū ūrī na mūrimū ta ūcio ūngīgwatanio-rī, no

nginya ehumbe nguo ndarūku, na arekererie njuīrī yake, na ahumbīre kanua gake, athiī akānanagīrīra akiugaga atīrī, ‘Ndī na thaahu! Ndī na thaahu!’ **46** Rīrīa rīothe mūndū ūcio arī na mūrimū ūcio, arīkoragwo arī na thaahu. No nginya atūūrage wiki, na no nginya atūūrage nja ya kambī. **47** “Nguo o na īrīkū īngīguma, īrī ya guoya wa ng’ondu kana ya gatani, **48** kana ya taama o wothe ūtumītwo na ndigi njogothē kana taama wa gatani, kana guoya wa ng’ondu, kana rūūa o ruothe, kana kīndū o gīothe gīthondeketwo na rūūa-rī, **49** na angīkorwo ūgumu ūcio ūrī nguo-inī, kana rūūa-inī, kana taama-inī wa ndigi njogothē, kana taama-inī o wothe mūtume, kana kīndū-inī o gīothe gītumītwo na rūūa-rī, ūgumu ūcio ūngīkorwo na rangi ta wa nyeki nduru kana mūtune, ūcio nī ūgumu ūrathegea, na no nginya wonio mūthīnjīri-Ngai. **50** Mūthīnjīri-Ngai nīakarora ūgumu ūcio, na aige kīndū kīu kīrī na ūgumu handū mwanya mīthenya mūgwanja. **51** Mūthenya wa mūgwanja nīakarora kīndū kīu, na angīkorwo ūgumu ūcio nīūthegeete nguo-inī, kana ndigi-inī njogothē, kana taama-inī mūtume, kana rūūa-inī, rūrī rwa kūrutīrwo wīra o na ūrīkū, ūcio nī ūgumu wa kwananga; kīndū kīu kīrī na thaahu. **52** No nginya acine nguo īyo, kana ndigi icio njogothē, kana taama ūcio mūtume na guoya wa ng’ondu kana gatani, kana kīndū kīngī gīothe kīa rūūa rūrīa rūgwatiē ūgumu ūcio, nī ūndū ūgumu ūcio nī wa kwananga; kīndū kīu no nginya gīcinwo. **53** “No rīrī, rīrīa mūthīnjīri-Ngai angīrora kīndū kīu, ūgumu ūcio ūkorwo nīūthegeete nguo-inī īyo, kana ndigi-inī icio njogothē kana taama-inī ūcio mūtume, kana kīndū kīa rūūa-rī, **54**

nīagaathana kīndū kīu kīgwatītio ūgumu gīthambio. Ningī nīagakīiga handū mwanya mīthenya īngī mūgwanja.

55 Thuutha wa kīndū kīu kīgwatie ūgumu gūthambio-rī, mūthīnjīri-Ngai nīagakīrora, na angīkorwo ūgumu ūcio ndūrī ūndū ūgarūrkīte, o na gūtuīka ndūthegeete-rī, kīndū kīu kīrī na thaahu. Nīgīcinwo na mwaki, o na aakorwo ūgumu ūnyiitīte mwena ūmwe kana ūrīa ūngī. **56** Hīndī ūrīa mūthīnjīri-Ngai angīrora kīndū kīu na akore ūgumu ūcio ūnyihanyihihīte thuutha wa kīndū kīu gūthambio-rī, nīagatembūra nguo ūyo eherie hau he na ūgumu kuuma nguo-inī ūyo, kana rūūa-inī, kana ndigi-inī icio njogothē, kana taama-inī ūcio mūtume. **57** No ūgumu ūcio ūngīcooka woneke nguo-inī, kana harī ndigi icio njogothē, kana taama ūcio mūtume, kana kīndū kīa rūūa, ūgumu ūcio nīgūthegea ūrathegea, na kīrīa gīothe kīrī na ūgumu ūcio no nginya gīcinwo na mwaki. **58** Nguo ūyo, kana ndigi icio njogothē, kana taama mūtume, kana kīndū kīa rūūa kīrīa gīthambītio gīkaniinwo ūgumu ūcio no nginya gīthambio rīngī, na nī gīgaathirwo nī thaahu.”

59 Macio nīmo mawatho marīa makoniī indo inyiitītwo nī ūgumu, irī cia guoya wa ng'ondū, kana taama wa gatani, kana ndigi njogothē, kana taama mūtume, kana kīndū o gīothe kīa rūūa, nīmo mawatho ma gūtua kana indo icio irī na thaahu kana itirī na thaahu.

14 Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **2** “Maya nīmo mawatho makoniī mūndū mūrūaru hīndī yake ya gūtherio thaahu, rīrīa aarehwo kūrī mūthīnjīri-Ngai: **3** Mūthīnjīri-Ngai nīakoima nja ya kambī amūrore. Angīkorwo mūndū ūcio nīahonete mūrimū ūcio wa kūgwatanio wa ngoothi, **4**

mūthīnjīri-Ngai nīagaathana areherwo nyoni igīrī irī muoyo na itarī na thaahu, na kamūtī ka mūtarakwa, na rūrigi rwa rangi wa gakarakū, na mūthobi irehwo nī ūndū wa mūndū ūcio ūgūtherio. 5 Mūthīnjīri-Ngai acooke aathane atī nyoni īmwe yacio īthīnjīrwo igūrū rīa nyūngū ya rīumba irī na maaī matahītwo o hīndī īyo. 6 Ningī acooke oe nyoni īyo irī muoyo, amītobokie, hamwe na kamūtī kau ka mūtarakwa, na rūrigi rūu rwa gakarakū na mūthobi thīinī wa thakame ya nyoni īyo īthīnjīrwo igūrū wa maaī macio matahītwo o hīndī īyo. 7 Mūthīnjīri-Ngai nīakaminjīria mūndū ūcio ūratherio mūrimū ūcio ūngīgwatanio thakame īyo maita mūgwanja, na acooke oige atī mūndū ūcio ndarī na thaahu. Ningī acooke arekererie nyoni īyo īngī irī muoyo yūmbūke īthī werū-inī. 8 “Mūndū ūcio ūtheretio no nginya athambie nguo ciake, no nginya enjwo njuīrī yake yothe na ethambe na maaī nīguo athirwo nī thaahu. Thuutha ūcio, no atoonye kambī; no rīrī, no nginya aikare nja ya hema yake mīthenya mūgwanja. 9 Mūthenya wa mūgwanja no nginya enjwo njuīrī yake yothe; no nginya enjwo mūtwe, na nderu, na ngobe, na njuīrī iria ingī ciake ciothe. Na no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, nake nīagathirwo nī thaahu. 10 “Mūthenya wa kanana wakinya, no nginya atwarīre mūthīnjīri-Ngai tūtūrūme twīrī na kamwatī, o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, na ciothe ikorwo itarī na kaūūgū, atware hamwe na icunjī ithatū cia ikūmi cia eba ya mūtu mūhinyu ūtukanītio na maguta nī ūndū wa iruta rīa mūtu, na kabakūri kamwe ka maguta. 11 Mūthīnjīri-Ngai ūrīa

ūgaatua atī mündū ūcio ndarī na thaahu nīagatwara
mündū ūcio ūratherio hamwe na maruta make mbere ya
Jehova hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gütünganwo. **12**
“Ningī mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakoya gatūrūme kamwe
gatuo, akarute karī iruta rīa mahītia, hamwe na kabakūri
kau ka maguta; nīagacithūngūthīria hau mbere ya Jehova
ituīke iruta rīa gūthūngūthio. **13** Nīagathīnjīra gatūrūme
kau handū harīa hatheru, harīa iruta rīa kūhorohero
mehia na iruta rīa njino ithīnjagīrwo. O ta ūrīa iruta
rīa kūhorohero mehia rīrī rīa mūthīnjīri-Ngai-rī, no
taguo iruta rīa mahītia rīrī rīake, rīu nī iruta itheru mūno
makīria. **14** Mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakoya thakame īmwe
ya iruta rīu rīa mahītia na amīhake moni ya gūtū kwa
ūrīo kwa mündū ūcio ūratherio, na kīara kīrīa kīnene gīa
guoko gwake kwa ūrīo, na kīara kīrīa kīnene gīa kūgūrū
gwake kwa ūrīo. **15** Mūthīnjīri-Ngai nīagacooka oe maguta
mamwe marīa marī kabakūri-inī amaitīrīre rūhī rwake
rwa mwena wa ūmotho, **16** acooke atobokie kīara gīake
kīa muoroto kīa ūrīo maguta-inī macio marī rūhī rwake,
aminjaminje maguta mamwe ma macio marī kīara gīake
mbere ya Jehova maita mūgwanja. **17** Mūthīnjīri-Ngai
ūcio nīakoya maguta mamwe ma marīa matigaire rūhī
rwake amahake moni ya gūtū kwa ūrīo kwa mündū ūcio
ūratherio, na kīara kīrīa kīnene gīa guoko gwake kwa ūrīo,
na kīara kīrīa kīnene gīa kūgūrū gwake kwa ūrīo, igūrū rīa
thakame īyo ya iruta rīa mahītia. **18** Namo maguta macio
mangī marī rūhī rwake, mūthīnjīri-Ngai nīakamahaka
mūtwe wa mündū ūcio ūratherio nīguo amūhoroherie
hau mbere ya Jehova. **19** “Ningī mūthīnjīri-Ngai nīakaruta

igongona rīa kūhorohero mehia ahoroherie mūndū ūcio ūratherio thaahu wake. Thuutha ūcio, mūthīnjīri-Ngai nīagathīnja iruta rīa njino **20** na arīrutīre kīgongona-inī, hamwe na iruta rīa mūtu nīguo amūhorohere, nake athirwo nī thaahu. **21** “No rīrī angīkorwo mūndū ūcio nī mūthīni na ndangīhota kūruta indo icio, no nginya arute gatūrūme kamwe gatuīke iruta rīa mahītia rīa gūthūngūthio nīguo rīmūhorohere, hamwe na gīcunjī gīa ikūmi kīa eba ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, rītuīke iruta rīa mūtu, na kabakūri ka maguta, **22** na ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī, o iria angīhota kūruta, īmwe ītuīke ya iruta rīa kūhorohero mehia, na ūrīa ūngī ya iruta rīa njino. **23** “Mūthenya wa kanana wakinya no nginya acirehe kūrī mūthīnjīri-Ngai hau itoonyero rīa Hema-ya-Gūtūnganwo nīgeetha athererio hau mbere ya Jehova. **24** Nake mūthīnjīri-Ngai nīakoya gatūrūme kau ka iruta rīa mahītia, hamwe na kabakūri ka maguta, acithūngūthīrie mbere ya Jehova ituīke iruta rīa gūthūngūthio. **25** Nīagathīnja gatūrūme ka iruta rīa mahītia na acooke oe thakame īmwe yako amīhake moni ya gūtū kwa ūrīo kwa mūndū ūcio ūratherio, na amīhake kīara kīrīa kīnene gīa guoko gwake kwa ūrīo na kīara kīrīa kīnene gīa kūgūrū gwake kwa ūrīo. **26** Mūthīnjīri-Ngai nīagekīra maguta mamwe rūhī rwa mwena wake wa ūmotho, **27** na aminjaminje maguta mamwe ma macio marī rūhī rwake na kīara kīa muoroto gīa guoko gwake kwa ūrīo, hau mbere ya Jehova, maita mūgwanja. **28** Maguta mamwe ma macio marī rūhī rwake amahake o harīa aahakīte thakame ya iruta rīa mahītia, moni-inī ya

gūtū kwa ūrō kwa mūndū ūcio ūratherio, na kīara kīrīa
kīnene gīa guoko gwake kwa ūrō na kīara kīrīa kīnene gīa
kūgūrū gwake kwa ūrō. **29** Namo maguta macio mangī
marī rūhī rwake, mūthīnjīri-Ngai nīakamahaka mūtwe wa
mūndū ūcio ūratherio, nīguo amūhoroherie hau mbere ya
Jehova. **30** Ningī nīakaruta igongona rīa ndirahūgī kana
tūtutuura, o iria mūndū ūcio angīhota kūruta, **31** īmwe
īrī iruta rīa kūhoroherio mehia na īyo īngī īrī iruta rīa
njino, o hamwe na iruta rīa mūtu. Üguo nīguo mūthīnjīri-
Ngai akaahoroheria mūndū ūcio ūratherio hau mbere
ya Jehova.” **32** Macio nīmo mawatho makonīi mūndū o
wothe ūrīa ūrī na mūrimū wa ngoothi ūngīgwatanio, na
ndangīhota kūruta iruta rīrīa rīathanītwo rīa gūtherio
gwake. **33** Ningī Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, **34**
“Rīrīa mūgaakinya būrūri wa Kaanani, ūrīa ngūmūhe
ūtuīke igai rīanyu, na niī njikīre ūgumu ūgūthegea
nyūmba thīnī būrūri-inī ūcio-rī, **35** mwene nyūmba īyo
no nginya athīi akeere mūthīnjīri-Ngai atīrī, ‘Nīnyonete
kīndū kīhaana ta ūgumu thīnī wa nyūmba yakwa.’ **36**
Mūthīnjīri-Ngai ūcio nīagaathana indo ciothe irutwo
nyūmba īyo atanatoonya kūrora ūgumu ūcio, nīgeetha
gūtikagīe kīndū o na kīmwe kīrī nyūmba īyo kīngītuo
atī kīrī na thaahu. Thuutha wa ūguo mūthīnjīri-Ngai
nīagatoonya arore nyūmba īyo. **37** Nīakarora ūgumu
rūthingo-inī, na aakorwo rūrī na tūrima twa rangi ta wa
nyeki nduru kana wa rangi mūtune tūhaana ta tūtoonyete
thīnī wa rūthingo-rī, **38** mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakoima
nja ya nyūmba īyo na acooke amīhinge gwa kahinda
ka mīthenya mūgwanja. **39** Mūthenya wa mūgwanja

wakinya, mūthīnjīri-Ngai nīagacooka athīi arore nyūmba
īyo. Angīona ūgumu ūcio nīūthegeete thingo-inī, **40**
nīagaathana mahiga marīna ūgumu mamomorwo
na mateo handū hatarī hatheru na kūu nja ya itūūra. **41**
Nīagaathana thingo ciothe ikūrūrwo mwena wa na thīinī,
namo makūrūro macio mateo kīara-inī na kūu nja ya
itūūra. **42** Ningī moe mahiga mangī make namo mathenya
macio mamomoretwo, na macooke moe rīūmba rīerū
mathinge nyūmba īyo narīo. **43** “Ūgumu ūcio ūngīcooka
woneke rīngī nyūmba-inī īyo, thuutha wa mahiga macio
kūmomorwo, na thingo icio gūkūrūrwo na igathiingwo
rīngī-rī, **44** mūthīnjīri-Ngai nīagacooka athīi amīrore
rīngī, na angīona ūgumu ūcio nīūthegeete nyūmba-
inī īyo, ūcio nī ūgumu wa kwananga; nyūmba īyo īrī
na thaahu. **45** No nginya īmomorwo: mahiga mayo, na
mbaū, na thingo ciothe, nacio indo icio itwarwo handū
hatarī hatheru na kūu nja ya itūūra. **46** “Mūndū o wothe
ūngītoonya nyūmba īyo hīndī īyo īrī hinge nīakanyiitwo
nī thaahu o nginya hwaī-inī. **47** Mūndū o wothe ūngīkoma
kana arīire irio nyūmba īyo, no nginya athambie nguo
ciake. **48** “No rīrī, mūthīnjīri-Ngai angīuka kūmīrora
akore atī ūgumu ūcio ndūthegeete thuutha wa nyūmba
īyo gūthingwo rīngī-rī, nīagatua atī nyūmba īyo ndīrī na
thaahu, nīgūkorwo ūgumu ūcio nīūthirīte. **49** Nīgeetha
atherie nyūmba īyo, nīakoya nyoni igīrī, na kamūtī ka
mūtarakwa, na rūrigi rwa rangi wa gakarakū, na mūthobi.
50 Nīagathīnjīra nyoni īmwe ya icio igūrū rīa nyūngū ya
rīūmba īrī na maaī matahītwo o hīndī īyo. **51** Acooke
oe kamūtī ka mūtarakwa, na mūthobi, na rūrigi rwa

rangi wa gakarakū na nyoni ūyo ūrī muoyo, acitobokie thīnī wa thakame ūyo ya nyoni ūyo thīnje, na maaī-inī macio matahītwo o hīndī ūyo, aminjaminjīrie nyūmba ūyo maita mūgwanja. **52** Nīagatheria nyūmba ūyo na thakame ya nyoni ūyo, na maaī macio matahītwo o hīndī ūyo, na nyoni ūyo ūrī muoyo, na kamūtī kau ka mūtarakwa, na mūthobi ūcio, na rūrigi rūu rwa rangi wa gakarakū. **53** Acooke arekererie nyoni ūyo ūrī muoyo yūmbūke ūthī na kūu werū-inī, nja ya itūūra. Ūguo nīguo akaahoroheria nyūmba ūyo, nayo nīigathirwo nī thaahu.” **54** Macio nīmo mawatho makoniī mūrimū o ro wothe wa ngoothi ūrīa ūngīgwatanio, na ūhere, **55** na ūgumu ūrī nguo-inī kana thīnī wa nyūmba, **56** na handū haimbu, na handū harī na mūtūnda, kana handū hakaragacūku, **57** nīguo kūmenyekage rīrīa kīndū gītarī na thaahu na rīrīa kīrī na thaahu. Macio nīmo mawatho makoniī mīrimū ya ngoothi ūrīa ūngīgwatanio, na makoniī ūgumu.

15 Nake Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, **2** “Arīriai andū a Israeli, mūmeere ūū: ‘Rīrīa mūndū mūrūme o wothe angīkorwo akiura kuuma njaga-inī yake, kuura kūu nī thaahu. **3** Mūndū ūcio arīkoragwo arī na thaahu hīndī ūrīa angīkorwo akiura hīndī ciothe, o na kana angītiga kuura. Kuura kūu arī nakuo kūrītūmaga athaahē na njīra ici: **4** ““Ūrīrī o wothe mūndū ūcio ūkuura angīkomera nīkanyiitwo nī thaahu, na kīndū o gīothe kīrīa angīkarīra nīgīkanyiitwo nī thaahu. **5** Mūndū ūrīa ūngīhutia ūrīrī ūcio no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **6** Mūndū o wothe ūngīkarīra kīndū gīkarīrwo

nī mūndū ūcio ūroira, no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. 7 “Mūndū o wothe ūngīhutia mūndū ūcio ūroira no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. 8 “Mūndū ūcio ūroira angītuīra mūndū ūtarī na thaahu mata-rī, mūndū ūcio no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. 9 “Matandīko mothe marīa mūndū ūcio ūroira angīkarīra akuuītwo nī nyamū, nīmakanyiitwo nī thaahu, 10 nake mūndū o wothe ūngīhutia kīndū o na kīmwe gīkarīre nī mūndū ūcio, nīakanyiitwo nī thaahu o nginya hwaī-inī; ūrīa wothe ūngīungania indo icio no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. 11 “Mūndū ūcio ūkuura angīhutia mūndū atethambīte moko na maaī, mūndū ūcio ahutia no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. 12 “Nyūngū ya rīūmba ūrīa mūndū ūcio angīhutia, no nginya yūragwo, na kīndū gīothe kīa mbaū no nginya gīkamūrwo na maaī. 13 “Rīrīa mūndū ūcio angīhonio mūrimū ūcio wa kuura, nīageterera mīthenya mūgwanja nīguo ambīrīrie gūtherio gwake; no nginya athambie nguo ciake na ethambe na maaī, matahītwo o hīndī īyo, nake nīagathirwo nī thaahu. 14 Mūthenya wa kanana wakinya, no nginya arute ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī, athīi mbere ya Jehova hau itoonyero rīa Hemaya-Gūtūnganwo na acinengere mūthīnjīri-Ngai. 15 Nake mūthīnjīri-Ngai nīagaciruta igongona, īmwe ūrī iruta rīa

kūhorohero mehia na ūrīa ūngī irī iruta rīa njino. Úguo nīguo akaahoroheria mūndū ūcio hau mbere ya Jehova, nī ūndū wa kuura gwake. **16** “Rūrīa mūndū mūrūme angiumwo nī hinya wa arūme, no nginya ethambe mwīrī wothe na maaī, na atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **17** Nguo o yothe kana rūūa ingūtīkīrwo nī hinya wa arūme handū, no nginya ithambio na maaī, na itiinde irī na thaahu o nginya hwaī-inī. **18** Rūrīa mūndū mūrūme akomania na mūndū-wa-nja, nake oimwo nī hinya wa arūme, o eerī no nginya methambe na maaī, nao matiinde marī na thaahu o nginya hwaī-inī. **19** “Rūrīa mūndū-wa-nja ekuura ihinda-inī rīake rīa mweri, nīagaikara mīthenya mūgwanja arī na thaahu, nake mūndū o wothe ūngīmūhutia, atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **20** “Kīndū o gīothe angīkomera ihinda-inī rīake rīa mweri nīgīkanyiitwo nī thaahu, na kīndū o gīothe angīkarīra nīgīkanyiitwo nī thaahu. **21** Mūndū o wothe ūngīhutia ūrīrī wake no nginya athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī, nake atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **22** Mūndū o wothe ūngīhutia kīndū o gīothe aikarīire no nginya athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī, nake atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **23** Kīndū kīu kīngīkorwo nī ūrīrī, kana o kīndū kīngī mūndū-wa-nja ūcio aikarīire, hīndī ūyo mūndū wothe angīkīhutia, nīagatinda arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **24** “Mūndū mūrūme angīkoma nake na ahutio nī thakame ya ihinda rīake rīa mweri, nīagaikara arī na thaahu mīthenya mūgwanja; naguo ūrīrī o wothe angīkomera nīgīkanyiitwo nī thaahu. **25** “Rūrīa mūndū-wa-nja angiura

thakame ategūtigithīria mīthenya mīngī ihinda rītarī
rīake rīa mweri, kana kuura kūngī gūkīrīte ihinda rīake
rīa mweri, nīagaikara arī na thaahu rīrīa rīothe ekuura
ūguo, o ta ūrīa akoragwo arī na thaahu ihinda-inī rīake
rīa mweri. **26** Ūrīrī wothe ūrīa angīkoma rīrīa rīothe
ekuura ūguo, nīukanyiitwo nī thaahu, o ta ūrīa ūrīrī wake
ūkoragwo na thaahu ihinda-inī rīake rīa mweri, na kīrīa
gīothe angīkarīra nī gīkaanyiitwo nī thaahu, o ta ūrīa
gūkoragwo ihinda-inī rīake rīa mweri. **27** Mūndū o wothe
angīcihutia nīakanyiitwo nī thaahu; nake no nginya
athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī, na
atiinde arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **28** “Aarīkia gūtiga
kuura, nīageterera mīthenya mūgwanja, na thuutha
ūcio nīagathirwo nī thaahu. **29** Mūthenya wa kanana
wakinya, no nginya arute ndirahūgī igīrī kana tūtutuura
twīrī, acirehere mūthīnjīri-Ngai hau itoonyero rīa Hema-
ya-Gūtūnganwo. **30** Mūthīnjīri-Ngai nīakaruta īmwe īrī
iruta rīa kūhorohero mehia, nayo īyo īngī īrī iruta rīa
njino. Ūguo nīguo mūthīnjīri-Ngai akaamūhoroheria
hau mbere ya Jehova nī ūndū wa thaahu wa kuura kū
gwake. **31** “No nginya mwehanīrīrie andū a Israeli na
indo iria ingīmagwatia thaahu, nīgeetha matikanakue
marī na thaahu nī ūndū wa gūthaahia gīkaro gīakwa
kīrīa kīrī gatagatī kao.” **32** Macio nīmo mawatho marīa
makoniī mūndū ūrīa ūkuura, na ma mūndū o wothe ūrīa
ūnyiitītwo nī thaahu nī ūndū wa kuumwo nī hinya wa
arūme, **33** na ma mūndū-wa-nja nī ūndū wa ihinda rīake
rīa mweri, na ma mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja

ūrĩa ūkuura, na ma mündũ mürümé ūrĩa ūngíkoma na
mündũ-wa-nja ūrĩa ūrĩ na thaahu.

16 Nake Jehova akiaríria Musa thuutha wa gíkuü kĩ
ariü arĩa eerĩ a Harũni arĩa maakuire ríriä mookire
magíkuhíriä mbere ya Jehova. **2** Jehova akíira Musa atíri:
“Íra mürü wa nyükwa Harũni ndagatoonyage o ríriä enda
Handü-harĩa-Hatheru-Müno, hau thuutha wa gítambaya
gĩa gúcuuria kíriä kíriä mbere ya gítí gĩa tha kíriä kíriä
igürü wa ithandükü ríia kírikaníro ndakae gükua, tondü
hau ního ndiyumagíria ndí thíiní wa itu hau igürü wa gítí
gĩa tha. **3** “Üü níguo Harũni arítoonyaga harĩa haamüre:
arítoonyaga na gategwa ka iruta ríia kühoroherio mehia,
na ndürüme ímwe ya iruta ríia njino. **4** Níaríhumbaga
kanjü ya gatani írĩa nyamüre, na thuruarí cia thíiní cia
gatani iriganie na mwíriä wake, níaríhotoraga múcibi ūrĩa
wa gatani, na akeoha kíremba kíriä gĩa gatani. Icio nício
nguo iria nyamüre; ní ündü ücio no nginya ethambe na
maaï mbere ya gúciíhumba. **5** Níakoya thenge igíriä cia
iruta ríia kühoroherio mehia, na ndürüme ya iruta ríia
njino kuuma kúriä kíriñdä kĩa andü a Israeli. **6** “Harũni
níakaruta ndegwa íyo írĩ iruta ríia kühoroherio mehia
make mwene níguo ehoroherie we mwene na nyumba
yake. **7** Ningí níakoya thenge icio cierí acineane hau
mbere ya Jehova itoonyero-iní ríia Hema-ya-Gütünganwo.
8 Níagacuukíra thenge icio cierí mítí, ümwe ní wa Jehova,
naguo ücio ūngí ní wa mbüri ya kürekererio íkuuithítio
mehia. **9** Harũni níakaruta thenge írĩa íkaagüírwo ní
mútí wa mwena wa Jehova, amírute írĩ igongona ríia
kühoroherio mehia. **10** No thenge írĩa íkaagüírwo ní

mütī ītuīke ya kūrekererio īkuuithītio mehia nīkaneanwo mbere ya Jehova īrī muoyo, ītuīke ya kūhorohanīria, na ūndū wa kūmīrekereria ūthīire werū-inī, īrī yo ya kūrekererio īkuuithītio mehia. **11** “Harūni nīakarehe ndegwa īyo ītuīke ya iruta rīa mehia make mwene, nīguo ehoroherie we mwene na nyūmba yake, na nīagathīnja ndegwa īyo nī ūndū wa iruta rīa kūhorohero mehia make mwene. **12** Nīakoya rūgīo rwa ūbani rūiyūrītio makara ma mwaki marutītwo kīgongona-inī mbere ya Jehova, na ngundi igīrī cia ūbani mūhinyu ūrīa ūtararīkaga wega, na acitware na kūu thuutha wa gītambaya gīa gūcuurio. **13** Nīagekīra ūbani ūcio mwaki-inī mbere ya Jehova, nayo ndogo ya ūbani ūcio nīgathiīka gītī kū gīa tha, kū kīrī igūrū rīa ithandūkū rīa ūira, nīguo ndagakue. **14** Ningī nīakoya thakame īmwe ya ndegwa īyo na kīara gīake, amīminjaminje mwena wa mbere wa gītī kū gīa tha; ningī nīakaminjaminja īmwe yayo na kīara gīake maita mūgwanja hau mbere ya gītī kū gīa tha. **15** “Ningī nīagathīnja thenge ūrīa ya iruta rīa kūhorohero mehia makoniī andū acio, na atware thakame yayo thuutha wa gītambaya gīa gūcuurio, eke nayo o ta ūrīa eekire thakame ya ndegwa īyo: amīminjaminje igūrū rīa gītī kū gīa tha o na mbere yakīo. **16** Ūguo nīguo akaahoroheria Handū-harīa-Hatheru-Mūno tondū wa thaahu na ūremi wa andū a Isiraeli, kūringana na mehia mao mothe. Na ūguo noguo ageeka nī ūndū wa Hema-ya-Gūtūnganwo, ūrīa ūrī gatagatī kao na thaahu wao. **17** Gūtīrī mūndū o na ūrīkū ūgaakorwo thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo kuuma ihinda rīrīa Harūni agaathiī kūhorohero Handū-

harĩa-Hatheru-Mũno nginya hĩndĩ ūrĩa akioma ho, arĩkítie kwihoroheria we mwene, na akahoroheria nyumba yake na akahoroheria kĩrindĩ gĩothe gĩa Isiraeli. **18** “Ningĩ nĩakoima athiĩ kigongona-inĩ kĩrĩ hau mbere ya Jehova akihoroherie. Nĩakoya thakame ūmwe ya ndegwa ūyo, na thakame ūmwe ya thenge, amihake hĩa ciathecia kigongona kĩu. **19** Nĩakaminjaminja thakame ūmwe na kíara gĩake igûrû rĩakîo maita mûgwanja, agitherie na akiamûre nîguo gîthirwo nî thaahu wa andû a Isiraeli. **20** “Harûni aarikia kûhoroheria Handû-harĩa-Hatheru-Mûno, na Hema-ya-Gütünganwo na kigongona kĩu, nãkarehe thenge ūrĩa ūrĩ muoyo. **21** Nîakaigîrîra moko make meerî igûrû rîa mûtwe wa thenge ūyo ūrĩ muoyo, na oimbûrîre hau igûrû rîayo waganu wothe na ūremi wa andû a Isiraeli, oimbûre mehia mao mothe, amacockelerie igûrû rîa mûtwe wayo. Nîakarekereria thenge ūyo ūthiire werû-inî ūmenyereirwo nî mündû ūrĩ ūthuuriirwo wîra ūcio. **22** Thenge ūyo nîigakuuithio mehia mao mothe, ūmatware kündû kûrîa gütatûragwo nî Andû; nake mündû ūcio nîakarekereria thenge ūyo na kuu werû-inî. **23** “Harûni nîagacooka atoonye Hema-ya-Gütünganwo arute nguo icio cia gatani iria eekîrire mbere ya gûtoonya Handû-harĩa-Hatheru-Mûno, nake acitige kuo. **24** Nîagethamba mwîrî na maaî, arî handû hatheru na acooke ehumbe nguo ciakte cia ndûire. Acooke oime nja na erutîre iruta rîa njino nî ūndû wake mwene, na arute iruta rîa njino nî ūndû wa andû, nîguo ehoroherie we mwene na ahoroherie andû arîa angî. **25** Ningî nîagacinîra maguta ma iruta rîa kûhoroherio mehia igûrû rîa kigongona. **26** “Mündû

ūcio ūrekagīrīria thenge īyo ya gūkuuithio mehia no nginya athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī; thuutha ūcio acooke atoonye kambī. **27** Ndegwa īyo na thenge, iria cia iruta rīa kūhorohero mehia, iria thakame yacio yatwarītwo Handū-harīa-Hatheru-Mūno ya kūhorohanīria, no nginya ciumio nja ya kambī; njūa ciacio na nyama, na mahu ciothe icinwo ihē biū. **28** Mūndū ūrīa ūgacicina no nginya agaathambia nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī; thuutha ūcio no acooke atoonye kambī. **29** “Ūndū ūyū ūgūtuīka watho mwandīke wa kūrūmagīrīrwo hīndī ciothe nī inyuī: Mūthenya wa ikūmi mweri-inī wa mūgwanja no nginya mwīimage irio, na mūtikarutage wīra o na ūrīkū, arī mūndū ūciarīrwo būrūri wanyu, kana arī mūgeni ūrīa ūtūranagia na inyuī, **30** tondū mūthenya ūcio nīmūkahoroherio, nīguo mūtherio. Hīndī īyo nīmūgatherio kuuma kūrī mehia manyu mothe mūrī hau mbere ya Jehova. **31** īyo nī Thabatū ya kūhurūka, na no nginya mwīimage irio; ūyū nī watho mwandīke wa kūrūmagīrīrwo hīndī ciothe. **32** Mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūtitīrīrie maguta na akaamūrwo gūcooka ithenya rīa ithe ta mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene nīwe ūkaahoroheria andū. Nīakehumbaga nguo iria nyamūre cia gatani **33** na ahoroherie Handū-harīa-Hatheru-Mūno, na Hema-ya-Gūtūnganwo, na kīgongona, na athīnjīri-Ngai, na andū othe a mūingī wa Israeli. **34** “Ūndū ūyū ūgūtuīka watho mwandīke wa kūrūmagīrīrwo hīndī ciothe nī inyuī; horohio īrīrutagwo riita rīmwe o mwaka nī ūndū wa mehia mothe ma andū a Israeli.” Na gūgūkwo o ta ūrīa Jehova aathīte Musa gwīkagwo.

17 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria Harūni, na ariū ake na andū othe a Isiraeli, ūmeere atīrī: ‘Üū nīguo Jehova aathanīte: **3** Mündū o wothe Mūisraeli ūrīrutaga igongona rīa ndegwa, kana rīa gatūrūme, kana rīa mbūri thīnī wa kambī kana nja ya kambī, **4** handū ha kūrīrehe itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, arīrute rīrī igongona rīa kūrūtīrwo Jehova hau mbere ya Hema-īrīa-Nyamūre ya Jehova-rī, mündū ūcio nīagatuuo arī na mahītia ma gūita thakame; mündū ūcio nīaitīte thakame, na no nginya aingatwo kuuma kūrī andū ao. **5** Ündū üyū nīwagūtūma andū a Isiraeli matwaragīre Jehova magongona marīa rīu mararutīrwo werū-inī. No nginya mamarehagīre mūthīnjīri-Ngai, ūguo nī kuuga kūrī Jehova, hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, marutwo marī maruta ma ūiguano. **6** Mūthīnjīri-Ngai nīakaminjaminja thakame kīgongona-inī kīa Jehova hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, na acine maguta marī mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **7** Matikanacooke o na rī kūrūta magongona mao o na marīkū kūrī mīhianano ya mbūri īrīa mahūrūga ūmaraya nayo. Üyū nī watho mwandīke wa kūrūmagīrīrwo hīndī ciathe kūrī o, na kūrī njiarwa iria igooka.’ **8** “Meere atīrī: ‘Mūisraeli o wothe, kana mūgeni o na ūrīkū ūtūranagia nao, ūkaaruta iruta rīa njino, kana arute igongona, **9** na ndarītware hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo arīrūtīre Jehova-rī, mündū ūcio no nginya aingatwo kuuma kūrī andū ao. **10** ““Mūisraeli wothe kana mūgeni o wothe ūtūranagia nao ūkaarīa thakame o yothe, nīngahūgūkīra mündū ūcio ūrītē

thakame, na n̄ingamūingata kuuma kūrī andū ao. 11
N̄igūkorwo muoyo wa kīumbē ūrī thīinī wa thakame,
na n̄yo ndīmūheete mwīhorohagīrie nayo kīgongona-
inī; thakame n̄yo ihorohagīria muoyo wa mūndū. 12 N̄ī
ūndū ūcio ngwīra andū a Israeli atīrī, “Gūtirī mūndū o
na ūmwe thīinī wanyu wagīrīirwo n̄i kūrīa thakame, o na
mūgeni ūrīa ūtūūranagia na inyuī ndakanarē thakame.”
13 “Mūisraeli o wothe, kana mūgeni o wothe ūtūūranagia
na inyuī, ūkaaguīma nyamū kana nyoni o yothe īngīrīo,
no nginya agaita thakame yayo thī, acooke amīthike
na tīri, 14 tondū muoyo wa kīumbē gīothe n̄i thakame
yakīo. Nīkīo njīrīite andū a Israeli atīrī, “Mūtikanarē
thakame ya kīumbē o gīothe, tondū muoyo wa kīumbē
n̄i thakame yakīo; mūndū o wothe ūngīmīrīa no nginya
aingatwo.” 15 “Mūndū o wothe, arī wa gūciarīrwo būrūri
wanyu kana arī mūgeni, angīkaarīa nyamū ūkuīte kana
ītambuurangītwo n̄i nyamū cia gīthaka-rī, no nginya
agaathambia nguo ciake na ethambe na maaī, na atiinde
na thaahu nginya o hwaī-inī; thuutha ūcio nīagathirwo n̄i
thaahu. 16 No angīkaaga gūthambia nguo ciake na aage
gwīthamba-rī, nīagacookererwo n̄i ūru ūcio wake.”

18 Nake Jehova akīira Musa atīrī, 2 “Arīria andū a
Israeli, ūmeere atīrī: ‘Niī nī niī Jehova Ngai wanyu.
3 Mūtikanekē maūndū marīa andū a Misiri, kūrīa
mwatūūraga, meekaga, na mūtikanekē maūndū marīa
mekagwo būrūri wa Kaanani, kūrīa ndīramūtwara.
Mūtikarūmīrīre mīthīrīre yao. 4 No nginya mwathīkagīre
mawatho makwa na mūmenyagīrīre gwathīkīra kīrīra
kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo. Niī nī niī Jehova Ngai

wanyu. **5** Tūūrai mūrūmītie kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, na mawatho makwa, nīgūkorwo mūndū ūrīa ūrīimathīkagīra nīarītūūrio muoyo nīmo. Nīi nīi Jehova. **6** “Gūtirī mūndū o na ūrīkū ūgaathengerera mūndū wa nyūmba yake nīguo makomanie; nīi nīi Jehova. **7** “Ndūkanaconorithie thoguo nī ūndū wa gūkoma na nyūkwa. Ūcio nī nyūkwa; ndūkanakome nake. **8** “Ndūkanakome na mūtumia wa thoguo; ūguo nī gūconorithia thoguo. **9** “Ndūkanakome na mwarī wa nyūkwa, kana mwarī wa thoguo ūrīa mūciarītwo nī ithe ūmwe kana mwarī wa nyūkwa ūrīa mūtarī a ithe ūmwe. **10** “Ndūkanakome na mwarī wa mūrūguo kana mwarī wa mwarīguo; ūguo nī gwīconorithia. **11** “Ndūkanakome na mwarī wa mūndū-wa-nja wa thoguo, ūrīa ūciarītwo nī thoguo; ūcio no ta mwarī wa nyūkwa. **12** “Ndūkanakome na mwarī wa nyina na thoguo; ūcio nī mūndū wa nyūmba ya thoguo. **13** “Ndūkanakome na tataguo, ūcio nī mūndū wa nyūmba ūmwe na nyūkwa. **14** “Ndūkanaconorithie mūrū wa nyina na thoguo, na ūndū wa gūthengerera mūtumia wake nīguo mūkomanie; ūcio nī tataguo. **15** “Ndūkanakome na mūtumia wa mūrūguo. Ūcio nī mūtumia wa mūrūguo; ndūkanakome nake. **16** “Ndūkanakome na mūtumia wa mūrū wa nyūkwa; ūguo nīgūconorithia mūrū wa nyūkwa. **17** “Ndūkanakome na mūndū-wa-nja ūcooke ūkome na mwarī. Ndūkanakome na mwarī wa mūriū, kana mwarī wa mwarī; acio nī andū a nyūmba yake. Ūcio nī waganu. **18** “Ndūkanahikie mwarī wa nyina na mūtumia waku atuīke mūiru wa mūtumia waku, ūkomage nake mūtumia waku arī muoyo.

19 “Ndūkanathengerere mündū-wa-nja mūkomanie rīrīa arī na thaahu wa hīndī yake ya mweri. **20** “Ndūkanakome na mūtumia wa mündū ūngī, ndūgethaahie nake. **21** “Mūtikananeane ciana cianyu irutīrwo Moleku igongona, mūtikanathaahie rītwa rīa Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova. **22** “Ndūkanakome na mündū mūrūme ta ūrīa mündū akomaga na mündū-wa-nja; ūndū ūcio ūrī magigi. **23** “Ndūkanakome na nyamū nawe wīthaahie nayo. Mündū-wa-nja ndakanetware harī nyamū akome nayo; gwīka ūguo nī waganu mūkīru njano. **24** “Mūtikanethaahie na ūndū o na ūmwe wa macio, tondū ūguo nīguo ndūrīrī iria ngūingata imweherere ciethaahirie. **25** O naguo būrūri nīwathaahirio; nī ūndū ūcio ngūherithīria mehia maguo, naguo būrūri ūcio ūgītahīka arīa maatūrāga kuo. **26** No inyuī, no nginya mūrūmie kīrīra kīa watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho makwa. Andū arīa maciarīirwo būrūri wanyu, kana ageni arīa matūranagia na inyuī, matikaneke ūndū o na ūrīkū wa macio marī magigi, **27** nīgūkorwo maūndū macio mothe nīmo meekagwo nī andū arīa maatūrāga būrūri ūcio mbere yanyu, naguo būrūri ūcio ūkīnyiitwo nī thaahu. **28** O na inyuī mūngīgwatia būrūri ūcio thaahu, nīkamūtahīka o ta ūrīa watahīkire arīa maatūrāga kuo mbere yanyu. **29** “Mündū o wothe ūngīka ūndū o na ūmwe wa maūndū macio marī magigi, andū ta acio no nginya maingatwo kuuma kūrī andū ao. **30** Rūmiai maūndū marīa ndīmwathīte na mūtikanarūmīrīre mītugo īyo īrī magigi, īrīa yekagwo mūtaanoka, na mūtikanethaahie nayo. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu.”

19 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria kīungano gīothe kīa Isiraeli, ūmeere atīrī, ‘Tuīkai atheru tondū nīi, Jehova Ngai wanyu, ndī mūtheru. **3** ““O mūndū wanyu no nginya atīe nyina na ithe, na no nginya mūrūmagie Thabatū ciakwa. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **4** ““Mūtikanandirike, mūhooyage mīhianano kana mwīthondekere ngai cia kīgera gītweketio. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **5** ““Rīrīa mūkūrutīra Jehova igongona rīa ūiguano, rīrutagei na njīra īrīa īngītūma igongona rīu rīanyu rītīkīrīke. **6** Igongona rīu mūrīrīage o mūthenya ūcio rīarutwo, kana mūthenya ūyū ūngī; kīndū o gīothe kīa rīo kīngītigara gīkinyie mūthenya wa gatatū, no nginya gīcinwo kīhīe biū. **7** Kīndū o na kīrīkū kīarīo kīngīkaarīo mūthenya wa gatatū, igongona rīu ti rītheru na rītīgetīkīrwo. **8** Mūndū o wothe ūngīrīrīa mūthenya wa gatatū, nīagacookererwo nī ūūru ūcio ekīte, tondū nīathaahītie kīndū kīarutīirwo Jehova kīrī gītheru; mūndū ūcio no nginya aingatwo kuuma kūrī andū ao. **9** ““Rīrīa mūkūgetha irīo būrūri-inī wanyu, mūtikanagethe nginya ndeere-inī cia mīgūnda yanyu, o na mūtikanonganie rūitīki rwa magetha manyu. **10** Mūtigacookage rīngī kūhaara mīgūnda-inī yanyu ya mīthabibū, o na mūtikahaarage thabibū irīa igūīte thī. Citigagīriei andū arīa athīini na arīa ageni. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **11** ““Mūtikanaiye. ““Mūtikanaheenanie. ““Mūndū ndakanaheenie ūrīa ūngī. **12** ““Mūtikanehīte na maheeni mūkīgwetaga rīītwā rīakwa, na nī ūndū ūcio mūthaahie rīītwā rīa Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova. **13** ““Mūtikaheenie mūndū ūrīa ūngī, muoe indo ciake

kana mūmūtunye indo ciake. “Mūtikanaikarie mūcaara wa mūruti wa wīra ūkinyie rūciū. **14** “Mūtikanarume mūndū ūtaiguaga, kana mūigīre mūtumumu kīndū gīa kūmūhīngā, no mwītigagīrei Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova. **15** “Mūtikanoogomie kīhoto; ndūkanacaīre mūndū tondū nī mūthīni kana mūndū mūnene ūrī igweta, no tuagīrai mūndū ūrīa ūngī ciira na kīhoto. **16** “Mūtikanorūure mūgīcambanagia gatagatī-inī ka andū anyu. “Mūtikaneke ūndū ūngīrehere mūndū ūrīa ūngī ūgwati. Niī nī niī Jehova. **17** “Ndūkanathūure mūrū wa thoguo ngoro-inī yaku. Kaanagia mūndū ūrīa ūngī maūndū ūtekūhithīrīra nīgeetha ndūkanagwatanīre nake mahītia-inī make. **18** “Ndūkanerīhīrie kana ūtume mūndū wanyu ūthū, no endaga mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīyendete wee mwene. Niī nī niī Jehova. **19** “Rūmagiai uuge wakwa. “Ndūkanaciarithanie nyamū itarī cia kīruka kīmwe. “Ndūkanahaande mūgūnda waku mbeū mīthemba ūrī. “Ndūkanehumbe nguo ūtumītwo na ndigi mīthemba ūrī ūtahaanaine. **20** “Mūndū mūrūme angīkoma na mūndū-wa-nja ngombo, nake aakorwo nīmūūrie nī mūndū ūngī, no ndakūūrītwo kana akarekererio, no nginya Maherithio ta ūrīa kwagīrīre. No matikooragwo, tondū mūndū-wa-nja ūcio ndatigīte gūtuīka ngombo. **21** Nake mūndū mūrūme ūcio-rī, no nginya arute ndūrūme, amītware itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo ūtuīke iruta rīa kūrutīrīje Jehova rīa kūhorohero mahītia. **22** Mūthīnjīri-Ngai nīakahoroheria mūndū ūcio na ndūrūme ūyo ya iruta rīa mahītia, ūtūrīwo hau mbere ya Jehova nī ūndū wa ūtūhīria ūtū ehītie, nake nīakahorekerwo ūtūhīria ūtūake.

23 “Rīrīa mūgaatoonya būrūri ūcio wa Kaanani, na mūhaande mītī ya mīthembā yothe īciaraga maciaro-rī, nī mūgaatua atī maciaro macio marī na thaahu. Ihinda rīa mīaka ītatū nīmūkamatua atī marī na thaahu, na matikanarīo. **24** Mwaka wa kana, maciaro mothe mayo nīmagatuīka matheru, matuīke maruta ma kūgoocithia Jehova. **25** No mwaka wa gatano, no mūrīe maciaro mayo. Üguo nīguo magetha manyu makoongererekā. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **26** “Mūtikanarīe nyama īrī na thakame thīinī wayo. “Mūtigekage maūndū ma kūragūra kana ma kūrogana. **27** “Mūtikanenje njuīrī cianyu thikīrīrio-inī kana mūrenge mīthia ya nderu cianyu. **28** “Mūtikanetemange mīrī yanyu nī ūndū wa andū arīa akuū, kana mwīkīre marūūri mīrī-inī yanyu. Niī nī niī Jehova. **29** “Ndūkanaagithie mwarīguo gītīo na ūndū wa kūmūrekereria atuīke mūmaraya, kana ūndū ūcio ūtūme būrūri ügarūrkire ūmaraya, na ūiyūrwo nī waganu. **30** “Menyagīrīrai Thabatū ciakwa, na mūtīage handū hakwa harīa haamūre. Niī nī niī Jehova. **31** “Mūtikanatuīrie maūndū kūrī andū arīa marī maroho ma kūragūra kana arogi, nīgūkorwo nīmakamūgwatia thaahu. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **32** “Rūgamagīrai andū arīa akūrū, mūmatīage; heagai andū arīa akūrū gītīo, na mwītigagīre Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova. **33** “Hīndī ūrīa mūgeni aatūūrania na inyuī būrūri-inī wanyu, mūtikanamwīke ūrū. **34** Mūgeni ūrīa ūtūūranagia na inyuī no nginya atuagwo taarī mūndū ūciarīirwo būrūri wanyu. Mwendei ta ūrīa mwīendete inyuī ene, nīgūkorwo o na inyuī mwarī əgeni būrūri wa Misiri. Niī nī niī

Jehova Ngai wanyu. **35** “Mūtikahūthagīre ithimi itarī cia kīhooto rīrīa mūgūthima ūraihi, kana ūritū, kana ūingī.

36 Hūthagīrai ithimi cia kīhooto, na mahiga ma gūthima ma kīhooto, na eba ya kīhooto, na hini ya kīhooto. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri.

37 “Rūmagiai irīra ciakwa cia watho ciothe na mawatho makwa mothe, na mūmarūmagīrīre. Niī nī niī Jehova.”

20 Ningī Jehova akīrīa Musa atīrī, **2** “Īra andū a Isiraeli atīrī: ‘Mūisiraeli o wothe kana mūgeni o wothe ūrīa ūtūraga būrūri wa Isiraeli ūkaaheana ūmwe wa ciana ciake kūrī ngai īrīa ītagwo Moleku, no nginya akooragwo. Mūingī wothe nī ūkaamūhūura na mahiga nyuguto. **3** Nīngahūgūkīra mūndū ūcio, na nīngamūingata kuuma kūrī andū ao; tondū wa kūheana ciana ciake kūrī Moleku, nīathaahītie handū hakwa harīa haamūre na agathaahia rīitwa rīakwa itheru. **4** Mūingī ūcio wa andū ūngīkaaga kūherithia mūndū ūcio ūheanīte ūmwe wa ciana ciake kūrī Moleku, mage kūmūraga-rī, **5** nīngahūgūkīra mūndū ūcio, hamwe na andū a nyūmba yake, na ndīmaingate kuuma kūrī andū ao, we mwene na arīa othe mamūrūmagīrīra na kūhūura ūmaraya na Moleku. **6** “Nīngahūgūkīra mūndū ūrīa ūtuīragia maūndū kuuma kūrī andū arīa marī na maroho ma kūragūra na kuuma kūrī arogi, nīguo ahūūre ūmaraya na ūndū wa kūmarūmīrīra, na nīngamūingata kuuma kūrī andū ao. **7** “Mwīyamūrei mūtuīke atheru tondū niī nī niī Jehova Ngai wanyu. **8** Rūmagiai irīra ciakwa cia watho na mūcirūmagīrīre. Niī nī niī Jehova, ūrīa ūmūtheragia. **9** “Mūndū o wothe ūngīruma ithe kana

arume nyina, no nginya ooragwo. Nīarumīte ithe kana akaruma nyina, na thakame yake nīkamūcookerera. **10**
“Mündū mürūme angītharia na mütumia wa mündū ūngī, atharie na mütumia wa mündū wa itūūra rīake, itharia icio cierī, mündū mürūme ūcio na mütumia, no nginya mooragwo. **11** “Mündū mürūme angīkoma na mütumia wa ithe, nīaconorithītie ithe. Mündū mürūme ūcio na mütumia ūcio eerī no nginya mooragwo; thakame yao nīkamacookerera. **12** “Mündū mürūme angīkoma na mütumia wa mūriū, eerī no nginya mooragwo. Ündū ūcio mekīte nī waganu ūkīrīte njano; thakame yao nīkamacookerera. **13** “Mündū mürūme angīkoma na mündū mürūme ūngī ta ūrīa mündū akomaga na mündū-wa-nja-rī, andū acio eerī nīmekīte ündū ūrī magigi. No nginya mooragwo; thakame yao nīkamacookerera. **14**
“Mündū mürūme angīhikia mündū-wa-nja na ahikie nyina, ūcio nī waganu. Mündū mürūme ūcio na andū-a-nja acio eerī no nginya macinwo na mwaki, nīgeetha gūtikanakorwo na waganu thīinī wanyu. **15** “Mündū mürūme angīkoma na nyamū-rī, no nginya mündū ūcio ooragwo, na no nginya mūūrage nyamū īyo. **16**
“Mündū-wa-nja angītwarīrīra harī nyamū nīguo akome nayo-rī, nīmūkooraga mündū-wa-nja ūcio hamwe na nyamū īyo. No nginya mündū-wa-nja ūcio ooragwo na nyamū īyo yūragwo; thakame yake nīkamūcookerera, na thakame ya nyamū īyo īmīcookerere. **17** “Mündū mürūme angīhikia mwarī wa ithe, arī mwarī wa ithe kana wa nyina, na makomanie, icio nī njono. No nginya maingatwo mehere kuuma kūrī andū ao. Nīaconorithītie

mwarī wa ithe. Na nīagacookererwo nī ūūru ūcio ekīte.

18 “Mündū mürūme angīkoma na mündū-wa-nja hīndī yake ya mweri, nīaguūria riurīro rīake, o nake mündū-wa-nja ūcio agakīguūria riurīro rīa thakame yake. Andū acio eerī nīmakaingatwo kuuma kūrī andū ao. **19** “Ndūkanakome na tataguo kana mwarī wa nyina na thoguo, nī ūndū gwīka ūguo nī gūconorithia mündū ūrīa mūrī rūrīra; inyuī eerī nīmūgacookererwo nī ūūru ūcio mwīkīte. **20** “Mündū angīkoma na tatawe-rī, nīaconorithītie mamawe. Nīmagacookererwo nī ūūru ūcio mekīte; magaakua matarī magīa mwana. **21** “Mündū angīhikia mūtumia wa mūrū wa nyina ūcio nī thaahu, nīaconorithītie mūrū wa nyina. Megūtūura matarī magīa mwana. **22** “Rūmagai irīra ciakwa ciothe cia watho, na mawatho makwa mūmarūmagīrīre, nīguo mūtūure būrūri ūrīa ndīramūtwara, na nīgeetha ndūkanamūtahīke. **23** Mūtikanatūure kūringana na mītugo ya ndūrīrī iria ngūingata imweherere. Ndacimenire nī tondū nīciekire maūndū macio mothe. **24** No nī̄ ngīmwīra atīrī, “Nīmūkegwatīra būrūri wao; nīngamūhe guo ūtuīke igai riānyu, būrūri ūrī būthi wa iria na ūūkī.” Niī nī̄ nī̄ Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamwamūrire kuuma kūrī ndūrīrī. **25** “Nī ūndū ūcio no nginya mūkūūranage nyamū iria itarī thaahu na iria irī thaahu, na nyoni iria itarī thaahu na iria irī thaahu. Mūtikanethaahie na nyamū kana nyoni o na īrīkū, kana kīndū o gīothe gīthiagīra thī, iria ciothe ndaamūranirie tondū irī thaahu harī inyuī. **26** No nginya mūtuīke atheru harī nī̄, tondū nī̄, Jehova, ndī mūtheru, na nīndīmwamūranītie na ndūrīrī iria ingī mūtuīke akwa

kūmbé. 27 “Mündū mürüme kana mündū-wa-nja ūrī maroho marīa maragūraga kana mūrogī thīinī wanyu, no nginya makooragwo. Mūmahūure na mahiga nyuguto. Thakame yao nīkamacookerera.”

21 Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Arīria athīnjīri-Ngai, nō ariū a Harūni, ūmeere atīrī: ‘Mūthīnjīri-Ngai ndakanethaahie nī ūndū wa mündū wao ūkuīte, 2 tiga no akorirwo arī mündū wa nyūmba yake, ta nyina kana ithe, kana mūriū kana mwarī, kana mūrū wa nyina, 3 kana mwarī wa nyina ūtarī mūhiku ūrīa ateithagia nī ūndū ndarī na mūthuuri, nī ūndū wake-rī, no ethaahie. 4 Ndakanethaahie nī ūndū wa athoni ake, na nī ūndū ūcio anyiitwo nī thaahu. 5 “Athīnjīri-Ngai matikanenjwo mītwe, kana marengerere mīthia ya nderu ciao kana metemange mīrī yao nī ūndū wa gūkuīrwo. 6 No nginya makorwo marī atheru harī Ngai wao, na matikanathaahie rītwa rīa Ngai wao. Tondū nō matwaragīra Jehova indo iria arutīirwo irī iruta rīa njino, nīcio irio cia Ngai wao, no nginya makorwo marī atheru. 7 “Athīnjīri-Ngai matikanahikie andū-a-nja arīa methaahītie na ūmaraya, kana arīa matiganīte na athuuri ao, tondū athīnjīri-Ngai nī atheru harī Ngai wao. 8 Matuagei atheru, tondū nō marutagīra Ngai wanyu irio iria arutīirwo igongona. Matuagei atheru, tondū nī Jehova ndī mūtheru, o nī ūrīa ūmūtheragia. 9 “Mwarī wa mūthīnjīri-Ngai angīthaahia na gūtuīka mūmaraya, nīaconorithītie ithe; no nginya acinwo na mwaki. 10 “Mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, ūrīa ūrī gatagatī ka ariū-a-ithe, na ūitīrīirio maguta mūtwe na akaamūrwo nīgu ehumbage nguo cia ūthīnjīri-Ngai,

ndakanarekererie njuirī yake iikare itarī njanūre kana atembūrange nguo ciake. **11** Ndakanatoonye handū harī kīimba. Ndakanethaahie o na aakorwo nī ūndū wa ithe kana nyina, **12** o na ndakanoime handū-harīa-haamūre ha Ngai wake, kana ahathaahie, tondū nīamūrītwo, agaitīrīrio maguta ma Ngai wake. Niī nī niī Jehova. **13** “Mūndū-wa-nja ūrīa akaahikia no nginya agaakorwo arī mūirītu gathirange. **14** Ndakanahikie mūtumia wa ndigwa, kana mūtumia matiganīte na mūthuuriwe, kana mūndū-wa-nja wīthaahītie na ūmaraya, no akaahikia mūirītu gathirange wa andū ao, **15** nīgeetha ndakanathaahie rūciaro rwake gatagatī ka andū ao. Niī nī niī Jehova, ūrīa ūmūtheragia.” **16** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **17** “Ira Harūni atīrī: ‘Harī njiarwa iria igooka, gūtirī mūndū wa njiaro ciaku ūrī na kaūūgū ūgaakuhīrīria nīguo arutīre Ngai wake irio cia igongona. **18** Gūtirī mūndū o na ūmwe ūrī na kaūūgū ūgaakuhīrīria: mūndū mūtumumu kana gīthua, kana mūndū mūthūku ūthiū, kana ūrī na wonje, **19** mūndū mwonju kūgūrū kana guoko, **20** mūndū ūrī iguku kana mūhomu, mūndū ūrī na kaūūgū ka riitho, kana mūndū ūrī na ironda iratogota kana iroira, kana mūthūku nyee. **21** Gūtirī mūndū wa njiaro cia Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai ūrī kaūūgū ūgaakuhīrīria nīguo atware maruta marīa marutīrwo Jehova ma njino. Ūcio ūrī na kaūūgū ndakanakuhīrīrie atī nīguo arute irio icio cia Ngai wake cia igongona. **22** We no arīe irio iria theru mūno cia Ngai wake, o na irio iria theru; **23** no rīrī, nī ūndū wa ūūgū ūcio wake, ndakanakuhīrīrie gītambaya gīa gūcuurio kana athengerere kīgongona, nīgeetha ndagathaahie

handū hau hakwa harĩa haamûre. Niĩ nĩ niĩ Jehova, ūrĩa ūmatheragia.”” 24 Nĩ ūndū ūcio Musa akĩra Harũni na ariū ake ūguo, o na akĩra andū a Isiraeli othe.

22 Ningĩ Jehova akĩra Musa atĩrĩ, 2 “Ira Harũni na ariū ake matĩage maruta marĩa matheru marĩa andū a Isiraeli maanyamûriire, nĩgeetha matikanathaahie rĩitwa rĩakwa itheru. Niĩ nĩ niĩ Jehova. 3 “Meere atĩrĩ, ‘Njiarwa iria igooka thuutha, mündū o na ūrĩkũ wa njiaro cianyu angĩgakorwo ethaahitie, nake akuhîririie maruta marĩa matheru marĩa andū a Isiraeli maamûriire Jehova, mündū ūcio no nginya aingatwo, ehore mbere yakwa. Niĩ nĩ niĩ Jehova. 4 “Mündū wa njiaro cia Harũni angĩkorwo arĩ na mürimü wa ngoothi ūngĩgwanatio, kana mwîrî wake ūkoira, ndakaarĩa indo iria theru irutitwo cia maruta, nginya agaathirwo nĩ thaahu. Ningĩ nãkanyiitwo nĩ thaahu angikaahutia kïndû gîthaahie nĩ kîimba, kana ahutie mündû o wothe ūrĩa uumitwo nĩ hinya wa arûme, 5 o na kana angihutia kïndû o gîothe kîrĩa gîtambaga thî kîrĩa kîngimûgwatia thaahu, kana ahutie mündû o na ūrĩkû ūngîtûma anyiitwo nĩ thaahu, o na thaahu ūcio ūngîkorwo nĩ ūrîkû. 6 Mündû ūrĩa ūngîhutia kïndû o na kîrîkû ta kîu nãkanyiitwo nĩ thaahu o nginya hwaîinî. Ndakanarîe kïndû o na kîrîkû kîa maruta marĩa maamûre, no akorirwo ethambîte mwîrî na maaî. 7 Riûa riathûa nãgathirwo nĩ thaahu, na thuutha ūcio no arîe maruta marĩa maamûre, tondû nîcio irio ciake. 8 Ndakanarîe nyama cia nyamû îkuîte, kana nyama cia nyamû itambuuritwo nĩ nyamû cia gîthaka, nîguo ndakae gûthaahio nîcio. Niĩ nĩ niĩ Jehova. 9 “Athînjîri-Ngai

nīmarūmagie mawatho makwa nīgeetha matikahītagie, nao makue nī ūndū wa kwaga gūtīa mawatho macio. Niī nī niī Jehova ūrīa ūmatheragia. **10** “Gūtirī mūndū o na ūrīkū ūtarī wa nyūmba ya mūthīnjīri-Ngai wagīrīirwo nī kūrīa maruta marīa matheru, o na mūgeni wa mūthīnjīri-Ngai, kana mūruti wa wīra gwake o nao matigacirīe. **11** No mūthīnjīri-Ngai angīgūra ngombo na mbeeca, kana ngombo īciarīrwo gwake mūciī, ngombo īyo no īrīe irio ciake. **12** Mwarī wa mūthīnjīri-Ngai angīhikio nī mūndū ūtarī mūthīnjīri-Ngai, ndakanarīe kīndū o na kīmwe kīa maruta macio matheru. **13** No mwarī wa mūthīnjīri-Ngai angītuīka mūtumia wa ndigwa, kana matigane na mūthuuriwe na ndarī ciana, nake acooke agaikare gwa ithe o ta rīrīa aarī mwīthī, no arīe irio icio nyamūre cia ithe. No mūndū ūtetīkīrītio, ndakanarīe kīndū o na kīmwe gīacio. **14** “Mūndū o wothe angīrīa maruta matheru atekūmenya, no nginya acookerie mūthīnjīri-Ngai kīndū kīu kīamūre arīite na ongerere gīcunjī gīa gatano gīa thogora wakīo. **15** Athīnjīri-Ngai matikanathaahie maruta marīa matheru marīa andū a Israeli marutagīra Jehova, **16** na ūndū wa kūmetīkīria marīe maruta macio matheru, na ūguo ūtūme mūcookererwo nī mahītia marīa mūngīrīhio. Niī nī niī Jehova ūrīa ūmatheragia.” **17** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **18** “Arīria Harūni na ariū ake, na warīrie andū a Israeli othe, ūmeere atīrī: ‘Mūndū o na ūrīkū thīinī wanyu, arī Mūisraeli kana arī mūgeni ūtūūraga Israeli, angīkaarutīra Jehova kīheo kīa iruta rīa njino nī ūndū wa kūhingia mwīhītwa, kana kīrī kīa iruta rīa kwīyendera, **19** no nginya akaaruta njamba ītarī na kaūūgū kuuma kūrī

ng'ombe, kana ng'ondu, kana mbūri, nīgeetha kīheo kīu
gītikīrīke handū-inī hanyu. **20** Mūtikanarehe kīndū o
na kīrīkū kīrī na kaūugū, tondū gītigeetikīrīka handū-
inī hanyu. **21** Rīrīa mūndū arīrutaga kīndū kiumīte
rūrū-inī rwake rwa ng'ombe kana rwa mbūri, kīrī kīa
iruta rīa ūiguano rīa kūrūtīrwo Jehova, nīguo ahingie
mwīhītwa wa mwanya, kana kīa iruta rīa kwīyendera, no
nginya gīkoragwo gītarī na kaūugū kana kameni nīguo
gītikīrīke. **22** Mūtikanarutīrwo Jehova nyamū ndumumu
kana ndihie, kana īrathua, kana kīndū o gīothe kīrī
na mbatata, kana kīrī na ironda iratogota kana iroira.
Mūtikanagīrīre o na īmwe ya icio kīgongona-inī ītuīke ya
iruta rīa gūcinwo na mwaki harī Jehova. **23** No rīrī, no
mūrute ndegwa, kana ng'ondu nyonju kana homu, īrī ya
igongona rīa kwīyendera, no ūyo ndīngītikīrīwo ītuīke ya
kūhīngia mwīhītwa. **24** Mūtikanarutīrwo Jehova nyamū īrīa
ītīhītīo nyee, kana īkamendereka, kana ndarūre, kana
hakūre. Mūtikanarute magongona ta macio būrūri-inī
wanyu, **25** na mūtikanamūkīre nyamū ta icio kuuma
kūrī mūndū mūgeni atī nīguo mūcirute ītuīke irio cia
Ngai wanyu. Nyamū ta icio itingītikīrīka handū-inī
hanyu, nī ūndū nī nyonju, na irī na ūugū.” **26** Ningī
Jehova akīra Musa atīrī, **27** “Rīrīa gacaū, kana gatūrūme,
kana koori gaaciarwo, karīkaraga na nyina mīthenya
mūgwanja. Kuuma mūthenya wa kanana na thuutha ūcio,
nīgagētikīrīka gatuīke iruta rīa gūcinwo na mwaki harī
Jehova. **28** Mūtikanathīnje ng'ombe kana ng'ondu hamwe
na mwana wayo mūthenya ūmwe. **29** “Rīrīa mūkūrūta
igongona rīa gūcookeria Jehova ngaatho, rīrutagei na

njīra ya gūtūma rītīkīrīke nī ūndū wanyu. **30** No nginya rīrīo mūthenya o ro ūcio rīarutwo; mūtikanatigie kīndū kīarīo gīkinyie rūciinī. Niī nī niī Jehova. **31** “Rūmagiai maathani makwa na mūmarūmagīrīre. Niī nī niī Jehova. **32** Mūtikanathaahie rītwa rīakwa itheru. No nginya andū a Israeli mamenyage atī ndī mūtheru. Niī nī niī Jehova ūrīa ūmūtheragia, **33** na ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri nduīke Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova.”

23 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Ici nīcio ciathī ciakwa iria ciathanītwo, o iria ciathanītwo cia Jehova, iria mūkaahunjanīria ūhoro wacio atī nī ciūngano theru. **3** “Kūrī na mīthenya ītandatū rīrīa mūngīruta wīra, no mūthenya wa mūgwanja nī Thabatū ya kūhurūka, mūthenya wa kīungano gītheru. Mūtikanarute wīra o na ūrīkū; kūrīa guothe mūgaatūūra, īyo nī Thabatū ya Jehova. **4** “Ici nīcio ciathī iria ciathanītwo cia Jehova, nīcio ciūngano iria theru, iria mūrīhunjanagīria mahinda ma cio makinya. **5** Bathaka ya Jehova ūrīambagīrīria hwaī-inī kwaira, mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa mbere. **6** Mūthenya wa ikūmi na ītano, wa mweri ūcio nīguo gīathī kīa Jehova kīa Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia kīrīambagīrīria, na kwa ihinda rīa mīthenya mūgwanja no nginya mūrīage mīgate ītarī na ndawa ya kūimbia. **7** Mūthenya wa mbere mūgīe na kīungano gītheru, na mūtikarute wīra ūrīa mūrutaga. **8** Mīthenya mūgwanja rutagīrai Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki. Na mūthenya wa mūgwanja, mūgīage na kīungano gītheru, na mūtikanarute wīra ūrīa mūrutaga.”” **9** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **10**

“Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Rīrīa mūgaatoonya būrūri ūcio ngūmūhe na mūgethe magetha maguo, nīmūkarehere mūthīnjīri-Ngai kīohe kīa mbere kīa ngano īrīa mūkaagetha. **11** Nake athūngūthie kīohe kīu mbere ya Jehova nīguo gītikīrīke handū-inī hanyu; mūthīnjīri-Ngai agagīthūngūthia mūthenya ūrīa ūrūmīrīire Thabatū. **12** Mūthenya ūcio mūgaathūngūthia kīohe kīu, no nginya mūkaarutīra Jehova iruta rīa njino rīa gatūrūme ka ūkūrū wa mwaka ūmwe gatarī na kāūgū, **13** hamwe na iruta rīarīo rīa mūtu wa gīthimi gīa icunjī igīrī cia ikūmi cia eba ūmwe ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, nīrīo iruta rīrutīirwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega, na iruta rīa kūnyuu, rīrī gacunjī kamwe ka inya ka hini ūmwe ya ndibei. **14** Mūtikanarīe mūgate o na ūrīkū, kana ngano ya kūhīhīio, kana ya mūgethano, o nginya mūthenya ūrīa mūkaarehera Ngai wanyu iruta rīrī. Ūndū ūyū ūtuīke watho mwandike wa gūtūūra nginya kūrī njiarwa iria igooka, kūrīa guothe mūgaatūūra. **15** “Kuuma mūthenya ūrīa ūrūmīrīire Thabatū, mūthenya ūrīa mwatwarire kīohe kīa iruta rīa gūthūngūthio, mūgatara ciumia ingī mūgwanja. **16** Mūtare matukū mīrongo ītano kuuma mūthenya ūrīa ūrūmīrīire Thabatū ya kūhingithia mūgwanja, mūcooke mūrūtīre Jehova iruta rīa mūtu wa ngano ya mūgethano. **17** Kuuma kūrīa guothe mūtūūraga, mūrehe mīgate īrī īthondeketwo na tūcunjī twīrī twa ikūmi twa eba ūmwe ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno, īrugītwo na ndawa ya kūimbia, ītuīke ya iruta rīa gūthūngūthio rīa maciaro ma mbere marutīirwo Jehova. **18** Rutanīriai mīgate ūyo na tūtūrūme

mūgwanja, o kamwe karī na ūkūrū wa mwaka ūmwe, na tūtarī na kaūugū, na gategwa kamwe, na ndūrūme igīrī. Nacio igaatuīka iruta rīa njino rīrutīrwo Jehova, hamwe na maruta macio ma mūtu na ma kūnyuuo, rīrī nī iruta rīa gūcinwo na mwaki, rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **19** Mūcooke mūrute thenge ūmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia, na tūtūrūme twīrī, o kamwe karī na ūkūrū wa mwaka ūmwe, twa iruta rīa ūiguano. **20** Mūthīnjīri-Ngai nīagathūngūthia tūtūrūme tūu tweerī mbere ya Jehova, tūtuīke iruta rīa gūthūngūthio, hamwe na mīgate ūyo ya maciaro ma mbere. Macio nī maruta matheru marutīrwo Jehova nī ūndū wa mūthīnjīri-Ngai. **21** Mūthenya o ro ūcio, nīmūkahunjānīria kīungano gītheru, na mūtikanarute wīra ūrīa mūrutaga. Ūyū nīguo ūgaatuīka watho mwandīke wa gūtūura nginya harī njiarwa iria igooka, o kūrīa guothe mūgaatūura. **22** “Rīrīa mūkaagetha irio būrūri-inī wanyu, mūtikanagethe nginya ndeere-inī cia mīgūnda yanyu, o na mūtikanonganie rūitīki rwa magetha manyu. Rūtigagīriei andū arīa athīni na arīa ageni. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu.” **23** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **24** “Ira andū a Israeli atīrī: ‘Mūthenya wa mbere wa mweri wa mūgwanja-ri, nīmūrīgīaga na mūthenya wa kūhurūka, kīungano gītheru, na ūririkanagwo na ūndū wa kūhuha tūrumbeta.

25 Mūtikanarute wīra ūrīa mūrutaga, no mūrutagīre Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki.” **26** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **27** “Mūthenya wa ikūmi wa mweri ūyū wa mūgwanja, nīguo Mūthenya wa Kūhorohero Mehia. Mūgīage na kīungano gītheru na mwīimage irio,

na mūrutagīre Jehova iruta rīa gūcinwo na mwaki. **28**
Mūtikanarute wīra mūthenya ūcio, tondū nīguo Mūthenya
wa Kūhorohero Mehia, hīndī ūrīa mūrahoroherio mehia
mbere ya Jehova-Ngai wanyu. **29** Mūndū o na ūrīkū ūrīa
ūtakeima irio mūthenya ūcio nīakaingatwo kuuma kūrī
andū ao. **30** Mūndū o wothe ūkaaruta wīra mūthenya ūcio
nīngamūniina kuuma thīinī wa andū ao. **31** Mūtikanarute
wīra o na ūrīkū. Ūyū ūgūtuīka watho mwandīke wa
gūtūūra nginya harī njiarwa iria igooka, o kūrīa guothe
mūgaatūūra. **32** Iyo nī Thabatū yanyu ya kūhurūka, na no
nginya mwīime irio. Kuuma hwaī-inī wa mūthenya wa
kenda wa mweri o ro ūcio nginya hwaī-inī wa mūthenya
ūcio ūngī, nīmūrīmenyagīrīra Thabatū yanyu.” **33** Ningī
Jehova akīira Musa atīrī, **34** “Ira andū a Isiraeli atīrī:
‘Mūthenya wa ikūmi na ītano wa mweri wa mūgwanja
nīguo Giāthī kīa Jehova gīa Ithūnū gīkaambīrīria, na
gīgaikara mīthenya mūgwanja. **35** Mūthenya wa mbere nī
wa kīūngano gītheru; mūtikanarute wīra ūrīa mūrutaga.
36 Mīthenya mūgwanja mūkaarutagīra Jehova maruta
ma gūcinwo na mwaki, naguo mūthenya wa īnana-rī,
mūgīe na kīūngano gītheru, na mūrufīre Jehova iruta rīa
gūcinwo na mwaki. Mūthenya ūcio nīguo wa kūhinga
kīūngano; mūtikanarute wīra ūrīa mūrutaga. **37** (“Ici nīcio
ciāthī cia Jehova iria ciathanītwo, iria mūkaahunjanīria irī
ciūngano theru cia kūrehere Jehova maruta ma gūcinwo
na mwaki, na nīmo maruta ma njino, na maruta ma
mūtu, na magongona na maruta ma kūnyuu marīa
marībataranagia o mūthenya. **38** Maruta maya nī ma
kuongererwo harī marīa mangī ma Thabatū cia Jehova na

nyongerera ya iheo cianyu na kīrīa gīothe mwīranīire na mwīhītwa, na maruta mothe ma kwīyendera marīa mūrutagīra Jehova.) **39** “Nī ūndū ūcio, kwambīrīria mūthenya wa ikūmi na ītano wa mweri wa mūgwanja, mwarīkia kūgetha irio būrūri-inī, nī mūgaakūngūīra gīathī kīu kīa Jehova mīthenya mūgwanja. Mūthenya wa mbere nī wa kūhurūka, na mūthenya wa īmana o naguo no wa kūhurūka. **40** Mūthenya wa mbere nīmūkooya maciaro marīa mega mūno ma mītī, na mathīgī ma mītende, na honge cia mītī īrīa īrī na mathangū maingī, na cia mītī īrīa īmeraga tūrūūrī-inī, na mūkene mūrī mbere ya Jehova Ngai wanyu mīthenya mūgwanja. **41** Kūngūyagīrai ūndū ūyū arī gīathī kīa Jehova mīthenya mūgwanja o mwaka. Ūndū ūyū nī ūtuīke watho mwandike wa gūtūūra nginya harī njiarwa iria igooka; kūngūyagīrai ūndū ūcio mweri-inī wa mūgwanja. **42** Ikaragai ithūnū-inī mīthenya mūgwanja. Andū a Israeli arīa othe maciarīrwo Israeli magaaikaraga ithūnū-inī, **43** nī ūndū ūcio njiaro cianyu nīkamenya atī nī nī ndaatūmire andū a Israeli maikare ithūnū-inī hīndī īrīa ndamarutire būrūri wa Misiri. Nī nī nī Jehova Ngai wanyu.” **44** Nī ūndū ūcio Musa akānīrīra kūrī andū a Israeli ūhoro wa ciathī icio ciathanītwo cia Jehova.

24 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Atha andū a Israeli makūrehere maguta marīa makeere wega ma ndamaiyū hihe ma gūkūheaga ūtheri, nīgeetha matawa maikarage maakanīte hīndī ciathe. **3** Nja ya gītambaya gīa gūcuurio kīrīa kīrī mbere ya ithandūkū rīa ūira o kūu Hema-inī-ya-Gūtūnganwo-rī, Harūni nīamenyagīrīre matawa macio

mbere ya Jehova kuumma hwā-in̄ o nginya r̄uciin̄, h̄ind̄
ciothe. Úndū ūyū ūgaatuïka watho mwandïke wa gütüüra
wa njiarwa iria igooka. **4** Matawa macio mar̄i mbere
ya Jehova, o macio maiḡir̄irwo müt̄-in̄ wa matawa wa
thahabu ūr̄ia therie no nginya mamenyaḡir̄irwo h̄ind̄
ciothe. **5** “Oya müt̄tu ūr̄ia mühinyu mūno, ūthondeke
m̄igate ik̄umi na ūr̄i, o m̄igate ūmwe ūrugwo na t̄ucunj̄
twir̄i twa ik̄umi twa eba ūmwe. **6** Úcooke ūm̄are m̄hari
iir̄i, o m̄hari m̄igate it̄andat̄, ūm̄iḡir̄ire iḡur̄i r̄ia metha
ya thahabu therie hau mbere ya Jehova. **7** Na o m̄hari-
in̄ n̄haigwo ūbani ūr̄ia m̄utherie ūtuïke ḡicunj̄i ḡia
k̄iririkano ūr̄ugam̄ir̄ire m̄igate ūyo, na ūtuïke iruta r̄ia
njino r̄iruf̄irwo Jehova na mwaki. **8** M̄igate ūyo n̄i ūigagwo
mbere ya Jehova h̄ind̄ ciothe, o Thabat̄ o Thabat̄,
ir̄ugam̄ir̄ire and̄ a Israeli, ūtuïke k̄irikan̄ro ḡia gütüüra.
9 M̄igate ūyo n̄i ya Har̄uni na ariū ake, nao mam̄ir̄aḡire
hand̄ hatheru, n̄i tond̄ m̄igate ūyo n̄i ḡicunj̄i ḡitheru
mūno har̄i rw̄iga rwao rwa maruta mar̄ia marutiirwo
Jehova ma ḡucinwo na mwaki.” **10** Na ūr̄i, m̄ur̄i wa
m̄ütumia Müisraeli, no ithe aar̄i Mümisiri, n̄athiire
ḡuceerera and̄ a Israeli, nake m̄und̄ ūcio na Müisraeli
mak̄ir̄ua mar̄i kuu kamb̄i. **11** Úcio m̄ur̄i wa m̄ütumia
Müisraeli n̄iarumire R̄iitwa r̄ia Ngai na k̄irumi; n̄i ūnd̄
ūcio mak̄imütwar̄ira Musa. (Nyina wa m̄und̄ ūcio eetagwo
Shelomithu, mwar̄i wa Dibiri ūr̄ia Müdani.) **12** Mak̄imüikia
th̄in̄i, mak̄imüranḡira nginya ūr̄ia manḡiamenyire wega
wendi wa Jehova. **13** Nake Jehova ak̄ira Musa at̄ir̄i: **14**
“Twara m̄urumaní ūcio nja ya kamb̄i. And̄ ar̄ia othe
maam̄iguire ak̄irumana mam̄iḡir̄ire moko m̄utwe, nak̄o

kīungano gīothe kīmūhūūre na mahiga nyuguto. **15** Ōra andū a Isiraeli atīrī, ‘Mūndū o na ūrīkū angīkaaruma Ngai wake, no nginya agaacookererwo nī ūru ūcio ekīte: **16** Mūndū o na ūrīkū ūkaaruma rīitwa rīa Jehova no nginya akooragwo. Kīungano gīothe gīa Isiraeli no nginya gīkaamūhūūra na mahiga nyuguto. Aakorwo arī mūgeni kana arī mūndū ūciarīirwo būrūri-inī wanyu, rīrīa akaaruma Rīitwa rīu rīa Jehova, no nginya akooragwo. **17** “Mūndū o na ūrīkū angīkooraga mūndū ūngī, no nginya nake akooragwo. **18** Mūndū o na ūrīkū angīūraga nyamū ya mūndū ūrīa ūngī, no nginya akaamīrīha, nyamū īrīhwo na nyamū ūngī. **19** Mūndū o na ūrīkū angīgatiihia ūrīa ūngī, o ūrīa ekanīte no nginya nake ekwo o ūguo: **20** Mūndū oina mūndū ūrīa ūngī ihīndī, nake akoinwo ihīndī, riitho rīrīhagio na riitho, igeego rīrīhagio na igeego. O ūrīa mūndū atiihītie mūndū ūngī, o nake atiihio o ro ūguo. **21** Mūndū ūrīa ūkooraga nyamū nīakamīrīha, no ūrīa ūkooraga mūndū ūrīa ūngī no nginya akooragwo. **22** Mūrīkoragwo na watho o ro ūmwe ūkonī mūgeni na mūndū ūrīa ūciarīirwo būrūri wanyu. Niī nī niī Jehova Ngai wanyu.” **23** Nake Musa akīarīria andū a Isiraeli, nao magītwara mūndū ūcio warumīte Ngai nja ya kambī, makīmūhūūra na mahiga nyuguto. Nao andū a Isiraeli magīka o ta ūrīa Jehova aathīte Musa.

25 Nake Jehova akītra Musa Kīrima-inī gīa Sinai atīrī,
2 “Arīria andū a Isiraeli, ūmeere atīrī, ‘Hīndī ūrīa mūgaatoonya būrūri ūrīa ngaamūhe-rī, būrūri ūcio guo mwene no nginya ūkaagiaga na Thabatū ūrīa yamūrīirwo Jehova. **3** Mūkaahaandaga mīgūnda yanyu mīaka ītandatū,

na mūcehage mīgūnda yanyu ya thabibū mūkamīcehaga
mīaka ītandatū mūgīcookanagīrīria maciaro mayo. 4
No mwaka wa mūgwanja wakinya, būrūri ūcio nīukagīa
na Thabatū ya kūhurūka, Thabatū yamūrīirwo Jehova;
mūtikanahaande kīndū mīgūnda kana mūcehe mīthabibū
yanyu. 5 Irio iria ikeemeria, nīcio cia maitīka-rī,
mūtikanacigethe kana mūgethe thabibū cia mīthabibū
yanyu īyo ītarī mīrutīre wīra. Būrūri ūcio no nginya
ūkaagīa na mwaka wa kūhurūka. 6 Kīrīa gīothe būrūri
ūcio ūgaaciara mwaka-inī ūcio wa Thabatū gīgaatuīka
irio ciānyu, inyuī ene na cia ndungata ciānyu cia arūme
na cia andū-a-nja, na cia aruti anyu a wīra wa mūcaara,
na mūraarīrī ūrīa mūikaranītie nake, 7 o hamwe na
mahiū manyu na nyamū cia gīthaka iria itūrīraga būrūri
wanyu. Kīrīa gīothe būrūri ūcio ūgaaciara no kīrīo. 8
“Tarai Thabatū mūgwanja cia mīaka, mīaka mūgwanja
maita mūgwanja, nīguo Thabatū icio mūgwanja cia mīaka
ihinge mīaka mīrongo īna na kenda. 9 Ningī mūcooke
mūhuhe karumbeta kūndū guothe mūthenya wa ikūmi
wa mweri wa mūgwanja; Mūthenya wa Kūhorohero
Mehia, mūkaahuha karumbeta kūndū guothe būrūri-inī
wanyu. 10 Amūrai mwaka ūcio wa mīrongo ītano, na
mūhunjānīrie ūhoro wa kūohorwo kwa andū othe arīa
matūrīraga būrūri ūcio wothe. Mwaka ūcio ūgaatuīka wa
Jubilii nī ūndū wanyu; o mūndū wanyu nīagacooka kūrīa
ithaka cia nyūmba yao irī, na kūrīa andū a mūhīrīga wao
marī. 11 Mwaka ūcio wa mīrongo ītano ūgaatuīka wa
Jubilii kūrī inyuī; mūtikanahaande na mūtikanagethe
kīrīa gīkūrītie kīo kīene, kana mūgethe mīthabibū ūrīa

ītarī mīrutīre wīra. **12** Nīgūkorwo īyo nī Jubili, na
nīyo īgaatuīka theru kūrī inyuū; rīagai o kīrīa gīkūrītie
mīgūnda-inī. **13** “Mwaka-inī ūyū wa Jubili, o mūndū
no nginya acooke gīthaka-inī gīake. **14** “Mūngīkenderia
mūndū wa būrūri wanyu mūgūnda kana mūgūre mūgūnda
kūrī we, mūtikanaheenanie mūndū na ūrīa ūngī. **15**
Mūrīgūraga mūgūnda wa mūndū wa būrūri wanyu
kūringana na ūrīa mīaka īthirīte thuutha wa Jubili. Nake
mwendia akaawendagia kūringana na mīaka īrīa īgakorwo
ītigarīte ya magetha. **16** Mīaka īngīkorwo ītigarīte mīingī,
mūkongerera thogora, na mīaka īngīkorwo ītigarīte
mīnini, mūkanyiihia thogora, nī ūndū kīrīa arakwenderia
nī mūigana wa magetha. **17** Mūtikanaheenanie mūndū na
ūrīa ūngī, no mwītigagīre Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova
Ngai wanyu. **18** “Rūmagīrīrai kīrīra kīa watho wakwa na
mwīmenyagīrīre nīguo mwathīkagīre mawatho makwa,
na inyuū nī mūgaatūūra būrūri ūcio mūrī na thayū.
19 Naguo būrūri ūcio nīūgaciaraaga maciaro maguo, na
inyuū nīmūkarīīaga mūkahūūna na mūtūūre kuo mūrī
na thayū. **20** Mwahota kūūria atīrī, “Tūkaarīa kī mwaka
wa mūgwanja aakorwo tūtikahaanda kana tūgethe?” **21**
Nīngamūtūmīra kīrathimo mwaka-inī ūcio wa gatandatū
nīguo mīgūnda yanyu īgaaciara maciaro ma kūmūigana
mīaka ītatū. **22** Mūkīhaanda mwaka-inī wa kanana,
mūkaarīīaga irio iria mwaigīte mūthiithū, na mūgaacirīa
nginya mūgethe maciaro ma mwaka wa kenda. **23**
“Mīgūnda ndīkanendio biū, tondū būrūri nī wakwa na
inyuū mūrī o ageni kuo, na nī niī ndīmūkomborithītie.
24 Būrūri wothe ūrīa mwīnyiitīre ūgaatuīka wanyu, no

nginya kūgīe na mweke wa gūkūūraga mīgūnda īyo. **25**
“Mūndū wa būrūri wanyu angīthīna na endie gīcunjī
kīa mūgūnda wake, mūndū ūrīa wa hakuhī mūno wa
nyūmba yake nīagooka na akūūre mūgūnda ūcio mūndū
wao eendetie. **26** No rīrī, mūndū angīkorwo ndarī na
mūndū wa kūmūkūūrīra mūgūnda, na we mwene atonge
agīe na indo ciiganīte kūkūūra, **27** nīwe ūgaatua thogora
kūringana na mīaka īrīa mīthiru kuuma rīrīa aawendirie,
na acookie mbeeca icio ingī kūrī mūndū ūrīa eendirie;
thuutha ūcio no acooke mūgūnda-inī wake. **28** No angīaga
kūgīa na indo cia kūmūrīha-rī, gīcunjī kīrīa eendirie
gīgūtūūra kīrī kīa mūgūri nginya Mwaka wa Jubilii.
Gīgaacookio hīndī ya Jubilii, na hīndī īyo no acooke
gīthaka-inī gīake. **29** “Mūndū angīkeendia nyūmba īrī
itūūra-inī inene rīrigīre, nīarīkoragwo arī na kīhotoo gīa
kūmīkūūra ihinda rīa mwaka mūgima kuuma amīndia.
Thīinī wa ihinda rīu no amīkūūre. **30** Īngīaga gūkūūrwo
mwaka ūmwe ūtanathira, nyūmba īyo īrī itūūra-inī inene
rīrigīre nīigatuīka ya mūmīgūri na njiaro ciale nginya
tene. Nyūmba īyo ndīgaacookerio mwene Mwaka wa
Jubilii. **31** No nyūmba cia tūtūūra-inī tūrīa tūtarī tūrigīre,
irītuagwo ta mīgūnda ya kūndū gūtarī kūirige. Icio no
ikūūrwo, na nī igaacookio Mwaka wa Jubilii. **32** “Alawii
hīndī ciothe nī marī na kīhotoo gīa gūkūūraga nyūmba
ciao iria īrī matūūra-inī ma Alawii, marīa megwatīre. **33**
Nī ūndū ūcio indo cia Alawii no ikūūrwo, ūguo nī ta kuuga
atī, nyūmba nyendie itūūra-inī o rīothe rīao, nīigacookio
Mwaka wa Jubilii, tondū nyūmba iria īrī matūūra-inī
ma Alawii nīcio igai rīao thīinī wa andū a Isiraeli. **34**

No ithaka cia ūrīthio cia matūūra mao itikanendio; icio nī ciao nginya tene. **35** “Mündū wa būrūri wanyu angīthīna nginya aremwo nī kwīrūgamīrīra gatagatī kanyu, mūteithagie o ta ūrīa mūngīteithia mūgeni kana mūndū ūrarīrīire kwanyu, nīgeetha ahote gūtūrānia na inyuī. **36** Mūtikanamūrīhie uumithio o na ūrīkū, no mwītigagīre Ngai wanyu, nīgeetha mūndū wa būrūri wanyu ahote gūtūrānia na inyuī. **37** Mūtikanamūkombere mbeeca nīguo acookie na maciaro, kana mūmwenderie irio nīguo muone uumithio. **38** Niī nī niī Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri nīguo ndīmūhe būrūri wa Kaanani na nduīke Ngai wanyu. **39** “Mündū wa būrūri wanyu angīthīna arī gatagatī kanyu, nake eyendie harī inyuī, mūtikanamūrutithie wīra ta ngombo. **40** Mūkaamūtua ta mīruti wa wīra wa mūcaara kana ta mūndū ūrarīrīire kwanyu; mūndū ūcio akaamūrutīra wīra nginya Mwaka wa Jubilii. **41** Thuutha ūcio mūndū ūcio na ciana ciake nīmakarekererio, nake acooke kūrī andū a mīhīrīga wake, na gīthaka-inī kīa maithe make ma tene. **42** Tondū andū a Isiraeli nī ndungata ciakwa, iria ndaarutire būrūri wa Misiri, matikanendio matuīke ngombo. **43** Mūtikamaathage mūtekūmaiguīra tha, no mwītigagīrei Ngai wanyu. **44** “Ngombo cianyu cia arūme na cia andū-a-nja iriumaga ndūrīrī-inī iria imūrigiicīrie; kuuma kūrī ndūrīrī icio no mūgūrage ngombo. **45** O na ningī no mwīgūrīre ngombo kuuma kūrī andū arīa mararīrīire kwanyu na kuuma kūrī andū a mīhīrīga yao arīa maciarīrīwo būrūri wanyu, nao matuīke indo cianyu. **46** Andū acio no mūmeegaīre kūrī ciana cianyu matuīke

igai rīrīa mūmagaīire, na no mūmatue ngombo rīrīa
rīothe marī muoyo, no mūtikanaathe andū anyu a Isiraeli
mūtekūmaiguīra tha. **47** “No rīrī, mūgeni kana mūndū
ūrīa ūrarīrīire kwanyu angītonga arī gatagatī kanyu,
nake mūndū wa būrūri wanyu athīīne na eyendie kūrī
mūgeni ūrīa ūtūūranītie na inyuī, kana kūrī mūndū wa
mūhīrīga wa mūndū ūcio mūgeni-rī, **48** mūndū ūcio no
arīkoragwo arī na kīhooto gīa gūkūūrwo thuutha wa
kwīyendia. Mūndū wa nyūmba yao no amūkūūre: **49**
Ithe mūnini kana ithe mūkūrū, kana mūrū wa ithe, kana
mūndū wa rūrīra rwa mūhīrīga wao no amūkūūre; kana
we mwene angīgaacīra, no ekūūre. **50** Mūndū ūcio na
mūmūgūri magaatara ihinda rīrīa rīthiru kuuma mwaka
ūrīa eyendirie nginya rīrīa Mwaka wa Jubilii ūgaakinya.
Thogora wa kūrekererio gwake ūkaaringana na irīhi rīa
mūndū wa mūcaara thīinī wa mīaka īyo. **51** Angīkorwo
nī mīaka mīīngī ūtigarīte, nīakarīha gīcunjī kīnene gīa
thogora ūrīa aagūrītwo naguo. **52** No angīkorwo no
mīaka mīnini ūtigarīte Mwaka wa Jubilii ūkinye, īyo noyo
agaatara arīhe gūkūūrwanio gwake kūringana na ūrīa
kwagīrīire. **53** Agaatuuo ta mūndū wa mūcaara mwaka
o mwaka; na no nginya mūmenyagīrīre atī mūmūgūri
ndarīmwathaga atekūmūiguīra tha. **54** “O na angīaga
gūkūūrwo na njīra ūmwe ya icio, we na ciana ciake no
nginya makaarekererio Mwaka wa Jubilii wakinya, **55**
nīgūkorwo andū a Isiraeli nī ndungata ciakwa. Acio nī
ndungata ciakwa, iria ndaarutire būrūri wa Misiri. Niī nī
niī Jehova Ngai wanyu.

26 “Mütikanethondekere mihianano kana
mwirügamirie mühianire wa kindü kana ihiga riämüre ria
kühooeywo, mütikaige ihiga riäcühe bürüri-ini wanyu ati
nigo mürinamagirire. Niñ niñ Jehova Ngai wanyu. **2**
“Menyagirirai Thabatü ciakwa na mütüage handü hakwa
harña haamüre. Niñ niñ Jehova. **3** “Müngirümüri
kiri kia watho wakwa na mümenyagirire gwathikagira
maathani makwa, **4** nüngamuuragiria mbura imera
ciayo ciakinya, na mígunda yanyu níričiaraga irio,
nayo mítü ya mígunda yanyu íciarage maciaro mayo.
5 Müröhürraga ngano yanyu mügakinyiria magetha
ma thabibü, namo magetha ma thabibü magakinyiria
hindü ya mahaanda, na mürüriaga irio mükahüuna, na
mütüüre bürüri wanyu mürü na thayü. **6** “Nüngatüma
bürüri wanyu ügïe na thayü, na mürükoma gütari
mündü üngitüma mwitigire. Nünganiina nyamü njuru
ciehere bürüri-ini wanyu. Nacio itigacooka kuoneka
bürüri-ini wanyu. **7** Nümkäingatithia thü cianyu, na
mücihoote mbaara-ini. **8** Andü atano anyu makaahüura
andü igana, nao andü anyu igana makaahüura andü
ngiri ikumi, nacio thü nü mügaacihoota müciürage
na rühiü rwa njora. **9** “Nüngamuonia ütugi wakwa,
na ndüme müciarane na müingihe, na nüngatüuria
kiriäniro giakwa na inyuü. **10** Mügaakoragwo o mükiriä
magetha ma mwaka müthiru nginya rüria mükaamaruta
nja nigo mügïe na handü ha küiga magetha maria
maragethwo. **11** Ngaiga giakaro giakwa gatagati kanyu,
na ndikamüthüura. **12** Ngaathiaga ndü gatagati kanyu,
nduïke Ngai wanyu, na inyuü mütuïke andü akwa. **13**

Niī nī niī Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri
wa Misiri, nīguo mūtige gūtuīka ngombo cia andū a
Misiri; ndoinangire macooki ma ngingo cianyu ngītūma
mūhotage gūthīi mwīhaandīte wega. **14** “No mūngīkaaga
kūnjigua, mwage kūhingia maathani macio mothe, **15**
na mūngīrega kīrīra gīakwa kīa watho na mūthūure
mawatho makwa, na mwage kūhingia maathani makwa,
na nī ūndū ūcio mūthūkie kīrīkanīro gīakwa-rī, **16**
Niī na niī nīngamwīka maūndū maya: Nīngamūrehere
kīmako, na ndīmūrehere ndwari cia kūmūniina na ūndū
wa kūhiūha kwa mīrī kūrīa gūkaamūte maitho, na
gūtūme mūrwo nī hinya. Mūkaahaanda mbeū tūhū,
nī ūndū ikaarīagwo nī thū cianyu. **17** Nīngamūrūithia
ndīmūükīrīre nīguo mūhootwo nī thū cianyu; arīa
mamūthūire nīo makaamwathaga, na mūkooraga
hatarī mūndū ūmūingatithītie. **18** “Angīkorwo o na
mwekwo maūndū macio mūtikanjigua-rī, ngaakīrīrīria
kūmūherithia nī ūndū wa mehia manyu maita mūgwanja.
19 Nīnganiina rūng’athio rwa mwītīo wanyu, na ndūme
matuīke ta cuuma, nayo thī yūme ūtuīke ta
gīcango. **20** Mūkaahūthīra hinya wanyu o tūhū, tondū
tiīri wanyu ndūkagethwo kīndū, kana mītī ya būrūri
wanyu ūciare maciaro mayo. **21** “Nīngī mūngīthīi na
mbere na mīthīire ya kūnemera, na mwage kūnjigua,
nīngakīrīrīria kūmūningīhīria mahūūra mangī maita
mūgwanja o ūrīa mehia manyu magīrīirwo nī kūherithio.
22 Nīngamūrehere nyamū cia gīthaka imūūkīrīre, nacio
imūtunye ciana cianyu, na iniine ng’ombe cianyu, o na
itūme mūigana wanyu ūnyiihe ūū atī barabara cianyu

ciage andū. **23** “Ningī kūngīkorwo o na mwekwo maündū macio no mūkaarega kūnjookerera na mūgīthīrī na mbere kūnjūkīrīra-rī, **24** niī na niī nīngamūūkīrīra, na nīngakīrīria kūmūhūūra nī ūndū wa mehia manyu maita mangī mūgwanja. **25** Nīngamūrehithīria rūhiū rwa njora rūrīhīrie kīrīkanīro kīrīa mūthūkītie. Muorīra matūūra-inī marīa manene manyu, nīngamūrehithīria mūthiro thīinī wanyu, na ndīmūrekererie moko-inī ma thū cianyu. **26** Rīrīa ngaamwehereria makūmbī manyu ma irio, andū-a-nja ikūmi makaarugagīra mīgate yanyu riiko rīmwe, nao macooke kūmūrehera mīgate īyo īthimītwo na ratiri. Mūkaamīrīīaga na mūtihūūne. **27** “Ningī kūngīkorwo o na mwekwo maündū macio mūtikanjigua-rī, no mūthīrī o na mbere kūnjūkīrīra, **28** niī na niī nīngamūūkīrīra na marakara na niī mwene ngīrīrīrie kūmūherithia maita mangī mūgwanja nī ūndū wa mehia manyu. **29** Mūkaarīīaga nyama cia ariū na aarī anyu. **30** Ningī nīngananga kūndū kwanyu kūrīa gūtūūgīru, na ndemange magongona manyu ma ūbani na njooke njigīrīre ciimba cianyu igūrū rīa mīhianano īyo yanyu ītarī muoyo, na ndīmūthūūre. **31** Matūūra manyu marīa manene nīngamananga na handū hanyu harīa haamūre ndīhoonūhe, o na ndigakenio nī mūtararīko mwega wa maruta manyu. **32** Nīngonūha būrūri ūcio, nginya thū cianyu iria itūūraga kuo igege. **33** Nīngamūharagania ndūrīrī-inī na njomore rūhiū rwakwa rwa njora ndīmūingatithie. Naguo būrūri wanyu ndīūnūhe, namo matūūra manyu marīa manene ndīmanange. **34** Thuutha ūcio, būrūri ūcio nīūgakenera

mīaka ya Thabatū hīndī īyo yothe ūgaakorwo ūkirīte ihooru, na inyuī mūrī būrūri-inī wa thū cianyu; naguo būrūri nīukahurūka, na ūkenere thabatū ciaguo. **35**
Ihindā rīrīa būrūri ūcio ūgaakorwo ūkirīte ihooru, nīukahurūka kūrīa wagīte kūhurūka hīndī ya Thabatū iria mwatūrīte kuo. **36** “Nao arīa anyu magaatigara, nīngatūma ngoro ciao inyitwo nī guoya marī mabūrūri-inī macio ma thū ciao, o nginya ithangū rīabarabario nī rūhuho rīgatūma moore. Nao makooraga o ta ūrīa mūndū ooragīra rūhiū rwa njora, na nīmakagūūaga o na gūtarī mūndū ūmaingatithītie. **37** Makaahīnganaga makīūra o ta andū maroorīra rūhiū rwa njora o na gūtarī mūndū ūmaingatithītie. Nī ūndū ūcio mūtikahota gwītiiria thū cianyu. **38** Mūgaathirīra kūu ndūrīrī-inī; būrūri wa thū cianyu ūkaamūrīa ūmūniine. **39** Nao andū anyu arīa magaatigara nīmakoorwo nī hinya marī kūu būrūri-inī ūcio wa thū ciao nī ūndū wa mehia mao; o na ningī nī ūndū wa mehia ma maithe mao, nī makoorwo nī hinya. **40** “No mangīkoimbūra mehia mao na mehia ma maithe mao, o na mehia ma kūnemera na ma kūnjūkīrīra, **41** kūrīa gwatūmire ndīmookīrīre nginya ngīmatwarithia būrūri wa thū ciao, thuutha ūcio rīrīa ngoro icio ciao nyūmū ikenyihia na ciītīkīre ihūura rīa mehia mao-rī, **42** nīngaririkana kīrīkanīro gīakwa na Jakubu, na kīrīkanīro gīakwa na Isaaka, na kīrīkanīro gīakwa na Iburahīmu, na ndirikane būrūri ūcio. **43** Nīgūkorwo būrūri ūcio nīūgatiganīrio nīo, naguo nīūgakenera Thabatū ciaguo rīrīa ūgaakira ihooru ūtarī nao. Nīmakarīhio mehia mao nī ūndū nīmaregire mawatho makwa na magīthūūra

kīrīra gīakwa kīa watho. **44** No rīrī, o na gūtariī ūguo, hīndī īyo marī būrūri-inī wa thū ciao, ndikamarega kana ndīmathūre biū ūndū ūngītūma ndīmaniine biū, thūkie kīrīkanīro gīakwa nao. Niī nī niī Jehova Ngai wao. **45** No nī ūndū wao, nīngaririkana kīrīkanīro gīakwa na maithe mao, arīa ndaarutire būrūri wa Misiri mbere ya ndūrīrī nīgeetha ndūke Ngai wao. Niī nī niī Jehova.”” **46** Icio nīcio irīra cia watho wa kūrūmīrīrwo, na matuīro ma ciira na mawatho marīa Jehova aarīkanīre na andū a Isiraeli Kīrīma-inī gīa Sinai, akīra Musa amamenyithanie kūrī andū a Isiraeli.

27 Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria andū a Isiraeli, ūmeere atīrī: ‘Mūndū o wothe angīkeehīta mwīhītwa wa mwanya wa kwamūrīra Jehova andū, na ūndū wa kūruta indo irīa ciiganīre iruta rīu, **3** nīgāatua irīhi rīa mūndū mūrūme wa kuuma mīaka mīrongo ūrī nginya mīaka mīrongo ūtandatū rīkorwo rīrī cekeri mīrongo ūtano cia betha, kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre, **4** na aakorwo nī mūndū-wa-nja, ūgaatua irīhi rīkorwo rīrī cekeri mīrongo ūtatu. **5** Aakorwo nī mūndū wa kuuma mīaka ūtano nginya mīrongo ūrī, ūgaatua irīhi rīa mūndū mūrūme ūtūke nī cekeri mīrongo ūrī, na irīhi rīa mūndū-wa-nja nī cekeri ikūmi. **6** Aakorwo nī mūndū wa kuuma mweri ūmwe nginya mīaka ūtano, ūgaatua irīhi rīa kahī ūtūke nī cekeri ithano cia betha, na irīhi rīa kairītu nī cekeri ithatū cia betha. **7** Aakorwo nī mūndū wa mīaka mīrongo ūtandatū kana makīrīa, ūgaatua irīhi rīa mūndū mūrūme ūtūke nī cekeri ikūmi na ithano, na rīa mūndū-wa-nja nī cekeri ikūmi. **8** Angīkorwo mūndū

ür̄ia wīhīt̄te mwīhīt̄wa nī mūthīni mūno ndaangīhota kūriha irīhi rīr̄ia rītuītwo, nīagatwara mūndū ūcio kūrī mūthīnjīri-Ngai, ür̄ia ügaatua irīhi rīr̄ia mūndū ūcio wīhīt̄te mwīhīt̄wa angīhota kūriha. **9** “Angīkorwo kīndū kīr̄ia eeranīire na mwīhīt̄wa nī nyamū ūngītīkīr̄ika ūr̄i iruta kūrī Jehova, nyamū ta ūyo ūheanītwo kūrī Jehova ūr̄tuīkaga nī nyamūre. **10** Ndakanamīkūūranie kana amīgarūranie, aige ūr̄ia njega ithenya rīa ūr̄ia njūru, kana aige ūr̄ia njūru ithenya rīa ūr̄ia njega; angīgakūūrania nyamū ūyo na ūngī, cierī ūyo ya mbere na ūyo ya gūkūūranio nīigatuīka nyamūre. **11** Angīkorwo kīndū kū ehīt̄te kūruta nī nyamū ūr̄i na thaahu, ūr̄ia ūtangītīkīr̄ika ūr̄i iruta kūrī Jehova, nyamū ūyo no nginya ūtwarīrwo mūthīnjīri-Ngai, **12** ür̄ia ügaatua kana nī njega kana ti njega. Thogora ür̄ia mūthīnjīri-Ngai agaatua, ūcio nīguo ügaatuīka thogora wayo. **13** Angīkorwo mwene no ende gūkūūra nyamū ūyo, no nginya ongerere gīcunjī kīngī gīa ithano harī thogora ür̄ia ūtuītwo. **14** “Mūndū angīamūra nyūmba yake ūr̄i kīndū kīamūrīrwo Jehova, mūthīnjīri-Ngai nīagatua itua kana nī njega kana ti njega. Thogora ür̄ia mūthīnjīri-Ngai agaatua, ūcio nīguo ügaatuīka thogora wayo. **15** Mūndū ür̄ia wamūrīte nyūmba yake angīmīkūūra-rī, no nginya ongerere gīcunjī kīngī gīa ithano gīa thogora wayo, nayo nyūmba ūyo nīigatuīka yake ūngī. **16** “Angīkorwo mūndū nīakamūrīra Jehova gīcunjī kīa mūgūnda wa nyūmba yao, thogora waguo ügaatuuo kūringana na mbeū iria ingīhaandwo, nacio nī cekeri mīrongo ūtano cia betha, iria arī kībabā kīmwe kīa omeri ya mbeū cia cairi. **17** Angīkaamūra mūgūnda wake Mwaka-inī wa Jubilii,

thogora ūrīa ūtuītwo nīguo ūgaatuīka thogora waguo.

18 No angīamūra mūgūnda wake thuutha wa Jubilii, mūthīnjīri-Ngai nīagatua thogora kūringana na mīaka īrīa ītigarīte Jubilii īrīa īngī īgīgaakinya, naguo thogora waguo nīukanyihanyiihio. **19** Mūndū ūcio wamūrīte mūgūnda wake angīenda kūkūūra, nīakongerera gīcunjī kīngī gīa ithano harī thogora waguo, mūgūnda ūcio ūcooke ūtuīke wake rīngī. **20** No rīrī, angīkorwo ndegūkūūra mūgūnda ūcio, kana aakorwo nīawendeirie mūndū ūngī, mūgūnda ūcio ndūrī hīndī ūgaakūūrwo o na rī.

21 Rīrīa mūgūnda ūcio ūkaarekererio Mwaka-inī wa Jubilii, nīūgatuīka mwamūre, o ta mūgūnda wamūrīirwo Jehova; ūgaatuīka mūgūnda wa athīnjīri-Ngai. **22** “Ningī mūndū angīkaamūrīra Jehova mūgūnda ūrīa agūrīte, na ti mūgūnda wa nyūmba yao, **23** mūthīnjīri-Ngai nīagatua thogora waguo nginya Mwaka wa Jubilii, nake mūndū ūcio nīakarīha irīhi rīu mūthenya ūcio taariī kīndū kīamūrīirwo Jehova. **24** Mwaka-inī wa Jubilii, mūgūnda ūcio nīūgacookerera mwene ūrīa wamwendeirie, ūrīa warī mwene mūgūnda ūcio. **25** Thogora wothe ūrītuagwo kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre, nacio nī geera mīrongo iīrī harī cekeri īmwe. **26** “Na rīrī, gūtirī mūndū ūngīamūrīra Jehova irigithathi rīa nyamū, nī ūndū marigithathi mothe nī ma Jehova; arī ndegwa, kana ng’ondu, icio nī cia Jehova. **27** Angīkorwo nī nyamū īmwe ya iria irī thaahu, no amīgūre na thogora ūrīa ūtuīrīirwo, ongerere gīcunjī kīngī gīa ithano harī thogora ūcio. Aakorwo ndekūmīkūūra, nyamū īyo nīkeendio na thogora ūrīa ūtuītwo. **28** “No gūtirī kīndū kīa mūndū kīrīa

aamūrīire Jehova, arī mündū, kana nyamū, kana mūgūnda wa nyūmba yao, kīngīendio kana gīkūūrwo; indo ciothe ciamūrīirwo Jehova nī nyamūre harī Jehova. **29** “Na rīrī, gūtirī mündū wamūrīirwo kūūragwo ūngīkūūrwo; no nginya ooragwo. **30** “Gīcunjī gīa ikūmi kīa indo ciothe cia kuuma mūgūnda, arī ngano ya mūgūnda kana maciaro ma mītī, nī kīa Jehova; gīcunjī kīu kīamūrīirwo Jehova. **31** Mündū angīgakūūra gīcunjī gīake gīa ikūmi, no nginya akongererera gīcunjī kīngī gīa ithano harī thogora ūrīa ūtuūtwo. **32** Gīcunjī gīa ikūmi gīothe kīa rūūru rwa ng’ombe kana rwa mbūri, nyamū ya ikūmi yothe īrīa īhītūkagīra rungu rwa rūthanju rwa mūrīithi nīikamūrīirwo Jehova. **33** Mündū ndagathuure īrīa njega kana īrīa njūru, kana akūūranie. Angīgakūūrania nyamū īyo na īngī, cierī, ya mbere na īyo ya gūkūūranio, nī igaatuīka nyamūre, na icio itingīkūūrwo.”” **34** Macio nīmo maathani marīa Jehova aaheire Musa Kīrima-inī gīa Sinai makoniī andū a Israeli.

Ndari

1 Na rīrī, Jehova akīarīria Musa arī Hema-inī ya Gütūnganwo kūu Werū-inī wa Sinai mūthenya wa mbere wa mweri wa keerī, mwaka-inī wa keerī kuuma andū a Isiraeli moima bürūri wa Misiri. Akīmwīra atīrī: **2** “Tara kīrīndī gīothe kīa andū a Isiraeli, ūmatare na mbarī ciao, na nyūmba ciao ūrīa itariī, mūndū mūrūme o mūndū mūrūme andīkwo rītwa rīake. **3** Wee mūrī na Harūni mūtare ikundi cia arūme othe arīa marī Isiraeli, arīa makinyītie mīaka mīrongo ūrī na makīria, arīa mangīhota gūthīi ita-inī. **4** Mūndū ūmwe kuuma o mūhīrīga, na akorwo arī mūtongoria wa nyūmba yao, nīo mekūmūteithia. **5** Maya nīmo marītwa ma andū arīa marīmūteithagīrīria: kuuma mūhīrīga wa Rubeni, nī Elizuru mūrū wa Shedeuru; **6** kuuma mūhīrīga wa Simeoni, nī Shelumieli mūrū wa Zurishadai; **7** kuuma mūhīrīga wa Juda, nī Nahashoni mūrū wa Aminadabu; **8** kuuma mūhīrīga wa Isakaru, nī Nethaneli mūrū wa Zuaru; **9** kuuma mūhīrīga wa Zebuluni, nī Eliabu mūrū wa Heloni; **10** kuuma ariū a Jusufu: kuuma Efiraimu, nī Elishama mūrū wa Amihudu; kuuma Manase, nī Gamalieli mūrū wa Pedazuru; **11** kuuma mūhīrīga wa Benjamini, nī Abidani mūrū wa Gideoni; **12** kuuma mūhīrīga wa Dani, nī Ahiezeri mūrū wa Amishadai; **13** kuuma mūhīrīga wa Asheri, nī Pagieli mūrū wa Okirani; **14** kuuma mūhīrīga wa Gadi, nī Eliasafu mūrū wa Deueli; **15** kuuma mūhīrīga wa Nafitali, nī Ahira mūrū wa Enani.” **16** Acio nīo andū arīa maathuurirwo kuuma kūrī kīrīndī gīa Isiraeli, marī atongoria a mīhīrīga ya maithe mao ma tene.

Niño maarī atongoria a mīhīrīga ya Israeli. **17** Musa na Harūni makīoya andū acio maaheetwo marīitwa mao. **18** Magīcooka magīta kīrīndī gīothe hamwe mūthenya wa mbere wa mweri wa keerī. Andū makīonania rūruka rwao kūringana na mbarī na nyūmba ciao, nao arūme arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria makīandīkwo, o mūndū o mūndū na rīitwa rīake, **19** o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. Nī ūndū ūcio akīmatara marī kūu Werū-inī wa Sinai: **20** Kuuma njiaro-inī cia Rubeni, mūriū wa irigithathi wa Israeli: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīitwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī na nyūmba ciao. **21** Kuuma mūhīrīga wa Rubeni maarī andū 46,500. **22** Kuuma njiaro-inī cia Simeoni: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, magītarwo na makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīitwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī na nyūmba ciao. **23** Kuuma mūhīrīga wa Simeoni maarī andū 59,300. **24** Kuuma njiaro-inī cia Gadi: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīitwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **25** Kuuma mūhīrīga wa Gadi maarī andū 45,650. **26** Kuuma njiaro-inī cia Juda: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīitwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **27** Kuuma mūhīrīga wa Juda maarī andū 74,600. **28** Kuuma

njiaro-inī cia Isakaru: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **29**

Kuuma mūhīrīga wa Isakaru maarī andū 54,400. **30** Kuuma njiaro-inī cia Zebuluni: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī kana makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao.

31 Kuuma mūhīrīga wa Zebuluni maarī andū 57,400. **32**

Kuuma kūrī ariū a Jusufu: Kuuma njiaro-inī cia Efraimu: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **33** Kuuma mūhīrīga wa Efraimu maarī andū 40,500. **34** Kuuma njiaro-inī cia Manase: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **35** Kuuma mūhīrīga-inī wa Manase maarī andū 32,200. **36** Kuuma njiaro-inī cia Benjamini: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake, kūringana na maandīko ma mbarī ciao na nyūmba ciao.

37 Kuuma mūhīrīga wa Benjamini maarī andū 35,400. **38**

Kuuma njiaro-nī cia Dani: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rīītwa rīake,

kūringana na maandiko ma mbarī ciao na nyūmba ciao.

39 Kuuma mūhīrīga wa Dani maarī andū 62,700. **40** Kuuma njiaro-inī cia Asheri: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo īrī na makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rītwa rīake, kūringana na maandiko ma mbarī ciao na nyūmba ciao. **41**

Kuuma mūhīrīga wa Asheri maarī andū 41,500. **42** Kuuma njiaro-inī cia Nafitali: Arūme othe arīa maakinyītie mīaka mīrongo īrī kana makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, makīandīkwo o mūndū o mūndū na rītwa rīake, kūringana na maandiko ma mbarī ciao na nyūmba ciao.

43 Kuuma mūhīrīga wa Nafitali maarī andū 53,400. **44** Acio nīo andū arīa maatarirwo nī Musa na Harūni na atongoria arīa ikūmi na eerī a Israeli, o ūmwe wao arūgamīrīire nyūmba yake. **45** Andū othe a Israeli arīa maakinyītie mīaka mīrongo īrī kana makīria, arīa mangīahotire gūthīi ita-inī, magītarwo kūringana na nyūmba ciao. **46** Andū acio othe marī hamwe maarī 603,550. **47** No rīrī, andū a nyūmba ya mūhīrīga wa Lawi matiataranīrio hamwe na andū arīa angī a Israeli. **48** Jehova nīeerīte Musa atīrī, **49** “Mūtigatare andū a mūhīrīga wa Lawi kana mūmataranīrie na andū arīa angī a Israeli. **50** Handū ha ūguo-rī, amūrai Alawii matuīke arori a hema ya Ūira, mamenyagīrīre indo ciotle ciayo, na kīndū o gīotle kīa hema īyo. Nīo marīkuuaga hema īyo o na indo ciotle ciayo; na mamīmenyagīrīre na mamīthiūrūrkagīrie na hema ciao. **51** Rīrīa rīothe hema īyo īgūthaamio, Alawii acio nīo marīmīambūraga, na rīrīa rīothe hema īyo ūkwambwo-rī, Alawii acio nīo marīmīambaga. Mūndū

ūngī o na ūrīkū angīkamīkuhīrīria nīakooragwo. **52** Andū a Isiraeli marīambaga hema ciao kūringana na ikundi ciao, o mūndū kambī-inī yake harīa bendera yake ūrī. **53** No rīrī, Alawii marīambaga hema ciao mathiūrūrūkīirie hema ya ūira nīgeetha kīrīndī kū kīa Isiraeli gītigakorererwo nī mang'ūrī ma Ngai. Alawii nīo marīihokagīrwo ūmenyereri wa hema ūyo ya ūira.” **54** Nao andū a Isiraeli magīka maūndū macio o ta ūrīa Jehova aathīte Musa.

2 Nake Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, **2** “Andū a Isiraeli nīmambage hema ciao irigiicīrie Hema-ya-Gütūnganwo no irī haraaya nayo, o mūndū arī harīa bendera yake ūrī ūrī ūrī na marūūri ma nyūmba yao.” **3** Mwena wa irathīro, kūrīa riūa rīrathagīra-rī, nīho ikundi cia kambī ya mūhīrīga wa Juda ikaamba hema harīa bendera yao ūrī. Mūtongoria wa andū a Juda nī Nahashoni mūrū wa Aminadabu. **4** Gīkundi gīake nī kīa andū 74,600. **5** Mūhīrīga wa Isakaru ūkaamba hema ciao mariganītie na andū a Juda. Mūtongoria wa andū a Isakaru nī Nethaneli mūrū wa Zuaru. **6** Gīkundi gīake nī kīa andū 54,400. **7** Mūhīrīga wa Zebuluni nīguo ūgaacookerera. Mūtongoria wa andū a Zebuluni nī Eliabu mūrū wa Heloni. **8** Gīkundi gīake nī kīa andū 57,400. **9** Andū othe arīa maagaīirwo gūikara kambī ya Juda, kūringana na ikundi ciao-rī, nī andū 186,400. Acio nīo makaamba kuumagara. **10** Mwena wa gūthini nīho ikundi cia kambī ya mūhīrīga wa Rubeni igaakorwo, harīa bendera yao ūrī. Mūtongoria wa andū a Rubeni nī Elizuru mūrū wa Shedeuru. **11** Gīkundi gīake nī kīa andū 46,500. **12** Mūhīrīga wa Simeoni ūkaamba hema ciao mariganītie na Rubeni. Mūtongoria

wa andū a Simeoni nī Shelumieli mūrū wa Zurishadai.

13 Gīkundi gīake nī kīa andū 59,300. **14** Mūhīrīga wa Gadi nīguo ūgūcookerera. Mūtongoria wa andū a Gadi nī Eliasafu mūrū wa Deueli. **15** Gīkundi gīake nī kīa andū 45,650. **16** Andū othe arīa magaīirwo gūikara kambī ya Rubeni, kūringana na ikundi ciao-rī, nī andū 151,450. Acio nīo magaatuīka a keerī kuumagara. **17** Nayoya-Hemaya-Gūtūnganwo na kambī ya Alawii moimagare marī gatagatī ga kambī icio ingī. Makoimagara marūmanīriire kūringana na ūrīa hema cia kambī ciao ciambītwo, o kambī īrī handū hayo nyene o harīa bendera yao īrī. **18** Mwena wa ithūrīo nīkuo ikundi cia kambī ya mūhīrīga wa Efiraimu igūkorwo, o harīa bendera yao īrī. Mūtongoria wa andū a Efiraimu nī Elishama mūrū wa Amihudu. **19** Gīkundi gīake nī kīa andū 40,500. **20** Mūhīrīga wa Manase nīguo ūkūrigania nao. Mūtongoria wa andū a Manase nī Gamalieli mūrū wa Pedazuru. **21** Gīkundi gīake nī kīa andū 32,200. **22** Mūhīrīga wa Benjamini nīguo ūgūcookerera. Mūtongoria wa andū a Benjamini nī Abidani mūrū wa Gideoni. **23** Gīkundi gīake nī kīa andū 35,400. **24** Andū othe arīa maagaīirwo gūikara kambī ya Efiraimu, kūringana na ikundi ciao-rī, nī andū 108,100. Acio nīo marīthiiaga marī a gatatū. **25** Mwena wa gathigathini nīkuo ikundi cia kambī ya mūhīrīga wa Dani igūkorwo, harīa bendera yao īrī. Mūtongoria wa andū a Dani nī Ahiezeri mūrū wa Amishadai. **26** Gīkundi gīake nī kīa andū 62,700. **27** Mūhīrīga wa Asheri ūkaamba hema ciao mariganītie nao. Mūtongoria wa andū a Asheri nī Pagieli mūrū wa Okirani. **28** Gīkundi gīake nī kīa andū 41,500. **29** Mūhīrīga

wa Nafitali nīguo ūgūcookerera. Mūtongoria wa andū a Nafitali nī Ahira mūrū wa Enani. **30** Gīkundi gīake nī kīa andū 53, 400. **31** Andū othe arīa magaīirwo gūikara kambī ya Dani nī andū 157,600. Acio nīo magaakorwo marī a mūthia kuumagara, marī harīa bendera ciao irī. **32** Acio nīo andū a Israeli, arīa maatarirwo kūringana na nyūmba ciao. Arīa othe maarī kambī-inī kūringana na ikundi ciao-rī, maarī andū 603,550. **33** No rīrī, Alawii matiataranīrio na andū arīa angī a Israeli, ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **34** Nī ūndū ūcio andū a Israeli magīka maūndū mothe marīa Jehova aathīte Musa, na tondū ūcio maambire hema harīa bendera ciao ciarī, na ūguo noguo moimagarire, o mūtongoria na andū a mūhīrīga wake na nyūmba yake.

3 Ūyū nīguo ūhoro wa njiaro cia Harūni na Musa hīndī ūrīa Jehova aaririe na Musa Kīrīma-inī gīa Sinai. **2** Marītwā ma ariū a Harūni maarī Nadabu ūrīa warī irighthathi, na Abihu, na Eleazaru, na Ithamaru. **3** Macio nīmo marītwā ma ariū a Harūni, nao maarī athīnjīri-Ngai aitīrīrie maguta, arīa maamūrītwo matungatage marī athīnjīri-Ngai. **4** Na rīrī, Nadabu na Abihu nīmakuire marī mbere ya Jehova rīrīa maarutaga igongona na mwaki ūtarī mwītīkīrie mbere yake Werū-inī wa Sinai. Matiarī na ciana cia aanake; nī ūndū ūcio, Eleazaru na Ithamaru nīo maatungataga marī athīnjīri-Ngai hīndī ūrīa yothe ithe wao Harūni aarī muoyo. **5** Nake Jehova akīra Musa atīrī, **6** “Rehe andū a mūhīrīga wa Lawi ūmaneane kūrī Harūni mūthīnjīri-Ngai, nīguo mamūteithagie. **7** Marīrutaga wīra wa kūmūtungatīra, na matungatagīre kīrīndī kīu

giothe hau Hema-in̄-ya-Gütünganwo na ūndū wa kūruta
wīra wa hema īyo. **8** Nao marīmenyagīrīra indo ciothe
cia Hema-ya-Gütünganwo, mahingagie maūndū marīa
magīrīire nī gwīkwo nī andū a Israeli na ūndū wa kūruta
wīra wa hema īyo. **9** Neana Alawii acio kūrī Harūni na
ariū ake; nīo andū a Israeli arīa mekūneanwo kūrī we
biū. **10** Amūra Harūni na ariū ake matungatage marī
athīnjīri-Ngai; mūndū ūngī o wothe ūrīa ūrīkuhagīrīria
harīa haamūre no nginya ooragwo.” **11** Ningī Jehova
akīra Musa atīrī, **12** “Niī nī niī thuurīte Alawii kuuma kūrī
andū a Israeli ithenya rīa marigithathi ma arūme arīa
marigithathītwo nī andū-a-nja othe a Israeli. Alawii nī
akwa, **13** nīgūkorwo marigithathi mothe nī makwa. Hīndī
īrīa ndooragire marigithathi mothe ma Misiri, noguo
ndeyamūrīire marigithathi mothe ma Israeli, marī ma
mūndū kana ma nyamū. Macio nī makwa kīūmbe. Niī nī
nīi Jehova.” **14** Ningī Jehova akīra Musa kūu Werū-in̄i wa
Sinai atīrī, **15** “Tara Alawii kūringana na nyūmba ciao na
mbarī ciao. Tara arūme othe arīa makinyītie mweri ūmwe
na makīria.” **16** Nī ūndū ūcio, Musa akīmatara o ta ūrīa
aathītwo nī kiugo kīa Jehova. **17** Maya nīmo mariītwa
ma ariū a Lawi: Nī Gerishoni, na Kohathu, na Merari. **18**
Maya nīmo mariītwa ma mbarī cia Agerishoni: Nī Libini
na Shimei. **19** Mbarī cia Akohathu ciarī: Amuramu, na
Iziharu na Hebironi, na Uzieli. **20** Mbarī cia Amerari:
ciarī Mahali na Mushi. Ici nīcio ciarī mbarī cia Alawii,
kūringana na nyūmba ciao. **21** Gerishoni aarī na mbarī cia
Alabini na Ashime; ici nīcio ciarī mbarī cia Agerishoni.
22 Arūme arīa othe maakinyītie mweri ūmwe na makīria

arĩa maatarirwo maarĩ andū 7,500. **23** Mbarĩ icio cia Agerishoni ciarĩ ciambé hema ciao mwena wa ithūiro, thuutha wa Hema-ĩrĩa-Nyamüre. **24** Mütongoria wa nyūmba cia Agerishoni aarĩ Eliasafu mürũ wa Laeli. **25** Hau Hema-inĩ-ya-Gütünganwo-rĩ, Agerishoni nĩo maarĩ na wĩra wa kūmenyerera Hema-ïyo-Nyamüre na hema, na ciandarūa cia kūmihumbĩra, na gítambaya gĩa gūcuurio itoonyero rĩa Hema-ya-Gütünganwo, **26** na itambaya cia gūcuurio cia kūirigĩra nja, na gítambaya gĩa gūcuurio gĩa itoonyero rĩa nja ĩrĩa ïthiürükürie Hema ïyo nyamüre na kīgongona na mīhīndo, na indo ciothe iria ikonainie na wĩra wacio. **27** Kohathu aarĩ na mbarĩ cia Aamuramu, na Aiziharu, na Ahebironi, na Auziel; icio nīcio ciarĩ mbarĩ cia Akohathu. **28** Arūme arĩa othe maakinyītie mweri ūmwe na makĩria maarĩ andū 8,600. Wĩra wa Akohathu warĩ wa kūmenyerera harĩa haamüre. **29** Mbarĩ cia Akohathu ciarĩ ciambage hema mwena wa gūthini wa Hema-ĩrĩa-Nyamüre. **30** Mütongoria wa nyūmba cia mbarĩ cia Akohathu aarĩ Elizafani mürũ wa Uzieli. **31** Wĩra wao warĩ wa kūmenyerera ithandükü rĩa kīrīkanĩro, na metha, na mütĩ ūrĩa wa kūigĩrĩro matawa, na igongona, na indo cia gütümírwo harĩa haamüre, na gítambaya gĩa gūcuurio gĩa kūhakania, o na indo ciothe ciakonainie na mūhūthīrīre wacio. **32** Mütongoria mūnene wa Alawii aarĩ Eleazaru mürũ wa Harūni, ūrĩa mūthīnjīri-Ngai. Nīwe watuirwo mūrūgamīrīri wa arĩa maamenyagīrīra harĩa haamüre. **33** Merari aarĩ na mbarĩ cia Amahali na Amushi; icio nīcio ciarĩ mbarĩ cia Merari. **34** Arūme arĩa othe maatarirwo arĩa maakinyītie mweri ūmwe na

makīria maarī andū 6,200. **35** Mūtongoria wa nyūmba cia mbarī ya Merari aarī Zurieli mūrū wa Abihaili; nao maarī maambage hema mwena wa gathigathini wa Hemā-īrīa-Nyamūre. **36** Amerari maamūrirwo mamenyagīrīre buremu ya hema īrīa yaamūrītwo, na mīgīko yayo, na itugī, na itina ciacio, o na indo ciothe ciayo cia wīra, na indo ciothe ciakonainie na mūhūthīrīre wacio, **37** o na mamenyagīrīre itugī iria ciirigīte nja yayo hamwe na itina ciacio, na higī cia hema na mīhīndo yayo. **38** Musa na Harūni na ariū ake maarī mambage hema ciao mwena wa irathīro wa Hema-īyo-Nyamūre, mang'etheire irathīro, o hau mbere ya Hema-ya-Gūtūnganwo. Wīra wao warī wa kūmenyerera harīa haamūre ithenya rīa andū a Israeli. Mūndū ūngī o wothe ūngīakuhiīirie hau haamūre aarī ooragwo. **39** Alawii arīa othe maatarirwo ta ūrīa Jehova aathīte Musa na Harūni kūringana na mbarī ciao, hamwe na arūme othe arīa maakinyītie mweri ūmwe na makīria, maarī andū 22,000. **40** Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Tara marigithathi ma arūme othe ma andū a Israeli arīa makinyītie mweri ūmwe na makīria, na wandīke marītwa mao. **41** Nyamūrīra Alawii handū ha marigithathi mothe ma andū a Israeli; o naguo ūhiū wa Alawii ūwaamūre handū ha marigithathi mothe ma mahiū ma andū a Israeli. Niī nī niī Jehova.” **42** Nī ūndū ūcio Musa agītara marigithathi mothe ma andū a Israeli, o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **43** Marigithathi mothe ma arūme arīa maakinyītie mweri ūmwe na makīria, maandīkwo na marītwa mao, maarī andū 22,273. **44** Ningī Jehova akīira Musa atīrī, **45** “Amūra Alawii handū

ha marighthathi mothe ma andū a Israeli, naguo ūhiū wa Alawii ūwaamūre handū ha mahiū mao. Alawii megūtuūka akwa. Niī nī niī Jehova. **46** Gūkūūra marighthathi macio 273 ma andū a Israeli, acio makīrīte mūigana wa Alawii-rī, **47** oya cekeri ithano irūgamīrīre o mūndū, kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre, īrīa ūritū wayo ūrī gera mīrongo ūrī. **48** Mbeeca icio cia gūkūūra andū a Israeli acio makīrīte-rī, cinengere Harūni na ariū ake.” **49** Nī ūndū ūcio Musa akīūngania mbeeca cia gūkūūra andū acio maakīrīte mūigana wa andū arīa maakūūrītwo nī Alawii. **50** Kuuma kūrī marighthathi ma andū a Israeli, akīūngania betha ya ūritū wa cekeri 1,365 kūringana na cekeri ya handū-harīa-haamūre. **51** Musa akīnengera Harūni na ariū ake mbeeca icio ciakūūrīte andū, o ta ūrī aathītwo nī kiugo kīa Jehova.

4 Jehova akīira Musa na Harūni atīrī: **2** “Thīinī wa Alawii-rī, tarai rūhonge rwa Akohathu kūringana na mbarī ciao na nyūmba ciao. **3** Mūtare arūme othe a ūkūrū wa kuuma mīaka mīrongo ūtatū nginya mīaka mīrongo ūtano arīa mokaga gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-Gūtūnganwo. **4** “Ūyū nīguo wīra wa Akohathu thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo: wīra wao nī kūmenyerera indo iria theru mūno. **5** Rīrīa kambī ūgūthaama-rī, Harūni na ariū ake marītoonyaga thīinī wa hema ūyo makaruta gītambaya gīa gūcuurio gīa kūhakania na makahumbīra ithandūkū rīa ūira nakīo. **6** Ningī marīhumbīre na gīthii kīa njūūa cia pomboo, na maare gītambaya kīa rangi wa bururu mūtheri igūrū rīacio, na matoonyie mītī ya kūrīkuua handū hayo. **7** “Nao maare gītambaya

kĩa rangi wa bururu igûrû rĩa metha ya mĩgate ūrĩa
iigagwo mbere ya Jehova, na mamîigîrîre thaani, na
thaani, nene na mbakûri, na ndighthû cia magongona
ma kûnyuuo; na mĩgate ūrĩa iigagwo hau hîndî ciathe
iikare o hau igûrû. **8** Macooke maigîrîre gîtambaya
kĩa rangi wa gakarakû igûrû rĩa indo icio na ningî
mahumbîre gîtambaya kîu na njûña cia pomboo, na
matoonyie mîtî ya kûrîkuua handû hayo. **9** “Ningî moe
gîtambaya kĩa rangi wa bururu, mahumbîre mûtî ūrĩa
wa kûigîrîrwo matawa marîa mamûrîkaga, hamwe na
matawa maguo, na magathî ma gûtinia ndaambî, na
thaani cia mûrarî wa ndaambî, na ndighthû cia gwîkîrwo
maguta ma matawa macio. **10** Ningî makûnje mûtî ūcio
na indo ciaguo ciathe ciohetwo na gîthii kĩa njûña cia
pomboo, na macigîrîre igûrû rĩa gîkuui gîacio. **11** “Nî
maare gîtambaya kĩa rangi wa bururu igûrû rĩa kîgongona
gîa thahabu, na makîhumbîre na gîthii kĩa njûña cia
pomboo, na matoonyie mîtî ūrĩa ya gûgîkuua handû hayo.
12 “Ningî moe indo ciathe iria ihûthagîrwo ūtungata-inî
wa handû-harîa-haamûre, macikûnje na gîtambaya kĩa
rangi wa bururu, macihumbîre na gîthii kĩa njûña cia
pomboo, na maciigîrîre igûrû rĩa gîkuui gîacio. **13** “Ningî
nî marute mûhu kuuma kîgongona-inî gîa gîcango, na
maare gîtambaya kĩa rangi wa ndathi igûrû rîakîo. **14**
Ningî maigîrîre indo ciathe iria ihûthagîrwo gûtungata
kîgongona-inî, nacio nî hamwe na ngîo cia mwaki, na
njibe, na icakûri, na mbakûri cia kûminjaminjîria. Igûrû
rîakîo nî maare gîthii kĩa njûña cia pomboo na matoonyie
mîtî ya gûgîkuua handû hayo. **15** “Thuutha wa Harûni

na ariū ake kūrīkia kūhumbīra indo ciothe theru o na
indo ciothe nyamūre, na rīrīa andū a kambī mehaarīria
gūthaama-rī, ariū a Akohathu nao moke makuue indo
icio. No matikanahutie indo icio nyamūre matigakue.
Akohathu acio nīo magaakuua indo iria irī thīnī wa
Hema-ya-Gūtūnganwo. **16** “Eleazaru mūrū wa Harūni, ūrīa
mūthīnjīri-Ngai, nīwe ūrīmenyagīrīra maguta ma gwakia
tawa, na ūbumba ūrīa ūnungaga wega, na mūtu ūrīa
ūrutagwo hīndī ciothe, o na maguta marīa maitanagīrīrio.
Nīwe ūrīmenyagīrīra Hema-īyo-Nyamūre irī yothe na
indo iria ciothe irī thīnī wayo, nīcio indo iria nyamūre
ciīkīrītwo kuo, na indo cia wīra.” **17** Jehova akīra Musa
na Harūni atīrī, **18** “Menyererai mbarī cia mūhīrīga wa
Akohathu matikaneherio kuuma kūrī Alawii. **19** Nīguo
matūūre muoyo na matikae gūkua rīrīa mangīkuhīrīria
indo iria theru mūno-rī, mekāgīrei ū: Harūni na ariū ake
nīo marītoonyaga handū harīa hatheru, na makagaīra
o mūndū wīra wake na kīrīa egūkuua. **20** No ariū a
Kohathu matikanatoonye thīnī kuona indo iria theru o
na hanini, nīguo matigaakue.” **21** Jehova akīra Musa atīrī,
22 “Tara Agerishoni o nao kūringana na nyūmba ciao
na mbarī ciao. **23** Útare arūme othe a ūkūrū wa kuuma
mīaka mīrongo ūtatū nginya mīaka mīrongo ūtano arīa
mokaga gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-Gūtūnganwo.
24 “Ūyū nīguo ūtungata wa mbarī cia Agerishoni rīrīa
mekūruta wīra na gūkuua mīrigo: **25** Nīo marīkuuaga
itambaya cia gūcūrīo cia Hema-īrīa-Nyamūre, na Hema-
ya-Gūtūnganwo, na indo cia kūmīhumbīra, o na gīthīi kīa
njūūa cia pomboo cia kūmīhumbīra na igūrū, na itambaya

cia gūcuurio cia itoonyero rīa Hema-ya-Gūtūnganwo,
26 na itambaya cia gūcuurio iria cia kūrigīra nja ūrīa
īthiūrūrkīirie Hema-īyo-Nyamūre na kīgongona, na
gītambaya gīa gūcuurio gīa itoonyero-inī, na mīhīndo na
indo ciothe itūmagīrwo ūtungata-inī wayo. Agerishoni
acio nīo marīrutaga wīra wothe ūrīa wagīrīire kūrutwo na
indo icio. **27** Ūtungata wao wothe, ūrī wa gūkuua mīrigo
kana wa kūruta wīra ūngī, ūrīrūtagwo ūtongoretio nī
Harūni na ariū ake. Nī inyuī mūrīmagayagīra wīra wao
wa kīrīa gīothe marīkuuaga. **28** Ūcio nīguo ūtungata wa
mbarī ya Agerishoni Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. Wīra wao
ūrīrūtagwo ūtongoretio nī Ithamaru mūrū wa Harūni,
ūrīa mūthīnjīri-Ngai. **29** “Tara Amerari kūringana na
mbarī na nyūmba ciao. **30** Tara arūme othe a ūkūrū
wa kuuma mīaka mīrongo ītatū nginya mīaka mīrongo
ītano arīa mokaga gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-
Gūtūnganwo. **31** Ūyū nīguo wīra wao ūrīa marīrutaga
magītungata Hema-inī-ya-Gūtūnganwo: wīra wao nī
gūkuuaga buremu cia Hema-īyo-Nyamūre, na mīgīko
yayo, na itugī na itina ciacio, **32** o ūndū ūmwe na
itugī iria ciirigīte nja hamwe na itina ciacio, na hīgī cia
hema na mīhīndo, na indo ciothe ciacio na kīndū gīothe
gīkonainie na kūruta wīra ūcio. Gayagīra o mūndū indo
iria agīrīrwo nī gūkuua. **33** Ūcio nīguo ūtungata wa
mbarī ya Amerari rīrīa marīrutaga wīra Hema-inī-ya-
Gūtūnganwo, matongoretio nī Ithamaru mūrū wa Harūni,
ūrīa mūthīnjīri-Ngai.” **34** Na rīrī, Musa, na Harūni, na
atongoria a kīrīndī nīmatarire Akohathu acio kūringana
na mbarī na nyūmba ciao. **35** Arūme othe a ūkūrū

wa kuuma mīaka mīrongo ītatū nginya mīaka mīrongo
ītano arīa mookire gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-
Gūtūnganwo, **36** matarītwo na mbarī ciao, maarī andū
2,750 **37** Úcio nīguo warī mūigana wa andū othe arīa maarī
a mbarī cia Akohathu arīa maatungataga thīinī wa Hema-
ya-Gūtūnganwo. Musa na Harūni maamatarire kūringana
na ūrīa Jehova aathīte Musa. **38** Agerishoni maatarirwo
kūringana na mbarī na nyūmba ciao. **39** Arūme othe
a ūkūrū wa kuuma mīaka mīrongo ītatū nginya mīaka
mīrongo ītano arīa mookire gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-
Gūtūnganwo, **40** matarītwo na mbarī na nyūmba ciao,
maarī andū 2,630. **41** Úcio nīguo warī mūigana wa mbarī
cia Agerishoni arīa maatungataga thīinī wa Hema-ya-
Gūtūnganwo. Musa na Harūni maamatarire kūringana na
watho wa Jehova. **42** Amerari maatarirwo kūringana na
mbarī na nyūmba ciao. **43** Arūme othe a ūkūrū wa kuuma
mīaka mīrongo ītatū nginya mīaka mīrongo ītano arīa
mookire gūtungata wīra-inī wa Hema-ya-Gūtūnganwo,
44 matarītwo na mbarī ciao, maarī andū 3,200. **45** Úcio
nīguo warī mūigana wa mbarī cia Amerari. Musa na
Harūni maamatarire kūringana na ūrīa Jehova aathīte
Musa. **46** Nī ūndū úcio, Musa na Harūni na atongoria a
Israeli magītara Alawii othe kūringana na mbarī ciao
na nyūmba ciao. **47** Arūme othe a ūkūrū wa kuuma
mīaka mīrongo ītatū nginya mīaka mīrongo ītano arīa
mookire kūruta wīra wa gūtungata na gūkuua Hema-
ya-Gūtūnganwo, **48** mūigana wao warī andū 8,580. **49**
Kūringana na watho wa Jehova ūrīa aathīte Musa, mūndū
o mūndū nīagayagīrwo wīra wake, na akeerwo kīrīa

egūkuua. Úguo nīguo maatarirwo, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa.

5 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Atha andū a Israeli maingate kuuma kambī-inī yao mündū o wothe ūrūarīte mūrimū wa ngoothi ūrīa ūngīgwatanio, kana mündū ūrī na handū o na ha he kuura, kana mündū ūrī na thaahu nī ūndū wa kūhutia kīimba. **3** Ingata arūme o na andū-a-nja; ūmaingate nja ya kambī nīguo matigathaahie kambī yao kūrīa nī ūndūranagia na inyuī.” **4** Úguo noguo andū a Israeli meekire; makīruta andū acio nja ya kambī. Magīka o ūrīa Jehova aathīte Musa gwīkwo. **5** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **6** “Ira andū a Israeli atīrī, ‘Rīrīa mündū mūrūme kana mündū-wa-nja angīhītīria mündū ūrīa ūngī na njīra o yothe, na nī ūndū ūcio aage kwīhokeka harī Jehova-rī, mündū ūcio nī mūhītia, **7** na no nginya oimbūre mehia marīa ekīte. No nginya arute irīhi rīothe nī ūndū wa mahītia macio make, na ongerere gīcunjī gīa ithano kūrī irīhi rīu, anengere mündū ūcio ahītiīrie. **8** No mündū ūcio angīkorwo ndarī na mündū wa nyūmba yao ūrīa ūngīrīhwo nī ūndū wa ihītia rīu, irīhi rīu rīrītuīkaga rīa Jehova, na no nginya rīnengerwo mūthīnjīri-Ngai rīrī hamwe na ndūrūme ya kūrutwo igongona rīa horohio nī ūndū wake. **9** Maruta mothe maamūre marīa andū a Israeli marīrehagīra mūthīnjīri-Ngai-rī, marītuīkaga make. **10** Iheo cia o mündū iria nyamūre nī ciake we mwene, no kīrīa angīhe mūthīnjīri-Ngai, gīgaatuīka kīa mūthīnjīri-Ngai ūcio.” **11** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **12** “Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Mūtumia wa mündū angīhīngīcania mīthīīre yake,

atuīke ti mwīhokeku harī we **13** na ūndū wa gūkoma na mūndū ūngī, na ūndū ūcio ūhithwo mūthuuriwe na thaahu wake wage kūmenyeka (tondū hatirī mūira wa kūmuumbūra, na ndaakorereirwo agīka ūndū ūcio-rī), **14** na mūthuuriwe aiguīre mūtumia wake ūiru na amwīkūūīre atī nīethaahītie, kana amūiguīre ūiru na amwīkūūīre o na akorwo atethaahītie, **15** hīndī īyo nīatware mūtumia wake harī mūthīnjīri-Ngai. Ningī no nginya atware gīcunjī gīa ikūmi kīa eba īmwe ya mūtu wa cairi nī ūndū wa mūtumia wake. Ndagaitīrīrie mūtu ūcio maguta kana awīkīre ūbumba, nī ūndū rīu nī iruta rīa mūtu rīrutagwo nī ūndū wa ūiru, iruta rīa mūtu rīa kīririkano, rīa kīririkanania ihītia rīu. **16** “Mūthīnjīri-Ngai nīagatwara mūtumia ūcio amūrūgamie mbere ya Jehova. **17** Acooke oe maaī maamūre marī ndigithū-inī ya rīūmba, na ahakūre rūkūngū hau thī ya Hema-īrīa-Nyamūre arwīkīre maaī-inī macio. **18** Mūthīnjīri-Ngai aarīkia kūrūgamia mūtumia ūcio mbere ya Jehova, nīakamuohora njuīrī yake, acooke amūnengere iruta rīu rīa kīririkano rīa mūtu nī ūndū wa ūiru arīnyiite na moko, nake mūthīnjīri-Ngai we mwene akorwo anyiitīte maaī macio marūrū marīa mārehaga kīrumi. **19** Mūthīnjīri-Ngai acooke ehītithie mūtumia ūcio, amwīre atīrī, “Angīkorwo hatirī mūndū ūngī ūkomete nawe, na ndūhīngīcanītie mīthīire yaku ūgethaahia hīndī īrīa ūrī na mūthuuri-rī, maaī maya marūrū marīa mārehaga kīrumi maroaga gūgwīka ūūru. **20** No angīkorwo nīūhīngīcanītie mīthīire yaku ūrī na mūthuuri na ūgethaahia nī ūndū wa gūkoma na mūndū ūngī tiga mūthuurguo-rī,” **21** hīndī īyo mūthīnjīri-Ngai

năakeh tithia m tumia  cio na mw h twa  y   rehanag ra k rumi, oige at r , “Jehova arot ma and  anyu mak rume na mag kaane, r r ia agaat ma k ero g aku k hinyare na nda yaku  imbe. **22** Namo maa  maya marehaga k rumi marotoonya mw r  waku, nayo nda yaku  imbe na k ero g aku k hinyare.” “Nake m tumia  cio acooke oige at r , “Ameni, n g tu ke  guo.” **23** “M th nj ri-Ngai n akand ka irumi  io ibuku-in  r a g k njo, acooke acithamb rie maa -in  macio mar r . **24** N igat ma m tumia  cio anyue maa  macio mar r  marehaga k rumi, namo maa  macio mam toonye na mat me aigue ruo r nene m no. **25** M th nj ri-Ngai acooke oe iruta r u r a m tu n   nd  wa  iru kuuma moko-in  ma m tumia  cio, ar th ng thie mbere ya Jehova, na acooke ar rehe k gongona-in . **26** Ning  m th nj ri-Ngai  cio ar me ngundi  m we ya m tu  cio  rut two  r i wa k ririkano na a cin re ig r u r a k gongona; thuutha  cio at me m tumia  cio anyue maa  macio. **27** Ang korwo n ethaah tie na ti mw hokeku har  m thuuriwe-r , r r ia akaanyuithio maa  macio marehaga k rumi, n  makaam toonya mat me aigue ruo r nene m no, na nda yake  imbe na k ero g ake k hinyare, nake atu ke thaahu k r  and  ao. **28** No r r , ang korwo m tumia  cio ndethaah tie na akorwo n  m thingur , ndagatuuo m h tia, na n akahota k g na na ciana. **29** “ y  n guo watho wa  iru r r ia m tumia ang h ng cania m th ire yake, ethaahie o ar  na m thuuri, **30** kana r r ia m nd  m r ume ang nyiitwo n   iru n   nd  n egw k ua m tumia  cio wake. M th nj ri-Ngai ar m r ugamagia mbere ya Jehova na ar m r ire watho  cio wothe. **31**

Mūthuuriwe nīagatuuo ndarī na ihītia o na rīrīkū, no mūtumia ūcio nīwe ūgaacookererwo nī mehia make.”

6 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja angīenda kwīhīta mwīhītwā wa mwanya, ūrī mwīhītwā wa kwīyamūrīra Jehova atūke Mūnaziri, **3** no nginya atige kūnyua ndibei o na indo iria ingī ngagatu cia kūnyua, na ndakananyue thiki īthondeketwo kuuma kūrī ndibei kana kīndū kīngī kīgagatu gīa kūnyua. Ndakananyue maaī ma thabibū, kana arīe thabibū, kana thabibū iria nyūmithie. **4** Hīndī ūrīa yothe arīkoragwo arī Mūnaziri, ndakanarē kīndū gīa kuuma he mūthabibū, ūrī mbegū kana makoni. **5** “Ihindā rīothe rīa mwīhītwā ūcio wa kwīyamūra, ndakanenjwo mūtwe. No nginya aikarage arī mūtheru o nginya ihinda rīake rīa kwīyamūrīra Jehova rīthire; no nginya areke njuūrī cia mūtwe wake ikūre iraihe. **6** Ihinda rīu rīothe eyamūrīre Jehova ndakanakuhīrīrie kīimba. **7** O na ithe, kana nyina, kana mūrū wa nyina, kana mwarī wa nyina angīkua, ndakanethaahie nī ūndū wao, tondū arī na rūūri rwa kwīyamūrīra Ngai mūtwe. **8** Ihinda rīothe rīa kwīyamūra gwake arīkoragwo aamūrīrwo Jehova. **9** “Mūndū angīkua gīkuū kīa narua arī ho, naguo ūndū ūcio ūthaahie njuūrī ūrīa aamūrīte, no nginya enjwo mūtwe mūthenya wake wa gūtherio, na nīguo wa mūgwanja. **10** Ningī mūthenya wa ūnana no nginya atware ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī harī mūthīnjīri-Ngai hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **11** Nake mūthīnjīri-Ngai arute ūmwe ūtuīke igongona rīa kūhorohero mehia, nayo ūyo ūngī ūtuīke nī iruta rīa njino

nīguo ahorohero, nī ūndū nīehītie nīgūkorwo arī hamwe na kīimba. Mūthenya o ro ūcio no nginya aamūrīre Jehova mūtwe wake rīngī. **12** No nginya eyamūrīre Jehova ihinda rīu rīa kwīyamūra, na no nginya arute gatūrūme ka mwaka ūmwe gatuīke ka igongona rīa mahītia. Mīthenya īrīa mīhītūku ndīgūtarwo, tondū nīathaahirio ihinda rīrīa eyaamūrīte. **13** “Na rīrī, ūyū nīguo watho wa Mūnaziri ihinda rīake rīa kwīyamūrīra Ngai rīathira. Nīakarehwo itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **14** Hau nīho akaarehe maruta make harī Jehova, namo nī: gatūrūme ka mwaka ūmwe gatarī na kaūūgū gatuīke ka iruta rīa njino, na kamwatī ka mwaka ūmwe karī igongona rīa kūhoroheria mehia, na ndūrūme īmwe ītarī na kaūūgū īrī iruta rīa ūiguano, **15** hamwe na maruta ma mūtu na maruta ma kūnyuuo, na gīkabū kīa mīgate ītarī na ndawa ya kūimbia, na keki cia mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, na tūmīgate tūhūthū tūhakītuo maguta. **16** “Mūthīnjīri-Ngai nīakaiga indo icio mbere ya Jehova, na acooke arute igongona rīa kūhoroheria mehia o na iruta rīa njino. **17** Nīakarehe gīkabū kīu kīa mīgate ītarī mīimbie na arute ndūrūme īyo īrī igongona rīa ūiguano kūrī Jehova, hamwe na igongona rīayo rīa mūtu na rīa indo cia kūnyuuo. **18** “Ningī hau itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, Mūnaziri no nginya enjwo njuīrī īrīa aamūrīte. Nīakoya njuīrī īyo na amīikie mwaki-inī ūrīa ūrī rungu rwa igongona rīu rīa ūiguano. **19** “Thuutha wa Mūnaziri ūcio kwenjwo njuīrī yake ya kwīyamūra, mūthīnjīri-Ngai nī akoya kīande gītherūkītio kīa ndūrūme īyo, na keki na tūmīgate tūrīa tūhūthū

kuuma ḡikabū-in̄ k̄iu, cier̄ itar̄ ndawa ya kūimbia. **20**
Mūthīnjīri-Ngai acooke acithūngūthie mbere ya Jehova,
itūke igongona r̄ia ḡuthūngūthio; n̄ nyamūre, na n̄ cia
mūthīnjīri-Ngai, hamwe na ḡithūri k̄ir̄ia ḡithūngūthītio, o
na k̄iero k̄ir̄ia k̄irufītwo. Thuutha ūcio Mūnaziri no anyue
ndibei. **21** “Ūcio n̄iguo watho wa Mūnaziri ūr̄ia w̄ihītaga
k̄urut̄ra Jehova indo k̄uringana na ūr̄ia eyaamūr̄ite,
hamwe na k̄ir̄ia k̄inḡi ḡiothe anḡihota k̄uruta. No nginya
ahingie mw̄ihītwa ūr̄ia ehīt̄ite, k̄uringana na watho wa
Mūnaziri.” **22** Ninḡi Jehova ak̄ira Musa atīr̄, **23** “Īra
Harūni na ariū ake atīr̄, ‘Ūū n̄iguo mūr̄rathimaga andū
a Israeli. Meragei atīr̄: **24** ““Jehova arokūrathima, na
akūmenyaḡir̄ie; **25** Jehova arotūma ūthīū wake ūkwar̄ire,
na aḡukinyaḡir̄ie wega wake; **26** Jehova arogūtiir̄ira
ḡithiithi ḡiake, na akūhe thayū.”” **27** “N̄i ūndū ūcio
athīnjīri-Ngai n̄imarīgwetaga r̄īt̄wa r̄iakwa k̄ur̄i andū a
Israeli, na nīi n̄indīmarathimaga.”

7 R̄ir̄ia Musa aar̄ikirie kūhaanda Hema-īr̄ia-Nyamūre,
n̄iamīit̄ir̄ie maguta o na ak̄imāmūr̄ira Jehova hamwe
na indo ciayo ciothe. Ninḡi aḡit̄ir̄ria k̄igongona maguta,
na aḡikīamūra hamwe na indo ciak̄o ciothe. **2** Ninḡi
atongoria a Israeli, atongoria a nyūmba ciao ar̄ia maar̄
atongoria a mīhīrīga ar̄ia maarūgamīr̄ire andū ar̄ia
maatar̄itwo, mak̄irehe maruta. **3** Maareheire Jehova iheo
ikuuītwo n̄i ngaari ithathatū cia ng’ombe ir̄i humbīre,
hamwe na ndegwa ik̄umi na iḡir̄i, ndegwa īmwe īkarutwo
n̄i o mūtongoria, na ngaari īmwe īkarutwo n̄i atongoria
eer̄i. Indo icio n̄icio maarehire mbere ya Hema-īr̄ia-
Nyamūre. **4** Nake Jehova ak̄ira Musa atīr̄: **5** “Īt̄kīra indo

icio kuuma kūrī o, nīguo ihūthīrwo wīra-inī wa Hema-ya-Gütūnganwo. Ūciheane kūrī Alawii o ta ūrīa wīra wa mūndū o mūndū ūkūbatara.” **6** Nī ūndū ūcio Musa akīoya ngaari icio na ndegwa icio agīciheana kūrī Alawii. **7** Aaheire Agerishoni ngaari igīrī na ndegwa inya, o ta ūrīa wīra wao wabataraga, **8** ningī akīhe Amerari ngaari inya na ndegwa inyanya, o ta ūrīa wīra wao wabataraga. Othe maatongoragio nī Ithamaru mūrū wa Harūni, ūrīa mūthīnjīri-Ngai. **9** No Musa ndaigana kūhe Akohathu kīndū o nakī, tondū wīra wao warī wa gūkuuaga indo iria nyamūre na ciande ciao, nīgūkorwo ūcio nīguo warī wīra ūrīa meerokeirwo. **10** Rīrīa kīgongona gīaitīrīrio maguta, atongoria nīmarehire maruta mao nīguo kīamūrwo, na makīmaiga mbere ya kīgongona kīu. **11** Nī ūndū Jehova nīeerīte Musa atīrī, “O mūthenya, mūtongoria ūmwe arīrehaga maruta make nī ūndū wa kwamūrwo gwa kīgongona.” **12** Mūndū ūrīa warehire maruta make mūthenya wa mbere aarī Nahashoni mūrū wa Aminadabu wa mūhīrīga wa Juda. **13** Indo iria aarutire ciarī thaani ūmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīmwe rīa mīrongo ūtatū, na mbakūri ūmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o ūmwe yaiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **14** na thaani ūmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, ūiyūrītio ūbumba; **15** na gategwā kamwe, na ndūrūme ūmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, Nī ūndū wa iruta rīa njino; **16** na thenge ūmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **17** na ndegwa

igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Nahashoni mūrū wa Aminadabu. **18** Mūthenya wa keerī Nethaneli mūrū wa Zuaru, mūtongoria wa Aisakaru, nake akīrehe maruta make. **19** Indo iria aarutire ciarī thaani ūmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīmwe rīa mīrongo ūtatū, na mbakūri ūmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o ūmwe yaiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **20** na thaani ūmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **21** na gategwā kamwe, na ndūrūme ūmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **22** na thenge ūmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **23** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Nethaneli mūrū wa Zuaru. **24** Mūthenya wa gatatū Eliabu mūrū wa Heloni, mūtongoria wa andū a Zebuluni, nake akīrehe maruta make. **25** Indo iria aarutire ciarī thaani ūmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīmwe rīa mīrongo ūtatū, na mbakūri ūmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o ūmwe yaiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **26** na thaani ūmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **27** na gategwā kamwe, na ndūrūme ūmwe, na

gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **28** na thenge ūmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **29** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Eliabu mūrū wa Heloni. **30** Mūthenya wa kana, Elizuru mūrū wa Shedeuru, mūtongoria wa andū a Rubeni, nake akīrehe maruta make. **31** Indo iria aarutire ciarī thaani ūmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīmwe rīa mīrongo ūtatū, na mbakūri ūmwe ya kūminjaminjīria ya betha ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o ūmwe yaiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **32** na thaani ūmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **33** na gategwā kamwe, na ndūrūme ūmwe, na gatūrūme ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **34** na thenge ūmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **35** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Elizuru mūrū wa Shedeuru. **36** Mūthenya wa gatano, Shelumieli mūrū wa Zurishadai, mūtongoria wa andū a Simeoni, nake akīrehe maruta make. **37** Indo iria aarutire ciarī thaani ūmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ūtatū, na mbakūri ūmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o ūmwe iiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **38** na thaani ūmwe nene

ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba;
39 na gategwa kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme
kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **40** na
thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **41** na
ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano, na
tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona
rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Shelumieli
mūrū wa Zurishadai. **42** Mūthenya wa gatandatū Eliasafu
mūrū wa Deueli, mūtongoria wa andū a Gadi, nake akīrehe
maruta make. **43** Indo iria aarutire ciarī thaani īmwe
ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū, na
mbakūri īmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa
cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo
gīa cekeri ya harīa haamūre, na o īmwe iiyūrītio mūtu
ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa
mūtu; **44** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa
cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **45** na gategwa kamwe,
na ndūrūme īmwe, na gatūrūme ka mwaka ūmwe, nī
ūndū wa iruta rīa njino; **46** na thenge īmwe ya igongona
rīa kūhorohero mehia; **47** na ndegwa igīrī, na ndūrūme
ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka
ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo
iria ciarutirwo nī Eliasafu mūrū wa Deueli. **48** Mūthenya
wa mūgwanja Elishama mūrū wa Amihudu, mūtongoria
wa andū a Efiraimu, nake akīrehe maruta make. **49** Indo
iria aarutire ciarī thaani ya betha ya ūritū wa cekeri
igana rīa mīrongo ītatū, na mbakūri īmwe ya betha ya
kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja,
cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre,

na o īmwe iiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **50** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **51** na gategwa kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **52** na thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **53** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Elishama mūrū wa Amihudu. **54** Mūthenya wa kanana Gamalieli mūrū wa Pedazuru, mūtongoria wa andū a Manase, nake akīrehe maruta make. **55** Indo iria aarutire ciarī thaani īmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū na mbakūri īmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o īmwe iiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **56** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iiyūrītio ūbumba; **57** na gategwa kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **58** na thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **59** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Gamalieli mūrū wa Pedazuru. **60** Mūthenya wa kenda, Abidani mūrū wa Gideoni, mūtongoria wa andū a Benjamini, nake akīrehe maruta make. **61** Indo iria aarutire ciarī thaani īmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū, na mbakūri īmwe ya betha ya

kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o īmwe iīyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **62** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iīyūrītio ūbumba; **63** na gategwā kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **64** na thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohērio mehia; **65** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Abidani mūrū wa Gideoni. **66** Mūthenya wa ikūmi Ahiezeri mūrū wa Amishadai, mūtongoria wa andū a Dani, nake akīrehe maruta make. **67** Indo iria aarutire ciarī thaani īmwe ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū, na mbakūri īmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre, na o īmwe iīyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **68** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, iīyūrītio ūbumba; **69** na gategwā kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **70** na thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohērio mehia; **71** na ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Ahiezeri mūrū wa Amishadai. **72** Mūthenya wa ikūmi na ūmwe, Pagieli mūrū wa Okirani, mūtongoria wa andū a Asheri, nake akīrehe maruta make. **73** Indo iria

aarutire ciarī thaani īmwe ya betha ya ūritū wa cekeri
igana rīa mīrongo ītatū, na mbakūri īmwe ya betha ya
kūminjaminjīria ya ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja,
cierī kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre,
na o īmwe īiyūrītio mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio
na maguta, ūrī iruta rīa mūtu; **74** na thaani īmwe nene
ya thahabu ya ūritū wa cekeri ikūmi, īiyūrītio ūbumba;
75 na gategwā kamwe, na ndūrūme īmwe, na gatūrūme
kamwe ka mwaka ūmwe, nī ūndū wa iruta rīa njino; **76** na
thenge īmwe ya igongona rīa kūhorohero mehia; **77** na
ndegwa igīrī, na ndūrūme ithano, na thenge ithano na
tūtūrūme tūtano twa mwaka ūmwe, irutwo irī igongona
rīa ūiguano. Ici nīcio indo iria ciarutirwo nī Pagieli mūrū
wa Okirani. **78** Mūthenya wa ikūmi na ūrī Ahira mūrū
wa Enani, mūtongoria wa andū a Nafitali, nake akīrehe
maruta make. **79** Indo iria aarutire ciarī thaani īmwe
ya betha ya ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū, na
mbakūri īmwe ya betha ya kūminjaminjīria ya ūritū wa
cekeri mīrongo mūgwanja, cierī kūringana na gīthimo
gīa cekeri ya harīa haamūre, na o īmwe īiyūrītio mūtu
ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta, ūrī iruta rīa
mūtu; **80** na thaani īmwe nene ya thahabu ya ūritū wa
cekeri ikūmi, īiyūrītio ūbumba; **81** na gategwā kamwe, na
ndūrūme īmwe, na gatūrūme kamwe ka mwaka ūmwe, nī
ūndū wa iruta rīa njino; **82** na thenge īmwe ya igongona
rīa kūhorohero mehia; **83** na ndegwa igīrī, na ndūrūme
ithano, na thenge ithano, na tūtūrūme tūtano twa mwaka
ūmwe, irutwo irī igongona rīa ūiguano. Ici nīcio indo
iria ciarutirwo nī Ahira mūrū wa Enani. **84** Maya nīmo

maarī maruta ma atongoria a andū a Isiraeli nī ūndū wa kwamūrwo gwa kīgongona rīrīa gīaitagīrīrio maguta: ciarī thaani cia betha ikūmi na igīrī na mbakūri cia betha cia kūminjaminjīria ikūmi na igīrī na thaani nene cia thahabu ikūmi na igīrī. **85** Thaani o īmwe ya betha yarī na ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ītatū, na mbakūri o īmwe ya kūminjaminjīria yarī na ūritū wa cekeri mīrongo mūgwanja. Thaani cia betha ciothe ciarī na ūritū wa cekeri ngiri igīrī na magana mana, kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre. **86** Thaani iria nene ikūmi na igīrī cia thahabu ciyūrītio ūbumba ciarī na ūritū wa cekeri ikūmi o īmwe, kūringana na gīthimo gīa cekeri ya harīa haamūre. Thaani icio nene cia thahabu ciothe ciarī na ūritū wa cekeri igana rīa mīrongo ūrī. **87** Mūigana wothe wa nyamū cia kūrutwo igongona rīa njino warī tūtegwa ikūmi na twīrī, na ndūrūme ikūmi na igīrī na tūtūrūme ikūmi na twīrī twa mwaka ūmwe, hamwe na maruta ma cio ma mūtu. Thenge ikūmi na igīrī ciarutirwo irī igongona rīa kūhorohero mehia. **88** Mūigana wa nyamū ciothe cia igongona rīa ūiguano ciarī ndegwa mīrongo ūrī na inya, na ndūrūme mīrongo ītandatū, na thenge mīrongo ītandatū, na tūtūrūme mīrongo ītandatū twa mwaka ūmwe. Macio nīmo maarī maruta ma kwamūrwo gwa kīgongona thuutha wa kīarīkia gūitīrīrio maguta. **89** Rīrīa Musa atoonyire Hema-ya-Gūtūnganwo kwaria na Jehova-rī, nīaiguire mūgambo ūkīmwarīria kuuma gatagatī ka makerubi marīa meerī maarī igūrū rīa gītī gīa tha, igūrū rīa ithandūkū rīa Ūira. Nake Jehova akīmwarīria.

8 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria Harūni, ūmwīre atīrī, ‘Hīndī ūrīa ūrībangaga matawa marīa mūgwanja, mabangage nīguo ūtheri wamo waragīre mwena wa na mbere wa mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa.’” **3** Harūni agīka o ta ūguo; akībanga matawa macio amaroretie mwena ūrīa ūtheri wamo watheragīra hau mbere ya mūtī ūcio maaigagīrīrwo, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa gwīkwo. **4** Mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa wathondeketwo ūū: wathondeketwo na thahabu ya gūturwo, kuuma gītina-inī kīaguo o nginya kūrīa mahūa maguo maarī. Mūhianīre wa mūtī ūcio wa kūigīrīrwo matawa wathondeketwo o ta ūrīa mūhianīre waguo wonetio Musa nī Jehova. **5** Nake Jehova akīra Musa atīrī: **6** “Oya Alawii ūmeherie kuuma kūrī andū arīa angī a Israeli, ūmatherie mathirwo nī thaahu. **7** Ūkīmatheria ūgeekaga ūū: Maminjaminjīrie maaī ma kūmatheria thaahu; macooke menje njuīrī cia mīrī yao kūndū guothe na mathambie nguo ciao, nīguo metherie. **8** Ningī ūreke moe gategwā hamwe na iruta rīako rīa mūtu ūrīa mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta; nawe ūcooke woe gategwā kangī ga keerī ga kūrutwo igongona rīa kūhorohero mehia. **9** Ūrehe Alawii acio mbere ya Hema-ya-Gūtūnganwo, na ūcooke wīte kīrīndī gīothe kīa andū a Israeli hamwe. **10** Ūrehe Alawii acio mbere ya Jehova, nao andū a Israeli mamaigīrīre moko mītwe. **11** Nake Harūni arutīre Jehova Alawii acio hau mbere yake taarī igongona rīa gūthūngūthio rīrūtītwo nī andū a Israeli, nīguo maikarage mehaarīirie kūrūta wīra wa Jehova. **12** “Thuutha ūcio Alawii maigīrīre moko mao mītwe ya ndegwa icio, ūcirutīre Jehova, ūmwe ūtuīke

ya igongona rĩa kũhorohero mehia na ĩyo ĩngĩ ūtuĩke
iruta rĩa njino, nĩgeetha Alawii mahoroherio. **13** Reke
Alawii marũgame mbere ya Harũni na ariũ ake, na ūcooke
ūmarutĩre Jehova taarĩ igongona rĩa gûthüngûthio. **14**
Ũguo nĩguo ūkaamûra Alawii, ūmeherie kuuma kûrĩ
andũ arĩa angĩ a Israeli, nao Alawii acio matuĩke akwa.
15 “Warïkia gûtheria Alawii acio na kûmaruta matuĩke
ta igongona rĩa gûthüngûthio-rĩ, nĩmarutage wîra wao
Hema-inĩ-ya-Gütünganwo. **16** Acio nĩo andũ a Israeli
arĩa mekûheanwo kûrĩ niĩ biü. Ndîmeyoeire marĩ akwa
ithenya rĩa marigithathi ma ciana cia tûhîi kuuma kûrĩ
mûtumia o wothe Müisraeli. **17** Irigthathi o rîothe rĩa
njamba gûkû Israeli, kana nĩ rĩa mûndû kana nĩ rĩa
nyamû-rĩ, nĩ rîakwa. Rîrîa ndooragire marigithathi mothe
kûu bûrûri wa Misiri-rĩ, hîndî ĩyo nĩguo ndaamaamûrire
matuĩke akwa mwene. **18** Na niĩ nĩ njoete Alawii ithenya
rĩa marigithathi mothe ma ciana cia tûhîi thîinî wa
Israeli. **19** Thîinî wa andũ a Israeli othe-rĩ, nîheanîte
Alawii matuĩke iheo kûrĩ Harûni na ariũ ake, na marutage
wîra Hema-inĩ-îno-ya-Gütünganwo handû ha andũ a
Israeli, na mamahorohagîrie nîgeetha andũ a Israeli
matikae kûniinwo na mûthiro hîndî ïrîa mangîkuhîrîria
handû-harîa-haamûre.” **20** Musa, na Harûni marĩ na
kîrîndî kûu gîothe kîa andũ a Israeli magîka Alawii o ta
ûguo Jehova aathîte Musa. **21** Alawii acio magîtheria na
magîthambia nguo ciao. Harûni nake agîcooka akîmaruta
ta igongona rĩa gûthüngûthio mbere ya Jehova, na
akîmahoroheria nîguo amatherie. **22** Thuutha ūcio, Alawii
magîtoonya Hema-inĩ-îyo-ya-Gütünganwo marutage wîra

wao marūgamīrīirwo nī Harūni na ariū ake. Magīka Alawii acio o ta ūrīa Jehova aathīte Musa gwīkwo. **23** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **24** “Ūndū ūyū nīguo ūkonīi Alawii: Atīrī, arūme othe arīa mahingītie mīaka mīrongo ūrī na ītano na makīria nīo marīukaga kūruta wīra Hema-inī-ya-Gūtūnganwo, **25** no mahingia mīaka mīrongo ītano-rī, no nginya mahurūke kuuma wīra ūcio wao wa gūtungata, matigacooke kūruta wīra. **26** No rīrī, no mateithagīrīrie ariū a ithe wao rīrīa mekūruta wīra Hema-inī-ya-Gūtūnganwo, no-o ene matikarute wīra ūcio. Ūguo nīguo ūrīgayağīra Alawii wīra ūrīa marīrutaga.”

9 Nake Jehova akīarīria Musa kūu Werū-inī wa Sinai mweri-inī wa mbere wa mwaka wa keerī thuutha wa andū a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri, akīmwīra atīrī, **2** “īra andū a Isiraeli makūngūyagīre Gīathī-kīa-Bathaka ihinda rīrīa rītuītwo. **3** Kūngūyagīrai gīathī kīu ihinda rīrīa rītuītwo, hwaī-inī wa mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri ūyū, kūringana na mawatho makīo mothe na mūtabarīre wakīo.” **4** Nī ūndū ūcio Musa akīra andū a Isiraeli makūngūire Gīathī-kīa-Bathaka. **5** Nao magīka o ro ūguo kūu Werū-inī wa Sinai hwaī-inī wa mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa mbere. Andū a Isiraeli magīka maūndū mothe o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **6** No amwe ao matingīakūngūire Gīathī-kīa-Bathaka mūthenya ūcio nī ūndū nīmagwatītwo nī thaahu nī ūndū wa kūhutania na kīimba kīa mūndū. Nī ūndū ūcio magīka kūrī Musa na Harūni mūthenya o ro ūcio **7** makīra Musa atīrī, “Nī tūnyiitītwo nī thaahu nī ūndū wa kūhutania na kīimba kīa mūndū, no nī kīi gīgūtūma tūgirio kūneana

indo cia kūrutīra Jehova tūrī hamwe na andū a Israeli
arīa angī ihinda rīrīa rītuītwo?” **8** Musa akīmacookeria
atīrī, “Etererai nyambe nduīrie ūhoro wa ūrīa Jehova
egwathana ūhoro wanyu.” **9** Jehova agīcooka akīīra Musa
atīrī, **10** “Īra andū a Israeli atīrī: ‘Rīrīa mūndū wanyu
o na ūrīkū kana njiaro cianyu marī na thaahu nī ūndū
wa kūhutania na kīimba kīa mūndū, kana akorwo arī
rūgendo-inī-rī, mūndū ūcio o nake no akūngūīre Gīathī-
kīa-Bathaka ya Jehova. **11** Marīkūngūyagīra gīathī kīu
hwaī-inī wa mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa
keerī. Marīrīīaga gatūrūme na mīgate ītarī mīkīre ndawa
ya kūimbia na nyeni ndūrū. **12** Matikanatigie gacunjī
o na kamwe karaare nginya rūciinī kana moine ihīndī
rīako o na rīmwe. Rīrīa megūkūngūīra Gīathī-kīa-Bathaka
īyo no nginya marūmagīrīre mūtabarīre wakīo wothe.
13 No mūndū angīkorwo ndarī na thaahu, na ndathiīte
rūgendo, na aage gūkūngūīra Gīathī-kīa-Bathaka, mūndū
ūcio nīakaingatwo athengio kuuma kūrī andū ao, nī
ūndū ndaareheire Jehova indo iria arutagīrwo ihinda
rīrīa rītuītwo. Mūndū ūcio nīagacookererwo nī mehia
make mwene. **14** “Mūgeni ūikaranītie na inyuī na ende
gūkūngūīra Gīathī-kīa-Bathaka ya Jehova-rī, no nginya
eke ūguo kūringana na watho na mūtabarīre wakīo. No
nginya mūgīage na mītabarīre ya mūthemba ūmwe kūrī
mūgeni na kūrī mūndū ūrīa ūciarīrwo būrūri wanyu.”
15 Mūthenya ūrīa Hema-īrīa-Nyamūre, o Hema-īyo-ya-
Ūira yaambirwo-rī, itu rīkīmīhumbīra. Kuuma hwaī-inī
nginya rūciinī itu rīu rīarī igūrū ūrīa Hema-īyo-Nyamūre
na itu rīu rīkoonagwo rīhaana ta mwaki. **16** Ūguo nīguo

gwathiire na mbere gūikara; itu rīkamīhumbrā ūtukū na rīkoonagwo rīhaana ta mwaki. **17** Hīndī īrīa yothe itu rīu rīeheraga kuuma harī hema īyo, andū a Israeli makoimagara magathiī; na rīrī, itu rīu rīarūgamīra handū, andū a Israeli makaamba hema ciao ho. **18** Jehova aathana-rī, andū a Israeli makoimagara magathiī, na aathana rīngī makaamba hema ciao. Hīndī īrīa yothe itu rīu rīaikara igūrū rīa Hema-īyo-Nyamūre, maikaraga o hau kambī. **19** Hīndī īrīa itu rīaikara igūrū rīa Hema-īyo-Nyamūre kahinda karaaya-rī, andū a Israeli magaathīkīra Jehova na makaaga kuumagara. **20** Mahinda mamwe itu rīu rīaikaraga igūrū rīa Hema-īyo-Nyamūre o matukū manini; no Jehova aathana makaamba hema, na ningī aathana, makoimagara magathiī. **21** Mahinda mamwe itu rīu rīaikaraga o kuuma hwaī-inī nginya rūciinī, na itu rīehera rūciinī-rī, makoimagara magathiī. Kana nī mūthenya kana nī ūtukū, hīndī o yothe itu rīu rīehera nao makoimagara magathiī. **22** Itu rīu rīngīaikarire igūrū rīa hema īyo mīthenya īrī, kana mweri, kana mwaka, andū a Israeli maikaraga kūu kambī, na matingīoimagarire mathīi, no itu rīu rīehera makoimagara magathiī. **23** Jehova aathana makaamba hema, na ningī Jehova aathana makoimagara magathiī. Maathīkagīra watho wa Jehova kūringana na ūrīa aathaga Musa.

10 Jehova akīra Musa atīrī: **2** “Thondeka tūrumbeta twīrī, ūtūthondeke na betha ndure, tūhūthagīrwo gwītaga kīrīndī hamwe, o na twa gwīta andū moime kambī moimagare mathīi. **3** Hīndī īrīa tūrumbeta tweerī twahuhwo hamwe, kīrīndī gīothe gīkongana harīwe hau

itoonyero-inĩ rĩa Hema-ya-Gütünganwo. **4** Angĩkorwo no karumbeta kamwe kahuhwo-rĩ, atongoria, nĩo anene a mbarĩ cia Israeli, nĩo marĩünaganaga harĩwe. **5** Rĩrĩa karumbeta kahuhwo na mūgambo mūnene, mihirĩga ũrĩa ũikarite mwena wa irathĩro ūkoimagara. **6** Karumbeta ga keerĩ kahuhwo na mūgambo mūnene, andũ a kambĩ cia mwena wa guthini makoimagara. Mūgambo ūcio mūnene nīguo kīmenyithia gĩa kuumagara. **7** Nīgeetha kīrindĩ kīungane-rĩ, huhagai tūrumbeta, no ti na mīhuhire ta ūyo ūngĩ. **8** “Ariū a Harūni, acio athīnjīri-Ngai, nĩo marīhuhaga tūrumbeta tūu. Ūndũ ūcio ūtuuke watho wa gütüürío nī inyuū na njiarwa iria igooka. **9** Rĩrĩa mūgūthiī mbaara ūrĩ būrūri wanyu kīumbe mūkarue na thū iria imūhinyagīrīria-rĩ, huhagai tūrumbeta na mūgambo mūnene. Hīndĩ ūyo Jehova Ngai wanyu nīakamūririkana na amūhonokie kuuma kūrī thū cianyu. **10** Ningĩ mahinda manyu ma gūkena, nīmo ma ciathī cianyu iria njathane, na ciathī cia Karūgamo ka Mweri, nī mūrīhuhaga tūrumbeta nī ūndũ wa maruta ma njino na maruta ma ūiguano, na nīmo magaatuika kīririkano kīanyu mbere ya Ngai wanyu. Nī nī nī Jehova Ngai Wanyu.” **11** Mūthenya wa mīrongo ūrī wa mweri wa keerĩ mwaka-inĩ wa ūrī, itu nīrīeherire kuuma hema-inĩ ūrĩa nyamūre ya ūira. **12** Nao andũ a Israeli makiumagara kuuma Werū wa Sinai magīthiī kuuma handũ hamwe nginya harīa hangī, o nginya ūrīa itu rīu ūtarūgamire Werū-inĩ wa Parani. **13** Nao makiumagara, arī riita ūrīa mbere, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **14** Ikundi cia kambĩ ya Juda nīcio cioimagarire mbere, ūrumīrīire bendera yao. Nake Nahashoni mūrū

wa Aminadabu nīwe warī mūtongoria wao. **15** Nethaneli mūrū wa Zuaru nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Isakaru, **16** nake Eliabu mūrū wa Heloni nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Zebuluni. **17** Ningī Hema-īrīa-Nyamūre ikīambūrwo, nao Agerishoni na Amerari, arīa maamīkuuaga, makiumagara. **18** Nacio ikundi cia kambī ya Rubeni ikīrūmīrīra ikundi cia Juda, irūmīrīire bendera yao. Elizuru mūrū wa Shedeuru nīwe warī mūtongoria wao. **19** Shelumieli mūrū wa Zurishadai nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Simeoni, **20** nake Eliasafu mūrū wa Deueli nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Gadi. **21** Nao Akohathu makiumagara makuuīte indo iria nyamūre. Hema-īrīa-Nyamūre yarī ikorwo yaambītwo matanakinya. **22** Nacio ikundi cia kambī ya Efiraimu ikīrūmīrīra ikundi cia Rubeni, irūmīrīire bendera yao. Elishama mūrū wa Amihudu nīwe warī mūtongoria wao. **23** Gamalieli mūrū wa Pedazuru nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Manase, **24** nake Abidani mūrū wa Gideoni nīwe warī mūtongoria wa gīkundi kīa mūhīrīga wa Benjamini. **25** Kūrigīrīria-rī, ikundi cia kambī ya Dani ikiumagara irī thuutha wa icio ingī ciothe, ikiumagara irūmīrīire bendera yao. Ahiezeri mūrū wa Amishadai nīwe warī mūtongoria wao. **26** Pagieli mūrū wa Okirani nīwe watongoragia gīkundi kīa mūhīrīga wa Asheri, **27** nake Ahira mūrū wa Enani nīwe watongoragia gīkundi kīa mūhīrīga wa Nafitali. **28** Úguo nīguo ikundi cia andū a Isiraeli ciarūmanīrīire ikiumagara. **29** Na rīrī, Musa akīra Hobabu mūrū wa Reueli ūrīa Mūmidiani

ūrīa warī mūthoni-we atīrī, “Nītūroimagara tūthī kūrīa Jehova aatwīrire ūhoro wakuo atīrī, ‘Nīngamūhe kūndū kūu.’ Ūka tūthī nawe, na nītūgūgwīka maūndū mega, nī ūndū Jehova nīerīire Isiraeli maūndū mega.” **30** Hobabu akīmūcookeria atīrī, “Aca, ndigūuka; no ngūcooka būrūri witū na kūrī andū aitū.” **31** No Musa akīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha ndūgatūtige. Wee nīūū kūndū kūrīa tūngīamba hema ciitū gūkū werū-inī, na no ūtuīke maitho maitū. **32** Üngītwarana na ithuī-rī, nītūrīkūgayagīra kīrīa gīothe kīega Jehova arītūheaga.” **33** Nī ūndū ūcio makiumagara moimīte hau kīrima-inī kīa Jehova, magīthīi rūgendo rwa mīthenya ītatū. Narīo ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīgīthīi rīmatongoretie mīthenya īyo ītatū, nīguo rīkamacarīrie handū ha kūhurūka. **34** Narīo itu rīa Jehova rīakoragwo igūrū rīao o mūthenya makiumagara kuuma kambī. **35** Hīndī ūrīa yothe ithandūkū rīoimagario, Musa akoiga atīrī, “Jehova, arahūka! Thū ciaku irohurunjūka; thū ciaku irokūūrīra.” **36** Hīndī ūrīa rīaigwo thī, akoiga atīrī, “Jehova cookerera ngiri ici cia Isiraeli itangītarīka.”

11 Na rīrī, andū a Isiraeli magīteta nī ūndū wa moritū mao, nakuo gūteta kwao gūkīiguuo nī Jehova, na rīrīa aamaiguire, agīakanwo nī marakara, naguo mwaki ūkiuma kūrī Jehova, ūgīakana gatagatī kao, na ūgīcina ndeere imwe cia kambī. **2** Rīrīa andū acio maakaīire Musa, Musa akīhooya Jehova, naguo mwaki ūcio ūkīhora. **3** Nī ūndū ūcio handū hau hagīitwo Tabera, tondū mwaki ūcio woimīte kūrī Jehova nīwakanīte gatagatī kao. **4** Kīrīndī kīrīa kīarūmanīrīire nao makiuma būrūri wa

Misiri gīkīambīrīria kwīrirīria irio cia mīthembā īngī, na o
rīngī andū a Isiraeli makīambīrīria kūrīra, makiuga atīrī,
“Naarī korwo tūrī na nyama cia kūrīa! **5** Nītūkūririkana
thamaki iria twarīaga kū būrūri wa Misiri tūtekūgūra,
o na marenge ma mīthembā mīthembā, na itūngūrū
cia mahuti, na itūngūrū iria ndungu, o na itūngūrū
thumu. **6** No rīu, tūtirī na wendo wa kūrīa; na tūtirī
kīndū o nakī tuonaga, tiga o mana maya moiki!” **7** Mana
macio maahaanaga ta mbegū cia mūtī ūrīa wītagwo
korianda, na mūhianīre wamo watariī ta bedola. **8** Andū
maathiiaga makamongania, magacooka makamathīa
na gīthīi kīa moko, kana makamahūrīra ndīrī-inī na
mūuthī. Maamarugaga na nyūngū kana magathondeka
tūmīgate. Na maacamaga ta kīndū gīthondeketwo na
maguta ma mūtamaiyū. **9** Rīrīa kwagīa ime ūtukū kūu
kambī-inī, mana macio makagūanīra narīo. **10** Musa
nīaiguire andū a nyūmba ciothe makīrīra, o mūndū arī
mūromo-inī wa hema yake. Nake Jehova nīarakarire
mūno makīria, na Musa agīthīinīka. **11** Akīuria Jehova
atīrī, “Nī kīi gītūmīte ūrehere ndungata yaku thīna
ūyū? Nī atīa njikīte ūkaaga gūgūkenia nīguo ūnjigīrīre
mūrigo wa andū aya othe? **12** Kaī arī niī ithe wao? Kaī arī
niī ndaamaciarire? Nī kīi kīratūma ūnjiīre ndīmakuuue
na moko makwa, ta ūrīa mūrerī wa mwana akuuaga
kaana ka rūkenge, ndīmatware būrūri ūrīa werīire maithe
mao ma tene na mwīhītwa? **13** Ingīruta nyama cia
kūhe andū aya othe kū? Marandīrīra makiugaga atīrī,
‘Tūhe nyama tūrīe!’ **14** Ndingīhota gūkuua andū aya
othe ndī nyiki; mūrigo ūyū nī mūritū mūno kūrī niī.

15 Angīkorwo ūguo nīguo ūkūnjīka-rī, njūraga o ro rīu, angīkorwo nīnjītīkīrīkīte nīwe, na ndūkareke nyone mwanangīko wakwa mwene.” **16** Nake Jehova akīra Musa atīrī: “Ndehere athuuri mīrongo mūgwanja a Isiraeli arīa wee ūūī atī nī atongoria na amene thīinī wa andū aya. Ümarehe Hema-inī-ya-Gütūnganwo, nīguo marūgame hau hamwe nawe. **17** Nī na nī nīngūikūrūka ngwarīrie ho, njoe Roho ūrīa ūrī naguo na ndīmekīre Roho ūcio. Nao nīmarīgūteithagia gūkuua mūrigo wa andū aya nīgeetha ndūkaūkuuage ūrī wiki. **18** “Ningī wīre andū atīrī, ‘Mwītheriei, mwīhaarīrie nī ūndū wa rūciū, rīrīa mūkaarīa nyama. Jehova nīaramūiguire rīrīa mūrarīraga, mūkiugaga atīrī, “Naarī korwo tūrī na nyama cia kūrīa! Maūndū maitū maarī mega rīrīa twarī būrūri wa Misiri!” Rīu-rī, Jehova nīekūmūhe nyama, na nīmūgūcirīa. **19** Na rīrī, mūtigūcirīa o mūthenya ūmwe, kana mīthenya iīrī, kana ītano, kana ikūmi, kana mīthenya mīrongo iīrī, **20** no mūgūcirīa mweri mūgima, o nginya ciume na maniūrū manyu, na inyuī mūcinyire, nī ūndū nīmūregete Jehova ūrīa ūrī hamwe na inyuī, na mūkarīra mūrī mbere yake, mūkiugaga atīrī, “Nī kīi gīatūmire tuume būrūri wa Misiri?”” **21** No Musa akīra Jehova atīrī, “Andū arīa ndī nao haha nī ngiri magana matandatū arīa maretwara na magūrū, nawe woiga atī, ‘Nīngūmahe nyama cia kūrīa mweri mūgima!’ **22** Andū aya o na mangīthīnīrīwo ndūūru cia mbūri na cia ng’ombe-rī, no imaigane? O na mangītegerwo thamaki ciithe cia iria-inī-rī, no imaigane?” **23** Jehova agīcookeria Musa atīrī, “Anga hinya wa guoko kwa Jehova nīūnyihihte? Rīu wee, nīūkuona

kana ūrĩa njug̃ite ñūkahingio kana ndūkahingio.” **24** Ñi
ūndū ūcio Musa akiuma nja, akīra andū acio ūrĩa Jehova
oig̃ite. Nake ag̃icookañr̃iria athuuri amwe ao m̃irongo
mūgwanja, akīmarūgamia marigiic̃irie Hema ĩyo. **25** Nake
Jehova ag̃ikūrūka na itu ak̃aria na Musa, ak̃oya Roho
ūrĩa war̃i th̃iñi wa Musa, na ag̃ik̃ira Roho ūcio th̃iñi
wa athuuri acio m̃irongo mūgwanja. R̃ir̃ia Roho okire
ig̃urū r̃iao-r̃i, mak̃iratha mohoro, no matiacookire gw̃ika
ūguo h̃ind̃i ĩng̃i. **26** No r̃ir̃i, andū eer̃i, ño Elidadi na
Medadi, ñimatig̃itwo kamb̃i. Nao ñimandik̃itwo hamwe
na athuuri acio ang̃i no matiathiite Hema-iñi ĩyo. No r̃ir̃i,
Roho ñi okire ig̃urū r̃iao, nao mak̃iratha mohoro mar̃i kūu
kamb̃i. **27** Mwanake ūmwe ag̃iteng’era akīra Musa at̃ir̃i,
“Elidadi na Medadi ñimararatha mohoro kūu kamb̃i.” **28**
Joshua m̃ūrū wa Nuni, ūrĩa wateithagia Musa kuuma ar̃i
mūnini, ak̃iar̃iria Musa, ak̃mw̃ira at̃ir̃i, “Musa, mwathi
wakwa, makaanie!” **29** No Musa ak̃imūcookeria at̃ir̃i, “Kã
ūkūigua ūiru ñi ūndū wakwa? Nĩ ing̃ienda andū othe
a Jehova makorwo mar̃i anabii, na at̃i Jehova amek̃ire
Roho wake!” **30** Thuutha ūcio Musa na athuuri acio a
Israeli mag̃icooka kamb̃i. **31** Na r̃ir̃i, r̃uhuho r̃ukiuma
har̃i Jehova, r̃uk̃irehe t̃umakia-ar̃ume kuuma iria-iñi.
R̃ug̃itūg̃uithia t̃uthiūrūr̃uk̃irie m̃iena yothe ya kamb̃i
buti ithat̃i kuuma th̃i, handū ha it̃ina r̃ia r̃ugendo rwa
mūthenya mūgima mbar̃i ciathe. **32** Mūthenya ūcio
wothe na ūtukū, na mūthenya ūcio ūng̃i wothe, andū
acio makiumagara mak̃iūngania t̃umakia-ar̃ume. G̃utir̃i
mūndū wonganirie thuutha wa homeri ik̃umi. Ning̃i
mag̃itwañka g̃uthiūrūr̃uk̃iria kamb̃i yothe. **33** No r̃ir̃i, r̃ir̃ia

nyama icio ciarī tūnua-inī twao, o na itarī ndanuke-rī, marakara ma Jehova magīakanīra andū acio, akīmahūura na mūthiro mūnene. **34** Tondū ūcio handū hau hagīitwo Kibirothu-Hataava, nī ūndū hau nīho maathikire andū arīa maaiguīte thuti ya irio ingī. **35** Kuuma Kibirothu-Hataava, andū acio nīmathiire rūgendo, magīkinya Hazerothu, magīkara kuo.

12 Nao Miriamu na Harūni magītetia Musa, nī ūndū wa mūtumia wake Mūkushi, nīgūkorwo Musa nī ahikītie Mūkushi. **2** Ningī nao mooragia atīrī, “Anga Jehova angīaria o na Musa wiki? Githī o na ithuī to atwarīrie?” Nake Jehova akīigua ndeto icio. **3** (Na rīrī, Musa aarī mūndū mwīnyiihia mūno, mwīnyiihia gūkīra andū arīa angī othe gūkū thī). **4** O rīmwe Jehova akīira Musa na Harūni na Miriamu atīrī, “Inyuī atatū umai mūuke Hema-inī īyo-ya-Gūtūnganwo.” Nī ūndū ūcio othe atatū makiuma magīthīi ho. **5** Ningī Jehova agīkūrūka arī thīinī wa gītugī gīa itu, akīrūgama itoonyero-inī rīa Hema īyo, na agīita Harūni na Miriamu. Na eerī magīthiathia harī we, **6** nake akīmeera atīrī, “Thikīrīriai ciugo ciakwa: “Rīrīa mūnabii wa Jehova arī gatagatī-inī kanyu-rī, nī nīndīmwīguūragīria na cioneki, na ngamwarīria na irooto. **7** No ha ūhoro wa Musa ndungata yakwa ndīikaga ūguo; we nī mwīhokeku thīinī wa nyūmba yakwa yothe. **8** Musa-rī, twaranagīria nake ūthiū kwa ūthiū, tūkaaranīria ūhoro mūtaūku, na ndimwaragīria na thimo; na nīwe wonaga ūrīa Jehova atariī. Nī kīrī kīgiririe mwītigīre gūtetia Musa ndungata yakwa?” **9** Nake Jehova agīcinwo nī marakara nī ūndū wao, agīthīi akīmatiga.

10 Rīrīa itu rīu rīeherire igūrū rīa Hema īyo, Miriamu agīkorwo aarūgamīte o ro hau, arī na mangū, akerūha o ta ira. Nake Harūni ehūgūra akīona atī Miriamu aarī na mangū; **11** nake akīra Musa atīrī, “Ndagūthaitha, mwathi wakwa, ndūgatūrūithīrie wīhia ūcio twīkīte na ūrimū. **12** Ndūkareke ahaane ta kīhuno kiumīte nda ya nyina mwīrī wakīo ūbuthīte mwena ūmwe.” **13** Nī ūndū ūcio Musa agīkaīra Jehova, akiuga atīrī, “Wee Ngai, ndagūthaitha, mūhonie!” **14** Nake Jehova agīcookeria Musa, akīmwīra atīrī, “Korwo ithe nīamūtuīrīre mata ūthiū-rī, githī ndangīaikarie na thoni matukū mūgwanja? Mūhingīrīriei na kūu nja ya kambī matukū mūgwanja; na thuutha ūcio no acookio kambī.” **15** Nī ūndū ūcio Miriamu akīhingīrīrio na kūu nja ya kambī īyo matukū mūgwanja, nao andū acio angī matiathiire na mbere na rūgendo nginya rīrīa Miriamu aacookirio kambī. **16** Thuutha ūcio, andū acio a Isiraeli makiuma Hazerothu magīthīi makīamba hema ciao Werū-inī wa Parani.

13 Nake Jehova akiira Musa atīrī, **2** “Tūma arūme amwe mathīi magathigaane būrūri wa Kaanani, ūrīa ngūhe andū a Isiraeli. Tūma mūtongoria ūmwe wao, kuuma o mūhīrīga o mūhīrīga wa maithe mao.” **3** Nake Musa agīathīkīra watho wa Jehova, na agītūma andū acio kuuma Werū wa Parani. Andū acio othe maarī atongoria a andū a Isiraeli. **4** Maya nīmo marītwa ma atongoria acio: kuuma mūhīrīga wa Rubeni, aarī Shamua mūrū wa Zakuri; **5** kuuma mūhīrīga wa Simeoni, aarī Shafati mūrū wa Hori; **6** kuuma mūhīrīga wa Juda, aarī Kalebu mūrū wa Jefune; **7** kuuma mūhīrīga wa Isakaru, aarī Igali mūrū wa Jusufu;

8 kuuma mūhīrīga wa Efiraimu, aarī Hoshea mūrū wa Nuni; **9** kuuma mūhīrīga wa Benjamini, aarī Paliti mūrū wa Rafu; **10** kuuma mūhīrīga wa Zebuluni, aarī Gadieli mūrū wa Sodi; **11** kuuma mūhīrīga wa Manase (na nīguo mūhīrīga wa Jusufu), aarī Gadi mūrū wa Susi; **12** kuuma mūhīrīga wa Dani, aarī Amieli mūrū wa Gemali; **13** kuuma mūhīrīga wa Asheri, aarī Sethuri mūrū wa Mikaeli; **14** kuuma mūhīrīga wa Nafitali, aarī Nahabi mūrū wa Vofisi; **15** kuuma mūhīrīga wa Gadi, aarī Geueli mūrū wa Maki.

16 Macio nīmo marīitwa ma andū arīa Musa aatūmire magathigaane būrūri ūcio. Nake Musa akīgarūra rīitwa rīa Hoshea mūrū wa Nuni akīmūtua Joshua. **17** Rīrīa Musa aatūmire andū acio magathigaane būrūri wa Kaanani, aameerire atīrī, “Ambatai mūtuīkanīrie Negevu, mūthīi būrūri ūcio ūrī irīma. **18** Tuīriai būrūri ūcio ūrīa ūtarīi, muone kana andū akuo marī na hinya kana matirī hinya, o na kana nī aingī kana nī amini. **19** Ningī mūmenye būrūri ūcio matūūraga ūhaana atīa? Nī mwega kana nī mūūru? Matūūraga matūūra ma mūthembā ūrīkū? Nī mairigīre na thingo cia hinya kana ti mairigīre? **20** Tīri wakuo ūtarīi atīa? Nī mūnoru kana nī mūhīnju? Kūrī mītī kana gūtirī? Geriai mūno mūrehe maciaro mamwe ma būrūri ūcio.” (Hīndī īyo nīguo mīthabibū yaambagīrīria kwīrua.) **21** Tondū ūcio makīambata magīthigaana būrūri ūcio kuuma Werū wa Zini nginya Rehobu, merekeire Lebo-Hamathu. **22** Mambatire matuīkanīirie Negevu na magīkinya Hebironi kūrīa Ahimani, na Sheshai, na Talimai, njiaro cia Anaki, maatūūraga. (Itūūra rīa Hebironi rīakītwo mīaka mūgwanja mbere ya itūūra rīa Zoani

gwakwo būrūri-inī wa Misiri.) **23** Rīrīa maakinyire Kīanda gīa Eshikoli, magītema rūhonge rwarī na kīmanjīka kīmwe gīa thabibū. Andū eerī ao makīrūkuuanīra na mūtī, hamwe na makomamanga mamwe, na ngūyū. **24** Naho handū hau hagītwo Kīanda gīa Eshikoli nī ūndū wa kīmanjīka kīu gīa thabibū kīrīa andū a Israeli acio maatemire ho. **25** Matukū mīrongo īna mathira magīcooka kuuma gūthigaana būrūri ūcio. **26** Nao magīcooka kūrī Musa, na Harūni na kīrīndī gīothe kīa andū a Israeli kūu Kadeshi o kūu Werū-inī wa Parani. Kūu makīhe Musa na Harūni, na kīūngano gīothe ūhoro ūcio na makīmoonia maciaro ma būrūri ūcio. **27** Makīhe Musa ūhoro ūyū: “Nītwatoonyire būrūri ūrīa watūtūmire, naguo nī būrūri ūrī būthi wa iria na ūukī! Maya nīmo maciaro maguo. **28** No rīrī, andū arīa matūūraga kūu marī hinya, na matūūra mao nīmairigīre na thingo cia hinya, na nī manene mūno. O na ningī nītuonire njiaro cia Anaki kuo. **29** Aamaleki matūūraga kūu Negevu; Ahiti, na Ajebusi, na Aamori matūūraga būrūri ūrīa ūrī irīma; Akaanani nao matūūraga ndwere-inī cia iria na hūgūrūrū-inī cia Rūūrī rwa Jorodani.” **30** Nake Kalebu agīkiria andū acio o hau mbere ya Musa, akiuga atīrī, “Nītwagīrīirwo nī kwambata tūthīi twīnyiitīre būrūri ūcio, nī ūndū no tūhote gwīka ūguo.” **31** No andū arīa maambatīte nake makiuga atīrī, “Tūtingītharīkīra andū acio, marī na hinya gūtūkīra.” **32** Nao makīhunjia ūhoro mūūru kūrī andū a Israeli ūkonīi būrūri ūcio maathigaanīte. Makiuga atīrī, “Būrūri ūcio tūrathigaanire nī būrūri ūgūtambuura andū arīa matūūraga kuo ūkamaniina biū. Andū arīa othe tuonire

kuo nĩ anene mūno. **33** Nītuonire Anefili kuo (njiaro
cia Anaki, a kīruka kīa Anefili). Tweyonaga tūhaana ta
ndaahi, o nao moonaga tūhaana o ta cio.”

14 Útukū ūcio andū othe a kīrīndī gīa Israeli makīrīra
maanīrīire na mūgambo mūnene. **2** Andū acio othe
a Israeli makīnuguna nī ūndū wa Musa na Harūni,
na kīungano kīu gīothe gīkīmeera atīrī, “Naarī korwo
twakuīrīire Misiri! Kana werū-inī ūyū! **3** Nī kīī gīgūtūma
Jehova atūrehe būrūri ūyū atūrekererie tūragwo na
rūhiū rwa njora? Atumia aitū na ciana ciitū megūtuīka
a gūtahwo. Githī wega ti tūcooke būrūri wa Misiri?” **4**
Nao makīrana mūndū na ūrīa ūngī atīrī, “Twagīrīirwo
nī tūthuure mūtongoria tūcooke būrūri wa Misiri.” **5**
Hīndī īyo Musa na Harūni makīngūithia maturumithītie
mothiū mao thī mbere ya kīungano kīu gīothe kīa andū
a Israeli kīrīa kīagomanīte hau. **6** Joshua mūrū wa
Nuni na Kalebu mūrū wa Jefune, arīa maarī hamwe na
arīa maathiīte gūthigaana būrūri ūcio magītembūranga
nguo ciao. **7** Makīrra kīungano kīu gīothe kīa andū a
Israeli atīrī, “Būrūri ūrīa twatuīkanīrie na tūkīūthigana,
nī būrūri mwega mūno makīria. **8** Jehova angīkorwo
nīakenetio nī ithuī, nīegūtūtongoria tūtoonye būrūri
ūcio, būrūri ūcio ūiyūrīte būthi wa iria na ūkī, na
nīegūtūhe guo ūtuīke witū. **9** No rīrī, mūtikaremere
Jehova. Na mūtigetigīre andū a būrūri ūcio, nī ūndū
tūkūmameria biū. Ügitīri wao nī mweherie, no Jehova arī
hamwe na ithuī. Mūtikametigīre.” **10** No kīungano kīu
gīothe gīkīaria ūhoro wa kūmahūūra na mahiga nyuguto.
Hīndī īyo riiri wa Jehova ūkiumīrīra andū othe a Israeli

hau Hema-in̄ ya Gütünganwo. **11** Nake Jehova akīūria Musa atīrī, “Andū aya megütūura maanyararīte nginya-rī? Megütūura maregete künjītikia nginya-rī, o na ningīte ciama nyngī ūguo gatagatī kao? **12** Nīngūmahūura na mūthiro ndīmaniine, no wee ngūgūtua rūrīrī rūnene na rūrī na hinya kūmakīra.” **13** Musa akīira Jehova atīrī, “Andū a Misiri nīmakaigua ūhoro ūcio! Nīwe warutire andū aya makiuma gatagatī kao na ūndū wa ūhoti waku. **14** Nao nīmakeera aikari a būrūri ūyū ūhoro ūcio. Nīmaiguīte atī Wee, O Wee Jehova-rī, ūkoragwo na andū aya, na atī Wee Jehova, wanonwo ūthiū kwa ūthiū, na atī itu rīaku rīikaraga igūrū rīao, o na atī Wee ūthiaga mbere yao thīinī wa gītugī kīa itu mūthenya na ūrī thīinī wa gītugī kīa mwaki ūtukū. **15** Ūngūraga andū aya othe o ro rīmwe-rī, ndūrīrī iria ciiguīte ūhoro ūyū waku nīikoiga atīrī, **16** ‘Jehova nīaremirwo nīgūkinyia andū aya būrūri ūrīa aamerīire na mwīhītwa; nī ūndū ūcio akīmooragīra werū-inī.’ **17** “Na rīrī, hinya wa Mwathani ūrokīonekana o ta ūrīa ugīte, atīrī: **18** ‘Jehova ndahīūhaga kūrakara, aiyūrītwo nī wendo, na nīohanagīra mehia na ūremi. No ndaagaga kūherithia mūndū ūrīa wīhītie; nīaherithagia ciana nī ūndū wa mehia ma maithe nginya rūciaro rwa gatatū na rwa kana.’ **19** Kūringana na wendo waku mūnene-rī, ohera andū aya mehia mao, o ta ūrīa wanamarekera kuuma hīndī ūrīa moimire būrūri wa Misiri nginya rīu.” **20** Jehova akīmūcookeria atīrī, “Nī ndamarekera o ta ūguo woria. **21** No rīrī, ti-itherū o ta ūrīa nī ūtūraga muoyo, na ti-itherū o ta ūrīa riiri wa Jehova ūiyūrīte thī yothe-rī, **22** gūtirī o na ūmwe wa andū

arĩa moonire riiri wakwa na ciama iria ndaringiire kũu büruri wa Misiri o na gükü werü-ini, no makñinemera na makñingeria maita ikumi-rĩ, **23** gütirĩ o na ūmwe wa acio ūkoona büruri ūcio nderiire maithe mao ma tene na mwihitwa. Gütirĩ o na ūmwe wao wa arĩa maanyararite ūkaawona. **24** No tondū ndungata yakwa Kalebu arĩ na roho wa mûthemba ūngi na nianumagirira na ngoro yake yothe, nîngamütwara büruri ūcio aathiite, nacio njiaro ciake nîkaugaya. **25** Na tondū andū a Amaleki na a Kaanani matüuraga cianda-ini-rĩ, rokai kûgarûrûka mumagare mûrorete na werü-ini, mûthiï na njira ya Iria Itune.” **26** Nake Jehova akñira Musa na Haruni atirĩ: **27** “Nî nginya hîndî ïrikü kîrîndî gîkî kîaganu gîgûtûura kînugunagîra? Nînjiguîte mateta ma anugunîki aya a Israeli. **28** Nî ūndû ūcio meere atirĩ, ‘Jehova ekuuga ū: Ti-ittherû o ta ūrîa niî ndüuraga muoyo-rĩ, nî ngûmwika o maündû macio njiguîte mûkñaria. **29** Ciimba cianyu ikaagüa werü-ini ūyü, inyuî arĩa othe mûrî na ūkûrû wa mîaka mîrongo ïirî na makñria arĩa mwatarirwo hîndî ya itarana na arĩa manugunîte nî ūndû wakwa. **30** Gütirĩ o na ūmwe wanyu ūgatoonya büruri ūcio ndehîtire nyambararîtie guoko atî nîugatuîka wanyu, tiga o Kalebu mûrû wa Jefune, na Joshua mûrû wa Nuni. **31** No ha ūhoro wa ciana cianyu iria mwoigire atî nî igaatahwo-rĩ, nîngamakinyia kuo makenagîre büruri ūcio mûregete. **32** No inyuî-rĩ, ciimba cianyu ikaagüa werü-ini ūyü. **33** Ciana cianyu igûtuîka arîithi gükü werü-ini mîaka mîrongo ñna, igîthînîkaga nî ūndû wa kwaga kwîhokeka kwanyu, nginya rîrîa kîimba kîanyu kîa mûthia

gikaagüa werü-ini. **34** Míaka mítongo ína, o mwaka ümwe ūrúgamíriire müthenya ümwe wa mítthenya mítongo ína írĩa mwathigaanire büruri ücio, míaka íyo níyo mügaathínika ní ündü wa mehia manyu, na mümenye üüru wa gúukírwo ní nií.’ **35** Nií Jehova ní níí njarítie, na ti-itherü níngeka maündü macio kürí kírindí gíkígiothe kíaganu, kírĩa gíicookaníirie hamwe kínjükírire. Gígaathiríra werü-ini üyü; gükü níkuo gígaakuíra.” **36** Ní ündü ücio, andü aría Musa aatümíte magathigaane büruri ücio wa Kaanani, o acio macookire na magítuma kírindígiothe kínuguníre Musa níkumemerekia ühoro müüru wa büruri ücio, **37** andü acio mamemerekirie ühoro ücio müüru wa büruri ücio makíhúurwo na müthiro, magíkuíra hau mbere ya Jehova. **38** Harí andü aría maathiíte gúthigaana büruri ücio, no Joshua mürü wa Nuni, na Kalebu mürü wa Jefune maatigarire. **39** Rírĩa Musa aaheire andü otthe a Isiraeli ühoro ücio, makígiríka müno. **40** Müthenya üyü üngí rüciiní tene makíambata marorete büruri ürĩa ürĩ iríma. Makiuga atírĩ, “Nítwíhítie, nítükwambata tüthií nginya kürĩa Jehova aatwíriire.” **41** No Musa akímooria atírĩ, “Müraremera watho wa Jehova níkí? Ündü üyü ndüngígaacíra! **42** Mütikambate tondü Jehova ndarí hamwe na inyuí. Nímükühootwo níthü ciányu, **43** nígúkorwo andü a Amaleki na Akaanani nímakarüa na inyuí kúu. Ní ündü ní mühutatiire Jehova, nake ndegúkorwo hamwe na inyuí, na nímüküüragwo na rühiü rwa njora.” **44** No rírĩ, ní ündü wa mwíiro wao, makíambata marorete büruri ürĩa ürĩ iríma o na gúkorwo Musa ndoimire kambí o na kana ithandükü rĩa

kīrīkanīro kīa Jehova rīkiuma kambī. **45** No rīrī, andū a Amaleki na Akaanani arīa maatūrūga būrūri ūcio ūrī irīma, magīkūrūka, makīmatharīkīra, na makīmahūura mamaikūrūkītie o nginya Horoma.

15 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Thuutha wa gūtoonya būrūri ūrīa ngūmūhe ūtuīke mūciī wanyu, **3** na mūrutīre Jehova maruta ma njino kuuma rūrūrwa ng’ombe kana rwa mbūri, matuīke mūtararīko wa gūkenia Jehova, marī maruta ma njino, kana magongona, nī ūndū wa mīhītwa ya mwanya, kana maruta ma kwīyendera kana maruta ma ciathī-rī, **4** ūrīa ūrīrehaga iruta rīake, arīrutagīra Jehova iruta rīa mūtu gīcunjī gīa ikūmi kīa eba ūmwe ya mūtu mūhinyu mūno, ūtukanītio na gīcunjī kīa inya kīa hini ūmwe ya maguta. **5** Harī o gatūrūme ka iruta rīa njino kana igongona, haaragīria gīcunjī kīa inya kīa hini ūmwe ya ndibei ūrī iruta rīa kūnyuu. **6** “Igongona rīa ndūrūme-rī, haarīria igongona rīa mūtu icunjī igīrī cia ikūmi cia eba ūmwe ya mūtu mūhinyu mūno, ūtukanītio na gīcunjī gīa ithatū kīa hini ūmwe ya maguta, **7** na gīcunjī gīa ithatū kīa hini ūmwe ya ndibei ūrī iruta rīa kūnyuu. Rīrutei ūrī mūtararīko wa gūkenia Jehova. **8** “Rīrīa mūkūhaarīria gategwā nī ūndū wa iruta rīa njino kana igongona, nī ūndū wa mwīhītwa wa mwanya kana iruta rīa ūiguano ūrūtūirwo Jehova-rī, **9** rehagai hamwe na ndegwa ūyo iruta rīa mūtu icunjī ithatū cia ikūmi cia eba ūmwe ya mūtu mūhinyu mūno, ūtukanītio na nuthu ya hini ūmwe ya maguta. **10** O na ningī rehagai nuthu ya hini ūmwe ya ndibei ūrī iruta rīa kūnyuu. Narīo igongona ūrī ūgatuīka iruta rīa njino ūrī

mūtararīko wa gūkenia Jehova. **11** Ndegwa kana ndūrūme o yothe, kana gatūrūme kana koori o gothe, irīhaaragīrio o ro ūguo. **12** Ìkagai ūguo harī o īmwe yacio ya iria ciathe mūrīharagīria. **13** “Mündū wothe ūciarīirwo kwanyu no nginya ekage maündū macio ūguo rīrīa arīrehaga iruta rīa gūcinwo na mwaki rīrī mūtararīko wa gūkenia Jehova. **14** Nī ūndū wa njiarwa iria igooka, rīrīa rīothe mūgeni kana mūndū ūngī o wothe ūtūuranītie na inyuī arīrutaga iruta rīa gūcinwo na mwaki rīrī mūtararīko wa gūkenia Jehova-rī, no nginya ekage o ta ūrīa inyuī mwīkaga. **15** Kīrīndī gīkī kīrīkoragwo na watho o ūmwe wanyu na harī mūgeni ūrīa ūtūuranītie na inyuī; ūyū nī watho wa gūtūura nī ūndū wa njiarwa iria igooka. Inyuī na mūgeni mūrīkoragwo mūrī o ūndū ūmwe maitho-inī ma Jehova. **16** Mawatho mamwe na mwathanīre ūmwe nīguo ūrīhūthagīrwo harī inyuī na harī mūgeni ūrīa ūtūuranītie na inyuī.” **17** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **18** “Arīria andū a Isiraeli, ūmeere atīrī: ‘Rīrīa mūgatoonya būrūri ūrīa ndīramūtwara, **19** na mūrīe irio cia būrūri ūcio, heanai imwe ciatio irī iruta harī Jehova. **20** Nī mūkaaruta tūmīgate kuuma mūtu-inī wanyu ūrīa mūgaathīa rīa mbere na mūtūheane tūrī iruta kīhuhīro-inī kīa ngano. **21** Nīmūkaheanaga iruta rīrī rīa mūtu ūrīa mūgathīa rīa mbere kūrī Jehova njiarwa-inī ciandy ciathe iria igooka thuutha. **22** “Na rīrī, mūngīkaaga kūrūmīrīra rīathani o na rīmwe rīa maya Jehova aaheire Musa mūtekwendārī, **23** rīathani o rīothe Jehova aamūheire na kanua ka Musa kuuma mūthenya ūrīa Jehova aamaheanire na kūrūmīrīra nginya njiarwa iria igooka, **24** na ūndū ūcio

ūngīkorwo wīktwo mūtekwenda, kīrīndī gītekūmenya
ūhoro ūcio, hīndī īyo kīrīndī gīothe nīgīkaruta gategwā
gatuīke igongona rīa njino rīna mūtararīko wa gūkenia
Jehova, hamwe na maruta ma mūtu na ma kūnyuu, marīa
matuītwo, na thenge ya igongona rīa kūhoroheria mehia.

25 Mūthīnjīri-Ngai nīakahoroheria kīrīndī kīu gīothe kīa
andū a Isiraeli, na nīmakarekerwo, nīgūkorwo ūndū ūcio
ndwarī wa rūtūrīko, na nī ūndū wa kūrutīra Jehova iruta
rīa gūcinwo na mwaki rīa mahītia mao, na iruta rīa
kūhoroherio mehia. **26** Kīrīndī gīothe kīa andū a Isiraeli
na ageni arīa matūūranagia nao nīmakarekerwo, nī ūndū
andū othe mehītie matekwenda. **27** “No kūngīkorwo
no mūndū ūmwe wīhītie atekwenda, no nginya arehe
kaharika ka mwaka ūmwe ka igongona rīa kūhoroherio
mehia. **28** Mūthīnjīri-Ngai nīakahoroheria mūndū ūcio
wīhītie atekwenda hau mbere ya Jehova na aarīkia
kūhoroherio, nīakarekerwo. **29** Watho o ro ūmwe nīguo
ūrhūthagīrwo harī mūndū o wothe ūkehia atekwenda,
arī Mūisiraeli ūciarīrwo kwanyu kana arī mūgeni. **30**
“No mūndū ūrīa ūkehia na rūtūrīko akīendaga, arī wa
gūciarīrwo kwanyu kana arī mūgeni, ūcio nīarumīte
Jehova, na mūndū ūcio no nginya aingatwo kuuma kūrī
andū ao. **31** Nī ūndū nī amenete kiugo kīa Jehova na
akoina maathani make, mūndū ūcio ti-itherū no nginya
aingatwo biū naguo wīhia wake nīukamūcokerera.”” **32**
Hīndī ūrīa andū a Isiraeli maarī werū-inī, kūrī mūndū
wonirwo akiuna ngū mūthenya wa Thabatū. **33** Arīa
maamuonire akiuna ngū makīmūtwara kūrī Musa na
Harūni, o na kūrī kīungano kīu gīothe gīa Isiraeli, **34** na

makīmūhingīra nī ūndū gūtiamenyekaga ūrīa agīrīirwo
nī gwīkwo. **35** Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Mūndū
ūcio no nginya akue. Kīungano gīothe kīa Israeli no
nginya kīmūhūure na mahiga nyuguto nja ya kambī.” **36**
Nī ūndū ūcio kīungano kīu gīkīmūtwara nja ya kambī
gīkīmūhūura na mahiga nyuguto agīkua, o ta ūrīa Jehova
aathīte Musa. **37** Nake Jehova akīra Musa atīrī, **38**
“Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Njiarwa-inī ciothe
iria igooka, nīmūgatumagīrīra ciohe cia ndigi koine-
inī ka nguo cianyu, o kīohe gīkohererwo na rūrigi
rwa rangi wa bururu. **39** Ciohe icio nīcio mūrīroraga
nīguo mūririkanage maathani mothe ma Jehova, nīguo
mūmathīkagīre, mūtikanahūure ūmaraya na ūndū wa
kūrūmīrīra merirīria ma ngoro o na kana maitho manyu.
40 Ningī nīmūkaririkanaga gwathīkagīra maathani makwa
mothe na mūtuīke andū mamūrīirwo Ngai wanyu. **41** Niī
nī niī Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri wa
Misiri nīguo nduīke Ngai wanyu. Niī nī niī Jehova Ngai
wanyu.”

16 Na rīrī, Kora mūrū wa Iziharu, mūrū wa Kohathu,
ūrīa warī mūrū wa Lawi, marī na andū amwe a mūhīrīga
wa Rubeni nīo Dathanī na Abiramū, ariū a Eliabu, na
Oni mūrū wa Pelethu, magītuīka a kūng’athia. **2** Nao
magīukīrīra Musa. Hamwe nao haarī arūme a Israeli 250,
atongoria mooīkaine a kīrīndī kīu arīa maathuurītwo
marī a kīama. **3** Nao magīuka marī gīkundi makararie
Musa na Harūni, makīmeera atīrī, “Inyuū nīmwītūgīritie
mūno! Kīrīndī gīkī gīothe nī gītheru, mūndū o mūndū,
nake Jehova arī hamwe nao. Nī kī gītūmīte mwītūgīrie

igūrū rīa kīungano gīkī kīa Jehova?” **4** Rīrīa Musa aiguire ūguo-rī, akīgūa, agīturumithia ūthiū thī. **5** Ningī agīcooka akīra Kora na arūmīrīri ake othe atīrī: “Rūciinī, Jehova nīakonania nūū wake na nūū mūtheru, na nīakareka mūndū ūcio amūkuhīrīrie. Mūndū ūrīa agaathuura, ūcio nīwe akaareka amūkuhīrīrie. **6** Wee Kora na arūmīrīri aku othe, ūū nīguo mūgeeka: mūkoya ngō cia gūcinīra ūbumba, **7** na rūciū mūciīkīre mwaki na ūbumba mūrī mbere ya Jehova. Mūndū ūrīa Jehova agaathuura-rī, ūcio agaatuīka nīwe mūtheru. Inyuī Alawii nīmwītūgīrītie mūno!” **8** Ningī Musa akīra Kora atīrī, “Ta thikīrīrīai inyuī Alawii! **9** Anga mūtiganīire nī Ngai wa Israeli kūmwamūrania na kīrīndī kīrīa kīngī gīothe kīa andū a Israeli, akamūrehe hakuhī nake nīgeetha mūrutage wīra hema-inī ūrīa nyamūre ya Jehova, na mūrūgamage mbere ya kīrīndī mūgitungatagīre? **10** Inyuī hamwe na Alawii othe a thiritū yanyu nīamūrehete hakuhī nake, no rīu mūrageria kuoya wīra wa ūthīnjīri-Ngai o naguo. **11** Wee na arūmīrīri aku othe mūnganīte hamwe mūukīrīre Jehova. Harūni nūū atī nīguo mūnugune nī ūndū wake?” **12** Musa agīcooka agīta Dathani na Abiram, ariū a Eliabu. No-o makiuga atīrī, “Tūtigūuka! **13** Anga ti kūiganu atī nīwatūrutire būrūri warī būthi wa iria na ūukī ūuke ūtūragīre werū-inī ūyū? Rīu ningī ūrenda gūtwatha? **14** Ningī-rī, ndūrī ūratūkinyia būrūri ūrī na būthi wa iria na ūukī, kana ūgatūhe igai rīa ithaka na mīgūnda ya mīthabibū. Nī ūgūkūūra andū aya maitho ūmaheenie? Aca, tūtigūuka!” **15** Nake Musa akīrakara mūno, akīra Jehova atīrī, “Ndūgetīkīre maruta mao.

Niī ndioete o na ndigiri kuuma kūrī o, o na ndihītīrie mūndū wao o na ūmwe.” **16** Ningī Musa akīra Kora atīrī, “Wee na arūmīrīri aku othe mūgooka mbere ya Jehova rūciū, wee, nao, na Harūni. **17** O mūndū nīakoya rūgīo rwake na arwīkīre ūbumba, ngīo ciothe nī 250, na mūcirehe mbere ya Jehova. Wee, na Harūni, o na inyuī mūrehe ngīo cianyu.” **18** Nī ūndū ūcio o mūndū akīoya rūgīo rwake, akīrwīkīra mwaki na ūbumba, na makīrūgamania mbere ya Musa na Harūni itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **19** Rīrīa Kora aarīkirie gūcookereria arūmīrīri ake othe nīguo makararie Musa na Harūni marūngījī itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo-rī, riiri wa Jehova ūkiumīrīra kīungano kū gīothe. **20** Nake Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, **21** “Mwīyamūraniei na kīungano gīkī nīguo ndikīniine o ro rīmwe.” **22** No Musa na Harūni makīgūithia magīturumithia mothiū mao thī makīanīrīra makiuga atīrī, “Wee Ngai, Ngai wa Maroho ma andū othe, kaī ūngīrakarīra kīungano gīkī gīothe hīndī ūrīa arī o mūndū ūmwe wīhītie?” **23** Nake Jehova akīra Musa atīrī, **24** “Ira kīungano gīothe atīrī, ‘Eherai kuuma hema-inī cia Kora na Dathani na Abiramu.’” **25** Musa agīukīra, agīthīi kūrī Dathani na Abiramu, nao athuuri a Isiraeli makīmūrūmīrīra. **26** Nake agīkaania kīungano kū, agīkīrīra atīrī, “Ehererai hema cia andū aya aaganu! Mūtikahutie kīndū o na kīmwe kīao, nīguo mūtikanīinwo nī ūndū wa mehia mao mothe.” **27** Nī ūndū ūcio andū makīeherera hema icio cia Kora na Dathani na Abiramu. Dathani na Abiramu nī moimīte makarūgama na atumia ao, na ciana cia ngenge itoonyero-inī rīa hema ciao.

28 Ningī Musa akiuga atīrī, “Ūndū ūyū nīguo ūgūtūma mūmenye atī Jehova nīwe ūndūmīte njīke maūndū maya mothe, na atī rītiarī ithugunda rīakwa: **29** Andū aya mangīkua gīkuū kīa ndūire-rī, o na kana mone maūndū o ta marīa makoraga andū otthe-rī, nīmūkūmenya atī ti Jehova ūndūmīte. **30** No Jehova angīrehe ūndū ūngī mwerū biū, nayo thī yathomie kanua kayo īmamerie hamwe na indo ciao ciathe, na mathīi mbīrīra-inī marī muoyo, nīmūkamenya atī andū aya nī manyararīte Jehova.” (**Sheol h7585**) **31** Na rīrī, Musa aarīkia kuuga ūguo wothe, thī īgīatūka hau maarī. **32** Nayo thī īgīathamia kanua kayo īkīmameria, hamwe na andū ao na arūmīrīri otthe a Kora, na indo ciao ciathe. **33** Nao magīkūrūka mbīrīra marī muoyo hamwe na indo ciao ciathe; nayo thī īkīmahumbīra, magīkua, magīthengio kīrīndī-inī kīu. (**Sheol h7585**) **34** Nī ūndū wa kīrīro kīao, andū otthe a Isiraeli arīa maamarigiicīirie makīūra, makīanagīrīra atīrī, “O na ithuī thī nīgūtūmeria!” **35** Naguo mwaki ūkiuma kūrī Jehova ūgīcīna andū acio 250 arīa maarehete ūbumba. **36** Nake Jehova akīira Musa atīrī, **37** “Īra Eleazaru mūrū wa Harūni, ūrīa mūthīnjīri-Ngai, oe ngīo icio cia gūcinīrwo ūbumba, acieherie hau irahīīra, na ahurunje makara macio handū haraaya, nī ūndū ngīo icio nī nyamūre, **38** ngīo icio cia andū acio makuīte nī ūndū wa mehia mao. Ngīo icio nīituro itūke mabati ma kūhumbīra kīgongona, nī ūndū nīciarehetwo mbere ya Jehova, na igatuīka nyamūre. Nacio nī itūke kīmenyithia harī andū a Isiraeli.” **39** Nī ūndū ūcio Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīoya ngīo icio cia gīcango ciarehetwo nī andū

acio maacinītwo, nake agīciturithia ituīke cia kūhumbīra kīgongona, **40** agīika o ta ūrīa Jehova aathīrīire Musa. Ūndū ūyū warī wa kūririkania andū a Israeli atī gūtirī mūndū o na ūrīkū, tiga wa rūciaro rwa Harūni, wagīrīirwo nī gūūka gūcina ūbumba mbere ya Jehova, kana atuīke ta Kora na arūmīrīri ake. **41** Mūthenya ūyū ūngī, kīrīndī gīothe kīa andū a Israeli gīgītetia Musa na Harūni, gīkīmeera atīrī, “Inyuī nī mūūragīte andū a Jehova.” **42** Na rīrīa kīūngano kīu gīecookanīrīrie gūkīrīre Musa na Harūni, o na gīkīerekera na kūrīa Hema-ya-Gūtūnganwo yarī-rī, o rīmwe itu rīkīhumbīra hema īyo, naguo riiri wa Jehova ūkīonekana. **43** Nao Musa na Harūni magīthīī hau mbere ya Hema-ya-Gūtūnganwo, **44** nake Jehova akīīra Musa atīrī, **45** “Ehererai mume kīūngano-inī gīkī nīguo ndīkīniine o ro rīmwe.” No-o makīīgūithia thī, na magīturumithia mothīū mao thī. **46** Ningī Musa akīīra Harūni atīrī, “Oya rūgīo rwaku ūrwīkīre ūbumba hamwe na mwaki wa kuuma kīgongona-inī, na ūthīī narua kīūngano-inī kīu ūkīhoroherie. Mang’ūrī moimīte kūrī Jehova; mūthiro nīwambīrīrie kūmaniina.” **47** Nī ūndū ūcio Harūni agīika o ta ūrīa Musa aamwīrīre, agīteng’era agītoonya thīnī wa kīūngano kīu. Mūthiro nīwarīīkītie kwambīrīria thīnī wa andū, no Harūni akīruta ūbumba akīmahoroheria. **48** Akīrūgama gatagatī ka andū arīa maarī muoyo na arīa maakuīte, naguo mūthiro ūgīthira. **49** No andū 14,700 magīkua nī ūndū wa mūthiro ūcio, kuonganīrīria na andū arīa maakuīte nī ūndū wa Kora. **50** Thuutha ūcio Harūni agīcooka kūrī Musa itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, tondū mūthiro ūcio nīwathirīte.

17 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Arīria andū a Israeli, wītie thanju ikūmi na igīrī, rūmwe kuuma kūrī o mūtongoria wa mīhīrīga ya maithe mao. Andīka rītwa rīa o mūndū rūthanju-inī rwake. **3** Rūthanju rwa Lawi ūrwandīke rītwa rīa Harūni, nī ūndū no nginya kūgīe na rūthanju rūmwe rwa mūtongoria wa o mūhīrīga wa maithe mao ma tene. **4** Igaaí thanju icio thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo hau mbere ya ithandūkū rīa Ūira, harīa ndūnganaga nawe. **5** Rūthanju rwa mūndū ūrīa nī ngaathuura nīrūgūthundūka, na niī ndīyehererie kūnuguna gūkū ūnugunagīrwo hīndī ciothe nī andū a Israeli.” **6** Nī ūndū ūcio Musa akārīria andū a Israeli, nao atongoria ao makīmūnengera thanju ikūmi na igīrī, o rūmwe kuuma mūtongoria wa o mūhīrīga wa maithe mao ma tene, naruo rūthanju rwa Harūni rwarī hamwe nacio. **7** Nake Musa akīiga thanju icio mbere ya Jehova kū Hema-inī-ya-Ūira. **8** Mūthenya ūyū ūngī-rī, Musa agītoonya thīinī wa Hema-ya-Ūira akīona atī rūthanju rwa Harūni, rūrīa rwarūgamīrīire nyūmba ya Lawi, to gūthundūra rwathundūrīte, no nī rwathuunīte rūkaruta kīro, na rūgaciara ndothi. **9** Nake Musa akīruta thanju icio nja, kuuma hau mbere ya Jehova, agīciiga mbere ya andū a Israeli othe. Nao magīcirora, o mūndū akīoya rūthanju rwake mwene. **10** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, “Cookia rūthanju rwa Harūni hau mbere ya Ithandūkū rīa Ūira, rūigwo rūrī kīmenyithia kūrī andū acio aremi. Ūndū ūyū nīguo ūkaaniina kūnuguna kwao kūrī nī, nīgeetha matigakue.” **11** Nake Musa agīka o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **12** Andū a Israeli makīra Musa atīrī,

“Nītūgūkua! Ithuothe nītūrīte! **13** Mūndū o wothe o na ūngīkuhīrīria Hema-īyo-Nyamūre ya Jehova nīegūkua. Kaī tūgūgīkua ithuothe?”

18 Nake Jehova akīra Harūni atīrī, “Wee, na ariū aku, na andū a nyūmba ya thoguo, nī inyuī mūrīcookagīrīwo nī mahītia marīa mangīkwo makoniī handū-harīa-haamūre, na wee na ariū aku inyuī nī inyuī mūrīcookagīrīwo nī mahītia marīa mangīkwo makoniī wīra wa ūthīnjīri-Ngai. **2** Rehe Alawii a mbarī yanyu, a mūhīrīga wa maithe manyu, nīguo manyiitane na inyuī na mamūteithagīrīrie rīrīa wee na ariū aku mūgūtungata mbere ya Hema-ya-Ūira. **3** Acio nīwe marīathīkagīra na marutage wīra wothe wa Hema īyo, no matikanakuhīrīrie indo cia handū hau haamūre kana kīgongona, kana wee hamwe nao mūkue. **4** Marīrutithanagia wīra na inyuī na mamenyagīrīre Hema-ya-Gūtūnganwo, marutage wīra wothe wa Hema īyo na gūtikagīe na mūndū ūngī o wothe ūngīkuhīrīria harīa mūrī. **5** “Nī wīra wanyu kūmenyerera handū hau haamūre o na kīgongona, nīguo mang’ūrī ma Jehova matikanakinyīre andū a Isiraeli rīngī. **6** Niī mwene nīthuurīte Alawii athiritū anyu kuuma thīinī wa andū a Isiraeli matuīke kīheo kīanyu, maamūrīrīwo Jehova nīguo marutage wīra wa Hema-ya-Gūtūnganwo. **7** No rīrī, no wee na ariū aku mūrītungataga ta athīnjīri-Ngai maūndū-inī mothe ma kīgongona, na mūtungatage o na mwena ūcio ūngī wa gītambaya kīu gīa kūhakania. Niī nīndamūhe ūtungata wa ūthīnjīri-Ngai ta kīheo. Mūndū ūngī o wothe ūngīkuhīrīria handū hau haamūre no nginya ooragwo.” **8** Ningī Jehova akīra Harūni atīrī, “Niī mwene nīngūtuīte

mūmenyereri wa maruta marĩa ndehagĩrwo; maruta mothe maamūre marĩa andū a Israeli marĩndutagĩra nĩ ndakũhe wee na ariū aku matuïke gĩcunjĩ gĩaku na rûgai rwaku rwa mahinda mothe. **9** Wee ūrīheagwo gĩcunjĩ kĩa maruta marĩa maamūre mûno marĩa matarĩ ma gãcinwo na mwaki. Kuuma kûrĩ iheo ciothe iria andū a Israeli marĩndutagĩra irĩ maruta maamûre mûno, marĩ ma mûtu, kana ma kûhorohero mehia, kana maruta ma mahîtia, gĩcunjĩ kĩu nĩ gĩaku na ciana ciaku. **10** Rîaga gĩcunjĩ kĩu ta kîndû kîamûre mûno; mûndû mûrûme o wothe wa nyûmba yaku nîagakîrîaga. Wee no nginya ūtuage atî gĩcunjĩ kĩu nĩ kîamûre. **11** “O na ningî ici no ciaku: kîrĩa gîothe kîamûrîtwo kuuma iheo ciothe cia gûthûngûthio cia andû a Israeli. Icio nîndakûhe wee, na ariû aku, na airîtu aku, ituïke rûgai rwaku rwa hîndî ciothe. Mûndû o wothe wa nyûmba yaku ūtarî na thaahu no acirîe. **12** “Nîndakûhe maguta mothe marĩa mega mûno ma mûtamaiyû na ndibei yothe ïrîa njega mûno ya mûhihano, na ngano ïrîa maheaga Jehova ïrî maciaro ma mbere ma magetha mao. **13** Maciaro mothe ma bûrûri ma mbere marĩa marîrehagîra Jehova marîtuîkaga maku. Mûndû o wothe wa nyûmba yaku ūtarî thaahu no amarîe. **14** “Kîndû gîothe kîrĩ Israeli kîrĩa kîamûrîirwo Jehova nî gĩaku. **15** Marigithathi mothe, marî ma andû kana ma nyamû, marĩa marîrutagîrwo Jehova nî maku. No rîrî, no nginya ūkûûrithagie irigithathi rîothe rîa kahîi, na ūkûûrithagie irigithathi rîa njamba rîa nyamû iria irî thaahu. **16** Marigithathi macio marî ma mweri ūmwe, no nginya ūkaamakûûrithia na thogora wa gûkûûrana

ür̄ia ūtūtwo wa cekeri ithano cia betha, kūringana na cekeri ya handū-har̄ia-haamūre, īr̄ia īr̄i na ūritū wa geera mīrongo īr̄i. **17** “No mūtikanakūūrithie marigithathi ma ndegwa, kana ma ng’ondu, kana ma mbūri; icio nī nyamūre. Thakame yacio nīminjaminjagwo kīgongona-inī igūrū, na maguta ma cio macinwo na mwaki nīguo matūke igongona rī na mūtararīko wa gūkenia Jehova. **18** Nyama ciacio nī ciaku, o ta ūr̄ia gīthūri kīa igongona rīa gūthūngūthio na kīero kīa ūr̄io ir̄i ciaku. **19** Kīr̄ia gīothe kīamūragīrwo Jehova nī andū a Israeli kīr̄i kīamūre nīndakūhe wee mwene, na ariū aku, na airītu aku, kīr̄i rūgai rwaku rwa hīndī ciothe. Nīkīo kīrīkanīro gīa tene na tene gīa cumbī mbere ya Jehova kūr̄i wee na njiaro ciaku.” **20** Ninḡi Jehova akīira Harūni atīr̄i, “Wee ndūgakorwo na igai būrūri-inī wao, kana ūgīe na rūgai thīinī wao; nī nī nī rūgai rwaku o na igai rīaku thīinī wa andū a Israeli. **21** “Nīndahe Alawii icunjī ciothe cia ikūmi thīinī wa Israeli, ar̄i rīo igai rīao nī ūndū wa wīra ūr̄ia marutaga rīr̄ia megūtungata Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. **22** Kuuma rīu andū a Israeli matigakuhagīrīrie Hema-ya-Gūtūnganwo, kana macookererwo nī mehia mao, nao makue. **23** Alawii nīo marīrutaga wīra Hema-inī-ya-Gūtūnganwo na nīo marīcookagīrīwo nī mahītia marīa meeķīrwo hau. Üyū nī watho wa gūtūūrio nī njiaro irīa igooka. Matikagīna igai thīinī wa andū a Israeli. **24** Handū ha ūguo-rī, ngūhe Alawii icunjī cia ikūmi irīa andū a Israeli marehaga ir̄i maruta kūr̄i Jehova itūke igai rīao. Nīkīo ndoigire igūrū rīao atīr̄i: ‘Matikagīna igai thīinī wa andū a Israeli.’” **25** Jehova akīira Musa atīr̄i, **26** “Arīria Alawii, ūmeere atīr̄i:

‘Rīrīa mwamūkīra icunjī cia ikūmi kuuma kūrī andū a Isiraeli iria ndīmūheete arī cio igai rīanyu-rī, no nginya mūrehage gīcunjī gīa ikūmi gīa gīcunjī kīu, kīrī iruta kūrī Jehova. **27** Maruta manyu marītuīkaga ta ngano īrīa īrutītwo kīhuhīro-inī, kana ndibei īrīa īrutītwo kīhuhīro-inī. **28** Úguo nīguo o na inyuī mūrīrutagīra Jehova iruta kuuma kūrī icunjī cia ikūmi iria mūrīamūkagīra ciumīte kūrī andū a Isiraeli. Kuuma kūrī icunjī icio cia ikūmi, no nginya mūnengagīre Harūni mūthīnjīri-Ngai gīcunjī kīa Jehova. **29** No nginya mūkarutagīra Jehova gīcunjī kīrīa kīega mūno na kīrīa kīamūre mūno kīa indo ciathe iria mūheetwo.’ **30** “Īra Alawii atīrī, ‘Rīrīa mwaruta gīcunjī kīrīa kīega mūno-rī, kīrītuīkaga ta iruta rīanyu riūmīte kīhuhīro-inī kīa ngano kana kīhuhīro-inī kīa ndibei. **31** Inyuī na andū a nyūmba cianyu no mūrīire icio ingī handū o hothe, nīgūkorwo ūcio nī mūcaara wanyu nī ūndū wa wīra wanyu kūu Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. **32** Nī ūndū wa kūruta gīcunjī kīu kīega mūno gīacio, mūtīgaatuīrwo mahītia nī ūndū wa ūndū ūyū; na ningī mūtīgathaahia maruta marīa maamūre ma andū a Isiraeli, na nī ūndū ūcio mūtīgaakua.”

19 Jehova akīira Musa na Harūni atīrī, **2** “Ūndū ūyū nī wa kūrūmīrīrwo thīinī wa watho ūrīa Jehova aathanīte: īra andū a Isiraeli makūrehere moori ndune ītarī kaūūgū kana kameni, na ītarī yekīrwo icooki. **3** Mūmīnengere Eleazaru, ūrīa mūthīnjīri-Ngai; ītwarwo nja ya kambī, na īthīnjīrwo hau mbere yake. **4** Nake Eleazaru, ūcio mūthīnjīri-Ngai, oe thakame na kīara gīake, na amīminjaminje maita mūgwanja amīroretie na mwena wa mbere wa Hema-ya

Gütünganwo. **5** Nayo moori īyo īcinwo yothe akīonaga, ūguo nī kuuga rūua rwayo, na nyama, na thakame, o na taatha wayo. **6** Mūthīnjīri-Ngai ūcio oe rūkū rwa mūtarakwa, na mūthobi, na guoya wa rangi wa gakarakū, aciikie igūrū wa moori īyo īrahīa. **7** Thuutha wa ūguo mūthīnjīri-Ngai ūcio no nginya athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī. Thuutha ūcio no acooke kambī, no arī na thaahu o nginya hwaī-inī. **8** Mūndū ūrīa ūrīcinaga moori īyo no nginya athambie nguo ciake na ethambe mwīrī na maaī, na o nake atiinde arī na thaahu nginya hwaī-inī. **9** “Mūndū ūtarī na thaahu acooke ahakūre mūhu ūcio wa moori īyo na aūige handū hatarī na thaahu nja ya kambī. Mūhu ūcio ūigagwo nī kīrīndī kīa andū a Israeli, nīgeetha ūhūthagīrwo maaī-inī ma kūniina thaahu; ūcio nīguo wa gūtheranagia kuuma mehia-inī. **10** Mūndū ūrīa ūrīhakūraga mūhu wa moori īyo, no nginya athambie nguo ciake, o nake atiinde arī na thaahu nginya hwaī-inī. Ūndū ūyū nī watho wa gūtūūra harī andū a Israeli na ageni arīa matūūranagia nao. **11** “Mūndū ūrīa ūngīhutia kīimba kīa mūndū o na ūrīkū arīkaraga arī na thaahu mīthenya mūgwanja. **12** No nginya etherie na maaī mūthenya wa gatatū, na mūthenya wa mūgwanja; hīndī īyo athirwo nī thaahu. No angīaga gwītheria mūthenya wa gatatū na wa mūgwanja, ndagaathirwo nī thaahu. **13** Mūndū o wothe ūngīhutia kīimba kīa mūndū o na ūrīkū na aage gwītheria, ūcio nīathaahītie Hema-īrīa-Nyamūre ya Jehova. Mūndū ūcio no nginya aingatwo oime Israeli. Tondū ndaminjaminjīrio maaī ma kūniina thaahu, mūndū

ūcio arī na thaahu; thaahu wake ndūthirīte. **14** “Ūyū
nīguo watho wa kūrūmīrīrwo rīrīa mūndū akuīra hema-
inī: Mūndū o na ūrīkū ūngītoonya hema īyo, mūndū o
na ūrīkū ūrīa ūgaakorwo thīinī wayo-rī, nīakanyiitwo
nī thaahu mīthenya mūgwanja, **15** nakō kīndū o gīothe
kīa nyūmba gīgaakorwo gītarī gīkunīke nīgīkanyiitwo nī
thaahu. **16** “Mūndū o na ūrīkū ūrī na kūu nja ūngīhutia
mūndū ūragīt two na rūhiū rwa njora kana mūndū ūkuīte
gīkuū kīa ndūire, kana mūndū o wothe ūngīhutia ihīndī
rīa mūndū kana mbīrīra, ūcio nīakanyiitwo nī thaahu
mīthenya mūgwanja. **17** “Nī ūndū wa mūndū ūrī na
thaahu, īkīra mūhu wa moori īrīa yacinīt two īrī ya
gūtherania ndigitīhū-inī, naguo ūitīrīrio maaī matahīt two
o hīndī īyo. **18** Nake mūndū ūtarī na thaahu nīoe mūthobi
aūtobokie maaī-inī macio, na aminjaminjīrie hema īyo na
indo ciayo ciothe, na andū arīa maarī kūu thīinī. Ningī
no nginya aminjaminjīrie mūndū ūrīa wothe ūhutīt ie
ihīndī rīa mūndū, kana mbīrīra, kana mūndū ūragīt two,
kana mūndū ūkuīte gīkuū kīa ndūire. **19** Mūndū ūrīa
ūtarī na thaahu nīakaminjaminjīria mūndū ūcio ūrī na
thaahu maaī macio mūthenya wa gatatū na wa mūgwanja,
naguo mūthenya wa mūgwanja nīguo akamūtheria. Nake
mūndū ūcio ūgūtherio no nginya athambie nguo ciake na
ethambe mwīrī na maaī, naguo hwaī-inī ūcio nīagakorwo
athirīt two nī thaahu. **20** No rīrī, mūndū ūrī na thaahu
angīaga gwītheria, no nginya aingatwo kuuma kūrī
kīrīndī, nī ūndū nīathaahīt ie handū-harīa-haamūre ha
Jehova. Nīgūkorwo ndaminjaminjīrio maaī ma kūniina
thaahu, nī ūndū ūcio arī na thaahu. **21** Ūyū nī watho wao

wa gūtūūra. “Mūndū ūcio wakūminjaminjanīria maaī macio ma kūniina thaahu no nginya o nake athambie nguo ciake, na mūndū o wothe ūngīhutia maaī macio ma kūniina thaahu nīagatinda arī na thaahu nginya hwaī-inī. **22** Kīndū gīothe mūndū ūrī na thaahu akaahutia nīgīkanyiitwo nī thaahu, na mūndū ūrīa ūngīhutia kīndū kū nīagatinda arī na thaahu nginya hwaī-inī.”

20 Na rīrī, mweri wa mbere, kīrīndī gīothe kīa andū a Isiraeli gīgīkinya kūu Werū-inī wa Zini, na gīgīkara Kadeshi. Nake Miriamu agīkuīra kūu na agīthikwo o ro kuo. **2** Na rīrī, handū hau hatiarī maaī ma kūnyuuo nī kīrīndī, nao andū acio makīūngana, magīkīrīra Musa na Harūni. **3** Makīnegenia Musa, makiuga atīrī, “Naarī korwo nītwakuire rīrīa ariū a ithe witū maakuire marī mbere ya Jehova! **4** Nī kīi gīatūmire mūrehe kīrīndī kīa Jehova werū-inī ūyū, nīguo ithuī na mahiū maitū tūkuīre gūkū? **5** Mwatūrutire būrūri wa Misiri nīkī, mūgītūrehe kūndū gūkū kūūru ūū? Gūkū gūtirī ngano kana ngūyū, kana thabibū, kana makomamanga. O na gūtirī maaī ma kūnyua!” **6** Musa na Harūni makiuma hau kūngano kīarī, magīthīi nginya o itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo makīīgūithia na magīturumithia mothiū mao thī, naguo riiri wa Jehova ūkīmoimīrīra. **7** Jehova akīīra Musa atīrī, **8** “Oya rūthanju rwaku, nawe na mūrū wa nyūkwa Harūni mūcokanīrīrie kīrīndī kū hamwe. Arīria rwaro rūrū rwa ihiga makwīroreire, na nīrūkuuma maaī. Nawe ūrutīre kīrīndī maaī rwaro-inī rūrū rwa ihiga, nīgeetha kīnyue hamwe na mahiū ma kīo.” **9** Nī ūndū ūcio Musa akīoya rūthanju akīrūrūta hau mbere ya Jehova,

o ta ūrīa Jehova aamwathīte. **10** Nake Musa na Harūni magīcokanīrīria kīrīndī kīu hamwe hau mbere ya rwaro rwa ihiga, na Musa akīmeera atīrī, “Ta thikīrīriai, inyuī aremi aya, no nginya tūmūrutīre maaī kuuma rwaro-inī rūrū rwa ihiga?” **11** Musa agīcooka akīoya guoko gwake na igūrū, akīgūtha rwaro rūu rwa ihiga na rūthanju rwake maita meerī. Maaī makībororoka, nakīo kīrīndī kīu gīkīnyua, o na mahiū makīo makīnyua. **12** No Jehova akīra Musa na Harūni atīrī, “Tondū mūtinanjītīkia nīguo muonanie atī niī ndī mūtheru, mūtūme heo gītīo maitho-inī ma andū a Israeli, inyuī mūtigaakinyia kīrīndī gīkī būrūri ūrīa ndīmaheete.” **13** Macio nīmo maarī maaī ma Meriba, kūrīa andū a Israeli maatetanirie na Jehova na kūrīa eyonanirie atī nī mūtheru thīinī wao. **14** Musa agītūma andū kuuma Kadeshi mathīi kūrī mūthamaki wa Edomu, makamwīre atīrī: “Mūrū wa nyūkwa Israeli oiga atīrī: Wee nīūūī mathīina marīa mothe tūkoretwo namo. **15** Maithe maitū ma tene nīmaikūrūkire magīthīi būrūri wa Misiri, na ithuī tūgītūura kuo mīaka mīingī. Andū a Misiri nīmatūhiinyīrīrie mūno ithuī ene o na maithe maitū, **16** no rīrīa twakaīire Jehova-rī, nīaiguire kīrīro giitū nake agītūma mūraika agītūruta kūu būrūri wa Misiri. “Na rīu tūrī gūkū Kadeshi, itūūra rīrīa rī mūthia-inī wa būrūri waku. **17** Ndagūthaitha ūtwītīkīrie tūtuīkanīrie būrūri waku. Tūtīkūgerera mīgūnda-inī ya irio, kana ya mīthabibū, kana tūnyue maaī ma gīthima o na kīmwe. Tūkūgerera njīra īrīa nene ya mūthamaki, na tūtīgūkerūra na mwena wa ūrīo o na kana wa ūmotho, o nginya tūtuīkanie būrūri waku.” **18** No

Edomu akīmūcookeria atīrī: “Ndūgūtuikanīria gūkū; na ūngīgeria-rī, tūkuumagara tūmūtharīkīre na rūhiū rwa njora.” **19** Andū a Israeli acio makīmūcookeria atīrī, “Ithuī tūkūgerera o njīra īrīa nene, na ithuī ene kana mahiū maitū tūngīnyua maaī manyu-rī, nītūkūrīha. Tūrenda o tūtuīkanie tūthīīte na magūrū tu hatarī ūndū ūngī.” **20** Ningī Edomu agīcookia atīrī: “Aca, mūtigūtuikanīria gūkū.” Hīndī īyo Edomu akiumagara akamatharīkīre, arī mbūtū nene īna hinya mūingī. **21** Tondū Edomu ndaametīkīririe matuīkanīrie būrūri wao-rī, andū a Israeli makīhūndūka, magītigana nao. **22** Kīrīndī gīothe kīa andū a Israeli gīkiuma kūu Kadeshi na magīkinya Kīrīma-inī kīa Horu. **23** Marī kūu Kīrīma-inī kīa Horu, hakuhī na mūhaka wa Edomu, Jehova akīira Musa na Harūni atīrī, **24** “Rū Harūni nīegūkua. Ndegūtoonya būrūri ūrīa ngūhe andū a Israeli, nī ūndū inyuī eerī nīmwaremeire watho wakwa kūu maaī-inī ma Meriba. **25** Oya Harūni na mūriū Eleazaru, ūmatware Kīrīma-igūrū kīa Horu. **26** Ūrute Harūni nguo ciake, ūcihumbe mūriū Eleazaru, nī ūndū Harūni nīegūkua, na egūkuīra o ro kūu.” **27** Musa agīika o ta ūrīa Jehova aamwathīte; makīambata Kīrīma-inī kīa Horu makīonagwo nī kīrīndī kīu gīothe. **28** Musa akīruta Harūni nguo ciake, agīcihumba mūriū Eleazaru. Nake Harūni agīkuīra kūu kīrīma igūrū. Nake Musa na Eleazaru magīikūrūka makiuma kūu kīrīma igūrū, **29** na rīrīa kīrīndī kīu kīamenyire atī Harūni nīakuīte, andū othe a nyūmba ya Israeli makīmūcakaīra mīthenya mīrongo ītatū.

21 Na rīrī, rīrīa mūthamaki Mūkaanani wa Aradi, ūrīa watūūraga Negevu, aiguire atī Isiraeli nīokagīra njīra ya Atharimu, agīthīi agītharīkīra andū a Isiraeli, na agītaha amwe ao. **2** Nao andū Isiraeli makīihīta na mwīhītwa ūyū harī Jehova makiuga atīrī: “Ūngīneana andū aya moko-inī maitū-rī, nītūkananga matūūra mao marīa manene biū.” **3** Nake Jehova akīigua ihooya rīa andū a Isiraeli na akīneana andū acio a Kaanani kūrī o. Nao makīananga andū acio biū hamwe na matūūra mao; nī ūndū ūcio handū hau hagītītwo Horoma. **4** Nao andū a Isiraeli makīnyiita rūgendo kuuma Kīrīma kīa Horu magereire njīra ya gūthīi Iria Itune, nīguo mathiūrūrūke būrūri wa Edomu. No andū acio magīthethūka marī njīra-inī; **5** nao magīkīrīra Ngai o na Musa na mīario makiuga atīrī, “Mwatūrutire būrūri wa Misiri tūuke tūkuīre gūkū werū-inī nīkī? Gūkū gūtīrī irio! Na gūtīrī maaī! O na nītūthūire irio ici itarī kīene!” **6** Nake Jehova akīmatūmīra nyoka ciarī na thumu; ikīrūma andū a Isiraeli, na aingī ao magīkua. **7** Andū acio magīthīi kūrī Musa makīmwīra atīrī, “Nītwehirie rīrīa twaaririe tūgīūkīrīra Jehova hamwe nawe. Hooya nīguo Jehova atwehererie nyoka ici.” Nī ūndū ūcio Musa akīhoera andū acio. **8** Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Thondeka nyoka ūmīcuurie gītugī igūrū; mūndū o wothe ūrīrūmagwo-rī, aamīrora nīarītūrūraga muoyo.” **9** Nī ūndū ūcio Musa agīthondeka nyoka ya gīcango, akīmīcuuria gītugī igūrū. Na rīrī, hīndī ūrīa mūndū o wothe aarūmwō nī nyoka na aarora nyoka ūyo ya gīcango, agatūūra muoyo. **10** Andū a Isiraeli makiumagara, magīthīi makīamba hema ciao Obothu. **11**

Ningī makiuma Obothu magīthī Iye-Abarimu, makīamba hema ciao werū-inī ūrīa ūng'ethanīire na Moabi mwena wa irathīro. **12** Kuuma kū magīthī na mbere, makīamba hema ciao Kīanda kīa Zeredi. **13** Moimagara kuuma kū makīamba hema kūrigania na Rūūrī rwa Arinoni, kū werū ūrīa ūthīite nginya būrūri wa Aamori; nīgūkorwo Rūūrī rwa Arinoni nīruo rwarī mūhaka wa Moabi na Aamori. **14** Na nīkīo Ibuku rīa Mbaara cia Jehova riugīte atīrī: “... Wahebu thīnī wa Sufa, na mīkuru, Arinoni **15** na igaragaro-inī cia mīkuru ūrīa ithīite o nginya kū Ari, na īgatwarana na mūhaka wa Moabi.” **16** Kuuma kū magīthī na mbere nginya kū Biri, gīthima-inī harīa Jehova erire Musa atīrī, “Cookereria andū hamwe na nīngūmahe maaī.” **17** Hīndī īyo Isiraeli makīina rwīmbo rūrū: “Therūka maaī, wee gīthima gīkī! Inyuī na inyuī inai ūhoro wakīo, **18** ūhoro wa gīthima kīrīa anene menjete, kīrīa gīathikūririo nī andū arīa marī igweta, andū arīa marī igweta marī na njūgūma cia ūnene na mīthīgi yao.” Ningī makiuma werū-inī magīthī Matana, **19** kuuma Matana magīthī Nahalieli, kuuma Nahalieli magīthī Bamothu, **20** na kuuma Bamothu magīthī kīanda kīa Moabi, kūrīa gacūmbīrī ka Pisiga kang'etheire werū ūrīa ūtarī kīndū. **21** Isiraeli nīatūmire andū kūrī Sihoni mūthamaki wa Aamori makamwīre atīrī: **22** “Twītīkīrie tūtuīkanīrie būrūri wanyu. Tūtīgūtoonya mīgūnda yanyu ya irio, kana ya mīhabibū, kana tūnyue maaī kuuma gīthima o na kīmwe. Tūkūgerera njīra ūrīa nene ya mūthamaki o nginya tūtuīkanie būrūri wanyu.” **23** No Mūthamaki Sihoni akīgiria andū a Isiraeli mahītūkīre

būrūri wake. We organirie mbūtū ciake ciothe cia ita, akiumagara agīthiī werū-inī agatharīkīre andū a Israeli. Rīrīa aakinyire Jahazu-rī, akīhūrana na andū a Israeli.

24 No andū a Israeli makīmooraga na hiū cia njora na magītunya mūthamaki ūcio būrūri wake kuuma Arinoni nginya Jaboku, no maakinyire o mūhaka-inī wa andū a Amoni, tondū warī mūirige na hinya mūno. **25** Israeli agītunya Aamori matūūra mothe mao marīa manene na magītūūra kuo, o hamwe na Heshiboni na tūtūūra tuothe tūrīa twarigainie nakuo. **26** Heshiboni nīrīo rīarī itūūra inene rīa Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa warūīte na mūthamaki wa Moabi ūrīa waathanaga mbere īyo, na akamūtunya būrūri wake wothe o nginya Arinoni. **27** Kīu nīkīo gītūmaga aini a marebeta moige atīrī: “Ūkaai Heshiboni nīgeetha rīakwo rīngī; itūūra inene rīa Sihoni nīrīcokererio. **28** “Mwaki nīwoimire kū Heshiboni, rūrīrīmbī rūkiuma itūūra inene rīa Sihoni. Ūkīniina itūūra rīa Ari Moabi, o atūūri a kūrīa gūtūūgīru kwa Arinoni. **29** Kaī ūrī na haaro, wee Moabi-ī! Inyuī andū a Kemoshu! Kaī mūrī aanange-ī. Nīarekereirie ariū ake magatuīka eethari, o na airītu ake akīmarekereria matahwo nī Sihoni mūthamaki wa Aamori. **30** “No ithuī nītūmang’āūranītie; Heshiboni kwanangītwo guothe nginya o Diboni. Tūmamomorete tūgakinya Nofa, itūūra rīrīa rīkuhanīrīirie na Medeba.” **31** Nī ūndū ūcio andū a Israeli magītūūra būrūri ūcio wa Aamori. **32** Thuutha wa Musa gūtūma andū magathigaane Jazeri, andū a Israeli magītunyana tūtūūra tūrīa twarigiicīrie itūūra rīu, na makīngata Aamori arīa maarī kuo. **33** Ningī

makīgarūrūka, makīambata na njīra marorete Bashani, nake Ogu mūthamaki wa Bashani na mbūtū ciake ciothe cia ita makiumagara makahūrane na Isiraeli kū Edirei.

34 Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Ndūkamwītigīre, nī ūndū nīndīmūneanīte moko-inī maku, hamwe na mbūtū ciake ciothe cia ita, o na būrūri wake. Mwīke o ūrīa wekire Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa waathanaga Heshiboni.” **35** Nī ūndū ūcio makīrūraga Mūthamaki Ogu hamwe na ariū ake, o na mbūtū ciake ciothe cia ita, mategūtigia mūndū o na ūmwe muoyo. Nao andū a Isiraeli makīgwatīra būrūri wake.

22 Ningī andū a Isiraeli makīnyiita rūgendo marorete werū wa Moabi na makīamba hema ciao hūgūrūrū-inī cia Rūūrū rwa Jorodani mūrīmo wa itūura rīa Jeriko. **2** Na rīrī, Balaki mūrū wa Ziporu nīonete maūndū marīa mothe Isiraeli meekīte Aamori, **3** nao andū a Moabi magītigīra mūno nī ūndū nī kwarī na andū aingī mūno. Ti-itherū, andū a Moabi maiyūrītwo nī guoya nī ūndū wa andū a Isiraeli. **4** Andū a Moabi makīira athuuri a Midiani atīrī, “Mūingī ūyū ūkūrīa indo ciothe iria itūrigiicīrie, o ta ūrīa ndegwa ūrīaga nyeki ya gīthaka.” Nī ūndū ūcio Balaki mūrū wa Ziporu, ūrīa warī mūthamaki wa Moabi ihinda rīu, **5** agītūmanīra Balamu mūrū wa Beori, ūrīa warī Pethori, hakuhī na Rūūrū rwa Farati, kūu būrūri wao. Balaki akīmwīra atīrī: “Harī na andū mokīte moimīte būrūri wa Misiri; nao maiyūrīte būrūri ūyū wothe, na maikarīte o hakuhī na niī. **6** Ndagūthaitha ūka ūnumīre andū aya manyiitwo nī kīrumi, nī ūndū marī na hinya mūno kūngīra. Ūngīmaruma kwahoteka ndīmahootē

na ndīmarutūre moime būrūri ūyū. Nī ūndū nīnjūū atī arīa warathima nīmarathimagwo, nao arīa waruma nī manyiitagwo nī kīrumi.” **7** Nao athuuri a Moabi na a Midiani magīthīi makuuīte irīhi rīa kūragūrīwo. Maakinya kūrī Balamu, makīmūhe ūhoro ūrīa Balaki oigīte. **8** Nake Balamu akīmeera atīrī, “Raraai gūkū ūmūthī, na nīngamūcookeria macookio marīa Jehova ekūhe.” Nī ūndū ūcio anene a Moabi makīraarania nake. **9** Nake Ngai agīkora Balamu akīmūūria atīrī, “Andū aya mūrī nao nī a?” **10** Balamu agīcookeria Ngai atīrī, “Balaki mūrū wa Ziporu, mūthamaki wa Moabi, nīwe ūrandeheire ndūmīrīri īno: **11** ‘Kūrī andū moimīte būrūri wa Misiri makaiyūra būrūri ūyū wothe. Ndagūthaitha ūuke ūnumīre o manyiitwo nī kīrumi, no gūkorwo no hūūrane nao ndīmaingate moime būrūri ūyū!’” **12** No Ngai akīira Balamu atīrī, “Ndūgūthīi nao. Ndūkarume andū acio, tondū nī andū arathime.” **13** Rūciinī rūrū rūngī, Balamu agīükīra, akīira anene acio a Balaki atīrī, “Cookai būrūri wanyu kūmbē, nī ūndū Jehova nīarega kūnjītīkīria tūthīi na inyuī.” **14** Nī ūndū ūcio anene a Moabi magīcooka kūrī Balaki makīmwīra atīrī, “Balamu nīarega gūūka na ithuī.” **15** Ningī Balaki agītūma anene angī aingī makīria na maarī igweta gūkīra acio a mbere. **16** Nao magīthīi kūrī Balamu makīmwīra atīrī: “Ūū nīguo Balaki mūrū wa Ziporu ekuuga: Ndūgetīkīre ūndū o na ūrīkū ūgirie ūuke kūrī niī, **17** tondū nīngūkūrīha wega mūno, na njīke ūrīa wothe ūngiuga. Ndagūthaitha ūka ūnumīre andū aya.” **18** No Balamu akīmacookeria atīrī, “O na Balaki angīhe nyūmba yake ya ūnene ūiyūrītīo betha na thahabu-

rī, ndingīka ūndū o na ūrīkū, mūnene kana mūnini, wagararīte watho wa Jehova Ngai wakwa. **19** Na rīrī, raraai gūkū ūmūthī, o ta ūrīa acio angī mareekire, na nīngūtuīria ūndū ūrīa ūngī Jehova ekūnjīra.” **20** Ūtukū ūcio Ngai nīakorire Balamu, akīmwīra atīrī, “Tondū andū aya nī mokīte gūgwīta, thiī nao, no wīke o ūrīa wiki ngūkwīra.” **21** Balamu agīukīra rūciinī, agītandīka ndigiri yake, na agīthīi na anene acio a Moabi. **22** No Ngai nīarakarire mūno athīi, na mūraika wa Jehova akīrūgama njīra nīguo amūgirīrīrie gūthīi. Balamu aahaicīte ndigiri yake, na ndungata ciake igīrī ciarī hamwe nake. **23** Na rīrīa ndigiri yoonire mūraika wa Jehova arūngīi njīra, acomorete rūhiū rwa njora, na arūnyiitīte na guoko, īkīgarūrūka, īgītoonya mūgūnda. Nake Balamu akīmīhūūra nīguo īcooke njīra. **24** Nake mūraika wa Jehova akīrūgama njīra-inī yarī njeke gatagatī ka mīgūnda iīrī ya mīthabibū, na o mūgūnda warī mūirige. **25** Rīrīa ndigiri yoonire mūraika wa Jehovarī, īkīihatīrīria rūthingo-inī, īkīhinyīrīria kūgūrū kwa Balamu rūthingo-inī rūu. Nī ūndū ūcio akīmīhūūra rīngī. **26** Ningī mūraika wa Jehova agīthīi mbere akīrūgama handū haarī haceke hataarī na handū ha kwīgarūrīra, na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. **27** Rīrīa ndigiri yoonire mūraika wa Jehova hau, īgīkoma thī Balamu arī o igūrū rīayo, nake akīrakara akīmīhūūra na rūthanju rwake. **28** Nake Jehova agītumūra kanua ka ndigiri, nayo īkīūria Balamu atīrī, “Nīatīa ngwīkīte tondū wahūūra maita maya matatū?” **29** Balamu akīmīcookeria atīrī, “Wee ūnduīte kīrimū! Korwo nyuma na rūhiū rwa njora guoko-inī, ingīakūraga o ro rīu.” **30** Nayo ndigiri īkīūria Balamu

atīrī, “Githī niī ti niī ndigiri yaku, īrīa ūtūire ūhaicaga nginya ūmūthī? Nīmenyerete gūgwīka ta ūū?” Balamu akiuga atīrī, “Aca.” **31** Nake Jehova akīhingūra maitho ma Balamu, nake akīona mūraika wa Jehova arūngīi njīra-inī acomorete rūhiū rwa njora. Nī ūndū ūcio akīinamīrīra na akīgūithia, agīturumithia ūthiū wake thī. **32** Mūraika wa Jehova akīmūūria atīrī, “Nī kīi gīatūma ūhūūre ndigiri yaku maita macio matatū? Njūkīte haha ngūhingīrīrie nī ūndū mīthīre yaku nī ya ūremi maitho-inī makwa.

33 Ndigiri īnyonire, yanjehererera maita macio matatū. Korwo ndīnanjehererera, hatirī nganja nīngīgūkūūragīte, no yo nīngīamīhonokia.” **34** Balamu akīira mūraika ūcio wa Jehova atīrī, “Nīnjīhītie. Ndikūūi atī nīukūrūgamīte njīra-inī ūhingīrīrie. Na rīrī, ūngīkorwo ndūkenete-rī, nīngūhūndūka.” **35** Mūraika ūcio wa Jehova akīira Balamu atīrī, “Thīi na andū acio, no uuge o ro ūrīa ngūkwīra.” Nī ūndū ūcio Balamu agīthīi na anene acio a Balaki. **36** Rīrīa Balaki aiguire atī Balamu nīarooka, agīthīi kūmūtūnga itūūra-inī rīa Moabi, mūhaka-inī wa Arinoni, o kūu mūhaka wa būrūri wake. **37** Balaki akīūria Balamu atīrī, “Githī ndiagūtūmanīire ūūke narua? Nī kīi kīagiririe ūūke? Anga ndingīhota gūkūrīha?” **38** Balamu agīcookia atīrī, “Nī wega, nīndagīūka. No rīrī, niī no njuge o ūrīa ngwenda? Niī ngwaria o ūrīa Ngai angīnjiūra njarie.” **39** Hīndī iyo Balamu na Balaki magīthīi Kiriathu-Huzothu. **40** Balaki akīruta igongona rīa ng’ombe na ng’ondu, na akīhe Balamu na anene arīa maarī nake nyama imwe. **41** Kwarooka gūkīa-rī, Balaki akīoya Balamu

makīambata nginya Bamothu-Baali, na marī kūu Balamu akīona gīcunjī kīmwe kīa andū acio.

23 Nake Balamu akīra Balaki atīrī, “Njakīra igongona mūgwanja haha, na ūhaarīrie ndegwa mūgwanja na ndūrūme mūgwanja.” **2** Balaki agīka o ūrīa Balamu oigīte, na igūrū rīa o kīgongona-inī makarutīra igongona rīa ndegwa īmwe na ndūrūme īmwe. **3** Ningī Balamu akīra Balaki atīrī, “Wee ikara haha hakuhī na iruta rīaku nyambe thīi keheri-inī. Hihi Jehova nīegūuka acemanie na niī. Ūndū ūrīa wothe ekūnguūrīria nīngūkwīra.” Nake agīthīi handū hatheri hatūugīru. **4** Ngai agīcemania nake hau, nake Balamu akīmwīra atīrī, “Nīhaariirie igongona mūgwanja, na o kīgongona-inī ngaruta ndegwa īmwe na ndūrūme īmwe.” **5** Nake Jehova agīkīra ndūmīrīri yake kanua ka Balamu, akīmwīra atīrī, “Cooka kūrī Balaki ūmūhe ndūmīrīri īno.” **6** Tondū ūcio Balamu agīcooka kūrī Balaki, akīmūkora arūngīi hakuhī na igongona rīake, marī hamwe na anene othe a Moabi. **7** Nake Balamu akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Balaki andehithītie kuuma būrūri wa Aramu, mūthamaki wa Moabi akanduta kuuma irīma-inī cia mwena wa irathīro. Akoiga atīrī, ‘Ūka ūnumīre Jakubu; ūka ūthitange Isiraeli.’ **8** Ndaakīhota atīa kūruma arīa Ngai atarumīte? Ndaakīhota atīa gūthitanga arīa Jehova atathitangīte? **9** Kuuma tūcūmbīrī twa ndwaro cia mahiga nīndīramoona, kuuma kūrīa gūtūugīru nīndīramoona. Ndīrona andū matūūraga meikarītie, nao matiītaraga atī o nī amwe a ndūrīrī. **10** Nūū ūngīhota gūtara rūkūngū rwa Jakubu, kana atare gīcunjī kīa inya kīa Isiraeli? Rekei ngue gīkuū kīa arīa athingu, na marigīrīrio

makwa-rĩ, marotuïka ta mao!” **11** Balaki akĩüria Balamu atĩrĩ, “Wanjika atĩa? Ngürehire ūnumĩre thũ ciakwa, no ndũrĩ ūreka ūndũ o tiga kūmarathima!” **12** Balamu akĩmũuria atĩrĩ, “Githĩ ndiagĩrirwo njarie o kĩrĩa Jehova ekirite kanua-inĩ gakwa?” **13** Ningĩ Balaki akĩmwĩra atĩrĩ, “Ũka tûthiĩ nawe handũ hangĩ harĩa ūkũmoona; ūkũmoona o gicunjĩ kĩmwe kĩao, no ti othe hamwe. Na ūrĩ hau ūnumĩre andũ acio.” **14** Nĩ ūndũ ūcio akĩmütwara githaka-inĩ gĩa Zofimu, gacumbirĩ ga Kîrîma kĩa Pisiga, naho hau agiaka igongona mûgwanja, na o kîgongona-inĩ agithinjira ndegwa ìmwe na ndûrûme ìmwe. **15** Balamu akîira Balaki atĩrĩ, “Wee ikara haha hakuhĩ na iruta rîaku nyambe thiï ngacemanie nake haariña.” **16** Jehova agicemania na Balamu, agiikira ndumiriri kanua gake, akîmwîra atĩrĩ, “Cooka kûrĩ Balaki ūmûhe ndumiriri ïno.” **17** Tondũ ūcio Balamu agicooka kûrĩ Balaki na akîmükora arüngiï hakuhĩ na iruta rîake, marĩ hamwe na anene a Moabi. Balaki akîmûuria atĩrĩ, “Jehova oiga atĩa?” **18** Balamu agicooka akîaria ndumiriri yake, akiuga atĩrĩ: “Arahûka, wee Balaki na ūigue; Thikiriria, wee mûrû wa Ziporu. **19** Ngai ti mûndû, atî nîguo aheenanie, o na ti mûrû wa mûndû, atî nîguo ericûkwo. No oige ūndû na ndawîike? No eranîre ūndû na ndaûhingie? **20** Niñ njathitwo ndathimane; nake arathimanîte-rî, ndingihota kûgarûra ūndû ūcio. **21** “Gütirî mûtino wonekete harî Jakubu, gütirî ihooru rîonetwo thîinî wa Isiraeli. Jehova Ngai wao arî hamwe nao; kayû ka mûthamaki karî thîinî wao. **22** Ngai nîamarutire bûrûri wa Misiri; marî na hinya o ta ndegwa ya githaka. **23** Gütirî ūrogi

ūngūruga Jakubu, gūtirī ūragūri ūngīthūkia Israeli. Rīu ha ūhoro wa Jakubu na wa Israeli kūrūranagwo atīrī, ‘Ta kīonei ūrīa Ngai ekīte!’ **24** Andū acio maarahūkaga ta mūrūūthi wa nga; mookagīra ta mūrūūthi wa njamba, ūrīa ūtangīhurūka ūtarīite kīrīa ūnyiitīte, na ūkanyua thakame ya kīrīa ūragīte.” **25** Ningī Balaki akīīra Balamu atīrī, “Ndūkamarume o na atīa, na ndūkamarathime o na atīa!” **26** Balamu akīmūcookeria atīrī, “Githī ndiakwīrire no nginya njīke ūrīa wothe Jehova oigīte?” **27** Ningī Balaki akīīra Balamu atīrī, “Ūka tūthīi ngūtware handū hangī. Hihī Ngai no agwītikīrie ūnumīre andū aya ūrī hau.” **28** Balaki akīoya Balamu akīmūtwara kīrima igūrū kīa Peoru, kūng’ethera Werū ūrīa ūtarī kīndū. **29** Nake Balamu akīmwīra atīrī, “Njakīra igongona mūgwanja haha, na ūhaarīrie ndegwa mūgwanja na ndūrūme mūgwanja.” **30** Balaki agīīka o ta ūrīa Balamu oigīte, na o kīgongona-inī agīthīnjīra ndegwa īmwe na ndūrūme īmwe.

24 Na rīrī, rīrīa Balamu onire atī Jehova nīakenaga nī kūrathima Israeli-rī, ndaacookire kūrūmīrīra ūragūri ta ūrīa ekaga mahinda macio mangī, no ehūgūrire akīrora werū-inī. **2** Rīrīa Balamu eroreire akīona ūrīa Israeli maambīte hema kūringana na mīlīrīga yao-rī, akīiyūrwo nī Roho wa Ngai, **3** nake akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Īno nīyo ndūmīrīri ya Balamu mūrū wa Beori, ndūmīrīri ya mūndū ūrīa riitho rīake rīonaga wega, **4** ndūmīrīri ya mūndū ūrīa ūiguaga ciugo cia Ngai, ūrīa wonaga kīoneki kuuma kūrī Mwene-Hinya-Wothe, ūrīa ūgūūaga agakoma thī, namo maitho make makahingūka: **5** “Kaī hema ciaku, wee Jakubu, nī thaka-ī, o na ciikaro ciaku

igagīthakara, wee Isiraeli-! **6** “Igītambürükīte o ta cianda, ikahaana ta mīgūnda īrī hūgūrūrū cia rūūi-inī, itariī ta mītī ya thubiri īhaandītwo nī Jehova, o na ta mītarakwa īrī hakuhī na maaī. **7** Maaī makaiyūra ndoo ciao nginya maitīke; o nayo mbegū yao īgakorwo na maaī maingī. “Mūthamaki wao akaaneneha gūkīra Agagi; ūthamaki wao nūgaatūgīrio. **8** “Ngai aamarutire būrūri wa Misiri; marī na hinya ta wa ndegwa ya gīthaka. Matambuuraga ndūrīrī iria imathūire, na makoinanga mahīndī ma cio tūcunjī; macitheecaga na mīguī yao. **9** O ta mūrūūthi, methunaga magīkoma, o ta mūrūūthi wa mūgoma, nūū ūngīgeria kūmaarahūra? “Arīa makūrathimaga marorathimwo, nao arīa makūrumaga maronyiitwo nī kīrumi!” **10** Nake Balaki agīcinwo nī marakara nī ūndū wa Balamu. Akīhūūra hī ciake, akīmwīra atīrī, “Ndagwītire ūnumīre thū ciakwa, no wee ūcirathimīte maita macio matatū. **11** Na rīrī, ūkīra o rīu ūinūkel! Ndoigīte nīngūkūrīha wega mūno, no Jehova nīagīritie ūrīhwo.” **12** Balamu agīcookeria Balaki atīrī, “Githī ndierire andū arīa wandūmīre atīrī, **13** ‘O na Balaki angīhe nyūmba yake ya ūthamaki ūiyūrītio betha na thahabu, ndingīhota gwīka ūndū wakwa mwene, mwega kana mūūru, njagarare watho wa Jehova; no nginya njuge ūrīa Jehova oigīte?’ **14** Na rīrī, niī nīngūcooka o kūrī andū aitū, no ūka, ngūmenyithie ūrīa andū aya mageeka andū aku matukū marīa magooka.” **15** Ningī akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Ino nīyo ndūmīrīri ya Balamu mūrū wa Beori, ndūmīrīri ya mūndū ūrīa riitho rīake rīonaga wega, **16** ndūmīrīri ya mūndū ūrīa ūiguaga ciugo cia Ngai, ūrīa ūrī na ūmenyo uumīte kūrī ūrīa-ūrī-

Igūrū-Mūno, ūrīa wonaga kīoneki kuuma kūrī Mwene-Hinya-Wothe, ūrīa ūgūūaga agakoma thī, namo maitho make makahingūka, ekuuga ūū: **17** “Nīndīramuona, no ti rīu; nīndīmūcūthīrīrie, no ndarī hakuhī. Njata nīkoima kūrī Jakubu; njūgūma ya ūnene yume kūrī Isiraeli. Nīakahehenja mothiū ma Moabi, na ahehenje, mahīndī ma mītwe ya ariū othe a Shethu. **18** Edomu nīgūkahootwo; Seiru, thū yake, nīakahootwo, no Isiraeli agakīrīria kūgīa na hinya. **19** Mwathani mūnene akoima kūrī Jakubu na aanange andū arīa magaakorwo matigaire a itūūra inene.” **20** Ningī Balamu akīona Amaleki, na akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Amaleki nīwe warī wa mbere harī ndūrīrī, no marigīrīrio-inī nīakanangwo.” **21** Ningī akīona Akeni, na akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Gīikaro gīaku nī kīgitīre, gītara gīaku gīakītwo thīinī wa rwaro rwa ihiga; **22** no rīrī, inyuī andū a Akeni nīmūkanangwo hīndī ūrīa Ashuri makaamūtaha.” **23** Ningī akīaria ndūmīrīri yake, akiuga atīrī: “Hī! Nūū ūngītūura muoyo rīrīa Ngai areka ūguo? **24** Meeri nīgooka ciumīte hūgūrūrū-inī cia Kitimu; nīgatooria Ashuri o na Eberi, no rīrī, o nacio nīkaanangwo.” **25** Nake Balamu agīgūkīra, akīnūka gwake mūciī, nake Balaki agīthīī na njīra ciake.

25 Hīndī ūrīa andū a Isiraeli maikaraga Shitimū-rī, arūme a Isiraeli makīambīrīria gūtharia na andū-a-nja a Moabi, **2** arīa mameetaga magongona-inī ma ngai ciao. Andū acio a Isiraeli makīrīa na makīnamīrīra mbere ya ngai icio. **3** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli makīnyiitanīra nao kūhooya ngai ya Baali ya Peori. Namo marakara ma Jehova makīmarīimbūkīra. **4** Jehova akīra Musa atīrī,

“Oya atongoria othe a andū aya, ūmoorage na ūmaanīke mūthenya barigici mbere ya Jehova, nīguo marakara mahiū ma Jehova matigakinyīrīre andū a Israeli.” **5**
Nī ūndū ūcio Musa akīra aciirithania a Israeli atīrī,
“O mūndū wanyu no nginya oorage arūme anyu arīa manyiitanīire na andū a Moabi kūhooya Baali ya Peori.”
6 O hīndī īyo mūndū mūrūme Mūisraeli akīrehe mūndū-
wa-nja Mūmidiani mūciī gwake akīonagwo nī Musa na
kīngano kīu gīothe gīa Israeli, o hīndī īrīa maarīragīra
itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **7** Rīrīa Finehasi
mūrū wa Eleazaru, mūrū wa Harūni ūrīa mūthīnjīri-
Ngai, onire ūndū ūcio-rī, akiuma kīngano-inī kīu, akīoya
itimū, **8** akīrūmīrīra Mūisraeli ūcio nginya hema-inī
yake. Akīmatheeca na itimū rīu, akīmatūrīkania eerī,
itimū rīu rīgītūrīkania Mūisraeli ūcio o na rīgītheeca
mūndū-wa-nja ūcio. Hīndī īyo mūthiro ūcio wokīrīire
andū a Israeli ūgīthira; **9** no andū arīa maakuire nī ūndū
wa mūthiro ūcio maarī andū 24,000. **10** Nake Jehova akīra
Musa atīrī, **11** “Finehasi, mūrū wa Eleazaru, mūrū wa
Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai, nīatūmīte marakara makwa
meherere andū a Israeli; nī ūndū nīahīahīire ngoro o ta
ūrīa ndaiguite nī ūndū wa gītīo gīakwa thīnī wao, na nī
ūndū ūcio o na ndahīahīa ndiamaniinire. **12** Nī ūndū ūcio
īra Finehasi atīrī, nī ngūthondeka kīrīkanīro gīakwa gīa
thayū nake. **13** We na njiaro ciake nī makagīa na kīrīkanīro
gīa gūtūura kīa ūthīnjīri-Ngai, nī ūndū nīahīahīire ngoro
nī ūndū wa gītīo kīa Ngai wake, na akīhoroheria andū a
Israeli.” **14** Mūisraeli ūcio woragirwo marī na mūndū-wa-
nja Mūmidiani eetagwo Zimuri mūrū wa Salu, mūtongoria

wa nyūmba ya Asimeoni. **15** Nake mündū-wa-nja ūcio Mūmidiani woragirwo, eetagwo Kozibi mwarī wa Zuru, mūnene wa mūhīrīga thīnī wa nyūmba īmwe ya Amidiani. **16** Jehova akīra Musa atīrī, **17** “Tua andū a Midiani thū cianyu na ūmoorage, **18** tondū nīmamūtuire thū ciao rīrīa maamūheenirie ūhoro-inī wa kūhoera kū Peori na wa mwarī wa nyina wao Kozibi, mwarī wa mūtongoria Mūmidiani, mündū-wa-nja ūrīa woragirwo rīrīa mūthiro wokire nī ūndū wa Peori.”

26 Na rīrī, thuutha wa mūthiro ūcio Jehova akīra Musa na Eleazaru mūrū wa Harūni, ūrīa mūthīnjīri-Ngai atīrī, **2** “Tarai kīrīndī gōthe kīa andū a Israeli kūringana na nyūmba ciao, andū arīa othe maakinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, arīa mangīhota gūthīi ita-inī marī mbūtū cia Israeli.” **3** Nī ūndū ūcio, Musa na Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai makīarīria andū a Israeli kū werū-inī wa Moabi hakuhī na Rūūi rwa Jorodani mūrīmo wa Jeriko, makīmeera atīrī, **4** “Tarai andū arīa makinyītie mīaka mīrongo iīrī na makīria, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa.” Aya nīo andū a Israeli arīa moimire būrūri wa Misiri: **5** Njaro cia Rubeni, irigithathi rīa Israeli ciarī ici: kuuma kūrī Hanoku, nī mbarī ya Ahanoku; kuuma kūrī Palu, nī mbarī ya Apalu; **6** kuuma kūrī Hezironi, nī mbarī ya Ahezironi; kuuma kūrī Karimi, nī mbarī ya Akarimi. **7** Icio nīcio mbarī cia Rubeni; arīa maatarirwo maarī andū 43,730. **8** Mūrū wa Palu arī Eliabu, **9** nao ariū a Eliabu maarī Nemueli, na Dathani, na Abiramu. Dathani na Abiramu nīo maarī anene a kīrīndī, na nīo maaremeire Musa na Harūni na maarī amwe a arūmīrīri

a Kora rīrīa maaremeire Jehova. **10** Nayo thī īgīathamia kanua kayo īkīmameria hamwe na Kora, ūrīa arūmīrīri ake maakuire rīrīa mwaki wacinire arūme arīa 250. Nao magītuīka kīonereria gīa gūkaania arīa angī. **11** No rīrī, rūciaro rwa Kora rūtiathirire. **12** Nacio njiaro cia Simeoni kūringana na mbarī ciao nī ici: kuuma kūrī Nemueli, nī mbarī ya Anemueli; kuuma kūrī Jamini, nī mbarī ya Ajamini; kuuma kūrī Jakini, nī mbarī ya Ajakini; **13** kuuma kūrī Zera, nī mbarī ya Azera; kuuma kūrī Shauli, nī mbarī ya Ashaulu. **14** Icio nīcio ciarī mbarī cia Simeoni; nao maarī andū 22,200. **15** Nacio njiaro cia Gadi kūringana na mbarī ciao nī ici: kuuma kūrī Zefoni, nī mbarī ya Azefoni; kuuma kūrī Hagi, nī mbarī ya Ahagi; kuuma kūrī Shuni, nī mbarī ya Ashuni; **16** kuuma kūrī Ozini, nī mbarī ya Aozini; kuuma kūrī Eri, nī mbarī ya Aeri; **17** kuuma kūrī Arodi, nī mbarī ya Aarodi; kuuma kūrī Areli, nī mbarī ya Aareli. **18** Icio nīcio ciarī mbarī cia Gadi; arīa maatarirwo maarī andū 40,500. **19** Eri na Onani, maarī ariū a Juda, no maakuīriire Kaanani. **20** Nacio njiaro cia Juda kūringana na mbarī ciao nī ici: kuuma kūrī Shela, nī mbarī ya Ashela; kuuma kūrī Perezu, nī mbarī ya Aperezu; kuuma kūrī Zera, nī mbarī ya Azera. **21** Nacio njiaro cia Perezu ciarī ici: kuuma kūrī Hezironi, nī mbarī ya Ahezironi; kuuma kūrī Hamuli, nī mbarī ya Ahamuli. **22** Icio nīcio ciarī mbarī cia Juda; arīa maatarirwo maarī andū 76,500. **23** Nacio njiaro cia Isakaru kūringana na mbarī ciao ciarī ici: kuuma kūrī Tola, nī mbarī ya Atola; kuuma kūrī Puva nī mbarī ya Apuva; **24** kuuma kūrī Jashubu, nī mbarī ya Ajashubu; kuuma kūrī Shimuroni,

nī mbarī ya Ashimuroni. **25** Icio nīcio ciarī mbarī cia Isakaru; arīa maatarirwo maarī andū 64,300. **26** Nacio njiaro cia Zebuluni kūringana na mbarī ciao ciarī ici: kuuma kūrī Seredi, nī mbarī ya Aseredi; kuuma kūrī Eloni nī mbarī ya Aeloni, na kuuma kūrī Jahaleeli, nī mbarī ya Ajahaleeli. **27** Icio nīcio ciarī mbarī cia Zebuluni; arīa maatarirwo maarī andū 60,500. **28** Nacio njiaro cia Jusufu kūringana na mbarī ciao kuuma kūrī Manase na Efiraimu ciarī ici: **29** Njiaro cia Manase: kuuma kūrī Makiru, nī mbarī ya Amakiru (Makiru nīwe warī ithe wa Gileadi); kuuma kūrī Gileadi nī mbarī ya Agileadi. **30** Ici nīcio njiaro cia Gileadi: kuuma kūrī Iezeri, nī mbarī ya Aiezeli; kuuma kūrī Heleku, nī mbarī ya Aheleku; **31** kuuma kūrī Asirieli, nī mbarī ya Aasirieli; kuuma kūrī Shekemu, nī mbarī ya Ashekemu; **32** kuuma kūrī Shemida, nī mbarī ya Ashemida; kuuma kūrī Heferi, nī mbarī ya Aheferi. **33** (Zelofehadi mūrū wa Heferi ndaarī na aanake, no airītu atheri, namo marīitwa mao maarī Mahala, na Noa, na Hogila, na Milika, na Tiriza.) **34** Icio nīcio ciarī mbarī cia Manase, arīa maatarirwo maarī andū 52,700. **35** Ici nīcio njiaro cia Efiraimu kūringana na mbarī ciao: kuuma kūrī Shuthela, nī mbarī ya Ashuthela; kuuma kūrī Bekerī, nī mbarī ya Abekerī; kuuma kūrī Tahani nī mbarī ya Atahani. **36** Ici nīcio ciarī njiaro cia Shuthela; kuuma kūrī Erani, nī mbarī ya Aerani. **37** Ici nīcio ciarī mbarī cia Efiraimu; arīa maatarirwo maarī andū 32,500. Icio nīcio njiaro cia Jusufu kūringana na mbarī ciao. **38** Nacio njiaro cia Benjamini kūringana na mbarī ciao ciarī ici: kuuma kūrī Bela, nī mbarī ya Abela; kuuma kūrī Ashibeli, nī mbarī ya

Aashibeli; kuuma kūrī Ahiramu, nī mbarī ya Aahiramu; **39**
kuuma kūrī Shefufamu, nī mbarī ya Ashefufamu; kuuma
kūrī Hufamu, nī mbarī ya Ahufamu. **40** Nacio njiaro cia
Bela kuuma kūrī Aridi na Naamani ciarī ici: kuuma kūrī
Aridi, nī mbarī ya Aaridi; na kuuma kūrī Naamani nī
mbarī ya Anaamani. **41** Ici nīcio ciarī mbarī cia Benjamini;
arīa maatarirwo maarī andū 45,600. **42** Nacio njiaro
cia Dani kūringana na mbarī ciao ciarī ici: kuuma kūrī
Shuhamu nī mbarī ya Ashuhamu. Icio nīcio ciarī mbarī ya
Dani. **43** Acio othe maarī a mbarī cia Ashuhamu: na arīa
maatarirwo maarī andū 64,400. **44** Nacio njiaro cia Asheri
kūringana na mbarī ciao ciarī ici: kuuma kūrī Imuna, nī
mbarī ya Aimuna; kuuma kūrī Ishivi, nī mbarī ya Aishivi;
kuuma kūrī Beria, nī mbarī ya Aberia; **45** nao aya nīo
maarī a njiaro cia Beria: kuuma kūrī Heberi, nī mbarī ya
Aheberi; na kuuma kūrī Malikieli, nī mbarī ya Amalikieli.
46 (Asheri aarī na mwarī wetagwo Sera.) **47** Icio nīcio ciarī
mbarī cia Asheri; arīa maatarirwo maarī andū 53,400. **48**
Nacio njiaro cia Nafitali kūringana na mbarī ciao ciarī ici:
kuuma kūrī Jahazeeli, nī mbarī ya Ajahazeeli; kuuma kūrī
Guni, nī mbarī ya Aguni; **49** kuuma kūrī Jezeri, nī mbarī ya
Ajezeri; kuuma kūrī Shilemu, nī mbarī ya Ashilemu. **50** Ici
nīcio ciarī mbarī cia Nafitali; arīa maatarirwo maarī andū
45,400. **51** Mūigana wa arūme acio othe a Isiraeli maarī
andū 601,730. **52** Jehova akīira Musa atīrī, **53** “Būrūri
ūyū nīguo makagaīrwo ūtuīke igai rīao kūringana na
mūigana wa mariītwa mao. **54** Andū arīa aingī ūmagaīre
igai inene, nao arīa maanyiiha ūmagaīre igai inini; o
mūhīrīga ūheo igai rīaguo kūringana na mūigana wa

andū arĩa maandik̄two. **55** Na ūmenyerere wega atĩ, bûrûri ūyû ūkaaheanwo na ūndû wa gûcuuka mîtî. Kîrĩa o gîkundi gîkaagaya gîkaringana na marîtwâ ma mîhîrîga ya maithe mao ma tene. **56** O igai rîkaheanwo na ūndû wa gûcuuka mîtî kûrî ikundi iria nene na iria nini.”

57 Aya nîo Alawii arĩa maatarirwo kûringana na mbarî ciao: kuuma kûrî Gerishoni, nî mbarî ya Agerishoni; kuuma kûrî Kohathu, nî mbarî ya Akohathu; kuuma kûrî Merari, nî mbarî ya Amerari. **58** O nacio ici ciarî mbarî cia Alawii: mbarî ya Alibini, na mbarî ya Ahebironi, na mbarî ya Amahali, na mbarî ya Amushi, na mbarî ya Akora. (Kohathu aarî guka wa Amuramu; **59** nake mûtumia wa Amuramu eetagwo Jokebedi, wa rûciaro rwa Lawi, waciariirwo Alawii kûu bûrûri wa Misiri. Nake Jokebedi agîciarîra Amuramu Harûni, na Musa, na mwarî wa nyina wao Miriamu. **60** Harûni nîwe warî ithe wa Nadabu na Abihu na Eleazaru na Ithamaru. **61** No Nadabu na Abihu nîmakuire rîrîa maarutîire Jehova igongona na mwaki ûtaarî mwîtîkîrie.) **62** Alawii othe arûme a ûkûrû wa mweri ūmwe na makîria arĩa maatarirwo maarî andû 23,000. Matiataranîrio hamwe na andû a Israeli arĩa angî tondû matiagaire kîndû hamwe na andû arĩa angî. **63** Acio nîo maatarirwo nî Musa na Eleazaru ûrîa mûthînjîri-Ngai rîrîa maatarîire andû a Israeli werû-inî wa Moabi hûgûrûrû-inî cia Rûûi rwa Jorodani, mûrîmo ūyû wa Jeriko. **64** Hatiarî o na ūmwe wa arĩa matarîtwo nî Musa na Harûni ûrîa mûthînjîri-Ngai, hîndî ûrîa maatarîire andû a Israeli werû-inî wa Sinai. **65** Nî ūndû Jehova nîeerîte andû a Israeli atî ti-itherû no nginya makuire

werū-inī, na gūtirī o na ūmwe wao watigarire, tiga no
Kalebu mūrū wa Jefune, na Joshua mūrū wa Nuni.

27 Na rīrī, airītu acio a Zelofehadi mūrū wa Heferi
mūrū wa Gileadi, mūrū wa Makiru, mūrū wa Manase
maarī a mbarī cia Manase mūrū wa Jusufu. Marītwa
ma airītu acio maarī Mahala, na Noa, na Hogila, na
Milika, na Tiriza. Nīmathiire, magīkuhīrīria **2** itoonyero
rīa Hema-ya-Gūtūnganwo, makīrūgama mbere ya Musa,
na Eleazarū ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na mbere ya atongoria,
o na kīungano gīothe gīa Israeli, makiuga atīrī, **3** “Ithe
witū aakuīrīire werū-inī. Ndaarī ūmwe wa arūmīrīri a
Kora, arīa manyiitanire mokīrīre Jehova, no aakuire nī
ūndū wa mehia make mwene na ndaarī na aanake. **4** Nī
kīī gīgūtūma rītwa rīa awa rīniinwo mbarī-inī yao, nī
ūndū atī ndaarī na mwanake? Tūhei igai hamwe na andū
a nyūmba ya ithe witū.” **5** Nī ūndū ūcio Musa agītwarīra
Jehova ūhoro ūcio wao, **6** nake Jehova akīmwīra atīrī, **7**
“Ūguo airītu a Zelofehadi maroiga nī kīhooto. Ti-itherū
nī wega ūmaheanīrie igai rīao na andū a nyūmba ya
ithe wao, o narīo igai rīa ithe wao ūmahe. **8** “Īra andū
a Israeli atīrī, ‘Mūndū angīkua na ndatige mwana wa
kahīī, mwarī nīaheo igai rīake. **9** Angīgakorwo atarī na
mūirītu-rī, heagai ariū a nyina igai rīake. **10** Angīgakorwo
atarī na ariū a nyina-rī, heagai ariū a nyina na ithe igai
rīake. **11** Angīkorwo ithe ndaarī na ariū a nyina-rī, heagai
mūndū wa mbarī yao ūrīa marī a igai rīake, nīguo rītuīke
rīake. Ūndū ūcio ūgūtuīka watho wa kūrūmagīrīwo nī
andū a Israeli, o ta ūrīa Jehova aathire Musa.”” **12** Ningī
Jehova akīira Musa atīrī, “Ūkīra wambate kīrīma-inī gīkī,

kū rūgongo rwa Abarimu, wīrorere bürūri ūrīa heete andū a Isiraeli. **13** Warīkia kūwona, we nīgūkua o ta ūrīa Harūni mūrū wa nyūkwa aakuire, na ūcookanīrīrio na andū anyu, **14** nīgūkorwo rīrīa kīrīndī kīanemeire hau maaī-inī ma Werū wa Zini, wee na Harūni inyuī eerī mūtiathīkīre watho wakwa, nīmwagire kūndīithia nīguo muonanie atī ndī mūtheru mbere ya maitho mao.” (Maaī macio nī marīa ma Meriba Kadeshi, Werū-inī wa Zini.) **15** Musa akīra Jehova atīrī, **16** “Jehova-Ngai wa maroho ma andū othe, nīagīthuure mūndū atuīke mūrori wa kīrīndī gīkī, **17** atwaranage nakīo gīkiumagara na gīkīnūka, ūrīa ūrītongoragia gīgīthīi na gīgīcooka, nīguo kīrīndī gīkī kīa Jehova gītigatuīke ta ng’ondū itarī na mūrīithi.” **18** Nī ūndū ūcio Jehova akīra Musa atīrī, “Oya Joshua mūrū wa Nuni, mūndū ūrī na roho thīinī wake, na ūmūigīrīre guoko gwaku. **19** Mūrūgamie mbere ya Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na mbere ya kīungano gīothe ūmūtue mūtongoria wao hau mbere yao. **20** Ūmūhe ūhoti ūmwe waku, nīgeetha kīrīndī gīothe kīa andū a Isiraeli kīmwathīkagīre. **21** Nake arūgamage mbere ya Eleazaru ūcio mūthīnjīri-Ngai, ūrīa ūrīmūtuīragīria ūhoro na ūndū wa kūuria Urimu mbere ya Jehova. Rīrīa aathana, hamwe na kīrīndī gīothe kīa andū a Isiraeli makoimagara, ningī aathana rīngī makainūka.” **22** Musa agīka o ta ūguo Jehova aamwathīte. Akīoya Joshua, na akīmūrūgamia mbere ya Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai o na mbere ya kīungano kū gīothe. **23** Ningī akīmūigīrīra moko make na akīmūtua mūtongoria wao o ta ūrīa Jehova aathīte Musa.

28 Jehova akīra Musa atīrī, **2** “He andū a Israeli watho ūyū, ūmeere atīrī: ‘Menyagīrīrai muone atī nī mwandehere irio cia maruta makwa ma gūcinwo na mwaki ihinda rīrīa rīagīrīire, irī mūtararīko mwega wa kūngenia.’ **3** Meere atīrī, ‘Rīrī nīrīo iruta rīa gūcinwo na mwaki rīrīa mūrīrehagīra Jehova: nī tūtūrūme twīrī, o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, tūtarī na kaūūgū, rītuīke igongona rīa kūrutagwo rīa njino hīndī ciothe o mūthenya. **4** Haaragīriai gatūrūme kamwe rūciinī, na karīa kangī hwaī-inī kūrī mairia, **5** hamwe na iruta rīa mūtu gīcunjī gīa ikūmi kīa eba ūmwe ya mūtu mūhinyu mūno, ūtukanītio na gīcunjī gīa kana kīa hini ūmwe ya maguta mahihītwo kuuma kūrī ndamaiyū. **6** Rīu nīrīo igongona rīa njino rīa hīndī ciothe rīrīa rīaathanirwo Kīrīma-inī gīa Sinai, rīrī mūtararīko mwega, igongona rīrutiirwo Jehova rīa gūcinwo na mwaki. **7** Nakō kīndū gīa kūnyuuo kīrīa kīrīrutanagīrio na igongona rīu kīrīkoragwo kīrī gīcunjī gīa kana kīa hini ūmwe ya ndibei ngagatu harī o gatūrūme kamwe. Itagīrai Jehova iruta rīu rīa kūnyuuo handū-harīa-haamūre. **8** Haragīriai gatūrūme ga keerī hwaī-inī kūrī mairia hamwe na iruta rīa mūtu o na iruta rīa kīndū gīa kūnyuuo o ta ūrīa mūharagīria rīa rūciinī. Rīu nīrīo igongona rīa gūcinwo na mwaki rīrī na mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova. **9** “Mūthenya wa thabatū-rī, rutagai iruta rīa tūtūrūme twīrī, o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, tūtarī na kaūūgū, hamwe na kīndū kīa iruta rīa kūnyuuo, na iruta rīa mūtu icunjī igīrī cia ikūmi cia eba ūmwe ya mūtu mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta. **10** Rīrī nīrīo igongona rīa njino rīa kūrutagwo

o mūthenya wothe wa Thabatū, hamwe na igongona rīa njino rīa hīndī ciothe, na iruta rīa kīndū kīarīo gīa kūnyuu. **11** “Kīambīrīria kīa o mweri-rī, rutagīrai Jehova igongona rīa njino rīa tūtegwa twīrī na ndūrūme īmwe na tūtūrūme mūgwanja o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, tuothe tūtarī na kaūūgū. **12** Harī o ndegwa hagīage na iruta rīa mūtu icunjī ithatū cia ikūmi cia eba īmwe ya mūtu mūhinyu mūno, ūtukanītio na maguta; na harī ndūrūme hagīe iruta rīa mūtu icunjī igīrī cia ikūmi cia eba īmwe ya mūtu mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta; **13** na harī o gatūrūme hagīage na iruta rīa mūtu gīcunjī gīa ikūmi kīa eba īmwe ya mūtu mūhinyu mūno ūtukanītio na maguta. Rīrī nī igongona rīa njino, rīrī na mūtararīko mwega, rīrutīirwo Jehova na ūndū wa gūcinwo na mwaki. **14** Harī o ndegwa nī harīkoragwo na iruta rīa kūnyuu rīa nuthu ya hini īmwe ya ndibei; na harī ndūrūme, nī gīcunjī gīa ithatū kīa hini īmwe; na harī o gatūrūme, nī gīcunjī kīa inya kīa hini īmwe. Rīu nīrīo igongona rīa njino rīa o mweri rīrīa rīrīutagwo o karūgamo ka mweri, mwaka wothe. **15** Hamwe na igongona rīa njino rīu rīa hīndī ciothe na kīndū kīarīo gīa kūnyuu, Jehova nīarīutagīrwo thenge īmwe īrī ya igongona rīa kūhoroheria mehia. **16** “Mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa mbere nīrīo mūrīkoragwo na Bathaka ya Jehova. **17** Mūthenya wa ikūmi na ītano wa mweri ūcio nīguo mūrīgīaga na gīathī; mīthenya mūgwanja mūrīīage mīgate ītarī mīikīre ndawa ya kūimbia. **18** Mūthenya wa mbere mūgīage na kīūngano kīamūre na mūtikarutage wīra wa ndūire. **19** Rehagīrai Jehova iruta rīa gūcinwo na

mwaki, igongona rĩa njino rĩa tûtegwa twĩrĩ, na ndûrûme ũmwe na tûtûrûme mûgwanja o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ūmwe, ciothe itarĩ na kaüügû. **20** Harĩ o ndegwa ũmwe haaragîriai iruta rĩa mûtu gîcunjî gîa ithatû gîa ikûmi kîa eba ũmwe ya mûtu mûhinyu mûno ūtukanîtio na maguta; harĩ ndûrûme gîcunjî kîa igîrî gîa ikûmi; **21** na harĩ o gatûrûme gîcunjî kîmwe gîa ikûmi. **22** Na mûrutage thenge ũmwe ūrî igongona rĩa kûmûhoroheria mehia. **23** Haaragîriai icio hamwe na maruta ma rûciinî ma njino marîa ma hîndî ciothe. **24** Üguo nîguo mûrîharagîria irio cia gûcinwo na mwaki o mûthenya matukû mûgwanja nîguo ituîke mûtararîko mwega wa gûkenia Jehova; rîrîharagîrio hamwe na igongona rĩa njino rĩa hîndî ciothe na iruta rîarîo rĩa kûnyuuo. **25** Mûthenya wa mûgwanja mûgîage na kîüngano kîamûre, na mûtikarutage wîra wa ndûire. **26** “Mûthenya wa kûruta maciaro ma mbere, rîrîa mûrehagîra Jehova maruta ma ngano ya mûgethano hîndî ya Giathî gîa Ciumia-rî, gîagai na kîüngano kîamûre, na mûtikarutage wîra wa ndûire. **27** Rehagai igongona rĩa njino rĩa tûtegwa twĩrĩ, na ndûrûme ũmwe, na tûtûrûme mûgwanja o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ūmwe, rîtuîke mûtararîko mwega wa gûkenia Jehova. **28** Na harĩ o ndegwa hakorwo na iruta rĩa mûtu rîa icunjî ithatû cia ikûmi cia eba ũmwe ya mûtu mûhinyu mûno ūtukanîtio na maguta; nayo ndûrûme ūrutanîrio na icunjî igîrî cia ikûmi, **29** na gîcunjî kîmwe gîa ikûmi kîrutagwo harĩ o gatûrûme ga tûu mûgwanja. **30** Mûcirutanîrie na thenge ũmwe ya kûmûhoroheria mehia. **31** Haaragîriai icio hamwe na indo ciacio cia kûnyuuo, hamwe na igongona rîa njino rîa hîndî

ciothe na maruta marĩo ma mĩtu. Na mûmenyagîrîre nyamû icio itikanakorwo na kaûûgû.

29 “Mûthenya wa mbere wa mweri wa mûgwanja, gîagai na kîungano kîamûre na mûtikarute wîra wa ndûire. Nî mûthenya wanyu wa kûhuhaga tûrumbeta. **2** Haaragîriai igongona rîa njino, rîa gategwâ kamwe na ndûrûme ïmwe na tûtûrûme mûgwanja o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ûmwe, ciothe itarî na kaûûgû, irî ta mûtararîko mwega wa gûkenia Jehova. **3** Na harî o ndegwa ïyo hakorwo na iruta rîa mûtu icunjî ithatû cia ikûmi cia eba ïmwe ya mûtu mûhinyu mûno ûtukanîtio na maguta; nayo ndûrûme ûrutanîrio na icunjî igîrî cia ikûmi; **4** na o gîcunjî kîmwe gîa ikûmi kîrutagwo harî o gatûrûme ga tûu mûgwanja. **5** Mûcirutanîrie na thenge ïmwe ûrî igongona rîa kûmûhoroheria mehia. **6** Icio nî cia kuongererwo harî magongona ma njino ma o mweri, na ma o mûthenya, hamwe na maruta macio ma mûtu na ma indo cia kûnyuu o ta ûrîa ûtuûtwo. Macio nî maruta marutiirwo Jehova macinîtwo na mwaki, marî na mûtararîko wa kûnunga wega. **7** “Mûthenya wa ikûmi wa mweri ûyû wa mûgwanja, gîagai na kîungano gîtheru. No nginya mwîimage irio na mûtikarute wîra. **8** Rehagai igongona rîa njino rîna mûtararîko mwega wa gûkenia Jehova rîa gategwâ kamwe na ndûrûme ïmwe, na tûtûrûme mûgwanja o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ûmwe, ciothe itarî na kaûûgû. **9** Hamwe na ndegwa ïyo haragîriai iruta rîa mûtu icunjî ithatû cia ikûmi cia eba ïmwe ya mûtu mûhinyu mûno ûtukanîtio na maguta; nayo ndûrûme ûrutanîrio na icunjî igîrî cia ikûmi; **10**

na ḡicunjī k̄imwe ḡia ik̄umi k̄irutagwo har̄i o gat̄rūme ga t̄uu m̄ugwanja. **11** M̄ucirutan̄rie na thenge īmwe īr̄i igongona r̄ia k̄uhoroheria mehia, yongererwo har̄i igongona r̄ia horohio, na igongona r̄ia njino r̄ia h̄ind̄i ciothe, hamwe na iruta r̄ia m̄ūtu, na maruta mao ma k̄unyuuo. **12** “M̄uthenya wa ik̄umi na ītano m̄weri wa m̄ugwanja, ḡagai na k̄ūngano k̄iamūre na m̄ūtikarute w̄ira wa nd̄uire. K̄ungū̄rai Jehova na ḡiath̄i m̄ithenya m̄ugwanja. **13** Rehagai maruta ma ḡucinwo na mwaki mar̄i na m̄itarar̄iko mwega wa ḡukenia Jehova, igongona r̄ia njino r̄ia t̄ütegwa ik̄umi na t̄ütat̄u, na nd̄ürūme iḡr̄i, na t̄ütürūme ik̄umi na t̄una o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, ciothe itar̄i na kaūūgū. **14** Har̄i o ndegwa icio ik̄umi na ithat̄u-r̄i, haraḡiriai iruta r̄ia m̄ūtu icunjī ithat̄u cia ik̄umi cia eba īmwe ya m̄ūtu m̄uhinyu m̄uno ūtukan̄tio na maguta; har̄i o nd̄ürūme īmwe ya icio iḡr̄i, irutan̄rio na icunjī iḡr̄i cia ik̄umi; **15** na ḡicunjī k̄imwe ḡia ik̄umi k̄irutagwo har̄i o gat̄rūme ga t̄uu ik̄umi na t̄una. **16** M̄ucirutan̄rie na thenge īmwe īr̄i igongona r̄ia k̄uhoroherio mehia, yongererwo har̄i igongona r̄ia njino r̄ia h̄ind̄i ciothe, hamwe na iruta r̄ia m̄ūtu na iruta r̄ia k̄unyuuo. **17** “M̄uthenya wa keer̄i, haaraḡiriai t̄ütegwa ik̄umi na tw̄ir̄i, na nd̄ürūme iḡr̄i, na t̄ütürūme ik̄umi na t̄una o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, ciothe itar̄i na kaūūgū. **18** Hamwe na ndegwa na nd̄ürūme, na t̄ütürūme t̄uu, haaraḡiriai maruta macio ma m̄ūtu na maruta ma k̄unyuuo k̄uringana na m̄ūigana ūr̄ia ūtuūtwo. **19** M̄ucirutan̄rie na thenge īmwe īr̄i igongona r̄ia k̄uhoroherio mehia, yongererwo har̄i igongona r̄ia

njino rĩa hĩndĩ ciothe, hamwe na iruta rĩa mütu na
iruta rĩao rĩa kũnyuuo. **20** “Müthenya wa gatatũ-rĩ,
haaragĩriai ndegwa ikümi na ũmwe, na ndürümme igĩrĩ, na
tütürümme ikümi na tüna o kamwe ka ūkûrû wa mwaka
ũmwe, ciothe itarĩ na kaüügû. **21** Hamwe na ndegwa,
na ndürümme, na tütürümme tûu, mûhaaragĩriei maruta
macio ma mütu, na maruta ma kũnyuuo kûringana na
mûigana ūrĩa ūtuïtwo. **22** Mücirutanĩrie na thenge ũmwe
ĩrĩ igongona rĩa kûhorohero mehia, yongererwo harĩ
igongona rĩa njino rĩa hĩndĩ ciothe, hamwe na iruta rĩa
mütu na iruta rĩa kũnyuuo. **23** “Müthenya wa kana-rĩ,
haaragĩriai ndegwa ikümi, na ndürümme igĩrĩ, na tütürümme
ikümi na tüna o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ũmwe, ciothe
itarĩ na kaüügû. **24** Hamwe na ndegwa, na ndürümme,
na tütürümme tûu, haaragĩriai maruta macio ma mütu
na maruta ma kũnyuuo kûringana na mûigana ūrĩa
ũtuïtwo. **25** Mücirutanĩrie na thenge ũmwe ĩrĩ igongona
rĩa kûhorohero mehia, yongererwo harĩ igongona rĩa
njino rĩa hĩndĩ ciothe, hamwe na iruta rĩa mütu na
iruta rĩa kũnyuuo. **26** “Müthenya wa gatano, haaragĩriai
ndegwa kenda, na ndürümme igĩrĩ, na tütürümme ikümi
na tüna o kamwe ka ūkûrû wa mwaka ũmwe, ciothe
itarĩ na kaüügû. **27** Hamwe na ndegwa na ndürümme,
na tütürümme tûu, haaragĩriai maruta macio ma mütu
na maruta ma kũnyuuo kûringana na mûigana ūrĩa
ũtuïtwo. **28** Mücirutanĩrie na thenge ũmwe ĩrĩ igongona
rĩa kûhorohero mehia, yongererwo harĩ igongona rĩa
njino rĩa hĩndĩ ciothe, hamwe na iruta rĩa kũnyuuo. **29**
“Müthenya wa gatandatũ-rĩ, haaragĩriai ndegwa inyanya,

na ndürüme igīrī, na tütürüme ikūmi na tūna o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, ciothe itarī na kaūūgū. **30** Hamwe na ndegwa, na ndürüme, na tütürüme tūu, haaragīriai maruta macio ma mūtu na maruta ma kūnyuuo kūringana na mūigana ūrīa ūtuītwo. **31** Mūcirutanīrie na thenge ūmwe īrī igongona rīa kūhorohero mehia, yongererwo harī igongona rīa njino rīa hīndī ciothe, hamwe na iruta rīa mūtu na iruta rīa kūnyuuo. **32** “Mūthenya wa mūgwanja, haaragīriai ndegwa mūgwanja, na ndürüme igīrī, na tütürüme ikūmi na tūna o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, ciothe itarī na kaūūgū. **33** Hamwe na ndegwa, na ndürüme, na tütürüme tūu, haaragīriai maruta macio ma mūtu na maruta ma kūnyuuo kūringana na mūigana ūrīa ūtuītwo. **34** Mūcirutanīrie na thenge ūmwe īrī igongona rīa kūhorohero mehia, yongererwo harī igongona rīa njino rīa hīndī ciothe, hamwe na iruta rīa mūtu na iruta rīa kūnyuuo. **35** “Mūthenya wa kanana-rī, gīagai na kīūngano na mūtikarute wīra wa ndūire. **36** Rehagai iruta rīa gūcinwo na mwaki rīrī mūtararīko mwega wa gūkenia Jehova, igongona rīa njino rīa ndegwa ūmwe, na ndürüme ūmwe, na tütürüme mūgwanja o kamwe ka ūkūrū wa mwaka ūmwe, ciothe itarī na kaūūgū. **37** Hamwe na ndegwa, na ndürüme, na tütürüme tūu, haaragīriai maruta macio ma mūtu na maruta ma kūnyuuo kūringana na mūigana ūrīa ūtuītwo. **38** Mūcirutanīrie na thenge ūmwe īrī igongona rīa kūhorohero mehia, yongererwo harī igongona rīa njino rīa hīndī ciothe, hamwe na iruta rīa mūtu na iruta rīa kūnyuuo. **39** “Hamwe na mwīhītwā na maruta manyu

ma kwīyendera-rī, haaragīriai indo icio nī ūndū wa Jehova ciathī-inī cianyu iria ciathanītwo: na nīcio maruta manyu ma njino, na maruta ma mūtu, na maruta ma kūnyuuo, na maruta ma ūiguano.”” **40** Musa akīra andū a Israeli maūndū marīa mothe Jehova aamwathīte.

30 Musa akīra atongoria a mīhīrīga ya Israeli atīrī: “Ūū nīguo Jehova aathanīte: **2** Rīrīa mūndū angīhīta mwīhītwa harī Jehova kana ehīte mwīhītwa wa kwīhinga mūhingo na ūndū wa kīranīro, ndakanericūkwo, na no nginya eke maūndū marīa mothe ehītīte. **3** “Rīrīa mūirītu ūrī gwa ithe mūciī angīhīta mwīhītwa kūrī Jehova, kana ehinge na mūhingo na ūndū wa kīranīro, **4** nake ithe aigue ūhoro wa mwīhītwa ūcio wake, kana kīranīro kū, no aage kūmwīra ūndū hīndī ūyo, mīhītwa yake yothe, na kīranīro kīrīa gīothe ehangīte nakō we mwene, nīigatūūra. **5** No ithe angīmūkaania aigua ūhoro wa mīhītwa ūyo, hatirī o na kīmwe kīa mīhītwa ūyo yake, kana ciīranīro icio ehangīte nacio we mwene, igatūūra; nake Jehova nīakamūrekera nī ūndū ithe nīamūgīrītie eke ūndū ūcio. **6** “No angīhīka arīkītie kwīhīta, kana thuutha wa kwīranīra ūndū na kanua gake ateciirītie ūhoro wa kīranīro kū ehangīte nakō, **7** nake mūthuuriwe aigue ūhoro ūcio na aage kūmwīra ūndū, hīndī ūyo mīhītwa yake kana ciīranīro icio ehangīte nacio we mwene nīigatūūra. **8** No mūthuuriwe angīmūkaania rīrīa aigua ūhoro wa mīhītwa ūyo, nīakeheria mwīhītwa ūcio ūmuohete, kana kīranīro kīrīa ehangīte nakō we mwene ateciirītie, nake Jehova nīakamūrekera. **9** “Mwīhītwa o wothe kana ūndū ūrīa mūtumia wa ndigwa kana mūtumia

ūrīa ūtiganīte na mūthuuriwe angīkorwo ehītīte nīatūure aūrūmītie. **10** “Mūtumia ūrī na mūthuuriwe angīhīta kana e hinge we mwene na kīranīro kīa mwīhītwā, **11** nake mūthuuriwe aigue ūhoro ūcio, no aage kūmwīra ūndū kana aage kūmūgiria, hīndī ūyo mīhītwā yake yothe, kana ciīranīro iria e hīngīte nacio we mwene, nīigatūūra. **12** No mūthuuriwe angīregana na ūhoro ūcio hīndī ūyo aūigua-ri, hatirī o na kīmwe kīa mīhītwā kana ciīranīro iria ciumīte kanua gake igaatūūra. Mūthuuriwe nīareganīte nacio, nake Jehova nīakamūrekera. **13** Mūthuuriwe no etīkīre kana aregane na mwīhītwā o wothe ūrīa angīhīta kana kīranīro kīrīa eranīire na mwīhītwā gīa kwīrega we mwene. **14** No mūthuuriwe angīaga kūmwīra ūndū igūrū rīa ūhoro ūcio mūthenya o mūthenya, nīetīkīrīte mīhītwā yake kana ciīranīro iria imuohete. Nīetīkīrīte maūndū macio nī ūndū wa kwaga kūmwīra ūndū rīrīa aigua ūhoro ūcio. **15** No angīrega maūndū macio thuutha hanini, aarīkia kūmaigua, nīwe ūngīcookererwo nī mahītia ma mūtumia wake.” **16** Macio nīmo mawatho marīa Jehova aaheire Musa makoniī mūndū na mūtumia wake, na makoniī ithe na mwarī ūrīa ūrī gwake mūcīi.

31 Nake Jehova akīira Musa atīrī: **2** “Rīhīria andū a Israeli harī andū a Midiani. Na thuutha ūcio nīgūcooka ūkue.” **3** Nī ūndū ūcio Musa akīira andū acio atīrī, “Andū amwe anyu nīmeohe indo ciao cia mbaara mathīi makahūrane na andū a Midiani nīguo marīhīrie Jehova kūrī o. **4** Tūmai andū 1,000 kuuma kūrī o mūhīrīga wa Israeli mbaara-inī.” **5** Nī ūndū ūcio andū 12,000 meeohete indo cia mbaara, o 1,000 kuuma kūrī o mūhīrīga, makīneanwo

kuuma mīhīrīga ya Isiraeli. **6** Musa akīmatūma mbaara-inī, o 1,000 kuuma harī o mūhīrīga, marī hamwe na Finehasi mūrū wa Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai, ūrīa wakuuire indo cia handū-harīa-haamūre, o na tūrumbeta twa kūhuhwo. **7** Nao makīhūūrana na andū a Midiani o ta ūrīa Jehova aathīte Musa, na makīraga arūme othe. **8** Gatagatī ka arīa mooragire nī Evi, na Rekemu, na Zuru, na Huri, na Reba, athamaki arīa atano a Midiani. O na ningī nīmooragire Balamu mūrū wa Beori na rūhiū rwa njora. **9** Nao andū a Isiraeli magītaha andū-a-nja a Midiani na ciana, na magīkuua ndūūru ciothe cia andū a Midiani cia ng'ombe na cia mbūri, na magītaha indo iria ingī ciothe. **10** Magīcina matūūra mothe kūrīa andū a Midiani maatūūrīte, o ūndū ūmwe na kambī ciao. **11** Magīkuua indo ciothe iria maatahīte na iria maatunyanīte hamwe na andū na nyamū, **12** na magītwara andū arīa matahītwo na indo icio maatunyanīte, na iria maatahīte kūrī Musa na kūrī Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai na kūrī kīungano kīa andū a Isiraeli kūu kambī yarī werū-inī wa Moabi, hūgūrūrū-inī cia Rūūrū rwa Jorodani mūrīmo wa Jeriko. **13** Musa, na Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai na atongoria othe a kīrīndī magīthīi kūmatūnga nja ya kambī. **14** Musa akīrakarīra anene a mbūtū icio cia ita na atongoria a mbūtū cia o ngiri, ngiri, na atongoria a mbūtū cia o igana, igana, arīa moimīte mbaara-inī. **15** Akīmooria atīrī, “Kaī mwītīkīrītie andū a nja othe matūūre muoyo? **16** Acio nīo maarūmīrīire mataaro ma Balamu, na nīo maatūmire andū a Isiraeli matirike Jehova ūhoro-inī ūrīa wekīkire kūu Peori, naguo ūndū ūcio ūkīrehithīria andū a Jehova

mūthiro. **17** Nī ūndū ūcio, ūragai tūhī tuothe. Na ningī mūūrage mūndū-wa-nja wothe ūrī wakoma na mūndū mūrūme, **18** no mwīhonokerie mūirītu o wothe ūrīa ūtarī wakoma na mūndū mūrūme. **19** “Inyuothē arīa mūūragīte mūndū o wothe kana mūkahutia mūndū o wothe mūūrage no nginya mūikare nja ya kambī mīthenya mūgwanja. Mūthenya wa ūtatū na wa mūgwanja, no nginya mwītherie inyuī ene na arīa mūtahīte. **20** Theriai nguo ciothe, o ūndū ūmwe na kīndū gīothe gīthondeketwo na rūūa, kana guoya wa mbūri kana mbaū.” **21** Ningī Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīra thigari iria ciathiīte mbaara-inī atīrī, “Watho ūrīa Jehova aaheire Musa uugīte atīrī: **22** Thahabu, na betha, na gīcango, na kīgera, na ibati, na rūbūua **23** na kīndū o gīothe kīngīhota gwītiiria mwaki, no nginya kīhītūkaagīrio mwaki-inī nīgeetha gīthirwo nī thaahu. No rīrī, no nginya gīcooke gītherio na maaī marīa ma kūniina thaahu. Nakīo kīndū gīothe gītangītiiria mwaki no nginya kīhītūkīrio maaī-inī macio. **24** Mūthenya wa mūgwanja-rī, thambiai nguo cianyu na inyuī nī mūgaathirwo nī thaahu. Thuutha ūcio no mūtoonye kambī.” **25** Nake Jehova akīra Musa atīrī, **26** “Wee na Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai na atongoria a nyūmba cia kīrīndī gīkī no nginya mūtare andū othe na nyamū iria ciatahirwo. **27** Gayaniai indo cia iria ndahe gatagatī ga thigari iria ciathiīte mbaara-inī na kīrīndī kīrīa kīngī. **28** Kuuma kūrī thigari iria ciarūire mbaara, rutai gīcunjī kīa Jehova, kīndū kīmwe thīnī wa indo magana matano, marī andū, kana ng’ombe, kana ndigiri, kana ng’ondu, o na kana mbūri. **29** Oya gīcunjī gīkī

kuuma harī nuthu ya igai rīao mūkīnengere Eleazaru ūrīa
mūthīnjīri-Ngai kīrī gīcunjī kīa Jehova. **30** Kuuma kūrī
nuthu ya gīcunjī kīa andū a Israeli, thuura kīndū kīmwe
kuuma harī o gīkundi kīa mīrongo ītano, kīrī kīa andū,
kana ng'ombe, kana ndigiri, kana ng'ondu, kana mbūri o
na kana nyamū ingī. Cinengere Alawii arīa wīra wao ūrī
kūmenyerera Hema-īrīa-Nyamūre ya Jehova.” **31** Nī ūndū
ūcio Musa na Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai magīlka o ta
ūrīa Jehova aathīte Musa. **32** Indo cia gūtahwo cia iria
ciatigarīte kuuma kūrī indo iria ciatunyanītwo nī thigari
ciarī ng'ondu 675,000, **33** na ng'ombe 72,000, **34** na ndigiri
61,000 **35** na andū-a-nja 32,000 arīa mataakomete na
mūndū mūrūme. **36** Nuthu ya igai rīa andū arīa maarūīte
mbaara-inī ciarī: ng'ondu 337,500, **37** na kuuma harī icio
Jehova akīrutīrwo ng'ondu 675; **38** nacio ng'ombe ciarī
36,000 na kuuma harī icio Jehova akīrutīrwo ng'ombe 72;
39 nacio ndigiri ciarī 30,500, na kuuma harī icio Jehova
akīrutīrwo ndigiri 61; **40** andū maarī 16,000, na kuuma
kūrī o Jehova akīrutīrwo andū 32. **41** Musa akīnengera
Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai gīcunjī kīa Jehova, o ta ūrīa
Jehova aathīte Musa. **42** Nuthu īrīa yarī ya andū a Israeli,
īrīa Musa aamūranītie na arīa maathiīte mbaara-inī, **43**
nuthu īrīa yaheirwo kīrīndī ciarī ng'ondu 337,500, **44**
nacio ng'ombe ciarī 36,000, **45** nacio ndigiri ciarī 30,500,
46 nao andū maarī 16,000. **47** Kuuma kūrī nuthu īrīa
yaheirwo andū a Israeli, Musa agīthuura mūndū ūmwe
kuuma kūrī andū mīrongo ītano, na nyamū ūmwe kuuma
kūrī nyamū mīrongo ītano, o ta ūrīa Jehova aamwathīte,
na agīcihe Alawii arīa wīra wao warī kūmenyerera Hema-

ĩrĩa-Nyamüre ya Jehova. **48** Ningĩ anene arĩa matongoragia mbütũ cia ita, acio maathaga ikundi cia o ngiri ngiri, na ikundi cia o igana igana, mag̃ithiĩ harĩ Musa, **49** nao makĩmwĩra atĩrĩ, “Ndungata ciaku nĩtarĩte thigari iria twathaga na hatirĩ o na ūmwe ūtarĩ ho. **50** Nĩ ūndū ūcio nĩtwarehe indo ici cia thahabu ituĩke iruta riitũ kûrĩ Jehova iria o ūmwe witũ eegwat̃ire, nacio nĩ icûhĩ cia moko na bangiri cia moko, na icûhĩ cia ciara, na cia matũ, na mîgathĩ ya ngingo, nîguo twîhoroherie mbere ya Jehova.” **51** Musa na Eleazaru ūrĩa mûthînjîri-Ngai makîamûkîra thahabu ũyo kuumma kûrĩ o, indo icio ciothe ciaturîtwo wega. **52** Thahabu yothe ĩrĩa yoimire kûrĩ anene a ikundi cia o ngiri, ngiri na anene a ikundi cia o igana, igana ĩrĩa Musa na Eleazaru maatwarîire Jehova kîrî kîheo, yarî ya ūritû wa cekeri 16,750. **53** O mûthigari nîetahiire indo ciake. **54** Musa na Eleazaru ūrĩa mûthînjîri-Ngai makîamûkîra thahabu ũyo kuumma kûrĩ anene a ikundi cia o ngiri, ngiri na anene a ikundi cia o igana, igana mag̃icirehe Hema-inî ya Gütünganwo ituĩke kîririkania harî andû a Israeli mbere ya Jehova.

32 Na rîrî, andû a mîhîrîga ya Rubeni na Gadi, arĩa maarî na ndûûru nene cia ng’ombe na cia mbûri, nîmoonire atî mabûrûri ma Jazeri na Gileadi maarî mega na mahiû mao. **2** Nĩ ūndû ūcio mag̃ithiĩ kûrĩ Musa na Eleazaru ūrĩa mûthînjîri-Ngai, o na kûrĩ atongoria a kîrîndî, makiuga atîrî, **3** “Atarothu, na Diboni, na Jazeri, na Nimura, na Heshiboni, na Eleale, na Sebamu, na Nebo, o na Beoni, **4** bûrûri ūyû Jehova aatooririe andû akuo mbere ya andû a Israeli, nî kûndû kwega kwa mahiû, na

ithuĩ ndungata ciaku tûrî na mahiû.” **5** Makiuga atîrî,
“Angîkorwo nîtwitîkîrîkîte harî inyuî-rî, rekei bûrûri ûyû
ûheo ndungata cianyu ûtuîke witû. Mûtigatûme tûringe
Rûûî rwa Jorodani.” **6** Musa akîûria andû a Gadi na a
Rubeni atîrî, “Andû anyu no mathiî ita-inî mamütige
mûikarîte gûkû? **7** Nî kîrî gîgûtûma mûûrage ngoro
cia andû a Israeli nîguo matikaringe rûûî matoonye
bûrûri ûrîa Jehova amaheete? **8** Ûguo noguo maithe
manyu meekire hîndî ûrîa ndaamarekirie kuuma Kadeshi-
Barinea mathiî magathigaane bûrûri ûcio. **9** Thuutha wa
kwambata, magîkinya kîanda kîa Eshikoli na makîrorera
bûrûri ûcio-rî, nîmatûmire andû a Israeli makue ngoro
makîaga gûtoonya bûrûri ûrîa Jehova amaheete. **10**
Jehova agîcinwo nî marakara mûthenya ûcio, akîhîta
na mwîhîtwâ ûyû: **11** ‘Nî ûndû nîmagîte kûnûmîrîra na
ngoro ciao kûna, hatirî mûndû o na ûmwe wa ûkûrû wa
mîaka mîrongo îrî na makîria wa arîa moimire bûrûri wa
Misiri ûkoona bûrûri ûrîa nderîire Iburahîmu na Isaaka,
o na Jakubu na mwîhîtwâ, **12** gûtirî o na ûmwe tiga
Kalebu mûrû wa Jefune, ûrîa Mûkenizi, na Joshua mûrû
wa Nuni, nî ûndû nîmarûmîrîire Jehova na ngoro ciao
kûna.’ **13** Jehova agîcinwo nî marakara nî ûndû wa Israeli,
nake agîtûma morûûre werû-inî mîaka mîrongo ïna, o
nginya rîrîa rûciaro rûu ruothe rwehîtie maitho-inî make
rwathirire. **14** “Na rîrî, mûrî haha inyuî, inyuî rûciaro
rûrû rwa ehia, mûcookete ithenya rîa maithe manyu
nîguo mûtûme Jehova akîrîrîrie kûrakarîra Israeli. **15**
Mûngîgarûrûka mûtige kûmûrûmîrîra-rî, nake Jehova
nîegûtiganîria andû aya othe gûkû werû-inî rîngî, na

inyuĩ mütuïke gitümi gĩa kũmaniinithia.” **16** Nao magithiĩ kürĩ Musa makimwĩra atirĩ, “Ithuĩ tukwenda gwakĩra ühiü witü ciugü gükü, na twakire andü-a-nja aitü na ciana matüura manene. **17** No rirĩ, nítwihhaarírie kuoya indo ciitü cia mbaara na tuthiĩ mbere ya andü a Israeli nginya tumakinyie kwao. Hindí ïyo, andü-a-nja aitü na ciana maikarage matüura manene mairigire na hinya, nigeetha magitirwo kuuma kürĩ atüuri a büruri üyü. **18** Tütigacooka micii iitü o nginya hindí iria Müisraeli o wothe akaamükira igai ríake. **19** Ithuĩ tütikaamükira igai hamwe nao mürimo üria üngi wa Jorodani, ní undü igai riitü türĩ nario mwena wa irathiro wa Rüüri rwa Jorodani.” **20** Nake Musa akimeera atirĩ, “Müngika üguo-ri, na mwiohe indo cianyu cia mbaara mbere ya Jehova nigo mukarüe, **21** na inyuothemüngithiĩ mwöhete indo cia mbaara, müringe Rüüri rwa Jorodani müri mbere ya Jehova o nginya riria akaingata thü ciake ciume mbere yake, **22** hindí iria büruri ücio ügaakorwo ütooretio mbere ya Jehova, hindí ïyo no mücooke micii yanyu na muohorwo kuuma kiraniro kianyu kürĩ Jehova o na kürĩ Israeli. Naguo büruri üyü nügatuika wanyu maitho-ini ma Jehova. **23** “No müngikaaga gwika üguo, nümükehíria Jehova; na mümenye na ma ati mehia manyu nümakamücookerera. **24** Akrai andü-a-nja anyu na ciana matüura manene na ciugü cia ndüuru cianyu, no hingai üguo mweranira.” **25** Andü a Gadi na a Rubeni makira Musa atirĩ, “Ithuĩ ndungata ciaku nítügwika o ta üguo mwathi witü aathana. **26** Ciana ciitü na atumia aitü megükara gükü matüura-ini manene ma Gileadi, undü

ūmwe na ndūūru ciitū cia mbūri na cia ng'ombe. **27** No ithuī ndungata ciaku-rī, o mūndū eyohete indo ciake cia mbaara, nītūkūringa mūrīmo ūrīa tūkarūe tūrī mbere ya Jehova, o ta ūguo mwathi witū oiga.” **28** Nake Musa akīruta watho nī ūndū wao, akīarīria Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Joshua mūrū wa Nuni, na atongoria a nyūmba cia mīhīrīga ya andū a Isiraeli, **29** akīmeera atīrī, “Angīkorwo andū a Gadi na a Rubeni nīmekūringa Jorodani, o mūndū wao eyohete indo cia mbaara, marī hamwe na inyuī marī mbere ya Jehova-rī, hīndī ūrīa būrūri ūcio ūgatoorio mbere yanyu, nīmūkamahe būrūri wa Gileadi ūtuīke wao. **30** No mangīaga kūringa hamwe na inyuī meeohete indo ciao cia mbaara, no nginya metikīre igai rīao hamwe na inyuī būrūri wa Kaanani.” **31** Andū a Gadi na a Rubeni makīmūcookeria atīrī, “Ndungata ciaku nī igwīka o ta ūguo Jehova oigīte. **32** Nītūkūringa tūrī mbere ya Jehova tūtoonye būrūri wa Kaanani twīohete indo cia mbaara, no kūndū kūrīa ithuī tūkaagaya-rī, gūgaakorwo kūrī mbarī ūno ya Jorodani.” **33** Musa akīhe andū a Gadi na a Rubeni na nuthu ya mūhīrīga wa Manase mūrū wa Jusufu, būrūri ūrīa wothe wathamakagwo nī Sihoni mūthamaki wa Aamori, na ūrīa wothe wathamakagwo nī Ogu mūthamaki wa Bashani, akīmahe būrūri ūcio wothe, na matūūra manene makuo o na ng'ongo iria ciamarigiicīirie. **34** Andū a Gadi nīmakire Diboni, na Atarothu, na Aroeri, **35** na Atarothu-Shofani, na Jazeri, na Jogibeha, **36** na Bethi-Nimira, na Bethi-Harani, maarī matūūra manene mairigīre na hinya na magīkīra ndūūru ciao cia mbūri ciugū. **37** Nao andū a Rubeni magīaka Heshiboni, na

Eleale, na Kiriathaimu rīngī, **38** o ūndū ūmwe na Nebo na Baali-Meoni (marītwa macio nīmagarūrirwo) na Sibima. Nao makīhe matūūra macio manene maakire marītwa mangī. **39** Nacio njiaro cia Makiru mūrū wa Manase igīthīī Gileadi, magīkwīnyiitīra na makīngata Aamori arīa maarī kuo. **40** Nī ūndū ūcio Musa akīheana Gileadi kūrī andū a Makiru, acio njiaro cia Manase, nao magītūūra kuo. **41** Na rīrī, Jairu wa rūciaro rwa Manase, akīnyiitīra tūtūūra twa Gileadi na agītwīta Havothu-Jairu. **42** Nake Noba akīnyiitīra Kenathu, na tūtūūra tūrīa twagūthiūrūrūkīirie agītwīta Noba, o ta ūrīa we eetagwo.

33 Maya nīmo matīna ma rūgendo rwa andū a Israeli rīrīa moimire būrūri wa Misiri marī ikundi matongoretio nī Musa na Harūni. **2** Musa nīandīkire matīna ma rūgendo rwao o ta ūrīa aathītwo nī Jehova. Maya nīmo matīna ma rūgendo rwao. **3** Andū a Israeli moimagarire kuuma Ramesese mūthenya wa ikūmi na ītano mweri wa mbere, mūthenya ūrīa warūmīrīire Bathaka. Makiumagara momīrīirie, makīonagwo nī andū othe a Misiri, **4** arīa maathikaga marigithathi mao mothe, marīa Jehova ooragīte gatagatī kao; nīgūkorwo Jehova nīatuīrīire ngai ciao ciira. **5** Andū a Israeli moima Ramesese, maambire hema Sukothu. **6** Moima Sukothu, magīthīī makīamba hema ciao Ethamu, ndeere-inī cia werū. **7** Moima Ethamu, maacockire na thuutha magīthīī Pi-Hahirothu, mwena wa irathīro wa Baali-Zefoni, makīamba hema ciao hakuhī na Migidoli. **8** Moima Pi-Hahirothu, magītuīkanīria iria-inī gatagatī, magīkinya werū-inī, na maarīkia gūthīī rūgendo rwa mīthenya ītatū werū-inī ūcio wa Ethamu,

makīamba hema ciao Mara. **9** Moima Mara maathiire Elimu, kūrīa kwarī na ithima ikūmi na igīrī, na mītende mīrongo mūgwanja, na makīamba hema kuo. **10** Moima Elimu magīthīi makīamba hema ciao hakuhī na Iria Itune. **11** Moima Iria Itune, magīthīi makīamba hema ciao werū-inī wa Sini. **12** Moima werū ūcio wa Sini, magīthīi makīamba hema ciao Dofika. **13** Moima Dofika, magīthīi makīamba hema ciao Alushu. **14** Moima Alushu, magīthīi makīamba hema ciao Refidimu, handū hataarī na maaī ma kūnyuuo nī andū. **15** Moima Refidimu, magīthīi makīamba hema ciao Werū-inī wa Sinai. **16** Moima kūu Werū-inī wa Sinai, magīthīi makīamba hema ciao Kibirothu-Hataava. **17** Moima Kibirothu-Hataava magīthīi makīamba hema ciao Hazerothu. **18** Moima Hazerothu, magīthīi makīamba hema ciao Rithima. **19** Moima Rithima, magīthīi makīamba hema ciao Rimoni-Perezu. **20** Moima Rimoni-Perezu magīthīi makīamba hema ciao Libina. **21** Moima Libina, magīthīi makīamba hema ciao Risa. **22** Moima Risa, magīthīi makīamba hema ciao Kahelatha. **23** Moima Kahelatha, magīthīi makīamba hema ciao Kīrīma-inī gīa Sheferu. **24** Moima Kīrīma-inī gīa Sheferu, magīthīi makīamba hema ciao Harada. **25** Moima Harada, magīthīi makīamba hema ciao Makelothu. **26** Moima Makelothu magīthīi makīamba hema ciao Tahathu. **27** Moima Tahathu, magīthīi makīamba hema ciao Tera. **28** Moima Tera, magīthīi makīamba hema ciao Mithika. **29** Moima Mithika, magīthīi makīamba hema ciao Hashimona. **30** Moima Hashimona, magīthīi makīamba hema ciao Moserothu. **31** Moima Moserothu, magīthīi

makīamba hema ciao Bene-Jaakani. **32** Moima Bene-Jaakani, magīthiī makīamba hema ciao Horu-Hagidigadi. **33** Moima Horu-Hagidigadi, magīthiī makīamba hema ciao Jotibatha. **34** Moima Jotibatha, magīthiī makīamba hema ciao Abirona. **35** Moima Abirona, magīthiī makīamba hema ciao Ezioni-Geberi. **36** Moima Ezioni-Geberi, magīthiī makīamba hema ciao Kadeshi, Werū-inī wa Zini. **37** Moima Kadeshi, magīthiī makīamba hema ciao Kīrīma-inī kīa Horu, mūhaka-inī wa Edomu. **38** O ta ūrīa aathītwo nī Jehova-rī, Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīambata Kīrīma kīa Horu, harīa aakuīrīire mūthenya wa mbere wa mweri wa gatano, mwaka-inī wa mīrongo īna kuuma andū a Isiraeli moima būrūri wa Misiri. **39** Harūni aarī na ūkūrū wa mīaka igana rīa mīrongo īrī na ītatū rīrīa aakuīrīire kūu Kīrīma kīa Horu. **40** Nake Aradi mūthamaki wa Kaanani ūrīa watūrūraga Negevu ya Kaanani, akīigua atī andū a Isiraeli maarī njīra magīthiī kuo. **41** Moima Kīrīma kīa Horu, magīthiī makīamba hema ciao Zalimona. **42** Moima Zalimona, magīthiī makīamba hema ciao Punoni. **43** Moima Punoni, magīthiī makīamba hema ciao Obothu. **44** Moima Obothu, magīthiī makīamba hema ciao Iye-Abarimu, mūhaka-inī wa Moabi. **45** Moima Iyimu, magīthiī makīamba hema ciao Diboni-Gadi. **46** Moima Diboni-Gadi, magīthiī makīamba hema ciao Alimoni-Dibilathaimu. **47** Moima Alimoni-Dibilathaimu, magīthiī makīamba hema ciao irīma-inī cia Abarimu hakuhī na Nebo. **48** Moima irīma-inī cia Abarimu, magīthiī makīamba hema ciao werū-inī wa Moabi hūgūrūrū-inī cia Rūūi rwa Jorodani mūrīmo ūrīa ūngī wa Jeriko. **49** Maambire hema hūgūrūrū-

inī cia Rūūī rwa Jorodani kuuma Bethi-Jeshimothu nginya
Abeli-Shitim, kūu werū-inī wa Moabi. **50** Kūu werū-inī
wa Moabi hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Jorodani mūrīmo
ūrīa ūngī wa Jeriko, nīkuo Jehova erīire Musa atīrī, **51**
“Arīria andū a Israeli, na ūmeere atīrī: ‘Rīrīa mūkaaringa
Rūūī rwa Jorodani mūtoonye Kaanani-rī, **52** mūkaaingata
andū arīa othe matūrūraga būrūri ūcio, mehere mbere
yanyu. Mūkaananga mīhianano yao yothe īrīa mīcūhie,
na mīhianano yao īrīa ya gūtwekio, o na mūmomore
mahooero mao mothe ma kūndū kūrīa gūtūūgīru. **53**
Mwīnyiifīrei būrūri ūcio ūtuīke wanyu na mūtūure kuo,
nīgūkorwo nī ndīmūheete būrūri ūcio ūtuīke wanyu.
54 Mūkaagayania būrūri ūcio na ūndū wa kūucukīra
mītī, kūringana na mīhīrīga yanyu. Kūrī gīkundi kīnene
mūheane igai inene, na gīkundi kīnini mūkīhe igai
inini. Kīrīa gīkaamagūīra na ūndū wa gūcuuka mītī
nīkīo gīgaatuīka kīao. Nīmūgakūgayanía kūringana na
mīhīrīga ya maithe manyu ma tene. **55** “No mūngīkaaga
kūngata atūūri a būrūri ūcio-rī, arīa mūgeetīkīria
matigwo magaatuīka ngaracū cia kūmūtūraga maitho,
o na matuīke mīgua ya kūmūtheecaga mbaru. Nao
nīmakamūthīnagia kūu būrūri ūcio mūgaatūūra. **56**
Na rīrī, ūndū ūrīa ndaciirīire kūmekā-rī, ūtuīke nīguo
ngaamwīka inyuī.”

34 Nake Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Atha andū a Israeli,
ūmeere atīrī: ‘Rīrīa mūgaatoonye Kaanani-rī, būrūri ūcio
mūkaagārwo ūtuīke igai rīanyu ūgaakorwo na mīhaka
īno: **3** “Mwena wanyu wa gūthini ūkoima Werū-inī wa
Zini kūrigania na mūhaka wa Edomu. Mwena wa irathīro,

mūhaka wanyu wa mwena wa gūthini ūkaambīrīria
mūthia-inī wa Iria rīa Cumbī, **4** ūtuīkanīirie mwena wa
gūthini ūrorete Mwanya wa Akirabimu, ūthiīte na mbere
o nginya Zini, na ūikūrūke na mwena wa gūthini wa
Kadeshi-Barinea. Ningī ūcooke ūkinye Hazoru-Adari, na
uumīrīre Azimoni, **5** kūrīa ūkaarigiicūka, ūnyiitane na
karūū ka Misiri, na ūrīkīrie Iria-inī. **6** “Mūhaka wanyu
wa mwena wa ithūīro ūgaakorwo ūrī hūgūrūrū cia Iria
rīrīa Inene. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka wanyu wa
mwena wa ithūīro. **7** “Naguo mūhaka wanyu wa mwena
wa gathigathini uumīte Iria rīrīa Inene ūgaakinya Kīrima-
inī kīa Horu, **8** na kuuma Kīrima kīa Horu ūgaakinya
Lebo-Hamathu. Ningī mūhaka ūcio ūgaakinya Zedadi, **9**
ūthiī na mbere nginya Zifironi, na ūgaathirīra Hazoru-
Enani. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka wanyu wa mwena
wa gathigathini. **10** “Na rīrī, mūhaka wanyu wa mwena
wa irathīro, ūkoima Hazoru-Enani ūkinye Shefamu.
11 Mūhaka ūcio ūgaaiķūrūka kuuma Shefamu nginya
Ribila, mwena wa irathīro wa Aini, na ūthiī na mbere
ūtwaranīte na hurūrūka cia mwena wa irathīro wa Iria
rīrīa rīa Kinerethu. **12** Ningī mūhaka ūcio ūikūrūkanie
na Rūūī rwa Jorodani, ūrīkīrie Iria-inī rīa Cumbī. “Ūcio
nīguo ūgaatuīka būrūri wanyu, na mīhaka yaguo mīena
yothe.” **13** Musa agīatha andū a Israeli, akīmeera atīrī:
“Mūkaagaya būrūri ūcio na ūndū wa kūūcukīra mītī
ūtuīke igai rīanyu Jehova nīathanīte akoiga ūkaaheeo
mīhīrīga rīa kenda na nuthu, **14** Tondū nyūmba cia
mūhīrīga wa Rubeni, na mūhīrīga wa Gadi, na nuthu
ya mūhīrīga wa Manase nīmarīkītie kwamūkīra igai

rīao. **15** Mīhīrīga īyo yeerī na nuthu nīrīkītie kwamūkīra magai mayo mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani ya Jeriko, kwerekera irathīro rīa riūa.” **16** Ningī Jehova akīra Musa atīrī, **17** “Maya nīmo marīītwā ma andū arīa makaamūgayanīa būrūri ūcio ūtuīke igai rīanyu: nī Eleazarū ūrīa mūthīnjīri-Ngai na Joshua mūrū wa Nuni. **18** Na ūthuure mūtongoria ūmwe kuuma kūrī o mūhīrīga nīgeetha mateithīrīrie kūgayanīa būrūri ūcio. **19** Maya nīmo marīītwā mao: nī Kalebu mūrū wa Jefune, kuuma mūhīrīga wa Juda; **20** na Shemueli mūrū wa Amihudu, kuuma mūhīrīga wa Simeoni; **21** na Elidadi mūrū wa Kisiloni, kuuma mūhīrīga wa Benjamini; **22** na Buki mūrū wa Jogili, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Dani; **23** na Hanieli mūrū wa Efodi, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Manase mūrū wa Jusufu; **24** na Kemueli mūrū wa Shifitani, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Efiraimu mūrū wa Jusufu; **25** na Elizafani mūrū wa Paranaki, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Zebuluni; **26** na Palitieli mūrū wa Azani, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Isakaru; **27** na Ahihudu mūrū wa Shelomi, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Asheri; **28** na Pedaheli mūrū wa Amihudu, ūrīa mūtongoria kuuma mūhīrīga wa Nafitali.” **29** Acio nīo andū arīa Jehova aathanire makaagaīra andū a Israeli magai mao kūu būrūri wa Kaanani.

35 Na rīrī, kūu werū-inī wa Moabi gūkuhī na Rūūī rwa Jorodani mūrīmo ūrīa ūngī wa itūūra rīa Jeriko, Jehova akīra Musa atīrī, **2** “Atha andū a Israeli mahe Alawii matūūra mao ma gūtūūraga kuuma kūrī igai rīrīa andū a

Israeli makegwatīra. Na macooke mamahe ithaka cia kūrīithia mahiū mao gūkuhī na matūūra macio. **3** Nao Alawii nīmakaagīa na matūūra ma gūtūūra, na magīe na kūndū gwa kūrīithagia ng'ombe ciao, na mbūri, o na ūhiū ūrīa ūngī wao. **4** “Nacio ithaka cia kūrīithia mahiū mao iria ithiūrūrūkīirie matūūra marīa mūkaahe Alawii, igaatambūrūka buti 1,000 na magana matano kuuma rūthingo-inī rwa itūūra. **5** Kuuma nja ya itūūra-rī, mūthime buti 3,000 mwena wa irathīro, na buti 3,000 mwena wa gūthini, na buti 3,000 mwena wa ithūīro, na buti 1,000 mwena wa gathigathini, narīo itūūra rīgīe gatagatī. Gīcunjī kīu kīa būrūri nīkīo gīgaatuīka ūrīithio wa matūūra macio. **6** “Matūūra matandatū ma macio mūkaahe Alawii magaatuīka ma kūrīrīwo, kūrīa mūndū ūraganīte angūrīra. Hamwe na macio matandatū, mahei matūūra mangī mīrongo īna na meerī. **7** Matūūra mothe marīa mūkaahe Alawii no nginya magaakorwo marī mīrongo īna na manana, hamwe na ithaka cia kūrīithia mahiū mao. **8** Matūūra marīa mūkaahe Alawii kuuma kūrī būrūri ūcio andū a Israeli makegwatīra, makaahceanwo kūringana na ūrīa igai rīa o mūhīrīga rīigana: Oyai matūūra maingī kuuma kūrī mūhīrīga ūrīa ūrī na matūūra maingī, na muoe matūūra manini kuuma kūrī mūhīrīga ūrīa ūrī matūūra manini.” **9** Ningī Jehova akīira Musa atīrī: **10** “Arīria andū a Israeli, ūmeere atīrī: ‘Rīrīa mūkaaringa Rūūī rwa Jorodani mūtoonye būrūri wa Kaanani-rī, **11** nīmūgathuura matūūra mamwe matuīke matūūra manene manyu ma kūrīrīwo, kūrīa mūndū ūraganīte ataciirīre gwīka ūguo angūrīra. **12** Macio

magaatuïka kündü gwa kūrīrwo kuuma kūrī mündü
ürīa ūrīhanagīria, nīgeetha mündü ürīa üthitangīrwo
kūragana ndagakue ataambīte gūciirithio mbere ya
kīrīndī. **13** Matūura macio matandatū mūkaaheana nīmo
magaatuïka matūura manyu manene ma kūrīrwo. **14**
Heanai matūura matatū mwena ūyū wa Rūrī rwa Jorodani
na matatū kūu Kaanani matuïke matūura manene ma
kūrīrwo. **15** Matūura macio matandatū magaatuïka
kündü gwa kūrīrwo nī andū a Israeli, na ageni, o na andū
arīa angī matūraga thīinī wao, nīgeetha mündü ūraganīte
ataciirīre gwīka ūguo ooragīre kuo. **16** “Mündü angīgūtha
ürīa ūngī na kīndü gīa kīgera, nake ūcio wagūthwo akue-
rī, ūcio ūgūthanīte nī mūragani; mūragani ūcio no
nginya ooragwo. **17** Kana mündü o wothe ūngīkorwo na
ihiga rīngīragana guoko, nake agūthe mündü narīo,
mündü ūcio akue-rī, ūcio ūgūthanīte nī mūragani;
mūragani ūcio no nginya ooragwo. **18** Kana mündü
o wothe ūngīkorwo na mūtī ūngīragana guoko, nake
agūthe mündü naguo acooke akue-rī, ūcio ūgūthanīte
nī mūragani; mūragani ūcio no nginya ooragwo. **19**
Mūrīhanīria wa thakame no nginya oorange mūragani
ūcio; angīmūtūnga no nginya amūrage. **20** Mündü o
wothe angīkorwo aciirīre rūmena na athinīkanie ūrīa
ūngī, kana amūikīrie kīndü akīendaga nake mūgūthwo
akue, **21** kana amūgūthe ngundi arakarīte amūrage,
mündü ūcio no nginya ooragwo; ūcio nī mūragani.
Mūrīhanīria wa thakame no nginya akooraga mūragani
ūcio rīrīa angīmūtūnga. **22** “No rīrī, mündü angīkorwo
atarī na rūmena, na o rīmwe athinīkanie mündü ūngī

kana amūkirie kīndū atekwenda, **23** kana amūgūithīrie ihiga rīngīmūraga atekūmuona, nake mūndū ūcio akue, no tondū ti thū yake na ningī ndaciirīire kūmūgera ngerorī, **24** hīndī īyo kīungano kīu no nginya kīmūtuithanie ciira na mūrīhanīria wa thakame kūringana na mawatho maya. **25** Kīungano kīu no nginya kīgitīre mūndū ūcio ūthitangīrwo kūragana kuuma kūrī mūrīhanīria wa thakame, na kīmūcookie itūura rīu inene rīa kūrīrwo rīrīa oorīire. Nake no nginya aikare kuo o nginya rīrīa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene agaakua, o ūcio waitīrīrio maguta marīa maamūre. **26** “No rīrī, mūthitangwo ūcio ūraganīte angīgaathiī nja ya itūura rīu inene rīa kūrīrwo rīrīa oorīire, **27** nake mūrīhanīria wa thakame amūkore na kūu nja ya itūura rīu inene, mūrīhanīria ūcio wa thakame no oorage mūndū ūcio mūthitange, na ndatuīrwo ihītia rīa kūragana. **28** Mūndū ūcio mūthitange no nginya aikare thīnī wa itūura rīu rīake inene rīa kūrīrwo o nginya rīrīa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene agaakua; thuutha wa gīkuū kīa mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene, no acooke gīthaka-inī kīrīa eegwatīire. **29** “Maya nīmo megūtuīka mawatho manyu ma kūrūmagīrīrwo hīndī ciothe njiarwa-inī iria igooka, o kūrīa mūgaatūura. **30** “Mūndū o wothe angīrīaga mūndū no nginya akooragwo ta mūragani, no no nginya hagīe na ūira wa aira aingī. No gūtirī mūndū o na ū ūkooragwo nī ūndū wa ūira wa mūndū ūmwe. **31** “Mūtikanamūkīre indo cia gūkūura muoyo wa mūragani, ūrīa wagīrīrwo nī gūkua. Ti-itherū ūcio no nginya ooragwo. **32** “Mūtikanamūkīre indo cia gūkūura muoyo wa mūndū o wothe ūrīa ūrīire itūura inene

rĩa kũürĩrwo, atĩ n̄iguo m̄umw̄itik̄rie acooke agatūure
m̄uḡunda-in̄i wake mbere ya ḡikuū k̄ia m̄uth̄inj̄iri-Ngai
ūr̄ia m̄unene. **33** “Mütikanathaahie bürūri ūr̄ia m̄ur̄i.
Ūiti wa thakame n̄i ūthaahagia bürūri, na horohio
nd̄inḡirut̄irwo bürūri ūr̄ia thakame ūrk̄tie ḡuitwo, tiga
no ūrutirwo na thakame ya m̄und̄ ūcio wam̄itire. **34**
Mütikanathaahie bürūri ūr̄ia m̄ut̄ūraga na k̄ur̄ia nīi
nd̄ūūraga, n̄i ūnd̄ ūn̄i Jehova nd̄ūūraga gatagat̄ ka and̄
a Israeli.”

36 Atongoria a nȳumba cia mbar̄i ya Gileadi m̄ur̄i wa
Makiru, m̄ur̄i wa Manase, ar̄ia maar̄i a mbar̄i cia njiaro
cia Jusufu, n̄imathiire na mak̄aria mar̄i mbere ya Musa
na atongoria ar̄ia matongoragia nȳumba cia and̄ a
Israeli. **2** Makiuga at̄r̄i, “R̄ir̄ia Jehova aathire mwathi
wakwa aheane bürūri ūtuīke igai r̄ia and̄ a Israeli na
ūnd̄ ūḡucuuk̄ira m̄it̄-r̄i, Jehova n̄iagwathire ūheane
igai r̄ia m̄ur̄i wa ithe wit̄ Zelofehadi k̄ur̄i air̄tu ake.
3 Na r̄ir̄i, manḡikaahikio n̄i and̄ a m̄ih̄ir̄iga ūyo ūnḡi
ya and̄ a Israeli, h̄ind̄ ūyo igai r̄iao n̄ir̄ikeherio igai-
in̄i r̄ia mait̄ ūongan̄ir̄io na igai r̄ia m̄uh̄ir̄iga
ūr̄ia makaahik̄ira. N̄i ūnd̄ ūcio-r̄i, ḡicunj̄ k̄ia igai r̄ir̄ia
twagaūirwo n̄ir̄ikeherio. **4** R̄ir̄ia mwaka wa Jubilii wa and̄
a Israeli ūgaakinya-r̄i, igai r̄iao n̄irkongan̄ir̄io na igai
r̄ia m̄uh̄ir̄iga ūr̄ia makaahik̄ira, nar̄io igai r̄iao r̄ieherio
kuuma k̄ur̄i igai r̄ia m̄uh̄ir̄iga wa mait̄.” **5** Nake
Musa, k̄uringana na watho wa Jehova, aḡiatha and̄ a
Israeli, ak̄imeera at̄r̄i, “Ūguo m̄uh̄ir̄iga wa njiaro cia
Jusufu ūroiga n̄i ūnd̄ ūk̄hooto. **6** Ūū n̄iguo Jehova
athan̄ite n̄i ūnd̄ ūair̄tu a Zelofehadi: No mahik̄ire

mündū o wothe ūrīa mangīendera, angīkorwo mekūhika thīnī wa mūhīrīga wa ithe wao. **7** Gūtirī igai thīnī wa Israeli rīkoima mūhīrīga ūmwe rītuīke rīa mūhīrīga ūngī, nīgūkorwo Mūisraeli o wothe nīagatūūria gīthaka kīa mūhīrīga kīrīa maagaire kuuma kūrī maithe mao ma tene. **8** Mūirītu o wothe ūkaagaya gīthaka mūhīrīga-inī o wothe wa Israeli, no nginya ahikīre mündū wa nyūmba ya mūhīrīga wa ithe, nīgeetha Mūisraeli o wothe atūūre enyīftīre igai rīa maithe. **9** Gūtirī igai rīkoima mūhīrīga ūmwe rītuīke rīa mūhīrīga ūngī, nīgūkorwo o mūhīrīga wa andū a Israeli ūrītūūragia gīthaka kīrīa ūgaīte.” **10** Nī ūndū ūcio airītu acio a Zelofehadi magīka o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **11** Airītu a Zelofehadi, nīo Mahala, na Tiriza, na Hogila, na Milika, na Noa, maahikirio nī ariū a mūrū wa nyina na ithe wao. **12** Maahikire thīnī wa mbarī cia njiaro cia Manase mūrū wa Jusufu, nariō igai rīao rīgīkara mbarī-inī na mūhīrīga-inī wa ithe wao. **13** Macio nīmo mawatho na matuīro ma kūrūmīrīrwo marīa Jehova aathire Musa eere andū a Israeli marī kūu werū wa Moabi hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Jorodani mūrīmo ūrīa ūngī wa Jeriko.

Gūcookerithia

1 Ūyū nīguo ūhoro ūrīa Musa aarīirie andū a Israeli othe kūu werū-inī mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani, na kūu nīkuo Araba, kūng'ethera Sufi, gatagatī ka Parani na Tofeli, na Labani, na Hazerothu na Dizahabu. **2** (Kuuma Horebu gūthīī Kadeshi-Barinea, kugerera njīra ya kīrīma gīa Seiru, nī rūgendo rwa mīthenya ikūmi na ūmwe.)
3 Mwaka-inī wa mīrongo īna kuuma andū a Israeli moima būrūri wa Misiri mūthenya wa mbere wa mweri wa ikūmi na ūmwe-rī, Musa akīarīria andū a Israeli akīmeera ūrīa wothe Jehova aamwathīte ameere. **4** Ūndū ūyū wekīkire thuutha wake gūkorwo atooretie Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa wathamakaga Heshiboni, na ningī nīatooretie Ogu mūthamaki wa Bashani, ūrīa wathamakaga Ashitarothu arī kūu Edirei. **5** Musa arī kūu mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani būrūri-inī wa Moabi, nīambīrīrie gūtaarīria ūhoro wa watho ūyū, akiuga atīrī: **6** Jehova Ngai witū aatwīrire tūrī kūu Horebu atīrī, “Ihindā rīrīa mūikarīte kīrīma-inī gīkī nīriiganīte. **7** Thariai kambī mūthīī būrūri ūrīa ūrī irīma wa Aamori; mūthīī kūrī ndūrīrī iria ciothe iriganītie cia Araba, na irīma-inī, na magūrū-inī ma irīma cia mwena wa ithūrīro, na Negevu o na gūtwarana na hūgūrūrū cia iria, gūthīī o nginya būrūri wa Akaanani, o na kūu Lebanoni, o nginya rūūī rūrīa rūnene rwa Farati. **8** Atīrīrī, nīndīmūheete būrūri ūyū. Thīrī kuo mwīgwatīre būrūri ūcio Jehova eehītire na mwīhītwa akiuga nīakaūhe mai the manyu Iburahīmu, na Isaaka, na Jakubu, o na aūhe njiaro ciao iria igooka thuutha wao.” **9** Hīndī īyo ndaamwīrire atīrī,

“Wīra wa kūmūrora nī mūritū mūno, ndingīūhota ndī o nyiki. **10** Jehova Ngai wanyu nīamūingīhītie mūno nginya ūmūthī mūrī aingī o ta njata cia igūrū. **11** Jehova, o we Ngai wa maithe manyu, aromūingīhia maita ngiri, na amūrathime o ta ūrīa eeranīire! **12** No rīrī, ingīhota atīa gūkuua mathīīna manyu, na mīrigo yanyu, o na maciira manyu ndī o nyiki? **13** Thuurai andū oogī, na amenyi maūndū, o na atīku kuuma kūrī mīhīrīga yanyu ndīmatue anene mamūrorage.” **14** Inyuī mwanjookeirie atīrī, “Ūndū ūcio watua nī ūgwīka nī mwega.” **15** Nī ūndū ūcio ngīoya atongoria a mīhīrīga yanyu, acio maarī oogī na atīku, ngīmatua a kūmwathaga, marī atongoria a ikundi cia andū ngiri ngiri, na cia igana igana, na cia mīrongo ītano na cia ikūmi, matuīke anene a mīhīrīga. **16** Na nīndathire atuithania ciira anyu ihinda-inī rīu ngīmeera atīrī: Thikagīrīriai maciira gatagatī-inī ka ariū a ithe wanyu, na mūmatuithanagie na kīhooto, kana nī ciira ūrī gatagatī ka Mūisraeli na Mūisraeli ūngī, kana Mūisraeli na mūndū wa kūngī. **17** Mūtikanathutūkanie mūgītua ciira; thikagīrīriai andū arīa anene na arīa anini o ūndū ūmwe. Mūtikanetigīre mūndū o na ūrīkū, nīgūkorwo ūtuanīri ciira nī wa Ngai. Ndehagīrai ciira ūrīa wothe wamūritūhīra, na nīndūthikagīrīria. **18** Na hīndī ūyo ngīmwīra maūndū mothe marīa mwagīrīirwo nī gwīka. **19** Ningī o ta ūrīa Jehova Ngai witū aatwathire-rī, nītwoimire Horebu, tūgīthīi twerekeire būrūri ūrīa ūrī irīma wa Aamori tūtuīkanīrie werū-inī ūcio mūnene na wa gwītigīrwo, o ūcio mweyoneire, na nī ūndū ūcio tūgīkinya Kadeshi-Barinea. **20** Hīndī ūyo ngīmwīra atīrī,

“N̄imūkinȳite b̄urūri ūr̄ia ūr̄i ir̄ima wa Aamori, ūr̄ia Jehova Ngai witū aratūhe. **21** At̄ir̄ir̄i, Jehova Ngai wanyu n̄iamūheete b̄urūri ūcio. Ambatai m̄uthiī m̄uw̄igwat̄ire ūtuīke wanyu, o ta ūr̄ia Jehova Ngai wa maithe manyu aamw̄irire. M̄ütikanetiḡre; kana mukue ngoro.” **22** Ninḡi inyuī, inyuothē m̄uḡūka har̄i niī m̄uk̄inj̄iīra at̄ir̄i, “Reke t̄t̄ume andū mathiī mbere iitū magat̄uthigaan̄re b̄urūri ūcio, mat̄ucookerie ūhoro ūkonii nj̄ira ūr̄ia twaḡir̄irwo k̄ugerera na mat̄ūura mar̄ia t̄ḡukora.” **23** R̄iciiria r̄iu nḡiona r̄i-r̄iega; n̄i ūndū ūcio nḡithuura andū ik̄umi na eer̄i th̄iin̄i wanyu, o m̄uh̄ir̄iga hakiuma m̄ündū ūmwe. **24** Makiumagara mak̄iambata b̄urūri ūcio, wa ir̄ima, maḡikinya Ḡituamba k̄ia Eshikoli na maḡituīria ūhoro wak̄io. **25** N̄imakuire matunda mamwe ma b̄urūri ūcio, maḡit̄urehere, na maḡit̄ucookeria ūhoro at̄ir̄i, “B̄urūri ūcio Jehova Ngai witū araatt̄he n̄i mwega.” **26** No inyuī m̄utiendaga kwambata m̄uthiī kuo; n̄i mwaremeire riāthani r̄ia Jehova Ngai wanyu. **27** M̄uk̄inugunīka m̄ur̄i th̄iin̄i wa hema cianyu, m̄ukiuga at̄ir̄i, “Jehova n̄iat̄uth̄ire; n̄ik̄io aat̄urutire b̄urūri wa Misiri oke at̄uneane moko-in̄i ma Aamori n̄igo mat̄uniine. **28** T̄unḡiḡith̄iī na kū? Ariū a ithe witū n̄imat̄um̄ite t̄ūr̄wo n̄i hin̄ya tondū maroiga at̄ir̄i, ‘Andū acio mar̄i na hin̄ya ḡut̄uk̄ira, na n̄i araihu k̄ur̄i ithuī; mat̄ūra mao n̄i manene m̄uno, na mairiḡirwo na thingo ikinȳite o matu-in̄i. O na n̄it̄uronire ariū a Anaki kuo.’” **29** Niī na niī nḡimw̄ira at̄ir̄i, “M̄ütikamake, na m̄ütikametiḡre. **30** Jehova Ngai wanyu, ūr̄ia ūrathī am̄utongoretie, n̄ek̄um̄ur̄iīra, o ta ūr̄ia aam̄ur̄iīre kū b̄urūri wa Misiri m̄uk̄ionaḡira

na maitho manyu, **31** na kūu werū-inī kūu nīmuonire Jehova Ngai wanyu ūrīa aamūtwaraga amūkuuīte, o ta ūrīa mūndū athiiaga akuuīte mūriū, akīmūkuua kūrīa guothe mwagereire nginya mūgīkinya gūkū.” **32** No o na muonete ūguo-rī, mūtiigana kwīhoka Jehova Ngai wanyu, **33** ūrīa wathiiaga amūtongoretie mūrī rūgendo-inī rwanyu arī gītugī-inī kīa mwaki ūtukū, na arī itu-inī mūthenya, na akamūcaragīria kūrīa mūngīamba hema o na akamuonagia njīra īrīa mūkūgera. **34** Rīrīa Jehova aaiguire ūrīa mwoigire, akīrakara na akīihīta, akiuga atīrī: **35** “Gūtirī mūndū o na ūmwe wa rūciaro rūrū rwaganu ūkoona būrūri ūcio mwega ūrīa ndehītire atī nīngaūhe maithe manyu ma tene, **36** tiga o Kalebu mūrū wa Jefune. Nīakawona, na nīngamūhe būrūri ūcio aakinyīte na magūrū make, marī na njiaro ciake, tondū nīarūmīrīire Jehova na ngoro yake kūna.” **37** O na nīī Jehova nīandakariire akīnjīira atīrī, “O nawe ndūgatoonya būrūri ūcio. **38** No ndungata yaku, Joshua mūrū wa Nuni nīakaūtoonya. Mūmagīrīrie, tondū nīwe ūgaatongoria Israeli mathīi makaūgæ. **39** Na rīrī, andū anyu arīa anini arīa mwoigire atī nīmagatahwo, na ciana cianyu o icio itakūūranīte wega na ūūru, nīgatoonya būrūri ūcio. Nīngaūheana kūrī o, nao megwatīre ūtuīke wao. **40** No inyuī-rī, hūndūkai, mumagare mūthīi na njīra ya werū-inī mūrorete Iria Itune.” **41** Hīndī īyo mūkīnjookeria atīrī, “Nītūhītīrie Jehova. Nītūkwambata tūkarūe, o ta ūrīa Jehova Ngai witūaatwathīte.” Nī ūndū ūcio inyuī inyuothē o mūndū o mūndū akīnoha indo ciake cia mbaara, mwīciirītie atī nī ūndū mūhūthū kwambata

mūthiī būrūri ūcio ūrī irīma. **42** No Jehova akīnjīra atīrī,
“Meere ūū, “Tigai kwambata mūkarūe, tondū ndigūkorwo
hamwe na inyuū. Nīmūgūtoorio nī thū cianyu.”” **43** Nī
ūndū ūcio na niī ngīmwīra, no mūtiigana kūnjigua.
Nīmwaremeire watho wa Jehova, na nī ūndū wa rūnano
rwanyu mūkīambata mūgīthiī būrūri ūcio ūrī irīma. **44** Nao
Aamori arīa maatūrūraga kūu irīma-inī makīmūtharīkīra,
makīmūingata ta mīrumbī ya njūkī, nao makīmūhūūra
kuuma Seiru o nginya Horoma. **45** Mwacookire mūgīuka
mūkīrīraga mbere ya Jehova, no ndaigana kūrūmbūiya
kīrīro kīanyu, na akīrega kūmūthikīrīria. **46** Na nī ūndū
ūcio mūgīkara kūu Kadeshi matukū maingī, ihinda rīu
rīothe mwaikarire kuo.

2 Thuutha ūcio tūkīhūndūka, tūkiumagara tūrorete na
werū-inī, tūgīthiī na njīra īrīa yerekeire Iria Itune, o ta
ūrīa Jehova anjīrīte. Tūkīrūūra būrūri ūcio ūrī irīma wa
Seiru ihinda iraaya. **2** Nake Jehova agīcooka akīnjīra atīrī,
3 “Nīmūrūrīte būrūri ūyū ūrī irīma ihinda rīa kūigana;
rīu garūrūkai mūrorete mwena wa gathigathini. **4** Atha
andū, ūmeere atīrī: ‘Mūrī hakuhī gūtuīkanīria būrūri
wa ariū a ithe wanyu, njiaro cia Esaū, arīa matūrūraga
Seiru. Nīmekūmwītīgīra, no inyuū mwīmenyererei mūno.
5 Mūtikamoogite nīguo mūrūe, nīgūkorwo ndikūmūhe
būrūri wao o na hanini, o na handū mūngīkinyithia
kūgūrū. Nīheete Esaū būrūri ūcio ūrī irīma wa Seiru
ūtuīke wake mwene. **6** Irio iria mūrīrīīaga na maaī marīa
mūrīnyuuaga mūrīmarīhaga na betha.”” **7** Jehova Ngai
wanyu nīamūrathimīte wīra-inī wothe wa moko manyu.
Nīamūmenyerereire rūgendō-inī rwanyu werū-inī ūyū

mūnene. Mīaka īyo mīrongo īna īthirīte, Jehova Ngai wanyu akoretwo hamwe na inyuī, na mūtirī mwaga kīndū o na kī. **8** Nī ūndū ūcio tūgīkhītūkīra kūu kwa ariū a ithe witū, njiaro cia Esaū, acio maatūire kūu Seiru. Nītwatigire barabara ya gūthīi Araba īrīa yumīte Elathu na Ezioni-Geberi, tūkīnyiita barabara ya werū ya gūthīi Moabi. **9** Ningī Jehova akīnjīira atīrī, “Ndūgathīinie andū a Moabi kana ūmogite nīguo mūrūe, nīgūkorwo ndikūmūhe būrūri wao o na hanini. Nīndīktie kūheana Ari kūrī njiaro cia Loti gūtuīke igai rīao.” **10** (Aemi nīo maatūūraga kuo tene, andū maarī hinya na aingī mūno, na makaraiha ta ariū a Anaki. **11** O nao andū acio maatuītwo Arefai, o ta Anaki, no andū a Moabi maameetaga Aemi. **12** Aahori tene maatūūraga Seiru, no njiaro cia Esaū ikīmarutūrūra, makiuma kuo. Njiaro cia Esaū ikīniina Aahori, ikīmeeheria mbere yao, na magītūra kuo ithenya rīao, o ta ūrīa andū a Isiraeli meekire būrūri-inī ūrīa Jehova aamaheire megwatīre ūtuīke wao.) **13** Nake Jehova akiuga atīrī, “Rīu ūkīrai mūringe Kīanda gīa Zeredi.” Nī ūndū ūcio tūgīkīringa karūūi kau. **14** Mīaka mīrongo ītatū na īnana nīyathirire kuuma hīndī īrīa tuoimire Kadeshi-Barinea nginya rīrīa twaringire Kīanda kīu gīa Zeredi. Ihinda-inī rīu rūciaro ruothe rwa andū arīa maathiiaga ita rūgūkorwo rūthirīte kūu kambī-inī, o ta ūrīa Jehova aamerīte na mwīhītwa. **15** Guoko kwa Jehova nī kwamokīrīire nginya hīndī īrīa aamaniinire biū, magīthira kūu kambī-inī. **16** Na rīrī, rīrīa mūndū wa mūthia gatagatī-inī ka andū acio arīa maathiiaga ita aakuire-rī, **17** Jehova akīnjīira atīrī, **18** “Ūmūthī

nīmūkūhītūkīra Ari, būrūri-inī wa Moabi. **19** Mwakinya kūrī Aamoni, mūtikamathīnie kana mūmoogite nīguo mūrūe, nīgūkorwo ndikūmūhe būrūri o na ūmwe wa Aamoni. Nīndīuheanīte kūrī njiaro cia Loti ūtuīke igai rīao.” **20** (O naguo ūcio watuītwo ta būrūri wa Arefai, arīa matūūrīte kuo, no Aamoni maametaga Azamuzumi. **21** Maarī andū marī hinya na aingī na makaraīha ta Aanaki. Jehova nīamaniinire makīeherera Aamoni, nao makīmaingata magītūūra kuo ithenya rīao. **22** Úguo noguo Jehova eekīre njiaro cia Esaū arīa maatūūrīte Seiru, hīndī ūrīa aaniinire Aahori mehere mbere yao. Nīmamarutūrūrīre, na nīo matūūraga kuo ithenya rīao nginya ūmūthī. **23** Nao Aavi arīa maatūūraga tūtūūra-inī gūthīi o nginya Gaza, nīmaniinirwo nī Akafitorī arīa moimīte Kafitorī, nao magītūūra kuo ithenya rīao.) **24** “Umagarai mūringe Kīanda kīa Arinoni. Na atīrī, nīneanīte Sihoni ūrīa, Mūamori mūthamaki wa Heshiboni, na būrūri wake moko-inī manyu. Ambīrīriai kūrūa nake, mwīgwatīre būrūri ūcio. **25** Mūthenya ūyū wa ūmūthī nīngwambīrīria gūtūma andū a ndūrīrī ciōthe iria itūire gūkū thī inyīitwo nī guoya na kīmako nī ūndū wanyu. Ciaigua ūhoro wanyu nīkūinaina na inyīitwo nī kīgīrīko kīnene nī ūndū wanyu.” **26** Tūrī werū-inī wa Kedemothu nīndatūmire andū kūrī Sihoni mūthamaki wa Heshiboni ngīmūūria tūgīe na thayū, na ngīmwīra atīrī, **27** “Twītīkīrie tūtuīkanīrie būrūri waku. Tūkūrūmīrīra barabara ūrīa nene tūtikwahūka na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. **28** Twenderie irio cia kūrīa na maaī ma kūnyua, tūrīhe na betha. No rīrī, ūtwītīkīrie tūtuīkanīrie

kūu na magūrū, **29** o ta ūrīa njaro cia Esaū iria itūrūaga Seiru, na andū a Moabi arīa matūrūaga Ari maatwīkire, nginya tūringe Rūūrīa rwa Jorodani tūkinye būrūri ūrīa Jehova Ngai witū araattūhe.” **30** No Sihoni mūthamaki wa Heshiboni nīaregire tūtuikanīrie kuo. Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīatūmire roho wake ūng’athie, na akīumia ngoro yake, nīgeetha amūneane moko-inī manyu, o ta ūrīa ekīte rīu. **31** Jehova akīnjīra atīrī, “Nīndambīrīria kūneana Sihoni na būrūri wake kūrī inyuī. Ambīrīriai kūmahūura mūmatoorie, nīgeetha mwīgwatīre būrūri ūcio wake.” **32** Hīndī ūrīa Sihoni oimagarire na mbūtū yake yothe nīguo acemanie na ithuī mbaara-inī kūu Jahazu, **33** Jehova Ngai witū nīamūneanire moko-inī maitū na ithuī tūkīmūhūura, tūkīmūrūaga hamwe na ariū ake na mbūtū yake yothe. **34** Hīndī ūyo tūkīnyiita matūura make mothe tūkīmaananga biū, o na tūkīniina arūme, na andū-a-nja, o na ciana. Tūtiatigirie mūndū o na ūmwe. **35** No mahiū na indo iria twatahire kuuma matūura macio twanyiitire nītweyoeire tūgīthīi nacio. **36** Kuuma Aroeri mūthia-inī wa kīanda kīa Arinoni, na kuuma itūura rīrīa rīarī kīanda-inī kīu, nginya o Gileadi, gūtirī itūura o na rīmwe rīatūkīririe hinya. Jehova Ngai witū nīaneanire matūura mothe kūrī ithuī. **37** No kūringana na watho wa Jehova Ngai witū, mūtiigana gūkuhīrīria būrūri o na ūrkū wa Aamoni, kana mūgūkuhīrīria būrūri ūrīa wariganītie na Rūūrīa rwa Jaboku, o na kana būrūri ūrīa ūthiūrūrūkīririe matūura marīa marī iřima-inī.

3 Nītwacookire tūkīgarūrūka na tūkīambata na njīra tūrorete Bashani, nake Ogu mūthamaki wa Bashani

akiumagara na mbütü ciake ciothe cia ita oke ahūūrane na ithuī kūu Edirei. **2** Nake Jehova akīnjīra atīrī, “Ndūkamwītigīre, nī ūndū nīndīmūneanīte hamwe na mbütü ciake ciothe cia ita na bürūri wake moko-inī maku. Mwīke o ūrīa wekire Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa waathanaga Heshiboni.” **3** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai witū akīneana Ogu mūthamaki wa Bashani moko-inī maitū na mbütü yake yothe. Tükīmooraga na tūtiatigirie mündū o na ūmwe. **4** Ihinda-inī rīu tükīmatunya matūūra mao mothe. Gūtirī itūūra o na rīmwe rīa matūūra mao mīrongo ītandatū tūtaamatunyire, marīa maarī bürūri-inī ūcio wothe wa Arigobu, ūthamaki-inī wa Ogu kūu Bashani. **5** Matūūra macio mothe maarī mairigīre na hinya, na thingo ndaaya na igūrū, na ihingo ciarī na mīgīko, na ningī no kwarī tūtūūra tūngī tūtaarī tūrigīre. **6** Nītwamanangire biū, o ta ūrīa twekīte Sihoni mūthamaki wa Heshiboni, tükīananga matūūra mothe manene, o na tükīniina arūme na andū-a-nja o na ciana. **7** No mahiū mothe na indo iria twatahire kuuma matūūra macio mao manene nītwacioire tūgīthī nacio. **8** Nī ūndū ūcio ihinda-inī rīu nītwatunyanire bürūri ūrīa warī irathīro rīa Rūūī rwa Jorodani, kuuma kūrī athamaki acio eerī a Aamori, naguo uumīte kīanda kīa Arinoni nginya kīrima-inī kīa Herimoni. **9** (Kīrima kīa Herimoni giitago Sirioni nī Asidoni; nao Aamori magīitaga Seniru.) **10** Nītwatahire matūūra mothe marīa maarī kūndū kwaraganu, na Gileadi guothe, na Bashani guothe, o nginya Saleka na Edirei, matūūra ma kūrīa Ogu aathanaga kūu Bashani. **11** (No Ogu mūthamaki wa Bashani wiki watigarire harī matigari ma

Arefai. Gītanda gīake kīarī gīa cuuma, na kīarī na ūraihi wa makīria ma buti ikūmi na ithatū, na warīf wa buti ithathatū. Gītanda kīu kīrī o kīu Raba kwa Aamoni.) **12**
Naguo būrūri ūrīa twatunyanire hīndī īyo-rī, nīndagaīire andū a Rubeni na a Gadi būrūri ūrīa warī gathigathini wa Aroeri kūnyiitana na kīanda kīa Arinoni, hamwe na nuthu ya būrūri ūrīa ūrī irīma wa Gileadi, o hamwe na matūūra makuo. **13** Nakuo kūrīa kūngī guothe gwatigaire kīu Gileadi o na Bashani guothe, kūrīa Ogu aathanaga, ngīkūhe nuthu ya mūhīrīga wa Manase. (Būrūri wothe wa Arigobu kīu Bashani hīndī īmwe wetagwo būrūri wa Arefai. **14** Jairu, wa rūciaro rwa Manase, nīegwatiire būrūri wothe wa Arigobu o nginya mūhaka-inī wa Ageshuru na Amaakathi; nakuo gūgītanio nake, nī ūndū ūcio Bashani gwītagwo Havothu-Jairu o nginya ūmūthī.) **15**
Na nīndaheanire Gileadi kūrī Makiru. **16** No andū a Rubeni na a Gadi ndaamaheire būrūri ūrīa uumīte Gileadi ūgaikūrūka nginya kīanda kīa Arinoni (mūhaka warī gatagatī ga kīanda kīu), ūgacooka ūgakinya rūūi-inī rwa Jaboku, arī ruo mūhaka wa Aamoni. **17** Mūhaka wakuo wa mwena wa ithūīro warī Rūūi rwa Jorodani kīu Araba, kuuma Kinerethu nginya Iria-inī rīa Araba (nīrīo Iria rīa Cumbī), mūhuro wa iharūrūka cia Pisiga. **18** Hīndī īyo nīndamwathire ngīmwīra atīrī, “Jehova Ngai wanyu nīamūheete būrūri ūyū mūwīgwatīre. No andū anyu arīa marī na hinya, arīa meeohete indo cia mbaara, no nginya maringe mūrīmo ūrīa ūngī mbere ya andū a Israeli ariū a ifhe wanyu. **19** No rīrī, atumia anyu, na ciana cianyu, o na ūhiū wanyu (nīnjūūi nī mūrī na ūhiū mūngī) no

maikare matūūra-inī marīa ndīmūheete, **20** nginya rīrīa
Jehova akaahe ariū a thoguo ūhurūko ta ūrīa amūheete
inyuī, nao makorwo meyoere būrūri ūrīa Jehova Ngai
wanyu ekūmahe, mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūi rwa Jorodani.
Thuutha ūcio-rī, o mūndū wanyu no acooke handū
harīa ndīmūheete mwīgwatīre hatuīke hanyu.” **21** Ningī
ngīatha Joshua ngīmwīra atīrī: “Nīwīoneire na maitho
maku ūrīa wothe Jehova Ngai wanyu ekīte athamaki
acio eerī. Üguo noguo Jehova ageeka mothamaki marīa
mothe marī kūndū kūu mūrathiī. **22** Ndūkanametigīre;
Jehova Ngai wanyu nīwe ūrīmūrūagīrīra.” **23** Hīndī īyo
nīndathaithire Jehova ngīmwīra atīrī: **24** “We Mwathani
Jehova, nīwambīrīirie kuonia ndungata yaku ūnene waku
na hinya wa guoko gwaku. Nī ūndū-rī, nī ngai īrīkū igūrū
kana thī ūngīka ciiko cia hinya ta iria wee wīkaga? **25**
Reke ninge kūndū kūu mūrīmo wa Rūūi rwa Jorodani
ngeyonere būrūri mwega, būrūri ūcio mwega ūrī irīma o
na būrūri wa Lebanoni.” **26** No nī ūndū wanyu-rī, Jehova
nīandakarīire na ndangīathikīrīirie. Jehova akiuga atīrī,
“Reke ūhoro ūcio ūkinye hau, ndūkanjarīrie rīngī ūndū
wīgīi ūhoro ūcio. **27** Ambata gacūmbīrī ga kīrīma kīa
Pisiga wīrorere mwena wa ithūiro, na wa gathigathini,
na wa gūthini, o na wa irathīro. Wīrorere būrūri ūcio
na maitho maku, nī ūndū ndūkūringa rūūi rūrū rwa
Jorodani. **28** No rīrī, taara Joshua, na ūmūūmīrīrie, na
ūmwīkīre hinya, nīgūkorwo nīwe ūgaatongoria andū
aya maringe mathīi mūrīmo ūrīa ūngī, na atūme magae
būrūri ūcio ūkuona.” **29** Nī ūndū ūcio tūgīikara kūu
gītuamba-inī hakuhī na Bethi-Peori.

4 Atīrīrī, inyuī andū a Isiraeli, iguai watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho marīa ngūmūruta. Marūmagīrīrei nīgeetha mūtūure muoyo na nīguo mūthīī mūtoonye mwīgwatīre būrūri ūrīa Jehova Ngai wa maithe manyu aramūhe. **2** Mūtikanongerere ūrīa ngūmwatha kana mūrutarute, no rūmagiai maathani ma Jehova Ngai wanyu marīa ngūmūhe. **3** Nīmwewyoneire na maitho manyu ūrīa Jehova eekire kūu Baali-Peori. Jehova Ngai wanyu nīaniinire gatagatī-inī kanyu ūrīa wothe warūmagīrīra Baali ya Peori, **4** no arīa othe anyu maarūmīrīire Jehova Ngai wanyu, marī muoyo nginya ūmūthī. **5** Atīrīrī, nīndīmūrūtīte watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho ta ūrīa Jehova Ngai wakwa aanjathire, nīgeetha mūmarūmagīrīre būrūri-inī ūcio mūgūtoonya mūwīgwatīre. **6** Menyagīrīrai maathani macio wega, nīgūkorwo ūguo nīguo ūkoonania ūūgī na ūmenyo wanyu kūrī ndūrīrī iria irīiguaga ūhoro wa watho ūyū wa kūrūmīrīrwo, ciugage atīrī, “Ti-itherū rūrīrī rūrū rūnene nī rūūgī na nī andū marī na ūmenyo wa maūndū.” **7** Nī rūrīrī rūrīkū rūngī rūnene ūū, rūrī na ngai ciao irī hakuhī nao ta ūrīa Jehova Ngai witū akoragwo hakuhī na ithuī rīrīa rīothe tūkūmūhooya? **8** Ningī nī rūrīrī rūrīkū rūngī rūnene ūū rūrī na watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho ma kīhoto ta maya ndīramūhe ūmūthī? **9** Mwīmenyererei, na mūikare mwīiguīte nīgeetha mūtikanariganīrwo nī maūndū marīa muonete na maitho manyu, kana mūreke mehere ngoro-inī cianyu matukū marīa mothe mūgūtūūra muoyo. Marutagei ciana cianyu o na ciana cia ciana cianyu iria igooka thuutha. **10** Ririkanai mūthenya ūrīa mwarūgamire

mbere ya Jehova Ngai wanyu kūu Horebu, rīrīa anjīrīre atīrī, “Cookanīrīria andū mbere yakwa nīguo maigue ciugo ciakwa, nīgeetha mamenye kwīndigīra rīrīa rīothe megūtūura muoyo būrūri ūcio, na marute ciana ciao maūndū macio.” **11** Nīmwakuhīrīrie na mūkīrūgama magūrū-inī ma kīrīma hīndī īrīa kīarīrīmbūkaga mwaki wakinyīte o igūrū, gūkīgīna matu mairū na nduma ndumanu. **12** Hīndī īyo Jehova nīamwarīrie arī thīnī wa mwaki ūcio. Nīmwaiguire mūgambo, no gūtirī kīndū muonire; mūgambo noguo warī ho. **13** Nīamūmenyithirie ūhoro wa kīrīkanīro gīake, na nīmo Maathani marīa lkūmi, marīa aamwathire mūrūmagīrīre, na agīcooka akīmaandīka ihengere-inī igīrī cia mahiga. **14** Na rīrī, Jehova nīanjathire o ihinda rīu ndīmūrute watho ūcio wa kūrūmagīrīwo, o na mawatho marīa mūrīrūmagīrīra mūrī būrūri ūcio mūraringa Rūūī rwa Jorodani mūkawīgwatīre. **15** Mūthenya ūrīa Jehova aamwarīrie o kūu Horebu arī thīnī wa mwaki, mūtionire mūhianīre o na ūrīkū. Nī ūndū ūcio mwīmenyagīrīrei mūno, **16** nīgeetha mūtikanethūkie na gwīthondekera mūhianano mūicūhie, mūhiano wa kīndū o gīothe, ūthondeketwo ūrī mūhianīre wa mūndū mūrūme kana wa mūndū-wa-nja, **17** kana wa nyamū o yothe ūrī gūkū thī, kana wa nyoni o yothe ūrīa yūmbūkaga rīera-inī, **18** kana mūhianīre wa nyamū o na ūrīkū ūtambaga thī, kana mūhianīre wa thamaki o na ūrīkū ūrīa ūrī maaī-inī marīa marī mūhuro wa thī. **19** Na ūrīa mwarora igūrū, muona riūa, kana mweri na njata, arī cio mbūtū ciothe cia igūrū, mūtikanaguucīrīrio mūciinamīrīre, kana mūhooe indo iria Jehova Ngai wanyu aagaīire ndūrīrī iria ciothe ūrī

gūkū thī. **20** No inyuī-rī, Jehova nīamūrutire icua-inī rīu
rīa gūtwekia igeria akīmūruta būrūri wa Misiri, nīgeetha
mūtuīke andū ake kīumbe, o ta ūrīa mūtarīi rīu. **21** Jehova
nīandakarīire nī ūndū wanyu, na akīihīta na mwīhītwā
akiuga atī ndikaringa Rūūū rwa Jorodani, ndonye būrūri
ūcio mwega ūrīa Jehova Ngai wanyu aramūhe ūrī igai
rīanyu. **22** Nīi ngaakuīra būrūri ūyū; ndikaringa Rūūū
rwa Jorodani; no inyuī mūkirie kūringa mūrīmo ūrīa
ūngī mwīgwatīre būrūri ūcio mwega. **23** Mwīmenyererei
mūtikariganīrwo nī kīrīkanīro kīa Jehova Ngai wanyu kīrīa
aarīkanīire na inyuī; mūtikanethondekere mūhianano
wa kīndū o gōthe kīrīa Ngai akaananītie. **24** Nīgūkorwo
Jehova Ngai wanyu nī mwaki ūniinanaga, na nī Ngai ūrī
ūiru. **25** Thuutha wa kūgīna na ciana, o na ciana cia ciana
cianyu, na mūkorwo mūtūūrīte būrūri ūcio ihinda iraaya,
mūngīgacooka mwīthūkie mwīthondekere mūhianano
mūicūhie wa mūthembā o na ūrīkū, na mwīke maūndū
mooru maitho-inī ma Jehova Ngai wanyu, mūtūme
arakare-rī, **26** ūmūthī ndeeta igūrū na thī ituīke aira atī
nīmūkaniinwo o narua kuuma būrūri ūcio mūraringa
Rūūū rwa Jorodani mūkawīgwatīre. Mūtigatūūra kūndū
kūu ihinda iraaya na hatirī nganja nī mūkaaniinwo. **27**
Jehova nīakamūharaganīria kūrī andū a ndūrīrī, na no
andū anini anyu magaatigara gatagatī-inī ka ndūrīrī iria
Jehova akaamūharaganīria. **28** Mūrī kūu, nīmūkahoooyaga
ngai ithondeketwo nī andū cia mītī na cia mahiga, o iria
itangīhota kuona, kana ciigue, kana irīe, o na kana ciigue
mūrukī. **29** No mūngīgaacaria Jehova Ngai wanyu mūrī
kūu, nīmūkamuona, angīkorwo nīmūkamūrongoria na

ngoro cianyu ciothe na muoyo wanyu wothe. **30** Rīrīa
mūgaakorwo mūrī mathīna-inī na maündū maya mothe
mekīke kūrī inyuī, nīmūgacookerera Jehova Ngai wanyu
na mūmwathīkīre matukū-inī ma thuutha. **31** Nīgūkorwo
Jehova Ngai wanyu nī Ngai ūrī-tha; ndakamūtiganīria,
kana amūniine, kana ariganīrwo nī kīrīkanīro gīake na
maithe manyu ma tene kīrīa aarīkanīire nao na mwīhītwa.
32 Na rīrī, ūriai ūhoro wa matukū marīa mahītūku, o marīa
maarī mbere yanyu, kuuma mūthenya ūrīa Ngai ombire
mūndū gūkū thī; ūriai kuuma gīturi kīmwe kīa igūrū
nginya kīrīa kīngī. Nī kūrī kwahaana ūndū mūnene ta ūyū,
kana nī kūrī kwaiguīka ūndū ūngī taguo? **33** Nī kūrī andū
angī marī maigua mūgambo wa Ngai akīaria arī thīinī wa
mwaki, ta ūrīa inyuī mūiguīte, na magatūūra muoyo? **34**
Nī kūrī ngai yanageria kwīyoera rūrīrī ūrūrūfīte thīinī
wa rūrīa rūngī, na ūndū wa magerio, na kūringa ciama,
na morirū, na kūhūūrana mbaara, na gwīka maündū na
njara ūrī na hinya na guoko gūtambūrkītio; o na kana
ciīko ingī nene na cia gwītigīrwo ta maündū marīa mothe
Jehova Ngai wanyu aamwīkīre kūu būrūri wa Misiri
mūkīionagīra na maitho? **35** Muonirio maündū macio
nīgeetha mūmenye atī Jehova nīwe Ngai; tiga o we wiki
gūtirī ūngī. **36** Nīatūmire mūigue mūgambo wake kuuma
igūrū nīguo amūrute. Nakuo thī akīmuonia mwaki wake
mūnene, na mūkīigua ciugo ciate ikiuma mwaki-inī ūcio.
37 Tondū nīendeete maithe manyu ma tene, na agīthuura
njiaro iria igooka thuutha wao, nīamūrūtire būrūri wa
Misiri na hinya mūnene, na agītwarana na inyuī, **38**
nīgeetha amūingatīre ndūrīrī nene na irī hinya kūmūkīra,

amūrehe būrūri wacio, amūhe guo ūtuīke igai rīanyu, ta ūrīa gūtariī ūmūthī. **39** Menyai na mūnyiite na ngoro cianyu ūmūthī atī Jehova nīwe Ngai kūu igūrū na gūkū thī. Gūtirī ūngī. **40** Rūmiai watho wake wa kūrūmīrīrwo na maathani make marīa ngūmūhe ūmūthī, nīgeetha muonage maūndū mega inyuī ene na ciana cianyu iria igooka thuutha wanyu, na nīguo mūtūūre matukū maingī būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe nginya tene. **41** Hīndī īyo Musa akīamūra matūūra matatū manene mwena wa irathīro wa Jorodani, **42** marīa mūndū o na ūrīkū ūragīte mūndū angīorīre angīkorwo oragīte mūndū wa itūūra rīake atathugundīte, na atarī na rūthūūro. Nīangīorīre itūūra rīmwe rīa macio ahonokie muoyo wake. **43** Matūūra macio nīmo maya: Bezeri kūu werū-inī ūrīa mwaraganu, nī ūndū wa andū a mūhīrīga wa Rubeni; na Ramothu kūu Gileadi, nī ūndū wa andū a mūhīrīga wa Gadi; na Golani kūu Bashani, nī ūndū wa mūhīrīga wa Manase. **44** Ūyū nīguo watho ūrīa Musa aaheire andū a Isiraeli maūrūmagīrīre. **45** Ici nīcio irīkanīro na watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho marīa Musa aamaheire rīrīa moimire būrūri wa Misiri, **46** na maarī gītuamba-inī gūkuhī na Bethi-Peori, irathīro rīa Rūūī rwa Jorodani, būrūri-inī wa Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa waathanaga Heshiboni, nīwe wahootirwo nī Musa na andū a Isiraeli hīndī ūrīa moimaga būrūri wa Misiri. **47** Nīmegwatiīre būrūri wake na makīgwatīra būrūri wa Ogu mūthamaki wa Bashani, athamaki acio eerī a Aamori a kūu irathīro rīa Rūūī rwa Jorodani. **48** Būrūri ūcio uumīte Aroeri, mūthia-inī wa kīanda kīa Arinoni

ūgakinya kīrīma-inī kīa Sirioni (na nīkīo Herimoni), **49** na ūkanyiita Araba guothe mwena wa irathīro rīa Rūūī rwa Jorodani, o nginya iria rīa Araba, mūhuro wa iharūrūka cia Pisiga.

5 Musa nīetire andū a Israeli othe, akīmeera atīrī: Inyuī Aisraeli, ta kīguei irīra cia watho wa kūrūmīrīrwo, na mawatho marīa ngūmwīra ūmūthī mūkīguaga. Mūmeerute na mūtigīrīre nī mwamarūmīrīra. **2** Jehova Ngai witū nīarīkanīire kīrīkanīro na ithuī kūu Horebu. **3** Jehova ndarīkanīire kīrīkanīro gīkī na maitū oiki, no nīarīkanīire na ithuī, ithuothe arīa tūrī muoyo ūmūthī. **4** Jehova aaranīirie na inyuī ūthiū kwa ūthiū arī thīnī wa mwaki kīrīma igūrū. **5** (Hīndī īyo nīi ndarūgamīte gatagatī kanyu na Jehova nīguo ndīmwīre ūhoro wa Jehova, nī tondū nīmwetigagīra mwaki ūcio, na mūtiigana kwambata kīrīma igūrū.) Nake akīmwīra atīrī: **6** “Nī nīi Jehova Ngai waku, ūrīa wakūrutire būrūri wa Misiri, kuuma būrūri wa ūkombo. **7** “Ndūkanagīe na ngai īngī tiga niī. **8** “Ndūkanethondekere mūhianano mūicūhie wa mūhianīre wa kīndū o gīothe kīrī kūrīa igūrū, kana gūkū thī, kana kīrī maaī-inī marīa marī mūhuro wa thī. **9** Ndūkanacinamīrīre kana ūcihooe, nīgūkorwo nīi Jehova Ngai waku ndī Ngai ūrī ūiru, herithagia ciana nī ūndū wa mehia ma maithe mao nginya rūciaro rwa gatatū na rwa kana rwa andū arīa maathūire, **10** no nī ngonania wendo kūrī njiarwa ngiri na ngiri cia andū arīa manyendete na magaathīkīra maathani makwa. **11** “Ndūkanagwete rīitwa rīa Jehova Ngai waku na itherū, nīgūkorwo Jehova ndagatua atī

mündū ndehītie ūrĩa ūgwetaga rītwa rīake na itherū.

12 “Menyagīrīra mūthenya wa Thabatū ūwamūrage, o ta ūrĩa Jehova Ngai waku agwathīte. **13** Rutaga wīra waku wothe mīthenya ītandatū, **14** no mūthenya wa mūgwanja nī Thabatū ya Jehova Ngai waku. Mūthenya ūcio ndūkanarute wīra o na ūrīkū, wee mwene, kana mūrūguo, kana mwarīguo, kana ndungata yaku ya mündū mūrūme kana ya mündū-wa-nja, kana ndegwa yaku, kana ndigiri yaku kana nyamū o na ūrīkū yaku, kana mūgeni ūrī gwaku mūciī, nīgeetha ndungata yaku ya mündū mūrūme o na ya mündū-wa-nja o nacio ihurūke o tawe. **15** Ririkanaga o nawe warī ngombo būrūri wa Misiri, na atī nī Jehova Ngai waku wakūrutire kuo na njara ūrī hinya na guoko kwa ūhoti gūtambūrūkītio. Nī ūndū ūcio Jehova Ngai waku agwathīte ūmenyagīrīre mūthenya wa Thabatū. **16** “Tīia thoguo na nyūkwa o ta ūrĩa Jehova Ngai waku agwathīte, nīgeetha ūtūure matukū maingī, na maūndū maku magīrīre būrūri-inī ūrĩa Jehova Ngai waku egūkūhe. **17** “Ndūkanoragane. **18** “Ndūkanatharanie. **19** “Ndūkanaiye. **20** “Ndūkanaigīrīre mündū ūrĩa ūngī kīgeenyo. **21** “Ndūkanacumīkīre mūtumia wa mündū ūrĩa ūngī. Ndūkanerirīrie nyūmba ya mündū ūrĩa ūngī kana gīthaka gīake, kana ndungata yake ya mündū mūrūme kana ya mündū-wa-nja, kana ndegwa yake kana ndigiri yake, kana kīndū o nakī kīa mündū ūrĩa ūngī.” **22** Macio nīmo maathani marīa Jehova aarīirie ūngano wanyu wothe na mūgambo mūnene kīrīma-inī kū arī thīinī wa mwaki, o na itu-inī, o na nduma ndumanu; na ndoongereire ūndū ūngī. Agīcooka akīmaandīka ihengere-

inī igīrī cia mahiga, akīnengera. **23** Rīrīa mwaiguire mūgambo ūkiuma nduma-inī īyo, na kīrīma gīgīakanaga mwaki, athuuri na atongoria a mīhīrīga yanyu yothe nīmookire kūrī niī. **24** Mūkiuga atīrī, “Jehova Ngai witū nīatuonetie riiri wake na ūnene wake, na nītūiguīte mūgambo wake ūkiuma mwaki-inī. Ūmūthī nītwonete atī mūndū no atūūre muoyo o na Ngai aarītie nake. **25** No rīrī, tūgūkua nīkī? Mwaki ūyū mūnene ūū nī ūgūtūniina, na nītūgūkua tūngīgua mūgambo wa Jehova Ngai witū hīndī īngī. **26** Nī ūndū-rī, nī mūndū ūrīkū ūrī muoyo ūrī waigua mūgambo wa Ngai ūrīa ūtūūraga muoyo akīaria arī thīnī wa mwaki ta ūrīa ithuī tūiguīte, na agatūūra muoyo? **27** Wee thiī ūkuhīrīrie, ūigue ūrīa wothe Jehova Ngai witū ekuuga. Ūcooke ūuke ūtwīre ūrīa wothe Jehova Ngai witū egūkwīra. Nītūkūigua na twathīke.” **28** Jehova nīamūiguire rīrīa mwanjaragīria, nake Jehova akīnjīira atīrī, “Nīnjiguīte ūrīa andū aya makwīrīte. Ūhoro ūcio wothe maarītie nī mwega. **29** Naarī korwo magīna na ngoro ya gūtūma meīndigagīre na matūūre marūmītie maathani makwa hīndī ciothe, nīguo matūūre monaga maūndū mega o ene o na ciana ciao nginya tene! **30** “Thīi ūmeere macooke hema-inī ciao. **31** No wee-rī, ikara haha harī niī nīgeetha ngūhe ūhoro wa maathani mothe, na irīra cia watho wa kūrūmīrīwo, na mawatho marīa ūrīmarutaga nīguo mamarūmagīrīre marī būrūri ūrīa ngūmahe mawīgwatīre ūtuīke wao.” **32** Nī ūndū ūcio, mwīmenyererei nīguo mwīkage ūrīa Jehova Ngai wanyu amwathīte; mūtikarore na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. **33** Thiiagai na mīthīire ūrīa yothe Jehova Ngai

wanyu amwathîte, nîguo mûtûre muoyo na mûgaacîre,
na nîguo mûtûme matukû manyu maingîhe ma gütûra
bûrûri ûcio mûkegwatîra.

6 Na rîrî, maya nîmo maathani, na watho wa kûrûmîrîwo
na mawatho marîa Jehova Ngai wanyu aanjathire
ndimûrute nîgeetha mûmamenyagîrîre mûrî bûrûri ûcio
mûkûringa Rûrûrîwo Jorodani mûthîi mûkawîgwatîre
ûtuîke wanyu. **2** Nîgeetha inyuî na ciana cianyu, na
ciana ciao iria igooka thuutha mwîtigagîre Jehova Ngai
wanyu rîrîa rîothe mûgûtûra muoyo, na ûndû wa
kûmenyerera watho wake wothe wa kûrûmîrîwo, na
maathani marîa mothe ngûmûhe, na nîguo mûtûre
mûkenete matukû maingî. **3** Afîrîrî wee Israeli, thikîrîria
na ûmenyagîrîre gwathîkaga nîgeetha ûtûre wonaga
maûndû mega, na ningî nîgeetha mûingîhe mûno mûrî
bûrûri ûrî bûthi wa iria na ûukî, o ta ûrîa Jehova Ngai
wa maithe manyu aamwîrîre. **4** Atîrîrî, wee Israeli,
thikîrîria: Jehova Ngai witû, we wiki nowe Jehova. **5**
Endaga Jehova Ngai waku na ngoro yaku yothe, na muoyo
waku wothe, na hinya waku wothe. **6** Maathani maya
ndîrakûhe ûmûthî ûreke matûre ngoro-inî yaku. **7**
Ûmarutage ciana ciaku na kîyo. Aragia ûhorô wamo
rîrîa ûikarîte gwaku mûciî na rîrîa ûgûthiî na njira, o na
rîrîa ûkomete na rîrîa wokîra. **8** Mohagîrîre guoko-inî
gwaku marî imenyithia, na ûmohagîrîre ûthiû-inî waku. **9**
Maandîke hingîro-inî cia mîrango ya nyûmba ciaku, o na
ûmaandîke ihingo-inî ciaku. **10** Na rîrî, hîndî ûrîa Jehova
Ngai waku agaagûkinyia bûrûri ûcio erîire maithe maku
na mwîhîtwa: akîrîrîra îburahîmu, na Isaaka, na Jakubu, atî

nīagakūhe būrūri ūrī na matūūra manene, mega, ūtaakīte wee mwene, **11** na akūhe nyūmba ciyūrīte indo njega cia mīthembā yothe, no tiwe mwene ūciyūrītie kuo, na ithima ūteenjete wee mwene, na mīgūnda ya mīthabibū na ya mītamaiyū ūrī ūtaahandīte wee mwene; hīndī ūyo warīna wahūūna, **12** ūkaamenyerera ndūkanariganīrwo nī Jehova, ūrī wakūrutire būrūri wa Misiri, agīkūruta būrūri wa ūkombo. **13** Wītigagīre Jehova Ngai waku, ūmūtungatīre o we wiki, na rīrī ūkwīhīta ūgwetage rīitwa rīake. **14** Ndūkanarūmīrīre ngai ingī, ngai cia andū arīa makūrigiicīrie; **15** nīgūkorwo Jehova Ngai waku, ūrī ūrī gatagatī-inī kanyu, nī Ngai ūrī ūiru, na marakara make nīmagagūkīrīra magūcine, na makūniine biū ūthire būrūri-inī ūcio. **16** Mūtikanagerie Jehova Ngai wanyu ta ūrī mwekire kūu Masa. **17** Mūtikanaage kūmenyerera maathani ma Jehova Ngai wanyu, na irīkanīro, na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīrwo, marīa akūheete ūrūmagīrīre. **18** Íkaga maūndū marīa moonagwo nī Jehova magīrīre na mega, nīgeetha ūtūure wonaga maūndū mega, nīguo ūthī ūkegwatīre būrūri ūcio mwega ūrī Ngai eerīre maithe manyu ma tene na mwīhītwa, **19** atī nīakaingata thū cianyu ciothe ciehere mbere yaku, o ta ūrī Jehova oigīte. **20** Matukū-inī ma thuutha, rīrīa mūrūguo agaakūūria atīrī, “Gītūmi kīa irīkanīro icio, na kīrīra kīa watho wa kūrūmīrīrwo na mawatho marīa Jehova Ngai aamwathīte mūrūmagīrīre, nī kī?” **21** Ūkaamūcookeria atīrī: “Ithuī twarī ngombo cia Firaūni kūu būrūri wa Misiri, no Jehova agītūruta būrūri ūcio wa Misiri na ūndū wa guoko gwake kwa hinya. **22**

Nītweyoneire na maitho maitū Jehova akīringa ciama na agīka maündū ma kūgegania, maündū manene mūno na ma kūmakania, akīmeeka kūu būrūri wa Misiri, o na kūrī Firaūni na andū a nyūmba yake yothe. **23** No nīatūrutire kuuma kūu nīgeetha atūrehe gūkū nīguo atūhe būrūri ūyū eerīire maithe maitū ma tene na mwīhītwa. **24** Nake Jehova agītwatha twathīkagīre kīrīra kīa watho wothe wa kūrūmīrīrīwo, na twītigagīre Jehova Ngai witū, nīgeetha tūgaacagīre hīndī ciothe, na tūtūure muoyo o ta ūrīa gūtariī ūmūthī. **25** Na ithuī tūngīmenyerera gwathīkīra watho ūyū wothe tūrī mbere ya Jehova Ngai witū, o ta ūrīa atwathīte-rī, ūcio nī ūgaatuīka ūthingu witū.”

7 Rīrīa Jehova Ngai waku agaagūkinyia būrūri ūrīa ūratoonya ūkawīgwatīre na aingate ndūrīrī nyingī ikweherere, nacio nī Ahiti, na Agirigashi, na Aamori, na Akaanani, na Aperizi, na Ahivi na Ajebusi, ndūrīrī mūgwanja nene na irī hinya gūgūkīra-rī, **2** na rīrīa Jehova Ngai waku agaacineana kūrī we nawe ūkorwo ūcitooretie, hīndī ūyo no nginya ūgaciniina biū. Ndūkanagē na kīrīkanīro nacio na ndūkanaciiguīre tha. **3** Mūtikanagūrane nacio. Mūtikanuheane airītu anyu kūrī aanake ao kana aanake anyu mahikie airītu ao, **4** nīgūkorwo nīmakagarūra aanake anyu matige gūcooka kūnūmīrīra, na matuīke a gūtungatīra ngai ingī, namo marakara ma Jehova nīmakamūūkīrīra, mamūcine na mamūniine o narua. **5** Ūū nīguo mūkaameeka: Mūkoinanga igongona ciao, na mūharaganie mahiga ma igongona ciao, na mūtemange itugī ciao cia Ashera, o na mūcine mīhianano yao na mwaki. **6** Nīgūkorwo inyuī

mūrī rūrīrī rwamūrīirwo Jehova Ngai wanyu. Jehova Ngai wanyu aamūthurire kuumā ndūrīrī-inī ciōthe cia thī mūtuīke rūrīrī rwake, rūrīrī rūrī bata mūno harī we.

7 Jehova ndaamwendire na akīmūthuura tondū mwarī aingī gūkīra ndūrīrī iria ingī, nīgūkorwo nī inyuī mwarī anini mūno gūkīra andū arīa angī othe. 8 No nī ūndū wa Jehova kūmwenda na kūmenyerera mwīhītwa ūrīa eehītīire maithe manyu ma tene, nīkīo aamūrutire na guoko gwake kūrī hinya, na akīmūkūūra akīmūrūta būrūri wa ūkombo, kuumā hinya-inī wa Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri. 9 Nī ūndū ūcio kīmenyei atī Jehova Ngai wanyu nīwe Ngai; o we Mūrungu ūrīa mwīhokeku, ūmenyagīrīra kīrīkanīro gīake kīa wendo kūrī njiaro ngiri cia andū arīa mamwendete, na makamenyerera maathani make. 10 No rīrī, arīa mamūthūire nīakerīhīria na njīra ya kūmaniina biū makīonaga; ndakagīa thieya kwīrīhīria harī andū arīa mamūthūire, makīonaga. 11 Nī ūndū ūcio, mwīmenyererei mūrūmagīrīre maathani na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīrwo, na mawatho marīa ngūmūhe ūmūthī. 12 Mūngīrūmbūiya mawatho macio na mūmamenyerere mūmarūmīrīre, nake Jehova Ngai wanyu nīarīigaga kīrīkanīro gīake kīa wendo na inyuī, o ta ūrīa eehītire mbere ya maithe manyu. 13 Nīarīmwendaga na amūrathimāge na atūmāge mūingīhage. Nīarīrathimāga maciaro ma nda cianyu, na maciaro ma mīgūnda yanyu, marī ma ngano, na ma ndibei ya mūhīhano, na ma maguta, na ma njaū cia ndūūru cianyu na ma tūtūrūme twa ndūūru cia ng'ondu cianyu kūu būrūri-inī ūrīa eehītire harī maithe manyu atī nīakamūhe. 14 Inyuī

n̄im̄ukarathimwo ḡuk̄ira r̄ur̄ir̄i r̄unḡi o ruothe; ḡutir̄i
m̄und̄i m̄r̄ume kana m̄nd̄-wa-nja wanyu ūkaaga
mwana, o na kana ūhiū wanyu o wothe wage ḡuciara.

15 Jehova n̄akam̄igit̄ira kuuma k̄ur̄i m̄irim̄u yothe.
Ndakam̄urehith̄ria m̄irim̄u m̄iūru ta ūr̄ia muoī ūr̄ia
mwar̄i kūu b̄ur̄ri wa Misiri, no ūr̄i, n̄akam̄rehith̄ria
and̄i ar̄ia othe mam̄uth̄ire. **16** No nginya m̄ukaaniina
nd̄ur̄ir̄i ciothe iria Jehova akaarekereria acineane k̄ur̄i
inyuī; m̄utikanaciguīre tha kana m̄utungat̄ire ngai ciacio,
n̄iḡukorwo ūnd̄i ūcio no ūtuīke m̄utego k̄ur̄i inyuī. **17**
Mwahota kwīra at̄ir̄i, “Nd̄ur̄ir̄i ici ir̄i na hinya ḡutuk̄ira.
Tūnḡhota at̄ia ḡuciingata?” **18** No m̄utikanaciit̄iḡire;
ririkanagai wega ūr̄ia Jehova Ngai wanyu eekire Firaūni, o
na ūr̄ia eekire b̄ur̄ri wa Misiri guothe. **19** N̄imweyoneire
na maitho manyu maūnd̄i manene mar̄ia and̄i acio
maageririo namo, o na ciama iria ciaringirwo, na maūnd̄i
ma kūgegania mar̄ia meekirwo; ninḡi m̄uririkane ūr̄ia
Jehova Ngai wanyu aam̄urutire b̄ur̄ri wa Misiri na guoko
kwa hinya na ḡutambūrk̄itio. Úguo noguo Jehova Ngai
wanyu ageeka nd̄ur̄ir̄i icio ciothe m̄uretiḡira r̄iu. **20** O na
ninḡi, Jehova Ngai wanyu n̄iagat̄uma magi ma mboora
gatagat̄i ga cio, nginya o na matigari ma cio mar̄ia
makaamwīhitha makorwo mathir̄ite. **21** M̄utikamakio
n̄icio, n̄iḡukorwo Jehova Ngai wanyu, ūr̄ia ūr̄i hamwe na
inyuī, n̄i M̄urungu m̄unene na wa gw̄itiḡirwo. **22** Jehova
Ngai wanyu n̄akarut̄ūra nd̄ur̄ir̄i icio ciehere mbere
yanyu hanini o hanini. M̄utiget̄ik̄irio m̄uciniine o r̄imwe,
n̄guo nyam̄u cia ḡithaka itikam̄uinḡih̄ire im̄rigiic̄irie.
23 No Jehova Ngai wanyu n̄akaneana nd̄ur̄ir̄i icio k̄ur̄i

inyuĩ, atũme ig̃e na k̃irigiicano k̃inene o nginya iniinwo.

24 Athamaki ao ñakamaneana moko-iñ manyu, na inyuĩ ñim̃ukaniina mar̃itwa mao biū mehere g̃ukū th̃i m̃uhuro wa riūa. G̃utir̃i m̃undū ūkaahota k̃umw̃tiiria; ñi m̃ukaamaniina. **25** M̃ihiano ya ngai ciao ñim̃ukam̃icina na mwaki. M̃ütikanacum̃ik̃ire betha na thahabu iria cĩk̃ir̃itwo ig̃ur̃i r̃iayo, kana m̃um̃ioe itũke yanyu, m̃ütikaguuc̃ir̃iro ñiyo m̃uheeneke, ñig̃ukorwo ñir̃i magigi k̃ur̃i Jehova Ngai wanyu. **26** Nd̃ukanarehe k̃indū k̃ir̃i thaahu nỹumba- iñi yaku, ñigeetha nd̃ukaam̃urwo hamwe na k̃indū k̃iu m̃uniinwo. K̃irege biū na ūg̃ith̃üre, ñig̃ukorwo ñig̃itũtwo g̃ia k̃uniinwo.

8 Maathani maya mothe nd̃iram̃uhe ūm̃uth̃i ma k̃ur̃um̃ir̃ira mamenyag̃ir̃irei ñigeetha m̃ütüüre, na m̃uing̃ihe, na m̃utoonye mw̃ig̃wat̃ire b̃ur̃uri ūr̃ia Jehova er̃ire maithe manyu ma tene na mw̃ih̃itwa. **2** Ririkanai ūr̃ia Jehova Ngai wanyu aam̃itungoririe nj̃ira-iñ yothe k̃uu wer̃u-iñ m̃aka īyo m̃irongo īna, ak̃ienda mw̃inyiihie na am̃ugerie ñiguo amenye maündū mar̃ia maar̃i ngoro- iñi cianyu, kana hihi ñim̃ukamenyag̃ir̃ira maathani make kana aca. **3** Ñiat̃umire mw̃inyiihie, na ak̃ireka m̃ühute ag̃icooka ak̃im̃uh̃ünia na mana, mar̃ia m̃utaamenyete kana makamenywo ñi maithe manyu, ñigeetha am̃urute at̃i ti irio ciki ing̃it̃üüria m̃undū muoyo, no ñi kiugo o g̃iothe k̃ir̃ia k̃ingiuma kanua ka Jehova. **4** Nguo cianyu itiigana g̃utũka kana mag̃ur̃u manyu mak̃imb̃a ihinda- iñi r̃iu r̃ia m̃aka m̃irongo īna. **5** K̃imenyei na ngoro cianyu at̃i o ta ūr̃ia m̃undū ah̃ūr̃aga m̃uriū ak̃im̃ur̃unga, ūguo noguo Jehova Ngai wanyu am̃uh̃ür̃aga. **6** Menyag̃ir̃irai

maathani ma Jehova Ngai wanyu, mūthiage na njīra ciake na mūmwītigagīre. **7** Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu aramūtwara būrūri mwega mūno, būrūri ūrī tūrūū, na ūrī tūria twa maaī, na ithima cia maaī megūtherera kūu cianda-inī o na irīma-inī; **8** būrūri ūrī na ngano na cairi, na ūrī na mīthabibū na mīkūyū, na mīkomamanga, ningī nī būrūri ūrī na maguta ma mītamaiyū na ūukī; **9** nī būrūri ūtakanyiihia irio, na inyū mūtirī kīndū mūkaaga, būrūri ūrīa mahiga maguo arī igeria, na no mwenje icango irīma-inī ciaguo. **10** Rīrīa mūkaarīa mūhūūne, mūkaagooca Jehova Ngai wanyu nī ūndū wa būrūri ūcio mwega amūheete. **11** Mwīmenyagīrīrei mūtikanariganīrwo nī Jehova Ngai wanyu, mwage kūmenyerera maathani make na mawatho make, na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīrwo ūrīa ndīramūhe ūmūthī. **12** Kwaga ūguo, mwarīa mwahūūna, na mwaka nyūmba njega na mūcitūūre, **13** na rīrīa ndūūru cianyu cia ng'ombe na cia mbūri ikaaneneha, nacio betha na thahabu ciongerereke, na indo ciathe iria mūrī nacio ikorwo ciongererekete mūno-rī, **14** hīndī ūyo ngoro cianyu nīkaagīa na mwītīo, na nīmūkariganīrwo nī Jehova Ngai wanyu, o we ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri, akīmūruta būrūri wa ūkombo. **15** Nīamūtongoririe mūgītūkanīria werū ūcio mūnene na wa kūmakania, būrūri ūcio mūng'aru ūtarī maaī, na warī na nyoka njūru, o na tūng'aurū. Nīamūrutīire maaī ihiga-inī rīa nyaigī. **16** Nīamūheire mana mūrīire kūu werū-inī, marīa maithe manyu mataamenyete ūhoro wamo, nīguo atūme mwīnyiihie, na akīmūgeria nīgeetha thuutha-inī maūndū

manyu makaagīrīra. **17** Mwahota gūkeīra atīrī, “Ūhoti witū na hinya wa moko maitū nīcio ituoneire ūtonga ūyū.” **18** No rīrī, ririkanagai Jehova Ngai wanyu, nīgūkorwo nīwe ūmūheaga ūhoti wa kwīgīra na ūtonga, na nī ūndū ūcio agakīhingia kīrīkanīro gīake, kīrīa aarīkanīire na maithe manyu ma tene na mwīhītwa, o ta ūrīa gūtarī ūmūthī. **19** Mūngīkariganīrwo nī Jehova Ngai wanyu mūrūmīrīre ngai ingī, mūcihooe na mūciinamīrīre, ngūmumbūrīra mūthenya wa ūmūthī atī ti-itherū no mūkaaniinwo. **20** Mūkaaniinwo o ta ndūrīrī iria Jehova aaniinire agīcieheria mbere yanyu, nī ūndū wa kwaga gwathīkīra Jehova Ngai wanyu.

9 Ta thikīrīria wee Israeli. Rīu ūrorete kūringa Rūūī rwa Jorodani ūthī ūgatunye ndūrīrī nene na irī hinya gūgūkīra, būrūri ūrī na matūūra manene mūno mathiūrūrūkīrio na thingo ikinyīte o igūrū. **2** Andū akuo marī hinya na nī araihu, nīo Aanaki! Nīūūī ūhoro wao, na nīūiguīte gūkīrwo atīrī: “Nūū ūngīhota gwītiiria andū a Anaki?” **3** No menya wega ūmūthī atī Jehova Ngai waku nīwe ūkūringa athīi mbere yaku ahaana ta mwaki wa kūniinana. Nīakamaniina; amatoorie mbere yaku. Nawe nīūkamarutūrūra ūmaniine biū o narua, o ta ūrīa Jehova aakwīrīre. **4** Jehova Ngai waku aarīkia kūmaingata mehere mbere yaku-rī, ndūkaneīire atīrī, “Jehova andehete gūkū ndīgwatīre būrūri ūyū nī ūndū wa ūthingu wakwa.” Aca, ti ūguo, no nī tondū wa waganu wa ndūrīrī icio, nīkīo Jehova egūciingata ciehere mbere yaku. **5** Ti ūthingu waku o na kana ūrūngīrīru waku ūgūtūma ūkegwatīre būrūri wacio; no nī tondū wa waganu

wa ndūrīrī icio-rī, Jehova Ngai waku n̄ekūmarutūrūra
mehere mbere yaku n̄iguo ahingie ūrīa eehītire kūrī
maithe maku, n̄o īburahīmu, na Isaaka, na Jakubu. **6** Nī
ūndū ūcio, kīmenye atī ti ūthingu waku ūtūmīte Jehova
Ngai waku akūhe būrūri ūcio mwega ūwīgwatīre ūtuīke
waku, n̄igūkorwo inyuī mūrī andū momītie ngingo. **7**
Ririkanaga na ndūkanariganīrwo nī ūrīa warakaririe
Jehova Ngai waku kūu werū-inī. Kuuma mūthenya ūrīa
woimire būrūri wa Misiri nginya rīrīa mwakinyire gūkū,
mūkoretwo mūkīremera Jehova. **8** Mūrī kūu Horebu
n̄imwatūmire marakara ma Jehova maarahūke akīrakara
nginya akīenda kūmūniina. **9** Rīrīa ndaambatire kīrima-
inī nganengerwo ihengere cia mahiga, ihengere iria
ciandīkītwo kīrīkanīro kīrīa Jehova aarīkanīire na inyuī,
n̄indaikarire kūu kīrima igūrū matukū mīrongo īna,
mūthenya na ūtukū; ndiarīire irio kana ngīnyua maaī. **10**
Jehova n̄ianengerire ihengere igīrī cia mahiga ciandīkītwo
na kīara kīa Ngai. Ciandīkītwo maathani mothe marīa
Jehova aamwarīirie kūu kīrima-inī arī thīnī wa mwaki,
mūthenya ūrīa mwagomanīte. **11** Hīndī ūrīa matukū
macio mīrongo īna, mūthenya na ūtukū, maathirire-
rī, Jehova n̄ianengerire ihengere icio igīrī cia mahiga,
ihengere icio cia kīrīkanīro. **12** Jehova agīcooka akīnjīra
atīrī, “Ikūrūka narua uume gūkū nī ūndū andū aku arīa
warutire būrūri wa Misiri n̄imethūkītie. Nīmagarūrūkīte
o na ihenya magatiganīria maathani marīa ndamaathire
na n̄imethondekeire mūhianano wa gūtwekio.” **13** Ningī
Jehova akīnjīra atīrī, “Andū aya n̄indīmoonete, ngoona
atī nī andū momītie ngingo mūno! **14** Ndekereria, n̄iguo

nd̄imaniine na tharie r̄ītwa r̄īao gūkū thī mūhuro wa riūa. Thuutha wa ūguo njooke ngūtue rūrīrī rūrī hinya na rūrī na andū aingī kūmakīra.” **15** Nī ūndū ūcio ngīhūndūka ngīkūrūka kuuma kīrīma igūrū o gīkīrīimbūkaga mwaki. Nacio ihengere icio igīrī cia kīrīkanīro ciarī moko-inī makwa. **16** Rīrīa ndaacūthīrīrie, nīndonire atī nīmwehīrie Jehova Ngai wanyu; nī mwethondekeire mūhianano wa gūtwekio ūhaana ta njaū. Nīmwagarūkīte o narua mūgatiga kūrūmīrīra njīra īrīa Jehova aamwathīte mūrūmagīrīre. **17** Nī ūndū ūcio ngīnyiita ihengere icio igīrī ngīcirekania kuuma moko-inī makwa, nacio ikēnyūkanga icunjī mūkīionagīra na maitho manyu. **18** Ningī ngīgūithia thī mbere ya Jehova matukū mīrongo īna, mūthenya na ūtukū; ndiigana kūrīa irio kana ngīnyua maaī, nī ūndū wa mehia marīa mothe mwekīte, mūgeeka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, mūgītūma arakare. **19** Nīndetigagīra marakara na mang’ūrī ma Jehova, nīgūkorwo nīamūrakarīre o kūigana ūndū angīamūniinire. No Jehova nīathikīrīrie o rīngī. **20** Nake Jehova nīarakarīire Harūni o kūigana ūndū angīamūniinire, no ihinda rīu, nīndahooeire Harūni o nake. **21** Ningī ngīcooka ngīoya kīndū kū kīanyu kīa wīhia, nakīo nīkīo njaū ūyo mwathondekete, na ngīmīcina na mwaki. Ngīcooka ngīmīthethera ngīmīthīa ūgītuīka mūtutu mūhinyu ta rūkūngū, naruuo rūkūngū rūu ngīrūikia karūū gaathereraga koimīte kīrīma-inī. **22** O na ningī nīmwarakaririe Jehova mūrī kūu Tabera, na Masa, na Kibirothu-Hataava. **23** Na rīrīa Jehova aamūtūmire kuuma Kadeshi-Barinea, aamwīrīre atīrī, “Ambatai mūthīi”

mūkegwatīre būrūri ūrīa ndīmūheete.” No nī mwaremeire watho wa Jehova Ngai wanyu. Mūtiigana kūmwīhoka kana kūmwathīkīra. **24** Kuuma rīrīa ndamūmenyire, mūtūrāga mūremēire Jehova. **25** Nīndegūithirie thī mbere ya Jehova matukū macio mīrongo īna, mūthenya na ūtukū, tondū Jehova nīoigīte atī nīekūmūniina. **26** Ngīhooya Jehova, ngīmwīra atīrī, “Wee Mwathani Jehova, tiga kūniina andū aya aku, o aya igai rīaku kīumbe arīa wakūrīre na ūndū wa hinya waku mūnene, ūkīmaruta būrūri wa Misiri na guoko gwaku kwa hinya. **27** Ririkana ndungata ciaku iburahīmu, na Isaaka, na Jakubu. Tiga kūrora ūmū wa ngoro cia andū aya, na waganu wao, o na mehia mao. **28** Kwaga ūguo, būrūri ūrīa wee watūrutire ūkoiga atīrī, ‘Tondū Jehova ndangīahotire kūmakinyia būrūri ūrīa aamerīire, na nī tondū nīnamamenete-rī, nīkīo aamatwarire werū-inī amooragīre kuo.’ **29** No andū aya nī aku, o igai rīaku kīumbe, arīa warutire kūu na ūndū wa hinya waku mūnene, na guoko gwaku gūtambūrūkītio.”

10 Hīndī īyo Jehova akīnjīira atīrī, “Acūhia ihengere igīrī cia mahiga ihaana ta iria cia mbere, ūcooke wambate gūkū kūrī nīi kīrima-inī. Na ūcooke ūthondeke ithandūkū rīa mbaū. **2** Nīngwandīka ciugo iria ciaandīkītwo ihengere-inī iria cia mbere, iria woragire. Nawe nīūgūcooka ūciīkīre thīnī wa ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro.” **3** Nī ūndū ūcio ngīgīthondeka ithandūkū rīu na mbaū cia mūtī wa mūgaa, na ngīicūhia ihengere igīrī cia mahiga ihaanaine na iria cia mbere, ngīambata kīrima-inī nguūte ihengere icio igīrī na moko. **4** Jehova akīandīka Maathani macio Ikūmi ihengere-inī icio, o ta ūrīa maandīkītwo

hīndī ya mbere, o marīa aamwarīirie kūu kīrīma-inī arī thīnī wa mwaki, mūthenya ūrīa mwagomanīte. Jehova agīcooka akīnengera ihengere icio. **5** Na nīi ngīcooka ngīgarūrūka, ngīkūrūka, ngiuma kīrīma igūrū, ngīkīra ihengere icio ithandūkū-inī rīu ndaathondekete o ta ūrīa Jehova aanjathīte, na nīho irī o na rīu. **6** (Andū a Isiraeli nīmathiire rūgendo moimīte ithima-inī cia andū a Jaakani, magīkinya Mosera. Kūu nīkuo Harūni aakuūrīire, na nokuo aathikirwo; nake mūriū Eliazaru agītuīka mūthīnjīri-Ngai ithenya rīake. **7** Kuuma kūu magīthīi magīkinya Jotibatha, būrūri ūrī tūrūū. **8** Ihinda-inī rīu Jehova nīamūrire mūhīrīga wa Lawi ūkuuage ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, na ūrūgamage mbere ya Jehova, ūtungatage na ūrathimanage ūkīgwetaga rīitwa rīake, o ta ūrīa meekaga ūmūthī. **9** Kīu nīkīo gītūmi kīa Alawii gūkorwo matarī na igai rīao kīumbe gatagatī ka ariū a ithe wao; Jehova nīwe igai rīao, o ta ūrīa Jehova Ngai wanyu aameerire.) **10** Nīndaikarire kūu kīrīma-inī matukū mīrongo īna, mūthenya na ūtukū, o ta ūrīa ndeekīte hīndī ya mbere, na ihinda rīrī o narīo Jehova nīanjiguire. Ndwarī wendo wake amūniine. **11** Jehova akīnjīira atīrī, “Thī ūgatongorie andū aya kūrīa megūthīi, nīguo mathīi megwatīre būrūri ūrīa nderīire maithe mao na mwīhītwā atī nīngamahe.” **12** Na rīrī, wee Isiraeli, nī ūndū ūrīkū Jehova Ngai waku endaga wīke, tiga o wītigagīre Jehova Ngai waku, na ūthīiage na njīra ciake ciothe, na ūmwendage, na ūtungatagīre Jehova Ngai waku na ngoro yaku yothe o na muoyo waku wothe, **13** na ūmenyagīrīre maathani ma Jehova, na kīrīra

kĩa watho wake wa kûrûmîrîrwo ūrĩa ngûkûhe ūmûthî
nîguo maündû maku magîrîre? **14** Jehova Ngai waku nîwe
mwene igûrû, o na igûrû rîrîa rîrî kûraya kûu matu-inî, o
na thî no yake na indo ciothe iria irî kuo. **15** No rîrî, o na
kûrî ūguo, Jehova nîakenirio nî maithe manyu ma tene
na akîmeenda, na akîmûthuura inyuî njiaro ciao harî
ndûrîrî iria ingî ciothe, o ta ūrîa gûtarîi ūmûthî. **16** Nî
ûndû ûcio, ruithiai ngoro cianyu na mûtigacooke kûumia
ngingo cianyu rîngî. **17** Nîgûkorwo Jehova Ngai wanyu
nîwe Ngai wa ngai iria ingî, na Mwathani wa aathani, o
we Mûrungu ūrîa mûnene, ūrîa ûrî hinya mûno na wa
kûmakania, ūrîa ûtathutûkanagia, na ndoyaga mahaki.
18 Nîarûagîrîra ciira wa ciana cia ngoriai na wa atumia
a ndigwa, na nîendaga mûndû wa kûngî, akamûheaga
irio na nguo. **19** O na inyuî no nginya mwendage andû
a kûngî, nîgûkorwo o na inyuî mwatûûire mûrî andû a
kûngî bûrûri-inî wa Misiri. **20** Wîtigagîre Jehova Ngai
waku na ūmûtungatagîre. Wînyiitanagie nake, na ûkîihîta
ûgwetage rîitwa rîake. **21** Úcio nowe ūrîgoocaga; na nîwe
Ngai waku, ūrîa wagwîkîre maündû macio manene na
ma kûmakania marîa weyoneire na maitho maku. **22**
Maithe manyu ma tene arîa maikûrûkire magîthiî bûrûri
wa Misiri maarî andû mîrongo mûgwanja, na rîu Jehova
Ngai waku nîakûingîhîtie o ta njata cia matu-inî.

11 Endaga Jehova Ngai waku na ūmenyagîrîre maündû
marîa endaga, arî kîrîra kĩa watho wake wa kûrûmîrîrwo,
na mawatho make, na maathani make hîndî ciothe. **2**
Ririkana ūmûthî atî ciana ciaku itionire na itiamenyire
kûherithania kwa Jehova Ngai waku: o na itionire ūnene

wake na guoko gwake kūrīa kūrī hinya, o na guoko gwake gūtambūrūkītio; **3** o na ciama iria aaringire, na maündū marīa eekire kūu būrūri wa Misiri, na kūrī Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri, na būrūri wake wothe; **4** na ūrīa eekire mbütū cia ita cia būrūri wa Misiri, na mbarathi ciao, na ngaari ciao cia ita, na ūrīa aamahubīkanirie na maaī ma Iria Itune hīndī īyo maathingatanīte nao, na ūrīa Jehova aamarehithīirie mūthiro wa gūtūūra. **5** Ciana cianyu ticio cionire ūrīa aamwīkīire mūrī kūu werū-inī, nginya rīrīa mwakinyire gūkū; **6** o na ūrīa eekire Dathani na Abiramu, ariū a Eliabu ūrīa Mūrubeni, rīrīa thī yamaathamīirie kanua kayo marī gatagatī ka andū a Isiraeli othe, thī ikīmameria hamwe na nyūmba ciao, na hema ciao, na kīrīa gīothe maarī nakīo. **7** No nī maitho manyu meeyoneire maündū macio mothe manene marīa Jehova ekīte. **8** Nī ūndū ūcio menyagīrīrai maathani mothe marīa ndīramūhe ūmūthī, nīgeetha mūgīe na hinya wa gūtoonya na wa gūtunyana būrūri ūrīa mūraringa Rūūī rwa Jorodani mūkawīgwatīre, **9** na nīgeetha mūgaatūūra matukū maingī būrūri ūcio Jehova eehītire na mwīhītwa atī nīakahe maithe manyu ma tene na njiaro ciao, būrūri ūrī būthi wa iria na ūkī. **10** Būrūri ūrīa mūrathīi mūkaūtunyane ndūhaana ta būrūri wa Misiri, kūrīa muumīte, kūrīa mwahaandaga mbegū cianyu na mūgaciunithagīria maaī na magūrū taarī mūgūnda wa mboga. **11** No rīrī, būrūri ūrīa mūraringa Rūūī rwa Jorodani mūkegwatīre nī būrūri ūrī irīma na cianda iria inyyuaga maaī ma mbura kuuma igūrū. **12** Nī būrūri ūmenyagīrīrwo nī Jehova Ngai wanyu; maitho

ma Jehova Ngai wanyu maikaraga maūcūthīrīrie kuum
kīambīrīria kīa mwaka nginya mūthia waguo. **13** Nī
ūndū ūcio mūngīathīkīra maathani marīa ndīramūhe
ūmūthī mūrī na wīhokeku, na mwendage Jehova Ngai
wanyu, na mūmūtungatagīre na ngoro cianyu ciathe
na muoyo wanyu wothe-rī, **14** hīndī īyo nīngoiria
mbura būrūri wanyu kīmera kīayo gīakinya, mbura ya
mūringo na ya gūkūria irio, nīgeetha mūgaacookagīrīria
ngano yanyu, na ndibei ya mūhihano na maguta. **15**
Nīngatūma kūgēe na nyeki ithaka-inī nī ūndū wa ng'ombe
cianyu, na mūkarīaga mūkahūūna. **16** Mwīmenyagīrīrei
mūtikanaguucīrīrio, mūgarūrūke mūhooe ngai ingī na
mūciinamīrīre. **17** Mūngīkaguucīrīrio, marakara ma
Jehova nīmakamūūkīrīra mamūcine, na nīakahinga igūrū
nīgeetha gūtikoire nayo thī yage kūruta maciaro, na inyuū
nīmūgathira o narua mwehere būrūri ūcio mwega Jehova
aramūhe. **18** Igaai ciugo ici ciakwa ngoro-inī cianyu
na meciiria-inī manyu; ciohagīrīrei moko-inī manyu
irī imenyithia, na mūciohagīrīre mothiū-inī manyu. **19**
Cirutagei ciana cianyu, na mūciaragie rīrīa mūikarīte
kwanyu mīcī na rīrīa mūrathiī na njīra, na rīrīa mūkomete
na rīrīa muokīra. **20** Ciandīkei hingīro-inī cia mīrango
ya nyūmba cianyu o na mūciandīke ihingo-inī cianyu,
21 nīgeetha matukū manyu na matukū ma ciana cianyu
maingīhe kū būrūri-inī ūcio Jehova eehītire na mwīhītwa
atī nīakahe maithe manyu ma tene; maingīhe o ta matukū
marīa igūrū rīgūtūūra rī igūrū wa thī. **22** Mūngīmenyerera
wega maathani maya mothe ndīramūhe mūmarūmagīrīre,
mwendage Jehova Ngai wanyu, na mūthiage na njīra ciake

ciothe na mūikarage mwīgwatanītie nake-rī, **23** hīndī
īyo Jehova nīakaingata ndūrīrī icio ciothe ciehere mbere
yanyu, na inyuī mwīgwatīre kūndū kūu kwa ndūrīrī
nene na irī hinya kūmūkīra. **24** Kūndū guothe kūrīa
mūgaakinyithia makinya manyu gūgaatuīka kwanyu;
būrūri wanyu ūkoima werū-inī ūkinye Lebanoni, na
uumē Rūūī rwa Farati ūkinye iria-inī rīa mwena wa
ithūīro. **25** Gūtirī mūndū ūkaahota kūmwītiiria. O ta ūrīa
aamwīrīire, Jehova Ngai wanyu nīagatūma mwītigīrwo
nī andū a būrūri wothe kūrīa guothe mūgaathiī. **26**
Atīrīrī, ūmūthī ndīramūigīra kīrathimo mbere yanyu na
ngamūigīra kīrumi, **27** ndīramūigīra kīrathimo angīkorwo
nīmūgwathīkīra maathani ma Jehova Ngai wanyu marīa
ndīramūhe ūmūthī; **28** na ngamūigīra kīrumi angīkorwo
nīmūrīagaga gwathīkīra maathani ma Jehova Ngai wanyu
mūgatiga gūthīi na njīra ūrīa ngūmwatha ūmūthī, na
ūndū wa kūrūmīrīra ngai ingī, iria mūtooī. **29** Rīrīa
Jehova Ngai wanyu akaamūkinyia būrūri ūrīa mūrathīī
mūkawīgwatīre, nīmūkanīrīra ūhoro wa kīrathimo kū
kīrīma-inī kīa Gerizimu, nakīo kīrumi mūheanīre ūhoro
wakīo kīrīma-inī kīa Ebali. **30** O ta ūrīa mūūī, irīma
icio irī kūu mūrīmo wa Rūūī rwa Jorodani, mwena wa
ithūīro wa njīra kwerekera na kūrīa riūa rīthūagīra,
gūkuhī na mītī ūrīa mīnene ya More, kūu būrūri wa
andū a Kaanani arīa matūūraga Araba gūkuhī na Giligali.
31 Mūrī hakuhī kūringa Rūūī rwa Jorodani mūtoonye
mūkegwatīre būrūri ūcio Jehova Ngai wanyu aramūhe.
Rīrīa mūgaakorwo mūwoete na mūgatūūra kuo-rī, **32**

menyagīrīrai gwathikīra kīrīra kīa watho wa kūrūmīrīwo,
na mawatho marīa ndīramūhe ūmūthī.

12 Ici nīcio irīra cia watho wa kūrūmīrīwo, na mawatho marīa mwagīrīirwo nī kūmenyerera mūmarūmagīrīre mūrī būrūri ūrīa Jehova Ngai wa maithe manyu amūheete mūwīgwatīre, rīrīa rīothe mūgūtūura būrūri-inī ūcio.
2 Mūkaananga biū kūndū guothe kūu igūrū wa irīma iria ndaaya na tūrīma na rungu rwa mūtī o wothe mūruru kūrīa ndūrīrī icio mūkegwatīra būrūri wacio ihooyagīra ngai ciacio. **3** Mūkoinanga igongona ciacio, na mūharaganie mahiga mao marīa maamūre, na mūcine itugī cia Ashera ciacio; mūtemange mīhianano ya ngai ciao, na mūtharie marīitwa ma cio mehere kūndū kūu. **4** Mūtikanahooe Jehova Ngai wanyu ta ūrīa ndūrīrī icio ihooyaga ngai ciacio. **5** No rīrī, no nginya mūgaacaria handū harīa Jehova Ngai wanyu agaathuura thīinī wa mīhīrīga yanyu yothe, nīguo haamūrīrīwo rīitwa rīake, harī gīikaro gīake. Hau nīho mūrīthiiaga; **6** na nīho mūrītwaraga maruta manyu ma njino na magongona manyu, na icunjī cianyu cia ikūmi na maruta ma mwanya, na kīrīa gīothe mūrīutaga kīa mīlhītwa yanyu, o na maruta manyu ma kwīyendera, na marigthathi ma ndūūru cianyu cia ng'ombe na cia ng'ondu. **7** Mūrī hau mbere ya Jehova Ngai wanyu, inyuī na andū a nyūmba cianyu nīmūkarīaga na mūgakenera maūndū mothe marīa mūrīkaga na moko manyu, nī ūndū Jehova Ngai wanyu nīamūrathimīte. **8** Mūtikanekē ta ūrīa tūreka tūrī gūkū ūmūthī, o ūrīa mūndū aroona kwagīrīire, **9** tondū mūtīrī mūraakinya ūhurūko-inī kana igai-inī rīrīa

Jehova Ngai wanyu aramūhe. **10** No nīmūkaringa Rūū̄
rwa Jorodani mūtū̄ure būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu
ekūmūhe ūtūke igai rīanyu, na nīakamūhurūkia harī thū
cianyu ciothe iria imūthiūrūrūkīrie, nīgeetha mūtū̄ure
mūtarī na ūgwati. **11** Hīndī īyo handū harīa Jehova
Ngai wanyu agaathuura haamūrwo ha gūtūūria Rīitwa
rīake, nīho mūgaatwaraga indo ciothe iria ngūmwatha
mūtwarage: nacio nī maruta manyu ma njino, na
magongona manyu, na icunjī cianyu cia ikūmi na maruta
manyu ma mwanya, na indo ciothe njega iria mwīrīire
Jehova na mwīhītwa. **12** Na mūrī hau, mūkenage mūrī
mbere ya Jehova Ngai wanyu, inyuī ene, na ariū anyu,
na airītu anyu, na ndungata cianyu cia arūme na cia
andū-a-nja, na Alawii a kuuma matūūra-inī manyu arīa
matarī na mīgūnda kana igai rīao ene. **13** Mwīmenyererei
mūtikanarutīre magongona manyu ma njino handū harīa
hothe mūngīenda. **14** Marutagīrei o handū harīa Jehova
agaathuura mūhīrīga-inī ūmwe wa mīhīrīga yanyu, nīho
mūgeekagīra maūndū marīa mothe ndīmwathīte. **15** No
rīrī, no mūthīnjīre nyamū cianyu itūūra-inī rīanyu o
rīothe na mūrīe nyama nyingī o ūrīa mūngīenda, o taarī
nyama cia thwariga kana cia thiiya, mūrīe kūringana
na kīrathimo kīrīa Jehova Ngai wanyu amūheete. Andū
othe, arīa marī na thaahu o na arīa matarī, no marīe
nyama icio. **16** No mūtikanarīe thakame; mīitagei thī o
taarī maaī. **17** Mūtikanariīre matūūra-inī manyu gīcunjī
gīa ikūmi kīa ngano yanyu, na ndibei ya mūhihano,
na maguta, kana marigithathi ma ndūūru cianyu cia
ng'ombe na cia ng'ondu, kana kīndū o gīothe mwīhītīte

kūrutaga, kana maruta manyu ma kwīyendera, o na kana maruta ma mwanya. **18** Handū ha gwīka ūguo-rī, mūrīrīagīra indo icio mbere ya Jehova Ngai wanyu mūrī handū harīa Jehova Ngai wanyu agaathuura, inyuī ene, na ariū anyu na airītu anyu, na ndungata cianyu cia arūme na cia andū-a-nja, na Alawii a kuuma matūūra-inī manyu, na nīmūrīkenagīra maūndū mothe marīa mūrīkaga na moko manyu mūrī mbere ya Jehova Ngai wanyu. **19** Menyererai mūtikanarekererie Alawii hīndī ūrīa yothe mūgūtūūra būrūri ūcio wanyu. **20** Rīrīa Jehova Ngai waku agaakwaramīria būrūri waku o ta ūrīa aakwīrīire, nawe wende kūrīa nyama na uuge atīrī, “Nīngwenda nyama,” hīndī īyo no ūrīe nyama nyingī o ūrīa ūngīenda. **21** Kūngīkorwo handū harīa Jehova Ngai waku athuurīte haamūrīrwo Rītwa rīake nī hakūraihiīrīrie-rī, no ūthīnje nyamū kuuma ndūūru-inī ciaku cia ng’ombe na cia ng’ondū iria Jehova akūheete, ta ūrīa ngwathīte, na ūrī o kūu matūūra-inī maku, no ūrīe nyama nyingī o ūrīa ūngīenda. **22** Rīa nyama icio o ta ūrīa ūngīrīa nyama cia thwariga kana cia thiiya. Andū arīa marī na thaahu na arīa matarī no marīe nyama icio. **23** No ūmenyerere ndūkanarīe thakame, tondū thakame nīyo muoyo, ndūkanarīanīrie muoyo ūcio na nyama. **24** Ndūkanarīe thakame; mīite thī o ta maaī. **25** Ndūkanamīrīe, nīguo maūndū maku magīrīre, o na ma ciana ciaku iria igooka thuutha waku, tondū ūrīkoragwo ūgīka maūndū marīa magīrīre maitho-inī ma Jehova. **26** No rīrī, nīñkoya indo ciaku iria nyamūre na kīndū kīrīa gīothe wīhītīte atī nīñkaruta, ūthīi handū harīa Jehova agaathuura. **27** Rutīra magongona maku

ma njino, ma nyama na ma thakame kīgongona-inī kīa
Jehova Ngai waku. Thakame īyo ya magongona macio
maku no nginya ūitwo hau mwena-inī wa kīgongona kīa
Jehova Ngai waku, no nyama no ūcirē. **28** Menyerera
wathīkīre mawatho maya mothe ndīragwatha, nīgeetha
maūndū maku na ma ciana ciaku iria igooka thuutha
waku maagagīrīre hīndī ciothe, tondū ūrīkoragwo ūgīika
wega na ūrīa kwagīrīire maitho-inī ma Jehova Ngai waku.
29 Jehova Ngai waku nīakeheria mbere yaku ndūrīrī iria
ūkirīi kūhithūkīra ūcitunye būrūri. No rīrīa ūgaacingata
na ūtūure būrūri wacio, **30** na ciarīkia kūniinwo ciehere
mbere yaku, wīmenyerere ndūkanategwo na ūndū wa
gūtuūria ūhoro wa ngai ciacio ūkīūria atīrī, “I ndūrīrī ici
itungatagīra ngai ciacio atīa? Tūgwīka o ta ūrīa ciikaga.”
31 Ndūkanahooe Jehova Ngai waku na njīra icio ciacio, nī
ūndū ikīhooya ngai icio ciacio, nīciikaga maūndū mothe
marīa marī magigi marīa Jehova athūire. O na nīcinaga
ariū ao na airītu ao na mwaki marī magongona ma ngai
ciacio. **32** Tigīrīra atī nī weka maūndū mothe marīa
ngwathīte; ndūkanongerere ūndū kana ūrutarute.

13 Mūnabii kana mūroti wa irooto angīkeyumīria thīinī
wanyu, nake amwīre ūhoro wa kīama kana wa ūrirū,
2 naguo ūhoro ūcio aarītie wa kīama kana wa ūrirū
wīkīke-rī, acooke oige atīrī, “Nītūrūmīrīrei ngai ingī (ngai
iria mūtooī) mūreke tūcihooe,” **3** mūtikanathikīrīrie
ndeto cia mūnabii ūcio, kana cia mūroti ūcio wa irooto;
Jehova Ngai wanyu nīkūmūgeria aramūgeria amenye
kana nīmūmwendete na ngoro cianyu ciothe na mīoyo
yanyu yothe. **4** Jehova Ngai wanyu nīwe mūrīrūmagīrīra,

na nĩwe mūnītigagīra. Menyagīrīrai maathani make na mūmathīkagīre; mūtungatagīrei na mwīgwatanagie nake.

5 Mūnabii ūcio kana mūroti ūcio no nginya ooragwo, tondū nāhunjītie ūhoro wa kūremera Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri, akīmūkūūra kuuma būrūri wa ūkombo; nīageretie kūmūgarūra mwehere njīra ūrīa Jehova Ngai wanyu aamwathire mūrūmagīrīre.

No nginya mūniine ūūru ūcio wehere gatagatī-inī kanyu. **6** Mūrū wa nyūkwa ūrīa mūciaranīrwo, kana mūrūguo kana mwarīguo, kana mūtumia waku ūrīa wendete, kana mūrataguo ūrīa mumīranītie ngoro nake angīkūheenereria, akwīre atīrī, “Nītūthīi tūkahooe ngai ingī” (ngai iria wee kana maihe manyu matooī, **7** ngai cia andū arīa mamūthiūrūkūirie, marī gūkuhī, kana marī kūraya, kuuma mwena ūmwe wa būrūri nginya ūrīa ūngī), **8** ndūkanetīkīre ūhoro ūcio wake, kana ūmūthikīrīrie. Ndūkanamūiguīre tha. Ndūkanamūtige arī muoyo kana ūmūhithīrīre. **9** No nginya ūkaamūrūraga. Guoko gwaku nīkuo gūgaakorwo kūrī kwa mbere ūhoro-inī ūcio wa kūmūrūraga, gūcooke kūrūmīrīrwo nī moko ma andū arīa angī othe. **10** Mūhūūrei na mahiga nyuguto nginya akue, nī ūndū nīageretie kūmūgarūra amūrute njīra-inī ya Jehova Ngai wanyu ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri, kuuma būrūri wa ūkombo. **11** Hīndī ūyo andū othe a Isiraeli nīmakaigua ūhoro ūcio nao nīmagetigīra, na gūtirī mūndū gatagatī kanyu ūgeeka ūndū mūūru ta ūcio rīngī. **12** Mūngīkaigua ūhoro ūkīheanwo ūkonīi itūūra rīmwe rīa marīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe mūtūure kuo-rī, **13** atī andū aaganu nīmeyumīrītie thīinī wanyu

na makahītithia andū a itūūra rīao njīra, makameera atīrī, “Nītūthiīi tūkahooe ngai ingī” (ngai iria inyuī mūtooī), **14** hīndī īyo no nginya mūkoorīrīria ūhoro ūcio, na mūūthuthuurie na mūūtuīrie wega biū. Mūngīona nīguo kūrī na kūmenyeke wega atī ūndū ūcio ūrī magigi ūguo nīwīkīkīte thīinī wanyu-rī, **15** no nginya mūkooraga andū arīa othe matūūraga itūūra rīu na rūhiū rwa njora. Itūūra rīu nīmūkarīniina biū, mūniine andū a rīo o na mahiū makuo. **16** Mūgaacookanīrīria indo ciothe iria ndahe cia itūūra rīu handū hamwe o kūu gatagatī ga kīhaaro gīa itūūra, mūcine itūūra rīu biū hamwe na indo ciarīo cia gūtahwo, ituīke igongona rīa njino rīrutiirwo Jehova Ngai wanyu. Rīgaatūūra rīrī rīanange nginya tene, na rītigaakwo rīngī. **17** Gūtirī kīndū o na kīmwe kīa indo cio ituīrīrwo kūniinwo gīgaakorwo kīrī moko-inī manyu, nīgeetha Jehova atige gūcinwo nī marakara make mahiū; nake acooke amūiguīre tha, na amwīke maūndū ma ūtugi, na atūme mūīngīhe, o ta ūrīa erīire maiithe manyu ma tene na mwīhītwa, **18** nī ūndū wa gwathīkīra Jehova Ngai wanyu na kūmenyerera maathani make mothe marīa ngūmūhe ūmūthī, na gwīka maūndū marīa magīrīire maitho-inī make.

14 Inyuī nī inyuī ciana cia Jehova Ngai wanyu. Mūtikanetemange kana mwenjwo ihara ūthiū-inī nī ūndū wa mūndū mūkuū, **2** nīgūkorwo mūrī andū mamūrīrīrwo Jehova Ngai wanyu. Kuuma ndūrīrī-inī ciothe cia thī, Jehova nīamūthuurīte mūtūike andū ake a bata. **3** Mūtikanarīe kīndū o nakī kīrī thaahu. **4** Ici nīcio nyamū iria mwagīrīrīrwo kūrīa: nī ndegwa, na ng’ondu, na mbūri,

5 na thwariga, na thiyya, na thwara, na mbūri ya werū, na ndoo, na ngondi, o na ng'ondu cia irīma-inī. **6** No mūrīe nyamū o yothe īrī mahūngū maatūku na makarekania na nīicookagia ithagumia. **7** No rīrī, harī nyamū iria īcookagia ithagumia kana irī mahūngū maatūku marekanītie biū, mūtikanarē ngamīra, kana mbūkū, kana ikami. O na gūtuīka nīicookagia ithagumia, mahūngū ma cio ti maatūku, icio irī thaahu harī inyuī. **8** Nayō ngūrwe, o na akorwo mahūngū mayo nīmarekanītie biū-rī, ndīicookagia ithagumia; īyo īrī thaahu harī inyuī. Mūtikanarē nyama ciacio kana mūhutie ciimba ciacio. **9** Thīinī wa nyamū ciothe iria itūūraga maaī-inī, no mūrīlāge īrīa yothe īrī mathagu manyiitaine na īrī ngaracū mwīrī. **10** No īrīa yothe ītarī tūthagu na ngaracū, mūtikanamīrīe; nīgūkorwo īrī thaahu harī inyuī. **11** No mūrīe nyoni o yothe īrīa ītarī thaahu. **12** No ici mūtikanarē: nderi, na ndiyū, na ndiyū iria njirū, **13** na hūngū īrīa ndune na mūthembā o wothe wa hūngū iria njirū, **14** na mūthembā o wothe wa mahuru **15** na ndundu īrīa īrī rūhīa, na ndundu īrīa īgambaga, na nyoni ya iria-inī īrīa īrī mathagu maraaya, na mūthembā o wothe wa rwīgī, **16** na gatundu karīa kanini, na ndundu īrīa nene, o na ndundu īrīa njerū, **17** na ndundu ya werū, na rwīgī rūnene rūrīa rūrīlāga thamaki, na nyoni ya iria-inī īrīa īrī ngingo ndaaya, **18** na karoga-ngunū, na mīthembā yothe ya cūcū-wa-njoka, na hudihuda, o na rūhuhu. **19** Tūnyamū tuothe tūrīa tūrī mathagu tūmbūkaga tūrī gītutu tūrī thaahu harī inyuī, mūtikanatūrīe. **20** No nyamū yothe īrī mathagu na ndīrī thaahu no mūmīrīe. **21** Mūtikanarē kīndū o na kīrīkū

kīrīa mūgaakora gīkuīte. No mūkīhe mūndū wa kūngī ūrīa ūtūūraga itūūra-inī o rīothe rīa matūūra manyu, nake no akīrīe, kana ūkīenderie mūrūrīrī. No inyuī mūrī andū maamūrīirwo Jehova Ngai wanyu. Mūtikanaruge koori na iria rīa nyina. **22** Menyererai mūrutage gīcunjī gīa ikūmi kīa maciaro mothe ma mīgūnda yanyu mwaka o mwaka. **23** Rīagīrai gīcunjī gīa ikūmi kīa ngano yanyu, na ndibei yanyu ya mūhihano, na maguta manyu, na marighthathi manyu ma ndūūru cianyu cia ng'ombe na cia mbūri mbere ya Jehova Ngai wanyu mūrī handū harīa agaathuura ha gūtūūria Rīitwa rīake, nīgeetha mwīrute gwītigīra Jehova Ngai wanyu hīndī ciothe. **24** No rīrī, handū hau hangīkorwo nī haraihu mūno, na Jehova Ngai wanyu nīamūrathimīte na mūtingīhota gūkuua gīcunjī kīanyu gīa ikūmi mūtware handū hau (nī ūndū handū hau Jehova agaathuura ha gūtūūria Rīitwa rīake nīhamūrāihīriie mūno-rī), **25** hīndī īyo mūgaakūūrania gīcunjī kīanyu gīa ikūmi na betha, na inyuī mūtware betha īyo handū harīa Jehova Ngai wanyu agaathuura. **26** Hūthīrai betha īyo na kūgūra kīrīa gīothe mūngīenda: ng'ombe, kana ng'ondu, kana ndibei o na kana kīndū kīgagatie gīa kūnyua, kana o kīndū gīothe kīrīa mūngīenda. Ningī inyuī na andū a nyūmba cianyu mūkaariīra indo icio o hau mbere ya Jehova Ngai wanyu mūkenete. **27** Na mūtikanarekererie Alawii arīa matūūraga matūūra-inī manyu, nīgūkorwo matirī gīthaka kana igai rīao ene. **28** Na rīrī, o mīaka ītatū yathira, mūrutage icunjī cia ikūmi cia uumithio wanyu wothe wa mwaka ūcio, mūgaaciga kūu matūūra-inī manyu, **29** nīgeetha Alawii (arīa matarī agaīre gīthaka

kana igai rīao ene), na andū a kūngī, na ciana cia ngoriai, na atumia a ndigwa arīa matūūraga matūūra-inī manyu, magookaga makarīa na makahūūna, nīguo Jehova Ngai wanyu amūrathimage wīra-inī wothe wa moko manyu.

15 Na rīrī, mīaka mūgwanja yathira, no nginya mūkarekanagīra mathiirī. **2** Úndū ūcio mūrīwīkaga ūū: mūkombithania o wothe nīarīrekanagīra thiirī o wothe ūrīa akombeire Mūisiraeli ūrīa ūngī. Ndakarandūra Mūisiraeli ūrīa ūngī thiirī kana mūrū wa ithe, nī ūndū ihinda rīa Jehova rīa kūrekanīra mathiirī nīrīhunjaniirio. **3** No mūrandūre mūndū wa kūngī thiirī, no rīrī, no nginya mūrekanīre thiirī o wothe ūrīa mūrū wa thoguo arī naguo. **4** No rīrī, gūtiagīrīire gūkorwo na mūndū mūthīni thīinī wanyu, nīgūkorwo mūrī būrūri-inī ūcio Jehova Ngai wanyu ekūmūhe mūwīgwatīre ūtuīke igai rīanyu-rī, nīakamūrathima mūno, **5** angīkorwo nīmūgwathīkīra Jehova Ngai wanyu biū, o na mūmenyagīrīre kūrūmagīrīra maathani maya mothe ngūmūhe ūmūthī. **6** Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīakamūrathima ta ūrīa eeranīire, na nīmūgakombagīra ndūrīrī nyungī, no inyuī mūtigaakombaga harī cio. Nīmūgaathaga ndūrīrī nyungī, no cio itikamwathaga. **7** Kūngīgaakorwo na mūndū mūthīni gatagatī-inī ka ariū a ithe wanyu itūūra-inī o rīothe kūu būrūri-inī ūcio Jehova Ngai wanyu ekūmūhe-rī, mūtikanamūmīrie ngoro, kana mūtuīke akarī kūrī mūrū wa ithe wanyu ūcio mūthīni. **8** No rīrī, nī kaba mūmūtambūrūkīrie guoko, na mūmūkombithie kīrīa gīothe akaabatario nīkīo. **9** Mwīmenyererei mūtikanagīe na meciiria mooru, mūkoiga

atīrī: “Mwaka wa mūgwanja, mwaka ūrīa wa kūrekanīra mathiirī ūrī hakuhi,” nīguo mūtikagē na ngoro njūru, mwage gūtaanahīra mūrū wa ithe wanyu ūrīa ūbataire, kana mwage kūmūhe kīndū. Nake hīndī īyo no akaīre Jehova nī ūndū wanyu, na inyuī nīmūkonwo mwīhītie.

10 Heagai mūndū ta ūcio na ūtaana, na mwīkage ūndū ūcio na ngoro itarī na ūru; na nī ūndū wa ūguo-rī, Jehova Ngai wanyu nīarīmūrathimaga mawīra-inī manyu mothe, o na maūndū-inī mothe marīa mūrīkaga. **11** Nīkūrīkoragwo na andū athīni hīndī ciothe būrūri-inī. Nī ūndū ūcio ngūmwatha mūtuīke ataana kūrī ariū a ithe wanyu, na kūrī andū arīa athīni o na abatari arīa marīkoragwo būrūri-inī wanyu. **12** Mūrū wa ithe wanyu Mūhibirania, arī mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja, angīyendia kūrī we na agūtungatīre mīaka ītandatū-rī, mwaka wa mūgwanja wakinya no nginya ūkaamūrekereria athīi. **13** Na rīrīa ūkaamūrekereria, ndūkanareke athīi moko matheri. **14** Nīukamūhe indo na ūtaana kuuma rūrū-inī rwaku, o na kuuma kīhūrīro-inī gīaku kīa ngano o na kīhihīro-inī kīa ndibei. Ūkaamūhe indo kūringana na ūrīa Jehova Ngai waku akūrathimīte. **15** Ririkanaga atī o na we warī ngombo kūu būrūri wa Misiri, no Jehova Ngai waku agīgūkūūra. Kīu nīkīo gīatūma ngūhe rīathani rīu ūmūthī. **16** No rīrī, ndungata yaku īngīgakwīra atīrī, “Nīi ndikwenda gūgūtīga,” nī ūndū nīkwendete na īkenda andū a nyūmba yaku, na nī ūndū nīyonaga gwaku gwī kwega-rī, **17** hīndī īyo nīugakīnyiita mūkuha, ūmītūrīkie gūtū īrī hau mūrango-inī, ītuīke ndungata yaku mūtūrīre wayo wothe. Ūguo noguo

ūgeeka ndungata yaku ya mündū-wa-nja. **18** Ndūkone taarī ūndū ūrī hinya kūrekereria ndungata yaku īthiī, nī ūndū ūtungata ūrīa īgūtungatīire mīaka īyo ītandatū nī ta maita meerī ma mūcaara wa mündū wa kwandikwo. Nake Jehova Ngai waku nīarīkūrathimaga maūndū-inī mothe marīa ūrīkaga. **19** Rutagīra Jehova Ngai waku marigithathi mothe ma njamba kuuma ndūūru-inī ciaku cia ng'ombe na cia mbūri. Ndūkanatware marigithathi maku ma ndegwa wīra-inī, na ndūkanamure marigithathi maku ma ng'ondu guoya. **20** O mwaka, wee na andū a nyūmba yaku nīmūgacirīagīra mbere ya Jehova Ngai waku handū harīa agaathuura. **21** Nyamū īngīgakorwo īrī na kaūugū, ikorwo īgīthua kana īrī ndumumu, kana ikorwo na ūugū o na ūrīkū-rī, mūtikanamīrutīre Jehova Ngai wanyu igongona. **22** Mūkaamīrīra o kūu matūūra-inī manyu. No īrīo nī arīa marī na thaahu na arīa matarī na thaahu, o taarī thiiya kana thwariga maraarī. **23** No mūtikarīage thakame; mīitagei thī o ta maaī.

16 Menyagīrīai mweri wa Abibu na mūkūngūyagīre Bathaka ya Jehova Ngai wanyu, nī ūndū mweri-inī wa Abibu nīguo aamūrutire būrūri wa Misiri kūrī ūtukū. **2** Nīmūgathīnjīra Jehova Ngai wanyu igongona rīa Bathaka rīa nyamū kuuma rūrūrū-inī rwanyu rwa mbūri kana rwa ng'ombe, mūcithīnjīre handū harīa Jehova agaathuura ha gūtūuria Rītwa rīake. **3** Mūtikanamīrīanīrie na mīgate mīkīre ndawa ya kūimbia, no ihinda rīa mīthenya mūgwanja mūrīe mīgate ītarī mīimbie, arī yo mīgate ya mīnyamaro, nī ūndū mwoimire būrūri wa Misiri na ihenya, na nīgeetha matukū-inī mothe ma muoyo

wanyu mūririkanage mūthenya ūcio mwoimire būrūri wa Misiri. **4** Ihinda rīa mīthenya mūgwanja mūtikanakorwo mūrī na ndawa ya kūimbia būrūri-inī wanyu wothe. Mūtikanareke nyama o ciothe cia iria mūkūruta igongona hwaī-inī wa mūthenya wa mbere iraare nginya rūciinī.

5 Mūtikanathīnjīre igongona rīa Bathaka itūūra-inī o rīothe kūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe, **6** tiga o harīa agaathuura ha gūtūūria Rūtwa rīake. Hau nīho mūkaarutīra igongona rīa Bathaka hwaī-inī rīrīa riūa rīthūaga, rītuīke rīa kūririkana ihinda rīrīa mwoimire būrūri wa Misiri. **7** Mūkaarīhīhīria na mūrīrīre handū hau Jehova Ngai wanyu agaathuura. Ningī kwarooka gūkīa mūcooke hema-inī cianyu. **8** Ihinda rīa mīthenya ītandatū mūkaarīīaga mīgate ītarī mīimbie, naguo mūthenya wa mūgwanja mūgīe na kūngano kīamūrīirwo Jehova Ngai wanyu, na mūtikarute wīra o na ūrīkū. **9** Taragai ciumia mūgwanja kuuma mwambīrīria kūgetha ngano ūrīa ītarī ngethe. **10** Mūcooke mūkūngūūre Gīathī gīa Ciumia nī ūndū wa Jehova Ngai wanyu, na ūndū wa kūruta maruta ma kwīyendera maringaine na irathimo iria Jehova Ngai wanyu amūrathimīte nacio. **11** Na mūkenagīre Jehova Ngai wanyu mūrī handū harīa agaathuura ha gūtūūria Rūtwa rīake, inyuī, na ariū anyu, na airītu anyu, na ndungata cianyu cia arūme na cia andū-a-nja, na Alawii arīa marī matūūra-inī manyu, na andū a kūngī, na ciana cia ngoriai, o na atumia a ndigwa arīa matūūranagia na inyuī. **12** Ririkanai atī mwarī ngombo kū būrūri wa Misiri, na mūrūmagīrīre wega irīra icio cia watho wa kūrūmīrīrwo. **13** Kūngūyagīrai Gīathī gīa

Ithūnū mīthenya mūgwanja thuutha wa gūcookereria
maciaro marīa moimīte ihuhīro-inī cianyu cia ngano,
na ihihīro-inī cianyu cia ndibei. **14** Kenagīrai Gīathī kīu
kīanyu, inyuī, na ariū anyu, na airītu anyu, na ndungata
cianyu cia arūme na cia andū-a-nja, na Alawii, na andū
a kūngī, na ciana cia ngoriai, o na atumia a ndigwa
arīa matūūraga matūūra-inī manyu. **15** Kūngūyagīrai
Gīathī kīu kīamūrīirwo Jehova Ngai wanyu ihinda rīa
mīthenya mūgwanja mūrī handū hau Jehova agaathuura.
Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīakamūrathima magetha-
inī manyu mothe, na mawīra-inī mothe ma moko manyu,
nakīo gīkeno kīanyu nīgīkaiganīra. **16** Arūme othe anyu
no nginya makeyumiřia mbere ya Jehova Ngai wanyu
maita matatū o mwaka marī handū hau agaathuura:
hīndī ya Gīathī kīa Mīgate ītarī Miimbie, na ya Gīathī
gīa Ciumia, na ya Gīathī gīa Ithūnū. Gūtikanagīe mūndū
ūkoimīra mbere ya Jehova moko matheri: **17** O ūmwe
wanyu no nginya akarehaga kīheo kīringaine na ūrīa
Jehova Ngai wanyu amūrathimīte. **18** Mūigaathuura aciiri,
o na anene a o mūhīrīga kuuma mūhīrīga-inī yothe yanyu
o itūūra-inī o rīothe Jehova Ngai wanyu ekūmūhe, nao
nīmagatuagīra andū ciira wega. **19** Mūtikanahotomie
ciira kana mūgīe na gūthutūkania. Mūtikanamūkīre ihaki,
nīgūkorwo ihaki nīrītūmaga maitho ma mūndū mūūgī
matuīke matumumu, na rīkoogomia ciugo cia mūndū
ūrīa mūthingu. **20** Rūmagīrīrai kīhooto kīo giiki, nīgeetha
mūtūūre muoyo na mwīgwatīre būrūri ūrīa Jehova Ngai
wanyu ekūmūhe. **21** Mūtikanahaande gītugī kīa Ashera
mwena-inī wa kīgongona kīrīa mūgaathondekera Jehova

Ngai wanyu, 22 na mütikanaake ihiga rĩa kūhooyagwo,
nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīathūire maündū macio.

17 Mütikanarutire Jehova Ngai wanyu igongona rĩa
ndegwa kana rĩa ng'ondu ūrī na kaūugū kana ūugū,
nīgūkorwo ūndū ūcio ūrī thaahu harī Jehova. 2 Mündū
mūrūme kana mündū-wa-nja ūtūranagia na inyuī itūra-
inī rīmwe rĩa kūrīa Jehova ekūmūhe, angīoneka agīka
ūuru maitho-inī ma Jehova Ngai wanyu na ūndū wa
gūthūkia kīrīkanīro gīake, 3 na agakararia rīathani
rīakwa akahooya ngai ingī, na agaciinamīrīra kana
akainamīrīra riūa, kana mweri, kana njata cia matu-inī,
4 na mūmenyithio ūhoro ūcio-rī, hīndī ūyo no nginya
mūgaatuīria ūhoro ūcio wega. Kūngīkorwo ūhoro ūcio
nī wa ma, na hakorwo na ūira atī ūndū ūcio ūrī thaahu
nīwīkītwo thīinī wa Isiraeli, 5 oyai mündū mūrūme kana
mündū-wa-nja ūcio wīkīte ūndū ūcio mūuru mūmūtware
kīhingo-inī gīa itūura rīanyu inene na inyuī mūmūhūre
na mahiga nyuguto nginya akue. 6 Na ūndū wa ūira wa
andū eerī kana atatū, mündū no oragwo, no gūtirī mündū
ūkooragwo na ūndū wa ūira wa mündū ūmwe. 7 Moko
ma aira acio no nginya makorwo marī ma mbere ūhoro-
inī ūcio wa kūmūraga, na thuutha ūcio marūmīrīwo nī
moko ma andū arīa angī othe. No nginya mūniine ūuru
ūcio wehere gatagatī-inī kanyu. 8 Kūngīkaagīa maciira
magooti-inī manyu mūtangīhota gūtua, marī ma ūiti
wa thakame, o na ma gūtuithania mündū na mündū
ūrīa ūngī, kana mündū ūhūrīte ūrīa ūngī, matwaragei
handū harīa Jehova Ngai wanyu agaathuura. 9 Thiīi
kūrī Alawii arīa athīnjīri-Ngai, na kūrī mūtuithania ciira

ür̄ia ür̄i w̄ira-in̄ ihinda r̄iu. Mūmoorie ühoro ücio nao
mamuonie ür̄ia ciira ücio waḡir̄iire ḡutuuo. **10** No nginya
mw̄ike k̄uringana na matua mar̄ia makaam̄uhe m̄ur̄i
handū hau Jehova agaathuura. Menyaḡir̄rai mw̄ikage
ür̄ia wothe mar̄imwathaga mw̄ike. **11** Íkagai k̄uringana
na watho ür̄ia mam̄ur̄it̄e, na m̄ur̄um̄ir̄ire matua mao
mar̄ia mek̄um̄uhe. Mūtikanehüḡure mwena wa ür̄io
kana wa ümotho, m̄ütigane na ür̄ia mamw̄ir̄ite. **12**
Mündū ür̄ia ünḡionania k̄unyarara m̄utuithania ciira kana
m̄uth̄in̄j̄iri-Ngai, ür̄ia ür̄ugamaga aḡitungat̄ira Jehova
Ngai wanyu, no nginya ooragwo. No nginya m̄uniine üuru
ücio wehere Israeli. **13** Andū othe n̄imakaigua ühoro ücio
nao metiḡire, na matigacooka ḡukorwo mar̄i na k̄nyararo
r̄inḡi. **14** R̄ir̄ia m̄ugaathiī b̄ur̄uri ür̄ia Jehova Ngai wanyu
ek̄um̄uhe, na m̄ukorwo m̄uw̄igwat̄ire na m̄ugaat̄ura
kuo, na muuge at̄ir̄i, “Rekei t̄iḡie na m̄ithamaki wit̄u
ta nd̄ur̄ir̄i iria ciothe it̄uthiür̄ürük̄ir̄ie,” **15** Menyererai
wega m̄ugaathuura m̄ithamaki ür̄ia Jehova Ngai wanyu
amwam̄ur̄ire. No nginya akoima gatagat̄i-in̄ ka ariū a ithe
wanyu. M̄ütigathuure mündū wa k̄unḡi atuīke m̄ithamaki
wanyu, mündū ütar̄i m̄ur̄i wa thoguo M̄uisraeli. **16**
M̄ithamaki ücio, o nake ndakaneinḡih̄irie mbarathi, kana
at̄ume andū macooke b̄ur̄uri wa Misiri makam̄uḡir̄ire
inḡi, n̄iḡukorwo Jehova amw̄ir̄ite at̄ir̄i, “M̄ütikanacooke na
thuutha, mügere nj̄ira ïyo r̄inḡi.” **17** Nake ndakanahikie
atumia ainḡi, n̄iḡuo ngoro yake nd̄ikanagarür̄uke. Ninḡi
ndakaneinḡih̄irie betha na thahabu. **18** R̄ir̄ia agaikar̄ira ḡit̄i
ḡiake k̄ia üthamaki, akoya ibuku r̄ia ḡik̄unjo, eyandik̄ire
watho üyū, aūrut̄ite ibuku-in̄ r̄ir̄ia rium̄ite har̄i ath̄in̄j̄iri-

Ngai, arī o Alawii. **19** Narīo ibuku rīu nīaikarage narīo, arīthomage matukū marīa mothe egūtūura muoyo nīguo erutage gwītigīra Jehova Ngai, na arūmagīrīre wega ciugo ciothe cia watho ūyū na irīra cia watho wa kūrūmagīrīwo, **20** na ndagetuage mwega gūkīra ariū a ithe agarūrūke mwena wa ūrīo kana wa ūmotho atigane na watho. Hīndī ūyo, we na njiaro ciake nīmagathamaka ihinda iraaya ūthamaki-inī wake kūu Israeli.

18 Athīnjīri-Ngai, arīa Alawii, hamwe na mūhīrīga ūcio wothe wa Lawi, matikagīna na gīthaka kana igai hamwe na andū a Israeli arīa angī. Magaatūragio nī indo iria irutīrīwo Jehova cia igongona rīa njino, nīgūkorwo rīu nīrīo igai rīao. **2** Matikagaya igai gatagatī ka ariū a ithe wao; nīgūkorwo Jehova nīwe igai rīao, o ta ūrīa aamerīire. **3** Indo ici nīcio athīnjīri-Ngai magīrīrīwo nī kūheagwo ciumīte kūrī andū arīa marīrutaga igongona rīa ndegwa kana rīa ng'ondu: nī guoko, na thīa cierī, na nyama cia nda. **4** No nginya mūmaheage maciaro ma mbere ma ngano yanyu, na ma ndibei yanyu ya mūhihano, na maguta, o na guoya wa mbere wa ng'ondu cianyu cienjwo, **5** nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīamathuurīte hamwe na njiaro ciao kuuma harī mīhīrīga yanyu yothe, nīgeetha marīgamage magatungataga thīnī wa Rītwa rīa Jehova hīndī ciothe. **6** Mūlawii angīthaama, oime kūrīa atūrīraga itūura-inī rīmwe rīa matūura manyu thīnī wa Israeli, na oke endete mūno gūkinya handū harīa Jehova agaathuura-rī, **7** no atungate thīnī wa rītwa rīa Jehova Ngai wake, o ta Alawii arīa angī arīa matungataga hau mbere ya Jehova. **8** Nake akaagaīrīwo indo ciiganaine na

cia arĩa angĩ, o na ḡtuika n̄amük̄r̄ite mbeeca ciuman̄ite na kwendia indo cia nȳumba yao. **9** R̄r̄ia m̄gaathī b̄r̄uri ūr̄ia Jehova Ngai wanyu ek̄m̄he, m̄tikanerute maündū ma kw̄gerekania na m̄thīre īr̄ia īr̄i magigi ya ndür̄ir̄i iria ir̄i kuo. **10** Rekei ḡtikanoneke m̄ndū th̄in̄i wanyu ūk̄r̄uta igongona r̄ia ḡcina m̄riū kana mwar̄i, kana ūk̄raḡura, kana ūk̄rogana, kana m̄tūria wa nyoni ya m̄ndū, kana m̄ndū-m̄go, **11** kana m̄rogani wa ithit̄i, kana m̄ndū ūr̄i na maroho ma k̄raḡura, kana m̄rogi, o na kana m̄ndū ūkaraḡura na maroho ma andū akuū. **12** M̄ndū ūr̄ia w̄kaga maündū macio n̄ionagwo ar̄i magigi n̄i Jehova, na n̄i ūndū wa maündū macio mar̄i magigi, n̄ik̄o Jehova Ngai wanyu ek̄rut̄ura ndür̄ir̄i icio ciehere mbere yanyu. **13** Inyūi no nginya m̄tūike andū matar̄ ūcuuke mbere ya Jehova Ngai wanyu. **14** Ndür̄ir̄i iria m̄gaatunya b̄r̄uri-r̄i, n̄ithikaḡr̄ia arogi na andū ar̄ia maraḡura. No inyūi, Jehova Ngai wanyu ndamw̄it̄k̄r̄itie gw̄ka ūguo. **15** Jehova Ngai wanyu n̄akam̄t̄um̄ira m̄nabii o ta nīi kuuma har̄i ariū a thoguo. No nginya m̄m̄iguage. **16** N̄iḡkorwo ūguo n̄iguo mworirie Jehova Ngai wanyu m̄ri k̄uu Horebu m̄thenya ūr̄ia muongan̄ite, r̄ir̄ia mwoigire at̄r̄i, “Nd̄ukareke t̄igue m̄gambo wa Jehova Ngai wit̄i, kana tuone mwaki ūcio m̄nene r̄inḡi, n̄igeetha t̄ut̄igakue.” **17** Jehova aanj̄ir̄ire at̄r̄i: “Ūguo moiga n̄i wega. **18** N̄ingamarah̄r̄ia m̄nabii o tawe oime th̄in̄i wa ariū a ithe wao; na n̄ngek̄ira ciugo ciakwa kanua gake, nake n̄akameera ūr̄ia wothe ngaamwatha. **19** M̄ndū o wothe ūkaarega k̄uigua ciugo ciakwa iria m̄nabii ūcio akaaria th̄in̄i wa rīit̄wa rīakwa-

rī, niī mwene nī niī ngamūūria ūhoro ūcio. **20** No rīrī, mūnabii ūrīa ūkaaria ūndū o na ūrīkū na mwīgerero akīgwetaga rītwa rīakwa, oige ūndū itamwathīte, kana mūnabii ūrīa ūkaaria akīgwetaga rītwa rīa ngai ingī, no nginya akooragwo.” **21** M wahota kwīyūria atīrī, “Tūngīkīmenya atīa rīrīa ndūmīrīri ītaarītio nī Jehova?” **22** Ūndū ūrīa mūnabii angīaria rītwa-inī rīa Jehova, naguo ūndū ūcio wage kuoneka kana kūhinga, īyo nī ndūmīrīri ītaarītio nī Jehova. Mūnabii ūcio aarītie na mwīgerero. Mūtikanamwītigīre.

19 Rīrīa Jehova Ngai wanyu agaakorwo aniinīte ndūrīrī iria ekūmūhe būrūri wacio, na rīrīa na inyuī mūgaakorwo mūrīkītie kūngata ndūrīrī icio, na mūgaatūūra matūūra ma cio na nyūmba ciacio, **2** hīndī īyo nīmūkamūra matūūra matatū marī handū gatagatī ka būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe mūwīgwatīre. **3** Mūgaathondeka barabara cierekeire matūūra macio, naguo būrūri ūcio Jehova ekūmūhe ūtuīke igai rīanyu, mūwatūre icunjī ithatū, nīgeetha mūndū o wothe ūngīrīga mūndū oragīre kuo. **4** Ūyū nīguo watho ūkonī mūndū ūrīa ūngīrīga mūndū ūngī na oorīre kuo nīguo ahonokie muoyo wake, nake nī mūndū ūrīa ūngīrīga mūndū wa itūūra rīake ataciirīre gwīka ūndū ūcio, na akorwo ndaamūthūire mbere īyo. **5** Ta rīrīa mūndū angīthīī mūtitū marī na mūndū wa itūūra rīake makoine ngū, na akīhiūria ithanwa ateme mūtī-rī, ithanwa rīrūke, rīrūuge, rīringe mūndū ūcio wa itūūra rīake, rīmūūrage. Mūndū ūcio no orīre itūūra rīmwe rīa macio nīguo ahonokie muoyo wake. **6** Angīaga gwīka ūguo-rī, mūrīhanīria

wa thakame ahota gūthingatana nake arī na marakara amūnyiite, angīkorwo itūura rīa kūrīrīwo nīrīraihiīrie mūno, amūrage o na gūtuīka ndagīriire kūragwo nī ūndū ndaathūire mūndū ūcio mbere īyo. **7** Kīu nīkīo gītūmi kīrīa gīatūma ndīmwathe mwīyamūrīre matūura manene matatū ma kūrīrīwo. **8** Jehova Ngai wanyu angīkongerera mīhaka ya būrūri wanyu o ta ūrīa erīire maithe manyu na mwīhītwā, amūhe būrūri wothe ūrīa aamerīire, **9** nī ūndū wa ūrīa mūgaakorwo mūmenyereire wega maathani maya ndīramwatha ūmūthī, atī mwendage Jehova Ngai wanyu, na mūthiage na njīra ciake hīndī ciothe, hīndī īyo nīmūkamūra matūura mangī matatū ma kūrīrīwo. **10** Mūgeeka ūguo nīgeetha gūtikanaitwo thakame ya mūndū ūtarī na ūru būrūri-inī wanyu, ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe ūtuīke igai rīanyu, na ningī nīgeetha mūtikagīe na mahītia ma gūita thakame. **11** No mūndū angīkorwo athūire mūndū wa itūura rīake, nake amuoherie njīra-inī, amūtharīkīre amūrage, acooke orīre itūura-inī rīmwe rīa macio-rī, **12** athuuri a itūura rīake nīmakamūtūmanīra, arehwo kuumā kū itūura-inī, mamūneane kūrī mūrīhanīria wa thakame nīguo ooragwo. **13** Mūtikanamūiguīre tha. No nginya mūniine wīhia wa ūiti wa thakame ūtarī na ūru būrūri-inī wa Isiraeli, nīgeetha maūndū manyu magīrīre. **14** Mūndū ndakaneherie ihiga rīa mūhaka rīa mūndū ūrīa mariganītie, rīrīa rīahaandirwo nī arīa maarī mbere yanyu igai-inī rīrīa mūkaamūkīra būrūri-inī ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe mūwīgwatīre. **15** Mūira ūmwe ti mūiganu wa gūtūma mūndū atūrīwo nī ūndū wa ngero kana wa

ih̄itia r̄ir̄ia anḡikorwo ek̄ite. No nginya ūhoro ūtuuo n̄i wa ma na ūndū wa ūira wa andū eer̄ kana atatū. **16** Mūira ūr̄i na rūthūūro anḡirūgama gūthitanḡra mūndū ngero, **17** andū acio eer̄ maḡite na ngarari, no nginya marūgame har̄i Jehova, mbere ya ath̄inj̄iri-Ngai na aciirithania ar̄ia magaakorwo mak̄iruta w̄ira ihinda-in̄i r̄iu. **18** Aciirithania acio no nginya matuūrie ūhoro na k̄yo, na mūira ūcio anḡioneka n̄i wa maheeni, n̄araiḡir̄ia mūrū wa ithe k̄geenyo-r̄i, **19** h̄ind̄i ūyo mūmw̄ike o ta ūr̄ia aciir̄ire gw̄ika mūrū wa ithe. No nginya mūniine ūūru ūcio th̄in̄i wanyu. **20** Andū ar̄ia anḡi n̄imakaigua ūhoro ūcio nao metiḡire, naguo ūndū ūcio mūūru ndūgacooka gw̄ikwo r̄īnḡi th̄in̄i wanyu. **21** Mūtikanaigue tha; muoyo uumage muoyo, na riitho riumage riitho, na igeo riumage igeo, na guoko kuumage guoko, o na kūgūrū kuumage kūgūrū.

20 R̄ir̄ia mūgaathiī kūrūna th̄ū cianyu na muone ir̄i na mbarathi na ngaari cia ita na mbūtū cia ita nynḡi gūkīra cianyu, mūtikanaciitiḡire, n̄i ūndū Jehova Ngai wanyu, ūr̄ia wamūrutire būrūri wa Misiri, agaakorwo hamwe na inyuū. **2** R̄ir̄ia mūgaakorwo mūkuhīrīrie gūthīi mbaara, mūthīnj̄iri-Ngai n̄iagakuhīrīria mbūtū cia ita na aciarīrie. **3** Acīire atīrī, “Thikīrīria wee Isiraeli, ūmūthī n̄i ūgūthīi mbaara-in̄i ūkarūe na th̄ū ciaku. Ndūgakue ngoro kana wītiḡire na ndūkamake kana ūinaine ūr̄i mbere yacio. **4** N̄īgūkorwo Jehova Ngai waku n̄iwe ūgūtwarana nawe n̄igo akūrūrīre kūrī th̄ū ciaku, akūhootanīre.” **5** Anene nao n̄imakooria mbūtū ya ita atīrī: “N̄i har̄i mūndū wak̄ite nyūmba njerū na ndamīrugūrītie? N̄iarekwo acooke mūciī, ndagakuūre mbaara-in̄i, nake mūndū ūnḡi atuīke

wa kūmīrugūria. **6** Nī harī mündū ūhaandīte mūgūnda wa mīthabibū na ndambīrīirie gūkenera matunda maguo? Nīarekwo ainūke ndagakuīre mbaara-inī nake mündū ūngī atuīke wa gūkenera matunda macio. **7** Nī harī mündū marīkanīire na mündū-wa-nja atī nīekūmūhikia na ndamūhikītie? O nake nī ainūke ndagakuīre mbaara-inī nake mündū-wa-nja ūcio ahikio nī mündū ūngī.” **8** Ningī anene nīmagacooka morie atīrī, “Nī harī mündū ūretigīra kana agakua ngoro? Ūcio nīarekwo ainūke nīgeetha ariū a ithe o nao matigakue ngoro.” **9** Rīrīa anene makaarīkia kwarīria mbütū cia ita-rī, nīmagathuura anene a ita a gūtongoria mbütū icio. **10** Rīrīa mūkaambata mūkahūure itūura inene, mūkaamba kūuria andū a rīo metikīre kūgīe thayū. **11** Mangīgetikīra na mahingūre ihingo ciao-rī, andū a itūura rīu othe magaatuīka a kūrutithio wīra na hinya, mamūrutagīre wīra. **12** Mangīkaarega kūgīe thayū na mambīrīrie kūrūna inyuī, mūgaathiürürükīria itūura rīu. **13** Rīrīa Jehova Ngai wanyu akaarīneana moko-inī manyu-rī, mūkooraga arūme othe arīa marī thīinī warīo. **14** No ha ūhoro wa andū-a-nja, na ciana, na mahiū, o na kīndū kīrīa kīngī gōthe kīrī thīinī wa itūura rīu, no mūcitahe ituīke cianyu. Na rīrī, no mūhūthīre indo icio Jehova Ngai wanyu amūheete kuuma kūrī thū cianyu. **15** Ūguo nīguo mūgeeka matūura manene mothe marīa marī kūraya na kūrīa mūrī no ti ma ndūrīrī iria irī gūkuhī na inyuī. **16** No rīrī, thīinī wa matūura manene ma ndūrīrī marīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe matuīke igai riānyu, mūtikanatigie kīndū o nakī, kīhihagia kana kīrī muoyo. **17** Mūkaamaniina biū; andū a Ahiti, na Aamori, na

Akaanani, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi o ta ūrĩa Jehova Ngai wanyu aamwathîte. **18** Kwaga ūguo nĩmakamûruta kûrûmîrîra mañdû mothe marî magigi marîa mekaga makîhooya ngai ciao, na inyuî nîmûkehîria Jehova Ngai wanyu. **19** Mûngîgaakorwo mûthiûrûrûkîirie itûûra ihinda iraaya, mûkîrhûûra nîguo mûrîtahe, mûtikanathûkangie mîtî yarîo na kûmîtemanga na ithanwa, nî ûndû no mûrîe matunda mayo. Mûtikanamîteme. Mîtî ya gîthaka îkîrî andû, atî nîguo mûmîthiûrûrûkîrie? **20** No rîrî, no mûteme mîtî ïrîa mûkûmenya atî ti ya matunda, na mûmîtûmîre gwîthondekera mwîgitio wa rûirigo nginya itûûra rîu rîrarûa na inyuî rîgwe.

21 Mûndû angîkooneka oragîtwo, na akorwo akomete gîthaka-inî kûu bûrûri ûcio Jehova Ngai wanyu ekûmûhe mûwîgwatîre, na kwage kûmenyeka mûndû ûrîa ûmûûragîte-rî, **2** athuuri anyu na aciirthania nîmakoimaga magathime itîna rîa kuuma harîa mwîrî ûrî nginya matûûra-inî marîa marî hakuhî naguo. **3** Ningî athuuri a itûûra rîrîa rîkuhîrîirie mûno na harîa mwîrî ûcio ûrî nîmakanyiita moori ïtarî yarutithio wîra na ïtarî yohwo icooki, **4** nao mamiikûrûkie gîtuamba-inî gîtarî kîarîmwo kana gîkahaandwo, na kîrî na karûû gegûtherera. Nîmakoinîra moori ïyo ngingo kûu gîtuamba-inî kîu. **5** Nao athînjîri-Ngai, o acio ariû a Lawi, nîmakeyumîria nîgûkorwo Jehova Ngai wanyu nîamathuurîte nîguo matungatage na makarathimana makîgwetaga rîitwa rîa Jehova na magatuithanagia maciira ma andû arîa marî na ngarari o na ma andû maangîrûa. **6** Ningî athuuri othe a itûûra rîrîa rîkuhîrîirie

mūno harĩa mwĩrĩ ūcio ūrĩ nĩmagethamba moko igûrû
rĩa moori ũyo yunĩtwo ngingo o kũu gῖtuamba-inĩ, 7 na
moige atîrĩ, “Moko maitû timo maaitire thakame ũno, o
na kana maitho maitû makionta ūndû ūcio ūgîkwo. 8
Ĩtîkira horohio ũno nĩ ūndû wa andû aku a Israeli, arĩa
Wee Jehova ūkûrîte, na ūtige kûmatua ahîtia ūndû-inĩ
wa thakame ũno ya mûndû ūtarî na ūru.” Nayo thakame
ŷyo ūtîtwo nîkahorohero. 9 Nĩ ūndû ūcio nîmûgetheria
ihîtia-inĩ rûrĩa gûita thakame ya mûndû ūtarî na ūru,
kuona atî nîmwîkîte ūndû ūrĩa wagîrîire maitho-inĩ
ma Jehova. 10 Rîrĩa mûngîthiî kûrûa na thû cianyu,
nake Jehova Ngai wanyu acirekererie moko-inĩ manyu
mûcitahe-rî, 11 mûngîcooka muone thiinî wa andû acio
atahe harî na mûndû-wa-nja mûthaka na ūmwe wanyu
aguucîrîrio nîwe, no amûhikie atûke mûtumia wake. 12
Nîakamûinûkia gwake mûciî acooke atûme enjwo mûtw
na arenge ndwara 13 na arute nguo iria eekîrîte rîrĩa
aatahagwo. Thuutha wa gûikara gwake mûciî na acakaîre
ithe na nyina ihinda rîa mweri mûgima-rî, hîndî ũyo no
athiî harî we, atûke mûthuuri wake nake atûke mûtumia
wake. 14 Angîkaaga gûkenio nîwe, nîakamwîtîkîria athiî o
kûrîa guothe angîenda. Ndakanamwendie kana amûtue
ngombo, kuona atî nîamwagithîtie gîfîio. 15 Mûndû
angîkorwo na atumia eerî, na akorwo endete ūmwe na
akaaga kwenda ūcio ūngî, na eerî mamûciarîre ciana cia
ihîî, no mwana wa irigithathi akorwo nî wa mûtumia
ûrîa atendete-rî, 16 angîkorwo akîgaîra ariû ake indo,
ndakanaheane kîhooto kîa irigithathi kûrî mûriû wa
mûtumia ûrîa eendete, handû ha kûhe mûriû ûrîa arî we

irigithathi kūna, mūriū ūcio wa mūtumia ūrīa atendete.

17 No nginya onanie atī mūriū ūcio wa mūtumia ūcio atendete nīwe irigithathi na ūndū wa kūmūhe indo maita meerī thīinī wa indo iria ciathe arī nacio. Mūriū ūcio nīwe kīonereria kīa mbere kīa hinya wa ithe. Kīhoto kīa mwana wa irigithathi nī gīake. **18** Mūndū angīkaagīa na mūriū ūtangīguwa na mūremi, ūtaathīkagīra ithe na nyina, na ūtangīmaigua o na mamūhūura-rī, **19** ithe na nyina nīmakamūnyiita mamūtware kūrī athuuri hau kīhingo-inī gīa itūura. **20** Nao meere athuuri atīrī, “Mūriū ūyū witū ndatūiguaga na nī mūremi, ndangītwathīkīra. Atūuraga arī mūmaramari na arī mūrīu.” **21** Hīndī īyo andū othe a itūura nao nīmakamūhūura na mahiga nyuguto nginya akue. No nginya mūniine ūru ūcio wehere gatagatī-inī kanyu. Úhoro ūcio nīukaiguuo nī andū a Isiraeli othe nao meetigīre. **22** Mūndū angīhia wīhia ūngītūma ooragwo, nake ooragwo na mwīrī wake ūcuurio mūtī igūrū-rī, **23** mūtikanareke mwīrī ūcio ūraare mūtī igūrū ūtukū ūcio wothe. Tigīrīrai nī mwamūthika mūthenya o ro ūcio, tondū mūndū o na ūrīkū mūcuurie mūtī-inī nī mūrume nī Ngai. Mūtikanathaahie būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe ūtuīke igai rīanyu.

22 Ūngīkoona ndegwa kana ng'ondu ya mūrū wa ithe wanyu yūrīte, ndūkamītiganīrie, no tigīrīra wona nīwamīcookia kūrī we. **2** Mūrū wa ithe wanyu ūcio angīkorwo ndaikaraga hakuhī nawe, kana ūngīkorwo ndūmūī, ūkaamītwara gwaku mūciī nginya rīrīa agooka kūmīcaria; hīndī īyo ūmūcookerie. **3** Ūgeeka o ūguo, ūngīkoona ndigiri ya mūrū wa thoguo, kana kabuti gake,

kana o kīndū gīothe atete, ndūkanetue ta ūtacionete.

4 Üngīkoona ndigiri ya mūrū wa thoguo, kana ndegwa yake īgūite njīra-inī, ndūkanamītiganīrie; mūteithīrīrie kūmīrūgamia. **5** Mūndū-wa-nja ndakanehumbe nguo cia arūme, kana mūndū mūrūme ehumbe nguo cia andū-a-nja, nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīathūire mūndū o wothe wīkaga ūguo. **6** Üngīgaakorerera gītara kīa nyoni mūkīra-inī wa njīra, kīrī mūtī igūrū kana kīrī thī, nayo nyoni īyo īkorwo īkomereirie tūcui twayo kana matumbī, ndūkanoe nyoni īyo na tūcui twayo. **7** No woe tūcui, no no nginya ūkaarekereria nyina yūmbūke, nīgeetha wonage maūndū mega na ūtūure hīndī ndaaya. **8** Hīndī ūrīa ūngīaka nyūmba njerū, ūkaamīkīra rūirigo rūmīthiūrūkīrie igūrū nīgeetha ndūkarehīthīrie andū a nyūmba yaku ūru wa ūiti wa thakame, mūndū angīkaagūa kuuma nyūmba igūrū. **9** Ndūkahaande mbegū cia mīthembā ūrī mūgūnda waku wa mīthabibū; ūngīgeeka ūguo nīugathaahia mīmera ūrīa ūhaandīte, o na maciaro ma mūgūnda ūcio wa mīthabibū. **10** Ndūkanarīmithie ndegwa na ndigiri ciohanītio mūraū ūmwe. **11** Ndūkanehumbe nguo cia guoya wa ng'ondu na cia gatani ciogothanītio hamwe. **12** Ohagīrīra ciohe cia ndigi mīthia-inī ūrīa ūna ya kabuti karīa wīhumbaga. **13** Mūndū angīhikia mūtumia na thuutha wa gūkoma nake acooke amūthūre, **14** na aarie ndeto cia kūmūcambia, nake amūthūkīrie rūtwa, oige atīrī, “Ndahikirie mūtumia ūyū, no rīrī, ndamūkuhīrīria ndionire imenyithia cia atī nī mūirītu gathirange,” **15** hīndī ūyo ithe na nyina nīmagatwara maūndū ma kuonania atī nī mūirītu gathirange harī athuuri hau

kīhingo-inī gīa itūūra. **16** Ithe wa mūirītu nīakeera athuuri atīrī, “Ndaheanire mūirītu wakwa ahikio nī mūndū ūyū, no rīrī, rīu nīamūthuurīte. **17** Nīamūcambītie akoiga atīrī, ‘Ndiakorire mwarīguo arī mūirītu gathirange.’ No rīrī, ici nīcio imenyithia cia kuonania atī mūirītu wakwa arī mūirītu gathirange.” Hīndī īyo aciari a mūirītu ūcio nīmagatambūrkia gītambaya kīu mbere ya athuuri a itūūra, **18** nao athuuri acio nīmakanyiita mūndū ūcio mamūherithie. **19** Nīmakamwītia thīnjo ya cekeri igana rīmwe cia betha, macineane kūrī ithe wa mūirītu, nī ūndū mūndū ūcio nīacambītie mūirītu gathirange wa Israeli. Mūirītu ūcio agaathiī na mbere gūtuīka mūtumia wake; ndakanamūte matukū mothe marīa egūtūūra muoyo. **20** No rīrī, kūngīgaatuīka atī thitango īyo nī ya ma, na kwage kīmenyithia gīa kuonania atī mūirītu ūcio aarī gathirange, **21** nīakarehwo mūrango-inī wa nyūmba ya ithe, nao arūme a itūūra rīake nīmakamūhūūra na mahiga nyuguto nginya akue. Nīekīte ūndū wa thoni thīnī wa Israeli nīkūhūūra ūmaraya arī o nyūmba gwa ithe. No nginya mūniine ūūru ūcio wehere gatagatī-inī kanyu. **22** Mūndū mūrūme angīnyiitwo akomete na mūtumia wa mūndū ūngī, o eerī, mūndū mūrūme ūcio na mūtumia ūcio, no nginya makue. No nginya mūniine ūūru ūcio wehere Israeli. **23** Mūndū angīcemania na mūirītu gathirange itūūra-inī orītio ahikio, na mūndū ūcio akome nake, **24** nīmūkamanyiita eerī, mūmoimagarie kīhingo-inī gīa itūūra rīu, mūmahūūre na mahiga nyuguto nginya makue; mūirītu ūcio akooragwo tondū aarī thīnī wa itūūra na ndoigire mbu nīguo ateithio, nake mūndū mūrūme ūcio

akooragwo tondū wa gūthūkia mūtumia wa mūndū ūngī.
No nginya mūniine ūūru wehere gatagatī-inī kanyu. **25**
No rīrī, mūndū mūrūme angīcemania na mūirītu ūrītio
ahikio arī na kūu nja ya itūūra, na amūnyiite na hinya,
mūndū mūrūme ūcio wīkīte ūguo nowe wiki ūgaakua.
26 No rīrī, mūirītu ūcio mūtikanamwīke ūndū; ndeekīte
rīhia rīa gūtūma ooragwo. Ūndū ūcio nī ta wa mūndū
ūrīa ūtharīkagīra akooraga mūndū wa itūūra rīake, **27**
nīgūkorwo mūndū ūcio aacemanirie na mūirītu ūcio
na kūu nja ya itūūra, o na gūtuīka mūirītu ūcio ūrītio
nīoigire mbu, hatiarī na mūndū wakūmūteithūra. **28**
Mūndū angīgacemania na mūirītu gathirange ūtoorītio
ahikio, amūnyiite na hinya nao mamenyeke-rī, **29** mūndū
ūcio nīakariha ithe wa mūirītu ūcio cekeri mīrongo ītano
cia betha. Mūndū ūcio no nginya ahikie mūirītu ūcio,
nīgūkorwo nīamūthūkītie. Ndakanamūte matukū mothe
marīa egūtūura muoyo. **30** Mūndū mūrūme ndagīrīirwo
nīkūhikia mūtumia wa ithe; ndakanaconorithie ūrīrī wa
ithe.

23 Gūtirī mūndū mūhakūre na ūndū wa kūhihinywo
kana gūtinio kīiga gīake gīa ūciari ūgaatoonya kīūngano-
inī kīa Jehova. **2** Gūtirī mwana ūciarītwo kuuma ūhiki-
inī mūgirie, kana mūndū o wothe wa rūciaro rwake
ūgaatoonya kīūngano-inī kīa Jehova, o nginya rūciaro rwa
ikūmi. **3** Gūtirī Mūamoni kana Mūmoabi, kana mūndū
o wothe wa rūciaro rwake, ūgaatoonya kīūngano-inī
kīa Jehova, o nginya rūciaro rwa ikūmi. **4** Nīgūkorwo
matiigana gūuka kūmūtūnga na mīgate na maaī mūrī
njīra mūkiuma būrūri wa Misiri, na ningī nīmarīhire

Balamu mūrū wa Beori kuuma Pethori kūu Mesopotamia
nīguo oke amūrume. **5** O na kūrī o ro ūguo-rī, Jehova
Ngai wanyu ndaigana gūthikīrīria Balamu, no aagarūrire
kīrumi kīu gīgītuīka kīrathimo harī inyuī, nī ūndū Jehova
Ngai wanyu nīamwendete. **6** Mūtikanagīe kīrīko gīa
gūtūūra ūrata nao hīndī īrīa yothe mūgūtūūra muoyo. **7**
Mūtikanamene Mūedomu nīgūkorwo nī mūrū wa ithe
wanyu. Mūtikanamene Mūmisiri, nī ūndū nīmwatūire
mūrī ageni būrūri wake. **8** Andū a rūciaro rwa gatatū arīa
magaaciarwo nīo, no matoonye kīungano-inī kīa Jehova.
9 Hīndī īrīa mūngīamba kambī mūng'ethanīire na thū
cianyu, mūtikahutanie na kīndū kīrī thaahu. **10** Mūndū
mūrūme ūmwe thīinī wanyu angīkorwo nīathaahīte nī
ūndū wa ūndū ūrīa ūmūkorete ūtukū, nīakoima na kūu nja
ya kambī aikare kuo. **11** No rīrī, gwatua gūtuka nīethambe,
na riūa rīgīthūa no acooke kambī-inī. **12** Thondekai handū
nja ya kambī harīa mūrīthīaga gwīteithia. **13** Harī indo
cianyu cia wīra-rī, gīgai na kīndū gīa gūcimbaga nakīo, na
rīrīa mūndū athīi gwīteithia, akenja irima agathika kīoro
gīake. **14** Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīaceraceeraga
kūu kambī-inī yanyu nīguo amūgitīre na aneane thū
cianyu kūrī inyuī. Kambī yanyu no nginya ūtuīke theru,
nīgeetha ndakanoone ūndū ūtagīrīire gatagatī-inī kanyu,
nake amweherere. **15** Ngombo īngīgakorwo yūrīire
gwaku, ndūkanamīneane kūrī mwathi wayo. **16** Reke
ūtūūre gatagatī kanyu kūrīa guothe īngīenda na itūūra-
inī o rīothe rīrīa īngīthuura. Ndūkanamīhinyīrīrie. **17**
Gūtirī Mūisraeli, mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja,
ūgaatuīka mūmaraya wa ihooero. **18** Mūtikanarehe thīinī

wa nyumba ya Jehova Ngai wanyu mbeeca ithukumitwo na njira ya umaraya wa andu-a-nja kana wa arume iricia kuhingia mwihitwa o na uriku, ni undu Jehova Ngai wanyu niatuhire maundu macio meer. **19** Ndukanarhie muru wa ithe wanyu uumithio wa kindu umuheete, ur wa mbeeca kana irio kana wa kindu kingi o githe kingirehe uumithio. **20** No urhie mundu wa kungi uumithio wa kindu umuhoreire, no ti muru wa ithe wanyu Muisraeli, nigeetha Jehova Ngai wanyu amurathimage maunduin mothe maria muriikaga bururi-ini uria murathi muiwigtire. **21** Ungikeehita mwihitwa kuri Jehova Ngai waku, ndugekire muhuthia kuhingia mwihitwa ucio, nigungkorwo Jehova Ngai waku ndari hind atagakuria undu ucio, na nifgatuuo nifhiti. **22** No ungaga kwihita mwihitwa, ndugaakorwo wihiti. **23** Undu uria wothe mifromo yaku iriugaga no nginya uuhingagie, ni undu wehitire mwihitwa kuri Jehova Ngai waku na kanua gaku wiyendeire. **24** Ungitoonya mugunda wa mithabibu wa mündu ungi, no urie thabibu nginya uhune, no ndugekire o na imwe kiondo-ini gikau. **25** Ungitoonya mugunda wa ngano wa mündu ungi, no ubute magira mayo na moko, no ndukanagethe ngano iyo yake.

24 Mündu angihikia mütumia na age gückenio nifwe ni undu wa kumuona na undu ütagiriiire, nake mündu ucio amwandikire marua ma ndigano, amünengere na amüngate oime gwake müci, **2** na thuutha wa kuuma gwake müci, mütumia ucio atuuke mütumia wa mündu ungi, **3** nake mithuuriwe ucio wa keer age kumwenda, na amwandikire marua ma ndigano, amünengere na

amūingate oime gwake mūciī, kana mūthuuri ūcio wa
keerī akue, **4** mūthuuri wake ūrīa warī wa mbere, ūrīa
wamūningatire, ndetikīrītio kūmūhikia rīngī thuutha wa
gūkorwo arīkītie gūthūkio. Ūcio ūngītuīka ūndū ūrī
thaahu maitho-inī ma Jehova. Mūtikanarehe wīhia būrūri-
inī ūcio Jehova Ngai wanyu aramūhe ūtuīke igai rīanyu. **5**
Mūndū angīkorwo no hīndī arahikanirie, ndakanatūmwō
mbaara-inī kana aheo wīra ūngī o wothe. Ihinda rīa
mwaka mūgima, nīarekwo aikare mūciī ambe akenie
mūtumia wake ūcio ahikītie. **6** Ndūkanoe mahiga meerī
ma gīthīi ma mūndū ūrī na thiirī waku, o na kana ūthīi
na ihiga rīa igūrū riiki atī nīguo rīrūgamīrīre thiirī ūcio,
nī ūndū gwīka ūguo no ta kuoya muoyo wa mūndū ūcio.
7 Mūndū angīnyiitwo aiyīte mūrū wa ithe Mūisraeli
akamūtua ta ngombo kana akamwendia, mūici ūcio
no nginya ooragwo. No nginya mūniine ūru wehere
gatagatī-inī kanyu. **8** Ha ūhoro wa mīrimū ya mangū,
mwīmenyagīrīrei mūno gwīka o ūrīa athīnjīri-Ngai, o acio
Alawii, makaamūruta. No nginya mūrūmīrīre wega ūrīa
ndīmathīte. **9** Ririkanai ūrīa Jehova Ngai wanyu eekire
Miriamu mūrī njīra-inī mwarīkia kuuma būrūri wa Misiri.
10 Hīndī ūrīa ūngīkombithia mūndū wa itūura kīndū o
gīothe, ndūkanatoonye nyūmba yake, ūgīire kīrīa eranīire
atī nīakaruta kīrūgamīrīre. **11** Ikara nja ūreke mūndū ūcio
ūkombithītie kīndū akūrehere kīrīa eranīire hau nja. **12**
Mūndū ūcio angīkorwo arī mūthīini, ndūkanaraarie kū
eeranīire. **13** Mūcookerie kabuti gake riūa rītanathūa
nīgeetha ehumbe agīkoma. Hīndī ūyo nīagagūcookeria
ngaatho, naguo ūndū ūcio nīukonwo ūrī gīko kīa ūthingu

maitho-inī ma Jehova Ngai waku. **14** Ndūkanahinyirīrie mündū wa kūrīhwo ūrīa mūthīni na mūbatari, arī mūrū wa ithe wanyu Mūisraeli kana mündū wa kūngī ūtūraga itūura rīmwe rīa matūura manyu. **15** Mūrīhe mūcaara wake wa o mūthenya riūa rītanathūa, nī ūndū nī mūthīni na mūcaara ūcio nīguo ehokete. Kwaga ūguo, aahota gūkaīra Jehova igūrū rīaku, nawe wonke wīhītie harī Jehova. **16** Maithe ma ciana matikooragwo nī ūndū wa mahītia ma ciana ciao, kana ciana ciūragwo nī ūndū wa mahītia ma maithe; o mündū arīkuaga nī ūndū wa mehia make mwene. **17** Ndūkanaagithie mündū wa kūngī kana mwana wa ngoriai kīhooto ciira-inī, kana woe kabuti ka mūtumia wa ndigwa karūgamīrīre thiirī. **18** Ririkanaga warī ngombo būrūri wa Misiri, na Jehova Ngai waku nīagūkūrīre ūkiuma kuo. Nīkīo ndīragwatha wīkage ūguo. **19** Rīrīa ūkūgetha mūgūnda waku, ūngīriganīrwo nī gītīa, ndūgagīcookere. Gītīre mündū wa kūngī, na mwana wa ngoriai, na mūtumia wa ndigwa, nīgeetha Jehova Ngai waku akūrathimage wīra-inī wothe wa moko maku. **20** Hīndī ūrīa ūkūhūrūra ndamaiyū kuumā mītī-inī yaku, tigaga gūcookera honge ciaguo riita rīa keerī. Tigagīria andū a kūngī, na ciana cia ngoriai, na mūtumia wa ndigwa matigari. **21** Hīndī ūrīa ūkūgetha thabibū mūgūnda waku wa mīthabibū, ndūgacooke kūhaara rīngī iria ciatigwo. Tigagīra mündū wa kūngī, na ciana cia ngoriai, na mūtumia wa ndigwa matigari. **22** Ririkanaga atī warī ngombo būrūri wa Misiri. Nīkīo ndīragwatha wīkage ūguo.

25 Hangīgīa ngarari gatagatī ka andū eerī, nīmatware ciira ūcio igooti-inī, nao atuithania a ciira mamatuithanie, marekererie mündū ūrīa ūtarī na mahītia, nake ūrīa ūrī na mahītia mamūtuīre itua. **2** Kūngīoneka atī ūrīa ūrī na mahītia nīagīrīire kūhūūrwo, mūtuithania wa ciira nīagaathana akome ahūūrwo iboko iringaine na mahītia make, mūciiri ūcio akīonaga, **3** no rīrī, ndakamūhūūrithie iboko makīria ya mīrongo īna. Angīhūūrwo makīria ya iboko icio, mūrū wa thogou aahota kuoneka arī mūmene maitho-inī maku. **4** Ndūkanoohe ndegwa kanua hīndī ūrīa īkūranga ngano īkīmīhūūra. **5** Mūndū na mūrū wa nyina mangīkorwo matūūranagia hamwe, na ūmwe wao akue atarī na mwana wa kahīi, mūtumia ūcio wake ndakanahike nja ya nyūmba īyo. Mūrū ūcio wa nyina na mūthuuriwe nīakamuoya amūhikie, na amūhingīrie bata wake o ta mūrū wa nyina na mūthuuriwe. **6** Mwana wa mbere wa kahīi ūrīa agaaciara nīwe ūgaatūūria rīitwa ūrīa ūcio ūkuīte, nīgeetha rīitwa rīake rītikanathario rīehere Israeli. **7** No rīrī, mūndū angīkorwo ndekwenda kūhikia mūtumia wa mūrū wa nyina, mūtumia ūcio nīagathīi kūrī athuuri hau kīhingo-inī gīa itūūra, ameere atīrī, “Mūrū wa nyina na mūthuuri wakwa nīaregete gūtūūria rīitwa ūrīa mūrū wa nyina gūkū Israeli. Nīaregete kūhingia bata ūrīa mūrū wa nyina na mūthuuri wa mūtumia agīrīirwo nī kūhingia.” **8** Hīndī īyo athuuri acio a itūūra rīake nīmageta mūndū ūcio mamwarīrie. Mūndū ūcio angīgwatīria kuuga atīrī, “Ndirenda kūmūhikia,” **9** mūtumia ūcio wa mūrū wa nyina nīakambata athīi harī we o hau harī athuuri acio, amūrute kīraatū kīmwe

gīake, acooke amūtuīre mata ūthiū, amwīre atīrī, “Ūū nīguo mūndū ūrīa warega gwaka nyūmba ya mūrū wa nyina ekagwo.” **10** Rūciaro rwa mūndū ūcio kūu Isiraeli rūgeetagwo Nyūmba ya Mūndū Ūrutītwo Kīraatū. **11** Andū eerī mangīkorwo makīrūa, nake mūtumia wa ūmwe wao oke gūteithūra mūthuuri wake kuuma kūrī ūcio maraarūa nake, nake amūnyiite kīga gīake gīa ūciari, **12** nīagatinio guoko kūu gwake. Ndakanaiguīrwo tha. **13** Mūtigaakoragwo na mahiga ma gūthima meerī mataiganainie ūritū mondo-inī cianyu, rīmwe iritū na rīngī ihūthū. **14** Mūtigakoragwo na igeri igīrī itaiganaine nyūmba-inī cianyu, kīmwe kīnene na kīmwe kīnini. **15** No nginya mūkoragwo na ithimi na igeri iria ciagīrīire na cia kwīhokwo, nīgeetha matukū manyu maingīhe ma gūtūura būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe. **16** Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīathūire mūndū o wothe wīkaga maūndū macio, mūndū o wothe wīkaga maūndū matarī ma wīhokeku. **17** Ririkanaga ūrīa Aamaleki maamwīkire mūrī njīra-inī rīrīa mwoimire būrūri wa Misiri. **18** Hīndī ūrīa mwarī anogu na mūgathirwo nī hinya, nīmacemanirie na inyuī ūrīa mwarī rūgendo-inī na makīrīraga andū othe arīa maarigītie na thuutha; makīaga gwītigīra Ngai. **19** Hīndī ūrīa Jehova Ngai wanyu akaamūhe ūhurūko kuuma kūrī thū iria ciothe imūrigīcīirie būrūri-inī ūrīa ekūmūhe mūwīgwatīre ūtuīke igai rīanyu-rī, mūkaaniina kīndū o gīothe kīngītūma Aamaleki maririkanwo gūkū thī guothe. Mūtikanariganīrwo nī ūndū ūcio.

26 Rīrīa ūgaatoonya būrūri ūrīa Jehova Ngai waku egūkūhe ūrī igai, na ūwīgwatīre na ūtūūre kuo, **2** nīūkoya

maciaro mamwe ma mbere ma kīrīa gīothe ūgaakūria tīri-inī wa būrūri ūcio Jehova Ngai arakūhe na ūmekīre kīondo. Ūcooke ūthīi handū harīa Jehova Ngai waku agaathuura ha gūtūuria Rītwa rīake, **3** wīre mūthīnjīri-Ngai ūrīa ūrī wīra-inī hīndī ūyo atīrī, “Nīndoiga ūmūthī ndī mbere ya Jehova Ngai wakwa atī nīndikītie gūkinya būrūri ūrīa Jehova eerīire maithe maitū ma tene na mwīhītwā atī nīagatūhe.” **4** Nake mūthīnjīri-Ngai ūcio nīakamūkīra kīondo kīu kuumma moko-inī maku, akīige hau mbere ya kīgongona kīa Jehova Ngai waku. **5** Ningī nīukoiga ūrī hau mbere ya Jehova Ngai waku atīrī: “Baba aarī Mūsuriata watūuraga orūuraga, nake agīkūrūka agīthīi būrūri wa Misiri marī na andū mataarī aingī, nao magītūra kuo na magītuīka rūrīrī rūnene rūrī hinya na rwa andū aingī. **6** No andū a Misiri nīmatūnyamaririe na magītūma tūthīnīke, na magītūrutithia wīra wa hinya. **7** Hīndī ūyo tūgīkāira Jehova, o we Ngai wa maithe maitū, nake Jehova akīigua mūgambo witū, na akīona mītangīko iitū, na wīra mūritū na ūrīa twahiinyagīrīrio. **8** Nī ūndū ūcio Jehova agītūruta būrūri wa Misiri na guoko gwake kwa hinya, na gūtambūrūkītio, akīhūthīra maūndū manene ma kūmakania, na akīringa ciama, o na agīka maūndū ma magegania. **9** Nīatūrehire kūndū gūkū na agītūhe būrūri ūyū, būrūri ūrī būthi wa iria na ūūkī; **10** na rīrī, nīndarehe maciaro ma mbere ma tīri ūrīa, Wee Jehova, ūheete.” Nawe ūkīige kīondo kīu mbere ya Jehova Ngai waku na ūinamīrīre mbere yake. **11** Wee mwene, na Alawii, o na andū a kūngī arīa marī thīinī wanyu, nīmūgakenera maūndū mothe mega

marĩa Jehova Ngai wanyu amũheete na akahe andũ a nyũmba cianyu. **12** Rĩrĩa ũgaakorwo ūrïkïtie kwamûra gïcunjïj gïa ikûmi kïa maciaro maku mothe mwaka-inï wa gatatû, mwaka ūcio wa kûrutwo gïcunjïj gïa ikûmi, nïügakîheana kûrï Alawii, na kûrï mûndû wa kûngï, na kûrï mwana wa ngoriai, o na kûrï mûtumia wa ndigwa, nïgeetha marïe mahûûne marï kûu matûûra-inï manyu.

13 Úcooke wïre Jehova Ngai waku atïrï, “Nïndïkïtie kûruta gïcunjïj kïrïa kïamûre kuuma nyûmba-inï yakwa, na nï ndikîheanïte kûrï Mûlawii, na kûrï mûndû wa kûngï, na kûrï mwana wa ngoriai, na kûrï mûtumia wa ndigwa o ta ûrïa wothe wathanïte. Nditiganïirie maathani maku o na kana ngariganïrwo nï rïmwe rïamo. **14** Ndirïte gïcunjïj o na kïmwe gïa kïrïa kïamûre hïndï ya macakaya, kana ngeheria o na kïmwe gïakïo rïrïa ndaarï mûthaahu, o na kana ngarutïra arïa akuû kïmwe gïakïo. Nïnjathïkïire Jehova Ngai wakwa, nïnjikïte o ta ûrïa wothe ûnjathïte.

15 Kïrore ûrï o kûu igûrû, o kûu gïtûûro gïaku gïtheru, ûrathime andû aku a Israeli na bûrûri ûyû ûtûheete o ta ûrïa werïire maitû ma tene na mwihïtwâ, bûrûri ûrï bûthi wa iria na ûukï.” **16** Jehova Ngai waku egûgwatha ûmûthï ûrûmagïrïre irïra cia watho wa kûrûmîrïrwo, na mawatho; ûmenyerere kûmaathïkïra na ngoro yaku yothe na muoyo waku wothe. **17** Nïumbûrïte ûmûthï atï Jehova nïwe Ngai waku, na atï nïûrïthiiaga na njïra ciake, na nïûrïathïkagïra irïra cia watho wake wa kûrûmîrïrwo, na maathani make, o na mawatho, na atï nïûrïmwathïkagïra.

18 Nake Jehova nïoimbûrïte ûmûthï atï wee ûrï rûrïrï rwake, rûrïrï rwa bata mûno o ta ûrïa eeranïire, na nï

ürīmenyagīrīra maathani make mothe. **19** Nīoimbūrīte atī nīagagütūgīria, ügīe na ngumo na gītīo gūkīra ndūrīrī ciothe iria oombīte, na nīugatuīka rūrīrī rūtheru kūrī Jehova Ngai waku, o ta ūrīa eeranīire.

27 Musa na athuuri a Israeli nī maathire andū, makīmeera atīrī: “Rūmiai maathani maya mothe ndīramūhe ūmūthī. **2** Mwarīkia kūringa Rūūī rwa Jorodani mūtoonye būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūherī, mūkaahaanda mahiga manene na mūmathinge na rīūmba. **3** Mūkaandīka igūrū rīamo ciugo ciothe cia watho ūyū mwarīkia kūringa mūrīmo ūrīa ūngī mūtoonye būrūri ūcio Jehova Ngai wanyu ekūmūhe, būrūri ūrī būthi wa iria na ūkī, o ta ūrīa Jehova Ngai wa maithe manyu aamwīrīire. **4** Na mwarīkia kūringa Rūūī rwa Jorodani, mūkaahaanda mahiga macio kīrīma-inī kīa Ebali, ta ūrīa ndīramwatha ūmūthī, na mūmathinge na rīūmba. **5** Ningī mūgaakīra Jehova Ngai wanyu kīgongona, kīgongona kīa mahiga. Mūtikanahūthīre kīndū o gīothe gīa kīgera mahiga-inī macio. **6** Mūgaakīra Jehova Ngai wanyu kīgongona na mahiga moimīte mūgūnda, na mūrutīre Jehova Ngai wanyu maruta ma njino igūrū wakīo. **7** Mūkarutīra indo cia magongona ma ūiguano o hau, mūcīrīe mūgīkenagīra o hau mbere ya Jehova Ngai wanyu. **8** Na nīmūkandīka ciugo ciothe cia watho ūyū mahiga-inī macio mūkaahaanda na ndemwa ikuoneka wega.” **9** Nake Musa na athīnjīri-Ngai, arīa maarī Alawii, makīira andū othe a Israeli atīrī, “Ta kirai, inyū andū a Israeli, na mūthikīrīrie! Rīu nīmūtuīkīte andū a Jehova Ngai wanyu. **10** Athīkīrai Jehova Ngai wanyu na mūrūmīrīre

maathani make na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīwo
ūrīa ndīramūhe ūmūthī.” **11** Mūthenya o ro ūcio, Musa
agīatha andū acio, akīmeera atīrī: **12** Mwarīkia kūringa
Rūūi rwa Jorodani, mīhīrīga īno nīkarūgama kīrīma igūrū
kīa Gerizimu īrathime andū: Nī mūhīrīga wa Simeoni,
na wa Lawi, na wa Juda, na wa Isakaru, na wa Jusufu
na wa Benjagini. **13** Nayō mīhīrīga īno nīkarūgama
kīrīma igūrū kīa Ebali yanīrīre irumi: Nī mūhīrīga wa
Rubeni, na wa Gadi, na wa Asheri, na wa Zebuluni, na
wa Dani na wa Nafitali. **14** Nao Alawii nīmakoiga ciugo
na mūgambo mūnene, meere andū othe a Isiraeli atīrī:
15 “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa ūicūhagia
mūhianano kana agatwekia mūhianano, kīndū kī magigi
harī Jehova, wīra wa moko ma mūbundi, na akahaanda
kīndū kīu na hitho.” **16** “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū
ūrīa ūtatīaga ithe kana nyina.” **17** “Kūgwatwo nī kīrumi-
rī, nī mūndū ūrīa weheragia ihiga rīa mūhaka wake na
mūndū wa itūūra.” **18** “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū
ūrīa ūhītithagia mūtumumu njīra.” **19** “Kūgwatwo nī
kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa ūtaciiragīra mūndū wa kūngī,
kana mwana wa ngoriai, kana mūtumia wa ndigwa na
kīhoto.” **20** “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa
ūkomaga na mūtumia wa ithe, nīgūkorwo nī ūrīrī wa
ithe aagiire gītīo.” **21** “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū
ūrīa ūngīkoma na nyamū o yothe.” **22** “Kūgwatwo nī
kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa ūkomaga na mwarī wa nyina,
kana na mwarī wa ithe.” **23** “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī
mūndū ūrīa ūkomaga na nyina wa mūtumia wake.” **24**
“Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa ūragaga mūndū

wa itūūra rīake na hito.” 25 “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa wamūkagīra ihaki nīguo oorange mūndū ūtarī na ihītia.” 26 “Kūgwatwo nī kīrumi-rī, nī mūndū ūrīa ūtarīrūmagia ciugo cia watho ūyū na ūndū wa gūcihingia.”

28 Ūngīathīkīra Jehova Ngai waku kūna na ūmenyerere maathani make mothe marīa ngūkūhe ūmūthī, Jehova Ngai waku nīagagūtūgīria igūrū rīa ndūrīrī ciothe cia thī. 2 Irathimo ici ciothe nī igagūkinyīra na itwaranage nawe ūngīathīkīra Jehova Ngai waku: 3 Nīūkarathimīrwo kū itūūra-inī inene, na ūrathimīrwo mīgūnda-inī. 4 Ūciari wa nda yaku nīūkarathimwo, o na ūrathimīrwo maciaro ma mīgūnda waku na maciaro ma mahiū maku, nīmo njaū cia ng’ombe ciaku na tūūri twa ndūūru ciaku cia mbūri. 5 Kīndo grāku o na ndīrī yaku ya gūkandīra mūtu nīkarathimwo. 6 Nīūrīrathimagwo rīinūkīro-inī rīa gwaku mūcī o na riumagarīro-inī. 7 Jehova nīarītūmaga thū iria ingīarahūka igūūkīrīre ihootagīrwo mbere yaku. Irīkūhīthūkagīra na njīra īmwe, no irīkūūragīra na njīra mūgwanja. 8 Jehova nīagatūma kīrathimo kū makūmbī-inī maku o na ūndū-inī o wothe ūngīka na moko maku. Jehova Ngai waku nīagakūrathimīra būrūri-inī ūcio arakūhe. 9 Jehova nīagakūhaanda agūtue rūrīrī rwake rūtheru o ta ūrīa aakwīrīre na mwīhītwa, ūngīmenyerera maathani ma Jehova Ngai waku na ūthīiage na njīra ciake. 10 Hīndī īyo nacio ndūrīrī ciothe cia gūkū thī nīcikoona atī wītanītio na rītwa rīa Jehova, nacio nīigagwītīgīra. 11 Jehova nīagakūhe ūgaacīru mūingī, akūgaacīrithie ūciari-inī wa nda yaku, na maciaro-inī ma ūhiū waku,

na maciaro-in̄ ma m̄igündä yaku, kūu bürūri-in̄ ūr̄ia
er̄ire maithe manyu ma tene na mwih̄itwa at̄ n̄iagakūhe.

12 Jehova n̄iakahingūra igūrū, o kūu kūr̄ nyūmba cia
mūthiithū wa indo iria aheanaga, n̄igo oir̄irie bürūri
waku mbura h̄ind̄ yayo yakinya, na arathime wīra wothe
wa moko maku. N̄iugakombagīra ndūrīrī nyingī indo, no
wee ndūgakomba kuuma kūr̄ mūndū o na ūrīkū. **13** Jehova
agaagūtua wa gūtongoria, no ti wa kūrigia. Ūngīrūmbūiya
maathani ma Jehova Ngai waku marīa ndīrakūhe ūmūthī,
na ūmenyerere ūmarūmīrīre, ūrīkoragwo h̄ind̄ ciothe ūr̄
wa mbere na ndūgatuūka wa kūrigagia. **14** Ndūkanehūgūre
mwena wa ūr̄io kana wa ūmotho ūtigane na rīathani o na
rīmwe rīa maya ndīrakūhe ūmūthī, kana ūrūmagīrīre
ngai ingī na ūcitungatagīre. **15** No rīr̄, ūngīaga gwathīkīra
Jehova Ngai waku, na wage kūrūmīrīra wega maathani
make mothe na irīra cia watho wa kūrūmīrīrwo iria
ndīrakūhe ūmūthī, irumi ici ciothe n̄iigagūkinyīrīra: **16**
N̄iūkanyiitwo n̄i kīrumi ūr̄ itūūra-in̄ inene o na ūnyiitwo
n̄i kīrumi ūr̄ m̄igündä-in̄. **17** Kīondo gīaku na ndīr̄
yaku ya gūkandīrwo mūtu n̄iikanyiitwo n̄i kīrumi. **18**
Ūciari wa nda yaku n̄iūkanyiitwo n̄i kīrumi, o na irio cia
mūgündä waku, na mahiū maku, ma njaū cia ng'ombe
na tūūri twa ndūūru ciaku cia mbūri. **19** N̄iūkanyiitwo
n̄i kīrumi rīnūkīro-in̄ rīa gwaku mūcīi, na ūnyiitwo n̄i
kīrumi ūkiumagara. **20** Jehova n̄iagakūrehithīria irumi,
na kīrigijcano, na ikūūma ūndū-in̄ ūr̄ia wothe ūrīkaga
na guoko gwaku, nginya akūniine ūthire na ihenya n̄i
ūndū wa wīhia ūr̄ia wīkīte wa kūmūtiganīria. **21** Jehova
n̄iagakūhūura na mīrimū nginya akūniine wehere bürūri

ūrīa ūratoonya ūwīgwatīre. **22** Jehova nīagakūhūūra na mūrimū wa kūhūrūrūka mwīrī, na wa kūhiūha mwīrī, na wa kūrugīka, na agūcine na ūrugarī mūingī, na kwaga mbura, na mbaa na mbuu, maūndū macio makūhūūre nginya makūniine. **23** Matu marīa marī igūrū wa mūtwe waku nīmagatuīka gīcango, nakuo thī waku gūtuīke kīgera. **24** Jehova nīagatūma mbura ya būrūri waku ītuīke rūkūngū na mūtutu; īgaakuurīra yumīte igūrū nginya ūniinwo. **25** Jehova nīagatūma ūhootwo nī thū ciaku. Ūgaacihithūkīra na njīra īmwe, no ūciūrīre na njīra mūgwanja, na nī ūgaatuīka kīndū kī magigi harī mothamaki mothe ma thī. **26** Ciimba ciaku igaatuīka irio cia nyoni ciothe cia rīera-inī na cia nyamū cia gūkū thī, na gūtikagīa mūndū wa gūcihahūra ciūre. **27** Jehova nīagakūhūūra na mahūha marīa ma būrūri wa Misiri, na mīrimū ya ngaaī, na ironda iratogota, na ūhere, na ndūkahona. **28** Jehova nīagakūhūūra na ūgūrūki na ūtumumu, na kīrigiicano kīa meciiria. **29** Nīūgathīi ūkīhambatagīria kūrī mūthenya barigici ta mūndū mūtumumu arī nduma-inī. Ndūkagaacīra ūndū-inī o wothe ūgeeka; mūthenya o mūthenya nīūkahinyagīrīrio na ūgatunywo indo ciaku, hatarī mūndū ūngīgūteithūra. **30** Nī ūkaagīa kīrīko na mūndū-wa-nja gīa kūmūhikia, no mūndū ūngī nīakamuoya akome nake. Nīūgaka nyūmba no ndūkamītūūra. Nīūkahanda mūgūnda wa mīthabibū no ndūkambīrīria gūkenera maciaro mayo. **31** Ndegwa yaku nīīgathīnjwo ūkīonaga na maitho maku, no ndūkamīrīria. Ūgaatunywo ndigiri yaku na hinya na ndīgacookio. Ng'ondu ciaku nīikaneanwo kūrī thū ciaku na gūtirī

mündū ūgaaciteithūkia. **32** Aanake aku na airītu aku nīmakaneanwo kūrī rūrīrī rūngī, namo maitho maku mathire hinya ūkīmacūthīrīria mūthenya o mūthenya, na ndūkahota gwīka ūndū na guoko gwaku. **33** Rūrīrī ūtooī nīrūkarīa irio cia būrūri iria ūrutīre wīra, na gūtirī kīndū ūkaagīa nakīo, tiga o kūhinyīrīrio gūkīru matukū maku mothe. **34** Maūndū marīa ūkoona nī magaatūma ūgūrūke. **35** Jehova nīakahūura maru maku na magūrū maku na mahūha marī ruo matangīhona, namo mahunje kuuma makinya maku nginya ruototia rwa mūtwe waku. **36** Jehova nīagagūtwara hamwe na mūthamaki ūrīa wīrūgamīirie agwathage kūrī rūrīrī ūtooī kana rūkamenywo nī maithe manyu. Ūrī kūu nīūkahoooyaga ngai ingī, ngai cia mītī na cia mahiga. **37** Ūgaatuīka kīndū kī magigi, na kīndū gīa gūthekererwo na kūnyararwo nī ndūrīrī ciothe kūu Jehova agaagūtwara. **38** Ūkaahaanda mbegū nyigī mūgūnda-inī no ūkaagetha o tūnini, nī ūndū nīikarīo nī ngigī. **39** Ūkaahaanda mīgūnda ya mīthabibū na ūmīrīmīre, no ndūkanyua ndibei yayo kana ūtue thabibū, nī ūndū igunyū nīigacirīa. **40** Ūgaakorwo na mītī ya mītamaiyū būrūri-inī waku wothe, no ndūkahūthīra maguta mayo, nī ūndū ndamaiyū nīigaitīka thī. **41** Ūkaagīa na aanake na ūgīe na airītu no ndūgatūūra nao, nī ūndū nīmagatahwo mathī ūkombo-inī. **42** Mīrumbī ya ngigī nīkegwatīra mītī yaku yothe na ūrīe irio cia būrūri waku. **43** Mūndū wa kūngī ūrīa ūtūūranagia na inyuī agaakīrīrīria kwambatīra igūrū rīaku, na we ūkīrīrīrie o kūnyiiha. **44** Nī agagūkombagīra nowe ndūkamūkombagīra. Agaatuīka wa gūtongoria nawe ūtuīke wa kūrigia. **45** Irumi ici

ciothe nīigagūkinyīrīra. Nīigathingatana nawe igūtoorie nginya ikūniine, nī tondū ndwathīkīire Jehova Ngai waku, na ndūmenyereire maathani na irīra cia watho wa kūrūmīrīrwo iria aakūheire. **46** Igaatuīka kīmenyithia na igegeania harīwe, o na harī njiaro ciaku nginya tene. **47** Tondū ndūigana gūtungatīra Jehova Ngai waku ūrī na gīkeno na ūcanjamūkīte hīndī ya ūgaacīru, **48** tondū ūcio ūgaatungatīra thū ciaku iria Jehova agaagūtūmīra igūukīrīre, ūrī mūhūtu na ūnyootī, na ūrī njaga na ūrī mūthīnīku mūno. Nīagagwīkīra icooki rīa kīgera ngingo nginya akūniine. **49** Jehova nīagakūrehithīria rūrīrī ruumīte kūraya, rūgūukīrīre, kuuma ituri-inī cia thī, rūmbūkīte o ta nderi, rūrīrī ūtangīmenya rwario rwa ruo, **50** rūrīrī rwa gwītigīrwo, rūtangītīia andū akūrū kana rūiguīre andū ethī tha. **51** Nīmakarīa njaū cia mahiū maku, na marīe maciaro ma būrūri waku nginya makūniine. Matigagūtigīria ngano, kana ndibei ya mūhīhano, kana maguta, o na kana magūtigīre njaū o na ūmwe ya ndūūru cia ng'ombe ciaku kana tūūri twa rūūru rwa mbūri ciaku, nginya ūthīnīke biū. **52** Nīmakarigiicīria matūūra mothe manene guothe būrūri-inī waku, o nginya thingo icio ndaihu ciakītwo na hinya na wīhokete imomoke. Nīmakarigiicīria matūūra manene mothe marīa marī būrūri-inī ūrīa Jehova Ngai waku egūkūhe. **53** Tondū wa thīnī ūrīa ūkaareherwo nī thū yaku hīndī ya kūrigiicīrio, nī ūkaarīa maciaro ma nda, ūrīe nyama cia ariū na airītu arīa Jehova Ngai waku akūheete. **54** O na mūndū ūrīa mūhooreri mūno na ūrī tha gatagatī-inī kanyu ndakaiguīra mūrū wa nyina tha, kana mūtumia wake ūrīa

endete, kana ciana ciake iria itigaire, **55** na ndarī mündū o na ūmwe wao akaahē nyama cia ciana ciake icio araariā. Icio nocio kīndū kīrīa agaakorwo atigītie nī ūndū wa thīna ūrīa thū yaku īgaakūrehere hīndī ūrīa īkaarigiicīria matūūra maku manene mothe. **56** Mūndū-wa-nja ūrīa mūhooreri mūno na ūrī tha gatagatī-inī kanyu, ūcio ūrī tha mūno na mūhooreri nginya ndangūmīrīria kūhutia thī na ikinya rīake, nīakaima mūthuuriwe ūrīa endete, na mūriū kana mwarī, **57** njogu ūrīa yumīte nda yake na ciana iria agaciara. Nīgūkorwo no ende gūcirīa na hitho hīndī ūyo ya kūrigiicīrio na ya thīna ūrīa thū ciaku īgaakūrehere kūu matūūra-inī manene manyu. **58** Üngīaga kūrūmīrīra wega ciugo ciothe cia watho ūyū, iria ciandīkītwo ibuku-inī rīrī, na wage gūtīīa rītīwa rīrī rīrī riiri na rīa gwītīgīrwo, rīa Jehova Ngai waku, **59** Jehova nīagakūrehithīria mīthiro ya kūmakania, wee na njiaro ciaku, na thīna mūnene na wa ihinda iraaya, o na mīrimū mīru na ya gūikara mūno. **60** Nīagakūrehithīria mīrimū yothe ya būrūri wa Misiri ūrīa wetigīrīte, nayo nīgakwīgwatīrīra. **61** O na ningī Jehova nīagakūrehithīria mīrimū ya mīthembā yothe o na mathīīna marīa matarī maandīke Ibuku-inī rīrī ūrīa Watho, nginya ūniinwo. **62** Inyuī mwarī aingī ta njata cia igūrū, mūgaatigara o andū anini mūgītarwo, nī ūndū wa kwaga gwathīkīra Jehova Ngai wanyu. **63** O ta ūrīa Jehova aakeneire kūmūgaacīrīthia na kūmūngīhia, noguo agaakena akīmūharagania na akīmūniina. Nīmūkamunywo mweherio būrūri ūrīa mūrathīi mūwīgwatīre. **64** Ningī Jehova nīagakūhurunja ndūrīrī-inī ciothe, kuuma gīturi kīmwe gīa thī nginya

kīrīa kīngī. Ūrī kūu ūkaahooyaga ngai ingī, ngai cia mītī na cia mahiga, iria wee o na maithe manyu mūtooī. **65** Ūrī gatagatī-inī ka ndūrīrī icio ndūkoona ūndū mwega, kana wone handū ha kūhurūkia ikinya rīa kūgūrū gwaku. Mūrī kūu Jehova nīagatūma ūtangīke meciiria na maitho mage kuona, o na ūrīwo nī hinya. **66** Ūgaatūūra na wagagu, ūiyūrītwo nī guoya ūtukū na mūthenya, ūtarī na ma ya ūtūūro waku. **67** Rūciinī ūkoiga atīrī, “Naarī korwo nī hwaī-inī!” Naguo hwaī-inī ūkoiga atīrī, “Naarī korwo nī rūciinī!” Tondū wa kīmakania kīrīa gīgaakorwo kīmūiyūrīte ngoro cianyu, na maūndū marīa maitho manyu makeyonera. **68** Jehova akaamūcookia būrūri wa Misiri na meeri, rūgendo rūrīa ndoigire mūtikanarūthīī ūngī. Mūrī kūu nīkuo mūkeneana mūgūrwo nī thū cianyu, mūrī ngombo cia arūme na cia andū-a-nja, no gūtirī mūndū ūkaamūgūra.

29 Ici nīcio ciugo cia kīrīkanīro kīrīa Jehova aathire Musa arīkanīre na andū a Israeli kūu Moabi, hamwe na kīrīkanīro kīrīa aarīkanīre nao marī Horebu. **2** Musa nīetire andū a Israeli othe, akīmeera atīrī: Maitho manyu nīmeyoneire ūrīa wothe Jehova eekire Firaūni kūu būrūri wa Misiri, na ūrīa eekire anene ake othe na būrūri wake wothe. **3** Nīmweyoneire na maitho manyu magerio macio manene, o na ciama na maūndū manene ma kūgegania. **4** No nginya ūmūthī Jehova ndamūheete meciiria marī na ūmenyo, kana maitho me kuona, kana matū me kūigua. **5** Ihinda rīu rīa mīaka mīrongo īna ndamūtongoririe werū-inī, nguo cianyu itiigana gūtuūka, o na kana iraatū iria ciarī magūrū manyu igītarūka. **6** Mūtiigana kūrīa

irio, kana mūkinyua ndibei kana kīndū kīngī o gīothe
kīgagatu. Ndeekire ūndū ūcio nīgeetha mūmenye atī nī
nī nī Jehova Ngai wanyu. **7** Rīrīa mwakinyire gūkū, Sihoni
mūthamaki wa Heshiboni, na Ogu mūthamaki wa Bashani
nīmookire kūhūrana na ithuī, no nītwamatooririe. **8**
Nīwegwatīire būrūri wao na tūkīheana ūtuīke igai
rīa andū a mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na nuthu
ya mūhīrīga wa Manase. **9** Rūmīrīrai wega ciugo cia
kīrīkanīro gīkī, nīguo mūgaacīre maūndū-inī mothe marīa
mūrīkaga. **10** Inyuī inyuothē mūrūgamīte ūmūthī mbere
ya Jehova Ngai wanyu, na atongoria anyu, na atongoria
a mīhīrīga yanyu, na athuuri anyu, na anene anyu, na
arūme arīa angī othe a Isiraeli, **11** hamwe na ciana cianyu,
na atumia anyu, na andū a kūngī arīa matūrāga kambī-
inī cianyu, arīa mamunagīra ngū na makamūtahīra maaī.
12 Mūrūgamīte haha nīguo mūgīe na kīrīkanīro na Jehova
Ngai wanyu, kīrīkanīro kīrīa Jehova ekūgīa na inyuī
ūmūthī, na akīhūre mūhūri na ūndū wa mwīhītwa, **13**
na agīkīre hinya kūna atī mūrī andū ake ūmūthī, na atī
atuīke Ngai wanyu, o ta ūrīa aamwīrīire, na ningī o ta
ūrīa eehītire kūrī maithe manyu Iburahīmu, na Isaaka, na
Jakubu. **14** Ndirathondeka kīrīkanīro gīkī na mwīhītwa
na inyuī inyuiki, **15** o inyuī mūrūgamīte haha na ithuī
ūmūthī mbere ya Jehova Ngai witū, no nī hamwe na arīa
matarī haha ūmūthī. **16** Inyuī ene nīmūū ūrīa twatūrāga
būrūri wa Misiri na ūrīa twatuīkanīrie mabūrūri-inī
tūgīuka gūkū. **17** Gatagatī-inī kao nīmuonire mīhianano
yao īrī thaahu, na ngai cia kūhooywo cia mītī na cia
mahiga, na cia betha na cia thahabu. **18** Menyererai

wega hatigakorwo mündū mürüme kana mündū-wa-nja, kana andū a nyumba īmwe kana mūhīrīga gatagatī-inī kanyu ūmūthī, ūngīgīa na ngoro ya kūhutatīra Jehova Ngai witū athiī akahoe ngai cia ndūrīrī icio; menyererai wega gūtikagīe mūri mürürū gatagatī kanyu ūngīciara maciaro marūrū ta nyongo. **19** Rīrīa mündū ta ūcio aigua ciugo cia mwīhītwa ūyū, eītagīria kīrathimo, na nī ūndū ūcio ageciiria atīrī, “Ndikona ūgwati o na ingīkīrīria gūthīi na njīra yakwa mwene.” Ūndū ūcio nīukarehe mwanangīko būrūri ūrīa ūrī maaī, o na ūrīa mūng’aru. **20** Jehova ndarī hīndī akenda kūmūrekera; marakara make na kīyo gīake nīkarīrīmbükīra mündū ūcio. Irumi ciothe iria ciandīktwo ibuku-inī rīrī nīkamūkinyīrīra, nake Jehova nīakahuura rīitwa rīake rīehere gūkū thī. **21** Jehova nīakamwamūra kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Israeli, anyiitwo nī mwanangīko, kūringana na irumi ciothe cia kīrīkanīro kīrīa kīandīke thīinī wa Ibuku rīrī rīa Watho. **22** Ciana cianyu iria ikaamūrūmīrīra njiaro-inī iria igooka thuutha, o na ageni arīa magooka moimīte mabūrūri ma kūraya nīmakona mathīīna marīa makorete būrūri o na mīrimū ūrīa Jehova ahūūrīte būrūri nayo. **23** Būrūri wothe ūgaatuīka kūndū gūtangīkūra kīndū, kūiyūrīte cumbī na ūbiriti, gūtirī kīndū gīkahaandwo na gūtirī riya rīgaakūra kuo, kana kīndū kīmere kuo. Gūkahaana ta mwanangīko wa matūūra ma Sodomu na Gomora, na Adima o na Zeboimu, marīa Jehova aaharaganirie arī na marakara mahiū. **24** Ndūrīrī ciothe ikooria atīrī, “Nī kīi gūtūmīte Jehova eke būrūri ūyū ūguo? Marakara maya mahiū ūū, nī ma kī?” **25** Narō icookio rīgaakorwo rīrī atīrī, “Nī

tondū andū aya n̄imatiganīrie kīrīkanīro kīa Jehova,
Ngai wa maithe mao, kīrīkanīro kīrīa aagīire nao rīrīa
amarutire būrūri wa Misiri. **26** N̄imamwehereire magīthī
kūhooya ngai ingī na magīciinamīrīra, ngai matoōi, na
ngai Jehova ataamaheete. **27** N̄ī ūndū ūcio marakara ma
Jehova makīrīrīmbūkīra būrūri ūyū, akīukinyīria irumi
iria ciothe ciandīkītwo ibuku-inī rīrī. **28** Ningī Jehova, arī
na marakara mahiū na mang'ūrī manene, n̄iamamunyire
kuuma būrūri wao akīmaikia būrūri ūngī, ta ūrīa gūtariī
rīu.” **29** Maūndū ma hitho nī ma Jehova Ngai witū, no
maūndū marīa maguūrie nī maitū na ciana ciitū nginya
tene, n̄iguo tūrūmagīrīre ciugo ciothe cia watho ūyū.

30 Rīrīa irathimo na irumi ici ciothe njigīte mbere yaku
igaagūkinyīrīra, nawe ūciamūkīre ngoro-inī yaku kūrīa
guothe Jehova Ngai waku agaakūhurunjīra ndūrīrī-inī, **2**
na rīrīa wee mwene na ciana ciaku ūgaacookerera Jehova
Ngai waku na ūmwathīkīre na ngoro yaku yothe na
muoyo waku wothe, kūringana na ūrīa wothe ngūgwatha
ūmūthī-rī, **3** hīndī īyo Jehova Ngai waku nīagagūcookeria
irathimo ciaku na akūiguūre tha, na nīagagūcookanīrīria
rīngī, akūrute ndūrīrī-inī ciothe kūrīa aakūhurunjīre. **4**
O na ūngīgaakorwo ūthaamīrio būrūri ūrīa ūrī kūraya
mūno gūkū thī, Jehova Ngai waku nīagagūcookanīrīria,
akūrute kuo agūcookie būrūri-inī waku. **5** Nīagagūcookia
būrūri ūrīa warī wa maithe maku, na we nīkawīgwatīra.
Nīagatūma ūgaacīre na ūingīhe gūkīra maithe maku. **6**
Jehova Ngai waku nīakaruithia ngoro yaku na aruithie
ngoro cia njiaro ciaku, nīgeetha ūmwendage na ngoro
yaku yothe na muoyo waku wothe, n̄iguo ūtūūre muoyo.

7 Jehova Ngai waku nīagakinyīria irumi ici ciothe kūrī
thū ciaku iria igūthūire na ikūnyariiraga. 8 Nīūgacooka
gwathīkīra Jehova rīngī, na ūrūmīrīre maathani make, o
maya ndīrakūhe ūmūthī. 9 Hīndī īyo Jehova Ngai waku
nīagatūma ūtheereme mūno wīra-inī wothe wa moko
maku na maciaro-inī ma nda yaku, o na njaū cia mahiū
maku na maciaro ma mīgūnda yaku. Jehova nīagakena
rīngī nī ūndū waku, na atūme ūgaacīre, o ta ūrīa aakenire
nī ūndū wa maithe maku, 10 ūngīgaathīkīra Jehova
Ngai waku, na ūmenyagīrīre maathani make na irīra cia
watho wake wa kūrūmīrīwo ūrīa wandīkītwo Ibuku-
inī rīrī rīa Watho, na ūcookerere Jehova Ngai waku na
ngoro yaku yothe na muoyo waku wothe. 11 Na rīrī, ūrīa
ndīragwatha ūmūthī ti ūndū ūrī hinya, ūngīkūrema, kana
ūndū ūtangīhota gwīka. 12 Ndūrī igūrū matu-inī, atī no
ūrie atīrī, “Nūū ūkwambata igūrū, aūgīrīre atūrehere, na
awanīrīre kūrī ithuī nīguo tūwathīkīre?” 13 O na ndūrī
mūrīmo ūrīa ūngī wa iria, atī no ūrie atīrī, “Nūū ūkūringa
iria, aūgīrīre atūrehere, na awanīrīre kūrī ithuī nīguo
tūwathīkīre?” 14 Aca, ti ūguo, kiugo kīrī hakuhī mūno
nawe; kīrī o kanua-inī gaku na ngoro-inī yaku, nīguo
ūgīathīkīre. 15 Atīrīrī, ūmūthī ūyū nīndaiga ūhoro wa
gūtūūra muoyo na wa ūgaacīru mbere yaku, o na wa gīkuū
na wa mwanangīko. 16 Nīgūkorwo ndagwatha ūmūthī
wendage Jehova Ngai waku, na ūthiiage na njīra ciake,
na ūmenyagīrīre maathani make, na irīra cia watho wa
kūrūmīrīwo, na mawatho; hīndī īyo nīūgatūūra muoyo
na ūingīhe, nake Jehova Ngai waku nīagakūrathima ūrī
būrūri-inī ūrīa ūratoonya ūwīgwatīre. 17 No ngoro yaku

īngikagarūrūka wage gwathīka, na ūguucīrīrio, ūinamīrīre ngai ingī ūcihooe, **18** ngūkwīra na ma ūmūthī atī no ūkaaniinwo. Ndūgatūura matukū maingī būrūri-inī ūrīa ūraringa Rūūrī rwa Jorodani ūūtoonye na ūwīgwatīre. **19** Ūmūthī ndeeta igūrū na thī ituīke aira atī nīnjigīte mbere yaku ūhoro wa gūtūura muoyo na wa gīkuū, na wa irathimo na wa irumi. Na rīrī, thuura muoyo, nīguo wee na ciana ciaku mūtūure muoyo, **20** na nīguo mwendage Jehova Ngai wanyu, na mūthikagīrīrie mūgambo wake, na mūnyiitane nake. Nīgūkorwo Jehova nīwe muoyo waku, na nīagakūhe mīaka mīngī ya gūtūura būrūri-inī ūrīa eehītire atī nīakaūhe maithe maku, nīo Iburahīmu, na Isaaka, na Jakubu.

31 Nake Musa akiumagara agīthīi akārīria andū othe a Israeli na ciugo ici akīmeera atīrī, **2** “Rīu ndī na ūkūrū wa mīaka igana na mīrongo ūrī, na ndingīhota kūmūtongoria rīngī. Jehova nīanjīrīte atīrī, ‘Wee ndūkūringa Rūūrī rwa Jorodani.’ **3** Jehova Ngai wanyu we mwene nīakaringa arī mbere yanyu. Nīakaniina ndūrīrī icio mbere yanyu na inyuī nīmūkegwatīra būrūri wacio. Joshua o nake nīakaringa arī mbere yanyu ta ūrīa Jehova oigire. **4** Nake Jehova nīakameka o ta ūrīa eekire Sihoni na Ogu, athamaki a Aamori, arī aaniinire hamwe na būrūri wao. **5** Jehova nīakamaneana kūrī inyuī, na inyuī no nginya mūkaameeka ūrīa wothe ndīmwathīte. **6** Gīai na hinya na mūūmīrīrie. Mūtigetigīre kana mūmake nī ūndū wao, nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nī egūthīi hamwe na inyuī; ndakamūtiga kana amūtirike.” **7** Nake Musa agīta Joshua, akīmwīra arī mbere ya andū othe

a Isiraeli atīrī, “Gĩa na hinya, nĩgūkorwo no nginya ūthiī na andū aya bürūri-inī ūrīa Jehova eehītire kūrī maithe mao ma tene atī nīakamahe, nawe no nginya ūkaaūgayania gatagatī-inī kao, ūtuīke igai rīao. **8** Jehova mwene nīegūthiī mbere yaku na nīarīkoragwo hamwe na we; ndarī hīndī agaagūtiga kana agūtirike. Ndūkanetigīre, o na kana ūkue ngoro.” **9** Nī ūndū ūcio Musa akīandīka watho ūcio, agīcooka akīūnengera athīnjīri-Ngai, ariū a Lawi, arīa maakuīte ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, o na akīūnengera athuuri othe a Isiraeli. **10** Ningī Musa akīmaatha akīmeera atīrī, “O mūthia-inī wa mīaka mūgwanja, mwaka-inī ūrīa ūtuītwo wa kūrekanīra mathiirī, hīndī ya Gīathī gīa Ithūnū-rī, **11** nīrīo andū othe a Isiraeli mariumagīra mbere ya Jehova Ngai wanyu handū harīa we mwene agaathuura, nīmūrīmathomagīra watho ūyū mūrī mbere yao makiiguaga. **12** Cookanagīrīria andū othe hamwe: arūme, na andū-a-nja, na ciana, na andū a kūngī arīa matūūraga matūūra-inī manyu, nīgeetha mathikīrīrie na merute gwītigīra Jehova Ngai wanyu, na marūmagīrīre ciugo cia watho ūyū. **13** Ciana ciao iria itooī watho ūyū, no nginya ciūigue, na ciīrute gwītigīra Jehova Ngai wanyu rīrīa rīothe mūgūtūra bürūri ūcio mūraringa Rūūī rwa Jorodani mūthīi mūkawīgwatīre.” **14** Nake Jehova akīira Musa atīrī, “Atīrīrī, mūthenya wa gūkua gwaku ūrī hakuhī. Íta Joshua mūūke nake na mūrūgame Hema-inī-ya-Gūtūnganwo, nīho ngūnengerera Joshua wīra.” Nī ūndū ūcio Musa na Joshua magīuka makīrūgama Hema-inī-ya-Gūtūnganwo. **15** Hīndī ūyo Jehova akiumīra Hema-inī ūyo arī thīinī wa gītugī gīa

itu, narīo itu rīu rīkīrūgama itoonyero-inī rīa Hema.

16 Nake Jehova akīra Musa atīrī, “Wee nīukūhurūka hamwe na maithe maku, nao andū aya ihinda rītarī kūraihi nīmekūhūura ūmaraya na ngai cia kūngī cia būrūri ūrīa mūratoonya. Nīmakandirika na mathūkie kīrīkanīro kīrīa ndaathondekete nao. **17** Mūthenya ūcio nīngamarakarīra na ndīmatirike; nīngamahitha ūthiū wakwa, nao nīmakaniinwo. Nīmagakorwo nī mīanangīko mīngī na moritū maingī, nao mūthenya ūcio nī makooria atīrī, ‘Githī mīanangīko īno ndītūkorete nī ūndū Ngai ndakoretwo hamwe na ithuī?’ **18** Na hatarī nganja nīngamahitha ūthiū wakwa mūthenya ūcio, nī ūndū wa waganu wao wothe wa gūcookerera ngai ingī. **19** “No rīrī, wīyandīkīre rwīmbo rūrū, na ūrūrute andū a Israeli, na ūreke marūine, nīguo rūtuīke ūira wakwa wa kūmookīrīra. **20** Ndaarīkia kūmatoonyia būrūri ūcio ūrī būthi wa iria na ūukī, būrūri ūcio nderīire maithe mao ma tene, na rīrīa makaarīna na mahūūne na matheereme, nīmakagarūrūkīra ngai ingī macihooe, maamene na mathūkie kīrīkanīro gīakwa. **21** Na rīrīa mīanangīko mīngī na moritū maingī makaamakora, rwīmbo rūrū nīrūgatuīka ūira wa kūmookīrīra, nī ūndū njiaro ciao itikariganīrwo nīruo. Nīnjūū ūrīa maciirīire gwīka, o na itarī ndīramatoonyia būrūri ūrīa ndamerīire na mwīhītwā.” **22** Nī ūndū ūcio Musa akīandīka rwīmbo rūrū o mūthenya ūcio, na akīrūruta andū a Israeli. **23** Jehova nīaheire Joshua mūrū wa Nuni rīathani rīrī: “Gīa na hinya na ūumīrīrie, nīgūkorwo nīwe ūgūkinyia andū a Israeli būrūri ūrīa ndamerīire na mwīhītwā, na Niī

mwene n̄ingūkorwo ndī hamwe nawe.” **24** Thuutha wa Musa kūrīkia kwandīka ciugo cia watho ūcio ibuku-in̄ kuuma kīambīrīria nginya mūthia, **25** n̄aheire Alawii arīa maakuuaga ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova watho ūyū, **26** akīmeera atīrī, “Oyai Ibuku rīrī rīa Watho mūrīige mwena-in̄ wa ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova Ngai wanyu. Rīgūtūura hau rīrī ūira wa kūmūukagīrīra. **27** N̄igūkorwo n̄njūū ūrīa mūrī aremi na mūkoomia ngingo. Angīkorwo mūkoretwo mūremereire Jehova ndī muoyo na ndī hamwe na inyuī-rī, mūgaakīrīrīria kūrema atīa ndakua! **28** Cookanīrīriai athuuri othe a mīhīrīga yanyu, na anene anyu othe mbere yakwa, n̄igeetha njarie ciugo ici makīiguagīra, na njīte igūrū na thī irute ūira wa kūmookīrīra. **29** N̄igūkorwo n̄njūū ndaarīkia gūkua inyuī nī mūgethūkia biū, na mūgarūrūke mūtige gūthī na njīra ūrīa ndīmwathīte. Matukū marīa magooka mwanangīko nīukamūkora, nī ūndū nīmūgeeka maūndū mooru maitho-in̄ ma Jehova, mūtūme arakario nī kīrīa mūthondekete na moko manyu.” **30** Nake Musa agīcookeria ciugo ici cia rwīmbo rūrū kuuma kīambīrīria nginya mūthia, akīiguagwo nī kīūngano gōthe gīa Isiraeli:

32 Ta thikīrīria, wee igūrū, ngūhe ūhoro; o na we thī-rī, ta igua ciugo cia kanua gakwa. **2** Reke ūrutani wakwa uure ta mbura, nacio ciugo ciakwa igwe ta ime, ituīke ta rūthuthū ūkiurīra nyeki ya mūmerano, o na ituīke ta mbura nyingī ūkiurīra mīmera mīthī. **3** N̄ingūhunjia ūhoro wa Rītwa ūrīa Jehova. Hī, kīgocei ūnene wa Ngai witū! **4** We nīwe Rwaro rwa Ihiga, mawīra make nī makinyanīru, nacio njīra ciake ciithe nī cia kīhooto. Nī

Ngai mwīhokeku na ndahītagia, nī mūrūngīrīru, na nī wa kīhooto. **5** Nīmethaahītie harī we; ūndū wa thoni nī atī ti ciana ciake rīngī, no nī rūciaro rūremi na rwaganu. **6** Ūū nīguo mūngīrīha wega wa Jehova, inyuī andū aya akīgu na mwagīte ūūgī? Githī tiwe Ithe wanyu, o we Mūmbi wanyu, ūrīa wamūmbire na agītūma mwīhaande wega? **7** Ririkana matukū ma tene; wīciirie ūhoro wa njiaro iria ihītūkīte. Ūria thoguo na nīegūkwīra, O na athuuri anyu na nīmegūgūtaarīria. **8** Rīrīa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno aaheire ndūrīrī igai rīacio, rīrīa aagayanirie iruka ciothe cia andū, nīekīrīre andū othe mīhaka, kūringana na mūigana wa ariū a Israeli. **9** Nī gūkorwo igai rīa Jehova nī andū ake, Jakubu nīwe igai rīake rīrīa eegaīire. **10** Aamuonire arī kūndū werū-inī, werū ūtarī kīndū, ūgambagwo nī nyamū. Nake akīmūgitīra na akīmūmenyerera; aamūrangaagīra o ta kīuma kīa riitho rīake, **11** o ta ūrīa nderi yarahūraga tūcui twayo gītara-inī kīayo, īkareera igūrū rīa tūcui twayo, ītambūrūkītie mathagu mayo nīguo ituoe, na īgatūkuua mathagu-inī mayo. **12** Jehova o we wiki nīwe wamūtongoririe; gūtiarī ngai ng'eni yarī hamwe nake. **13** Atūmire ahaice kūndū kūrīa gūtūūgīru būrūri-inī, na akīmūhūūnia na matunda ma mīgūnda. Nīamūheire ūūkī uumīte ihiga-inī, na akīmūhe maguta moimīte ihiga-inī rīa nyaigī; **14** akīmūhe ngorono na iria kuuma ndūūru-inī cia ng'ombe, na cia mbūri na tūtūrūme tūnoru. o na mbūri na ndūrūme iria njega mūno cia Bashani, na ngano ūrīa njega mūno. Nīwanyuire thakame ūrī mūhūyū ya thabibū, nīyo ndibei yacio. **15** Jeshuruni nake aanorire, agīkia haati; aahūūnire, agītunguha, na

aḡikenga mw̄ir̄i. Aḡiḡitigana na Ngai ūr̄ia wamūmbire,
na ak̄irega Rwaro rwa Ihiga, o ruo Mūhonokia wake.

16 N̄imatūmire aigue ūiru n̄i ūndū wa ngai ciao
ng'eni, na mak̄im̄urakaria na m̄ihianano yao ūr̄i magigi.

17 N̄imarut̄ire ndaimono magongona, iria itar̄i Ngai: ngai
iria matoōi, ngai iria cieyum̄ir̄tie o ica-ikuhī, ngai iria
iteetiḡir̄two n̄i maithe manyu. **18** N̄iwatigan̄ir̄ie Rwaro
rwa Ihiga, rūr̄ia rwaḡuciari; ūk̄irigan̄irwo n̄i Mūrungu
ūr̄ia waḡuciari. **19** Jehova n̄ionire ūndū ūcio nake
ak̄imarega n̄i ūndū n̄iarakar̄tio n̄i arīu ake na air̄tu ake.

20 Nake akiuga at̄rī, “N̄inḡumahitha ūthīu wakwa, nyone
ūr̄ia mariḡir̄rio mao magaakorwo matariī; n̄iḡukorwo n̄i
rūciaro rūremi, ciana itaanḡihokeka. **21** Manjiguithirie
ūiru n̄i ūndū wa ngai itar̄i bata, na mak̄indakaria na ngai
ciao itar̄i k̄iene. Ngaamaiguithia ūiru na rūr̄ir̄i hatar̄i;
ngaat̄uma marakario n̄i rūr̄ir̄i rūtar̄i na ūmenyo. **22**

N̄i ḡukorwo mwaki n̄iwak̄tio n̄i mang'ūr̄i makwa, ūr̄ia
wakanaga ūgakinya mūhuro wa kwa ngoma. N̄iūkaniina
th̄i na magetha mayo, na ūmundie itina cia ir̄ima mwaki.

(Sheol h7585) **23** “N̄inḡamomb̄ir̄ira m̄itino na m̄igūi yakwa
nd̄im̄ihūth̄ire nḡimahūūra nayo. **24** N̄inḡamarehith̄iria
ng'aragu ya k̄umahinyaria, nd̄imarehith̄irie ḡith̄ina ḡia
k̄umiina na mūthiro wa k̄umooraga; Ngaamarehith̄iria
nyam̄u cia ḡithaka ir̄i magego mooḡi, nd̄imarehith̄irie
ūr̄ūr̄i wa ndūra iria inyororokaga rūkūnḡu-in̄i. **25** Rūhī
rwa njora n̄ir̄ukaniina ciana ciao nj̄ira-in̄i ya it̄ūūra;
k̄imako ḡikaamaiȳura mar̄i kwao m̄icīi. Aanake na air̄tu
n̄imagathira, o hamwe na ngenge, na andū ar̄ia mar̄i
na mbūi. **26** Ndoigire n̄inḡamaharagania, na tharie

kūririkanwo kwao kuuma kūrī andū, **27** no nīndetigīrire
kīnyararo gī thū, nīguo mūmuku ndakaage gūtaūkīrwo,
oige atīrī, ‘Guoko gwitū nīgūtooranītie; Jehova tiwe
wīkīte ūū wothe.’’ **28** Nī rūrīrī rūteciiragia, matīrī
na gūkūūrana thīnī wao. **29** Naarī korwo maarī oogī
mahote kūmenya ūguo na makūūrane ūrīa ūhoro wao wa
kūrigīrīria ūgaakorwo ūtarī! **30** Mūndū ūmwe angīhota
atīa gūteng’eria andū ngiri, kana andū eerī matūme
andū ngiri ikūmi moore, tiga makorirwo meendetio nī
Rwaro rwa Ihiga, tiga Jehova akorirwo amatiganīirie?
31 Nī gūkorwo ihiga rīao rītihaana ta Rwaro rwa Ihiga
riitū, o ta ūrīa o na thū ciitū ciūī. **32** Mūthabibū wao
uumīte mūthabibū-inī wa Sodomu, na ūkoima mīgūnda-
inī ya Gomora. Thabibū ciayo ciyūrīte thumu, nacio
ikūmba ciacio ikarūra. **33** Ndibei yacio nī ūrūrū wa
nduīra, o guo thumu ūrīa mūūru mūno wa nduīra.
34 “Githī ndikoretwo njigīte ūndū ūyū wega ngaikara
ndūūmenyereire mūthiithū-inī wakwa? **35** Kūrīhanīria nī
gwakwa; nī niī ngaarīhanīria. Ihinda rīakinya, kūgūrū
kwao nī gūgaatenderūka; mūthenya wao wa mwanangīko
ūrī hakuhī, naguo mūtino wao ūhiūhīte ūmakore.” **36**
Jehova nīagaciirithia andū ake, na aiguīre ndungata ciake
tha, rīrīa akoona nīmathirītwo nī hinya, na gūtirī o na
ūmwe wao ūtigarīte, arī ngombo kana atarī ngombo.
37 Nake nī akoiga atīrī, “Rīu ngai ciao ikīrī ha, ihiga
rīu meeighthaga harī rīo, **38** ngai iria ciarīīaga maguta
ma magongona mao, na ikanyua ndibei ya indo iria
ciarutagwo cia kūnyuuo? Reke cigūkīre imūteithie! Reke
imūhe kīgītio! **39** “Rīu menyai atī niī mwene nī niī

Ngai! Gūtirī ngai ūngī tiga niī. Nī niī njūraganaga na niī ndūūranagia muoyo, nīndiihanītie na nīngūhonia, na gūtirī o na ūmwe ūngīhonokania kuuma guoko-inī gwakwa. **40** Nguoya guoko gwakwa na igūrū njuge atīrī: O ta ūrīa ndūūraga muoyo nginya tene, **41** rīrīa ngaanoora rūhiū rwakwa rwa njora rūkahenia na ndīrūnyiite na guoko gwakwa ngītua ciira, nīngerīhīria kūrī thū ciakwa, na ndīrīhīrie kūrī arīa maathūire. **42** Nīngatūma mīguī yakwa īnyue thakame īrīo, Naruo rūhiū rwakwa rwa njora rūrīage nyama: īyo nī thakame ya arīa moragītwo na arīa matahītwo, na mītwe ya atongoria a thū.” **43** Inyuī ndūrīrī, kenai hamwe na andū ake, nīgūkorwo nīakarīhanīria thakame ya ndungata ciake; acirīhīrie harī thū ciake, na ahoroherie būrūri wake, o na andū ake. **44** Musa nīmookire na Joshua mūrū wa Nuni, na makīaria ciugo ciothe cia rwīmbo rūrū andū makiiguaga. **45** Rīrīa Musa aarīkirie kūhe andū a Israeli ūhoro ūcio, **46** akīmeera atīrī, “Ciugo ici ciothe ndaamwīra ūmūthī itarī na itherū, rekei ciikare ngoro-inī cianyu, nīgeetha mūgaatha ciana cianyu gwathīkīra wega ciugo icio ciothe cia watho ūyū. **47** To ciugo o ūguo harī inyuī, no nīcio muoyo wanyu. Nīigatūma mūtūre matukū maingī būrūri ūrīa mūraringa Rūūrī rwa Jorodani mūkawīgwatīre.” **48** Mūthenya o ro ūcio Jehova akīira Musa atīrī, **49** “Ambata, ūkinye mwambato wa Abarimu o, kūu kīrīma kā Nebo būrūri-inī wa Moabi, kūng’ethanīra na Jeriko, wīrorere Kaanani, būrūri ūrīa ndīrahe andū a Israeli ūtuīke igai rīao. **50** Kīrīma kūu ūkūhaica nīkīo ūgaakuīra, nawe ūcookanīrīrio hamwe na andū anyu, o ta ūrīa mūrū

wa nyūkwa Harūni aakuřřire křřima-inř křa Horu, nake agřcookanřřio hamwe na andř arřa manakua. **51** Gřtřumi křa ūguo nři tondř inyuř eerř nřmwagire křnjřtřia mřrř mbere ya andř a Israeli o křu maař-inř ma Meriba Kadeshi werř-inř wa Zini tondř mřtiigana křrřugamřřra ūtheru wakwa harř andř a Israeli. **52** Nři ūndř ūcio, nři ūkuona břrřuri ūcio ūři o haraaya; no ndřgatoonya břrřuri ūcio ndřrahe andř a Israeli.”

33 Gřkř nřkřo křrathimo křřia Musa mřndř wa Ngai aarathimire andř a Israeli atanakua. **2** Akiuga atřř: “Jehova nřokire kuuma Sinai, na akřmathererřkřia kuuma Seiru; akřmaarřra kuuma křřima gřa Parani. Ookire na ikundi cia arřa atheru kuuma gřthini, akiuma iharřrřka-inř cia irřma ciake. **3** Ti-itherř wee nřwe wendete andř; arřa othe atheru marř guoko-inř gwaku. Othe mainamagřřra magřrř-inř maku, makaamřkřia ūrutani kuuma harřwe, **4** watho ūřia twaheirwo nř Musa, nřguo igai rřia ūngano wa Jakubu. **5** Nřwe warř mřthamaki wa Jeshuruni, rřřia atongoria a andř moonganřte, marř hamwe na mřhřřga ya Israeli. **6** “Rubeni arotřřura na ndagakue, o na kana andř ake manyihe.” **7** Na ha ūhoro wa Juda akiuga atřř, “Wee Jehova, thikřřria křřro křa Juda; mřrehe křři andř ake. Nřarřagřřra mařndř make na guoko gwake. Wee-rř, tuřka wa křmřteithia akřrřna na thř ciake.” **8** Ūndř wřgřř Lawi oigire atřř: “Thumimu yaku na Urimu yaku nř cia mřndř ūřia ūkenagio nřwe. Nřwamřgeririe arř křu Masa; ūkřmřrřithia křu maař-inř ma Meriba. **9** Ūhoro wa ithe na nyina oigire atřř, ‘Ndirameciiria.’ Ndaigana křmenya ariř a ithe, kana

akīrūmbūya ciana ciake mwene, no nīamenyereire kiugo
gīaku, na akīgitīra kīrīkanīro gīaku. **10** Nīarutaga Jakubu
kīrīra kīa watho waku, na akaruta Isiraeli watho waku.
Nīarutagīra ūbumba mbere yaku, na akarutīra magongona
ma njino marī magima kīgongona-inī gīaku. **11** Rathima
ūmenyi wake wa wīra, Wee Jehova, na ūkenagīre wīra wa
moko make. Gūtha njohero cia arīa mekūmūūkīrīra; ringa
thū ciake itigacooke kwarahūka rīngī.” **12** Ūndū wīgiī
Benjaminsi oigire atīrī: “Reke ūrīa wendetwo nī Jehova
ahurūke atarī na ūgwati harī we, nīgūkorwo amūgitagīra
mūthenya wothe, nake ūrīa Jehova endete ahurūkaga
gatagatī-inī ga ciande ciake.” **13** Ūndū wīgiī Jusufu oigire
atīrī: “Jehova arorathima būrūri wake na ime rīega rīa
kuuma igūrū, na maaī ma kūrīa kūriku marīa marī na thī;
14 hamwe na indo iria njega mūno ireehagwo nī riūa, na
kīrīa kīega mūno kīngiuma kūrī mweri; **15** aūrathime na
iheo iria thuuranīre cia irīma-inī cia tene, na maciaro
ma tūrīma twa tene na tene; **16** hamwe na iheo iria
njega mūno cia thī, na indo iria ciyūrīte kuo, na ūtugi
ūrīa waikarīte kīhinga-inī kīrīa kīahīaga. Maūndū maya
mothe maroikara mūtwē-inī wa Jusufu, maroikara ūthiū-
inī wa mūriū wa mūthamaki arī harī ariū a ithe. **17**
Ūnene-inī wake ahaana ta ndegwa ya irighthathi; hīa ciake
igakīhaana ta cia ndegwa ya gīthaka-inī. Nīagatheeca
ndūrīrī na cio, o na ndūrīrī iria irī ituri cia thī. Ūguo nīguo
kūrī makūmi-inī ma ngiri ma Efiraimu; ūguo noguo kūrī
harī ngiri na ngiri cia Manase.” **18** Ūndū wīgiī Zebuluni
oigire atīrī: “Kena, wee Zebuluni, ūkiumagara, nawe
Isakaru ūkene ūrī hema-inī ciaku. **19** Nīmagatūmanīra

andū moke irīma-inī marutīre magongona ma ūthingu kuo; nīmakaarīa indo nyīngī cia iria-inī, na marē mīthithū ūrīa mīhithe mūthanga-inī.” **20** Ūndū wīgīi Gadi oigire atīrī: “Kūrathimwo nī ūrīa ūkwaramia mīhaka ya Gadi! Gadi atūrūraga kuo ta mūrūūthi, atambuuraga guoko kana mūtwe. **21** Ethuurīire būrūri ūrīa mwega mūno; akīgīrwo gīcunjī kīa mūtongoria. Rīrīa anene a andū moonganire, nī eekire maūndū ma kīhoto kīa Jehova, na matua makoniī Isiraeli.” **22** Ūndū wīgīi Dani oigire atīrī: “Dani nī kīana kīa mūrūūthi, kīguthūkīte kiumīte Bashani.” **23** Ūndū wīgīi Nafitali oigire atīrī: “Nafitali nīaingīlīirwo nī ūtugi wa Jehova, na aiyūrītwo nī kīrathimo gīake; nīakagaya mwena wa gūthini o nginya iria-inī.” **24** Ūndū wīgīi Asheri oigire atīrī: “Mūriū ūrīa mūrathime gūkīra arīa angī othe nī Asheri; ariū a ithe maroomwendaga, na arothambagia nyarīrī ciake na maguta. **25** Hingīro cia ihingo ciaku igaakorwo irī cia kīgera na cia gīcango, naguo hinya waku ūkaaganana na matukū maku. **26** “Gūtirī ngai ūhaana ta Mūrungu wa Jeshuruni, o we ūgeragīra igūrū oke agūteithie, na agaikarīra matu onanie ūnene wake. **27** Ngai ūrīa ūtūrūraga tene na tene nīwe kīhitho gīaku, namo moko make matūrūraga nginya tene na tene marī mūhuro waku. Nīakarutūra thū yaku yehere mbere yaku, akiugaga atīrī, ‘Mīniine!’ **28** Nī ūndū ūcio Isiraeli agaatūra arī wiki atarī na ūgwati; gīthima kīa Jakubu nīkīgitīre o kūu būrūri wa ngano, na ndibei ya mūhihano, kūrīa ime rīa igūrū rītataga. **29** Kūrathimworī, nīwe Isiraeli! Nūū ūkīhaana ta we, rūrīrī rūhonoketio nī Jehova? Nīwe ngo yaku na mūgūteithia, na nowe rūhiū

rwaku rwa njora rūrī riiri. Thū ciaku nīkaaigua guoya irī mbere yaku, nawe nīñkarangīrīria kūndū gwacio kūrīa gūtūugīru.”

34 Thuutha wa ūguo Musa akīambata kīrima kīa Nebo oimīte werū-inī ūrīa mwaraganu wa Moabi, agīkinya gacūmbīrī ka Pisiga, kūng’ethera Jeriko. Arī hau, Jehova akīmuonia būrūri wothe wa Kaanani, kuuma Gileadi nginya Dani, **2** na Nafitali guothe, na būrūri wa Efiraimu na wa Manase, na būrūri wothe wa Juda wothe nginya iria-inī rīa mwena wa ithūiro, **3** na akīmuonia kūu Negevu na rūgongo ruothe kuuma Gītuamba kīa Jeriko, na Itūura inene rīa Mīkīndū, gūthīi o nginya Zoari. **4** Ningī Jehova akīmwīra atīrī, “Ūyū nīguo būrūri ūrīa nderīire Iburahīmu, na Isaaka na Jakubu na mwīhītwā rīrīa ndoigire atīrī, ‘Nīngaūhe njiaro cianyu.’ Nīndareke ūwone na maitho maku, no ndūkūringa ūtoonye kuo.” **5** Nake Musa, ndungata ya Jehova agīkuira kūu Moabi, o ta ūrīa Jehova oigīte. **6** Nake akīmūthika kūu Moabi gītuamba kīrīa kīang’etheire Bethi-Peori, no nginya ūmūthī gūtirī mūndū ūūi harīa mbīrīra yake īrī. **7** Musa aarī na ūkūrū wa mīaka igana rīa mīrongo īrī agīkua, na maitho make matiorītwo nī hinya kana akoorwo nī hinya wa mwīrī. **8** Nao andū a Israeli magīcakaīra Musa kūu werū-inī ūrīa mwaraganu wa Moabi ihinda rīa matukū mīrongo ītatū, nginya matukū ma kūmūrīrīra na kūmūcakaīra magīthira. **9** Na rīrī, Joshua mūrū wa Nuni nīaiyūrītwo nī roho wa ūūgī, tondū Musa nīamūigīrīre moko make. Nī ūndū ūcio andū a Israeli makīmūthikīrīria, na magīka ūrīa Jehova aathīte Musa. **10** Kuuma hīndī ūyo, gūtirī

kwagĩa münabii ūngĩ ta Musa kũu Israeli, ūrĩa Jehova
aamenyanĩte nake ūthiū kwa ūthiū, **11** na ūrĩa waringire
ciama na agĩka maündũ ma magegania marĩa Jehova
aamütümite ageeke kũu bürüri wa Misiri, na kürĩ Firaũni,
na kürĩ anene ake othe, na kürĩ bürüri wake wothe. **12**
Nigukorwo gütirĩ mündü ūrĩ wonania hinya münene kana
ageeka cïiko cia kumakania ta iria Musa eekire maitho-
inĩ ma andü a Israeli othe.

Joshua

1 Na rīrī, thuutha wa gīkuū kīa Musa ndungata ya Ngai, Jehova akīra Joshua mūrū wa Nuni, ūrīa watungatagīra Musa, atīrī: **2** “Musa ndungata yakwa nīakuīte. Na rīrī, wee na andū aya othe, mwīhaarīriei kūringa Rūūī rwa Jorodani mūtoonye būrūri ūrīa ngūmūhe, o ūcio ngūhe andū a Isiraeli. **3** Na rīrī, handū o hothe harīa mūgaakinya na makinya manyu nīngamūhe, o ta ūrīa ndeerire Musa. **4** Būrūri wanyu ūgaatambūrūka kuuma werū-inī o nginya Lebanoni, na kuuma rūūī rūrīa rūnene rwa Farati, nīguo būrūri wothe wa Ahiti, o nginya Iria-inī rīrīa Inene rīa mwena wa ithūiro. **5** Gūtikagīa mūndū ūkaahota gūgwītiiria matukū mothe ma muoyo waku. O ta ūrīa ndaarī na Musa, ūguo noguo ngūkorwo hamwe nawe; ndigagūtiganīria kana ngūtirike. **6** “Gīa na hinya na ūūmīrīie, nīgūkorwo nīwe ūgūtongoria andū aya mathīī makagae būrūri ūrīa ndehītire na mwīhītwa kūrī maithe mao atī nīngamahe. **7** Gīa na hinya na ūūmīrīie mūno. Menyagīrīra gwathīkagīra watho wothe ūrīa ndungata yakwa Musa aagwathire wīkage; ndūkanagarūrūke na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho ūütige, nīgeetha ūgīage na ūhootani kūrīa guothe ūrīthīiaga. **8** Ciugo cīa Ibuku rīrī rīa Watho itikanatige kwario nī kanua gaku; no wīcūūranagie ūhoro warīo mūthenya na ūtukū, nīgeetha ūmenyagīrīre gwīka maūndū marīa mothe maandīkītwo thīinī warīo. Hīndī ūyo nī ūkaagaacīra, na ūgīe na ūhootani. **9** Githī ti-nīi ngwathīte? Wee gīa o na hinya na ūūmīrīie. Ndūkanetigīre o na kana; ūūrwo nī hinya, nīgūkorwo Jehova Ngai waku arī hamwe

nawe kūriā guothe ūrīthiiaga.” **10** Nī ūndū ūcio Joshua agjatha anene arīa maaroraga andū atīrī: **11** “Tuīkanīriai kambī-inī mūkīraga andū atīrī, ‘Haarīriai rī̄gu mūige, nī ūndū mīthenya ītatū kuuma ūmūthī yathira nīgu mūkaaringa Rūūrī wa Jorodani nīgeetha mūthī mūtoonye na mwīgwatīre būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmūhe ūtuīke wanyu.” **12** Ningī Joshua akīarīria andū a mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase, akīmeera atīrī, **13** “Ririkanai watho ūrīa mwaheirwo nī Musa ndungata ya Jehova, akiuga atīrī, ‘Jehova Ngai wanyu nīamūheete ūhurūko na nīamūheete būrūri ūyū.’ **14** Atumia anyu, na ciana cianyu, na ūhiū wanyu no maikare būrūri ūrīa mwaheirwo nī Musa mwena wa irathīro rī̄a Rūūrī wa Jorodani, no arūme othe anyu othe arīa njamba cia ita meeohete indo cia mbaara, no nginya maringe mūrīmo ūrīa ūngī matongoretie ariū a ithe wanyu. No nginya mūgateithie ariū a ithe wanyu. **15** nginya rī̄rīa Jehova akaamahe ūhurūko o ta ūrīa amūheete inyuī, na nginya rī̄rīa o nao makegwatīra būrūri ūrīa Jehova Ngai wanyu ekūmahe. Thuutha ūcio, no mūcooke mūgaikare būrūri wanyu inyuī ene, ūrīa mwaheirwo nī Musa ndungata ya Jehova mwena wa irathīro wa Jorodani, ūcio ūrorete mwena ūrīa riūa rīrathagīra.” **16** Hīndī ūyo magīcookeria Joshua, makīmwīra atīrī, “Nītūgwīka ūrīa wothe ūgūtwatha na nī tūgūthīi kūriā guothe ūgūtūtūma. **17** O ta ūrīa twaathīkīire Musa maūndū-inī mothe-rī, ūguo noguo tūrīgwathīkagīra. No rīrī, Jehova Ngai waku arokorwo hamwe nawe o ta ūrīa aarī hamwe na Musa. **18** Mūndū wothe ūkaaremēra uuge waku na arege gwathīkīra

maündū mothe marĩa ūkaamatha, no nginya mündū ūcio
akooragwo. No rīrī, gĩa na hinya na ūumirīrie!”

2 Nake Joshua mürū wa Nuni agitūma athigaani eerĩ
kuuma Shitimu na hitho; akīmeera atīrī, “Thiīi mūbaare
bürūri ūcio, na makīria Jeriko.” Nī ūndū ūcio magīthīi,
magītoonya nyūmba ya mūmaraya wetagwo Rahabu,
magīikara kuo. **2** Nake mūthamaki wa Jeriko akīrwo
atīrī, “Nī kūrī andū amwe a Israeli mokire gūkū ūtukū
uyū gūthigaana bürūri uyū ūrīa ūhaana.” **3** Nī ūndū ūcio
mūthamaki wa Jeriko agitūmana kūrī Rahabu, akīmwīra
atīrī, “Andū acio mokire gwaku nyūmba marutūrūre na
nja, tondū mokite gūthigaana bürūri uyū wothe.” **4** No
rīrī, mündū-wa-nja ūcio nīarīktie kuoya andū acio eerĩ
na akamahitha. Nake akiuga atīrī, “Iī nīguo, andū acio
nīmegükite gwakwa, no ndinamenya kūrīa mekuumīte. **5**
Hwaī-inī rīrīa kīhingo gĩa itūūra inene kīhingagwo-rī,
andū acio nīmathiire. Ndinamenya na kūrīa mathiire.
Marūmīrīrei na ihenya. Mwahota kūmakinyīra.” **6** (No
rīrī, nīamatwarīte nyūmba igūrū, na akamahitha rungu
rwa ūguta ūrīa aarīte kūu nyūmba igūrū). **7** Nī ūndū
ūcio andū acio maatūmītwo nī mūthamaki makiumagara,
makīmarūmīrīra na njīra īrīa īthīaga mariūko-inī ma
Rūūī rwa Jorodani, na rīrīa andū acio mamarūmīrīire
moimire na nja o ūguo-rī, kīhingo gīkīhingwo. **8** Athigaani
acio eerĩ matanakoma, mündū-wa-nja ūcio akīambata kūu
nyūmba igūrū, **9** na akīmeera atīrī, “Nīnjūūī atī Jehova
nīamūheete bürūri uyū, na atī nītūnyiitītwo nī guoya
mūnene nī ūndū wanyu, o nginya ithuothe andū arīa
tūtūrīraga bürūri uyū tūkaiyūrwo nī maaī nda nī ūndū

wanyu. **10** Nitūiguūte ūrīa Jehova aahūithirie maaī ma Iria Itune nī ūndū wanyu rīrīa mwoimire būrūri wa Misiri, na ūrīa mwekire Sihoni na Ogu, athamaki arīa eerī a Aamori o kūu mwena wa irathīro wa Rūūrī rwa Jorodani, arīa mwaninire biū. **11** Rīrīa twaiguire ūhoro ūcio, ngoro ciitū nīciaringīkire na ūmīrīru wa mūndū o mūndū akīürwo nī hinya nī ūndū wanyu, nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīwe Ngai wa kūu igūrū o na wa gūkū thī. **12** Na rīrī, ndamūthaitha mwīhīte na mwīhītwa mūkīgwetaga rīītwā ūrīa Jehova atī nīmūkaiguīra andū a nyūmba iitū tha, na mūmīke wega, tondū o na niī nīndamūiguīra tha na ndamwīka wega. Na mūnyonie ūndū ūcio na kīmenyithia kīa ma **13** kīa atī nīmūkahonokia baba na maitū, na ariū a baba o na aarī a baba, na andū ao othe ciana ciao ciothe, na atī nīmūgatūhonokia kuuma harī gīkuū.” **14** Nao andū acio makīmūmīrīria, makīmwīra atīrī, “Ithūtūrokua tūngīkaaga kūhonokia mīoyo yanyu! Waga kuuga ūrīa tūreeka, nītūkaamwīka maūndū ma ūtugi na ma kīhooto ūrīa Jehova agaatūhe būrūri ūyū.” **15** Nī ūndū ūcio akīmaikūrūkia na mūkanda, akīmoimīria ndirica tondū nyūmba ūrīa aikaraga yaakītwo rūthingo-inī rwa itūura rīu inene. **16** Na rīrī, nīameerīte atīrī, “Thīi kūrīa irīma-inī nīgeetha andū acio mamūrūmīrīre matikamuone. Mwīhithei kūu mīthenya ūtatū o nginya makorwo macookete, mūcooke mwīthīire.” **17** Nao andū acio makīira mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Mwīhītwa ūyū watwīhītithia ndūgatūcookerera kana ūtwīke ūuru, **18** o tiga wīkire ūū: ūrīa tūgaatoonya būrūri ūyū-rī, ūgaakorwo wohereire rūrigi rūrū rūtune ndirica-inī o ūno watūharūrūkīria,

nawe ūkorwo ūrehete thoguo na nyūkwa, na ariū a thoguo, na andū anyu othe gūkū gwaku nyūmba. **19** Mūndū o wothe ūkoima nja ya nyūmba yaku athiī na kūu barabara-inī-rī, thakame yake īkamūcookerera we mwene; no ithuī tūtigacookerero nī ūūru nī ūndū wake. No ūhoro wa mūndū o wothe ūgaakorwo nyūmba hamwe nawe, thakame yake nīgatūcookerera angīgeekwo ūūru nī guoko kwa mūndū o na ūrīkū. **20** No rīrī ūngīaria ūhoro ūyū witū twī naguo, tūtigacookerero nī ūūru ūkonī ūhītwa ūrīa watwīhītithia.” **21** Nake agīcookia, akīmeera atīrī, “Nīndetikīra; nīgūtuīke o ta ūguo mwoiga.” Nī ūndū ūcio agīkīmoigīra ūhoro, nao magīthīi. Na akīherera rūrigi rūu rūtune hau ndirica-inī. **22** Maarīkia kuumagara-rī, magīthīi irīma-inī na magīkara kuo mīthenya ūtatū, nginya rīrīa andū arīa maamarūmīrīire maahūndūkire. Andū acio maamacarītie kūu njīra-inī ūyo yothe kūrīa maathīrīire, no matiigana kūmona. **23** Thuutha wa ūguo Hīndī ūyo nao andū acio eerī makīambīrīria gūcooka. Magīkūrūka moimīte na irīma-inī, makīringa Rūū ūrīa Jorodani, magīkinya harī Joshua mūrū wa Nuni, na makīmūhe ūhoro wa maūndū marīa mothe maamakorete. **24** Makīrīra Joshua atīrī, “Tītherū Jehova nīnatūheete būrūri ūcio wothe, akaūneana moko-inī maitū; andū othe a kūu nīmai yūrītwo nī guoya mūnene nī ūndū witū.”

3 Rūciinī tene Joshua na andū othe a Israeli makiuma hau Shitimū, magīthīi nginya Jorodani, na matanaringa mūrīmo ūcio ūngī magīkara hau. **2** Thuutha wa mīthenya ūtatū-rī, anene magīthīi kūndū guothe gūikaro-inī kūu,

3 magīatha andū, makīmeera atīrī: “Rīrīa mūrīona ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova Ngai wanyu, na muone athīnjīri-Ngai, o acio Alawii, marīkuuīte-rī, mumagare muume harīa mūrī na mūrīrūmīrīre. **4** Hīndī īyo nīguo mūrīmenya njīra īrīa mūrīgera, nīgūkorwo mūtirī mwagera njīra īyo rīngī. No rīrī, gatagatī-inī kanyu na ithandūkū rīu, nīhagīe itīna ta rīa mīkono ngiri igīrī; mūtikarīkuhīrīrie.” **5** Nake Joshua akīra andū acio atīrī, “Mwītheriei, nīgūkorwo rūciū Jehova nīageeka maūndū ma magegania gatagatī-inī kanyu.” **6** Nake Joshua akīra athīnjīri-Ngai atīrī, “Oyai ithandūkū rīa kīrīkanīro mūthīi mbere ya andū aya.” Nī ūndū ūcio makīrīoya, magīthīi mbere yao. **7** Nake Jehova akīra Joshua atīrī, “Ūmūthī nīngwambīrīria gūgūtūgīria maitho-inī ma andū othe a Isiraeli, nīguo mamenye atī ndīrīkoragwo hamwe nawe o ta ūrīa ndaarī hamwe na Musa. **8** Īra athīnjīri-Ngai arīa megūkuua ithandūkū rīa kīrīkanīro atīrī: ‘Mwakinya hūgūrūrū-inī cia Rūūrī rwa Jorodani, mūthīi mūrūgame Jorodani thīinī.’” **9** Nake Joshua akīra andū a Isiraeli atīrī, “Ūkai haha mūigue ciugo cia Jehova Ngai wanyu. **10** Ūhoro ūyū nīguo ūrīmūmenyithia atī Ngai ūrīa ūrī muoyo arī hamwe na inyuī, na atī hatirī nganja nīakamūningatīra Akaanani, na Ahiti, na Ahivi, na Aperizi, na Agirigashi, na Aamori, na Ajebusi. **11** Atīrīrī, ithandūkū rīa kīrīkanīro rīa Mwathani wa thī yothe nīrīkūringa Rūūrī rwa Jorodani mbere yanyu. **12** Na rīrī, thuurai andū ikūmi na eerī kuuma mīhīrīga-inī ya Isiraeli, o mūhīrīga mūndū ūmwe. **13** Na rīrīa athīnjīri-Ngai arīa makuuīte ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, o

we Mwathani wa thĩ yothe, marítoboka thĩinĩ wa Rũúú rwa Jorodani-rĩ, maaĩ maruo marĩa maratherera maikürükite nímarítinika na meyümbe hiba.” **14** Nĩ ūndũ ūcio rĩrĩa andũ moimagarire makiuma kambĩ níguo maringe Rũúú rwa Jorodani, athĩnjiri-Ngai arĩa maakuuite ithandükũ rĩa kříkanřiro magithiї mbere yao. **15** Na rĩrĩ, nígukorwo Rũúú rwa Jorodani nírúiyúraga mûno rügakira hügürürü ciaguo híndi ya magetha. No rĩrĩa athĩnjiri-Ngai arĩa maakuuite ithandükũ rĩu maakinyire Rũúú rwa Jorodani, namo magürü mao magítoboka hügürürü-ini cia rũúú, **16** maaĩ marĩa moimaga mwena wa na igürü wa rũúú magítiga gütherera maikürükite; makíiyümbe hiba kündü kúraya mûno nginya itüüra-ini ríetagwo Adamu rĩrĩa rí gúkuhí na Zarethani, namo maaĩ marĩa maathereraga marorete Iria-ini rĩa Araba (nírío Iria rĩa Cumbí) magítinika biú. Nĩ ūndũ ūcio andũ makřiringa mang’etheire Jeriko. **17** Athĩnjiri-Ngai arĩa maakuuite ithandükũ rĩa kříkanřiro kĩa Jehova makřirügama mehaandíte wega kündü kúmú gatagatí ka Rũúú rwa Jorodani, nao andũ a Israeli othe makihitüka makřiringagíra thĩ nyümü o nginya rĩrĩa rüríri rüu ruothe rwaríkirie křuringa rüu rüu rwa Jorodani.

4 Rĩrĩa andũ othe a rüríri rüu maaríkirie křuringa Rũúú rwa Jorodani, Jehova akíira Joshua atíri, **2** “Thuura andũ ikumi na eerí kuuma gatagatí-ini ka andũ aya o mühiríga mündü ūmwe, **3** na ūmeere moe mahiga ikumi na meerí kuuma gatagatí ka Rũúú rwa Jorodani handü harĩa athĩnjiri-Ngai maarügamíte, mamakuue maringe namo mürímo mükamaige harĩa müríraara ūtukü ūyü.” **4** Nĩ ūndũ ūcio Joshua agítta andũ acio ikumi

na eerī arīa aathuurīte kūma kūrī andū a Israeli, o mūhīrīga mündū ūmwe, **5** akīmeera atīrī, “Thīiī mbere ya ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro kīa Jehova Ngai wanyu, mūthīi o gatagatī ka Rūūī rwa Jorodani. Mündū o mündū kūringana na mūigana wa mīhīrīga ya Israeli, oe ihiga rīmwe arīigīrīre kīande, **6** rūtuīke rūūri gatagatī-inī kanyu. Mahinda marīa magooka, rīrīa ciana cianyu ikaamūūria atīrī, ‘Gītūmi kīa mahiga maya nī kī?’ **7** Mūgaaciīra atī gūtherera kwa maaī ma Jorodani nī gwatinithirio mbere ya ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova. Hīndī īrīa ithandūkū rīu rīaringaga Jorodani-rī, maaī ma Rūūī rwa Jorodani nīmatinithirio. Mahiga maya megūtuīka kīririkania gīa kīririkanagia andū a Israeli ūhoro ūcio nginya tene.” **8** Nī ūndū ūcio andū a Israeli magīka o ta ūrīa maathītwo nī Joshua. Makīoya mahiga ikūmi na meerī kūma gatagatī ka Rūūī rwa Jorodani, kūringana na mūigana wa mīhīrīga ya andū a Israeli, o ta ūrīa Jehova eerīte Joshua; nao magīkuua mahiga macio nginya kambī yao, makīmaiga kuo. **9** Nake Joshua akīhaanda mahiga macio ikūmi na meerī, akīmaiganīrīra hau gatagatī ka Rūūī rwa Jorodani harīa athīnjīri-Ngai arīa maakuuīte ithandūkū rīa kīrīkanīro maarūgamīte. Namo marī ho nginya ūmūthī. **10** Nīgūkorwo athīnjīri-Ngai arīa maakuuīte ithandūkū rīa kīrīkanīro maikarire marūngī hau gatagatī ka Rūūī rwa Jorodani nginya hīndī īrīa andū meekire maūndū marīa mothe Jehova aathīte Joshua, na magīkwo o ta ūrīa Musa aathīte Joshua mekwo. Nao andū magīkīhiūha, makīringa mūrīmo, **11** na andū othe maarīkia kūringa o ūguo, ithandūkū rīa Jehova o narīo na

athīnjīri-Ngai makīringa makīonagwo nī andū othe. **12**
Andū a mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na nuthu ya
Manase makīringa mūrīmo, meeohete indo cia mbaara,
marī mbere ya andū a Israeli, o ta ūrīa Musa aamaathīte.
13 Andū ta 40,000 methagathagīte na meeohete indo cia
mbaara makīringa mūrīmo ūcio, marī mbere ya Jehova,
magīkinya werū-inī wa Jeriko. **14** Mūthenya ūcio, Jehova
agītūugīria Joshua maitho-inī ma andū a Israeli othe; nao
makīmwītigīra matukū mothe marīa aatūūrire muoyo, o
ta ūrīa meetigīrīte Musa. **15** Ningī Jehova akīira Joshua
atīrī, **16** “Atha athīnjīri-Ngai arīa makuuīte ithandūkū
rīa ūira mambate moimīre Rūūī rwa Jorodani.” **17** Nī
ūndū ūcio Joshua agīatha athīnjīri-Ngai acio, akīmeera
atīrī, “Ambatai mumīre Jorodani.” **18** Nao athīnjīri-
Ngai makīambata, makiuma rūūī makuuīte ithandūkū
rīa kīrīkanīro kīa Jehova. Maarīkia gūkinyithia magūrū
mao thī nyūmū o ūguo-rī, maaī ma Rūūī rwa Jorodani
magīcookana handū hamo, ningī makīiyūra hūgūrūrū
ciaruo o ta mbere. **19** Na rīrī, mūthenya wa ikūmi wa
mweri wa mbere, andū acio makīambata, makiuma
Jorodani na makīamba kambī mwena wa irathīro wa
Jeriko, o kūu Giligali. **20** Nake Joshua akiiga mahiga
marīa ikūmi na meerī maarutītwo Rūūī rwa Jorodani
kūu Giligali. **21** Akīira andū a Israeli atīrī, “Mahinda
marīa magooka, rīrīa njiaro cianyu ikooria maihe ma
cio atīrī, ‘I gītūmi kīa mahiga maya nī kī?’ **22** Hīndī īyo
nīmūkamenyithia ciana cianyu ūhoro, mūmeere atīrī,
‘Andū a Israeli maaringire Rūūī rwa Jorodani rūhūīte
rūgatuīka thī nyūmū.’ **23** Nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu

nñahüithirie maañ ma Jorodani mbere yanyu nginya ríriña
mwarikire küringa. Jehova Ngai wanyu eekire Rüüñ rwa
Jorodani o ta ûrña eekire Iria Itune ríriña aarihüithirie
mbere iitü nginya ríriña twarikirie küringa. **24** Eekire üguo
nigeetha andü othe a thî mamenye atî guoko kwa Jehova
kûrñ hinya mûno, na nigeetha mütüüre mwítigirite Jehova
Ngai wanyu nginya tene.”

5 Na ríriñ, ríriña athamaki othe a Aamori arña maarñ kûu
mwena wa ithüiro wa Rüüñ rwa Jorodani, na athamaki
othe a andü a Kaanani arña maarñ kûu ndwere-inî cia iria
maiguire ûrña Jehova aahüithîtie maañ ma Jorodani mbere
ya andü a Israeli nginya tükirñikia küringa mûrñmo ûrña
üngñ, ngoro ciao ikñiyürwo nî guoya, na matiacookire
kûgña na üümîrñru wa kûng'ethanîra na andü a Israeli. **2**
Hîndî ïyo Jehova akñra Joshua atîrñ, “Thondeka tûhiñ
twa mahiga ma nyaigñ, ûroke kwerûhia ûhoro wa irua
harñ andü a Israeli.” **3** Nî ündü ücio Joshua agîthondeka
tûhiñ twa mahiga ma nyaigñ na akîruithia arûme a
Israeli kûu Gibeathi-Haaralothu. **4** Na ríriñ, kirña gîatûmire
Joshua aruithanie nî ríriñ: arûme arña othe mooimire
bûrûri wa Misiri, o acio othe maakinyîtie mîaka ya
gûthiñ mbaara-rñ, nîmakuñrîire werû-inî marñ rûgendo-
inî thuutha wa kuuma bûrûri wa Misiri. **5** Arûme othe
arña mooimire bûrûri wa Misiri nîmaruûte, no andü othe
arña maaciarñirwo werû-inî marñ rûgendo-inî rwa kuuma
bûrûri wa Misiri matiaruûte. **6** Andü a Israeli moorûûrire
werû-inî mîaka mîrongo ñna nginya ríriña andü othe
arña maakinyîtie mîaka ya gûthiñ mbaara ríriña moimaga
bûrûri wa Misiri maakuire, tondü nîmaregire gwathikîra

Jehova. Nīgūkorwo Jehova nīameerire na mwīhītwa atī matikoona bürūri ūrīa eerīire maithe mao na mwīhītwa atī nīagatūhe, bürūri ūrī būthi wa iria na ūūkī. **7** Nī ūndū ūcio akīarahūra ariū ao ithenya rīao, na acio nīo maaruithirio nī Joshua. Maakoretwo matarī aruu nī ūndū matiaruithītio marī rūgendo-inī. **8** Na rīrīa maarīkirie kūruithia arūme a rūrīrī rūu ruothe, magīkara o kūu maakīte kambī-inī o nginya andū acio makīhona. **9** Ningī Jehova akīira Joshua atīrī, “Ūmūthī nīguo ndeheria rūmena rwa andū a Misiri kuuma kūrī inyuī.” Nī ūndū ūcio handū hau hagīitwo Giligali nginya ūmūthī. **10** Hwaīnī wa mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri ūcio, o maambīte hema kūu Giligali werū-inī wa Jeriko, andū a Isiraeli magīkūngūira Gīathī kīa Bathaka. **11** Mūthenya ūrīa warūmīrire Bathaka-rī, mūthenya oro ūcio, makīrīa maciaro mamwe ma bürūri ūcio; mīgate ītarī mīkīre ndawa ya kūimbia, na ngano hīhie. **12** Maarīa irio cia bürūri ūcio-rī, mana makīrooka kwaga mūthenya ūyū ūngī; andū a Isiraeli matiacookire kuona mana rīngī, no rīrī, mwaka ūcio nīmarīire maciaro ma Kaanani. **13** Rīrīa Joshua aarī hakuhī na Jeriko, agītiira maitho akīona mūndū warūgamīte mbere yake acomorete rūhiū njora, akarūnyiita na guoko. Nake Joshua agīthī o harīa aarī, akīmūūria atīrī, “Wee-rī, ūrī mwena witū kana ūrī mwena wa thū ciitū?” **14** Nake agīcookia atīrī, “Ndirī mwena wanyu o na kana wa thū cianyu, no njūkīte ndī mūnene wa mbūtū ya ita rīa Jehova.” Nake Joshua akīīgūithia, agīturumithia ūthīū thī, akīhooya, akīmūūria atīrī, “Wee, Mwathi wakwa, nī ndūmīrīri iīkū ūkwenda kūūhe nīī”

ndungata yaku?” **15** Nake münene ūcio wa mbütū ya ita rĩa Jehova aḡicookia atĩrĩ, “Amba ūrute iraatū ciaku magūrū, nīgūkorwo handū hau ūrūgamīte nī haamūre.” Nake Joshua aḡika o ta ūguo.

6 R̄iu-r̄i, itūura r̄iu r̄ia Jeriko r̄iahinḡitwo biū nī ūndū wa andū a Isiraeli. Gūtir̄i mūndū woimaga nja kana agatoonya kuo. **2** Nake Jehova ak̄ira Joshua atĩrĩ, “Nīneanīte itūura r̄iñr̄i r̄ia Jeriko moko-in̄i maku, o hamwe na mūthamaki wakuo, o na njamba cia hinya ciakuo. **3** Thiūrūrūkai itūura r̄iu inene hamwe na andū anyu othe a ita riita r̄imwe. Mw̄ike ūguo mīthenya ūtandatū. **4** Na ath̄inj̄iri-Ngai mūgwanja matongorie ithandūkū r̄ia kīrīkan̄iro, makuuīte macoro mūgwanja mathondeketwo na h̄ia cia ndūrūme. Mūthenya wa mūgwanja-r̄i, mūgaathiūrūrūka itūura r̄iu maita mūgwanja, nao ath̄inj̄iri-Ngai mathiī makīhuhaga macoro. **5** R̄ir̄ia mūkaigua muhuha macoro na mūgambo münene, īra andū othe makaanīr̄ira na r̄ianīr̄ira inene mūno; naruo r̄uthingo rwa itūura r̄iu nīrūkamomoka, nao andū othe matoonye itūura r̄iu, o mūndū athiīte na mbere na kūr̄ia arorete.” **6** Nī ūndū ūcio, Joshua mūrū wa Nuni aḡīta ath̄inj̄iri-Ngai, ak̄imeera atĩrĩ, “Oyai ithandūkū r̄ia kīrīkan̄iro kīa Jehova, na mūreke ath̄inj̄iri-Ngai mūgwanja thīiñi wanyu makue macoro mūgwanja ma h̄ia cia ndūrūme, matongorie ithandūkū r̄iu.” **7** Nake aḡiatha andū ak̄imeera atĩrĩ, “Thīiñi mbere! Mūthiī mūthiūrūrūkūirie itūura, andū ar̄ia meeohete indo cia mbaara matongorie ithandūkū r̄ia kīrīkan̄iro kīa Jehova.” **8** R̄ir̄ia Joshua aar̄ikirie kwar̄iria andū, na ath̄inj̄iri-Ngai acio mūgwanja maakuūte macoro mar̄ia

mūgwanja ma hĩa cia ndūrūme magīthiī marī mbere ya Jehova, makīhuhaga macoro mao, narīo ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīkīmarūmīrīra. **9** Nacio thigari iria ciarī na indo cia mbaara igīthiī itongoretie athīnjīri-Ngai acio maahuhaga macoro, nacio thigari ingī ikīrūmīrīra ithandūkū rīa kīrīkanīro kuuma na thuutha. Hīndī īyo yothe macoro no maahuhagwo. **10** No rīrī, Joshua nīathīte andū akameera atīrī, “Mūtikananīrīre na mūgambo wa mbaara, o na kana mūreke mīgambo yanyu ūguo, o na mūtikoige ūndū o na ūrīkū nginya mūthenya ūrīa ngamwīrīra mwanīrīre. Hīndī īyo nīguo mūkaanīrīra!” **11** Nī ūndū ūcio akiuga ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīkuuo, rīthiūrūrūkio itūūra-inī rīu inene, riita rīmwe. Andū magīcooka kambī na makīraara kuo ūtukū ūcio. **12** Rūciinī rūrū rūngī, Joshua agīukīra tene, nao athīnjīri-Ngai makīoya ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro kīa Jehova. **13** Nao athīnjīri-Ngai arīa mūgwanja makuuīte macoro mūgwanja ma hĩa cia ndūrūme magīthiī na mbere, makinyūkītie matongoretie ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova o makīhuhaga macoro. Thigari iria ciarī na indo cia mbaara ikīmatongoria, nacio thigari ingī ikīrūmīrīra ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova kuuma na thuutha, o macoro makīgambaga. **14** Nī ūndū ūcio mūthenya wa keerī magīthiūrūrūka itūūra rīu inene riita rīmwe, magīcooka kambī. Meekire ūguo mīthenya ūtandatū. **15** Mūthenya wa mūgwanja-rī, magīukīra ruoro rūgītema na magīthiūrūrūka itūūra rīu maita mūgwanja o ta ūrīa meekaga mīthenya īyo īngī, tiga atī mūthenya ūcio, maathiūrūrūkire itūūra rīu inene maita mūgwanja.

16 Nao makīrīthiūrūka riita rīa mūgwanja-rī, rīrīa athīnjīri-Ngai maahuhire macoro, Joshua akīra andū atīrī, “Anīrīrai mūno! Nīgūkorwo Jehova nīamūheete itūūra rīrī! **17** Itūūra rīrī inene na kīndū kīrī gīothe kīrī thīnī warīo nīikwamūrīrwo Jehova, cianangwo. No Rahabu ūrīa mūmaraya wiki, na andū arīa othe marī hamwe nake thīnī wa nyūmba yake, mekūhonokio, tondū nīahithire athigaani arīa twatūmīte. **18** Na rīrī, mwīmenyererei mūtikahutie indo icio ciamūrītwo cia kūniinwo, nīgeetha mūtikerehere mwanangīko nī ūndū wa kuoya kīndū o na kīrikū gīacio. Mūngīchutia nīmūgatūma kambī ya Israeli ītuīke ya kūniinwo, na mūmīrehere thīnī. **19** Betha yothe na thahabu, na indo cia gīcango na kīgera, nī nyamūrīre Jehova na no nginya ciigwo kīgīna-inī gīake.” **20** Rīrīa coro wahuhirwo, andū makīanīrīra, na rīrīa andū maaiguire mūgambo wa coro, makīanīrīra rīanīrīra inene, naruo rūthingo rūkīmomoka; nī ūndū ūcio o mūndū o mūndū agītoonya itūūra rīu, na makīrītunyana. **21** Nao makīamūrīra Jehova itūūra rīu, na makīananga kīndū o gīothe kīrīa kīarī muoyo kuo na rūhiū rwa njora, arūme na andū-a-nja, andū ethī na akūrū, na ng’ombe, na ng’ondu, na ndigiri. **22** Joshua akīra andū arīa eerī maathiīte gūthigaana būrūri ūcio atīrī, “Thīī mūtoonye nyūmba ya mūtumia ūrīa mūmaraya, mūmūmie nja hamwe na andū ao othe, o ta ūrīa mwamwīrire na mwīhītwa.” **23** Nī ūndū ūcio aanake acio maarī athigaani magītoonya na makiumia Rahabu na nja, hamwe na ithe na nyina, na ariū a nyina na andū ao othe. Magīkiumia andū a nyūmba yake othe, makīmaiga handū kūu nja ya kambī ya Israeli.

24 Magīcooka magīcina itūūra rīu inene rīothe, na kīrīa gīothe kīarī thīinī warīo, no betha na thahabu, na indo cia gīcango na cia kīgera, magīciiga kīgīna-inī kīa nyūmba ya Jehova. **25** No rīrī, Joshua nīahonokirie Rahabu ūrīa mūmaraya, hamwe na andū a nyūmba yake na andū ao othe, tondū nīahithire andū arīa Joshua aatūmīte magathigaane Jeriko nake atūūranagia na andū a Isiraeli nginya ūmūthī. **26** Ihinda o ro rīu, Joshua akīīhītithia andū acio na mwīhītwa, akiuga atīrī, “Kūgwatwo nī kīrumi maitho-inī ma Jehova-rī, nī mūndū ūrīa ūkaageria gwaka itūūra rīrī inene rīa Jeriko rīngī: “Mūndū ūrīa ūgaaka mīthingi ya itūūra rīrī, nīagakuīrwo nī mūriū wake wa irigithathi; na akīrūgamia ihingo cia itūūra rīrī, akuīrwo nī mūriū wake wa kīhinga-nda.” **27** Nī ūndū ūcio Jehova agīkorwo arī hamwe na Joshua, nayo ngumo yake īkīhunja kūndū guothe būrūri ūcio.

7 No rīrī, andū a Isiraeli nīmagire kwīhokeka ūhoro-inī ūkoniī indo iria ciāmūrītwo cia kūniinwo; nake Akani mūrū wa Karimi, mūrū wa Zimuri, mūrū wa Zera, wa mūhīrīga wa Juda, nīoire imwe ciacio. Nī ūndū ūcio Jehova agīcinwo nī marakara nī ūndū wa Isiraeli. **2** Ningī Joshua agītūma andū kuuma Jeriko mathiī Ai, itūūra rīakuhanīrīrie na Bethi-Aveni mwena wa irathīro wa Betheli, akīmeera atīrī, “Ambatai mūthīī mūgathigaane būrūri ūcio.” Nī ūndū ūcio andū acio magīthīī na magīthigaana Ai. **3** Nao magīcooka kūrī Joshua na makīmwīra atīrī, “Hatirī bata wa andū othe mambate makahūūre itūūra rīa Ai. Rekia andū 2,000 kana ithatū makarītunyane; tiga kūnogia andū othe,

nīgūkorwo no andū anini marī kuo.” 4 Nī ūndū ūcio no andū ta 3,000 maambatire, no magītoorio nī andū a Ai, 5 nao andū acio a Ai makīuraga ta andū mīrongo ītatū na atandatū a Isiraeli. Nīmaingatire andū a Isiraeli kuuma kīhingo-inī gīa itūūra rīu makīmakinyia o kūrīa kwenjagwo mahiga, na makīmahūrīra kūu igaragaro-inī. Ihūūra rīu rīgītūma ngoro cia andū a Isiraeli iringīke, na makīiyūrwo nī maaī nda. 6 Nake Joshua agītembūranga nguo ciake, akīgūithia thī, agīturumithia ūthiū wake thī mbere ya ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, agīkara hau nginya hwaī-inī. Nao athuuri a Isiraeli magīka o ta ūguo na makīhurīria rūkūngū mītwe. 7 Nake Joshua akiuga atīrī, “Hī, Mwathani Jehova, nī kī gīatūmire ūrehe andū aya mūrīmo ūyū wa Rūūī rwa Jorodani nīguo ūtūneane moko-inī ma Aamori, matūniine? Naarī korwo nītwaiganīire tūtūure mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūī rwa Jorodani! 8 Wee Mwathani, ingīkiuga atīa, kuona atī Isiraeli nīmatooretio nī thū ciao? 9 Andū a Kaanani na andū arīa angī a būrūri ūyū nīmarīigua ūhoro ūcio, nao matūthiūrūrūkīrie, matūniine biū, meherie riītwa riitū gūkū thī. Nawe ūgaagīka atīa nī ūndū wa riītwa rīu rīaku inene?” 10 Nake Jehova akīra Joshua atīrī, “Ūkīra! Ūkwīgūithia ūturumithītie ūthiū waku thī nīkī? 11 Isiraeli nīmehītie; nīmathūkītie kīrīkanīro gīakwa kīrīa ndamaathire marūmagīrīre. Nīmoete indo imwe iria ciāmūrītwo cia kūniinwo; nīmaiyyīte, na makaheenania, o na magaciīganīria hamwe na indo ciao o ene. 12 Kīu nīkīo gītūmi kīrīa kīgīrtie andū a Isiraeli meetirie thū ciao; na nīkīo marorīra thū ciao tondū nīmatūkīte a

kūniinwo. Na nī̄ ndigūcooka gūkorwo hamwe na inyū
o tiga mūniinire kīndū kīu kīamūrītwo gīa kūniinwo
kīehere thīnī wanyu. **13** “Ūkīra, ūthī ūtherie andū
acio. Thiī ūmeere atīrī, ‘Mwītheriei mwīhaarīrie nī ūndū
wa rūciū; nīgūkorwo Jehova Ngai wa Israeli ekuuga
atīrī: Nī harī kīndū kīamūre gīa kūniinwo kīrī thīnī
wanyu, inyū Israeli. Mūtingīhota gwītiiria thū cianyu
o nginya rīrīa mūgaakīeheria kiume thīnī wanyu. **14**
“Tondū ūcio rūciū kīroko mūkeyumīria inyū ene o
mūhīrīga, o mūhīrīga. Na rīrī, mūhīrīga ūrīa Jehova
agaathuura nīkeyumīria o mbarī, o mbarī; nayo mbarī
īrīa Jehova agaathuura nīkeyumīria o nyūmba, o nyūmba;
nayo nyūmba īrīa Jehova agaathuura nīkeyumīria o
mūndū, o mūndū. **15** Mūndū ūrīa ūkūnyiitwo na indo
icio ciamūrītwo cia kūniinwo nīagacinwo na mwaki
hamwe na indo ciake ciothe. Nīgūkorwo nīathūkītie
kīrīkanīro kīa Jehova, na nīekīte ūndū wa thoni thīnī
wa Israeli!” **16** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, Joshua
akīra andū a Israeli moimīre o ta ūrīa mīhīrīga yao
yatariī, naguo mūhīrīga wa Juda ūgīthuurwo. **17** Mbarī cia
Juda ikiumīra, nake agīthuura mbarī ya Azera. Agīcooka
akiumīria mbarī cia Azera mbere kūringana na nyūmba
ciao, nake Zabedi agīthuuro. **18** Nake Joshua akiumīria
nyūmba yake mūndū o mūndū, nake Akani mūrū wa
Karimi, mūrū wa Zimuri, mūrū wa Zera, wa mūhīrīga
wa Juda, agīthuuro. **19** Nake Joshua akīra Akani atīrī,
“Mūrū wakwa, gooca Jehova, o we Ngai wa Israeli, na
ūmūkumie. Njīira ūrīa wīkīte na ndūkaahithe.” **20** Nake
Akani agīcookia akīra Joshua atīrī, “Ti-itherū nīnjīhīirie

Jehova Ngai wa Israeli. Na ūū nīguo njīkīte: **21** Rīrīā
ndonire kabuti gathaka koimīte Babuloni, na cekeri
magana meerī cia betha, na gīkama gīa thahabu kīa ūritū
wa cekeri mīrongo ītano thīinī wa indo iria twatahīte,
nīndaciīrirīrie na ngīcioya, na ithikītwo thī kūu hema-
inī yakwa, nayo betha īrī rungu wacio.” **22** Nī ūndū ūcio
Joshua agītūma andū, nao makīhanyūka magīthīi nginya
hema-inī yake, na magīkora indo icio ihithītwo thīinī
wa hema īyo, nayo betha īyo yaigītwo rungu rwacio. **23**
Nao andū acio makīruta indo icio kuuma hema-inī īyo,
magīcitwarīra Joshua o hamwe na andū a Israeli othe,
nao magīciaragania thī mbere ya Jehova. **24** Nake Joshua,
hamwe na Israeli othe, makīnyiita Akani mūrū wa Zera,
na makīoya betha īyo, na kabuti, na gīkama gīa thahabu,
na ariū ake na airītu ake, na ng’ombe ciake, na ndigiri na
ng’ondū ciake, na makīoya hema yake o na indo ciithe
iria arī nacio, magīcitwara Gītuamba kīa Akori. **25** Nake
Joshua akīmūuria atīrī, “Nī kīi gītūmīte ūtūrehere thīna
ūyū? Wee nawe ūmūthī nīkuonio thīna nī Jehova.” Nao
andū a Israeli othe makīmūhūura na mahiga nyuguto,
na maarīkia kūhūura acio angī na mahiga, makīmacina.
26 Magīcooka makīhūmbīra Akani na hība nene mūno ya
mahiga, namo mahiga macio marī o ho nginya ūmūthī.
Nake Jehova agīthirwo nī marakara marīa maamūcinīte.
Nī ūndū ūcio handū hau hagīcooka gwītwo Gītuamba kīa
Akori o nginya ūmūthī.

8 Ningī Jehova akīra Joshua atīrī, “Ndūgetigīre na
ndūgakue ngoro. Thiī na mbūtū yothe ya ita, mwambate
mūgatharīkīre itūūra rīa Ai. Nīgūkorwo nīneanīte

mūthamaki wa Ai moko-inī manyu, hamwe na andū ake, na itūūra rīake rīu inene na būrūri wake. **2** Íkai itūūra rīa Ai na mūthamaki warīo o ta ūrīa mwekire itūūra rīa Jeriko na mūthamaki warīo, o tiga atīrī, no muoye indo iria mūgūtaha, o na mahiū matuīke manyu. Oheriai andū a itūūra rīu inene na mwena wa na thuutha.” **3** Nī ūndū ūcio Joshua na mbūtū yothe ya ita makiumagara magatharīkīre Ai. Nake agīthuura andū 30,000 arīa maarī njamba mūno akīmatūma mathīi kūrī ūtukū, **4** akīmeera atīrī: “Ta thikīrīrīai wega. Inyuī mūkuheria andū a itūūra rīu inene na mwena warīo wa na thuutha. Mūtigaikare haraaya narīo. Inyuothē mūikare mwīiguīte. **5** Niī na arīa othe tūrī nao tūgūthengerera itūūra rīu inene kuuma na mbere na rīrīa andū acio mariumagara gūtūhūūra o ta ūrīa meekire hīndī ya mbere-rī, tūmoorīre. **6** Nao matūingatithie o nginya tūmaguucīrīrie biū moime itūūra rīu inene, nīgūkorwo mariuga atīrī, ‘Nī ithuī maroorīra ta ūrīa meekire rīa mbere.’ Nī ūndū ūcio rīrīa tūrīmooorīra-rī, **7** inyuī na inyuī mūkīre muume kūrīa mūmooheirie, mūtharīkīre itūūra rīu inene na mūrītunyane. Jehova Ngai wanyu nīekūrīneana moko-inī manyu. **8** Na rīrī, mwarīkia kwīgwatīra itūūra rīu inene-rī, mūrīcine. Íkai o ta ūrīa Jehova aathanīte gwīkwo. Mūtigīrīre nī mweka ūguo ndamwatha.” **9** Nake Joshua akīmeera moimagare, nao magīthīi harīa maathiiaga kuoheria andū a itūūra rīu, na makīihitha metereire gatagatī ka Betheli na Ai, mwena wa ithūiro wa Ai, no Joshua araaranirie na andū arīa angī ūtukū ūcio. **10** Mūthenya ūyū ūngī rūciinī tene, Joshua agīcookanīrīria andū ake, nake we mwene

hamwe na atongoria a Isiraeli mak̄imatongoria marorete
Ai. **11** Mbūtū yothe ya ita ūrā yarī hamwe nake īḡithiī
yambatīte, īḡikuhr̄iria itūura rīu inene mariumīte na
mbere. Nao mak̄amba hema mwena wa gathigathini wa
Ai, na haḡikorwo nīhaarī ḡituamba gatagatī kao na itūura
rīu inene. **12** Joshua nīakoretwo oete andū ta 5,000 na
akamaiga moheirie andū kūu gatagatī ka Betheli na Ai,
mwena wa ithūiro wa itūura rīu inene. **13** Maḡiḡiatha
thigari ciikare cīhaarīirie o andū handū hao, iria ciothe
ciarī kambī iḡikara mwena wa gathigathini wa itūura rīu
inene, na iria cioheirie andū mwena wa ithūiro warīo.
Naguo ūtukū ūcio Joshua aḡithiī kūraara kūu ḡituamba-
inī. **14** Rīrā mūthamaki wa Ai onire ūndū ūcio, aḡūkīra
na ihenya rūciinī tene, akiumagara na ihenya hamwe
na andū othe a itūura rīu inene nīguo agacemanie na
Isiraeli marūe mbaara handū hana haang'ethanīire na
Araba. No rīrī, ndaigana kūmenya atī nīmehithīrwo
na mwena wa thuutha wa itūura rīu inene. **15** Nake
Joshua na andū a Isiraeli othe maḡiitua ta mahūūrītwo
magatoorio, nao makiūra marorete na werū-inī. **16** Nao
andū othe a itūura rīa Ai maḡiitwo nīguo mamarūmīrīre,
nao maḡiteng'eria Joshua mak̄iguucīrīrio makiuma itūura
rīao. **17** Gūtirī mūndū mūrūme o na ūmwe wa Ai kana
Betheli ūtoimire gūthiī gūkinyīra andū a Isiraeli. Maḡitiga
itūura rīu rītaahingītwo maḡiteng'eria andū a Isiraeli.
18 Nake Jehova akiīra Joshua atīrī, “Ambararia itimū rīu
ūnyiitīte na guoko, ūrīrorie mwena wa Ai, nīgūkorwo
nīngūneana itūura rīu inene moko-inī manyu.” Nī ūndū
ūcio Joshua ak̄ambararia itimū rīake ak̄rīroria Ai. **19** Na

rīrī, Joshua aarīkia gwīka ūguo, arūme arīa moohetie andū magīukīra narua, magīteng'era na ihenya, magītoonya itūura rīu na makīritunyana, ningī makīrigwatia mwaki o narua. **20** Na rīrīa andū acio a Ai maarorire na thuutha na makīona ndogo yumīte itūura rīu yambatīte na igūrū-rī, nao makīaga mweke wa gwīthara na mwena o na ūrīkū, nīgūkorwo andū a Israeli arīa morīte marorete werū-inī nīmagarūrūkīre acio maamateng'eragia. **21** Rīrīa Joshua na Israeli othe moonire atī andū ao arīa mooheirie andū thuutha wa itūura nīmarītunyanīte, na makīona ndogo īgītoga kuuma itūura, makīgarūrūka na makīrīraga andū acio a Ai. **22** Nao andū arīa maamohetie makiuma itūura rīu inene matharīkīre. Andū a Ai magīgīkīrwo gatagatī ka andū a Israeli, makīmagīa mbere na thuutha. Andū a Israeli makīmaniina, na matiatigirie mūndū o na ūmwe arī muoyo, kana makīreka o na ūmwe ahonoke. **23** No nīmanyiitire mūthamaki wa Ai arī muoyo, makīmūtwarīra Joshua. **24** Rīrīa andū a Israeli maarīkirie kūrīraga andū othe a Ai arīa maarī gīthaka-inī na kūu werū-inī, kūrīa maamateng'ereirīe-rī, na rīrīa andū acio othe maarīkirie kūrīragwo na rūhiū rwa njora-rī, andū a Israeli othe magīcooka Ai na makīrīraga andū arīa othe maarī kuo. **25** Andū arīa mooragirwo mūthenya ūcio maarī andū 12,000, arūme na andū-a-nja; nao nīo andū othe a itūura rīa Ai. **26** Nīgūkorwo Joshua ndaigana gūthuna guoko kūrīa kwambararītie itimū rīake nginya rīrīa aarīkirie kūniina andū arīa othe maatūrīraga Ai. **27** Nao andū a Israeli magīkuuīra ūhiū na indo iria maatahīte kuuma itūura rīu inene, o ta ūrīa Jehova aathīte Joshua. **28** Nī ūndū

ūcio Joshua agīcina Ai na akīrītua hība ya mwanangīko ya gūtūura, gūgītuīka kūndū gūkirīte ihooru nginya ūmūthī. **29** Joshua agīcooka agīcuuria mūthamaki ūcio wa Ai mūtī igūrū, akīreka aikare ho o nginya hwaī-inī. Riūa rīgīthūa-rī, Joshua agīathana atī mwīrī ūcio ūrutwo mūtī igūrū, ūkio hau itoonyero-inī rīa kīhingo gīa itūura rīu, magīcooka makīūigīrīra hība nene ya mahiga, nayo īrī o ho nginya ūmūthī. **30** Thuutha wa ūguo Joshua agīakīra Jehova, o we Ngai wa Isiraeli, kīgongona o kūu kīrima-inī kīa Ebali, **31** o ta ūrīa Musa ndungata ya Jehova aathīte andū a Isiraeli. Aagīakire o ta ūrīa kwandīkītwo thīinī wa Ibuku rīa Watho wa Musa, kīgongona kīrī kīa mahiga matarī maicūhie, hatarī indo cia wīra cia kīgera ikūhūthīrwo ho. Igūrū rīakīo makīrūtīra Jehova maruta ma njino na magongona ma ūiguano. **32** Nake Joshua akīandīka watho wa Musa igūrū rīa mahiga macio, aandīkire andū a Isiraeli marī ho makīionagīra. **33** Na rīrī, andū a Isiraeli othe, na andū a kūngī na ene būrūri o ūndū ūmwe, hamwe na athuuri ao, na anene na atuithania ciira, makīrūgama mīena yeerī ya ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova mang'etheire athīnjīri-Ngai, arīa maarī Alawii na nīo maarīkuuaga. Nuthu ya andū yarūgamīte mbere ya kīrīma kīa Gerizimu, na nuthu ūyo ūngī ūkarūgama mbere ya kīrīma kīa Ebali, o ta ūrīa Musa ndungata ya Jehova aathanīte mbere ūyo ūrīa aarutanire ūhoro wa kūrathimaga andū a Isiraeli. **34** Thuutha ūcio, Joshua agīthoma ciugo ciothe cia Watho, agīthoma irathimo o na agīthoma irumi, o ta ūrīa kwaandīkītwo Ibuku-inī rīa Watho. **35** Gūtirī kiugo o na kīmwe kīa iria ciothe Musa

aathanīte Joshua ataathomeire kīungano kīu gīothe kīa Isiraeli, o hamwe na andū-a-nja na ciana na andū o kūngī arīa maatūūranagia nao.

9 Na rīrīa athamaki othe arīa maarī mwena wa ithūiro wa Rūūi rwa Jorodani maiguire maūndū macio, na arīa maarī būrūri ūrīa ūrī irīma, na arīa maarī ituamba-ini ciikūrūko cia irīma cia mwena wa ithūiro, na kūu hūgūrūrū-inī cia Iria rīrīa Inene guothe o nginya Lebanoni (nīo athamaki a andū a Ahiti, na Aamori, na Akaanani, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi), **2** magīcookanīrīra hamwe nīguo mahūrane na Joshua na Isiraeli. **3** No rīrī, rīrīa andū a Gibeoni maaiguire ūrīa Joshua ekīte itūūra rīa Jeriko o na rīa Ai, **4** magītka ūndū wa wara. Magīthīi marī ta andū matūmītwo marī na ndigiri ciao ikuuithītio makūnia matarūkangu, na mondo ngūrū mūno cia ndibei irī nduūkangu na igatumwo. **5** Nao arūme acio meekīrīte iraatū ciarī ndarūku, ciarī na iraka, na makehumba nguo ngūrū. Irio ciao ciothe iria meekuuīire rīgu ciarī nyūmū na ikagīa mbuu. **6** Nao magīthīi kūrī Joshua kambī-inī o kūu Giligali, makīmwīra atīrī we mwene hamwe na andū a Isiraeli, “Tūūkīte kuuma būrūri wa kūraya mūno na gūkū; tondū ūcio gīai kīrīkanīro na ithuī.” **7** Nao andū a Isiraeli makīrīra Ahivi acio atīrī, “Hihi no gūkorwo mūtūraga o gūkū gūkuhī na ithuī, tūngīhota atīa kūgīa kīrīkanīro na inyuī?” **8** Nao magīcookeria Joshua atīrī, “Ithuī tūrī ndungata ciaku.” Ningī Joshua akīmooria atīrī, “Inyuī mūrī a, na muumīte kū?” **9** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ithuī ndungata ciaku tuumīte būrūri wa kūraya mūno na gūkū, tūūkīte nī ūndū wa

ngumo ya Jehova Ngai wanyu. Nīgūkorwo nītūiguīte ūhoro wake: o na maündū mothe marīa eekire būrūri wa Misiri, **10** na ūrīa wothe eekire athamaki arīa eerī a Aamori kūu irathīro rīa Rūūi rwa Jorodani, nao nī Sihoni mūthamaki wa Heshiboni, na Ogu mūthamaki wa Bashani, ūrīa wathamakaga Ashitarothu. **11** Nao athuuri atongoria aitū na andū arīa othe matūūraga būrūri witū nīmatwīrire atīrī, ‘Kuuai irio nī ūndū wa rūgendo rwanyu, mūthīi mūcemanie na andū acio, na mūmeere atīrī, “Ithuī tūrī ndungata cianyu; gīai kīrīkanīro na ithuī.”’ **12** Irío ici ciitū cia rīgu ciarī hiū mūthenya ūrīa tuoimire gwitū tūke kūrī inyuī. No rīu ta kīonei ūrīa ciūmīte na ikagīa mbuu. **13** Nacio mondo ici ciarī njerū tūgīciyūria ndibei, no rīu ta kīonei ūrīa ituīkangīte. Nacio nguo ciitū na iraatū nīkūrīte nī ūndū wa rūgendo kūraiha mūno.’’ **14** Nao andū a Isiraeli makīrora irio imwe cia andū acio, no matiigana kūhooya kīrīra kuuma harī Jehova. **15** Nake Joshua akīgīa kīrīkanīro gīa thayū nao atī areke matūūre muoyo, nao atongoria a kīūngano kīu kīa andū a Isiraeli magīkīra ūhoro ūcio hinya na mwīhītwā. **16** Mīthenya ītatū thuutha wa kūgīa na kīrīkanīro kīu na andū acio a Gibeoni, andū a Isiraeli makīigua atī andū acio maahakanīte nao, na maatūūraga o hakuhī nao. **17** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli makiumagara, na mūthenya wa gatatū magīkīnya matūūra-inī mao manene, na nīmo: Gibeoni, na Kefira, na Beerothu, na Kiriathu-Jearimu. **18** No andū a Isiraeli matiigana kūmahūūra, nī ūndū atongoria a kīūngano kīao nīmehītīte na mwīhītwā makīgwetaga rūūtwā rīa Jehova Ngai wa Isiraeli. Nakō

kīungano kīu gīothe gīkīnuguna nī ūndū wa atongoria acio, **19** no atongoria acio othe makīmacookeria atīrī, “Nītwīhītīte na mwīhītwa tūkīgwetaga rītwa rīa Jehova Ngai wa Israeli, na tondū ūcio tūtingīmahutia. **20** Ūrīa tūngīmeeka nī atīrī: Nī tūkūreka matūūre muoyo, nīgeetha tūtikanacookerero nī marakara nī ūndū wa kuuna mwīhītwa ūrīa twehītire nī ūndū wao.” **21** O na ningī makīmeera atīrī, “Rekei matūūre muoyo, no matuīke a kuunaga ngū na a gūtahagīra kīrīndī gīkī gīothe gīa Israeli maaī.” Nī ūndū ūcio atongoria makīiga kīrīko kīao kūrī andū acio a Gibeoni. **22** Ningī Joshua agīta andū acio a Gibeoni akīmooria atīrī, “Nī kīī gīatūmire mūtūheenie rīrīa mwoigire atīrī, ‘Tūtūrīaga kūndū kūraya mūno na inyuī,’ o rīrīa mūtūrīaga o gūkū gūkuhī na ithuī? **23** Tondū ūcio nīmwagwatwo nī kīrumi, na inyuī mūtīgatīga gūtuīka ndungata cia kuuna ngū na gūtahagīra nyūmba ya Ngai wakwa maaī.” **24** Nao magīcookeria Joshua makīmwīra atīrī, “Ithuī ndungata ciaku nītwerirwo o wega ūrīa Jehova Ngai waku aathire ndungata yake Musa akamūhe būrūri ūyū wothe, na atī aniine andū othe arīa matūūrīaga kuo mehere mbere yanyu. Nī ūndū ūcio tūgītīgīra mūno, tweciria ūrīa mūngītūrīaga, na nīkīo twekkire ūndū ūcio. **25** Na rīrī, rīu tūrī moko-inī maku. Twīke ūndū ūrīa wothe ūkuona ūrī mwega na wa kīhoo.” **26** Nī ūndū ūcio Joshua akīmahonokia kuuma kūrī andū a Israeli, na matiamoragire. **27** Mūthenya o ro ūcio Joshua agītua andū acio a Gibeoni oini a ngū na atahīri mūngī wa Israeli maaī, o na atahīri kīgongona

kĩa Jehova maaĩ o harĩa hothe Jehova angĩathuurire. Úguo nĩguo matūire nginya ūmūthĩ.

10 Na rĩriã, Adoni-Zedeki mûthamaki wa Jerusalemu aiguire atĩ Joshua nĩarĩkítie gütunyana itūura rĩa Ai na akarĩananga o biü, na ageeka Ai na mûthamaki warĩo o ta ūrĩa ekite itūura rĩa Jeriko na mûthamaki warĩo, na atĩ andũ a Gibeoni nĩmagítie kĩrîkaníro gĩa thayü na Israeli na atĩ maatūuraga hakuhĩ nao-rĩ. **2** Nake, we na andũ ake makímaka mûno nĩ ūndũ wa ūhoro ūcio, nĩgûkorwo Gibeoni rĩarĩ itūura inene na rĩa bata, o ta rímwe rĩa matūura marĩa maakoragwo marĩ ma ūthamaki; na rĩarĩ inene gûkira Ai, o na ning̃ andũ a rĩo othe maarĩ njamba cia ita. **3** Nĩ ūndũ ūcio Adoni-Zedeki mûthamaki wa Jerusalemu agítúmaníra Hohamu mûthamaki wa Hebironi, na Piramu mûthamaki wa Jaramuthu, na Jafia mûthamaki wa Lakishi, o na Debiri mûthamaki wa Egiloni, **4** akímeera atĩrĩ, “Ambatai mûñke mûndeithie kûhûura Gibeoni, nĩ ūndũ nĩmagítie kĩrîkaníro gĩa thayü na Joshua na andũ a Israeli.” **5** Nao athamaki acio atano a Aamori, nao nĩ athamaki a Jerusalemu, na Hebironi, na Jaramuthu, na Lakishi, na Egiloni, magícookanírra hamwe. Makíambata na mbütü ciao ciothe cia ita, nao makíambala hema ciao mang'etheire itūura rĩa Gibeoni, makírîtharíkira. **6** Nao andũ a Gibeoni magítúmaníra Joshua o kuu Giligali kambĩ-inĩ yake, makímwíra atĩrĩ, “Ndûgatiganírie ndungata ciaku. Ambata, ūñke gûkû narua nĩguo ūtûhonokie! Tûteithie nĩ ūndũ athamaki othe a Aamori arĩa matūuraga bûrûri ūrĩa ūrĩ iríma nîmacookanírrire matûukírire.” **7**

Nī ūndū ūcio Joshua akīambata akiuma Giligali arī na ita rīake rīothe hamwe na njamba ciale cia ita iria irī hinya. **8** Nake Jehova akīra Joshua atīrī, “Ndūkametigire, nī ūndū nīndīmaneanīte moko-inī maku. Gūtirī mūndū o na ūmwe wao ūkūhota gūgwītiiria.” **9** Thuutha wa gūthī ūtukū wothe kuuma Giligali, Joshua akīmahithūkīra o rīmwe. **10** Nake Jehova akīmarehere kīrigiicano mbere ya Israeli, nao makīmatooria o biū kū Gibeoni. Ningī andū a Israeli makīmateng’eria na njīra ūrīa yathiīte yambatīte nginya Bethi-Horoni, magīthī makīmooragaga o nginya Azeka na Makeda. **11** Hīndī ūyo moragīra andū a Israeli maikūrūkīte kuuma Bethi-Horoni marorete Azeka-rī, Jehova akīmagūithīria mahiga manene ma mbura kuuma igūrū, nao andū aingī makīūragwo nī mahiga macio ma mbura o na gūkīra arīa mooragītwo nī andū a Israeli na rūhiū rwa njora. **12** Mūthenya ūrīa Jehova aaneanire Aamori kūrī a Israeli-rī, Joshua akīarīria Jehova, andū a Israeli makīiguaga, akīmwīra atīrī: “We riūa-rī, rūgama o ūguo wīhaande igūrū rīa Gibeoni, O nawe mweri-rī, rūgama o ro ūguo wīhaande igūrū rīa Gītuamba kīa Aijaloni.” **13** Nī ūndū ūcio riūa rīkīrūgama o ro ūguo, naguo mweri ūkīrūgama, o nginya rīrīa rūrīrī rūu rwerīhīrie harī thū ciao, o ta ūrīa kwandīkītwo Ibuku-inī rīa Jasharu. Riūa rīarūgamire o kūu matu-inī gatagatī na rīkīamba gūtīga gūthūa handū ha mūthenya mūgima. **14** Gūtirī kwagīa mūthenya ūngī ta ūcio mbere ūyo kana thuutha ūcio, mūthenya ūrīa Jehova aacookirie mahooya ta macio. Ti-itherū Jehova nīwe warūagīrīra andū a Israeli! **15** Nake Joshua agīcooka

hamwe na andū othe a Isiraeli kambī-inī kūu Giligali.

16 Na rīrī, athamaki acio atano nīmoorīte na magathīī makehitha thīinī wa ngurunga kūu Makeda. **17** Rīrī Joshua eerirwo atī athamaki acio nīmonetwo mehithīte ngurunga-inī kūu Makeda, **18** akiuga atīrī, “Garagariai mahiga manene mūhinge mūromo wa ngurunga īyo na mūige arangīri ho. **19** No inyuū mūtigatithie. Teng’erai thū cianyu, mūcitharīkīre mūcirutītie na thuutha, na mūtikareke itoonye matūūra macio manene, nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nīacineanīte moko-inī manyu.” **20** Nī ūndū ūcio Joshua hamwe na andū a Isiraeli makīmaniina biū, hakuhī kwage mūndū o na ūmwe ūgūtigara, no anini arīa maatigarire nīmahotire kūrīra matūūra mao manene marīa maarī mairigīre. **21** Mbūtū yothe ya ita īgīgīcooka kambī kūrī Joshua o kūu Makeda na thayū, na gūtirī mūndū o na ūmwe wacookire kwaria kiugo gīa gūukīrīra andū a Isiraeli. **22** Joshua agīcooka akiuga atīrī, “Hingūrai mūromo wa ngurunga-inī na mūndehere athamaki acio atano.” **23** Nī ūndū ūcio magīka o ūguo, makīruta athamaki acio atano kuuma ngurunga-inī, na nīo athamaki a Jerusalemu, na Hebironi, na Jaramuthu, na Lakishi o na Egiloni. **24** Athamaki acio marīkia kūrehwo harī Joshua, agīta andū othe a Isiraeli na akiīra anene a ita arīa mathīīte nake atīrī, “Ūkai haha, mūkinye athamaki aya ngingo.” Nī ūndū ūcio makiumīra, magīkinya athamaki acio ngingo. **25** Joshua akīmeera atīrī, “Mūtigetigīre kana mūkue ngoro. Gīai na hinya na mūūmīrīrie. Ūū nīguo Jehova arīkaga thū cianyu ciithe iria mūrīrūaga nacio.” **26** Nake Joshua akīringa athamaki

acio akīmooraga, agīcooka akīmacuuria igūrū rīa mītī
ītano, nao magītinda macunjurīte mītī-inī īyo nginya
hwaī-inī. **27** Riūa rīgīthūa-rī, Joshua agīathana, nayo mīrī
ya andū acio īgīcuurūrio kuuma mītī-inī, īgīkio ngurunga
īrīa meeighthīte; na hau mūromo-inī wa ngurunga īyo
hakīigwo mahiga manene mūno, namo matūire ho o na
ūmūthī. **28** Mūthenya ūcio, Joshua agītunyana itūūra
rīa Makeda; akīniina mūthamaki na itūūra rīu na rūhiū
rwa njora, na akīniina andū othe arīa maarī thīinī warīo
biū. Ndaatigirie mūndū o na ūmwe arī muoyo; na agīka
mūthamaki wa Makeda o ta ūrīa eekire mūthamaki wa
Jeriko. **29** Ningī Joshua na Isiraeli rīothe arīa maarī hamwe
nake makiuma kū Makeda magīthī nginya itūūra rīa
Libina na makīrītharīkīra. **30** Nake Jehova akīneana itūūra
rīu o narīo na mūthamaki warīo moko-inī ma andū a
Isiraeli. Nake Joshua akīniina itūūra rīu na andū arīa
maarī kuo na rūhiū rwa njora. Ndaigana gūtigia mūndū o
na ūmwe thīinī warīo arī muoyo. Nake agīka mūthamaki
warīo o ta ūrīa eekire mūthamaki wa Jeriko. **31** Ningī
Joshua na Isiraeli othe arīa maarī hamwe nake makiuma
kū Libina magīthī nginya Lakishi; makīrīng'ethera,
makīrītharīkīra. **32** Nake Jehova akīneana Lakishi kūrī
Isiraeli, nake Joshua akīritunyana mūthenya wa keerī.
Itūūra rīu akīrīniina na rūhiū rwa njora o hamwe na
andū othe arīa maarī thīinī warīo, o ta ūrīa eekire Libina.
33 O hīndī īyo, nake Horamu mūthamaki wa Gezeri
nīokīte gūteithia Lakishi, no Joshua akīmūhoota hamwe
na mbūtū yake, o nginya gūkīaga mūndū watigarire
muoyo. **34** Ningī Joshua na Isiraeli othe arīa maarī hamwe

nake makiuma kūu Lakishi magīthīi nginya Egiloni; makīrīng'ethera makīrītharīkīra. **35** Nao magītunyana itūura rīu mūthenya o ro ūcio, na makīrīniina biū na rūhiū rwa njora, na makīniina andū othe arīa maarī thīinī warīo, o ta ūrīa meekīte Lakishi. **36** Ningī Joshua na Isiraeli othe arīa maarī hamwe nake, makīambata kuuma Egiloni magīthīi nginya Hebironi, makīrītharīkīra. **37** Magītunyana itūura rīu, na makīrīniina na rūhiū rwa njora hamwe na mūthamaki warīo, na tūtūura twarīo, na arīa othe maarī thīinī watuo. Matiatigirie mūndū o na ūmwe arī muoyo. Nao makīrīananga biū hamwe na arīa othe maarī thīinī warīo, o ta ūrīa meekīte Egiloni. **38** Ningī Joshua na Isiraeli othe arīa maarī nake makīhūndūka, magītharīkīra Debiri. **39** Magītunyana itūura rīu, na mūthamaki warīo, na tūtūura twarīo, makīmaniina na rūhiū rwa njora. Makīananga arīa maarī thīinī warīo biū. Matiatigirie mūndū o na ūmwe arī muoyo. Nao magīka Debiri na mūthamaki warīo o ta ūrīa meekīte Libina na mūthamaki warīo, na noguo meekīte Hebironi. **40** Nī ūndū ūcio Joshua agītooria mwena ūcio wothe, naguo būrūri ūrīa ūrī irīma, o na Negevu, na ituamba-inī cia irīma cia mwena wa ithūiro, o na kūu ciikūrūko-inī cia irīma, hamwe na athamaki othe akuo. Ndaatigirie mūndū o na ūmwe arī muoyo. Nīanangire arīa othe maarī na mīhūmū, o ta ūrīa Jehova, Ngai wa Isiraeli aathanīte. **41** Joshua akīmatooria kuuma Kadeshi-Barinea nginya Gaza na kuuma mwena ūcio wothe wa Gosheni nginya Gibeoni. **42** Athamaki acio othe hamwe na mabūrūri mao-rī, Joshua aamahootire na itharīkīra rīmwe, nī ūndū

Jehova, Ngai wa Israeli nīwe warūagīrīra Israeli. **43** Nake Joshua agīcooka hamwe na andū othe a Israeli kambī-inī kūu Giligali.

11 Na rīrī, rīrīa Jabini mūthamaki wa Hazoru aiguire ūhoro wa maūndū macio, agītūma ūhoro kūrī Jobabu mūthamaki wa Madoni, kūrī athamaki a Shimuroni na Akishafu, **2** o na kūrī athamaki a mwena wa gathigathini arīa maarī irīma-inī, o kūu Araba mwena wa gūthini wa Kinerethu, o na ituamba cia mwena wa ithūiro, o na kūu Nafothu-Dori mwena wa ithūiro; **3** na kūrī Akaanani arīa matūire mwena wa irathīro na wa ithūiro; na kūrī Aamori, na Ahiti, na Aperizi, na Ajebusi o kūu būrūri ūcio wa irīma; o na kūrī Ahivi kūu mūhuro wa Herimoni rūgongo rwa Mizipa. **4** Nao magīuka na mbūtū ciao ciothe cia ita, na gīkundi kīnene kīa mbarathi na ngaari cia ita, maarī mbūtū nene mūno, makaingīha o ta mūthanga ūrīa ūrī hūgūrūrū-inī cia iria. **5** Athamaki acio othe magīturanīra mbūtū ciao, na makīamba kambī hamwe gūkuhī na maaī ma Meromu, nīgeetha mahūrane na Israeli. **6** Nake Jehova akiīra Joshua atīrī, “Ndūkametigīre, tondū rūciū ihinda ta rīrī nīngamaneana othe kūrī Israeli, moragītwo. Mūgaatinia mbarathi ciao mītari ithue, na mūcine ngaari ciao cia ita na mwaki.” **7** Nī ūndū ūcio Joshua na mbūtū yake yothe ya ita, makīmakorerera o rīmwe kūu maaī ma Meromu, makīmatharīkīra, **8** nake Jehova akīmaneana moko-inī ma Israeli. Nao makīmahoota makīmaingatithia o nginya Sidoni ūrīa Nene, makīmakinyia Misirefothu-Aimu, o na makīmakinyia Gītuamba kīa Mizipa kīrīa kīrī mwena wa irathīro, o nginya hakīaga mūndū watigirwo

arī muoyo. **9** Joshua akīmeeka o ta ūrīa Jehova aathanīte:
Agītinia mbarathi ciao mītari, na agīcina ngaari ciao cia
ita na mwaki. **10** Ningī Joshua akīhūndūka na agītunyana
itūūra rīa Hazoru na akiūraga mūthamaki warīo na rūhiū
rwa njora. (Hazoru nīrīo rīarī itūūra inene mothamaki-inī
macio). **11** Nao makīūraga andū arīa othe maarī kuo na
rūhiū rwa njora. Makīmaniina biū na matiigana gūtigia
kīndū o na kīmwe kīarī na mīhūmū, nake agīcina Hazoru
na mwaki. **12** Nake Joshua agītunyana matūūra macio
mothe ma ūthamaki na athamaki a mo, na akīmooraga na
rūhiū rwa njora. Akīmaniina biū, o ta ūrīa Musa ndungata
ya Jehova aathanīte. **13** No rīrī, Isiraeli matiigana gūcina
itūūra o na rīmwe rīa marīa maakītwo ihumbu-inī, o tiga
itūūra rīa Hazoru, rīrīa Joshua aacinire. **14** Andū a Isiraeli
nīmekuuīre indo ciothe irīa maatahire, na mahiū ma
matūūra macio, no makīūraga andū othe na rūhiū rwa
njora o nginya makīmaniina biū, na matiigana gūtiga
mūndū o na ūmwe warī na mīhūmū. **15** O ta ūrīa Jehova
aathire ndungata yake Musa-rī, ūguo noguo nake Musa
aathire Joshua; nake Joshua agīlīka o ta ūguo; gūtirī ūndū
o na ūmwe ateekeire wa maūndū marīa Jehova aathīte
Musa mekwo. **16** Nī ūndū ūcio Joshua agītunyana būrūri
ūcio wothe: nīguo būrūri ūrīa ūrī irīma, na būrūri wothe
wa Negevu, na mwena wa Gosheni wothe, na ituamba
cia irīma cia mwena wa ithūīro, na būrūri wa Araba,
na irīma cia kūu Isiraeli o na ituamba ciacio, **17** na
kuuma kīrīma kīa Halaku, kīrīa kīrorete mwena wa Seiru,
nginya Baali-Gadi kūu Gītuamba kīa Lebanonī mūhuro
wa kīrīma kīa Herimoni. Akīnyiita athamaki ao othe,

na akīmahūūra, akīmooraga. **18** Joshua nīarūire mbaara na athamaki acio othe ihinda iraaya. **19** Na tiga o Ahivi arīa maatūūraga Gibeoni, gūtirī itūūra inene o na rīmwe rīagīire kīrīkanīro gīa thayū na andū a Israeli, nao andū a Israeli magītunyana matūūra macio mothe na ūndū wa kūrūa mbaara nao. **20** Nīgūkorwo nī Jehova we mwene watūmire, momie ngoro ciao nīguo makarūe mbaara na andū a Israeli, nīgeetha amaniine biū, amaniine o kūmaniina atekūmaiguīra tha, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **21** O hīndī ūyo Joshua agīthīi akīniina andū a Anaki kuuma būrūri ūrīa ūrī irīma: kuuma Hebironi, na Debiri na Anabu, na kuuma būrūri wothe ūrīa wa irīma wa Juda, na kuuma būrūri wothe ūrīa wa irīma wa Israeli. Joshua akīmaniina biū hamwe na matūūra mao. **22** Na gūtirī mūndū o na ūmwe wa Anaki būrūri ūcio wa Israeli; no itūūra rīa Gaza, na rīa Gathu, na rīa Ashidodi nī gwatigarire andū amwe ao. **23** Nī ūndū ūcio Joshua agītunyana būrūri ūcio wothe, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa, nake akīuhe andū a Israeli ūtuīke igai rīao na ūgaywo kūringana na ūrīa mīhīrīga yagayanītio. Naguo būrūri ūkīhoorera, gūkīaga mbaara.

12 Na rīrī, aya nīo athamaki a būrūri arīa maahootirwo nī andū a Israeli na makīnyiitīra būrūri wao wa mwena wa irathīro mūrīmo ūcio ūngī wa Jorodani, kuuma mūkuru wa Rūūi rwa Arinoni nginya kīrīma kīa Herimoni, o hamwe na mwena wothe wa irathīro wa Araba: **2** Athamaki acio nī Sihoni wa Aamori, ūrīa wathamakaga Heshiboni. Aathanaga kuuma itūūra rīa Aroeri rīrīa rīrī rūteere-inī rwa mūkuru wa Arinoni, o na kuuma itūūra rīrīa rīrī

gatagatī ka mūkuru ūcio o na nuthu ya Gileadi nginya
Rūūī rwa Jaboku, rūrīa rūrī mūhaka-inī wa Aamoni. **3** O
na nīathanaga mwena wa irathīro wa Araba, kuuma Iria
rīa Kinerethu nginya iria rīa Araba (nīrīo Iria rīa Cumbī),
nginya Bethi-Jeshimothu, na ningī gūthīī na mwena wa
gūthini agakinya mūhuro wa kīanda kīa iharūrūka cia
Pisiga. **4** Ningī andū a Isiraeli magītunyana būrūri wa
Ogu mūthamaki wa Bashani, ūmwe wa matigari ma andū
a Refaimu arīa maatūrūga kūu Ashitarothu na Edirei. **5**
Aathanaga Kīrīma kīa Herimoni, na Saleka, na Bashani
guothe, o nginya mūhaka-inī wa andū a Geshuru, na wa
Maaka, na nuthu ya Gileadi o nginya mūhaka-inī wao na
Sihoni mūthamaki wa Heshiboni. **6** Musa ndungata ya
Jehova hamwe na andū a Isiraeli nīmamatooririe. Nake
Musa ndungata ya Jehova akīheana būrūri wao kūrī andū
a Rubeni, na a Gadi, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase,
gūtuīke igai rīao. **7** Acio nīo athamaki a būrūri ūrīa Joshua
na andū a Isiraeli maatooririe kūu mwena wa ithūrīro wa
Rūūī rwa Jorodani, kuuma Baali-Gadi, Gītuamba-inī kīa
Lebanoni, nginya Kīrīma kīa Halaku, kīrīa kīrorete na
mwena wa Seiru (mabūrūri mao nīmaheanītwo nī Joshua
kūrī mīhīrīga ya Isiraeli matuīke magai mao kūringana na
ūrīa mīhīrīga yao yagayanītio, **8** būrūri ūrīa ūrī irīma, na
ituamba cia mwena wa ithūrīro, na Araba, na kūrīa kūrī
ciikūrūko cia irīma, na kūu werū-inī, o na Negevu, nī mo
mabūrūri ma Ahiti, na Aamori, na Akaanani, na Aperizi,
na Ahivi, na Ajebusi): **9** mūthamaki wa Jeriko, ūmwe,
na mūthamaki wa Ai (hakuhī na Betheli), ūmwe, **10** na
mūthamaki wa Jerusalemu, ūmwe, na mūthamaki wa

Hebironi, ūmwe, **11** na mūthamaki wa Jaramuthu, ūmwe, na mūthamaki wa Lakishi, ūmwe, **12** na mūthamaki wa Egiloni, ūmwe, na mūthamaki wa Gezeri, ūmwe, **13** na mūthamaki wa Debiri, ūmwe, na mūthamaki wa Gederi, ūmwe, **14** na mūthamaki wa Horoma, ūmwe, na mūthamaki wa Aradi, ūmwe, **15** na mūthamaki wa Libina, ūmwe, na mūthamaki wa Adulamu, ūmwe, **16** na mūthamaki wa Makeda, ūmwe, na mūthamaki wa Betheli, ūmwe, **17** na mūthamaki wa Tapua, ūmwe, na mūthamaki wa Heferi, ūmwe, **18** na mūthamaki wa Afeku, ūmwe, na mūthamaki wa Lasharoni, ūmwe, **19** na mūthamaki wa Madoni, ūmwe, na mūthamaki wa Hazoru, ūmwe, **20** na mūthamaki wa Shimuroni Meroni, ūmwe, na mūthamaki wa Akishafu, ūmwe, **21** na mūthamaki wa Taanaka, ūmwe, na mūthamaki wa Megido, ūmwe, **22** na mūthamaki wa Kedeshi, ūmwe, na mūthamaki wa Jokineamu itūūra rī kū Karimeli, ūmwe, **23** na mūthamaki wa Dori (kū Nafothu-Dori), ūmwe, na mūthamaki wa Goimu kū Giligali, ūmwe, **24** na mūthamaki wa Tiriza, ūmwe; athamaki acio othe maarī mīrongo ītatū na ūmwe.

13 Na rīrī, rīrī Joshua aarī mūndū mūkūrū na mīaka yake īkaingīha-rī, Jehova akīmwīra atīrī, “Ūrī mūkūrū mūno, na no gūtigarīte būrūri mūnene mūno wa kwīgwatīwo ūtuīke wanyu. **2** “Ūyū nīguo būrūri ūrīa ūtigarīte: nī ng'ongo ciothe cia Afilisti na cia Ageshuru: **3** kuuma Rūūrī rwa Shihoru mwena wa irathīro wa būrūri wa Misiri, o nginya būrūri wa Ekironi ūrīa ūrī mwena wa gathigathini, ūrīa wonagwo ūrī būrūri wa Akaanani (nīguo būrūri wa aathanī arīa atano a Afilisti arīa maathanaga kū Gaza,

na Ashidodi, na Ashikeloni, na Gathu, na Ekironi, n̄guo bürūri wa Aavimu); **4** kuuma gūthini, bürūri wothe wa andū a Kaanani, kuuma Ara kwa Asidoni gūthī nginya Afeku, rūgongo rwa Aamori, **5** na bürūri wa a Gebali; na Lebanoni guothe nginya mwena wa irathīro, kuuma Baali-Gadi mūhuro wa kīrīma kīa Herimoni nginya Lebo-Hamathu. **6** “Andū othe arīa matūūraga bürūri ūrīa ūrī irīma kuuma Lebanoni nginya Misirefotu-Maimu, na n̄io Asidoni othe, n̄i nī ngaamaingata mehere mbere ya andū a Israeli. Nawe ūtigīrīre n̄wagaīra Israeli bürūri ūcio ūtuīke igai rīao o ta ūrīa ngwathīte, **7** na ūūgae ūtuīke igai harī mīhīrīga īyo kenda, hamwe na nuthu ya mūhīrīga wa Manase.” **8** Nuthu īyo īngī ya andū a mūhīrīga wa Manase, na wa Rubeni na wa Gadi n̄marīkītie kwamūkīra igai rīrīa Musa aamaheete kūu mwena wa irathīro rīa Rūūi rwa Jorodani, ta ūrīa we Musa ndungata ya Jehova aamaheete. **9** Naguo mūhaka ūcio woimīte Aroeri rūteere-inī rwa mūkuru wa Arinoni, na kuuma itūūra rīrīa rīarī gatagatī ka mūkuru ūcio, hamwe na werū ūrīa mūtūūgīru kūu Medeba, nginya o Diboni, **10** na matūūra mothe ma Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūrīa wathamakaga Heshiboni, nginya o mūhaka wa Aamoni. **11** Ningī ūgakinya Gileadi, bürūri wa andū a Geshuru na Maaka, o na kīrīma kīa Herimoni guothe, na Bashani guothe, o nginya Saleka, **12** ūguo n̄i kuuga ūthamaki wothe wa Ogu kūu Bashani, ūrīa waathanaga Ashitarothu na Edirei, nake ūcio n̄iwe warī wa mūico wa matigari ma Arefaimu. Musa n̄iamatooretie na agataha bürūri wao. **13** No rīrī, andū a Israeli matiigana kūingata andū

a Geshuru na Maaka; nĩ ūndū ūcio matūūraga hamwe
na andū a Isiraeli nginya ūmūthī. **14** No ndaigana kūhe
Alawii igai, kuona atī maruta mothe ma njino marīa
maarutagīrwo Jehova, Ngai wa Isiraeli, nīmo maarī igai
rīao, o ta ūrīa aamerīire. **15** Nake Musa akīgaīra mūhīrīga
wa Rubeni, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī: **16**
Būrūri ūrīa uumīte Aroeri rūteere-inī rwa mūkuru wa
Arinoni, na kuuma itūura rīrīa rīarī gatagatī ka mūkuru
ūcio, na kūrīa guothe gūtūūgīru kūhītūka Medeba, **17**
nginya Heshiboni na matūūra marīo marīa maarī werū-
inī ūcio mūtūūgīru, na nīmo Diboni, na Bamothu Baali,
na Bethi-Baali-Meoni, na **18** Jahazu, na Kedemothu, na
Mefaathu, na **19** Kiriathaimu, na Sibima, na Zerethu-
Shaharu rīrīa rīrī kīrima igūrū kīrīa kīarī kūu gītuamba
kū, **20** na Bethi-Peoru, na iharūrūka cia Pisiga, na Bethi-
Jeshimothu, **21** o na matūūra mothe marīa maarī werū-inī
ūcio mūtūūgīru o hamwe na ūthamaki wothe wa Sihoni
mūthamaki wa Aamori, ūrīa waathanaga Heshiboni.
Musa nīamūtooretie na agatooria anene a Midiani, na
Evi, nao nī Rekemu, na Zuru, na Huri, na Reba, anene
maanyiitanīte na Sihoni arīa maatūire būrūri ūcio. **22**
Hamwe na arīa mooragīrwo mbaara-inī, andū a Isiraeli
nīmooragīte Balamu mūrū wa Beori ūrīa warī mūragūri
na rūhiū rwa njora. **23** Mūhaka wa mūhīrīga wa Rubeni
warī hūgūrūrū-inī cia Rūūrū rwa Jorodani. Matūūra macio
hamwe na tūtūura twamo nīmo maarī igai rīa mūhīrīga
wa Rubeni, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **24**
Ūyū nīguo būrūri ūrīa Musa aaheete mūhīrīga wa Gadi,
kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī: **25** Nī būrūri wa

Jazeri, na matūūra mothe ma Gileadi, na nuthu ya bürūri wa andū a Amoni o nginya Aroeri, gūkuhī na Raba; **26** na kuuma Heshiboni nginya Ramathu-Mizipe na Betonimu, na kuuma Mahanaimu o nginya bürūri wa Debiri; **27** na kūu gītuamba-inī, na Bethi-Haramu, na Bethi-Nimira, na Sukothu, na Zafoni hamwe na kūu kūngī gwathanagwo nī Sihoni mūthamaki wa Heshiboni (mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani, bürūri ūrīa ūkinyīte mūthia-inī wa Iria rīa Kinerethu). **28** Matūūra macio hamwe na tūtūūra twamo nīmo maatuīkire igai rīa mūhīrīga wa Gadi, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **29** Ūyū nīguo bürūri ūrīa Musa aaheete nuthu ya mūhīrīga wa Manase, ūguo nī kuuga nuthu ya nyūmba ya njiaro cia Manase, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī: **30** Nī bürūri ūrīa uumīte o Mahanaimu, hamwe na Bashani guothe, kūrīa guothe gwathanagwo nī Ogu mūthamaki wa Bashani, o na matūūra mothe ma Jairu kūu Bashani, namo mothe nī matūūra mīrongo ītandatū, **31** nuthu ya Gileadi, na Ashitarothu na Edirei (matūūra ma mūthamaki ma Ogu marīa maarī kūu Bashani). Kūu nīkuo kwarī kwa njiaro cia Makiru mūrū wa Manase, ūguo nī kuuga nuthu ya ariū a Makiru, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **32** Rīīrī nīrīo igai rīrīa Musa aaheanīte hīndī ūrīa aarī kūu werū-inī wa Amoabi mūrīmo wa Rūūī rwa Jorodani, mwena wa irathīro wa Jeriko. **33** No rīrī, mūhīrīga wa Lawi ndwaheirwo igai nī Musa; Jehova, Ngai wa Israeli, nīwe igai rīao, o ta ūrīa aamerīire.

14 Maya nīmo mabürūri marīa andū a Israeli maheirwo matuīke igai rīao bürūri-inī wa Kaanani, ūrīa Eleazaru

mūthīnjīri-Ngai, na Joshua mūrū wa Nuni, na atongoria a mbarī cia mīhīrīga ya Isiraeli maamagaīire. **2** Magai mao maagairwo na njīra ya gūcuulkīra mītī kūrī o mīhīrīga īyo kenda na nuthu, o ta ūrīa Jehova aathīte Musa, **3** nīgūkorwo Musa nīaheete mīhīrīga īrī na nuthu igai rīao mwena wa irathīro wa Rūūrī rwa Jorodani. No rīrī, ndaaheete Alawii igai hamwe na andū acio angī, **4** nīgūkorwo ariū a Jusufu nīmatuīkīte mīhīrīga īrī, nīyo mūhīrīga wa Manase, na wa Efiraimu. Alawii matiigana kūgaīrwo ithaka tiga o matūūra ma gūtūūra, na ithaka iria ciarigiicīirie matūūra macio cia kūrīithagia ndūūru ciao cia mbūri na ng'ombe. **5** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli makīgayania būrūri ūcio o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **6** Na rīrī, andū a mūhīrīga wa Juda magīthīi kūrī Joshua kū Giligali, nake Kalebu mūrū wa Jefune ūrīa Mūkenizi akīmwīra atīrī, “Wee nīūū ūhoro ūrīa Jehova eerire Musa mūndū wa Ngai ūkonīi nīi nawe tūrī kū Kadeshi-Barinea. **7** Niī ndaarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo īna hīndī ūrīa Musa ndungata ya Jehova aandūmire kuuma Kadeshi-Barinea thiī ngathigaane būrūri ūcio. Nīndamūcookeirie ūhoro o ta ūrīa warī ngoro-inī yakwa, **8** no rīrī, ariū a ithe witū arīa twaambatanītie nao nīmatūmire ngoro cia andū ciyūrwo nī guoya. No o na kūrī ūguo-rī, nīi nī ndarūmīriire Jehova Ngai wakwa na ngoro yakwa yothe. **9** Nī ūndū ūcio, Musa akīihīta na mwīhītwā mūthenya o ro ūcio akīnjīra atīrī, ‘Ti-itherū būrūri ūcio makinya maku marakinyangire ūgaatuīka igai rīaku na rīa ciana ciaku nginya tene, nī ūndū nīūrūmīriire Jehova Ngai wakwa na ngoro yaku yothe.’ **10** “Na rīrī, o ta ūrīa Jehova

eranīire nīageeka-rī, nīandūūrītie muoyo mīaka mīrongo
īna na ītano kuuma hīndī ūrīa aarīirie Musa akīmūhe
ūhoro ūcio, hīndī ūyo yothe Isiraeli moorūūraga werū-
inī. Na rīrī, ndī haha ūmūthī, ndī na ūkūrū wa mīaka
mīrongo īnana na ītano! **11** Ndī na hinya ūmūthī o ta
ūrīa ndarī naguo mūthenya ūrīa Musa aandūmire; ndī
na hinya wa gūthīī mbaara-inī o ta ūrīa ndaarī naguo
hīndī ūyo, hinya wa gūthīī rūgendo kana wa kūinūka
mūciī. **12** Tondū ūcio rīu kīhe būrūri ūyū wa irīma, o ūrīa
Jehova aaririe ūhoro waguo mūthenya ūcio. Wee mwene
nīwaiguire mūthenya ūcio atī andū a Anaki maarī kūndū
kūu, namo matūūra mao maarī manene na makairigīrwo
na hinya mūno, na rīrī, Jehova angīkorwo hamwe na nī
andeithie-rī, nīngūmaingata o ta ūrīa oigire.” **13** Nake
Joshua agīkīrathima Kalebu mūrū wa Jefune, na akīmūhe
Hebironi gūtuīke igai rīake. **14** Nī ūndū ūcio Hebironi
gūtūūire kūrī gwa Kalebu mūrū wa Jefune ūcio Mūkenizi
kuuma hīndī ūyo, nī ūndū nīarūmīrīire Jehova Ngai wa
Isiraeli na ngoro yake yothe. **15** (Hebironi gwetagwo
Kiriyathu-Ariba nī ūndū gwetanītio na Ariba, ūrīa warī
mūndū mūnene mūno gūkīra arīa angī othe thīnī wa
andū a Anaki). Naguo būrūri ūkīhoorera, gūkīaga mbaara.

15 Naguo būrūri ūrīa wagaīirwo mūhīrīga wa Juda,
kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarīi, wakinyīte o
mūhaka-inī wa būrūri wa Edomu, o na ūgakinya werū-inī
wa Zini gīturi-inī kīa mwena ūcio wa gūthini. **2** Mūhaka
wao wa mwena wa gūthini wambīrīire gīcōgoco-inī kīa
mwena wa gūthini kīa Iria rīa Cumbī, **3** mūhaka ūcio
ūkahītūkīra mwena wa gūthini wa Mwanya wa Akirabimu,

ūgathiī na mbere o nginya Zini, na ūkambatīrīra na mwena wa gūthini wa Kadeshi-Barinea. Ningī ūgathiī wīgiritanītie na Hezironi, ūkambata ūgakinya Adari, ningī ūkarigiicūka ūgakinya Karika. **4** Ningī wacookete ūgathiī o ro ūguo nginya Azimoni, ūkoimīrīra karūūī ka būrūri wa Misiri, ūkarīkīrīria iria-inī. Ūyū nīguo mūhaka wao wa mwena wa gūthini. **5** Mūhaka wa mwena wa irathīro warī Iria rīa Cumbī nginya mūthia wa Rūūī rwa Jorodani. Naguo mūhaka wa mwena wa gathigathini wambīrīrie gīcogoco-inī kīa iria mūthia-inī wa Rūūī rwa Jorodani, **6** ūkambatīrīra nginya Bethi-Hogila, na ūgathiī ūhītūkīire mwena wa gathigathini wa Bethi-Araba, na ūkambata ūgakinya Ihiga-inī rīa Bohani mūrū wa Rubeni. **7** Ningī mūhaka ūcio wacookete ūkambata nginya Debiri uumīte Gītuamba kīa Akori, ūgacooka ūkerekera gathigathini o nginya itūūra-inī rīa Giligali, rīrīa rīang'ethanīire na Mwanya wa Adumimu, mwena wa gūthini wa mūkuru ūcio. Wacookete ūgathiī na mbere ūgakinya maaī-inī ma Eni-Shemeshu, na ūkoimīrīra o kūu Eni-Rogeli. **8** Ningī ūkambatania na Gītuamba kīa Beni-Hinomu ūikūrūkanītie na kīharūrūka kīa mwena wa gūthini wa itūūra inene rīa Mūjebusi (na nīrīo Jerusalemu). Kuuma hau ūkambata nginya gacūmbīrī ga karīma karīa karī mwena wa ithūiro wa Gītuamba kīa Hinomu o kūu mūthia wa gathigathini wa Gītuamba kīa Refaimu. **9** Kuuma gacūmbīrī ga karīma mūhaka ūcio werekeire gīthima kīa maaī ma Nefitoa, ūkiumīrīra matūūra-inī ma kīrima kīa Efironi, na ūgaikūrūka ūgakinya Baala (na nokuo Kiriathu-Jearimu). **10** Ningī mūhaka ūcio ūkarigiicūka

na mwena wa ithūiro uumīte Baala ūgakinya Kīrīma kīa Seiru, ūgacooka ūgaaiķūrūkania na kīharūrūka kīa mwena wa gathigathini wa kīrīma gīa Jearimu (nīkīo Kesaloni), ūgathiī na mbere ūikūrūkīte nginya Bethi-Shemeshu, na ūgakīra nginya Timina. **11** Ningī mūhaka ūcio ūkoima hau, ūgathiī nginya kīharūrūka-inī kīa mwena wa gathigathini wa Ekironi, ūkehiūria werekeire Shikeroni, ūkahītūka, ūgathiī kīrīma-inī kīa Baala, na ūgakinya Jabuneeli. Mūhaka ūcio wathirīire o iria-inī.

12 Naguo mūhaka wa mwena wa ithūiro wegiritanītie na hūgūrūrū cia Iria rīrīa Inene. Īyo nīyo mīhaka ūrīa yathiūrūrūkīirie andū a mūhīrīga wa Juda, o ta ūrīa mbarī ciao ciatariī. **13** O ta ūrīa Jehova aamwathīte-rī, Joshua nīaheire Kalebu wa Jefune igai thīinī wa mūhīrīga wa Juda, akīheo Kiriathu-Ariba, na nokuo Hebironi. (Ariba nīwe warī ithe wa Anaki). **14** Nake Kalebu akīngata Anaki arīa atatū kuuma Hebironi, nīo Sheshai, na Ahimani, na Talimai, arīa njiaro cia Anaki. **15** Ningī agīcooka agīthīī kūrūna na andū arīa maatūūraga itūūra inene rīa Debiri (kūrīa tene gwetagwo Kiriathu-Sefari.) **16** Nake Kalebu akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa ugūtharīkīra na atunyane Kiriathu-Sefari, ūcio nīwe ngūhe mwarī wakwa Akisa, amūhikie.” **17** Nake Othinieli mūrū wa Kenazu, mūrū wa ithe na Kalebu, nīwe watunyanire itūūra rīu; nī ūndū ūcio Kalebu akīmūhe mwarī Akisa atuīke mūtumia wake.

18 Mūthenya ūmwe rīrīa Akisa aathiire kūrī Othinieli-rī, akīringīrīria Akisa ahooe mūgūnda kūrī ithe Kalebu. Aarīkia kuuma igūrū rīa ndigiri yake, Kalebu akīmūūria atīrī, “Ūkwenda ngwīkīre atīa?” **19** Nake akīmūcookeria

atīrī, “Ndagūthaitha ūndathime. Tondū nīūūheete būrūri wa Negevu, he ithima cia maař o nacio.” Nī ūndū ūcio Kalebu akīmūhe ithima cia mwena wa rūgongo na cia mwena wa kīanda. **20** Rīrī nīrīo igai rīa mūhīrīga wa Juda, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **21** Matūūra marīa maarī mūthia wa gūthini ma mūhīrīga wa Juda thīinī wa Negevu kwerekera mūhaka wa Edomu maarī maya: Kabizeeli, na Ederi, na Jaguri, **22** na Kina, na Dimona, na Adada, **23** na Kedeshi, na Hazoru, na Ithinani, **24** na Zifu, na Telemu, na Bealothon, **25** na Hazoru-Hadata, na Keriothu-Hezironi (na norīo Hazoru), **26** na Amamu, na Shema, na Molada, **27** na Hazoru-Gada, na Heshimoni, na Bethi-Peletu, **28** na Hazoru-Shuali, na Birishiba, na Biziothia, **29** na Baala, na Iimu, na Ezemu, **30** na Elitoladi, na Chesili, na Horoma, **31** na Zikilagi, na Madimana, na Sanisana, **32** na Lebaothu, na Shilihimu, na Aini, na Rimoni; mothe nī matūūra mīrongo ūrī na kenda na tūtūūra twamo. **33** Namo matūūra marīa maarī ituambainī cia irīma cia mwena wa ithūūro: maarī Eshitaoli, na Zora, na Ashina, **34** na Zanoa, na Eni-Ganimu, na Tapua, na Enamu, **35** na Jaramuthu, na Adulamu, na Soko, na Azeka, **36** na Shaaraimu, na Adithaimu, na Gedera (kana Gederothaimu); mothe maarī matūūra ikūmi na mana na tūtūūra twamo. **37** Zenani, na Hadasha, na Migidali-Gadi, **38** na Dilani, na Mizipe, na Jokitheeli, **39** na Lakishi, na Bozikathu, na Egiloni, **40** na Kaboni, na Lahamasu, na Kitilishu, **41** na Gederothu, na Bethi-Dagoni, na Naama, na Makeda; mothe maarī matūūra ikūmi na matandatū na tūtūūra twamo. **42** na Libina, na Etheri, na Ashani, **43**

na Ifita, na Ashina, na Nezibu, **44** na Keila, na Akizibu, na Maresha; mothe maarī matūūra kenda na tūtūūra twamo.

45 Na Ekironi na mīcīī īrīā yarīthiūrūkīirie, na tūtūūra twamo; **46** ningī itūūra rīā Ekironi, nginya iria-inī na kūrīā guothe gwakuhiīirie Ashidodi, hamwe na tūtūūra twakuo; **47** o na Ashidodi na mīcīī īrīā yarīthiūrūkīirie, na tūtūūra twarīo; na Gaza na mīcīī īrīā yarīthiūrūkīirie, na tūtūūra twa rīo, nginya karūūī ka būrūri wa Misiri, na hūgūrūrū cia Iria rīrīā Inene. **48** Namo matūūra ma būrūri ūrīā ūrī irīma nī: Shamiru, na Jatiri, na Soko, **49** na Dana, na Kiriathu-Sana (na no kuo Debiri), **50** na Anabu, na Eshitemo, na Animu, **51** na Gosheni, na Holoni, na Gilo; mothe maarī matūūra ikūmi na rīmwe na tūtūūra twamo. **52** Na Araba, na Duma, na Eshani, **53** na Janimu, na Bethi-Tapua, na Afeka, **54** Humuta, na Kiriathu-Ariba (na no kuo Hebironi), na Zioru; mothe maarī matūūra kenda na tūtūūra twamo. **55** Maoni, na Karimeli, na Zifu, na Juta, **56** na Jezireeli, na Jokideamu, na Zanoa, **57** na Kaini, na Gibeal, na Timina; mothe maarī matūūra ikūmi na tūtūūra twamo. **58** Na Halihuli, na Bethi-Zuru, na Gedoru, **59** na Maarathu, na Bethi-Anothu, na Elitekon; mothe maarī matūūra matandatū na tūtūūra twamo.

60 Kiriathu-Baali (na nīkuo Kiriathu-Jearimu), na Raba; matūūra meerī na tūtūūra twamo. **61** Nakuo kūu werū-inī matūūra maarī: Bethi-Araba, na Midini, na Sekaka, **62** na Nibushani, na itūūra inene rīā Cumbī, na Eni-Gedi; mothe maarī matūūra matandatū na tūtūūra twamo. **63** No rīrī, andū a Juda matiahotire kūingata Ajebusi, arīa

maatūūraga Jerusalemu; na Ajebusi matūūranagia na andū a Juda kūu Jerusalemu nginya ūmūthī.

16 Būrūri ūrīa wagaīirwo ciana cia Jusufu wambīrīrie kuuma Jorodani o kūu Jeriko, mwena wa irathīro wa maaī ma Jeriko, ūkambata kuuma kūu Jeriko, ūgatuīkanīria kūu werū-inī nginya būrūri ūrīa ūrī irīma ūgakinya Betheli. **2** Wacookete ūgathiī na mbere kuuma Betheli (na nokuo Luzu), ūkaringa ūgakinya būrūri wa Aariki o kūu Atarothu, **3** ningī ūgaikūrūka na mwena wa ithūīro, ūgakinya mūhaka-inī wa būrūri wa Ajafileti, nginya rūgongo rwa Bethi-Horoni ya Mūhuro, na ūgacooka ūgathiī ūgakinya Gezeri, ūkarīkīrīria iria-inī. **4** Nī ūndū ūcio Manase na Efiraimu, njiaro cia Jusufu, ikīgwatīra igai rīao. **5** Ūyū nīguo warī būrūri wa Efiraimu, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī: mwena wa irathīro, mūhaka wa igai rīao woimīte Atarothu-Adari ūgathiī nginya Bethi-Horoni ya Rūgongo, **6** ūgathiī na mbere nginya iria-inī. Kuuma Mikemethathu mwena wa gathigathini, ūkarigiicūka na mwena wa irathīro ūgakinya Taanathu-Shilo, ūkahītūkīra kuo ūrorete na mwena wa irathīro wa Janoa. **7** Ūgacooka ūgaikūrūka kuuma Janoa nginya Atarothu na Naara, ūkahutia Jeriko, na ūkoimīrīra Rūūī rwa Jorodani. **8** Kuuma Tapua mūhaka ūcio ūgathiī ūrorete na mwena wa ithūīro, ūgakinya mūkuru wa Kana, na ūkarīkīrīria iria-inī. Rīrī nīrīo rīarī igai rīa mūhīrīga wa Efiraimu, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **9** Būrūri ūcio wothe warī hamwe na matūūra mothe na tūtūūra twamo tūrīa Efiraimu maagaīirwo thīnī wa igai rīa andū a mūhīrīga wa Manase. **10** No andū

a mūhīrīga wa Efiraimu matiigana kūrutūrūra andū a Kaanani arā maatūūraga Gezeri; nginya ūmūthī andū a Kaanani matūūranagia hamwe na andū a Efiraimu, nao magītuīka ndungata marutage wīra o ūrīa mangīathwo marute.

17 Rīrī nīrīo rīarī igai rīa mūhīrīga wa Manase arī we irigithathi rīa Jusufu, na rīa Makiru, ūrīa warī irigithathi rīa Manase. Makiru nīwe warī ithe wa andū a Gileadi, arā maaheirwo Gileadi na Bashani nī ūndū andū a Makiru maarī njamba cia hinya. **2** Nī ūndū ūcio igai rīrī nīrīo rīarī rīa andū acio angī a Manase, na nīo mbarī cia Abiezeri, na cia Heleku, na cia Aisiraeli, na cia Shekemu, na cia Heferi, o na cia Shemida. Icio nīcio ciarī njiaro iria ingī cia arūme cia Manase mūrū wa Jusufu kūringana na mbarī ciao. **3** No rīrī, Zelofehadi mūrū wa Heferi, mūrū wa Gileadi, mūrū wa Makiru, mūrū wa Manase ndaarī na ciana cia aanake o tiga cia airītu, nao marītwa mao maarī Mahala, na Noa, na Hogila, na Milika, na Tiriza. **4** Nao airītu acio magīthīi kūrī Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na kūrī Joshua mūrū wa Nuni, o na kūrī atongoria makīmeera atīrī, “Jehova nīathire Musa atī o na ithū ūtūheo igai hamwe na ariū a ithe witū.” Nī ūndū ūcio Joshua akīmahe igai mariganītie na ariū a ithe wao o ta ūrīa Jehova aathanīte. **5** Igai rīa gīthaka kīa Manase rīarī thanju ikūmi tūtegūtara Gileadi na Bashani iria ciarī mwena wa irathīro wa Rūūrī rwa Jorodani, **6** Na tondū airītu acio a mūhīrīga wa Manase nīmaheirwo igai hamwe na ariū a mūhīrīga ūcio, būrūri wa Gileadi ūgītuīka wa njiaro iria ingī cia Manase. **7** Naguo būrūri wa Manase

woim̄ite o kūu Asheri nginya Mikemethathu mwena wa irath̄iro wa Shekemu. Mūhaka wagereire mwena wa gūthini kuuma kūu ūgakinya kwa andū ar̄ia maatūūraga Eni-Tapua. **8** (Būrūri wa Tapua war̄i wa Manase, no itūūra r̄ia Tapu, r̄īr̄ia r̄īar̄i mūhaka-in̄i wa Manase, r̄īar̄i r̄ia andū a Efiraimu). **9** Ninḡi mūhaka ūcio ūgīthiī na mbere ūrorete mwena wa gūthini ūgīkinya mūkuru wa karūūga Kana. Kūu kwar̄i na matūūra ma Efiraimu o hamwe na matūūra ma Manase, no mūhaka wa Manase war̄i mwena wa gathigathini wa mūkuru ūcio, na war̄ikīrīirie o iria-in̄i. **10** Mwena wa gūthini būrūri war̄i wa Efiraimu, naguo mwena wa gathigathini war̄i wa Manase. Būrūri wa Manase wakinȳite iria-in̄i, na ūkahakana na būrūri wa Asheri mwena wa gathigathini, na Isakaru mwena wa irath̄iro. **11** Kūu Isakaru na Asheri, Manase no aar̄i na matūūra, namo n̄i Bethi-Shani, na Ibileamu, na andū a Dori, na Endori, na Taanaka na Megido, hamwe na mīciī ūr̄ia yamathiūrūrūkīirie (r̄ia gatatū mūtaratara-in̄i n̄i Nafothu). **12** No r̄īr̄i, andū a Manase matiahotire kūngata andū ar̄ia maatūūraga matūūra macio, nīgūkorwo andū a Kaanani nīmehotorete gūtūūra rūgongo rūu. **13** No r̄īr̄i, r̄īr̄ia andū a Isiraeli maagīire hinya mūno, makīhatīrīria andū acio a Kaanani, makamarutithagia wīra na hinya o ta ūr̄ia mangīamaathire, no matiigana kūmaingata moime kūu biū. **14** Ninḡi andū a Jusufu makīūria Joshua atīr̄i, “N̄i kīi gītūm̄ite ūtūhe o igai rīmwe na gīcunjī o ro kīmwe kīr̄i igai riitū? Tūr̄i andū ainḡi na Jehova nīatūrathim̄ite mūno.” **15** Nake Joshua akīmacookeria atīr̄i, “Angīkorwo ūguo nīguo mūingīhīte-r̄i, na angīkorwo būrūri ūr̄ia ūr̄i

irīma wa Efiraimu nī mūnini mūno harī inyuī-rī, ambatai mūthiī kūrīa mūtitū-inī na mwīthererie būrūri inyuī ene kū būrūri-inī wa Aperizi na wa Arefaimu.” **16** Andū a Jusufu makīmūcookeria atīrī, “Būrūri ūrīa wa irima ndūngītūigana, nao andū a Kaanani arīa othe matūūraga werū-inī marī na ngaari cia ita cia igera, o ūndū ūmwe na arīa marī Bethi-Shani na matūūra makuo, na arīa matūūraga gītuamba-inī kīa Jezireeli.” **17** No Joshua akīira nyūmba ya Jusufu, nīo Efiraimu na Manase, atīrī, “Inyuī mūrī aingī mūno na mūkagīa na hinya mūno. Mūtingīheo o igai rīmwe, **18** no nīmūkūheo mūtitū wa būrūri ūrīa ūrī irīma o naguo. Gūtheriei, nginya o kūrīa guothe ūkinyīte gūgaatuīka kwanyu; o na akorwo andū a Kaanani marī na ngaari cia ita cia igera, o na makorwo marī na hinya mūno-rī, no mūhote kūmaingata.”

18 Nakīo kīungano gīothe kīa andū a Isiraeli gīkīungana kū Shilo na gīkīamba Hema-ya-Gūtūnganwo kuo, tondū nīmarīkītie gūtooria būrūri ūcio ūgakorwo ūrī rungu rwao, **2** no nī gwatigarire mīhīrīga mūgwanja ya Isiraeli ūrīa ūtegwatīre igai rīrayo. **3** Nī ūndū ūcio Joshua akīuria andū a Isiraeli atīrī, “Nī nginya rī mūgweterera mūtegūthīi kwīgwatīra būrūri ūrīa Jehova Ngai wa mai the manyu aamūheire? **4** Thuurai andū atatū kuuma kūrī o mūhīrīga, na niī nīngūmatūma magatuīrie ūrīa būrūri ūcio ūtarīi na maandīke ūhoro waguo, wa ūrīa ūngīgaīrwo o mūhīrīga. Thuutha ūcio macooke moke kūrī niī. **5** Na inyuī nīmūkagayania būrūri ūcio icunjī mūgwanja. Mūhīrīga wa Juda ūgaikara o kū būrūri waguo mwena wa gūthini, nayo nyūmba ya Jusufu ūikare būrūri wayo mwena wa

gathigathini. **6** Mwarīkia kwandīka ūrīa ng'ongo icio mūgwanja ingīgayanio-rī, mündehere ūhoro o haha, na niī ndīmūcuukīre mītī ndī mbere ya Jehova Ngai witū. **7** No rīrī, Alawii matikagaya igai gatagatī kanyu, nīgūkorwo igai rīao nī gütungatīra Jehova na wīra wa ūthīnjīri-Ngai. Nao andū a Gadi, na a Rubeni, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase nīmarīktie kwīgwatīra igai rīao kūu mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani, kūrīa Musa ndungata ya Jehova aamaheire.” **8** Nao andū acio makīambīrīria kuumagara magatuīrie būrūri ūcio. Nake Joshua akīmaatha, akīmeera atīrī, “Thīiī mūgatuīrie ūrīa būrūri ūcio ūtariī na mwandīke ūhoro waguo. Thuutha ūcio mūcooke kūrī niī, na niī ndīmūcuukīre mītī o gūkū Shilo ndī mbere ya Jehova.” **9** Nī ūndū ūcio andū acio makiumagara magītuīkania būrūri ūcio, na makīandīka ibuku-inī rīa gīkūnjo ūrīa būrūri ūcio watariī, o itūūra, maūgaīte icunjī mūgwanja, na magīcooka kūrī Joshua kambī-inī, o kūu Shilo. **10** Nake Joshua akīmacuukīra mītī o kūu Shilo mbere ya Jehova, na hau nīho aagaīire andū a Isiraeli būrūri ūcio kūringana na ūrīa mīhīrīga yao yagayanītio. **11** Na rīrī, Joshua aacuukīra būrūri ūcio mītī-rī, wa mbere wagwīrīire mūhīrīga wa Benjmini, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. Būrūri ūrīa maagaīirwo warī gatagatī ka mūhīrīga wa Juda na wa Jusufu: **12** Naguo mūhaka wa mwena wa gathigathini waambīrīrie Rūūī rwa Jorodani, ūkahītūkīra kīharūrūka-inī kīa mwena wa gathigathini wa Jeriko, ūrorete mwena wa ithūūro ūgakinya būrūri ūrīa ūrī irīma, ūkoimīrīra werū wa Bethi-Aveni. **13** Kuuma kūu ūgakīrania ūrorete

na mwena wa kīharūrūka kīa gūthini kīa Luzu (na norō Betheli) na ūgaikūrūka nginya Atarothu-Adari gūkuhī na kīrīma kīa mwena wa gūthini wa itūūra rīa Bethi-Horoni ya Mūhuro. **14** Kuuma kīrīma kīrīa kīng'etheire Bethi-Horoni mwena wa gūthini, mūhaka ūcio ūkarigiicūka na mwena wa na gūthini ūgereire na mwena wa ithūīro, ūkiumīrīra Kiriathu-Baali (na norō Kiriathu-Jearimu), itūūra rīmwe rīa andū a Juda. Ūguo nīguo mūhaka ūcio watariī mwena wa ithūīro. **15** Naguo mwena wa gūthini mūhaka waambīrīrie gīturi-inī kīa Kiriathu-Jearimu, ūgathiī ūrorete mwena wa ithūīro, ūkoimīrīra gīthima-inī kīa maaī ma Nefitoa. **16** Ningī mūhaka ūcio waikūrūkīte o nginya magūrū-inī ma kīrīma kīrīa kīang'etheire Gītuamba kīa Beni-Hinomu, gathigathini wa Gītuamba kīa Refaimu. Naguo ūgīkūrūka na kīanda gīa Gītuamba kīa Hinomu, wīgīritanītie na kīharūrūka kīa mwena wa gūthini wa itūūra inene rīa Ajebusi, ūgīkūrūka nginya Eni-Rogeli. **17** Mūhaka ūcio wacookete ūkegonya na mwena wa gathigathini, ūgathiī nginya Eni-Shemeshu, na ūgathiī na mbere nginya Gallothu, itūūra rīrīa rīng'etheire Mwanya wa Adumimu, ūgaikūrūka nginya Ihiga-inī rīa Bohani mūrū wa Rubeni. **18** Mūhaka wathiīte na mbere nginya kīharūrūka-inī gīa gathigathini kīa Bethi-Araba na ūgaikūrūka nginya Araba. **19** Ningī ūgacooka ūkarora kīharūrūka kīa mwena wa gathigathini kīa Bethi-Hogila, na ūkoimīrīra gīcōngoco-inī kīa mwena wa gathigathini kīa Iria rīa Cumbī, o kūu mūthia-inī wa Rūūī rwa Jorodani mwena wa gūthini. Ūcio nīguo warī mūhaka wa mwena wa gūthini. **20** Rūūī rwa Jorodani

nīruo rwarī mūhaka wa mwena wa irathīro. Īyo nīyo yarī
mīhaka īrīa yathiūrūkīte igai rīa mbarī cia Benjamini
mīena īyo yothe. **21** Mūhīrīga wa Benjamini, kūringana
na ūrīa mbarī ciao ciatariī, warī na matūūra maya: Jeriko,
na Bethi-Hogila, na Emeki-Keziza, **22** na Bethi-Araba, na
Zemaraimu, na Betheli, **23** na Avimu, na Para, na Ofira, **24**
Kefari-Amoni, na Ofini, na Geba; mothe maarī matūūra
ikūmi na meerī na tūtūūra twamo. **25** O na ningī warī na
Gibeoni, na Rama, na Beerothu, **26** na Mizipe, na Kefira, na
Moza, **27** na Rekemu, na Iripeeli, na Tarala, **28** na Zela, na
Elefu, na Itūūra inene rīa Ajebusi (na nīrīo, Jerusalemu),
na Gibeathi, na Kiriathu; mothe maarī matūūra ikūmi na
mana na tūtūūra twamo. Rīu nīrīo rīarī igai rīa mūhīrīga
wa Benjamini kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī.

19 Mūtī wa keerī wagwīrīire mūhīrīga wa Simeoni,
kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. Igai rīao rīarī
thīnī wa būrūri wa Juda. **2** Igai rīu rīao rīarī na matūūra
maya: Birishiba (kana Shiba), na Molada, **3** na Hazari-
Shuali, na Bala, na Ezemu, **4** na Elitoladi, na Bethulu, na
Horoma, **5** na Zikilagi, na Bethi-Marikabothu, na Hazari-
Susa, **6** na Bethi-Lebaothu, na Sharuheni; mothe maarī
matūūra ikūmi na matatū na tūtūūra twamo. **7** Matūūra
marīa mangī maarī Aini, na Rimoni, na Etheri, na Ashani,
matūūra mana na tūtūūra twamo, **8** hamwe na tūtūūra
tūrīa tūngī tuothe twathiūrūkīirie matūūra macio
o nginya Baalathu-Biri (norīo Rama ya kūu Negevu).
Rīu nīrīo rīarī igai rīa mūhīrīga wa andū a Simeoni,
kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **9** Igai rīu mūhīrīga
wa Simeoni wagaīirwo rīarutirwo kuuma igai rīa andū

a Juda, nī ūndū ḡcunjī kīa Juda kīarī kīnene gūkīra ūrīa maabataire. Nī ūndū ūcio andū a mūhīrīga wa Simeoni makīgwatīra igai rīao thīinī wa būrūri wa Juda.

10 Mūtī wa gatatū wagūrīire mūhīrīga wa Zebuluni, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī: Mūhaka wa igai rīao wathiīte nginya Saridi. **11** Mūhaka ūcio ūkīambata ūrorete na mwena wa ithūrō ūgīkinya Marala, ūkīhutia Dabeshethu na ūgītambūrūka ūgīkinya karūūī karīa kaarī hakuhī na Jokineamu. **12** Ūgīcooka ūkīrigiicūka na mwena wa irathīro kuuma Saridi werekeire mwena ūrīa riūa rīrathagīra, ūrorete būrūri wa Kisilothu-Taboru, na ūkerekera Daberathu, ūkambata ūgakinya Jafia. **13** Ningī mūhaka ūcio ūgīthī na mbere ūrorete mwena wa irathīro, ūgīkinya Gathi-Heferi na Ethi-Kazini; ūkiumīrīra Rimon, na ūkīrigiicūka mwena wa Nea. **14** Kuuma hau mūhaka ūcio ūgīthiūrūrūka na mwena wa gathigathini, ūgīkinya Hanathoni, na ūkīrīkīrīra gītuamba-inī kīa Ifita-Eli. **15** Matūūra marīa maanyiitīwo nī mūhaka ūcio maarī Katathu, na Nahalali, na Shimuroni, na Idala, na Bethilehemu. Mothe maarī matūūra ikūmi na meerī na tūtūūra twamo. **16** Matūūra macio na tūtūūra twamo nīmo maarī igai rīa Zebuluni, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **17** Mūtī wa kana wagwīrīire mūhīrīga wa Isakaru kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **18** Būrūri wao warī na matūūra maya: Jezireeli, na Kesulothu, na Shunemu, **19** na Hafaraimu, na Shioni, na Anaharathu, **20** na Rabithu, na Kishioni, na Ebezu, **21** na Remethu, na Eni-Ganimu, na Eni-Hada, na Bethi-Pazezu. **22** Mūhaka wahutītie Taboru, na Shahazuma, na Bethi-Shemeshu,

na ūkarikirīria Jorodani. Mothe maarī matūūra ikūmi na matandatū na tūtūūra twamo. **23** Matūūra macio na tūtūūra twamo nīmo maarī igai rīa mūhīrīga wa Isakaru, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **24** Mūtī wa gatano wagwīrīire mūhīrīga wa Asheri, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **25** Būrūri wao warī na matūūra maya: Helikathu, na Hali, na Beteni, na Akishafu, **26** na Alameleki, na Amadi, na Mishali. Mwena wa ithūiro mūhaka wahutītie Karimeli na Shihoru-Libunathu. **27** Ügacooka ūkarigiicūka ūrorete na mwena wa irathīro, ūgakinya Bethi-Dagoni, ūkahutia Zebuluni na Gītuamba kīa Ifita-Eli, ügacooka ūkerekera mwena wa gathigathini ūgakinya Bethi-Emeki na Neiel, ūhītūkīire Kabuli mwena wa ūmotho. **28** Mūhaka ūcio ūgīthīi nginya Abudoni, na Rehobu, na Hamoni, na Kana, ūgīkinya Sidoni ūrīa Nene. **29** Mūhaka ūcio ūgīcooka ūkīrigiicūka werekeire Rama, ūgīthīi nginya itūūra inene rīrīa rīrīge na hinya rīa Turo, ūgīcooka ūkīrigiicūka ūgīkinya Hosa, na ūkiumīrīra iria rīrīa rīrī gūkuhī na Akizibu, **30** o na matūūra ma Uma, na Afeku, na Rehobu. Macio maarī matūūra mīrongo ūrī na meerī na tūtūūra twamo. **31** Matūūra macio hamwe na tūtūūra twamo nīmo maarī igai rīa mūhīrīga wa Asheri, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī. **32** Mūtī wa gatandatū wagwīrīire mūhīrīga wa Nafitali, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarī: **33** Mūhaka wao woimire Helefū o kūu mūtī-inī ūrīa mūnene thīinī wa Zaananimu, ūkīhītūkīra Adami-Nekebu na Jabineeli, ūgīkinya Lakumu, na ūkīrīkīrīra Jorodani. **34** Mūhaka ūcio ūkīrigiicūka ūrorete mwena wa ithūiro ūhītūkīre Azinothu-Taboru,

na ūkiumīrīra Hukoku. Nīwahutītie Zebuluni mwena wa gūthini, na ūkahutia Asheri mwena wa ithūiro, na ūkahutia Jorodani mwena wa irathīro. **35** Matūūra marīn maarī mairigīre na hinya maarī Zidimu, na Zeri, na Hamathu, na Rakathu, na Kinerethu, **36** na Adama, na Rama, na Hazoru, **37** na Kedeshi, na Edirei, na Eni-Hazoru, **38** na Ironi, na Migidali-Eli, na Horemu, na Bethi-Anathu, na Bethi-Shemeshu. Mothe maarī matūūra ikūmi na kenda na tūtūūra twamo. **39** Matūūra macio na tūtūūra twamo nīmo maarī igai rīa mūhīrīga wa Nafitali, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **40** Mūtī wa mūgwanja wagwīrīire mūhīrīga wa Dani, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **41** Būrūri wa igai rīao warī na matūūra maya: Zora, na Eshitaoli, na Iri-Shemeshu, **42** na Shaalabini, na Aijaloni, na Ithila, **43** na Eloni, na Timina, na Ekironi, **44** na Eliteke, na Gibethoni, na Baalathu, **45** na Jehudu, na Bene-Beraka, na Gathi-Rimoni, **46** na Me-Jarikoni, na Rakoni, hamwe na gīcunjī kīrīa kīng'etheire Jopa. **47** (No rīrī, andū a Dani nīmaremirwo nī kwīgwatīra būrūri wao; nī ūndū ūcio makīambata magītharīkīra itūūra rīa Leshemu, makīrītunyana na makīūraga andū arīa maatūūraga kuo na rūhiū rwa njora, narīo rīgīgītuīka rīao. Nao magītūūra kūu Leshemu. Makīrītua Dani o ta ūrīa ithe wao eetagwo.) **48** Matūūra macio na tūtūūra twamo nīmo maarī igai rīa mūhīrīga wa Dani, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatariī. **49** Rīrīa maarīkirie kūgaya būrūri ūcio kūringana na ūrīa icunjī ciaheanītwo-rī, andū a Isiraeli makīhe Joshua mūrū wa Nuni igai gatagatīinī kao, **50** o ta ūrīa Jehova aathanīte. Nao maamūheire

itūūra rīrīa oorītie aheo narīo nī Timuna-Sera o kūu būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu. Nake agīaka itūūra rīu agītūūra kuo. **51** Maya nīmo mabūrūri marīa Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Joshua mūrū wa Nuni, na atongoria a mbarī cia mīhīrīga ya Isiraeli maaheanire na njīra ya gūcuuka mītī kūu Shilo o mbere ya Jehova itoonyero-inī rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. Na nī ūndū ūcio makīrīkia kūgaya būrūri ūcio.

20 Nake Jehova akīra Joshua atīrī, **2** “Ira andū a Isiraeli mathuure matūūra manene ma kūrīrīwo, marīa ndamūheire ūhoro wamo rīrīa ndaaririe na Musa, **3** nīgeetha mūndū o wothe ūrīa ūngīrīraga mūndū na njīra ya mūtino na atekwenda-rī, no orīre kuo na agē na ūgitīri kuuma kūrī mūrīhīria wa thakame ūrīa ūtītwo. **4** “Rīrīa orīra itūūra rīmwe rīa macio manene-rī, nīarīrūgamaga kīhingo-inī gīa itūūra rīu inene, nake akoiga ūrīa ekīte arī mbere ya athuuri a itūūra rīu inene. Nao makamwītīkīria atūūre itūūra rīu rīao na makamūhe handū atūūranie nao. **5** Nake mūrīhīria wa thakame ūyo ūtītwo angīmuuma thuutha, matikaneane mūndū ūcio mūthitange, tondū oragīte mūndū wa itūūra rīake atekwenda na ataciirīire gwīka ūguo. **6** Mūndū ūcio nīarekwo aikare itūūra rīu inene nginya hīndī ūrīa akaarūgama mbere ya andū monganīte aciirithio, kana nginya rīrīa gīkuū kīa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene ūcio ūratungata hīndī ūyo gīgaakinya. Thuutha ūcio no acooke mūciī gwake o itūūra-inī rīrīa oimīte akīura.” **7** Nī ūndū ūcio makīamūra Kedeshi itūūra rīrīa rīrī kūu Galili būrūri ūrīa ūrī irīma wa Nafitali, na Shekemu itūūra

rĩa büruri ūrĩa ūrĩ irĩma wa Efiraimu, na Kiriathu-Ariba (na níkuo Hebironi) itũura rĩa büruri ūrĩa ūrĩ irĩma wa Juda. **8** Naguo mwena wa irathĩro wa Rũúí rwa Jorodani mûrĩmo wa Jeriko magithuura Bezeri kuu werü-inĩ ūrĩa mwaraganu mûhîrîga-inĩ wa Rubeni, na Ramothu kuu Gileadi mûhîrîga-inĩ wa Gadi, na Golani thiinĩ wa Bashani mûhîrîga-inĩ wa Manase. **9** Mündü o wothe Mûisraeli o na kana mündü wa kungĩ ütûuranagia nao ūrĩa ūngiûraga mündü ataciirîre gwika ūguo no oorîre matûûra-inĩ macio manene maathuurîtwo nîguo ndakooragwo nî mûrîhanîria wa thakame ïyo ïitîtwo atanarûgama mbere ya andü monganîte aciirithio.

21 Na rîrî, atongoria a nyumba cia Alawii magithiî kûrî Eleazaru ūrĩa mûthînjîri-Ngai, na kûrî Joshua mûrû wa Nuni, o na kûrî atongoria a nyumba cia mîhîrîga ïrĩa ìngî ya Israeli **2** kuu Shilo büruri wa Kaanani makîmeera atîrî, “Jehova nîathanire na kanua ka Musa atî tûkaheo matûûra ma gütûûra, marî na kündü gwa kûrîithagîria mahiû maitû.” **3** Nî ûndü ûcio, andü a Israeli makîhe Alawii matûûra o hamwe na kündü gwa kûrîithio kuuma magai-inĩ mao o ta ūrĩa Jehova aathanîte: **4** Na rîrî, mîtî yacuukwo-rî, mûtî wa mbere wagwîrîire mbarî ya Akohathu, kûringana na ūrĩa mbarî ciao ciatarî. Alawii arîa maarî a rûciaro rwa Harûni ūrĩa mûthînjîri-Ngai maaheirwo matûûra ikûmi na matatû kuuma mûhîrîga ya Juda, na wa Simeoni, na wa Benjamini. **5** Acio angî a rûciaro rwa Kohathu maaheirwo matûûra ikûmi kuuma mbarî ya mûhîrîga wa Efiraimu, na wa Dani, na nuthu ya mûhîrîga wa Manase. **6** Njiaro cia Gerishoni ciaheirwo

matūūra ikūmi na matatū kuuma mbarī cia mūhīrīga wa Isakaru, na wa Asheri, na wa Nafitali, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase kūu Bashani. **7** Njiaro cia Merari, kūringana na ūrīa mbarī ciao ciatarīi, ciaheirwo matūūra ikūmi na meerī kuuma mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na wa Zebuluni. **8** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli magīkīhe Alawii matūūra macio na kūndū kūrīa kwamathiūrūrūkīirie kūrī ūrīithio wao o ta ūrīa Jehova aathanīte na kanua ka Musa. **9** Kuuma mūhīrīga wa Juda na wa Simeoni andū a Isiraeli makīheana matūūra maya magwetetwo na marītwa **10** (matūūra maya maaheirwo njiaro cia Harūni arīa maarī a mbarī cia Akohathu cia mūhīrīga wa Alawii, nī ūndū nīo magwīrīrwo nī mūtī wa mbere): **11** Magīkīmahe Kiriathu-Ariba (na no kuo Hebironi), hamwe na kūndū kūrīa gwathiūrūrūkīirie gwa kūrīithīrio mahiū kūu būrūri ūrīa ūrī irīma wa Juda. (Ariba nīwe warī ithe wa Anaki). **12** No rīrī, mīgūnda na tūtūura tūrīa twathiūrūrūkīirie itūūra rīu inene nīmaheete Kalebu mūrū wa Jefune gūtuīke igai rīake. **13** Nī ūndū ūcio njiaro cia Harūni ūrīa mūthīnjīri-Ngai magīcīhe Hebironi (itūūra inene rīa kūrīrīwo nī mūndū ūrīa ūraganīte), na ikīheo Libina, **14** na Jatiri, na Eshitemoa, **15** na Holoni, na Debiri, **16** na Aini, na Juta, na Bethi-Shemeshu, o hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; matūūra mothe maarī kenda kuuma kūrī mīhīrīga īyo īīrī. **17** Na kuuma mūhīrīga wa Benjamini makīheo Gibeoni, na Geba, **18** na Anathothu, na Alimoni o hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana. **19** Matūūra mothe ma athīnjīri-Ngai, arīa maarī njiaro cia Harūni,

maarī ikūmi na matatū o hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio. **20** Nacio mbarī icio ingī ciatigarīte cia Kohathu cia mūhīrīga wa Alawii ciaheirwo matūūra kuuma kūrī mūhīrīga wa Efiraimu ta ūū: **21** Kūu būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu maaheirwo Shekemu (itūūra inene rīa kūrīrīwo nī mūndū ūrīa ūraganīte), na Gezeri, **22** na Kibizaimu, na Bethi-Horoni hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana. **23** Ningī kuuma mūhīrīga wa Dani makīheo Eliteke, na Gibethoni, **24** na Aijaloni, na Gathi-Rimoni hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana. **25** Kuuma nuthu ya mūhīrīga wa Manase makīheo Taanaka, na Gathi-Rimoni hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra meerī. **26** Matūūra macio mothe ikūmi hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio nīmo maheirwo mbarī icio ingī cia Kohathu. **27** Na rīrī, mbarī cia Agerishoni cia mūhīrīga wa Alawii ciaheirwo ta ūū: kuuma nuthu ya mūhīrīga wa Manase, nī itūūra rīa Golani kūu Bashani (itūūra inene rīa kūrīrīwo nī mūndū ūrīa ūraganīte), na Be-Eshitara, hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra meerī; **28** kuuma mūhīrīga wa Isakaru, ikīheo Kishioni, na Deberathu, **29** na Jaramuthu, na Eni-Ganimu, hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana; **30** kuuma mūhīrīga wa Asheri, ikīheo Mishali, na Abidoni **31** na Helikathu, na Rehobu hamwe na ithaka ciamo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana; **32** kuuma mūhīrīga wa Nafitali, ikīheo Kedeshi kūu Galili (itūūra inene rīa kūrīrīwo nī mūndū ūrīa ūraganīte), na Hamothu-Dori na Karitani, hamwe na

ithaka ci amo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra matatū.

33 Matūūra mothe ma mbarī cia Agerishoni maarī ikūmi na matatū hamwe na ithaka ci amo cia ūrīithio. **34** Nacio mbarī cia Amerari (nao nīo Alawii arīa angī maatigaire) makīheo: kuuma mūhīrīga wa Zebuluni, nī itūūra rīa Jokineamu, na Karita, **35** na Dimuna, na Nahalali, hamwe na ithaka ci amo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana;

36 kuuma mūhīrīga wa Rubeni, ikīheo Bezeri, na Jahazu, **37** na Kedemothu, na Mefaathu, hamwe na ithaka ci amo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana; **38** kuuma mūhīrīga wa Gadi, ikīheo Ramothu kūu Gileadi (itūūra inene rīa kūrīrwo nī mūndū ūrīa ūraganīte), na Mahanaimu, **39** na Heshiboni, na Jazeri, hamwe na ithaka ci amo cia ūrīithio; mothe maarī matūūra mana. **40** Matūūra mothe marīa maaheirwo mbarī cia Amerari, nao nīo Alawii arīa maatigaire, maarī ikūmi na meerī. **41** Nī ūndū ūcio matūūra ma Alawii thīnī wa būrūri ūrīa wegwatīrwo nī andū a Israeli maarī mīrongo īna na manana marī mothe, hamwe na ithaka ci amo cia ūrīithio. **42** O itūūra rīarī na ūrīithio ūrīa warīthiūrūrūkīirie; ūguo nīguo matūūra macio mothe maatariī. **43** Nī ūndū ūcio Jehova akīhe Israeli ūhurūko mīena yothe, o ta ūrīa eerīte maithe mao na mwīhītwa. Maarīkia kwīgwatīra būrūri ūcio ūgītuīka wao, magītūūra kuo. **44** Nake Jehova akīmahe ūhurūko na mīena yothe o ta ūrīa eerīte maithe mao na mwīhītwa. Gūtirī thū o na īmwe yao yahotire kūmeetiiria, nīgūkorwo Jehova nīaciheanīte moko-inī mao. **45** Gūtirī kīrīkanīro o na kīmwe kīa maūndū marīa mega Jehova aameerīire gītaahingirio; ciīranīro icio ciothe nīciahingirio.

22 Ningī Joshua agīta andū a Mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi. na nuthu ya mūhīrīga wa Manase, **2** akīmeera atīrī, “Nīmwīkīte maūndū marīa mothe Musa ndungata ya Jehova aamwathire, na nīmūnjathīkīire maūndū-īnī mothe marīa ndīmwathīte. **3** Matukū macio mothe mathirīte o nginya ūmūthī-rī, mūtirī mwatiganīria ariū a thoguo, no nīmūrutīte wīra ūrīa Jehova Ngai wanyu aamūheire. **4** Na rīrī, kuona atī Jehova nīaheete ariū a thoguo ūhurūko o ta ūrīa eeranīire-rī, cookai mūthīī mīcīī kwanyu būrūri-inī ūrīa Musa ndungata ya Jehova aamūheire mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūī rwa Jorodani. **5** No rīrī, menyerera mūno mūtikanaage kūhingia maathani na watho ūrīa Musa ndungata ya Jehova aamūheire; akīmwīra mwendage Jehova Ngai wanyu, na mūrūmagie njīra ciake ciothe, na mwathīkagīre maathani make, na mūtūūre mwīgwatanītie nake, na mūmūtungatagīre na ngoro cianyu ciothe na mīoyo yanyu yothe.” **6** Nake Joshua akīmarathima, akīmeera mathīī, nao magīthīī, makīinūka kwao mīcīī. **7** (Musa nīaheete nuthu īmwe ya mūhīrīga wa Manase gīthaka kū Bashani, nayo nuthu īyo ūngī ya mūhīrīga ūcio Joshua akīmīhe gīthaka mwena wa ithūīro wa Rūūī rwa Jorodani hamwe na ariū a ithe wao.) Rīrīa Joshua aameerire mainūke-rī, nīamarathimire, **8** akīmeera atīrī, “Cookai mīcīī kwanyu hamwe na ūtonga wanyu mūnene, wa mahiū maingī, na betha, na thahabu, na icango, na igera, na nguo nyīngī mūno cia kwīhumba, na mūthīī mūgayane indo icio mūtahīte kuuma kūrī thū cianyu na ariū a ithe wanyu.” **9** Nī ūndū ūcio mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na

nuthu ya Manase magītiga andū a Isiraeli Shilo kūu
Kaanani nīguo macooke Gileadi, būrūri wao kīūmbe, ūrīa
meegwatīire naguo o ta ūrīa Jehova aathīte Musa. **10** Rīrīa
maakinyire Gelilothu gūkuhī na Rūūī rwa Jorodani kūu
būrūri wa Kaanani-rī, mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi,
na nuthu ya mūhīrīga wa Manase nīmakire kīgongona
kīnene biū o kūu hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Jorodani. **11**
Na rīrīa andū a Isiraeli maaiguire atī nīmakīte kīgongona
kūu mūhaka-inī wa Kaanani kūu Gelilothu gūkuhī na Rūūī
rwa Jorodani mwena wa andū a Isiraeli-rī, **12** kīungano
gīothe gīa Isiraeli gīkīngana Shilo nīguo gīkarūe nao. **13**
Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli magītūma Finehasi mūrū wa
Eleazarū ūrīa mūthīnjīri-Ngai athīi būrūri wa Gileadi;
athīi kūrī mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi na nuthu ya
Manase. **14** O hamwe nake, magītūma atongoria ikūmi
o mūtongoria ūmwe akarūgamīrīra mūhīrīga o mūndū
ūmwe wa Isiraeli, o ūmwe wao nīwe warī mūnene wa
nyūmba ya ithe thīinī wa mbarī cia andū a Isiraeli.
15 Rīrīa maathiire Gileadi, magīthīi kūrī mūhīrīga wa
Rubeni, na Gadi, na nuthu ya Manase, makīmeera atīrī,
16 “Kīungano gīothe kīa Jehova gīkūmūūria atīrī, ‘Nī
kīi gītūmīte mwage kwīhokeka harī Ngai wa Isiraeli?
Mwahota atīa kūhutatīra Jehova mūkeyakīra kīgongona
nīguo mūukīrīre Jehova mūmūremere? **17** Mehia marīa
meekīirwo Peori matitūiganīte? Nginya ūmūthī ūyū tūtirī
twetheria mehia macio, o na gūtuīka mūthiro nīwokire
igūrū rīa kīrīndī kīa Jehova! **18** Rīu na inyuī nī Jehova
mūrahutatīra? “Mūngīremera Jehova ūmūthī, rūciū nake
nīakarakarīra kīrīndī gīothe gīa Isiraeli. **19** Angīkorwo

būrūri ūrīa mwīgwatīire nīmūthaahu-rī, ringai mūūke
būrūri wa Jehova, kūrīa hema ya Jehova ūrī, mūgayane
būrūri na ithuī. No ūrī, mūtikaremere Jehova kana
mūtūremere na ūndū wa kwīyakīra kīgongona kīanyu
inyuī ene, o tiga kīgongona kīrīa kīrī kīa Jehova Ngai
witū. **20** Rīrīa Akani mūrū wa Zera aagire kwīhokeka
maūndū-inī makoniī indo iria ciamūrītwo cia kūniinwo-rī,
githī mang'ūrī matiakinyūrīire kīrīndī gīothe gīa Israeli?
Mūndū ūcio to we wiki wakuire nī ūndū wa mehia
make.” **21** Hīndī ūyo andū a Rubeni, na a Gadi, na a
nuthu ya Manase magīcookeria anene a mbarī cia Israeli
makīmeera atīrī: **22** “Jehova, Ngai, Mwene-Hinya, o we
Jehova! Jehova, Ngai, Mwene-Hinya, o we Jehova! Nīwe
ūūī! Narīo Israeli nīrīmenye! Angīkorwo ūndū ūyū nī wa
ūremi o na kana kwaga gwathīkīra Jehova, mūtigatūtigie
muoyo ūmūthī. **23** Angīkorwo nītwakīte kīgongona gjitū
ithuī ene nīguo tūhutatīre Jehova, na tūrutage maruta
ma njino na ma mūtu, o na kana tūkarutagīra igongona
rīa ūiguano igūrū ūakīo-rī, Jehova aroiyūrīria gjitūmi kīa
ūhoro ūcio harī ithuī. **24** “Aca! Ithuī twekire ūguo nī ūndū
wa gwītigīra atī mūthenya ūmwe njiaro cianyu ciahota
gūkeera ciitū atīrī, ‘Inyuī nī ūhoro ūrīkū mūrī naguo na
Jehova Ngai wa Israeli? **25** Jehova nīekīrīte mūhaka wa
Rūūī rwa Jorodani ūtuīke wa gūtūhakania ithuī na inyuī,
na andū aya a Rubeni na Gadi! Gūtīrī ūndū mwītainwo na
Jehova.’ Nī ūndū ūcio njiaro cianyu ciahota gūtūma ciitū
itige gūcooka gwītigīra Jehova. **26** “Kīu nīkīo gīatūmire
tuuge atīrī, ‘Nītwīhaarīrie twīakīre kīgongona, no ti kīa
maruta ma njino o na kana magongona mangī.’ **27** No

rīrī, nī gītuīke ūira gatagatī gaitū na inyuī na njiarwa iria igooka, atī tūrīhooyagīra Jehova hema-inī yake tūrī na maruta maitū ma njino, na magongona na maruta ma ūiguano. Ningī matukū ma thuutha njiaro cianyu itikeera njiaro ciitū atīrī, ‘Mūtirī na igai harī Jehova.’ **28** “Na ithuī tūkiuga atīrī, ‘Mangīgaatwīra ūguo, o na kana meere njiaro ciitū ūguo-rī, nītūkamacookeria, tūmeere atīrī: Ta rorai muone mūhianīre wa kīgongona kīa Jehova, kīrīa maithe maitū maakire, gītiakirwo nī ūndū wa maruta ma njino na magongona mangī, no gīakirwo nīguo gītuīke ūira gatagatī gaitū na inyuī.’ **29** “Kūroaga gūtuīka ūguo, atī no tūremere Jehova tūmūhutatīre ūmūthī na ūndū wa gwaka kīgongona kīngī gīa keerī gīa kūrutīra maruta ma njino, na maruta ma mūtu na magongona mangī, tiga o kīgongona kīa Jehova Ngai witū kīrīa gīakītwo hema-inī yake.” **30** Rīrīa Finehasi, mūthīnjīri-Ngai hamwe na atongoria a kīrīndī, o acio atongoria a mbarī cia andū a Israeli maaiguire ūrīa Rubeni, na Gadi, na Manase moigire-rī, magīkena. **31** Nake Finehasi mūrū wa Eleazaru ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīra Rubeni, na Gadi, na Manase atīrī, “Ūmūthī nītwamenya atī Jehova arī hamwe na ithuī, tondū mūtihītfīrie Jehova ūndū-inī ūyū. Rīu nīmūteithūkītie andū a Israeli kuuma guoko-inī kwa Jehova.” **32** Nake Finehasi mūrū wa Eleazaru, ūrīa mūthīnjīri-Ngai, hamwe na atongoria magīcooka Kaanani thuutha wa gūcemania na andū a Rubeni na Gadi kū Gileadi, nao magīcookeria andū a Israeli ūhoro. **33** Nīmakenire nī kūigua ūhoro ūcio, na makīgooca Ngai. Na matiigana gūcooka kwaria ūhoro wa kūrūa nao atī

nīguo maharaganie bürūri ūrīa andū a Rubeni na Gadi matūūraga. 34 Nao andū a Rubeni na Gadi magñita kīgongona kīu ūū: Mūira Gatagatī Gaitū atī Jehova nīwe Ngai.

23 Thuutha wa ihinda inene gūthira na Jehova agīkorwo aheete andū a Isiraeli ūhurūko kuuma kūrī thū ciao ciothe iria ciamathiūrūkīrie, na Joshua agīkorwo aarī mūkūrū mūno na akaingīhia mīaka-rī, 2 agīta andū a Isiraeli othe, na athuuri ao, na atongoria, na atuithania a maciira, na anene, akīmeera atīrī: “Rīu nīi ndī mūkūrū na ngaingīhia mīaka. 3 Inyuī ene nīmwīoneire maūndū marīa mothe Jehova Ngai wanyu ekīte ndūrīrī ici ciothe Nī ūndū wanyu, nīgūkorwo nī Jehova Ngai wanyu wamūrūrīire. 4 Ririkanai ūrīa ndamūgaīire ndūrīrī iria ciatigarīte ituīke igai rīa mīhīrīga yanyu, hamwe na mabūrūri ma ndūrīrī iria nī mwene ndatooririe, kuuma Rūrī rwa Jorodani o nginya Iria rīrīa Inene rīa mwena wa ithūrīro. 5 Jehova Ngai wanyu we mwene nīagaciingata imweherere. Niagacieheria mbere yanyu, na inyuī nīmūkegwatīra bürūri wao ūtuīke wanyu, o ta ūrīa Jehova Ngai wanyu aamwīrire. 6 “Gīai na hinya mūno; mūrūmie na mwathīkagīre watho wothe ūrīa wandīktwo Ibuku-inī rīa watho wa Musa, mütekūgarūrūka na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. 7 Mūtikanagwatanīre na ndūrīrī ici itigaire thīnī wanyu; mūtikanagwete marītwa ma ngai ciacio kana mwīhīte nacio. Mūtikanacitungatīre kana mūciinamīrīre. 8 No inyuī no nginya mūrūmie kwīgwatania na Jehova Ngai wanyu, o ta ūrīa mūkoretwo mūgīka nginya ūmūthī. 9 “Jehova nīamūningatiire ndūrīrī

nene na irī hinya mūno ikamweherera; na nginya ūmūthī
ūyū gūtirī mūndū o na ūmwe ūhotete kūmwītiiria. **10**
Mūndū ūmwe wanyu atooragia andū ngiri, Nī ūndū
Jehova Ngai wanyu nīwe ūmūrūagīrīra, o ta ūrīa eeranīire.
11 Nī ūndū ūcio mwīmenyererei mūno nīguo mwendage
Jehova Ngai wanyu. **12** “No rīrī, mūngīgarūrūka na
mūnyiitanagīre na matigari ma ndūrīrī ici itigaire thīnī
wanyu na mūhikanie nacio na mūgwatanīre nacio, **13**
hīndī ūyo na inyuī mūmenye wega atī Jehova Ngai wanyu
ndagacooka kūingata ndūrīrī icio ciehere mbere yanyu.
No rīrī, igaatuīka cia kūmūheenereria o na ituīke ta
mītego ya kūmūgwatia, na ituīke iboko cia kūmūhūūra,
na mīigua ya kūmūtūra maitho, nginya mūthire būrūri-
inī ūyū mwega, ūrīa Jehova Ngai wanyu amūheete. **14**
“Rīu niī ngirie gwīthīira na njīra ūrīa andū othe a thī
mathiiaga. Nīmūūī na ngoro cianyu ciothe, na maroho
manyu atī gūtirī kīranīro o na kīmwe kīa maūndū
marīa mothe mega Jehova Ngai wanyu aamwīrīre
atahingītie. Irīkanīro ciothe nīihingītio, na gūtirī o na
kīmwe gītahingīte. **15** No rīrī, o ta ūrīa ciīranīro ciothe
njega iria Ngai eeranīre iħingīte-rī, ūguo noguo Jehova
akaamūrehithīria ūru ūrīa wothe oigīte nīakamūrehere,
o nginya amūniine mwehere būrūri-inī ūyū mwega
amūheete. **16** Mūngīthūkia kīrīkanīro kīa Jehova Ngai
wanyu kīrīa aamwathire mūrūmagīrīre, na mūcooke
gūtungatagīra ngai ingī na mūgaciinamīrīra-rī, marakara
ma Jehova nīmakamūrīrīmbūkīra, na inyuī nīmūgakua
narua mūthire būrūri ūyū mwega amūheete.”

24 Ningī Joshua agīcookanīrīria mīhīrīga yothe ya Isiraeli kūu Shekemu. Agīta athuuri, na atongoria, na atuithania a maciira, na anene a Isiraeli, nao magīthīī makīrūgama mbere ya Ngai. **2** Nake Joshua akīra andū othe atīrī, “Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga atīrī: ‘Tene mūno maithe manyu, nīo Tera ithe wa Iburahīmu na Nahoru, maatūrāga mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūī rwa Farati na makahooyaga ngai ingī. **3** No nīndarutire ithe wanyu Iburahīmu, oime būrūri ūcio ūrī mūrīmo wa rūūī rūu rwa Farati, ngīmūtongoria kūu Kaanani guothe, na ngīmūhe njiaro nyingī. Nīndamūheire Isaaka, **4** nake Isaaka ngīmūhe Jakubu na Esaū. Nīndagaīire Esaū būrūri ūrī ūrī irīma wa Seiru, no Jakubu na ariū ake magīkūrūka magīthīī Misiri. **5** “Ningī ngīcooka ngītūma Musa na Harūni, na ngīhūūra andū a Misiri na maündū marīa mothe ndeekire kūu, ngīcooka ngīmaruta kuo. **6** Rīrīa ndaarutire maithe manyu kūu būrūri wa Misiri, nīmwakinyire iria-inī, nao andū a Misiri makīmarūmīrīra na ngaari cia ita, na andū mahaicīte mbarathi o nginya Iria Itune. **7** Nao andū a Isiraeli magīkaīra Jehova amateithie, nake agīkīra nduma gatagatī kanyu na andū a Misiri; ningī agītūma iria rīmakorere, akīmathika narīo. Nīmweyoneire na maitho manyu ūrīa ndeekire andū a Misiri. Ningī mūgīcooka mūgītūura werū-inī matukū maingī. **8** “Ningī ngīmūtwara būrūri wa Aamori arīa maatūrāga mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani. Nao makīrūa na inyuī na nīi ngīmaneana moko-inī manyu. Nīndamaanangire mamweherere, na inyuī mūkīgwatīra būrūri wao ūgītuīka wanyu. **9** Na rīrīa Balaki mūrū wa Ziporu mūthamaki

wa Moabi eeharagīria kūrūa na Israeli-rī, nīatūmanīire Balamu mūrū wa Beori nīguo oke amūrume. **10** No nīi ndingīathikīrīirie Balamu; nī ūndū ūcio agīkīrīria kūmūrathima maita maingī, na nīi ngīmūhonokia kuuma moko-inī make. **11** “Ningī mūkīringa Rūūi rwa Jorodani na mūgīkinya Jeriko. Nao andū a Jeriko makīrūa na inyuī, o ta ūrīa Aamori, na Aperizi, na Akaanani, na Ahiti, na Agirigashi, na Ahivi, na Ajebusi o nao nīmarūire na inyuī, no nīi ngīmaneana moko-inī manyu. **12** Ngīcooka ngīrekia magi marī mboora mathīi mbere yanyu, marīa maamaingatire mamweherere, o hamwe na athamaki arīa eerī a Aamori. Ti inyuī mwamaingatire na rūhiū rwanyu rwa njora kana na ūta wanyu. **13** Nī ūndū ūcio ngīmūhe būrūri mūtaanogeire na matūūra mūtaakīte; na nīkuo mūtūūraga, mūkīrīaga maciaro ma mīgūnda ya mīthabibū na mītamaiyū ūrīa mūtaahaandire.’ **14** “Na rīrī, mwītīgīrei Jehova na mūmūtungatagīre mūtarī na ūhinga, na mūrī ehokeku kūna. Eheriai ngai iria maithe manyu ma tene maahooyaga kūu mūrīmo wa Rūūi rwa Farati, o na kūu būrūri wa Misiri, na mūtungatagīre o Jehova. **15** No rīrī, mūngīona ūhoro ūcio wa gūtungatagīra Jehova ta ūtamwagīrīire-rī, thuurai ūmūthī ūrīa mūritungatagīra, mūmenye kana nī ngai iria maithe manyu maatungatagīra kūu mūrīmo wa rūūi, kana nī ngai cia Aamori arīa ene būrūri ūyū mūtūūraga. No ha ūhoro wakwa mwene na nyūmba yakwa-rī, tūritungatagīra Jehova.” **16** Nao andū acio magīcooka makiuga atīrī, “Kūroaga gūtuīka ūguo, atī tūtiganīrie Jehova atī nīguo tūtungatīre ngai ingī! **17** Nīgūkorwo nī Jehova Ngai witū we mwene watūrutire

bürūri wa Misiri hamwe na maithe maitū, tükiuma bürūri ūcio wa ūkombo, na akīringa ciama icio nene ūguo na tūgīciona na maitho maitū. Nīaatūgitīrire rūgendo-inī rwitū ruothe kūrīa twagereire, o na tūrī gatagatī ka ndūrīrī ciothe kūrīa twatuīkanīrie. **18** Nake Jehova nīaingatire ndūrīrī icio ciothe ciehere mbere iitū, o hamwe na Aamori arīa maatūūraga bürūri-inī ūcio. Tondū ūcio o na ithuī tūrītungatagīra Jehova, nī ūndū nīwe Ngai witū.” **19** Nake Joshua akīira andū acio atīrī, “Mūtingīhota gūtungatīra Jehova. Jehova nī Ngai Mūtheru; we nī Ngai ūrī ūiru. Ndakamūrekera ūremi wanyu o na kana mehia manyu. **20** Mūngīgaatiganīria Jehova na mūtungatīre ngai cia kūngī, nīakamūgarūrūka na amūrehere mwanangīko amūniine, o na amwīkīte maūndū mega.” **21** No andū acio makīira Joshua atīrī, “Aca! Ithuī tūrītungatagīra Jehova.” **22** Nake Joshua akīmeera atīrī, “Inyuī ene mūrī aira a ūguo mwoiga, atī nīmwathuura gūtungatagīra Jehova.” Nao makīmūcookeria, makīmwīra atīrī, “Iī, ithuī tūrī aira.” **23** Joshua akīmeera atīrī, “Rūu-rī, kīeheriei ngai cia kūngī iria irī thīinī wanyu, na mūheane ngoricanyu biū harī Jehova Ngai wa Isiraeli.” **24** Nao andū acio makīira Joshua atīrī, “Ithuī tūrītungatagīra Jehova Ngai witū na tūmwathīkagīre.” **25** Mūthenya o ro ūcio Joshua agīthondekera andū kīrīkanīro, na akīmandīkīra kīrīra kīa watho wa kūrūmīrīrwo na mawatho, marī o kūu Shekemu. **26** Nake Joshua akīandīka maūndū macio Ibuku-inī rīa Watho wa Ngai. Agīcooka akīoya ihiga inene, akīrīrūgamia hau gītina-inī kīa mūtī wa mūgandi hakuhī na handū-harīa-haamūre ha Jehova. **27** Akīira

andū acio othe atīrī, “Atīrī! Ihiga rīrī nīrō rīgūtuīka mūira witū wa ūrīa tuoiga. Nīrīiguīte ciugo ciothe iria Jehova atwītē. Nīrō rīgūtuīka mūira wanyu mūngīkaaga kwīhokeka harī Ngai wanyu.” **28** Nake Joshua agīcooka akīra andū acio mathiī, o mūndū acooke kūrīa igai rīake rīarī. **29** Thuutha wa maūndū macio Joshua mūrū wa Nuni, ndungata ya Jehova, agīkua arī na ūkūrū wa mīaka igana na ikūmi. **30** Nao makīmūthika kūu gīthaka kīa igai rīake, o kūu Timinathu-Sera būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu gathigathini wa kīrīma kīa Gaashu. **31** Nao andū a Israeli magītungatīra Jehova matukū-inī mothe ma Joshua na ma athuuri arīa maatigirwo muoyo Joshua akua, o arīa maamenyete maūndū mothe marīa Jehova ekīte Nī ūndū wa Israeli. **32** Namo mahīndī ma Jusufu, marīa andū a Israeli maarehete kuuma būrūri wa Misiri, magīthikwo kūu Shekemu gacigo-inī ga gīthaka kīrīa Jakubu aagūrīte kuuma kūrī ariū a Hamoru, ithe wa Shekemu. Rīu nīrō rīatuīkire igai rīa njiaro cia Jusufu. **33** Nake Eleazaru mūrū wa Harūni agīkua na agīthikwo kūu Gibeā, kūrīa kwagaīirwo mūriū Finehasi, o kūu būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu.

Atiirīrīri

1 Thuutha wa Joshua gūkua, andū a Isiraeli makīūria Jehova atīrī, “Nī a mekwambata mathīī mbere magatūhūūranīre kūrī andū a Kaanani?” **2** Nake Jehova agīcookia atīrī, “Andū a Juda nīo megūthīī, tondū nīneanīte būrūri ūcio moko-inī mao.” **3** Hīndī ūyo andū a Juda makīūra andū a Simeoni, ariū a ithe wao, atīrī, “Ūkai mwambatanie na ithuī tūtoonye būrūri ūrīa twagaīrwo, tūkahūūrane na andū a Kaanani, na ithuī nītūgaacooka tūthīī na inyuī tūkahūūranīre igai rīanyu.” Nī ūndū ūcio andū a Simeoni magīthīī hamwe nao. **4** Rīrīa andū a Juda maamatharīkīire-rī, Jehova akīneana andū a Kaanani na Aperizi moko-inī mao, nao andū a Juda makīūraga arūme 10,000 kūu Bezeki. **5** Kūu nīkuo maakorire Adoni-Bezeki, makīhūūrana nake, magītooria andū a Kaanani na Aperizi. **6** Adoni-Bezeki akīūra, no makīmūteng’eria, makīmūnyiita, makīmūtinia ciara iria nene cia moko na iria nene cia magūrū. **7** Nake Adoni-Bezeki akiuga atīrī, “Athamaki mīrongo mūgwanja matinītio ciara ciao iria nene cia moko na iria nene cia magūrū, moonganagia rūitiki rwa irio rungu rwa metha yakwa. Na rīrī, Ngai nīandīhīte nī ūndū wa ūrīa ndeekire.” Nao makīmūtwara Jerusalemu, na agīkuīra kuo. **8** Ningī andū a Juda magītharīkīra itūūra rīa Jerusalemu, o narīo makīrītunyana, makīūraga andū a itūūra rīu na hiū cia njora, magīcooka makīrīcina na mwaki. **9** Thuutha wa ūguo, andū a Juda magīkūrūka makahūūrane na andū a Kaanani arīa maatūūraga būrūri ūrīa ūrī irīma wa Negevu na magūrū-inī ma irīma cia

mwena wa ithūiro. **10** Ningī magīthiī kūhūrana na andū a Kaanani arīa maatūraga kūu Hebironi (kūrīa tene gwetagwo Kiriathu-Ariba) maathiī makīhoota Sheshai, na Ahimani, na Talimai. **11** Kuuma kūu magīthiī kūrūa na andū arīa maatūraga Debiri (kūrīa tene gwetagwo Kiriathu-Sefari.) **12** Nake Kalebu akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa ūgūtharīkīra na atunyane Kiriathu-Sefari-rī, ūcio nīwe ngūhe mwarī wakwa Akisa, amūhikie.” **13** Nake Othinieli, mūrū wa Kenazu, mūrū wa ithe na Kalebu ūrīa mūnini, nīwe watunyanire itūūra rīu. Nī ūndū ūcio Kalebu akīmūhe mwarī Akisa atuīke mūtumia wake. **14** Mūthenya ūmwe Akisa nīathīire kūrī Othinieli, nake akīringīrīria Akisa ahooe mūgūnda kūrī ithe Kalebu. Aarīkia kuuma igūrū rīa ndigiri yake, Kalebu akīuria mwarī atīrī, “Ūkwenda ngwīkīre atīa?” **15** Nake akīmūcookeria atīrī, “Ndagūthaitha ūndathime. Tondū nīūūheete būrūri wa Negevu, he ithima cia maaī o nacio.” Nī ūndū ūcio Kalebu akīmūhe ithima cia mwena wa rūgongo na cia mwena wa kīanda. **16** Nacio njiaro cia mūthoni-we wa Musa, ūrīa Mūkeni, ikīambata ikiuma Itūūra Inene rīa Mīkīndū irī hamwe na andū a Juda, igīthīī gūtūūrania na andū a werū wa Juda ūrīa ūrī Negevu gūkuhī na Aradi. **17** Nao andū a Juda magīthiī hamwe na andū a Simeoni ariū a ithe wao, na magītharīkīra andū a Kaanani arīa maatūraga Zefathu, nao makīananga itūūra rīu inene biū. Nī ūndū ūcio rīgītwo Horoma. **18** O na ningī andū a Juda magītunyana matūūra manene ma Gaza, na Ashikeloni, na Ekironi, o itūūra inene na būrūri warīo. **19** Jehova aarī hamwe na andū a Juda. Magīkīnyiitīra

būrūri ūrīa ūrī irīma, no matiahotire kūingata andū arīa maatūrāga kūrīa kwaraganu, nīgūkorwo maarī na ngaari cia ita cia igera. **20** Na o ta ūrīa Musa eeranīire, Hebironi kwaheirwo Kalebu, nake akīingata ariū atatū a Anaki kuuma kuo. **21** No rīrī, andū a Benjamini nīmaremirwo nī kūingata andū a Jebusi arīa maatūrāga Jerusalemu. Andū a Jebusi matūranagia na andū a Benjamini kūu Jerusalemu nginya ūmūthī. **22** Na rīrī, andū a nyūmba ya Jusufu magītharīkīra Betheli, nake Jehova aarī hamwe nao. **23** Rīrīa maatūmire andū magathigaane Betheli (kūrīa mbere īyo gwetagwo Luzu), **24** athigaani acio makīona mūndū akiuma kūu itūura-inī rīu inene, makīmwīra afīrī, “Tuonie ūrīa tūngītoonya itūura rīrī inene, na nītūgaagwīka maūndū mega.” **25** Nī ūndū ūcio akīmoonīa, nao makīurāga andū a itūura rīu inene na rūhiū rwa njora, no makīhonokia mūndū ūcio na nyūmba yake yothe. **26** Mūndū ūcio agīcooka agīthīi būrūri wa Ahiti, kūrīa aakire itūura inene, na akīrīta Luzu, na nīrīo rīitwa rīarīo o na ūmūthī. **27** No andū a Manase matiaingatire andū a Bethi-Shani, kana andū a Taanaka, kana andū a Dori kana andū a Ibileamu, kana andū a Megido na matūura marīa maamarigiicīrie, tondū andū a Kaanani nīmatuīte itua rīa gūtūūra būrūri ūcio. **28** Na rīrī, rīrīa andū a Israeli maagīre na hinya, makīrutithia andū a Kaanani wīra wa hinya, no matiigana kūmaingata biū. **29** O nao andū a Efiraimu matiigana kūingata andū a Kaanani arīa maatūrāga kūu Gezeri, no andū acio a Kaanani maathiire o na mbere gūtūūrānia hamwe nao. **30** O nao andū a Zebuluni matiigana kūingata andū a Kaanani arīa

maatūūraga kūu Kitironi kana Nahaloli, arīa maatigaire gatagatī kao; no nīmamarutithirie wīra na hinya. **31** O na andū a Asheri matiigana kūingata andū othe arīa maatūūraga Ako, kana arīa matūūraga Sidoni, kana arīa maatūūraga Ahalabu, kana arīa maatūūraga Akizibu, kana arīa maatūūraga Heliba, kana arīa maatūūraga Afeku, kana arīa maatūūraga Rehobu, **32** na tondū wa ūguo andū a Asheri magītūūrания na andū a Kaanani arīa maatūūraga būrūri ūcio. **33** O nao andū a Nafitali matiigana kūingata andū arīa maatūūraga kūu Bethi-Shemeshu, o na kana arīa maatūūraga Bethi-Anathu; no andū a Nafitali o nao maatūūranirie na andū a Kaanani arīa maatūūraga būrūri ūcio, nao andū arīa maatūūraga Bethi-Shemeshu na Bethi-Anathu magītuīka andū ao a kūrutithagio wīra wa hinya. **34** Andū a Aamori makīhingīrīria andū a Dani kūu būrūri ūrīa ūrī irīma, makīmagirīrīria gūikūrūka kūrīa kwaraganu. **35** Ningī Aamori nīmatuīte itua rīa gūtūūra Kīrīma-inī kīa Herezu, na kīa Ajalonī, na kīa Shaalubimu, no rīrīa andū a nyūmba ya Jusufu maagīire na hinya, o nao Aamori magītuīka a kūrutithio wīra wa hinya. **36** Mūhaka wa Aamori woimīte Ituīkanīrio rīa Akirabimu, ūgakinya Sela na ūkahītūka.

2 Na rīrī, müraika wa Jehova nīambatire agīkinya Bokimu oimīte Giligali, akiuga atīrī, “Niī nī nī ndaamwambatirie ngīmūrūta būrūri wa Misiri na ngīmūtongoria nginya būrūri-inī ūrīa ndeerīire maithe manyu na mwīhītwa atī nīngamahe. Ngiuga atīrī, ‘Niī ndirī hīndī ngaathūkia kīrīkanīro giitū na inyuī, **2** na inyuī mūtikanagīe na kīrīkanīro na andū a būrūri ūyū, no nīmūkoinanga

igongona ciao.' No inyuĩ mūtiinjathíkire. Mwíkíte ūguo níkí? **3** Ní ūndū ūcio, ndamwíra atírī, ndikúmaingata mamweherere; no megútuïka ta mīigua īmūtheecage mīena, nacio ngai ciao ituïke mütégo harí inyuĩ." **4** Rírīa mūraika wa Jehova aaríkirie kwaríria andū a Israeli maündū macio mothe, andū makírīra manírīre, **5** nao magíita handū hau Bokimu. Nao makírutíra Jehova magongona hau. **6** Thuutha wa Joshua kūrekereria andū a Israeli-rí, andū acio magíthií kwígwatíra büruri, o mündū igai ríake. **7** Nao andū acio magítungatíra Jehova matukú-iní mothe ma Joshua na ma athuuri arña maatigirwo marí muoyo Joshua akua, arña meyoneire maündū mothe manene marña Jehova eekíire Israeli. **8** Nake Joshua mürü wa Nuni, ndungata ya Jehova, aakuire arí na ūkúrü wa mīaka igana na ikümi. **9** Nao makímúthika kuu gíthaka-iní gíake o kuu Timinathu-Heresi büruri ūrīa ūrī iríma wa Efiraimu, mwena wa gathigathini wa Kíríma kíia Gaashu. **10** Thuutha wa rúciaro rüu ruothe gükua, gükigäa na rúciaro rüngí rütooř Jehova kana rükamenya maündū marña eekíire Israeli. **11** Ningí andū a Israeli magíika maündū mooru maitho-iní ma Jehova na magítungatíra ngai cia Baali. **12** Nao magítirika Jehova, Ngai wa maithe mao ūrīa wamarutíte büruri wa Misiri. Nao makírümírīra na makíhooya ngai cia míthemba míngí cia andū arña maamarigiicíirie, magítuma Jehova arakare **13** tondū nímatirikíte Jehova, magatungatagíra Baali na Maashitarothu. **14** Nake Jehova akírakaríra andū a Israeli, akímaneana kúrī atharíkaníri arña maatahire indo ciao. Akímarekereria thú ciao iria ciathomíürükíirie, na

matiacookire gūciitiria. **15** Rīrīa rīothe andū a Israeli maathiiaga kūrūa, guoko kwa Jehova kwamookagīrīra magatoorio, o ta ūrīa eehītīte na mwīhītwa kūrī o. Nao makīnyamarīka mūno. **16** Ningī Jehova akīmaarahūrīra atiirīrīri būrūri arīa maamahonokirie moko-inī ma andū acio maamatharīkagīra. **17** No rīrī, o na kūrī ūguo, matiigana kūigua atiirīrīri būrūri acio ao, no nīmahūūrire ūmaraya na ūndū wa kūhooya ngai ingī. Matiigana gwīka ta maithe mao, no nīmagarūrkire narua, magītiga gūthīi na mīthīire ūrīa maithe mao maathiiaga nayo, nīyo mīthīire ya gwathīkīra maathani ma Jehova. **18** Rīrīa rīothe Jehova aamaarahūragīra mūtiirīrīri būrūri, Jehova aakoragwo hamwe na mūtiirīrīri būrūri ūcio, akamahonokagia moko-inī ma thū ciao hīndī ūrīa yothe mūtiirīrīri būrūri ūcio aarī muoyo; nīgūkorwo Jehova nīamaiguagīra tha nī ūndū wa ūrīa macaayaga nī kūhinyīrīrio nī arīa mamanyariiraga. **19** No mūtiirīrīri būrūri akua, andū magacookerera maūndū mooru makīria kūrī marīa ma maithe mao, makarūmagīrīra ngai ingī, magacihooyaga na magacitungatīra. Makīrega gūtiga mītugo īyo yao mīūru na mīthīire yao ya ūremi. **20** Tondū ūcio, Jehova agīkīrakario mūno nī andū a Israeli, akiuga atīrī, “Tondū rūrīrī rūrū nīrūthūkītie kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīre na maithe mao ma tene, na nī rwagīte kūnjigua-rī, **21** ndigūcooka kūrutūrūra rūrīrī o na rūmwe rwa iria Joshua aatigire kuo agīkua. **22** Nīcio ngūhūthīra kūgeria andū a Israeli, nīguo menye kana nīmekūrūmia mīthīire ya Jehova, na mathiiage nayo o ta ūrīa maithe mao meekaga.” **23** Jehova nīetīkīririe ndūrīrī icio itigare

kuo, na ndaigana gūcirutūrūra o rīmwe na ūndū wa gūcineana moko-inī ma Joshua.

3 Ici nīcio ndūrīrī iria Jehova aatigirie kuo nīguo ageragie andū a Israeli arīa mataamenyerete ūhoro wa mbaara cia kūu Kaanani. **2** (Eekire ūguo nīgeetha arute njiaro cia andū a Israeli ūhoro wa mbaara tondū njiaro icio itiamenyete ūhoro wa kūrūa mbaara). **3** Ndūrīrī icio nīcio ici: aathani arīa atano a Afilisti, na Akaanani othe, na Asidoni, na Ahivi arīa maatūruga irīma-inī cia Lebanoni kuuma Kīrīma kīa Baali-Herimoni o nginya Lebo-Hamathu. **4** Ciatigirio nīgeetha igerie andū a Israeli, nīguo monwo kana nīmarīathīkagīra maathani ma Jehova marīa aaheete maithe mao ma tene na guoko kwa Musa. **5** Andū a Israeli magītūrūnia na Akaanani, na Ahiti, na Aamori, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi. **6** Nao makīhikia airītu ao, na makīheana airītu ao mahikio nī aanake a andū acio, na magītungatīra ngai ciao. **7** Andū a Israeli nīmekire ūūru maitho-inī ma Jehova; makīriganīrwo nī Jehova Ngai wao, na magītungatīra ngai cia Baali na cia Ashera. **8** Namo marakara ma Jehova magīakanīra andū a Israeli o nginya akīmarekereria moko-inī ma Kushani-Rishathaimu mūthamaki wa Aramu-Naharaimu, ūrīa andū a Israeli maatungatīre mīaka īnana. **9** No rīrīa maarīrīire Jehova, akīmaarahūrīra mūndū wa kūmahonokia wetagwo Othinieli mūrū wa Kenazu, mūrū wa ithe na Kalebu ūrīa mūnini, nake akīmahonokia. **10** Roho wa Jehova agīuka igūrū rīake, agītuīka mūtiirīrīri būrūri wa Israeli na agīthīī ita-inī. Nake Jehova akīneana Kushani-Rishathaimu mūthamaki wa Aramu moko-inī

ma Othinieli, nake akīmūtooria. **11** Nī ūndū ūcio būrūri ūgīkorwo na thayū mīaka mīrongo īna, nginya rīrīa Othinieli mūrū wa Kenazu aakuire. **12** O rīngī andū a Isiraeli magīka ūūru maitho-inī ma Jehova, na tondū wa gwīka ūūru ūcio Jehova akīhe Egiloni mūthamaki wa Moabi hinya wa gūtooria Isiraeli. **13** Egiloni akīgīra andū a Amoni na Amaleki, makīungana hamwe nake magītharīkīra andū a Isiraeli, na makīmatunya Itūūra rīrīa Inene rīa Mīkīndū. **14** Andū a Isiraeli magītuīka ndungata cia Egiloni mūthamaki wa Moabi mīaka ikūmi na īnana. **15** O rīngī andū a Isiraeli makīrīrīra Jehova, nake akīmahe mūndū wa kūmahonokia wetagwo Ehudu, warī wa kīmotho; mūrū wa Gera ūrīa Mūbenjamini. Nao andū a Isiraeli makīmūtūma na irīhi rīa igooti kūrī Egiloni mūthamaki wa Moabi. **16** Na rīrī, Ehudu nīathondekete rūhiū rwa njora rūūgī mīena yeerī, ta rwa buti īmwe na nuthu kūraiha rūrīa ooherere njohero-inī yake mwena wa ūrīo nguo-inī thīinī. **17** Nake agītwarīra Egiloni mūthamaki wa Moabi igooti, na rīrī, Egiloni aarī mūndū mūnoru mūno. **18** Thuutha wa Ehudu kūmūnengera igooti, akiumagaria andū arīa maarīkuūte, magīthī. **19** Nowe mwene aakinya mīhianano-inī ūrīa yarī hakuhī na Giligali, akīhūndūka, agīthī akīrīra mūthamaki ūcio atīrī, “Ndī na ndūmīrīri yaku ya hitho.” Nake mūthamaki akiuga atīrī, “Kirai!” Nao arīa othe maamūtungatagīra makīehera harī we. **20** Nake Ehudu akīmūkuhīrīria rīrīa aikarīte arī o wiki nyūmba-inī yake ya ūthamaki ya igūrū, ūrīa aikaraga hīndī ya riūa. Akīmwīra atīrī, “Ndī na ndūmīrīri yaku kuuma kūrī Ngai.” Na rīrīa

mūthamaki ookagīra kuuma gītī-inī kīrīa aikarīire, **21**
Ehudu agītambūrūkia guoko gwake kwa ūmotho, akīruta
rūhiū rwa njora kuuma njohero-inī yake mwena wa ūrīo,
agītheeca mūthamaki ūcio nda. **22** O na mūtī waruo
ūgītoonya na rūhiū rūkiumanīra na thuutha. Ehudu
ndacomorire rūhiū, namo maguta makīrūhumbīra. **23**
Ningī Ehudu agīthīi gīthaku-inī, akīhinga mīrango ya
nyūmba īyo ya igūrū, akīmūhingīrīria kuo. **24** Ehudu
aarīkia gūthīi, ndungata cia mūthamaki igīuka igīkora
mīrango ya nyūmba ya igūrū īrī mīhinge, ikiuga atīrī, “No
nginya akorwo nī gwīteithia areteithia kanyūmba-inī ka
na thīinī.” **25** Nacio igīeterera o nginya igīconoka, no rīrīa
aagire kūhingūra mīrango ya nyūmba, ikīoya hingūro
ikīhingūra mīrango. Na hau ikīona mūnene wao agūīte
thī arī mūkuū. **26** Na rīrī, hīndī īyo citereire ihingūrīwo-
rī, Ehudu akīyūrīra. Akīhītūkīra mīhianano-inī akīrīra
Seira. **27** Aakinya kuo akīhuha karumbeta kūu būrūri ūrīa
ūrī irīma wa Efiraimu, nao andū a Israeli magīkūrūkania
nake moimīte irīma-inī, amatongoretie. **28** Akīmaatha
atīrī, “Nūmīrīrai, nīgūkorwo Jehova nīaneanīte Moabi
thū yanyu moko-inī manyu.” Nī ūndū ūcio magīkūrūka
makīmūrūmīrīra, makīnyiita mariūko ma Rūūi rwa
Jorodani marīa maarīgārīra būrūri wa Moabi, na
matiigana gwītīkīria mūndū o na ūrīkū aringe rūūi rūu.
29 Na hīndī īyo makīūraga andū ta 10,000 a Moabi, na othe
maarī andū njamba na maarī na hinya; na gūtīrī mūndū o
na ūmwe wahonokire. **30** Mūthenya ūcio andū a Moabi
magītuūka ndungata cia andū a Israeli, naguo būrūri
ūgūkorwo na thayū mīaka mīrongo īnana. **31** Thuutha

wa Ehudu hagřūka mündū wetagwo Shamigari mürū
wa Anathu, ūrĩa woragire Afilisti magana matandatū
na mūcengi ūrĩa ūtindikaga ndegwa. O nake akihonokia
andū a Israeli.

4 Thuutha wa Ehudu gükua-rĩ, andū a Israeli o rřngř
magřka maündū mooru maitho-inř ma Jehova. **2** Nř
ündū ūcio Jehova akimarekereria moko-inř ma Jabini,
mūthamaki wa büruri wa Kaanani ūrĩa waathanaga kū
Hazoru. Nake mūnene wa mbütü ciale cia mbaara eetagwo
Sisera, ūrĩa watürraga kū Haroshethu-Hagoyimu. **3**
Jabini aarĩ na ngaari cia ita cia igera magana kenda,
na nřahinyřirřie andū a Israeli atarĩ na tha ihinda
řia mřaka mřrongo ūrĩ, nao andū a Israeli magřkařra
Jehova amateithie. **4** Na ūrĩ, Debora, mūnabii mündū-wa-
nja, mūtumia wa Lapidothu, nřwe watongoragia Israeli
hřindř ūyo. **5** Nake aarĩ na handū ha gřciirřra rungu rwa
Mükřndū wa Debora, gatagatř ka Rama na Betheli kū
büruri ūrĩ irřma wa Efiraimu, nao andū a Israeli
maathiiaga harř we nřgeetha amatuithanie maciira. **6**
Debora agřtřumanřra Baraka mürū wa Abinoamu kuuma
Kedeshi ya Nafitali, akimwřra atirř, “Jehova Ngai wa
Israeli nřaragwatha agakwřra atirř, ‘Thiř, woe andū 10,000
a kuuma Nafitali na Zebuluni, na ūmatongorie nginya
Křřima-inř křa Taboru. **7** Niř nřngřguucřřria Sisera,
mūnene wa mbütü cia ita cia Jabini, hamwe na ngaari
ciale cia ita na thigari ciale nginya rřuř-inř rwa Kishoni,
ndřmřneane moko-inř maku.” **8** Nake Baraka akimwřra
atirř, “Nřngřthiř aakorwo nřugřwarana hamwe na niř;
no aakorwo ndřugřwarana hamwe na niř-rĩ, o na niř

ndigūthiī.” **9** Nake Debora akīmwīra atīrī, “Nī wega, nīngūtwarana nawe. No rīrī, nī ūndū wa ūrīa ūroya ūhoro ūyū-rī, gītīo gītigatuīka gīaku, nīgūkorwo Jehova nīekūneana Sisera moko-inī ma mūndū-wa-nja.” Nī ūndū ūcio Debora agītwarana na Baraka nginya Kadeshi, **10** na kū Baraka agīita andū a Zebuluni na a Nafitali. Andū 10,000 makīmūrūmīrīra, o na Debora agīthī hamwe nake. **11** Na rīrī, Heberi ūrīa Mūkeni nīeyamūrīte agatigana na Akeni arīa angī a rūciaro rwa Hobabu, mūthoni-we wa Musa, na akaamba hema yake mūtī-inī ūrīa mūnene kū Zaananimu gūkuhī na Kadeshi. **12** Nao andū makīhe Sisera ūhoro, atī Baraka mūrū wa Abinoamu nīambatīte agakinya Kīrīma gīa Taboru. **13** Sisera agīcoakanīrīria ngaari ciake cia ita cia igeria magana kenda, hamwe na andū othe arīa maarī hamwe nake, kuuma Haroshethu-Hagoyimu nginya Rūūī rwa Kishoni. **14** Nake Debora akīira Baraka atīrī, “Thī! Ūyū nīguo mūthenya ūrīa Jehova aneanīte Sisera moko-inī maku. Githī Jehova tiwe ūthīīte arī mbere yaku?” Nī ūndū ūcio Baraka agīkūrūka oimīte Kīrīma-inī gīa Taboru, arūmīrīrīwo nī andū 10,000. **15** Rīrīa Baraka aamakuhīrīrie, Jehova akīingatithia Sisera hamwe na ngaari ciake cia ita ciothe, na mbūtū yake yothe, akīmahūūra na rūhiū rwa njora, nake Sisera agītiganīria ngaari yake ya ita, akīūra na magūrū. **16** No Baraka akīingatithia ngaari icio cia ita o hamwe na mbūtū cia ita nginya Haroshethu-Hagoyimu. Nacio thigari ciothe cia Sisera ikīūragwo na rūhiū rwa njora; na gūtirī mūndū o na ūmwe watigarire. **17** No rīrī, Sisera agīthara na magūrū, akīūrīra hema-inī ya Jaeli,

mütumia wa Heberi ūria Mūkeni, nī ūndū kwarī na ūrata gatagatī-inī ka Jabini mūthamaki wa Hazoru na mbarī ya Heberi ūcio Mūkeni. **18** Jaeli akiumagara agatūnge Sisera, akīmwīra atīrī, “Ūka, mwathi wakwa, toonya thīinī. Ndūgetigīre.” Nī ūndū ūcio agītoonya hema thīinī nake Jaeli akīmūhumbīra. **19** Sisera akiuga atīrī, “Ndī mūnyootu, ndagūthaitha he maaī nyue.” Jaeli agīkunūra mbūthū ya iria, akīmūhe anyue, agīcooka akīmūhumbīra. **20** Sisera akīmwīra atīrī, “Rūgama mūrango-inī wa hema, na hangīuka mūndū akūūrie atīrī, ‘Kūrī mūndū ūrī gūkū?’ uuge atīrī, ‘Aca.’” **21** No Jaeli ūcio mütumia wa Heberi akīoya higī ya hema na nyondo, agīthīi acemete harīa Sisera aakomete anogete mūno. Akīhūūrīra higī īyo thikīrīrio-inī, īgītūrīkania nginya igītoonyerera thī, nake agīkua. **22** Baraka agīuka aingatithītie Sisera, nake Jaeli agīthīi kūmūtūnga. Akīmwīra atīrī, “Ūka, nīngūkuonia mūndū ūria ūracaria.” Nī ūndū ūcio Baraka agītoonya hamwe na Jaeli, na agīkora Sisera akomete thī arī mūkuū nayo higī īmūtūrīkanītie thikīrīrio. **23** Mūthenya ūcio-rī, nīguo Ngai aatooririe Jabini, mūthamaki wa andū a Kaanani, mbere ya andū a Israeli. **24** Nakuo guoko kwa andū a Israeli gūgīkīrīria kūgīna hinya igūrū rīa Jabini, mūthamaki wa andū a Kaanani, nginya makīmūniina biū.

5 Mūthenya ūcio Debora na Baraka mūrū wa Abinoamu makīina rwīmbo rūrū: **2** “Rīrīa anene a Israeli maatongoria, rīrīa andū meheana meyendeire-rī, goocai Jehova! **3** “Iguai ūhoro ūyū, inyuū athamaki! Thikīrīria, inyuū aathani! Nīngūinīra Jehova, nīngūina; nīngūtungīra Jehova rwīmbo, o we Ngai wa Israeli. **4** “Rīrīa Wee

Jehova woimire Seiru, rīrīa woimire būrūri wa Edomu, thī nīyainainire, igūrū rīkiura, namo matu magīita maaī.

5 Irīma nīciathingithire mbere ya Jehova, o we Ngai wa Sinai, ikīnaina mbere ya Jehova, Ngai wa Israeli.

6 “Matukū-inī ma Shamigari mūrū wa Anathu, o na matukū-inī ma Jaeli, njīra nīciagīte andū a kūgerera; agendi maageraga tūcīra twa mīkīra. **7** Tūtūūra tūkīaga andū kūu Israeli, tūkīaga andū, o nginya rīrīa niī, Debora, ndaarahūkire, ngīarahūka ngītuīka ta nyina wa Israeli. **8** Hīndī irīa maathuurire ngai ng’eni, mbaara nīyokire o ihingo-inī cia itūūra inene, na gūtioneckire ngo kana itimū harī andū 40,000 kūu Israeli. **9** Ngoro yakwa irī hamwe na anene a Israeli, o hamwe na andū arīa merutīire na kwīyendera gatagatī-inī ka andū. Goocai Jehova. **10** “Inyuī mūhaicaga ndigiri njerū, mūikarīire matandīko manyu, na inyuī mūthiiaga na njīra, cūraniai, **11** kūrī na mīgambo ya aini itahīro-inī rīa maaī. Mainaga ciīko cia ūthingu cia Jehova, ciīko cia ūthingu cia njamba ciake kūu Israeli. “Ningī andū a Jehova magīkūrūka nginya ihingo-inī cia itūūra inene. **12** ‘Wee Debora, ūkīra! Í ndūgīūkīre! Ūkīra, ūkīra, ūkīye rwīmbo! Arahūka wee Baraka! Wee mūrū wa Abinoamu-rī, wīnyiitīre mīgwate yaku.’ **13** “Ningī andū arīa maatigaire, magīkūrūka kūrī andū arīa maarī igweta; andū a Jehova magīuka kūrī niī hamwe na andū arīa maarī hinya. **14** Amwe mookire kuuma Efiraimu, arīa iruka ciao ciarī kūu Amaleki; Benjamini aarī hamwe na andū arīa maakūrūmīrīre. Anene a ita cia mbaara nīmaikūrūkire kuuma Makiru, nakuo Zebuluni gūkiuma arīa maanyiitaga rūthanju rwa mūnene wa mbūtū cia ita. **15** Anene a

Isakaru maarī hamwe na Debora; ū-ni, Isakaru maarī na Baraka, mamumīte thuutha na ihenya o nginya kīanda-inī. Ng'ongo-inī cia Rubeni nī kwarī na ūhoro mūnene wa gwīcookera. **16** Nī kī gīatūmire mūikare mīaki-inī mūiguage mahiū makīhuhīrwo mīrūri? Ng'ongo-inī cia Rubeni nī kwarī ūhoro mūnene wa gwīcookera. **17** Gileadi aikarire o kūu mūrīmo wa Rūūī rwa Jorodani. Nake Dani-rī, nī kī gīagītūmire atiindage marikabu-inī? Asheri aikarire o kūu ndwere-inī cia iria, agīkara icukīro-inī ciake cia marikabu. **18** Andū a Zebuluni nīmetwarīriire ūgwati-inī wa gīkuū; o nake Nafitali agīka o ūguo kūu gūtūūgīru werū-inī. **19** “Athamaki magīka, makīrūa; athamaki a Kaanani makīrūra kūu Taanaka, gūkuhī na maaī ma Megido, no matiakuuire betha, o na kana ndaho. **20** Kūu igūrū njata nīciarūire, o kūu njīra-inī ciacio ikīrūa mbaara na Sisera. **21** Rūūī rwa Kishoni nī rwamathereririe, rūu rūūī rwa tene, Rūūī rwa Kishoni. Wee ngoro yakwa wītware, na ūgīe na hinya! **22** Ningī mahūngū ma mbarathi makīrumia thī, iteng'ere, mbarathi ciake irī hinya igathīi iteng'ere. **23** Nake mūraika wa Jehova akiuga atīrī, ‘Merozu ūrogwatwo nī kīrumi. Arīa matūūraga kuo marogwatwo nī kīrumi kīrīa kīru, nī ūndū matiokire gūteithia Jehova, gūteithia Jehova kūrūa na arīa marī hinya.’ **24** “Jaeli mūtumia wa Heberi ūrīa Mūkeni, arorathimwo gūkīra atumia arīa angī, o we mūrathime mūno harī atumia arīa matūūraga hemā-inī. **25** Sisera aamūhoire maaī, nake akīmūhe iria; akīmūrehera iria imata na mbakūri ūngīnyuīrwo nī andū arīa me igweta. **26** Aatambūrūkirie guoko gwake akīoya

hiḡi ya hema, ak̄nyiita nyondo ya bundi na guoko kwa ūr̄o. Ak̄iringa Sisera, ak̄mūhehenja mūtwe, ak̄mūtheeca na aḡithethera thik̄ir̄io yake. **27** Ak̄inama maḡr̄u-in̄i make, ak̄ḡua; aḡkoma hau. Ak̄inama maḡr̄u-in̄i make, ak̄ḡua; o hau ainamire, no ho aaḡuire ar̄i m̄kuū. **28** “Nyina wa Sisera aḡcūth̄ir̄ia na ndirica; ak̄an̄r̄ia ar̄i gatirica-in̄i kau, akiuga at̄r̄i, ‘N̄i k̄i ḡt̄um̄ite ngaari yake ya ita iikare ūguo ūtook̄ite? inegene r̄ia maḡr̄u ma ngaari cia ita-r̄i, r̄icereirwo k̄u?’ **29** Atumia ake ar̄ia ooḡi mūno makamūcookaḡria; o nake agecookaḡria na ngoro yake at̄r̄i, **30** ‘Gith̄i ti gwetha mareetha na makagayana indo cia ndaho: mūr̄itu ūmwe kana eer̄i har̄i o mūndū, na nguo cia marangi mainḡi itah̄irwo Sisera, nguo cia marangi mainḡi iria ng’emie, nguo iria ng’emie mūno cia ngingo yakwa, icio ciothe n̄i cia ḡutahwo?’ **31** “N̄i ūndū ūcio thū ciaku iroothira, Wee Jehova! No ar̄ia makwendete-r̄i, marotuūka ta riūa r̄ik̄iratha r̄iři na hinya war̄o.” Naguo būrūri ūcio ūk̄iḡia na thayū ihinda r̄ia m̄aka m̄irongo īna.

6 Andū a Israeli o r̄inḡi n̄imekire maūndū mooru maitho-in̄i ma Jehova, na ihinda r̄ia m̄aka m̄ūgwanja Jehova ak̄imaneana moko-in̄i ma Amidiani. **2** Na tondū hinya wa andū a Midiani n̄īwamahat̄ir̄ie mūno, andū a Israeli n̄īmethondekeire kūndū gwa kwīhitha m̄ianya-in̄i ya ir̄ima, na ngurunga-in̄i, na ciigit̄iro-in̄i iria nūmu. **3** R̄ir̄ia r̄iothe andū a Israeli maahaandaga irio-r̄i, Amidiani, na Aamaleki, na andū anḡi a mwena wa irath̄iro n̄īmathar̄ikaḡira būrūri ūcio. **4** Nao n̄īmamb̄ite hema ciao kū būrūri-in̄i, na maḡthūkia irio iria ciar̄i

mīgūnda kündū guothe o nginya Gaza, na matiigana
gūtigīria andū a Isiraeli kīndū o na kīmwe kīrī muoyo, arī
ng'ondū kana ng'ombe, o na kana ndigiri. **5** Nīgūkorwo
maambataga kuo na mahiū mao na hema ciao mahaana ta
ngigī kūingīha. Andū na ngamīra ciao matingīatarīkire;
magītharīkīra būrūri ūcio nīgeetha mawanange biū. **6**
Amidiani makīnyariira andū a Isiraeli o nginya andū a
Isiraeli magīkaīra Jehova amateithie. **7** Na rīrī, hīndī īrīa
andū a Isiraeli maarīrīre Jehova nī ūndū wa Amidiani-
rī, Jehova **8** akīmatūmīra mūnabii, ūrīa wameerire
atīrī, “Ūū nīguo Jehova, Ngai wa Isiraeli, ekuuga: Niī
ndamūrutire būrūri wa Misiri, ngīmūrūta būrūri wa
ūkombo. **9** Nī niī ndaamūtharire kuuma guoko-inī
kwa andū a Misiri, na kuuma guoko-inī kwa arīa othe
maamūhinyagīrīria. Ngīmarutūrūra mbere yanyu na
ngīmūhe būrūri wao. **10** Ngīmwīra atīrī, ‘Niī nī niī Jehova
Ngai wanyu; Mūtikanahooe ngai cia Aamori, arīa ene
būrūri ūyū mūtūire.’ No inyuī mūtiigana kūnjigua.” **11**
Nake mūraika wa Jehova agīuka agīkara thī gītina-inī kīa
mūgandi o kūu Ofira, mūgandi wa Joashu ūrīa Mūabiezeri,
harīa mūriū Gideoni aahūūragīra ngano kīhihīro-inī kīa
ndibei nīguo amīhithe ndīkonwo nī Amidiani. **12** Nake
mūraika ūcio wa Jehova akiumīrīra Gideoni, akīmwīra
atīrī, “Jehova arī hamwe nawe, njamba īno īrī hinya.” **13**
Nake Gideoni akīmūcookeria atīrī, “No rīrī, mwathi wakwa,
angīkorwo Jehova arī hamwe na ithuī-rī, nī kīi gītūmīte
maūndū maya mothe matūkore? Makīrī ha morirū make
mothe marīa maitū maatwīraga ūhoro wamo
atīrī, ‘Githī ti Jehova watwambatirie aqītūrūta būrūri

wa Misiri?" No rīu-rī, Jehova nīatūtiganīirie agatūneana guoko-inī kwa Midiani." **14** Nake Jehova akīmūgarūkīra, akīmwīra atīrī, "Thī na hinya ūcio ūrī naguo ūkahonokie Isiraeli, ūmarute guoko-inī kwa Midiani. Githī ti nī ndīragūtūma?" **15** Gideoni akīmūūria atīrī, "No rīrī, Mwathani, ingīkīhota atīa kūhonokia Isiraeli? Mūhīrīga witū nīguo ūtarī hinya thīnī wa Manase, na ningī nī nī mūnini mūno nyūmba-inī iitū." **16** Jehova akīmūcookeria atīrī, "Nī nīngūkorwo ndī hamwe nawe, na nīukūhūura Amidiani ūmaniine othe me hamwe." **17** Nake Gideoni akīmūcookeria atīrī, "Ingīkorwo nīnjītikīrīkīte maitho-inī maku-rī, kīnyonie kīmenyithia atī ti-itherū nīwe ūranjarīria. **18** Ndagūthaitha ndūkae kuuma haha nginya njooke na ndeehe iruta rīakwa na ndīrīige mbere yaku." Nake Jehova akiuga atīrī, "Nīngweterera nginya ūcooke." **19** Gideoni agītoonya nyūmba, agīthīnja koori, ningī agīthondeka mīgate ītarī na ndawa ya kūimbia kuuma eba īmwe ya mūtu. Agīkīra nyama icio gīkabū-inī, naguo thathi wacio akīwīkīra nyūngū-inī, agītwarīra mūraika na akīmūigīra hau gītina-inī kīa mūgandi. **20** Nake mūraika wa Ngai akīmwīra atīrī, "Oya nyama na mīgate īyo ītarī na ndawa ya kūimbia, ūciigīrīre ihiga-inī rīrī, na ūciitīrīrie thathi ūcio." Nake Gideoni agīkīka ūguo. **21** Nake mūraika wa Jehova akīhutia nyama na mīgate īyo ītaarī na ndawa ya kūimbia na mūthia wa rūthanju rwake. Mwaki ūgīkana uumīte ihiga-inī, ūgīcina nyama icio o hamwe na mīgate īyo. Nake mūraika wa Jehova akībuīria na ndaacockire kuonwo. **22** Rīrīa Gideoni aamenyire atī oima mūraika wa Jehova-rī, akiānīrīra, akiuga atīrī, "Iiya

wakwa-! Mwathani Jehova! Nñnyonete mûraika wa Jehova ūthiū kwa ūthiū!” **23** Nowe Jehova akîmwîra atîrî, “Gîa na thayû! Tiga gwîtigîra. Wee-rî, ndûgûkua.” **24** Nî ûndû ûcio Gideoni agîakîra Jehova kîgongona hau, agîgîta Jehova nî Thayû. Nakio gîtûire kûu Ofira kwa Aabiezeri nginya ûmûthî. **25** O ûtukû ûcio Jehova akîmwîra atîrî, “Oya ndegwa ya keerî kuuma rûru-inî rwa thoguo ya mîaka mûgwanja. Ücooke ügûithie kîgongona gîa thoguo kîa Baali, na ûtemange gîtugî kîa Ashera kîrîa kîrî mwena-inî wakîo. **26** Ücooke wakîre Jehova Ngai waku kîgongona kîrîa kîagîrîire hau igûrû rîa harîa hambatîru. Hûthîra ngû cia gîtugî kîa Ashera kîrîa ûtemangire, ûndutîre ndegwa îyo ya keerî itûke igongona rîa njino.” **27** Nî ûndû ûcio Gideoni akîoya ndungata ciake ikûmi, agîka o ta ûrîa Jehova aamwîrîte. No rîrî, tondû nîetigagîra andû a nyûmba yao na andû a itûura rîu-rî, eekire maûndû macio ûtukû handû ha mûthenya. **28** Rûciinî kwarooka gûkîa rîrîa andû a itûura mookîrire-rî, kîgongona kîa Baali kîarî kîmomore, hamwe na gîtugî kîa Ashera gîtemangîirwo hau mwena-inî wakîo, nayo ndegwa îyo ya keerî irutiirwo kîgongona-inî kû kîerû gîakîtwo! **29** Makîûrania atîrî, “Nûû wîkîte ūû?” Rîrîa maatuîririe wega, makîirwo atîrî, “Nî Gideoni mûrû wa Joashu wîkîte ūguo.” **30** Andû acio a itûura makîira Joashu atîrî, “Umia mûrûguo na nja. No nginya akue, nî ûndû nîoinangîte kîgongona kîa Baali na agatemenga gîtugî kîa Ashera kîrîa kîrî mwena-inî wakîo.” **31** Nowe Joashu agîcookeria kîrîndî kû kîamûrigiicîrie kî na ūûru atîrî, “Anga nîmûkwenda kûrûirîra Baali? Mûrageria kûmûhonokia? Mûndû ūrîa ūkûmûrûirîra,

ūcio ekūūragwo gūtanakīa! Angīkorwo Baali nī ngai-rī, no ahote kwīrūrīra rīrīa mūndū angunanga kīgongona gīake.” **32** Nī ūndū ūcio mūthenya ūcio magītua Gideoni “Jerubu-Baali,” makiuga atīrī, “Baali nīarekwo arūe nake we mwene,” nī ūndū nīoinangīte kīgongona kīa Baali. **33** Na rīrī, Amidiani othe, na Amaleki, na andū angī a mwena wa irathīro magīcookanīrīria mbūtū ciao cia ita, makīringa mūrīmo wa Jorodani, na makīamba hema ciao Kīanda-inī kīa Jezireeli. **34** Hīndī īyo Roho wa Jehova agīuka igūrū rīa Gideoni, nake akīhuha karumbeta, agīta Aabiezeri mamūrūmīrīre. **35** Agītūma andū būrūri wothe wa Manase, akīmeera meeohé indo cia mbaara, o na agītūmana mabūrūri ma Asheri, na Zebuluni, na Nafitali, o nao makīambata makamatūnge. **36** Nake Gideoni akīira Ngai atīrī, “Ūngīkorwo nīukūhonokia Israeli na guoko gwakwa o ta ūrīa weranīire-rī, **37** atīrī, nīngūiga rūūa rwa ng’ondu kīuhīro-inī kīa ngano. Ime rīngīkorwo rūūa-inī rwiki na kūu kūngī thī gūkorwo kūrī kūmū-rī, hīndī īyo nīngamenya atī nīukūhonokia Israeli na ūndū wa guoko gwakwa, o ta ūrīa uugīte.” **38** Na ūguo noguo gwatuīkire. Gideoni akīroka gūūkīra rūciinī tene mūthenya ūyū ūngī; akīhiha rūūa rūū ime rūkiuma maaī mbakūri ūmwe. **39** Ningī Gideoni akīira Ngai atīrī, “Ndūkae kūrakario nī nī. Ngirīrīria ngūhooe ūndū ūngī ūmwe. Njītīkīria o igeria rīngī rīmwe na rūūa rūrū. Ihinda rīrī reke rūūa rūrū rūkorwo rūrī rūmū, nakuo thī gūkorwo kūhumbīrwo nī ime.” **40** Ūtukū ūcio Ngai agīka o ro ūguo. No rūūa rwiki rwarī rūmū; nakuo thī guothe kwarī kūhumbīre nī ime.

7 Rūciinī tene, Jerubu-Baali (nīwe Gideoni) na andū ake othe nīmambire hema gīthima-inī kīa Harodi. Kambī ya Amidiani yarī mwena wao wa gathigathini kūu gītuamba-inī, hakuhī na karīma ka More. **2** Jehova akīra Gideoni atīrī, “Urī na andū aingī mūno gūkīra arīa ngwenda nīgeetha neane Amidiani moko-inī mao. Nīgeetha Isiraeli matikanjītīre atī nī hinya wao wamahonokia, **3** Na rīrī, anīrīra kūrī andū, ūmeere atīrī, ‘Mūndū o wothe ūrainaina nī guoya no ahūndūke, ehere Kīrima-inī kīa Gileadi.’” Nī ūndū ūcio andū 22,000 na igīrī makīehera, magītigara 10,000. **4** No Jehova akīra Gideoni atīrī, “O na rīu andū no aingī mūno. Maikūrūkie maaī-inī, na nīngūgūthuuranīria andū acio ho. Ingiuga atīrī, ‘Uyū nīegūthīi hamwe nawe,’ ūcio nīwe ūrīthīi nawe; no ingiuga atīrī, ‘Uyū ndegūthīi hamwe nawe,’ ūcio ndegūthīi nawe.” **5** Nī ūndū ūcio Gideoni agīkūrūkia andū acio maaī-inī. Marī hau Jehova akīmwīra atīrī, “Amūrania arīa mekūnyua maaī na rūrīmī ta ūrīa ngui īnyuuaga na arīa mekūnyua maaī na hī ciao maturītie ndu.” **6** Andū magana matatū makīnyua maaī na hī ciao. Acio angī othe magīturia ndu makīnyua maaī. **7** Jehova akīra Gideoni atīrī, “Nīngūmūhonokia na ūndū wa andū magana matatū arīa manyuire maaī na hī, neane Amidiani moko-inī manyu. Reke andū acio angī othe mathīi, o mūndū ainūke gwake.” **8** Nī ūndū ūcio Gideoni akīra andū acio angī a Isiraeli macooke hema-inī ciao, no agītigwo na andū magana matatū, arīa mooire rīgu na tūrumbeta twa acio mainūkire. Na rīrī, kambī ya Amidiani yarī mūhuro wake o kūu kīanda-inī. **9** Utukū ūcio Jehova akīra Gideoni atīrī, “Ukīra, ūikūrūke ūtharīkīre kambī ūyo

ya Amidiani, tondū nīndīmīneanīte moko-inī maku. **10** No angīkorwo nīñgwītigīra gūtharīkīra-rī, gīkūrūke kambī-inī mūrī na Pura ndungata yaku, **11** na ūthikīrīrie ūrīa maroiga. Thuutha ūcio nīñkūgīa na hinya wa gūtharīkīra kambī īyo.” Nī ūndū ūcio Gideoni na Pura ndungata yake magīkūrūka nginya tūnyūmba-inī twa arangīri a kambī īyo. **12** Nao Amidiani, na Aamaleki na andū othe a mwena wa irathīro maikarīte kīanda kīu maingīhīte ta ngigī. Ngamīira ciao itingītarīkire nī ūndū ciarī nyingī ta mūthanga wa hūgūrūrū-inī cia iria ūrīa ūtangītarīka. **13** Gideoni aakinyire ho o hīndī ūrīa mūndū ūmwe eeraga mūratawe ūhoro wa kīroto gīake. Nake oigaga atīrī, “Ndootete kīroto ngoona mūgate wa cairi wa gīthiūrūrī ūukīte ūkagwīra kambī ya Amidiani. Ūragūthire hema na hinya mūnene mūno, nginya hema ūrang’āuka, ūragūa.” **14** Mūrata wake akīmūcookeria atīrī, “Ūyū ti ūndū ūngī tīga rūhiū rwa Gideoni mūrū wa Joashu, ūrīa Mūisraeli. Ngai nīaneanīte Amidiani na kambī yao yothe moko-inī make.” **15** Rīrīa Gideoni aiguire ūhoro wa kīroto kīu na ūtaūri wakīo, akīhooya Ngai. Agīcooka nginya kambī-inī ya Israeli akīmeeta akīmeera atīrī, “Ūkīrai! Jehova nīaneanīte kambī ya Amidiani moko-inī manyu.” **16** Akīgayania andū acio magana matatū ikundi ithatū, akīmanengera othe o mūndū karumbeta na nyūngū theri, ūrī na kīmūrī thīnī. **17** Nake akīmeera atīrī, “Ndoraai. Mwīke o ūrīa ngwīka. Hīndī ūrīa ndīrīkinya mūthia-inī wa kambī, mwīke o ūrīa ndīrīka. **18** Hīndī ūrīa nī na arīa othe ndī nao tūrīhuha tūrumbeta twitū, hīndī īyo inyuothē mūthiūrūrūkīrie kambī mūhuhe twanyu na mwanīrīre

atīrī, ‘Nī ūndū wa Jehova o na wa Gideoni.’” **19** Gideoni na andū acio igana rīmwe arīa maarī nake magīkinya mūthia wa kambī o kīambīrīria-inī kīa ūtukū gatagatī, thuutha hanini wa gūcenjania arangīri. Makīhuha tūrumbeta twao na makīūraga nyūngū iria ciarī moko-inī mao. **20** Ikundi icio ithatū ikīhuha tūrumbeta, na ikiūraga nyūngū. Maanyiitīte imūrī na moko mao ma ūmotho, na makanyiita tūrumbeta twao twa kūhuha na moko mao ma ūrīo, nao makīanīrīra atīrī, “Rūhiū rwa njora rwa Jehova na rwa Gideoni!” **21** Na rīrīa o mūndū aarūgamire handū hake gūthiūrūrūkīria kambī-rī, Amidiani othe magīteng’era, magīkayaga morīte. **22** Hīndī īrīa tūrumbeta tūu magana matatū twahuhirwo, Jehova agītūma andū arīa maarī kambī-inī yothe mahūūrane na hiū ciao cia njora mūndū na mūndū ūrīa ūngī. Nayo mbūtū ūyo yothe ikīūrīra Bethi-Shita īrorete Zerera o nginya mūhaka-inī wa Abeli-Mehola gūkuhī na Tabathu. **23** Andū a Israeli kuuma Nafitali, na Asheri na Manase guothe nīmetirwo nao magīteng’eria Amidiani. **24** Nake Gideoni agītūmana būrūri wothe ūrīa wa irīma wa Efiraimu, akiuga atīrī, “Ikūrūkai mūhūūrane na Amidiani na mwīnyiitīre maaī ma Jorodani mbere yao o nginya Bethi-Bara.” Nī ūndū ūcio andū othe a Efiraimu nīmetirwo, na makīnyiitīra maaī ma Rūūī rwa Jorodani o nginya Bethi-Bara. **25** O na ningī nīmanyiitire atongoria eerī a Midiani, nīo Orebu na Zeebu. Nao makīūragīra Orebu ihiga-inī rīa Orebu, nake Zeebu makīmūūragīra kīhihīro-inī kīa ndibei kīa Zeebu. Nao magīthingatana na Amidiani, na magītwara mītwe

ya Orebū na Zeebu kūrī Gideoni, ūrīa warī mūrīmo ūrīa
ūngī wa Rūūrī rwa Jorodani.

8 Na rīrī, andū a Efiraimu makūria Gideoni atīrī, “Nī kīī
gītūmīte ūtwīke ūguo? Wagire gūtwīta ūgīthīī kūhūrana
na Amidiani nīkī?” Nao makīmūtetia mūno. **2** Nowe
akīmacookeria atīrī, “Nīatīa niī njīkīte ngerekānītio na
inyū? Githī kūhaara thabibū cia Efiraimu ti kwega
gūkīra magetha mothe ma thabibū cia Abiezeri? **3** Ngai
nīaneanire Orebū na Zeebu, atongoria a Amidiani moko-
inī manyu. Nīatīa niī hotete gwīka ngerekānītio na inyuī?”
Maigua ūguo, marakara marīa maamūrakarīre namo
magīthira. **4** Gideoni na andū ake magana matatū, o na
marī anogu, magīteng’eria thū ciao magīkinya Jorodani
na makīringa rūūrī rūu. **5** Nake akīira andū a Sukothu
atīrī, “Heei ita rīakwa kīndū gīa kūrīa; nī ūndū nī anogu
biū, na no ndeng’eretie Zeba na Zalimuna, athamaki a
Midiani.” **6** No anene a Sukothu makīmūuria atīrī, “Rīu-
rī, ūkīrī ūranyiita Zeba na Zalimuna magakorwo marī
moko-inī maku? Tūkūhe thigari ciaku irio nīkī?” **7** Nake
Gideoni akīmacookeria atīrī, “Nī ūndū wa ūguo mwoiga,
rīrīa Jehova arīneana Zeba na Zalimuna moko-inī makwa,
ndīītembūranga mīrī yanyu na mīgua ya werū-inī na
mahiū ma nyeki-inī.” **8** Oima kūu akīambata nginya
Penieli, akīmooria o ta ūguo oorītie andū a Sukothu, nao
magīcookia o ta ūrīa andū a Sukothu maamūcookeirie.
9 Nī ūndū ūcio akīira andū a Penieli atīrī, “Hīndī ūrīa
ngaahūndūka hootanīte-rī, niī nīngamomora mūthiringo
ūyū mūraihi na igūrū.” **10** Nao Zeba na Zalimuna maarī
kūu Karikori marī na ita rīa andū ta 15,000, acio oiki no-o

maatigaire kuumu kūrī mbütū ya andū a irathīro; andū 100,000 rīa mīrongo ūrī arīa maarūaga na hiū cia njora nī moragītwo. **11** Gideoni akīambata na njīra ya andū arīa maikaraga hema-inī mwena wa irathīro rīa Noba na Jogibeha, akiumīrīra mbütū īyo hīndī ūrīa ītegeragīria kūrī na ūgwati. **12** Zeba na Zalimuna, athamaki acio eerī a Midiani, makīura, nowe akīmateng'eria, akīmanyiita, na akīhoota mbütū īyo yao yothe. **13** Gideoni mūrū wa Joashu akīhūndūka oimīte mbaara-inī, agereire Ihītūkīro rīa Heresi. **14** Nake akīnyiita mwanake wa Sukothu, na akīmūhooya ūhoro, nake mwanake ūcio akīmwandīkīra marītwa ma anene mīrongo mūgwanja na mūgwanja a Sukothu, na nīo athuuri a itūūra rīu. **15** Hīndī īyo Gideoni agīuka, akīra andū a Sukothu atīrī, "Aya nīo Zeba na Zalimuna, arīa mwanyūrūrīrie ūhoro wao, mūkiuga atīrī, 'Anga nīukīnyiitīte Zeba na Zalimuna magakorwo marī moko-inī maku? Tūkūhe andū aya aku anogu irio nīkī?'" **16** Agīkīnyiita athuuri acio a itūūra, nake akīherithia andū acio a Sukothu na mīigua ya werū-inī, na mahiū ma nyeki-inī. **17** Ningī akīmomora mūthiringo ūcio mūraihi na igūrū wa Penieli, na akīuraga andū a itūūra rīu. **18** Hīndī īyo akīuria Zeba na Zalimuna atīrī, "Andū arīa mworagīre kūu Tabori-rī, maahaanaga atīa?" Nao magīcookia atīrī, "Nī andū tawe, o ūmwe wao aahaanaga ta mūrū wa mūthamaki." **19** Gideoni akīmacookeria atīrī, "Acio maarī ariū a baba, o na ariū a maitū. O ta ūrīa Jehova atūuraga muoyo-rī, korwo nīmwahonokirie mīoyo yao-rī, ndingīamūrīaga." **20** Akīgarūrūkīra Jetheri, mūriū wake wa irigithathi, akīmwīra atīrī, "Moorage!" Nowe

Jetheri ndaigana gūcomora rūhiū rwa njora, tondū aarī o kamwana kanini, na nīetigagīra. **21** Zeba na Zalimuna makīra Gideoni atīrī, “Ūkīra, ūtūūrage arī we. Tondū o ta ūrīa mūndū atariī noguo hinya wake ūigana.” Nī ūndū ūcio Gideoni agīukīra, akīmooraga, na akīruta irengeeri iria ciagemetie ngingo cia ngamīira ciao, agīthiī nacio. **22** Andū a Israeli makīra Gideoni atīrī, “Tūthamakīre, wee, na mūrūguo, na mūrū wa mūrūguo o nake, nīgūkorwo wee nītūhonoketie, ūgatūruta moko-inī ma Midiani.” **23** Nowe Gideoni akīmeera atīrī, “Nīi ndikūmūthamakīra, o na kana mūrū wakwa. Jehova nīwe ūkūmūthamakīra.” **24** Ningī akīmeera atīrī, “Harī ūndū ūngī ūmwe ngūmūhooya, naguo nī atī o ūmwe wanyu aahe gīcūhī kīmwe gīa gūtū kīa iria aatahire.” (Ūcio warī mūtugo wa Aishumaeli, gwīkīra icūhī cia thahabu matū.) **25** Nao magīcookia atīrī, “Nītūgūciheana tūkenete.” Nī ūndū ūcio makīara nguo thī, na o mūndū agīkia gīcūhī ho kuuma kūrī indo iria aatahīte. **26** Naguo ūritū wa icūhī icio cia thahabu aahooete wakinyire cekeri 1,700, mathaga marīa mangī matatarītwo, na nīmo mīgathī, na nguo cia rangi wa ndathi iria ciehumbagwo nī athamaki a Amidiani, kana mīnyororo īrīa yarī ngingo cia ngamīira ciao. **27** Gideoni agīthondeka thahabu īyo īgītuīka ebodi, īrīa aigire kūu Ofira, itūūra rīake. Israeli othe makīhūūra ūmaraya na ūndū wa kūmīhooya marī kūu, nayo īgītuīka mūtego harī Gideoni na nyūmba yake. **28** Ūguo nīguo andū a Midiani maahootirwo nī andū a Israeli, na matiacookire kwambararia mītwe rīngī. Matukū-inī marīa Gideoni aatūūrire muoyo, būrūri ūcio ūkīgīna na thayū mīaka

mīrongo īna. **29** Jerubu-Baali mūrū wa Joashu nīacookire gwake mūciī gūtūūra kuo. **30** Na aarī na ariū mīrongo mūgwanja ake mwene, nī ūndū nī aarī na atumia aingī. **31** Nayo thuriya yake ūrīa yaikaraga Shekemu, nīyamūciarīire mwana wa kahīī, ūrīa aatuire Abimeleku. **32** Gideoni mūrū wa Joashu aakuire arī mūkūrū mūno, na agīthikwo mbīrīra-inī ya ithe Joashu kūu Ofira ya Aabiezeri. **33** Gideoni akua-rī, andū a Isiraeli o rīngī nīmahūūrire ūmaraya na Mabaali. Makīrūgamia Baali-Berithu ītuīke ngai yao, **34** na matiacookire kūririkana Jehova Ngai wao, ūrīa wamahonoketie akamaruta moko-inī ma thū ciao ciothe iria ciarī mīena-inī yao yothe. **35** O na ningī nīmagire gūcookia ngaatho kūrī nyūmba ya Jerubu-Baali (nīwe Gideoni) nī ūndū wa maūndū marīa mothe mega aamekīire.

9 Abimeleku mūrū wa Jerubu-Baali nīathiire kūrī aa mamawe na andū othe a mbarī ya kūrīa nyina oimīte kūu Shekemu, akīmeera atīrī, **2** “Ūriai atūūri othe a Shekemu atīrī, ‘Nī ūndū ūrīkū mwega na inyuī. Nī mwathwo nī ariū mīrongo mūgwanja a Jerubu-Baali, kana mūthamakīrwo nī mūndū ūmwe?’ Ririkanai ndī wanyu, tuumīte mūthiimo ūmwe.” **3** Rīrīa aa mamawe meerire atūūri a Shekemu ūhorō ūcio wothe, andū a Shekemu makīenda kūrūmīrīra Abimeleku nī ūndū nīmoigire atīrī, “Ūcio nī mūrū wa ithe witū.” **4** Nao makīmūhe cekeri mīrongo mūgwanja cia betha irutītwo hekarū-inī ya Baali-Berithu, nake Abimeleku agīcihūthīra kwandīka andū matarī kīene na a mbūkīrīra, arīa maatuīkire arūmīrīri ake. **5** Agīthīī gwa ithe mūciī o kūu Ofira na

akīūragithīria ariū a ithe mīrongo mūgwanja ihiga-inī rīmwe, nīo ariū a Jerubu-Baali. No Jothamu, mūrū wa Jerubu-Baali ūrīa warī kīhinga-nda, nīahonokire nī ūndū nīehithire. **6** Nao atūūri othe a Shekemu na a Bethi-Milo makīūngana mūtī-inī ūrīa mūnene o hau gītugī-inī kīrīa kīrī Shekemu, magītua Abimeleku mūthamaki. **7** Hīndī ūrīa Jothamu aaheirwo ūhoro ūcio-rī, akīhaica Kīrīma-igūrū kīa Gerizimu na akīanīrīra, akīmeera atīrī, “Ta thikīrīrīai inyuī atūūri a Shekemu, nīgeetha o nake Ngai amūthikīrīrie. **8** Mūthenya ūmwe mītī nīyoimagarire ūgaitīrīrie ūmwe wayo maguta atūke mūthamaki wayo. Nayo ikīra mūtamaiyū atīrī, ‘Ūka ūtuīke mūthamaki witū.’ **9** “No mūtamaiyū ūcio ūgīcookia atīrī, ‘No ndigane na maguta makwa marīa matūmaga ngai o na andū matīō, ngariūnge ūū na ūū igūrū ūrīa mītī ūrīa ūngī?’ **10** “Thuutha ūcio mītī ūyo ikīra mūkūyū atīrī, ‘Ūka ūtuīke mūthamaki witū.’ **11** “No mūkūyū ūcio ūgīcookia atīrī, ‘No ndigane na ngūyū ciakwa njega ūguo na irī mūrīo, ngariūnge ūū na ūū igūrū ūrīa mītī ūrīa ūngī?’ **12** “Ningī mītī ikīra mūthabibū atīrī, ‘Ūka ūtuīke mūthamaki witū.’ **13** “No mūthabibū ūcio ūgīcookia atīrī, ‘No ndigane na ndibei yakwa ūrīa ūkenagia ngai o na andū, ngariūnge ūū na ūū igūrū ūrīa mītī ūrīa ūngī?’ **14** “Kūrīkīrīria mītī yothe ikīra mūtare wa gīthaka-inī atīrī, ‘Ūka ūtuīke mūthamaki witū.’ **15** “Naguo mūtare ūcio wa gīthaka ūkīra mītī ūyo atīrī, ‘Kūngīkorwo ti-itherū nī mūkwenda kūnjitīrīria maguta nduīke mūthamaki wanyu-rī, gīūkei mwīhithe kīruru-inī gīakwa; no kūngīkorwo ti ūguo-rī, mwaki ūrokiuma mūtare-inī wa gīthaka ūcine mītarakwa ya

Lebanoni! **16** “No rīrī, angīkorwo mwekire ūndū ūcio na kīhoto, na mūrī na ngoro njega rīrīa mwatuire Abimeleku mūthamaki, na angīkorwo nīmwīkīte Jerubu-Baali na nyūmba yake maūndū mega, mūkamwīka ūrīa agīrīirwo nī gwīkwo-rī, **17** tondū baba nīwe wamūrūrīire, agītwarīrīria muoyo wake ūgwati-inī nīgeetha amūhonokie moko-inī ma Amidiani, **18** (no ūmūthī nīmūukīrīire nyūmba ya baba, mūkooragīra ariū ake mīrongo mūgwanja ihiga-inī rīmwe, na mūgatua Abimeleku, mūrū wa ngombo yake ya mūirītu, mūthamaki wa atūūri a Shekemu tondū nī mūrū wa ithe wanyu), **19** mūngīkorwo mwīkīte ūndū ūcio na kīhoto, na mūrī na ngoro njega kūrī Jerubu-Baali na nyūmba yake ūmūthī-rī, Abimeleku arotuīka gīkeno kīanyu, o na inyuī mūgītuīke gīkeno gīake! **20** No kūngīkorwo ti ūguo-rī, mwaki ūrokiuma harī Abimeleku ūmūcine, ūmūniine biū, atūūri aya a Shekemu na Bethi-Milo, o na mwaki ūrokiuma harī inyuī atūūri a Shekemu na Bethi-Milo, ūcine Abimeleku, ūmūniine biū.” **21** Hīndī ūyo Jothamu agīthara, akīrīra kū Biri, nake agītūūra kuo nī ūndū nīetigīra mūrū wa ithe, Abimeleku. **22** Thuutha wa Abimeleku gwathana Isiraeli mīaka ūtatū-rī, **23** Ngai agītūma roho mūūru gatagatī ka Abimeleku na atūūri a Shekemu, arīa meekire maūndū mooru ma ūhinga kūrī Abimeleku. **24** Ngai eekire ūndū ūyū nīgeetha ngero ūrīa yagerirwo ariū mīrongo mūgwanja a Jerubu-Baali, ya gūitwo thakame yao, ūrīhio mūrū wa ithe wao, Abimeleku, na ūrīhio atūūri a Shekemu arīa maamūteithirie kūrīraga ariū a ithe. **25** Nī ūndū wa kūregana nake-rī, atūūri acio a Shekemu nīmaigire andū ūrima-inī nīguo mohie na

matunye o mündū ūrĩa wahítükaga indo ciake, naguo ūhoro ūcio ūkímenyithio Abimeleku. **26** Nake Gaali mürū wa Ebedi hamwe na ariū a ithe magíthaamíra kūu Shekemu, nao atūūri akuo makímwihoka. **27** Thuutha wa gúthií mígunda-iní na gúcookereria thabibū na gúcihiha, makígi na iruga hekarū-iní ya ngai yao. Rírĩa maaríiaga na makínyuuaga, makíruma Abimeleku. **28** Nake Gaali mürū wa Ebedi akiuga atírĩ, “Abimeleku nūū, na Shekemu nūū, níguo tütüke ndungata ciake? Githí ti mürū wa Jerubu-Baali, nake Zebuli githí tiwe münini wake? Tungatírai andū a Hamoru, ithe wa Shekemu! Tügügítungatíra Abimeleku níkí? **29** Naarí korwo andū aya me rungu rwa wathani wakwa! Híndí ïyo nií no ndímweherie. No njíire Abimeleku atírĩ, ‘Ita ita ríaku ríothel!’” **30** Rírĩa Zebuli ūcio mwathi wa itūūra aiguire ūrĩa Gaali mürū wa Ebedi oigíte-rí, akírakario ní ūhoro ūcio mūno. **31** Agítumíra Abimeleku andū na hito, akímwíra atírĩ, “Gaali mürū wa Ebedi na ariū a ithe nímkite gükü Shekemu, na nímararahüra andū a itūūra magüükírire. **32** Ní ūndū wa ūguo-rí, ūtukü wakinya wee na andū aku mūuke mūmoohie mígunda-iní. **33** Rúciiní tene riúa ríkíratha-rí, ūthií ūtharíkíre itūūra inene. Na rírĩa Gaali na andū ake mariumíra magütharíkíre-rí, íka ūrĩa wothe guoko gwaku kúngihota gwíka.” **34** Ní ūndū ūcio Abimeleku marí hamwe na mbütü ciake ciothe cia ita makiumagara ūtukü, makíihitha gükuhí na Shekemu marí ikundi inya. **35** Nake Gaali mürū wa Ebedi níomagaríte akarügama itoonyero-iní ría kíhingo gía itūūra inene, o híndí ïyo Abimeleku na thigari ciake moimagíra kúrĩa

meehithite. **36** Rīrīa Gaali aamoonire-rī, akīra Zebuli atīrī, “Ta rora, harī na andū maroka maikūrkīte kuuma irīma igūrū!” Nake Zebuli agīcookia atīrī, “Wee ūroona ciīruru cia irīma taarī andū.” **37** No Gaali akīaria rīngī, akiuga atīrī: “Ta rora wone andū maroka maikūrkīte moimīte gatagatī ka būrūri, na mbūtū ūrīa ūngī yūkīte yumīte na mwena wa mūtī wa mūragūri.” **38** Ningī Zebuli akīmwīra atīrī, “Mwīgaatho waku ūkīrī ha rīu, wee woigire atīrī, ‘Abimeleku nūū atī nīguo atwatathe?’ Githī andū aya ti o wanyūrūririe. Umagara ūkarūe nao!” **39** Nī ūndū ūcio Gaali agītongoria atūuri a Shekemu makīhūūrana na Abimeleku. **40** Abimeleku akīmūteng’eria, nao andū aingī makīgūa magurarītio makīura kūu guothe o nginya itoonyero-inī ūrīa kīhingo. **41** Abimeleku agītūūra Aruma, nake Zebuli akīrutūrūra Gaali hamwe na ariū a ithe kuuma Shekemu. **42** Mūthenya ūyū ūngī andū a Shekemu magīthīiī mīgūnda-inī, nake Abimeleku akīmenyithio ūhoro ūcio. **43** Nī ūndū ūcio akīoya andū ake, akīmagayania ikundi ithatū, akīmaiga moherie andū mīgūnda-inī. Hīndī ūrīa onire andū acio magīuka moimīte itūūra-inī ūrīa inene, agīukīra amatharīkīre. **44** Abimeleku na ikundi iria aarī nacio makīguthūka mbere nginya hau itoonyero-inī ūrīa kīhingo gīa itūūra inene, nacio ikundi icio ingī igīrī ikīguthūkīra arīa maarī mīgūnda-inī, ikīmooraga. **45** Abimeleku akīhūūrana na itūūra ūrīa inene mūthenya wothe nginya akīrītaha na akīuraga andū a rīo othe. Ningī akīananga itūūra ūrīa inene, na akīrīitūrīria cumbī. **46** Rīrīa maiguire ūhoro ūcio, andū arīa maatūūraga mūthiringo-inī wa Shekemu magītoonya kīhitho-inī

kĩa hinya kĩa hekarũ ya Eli-Berithu. **47** Rĩrĩa Abimeleku aiguire atĩ nĩmacookanĩrĩire kuo-rĩ, **48** we na andū ake othe makĩambata Kĩrima-inĩ gĩa Zalimuna. Akĩoya ithanwa, agĩtema honge, na agĩciigĩrĩra ciande. Agĩatha andū arĩa maarĩ nake, akĩmeera atĩrĩ, “Narua! ïkai ūguo muona ndeka!” **49** Nĩ ūndū ūcio andū acio othe magĩtema honge, na makĩrûmĩrĩra Abimeleku. Magĩciümba hiba kũnyiitana na kĩihitho kĩa hinya magĩcigwatia mwaki andū marĩ thĩinĩ. Nĩ ūndū ūcio andū acio othe maarĩ thĩinĩ wa mûthiringo ūcio wa Shekemu, ta andū 1,000, arũme na andū-a-nja, o nao magĩkua. **50** Abimeleku agĩthiï itûura rĩa Thebezu, akiririigiicíria na akirítunyana. **51** No rĩrĩ, thĩinĩ wa itûura rĩu inene nĩ kwarĩ na mûthiringo mûrûmu kûrĩa arũme othe na andū-a-nja, na andū othe a itûura rĩu inene, mooriire. Makîihingíra thĩinĩ, na makîhaica mûthiringo igûrû. **52** Abimeleku agĩthiï mûthiringo-inĩ ūcio, akîuhithükíra. No rĩrĩa akuhîriirie itoonyero rĩa mûthiringo nîguo aügwatie mwaki-rĩ, **53** mûtumia ūmwe akîmûgûithíria ihiga rĩa gîthiï mûtwe, rîkîmûhehenja mûtwe. **54** Nake agîita mûkuui wake wa indo cia mbaara na ihenya, akîmwîra atĩrĩ, “Comora rûhiû rwaku rwa njora ūnjûrage, nîgeetha matikoigage atĩrĩ, ‘Ooragirwo nî mûndû-wa-nja.’” Nĩ ūndû ūcio ndungata yake ïkîmûtheeca, agîkua. **55** Hîndî ïrĩa andû a Israeli moonire atĩ Abimeleku nîakuîte-rĩ, makîinûkíra. **56** Ûguo nîguo Ngai aarîhirie Abimeleku nî ūndû wa waganu ūrĩa ekîte ithe, wa kûûraga ariû-a-ithe mîrongo mûgwanja. **57** Ningî Ngai akirîhia andû a Shekemu nî ūndû wa waganu

wao wothe. Kīrumi kīa Jothamu mūrū wa Jerubu-Baali
gīkīmacookerera.

10 Thuutha wa Abimeleku, mūndū wa mūhīrīga wa Isakaru wetagwo Tola mūrū wa Pua, mūrū wa Dodo, akītarahūka ahonokie Israeli. Nake agītūura Shamiru, kū būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu. **2** Agītiirīrīra Israeli mīaka mīrongo ūrī na ītatū; agīcooka agīkua, na agīthikwo kū Shamiru. **3** Nake Tola akīrūmīrīrwo nī Jairu wa kuuma Gileadi, ūrīa watiirīrīre Israeli mīaka mīrongo ūrī na ūrī. **4** Jairu aarī na ariū mīrongo ītatū arīa mathiiaga mahaicīte ndigiri mīrongo ītatū. Maathaga matūūra mīrongo ītatū kū Gileadi, marīa nginya ūmūthī metagwo Havothu-Jairu. **5** Jairu akua aathikirwo kū Kamonu. **6** O rīngī andū a Israeli nīmekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. Magīitungatīra Mabaali na Maashitorethu, na ngai cia Aramu, na ngai cia Sidoni, na ngai cia Moabi, na ngai cia Aamoni, o na ngai cia Afilisti. Na tondū andū a Israeli nīmatiganīirie Jehova na matiacookire kūmūtungatīra-rī, **7** akīrakario nīo. Akīmaneana moko-inī ma Afilisti na moko-inī ma Aamoni, **8** arīa maamanyariirire na makīmahinyīrīria mwaka-inī ūcio. Nao makīhinyīrīria andū a Israeli othe arīa maarī mwena wa irathīro wa Rūūī rwa Jorodani kū Gileadi, būrūri wa Aamori, mīaka ikūmi na īnana. **9** Ningī Aamoni makīringa Rūūī rwa Jorodani nīguo makarūe na andū a Juda, na andū a Benjamini, o na nyūmba ya Efiraimu; nakuo Israeli gūkīgīa na kīnyariirīko kīnene. **10** Ningī andū a Israeli magīkaīra Jehova makīmwīra atīrī, “Nītwīhītie, tūgatiganīria Ngai witū, tūgatungatīra

Mabaali.” **11** Jehova akīmacookeria atīrī, “Hīndī īrīa andū a Misiri na Aamori, na Aamoni, na Afilisti, **12** na Asidoni, na Aamaleki, o na Amaoni maamūhinyīrīrie na mūkīngāra ndīmūteithie-rī, githī ndiamūhonokirie kuuma moko-inī mao? **13** No inyuī nīmwandiganīrīrie na mūgītungatīra ngai ingī, tondū ūcio ndigacooka kūmūhonokia o na rī. **14** Thīiī mūgakaire ngai icio mwīthuurīre. Nīimūhonokagie hīndī īrīa mūranyamarīka!” **15** No andū a Israeli makīra Jehova atīrī, “Nītwīhītie. Īka na ithuī o ta ūrīa ūkuona kwagīrīre, no rīrī, twagūthaitha ūtūhonokie rū.” **16** Hīndī īyo magīkēheria ngai icio cia kūngī gatagatī-inī kao, na magītungatīra Jehova. Nake ndangīakirīrīrie rīngī kuona Israeli makīnyariirīka. **17** Rīrīa Aamoni meerirwo moe indo cia mbaara na makīamba hema ciao kū Gileadi-rī, andū a Israeli makīngana na makīamba hema ciao kū Mizipa. **18** Atongoria a andū a Gileadi makīrana atīrī, “Mūndū ūrīa ūkwambīrīria kūrūa na Aamoni-rī, ūcio nīwe ūgūtuīka mūnene wa andū arīa matūrūraga Gileadi.”

11 Na rīrī, Jefitha aarī Mūgileadi warī njamba yarī hinya. Nake ithe wa Jefitha eetagwo Gileadi, na nyina aarī mūmaraya. **2** Mūtumia wa Gileadi o nake akīmūciarīra aanake, na rīrīa maagimarire makīngata Jefitha. Nao makiuga atīrī, “Wee ndūkagaya igai thīnī wa nyūmba iitū, tondū ūrī wa mūtumia ūngī.” **3** Nī ūndū ūcio Jefitha akīrīra ariū a ithe, agīthī ūtūura būrūri wa Tobi, kūrīa gīkundi kīa andū matarī kīene kīamūrigiicīrīrie na gīkīmūrūmīrīra. **4** Thuutha wa ihinda inini, hīndī īrīa Aamoni maahaarīrīrie mbaara na Israeli, **5** athuuri a

Gileadi magīthiī kūgīra Jefitha kuuma būrūri wa Tobi.

6 Nao makīmwīra atīrī, “Ũka, ūtuīke mūnene witū wa ita, nīgeetha tūhūrane na Aamoni.” **7** Jefitha akīmeera atīrī, “Githī mūtiathūrire mūkīnyingata kuuma nyūmba ya baba? Nī kīrītūma mūuke kūrī niī rīu mūrī na thīna?” **8** Athuuri a Gileadi makīmwīra atīrī, “O na kūrī ūguo, nītwagūcookerera; twarana na ithuī tūkahūrane na Aamoni, na nīugūtuīka mūnene witū wa gwathaga andū othe arīa matūrāga Gileadi.” **9** Jefitha akīmooria atīrī, “Mūngīnookia ngahūrane na Aamoni nake Jehova amaneane kūrī niī-rī, ti-itherū niī nīngatuīka mūnene wanyu?” **10** Athuuri acio a Gileadi makīmūcookeria atīrī, “Jehova nīwe mūira witū; nītūgwīka o ta ūrīa ūkuuga.” **11** Nī ūndū ūcio Jefitha agīthiī hamwe na athuuri a Gileadi, na andū acio makīmūtua mūnene na mwathi wao. Nake agīcookerera ciugo ciake ciothe mbere ya Jehova o kūu Mizipa. **12** Ningī Jefitha agītūmana kūrī mūthamaki wa Aamoni na kīuria gīkī: “Nī ūhoro ūrīkū ūrī naguo na ithuī nīgeetha ūtharīkīre būrūri witū?” **13** Mūthamaki wa Aamoni agīcookeria andū a Jefitha atīrī, “Hīndī ūrīa Israeli maambatire kuuma Misiri, nīmooire būrūri wakwa kuuma Arinoni nginya Jaboku, o na nginya Jorodani. Rīu njookeriai būrūri ūcio na thayū.” **14** Nake Jefitha agītūma andū rīngī kūrī mūthamaki wa Aamoni, **15** akiuga atīrī: “Ūū nīguo Jefitha oiga: Israeli ndooire būrūri wa Moabi kana būrūri wa Aamoni. **16** No ūrīa maambatire makiuma Misiri, Israeli maatuīkanīrie werū-inī nginya Iria Itune, magīkinya Kadeshi. **17** Ningī Israeli agītūma andū kūrī mūthamaki wa Edomu, makamwīre atīrī,

‘Twitikirie tütukanřie büruri-inř waku,’ no mūthamaki wa Edomu ndaigana gūthikirřia. Ningř magitumana kūrř mūthamaki wa Moabi, nake akřrega. Nř ūndū ūcio Israeli magikara kūu Kadeshi. **18** “Magicooka magituřkanřia werř-inř, magithiřurřuka büruri wa Edomu na Moabi, makigerera mwena wa irathřro wa büruri wa Moabi, na makřamba hema ciao mürřmo ūřia ūngř wa Arinoni. Nao matiatoonyire büruri wa Moabi, nřgukorwo Rūř rwa Arinoni nřruo rwarř mūhaka wakuo. **19** “Ningř Israeli agitumā andū kūrř Sihoni mūthamaki wa Aamori, ūřia waathanaga Heshiboni, makimwřa atřř, ‘Twitikirie tühitükire büruri-inř waku tüthiř büruri witř.’ **20** Na rřř, Sihoni ndaigana kwihoka Israeli mahitükire büruri wake. Akřungania ita rřake rřothe na akřamba hema kūu Jahazu, na akihürrana na Israeli. **21** “Nake Jehova, Ngai wa Israeli, akřneana Sihoni na andū ake othe moko-inř ma Israeli, makimahoota. Israeli makřyoera büruri wothe wa Aamori arřia maatürraga büruri ūcio, **22** magitunyana guothe kuuma Arinoni nginya Jaboku, na kuuma werř-inř nginya Jorodani. **23** “Na rřř, kuona atř Jehova, Ngai wa Israeli nřwe ūngatřte Aamori akameheria mbere ya andū ake Israeli-rř, wee ūkřř na křhooto křikř gřa křwřwatřra? **24** Kař ūtangřoya křia Kemoshu ngai yaku īkřheete? Ithuř na ithuř twřwatřre křia gřothe Jehova Ngai witř atřheete. **25** Anga wee nřukřite Balaki mřrř wa Ziporu, mūthamaki wa Moabi? Nř kūrř hřindř arř ahaarana na Israeli kana akřua nao? **26** Handř ha mřaka magana matatř Israeli matürrite kūu Heshiboni, na Aroeri, na matüura marřia mothe maguthiřurřukřie, na matüura

mothe marĩa marĩ hūgūrūrū-inĩ cia Arinoni. Nĩ kĩi
kĩagiririe ūmeyoere rĩngĩ hĩndĩ ūyo? **27** Niĩ ndikũhítirie,
no wee nñúranjika ūru nĩ ūndū wa kündehera mbaara.
Reke Jehova, ūrĩa mütuithania, atuithanie ciira ūyū
ūmuthí gatagatí ka andū a Israeli na Aamoni.” **28** O na
kûrĩ ūguo, muthamaki wa Amoni ndaigana kûrûmbüya
ndûmîrîri ūyo aatûmîrwo nĩ Jefitha. **29** Hîndî ūyo Roho
wa Jehova agîuka igûrû rĩa Jefitha. Akîringa Gileadi
na Manase, akîhítükira Mizipa ya Gileadi, na kuuma
kûu agîthiï gûkora Aamoni. **30** Nake Jefitha akîhîta
mwihîtwa mbere ya Jehova, akiuga atîrî, “Üngîneana
Aamoni moko-nî makwa-rî, **31** o kîrîa gîkoima nja na
mûrango wa nyûmba yakwa kîndûnge rîrîa ngaacooka
hootanîte kuuma kûrĩ Aamoni, gîgaatuïka kîa Jehova, na
nîngakîruta gîtuïke igongona rîa njino.” **32** Nake Jefitha
agîthiï kûhûrana na Aamoni, nake Jehova akîmaneana
moko-inî make. **33** Agîthûkangia matûûra mîrongo iîrî
kuuma Aroeri nginya gûkuhî na Minithu, o nginya Abeli-
Karamimu. Üguo nîguo Israeli maatooririe Aamoni. **34**
Hîndî iîrîa Jefitha aacookire gwake mûciï kûu Mizipa-rî,
nûû wagîukire kûmûtûnga tiga mwarî, akîmûinagîra na
akîhûraga tûhembe! Nake aarî mwana wa mûmwe. Tiga
o we wiki, Jefitha ndaarî na kahîi kana kairîtu. **35** Rîrîa
amuonire-rî, agîtembûranga nguo ciake agîkaya, akiuga
atîrî, “Üui! Mwarî wakwa! Nîwandua mûndû mûthînniku
na mûnyamarîku nî ūndû nîndîhîtîte mwihîtwa harî
Jehova ūrîa itangiaga kûhingia.” **36** Nake akîmûcookeria
atîrî, “Baba, wee nîweehîtire mwihîtwa kûrî Jehova.
Njîka o ta ūrîa weraniire, kuona atî Jehova nîakûrîhîria

harī Aamoni thū ciaku.” **37** Ningī akiuga atīrī, “No nīngūkūuria ūnjītikīrie ūndū ūyū ūmwe: Ūūhe mīeri ūrī ngacangacange irīma-inī na ndīre hamwe na arata akwa, tondū ndikaahika.” **38** Akīmwīra atīrī, “No ūthīi.” Akīmwītikīria athīi mīeri ūrī. We marī na airītu acio angī magīthīi irīma-inī, makīrīranīra tondū ndarī hīndī angīkaahika. **39** Thuutha wa mīeri ūyo ūrī, agīcooka kūrī ithe, nake akīmwīka o ta ūrīa eehītīte. Nake aarī mūirītu gathirange. Kuumanagia na ūndū ūcio, ūgītuīka mūtugo wa andū a Israeli, **40** atī o mwaka airītu a Israeli mathiīage nja mīthenya ūna kūririkana mwarī wa Jefitha ūcio Mūgileadi.

12 Na rīrī, andū a Efiraimu magīcookanīrīria ikundi ciao cia ita, na makīringa mūrīmo wa Zafoni makīira Jefitha atīrī, “Wathiire kūhūrana na Aamoni na ndwatwītire tūthīi nawe nīkī? Tūgūgūcina hamwe na nyūmba yaku.” **2** Jefitha akīmacookeria atīrī, “Nīi na andū akwa tūraarī na kīgiano kīnene na Aamoni, na o na gūtuīka nīndetanire, inyuī mūtiahonokirie kuuma moko-inī mao. **3** Rīrīa ndonire atī mūtindeithia-rī, ngītwarīrīra ūgwati-inī wa gīkuū, ngīringa mūrīmo ūrīa ūngī ngahūrane na Aamoni, nake Jehova akīhotanīra kūrī o. Rīu-rī, mūgūkīte ūmūthī kūhūrana na niī nīkī?” **4** Jefitha agīcookanīrīria andū a Gileadi, makīhūrana na andū a Efiraimu. Nao andū a Gileadi makīmahūra mūno tondū andū a Efiraimu nīmoigīte atīrī, “Inyuī Agileadi aya nī kūura mworire kuuma kūrī Efiraimu na Manase.” **5** Nao Agileadi makīgwatīra mariūko ma Rūūi rwa Jorodani marīa maaringīrīire kū Efiraimu, na rīrīa rīothe mūndū

wa Efiraimu ūrīa watigaire oiga atīrī, “Reke ninge mūrīmo ūrīa ūngī,” Nao andū a Gileadi makamūuria atīrī, “Wee ūrī Mūefiraimu?” Nake angīacookirie oige, “Aca,” **6** makamwīra atīrī, “Nī wega, kiuge, ‘Shibolethu.’” Nake angīoigire, “Sibolethu,” tondū ndangīahotire kūgweta kiugo kū wega, makamūnyiita na makamūragīra kū mariūko-inī ma Rūūrī rwa Jorodani. Aefiraimu 42,000 makīragwo ihinda-inī rīu. **7** Jefitha agītiirīrīra Israeli mīaka ītandatū. Jefitha ūcio Mūgileadi agīcooka agīkua, na agīthikwo itūūra-inī rīmwe rīa kū Gileadi. **8** Thuutha wake, Ibizani wa kū Bethilehemu agītiirīrīra Israeli. **9** Nake aarī na aanake mīrongo ītatū na airītu mīrongo ītatū. Akīheana airītu ake mahikio nī arīa maarī nja ya mūhīrīga wake, nao aanake ake akīmarehere airītu mīrongo ītatū kuuma nja ya mūhīrīga wake matuīke atumia ao. Ibizani agītiirīrīra Israeli mīaka mūgwanja. **10** Ibizani agīcooka agīkua, na agīthikwo kū Bethilehemu. **11** Thuutha wake, Eloni ūrīa Müzebuluni agītiirīrīra Israeli mīaka ikūmi. **12** Eloni agīcooka agīkua, na agīthikwo kū Aijaloni būrūri-inī wa Zebuluni. **13** Thuutha wake, Abidoni mūrū wa Hileli, kuuma Pirathoni, agītiirīrīra Israeli. **14** Nake aarī na aanake mīrongo īna na ciana ciao mīrongo ītatū, nao maakuuagwo nī ndigiri mīrongo mūgwanja. Agītiirīrīra Israeli mīaka īnana. **15** Abidoni mūrū wa Hileli agīcooka agīkua, agīthikwo Pirathoni kū Efiraimu, būrūri ūrīa ūrī irīma wa Aamaleki.

13 O rīngī andū a Israeli magīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, na nī ūndū wa ūguo Jehova akīmaneana moko-inī ma Afilisti handū ha mīaka mīrongo

īna. **2** Mündū ūmwe warī wa Zora, wetagwo Manoa kuuma mūhīrīga wa Adani, aarī na mütumia warī thaata watūūrīte atarī na mwana. **3** Mūraika wa Jehova akīmuumīrīra, akīmwīra atīrī, “Ūrī thaata na ndūrī mwana, no nīukūgīa nda ūciare kahī. **4** Na rīrī, wīmenyerere ndūkananyue ndibei kana kīndū o gīothe kīgagatu, na ndūkanarē kīndū o gīothe kīrī thaahu, **5** tondū wee nīukūgīa nda na ūciare kahī. Gūtirī kanyūi gakaahūthīrwo mūtwe-inī wake, nī ūndū kahī kau gagaatuīka Mūnaziri wamūrīrwo Ngai kuuma gūciarwo, na nīakambīrīria kūhonokia Israeli kuuma moko-inī ma Afilisti.” **6** Hīndī īyo mütumia ūcio agīthīi kūrī mūthuuriwe, akīmwīra atīrī, “Mündū wa Ngai nīokire kūrī niī. Ekuonekaga ahaana ta mūraika wa Ngai wa gwītigīrwo mūno. Ndinamūūria kūrīa oimīte, nake ndananjīra rīitwa rīake. **7** No nīanjīrīre atīrī, ‘Nīukūgīa nda na ūciare kahī. Nī ūndū wa ūguo, ndūkanyue ndibei kana kīndū kīgagatu, o na ndūkarē kīndū o gīothe kīrī thaahu, tondū kahī kau gagaakorwo karī Mūnaziri wa Ngai kuuma gūciarwo nginya mūthenya wako wa gūkua.’” **8** Hīndī īyo Manoa akīhooya Jehova: “Mwathani nīndagūthaitha, reke mūndū ūcio wa Ngai ūgūtūmīte kūrī ithuī oke rīngī nīguo atūrute ūrīa tūkūrera kahī karīa gagaaciarwo.” **9** Ngai akīgua Manoa, na mūraika wa Ngai agīūka rīngī kūrī mütumia rīrīa aarī mūgūnda-inī; no mūthuuriwe Manoa ndaarī hamwe nake. **10** Nake mütumia akīhiūha gūthīi kwīra mūthuuriwe, “Mündū ūrīa wanyumīrīre mūthenya ūrīa ūngī-rī, arī haha!” **11** Manoa agīukīra, akīrūmīrīra mütumia wake. Rīrīa aakinyire harī mūndū ūcio-rī, akīmūūria atīrī, “We nīwe

waririe na mūtumia wakwa?" Nake akiuga atīrī, "lī, nī niī." **12** Nī ūndū ūcio Manoa akīmūūria atīrī, "Hīndī īrīa ciugo ciaku ikaahinga-rī, watho wa mūtūūrīre wa kahī gaka na wīra wako ūgaakorwo ūrī ūrīkū?" **13** Mūraika wa Jehova agīcookia atīrī, "Mūtumia waku no nginya eeke ūrīa wothe ndīmwīrīte. **14** Ndakarē kīndū o gīothe kiumīte mūthabibū-inī, kana anyue ndibei o yothe, kana kīndū kīngī gīa kūnyua kīgagatu kana arīe kīndū o gīothe kīrī thaahu. No nginya eeke maūndū mothe marīa niī ndīmwathīte." **15** Manoa akīra mūraika wa Jehova atīrī, "No twende ūikare nginya tūgūthīnjīre koori." **16** Mūraika wa Jehova agīcookia atīrī, "O na wangiria thiī, ndikūrīa irio ciaku. No wahaarīria igongona rīa njino-rī, rīu rīrutīre Jehova." (Manoa ndaigana gūkūūrana atī ūcio aarī mūraika wa Jehova.) **17** Nake Manoa agītuīria ūhoro kuuma kūrī mūraika wa Jehova akīmūūria atīrī, "Wee wītagwo atīa, nīguo tūgaagūtīa hīndī īrīa kiugo gīaku gīgaatuīka kīa ma?" **18** Nake agīcookia atīrī, "Nī kīī gīgūtūma ūnjūūrie rītwa rīakwa? Ndūngīhota kūrīmenya, nī rīa mageganīa." **19** Hīndī īyo Manoa akīoya koori hamwe na mūtu wa igongona, agīcirutīra Jehova igūrūrīa ihiga. Nake Jehova agīka ūndū wa mageganīa o Manoa na mūtumia wake meroreire: **20** O rūrīrīmbī rūkīrīrīmbūkaga kuuma kīgongona-inī rūrōrete igūrūrī, mūraika wa Jehova akīambatīra rūrīrīmbī-inī rūu. Nake Manoa na mūtumia wake mona ūguo, makīīgūithia magīturumithia mothīū mao thī. **21** Rīrīa mūraika ūcio wa Jehova aagire gūcooka kwīyonithania kūrī Manoa na mūtumia wake, Manoa akīmenya atī ūcio aarī mūraika

wa Jehova. **22** Akīra mūtumia wake atīrī, “Ithuī rīu no tūgūkua, tondū nītuonete Ngai!” **23** No mūtumia wake akīmūcookeria atīrī, “Korwo Jehova nīegūtuīte gūtūūraga-rī, ndangītīkīrire igongona rīa njino na igongona rīa mūtu kuuma moko-inī maitū, o na kana atuonie maūndū maya mothe kana gūtwīra ūguo aatwīra rīu.” **24** Mūtumia ūcio agīciara kahī na agīgatua Samusoni. Gagīkūra, nake Jehova agīkarathima, **25** nake Roho wa Jehova akīambīrīria gūkaarahūra o hīndī ūyo kaarī kūu Mahane-Dani, gatagatī ga Zora na Eshitaoli.

14 Na rīrī, Samusoni agīkūrūka agīthī Timina, na kūu akīona mūirītu Mūfilisti. **2** Acooka mūcī, akīra ithe na nyina atīrī, “Nīnyonete mūndū-wa-nja Mūfilisti kūu Timina; rīu-rī, ngūrīrai we atuīke mūtumia wakwa.” **3** Ithe na nyina makīmūcookeria atīrī, “Kaī gūtarī mūndū-wa-nja ūngītīkīrika gatagatī-inī ka andū a mūhīrīga wanyu o na kana gatagatī-inī ka andū aitū othe? No nginya ūthī kwa Afilisti acio mataruaga ūgīre mūtumia kuo”? No Samusoni akīra ithe atīrī, “Ngūrīra ūcio. Ūcio nowe ūnjagīrīre.” **4** (Aciari ake matiamenyaga atī ūndū ūcio woimīte kūrī Jehova, ūrīa wacaragīa handū ha kūrutia Afilisti amokīrīre, nī ūndū hīndī ūyo Afilisti nīo maathaga Isiraeli.) **5** Samusoni agīkūrūka Timina marī hamwe na ithe na nyina. Na rīrīa makuhīrīrie mīgūnda ya mīthabibū ya Timina-rī, o rīmwe kīana kīa mūrūūthi gīgīuka na kūrī we kīmūraramīre. **6** Roho wa Jehova agīuka igūrū rīake na hinya nginya agītarūranga mūrūūthi ūcio na moko matheri o ta ūrīa angītarūranga koori. No ndaigana kwīra ithe o na kana nyina ūrīa ekīte.

7 Nake aḡicooka aḡikūrūka mak̄aran̄ria na mündū-wanja ūcio, na ak̄imwenda. 8 Thuutha ūcio, rīrīa aacookaga akamūhikie-rī, aḡikerūra oone kīimba kīa mūrūūthi ūcio. Thīinī wakō haarī na mūrumbī wa njukī na ūukī, 9 ūrīa aatahire na hī, aḡithī ak̄irīīaga. Na rīrīa aakinŷirire acari ake, ak̄imagaīra ūukī ūcio o nao mak̄ūrīa. Nowe ndaigana kūmeera atī aarutīte ūukī ūcio kīimba-inī kīa mūrūūthi. 10 Na rīrī, ithe aḡikūrūka akoone mündū-wa-nja ūcio. Nake Samusoni ak̄irugithia iruga kūu, o ta ūrīa warī mūtugo wa ahikania. 11 Na rīrīa andū maamuonire, mak̄imūhe aanake mīrongo ītatū maikare nake. 12 Samusoni ak̄imeera atīrī, “Rekei ndīmūgwatie ndaī, muona mwamītaūra mīthenya-inī ūno mūgwanja ya iruga-rī, nīngamūhe nguo cia gatani mīrongo ītatū na nguo cia kūgarūrīra mīrongo ītatū. 13 Mwaremwo nī kūmītaūra-rī, no nginya mūuhe nguo cia gatani mīrongo ītatū, na nguo cia kūgarūrīra mīrongo ītatū.” Nao mak̄imwīra atīrī, “Ta gītūgwatie ndaī ūyo yaku, tūmīgue.” 14 Nake ak̄imeera atīrī, “Kuuma nyamū ndīani, gūkiuma kīndū kīngīrīo; kuuma kūrī nyamū ūrī hinaya, gūkiuma kīndū kīrī mūrīo.” Na handū ha mīthenya ītatū, matiahotete kūmītaūra. 15 Naguo mūthenya wa ūna wakinya, mak̄īra mūtumia wa Samusoni atīrī, “Heenereria mūthuuriguo nīguo atūtaūrīre ndaī ūyo, kana tūgūcine wee na nyūmba ya thoguo nginya mūkue. Anga mūtwītīte gūkū nīguo mūtūtunye indo ciitū?” 16 Nake mūtumia wa Samusoni ak̄īgūithia harī we, ak̄irīraga akiugaga atīrī, “Wee nīūūthūire! Wee ndūnyendete o na atīa. Ūgwatītie andū aitū ndaī, na nīūregeete kūndaūrīra ndaī ūyo.” Nake ak̄imūcookeria atīrī, “O na baba na

maitū ndimataūrīire, wee-rī, ngūgīgūtaūrīra nīkī?” **17**
Akīrīra mīthenya īyo yothe mūgwanja ya iruga rīu, na
mūthenya wa mūgwanja Samusoni akīmumbūrīra, nī
ūndū wa ūrīa aikarire akīmūringagīrīria. Nake mūtumia
ūcio agīcooka agītaarīria andū ao ndaī īyo. **18** Riūa
rītanathūa mūthenya ūcio wa mūgwanja, andū a itūūra rīu
makīmūūria atīrī, “Nī kī kīrī mūrīo gūkīra ūūkī? Nī kī kīrī
hinya gūkīra mūrūūthi?” Nake Samusoni akīmeera atīrī,
“Korwo mūtinarīma na moori yakwa-rī, mūtingīahota
gūtaūra ndaī yakwa.” **19** Nake Roho wa Jehova agīūka
igūrū rīa Samusoni na hinya mūno. Nake agīikūrūka
nginya Ashikeloni, akīūraga andū mīrongo ītatū akuo,
akīmatunya indo ciao, na akīheana nguo ciao kūrī arīa
maataūrīte ndaī īyo. Na akīambata agīthīi gwa ithe mūciī
arakarīte mūno. **20** Nake mūtumia ūcio wa Samusoni
akīheanwo kūrī mūratawe ūrīa wamūrūgamīrīire ūhiki-
inī wake.

15 Thuutha ūcio, ihinda-inī rīa magetha ma ngano-rī,
Samusoni akīoya koori na agīthīi gūceerera mūtumia
wake. Akiuga atīrī, “Ngūthīi ndoonye kanyūmba-inī ka
mūtumia wakwa.” No ithe wa mūtumia ūcio akīmūgiria
atoonye kuo. **2** Ithe akīmwīra atīrī, “Niī ndaarī na ma
atī nīwamūthūūrire biū, ngīkīmūheana kūrī mūrataguo.
Githī mwarī wa nyina ūrīa mūnini ndakīrī mūthaka
kūrī we? Kīmuoe ithenya rīake.” **3** Samusoni akīmeera
atīrī, “Rīu ndī na kīhooto gīa kwīrīhīria harī Afilisti; ti-
itherū nīngūmeka ūūru biū.” **4** Nī ūndū ūcio akiumagara,
akīnyiita mbwe magana matatū, agīciohithania mīting’oe
igīrī igīrī. Agīcooka akīoherera gīcinga harī o mīting’oe

īyo ūrī ūrī, **5** akīgwatia icinga icio mwaki na akīrekereria mbwe icio ngano-inī ya Afilisti ūrī yarī mīgūnda. Agīcina itīa cia ngano ūrī yarūgamītio mūgūnda na ngano ūrī ūtaarī ngethe, na agīcina mīgūnda ya mīthabibū na ya mītamaiyū. **6** Rīrī Afilisti mooririe atīrī, “Nūū wīkīte ūū?” Makīrwo atīrī, “Nī Samusoni, mūthoni-we wa mūndū ūrī Mūtimina, tondū mūtumia wake nīaheirwo mūratawe.” Nī ūndū ūcio Afilisti makīambata na magīcina mūtumia ūcio o na ithe nginya magīkua. **7** Nake Samusoni akīmeera atīrī, “Kuona atī nī ūguo mweka, ndikūmūtigithīria nginya ndīrīhīrie kūrī inyuī.” **8** Agīkīmatharīkīra na ūūru mūnene na akiūraga aingī ao. Agīcooka agīkūrūka na agīkara ngurunga-inī ya ihiga rīa Etamu. **9** Nao Afilisti makīambata na makīamba hema kūu Juda, makīaragana gūkuhī na Lehi. **10** Nao andū a Juda makīuria atīrī, “Mūūkīte kūhūūrana na ithuī nīkī?” Nao magīcookia atīrī, “Tūūkīte kūnyiita Samusoni, tūmwīke o ta ūrī aatwīkire.” **11** Hīndī īyo andū ngiri ithatū kuuma Juda magīkūrūka nginya ngurunga-inī ya ihiga rīa Etamu na makiīra Samusoni atīrī, “Kaī wee ūtakūūranīte atī Afilisti nīo matwathaga? Nī atīa ūtwīkīte?” Nake agīcooka atīrī, “Niī ndīmekīte o ta ūrī maanjīkire.” **12** Nao makīmwīra atīrī, “Tūūkīte gūkuoha tūkūneane kūrī Afilisti.” Samusoni akiuga atīrī, “Mwīhītei atī ti inyuī mūkūnjūraga.” **13** Nao magīcookia atīrī, “Nītwetīkīra, ithuī no gūkuoha tūgūkuoha tūkūneane kūrī o. Ithuī tūtigūkūūraga.” Nī ūndū ūcio makīmuoha na mīkanda ūrī mīerū na makīmwambatia kuuma rwaro-inī rūu rwa ihiga. **14** Rīrī aakuhīrīrie Lehi-rī, Afilisti acio magīūka

na kūrī we makīanagīrīra. Roho wa Jehova agīuka igūrū
rīake na hinya mūno. Mīkanda īrīa oohetwo moko nayo
īgītuīkanga o ta ūguta mūhiū, nayo mīhīndo īyo īkīgūa
kuuma moko-inī make. **15** Akīona rūkambucu rwa ndigiri
rūtaarī rūkūrū, akīrūhuria na akīūraga andū ngiri īmwe.
16 Hīndī īyo Samusoni akiuga atīrī, “Njūragīte andū na
rūkambucu rwa ndigiri hība na hība. Njūragīte andū
ngiri īmwe na rūkambucu rwa ndigiri.” **17** Rīrīa aarīkirie
kwaria-rī, agīte rūkambucu rūu; naho handū hau hagītīwo
Ramathu-Lehi. **18** Na tondū aarī mūnyootu mūno, agīkaīra
Jehova, akiuga atīrī, “Nīūheete ndungata yaku ūhootani
mūnene ūū. No nginya rīu ngue nī nyoota ngwe moko-inī
ma andū arīa mataruaga?” **19** Hīndī īyo Ngai agīthikūria
irima kū Lehi, rīkiuma maaī. Rīrīa Samusoni aanyuire,
agīcookererwo nī hinya na akīarahūka. Nī ūndū ūcio
gīthima kū gīgītīwo Eni-Hakore. Na kīrī o ho kū Lehi. **20**
Samusoni aatiirīrīire Israeli mīaka mīrongo īrī matukū-
inī ma Afilisti.

16 Mūthenya ūmwe Samusoni nīathiire Gaza, akīona
mūmaraya kuo. Agītoonya gwake nīguo akome nake.
2 Andū a Gaza makīrīwo atīrī, “Samusoni arī gūkū!”
Nī ūndū ūcio magīthiūrūkīria handū hau, makīraara
mamuohetie ūtukū wothe kīhingo-inī gīa itūūra rīu
inene. Nao matiigana kwehera ho ūtukū ūcio, nī ūndū
moigīte atīrī, “Rūciimī gwakīa, nītūkaamūūraga.” **3** Nowe
Samusoni aakomire kuo nginya ūtukū gatagatī. Agīcooka
agīūkīra akīnyiita mīrango ya kīhingo gīa itūūra rīu inene,
hamwe na itugī ciayo cierī, agīcimunyanīria na igerā
ciothe. Agīciigīrīra ciande, agīcitwara kīrīma-igūrū kīrīa

kīng'etheire Hebironi. **4** Thuutha ūcio, nīagīire ūrata na mūndū-wa-nja kūu gītuamba-inī gīa Soreki na rītwa rīake eetagwo Delila. **5** Nao aathani a Afilisti magīthī kūrī we, makīmwīra atīrī, “Rora kana wahota kūmūheenereria, akwīre hitho ya hinya ūcio wake mūnene, na ūrīa tūngīmūkīria hinya nīguo tūmuohē, tūmūtoorie. O ūmwe witū nīagakūhe cekeri ngiri īmwe na igana rīmwe cia betha.” **6** Nī ūndū ūcio Delila akīira Samusoni atīrī, “Njīra hitho ya hinya waku mūnene, na ūrīa ūngīohwo na ūtoorio.” **7** Nake Samusoni akīmūcookeria atīrī, “Mūndū o na ūrīkū angīnjoha na nga mūgwanja cia mwogothano itarī nyūmithie-rī, niī ngwaga hinya nduīke o ta mūndū ūngī o wothe.” **8** Hīndī īyo aathani a Afilisti makīmūrehere nga mūgwanja iria itaarī nyūmithie, nake akīmuoha nacio. **9** Nao andū mehithīte thīinī wa nyūmba-rī, akīmwīra atīrī, “Samusoni, ūrī mūkore nī Afilisti!” Nowe agītuanga nga icio na ūhūthū o ta ūrīa rūrigi rūtuīkaga rwahutia rūrīrīmbī rwa mwaki. Nī ūndū ūcio hitho ya hinya wake ndīamenyekire. **10** Nake Delila akīira Samusoni atīrī, “Nīñduīte mūndū mūkīgu; ūkaheenia. Ndagūthaitha njīra kīrī ūngīohwo nakō.” **11** Nake akīmūcookeria atīrī, “Mūndū o na ūrīkū angīnjoha wega na mīhīndo mīerū ītarī yahūthīrwo, nīngwaga hinya nduīke o ta mūndū ūngī o wothe.” **12** Nī ūndū ūcio Delila akīoya mīhīndo mīerū na akīmuoha nayo. Hīndī īyo, andū mehithīte nyūmba thīinī-rī, akīmwīra atīrī, “Samusoni, ūrī mūkore nī Afilisti!” Nowe agītuanga mīhīndo īyo kuumā moko-inī make o ta ūrīa angītuanga uthi. **13** Delila agīcooka akīira Samusoni atīrī, “Nginya rīu ūkoretwo ūkīndua mūndū

mūkīgu, ūkaaheenia. Njīra kīrīa ūngīohwo nakīo.” Nake agīcookia atīrī, “Ūngīogotha makundo maya mūgwanja ma njuīrī ya mūtwe wakwa ndigi-inī, ūciigīrīre mūtambo-inī wa gūtuma taama na ūcirūmie na hīgī, niī nīngwaga hinya nduīke o ta mūndū ūngī o wothe.” Nī ūndū ūcio rīrīa aakomete-rī, Delila akīoya makundo mūgwanja ma njuīrī cia mūtwe wake, agīciogothania na ndigi, **14** na agīcirūmia na hīgī. Agīcooka akīmwīta o rīngī, akīmwīra atīrī, “Samusoni, ūrī mūkore nī Afilisti!” Nake Samusoni akīarahūka toro, na akīguucia hīgī īyo, o na mūtambo ūrīa warī na ndigi. **15** Agīcooka akīmūūria atīrī, “Wahota atīa kuuga atī nīnyendete, rīrīa ūtangīhoka? Rīrī nī riita rīa gatatū ūduūte mūndū mūkīgu, na ndūrī wanjīra hitho ya hinya ūcio waku mūnene.” **16** Nī ūndū wa ūrīa aamūgiaga na akamūtindīrīra mūthenya o mūthenya, akīmūnogia o nginya hakuhī gūkua. **17** Nī ūndū ūcio Samusoni akīmwīra maūndū mothe. Akiuga atīrī, “Mūtwe ūyū wakwa ndūrī wenjwo nī ūndū-rī, niī ndūire ndī Mūnaziri wamūrīrīwo Ngai kuuma rīrīa ndaciarirwo. Ingēnjwo-rī, hinya wakwa no ūnjehererere, na njage hinya nduīke o ta mūndū ūngī o wothe.” **18** Na rīrīa Delila aamenyire atī nīamwīra maūndū make mothe, agītūmanīra aathani a Afilisti akīmeera atīrī, “Cookai riita rīngī rīmwe, nī ūndū nīanjīrīte maūndū mothe.” Nī ūndū ūcio aathani acio a Afilisti magīcooka makuuīte betha na moko. **19** Nake Delila agītūma Samusoni akome ciero-inī ciake, agīīta mūndū ūmwe amwenje makundo mothe mūgwanja ma njuīrī yake, nao makiāmbīrīria kūmūtooria. Naguo hinya wake ūkīmuuma. **20** Hīndī īyo akīmwīra

atīrī, “Samusoni, ūrī mūkore nī Afilisti!” Nake agīūkīra kuuma toro, agīīciiria atīrī, “Nīnguuma nja o ta tene na ndīribaribe, ndīohore.” No rīrī, ndaamenyete atī Jehova nīamwehereire. **21** Hīndī īyo Afilisti makīmūnyiita na hinya, makīmūkūūra maitho na makīmūkūrūkia Gaza. Makīmuoha na mīnyororo ya gīcango, na makīmūiga athīage ngano arī kūu njeera. **22** No rīrī, njuūrī ya mūtwe wake īkīambīrīria gūkūra rīngī, thuutha wa kwenjwo. **23** Na rīrī, aathani a Afilisti makīungana nīguo marutīre Dagoni ngai yao igongona inene na makūngūire, makiugaga atīrī, “Ngai iitū nīīneanīte Samusoni thū iitū, moko-inī maitū.” **24** Rīrīa andū maamuonire, makīgooca ngai īyo yao makiugaga atīrī, “Ngai iitū nīīneanīte thū iitū moko-inī maitū, thū īrīa yathūkangirie būrūri witū na īkīuraga andū aitū aingī.” **25** Na rīrīa ngoro ciao ciacanjamūkīte, makīanīrīra makiuga atīrī, “Rehei Samusoni nīguo oke atūkenie.” Nī ūndū ūcio makīruta Samusoni njeera, nake agīīka maūndū ma mathekania. Rīrīa maamūrūgamirie gatacatī-inī ga itugī-rī, **26** Samusoni akīīra ndungata īrīa yamūnyiitīte guoko atīrī, “Njiga harīa ingīhota kūhutia itugī iria inyiitīrīre hekarū, nīgeetha ndītiiranie nacio.” **27** Na rīrī, hekarū īyo yaiyūrīte arūme na andū-a-nja; na aathani othe a Afilisti maarī kuo, na nyūmba igūrū kwarī na arūme na andū-a-nja ta ngiri ithatū meroreire Samusoni agīīka maūndū ma kūmakenia. **28** Samusoni akīhooya Jehova, akiuga atīrī, “Wee Mwathani Jehova, ndirikana. Wee Ngai, ndagūthaitha ūnjīkīre hinya o ihinda rīngī rīmwe, na ūreke ndīrīhīrie kūrī Afilisti na igūtha rīmwe nī ūndū wa maitho makwa meerī.” **29**

Hīndī īyo Samusoni akīnyiita itugī icio cierī cia gatagatī iria ciarūgamītie hekarū īyo. Agīttiirania nacio, kīmwe agīkīnyiita na guoko gwake kwa ūrīo na kīrīa kīngī na guoko gwake kwa ūmotho, **30** Samusoni akiuga atīrī, “Reke ngue hamwe na Afilistil!” Agīcooka agīcitindīka na hinya wake wothe, nayo hekarū īkīgwīra aathani acio hamwe na andū othe arīa maarī thīinī wayo. Nī ūndū ūcio akīuraga andū aingī agīkua gūkīra arīa ooragire arī muoyo. **31** Nao ariū a ithe na nyūmba yothe ya ithe magīkūrūka makamūgīre. Makīmūkuua makīmūinūkia na makīmūthika gatagatī ga Zora na Eshitaoli mbīrīra-inī ya ithe Manoa. Nake aatirīrīre Isiraeli mīaka mīrongo ūrī.

17 Na rīrī, mūndū wetagwo Mika wa kuuma būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu **2** akīra nyina atīrī, “Cekeri ngiri ūmwe na igana rīmwe cia betha iria cioirwo kuuma kūrī we, na iria ndaiguire ūkīrumanīra kīrumi-rī, nī niī ndī nacio; nī niī ndacioire.” Nake nyina akiuga atīrī, “Mūrū wakwa, Jehova arokūrathima.” **3** Rīrīa aacookirie cekeri icio ngiri ūmwe na igana rīmwe cia betha kūrī nyinārī, nyina akiuga atīrī, “Nī nīndamūrīra Jehova betha yakwa kūna nīgeetha mūrū wakwa athondeke mūhianano mūicūhie na mūhianano wa gūtwekio. Nīngūgūcookeria.” **4** Nī ūndū ūcio agīcookia betha īyo kūrī nyina, nake nyina akīoya cekeri magana meerī cia betha na agīcineana kūrī mūturi wa betha, ūrīa wacithondekire mūhianano wa gwacūhio na mūhianano wa gūtwekio. Nayo ikiigwo thīinī wa nyūmba ya Mika. **5** Na rīrī, mūndū ūcio wetagwo Mika nī aarī na ihooero, nake agīthondeka ebodi, na

mīhianano ūmwe ya gūtwekio na agītua mūriū ūmwe wake mūthīnjīri-ngai wake. **6** Matukū-inī macio Israeli gūtiarī mūthamaki; o mūndū ekaga ūrīa oonaga kwagīrīire. **7** Mūlawii ūmwe mwanake kuuma itūūra rīa Bethilehemu ya Juda, watūūraga thīinī wa mūhīrīga wa Juda, **8** akiuma itūūra-inī rīu agīthīi gwetha kūndū kūngī gwa gūtūūra. Arī njīra-inī agīkora nyūmba ya Mika ūrīa yarī būrūri-inī ūrīa wa irīma wa Efiraimu. **9** Mika akīmūūria atīrī, “Wee uumīte kū?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Niī ndī Mūlawii kuuma Bethilehemu ya Juda, na ndīreetha kūndū gwa gūtūūra.” **10** Nake Mika akīmwīra atīrī, “Tūūrania na niī ūtuīke baba na mūthīnjīri-ngai wakwa, na nīndīrīkūheaga cekeri ikūmi cia betha o mwaka, na nguo ciaku cia kwīhumba na irīo cia kūrīa.” **11** Niī ūndū ūcio Mūlawii ūcio agītīkīra gūtūūrania hamwe nake, na mwanake ūcio agītuīka ta ūmwe wa ariū ake. **12** Ningī Mika akīamūra Mūlawii ūcio, nake mwanake ūcio agītuīka mūthīnjīri-ngai wake na agītūūra gwake mūciī. **13** Nake Mika akiuga atīrī, “Rīu nīndamenya atī Jehova nīekūnjīka wega, nīgūkorwo Mūlawii ūyū nīatūkīte mūthīnjīri-ngai wakwa.”

18 Na rīrī, matukū-inī macio Israeli gūtiarī na mūthamaki. Na matukū-inī macio mūhīrīga wa Dani nīwacaragia kūndū kwao gwa gūtūūra, tondū matiegwatīire igai rīao gatagatī-inī ka mīhīrīga ya Israeli. **2** Niī ūndū ūcio andū a Dani magīthuura njamba cia ita ithano kuuma Zora na Eshitaoli ithīi igathigaane būrūri ūcio na ituīrie ūhoro. Andū a mūhīrīga wa Dani makīmeera atīrī, “Thīi, mūgatuīrie ūhoro wa būrūri ūcio.” Andū acio magītoonya būrūri ūrīa ūrī irīma wa

Efiraimu na magikinya mūcīi wa Mika kūrīa maararīrīire ūtukū ūcio. **3** Na rīrīa maakuhīrīirie nyūmba ya Mika, magikūrana mūgambo wa mwanake ūcio Mūlawii; nī ūndū ūcio magītoonya kuo makīmūuria atīrī, “Nūū wakūrehire gūkū? Nī kī ūreka kūndū gūkū? Nī kī gītūmīte ūkorwo ūrī gūkū?” **4** Nake akīmeera ūrīa Mika aamwīkīire, akīmeera atīrī, “We nīanyandīkīte na niī ndī mūthīnjīri-Ngai wake.” **5** Nao magīcooka makīmwīra atīrī, “Twagūthaitha ūtūtuīrīrie ūhorō kūrī Ngai tūmenye kana rūgendo rwitū nīrūkūgaacīra.” **6** Nake mūthīnjīri-Ngai ūcio akīmacookeria atīrī, “Thīiī na thayū. Rūgendo rwanyu nī rwītīkīrīku nī Jehova.” **7** Nī ūndū ūcio andū acio atano makiuma kuo na magikinya Laishi, kūrīa maakorire atī andū maatūrāga na thayū matarī na ūgwati, o ta andū a Sidoni, mategwīkūūa na mategwītīgīra. Na tondū būrūri wao ndwarī kīndū waagaga, maarī atongu. Ningī maatūrāga kūraya na andū a Sidoni, na matiatarainie na mūndū o na ūrīkū. **8** Na rīrīa maacockire Zora na Eshitaoli, ariū a ithe makīmooria atīrī, “Mūronire atīa?” **9** Magīcooka atīrī, “Ūkīrai tūthīi tūkamatharīkīre! Nītuonete atī būrūri ūcio nī mwega mūno. Anga gūtirī ūndū mūgwīka? Mūtigatithie gūthīi mūkaūtunyane. **10** Mwakinya kuo, nīmūgūkorerera andū mategwīkūūa ūgwati o na ūrīkū. Būrūri ūcio nī mūnene ūrīa Ngai aneanīte moko-inī manyu, būrūri ūtagaga kīndū o na kīrīkū.” **11** Hīndī īyo andū magana matandatū a kuuma mūhīrīga wa Dani, meeohete indo cia mbaara, makiumagara kuuma Zora na Eshitaoli. **12** Marī njīra-inī, makīamba hema ciao gūkuhī na Kiriathu-

Jearimu kūu Juda. Nīkōo gītūmaga handū hau he mwena wa ithūiro rīa Kiriathu-Jearimu heetwo Mahane-Dani nginya ūmūthī. **13** Kuuma kūu magīthī na mbere nginya būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu na magīkinya mūciī wa Mika. **14** Ningī andū acio atano arīa maathigaanīte būrūri ūcio wa Laishi makīra ariū a ithe atīrī, “Inyuī nīmūū atī nyūmba ūmwe ya ici ūrī na ebodi, na ngai ingī cia nyūmba, na mūhianano mūicūhie, na mūhianano wa gūtwekio? Rīu nīmwamenya ūrīa mūgwīka.” **15** Nī ūndū ūcio magītoonya nyūmba ya mwanake ūcio Mūlawii o kūu mūciī kwa Mika na makīmūgeithia. **16** Nao andū acio a Dani magana matandatū meeohete indo cia mbaara makīrūgama hau kīhingo-inī. **17** Andū acio atano arīa maathigaanīte būrūri ūcio magītoonya thīnī, makīoya mūhianano ūrīa mūicūhie, na ebodi, na ngai icio ingī cia nyūmba na mūhianano wa gūtwekio, nake mūthīnjīri-Ngai o na andū acio magana matandatū meeohete indo cia mbaara maarūgamīte hau kīhingo-inī. **18** Rīrīa andū acio maatoonyire nyūmba ya Mika na makīoya mūhianano wa gwacūhio, na ebodi, na ngai icio ingī cia nyūmba, na mūhianano wa gūtwekio-rī, mūthīnjīri-ngai ūcio akīmooria atīrī, “Nī atīa mūreka?” **19** Nao makīmūcookeria atīrī, “Kira ki! Ndūkoige ūndū. Ūka ūtwarane na ithuī, ūtuīke ithe witū na mūthīnjīri-Ngai witū. Githī ti wega ūgītungatīra rūrīrī na mūhīrīga thīnī wa Isiraeli ūrī mūthīnjīri-Ngai, handū ha gūtungatīra nyūmba ya mūndū ūmwe?” **20** Nake mūthīnjīri-Ngai ūcio agīkena. Akīoya ebodi, na ngai iria ingī cia nyūmba, na mūhianano ūrīa mūicūhie, nake agīthī na andū acio. **21**

Nao makīhündūka magīthiī matongoretio nī ciana ciao
iria nini na mahiū mao, na indo ciao. **22** Rīrīa maakorirwo
mathiīte handū haraaya kuumma nyūmba ya Mika-rī,
andū arīa maatūuraga hakuhī na Mika makīūngana
hamwe na magīkinyīra andū acio a Dani. **23** O andū acio
makīmoigagīrīria-rī, andū a Dani makīhūgūra makīūria
Mika atīrī, “Kaī wona atīa tondū weta andū aku othe
marūe?” **24** Akīmacookeria atīrī, “Muoire ngai iria
ndethondekeire, o na mūthīnjīri-ngai wakwa, na mwathīi.
Nī kīi kīngī ngīrī nakīo? Mwakīhota atīa kūuria atīrī,
“Kaī wona atīa?” **25** Andū acio a Dani magīcookia atīrī,
“Tiga gūkararania na ithuī, kana ūtharīkīrwo nī andū
amwe arīa me marakara, nawe hamwe na nyūmba yaku
mūürwo nī mīoyo yanyu.” **26** Nī ūndū ūcio andū acio
a Dani magīthīira, nake Mika, ona atī maarī na hinya
mūnene mūno kūmūkīra, akīhündūka agīcooka mūcīi. **27**
Ningī makīoya kīrīa Mika aathondekete, na mūthīnjīri-
Ngai wake, magīthiī nginya Laishi, magīkīrīra andū
maarī na thayū na matekūūaga ūndū. Makīmatharīkīra
na rūhiū rwa njora na magīcina itūūra rīao inene. **28**
Gūtiarī na mūndū wa kūmahonokia tondū maatūuraga
kūraihi na Sidoni na matiatarainie na mūndū o na ūrīkū.
Itūūra rīu inene rīarī gūtuamba-inī kīrīa kīarī hakuhī
na Bethi-Rehobu. Andū acio a Dani magīaka itūūra rīu
inene rīngī na magīthaamīra kuo. **29** Makīrīita Dani o ta
ithe wao Dani ūrīa waciarītwo nī Israeli o na gūtuīka
itūūra rīu inene rīetagwo Laishi mbere ūyo. **30** Andū a
Dani makīhaandīra mīhianano kūu, nake Jonathani mūrū
wa Gerishomu, mūrū wa Musa, na ariū ake magītuīka

athīnjīri-Ngai mūhīrīga-inī wa Dani nginya hīndī īrīa
andū acio maatahirwo makīrutwo būrūri ūcio. **31** Magīthīi
na mbere kūhūthīra mīhianano īrīa Mika aathondekete,
ihinda rīrīa rīothe nyūmba ya Ngai yarī Shilo.

19 Matukū-inī macio Isiraeli gūtiarī na mūthamaki. Na
rīrī, Mūlawii watūūraga kūndū kūraya thīinī wa būrūri
ūrīa ūrī irīma wa Efiraime nīaigire thuriya ya kuuma
Bethilehemu kūu Juda. **2** No thuriya īyo īkīaga kwīhokeka
kūrī we. Nayo īkīmūtiga īgīcooka mūciī gwa ithe kūu
Bethilehemu ya Juda. Thuutha wa gūkorwo kūu mīeri
īna, **3** mūthuuri wake agīthīi kūrī we kūmūringīrīria
acooke. Aathiire na ndungata yake na ndigiri igīrī. Nake
mūtumia ūcio akīmūtoonyia nyūmba ya ithe, na rīrīa
ithe aamuonire, akīmūnyiita ūgeni akenete. **4** Mūthoni-
we, ithe wa mūirītu ūcio, akīmūringīrīria aikare; nī ūndū
ūcio agīikara hamwe nake mīthenya ītatū, arīīaga na
akanyua, na agakoma kuo. **5** Mūthenya wa īna magītūkīra
tene na akīhaarīria oimagare, no ithe wa mūirītu akīīra
mūthoni-we ūcio atīrī, “Wikenie na kīndū gīa kūrīa;
ūgīcooke ūgīthīi.” **6** Nī ūndū ūcio eerī magīikara thī kūrīa
na kūnyua. Thuutha-inī ithe wa mūirītu akīmwīra atīrī,
“Ndagūthaitha raara na wīkenie.” **7** Na hīndī īrīa mūndū
ūcio ookīrire athīi, mūthoni-we akīmūringīrīria araare; nī
ūndū ūcio akīraara ūtukū ūcio. **8** Rūciinī rwa mūthenya
wa gatano, okīra athīi, ithe wa mūirītu ūcio akīmwīra atīrī,
“Wikenie. Eterera nginya mīaraho!” Nī ūndū ūcio eerī
makīrīanīra. **9** Hīndī īrīa mūndū ūcio, hamwe na thuriya
yake na ndungata yake, mookīrire mathīi, mūthoni-we,
ithe wa mūirītu ūcio, akīmwīra atīrī, “Rīu ta thikīrīria,

nī hakuhī hwaī-inī raarīrīra nī ūndū gūkirie gūtuka.
Ikara ūhurūke. Rūciū rūciinī tene no ūkīre ūinūke.”

10 No rīrī, tondū ndendire gūikara ūtukū ūngī, mūndū ūcio akiuma kuo agīthīi erekeire mwena wa Jebusi (na nīkuo, Jerusalemu), arī na ndigiri ciake cierī ciohetwo matandīko na thuriya yake. **11** Rīrīa maakuhīrīrie Jebusi na kūrī hakuhī gūtuka-rī, ndungata īyo īkīra mwathi wayo atīrī, “Rīu-rī, reke tūtithie gūkū itūūra-inī rīrī inene rīa Ajebusi tūraarīrīre kuo.” **12** Mwathi wayo agīcookia atīrī, “Aca. Tūtigūtoonya itūūra inene rīa andū ageni, andū a rīo ti Aisraeli. Tūgūthīi nginya tūkinye Gibe.”

13 Nake akiuga o rīngī atīrī, “Nītūthīi tūgerie gūkinya Gibe kana Rama na tūrarīrīre itūūra rīmwe rīamo.”

14 Nī ūndū ūcio magīthīi na mbere, narīo riūa rīgīthūa magīkorwo maakuhīrīria Gibe, kū Benjamini. **15** Kū nīkuo maatithirie maraarīrīre. Nao magīthīi magīkara thī kīhaaro-inī kīnene gīa itūūra rīu inene, no gūtirī mūndū o na ūmwe wamanyiitire ūgeni mararīrīre gwake. **16** Hwaī-inī ūcio, mūthuuri ūmwe mūkūrū wa kuuma būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu, watūūraga Gibe, (andū a kū maarī Abenjamini), agīuka oimīte wīra mīgūnda-inī. **17** Na rīrīa aarorire akīona mūgendi ūcio hau kīhaaro-inī gīa itūūra inene, mūthuuri ūcio akīmūūria atīrī, “Wathiī kū na uumīte kū?” **18** Agīcookia atīrī, “Tuumīte Bethilehemu ya Juda twerekeire kūndū kūraya thīinī wa būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu kūrīa ndūūraga. Ndīrarī Bethilehemu ya Juda na rīu ndīrathīi nyūmba ya Jehova. Gūtirī mūndū o na ūmwe ūūnyiitīte ūgeni gwake. **19** Ithūi tūrī na mahuti na irīo cia ndigiri ciitū na mīgate na ndibei nī ūndū witū

ithuĩ ndungata ciaku, niĩ, na ndungata yaku ya mûirîtu, na mwanake ūyû tûrî nake. Tûtikûbatario nî kîndû o na kî.” **20** Nake mûthuuri ūcio mûkûrû akîmwîra atîrî, “Nînyiitîwo ūgeni nyûmba-inî ūno yakwa, reke ngûhe kîrîa gîothe ūbatarîtio nîkîo, no ndûkaraare kîhaaro.” **21** Nî ūndû ūcio akîmûtoonyia nyûmba yake na akîhe ndigiri ciake gîa kûrîa. Maarîkia gwîthamba magûrû-rî, makîrîa na makînyua. **22** Na hîndî o ūyo meekenagia-rî, andû amwe aaganu a itûûra rîu inene makîrigiicîria nyûmba ūyo. Makîhûûra mûrango, na makîgûthûkîra mûthuuri ūcio mûkûrû ūrîa warî mwene nyûmba ūyo, makiuga atîrî, “Ruta mûndû ūcio ūûkire nyûmba yaku nîguo tûkome nake.” **23** Mwene nyûmba ūyo akiuma na nja akîmeera atîrî, “Aca, arata akwa, mûtigeke ūndû wa waganu ūguo. Kuona atî mûndû ūyû nî mûgeni wakwarî, tigai gwîka ūndû ūyû wa thoni ūguo. **24** Thikîrîria, haha harî mûirîtu wakwa gathirange, na thuriya ya mûgeni ūyû. Nîngûmaruta na nja kûrî inyuî rîu, na no mûmahûthîre na mûmeke o ūrîa mûngîenda. No mûndû ūyû-rî, mûtikamwîke ūndû wa thoni ta ūcio.” **25** No andû acio matiigana kûmûthikîrîria. Nî ūndû ūcio, mûndû ūcio akîoya thuriya yake na akîmîrûta na nja kûrî o, nao makîmînyiita na hinya na makîmînyariira ūtukû wothe, na gwakîa makîreka iîthiïre. **26** Na gûgîthererûkarî, mûndû-wa-nja ūcio agîcooka nyûmba kûrîa mwathi wake aarî, akîgûa thîi hau mûrango-inî, na agîkoma ho nginya gûgîkîa. **27** Na rîrîa mwathi wake ookîrire rûciinî na akîhingûra mûrango wa nyûmba akiuma nja nîguo ethiïre-rî, thuriya yake yakomete hau ïgwîte mûromô-inî

wa nyūmba, namo moko mayo maarī hingīro-inī. **28** Nake akīmīra atīrī, “Ũkīra; reke tūthīi.” No ndīacookirie. Nake mūndū ūcio agīcooka akīmīoya, akīmīigīrīra igūrū rīa ndigiri yake, makīinūka. **29** Hīndī ūrīa aakinyire mūciī-rī, akīoya kahiū agītinangia thuriya yake kīga o kīga icunjī ikūmi na igīrī, agīcitūma ng’ongo ciothe cia Isiraeli, **30** na mūndū o wothe ūrīa wonire ūndū ūcio akiuga atīrī, “Ūndū ta ūyū ndūrī wonwo kana ūgīkwo, kuuma mūthenya ūrīa andū a Isiraeli moimire būrūri wa Misiri. Teciriei ūhoro ūcio na mūwīcūūranie, mūtwīre ūrīa tūgwīka!”

20 Na rīrī, andū a Isiraeli othe kuuma Dani nginya Birishiba, na kuuma būrūri wothe wa Gileadi magīuka o taarī mūndū ūmwe, makīungana mbere ya Jehova kūu Mizipa. **2** Atongoria a andū othe a mīhīrīga ya Isiraeli makīrūgama handū hao kūu kīngano-inī kīa andū a Ngai, marī thigari ngiri magana mana meeohete hiū cia njora. **3** (Nao andū Benjamini makīigua atī andū a Isiraeli nīmambatīte nginya Mizipa.) Hīndī īyo andū a Isiraeli makiuga atīrī, “Ta twīre ūrīa ūndū ūcio mūūru wekīkire.” **4** Nī ūndū ūcio Mūlawii ūcio mūthuuri wa mūtumia ūrīa woragītwo akiuga atīrī, “Niī na thuriya yakwa tuokire Gibeā ya andū a Benjamini tūraarīrīre kuo. **5** Ūtukū ūcio andū a Gibeā nīmaanūmīrīre, na magīthiürürükīria nyūmba, mehaarīirie kūnjūraga. Makīnyiita thuriya yakwa na hinya, nginya īgīkua. **6** Ngīoya thuriya yakwa, ngīmītinaangia icunjī, na ngītūma o gīcunjī o rūgongo rwa igai rīa Isiraeli, nī ūndū nīmekīte ūndū wa thoni na wa gīconoko thīnī wa Isiraeli. **7** Atīrīrī, inyuī andū a Isiraeli inyuothē, kīariei, mūheane itua rīanyu.” **8** Andū

acio othe magīūkīra o taarī mündū ūmwe, makiuga atīrī,
“Gūtirī mündū o na ūmwe witū ūkūinūka. Aca, gūtirī o
na ūmwe witū ūgūcooka gwake mūcīi. **9** No rīrī, ūndū
ūrīa tūgwīka Gibeal nī ūyū: Tūkwambata kuo tūmookīrīre
o ta ūrīa ūcuuki wa mītī ūgūtuonia. **10** Tūkūruta andū
ikūmi thīnī wa o andū igana a mīhīrīga yothe ya Israeli,
na andū igana thīnī wa o andū ngiri, na andū ngiri thīnī
wa o andū ngiri ikūmi, nīguo magīrīre mbütū cia ita irio.
Nīgeetha rīrīa mbütū cia ita igaakinya Gibeal ya Benjamini,
ikaameka mañndū maringaine na waganu wa andū akuo
ūrīa meekīte thīnī wa Israeli.” **11** Tondū ūcio andū
othe a Israeli makīungana na makīnyiitana o ta maarī
mündū ūmwe mahūure itūura rīu inene. **12** Mīhīrīga ya
Israeli īgītūma andū mathīi kūrī mūhīrīga wothe wa
Benjamini, makamoorie atīrī, “Nī ngero īrīkū īno njūru
ūū īikītwo gatagatī-inī kanyū? **13** Na rīrī, tūnengerei andū
acio aaganu a Gibeal nīgeetha tūmoorage tweherie ūūru
ūcio thīnī wa Israeli.” No andū a Benjamini matiigana
kūigua andū acio angī a Israeli. **14** Moimire matūūra-inī
mao, makīungana hamwe kū Gibeal nīguo mahūrane
na andū a Israeli. **15** O ro rīmwe andū a Benjamini
magīcookanīrīria andū arīa marūaga na hiū cia njora
20,060 kuuma matūūra-inī mao, mongereirwo harī andū
magana mūgwanja arīa maathuurītwo kuuma kūrī andū
arīa maatūūraga kū Gibeal. **16** Gatagatī-inī ga thigari icio
ciothe nī kwarī na andū magana mūgwanja maathuurītwo
a kīmotho, na o ūmwe wao nīahotaga gūikia ihiga na
kīgūtha ūndū angīringa rūcuīrī na ndahītie. **17** Tiga
andū a Benjamini-rī, Israeli nīmacookanīrīirie thigari

400 arĩa marũaga na hiũ cia njora, na othe maarĩ andū a ita. **18** Andū a Israeli makĩambata nginya Betheli na magĩtuĩria ūhoro harĩ Ngai makĩuria atĩrĩ, “Nū ū thĩnĩ witū ūkwambîrîria kûhûrana na andū aya a Benjmini?” Nake Jehova agĩcookia atĩrĩ, “Juda nĩwe ūkwambîrîria.” **19** Rûciinĩ rûrû rûngĩ andū a Israeli magĩukîra na makĩamba hema ciao gûkuhî na Gibe. **20** Andū a Israeli makiumagara makahûrane na andū a Benjmini, na makîiga andū o handû hao mbaara-inĩ marûe nao kûu Gibe. **21** Nao andū a Benjmini makiuma kûu Gibe na makîuraga andū a Israeli 22,000 kûu mbaara-inĩ mûthenya ūcio. **22** No andū a Israeli makîumanîrîria mûndû na ūrîa ūngî na makîrûgama handû hao rîngî o harĩa meigîte mûthenya wa mbere. **23** Nao andū a Israeli makĩambata makîrîrira mbere ya Jehova nginya hwaî-inî, nao magîtuĩria ūhoro harĩ Jehova atĩrĩ, “Hihi twambate rîngî tûkahûrane na andū a Benjmini, aya ariû a ithe witû?” Nake Jehova akîmacookeria atĩrĩ, “Ambatai mûkahûrane nao.” **24** Hîndî ūyo andū a Israeli magîkuhîrîria andū a Benjmini mûthenya wa keerî. **25** Mûthenya ūcio, rîrîa Abenjmini mookire moimîte Gibe mahûrane nao-rî, makîuraga andū a Israeli angî 18,000, othe meeohete hiû cia njora. **26** Ningî andū a Israeli, marî othe, makîambata nginya Betheli, na kûu magîkara kuo makîrîra marî mbere ya Jehova. Makîringa kûrîa irio mûthenya ūcio o nginya hwaî-inî, na makîrûta maruta ma njino na maruta ma ūiguano kûrî Jehova. **27** Nao andū a Israeli, magîtuĩria ūhoro harĩ Jehova. (Matukû-inî macio ithandûkû rîa kîrîkanîro kîa Ngai rîarî kûu,

28 nake Finehasi mūrū wa Eleazaru, mūrū wa Harūni, nīwe watungataga mbere yarīo.) Nao makīuria atīrī, “Nītūkwambata rīngī tūkahūrane na Abenjamini ariū a ithe witū, kana tūtige?” Jehova akīmacookeria atīrī, “Thīi, nī ūndū rūciū nīngamaneana moko-inī manyu.” **29** Nao andū a Israeli makīmoheria mathiūrūrūkīirie Gibea.

30 Nao makīambata makahūrane na andū a Benjamini mūthenya wa gatatū na makīrūgama handū hao nīguo mahūrane na Gibea o ta ūrīa meekīte hau mbere. **31** Nao Abenjamini makiumīra mamatūnge na makīguucīrīrio kūraihi na itūura rīu inene. Makīambīrīria kūhūura andū a Israeli o ta mbere īyo, na andū ta mīrongo ītatū makīrūndīrwo werū-inī na njīra-inī ūrīa īthiiaga Betheli na ūrīa īngī Gibea. **32** Rīrīa andū a Benjamini meeranaga atīrī, “Nītūramahoota o ta mbere,” noguo nao andū a Israeli meeranaga atīrī, “Rekei tūcooke na thuutha tūmaguucīrīrie moime itūura-inī inene moke njīra-inī.” **33** Andū othe a Israeli makīehera harīa maarī na makīrūgama handū hao kūu Baali-Tamaru, nao andū a Israeli arīa meeighthīire andū a Benjamini makiumīra kūrīa meeighthīte mwena wa ithūro wa Gibea. **34** Hīndī īyo andū ngiri ikūmi arīa maarī njamba iria thuure cia Israeli magītharīkīra Gibea kuuma na mbere. Nayo mbaara yarī nene ū ū atī andū a Benjamini matiigana gūkūrana ūrīa mwanangīko wamakuhīrīrie. **35** Nake Jehova akīhootera andū a Benjamini mbere ya Israeli, na mūthenya ūcio andū a Israeli makīrūraga andū a Benjamini 25,100, arīa meeohete hiū cia njora. **36** Tondū ūcio andū a Benjamini makīona atī nīmaatooretio. Na rīrī, andū a

Isiraeli n̄moor̄ire andū a Benjamini, n̄ ūndū n̄mehokete andū arā maigīte a kuheria andū a Benjamini ḡkuhī na Gibe. **37** Nao andū acio moohetie andū makīguthūka o r̄imwe magītoonya Gibe, makīaragana kuo na makīhūra itūra r̄iu inene r̄iothe na r̄uhīr̄ wa njora. **38** Nao andū a Isiraeli n̄ mabangīte na andū acio moohetie andū atī matoogie ndogo nene īthīr̄ na igūrū yumīte itūra r̄iu inene, **39** n̄igeetha hīndī īyo andū a Isiraeli magarūr̄ke na macooke mbaara-inī. Andū a Benjamini maakorirwo maambīrīria kūraga andū a Isiraeli (ta andū mīrongo ītatū), nao makiuga atīr̄, “Ithūr̄ n̄tūramatooria o ta ūr̄ia twamekire mbaara-inī ya mbere.” **40** No rīr̄ia ndogo yambīrīrie kwambata na igūrū yumīte itūra-inī r̄iu inene-r̄i, andū a Benjamini makīhūgūra makīona ndogo itūra-inī r̄iu inene r̄iothe yambatīte na igūrū matu-inī. **41** Hīndī īyo andū a Isiraeli makīmagarūrūkīra nao andū a Benjamini makīnyiitwo n̄ guoya mūnene, n̄ ūndū n̄makūuranire atī mwanangīko n̄warīkītie kūmakora. **42** N̄ ūndū ūcio makīrīra andū a Isiraeli marorete na werū-inī, no matingīahotire kūrīra mbaara. Nao andū a Isiraeli arā mookire moimīte matūra-inī makīmooragīra kuo. **43** Magīthiūrūkīria andū a Benjamini acio, makīmateng’eria, na makīmakinyīra na njīra hūthū kū ḡkuhī na Gibe mwena wa irathīro. **44** Andū a Benjamini ngiri ikūmi na inyanya magīkua, nao othe maarī arūi njamba. **45** Na rīr̄ia maagarūrūkire marorete na werū-inī nginya ihiga-inī rīa Rimoni, andū a Isiraeli makīragīra andū 5,000 njīra-inī icio. Nao magīkīrīria kūrūmīrīra andū a Benjamini o nginya

Gidomu na makīūraga 2,000. **46** Mūthenya ūcio andū a Benjamini 25,000 arīa maarūaga na hiū cia njora makīūragwo, na othe maarī arūi njamba. **47** No andū magana matandatū makīgarūka na makīūrīra werū-inī o nginya ihiga-inī rīa Rimon, na magīkara kuo mīeri īna. **48** Nao andū a Isiraeli magīcookā nginya būrūri wa andū a Benjamini na makīhūūra matūūra mothe na rūhiū rwa njora, o gwata nyamū na kīndū o gīothe kīngī kīrīa maakorereire. Na matūūra mothe marīa maakorire makīmacina na mwaki.

21 Andū acio a Isiraeli nīmehītīte mwīhītwa marī kūu Mizipa makoiga atīrī, “Gūtirī o na ūmwe witū ūkaaneana mūirītu wake ahikio nī Mūbenjamini.” **2** Andū acio nīmathiire Betheli, kūrīa maikarire mbere ya Ngai o nginya hwaī-inī, makīanīrīra na mūgambo makīrīra na kīgirīko kīnene. **3** Nao makiuga atīrī, “Hī! Jehova Ngai wa Isiraeli, nī kīī gītūmīte ūndū ūyū woneke Isiraeli? Nī kīī gīgūtūma mūhīrīga ūmwe ūkorwo ūtarī ho thīinī wa Isiraeli ūmūthī?” **4** Mūthenya ūyū ūngī ūciinī tene andū magīaka kīgongona na makīruta maruta ma njino o na maruta ma ūiguano. **5** Hīndī iyo andū a Isiraeli makīūria atīrī, “Mīhīrīga-inī yothe ya Isiraeli-rī, nūū ūtokīte kūngana haha mbere ya Jehova?” Nīgūkorwo nīmeehītīte mwīhītwa mūrūmu atī ūrīa ūkwaga gūūka kūngano mbere ya Jehova kūu Mizipa ti-itherū nīagīrīre kūūragwo. **6** Na rīrī, andū a Isiraeli magīcakaya nī ūndū wa ariū a ithe wao, andū a Benjamini, na makiuga atīrī, “Ūmūthī mūhīrīga ūmwe nīmweherie kuuma Isiraeli. **7** Tūngīhota atīa kuonera arīa matigarīte atumia, kuona atī

n̄itwih̄itite mwih̄itwa mbere ya Jehova at̄i t̄tikaamahe air̄itu ait̄u mamahikie?” **8** Maḡicooka mak̄ūria at̄ir̄i, “N̄i mūh̄ir̄iga ūrik̄u wa Isiraeli ūtok̄ite kīungano-in̄i mbere ya Jehova kūu Mizipa?” Nao mak̄imenya at̄i ḡutir̄i mūndū o na ūmwe kuuma Jabeshi-Gileadi wok̄ite kamb̄i-in̄i īyo n̄i ūndū wa kīungano kīu. **9** Tondū r̄ir̄ia maatarire andū, n̄imamenyire at̄i ḡutir̄i mūndū o na ūmwe kuuma Jabeshi-Gileadi war̄i kuo. **10** N̄i ūndū ūcio kīungano kīu ḡiḡit̄uma andū a kūrūa 12,000 mar̄i na mawatho mathīi nginya Jabeshi-Gileadi na moorage ar̄ia maatūr̄aga kuo na r̄uhī ūrwa njora, gwata atumia na ciana. **11** Nao makiuga at̄ir̄i, “Ūū n̄iguo mūgwīka, ūragai mūndū mūrūme o wothe na mūndū-wa-nja o wothe ūr̄ia ūtar̄i gathirange.” **12** Nao maḡikora gatagat̄i-in̄i ka andū ar̄ia maatūr̄aga kūu Jabeshi-Gileadi air̄itu magana mana ar̄ia mataakomete na mūndū mūrūme, mak̄imatwara kamb̄i ūr̄ia yar̄i Shilo kūu Kaanani. **13** Ninḡi kīungano ḡiothe ḡiḡit̄uma ihooya r̄ia thaȳi kūr̄i andū a Benjamini o hau rwaro-in̄i ūrwa ihiga r̄ia Rimoni. **14** N̄i ūndū ūcio andū a Benjamini mak̄ihūndūka ihinda o r̄iu na mak̄iheo andū-a-nja a Jabeshi-Gileadi ar̄ia matooraḡit̄wo. No matinḡamaiganire. **15** Nao andū maḡicakaīra andū a Benjamini, tondū Jehova n̄iatūmire haḡie na ithenya mīh̄ir̄iga-in̄i ya Isiraeli. **16** Nao athuuri ar̄ia akūrū a kīungano makiuga at̄ir̄i, “Tondū andū-a-nja a Benjamini n̄ianii-ne-r̄i, t̄kuonera ar̄ume ar̄ia matigaire atumia kū?” **17** Makiuga at̄ir̄i, “Abenjamini ar̄ia maahonokire no nginya maḡie na a kūmagaya, n̄iguo ḡutikaḡie mūh̄ir̄iga o na ūmwe wa Isiraeli ūkūniinūkio. **18** Tūtinḡimahe air̄itu ait̄u matuīke atumia ao, n̄iḡukorwo

ithuĩ andū a Isiraeli nītwehītire mwīhītwa ūyū: ‘Kūrumwo-
rī, nī mūndū ūrīa ūngīhe Mūbenjamini mūtumia.’ **19**
No rīrī, nīkūgīaga gīathī kīa Jehova o mwaka kūu Shilo,
mwena wa gathigathini wa Betheli, na mwena wa irathīro
wa njīra ūrīa īthīiaga kuuma Betheli nginya Shekemu,
na mwena wa gūthini wa Lebona.” **20** Nī ūndū ūcio
magīatha andū a Benjamini, makīmeera atīrī, “Thīi
mwīhithe kūu mīgūnda-inī ya mīthabibū **21** na mūikare
mūkīroraga. Rīrīa airītu a Shilo mariumīra meturanīre na
arīa angī rwīmbo-inī-rī, mūguthūke kuuma mīgūnda-inī
ya mīthabibū, na o mūndū ehurīrie mūtumia kuuma kūrī
airītu acio a Shilo, na mūthiī būrūri wa Benjamini. **22**
Rīrīa maithe mao kana ariū a maithe mao magaatūrehera
thitango, tūkaameera atīrī, ‘Twīkei wega na kūmateithia,
tondū tūtiamooneire atumia hīndī ya mbaara, no inyuī
mūtirī na mahītia, tondū mūtiamahaire airītu anyu.””
23 Úguo nīguo andū a Benjamini meekire. O rīrīa airītu
maainaga-rī, o mūndū akīnyiita ūmwe, na akīmūkuua
agatuīke mūtumia wake. Hīndī ūyo magīcooka kūrī igai
rīao, magīaka matūura mao rīngī, na magītūura kuo.
24 Na ihinda rīu andū a Isiraeli makiuma kūndū kūu,
makīnūka mūciī kūrī mīhīrīga yao na nyūmba ciao, o
mūndū kūrī igai rīake. **25** Matukū-inī macio Isiraeli gūtiarī
na mūthamaki; o mūndū ekaga ūrīa oonaga kwagīrīire.

Ruthu

1 Na rīrī, matukū-inī marīa atiirīrīri būrūri maathanaga, nī kwagīire na ng'aragu būrūri-inī, nake mūndū ūmwe wa Bethilehemu kūu Juda, marī na mūtumia wake, na ariū ake eerī, magīthīi gūikara būrūri wa Moabi kwa ihinda. **2** Mūndū ūcio eetagwo Elimeleku, nake mūtumia wake eetagwo Naomi, namo marītwa ma ariū acio ake eerī nī Mahaloni na Killioni. Nao maarī Aefiratha kuuma Bethilehemu kūu Juda. Nao magīthīi būrūri wa Moabi magītūura kuo. **3** Na rīrī, Elimeleku mūthuuri wa Naomi agīkua, nake Naomi agītigwo na ariū acio ake eerī. **4** Nao makīhikia andū-a-nja a Moabi, ūmwe eetagwo Oripa, na ūrīa ūngī Ruthu. Thuutha wa gūtūura kūu ta ihinda rīa mīaka ikūmi, **5** Mahaloni na Killioni o nao magīkua, nake Naomi agītigwo atarī na ariū ake eerī, o na kana mūthuuri. **6** Rīrīa Naomi aiguire arī kūu Moabi atī Jehova nīateithītie andū ake akamahe irio-rī, akīhaarīria hamwe na atumia acio ariū ake oime būrūri wa Moabi acooke kwa. **7** We na atumia acio eerī a ariū ake makiumagara kuuma kūu maatūuraga, makīnyiita njīra nīguo macooke būrūri wa Juda. **8** Nake Naomi akīira atumia acio eerī a ariū ake atīrī, “Cookai, o mūndū athīi mūciī kwa nyina. Jehova aromwīka maündū mega, o ta ūrīa o na inyuī mwekire acio maakuire, o na niī mwene. **9** Jehova arotūma o ūmwe wanyu eyonere ūhurūko mūciī wa mūthuuri ūngī.” Agīcooka akīmamumunya, nao makīrīra maanīrīre, **10** makīmwīra atīrī, “Ithuī tūgūcooka nawe kūrī andū anyu.” **11** No Naomi akīmeera atīrī, “Aarī akwa, cookai mūciī kwanyu. Mūgūgīthīi na niī nkī? Nīngūkīgīa na ariū angī

nīguo macooke matuīke athuuri anyu? **12** Aarī akwa, cookai kwanyu mūciī; niī ndī mūkūrū mūno wa kūgīna mūthuuri ūngī. O na ingīciiria atī harī na mwīhoko harī niī, na ngīe na mūthuuri ūtukū ūyū na njiare aanake-ri, **13** mwakīmeterera o nginya hīndī ūrīa makaagimara? No mūikare mūtahikīte mūmetereire? Aca, aarī akwa. Niī ndī na ruo kūmūkīra, nīgūkorwo guoko kwa Jehova nīgūtambūrūkīte gūkanjūkīrīra!” **14** Nao maigua ūguo makīrīra ūngī. Nake Oripa akīmumunya nyaciawewe, akīmuugīra ūhoro. No Ruthu akīrūmanīrīra na nyaciawewe. **15** Nake Naomi akīmwīra atīrī, “Ta rora, mūtumia wa mūrū wa nyina na mūthuuri guo nīahūndūka acooke kūrī andū ao, o na kūrī ngai ciake. Cooka mūthīi nake.” **16** No Ruthu akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Tiga kūningīrīria ngūtige kana ngarūrūke ndige gūkūrūmīrīra. Kūrīa ūgūthīi nīkuo ngūthīi, na kūrīa ūgaatūūra nīkuo ngaatūūra. Andū anyu magaatuīka andū aitū, nake Ngai waku atuīke Ngai wakwa. **17** Kūrīa ūgaakuīra nīkuo ngaakuīra, na nokuo ngaathikwo. Jehova aronjīka ūru makīria, kūngīkaagīa ūndū o na ūmwe ūgaatūtigithania niī nawe, tiga o gīkuū giiki!” **18** Rīrīa Naomi onire atī Ruthu nīatuīte itua rīa gūthīi nake, agītiga kūmūringīrīria acooke. **19** Nī ūndū ūcio andū acio a nja eerī magīthīi nginya magīkinya Bethilehemu. Rīrīa maakinyire Bethilehemu-rī, andū a itūūra rīu othe makīgega nī ūndū wao, nao andū-a-nja makīūrania atīrī, “Hī! Ūyū no akorwo arī Naomi?” **20** Nake akīmeera atīrī, “Tigai gūcooka kūnjīta Naomi, njītagaai Mara, nī ūndū Ngai Mwene-Hinya-Wothe nīatūmīte mūtūūrīre wakwa ūtuīke wa ruo mūno. **21** Ndoimire gūkū

njiyūrīriire, no Jehova anjookia itarī kīndū. Mūngīcooka kūnjīta Naomi nīkī? Jehova nīanyariirīte; Mwene-Hinya-Wothe nīandehithīirie mathīna.” 22 Nī ūndū ūcio Naomi agīcooka kuuma Moabi marī hamwe na Ruthu ūcio Mūmoabi, mūtumia wa mūriū, magīkinya Bethilehemu hīndī īrīa cairi yaambagīrīria kūgethwo.

2 Na rīrī, Naomi nīarī na mūndū wa mbarī yao mwena wa mūthuuriwe, kuuma mūhīrīga wa Elimeleku, mūndū warī igweta, wetagwo Boazu. 2 Nake Ruthu ūcio Mūmoabi akīira Naomi atīrī, “Reke thiī mīgūnda-inī ngahaare cairi īrīa ītigītio; ndī thuutha wa mūndū o wothe ūrīa ingītīkīrīka maitho-inī make.” Nake Naomi akīmwīra atīrī, “Thīi, mwarī wakwa.” 3 Nī ūndū ūcio akiumagara agīthīi, akīambīrīria kūhaara cairi kū mīgūnda-inī arī thuutha wa arīa maagethaga. Na gūgīkinya atīrī, Ruthu ekorire akīruta wīra mūgūnda wa Boazu, ūcio warī wa mūhīrīga wa Elimeleku. 4 O hīndī īyo Boazu agīkinya oimīte Bethilehemu, na akīgeithia acio maagethaga, akīmeera atīrī, “Jehova aroikara na inyuī!” Nao makīmūcookeria atīrī, “Jehova arokūrathima!” 5 Boazu akīuria mūrūgamīrīri wa acio maagethaga atīrī, “Mūirītu ūrīa nī wa ū?” 6 Nake mūrūgamīrīri akīmūcookeria atīrī, “Nī Mūmoabi ūrīa wokire na Naomi kuuma būrūri wa Moabi. 7 Nake oigire atīrī, ‘Ndagūthaitha ūnjītīkīrie haare cairi, na nyūnganie īrīa ītigītio itīa-inī ndī thuutha wa agethi.’ Nake aathiī mūgūnda, na arutīte wīra ategūtīgīthīria kuuma o rūciinī nginya rīu, tiga o ihinda inini ekūhurūkīte haarīa kīrruru-inī.” 8 Nī ūndū ūcio Boazu akīira Ruthu

atīrī, “Mwarī wakwa, ta thikīrīria, ndūgathiī kūhaara cairi mūgūnda ūngī, na ndūkae kuuma gūkū. Ikara gūkū mūrī na ndungata ciakwa cia airītu. **9** Úrorage mūgūnda ūrīa arūme aya megūkorwo makīgetha, na ūtwaranage na airītu acio. Nīndakaania arūme aya matigakūhutie. Na rīrīa rīothe ūngīnyoota, ūthiī ūnyue maaī kuuma ndigithū-inī iria arūme aya matahīrīire.” **10** Rīrīa Ruthu aiguire ūguo, akīinamīrīra, agīturumithia ūthiū thī. Akiuga atīrī, “Nī kīī grātūma njītīkīrīke maitho-inī maku na wenda kūnjīka maūndū mega, ndī o mūndū wa kūngī?” **11** Boazu akīmūcookeria atīrī, “Nīnjīrītwo maūndū marīa mothe wīkīte nyaciaraguo kuuma hīndī ūrīa mūthuuriguo aakuire, na ūrīa watiganire na thoguo na nyūkwa, o na būrūri wanyu, ūgūka kūrī andū ūtaamenyanīte nao mbere īyo. **12** Jehova arokūrīha nī ūndū wa ūguo wīkīte. Jehova Ngai wa Isiraeli, o ūrīa wee ūkīte kwīhitha mathagu-inī make, arokūrīha na irīhi inene.” **13** Nake Ruthu akiuga atīrī, “Mwathi wakwa, ndīrookīrīria gwītīkīrīka maitho-inī maku. Nīūūhooreretie, na ūkaarīria ndungata yaku ndeto njega cia tha, o na gūtuūka nī ūndī ta ūmwe wa ndungata ciaku cia airītu.” **14** Hīndī ya kūrīa irio yakinya, Boazu akīmwīra atīrī, “Ūka haha. Oya mūgate ūūtobokie thiki-inī ya ndibei.” Rīrīa Ruthu aikarire thī na agethi, Boazu akīmūhe cairi hīhie. Nake akīrīa akīhūūna, o nginya agītigia. **15** Na hīndī ūrīa ookīrire akahaare-rī, Boazu agīatha andū ake akīmeera atīrī, “O na ahaara kūu itīa-inī, mūtikamūtetie. **16** O na nī kaba mūrutage cairi ūmwe kuuma itīa-inī, mūmīrekie thī nī ūndū wake, mūmūtigīre nīguo oke akīmīhaaraga, no

mütikamütetie.” **17** Nī ūndū ūcio Ruthu akīhaara kūu mūgūnda ūcio nginya o hwaī-inī. Agīcooka akīhūūra cairi ūrīa aahaarīte, īgīkinyia mūigana wa eba ūmwe. **18** Akīmīkuua, agīcooka itūūra-inī, nake nyaciawewe akīona cairi ūrīa yothe aahaarīte. Ruthu agīcooka akīmūrutīra kīrīa aatigītie aahūūna, akīmūnengera. **19** Nyaciawewe akīmūūria atīrī, “Ūmūthī uuma kūhaara kū? Uuma kūruta wīra kū? Kūrathimwo nī mūndū ūcio ūkūmenyire, agwīka maūndū mega!” Nake Ruthu akīhe nyaciawewe ūhoro ūkonī mwene mūgūnda ūcio aatindīte akīruta wīra, akiuga atīrī, “Mwene mūgūnda ūcio ngūrutaga wīra gwake ūmūthī-rī, etagwo Boazu.” **20** Naomi akīra mūtumia ūcio wa mūriū atīrī, “Jehova aromūrathimal! We ndatigīte gwīka maūndū ma ūtugi kūrī arīa me muoyo, o na arīa makuīte.” Ningī Naomi akīra Ruthu atīrī, “Mūndū ūcio nī wa mbarī iitū; o na nī ūmwe wa arīa mangītūmenyerera.” **21** Nake Ruthu ūcio Mūmoabi akiuga atīrī, “O na anjīrīre atīrī, ‘Ikara na aruti akwa a wīra o nginya marīkie kūgetha cairi yakwa yothe.’” **22** Naomi akīra Ruthu ūcio mūtumia wa mūriū atīrī, “Ūndū ūcio wa gūtwarana na airītu ake nīgūtūika mwega harīwe, wee mwarī wakwa, tondū mūgūnda-inī wa mūndū ūngī wahota kūgerwo ngero.” **23** Nī ūndū ūcio Ruthu agīkara hakuhī na ndungata cia airītu cia Boazu akīhaaraga nginya magetha ma cairi na ma ngano magīthira. Nake agītūūra na nyaciawewe.

3 Mūthenya ūmwe-rī, Naomi, nyaciawewe wa Ruthu, akīmwīra atīrī, “Mwarī wakwa, gīthī ndiagīrīirwo ngūcarīrie mūciī waku, kūrīa wee ūngīona maūndū mega? **2** Gīthī Boazu ūcio wee ūkoretwo na ndungata

ciake cia airītu ti mūndū wa rūrīra rwitū? Útukū
ūyū nīguo ekūhuha cairi kīhuhīro-inī. **3** Wīthambe
na wīhake maguta mekūnunga wega, ningī wīhumbe
nguo ciaku iria njega mūno. Úcooke ūikūrūke ūkinye
kīhuhīro-inī, no ndūkeyonithie mūndū ūcio nginya arīkie
kūrīna na kūnyua. **4** Rīrīna arīkoma, wone harīna akoma.
Ningī ūthīi ho na ūhumbūrie magūrū make, ūkome ho.
Nake nīegūkwīra ūrīna wagīrīrwo nī gwīka.” **5** Ruthu
akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Maūndū macio mothe
wanjīira no mo ngwīka.” **6** Nī ūndū ūcio agīkūrūka
agīkinya kīhuhīro-inī kū, na agīka ūrīna wothe nyaciarawe
aamwīrīte eeke. **7** Na rīrīna Boazu aarīkirie kūrīna na
kūnyua, na agīkorwo arī mūkenu, agīthīi agīkoma mūthia-
inī biū wa hība ya cairi. Nake Ruthu agīthīi acemete,
akīmūhumbūria magūrū, agīkoma ho. **8** Útukū gatagatī,
kīndū gīkīhahūra Boazu, nake egarūra, agīkora nī mūndū-
wa-nja wakomete magūrū-inī make. **9** Akīmūūria atīrī,
“Nīwe ū?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī niī ndungata
yaku Ruthu. Tambūrūkia gīcurī kīa nguo yaku ūhumbīre,
nī ūndū wee nīwe ūngītūmenyerera.” **10** Nake akīmwīra
atīrī, “Jehova arokūrathima mwarī wakwa. Útugi ūrīna
wonania nīkīrīte ūrīna wonanirie kīambīrīria-inī, nī
ūndū ndūnenda kūrūmanīrīra na aanake, marī athīini
kana marī itonga. **11** Na rīrī, mwarī wakwa, ndūgetigīre.
Nīngūgwīkīra ūrīna wothe ūkūūhooya. Andū othe a itūūra
rīrī riitū nīmooī atī wee ūrī mūndū-wa-nja ngatha. **12** O
na gūtuīka ndī ūmwe wa arīa mangīkūmenyerera-rī, nī
harī mūndū ūngī ūngīkūmenyerera wa hakuhī kūngīra. **13**
Rū kīraare haha ūtukū ūyū, na rūciinī gwakīa angīkorwo

n̄iekwenda gūkūmenyerera, n̄i wega; n̄agakūmenyerera. No anḡkorwo ndekwenda, o ta ūr̄ia Jehova atūūraga muoyo, n̄ingakūmenyerera. K̄raare haha nginya rūciū rūciinī.” **14** N̄i ūndū ūcio Ruthu aḡikoma hau magūrū-inī make nginya rūciinī, no ak̄roka gūk̄ra rūciinī tene kūr̄i mairia, nake Boazu ak̄mw̄ra at̄r̄i, “Ndūkareke kūmenyeke at̄i n̄i kūr̄i mūndū-wa-nja ūrok̄te kīhuh̄iro-inī.” **15** Ninḡi ak̄mw̄ra at̄r̄i, “Rehe nguo īyo wīgīr̄ire wanīr̄irie.” R̄r̄ia eekire ūguo, Boazu aḡit̄ir̄ira ibaba ithathatū cia cairi, ak̄mūiḡir̄ira. Nake Ruthu aḡicooka itūura-inī. **16** Na r̄r̄ia Ruthu aacookire kūr̄i nyaciawewe-r̄i, Naomi ak̄mūuria at̄r̄i, “Mwar̄i wakwa, kūraathiire at̄ia?” Nake ak̄mw̄ra maūndū mar̄a mothe Boazu aamwik̄ire. **17** Ninḡi aḡicooka ak̄mw̄ra at̄r̄i, “Ibab̄a ici ithathatū cia cairi n̄iwe ūūheire, na anj̄iira at̄r̄i, ‘Tiga kūinūk̄ra nyaciaraguo moko matheri.’” **18** Nake Naomi ak̄mw̄ra at̄r̄i, “Eterera o ro ūguo, mwar̄i wakwa, nginya ūmenye ūr̄ia ūhoro ūcio ūgūthiī, n̄igūkorwo mūndū ūcio ndanḡihurūka nginya r̄r̄ia aniiine ūhoro ūcio ūmūthī.”

4 Na r̄r̄i, Boazu ak̄ambata aḡithiī nginya kīhingo-inī ḡia itūura, aḡikara th̄i ho. R̄r̄ia mūndū ūr̄ia wa mbar̄i yao, ūr̄ia Boazu aar̄tie ūhoro wake ookire-r̄i, Boazu ak̄mw̄ra at̄r̄i, “Mūrata wakwa, ūka haha ūikare th̄i.” N̄i ūndū ūcio aḡithiī hau aḡikara th̄i. **2** Boazu aḡiita athuuri ikūmi a itūura ak̄imeera at̄r̄i, “Ta ikarai th̄i haha!” Nao maḡika o ūguo. **3** Ninḡi ak̄iira mūndū ūcio wa mbar̄i yao at̄r̄i, “Naomi ūr̄ia ūracookire kuuma būrūri wa Moabi-r̄i, n̄arendia ḡithaka kīr̄ia kīar̄i kīa Elimeleku, mūndū wa mbar̄i ciitū. **4** Ndagiiciiria ngūhe ūhoro ūcio na ngw̄ire

ugüre githaka kiu üri mbere ya andü aya maikarite
haha o na mbere ya athuuri a andü aitü. Üngikorwo
nüugügiküura, ugiküure. No angikorwo ndügwika üguo-ri,
unjire nüguo menye. Nügikorwo hatirü mündü üngi üri
na kihooto gä gwika üguo tiga wee, na ni ngagücooka.”
Nake akiuga atirü, “Nüngügiküura.” 5 Boazu nake akiuga
atirü, “Müthenya üria ükaagüra githaka kiu kuuma kürü
Naomi, na kuuma kürü Ruthu üria Mümoabi, nükahikia
mütumia wa ndigwa wa mündü ücio wakuire, nügeetha
üttürie rütwä ria ücio ükuite o hamwe na indo ciake.” 6
Na rüria mündü ücio wa mbarü yao aiguire üguo-ri, akiuga
atirü, “Ndikuhota gügiküura, ni ündü ndahota gwithükria
ügai wakwa ni mwene. Gígiküure arü we. Ni ndingihota
gwika üguo.” 7 (Matukü-ini ma tene thiinü wa Israeli-
ri, mütugo wa güküura kana güküurania indo nüguo
maündü mothe marikio wega, mündü ümwe wa eene
ühoro aarutaga kíraatü gíake agakínengera mündü ücio
üngi. Kuu Israeli ino nüyo yarü njira ya gwíkira üira atü
ündü üria müiguanire nüwarükküra wega biü.) 8 Ni ündü
ücio mündü ücio wa mbarü yao akíira Boazu atirü, “Kígüre
wee mwene.” Na akíruta kíraatü gíake, akímünengera.
9 Híndü iyo Boazu akíira athuuri acio na andü othe
atirü, “Ümüthü mürü aira akwa atü nündagüra indo ciathe
cia Elimeleku, na cia Kiloni, na cia Mahaloni kuuma
kürü Naomi. 10 Ningü nündahikia Ruthu üria Mümoabi,
mütumia wa ndigwa wa Mahaloni, atüke mütumia
wakwa, nüguo ndüürie rütwä ria ücio ükuite hamwe
na indo ciake, nüguo rütwä ríake rítikaanoore nyumba-
ini yao, kana ríehere maandiko-ini maria maigütwo ma

itūūra. Ūmūthī nīmwatuūka aira!” **11** Ningī athuuri acio, o na andū arīa othe maikarīte hau kīhingo-inī, makiuga atīrī, “Tūrī aira. Jehova arotūma mūndū-wa-nja ūcio ūroka gwaku mūciī atuīke o ta Rakeli na Lea, andū-a-nja arīa eerī maakire nyūmba ya Israeli. Ūromenyeka kūu Efiratha, na ūgīe igweta inene kūu Bethilehemu. **12** Ciana iria Jehova egūkūhe kuuma kūrī mūirītu ūcio irotūma nyūmba yaku ūhaane ta ya Perezu, ūrīa Tamaru aaciārīre Juda.” **13** Nī ūndū ūcio Boazu akīhikia Ruthu, agītuūka mūtumia wake. Ningī aakoma nake, Jehova agītūma Ruthu agīe nda, na agīciara kahī. **14** Nao andū-a-nja makīira Naomi atīrī, “Jehova arogooocwo, ūrīa ūtagūtigīte ūtarī na mūkūmenyereri. Kahī kau karogīa ngumo njega Israeli guothe! **15** Kau nīko gakerūhia mūtūūrīre waku, na gagūtūūrie ūkūrū-inī waku. Nī ūndū mūtumia wa mūrūguo, ūrīa ūkwendete na wa bata harī we gūkīra aanake mūgwanja, nīwe ūgaciārīte.” **16** Nake Naomi akīoya kaana kau, agīkaigīrīra ciero-inī ciake, agīkarera. **17** Nao andū-a-nja arīa maatūūraga kūu makiuga atīrī, “Naomi arī na kahī.” Nao magīgatua Obedi. Nake nīwe warī ithe wa Jesii, ūrīa warī ithe wa Daudi. **18** Ici nacio nīcio njiaro cia Perezu: Perezu nīwe warī ithe wa Hezironi, **19** nake Hezironi aarī ithe wa Ramu, **20** nake Ramu aarī ithe wa Aminadabu, nake Aminadabu aarī ithe wa Nahashoni, nake Nahashoni aarī ithe wa Salimoni, **21** nake Salimoni aarī ithe wa Boazu, nake Boazu aarī ithe wa Obedi. **22** nake Obedi aarī ithe wa Jesii, nake Jesii aarī ithe wa Daudi.

1 Samūeli

1 Na rīrī, nī kwarī na mündū ūmwe wa kuuma Ramathaimu, Mūzofimu kuuma bürūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu, nake eetagwo Elikana mūrū wa Jerohamu, mūrū wa Elihu, mūrū wa Tohu, mūrū wa Zufu, Mūefiraimu. **2** Aarī na atumia eerī; ūmwe eetagwo Hana na ūrīa ūngī eetagwo Penina. Penina aarī na ciana, no Hana ndaarī na ciana. **3** Mwaka o mwaka mündū ūcio nīambataga kuuma itūura rīake agathiī Shilo kūhooya na kūrutīra Jehova Mwene-Hinya-Wothe igongona. Shilo nīkuo Hofini na Finehasi, ariū eerī a Eli, maarī athīnjīri-Ngai a Jehova. **4** Rīrīa rīothe mūthenya wa Elikana wakinyaga wa kūruta igongona-rī, nīagayagīra mūtumia wake Penina nyama, hamwe na aanake ake othe o na airītu. **5** No nīaheaga Hana rūgai maita meerī, tondū nīamwendete, nowe Jehova nīamūhingīte nda. **6** Na tondū Jehova nīamūhingīte nda-rī, mūiruwe nīaikaraga akīmūthirīkagia nīguo amūng'ūrīkie. **7** Naguo ūndū ūcio ūgīthīi na mbere mwaka o mwaka. Rīrīa rīothe Hana aambataga athīī nyūmba ya Jehova-rī, mūiruwe nīamūthirīkagia nginya akarīra, akaaga kūrīa irio. **8** Nake Elikana mūthuuriwe akamūūria atīrī, “Hana, ūrarīra nīkī? Ūraaga kūrīa nīkī? Ūkuīte ngoro nīkī? Githī niī ndikīrīte ihī ikūmi harīwe?” **9** Hīndī ūmwe maarīkia kūrīa na kūnyua marī kūu Shilo-rī, Hana agīūkīra. Na rīrī, Eli, mūthīnjīri-Ngai, aikarīire gītī itoonyero rīa hekarū ya Jehova. **10** Hana akīrīra mūno na akīhooya Jehova, arī na ruo rwa ngoro. **11** Nake akīihīta mwīhītwā, akiuga atīrī, “Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ūngītīkīra kūrora thīna wa ndungata

yaku na ūndirikane, na ndūkariganīrwo nī ndungata yaku, no ūmīhe mwana wa kahīi-rī, hīndī ūyo na nī ūnīngamūheana kūrī Jehova matukū mothe ma muoyo wake, na gūtirī hīndī rwenji rūkaahutia mūtwe wake o na rī.” **12** Na rīrīa aathiiaga na mbere kūhooya Jehova, Eli akīmūbara kanua. **13** Hana aahooyaga na ngoro yake, nacio iromo ciake nīciainainaga, no mūgambo wake ndwaiguīkaga. Eli agīciiria atī nī kūrīo arīitwo, **14** akīmūuria atīrī, “Nī nginya rī ūgūikara ūrī mūrīiū? Eheria ndibei ūyo yaku.” **15** Hana akīmūcookeria, akiuga atīrī, “Tiguo mwathi wakwa, nī ndī mūndū-wa-nja ūthīnīkīte mūno. Ndinyūite ndibei kana njoohi; no nī ngoro yakwa ndīraitūrūra Jehova. **16** Tiga kuona ndungata yaku ta ūrī mūndū-wa-nja mwaganu; ngoretwo gūkū ngīhooya ndī na ruo rūingī o na kīeha.” **17** Eli akīmūcookeria atīrī, “Thīi na thayū, na Ngai wa Israeli aroītīkīra gūkūhe kīrīa ūmūhooete.” **18** Nake akiuga atīrī, “Ndungata yaku ūroītīkīrīka maitho-inī maku.” Nake Hana agīthīi na akīrīa irio, na ndaacookire gūtuka gīthīihi. **19** Magūkīra mūthenya ūyū ūngī ūciinī tene, makīhooya marī mbere ya Jehova, na magīcooka magīthīi kwao mūcīi kūu Rama. Elikana agīkoma na Hana mūtumia wake, nake Jehova akīmūririkana. **20** Nī ūndū ūcio ihinda ūgūkīnya Hana akīgīa nda na agīciara kahīi. Agīgatua Samūeli, akiuga atīrī, “Nīgūkorwo nī kūhooya ndakahooire harī Jehova.” **21** Rīrīa mūndū ūcio wetagwo Elikana aambatire hamwe na nyūmba yake yothe kūrutīra Jehova igongona rīa mwaka o mwaka na akahingie mwīhītwa wake-rī, **22** Hana ndaathiire. Eerire mūthuuriwe atīrī, “Kahīi gaka gaatiga

kuonga-rī, nīngagatwara na ndīkaneane kūrī Jehova, na gagaatūūraga kū hīndī ciothe.” **23** Mūthuuriwe Elikana akīmwīra atīrī, “Ika o ūrīa ūkuona kwagīrīire. Ikara gūkū o nginya rīrīa gagaatiga kuonga; we Jehova arotūma kiugo gīake kīhinge.” Nī ūndū ūcio mūndū-wa-nja ūcio agīkara mūciī na agīkongithia nginya rīrīa aagatigithirie kuonga. **24** Gaatiga kuonga, Hana akīoya kahī kau o karī kanini, hamwe na ndegwa ya mīaka ūtatū, na eba ūmwe ya mūtu, na gītete kīa ndibei agīgatwara nyūmba ya Jehova kū Shilo. **25** Maarīkia gūthīnja ndegwa-rī, magītwara kahī kau kūrī Eli, **26** Nake Hana akīmwīra atīrī, “Tītherū o ta ūrīa wee mwathi wakwa ūtūūraga muoyo-rī, nī nī mūndū-wa-nja ūrīa warūgamīte haha hakuhī nawe akīhooya Jehova. **27** Ndahooire heo kahī gaka, nake Jehova nīetīkīrīte kūhe kīrīa ndamūhooire. **28** Tondū ūcio o na nī nīndakaamūrīra Jehova. Matukū mothe marīa gegūtūūra muoyo-rī, gegūtūūra kaamūrīirwo Jehova.” Nake akīhooya Jehova arī o hau.

2 Ningī Hana akīhooya, akiuga atīrī: **2** “Gūtirī mūndū o na ū mūtheru ta Jehova; **3** “Mūtigacooke kwaria na mwīlkīrīro ūguo **4** “Mota ma njamba cia ita nīmoinangīku, **5** Arīa maarī ahūūnu meyandīkithagia nīguo mone irio, **6** “Jehova nīwe ūrehaga gīkuū, na nīwe ūtūūragia muoyo; (*Sheol h7585*) **7** Jehova nīwe ūtūmaga andū mathīīne na arīa angī matonge; **8** Ooyaga mūthīīni akamūruta rūkūngū-inī, **9** Nīakamenyerera makinya ma andū ake arīa atheru, **10** arīa makararagia Jehova nīmagathuthwo. **11** Nake Elikana akīinūka mūciī gwake Rama, no kahī kau gagītungatīra Jehova karī harī Eli ūcio mūthīnjīri-Ngai. **12** Na rīrī,

ariū a Eli maarī andū aaganu; matiatīte Jehova. **13**
Na rīrī, warī mūtugo wa athīnjīri-Ngai harī andū, atī
rīrīa mūndū o wothe aruta igongona, na rīrīa nyama
ikīrugwo, ndungata ya mūthīnjīri-Ngai yokaga na njibe
ya mītheece ītatū īrī guoko-inī. **14** Yaikagia njibe īyo
nyūngū-inī ya kīgera, kana thaburia-inī, kana gīteng'ū-
inī, kana nyūngū-inī ya rīumba, nake mūthīnjīri-Ngai
akeyoera o kīrīa gīothe njibe īngīarutire. Ūguo nīguo
meekaga andū othe a Isiraeli arīa mookaga Shilo. **15**
Na o na mbere ya maguta gūcinwo-rī, ndungata ya
mūthīnjīri-Ngai nīyokaga na īkeera mūndū ūrīa ūraruta
igongona atīrī, “He mūthīnjīri-Ngai nyama imwe ahīhie;
ndegwītikīra nyama nduge kuuma kūrī we, tiga o nyama
njīthī.” **16** Mūndū angīamwīrire atīrī, “Reke maguta
mambe macinwo, ūcooke woe kīrīa gīothe ūkwenda,”
ndungata yacookagia atīrī, “Aca, nengera o ro rīu; kwaga
ūguo, ndīmīoe na hinya.” **17** Wīhia ūcio wa aanake a Eli
warī mūnene mūno maitho-inī ma Jehova, nīgūkorwo
nīmanyarara magongona marīa andū maarutagīra
Jehova. **18** Nowe Samūeli aatungataga mbere ya Jehova
arī o mwana mūnini, ehumbīte ebodi ya gatani. **19** O
mwaka nyina nīamūtumagīra gakanjū, akamūtwarīra rīrīa
megūthīi na mūthuuriwe kūruta igongona rīa mwaka o
mwaka. **20** Eli nīarathimaga Elikana na mūtumia wake,
akoiga atīrī, “Jehova arokūhe ciana na mūndū-wa-nja
ūyū icooke ithenya rīa mwana ūyū aahooete, na agīcooka
kūmūheana harī Jehova.” Nao magacooka makainūka
kwao mūciī. **21** Nake Jehova akīiguīra Hana tha; akīgīa
nda agīciara aanake atatū na airītu eerī. Nake mwana ūcio

ti Samūeli agīkūrīra hau mbere ya Jehova. **22** Na rīrī, Eli
aarī mūkūrū mūno, na nīaiguaga maūndū mothe marīa
ariū ake meekaga Israeli guothe, na ūrīa maakomaga na
andū-a-nja arīa maatungataga itoonyero-inī rīa Hema-
ya-Gūtūnganwo. **23** Nī ūndū ūcio akīmooria atīrī, “Nī kī
gītūmaga mwīke maūndū ta maya? Nīndīraigua kuuma
kūrī andū othe ūhoro wa ciīko ici ciānyu cia waganu. **24**
Aca, ariū akwa; ūhoro ūrīa ndīraigua ūkīhunja gatagatī
ka andū a Jehova ti mwega. **25** Mūndū angīhīria mūndū
ūrīa ūngī-rī, Ngai no amateithūrane; no mūndū angīhīria
Jehova-rī, nūū ūngīmūthaithanīrīra?” No rīrī, aanake ake
matiigana kūigua magīkaanio nī ithe wao, nīgūkorwo
Jehova nīatuīte nīekūmooraga. **26** Nake mwana ūcio ti
Samūeli agīkūra, akīnenehaga, akīendagwo nī Jehova o na
andū. **27** Na rīrī, mūndū wa Ngai nīokire kūrī Eli, akīmwīra
atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Githī nīi ndieguūrīrie nyūmba
ya thoguo rīrīa maarī Misiri watho-inī wa Firaūni? **28**
Ndathuurire thoguo kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Israeli
atuīke mūthīnjīri-Ngai wakwa, aambatage kīgongona-
inī gīakwa, na acinage ūbumba, na ehumbage ebodi
arī mbere yakwa. Ningī nīndaheire nyūmba ya thoguo
indo iria ciōthe irutagwo nī andū a Israeli cia maruta
ma gūcinwo na mwaki. **29** Nī kīi gītūmīte mūnyarare
igongona rīakwa na iruta, iria ndaathanire irutagwo
irī cia gīikaro gīakwa? Nī kīi gītūmīte ūtīiē ariū aku
kūngīra, mwīnoragie na icunjī iria njega cia iruta o
rīothe rīrīa ndutagīrwo nī andū akwa a Israeli?” **30**
“Tondū wa ūguo-rī, Jehova, Ngai wa Israeli, oigīte atīrī,
‘Nīnderanīire atī nyūmba yaku na nyūmba ya thoguo

nīgūtūura indungatagīra nginya tene.’ No rīu Jehova oigīte atīrī, ‘Undū ūcio ūrondaihīrīria! Arīa mandīite nīndīrimatīaga, no arīa maamenete nīmarīmenagwo. **31** Hīndī nīroka rīrīa ngaaniina hinya waku na niine hinya wa andū a nyūmba ya thoguo, nīgeetha gūtikanakorwo na mūndū mūkūrū thīnī wa nyūmba yaku, **32** nawe nīukona mīnyamaro gīkaro-inī gīakwa. O na gūtuīka ūndū mwega nīūgeekwo Isiraeli, thīnī wa nyūmba yaku gūtirī hīndī gūgaakorwo mūndū mūkūrū. **33** O mūndū waku ūrīa itakeheria kīgongona-inī gīakwa-rī, agaatigio no geetha agūtue mūtumumu na maithori, na aiguithagie ngoro yaku kīeha, nacio njiaro ciaku ciothe irīkuuaga o rīrīa ciatuīka andū agima. **34** “Naguo ūndū ūrīa ūkūhaana kūrī ariū aku eerī, Hofini na Finehasi, ūgaatuīka kīmenyithia kūrī wee na ariū aku, o eerī magaakua mūthenya ūmwe. **35** Na nī nīngethuurīra mūthīnjīri-Ngai mwīhokeku, ūrīa ūgeekaga kūringana na ūndū ūrīa ūrī ngoro-inī na meciiria-inī makwa. Nīngahaanda nyūmba yake ūtūure ūrūmīte, nake nīagatungataga mbere ya ūrīa wakwa mūitīrīrie maguta hīndī ciothe. **36** Ningī mūndū wothe ūrīa ūgaatigara wa nyūmba yaku, nīagooka amūinamīrīre nī ūndū wa gīcunjī kīa betha na kenyū komū ka mūgate, amūthaithe amwīre atīrī, “Ta he wīra ūmwe wa ūthīnjīri-Ngai nīguo nyonage gīa kūrīa.””

3 Nake mwana ūcio ti Samūeli aatungataga mbere ya Jehova arī harī Eli. Matukū-inī macio kiugo kīa Jehova gītiaiguagwo kaingī, na gūtionekaza cioneki kaingī. **2** Ūtukū ūmwe Eli, ūrīa maitho make maambīrīrie kwaga hinya akaaga kuona wega, aakomete o harīa aamenyerete.

3 Tawa wa Ngai ndwahorete, nake Samūeli aakomete kūu thīnī wa hekarū ya Jehova, harīa ithandūkū rīa Ngai riārī. **4** Hīndī īyo Jehova agītta Samūeli. Samūeli agītta atīrī, “Niī ūyū haha.” **5** Nake agīteng’era kūrī Eli, akiuga atīrī, “Nī wanjīta; niī ūyū haha.” No Eli akiuga atīrī, “Niī ndiītanīte; cooka ūgakome.” Nī ūndū ūcio Samūeli agīthīi agīkoma. **6** Jehova agītana rīngī, “Samūeli!” Nake Samūeli agīukīra, agīthīi kūrī Eli, akiuga atīrī, “Nī wanjīta; niī ūyū haha.” Eli akiuga atīrī, “Mūrū wakwa, niī ndiītanīte; cooka ūgakome.” **7** Hīndī īyo Samūeli ndaakoretwo amenyete Jehova, kana akaguūrīrio kiugo kīa Jehova. **8** Jehova nīetire Samūeli riita rīa gatatū, nake Samūeli agīukīra agīthīi kūrī Eli, akiuga atīrī, “Nī wanjīta; niī ūyū haha.” Nake Eli akīmenya atī nī Jehova wetaga mwana ūcio. **9** Nī ūndū ūcio Eli akīira Samūeli atīrī, “Thīi ūgakome, na wona aagwīta uuge atīrī, ‘Jehova, aria, nī ūndū ndungata yaku nīthikīriirie.’” Nī ūndū ūcio Samūeli agīthīi, na agīkoma harīa aakomaga. **10** Nake Jehova agīuka akīrūgama hau, agītana o ta mahinda macio mangī atīrī, “Samūeli! Samūeli!” Nake Samūeli akiuga atīrī, “Aria, nī ūndū ndungata yaku nīthikīriirie.” **11** Nake Jehova akīira Samūeli atīrī, “Rora, niī ndī hakuhī gwīka ūndū thīnī wa Isiraeli ūrīa ūgaatūma matū ma mūndū o wothe ūrīa ūkaūigua mararake. **12** Hīndī īyo maūndū marīa mothe ndoigire ma gūūkīrīra Eli na nyūmba yake nīngamahingia kuuma kiambīrīria nginya mūthia. **13** Nīgūkorwo nīndamwīrire nīngatuīra nyūmba yake ciira nginya tene nī ūndū wa mehia marīa we oī ūhoro wamo; ariū ake nīmetuire andū a kūmeneka, nake akīremwo

nī kūmakaania. **14** Nī ūndū ūcio nīndehtire igūrū rīa nyūmba ya Eli ngiuga atīrī, ‘Waganu wa nyūmba ya Eli ndūrī hīndī ūkaahoroherio na igongona kana iruta.’” **15** Samūeli agīkoma o nginya rūciinī, na okīra akīhingūra mīrango ya nyūmba ya Jehova. Nīetigagīra kwīra Eli ūhoro wa kīoneki kīu, **16** no Eli akīmwīta, akiuga atīrī, “Samūeli, mūrū wakwa.” Nake Samūeli agīcookia atīrī, “Nī ūyū haha.” **17** Eli akīmūuria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū ūcio Jehova arakwīrire? Ndūkae kūhitha ūndū ūcio. Ngai arogwīka ūndū mūru makīria, ūngīhitha ūndū o na ūmwe ūrīa arakwīrire.” **18** Nī ūndū ūcio Samūeli akīmwīra maūndū mothe, na ndaamūhithire ūndū o na ūmwe. Eli agīcookia akiuga atīrī, “Ūcio nī Jehova; nēke ūndū ūrīa ekuona wagīriire maitho-inī make.” **19** Jehova nīakoragwo hamwe na Samūeli o ūrīa aakūraga, na ndaarekire kiugo o na kīmwe gīake kīrīre thī. **20** Nakuo Isiraeli guothe kuuma Dani nginya Birishiba magīkūrana atī Samūeli aarī mūthuure atūke mūnabii wa Jehova. **21** Nake Jehova agīthīi na mbere kuonekana kū Shilo, na kū nīkuo egūrīrie kūrī Samūeli na ūndū wa kiugo gīake.

4 Na rīrī, andū a Isiraeli nīmoimagarire makarūe na Afilisti. Andū a Isiraeli makīamba hema ciao kū Ebeni-Ezeri, nao Afilisti makīamba ciao kū Afeku. **2** Afilisti magītūma ita rīao rīgacemanie na Isiraeli, na o ūrīa mbaara yathiiaga na mbere-rī, noguo Isiraeli maahootagwo nī Afilisti, arīa mooragire andū ta 4,000 kū maarūagīra. **3** Rīrīa mbūtū ciacookire kambī-inī-rī, athuuri a Isiraeli makīuria atīrī, “Jehova atūma tūhootwo nī Afilisti ūmūthī nīkī? Nī tūgīrei ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova

kuuma Shilo, n̄igeetha tūthiī nar̄o r̄itūhonokie kuuma moko-in̄i ma thū ciitū.” **4** N̄i ūndū ūcio andū acio magītūma andū kū Shilo, nao makīrehe ithandūkū r̄ia kīrīkanīro kīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ūr̄ia ūikarīire ḡtī kīa ūnene gatagatī ka makerubi. Nao ariū eerī a Eli, Hofini na Finehasi, maarī hamwe na ithandūkū r̄iu r̄ia kīrīkanīro kīa Ngai. **5** R̄ir̄ia ithandūkū r̄ia kīrīkanīro kīa Jehova r̄iakinyire kambī-in̄i-r̄i, andū a Israeli othe makiugīrīria na mūgambo mūnene o nginya thī ikīinaina. **6** Na r̄ir̄ia Afilisti maaiguire mbugīrīrio īyo makīurania atīrī, “Mbugīrīrio īyo īrī kambī-in̄i ya Ahibirania nī ya kī?” Hīndī ir̄ia maamenyire atī nī ithandūkū r̄ia Jehova r̄iakinyīte kambī-in̄i-r̄i, **7** Afilisti magītigīra makiuga atīrī, “Ngai nīyūkīte kambī-in̄i, ithuī tūrī thīna-in̄i! Gūtirī kuoneka ūndū ta ūyū mbere īno. **8** Wūi-īiya-witū-ī! Nūū ūgūtūhonokia moko-in̄i ma ngai ici irī hinya ūū? Ici nīcio ngai iria ciahūūrīre andū a Misiri na mīthiro ya mīthemba yothe werū-in̄i. **9** Mwīyūmīrīriei, Afilisti aya! Tuīkai arūme ki, kana mūtuo ngombo cia Ahibirania, ta ūr̄ia matūire marī ngombo cianyu. Tuīkai arūme ki, na mūrūe!” **10** N̄i ūndū ūcio Afilisti makīrūa nao, na andū a Israeli makīhootwo, nake o mūndū akīūrīra hemā-in̄i yake. Nayo njūragano yarī nene mūno; thigari cia Israeli ngiri mīrongo ītatū iria ciathiaga na magūrū ikīūragwo. **11** Nar̄o ithandūkū r̄ia Ngai rīgītahwo, nao ariū eerī a Eli, Hofini na Finehasi, magīkua. **12** Mūthenya o ro ūcio Mūbenjamini ūmwe akīhanyūka oimīte mbaara-in̄i, agīthīī nginya Shilo, nguo ciake irī ndembūkangu na aarī na tīri mūtwe. **13** Na r̄ir̄ia aakinyire-r̄i, agīkora Eli

aikarīire gītī gīake mūkīra-inī wa njīra, acūthīrīirie, tondū ngoro yake yarī na guoya nī ūndū wa ithandūkū rīa Ngai. Hīndī ūrīa mūndū ūcio aatoonyire itūūra-inī, na akīheana ūhoro ūrīa gwekīkīte-rī, itūūra rīothe rīgīkayūrūrūka. **14** Rīrīa Eli aiguire mūkayūrūrūko ūcio akīuria atīrī, “Gītūmi kīa inegene rīu nī kī?” Nake mūndū ūcio agīthī narua harī Eli, **15** ūrīa warī na ūkūrū wa mīaka mīrongo kenda na īnana, ūrīa maitho make moorīte, akaagaga kuona. **16** Akīira Eli atīrī, “No hīndī ndooka nyumīte mbaara-inī; ndoora kuuma kuo o ūmūthī.” Eli akīmūūria atīrī, “Nī atīa gwīkīkire mūrū wakwa?” **17** Mūndū ūcio warehire ūhoro agīcookia atīrī, “Andū a Israeli nīmoorīire Afilisti, nayo mbūtū ya ita nīyūragītīwo mūno. O na ariū aku eerī, Hofini na Finehasi, nīakuū, narīo ithandūkū rīa Ngai nīitahe.” **18** Rīrīa aagwetire ithandūkū rīa Ngai, Eli akīgūa na ngara oimīte gītī-inī gīake hau mwena-inī wa kīhingo. Ngingo yake ūkiunīka, agīkua, nī ūndū aarī mūndū mūkūrū na akaritūha. Aatongoretie Israeli mīaka mīrongo īna. **19** Mūtumia wa mūriū wake Finehasi aarī na nda na aatīgtī hanini aciare. Na rīrīa aaiguire ūhoro ūcio wa atī ithandūkū rīa Ngai nīrītahītīwo, na atī iciciarawe hamwe na mūthuuriwe nīmakuīte-rī, akīnyiitīwo nī ruo rwa kūrūmwo na agīciara, no agītoorio nī ruo rwa gūciara. **20** Na rīrīa aakuaga, atumia arīa maamūteithagīrīria makīmwīra atīrī, “Tiga gūkua ngoro; nīwaciara kahīi.” No ndaacockirie ūndū o na kana kūrūmbūya ūhoro o na ūrīkū. **21** Nake agītua kahīi kau Ikabodu, akiuga atīrī, “Rīri nīweherete Israeli,” nī ūndū wa ithandūkū rīa Ngai gūtahwo, na gūkua gwa iciciarawe na mūthuuriwe. **22**

Akiuga atīrī, “Riiri nīweherete ūkoima Isiraeli, nī ūndū ithandūkū rīa Ngai nīrītahītwo.”

5 Na rīrī, Afilisti maarīkia gūtaha ithandūkū rīa Ngai, makīrīruta kū Ebeni-Ezeri, makīrītwara Ashidodi. **2** Magīcooka magītwara ithandūkū rīu thīnī wa hekarū ya ngai yao īrīa yetagwo Dagoni, na makīrīiga rīriganītie na Dagoni. **3** Rīrīa andū a Ashidodi mookīrire rūciinī tene mūthenya ūyū ūngī-rī, magīkora Dagoni īgūīte īgakoma na nda hau mbere ya ithandūkū rīa Jehova! Makīoya Dagoni makīmīcooka handū hayo. **4** No mookīra rūciinī rūrū rūngī-rī, magīkora Dagoni īgūīte īgakoma na nda hau mbere ya ithandūkū rīa Jehova! Mūtwe na moko mayo meerī nīcioinīkīte, ikagūa hau hingīro-inī ya mūrango wa nyūmba; no mwīrī wayo watigarīte. **5** Nīkīo nginya ūmūthī gūtirī athīnjīri-ngai a Dagoni kana andū angī matoonyaga hekarū ya Dagoni kū Ashidodi magereire hingīro-inī īyo ya mūrango. **6** Nakuo guoko kwa Jehova gūkūmīra andū a Ashidodi na kūndū kūrīa kwariganītie nakuo; akīmarehere mwanangīko na akīmahūra na mīrimū ya mahūha. **7** Na rīrīa andū a Ashidodi moonire ūrīa gwekīka, makiuga atīrī, “Ithandūkū rīa ngai ya Isiraeli rītigūikara na ithūrī gūkū gwitū, nīgūkorwo guoko gwake nīgūtūūmīire mūno hamwe na ngai iitū Dagoni.” **8** Nī ūndū wa ūguo magīcoakanīrīria aathani othe a Afilisti, makīmooria atīrī, “Tūgwīka atīa na ithandūkū rīrī rīa ngai ya Isiraeli?” Nao magīcooka atīrī, “Rekei ithandūkū rīrī rīa ngai ya Isiraeli rīthaamīrio Gathu.” Nī ūndū ūcio magīthaamia ithandūkū rīu rīa Ngai wa Isiraeli. **9** No rīrī, maarīkia kūrīthaamīria kuo, guoko kwa Jehova gūgūkīrīra

itūūra rīu inene, gūkīgīja kīmako kīnene. Akīhūūra andū a itūūra rīu inene, arīa ethī na arīa akūrū, akīmarehere mīrimū ya mahūha. **10** Nī ūndū ūcio magītwara ithandūkū rīu rīa Ngai Ekironi. Na rīrīa ithandūkū rīu rīatoonyaga Ekironi-rī, andū a Ekironi makīanīrīra na mūgambo makiuga atīrī, “Nīmaarehe ithandūkū rīa ngai ya Isiraeli gūkū gwitū nīguo matūūrage ithuī hamwe na andū aitū.”

11 Nī ūndū wa ūguo magīcookanīrīria aathani othe a Afilisti makīmeera atīrī, “Cookiai ithandūkū rīrī rīa ngai ya Isiraeli rīehere gūkū; nīrīcookio kūrīa riumīte kana rītūūrage hamwe na andū aitū.” Nīgūkorwo gīkuū nīkīaiyūrītie itūūra rīu inene kīmako; guoko kwa Ngai nī kwarīumīire mūno. **12** Nao arīa mataakuire makīhūūrwo na mīrimū ya mahūha, nakīo kīrīro gīa itūūra rīu inene gīgīkinya o igūrū kwa Ngai.

6 Na rīrī, ithandūkū rīa Jehova rīarīkia gūikara būrūri wa Afilisti mīeri mūgwanja-rī, **2** Afilisti magīta athīnjīri-ngai na aragūri, makīmooria atīrī, “Tūgwīka atīa na ithandūkū rīrī rīa Jehova? Twīrei ūrīa tūngīrīcookia kūrīa rīoimīte.”

3 Nao magīcookia atīrī, “Mūngīkorwo nī mūgūcookia ithandūkū rīa ngai ya Isiraeli, mūtikārīcookee rīrī itheri, no nginya mūrītūme na kīndū gīa kūrutwo iruta rīa mahītia. Hīndī ūyo nīmūkaahona, na mūmenye kīrīa gītūmīte guoko gwake kweherio igūrū rīanyu.”

4 Afilisti makīuria atīrī, “Nī iruta rīrīkū rīa mahītia tūngīmīrūtīra?” Nao magīcookia atīrī, “Tūmīhiano tūtano twa thahabu tūhaana mahūha, na tūtano twa thahabu tūhaana tūbīa o ta ūrīa aathani a Afilisti maigana, nī ūndū inyuī na aathani anyu mūhūūrītō na mūthiro

mūthembə o ūmwe. **5** Thondekai tūmīhiano twa mahūha na twa tūbīa iria irathūkia būrūri, na mūtīe ngai ya Isiraeli. No gūkorwo nīakeheria guoko gwake kuume igūrū rīanyu, o na igūrū rīa ngai cianyu, o na būrūri wanyu. **6** Nī kīi gītūmīte mūmie ngoro cianyu ta ūrīa andū a Misiri na Firaūni meekire? Rīrīa aamahinyīrīirie-ri, githī matiarekereirie andū a Isiraeli nīguo mathīi? **7** “Na rīrī, haarīriai ngaari njerū, na ng’ombe igīrī njairī itarī ciohwo icooki. Muoherecere ng’ombe icio ngaari-inī īyo, no mweherie njaū ciacio mūcihingīre kiugū. **8** Oyai ithandūkū rīa Jehova mūrīigīrīre igūrū rīa ngaari, na mūige gathandūkū mwena-inī warīo na mūgekīre indo icio cia thahabu icio mūramīcookeria irī cia iruta rīa mahītia. Rekei rīthīi, **9** no mūikare mūrīrorete. Rīngīambata rīkinye būrūri warīo, rīerekeire Bethi-Shemeshu-rī, nīgūgatuīka atī nī Jehova ūtūrehereire mūtino ūyū mūnene ūū. No kūngīkorwo ti ūguo, nītūkamenya atī ti guoko gwake gwatūhūrīre, no nī ūndū watūkorire o ūguo.” **10** Nī ūndū ūcio magīka ūguo. Makīoya ng’ombe icio igīrī magīcioherera ngaari-inī, na makīhingīra njaū ciacio kiugū. **11** Makīgīrīra ithandūkū rīa Jehova igūrū rīa ngaari, na hamwe narīo makiigīrīra gathandūkū karīa kaarī na tūbīa tūu twa thahabu na tūmīhiano tūu twahaanaga mahūha. **12** Ningī ng’ombe icio ikīambata irūngīrīrie irorete Bethi-Shemeshu, igīthīi na njīra yothe ikīanagia; itiakerūrīre na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. Nao aathani a Afilisti magīcirūmīrīra o nginya mūhaka-inī wa Bethi-Shemeshu. **13** Hīndī īyo andū a Bethi-Shemeshu nī kūgetha maagethaga ngano yao kīanda-inī, na rīrīa

maatiirire maitho makfona ithandükü rĩa Ngai, magikena nĩkûrĩona. **14** Nayo ngaari īgikinya mūgunda-inĩ wa Joshua wa kuu Bethi-Shemeshu, nayo ikirügama hakuhĩ na ihiga inene. Andü acio magiatüranga mîtĩ ya ngaari īyo, na makirutĩra Jehova ng'ombe icio igongona rĩa njino.

15 Nao Alawii makiruta ithandükü rĩa Jehova hamwe na gathandükü ka mihiano īyo ya thahabu, makimigirira igürü rĩa ihiga rïu inene. Mûthenya ūcio andü a Bethi-Shemeshu makiruta ng'ombe icio irĩ igongona rĩa njino harĩ Jehova. **16** Aathani acio atano a Afilisti makitonera maündü macio mothe, na magicooka Ekironi mûthenya o ro ūcio. **17** Ìno nîyo mihiano ya mahûha ma thahabu irĩa Afilisti maatûmire irĩ igongona rĩa mahitia rĩa kûrutîrwo Jehova: Mûhiano o ūmwe warutagwo nî ūndü wa o itûura: Ashidodi, na Gaza, na Ashikeloni, na Gathu, na Ekironi. **18** Naguo mûigana wa mbia cia thahabu waiganaga o ta matûura ma Afilisti ma aathani acio atano, matûura macio maairigîrwo na thingo cia hinya hamwe na tütûura twa bûrûri wao. Narîo ihiga rïu inene harîa maigirîire ithandükü rĩa Jehova, nî mûira nginya ūmûthî rîrî kuu mûgunda-inî ūcio wa Joshua wa kuu Bethi-Shemeshu. **19** No Ngai akîuraga andü amwe a kuu Bethi-Shemeshu, akîuraga andü mîrongo mûgwanja nî ūndü nîmarorire ithandükü rĩa Jehova thînî. Andü makirira nî ūndü wa ihûûra rïu inene Jehova aamahûûrite narîo, **20** nao andü a Bethi-Shemeshu makîuria atîrî, “Nûû ūngikirügama mbere ya Jehova, Ngai ūyû mûtheru? Ithandükü rîkwambatio kûrî ū rîoima haha?” **21** Ningî magitûmana kûrî andü a Kiriathu-Jearimu, makimeera

atīrī, “Afilisti nīmacookia ithandūkū rīa Jehova. Ikūrūkai mūrīgīre mūrīambatie kwanyu.”

7 Nī ūndū ūcio andū a Kiriathu-Jearimu magīthīi, makīgīra ithandūkū rīa Jehova, makīrīambatia. Makīrītwara mūciī wa Abinadabu kīrīma-igūrū, na makīamūra mūriū Eleazaru aikaragie ithandūkū rīa Jehova. **2** Ithandūkū rīa kīrīkanīro nīrīaikarire Kiriathu-Jearimu ihinda iraaya, ihinda rīa mīaka mīrongo ūrī ūrī yothe, nao andū othe a Isiraeli magīcakaya na makīrongooria Jehova. **3** Nake Samūeli akīra nyūmba yothe ya Isiraeli atīrī, “Mūngīkorwo nīmūgūcookerera Jehova na ngoro cianyu ciothe-rī, tiganai na ngai ng’eni na Maashitarothu, na mwīneane kūrī Jehova, na mūmūtungatīre o we wiki, nake nīakamūkūūra amūrute guoko-inī kwa Afilisti.” **4** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli magītigana na Mabaali na Maashitarothu, magītungatīra Jehova o we wiki. **5** Ningī Samūeli akiuga atīrī, “Cookanīrīriai Isiraeli othe kūu Mizipa, na nī nīngamūthaithanīrīra harī Jehova.” **6** Na rīrīa maagomanīte kūu Mizipa, magītaha maaī makīmaita mbere ya Jehova. Mūthenya ūcio makīhinga kūrīa irio, na makiumbūra mehia mao makiugīra kūu atīrī, “Nī twīhīirie Jehova.” Nake Samūeli nīwe warī mūtongoria wa Isiraeli kūu Mizipa. **7** Rīrīa Afilisti maaiguire atī Isiraeli maagomanīte kūu Mizipa, aathani a Afilisti makīambata magīthīi makamatharīkīre. Na rīrīa andū a Isiraeli maaiguire ūhoro ūcio, makīnyiitwo nī guoya nī ūndū wa Afilisti. **8** Makīra Samūeli atīrī, “Ndūgaatige gūkaīra Jehova Ngai witū nī ūndū witū, nīgeetha atūhonokie

kuuma guoko-inĩ kwa Afilisti.” **9** Nake Samūeli ak̄oya kagondu koongaga na aḡikarutĩra Jehova igongona rĩa njino karĩ kagima o ro ūguo. Aḡikařra Jehova nĩ ūndū wa Israeli, nake Jehova ak̄imūcookeria ūhorō. **10** Na h̄indī ūrā Samūeli aarutaga igongona rĩa njino-rĩ, Afilisti maḡikuřřia n̄iguo marūe na Israeli. No m̄uthenya ūcio Jehova ak̄iruruma na marurum̄ manene m̄uno ma ḡūkřřia Afilisti, na aḡit̄uma mamake m̄uno o nginya maḡitoorio m̄uno mbere ya andū a Israeli. **11** Nao andū a Israeli makiuma kūu Mizipa naihenya, maḡiteng’eria Afilisti mak̄mooragaga kūu nj̄ira-inĩ, mak̄makinyia m̄uhuro wa Bethi-Kari. **12** Ninḡi Samūeli ak̄oya ihiga na ak̄rihaanda gatagat̄i ka Mizipa na Shenī. Ak̄riřta Ebeni-Ezeri, akiuga atři, “Nginyagia hau nĩ Jehova ūt̄uteith̄tie.” **13** N̄i ūndū ūcio Afilisti maḡitoorio m̄uno na matiacookire ḡutharikřia b̄urři wa andū a Israeli r̄inḡi. Ihinda r̄iothe r̄irā Samūeli aatūřire muoyo, guoko kwa Jehova gwatūřire ḡūkřřire Afilisti. **14** Namo matūřra marīa Afilisti maatahīte kūři Israeli kuuma Ekironi nginya Gathu maḡcookerera Israeli, nao andū a Israeli maḡkūřra b̄urři ūrā warigan̄tie na matūřra macio naguo kuuma kūři watho wa Afilisti. Na ḡukiḡia thaȳ gatagat̄i ka Israeli na Aamori. **15** Samūeli aḡithiřna mbere ḡutiirřřia Israeli matukū mothe ma muoyo wake. **16** Mwaka o mwaka n̄iathiřřukaga kuuma Betheli nginya Giligali na Mizipa, agatuithanagia andū a Israeli ciira kündū guothe. **17** No n̄iacoakaga Rama h̄indī ciothe, kūřia m̄uciř wake war̄i, o na kūu agatuithanagia ciira kūři andū a Israeli ar̄i kūu. Nake aḡjakřra Jehova k̄igongona kūu.

8 Rīrīa Samūeli aakūrire, nīathuurire ariū ake matuīke atiirīrīri būrūri wa Israeli. **2** Mūriū wake wa irighthathi eetagwo Joel, nake wa keerī eetagwo Abija, nao maatungataga kūu Birishiba. **3** No rīrī, ariū ake matiathiire na mīthiīre ta yake. Nīmagarūrkire makīrirīria ūtonga ūtarī wa ma, na makaamūkagīra mahaki, na makoogomagia kīhooto. **4** Nī ūndū ūcio athuuri othe a Israeli makīūngana, magīthīi kūrī Samūeli o kūu Rama. **5** Makīmwīra atīrī, “Wee ūrī mūkūrū, nao ariū aku matirathīi na mīthiīre ta yaku; rīu thuura mūthamaki atūtongoragie o ta ndūrīrī iria ingī ciothe.” **6** No rīrīa maamwīrire atīrī, “Tūhe mūthamaki atūtongoragie.” Ūndū ūcio ndwakenirie Samūeli; nī ūndū ūcio akīhooya Jehova. **7** Nake Jehova akīmwīra atīrī, “Thikīrīria ūrīa wothe andū aya marakwīra; tiwe mararega, no nī nīi mararega nduīke mūthamaki wao. **8** O ta ūrīa matūire mekaga ūguo kuuma mūthenya ūrīa ndamambatirie ngīmaruta būrūri wa Misiri nginya ūmūthī, makandiganīria magatungatīra ngai ingī, ūguo noguo maragwīka. **9** Na rīrī, kīmathikīrīrie; no ūmataare, ūtītīrīthie na ūreke mamenye ūrīa mūthamaki ūcio ūkaamathamakagīra ageekaga.” **10** Nake Samūeli akīīra andū acio maamwītagia mūthamaki ūhoro wothe wa Jehova. **11** Akīmeera atīrī, “Ūū nīguo mūthamaki ūrīa ūkaamūthamakagīra ageekaga: Nīakoya ariū anyu amatue a gūtungataga na ngaari ciake cia ita, na mbarathi, na mahanyūkage mbere ya ngaari ciake cia ita. **12** Amwe ao nīakamatua aathani a thigari ngiri, na aathani a thigari mīrongo ūtano, na arīa angī marīmage mīgūnda yake na makamūgethera, o na angī mathondekage indo cia

mbaara na cia ngaari ciake cia ita. **13** Nīakoya airītu anyu amatue athondeki a indo iria inungaga wega, na arugi na athondeki a mīgate. **14** Nīakoyaga mīgūnda yanyu, na mīgūnda ya mīthabibū, na ya mītamaiyū ūrīa mīega mūno amīhe ndungata ciake. **15** Nīakoyaga gīcunjī gīa ikūmi kīa ngano yanyu na gīa thabibū cianyu akīhe anene ake na ndungata ciake. **16** Ndungata cianyu cia arūme na cia andū-a-nja, na ng'ombe cianyu iria njega na ndigiri nīagacioya ituīke cia kūmūrutagīra wīra. **17** Nīakoyaga gīcunjī gīa ikūmi kīa mahiū manyu, o na inyuī ene nī mūgaatuīka ngombo ciake. **18** Mūthenya ūcio wakinya-rī, nīmūgakaya nī ūndū wa mūthamaki ūcio mwīthuurīire, nake Jehova ndarī ūndū akaamūcookeria mūthenya ūcio.” **19** No andū acio makīrega gūthikīrīria Samūeli makiuga atīrī, “Aca! Ithuī tūkwenda mūthamaki wa gūtūthamakagīra. **20** Ningī tūtuīke ta ndūrīrī iria ingī ciothe, tūrī na mūthamaki wa gūtūtongoragia na wa gūthiiaga mbere iitū na wa kūrūaga mbaara ciitū.” **21** Rīrīa Samūeli aiguire ūhoro ūrīa wothe andū acio moigire-rī, akīūcookeria mbere ya Jehova. **22** Jehova akīmūcookeria atīrī, “Maigue, ūmahe mūthamaki.” Nake Samūeli akīira andū a Israeli atīrī, “O mūndū nīacooke itūūra-inī rīake.”

9 Na rīrī, nī kwarī Mūbenjamini ūmwe, mūndū warī igweta wetagwo Kishu mūrū wa Abiel, mūrū wa Zeroru, mūrū wa Bekorathu, mūrū wa Afia wa Benjamini. **2** Mūndū ūcio aarī na mūriū wetagwo Saūlū, mwanake kīrorerwa na gūtīrī ūngī mangāigananirio nake harī andū a Israeli, nake aarī mūraihi gūkīra andū arīa angī othe, kuuma ciande ciake gūthiī na igūrū aakīrīte andū

aria angī othe. 3 Na rīrī, ndigiri cia Kishu, ithe wa Saūlū, ikīura, nake Kishu akīra mūriū Saūlū atīrī, “Oya ndungata īmwe mūthīi nayo mūgacarie ndigiri.” 4 Nī ūndū ūcio akīhītūkīra būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu na būrūri wa Shalisha, no matiacionire. Magīthīi o na mbere magīkinya rūgongo rwa Shaalimu no ndigiri icio itiarī kūu. Agīcooka akīgera rūgongo rwa Benjamini, no matiacionire. 5 Rīrī maakinyire rūgongo rwa Zufu, Saūlū akīra ndungata ūrīa aarī nayo atīrī, “Ūka, reke tūhūndūke; baba ahota gūtiga gwīciuria ūhoro wa ndigiri ambīrīrie gūtūmakīra.” 6 No ndungata īgīcookia atīrī, “Atīrīrī, itūūra-inī rīrī nī kūrī mūndū wa Ngai; na nī mūtīe mūno, na ūrīa wothe oigaga nīūhingaga. Nītūthīi kuo o rīu. Hihi no atwīrīre kūrīa tūngīciona.” 7 Saūlū akīra ndungata yake atīrī, “Tūngīthīi-rī, nī kīi tūngīhe mūndū ūcio? Irio nī thiru makūnia-inī maitū. Tūtīrī na kīheo gīa gūtwarīra mūndū wa Ngai. Nī kīi tūrī nakō?” 8 Ndungata īyo īkīmūcookeria o rīngī, īkiuga atīrī, “Atīrīrī, ndī na gīcunjī gīa kana gīa cekeri ya betha. Nīngūmīhe mūndū wa Ngai nīgeetha atwīrīre kūrīa tūngīciona.” 9 (Tene thiīnī wa Israeli, mūndū angīathiire kūhooya kīrīra kuuma kūrī Ngai, oigaga atīrī, “Ūka, tūthīi kūrī muoni-maūndū,” nī ūndū ūrīa wītagwo mūnabii matukū maya hīndī īyo eetagwo muoni-maūndū.) 10 Saūlū akīra ndungata yake atīrī, “Nī wega, nī tūgīthīi.” Nī ūndū ūcio magīthīi merekeire itūūra rīrīa mūndū ūcio wa Ngai aarī. 11 Na rīrīa maambataga kīrīma marorete itūūra-inī, magīcemania na airītu amwe magīthīi gūtaha maaī, makīmooria atīrī, “Mūndū ūrīa muoni-maūndū arī gūkū?” 12 Nao magīcookia atīrī,

“Ekuo, arī hau mbere yanyu. Hiūhai, ooka itūūra-inī riitū o ūmūthī, nī ūndū andū marī na igongona rīkūrutīrwo handū harīa hatūūgīru. **13** O mwarīkia gūtoonya itūūra-rī, nīmūkūmuona atanambata handū hau hatūūgīru kūrīa. Andū matingīambīrīria kūrīa nginya arīkinya, tondū no nginya arathime igongona; thuutha-inī arīa metītwo marīe. Rīu ambatai; ihinda rīrī nīrīo mūngīmuona.” **14** Nao makīambata itūūra-inī, na rīrīa maatoonyaga kuo-rī, makīona Samūeli agīuka na kūrī o akīambata athīī handū harīa hatūūgīru. **15** Na mūthenya ūmwe mbere ya Saūlū gūūka-rī, Jehova nīaguūrīrie Samūeli ūndū ūyū akamwīra atīrī, **16** “Rūciū ihinda ta rīrī nīngagūtūmīra mūndū kuuma būrūri wa Benjamini. Mūitīrīrie maguta atuīke mūtongoria wa andū akwa a Isiraeli; nīagakūūra andū akwa kuuma guoko-inī kwa Afilisti. Nīndorete andū akwa, nī ūndū kīrīro kīao nīkīnginyīre.” **17** Hīndī īrīa Samūeli onire Saūlū, Jehova akīmwīra atīrī, “Ūyū nīwe mūndū ūrīa ndīrakwīrire ūhoro wake; nīwe ūgaatha andū akwa.” **18** Saūlū agīkuhīrīria Samūeli hau itoonyero-inī rīa itūūra, akīmūūria atīrī, “Ndagūthaitha no ūnjīrīre harīa nyūmba ya muoni-maūndū īrī?” **19** Nake Samūeli agīcookia atīrī, “Nī nī nī muoni-maūndū. Ambata, ūthīī mbere yakwa nginya handū harīa hatūūgīru, nīgūkorwo ūmūthī nīkūrīanīra na nī, na rūciinī nīngakūrekereria ūthīī, na ngwīre maūndū mothe marīa me ngoro-inī yaku. **20** Ha ūhoro wa ndigiri iria wateire mīthenya ītatū mīhītūku-rī, ndūkamake nī ūndū wacio; nīrīkītie kuoneka. Na nī kūrī ū wendi wothe wa Isiraeli werekeirio, angīkorwo ti kūrī wee na nyūmba ya thoguo yothe?” **21**

Nake Saülū aḡicookia atīrī, “Githī ndikīrī Mūbenjamini, kuuma mūhīrīga ūrīa mūnini wa Isiraeli? Anga mbarī iitū tiyo nini gūkīra mbarī iria ingī cia mūhīrīga wa Benjamini? Nī kīrī gīgūtūma ūnjīrīre ūndū ta ūcio?” **22** Ningī Samūeli akīrehe Saülū na ndungata yake, akīmatoonyia nyūmba ūrīa yarīagīrwo, na akīmaikaria thī handū ha andū arīa atīku arīa meetītwo; nao othe maarī ta andū mīrongo ūtatū. **23** Samūeli akīrīra ūrīa warugaga atīrī, “Rehe gīcunjī kīa nyama kīrīa ngūnengerire, kīrīa ngwīrire ūige handū mwanya.” **24** Nake ūcio warugaga akīoya kūgūrū kūu na kīrīa kīarī kūgūrū-inī, agīkūiga mbere ya Saülū. Samūeli akīmwīra atīrī, “Gīkī nīkīo ūraigīrwo. Rīa, tondū nīwe ūkūigīrwo nī ūndū wa ihinda rīrī, kuuma hīndī ūrīa ndoigire atīrī, ‘Nīnjītīte ageni.’” Nake Saülū akīrīanīra na Samūeli mūthenya ūcio. **25** Maikūrūka kuuma handū hau hatūūgīru na maakinya itūūra-inī-rī, Samūeli akīaranīria na Saülū marī nyūmba igūrū. **26** Nao makīrooka gūkīra rūciinī tene, nake Samūeli agīita Saülū kūu nyūmba igūrū akīmwīra atīrī, “Ūkīra wīhaarīrie na nīngūkūrekereria ūthīi.” Hīndī ūrīa Saülū ehaarīrie, we hamwe na Samūeli makiuma nja. **27** Hīndī ūrīa maikūrūkaga makinye mūthia wa itūūra-rī, Samūeli akīrīra Saülū atīrī, “Ira ndungata ūno ūthīiage mbere iitū, no wee ūtīthie hanini ngūhe ūndūmīrīri ya Ngai.” Nayo ndungata ūgīka o ūguo.

10 Ningī Samūeli akīoya kīnandū kīa maguta, akīmaitīrīria Saülū mūtwe, na akīmūmumunya, akīmwīra atīrī, “Githī Jehova ndagūitīrīrie maguta ūtuīke mūtongoria wa igai rīake? **2** Ūmūthī twatigana, nītūgūcemania na andū eerī hakuhī na mbīrīra ya Rakeli,

kū Zeliza mūhaka-inī wa Benjamini. Nīmarīkwīra atīrī,
‘Ndigiri iria wathiire gūcaria-rī, nīcionekete. Na rīu
thoguo nīatigīte gwīciiria ūhoro wacio na nīamakīte nī
ūndū waku. Aroria atīrī, “Ngwīka atīa nī ūndū wa mūrū
wakwa?”³ “Ningī kuuma kū nīugūthīi na mbere ūkinye
mūtī-inī ūrīa mūnene wa Taboru. Nīugūcemania na andū
atatū makīambata mathīi kū Betheli kūrī Ngai. Ūmwe
arīkorwo akuuīte tūūri tūtatū, ūrīa ūngī mīgate ūtatū,
na ūrīa ūngī mondo ya ndibei. ⁴ Nao makūgeithie na
makūhe mīgate ūrī, ūrīa ūrīamūkīra kuuma kūrī o. ⁵
“Thuutha ūcio ūthīi nginya Gibeā ya Ngai, kūrīa kūrī
kambī ya Afilisti ya arangīri. Na wakuhīrīria itūūra rīu-
rī, nīugūcemania na mūtongoro wa gīkundi kīa anabii
maikūrūkīte makiuma handū hau hatūgīru marī na
inanda cia kīnūbi, na tūhembe, na mītūrirū, na inanda
cia mūgeeto ikīgambio mbere yao, na nīmegūkorwo
makīratha mohoro. ⁶ Roho wa Jehova nīegūuka igūrū
rīaku na hinya, na nīukūratha mohoro hamwe nao; nawe
nīukūgarūrwo ūtuīke mūndū ūngī. ⁷ Marūūri macio
maarīkia kūhingio-rī, īka o ūrīa guoko gwaku kūngīhota
gwīka, nīgūkorwo Ngai arī hamwe nawe. ⁸ “Ikūrūka
mbere yakwa nginya Giligali. Ti-itherū nīngaikūrūka
njūke kūrī we ndute magongona ma njino na maruta ma
ūiguano. No no nginya weterere mīthenya mūgwanja
nginya njūke harī we ngwīre ūrīa wagīrīrwo nī gwīka.” ⁹
Na rīrīa Saūlū aahūndūkaga matigane na Samūeli-rī, Ngai
akīgarūra ngoro ya Saūlū, namo marūūri macio mothe
makīhingio mūthenya o ro ūcio. ¹⁰ Rīrīa maakinyire
Gibeā-rī, mūtongoro wa anabii ūkīmūtūnga; nake Roho

wa Ngai agīūka igūrū rīake na hinya, agīturanīra nao,
na akīratha mohoro. **11** Rīrīa andū arīa othe maamūū
maamuonire akīratha mohoro me hamwe na anabii,
makīūrania atīrī, “Nī ūndū ūrīkū ūyū wīkīkīte kūrī mūrū
wa Kishu? Kaī Saūlū atuīkīte wa thiritū ya anabii?” **12**
Mūndū watūūraga kūu agīcookia atīrī, “Nake ithe wao
nūū?” Naguo ūndū ūcio ūgītuīka ūndū ūngītuīka thimo,
gūkooragio atīrī, “Saūlū o nake nī wa gīkundi kīa anabii?”
13 Thuutha wa Saūlū gūtiga kūratha mohoro, agīthīī
handū hau hatūūgīru. **14** Hīndī īyo ithe mūnini wa Saūlū
akīuria Saūlū na ndungata yake atīrī, “Mūraarī kū?”
Nake agīcookia atīrī, “Gwetha ndigiri, no rīrīa twaciagire
tūgīthīī kūrī Samūeli.” **15** Ithe mūnini wa Saūlū akiuga
atīrī, “Njīra ūrīa Samūeli aakwīrīre.” **16** Saūlū agīcookia
atīrī, “Nīatwīrīre o wega atī ndigiri nīcionekete.” No
ndeerire ithe mūnini ūrīa Samūeli aamwīrīre ūhoro
ūkonīī ūthamaki. **17** Samūeli agītūmanīra andū a Israeli
mongane harī Jehova kūu Mizipa, **18** akīmeera atīrī,
“Ūū nīguo Jehova Ngai wa Israeli ekuuga: ‘Niī nī nī
ndaarutire Israeli, ngīmambatia kuuma būrūri wa Misiri,
na nī nī ndaamūkūrīre kuuma watho-inī wa Misiri, na
mothamaki-inī mothe marīa maamūhinyagīrīria.’ **19** No
rīrī, nīmūregete Ngai wanyu, ūrīa ūmūhonokagia kuuma
kūrī mīnyamaro na mathīīna manyu mothe, na mūkoiga
atīrī, ‘Aca, tūhe mūthamaki atūthamakagīre.’ Nī ūndū ūcio
rīu mwīneanei mbere ya Jehova ta ūrīa mīhīrīga yanyu na
mbarī cianyu itariī.” **20** Rīrīa Samūeli aarehire mīhīrīga
yothe ya Israeli hakuhī-rī, mūhīrīga wa Benjamini
nīguo wathuurirwo. **21** Ningī akīrehithia mūhīrīga wa

Benjamina hau mbere, mbarī o mbarī, na mbarī ya Matiri nīyo yathuurirwo. Mūthia-inī Saūlū mūrū wa Kishu agīthuurwo. No maamwetha matiigana kūmuona. **22**
Nī ūndū ūcio magītuīria ūhoro makīria harī Jehova, “Mūndū ūcio nīokīte gūkū?” Nake Jehova akiuga atīrī, “Tī, ehithīte harīa indo ciigītwo.” **23** Nao magīteng’era, makīmūgīra, na aarūgama gatagatī ka andū-rī, nīwe warī mūraihu gūkīra andū arīa angī othe. **24** Samūeli akīira andū othe atīrī, “Nīmuona mūndū ūrīa Jehova athuurīte? Gūtirī mūndū ūhaana take harī andū aya othe.” Nao andū makīanīrīra makiuga atīrī, “Mūthamaki arotūura ihinda iraaya!” **25** Samūeli agītaarīria andū mawatho ma ūthamaki. Nake akīmaandīka gīkūnjo-inī akīmaiga mbere ya Jehova. Ningī Samūeli akīra andū mathīi, o mūndū gwake mūciī. **26** Saūlū o nake agīthīi gwake mūciī kū Gibe, oimagarītio nī andū njamba arīa ngoro ciao ciahutītio nī Ngai. **27** No andū amwe a thogothogo makiuga atīrī, “Mūndū ūyū aahota atīa gūtūhonokia?” Makīmūnyarara na matiigana kūmūrehera iheo. Nowe Saūlū agīikirīra ki.

11 Na rīrī, Nahashu ūrīa Mūamoni nīambatire agīthīi akīrigiicīria Jabeshi-Gileadi. Nao andū othe a Jabeshi makīmwīra atīrī, “Gīa na kīrīko kīa ūiguano, na ithuī nī tūrīgūtungatagīra.” **2** Nowe Nahashu ūcio Mūamoni agīcookia atīrī, “Nītūkūgīna kīrīko kīa ūiguano na inyuī mwetīkīra ūndū ūyū ūmwe: atī ngūūre riitho rīa ūrīo rīa o mūndū wothe nīgeetha nyararithie andū a Israeli othe.” **3** Athuuri acio a Jabeshi makīmwīra atīrī, “Tūhe mīthenya mūgwanja nīguo tūtūme andū Israeli guothe,

kūngīaga mūndū wa gūtūhonokia-rī, nītūkwīneana kūrī we.” 4 Rīrīa andū acio matūmītwo maakinyire Gibeal gwa Saūlū na makīheana ūhoro ūcio kūrī andū-rī, andū othe makīrīra maanīrīre. 5 Na rīrī, Saūlū nīgūcooka aacookaga oimīte mīgūnda-inī, oimīte ndegwa ciake thuutha, akīuria atīrī, “Kaī andū aya moonete ūūru ūrīkū? Nī kī kīratūma marīre?” Nao magīcookerā ūhoro ūcio makīmwīra ūrīa andū a Jabeshi moigīte. 6 Rīrīa Saūlū aiguire ūhoro ūcio, Roho wa Ngai agīuka igūrū rīake na hinya mūno, nake agīcinwo nī marakara. 7 Akīnyiita ndegwa igīrī, agīcītinangia icunjī, na agītūma andū Isiraeli guothe nacio, makīanagīrīra atīrī, “Ūū nīguo ndegwa cia mūndū o wothe igwīkwo ūrīa ūtekūrūmīrīra Saūlū na Samūeli.” Naguo guoya woimīte harī Jehova ūkīnyiita andū acio, nao makīumagara ta maarī o mūndū ūmwe. 8 Hīndī ūrīa Saūlū aamatarire hamwe marī kūu Bezeki, andū a Isiraeli maarī andū ngiri magana matatū na andū a Juda ngiri mīrongo ītatū. 9 Nao makīira andū acio maatūmītwo atīrī, “Īrai andū acio a Jabeshi-Gileadi atīrī, ‘rūciū ihinda rīrīa riūa rīgaakorwo rīhiūhīte, nīguo mūkaahonokio.”” Rīrīa andū acio maatūmītwo mathiire makīheana ūhoro ūcio kūrī andū a Jabeshi-rī, andū acio makīiyūrwo nī gīkeno kīnene. 10 Nao makīira andū a Amoni atīrī, “Rūciū nītūkeneana kūrī inyuī, na inyuī no mūtwīke ūrīa wothe mūkoona kwagīrīre.” 11 Mūthenya ūyū ūngī Saūlū akīgayania ita rīake akīiga andū ikundi ithatū; na hīndī ya ituanīra rīa arangīri rīa gūgīkīa makīhīthūka kambī-inī ya Aamoni makīmooraga nginya rīrīa riūa rīakoretwo rīhiūhīte. Arīa maatigarire makīharaganio. Nī ūndū ūcio gūtiarī andū

ao eerī maatigītwo me hamwe. **12** Andū acio magīcookā makīra Samūeli atīrī, “Nī a acio mooragia atīrī, ‘Saūlū no atūthamakīre?’ Tūrehere andū acio tūmoorage.” **13** Nowe Saūlū akiuga atīrī, “Gūtirī mūndū o na ū ūkūragwo ūmūthī, nī ūndū mūthenya ūyū Jehova nīahonoketie Isiraeli.” **14** Hīndī ūyo Samūeli agīcookā akīra andū acio atīrī, “Ūkai, tūthiī Giligali na tūrī kū tūkindīre ūthamaki.” **15** Nī ūndū ūcio andū othe magīthiī Giligali na magīkindīra atī Saūlū nīwe mūthamaki marī mbere ya Jehova. Nao marī kū makīruta maruta ma ūiguano marī mbere ya Jehova, nake Saūlū na andū othe a Isiraeli magīkūngūra na njīra nene.

12 Na rīrī, Samūeli akīra andū a Isiraeli othe atīrī, “Nīndīkītie gūthikīrīria ūrīa wothe mwanjīrīre, na nīndīmūthuuriire mūthamaki wa kūmūthamakagīra. **2** Rīu mūrī na mūthamaki wa kūmūtongoria. Hakwa-rī, ndī mūkūrū na ngagīa na mbuī, nao ariū akwa me hamwe na inyuī. Ngoretwo ndī mūtongoria wanyu kuuma ndī mwīthī nginya ūmūthī. **3** Nī ūnūgīi haha. Rutai ūira wa kūnyuna mūtī mūrī mbere ya Jehova, na mūrī mbere ya mūndū ūyū wake ūitīrīrio maguta. Nū ū ndaanatunya ndegwa yake? Nū ū ndaanatunya ndigiri yake? Nū ū ndaanahleenia? Nū ū ndaanahinyīrīria? Nī kūrī mūndū o na ū ndī ndaamūkīra ihaki nīguo nyune maitho nī ūndū warīo? Kūngīkorwo ndaneeka ūmwe wa maya-rī, nīngūmūcookeria.” **4** Nao magīcookia atīrī, “Ndūrī watūheenia kana ūgītūhinyīrīria; ndūrī woya kīndū kuuma guoko-inī kwa mūndū o na ūrīkū.” **5** Samūeli akīmeera atīrī, “Jehova nīwe mūira ūhoro-inī wanyu, o na

mündū ūyū aitirīirie maguta nī mūira ūmūthī, atī gūtirī
ūndū o na ūmwe mūngīnjuukīra.” Nao makiuga atirī,
“Iī we nī mūira.” 6 Samūeli agīcooka akīra andū atirī,
“Jehova nīwe waamūrire Musa na Harūni, na akīambatia
maithe manyu ma tene kuuma būrūri wa Misiri. 7 Na
rīrī, ta rūgamai haha, tondū nīngūmūciirithia na ūira
mbere ya Jehova nī ūndū wa maūndū ma ūthingu marīa
Jehova anamwīkīra inyuī ene o na maithe manyu. 8
“Rīrīa ciana cia Jakubu ciathiire Misiri, nīmakaīire Jehova
amateithie, nake Jehova agītūma Musa na Harūni arīa
maarutire maithe manyu ma tene kuuma būrūri wa Misiri,
makīmathaamīria kūndū gūkū. 9 “No nīmariganīirwo
nī Jehova Ngai wao; nī ūndū ūcio nīameendirie guoko-
inī gwa Sisera, mūnene wa mbūtū cia ita cia Hazoru,
na moko-inī ma Afilisti, na mūthamaki wa Moabi ūrīa
warūire nao. 10 Nao magīkaīra Jehova makiuga atirī,
‘Nītwīhītie; nītūtiganīirie Jehova tūgatungatīra Mabaali
na Maashitarothu. No rīu gītūhonokie kuuma moko-inī
ma thū ciitū, na nītūrīgūtungatagīra.’ 11 Jehova agīcooka
agītūma Jerubu-Baali, na Baraka, na Jefitha, na Samūeli,
na akīmūhonokia kuuma moko-inī ma thū cianyu mīena-
inī yothe; nī ūndū ūcio mūgītūūra mūtarī na ūgwati. 12
“No hīndī ūrīa muonire atī Nahashu mūthamaki wa Amoni
nīookaga kūmūhūūra-rī, mūkīnjīra atirī, ‘Aca, tūkwenda
mūthamaki wa gūtūthamakagīra,’ o na gwatuīka atī Jehova
Ngai wanyu nīwe warī mūthamaki wanyu. 13 Rīu ūyū
nīwe mūthamaki ūrīa mūthuurīte, o ūrīa mwetirie; onei,
Jehova nīarūgamītie mūthamaki amūthamakagīre. 14
Mūngītīgīra Jehova, mūmūtungatīre, na mūmwathīkīre,

na mūtikaremere maathani make, na angīkorwo inyuī
na mūthamaki ūrīa ūkūmūthamakīra nīmūrīrūmagīrīra
Jehova Ngai wanyu-rī, nī wega! **15** No mūngīaga gwathīkīra
Jehova, na mūremere maathani make-rī, guoko gwake
nīgūkamūūkīrīra ta ūrīa guokīrīre maithe manyu. **16**
“Na rīrī, rūgamai muone ūndū ūyū mūnene Jehova akiriī
gwīka maitho-inī manyu! **17** Githī rīu ti hīndī ya magetha
ma ngano? Nīngūkaīra Jehova atūme marurumī na mbura.
Na inyuī nīmūkamenya atī nī ūndū mūūru mwekire
maitho-inī ma Jehova rīrīa mwetirie mūthamaki.” **18**
Ningī Samūeli agīkaīra Jehova, na mūthenya o ro ūcio
Jehova agītūma marurumī na mbura. Nī ūndū ūcio andū
othe makīmaka mūno nī ūndū wa Jehova na wa Samūeli.
19 Nao andū acio othe makīrīra Samūeli atīrī, “Hooya
Jehova Ngai waku nī ūndū wa ndungata ciaku nīguo
tūtigakue, nīgūkorwo igūrū rīa mehia maitū mothe
nītuongereire ūru wa gwītia mūthamaki.” **20** Samūeli
agīcookia atīrī, “Tigai gwītigīra, inyuī nīmwīkīte ūru ūyū
wothe; no rīrī, mūtikanahutatīre Jehova, no tungatīrai
Jehova na ngoro cianyu ciothe. **21** Mūtikanagarūrūkīre
mīhianano ya kūhooywo ya tūhū. Ndīngīmūguna, o na
ndīngīmūhonokia, nī ūndū nī ya tūhū. **22** Nī ūndū wa
rītwa rīake inene, Jehova ndagatirika andū ake, nī ūndū
Jehova nīakenirio nī kūmūtua andū ake. **23** No hakwa
nīi mwene-rī, ndīroaga kwīhīria Jehova nī ūndū wa
kwaga kūmūhoera. Na nīngūmūrūta njīra īrīa njega na
njagīrīru. **24** No mwītigāgīrei Jehova na mūmūtungatagīre
mūrī na wīhokeku ngoro-inī cianyu ciothe; cūraniai
maūndū manene marīa amwīkīre. **25** No mūngīkorwo

n̄m̄k̄r̄uman̄r̄iria gw̄kaga ūru-r̄i, inyū hamwe na
m̄thamaki wanyu n̄m̄kaniinwo bī.”

13 Na r̄ir̄i, Sālū aar̄i wa m̄aka m̄rongo ītatū r̄ir̄ia
aatūkire m̄thamaki, na aḡthamak̄ra Israeli m̄aka
m̄rongo īna na iir̄i. **2** Sālū n̄athuurire andū ngiri ithatū
kuuma Israeli; ngiri iḡir̄i maḡikara nake kūu Mikimashi
na b̄r̄uri ūr̄ia ūr̄i ir̄ima wa Betheli, nao andū ngiri maar̄
na Jonathani kūu Gibe ya Benjamini. Andū ar̄ia anḡ
ak̄meera mainūke kwao m̄cīi. **3** Jonathani aḡthar̄ik̄ra
iranḡiro r̄ia Afilisti kūu Geba, nao Afilisti mak̄igua ūhoro
ūcio. H̄ind̄i īyo Sālū ak̄huhithia karumbeta b̄r̄uri
wothe, akiuga at̄ir̄i, “Ahibirania n̄i maigue!” **4** N̄i ūndū
ūcio ūhoro ūyū ūk̄iiguo Israeli guothe, ḡk̄iirwo at̄ir̄i,
“Sālū n̄athar̄ik̄ire iranḡiro r̄ia Afilisti, na r̄ir̄i, andū a
Israeli n̄imatūk̄ite kīndū kīnungu har̄i Afilisti.” Nao andū
maḡit̄wo n̄guo mongane na Sālū kūu Giligali. **5** Nao
Afilisti mak̄üngana n̄guo mar̄ue na andū a Israeli, mar̄
na ngaari cia ita ngiri ithatū, na atwarithia a ngaari icio
ngiri ithatū, nacio thigari ciao ciar̄i nyinḡi ta m̄uthanga
ūr̄ia ūr̄i h̄uḡr̄ur̄-in̄i cia iria. Nao mak̄ambata maḡithī
mak̄amba hema ciao kūu Mikimashi, mwena wa irath̄iro
wa Bethi-Aveni. **6** H̄ind̄i īr̄ia andū a Israeli moonire
at̄i maar̄i handū hooru m̄nō, na ita r̄iao n̄ir̄ahat̄īrio
m̄nō, mak̄ihitha ngurunga-in̄i na ihinga-in̄i, na gatagat̄i
ka ndwaro cia mahiga, na th̄iin̄i wa marima, o na marima-
in̄i ma maāi. **7** O na Ahibirania amwe n̄imaringire m̄r̄imo
wa Jorodani, maḡikinya b̄r̄uri wa Gadi na Gileadi.
Sālū we mwene aatiḡit̄wo Giligali, nacio mb̄ut̄u ciathe
cia ita iria ciar̄i hamwe nake n̄ciainainaga n̄i guoya.

8 Nake aḡeterera m̄thenya m̄ugwanja ūrā yatuūtwo n̄i Sam̄eli; no Sam̄eli ndaigana ḡūka Giligali, nao andū a Saūlū mak̄amb̄irīria kūhurunjūka. **9** N̄i ūndū ūcio Saūlū akiuga atīrī, “Ndeherai maruta ma igongona r̄ia njino na maruta ma ūiguano.” Nake Saūlū ak̄iruta igongona r̄ia njino. **10** O ūrā aar̄ikirie kūruta igongona r̄iu, Sam̄eli aḡikinya, nake Saūlū aḡithiī kūmūtūnga amūgeithie. **11** Sam̄eli ak̄imūūria atīrī, “N̄i atā weka?” Nake Saūlū ak̄imūcookeria atīrī, “R̄ūrā nyonire atī andū n̄imarahurunjūka, nawe ndūnooka ihinda ūrā ūratuūtwo, na atī Afilisti n̄imegwīcookanaḡirīria kūu Mikimashi-rī, **12** ndeciiria atīrī, ‘R̄ū Afilisti n̄imegūkūrūka moke manjūkīrīre gūkū Giligali, na ndithaithīte Jehova n̄iguo twit̄ikīrīke n̄iwe.’ N̄i ūndū ūcio ndaigua n̄njaḡirīrwo n̄ikūruta igongona r̄ia njino.” **13** Sam̄eli ak̄imwīra atīrī, “N̄iwīkīte ūndū wa ūkīgu. Ndūmenyereire ūrāthani ūrā Jehova Ngai waku aakūheire; korwo n̄iwīkīte ūguo-rī, n̄ianḡahaanda ūthamaki waku thīinī wa Israeli ūtūure tene na tene. **14** No ūrā ūthamaki waku ndūgūtūūra; Jehova n̄iacarītie mūndū moimīranītie ngoro, na akamūthuura atūike mūtongoria wa andū ake, n̄i ūndū ndūmenyereire watho wa Jehova.” **15** Hīndī ūyo Sam̄eli akiuma Giligali ak̄ambata Gibeal ya Benjamini, nake Saūlū aḡitara andū ar̄ia aar̄i nao. Nao maar̄i ta andū magana matandatū. **16** Saūlū na mūriū Jonathani na andū ar̄ia maar̄i nao maikaraga Gibeal ya Benjamini, ūrā Afilisti maambīte hema ciao kūu Mikimashi. **17** Nacio ikundi cia athar̄ikīri ikiuma kambī-inī ya Afilisti ir̄i ikundi ithatū. Kīmwe ḡikīrekera mwena wa Ofara gūkuhī na Shuali, **18** kīrā

kīngī gīkīerekera Bethi-Horoni, na gīa gatatū gīkīerekera mūhaka-inī ūrīa ūng'etheire Kīanda gīa Zeboimu kīrorete werū-inī. **19** Gūtiarī mūturi ūngīonekire būrūri wothe wa Isiraeli, tondū Afilisti moigīte atīrī, “Mangīgīa nake, Ahibirania no mathondeke hiū cia njora na matimū!” **20** Nī ūndū ūcio andū othe a Isiraeli maikūrūkaga magathiī kūrī Afilisti, makanoorerwo hiū ciao cia mīraū, na thururu, na mathanwa, na hiū cia igetha. **21** Thogora wa kūnoora hiū cia mīraū na thururu warī cekeri icunjī igīrī cia ithatū, naguo thogora wa kūnoora theeci, na mathanwa, na kūrūnga mīcengi warī cekeri gīcunjī kīmwe gīa ithatū. **22** Nī ūndū ūcio mūthenya wa mbaara gūtirī mūthigari o na ūmwe wa arīa maarī na Saūlū na Jonathani warī na rūhiū rwa njora kana itimū guoko-inī gwake; Saūlū na mūriū Jonathani no-o maarī nacio. **23** Na rīrī, gīkundi gīa thigari cia Afilisti nīgīathiīte nginya kīhunguro-inī kūu Mikimashi.

14 Mūthenya ūmwe Jonathani mūrū wa Saūlū akīra mwanake ūrīa wamūkuuagīra indo cia mbaara atīrī, “Ūka tūthīi kambī-inī ya Afilisti mūrīmo ūrīa ūngī.” No ndaigana kwīra ithe. **2** Saūlū aikarīte ndeere-inī cia Gibe rungu rwa mūtī wa mūkomamanga kūu Migironi. Nao andū arīa aarī nao maarī ta andū magana matandatū, **3** ūmwe wao aarī Ahija, ūrīa wehumbīte ebodi. Aarī mūrū wa Ahitubu mūrū wa nyina na Ikabodu, mūrū wa Finehasi, ūrīa mūrū wa Eli, mūthīnjīri-Ngai wa Jehova kūu Shilo. Gūtiarī mūndū wamenyete atī Jonathani nīgīathiīte. **4** Mīena yeerī ya kīhunguro kīrīa Jonathani endaga gūukīrīra nīguo akinye irangīro-inī rīa Afilisti nī haarī na hurūrūka

cia ihiga; ūmwe yetagwo Bozezi, na ūrīa ūngī Senehe. **5**
Hurūrūka ūmwe yarī mwena wa gathigathini kūng'ethera
Mikimashi, na ūyo ūngī yarī gūthini kūng'ethera Geba.
6 Jonathani akīira mwanake ūcio wamūkuuagīra indo
cia mbaara atīrī, “Ūka tūthiī irangīro-inī rīa andū acio
mataruaga. Hihi no gūkorwo Jehova nīegwīka ūndū nī
ūndū witū. Gūtirī kīndū kīngīgiria Jehova ahonokanie,
andū marī aingī, kana marī anini.” **7** Mūkuui wake wa
indo cia mbaara akīmwīra atīrī, “Ika maūndū mothe
marīa wīciirītie gwīka, ūgīthīi na mbere tondū nīi ndī
hamwe nawe maūndū-inī mothe.” **8** Jonathani akīmwīra
atīrī, “Ūka tūringe mūrīmo ūrīa ūngī twerekeire harī andū
acio tūmeonithie. **9** Mangītwīra atīrī, ‘Etererai hau nginya
tūuke kūrī inyuū,’ tūgūikara o hau tūrī na tūtikwambata
tūthiī kūrī o. **10** No mangītwīra atīrī, ‘Ambatai mūuke
kūrī ithuū,’ tūkīambate, nī ūndū kīu nīkīo gīgūtuūka
kīmenyithia giitū atī Jehova nīamaneanīte moko-inī
maitū.” **11** Nao eerī makīionithania irangīro-inī rīa
Afilisti. Nao Afilisti makiuga atīrī, “Hī, ta rorai! Ahibirania
makiuma marima-inī makurumīte kūrīa marehithīte.”
12 Nao andū a irangīro-inī makīgūthūkīra Jonathani
na mūkuui wake wa indo cia mbaara makīmeera atīrī,
“Ambatai mūuke kūrī ithuū na mūtirī ūndū mūtekuona.”
Nī ūndū ūcio Jonathani akīira mūkuui wake wa indo
cia mbaara atīrī, “Ambata, ūnyume thuutha; Jehova
nīamaneanīte guoko-inī gwa Isiraeli.” **13** Jonathani
akīambata, agīthīi akurumīte, na mūkuui wake wa indo
cia mbaara amuumīte thuutha. Nao Afilisti makīgūa
mbere ya Jonathani, nake mūkuui wake wa indo cia

mbaara akīmooraga arī thuutha wake. **14** Itharīkīra rīu
rīa mbere rīa Jonathani marī na mūkuui wake wa indo cia
mbaara rīoragire andū mīrongo ūrī gacigo-inī ka nuthu
ya īka. **15** Hīndī īyo kīmako gīkīnyiita andū othe a ita, arīa
maarī kambī-inī na mīgūnda-inī, o na arīa maarī irangīro-
inī, na ikundi cia atharīkīri, nayo thī īgīthingitha. Kīmako
kū kīarehetwo nī Ngai. **16** Arangīri a Saūlū arīa maarī
Gibea ya Benjamini makīona andū a ita rīu maharaganīte
mīena yothe. **17** Hīndī īyo Saūlū akīira andū arīa maarī
nake atīrī, “Tarai andū a ita mūmenye nūū ūtarī ho.”
Rīrīa meekire ūguo, magīkora nī Jonathani na mūkuui
wake wa indo cia mbaara mataarī ho. **18** Saūlū akīira
Ahija atīrī, “Rehe ithandūkū rīa Ngai.” (Mahinda macio
ithandūkū rīu rīarī na andū a Israeli). **19** O hīndī īyo Saūlū
aaragīria mūthīnjīri-Ngai-rī, ironja rīrīa rīarī kambī-inī
ya Afilisti rīgīkīrīrīria kūngīha. Nī ūndū ūcio Saūlū akīira
mūthīnjīri-Ngai ūcio atīrī, “Eheria guoko gwaku.” **20** Ningī
Saūlū na andū ake othe makīungana, magīthīi mbaara-
inī. Magīkorerera Afilisti marī na kīhīngīcano kīnene,
magītemangana o ene na hiū cia njora. **21** Ahibirania arīa
maarī na Afilisti mbere īyo na arīa maambīte magathīi
hamwe nao kambī-inī ciao, makīgarūrūka magīcooka
mwena wa andū a Israeli arīa maarī hamwe na Saūlū na
Jonathani. **22** Rīrīa andū a Israeli arīa meeħithīte būrūri
ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu maiguire atī Afilisti nī kūura
mooraga-rī, nao makīingīra mbaara-inī, makīmateng’eria.
23 Ūguo nīguo Jehova aahonokirie Israeli mūthenyā
ūcio, nayo mbaara īgīthīi na mbere nginya īkīhītūka
Bethi-Aveni. **24** Na rīrī, andū a Israeli maarī thīna-inī

mūnene mūthenya ūcio, nī ūndū Saūlū nīamehītithītie na mwīhītwa, akameera atīrī, “Kūgwatwo nī kīrumi nī mūndū ūrīa ūkūrīa irio gūtanatuka, iterīhīirie harī thū ciakwa!” Nī ūndū ūcio gūtirī mūndū o na ūmwe wa ita rīu wacamire irio. **25** Ita rīothe rīgītoonya mūtitū, na kūu nī kwarī na ūukī handū thī. **26** Rīrīa maatoonyire mūtitū nīmoonire ūukī ūgītaata, no gūtirī mūndū o na ūmwe waūcamire na kanua nī ūndū nīmetigagīra mwīhītwa ūcio. **27** No Jonathani ndaiguīte atī i the nīehītithītie andū na mwīhītwa; nī ūndū ūcio agītambūrūkia rūthanju rūrīa aanyiitīte akīrūtobokia igua-inī rīa ūukī. Akīūcama na kanua, namo maitho make magīthera. **28** Nake ūmwe wa thigari icio akīmwīra atīrī, “Thoguo nīehītithītie andū aya a ita na mwīhītwa mūrūmu, akoiga atīrī, ‘Kūgwatwo nī kīrumi nī mūndū ūrīa ūkūrīa irio ūmūthīl’” Nīkīo andū aya moorītwo nī hinya.” **29** Jonathani akiuga atīrī, “Baba nīatūmīte būrūri ūgīe na thīina. Ta kīonei ūrīa maitho makwa matherire rīrīa njamire kaūukī gaka kanini. **30** Githī gūtingiuma wega makīria korwo ūmūthī andū nīmekūrīīte indo imwe cia iria matahīte kuuma kūrī thū ciao? Githī rīūraga rīu rīa Afilisti rītingiuma inene makīria?” **31** Mūthenya ūcio, thuutha wa andū a Isiraeli kūhūūra Afilisti kuuma Mikimashi nginya Ajalonī, magīkorwo manogeete mūno. **32** Nao makīguthūkīra indo iria maatahīte, makīoya ng’ondu, na ng’ombe, na tūcaū, magīcithīnjīra hau thī, na magīcirīanīria na thakame. **33** Hīndī īyo mūndū ūmwe akīira Saūlū atīrī, “Atīrīrī, ta kīone andū aya nīmehīirie Jehova nī kūrīa nyama irī na thakame.” Nake akiuga atīrī, “Nīmwagarara

watho. Garagariai ihiga inene mūrīrehe haha o rīu.” **34**
Agīcooka akīmeera atīrī, “Thiīi kūrī andū, mūmeere atīrī,
‘O mūndū wanyu nīandehere ng’ombe yake na ng’ondū,
mūcithīnjīre haha na mūcirīe. Tigai kwīhīria Jehova nī
kūrīa nyama irī na thakame.” Nī ūndū ūcio o mūndū
akīrehe ndegwa yake ūtukū ūcio na akīmīthīnjīra hau. **35**
Ningī Saūlū agīakīra Jehova kīgongona; rīu nīrīo rīarī
ihinda rīake rīa mbere gwīka ūguo. **36** Saūlū akiuga atīrī,
“Nītūikūrūkei tūrūmīrīre Afilisti ūtukū, tūmatahe nginya
rūciinī, na tūtigatigie mūndū o na ūmwe wao arī muoyo.”
Nao magīcookia atīrī, “Ika o ūrīa ūkuona wagīrīire mūno
harīwe.” No mūthīnjīri-Ngai akiuga atīrī, “Rekei tūtuīrie
ūhoro kuuma kūrī Ngai o haha.” **37** Nī ūndū ūcio Saūlū
akīuria Ngai atīrī, “Nī wega njikūrūke, nūmīrīre Afilisti?
Nītūkūmaneana moko-inī ma andū a Israeli?” No Ngai
ndaigana kūmūcookeria ūhoro mūthenya ūcio. **38** Nī
ūndū ūcio Saūlū akiuga atīrī, “Ūkai haha, inyuothē
atongoria a ita, tūmenye wīhia ūrīa wīkītwo ūmūthī.
39 Ti-itherū o ta ūrīa Jehova ūrīa ūhonokagia Israeli
atūūraga muoyo-rī, o na kūngītuīka nī Jonathani mūrū
wakwa wīkīte ūguo-rī, no nginya akue.” No gūtirī mūndū
o na thiīnī wao woigire ūndū. **40** Saūlū agīcooka akīira
andū othe a Israeli atīrī, “Inyuī rūgamai haarīa; na niī
na Jonathani mūrū wakwa tūrūgame haha.” Nao andū
magīcookia atīrī, “Ika ūrīa ūkuona kwagīrīire.” **41** Hīndī
īyo Saūlū akīhooya Jehova Ngai wa Israeli, akiuga atīrī,
“He icookio rīrīa rīagīrīire.” Mītī yacuukwo yagwīrīire
Jonathani na Saūlū, nao andū acio makīoneka matiarī
na ūcuuke. **42** Saūlū akiuga atīrī, “Tūcuukīrei mītī niī

na Jonathani, mūrū wakwa.” Nake Jonathani akīgwīrwo nī mūtī. **43** Hīndī īyo Saūlū akīira Jonathani atīrī, “Ta njīra nī atīa wīkīte.” Nī ūndū ūcio Jonathani akīmwīra atīrī, “No gūcama njamire kaūukī kanini na mūthia wa rūthanju rwakwa. Na rīrī, no nginya niī ngue?” **44** Saūlū akiuga atīrī, “Ngai arothūura na anjīke ūndū mūūru makīria, kūngīkorwo wee Jonathani ndūgūkua.” **45** No andū acio makīuria Saūlū atīrī, “Jonathani nīagīrīirwo nī gūkua, arī we ūreheire Israeli ūhootani mūnene ūū? Aca, kūroaga gūtuīka ūguo! Ti-itherū, o ta ūrīa Jehova atūraga muoyo, gūtirī rūcuīrī o na rūmwe rwa mūtwe wake rūkūgūa thī, nīgūkorwo eekire ūguo ūmūthī na ūteithio wa Ngai.” Nī ūndū ūcio andū acio makīhonokia Jonathani, na ndaigana kūragwo. **46** Hīndī īyo Saūlū agītiga kūingatana na Afilisti, nao magīcooka būrūri-inī wao. **47** Saūlū aambīrīria gūthamakīra Israeli, nīarūire na thū ciao ndwere-inī ciathe: akīrūa na Moabi, na Amoni, na Edomu, na athamaki a Zoba na a Afilisti. Kūrīa guothe eerekagīra, nīamanyariiraga akamaherithia. **48** Akīrūa na ūcamba, akīhoota Aamaleki, na akīhonokia Israeli kuuma moko-inī ma arīa maamatahīte indo. **49** Ariū a Saūlū maarī Jonathani, na Ishivi, na Maliki-Shua. Mwarī wake ūrīa mūkūrū eetagwo Merabu, na ūrīa mūnini eetagwo Mikali. **50** Mūtumia wake eetagwo Ahinoamu mwarī wa Ahimaazu. Mūnene wa ita rīa Saūlū eetagwo Abineri mūrū wa Neri, nake Neri aarī ithe mūnini wa Saūlū. **51** Kishu ithe wa Saūlū, na Neri ithe wa Abineri maarī ariū a Abiel. **52** Matukū-inī mothe ma Saūlū nī kwarī na mbaara ndūrū cia kūrūa na Afilisti, na rīrīa rīothe Saūlū

anḡionire mündū ūrī hinya kana njamba, aamuoyaga,
akamūtoonyia ita-inī rīake.

15 Na rīrī, Samūeli akīira Saūlū atīrī, “Niī nī niī
ndatūmirwo nī Jehova ngūitīrīrie maguta ūtuīke
mūthamaki wa andū ake a Isiraeli; nī ūndū ūcio rīu
thikīrīria ndūmīrīri kuuma kūrī Jehova. **2** Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekuuga ūū: ‘Nīngaherithia Aamaleki nī
ūndū wa ūrīa meekire Isiraeli rīrīa maamoheirie njīra-
inī makīambata moimīte būrūri wa Misiri. **3** Na rīrī,
thī ūgatharīkīre Aamaleki, na ūniine biū kīrīa ḡothe
marī nakīo. Ndūkamatigie; ūraga arūme na andū-a-
nja, na ciana na ngenge, na ng’ombe na ng’ondū, na
ngamīra na ndigiri.” **4** Nī ūndū ūcio Saūlū agīta andū,
akīmacookanīrīria kūu Telaimu; nao maarī thigari cia
magūrū ngiri magana meerī na andū ngiri ikūmi kuuma
Juda. **5** Saūlū agīthīi itūūra inene rīa Amaleki, agīkara
ooheirie andū kīanda-inī. **6** Ningī akīira Akeni atīrī, “Thī ū
mweherere Aamaleki nīgeetha ndikamūniinanīrie nao; nī
ūndū inyuī nīmwekire andū othe a Isiraeli maūndū mega
rīrīa maambataga moimīte Misiri.” Nī ūndū ūcio Akeni
acio makīeherera Aamaleki. **7** Nake Saūlū agītharīkīra
Aamaleki amarutītie kuuma Havila nginya Shuri, o
nginya mwena wa irathīro wa Misiri. **8** Akīnyiita Agagi
mūthamaki wa Aamaleki arī muoyo, nao andū ake othe
akīmaniina biū na rūhiū rwa njora. **9** No Saūlū na ita rīake
makīhonokia Agagi na ng’ondū imwe cia iria njega, na
ng’ombe, na njaū iria ciarī noru, na tūtūrūme, na kīndū
ḡothe kīrīa kīarī kīega. Indo icio njega makīaga gūciniina
biū, no kīndū ḡothe kīrīa gītangīendekire na kīhinyaru

magīkīniina biū. **10** Ningī ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Samūeli, akīrwo atīrī, **11** “Ndī na kīeha nī gūtua Saūlū mūthamaki, nī ūndū nīagarūrkīte na akaaga kūhingia mawatho makwa.” Samūeli agītangīka na agīkaīra Jehova ūtukū ūcio wothe. **12** Rūciinī tene-rī, Samūeli agīūkīra agīthīi agatūnge Saūlū, no akīrwo atīrī, “Saūlū nīathiīte Karimeli. Kūu nīakīte gītugī gīa gūtūma aririkanagwo, na nīahūndūkīte agaikūrūka agathiī Giligali.” **13** Rīrīa Samūeli aakinyire harī we, Saūlū akiuga atīrī, “Jehova arokūrathima! Nīhingītie mawatho ma Jehova.” **14** No Samūeli akīmūūria atīrī, “Naguo mwānīo ūcio wa ng’ondū ndīraigua nī wa kī? Mwānīo ūcio ndīraigua wa ng’ombe-rī, ūkīrī wa kī?” **15** Saūlū agīcookia atīrī, “Thigari ici nīcio ciacirutire kwa Aamaleki; magītigia ng’ondū imwe cia iria njega na ng’ombe cia kūrutīra Jehova Ngai waku igongona, no icio ingī nītwaciniinire biū.” **16** Samūeli akīra Saūlū atīrī, “Ta thikīrīria! Reke ngwīre ūrīa Jehova anjīrīte ūtukū ūyū.” Nake Saūlū agīcookia atīrī, “Njīrīa.” **17** Samūeli akiuga atīrī, “O na gūtuīka hīndī ūmwe nīweiiraga-rī, githī ndwagītuīkire mūtongoria wa mīhīrīga ya Israēli? Jehova nīagūitīrīrie maguta ūtuīke mūthamaki wa Israēli. **18** Nake agīgūtūma ūthīi ūkarute wīra, agīkwīra atīrī, ‘Thī ūkāniine andū acio aaganu biū; ūrūe na Aamaleki acio nginya ūmaniine biū.’ **19** Waregire gwāthīkīra Jehova nīkī? Nī kī gīatūmire ūguthūkīre indo cia ndaho, ūgīka ūru maitho-inī ma Jehova?” **20** Nake Saūlū akiuga atīrī, “No nīi nīndathīkīre Jehova; nīndathīire kūrūta wīra ūrīa Jehova aandūmire ngarute. Nīndaniinire Aamaleki biū, na ngīrehe Agagi

mūthamaki wao gūkū. **21** Thigari nīcio cioire ng'ondu na ng'ombe kuuma kūrī indo iria ciatahītwo, iria ciarī njega ikīamūrīwo Ngai, nīguo irutīrwo Jehova Ngai waku igongona kūu Giligali.” **22** No Samūeli akīmūcookeria atīrī, “Anga Jehova nīakenagio nī maruta ma njino na magongona ta ūrīa akenagio nī gwathīkīra mūgambo wa Jehova? Gwathīka nī kwega gūkīra igongona, na kūmūigua nī kwega gūkīra maguta ma ndūrūme. **23** Nī ūndū ūremi ūhaana ta mehia ma ūragūri, nakuo kwaga gwathīka kūhaana ta wīhia wa kūhooya mīhianano. Tondū nīūregete kiugo kīa Jehova, nake nīakūregete ta mūthamaki.” **24** Nake Saūlū akīira Samūeli atīrī, “Nīnjīhītie. Nīnjagararīte watho wa Jehova na uuge waku. Nī andū ndeetigīrire ngīkīmaathīkīra. **25** Rīu ndagūthaitha, ndekera mehia makwa, na ūhūndūke ūtwarane na niī, nīgeetha ngahooe Jehova.” **26** No Samūeli akīmwīra atīrī, “Ndīgūcooka hamwe nawe. Nīūregete kiugo kīa Jehova, nake Jehova nīakūregete ūtuīke mūthamaki wa gūthamakīra Isiraeli!” **27** Rīrīa Samūeli aagarūrkaga athīī-rī, Saūlū akīnyiita ruuno rwa nguo yake, nayo īgītarūka. **28** Samūeli akīmwīra atīrī, “Jehova nīatarūra ūthamaki wa Isiraeli kuuma kūrī we ūmūthī na nīaūnengera mūndū ūngī wa andū a itūūra rīaku, mwega gūgūkīra. **29** Ūrīa we Riiri wa Isiraeli ndaheenanagia kana akericūkwo; nī ūndū we ti mūndū, atī nīguo ericūkwo.” **30** Saūlū agīcookia atīrī, “Nīnjīhītie, no ndagūthaitha ndīiithia harī athuuri a andū akwa na harī Isiraeli; cookania na niī, nīgeetha ngahooe Jehova Ngai waku.” **31** Nī ūndū ūcio Samūeli agīcookania na Saūlū, nake Saūlū akīhooya Jehova. **32** Samūeli agīcooka

akīmwīra atīrī, “Ndehera Agagi mūthamaki wa Aamaleki.” Agagi agīuka kūrī we arī na ūmīrīru, agīciiragia atīrī, “Ti-itherū ruo rwa gīkuū nīrūthengu.” **33** No Samūeli akiuga atīrī, “O ta ūrīa rūhiū rwaku rwa njora rūtūmīte andū-a-nja moorwo nī ciana-rī, noguo nyūkwa egūikara thīnī wa andū-a-nja atarī na mwana.” Nake Samūeli akīūragīra Agagi mbere ya Jehova kū Giligali. **34** Samūeli agīcooka agīthīi Rama, no Saūlū akīambata mūciī gwake Gibeal itūura rīake. **35** Nginya mūthenya ūrīa Samūeli aakuire, ndaathiire kuona Saūlū rīngī, o na gūtuīka Samūeli nīamūcakayagīra. Nake Jehova akīgua kīeha nī ūndū nīatuīte Saūlū mūthamaki wa gūthamakīra Isiraeli.

16 Nake Jehova akīuria Samūeli atīrī, “Nī nginya rī ūkūrīrīra Saūlū, nīgūkorwo nīndīmūregete ta mūthamaki wa Isiraeli? Iyūria rūhīa rwaku maguta, na umagare, ūthīi; ndīragūtūma ūthīi kwa Jesii wa itūura rīa Bethilehemu. Nīthuurīte ūmwe wa ariū ake atuīke mūthamaki.” **2** No Samūeli akīmūuria atīrī, “Ingīthīi kūu atīa? Saūlū nīarīigua ūhoro ūcio nake anjūrage.” Jehova akīmwīra atīrī, “Oya moori, ūthīi nayo na uuge atīrī, ‘Njūkīte kūrutīra Jehova igongona.’ **3** Na wīte Jesii oke igongona-inī rīu, na nīndīrīkuonia ūrīa ūrīka. Nawe ūitīrīrie maguta mūndū ūrīa ndīrīkuonia.” **4** Samūeli agīka o ta ūrīa Jehova aamwīrīte eeke. Rīrīa aakinyire Bethilehemu, athuuri a itūura makīmūtūnga makīnainaga. Makīmūuria atīrī, “Ūkīte na thayū?” **5** Samūeli akīmacookeria atīrī, “ī, njūkīte na thayū; njūkīte kūrutīra Jehova igongona. Mwītherie, mūtīke hamwe na nī igongona-inī.” Agīcooka agītheria Jesii na ariū ake, akīmeeta igongona-inī rīu. **6**

Rĩrĩ ariū a Jesii maakinyire-rĩ, Samūeli akīona Eliabu, agīciiria atīrī, “Ti-itherū, ūrīa Jehova aitīrīirie maguta arūngīi haha mbere ya Jehova.” **7** No Jehova akīra Samūeli atīrī, “Tiga kūmūrora gīthiithi kana ūraihi wake, nīgūkorwo nīndīmūregete, tondū Jehova ndaroraga maūndū marīa mūndū aroraga. Mūndū wa gūkū thī aroraga mūndū gīthiithi, no Jehova aroraga ngoro thīinī.” **8** Ningī Jesii agīta Abinadabu akīmūhītūkīria mbere ya Samūeli. No Samūeli akiuga atīrī, “O na ūyū tiwe Jehova athuurīte.” **9** Ningī Jesii akīhītūkīthia Shama, no Samūeli akiuga atīrī, “O na ūyū tiwe Jehova athuurīte.” **10** Jesii akīrehe ariū ake mūgwanja arīa maahītūkīire harī Samūeli, no Samūeli akīmwīra atīrī, “Jehova ndathuurīte aya.” **11** Nī ūndū ūcio akīuria Jesii atīrī, “Ariū aku othe marī haha?” Jesii agīcookia atīrī, “Nī harī ūrīa mūnini wao; no arī rūūru akīrīthia ng’ondū.” Samūeli akīmwīra atīrī, “Mūtūmanīre; tūtingīkara thī atookīte.” **12** Nī ūndū ūcio agītūmana, nake akīrehwo. Aarī mūtune, akaagīra gīthiithi na agathakara mūno akīoneka. Jehova agīcooka akiuga atīrī, “Ūkīra ūmūitīrīrie maguta; ūyū nīwe.” **13** Nī ūndū ūcio Samūeli akīoya rūhīa rwa maguta akīmūitīrīria maguta ariū a nyina makīonaga; kuuma mūthenya ūcio Roho wa Jehova agīuka igūrū rīa Daudi na hinya. Nake Samūeli agīcooka agīthīi Rama. **14** Na rīrī, Roho wa Jehova nīherete kūrī Saūlū, na roho mūūru uumīte kūrī Jehova nīwamūnyariiraga. **15** Nacio ndungata cia Saūlū ikīmwīra atīrī, “Atīrīrī, nī roho mūūru uumīte kūrī Ngai ūrakūnyariira. **16** Reke mwathi witū aathe ndungata ciake iria irī haha icarie mūndū ūrīa ūngīkūhūūrīra kīnanda

kia mugeeto. Niarihuuraga kinanda riaria roho muuru
uumite kuri Ngai wagukora, nawe niiuriguaga wega.” 17
Nii undu ucio Saulu akira ndungata ciake atiri, “Cariae
mündu uui kuhuura kinanda wega na mumurehe har
nii.” 18 Ndungata imwe yake igicookia atiri, “Ninyonete
muriu umwe wa Jesii kuuma Bethilehemu uui kuhuura
kinanda kia mugeeto. Nii mundu muumiru na ni njamba
ya ita. Ni o kwaria wega na ni mundu krrorerwa. Nake
Jehova ar hamwe nake.” 19 Nii undu ucio Saulu agituma
andu kuri Jesii, akimwira atiri, “Ndumira muruguo
Daudi, uria urarriithia ng’ondu.” 20 Nii undu ucio Jesii
akoya ndigiri ikuuite migate, na mondo ya ndibei, na
koori, agicinengera mruwe Daudi atwarire Saulu. 21
Daudi agithii kuri Saulu, akiringra utungata-ini wake.
Saulu akimwenda muno, nake Daudi agituika umwe wa
kumukuagira indo cia mbaara. 22 Ningi Saulu agituma
uhoro kuri Jesii, akimwira atiri, “Itikiria Daudi aikare
utungata-ini wakwa nigungorwo ningenetio niwe.” 23
Hindri iria yothe roho ucio muuru umite kuri Ngai
wakoraga Saulu, Daudi nioyaga kinanda giate kia mugeeto
na agakihuura. Nake Saulu akahoorera; akaigua wega,
naguo roho ucio muuru ukamweherera.

17 Na riaria, Afilisti nimoonganirie mbutu ciao cia mbaara,
na magicicookanirria kuu Soko thiin wa Juda. Makamba
hema ciao Efesi-Damimu, gatagati ga Soko na Azeka. 2
Saulu na andu a Israeli makuingana, makamba hema
ciao kianda-ini kia Ela, makihhaariria uria mekuru na
Afilisti. 3 Afilisti magikara kirima-ini kimwe, nao andu a
Israeli magikara kiria kini, hagakiga kianda gatagati

kao. **4** Njamba ūmwe yetagwo Goliathū, ūrīa woimīte Gathu, akiumīra hau kambī-inī ya Afilisti. Nake aarī na ūraihi wa makīria ma buti kenda. **5** Eekīrīte ngūbia ya gīcango mūtwe, na akehumba nguo ya mbaara ya gīcango ūritū na cekeri ngiri ithano; **6** eyohete indo cia kūgitīra mūthiimo cia gīcango, na agacuria kīberethi gīa gīcango gatagatī ga ciande ciake. **7** Mūtī wa itimū rīake waiganaga ta mūtī wa mūtumi ngoora, nakīo kīgera kīa mūtwe warīo kīarī na ūritū wa cekeri magana matandatū. Nake mūkuui wa ngo yake akamūthīi mbere. **8** Goliathū akīrūgama, akīanīrīra kūrī itungati cia Israeli, akiuga atīrī, “Nī kī gītūmīte mūuke mwīyaare mīhari ya mbaara? Githī nīi ndikīrī Müfilisti, na inyuī githī mūtikīrī ndungata cia Saūlū? Thuurai mūndū ūmwe mūreke aikūrūke oke kūrī nīi. **9** Angīhota kūrūna na nīi na anjūrage-rī, ithuī tūgūtuīka ndungata cianyu; no ndamūtooria na ndīmūūrage-rī, inyuī mūgūtuīka ndungata ciitū na mūtūtungatagīre.” **10** Ningī Müfilisti ūcio akiuga atīrī, “Ūmūthī nīndoogita itungati cia Israeli! Heei mūndū tūrūe nake.” **11** Rīrīa maiguire ciugo cia Müfilisti ūcio, Saūlū na andū othe a Israeli makīmaka, magītigīra mūno. **12** Na rīrī, Daudi aarī mūrū wa Müefiratha wetagwo Jesii, woimīte Bethilehemu ya Juda. Jesii aarī na ariū anana, na matukū-inī ma Saūlū aarī mūndū mūkūrū, agatindīkanga mīaka. **13** Ariū atatū a Jesii arīa akūrū nīmathīite na Saūlū mbaara-inī: Wa mbere eetagwo Eliabu; na wa keerī Abinadabu; na wa gatatū Shama. **14** Daudi nīwe warī mūnini wao. Acio atatū akūrū nīmarūmīrīire Saūlū, **15** no Daudi agathīiaga gwī Saūlū, na agacooka nīguo

akarīithie ng'ondu cia ithe kūu Bethilehemu. **16** Ihinda rīa matukū mīrongo īna Mūfilisti ūcio nīoimagīra o rūciinī na hwaī-inī, akarūgama akeyonithania harīo. **17** Na rīrī, Jesii akīra mūriū Daudi atīrī, “Oya eba īno ya ngano hīhie, na mīgate īno ikūmi nī ūndū wa ariū a nyūkwa, ūhiūhe ūcitware kūu kambī-inī. **18** Nacio cienyū ici ikūmi cia ngorono ūcitware kūrī mūnene wa gīkundi kīao. Ūkīrore ūrīa ariū a nyūkwa matariī ūnjookerie ūhoro wao wa kūnyūmīrīria. **19** Na rīrī, marī hamwe na Saūlū na andū othe a Israeli kīanda-inī kīa Ela makīrūa na Afilisti.” **20** Kwarooka gūkīa-rī, Daudi agītiga mbūri irī na mūrīithi, akīoya mīrigo, akiumagara agīthīi, o ta ūrīa Jesii aamwathīrīire. Nake agīkinya kambī-inī o rīrīa mbūtū cia ita cioimagaraga ikang'ethanīre, irī na mbugīrīrio ya mbaara. **21** Andū a Israeli na Afilisti maaharagīria ita ciao igaikara ing'ethanīre. **22** Nake Daudi agītiga indo iria aakuuīte harī mūndū ūrīa wamenyagīrīra indo, agīteng'era harīa ikundi icio cia mbaara ciarī na akīgeithia ariū a nyina. **23** Rīrīa aaragia nao, Goliathū, njamba īyo ya Afilisti kuuma Gathu, īkiumīra gīkundi-inī kīayo īkīanagīrīra ciugo cia kūmoogita o ta ūrīa yamenyerete, nake Daudi akīigua. **24** Rīrīa andū a Israeli moonire mūndū ūcio, othe makīmūrīra marī na guoya mūnene. **25** Na rīrī, andū a Israeli mooranagia atīrī, “Nīmūkuona ūrīa mūndū ūyū aikaraga akiumagīra? Oimagīra nīgeetha oogite Israeli. Mūthamaki nīekūheana ūtonga mūingī kūrī mūndū ūrīa ūngīmūraga. Nīegūcooka ahe mūndū ūcio mūirītu wake amūhikie, nayo nyūmba ya ithe ndīgūcooka kūrīha igooti thīnī wa Israeli.” **26** Daudi akīūria andū arīa

maarūngiī hakuhī nake atīrī, “Atī mūndū ūrīa ūkūūraga Mūfilisti ūyū, na ehererie Isiraeli thoni ici egwīkwo atīa? Mūfilisti ūyū ūtarī mūruu nake nūū, atī nīguo oogite ita cia Ngai ūrīa ūrī muoyo?” 27 Nao magīcookera ūhoro ūcio maaragia, makīmwīra atīrī, “Ūguo nīguo gūgwīkwo kūrī mūndū ūrīa ūkūmūūraga.” 28 Hīndī ūrīa Eliabu, mūrū wa nyina ūrīa mūkūrū, aamūiguire akīaria na andū acio-rī, agīcinwo nī marakara nī ūndū wake, akīmūūria atīrī, “Nī kī ūtūmīte ūkūrūke gūkū? Na nūū ūratigīre ng’ondū icio itarī nyīngī kūu werū-inī? Nīnjūū ūrīa ūrī mwītīī, na ūrīa ngoro yaku ūrī maramari; ūkūrūkīte gūkū no ūndū wa kwīrorera mbaara.” 29 Daudi akiuga atīrī, “Kaī ndagīka atīa? Anga ndiagīrīirwo nī kwaria?” 30 Nake agīcooka akīhūgūkīra mūndū ūngī na akīmwarīria ūhoro o ro ūcio, nao andū makīmūcookeria ūhoro o ta mbere. 31 Ūhoro ūcio Daudi oigire nīwaiguirwo, ūkīmenyithio Saūlū, nake Saūlū agītūmana ageetwo. 32 Daudi akīira Saūlū atīrī, “Ndūkareke mūndū o na ūmwe akue ngoro nī ūndū wa Mūfilisti ūyū; ndungata yaku nīgūthī ūkarūe nake.” 33 Saūlū akīmūcookeria atīrī, “Ndūngīhota gūthī ūkūrūna na Mūfilisti ūyū; wee ūrī o mūndū mūnini, nake atūire arūaga mbaara kuuma arī o mūnini.” 34 No Daudi akīira Saūlū atīrī, “Nī ūdungata yaku ūdūire ūdīithagia ng’ondū cia baba. Na ūrīa mūrūūthi kana ūduba ūngīnyiita na ūkuue ng’ondū kuuma ūrūru-inī, 35 ūdīmīrūmagīrīra, ngamīgūtha, ngateithūra ng’ondū ūyo kuuma kanua-inī kayo. Na ūrīa yenda kūndūgīrīra ngamīnyiita ūderu, ngamīgūtha, ngamīūraga. 36 Ūdungata yaku yanooraga mūrūūthi na ūduba o cierī; Mūfilisti ūyū ūtarī mūruu o

nake egūtuūka o ta ūmwe yacio, tondū n̄ogitīte ita r̄ia
Ngai ūr̄ia ūr̄i muoyo. **37** Jehova ūr̄ia wahonokirie har̄
ḡithu k̄ia m̄ur̄ūūthi o na ḡithu k̄ia nduba-r̄i, n̄ekūhonokia
guoko-in̄i kwa Mūfilisti ūyū.” Saūlū akīra Daudi atīr̄i,
“Thiī, na Jehova arokorwo hamwe nawe.” **38** H̄indī īyo
Saūlū akīhumba Daudi nguo ciale na, akīmwīkīra nguo
ya kīgera na ngūbia ya ḡicango mūtwe. **39** Daudi akīoha
rūhiū rwake rwa njora igūrū r̄ia nguo icio, na akīgeria
gūkinyūkia, tondū ndaacimenyerete. No akīra Saūlū atīr̄i,
“Ndingīhota gūthiī na indo ici, n̄i ūndū ndicimenyerete.”
Nake agīciruta. **40** Agīcooka akīnyiita rūthanju rwake
na guoko, agīthuura tūhiga tūtano tūnyoroku kuuma
karūū-in̄i, agītwīkīra kamūhuko-in̄i gake ka mūrīthi,
akīnyiita kīgūtha ḡiake na guoko, agīthiī, agīkuhīrīria
Mūfilisti ūcio. **41** H̄indī īyo Mūfilisti ūcio no gūuka ookaga
akuhīrīria Daudi, na mūndū ūr̄ia wamūkuuagīra ngo
arī mbere yake. **42** Nake akīrora Daudi, akīona atī aarī
o mūndū mūnini, mūtune mwīrī na agathakara, nake
akīmūira. **43** Akīra Daudi atīr̄i, “Kaī niī ndī ngui atī
n̄iguo ūgūke kūrī niī na thanju?” Nake Mūfilisti ūcio
akīruma Daudi akīgwetaga ngai ciale. **44** Akīmwīra atīr̄i,
“Ūka haha, na nīngūhe nyoni cia rīera-in̄i na nyamū
cia ḡithaka nyama ciaku!” **45** Daudi akīra Mūfilisti ūcio
atīr̄i, “Wee ūroka kūrī niī na rūhiū rwa njora, na itimū na
kīberethi, no niī ndīroka kūrī we na rīitwa r̄ia Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, Ngai ūr̄ia mwene ita r̄ia Israeli,
ūr̄ia wee ūnyararithītie. **46** Ūmūthī Jehova n̄egūkūneana
kūrī niī, na nīngūkūgūtha ūgwe thī, na ngūtinie kīongo.
Ūmūthī nīngūhe nyoni cia rīera-in̄i na nyamū cia ḡithaka

ciimba cia ita rĩa Afilisti, nayo thĩ yothe ũmenye atĩ nĩ kûrĩ Ngai thĩinĩ wa Isiraeli. **47** Arĩa othe moonganĩte haha nîmekûmenya atĩ Jehova ndahonokanagia na rûhiû rwa njora kana itimû; nîgûkorwo mbaara nĩ ya Jehova, nîekûmûneana inyuotho moko-inĩ maitû.” **48** Na rîrĩa Mûfilisti ūcio aamûkuhagîrîria nîguo amûtharîkîre-rî, Daudi agîteng’era na ilhenya erekeire na kûrĩa mbaara yarî nîguo amûtûnge. **49** Agîkia guoko mondo-inĩ yake akîruta kahiga kamwe, akîhiûria kîgûtha, nake akîgûtha Mûfilisti ūcio thiithi. Kahiga kau gagîtoonyerera thiithi-inĩ wake, akîgûa, agîturumithia ūthiû wake thî. **50** Nî ūndû ūcio Daudi akîhoota Mûfilisti ūcio na kîgûtha na kahiga; ndaarî na rûhiû rwa njora guoko-inĩ gwake akîgûtha Mûfilisti ūcio na akîmûûraga. **51** Daudi agîteng’era, akîrûgama igûrû rîake. Akînyita rûhiû rwa njora rwa Mûfilisti ūcio akîrûcomora njora-inĩ. Thuutha wa kûmûûraga-rî, agîtinia kîongo gîake na rûhiû rûu rwa njora. Rîrĩa Afilisti moonire atî njamba yao nî yakua, makîgarûrûka, makîûra. **52** Andû a Isiraeli na Juda makiumîra maanîrîire, makîingatithia Afilisti nginya itoonyero rîa Gathu na nginya ihingo-inĩ cia Ekironi. Arîa moragîtwo maagwîte njîra-inĩ iîrîa iîthiaga Sharaimu nginya Gathu na Ekironi. **53** Rîrĩa andû a Isiraeli maacockire kuuma kûingatithia Afilisti, magîtaha indo kambî-inĩ ciao. **54** Daudi akîoya mûtwe wa Mûfilisti ūcio, akîûtwara Jerusalemu, na akiiga indo cia Mûfilisti ūcio cia mbaara hema-inĩ yake mwene. **55** Na rîrĩa Saûlû eroreire Daudi agîthiî gûtûnga Mûfilisti, akîûria Abina, mûnene wa mbûtû cia ita, atîrî, “Mwanake ūyû nî mûriû waû?” Abina akîmûcookeria atîrî, “Ti-

itherū o ta ūrīa ūtūūraga muoyo wee mūthamaki, niñ ndiññ nī wañ.” **56** Nake mūthamaki akīmwīra atīrī, “Ta gītuīrie ūmenye mwanake ūcio nī mūriū wañ.” **57** Na thuutha wa Daudi gūcooka kuuma kūūraga Mūfilisti-rī, Abina akīmuoya na akīmūtwara mbere ya Saūlū, o anyiitīte mūtwe wa Mūfilisti ūcio. **58** Saūlū akīmūuria atīrī, “Mwanake ūyū, ūrī mūriū wañ?” Nake Daudi akīmwīra atīrī, “Niñ ndī mūrū wa ndungata yaku Jesii wa Bethilehemu.”

18 Thuutha wa Daudi kūrīkia kwaria na Saūlū, Jonathani akiumīrania ngoro na Daudi, akīmwenda o ta ūrīa eyendete we mwene. **2** Kuuma mūthenya ūcio Saūlū akīiga Daudi gwake na ndaarekire accoke kūinūka mūciñ gwa ithe. **3** Nake Jonathani akīgīa kīrīkanīro na Daudi nī ūndū nīamwendete o ta ūrīa eyendete we mwene. **4** Jonathani akīruta nguo ūrīa ndaaya yake ya igūrū ūrīa eehumbīte akīmīhe Daudi, hamwe na kanjū yake, na rūhiū rwake rwa njora, na ūta wake na mūcibi wake. **5** Ūrīa wothe Saūlū aatūmaga Daudi ageeke, nīawīkaga ūkagaacīra, nginya Saūlū akīmūtua mūrūgamīrīri mūnene wa mbūtū cia ita. Ūndū ūcio ūgīkenia andū othe, na ūgīkenia anene a Saūlū o nao. **6** Rūrīa andū mainūkaga, thuutha wa Daudi kūūraga Mūfilisti ūcio-rī, andū-a-nja makiuma matūūra-inī mothe ma Isiraeli makīinaga na makīrūgarūgaga, nīguo magatūnge Mūthamaki Saūlū marī na tūhembe na inanda makīinaga nyīmbo cia gīkeno. **7** Makīrūgarūgaga, makīina atīrī: “Saūlū nīeyūragīre andū ngiri nyingī, nake Daudi akeyūragīra andū ngiri makūmi maingī.” **8** Saūlū nīarakarire mūno; ikūngūiya rīu rīkīmūiguitia

ūiru mūno. Agīciiria atīrī, “Marahe Daudi ūhootani wa kūruga andū ngiri makūmi maingī, no niī ngooraga o ngiri nini. Agītigītie ūndū ūngī ūrīkū, tiga kwīyoera ūthamaki?” **9** Na kuuma hīndī īyo Saūlū akīambīrīria kūiguīra Daudi ūiru na kūmwīkūūa. **10** Mūthenya ūyū ūngī roho mūru uumīte kūrī Ngai ūgīuka na hinya mūno igūrū rīa Saūlū. Nake akīambīrīria kwaria ta mūgūrūki arī nyūmba yake thīnī, Daudi aahūraga kīnanda kīa mūgeeto, o ta ūrīa aamenyerete gwīka. Saūlū aarī na itimū guoko, **11** nake akīmūikīria, eīrīte atīrī, “Ngūtheecithania Daudi na rūthingo.” Nowe Daudi akīmweherera maita meerī akiuma harī we. **12** Saūlū nīetigīrīte Daudi, nī ūndū Jehova aarī hamwe na Daudi, no nīatiganīrie Saūlū. **13** Nī ūndū ūcio akīeheria Daudi harī we akīmūtua mūnene wa thigari ngiri, nake Daudi agatongoragia mbūtū icio kūu ita-inī ciao. **14** Ūndū o wothe ūrīa ekaga nīwagaacagīra, nī ūndū Jehova aarī hamwe nake. **15** Rīrīa Saūlū onire ūrīa Daudi aagaciire, akīmwītigīra. **16** No andū othe a Israeli na Juda nīmendete Daudi nī ūndū nīamatongoragia kūu ita-inī ciao. **17** Saūlū akīira Daudi atīrī, “Ūyū nī Merabu, mūirītu wakwa ūrīa mūkūrū. Nīwe ngūkūhe ūmūhikie; wee ndungatīra na ūcamba, na ūhūrane mbaara cia Jehova.” Nī ūndū Saūlū eīrīre atīrī, “Nīi ndikūmūūkīrīra na guoko gwakwa. Afilisti nī meke ūguo arī o!” **18** No Daudi akīira Saūlū atīrī, “Nīi ngīrī ū, nayo nyūmba yakwa kana mūhīrīga wa baba thīnī wa Israeli, ūkīrī kī, atī nīguo nī nduīke mūthoni-we wa mūthamaki?” **19** Nī ūndū ūcio rīrīa ihinda rīakinyire rīa Merabu, mwarī wa Saūlū kūnengerwo Daudi-rī, akīneanwo ahikio nī Adirieli

wa Mehola. **20** Na rīrī, Mikali mwarī wa Saūlū nīendeete Daudi, na rīrīa meerire Saūlū ūhoro ūcio, agīkena. **21** Nake agīciiria atīrī, “Nīngūmūhe we, nīguo atuīke mūtego harī we nīguo guoko kwa Afilisti kūmūukīrīre.” Nī ūndū ūcio Saūlū akīra Daudi atīrī, “Rīu ūrī na mweke wa keerī wa gūtuīka mūthoni wakwa.” **22** Ningī Saūlū agīatha ndungata ciake, agīciīra atīrī, “Arīriai Daudi keheri-inī, mūmwīre atīrī, ‘Atīrīrī, mūthamaki nīakenetio nīwe na ndungata ciake ciothe nīkwendete; rīu gītuīke mūthoni-we.’” **23** Nao magīcookera ciugo icio kūrī Daudi. No Daudi akiuga atīrī, “Mūgwīciiria nī ūndū mūnini gūtuīka mūthoni-we wa mūthamaki? Niī ndī mūndū mūthīni na ndiūkaine.” **24** Rīrīa ndungata cia Saūlū ciamwīrire ūrīa Daudi oiga-rī, **25** Saūlū agīcookia atīrī, “Irī Daudi atīrī, ‘Mūthamaki ndekwenda irīhi rīngī o rīothe rīa rūracio o tiga ikonde cia nyama igana cia Afilisti, nīguo arīhīrio kūrī thū ciake.’” Mūbango wa Saūlū warī atī Daudi oragwo nī Afilisti. **26** Rīrīa ndungata cierire Daudi maūndū macio-rī, Daudi agīkenio nī ūhoro wa gūtuīka mūthoni-we wa mūthamaki. Nī ūndū ūcio mbere ya ihinda rīrīa rīaheanītwo rītanathira-rī, **27** Daudi na andū ake makiumagara, makiūraga Afilisti magana meerī. Akīrehe ikonde ciao cia nyama na agīcineana ciothe kūrī mūthamaki nīgeetha atuīke mūthoni-we. Saūlū agīcooka akīmūnengera Mikali mūirītu wake nīguo amūhikie. **28** Rīrīa Saūlū aamenyire atī Jehova aarī hamwe na Daudi, na atī mwarī Mikali nīendeete Daudi rī, **29** Saūlū agīkīrīria kūmwītigīra, nake agītūūra arī thū yake matukū make marīa maatigaire. **30** Anene a ita cia Afilisti magīthī o na

mbere mbaara-inĩ, na o rĩrĩa rĩothe meekaga ūguo, Daudi aḡithiĩ na mbere kūgĩa na ūhootani gūkĩra anene acio angĩ a Saülü, nar̄o r̄itwa r̄iake r̄ikimenyeka mūno.

19 Na r̄ir̄i, Saülü akīira mūriū Jonathani na ndungata ciake ciothe moorage Daudi. Nowe Jonathani n̄endeete Daudi mūno, **2** nake akīmūkunȳra ūhoro, akīmw̄ira at̄ir̄i, “Baba Saülü n̄iaracaria mweke wa gūkūr̄aga. N̄i ūndū ūcio ūkemenyerera r̄uciū r̄uciin̄; ūthiĩ w̄ihithe handū, na ūikare ho. **3** Niñ n̄ingathiĩ ndūgame hamwe na baba kūu mūgūnda-in̄i, kūu ūgaakorwo ūr̄i. N̄ingaaria nake ūhoro ūgūkonii na ūr̄ia ngaamenya n̄ingakw̄ira.” **4** Jonathani akīira ithe Saülü wega wa Daudi, akīmw̄ira at̄ir̄i, “Reke mūthamaki aage gw̄ika Daudi ndungata yake ūūru; ndakw̄ih̄irie, na ūr̄ia ek̄ite ūkoretwo ūr̄i uumithio mūnene kūr̄i we. **5** Niñetoonyirie ūgwati-in̄i r̄ir̄ia ooragire Mūfilisti. Nake Jehova akīhe Israeli guothe ūhootani mūnene mūno, ūkiionera ūndū ūcio na ūḡikena. N̄i kīi kīngītūma w̄ike mūndū ūtar̄i na ih̄itia ta Daudi ūūru, ūmūr̄age hatar̄i na ḡit̄umi?” **6** Saülü n̄iāthikīirie Jonathani na akīh̄ita akiuga ūū: “Ti-itherū o ta ūr̄ia Jehova at̄ūr̄aga muoyo, Daudi ndekūr̄agwo.” **7** N̄i ūndū ūcio Jonathani aḡiita Daudi akīmw̄ira ūhoro ūcio maaragia wothe. Akīmūtwara kūr̄i Saülü, nake Daudi aḡikara na Saülü o ta mbere. **8** N̄i kwaḡire na mbaara r̄inḡi, na Daudi aḡithiĩ akīr̄ua na Afilisti. Nake akīmahūra na hinya mūno nginya makīmūr̄ira. **9** No roho mūūru uumīte kūr̄i Jehova ūḡikora Saülü r̄ir̄ia aikar̄ite gwake nyūmba ar̄i na itim̄ r̄iake guoko-in̄i. H̄ind̄ iyo Daudi aahūr̄aga kīnanda kīa mūgeeto. **10** Saülü akīgeria kūmūthecereria

rūthingo-inī na itimū rīake, no Daudi akīmweherera o
rīrīa aikagia itimū rūthingo-inī. Ūtukū ūcio Daudi akīūra.
11 Saūlū agītūma andū kwa Daudi makaraangīre nyūmba
yake na mamūūrage gwakīa. No Mikali, mūtumia wa
Daudi, akīmūkunyīra ūhoro ūcio, akīmwīra atīrī, “Waga
kūura ūtukū wa ūmūthī, ūhonokie muoyo waku-rī, rūciū
nīūkooragwo.” **12** Nī ūndū ūcio Mikali agīkūrūkīria Daudi
ndirica-inī, nake akīyūrīra, akīhonoka. **13** Ningī Mikali
akīoya mūhianano na akīūiga ūrīrī igūrū, akīuhumbīra na
gītama na akīwīkīra guoya wa mbūri mūtwe. **14** Hīndī ūrīa
Saūlū aatūmire andū makanyiite Daudi, Mikali akīmeera
atīrī, “Nī mūrūaru.” **15** Ningī Saūlū agītūma andū acio
macooke makarore Daudi, akīmeera atīrī, “Mūrehei kūrī
nī arī o ūrīrī wake, nīguo ndīmūūrage.” **16** No ūrīa andū
maatoonyire kuo, magīkora no mūhianano warī ūrīrī, na
ūgekīrwo guoya wa mbūri mūtwe. **17** Saūlū akīira Mikali
atīrī, “Nī kī gītūmīte ūūheenie ūguo, na ūkarekereria thū
yakwa yūre, nīgeetha īhonoke?” Mikali akīmwīra atīrī,
“Aranjīrīre atīrī, ‘Reke nī ūdīyūrīre. Ngūgīkūrūraga nī
ūndū kī?’” **18** Nake Daudi akīūra, akīhonoka, na agīthīi gwī
Samūeli kūu Rama, akīmwīra ūrīa wothe Saūlū aamwīkīte.
Ningī Daudi na Samūeli magīthīi Naiothu, magīkara
kuo. **19** Ūhoro ūgīkinyīra Saūlū, akīrwo atīrī, “Daudi
arī Naiothu, kūu Rama”; **20** nī ūndū ūcio agītūma andū
makamūnyiite. No hīndī ūrīa moonire gīkundi kīa anabii
gīkīratha mohoro, matongoretio nī Samūeli arūgamīte
hau, Roho wa Ngai agīkora andū a Saūlū, o nao makīratha
mohoro. **21** Saūlū akīheo ūhoro ūcio, nake agītūma andū
angī, nao makīratha mohoro. Saūlū agītūma andū riita rīa

gatatū, o nao makīratha mohoro. **22** Thuutha wa maündū mothe, o nake we mwene agīthiī Rama na agīkinya irima-inī rīa maaī rīrīa inene kūu Seku. Nake akīūria atīrī, “Samūeli na Daudi marī ha?” Nao makīmwīra atīrī, “Marī Naiothu, kūu Rama.” **23** Nī ūndū ūcio Saūlū agīthiī Naiothu, kūu Rama. No Roho wa Ngai ūkīmūkora, agīthiī akīrathaga mohoro nginya agīkinya Naiothu. **24** Akīaūra nguo ciake cia igūrū, o na ningī akīratha mohoro arī mbere ya Samūeli. Agīkoma ūguo mūthenya ūcio wothe, o na ūtukū. Kiu nīkīo gītūmaga andū moorie atīrī, “Saūlū nake no ūmwe wa anabii?”

20 Na rīrī, Daudi akīūra, akiuma Naiothu kūu Rama agīthiī kūrī Jonathani, akīmūūria atīrī, “Nī atīa njikīte? Nī ngero ūrīkū niī ngerete? Thoguo ndīmūhītīrie atīa atī nīkīo arageria kūnjūraga?” **2** Jonathani akīmūcookeria atīrī, “Kūroaga gūtuūka ūguo; wee ndūgūkua! Atīrīrī, baba ndarī ūndū ekaga o na ūmwe mūnene kana mūnini ataamenyithītie. Egūkīhītha ūndū ta ūcio nīkī? Ūguo ti guo!” **3** No Daudi akīhīta akiuga atīrī, “Thoguo nīoī o wega mūno atī nīnjītīkīrīkīte nīwe, nake nīeīrīte atīrī, ‘Jonathani ndagīrīirwo nī kūmenya ūndū ūyū, ndakae kūnyiitwo nī kīeha.’ No rīrī, ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrīraga muoyo, na ūrīa wee mwene ūtūrīraga muoyo-rī, hatigaire o ikinya rīmwe gatagatī gakwa na gīkuū.” **4** Jonathani akīīra Daudi atīrī, “Ūndū o wothe ūngīenda nījīke-rī, nīngūgwīkīra.” **5** Nī ūndū ūcio Daudi akīmwīra atīrī, “Atīrīrī, rūciū nī gīathī gīa Karūgamo ka Mweri na nīnjagīrīirwo gūkaarīanīra hamwe na mūthamaki, no reke thiī ngehithe mīgūnda-inī nginya mūthenya wa gatatū

hwaī-inī. **6** No thoguo angīnjaga-rī, mwīre atīrī, ‘Daudi nīarathaithire ndīmwītīkīrie aguthūke Bethilehemu itūura-inī rīao, nī ūndū nī kūrī na igongona rīkūrutwo kuo rīa mwaka nī ūndū wa mūhīrīga wao wothe.’ **7** Angīkoiga atīrī, ‘Nī wega mūno,’ hīndī īyo ndungata yaku nīgakorwo na thayū. No angīkaarakara-rī, nīukamenya na ma atī nīatuīte nīekūngera ngero. **8** No wee rī, onania wendani kūrī ndungata yaku, nī ūndū nīugīte kīrīkanīro nayo mbere ya Jehova. Kūngīkorwo ndī na mahītia-rī, njūraga wee mwene! Ügūkīneana kūrī thoguo nīkī?’ **9** Jonathani akiuga atīrī, “Kūroaga gūtuīka ūguo! Korwo nī kūrī kaūndū o na kanini njūū atī baba nīatuīte gūkūgera ngero-rī, githī to ngwīre?” **10** Daudi akīmūūria atīrī, “Thoguo angīgagūcookeria arī na marūrū-rī, ngaaheo ūhoro nūū?” **11** Jonathani akīmwīra atīrī, “Ūka, tūthī na kūu mūgūnda-inī.” Nī ūndū ūcio magīthī kuo me hamwe. **12** Ningī Jonathani akīira Daudi atīrī, “Nī ūndū wa Jehova o we Ngai wa Isiraeli, ti-itherū nīngaaria na baba ihinda ta rīrī mūthenya wa gatatū! Angīgakorwo akenetio nī wee-rī, githī to ngūtūmanīre ngūmenyithie ūhoro ūcio? **13** No baba angītua nī egūkūgera ngero-rī, Jehova aroherithia na anjīke ūūru makīria, ingīkaaga gūkūmenyithia, na ndeke ūthī na thayū. Jehova arokorwo hamwe nawe o ta ūrīa akoretwo arī hamwe na baba. **14** No nyonia tha iria itathiraga ta iria cia Jehova matukū marīa ngūtūura muoyo, nīguo ndikanooragwo, **15** na ndūkaneherie tha ciaku o na rī kuuma kūrī nyūmba yakwa, o na hīndī ūrīa Jehova agaakorwo anīnīte thū ciothe cia Daudi gūkū thī.” **16** Nī ūndū ūcio Jonathani akīgīa kīrīkanīro

na nyūmba ya Daudi, akiuga atīrī, “Jehova arorihīria Daudi kūrī thū ciake.” **17** Nake Jonathani agītūma Daudi akiindīre mwīhītwā wake nī ūndū nīamwendete, nīgūkorwo aamwendete o ta ūrīa eyendete we mwene.

18 Ningī Jonathani akīra Daudi atīrī, “Rūciū nī gīathī gīa Karūgamo ka Mweri. Wee nīukoneka ndūrī ho, nī ūndū gītī gīaku gīgaakorwo kīrī gītheri. **19** Mūthenya wa gatatū gwatua gūtuka-rī, ūgaathī handū harīa wehithīte hīndī ūrīa thīnā ūyū waambīrīrie, na weterere hau ihigainī rīa Ezeli. **20** Nīngaikia mīguī ītatū mwena-inī warō, taarī wathi ngwīgera. **21** Ningī nīngatūma kahīi ndīkeere atīrī, ‘Thī ūgacarie mīguī ūyo.’ Ingīgakeera atīrī, ‘Mīguī ūrī mwena ūyū waku; mīrehe haha,’ hīndī ūyo ūgooka, nī ūndū ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrīaga muoyo, ndūrī ūūru ūkoona; no thayū. **22** No ingīkeera kahīi kau atīrī, ‘Mīguī ūrī mbere yaku,’ hīndī ūyo no nginya ūthīi, nī ūndū Jehova nīakūrekereirie ūthīi. **23** Naguo ūhoro ūrīa twaranīrie nawe-rī, ririkana, Jehova nīwe mūira gatagatī gakwa nawe nginya tene.” **24** Nī ūndū ūcio Daudi akīhītha kūu mūgūnda-inī, na hīndī ūrīa gīathī gīa Karūgamo ka Mweri gīakinyire-rī, mūthamaki agīkara thī arīe irio. **25** Agīkara thī handū harīa aamenyerete, kūrigania na rūthingo, ang’ethanīire na Jonathani, nake Abineri agīkara thī kūrigania na Saūlū, no handū ha Daudi haari hatheri. **26** Saūlū ndoigire ūndū mūthenya ūcio, nī ūndū eeciiririe atīrī, “No nginya gūkorwo kūrī ūndū wīkīkīte kūrī Daudi akanyiitwo nī thaahu; ti-itherū arī na thaahu.” **27** No mūthenya ūyū ūngī, mūthenya wa keerī wa mweri ūcio, handū ha Daudi haari o hatheri rīngī. Hīndī ūyo

Saūlū akīūria mūriū Jonathani atīrī, “Nī kīi kīgirītie mūrū wa Jesii oke iruga-inī ira na ūmūthī?” **28** Jonathani agīcookia atīrī, “Daudi nīarathaithire ndīmwītikīrie athīi Bethilehemu. **29** Aranjīrire atīrī, ‘Reke thiī, nī ūndū andū a nyūmba iitū marī na igongona kūu itūūra-inī, na mūrū wa baba nīanjathīte ngorwo ho. Ingīkorwo nīnjītikīrikīte nīwe-rī, reke thiī ngoone ariū a baba.’ Ūndū ūcio nīguo ūgirītie oke metha-inī ya mūthamaki.” **30** Marakara ma Saūlū magīakanīra Jonathani, akīmwīra atīrī, “Wee mūrū wa mūtumia mwaganu na mūremi! Githī ndiūū atī wee nīūnyiitanīte na mūrū wa Jesii nīguo agūconorithie na aconorithie nyūkwa ūrīa wagūciarire? **31** Hīndī ūrīa yothe mūrū wa Jesii egūtūūra muoyo gūkū thī, wee ndūkehaanda kana ūthamaki waku wīhaande. Rīu mūtūmanīre oke kūrī nīi, tondū no nginya akuel!” **32** Jonathani akīūria ithe atīrī, “Nī kīi gīgūtūma ooragwo? Nī atīa ekīte?” **33** No Saūlū akīmūkīria itimū ūrīake nīguo amūūrage. Nake Jonathani akīmenya atī ithe nīatuūte itua rīa kūrīaga Daudi. **34** Jonathani agīūkīra, akiuma metha-inī arī mūrakaru mūno; na mūthenya ūcio wa keerī wa mweri ūcio, ndaarīire irio nī ūndū aarī na kīeha nī ūrīa ithe ekīte Daudi cīko cīa kūmūconorithia. **35** Rūciinī ūrū ūngī Jonathani akiumagara, agīthīi kūu mūgūnda agacemanie na Daudi. Nake agīthīi na kahīi kanini; **36** akīīra kahīi kau atīrī, “Teng’era ūgacarie mīguī ūrīa ngūkīa.” Na ūrīa kahīi kau gaateng’eraga-rī, agīkīa mūguī mbere yako. **37** Hīndī ūrīa kahīi kau gaakinyire harīa mūguī wa Jonathani wagwīte-rī, Jonathani agīgeeta agīkeera atīrī, “Githī mūguī ndūrī mbere yaku?” **38** Ningī akīanīrīra agīkeera atīrī, “Hiūha!

Hanyūka! Ndūkarūgame!” Kahī kau gakīoya mūguū ūcio, gagīcooka kūrī mwathi wako. **39** (Kahī kau gatirī ūndū kaamenyaga ūhoro-inī ūcio; tiga Jonathani na Daudi maamenyaga ūhoro ūcio.) **40** Ningī Jonathani akīnengera kahī kau indo ciake cia mbaara, agīkeera atīrī, “Kuua, thiī na indo ici ūcicookie itūūra-inī.” **41** Thuutha wa kahī kau gūthīrī, Daudi agīkīra akiuma mwena wa gūthini wa ihiga rīu, akīnamīrīra maita matatū mbere ya Jonathani, agīturumithagia ūthiū wake thī. Magīcooka makīmumunyana o eerī, makīrīranīra, no Daudi nīwe warīrire mūno makīria. **42** Jonathani akīra Daudi atīrī, “Thī na thayū, tondū nītwehītire na mwīhītwa tūtūūrie ūrata gatagatī gaitū thīinī wa rītwa rīa Jehova, tūkiuga atīrī, ‘Jehova nīwe mūira gatagatī gakwa nawe, na gatagatī ka njiaro ciaku na njiaro ciakwa nginya tene.’” Daudi agīkīra agīthīrīra, nake Jonathani agīcooka itūūra-inī.

21 Na rīrī, Daudi agīthīrī Nobu, kūrī Ahimeleku ūrīa mūthīnjīri-Ngai. Ahimeleku aamūtūnga akīinaina, akīmūūria atīrī, “Kaī ūrī wiki nīkī? Nī kī mūtarī na mūndū ūngī?” **2** Daudi agīcookeria Ahimeleku ūcio mūthīnjīri-Ngai atīrī, “Nī mūthamaki ūnjathīte ngeke ūndū mūna na akanjīira atīrī, ‘Mūndū o na ū ndakamenye ūndū ūrīa ngūtūmīte na ūrīa ngwathīte.’ No andū akwa-rī, nī ndīmerīte tūcemanie handū hana. **3** Na rīrī, nī kī ūrī nakīo gīa kūrīa? He mīgate ītano, kana o kīrīa gīothe ūngīhota kuona.” **4** No mūthīnjīri-Ngai ūcio agīcookeria Daudi atīrī, “Ndirī na mīgate ūrīa ūhūthīrwo kūrīo, no rīrī, haha nī harī mīgate ūrīa mīamūre, angīkorwo andū acio matihutanītie na andū-a-nja.” **5** Daudi agīcookia

atīrī, “Ti-itherū tūtikoretwo hamwe na andū-a-nja, o ta ūrīa arī mūtugo witū rīrīa rīothe ngumagara. Indo cia andū aya nī theru o na gūtuīka marī mawīra-inī matarī maamūre. Ūmūthī indo ciao itikīrī nyamūre makīria!” **6**

Nī ūndū ūcio mūthīnjīri-Ngai ūcio akīmūnengera mīgate īyo mīamūre, nīgūkorwo hau hatiarī na mīgate īngī tiga mīgate īrīa yaigagwo mbere ya Jehova, na nīyeheretio mbere ya Jehova mūthenya ūcio, na hakaigwo mīgate īngī mīhiū. **7** Na rīrī, mūthenya ūcio, haarī na mūndū ūmwe warī ndungata ya Saūlū, aahingīrīrio hau mbere ya Jehova; nake eetagwo Doegu ūrīa Mūedomu, ūrīa warī mūnene wa arīithi a Saūlū. **8** Daudi akīūria Ahimeleku atīrī, “Kaī ūtarī na itimū kana rūhiū rwa njora haha? Ndinooka na rūhiū rwakwa rwa njora kana kīndū kīngī kīa mbaara, nī ūndū wīra wa mūthamaki uuma wa ihenya.” **9**

Mūthīnjīri-Ngai ūcio agīcookia atīrī, “Rūhiū rwa njora rwa Goliathū, Mūfilisti ūrīa woragīire Gītuamba-inī kīa Ela, rūrī haha; naruo ruohetwo na taama rūkaigwo thuutha wa ebodi. Angīkorwo nīkūrwenda-rī, ruoe; gūtirī na rūhiū rūngī rwa njora tiga o rūu.” Daudi akiuga atīrī, “Gūtirī rūhiū rūngī taruo; kīrūnengere.” **10** Mūthenya ūcio Daudi akīūrīra Saūlū, agīthīi kūrī Akishi mūthamaki wa Gathu. **11** No ndungata cia Akishi ikīmwīra atīrī, “Githī ūyū ti Daudi, ūrīa mūthamaki wa būrūri? Githī tiwe mainagīra nyīmbo-inī ciao atīrī: “Saūlū nīeyūragīre andū ngiri nyingī, na Daudi akeyūragīra andū ngiri makūmi maingī?” **12** Nake Daudi akīiga ūhoro ūcio ngoro-inī na agītigīra Akishi mūthamaki wa Gathu mūno. **13** Nī ūndū ūcio akīgūrūkithia mbere yao; na rīrīa aarī moko-inī

mao, agītua ta mündū mūgūrūki, akīharaga mīrango ya kīhingo, agīitaga rūta rūikūrūkanītie na nderu ciake.

14 Akishi akīra ndungata ciake atīrī, “Ta rorai mündū ūyū! Nī mūgūrūku! Mwakīmūrehe kūrī niī nīkī? **15** Kaī nyihītie agūrūki atī nīguo mūndehere mündū ūyū haha eke maūndū ta maya mbere yakwa? Mūndū ūyū no nginya oke nyūmba yakwa?”

22 Na rīrī, Daudi akiuma Gathu na akīrīra ngurunga-inī ya Adulamu. Rīrī ariū a ithe na andū a nyūmba ya ithe maiguire ūguo-rī, magīkūrūka kūrī we. **2** Arīa othe maarī na mīnyamaro, kana thiirī kana makaaga kūiganīra makīungana harī we, nake agītuīka mūtongoria wao. Aarī na andū ta magana mana. **3** Kuuma kūu, Daudi agīthīī Mizipa kūu Moabi, akīuria mūthamaki wa Moabi atīrī, “Nīugwītīkīria baba na maitū moke maikare nawe nginya rīrīa ngaamenya ūrīa Ngai ekūnjīkīra?” **4** Nī ūndū ūcio akīmatigīra mūthamaki wa Moabi, nao magīkara nake ihinda rīothe rīrīa Daudi arī kīhitho-inī. **5** No mūnabii Gadi akīra Daudi atīrī, “Tiga gūikara kīhitho-inī. Thiī būrūri wa Juda.” Nī ūndū ūcio Daudi akiuma kūu agīthīī mūtitū wa Herethu. **6** Na rīrī, Saūlū akīigua atī Daudi na andū ake nīmonetwo. Nake Saūlū aikarīte thī gītina-inī kīa mūtī wa mūbinde Kīrima-inī kīa Gibea anyiitīte itimū rīake na guoko, nao anene ake othe marūgamīte mamūthiūrūrūkīrie. **7** Nake Saūlū akīmeera atīrī, “Ta thikīrīrīai, andū a Benjagini! Anga mūrū wa Jesii nīakamūhe mīgūnda ya irio na ya mīhabibū inyuothē? Anga nīakamūtua anene a ita a kūrūgamīrīra andū ngiri, na a kūrūgamīrīra andū magana? **8** Kīu nīkīo gītūmīte

inyothe mūciire kūnjūkīrīra? Gūtirī mündū o na ūmwe ūngīnjīra rīrīa mūrū wakwa egūthondeka kīrīkanīro na mūrū wa Jesii. Gūtirī o na ūmwe wanyu wīciirītie ūhoro wakwa kana akanjīra atī mūrū wakwa nīaikīrīrie ndungata yakwa ūkare ūnjoheirie, ta ūrīa ūreeka ūmūthī.”

9 No Doegu ūrīa Mūedomu, ūrīa warūgamīte hamwe na anene a Saūlū, akiuga atīrī, “Nīndonire mūrū wa Jesii okīte kūrī Ahimeleku mūrū wa Ahitubu kūu Nobu. **10** Ahimeleku nīamūtuūrīrie ūhoro harī Jehova; agīcooka akīmūhe irio, na rūhiū rwa njora rwa Goliathū ūrīa Mūfilisti.” **11** Ningī mūthamaki agītūmanīra mūthīnjīri-Ngai Ahimeleku mūrū wa Ahitubu, na nyūmba ya ithe yothe, arīa maarī athīnjīri-Ngai kūu Nobu, nao othe magīuka kūrī mūthamaki. **12** Saūlū akīmwīra atīrī, “Ta thikīrīria rīu, mūrū wa Ahitubu.” Nake agīcookia atīrī, “Iī, mwathi wakwa.” **13** Saūlū akīmwīra atīrī, “Nī kīi gītūmīte mūciirīre kūnjūkīrīra, wee na mūrū wa Jesii, nawe ūkamūhe mīgate, o na rūhiū rwa njora, na ūkamūtuūrīria ūhoro harī Jehova, nīgeetha aanemere na aikare anjoheirie, ta ūrīa ekīte ūmūthī?” **14** Ahimeleku agīcookeria mūthamaki atīrī, “Nūū thīinī wa ndungata ciaku ciothe mwathīki ta Daudi, mūthoni-we wa mūthamaki, mūrori wa arangīri aku, na nīatīkīte mūno thīinī wa nyūmba yaku? **15** Mūthenya ūcio nīguo warī wa mbere wa kūmūtuūrīria ūhoro harī Jehova? Aca tiguo! Reke mūthamaki ndageciirīrie ndungata yaku kana mūndū o na ūrīkū wa nyūmba ya ithe, nīgūkorwo ndungata yaku ndīrī ūndū o na ūmwe yūū wa maūndū maya mothe.” **16** No mūthamaki akīmwīra atīrī, “Ti-therū, wee Ahimeleku nīgūkua, wee na andū othe a

nyūmba ya thoguo.” **17** Ningī mūthamaki agīatha thigari iria ciāmūrūgamīriire, agīciīra atīrī: “Hūgūkaai mūūrage athīnjīri-Ngai a Jehova nī ūndū o nao nīmanyiitanīire na Daudi. Nīmamenyire nī kūūra ooraga, na matiigana kūnjīira.” No anene a mūthamaki makīrega gūtambūrkia guoko moorage athīnjīri-Ngai a Jehova. **18** Mūthamaki agīcooka agīatha Doegu, akīmwīra atīrī, “Hūgūka ūūrage athīnjīri-Ngai.” Nī ūndū ūcio Doegu ūcio Mūedomu akīhūgūka akīmooraga. Mūthenya ūcio akīūraga andū mīrongo īnana na atano arīa meeumbīte ebodi ya gatani. **19** Agīcooka akīhūura Nobu, itūūra rīu rīa athīnjīri-Ngai, na rūhiū rwa njora, akīūraga arūme na andū-a-nja, ciana ciarīo o na ngenge, na ng’ombe ciarīo, na ndigiri o na ng’ondu. **20** No Abiatharu, mūrū ūmwe wa Ahimeleku mūrū wa Ahitubu, akīhonoka, akīūra, na akīrūmīrīra Daudi. **21** Akīīra Daudi atī Saūlū nīoragīte athīnjīri-Ngai a Jehova. **22** Nake Daudi akīīra Abiatharu atīrī, “Mūthenya ūcio, rīrīa Doegu ūcio Mūedomu aarī kuo-rī, nīndamenyire atī no nginya ere Saūlū. Nī niī ndehithīirie nyūmba yothe ya thoguo gīkuū. **23** Ikara hamwe na niī; ndūgetigīre; mūndū ūrīa ūracaria muoyo waku, o na wakwa o naguo nīaraūcaria. Ūrī hamwe na niī ūrī mūmenyerere.”

23 Na rīrī, Daudi akīīrwo atīrī, “Atīrīrī, Afilisti nīmararūna na itūūra rīa Keila, na magatunyana ngano ūrīa ūrī mahuhīro-inī.” **2** Nake agītuīria ūhoro harī Jehova, akīūria atīrī, “Nīnjagīrīirwo nīgūthīi gūtharīkīra Afilisti acio?” Nake Jehova akīmūcookeria atīrī, “Thīi ūgatharīkīre Afilisti nīguo ūhonokie Keila.” **3** No andū a

Daudi makīmwīra atīrī, “Gūkū Juda nītūretigīra. Githī tūtigūgītigīra makīria twathiī Keila tūkarūe na mbūtū cia Afilisti!” 4 O rīngī Daudi agītuīria ūhoro harī Jehova, nake Jehova akīmūcookeria atīrī, “Ikūrūka ūthīi Keila, nī ūndū nīngūneana Afilisti guoko-inī gwaku.” 5 Nī ūndū ūcio Daudi na andū ake magīthīi Keila, makīrūa na Afilisti, na makīmataha mahiū mao. Akīrehera Afilisti hathara nene, na akīhonokia andū a Keila. 6 (Na rīrī, Abiatharu mūrū wa Ahimeleku nīokīte akuūte ebodi rīrīa aikūrūkire, akīrīra kūrī Daudi kūu Keila.) 7 Saūlū akīrwo atī Daudi nīathiīte Keila, nake akiuga atīrī, “Ngai nīamūneanīte kūrī nī, nīgūkorwo Daudi nīehingīrīrie na ūndū wa gūtoonya itūura rīrī na ihingo na mīgīko.” 8 Nake Saūlū agūta mbūtū ciake ciothe mathīi mbaara, nīguo maikūrūke Keila makahingīrīrie Daudi na andū ake. 9 Hīndī ūrīa Daudi aamenyire atī Saūlū nīaciirīire kūmwīka ūru-ri, akīira Abiatharu mūthīnjīri-Ngai atīrī, “Rehe ebodi ūyo.” 10 Daudi akiuga atīrī, “Wee Jehova, Ngai wa Israeli, ndungata yaku nī ūiguīte hatarī nganja atī Saūlū nīarooka Keila aniine itūura ūrīa nī ūndū wakwa. 11 Hihi aikari a Keila nīmekūneana kūrī we? Hihi Saūlū nīegūkūrūka gūkū, ta ūrīa ndungata yaku ūiguīte? Wee Jehova, Ngai wa Israeli, menyithia ndungata yaku ūhoro.” Nake Jehova akiuga atīrī, “Nīegūkūrūka.” 12 O rīngī Daudi akīrīria atīrī, “Hihi aikari a Keila nīmekūneana, nī na andū akwa, kūrī Saūlū?” Nake Jehova akiuga atīrī, “Nīmegūkūneana.” 13 Nī ūndū ūcio Daudi na andū ake, andū ta magana matandatū, makiuma Keila, na magīkara magīcangacangaga kūndū na kūndū. Rīrīa Saūlū eerirwo atī Daudi nīorīte akoima

Keila, agītiga gūthiī kuo. **14** Nake Daudi agīkara ciīhitho
cia werū-inī na irīma-inī cia Werū wa Zifu. O mūthenya
Saūlū nīamūcaragia, no Ngai ndaaneanire Daudi moko-
inī make. **15** Rīrīa Daudi aarī Horeshu kūu Werū wa
Zifu, akīmenya atī Saūlū okīte nīguo amūūrage. **16** Nake
Jonathani mūrū wa Saūlū agīthiī kūrī Daudi kūu Horeshu
na akīmūteithia kwīyūmīrīria thīnī wa Ngai. **17** Nake
akīmwīra atīrī, “Tiga gwītigīra, Baba Saūlū ndagakūhutia
na guoko gwake. Wee nīugathamakīra Isiraeli, na nī
nduīke mūnini waku. O na Baba Saūlū, nīoī ūguo.” **18** Nao
eerī makīgīa kīrīkanīro mbere ya Jehova. Thuutha ūcio
Jonathani akīinūka, no Daudi agītigwo kūu Horeshu. **19**
Nao andū a Azifu makīambata magīthiī kūrī Saūlū kūu
Gibea makīmwīra atīrī, “Githī Daudi ndehithīte gatagatī-
inī gaitū ciīhitho-inī cia gūkū Horeshu, kīrīma-igūrū kīa
Hakila, mwena wa gūthini wa Jeshimoni? **20** Na rīrī, wee
mūthamaki, ikūrūka ūuke o rīrīa rīothe ūngīenda gūuka,
na ithuī nī igūrū riitū kūmūneana kūrī mūthamaki.” **21**
Saūlū akīmacookeria atīrī, “Jehova aromūrathima nī ūndū
wa kwīnjiiria. **22** Thiīi mūkehaarīrie makīria. Tuīriai
nī kū Daudi amenyerete gūthiiaga, na nūū ūmuonete
kuo. Njīrīitwo atī nī mūndū mwara mūno. **23** Tuīriai
ūhoro wa kūrīa guothe ehithaga na mūndehere ūhoro
mūkinyanīru. Na nīi nīngūcooka thiī na inyuī; angīkorwo
arī kūndū gūkū-rī, nīngamūcaria mīhīrīga-inī yothe
ya Juda.” **24** Nī ūndū ūcio makiumagara magīthiī kūu
Zifu, magīkinya mbere ya Saūlū. Na rīrī, Daudi na andū
ake maarī kūu Werū-inī wa Maoni, kūu Araba mwena
wa gūthini wa Jeshimoni. **25** Nake Saūlū na andū ake

makīambīrīria kūmacaria, na rīrīa Daudi eerirwo ūhoro ūcio, agīkūrūka agīthīi rwaro-inī rwa ihiga, agīkara kūu Werū-inī wa Maoni. Rīrīa Saūlū aiguire ūhoro ūcio-rī, o nake agīthīi kūu Werū-inī wa Maoni aingatithītie Daudi na ihenya. **26** Saūlū aagerete mwena ūmwe wa kīrīma, nake Daudi na andū ake makagerera mwena ūrīa ūngī, mahiūhīte nīguo morīre Saūlū. Na rīrīa Saūlū na thigari ciake maakuhagīrīria Daudi na andū ake nīguo mamanyiite-rī, **27** hagīuka mūndū watūmītwo kūrī Saūlū, akīmwīra atīrī, “Ūka na ihenya! Afilisti nīmatharīkīire būrūri.” **28** Hīndī īyo Saūlū agītiga kūrūmīrīra Daudi, agīthīi agacemanie na Afilisti. Nīkīo metaga handū hau Sela-Hamalekothu. **29** Nake Daudi akīambata akiuma kūu agīthīi gūtūūra cīihitho-inī cia Eni-Gedi.

24 Na rīrī, thuutha wa Saūlū gūcooka kuuma kūingatithia Afilisti, akīrwo atīrī, “Daudi arī Werū-inī wa Eni-Gedi.” **2** Nī ūndū ūcio Saūlū akīoya andū ngiri ithatū arīa athuure kuuma Isiraeli guothe magīthīi gūcaria Daudi na andū ake gūkuhī na ndwaro cia mahiga kūrīa gūtūūragwo nī Mbūri cia Werū. **3** Nake agīkinya ciugū-inī cia ng’ondū iria ciarī njīra-inī; naho nī haarī na ngurunga, nake Saūlū agītoonya thīinī ageteithie. Daudi na andū ake maarī kūu thīinī mūno, ngurunga-inī. **4** Nao andū a Daudi makīmwīra atīrī, “Ūyū nīguo mūthenya ūrīa Jehova aaririe ūhoro waguo, agīkwīra atīrī, ‘Nīnganeana thū yaku moko-inī maku ūmīke ūrīa ūkwenda.’” Nake Daudi agīkuruma atekuonwo, agīthīi agītinia gīcūrī kīa nguo ya Saūlū. **5** Thuutha-inī, Daudi akīigua ngoro īkīmūciirthia nī ūndū wa gūtinia gīcūrī kīa nguo ya Saūlū. **6** Akīra

andū ake atīrī, “Jehova arongiria njīke ūndū ta ūcio kūrī mwathi wakwa, ūcio mūitīrīrie maguta wa Jehova, kana ndīmwīke ūru na guoko gwakwa; nī ūndū nīwe mūitīrīrie maguta wa Jehova.” 7 Aarīkia kwaria ciugo icio, Daudi agīkaania andū ake, na ndaamarekire mookīrīre Saūlū. Nake Saūlū akiuma ngurunga-inī, na agīthīira. 8 Ningī Daudi akiuma ngurunga-inī īyo, akīanīrīra agīta Saūlū, akīmwīra atīrī, “Wee mwathi wakwa, mūthamaki!” Rīrīa Saūlū eehūgūrīre, Daudi akīinamīrīra, agīturumithia ūthīū thī. 9 Akīrīra Saūlū atīrī, “Nī kī gītūmaga ūthikīrīrie andū rīrīa mekuuga atīrī, ‘Daudi nīeciiragīria gūgwīka ūru?’ 10 Ūmūthī nīweyonera na maitho maku ūrīa Jehova egūkūneanīte moko-inī makwa kūu ngurunga-inī. Kūrī andū amwe maniingīrīrie ngūūrage, no ndakūhonokia; ndoiga atīrī, ‘Ndikuoya guoko gwaka njīke mwathi wakwa ūru, nī ūndū nīwe mūitīrīrie maguta wa Jehova.’ 11 Baba, ta kīone, rora gīcunjī gīkī kīa nguo yaku, gīkī kīrī guoko-inī gwakwa! Ndinirie gīcunjī kīa nguo yaku, no ndinakūūraga. Rīu menya na ūkūūrane atī nī ndirī na ihītia rīa gwīka ūru kana rīa ūremi. Niī ndikūhītīrie, no wee nīūranjaria ūnjūrage. 12 Jehova arotūtuithania ciira nī nawe. Na Jehova arondīhīria maūru marīa wee ūnjīkīte, no guoko gwakwa gūtigakūhutia. 13 O ta ūrīa kūrī thimo yugaga atīrī, ‘Waganu uumaga o harī arīa aaganu,’ nī ūndū ūcio guoko gwakwa gūtigakūhutia. 14 “Mūthamaki wa Israeli oimīte gwake ookīrīre ū? Nūū ūngatīthītie? Nī ngui nguū? Kana nī thuya? 15 Jehova arotūtuithania na atue ciira gatagatī gaitū. Aroeciiria ūhoro wakwa na aūrūgamie; arondūrīra na aahonokie

kuuma guoko-inī gwaku.” **16** Rīrīa Daudi aarīkirie kuuga ūguo-rī, Saūlū akīmūūria atīrī, “Ūcio nī mūgambo waku, Daudi mūrū wakwa?” Nake akīrīra aanīrīire. **17** Akīmwīra atīrī, “Wee ūrī mūthingu kūngīra. Nīunjīkīte wega, no nī ngagwīka ūūru. **18** Nīwarīkia o rīu kūnjīra ūndū mwega ūnjīkīte; Jehova nīekūūneanīte moko-inī maku, no wee ndūnanjūraga. **19** Rīrīa mūndū ona thū yake-rī, nīarekaga īthīi atamīkīte ūūru? Jehova arogwīka maūndū mega nī ūndū wa ūrīa ūnjīkīte ūmūthī. **20** Nīnjūū atī tītherū nīugatuīka mūthamaki, na atī ūthamaki wa Isiraeli nīūkehaanda moko-inī maku. **21** Rīu wīhīte harī nī na rīītwa rīa Jehova atī ndūkaniina njiaro ciakwa kana rīītwa rīakwa rīthire kuuma nyūmba-inī ya baba.” **22** Nī ūndū ūcio Daudi akīhīta harī Saūlū. Nake Saūlū agīcooka mūcīi, no Daudi na andū ake makīambata magīthīi kīihitho-inī.

25 Na rīrī, Samūeli agīkua, nao andū othe a Isiraeli makīungana makīmūrīrīra; makīmūthika mūcīi gwake kūu Rama. Nake Daudi agīkūrūka agīthīi Werū wa Maoni. **2** Mūndū ūmwe wa kūu Maoni, ūrīa warī na indo kūu Karimeli, aarī mūtongu mūno. Aarī na mbūri ngiri ūmwe na ng’ondu ngiri ithatū, iria aamuraga guoya kūu Karimeli. **3** Nake eetagwo Nabali, na mūtumia wake eetagwo Abigaili. Aarī mūtumia mūūgī na mūthaka, no mūthuuriwe, ūrīa warī Mūkalebu, aarī mūūru na mūkarī maūndū-inī make. **4** Daudi arī werū-inī nīaiguire atī Nabali nī ng’ondu aramura guoya. **5** Nī ūndū ūcio agītūma aanake ikūmi akīmeera atīrī, “Ambatai mūthīi kūrī Nabali kūu Karimeli na mūmūgeithie mwītanītie na niī. **6** Mwīrei atīrī; ‘Ūrotūūra mīaka mīingī! Ūrogīa

na ūgima, wee na nyūmba yaku! O na kīrīa gīothe ūrī
nakīo kīroogīa na ūhooreri! **7** “Na rīrī, ndīraigua atī nī
hīndī ya kūmura ng’ondū guoya. Rīrīa arīithi aku maarī
hamwe na ithuī, tūtiamekire ūūru, na ihinda rīrīa rīothe
maarī Karimeli gūtirī kīndū o na kīmwe kīao kīorire. **8**
Ūria ndungata ciaku na nīgūkwīra. Nī ūndū wa ūguo īka
aanake acio akwa maūndū mega, nīgūkorwo tūukīte hīndī
ya gīkeno. Ndagūthaitha ūhe ndungata ciaku na mūrūguo
Daudi kīrīa gīothe ūngīmoonera.”” **9** Rīrīa andū a Daudi
maakinyire-rī, makihe Nabali ndūmīrīri īyo ya Daudi. Nao
magīcooka magīeterera. **10** Nabali agīcookeria ndungata
cia Daudi atīrī, “Daudi nūū? Mūrū wa Jesii ūyū nī ūrīkū?
Ndungata nyingī nīiroora ikoima kūrī aathani acio matukū
maya. **11** Nī kī kīngītūma njoe mīgate yakwa, na maaī,
na nyama iria thīnjīire andū akwa a kūmura ng’ondū
guoya, ndīcihe andū itooī kūrīa moimīte?” **12** Andū acio
a Daudi makīhūndūka, magīcooka na thuutha. Hīndī
īrīa maakinyire, makīheana ūhorō ūcio wothe. **13** Daudi
akīira andū ake atīrī, “Mwīohei hiū cianyu cia njora!” Nao
makīoha hiū ciao cia njora, o nake Daudi akīoha rwake.
Andū ta magana mana makīambata hamwe na Daudi, nao
andū magana meerī magītigwo maikarītie indo. **14** Na rīrī,
ūmwe wa ndungata cia Nabali akīira Abigaili mūtumia wa
Nabali atīrī, “Daudi nīaratūmīte ndungata ciake kuuma
werū-inī irehere mwathi witū ngeithi, nake araciruma.
15 No andū acio nīmatwīkire wega. Matiatwīkire ūūru,
ihinda rīothe rīrīa twarī kūu mīgūnda-inī hakuhī nao,
na gūtirī kīndū kīorire. **16** Ūtukū na mūthenya maarī ta
rūthingo rwatūrigicīirie hīndī ciothe rīrīa twarīithagia

ng'ondū ciitū gūkuhī nao. **17** Rīu-rī, wīciirie wonē ūrīa wagīrīirwo nī gwīka, nī ūndū mwanangīko nīñkuhīrīirie mwathi witū na nyūmba yake yothe. Nī mūndū mwaganu ūū atī gūtirī mūndū ūngīmwarīria.” **18** Abigaili ndaateire ihinda. Akīoya mīgate magana meerī, na mondo igīrī cia ndibei, na ng'ondū ithano īrī thīnje, na ibaba ithano cia ngano hīhie, na imanjīka igana cia thabibū nyūmū, na ikūmba magana meerī cia ngūyū, agīciigīrīra ndigiri igūrū. **19** Ningī akīira ndungata ciake atīrī, “Thiiagai mbere; nīngūmūrūmīrīra.” No ndeerire mūthuuriwe Nabali ūhoro ūcio. **20** Na rīrīa aathīiaga ahaicīte ndigiri yake agereire mūkuru warī kīrīma-inī, Daudi na andū ake magīuka maikūrūkīte na kūrīa aarī, agīcemanīa nao. **21** Daudi aakoretwo oiga atīrī, “Warī wīra wa tūhū, niī ngarorera mūndū ūcio indo ciake kūu werū-inī, nīgeetha gūtikagīe kīndū o na kīmwe gīake gīkūūra. Nake andīhīte wega na ūru. **22** Ngai aroherithia Daudi, na amwīke ūru makīria, ingīgaatigia mūndū mūrūme o na ūmwe muoyo ūrīa ūmūkonīi rūciū rūciinī!” **23** Rīrīa Abigaili onire Daudi, akīhiūha kuuma igūrū rīa ndigiri yake na akīnamīrīra mbere ya Daudi aturumithītie ūthīū thī. **24** Akīgūithia magūrū-inī make, akīmwīra atīrī, “Mwathi wakwa, reke ūru ūyū ūnjookerere ndī nyiki. Ndāgūthaitha, reke ndungata yaku ūkwarīrie; ūthikīrīrie ūrīa ndungata yaku ūrenda kuuga. **25** Mwathi wakwa aroaga kūrūmbūiya mūndū ūcio mwaganu ti Nabali. Ahaana o ta rīitwa rīake, rīitwa rīake riugīte mūndū mūkīgu, na akoragwo arī o mūkīgu. No niī ndungata yaku-rī, ndionire andū acio mwathi wakwa aatūmīte. **26** “Na rīrī, kuona atī

wee mwathi wakwa, Jehova nīakweheranīrie na ūti wa thakame, na kwaga kwīrīhīria na moko maku-rī, ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo na ūrīa wee ūtūūraga muoyo-rī, thū ciaku na arīa othe mangīenda gwīka mwathi wakwa ūūru marohaana ta Nabali. **27** Na ūreke kīeo gīkī, kīrīa ndungata yaku īreheire mwathi wakwa, kīnengerwo andū arīa makūrūmīrīire. **28** Ndagūthaitha ūrekere ndungata yaku ihītia rīayo, nīgūkorwo no nginya Jehova agaatūma nyūmba ya mwathi wakwa ūtuīke ya ūthamaki wa gūtūūra, tondū arūaga mbaara cia Jehova. Gūtikanoneke ūndū mūūru thīinī waku hīndī ūrīa yothe ūgūtūūra muoyo. **29** O na kūngīkorwo kūrī mūndū ūgūthingatīte akūrute muoyo-rī, muoyo wa mwathi wakwa nīgakorwo wohanītio wega na kīohe kīa arīa marī muoyo nī Jehova Ngai waku. No mīoyo ya thū ciaku nīakamīkia kūraihi ta ūkītio na kīgūtha. **30** Rīrīa Jehova agaakorwo ekīte mwathi wakwa maūndū mothe mega marīa eeranīire mamūkonīi, na akorwo agūtuīte mūtongoria wa gūtongoragia Isiraeli-rī, **31** mwathi wakwa ndakanakorwo arī na mūrigo wa kūmūritūhīra thīinī wa thamiri yake nī ūndū wa gūitithia thakame hatarī na gītūmi kana akorwo erīhīrie. Na hīndī ūrīa Jehova akaarehera mwathi wakwa ūhootani-rī, ūkaaririkana ndungata yaku.” **32** Daudi akīira Abigaili atīrī, “Jehova, Ngai wa Isiraeli, arogoocwo, ūcio ūgūtūmire ūmūthī ūūke ūcemanie na niī. **33** Ūrorathimwo nī ūndū wa itua rīaku rīega na kūngiria ndigaitē thakame ūmūthī, na ndikerīhīrie na moko makwa. **34** Tiga nī ūguo-rī, ti-itherū o ta ūrīa Jehova, Ngai wa Isiraeli, atūūraga

muoyo, ūcio ūgiririe ngūgere ngero, korwo ndūnooka na ihenya kūndūnga-rī, gūtirī mūndū mūrūme o na ūmwe ūkonī Nabali ūngīakorwo arī muoyo gūgīkīa.”

35 Ningī Daudi akīamūkīra kīrīa aamūreheire kuuma guoko-inī gwake, na akīmwīra atīrī, “Inūka na thayū. Nīndaigua ūhoro waku na nīndetīkīra ihooya rīaku.” **36** Rīrīa Abigaili aathiire kūrī Nabali, akīmūkora arī nyūmba thīnī arugithītie iruga ta rīa mūthamaki. Ngoro yake yarī njanjamūku na aarī mūrīu mūno. Nī ūndū ūcio ndarī ūndū aamwīrire nginya rīrīa gwakīire. **37** Ningī rūciinī gwakīa, rīrīa Nabali aarīūkirwo, mūtumia wake akīmwīra maūndū macio mothe; ngoro yake īgīkira, akīhaana ta ihiga. **38** Thuutha wa mīthenya ta ikūmi, Jehova akīgūtha Nabali, nake agīkua. **39** Hīndī ūrīa Daudi aaigure atī Nabali nīakuīte, akiuga atīrī, “Jehova arogoocwo, ūrīa ūndūrīire mbaara iitū na Nabali nī ūndū wa kūūnyarara. Niāgīrīirīie ndungata yake ndīgeeke ūūru, na agacookereria Nabali ūūru wake we mwene.”

Daudi agīcooka agītūmanīra Abigaili, akīmūuria atūīke mūtumia wake. **40** Ndungata ciake igīthīi Karimeli, ikīra Abigaili atīrī, “Daudi nīatūtūmīte kūrī we tūgūtware ūgatuīke mūtumia wake.” **41** Akīinamīrīra, agīturumithia ūthīū thī, akīmeera atīrī, “Niī ndungata yanyu ya mūndū-wa-nja ndī haha, nīndīhaarīirīie gūtungatīra na gūthambia magūrū ma ndungata cia mwathi wakwa.” **42** Abigaili akīhaica ndigiri na ihenya, agīthīi na airītu ake atano a kūmūtungataga, agītwarana hamwe na andū acio maatūmītwo nī Daudi, agītuīka mūtumia wake. **43** Daudi nīahikītie Ahinoamu wa Jezireeli, nao eerī maarī atumia

ake. **44** No Saūlū nīaheanīte mwarī Mikali, mūtumia wa Daudi, kūrī Palitieli wa Laishi, ūrīa warī wa kuuma Galimu.

26 Na rīrī, andū a Zifu magīthīi kūrī Saūlū kūu Gibe makīmwīra atīrī, “Githī Daudi ndehithīte karīma ka Hakila, karīa kang’etheire Jeshimoni?” **2** Nī ūndū ūcio Saūlū agīkūrūka nginya Werū wa Zifu, arī na andū ake ngiri ithatū a Isiraeli arīa maathuurītwo, mathīi magacarie Daudi kuo. **3** Saūlū akīamba hema ciake njīra-inī hakuhī na kīrīma kīa Hakila kīrīa kīng’etheire Jeshimoni, nowe Daudi agīkara kūu werū-inī. Rīrīa onire atī Saūlū nīamūrūmīriire kūu-rī, **4** agītūma athigaani na akīmenya atī ti-itherū Saūlū niakinyīte kuo. **5** Nake Daudi akiumagara agīthīi harīa Saūlū aambīte hema. Akīona harīa Saūlū na Abineri mūrū wa Neri, mwathi wa mbūtū cia ita, maakomete. Saūlū aakomete thīnī wa kambī, nacio mbūtū cia ita ikaamba hema ikamūthiūrūkīria. **6** Daudi agīcooka akiūria Ahimeleku ūrīa Mūhiti, na Abishai mūrū wa Zeruia, mūrū wa nyina na Joabu, atīrī, “Nūū ūgūikūrūkania na nīi kambī-inī harīa Saūlū arī?” Abishai akiuga atīrī, “Nītūgūthīi nawe.” **7** Nī ūndū ūcio Daudi na Abishai magīthīi kūrī ita rīu ūtukū, nake Saūlū aarī kūu kambī thīnī akomete toro, na itimū rīake rīhaandītwo hakuhī na mūtwe wake. Nake Abineri na thigari maakomete makamūthiūrūkīria. **8** Abishai akīira Daudi atīrī, “Ūmūthī Ngai nīaneanīte thū yaku moko-inī maku. Na rīrī, reke ndīmūthecithanie na thī na itimū rīakwa, itheeca o rīmwe; ndikūmūtheeca keerī.” **9** No Daudi akīira Abishai atīrī, “Tiga kūmūniina! Nūū

ūngītambūrūkia guoko ookīrīre ūrīa mūitīrīrie maguta wa Jehova, na atuīke ndehītie?” **10** Ningī akiuga atīrī, “Ti-itherū, o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, Jehova we mwene nīwe ūkūmūhūūra; kana ihinda rīake rīkinye, agīkue, kana athīi mbaara-inī, agathirīre kuo. **11** No Jehova arongiria ndambūrūkie guoko kūrī ūrīa mūitīrīrie maguta wa Jehova, ndīmūūkīrīre. Na rīrī, oya itimū na mbūthū ya maaī icio irī hakuhī na mūtwe wake, twīthīire.” **12** Nī ūndū ūcio Daudi akīoya itimū na mbūthū ya maaī icio ciarī hakuhī na mūtwe wa Saūlū, magīthīi. Gūtirī mūndū o na ūmwe wonire kana akīmenya ūhoro ūcio, o na gūtirī mūndū wokīrire. Othe maarī toro, nīgūkorwo Jehova nīatūmīte manyiitwo nī toro mūnene. **13** Daudi agīcooka akīringa mūrīmo ūrīa ūngī, akīrūgama kīrima-igūrū handū haraaya; naho nī haari itīna inene gatagatī kao. **14** Nake akīanīrīra, agītana kūrī ita rīu ūrīa Saūlū, na kūrī Abineri mūrū wa Neri, akīūria atīrī, “Anga ndūkūnookeria, Abineri?” Abineri akīmūūria atīrī, “Wee nīwe ū ūreta mūthamaki?” **15** Daudi akiuga atīrī, “Githī ndūrī mūndū mūrūme? Ningī-rī, nūū ūtarīi ta we thīnī wa Israeli? Nī kīi kīagiria ūrangīre mūthamaki, ūcio mwathi waku? Nī harī mūndū ūgūūkīte kūniina mūthamaki ūcio mwathi waku. **16** Ūguo wee wīkīte ti ūndū mwega. Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyerī, wee na andū aku mwagīrīrwo nī kūūragwo, nī ūndū mūtiinarangīra mwathi wanyu, ūcio mūitīrīrie maguta wa Jehova. Ta rorai hau mūrī. Itimū ūrīa mūthamaki na mbūthū yake ya maaī iria ciuma hakuhī na mūtwe wake irī ha?” **17** Saūlū akīmenya mūgambo wa Daudi, akīūria

atīrī, “Ucio nī mūgambo waku, Daudi, mūrū wakwa?”
Daudi agīcookia atīrī, “Iī nīguo, wee mūthamaki, mwathi
wakwa.” **18** Agīcooka akīmūūria atīrī, “Nī kī kīratūma
mwathi wakwa aingatithie ndungata yake? Nī atīa njikīte,
na nī ūūru ūrīkū nyonetwo naguo? **19** Atīrīrī, reke
mūthamaki mwathi wakwa athikīrīrie ūhoro wa ndungata
yake. Angīkorwo Jehova nīwe ūkūringīrīrie ūnjūkīrīre-
rī, aroītīkīra igongona. No angīkorwo nī andū mekīte
ūguo-rī, marogwatwo nī kīrumi marī mbere ya Jehova!
Nīmanyatīte, njeherere gīcunjī gīakwa harī igai rīa
Jehova, na makoiga atīrī, ‘Thī ūgatungatīre ngai ingī.’
20 Na rīrī, ndūkareke thakame yakwa iitīke thī haraaya
na harīa Jehova arī. Mūthamaki wa Israeli oimagarīte
agacarie thuya, ta ūrīa mūndū aguīmaga ngware irīma-
inī.” **21** Nake Saūlū agīcookia atīrī, “Niī nīnjīhītie. Cooka,
wee Daudi, mūrū wakwa. Nī ūndū nī wonire muoyo
wakwa ūrī wa goro ūmūthī, ndikaageria gūkūgera ngero
rīngī. Ti-itherū nīnjikīte ta mūndū mūkīgu, na ngahītia
makīria.” **22** Nake Daudi agīcookia atīrī, “Iī rīrī itimū
rīa mūthamaki. Reke ūmwe wa aanake acio aku oke
arīgīire. **23** Jehova nīwe ūrīhaga o mūndū nī ūndū wa
ūthingu wake, na wīhokeku wake. Jehova nīegūkūneanīte
moko-inī makwa ūmūthī, no niī ndingītambūrūkia guoko
njūkīrīre ūrīa mūitīrīrie maguta wa Jehova. **24** Ti-itherū o
ta ūguo niī nyonete muoyo waku ūrī wa goro ūmūthī,
Jehova arotūma muoyo wakwa o naguo wonike ūrī wa
goro, na aahonokie kuuma mathīna-inī mothe.” **25** Saūlū
agīcooka akīira Daudi atīrī, “Ūrorathimwo, wee mūrū
wakwa, Daudi; nīūgeeka maūndū manene, na ti-itherū

nīūkahootana.” Nī ūndū ūcio Daudi agīthiī, nake Saūlū akīhūndūka, akīnūka.

27 No rīrī, Daudi agīciiria atīrī, “Mūthenya ūmwe nīndīrīniinwo nī guoko gwa Saūlū. Ūndū ūrīa mwega ingīka nī kūrīra būrūri wa Afilisti. Hīndī īyo Saūlū nīagatiga kūnjaria kūndū o na kū thīnī wa Isiraeli, na nī nīngēhonokia guoko-inī gwake.” **2** Nī ūndū ūcio Daudi na andū magana matandatū arīa maarī nake makiuma, magīthiī kūrī Akishi mūrū wa Maoku, mūthamaki wa Gathu. **3** Daudi na andū ake magītūūrānia na Akishi kū Gathu. Mūndū o mūndū aarī na andū a nyūmba yake, na Daudi aarī na atumia ake eerī: Ahinoamu wa Jezireeli, na Abigaili wa Karimeli, mūtumia wa ndigwa wa Nabali. **4** Rīrīa Saūlū eerirwo atī Daudi nīorīire Gathu, ndaacookire kūmūcaria rīngī. **5** Ningī Daudi akiīra Akishi atīrī, “Angīkorwo nīnjītīkīrīkīte maitho-inī maku-rī, reke heo handū itūūra-inī rīmwe rīa būrūri ūyū, ngatūure kuo. Nī kīī gīgūtūma ndungata yaku itūūre itūūra rīa ūthamaki hamwe nawe?” **6** Nī ūndū ūcio Akishi akīmūhe Zikilagi mūthenya o ro ūcio, narīo rītūire rīrī rīa athamaki a Juda kuuma hīndī īyo. **7** Daudi agīkara būrūri wa Afilisti mwaka ūmwe na mīeri īna. **8** Na rīrī, Daudi na andū ake makīambata magīthiī magītharīkīra andū a Geshuru, na Agirizi na Aamaleki. (Kuuma tene andū acio maatūūraga thīnī wa būrūri ūrīa ūthīīte ūgakinya Shuri na Misiri.) **9** Rīrīa rīothe Daudi aatharīkagīra kūndū, ndaatigagia mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja muoyo, aamoragaga agataha ng’ondu na ng’ombe, na ndigiri na ngamīīra, na nguo. Thuutha ūcio agacooka agathiī kūrī Akishi. **10** Rīrīa

Akishi aamūuria atīrī, “Uuma gūtharīkīra kū ūmūthī?” Daudi akamwīra atīrī, “Nyuma gūtharīkīra Negevu kūu Juda,” kana “Gūtharīkīra Negevu ya Jerameeli,” kana “Gūtharīkīra Negevu ya Akeni.” **11** Ndaatigirie mūndū mūrūme kana mūndū-wa-nja muoyo nīguo matwarwo Gathu, nī ūndū eeciiririe atīrī, “Maahota gūtūcuukanīrīra moige atīrī, ‘Ūū nīguo Daudi ekīte.’” Na ūcio nīguo warī mūtugo wake hīndī ūrīa yothe aatūūrire būrūri wa Afilisti. **12** Nake Akishi nīehokete Daudi na akeīraga atīrī, “Nīatuīkīte kīndū gīthūūre kūrī andū ake a Israeli, na egūtuīka ndungata yakwa nginya tene.”

28 Na rīrī, matukū-inī macio Afilisti makīūngania mbūtū ciao makarūe na Israeli. Akishi akīira Daudi atīrī, “No nginya ūmenye atī wee na andū aku nīmūgatwarana na niī ita-inī.” **2** Daudi akīmwīra atīrī, “Hīndī īyo nīguo ūrīionera ūrīa ndungata yaku īngīhota gwīka.” Akishi akīmūcookeria atīrī, “Ūguo nī wega, na niī nīngūgūtua mūnangīri wa hīndī ciothe.” **3** Hīndī īyo Samūeli nīakuīte, na Israeli othe makamūcakaīra na makamūthika itūūra-inī rīake rīa Rama. Saūlū, nake nīaingatīte ago na aragūri makoima būrūri ūcio. **4** Afilisti makīūngana na magīthīī makīamba hema ciao kūu Shunemu, nake Saūlū agīcookanīrīria andū a Israeli othe na akīamba hema kūu Giliboa. **5** Hīndī ūrīa Saūlū, onire mbūtū ya ita ya Afilisti, agītigīra; ngoro yake īkīyūrwo nī guoya. **6** Nake agītuīria ūhoro kuuma kūrī Jehova, no Jehova ndaigana kūmūcookeria na irooto kana Urimu, o na kana anabii. **7** Saūlū agīcooka akīira ndungata ciake atīrī, “Njarīriai mūndū-wa-nja mūragūri, nīguo

thiĩ ngatuĩrie ūhoro kuuma kūrĩ we.” Nao makiuga atĩrĩ,
“Nĩ kūrĩ mūragūri ūmwe kūu Eni-Dori.” **8** Nĩ ūndū ūcio
Saūlū agikīgarūra nīguo ndakamenyeke, akīihumba nguo
ingī, na we na andū eerī magīthiĩ ūtukū kūrĩ mūndū-
wa-nja ūcio. Akīmwīra atĩrĩ, “Ndagūrīra na roho, na
ūndehere mūndū ūrīa ngūgweta.” **9** No mūndū-wa-
nja ūcio akīmwīra atĩrĩ, “Ti-itherū nūū ūrīa Saūlū
ekīte, nīaniinīte ago na aragūri kuuma būrūri ūyū. Nĩ
kī gītūmīte wambīre muoyo wakwa mūtego ūndehere
gīkuū gīakwa?” **10** Saūlū akīhīta harī we na rīitwa rīa
Jehova, akiuga atĩrĩ, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrāga
muoyo-rī, ndūkūherithio nī ūndū wa ūndū ūyū.” **11** Ningī
mūndū-wa-nja ūcio akīmūuria atĩrĩ, “Nĩ mūndū ūrīkū
ngūkūrehithīria?” Akiuga atĩrĩ, “Rehe Samūeli.” **12** Hīndī
īrīa mūndū-wa-nja ūcio onire Samūeli, agīkayūrūrūka
na mūgambo mūnene, akīra Saūlū atĩrĩ, “Waheenia
nīkī? Wee nīwe Saūlū!” **13** Mūthamaki nake akīmwīra
atĩrĩ, “Tiga gwītigīra. Nĩ kī ūroona?” Mūndū-wa-nja ūcio
akiuga atĩrĩ, “Ndīrona roho uumīte na thī.” **14** Akīuria
atĩrĩ, “Ahaana atīa?” Nake akiuga atĩrĩ, “Nĩ mūndū mūkūrū
ūraambata ehumbīte nguo ndaaya.” Hīndī īyo Saūlū
akīmenya atī ūcio aarī Samūeli, akīinamīrīra, agīkoma
na nda, agīturumithia ūthiū thī. **15** Samūeli akīuria
Saūlū atĩrĩ, “Nĩ kī gīgūtūma ūthīnie, ūkandehithia
gūkū?” Saūlū akiuga atĩrĩ, “Ndī mūnyamarīku mūno.
Afilisti nīmararūa na niī, na Ngai nīanjehereire, akaaga
kūnjookeria ūhoro na njīra ya anabii, kana ya irooto. Nĩ
ūndū ūcio ndagwīta ūnjīre ūrīa ngwīka.” **16** Samūeli
akiuga atĩrĩ, “Ūgūkīnjūuria nīkī, kuona atī rīu Jehova

nīakwehereire na agatuīka thū yaku? **17** Jehova nīekīte o ta
ūrīa oigire na kanua gakwa. Jehova nīagūtunyīte ūthamaki
uumē moko-inī maku, na akaūnengera mūndū wa itūūra
rīaku, nīwe Daudi. **18** Nī ūndū wee ndwathīkīire Jehova,
kana ūgikinyīria Amaleki mang'ūrī make mahiū, nīkīo
Jehova agwīkīte ūguo ūmūthī. **19** Jehova nīegūkūneana,
wee hamwe na Isiraeli, kūrī Afilisti, na rūciū wee na ariū
aku mūgaakorwo mūrī hamwe na niī. Jehova nīagacooka
aneane mbūtū cia ita cia Isiraeli kūrī Afilisti.” **20** O
hīndī īyo Saūlū akīgūa, agītambūrūkia thī aiyūrītwo
nī guoya nī ūndū wa ūhoro ūcio wa Samūeli. Hinya
wake ūgīthira, tondū ndaarītē kīndū mūthenya ūcio
wothe o na ūtukū. **21** Hīndī īrīa mūndū-wa-nja ūcio
okire kūrī Saūlū na akīona ūrīa aamakīte, akīmwīra atīrī,
“Atīrīrī, ndungata yaku ya mūndū-wa-nja nīgwathīkīire.
Ndatwarīrīria muoyo wakwa ūgwati-inī, ndeeka ūrīa
ūnjīrīre njīke. **22** Rīu ndagūthaitha, thikīrīria ndungata
yaku, ūreke ngūhe tūrio nīguo ūrīe ūgīe na hinya ūhote
gūthī ūgēndo.” **23** Nake akīrega, akiuga atīrī, “Ndikūrīa.”
No andū ake makīnyiitanīra hamwe na mūndū-wa-nja
ūcio, makīmūringīrīria, nake akīmaigua. Agīkīra hau thī
agīkarīra ūrīrī. **24** Mūndū-wa-nja ūcio nī aarī na njaū
noru kūu nyūmba, ūrīa aathīnjire o narua. Akīoya mūtu,
akīkanda na akīruga mīgate ūtarī na ndawa ya kūmbia.
25 Agīcooka agītwarīra Saūlū na andū ake, nao makīrīa.
Na ūtukū o ro ūcio magīkīra magīthī.

29 Na rīrī, Afilisti magīcokanīrīria mbūtū ciao cia ita kūu
Afeku, nao Isiraeli makīamba hema hakuhī na gīthima
kīrīa kīarī kūu Jezireeli. **2** Na rīrīa aathani a Afilisti

maahītūkaga na ikundi ciao cia magana na cia ngiri, Daudi na andū ake maathiiaga marī thuutha hamwe na Akishi.

3 Anene acio a ita rīa Afilisti makīuria atīrī, “Nī atīa ūhoro wa Ahibirania aya?” Akishi agīcookia atīrī, “Githī ūyū ti Daudi, ūrīa warī mūnene wa Saūlū mūthamaki wa Israeli? Akoretwo arī hamwe na niī makīria ma mwaka ūmwe na kuuma mūthenya ūrīa oimire gwa Saūlū, nginyagia ūmūthī, ndirī ndamuona na ihītia.” **4** No anene a mbūtū cia ita cia Afilisti makīmūrakarīra, makīmwīra atīrī, “Ira mūndū ūyū ahūndūke nīguo acooke handū harīa wamūheire. Ndegūthī hamwe na ithuī mbaara-inī ndakae gūtūgarūrūka rīrīa tūrarūa. Nī ūndū ūngī ūrīkū mūndū ūyū angīka maiguithanie na mwathi wake, tiga kūrāga andū aitū? **5** Githī ūyū ti Daudi ūrīa mainīire nyīmbo-inī ciao ūū: “Saūlū nīeyūragīire andū ngiri nyingī, nake Daudi akooraga ngiri makūmi maingī?” **6** Nī ūndū ūcio Akishi agīta Daudi, akīmwīra atīrī, “Tī-itherū o ta ūrīa Jehova atūrāga muoyo, nīūkoretwo ūrī mwīhokeku, na no njigue wega tūgīitungata hamwe nawe ita-inī. Kuuma mūthenya ūrīa wokire kūrī niī nginya rīu, ndirī ndoona ihītia rīaku, no anene aya a mbūtū cia ita matingīgwītīkīra. **7** Hūndūka ūthī na thayū; ndūgeeke ūndū ūngīrakaria anene a Afilisti.” **8** Daudi akīuria atīrī, “Nī atīa njīkīte? Nī atīa wonete mūūru na ndungata yaku kuuma mūthenya ūrīa ndookire kūrī we nginya rīu? Nī kīī gīkūgiria thiī ngarūe na thū cia mūthamaki, mwathi wakwa?” **9** Akishi akīmūcookeria atīrī, “Nīnjūū atī ūkoretwo ūrī mwega maitho-inī makwa ta mūraika wa Ngai; no rīrī, anene a mbūtū cia ita rīa

Afilisti moig̊ite atīr̊i, ‘Ücio ndang̊itik̊irio atwarane na ithū kūu mbaara-in̊i.’ **10** R̊iu rooka gūuk̊ira rūciin̊i tene, hamwe na ndungata cia mwathi waku iria mūuk̊ite nacio, na muume gūk̊u rūciin̊i gūg̊ithererūka.” **11** N̊i ūndū ūcio Daudi na andū ake mak̊rooka gūuk̊ira rūciin̊i tene n̊iguo macooke būrūri-in̊i wa Afilisti, nao Afilisti mak̊iambata mag̊ithī Jezireeli.

30 Na r̊ir̊i, Daudi na andū ake maakinyire Zikilagi mūthenya wa gatatū. Nao Amaleki mag̊ikorwo n̊i matharik̊iire Negevu na Zikilagi. N̊imahūr̊ite Zikilagi na makaric̊ina, **2** na n̊imatah̊ite andū-a-nja ar̊ia othe maar̊i kuo, andū eth̊i o na ar̊ia akūr̊u. Matiigana kūuraga mūndū o na ūmwe, no n̊imamakuuire mag̊ithī nao. **3** R̊ir̊ia Daudi na andū ake mookire Zikilagi, maakorire r̊ic̊in̊two na mwaki, na atumia ao na ariū ao na air̊itu ao magatahwo. **4** N̊i ūndū ūcio Daudi na andū ake mak̊ir̊ira maan̊ir̊iire nginya mak̊aga hinya wa kūr̊ira r̊ing̊i. **5** Atumia a Daudi eer̊i n̊imatah̊itwo, Ahinoamu wa Jezireeli, na Abigaili ūr̊ia war̊i mūtumia wa ndigwa wa Nabali kuuma Karimeli. **6** Daudi ak̊inyariir̊ika mūno n̊i ūndū andū n̊imaciir̊iire kūmūhūura na mahiga; o mūndū ar̊i na marūr̊u ngoro n̊i ūndū wa aanake na air̊itu ake. No Daudi ak̊ig̊ia na hinya thīin̊i wa Jehova Ngai wake. **7** Daudi ag̊ic̊ooka ak̊iira Abiatharu, mūthīnj̊iri-Ngai, mūr̊u wa Ahimeleku atīr̊i, “Ndeehera ebodi.” Nake Abiatharu ak̊imūrehera ebodi, **8** nake Daudi ag̊ituir̊ia ūhoro kūr̊i Jehova, akiūria atīr̊i, “Nyingatithie mbūtū iyo itūtharik̊iire? N̊ing̊umik̊inẙira?” Ak̊imūcookeria atīr̊i, “M̊ir̊um̊ir̊ire, hatar̊i nganja niūk̊um̊ik̊inẙira na niūk̊uhota

gūcookia kīrīa gītahe.” **9** Daudi na andū magana matandatū arīa maarī hamwe nake magīkinya Mūkuru wa Besori, harīa amwe ao maatigirwo thuutha, **10** nīgūkorwo andū ta magana meerī maarī anogu mūno, makīremwo nī kūringa mūkuru ūcio. No Daudi na andū magana mana magīthīī na mbere kūmarūmīrīra. **11** Nao magīkorerera Mūmisiri werū-inī, makīmūtwara kūrī Daudi. Makīmūhe maaī ma kūnyua na irio cia kūrīa, **12** na kīenyū kīa ngūyū hihe na imanjīka igīrī cia thabibū nyūmithie. Akīrīa agīcookwo nī hinya, nī ūndū ndaarīte irio kana akanyua maaī handū ha mīthenya ūtatū, ūtukū na mūthenya. **13** Daudi akīmūuria atīrī, “We ūrī wa ū na uumīte kū?” Agīcookie atīrī, “Ndī Mūmisiri, ngombo ya mūndū Mūamaleki. Mwathi wakwa aandiganīirie ndarūara, mīthenya ūtatū ūthirīte. **14** Nītwatharīkīire Negevu ya Akerethi, na rūgongo rwa būrūri wa Juda, na Negevu ya Kalebu, na tūgīcina Zikilagi.” **15** Daudi akīmūuria atīrī, “Wahota kūndongoria ūnjikūrūkie kūrī mbūtū ūyo ūraatharīkīire?” Mūndū ūcio agīcookie atīrī, “Wīhīte na mwīhītwa mbere ya Ngai atī ndūkūnjūraga, kana ūneane kūrī mwathi wakwa, na nīngūgūtwara, tūikūrūke tūthīī kūrīa marī.” **16** Agītongoria Daudi, magīkūrūka, nao makīmakora kūu, maharanātē būrūri-inī ūcio, makīrīa na makīnyua, magīkenagia nī ūndū wa ūrīa maatahīte indo nyingī kuuma būrūri wa Afilisti, na kuuma Juda. **17** Daudi akīmahūura kuuma hwaī-inī kūrī mairia nginya hwaī-inī wa mūthenya ūyū ūngī, na gūtirī mūndū o na ūmwe worire, tiga o aanake magana mana arīa maahaicire ngamīra ciao makīura. **18** Daudi agīcookie

indo ciothe iria Aamaleki maakuuīte, o hamwe na atumia
ake eerī. **19** Gūtirī kīndū o na kīmwe kīagire: mūndū
mwīthī kana mūkūrū, kamwana kana kairītu, indo iria
ciothe ciatahītwo kana kīndū o gīothe kīrīa maakuuīte.
Daudi agīcookithia indo ciothe. **20** Nake akīoya ndūūru
ciothe cia mbūri na ng'ombe, nao andū ake magīcitwara
mbere ya mahiū marīa mangī, makiugaga atīrī, “Ici nī indo
iria Daudi aatahīte.” **21** Ningī Daudi agīkinya harī andū
arīa magana meerī arīa maanogete mūno makaremwo
nī kūmūrūmīrīra na magatigwo thuutha hau mūkuru-
inī wa Besori. Magīuka gūthagaana Daudi na andū arīa
maarī nake. Rīrīa Daudi na andū ake maakuhīrīrie,
akīmageithia. **22** No andū arīa othe aaganu na arīa a
haaro thīinī wa arūmīrīri a Daudi makiuga atīrī, “Tondū
matiathiire hamwe na ithuī-rī, tūtikūgayana nao indo
cia gūtahwo iria tūcookithītie. No rīrī, o mūndū no
oe mūtumia wake na ciana athīī.” **23** Daudi agīcookia
atīrī, “Aca, ariū a baba, mūtingīka ūguo na indo iria
Jehova atūheete. Nīatūgīfīre na akaneana mbūtū iria
ciatūkīrīire moko-inī maitū. **24** Nūū ūngīthikīrīria ūguo
mūroiga? Igai rīa mūndū ūrīa watigirwo akīrora indo
rīkūiganana na rīa ūrīa waikūrūkire agīthīī mbaara-inī.
Othe mekūgayana o ūndū ūmwe.” **25** Daudi agītua ūndū
ūcio ūtuīke kīrīra na watho wa kūrūmagīrīwo kūu Israeli
kuuma mūthenya ūcio nginya ūmūthī. **26** Rīrīa Daudi
aakinyire Zikilagi, agītūmīra athuuri a Juda arīa maarī
arata ake indo imwe cia iria ciatahītwo, akīmeera atīrī,
“Gīkī nī kīheo kīanyu harī indo iria itahītwo kuuma kūrī
thū cia Jehova.” **27** Agīcītūmīra arīa maarī Betheli, na

Ramothu-Negevu, na Jatiri; **28** na arĩa maarĩ Aroeri, na Sifimothu, na Eshitemoa, **29** na Rakali; na arĩa maarĩ matūūra ma Ajerameeli, na Akeni; **30** o na arĩa maarĩ Horoma, na Bori-Ashani, na Athaki, **31** na Hebironi; na arĩa maarĩ kündū guothe kūrĩa Daudi na andū ake moorūüríte.

31 Na rīrī, Afilisti makīhūürana na Isiraeli; nao andū a Isiraeli makīmoorīra, na aingī ao makiūragīrwo kūu Kīrima-inī kīa Gilboa. **2** Afilisti makīhatīrīria Saülū na ariū ake mūno, na makiūraga ariū acio ake, Jonathani, na Abinadabu, na Malikishua. **3** Na rīrī, mbaara nīyaneneheire Saülū mūno mūno, na rīrīa aikia a mīguī maamūkinyīrire, makīmūguraria mūno. **4** Nake Saülū akītra mūkuui wake wa indo cia mbaara atīrī, “Comora rūhiū rwaku rwa njora ūūthece naruo, nīguo andū aya mataruaga matigooke maatheece na maanyararithie.” No rīrī, mūkuui ūcio wake wa indo cia mbaara agītigīra mūno, akīrega gwīka ūguo; nī ūndū ūcio Saülū akīoya rūhiū rwake rwa njora, akīrūgwīra. **5** Rīrīa mūkuui wake wa indo cia mbaara onire atī Saülū nīakua-rī, o nake akīgwīra rūhiū rwake rwa njora, agīkua. **6** Nī ūndū ūcio Saülū, na ariū ake atatū, na mukuui wake wa indo cia mbaara, na andū ake othe magīkua hamwe mūthenya o ro ūcio. **7** Rīrīa andū a Isiraeli arĩa maarĩ mwena ūcio ūngī wa kīanda na arĩa maarĩ mūrīmo wa Jorodani moonire atī mbūtū ya ita ya Isiraeli nīyoora, na atī Saülū na ariū ake nīmakuīte-rī, magītiganīria matūūra mao makiūra. Nao Afilisti magīthīi magītūūra kuo. **8** Mūthenya ūyū ūngī, Afilisti magīthīi kūbora ciimba, magīkora Saülū na ariū ake atatū makuīte

kūu Kīrīma-inī kīa Giliboa. **9** Nao makīmūtinia mūtwe na makīoya indo ciake cia mbaara, magīcooka magītūma andū mathīi būrūri wothe wa Afilisti makaanīrīre ūhoro ūcio thīinī wa hekarū ya mīhianano yao ya kūhooywo, na kūrī andū ao. **10** Makīiga indo cia Saūlū cia mbaara thīinī wa hekarū ya Ashitarothu, na mwīrī wake makīwoherera rūthingo-inī rwa Bethi-Shani. **11** No rīrīa andū a Jabeshi-Gileadi maaiguire ūrīa Afilisti meekīte Saūlū-rī, **12** njamba ciao cia ita igīthīi ūtukū wothe nginya Bethi-Shani. Makīruta mwīrī wa Saūlū na ya ariū ake atatū kuuma rūthingo-inī rwa Bethi-Shani, na magīthīi nayo Jabeshi, magīcooka makīmīcinīra kuo. **13** Magīcooka makīoya mahīndī macio mao na makīmathika gītina-inī kīa mūtī wa mūbinde kūu Jabeshi, na makīihinga kūrīa irio mīthenya mūgwanja.

2 Samūeli

1 Na rīrī, thuutha wa gīkuū gīa Saūlū, Daudi agīkorwo aacooka kuuma kūhoota Aamaleki na agīkara kūu Zikilagi mīthenya īrī. **2** Mūthenya wa ītatū-rī, hagīuka mūndū oimīte kambī-inī ya Saūlū, arī na nguo ndembūkangu na rūkūngū mūtwe. Hīndī īrīa aakinyire harī Daudi, akīgūithia thī nīguo amūhe gītīo. **3** Daudi akīmūūria atīrī, “Wee uumīte kū?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī kūūra njūrīte, ngoima kambī-inī ya andū a Isiraeli.” **4** Daudi akīmūūria atīrī, “Kaī gwīkīkīte atīa? Ta njīra.” Nake akīmwīra atīrī, “Andū nīmorīte makoima mbaara-inī. Na andū aingī nīmooragītwo. Nake Saūlū na mūriū Jonathani nīmakuīte.” **5** Ningī Daudi akīūria mwanake ūcio wamūreheire ūhoro ūcio atīrī, “Ūmenyete atīa atī Saūlū na mūriū Jonathani nīmakuīte?” **6** Mwanake ūcio akīmūcookeria atīrī, “Ndīrakorirwo ndī hau kīrima-inī kīa Gilboa, na hau nīho ndīronire Saūlū, etiranītie na itimū rīake, akiriī gūkorererwo nī ngaari cia ita na ahaici a mbarathi. **7** Rīrīa eehūgūrīre, akīnyona, na akīnjīta, na nīi ngīmūūria atīrī, ‘Ūngīenda ngwīkīre atīa?’ **8** “Nake akīnjūūria atīrī, ‘Wee ūrī ū?’ “Ngīmūcookeria atīrī, ‘Niī ndī Mūamaleki.’ **9** “Ningī akīnjīra atīrī, ‘Ūka haha ūnjūrage! Niī ndī na ruo rūnene mūno rwa gīkuū, no ndī o muoyo.’ **10** “Nī ūndū ūcio ngīthīi harī we, ngīmūūraga, tondū nīndamenyire atī arīkītie kūgūa ndekūhona. Ngīruta thūmbī īrīa yarī mūtwe wake, na mūringa ūrīa warī guoko gwake, na nīcio indo iria ndarehera mwathi wakwa.” **11** Hīndī īyo Daudi na andū othe arīa maarī nake makīnyiita nguo ciao, magīcitembūranga. **12** Nao magīcakaya, na

makīrīra, o na makīhinga kūrīa irio nginya hwaī-inī,
nī ūndū wa Saūlū na mūriū Jonathani, o na nī ūndū
wa mbūtū cia ita cia Jehova, na nyūmba ya Isiraeli,
tondū nīmooragītwo na rūhiū rwa njora. **13** Daudi akīuria
mwanake ūcio wamūreheire ūhoro atīrī, “Wee uumīte
kū?” Nake agīcookia atīrī, “Niī ndī mūriū wa mūndū
wa kūngī, Mūamaleki.” **14** Daudi akīmūuria atīrī, “Nī kī
kīragiririe wītigīre gūtambūrkia guoko gwaku ūūrage
mūitīrīrie maguta wa Jehova?” **15** Ningī Daudi agīta
ūmwe wa andū ake, akīmwīra atīrī, “Thī, ūmūūrage!”
Nake akīmūringa, agīkua. **16** Nīgūkorwo Daudi aamwīrīre
atīrī, “Thakame yaku īrogūcookerera. Kanua gaku we
mwene nīko kaaruta ūira wa gūgūūkīrīra, rīrīa uugire
atīrī, ‘Nīndīrooragire mūitīrīrie maguta wa Jehova.’” **17**
Nake Daudi agīcakaīra Saūlū na mūriū Jonathani, **18** na
agīathana atī andū a Juda marutwo icakaya rīrī rītagwo
rwīmbo rwa ūta (narīo rīandikītwo Ibuku-inī rīa Jasharu):
19 “Wee Isiraeli, riiri waku ūūragītwo irīma-inī ciaku. **20**
“Ūhoro ūyū ndūkaheanwo Gathu, **21** “Atīrīrī, inyuī irīma
cia Giliboa, **22** Kuuma kūrī thakame ya arīa moragītwo, **23**
“Saūlū na Jonathani, **24** “Inyuī airītu a Isiraeli, **25** “Hī, kaī
andū arīa njamba nīmagwīrīre mbaara-inī-ī! **26** Niī ndī
na kīeha nī ūndū waku Jonathani, wee mūrū wa baba; **27**
“Hī, kaī andū arīa njamba nīmagwīte-ī!

2 Na rīrī, thuutha wa ihinda rīu, Daudi agītuīria ūhoro
harī Jehova, akīuria atīrī, “Nyambate thiī itūūra-inī rīmwe
rīa matūūra ma Juda?” Jehova akīmwīra atīrī, “Ambata.”
Nake Daudi akīuria atīrī, “Nī rīrīkū ngūthīi?” Nake Jehova
akīmūcookeria atīrī, “Thī Hebironi.” **2** Nī ūndū ūcio Daudi

akīambata agīthiī Hebironi na atumia ake eerī, Ahinoamu ūrīa Müjezireeli, na Abigaili ūrīa warī mūtumia wa ndigwa wa Nabali ūrīa woimīte Karimeli. **3** Ningī Daudi agīthiī hamwe na andū arī aarī nao, o mūndū na andū a nyūmba yake, nao magītūura Hebironi, na matūūra-inī makuo. **4** Hīndī īyo andū a Juda magīuka Hebironi, magīitīrīria Daudi maguta kuo, atuīke mūthamaki wa nyūmba ya Juda. Rīrīa Daudi eerirwo atī andū a Jabeshi-Gileadi nīo maathikire Saūlū-ī, **5** agītūma andū kūrī andū a Jabeshi-Gileadi makameere atīrī, “Jehova aromūrathima nī ūndū nīmuonanītie ūtugi kūrī mwathi wanyu Saūlū na ūndū wa kūmūthika. **6** Jehova aromuonia ūtugi na wīhokeku wake, o na nīi nīngūmwīka maūndū mega ta macio nī ūndū nīmwīkīte ūndū ūcio. **7** Na rīrī, ūmīrīriai mūtuīke njamba, nīgūkorwo Saūlū mwathi wanyu nīakuīte, nao andū a nyūmba ya Juda nīmanjītīrīrie maguta nduīke mūthamaki wao.” **8** Mahinda macio, Abineri mūrū wa Neri, mūnene wa mbūtū cia ita cia Saūlū, nīoete Ishi-Boshethu mūrū wa Saūlū akamūtwara Mahanaimu. **9** Akīmūtua mūthamaki wa Gileadi, na wa Aashuri, na Jezireeli, na wa Efiraimu, na Benjamini, na wa Israeli guothe. **10** Nake Ishi-Boshethu mūrū wa Saūlū aarī wa mīaka mīrongo īna hīndī īrīa aatuīkire mūthamaki wa Israeli, agīthamaka mīaka īrī. No rīrī, nyūmba ya Juda yarūmīrīre Daudi. **11** Ihinda rīrīa Daudi aarī mūthamaki kū Hebironi agīthamakīra nyūmba ya Juda, rīarī mīaka mūgwanja na mīeri ītandatū. **12** Abineri mūriū wa Neri, hamwe na andū a Ishi-Boshethu mūrū wa Saūlū, makiuma Mahanaimu magīthīī Gibeoni. **13** Joabu mūrū wa Zeruia

na andū a Daudi makiumagara, magītūngana nao karia-inī ka Gibeoni. Gīkundi kīmwe gīgīkara thī mwena ūmwe wa Karia kau na gīkundi kīu kīngī gīgīkara mwena ūcio ūngī. **14** Hīndī īyo Abineri akīrīa Joabu atīrī, “Nī tuoé aanake amwe mokīre marūe marī mbere iitū.” Joabu agīcookia atīrī, “Ūguo nī wega, nī meeke ūguo.” **15** Nī ūndū ūcio makīrūgama magītarwo, andū ikūmi na eerī a Abenjamini na Ishi-Boshethu mūrū wa Saūlū, na ikūmi na eerī a Daudi. **16** Hīndī īyo o mūndū akīnyiita mūndū ūrīa merekanīire mūtwe, akīmūtheeca na rūhiū mbaru-inī ciake, nao makīgūanīra thī o ro hamwe. Nī ūndū ūcio kūndū kūu gūgītwo Helikathu-Hazurimu, na gwī kūu Gibeoni. **17** Mbaara īkīrūra mūno mūthenya ūcio, nake Abineri na andū a Isiraeli makīhootwo nī andū a Daudi. **18** Nao ariū atatū a Zeruia maarī ho: Nao nī Joabu, na Abishai, na Asaheli. Na rīrī, Asaheli aarī mūhūthū magūrū, akagīa ihenya o ta thwariga. **19** Nake agīteng’eria Abineri atekūgarūrūka na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho, amūngatithītie. **20** Nake Abineri akīrora na thuutha wake, akīuria atīrī, “Asaheli, kaarī we?” Nake agīcookia atīrī, “Ī nī niī.” **21** Nake Abineri akīmwīra atīrī, “Garūrūka na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho; ūnyiite mwanake ūmwe na ūmūtunye indo ciake cia mbaara.” No Asaheli ndaigana gūtiga kūmūhanyūkia. **22** O rīngī, Abineri agīkaania Asaheli, akīmwīra atīrī, “Tiga kūndeng’eria! Kīrīa kīngītūma ngūūrage, nī kī? Ingīhota atīa kūng’ethanīra na mūrū wa nyūkwa Joabu?” **23** No Asaheli ndaatigire kūmūhanyūkia; nī ūndū ūcio Abineri agītheeca Asaheli nda na mūthia wa itimū rīake, narīo

itimū rīkiumanīra na mūgongo. Nake akīgūa hau agīkua o hīndī īyo. Na mūndū o wothe aakinya hau Asaheli aagwīte akuīte, akarūgama ho. **24** No Joabu na Abishai magīteng'eria Abineri, narīo riūa rīgīthūa-rī, magīkinya kīrima-inī kīa Ama, kīrīa kīrī hakuhī na Gia, njīra ya gūthīi werū-inī wa Gibeoni. **25** Hīndī īyo andū a Benjamini magīcoakanīrīra hamwe, makīrūmīrīra Abineri. Nao magīthondeka gīkundi thīinī wao, makīrūgama igūrū rīa kīrima. **26** Abineri agīta Joabu aanīrīire, akīmūūria atīrī, “Rūhiū rwa njora rūgūtūūra rūniinanaga nginya tene? Anga ndūramenya atī ūhoro ūyū ūkaarigīrīria na ūrūrū? Ūgūikara nginya rī ūterīte andū aku matige gūteng'eria ariū a ithe wao?” **27** Joabu agīcookia atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Ngai atūrāga muoyo, korwo ndūnaaria-rī, andū aya mangīathīi o na mbere gūteng'eria ariū a ithe wao nginya rūciinī.” **28** Nī ūndū ūcio Joabu akīhuha karumbeta, nao andū othe makīrūgama; matiacookire kūhanyūkia Isiraeli kana kūrūa rīngī. **29** Ūtukū ūcio wothe Abineri na andū ake magītuūkanīria Araba. Makīringa Jorodani, magīthīi na mbere matuūkanīrie Bithironi guothe, na magīkinya Mahanaimu. **30** Nake Joabu agītīga gūteng'eria Abineri, akīhūndūka agīcoakanīrīria andū ake othe. Andū ikūmi na kenda a Daudi makīoneka matiarī ho, Asaheli atatarītwo. **31** No andū a Daudi nīmooragīte andū a Benjamini magana matatū ma mīrongo ūtandatū arīa maarī na Abineri. **32** Nao makīoya Asaheli, makīmūthika mbīrīra-inī ya ithe kūu Bethilehemu. Ningī Joabu na andū ake magīthīi ūtukū wothe, magīkinya Hebironi gūgīkīa.

3 Na rīrī, mbaara gatagatī ka nyūmba ya Saūlū na nyūmba ya Daudi nīyatūūrire ihinda iraaya. Daudi agīkīrīrīria kūgīa hinya; nayo nyūmba ya Saūlū īgīkīrīrīria kwaga hinya. **2** Nake Daudi nīagīire na ciana cia aanake arī kūu Hebironi: Mūriū wake wa irighthathi eetagwo Amunoni ūrīa waciarītwo nī Ahinoamu ūrīa Mūjezireeli; **3** Mūriū wa keerī eetagwo Kileabu ūrīa waciarītwo nī Abigaili ūrīa warī mūtumia wa ndigwa wa Nabali ūrīa Mūkarimeli; na wa gatatū aarī Abisalomu ūrīa waciarītwo nī Maaka mwarī wa Talimai mūthamaki wa Geshuru; **4** wa kana aarī Adonija ūrīa waciarītwo nī Hagithu; wa gatano aarī Shefatia ūrīa waciarītwo nī Abitali; **5** na wa gatandatū aarī Ithireamu mūrū wa Egila mūtumia wa Daudi. Acio nīo maaciārīirwo Daudi kūu Hebironi. **6** Hīndī ya mbaara ya nyūmba ya Saūlū na nyūmba ya Daudi, Abineri no kūgīa aagīaga na hinya arī thīinī wa nyūmba ya Saūlū. **7** Na rīrī, Saūlū nī arī na thuriya yetagwo Rizipa mwarī wa Aia. Nake Ishi-Boshethu akīūria Abineri atīrī, “Wakomire na thuriya ya baba nīkī?” **8** Abineri nīarakarire mūno tondū wa kwīrwo ūguo nī Ishi-Boshethu, nake akīmūcookeria atīrī, “Kaī ndīkīrī mūtwe wa ngui mwena-inī wa Juda? Ūmūthī ūyū niī ndī rūmwe na nyūmba ya thoguo Saūlū na andū a nyūmba yake na arata. Niī ndirī ndaamūneana kūrī Daudi. No rīu ūranjīira atī nīhītītie ihītia ūhorō-inī ūkonī mūndū-wa-nja ūyū! **9** Ngai arothūūra, nīi Abineri, na anjīke ūūru makīria, ingīaga kūhingīria Daudi ūrīa Jehova aamwīrīire na mwīhītwa, **10** na ndute ūthamaki nyūmba-inī ya Saūlū, na ndūgamie gītī kīa Daudi kīa ūnene igūrū wa Isiraeli na Juda, kuuma Dani nginya

Birishiba.” **11** Ishi-Boshethu ndaigana kwíra Abineri ūndū ūngí tondū níamwítigíríté. **12** Ningí Abineri agítúma andū kúrí Daudi makamwíre atírí, “Búrúri úyú ní waú? Nítúgíe na kíríkaníro nawe, na níngügütéithia ngürehere andū a Israeli othe mwena waku.” **13** Nake Daudi akiuga atírí, “Üguo ní wega. Nítukügína na kíríkaníro nawe. No ní harí ūndū ūmwe ngwenda wíke: ndükanooke mbere yakwa angíkorwo ndükarehe Mikali mwarí wa Saülü híndí Írúa ügooka kúnyona.” **14** Ningí Daudi agítúma andū kúrí Ishi-Boshethu mürü wa Saülü makamwíre atírí, “Nengera mütumia wakwa Mikali, ûrúa ndagúrire na ikonde igana rímwé cia Afilisti.” **15** Ní ūndū ūcio Ishi-Boshethu agíathana Mikali agíirwo kuuma kúrí mütthuriwe Palitieli mürü wa Laishi. **16** No rírí, mütthuriwe, agítwarana nake, agíthií amúrúmíriire akíríraga nginya Bahurimu. Híndí ïyo Abineri akímwíra atírí, “Cooka mucií!” Ní ūndū ūcio agícooka mucií. **17** Nake Abineri akíaraníria na athuuri a Israeli akímeera atírí, “Kwa ihinda nímkoretwo mwírirírie gútua Daudi mütthamaki wanyu. **18** Mütigíke üguo ríu! Nígúkorwo Jehova níerire Daudi atírí, ‘Na ūndū wa ndungata yakwa Daudi níngahonokia andū akwa a Israeli kuuma guoko-iní kwa Afilisti na kuuma guoko-iní gwa thú ciao cióthe.’” **19** Nake Abineri níacookire akíaraníria na andū a Benjamini. Agícooka agíthií Hebironi akeere Daudi maündū mothe maría Israeli na nyumba yothe ya Benjamini meendaga gwíka. **20** Rírúa Abineri, ûrúa warí na andū mírongo ûrúa ookire kúrí Daudi kúu Hebironi, Daudi akímúrugithíria iruga hamwe na andū ake. **21** Híndí ïyo Abineri akíira Daudi atírí, “Reke thií

o ro rīu ngacookanīrīrie andū a Isiraeli othe nī ūndū wa mūthamaki mwathi wakwa, nīgeetha marīkanīre nawe, na nīguo ūthamakagīre o kūrīa guothe ngoro yaku ūrirīrie.” Nī ūndū ūcio Daudi agītūma Abineri athīī, nake agīthīī na thayū. **22** Hīndī o īyo andū a Daudi, na Joabu magīcooka kuuma mbaara-inī, na magīuka na indo nyingī iria maatahīte. No Abineri ndaarī hamwe na Daudi kūu Hebironi, tondū Daudi nīamwīrīte athīī, nake agīthīī na thayū. **23** Rīrīa Joabu na thigari ciothe iria ciarī hamwe nake maakinyire-rī, akīrwo atī Abineri mūrū wa Neri nīokīte kūrī mūthamaki, na atī mūthamaki nīarekire athīī, nake agīthīī na thayū. **24** Nī ūndū ūcio Joabu agīthīī kūrī mūthamaki akīmūūria atīrī, “Nī atīa ūguo weka? Ta kīone, Abineri nīokire kūrī wee. Ūrekire athīī nīkī? Rīu nīagīthīire! **25** Wee nīūūī atī Abineri mūrū wa Neri egūūkīte gūkūheenia na gūthigaana mīthīire yaku, na amenye maūndū marīa mothe ūreka.” **26** Hīndī ūrīa Joabu oimire harī Daudi, agītūma andū makinyire Abineri, nao makīmūcookia kuuma gīthima-inī gīa Sira. No Daudi ndaigana kūmenya ūhoro ūcio. **27** Na rīrī, rīrīa Abineri aacookire Hebironi, Joabu akīmūtwara keheri-inī kīhingo-inī, ta ekwenda kwaria nake na hitho. Na marī hau, akīmūtheeca nda agīkua, nīguo arīhīrie thakame ya mūrū wa nyina Asaheli. **28** Thuutha ūcio, rīrīa Daudi aiguire ūhoro ūcio, akiuga atīrī, “Niī na ūthamaki wakwa tūtirī na ihītia nginya tene mbere ya Jehova ūhoro-inī wa thakame ya Abineri mūrū wa Neri. **29** Thakame yake ūrocookerera Joabu na nyūmba ya ithe yothe! Nayo nyūmba ya Joabu ndīkanaage mūndū ūmwe ūrī na kīronda

gikuura thakame, kana mangū, kana mündū ūrīthiiaga na mītī, kana mündū ūragītwo na rūhiū rwa njora, kana mündū wagīte irio.” **30** (Joabu na Abishai mūrū wa nyina mooragire Abineri tondū nīooragīte Asaheli mūrū wa nyina wao mbaara-inī kūu Gibeoni.) **31** Hīndī īyo Daudi akīra Joabu na andū othe arī aarī nao atīrī, “Tembūrangai nguo cianyu na mwīhumbe makūnia, na mūthiī mūgīcakayaga mbere ya Abineri.” Nake Daudi ūcio mūthamaki agīthiī arūmīriire ndayaya īrīa yakuuīte kīimba. **32** Nao magīthika Abineri kūu Hebironi, nake mūthamaki akīrīra aanīriire hau mbīrīra-inī ya Abineri. O nao andū othe makīrīra. **33** Mūthamaki akīina icakaya rīrī nī ūndū wa Abineri: “Abineri nīaragīrīrwo nīgūkua ta andū arīa moinaga watho? **34** Moko maku matiarī moohe, namo magūrū maku matiarī moohe na nyororo. Wagūire o ta mündū ūrīa ūgūūaga mbere ya andū arīa aaganu.” Nao andū othe makīrīra rīngī nī ūndū wake. **35** Ningī andū othe magīuka na makīringīrīria Daudi arīe irio gūtanatuka, no Daudi akīhīta na mwīhītwā, akiuga atīrī, “Ngai arothūūra, o na anjīke ūru makīria, ingīcama irio kana kīndū kīngī riūa rītanathūa!” **36** Nao andū acio othe maakīona ūrīa gwathiī magīkena; ti-itherū, maūndū mothe marīa mūthamaki eekire nīmamakenirie. **37** Nī ūndū ūcio andū othe na Isiraeli guothe makīmenya mūthenya ūcio atī mūthamaki ndaarī na itemi ūhoro-inī wa gīkuū kīa Abineri mūrū wa Neri. **38** Ningī mūthamaki akīra andū ake atīrī, “Kaī mūtaramenya atī mündū mūnene na ūrī igweta mūno nīarīkītie gūkua ūmūthī thīnī wa Isiraeli? **39** Na rīrī, ūmūthī, o na gūkorwo

ndimūitirīrie maguta nduīke mūthamaki, ndirī na hinya,
nao ariū aya a Zeruia marī na hinya mūno kūngīra. Jehova
arorīhia mwīki ūru kūringana na ciīko ciake njūru!"

4 Na rīrī, hīndī īrīa Ishi-Boshethu mūrū wa Saūlū aaiguire
atī Abineri nīakuīriire kū Hebironi-rī, akīūrwo nī hinya,
nao andū othe a Isiraeli makīmaka. **2** Nake mūrū wa
Saūlū aarī na andū eerī arī maarī atongoria a ikundi cia
gūtharīkanīra. Úmwe eetagwo Baana na ūcio ūngī Rekabu;
maarī ariū a Rimoni ūrīa Mūbeerothi wa mūhīrīga wa
Benjamini; Beerothu gūtaragwo ta gīcunjī kīa Benjamini,
3 tondū andū a Beerothu nīmoorīire Gitaimu na matūrīte
kuo ta andū a kūngī nginyagia ūmūthī. **4** (Jonathani
mūrū wa Saūlū aarī na mūriū wonjete magūrū meerī.
Aarī na ūkūrū wa mīaka ītano rīrīa ūhoro wa Saūlū na
Jonathani wamakinyīre kuuma Jezireeli. Nake mūreri
wake akīmūkuua, akiūra; no rīrīa aahiūhīte akīūra-rī,
mwana ūcio akīgūa agītuīka kīonje. Rītwa rīake rīari
Mefiboshethu.) **5** Nake Rekabu na Baana, ariū a Rimoni
ūrīa Mūbeerothi, magīthīi marorete nyūmba-inī ya Ishi-
Boshethu, na magīkinya kuo rīrīa gūkoragwo kūrī ūrugarī
mūthenya, rīrīa aahurūkīte mīaraho. **6** Nao makīngīra
nyūmba ya thīnī metuīte ta meendaga gūkuua ngano,
makīmūtheeca nda. Nake Rekabu na mūrū wa nyina
Baana makīura. **7** Maingīrīre nyūmba hīndī īrīa aakomete
gītanda-inī nyūmba yake ya toro. Maarīkia kūmūtheeca na
kūmūrīraga, magītinia mūtwe wake. Makīkuua, magīthīi
ūtukū wothe magerete njīra ya Araba. **8** Magītwarīra
Daudi mūtwe wa Ishi-Boshethu kū Hebironi, makīura
mūthamaki atīrī, "I ūyū mūtwe wa Ishi-Boshethu mūrū

wa Saūlū, thū yaku, ūrīa wageragia gūkūūraga. Ūmūthī nīguo Jehova arīhīria mwathi wakwa mūthamaki gwī Saūlū na rūciaro rwake.” **9** Nake Daudi agīcookeria Rekabu na Baana, mūrū wa nyina, ariū a Rimoni ūrīa Mūbeerothi atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, ūrīa ūhonoketie kuuma mathīna-inī mothe, **10** rīrīa mūndū aanjīrīre atīrī, ‘Saūlū nīakuīte’, agīciiria atī nī ūhoro mwega andehera, ndamūnyiitire ngīmūūragīra kūu Zikilagi. Kūu nīkīo kīheo kīrīa ndamūheire nī ūndū wa ndūmīrīri ūyo yake! **11** Akīrī makīria atīa, hīndī ūrīa andū aaganu moragīte mūndū ūtarī na ihītia thīnī wa nyūmba yake akomete ūrīrī-inī wake, githī ndiagīrīirwo nī gwītia thakame yake kuuma moko-inī manyu na ndīmweherie muume thī!” **12** Nī ūndū ūcio Daudi agīatha andū ake, nao makīmooraga. Makīmatinia moko na magūrū, na magīcuuria mīrī yao hau karia-inī kūu Hebironi. No rīrī, makīoya mūtwe wa Ishi-Boshethu na makīūthika mbīrīra-inī ya Abineri kūu Hebironi.

5 Na rīrī, mīhīrīga yothe ya Israeli īgīthī kūrī Daudi kūu Hebironi īkīmwīra atīrī, “Ithuī tūrī a mūthiimo waku na thakame yaku. **2** Ihinda rīrīa Saūlū aarī mūthamaki witūrī, wee nīwe watongoragia mbūtū cia Israeli igīthī ita. Nake Jehova agīkwīra atīrī, ‘Wee nīūgatuīka mūrīthi wa andū akwa a Israeli, na ūtuīke mwathi wao.’” **3** Rīrīa athuuri othe a Israeli maathiīte Hebironi kūrī Mūthamaki Daudi, mūthamaki nīagīire na kīrīkanīro nao mbere ya Jehova o kūu Hebironi, nao magītīrīria Daudi maguta mūtwe atuīke mūthamaki wa Israeli. **4** Daudi aarī na ūkūrū wa mīrongo ūtatū rīrīa aatuīkire mūthamaki,

na agīthamaka mīaka mīrongo īna. **5** Aathamakīre Juda mīaka mūgwanja na mīeri ītandatū arī Hebironi, na agīthamaka Israeli guothe mīaka mīrongo ītatū na ītatū arī Jerusalemu. **6** Mūthamaki na andū ake magīthīī Jerusalemu magatharīkīre Ajebusi, arīa matūūraga kuo. Nao Ajebusi makīira Daudi atīrī, “Ndūgūtoonya gūkū; tondū andū arīa megūkūgirīrīria ūtoonye nī arīa atumumu na cionje.” Tondū meīraga atīrī, “Daudi ndangīhota gūtoonya kuo.” **7** No rīrī, Daudi nīatunyanire kīhitho kīa hinya gīa Zayuni, na nīkōo gītagwo itūūra inene rīa Daudi. **8** Mūthenya o ro ūcio Daudi akiuga atīrī, “Mūndū wothe ūngītooria Ajebusi no agerire mūtarō-inī wa maaī nīguo akinyīre andū acio ‘mathuaga na atumumu’ o acio thū cia Daudi.” Kīu nīkōo gītūmaga moige atīrī, “Andū atumumu na arīa mathuaga’ matigatoonya nyūmba ya ūthamaki.” **9** Nake Daudi agītūūra kīhitho-inī kīu kīa hinya, agīgtua itūūra inene rīa Daudi. Nake Daudi agīakīrīra itūūra rīu inene kuuma Milo arīcooketie na thīinī. **10** Daudi agīkīrīrīria kūgīa na hinya tondū Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe aarī hamwe nake. **11** Na rīrī, Hiramu mūthamaki wa Turo agītūmīra Daudi andū, hamwe na mīgogo ya mītarakwa, na atharamara, na aaki na mahiga, nao magīakīra Daudi nyūmba ya ūthamaki. **12** Nake Daudi akīmenya atī Jehova nīamūhaandīte atūīke mūthamaki wa Israeli na agatūūgīria ūthamaki wake nī ūndū wa andū ake a Israeli. **13** Aarīkīa kuuma Hebironi, Daudi nīagīire na thuriya ingī na akīhikia atumia kūu Jerusalemu, na agīciarīwo aanake na airītu angī. **14** Maya nīmo marīītwā ma ciana iria aaciariīre kūu Jerusalemu:

Shamua, na Shobabu, na Nathani, na Solomoni, **15** na Ibiharu, na Elishua, na Nefegu, na Jafia, **16** na Elishama, na Eliada, na Elifeleti. **17** Hīndī ūrīa Afilisti maaiguire atī Daudi nīaitīrīrio maguta agatuīka mūthamaki wa Isiraeli, makīambata magīthīi na mbūtū ciao ciothe makamūcarie, no Daudi aigua ūhoro ūcio agīkūrūka agīthīi kīnhitho-inī kīa hinya. **18** Na ūrī, Afilisti nīmokīte na makeyaragania gītuamba-inī kīa Refaimu; **19** nī ūndū ūcio Daudi agītuīria ūhoro kūrī Jehova, akīmūuria atīrī, “Thīi ngatharīkīre Afilisti? Nīukūmaneana kūrī nīi?” Nake Jehova akīmūcookeria atīrī, “Thīi, nīgūkorwo ti-therū nī ngūneana Afilisti kūrī we.” **20** Nī ūndū ūcio Daudi agīthīi Baali-Perazimu, na agītooreria Afilisti kuo. Akiuga atīrī, “O ta ūrīa maaī moinaga, noguo Jehova aharaganītie thū ciakwa mbere yakwa.” Nī ūndū ūcio handū hau hagīitwo Baali-Perazimu. **21** Nao Afilisti magītiganīria mīhianano yao kūu, nake Daudi na andū ake makīmīoya magīthīi nayo. **22** Afilisti nīmambatire o rīngī makīiaragania Gītuamba-inī kīa Refaimu; **23** nī ūndū ūcio Daudi agītuīria ūhoro harī Jehova, nake Jehova akīmūcookeria atīrī, “Tiga kwambata ūthīi ūrūngīrīrie, no thiūrūrūka ūmoime na thuutha, ūmatharīkīre ūmarutītie na mbere ya mītī ya mīkūngūgū. **24** Rīrīa ūrīigua mūkubio uumīte igūrū rīa mītī ya mīkūngūgū-rī, thiī narua, tondū ūguo nīkuonania atī Jehova nīathītie mbere yaku nīguo ahūūre mbūtū cia Afilisti.” **25** Nī ūndū ūcio Daudi agīka o ta ūrīa Jehova aamwathīte, akīhūūra Afilisti amarutītie Gibeoni, o nginya Gezeri.

6 O rīngī, Daudi agīcookanīrīria andū arīa maarī njamba a Isiraeli othe, nao maarī ngiri mīrongo ītatū. **2** Daudi arī hamwe na andū acio ake othe magīthīi moimīte Baala kūu Juda makambatie ithandūkū rīa Ngai marīrute kuo, ithandūkū rīrīa rītanītio na Rītwa Rīake, naguo ūguo nī ta kuuga Rītwa rīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ūrīa ūikaraga gatagatī ka makerubi marīa marī igūrū rīa ithandūkū rīu. **3** Nao makīgīrīra ithandūkū rīa Ngai ngaari-inī njerū ya ng'ombe, makīrīruta nyūmba ya Abinadabu, ūrīa yarī kīrīma-inī. Nao Uza na Ahio, ariū a Abinadabu, nīo maatongoretie ngaari īyo njerū **4** ūrī na ithandūkū rīu rīa Ngai igūrū rīayo, nake Ahio nīwe warītongoretie. **5** Nake Daudi na nyūmba yothe ya Isiraeli maarūūhagia na hinya wao wothe marī mbere ya Jehova, makaina nyīmbo na inanda cia kīnūbi, na inanda cia mūgeeto, na tūhembe, na njingiri na thaani iria ihūūrithanagio ikagamba. **6** Hīndī ūrīa maakinyire kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Nakoni, ndegwa ikīhīngwo, Uza agītambūrkia guoko akanyiitīrīra ithandūkū rīa Ngai tondū ndegwa nī ciahīngītwo. **7** Namo marakara ma Jehova magīakanīra Uza tondū wa gīko kīu gīa kwaga gītīo; Nī ūndū ūcio Ngai akīmūgūtha akīgūa, agīkuīra hakuhī na ithandūkū rīa Ngai. **8** Nake Daudi akīrakara tondū mang'ūrī ma Jehova nīmookīriire Uza, na nginya ūmūthī handū hau hetagwo Perezu-Uza. **9** Nake Daudi agītīgīra Jehova mūthenya ūcio, akīūria atīrī, “Ngaahota atīa kūinūkia ithandūkū rīrī rīa Jehova?” **10** Nake ndetīkīriire gūtwara ithandūkū rīu rīa Jehova kūu aatūire, itūūra-inī inene rīa Daudi. Handū ha ūguo,

aarītwarire kwa Obedi-Edomu ūrīa Mūgiiti. **11** Ithandūkū rīu rīa Jehova rīgīikara nyūmba-inī ya Obedi-Edomu ūrīa Mūgiiti mīeri ītatū, nake Jehova akīmūrathima hamwe na nyūmba yake yothe. **12** Na rīrī, Mūthamaki Daudi akīrwo atīrī, “Jehova nīarathimīte nyūmba ya Obedi-Edomu na kīrīa gīothe arī nakīo, tondū wa ithandūkū rīa Ngai.” Nī ūndū ūcio Daudi agīkūrūka akīruta ithandūkū rīa Ngai kuuma nyūmba ya Obedi-Edomu akīrītwara itūūra inene rīa Daudi akenete. **13** Na rīrī, andū acio maakuuīte ithandūkū rīa Jehova maakinya makinya matandatū-rī, Daudi akīruta igongona rīa ndegwa na gacaū kanoru. **14** Daudi akīina arī mbere ya Jehova na hinya wake wothe, ehumbīte ebodi ya gatani; **15** nī ūndū ūcio Daudi na nyūmba yothe ya Israeli makīambatia ithandūkū rīa Jehova makīanagīrīra na makīhuhaga tūrumbeta. **16** Hīndī ūrīa ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīatoonyaga itūūra inene rīa Daudi-rī, Mikali mwari wa Saūlū agīcūthīrīria arī ndirica-inī. Na rīrīa onire Mūthamaki Daudi akīrūga-rūga akīnaga mbere ya Jehova, akīmūnyarara ngoro-inī yake. **17** Nao makīrehe ithandūkū rīa Jehova na makīrīiga handū harīo thīnī wa hema ūrīa Daudi aambīte nī ūndū warīo, nake Daudi akīruta maruta ma njino na ma ūiguano mbere ya Jehova. **18** Aarīkia kūruta magongona ma njino, na maruta ma ūiguano-rī, akīrathima andū thīnī wa rīītwā rīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe. **19** Ningī akīheana mūgate, na gīkūmba gīa thabibū, na gīcunjī kīa nyama kūrī mūndū o wothe warī gīkundi-inī kīu gīa Israeli, arūme na andū-a-nja o ūndū ūmwe. Nao andū othe makīinūka mīciī kwao. **20** Hīndī ūrīa Daudi aacookire mūciī

akarathime andū a nyūmba yake-rī, Mikali mwarī wa Saūlū agīuka kūmūtūnga, akiuga atīrī, “Kaī mūthamaki wa Israeli nīakīnonanītie ūmūthī-ī, agakīruta nguo mbere ya ngombo cia airītu cia ndungata ciake, o ta ūrīa mūndū ūtarī thoni angīka!” **21** Daudi akīra Mikali atīrī, “Nyuma mbere ya Jehova ūrīa wathuurire niī handū ha thoguo kana mūndū o na ūmwe wa nyūmba yake, hīndī ūrīa aathuurire nduīke mūthamaki wa gūthamakīra andū a Jehova, nīo andū a Israeli, na nī ūndū ūcio no nginya nyine ndī mbere ya Jehova. **22** O na nī ngūkīrīrīria kwīyagithia gītīo gūkīra ūū, na nīngwīnyiihia maitho-inī makwa. No rīrī, ndungata icio cia airītu wagweta-rī, nī ūgūtīo ngūtīo nīcio.” **23** Nake Mikali mwarī wa Saūlū ndaagiire ciana nginya mūthenya ūrīa aakuire.

7 Na rīrī, thuutha wa mūthamaki gūikara nyūmba yake ya ūthamaki, nake Jehova akamūhe ūhurūko agatiga gūkīrīwo nī thū ciake ciothe iria ciamūrigiicīrie-rī, **2** akīra mūnabii Nathani atīrī, “Nī ūjikaraga nyūmba ya ūthamaki yaakītwo na mītarakwa, o rīrīa ithandūkū rīa Ngai rīigītwo hema-inī.” **3** Nathani agīcookeria mūthamaki atīrī, “Ūndū ūrīa ūreciiria, gwīka īka guo tondū Jehova arī hamwe nawe.” **4** Ūtukū ūcio kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Nathani, akīrīwo atīrī: **5** “Thī ūkeere ndungata yakwa Daudi atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Anga we nīwe ūkūnjakīra nyūmba nīguo ndīmītūūre?’ **6** Nī ūdirī ndatūūra nyūmba kuuma mūthenya ūrīa ndaarutire andū a Israeli kuuma būrūri wa Misiri nginya ūmūthī. Ndūūraga thīiaga kūndū na kūndū ndī hema-inī arī yo gītūūro gīakwa. **7** Kūrīa guothe ndanathīī

na andū a Isiraeli othe-rī, ndī ndooria mūtongoria o na ūmwe wao, arīa ndaathire marīithagie andū akwa a Isiraeli, atīrī, “Mwagīte kūnjakīra nyūmba ya mītarakwa nīkī?” **8** “Na rīrī, īra ndungata yakwa Daudi atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: Ndaakūrutire rūūru-inī ngīgūtigithia kūrūmīrīra mahiū nīguo ūtuīke mwathi wa andū akwa a Isiraeli. **9** Nī ngoretwo nawe o kūrīa guothe wanathiī, na ngakwehereria thū ciaku ciothe ikeehera mbere yaku. Rīu nīngūtūma rīītwā rīaku rītuīke inene, o ta marīitwa ma andū arīa anene mūno a thī. **10** Na nīngaahe andū akwa a Isiraeli handū, na ndīmahaande wega nīgeetha magīe na mūciī wao kīumbē, na matigacooka gūthīnīka. Andū aaganu matigacooka kūmahinyīrīria rīngī, o ta ūrīa maatūire meekaga kīambīrīria-inī, **11** o na ūrīa matūire meekaga kuuma rīrīa ndathuurire atongoria a gūtongoragia andū akwa a Isiraeli. Ningī nīngakūhe ūhurūko kuuma kūrī thū ciaku ciothe. “Jehova egūkwīra atī Jehova we mwene nīwe ūkaarūgamia nyūmba yaku: **12** Hīndī ūrīa matukū maku magaathira, ūhurūke hamwe na maithe maku, nīngarahūra mbeū yaku ūcooke ithenya rīaku, ūrīa ūkoima mūthiimo waku wee mwene, na nīngarūgamia ūthamaki wake. **13** Ūcio nīwe ūgaaka nyūmba ūtanītio na Rīītwā Rīakwa, na nīngarūgamia gītī kīa ūnene wake nginya tene. **14** Nīngatuīka ithe, nake atuīke mūrū wakwa. Hīndī ūrīa ageeka ūūru, ngaamūherithia na rūthanju rwa andū, na ahūūrwō mahūūra nī andū. **15** No rīrī, wendo wakwa ndūrī hīndī ūkeeherio kūrī we, ta ūrīa ndaaweheririe harī Saūlū, ūrīa ndeheririe mbere yaku. **16** Nyūmba yaku na

ūthamaki waku igūtūūra mbere yakwa nginya tene; o nakīo gītī gīaku kīa ūnene gīgūtūūra kīrī kīrūmu wega nginya tene.” **17** Nake Nathani akīira Daudi ciugo ciothe cia ūguūrio ūcio. **18** Nake Mūthamaki Daudi agītoonya, agīkara thī mbere ya Jehova, akiuga atīrī: “Nīi ndīkīrī ū, Wee Mwathani Jehova, nayo nyūmba yakwa-rī, īkīrī kī, atī nīkīo ūnginyītie nginya haha? **19** Na rīrī, Wee Mwathani Jehova, wonete ūndū ūcio ta ūrī mūnini maitho-inī maku, nawe ūgacooka kwaria ūhoro wa matukū marīa magooka makoniī nyūmba ya ndungata yaku. Ningī Wee Mwathani Jehova īno nīyo njīra yaku ūrīa waragīria andū nayo? **20** “Nī atīa ūngī Daudi angīkwīra? Nīgūkorwo Wee Mwathani Jehova, nīūū ndungata yaku. **21** Nī ūndū wa kiugo gīaku, na kūringana na wendo waku, nīwīkīte ūndū ūyū mūnene ūguo, na ūkaūmenyithia ndungata yaku. **22** “Wee Mwathani Jehova, kaī ūkīrī mūnene-ī! Gūtīrī ūngī tawe, na gūtīrī Ngai ūngī tiga wee, o ta ūrīa tūiguīte na matū maitū. **23** Na nūū ūhaana ta andū aku a Isiraeli, rūrīrī rūmwe gūkū thī rūrīa Ngai waruo aakūūrire rūtuīke andū ake, nīgeetha wīgīire igweta, na wīke maūndū manene ma magegania na ma gwītigīrwo, na ūndū wa kūngata ndūrīrī na ngai ciao ciehere mbere ya andū aku, arīa wakūūrire kuuma būrūri wa Misiri? **24** Wee nīrūgamītie andū aku a Isiraeli matuīke andū aku nginya tene, nawe, Wee Jehova nīūtuīkīte Ngai wao. **25** “Na rīrī, Jehova Ngai, tūma kīranīro kīrīa wīranīire gīkonīi ndungata yaku na nyūmba yake kīrūme nginya tene. Na wīke o ta ūguo wīranīire, **26** nīgeetha rīītwā rīāku rīnenehe nginya tene. Ningī andū nīmakoiga atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe

nīwe Ngai wa Isiraeli!’ Nayo nyūmba ya ndungata yaku Daudi nīkehaanda mbere yaku. **27** “Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, nī̄guūrīrie ndungata yaku ūndū ūyū, ūkoiga atīrī, ‘Nīngagwakīra nyūmba.’ Nī ūndū ūcio ndungata yaku nīgīte na ūmīrīru wa kūhooya ihooya rīrī. **28** Wee Mwathani Jehova, Wee nīwe Ngai! Ciugo ciaku nīciakwīhokwo, na nīwīrīire ndungata yaku maūndū macio mega. **29** Rīu nīwonete kwagīrīire ūrathime nyūmba ya ndungata yaku, nīgeetha ūtūure mbere yaku nginya tene maitho-inī maku; nīgūkorwo Wee Mwathani Jehova nīwe warītie, na nī ūndū wa kīrathimo gīaku, nyūmba ya ndungata yaku ūtūure ūraathimītwo nginya tene.”

8 Thuutha wa mahinda macio-rī, Daudi nīatharīkīire Afilisti na akīmatooria biū, na agītunyana Methegi-Amma kuuma watho-inī wa Afilisti. **2** Ningī Daudi nīatooririe andū a Moabi. Agītūma makome thī na akīmathima na ūraihi wa rūrīgi. Aamathima-rī, ithimi igīrī ciao makooragwo, na gīthimi gīa gatatū mageetikīrio matūure muoyo. Nī ūndū ūcio andū a Moabi magītuīka ndungata cia Daudi na makamūrehagīra igooti. **3** Daudi nīahūūranire na Hadadezeri mūrū wa Rehobu, mūthamaki wa Zoba, rīrīa aathiīte gūcookia būrūri ūrīa aatunyītwo gūkuhī na Rūūrī rwa Farati. **4** Nake Daudi akīmūtunya ngaari ciake cia ita ngiri ūmwe, na andū a gūcitwara ngiri mūgwanja, na thigari cia magūrū ngiri mīrongo ūrī. Nake agītemenga mbarathi icio cia mbaara magūrū agītūma ithue ciothe tiga o igana rīmwe. **5** Rīrīa Asuriata a kuuma Dameski mookire gūteithia Hadadezeri mūthamaki wa

Zoba, Daudi akīūraga Asuriata ngiri mīrongo ūrī na igīrī.

6 Akīiga mbūtū cia kūrangīra ūthamaki wa Asuriata kūu Dameski. Nao Asuriata magītuīka a gwathagwo nīwe makamūrehagīra igooti. Jehova nīaheaga Daudi ūhootani kūrīa guothe aathiiaga. **7** Na rīrī, Daudi agīkuua ngo cia thahabu iria ciarī cia atongoria a Hadadezeri agīcirehe Jerusalemu. **8** Kuuma matūūra ma Teba na Berothai, marīa maarī ma Hadadezeri, Mūthamaki Daudi agīkuua kuuma kuo indo nyīngī mūno cia gīcango. **9** Rīrīa Tou mūthamaki wa Hamathu aaiguire atī Daudi nīahootete mbūtū ciothe cia mbaara cia Hadadezeri-rī, **10** agītūma mūriū Joramū kūrī Mūthamaki Daudi akamūgeithie na amūkūngūire nī ūndū wa kūhoota Hadadezeri, ūrīa wakoretwo akīrūna na Tou. Joramū akīmūrehera indo cia betha na cia thahabu, o na cia gīcango. **11** Mūthamaki Daudi akīamūrīra Jehova indo icio, o ta ūrīa aamūrīte betha na thahabu kuuma ndūrīrī-inī ciothe iria aatooretie. **12** Nacio nī Edomu na Moabi, na Aamoni na Afilisti, na Amaleki. Ningī akīamūra indo iria aatahīte kuuma kūrī Hadadezeri mūrū wa Rehobu mūthamaki wa Zoba. **13** Nake Daudi akīgīa igweta hīndī ūrīa oimire kūrīraga andū a Edomu ngiri ikūmi na inyanya Gītuamba-inī gīa Cumbī. **14** Nake akīiga thigari cia kūrangīra Edomu guothe, nao andū a Edomu othe magītuīka ndungata cia Daudi. Nake Jehova nīaheaga Daudi ūhootani kūrīa guothe aathiiaga. **15** Daudi nīathamakire Israeli guothe, akahūthagīra kīhooto, na akahingīria andū ake othe maūndū marīa maagīrīre. **16** Joabu mūrū wa Zeruia nīwe warī mūnene wa ita; nake Jehoshafatū mūrū wa Ehiludu nīwe warī mwandīki wa

maündū ma ihinda rīu; **17** nake Zadoku mūrū wa Ahitubu na Ahimeleku mūrū wa Abiatharu maarī athīnjīri-Ngai; nake Seraia aarī mwandīki. **18** Nake Benaia mūrū wa Jehoiada nīwe warī mūnene wa Akerethi na Apelethi; nao ariū a Daudi maarī ataari a mūthamaki.

9 Nake Daudi akīuria atīrī, “Nī kūrī mūndū o na ūmwe ūtigarīte wa nyūmba ya Saūlū ūrīa ingītuga nī ūndū wa Jonathani?” **2** Na rīrī, nī kwarī na ndungata ya mūciī wa Saūlū yetagwo Ziba. Nao makīmīta īthīi mbere ya Daudi, nake mūthamaki akīmīuria atīrī, “Wee nīwe Ziba?” Nayo īgīcookia atīrī, “Ī nī nīi ndungata yaku.” **3** Nake mūthamaki akīuria atīrī, “Gūtirī mūndū o na ūmwe ūtigarīte wa nyūmba ya Saūlū ūrīa ingīonia ūtugi wa Ngai?” Nake Ziba agīcookeria mūthamaki atīrī, “Nī kūrī na mūrū wa Jonathani; nake nī mwonju magūrū meerī.” **4** Nake mūthamaki akīuria atīrī, “Arī ha?” Ziba akīmūcookeria atīrī, “Arī mūciī kwa Makiru mūrū wa Amielo kū Lo-Debari.” **5** Nī ūndū ūcio, Mūthamaki Daudi agītūmana areehwo kuuma nyūmba ya Makiru mūrū wa Amielo, kū Lo-Debari. **6** Rīrīa Mefiboshethu mūrū wa Jonathani, mūrū wa Saūlū, ookire harī Daudi, akīinamīrīra amūhe gītīo. Nake Daudi akīmwīta “Mefiboshethu!” Nake agīcookia atīrī, “Niī ūyū ndungata yaku.” **7** Nake Daudi akīmwīra atīrī, “Tiga gwītigīra, nīgūkorwo ti-itherū nīngūgūtuga nī ūndū wa thoguo Jonathani. Nīngūgūcookeria gīthaka gīothe kīrīa kīarī gīa gukaguo Saūlū, nawe ūrīrīagīra irio metha-inī yakwa hīndī ciothe.” **8** Nake Mefiboshethu akīinamīrīra, akiuga atīrī, “Ndungata yaku īkīrī kī, atī nīguo ūrūmbūiye ngui nguū ta niī?”

9 Hīndī īyo mūthamaki agītūmanīra Ziba, ndungata ya Saūlū, akīmwīra atīrī, “Nīndahe mūrū wa mūriū wa mwathi waku indo ciothe iria ciarī cia Saūlū na cia nyūmba yake. **10** Wee, hamwe na ariū aku na ndungata ciaku, nī inyuī mūrīmūrīmagīra mūgūnda, na mūkainūkia magetha, nīgeetha mūrū wa mūriū wa mwathi waku oonage irio. Nake Mefiboshethu, mūrū wa mūriū wa mwathi waku, arīīagīra irio metha-inī yakwa hīndī ciothe.” (Na rīrī, Ziba aarī na ariū ikūmi na atano, na ndungata mīrongo tīrī.) **11** Ningī Ziba akīira mūthamaki atīrī, “Ndungata yaku nīgwīka o ūrīa wothe mūthamaki, mwathi wakwa, egwatha ndungata yake tīke.” Nī ūndū ūcio Mefiboshethu aarīīagīra irio metha-inī ya Daudi taarī ūmwe wa ariū a mūthamaki. **12** Mefiboshethu aarī na kamwana geetagwo Mika, nao andū othe a mūciī wa Ziba maarī ndungata cia Mefiboshethu. **13** Nake Mefiboshethu agītūūra Jerusalemu, tondū aarīīagīra irio metha-inī ya mūthamaki hīndī ciothe, nake arī mwonju magūrū meerī.

10 Thuutha wa mahinda macio, mūthamaki wa Aamoni agīkua, nake Hanuni, mūriū, agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **2** Nake Daudi agīciiria atīrī, “Nīnguonania ūtugi kūrī Hanuni mūrū wa Nahashu, o ta ūrīa ithe aanjīkire maūndū ma ūtugi.” Nī ūndū ūcio Daudi agītūma andū kūrī Hanuni makamūcakaithie nī ūndū wa gūkuīrwo nī ithe. Rīrīa andū acio maatūmītwo nī Daudi maakinyire būrūri-inī wa Aamoni-rī, **3** andū arīa maarī igweta a Aamoni makīuria Hanuni mwathi wao atīrī, “Ūreciiria Daudi nī thoguo aratīa nī ūndū wa gūgūtūmīra andū magūcakaithie? Githī Daudi ndatūmīte andū aya kūrī

we nīgeetha matuřrie na mathigaane itūura rīrī inene, nīguo macooke marītunyane?” **4** Nī ūndū ūcio Hanuni akīnyiitithia andū acio a Daudi, na akīmenjithia nderu rwere rūmwe, na agītinia nguo ciao irima gatagatī ka njikarīro, na akīmaingata. **5** Hīndī īrīa Daudi eerirwo ūhoro ūcio, agītūma andū makamatūnge tondū andū acio nīmaconorithītio mūno. Mūthamaki akiuga atīrī, “Ikarai kūu Jeriko nginya nderu cianyu ikūre, mūcooke mūuke.” **6** Rīrī Aamoni maamenyire atī nīmatuīkīte kīndū kīnungu harī Daudi-rī, makīandīka thigari cia magūrū cia Asuriata ngiri mīrongo īrī kuuma Bethi-Rehobu na Zoba, o na mūthamaki wa Maaka arī na andū ake ngiri īmwe, o na ningī andū ngiri ikūmi na igīrī kuuma Tobi. **7** Nake Daudi aigua ūhoro ūcio-rī, agītūma Joabu na ita rīothe rīa mbaara. **8** Nao Aamoni makiumagara, makīara mīhari ya mbūtū cia mbaara kīhingo-inī gīa itūura rīao inene, nao Asuriata a Zoba na Rehobu, na andū a Tobi na a Maaka maarī oiki kūu werū-inī. **9** Nake Joabu akīona atī thigari nīciarīte mīhari ya mbaara mbere yake o na thuutha wake; nī ūndū ūcio agīthuura mbūtū imwe iria ciarī njamba mūno kūu Israeli, agīcitūma ikarūe na Asuriata. **10** Andū acio angī akīmaiga watho-inī wa Abishai mūrū wa nyina, na akīmatūma makarūe na andū a Amoni. **11** Joabu akiuga atīrī, “Asuriata mangīngīria hinya-rī, wee ūuke ūndeithie; no Aamoni mangīgūkīria hinya-rī, nīngūuka ngūteithie. **12** Wīyūmīrīrie nīgeetha tūrūe na ūcamba nī ūndū wa andū aitū na nī ūndū wa matūura manene ma Ngai witū. Jehova nīegwīka ūrīa ekuona kwagīriiire maitho-inī make.” **13** Ningī Joabu na mbūtū ciake magītharīkīra Asuriata,

nao makīmoorīra. **14** Rīrīa Aamoni moonire atī Asuriata nīmaroora-rī, o nao makiūrīra Abishai, magītoonya thīinī wa itūura rīrīa inene. Nī ūndū ūcio Joabu agīcooka agītiga kūrūa na Aamoni na agīthīi Jerusalemu. **15** Thuutha wa Asuriata kuona atī nīmatoorio nī andū a Israeli-rī, magīcookanīrīra hamwe rīngī. **16** Hadadezeri aarehithītie Asuriata kuuma mūrīmo wa Rūūrī rwa Farati; magīthīi nginya Helamu marī hamwe, na Shobaki mūnene wa mbütū ya ita ya Hedadezeri, amatongoretie. **17** Rīrīa Daudi eerirwo ūhoro ūcio-rī, agīcookanīrīria ita rīa Israeli rīothe, makīringa Rūūrī rwa Jorodani na magīthīi nginya Helamu. Nao Asuriata makīara mīhari ya thigari cia mbaara igatūngane na Daudi, makīrūa nake. **18** No rīrī, Asuriata acio makiūrīra Israeli, nake Daudi akiūraga andū magana mūgwanja arīa maatwarithagia ngaari ciao cia ita, na thigari cia magūrū ngiri mīrongo īna. Ningī akīuraga Shobaki mūnene wa mbütū ciao, agīkuīra kūu. **19** Rīrīa athamaki arīa otthe maarī ndungata cia Hadadezeri moonire atī nīmahootwo nī Israeli-rī, magīthondeka thayū na andū a Israeli na magītuīka a gwathagwo nīo. Nī ūndū ūcio Asuriata magītīgīra gūcooka gūteithia Aamoni hīndī īngī.

11 Na rīrī, hīndī ya kīmera yaakinya ihinda rīrīa athamaki maathīiaga mbaara-inī-rī, Daudi agītūma Joabu hamwe na andū a mūthamaki na mbütū ciothe cia mbaara cia andū a Israeli. Makīananga Aamoni magīcooka makīrigiicīria Raba. Nowe Daudi agītīgwo Jerusalemu. **2** Hwāi-inī ūmwe-rī, Daudi agīukīra akiuma gītanda-inī gīake agīthīi gūceeranga kūu igūrū rīa nyūmba ya ūthamaki. Arī

nyūmba igūrū akīona mūndū-wa-nja agīthamba. Mūndū-wa-nja ūcio aarī mūthaka mūno, **3** nake Daudi agītūma mūndū agatuīrie ūhoro wake. Mūndū ūcio akīmwīra atīrī, “Githī ūcio ti Bathisheba, mwarī wa Eliamu mūtumia wa Uria ūrīa Mūhiti?” **4** Hīndī īyo Daudi agītūma andū makamūgīre. Mūndū-wa-nja ūcio agīuka kūrī Daudi, nake agīkoma nake. (Nīgūkorwo nīethereetie ihinda rīake rīa mweri), nake agīgīcookera gwake mūciī. **5** Mūndū-wa-nja ūcio akīgīa nda na agītūmanīra Daudi, akīmwīra atīrī, “Ndī na nda.” **6** Nī ūndū ūcio Daudi agītūma mūndū athīi kūrī Joabu amwīre atīrī: “Ndūmīra Uria ūrīa Mūhiti.” Nake Joabu agītūma Uria kūrī Daudi. **7** Rīrīa Uria ookire, Daudi akīmūūria ūhoro wa ūrīa Joabu aatariī, na ūhoro wa ūrīa thigari ciatarī, na ūrīa mbaara yathiiaga na mbere. **8** Ningī Daudi akīira Uria atīrī, “Ikūrūka gwaku mūciī ūgethambe magūrū.” Nī ūndū ūcio Uria akiuma nyūmba ya ūthamaki, na akīrūmīrīrio kīheo kuuma kūrī mūthamaki. **9** No Uria agīkoma itoonyero-inī rīa nyūmba ya ūthamaki hamwe na ndungata ciothe cia mwathi wake, na ndaigana gūikūrūka athīi gwake mūciī. **10** Rīrīa Daudi eerirwo atīrī, “Uria ndaanathīi mūciī,” akīmūūria atīrī, “Githī to hīndī woka kuuma kūraya? Nī kīi kīragiririe ūthīi mūciī?” **11** Uria akīira Daudi atīrī, “Ithandūkū rīa Jehova, na andū a Isiraeli na a Juda maikarīte hema-inī, na mwathi wakwa Joabu na andū a mwathi wakwa maikarīte kambī kūu werū-inī. Ingīrahotire atīa gūthīi mūciī gwakwa, ngarīe na nganyue, na ngome na mūtumia wakwa? Ti-itherū o ta ūrīa ūtūūraga muoyo, ndingīika ūndū ta ūcio!” **12** Ningī

Daudi akīmwīra atīrī, “Ikara gūkū mūthenya ūngī ūmwe, na rūciū nīngagūtūma ūcooke.” Nī ūndū ūcio Uria agīkara Jerusalemu mūthenya ūcio na ūcio ūngī warūmīrīre. **13** Hīndī īrīa Daudi aamwītire, akīrīanīra na akīnyuuanīra nake, ningī Daudi agītūma arīo nī njoohi. No hwaī-inī Uria agīthīī gūkoma mūgeeka-inī wake arī hamwe na ndungata cia mwathi wake; ndaigana gūthīī gwake mūcīī.

14 Rūciinī Daudi akīandīkīra Joabu marūa, akīmanengera Uria atware. **15** Marūa macio maandīkītwo atīrī, “Twara Uria harīa mbaara ūhīire mūno. Ūcooke ūmūtiganīrie nīgeetha ooragwo.” **16** Rīrīa Joabu aarigiicīrie itūūra rīrīa inene, akīiga Uria harīa aamenyaga nīho haarī agitīri arīa maarī njamba. **17** Hīndī īrīa andū a itūūra rīu inene mookire kūrūa na Joabu-rī, andū amwe a mbūtū cia ita cia Daudi makīūragwo; o nake Uria ūrīa Mūhiti agīkua. **18** Joabu agītūma mūndū kūrī Daudi akamūhe ūhoro wothe wa mbaara ūyo. **19** Nake agīatha mūndū ūcio aatūmire atīrī: “Warīkia kūhe mūthamaki ūhoro ūyū wothe wa mbaara, **20** marakara ma mūthamaki maahota kūrīrīmbūka, nake aahota gūkūūria atīrī, ‘Nī kīī gītūmire mūkuhīrīrie mūno itūūra inene mūkarūe? Kaī mūtooī atī no mamūrathe na mīguī marī rūthingo-inī? **21** Nūū woragire Abimeleku mūrū wa Jerubu-Beshethu? Githī ti mūndū-wa-nja wamūkīrīrie ihiga rīa gīthīī arī rūthingo-inī igūrū? Githī ti kīō gīatūmire akuīre kūu Thebezu? Nī kīī kīratūmire mūthiī hakuhī mūno na rūthingo?’ Angīgakūūria ūguo-rī, nawe ūkaamūcookeria atīrī, ‘O nayo ndungata yaku, Uria ūrīa Mūhiti nīmūkuū.’” **22** Nake mūndū ūcio akiumagara agīthīī, na aakinya, akīra Daudi

maündū mothe marĩa Joabu aamütüm̄ite akoige. **23** Nake mündū ūcio watūm̄itwo akīra Daudi atīrī, “Andū acio maratūkīririe hinya, marooka kūrūa na ithuĩ werū-inī, no tūrakīmahündūra nginya itoonyero-inī rīa kīhingo gīa itūura rīrīa inene. **24** Hīndī īyo aikia a mīguī maraikīria ndungata ciaku mīguī marī rūthingo igūrū, na andū amwe a mūthamaki nīmakuīte. O na ningī ndungata yaku, Uria ūrīa Mūhiti, nīkuīte.” **25** Nake Daudi akīra mündū ūcio atīrī, “Thī wīre Joabu atīrī: ‘Tiga kūigua ūūru nī ūhoro ūcio; rūhiū rūniinaga mündū ūmwe o ta ūrīa rūniinaga ūrīa ūngī. Thiī na mbere gūtharīkīra itūura rīu inene ūrīanange.’ Wīre Joabu ūguo nīgeetha ūmūūmīrīrie.” **26** Rīrīa mūtumia wa Uria aiguire atī mūthuuriwe nīakuīte-rī, akīmūcakaīra. **27** Ihinda rīa gūcakaya rīathira-rī, Daudi akiuga areehwo gwake nyūmba, nake agītuīka mūtumia wake, na akīmūciarīra kahīī. No rīrī, ūndū ūcio Daudi ekīte nīwarakaririe Jehova.

12 Nake Jehova agītūma Nathani kūrī Daudi. Na aakinya harī we Nathani akīra Daudi atīrī, “Itūura-inī rīmwe nī kwarī na andū eerī, ūmwe aarī gītonga na ūrīa ūngī aarī mūthīni. **2** Mūndū ūcio warī gītonga aarī na ndūūru nyingī cia ng’ondū na cia ng’ombe, **3** no ūcio warī mūthīni ndaarī na kīndū tiga o kamwatī kanini aagūrīte. Agīkarera, nako gagīkūra karī hamwe nake na ciana ciake. Kaarīnaga irio ciake, na gakanyuuagīra gīkombe gīake na gaakomaga gīthūri-inī gīake. Nako kaarī o ta mwarī. **4** “Na rīrī, mūgeni agīuka gwa gītonga kīu, no gītonga kīu gīkīregā kuoya ng’ondū ūmwe yakīo kana ng’ombe gīthondekere mūgeni ūcio wokīte gwakīo gīa kūrīa.

Handū ha ūguo, gikīoya kamwatī karīa kaarī ka mūthīni na gīgīthīnjīra mūndū ūcio wokīte gwakīo mūciī.” 5 Daudi agīcinwo nī marakara nī ūndū wa mūndū ūcio, akīra Nathani atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, mūndū ūcio wīkīte ūguo agīrīirwo nī gūku! 6 No nginya arīhe kamwatī kau maita mana, tondū nīekīte ūndū ta ūcio na akaaga kūiguanīra tha.” 7 Hīndī īyo Nathani akīra Daudi atīrī, “Wee nīwe mūndū ūcio! Ūū nīguo Jehova, Ngai wa Israeli, ekuuga: ‘Ndagūitīrīrie maguta ūtuīke mūthamaki wa Israeli, na ngīkūhonokia kuuma guoko-inī gwa Saūlū. 8 Nīndakūheire nyūmba ya mwathi waku, o na ngīkūhe atumia a mwathi waku maikare gīthūri-inī gīaku. Nīndakūheire nyūmba ya Israeli na Juda. Na kūngīkorwo maūndū macio maarī manini na matiakūiganīte-rī, nīngīkūheire maūndū mangī maingī. 9 Nī kīī gītūmīte ūnyarare kiugo kīa Jehova, ūgeeka ūūru maitho-inī make? Nīwooragithirie Uria ūrīa Mūhiti na rūhiū rwa njora, na ūkīoya mūtumia wake atuīke mūtumia waku. Wamūragithirie na rūhiū rwa njora rwa andū a Amoni. 10 Na nī ūndū ūcio, rūhiū rwa njora rūtikeehera nyūmba yaku, nī ūndū nīwaanyararire niī, na ūkīoya mūtumia wa Uria ūrīa Mūhiti atuīke mūtumia waku.’ 11 “Jehova ekuuga ūū: ‘Nīngūkūrehithīria thīna kuuma nyūmba yaku wee mwene. O maitho-inī maku nīngoya atumia aku, ndīmahe mūndū wa nyūmba yaku, nake nīagakoma na atumia acio aku mūthenya barigici. 12 Wekire ūndū ūcio na hitho, no Niī ngeeka ūndū ūyū mūthenya barigici andū a Israeli othe makīonaga.’” 13 Hīndī īyo Daudi akīra Nathani atīrī, “Nīnjīhīrie Jehova.”

Nathani agīcookia atīrī, “Jehova nīakwehereirie mehia maku. Ndūgūkua. **14** No tondū nītūmīte thū cia Jehova imūmene mūno nī ūndū wa gwīka ūguo-rī, mwana ūcio ūciarīirwo nīegūkua.” **15** Nathani aarīkia kūinūka mūciī-rī, Jehova agītūma mwana ūcio mūtumia wa Uria aaciārīire Daudi arūare. **16** Daudi agīthaitha Ngai nī ūndū wa mwana ūcio. Akīihinga kūrīa irio, agītoonya nyūmba yake, agīkoma thī ūtukū ūcio wothe. **17** Nao athuuri a nyūmba yake magīthīi hakuhī nake nīguo mamūrūgamie na igūrū nowe akīrega, na ndaigana kūrīanīra irio nao. **18** Mūthenya wa mūgwanja wakinya-rī, mwana ūcio agīkua. Nacio ndungata cia Daudi igītīgīra kūmwīra atī mwana ūcio nīakuīte. Tondū cioigire atīrī, “Rīrīa mwana oima muoyo, twariīrie Daudi na akaaga gūtūthikīrīria. Twahota atīa kūmwīra atī mwana nīakuīte? Aahota kwīgera ngero.” **19** No Daudi akīona atī ndungata ciake nīciaheehanaga, akīmenya atī mwana ūcio nīakuīte. Nake akīūria atīrī, “Kaī mwana akuīte?” Nao magīcookia atīrī, “Iī, nīakuīte.” **20** Hīndī īyo Daudi agīūkīra. Aarīkia gwīthamba, akīhaka maguta na akīgarūrīra nguo ciake, agīthīi nyūmba ya Jehova, akīinamīrīra, na akīhooya. Ningī agīcooka agīthīi gwake mūciī, agītīia irio, nao andū ake makīmūrehere, akīrīa. **21** Ndungata ciake īkīmūrīria atīrī, “Ūreka ūguo nīkī? Rīrīa mwana ararī muoyo nīūrehingīte na ūkarīra, no mwana akua-rī, wokīra na warīa irio!” **22** Nake agīcookia atīrī, “Hīndī īrīa mwana ararī muoyo-rī, ndīrehingaga na ngarīra. ngīciiria atīrī, ‘Nūū ūūū? Jehova aahota kūnjiguīra tha areke mwana ūcio atūūre muoyo.’ **23** No rīu tondū nīakuīte-rī, nī kīi gīgūtūma ndīihinge? Ndaahota

kūmūriūkia? Nī niī ngaathiī kūrī we, no ndanḡcooka kūrī niī.” **24** Hīndī īyo Daudi akīhooreria mūtumia wake Bathisheba, agīthīi kūrī we na agīkoma nake. Nake agīciara kahī; nao magīgatua Solomoni. Nake Jehova agīkenda; **25** na tondū Jehova nīakendete-rī, agītūma mūnabii Nathani athīi agakahe rīitwa Jedidia. **26** Hīndī īyo Joabu akīhūura Raba itūura rīa andū a Amoni, na agītunyana kīhingo kīa hinya kīa ūthamaki. **27** Ningī Joabu agītūma andū kūrī Daudi, akiuga atīrī, “Nīhūuranīte na itūura rīa Raba o na ngatunyana maaī marīo. **28** Na rīrī, cookanīrīria ikundi icio ingī cia mbūtū cia ita, nīguo ithiūrūkīrie itūura rīu inene irīgwatīre. Angīkorwo ti ūguo nīngwīgwatīra itūura rīu inene, narīo rītanagio na niī.” **29** Nī ūndū ūcio Daudi agīcoakanīrīria mbūtū ciate ciothe cia ita agīthīi Raba, na akīrītharīkīra, akīrītunyana. **30** Nake akīoya thūmbī ya mūtwe ya mūthamaki wao, na ūritū wayo warī taranda ūmwe ya thahabu, na nī yagemetio na tūhiga twa goro, nayo ūkīigīrīwo mūtwe wa Daudi. Nake agītaha indo nyīngī mūno kuuma itūura rīu inene, **31** akīrutūrūra aikari akuo, akīmahe wīra wa gvatūra mbaū na mīthumeno, na aruti wīra na harū cia igera na wa mathanwa, na wīra wa gūthondeka maturubarī. Nake eekire ūguo matūura-inī mothe ma Aamoni. Thuutha ūcio Daudi na mbūtū ciate ciothe cia ita magīcooka Jerusalemu.

13 Thuutha wa mahinda macio-rī, Abisalomu mūrū wa Daudi aarī na mwarī wa nyina mūthaka mūno wetagwo Tamaru, nake Amunoni mūrū wa Daudi akīmwenda mūno. **2** Amunoni agītangīka nginya agītua nī mūrūaru

nī ūndū wa mwarī wa ithe Tamaru, nīgūkorwo aarī
mūirītu gathirange, na nīonaga arī hinya kūmwīka ūndū
o na ūrīkū. 3 Na rīrī, Amunoni aarī na mūratawe wetagwo
Jonadabu mūrū wa Shimea, mūrū wa nyina na Daudi.
Jonadabu aarī mūndū mwara mūno. 4 Akīūria Amunoni
atīrī, “Nī kī gītūmīte wee mūrū wa mūthamaki woneke o
ūkīhinyīrīka rūciinī o rūciinī? Kaī ūtangīnjīra gītūmi?”
Amunoni akīmwīra atīrī, “Nī kwenda nyendeete Tamaru,
mwarī wa nyina na Abisalomu mūrū wa baba.” 5 Jonadabu
akīmwīra atīrī, “Thī ūrīrī na wītue atī ūrī mūrūaru. Rīrīa
thoguo arīuka gūkuona, ūmwīre atīrī, ‘No nyende mwarī
wa baba Tamaru oke aahe kīndū gīa kūrīa. Andugīre irio
ngīonaga, nīguo ndīmuone, na ningī ndīe acinyiitīte na
guoko gwake.’” 6 Nī ūndū ūcio Amunoni agīkoma na
agītua nī mūrūaru. Na rīrīa mūthamaki ookire kūmuona,
Amunoni akīmwīra atīrī, “No nyende mwarī wa baba
Tamaru oke aathondekere tūmīgate ngīonaga, nīguo
ndīe anyiitīte na guoko gwake.” 7 Daudi agītūmanīra
Tamaru nyūmba-inī ya ūthamaki, akīmwīra atīrī, “Thī
nyūmba ya mūrū wa thoguo Amunoni, ūmūthondekere
irio.” 8 Nī ūndū ūcio Tamaru agīthīi nyūmba ya mūrū
wa ithe Amunoni, akīmūkora akomete. Akīoya mūtu,
akīūkanda, agīthondeka mūgate Amunoni akīmuonaga,
na akiūruga. 9 Agīcooka akīoya rūgīo, akīmūihūrīra
mūgate, nowe akīrega kūrīa. Amunoni akiuga atīrī,
“Andū othe nīmeherio haha.” Nī ūndū ūcio andū othe
makiuma nja, makīmūtiga. 10 Hīndī ūyo Amunoni akīra
Tamaru atīrī, “Ndehera irio haha nyūmba yakwa ya
toro, nīguo ndīe ūcinyiitīte na guoko gwaku.” Nake

Tamaru akīoya mūgate ūrīa aathondekete, akīūtwarīra
mūrū wa ithe Amunoni nyūmba yake ya toro. **11** No
rīrīa aamūtwarīire nīguo arīe, Amunoni akīmūnyiita,
akiuga atīrī, “Ūka ngome nawe, mwarī wa baba.” **12**
Nake akīmwīra atīrī, “Aca, mūrū wa baba! Tiga kūnyiita
na hinya. Ūndū ta ūyū ndwagīrīire gwīkwo Isiraeli!
Tiga gwīka ūndū ūyū wa waganu. **13** Ha ūhoro wakwa
naguo atīa? Thoni ciakwa ingīcitwara nakū? O nawe-rī,
ūhoro waku ūgūikara atīa? Ūkuoneka ūhaana ta mūndū
ūmwe wa andū arīa aaganu na akīgu thīinī wa Isiraeli.
Ndagūthaitha aria na mūthamaki; tondū ndangīgiria
ūūhikie.” **14** Nowe akīrega kūmūigua, na tondū aarī
na hinya kūmūkīra, akīmūnyiita na agīkoma nake na
hinya. **15** Ningī Amunoni akīmūthūūra na rūthūūro
rūnene makīria. Ti-itherū, aamūthūūrire gūkīra ūrīa
aamwendete. Amunoni akīmwīra atīrī, “Ūkīra, wehere
haha!” **16** Tamaru akīmwīra atīrī, “Aca! Kūnyingata thiī
nī ihītia inene makīria gūkīra ūguo wanjika.” Nowe
akīrega kūmūigua. **17** Nake Amunoni agīīta ndungata
yake, akīmīra atīrī, “Eheria mūndū-wa-nja ūyū haha, na
oima ūhinge mūrango.” **18** Nī ūndū ūcio ndungata yake
īkīmūikia na nja, na īkīhinga mūrango. Nake Tamaru
eehumbīte nguo ndaaya yagemetio na magemio ma goro,
tondū airītu arīa gathirange a mūthamaki meehumbaga
nguo ta īyo. **19** Tamaru akīītīrīria mūhu mūtwe, na
agītarūra nguo īyo ndaaya ng’emie īrīa eehumbīte.
Agīcooka akīgīrīra guoko gwake mūtwe, agīthīi akīrīraga
aanīrīire. **20** Nake mūrū wa nyina Abisalomu akīmūūria
atīrī, “Kaī muuma na Amunoni, mūrū wa thoguo? Rīu ta

gikire, mwarī wa maitū, tondū we nī mūrū wa thoguo. Tiga kūigua ūūru ngoro nī ūndū wa ūndū ūcio.” Nake Tamaru agītūūra mūciī kwa mūrū wa nyina Abisalomu, arī mūndū-wa-nja ūrī na kīeha kīnene. **21** Hīndī ūrīa Mūthamaki Daudi aiguire maūndū macio mothe-rī, akīrakara mūno. **22** Abisalomu ndaigana kwaria na Amunoni ūndū o na ūrīkū, mwega kana mūūru; nīathūūrire Amunoni tondū nīaconorithītie mwarī wa nyina Tamaru. **23** Mīaka ūrī yathira, hīndī ūrīa amuri a ng’ondu guoya a Abisalomu maarī kū Baali-Hazoru hakuhī na mūhaka wa Efiraimu-rī, agīita ariū a mūthamaki othe mathī kuo. **24** Abisalomu agīthī kūrī mūthamaki, akīmwīra atīrī, “Ndungata yaku nītīte amuri ng’ondu guoya. Hihi mūthamaki na anene ake no moke tūkorwo hamwe.” **25** Mūthamaki agīcookia atīrī, “Aca, mūrū wakwa. Tūtiagīrīirwo nī gūthī iihuothē; twahota gūtuūka mūrigo harīwe.” O na gūtuūka Abisalomu nīamūthaithire-rī, nīaregire biū gūthī, no akīmūhe kīrathimo gīake. **26** Ningī Abisalomu akīmwīra atīrī, “Angīkorwo ti ūguo-rī, ndagūthaitha ūreke mūrū wa baba Amunoni athīi na ithuī.” Nake mūthamaki akīmūria atīrī, “Nī kīi gīgūtūma athīi na inyuī?” **27** Nowe Abisalomu akīmūringīrīria, na nī ūndū ūcio mūthamaki akīreka Amunoni mathī nake, hamwe na ariū acio angī a mūthamaki. **28** Abisalomu agīatha andū ake, akīmeera atīrī, “Ta thikīrīria! Rīrīa Amunoni arīkorwo akenete nī kūnyua ndibei akarīi, na inyuī ndīmwīre atīrī, ‘Ringai agwe thī,’ hīndī ūyo mūūragei. Mūtigetigīre. Githī ti nīi ndīmūheete watho ūcio? Ūmīrīriai mūtuūke njamba.” **29** Nī ūndū ūcio andū a Abisalomu magīka Amunoni o ta ūrīa

Abisalomu aamaathīte. Hīndī īyo ariū othe a mūthamaki magīukīra, makīhaica nyūmbū ciao, makīura. **30** Marī njīra-inī makīura-rī, ūhoro ūcio ūgīkinyīra Daudi, akīrwo atīrī, “Abisalomu nīoragīte ariū othe a mūthamaki; gūtirī o na ūmwe ūtigarīte.” **31** Nake mūthamaki agīukīra, agītembūranga nguo ciake, agīkoma thī; o nacio ndungata ciake ikīrūgama hakuhī nake, na igītembūranga nguo ciacio. **32** No Jonadabu mūrū wa Shimea, mūrū wa nyina na Daudi, akiuga atīrī, “Mwathi wakwa, tiga gwīciiria atī moragīte ariū othe a mūthamaki; no Amunoni wiki ūkuīte. Ūndū ūcio ūtūire ūrī muoroto wa Abisalomu kuuma mūthenya ūrī Amunoni aanyiitire mwarī wa nyina Tamaru na hinya. **33** Mūthamaki mwathi wakwa ndagīrīirwo nīkūrūmbūiya ūhoro ūcio wa atī ariū othe a mūthamaki nīmakuīte. Amunoni nowe wiki ūkuīte.” **34** Hīndī īyo Abisalomu nīakoretwo orīte. Na rīrī, mūndū ūrī warangagīra itūūra agīcūthīrīria na akīona andū aingī njīra-inī mwena wake wa ithūiro, maikūrūkīire mwena-inī wa kīrīma. Nake mūrangīri agīthīi akīira mūthamaki atīrī, “Nīndīrona andū mwena ūrī wa Horonaimu, mwena-inī wa kīrīma.” **35** Jonadabu akīira mūthamaki atīrī, “Ta kīone, ariū a mūthamaki marī haha; o ta ūrīa ndungata yaku ūkwīrire, ūguo noguo gūtarīi.” **36** Na aarīkia kwaria o ro ūguo-rī, ariū a mūthamaki magīuka makīrīraga na mūgambo mūnene. O nake mūthamaki na ndungata ciake ciōthe makīrīra marī na ruo rūnene. **37** Nake Abisalomu akīura agīthīi gwa Talimai mūrū wa Amihudi, mūthamaki wa Geshuru. Nowe Mūthamaki Daudi agīcakaīra mūriū mūthenya o mūthenya. **38** Thuutha wa Abisalomu kūrīra

Geshuru, aikarire kuo mĩaka ūtatū. **39** Nayo ngoro ya mūthamaki nīyeriragīria gūthiī kūrī Abisalomu, tondū nīahooreretio ūhorō-inī ūkonī gīkuū kīa Amunoni.

14 Na rīrī, Joabu mūrū wa Zeruia nīamenyete atī ngoro ya mūthamaki nīyeriragīria kuona Abisalomu. **2** Nī ūndū ūcio, Joabu agītūma mūndū athiī Tekoa akagīire mūndū-wa-nja warī mūūgī, areehwo kuuma kūu. Akīra mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Wītue atī nīūracakaya. Wīhumbe nguo cia macakaya, na ndūkehake maguta o na marīkū. Wītue ta mūndū-wa-nja ūikarīte matukū maingī akīrīrīra mūndū mūkuū. **3** Úcooke ūthiī kūrī mūthamaki ūmwarīrie ciugo ici.” Nake Joabu akīmwīra ūrīa ekuuga. **4** Rīrīa mūndū-wa-nja ūcio wa kuuma Tekoa aathiire kūrī mūthamaki, akīigūithia, agīturumithia ūthiī thī nīguo amūhe gītīo, akīmwīra atīrī, “Wee mūthamaki, ndeithia!” **5** Nake mūthamaki akīmūūria atīrī, “Nī kīi kīragūthīnia?” Nake akiuga atīrī, “Ti-itherū niī ndī mūndū-wa-nja wa ndigwa; mūthuuri wakwa nīakuīte. **6** Nīi ndungata yaku ndīrarī na ariū eerī. Nao maroogitana me mūgūnda, na harakīaga mūndū hau wa kūmateithūrana. Ūmwe aragūtha ūrīa ūngī na aramūūraga. **7** Na rīrī, mūhīrīga wothe nīūkīriire ndungata yaku; ūkoiga atīrī, ‘Tūnengere mūndū ūrīa ūragīte mūrū wa nyina, nīgeetha tūmūūrage nī ūndū wa muoyo wa mūrū wa nyina ūrīa ooragīte; tūkīniine mūgai o nake.’ Nao mangīka ūguo no mahorie ikara rīrīa rīraakana, na no rīo riiki ndigairie, maniine rīītwā rīa mūthuuri wakwa, o na maniine njiaro ciake gūkū thī.” **8** Nake mūthamaki akīra mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Inūka, na nīngūrūta watho nī ūndū waku.” **9** No mūndū-wa-nja

ūcio wa Tekoa akīmwīra atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa, reke ūru ūcio ūnjookerere hamwe na nyūmba ya baba, na ūreke wee mūthamaki na gītī gīaku gīa ūthamaki wage gūcookererwo nī ūru o na ūrkū.” **10** Nake mūthamaki agīcookia atīrī, “Mūndū o na ū angīkwīra ūndū o na ūrkū, mūrehe kūrī niī, nake ndagacooka gūgūthīnia rīngī.” **11** Nake mūndū-wa-nja ūcio akīmwīra atīrī, “Reke mūthamaki agwete rītwā rīa Jehova Ngai wake, nīguo agirīrīie mūrhīria wa thakame ndakae kūragana rīngī, nīgeetha mūriū wakwa ndakae kūragwo.” Nake mūthamaki akīmwīra atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūraga muoyo-rī, gūtīrī rūcuīrī o na rūmwe rwa mūtwe wa mūrūguo rūkūgūa thī.” **12** Ningī mūndū-wa-nja ūcio akīmwīra atīrī, “Reke ndungata yaku īkwīre kiugo wee mūthamaki, mwathi wakwa.” Nake agīcookia atīrī, “Kīarie.” **13** Mūndū-wa-nja ūcio akīmūuria atīrī, “Nī kī ūtūmīte wee ūthondeke ūndū ta ūyū wa gūukīrīra andū a Ngai? Rīrīa mūthamaki oiga ūguo-rī, githī tiwe wītuīrīre ciira, nīgūkorwo mūthamaki ndacooketie mūriū wake ūrīa mūingate mūciī? **14** Ta ūrīa maaī maitīkaga thī, marīa matangīoeka-rī, no taguo arī o nginya ithuī tūkue. No Ngai ndarutaga mūndū muoyo; handū ha gwīka ūguo-rī, athondekaga njīra nīgeetha mūndū ūrīa mūingate ndakae gūtūura ta ateetwo biū agathengio harī we. **15** “Na rīrī, njūkīte gūkwīra ūhoro ūyū wee mūthamaki mwathi wakwa tondū andū nīmatūmīte niī ndītīgīre. Ndungata yaku īciirītie atīrī, ‘Nī nīngwarīria mūthamaki; no gūkorwo nīegwīka ūrīa ndungata yake īkūmūuria; **16** no gūkorwo mūthamaki nīegwītīkīra kūhonokia ndungata

yake kuuma guoko-inī kwa mündū ūrīa ūrageria gütüniina niī hamwe na mūriū wakwa, matweherie kuuma kūrī igai rīrīa twaheirwo nī Ngai.’ **17** “Na rīrī, ndungata yaku īgūkwīra atīrī, ‘Kiugo gīaku mūthamaki mwathi wakwa kīrondeehere ūhurūko, nīgūkorwo mūthamaki mwathi wakwa ahaana ta mūraika wa Ngai wa gūkūrana wega na ūru. Jehova Ngai waku aroikara nawe.” **18** Hīndī īyo mūthamaki akīra mündū-wa-nja ūcio atīrī, “Ndūkaahithe ūndū o wothe ūrīa ngūkūria.” Nake mündū-wa-nja ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa nīakīarie.” **19** Nake mūthamaki akīmūria atīrī, “Githī mūtinyiitanīire na Joabu ūhoro-inī ūyū wothe?” Nake mündū-wa-nja akīmūcookeria atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa ūtūraga muoyo, wee mūthamaki mwathi wakwa, gūtirī mündū ūngīhūgūra mwena wa ūrīo kana wa ūmotho, aregane na ūndū o wothe ūrīa mūthamaki mwathi wakwa angiuga. Iī nīguo, nī ndungata yaku Joabu yanjīrire njike ūndū ūyū, na nīwe wīkīrīte ciugo ici ciothe kanua-inī ka ndungata yaku. **20** Nake Joabu, ndungata yaku nīwe wīkīte ūguo nīgeetha agarūre ūndū ūrīa ūrī ho ihinda rīrī. Mwathi wakwa arī ūugī ta wa mūraika wa Ngai; nīamenyaga ūndū wothe ūrīa wīkīkaga būrūri-inī.” **21** Mūthamaki akīra Joabu atīrī, “Nī wega, nīngwīka ūguo. Thī, ūcookie mwanake ūcio ti Abisalomu.” **22** Joabu akīgūithia aturumithītie ūthī ūthī nīguo amūhe gītīo, na akīrathima mūthamaki. Joabu akīmwīra atīrī, “Umūthī ndungata yaku nīyamenya atī nīrkītie gwītīkīrīka maitho-inī maku mūthamaki mwathi wakwa, tondū mūthamaki nētīkīrīte ihooya rīa ndungata

yake.” **23** Hīndī īyo Joabu agīthiī Geshuru, na agīcookia Abisalomu Jerusalemu. **24** Nowe mūthamaki akīmwīra atīrī, “No nginya athīi mūciī gwake mwene; ndakarekwo oone ūthiū wakwa.” Nī ūndū ūcio Abisalomu agīthiī mūciī gwake na ndaigana kuona ūthiū wa mūthamaki. **25** Thīinī wa Isiraeli guothe gūtiarī mūndū ūngī o na ūmwe waganagwo gūthakara ta Abisalomu. Kuuma rūcuīrī rwake rwa mūtwe nginya nyarīrī ciale ndaarī na kameni. **26** Rīrīa rīothe eenjaga njuīrī ciale mūtwe wake, nīenjagwo o mwaka wathira rīrīa njuīrī yamūritūhīra mūno, angīamīthimire, ūritū wayo wakoragwo ūrī cekeri magana meerī, kūringana na gīthimi kīa mūthamaki. **27** Nake Abisalomu nīaciarire aanake atatū na mūrītu ūmwe. Nake mwarī eetagwo Tamaru, na aarī mūndū-wa-nja mūthaka. **28** Abisalomu aatūūrire mīaka ūrī Jerusalemu atarī oona ūthiū wa mūthamaki. **29** Ningī Abisalomu agītūmanīra Joabu nīguo amūtūme kūrī mūthamaki, no Joabu akīrega gūthiī kūrī we. Ningī akīmūtūmanīra riita rīa keerī, no akīrega gūthiī. **30** Hīndī īyo akīira ndungata ciale atīrī, “Atīrīrī, mūgūnda wa Joabu ūhakanīte na wakwa, na arī na cairi kuo. Thiī mūmīcine na mwaki.” Nī ūndū ūcio ndungata ciale Abisalomu ikīgwatia mūgūnda ūcio mwaki ūkīhīa. **31** Hīndī īyo Joabu agīthiī mūciī kwa Abisalomu, akīmwīra atīrī, “Nī kīi gīatūma ndungata ciaku icine mūgūnda wakwa?” **32** Nake Abisalomu akīira Joabu atīrī, “Ndagūtūmaniire, ngīkwīra atīrī, ‘Ūka, nīguo ngūtūme kwa mūthamaki, ūkamūūrie atīrī, “Nī kīi gīatūmire nyume Geshuru? Ūngīrī ūndū mwega korwo nīkuo ndūūraga o na rīu!”” Rīu-rī, nīngwenda kuona

ūthiū wa mūthamaki, na hangikorwo nī harī na ūndū njikīte mūru, nīakīnjūrage.” 33 Nī ūndū ūcio Joabu agīthīi kūrī mūthamaki, na akīmūhe ūhoro ūcio. Hīndī īyo mūthamaki agīta Abisalomu, nake agīuka, akīnamīrīra aturumithītie ūthiū thī mbere ya mūthamaki. Nake mūthamaki akīmumunya Abisalomu.

15 Na rīrī, thuutha wa maūndū macio, Abisalomu agīthondekera ngaari cia ita na mbarathi, na andū mīrongo ītano a gūthiiaga mbere yake mateng’erete.
2 Nake ookīraga rūciinī tene akarūgama mūkīra-inī wa njīra ūrīa yathiiaga kīhingo-inī gīa itūūra rīrīa inene. Na rīrīa mūndū o wothe ooka arī na mateta ma gūtwarīra mūthamaki nīguo atue itua-rī, Abisalomu akamwīta, akamūūria atīrī, “Uumīte itūūra rīrīkū?” Nake akamūcookeria atīrī, “Ndungata yaku yumīte mūhīrīga-inī ūmwe wa Isiraeli.” 3 Ningī Abisalomu akamwīra atīrī, “Atīrīrī mateta maku nī ma kīhootho na nī magīrīire, no gūtirī mūndū ūthuurītwo wa kūrūgamīrīra mūthamaki ūngīgūthikīrīria.” 4 Ningī Abisalomu akamwīra atīrī, “Naarī korwo ndaatuuo mūciiri wa būrūri ūyū! Hīndī īyo mūndū o wothe ūrī na mateta kana ciira no ooke kūrī nī, na nī ngatigīrīra ciira wake nīwatuuo na kīhootho.”
5 Ningī hīndī ciothe rīrīa mūndū wothe amūkuhīrīria ainamīrīre mbere yake, Abisalomu agatambūrūkia guoko, akamūhīmbīria na akamūmumunya. 6 Abisalomu ekaga ūguo kūrī andū othe a Isiraeli arīa mookaga kūrī mūthamaki gūcaria kīhootho, na nī ūndū ūcio akīguucīrīria ngoro cia andū a Isiraeli. 7 Na rīrī, mīaka īna yathira, Abisalomu akīra mūthamaki atīrī, “Njītīkīria thiī Hebironi

nīgeetha ngahingie mwīhītwa ūrīa ndeehītire harī Jehova. **8** Hīndī ūrīa ndungata yaku yatūūraga Geshuru kū Suriata, nīndehītire na mwīhītwa ngiuga atīrī, ‘Jehova angīkanjookia Jerusalemu, nīngamūhooya ndī kū Hebironi.’” **9** Nake mūthamaki akīmwīra atīrī, “Thīī na thayū.” Nī ūndū ūcio Abisalomu agīthīī Hebironi. **10** Hīndī ūyo Abisalomu agītūma andū na hitho mīhīrīga-inī yothe ya Isiraeli makoige atīrī, “Rīrīa mūrīigua tūrumbeta twahuhwo, hīndī ūyo muuge atīrī, ‘Abisalomu nīwe mūthamaki wa Hebironi.’” **11** Andū magana meerī kuuma Jerusalemu nīo maathiīte hamwe na Abisalomu. Meetītwo marī ageni, na magīthīī matekūmenya nī ūūru meekaga, matirī ūndū maamenyaga ūhoro-inī ūcio. **12** Na hīndī ūrīa Abisalomu aarutaga magongona-rī, agītūmanīra Ahithofeli ūrīa Mūgiloni, o ūrīa waheaga Daudi kīrīra, oke kuuma itūūra rīao rīa Gilo. Na nī ūndū ūcio ndundu ya gūūkīrīra mūthamaki īkīgīa na hinya, nao arūmīrīri a Abisalomu magīkīrīrīria kūingīha. **13** Na rīrī, hagīuka mūndū ūmwe watūmītwo kūrī Daudi, akīmwīra atīrī, “Ngoro cia andū othe a Isiraeli irūmīrīre Abisalomu.” **14** Hīndī ūyo Daudi akīira anene ake othe arīa aarī nao Jerusalemu atīrī, “Ūkai! No nginya tūūre; kwaga ūguo gūtīrī o na ūmwe witū ūkūhonoka kūūragwo nī Abisalomu. No nginya tūthīī o ro rīu, kana Abisalomu oke narua atūkorerere, atūhubanīrie na atwanange, na ahūūre itūūra rīrī inene na rūhiū rwa njora.” **15** Nao anene a mūthamaki makīmūcookeria atīrī, “Ndungata ciaku nīcīhaarīirie gwīka ūndū o wothe ūrīa mūthamaki mwathī witū angīthuura wīkwo.” **16** Nake mūthamaki

akiumagara, arūmīrīirwo nī andū a nyūmba yake yothe; no agītiga thuriya ikūmi cia kūmenyerera nyūmba ya mūthamaki. **17** Nī ūndū ūcio mūthamaki akiumagara, arūmīrīirwo nī andū acio othe, magīthiī handū haraaya, makīrūgama ho. **18** Nao andū ake othe makīmūhītūka, hamwe na Akerethi othe, na Apelethi, na Agiti othe magana matandatū arīa maatwaranīte hamwe nake kuuma Gathu, makīhītūka magīthiī mbere ya mūthamaki. **19** Mūthamaki akīūria Itai ūrīa Mūgiiti atīrī, “Nī kīī gīgūtūma ūthiī hamwe na ithuī? Cooka ūgaikare hamwe na Mūthamaki Abisalomu. Wee ūrī mūndū wa kūngī, mūndū ūthaamīte akoima būrūri wake. **20** Ūrookire o ira. Ingīgwītīkīria atīa wambīrīrie kūrūūra na ithuī, o rīrīa itaramenya kūrīa ndīrathīi? Hūndūka, woe andū a būrūri wanyu ūcooke nao. Naguo ūtugi na wīhokeku irokara hamwe nawe.” **21** No Itai agīcookeria mūthamaki atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrūraga muoyo, na o ta ūrīa wee mūthamaki mwathi wakwa ūtūrūraga muoyo-rī, harīa hothe mūthamaki mwathi wakwa angīkorwo arī, o na kūngīkorwo nī gūtūūra muoyo kana gūkua, hau no ho ndungata yaku ūgaakorwo ūrī.” **22** Nake Daudi akīīra Itai atīrī, “Thīī na mbere, ūthiī ūhītūkīte.” Nī ūndū ūcio Itai ūrīa Mūgiiti agīthiī ahītūkīte hamwe na andū ake othe, na andū a nyūmba yake arīa maarī hamwe nake. **23** Nao andū othe a būrūri ūcio makīrīra na mūgambo mūnene rīrīa andū acio othe maahītūkaga. Mūthamaki o nake akīringa mūrīmo ūrīa ūngī wa karūūī ga Kidironi, nao andū othe magīthiī merekeire werū-inī. **24** Zadoku o nake aarī ho, na Alawii othe arīa maarī hamwe nake

nĩo maakuuїte ithandükü rĩa kĩrïkanĩro kĩa Ngai. Nao makĩiga ithandükü rĩa kĩrïkanĩro kĩa Ngai thĩ, nake Abiatharu akĩruta magongona nginya rĩrĩa andũ othe maarïkirie kuuma itũûra rĩu inene. **25** Ningĩ mûthamaki akĩira Zadoku atĩrĩ, “Oya ithandükü rĩa Ngai ūrïcookie itũûra-inĩ rĩu inene. Ingïtikirika maitho-inĩ ma Jehova-ři, nãakanjookia na atüme ndïrïone na nyone gïikaro gïake rïngï. **26** No angïkiuga atĩrĩ, ‘Nii ndikenetio nïwe,’ hïndï ūyo nii nïndïhaarïrie; nianjike o ūrïa wothe angïona kwagïrïire.” **27** Ningï mûthamaki akĩira Zadoku ūrïa mûthïnjïri-Ngai atĩrĩ, “Githï wee ndûrï muoni-maündü? Cooka ūthiї itũûra-inĩ rĩu inene na thayü, mûrï na mûrûguo Ahimaazu, na Jonathani mûriü wa Abiatharu. Wee na Abiatharu mûthiї na ariü acio anyu eerï. **28** Na nii ngïkara njetereire mariüko-inĩ kuu werü-inĩ, o nginya hïndï ūrïa ūkaandehithïria ūhoro ūnjïire ūrïa maündü matariї.” **29** Nï ūndü ūcio Zadoku na Abiatharu magïkuua ithandükü rĩa Ngai, makïrïcookie Jerusalemu na magïkara kuo. **30** No Daudi agïthiї na mbere kwambata kïrïma kĩa mïtamaiyü, o akïrïraga; nïehumbïrïte mïtwe, na aarï magûrû matheri. Andũ othe arïa aarï nao-ři, o nao nïmehumbïrïte mïtwe, nao maambatire o makïrïraga. **31** Na rïrï, Daudi nïamenyithïtio atĩrĩ, “Ahithofeli aarï hamwe na arïa maarï ndundu na Abisalomu.” Nï ūndü ūcio Daudi akïhooya atĩrĩ, “Wee Jehova, garûra kïrïra kĩa Ahithofeli, ūgïtue ūrimü.” **32** Na rïrïa Daudi aakinyire gacümbïrï ga kïrïma, harïa andũ maahooyagïra Ngai-ři, Hushai ūrïa Mïariki aarï hau kumütünga, atembürangïte nguo yake ndaaya, na akeitïrïria tïri mïtwe. **33** Nake Daudi

akīmwīra atīrī, “Ungīkorwo nīūgūthī na niī, ūgūtuīka mūrigo harī niī. **34** No ūngīcooka itūūra-inī rīu inene na wīre Abisalomu atīrī, ‘Nīngūtuīka ndungata yaku wee mūthamaki; ndīratūire ndī ndungata ya thoguo mbere īyo, no rīu ngūtuīka ndungata yaku,’ hīndī īyo no ūndeithie gūthūkia mataaro ma Ahithofeli. **35** Githī Zadoku na Abiatharu arīa athīnjīri-Ngai matiigūkorwo kūu hamwe nawe? Meerage ūndū o wothe ūngīigua nyūmba-inī ya mūthamaki. **36** Ariū ao eerī, Ahimaazu mūrū wa Zadoku, na Jonathani mūrū wa Abiatharu marī kūu hamwe nao. Matūmage kūrī niī na ūndū o wothe ūngīigua.” **37** Nī ūndū ūcio Hushai mūrata wa Daudi agīcooka, na agīkinya Jerusalemu o rīrīa Abisalomu aatoonyaga itūūra rīu inene.

16 Na rīrī, Daudi aakorirwo ahītūkīte gacūmbīrī ga kīrima o hanini-rī, agīkora Ziba, ndungata ya Mefiboshethu, ūmwetereire ūmūtūnge. Aarī na ndigiri igīrī ciatandīkītwo na igakuua mīgate magana meerī na imanjīka cia thabibū nyūmū igana rīmwe, na ikūmba igana cia ngūyū, o na mondo ya ndibei. **2** Nake mūthamaki akīuria Ziba atīrī, “Nī kīrī gītūmīte ūrehe indo ici?” Nake Ziba agīcookia atīrī, “Ndigiri nī cia gūkuua andū a nyūmba ya mūthamaki, nayo mīgate na matunda nī cia kūrīo nī andū, nayo ndibei nīyakūnyuuo nī arīa mangīrwo nī hinya gūkū werū-inī.” **3** Mūthamaki agīcooka akīmūūria atīrī, “Arī ha mūrū wa mūriū wa mwathi waku?” Nake Ziba akiuga atīrī, “Aikarīte Jerusalemu, tondū areciiria atīrī, ‘Umūthī nyūmba ya Isiraeli nīkūnjookeria ūthamaki wa guka.’” **4** Ningī mūthamaki akīra Ziba atīrī, “Indo ciathe iria

iraarī cia Mefiboshethu kuumā rīu nī ciaku.” Nake Ziba
akiuga atīrī, “Nīndakwīnyihihīria; reke njītikīrike maitho-
inī maku, wee mūthamaki, mwathi wakwa.” **5** Mūthamaki
Daudi aakuhihīria Bahurimu-rī, mūndū wa mūhīrīga
wa nyūmba ya Saūlū agīuka oimīte kuo. Nake eetagwo
Shimei mūrū wa Gera; agīuka akīrumana. **6** Agīkīria
Daudi na anene othe a mūthamaki mahiga, o na gūtuīka
mbūtū ciothe cia ita na arangīri maarī mwena wa Daudi
wa ūrīo na wa ūmotho. **7** Shimei akīrumana, akiuga
atīrī, “Thīi na kūu, thiī na kūu, wee mūiti wa thakame,
wee kīmaramari gīkī! **8** Jehova nīakūrīhītie, thakame
yothe īrīa wanaita ya nyūmba ya Saūlū, ūrīa wathanaga
ithenya rīake. Jehova nīaneanīte ūthamaki kūrī mūrūguo
Abisalomu. Wee nīukinyīrīirwo nī mwanangīko tondū
ūrī mūiti wa thakame!” **9** Hīndī īyo Abishai mūrū wa
Zeruia akīuria mūthamaki atīrī, “Nī kīi kīratūma ngui
īno nguū ūrume mūthamaki mwathi wakwa? Reke ninge
mūrīmo ndīmūtinie mūtwe.” **10** No mūthamaki akiuga
atīrī, “Tūnyiitanīire ūndū ūrīkū nīi na inyuī, inyuī ariū a
Zeruia? Angīkorwo ararumana tondū Jehova nīamwīrīte
atīrī, ‘Ruma Daudi,’ nūū ūngīmūuria atīrī, ‘Ūgwīka ūguo
nīkī?’” **11** Ningī Daudi akīra Abishai na anene ake othe
atīrī, “Mūrū wakwa, ūrīa uumīte mūthiimo-inī wakwa,
nīwe ūraageria kūnduta muoyo. Githī Mūbenjamini
ūyū ndangīgīka makīria ma ūguo! Tiganai nake; rekei
arumane, tondū Jehova nīwe ūmwīrīte eke ūguo. **12**
Hihi no gūkorwo Jehova nīkuona thīna wakwa, na
nīakandīha na wega nī ūndū wa irumi ici ndīrarumwo
ūmūthī.” **13** Nī ūndū ūcio Daudi na andū ake magīthīi na

mbere magereire njīra nake Shimei akagera mwena-inī wa kīrīma ang'ethanīire nao, agīthiī akīrumanaga, na akīmūikagīria mahiga, na akamūminjagīria tīri. **14** Nake mūthamaki na andū othe arīa maarī nake magīkinya kūrīa maathiiaga manogeete. Na kūu nīkuo Daudi aahurūkīire, akīnogoka. **15** Hīndī īyo Abisalomu na andū othe a Israeli magīuka Jerusalemu, na Ahithofeli agīkorwo hamwe nao. **16** Hīndī īyo Hushai ūrīa Mūariki, mūrata wa Daudi, agīthiī kūrī Abisalomu, akīmwīra atīrī, “Mūthamaki arotūūra nginya tene! Mūthamaki arotūūra nginya tene!” **17** Abisalomu akīuria Hushai atīrī, “Ūyū nīguo wendo ūrīa wonetie mūrata waku? Nī kīi kīragiririe ūthīi na mūrata waku?” **18** Nake Hushai akīira Abisalomu atīrī, “Aca, ūrīa ūthuurītwo nī Jehova, na agathuurwo nī andū aya, na agathuurwo nī andū othe a Israeli, nīi ndī wake, na njikare nake. **19** Ningī-rī, njagīrīirwo nīgūtungatīra ūū? Githī ndiagīrīirwo nī gūtungatīra mūriū? O ta ūrīa ndaatungatiire thoguo, noguo ngūgūtuungatīra.” **20** Abisalomu akīira Ahithofeli atīrī, “Tūhe ūtaaro waku. Twagīrīirwo nī gwīka atīa?” **21** Ahithofeli agīcookia atīrī, “Koma na thuriya cia thoguo iria aatigire nīgeetha irorage gīkarō kīa mūthamaki. Hīndī īyo andū othe a Israeli nīmakaigua atī wee wīmūthūūre biū nī thoguo, namo moko ma andū arīa othe ūrī nao nīmekūgīa hinya.” **22** Nī ūndū ūcio makīambīra Abisalomu hema nyūmba igūrū, nake agīkoma na thuriya cia ithe mbere ya andū othe a Israeli. **23** No rīrī, matukū-inī macio mataaro marīa Ahithofeli aaheanaga maahaanaga ta ma mūndū

ūhooete kīrīra kūrī Ngai. Ūguo nīguo Daudi na Abisalomu mooyaga mataaro mothe ma Ahithofeli.

17 Ahithofeli akīra Abisalomu atīrī, “Reke thuure andū ngiri ikūmi na igīrī nīguo tūthī ūtukū o ro ūyū tūgakinyīre Daudi. **2** Na ndīmūtharīkīre o ro rīu arī mūnogu na atarī na hinya. Ndīmūmakie, na andū arīa othe arīa marī hamwe nake moore. Njūrage o mūthamaki we wiki, **3** na hūndūre andū othe macooke kūrī we. Gīkuū kīa mūndū ūcio ūracaria gīgūcookia andū othe harīwe; gūtirī mūndū ūkūgurara.” **4** Narīo ithugunda rīu rīkīoneka rīrī rīega nī Abisalomu na athuuri othe a Israeli. **5** No Abisalomu akiuga atīrī, “Tūmanīrai Hushai ūrīa Mūariki o nake, nīguo tūigue ūrīa ekuuga.” **6** Na rīrīa Hushai ookire, Abisalomu akīmwīra atīrī, “Ahithofeli nīaheanīte mataaro maya. Nī wega twīke ūguo aroiga? Angīkorwo ti ūguo-rī, tūhe woni waku.” **7** Hushai agīcookeria Abisalomu atīrī, “Itaaro rīrīa Ahithofeli aheanīte ti rīega ihinda-inī rīrī. **8** Wee nīūū ūthoguo na andū ake; nī andū njamba, na nī njamba ta nduba ūtunyītwo mwana wayo. Ningī ūthoguo arī na ūmenyo wa mbaara; ndarī hīndī angīraarania na mbūtū cia ita. **9** O na rīu ahithītwo ngurunga kana akahithwo handū hangī. Angītharīkīra mbūtū ciaku cia ita mbere-rī, ūrīa wothe ūkaigua ūhoro ūcio akoiga atīrī, ‘Mbūtū cia ita cia Abisalomu nīciūragītwo.’ **10** Hīndī ūyo o na mūthigari ūrīa njamba, ūrīa ngoro yake ūhaana ta ngoro ya mūrūūthi-rī, nīakaringīka nī guoya, tondū Israeli othe nīmooī atī, ūthoguo nī njamba ya ita na atī andū arīa marī nake nī njamba. **11** “Nī ūndū ūcio ngūgūtaara atīrī: Reke andū othe a Israeli kuuma

Dani nginya Birishiba, acio aingī mūno ta mūthanga
wa hūgūrūrū cia iria, moonganio othe macookanīrīre
harīwe, na wee mwene ūmatongorie magīthīi ita-inī. **12**
Hīndī īyo nītūkaamūtharīkīra harīa hothe tūngīmuona,
tūmūmbīrīre o ta ūrīa ime rīgūaga thī. Nīgūkorwo
we mwene o na kana mūndū o na ūmwe wake gūtirī
ūgaatigara muoyo. **13** O na ningī angīgatoonya itūūra
inene, andū othe a Isiraeli makaarehe mīhīndo itūūra-inī
rīu, tūrīkururie tūrītware gītuamba-inī, o nginya kwage
gacunjī karīo kangīoneka.” **14** Nake Abisalomu na andū
othe a Isiraeli makiuga atīrī, “Ūtaaro wa Hushai ūrīa
Mūariki nī mwega gūkīra wa Ahithofeli.” Nīgūkorwo
Jehova nīnatūite atī nīegūthūkia ūtaaranī ūcio mwega wa
Ahithofeli nīgeetha arehithīrie Abisalomu mwanangīko.
15 Hushai akīira Zadoku na Abiatharu, acio athīnjīri-
Ngai, atīrī, “Ahithofeli nīataarīte Abisalomu na athuuri
a Isiraeli meeke ūna na ūna, no nīi ndīmataarīte meke
ūna na ūna. **16** Rīu tūmana kūrī Daudi narua, ūmwīre
atīrī, ‘Ūtukū ūyū menya ndūkaraare mariūko-inī kūu
werū-inī; ringa mūrīmo na ndūkaage gwīka ūguo, kwaga
ūguo mūthamaki na arīa othe arī nao nīmekūniinwo.’”
17 Jonathani na Ahimaazu maikaraga Eni-Rogeli. Nayo
ndungata ya mūirītu nīyo yarī īthīi īkamahe ūhorō
ūcio, nao mathiī makeere Mūthamaki Daudi, tondū
matingētīkīrire kuonwo magītoonya itūūra-inī rīu inene.
18 No kamwana kanini nīkamonire na gakīira Abisalomu.
Nī ūndū ūcio andū acio eerī makiumagara na ihenya
magītoonya nyūmba ya mūndū kūu Bahurimu. Nake aarī
na gīthima hau nja ya mūciī wake, nao makīharūrūka

thīnī wakīo. **19** Nake mūtumia wa mūndū ūcio akīoya kīndū gīa kūhumbīra, agīgītambūrūkia igūrū rīa mūromo wa gīthima, na akīanīka ngano igūrū rīakīo. Na gūtirī mūndū o na ūmwe wamenyire ūhoro ūcio. **20** Na rīrīa andū a Abisalomu mookire kūrī mūtumia ūcio kūu nyūmba gwake-rī, makīmūuria atīrī, “Ahimaazu na Jonathani marī ha?” Nake mūtumia ūcio akīmacookeria atīrī, “Maringire mūrīmo ūūrīa wa karūūī.” Nao andū acio makīmacaria no mationire mūndū; nī ūndū ūcio magīcooka Jerusalemu. **21** Thuutha wa andū acio gūthīī, Jonathani na Ahimaazu makiuma gīthima-inī, na magītwarīra Mūthamaki Daudi ūhoro ūcio. Makīmwīra atīrī, “Wīhaarīrie ūringe rūūī o narua, Ahithofeli nī ataaranīte ūna na ūna wa gūgūukīrīra.” **22** Nī ūndū ūcio Daudi na andū othe arīa maarī nake mağīükīra na makīringa Rūūī rwa Jorodani. Na gūgīkīa gūtirī mūndū ūtaaringīte Rūūī rwa Jorodani. **23** Na rīrīa Ahithofeli onire atī mataaro make matiinarūmīrīrīwo-rī, agītandīka ndigiri yake, akīinūka gwake mūcīi itūūra-inī rīake. Agīthondeka maūndū make, agīcooka akiīita. Nī ūndū ūcio agīkua na agīthikwo mbīrīra-inī ya ithe. **24** Daudi agīthīī Mahanaimu, nake Abisalomu akīringa Rūūī rwa Jorodani hamwe na andū othe a Israeli. **25** Abisalomu nīathuurīte Amasa atuīke mūnene wa mbūtū cia ita ithenya rīa Joabu. Amasa aarī mūriū wa mūndū wetagwo Jetheri, Mūisraeli ūrīa wahikītie Abigaili, mwarī wa Nahashu, mwarī wa nyina na Zeruia nyina wa Joabu. **26** Andū a Israeli na Abisalomu maambīte hema ciao būrūri-inī wa Gileadi. **27** Na rīrīa Daudi aakinyire Mahanaimu, Shobi mūrū wa

Nahashu wa kuuma Raba kwa Aamoni, na Makiri mūrū wa Amieli kuuma Lo-Debari, na Barizilai ūrīa Mūgileadi kuuma Rogelimu **28** makīrehe indo cia gūkomera, na mbakūri, na indo cia rīumba. Ningī makīrehe ngano na cairi, na mūtu na ngano hīhie, na mboco na ndengū, **29** na ūukī na ngorono, na ng'ondu na maguta mamata ma iria rīa ng'ombe, nīgeetha Daudi na andū ake marīe. Tondū moigire atīrī, “Andū aya nīahūūtu, na makanoga, na makanyootera gūkū werū-inī.”

18 Na rīrī, Daudi akīungania andū arīa maarī nake, na agīthuura anene a gwatha thigari ngiri ngiri na a gwatha thigari igana igana. **2** Daudi agītūma mbūtū icio cia ita ithīi ikarūe, gīcunjī gīa ithatū gīathagwo nī Joabu, na gīcunjī gīa ithatū gīathagwo nī Abishai mūrū wa nyīna na Joabu, mūrū wa Zeruia, na gīcunjī kīngī gīa ithatū gīgaathwo nī Itai ūrīa Mūgiiti. Nake mūthamaki akīira mbūtū icio cia ita atīrī, “Ti-itherū nī mwene nīngumagarania na inyuī.” **3** No andū acio makīmwīra atīrī, “Wee ndūgūthīi; tūngīaakīrio hinya tūure-rī, matingīrūmbūiya ūhoro witū. O na nuthu iitū īngīkua-rī, matingīrūmbūiya ūhoro ūcio; no wee ūrī bata gūkīra andū ngiri ikūmi aitū. Rīu nī kaba ūtūteithīrīrie ūrī gūkū itūura-inī rīrī inene.” **4** Nake mūthamaki agīcookia atīrī, “Niī ngwīka ūrīa wothe mūkuona kwagīrīire.” Nī ūndū ūcio mūthamaki akīrūgama kīhingo-inī rīrīa andū acio othe moimagaraga marī ikundi cia andū igana igana, na cia ngiri ngiri. **5** Mūthamaki agīatha Joabu, na Abishai, na Itai, akīmeera atīrī, “Menyererai mwanake ūcio ūgwītwo Abisalomu nī ūndū wakwa.” Nacio mbūtū

ciothe cia ita nīciaiguire mūthamaki akīheana watho nī
ūndū wa Abisalomu kūrī o ūmwe wa anene a mbūtū cia
ita. **6** Mbūtū icio cia ita ikīerekera werū-inī ikarūe na
Isiraeli, nayo mbaara īkīrūrwo mūtitū-inī wa Efirimu.
7 Kūu nīkuo mbūtū cia ita cia Isiraeli ciatooreirio nī
andū a Daudi. Nao arīa maakuire mūthenya ūcio maarī
aingī mūno, maarī andū ngiri mīrongo īrī. **8** Mbaara
īkīhurunjūka būrūri wothe, naguo mūtitū ūkīniina andū
aingī mūthenya ūcio gūkīra arīa maaniinirwo nī rūhiū
rwa njora. **9** Nake Abisalomu agīcemania na andū a
Daudi. Nake aahaicīte nyūmbū yake, na rīrīa nyūmbū
yathiiagīra rungu rwa honge ndumanu cia mūgandi
mūnene, mūtwe wa Abisalomu ūkīhata mūtī-inī. Nake
agītigwo acunjuurīte rīera-inī, nayo nyūmbū īrīa aahaicīte
īgīthī o na mbere. **10** Hīndī īrīa mūndū ūmwe wao onire
ūguo, akiīra Joabu atīrī, “Nīndona Abisalomu acunjuurīte
mūtī-inī wa mūgandi.” **11** Joabu akiīra mūndū ūrīa
wamwīrire ūguo atīrī, “Atī kī! Nīwamuona? Nī kī kīagiria
ūmūgūthe agwe thī o ro hau? Nīngīakūhe cekeri ikūmi
cia betha, na mūcibi wa mūndū njamba.” **12** No mūndū
ūcio agīcookia atīrī, “O na ingīthimīrwo cekeri ngiri
ūmwe njīkīrīrwo guoko, ndingītambūrūkīria mūrū wa
mūthamaki guoko ndīmwīke ūru. Mūthamaki aagwathire
wee, na Abishai, na Itai tūkīiguaga, akīmwīra atīrī,
‘Menyererai mwanake ūcio ūgwītwo Abisalomu nī ūndū
wakwa.’ **13** Na ingītwārīrīrie muoyo wakwa thīna-inī, na
tondū gūtīrī ūndū ūhithagwo mūthamaki, no wīeherie
ūndiganīrie.” **14** Joabu akiuga atīrī, “Nī ndigūte mahinda
nī ūndū waku.” Nī ūndū ūcio akīoya matimū matatū,

agīthiī, akīmūtheeca namo ngoro Abisalomu arī o muoyo hau mūtī-inī wa mūgandi-inī ūcio. **15** Nao andū ikūmi arīa maakuuagīra Joabu indo cia mbaara makīrigicīria Abisalomu, makīmūhūura, makīmūuraga. **16** Hīndī īyo Joabu akīhuha karumbeta, nacio mbūtū cia ita igītiga gūteng'eria andū a Isiraeli, tondū Joabu nīacirūgamirie. **17** Nao makīoya Abisalomu, makīmūikia irima inene kūu mūtitū, na makīumba hība nene ya mahiga igūrū rīake. Hīndī īyo andū othe a Isiraeli makīūrīra kwao mīciī. **18** Hīndī īrīa aarī muoyo, Abisalomu nīeyakīire gītugī agīkīhaanda Gītuamba-inī kīa Mūthamaki kīrī gīa kīririkano gīake, tondū eeciirītie atīrī, “Niī ndirī na kahī kangītūuria rīitwa rīakwa.” Agīta gītugī kū rīitwa rīake, nakīo gītagwo Gītugī kīa Abisalomu nginya ūmūthī. **19** Na rīrī, Ahimaazu mūrū wa Zadoku akiuga atīrī, “Reke hanyūke ngatwarīre mūthamaki ūhoro atī Jehova nīamūhonoketie kuuma guoko-inī gwa thū ciake.” **20** Joabu akīmwīra atīrī, “Wee tiwe wagīrīirwo nī gūtwara ūhoro ūcio ūmūthī. Reke ūgaatwara ūhoro ihinda rīngī, no ndūgwīka ūguo ūmūthī, tondū mūrū wa mūthamaki nīakuīte.” **21** Hīndī īyo Joabu akīira Mūkushi ūmwe atīrī, “Thīi ūkeere mūthamaki ūrīa wonete.” Mūkushi ūcio akīinamīrīra mbere ya Joabu na akīhanyūka agīthiī. **22** Ahimaazu mūrū wa Zadoku akīira Joabu rīngī atīrī, “O ūrīa kūrītuīka, reke nūmīrīre Mūkushi ūcio.” No Joabu agīcookia atīrī, “Mūrū wakwa, ūkwenda gūthīi nīkī? Wee ndūrī na ūhoro ūrīa ūngīheerwo kīheo.” **23** Nake akiuga atīrī, “O ūrīa kūrītuīka, nīngwenda kūhanyūka.” Nī ūndū ūcio Joabu akiuga atīrī, “Kīhanyūke!” Hīndī

īyo Ahimaazu akīhanyūka agereire werū-inī, akīhītūka Mūkushi. **24** Daudi aaikairīte thī gatagatī ga kīhingo kīna na thīinī na kīna nja-rī, mūrangīri agīthīi kīhingo-igūrū agereire rūthingo-inī. Na rīrīa aacūthīrīrie nja, akīona mūndū ahanyūkīte arī o wiki. **25** Nake mūrangīri agīta mūthamaki na akīmūmenyithia ūhoro ūcio. Nake mūthamaki akiuga atīrī, “Akorwo arī wiki, akīrī na ūhoro mwega.” Nake mūndū ūcio agīkuhīrīria o gūkuhīrīria. **26** Ningī mūrangīri akīona mūndū ūngī ahanyūkīte, agīta mūrangīri wa kīhingo, akīmwīra atīrī, “Atīrīrī, mūndū ūngī ahanyūkīte arī o wiki!” Nake mūthamaki akiuga atīrī, “No nginya o nake akorwo ararehe ūhoro mwega.” **27** Mūrangīri akiuga atīrī, “Ndīrona mūndū ūcio wa mbere akīhanyūka ta Ahimaazu mūrū wa Zadoku.” Mūthamaki akiuga atīrī, “Ūcio nī mūndū mwega, arooka arī na ūhoro mwega.” **28** Ningī Ahimaazu agīta mūthamaki, akīmwīra atīrī, “Gūtirī na ūūru!” Akīinamīrīra mbere ya mūthamaki aturumithītie ūthiū thī, akiuga atīrī, “Jehova Ngai waku arogoocwo! Niāneanīte andū arīa maatambūrūkītie moko mookīrīre mūthamaki mwathi wakwa.” **29** Nake mūthamaki akīūria atīrī, “Mwanake ūcio ti Abisalomu arī o thayū?” Nake Ahimaazu agīcoonia atīrī, “Nīnyonire kīrigicano kīnene rīrīa Joabu ekwendaga gūtūma ndungata ya mūthamaki o na niī, ndungata yaku, no ndinamenya kiuma gīa kīī.” **30** Nake mūthamaki akiuga atīrī, “Rūgama haha mwena-inī weterere.” Nī ūndū ūcio agīthīi mwena-inī, akīrūgama ho. **31** Hīndī īyo Mūkushi agīkinya, akiuga atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa, ta igua ūhoro ūyū mwega! Jehova nīakūhonoketie ūmūthī kuumā

kūrī arīa maragūkīriire.” 32 Mūthamaki akīuria Mūkushi atīrī, “Mwanake ūrīa ti Abisalomu arī o thayū?” Mūkushi akīmūcookeria atīrī, “Thū ciathe cia mūthamaki mwathi wakwa, na andū arīa othe mangūkīra makūgere ngero marotūka ta mwanake ūcio.” 33 Mūthamaki akīinaina. Akīhaica, agīthīi nyūmba ya igūrū ya kīhingo-inī, akīrīra. Agīthīi akiugaga atīrī, “Ūui mūrū wakwa Abisalomu! Mūrū wakwa, mūrū wakwa Abisalomu! Naarī korwo nī niī ndīrakuire handū haku, ūui mūrū wakwa, mūrū wakwa!”

19 Nake Joabu akīirwo atīrī, “Mūthamaki nīararīra agīcakayagīra Abisalomu.” 2 Naguo ūhootani wa mūthenya ūcio wa mbūtū cia ita ciathe ūkīgarūrūka, ūgītuīka macakaya, tondū mūthenya ūcio mbūtū cia ita nīciaiguire gūkīrwo atīrī, “Mūthamaki arī na kīeha nī ūndū wa mūriū.” 3 Mūthenya ūcio andū magīooka itūura-inī inene na hitho, o ta ūrīa andū macookaga na hitho maconokete rīrīa moorīte kuuma mbaara-inī. 4 Nake mūthamaki akīhumbīra ūthiū, akīrīra na mūgambo mūnene akiugaga atīrī, “Ūui Abisalomu, mūrū wakwa! Ūui Abisalomu, mūrū wakwa, mūrū wakwa!” 5 Hīndī ūyo Joabu agītoonya nyūmba kūrī mūthamaki, akīmwīra atīrī, “Ūmūthī nīūconorithītie andū aku othe, arīa marīkītie kūhonokia muoyo waku, na mīoyo ya ariū aku na ya airītu aku, na mīoyo ya atumia aku o na ya thuriya ciaku. 6 Wee wendete arīa magūthūire, na ūkamena arīa makwendete. Ūmūthī nīwonanītie biū atī ndūrī bata na anene a mbūtū cia ita o na andū ao. Niī nguona atī wee gīkeno gīaku kīngīrī rīrīa Abisalomu angīrī muoyo ūmūthī na ithuothe tūkorwo tūkuīte. 7 Rīu ūkīra ūthiī ūkoomīrīrie andū

aku ūmekire hinya. Niī ngwīhīta na rī̄twa rī̄a Jehova atī aakorwo ndūkuuma ūthī̄ gūtanatuka, gūtirī mūndū o na ūmwe ūgūkorwo mwena waku. Ūndū ūyū ūgūtuūka mūñru kūrī we gūkīra mañndū mothe mooru marīa managūkora kuuma ūrī mūnini nginya rīu.” **8** Nī ūndū ūcio mūthamaki agūkīra, agūkarīra gītī gīake kīhingo-inī. Hīndī ūrīa andū meerirwo atīrī, “Mūthamaki aikarīte kīhingo-inī,” othe magūka mbere yake. Na rīrī, andū a Isiraeli nīmoorīte magacooka kwao mīciī. **9** Mīhīrīga-inī yothe ya Isiraeli, andū othe maakararanagia makoiga atīrī, “Mūthamaki nīwe watūkūūrire kuuma guoko-inī gwa thū ciitū; nīwe watūhonokirie kuuma guoko-inī kwa Afilisti. No rīu nīorīte akoima būrūri-inī akīūrīra Abisalomu; **10** nake Abisalomu ūrīa twaitīrīrie maguta atūthamakīre-rī, nīakuīrīire mbaara-inī. Nī ūndū ūcio mwagīte kwaria ūhoro wa gūcookia mūthamaki nīkī?” **11** Mūthamaki Daudi nīatūmanire kūrī Zadoku na Abiatharu, athīnjīri-Ngai, makeerwo atīrī, “Ūriai athuuri a Juda atīrī, ‘Nī kī gīgūtūma mūrigie thuutha harī gūcookia mūthamaki nyūmba-inī yake ya ūthamaki, kuona atī ūrīa kūraario Isiraeli guothe nīgūkinyīre mūthamaki kūrīa aikaraga? **12** Inyuī mūrī ariū a baba, tūrī a mūthiimo ūmwe, na thakame ūmwe. Nī kī kīngūtūma mūtuīke a kūrigia thuutha kūinūkia mūthamaki?’ **13** Ningī mwīre Amasa atīrī, ‘Githī wee ndūrī wa mūthiimo wakwa, na thakame yakwa? Ngai arothūūra o na anjīke ūūru makīria, angūkorwo kuuma rīu gūthī̄ na mbere wee tiwe ūgūtuūka mūnene wa mbūtū ciakwa cia ita ithenya rīa Joabu.’” **14** Nake mūthamaki akīguucīrīria ngoro cia andū othe a

Juda ta ciarī ngoro ya mündū ūmwe. Nao magītūmana kūrī mūthamaki, makiuga atīrī, “Cooka, wee hamwe na andū aku othe.” **15** Hīndī īyo mūthamaki agīcooka agīthiī agīkinya Jorodani. Na rīrī, andū a Juda nīmookīte Giligali nīguo matūnge mūthamaki mamūringie Rūūī rwa Jorodani. **16** Nake Shimei mūrū wa Gera, Mūbenjamini kuuma Bahurimu, agīkūrūka na ihenya marī na andū a Juda nīguo magatūnge Mūthamaki Daudi. **17** Nake aarī na andū a Benjamini ngiri īmwe, o hamwe na Ziba ndungata ya mūciī wa Saūlū, na ariū ake ikūmi na atano, na ndungata mīrongo ūrī. Nao makīhanyūka nginya Rūūī rwa Jorodani harīa mūthamaki aarī. **18** Makīringīra irīūko-inī nīguo maringie andū a nyūmba ya mūthamaki na meeke o ūrīa angīenda. Hīndī ūrīa Shimei mūrū wa Gera aaringire Rūūī rwa Jorodani akīgūithia thī mbere ya mūthamaki, **19** na akīmwīra atīrī, “Mwathi wakwa nī atige kūndua mwīhia. Tiga kūririkana ūrīa ndungata yaku yekire mahītia mūthenya ūrīa mūthamaki mwathi wakwa oimire Jerusalemu. Mūthamaki nīatige kūiga ūhoro ūcio meciiria-inī make. **20** Nīgūkorwo nīi ndungata yaku nīnjūūī atī nīnjīhītie, no ūmūthī nīndoka haha ndī mūndū wa mbere wa nyūmba yothe ya andū a Jusufu; ndaikūrūka njūke ndūnge mūthamaki mwathi wakwa.” **21** Ningī Abishai mūrū wa Zeruia akiuga atīrī, “Githī Shimei ndagīrīire nī kūūragwo nī ūndū wa ūrīa ekīte? Nīarumire mūitīrīrie maguta wa Jehova.” **22** Nake Daudi agīcookia atīrī, “Tūnyiitanīire ūndū ūrīkū na inyuī, inyuī ariū a Zeruia? Ūmūthī nīguo mūgūtuīka thū ciakwa! No kūhoteke mūndū o na ūrīkū ooragwo thīnī wa Israeli

ūmūthī? Githī niī ndikīū atī ūmūthī nī niī mūthamaki wa Isiraeli?” **23** Nī ūndū ūcio mūthamaki akīra Shimei atīrī, “Wee ndūgūkua.” Nake mūthamaki akīmūhe ūhoro ūcio na mwīhītwa. **24** Na rīrī, Mefiboshethu, mwana wa mūriū wa Saūlū, o nake nīaikūrkire agīthīī gūtūnga mūthamaki. Nake ndethambīte magūrū kana akenja nderu, o na kana akahūūra nguo ciake kuuma mūthenya ūrīa mūthamaki aathiire nginya mūthenya ūrīa aacookire arī na thayū. **25** Rīrīa ooimire Jerusalemu agatūnge mūthamaki, mūthamaki akīmūuria atīrī, “Mefiboshethu, nī kīī kīagiririe ūthīī na nīi?” **26** Nake akiuga atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa, nīgūkorwo niī ndungata yaku ndī mwonju, ‘Ndoigire atīrī, nīngūigīrīra ndigiri yakwa matandīko na ndīmīhaice, nīguo hote gūthīī na mūthamaki’. No Ziba ndungata yakwa akīngunyanīra. **27** Na nīacambītie ndungata yaku kūrī mūthamaki mwathi wakwa. Mwathi wakwa mūthamaki ahaana ta mūraika wa Ngai; nī ūndū ūcio īka ūrīa ūkuona kwagīrīire. **28** Njiaro ciothe cia guka ciagīrīrwo nī kūragwo nī mūthamaki mwathi wakwa. No wee nīwaheire ndungata yaku handū na arīa marītagīra metha-inī yaku. Nī ūndū ūcio ndī na kīhoto kīrīkū gīa gūgūkaīra rīngī mūthamaki wakwa?” **29** Mūthamaki akīmwīra atīrī, “Nī kīī kīngītūma warie makīria ma ūguo? Ndaathana atī wee na Ziba mūgayane mūgūnda.” **30** Mefiboshethu akīra mūthamaki atīrī, “Reke oe mīgūnda yothe, kuona atī wee mwathi wakwa nīūcookete mūcīī na thayū.” **31** Ningī Barizilai, ūrīa Mūgileadi agīikūrūka kuuma Rogelimu akaringe Rūūī rwa Jorodani me hamwe na mūthamaki, na amumagarie

njīra-inī ya kuuma kūu. **32** Na rīrī, Barizilai aarī mūthuuri
mūkūrū mūno wa mīaka mīrongo īnana. Nīwe waheaga
mūthamaki irio hīndī īrīa aikarīte Mahanaimu, tondū
aarī mūndū mūtongu mūno. **33** Nake mūthamaki akīra
Barizilai atīrī, “Nītūringe mūrīmo nawe, tūthīi ūikare
hamwe na niī Jerusalemu, na nīndīrīkūheaga irio.” **34**
Nowe Barizilai agīcookeria mūthamaki atīrī, “Nī mīaka
īngī ūigana atīa niī ngūtūūra muoyo nīguo nyambate
thīi Jerusalemu hamwe na mūthamaki? **35** Rīu ndī na
ūkūrū wa mīaka mīrongo īnana. No menye ūtiganu wa
ūndū mwega na mūūru? Ndungata yaku yahota gūcama
kīrīa īrarīa na kīrīa īranyua? No hote kūigua mīgambo
ya arūme na ya andū-a-nja makīina? Nī kīī kīngītūma
ndungata yaku ūtuīke mūrigo ūngī kūrī mūthamaki
mwathi wakwa? **36** Ndungata yaku nīkūringa Rūūī rwa
Jorodani hamwe na mūthamaki handū ha itīna inini, no
nī kīī kīngītūma mūthamaki andīhe niī na njīra ūyo? **37**
Reke ndungata yaku ūcooke, nīgeetha ngaakuūra itūūra-
inī ūrīka hakuhī na mbīrīra ya baba na maitū. No rīrī,
ndungata yaku Kimuhamu nīrīnge hamwe na mūthamaki
mwathi wakwa. Mīīke o ūrīa ūkuona kwagīrīire.” **38**
Mūthamaki akiuga atīrī, “Kimuhamu nīekūringa hamwe
na niī, na nīngūmwīka o ūrīa ūngīona kwagīrīire. Na ūrīa
wothe ūngīenda kuuma kūrī niī nī ngūgwīkīra.” **39** Nī
ūndū ūcio andū othe makīringa Rūūī rwa Jorodani, nake
mūthamaki agīcooka akīringa. Mūthamaki akīmumunya
Barizilai na akīmūrathima, nake Barizilai agīcooka gwake
mūciī. **40** Rīrīa mūthamaki aaringire mūrīmo agīkinya
Giligali, Kimuhamu akīringa hamwe nake. Nacio mbūtū

ciothe cia ita cia Juda na nuthu ya mbūtū cia ita cia Israeli ikīringia mūthamaki. **41** Thuutha wa kahinda kanini andū othe a Israeli nīmookaga kūrī mūthamaki makamwīra atīrī, “Nī kīrī gīatūmire ariū a baba, andū a Juda, matūtunye mūthamaki na wara, na mamūcookie nyūmba yake kuuma mūrīmo wa Jorodani, hamwe na andū ake othe?” **42** Andū othe a Juda magīcookeria andū a Israeli atīrī, “Twekire ūguo tondū mūthamaki nī wa nyūmba iitū. Nī kīrī gīgūtūma mūrakario nī ūhoro ūcio? Nī irio tūrīte cia mūthamaki? Nī harī kīndū twīyoeire ithū ene?” **43** Ningī andū a Israeli magīcookeria andū a Juda atīrī, “Ithū tūrī na icunjī ikūmi kūrī mūthamaki, na hamwe na ūguo-rī, tūrī na kīhooto gīa gūtuīka a Daudi gūkīra inyuī. Nī ūndū ūcio nī kīrī gīgūtūma mūtūmene? Githī ti ithū twarī a mbere kwaria ūhoro wa gūcookia mūthamaki witū?” No andū a Juda magīcookeria marī na ūūru mūingī mūno o na gūkīra andū a Israeli.

20 Na rīrī, kwarī mūndū wa ngūī wetagwo Sheba mūrū wa Bikiri, Mūbenjamini, nake agīkorwo aarī hau. Akīhuha karumbeta, akīanīrīra, akiuga atīrī, “Ithū tūtirī na igai harī Daudi, tūtirī na handū harī mūrū wa Jesii! O mūndū nīacooke hema-inī yake, inyuī andū a Israeli!” **2** Nī ūndū ūcio andū othe a Israeli magītiganīria Daudi, makīrūmīrīra Sheba mūrū wa Bikiri. No andū a Juda makīrūmīrīra mūthamaki wao kuuma Jorodani nginya Jerusalemu. **3** Rīrīa Daudi aacookire gīikaro kīa nyūmba yake ya ūthamaki kūu Jerusalemu-rī, akīoya thuriya iria ikūmi aatīgīte imenyagīrīre nyūmba ya ūthamaki, makīigwo nyūmba marangagīrwo. Nīamaheaga irio, no

ndaakomire nao. Maatūūraga marī ahingīre na matariī ta atumia a ndigwa nginya mūthenya wa gūkua. **4** Nake mūthamaki akīra Amasa atīrī, “Tūmanīra andū a Juda moke kūrī niī mūira wa matukū matatū mataanathira, nawe mwene ūgaakorwo ho.” **5** No rīrīa Amasa aathiire gwīta andū a Juda, agīkara ihinda iraaya kūrī rīrīa mūthamaki aamwīrīte. **6** Daudi akīra Abishai atīrī, “Rīu Sheba mūrū wa Bikiri nīegūtūgera ngero nene kūrī rīrīa twagerirwo nī Abisalomu. Oya andū a mwathi waku mūmūteng’erie, kwaga ūguo aahota kuona matūūra mairigīre oorīre kuo, na ithuī twage kūmuona.” **7** Nī ūndū ūcio andū a Joabu, na Akerethi, na Apelethi, na njamba ciothe iria ciarī hinya makiumagara matongoretio nī Abishai. Nao magīthiī moimīte Jerusalemu, mateng’eretie Sheba mūrū wa Bikiri. **8** Rīrīa maarī ihiga-inī rīrīa inene kū Gibeoni, Amasa agīuka kūmatūnga. Joabu eehumbīte nguo ciake cia mbaara, na akehotora mūcibi na rūhiū rūrī njora thiinī. Rīrīa aathiire mbere, rūhiū rūu rūkiuma njora-inī. **9** Joabu akīra Amasa atīrī, “Ūrī mwega, mūrū wa baba?” Hīndī īyo Joabu akīnyiita Amasa nderu na guoko gwake kwa ūrīo nīguo amūmumunye. **10** Amasa ndaatindanīrīire na rūhiū rūrīa Joabu aanyiitīte na guoko, nake Joabu akīmūtheeca nda naruo, namo mara make makiuma makīgūa thī, na ndaigana kūmūtheeca rīngī, nake Amasa agīkua. Ningī Joabu na mūrū wa nyina Abishai magīteng’eria Sheba mūrū wa Bikiri. **11** Ūmwe wa andū a Joabu akīrūgama mwena-inī wa Amasa, akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa wothe ūrī mwena wa Joabu na mwena wa Daudi, nīarūmīrīre Joabu!” **12** Nake Amasa eegaragaragia

thakame-inĩ yake arĩ njíra gatagatĩ, nake mündũ ūcio akíona atĩ mbütü ciothe cia ita níciarügamaga hau. Rírĩa amenyire atĩ o mündũ aakinyaga harĩ Amasa akarügama-ri, akímükururia kuuma njíra-inĩ, akímüiga gíthaka-inĩ, na akímühumbíra na nguo. **13** Amasa aaríkia kweherio njíra-inĩ, andũ othe makírümírira Joabu, magíteng'eria Sheba mürü wa Bikiri. **14** Sheba akíhítükíra mihírígga-inĩ yothe ya Israeli, agikinya Abeli-Bethi-Maaka, akíhítükíra büruri-inĩ wothe wa Aberi, arĩa moonganire hamwe na makímürümírira. **15** Nacio mbütü ciothe cia ita hamwe na Joabu igíuka na ikírigiicíria Sheba kuu Abeli-Bethi-Maaka. Magíthondeka kíhumbu gíta tíri kúrigania na itüüra, nakö gíkíambatio nginya rüthingo rwa na nja rwa ügitíri wa itüüra. Na rírĩa maahüüraga rüthingo níguo marümomore-ri, **16** mündũ-wa-nja ümwe müügí agítana arĩ thíiní wa itüüra riu, akiuga atíri, “Ta thikíríria! Ta thikíríria! Írai Joabu oke haha níguo njarie nake.” **17** Nake agíthií erekeire harĩ we; nake mündũ-wa-nja ūcio akímüüria atíri, “Wee níwe Joabu?” Nake agícookia atíri, “Íí ní nií.” Nake akiuga atíri, “Gíthikírírie üría ndungata yaku íkuuga.” Nake akiuga atíri, “Ní thikírírie.” **18** Mündü-wa-nja ūcio agíthií na mbere kwaria, akiuga atíri, “Tene-ri, ciugo ici níciaragio, gíkeerwo atíri ‘Andü makaahooyaga kíríra kuu Abeli.’ Naguo ühoro ügaathiríra kuo. **19** Ithuí-ri, türí andũ a thayü na ehoneku thíiní wa Israeli. Wee ürageria kwananga itüüra ríri, na níriño nyina wa Israeli. Ní kíi gígütüma wende kúniina igai ria Jehova?” **20** Joabu agícookia atíri, “Ühoro ūcio ürondaihíríria! Ühoro wa kúniina na kwananga ürondaihíríria! **21** Üguo tiguo ühoro

ūtarii. Mündū wītagwo Sheba mūrū wa Bikiri, kuuma būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu, nīarīkītie kwambararia guoko ookīrīre mūthamaki, ookīrīre Daudi. Tūnengerei mündū ūcio ūmwe tu, na nīngūtigana na itūūra rīrī.” Mündū-wa-nja ūcio akīra Joabu atīrī, “Nīūgūkīrio mūtwe wake kuuma rūthingo-inī.” **22** Hīndī īyo mūtumia ūcio agīthiī kūrī andū othe arī na mataaro macio make ma ūūgī, nao magītinia mūtwe wa Sheba mūrū wa Bikiri, makīukīria Joabu. Nī ūndū ūcio Joabu akīhuha karumbeta, nao andū ake makīharagana kuuma itūūra-inī, o mündū agīcooka gwake mūciī. Nake Joabu agīcooka kūrī mūthamaki kūu Jerusalemu. **23** Joabu nīwe warī mūnene wa mbūtū ciothe cia ita cia Israeli; nake Benaia mūrū wa Jehoiada aarī mūnene wa Akerethi, o na Apelethi; **24** Adoniram aarī mūtongoria wa kūrutithia wīra wa hinya; nake Jehoshafatu mūrū wa Ahiludu nīwe warī mwandīki wa maūndū ma ihinda rīu; **25** nake Sheva nīwe warī mwandīki-marūa; Zadoku na Abiatharu maarī athīnjīri-Ngai; **26** nake Ira, ūrīa Mūnjairi, aarī mūthīnjīri-Ngai wa Daudi.

21 Na rīrī, hīndī ya wathani wa Daudi, nī kwagīire na ng’aragu ya mīaka ītatū īrūmanīrīire; nī ūndū ūcio Daudi agītuīria ūhoro harī Jehova. Nake Jehova akiuga atīrī, “Ūndū ūyū ūrekīka nī ūndū wa Saūlū o na ūndū wa nyūmba yake ūrīa yaitithagia thakame; nī ūndū wa ūrīa ooragire andū a Gibeoni.” **2** Nake mūthamaki agīta andū a Gibeoni akīaria nao. (Na rīrī, andū acio a Gibeoni matiarī amwe na Israeli no maarī matigari ma Aamori; no andū a Israeli nīmehītīte atī matikamooraga, no Saūlū nī ūndū

wa kīyo kīrīa aarī nakīo nī ūndū wa Isiraeli na Juda
nīageririe kūmaniina.) **3** Nake Daudi akīuria andū acio a
Gibeoni atīrī, “Mūngīenda ndīmwīkire atīa? Nī ūndū ūrīkū
ingīka tūiguane nīguo mūrathime igai rīa Jehova?” **4** Nao
andū a Gibeoni makīmūcookeria atīrī, “Tūtiagīrīirwo nī
kūuria tūheo betha kana thahabu kuuma kūrī Saūlū, kana
nyūmba yake, o na tūtirī na kīhotoo gīa kūuraga mūndū
o na ūmwe thīinī wa Isiraeli.” Daudi akīmooria atīrī,
“Nīatīa mūngīenda ndīmwīkire?” **5** Nao magīcookeria
mūthamaki atīrī, “Ha ūhoro wa mūndū ūrīa watūniinire
na agītūciirīra ūūru nīgeetha tūthire, nīguo tūtikagīe
na handū o na ha thīinī wa Isiraeli-rī, **6** reke tūneo
arūme mūgwanja a njiaro ciake nīgeetha mooragwo na
maraganio mbere ya Jehova kū Gibeon ya Saūlū, ūrīa
mūthuure wa Jehova.” Nī ūndū ūcio mūthamaki akiuga
atīrī, “Nīngūmaneana kūrī inyuū.” **7** Na rīrī, mūthamaki
akīhonokia Mefiboshethu mūrū wa Jonathani, mūrū wa
Saūlū, nī ūndū wa mwīhītwa ūrīa Daudi na Jonathani
mūrū wa Saūlū meehītanīire mbere ya Jehova. **8** No
mūthamaki agīkuua Arimoni na Mefiboshethu, ariū
acio eerī a Aia, mwarī wa Rizipa, arīa aaciārīire Saūlū,
hamwe na ariū atano a Merabu mwarī wa Saūlū, arīa
aaciārīire Adirielī mūrū wa Barizilai ūrīa Mūmeholathu;
9 Nake akīmaneana kūrī Gibeoni, arīa maamooragire
na makīmaaragania kīrīma-inī mbere ya Jehova. Acio
othe mūgwanja maagūire hamwe; mooragirwo hīndī ya
matukū ma kīambīrīria kīa magetha, o rīrīa magetha
ma cairi maambagīrīria. **10** Rizipa mwarī wa Aia akīoya
nguo ya ikūnia, na akīmīara hau ihiga igūrū. Kuuma

kīambīrīria kīa magetha nginya rīrīa mbura yoirīire mīrī
īyo, ndaarekire ciimba icio ihutio nī nyoni cia rīera-
inī mūthenya, kana ihutio nī nyamū cia gīthaka ūtukū.

11 Hīndī ūrīa Daudi eerirwo ūrīa Rizipa mwarī wa Aia,
thuriya ya Saūlū, eekīte-rī, **12** agīthiī, agīkuua mahīndī
ma Saūlū o na ma mūriū Jonathani kuuma kwa andū a
Jabeshi-Gileadi. Maamarufīte na hitho kuuma kīhaaro-inī
kīa mūingī kūu Bethi-Shani, harīa Afilisti maamacuurītie,
thuutha wa kūragīra Saūlū kūu Giliboa. **13** Daudi agīkuua
mahīndī ma Saūlū na ma mūriū Jonathani kuuma kūu,
na mahīndī ma andū arīa moragītwo makaaraganio kūu
makīūnganio. **14** Nao magīthika mahīndī ma Saūlū na
ma mūriū Jonathani mbīrīra-inī ya Kishu, ithe wa Saūlū,
kūu Zela thīnī wa Benjamini, na magīka maūndū mothe
marīa mūthamaki aathanīte. Thuutha ūcio Ngai agīcookia
mahooya marīa maahooetwo nī ūndū wa būrūri. **15** O
rīngī nī kwagīire mbaara gatagatī ka Afilisti na Israeli.
Daudi agīkūrūka agīthiī hamwe na andū ake makarūe
na Afilisti, na akīnoga mūno. **16** Nake Ishibi-Benobu
ūrīa warī ūmwe wa njiaro cia Rafa, ūrīa mūthia wa
itimū rīake warī na ūritū wa cekeri magana matatū, na
aarī na rūhiū rwa njora rwerū, ūcio akiuga nīekūrūraga
Daudi. **17** No rīrī, Abishai mūrū wa Zeruia akīhonokia
Daudi; akīgūtha Mūfilisti ūcio akīgūa, akīmūrūraga. Ningī
andū a Daudi makīhīta kūrī we makiuga atīrī, “Gūtirī
hīndī ūgacooka gūthiī mbaara-inī na ithuū, nīgeetha tawa
wa Israeli ndūkahorio.” **18** Ningī thuutha wa mahinda
macio, makīgīna na mbaara īngī na Afilisti kūu Gobu.
Hīndī īyo Sibekai ūrīa Mūhushathi akīrūraga Safu, ūmwe

wa njiaro cia Rafa. **19** Ningĩ mbaara-inĩ ũngĩ makĩrũa na Afilisti kuu Gobu, Elihanani mûrũ wa Jaare-Oregimu ūrĩa Mûbethilehemu akîüraga Goliathû ūrĩa Mûgiiti, ūrĩa warĩ na itimû rîarĩ na mûtî ūigana ta mûtî wa mûtumi ngoora. **20** Ningĩ mbaara-inĩ ũngĩ ūrĩa yarî kuu Gathu, nakuo kwarî na mûndû mûnene mûno, warî na ciara ithathatû o guoko, na ciara ithathatû o kûgûrû, ciothe ciarî ciara mîrongo ūrîna inya. O na ningî aarî wa rûciaro rwa Rafa. **21** Rîrîa aanyûrûrûrie andû a Israeli, Jonathani mûrû wa Shimea, mûrû wa nyina na Daudi, akîmûrûraga. **22** Andû acio ana maarî a rûciaro rwa Rafa kuu Gathu nao makîgûa moko-inî ma Daudi na andû ake.

22 Daudi nîainiire Jehova na ciugo cia rwîmbo rûrû ūrîrîa Jehova aamûhonokirie kuuma guoko-inî gwa thû ciake ciothe na kuuma guoko-inî gwa Saûlû. **2** Akiuga atîrî: **3** Ngai wakwa nîwe rwaro rwakwa rwa ihiga, na nîwe ūrûrîo ūrâkwa, **4** Ngayagîra Jehova, ūrîa wagîrîire kûgoocagwo, **5** “Ndiihû cia gîkuû nîciathiûrûrûkîirie; **6** Mîhîndo ya mbîrîra ūgîthiororokeria; (*Sheol h7585*) **7** Mînyamaro-inî yakwa ndakaïire Jehova; **8** “Thî ūkîinaina na ūgîthingitha; **9** Ndogo ūkiuma maniûrû-inî make ūkîambata na igûrû; **10** Aahingûrire igûrû agîkûrûka thî; **11** Ombûkire akuuîtwo nî ikerubi; **12** Ehumbîrire na nduma, **13** Kuuma ūkengi ūrîa warî harî we, **14** Jehova akîruruma arî kuu igûrû; **15** Aikirie mîguû, akîharagania thû, **16** Hîndî ūyo mîkuru ya iria ūkîonekana, **17** “Agîtambûrûkia guoko gwake kuuma o kuu igûrû akînyiita; **18** Andeithûrire thû yakwa ūrî hinaya, **19** Maanjîhotoreire mûthenya ūrîa ndaarî na mûtino, **20** Andutire na nja akîndwara handû

haarii, 21 “Jehova anjikire maündū kuringana na ūthingu wakwa, 22 Nigukorwo nñumitie njira cia Jehova; 23 Mawatho make mothe marī mbere yakwa; 24 Ngoretwo itarī na ūcuuke ndī mbere yake, 25 Jehova andihite kuringana na ūthingu wakwa, 26 “Urī mwihokeku harī arīa makwihokete, 27 kūrī ūrīa wtheragia wionanagia ūrī mūtheru, 28 Wee ūhonokagia andū arīa enyihia, 29 Wee Jehova, nīwe tawa wakwa, 30 Ndī na ūteithio waku no hote gūtharīkira mbütū ya ita; 31 “Mūrungu-rī, njira ciake nīnginyaniru; 32 Nī ūndū-rī, nū Mūrungu tiga Jehova? 33 Nī Mūrungu ūuhotoraga hinya na ūhoti, 34 Atūmaga magūrū makwa mateng’ere o ta ma thwariga; 35 We nīwe wonagia moko makwa mūrūre wa mbaara; 36 Ūuheaga ngo yaku ya ūhootani; 37 Unjaramagīria njira ya kūrīa thiiagīra, 38 “Ndaingatithirie thū ciakwa na ngīcihehenja; 39 Ndacihehenjire biū, ikīremwo nī gūukira, 40 Wee ūuheaga hinya wa kūrūa mbaara, 41 Watūmire thū ciakwa ihündūke ciure, 42 Maakaire mateithio, no hatiarī na wa kūmahonokia, 43 Ndaamahūūrire makīhaana ta rūkūngū rūhinyu rwa thī; 44 “Niūūhonoketie ngaaga gūtharīkīrwo nī andū akwa; 45 andū a kūngī mokaga kūrī niī menyihītie; 46 Othe makuuaga ngoro; 47 “Jehova atūūraga muoyo! O we Rwaro rwakwa rwa Ihiga arogoocwo! 48 We nīwe Mūrungu ūrīa ūndihagīria, 49 nīwe ūuhonokagia kuuma kūrī thū ciakwa. 50 Nī ūndū ūcio, Wee Jehova, nīndikūgoocaga ndī gatagatī ka ndūrīrī, 51 Aheaga mūthamaki wake ūhootani mūnene;

23 Ici nīcio ciugo cia kūrigīrīria cia Daudi: 2 “Roho wa Jehova nīaririe na kanua gakwa; 3 Ngai wa Isiraeli

nñaririe, **4** atuñkaga ta ûtheri wa rûciinî riúa rîkîratha,
5 “Githî nyûmba yakwa ti nûngîrîru harî Mûrungu? **6**
No andû arîa aaganu othe magaateo ta mîigua, **7** Ûrîa
wothe ûhutagia mîigua **8** Maya nîmo marîitwa ma andû
a Daudi arîa maarî njamba; Joshebu-Bashebethu ûrîa
Mûtakemoni aarî mûnene wa arîa atatû; nake oire itimû
rîake, akîhûûra andû magana manana, na akîmooraga
mbaara-inî ûmwe. **9** Mûnini wake eetagwo Eleazaru mûrû
wa Dodai, ûrîa Mûahohi. Arî ûmwe wa arîa atatû maarî
njamba, aarî hamwe na Daudi hîndî ûrîa moogitire Afilisti
arîa monganîte hamwe kûu Pasi-Damimu marûe mbaara.
Hîndî ûyo andû a Israeli makîûra, **10** nowe ndoorire,
akîrûgama hau, akîhûûra Afilisti acio nginya guoko gwake
gûkîganda kûnyiifite rûhiû rwa njora o ro ûguo. Jehova
akîrehe ûhootani mûnene mûthenya ûcio. Nacio mbûtû
cia ita igîcooka kûrî Eleazaru, magatahe indo cia andû arîa
akuû. **11** Ûrîa warûmîrîire aarî Shama mûrû wa Agee ûrîa
Mûharari. Rîrîa Afilisti monganire hamwe handû haarî
mûgûnda waiyûrîte ndengû, ita rîa Israeli rîkîmoorîra.
12 No Shama ndoorire, akîrûgama gatagatî ka mûgûnda
ûcio. Akîûgitîra na akîûraga Afilisti acio, nake Jehova
akîrehe ûhootani mûnene. **13** Hîndî ya magetha-rî, andû
atatû thîinî wa arîa mîrongo ûtatû anene magîkûrûka kûrî
Daudi kûu ngurunga-inî ya Adulamu, hîndî ûrîa mbûtû
ya Afilisti yambîte hema Gîtuamba-inî kîa Refaimu. **14**
Ihindî-inî rîu Daudi aarî kûthîtho-inî kîa hinya, nayo
mbûtû ya Afilisti yarî Bethilehemu. **15** Daudi akîrirîria
maaî, akiuga atîrî, “Naarî korwo kûrî mûndû ûngîndehera
maaî ma kûnyua kuuma gîthima-inî kîrîa kîrî hakuhî na

kīhingo kīa Bethilehemu!” **16** Nī ūndū ūcio andū acio atatū maarī njamba magītuīkanīria gatagatī-inī ga ita rīa Afilisti, magītaha maaī gīthima-inī kīu kīarī hakuhī na kīhingo kīa Bethilehemu na makīmatwarīra Daudi. No Daudi akīrega kūmanyua; akīmaita mbere ya Jehova. **17** Daudi akiuga atīrī, “Jehova, ūhoro ūyū ūrondaihīrīria, njage gwīka ūguo! Githī ūno ti thakame ya andū arīa megūthīite magetwarīrīria ūgwati-inī wa gīkuū?” Nake Daudi akīrega kūnyua maaī macio. Maūndū ta macio nīmo meekagwo nī njamba icio ithatū. **18** Abishai mūrū wa nyina na Joabu mūrū wa Zeruia aarī mūnene wa acio atatū. Nake akīoya itimū rīake agītharīkīra andū magana matatū, akīmooraga; nī ūndū ūcio akīgīa igweta o ta acio Atatū. **19** Githī ndaakīgiire na igweta inene gūkīra acio Atatū? Nīwe watuīkire mūnene wao, o na gūtuīka ndaataranīrio nao. **20** Benaia mūrū wa Jehoiada aarī mūrūi njamba wa kuuma Kabizeeli, ūrīa wekire maūndū manene ma ūcamba. Nīooragire njamba nene igīrī cia ita cia Moabi. Ningī nīatoonyire irima mūthenya warī na tharunji, akīuraga mūrūūthi. **21** Nīooragire Mūmisiri mūndū warī mūnene mūno. O na gūtuīka Mūmisiri ūcio nīanyiitīte itimū na guoko gwake, Benaia aathiire akīmūtharīkīra na njūgūma. Nake akīhuria itimū rīu rīarī guoko-inī kwa Mūmisiri ūcio na akīmūraga na itimū rīu rīake. **22** Macio nīmo maūndū ma ūcamba marīa meekirwo nī Benaia mūrū wa Jehoiada; o nake aarī igweta o ta andū arīa atatū maarī njamba. **23** Nīatiītwo gūkīra arīa Mīrongo ūtatū, no ndaataranīrio na acio Atatū. Nake Daudi akīmūtua mūnene wa arīa maamūrangagīra.

24 Thiiñiñ wa andū acio Mĩrongo ñitatū, arĩa angĩ maarĩ:
Asaheli mûrū wa nyina na Joabu, na Elihanani mûrū wa
Dodo wa kuuma Bethilehemu, **25** na Shama ûrĩa Mûharodi,
na Elika ûrĩa Mûharodi, **26** na Helezu ûrĩa Mûpaliti, na
Ira mûrū wa Ikeshu kuuma Tekoa, **27** na Abiezeri kuuma
Anathothu, na Mebunai ûrĩa Mûhushathi, **28** na Zalimoni
ûrĩa Mûahohi, na Maharai ûrĩa Mûnetofathi, **29** na Helebu
mûrū wa Baana ûrĩa Mûnetofathi, na Ithai mûrū wa
Ribai wa kuuma Gibeä kûu Benjamini, **30** na Benaia ûrĩa
Mûpirathoni, na Hidai wa kuuma tûrûññ-ini twa Gaashu,
31 na Abi-Aliboni ûrĩa Mûaribathi, na Azamavethu ûrĩa
Mûbahurimu, **32** na Eliahaba ûrĩa Mûshaaliboni, na ariü a
Jasheni, na Jonathani **33** mûrû wa Shama ûrĩa Mûharari,
na Ahiamu mûrû wa Sharari ûrĩa Mûharari, **34** na Elifeleti
mûrû wa Ahasabai ûrĩa Mûmaakathi, na Eliamu mûrû wa
Ahithofeli ûrĩa Mûgiloni, **35** Herezo ûrĩa Mûkarimeli, na
Parai ûrĩa Mûaribi, **36** na Igali mûrû wa Nathani kuuma
Zoba, na mûrû wa Hagili, **37** na Zeleku ûrĩa Mûamoni, na
Naharai ûrĩa Mûbeerothi, ûrĩa wakuuagîra Joabu mûrû
wa Zeruia indo ciale cia mbaara, **38** na Ira ûrĩa Mûithiri,
na Garebi ûrĩa Mûithiri, **39** na Uria ûrĩa Mûhiti. Andû acio
othe maarĩ mîrongo ñitatû na mügwanja.

24 Ningî marakara ma Jehova magîakanîra Israeli, nake
agîkîra Daudi meciiria nîguo amokîrîre, akîmwîra atîrî,
“Thiî ugatare andû a Israeli na a Juda.” **2** Ni ûndû ûcio
mûthamaki akîira Joabu na anene a mbûtû cia ita arĩa
maarî hamwe nake atîrî, “Thiî kündû guothe mîhîrîga-ini
ya Israeli kuuma Dani nginya Birishiba na mûtare andû
arĩa mangîthîi mbaara, nîgeetha menye ûrĩa maigana.”

3 No Joabu agīcookeria mūthamaki atīrī, “Jehova Ngai waku angīrongerera mbütū cia ita maita igana, namo maitho ma mūthamaki marokīionera. No nī kī gīgūtūma mūthamaki mwathi wakwa ende gwīka ūndū ta ūyū?” **4** No rīrī, mūthamaki, agīkararia Joabu na anene a mbütū cia ita; nī ūndū ūcio makēhera mbere ya mūthamaki, magīthīi gūtara andū a Israeli arīa mangīathiire mbaara.

5 Nao marīkia kūringa Rūūi rwa Jorodani, makīamba hema hakuhī na Aroeri, mwena wa gūthini wa itūūra mūkurūnī ūcio, magītuīkanīria būrūri wa Gadi magīkinya Jazeri.

6 Magīthīi Gileadi na būrūri-inī ūcio wa Tahatimu-Hodishi, magīkinya Dani-Jaani magīthiūrūrūka magīkinya Sidoni.

7 Magīcooka magīthīi merekeire kūrigo kīa hinya gīa Turo na matūūra-inī mothe ma andū a Ahivi na ma Kaanani. Marigīrīrio-ini magīthīi Birishiba kūu Negevu ya Juda. **8** Maarīkia gūthīi būrūri-inī wothe, magīcooka Jerusalemu thuutha wa mīri kenda na matukū mīrongo īīrī. **9** Joabu agīcookeria mūthamaki ūhoro wa mūigana wa andū arīa mangīathiire mbaara: Thīinī wa Israeli kwarī andū ngiri magana manana andū marī na hinya wa mwīrī na mangīahotire kūhūthīra rūhiū rwa njora, nakuo Juda maarī ngiri magana matano. **10** Nake Daudi agīthīnīka mūno ngoro thuutha wa gūtara andū acio a mbaara, akīira Jehova atīrī, “Nīnjīhītie mūno nī ūndū wa ūguo njīkīte. Rīu, Wee Jehova-rī, ndagūthaitha ūnjehererie mahītia, niī ndungata yaku. Nīnjīkīte ūndū wa ūrimū mūno.” **11** Daudi atanokīra rūciinī rūrū rūngī-rī, kiugo kīa Jehova gīgīkīnīra mūnabii Gadi, ūrīa wonagīra Daudi maūndū, akīirwo atīrī: **12** “Thīi ūkeere Daudi ūū, ‘Jehova ekuuga

atīrī: Ūrī na maündū matatū ma gūthuura. Nawe ūthuure ūmwe wamo ūrīa ngūkūherithia naguo.” **13** Nī ūndū ūcio Gadi agīthiī kūrī Daudi, akīmwīra atīrī, “Nīūkwenda būrūri waku ūgēe ng’aragu mīaka ītatū? Kana ūūrīre thū ciaku mīeri ītatū igūteng’eretie? Kana kūgēe matukū matatū ma mūrimū wa mūthiro būrūri-inī waku? Rīu-rī, wīciirie ūhoro ūcio ūtue itua rīrīa ngūcookeria ūcio ūndūmīte.” **14** Daudi akīira Gadi atīrī, “Rīu ndī na thīna mūnene mūno. Nītūrekwo tūgwīre moko-inī ma Jehova, nīgūkorwo tha ciake nī nyingī; no ndūkareke ngwe moko-inī ma andū.” **15** Nī ūndū ūcio Jehova akīrehera Israeli mūthiro kuuma rūciinī rūu nginya ihinda rīrīa rīatuītwo; nao andū ngiri mīrongo mūgwanja kuuma Dani nginya Birishiba magīkua. **16** Rīrīa mūraika aatambūrūkirie guoko gwake nīguo aanange Jerusalemu-rī, Jehova akīigua kīeha nī ūndū wa kīnyariirīko kīu akīira mūraika ūcio wanangaga andū atīrī, “Tigīra hau! Eheria guoko gwaku.” Hīndī īyo mūraika ūcio wa Jehova aarūgamīte kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna, ūrīa Mūjebusi. **17** Rīrīa Daudi onire mūraika ūcio woragaga andū-rī, akīira Jehova atīrī, “Nī nī nī njīhītie o na ngeeka ūūru. Andū aya matariī o ta ng’ondu. Nīatīa mekīte? Reke guoko gwaku kūnjūkīrīre nī na nyūmba yakwa.” **18** Mūthenya o ro ūcio-rī, Gadi agīthiī kūrī Daudi, akīmwīra atīrī, “Ambata, ūthīi wakīre Jehova kīgongona, hau kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna ūrīa Mūjebusi.” **19** Nī ūndū ūcio Daudi akīambata o ta ūrīa Jehova aathanīte na kanua ka Gadi. **20** Rīrīa Arauna aacūthīrīirie akīona mūthamaki na andū ake magīuka marorete na kūrī we, akiuma nja, akīinamīrīra mbere ya

mūthamaki aturumithītie ūthiū thī. **21** Arauna akiuga atīrī, “Nī kī gīatūma mūthamaki mwathi wakwa oke kūrī ndungata yake?” Nake Daudi akīmūcookeria atīrī, “Ndooka kūgūra kīhuhīro gīaku kīa ngano, nīguo njakīre Jehova kīgongona, nīgeetha mūthiro ūyū ūkorete andū ūthire.” **22** Arauna akīira Daudi atīrī, “Reke mūthamaki mwathi wakwa oe kīrīa gīothe angīenda akīrute igongona. Ici nī ndegwa cia igongona rīa njino, na ici nīcio indo cia kūhuhīra ngano namo macooki ma ndegwa matuīke ngū. **23** Atīrīrī, wee mūthamaki, Arauna nīaheana indo icio ciothe kūrī mūthamaki.” Arauna agīcooka akīmwīra atīrī, “Jehova Ngai waku arogwītīkīra.” **24** Mūthamaki agīcookeria Arauna atīrī, “Aca, no nginya ngūrīhe nī ūndū wakīo. Ndikūrutīra Jehova Ngai wakwa igongona rīa njino rīa kīndū kīrīa itarīhīire thogora.” Nī ūndū ūcio Daudi akīgūra kīhuhīro kīu kīa ngano na ndegwa icio na cekeri mīrongo ītano cia betha. **25** Daudi agīakīra Jehova kīgongona hau, na akīruta maruta ma njino na maruta ma ūiguano. Hīndī īyo Jehova agīcookia mahooya nī ūndū wa būrūri, naguo mūthiro ūrīa warī Israeli ūgīthira.

1 Athamaki

1 Hīndī ūrīa Mūthamaki Daudi aakūrire na agatindīka mīaka-rī, ndaiguaga ūrugarī o na mamūhumbīra na nguo. **2** Nī ūndū ūcio ndungata ciake ikīmwīra atīrī, “Reke tūcarie mūirītu mwīthī gathirange, atungatagīre mūthamaki na ūndū wa kūmūmenyerera, na akomage hamwe nake nīguo mūthamaki, mwathi witū, aiguage ūrugarī.” **3** Magīetha mūirītu mūthaka Isiraeli guothe, makīona Abishagi ūrīa Mūshunami, na makīmūrehe kūrī mūthamaki. **4** Mūirītu ūcio aarī mūthaka mūno; nake akīmenyerera mūthamaki na akīmūtungatīra, no mūthamaki ndaigana gūkoma nake. **5** Na rīrī, Adonija, ūrīa nyina aarī Hagithu, akīyumīria, akiuga atīrī, “Nī nī ngūtuīka mūthamaki.” Nī ūndū ūcio agīthagathaga ngaari cia ita na mbarathi, na andū mīrongo ītano mathiage mateng’erete marī mbere yake. **6** (Ithe ndaamūkaanītie ūndū, kana akamūūria atīrī, “Wīkīte ūna na ūna nīkī?” Ningī aarī mūndū mūthaka mūno, na nīwe waciārītwo thuutha wa Abisalomu.) **7** Nake Adonija akīrīkanīra na Joabu mūrū wa Zeruia, na Abiatharu mūthīnjīri-Ngai, nao magītikīra kūmūteithīrīria. **8** No Zadoku mūthīnjīri-Ngai, na Benaia mūrū wa Jehoiada, na Nathani ūrīa mūnabii, na Shimei, na Rei, na arangīri arīa a mwanya a Daudi matianyiitanīire na Adonija. **9** Nake Adonija akīruta igongona rīa ng’ondū, na ng’ombe, na njaū iria noru Ihiga-inī rīa Zohelethu, hakuhī na Eni-Rogeli. Nake agīta ariū a ithe othe, na nī ariū a mūthamaki, na andū othe a Juda arīa maarī anene a nyūmba ya ūthamaki, **10** no ndaigana gwīta Nathani ūrīa mūnabii, kana Benaia,

kana arangīri arīa a mwanya, o na kana mūrū wa ithe Solomoni. **11** Nake Nathani akīūria Bathisheba, nyina wa Solomoni atīrī, “Nīūiguīte atī Adonija mūrū wa Hagithu nīātuīkīte mūthamaki, Daudi mwathi witū atekūmenya?

12 Na rīrī, reke ngūtaare ūrīa ūngīhota kūhonokia muoyo waku na muoyo wa mūrūguo Solomoni. **13** Ūkīra ūthīī kūrī Mūthamaki Daudi ūmwīre atīrī, ‘Mūthamaki mwathi wakwa, githī ndwehītire kūrī nīī, ndungata yaku ūkīnjīra atīrī: “Ti-itherū Solomoni mūrūguo nīwe ūgaatuīka mūthamaki thuutha wakwa, na nīwe ūgaikarīra gītī gīakwa gīa ūthamaki”? Rīu-rī, nī kīī gītūmīte Adonija atuīke mūthamaki?’ **14** Ūrī o kūu ūkīaria na mūthamaki, na nīī njūke ndoonye kuo nīguo njīkīre hinya ūguo ūkūmwīra.”

15 Nī ūndū ūcio Bathisheba agīthīī kuona mūthamaki ūcio mūkūrū kanyūmba gake ga thīinī, kūrīa aatungatagīrwo nī Abishagi ūrīa Mūshunami. **16** Bathisheba akīinamīrīra, agīturia ndu mbere ya mūthamaki. Nake mūthamaki akīmūūria atīrī, “Ūkwenda atīa?” **17** Akīmūcookeria atīrī, “Mwathi wakwa, wee mwene nīwehītire harī nīī ndungata yaku na riītwa rīa Jehova Ngai waku, ūkiuga atīrī: ‘Solomoni mūrūguo nīwe ūgaatuīka mūthamaki thuutha wakwa, na nīwe ūgaikarīra gītī gīakwa kīā ūnene.’ **18** No rīrī, Adonija nīātuīkīte mūthamaki, na wee mūthamaki mwathi wakwa ndūmenyete ūhoro ūcio.

19 Nīarutīte igongona inene rīa ng’ombe nyingī, na njaū noru, na ng’ondu, na ageeta ariū a mūthamaki othe, na Abiatharu ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Joabu ūrīa mūnene wa mbūtū cia ita, no ndetīte Solomoni ndungata yaku. **20** Mūthamaki mwathi wakwa, andū a Isiraeli othe

nīwe macūthīrīirie, nīguo ūmamenyithie nūū ūgaikarīra gītī kīa ūnene thuutha waku wee mūthamaki, mwathi wakwa. **21** Kwaga ūguo-rī, rīrīa mūthamaki mwathi wakwa agaakoma ahurūke hamwe na maithe make, nīi na mūrū wakwa Solomoni tūgaatuuo ta andū ageri ngero.” **22** Hīndī ūrīa aaragia na mūthamaki, Nathani ūrīa mūnabii agīkinya. **23** Nao makīra mūthamaki atīrī, “Mūnabii Nathani arī haha.” Nī ūndū ūcio Nathani agīthīi mbere ya mūthamaki, akīnamīrīra, agīturumithia ūthiū thī. **24** Nathani akīuria atīrī, “Wee mūthamaki mwathi wakwa-rī, nīūtuūte atī Adonija nīwe ūgaatuūka mūthamaki thuutha waku, na atī nīwe ūgaikarīra gītī gīaku kīa ūnene? **25** Ūmūthī nīaikūrūkīte na akaruta igongona inene rīa ng’ombe nyingī, na njaū noru, na ng’ondu. Na ageeta ariū a mūthamaki othe, na anene a thigari othe, na Abiatharu ūrīa mūthīnjīri-Ngai. Rīu nī kūrīa maraarīa na makanyua marī hamwe nake, makiugaga atīrī, ‘Mūthamaki Adonija arotūūra nginya tene!’ **26** No rīrī, nīi ndungata yaku, na Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Benaia mūrū wa Jehoiada, na ndungata yaku Solomoni ndanatwīta. **27** Ūndū ūyū-rī, nīi mūthamaki mwathi wakwa wīkīte atamenyithītie ndungata ciale nūū ūgūikarīra gītī kīa ūnene kīa mūthamaki mwathi wakwa thuutha wake?” **28** Hīndī ūyo Mūthamaki Daudi akiuga atīrī, “Itai Bathisheba oke.” Nī ūndū ūcio Bathisheba agīūka harī mūthamaki, akīrūgama mbere yake. **29** Nake mūthamaki akīhīta, akiuga atīrī: “O ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, ūrīa wanaahonokia kuuma mathīīna-inī mothe, **30** ti-itherū ūmūthī nīguo ngūhingia ūrīa ndehītire kūrī we

na rī̄twa rī̄a Jehova Ngai wa Israeli, ngīkwīra atīrī:
Solomoni mūrūguo nīwe ūgaatuīka mūthamaki thuutha
wakwa, na nīwe ūgaikarīra gītī gīakwa kīa ūnene handū
hakwa.” **31** Nake Bathisheba akiinamīrīra, agīturumithia
ūthiū thī, na agīuria ndu mbere ya mūthamaki, akiuga
atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa Daudi arotūūra nginya
tene!” **32** Mūthamaki Daudi akiuga atīrī, “Itai Zadoku ūrīa
mūthīnjīri-Ngai, na Nathani ūrīa mūnabii, na Benaia mūrū
wa Jehoiada moke.” Rī̄rīa mookire mbere ya mūthamaki,
33 akīmeera atīrī, “Thīi na ndungata cia mwathi wanyu na
mūhaicie Solomoni mūrū wakwa igūrū rī̄a nyūmbū yakwa,
mūmūikūrkie nginya Gihoni. **34** Mūrī kūu, mūreke
Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai na Nathani ūrīa mūnabii
mamūitīrīrie maguta atūike mūthamaki wa Israeli. Ningī
mūhuhe karumbeta, na mwanīrīre atīrī, ‘Mūthamaki
Solomoni arotūūra nginya tene!’ **35** Ningī mūcooke
mwambate nake, oke aikarīre gītī gīakwa kīa ūnene, na
athamake handū hakwa. Nīndīmūthuurīte aathanage
Israeli na Juda.” **36** Benaia mūrū wa Jehoiada agīcookeria
mūthamaki atīrī, “Amen! Jehova, Ngai wa mūthamaki
mwathi wakwa arotūma gūtuīke guo. **37** O ta ūrīa Jehova
akoretwo arī hamwe na mūthamaki mwathi wakwa,
aroikara hamwe na Solomoni na atūme wathani wake
ūnenehe gūkīra wathani wa mūthamaki mwathi wakwa
Daudi!” **38** Tondū ūcio Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na
Nathani ūrīa mūnabii, na Benaia mūrū wa Jehoiada,
hamwe na Akerethi na Apelethi, magīkūrkia, makīhaicia
Solomoni nyūmbū ya Mūthamaki Daudi, makīmumagaria
nginya Gihoni. **39** Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīruta

rūhīa rwa maguta kuuma hema-inī ūrīa nyamūre na agītīrīria Solomoni. Ningī makīhuha karumbeta, nao andū othe makīanīrīra, makiuga atīrī, “Mūthamaki Solomoni arotūūra nginya tene!” **40** Andū othe makīambata mamūrūmīrīre, makīuhaga mītūrirū me na gīkeno kīnene, nginya thī īgīthingitha nī mūrurumo. **41** Adonija na ageni othe arīa maarī hamwe nake makīigua mūrurumo ūcio ūrīa maarī hakuhī kūrīkia iruga ūrīao. Rīrīa maiguire mūgambo wa karumbeta, Joabu akīuria atīrī, “Inegene ūru othe ūrīa itūūra-inī nī ūrīa kī?” **42** O akīaragia-rī, Jonathani mūrū wa Abiatharu ūrīa mūthīnjīri-Ngai agīkinya. Adonija akīmwīra atīrī, “Toonya thīinī. Mūndū wa bata tawe no nginya akorwo nī ūhoro mwega aatūrehere.” **43** Jonathani agīcookia atīrī; “Aca ti ūguo! Mūthamaki Daudi mwathi witū nīatuīte Solomoni mūthamaki. **44** Mūthamaki nīoimagarītie Solomoni hamwe na Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Nathani ūrīa mūnabii, na Benaia mūrū wa Jehoiada, na Akerethi na Apelethi, na nīmahaicītie Solomoni nyūmbū ya mūthamaki, **45** na ūrī, Zadoku ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Nathani ūrīa mūnabii nīmamūitīrīrie maguta kūu Gihoni atuīke mūthamaki. Kuuma hau nīmambatīte makiugagīrīria, narīo itūūra ūiothe ūkamaamūkīria. Rīu nīrīo inegene ūrīa mūraigua. **46** O na ningī, Solomoni nīaikariire gītī gīake kīa ūnene gīa ūthamaki. **47** Ningī atongoria a ūthamaki nīmokīte gūcookeria Mūthamaki Daudi, mwathi witū, ngaatho, makoiga atīrī: ‘Ngai waku arotūma ūtītwā ūrīa Solomoni ūgīē na ngumo gūkīra ūrīku, naguo ūthamaki wake ūroneneha gūkīra waku!’ Nake mūthamaki nīainamīrīra

na aakīgooca arī o gītanda-inī, **48** oiga atīrī, ‘Jehova Ngai wa Isiraeli arogooocwo, ūrīa wītīkīrītie maitho makwa meyonere mwana ūmwe wakwa agīkarīra gītī gīakwa kīa ūnene ūmūthī.’’ **49** Hīndī īyo ageni othe a Adonija makīmaka, magīkīra, magīthīra, o mūndū na njīra yake. **50** No rīrī, Adonija, nī ūndū wa gwītīgīra Solomoni, agīthī akīnyiitīrīra hīa cia kīgongona. **51** Hīndī īyo Solomoni akīmenyithio atīrī, ‘Adonija nīaretigīra Mūthamaki Solomoni, na nīenyiitīrīre hīa cia kīgongona. Aroiga atīrī, ‘Mūthamaki Solomoni nīehīte harī nī ūmūthī anjīire atī ndekūūraga ndungata yake na rūhiū rwa njora.’’ **52** Solomoni agīcookia atīrī, ‘Angīona atī nī mūndū wagīrīre, gūtīrī rūcuīrī rwake rwa mūtwē rūkaagūa thī; no angīoneka na ūūru no agaakua.’’ **53** Ningī Mūthamaki Solomoni agītūma andū, nao makīmūikūrūkia kuuma kīgongona-inī. Adonija akīinamīrīra harī Mūthamaki Solomoni, nake Solomoni akīmwīra atīrī, ‘Inūka gwaku mūciī.’’

2 Rīrīa ihinda rīa Daudi rīakuhrīrie rīa gūkua-rī, agīatha mūriū Solomoni, akīmwīra atīrī, **2** ‘Rīu ndī hakuhī gūthīī na njīra ūrīa ūgeragwo nī andū othe a thī; nī ūndū ūcio-rī, gīa na hinya, wonanie atī ūrī mūndū mūrūme ki, **3** na ūmenyagīrīre ūrīa Jehova Ngai waku endaga: Ūthiiage na njīra ciake, na ūmenyagīrīre irīra cia watho wake wa kūrūmīrīwo na maathani make, na mawatho make na maūndū marīa endaga, o ta ūrīa maandīkītwo Watho-inī wa Musa, nīgeetha ūgaacīre maūndū-inī mothe marīa ūrīkīaga na kūrīa guothe ūrīthiiaga, **4** nīgeetha Jehova atūūrie kīranīro kīrīa aanjīrīre, akiuga ūū: ‘Njiaro ciaku

ingīkaamenyerera mūtūürīre wacio, na ithiiage irī na
wīhokeku mbere yakwa na ngoro ciao ciothe, na meciiria
macio mothe, gwaku gūtikaga mūndū wa gūikarīra gītī kīa
ūnene gīa Isiraeli.’ 5 “Rīu wee mwene nīñū ūrīa Joabu mūrū
wa Zeruia aanjīkire, na ūrīa eekire anene eerī a mbūtū cia
ita cia Isiraeli, nīo Abineri mūrū wa Neri, na Amasa mūrū
wa Jetheri. Nīamooragire, agīita thakame yao hīndī ya
thayū, o taarī hīndī ya mbaara, nayo thakame īyo īkīgīa
mūcibi-inī wake wa njohero, na iraatū-inī cia magūrū
make. 6 Íka ūrīa ūkuona kwagīrīire kūringana na ūngī
waku, no ndūkanareke mūtwe ūcio wake ūrī mbuī ūkinye
mbīrīra-inī na thayū. (Sheol h7585) 7 “No ariū a Barizilai
wa Gileadi ūmatugage wega, na ūreke matuīke amwe a
arīa mūrīrīaga nao metha-inī yaku. Nīo mandūgamīrīire
rīrīa ndooragīra mūrū wa thoguo Abisalomu. 8 “Na
ūririkane Shimei mūrū wa Gera, ūrīa Mūbenjamini kuuma
Bahurimu, arī gūkū nawe, na nīwe wanumire na irumi
ndūrū mūthenya ūrīa ndaathiiaga Mahanaimu. Rīrīa
ookire kūndūnga hau Jorodani, nīndehītire kūrī we
na rītwa rīa Jehova, ngīmwīra atīrī, ‘Ndigakūūraga na
rūhiū rwa njora.’ 9 No rīrī, tiga kuona ta atarī na ihītia.
Wee ūrī mūndū mūngī; nīñkamenya ūrīa ūkaamwīka.
Ndūkanareke mūtwe ūcio wake ūrī mbuī ūgaathikwo
ūtarī na thakame.” (Sheol h7585) 10 Na rīrī, Daudi akīhurūka
hamwe na maithe make, na agīthikwo thīnī wa Itūura
inene rīa Daudi. 11 Aathamakiire Isiraeli mīaka mīrongo
īna: mīaka mūgwanja aathamakire arī Hebironi, nayo
mīaka mīrongo ītatū na ītatū agīthamaka arī Jerusalemu.
12 Nī ūndū ūcio Solomoni agīkarīra gītī kīa ūnene kīa ithe

Daudi, naguo wathani wake ūkīhaanda, ūkīrūma biū. **13**
Na rīrī, Adonija mūrū wa Hagithu, agīthiī harī Bathisheba
nyina wa Solomoni. Bathisheba akīmūūria atīrī, “Ūukīte
na thayū?” Nake agīcookia atīrī, “Iī, ndooka na thayū.” **14**
Agīcooka akiuga atīrī, “Ndī na ūndū ngūkwīra.” Nake
akīmūcookeria atīrī, “Njīīra.” **15** Agīkiuga atīrī, “O ta ūrīa
wee ūūī-rī, ūthamaki ūyū warī wakwa. Andū a Israeli othe
nī niī meetagīrīra nduīke mūthamaki wao. No maūndū
makīgarūrūka, naguo ūthamaki nīūthiīte kūrī mūrū wa
Baba; tondū ūheanītwo kūrī we nī Jehova. **16** Na rīrī, ndī
na ihooya ngwenda gūkūhooya, na ndūkarege.” Nake
akīmūcookeria atīrī, “No ūrīhooye.” **17** Agīthiī na mbere,
akiuga atīrī, “Itīkīra kūuria Mūthamaki Solomoni, nī ūndū
wee ndangīkūregera, aahe Abishagi ūrīa Mūshunami
atuīke mūtumia wakwa.” **18** Bathisheba agīcookia atīrī,
“Nī wega, nī ngūkwarīrīria harī mūthamaki.” **19** Rīrīa
Bathisheba aathiire kūrī Mūthamaki Solomoni akamūhe
ūhoro wa Adonija-rī, mūthamaki agīūkīra na igūrū
akīmūtūngā, akīmūinamīrīra, na agīkarīra gītī gīake kīa
ūnene. Akīrehithīria nyina gītī kīa ūnene, nake nyina
akīmūikara guoko gwake kwa ūrīo. **20** Nake nyina akiuga
atīrī, “Ndī na kaūndū kanini ngwenda gūkūhooya, na
ndūkae kūrega.” Mūthamaki akīmūcookeria atīrī, “Maitū,
ūrīa ndikūrega.” **21** Nī ūndū ūcio nyina akiuga atīrī, “Reke
Abishagi ūrīa Mūshunami ahikio nī mūrū wa thoguo
Adonija.” **22** Mūthamaki Solomoni akīira nyina atīrī, “Nī
kīi gīgūtūma ūrie Abishagi ūrīa Mūshunami ahikio nī
Adonija? Ndūkīmūūrīie ūthamaki o naguo, o na ti we ūkīrī
mūkūrū kūrī nīi, Iī-ni, ūgītuīke wake, na wa Abiatharu

ūrīa mūthīnjīri-Ngai na wa Joabu mūrū wa Zeruia!” **23**
Hīndī īyo Mūthamaki Solomoni akīihīta na rīitwa rīa
Jehova, akiuga ūū: “Ngai arooherithia o na anjīhīre mūno,
aakorwo Adonija ndekūrīha na muoyo wake nī ūndū wa
ūndū ūcio orītie! **24** Na rīrī, ti-itherū o ta ūrīa Jehova
atūūraga muoyo, o we ūtūmīte ngaacīre ūthamaki-inī
wa baba, Daudi, na agetīkīra nduīke wa rūciaro rwa
nyūmba ya ūthamaki, o ta ūrīa eranīire-rī, Adonija
no ekūūragwo ūmūthī!” **25** Nī ūndū ūcio Mūthamaki
Solomoni agīatha Benaia mūrū wa Jehoiada, nake agīthīī
akīgūtha Adonija, akīmūūraga. **26** Mūthamaki akīira
Abiatharu ūrīa mūthīnjīri-Ngai atīrī, “Cooka mūgūnda-
inī gwaku kū Anathothu. Wee wagīrīrwo nī gūkua,
no ndigūkūūraga rīu, tondū nīwakuuaga ithandūkū rīa
Mwathani Jehova hīndī ya baba Daudi, na nīwagwatanīire
na baba moritū-inī make mothe.” **27** Nī ūndū ūcio
Solomoni akīeheria Abiatharu atige gūtuīka mūthīnjīri-
Ngai wa Jehova, nakīo kiugo kīa Jehova kīrīa aarīirie kūu
Shilo, gīkonīi nyūmba ya Eli, gīkīhinga. **28** Rīrīa ūhoro
ūcio wakinīire Joabu, ūrīa waciirīire gwīka ūūru marī
na Adonija, o na gūtuīka ndaanyiitanīire na Abisalomu,
akīūrīra hema-inī ya Jehova na akīnyiitīrīra hīa cia
kīgongona. **29** Mūthamaki Solomoni akīirwo atī Joabu
orīire hema-inī ya Jehova na aarī hakuhī na kīgongona.
Hīndī īyo Solomoni agīatha Benaia mūrū wa Jehoiada
atīrī, “Thīi, ūmūūrage!” **30** Nī ūndū ūcio Benaia akiingīra
hema īyo ya Jehova akīira Joabu atīrī, “Mūthamaki oiga
atīrī, ‘Uma na nja!’” No Joabu agīcookia atīrī, “Aca,
ngūkuīra haha.” Benaia agīcookeria mūthamaki ūhoro,

akīmwīra atīrī, “Joabu anjīira ūna na ūna.” **31** Hīndī īyo mūthamaki agīatha Benaia, akīmwīra atīrī, “Ika o ūguo oiga. Mūūrage na ūmūthike, nīgeetha nī na nyūmba ya baba tūthirwo nī ihītia rīa thakame īrīa yaitirwo tūhū nī Joabu. **32** Jehova nīegūtūma acookererwo nī thakame īrīa aaitire, tondū nīatharīkīre andū eerī, na akīmooraga na rūhiū rwa njora, baba Daudi atooī akīmooraga marī eerī, Abineri mūrū wa Neri, ūrīa warī mūnene wa mbūtū cia ita cia Isiraeli, na Amasa mūrū wa Jetheri, ūrīa warī mūnene wa mbūtū cia ita cia Juda, nao maarī andū ega na arūngīrīru kūmūkīra. **33** Ihītia rīu rīa gūita thakame yao rīrocookerera Joabu na njiaro ciake nginya tene. No kūrī Daudi na njiaro ciake, na nyūmba yake na ūthamaki wake, thayū wa Jehova ūrogīa kūrī o nginya tene.” **34** Nī ūndū ūcio Benaia mūrū wa Jehoiada agīthīī akīgūtha Joabu akīmūrīraga, nake agīthikwo mūgūnda-inī wake kūu werū-inī. **35** Mūthamaki akīnenehia Benaia mūrū wa Jehoiada akīmūtua mūnene wa mbūtū cia ita handū ha Joabu, na agīcookia Zadoku atūke mūthīnjīri-Ngai ithenya rīa Abiatharu. **36** Ningī mūthamaki agītūmana Shimei eetwo, akīmwīra atīrī, “Wīakīre nyūmba Jerusalemu na ūtūure kuo, no ndūkanathiī kūndū kūngī. **37** Mūthenya ūrīa ūkoima kuo ūringe Mūkuru wa Kidironi, ūmenye wega no ūgaakua; nayo thakame yaku nīīgagūcookerera wee mwene.” **38** Shimei agīcookeria mūthamaki atīrī, “Ūguo woiga nī wega. Ndungata yaku nīīgwīka o ta ūrīa mūthamaki mwathi wakwa oiga.” Nake Shimei agīkara Jerusalemu ihinda iraaya. **39** No mīaka ītatū yathirārī, ngombo igīrī cia Shimei ikīūra igīthīī kwa Akishi,

mûrû wa Maaka, mûthamaki wa Gathu, nake Shimei akîrwo atîrî, “Ngombo ciaku irî Gathu.” **40** Kûigua ūguo-ri, Shimei agîtandîka ndigiri yake, agîthiî kwa Akishi kuu Gathu gwetha ngombo ciake. Nî ūndû ūcio Shimei agîthiî na agîcookia ngombo ciake kuuma Gathu. **41** Rîrîa Solomoni eerirwo atî Shimei nîoimîte Jerusalemu agathiî Gathu na agacooka-rî, **42** mûthamaki agîtûmanîra Shimei, akîmwîra atîrî, “Githî ndiakwîhîtitirie na rîitwa rîa Jehova na ngîgûkaania, ngîkwîra atîrî, ‘Mûthenya ūrîa ūkoimagara ūthiî handû hangî, ūmenye kûna no ūgaakua?’ Nawe hîndî ïyo ūkînjookeria atîrî, ‘Uguo woiga nî wega. Niî nîngwathîka.’ **43** Rîu-rî, nî kî gîtûmîte wage kûhingja mwîhîtwâ waku harî Jehova, na wathîkîre watho ūrîa ndaakûheire?” **44** Ningî mûthamaki akîira Shimei atîrî, “Wee nîññî ngoro-inî yaku ūûru ūrîa wothe wekire baba Daudi. Rîu Jehova nîegûtûma ūcookererwo nî ūûru waku. **45** No Mûthamaki Solomoni nîekûrathimwo, nakîo gîtî kîa ūnene wa Daudi gîtûure gîkîgitîre mbere ya Jehova nginya tene.” **46** Hîndî ïyo mûthamaki agîatha Benaia mûrû wa Jehoiada, nake agîthiî akîgûtha Shimei akîmûûraga. Ûthamaki naguo ūkîhaanda ūrûmîte biû moko-inî ma Solomoni.

3 Nake Solomoni akîgîa ngwatanîro na Firaûni, mûthamaki wa bûrûri wa Misiri, na akîhikia mwarî. Akîmûrehe itûûra inene rîa Daudi, nginya rîrîa aarîkirie gwaka nyûmba yake ya ūthamaki, na hekarû ya Jehova, na rûthingo rûrîa rwathiûrûkîirie Jerusalemu. **2** Na rîrî, andû no maarutagîra magongona kûndû kûrîa gûtûûgîru, tondû gûtiarî hekarû yaakîrwo rîitwa rîa Jehova hîndî

īyo. **3** Solomoni nīonanirie wendo wake kūrī Jehova nī ūndū wa gūthiī na mīthiīre ya kīrīra na watho wa ithe Daudi, tiga rīrī, nīarutagīra magongona na agacinīra ūbumba kūndū kūrīa gūtūūgīru. **4** Mūthamaki agīthiī Gibeoni kūrūta magongona, nīgūkorwo kūu nīkuo kūndū kūrīa gūtūūgīru gwekīrīrwo mūno, na Solomoni akīrūtīra magongona ngiri īmwe ma njino kīgongona-inī kīu. **5** Nakuo kūu Gibeoni Jehova akiumīrīra Solomoni ūtukū kīroto-inī, nake Ngai akīmwīra atīrī, “Hooya o kīrīa gīothe ūngīenda ngūhe.” **6** Nake Solomoni agīcooia atīrī, “Nīwonirie baba Daudi ndungata yaku ūtugi mūnene, tondū aarī mwīhokeku harī we, na aarī mūthingu, na mūrūngīrīru ngoro-inī. Nīūthiīte na mbere kūmuonia ūtugi ūcio mūnene, na nīmūheete mūriū wa gūkarīra gītī gīake kīa ūnene ūmūthī. **7** “Na rīrī, Wee Jehova Ngai wakwa nīūtuīte ndungata yaku mūthamaki handū ha baba Daudi. No nī ūndī o mwana mūnini na ndirī na ūmenyo wa kūrūta wīra wakwa. **8** Ndungata yaku ūrī haha gatagatī ka andū aya wee wīthuurīre, nao nī andū aingī matangīgerekā na matangītarīka. **9** Nī ūndū ūcio he ndungata yaku ngoro ūrī na ūmenyo wa gūthamakīra andū aku, na gūkūrana wega na ūru. Tondū-rī, nū ūngīhota gūthamakīra andū aya aku aingī ūū?” **10** Jehova nīakenire nī ūndū wa Solomoni kūmūuria ūndū ūcio. **11** Nī ūndū ūcio Ngai akīmwīra atīrī, “Kuona ūguo nīguo wahooya, na ndūnahooya ūingīhīrio matukū ma gūtūūra muoyo, kana ūtonga waku wee mwene, o na kana thū ciaku iniinwo, no wahooya ūmenyo wa kūrūgamīrīra kīhootōrī, **12** nīngwīka o ūguo wahooya. Nīngūkūhe ngoro ī

na ūūgī na gūkūūrana, nīguo gūtuīke atī gūtirī kwagīa
mūndū ūngī tawe, na gūtirī hīndī gūkaagīa ūngī tawe. **13**
O na ningī nīngūkūhe maūndū marīa ūtanahooya, na
nīmo ūtonga hamwe na gītīo, nīgeetha matukū marīa
mothe ūgūtūūra muoyo, gūtikanagīe mūthamaki ūngī
ūiganaine nawe. **14** Na ūngīthiiaga na mīthiīre yakwa,
na wathīkagīre kīrīra na watho wakwa, ta ūrīa thoguo
Daudi eekire, nīngakūhe matukū maingī ma gūtūūra
muoyo.” **15** Hīndī ūyo Solomoni agīūkīra toro, akīmenya
atī kīu kīarī kīroto. Agīcooka Jerusalemu, agīthīī mbere ya
ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, na akīruta igongona
rīa njino na rīa ngwatanīro. Ningī akīrugithīria andū othe
a nyūmba ya mūthamaki iruga. **16** Thuutha ūcio andū-a-
nja eerī a maraya magīūka kūrī mūthamaki, makīrūgama
mbere yake. **17** Ūmwe wao akiuga atīrī, “Mwathi wakwa,
mūndū-wa-nja ūyū na nīi tūikaraga nyūmba ūmwe. Na
nīndīraciarire mwana arī ho. **18** Mīthenya ūtatū thuutha
wa gūciara mwana, mūndū-wa-nja ūyū o nake araciara
mwana. Tūraarī o ithuī eerī; gūtirarī mūndū ūngī thīinī
wa nyūmba ūyo, tiga o ithuī ithuerī. **19** “Ūtukū-rī, mūndū-
wa-nja ūyū arakomera mwana wake, arakua. **20** Nī ūndū
ūcio arookīra ūtukū gatagatī, areheria mwana wakwa
harī nīi, rīrīa nīi ndungata yaku ndīrarī toro. Aramūiga
gīthūri-inī gīake, na araga mūrūwe gīthūri-inī gīakwa arī
mūkuū. **21** Rūciinī rūrū rūngī, ngīūkīra nīguo nyongithie
mwana wakwa, ndīrona nīi mūkuū! No rīrīa ndīramūrorire
wega na ūtheri wa rūciinī, ndīrona atī ūcio ti mwana ūrīa
ndaciārīte.” **22** Mūndū-wa-nja ūcio ūngī akiuga atīrī, “Aca!
Ūyū ūrī muoyo nīwe mwana wakwa; ūyū mūkuū nīwe

waku.” No ūcio wa mbere akīrega biū, akiuga atīrī, “Aca! Ūyū mūkuū nīwe waku, na ūyū ūrī muoyo nīwe wakwa.” Nī ūndū ūcio magīkararania mbere ya mūthamaki. **23** Mūthamaki akiuga atīrī, “Ūyū aroiga atīrī, ‘Mwana wakwa nīwe ūrī muoyo na waku nīwe mūkuū,’ o rīrīa ūrīa ūngī aroiga atīrī, ‘Aca! Ūyū mūkuū nīwe waku, na wakwa nī ūyū ūrī muoyo.’” **24** Ningī mūthamaki akiuga atīrī, “Ndeherai rūhiū rwa njora.” Nī ūndū ūcio makīrehera mūthamaki rūhiū rwa njora. **25** Nake agīathana, akiuga atīrī: “Mwana ūyū ūrī muoyo nīatinanio maita meerī, nuthu īheo mūndū-wa-nja ūmwe, na nuthu īyo īngī īheo mūndū-wa-nja ūcio ūngī.” **26** Mūndū-wa-nja ūrīa mwana wake aarī muoyo akīringwo nī tha nī ūndū wa mwana wake, akīra mūthamaki atīrī, “Ndagūthaitha mwathi wakwa, mūnengere mwana ūyū ūrī muoyo, tiga kūmūūraga!” No ūcio ūngī akiuga atīrī, “Ndegūtuīka waku kana wakwa. Nīatinanio maita meerī!” **27** Nake mūthamaki agītua ciira atīrī, “Nengerai mūndū-wa-nja ūyū wa mbere mwana ūyū ūrī muoyo. Mūtikamūūrage; nīwe nyina.” **28** Rīrīa andū othe a Isiraeli maiguire ūrīa mūthamaki aatua ciira ūcio, magītigīra mūthamaki tondū nīmoonire aarī na ūngī mūngī kuuma kūrī Ngai wa gūtua ciira na kīhooto.

4 Nī ūndū ūcio Solomoni agīthamaka Isiraeli guothe. **2** Aya nīo maarī anene ake: Azaria mūrū wa Zadoku aarī mūthīnjīri-Ngai; **3** nao Elihorefu na Ahija, ariū a Shisha, nīo maarī aandīki-marūa; na Jehoshafatu mūrū wa Ahiludu, ūrīa waandīkaga maūndū ma ihinda rīu; **4** nake Benaia mūrū wa Jehoiada nīwe warī mūnene wa mbūtū cia ita; nao Zadoku na Abiatharu maarī athīnjīri-Ngai; **5**

nake Azaria mürū wa Nathani nīwe warī mürūgamīrīri
wa anene a ng'ongo; nake Zabudu mürū wa Nathani
aarī mūthīnjīri-Ngai na mütaari wa müthamaki; **6** nake
Ahisharu aarī mürūgamīrīri wa nyūmba ya müthamaki;
nake Adoniramu mürū wa Abida aarī mürūgamīrīri wa
arīa maarutithagio wīra na hinya. **7** Ningī Solomoni aarī
na abarūthi ikūmi na eerī arīa marūgamīrīre ng'ongo
ciothe cia Israeli, na nīo maarehaga irio cia kūrīo nī
müthamaki na andū a nyūmba ya üthamaki. O ümwe wao
aarehaga irio cia kūigana mweri ümwe thiīnī wa mwaka.
8 Maya nīmo marīitwa ma abarūthi acio: Beni-Huri nīwe
warūgamīrīre bürūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu; **9** na
Beni-Dekeri akarūgamīrīra Makazu, na Shaalubimu, na
Bethi-Shemeshu, na Eloni-Bethihanani; **10** nake Beni-
Hesedi akarūgamīrīra Arubothu (Soko na bürūri wothe wa
Heferi warī wake); **11** na Beni-Abinadabu akarūgamīrīra
Nafathu-Dori (nake nīwe wahikītie Tafathu mwarī wa
Solomoni); **12** na Baana mürū wa Ahiludu akarūgamīrīra
Taanaka, na Megido, na Bethi-Shani guothe kūrigania
na Zarethani mūhuro wa Jezireeli, kuuma Bethi-Shani
nginya Abeli-Mehola kūng'ethera Jokimeamu; **13** Nake
Beni-Geberi akarūgamīrīra Ramothu-Gileadi (itūūro cia
Jairu mürū wa Manase kūu Gileadi ciarī ciake, o hamwe na
ng'ongo cia Arigobu kūu Bashani, o na matūūra manene
makuo mīrongo ītandatū maarigiicīrio na thingo, na
maarī na ihingo ciarī na mīgīko ya gīcango); **14** o nake
Ahinadabu mürū wa Ido akarūgamīrīra Mahanaimu;
15 na Alimaazu akarūgamīrīra Nafitali (nake aahikītie
Basemathu mwarī wa Solomoni); **16** na Baana mürū

wa Hushai akarūgamīrīra Asheri na Alothu; **17** nake Jehoshafatu mūrū wa Parua akarūgamīrīra Isakaru; **18** nake Shimei mūrū wa Ela akarūgamīrīra Benjamini; **19** na Geberi mūrū wa Uri akarūgamīrīra Gileadi (būrūri wa Sihoni mūthamaki wa Aamori, na būrūri wa Ogu mūthamaki wa Bashani). Nowe wiki warī barūthi wa gwatha rūgongo rūu. **20** Andū a Juda na a Isiraeli maarī aingī mūno ta mūthanga wa iria-inī. Maarīīaga, na makanya, na magakena. **21** Nake Solomoni nīathamakīire mothamaki mothe kuuma Rūūī rwa Farati nginya būrūri wa Afilisti, o nginya mūhaka-inī wa Misiri. Mabūrūri macio nīmamūrehagīra igooti na magītūūra maathagwo nī Solomoni matukū make mothe. **22** Mahūthīro ma Solomoni ma o mūthenya maarī maya: kori mīrongo ītatū cia mūtu ūrīa mūhinyu mūno, na kori mīrongo ītandatū cia mūtu, **23** ng'ombe ikūmi cia gūtuīrwo, na ng'ombe mīrongo ūrī cia rūūru, na ng'ondu na mbūri igana rīmwe, na thiiya, na thwariga, na thwara, o na nyoni iria noru cia mūciī iria irīīagwo. **24** Nīgūkorwo nīwe wathamakagīra mothamaki mothe marīa maarī ithūīro rīa Rūūī rwa Farati kuuma Tifisa nginya Gaza, na nī kwarī na thayū mīena yothe. **25** Rīrīa rīothe Solomoni aarī muoyo-rī, Juda na Isiraeli, kuuma Dani nginya Birishiba, maatūūraga na thayū o mūndū mūgūnda-inī wake wa mīthabibū na mīkūyū. **26** Solomoni aarī na ciugū cia mbarathi cia ita ngiri inya, na mbarathi ngiri ikūmi na igīrī. **27** Nao anene a ng'ongo, o mūndū mweri wake nīarehagīra Mūthamaki Solomoni mahūthīro ma kūmūigana hamwe na arīa othe mookaga metha-inī yake. Ningī magatigīrīra atī gūtirī

kīndū o na kīmwe kīagaga. **28** Ningī nīmarehaga igeri ciao cia cairi na nyeki, cia kūrīō nī mbarathi cia ita na mbarathi icio ingī handū harīa haagīrīire. **29** Ngai nīaheire Solomoni ūūgī na ūmenyi mūingī mūno wa maūndū, na ūtaūku waingīhīte ta mūthanga ūrī hūgūrūrū-inī cia iria. **30** Ūūgī wa Solomoni warī mūnene gūkīra ūūgī wa andū othe a mwena wa irathīro, o na ūgakīra ūūgī wothe wa andū a Misiri. **31** Aarī mūūgī gūkīra mūndū ūngī o wothe, gwata Ethani ūrīa Mūezara, na aarī mūūgī gūkīra Hemani, na gūkīra Kalikoli, na Darida, ariū a Maholu. Ngumo yake īgītaamba kūrī ndūrīrī iria ciothe ciathiūrūrūkīirie kūu. **32** Nīaathugundire thimo ngiri ithatū, na nyīmbo ciake ciarī ngiri īmwe na ithano. **33** Nīataaragīria ūhoro wa mūkūrīre wa mīmera, kuuma mūtarakwa wa Lebanoni o nginya mūthobi ūrīa ūkūraga thingo-inī. Ningī nīarutanaga ūhoro wa nyamū na nyoni, na nyamū iria itaambaga thī, na thamaki. **34** Andū a ndūrīrī ciothe nīmookaga gūthikīrīria ūūgī wa Solomoni matūmītwo nī athamaki othe a thī, arīa maiguīte ūhoro wa ūūgī wake.

5 Rīrīa Hiramu mūthamaki wa Turo aigire atī Solomoni nīaitīrīrio maguta agatuīka mūthamaki handū ha ithe Daudi-rī, agītūma ndungata ciake kūrī Solomoni, tondū we nīmatūire marī ūrata na Daudi. **2** Nake Solomoni agīcookeria Hiramu ndūmīrīri īno: **3** “Wee nīūkūmenya atī tondū wa mbaara iria ciothe cianakora baba, Daudi, ciumīte mīena yothe, we ndaahotire gwaka hekarū ūtanītio na Rītwa rīa Jehova Ngai wake, o nginya rīrīa Jehova aigire thū ciake rungu rwa makinya make. **4**

No rīu Jehova Ngai wakwa nīaheete ūhurūko mīena yothe, na gūtirī na thū kana ūgwati. **5** Nī ūndū ūcio nīnduīte atī nīngwaka hekarū ūtanītio na Rītwa rīa Jehova Ngai wakwa, o ta ūrīa Jehova eerire baba Daudi rīrīa oigire atīrī, ‘Mūriū waku ūrīa ngaikarīria gītī kīa ūnene handū haku-rī, nīwe ūgaaka hekarū ūtanītio na Rītwa rīakwa.’ **6** “Nī ūndū ūcio athana nīguo ndemerwo mītarakwa ya Lebanoni. Andū akwa nīmarīrutithanagia wīra na andū aku, na nīndīrīkūrīhaga mūcaara wa andū aku o ta ūrīa ūngiuga. Wee nīūū atī tūtirī na andū marī na ūmenyo wa gwatūra mbaū ta andū a Sidoni.” **7** Rīrīa Hiramu aiguire ndūmīrīri ya Solomoni, agīkena mūno, akiuga atīrī, “Ūmūthī Jehova arogooocwo, nīgūkorwo nīaheete Daudi mūriū mūūgī wa gwatha rūrīrī rūrū ūnene.” **8** Nī ūndū ūcio Hiramu agītūmana kūrī Solomoni, akīmwīra atīrī: “Nīnyiifīte ndūmīrīri ūrīa wandūmīre, na nīngwīka ūrīa wothe ūkwenda harī kūrehithia mīgogo ya mītarakwa na ya mīthengera. **9** Andū akwa nīmekūmīkūrūkia kuuma Lebanoni nginya iria-inī, na nīngūmīkūrūkia na iria yohanītio hamwe o nginya harīa ūkuuga. Nīngamīohoranīria hau, nawe ūmīoe, ūthīrī nayo. Nawe ūkīihingīrie wendi wakwa na ūndū wa kūhe nyūmba yakwa ya ūthamaki irio.” **10** Ūguo nīguo Hiramu aathiire na mbere gūtwarīra Solomoni mīgogo ya mītarakwa na ya mīthengera ūrīa endaga. **11** Nake Solomoni nīaheaga Hiramu ngano ya kūrīō gwake mūciī ya kori ngiri mīrongo ūrī, hamwe na mbathi ngiri mīrongo ūrī cia maguta ma mītamaiyū mahihe wega. Solomoni agīthīrī na mbere gwīka Hiramu ūguo mwaka

o mwaka. **12** Jehova nĩaheire Solomoni ūūgĩ, o ta ūrĩa aamwĩriire. Na gükigĩ na thayũ gatagatĩ ka Hiramu na Solomoni, nao eerĩ magĩthondeka kĩrikanĩro kĩa ūiguano. **13** Mũthamaki Solomoni akĩandikithia aruti wĩra 30,000 na hinya kuuma Israeli guothe. **14** Aamatumaga marĩ ikundi cia andũ ngiri ikũmi o mweri, mathiï ituanĩra rĩa wĩra kũu Lebanoni; nĩ ūndũ ūcio magaikaraga mweri ūmwe Lebanoni, na mieri ūrĩ kwa muciï. Adoniramu nĩwe warĩ mürügamirĩri wa andũ acio marutithagio wĩra na hinya. **15** Solomoni nĩ aarĩ na andũ 70,000 a gukuua mĩrigo, na aicuhia a mahiga 80,000 kũu irima-ini, **16** o ūndũ ūmwe na anyabara 3,300 a kürügamirĩra wĩra ūcio, na magatongoria aruti acio a wĩra. **17** Mũthamaki agathana, nao makienja mahiga manene na mega, na maicuhitio marĩ ma gwaka muthingi wa hekarũ. **18** Mabundi ma Solomoni, na ma Hiramu, na andũ a Gebali, nĩmarengire na makihhaariria mbaū o na mahiga nĩ ūndũ wa gwaka hekarũ.

6 Mwaka-ini wa magana mana na mĩrongo ñana, thuutha wa andũ a Israeli kuuma büruri wa Misiri, o mwaka-ini wa ña wa Solomoni guthamakira Israeli, mweri-ini wa Zivu, naguo níguo mweri wa keeri-rí, Solomoni akambiriria gwaka hekarũ ya Jehova. **2** Hekarũ ūrĩa Mũthamaki Solomoni aakiire Jehova yari na ūraihi wa mikonon mĩrongo ūrĩ, na ūraihi wa na igurũ wa mikonon mĩrongo ūrĩ, na ūraihi wa na igurũ wa mikonon mĩrongo ūrĩ. **3** Githaku kĩa mwena wa mbere wa nyumba ïyo nene ya hekarũ níkiongereire warii wa hekarũ, nakio kiarĩ kĩa mikonon mĩrongo ūrĩ, na giganomoka mikonon ikumi

kuuma na mwena wa mbere wa hekarū. **4** Nake agīakīra hekarū ndirica ngundeeru cia na igūrū. **5** Nīaakithirie tūnyūmba twa mīena-inī, tūgīthiūrūrūkīria hekarū yothe tūnyiitanīte na thingo cia nyūmba īrīa nene ya hekarū na cia handū-harīa-haamūre ha na thīinī. **6** Ngoroba ya thī mūno yarī na wariī wa mīkono ītano, na ya gatagatī yarī na wariī wa mīkono ītandatū, na ya gatatū yarī na wariī wa mīkono mūgwanja. Nīathondekire mbako ithiūrūrūkīrie mwena wa na nja wa hekarū, nīgeetha mbaū iria ndungu cia mwako itigatoonyio thingo-inī cia hekarū. **7** Hekarū īgīakwo-rī, mahiga marīa maicūhīrio kware no mo maahūthīrirwo, na gūtiarī nyondo, kana ithanwa, kana kīndū kīngī gīa kīgera kīaiguirwo hau mwako-inī wa hekarū hīndī īrīa yothe yaakagwo. **8** Mūromo wa gūtoonya ngoroba ya thī warī mwena wa gūthini wa hekarū; ningī nī haarī na ngathī ya kwambata ngoroba ya gatagatī na kuuma hau īgathiī ngoroba ya gatatū. **9** Nī ūndū ūcio agīaka hekarū na akīmīrkia, akīmīgita na mīgamba na mbaū cia mītarakwa. **10** Na nīakīriire tūnyūmba twa rwere tūthiūrūkīrie hekarū, ūraihi wa o kamwe warī mīkono ītano kūraiha na igūrū, natuo twanyiitithanītio na hekarū na mīgamba ya mītarakwa. **11** Kiugo kīa Jehova nīgīakinyīire Solomoni, akiīrwo atīrī: **12** “Ha ūhorō wa hekarū īno ūraaka-rī, ūngīrūmīrīra uuge wakwa wa kūrūmīrīrwo, na ūrūmie mawatho makwa mothe, o na ūmenyerere maathani makwa na ūmathīkagīre, nīngakūhingīria kīranīro kīrīa ndaaheire thogou Daudi. **13** Na nīngatūrūania na andū a Isiraeli, na ndigatiganīria andū akwa a Isiraeli.” **14** Nī

ündū ūcio Solomoni agīlaka hekarū na akīmīrīkia. **15** Nake akīhumbīra thingo cia thīinī na mbaū cia mītarakwa, ciarītwo kuuma thī ya hekarū nginya igūrū, nakuo thī ya hekarū gūkīarwo mbaū cia mūthengera. **16** Mwena wa thuutha wa hekarū akīgayania mīkono mīrongo iīrī na mbaū cia mītarakwa kuuma thī nginya igūrū, nīgeetha hekarū-inī hagē handū haamūre thīinī, hatuīke Harīa-Hatheru-Mūno. **17** Ūraihi wa nyūmba īrīa nene yarī mbere ya kanyūmba kau warī wa mīkono mīrongo īna kūraiha. **18** Hekarū thīinī kwahumbīrtwo na mbaū cia mītarakwa, ciicūhītio magemio mahaana tūbūūthū na mahūa macanūku. Indo ciothe ciarī cia mītarakwa; gūtiarī ihiga o na rīmwe rīonekaga. **19** Thīinī wa handū-harīa-haamūre, hekarū thīinī nīathondekire handū ha kūigīrīra ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova. **20** Hau thīinī haamūre, ūraihi waho warī mīkono mīrongo iīrī, na warīi wa mīkono mīrongo iīrī, na mīkono mīrongo iīrī kūraiha na igūrū. Nake nīagemirie mwena wa thīinī na thahabu therie, na ningī akīgemia kīgongona kīu na mbaū cia mītarakwa. **21** Solomoni aahumbīrire hekarū thīinī na thahabu therie, na agīkīrania irengeeri cia thahabu mbere ya itoonyero rīa hau thīinī haamūre harīa haagemetio na thahabu. **22** Nī ūndū ūcio akīgemia thīinī guothe na thahabu. Ningī nīagemirie kīgongona kīrīa kīarī thīinī wa handū-harīa-haamūre na thahabu. **23** Hau thīinī haamūre, agīthondeka makerubi meerī na mbaū cia mītamaiyū, ikerubi o rīmwe rīarī rīa mīkono ikūmi kūraiha na igūrū. **24** Ikerubi rīa mbere rīarī na ithagu rīa mīkono ītano kūraiha, na rīu rīngī mīkono ītano; ūguo nī kuuga mīkono

ikūmi kuuma mūthia wa ithagu rīmwe nginya mūthia wa ithagu rīrīa rīngī. **25** Ikerubi rīa keerī o narīo rīarī rīa mīkono ikūmi; makerubi macio meerī nīmaiganaine na makahaanana. **26** Ūraihi wa o ikerubi rīmwe warī wa mīkono ikūmi. **27** Nīaigire makerubi macio kanyūmba ga thīinī mūno ka hekarū, matambūrūkītie mathagu mamo. Ithagu rīa ikerubi rīmwe rīaturumīte rūthingo rūmwe, narīo ithagu rīa ikerubi rīu rīngī rīgaturuma rūthingo rīu rūngī. Na mathagu mamo magaturumanīra gatagatī ga kanyūmba. **28** Nīaagemirie makerubi macio na thahabu. **29** Thingo-inī iria ciathiūrūrūkīrie hekarū, thīinī wa tūnyūmba twa thīinī na twa na nja, agīcūhia magemio ma makerubi, na ma mītī ya mītende, na ma mahūa macanūku. **30** Ningī akīhumbīra thī ya tūnyūmba twa thīinī na twa nja ya hekarū na thahabu. **31** Narīo itoonyero rīa hau thīinī haamūre agīthondeka mīrango ya mbaū cia mītamaiyū, nacio buremu ciayo ciarī na mīena ītano. **32** Na mīrango-ini yeerī ya mbaū cia mītamaiyū agīcūhia magemio ma makerubi, na ma mītī ya mītende na ma mahūa macanūku, na akīgemia makerubi na mītī ya mītende na thahabu hūure. **33** O ūndū ūmwe nīathondekire buremu irī na mīena īna cia mītamaiyū cia itoonyero rīa nyūmba īrīa nene. **34** Ningī agīthondeka mīrango īrī ya mbaū cia mīthengera, o mūrango warī na icunjī igīrī ciekūnjaga wahingūrwo. **35** Nīacūhirie makerubi, na mītī ya mītende, na mahūa macanūku igūrū rīa mīrango īyo, na akīmīgemia na thahabu hūure īigananīirie wega maicūhio-imī macio. **36** Na nīaakire nja ya thīinī na mīhari ītatū ya mahiga maicūhie na

mūhari ūngī ūmwe wa mīgamba mīicūhie ya mītarakwa.

37 Mūthingi wa hekarū īyo ya Jehova wakirwo mwaka wa īna wa mweri wa Zivu. **38** Mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe mweri-inī wa Bulu, nīguo mweri wa īnana, nīguo hekarū yarīkire hamwe na maūndū mayo mothe kūringana na ūrīa yerītwo yakwo. Aikarire ihinda rīa mīaka mūgwanja akīmīaka.

7 No rīrī, Solomoni aambīrīria gwaka nyūmba yake ya ūthamaki-rī, aaniinire mīaka ikūmi na ītatū kūrīkia kūmīaka. **2** Nīaakire nyūmba īngī ya ūthamaki yetagwo Nyūmba ya ūthamaki ya Mūtitū wa Lebanoni, na yarī ya mīkono igana kūraiha, na mīkono mīrongo ītano kwarama, na mīkono mīrongo ītatū kūraiha na igūrū. Ningī yarī na mīhari īna ya itugī cia mītarakwa iria cianyiitīrīire mīgamba ya mītarakwa. **3** Nyūmba īyo yagitirwo na mbaū cia mītarakwa iria ciarī igūrū wa mīgamba īrīa yaigīrīirwo igūrū wa itugī, mīgamba yothe yarī mīrongo īna na ītano, o mūhari warī na mīgamba ikūmi na ītano. **4** Ndirica ciayo ciekīrītwo igūrū, igagīkīrwo ithatū ithatū, ing'ethanīire. **5** Mīrango yothe yarī na buremu cia mīena īna; yekīrītwo mwena wa na mbere ītatū ītatū, īng'ethanīire. **6** Nīathondekire gīthaku kīa mūhari wa itugī, kīa ūraihi wa mīkono mīrongo ītano, na warīi wa mīkono mīrongo ītatū. Mbere yakīo haarī na gīthaku kīngī, na mbere ya gīthaku kīu gīa keerī haarī na itugī, na hakagitwo igūrū. **7** Nīaakire nyūmba ya gītī kīa ūnene, na Nyūmba ya Gūciirīra, kūrīa aatuithanagīria ciira. Nake akīmīkkīra mbaū cia mītarakwa kuuma thī nginya igūrū. **8** Nayo nyūmba yake ya gūikara ya ūthamaki,

yaakītwo mwena wa na thuutha, na yaakītwo o ta īyo
īngī. Ningī Solomoni nīaakire nyūmba īngī ta īyo ya
ūthamaki, akīmīakīra mwarī wa Firaūni ūrīa aahikītie. **9**
Mīako īyo yothe, kuuma mwena wa nja nginya nja īrīa
nene, na kuuma mūthingi nginya rwembeya-inī, yaakītwo
na mahiga marīa mega mūno matinītio na gīthimo, na
makarengererwo na mūthumeno mwena wa na thīinī na
wa na nja. **10** Mīthingi yaakītwo na mahiga manene ma
mūthemba mwega, mamwe ma mīkono ikūmi, na mamwe
ma mīkono īnana. **11** Igūrū gwakītwo na mahiga marīa
mega mūno matinītio na gīthimo, na mbaū cia mītarakwa.
12 Nayō nja īrīa nene yathiūrūrūkīirio na rūthingo rwa
mīhari ītatū ya mahiga maicūhie, na mūhari ūmwe wa
mīgamba mīrengerere ya mītarakwa, o ta ūrīa nja ya
hekarū ya Jehova yatarīi, na gīthaku kīayo. **13** Mūthamaki
Solomoni nīatūmanire Turo nīgeetha areherwo Huramu,
14 ūrīa nyina aarī mūtumia wa ndigwa wa mūhīrīga wa
Nafitali, nake ithe aarī wa Turo, nake aarī mūturi wa
icango. Nake Huramu aarī mūūgī mūno, na akamenya
maūndū mothe ma ūthondeki wa indo cia gīcango.
Nīookire kūrī Mūthamaki Solomoni, na akīruta mawīra
mothe marīa aaheirwo. **15** Nīathondekire itugī igīrī cia
gīcango, o kīmwe kīarī na ūraihi wa mīkono ikūmi na
īnana, na rūrigi rūrīa rūngīathiūrūkīirie gītugī kīmwe
rwarī rwa mīkono ikūmi na īrī. **16** Ningī nīathondekire
ciongo cia gīcango gītwekie cia kūigīrīra igūrū rīa itugī
icio, o kīongo kīmwe kīarī na ūraihi wa mīkono ītano.
17 Irenegeeri igathīkanītio ta mīnyororo igīcuorio nīguo
igemie ciongo cia itugī icio, irengeeri mūgwanja igekeīwo

kĩongo-inĩ kĩmwé. **18** Nĩathondekire makomamanga mĩhari ñirĩ ikĩrigiicíria irengeeri icio ciagathíkanítio ta mĩnyororo cia kügemia ciongo iria ciarĩ igürũ rĩa itugĩ. O kĩongo agigñika o ūguo. **19** Ciongo iria ciarĩ igürũ wa itugĩ cia githaku ciathondeketwo na mühianíre wa mahüa ma itoka, na ciarĩ na ūraihu wa mïkono ñina. **20** Ciongo cia itugĩ icio cierĩ, igürũ rĩa harña hahaanaga ta mbaküri harña haariganítie na irengeeri iria ciagathíkanítio ta mĩnyororo, haarĩ na makomamanga magana meerĩ mekírítwo mihari mihari magathiürürükíria ciongo icio. **21** Nïahaandire itugĩ icio githaku-inĩ kĩa hekarü. Gítugĩ kĩa mwena wa gúthini agigñita Jakini, nakõ kĩa mwena wa gathigathini agigñita Boazu. **22** Ciongo iria ciarĩ igürũ wa itugĩ icio ciathondeketwo na mühianíre wa mahüa ma itoka. Nï ñundü ñocio wíra wa itugĩ ūkírïka. **23** Ningi agiaka itangi rĩa githiürürí rĩa kígera gítwekie inene mûno ríriã ríetagwo Karia, ríari rĩa mïkono ikümi kuuma mwena ûmwe wa rütiriho nginya ûrĩa ûngi, na mïkono ïtano kúraiha na igürü. Itangi ríu ríathimwo na rürigi githiürürí kíarño kíarĩ kĩa mïkono mïrongo ïtatü. **24** Mûhuro wa rütiriho níriathiürürükírio na magemio maahaanaine na tûbûuthü, o mûkono ûmwe tûbûuthü ikümi. Tûbûuthü tûu twaigítwo mihari ñirĩ tûgítwekanírio na Karia kau, tûgítuïka kíndü kímwe nako. **25** Nako Karia kau kaigíriirwo igürü rĩa mihiano ya ndegwa ikümi na igírñ; ithatü ciacio ciarorete mwena wa gathigathini, na ithatü ikarora mwena wa ithüiro, na ithatü ikarora mwena wa gúthini, na ithatü ikarora mwena wa irathíro. Karia kau kaigíriirwo igürü ríacio, nacio ciiga cia na

thuutha cia ndegwa icio n̄cio ciarorete na kūu th̄in̄.

26 Ūtungu wa Karia kau waiganaine na warī wa rūh̄i.

Rūtiriho rwako rwatarī ta rūtiriho rwa ḡikombe, kana ta ḡitoka ḡicanūku. Karia kau kaiganaḡra maāi mbathi ngiri iḡir̄i. **27** Ninḡi aḡjaka makaari ik̄umi ma ḡicango manḡaguucirio; o ḡikaari k̄imwe k̄iar̄i k̄ia ūraihi wa m̄ikono īna, na warī wa m̄ikono īna, na ūraihi wa na iḡur̄i wa m̄ikono ītat̄. **28** Makaari macio maak̄itwo ta ūū: maar̄i na icunj̄i cia m̄ena inyiitithan̄itio na buremu.

29 Icunj̄i iria ciar̄i gatagat̄i ka buremu, o na buremu cio nyene, ciar̄i na m̄ihiano ya m̄ir̄ūthi, na ya ndegwa, na ya makerubi. Mwena wa iḡur̄i na wa m̄uhuro wa m̄ihiano ya m̄ir̄ūthi na ya ndegwa n̄i gwek̄ir̄itwo magemio ma mahūa mature. **30** O ḡikaari k̄iar̄i na maḡur̄i mana ma ḡicango, maar̄i na igera cia ḡicango cia k̄ugath̄ikania k̄uḡur̄i na k̄uḡur̄i k̄ur̄ia k̄unḡi, na o k̄imwe k̄iar̄i na k̄irāi k̄ianyiit̄ir̄iwo n̄i ituḡi inya iria ciatwekan̄irio na mahūa mature mwena o mwena. **31** Mwena wa th̄in̄i wa ḡikaari k̄u kwar̄i na m̄romo war̄i na buremu ya ḡithiūr̄ūr̄i ya m̄ukono ūmwe k̄rika. M̄romo ūcio war̄i wa ḡithiūr̄ūr̄i, na hamwe na njikar̄iro yaguo yar̄i ya m̄ukono ūmwe na nuthu. Ḡuthiūr̄ūr̄uk̄iria m̄romo wak̄o n̄i ha kurur̄itwo magemio. Icunj̄i cia m̄ena ya ḡikaari k̄u n̄iciaiganaine m̄ena yothe īna, na itiar̄i cia ḡithiūr̄ūr̄i. **32** Maḡur̄i macio mana meek̄ir̄itwo rungu rwa icunj̄i cia m̄ena, nacio igera cia k̄ugath̄ikania maḡur̄i cianyiitithan̄itio na ḡikaari k̄u. Naguo warī wa o k̄uḡur̄i war̄i wa m̄ukono ūmwe na nuthu. **33** Maḡur̄i macio maathondeketwo ta maḡur̄i ma ngaari ya ita, nacio igera cia k̄ugath̄ikania k̄uḡur̄i na

kūgūrū kūrīa kūngī, na mībara, na mīrīnga ya kūgūrū,
na tūgera twa gīthiūrūrī tūrīa tūkoragwo gatagatī ga
kūgūrū, ciathe ciathondeketwo na kīgera gītwekie. **34** O
gīkaari nī kīarī na nyiitīro inya, o koine-inī nyiitīro īmwe,
icomokete kuuma gīkaari-inī. nīgūkorwo **35** Mwena wa na
igūrū wa gīkaari kīu wathiūrūrūkīrio na mūcibi wa wariī
wa nuthu ya mūkono kūrika. Itugī na icunjī cia mīena
nīcianyiitithanītio na mwena wa na igūrū wa gīkaari
kīu. **36** Nake Huramu agīkurura mīhiano ya makerubi, na
ya mīrūūthi, na ya mītī ya mīkīndū mīena-inī ya itugī,
na icunjī-inī cia mīena harīa hothe hangīonekire, na
hagathiūrūrūkīrio na mahūa mīena yothe. **37** Úguo nīguo
aathondekire makaari macio ikūmi. Mothe maatwekeirio
handū hamwe, na makahaanana biū na makaiganana.
38 Ningī nīathondekire iraī ikūmi cia gīcango, o kīmwe
kīaiganagīra maaī mbathi mīrongo īna, na kīarī kīa
mīkono īna kwarama, o kīraī kīmwe gīkaigīrīrwo gīkaari-
inī kīmwe gīa icio ikūmi. **39** Nīaigire ikaari ithano ciacio
mwena wa gūthini wa hekarū, na ikaari ithano mwena
wa gathigathini. Nīaigīrīire Karia mwena wa gūthini,
agīkaiga koine-inī ya gūthini ya mwena wa irathīro wa
hekarū. **40** Ningī Huramu nīathondekire iraī, na icakūri,
na mbakūri cia kūminjaminjīria. Nī ūndū ūcio Huramu
akīrīkia wīra wothe ūrīa aaheetwo arute nī Mūthamaki
Solomoni thīinī wa hekarū ya Jehova: **41** itugī icio igīrī; na
ciongo icio igīrī ciahaanaga ta mbakūri irī igūrū wa itugī
icio; na irengeeri iria igīrī ciagathīkanītio ta mīnyororo
iria ciagemetie ciongo icio ciarī igūrū wa itugī; **42** na
makomamanga 400 ma irengeeri iria igīrī ciagathīkanītio

ta mīnyororo (mīhari ūrī ya makomamanga o harī kīrengeeri kīmwe īkagemia ciongo icio ciahanaga ta mbakūri iria ciarī igūrū wa itugī); **43** na makaari ikūmi na iraī ciamo ikūmi; **44** na Karia na mīhiano ya ndegwa ikūmi na igīrī rungu rwako; **45** o na nyūngū, na icakūri, na mbakūri cia kūminjaminjīria. Indo icio ciothe Huramu aathondekeire Mūthamaki Solomoni cia hekarū ya Jehova ciarī cia gīcango gīkumuthe gīkahenia. **46** Mūthamaki aatwekithagīria indo icio kūrīa gwathondekatīrwo indo cia rīumba kūu werū-inī wa Jorodani gatagatī ga Sukothu na Zarethani. **47** Solomoni ndaathimire indo icio tondū ciarī nyingī mūno; ūritū wa gīcango ndwamenyekanire ūrīa waiganaga. **48** Ningī Solomoni nīathondekithirie indo ciothe iria ciarī thīinī wa hekarū ya Jehova: Aathondekire kīgongona gīa thahabu; na metha ya thahabu ya kūigīrīra mīgate ūrīa yaigagwo mbere ya Jehova; **49** na mītī ya kūigīrīrwo matawa ya thahabu therie (ītano īkaigwo mwena wa ūrīo, na ītano īkaigwo mwena wa ūmotho, mwena wa mbere wa nyūmba ya na thīinī); na wīra wa magemio wa mahūa ma thahabu, na matawa, na mīihato; **50** na iraī cia thahabu therie, na magathī ma kūrenga ndaambī, na mbakūri cia kūminjaminjīria, na thaani, na ngō cia mwaki; na icūhī cia thahabu cia mīrango ya kanyūmba karī kaarī thīinī mūno, Handū-harīa-Hatheru-Mūno, o na icūhī cia thahabu cia mīrango ya nyūmba ūrīa nene ya hekarū. **51** Rīrīa wīra wothe ūrīa Mūthamaki Solomoni aarutaga wa gwaka hekarū ya Jehova wathirire-rī, akīrehithia indo iria ithe Daudi aamūrīte, nīcio betha,

na thahabu, na indo cia nyūmba, agīciiga harī haigagwo
igīna cia hekarū ya Jehova.

8 Ningī Mūthamaki Solomoni agīta athuuri a Israeli, na atongoria othe a mīhīrīga, na anene a nyūmba cia andū a Israeli moke kūrī we Jerusalemu, nīguo maambatие ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova kuuma Zayuni, Itūura rīrīa inene rīa Daudi. **2** Nao andū othe a Israeli magīuka hamwe kūrī Mūthamaki Solomoni hīndī ya gīathī kīa mweri wa Ethanimu, nīguo mweri wa mūgwanja. **3** Rīrīa athuuri othe a Israeli maakinyire-rī, athīnjīri-Ngai makīoya ithandūkū rīu, **4** nao makīambatia ithandūkū rīa Jehova hamwe na Hema-ya-Gūtūnganwo, na indo ciote iria nyamūre ciarī thīinī wayo. Nao athīnjīri-Ngai na Alawii magīciambatia, **5** nake Mūthamaki Solomoni na kīungano gīothe gīa Israeli kīrīa gīacemanītie harī we kīrī mbere ya ithandūkū rīu, gīkīruta igongona rīa ng'ondu nyingī na ng'ombe nyingī mūno, ūū atī itingīandīkirwo mūigana wacio kana itarīke. **6** Nao athīnjīri-Ngai magīcooka makīrehe ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro kīa Jehova handū harīo thīinī wa hekarū, Handū-harīa-Hatheru-Mūno, makīrīiga rungu rwa mathagu ma makerubi. **7** Makerubi macio maatambūrkītie mathagu mamo igūrū rīa harīa haigītwo ithandūkū rīu, na makahumbīra ithandūkū, o na mītī yarīo ya kūrīkuua. **8** Mītī īyo yarī mīraihi mūno, ūndū mīthia yayo yoonagwo nī mūndū arī mbere ya Handū-harīa-Hatheru, no ndīonekaga nī mūndū arī njā ya Handū-harīa-Hatheru; na īrī o ho nginya ūmūthī. **9** Thīinī wa ithandūkū rīu gūtiarī na kīndū kīngī tīga o ihengere iria igīrī cia mahiga iria Musa aigīte ho rīrīa aarī Horebu,

kūrīa Jehova aarīkanīire kīrīkanīro na andū a Israeli maarīkia kuuma būrūri wa Misiri. **10** Rīrīa athīnjīri-Ngai meeherire makiuma Handū-harīa-Hatheru, itu rīkīiyūra hekarū ya Jehova. **11** Nao athīnjīri-Ngai matingīahotire kūruta wīra wao nī ūndū wa itu rīu, nīgūkorwo riiri wa Jehova nīwaiyūrīte hekarū yake. **12** Ningī Solomoni akiuga atīrī, “Jehova oigīte atī nīarīkaraga thīinī wa itu rīrīa itumanu; **13** no rīrī, ti-itherū nīngwakīire hekarū kīrōrerwa, handū haku ha gūtūura nginya tene.” **14** O hīndī īyo kīungano gīothe gīa Israeli kīrūgamīte o hau, mūthamaki agīkhūgūkīra, agīkīrathima. **15** Ningī akiuga atīrī: “Jehova arogooocwo, o we Ngai wa Israeli, ūrīa ūhingītie na guoko gwake mwene ūrīa eerīire baba, Daudi, na kanua gake mwene. Nīgūkorwo oigire atīrī, **16** ‘Kuuma mūthenya ūrīa ndaarutire andū akwa a Israeli kuuma Misiri, ndirī ndathuura itūura inene thīinī wa mūhīrīga o na ūmwe wa Israeli, atī nīguo njakīrwo hekarū ūtanītio na Rītwa rīakwa kuo, no nīndathuurire Daudi athamakīre andū akwa Israeli.’ **17** “Baba Daudi nīatuīte na ngoro yake gwaka hekarū ūtanītio na Rītwa rīa Jehova, o we Ngai wa Israeli. **18** No Jehova eerire baba, Daudi, atīrī, ‘Tondū nīwatuīte na ngoro yaku kūnjakīra hekarū ūtanītio na Rītwa rīakwa-rī, nī wekire wega nī gwīciiria ūguo ngoro-inī yaku. **19** No rīrī, wee tiwe ūgwaka hekarū īyo, no nī mūrūguo, ūrīa uumīte mūthiimo-inī waku na thakame-inī yaku, ūcio nīwe ūgaaka hekarū ūtanītio na Rītwa rīakwa.’ **20** “Jehova nīatūūrītie kīrīkanīro kīu, na rīu nīnjookete ithenya rīa baba Daudi, na ngaikarīra gītī kīa ūnene gīa Israeli, o ta ūrīa Jehova eeranīire, na nīnjakīte

hekarū ūrīa ūtanītio na Rūtwa rīa Jehova Ngai wa Israeli.

21 Hau nīho thondekete handū ha kūiga ithandūkū ūrīa ūrīa na kīrīkanīro kīrīa Jehova aarīkanīire na maithe maitū, ūrīa aamarutire būrūri wa Misiri.” **22** Hīndī ūyo Solomoni akīrūgama mbere ya kīgongona kīa Jehova, o hau mbere ya kīungano gīothe kīa Israeli, agītambūrūkia moko make na igūrū, **23** akiuga atīrī: “Wee Jehova, Ngai wa Israeli, gūtirī Ngai ūngī ūhaana tawe kūu igūrū kana gūkū thī, o wee ūhingagia kīrīkanīro kīa wendo harī ndungata ciaku iria irūmagīrīra njīra yaku na ngoro ciacio ciothe. **24** Wee nīuhingīrie baba, Daudi ndungata yaku kīrīkanīro gīaku; ūndū ūrīa weranīire na kanua gaku nīuhingītie na guoko gwaku, o ta ūrīa kūhaana ūmūthī. **25** “Na ūrī, Jehova, Ngai wa Israeli, hingīria baba, Daudi ndungata yaku ciīranīro iria wamwīrīre ūrīa woigire atīrī, ‘Ndūkaaga mūndū wa gūikarīra gītī kīa ūnene kīa Israeli arī mbere yakwa, angīkorwo ariū aku nīmarīthīiaga na mīthīire yagīrīire mbere yakwa, o ta ūrīa wee ūtūire ūthīiaga mbere yakwa.’ **26** Na ūrī, Wee Ngai wa Israeli, reke kiugo gīaku kīrīa werīire baba, Daudi ndungata yaku, kīhinge. **27** “No kūhoteke Ngai atūure gūkū thī? Igūrū, o na kūrīa igūrū mūno-rī, wee ndūngīganīra kuo. Hekarū ūno njakīte-rī, githī ndīkīrī nini makīria! **28** No o na kūrī ūguo-rī, thikīrīria ihooya rīa ndungata yaku, īgīthaithana ūiguīrwo tha, Wee Jehova Ngai wakwa. Igua gūkaya na ihooya ūrīa ndungata yaku ūrakūhooya ūrī mbere yaku ūmūthī. **29** Maitho maku maroikara marorete hekarū ūno ūtukū na mūthenya, o handū haha wee woigire atīrī, ‘Rūtwa ūrakwa ūrīkoraagwo ho,’ nīgeetha ūiguage ihooya

rīrīa ndungata yaku ūrīhooyaga ūrorete handū haha. **30**
Igua gūthaithana kwa ndungata yaku na kwa andū aku a
Israeli rīrīa mekūhooya marorete handū haha. Ūigue ūrī
kūu igūrū, o kūu gūikaro gīaku, na watūigua ūgatūrekera.
31 “Rīrīa mūndū angīhītīria mūndū wa itūūra rīake na
gūtuīke no nginya ehīte, nake oke ehītīre hau mbere
ya kīgongona gīaku hekarū-inī ūno-rī, **32** hīndī ūyo nī
ūkaigua ūrī kūu igūrū na ūtue itua. Ūtuithanie ndungata
ciaku ciira, ūrīa mūhītīa atuīrwo ciira na acookererwo nī
mahītīa make marīa ekīte. Nake ūrīa ūtehītīe ūmūtue
ndehītīe, na nī ūndū ūcio wonanie atī ti mwīhia. **33**
“Rīrīa andū aku a Israeli mahootwo nī thū nī ūndū
nīmakūhītīirie, nao magūcookerere na moimbūre ūtīwa
rīaku, na mahooe magīgūthaithaga marī hekarū-inī ūno-
rī, **34** hīndī ūyo nīūkamaigua ūrī kūu igūrū, na ūrekere
andū aku a Israeli mehia mao na ūmacookie būrūri ūrīa
waheire maithe mao. **35** “Rīrīa igūrū ūkaahingwo na
mbura yage kuura tondū wa ūrīa andū aku makūhītīirie-
rī, mangīkaahooya marorete handū haha na moimbūre
 ūtīwa rīaku, na magarūrūke matigane na mehia mao,
tondū nīūmanyamarītīe-rī, **36** hīndī ūyo ūkaamaigua ūrī
o kūu igūrū, na ūrekere ndungata ciaku, andū aku a
Israeli, mehia mao. Marute mūtūūrīre ūrīa mwagīrīru,
na ūmoirīrie mbura būrūri-inī ūcio waheire andū aku
ūtuīke igai rīao. **37** “Kūngīkaagīa ng’aragu kana mūthiro
būrūri-inī, kana mīgūnda ūhīe nī mbaa kana mbuu, kana
gūūke ngigī kana ngūnga, kana thū imarigiicīrie itūūra-
inī ūmwe rīao, na mwanangīko o na ūrīkū kana mūrimū
ūngīgooka-rī, **38** na rīrīa mūndū o na ūrīkū wa andū aku a

Israeli anḡikaahooya kana athaithane, o mündū aamenya
mīnyamaro ūrīa arī nayo ngoro-inī yake, na atambūrūkie
moko make amerekeirie hekarū-inī ūno-rī, **39** hīndī ūyo
ūkaigua ūrī kūu igūrū ḡikaro-inī ḡiaku, ūmarekere, na
ūtuīre o mündū itua kūringana na ūrīa wothe ekīte,
tondū we nīūrī ngoro yake, (nīgūkorwo nowe wiki ūūrī
ngoro cia andū othe), **40** nīgeetha matūūre magwītigīrīte
matukū mothe marīa megūtūūra būrūri ūrīa waheire
maithe maitū. **41** “Ha ūhoro wa mündū wa kūngī ūrīa
ūtarī wa andū aku a Israeli, no nīoimīte būrūri wa kūraya
nī ūndū wa Rīitwa rīaku, **42** tondū andū nīmakaigua
ngumo ya Rīitwa rīaku inene, na ūhoro wa ciiko cia
guoko gwaku kūrī hinya gūtambūrūkītio, rīrīa agooka
ahooe erekeire hekarū ūno, **43** hīndī ūyo nīukamaigua
ūrī o kūu igūrū, ḡikaro-inī ḡiaku, na mündū ūcio wa
kūngī ūkamūhingīria ūrīa wothe agakūhooya, nīgeetha
andū othe a thī mamenye rīitwa rīaku na magwītigīre o
ta ūrīa andū aku a Israeli magwītigīrīte, na mamenye
atī nyūmba ūno njakīte ūtanītio na Rīitwa rīaku. **44**
“Rīrīa andū aku maathiī mbaara-inī kūrūna thū ciao,
o kūrīa ūngīmatūma, nao mahooe Jehova merekeire
itūūra rīrī inene ūthuurīte na hekarū ūno njakīte ūtanītio
na Rīitwa rīaku, **45** hīndī ūyo ūkaigua mahooya na
gūthaithana kwao ūrī kūu igūrū na ūmatirīrīre ūhoro-
inī ūcio wao. **46** “Rīrīa makwīhīria, nīgūkorwo gūtirī
mündū ūtehagia, nawe ūmarakarīre ūmaneane kūrī
thū, nacio imatahe imatware būrūri wacio, ūrī kūraya
kana ūrī gūkuhī; **47** nao mangīcookera ngoro-inī ciao
marī o kūu būrūri ūrīa maatahīrīwo, na merire, na

magūthaithe marī o kūu būrūri wa acio mamatooretie, na moige atīrī, ‘Nītwīhītie, na nītwīkīte mahītia, na tūgeka maūndū ma waganu’; **48** na mangīgagūcookerera na ngoro ciao ciathe, na mīoyo yao, marī būrūri wa thū ciao iria ciamatahire, nao mahooe merekeire būrūri ūrīa waheire maithe mao, na merekeire itūūra rīrīa inene rīrīa ūthuurīte na hekarū īno njakīte ītanītio na Rītwa rīaku-rī; **49** hīndī īyo ūrī o kūu igūrū, gīkaro-inī gīaku, ūkaigua ihooya rīao na mathaithana mao, na ūmatirīrīre ūhorō-inī ūcio wao. **50** Na ūkarekera andū aku, o acio makwīhītie; ūmarekere mahītia marīa mothe magwīkīte, na ūtūme acio mamatooretie mamaiguīre tha; **51** tondū nī andū aku na igai rīaku, o andū arīa warutire būrūri wa Misiri, ūkīmaruta kuuma mwaki-inī ūcio mūhiū wa gūtwekia kīgera. **52** “Ūrohingūra maitho maku na ūigue mathaithana ma ndungata yaku na ma andū aku a Isiraeli, ningī wītikīre kūmathikagīrīria rīrīa rīothe maagūkaīra. **53** Nīgūkorwo nīwe wamathuurire kuuma thīnī wa ndūrīrī ciathe cia thī matuīke igai rīaku kīūmbe, o ta ūrīa woimbūrire na kanua ka ndungata yaku Musa, hīndī īrīa wee, Mwathani Jehova, warutire maitū kuuma būrūri wa Misiri.” **54** Rīrīa Solomoni aarīkirie mahooya macio mothe na gūthaitha Jehova-rī, agīukīra, akīehera mbere ya kīgongona kīa Jehova, harīa aaturītie ndu aambararītie moko make na igūrū. **55** Akīrūgama na akīrathima kīūngano gīothe gīa Isiraeli na mūgambo mūnene, akiuga atīrī: **56** “Jehova arogoocwo, ūrīa ūheete andū ake a Isiraeli ūhurūko o ta ūrīa eranīire. Gūtirī kiugo o na kīmwe gīa cīranīro ciathe iria njega iria eeranīire na

kanua ka ndungata yake Musa gítahingítē. **57** Jehova Ngai witū aroikara hamwe na ithuř o ta ūrĩa aarĩ hamwe na maithe maitū; aroaga gütütiganíria o na kana gütütirika. **58** Arotúma ngoro ciitū imūcookerere, tūthiage na njíra ciake ciothe, na tūmenyagířire maathani make, na kířira kĩa watho wa kûrûmířirwo, na mawatho make marĩa aaheire maithe maitū. **59** Na ríři, ciugo ici ciakwa, iria hooete ndĩ mbere ya Jehova, irokuhířiria Jehova Ngai witū mûthenya na ūtukû, níguo atiiragířire maündû ma ndungata yake na andû ake a Israeli, kûringana na mabataro ma o mûthenya, **60** nígeetha andû othe a thí mamenye atí Jehova níwe Ngai, na gütirí ūngí take. **61** No ngoro cianyu no nginya cíiheane biü kûří Jehova Ngai witû, mûtüürage kûringana na kířira kĩa watho wake wa kûrûmířirwo, na gwathíkíra maathani make, ta ūrĩa kûří ríu.” **62** Híndí ūyo mûthamaki na andû othe a Israeli makíruta magongona hau mbere ya Jehova. **63** Solomoni níarutíire Jehova igongona ría ūiguano ta ūu: ng’ombe ngiri mîrongo ūrĩ na igíři, na ng’ondu na mbûri ngiri igana ría mîrongo ūrĩ. Ní ūndû ūcio mûthamaki na andû a Israeli othe makíamûra hekarû ya Jehova. **64** Mûthenya o ro ūcio mûthamaki níamûrire gícigo gíga gatagatí kĩa nja ūrĩ ūrĩ mbere ya hekarû ya Jehova, na akírutíra igongona ría njino ho, na ría mûtu na ría maguta ma igongona ría ūiguano, tondû kígongona gíga gícango kířia kíarí mbere ya Jehova gítingíaganíire magongona ma njino, na magongona ma mûtu na maguta ma magongona ma ūiguano. **65** Ní ūndû ūcio Solomoni agíkorwo na gíathí híndí ūyo arĩ hamwe na andû a Israeli, maarí kíungano

kīnene, andū kuumā Lebo-Hamathu nginya Karūūī ka Misiri. Magīkūngūīra gīathī kīu mbere ya Jehova Ngai witū mīthenya mūgwanja, na mīthenya īngī mūgwanja, yothe yarī mīthenya ikūmi na īna. **66** Mūthenya ūrīa warūmīrīire akīīra andū acio mainūke. Makīrathima mūthamaki magīcooka makīinūka makenete na maiguīte wega ngoro, nī ūndū wa maūndū mothe mega marīa Jehova ekīte nī ūndū wa ndungata yake Daudi na nī ūndū wa andū ake a Isiraeli.

9 Rīrīa Solomoni aarīkirie gwaka hekarū ya Jehova o na nyūmba ya ūthamaki, na akīhingia maūndū marīa mothe erirīrīre gwīka-rī, **2** Jehova akīmuumīrīra hīndī ya keerī, o ta ūrīa aamuumīrīre arī Gibeoni. **3** Jehova akīmwīra atīrī: “Nīnjiguīte kūhooya na gūthaithana kūrīa ūhooete ūrī mbere yakwa; nīnyamūrīte hekarū īno, īrīa wee wakīte, nīgeetha ndūme Rīitwa rīakwa rītūure kuo nginya tene. Maitho makwa na ngoro yakwa nīrīkoragwo kuo hīndī ciothe. **4** “No wee mwene-rī, ūngīthīiaga mbere yakwa na wīhokeku wa ngoro na ūrūngīrīru ta ūrīa thoguo Daudi ekaga, na wīkage ūrīa ngwathīte, na ūmenyagīrīre kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo na mawatho makwa-rī, **5** Nīngahaanda gītī gīaku kīa ūnene thīinī wa Isiraeli nginya tene, o ta ūrīa nderīire thoguo Daudi rīrīa ndoigire atīrī, ‘Ndūkaaga mūndū wa gūikarīra gītī kīa ūnene kīa Isiraeli o naari.’ **6** “No wee kana ariū aku mūngīkagarūrūka mūtigane na niī, na mwage kūmenyerera maathani na kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo kīrīa niī ndīmūheete na mūthīī mūgatungatīre ngai ingī na mūcihooe-rī, **7** hīndī īyo nīngeheria andū a Isiraeli būrūri

ūyū ndīmaheete na ndiganīrie hekarū īno nyamūrīte
ñītanio na Rītwa rīakwa. Būrūri wa Isiraeli ûgaatuūka wa
kuunagwo thimo, na kīndū gīa gūthekererwo nī andū
othe. **8** Na o na gūtuūka hekarū īno nī ya kūgegania-rī, arīa
othe makaahītūkagīra ho nīmakamakaga na manyūrūrie
moige atīrī, ‘Nī kī gītūmīte Jehova eke būrūri ūyū na
hekarū īno ūndū ta ūyū?’ **9** Andū nīmagacookia moige
atīrī, ‘Nī tondū nīmatiganīrie Jehova Ngai wao, ūrīa
warutire maithe mao būrūri wa Misiri, makahīmbīria
ngai ingī, na magacihooya na magacitungatīra; nīkīo
Jehova amareehithīrie mwanangīko ūyū wothe.’” **10**
Thuutha wa mīaka mīrongo ñīrī, o ihinda rīrīa Solomoni
aakire nyūmba icio cierī; na nīcio hekarū ya Jehova na
nyūmba ya ūthamaki, **11** Mūthamaki Solomoni nīaheire
Hiramu mūthamaki wa Turo matūūra mīrongo ñīrī kūu
Galili, tondū Hiramu nīamūreheire mītarakwa yothe,
na mīthengera, na thahabu iria aabatairio nīcio. **12** No
hīndī ñīrīa Hiramu ooimire Turo nīguo akoone matūūra
marīa aaheetwo nī Solomoni, ndaakenirio nīmo. **13**
Nake akīūria Solomoni atīrī, “Mūrū wa baba, nī matūūra
matariī atīa maya ūuheete?” Akīmatua Būrūri wa Kabuli,
na noguo metagwo o na ūmūthī. **14** Na rīrī, Hiramu
nīarīkītie gūtūmīra Mūthamaki Solomoni taranda igana
rīa mīrongo ñīrī cia thahabu. **15** Ūyū nīguo ūhoro wa ūrīa
Mūthamaki Solomoni aarutithirie andū wīra na hinya
matekwīyendera wa gwaka hekarū ya Jehova na nyūmba
ya ūthamaki, na mbenji, na rūthingo rwa Jerusalemu, na
Hazoru, na Megido, na Gezeru. **16** Firaūni mūthamaki wa
Misiri nīatharīkīire na akīnyiita Gezeru. Agīgūcina na

mwaki, na akūraga andū a Kaanani arīa maatūraga kuo, na agīooka agīkūhe mwarī, mūtumia wa Solomoni, arī kīeo kīa ūhiki. **17** Nake Solomoni agīaka Gezeru rīngī. Nīaakire Bethi-Horoni ya mūhuro, na **18** Baalathu, na Tadimori rīa werū-inī, thīinī wa būrūri wake, **19** o na ningī nīaakire matūūra manene ma kūiga indo ciake na matūūra ma ngaari ciake cia ita na ma mbarathi ciake, na kīrīa gīothe eerirīrie gwaka Jerusalemu, na Lebanoni, na būrūri wothe ūrīa aathanaga. **20** Andū othe arīa maatigaire kuuma kūrī Aamori, na Ahiti, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi (andū acio matiarī andū a Israeli), **21** ūguo nī kuuga njiaro ciao iria ciatigarīte būrūri-inī, iria andū a Israeli mataaniinīte, acio nīo maandīkithirio nī Solomoni matuīke ngombo ciake cia kūrutithio wīra na hinya, na noguo gūtūire nginya ūmūthī. **22** No Solomoni ndaatuire mūndū o na ūmwe wa Israeli ngombo; nīo maarī andū ake a kūrūa mbaara, na atongoria a thirikari yake, na anene ake, na atongoria a thigari, na aathi a ngaari cia ita, na atwari a cio. **23** Ningī nī kwarī atongoria a anene 550 arīa maarutithagia mawīra mothe ma Solomoni na makarūgāmīrīra aruti wīra. **24** Rīrīa mwarī wa Firaūni aambatire kuuma itūūra inene rīa Daudi agīthīi gūikara nyūmba ya ūthamaki īrīa Solomoni aamwakīire, hīndī ūyo nīguo Solomoni aathondekire mbenji cia kūmīnyiitīrīra. **25** Solomoni aarutaga magongona ma njino na ma ūiguano kīgongona-inī kīrīa aakīire Jehova maita matatū o mwaka, agacinaga ūbumba mbere ya Jehova hamwe namo, na nī ūndū ūcio akahingia watho wa hekarū. **26** Ningī Mūthamaki

Solomoni agīaka marikabu nyīngī kūu Ezioni-Geberi, gūkuhī na Elohu kūu Edomu, hūgūrūrū-inī cia Iria Itune.

27 Nake Hiramu agītūma andū ake, atwarithia a marikabu arīa maamenyete ūhoro wa iria, nīguo matungatage marikabu-inī marī na andū a Solomoni. **28** Magīthīi nginya Ofiri, na makīrehe taranda magana mana ma mīrongo ūrī cia thahabu, iria maatwarīire Mūthamaki Solomoni.

10 Rīrīa Mūthamaki mūndū-wa-nja wa Sheba aiguire ngumo ya Solomoni na ūhoro wa ngwatanīro yake na rītwa rīa Jehova-rī, agīuka kūmūgeria na ūndū wa kūmūūria ciūria nditū. **2** Agīkinya Jerusalemu arūmīrīirwo nī andū aingī mūno, na ngamīra ikuuīte mahuti marīa manungi wega, na thahabu nyīngī mūno, na tūhiga twa gorō, agīthīi harī Solomoni, akīaria nake maūndū mothe marīa maarī meciiria-inī make. **3** Nake Solomoni agīcookia ciūria ciake ciothe; gūtirī ūndū o na ūmwe mūthamaki aaremirwo nīkūmūtaarīria. **4** Rīrīa mūthamaki-mūndū-wa-nja ūcio wa Sheba onire ūūgī wothe wa Solomoni o na nyūmba ya ūthamaki ūrīa aakīte, **5** na irio iria ciarī metha-inī yake, na ūrīa anene ake maikaraga metha-inī, na ūrīa ndungata iria ciatungataga ciehumbīte, na arīa maamūheaga gīa kūnyua, o na magongona ma njino marīa aarutagīra hekarū-inī ya Jehova, agīkīgega mūno. **6** Akīira Mūthamaki Solomoni atīrī, “Ūhoro ūrīa ndaiguire ndī būrūri wakwa ūkonīi maūndū marīa wīkīte, o na ūūgī waku, nī ūhoro wa ma kūna. **7** No ndietīkirie maūndū macio nginya rīrīa ndīrokire gūkū, na ndīreyonera na maitho makwa niī mwene. Ti-itherū, o

na ndierītwo nuthu ya mañndū macio. Úhoro wa ūūgī waku o na ūtonga waku, nīkīrīte mūno makīria ūrīa wothe ndaiguīte. **8** Kaī gūkena nī andū aku-ī! Ningī gūkena nī anene aku arīa marūgamaga mbere yaku hīndī ciothe makaiguaga ūūgī waku! **9** Jehova Ngai waku arogoochwo, ūrīa ūkenetio nīwe, agagūkarīria gītī kīa ūnene gīa Israeli. Tondū wa wendo wa Jehova wa tene na tene kūrī Israeli, nīagūtuīte mūthamaki, nīgeetha ūtūūrie kīhooto na ūthingu.” **10** Agīkīhe mūthamaki taranda igana rīa mīrongo ūrī, cia thahabu, na mahuti marīa manungi wega maingī mūno, na tūhiga twa goro. Gūtirī hīndī īngī kūrī kwarehwo mahuti manungi wega ta marīa Mūthamaki mūndū-wa-nja ūcio wa Sheba aaheire Mūthamaki Solomoni. **11** (Marikabu cia Hiramu nī ciarehire thahabu kuuma Ofiri, o na ikīrehe mīrigo mīnene ya mīthandari na tūhiga twa goro kuuma kuo. **12** Mūthamaki aahūthīrire mīthandari īyo gwaka itugī cia gūtiirīrīra hekarū ya Jehova na cia nyūmba ya ūthamaki, na gūthondekera aini inanda cia mūgeeto o na cia kīnūbi. Kuuma mūthenya ūcio gūtirī kwarehwo kuuma na nja kana gūkooneka mīthandari mīngī ūguo.) **13** Mūthamaki Solomoni nīaheire mūthamaki ūcio mūndū-wa-nja wa Sheba indo nyīngī cia ūtaana wake na kīrīa kīngī gīothe eerirīirie na aahooire. Thuutha ūcio Mūthamaki mūndū-wa-nja ūcio akiumagara hamwe na ndungata ciake agīcooka būrūri wake mwene. **14** Ūritū wa thahabu ūrīa Solomoni aamūkagīra o mwaka warī wa taranda magana matandatū ma mīrongo ūtandatū, **15** ūtataranīrio na igooti rīa athūgūri na onjorithia na ya kuuma kūrī athamaki

a Arabia, othe, na abarūthi a bürūri. **16** Mūthamaki Solomoni agīthondeka ngo nene magana meerī cia thahabu hūure; o īmwe yathondeketwo na ūritū wa beka magana matandatū cia thahabu. **17** Ningī agīthondeka ngo nini magana matatū cia thahabu hūure; o īmwe yathondeketwo na ūritū wa mina ithatū cia thahabu. Mūthamaki agīciiga Nyūmba ya Ūthamaki ūrīa yetagwo Mūtitū wa Lebanoni. **18** Ningī mūthamaki agīthondeka gītī gīa ūthamaki kīnene mūno, kīgemetio mwena wa na thīinī na mīguongo na mwena wa na nja gīkagemo na thahabu therie. **19** Gītī kīu kīa ūnene kīarī na ngathī ya makinya matandatū, na thuutha wakīo igūrū kīarī gīa gīthiūrūrī. Mīena-inī yeerī ya gītī kīu kīarī na handū ha kūigīrīra moko, na nī haarī na mīhiano ya mīrūūthi ūrūgamīte mīena-inī yeerī ya moko macio. **20** Mīhiano īngī ikūmi na ūrī ya mīrūūthi yarūgamītio ngathī-inī ūyo ya makinya matandatū. O ikinya rīa ngathī rīarī na mūhiano wa mūrūūthi o mwena. Gūtirī gītī kīngī ta kīu gīathondeketwo mbere ūyo gīa ūthamaki ūngī o na ūrīkū. **21** Indo ciothe iria Mūthamaki Solomoni aanyuuagīra ciarī cia thahabu, na indo ciothe cia nyūmba iria ciarī Nyūmba ya Ūthamaki ūrīa yetagwo Mūtitū wa Lebanoni ciarī cia thahabu therie. Gūtiarī kīndū gīathondeketwo na betha, nīgūkorwo betha yatuagwo kīndū gītarī bata mūno matukū-inī macio ma Solomoni. **22** Mūthamaki aarī na marikabu nyingī cia wonjoria iria-inī, hamwe na marikabu cia Hiram. O riita rīmwe thīinī wa mīaka ūtatū, nīciacookaga ikuuīte thahabu, na betha, na mīguongo, na ngīma, na nūgū. **23** Mūthamaki Solomoni aarī na

ūtonga na ūūgī mūingī gūkīra athamaki arīa angī othe a thī. **24** Andū a thī yothe nīmacaragia ūrīa mangīona Solomoni nīguo maigue ūūgī ūrīa Ngai eekīrīte ngoroinī yake. **25** Andū arīa mookaga kūmuona mwaka o mwaka nīmamūrehagīra iheo; indo cia betha, na cia thahabu, na nguo ndaaya, na indo cia mbaara, na mahuti manungi wega, na mbarathi, na nyūmbū. **26** Solomoni nīacookanīrīrie ngaari cia ita na mbarathi; aarī na ngaari cia ita 1,400, na mbarathi 12,000 iria aigīte matūūra-inī manene ma ngaari cia ita, na akaiga iria ingī hakuhī nake kūu Jerusalemu. **27** Mūthamaki nīatūmire betha cingīhe Jerusalemu o ta mahiga, mītarakwa nayo yarī mīngī o ta mītī ya mīkūyū īrīa īrī magūrū-inī ma īrīma. **28** Mbarathi cia Solomoni cioimaga būrūri wa Misiri na Kilikia. Onjorithia a mūthamaki macigūraga kuuma Kilikia. **29** Ngaari īmwe ya ita maamīgūraga kuuma Misiri, īkoima cekeri magana matandatū cia betha, nayo mbarathi īmwe īkoima cekeri igana rīa mīrongo ītano. Nao nīmaciendagīria athamaki othe a Ahiti na a Suriata.

11 Mūthamaki Solomoni nīendire andū-a-nja aingī a kūndū kūngī o hamwe na mwarī wa Firaūni, nīahikirie atumia a Amoabi, na a Amoni, na a Aedomu, na a Asidoni, na a Ahiti. **2** Moimīte ndūrīrī-inī iria Jehova eerīte Israeli atīrī, “Mūtikanahikanie nao, tondū ti-itherū nīmakagarūra ngoro cianyu irūmīrīre ngai ciao.” No rīrī, Solomoni agīkīrīrīria kūmeenda. **3** Aarī na atumia magana mūgwanja kuuma nyūmba cia ūthamaki, na thuriya magana matatū, nao atumia acio ake makīmūhītithia. **4** O ūrīa Solomoni aathiire agīkūraga, noguo atumia

ake maaguucagīrīria ngoro yake kūrūmīrīra ngai ingī,
nake akīaga kūheana ngoro yake kūna kūrī Jehova Ngai
wake, ta ūrīa ngoro ya ithe Daudi yatariī. **5** Akīrūmīrīra
Ashitorethu ngai ya nga ya andū a Sidoni, na Moleku ngai
īrīa meneku ya Aamoni. **6** Nī ūndū ūcio Solomoni agīka
ūuru maitho-inī ma Jehova; ndaarūmīrīre Jehova kūna ta
ūrīa ithe Daudi eekīte. **7** Solomoni nīakīire Kemoshu ngai
īrīa meneku ya Moabi, na Moleku ngai īrīa meneku ya
Aamoni handū hatūugīru, o kūu karima-inī karīa karī
mwena wa irathīro wa Jerusalemu. **8** Eekire o ūguo kūrī
atumia arīa angī ake othe a kūngī, arīa maacinaga ūbumba
na makarutīra ngai ciao magongona. **9** Jehova nīarakaririo
nī Solomoni tondū ngoro yake nīyahutatīre Jehova, o we
Ngai wa Isiraeli, ūrīa wamuumīrīre maita meerī. **10** O na
gūtuīka nīakaanītie Solomoni kūrūmīrīra ngai ingī-rī,
Solomoni ndaigana kūrūmia watho wa Jehova. **11** Nī ūndū
ūcio Jehova akīira Solomoni atīrī, “Kuona atī ūguo nīguo
wonete arī wega, na nīūregeete kūrūmīrīra kīrīkanīro
gīakwa na kīrīra kīa watho wakwa gīa kūrūmīrīwo kīrīa
ngwathīte-rī, ti-itherū nīngagūtunya ūthamaki ndīūrute
kūrī we, ndīūnengere ūmwe wa ndungata ciaku. **12** No
rīrī, nī ūndū wa thoguo Daudi-rī, ndigwīka ūndū ūcio
hīndī īrīa we ūrī muoyo. No nīngāūtunya mūrūguo.
13 No ndikamūtunya ūthamaki wothe, no nīngamūhe
mūhīrīga ūmwe nī ūndū wa Daudi ndungata yakwa,
na nī ūndū wa Jerusalemu, itūūra rīrīa thuurīte.” **14**
Nake Jehova akīarahūrīra Solomoni thū, nīyo Hadadi ūrīa
Mūedomu, wa rūciaro rwa ūthamaki wa Edomu. **15** Mbere
īyo rīrīa Daudi aarūaga na Edomu, Joabu mūnene wa

ita, ūrĩa wathiïte gûthika arĩa maakuïte-rĩ, nõoragire arûme othe kuu Edomu. **16** Joabu na andû a Israeli othe maikarire kuu mîeri ïtandatû, nginya rîrĩa maaniinire arûme othe kuu Edomu. **17** No Hadadi arĩ o kahîï-rĩ, akîürîra bûrûri wa Misiri marĩ hamwe na anene amwe a Edomu arĩa maatungatïire ithe. **18** Nao makiuma Midiani magîthiï Parani. Ningî makioya andû angî kuu Parani, magîthiï bûrûri wa Misiri, kûrî Firaûni mûthamaki wa Misiri, ūrĩa waheire Hadadi nyûmba, na gîthaka, na akîmûhe irio. **19** Firaûni nîakenirio mûno nî Hadadi o nginya akîmûhe mwarî wa nyina na Tahapenesi, mûtumia wa mûthamaki, nîguo amûhikie atuîke mûtumia wake. **20** Mwarî wa nyina na Tahapenesi akîmûciarîra kahîï geetagwo Genubathu karĩa kaarereirwo nyûmba-inî ya mûthamaki nî Tahapenesi. Genubathu agîtûûrania na ciana cia Firaûni kuo. **21** Hadadi arĩ kuu Misiri akiigua atî Daudi nîahurûkîte hamwe na maithe make, na atî Joabu mûnene wa ita o nake nîarîkîtie gûkua. Hîndî ïyo Hadadi akîira Firaûni atîrî, “Njîtîkîria thiî, nîguo njooke bûrûri witû.” **22** Firaûni akîmûuria atîrî, “Nî kîi wagîte gûkû atî nîguo ūcooke bûrûri wanyu?” Hadadi agîcookia atîrî, “Gûtirî, no njîtîkîria thiî!” **23** Nake Ngai akîarahûra thû ïngî ya gûûkîrîra Solomoni, nayo nî Rezoni mûrû wa Eliada, ūrĩa worîte akoima kûrî mûnene wake, Hadadezeri mûthamaki wa Zoba. **24** Akiyyûnganîria andû, na agîtuûka mûtongoria wa gîkundi kîa aremi rîrîa Daudi aaniinire ita cia Zoba; aremi acio magîthiï Dameski, magîtûûra kuo, na makioya wathani. **25** Rezoni aarî thû ya Israeli rîrîa rîothe Solomoni aatûûrire muoyo, akîongerera

thīna ūrīa warehetwo nī Hadadi. Nī ūndū ūcio Rezoni agīathana kū Suriata na nīathūire Israeli mūno. **26**
Ningī Jeroboamu mūrū wa Nebati akīremera mūthamaki.
Aarī ūmwe wa anene a Solomoni, Mūefiraimu wa kuuma Zereda, na nyina eetagwo Zerua na aarī mūtumia wa ndigwa. **27** Üū nīguo aaremeire Mūthamaki: Solomoni nīathondekete mbenji na agacookereria rūthingo rwa itūūra inene rīa ithe Daudi. **28** Na rīrī, Jeroboamu aarī mūndū mūhoti, na rīrīa Solomoni onire mūrutīre wake wa wīra ūrīa warī mwega, akīmūtua mūrūgamīrīri wa aruti wīra othe a nyūmba ya Jusufu. **29** Ihinda-inī rīu, Jeroboamu oimaga Jerusalemu, nake Ahija mūnabii wa Shilo agīcemania nake, ehumbīte nguo njerū. Nao eerī maarī oiki kū gīthaka-inī, **30** nake Ahija akīoya nguo īyo njerū eehumbīte, akīmītarūra icunjī ikūmi na igīrī. **31** Hīndī īyo akīira Jeroboamu atīrī, “Wīyoere icunjī ikūmi, nīgūkorwo ūū nīguo Jehova, Ngai wa Israeli, oigīte: ‘Atīrīrī, nīngweheria ūthamaki guoko-inī gwa Solomoni, na nīngūkūhe mīhīrīga ikūmi. **32** No nī ūndū wa ndungata yakwa Daudi na itūūra inene rīa Jerusalemu, rīrīa thuurīte kuuma kūrī mīhīrīga yothe ya Israeli, nīngūmūtigīria mūhīrīga ūmwe. **33** Ngwīka ūguo, nī tondū nīmandiganīrie, makainamīrīra Ashitorethu ngai ya nga ya Asidoni, na Kemoshu ngai ya andū a Moabi, na Moleku ngai ya andū a Amoni, na magatiga gūthīī na njīra ciakwa, o na makarega gwīka ūrīa kwagīrīire maitho-inī makwa, o na matirūmagia irīra ciakwa na mawatho ta ūrīa Daudi ithe wa Solomoni ekaga. **34** “No rīrī, ndikweheria ūthamaki wothe guoko-inī gwa

Solomoni; n̄ndim̄tūte mwathani matukū-in̄ mothe ma muoyo wake, n̄ ūndū wa Daudi ndungata yakwa, ūr̄ia ndathuurire o we warūmirie maathani makwa na irīra ciakwa. **35** N̄ngeheria ūthamaki moko-in̄ ma mūriū na ngūhe mīhīrīga ikūmi. **36** N̄ngaahe mūriū mūhīrīga ūmwe, n̄geetha ndungata yakwa Daudi itūūrie tawa mbere yakwa hīndī ciothe kū Jerusalemu, itūūra rīrīa inene kūr̄ia ndathuurire ndūūrie Rītwa rīakwa kuo. **37** No wee-r̄i, n̄ngakuoya, na n̄ūgathamaka maūndū-in̄ mothe marīa ngoro yaku īkeerirīria; n̄ūgatuīka mūthamaki wa Israeli. **38** Üngīka ūr̄ia wothe ngūgwatha, na ūthiiage na njīra ciakwa, na wīkage ūr̄ia kwagīrīire maitho-in̄ makwa na ūndū wa kūrūmia irīra ciakwa na maathani makwa, o ta ūr̄ia ndungata yakwa Daudi yekaga-r̄i, n̄ndīrīkoragwo hamwe nawe. Nyūmba yaku n̄ngamītua ya ūthamaki ya gūtūūra, o ta ūr̄ia ndaakire nyūmba ya Daudi na n̄ngakūhe Israeli. **39** N̄nganyariira njiaro cia Daudi, no ndigacinyariira nginya tene.” **40** Solomoni n̄nageririe kūr̄aga Jeroboamu, nowe Jeroboamu akīrīra būrūri wa Misiri kwa Mūthamaki Shishaka, na agīkara kuo nginya rīrīa Solomoni aakuire. **41** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Solomoni, ūr̄ia wothe eekire, na ūūgī ūr̄ia onanirie-r̄i, githī matiandīkītwo ibuku-in̄ rīa cīko cia Solomoni? **42** Solomoni aathamakīire Israeli rīothe arī Jerusalemu mīaka mīrongo īna. **43** Agīcooka akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo itūūra inene rīa ithe Daudi. Nake mūriū Rehoboamu agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

12 Rehoboamu nīathiire Shekemu, nīgūkorwo andū a Isiraeli othe nīmathiīte kuo makamūtue mūthamaki.

2 Rīrīa Jeroboamu mūrū wa Nebati aiguire ūhoro ūcio (aarī o Misiri, kūrīa oorīire eherere Mūthamaki Solomoni), akiuma Misiri, akīnūka. **3** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli magītūmanīra Jeroboamu, nake Jeroboamu hamwe na kīungano gīothe gīa Isiraeli magīthīi kūrī Rehoboamu makīmwīra atīrī: **4** “Thoguo nīatūigīrīire icooki iritū, no rīu tūhūthīrie wīra ūcio mūritū na icooki rīu iritū rīrīa aatūigīrīire, na nītūrīgūtungatagīra.” **5** Rehoboamu akīmacookeria atīrī, “Thīi mūgaacooka kūrī nīi thuutha wa mīthenya ītatū.” Nī ūndū ūcio andū magīthīira. **6** Thuutha ūcio Mūthamaki Rehoboamu akīhooya kīrīra kūrī athuuri arīa maatungatagīra ithe Solomoni rīrīa aarī muoyo. Akīmooria atīrī, “Mūngīndaara njookerie andū aya atīa?” **7** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ūmūthī ūngītīkīra gūtuīka ndungata ya andū aya na ūmatungatīre, na ūmacookerie na njīra njagīrīru-ri, megūtūūra marī ndungata ciaku hīndī ciathe.” **8** No Rehoboamu akīregana na ūtaaro ūrīa athuuri acio maamūheire, na akīhooya kīrīra kuuma kūrī aanake a riika rīake, arīa maamūtungatagīra. **9** Akīmooria atīrī, “Inyuī mūngīndaara atīa? Andū aya maranjīira atī, ‘Tūhūthīrie icooki rīrīa thoguo aatūigīrīire’ Ingīmacookeria atīa?” **10** Aanake acio a riika rīake makīmūcookeria atīrī, “Cookeria andū acio makwīrīte atī, ‘Thoguo nīatūigīrīire icooki iritū, nowe tūhūthīrie icooki rīu,’ ūmeere atīrī, ‘kaara gakwa ka mūira nī gatungu gūkīra njohero ya baba. **11** Baba aamūigīrīire icooki iritū; nīi nīngūrītūhia makīria.

Baba aamūhūraga na iboko; no niī ndīrīmūhūraga na tūng'aurū.” **12** Thuutha wa mīthenya ītatū Jeroboamu na andū othe magīcooka kūrī Rehoboamu, o ta ūrīa mūthamaki oigīte atīrī, “Mūgaacooka kūrī niī thuutha wa mīthenya ītatū.” **13** Mūthamaki agīcookeria andū acio ūhoro ehīte mūno. Akīregana na ūtaaro ūrīa aaheetwo nī athuuri, **14** akīrūmīrīra ūtaaro wa aanake, akiuga atīrī, “Baba nīamūritūhīrie icooki, no niī nīngūrīritūhīria makīria. Baba aamūhūraga na iboko; niī ndīrīmūhūraga na tūng'aurū.” **15** Nī ūndū ūcio mūthamaki ndaigana gūthikīrīria andū acio, tondū maūndū macio meekīkire moimīte kūrī Jehova, nīguo kiugo kīhingio kīrīa Jehova eerire Jeroboamu mūrū wa Nebati na kanua ka Ahija ūrīa Mūshiloni. **16** Rīrīa andū othe a Isiraeli moonire atī mūthamaki ūcio nīarega kūmathikīrīria, magīcookeria mūthamaki atīrī: “Tūrī na igai rīrīkū harī Daudi, na nī gīcunjī kīrīkū tūrī nakīo harī mūrū wa Jesii? Cooka hema-inī ciaku wee Isiraeli! Wee Daudi-rī, menyerera nyūmba yaku wee mwene.” Nī ūndū ūcio andū othe a Isiraeli makīinūka. **17** No andū a Isiraeli arīa matūūraga matūūra-inī ma Juda-rī, Rehoboamu agīthīi na mbere kūmathamakīra. **18** Mūthamaki Rehoboamu agītūma Adoniramū ūrīa warī mūrūgāmīrīri wa andū arīa maarutithagio wīra na hinya, no andū a Isiraeli makīmūhūūra na mahiga nyuguto, agīkua. No Rehoboamu agīthara, akīhaica ngaari-inī yake ya ita, akiūrīra Jerusalemu. **19** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli matūire maremeire nyūmba ya Daudi nginya ūmūthī. **20** Rīrīa andū a Isiraeli othe

maaiguire atī Jeroboamu nīacookete kuuma būrūri wa Misiri, makīmūtūmanīra oke kīngano-inī, na makīmūtua mūthamaki wa Israeli guothe. Mūhīrīga wa Juda noguo wiki warūmīriire nyūmba ya Daudi. **21** Rīrīa Rehoboamu aakinyire Jerusalemu, akīungania andū othe a nyūmba ya Juda na a mūhīrīga wa Benjamini andū 180,000 a kūrūa mbaara nīgeetha makarūe na nyūmba ya Israeli, nīguo macookerie Rehoboamu mūrū wa Solomoni ūthamaki. **22** No rīrī, kiugo kīa Ngai gīgīkinyīra Shemaia mūndū wa Ngai akīirwo atīrī: **23** “Thīi wīre Rehoboamu mūrū wa Solomoni mūthamaki wa Juda, na nyūmba ya Juda yothe o na ya Benjamini na andū arīa angī othe, ūmeere atīrī, **24** ‘Jehova ekuuga ūū: Tigai kwambata mūkahūrane na ariū a ithe wanyu, andū a Israeli. O mūndū wanyu wothe nīacooke mūciī, nīgūkorwo nī nījīkīte ūndū ūyū.’” Nī ūndū ūcio magīathīkīra kiugo kīa Jehova, magīcooka mūciī o ta ūrīa Jehova aathanīte. **25** Nake Jeroboamu akīrigīra itūūra rīa Shekemu na rūthingo rwa hinya thīinī wa būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu, agītūūra kuo. Kuuma kūu agīthīi agīlaka itūūra rīa Peniel. **26** Jeroboamu agīciiria atīrī, “Ūthamaki wahota gūcookerera nyūmba ya Daudi. **27** Andū aya mangīambata mathīi makarute magongona hekarū-inī ya Jehova kūu Jerusalemu-rī, nīmagacooka gwathīkīra mwathi wao Rehoboamu mūthamaki wa Juda. Nīmakanjūraga na macookerere Mūthamaki Rehoboamu.” **28** Thuutha wa kūhooya ūtaaro, mūthamaki nīathondekire mīhianano ūrī ya njaū cia thahabu. Akīra andū atīrī, “Ūhoro wa kwambataga Jerusalemu nīkūmūritūhīra mūno. Atīrīrī Israeli, ici ngai ciānyu, iria ciāmūrutire

būrūri wa Misiri.” **29** Mūhianano ūmwe akīūiga Betheli, na ūrīa ūngī akīūiga Dani. **30** Naguo ūndū ūyū ūgītuīka mehia; nīgūkorwo andū nīmathiiaga o nginya Dani kūhooya mūhianano ūrīa warī kūu. **31** Jeroboamu nīaakire mahooero kūndū kūrīa gūtūūgīru, na agīthuura athīnjīri-
ngai a kuuma kūrī andū a mīthembā yothe, o na gūtuīka matiarī Alawīi. **32** Akīambīrīria gīathī mūthenya wa ikūmi na ītano mweri-inī wa īnana, ūtuīke ta gīathī kīrīa kīagomanagwo Juda, na akīrutīra magongona kīgongona-
inī. Eekire ūguo kūu Betheli, akīrutīra mīhianano ūyo ya njaū aathondekete magongona. Ningī kūu Betheli akīiga athīnjīri-
ngai kūndū kūu gūtūūgīru aathondekete. **33** Mūthenya wa ikūmi na ītano mweri-inī wa īnana, mweri ūrīa eethuurīire we mwene, akīruta magongona kīgongona-inī kīrīa aakīte kūu Betheli. Nī ūndū ūcio akīambīrīria gīathī kīu nī ūndū wa andū a Israeli, na akīambata kīgongona-inī kūruta magongona.

13 Na rīrī, mūndū ūmwe wa Ngai nī oimire Juda arī na ndūmīrīri ya Ngai, agīthī Betheli, agīkora Jeroboamu arūgamīte kīgongona-inī arute igongona. **2** Akīanīrīra, agītūkīrīra kīgongona kū na ndūmīrīri ya Jehova, agīkīra atīrī, “Wee kīgongona gīkī, kīgongona gīkī! Jehova ekuuga ūū, ‘Nyūmba ya Daudi nīgūgaciarwo kaana ga kahīī, nako gageetwo Josia. Nako nīgakaruta athīnjīri-Ngai a gūkū gūtūūgīru igongona haha igūrū rīaku, o acio marutagīra magongona haha, na mahīndī ma andū nīmagacinīrwo igūrū rīaku.” **3** Mūthenya o ro ūcio, mūndū ūcio wa Ngai akīheana kīmenyithia, akiuga atīrī: “Gīkī nīkīo kīmenyithia kīrīa Jehova onanītie: Kīgongona

nīgīgwatūkana, naguo mūhu ūrīa ūrī igūrū rīakīo ūitīke.”

4 Rīrīa Mūthamaki Jeroboamu aaiguire ūrīa mūndū ūcio wa Ngai aanīrīre agokīrīra kīgongona kīu kīarī Betheli, agītambūrūkia guoko gwake arī kīgongona-inī, akiuga atīrī, “Mūnyiitei!” No rīrī, guoko kūu aatambūrūkīirie mūndū ūcio gūkīonja, na ndangīahotire gūgūthuna rīngī.

5 Nakīo kīgongona kīu gīgīatūkana, naguo mūhu wakīo ūgīitīka, kūringana na kīmenyithia kīrīa mūndū ūcio wa Ngai aheanīte na ūndū wa ndūmīrīri ya Jehova. **6** Ningī mūthamaki akīira mūndū ūcio wa Ngai atīrī, “Thaithanīra harī Jehova Ngai waku, na ūhooere nīguo guoko gwakwa kūhonio.” Nī ūndū ūcio, mūndū ūcio wa Ngai agīthaitha Jehova, nakuo guoko kwa mūthamaki gūkīhona na gūgīcooka o ūrīa kwarī mbere. **7** Mūthamaki akīira mūndū ūcio wa Ngai atīrī, “Ūka tūthīi mūciī ūkarīe, na nīngūkūhe kīeo.” **8** No mūndū ūcio wa Ngai agīcookeria mūthamaki atīrī, “O na korwo no ūhe nuthu ya indo ciaku-rī, niī ūdingīthīi nawe, o na ūdingīrīa irio kana nyue maaī gūkū. **9** Nīgūkorwo nīnjathītwo nī kiugo kīa Jehova, ngeerwo atīrī, ‘Ndūkanarīe irio, kana ūnyue maaī, o na kana ūcookere njīra ūrīa wagereire ūgīthīi.’” **10** Nī ūndū ūcio akīgera njīra ūngī na ndaacookeire ūrīa aagereire agīthīi Betheli. **11** Na rīrī, nī kwarī mūnabii mūkūrū watūūraga Betheli, nao ariū ake magīūka makīmwīra maūndū marīa mothe mūndū ūcio wa Ngai eekīte kūu mūthenya ūcio. O na ningī makīhe ithe wao ūhoro ūrīa eerire mūthamaki. **12** Ithe wao akīmooria atīrī, “Agereire njīra ūrīkū?” Nao ariū ake makīmuonia njīra ūrīa mūndū ūcio wa Ngai woimīte Juda aagereire. **13** Nī ūndū ūcio

akīra ariū ake atīrī, “Ndandīkīrai ndigiri.” Nao marīkia kūmūtandīkīra ndigiri akīmīkarīra **14** na akīrūmīrīra mūndū ūcio wa Ngai. Akīmūkora aikarīte thī rungu rwa mūtī wa mūgandi, akīmūuria atīrī, “Wee nīwe mūndū wa Ngai ūrīa uumīte Juda?” Mūndū ūcio wa Ngai akīmwīra atīrī “Iī nī niī.” **15** Nī ūndū ūcio mūnabii ūcio mūkūrū akīmwīra atīrī, “Ūka tūthīi mūciī ūkarīe.” **16** Mūndū ūcio wa Ngai akiuga atīrī, “Ndingīcooka na thuutha tūthīi nawe, o na ningī ndingīrīa irio kana nyuanīre maaī nawe gūkū. **17** Tondū nīnjīrītwo nī kiugo kīa Jehova atīrī, ‘Ndūkanarīe irio kana ūnyue maaī kūu o na kana ūcookere njīra ūrīa wagereire ūgīthīi.’” **18** Mūnabii ūcio mūkūrū akīmūcookeria atīrī, “O na nī ndī mūnabii tawe. Mūraika nīanjarīirie na kiugo kīa Jehova anjīira atīrī: ‘Mūgīire mūcooke nake gwaku mūciī nīguo arīe irio na anyue maaī.’” (No nīkūmūheenia aamūheenagia). **19** Nī ūndū ūcio mūndū ūcio wa Ngai agīcooka nake gwake mūciī, akīrīa na akīnyua. **20** Maikarīte o metha-inī kiugo kīa Jehova gīgīkīnīrīa mūnabii ūcio mūkūrū ūrīa wacooketie mūnabii wa kuuma Juda na thuutha. **21** Akīanīrīra, akīrīa mūndū ūcio wa Ngai ūrīa woimīte Juda atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Nīūreganīte na kiugo kīa Jehova, na ūkaaga kūrūmia watho ūrīa waathirwo nī Jehova Ngai waku. **22** No nīūcookete na thuutha, na ūkarīa irio na ūkanyua maaī kūndū kūrīa aakwīrīre ndūkaarīe na ndūkanyue kīndū kuo. Nī ūndū ūcio mwīrī waku ndūgaathikwo mbīrīra-inī ya maithe maku.’” **23** Rīrīa mūndū ūcio wa Ngai aarīkirie kūrīa na kūnyua-rī, mūnabii ūrīa wamūcooketie na thuutha akīmūtandīkīra ndigiri yake. **24** Na agīthīi

na njīra-rī, agītūngana na mūrūūthi ūkīmūūraga, naguo mwīrī wake ūkīgūa thī hau njīra-inī, nayo ndigiri na mūrūūthi cierī ikīrūgama hau mwīrī warī. **25** Andū amwe arīa maahītūkagīra hau makīona mwīrī ūgūite hau thī, na mūrūūthi ūrūgamīte o hau mwīrī warī, nao magīthīī makīheana ūhoro ūcio itūura-inī inene rīrīa mūnabii ūcio mūkūrū aatūūraga. **26** Rīrīa mūnabii ūrīa wamūcooketie na thuutha kuuma rūgendo-inī rwake aiguire ūhoro ūcio, akiuga atīrī, “Ūcio nī mūndū ūrīa wa Ngai ūrīa ūrareganire na kiugo kīa Jehova. Jehova nīamūneanīte kūrī mūrūūthi ūrīa ūmūtambuurīte na ūkaamūūraga, o ta ūrīa kiugo kīa Jehova kīamwīrīte.” **27** Mūnabii ūcio mūkūrū akīira ariū ake atīrī, “Ndandīkīrai ndigiri.” Nao magīka o ūguo. **28** Nake akiumagara agīthīī, agīkora mwīrī ūgūithītio njīra-inī, na mūrūūthi na ndigiri irūgamīte o hau warī. Mūrūūthi ndwarīte mwīrī ūcio kana ūgatambuura ndigiri. **29** Nī ūndū ūcio mūnabii ūcio akīoya mwīrī wa mūndū ūcio wa Ngai, akīūigīrīra igūrū rīa ndigiri, akīūcookia itūura-inī rīake inene nīgeetha amūcakaīre na amūthike. **30** Nake akīiga mwīrī ūcio mbīrīra-inī yake mwene, nao makīmūcakaīra makiugaga atīrī, “Ūui mūrū wa baba-ī!” **31** Aarīkia kūmūthika, akīira ariū ake atīrī, “Rīrīa ngaakua, mūgaathika mbīrīra-inī īno harīa mūndū ūyū wa Ngai athikītwo; mūkaiga mahīndī makwa hau mwena-inī wa mahīndī make. **32** Nīgūkorwo ūhoro ūrīa aaheanire uumanīte na kiugo kīa Jehova wa gūūkīrīra kīgongona kīrīa kīrī Betheli o na mahooero mothe marīa maarī kūndū kūrīa gūtūūgīru thīinī wa matūūra ma Samaria-rī, ti-itherū ūndū ūcio no nginya ūkaahingjo.” **33** O na

thuutha wa maündū macio-rī, Jeroboamu ndaatiganire na njīra ciake cia waganu, no aathiire na mbere kwamūra athīnjīri-ngai a kündū kūrīa gūtūugīru, kuuma kūrī andū a mīthembā yothe. Mūndū o wothe ūngīendire gūtuīka mūthīnjīri-ngai, nīamwamūraga nī ūndū wa kündū kūu gūtūugīru. **34** Macio nīmo maarī mehia ma nyūmba ya Jeroboamu marīa maatūmire īgwe na īniinwo biū yeherio gūkū thī.

14 Ihinda-inī rīu, Abija mūrū wa Jeroboamu akīrwara, **2** nake Jeroboamu akīra mūtumia wake atīrī, “Wīgarūre nīgeetha ndūkae kūmenyeka atī nīwe mūtumia wa Jeroboamu. Ūcooke ūthīi Shilo. Ahija ūrīa mūnabii nīkuo arī, ūrīa wanjīrire atī niī nīngatuīka mūthamaki wa andū aya a Israeli. **3** Kuua mīgate ikūmi, na tūmīgate tūngī tūnini na kīhembe kīa ūukī, ūthīi kūrī we. Nīegūkwīra ūrīa ūhoro wa kamwana gaka ūgaikara.” **4** Nī ūndū ūcio mūtumia wa Jeroboamu agīka ūguo eerirwo na agīthīi mūciī kwa Ahija kūu Shilo. Na rīrī, Ahija ndoonaga; nīorīte maitho nī gūkūra. **5** Nowe Jehova nīeerīte Ahija atīrī, “Mūtumia wa Jeroboamu nīarooka gūkūūria ūhoro wa mūriū nī ūndū nī mūrūaru, nawe ūmūcookerie ūna na ūna. Aakinya-rī, egwītua taarī mūndū ūngī.” **6** Nī ūndū ūcio rīrī Ahija aaiguire mūkinyo wa magūrū make arī mūrango-inī, akīmwīra atīrī, “Toonya, mūtumia wa Jeroboamu. Ūretua tiwe nīkī? Nīndūmītwo kūrī we na ūhoro ūtarī mwega. **7** Thiī, kūrī Jeroboamu ūmwīre atī Jehova, Ngai wa Israeli ekuuga atīrī: ‘Niī ndakūnenehirie kuuma gatagatī ka andū, ngīgūtua mūtongoria wa andū akwa a Israeli. **8** Ndaatunyanire ūthamaki kuuma kūrī

nyūmba ya Daudi, ngikūnengera, no wee ndūkoretwo
ūhaana ta ndungata yakwa Daudi, ūrīa watūire arūmītie
maathani makwa, na akanūmīrīra na ngoro yake yothe,
agekaga o ūrīa wiki wagīrīire maitho-inī makwa. **9**
Wee nīwīkīte maūndū maingī mooru, gūkīra andū arīa
othe makoretwo marī mbere yaku. Nīwīthondekeire
ngai ingī, o na mīhianano ya kūhooywo īthondeketwo
na kīgera. Nīūtūmīte ndakare na ūkaahutatīra. **10** “Nī
ūndū wa ūguo-rī, nīngūrehere nyūmba ya Jeroboamu
mwanangīko. Nīngwehereria Jeroboamu mwana o wothe
wa kahī thīinī wa Israeli, arī ngombo kana atarī ngombo.
Nīngacina nyūmba ya Jeroboamu o ta ūrīa mūndū
acinaga mai nginya magathira. **11** Ngui nīkaarīa andū
a Jeroboamu arīa magaakuīra itūūra-inī inene, nacio
nyoni cia rīera-inī irīe arīa magaakuīra mīgūnda-inī.
Jehova nīguo oigīte!” **12** “No wee-rī, cooka mūciī. O
wakinya itūūra-inī inene-rī, noguo mwana ūcio arīku.
13 Israeli othe nīmakamūcakaīra na mamūthike. Ūcio
nowe wiki wa Jeroboamu ūgaathikwo, tondū nowe wiki
thīinī wa nyūmba ya Jeroboamu, Jehova, Ngai wa Israeli,
onete ūndū mwega thīinī wake. **14** “Jehova we mwene
nīkarūgamia mūthamaki ūngī wa gūthamakīra Israeli
ūrīa ūkaaniina nyūmba ya Jeroboamu. Ūmūthī nīguo
mūthenya! Atī atīa? ūlī, amīniine o ro rīu. **15** Nake Jehova
nīakahūūra Israeli, nginya mahaane ta ithanjī rīrainaina
rīrī maaī-inī. Nīakamunya andū a Israeli kuuma būrūri
ūyū mwega ūrīa aaheire maithe mao, na amahurunje
mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūī rwa Farati, tondū nīmarakaririe
Jehova nī ūndū wa gwīthondekera itugī cia Ashera. **16**

Nīagatiganīria andū a Israeli nī ūndū wa mehia marīa Jeroboamu ekīte, na ningī agatūma Israeli meeħie.” **17**
Nake mūtumia wa Jeroboamu agīukīra, agīthīi Tiriza. Rīrīa aakinyire mūromo-inī wa nyūmba, kahīi kau gagīkua. **18**
Nao magīgathika, na andū a Israeli othe magīgacakaīra, o ta ūrīa Jehova oigīte na kanua ka ndungata yake Ahija, ūrīa mūnabii. **19** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jeroboamu, mbaara ciale, na ūrīa aathanire, nīmandīke ibuku-inī rīa athamaki a Israeli. **20** Aathanakire mīaka mīrongo ūrīna agīcooka akīhurūka hamwe na maithe make. Nake mūriū Nadabu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **21** Rehoboamu mūrū wa Solomoni nīwe warī mūthamaki wa Juda. Aarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ūrīna na ūmwe rīrīa aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na mūgwanja, itūūra-inī inene rīrīa Jehova aathuurīte kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Israeli, nīgeetha Rīitwa rīake rītūūre kuo. Nyina eetagwo Naama, na aarī Mūamoni. **22** Nao andū a Juda nīmekire maūndū ma waganu maitho-inī ma Jehova. Nī ūndū wa mehia marīa meekire, nīmarahūrire marakara make, akīigua ūiru nī ūndū nīmehītie, gūkīra ūrīa maithe mao meeħītie. **23** Ningī magīthondēkera kūndū kūrīa gūtūūgīru, na mahiga maamūre, na itugī cia Ashera, o harīa hothe haarī karīma karaihu, na rungu rwa mūtī o wothe waramītie honge. **24** O na nī kwarī maraya ma arūme mahooero-inī kūu būrūri-inī; andū acio magīka maūndū mothe marīa maarī magigi ma ndūrīrī iria Jehova aaingatīte mbere ya andū a Israeli matanoka kuo. **25** Mwaka-inī wa ūtano wa Mūthamaki Rehoboamu-rī,

Shishaka mūthamaki wa Misiri agītharikīra Jerusalemu.

26 Nake agīkuua igīna cia hekarū ya Jehova na igīna cia nyūmba ya ūthamaki. Aakuuire indo ciothe o hamwe na ngo ciothe cia thahabu iria Solomoni aathondekithītie.

27 Nī ūndū ūcio Mūthamaki Rehoboamu agīthondeka ngo ingī cia gīcango handū ha icio cia mbere, agīcinengera anene a arangīri arīa maikaraga itoonyero-inī rīa nyūmba ya ūthamaki. **28** Rīrīa rīothe mūthamaki aathiiaga hekarū-inī ya Jehova, arangīri acio maathiiaga nake makuuīte ngo icio, na thuutha ūcio magacicookia nyūmba-inī ya arangīri. **29** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī mothe makoniī wathani wa Rehoboamu na ūrīa wothe eekire-rī, githī matiandikītwo ibuku-inī rīa maūndū ma athamaki a Juda? **30** Hīndīrī ciothe nī gwakoragwo na mbaara gatagatī ka Rehoboamu na Jeroboamu. **31** Nake Rehoboamu akīhurūka hamwe na maithe make, agīthikwo hamwe nao thīnī wa itūūra inene rīa Daudi. Nyina eetagwo Naama, na aarī Mūamoni. Nake mūriū Abija agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

15 Mwaka wa ikūmi na īnana wa ūthamaki wa Jeroboamu mūrū wa Nebati-rī, nīguo Abija aatuīkire mūthamaki wa Juda, **2** na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ītatū. Nyina eetagwo Maaka mwarī wa Abisalomu. **3** Nīekire mehia marīa mothe ithe eekīte mbere yake; ndeyamūrīire Jehova Ngai wake na ngoro yake yothe, ta ūrīa ngoro ya ithe Daudi yatarīi. **4** No rīrī, nī ūndū wa Daudi, Jehova Ngai wake akīmūhe tawa kūu Jerusalemu na ūndū wa gūtua mūriū mūthamaki ithenya rīake, na gūtūma itūūra rīa Jerusalemu rīrūme. **5** Nīgūkorwo Daudi nīekīte ūrīa

kwagīriire maitho-inī ma Jehova, na ndaagire kūrūmia watho o na ūmwe wa Jehova matukū-inī mothe ma muoyo wake, tiga ūhoro-inī wa Uriā ūrīa Mūhiti. **6**
Na rīrī, gwatūūraga mbaara gatagatī ka Rehoboamu na Jeroboamu hīndī ūrīa yothe Abija aarī muoyo. **7** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Abija na ūrīa wothe eekire-rī, githī matiandikītwo ibuku-inī rīa maūndū ma athamaki a Juda? Na nī kwarī mbaara gatagatī ka Abija na Jeroboamu. **8** Nake Abija akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo thīinī wa itūūra inene rīa Daudi. Nake mūriū Asa agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **9**
Mwaka wa mīrongo ūrī wa ūthamaki wa Jeroboamu mūthamaki wa Israeli-rī, nīguo Asa aatuīkire mūthamaki wa Juda, **10** nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo īna na ūmwe. Cūwe wake eetagwo Maaka mwarī wa Abisalomu. **11** Asa nīekire ūrīa kwagīriire maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa ithe Daudi eekīte. **12** Nīaingatire maraya ma arūme ma mahooero-inī moime būrūri ūcio, na akīeheria mīhianano yothe ya kūhooyagwo ūrīa maithe make maathondekete. **13** O na nīeheririe cūwe wake Maaka atige gūtuīka mūthamaki-mūndū-wa-nja, tondū nīathondekete gītugī kīa Ashera, kīndū kīrī magigi mūno. Asa agīkīmomora, agīgīcinīra kīanda-inī gīa Kidironi. **14** O na gūtuīka ndaathengirie mahooero marīa maarī kīndū gūtūūgīru-rī, ngoro ya Asa nīyerutīre Jehova mūtūūrīre-inī wake wothe. **15** Nīarehire kūu hekarū ya Jehova betha, na thahabu, na indo iria ciathe we mwene hamwe na ithe maamūrīte. **16** Gwatūire mbaara gatagatī ka Asa na Baasha mūthamaki wa Israeli, hīndī

yothe ya wathani wao. **17** Baasha mūthamaki wa Isiraeli nīambatire agīukīrīra Juda na agīaka rūthingo rwa hinya kū Rama, nīgeetha agirīrīrie andū matikoime kana matoonye būrūri wa Asa mūthamaki wa Juda. **18** Ningī Asa akīruta betha na thahabu ciothe iria ciatigarīte kīgīna-inī kīa hekarū ya Jehova na kīa nyūmba yake ya ūthamaki. Nake agīcīihokera anene ake macitwarīre Beni-Hadadi mūrū wa Taburimoni, mūrū wa Hezioni, mūthamaki wa Suriata, ūrīa waathanaga Dameski. **19** Nake akīmwīra atīrī, “Reke hakorwo harī na kīrīko giitū nawe, o ta ūrīa haarī kīrīko gatagatī ka baba na thoguo. Ta kīone, kīheo kīa betha na thahabu nīkīo ndagūtūmīra. Rīu tharia kīrīko kīanyu na Baasha mūthamaki wa Isiraeli nīguo atigane na niī.” **20** Beni-Hadadi agītīkīra ūhoro wa Mūthamaki Asa, agītūma anene a ikundi cia thigari ciake makahūūre matūūra ma Isiraeli. Nake agītooria Ijoni, na Dani, na Abeli-Bethi-Maaka, na Kinerethu guothe, hamwe na Nafitali. **21** Hīndī ūrīa Baasha aiguire ūhoro ūcio, agītiga gwaka Rama, agīthīi gūikara Tiriza. **22** Ningī Mūthamaki Asa akīruta watho kū Juda guothe, gūtīrī mūndū watigīrīirwo, nao magīkuua mahiga na mbaū iria Baasha aahūthagīra Rama. Indo icio nīcio Mūthamaki Asa aakire nacio Geba kūu Benjamini, o na agīaka kūu Mizipa. **23** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī mothe makonīi wathani wa Asa, marīa mothe aahingirie, na ūrīa wothe eekire, o na matūūra marīa aakire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa maūndū ma athamaki a Juda? Na rīrī, Asa aakūra akīrwara magūrū. **24** Hīndī ūrīa Asa akīhurūka hamwe na maithe make, agīthikwo hamwe nao thīinī

wa itūūra inene rīa ithe Daudi. Nake mūriū Jehoshafatu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **25** Nadabu mūrū wa Jeroboamu aatuīkire mūthamaki wa Isiraeli mwaka wa keerī wa Asa mūthamaki wa Juda, nake agīthamakīra Isiraeli mīaka īrī. **26** Nīekire maūndū ma waganu maitho-inī ma Jehova, akīrūmīrīra mīthīre ya ithe na mehia make marīa maatūmire andū a Isiraeli meeheie. **27** Baasha mūrū wa Ahija wa nyūmba ya Isakaru nīaciirīre kūmūukīrīra, nake akīmūūragīra kūu Gibethoni, itūūra rīa Afilisti, rīrīa Nadabu na Isiraeli othe marīrigiicīrie. **28** Baasha ooragire Nadabu mwaka wa gatatū wa Asa mūthamaki wa Juda na agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **29** Aambīrīria gūthamaka-rī, nīooragire andū a nyūmba ya Jeroboamu othe. Ndaatigīirie Jeroboamu mūndū o na ūmwe arī muoyo, no aamaniinire othe, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa aaririe na kanua ka ndungata yake Ahija ūrīa Mūshiloni, **30** nī ūndū wa mehia marīa Jeroboamu ekīte na agītūma Isiraeli mehie, na nī ūndū nīarakarītie Jehova, Ngai wa Isiraeli. **31** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Nadabu, na marīa mothe eekire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa maūndū ma athamaki a Isiraeli? **32** Gwatūire mbaara gatagatī ka Asa na Baasha mūthamaki wa Isiraeli hīndī yothe ya wathani wao. **33** Mwaka wa gatatū wa Asa, mūthamaki wa Juda-rī, nīguo Baasha mūrū wa Ahija aatuīkire mūthamaki wa Isiraeli guothe arī kūu Tiriza, na agīthamaka mīaka mīrongo īrī na īna. **34** Nīekire maūndū ma waganu maitho-ini ma Jehova, akīrūmīrīra mīthīre ya Jeroboamu, na mehia make marīa maatūmire andū a Isiraeli meeheie.

16 Ningī kiugo kĩa Jehova gĩgikinya kûrī Jehu mûrū wa Hanani gĩa gûükîrîra Baasha, akîirwo atîrî, **2** “Ndakûrutire kuuma rûkungû-inî ngigütua mûtongoria wa andû akwa a Israeli, no wee ûkîrûmîrîra mîthiïre ya Jeroboamu, na ûgitûma andû akwa a Israeli meehe, makîndakaria nî ûndû wa mehia mao. **3** Nî ûndû ûcio ngirie kûniina Baasha na nyûmba yake, na nîngatûma nyûmba yaku îtuîke ta ïrîa ya Jeroboamu mûrû wa Nebati. **4** Ngui nîkarîa andû a Baasha arîa magaakuîra itûûra-inî inene, nacio nyoni cia rîera-inî irîe arîa magaakuîra mîgûnda-inî.” **5** Ha ûhoro wa maûndû marîa mangî makonîi wathani wa Baasha, na ûrîa eekire o na marîa aahingirie-rî, githî matiandîkîtwo ibuku-inî rîa maûndû ma athamaki a Israeli? **6** Baasha akîhurûka hamwe na maithe make, na agîthikwo kûu Tiriza. Nake mûriû Ela agîtuîka mûthamaki ithenya rîake. **7** O na ningî kiugo kĩa Jehova gîgikinya kûrî mûnabii Jehu, mûrû wa Hanani, gîkonîi Baasha na nyûmba yake, tondû wa waganu wake wothe ûrîa eekîte maitho-inî ma Jehova, akamûrakaria nî ûndû wa maûndû marîa eekîte, na nî ûndû wa kûhaana ta nyûmba ya Jeroboamu, o na ningî tondû wa kûmîniina. **8** Mwaka wa mîrongo ïîrî na îtandatû wa Asa, mûthamaki wa Juda, nîguo Ela mûrû wa Baasha aatuîkire mûthamaki wa Israeli, agîthamaka arî Tiriza mîaka ïîrî. **9** Nake Zimuri, ûmwe wa anene ake, ûrîa waathaga nuthu ya ngaari ciake cia ita, agîciirîra ûrîa ekûmûûkîrîra. Hîndî ïyo Ela aarî Tiriza, akînyua njoohi mûciîi kwa Ariza ûrîa warî mûrori wa nyûmba ya ûthamaki kûu Tiriza. **10** Zimuri agîtoonya kuo, akîmûgûtha, akîmûûraga mwaka-inî wa mîrongo ïîrî

na mūgwanja wa Asa mūthamaki wa Juda. Nake agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **11** Aambīrīria gūthamaka o ro ūguo, na agīkarīra gītī kīa ūnene-rī, akīūraga andū a nyūmba ya Baasha othe. Ndaatigirie mūndū mūrūme o na ūmwe, arī mūndū wao kana mūrata. **12** Nī ūndū ūcio Zimuri akīniina nyūmba yothe ya Baasha, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio na kanua ka mūnabii Jehu gīa gūukīrīra Baasha. **13** Nī ūndū wa mehia marīa mothe Baasha na mūriū Ela meekīte na magatūma andū a Isiraeli mehie, na makīrakaria Jehova Ngai wa Isiraeli, nī ūndū wa mīhianano yao ya kūhoooyo ūtaarī kīene. **14** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Ela na ūrīa wothe eekire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa maūndū ma athamaki a Isiraeli? **15** Mwaka wa mīrongo ūrī na mūgwanja wa Asa mūthamaki wa Juda, Zimuri nīathamakire kūu Tiriza mīthenya mūgwanja. Mbūtū cia ita ciakīte kambī hakuhī na Gibethoni, itūūra rīa Afilisti. **16** Nao andū a Isiraeli maarī kūu kambī makiigua atī Zimuri nīaciirīire mūthamaki na akamūūraga. Mūthenya o ro ūcio, marī o kūu kambī makīanīrīra atī Omuri ūrīa warī mūnene wa ita nīwe mūthamaki wa Isiraeli. **17** Hīndī ūyo Omuri na andū a Isiraeli othe arīa maarī hamwe nake makīehera Gibethoni na makīrigiicīria itūūra inene rīa Tiriza marītahe. **18** Hīndī ūrīa Zimuri onire atī itūūra inene nīrīanyiitwo-rī, agītoonya gīikaro-inī gīa kwīgitīra kīa nyūmba ya ūthamaki, agīgīcina na mwaki arī kuo thīnī. Nī ūndū ūcio agīkua, **19** nī ūndū wa mehia marīa eekīte, ageeka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, na gūthīi na mīthīire ya Jeroboamu o na mehia marīa

eeķite agatūma Israeli meeħie. **20** Ha ūħoro wa mañndū marħa mangħi makoni īwathani wa Zimuri, o na mañndū ma īremi marħa eekire-rī, githi matiandik ītwo ibuku-inī rīa mañndū ma athamaki a Israeli? **21** Hīndī īyo andū a Israeli magħiġatukana ikundi igħiरī, nuthu īmwe makīrūm īrira Tibini mürū wa Ginathu atu īke mūthamaki, nayo nuthu īyo īngħi makīrūm īrira Omuri. **22** No rīrī, arūm īrīri a Omuri magħiġo arūm īrīri a Tibini mürū wa Ginathu; Nī ūndū īċio Tibini agħikua, nake Omuri agħiġu kā mūthamaki. **23** Mwaka wa mīrongo ītatū na īmwe wa Asa mūthamaki wa Juda, nīgħu Omuri aatu īkire mūthamaki wa Israeli, nake agħiġhamaka mīaka ikūmi na īrī, ītandatū yayo aathamakire arī Tiriza. **24** Nake akīgūra karīma ga Samaria kuuma kūrī Shemeru na taranda igħiरī cia betha, na agħiġaka ittūura inene hau karīma igħurū, akīr īġita Samaria, arītan ītie na Shemeru ūrīa wakoret two arī mwene karīma kau. **25** No rīrī, Omuri nīekire mañndū mooru maitho-inī ma Jehova, akīħha makīria ya andū othe arīa maarī mbere yake. **26** Niathire na mīthi īre yothe ya Jeroboamu mürū wa Nebati, na meħia-inī make marħa maatūmire andū a Israeli meeħie; nī ūndū īċio makīrakaria Jehova Ngai wa Israeli nī ūndū wa ngai ciao cia mīħianano yao ja kūħooywo ītarī kīene. **27** Ha ūħoro wa mañndū marħa mangħi makoni īwathani wa Omuri, ūrīa eekire na marħa ahingirie-rī, githi matiandik ītwo ibuku-inī rīa mañndū ma athamaki a Israeli? **28** Omuri akīħuruka hamwe na maithe make, agħiġikwo Samaria. Nake mūri ī-Ahabu agħiġu kā mūthamaki ithenya rīake. **29** Mwaka wa mīrongo ītatū na īnana wa Asa, mūthamaki wa Juda,

Ahabu mūrū wa Omuri agītuīka mūthamaki wa Isiraeli, nake agīthamakīra Isiraeli arī Samaria mīaka mīrongo ūrī na ūrī. **30** Ahabu mūrū wa Omuri nīekire maūndū maingī mooru maitho-inī ma Jehova, makīria ya mūndū o wothe wa arīa maarī mbere yake. **31** We to kuona onire gwīka mehia ta ma Jeroboamu mūrū wa Nebati arī kaūndū kanini, no-o na nīahikirie Jezebeli mwarī wa Ethibaali mūthamaki wa Asidoni, na akīambīrīria gūtungata na kūhooya Baali. **32** Nīathondekeire Baali kīgongona thīinī wa hekarū ya Baali ūrīa aakire kūu Samaria. **33** Ningī Ahabu nīathondēkire gūtugī kīa Ashera, na agīka maūndū maingī mooru gūkīra ūrīa athamaki othe a Isiraeli arīa maarī mbere yake meekīte ma gūtūma Jehova Ngai wa Isiraeli arakare. **34** Ihinda-inī ūrīa Ahabu, Hieli wa kuuma Betheli nīacookereirie itūūra ūrīa Jeriko. Aahaandire mūthingi wakuo na thogora wa gūkuīrwo nī mūriū wake wa irigithathi Abiram, nacio ihingo ciakuo agīciaka na thogora wa gūkuīrwo nī mūriū wake Segubu ūrīa warī mūnini, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Joshua mūrū wa Nuni.

17 Na ūrī, Elija ūrīa Mūtishibi kuuma Tishibi, thīinī wa Gileadi, akīra Ahabu atīrī, “O ta ūrīa Jehova, Ngai wa Isiraeli, atūūraga muoyo, ūrīa niī ndungatagīra-rī, mīaka ūrīa īgūūka gūtigūcooka kūgīa ime kana mbura, tiga na ūndū wa kiugo gīakwa.” **2** Ningī kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Elija akīrwo atīrī, **3** “Ūkīra uume gūkū, werekere mwena wa irathīro, ūkehīthe mūkuru-inī wa Kerithu mwena wa irathīro wa Jorodani. **4** Ūrīnyuuaga maaī karūūi-inī kau, na nīnjathīte mahuru

makurehagire irio kuo.” **5** Nī ūndū ūcio Elija agīka o ta ūrīa Jehova aamwīrire. Agīthīi mūkuru-inī wa Kerithu, mwena wa irathīro wa Jorodani, na agīkara kuo. **6** Mahuru maamūtwaragīra mūgate na nyama rūciinī, na makamūtwarīra mūgate na nyama hwaī-inī, nake akanyuuaga maaī ma karūū kau. **7** Thuutha ūcio, karūū kau gakīhūa tondū gūtikoretwo kūrī na mbura būrūri ūcio. **8** Hīndī īyo kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Elija rīngī, akīirwo atīrī, **9** “Thīi o rīmwe nginya Zarefathu kūu Sidoni ūgaikare kuo. Nīnjathīte mūtumia wa ndigwa wa kūu akūheage irio.” **10** Nī ūndū ūcio agīthīi Zarefathu. Hīndī ūrīa aakinyire kīhingo-inī gīa itūūra, agīkora mūtumia wa ndigwa hau akīūngania tūkū. Akīmwīta, akīmūūria atīrī, “Wahota kūndehera tūū tūnini na gīkombe nīgeetha nyue?” **11** Mūtumia ūcio agītua gūthīi kūmūgīrīra maaī-rī, akīmwīta, akīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha ndehera kīenyū kīa mūgate ndīe.” **12** Mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova Ngai waku atūūraga muoyo-rī, nīi ndirī na mūgate no kamūtu kanini karī ndigithū-inī na tūguta tūnini tūrī cuba-inī. Na rīu ndīrongania tūkū tūtū ndware mūciī, nīgeetha ngaruge irio ciakwa na mwana wakwa, nīguo tūrīe tūcooke tūkue.” **13** Elija akīmwīra atīrī, “Tiga gwītigīra. Thīi mūciī na wīke o ro ūguo woiga. No wambe ūndugīre kamūgate kanini kuumanagia na kīrīa ūrī nakīo, ūndehera ūcooke wīthondekere wee na mwana waku. **14** Tondū ūū nīguo Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga: ‘Ndigithū ndirī hīndī īgathira mūtu namo maguta matirī hīndī magathira cuba-inī, nginya mūthenya ūrīa Jehova akaheana mbura būrūri-inī ūyū.’”

15 Nake agīthiī agīka o ūguo Elija aamwīrire. Nī ūndū ūcio o mūthenya nī kwarī na irio cia Elija, na cia mūtumia ūcio na nyūmba yake. **16** Nīgūkorwo ndigithū ndīathiraga mūtu nayo cuba ndīathiraga maguta, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Elija. **17** Thuutha ūcio mūriū wa mūtumia ūcio mwene mūciī akīrwara. Nake akīhīrwo mūno makīria, nginya agītiga kūhihia. **18** Mūtumia ūcio akīira Elija atīrī, “Nī ūhoro ūrīkū ūrī naguo na niī, wee mūndū wa Ngai? Kaī wokire kūndirikania mehia makwa, na ūūrage mūrū wakwa?” **19** Nake Elija akīmūcookeria atīrī, “Nengera mūrūguo,” akīmūruta moko-inī make, akīmūtwara kanyūmba ka igūrū karīa aikaraga, akīmūkomia ūrīrī-inī wake. **20** Nake agīkaīra Jehova, akiuga atīrī, “Wee Jehova Ngai wakwa, kaī ningī warehere mūtumia ūyū wa ndigwa mūtino, ūyū njikarīte ndī mūgeni gwake, na ūndū wa kūreka mūriū wake akue?” **21** Nake agīitambūrūkia igūrū rīa kahīī kau maita matatū na agīkaīra Jehova, akiuga atīrī, “Wee Jehova Ngai wakwa, reke muoyo wa kahīī gaka ūgacookerere!” **22** Jehova akiigua gūkaya kwa Elija, naguo muoyo wa kahīī kau ūgīgacookerera, gagīcooka muoyo. **23** Elija akīoya mwana ūcio akīmūkūrūkia kuuma kanyūmba ka igūrū, akīmūtoonyia nyūmba. Akīmūnengera nyina, akīmwīra atīrī, “Ta kīrore, mūrūguo arī muoyo!” **24** Nake mūtumia ūcio akīira Elija atīrī, “Rīu nīndamenya atī ūrī mūndū wa Ngai, na atī kiugo kīa Jehova kīrīa kiumīte kanua gaku nī kīa ma.”

18 Thuutha wa ihinda iraaya, mwaka-inī wa gatatū, kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Elija, akīrwō atīrī, “Ūkīra

ūthiī ūkeyonanie harī Ahabu, na thuutha wa ūguo nīnguuria mbura būrūri-inī ūyū.” **2** Nī ūndū ūcio Elija agīthiī kwīonania kūrī Ahabu. Na rīrī, ng’aragu yarī nene mūno kūu Samaria, **3** nake Ahabu nīatūmanīire Obadia ūrīa warī mūrūgamīrīi wa nyūmba yake ya ūthamaki. (Obadia aarī mwītīkia weheanīte mūno kūrī Jehova. **4** Rīrīa Jezebeli ooragithagia anabii a Jehova, Obadia nīoete anabii igana rīmwe akamahitha ngurunga-inī igīrī, o ūmwe andū mīrongo ītano, na akamaheaga irio na maaī.) **5** Ahabu akīra Obadia atīrī, “Thiūrūrūka būrūri wothe ūthiī ithima-inī ciothe, na ituamba-inī. No gūkorwo tuona handū harī nyeki īngītūuria mbarathi na nyūmbū muoyo, nīguo tūtikoorage nyamū o na ūmwe iitū.” **6** Nī ūndū ūcio makīgayana būrūri ūcio o eerī o mūndū kūrīa egūtuīkanīria, Ahabu agīthiī mwena ūmwe na Obadia agīthiī mwena ūrīa ūngī. **7** Rīrīa Obadia aathīiaga-rī, agītūngana na Elija. Obadia akīmūmenya, akīinamīrīra, agīturumithia ūthiū thī, akīmūuria atīrī, “Ti-itherū nīwe, mwathi wakwa Elija?” **8** Nake agīcookia atīrī, “Iī nī nī, thiī ūkeere Ahabu mwathi waku atīrī, ‘Elija arī gūkū.’” **9** Obadia akīmūuria atīrī, “Kaī njīkīte ūūru ūrīkū, nīguo ūūneane niī ndungata yaku moko-inī ma Ahabu njūragwo? **10** Ti-itheru o ta ūrīa Jehova Ngai waku atūrūraga muoyo-rī, gūtirī rūrīrī kana ūthamaki mwathi wakwa atarī aatūmana ūgacario. Na rūrīrī kana ūthamaki o wothe woiga ndūrī kuo, nake akehītithia andū akuo moige na ma atī matikuonete. **11** Na rīu ūranjīira thiī kūrī mwathi wakwa ngamwīre atīrī, ‘Elija arī gūkū.’ **12** Nīi ndiūū kūrīa Roho wa Jehova angīgūtwara

twatigana nawe. Inḡthiī njīre Ahabu ūguo na acooke akwage-rī, n̄ekūnjūraga. No niī ndungata yaku ndūire hooyaga Jehova kuumma ndī o mūnini. **13** Wee mwathi wakwa-rī, kaī ūtarī waigua ūrīa ndeekire rīrīa Jezebeli ooragaga anabii a Jehova, ūrīa ndaahithire anabii a Jehova igana rīmwe ngurunga-inī igīrī, o īmwe anabii mīrongo ītano, na ngamaheaga irio na maaī? **14** Na rīu ūranjīra thiī kūrī mwathi wakwa ngamwīre atīrī, ‘Elija arī gūkū.’ N̄ekūnjūraga!” **15** Elija akīmwīra atīrī, “O ta ūrīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe ūrīa ndungatagīra atūūraga muoyo-rī, ti-itherū nīngwīonithania niī mwene kūrī Ahabu ūmūthī.” **16** Nī ūndū ūcio Obadia agīthiī gūtūnga Ahabu akīmwīra ūhoro ūcio, nake Ahabu agīthiī gūtūnga Elija. **17** Rīrīa Ahabu onire Elija, akīmwīra atīrī, “Wee nīwe, wee mūnyariiri wa Isiraeli?” **18** Elija akīmūcookeria atīrī, “Nīi ndinyariirīte Isiraeli. No wee na nyūmba ya thoguo, nī inyuī mwīkīte ūguo. Nīmwatiganīrie maathani ma Jehova na mūkīrūmīrīra Baali. **19** Rīu tūmana andū moime Isiraeli guothe, moke tūcemanie nao Kīrīma-inī gīa Karimeli. Na ūrehe anabii arīa a Baali magana mana ma mīrongo ītano na anabii a Ashera magana mana, arīa marīagīra metha-inī ya Jezebeli.” **20** Nī ūndū ūcio Ahabu agītūmana Isiraeli guothe na agīcookanīrīria anabii Kīrīma-inī gīa Karimeli. **21** Elija agīthiī mbere ya andū akīmeera atīrī, “Nī nginya rī mūgūtūūra mūthanganagīria njīra igīrī? Angīkorwo Jehova nīwe Ngai-rī, mūrūmīrīrei, no angīkorwo Baali nīwe Ngai-rī, mūkīmūrūmīrīrei we.” No andū acio matiamūcookeirie ūndū o na ūmwe. **22** Hīndī ūyo Elija akīmeera atīrī, “Nīi nyiki no nīi ndigītwo

ndī mūnabii wa Jehova, no Baali arī na anabii magana mana ma mīrongo ītano. **23** Tūreherei ndegwa igīrī. Reke methuurīre ndegwa īmwe, na mamītinangie icunjī, macooke mamīigīrīre ngū igūrū, no matigaakie mwaki. Na nīi haarīrie ndegwa īyo īngī, na ndīmīgīrīre ngū igūrū, na ndigwakia mwaki. **24** Ningī mūcooke mūkaīre rīitwa rīa ngai wanyu, na niī ngaīre rīitwa rīa Jehova. Na ngai ūrīa ūgūcookia mahooya na ūndū wa kūrehe mwaki-rī, ūcio nīwe Ngai.” Nao andū othe makiuga atīrī, “Ūguo woiga nī wega.” **25** Elija akīra anabii a Baali atīrī, “Thuurai ndegwa īmwe, mwambīrīrie kūmīhaarīria, tondū nī inyuī mūkīrī aingī. Mūkaīre rīitwa rīa ngai wanyu, na mūtigaakie mwaki.” **26** Tondū ūcio makīoya ndegwa īrīa maaheirwo makīmīhaarīria. Magīkaīra rīitwa rīa Baali kuuma rūciinī nginya mīaraho, makīanīrīra makiugaga atīrī, “Wee Baali tūigue!” No matiigana gūcookerio, tondū gūtiarī mūndū wa kūmacookeria. Nao makīrūgarūga, makīinaga, na magīthiūrūrūkaga kīgongona kīu maathondekete. **27** Mīaraho yakinya-rī, Elija akīambīrīria kūmanyūrūria, akīmeera atīrī, “Anīrīrai mūno! Ti-itherū we akīrī ngai! No gūkorwo e na maūndū areciiria, kana e na mīhang’o, kana agathiī rūgendo. No gūkorwo nīakomete na no nginya okīrio.” **28** Tondū ūcio makīanīrīra mūno, na magīitemanga na hiū cia njora na matimū, nginya thakame īkīambīrīria kūnyūrūrūka, tondū ūcio nīguo warī mūtugo wao. **29** Na rīrī, mīaraho yahītūka-rī, magīthiī o na mbere na ūrathi wao wa matūhūhū nginya ihinda rīa igongona rīa hwaī-inī. No gūtiarī na macookio, na gūtiarī o na ūmwe wa kūmacookeria, na gūtiarī o na

ūmwe wa kūmarūmbūya. **30** Ningī Elija akīra andū othe atīrī, “Okokaaai hakuhī na niī” Nao andū acio magīthīī hakuhī nake. Elija agīcookereria kīgongona kīa Jehova tondū nīgīathūkangītio. **31** Elija akīoya mahiga ikūmi na meerī kūringana na mīhīrīga ya njiarwa cia Jakubu, ūrīa wakinyīrwo nī kiugo kīa Jehova akīrwo atīrī, “Ūrītagwo Isiraeli.” **32** Nake agīaka kīgongona na mahiga macio rītwa-inī rīa Jehova, na akīenja mūtarō mwariī ūngīganīra ibaba igīrī cia mbegū, ūkīrigicīria kīgongona kīu. **33** Akīara ngū, agītinangia ndegwa īyo icunjī, na akīmīigīrīra ngū igūrū. Ningī akīmeera atīrī, “Iyūriai mītūngī īna mīnene maaī, mūmaitīrīrie igūrū rīa iruta na igūrū rīa ngū.” **34** Akīmeera atīrī, “Ikai ūguo rīngī,” nao magīka o ro ūguo. Akīmaatha akīmeera atīrī, “Ikai ūguo riita rīa gatatū,” nao magīka ūguo riita rīa gatatū. **35** Namo maaī macio magītherera gūthiūrūrūka kīgongona, o na makīiyūra mūtarō. **36** Ihinda rīa kūruta igongona-rī, mūnabii Elija agīokooka hau mbere na akīhooya atīrī: “Wee Jehova Ngai wa Iburahīmu, na Isaaka, na Isiraeli, reke kūmenyeke ūmūthī atī Wee nīwe Ngai thīnī wa Isiraeli, na ningī atī niī ndī ndungata yaku na njikīte maūndū maya mothe o ta ūrīa ūnjathīte. **37** Njigua, Wee Jehova, njigua, nīgeetha andū aya mamenye atī Wee Jehova nīwe Ngai, na atī nīūkūgarūra ngoro ciao igūcookerere.” **38** Naguo mwaki wa Jehova ūgūkūrūka ūgūcina igongona, na ngū icio, na mahiga, o na tīri, ningī ūkīng’aria maaī marīa maarī mūtarō. **39** Hīndī ūrīa andū othe moonire ūndū ūcio, makīgūa, magīturumithia mothiū thī, makīanīrīra makiuga atīrī, “Jehova nīwe

Ngai! Jehova nĩwe Ngai!” **40** Nake Elija agĩatha andū acio akĩmeera atĩrī, “Nyiitai anabii acio a Baali. Mütikareke o na ūmwe wao oore!” Nao makĩmanyiita, nake Elija akiuga maikûrkio ḡituamba-inĩ ḡia Kishoni mooraḡirwo kuo. **41** Nake Elija akīra Ahabu atĩrī, “Thiī ūrē na ūnyue tondū kûrī na mûhûyûko wa mbura nene.” **42** Nī ūndū ūcio Ahabu aḡithiī, akīra na akīnyua, nowe Elija akīambata Kîrîma igûrû ḡia Karimeli, akīinamîrîra nginya thî, aḡitoonyia mûtwe gatagatî ka maru make. **43** Nake akīra ndungata yake atĩrī, “Thiī ūcûthîrîrie iria-inĩ,” nayo īkîambata īgicûthîrîria. īkiuga atĩrī, “Hatirî kîndû.” Nake Elija akîmîra īcooke ho rîngî na rîngî maita mûgwanja. **44** Riita rîa mûgwanja ndungata īyo īkîmwîra atĩrī, “Nî harî na gatu kanini kaigana guoko kwa mûndû karoimîra kuuma iria-inĩ.” Nî ūndû ūcio Elija akîmîra atĩrī, “Thiî ūkeere Ahabu atĩrī, ‘Ohania ngaari yaku ya ita, ūikûrûke ūtanahingîrîrio nî mbura.’” **45** Hîndî īyo igûrû rîgîthimba nî ūndû wa matu, na rûhuho rûkîhurutana, gûkiura mbura nene, nake Ahabu akîhaica ngaari yake aḡithiī Jezireeli. **46** Naguo hinya wa Jehova ūgîuka igûrû rîa Elija, akîhotora akîrûmia nguo yake na mûcibi, akîhanyûka e mbere ya Ahabu, o nginya Jezireeli.

19 Na rîrî, Ahabu akîra Jezebeli ūrîa wothe Elija eekîte, o na ūrîa ooragithîtie anabii othe a Baali na rûhiû rwa njora. **2** Nî ūndû ūcio Jezebeli agîtûmîra Elija mûndû akamwîre atĩrî, “Ngai ciakwa iroothûûra o na ikîrîrîrie gûthûûra, angîkorwo ihinda ta rîrî rûciû, ndigatûma muoyo waku ūhaane ta wa ūmwe wa anabii acio ūrooragire.” **3** Elija agîtigîra akîra nîguo ahonokie muoyo wake. Aakinya

Birishiba kūu Juda, agītiga ndungata yake kuo, 4 nowe mwene, agīthiī rūgendo rwa mūthenya ūmwe na kūu werū-inī. Agīkinya mūtī-inī wa mwethia, agīikara thī kīruru-inī kīaguo, akīhooya akue. Akiuga atīrī, “Jehova, nīnyonete mathīna ma kūnjigana. Oya muoyo wakwa; nīi ndirī mwega gūkīra maithe makwa ma tene.” 5
Agīkoma toro hau rungu rwa mūtī ūcio. O rīmwe mūraika akīmūhutia, akīmwīra atīrī, “Ūkīra ūrīe.” 6 Akīlhūgūra, na hau mūtwe-inī wake haarī na mūgate wahīhītio na makara mahiū, na nī haarī na ndigitū yarī na maaī. Akīrīna na akīnyua, agīcooka agīkoma rīngī. 7 Mūraika ūcio wa Jehova akīmūkora hīndī ya keerī, akīmūhutia, akīmwīra atīrī, “Ūkīra ūrīe nīgūkorwo rūgendo rūrīa rūrī mbere yaku nī rūrāihu mūno.” 8 Nī ūndū ūcio agīkīra akīrīna na akīnyua. Akīgīna na hinya nī ūndū wa irio icio, agīthiī matukū mīrongo īna, mūthenya na ūtukū, nginya agīkinya Horebu, kīrīma-inī kīa Ngai. 9 Kūu agīthiī agītoonya ngurunga, akīraara ho. Nakīo kiugo kīa Jehova gīkīmūkinyīra, akīūrio atīrī, “Elija, ūreka atīa haha?” 10
Nake agīcooka atīrī, “Niī ngoretwo ndī na kīyo kīnene nī ūndū wa Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe. Andū a Israeli nao nīmaregete kīrīkanīro gīaku, makamomora igongona ciaku, na makooraga anabii aku na rūhiū rwa njora. No niī nyiki ndigarīte, na rīu o na niī nīmarageria kūnjūraga.” 11
Nake Jehova akīmwīra atīrī, “Uma ūthīī ūrūgame kīrīma-inī mbere ya Jehova, nīgūkorwo Jehova akīrī kūhītūkīra ho.” Hīndī īyo rūhuho rūnene rwa hinya rūgīatūranga irīma na rūgīthethera mahiga mbere ya Jehova, no Jehova ndaarī rūhuho-inī rūu. Thuutha wa rūhuho gūkīgīa

gīthingithia, no Jehova ndaarī gīthingithia-inī kīu. **12**
Thuutha wa gīthingithia gūgiūka mwaki, no Jehova ndaarī
mwaki-inī ūcio, na thuutha wa mwaki ūcio gūgiūka
mūgambo müceke, mūhooreru. **13** Rīrīa Elija aiguire
mūgambo ūcio, akīguucia nguo yake akīhumbrīa ūthiū,
na akiuma akīrūgama mūromo-inī wa ngurunga. Hīndī
īyo mūgambo ūkīmūuria atīrī, “Elija, ūreka atīa haha?” **14**
Nake agīcookia atīrī, “Niī ngoretwo ndī na kīyo kīnene
nī ūndū wa Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe. Andū a
Isiraeli nao nīmaregete kīrīkanīro gīaku, makamomora
igongona ciaku, na makooraga anabii aku na rūhiū rwa
njora. No niī nyiki ndigarīte, na rīu o na niī nīmarageria
kūnjūraga.” **15** Jehova akīmwīra atīrī, “Ūkīra ūcookere o
njīra īrīa wokiire, ūthiī nginya Werū wa Dameski. Wakinya
kuo-rī, ūitīrīrie Hazaeli maguta atuīke mūthamaki wa
Suriata. **16** Ūcooke ūitīrīrie Jehu mūrū wa Nimushi
maguta atuīke mūthamaki wa Isiraeli, na ūitīrīrie Elisha
mūrū wa Shafatu wa kuuma Abeli-Mehola maguta nīguo
atuīke mūnabii ithenya rīaku. **17** Jehu nīakooraga ūrīa
wothe ūkaahonoka rūhiū rwa njora rwa Hazaeli, nake
Elisha nīakooraga ūrīa wothe ūkaahonoka rūhiū rwa
njora rwa Jehu. **18** Na rīrī, nīndītīgīrie ngiri mūgwanja
thīnī wa Isiraeli, othe arīa matarī maaturīria Baali ndu,
na matarī maamīmumunya.” **19** Nī ūndū ūcio Elija akiuma
kūu, agīthīi agīkora Elisha mūrū wa Shafatu. Aaciimbaga
na ndegwa ikūmi na igīrī ciohanītio na macooki igīrī
igīrī, nowe aatwarithagia icooki rīa ikūmi na meerī. Elija
agīthīi harī we na akīmūikīria nguo yake ya igūrū. **20**
Nake Elisha agītīganīria ndegwa ciake akīrūmīrīra Elija.

Ak̄imw̄ra at̄r̄i, “Nj̄itik̄ria ngoiḡre baba na maitū ūhoro, njooke nj̄uke t̄thiī nawe.” Nake Elija ak̄imūcookeria at̄r̄i, “Cooka, kaī ar̄i at̄ia ndagw̄ka?” **21** N̄i ūndū ūcio Elisha ak̄imūtiga, aḡicooka. Ak̄oya ndegwa icio ciake cia macooki, aḡicith̄nja. Aḡakia mwaki na m̄iraū, ak̄iruga nyama, aḡicihe andū mak̄ir̄a. Thuutha ūcio akiumagara, ak̄irūm̄ir̄a Elija, aḡituīka m̄uteithia wake.

20 Na r̄r̄i, Beni-Hadadi m̄uthamaki wa Suriata aḡcookan̄r̄ria mbütū ciake ciothe cia ita, aḡitwarana hamwe na athamaki m̄irongo ūtatū na eer̄i, mar̄i na mbarathi na ngaari cia ita, ak̄iambata ak̄irigiic̄ria itūūra r̄ia Samaria na ak̄ir̄thar̄ik̄ra. **2** Aḡitūma andū mathiī itūūra r̄iu inene k̄ur̄i Ahabu m̄uthamaki wa Israeli, makamw̄re at̄r̄i, “Beni-Hadadi ekuuga ūū: **3** ‘Betha na thahabu ciaku n̄i ciakwa, nao atumia aku na ciana ciaku, ar̄ia ega m̄uno, n̄i akwa.’” **4** Nake m̄uthamaki wa Israeli ak̄imūcookeria at̄r̄i, “O ūguo uuḡite, wee m̄uthamaki mwathi wakwa-r̄i, niī mwene ndī waku, na k̄riā ḡiothe ndī nak̄io n̄i ḡiaku.” **5** Nao andū acio maatūmītwo maḡicooka r̄inḡi makiuga at̄r̄i, “Beni-Hadadi ekuuga ūū: ‘Ndaatūmanire nḡienda betha ciaku, na thahabu, na atumia aku, o na ciana ciaku. **6** No ihinda ta r̄iīr̄i r̄uciū n̄ingatūma anene akwa moke moiruurie nyūmba ya ūthamaki na nyūmba cia anene aku. N̄imagataha indo ciothe iria cia bata, macikuue.’” **7** M̄uthamaki wa Israeli aḡiita athuuri othe a b̄ur̄uri ūcio, ak̄imeera at̄r̄i, “Ḡith̄i m̄utirona at̄i m̄undū ūyū n̄i haaro aracaria! R̄iīa aatūmanire aḡiitia atumia akwa na ciana ciakwa, na betha na thahabu ciakwa-r̄i, niī ndiamūgiririe.” **8** Athuuri na

andū othe makīmūcookeria atīrī, “Tiga kūmūthikīrīria, na ndūgetīkīre maündū macio mothe arenda.” **9** Nake agīcookeria andū acio maatūmītwo nī Beni-Hadadi, akīmeera atīrī, “Irai mūthamaki, mwathi wakwa atīrī, ndungata yaku nīgwīka maündū marīa woririe rīa mbere, no ūndū ūyū ūrenda rīu ndingīwītikīra.” Magīthīī magīcookeria Beni-Hadadi ūhoro ūcio. **10** Ningī Beni-Hadadi agītūma ūhoro rīngī kūrī Ahabu, akīmwīra atīrī, “Ngai iroothūūra na ikīrīrīrie gūthūūra, kūngītigara rūkūngū Samaria rūiganu rwa kūhe andū akwa o mūndū ngundi ūmwe.” **11** Mūthamaki wa Isiraeli agīcookia atīrī, “Mwīrei ūū: ‘Mūndū ūrīa ūreyooha indo cia mbaara ndaagīrīrīwo nī gwītīīa ta mūndū ūrīa ūraciruta.’” **12** Hīndī ūrīa Beni-Hadadi aiguire ūhoro ūcio rīrīa we na athamaki acio manyuuaga me hema-inī ciao, agīatha andū ake akīmeera atīrī, “Mwīhaarīriei gūtharīkīra Samaria.” Nī ūndū ūcio makīhaarīria gūtharīkīra itūūra rīu inene. **13** Ihinda rīu mūnabii agīuka kūrī Ahabu mūthamaki wa Isiraeli, akīmwīra atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Nīūrona ita rīrī inene ūū? Nīngūrīneana moko-inī maku ūmūthī, nīgeetha ūmenye atī nī nī nī Jehova.’” **14** Nake Ahabu akīūria atīrī, “No nūū ūgwīka ūguo?” Nake mūnabii ūcio akīmūcookeria atīrī, “Jehova ekuuga ūū: Anene ethī arīa matongoragia mbūtū cia būrūri nīo megwīka ūguo.” Ningī akīūria atīrī, “Na nūū ūkaambīrīria mbaara?” Nake mūnabii akīmūcookeria atīrī, “Nīwe ūkaamīambīrīria.” **15** Nī ūndū ūcio Ahabu agīta anene arīa ethī 232 arīa maatongoragia mbūtū cia būrūri. Ningī agīcookanīrīria andū acio angī a andū a Isiraeli othe maarī 7,000.

16 Nao makiumagara mīaraho hīndī īrīa Beni-Hadadi na athamaki acio mīrongo ītatū na eerī arīa maarī rūmwe nake, maanyuuaga njoohi marī hema-inī ciao.

17 Anene acio ethī maatongoragia mbūtū cia būrūri nīo maathiire mbere. Hīndī īyo Beni-Hadadi nīatūmīte andū a gūthigaana, nao makīmūrehere ūhoro atīrī, “Nī kūrī na andū marooka moimīte Samaria.” **18** Nake akiuga atīrī, “Angīkorwo mokīte na thayū-rī, manyiitei marī muoyo; angīkorwo nī mbaara ya marehe-rī, manyiitei marī muoyo.” **19** Anene acio ethī atongoria a mbūtū cia būrūri makiumagara kuuma itūūra-inī marūmīrīrwo nī mbūtū ya ita, **20** na o mūndū akīūraga thū yake. Nī ūndū ūcio Asuriata makīūra maingatithītio nī andū a Isiraeli. No Beni-Hadadi mūthamaki wa Suriata akīūra ahaicīte mbarathi me na andū amwe ake arīa ahaici a mbarathi. **21** Mūthamaki wa Isiraeli akīmatindīka na agītooria mbarathi na ngaari cia ita, akīūraga Asuriata aingī mūno. **22** Thuutha ūcio mūnabii agīkora mūthamaki wa Isiraeli, akīmwīra atīrī, “Wīhaarīrie wega, na wone ūrīa kwagīrīire nī gwīkwo, tondū kīmera kīrīa gīgūūka mūthamaki wa Suriata nīagagūtharīkīra rīngī.” **23** Ihinda-inī rīu anene a mūthamaki wa Suriata makīmūtaara atīrī, “Ngai cia andū a Isiraeli nī ngai cia irīma-inī. Kīu nīkīo gīatūmire matūkīrie hinya. No tūngīhūūrana nao werū-inī, ti-itherū nītūkamakīria hinya. **24** Ūka atīrī: Eheria athamaki othe kuuma mbūtū-inī ciao, na ūmakūūranie na anene angī. **25** No nginya warahūre ita ta rīrīa wateire, mbarathi o harī mbarathi, na ngaari ya ita harī o ngaari ya ita, nīgeetha tūhote kūrūa na

Israeli werū-inī. Ti-itherū hīndī īyo nī tūgaakorwo tūrī na hinya kūmakīra.” Mūthamaki agītikania nao na agīka o ūguo. **26** Kīmera kīrīa kīarūmīrīre gīakinyārī, Beni-Hadadi agīcoakanīrīria Asuriata, magīthī Afeki makarūe na andū a Israeli. **27** Rīrīa andū a Israeli o nao maacockanīrīrio na makīneo indo ciothe, makiumagara magatūngane nao. Andū a Israeli makīamba hema ciao ing’ethanīire nao matariī ta tūrūru twīrī twa mbūri. Hīndī īyo Asuriata maiyūrīte būrūri ūcio wothe. **28** Mūndū wa Ngai agīuka, akīra mūthamaki wa Israeli atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Tondū Asuriata mareciiria Jehova nī ngai wa irīma-inī na ti ngai wa ituamba-inī-rī, nīngūneana mbūtū ūno nene ūū moko-inī maku, nawe ūmenye atī niī nī niī Jehova.’” **29** Ihinda rīa mīthenya mūgwanja maikarire mambīte hema ciao mang’ethanīire, na mūthenya wa mūgwanja makīambīrīria mbaara. Andū a Israeli makīūraga thigari 100,000 cia magūrū cia Asuriata, mūthenya ūmwe. **30** Acio angī makīūrīra itūūra inene rīa Afeki, kūrīa rūthingo rwagwīrīire andū ao 27,000. Nake Beni-Hadadi akīūrīra itūūra inene akīhitha kanyūmba ga thīnī. **31** Anene ake makīmwīra atīrī, “Ta rora, nītūiguīte atī athamaki a nyūmba ya Israeli nī marī tha. Twītikīrie tūthī kūrī mūthamaki wa Israeli twīhotorete nguo cia makūnia njohero na twīrigiicīrie mīhīndo mītwe iitū. No gūkorwo nīagetikīra kūhonokia muoyo waku.” **32** Makīhotora nguo cia makūnia njohero, na makīrigiicīria mīhīndo mītwe yao, magīthī kūrī mūthamaki wa Israeli, makīmwīra atīrī, “Ndungata yaku Beni-Hadadi egūkwīra atīrī, ‘Ndagūthaitha reke ndūure

muoyo.” Nake mūthamaki akīmooria atīrī, “Arī o muoyo? Ūcio-rī, nī mūrū wa baba.” **33** Andū acio makīigua ūguo meerwo taarī kīmenyithia kīega, makīgwatīria kiugo gīake, makiuga atīrī, “Iī nīguo, Beni-Hadadi nī mūrū wa thoguo.” Mūthamaki akiuga atīrī, “Thīiī mūmūrehe.” Rīrīa Beni-Hadadi oimīrire, Ahabu akīmūingīria ngaari-inī yake ya ita. **34** Beni-Hadadi akīra Mūthamaki Ahabu atīrī, “Nīngūgūcookeria matūura marīa baba aatunyire thoguo, nawe ūthondeke kūndū kwa wonjoria thīnī wa Dameski, o ta ūrīa baba eekīte Samaria.” Nake Ahabu akiuga atīrī, “Kūngīgīa na kīrīkanīro kīa ūiguano witū nawe, nīngūrekereria ūthīi.” Nī ūndū ūcio magīthondeka kīrīkanīro kīa ūiguano, akīmwītīkīria athīi. **35** Na ūndū wa kiugo kīa Jehova, mūndū ūmwe wa ariū a anabii nīerire mūndū wa thiritū yake atīrī, “Ngūtha na mūtī waku wa mbaara,” no mūndū ūcio akīregaa. **36** Nī ūndū ūcio mūnabii akīmwīra atīrī, “Tondū ndūnathīkīra Jehova-rī, wathīi wandiga o ūguo nīūkūūragwo nī mūrūūthi.” Na thuutha wa mūndū ūcio gūthīi-rī, agīkorwo nī mūrūūthi, ūkīmūūraga. **37** Ningī mūnabii akīona mūndū ūngī, akīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha ngūtha,” nake mūndū ūcio akīmūgūtha na akīmūtīihia. **38** Mūnabii agīthīi, akīrūgama mūkīra-inī wa njīra etereire mūthamaki. Ehumbīrīte maitho na gītambaya kīa mūtwe nīguo ndakamenyeke. **39** Na rīrīa mūthamaki aahītūkaga-rī, mūnabii ūcio akīmwīta, akīmwīra atīrī, “Niī ndungata yaku ndīrathiīte harīa mbaara īneneheire, nake mūndū ūmwe arooka kūrī niī arī na mūndū mūtahe, aranjīra atīrī, ‘Rangīra mūndū ūyū, na angūra, wee nīwe ūkooragwo handū hake, kana

ürīhe taranda īmwe ya betha.’ **40** Hīndī ūrīa ndungata yaku yagīire na mīhang’o ya haha na harīa mūndū ūcio akīura.” Mūthamaki wa Isiraeli akiuga atīrī, “Rīu nīrīo ituīro rīaku, o ta ūguo wee mwene woiga.” **41** Hīndī ūyo mūnabii akīeheria gītambaya maitho-inī na ihenya, nake mūthamaki wa Isiraeli akīmūmenya atī nī ūmwe wa anabii. **42** Akīra mūthamaki atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Nīrekereirie mūndū ūrīa niī ndīratuīte atī no nginya akue. Nī ūndū ūcio wee nīwe ūgūkua handū hake, nao andū aku mooragwo handū ha andū ake.’” **43** Mūthamaki wa Isiraeli agīthī Samaria nyūmba-inī yake ya ūthamaki athitītie gīthiithi na arī mūrakaru.

21 Na rīrī, thuutha ūcio gūkīgīa na ūndū wakoniī mūgūnda wa mīthabibū wa Nabothu ūrīa Mūjezireeli. Mūgūnda ūcio wa mīthabibū warī kū Jezireeli, hakuhī na nyūmba ya ūthamaki ya Ahabu mūthamaki wa Samaria. **2** Nake Ahabu akīra Nabothu atīrī, “He mūgūnda waku wa mīthabibū haandage mboga, tondū ūrī hakuhī na nyūmba yakwa ya ūthamaki. Nīngūkūūranīria na mūgūnda ūngī wa mīthabibū mwega gūkīra ūyū, kana ūngīona arī wega, no ngūhe mbeeca ciiganīte thogora waguo.” **3** No Nabothu akīmūcookeria atīrī, “Jehova arogiria ngūhe igai rīa maihe makwa.” **4** Nī ūndū ūcio Ahabu akīnūka athitītie gīthiithi na arī mūrakaru, tondū Nabothu ūrīa Mūjezireeli nīamwīrire atīrī, “Ndingīkūhe igai rīa maihe makwa.” Agīkoma ūrīrī wake ang’athītie na akīrega kūrīa irio. **5** Nake Jezebeli mūtumia wake akiingīra akīmūūria atīrī, “Nī kī gītūmīte ūtukie gīthiithi? Ūrarega kūrīa irio nīkī?” **6** Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī tondū njīrīre

Nabothu ūrĩa Mūjezireeli atĩrĩ, ‘Nyenderia mūgündä waku wa mīthabibū, kana ūngïona kwagïrïire, ngühe mūgündä ūngï wa mīthabibū handū haguo.’ No anjïira atĩrĩ, ‘Ndingikühe mūgündä wakwa wa mīthabibū.’⁷ Jezebeli mütumia wake akīmwïra atĩrĩ, “Ūguo nîguo ūgwïka arĩ we mûthamaki wa Isiraeli? Ūkïra ūrïe! Kena. Nî niñ ngükühe mūgündä wa mīthabibū wa Nabothu ūcio Mūjezireeli.”⁸ Nî ūndū ūcio akïandïka marüa na rïitwa rïa Ahabu, na akîmahüüra mûhüüri wake, akîmatüma kûrï athuuri na anene arïa maatüüranagia na Nabothu itüüra-inï rïake inene.⁹ Marüa-inï macio aandïkïte ūū: “Anîrîrai mûthenya wa kwîhinga kûrïa irio, na mûikarïrie Nabothu handû ekuoneka, gatagatï ka andû.¹⁰ No mûige imaramari igîrï imüng’etheire, mûciïre irute ūira wa atî nîarumïte Ngai na akaruma mûthamaki. Mûcooke mûmuumie nja ya itüüra mûmûhüre na mahiga nyuguto nginya akue.”¹¹ Nî ūndû ūcio athuuri na anene arïa maatüüraga itüüra-inï inene rïa Nabothu magïïka o ta ūrïa Jezebeli aathanïte marüa-inï macio aamaandïkïire.¹² Makîanîrîra mûthenya wa kwîhinga kûrïa irio, na magîkarïria Nabothu handû ekuoneka, gatagatï-inï ka andû.¹³ Ningï imaramari igîrï igîkara imüng’etheire, na ikîruta thitango ya gûükîrîra Nabothu mbere ya andû, ikiuga atîrî, “Nabothu nîarumïte Ngai, na akaruma mûthamaki.” Nî ūndû ūcio makîmuumia nja ya itüüra inene, makîmûhüüra na mahiga nyuguto nginya agîkua.¹⁴ Magîcooka magîtwara ūhoro kûrï Jezebeli, makîmwïra atîrî, “Nabothu nîmûhüüre na mahiga nyuguto na nî mûkuû.”¹⁵ Jezebeli aarîkia kûigua atî Nabothu nîahûrîtwo

na mahiga nyuguto agakua-rī, akīra Ahabu atīrī “Ūkīra wīgwatīre mūgūnda wa mīthabibū wa Nabothu ūrīa Mūjezireeli ūcio araregete gūkwenderia. Ndarī muoyo, nīakuīte.” **16** Hīndī ūrīa Ahabu aiguire atī Nabothu nīakuīte, agīukīra, agīikūrūka akegwatīre mūgūnda wa mīthabibū wa Nabothu. **17** Na rīrī, kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Elija ūrīa Mūtishibi akīirwo atīrī, **18** “Ikūrūka ūgatūnge Ahabu mūthamaki wa Israeli, ūrīa wathanaga Samaria. Rū arī mūgūnda-inī wa mīthabibū wa Nabothu kūrīa athīite kwīgwatīra mūgūnda ūcio ūtuīke wake. **19** Mwīre atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Githī ndūūragīte mūndū na ūkaamūtunya indo ciake?’ Ningī ūmwīre atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Handū harīa ngui iracūnīire thakame ya Nabothu-rī, hau no ho ngui igaacūnīra thakame yaku, ii, yaku wee mwene!’” **20** Nake Ahabu akīra Elija atīrī, “Wee thū yakwa, anga nīwangora!” Nake Elija agīcookia atīrī, “Iī, nīndagūkora, tondū nīwīrutīre gwīka ūūru maitho-inī ma Jehova. **21** ‘Na rīrī, nīngūkūrehere mwanangīko. Nīngūniina njiaro ciaku, na niinīre Ahabu ciana ciithe cia arūme thīnī wa Israeli, arī ngombo kana ūrīa ūtarī ngombo. **22** Nīngatūma nyūmba yaku ūhaane o ta ya Jeroboamu mūrū wa Nebati, na ta ya Baasha mūrū wa Ahija, tondū nīündakarītie na ūgatūma Israeli mehie.’ **23** “Naguo ūhoro ūkonī Jezebeli, Jehova ekuuga ūū: ‘Ngui nīigatambuurangīra Jezebeli rūthingo-inī rwa Jezireeli.’ **24** “Andū a Ahabu arīa magaakuīra itūūra-inī, makaariīo nī ngui. Nao arīa magaakuīra mīgūnda-inī makaariīo nī nyoni cia rīera-inī.” **25** (Na rīrī, gūtirī kuoneka mūndū ta Ahabu werutīre gwīka ūūru maitho-inī ma Jehova,

aringīrīrio nī mūtumia wake Jezebeli. **26** Mītugo yake
yarī mīru mūno nī ūndū wa kūrūmīrīra mīhianano ya
kūhooywo ta ūrīa Aamori meekaga, arīa Jehova aingatire
akīmeheria mbere ya Israeli.) **27** Hīndī ūrīa Ahabu aiguire
ciugo icio, agītarūranga nguo ciake, akīhumba nguo ya
ikūnia na akīhinga kūrīa irio. Aakomaga ehumbīte nguo
ya ikūnia na agathiiaga enyihītie. **28** Hīndī ūyo kiugo kīa
Jehova gīgīkinyīra Elija ūrīa Mūtishibi, akīrīrio atīrī: **29**
“Nīwonete ūrīa Ahabu enyihītie mbere yakwa? Tondū
we nīenyihītie, ndikarehe mwanangīko ūyū matukū-
inī make, no nīngāurehere nyūmba yake matukū-inī ma
mūriū.”

22 Na rīrī, kwa ihinda rīa mīaka ītatū gūtiarī na mbaara
gatagatī ga Suriata na Israeli. **2** No mwaka-inī wa
gatatū, Jehoshafatu mūthamaki wa Juda agīkūrūka,
agīthīi gūceerera mūthamaki wa Israeli. **3** Mūthamaki
wa Israeli nīakoretwo eera anene ake atīrī, “Githī mūtiū
atī Ramothu-Gileadi nī itūura riitū, na gūtirī ūndū tūreka
wa kūrioya rīngī kuuma kūrī mūthamaki wa Suriata?”
4 Nī ūndū ūcio akīuria Jehoshafatu atīrī, “Nīūgūthīi na
nī tūkahūranīre itūura rīa Ramothu-Gileadi?” Nake
Jehoshafatu agīcookeria mūthamaki wa Israeli atīrī,
“Nīi nawe tūrī ūndū ūmwe, andū akwa no ta andū
aku, na mbarathi ciakwa no ta mbarathi ciaku.” **5** No
Jehoshafatu agīcooka akīra mūthamaki wa Israeli atīrī,
“Ambe ūtuīrie na ūmenye ūtaaro wa Jehova.” **6** Nī
ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli agīcookanīrīria anabii
hamwe, nao maarī anabii ta magana mana, akīmooria
atīrī, “Thīi ngahūranīre itūura rīa Ramothu-Gileadi,

kana ndigathiī?" Makīmūcookeria atīrī, "Thiī, nīgūkorwo Jehova nīekūneana itūūra rīu moko-inī ma mūthamaki." 7 Nowe Jehoshafatu akīuria atīrī, "Kaī gūkū gūtarī mūnabii wa Jehova ūrīa tūngītuīria ūhoro kuuma kūrī we?" 8 Mūthamaki wa Isiraeli agīcookeria Jehoshafatu atīrī, "Nī kūrī mūndū ūmwe ūrīa ūngītūtuīria ūhoro kuuma kūrī Jehova, no nīndīmūthūire tondū gūtirī hīndī andathagīra ūndū mwega, no maūndū mooru hīndī ciothe. Nake nīwe Mikaya mūrū wa Imula." No Jehoshafatu agīcookia atīrī, "Mūthamaki ndagīrīirwo nī kuuga ūguo." 9 Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Isiraeli agīta ūmwe wa anene ake, akīmwīra atīrī, "Ndehera Mikaya mūrū wa Imula narua." 10 Hīndī īyo mūthamaki wa Isiraeli na Jehoshafatu mūthamaki wa Juda mehumbīte nguo ciao cia ūthamaki na magaikarīra itī ciao cia ūnene hau kīhuhīro-inī kīa ngano, itoonyero-inī rīa kīhingo gīa itūūra rīa Samaria, nao anabii othe maarī ho makīratha me mbere yao. 11 Na rīrī, Zedekia mūrū wa Kenaana nīathondekete hīa cia kīgera, nake akiuga atīrī, "Jehova ekuuga ūū: 'Ici nīcio mūgatheeeca Asuriata nacio nginya mūmaniine.'" 12 Nao anabii acio angī othe maarathaga o ūndū ūmwe, makoiga atīrī, "Tharīkīra Ramothu-Gileadi na nīūgūtooria, tondū Jehova nīekūrīneana moko-inī ma mūthamaki." 13 Mūndū ūrīa watūmītwo ageete Mikaya akīmwīra ūū, "Atīrīrī, anabii arīa angī othe maarītie o ta mūndū ūmwe, nao mararathīra mūthamaki ūhootani. Reke kiugo gīaku gītīkanie na kīao, na warie ūndū mwega." 14 Nowe Mikaya akiuga atīrī, "Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, niī ngūmwīra o ūrīa

Jehova ekūnjīra.” **15** Hīndī ūrīa aakinyire-rī, mūthamaki akīmūuria atīrī, “Mikaya, tūthiī tūkahūūranīre itūūra ūrīa Ramothu-Gileadi, kana tūtigaathī?” Nake Mikaya akīmūcookeria atīrī, “Rītharīkīre na ūhootane, tondū Jehova nīekūrīneana moko-inī ma mūthamaki.” **16** Mūthamaki akīmwīra atīrī, “Nī maita maigana ngūtūūra ngwīhītithagia ndūkae kūnjīra ūhoro ūngī, tiga ūhoro wa ma thīinī wa rītwa ūrīa Jehova?” **17** Nake Mikaya akīmūcookeria atīrī, “Ndīronire andū a Isiraeli othe mahurunjūkīre irīma-inī ta ng’ondū itarī na mūrīithi, nake Jehova aroiga atīrī, ‘Andū aya matirī na mwathi. O mūndū nīarekwo ainūke gwake na thayū.’” **18** Nake mūthamaki wa Isiraeli akīura Jehoshafatū atīrī, “Githī ndikwīrire atī ndarī hīndī angīndathīra ūhoro mwega, tiga o ūrīa mūru?” **19** Mikaya agīthī na mbere, akiuga atīrī, “Nī ūndū ūcio thikīrīria kiugo kīa Jehova: Ndīronire Jehova aikariire gītī gīake kīa ūnene arī na mbūtū yothe ya igūrū ūrīgamīte ūmūthiūrūkīrie mwena wa ūrīo na wa ūmotho. **20** Nake Jehova akīuria atīrī, ‘Nūū ūkūheenereria Ahabu nīguo atharīkīre Ramothu-Gileadi, nīgeetha athīī agakuīre kuo?’ ‘Umwe akiuga ūū, na ūrīa ūngī ūū. **21** Marigīrīrio-inī roho ūmwe ūkiumīra, ūkīrūgama mbere ya Jehova, ūkiuga atīrī, ‘Nī niī ngūmūheenereria.’ **22** “Jehova akīuria atīrī, ‘Ūkūmūheenereria atīā?’ “Naguo ūkiuga atīrī, ‘Nīgūthīī ngūthīī ndūke roho wa maheeni tūnua-inī twa anabii ake othe.’ “Jehova akiuga atīrī, ‘Wee nīukūhota kūmūheenereria. Thiī ūgeeke ūguo.’ **23** “Nī ūndū ūcio Jehova nīekīrīte roho wa maheeni tūnua-inī twa anabii aya aku othe. Jehova nīagwathīrīrie mwanangīko.” **24**

Hindī īyo Zedekia mūrū wa Kenaana agīkuhīrīria na akīgūtha Mikaya rūhī rwa ūthiū. Akīmūuria atīrī, “Kaī roho wa Jehova aragereire kū rīrīa aroimire kūrī niī, nīguo aarie nawe?” **25** Mikaya agīcoookia atīrī, “Nīūkamenya mūthenya ūrīa ūgaathīi kwīhitha kanyūmba ka na thīinī.” **26** Mūthamaki wa Israeli agīathana, akiuga atīrī, “Oyai Mikaya mūmūcoookie kūrī Amoni mwathi wa itūura inene, na kūrī Joashu mūrū wa mūthamaki, **27** na mugē atīrī, ‘Mūthamaki ekuuga ūū: Mūndū ūyū nīaikio njeera na ndakaheo kīndū gīa kūrīa tīga mūgate na maaī, nginya rīrīa ngaacooka na thayū.’” **28** Mikaya akiuga atīrī, “Ūngīgaacooka na thayū-rī, no gūtuīkire atī Jehova ndaarītie na niī.” Agīcoooka akiuga atīrī, “Iguai ūhoro wakwa, inyuī andū aya inyuothē!” **29** Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli na Jehoshafatū mūthamaki wa Juda makīambata nginya Ramothu-Gileadi. **30** Nake mūthamaki wa Israeli akīira Jehoshafatū atīrī, “Nīngūtoonya mbaara-inī ndīīgarūrīte ndikamenyeke, no wee wīkīre nguo cia ūthamaki.” Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli akīīgarūra ndakamenyeke na agītoonya mbaara-inī. **31** Na rīrī, mūthamaki wa Suriata nīathīte anene ake mīrongo ītatū na eerī a ngaari cia ita, akoiga atīrī, “Mūtikarūe na mūndū o na ūmwe, mūnene kana mūnini, tīga o mūthamaki wa Israeli.” **32** Rīrīa anene a mbūtū cia ngaari cia ita moonire Jehoshafatū magīciiria atīrī, “Ti-itherū ūyū nīwe mūthamaki wa Israeli” Nī ūndū ūcio makīgarūrūka mamūtharīkīre, no rīrīa Jehoshafatū aakaire-rī, **33** anene acio a ngaari cia ita makīona atī ūcio ti mūthamaki wa Israeli, magītīga kūmūingatithia. **34**

No mündū ūmwe akīgeeta ūta wake, agīkia mūguī o ro
ūguo, naguo ūkīratha mūthamaki wa Isiraeli o gatagatī-
inī ka magathīkanīrio ma nguo yake ya mbaara. Nake
mūthamaki akīira mūtwarithia wa ngaari yake ya ita
atīrī, “Garūra ngaari ūndute mbaara-inī. Nīndagurario.”

35 Nayō mbaara īkīneneha, īgīthīī na mbere mūthenya
wothe, nake mūthamaki agīkara anyiitīrīrwo ngaari-inī
yake ya ita ang’etheire Asuriata. Nayō thakame īkiura
kuuma kīronda gīake hau aagurarītio, īgītīka ngaari-inī ya
ita, na hwaī-inī ūcio agīkua. **36** Riūa rīgīthūa, gūkīanīrīrwo
kūrī mbūtū cia ita, ikīrwo atīrī, “O mündū nīainūke
itūrūa rīake; o mündū nīacooke būrūri wake!” **37** Nī ūndū
ūcio mūthamaki wa Isiraeli agīkua na agītwarwo Samaria,
makīmūthika kuo. **38** Nao magīthambīria ngaari īyo ya
ita karia-inī ga Samaria, (harīa maraya meethambagīra),
nacio ngui igīcūna thakame yake, o ta ūrīa kiugo kīa
Jehova kīoigīte. **39** Namō maūndū marīa mangī makoniī
wathani wa Ahabu, hamwe na maūndū marīa we eekire,
na nyūmba ya ūthamaki ūrīa aakithirie na īkīgemio na
mīguongo, o na matūrū marīa airigire na thingo cia
hinya, githī maūndū macio matiandīkītwo ibuku-inī rīa
maūndū ma athamaki a Isiraeli? **40** Ahabu akīhurūka
hamwe na maithe make. Nake mūriū Ahazia agītuīka
mūthamaki ithenya rīake. **41** Jehoshafatu mūrū wa Asa
aatuīkire mūthamaki wa Juda mwaka-inī wa īna wa
Ahabu mūthamaki wa Isiraeli. **42** Jehoshafatu aarī na
ūkūrū wa mīaka mīrongo ītatū na ītano rīrīa aatuīkire
mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo
ūrī na ītano. Nyina eetagwo Azuba mwarī wa Shilihi.

43 No maündū-inĩ mothe, aarũmíriire mítihíre ya ithe Asa na ndarĩ híndĩ aatiganire nayo; níekire maündū marĩa magíriire maitho-inĩ ma Jehova. O na kúrĩ ūguo-rĩ, kündū kúrĩa gütüugíru gütieheririo, nao andū magíthií na mbere kúrutíra magongona na gúciníra ūbumba kuo. **44** Ningĩ Jehoshafatu magíkara marĩ na thayũ na mûthamaki wa Isiraeli. **45** Maündū marĩ mangĩ makonií wathani wa Jehoshafatu, na maündū marĩ aahingirie, o na ūhootani wake mbaara-inĩ, githĩ matiandíkítwo ibuku-inĩ rĩa maündū ma athamaki a Juda? **46** Nake akíniina büruri-inĩ arüme arĩa maahüüraga ūmaraya na arüme arĩa angĩ mahooero-inĩ, arĩa maatigaire kuo kuuma híndĩ ya ūthamaki wa ithe Asa. **47** Híndĩ ĩyo gütiarĩ mûthamaki Edomu; münini wa mûthamaki níwe waathanaga. **48** Nake Jehoshafatu nĩaakire marikabu nyangĩ cia wonjoria, cia gúthií kükíira thahabu Ofiri, no itiigana gúthií, tondū nícioiníkangíire kuu Ezioni-Geberi. **49** Híndĩ ĩyo Ahazia mûrû wa Ahabu akíira Jehoshafatu atírĩ, “Ífíkíria andū akwa matherere hamwe na andū aku,” nowe Jehoshafatu akírega. **50** Nake Jehoshafatu akíhurûka hamwe na maithe make, agíthikwo hamwe nao itüüra-inĩ rĩa ithe Daudi. Nake müriü Jehoram agíthamaka ithenya ríake. **51** Ahazia mûrû wa Ahabu aatuíkire mûthamaki wa Isiraeli kuu Samaria mwaka-inĩ wa ikümi na mûgwanja wa Jehoshafatu, mûthamaki wa Juda, nake agíthamakíra Isiraeli miaka ñirĩ. **52** Nake agíika maündū mooru maitho-inĩ ma Jehova, tondū níarũmíriire mítihíre ya ithe na nyina na mítihíre ya Jeroboamu mûrû wa Nebati, ûrĩa watümire Isiraeli mehie. **53** Nake agítungatíra Baali,

akīmīnamīrīra akīmīhooya, na akīrakaria Jehova Ngai wa
Israeli o ta ūrīa ithe eekīte.

2 Athamaki

1 Na rīrī, thuutha wa gīkuū kīa Ahabu, andū a Moabi makīrega gwathīkīra Isiraeli. **2** Na rīrī, Ahazia nīagwīte kuuma ndirica-inī ya nyūmba yake ya igūrū kūu Samaria, akagurario. Nī ūndū ūcio agītūma andū, akīmeera atīrī, “Thīi mūkoorie Baali-Zebubu, ngai ya Ekironi, kana hihi nīngūhona nguraro ici.” **3** No mūraika wa Jehova akīra Elija ūrīa Mūtishibi atīrī, “Ambata, ūthīi ūtūngane na andū acio matūmītwo nī mūthamaki wa Samaria, ūmoorio atīrī, ‘Nī Ngai gūtarī thīinī wa Isiraeli nīguo mūthīi mūkahooe ūhoro kuuma kūrī Baali-Zebubu, ngai ya Ekironi?’ **4** Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga ūū: ‘Ndūkuuma gītanda-inī hau ūkomete. Ti-itherū nīgūkua!’” Nī ūndū ūcio Elija agīthīi. **5** Rīrīa andū acio maatūmītwo maacockire kūrī mūthamaki, akīmooria atīrī, “Nī kīi gīatūma mūcooke?” **6** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī harī na mūndū ūkire gūtūtūnga, aatwīra atīrī, ‘Cookai kūrī mūthamaki ūrīa ūmūtūmīte, mūmwīre atīrī, ‘Jehova ekūūria atīrī: Nī Ngai gūtarī thīinī wa Isiraeli nīguo ūtūme andū makahooe ūhoro kuuma kūrī Baali-Zebubu, ngai ya Ekironi? Nī ūndū ūcio ndūkuuma gītanda-inī hau ūkomete. Ti-itherū nīgūkua!’’” **7** Nake mūthamaki akīmooria atīrī, “Mūndū ūcio ūkire kūmūtūnga na aamwīra ūguo-rī, ekūhaanaga atīa?” **8** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī mūndū wīhumbe atīa?” **9** Nake agītūmīra Elija mūnene wa thigari arī na gīkundi gīake kīa andū mīrongo ītano; mūnene ūcio akīambata kūrī Elija, ūrīa waikarīte gacūmbīrī ga kīrīma,

akīmwīra atīrī, “Wee mūndū wa Ngai, mūthamaki ekuuga atīrī, ‘Ikūrūka!’” **10** Nake Elija agīcookeria mūnene ūcio atīrī, “Akorwo ndī mūndū wa Ngai-rī, mwaki nīūikūrūke uume igūrū, ūgūcine hamwe na andū aya aku mīrongo ītano!” Hīndī o īyo mwaki ūgīkūrūka kuuma igūrū, ūgīcina mūnene ūcio hamwe na andū ake. **11** Ningī mūthamaki agītūmīra Elija mūnene ūngī wa thigari arī na andū ake mīrongo ītano. Nake mūnene ūcio akīmwīra atīrī, “Wee mūndū wa Ngai, mūthamaki ekuuga atīrī, ‘Ikūrūka narua!’” **12** Nake Elija akīmūcookeria atīrī, “Akorwo ndī mūndū wa Ngai-rī, mwaki nīūikūrūke uume igūrū, ūgūcine hamwe na andū aya aku mīrongo ītano!” Hīndī īyo mwaki wa Ngai ūgīkūrūka kuuma igūrū, ūgīcina mūnene ūcio hamwe na andū ake mīrongo ītano. **13** Nī ūndū ūcio mūthamaki agītūma mūnene wa gatatū na andū ake mīrongo ītano. Mūnene ūcio wa gatatū akīambata, agīuria ndu mbere ya Elija. Akīmūthaitha, akīmwīra atīrī, “Wee mūndū wa Ngai, reke muoyo wakwa na wa andū aya mīrongo ītano wonwo ūrī kīndū kīrī bata nīwe, ithuī ndungata ciaku! **14** Kīone, mwaki nīūikūrūkīte kuuma igūrū, na ūgacina anene acio eerī a mbere hamwe na andū ao. No rīrī, reke muoyo wakwa wonwo ūrī kīndū kīrī bata nīwe!” **15** Nake mūraika wa Jehova akīira Elija atīrī, “Ikūrūkania hamwe nake, na ndūkamwītīgīre.” Nī ūndū ūcio Elija agīukīra, agīukūrūkania nake nginya kūrī mūthamaki. **16** Nake akīira mūthamaki atīrī, “Jehova ekuuga ūū: Nī Ngai gūtarī thīinī wa Isiraeli wa kūhooywo ūhoro nīwe, atī nīkīo ūgūtūma andū makahooe ūhoro kūrī Baali-Zebubu, ngai ya Ekironi? Tondū nīwīkīte ūguo-

rī, ndūrī hīndī ūkoima gītanda-inī kīu ūkomeire. Ti-itherū nīūgūkua!” **17** Nī ūndū ūcio agīkua, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Elija. Na tondū Ahazia ndaarī na mwana wa kahī-rī, Joramū nīwe watuūkire mūthamaki ithenya rīake mwaka-inī wa keerī wa Jehoramū mūrū wa Jehoshafatū mūthamaki wa Juda. **18** Maūndū marīa mangī mothe makonīi wathani wa Ahazia, na marīa eekire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa maūndū ma ihinda rīa athamaki a Isiraeli?

2 Hīndī īrīa Jehova aarī hakuhī kuoya Elija amūtware igūrū arī thiīnī wa kīhuhūkanio kīa rūhuho-rī, Elija na Elisha maarī njīra-inī makiuma Giligali. **2** Nake Elija akīira Elisha atīrī, “Ikara haha; tondū Jehova nīandūmīte thiī Betheli.” Nowe Elisha akīmwīra atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrāga muoyo na o ta ūrīa ūtūrāga muoyo-rī, nīi ndigūgūtīga” Nī ūndū ūcio magīkūrūka magīthīi Betheli. **3** Hīndī īyo thiritū ya anabii a kūu Betheli magīuka kūrī Elisha, makīmūūria atīrī, “Nīūmenyete atī Jehova nīkuoya mwathi waku amweherie harīwe ūmūthī?” Nake Elisha akīmacookeria atīrī, “Īi nīnjūūi, no mūtikaarie ūhoro ūcio.” **4** Ningī Elija akīmwīra atīrī, “Elisha, ikara haha; tondū Jehova nīandūmīte thiī Jeriko.” Nake akīmwīra atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrāga muoyo na o ta ūrīa wee ūtūrāga muoyo-rī, nīi ndigūgūtīga.” Nī ūndū ūcio magīthīi Jeriko. **5** Nao andū a thiritū ya anabii a kūu Jeriko magīkora Elisha makīmūūria atīrī, “Nīūmenyete atī Jehova nīkuoya mwathi waku amweherie harīwe ūmūthī?” Nake Elisha akīmacookeria atīrī, “Īi nīnjūūi, no mūtikaarie ūhoro

ūcio.” **6** Ningī Elija akīmwīra atīrī, “Ikara haha, tondū Jehova nīandūmīte thiī Jorodani.” Nake akīmwīra atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrīraga muoyo, na o ta ūrīa wee ūtūrīraga muoyo-rī, niī ndigūgūtiga.” Nī ūndū ūcio-rī, o eerī magīthīi na mbere na rūgendo. **7** Nao andū mīrongo ītano a thiritū ya anabii magīthīi makīrūgama haraaya, marorete harīa Elija na Elisha maarūngīi, hau rūūi-inī rwa Jorodani. **8** Nake Elija akīrūta nguo yake ya igūrū, akīmīkūnja, akīgūtha maaī nayo. Namo maaī makīgāyūkana mwena wa ūrīo na wa ūmotho, nao eerī makīringīra thī nyūmū. **9** Rīrīa maarīkirie kūringa-rī, Elija akīra Elisha atīrī, “Njīra atīrī, nīatīa ingīgwīkīra itaaneherio harīwe?” Nake Elisha akīmūcookeria atīrī, “Ngwenda kūgaya hinya wa roho waku maita meerī.” **10** Nake Elija akiuga atīrī, “Ūndū ūcio wahooya nī ūndū mūritū, no rīrī, wanyona ngīeherio harīwe-rī, nīūgūtuīka waku, no Waga kūnyona ndūgūtuīka waku.” **11** Na rīrī, rīrīa maatwaranīte makīaragia, o rīmwe ngaari yarīrīmbūkaga mwaki na mbarathi ciarīrīmbūkaga mwaki ikiumīra na ikīmatighūkania eerī, na Elija akīambata igūrū arī thīinī wa kīhuhūkanio kīa rūhuho. **12** Elisha ona ūguo agīkaya, akiuga atīrī, “Ūui baba-ī! Ūui baba-ī! Ngaari cia ita na ahaici a mbarathi a Isiraeli!” Nake Elisha ndaacockire kūmuona rīngī. Hīndī īyo akīaūra nguo ciake, agīcitembūranga. **13** Nake akīoya nguo ya igūrū īrīa yagwīte kuuma harī Elija na agīthīi akīrūgama hūgūrūrū-inī cia Rūūi rwa Jorodani. **14** Ningī akīoya nguo īyo ya igūrū yagwīte īkoima harī Elija, akīgūtha maaī nayo. Akīūria atīrī, “Rīu akīrī ha Jehova, Ngai wa

Elija?” Na rīrīa aagūthire maaī, makīgayūkana maita meerī mwena wa ūrīo na mwena wa ūmotho, nake akīringa. **15** Andū a thiritū ya anabii kuuma Jeriko arīa maacūthīrīrie makiuga atīrī, “Roho wa Elija rīu ūrī igūrū rīa Elisha.” Nao magīthīi kūmūtūnga, makīinamīrīra thī mbere yake. **16** Nao makiuga atīrī, “Ta kīrore, ithuī ndungata ciaku tūrī na andū marī hinya mīrongo ītano. Metīkīrie mathīi magacarie mwathi waku. No gūkorwo Roho wa Jehova amuoire aamūtwara kīrima-inī kana gītuamba-inī.” Nake Elisha akīmacookeria atīrī, “Aca, tigai kūmatūma.” **17** No makīmūringīrīria o nginya agīconoka, akīremwo nī kūrega. Nī ūndū ūcio akiuga atīrī, “Matūmei.” Nao magītūma andū mīrongo ītano, arīa maamwethire mīthenya ītatū, no matiigana kūmuona. **18** Na rīrīa maacockire kūrī Elisha, ūrīa waikaraga Jeriko, akīmeera atīrī, “Githī ndiamwīrire mūtigathīi?” **19** Andū a itūūra rīu inene makīira Elisha atīrī, “Mwathi witū, itūūra rīrī rīrī handū hega, o ta ūrīa ūreyonera, no maaī marīo nī marūrū, naguo būrūri ndūgīaga kīndū.” **20** Nake akiuga atīrī, “Ndeherai mbakūri njerū, na mūmīkīre cumbī.” Nī ūndū ūcio makīmūrehere. **21** Nake agīthīi gīthima-inī, agīkia cumbī maaī-inī, akiuga atīrī, “Jehova ekuuga ūū, ‘Nīndathondeka maaī maya. Matigacooka kūrehe gīkuū kana matūme būrūri wage kūgīa kīndū rīngī.’” **22** Namo maaī macio matūire marī mega nginya ūmūthī, kūringana na kiugo kīrīa kīarītīo nī Elisha. **23** Nake Elisha akiuma kūu, agīthīi Betheli. Na rīrīa aarī njīra-inī agīthīrī, imwana imwe ikiuma itūūra-inī, ikīmūnyūrūria, ikiuga atīrī, “Ambata nakūu, wee kīhara gīkī! Ambata nakūu,

wee kihara gikī!” **24** Nake akīhūgūra, agīcirora, agīciruma na kīrumi rītwa-inī rīa Jehova. Nacio nduba igīrī ikiuma gīthaka-inī, igītambuura imwana mīrongo īna na igīrī ciacio. **25** Nake agīthīi Kīrīma-inī gīa Karimeli, na kuuma kūu agīcooka Samaria.

3 Na rīrī, Joramū mūrū wa Ahabu agītuūka mūthamaki wa Israeli kūu Samaria mwaka-inī wa ikūmi na īnana wa Jehoshafatu, mūthamaki wa Juda, nake agīathana mīaka ikūmi na ūrī. **2** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, no ti ta ūrīa ithe na nyina meekīte. We nīeheririe ihiga rīrīa rīamūrīrīwo Baali rīrīa rīakītwo nī ithe. **3** No rīrī, nīarūmīrīire mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati, marīa eehirie na agītūma andū a Israeli o nao meehe, na ndaigana kūmatiga. **4** Na rīrī, Mesha mūthamaki wa Moabi nīarīithagia ng'ondū na nīarī atwaragīre mūthamaki wa Israeli tūtūrūme 100,000 na guoya wa ndūrūme 100,000. **5** No rīrīa Ahabu aakuire, mūthamaki wa Moabi akīremera mūthamaki wa Israeli. **6** Nī ūndū ūcio ihinda rīu Mūthamaki Joramū, akiuma Samaria na agīcookanīrīria andū a Israeli othe. **7** Ningī agītūmīra Jehoshafatu mūthamaki wa Juda ndūmīrīri īno: “Mūthamaki wa Moabi nīanjūkīrīire akanemera. Nīgūthīi na nīi tūkahūūrane na Moabi?” Nake akīmūcookeria atīrī, “īi, nīngūthīi nawe, nīi nawe tūrī ūndū ūmwe, andū akwa no ta andū aku, na mbarathi ciakwa no ta mbarathi ciaku.” **8** Jehoshafatu akīmūuria atīrī, “Tūkūgera njīra ūrīkū tūkamatharīkīre?” Joramū akīmūcookeria atīrī, “Tūkūgera njīra ya werū-inī wa Edomu.” **9** Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli akiumagara, marī

na mūthamaki wa Juda, na wa Edomu. Thuutha wa gūthiürürūka mīthenya mūgwanja-rī, thigari itiarī na maaī ma kūnyua kana maaī ma nyamū iria maarī nacio. **10** Mūthamaki wa Israeli akīuria atīrī, “Üū nīatī! Kaī Jehova atwītīte tūrī athamaki atatū hamwe nīgeetha atūneane kūrī Moabi?” **11** Nowe Jehoshafatu akīuria atīrī, “Kaī gūkū gūtarī mūnabii wa Jehova ūrīa ūngītūtuūrīria ūhoro harī Jehova?” Nake mūtongoria ūmwe wa mūthamaki wa Israeli agīcookia atīrī, “Elisha mūrū wa Shafatu arī gūkū. Nīwe waitagīrīria Elija maaī moko.” **12** Jehoshafatu akiuga atīrī, “Kiugo kīa Jehova kīrī hamwe nake.” Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli marī na Jehoshafatu na mūthamaki wa Edomu magūkūrūka kūrī Elisha. **13** Elisha akīira mūthamaki wa Israeli atīrī, “Ndī na ūhoro ūrīkū nawe? Thiī kūrī anabii a thoguo na anabii a nyūkwa.” Nake mūthamaki wa Israeli akīmūcookeria atīrī, “Aca, tūtingīthī nī ūndū nī Jehova ūtwītīte ithuī athamaki atatū nīguo atūneane kūrī Moabi.” **14** Elisha akiuga atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe atūrāga muoyo, ūrīa niī ndungatagīra, tiga nī ūndū wa gūconokera Jehoshafatu mūthamaki wa Juda-rī, niī ndingīakwīhūgūrīra o na kana nyone ta wī ho. **15** No rīrī, ndehlerai mūhūuri wa kīnanda kīa mūgeeto.” O rīrīa mūhūuri wa kīnanda aahūraga-rī, guoko kwa Jehova gūkīgīa igūrū rīa Elisha **16** nake akiuga atīrī, “Üū nīguo Jehova ekuuga: Enjai mītarō iīyūre gītuamba gīkī. **17** Nīgūkorwo Jehova ekuuga ūū: Mūtikuona rūhuho kana mbura, no rīrī, gītuamba gīkī nīgūkūiyūra maaī, na inyuī, na ng’ombe ciangu na nyamū icio ingī ciangu mūmanyue.

18 Úndū ūyū nī mūhūthū maitho-inī ma Jehova; na ningī nīekūneana Moabi moko-inī manyu. **19** Nīmūkang'aūrania itūura rīothe rīrigīirwo na rūthingo rwa hinya, na itūura rīothe inene. Nīmūgatema mūtī wothe mwega, na mūthike ithima ciothe, na mūthūkangie mīgūnda yothe mīega na mahiga.” **20** Rūciinī rūrū rūngī, ta ihinda rīrīa rīrutagwo igongona, maaī magītherera kuuma mwena wa Edomu! Naguo būrūri ūcio ūkīyūra maaī. **21** Na rīrī, andū a Moabi othe nīmaiguīte atī athamaki acio nīmokīte kūrūa nao; nī úndū ūcio mūndū mūrūme wothe, mwīthī na mūkūrū, ūrīa ūngīahotire gūkuua indo cia mbaara, agītwo na makīigwo mūhaka-inī. **22** Rīrīa mookīrire rūciinī tene-rī, riūa nīrīarīte maaī-inī macio igūrū. Andū a Moabi marī mūrīmo ūrīa ūngī makīona maaī maarī matune ta thakame. **23** Nao makīrana atīrī, “Iīrīa nī thakame! Athamaki acio no nginya makorwo nīmarūīte na makooragana o ene. Andū a Moabi, nītūthīi tūgatahe indo!” **24** No rīrīa andū a Moabi mookire kūu kambī-inī cia Israeli-rī, Israeli makīarahūka na makīhūrana nao o nginya andū a Moabi makīūra. Nao andū a Israeli magītharīkīra būrūri ūcio na makīūraga andū a Moabi. **25** Nao makīananga matūūra, na o mūndū agīkia ihiga mūgūnda-inī wothe ūrīa warī mwega, o nginya īkīyūra mahiga. Ningī magīthika ithima ciothe, na magītema mūtī o wothe mwega. Itūura rīa Kiriharesethu no rīo rīatigarire rītarī imomore mahiga, no arūme maarī na igūtha o narīo makīrīgiicīria, makīrītharīkīra. **26** Rīrīa mūthamaki wa Moabi onire atī mbaara nīyamūhatīrīria-rī, agīthīi na andū magana mūgwanja marī na hiū cia

njora makarūe na mūthamaki wa Edomu, no matiahotire.

27 Hīndī ūyo akīoya mūriū wake wa irigithathi, o we ūrīa ūngīathamakire ithenya rīake, akīmūruta arī igongona igūrū rīa rūthingo rwa itūūra rīu inene. Nao andū a Isiraeli makīrakara mūno; makīmweherera, magīcooka būrūri wao.

4 Na rīrī, mūtumia wa mūndū ūmwe wa thiritū ya anabii agīkaīra Elisha, akīmwīra atīrī, “Ndungata yaku, mūthuuri wakwa, nīakuīte, na wee nīūū atī araarī mwītigīri Jehova. No rīrī, mūndū ūrīa araarī na thiirī wake nīarooka kūiyīra tūmwana twakwa tweerī tūtuīke ngombo ciake.”

2 Elisha akīmūuria atīrī, “Ingīhota gūgūteithia atīa? Ta njīra atīrī, nī kī ūrī nakīo nyūmba gwaku?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Ndungata yaku ndīrī na kīndū o nakī, tiga o tūguta tūnini.” **3** Elisha akiuga atīrī, “Thīi kūrī andū a itūūra rīaku othe ūhooe ndigitū itarī kīndū. ūhooe ndigitū nyingī. **4** Ūcooke ūtoonye nyūmba yaku thīnī hamwe na ariū aku, na ūhinge mūrango. ūitīrīre maguta ndigitū-inī icio ciothe, na o ūrīa yaiyūra ūkamīiga mwena-inī.” **5** Nake akīmūtiga, na thuutha ūcio mūtumia ūcio akīhingīra nyūmba hamwe na ariū ake. Nao makamūrehagīra ndigitū, nake agīthīī na mbere gūtīrīra maguta. **6** Rīrīa ndigitū ciothe ciaiyūrire, akīīra mūriū atīrī, “Ndehere ndigitū ūngī.” No mūriū akīmūcookeria atīrī, “Hatirī ndigitū ūngī ūtigarīte.” Namo maguta magīthira. **7** Agīthīī akīīra mūndū wa Ngai ūhoro ūcio, nake akīmwīra atīrī, “Thīi wendie maguta ūrīhe mathiirī maku. We na ariū ariū-rī, mūtūūrio nī kīrīa gīgūtigara.” **8** Na rīrī, mūthenya ūmwe Elisha agīthīī

Shunemu, na kuu nī kwarī na mūtumia warī mūtongu, ūrīa wamūringīrīrie mathiī gwake akarē irio. Nī ūndū ūcio rīrīa rīothe aahītūkagīra hau nīatoonyaga kuo akarīa irio. **9** Mūtumia ūcio akīra mūthuuriwe atīrī, “Nīnjūū ūtī ūndū ūyū ūhītūkagīra gūkū gwitū kaingī nī ūndū mūtheru wa Ngai. **10** Reke twake kanyūmba kanini nyūmba-igūrū na tūige gītanda, na metha, na gītī, na tawa nī ūndū wake. Nīgeetha aikarage ho rīrīa ooka gūkū gwitū.” **11** Mūthenya ūmwe rīrīa Elisha ookire-ri, akīambata kanyūmba-inī gake na agīkoma kuo. **12** Akīra Gehazi ndungata yake atīrī, “Ita mūtumia ūcio Mūshunami.” Nī ūndū ūcio akīmwīta nake akīrūgama mbere yake. **13** Elisha akīmwīra atīrī, “Ira mūtumia ūcio atīrī, ‘Nīwīthīnītie mūno nī ūndū witū. Na rīrī, ūngīenda gwīkīrwo atīa? No tūkwarīrīrie harī mūthamaki kana harī mūnene wa mbūtū ya ita?’” Nake agīcookia atīrī, “Nīi ndirī na thīina, ndūūranagia na andū aitū.” **14** Ningī Elisha akīuria Gehazi atīrī, “Mūtumia ūyū angīkīrwo atīa?” Gehazi akiuga atīrī, “Ndarī mwana wa kahī, na mūthuuriwe nī mūkūrū.” **15** Hīndī īyo Elisha akiuga atīrī, “Mwīte.” Nī ūndū ūcio Gehazi akīmwīta, nake mūtumia ūcio akīrūgama mūromō-inī. **16** Nake Elisha akīmwīra atīrī, “Ihindā ta rīrī mwaka ūyū ūgūūka-rī, nīukanyiita mwana waku wa kahī na moko maku.” Nake akīrega, akiuga atīrī, “Aca, mwathi wakwa, tiga kūheenia ndungata yaku, wee ūndū wa Ngai!” **17** No rīrī, mūtumia ūcio akīgīa nda, na mwaka ūcio ūngī ihinda o ta rīu agīciara kahī, o ta ūrīa Elisha aamwīrīte. **18** Mwana ūcio agīkūra, na mūthenya ūmwe akiumagara, agīthīi kūrī ithe, ūrīa

warī hamwe na agethi. **19** Nake akīra ithe atīrī, “Wūi mūtwe-ī! Wūi mūtwe-ī!” Nake ithe akīra ndungata atīrī, “Mūkuue ūmūtwarīre nyina.” **20** Na thuutha wa ndungata kūmūkuua na kūmūtwarīra nyina-rī, mwana ūcio agīkara magūrū-inī ma nyina nginya mīaraho, agīcooka agīkua. **21** Nyina agīthiī, akīmūkomia ūrīrī-inī wa mūndū wa Ngai, agīcooka akīhinga mūrango, agīthiī. **22** Nake agīta mūthuuriwe, akīmwīra atīrī, “Ndagūthaitha ūndūmīre ndungata īmwe na ndigiri, nīguo thiī kūrī mūndū wa Ngai na ihenya na njooke.” **23** Nake akīmūuria atīrī, “Ūgūthī kūrī we ūmūthī nīkī, na ti Karūgamo ka Mweri kana Thabatū?” Nake akiuga atīrī, “Hatiī na thiīna.” **24** Agītandīka ndigiri, na akīra ndungata yake atīrī, “Teng’eria ndigiri, na ndūgaathī kahora tiga ngwīrire.” **25** Nī ūndū ūcio akīambīrīria rūgendo, agīkinya kūrī mūndū wa Ngai Kīrīma-inī gīa Karimeli. Nake mūndū wa Ngai rīrīria aamuonire arī o haraihu akīra ndungata yake Gehazi atīrī, “Ta cūthīrīria! Ūūrīa nī mūtumia ūrīa Mūshunami! **26** Hanyūka ūmūtūnge na ūmūūrie atīrī, ‘Wee ūrī mwega? I mūthuuri waku no mwega? Mwana waku no mwega?’” Nake mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, “Maūndū mothe nī mega.” **27** Mūtumia ūcio aakinya harī mūndū wa Ngai kīrīma-inī, akīmūnyiita magūrū. Nake Gehazi agīūka kūmweheria, no mūndū wa Ngai akīmwīra atīrī, “Tigana nake! Arī na ruo rūnene mūno ngoro, no Jehova nīahithīte ūhoro ūyū akaaga kūūmenyithia gītūmi kīa guo.” **28** Nake mūtumia ūcio akīmūuria atīrī, “Wee mwathi wakwa, nīndakūrītie ūhe kahī? Githī ndiakwīrire, ‘Ndūkarahūre mwīhoko wakwa?’” **29** Nake Elisha akīra Gehazi atīrī,

“Wīohe mūcibi njohero na ūkuue rūthanju rwakwa na guoko, ūhanyūke. Ūngīcemania na mūndū o wothe ndūkamūgeithie, na mūndū o wothe angīkūgeithia ndūkamūcookerie. Ūthiī ūigīrīre rūthanju rwakwa ūthiū-inī wa kamwana kau.” **30** Nowe nyina wa mwana akiuga atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrūraga muoyo, na o ta ūrīa wee ūtūrūraga muoyo-rī, nīi ndigūgūtiga.” Nī ūndū ūcio Elisha agīkīra, akīmūrūmīrīra. **31** Na rīrī, Gehazi agīthī arī mbere yao, akīgīrīra rūthanju ūthiū-inī wa kahī kau, no gatiagambire kana kwīnyagunyia. Nī ūndū ūcio Gehazi akīhūndūka agatūnge Elisha, na akīmwīra atīrī, “Kamwana gatiinokīra.” **32** Rīrīa Elisha aakinyire nyūmba, agīkora kamwana gakomete gītanda-inī gīake karī gakuū. **33** Nake agītoonya thīinī, akīhingīra na mūrango marī o eerī nako, akīhooya Jehova. **34** Ningī akīhaica ūrīrī, agīkomera kamwana kau, kanua gwa kanua, maitho kwa maitho, na moko kwa moko. Na rīrīa eetambūrūkītie igūrū rīako, mwīrī wa kamwana kau ūkīgīa ūrugarī. **35** Nake Elisha agīkīra, akīehera, akīrūrūranga kanyūmba thīinī, agīcooka gītanda-inī, agītambūrūkīa rīngī igūrū rīako. Kamwana kau gagīathimūra maita mūgwanja, na gakīhingūra maitho. **36** Nake Elisha agīta Gehazi, akīmwīra atīrī, “Īta mūtumia ūcio Mūshunami.” Nake akīmwīta. Rīrīa mūtumia ookire-rī, Elisha akīmwīra atīrī, “Oya mūrūguo.” **37** Nake agītoonya, akīgūithia thī magūrū-inī make, akīinamia ūthiū thī. Agīcooka akīoya mwana wake, akiuma. **38** Nake Elisha agīcooka Giligali, nakuo kūu būrūri-inī ūcio nī kwarī na ng’aragu. Rīrīa thirītū ya anabii yacemanagia nake, akīra ndungata

yake atīrī, “Hagīra nyūngū nene ūrugīre andū aya irio.”

39 Hīndī īyo ūmwe wa anabii agīthīi mūgūnda gwetha nyeni, agīkora rūūngū rwa gīthaka. Agītua maciaro maruo, akīmaiyūria ruuno-inī rwa nguo yake ya igūrū. Acooka akīmatinangīria nyūngū-inī īyo yarugaga irio, o na gūtuīka gūtirī mūndū wamenyire ciarī kīi. **40** Andū acio makīlhūrīwo irio icio, no rīrīa maambīrīrie gūcirīa-rī, magīkaya makiuga atīrī, “Wūi mūndū wa Ngai, nyūngū-inī īno he na gīkuū!” Nao makīremwo nī gūcirīa. **41** Nake Elisha akiuga atīrī, “Rehei mūtu.” Nake akīwīkīra nyūngū-inī īyo, akiuga atīrī, “Ihūrīra andū marīe.” Na hakīaga kīndū kīngīmathūkia irio-inī icio. **42** Na rīrī, hagīuka mūndū oimīte Baali-Shalisha, akīrehera mūndū wa Ngai mīgate mīrongo īrī ya cairi, īrīa yarugītwo na maciaro ma mbere ma ngano, na igira cia ngano ya mūgethano. Nake Elisha akīmwīra atīrī, “Mīnengere andū marīe.” **43** Nayo ndungata yake īkīmūūria atīrī, “Ndaahota atīa kūhe andū igana rīmwe mīgate īno?” No Elisha akīmūcookeria atīrī, “Mīnengere andū marīe. Nīgūkorwo Jehova ekuuga ūū: ‘Mekūrīna matigie.’” **44** Nake akīnengera andū, makīrīna īgītigara, kūringana na kiugo kīa Jehova.

5 Na rīrī, Naamani aarī mūnene wa mbūtū cia ita cia mūthamaki wa Suriata. Aarī mūndū mūnene maitho-inī ma mwathi wake na aarī mūndū watīkīte mūno, tondū Jehova nīamūhūthīrīte kūhe andū a Suriata ūhootani. Aarī mūthigari njamba, no aarī na mangū. **2** Na rīrī, mbūtū cia Suriata nīciathiīte nja na igataha mūirītu mūnini kuuma Isiraeli, nake aatungatagīra mūtumia wa Naamani. **3** Nake mūirītu ūcio akīira mwathi wake mūndū-

wa-nja atīrī, “Naarī korwo mwathi wakwa Naamani no one mūnabii ūrīa ūrī Samaria! No amūhonie mangū make.” 4 Naamani agīthīi kūrī mūthamaki mwathi wake na akīmwīra ūrīa mūirītu ūcio woimīte Israeli oigīte. 5 Nake mūthamaki ūcio wa Suriata akīmūcookeria atīrī, “Geria ūthīi. Nīngūtūmīra mūthamaki wa Israeli marūa.” Nī ūndū ūcio Naamani akiumagara na agīkuua taranda ikūmi cia betha, na cekeri 6,000 cia thahabu, na nguo cia magarūrīa ikūmi. 6 Marūa marīa atwarīire mūthamaki wa Israeli maandikītwo atīrī: “Nīndatūma ndungata yakwa Naamani na marūa maya kūrī we, nīgeetha ūmūhonie mangū make.” 7 Rīrīa mūthamaki wa Israeli aathomire marūa macio-rī, agītembūranga nguo ciake, akiuga atīrī, “Niī ndī Ngai? Ndaahota kūrīraga na gūcookia muoyo rīngī? Nī kīi gīgūtūma mūndū ūyū atūme mūndū kūrī niī atī ahonio mangū make? Ta kīone, arageria kūnjūgital” 8 Rīrīa Elisha mūndū wa Ngai aiguire atī mūthamaki wa Israeli nīatembūrangīte nguo ciake-rī, akīmūtūmīra ndūmīrīri īno: “Nī kīi gīgūtūma ūtembūrange nguo ciaku? Reke mūndū ūcio oke kūrī niī, na nīekūmenya atī nī kūrī mūnabii thīinī wa Israeli.” 9 Nī ūndū ūcio Naamani agīthīi hamwe na mbarathi ciake na ngaari cia ita o nginya mūromo-inī wa nyūmba ya Elisha. 10 Nake Elisha akīmūtūmīra mūndū amwīre atīrī, “Thīi wīthambe maita mūgwanja rūūi-inī rwa Jorodani, na mwīrī waku nīukūhonio, na nīūgūthera.” 11 No Naamani agīthīi arakarīte, akiuga atīrī, “Ngwīciiragia atī ti-itherū mūnabii nīekūuma nja oke kūrī niī, na arūgame akaīre rīitwa rīa Jehova Ngai wake, acooke

athūngūthie guoko gwake igūrū rīa handū hau harūaru, aahonie mangū. **12** Githī njūū cia Dameski, na Abana, o na Faripari ti njega gūkīra maaī o mothe ma Isiraeli? Githī ndingīthambire thīnī wacio therio?” Nī ūndū ūcio akīhūndūka, agīthī arakarīte mūno. **13** Ndungata cia Naamani igīthī harī we ikīmwīra atīrī, “Ithe witū, korwo mūnabii akwīrire wīke ūndū mūnene gūkīra ūyūrī, githī ndūngīwīkire? Githī to wīke makīria ūndū ūyū aakwīra, ‘Wīthambe, ūtherio!’” **14** Nī ūndū ūcio Naamani agīkūrūka, agītobokia Jorodani maita mūgwanja, o ta ūrīa mūndū wa Ngai aamwīrīte, naguo mwīrī wake ūkīhona, ūgīthera ūkīhaana ta wa kaana kanini. **15** Hīndī ūyo Naamani na arīa othe maamūteithagia magīcooka kūrī ūndū wa Ngai. Nake akīrūgama mbere yake, akiuga atīrī, “Rīu nīndamenya atī gūtīrī Ngai ūngī thī yothe tīga gūkū Isiraeli. Ndāgūthaitha wītīkīre kuoya kīheo kuuma kūrī ūdungata yaku.” **16** Nake mūnabii akīmūcookeria atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova ūrīa ūdungatāgīra atūūraga muoyo-rī, nī ūdingītīkīra kuoya kīndū o na kī.” Na rīrī, o na gūtuīka Naamani nīamūringīrīrie mūno-rī, nīaregire. **17** Nake Naamani akiuga atīrī, “Angīkorwo ūdūngīoya-rī, ndāgūthaitha ūreke nī ūdungata yaku heo tīri ūrīa wothe ūngīkuuo nī nyūmbū igīrī, nīgūkorwo ūdungata yaku ndīrī hīndī ūgacooka kūrūta maruta ma njino kana magongona kūrī ngai ūngī, tīga o Jehova. **18** No rīrī, Jehova arorekera ūdungata yaku ūndū-inī o ūyū ūmwe: Rīrīa mūthamaki mwathi wakwa arītoonyaga hekarū ya Rimoni amīinamīrīre etiranītie na guoko gwakwa, na nī nyinamīrīre ho-rī, rīrīa ngainamīrīra ndī hekarū-

inī ya Rimoni, Jehova arorekera ndungata yaku nī ūndū wa gwīka ūguo.” **19** Hīndī īyo Elisha akīmwīra atīrī, “Thīī na thayū.” Thuutha wa Naamani gūkorwo athīīte itīna-rī, **20** Gehazi, ndungata ya Elisha mūndū wa Ngai, agīciiria atīrī, “Mwathi wakwa nīahūthīria Naamani ūcio Mūsuriata maūndū nī kūregā kwamūkīra indo iria ekūmūreheire. Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo-rī, niī nī ngūhanyūka ndīmūkinyīre nīguo njoe kīndū kuuma harīwe.” **21** Tondū ūcio Gehazi akīhiūha nīguo akinyīre Naamani. Rīrīa Naamani aamuonire ahanyūkīte arorete na kūrī we-rī, akiuma ngaari-inī ya ita nīguo amūtūnge. Akīmūuria atīrī, “Maūndū mothe nī mega?” **22** Nake Gehazi agīcookia atīrī, “īī, maūndū mothe nī mega. Mwathi wakwa aandūma ngwīre atīrī, ‘Aanake eerī kuuma thiritū-inī ya anabii mooka kūrī niī o rīu, moimīte būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu. Ndagūthaitha ūmahe taranda īmwe ya betha, na nguo cia magarūrīra meerī.’” **23** Nake Naamani akiuga atīrī, “Itīkīra woe taranda igīrī.” Agīthaitha Gehazi acītīkīre, ningī akīoha taranda igīrī cia thahabu agīcīkīra mīhuko-inī iīrī hamwe na nguo cia magarūrīra meerī. Nake akīnengera ndungata ciake igīrī, igīkuua, igīthīi mbere ya Gehazi. **24** Rīrīa Gehazi aakinyire kīrīma-inī, agītīia ndungata indo icio, agīciiga nyūmba. Nake akiugīra ndungata icio ūhoro, nacio igīthīi. **25** Thuutha ūcio agītoonya nyūmba akīrūgama mbere ya mwathi wake Elisha. Nake Elisha akīmūuria atīrī, “Gehazi uuma kū?” Nake Gehazi akīmūcookeria atīrī, “Ndungata yaku ndīrī kūndū īgūthīīte.” **26** Nowe Elisha akīmwīra atīrī, “Githī roho wakwa nduuma hamwe nawe rīrīa

mündū ūcio oimire ngaari-inī ya ita agūtūnge? Nī ihinda
rīa kuoya mbeeca, kana kwamūkīra nguo, na mīgūnda
ya mītamaiyū na ya mīthabibū, na ndūūru cia mbūri na
ng'ombe, na ndungata cia arūme na cia andū-a-nja? 27
Mangū ma Naamani nīwe mekwīgwatīrīra na njiaro ciaku
nginya tene." Hīndī īyo Gehazi akīehera harī Elisha arī na
mangū na akerūha, akahaana o ta ira.

6 Na rīrī, thiritū ya anabii īkīra Elisha atīrī, "Rora, handū
haha tūgomanaga nawe nī hanini mūno. 2 Twītīkīrie tūthīī
Jorodani, o mündū witū akuue ītugī kuo; na ūtwītīkīrie
twake handū ha gūtūūraga kūu." Nake akīmeera atīrī,
"Thīiī." 3 Ningī ūmwe wao akīmwīra atīrī, "Ndagūthaitha
wītīkīre gūthīī na ndungata ciaku." Nake Elisha agīcookia
atīrī, "īī, nītūgūthīī na inyuī." 4 Nake Elisha agīthīī
hamwe nao. Nao magīthīī Jorodani na makīambīrīria
gūtema mītī. 5 Na rīrīa ūmwe wao aatemaga mūtī-rī,
ithanwa rīkīgūa maaī-inī. Nake agīkaya, akiuga atīrī,
"Mwathi wakwa, riuma rīa kūhooya!" 6 Nake mündū
wa Ngai akīūria atīrī, "Rīagūa ha?" Na rīrīa aamuonirie
handū hau, Elisha agītinia kamūtī, agīgaikia ho, narō
ithanwa rīkīrera maaī igūrū. 7 Nake akīmwīra atīrī,
"Oya ithanwa." Nake mündū ūcio agītambūrūkia guoko,
akīrīoya. 8 Na rīrī, müthamaki wa Suriata aarī na mbaara
na andū a Isiraeli. Thuutha wa kūrīkanīra na anene
ake, akīmeera atīrī, "Ngwamba kambī handū hana na
hana." 9 Mūndū wa Ngai agītūmana kūrī müthamaki
wa Isiraeli, akīmwīra atīrī, "Wīhūūge, na ndūkagerere
handū hana tondū andū a Suriata nīho maraikūrūkīra."
10 Nī ūndū ūcio müthamaki wa Isiraeli agītūma andū

magatuīrie ūhoro wa handū hau mündū wa Ngai aarītie ūhoro waho. Mahinda maingī Elisha nīeragīra mūthamaki wa Isiraeli kündū kūrīa aagīfirwo nī kwīmenyerera, nake agaikaraga ehūūgīte. **11** Ūndū ūcio ūkīrakaria mūthamaki wa Suriata mūno. Nake agīta anene ake na akīmeera atīrī, “Ngwenda kūmenya kuuma kūrī inyuī ūū, nūū witū ūrī mwena wa mūthamaki wa Isiraeli?” **12** Nake ūmwe wa anene ake akīmwīra atīrī, “Mūthamaki mwathi wakwa, gūtirī o na ūmwe witū ūrī mwena wake. No rīrī, Elisha ūrīa mūnabii kūu Isiraeli nīwe wīraga mūthamaki wa Isiraeli ciugo nginya iria waragia ūrī nyūmba yaku ya toro.” **13** Nake mūthamaki agīathana, akiuga atīrī, “Thīiī mūgatuīrie kūrīa arī, nīguo ndūme andū mamūnyiite.” Nake mūthamaki agīcookerio ūhoro akīrwo atīrī, “Elisha arī Dothani.” **14** Nake mūthamaki agītūma mbarathi na ngaari cia ita, na mbūtū yarī na hinya kūu. Igīthīī ūtukū, ikīrigiicīria itūūra rīu. **15** Na rīrīa ndungata ya mündū wa Ngai yokīrire, īkiuma nja rūciinī tene, īkīona atī mbūtū ya ita, na mbarathi, na ngaari cia ita nīciarigiicīrie itūūra. Nayo ndungata īkīūria atīrī, “Wūi, mwathi wakwaī, tūgwīka atīa?” **16** Nake mūnabii akīmūcookeria atīrī, “Tiga gwītigīra, nīgūkorwo arīa marī mwena witū nī aingī gūkīra arīa marī mwena wao.” **17** Nake Elisha akīhooya atīrī, “Wee Jehova, mūhingūre maitho nīguo oone.” Nake Jehova akīhingūra maitho ma ndungata īyo, nayo īkīrora, īkīona kūu irīma-inī kūiyūire mbarathi na ngaari cia ita irī na mwaki, ciothe irigiicīrie Elisha. **18** Na rīrīa thū ciake ciaikūrkaga irorete kūrī we-rī, Elisha akīhooya Jehova, akiuga atīrī, “Hūūra andū aya na ūtumumu.” Nī ūndū

ūcio Jehova akīmahūura na ūtumumu, o ta ūrīa Elisha aahooete. **19** Elisha akīmeera atīrī, “Īno tiyo njīra, o na rīnī tirīo itūura. Nūmīrīrai, na nīngūmūtwara kūrī mūndū ūrīa mūracaria.” Nake akīmatwara nginya Samaria. **20** Maarīkia kūingīra itūura rīu inene, Elisha akiuga atīrī, “Jehova hingūra andū aya maitho nīgeetha mone.” Nake Jehova akīmahingūra maitho, nao makīona, magīkora marī thīinī wa Samaria. **21** Rīrīa mūthamaki wa Isiraeli aamoonire-rī, akīuria Elisha atīrī, “Baba ndīmoorage? Nī wega ndīmoorage?” **22** Nake Elisha akīmūcookeria atīrī, “Ndūkamoorage. No ūrage andū arīa wīnyiitīre na rūhiū rwaku rwa njora kana ūta? Mahe irio na maaī, marīe na manyue, macooke mathīi kūrī mwathi wao.” **23** Nī ūndū ūcio akīmathondekera iruga inene, nao maarīkia kūrīna kūnyua, akīmoigīra ūhoro nao magīcooka kūrī mwathi wao. Nī ūndū ūcio mbūtū cia ita cia Suriata igītiga gūtharīkīra būrūri wa Isiraeli rīngī. **24** Na rīrī, thuutha ūcio Beni-Hadadi mūthamaki wa Suriata agīcookanīrīria mbūtū ciake cia ita ciothe, igīthīi, ikīrigīcīria Samaria irītunyane. **25** Na gūkīgīna ng'aragu nene mūno itūura rīu inene. Kūrigīcīrio kwarīo gūgīkara ihinda iraaya ūū atī mūtwe wa ndigiri wendagio cekeri mīrongo īnana cia betha, nakīo kībabā kīmwe kīa mai ma ndutura gīkeendio cekeri ithano. **26** Na rīrīa mūthamaki wa Isiraeli aahītūkagīra rūthingo igūrū-rī, mūtumia ūmwe akīmūkaīra, akīmwīra atīrī, “Mūthamaki, mwathi wakwa, ndeithia!” **27** Nake mūthamaki akīmūcookeria atīrī, “Angīkorwo Jehova ndangīgūteithia-rī, niī ingīkūrutīra ūteithio kū? Nī kuuma kīhuhīro-inī kīa ngano, kana

nī kuuma kīhihīro-inī kīa ndibei?” **28** Ningī agīcooka akīmūūria atīrī, “Nī kīi kīragūthīīnia?” Nake agīcooka atīrī, “Mūtumia ūyū aranjīīrire atīrī, ‘Ruta mūrūguo nīgeetha tūmūrīe ūmūthī, naruo rūciū tūkaarīa mūriū wakwa.’ **29** Nī ūndū ūcio tūraruga mūriū wakwa na tūramūrīa. Mūthenya ūyū ūngī ndīramwīra atīrī, ‘Ruta mūrūguo nīgeetha tūmūrīe,’ no aramūhitha.” **30** Na rīrīa mūthamaki aaiguire ciugo cia mūtumia ūcio-rī, agītembūranga nguo ciake. O agīthiagīra rūthingo igūrū-rī, andū magīcūthīrīria, makīona atī eehumbīte nguo ya ikūnia thīnī. **31** Nake akiuga atīrī, “Ngai aronjīka ūūru, na akīrīrīrie kūnjīka ūūru, angīkorwo mūtwe wa Elisha mūrū wa Shafatu nīūgūkorwo ūnyiitaine na mwīrī wake ūmūthī!” **32** Na rīrī, Elisha aikarīte gwake nyūmba arī hamwe na athuuri. Nake mūthamaki agītūma mūndū athīiage mbere yake, no mūndū ūcio ataanakinya, Elisha akīira athuuri acio atīrī, “Hī! ū nīmūrona ūrīa mūūragani ūyū andūmīire mūndū oke andinie mūtwe? Atīrīrī, mūndū ūcio ooka-rī, mūhinge mūrango, na mūūnyiitīrīre ndakaingīre. Githī mūkubio wa magūrū ma mwathi wake ndūrī o thuutha wake?” **33** O akīaria nao-rī, mūndū ūcio watūmītwo agīkūrūka, agīkinya harī we. Nake mūthamaki akiuga atīrī, “Mwanangīko ūyū uumīte kūrī Jehova. Nī kīi kīngītūma njeterere Jehova makīria ma ūguo?”

7 Elisha akiuga atīrī, “Thikīrīria kiugo kīa Jehova. Jehova ekuuga ūū: lhinda ta rīrī rūciū-rī, kībabā kīmwe kīa mūtu mūhinyu gīkeendio cekeri īmwe, nacio ibaba igīrī cia cairi ikeendio cekeri īmwe hau kīhingo-inī gīa Samaria.” **2**

Nake mūnene ūrīa wateithagia mūthamaki akīra mūndū wa Ngai atīrī, “O na Jehova angīhingūra ndirica cia igūrū-řī, ūndū ūcio wahoteka?” Nake Elisha akīmūcookeria atīrī, “Nīukawona na maitho maku, no ndūkaarīa o na kī!” 3 Na rīrī, nī kwarī na andū ana maarūarīte mangū, maaikaraga itoonyero-inī rīa kīhingo gīa itūūra inene. Makīrana atīrī, “Nī kī gīgūtūma tūkare haha nginya tūkue? 4 Tūngiuga atīrī, ‘Nītūgūthīi thīinī wa itūūra,’ o nakuo kūrī na ng’aragu, na no tūgūkua. Na tūngūkara haha, no tūgūkua. Nī ūndū ūcio rekei tūthīi kūu kambī-inī ya Asuriata, twīneane kūrīo. Mangītūhonokia, tūgītūure muoyo; mangītūraga, tūgīkue.” 5 Hwaī-inī gūkiira magīukīra, magīthīi kambī-inī ya Asuriata. Nao maakinya nyumīrīra ya kambī, magīkora gūtiarī mūndū o na ūmwe kuo, 6 nīgūkorwo Jehova nīatūmīte andū a ita rīa Asuriata maigue mūkubio wa ngaari cia ita, na wa mbarathi, na wa mbūtū nene; nī ūndū ūcio makīrana atīrī, “Atīrīrī, mūthamaki wa Israeli nīakomborete athamaki a Ahiti na a Misiri nīguo matūtharīkīre!” 7 Nī ūndū ūcio magīukīra, makiūra hwaī-inī na mairia, magītiga hema ciao, o na mbarathi, na ndigiri. Magītiga kambī o ro ūguo yarī, na makīura nīguo mahonokie mīoyo yao. 8 Andū arīa maarī na mangū magīkinya nyumīrīra ya kambī, na magītoonya hema-inī ūmwe. Makīrīa na makīnyua, na magīkuua betha, na thahabu, o na nguo, magīthīi magīcihitha. Magīcooka rīngī magītoonya hema ūngī, makīoya indo iria ciarī kuo o nacio magīcihitha. 9 Magīcooka makīrana atīrī, “Rīu tūtireka wega. Mūthenya ūyū nī wa kūheana ūhoro mwega, na ithuī no gūkira

tūkirīte naguo. Tūnḡeterera nginya gūkīe, no tūherithio. Rekei tūthiī o ro rīu, tūkaheane ūhoro ūyū nyūmbainī ya mūthamaki.” **10** Nao magīthiī magīta arangīri a ihingo cia itūura, makīmeera atīrī, “Nītūgūthiīte kambīnī ya Asuriata, na gūtirī mūndū ūrī kuo, gūtirī o na mūgambo wa mūndū, no mbarathi na ndigiri ciohetwo, nacio hema igatigwo o ro ūrīa ciatarī.” **11** Nao arangīri a ihingo makīanrīra ūhoro ūcio, naguo ūgūkinyīra nyūmba ya mūthamaki. **12** Nake mūthamaki agīukīra ūtukū, na akīra anene ake atīrī, “Nīngūmwīra ūrīa Asuriata matwīkīte. Nīmamenyete tūrī na ng’aragu, nī ūndū ūcio nīkīo matigīte kambī, makeehitha kūu gīthaka-inī, magīciiria atīrī, ‘Ti-itherū nīmekuuma itūura-inī na hīndī ūyo tūmanyīite mīgwate marī muoyo na tūtoonye itūura-inī inene.” **13** Nake ūmwe wa anene ake agīcookia atīrī, “Tūma andū amwe mathīi na mbarathi ithano iria itigaire itūura-inī. Ūhoro wao githī ndūgūkīhaana o ta wa Isiraeli othe arīa marī gūkū thīinī. ū-ni, megūkorwo mahaana o ta Isiraeli aya othe makiriī gūthira. Nī ūndū ūcio reke tūmatūme magatuīrie ūrīa kūhaana.” **14** Nī ūndū ūcio magīthuura ngaari igīrī cia ita na mbarathi ciacio, nake mūthamaki akīmatūma marūmīrīre mbūtū cia ita cia Asuriata. Nake agīatha atwarithia akīmeera atīrī, “Thīi mūgatuīrie ūrīa kūhaana.” **15** Makīmarūmīrīra o nginya Jorodani, magīkora njīra ūiyūrīte nguo na indo iria Asuriata maatete marī ihenya-inī makīūra. Nī ūndū ūcio andū arīa maatūmītwo makīhūndūka na magīcookeria mūthamaki ūhoro ūcio. **16** Hīndī ūyo andū makiumagara, magīthiī na magītaha indo kambī-inī ya Asuriata. Nī

ündū ūcio kibaba kīmwe kīa mītu kīendagio cekeri īmwe, na ibaba igīrī cia cairi ciendagio cekeri īmwe o ta ūrīa Jehova oigīte. **17** Na rīrī, mūthamaki aigīte mūnene ūrīa wamūteithagia akorwo arī mūrūgamīrīri wa kīhingo, nao andū makīmūrangīrīria hau kīhingo-inī, agīkua, o ta ūrīa mūndū wa Ngai oigīte rīrīa mūthamaki aathiīte gwake mūciī. **18** Ündū ūcio wekīkire o ta ūrīa mūndū wa Ngai eerīte mūthamaki: “Ihindā o ta rīrī rūciū, kibaba kīmwe kīa mītu gīkeendio cekeri īmwe, nacio ibaba igīrī cia cairi ikeendio cekeri īmwe kīhingo-inī gīa Samaria.” **19** Mūnene ūcio eerīte mūndū wa Ngai atīrī, “O na Jehova angīhingūra ndirica cia igūrū-rī, ündū ūcio wahoteka?” Nake mūndū wa Ngai aamūcookeirie atīrī, “Nīukawona na maitho maku, no ndūkaarīa o na kī!” **20** Üguo noguo gwekīkire kūrī mūnene ūcio, nīgūkorwo andū maamūrangīrīrie hau kīhingo-inī, agīkua.

8 Na rīrī, Elisha akīira mūtumia ūrīa aariūkīirie mwana atīrī, “Thīi hamwe na andū a nyūmba yaku mūgaikare kwa ihinda kūrīa mūngīhota gūikara, tondū Jehova nīatuīte kūgīe ng’aragu būrūri-inī ūyū, īrīa īkūniina mīaka mūgwanja.” **2** Nake mūtumia ūcio agīka o ta ūrīa mūndū wa Ngai oigīte. We mwene na andū a nyūmba yake magīthīi na magīkara būrūri wa Afilisti mīaka mūgwanja. **3** Na rīrī, mīaka mūgwanja yathirārī, akiuma būrūri wa Afilisti, agīthīi kūrī mūthamaki kūmūthaitha nī ündū wa nyūmba na gīthaka gīake. **4** Mūthamaki aaragia na Gehazi, ndungata ya mūndū wa Ngai, akīmwīra atīrī, “Ta njīira maūndū mothe manene marīa Elisha aane ka.” **5** O rīrīa Gehazi eeraga mūthamaki

ūrīa Elisha aariūkirie mündū-rī, mūtumia ūrīa wariūkīrio
mūriū nī Elisha agīuka gūthaitha mūthamaki nī ūndū
wa nyūmba na gīthaka gīake. Nake Gehazi akiuga atīrī,
“Mūthamaki mwathi wakwa, ūyū nīwe mūtumia ūcio,
na mūriū ūrīa wariūkīrio nī Elisha nīwe ūyū.” **6** Nake
mūthamaki akīuria mūtumia ūhoro ūcio, nake akīmūhe
ūhoro. Ningī mūthamaki akīra mūnene ūmwe wake
ūhoro wa mūtumia ūcio, akīmwīra atīrī, “Mūcookerie
kīrīa gīothe kīarī gīake, hamwe na uumithio wothe wa
gīthaka gīake, kuuma mūthenya ūrīa oimire būrūri ūyū
o nginya rīu.” **7** Na rīrī, Elisha agīthī Dameski, nake
Beni-Hadadi mūthamaki wa Suriata aarī mūrūaru. Rīrīa
mūthamaki eerirwo atīrī, “Mūndū wa Ngai nīokīte nginya
gūkū,” **8** akīra Hazaeli atīrī, “Oya kīheo, ūthī ūtūnge
mūndū wa Ngai. Tuīria ūhoro harī Jehova na ūndū wake;
mūūrie atīrī, ‘Niī nīngūhona ndwari īno?’” **9** Nī ūndū ūcio
Hazaeli agīthī gūtūnga Elisha, akuuīte kīheo kīa indo iria
njega cia Dameski, ikuuītwo nī ngamīira mīrongo īna.
Hazaeli agīthī, akīrūgama mbere ya Elisha, akīmwīra
atīrī, “Mūrūgu Beni-Hadadi mūthamaki wa Suriata nīwe
wandūma ngūūrie atīrī, ‘Niī nīngūhona ndwari īno?’” **10**
Nake Elisha agīcookia atīrī, “Thī ūmwīre atīrī, ‘Ti-itherū
nīkūhona’; no Jehova nīanguūrīrie atī no egūkua.” **11**
Elisha akīmūkūrīra maitho amūrorete nginya Hazaeli
agīconoka. Nake mūndū wa Ngai akīambīrīria kūrīra. **12**
Nake Hazaeli akīmūuria atīrī, “Nī kī kīratūma mwathi
wakwa arīre?” Nake agīcookia atīrī, “Nī ūndū nīnjūū
ūūru ūrīa ūkaarehere andū a Isiraeli. Nīugacina cīgitīro
ciao iria nūmu, na ūūrage aanake ao na rūhiū rwa

njora, ūtungumanie twana twao thī, na ūtarūre nda cia andū-a-nja arīa marī nda.” **13** Nake Hazaeli akīmūūria atīrī, “Ndungata īno yaku ītarī ta ngui-rī, yahota atīa gwīka ūndū mūnene ūguo?” Nake Elisha akīmūcookeria atīrī, “Jehova nīanyonetie atī nīūgatuūka mūthamaki wa Suriata.” **14** Ningī Hazaeli agītigana na Elisha agīcooka kūrī mwathi wake. Rīrīa Beni-Hadadi aamūūririe atīrī, “Elisha akwīrire atīa?” Hazaeli akīmūcookeria atīrī, “Anjīrīre ti-itherū nīūkūhona.” **15** No mūthenya ūyū ūngī Hazaeli akīoya taama mūritū, akīūtobokia maaī-inī, akīhumbrīra mūthamaki ūthiū naguo, o nginya agīkua. Nake Hazaeli agīthamaka ithenya rīake. **16** Mwaka-inī wa ītano wa wathani wa Joramū mūrū wa Ahabu mūthamaki wa Israeli-rī, Jehoramū mūrū wa Jehoshafatū akīambīrīria gūthamaka Juda. **17** Jehoramū aarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ītatū na īrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka īnana. **18** Nīathiire na mīthīire ya athamaki a Israeli, o ta ūrīa nyūmba ya Ahabu yekīte, nīgūkorwo aahikirie mwarī wa Ahabu. Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. **19** No rīrī, nī ūndū wa ndungata yake Daudi, Jehova ndeendaga kwananga Juda. Nīeranīire atī nīegūtūūria tawa nī ūndū wa Daudi na njiaro ciake nginya tene. **20** Mahinda ma Jehoramū-rī, andū a Edomū nīmaremeire Juda na makīgīa na mūthamaki wao ene. **21** Nī ūndū ūcio Jehoramū agīthīī Zairu hamwe na ngaari ciake ciōthe cia ita. Andū a Edomū makīmūrigiicīria hamwe na anene a ngaari ciake cia ita, no agīūkīra na akīūra ūtukū; narīo ita rīake, o na kūrī o ūguo, rīkīūra rīgīcooka mūcīī. **22** Nginyagia ūmūthī andū

a Edomu matū̄raga maremeire Juda. Andū a Libina o nao makīregagatho wa Juda o ihinda-inī rīu. **23** Mañndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehoram, na marīa mothe eekire, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mañndū ma mahinda ma athamaki a Juda? **24** Nake Jehoram akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo hamwe nao itū̄ra-inī rīa Daudi. Nake mūriū Ahazia agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **25** Mwaka-inī wa ikūmi na tīrī wa wathani wa Joram mūrū wa Ahabu mūthamaki wa Israeli-rī, Ahazia mūrū wa Jehoram mūthamaki wa Juda nīguo ambīrīirie gūthamaka. **26** Ahazia aarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo tīrī na tīrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mwaka ūmwe. Nyina eetagwo Athalia, mwarī wa mwana wa Omuri mūthamaki wa Israeli. **27** Nake Ahazia agīthīī na mīthīīre ya nyūmba ya Ahabu, na agīka ūru maitho-inī ma Jehova o ta ūrīa nyūmba ya Ahabu yekīte, nīgūkorwo nīmatarainie na nyūmba ya Ahabu nī ūndū wa kūhikania kuo. **28** Ahazia nīmathiire na Joram mūrū wa Ahabu nīguo makarūe na Hazaeli mūthamaki wa Suriata kūu Ramothu-Gileadi. Nao Asuriata makīguraria Joram; **29** nī ūndū ūcio Mūthamaki Joram akīhūndūka, agīthīī Jezireeli nīguo akahonie nguraro iria aagurarītio nī Asuriata kūu Ramothu makīrūna na Hazaeli mūthamaki wa Suriata. Hīndī īyo Ahazia mūrū wa Jehoram mūthamaki wa Juda agīkūrūka, agīthīī Jezireeli akarore Joram mūrū wa Ahabu, tondū nīagurarītio.

9 Na rīrī, mūnabii Elisha agīta mūndū ūmwe wa thiritū ya anabii, akīmwīra atīrī, “Thīnīkīra nguo yaku ya igūrū

mūcibi-inī, na ūkuue mbūthū ūno ya maguta, ūthiī nginya Ramothu-Gileadi. **2** Wakinya kūu, ūcarie Jehu mūrū wa Jehoshafatu, mūrū wa Nimushi. Ūthiī kūrī we, ūmūtigithanie na andū a thiritū yake, ūmūtingīrie kanyūmba ga thīinī. **3** Ūcooke woe mbūthū ya maguta ūmūtitīrie mūtwe na uuge atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Ndagūitīria maguta ūtuīke mūthamaki wa Isiraeli.’ Ūcooke ūhingūre mūrango ūre; ndūgaikare!” **4** Nī ūndū ūcio mwanake ūcio mūnabii agīthiī nginya Ramothu-Gileadi. **5** Rīrī aakinyire kuo, agīkora anene a mbūtū cia ita maikarīte hamwe. Akīra mūnene wao atīrī, “Mūnene, ndī na ndūmīrīri yaku.” Nake Jehu akīuria atīrī, “Ithuothe-ri, nī ūrīkū ūrī na ndūmīrīri yake?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nīwe mūnene, ndūmīrīri nī yaku.” **6** Jehu agīūkīra, akīngīra nyūmba. Nake mūnabii agītīria Jehu maguta mūtwe, akiuga atīrī, “Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga ūū: ‘Ndagūitīria maguta ūtuīke mūthamaki wa andū a Jehova a Isiraeli. **7** Wee-rī, nīūkaniina nyūmba ya Ahabu mwathi waku nīgeetha ndīrīhīrie thakame ya anabii ndungata ciakwa, na thakame ya ndungata cia Jehova ciathe ūrīa yaitirwo nī Jezebeli. **8** Nyūmba yothe ya Ahabu nīgathira biū. Nīnganiina nyūmba yothe ya Ahabu na ndīmūniinire arūme othe, arīa ngombo na arīa matarī ngombo thīnī wa Isiraeli. **9** Nyūmba ya Ahabu ngaamītua o ta nyūmba ya Jeroboamu mūrū wa Nebati, na ta ya Baasha mūrū wa Ahija. **10** Ha ūhoro wa Jezebeli-rī, agaatambuurangwo nī ngui arī mūgūnda-inī wa Jezireeli, na gūtirī mūndū ūkaamūthika.”” Nake akīhingūra mūrango akīura. **11** Hīndī ūrīa Jehu ooimire nja kūrī anene a thiritū yake,

mündū ūmwe wao akīmūūria atīrī, “Maündū mothe nī mega? Mūgūrūki ūcio egūūkīte kūrī we nīkī?” Nake Jehu agīcookia atīrī, “Wee nīūū mündū ūcio o na maündū marīa aaragia.” **12** Nao makiuga atīrī, “Tiga gūtūheenia, twīre ma.” Jehu akiuga atīrī, “Anjīira ūū: ‘Jehova ekuuga atīrī: Ndagūitīrīria maguta ūtuīke mūthamaki wa Isiraeli.’” **13** Nao makīhiūha kuoya nguo ciao cia igūrū, magīciara ngathī-inī cia nyūmba arūgame ho, magīcooka makīhuha karumbeta na makīanīrīra atīrī, “Jehu nīwe mūthamaki!” **14** Nī ūndū ūcio, Jehu mūrū wa Jehoshafatu, mūrū wa Nimushi, agīciirīra gūukīrīra Joram. (Hīndī īyo Joram na Isiraeli yothe maagitagīra Ramothu-Gileadi, kuumma kūrī Hazaeli mūthamaki wa Suriata. **15** No Mūthamaki Joram nīacookete Jezireeli akahonie ironda iria aagurarītio nī Asuriata, rīrīa maarūaga na Hazaeli mūthamaki wa Suriata.) Nake Jehu akiuga atīrī, “Angīkorwo nīmwetīkīra ūguo, mūtikareke mündū o na ūmwe oime itūūra-inī athīi akaheane ūhorō ūcio Jezireeli.” **16** Ningī Jehu akīhaica ngaari yake ya ita, agīthīi Jezireeli, tondū nīkuo Joram aahurūkīte, na Ahazia mūthamaki wa Juda nīaikūrūkīte agathiī kūmūrora. **17** Hīndī ūrīa mūrori wa itūūra aarūgamīte mūthiringo-inī mūraihi na igūrū kūu Jezireeli, akīona mbūtū cia ita cia Jehu igīūka, agītana, akiuga atīrī, “Nīndīrona mbūtū cia ita igīūka.” Nake Joram agīathana, akiuga atīrī, “Ethaai mündū wa mbarathi, ūmūtūme athīi acitūnge, aciūrie atīrī, ‘Mūūkīte na thayū?’” **18** Nake mündū ūcio akīhaica mbarathi, agīthīi gūtūngā Jehu, akīmwīra atīrī, “Ūū nīguo mūthamaki ekūūria: ‘Wee-rī, ūūkīte na thayū?’”

Nake Jehu akīmūcookeria atīrī, “Urī na ūhoro ūrīkū na thayū? Nyuma thuutha.” Nake mūrori wa itūūra agīcookia ūhoro, akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa twatūma nīakinya harīo, na ndaracooka na gūkū.” **19** Nī ūndū ūcio mūthamaki agītūma mūndū wa keerī wa mbarathi. Aakinya kūrī o akīmeera atīrī, “Uū nīguo mūthamaki eekūūria: ‘Mūūkīte na thayū?’” Nake Jehu agīcookia atīrī, “Urī na ūhoro ūrīkū na thayū? Nyuma thuutha.” **20** Nake mūrori wa itūūra agīcookia ūhoro, akiuga atīrī, “Nīakinya harīo, no-o nake ndaracooka na gūkū. Mūtwarīre wa ngaari ya ita nī ta mūtwarīre wa Jehu mūrū wa Nimushi; atwarithagia ta mūgūrūki.” **21** Nake Joram agīathana, akiuga atīrī, “Ohererai mbarathi ngaari-inī yakwa ya ita.” Na ciohererwo, Joram mūthamaki wa Isiraeli na Ahazia mūthamaki wa Juda makiumagara, o mūndū arī ngaari-inī yake ya ita, magatūnge Jehu. Magīcemania nake kamūgūnda-inī karī ka Nabothu ūrīa Mūjezireeli. **22** Rīrīa Joram onire Jehu, akīmūūria atīrī, “Jehu, ūkīte na thayū?” Nake Jehu agīcookia atīrī, “Kūngīgīa na thayū atīa, ūhooi wa mīhianano wothe na ūrogi wa nyūkwa, Jezebeli, ūingīhīte ūū?” **23** Joram akīgarūrūka akīura, akiugaga atīrī, “Ahazia, kūrī na njikanīrīrio!” **24** Hīndī īyo Jehu akīruta ūta wake, akīratha Joram gatagatī ga ciande. Naguo mūguī ūgītheeca ngoro yake, agītungumana ngaari-inī yake. **25** Nake Jehu akīira Bidikari mūnene wa ngaari yake ya ita atīrī, “Muoe ūmūkie mūgūnda-inī ūrīa warī wa Nabothu ūrīa Mūjezireeli. Ririkana rīrīa niī nawe twatwaraga ngaari cia ita tūrī thuutha wa ithe Ahabu, rīrīa Jehova aaririe ūrathi ūyū ūmūkonī, akiuga

ūū: 26 ‘Mūthenya wa ira nīndīronire thakame ya Nabothuna thakame ya ariū ake, nīguo Jehova ekuuga, na titherū nīngatūma ūmīrīhīre mūgūnda-inī o ūyū, nīguo Jehova ekuuga.’ Rīu kīmuoe, ūmūkie mūgūnda-inī ūcio, kūringana na kiugo kīa Jehova.” 27 Hīndī ūrīa Ahazia mūthamaki wa Juda onire ūrīa kwahaana, akīūra na njīra ya Bethi-Hagani. Nake Jehu akīmūhanyūkia, akīanagīrīra atīrī, “Mūūragei o nake!” Nao makīmūgurarīria arī ngaari-inī yake ya ita erekeire Guri hakuhī na Ibileamu, no akīūrīra Megido, agīkuīra kuo. 28 Nacio ndungata ciake ikīmūkuua na ngaari ya ita, ikīmūtwara Jerusalemu, na makīmūthika hamwe na maithé make mbīrīra-inī yake, itūūra-inī ūrīa Daudi. 29 (Ahazia aatuīkīte mūthamaki wa Juda mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe wa wathani wa Joramū mūrū wa Ahabu). 30 Ningī Jehu agīthī ūzireeli. Na ūrīa Jezebeli aaiguire ūguo-rī, akīhaka maithé make rangi na akīgemia njuūrī yake, agīcūthīrīria nja arī ndirica-inī. 31 Rīrīa Jehu aatoonyaga kīhingo-inī, Jezebeli akīmūuria atīrī, “Uūkīte na thayū, Zimuri, wee mūūragi wa mwathi waku?” 32 Nake Jehu akīrora na igūrū ndirica-inī, agītana akīūria atīrī, “Nūū ūrī mwena wakwa? Nūū?” Nao andū eerī kana atatū maarī ahakūre makīmūrora arī thī. 33 Nake Jehu akiuga atīrī, “Mūikie thī!” Nī ūndū ūcio makīmūkia akīgūa thī, nayo thakame ūmwe yake ūkīminjūkīra rūthingo o hamwe na mbarathi iria ciāmūrangagīrīria thī na magūrū ma cio. 34 Jehu agītoonya nyūmba ya ūthamaki thīinī akīrīna akīnyua. Nake akiuga atīrī, “Menyererai mūndū-wa-nja ūcio mūrume, na mūmūthike tondū araarī mwarī wa

mūthamaki.” 35 No rīrīa maathiire nja makamūthike, matiakorire kīndū o na kīmwe kīa mwīrī wake, tiga o ihīndī rīa mūtwe wake, na magūrū, na moko make. 36 Nao makīhūndūka, makīrīa Jehu ūhoro ūcio, nake akiuga atīrī, “Gīkī nī kiugo kīa Jehova kīrīa aaririe na kanua ka ndungata yake Elija ūrīa Mūtishibi, akiuga atīrī: Ngui nīkaarīa mwīrī wa Jezebeli kamūgūnda-inī ka Jezireeli. 37 Nakīo kīimba kīa Jezebeli gīgaatuīka o ta rūrua kīrī thī kamūgūnda-inī ka Jezireeli, nīgeetha gūtikagīe mūndū ūkaahota kuuga atīrī, ‘Ūyū nī Jezebeli.’”

10 Na rīrī, Samaria kwarī na ariū a nyūmba ya Ahabu mīrongo mūgwanja. Nī ūndū ūcio Jehu akīandīka marūa akīmatūma Samaria kūrī anene a Jezireeli, na athuuri, na areri a ciana cia Ahabu, akīmeera atīrī, 2 “Tondū mūrī na ciana cia mwathi wanyu, na ningī mūrī na ngaari cia ita na mbarathi, na itūūra inene rīrigīre na thingo cia hinya, o na indo cia mbaara-rī, marūa maya maamūkinyīra-rī, 3 thuurai mūriū ūrīa mwega na mwagīrīru mūno wa mwathi wanyu, na mūmūikarīrie gītī kīa ūnene gīa ithe. Mūcooke mūrūīrīre nyūmba ya mwathi wanyu.” 4 No-o makīmaka makiuga atīrī, “Angīkorwo athamaki eerī matiigana kūmūtooria-rī, ithuī twakīhota atīa?” 5 Nī ūndū ūcio ūrīa warī mūrori wa maūndū ma nyūmba ya ūthamaki, na mwathi wa itūūra, na athuuri, na areri a ciana magītūmīra Jehu ndūmīrīri īno: “Ithuī tūrī ndungata ciaku, na nītūgwīka ūrīa wothe ūkuuga. Tūtiigūtua mūndū o na ūmwe mūthamaki; wee īka o ūrīa ūngīona kwagīrīire.” 6 Nake Jehu akīmaandīkīra marūa ma keerī akīmeera atīrī, “Angīkorwo mūrī mwena

wakwa na n̄mūkūnjathīkīra, ūragai ariū a mwathi wanyu, mūgooka na ciongo ciao gūkū Jezireeli ihinda o ta rīrī rūciū.” Na rīrī, ariū a mūthamaki mīrongo mūgwanja maarī na atongoria a itūūra arīa maamareraga. **7** Na rīrī marūa maakinyire, andū acio makīnyiita ariū acio mīrongo mūgwanja a mūthamaki na makīmooraga othe. Magīkīra ciongo ciao ikabū-inī, magīcitwarīra Jehu o kūu Jezireeli. **8** Rīrīa mūndū ūrīa watūmītwo aakinyire, akīra Jehu atīrī, “Nīmarehe ciongo cia ciana cia mūthamaki.” Nake Jehu agīathana, akiuga atīrī, “Ciigei irūndo igīrī itoonyero-inī rīa itūūra o nginya rūciinī.” **9** Rūciinī rūrū rūngī Jehu akiumagara. Akīrūgama mbere ya andū othe, akiuga atīrī, “Inyuī mūtihītīie. Niī nī niī ndaciirīire ndundu ya gūükīrīra mwathi wakwa na ngīmūūraga, no nūū ūragīte andū aya othe? **10** Menyai ūū, atī gūtīrī kiugo o na kīmwe kīarītīo nī Jehova igūrū rīa nyūmba ya Ahabu gītakahingio. Jehova ekīte o ūrīa oigīte na kanua ka ndungata yake Elija.” **11** Nī ūndū ūcio Jehu akīrīraga andū othe a nyūmba ya Ahabu arīa maatigaire kūu Jezireeli, o ūndū ūmwe na atongoria ake othe, na arata ake a hakuhī, o na athīnjīri-ngai ake, na gūtīrī mūndū wahonokire. **12** Jehu agīcooka akiumagara, agīthī Samaria. Aakinya Bethi-Ekedi ya Arīithi-rī, **13** agītūngana na andū amwe arīa maatarainie na Ahazia mūthamaki wa Juda akīmooria atīrī, “Inyuī mūrī a?” Nao magīcooka atīrī, “Ithuī tūrī a nyūmba ya Ahazia, na tūukīte kūgeithia mbarī ya mūthamaki, na ya mūtumia wa mūthamaki.” **14** Nake agīathana atīrī, “Nīmanyiitwo marī muoyo!” Nī ūndū ūcio makīmatwara marī muoyo makīmooragīra gīthima-inī

kĩa Bethi-Ekedi, maarĩ andũ mĩrongo ñna na eerĩ. Gütirĩ mündũ o na ûmwe wahonokire. **15** Nake aaríkia kuuma kuu, agikora Jehonadabu mürü wa Rekabu, o nake okite kumütunga. Nake Jehu akímügeithia, akímüuria atírĩ, “Wee ûrĩ na ûiguano na nií, o ta ûrĩa ndĩ na ûiguano nawe?” Nake Jehonadabu akímücookeria atírĩ, “Ií ndĩ naguo.” Nake Jehu akiuga atírĩ, “Küngíkorwo ní ûguo-rĩ, rehe guoko.” Ní ûndũ ûcio Jehonadabu agíika ûguo, nake Jehu akímüteithírria kûhaica ngaari-iní ya ita. **16** Nake Jehu akímwíra atírĩ, “Üka tüthií nawe ûkeonere ûrĩa ndírutaniírie na kïyo ní ûndũ wa Jehova.” Nake akímukuua na ngaari yake ya ita. **17** Rírĩa Jehu aakinyire Samaria-rí, akíuraga andũ othe a nyumba ya Ahabu arímaatigaire, akímaniina kûringana na kiugo kĩa Jehova kíriá kíarítio ní Elija. **18** Ningí Jehu agícookereria andũ othe hamwe, akímeera atírĩ, “Ahabu aatungatíre Baali o hanini; no Jehu ekümütungatíra makíria. **19** Na rírĩ, tûmanírai anabii othe a Baali, na atungati othe ayo, o na athínjíri-ngai ayo othe. Tigírírai atí gütirĩ o na ûmwe ûtarí ho, tondú níngûrutíra Baali igongona inene. Mündũ wothe ûkwaga gûuka, ndegûtûura muoyo.” Nowe Jehu ekaga ûguo arí na wara wa kûuraga atungati othe a Baali. **20** Nake Jehu akiuga atírĩ, “Ítanai kíungano gíagütíiithia Baali.” Ní ûndũ ûcio magíkianírira kíungano kíu. **21** Nake agícooka agítuma ûhoro kündũ guothe Isiraeli, nao atungati othe a Baali magûka; na gütirĩ o na ûmwe watíirire. Makígomana hekarü-iní ya Baali o nginya íkíiyûra kuuma mwena ûmwe nginya ûrĩa ûngí. **22** Nake Jehu akíira mûikaria wa harína nguo ciaigagwo

atīrī, “Rehere ndungata ciothe cia Baali nguo.” Nī ūndū ūcio agīcirehere nguo. **23** Hīndī īyo Jehu na Jehonadabu mūrū wa Rekabu magītoonya hekarū ya Baali. Jehu akīra ndungata cia Baali atīrī, “Rorai mīena yothe muone atī gūtirī ndungata cia Jehova irī haha hamwe na inyuī, o tiga ndungata cia Baali.” **24** Nī ūndū ūcio magītoonya marute magongona, na maruta ma njino. Na rīrī, Jehu nīaigīte arūme mīrongo īnana kūu nja akameera atīrī: “Umwe wanyu angīrekereria mūndū wa arīa ngūneana moko-inī manyu oore-rī, we egūkua ithenya rīa mūndū ūcio.” **25** Rīrīa Jehu aarīkirie kūruta igongona rīa njino-rī, agīatha arangīri na anene ao atīrī, “Toonyai thīinī mūmoorage; mūtikareke mūndū o na ūmwe wao oore.” Nī ūndū ūcio makīmooraga na hiū cia njora. Nao arangīri na anene ao magīkia mīrī yao nja, magīcooka magītoonya ihooero rīa na thīinī rīa hekarū ya Baali. **26** Nao makīruta ihiga rīrīa rīamūre nja ya hekarū ya Baali na makīrīcina. **27** Makīmomora ihiga rīrīa rīamūre rīa Baali, na magītharia hekarū ya Baali makīmītua kīoro o na nginya ūmūthī. **28** Nī ūndū ūcio Jehu akīniina biū ūhooi wa Baali thīinī wa Israeli. **29** No rīrī, ndaatiganire na mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati, marīa aatūmire Israeli meehe ma kūhooya mīhianano ya njaū ya thahabu kūu Betheli na Dani. **30** Nake Jehova akīira Jehu atīrī, “Tondū nīwīkīte wega, ūkahingia ūrīa kwagīrīire maitho-inī makwa, na ūgeeka nyūmba ya Ahabu ūrīa ndaatanyīte kūmekarī, njiaro ciaku igūtūūra ithamakagīra Israeli nginya rūciaro rwa kana.” **31** No Jehu ndaigana kūmenyerera kūiga watho wa Jehova, Ngai wa Israeli, na ngoro yake

yothe. Ndaigana gūtigana na mehia ma Jeroboamu, marīa atūmīte andū a Isiraeli mehie. **32** Matukū-inī macio, Jehova nīambīrīrie kūnyihia mīhaka ya Isiraeli. Hazaeli nīatooririe andū a Isiraeli būrūri-inī wao wothe **33** mwena wa irathīro wa Jorodani na būrūri-inī wothe wa Gileadi, (Būrūri wa Gadi na Rubeni na Manase), kuuma Aroeri gūtwarana na mūkuru wa Arinoni, kūgerera Gileadi nginya Bashani. **34** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehu-rī, na marīa mothe eekire, na marīa mothe ahingirie-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Isiraeli? **35** Nake Jehu akīhurūka na maithe make na agīthikwo Samaria. Nake mūriū Jehoahazu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **36** Narō ihinda rīrīa Jehu aathamakīire Isiraeli kūu Samaria rīarī mīaka mīrongo ūrī na īnana.

11 Rīrīa Athalia nyina wa Ahazia onire atī mūriū nīakuarī, agīthiī na mbere kūūraga andū othe a nyūmba yothe ya ūthamaki. **2** No rīrī, Jehosheba, mwarī wa Mūthamaki Jehoram na mwarī wa nyina na Ahazia, akīoya Joashu mūrū wa Ahazia akīmweheria kuuma kūrī ariū a mūthamaki arīa maakirie kūūragwo. Akīmūiga hamwe na mūreri wake kanyūmba ga gūkoma, akīmūhitha kuuma kūrī Athalia; nī ūndū ūcio Joashu ndaigana kūūragwo. **3** Aikarire ahithītwo hamwe na mūreri wake thīnī wa hekarū ya Jehova mīaka ūtandatū ūrīa Athalia aathamakire būrūri ūcio. **4** Mwaka-inī wa mūgwanja, Jehoiada agītūmanīra anene a ikundi arīa maathaga thigari igana rīmwe, thīnī wa andū arīa meetagwo Akari, na arangīri nao magīuka kūrī we kūu hekarū-inī ya

Jehova. Nake akīgīa kīrīkanīro nao na akīmehītithīria
kūu hekarū-inī ya Jehova. Agīcooka akīmoonia mūriū wa
mūthamaki. **5** Akīmaatha akīmeera atīrī, “Mūgwīka ūū:
Inyuī arīa othe mūgaakorwo mūrī wīra mūthenya wa
thabatū-rī, gīcunjī kīmwe kīanyu gīa ithatū gīkaarangīra
nyūmba ya ūthamaki, **6** nakīo gīcunjī gīa ithatū kīrangīre
Kīhingo gīa Suri, ningī gīcunjī gīa ithatū gīkorwo kīhingo-
inī kīrīa kīrī thuutha wa arangīri arīa mateithanagia
kūrangīra hekarū, **7** na inyuī andū arīa makoragwo
thīnī wa ikundi icio ingī igīrī, arīa matakoragwo wīra
mūthenya wa thabatū-rī, othe makaarangīra hekarū
nī ūndū wa mūthamaki. **8** Mūikare mūthiūrūrūkīirie
mūthamaki, o mūndū anyiifite indo ciake cia mbaara na
guoko. Mūndū o na ūrīkū angīkaamūkuhīrīria no nginya
ooragwo. Mūikare hakuhī na mūthamaki o harīa hothe
angīthīi.” **9** Nao anene a ita arīa maathaga ikundi cia andū
igana rīmwe magīka o ta ūrīa Jehoiada, mūthīnjīri-Ngai
aathanīte. O mūnene akīoya andū ake, arīa maathiiaga
wīra mūthenya ūcio wa thabatū na arīa moimagīra
wīra hīndī ūyo, othe magīuka kūrī Jehoiada mūthīnjīri-
Ngai. **10** Nake akīhe anene acio matimū na ngo iria ciarī
cia Mūthamaki Daudi, iria ciakoragwo hekarū-inī ya
Jehova. **11** Nao arangīri, o mūndū arī na indo ciake cia
mbaara, magīthiūrūrūkīria mūthamaki hau hakuhī na
kīgongona, na magīthiūrūrūkīria hekarū kuuma mwena
wa gūthini nginya mwena wa gathigathini wayo. **12**
Jehoiada akīrehe mūrū wa mūthamaki akīmwīkīra thūmbī,
akīmūnengera Ibuku rīa Kīrīkanīro, na akīmwanīrīra
atī nīwe mūthamaki. Makīmūitīrīria maguta, nao andū

makīhūūra hī na makīanīrīra makiugaga atīrī, “Mūthamaki arotūūra nginya tene!” **13** Rīrīa Athalia aaiguire inegene rīa andū na arangīri, agīthīī kūrī andū hekarū-inī ya Jehova. **14** Agīcūthīrīria na akīona mūthamaki arūgamīte gītugī-inī o ta ūrīa mūtugo warī. Nao anene na ahuhi tūrumbeta maarūgamīte hakuhī na mūthamaki, nao andū othe a būrūri magakena makīhuhaga tūrumbeta. Nake Athalia agītembūranga nguo ciake cia igūrū, na akīanīrīra, akiuga atīrī, “Ungumania! Ungumania!” **15** Jehoiada mūthīnjīri-Ngai agīatha anene a ita a thigari igana igana arīa maarī arūgamīrīri a mbūtū, akīmeera atīrī, “Mūrutūrūrei, mūmūrehe arī gatagatī ga thigari, na mūndū o wothe ūngīmuuma thuutha, ooragwo.” Nīgūkorwo mūthīnjīri-Ngai nīoigīte atīrī, “Ndakooragīrwo hekarū-inī ya Jehova.” **16** Nī ūndū ūcio makīmūnyiitīra harīa mbarathi ciatoonyagīra igīthīī nja cia nyūmba ya ūthamaki, makīmūūragīra hau. **17** Nake Jehoiada akīgīna na kīrīkanīro gatagatī ka Jehova, na mūthamaki, o na andū, atī o nīmegūtuīka andū a Jehova. Ningī agīcooka agīthondēka kīrīkanīro gatagatī ka mūthamaki na andū. **18** Nao andū othe a būrūri magīthīī hekarū-inī ya Baali na makīmītharia. Makiunanga igongona na mīhianano, na makīūragīra Matani ūrīa warī mūthīnjīri-nīgai wa Baali hau mbere ya igongona icio. Ningī Jehoiada mūthīnjīri-Ngai akīiga arangīri hau hekarū-inī ya Jehova. **19** Nake agīthīī na anene a ita arīa maarūgamagīrīra ikundi cia thigari igana igana, na Akari, na arangīri, o hamwe na andū othe a būrūri, na marī hamwe makīruta mūthamaki hekarū-inī ya Jehova makīmūtwara nyūmba ya

ūthamaki matoonyeire kīhingo-inī kīa arangīri. Hīndī īyo mūthamaki agīkarīra gītī gīake kīa ūnene kūu nyūmba-inī ya ūthamaki. **20** Nao andū othe a būrūri magīkena. Narīo itūūra rīkīhoorera, tondū Athalia nīarīkīte kūūragwo na rūhiū rwa njora nyūmba-inī ya ūthamaki. **21** Joashu aarī wa mīaka mūgwanja rīrīa aambīrīirie gwathana.

12 Na rīrī, mwaka-inī wa mūgwanja wa Jehu, Joashu agītuīka mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo īna. Nyina eetagwo Zibia; na oimīte Birishiba. **2** Joashu nīekire maündū marīa magīrīire maitho-inī ma Jehova mīaka īrīa yothe Jehoiada mūthīnjīri-Ngai aamūtaarire. **3** No rīrī, kündū kūrīa gūtūūgīru gwa kūrūtīra magongona gūtieheririo; andū mathiire na mbere kūrūtīra magongona na gūcinīra ūbumba kuo. **4** Joashu akiīra athīnjīri-Ngai atīrī, “Cookanīrīriai mbeeca iria ciothe irehagwo irī cia maruta marīa maamūre ma hekarū ya Jehova, na mbeeca iria irutagwo cia gwītara, na mbeeca iria ciāmūkagīrwo kuuma mīlhītwā-inī ya andū o na mbeeca iria irehagwo hekarū na ūndū wa kwīyendera. **5** Itīkīriai mūthīnjīri-Ngai o wothe aamūkagīre mbeeca kuuma kūrī ūmwe wa aigi a kīgīna, na müreke ihūthīrwo na gūcookereria hekarū kūrīa guothe īngīkorwo īrī tharūku.” **6** Na rīrī, o na gūkīnyīria mwaka-inī wa mīrongo īrī na ītatū wa Mūthamaki Joashu, athīnjīri-Ngai magīkorwo matiacookereirie hekarū. **7** Nī ūndū ūcio Mūthamaki Joashu agīta Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai na athīnjīri-Ngai arīa angī, akīmooria atīrī, “Nī kīī mūtaracookereria hekarū kūrīa ītharūkīte? Mūtigeetie mbeeca ingī kuuma kūrī aigi kīgīna, no cineanei nīguo

icookererie hekarū kūrīa ītharūkīte.” **8** Nao athīnjīri-Ngai magītīkīra atī matikūngania mbeeca ingī kuuma kūrī andū, na atī o ene tio megūcookereria hekarū. **9** Nake Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīoya ithandūkū na agītūra ngunīko yarīo irima. Akīrīiga mwena wa ūrīo wa mūndū agītoonya hekarū ya Jehova. Athīnjīri-Ngai arīa maarangagīra itoonyero magīkīra mbeeca ciathe ithandūkū-inī iria ciarehagwo hekarū-inī ya Jehova. **10** Hīndī ūrīa yothe moonaga mbeeca nīciaingīha ithandūkū-inī, mwandīki-marūa wa mūthamaki na mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene mookaga, magatara mbeeca iria ciakoragwo irehetwo hekarū-inī ya Jehova na magacīkīra mīhuko. **11** Rīrīa mūigana wa mbeeca wahinga, makanengera andū arīa maathuurītwo matuīke arori a wīra wa hekarū. Mbeeca icio ciarīhaga aruti a wīra wa hekarū ya Jehova na andū a wīra wa mbaū, na aaki, **12** na arīa maakaga na mahiga, na aicūhia a mahiga. Maagūraga mbaū na mahiga maicūhie nī ūndū wa gūcookereria hekarū ya Jehova kūrīa yatharūkīte na makarīha mahūthīro mothe ma gūcookereria hekarū. **13** Mbeeca iria ciarehagwo hekarū-inī itiahūthagīrwo na gūthondeka iraī cia betha, kana magathī ma gūthima ndaambī, kana mbakūri cia kūminjaminja, kana tūrumbeta, kana kīndū o gīothe gīa thahabu kana gīa betha nī ūndū wa hekarū ya Jehova. **14** Mbeeca icio ciarīhaga aruti a wīra arīa maarutaga wīra wa gūcookereria hekarū. **15** Matioragia mathabu ma mbeeca kuuma kūrī andū arīa maanengerete mbeeca marīhe aruti a wīra, tondū andū acio maarī ehokeku biū. **16** Mbeeca cia maruta ma mahītia, na maruta ma

mehia itiarehagwo hekarū-inī ya Jehova, icio ciarī cia
athīnjīri-Ngai. **17** Ihinda-inī o rīu Hazaeli mūthamaki wa
Suriata akāmbata agīthiī agītharīkīra Gathu na akīritaha.
Ningī akīhündūka, agīthiī gūtharīkīra Jerusalemu. **18**
No rīrī, Joashu mūthamaki wa Juda akīoya indo ciothe
iria ciatheretio ikaamūrwo nī maithe make, nao nī
Jehoshafatu, na Jehoram na Ahazia, athamaki a Juda
o na iheo iria we mwene aamūrīte, o na thahabu iria
ciakoretwo kīgīna-inī kīa hekarū ya Jehova, o na iria
ciarī nyūmba ya ūthamaki, agīcineana itwarīrwo Hazaeli
mūthamaki wa Suriata, nake agīthiī, agītiga gūtharīkīra
Jerusalemu. **19** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī
makoniī wathani wa Joashu, na ūrīa wothe eekire-rī, githī
matiandikītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda?
20 Nao anene ake makīmūciirīrīra ndundu mamūükīrīre,
makīmūragīra Bethi-Milo, njīra-inī ya gūthiī Sila. **21**
Nao anene arīa maamūragire nī Jozakaru mūrū wa
Shimeathu, na Jehozabadu mūrū wa Shomeru. Joashu
agīkua na agīthikwo hamwe na maithe make itūūra-
inī rīa Daudi. Nake mūriū Amazia agītuīka mūthamaki
ithenya rīake.

13 Na rīrī, mwaka-inī wa mīrongo īrī na ītatū wa
wathani wa Joashu mūrū wa Ahazia mūthamaki wa
Juda, Jehoahazu mūrū wa Jehu agītuīka mūthamaki wa
Israeli kū Samaria, nake agīathana mīaka ikūmi na
mūgwanja. **2** Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma
Jehova nī ūndū wa kūrūmīrīra mehia ma Jeroboamu mūrū
wa Nebati, marīa aatūmīte Israeli meehe, nake ndaigana
kūmatiga. **3** Nī ūndū ūcio Jehova agīcinwo nī marakara

nī ūndū wa Israeli, nake akīmaneana ihinda iraaya moko-inī ma Hazaeli mūthamaki wa Suriata, na Beni-Hadadi mūriū wake. **4** Nake Jehoahazu agīthaitha Jehova, nake Jehova akīmūigua tondū nīonete ūrīa mūthamaki wa Suriata aahinyaagīrīria Israeli. **5** Nake Jehova akīhe Israeli mūhonokia, akīmaruta kuuma watho-inī wa Suriata. Nī ūndū ūcio andū a Israeli magītūura mīciī-inī yao o ta tene. **6** No rīrī, matiigana gūtigana na mehia ma nyūmba ya Jeroboamu, marīa aatūmīte Israeli meehe; na magīthiī na mbere namo, o na ningī gītugī kī Ashera gīgītūura kīrūgamīte kū Samaria. **7** Gūtirī kīndū gīatigarītio gīa ita rīa Jehoahazu, tiga andū arīa maathiaga mahaicīte mbarathi mīrongo ītano, na ngaari ikūmi cia ita, na thigari cia magūrū 10,000, nīgūkorwo mūthamaki wa Suriata nīathūkītie icio ingī agīcitua o ta rūkūngū rwa kīhuhīro-inī. **8** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehoahazu, na ūrīa wothe eekire, na maūndū marīa aahingirie-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli? **9** Nake Jehoahazu akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo Samaria. Nake mūriū Jehoashu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **10** Mwaka-inī wa mīrongo ītatū na mūgwanja wa Joashu mūthamaki wa Juda, Jehoashu mūrū wa Jehoahazu agītuīka mūthamaki wa Israeli kū Samaria, nake agīthamaka mīaka ikūmi na ītandatū. **11** Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, na ndaatiganire na mehia o na mamwe ma Jeroboamu mūrū wa Nebati, marīa aatūmīte Israeli meehe; aathiire na mbere namo. **12** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī

makoniĩ wathani wa Jehoashu, na ūrĩa wothe eekire, na maündũ marĩa aahingirie, o na mbaara yake na Amazia mūthamaki wa Juda-rĩ, githĩ matiandikĩtwo ibuku-inĩ rĩa mahinda ma Athamaki a Israeli? **13** Jehoashu akihurûka hamwe na maithe make, nake Jeroboamu agïkarïra gitï giake kĩa ūnene. Jehoashu aathikirwo kuu Samaria hamwe na athamaki a Israeli. **14** Na rîrî, Elisha aarî mûrûaru mûrimû ūrĩa wamûragire. Nake Jehoashu mûthamaki wa Israeli agïikûrûka, agithiï kumuona na akimûrîrîra. Akiuga atîrî, “Wûi baba-î! Wûi baba-î! Ngaari cia ita na ahaici a mbarathi a Israeli!” **15** Nake Elisha akiuga atîrî, “Oya ūta o na mîguî.” nake agïika o ūguo. **16** Nake akîira mûthamaki wa Israeli atîrî, “Oya ūta na moko maku,” nake aarîkia kuoya, Elisha akîigîrîra mûthamaki moko. **17** Akîmwîra atîrî, “Hingûra ndirica ya irathîro,” Nake akîmîhingûra. Elisha akîmwîra atîrî, “Ikia mûguî!” Nake akîûkia. Elisha akiuga atîrî, “Üyû nî mûguî wa Jehova wa ūhootani, wa kûhoota Asuriata! Nîukahoota Asuriata kuu Afeki na ūmaniine biû.” **18** Agîcooka akîmwîra atîrî, “Oya mîguî,” Nake mûthamaki akîmîoya. Elisha akîmwîra atîrî, “Ta mîgûthithie thî.” Nake akîmîgûthithia thî maita matatû, agîtiga. **19** Nake mûndû wa Ngai akîrakara nî ūndû wake, akîmwîra atîrî, “Ükwagîrîirwo nî kûmîringithia maita matano kana matandatû; ūguo nîguo ūngîgaatooria andû a Suriata na ūmaniine biû. No rûu ūkaamahoota o maita matatû tu.” **20** Nake Elisha agîkua na agîthikwo. Na rîrî, atharîkiri a kuuma Moabi maahûthîrîte gûtoonya bûrûri-inî o kîambîrîria kĩa mwaka. **21** Hîndî ūmwe andû amwe a Israeli magîthika mûndû-rî, o rîmwe makîona

gikundi kĩa atharíkiri; nĩ ūndū ūcio magíkkia kĩimba kĩa mündū ūcio maathikaga mbírira-inĩ ya Elisha. Híndí ñíra kĩimba kĩu křahutanirie na mahíndí ma Elisha, mündū ūcio akíriuka, akírúgama na magúrú make. **22** Hazaeli mûthamaki wa Suriata aahinyírírie Isiraeli matukü mothe ma ūthamaki wa Jehoahazu. **23** No rírí, Jehova akímatuga na akímaiguïra tha, akímarúmbüya nĩ ūndū wa kírikaníro gíake na Iburahímu, na Isaaka, na Jakubu. Nginyagia ūmûthí, akoretwo atekwenda kûmaniina kana kûmaingata mehere mbere yake. **24** Hazaeli mûthamaki wa Suriata agíkua, nake mûriü Beni-Hadadi agítuika mûthamaki ithenya ríake. **25** Híndí íyo Jehoashu mûrû wa Jehoahazu agítunya Beni-Hadadi mûrû wa Hazaeli matûura marña Hazaeli aatahíte mbaara-iní kuuma kûrî ithe Jehoahazu. Joashu aamûtooririe maita matatû, na nĩ ūndû ūcio agícockia matûura ma Isiraeli.

14 Na rírí, mwaka-iní wa keerí wa ūthamaki wa Jehoashu mûrû wa Jehoahazu mûthamaki wa Isiraeli, Amazia mûrû wa Joashu mûthamaki wa Juda akíambírilia gûthamaka.
2 Aarí wa mïaka mîrongo ñírí na ítano rírí aatuíkire mûthamaki, nake agíthamaka arí kûu Jerusalemu mïaka mîrongo ñírí na kenda. Nake nyina eetagwo Jehoadini, na oimîte Jerusalemu. **3** Niekire maündû marña moonagwo magíriire maitho-iní ma Jehova, no ti ta ûrîa ithe Daudi eekite. Maündû-iní mothe eekire o ta ûrîa ithe Joashu ekaga. **4** No rírí, kündû kûrîa gûtûúgíru gûtieheririo; andû maathiire o na mbere kûrutíra magongona na gûciníra ûbumba kuo. **5** Thuutha wa ūthamaki gûkorwo ûrûmîte moko-iní make, akiúraga anene arña moragîte ithe Joashu

ūrīa warī mūthamaki. **6** No rīrī, ndaigana kūūraga ariū a oragani acio, kūringana na ūrīa kwandikītwo Ibuku-inī rīa Watho wa Musa harīa Jehova aathanīte atīrī: “Maithe ma ciana matikooragwo nī ūndū wa ciana, o na kana ciana ciūragwo nī ūndū wa maithe mao; o mūndū arīkuaga nī ūndū wa mehia make mwene.” **7** Ningī nīwe wahootire 10,000 cia andū a Edomu kūu Gītuamba-inī gīa Cumbī, na agītunyana itūūra rīa Sela mbaara-inī, akīrītua Jokitheeli, rītwa rīrīa rītagwo nginya ūmūthī.

8 Hīndī īyo Amazia agītūma andū kūrī Jehoashu mūrū wa Jehoahazu mūrū wa Jehu, mūthamaki wa Israeli, akīmwīra atīrī “Ūka tūng’ethanīre ūthiū kwa ūthiū.”

9 No rīrī, Jehoashu mūthamaki wa Israeli agīcookeria Amazia mūthamaki wa Juda atīrī: “Mahiū ma nyeki-inī ma kūu Lebanoni nīmatūmīre mūtarakwa ndūmīrī o kūu Lebanoni makīwīra atīrī, ‘Heana mwarīguo ahikio nī mūrū wakwa.’ Hīndī īyo nyamū ya gīthaka kūu Lebanoni īgīuka īkīrangīrīria mahiū macio ma nyeki-inī na makinya mayo. **10** Ti-itherū nīūtooretie Edomu, na rīu nīūtuīkīte mwītīi. Wīgaathe nī ūndū wa ūhootani waku, no ikara mūciī! Nī kī gīgūtūma wīrehere thīna, wīniinithie we mwene, o hamwe na andū a Juda?” **11** O na kūrī ūguo, Amazia ndaigana gūthikīrīria; nī ūndū ūcio Jehoashu mūthamaki wa Israeli akīmūtharīkīra. We na Amazia mūthamaki wa Juda makīng’ethanīra kūu Bethi-Shemeshu thīnī wa Juda. **12** Andū a Juda makīhūūrwo nī andū a Israeli, na o mūndū akīrīra gwake mūciī. **13** Nake Jehoashu mūthamaki wa Israeli akīnyiita Amazia mūthamaki wa Juda mūrū wa Joashu mūrū wa Ahazia, o

kūu Bethi-Shemeshu. Ningī Jehoashu agīthīi Jerusalemu na akīmomora rūthingo rwa Jerusalemu, kuuma Kīhingo-inī kīa Efiraimu nginya Kīhingo gīa Koine, handū ha buti ta magana matandatū kūraiha. **14** Nake akīoya thahabu yothe na betha na indo ciothe iria ciarī thīinī wa hekarū ya Jehova na iria ciarī igīna-inī cia nyūmba ya ūthamaki. Ningī agītaha andū na agīcooka Samaria. **15** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehoashu, na marīa eekire, na marīa aahingirie, o hamwe na mbaara yake ūrīa maarūire na Amazia mūthamaki wa Juda-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli? **16** Jehoashu akīhurūka hamwe na maithe make, agīthikwo Samaria hamwe na athamaki a Israeli. Nake mūriū Jeroboamu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **17** Amazia mūrū wa Joashu mūthamaki wa Juda aatūūrire muoyo mīaka ikūmi na ūtano thuutha wa gīkuū kīa Jehoashu mūrū wa Jehoahazu mūthamaki wa Israeli. **18** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī ma wathani wa Amazia, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **19** Nao andū makīgīa ndundu ya kūmūūkīrīra kūu Jerusalemu, nake Amazia akīrīra Lakishi, no magītūma andū mamūrūmīrīre kūu Lakishi, na makīmūūragīra kuo. **20** Nīacookirio akuuītwo na mbarathi, agīthikwo Jerusalemu hamwe na maithe make, itūūra-inī inene rīa Daudi. **21** Hīndī ūyo andū othe a Juda makīoya Azaria arī na mīaka ikūmi na ūtandatū, makīmūtua mūthamaki ithenya rīa ithe Amazia. **22** Nīwe waakire Elathu rīngī, na akīrīcookeria Juda thuutha wa Amazia kūhurūka na maithe make. **23** Mwaka-inī wa

ikūmi na ūtano wa wathani wa Amazia mūrū wa Joashu mūthamaki wa Juda, Jeroboamu mūrū wa Jehoashu, mūthamaki wa Isiraeli agītuīka mūthamaki kūu Samaria, na agīthamaka mīaka mīrongo ūna na ūmwe. **24** Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, na ndaatiganire na mehia o na mamwe ma Jeroboamu mūrū wa Nebati marīa aatūmīte Isiraeli meeheie. **25** Nīwe wacookirie mīhaka ya Isiraeli kuuma Lebo-Hamathu nginya Iria-inī rīa Araba kūringana na kiugo kīa Jehova Ngai wa Isiraeli kīrīa kīarītio nī ndungata yake Jona mūrū wa Amitai, ūrīa warī mūnabii kuuma Gathi-Heferi. **26** Jehova nīonete ruo rūnene rwa andū othe a Isiraeli, arīa maarī ngombo na arīa mataarī ngombo, akīona ūrīa maathīinīkīte, na gūtiarī mūndū o na ūmwe wa kūmateithia. **27** Na tondū Jehova ndoigīte atī nīegūtharia rītwa rīa Isiraeli gūkū thī-rī, nīamahonokirie na guoko kwa Jeroboamu mūrū wa Jehoashu. **28** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jeroboamu, ūrīa wothe eekire, o na mbaara iria aahootanire, o na ūrīa aatunyanīire Isiraeli matūūra ma Dameski na Hamathu, marīa maarī ma Juda tene-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Isiraeli? **29** Jeroboamu nīahurūkire hamwe na maithe make, o acio maarī athamaki a Isiraeli. Nake mūriū Zekaria agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

15 Na rīrī, mwaka-inī wa mīrongo ūrī na mūgwanja wa ūthamaki wa Jeroboamu mūthamaki wa Isiraeli, Azaria mūrū wa Amazia mūthamaki wa Juda, akīambīrīria gūthamaka. **2** Nake aarī na ūkūrū wa mīaka ikūmi na ūtandatū rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka

arī Jerusalemu mīaka mīrongo ītano na īrī. Nyina eetagwo Jekolia, na oimīte Jerusalemu. **3** Nake nīekire maūndū marīa maarī magīrīru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa ithe Amazia eekīte. **4** No rīrī, kūndū kūrīa gūtūgīru gūtieheririo; andū maathiire o na mbere kūrutīra magongona o na gūcinīra ūbumba kuo. **5** Jehova nīahūrīre mūthamaki na mangū o nginya mūthenya ūrīa aakuire, na aatūrīre nyūmba arī wiki. Jothamu mūrū wa mūthamaki akīrūgamīrīra nyūmba ya ūthamaki, na agaathaga andū a būrūri ūcio. **6** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makonīi wathani wa Azaria, na ūrīa wothe eekire, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **7** Azaria akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo hakuhī nao itūūra-inī inene rīa Daudi. Nake mūriū Jothamu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **8** Na rīrī, mwaka-inī wa mīrongo ītatū na īnana wa Azaria mūthamaki wa Juda, Zekaria mūrū wa Jeroboamu agītuīka mūthamaki wa Israeli kū Samaria, nake agīthamaka mīri ītandatū. **9** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa maithe make meekīte. Ndaigana gūtiga mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati marīa aatūmīte Israeli mehie. **10** Shalumu mūrū wa Jabeshi nīaciirīire gūukīrīra Zekaria. Akīmūtharīkīra mbere ya andū, akīmūrīraga, nake agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **11** Maūndū marīa mangī makonīi wathani wa Zekaria, mandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli. **12** Nī ūndū ūcio kiugo kīa Jehova kīrīa kīarīrio Jehu nīkiāhingire, kīrīa kīoigīte atīrī: “Njiaro ciaku nīgaikarīra gītī kīa ūnene wa Israeli nginya rūciaro rwa kana.” **13**

Na rīrī, Shalumu mūrū wa Jabeshi aatuīkire mūthamaki mwaka-inī wa mīrongo ītatū na kenda wa ūthamaki wa Uzia mūthamaki wa Juda, nake agīthamaka mweri ūmwe kūu Samaria. **14** Menahemu mūrū wa Gadi akiuma Tiriza, agīthiī Samaria. Agītharīkīra Shalumu mūrū wa Jabeshi kūu Samaria, akīmūūraga, na agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **15** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Shalumu, na ndundu ya gūukanīrīra īrīa aatongoretie, mandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Isiraeli. **16** Hīndī īyo Menahemu, arutītie Tiriza agītharīkīra Tifisa, na akīūraga mūndū wothe warī itūūra, rīu inene thīinī o na arīa maarī hakuhī narīo, tondū nīmaregire kūhingūra ihingo ciao. Akīhūūra Tifisa, na agītarūra nda cia andū-a-nja arīa maarī na nda. **17** Mwaka-inī wa mīrongo ītatū na kenda wa Azaria mūthamaki wa Juda, Menahemu mūrū wa Gadi agītuīka mūthamaki wa Isiraeli, na agīthamaka Samaria mīaka ikūmi. **18** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. Hīndī ya wathani wake wothe, ndaigana gūtigana na mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati, marīa aatūmīte Isiraeli meeheie. **19** Hīndī īyo Puli mūthamaki wa Ashuri agītharīkīra būrūri ūcio, nake Menahemu akīmūhe taranda ngiri ūmwe cia betha nīguo amūteithīrīrie kūrūmia ūthamaki wake wega. **20** Menahemu agītīa mbeeca icio na hinya kuuma kūrī andū a Isiraeli. Mūndū o wothe gītonga aarī arute cekeri mīrongo ītano cia betha, nīguo iheo mūthamaki wa Ashuri. Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Ashuri akīehera, na ndaikarie būrūri ūcio rīngī. **21** Ha ūhorō wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Menahemu, na ūrīa

eekire-rī, githī matiandikītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli? **22** Menahemu akīhurūka hamwe na maithe make. Nake mūriū Pekaia agītuūka mūthamaki ithenya rīake. **23** Mwaka-inī wa mīrongo ītano wa ūthamaki wa Azaria mūthamaki wa Juda, Pekaia mūrū wa Menahemu agītuūka mūthamaki wa Israeli kū Samaria, nake agīthamaka mīaka īīrī. **24** Pekaia agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. Ndaigana gūtiga mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati marīa aatūmīte Israeli meeheie. **25** Ūmwe wa anene ake, Pekaia mūrū wa Remalia, agīciirīra ndundu ya kūmūükīrīra. Arī na andū mīrongo ītano kuuma Gileadi, agīthīī, akīūraga Pekaia hamwe na Arigobu na Ariehi, kū Samaria, kīrigo-inī gīa kwīgitīra kīa nyūmba ya ūthamaki. Nī ūndū ūcio, Pekaia akīūraga Pekaia na agītuūka mūthamaki ithenya rīake. **26** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Pekaia, na ūrīa wothe eekire-rī, mandikītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli. **27** Na rīrī, mwaka-inī wa mīrongo ītano na īīrī wa Azaria mūthamaki wa Juda, Pekaia mūrū wa Remalia agītuūka mūthamaki wa Israeli kū Samaria, nake agīthamaka mīaka mīrongo īīrī. **28** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. Ndaigana gūtigana na mehia ma Jeroboamu mūrū wa Nebati, marīa aatūmīte Israeli meeheie. **29** Hīndī ya Pekaia mūthamaki wa Israeli, nīguo Tigilathu-Pileseru, mūthamaki wa Ashuri, ookire agītunyana Ijoni, na Abeli-Bethi-Maaka, na Janoa, na Kadeshi na Hazoru. Nīatunyanire Gileadi, na Galili, hamwe na būrūri wothe wa Nafitali na agīthaamīria andū aakuo Ashuri. **30** Ningī Hoshea mūrū wa Ela

agīciirīra ndundu ya gūūkīrīra Peka mūrū wa Remalia. Nake akīmūtharīkīra na akīmūrīaga, agīcooka agītuīka mūthamaki ithenya rīake, mwaka-inī wa mīrongo ūrī wa ūthamaki wa Jothamu mūrū wa Uzia. **31** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Peka, na ūrīa wothe eekire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Israeli? **32** Na rīrī, mwaka-inī wa keerī wa ūthamaki wa Peka mūrū wa Remalia mūthamaki wa Israeli, Jothamu mūrū wa Uzia mūthamaki wa Juda akīambīrīria gūthamaka. **33** Aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ītano rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ītandatū. Nyina eetagwo Jerusha mwarī wa Zadoku. **34** Nīekire maūndū marīa maagīrīire maitho-inī ma Jehova o ta ūrīa ithe Uzia eekīte. **35** No rīrī, kūndū kūrīa gūtūūgīru gūtieheririo; andū maathiire o na mbere kūrutīra magongona na gūcinīra ūumba kuo. Jothamu agīaka rīngī kīhingo kīa rūgongo kīa hekarū ya Jehova. **36** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jothamu, na ūrīa eekire-rī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **37** (Matukū-inī macio Jehova akīambīrīria gūtūma Rezini mūthamaki wa Suriata, na Peka mūriū wa Remalia, mokīrīre Juda.) **38** Nake Jothamu akīhurūka hamwe na maithe make, agīthikwo hamwe nao itūūra inene rīa Daudi, na norīo itūūra rīa ithe. Nake mūriū Ahazu agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

16 Na rīrī, mwaka-inī wa ikūmi na mūgwanja wa ūthamaki wa Peka mūrū wa Remalia, Ahazu mūrū wa Jothamu mūthamaki wa Juda akīambīrīria gūthamaka.

2 Ahazu aarī wa mīaka mīrongo īīrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ītandatū. Nake ndaigana gwīka maūndū magīrīire maitho-inī ma Jehova Ngai wake, ta ūrīa ithe Daudi eekīte. **3** Aathiiaga na mīthīire ya athamaki a Israeli, o na akīruta mūriū arī igongona rīa njino, akīrūmīrīra njīra iria irī magigi cia ndūrīrī iria Jehova aingatire ciehere mbere ya Israeli. **4** Nīaarutīire magongona na agīcinīra ūbumba kūndū kūrīa gūtūugīru, na tūcūmbīrī-inī twa irīma, o na rungu rwa mītī ūrīa mīruru. **5** Hīndī ūyo Rezini mūthamaki wa Suriata, na Peka mūrū wa Remalia mūthamaki wa Israeli, makiumagara makahūūrane na Jerusalemu, na makīrigiicīria Ahazu, no matiamūtooririe. **6** Hīndī ūyo Rezini mūthamaki wa Suriata agītunyana itūūra rīa Elathu, akīrīcookeria Suriata, na akīngata andū a Juda. Andū a Edomu magīthaamīra Elathu, na matūire kuo nginya ūmūthī. **7** Ahazu agītūma andū kūrī Tigilathu-Pileseru mūthamaki wa Ashuri makamwīre atīrī, “Nī nīi ndungata na ngombo yaku. Ambata, ūūke ūūhonokie kuuma guoko-inī kwa mūthamaki wa Suriata na mūthamaki wa Israeli, arīa maratharīkīra.” **8** Nake Ahazu agīkuua betha na thahabu iria ciarī hekarū-inī ya Jehova, na igīna-inī iria cia nyūmba ya ūthamaki, na agīcitūma irī iheo kūrī mūthamaki wa Ashuri. **9** Mūthamaki wa Ashuri agītīkīra na ūndū wa gūtharīkīra itūūra rīa Dameski na akīrītunyana. Agīthaamia atūūri akuo akīmatwara Kiri na akīuraga Rezini. **10** Hīndī ūyo Mūthamaki Ahazu agīthīi Dameski gūtūngana na Tigilathu-Pileseru mūthamaki wa Ashuri. Nake akīona

kīgongona kūu Dameski, agītūmīra Uria mūthīnjīri-Ngai mūcoro wa kīgongona kūu o na mwakīre wakīo o ta ūrīa gīakītwo. **11** Nī ūndū ūcio Uria ūrīa mūthīnjīri-Ngai agīaka kīgongona kūringana na ūrīa wothe aatūmīirwo, gīcoretwo nī Mūthamaki Ahazu kuuma Dameski, na agīkīrkia mbere ya Mūthamaki Ahazu gūcookā. **12** Rīrīa mūthamaki aacookire kuuma Dameski na akīona kīgongona kūu, agīkuhīrīria na akīrutīra igongona igūrū rīakīo. **13** Akīrūta igongona rīake rīa njino na rīa mūtu, na agīitīrīria indo iria irutagwo cia kūnyuu na akīminjaminjīria kīgongona kūu thakame ya maruta ma ūiguano. **14** Nakīo kīgongona gīa gīcango kīrīa kīarī mbere ya Jehova, agīkīrūta mwena wa na mbere wa hekarū, kuuma gatagatī-inī ga kīgongona kūu kīerū na hekarū ya Jehova, agīkīiga mwena wa gathigathini wa kīgongona kūu kīerū. **15** Hīndī ūyo Mūthamaki Ahazu akīhe Uria ūrīa mūthīnjīri-Ngai mawatho maya: “Igūrū rīa kīgongona kūu kīnene kīerū, rutagīra ho iruta rīa njino rīa rūciinī, na iruta rīa mūtu rīa hwaī-inī, na iruta rīa mūthamaki rīa njino, na iruta rīake rīa mūtu, na iruta rīa njino rīa andū othe a būrūri, na iruta rīao rīa mūtu na iruta rīao rīa kūnyuu. Na ūminjaminjagīrie kīgongona thakame yothe ya maruta ma njino na ya magongona. No kīgongona gīa gīcango, ndīrīkīhūthagīra na gūtuīria ūhoro kuuma kūrī Jehova.” **16** Nake Uria ūrīa mūthīnjīri-Ngai agīka o ta ūrīa Mūthamaki Ahazu aamwathīte. **17** Mūthamaki Ahazu akīeheria icunjī cia mwena-inī, na akīeheria irāi kuuma makaari-inī macio. Akīeheria itangi rīrīa rīetagwo Karia igūrū rīa mīhianano ya ndegwa cia gīcango iria

ciakanyiitřiire, na agikaigirřra itina-ini cia mahiga. **18**
Níeheririe githaku gřa Thabatū křiřa gřakřtwo hekarū-
ini, na agithaamia itoonyero rřa athamaki hau nja ya
hekarū ya Jehova, nřguo akenie mřthamaki wa Ashuri.
19 Ha ūhoro wa mařndř marřa mangř makoniř wathani
wa Ahazu, na ūrřa eekire-rř, githř matiandřkřtwo ibuku-
ini rřa mahinda ma athamaki a Juda? **20** Nake Ahazu
akihurřka hamwe na maithe make, na agithikwo hamwe
nao Itřura-ini inene rřa Daudi. Nake mřriř Hezekia
agřtuřka mřthamaki ithanya rřake.

17 Na rřrř, mwaka wa mřrongo řrř wa Ahazu mřthamaki
wa Juda, Hoshea mřrř wa Ela agřtuřka mřthamaki wa
Israeli křu Samaria, nake agřthamaka mřaka kenda. **2**
Agřika mařndř mooru maitho-ini ma Jehova, no ti ta
řrřa athamaki a Israeli arřa maarř mbere yake meekřte.
3 Shalimaneseru mřthamaki wa Ashuri akřambata
agatharřkřre Hoshea, ūrřa warř ndungata ya Shalimaneseru
na nřamřrhaga igooti. **4** No mřthamaki wa Ashuri
nřamenyire atř Hoshea aarř mřkunyanři, nřgukorwo
nřatřmřte andř křrř Soo mřthamaki wa Misiri, na nřatigřte
křriha igooti rřa mřthamaki wa Ashuri ta ūrřa ekaga
mbere mwaka o mwaka. Nř ūndř ūcio Shalimaneseru
akřmřnyita, na akřmřhingřra njeera. **5** Mřthamaki
wa Ashuri agřtharřkřra břrřri wothe, agřkinya Samaria
na akřřigicřria mřaka ūtatř. **6** Mwaka-ini wa kenda
wa wathani wa Hoshea nřguo mřthamaki wa Ashuri
aatunyanire Samaria, agřthaamřria andř a Israeli břrřri
wa Ashuri. Akřmahe ūtřuro křu Hala na Gozani, Rřřiř-ini
rwa Haboru, na matřura-ini ma Amedi. **7** Mařndř macio

mothe meekikire nĩ ũndũ andũ a Isiraeli nĩmehiirie Jehova
Ngai wao, ūrĩa wamarutite büruri wa Misiri moime watho-
inĩ wa Firauni mûthamaki wa Misiri. Nao makïinamîrîra
ngai ingi, magïcihooya, **8** na makîrûmîrîra mîtugo ya
ndûrîrî iria ciaingatîtwo nĩ Jehova ciehere mbere yao, o
na makarûmîrîra mîtugo ūrîa yambîrîrio nĩ athamaki
a Isiraeli. **9** Nao andũ a Isiraeli magïka maündû na
hitho ma gûükîrîra Jehova Ngai wao marîa mataagîrîire.
Kuuma mûthiringo-inî wa kûrangîra nginya itûûra rîrîa
rîairigîrwo rûthingo rwa hinya, makîakîra kündû kûrîa
gûtûûgîru gwa kûrutîra magongona matûûra-inî mao
mothe. **10** Nîmahaandire mahiga maamûre o na itugî
cia Ashera, kündû kûrîa guothe gûtûûgîru o na rungu
rwa mîtî ūrîa mîruru. **11** Nîmacinagîra übumba handû
hothe hatûûgîru, o ta ūrîa ndûrîrî iria Jehova aaingatîte
ciehere mbere yao ciekaga. Magïka maündû ma waganu
ma kûrakaria Jehova. **12** Nîmahooire mîhianano o na
gûtuûka Jehova nîoigîte atîrî, “Mûtikaneké üguo.” **13**
Nake Jehova agîkaania andû a Isiraeli na andû a Juda
na ūndû wa anabii ake othe na andû arîa moonaga
maündû, akîmeera atîrî: “Garûrûkai mûtigane na njîra
cianyu cia waganu. Rûmagiai maathani na irîra cia watho
wakwa wa kûrûmîrîrwo, kûringana na watho wothe
ûrîa ndaathire maithe manyu maathîkagîre, na ūrîa
ndaamûreheire na tûnua twa anabii ndungata ciakwa.”
14 No matiigana kûnjigua, no momirie ngoro ciao o
ta ūrîa maithe mao meekire, arîa mateehokire Jehova
Ngai wao. **15** Nao makîrega irîra cia watho wake wa
kûrûmîrîrwo na kîrîkanîro kîrîa aarîkanîire na maithe

mao, na mīkaana ūrīa aamaheete. Nao maarūmīriire mīhianano ītarī kīene, nao magītuīka kīndū gītarī bata. Meegerekanirie na ndūrīrī iria ciamarigiicīrie, o na gūtuīka Jehova nīamathīte, akoiga atīrī, “Mūtigeke ta ūrīa ndūrīrī icio cīkaga,” nao magīka maūndū marīa Jehova aamagirītie gwīka. **16** Nīmatiganīirie maathani mothe ma Jehova Ngai wao, na magīthondekera mīhianano ūrīrī ya gūtwekio īhaana ta njaū, na magīthondeka gītugī kīa Ashera. Nao makīinamīrīra ciūmbe ciothe cia igūrū, na makīhooya Baali. **17** Ningī makīruta airītu na aanake ao marī magongona ma njino. Nīmarathaga ūhoro na makaragūra, na makīheana gwīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, makīmūrakaria. **18** Nī ūndū ūcio Jehova akīrakara mūno nī ūndū wa andū a Israeli, o nginya akīmeheria mbere yake. No mūhīrīga wa Juda watigirwo. **19** O nao andū a Juda matiarūmīriire maathani ma Jehova Ngai wao. Maarūmīriire mītugo ūrīa yambīrīrio nī andū a Israeli. **20** Nī ūndū ūcio Jehova akīregā andū a Israeli othe, akīmaherithia na akīmaneana moko-inī ma thū, o nginya akīmaingata mehere mbere yake. **21** Na ūrīa aamūranirie andū a Israeli na nyūmba ya Daudi-rī, nīguo maatuire Jeroboamu mūrū wa Nebati mūthamaki wao. Nake Jeroboamu akīguucīrīria andū a Israeli matige kūrūmīrīra Jehova, agītūma meekie rīhia inene. **22** Andū a Israeli makīrūmīrīra mehia mothe ma Jeroboamu, na matiigana gūcooka gūtigana namo, **23** nginya ūrīa Jehova aameheririe mbere yake o ta ūrīa aamerīte na kanua ka ndungata ciake ciothe cia anabii. Nī ūndū ūcio andū a Israeli makīeherio būrūri wao, magīthaamīrio Ashuri, na

no kuo marī. **24** Nake mūthamaki wa Ashuri akīruta andū Babuloni, na Kutho, na Ava, na Hamathu na Sefarivaimu, akīmahe matūūra ma Samaria ithenya rīa andū a Israeli. Makīngwatīra Samaria, na magīkara matūūra-inī makuo.

25 Hīndī īrīa maambīrīirie gūikara kuo matiahooyaga Jehova; nī ūndū ūcio Jehova akīmatūmīra mīrūūthi kuo, īkīrīraga andū amwe. **26** Nake mūthamaki wa Ashuri agīkinyīrio ūhoro akīrwo atīrī: “Andū arīa wathaamirie ūkīmatwara matūūra-inī ma Samaria matiūū ūrīa ngai ya būrūri ūcio yendaga. Nīmatūmīre mīrūūthi īrīa īramooraga, tondū andū nīmarigītwo nī kīi ngai īyo yendaga.” **27** Hīndī īyo mūthamaki wa Ashuri agīathana atīrī: “Reke mūthīnjīri-Ngai ūmwe wa arīa maatahirwo kuuma Samaria acooke agatūūre kuo, nīgeetha arute andū ūrīa ngai ya būrūri ūcio yendaga.” **28** Nī ūndū ūcio mūthīnjīri-Ngai ūmwe wa arīa maatahītwo kuuma Samaria agīthīi gūtūūra Betheli, akīmaruta kūhooya Jehova. **29** No rīrī, o rūrīrī rūgīthondekera ngai ciaruo matūūra-inī mothe marīa maatūūraga, magīciiga mahooero-inī marīa maathondeketwo nī andū a Samaria kūndū kūrīa gūtūūgīru. **30** Andū a kuuma Babuloni magīthondeka mūhianano wetagwo Sukothu-Benothu, nao andū a Kutho magīthondeka Nerigali, nao andū a Hamathu magīthondeka Ashima; **31** nao andū a Aavi magīthondeka Nibihazu na Tarataka, nao andū a Sefariri maacinaga ciana na mwaki irī ta magongona kūrī Adarameleki na Anameleku, ngai cia Sefarivaimu. **32** Nīmahoooyaga Jehova, no ningī magīthuura andū a mīthembā yothe yao matuīke aruti wīra ta athīnjīri-Ngai mahooero-inī ma

kündū kūrīa gütüügīru. **33** Nīmahoo yaga Jehova, na no maatungatagīra ngai ciao, kūringana na mītugo ya ndūrīrīcia kūrīa maarutītwo. **34** Nginyagia ūmūthī matūire marūmītie mītugo yao ya tene. Nao matihoo yaga Jehova kana gwathikīra irīra cia watho wake wa kūrūmīrīwo, na matuīro marīa matuītwo, na watho na maathani marīa Jehova aaheire njiaro cia Jakubu, ūrīa aatuire Isiraeli. **35** Rīrīa Jehova aarīkanīire kīrīkanīro na andū a Isiraeli-rī, aamaathire atīrī: “Mūtikanahooe ngai ingī, kana mūciinamīrīre, kana mūcitungatīre, kana mūcirutīre igongona. **36** No Jehova ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri na hinya mūnene na atambūrūkītie guoko gwake, ūcio nowe wiki mwagīrīirwo nīkūhooyaga. Nīwe mūrīnamagīrīra, na nīwe mūrīrutagīra magongona. **37** Hīndī ciothe no nginya mūmenyagīrīre kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīwo na matuīro marīa matuītwo, na mawatho, o na maathani marīa aamwandīkiire. Mūtikanahooe ngai ingī. **38** Mūtikariganīrwo nī kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīre na inyuī, na mūtikanahooe ngai ingī. **39** No rīrī, mūhooyage Jehova Ngai wanyu; tondū nīwe ūkaamūkūura guoko-inī gwa thū ciandyu ciothe.” **40** No rīrī, matiigana kūnjigua, no maathiire o na mbere na mītugo yao ya tene. **41** O na rīrīa andū acio mahoo yaga Jehova, no maatungatagīra ngai ciao cia ciana ciao ithiiaga na mbere gwīka o ta ūrīa maithe mao meekaga.

18 Na rīrī, mwaka-inī wa ītatū wa Hoshea mūrū wa Ela mūthamaki wa Isiraeli, nīguo Hezekia mūrū wa Ahazu mūthamaki wa Juda aambīrīrie gūthamaka. **2** Aarī wa

mīaka mīrongo ūrī na ūtano rīrī aatuūkire mūthamaki,
nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo ūrī
na kenda. Nyina eetagwo Abija mwari wa Zekaria. **3**
Nake agīka maūndū marīa magīrīire maitho-inī ma
Jehova, o ta ūrī ithe Daudi eekīte. **4** Nīeheririe kūndū
kūrīa gūtūgūru, akīhehenja mahiga marīa maamūrīirwo
ngai cia mīhianano, na agītemenga itugī cia Ashera.
Nayo nyoka ya gīcango ūrīa yathondeketwo nī Musa
akīmiunanga tūcunjī, nīgūkorwo nginyagia ihinda rīu
andū a Israeli nīmamīcinagīra ūbumba. Nayo yetagwo
Nehushitani. **5** Nake Hezekia agītūūra ehokete Jehova,
Ngai wa Israeli. Gūtiarī mūndū ūngī take harī athamaki
othe a Juda, mbere yake kana arīa mookire thuutha
wake. **6** Nīatūūrire arūgamīte wega harī Jehova na
ndaigana gūtiga kūmūrūmīrīra; na nīatūūire arūmītie
maathani ma Jehova marīa aaheire Musa. **7** Nake Jehova
aarī hamwe nake; nake Hezekia akīgaacīra maūndū-
inī mothe marīa ekaga. Ningī nīareganire na watho
wa mūthamaki wa Ashuri, na akīrega kūmūtungata. **8**
Nīatooririe Afilisti kuuma mūthiringo-inī wa arangīri
nginya itūūra-inī rīrīa rīairigītwo na rūthingo rwa hinya,
o nginya Gaza na matūūra makuo. **9** Mwaka-inī wa
īna wa ūthamaki wa Hezekia, na nīguo warī mwaka wa
mūgwanja wa Hoshea mūrū wa Ela mūthamaki wa Israeli,
Shalimaneseru mūthamaki wa Ashuri nīathiire kūrūa
na itūūra rīa Samaria na akīrīrigīcīria. **10** Na thuutha
wa mīaka ītatū Ashuri magītunyana Samaria. Nī ūndū
ūcio itūūra rīa Samaria rīgītahwo mwaka-inī wa ītandatū
wa ūthamaki wa Hezekia, na warī mwaka wa kenda wa

ūthamaki wa Hoshea mūthamaki wa Isiraeli. **11** Nake mūthamaki wa Ashuri agīthaamīria andū a Isiraeli kūu Ashuri, akīmahe ūtūūro Hala, kūu Gozani ndwere-inī cia Rūūī rwa Haboru na matūūra-inī ma Amedi. **12** Ūndū ūcio wekīkire nī ūndū nīmagīte gwathīkīra Jehova Ngai wao, no magīthūkia kīrīkanīro gīake, na ūrīa wothe Musa ndungata ya Jehova aamaathīte. Matiathikīrīrie maathani macio kana makīmahingia. **13** Mwaka-inī wa ikūmi na īna wa ūthamaki wa Hezekia, Senakeribu mūthamaki wa Ashuri agītharīkīra matūūra mothe manene ma Juda marīa mairigīrwo na thingo cia hinya, na akīmatunyana. **14** Nī ūndū ūcio Hezekia mūthamaki wa Juda agītūmīra mūthamaki wa Ashuri ūrīa warī kūu Lakishi ndūmīrīri īno: “Nīhītītie. Njehererā na nīngūkūrīha kīrīa gīothe ūngīnjītīa.” Nake mūthamaki wa Ashuri agītīa Hezekia mūthamaki wa Juda taranda magana matatū cia betha, na taranda mīrongo ītatū cia thahabu kīa hinya. **15** Nī ūndū ūcio Hezekia akīmūhe betha iria ciōthe cionekire hekarū-inī ya Jehova na igīna-inī ciōthe cia nyūmba ya ūthamaki. **16** Ihinda-inī rīu, Hezekia mūthamaki wa Juda akīruta thahabu ūrīa yagemetie mīrango na itugī cia mīrango ya hekarū ya Jehova na akīmīhe mūthamaki wa Ashuri. **17** Mūthamaki wa Ashuri agītūma mwathi ūrīa mūnene wa mbūtū ciōthe cia ita, na mūrūgamīrīri wa anene arīa angī, na mwathi wa mbūtū cia mbaara, marī na mbūtū nene ya ita kuuma Lakishi mathīi kūrī Mūthamaki Hezekia kūu Jerusalemu. Magīkinya Jerusalemu na makīrūgama mūtarō-inī wa Karia ka Rūgongo, njīra-inī ya gūthīi Mūgūnda-inī wa Mūthambia Nguo. **18** Magītūmanīra

mūthamaki; nake Eliakimu mūrū wa Hilikia mūrūgamīrīri
wa nyūmba ya ūthamaki, na Shebina ūrīa mwandīki-
marūa, na Joa mūrū wa Asafu ūrīa warī mwandīki wa
maūndū ma ihinda rīu, makiumagara mathiī kūrī o. **19**
Nake mūnene wa mbütū cia ita akīmeera atīrī, “Irai
Hezekia atīrī: “Mūthamaki ūrīa mūnene, o we mūthamaki
wa Ashuri, ekuuga atīrī: Ūrutīte ūmīrīru ūcio ūrī naguo
kū? **20** Wee uugaga ūrī na hinya wa mbütū cia ita, na nīūū
kūrūa, no waragia o ciugo cia tūhū. Nūū ūcio wīhokete atī
nīguo ūnemere? **21** Atīrīrī, wee wīhokete andū a Misiri
acio mahaana ta kamūrangi koinīkangu, karīa gatheecaga
mūndū guoko, gakamūguraria etiirania nako! Ūguo nīguo
Firaūni mūthamaki wa Misiri ahaana kūrī arīa othe
mamwīhokaga. **22** O na ūngīnjīra atīrī, “Ithuī twīhokete
Jehova Ngai witū”, githī tiwe wehereirio kūndū kūrīa
gūtūūgīru, na igongona iria ciarī kuo nī Hezekia, akīira
andū a Juda na Jerusalemu atīrī, “No nginya mūhooyagīre
mbere ya kīgongona gīkī kīrī Jerusalemu?” **23** “Rīu-rī, ūka
ūkeiguithanie na mwathi wakwa, mūthamaki wa Ashuri:
Nīngūkūhe mbarathi ngiri igīrī angīkorwo ūrī na andū
mangīcitwarithia! **24** Wakīhota gūtooria o na mūnene
ūrīa mūnini mūno thīnī wa anene a mwathi wakwa, o na
gūtuīka wīhokete ngaari cia ita na andū arīa mathiiaga
mahaicīte mbarathi a Misiri? **25** Na ningī-rī, njūkīte
gūtharīkīra na kwananga kūndū gūkū iterīitwo nī Jehova?
Jehova we mwene nīwe wanjīrīre njūke hūure būrūri
ūyū, na ndīwanange.” **26** Nake Eliakimu mūrū wa Hilikia,
na Shebina, na Joa makiīra mūnene ūcio wa mbütū cia ita
atīrī, “Twagūthaitha arīria ndungata ciaku na rūthiomī

rwa Asuriata, tondū nítürüǖ. Tiga gütwaríria na rüthiom
rwa Kihibirania, andū aya marī rüthingo-inī makiiuguaga.”

27 No münene ūcio wa mbütü cia ita agicookia atīrī, “Kaī
ndatūmirwo nī mwathi wakwa kūrī mwathi wanyu na
kūrī inyuī ndimwīre maündū maya, na ti kūrī andū aya
maikarīte rüthingo igūrū, o aya makaarīa kīoro kīao na
manyue mathugumo mao o ene o ta ūrīa inyuī mūgeeka?”

28 Ningī münene wa mbütü cia ita akīrūgama, akīanīrīra
na rüthiom rwa Kihibirania, akiuga atīrī: “Thikīrīriai
ndūmīrīri ya mūthamaki ūrīa münene, mūthamaki
wa Ashuri! **29** Mūthamaki ekuuga ūū: Mütigetikīrie
Hezekia amūheenie. Ndangīhota kūmūhonokia kuuma
guoko-inī gwakwa. **30** Mütigetikīrie Hezekia amūringīrīrie
kwīhoka Jehova hīndī ūrīa ekuuga atīrī, ‘Ti-itherū Jehova
nīegūtūhonokia; itūura rīrī rītikaneanwo guoko-inī kwa
mūthamaki wa Ashuri.’ **31** “Mütigathikīrīrie Hezekia.

Mūthamaki wa Ashuri ekuuga ūū: Rekei tūiguane, na
mūuke kūrī niī. Mweka ūguo o ūmwe wanyu nīakarīaga
kuuma kūrī mūtī wake wa mūthabibū na mūkūyū, na
anyuuage maaī ma gīthima gīake, **32** nginya rīrīa ngoaka
ndimūtware būrūri ūrīa ūhaana ta wanyu, būrūri ūrī
ngano na ndibei ya mūhīhano, būrūri ūrī irio na mīgūnda
ya mīthabibū, būrūri ūrī mītī ya mītamaiyū na ūūkī.
Thuurai muoyo no ti gīkuū! “Mütigathikīrīrie Hezekia,
nīgūkorwo nīaramūhītithia rīrīa ekuuga atīrī, ‘Jehova
nīegūtūhonokia.’ **33** Nī kūrī ngai ya būrūri o na ūrīkū ūrī
yahonokia būrūri wayo kuuma guoko-inī kwa mūthamaki
wa Ashuri? **34** Ngai cia Hamathu na Aripadi ūrī kū? Ngai cia
Sefarivaimu, na Hena na Iva ūrī kū? Nīhonoketie Samaria

kuuma guoko-inī gwakwa? **35** Nī ngai ūrīkū harī ngai ciothe
cia mabūrūri macio yanahonokia būrūri wayo kuuma kūrī
niī? Gwakīhoteka atīa Jehova ahonokie Jerusalemu kuuma
guoko-inī gwakwa?” **36** No andū acio magīkira ki, na matirī
ūndū maamūcookeirie, tondū mūthamaki nīamathīte,
akameera atīrī, “Mūtikamūcookerie ūndū.” **37** Hīndī īyo
Eliakimu mūrū wa Hilikia ūrīa mūrori wa maūndū ma
nyūmba ya ūthamaki, na Shebina ūrīa mwandīki-marūa,
na Joa mūrū wa Asafu ūrīa mwandīki wa maūndū ma
ihinda rīu, magīthiī kūrī Hezekia, matembūrangīte nguo
ciao, na makīmwīra ūrīa mūnene ūcio wa mbūtū cia ita
oigīte.

19 Rīrīa Mūthamaki Hezekia aiguire ūguo,
agītembūranga nguo ciake na akīihumba nguo ya ikūnia,
agīthiī, agītoonya hekarū ya Jehova thiīnī. **2** Agītūma
Eliakimu ūrīa warī mūrori wa maūndū ma nyūmba ya
ūthamaki, na Shebina ūrīa mwandīki-marūa, na athīnjīri-
Ngai arīa atongoria, othe mehumbīte nguo cia makūnia,
mathiī kūrī Isaia mūrū wa Amozu, ūrīa mūnabii. **3**
Makīmwīra atīrī, “Ūū nīguo Hezekia ekuuga: Mūthenya
wa ūmūthī nī mūthenya wa mīnyamaro, na ikūūmana, na
gīconoko, o ta ihinda rīa ciana rīa gūciarwo rīakinya na
hinya wa gūciara ūkaaga. **4** No gūkorwo Jehova Ngai
waku nīekūigua ciugo ciothe cia mūnene wa mbūtū cia
ita, ūrīa mwathi wake, mūthamaki wa Ashuri, atūmīte
oke anyūrūrie Ngai ūrīa ūrī muoyo, na amūkūūme nī
ūndū wa ūhoro ūcio Jehova Ngai waku aiguīte. Nī ūndū
ūcio hoera matigari marīa matigaire muoyo.” **5** Rīrīa
anene a Mūthamaki Hezekia maakinyire kūrī Isaia-rī, **6**

Isaia akīmeera atīrī, “Īrai mwathi wanyu atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Tiga gwītigīra nī ūndū wa ūrīa ūiguīte ciugo icio atungati a mūthamaki wa Ashuri manumīte nacio. 7 Ta thikīrīria! Niī nīngwīkīra roho wa mūthembā mūna thīinī wake, nīguo rīrīa arīgua ūhoro mūna-rī, acooke būrūri wake, na arī kūu ndūme ooragwo na rūhiū rwa njora.” 8 Rīrīa mūnene wa mbūtū cia ita aiguire atī mūthamaki wa Ashuri nīoimīte Lakishi, akīehera Jerusalemu, agīthīi agīkora mūthamaki akīrūa mbaara na Libina. 9 Na rīrī, Senakeribu agīkinyīrwo nī ūhoro wa atī Tirihaka, ūrīa Mūkushi mūthamaki wa Misiri, nīoimagarīte, oke arūe nake. Nī ūndū ūcio agītūma andū rīngī kūrī Hezekia marī na ūhoro ūyū: 10 “Īrai Hezekia mūthamaki wa Juda atīrī: Ndūgetīkīrie Ngai ūcio wīhokete akūheenie rīrīa ekuuga atīrī, ‘Jerusalemu ndīngīneanwo kūrī mūthamaki wa Ashuri.’ 11 Ti-itherū nīūiguīte ūrīa athamaki a Ashuri mekīte mabūrūri-inī mothe, ūrīa maamaniinire biū. Inyuī mūngīhonoka atīa? 12 Na rīrī, ngai cia ndūrīrī iria cianiinirwo nī maithe maitū ma tene, ngai cia Gozani, na cia Harani, na cia Rezefu, na andū a Edeni arīa maarī Telasaru-rī, nīciamahonokirie? 13 Mūthamaki wa Hamathu na kana mūthamaki wa Aripadi, kana mūthamaki wa itūūra inene rīa Sefarivaimu kana wa Hena, o na kana wa Iva-rī, arī ha?” 14 Hezekia akīnyiita marūa kuuma kūrī andū arīa maatūmītwo, na akīmathoma. Agīcooka akīambata hekarū-inī ya Jehova, akīmatambūrūkia mbere ya Jehova. 15 Nake Hezekia akīhooya Jehova, akiuga atīrī: “Wee Jehova, Ngai wa Isiraeli, o wee ūikarīire gītī

kĩa ūnene gatagatĩ ka makerubi, Wee wiki nowe Ngai
igûrû rĩa mothamaki mothe ma thĩ. Wee nĩwe wombire
igûrû na thĩ. **16** Tega matû maku Wee Jehova, ūigue;
hingûra maitho maku Wee Jehova, wone; ūigue ciugo cia
Senakeribu iria atûmîte cia kûruma Ngai ūrã ūrî muoyo.
17 “Ti-itherû Jehova, athamaki a Ashuri nîmanangîte
biû ndûrîrî na mabûrûri macio. **18** Na nîmaikîtie ngai
ciao mwaki-inî na magacithûkangia, tondû itiarî ngai,
no ciarî mîtî na mahiga, ciathondeketwo na moko ma
andû. **19** Na rîrî, Wee Jehova Ngai witû, tûhonokie kuuma
guoko-inî gwake, nîgeetha mothamaki mothe ma thĩ
mamenye atî Wee Jehova, o Wee wiki, nîwe Ngai.” **20**
Hîndî ïyo Isaia mûrû wa Amozu agîtûma ndûmîrîri kûrî
Hezekia, akîmwîra atîrî: “Üû nîguo Jehova Ngai wa Israeli
ekuuga: Nînjiguîte mahooya maku makonîi Senakeribu
mûthamaki wa Ashuri. **21** Üyû nîguo ûhoro ūrã Jehova
aarîtie wa kûmûükîrîra: ““Mûirîtu Gathirange, Mwarî
wa Zayuni, nîakûmenete na agakûnyarara. Mwarî wa
Jerusalemu arainia mûtwe rîrã wee ūroora. **22** Ücio
ûrumîte na ûkamenereria nûû? Ningî-rî, nûû ûgûthûkîire
na mûgambo, na ûgakûûrîra maitho na mwîtîo? Wee
ûgookîrîra Ūrã Mûtheru wa Israeli! **23** Ütûmîte andû
aku moke marume Jehova. Na ūkoiga atîrî, “Nî ūndû wa
ngaari ciakwa nyingî cia ita-rî, nînyambatîte ngakinya
tûcûmbîrî twa irîma, o kûu igûrû mûno Lebanoni.
Nîndemete mîtarakwa yakuo irîa mîraihi mûno, o na
mîthengera irîa mîega mûno. Nînginyîte mûthia wakuo
kûrã kûraya mûno, kûrã kûrî na mîtitû irîa mîega
mûno. **24** Nînyenjete ithima mabûrûri ma kûngî, na

nganyua maaĩ kuo. Nihüithitie türüüñ twa Misiri na makinya ma magūrū makwa.” **25** “Kaĩ ūtaiguïte? Kuuma tene nïndamûrïte ündü ûcio, matukû-inï macio ma tene nïndabangïte ündü ûcio, na rïu nïndiühingïtie, atï wee nïütümïte matüüra manene marña mairigïre na thingo cia hinya matuïke hïba cia mahiga. **26** Andü akuo maagithïtio hinya, magegearïte na magaconorithio. Mahaana mïmera ïrï mûgûnda, makoororoa o ta thuuna nduru, kana ta nyeki ïmerete nyûmba igûrû, ïrïa yûmaga ïtanakûra. **27** “No nïnjûñ kûrïa üikaraga, na ngamenya ügïñka na ügïthiï, o na ûrïa ündakaragïra. **28** Tondü nïündakarïire, na rïng’athio rwaku nîrükinyïire matü makwa, nïngûgwïkïra gïcûhï gïakwa iniûrû, na matamu makwa ndïmohe kanua-inï gaku, na nïngatüma ûcookere njïra o ïyo wokiire.’ **29** “Gïkï nïkïo gïgaakorwo kïrï kïmenyithia gïaku, wee Hezekia: “Mwaka-inï üyû ûkûrïa irio cia maitïka, naguo mwaka wa keerï ûrïe kïrïa gïgaathundüka kuuma harï mo. No mwaka-inï wa gatatü-rï, nïükahaanda na ügethe, ühaande mïgûnda ya mïthabibû, na ûrïe maciaro mayo. **30** Na o rïngï matigari ma nyûmba ya Juda nïmagaikûrkia mïri na thï, na maciare maciaro na igûrû. **31** Nïgûkorwo Jerusalemu nïgûkoima matigari ma andü, nakuo Kïrima-inï gïa Zayuni kuume gïkundi kïa arïa mahonokete. Kïyo kïa Jehova Mwene-Hinya-Wothe nïkïo gïkaahingia üguo. **32** “Nî ündü ûcio Jehova ekuuga üü igûrû rïa mûthamaki wa Ashuri: “Ndagatoonya itüüra rïirï inene, kana arathûkie mûguï kuo. Ndagooka mbere ya rïo na ngo, kana arïrigiicïrie na ihumbu cia tïïri, arïükïrïre. **33** Njïra ïrïa ookïire-rï, no

yo agaacookera; ndagatoonya itūūra rīrī inene, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **34** Nīngagitīra itūūra rīrī inene na ndīrīhonokie, nī ūndū wakwa, na nī ūndū wa Daudi ndungata yakwa.” **35** Útukū o ro ūcio mūraika wa Jehova agīthīi akīūraga andū 185,000 kūu kambī ya Ashuri. Rīrīa andū mookīrire rūciinī tene, magīkora kūu no ciimba theri! **36** Nī ūndū ūcio Senakeribu mūthamaki wa Ashuri agītharia kambī agīthīi. Agīcooka Nineve agīikara kuo. **37** Na rīrī, mūthenya ūmwe, rīrīa aahooyaga arī hekarū-inī ya ngai yake Nisiroku, ariū ake eerī Adarameleki na Sharezeru makīmūūraga na rūhiū rūa njora, na makīūrīra būrūri wa Ararati. Nake mūriū Esari-Hadoni agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

20 Matukū-inī macio Hezekia akīrwara, na aarī hakuhī gūkua. Mūnabii Isaia mūrū wa Amozu agīthīi kūrī we, akīmwīra atīrī, “Jehova ekuuga ūū: Thondeka maūndū ma mūciī waku, tondū nīgūkua, ndūkūhona.” **2** Hezekia akīhūgūra ūthiū wake, akīrora rūthingo-inī, na akīhooya Jehova, akiuga atīrī, **3** “Wee Jehova, ririkana ūrīa ngoretwo ngīthīi na mīthīire ya kwīhokeka mbere yaku, na ngeheana na ngoro yakwa yothe, na ngeeka ūrīa kwagīriire maitho-inī maku.” Nake Hezekia akīrīra mūno. **4** Isaia atanakinya nja ya gatagatī-rī, kiugo kīa Jehova gīkīmūkinyīra, akīrīwo atīrī: **5** “Cooka, ūkeere Hezekia mūtongoria wa andū akwa atīrī, ‘Jehova Ngai wa thoguo Daudi ekuuga ūū: Nīnjiguīte ihooya rīaku, na ngoona maithori maku; nīngūkūhonia. Mūthenya wa ūtatū kuuma rīu nīūkambata ūthīi hekarū-inī ya Jehova. **6** Nīngūkuongerera mīaka ikūmi na ūtano ya gūtūūra muoyo. Na nīngūkūhonokia hamwe na itūūra

rīrī inene kuuma guoko-inī kwa mūthamaki wa Ashuri. Nīngūgitīra itūūra rīrī inene nī ūndū wakwa, na nī ūndū wa Daudi ndungata yakwa.” 7 Ningī Isaia akiuga atīrī, “Thondekai gīkūmba kīa ngūyū.” Nao magīka o ūguo, na magīkīgīrīra ihūha-inī rīu, nake Hezekia akīhona. 8 Hezekia nīoorītie Isaia atīrī, “Kīmenyithia gīgaakorwo kīrī kīrīkū kīa atī Jehova nīekūūhonua, na atī nīngambata thiī hekarū-inī ya Jehova mūthenya wa gatatū kuuma ūmūthī?” 9 Nake Isaia akīmūcookeria atīrī, “Gīkī nīkīo kīmenyithia kīrīa Jehova egūkūhe, kīa atī Jehova nīegwīka ūndū ūcio akwīrīire: Ūkwenda kīruru gīthī mbere makinya ikūmi, kana gīcooke thuutha makinya ikūmi?” 10 Nake Hezekia akiuga atīrī, “Kīruru gūthī na mbere makinya ikūmi nī ūndū mūhūthū, nī kaba kīruru gīcooke na thuutha makinya ikūmi.” 11 Nake mūnabii Isaia agīkaīra Jehova, nake Jehova agītūma kīruru gīcooke na thuutha makinya macio ikūmi marīa gīaikūrkīte ngathī-inī ya Ahazu. 12 Ihinda-inī rīu-rī, Merodaki-Baladani mūrū wa Baladani mūthamaki wa Babuloni nīatūmīre Hezekia marūa na kīheo, tondū nīaiguīte ūhoro wa ndwari ya Hezekia. 13 Hezekia akīamūkīra andū arīa maatūmītwo, na akīmoonua indo ciothe iria aigīte makūmbī make, akīmoonua betha, na thahabu, na mahuti marīa manungi wega, na maguta marīa mega mūno, na indo ciake cia mbaara, na indo ciothe iria ciarī igīna-inī ciake. Gūtirī kīndū o na kīmwe thiīnī wa nyūmba ya ūthamaki kana ciarī ūthamaki-inī wake wothe Hezekia ataamoonirie. 14 Hīndī īyo mūnabii Isaia agīthī kūrī Mūthamaki Hezekia akīmūūria atīrī, “Andū acio moiga atīa, na mekuumīte

kū?” Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Moimīte būrūri wa kūraya, megūkīte kuuma būrūri wa Babuloni.” **15** Nake mūnabii akīuria atīrī, “Nī kī monire nyūmba-inī yaku ya ūthamaki?” Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Monire indo ciothe nyūmba-inī yakwa ya ūthamaki. Gūtirī kīndū o na kīmwe kīrī igīna-inī ciakwa itanamonia.” **16** Nake Isaia akīira Hezekia atīrī, “Ta igua kiugo kīa Jehova: **17** Ti-itherū ihinda nīrīgakinya, rīrīa indo ciothe iria irī thīnī wa nyūmba yaku ya ūthamaki, na indo iria ciothe maithe maku matūire maigīte nginya ūmūthī, īgaakuuo itwarwo Babuloni. Gūtirī o na kīmwe gīgaatigara, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** Na andū amwe a rūciaro rwaku, o arīa moimīte mūthiimo-inī na thakame-inī yaku, o arīa wee ūgūciara, nīmagathaamio, na nīmakaahakūrwo nīguo matungatage nyūmba-inī ya mūthamaki wa Babuloni.” **19** Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Kiugo kīa Jehova kīrīa waria nī kīega,” Tondū eeciiririe atīrī, “Githī gūtigūkorwo na thayū na ūgitīri matukū-inī mothe ma muoyo wakwa?” **20** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Hezekia, na marīa mothe eekire, na ūrīa aathondekire Karia, o na mūtarō wa kūrehe maaī itūūra-inī, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **21** Nake Hezekia akīhurūka hamwe na maithe make. Nake mūriū Manase agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

21 Na rīrī, Manase aarī wa mīaka ikūmi na ūrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīathana arī Jerusalemu mīaka mīrongo ūtano na ūtano. Nyina eetagwo Hefiziba. **2** Agīika maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, akīrūmīrīra mītugo ūrī magigi ya ndūrīrī iria Jehova aaingatīte ciehere

mbere ya Isiraeli. **3** Nĩaakire rĩngĩ kündũ kûrĩa gütüügĩru, o kûrĩa ithe Hezekia aanangĩte; ningĩ agĩaka igongona cia Baali na agĩaka itugĩ cia Ashera, o ta ūrĩa Ahabu mûthamaki wa Isiraeli eekїte. Nĩainamřiire mbütü cia igûrû ciothe na agicilooya. **4** Agĩaka magongona thîinĩ wa hekarû ya Jehova, o ūrĩa Jehova oigite ūhoro wayo atîrî, “Thîinĩ wa Jerusalemu níkuo ngaatüüria rîitwa rîakwa.” **5** Thîinĩ wa nja cierĩ cia hekarû ya Jehova, agĩaka igongona cia mbütü ciothe cia igûrû. **6** Nake akîruta mûriü wake arî igongona rîa njino, na nîaragûraga na agatuïria nyoni, na akarogana, na agathiiaga kûrî andû arîa marî maroho ma kûragûra. Agîika maündû maingî mooru maitho-inî ma Jehova, nginya akîmûrakaria. **7** Nîooire mûhianano mûicûhie ūrîa aathondekete wa gîtugî kîa Ashera, akîûiga hekarû thîinî, o nyûmba ïyo Jehova eerîte Daudi na mûriü Solomoni ūhoro wayo atîrî, “Nîngatüüria rîitwa rîakwa nginya tene thîinî wa hekarû ïno na thîinî wa Jerusalemu, kûrîa thuurîte kuuma mîhîrîga-inî yothe ya Isiraeli. **8** Ndirî hîndî ïngî ngaatüma magûrû ma andû a Isiraeli morûüre, moime bûrûri ūrîa ndaaheire maithe mao ma tene, mamenyagîrîre mekage maündû marîa mothe ndîmathîte, na marûmie Watho ūrîa maaheirwo nî Musa ndungata yakwa.” **9** No andû acio matiigana kûigua. Manase akîmahîtithia, nî ûndû wa ûguo magîka maündû mooru gûkîra ndûrîrî iria Jehova aaniinîre mbere ya andû a Isiraeli. **10** Jehova oigire na tûnua twa ndungata ciake cia anabii atîrî: **11** “Manase mûthamaki wa Juda nîekîte mehia marî magigi. Ageeka maündû mooru gûkîra Aamori arîa maarî mbere yake, na agatongoria

andū a Juda kwīhia nī ūndū wa kūhooya mīhianano yake. **12** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga ūū: Nīngūrehere Jerusalemu na Juda mwanangīko ūrīa ūgaatūma andū arīa makaigua ūhoro ūcio mararakwo nī matū mao. **13** Nīngatambūrkīria Jerusalemu rūrigi rwa gūthima rūrīa rwahūthīrirwo rwa gūūkīrīra Samaria na kabirū karīa kahūthīrirwo gūūkīrīra nyūmba ya Ahabu. Nīngaherithia na niine andū a Jerusalemu o ta ūrīa mūndū ahuuraga thaani, akamīkurumania. **14** Nīngatiganīria matigari ma igai rīakwa, na ndīmaneane kūrī thū ciao. Magaatahwo na matunywo indo ciao nī thū ciao ciothe, **15** tondū nīmekīte maūndū mooru maitho-inī makwa, makaandakaria, kuuma mūthenya ūrīa maithe mao moimire Misiri nginyagia ūmūthī.” **16** Ningī Manase nīaitire thakame nyīngī mūno ya andū matehītie, īkīyūra Jerusalemu kuuma gīturi kīmwe nginya kīrīa kīngī, tūtegūtara mehia marīa aatūmīte andū a Juda meehe, nī ūndū wa ūguo magīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. **17** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Manase, na marīa mothe eekire, hamwe na mehia marīa eekire-rī, githī matiandīkītwo mabuku-inī ma mahinda ma athamaki a Juda? **18** Manase akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo mūgūnda-inī wake wa ūthamaki, nīguo mūgūnda wa Uza. Nake mūriū Amoni agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **19** Amoni aarī wa mīaka mīrongo iīrī na iīrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka Jerusalemu mīaka iīrī. Nyina eetagwo Meshulemethu mwarī wa Haruzu; oimīte Jotiba. **20** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta

ürĩa ithe Manase eekite. **21** Nĩathiire na mĩthiire yothe ya ithe; akĩhooya mĩhianano ūrĩa ithe aahooyaga, na akĩmĩinamĩrĩra. **22** Agĩtigana na Jehova, Ngai wa maithe make, na ndaigana kûrũmĩrĩra Jehova. **23** Anene a Amoni makimüciirĩra ndundu, na maküragĩra mûthamaki kuu nyümbo-inĩ yake ya ūthamaki. **24** Nao andū a bûrûri maküraga arĩa othe maathugundite gûükirĩra Mûthamaki Amoni na magitua mûriu Josia mûthamaki ithenya rĩake. **25** Ha ūhoro wa maündu marĩa mangĩ makoni wathani wa Amoni, na ūrĩa eekire-rĩ, githĩ matiandikítwo ibuku-inĩ rĩa mahinda ma athamaki a Juda? **26** Nake agithikwo mbîrîra-inĩ yake mûgûnda-inĩ wa Uza. Nake mûriu Josia agituika mûthamaki ithenya rĩake.

22 Na rîrî, Josia aarî wa mîaka ïnana rîrîa aatuïkire mûthamaki, nake agithamaka arî Jerusalemu mîaka mîrongo ïtatû na ûmwé. Nyina eetagwo Jedida mwarî wa Adaia; oimîte Bozikathu. **2** Nake agîka ūrĩa kwagîrîire maitho-inĩ ma Jehova, na agîthiï na mîthiire yothe ya ithe Daudi atekwihûgûra mwena wa ūrîo kana wa ûmotho. **3** Mwaka-inĩ wa ikûmi na ïnana wa wathani wake, Mûthamaki Josia agituma Shafani mûrû wa Azalia mûrû wa Meshulamu, ūrĩa warî mwandiki-marûa, athiï hekarû-inĩ ya Jehova. Akîmwîra atîrî: **4** “Ambata, ûthiï kûrî Hilikia mûthînjîri-Ngai ūrĩa mûnene na ûmwîre ahaarîrie mbeeca iria irehetwo hekarû-inĩ ya Jehova, iria arangîri a mîrango monganîtie kuuma kûrî andû. **5** Nao maciïhokere andû arîa mathuurîtwo a kûrûgamîrîra wîra wa hekarû. Andû acio ûtigîrîre nî mariha aruti a wîra arîa macookagîrîria hekarû ya Jehova, **6** nao nî atharamara, na andû a

gwaka, na aaki a mahiga. Na ningī ūtigīrīre nīmagūra mbaū na mahiga maicūhie ma gūcookereria hekarū. 7 No rīrī, to nginya maheane mathabu ma mbeeca iria meerokeirwo, tondū mararuta wīra ūcio na kwīhokeka.”

8 Hilikia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīra Shafani ūcio mwandīki marūa atīrī, “Nīnyonete Ibuku rīa Watho thīnī wa hekarū ya Jehova.” Akīrīnengera Shafani nake akīrīthoma. **9** Nake Shafani ūcio mwandīki-marūa agīthīī kūrī mūthamaki na akīmūhe ūhoro ūcio, akīmwīra atīrī: “Anene aku nīmarīhīte mbeeca iria ciarī hekarū-inī ya Jehova, na nīmacīhokeire kūrī aruti a wīra na arūgamīrīri a hekarū.” **10** Ningī Shafani ūcio mwandīki-marūa akīra mūthamaki atīrī, “Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai, nīanengera ibuku.” Nake Shafani akīrīthomera mūthamaki. **11** Rīrīa mūthamaki aaiguire ciugo cia Ibuku rīu rīa Watho-rī, agītembūranga nguo ciake. **12** Akīrūta mawatho maya kūrī Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na kūrī Ahikamu mūrū wa Shafani, na Akiboru mūrū wa Mikaia, na kūrī Shafani ūcio mwandīki-marūa, na kūrī Asaia ūrīa mūrōri wa maūndū ma mūthamaki, akīmeera atīrī: **13** “Thīī mūkanduīrīrie ūhoro kūrī Jehova, na mūtuīrīrie andū, o na Juda yothe, ūrīa kwandīkītwo ibuku-inī rīrī rīonekete. Marakara ma Jehova nī maingī, marīa maraakana nī ūndū witū, tondū maithe maitū matiaathīkīire ūhoro wa ibuku rīrī; na matiekire kūringana na ūhoro ūrīa wothe wandīkītwo thīnī warīo ūrīa ūtūkonīi.” **14** Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Ahikamu, na Akiboru, na Shafani, na Asaia magīthīī kwaria na Hulida ūrīa mūnabii mūndū-wa-nja ūrīa warī mūtumia wa Shalumu mūrū wa Tikiva, mūrū wa

Harihasi ūrĩa warĩ mūmenyereri wa nguo cia mūthamaki,
Hulida aatūraga Jerusalemu, rūgongo rwa keerĩ. **15**
Nake akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Jehova Ngai wa Israeli
ekuuga: ūrai mūndū ūrĩa ūmūtūmīte kūrī niī atīrī, **16** ‘Ūū
nīguo Jehova ekuuga: Nīngūrehithia mwanangīko kūndū
gūkū na kūrī andū akuo kūringana na maūndū marīa
mothe mandīktwo ibuku-inī rīrīa mūthamaki wa Juda
athomete. **17** Tondū nīmandirikīte, na magacinīra ngai
ingī ūbumba, na makaandakaria nī ūndū wa mīhianano
yothe ūrīa mathondekete na moko mao, marakara makwa
nīmakanīre kūndū gūkū, na matingīhoreka.’ **18** ūrai
mūthamaki wa Juda, ūrĩa ūmūtūmīte mūuke mūtuīrie
ūhoro kūrī Jehova atīrī, ‘Jehova Ngai wa Israeli ekuuga
atīrī ūhoro wīgī ciugo iria ūiguīte: **19** Tondū ngoro
yaku nīyaherire na ūkīnyihīria Jehova rīrīa waiguire
ūhoro ūrīa njarītie wa gūükīrīra kūndū gūkū o na andū
akuo, atī nīmakanyiitwo nī kīrumi na mwanangīko, na
tondū nīwatembūrangire nguo ciaku na ūkīrīra ūrī mbere
yakwa-rī, nīngūiguīte, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **20**
Nī ūndū ūcio nīngagūcoakanīrīria hamwe na maithe
maku, na nīgathikwo na thayū. Maitho maku matikoona
mwanangīko ūrīa ngaarehe kūndū gūkū.” Nī ūndū ūcio
magīcookeria mūthamaki ūhoro ūcio.

23 Hīndī ūyo mūthamaki agītūmanīra athuuri othe a Juda
na a Jerusalemu moongane hamwe. **2** Nake akīambata
agīthīi hekarū-inī ya Jehova arī hamwe na andū a Juda, na
andū a Jerusalemu, na athīnjīri-Ngai, na anabii, andū othe
kuuma ūrīa mūnini mūno nginya ūrīa mūnene mūno.
Mūthamaki agīthoma ciugo ciothe cia Ibuku rīa Kīrīkanīro,

rīrīa rīonekete thīinī wa hekarū ya Jehova makñiguaga.

3 Nake mūthamaki akīrūgama hau gītugī-inī, akīerūhia kīrīkanīro arī mbere ya Jehova, atī nīarīrūmagīrīra Jehova, na arūmie maathani make, na mawatho make, o na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīwo na ngoro yake yothe, na muoyo wake wothe, nīguo ahingie ciugo cia kīrīkanīro iria ciaandīkītwo ibuku-inī rīu. Hīndī īyo andū othe makīīranīra atī nīmarīhingagia kīrīkanīro kū. **4** Nake mūthamaki agīatha Hilikia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, na athīnjīri-Ngai arīa maarī anini ake, na aikaria a mīrango, mathengie kuuma hekarū-inī ya Jehova indo ciothe iria ciathondekeirwo Baali na Ashera, na mbūtū yothe ya igūrū, agīcīcinīra nja ya Jerusalemu mīgūnda-inī ya Gītuamba gīa Kidironi, na agītwara mūhu wacio Betheli. **5** Nake akīeheria athīnjīri-ngai cia mīhianano arīa maamūrītwo nī athamaki a Juda macinagīre ūbumba kūndū kūrīa gūtūūgīru thīinī wa matūūra ma Juda na matūūra marīa maarigicīirie Jerusalemu, arīa maacinagīra Baali ūbumba, na riūa, na mweri, na njata iria nene, o na mbūtū ciothe cia igūrū. **6** Nake akīruta gītugī kīa Ashera kuuma hekarū-inī ya Jehova, agīgītwara Gītuamba-inī gīa Kidironi nja ya Jerusalemu, na agīgīcinīra kuo. Agīgīthīa, gīgītuīka ta rūkūngū, akīhurunjīra rūkūngū rūu rwakīo mbīrīra-inī cia andū arīa mataarī na igweta. **7** Ningī agīcooka akīmomora nyūmba cia ihooero cia maraya ma arūme, iria ciarī hekarū-inī ya Jehova, na nokuo atumia maatumagīra macuka ma Ashera. **8** Josia akīrehe athīnjīri-Ngai othe kuuma matūūra-inī mothe ma Juda, na agītharia kūndū

kūrīa gūtūūgīru, kuuma Geba nginya Birishiba kūrīa athīnjīri-ngai maacinagīra ūbumba, akīmomora igongona iria ciarī ihingo-inī, o na itoonyero-inī rīa Kīhingo kīa Joshua, mūnene wa itūūra rīrīa inene, kīrīa kīarī mwena wa ūmotho wa kīhingo gīa itūūra rīu inene. **9**
O na gwatuīka athīnjīri-ngai a kūndū kūrīa gūtūūgīru matiatungataga kīgongona-inī kīa Jehova kūu Jerusalemu-rī, nīmarīīaga mīgate ītarī mīimbie hamwe na athīnjīri-Ngai arīa angī. **10** Nīaathūkirie Tofeti īrīa yarī Gītuamba-inī kīa Beni-Hinomu, nī ūndū ūcio gūtirī mūndū ūngīarutire mūriū kana mwarī arī igongona rīa njino kūrī Moleku.
11 Akīeheria mbarathi iria athamaki a Juda maamūrīire riūa kuuma itoonyero-inī rīa hekarū ya Jehova. Nacio ciarī nja hakuhī na kanyūmba ka mūnene wetagwo Nathani-Meleku. Josia agīcooka agīcina ngaari cia ita iria ciāmūrīirwo riūa. **12** Ningī akīmomora igongona iria ciakītwo nī athamaki a Juda nyūmba igūrū hakuhī na kanyūmba ka igūrū ka Ahazu, na igongona iria ciakītwo nī Manase kūu nja cierī cia hekarū ya Jehova. Agīeheria kuuma hau, agīcihehenja tūcunjī, na agīte rūkūngū rūu Gītuamba-inī gīa Kidironi. **13** Mūthamaki agīcooka agīthūkia kūndū kūrīa gūtūūgīru kūrīa kwarī mwena wa irathīro wa Jerusalemu, mwena wa gūthini wa Kīrima gīa Kūniinanīrwo, kūrīa Solomoni mūthamaki wa Israeli aakīre Ashitorethu ngai ya mūndū-wa-nja īrī thaahu ya Asidoni, na kūrīa aakīre Kemoshu ngai īrī thaahu ya Moabi, o na kwa Moleku ngai īrī magigi ya andū a Amoni.
14 Josia akīhehenja mahiga marīa maamūre, na akīmomora mīhianano ya itugī cia Ashera, na agīkūhumbīra na

mahindī ma andū. **15** O nakio kīgongona kīrīa kīarī Betheli, handū harīa hatūugīru haathondeketwo nī Jeroboamu mūrū wa Nebati, ūrīa watūmire Isiraeli meehe, kīgongona kīu na handū hau hatūugīru, agīcimomora. Agīcina handū hau hatūugīru, akīhathīa nginya hagītuīka mūtu, na agīcina gītugī kīa Ashera o nakio. **16** Ningī Josia akīroranga kūu, na rīrīa onire mbīrīra iria ciarī mwena-inī wa kīrīma, agīthikūrithia mahindī kuuma mbīrīra-inī, akīmacinīra kīgongona-inī nīguo agīthaahie, kūringana na kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī mūndū wa Ngai ūrīa warathīte maūndū macio matanekīka. **17** Mūthamaki akīūria atīrī, “Mbīrīra tīrīa ndīrona nī ya ū?” Nao andū a itūūra rīu imene makīmūcookeria atīrī, “Nī mbīrīra ya mūndū wa Ngai ūrīa woimīte Juda, na akīaria maūndū ma gūūkīrīra kīgongona kīa Betheli, o maūndū marīa warīkia gwīka ihiga rīu.” **18** Nake akiuga atīrī, “Tiganai nayo. Mūtigetīkīrie mūndū o naū aringithie mahindī make.” Nī ūndū ūcio matiahutirie mahindī make o na ma mūnabii ūrīa woimīte Samaria. **19** O ta ūrīa Josia eekīte Betheli, Josia nīeheririe na agīthaahia mahooero ma kūndū kūrīa gūtūugīru marīa maakītwo nī athamaki a Isiraeli matūūra-inī ma Samaria marīa marakarītie Jehova. **20** Josia akīūragīra athīnjīri-ngai othe a kūndū kūu gūtūugīru igūrū rīa igongona icio, na agīcinīra mahindī ma andū igūrū rīacio. Agīcooka agīthīi Jerusalemu. **21** Mūthamaki akīruta watho ūyū kūrī andū othe, akīmeera atīrī, “Kūngūūrai Bathaka ya Jehova Ngai wanyu, o ta ūrīa kwandīkītwo Ibuku-inī rīrī rīa Kīrīkanīro.” **22** Na gūtiarī na Bathaka īngī yakūngūūirwo ta īyo kuuma hīndī ya

atiirīrīri būrūri arīa matongoragia Israeli kana matukū-inī mothe ma athamaki a Israeli na athamaki a Juda.

23 Mwaka-inī wa ikūmi na īnana wa Mūthamaki Josia, Bathaka īyo ya Jehova nīyakūngūirwo kūu Jerusalemu.

24 Ningī Josia nīeheririe aragūri, na andū arīa maarī na maroho ma kūragūra, na ngai cia kūhooya nacio mīcī-inī, na ngai cia mīhianano, na indo iria ingī ciothe irī magigi cioneckire kūu Juda na Jerusalemu. Eekire ūguo ahingie watho ūrīa waandīkītwo ibuku-inī rīrīa Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai onire hekarū-inī ya Jehova.

25 Mbere na thuutha wa Josia gūtiarī mūthamaki ūngī take, wacookereire Jehova ta ūrīa eekire: na ngoro yake yothe na muoyo wake wothe, na hinya wake wothe, kūringana na watho wothe wa Musa. **26** No rīrī, Jehova ndaigana kūgarūrūka atige marakara make mahiū, marīa maakanaga ma gūūkīrīra Juda, nī ūndū wa maūndū marīa mothe Manase eekīte ma kūmūrakaria. **27** Nī ūndū ūcio Jehova akiuga atīrī, “Nīngweheria Juda o nayo mbere yakwa, o ta ūrīa ndeheririe Israeli, na nīngarega Jerusalemu, itūūra inene rīrīa ndeethuriire, na ndege hekarū īno, ūrīa ndoigire ūhoro wayo atīrī, ‘Kūu nīkuo Rītwa rīakwa rīgaatūūra.’” **28** Ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Josia, na marīa eekire, githī matiandīkītwo ibuku-inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **29** Hīndī ūrīa Josia aarī mūthamaki-rī, nīguo Firaūni-Neko mūthamaki wa Misiri aambatire Rūūi-inī rwa Farati agateithie mūthamaki wa Ashuri. Nake Mūthamaki Josia agīthīi kūmūtūnga mbaara-inī, no rīrī, Neko akīrūa nake, akīmūūragīra kūu Megido. **30** Nacio ndungata cia Josia

iḡikuua mw̄ir̄i wake na ngaari ya ita kuuma Megido,
ik̄ürehe Jerusalemu, na ik̄mūthika mb̄ir̄ira-in̄i yake.
Nao andū a b̄ur̄uri mak̄oya Jehoahazu m̄r̄u wa Josia,
mak̄mūit̄r̄ria maguta, mak̄mūtua m̄thamaki ithenya
r̄ia ithe. **31** Jehoahazu aar̄i wa m̄aka m̄rongo iir̄i na ītatū
r̄ir̄ia aatūkire m̄thamaki, na aḡithamaka Jerusalemu
m̄ieri ītatū. Nyina eetagwo Hamutali mwar̄i wa Jeremia,
na oim̄ite Libina. **32** Nake aḡika maūndū mooru maitho-
in̄i ma Jehova, o ta ūr̄ia maithe make meek̄ite. **33**
Firaūni Neko n̄amuohire na m̄nyororo kūu Ribila, b̄ur̄uri
wa Hamathu, n̄guo ndakae gwathana Jerusalemu, na
ak̄hat̄r̄ria andū a Juda marute igooti r̄ia taranda igana
r̄imwe cia betha, na taranda īmwe ya thahabu. **34** Firaūni
Neko aḡtua Eliakimu m̄riū wa Josia m̄thamaki ithenya
r̄ia ithe Josia, na ak̄igarūra r̄it̄wa r̄ia Eliakimu ak̄mūtua
Jehoiakimu, no aḡikuua Jehoahazu ak̄mūtwara Misiri,
na kūu n̄kuo aakūr̄ire. **35** Jehoiakimu ak̄r̄iha Firaūni
Neko betha na thahabu iria eet̄tie. N̄geetha ahote gw̄ka
ūguo, aḡit̄ia andū a b̄ur̄uri igooti na hinya, aḡkiūngania
betha na thahabu kuuma kūr̄i andū a b̄ur̄uri kūringana
na ūhoti wao. **36** Jehoiakimu aar̄i wa m̄aka m̄rongo iir̄i
na ītano r̄ir̄ia aatūkire m̄thamaki, nake aḡithamaka ar̄i
Jerusalemu m̄aka ik̄umi na ūmwe. Nyina etagwo Zebida
mwar̄i wa Pedaia; nake oim̄ite Ruma. **37** Nake aḡika
maūndū mooru maitho-in̄i ma Jehova o ta ūr̄ia maithe
make meek̄ite.

24 H̄ind̄i ya ūthamaki wa Jehoiakimu-r̄i, Nebukadinezaru
m̄thamaki wa Babuloni aḡithar̄ik̄ra b̄ur̄uri, na
Jehoiakimu aḡitūka ndungata yake m̄aka ītatū. No

Jehoiakimu akīgarūrūka, akīremera Nebukadinezaru. **2**
Jehova agītūma mbūtū cia gūtahana cia kuuma Babuloni,
na Suriata, na Moabi, na Amoni ikahūūrane nake.
Agīcitūma ikaanange Juda, kūringana na ūrīa kiugo kīa
Jehova giatarī, kīrīa kīarītio nī ndungata ciake cia anabii.
3 Ti-itherū maūndū macio meekīkire Juda kūringana na
watho wa Jehova, nīguo ameherie moime mbere yake
tondū wa mehia ma Manase na ūrīa wothe eekīte, **4** o
hamwe na gūita thakame ya andū matehītie. Nīgūkorwo
nīaiyūrītie Jerusalemu na thakame ya andū matehītie,
nake Jehova ndaigana kūmarekera. **5** Ha ūhoro wa
maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehoiakimu,
na marīa mothe eekire, githī matiandīkītwo ibuku-
inī rīa mahinda ma athamaki a Juda? **6** Jehoiakimu
akīhurūka na maithe make. Nake mūriū Jehoiakini
agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **7** Mūthamaki wa Misiri
ndaigana kuuma būrūri wake rīngī, tondū mūthamaki
wa Babuloni nīatunyanīte būrūri wothe ūrīa warī wa
mūthamaki wa Misiri kuuma Karūū ka Misiri nginya Rūū
rwa Farati. **8** Jehoiakini aarī wa mīaka ikūmi na īnana rīrīa
aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka Jerusalemu mīeri
ītatū. Nyina eetagwo Nehushita mwarī wa Elinathani,
kuuma Jerusalemu. **9** Nake agīika maūndū mooru maitho-
inī ma Jehova, o ta ūrīa ithe eekīte. **10** Hīndī īyo anene
a Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni magīūka
nginya Jerusalemu, makīrigiicīria itūūra rīu, **11** nake
Nebukadinezaru we mwene agīūka nginya itūūra-inī
rīu inene, hīndī īyo anene ake maarīrigiicīrie. **12** Nake
Jehoiakini mūthamaki wa Juda, na nyina, na ndungata

ciake, na andū arīa maarī igweta, na anene ake othe makīīneana kūrī Nebukadinezaru. Mwaka-inī wa īnana wa wathani wa Babuloni nīguo aanyiitire Jehoiakini.

13 Nebukadinezaru nīarutire mīthiithū yothe kuuma hekarū-inī ya Jehova na nyūmba-inī ya ūthamaki, agīkuua indo ciothe cia thahabu iria Solomoni mūthamaki wa Isiraeli aathondekeire hekarū ya Jehova, o ta ūrīa Jehova oigīte. **14** Agīkuua andū othe a Jerusalemu akīmatwara ithaamīrio: anene othe, na arūi a mbaara, na mabundi mothe, o na aturi; othe maarī andū 10,000. No andū arīa maarī athīni mūno a būrūri ūcio no-o maatigirwo. **15** Nebukadinezaru agītwara Jehoiakini arī mūgwate nginya Babuloni. Ningī agīcooka agīkuua nyina wa mūthamaki kuuma Jerusalemu nginya Babuloni, na atumia ake, na anene ake, o na atongoria ake a būrūri. **16** Ningī mūthamaki wa Babuloni agīthaamīria mbūtū yothe ya ita nginya Babuloni; ita rīothe rīa andū 7,000 arīa arūi, na me hinya na mangīhota kūrūa, na mabundi na aturi 1,000. **17** Agīcooka agītua Matania, mama-we wa Jehoiakini, mūthamaki ithenya rīake, na akīgarūra rīītwā rīake, akīmūtua Zedekia. **18** Zedekia aarī wa mīaka mīrongo iīrī na ūmwe rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ūmwe. Nyina eetagwo Hamutali mwarī wa Jeremia, na oimīte Libina. **19** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa Jehoiakimu eekīte. **20** Maūndū macio mothe meekirwo Jerusalemu na Juda nī tondū wa marakara ma Jehova, na mūthia-inī akīmaingata mehere mbere yake. Nake Zedekia akīremera mūthamaki wa Babuloni.

25 Nī ūndū ūcio, mwaka-inī wa kenda wa ūthamaki wa Zedekia, mūthenya wa ikūmi, wa mweri wa ikūmi, Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni aḡthiī kūhūrana na Jerusalemu arī na ita rīake rīothe. Nake akīamba hema nja ya itūūra rīu inene, na agīaka indo cia kūmūteithia gūtharīkīra itūūra mīena yothe yarīo. **2** Narīo itūūra rīkīrigiicīrio nginya mwaka wa ikūmi na ūmwe wa Mūthamaki Zedekia. **3** Na rīrī, mūthenya wa kenda wa mweri wa kana, ng'aragu īkīneneha itūūra-inī, o nginya gūkīaga irio cia kūrīo nī andū. **4** Hīndī ūyo rūthingo rwa itūūra rīu inene rūkīmomorwo, nayo mbūtū yothe ya ita īkīura ūtukū īgereire kīhingo-inī kīrīa kīarī gatagatī ga thingo cierī hakuhī na mūgūnda wa mūthamaki, o na gūtuīka andū a Babuloni nīmarigiicīrie itūūra rīu inene. Nayo īkīura īrorete Araba, **5** no mbūtū ya ita ya Babuloni īgīteng'eria mūthamaki, īkīmūkinyīra werū-inī ūrīa mwaraganu wa Jeriko. Thigari ciake ciothe nīciamūranītio nake na ikahurunjūka. **6** Nayo mbūtū ya ita īkīnyiita mūthamaki ūcio, na agītwarwo kūrī mūthamaki wa Babuloni kū Ribila kūrīa aatuīrīirwo ciira. **7** Makīūraga ariū a Zedekia o hau mbere yake, magīcooka makīmūkūra maitho, makīmuoha na bīngū cia gīcango, na makīmūtwara Babuloni. **8** Mūthenya wa mūgwanja wa mweri wa ītano mwaka-inī wa ikūmi na kenda wa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, Nebuzaradani mūnene wa arangīri a mūthamaki, ndungata nene ya mūthamaki wa Babuloni, agīuka Jerusalemu. **9** Agīcina hekarū ya Jehova, na nyūmba ya ūthamaki, o na nyūmba ciothe cia Jerusalemu. Agīcina nyūmba yothe yarī ya bata.

10 Nayo mbütū yothe ya ita ya Babuloni, ītongoretio nī mūnene wa arangīri a mūthamaki īkīmomora thingo iria ciathiūrūrūkīrie Jerusalemu. **11** Nebuzaradani mūnene wa arangīri nīathaamirie andū arīa othe maatigaire kūu itūūra-inī inene, hamwe na kīrīndī kīu kīngī, na arīa othe maathiīte kūrī mūthamaki wa Babuloni. **12** No mūnene ūcio wa ita agītigia andū amwe a arīa athīni mūno a būrūri ūcio, nīguo marutage wīra mīgūnda-inī ya mīthabibū na mīgūnda-inī īrīa īngī. **13** Andū a Babuloni nīmoinangire itugī cia gīcango, na metha cia kūigīrīra indo, na Karia ga gīcango, iria ciarī hekarū-inī ya Jehova, na magīkuua icango icio magīcitwara Babuloni. **14** Ningī magīkuua nyūngū, na icakūri, na magathī ma gūtinia ndaambī, na mbakūri, na indo ciothe cia icango iria ciahūthagīrwo wīra-inī wa hekarū, magīthī nacio. **15** Mūnene ūcio wa thigari cia mūthamaki nīakuuirē ngīo cia mwaki na mbakūri cia kūminjaminjīria, iria ciothe ciathondeketwo na thahabu therie kana betha. **16** Nakīo gīcango kuuma itugī iria igīrī, na gīa Karia, na kīa makaari marīa Solomoni aakīte marī ma hekarū ya Jehova, gītingīathimīkire nī kūingīha. **17** Gītugī o kīmwe kīarī kīa ūraihi wa buti mīrongo īrī na mūgwanja. Nakīo kīongo gīakīo kīrīa kīarī igūrū rīa gītugī kīmwe gīacio kīarī kīa buti inya na nuthu kūraiha na igūrū, na kīagemetio na gīgathiūrūrūkīrio na mūkwa na makomamanga ma gīcango. Gītugī kīu kīngī na mūkwa wakīo nīkīahaanaine na kīu kīngī. **18** Mūnene ūcio wa arangīri nīanyiitire Seraia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, na Zefania ūrīa mūthīnjīri-Ngai wa keerī, na arangīri arīa atatū maarangagīra

mīrango. **19** Harī arīa angī maatigaire kūu itūūra-inī inene, akīnyiita mūnene ūrīa warūgamīrīire andū a mbaara, na andū atano arīa mataaraga mūthamaki. Ningī agīkuua mwandīki-marūa ūrīa mūnene na nowe warī mūrori mūnene wa wandīkithia wa andū a būrūri ūcio, na andū ake mīrongo ītandatū arīa maakorirwo itūūra-inī rīu inene. **20** Nebuzaradani ūcio mūnene wa arangīri akīmakuua othe, akīmatwara kūrī mūthamaki wa Babuloni kūu Ribila. **21** Nake mūthamaki wa Babuloni akīmooragithīria kūu Ribila, būrūri wa Hamathu. Nī ūndū ūcio andū a Juda magītwarwo ithaamīrio, kūraya na būrūri wao. **22** Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni agīthura Gedalia mūrū wa Ahikamu, mūrū wa Shafani akīmūtua mūrori wa andū arīa maatigirwo Juda. **23** Rīrīa anene a mbūtū cia ita othe na andū ao maaiguire atī mūthamaki wa Babuloni nīathuurīte Gedalia atūke barūthi, magīthīi kūrī Gedalia kūu Mizipa, nao nīo, Ishumaeli mūrū wa Nethania, na Johanani mūrū wa Karea, na Seraia mūrū wa Tanihumethu ūrīa Mūnetofathi, na Jaazania mūrū wa Mūmaakathi, na andū ao. **24** Gedalia akīhīta mwīhītwa wa kūmoomīrīria hamwe na andū ao, akīmeera atīrī, “Tigai gwītigīra anene a Babuloni. Ikarai būrūri-inī na mūtungatagīre mūthamaki wa Babuloni, na nīmūgūikara wega.” **25** No rīrī, mweri-inī wa mūgwanja, Ishumaeli mūrū wa Nethania, mūrū wa Elishama ūrīa warī wa thakame ya ūthamaki, agīūka na andū ikūmi, akīūraga Gedalia o hamwe na andū a Juda, na andū a Babuloni arīa maarī nake kūu Mizipa. **26** Nī ūndū wa ūguo andū othe kuuma ūrīa mūnini mūno nginya ūrīa

mūnene mūno, hamwe na atongoria a mbūtū cia ita,
makīrīra Misiri nī ūndū wa gwītigīra andū a Babuloni.

27 Mwaka-inī wa mīrongo ītatū na mūgwanja kuuma rīrīa
Jehoiakini mūthamaki wa Juda aatwarirwo būrūri ūngī,
mwaka-inī o ūrīa Evili-Merodaki aatuīkire mūthamaki
wa Babuloni, nī ohorithirie Jehoiakini kuuma njeera,
mūthenya wa mīrongo ūrī na mūgwanja mweri-inī wa
ikūmi na ūrī. **28** Akīmwarīria na ūhooreri na akīmūhe
gītī gīa kūmūtīithia gūkīra athamaki acio angī maarī
nao kūu Babuloni. **29** Nī ūndū ūcio Jehoiakini akīruta
nguo ciake cia njeera, na agītūura arīagīra metha-inī ya
mūthamaki matukū mothe marīa aatūūrire muoyo. **30**
Mūthamaki ūcio nīaheaga Jehoiakini indo cia kūmūteithia
cia o mūthenya, matukū mothe marīa aatūūrire muoyo.

1 Maündū

1 Njiaro cia Adamu ciarī Sethi, na Enoshu, **2** na Kenani, na Mahalaleli, na Jaredi, **3** na Enoku, na Methusela, na Lameku, na Nuhu. **4** Ariū a Nuhu maarī: Shemu, na Hamu, na Jafethu. **5** Ariū a Jafethu maarī: Gomeri, na Magogu, na Madai, na Javani, na Tubali, na Mesheki, na Tirasi. **6** Ariū a Gomeri maarī: Ashikenazu, na Difatha, na Togarima. **7** Ariū a Javani maarī: Elisha, na Tarishishi, na Kitimu, na Rodanimu. **8** Ariū a Hamu maarī: Kushi, na Miziraimu, na Putu, na Kaanani. **9** Ariū a Kushi maarī: Seba, na Havila, na Sabita, na Raama, na Sabiteka. Ariū a Raama maarī: Sheba, na Dedani. **10** Kushi nīwe warī ithe wa Nimurodi ūrīa wakūrire agītuīka njamba ya ita ūrī hinya thīnī wa thī. **11** Miziraimu nīwe warī ithe wa andū a Ludimu, na Anamini, na Lehabimu, na Nafituhimu, **12** na Pathirusimu, na Kasuluhimu (nīwe warī kīhumo kī Afilisti), o na Kafitorimu. **13** Kaanani nīwe warī ithe wa **14** Sidoni, mūriū wake wa irigithathi, na Ahiti, na Ajebusi, na Aamori, na Agirigashi, **15** na Ahivi, na Aariki, na Asini, **16** na Aarivadi, na Azemari, na Ahamathi. **17** Ariū a Shemu maarī: Elamu, na Ashuri, na Arafakasadi, na Ludu, na Aramu. Ariū a Aramu maarī: Uzu, na Hulu, na Getheru, na Mesheki. **18** Arafakasadi nīwe warī ithe wa Shela, nake Shela aarī ithe wa Eberi. **19** Eberi aarī na ariū eerī: Ūmwe eetagwo Pelegu, tondū hīndī yake nīrīo thī yagayūkanirio; na mūrū wa nyina eetagwo Jokitani. **20** Jokitani nīwe warī ithe wa Alimodadi, na Shelefū, na Hazarimavethu, na Jera, **21** na Hadoramu, na Uzali, na Dikila, **22** na Ebali, na Abimaeli, na Sheba, **23** na Ofiri, na Havila, na Jobabu. Acio

othe maarī ariū a Jokitani. **24** Shemu, na Arafakasadi, na Shela, **25** na Eberi, na Pelegu, na Reu, **26** na Serugu, na Nahoru, na Tera, **27** na Aburamu (na nīwe Iburahīmu). **28** Ariū a Iburahīmu maarī: Isaaka na Ishumaeli. **29** Ici nīcio njiaro ciao: Nebaiothu nīwe warī irigithathi rīa Ishumaeli, nao ariū ake arīa angī maarī Kedari, na Adibeeli, na Mibisamu, **30** na Mishima, na Duma, na Masa, na Hadadi, na Tema, **31** na Jeturu, na Nafishu, na Kedema. Acio nīo maarī ariū a Ishumaeli. **32** Ariū a Katura, ūrīa warī thuriya ya Iburahīmu, maarī: Zimirani, na Jokishani, na Medani, na Midiani, na Ishibaku, na Shua. Ariū a Jokishani maarī: Sheba na Dedani. **33** Ariū a Midiani maarī: Efa, na Eferi, na Hanoku, na Abida, na Elidaa. Acio othe maarī a rūciaro rwa Katura. **34** Iburahīmu nīwe warī ithe wa Isaaka. Ariū a Isaaka maarī: Esaū na Israeli. **35** Ariū a Esaū maarī: Elifazu, na Reueli, na Jeushu, na Jalamu, na Kora. **36** Ariū a Elifazu maarī: Temani, na Omari, na Zefi, na Gatamu, na Kenazu; na Amaleki, ūrīa waciarirwo nī Timina. **37** Ariū a Reueli maarī: Nahathu, na Zera, na Shama, na Miza. **38** Ariū a Seiru maarī: Lotani, na Shobali, na Zibeoni, na Ana, na Dishoni, na Ezeri, na Dishani. **39** Ariū a Lotani maarī: Hori na Homamu. Nake Timina aarī mwarī wa nyina na Lotani. **40** Ariū a Shobali maarī: Alivani, na Manahathu, na Ebali, na Shefo, na Onamu. Ariū a Zibeoni maarī: Aia na Ana. **41** Mūriū wa Ana aarī: Dishoni. Ariū a Dishoni maarī: Hemudani, na Eshibani, na Ithirani, na Kerani. **42** Ariū a Ezeri maarī: Bilihani, na Zaavani, na Akani. Ariū a Dishani maarī: Uzu, na Arani. **43** Nao aya nīo maarī athamaki arīa maathamakaga Edomu mbere

ya Isiraeli gūthamakīrwo nī mūthamaki o na ūmwe: Nī Bela mūrū wa Beori, narō itūūra rīake inene rīetagwo Dinihaba. **44** Rīrīa Bela aakuire, Jobabu mūrū wa Zera wa kuuma Bozira agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **45** Rīrīa Jobabu aakuire, Hushamu wa kuuma būrūri wa Atemani agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **46** Rīrīa Hushamu aakuire, Hadadi mūrū wa Bedadi ūrīa wahootire Midiani kūu būrūri wa Moabi, agītuīka mūthamaki ithenya rīake. Itūūra rīake inene rīetagwo Avithu. **47** Rīrīa Hadadi aakuire, Samala wa kuuma Masereka agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **48** Rīrīa Samala aakuire, Shauli wa kuuma Rehobothu kūu gūkuhī na Rūūī rwa Farati, agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **49** Rīrīa Shauli aakuire, Baali-Hanani mūrū wa Akibori agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **50** Rīrīa Baali-Hanani aakuire, Hadadi agītuīka mūthamaki ithenya rīake. Itūūra rīake inene rīetagwo Pau, na mūtumia wake eetagwo Mehetabeli mwarī wa Matiredi, ūrīa warī mwarī wa Me-Zahabu. **51** Hadadi o nake agīkua. Anene a Edomu maarī: **52** Timina, na Aliva, na Jethethu, na Oholibama, na Ela, na Pinoni, **53** na Kenazu, na Temani, na Mibizaru, **54** na Magidieli, na Iramu. Acio nīo maarī anene a Edomu.

2 Aya nīo maarī ariū a Isiraeli: Rubeni, na Simeoni, na Lawi, na Juda, na Isakaru, na Zebuluni, **2** na Dani, na Jusufu, na Benjamini, na Nafitali, na Gadi, na Asheri. **3** Ariū a Juda maarī: Eri, na Onani, na Shela. Acio atatū maaciariirwo Juda nī mūtumia Mūkaanani, mwarī wa Shua. Eri, irigithathi rīa Juda, aarī mwaganu maitho-inī ma Jehova; nī ūndū ūcio Jehova akīmūūraga. **4** Tamaru,

mūtumia wa mūrū wa Juda, akīmūciarīra Perezu na Zera. Ariū othe a Juda maarī atano. **5** Ariū a Perezu maarī: Hezironi na Hamula. **6** Ariū a Zera maarī: Zimuri, na Ethani, na Hemani, na Kalikoli, na Darida; othe maarī atano. **7** Mūriū wa Karimi aarī: Akaru, ūrīa wareheire Isiraeli thīna nī ūndū wa kuuna watho na kuoya indo iria ciarī nyamūre. **8** Mūriū wa Ethani aarī: Azaria. **9** Ariū arīa maaciarīrīrwo Hezironi maarī: Jerameeli, na Ramu, na Kalebu. **10** Ramu nīwe warī ithe wa Aminadabu, nake Aminadabu aarī ithe wa Nahashoni, ūrīa warī mūtongoria wa andū a Juda. **11** Nahashoni nīwe warī ithe wa Salimoni, nake Salimoni aarī ithe wa Boazu, **12** nake Boazu nīwe warī ithe wa Obedi, ūria warī ithe wa Jesii. **13** Jesii nīwe warī ithe wa Eliabu, irigithathi rīake; nake Abinadabu aarī wa keerī, na Shimea wa gatatū, **14** na Nethaneli wa kana, nake Radai wa gatano, **15** na Ozemu wa gatandatū, nake Daudi aarī wa mūgwanja. **16** Nao aarī a nyina maarī Zeruia na Abigaili. Ariū a Zeruia maarī atatū, na nō Abishai, na Joabu, na Asaheli. **17** Abigaili nīwe warī nyina wa Amasa, na ithe wa Amasa aarī Jetheri ūrīa Mūishumaeli. **18** Kalebu mūrū wa Hezironi nīagīre ciana na mūtumia wake Azuba (o na ningī na Jeriothu). Ariū a mūtumia ūcio maarī: Jesheri, na Shobabu, na Aridoni. **19** Hīndī ūrīa Azuba aakuire, Kalebu akīhikia Efiratha, ūrīa wamūciarīire Huru. **20** Huru nīwe warī ithe wa Uri, nake Uri nīwe warī ithe wa Bezaleli. **21** Thuutha ūcio, Hezironi agīkoma na mwarī wa Makiru ūrīa warī ithe wa Gileadi (Hezironi aarī wa mīaka mīrongo ūtandatū akīmūhikia), nake akīmūciarīra Segubu. **22** Segubu nīwe warī ithe

wa Jairu, ūrīa warī na matūūra mīrongo ūrī na matatū kūu Gileadi. **23** (No rīrī, Geshuru na Aramu magītunyana matūūra ma Havothu-Jairu, o hamwe na Kenathu na ciikaro iria ciarīthiūrūrūkīirie, namo maarī matūūra mīrongo ītandatū.) Aya othe nīo maarī njiaro cia Makiru, o we ithe wa Gileadi. **24** Thuutha wa Hezironi gūkua arī kūu Kalebu-Efiratha-rī, Abija mūtumia wa Hezironi akīmūciarīra Ashuru, ithe wa Tekoa. **25** Ariū a Jerameeli, ūrīa warī irigithathi rīa Hezironi, maarī: Ramu ūrīa warī irigithathi rīake, na Buna, na Oreni, na Ozemu, na Ahija. **26** Jerameeli aarī na mūtumia ūngī wetagwo Atara, nake nīwe warī nyina wa Onamu. **27** Ariū a Ramu, ūrīa warī irigithathi rīa Jerameeli, maarī: Maazu, na Jamini, na Ekeri. **28** Ariū a Onamu maarī: Shamai na Jada. Nao ariū a Shamai maarī: Nadabu na Abishuri. **29** Mūtumia wa Abishuri eetagwo Abihaili, ūrīa wamūciarīire Ahabani na Molidi. **30** Ariū a Nadabu maarī: Seledi na Apaimu. No rīrī, Seledi aakuire atarī na ciana. **31** Mūrū wa Apaimu aarī: Ishi, ūrīa warī ithe wa Sheshani. Nake Sheshani nīwe warī ithe wa Ahalai. **32** Ariū a Jada, mūrū wa nyina na Shamai, maarī: Jetheri na Jonathani. Jetheri aakuire atarī na ciana. **33** Ariū a Jonathani maarī: Pelethu na Zaza. Acio nīo maarī njiaro cia Jerameeli. **34** Sheshani ndaarī na aanake, no airītu. Aarī na ndungata ya kuuma Misiri yetagwo Jariha. **35** Sheshani akīhe Jariha ndungata ūyo yake mwarī ūmūhikie, nake akīgīa mwana wetagwo Atai. **36** Atai nīwe warī ithe wa Nathani, nake Nathani nīwe warī ithe wa Zabadi, **37** nake Zabadi nīwe warī ithe wa Efilali, nake Efilali nīwe warī ithe wa Obedi, **38** nake Obedi nīwe

warī ithe wa Jehu, nake Jehu nīwe warī ithe wa Azaria, **39**
nake Azaria nīwe warī ithe wa Helezu, nake Helezu nīwe
warī ithe wa Eleasa, **40** nake Eleasa nīwe warī ithe wa
Sisimai, nake Sisimai nīwe warī ithe wa Shalumu, **41** nake
Shalumu nīwe warī ithe wa Jekamia, nake Jekamia nīwe
warī ithe wa Elishama. **42** Ariū a Kalebu, ūrīa warī mūrū
wa nyina na Jerameeli, maarī: Mesha irighthathi rīake, na
nīwe warī ithe wa Zifu, na mūriū Maresha ūrīa warī ithe
wa Hebironi. **43** Ariū a Hebironi maarī: Kora, na Tapua, na
Rekemu, na Shema. **44** Shema nīwe warī ithe wa Rahamu,
na Rahamu nīwe warī ithe wa Jorikeamu. Rekemu aarī
ithe wa Shamai. **45** Mūrū wa Shamai aarī Maoni, nake
nīwe warī ithe wa Bethi-Zuru. **46** Nake Efa, thuriya ya
Kalebu, nīwe warī nyina wa Harani, na Moza, na Gazezi.
Nake Harani nīwe warī ithe wa Gazezi. **47** Ariū a Jahadai
maarī: Regemu, na Jothamu, na Geshani, na Peleti, na Efa,
na Shaafu. **48** Nake Maaka, thuriya ya Kalebu, nīwe warī
nyina wa Sheberi na Tirihana. **49** Ningī nowe waciarire
Shaafu ūrīa warī ithe wa Madimana, na Sheva ithe wa
Makibena na Gibe. Mwarī wa Kalebu eetagwo Akisa. **50**
Acio nīo maarī njiaro cia Kalebu. Ariū a Huru, irighthathi
rīa Efiratha, maarī: Shobali ithe wa Kiriathu-Jearimu, **51**
na Salima ithe wa Bethilehemu, na Harefu ithe wa Bethi-
Gaderi. **52** Njiaro cia Shobali, ithe wa Kiriathu-Jearimu,
ciarī: Haroe, na nuthu ya Amanahathi, **53** na mīhīrīga ya
Kiriathu-Jearimu ūrīa yatariī ta ūū: Aithiri, na Aputhi,
na Ashumathi, na Amishirai. Kuuma kūrī acio gūkīgīa
njiaro cia Azorathi na Aeshtaoli. **54** Njiaro cia Salima
ciarī: Bethilehemu ūrīa Mūnetofathi, na Aatirothu-Bethi-

Joabu, na nuthu ya Amanahathi, na Azori, **55** na mīhīrīga ya aandīki-marūa arīa maatūūraga Jabezu īrīa yatarīi ta ūū: Atirathi, na Ashimeathi, na Asukathi. Aya nīo Akeni arīa moimīte harī Hamathu, ithe wa nyūmba ya Rekabu.

3 Aya nīo maarī ariū a Daudi arīa maaciarīirwo Hebironi: Irighthathi rīarī Amunoni mūrū wa Ahinoamu wa kuuma Jezireeli; nake wa keerī aarī Danieli mūrū wa Abigaili wa kuuma Karimeli; **2** nake wa gatatū aarī Abisalomu mūrū wa Maaka mwarī wa Talimai mūthamaki wa Geshuru; nake wa kana aarī Adonija mūrū wa Hagithu; **3** nake wa gatano aarī Shefatia mūrū wa Abitali; nake wa gatandatū aarī Ithireamu ūrīa aaciārīirwo nī mūtumia wake Egila. **4** Acio atandatū maaciarīirwo Daudi kūu Hebironi, kūrīa aathomakīre mīaka mūgwanja na mīeri ītandatū. Daudi aathomakire arī Jerusalemu mīaka mīrongo ītatū na ītatū, **5** nacio ici nīcio ciana ciake iria ciaciārīirwo kūu: Shimea, na Shobabu, na Nathani, na Solomoni. Acio ana maaciarirwo nī Bathisheba mwarī wa Amiel. **6** Ningī nī kwarī na Ibiharu, na Elishua, na Elifeleti, **7** na Noga, na Nefegu, na Jafia, **8** na Elishama, na Eliada, na Elifeleti; othe maarī kenda. **9** Acio othe maarī ariū a Daudi, ariū a thuriya ciake matatarītwo. Nake Tamaru nīwe warī mwarī wa ithe wao. **10** Mūriū wa Solomoni eetagwo Rehoboamu, nake mūriū eetagwo Abija, nake Asa aarī mūriū wa Abija, nake Jehoshafatu aarī mūriū wa Asa, **11** nake Jehoram aarī mūriū wa Jehoshafatu, nake Ahazia aarī mūriū wa Jehoram, nake Joashu aarī mūriū wa Ahazia, **12** nake Amazia aarī mūriū wa Joashu, nake Azaria aarī mūriū wa Amazia, nake Jothamu aarī mūriū

wa Azaria, **13** nake Ahazu aarī mūriū wa Jothamu, nake Hezekia aarī mūriū wa Ahazu, nake Manase aarī mūriū wa Hezekia, **14** nake Amoni aarī mūriū wa Manase, nake Josia aarī mūriū wa Amoni. **15** Ariū a Josia maarī: Johanani irigithathi rīake, nake wa keerī aarī Jehoiakimu, nake wa gatatū aarī Zedekia, nake wa kana aarī Shalumu. **16** Ariā maathamakire thuutha wa Jehoiakimu maarī: mūriū Jekonia na Zedekia. **17** Njiaro cia Jekonia, ūrīa watahītwo, ciarī: Mūriū Shealitieli, **18** na Malikiramu, na Pedaia, na Shenazaru, na Jekamia, na Hoshama, na Nedabia. **19** Ariū a Pedaia maarī: Zerubabeli na Shimei. Ariū a Zerubabeli maarī: Meshulamu na Hanania; Shelomithu aarī mwarī wa nyina wao. **20** Nī kwarī na ariū angī atano, nao nī: Hashuba, na Oheli, na Berekia, na Hasadia, na Jushabu-Hesedi. **21** Njiaro cia Hanania ciarī: Pelatia, na Jeshaia, na ningī nī kwarī na ariū a Rafaia, na a Arinani, na a Obadia, o na a Shekania. **22** Njiaro cia Shekania ciarī: Shemaia na ariū ake: Hatushu, na Igali, na Baria, na Nearia, na Shafati; othe maarī atandatū. **23** Ariū a Nearia maarī: Elioenai, na Hizikia, na Azirikamu; othe maarī atatū. **24** Ariū a Elioenai maarī: Hodavia, na Eliashibu, na Pelaia, na Akubu, na Johanani, na Delaia, na Anani; othe maarī mūgwanja.

4 Njiaro cia Juda ciarī: Perezu, na Hezironi, na Karimi, na Huru, na Shobali. **2** Reaia mūrū wa Shobali nīwe warī ithe wa Jahathu, nake Jahathu nīwe warī ithe wa Ahumai na Lahadi. Icio nīcio ciarī mbarī cia Azorathi. **3** Ariū a Etamu maarī: Jezireeli, na Ishima, na Idibasha. Mwarī wa nyina wao eetagwo Hazeleliponi. **4** Penueli nīwe warī

ithe wa Gedori, nake Ezeri nīwe warī ithe wa Husha. Ici
nīcio ciarī njiaro cia Huru ūrīa irigithathi rīa Efiratha,
na ithe wa Bethilehemu. **5** Ashuri ithe wa Tekoa aarī na
atumia eerī, nīo Hela na Naara. **6** Naara akīmūciarīra
Ahuzamu, na Heferi, na Temeni, na Haahashatari. Icio
nīcio ciarī njiaro cia Naara. **7** Ariū a Hela maarī: Zerethi,
na Zoharu, na Ethinanī, **8** na Kozu, ūrīa warī ithe wa
Anubu, na Hazobeba, na wa mīhīrīga ya Aharihelī mūrū
wa Harumu. **9** Jabezu aarī mūtīku mūno gūkīra ariū a
nyina. Nyina nīwe wamūtuire Jabezu, tondū oigire atīrī,
“Ndaamūciarie na ruo.” **10** Nake Jabezu agīkaīra Ngai
wa Isiraeli, akiuga atīrī, “Naarī korwo wandathima na
ūnjaramīrie mīhaka ya būrūri wakwa! Reke guoko gwaku
gūkorwo hamwe na niī, na ūngitīre harī ūūru nīguo
ndikanakorwo na ruo.” Nake Ngai akīigua ihooya rīake.
11 Kelubu, mūrū wa nyina na Shuha, nīwe warī ithe wa
Mehiru, ūrīa warī ithe wa Eshitoni. **12** Eshitoni nīwe warī
ithe wa Bethi-Rafa, na Pasea, na Tehina ūrīa warī ithe
wa Iri-Nahashu. Acio nīo maarī andū a Reka. **13** Ariū a
Kenazu maarī: Othinieli na Seraia. Ariū a Othinieli maarī:
Hathathu, na Meonothai. **14** Meonothai nīwe warī ithe wa
Ofara. Seraia nīwe warī ithe wa Joabu ūrīa ithe wa andū a
Ge-Harashimu. Gwetagwo ūguo nī ūndū andū akuo maarī
mabundi. **15** Ariū a Kalebu, mūrū wa Jefune, maarī: Iru,
na Ela, na Naamu. Mūriū wa Ela eetagwo: Kenazu. **16** Ariū
a Jehaleleli maarī: Zifu, na Zifa, na Tiria, na Asareli. **17**
Ariū a Ezara maarī: Jetheru, na Meredi, na Eferi, na Jaloni.
Mūtumia ūmwe wa Meredi nīwe waciarie Miriamu,
na Shamai, na Ishiba ūrīa warī ithe wa Eshitemoa. **18**

(Mütumia wake wa kuuma Judea agīciara Jeredi ūrīa ithe wa Gedori, na Heberi ithe wa Soko, na Jekuthiel i the wa Zanoa.) Acio nīo maarī ciana cia Bithia mwarī wa Firaūni ūrīa wahikītio nī Meredi. **19** Ariū a mütumia wa Hodia (mwarī wa nyina na Nahamu) maarī: Ithe wa Keila ūrīa Mūgarimi, na Eshitemoa ūrīa Mūmaakathi. **20** Ariū a Shimonī maarī: Amunoni, na Rina, na Beni-Hanani, na Tiloni. Njiaro cia Ishi nī: Zohethu na Beni-Zohethu. **21** Nao ariū a Shela mūrū wa Juda maarī: Eri ithe wa Leka, na Laada ithe wa Maresha, na mbarī cia arīa maathondekaga gatani ūrīa njega kūu Bethi-Ashibea, **22** na Jokimu, na andū a Kozeba, na Joashu na Sarafi arīa maathanaga būrūri wa Moabi, na Jashubi-Lehemu. (Ūhoro ūyū ūrutītwo maandīko-inī ma tene mūno.) **23** Acio nīo moombaga indo cia rūmba, nao maatūrūraga Netaimu na Gedera; maikaraga kūu, marutagīre mūthamaki wīra. **24** Njiaro cia Simeoni nī: Nemueli, na Jamini, na Jaribu, na Zera, na Shauli; **25** Shalumu aarī mūriū wa Shauli, nake Mibisamu aarī mūriū wa Shalumu, nake Mishima aarī mūriū wa Mibisamu. **26** Njiaro cia Mishima ciarī: Mūriū Hamueli, na Zakuri mūriū wa Hamueli, na Shimei mūriū wa Zakuri. **27** Shimei aarī na ariū ikūmi na atandatū na airītu atandatū, no ariū a nyina matiarī na ciana nyingī; nī ūndū ūcio mbarī yao ndīongerererekire ta ya andū a Juda. **28** Nao maatūrūraga Birishiba, na Molada, na Hazari-Shuali, **29** na Biliha, na Ezemu, na Toladi, **30** na Bethueli, na Horoma, na Zikilagi, **31** na Bethi-Marikabothu, na Hazari-Susimu, na Bethi-Biri, na Shaaraimu. Macio nīmo maarī matūura mao nginya ūrīa Daudi aathamakaga. **32**

Matūūra matano marĩa maamarigiicīirie maarĩ: Etamu, na Aini, na Rimoni, na Tokenina Ashani, **33** na tūtūūra tūnini tūrĩa twarigicīirie matūūra macio o nginya Baalathu. Macio nĩmo maarĩ ūtūūro wao. Nao nĩmaigaga maandiko ma njiarwa. **34** Meshobabu, na Jamuleki, na Josha mūrū wa Amazia, **35** na Joeli; na Jehu mūrū wa Joshibia, mūrū wa Seraia, mūrū wa Asieli; **36** o na Elioenai, na Jaakoba, na Jeshohaia, na Asaia, na Adieli, na Jesimieli, na Benaia; **37** na Ziza mūrū wa Shifi, mūrū wa Aloni, mūrū wa Jedaia, mūrū wa Shimuri, mūrū wa Shemaia. **38** Andū acio marīitwa mao magwetetwo hau igūrū nĩo maarĩ atongoria a mbarĩ ciao. Nyūmba ciao nīciongererekire mūno, **39** nao magīthiī mīhaka-inī ya Gedori mwena wa irathīro wa gītuamba kīu gūcaria ūrīithio wa mahiū mao. **40** Nīmoonire kūndū kūnoru kūrī ūrīithio mwega, būrūri warī mwariī, ūrī na thayū na ūkahoorera. Na rīrī, andū a Hamu amwe nĩo maatūūraga kuo mbere. **41** Andū arīa marīitwa mao maandikītwo mookīte kuo matukū-inī ma Hezekia mūthamaki wa Juda. Nao magītharīkīra andū a Hamu ciikaro-inī cia andū acio o na cia Ameunimu arīa maatūūraga kuo, na makīmaniina biū o ta ūrīa gūtariī nginya ūmūthī. Nao magītūūra ciikaro-inī cia andū acio tondū kwarī na ūrīithio mwega wa mahiū mao. **42** Nao andū magana matano a nyūmba ya Simeoni, matongoretio nī Pelatia, na Nearia, na Refaia na Uzieli, ariū a Ishi, magītharīkīra būrūri ūrīa ūrī irīma wa Seiru. **43** Nao makīūraga Aamaleki arīa meetharīte magatigara, nao matūire kuo nginya ūmūthī.

5 Ariū a Rubeni ūrīa irigthathi rīa Israeli (nīwe warī irigthathi, no rīrīa aathaahirie ūrīrī wa ithe, ūrighthathi wake waheirwo ariū a Jusufu mūrū wa Israeli; nī ūndū ūcio, ndangāndīkirwo maandīko-inī ma njiarwa kūringana na ūrighthathi wake, **2** o na gūtuīka Juda nīwe warī hinya gūkīra ariū a ithe, na mūtongoria oimīte gwake-rī, ūrighthathi watuīkire wa Jusufu); **3** ariū a Rubeni, irighthathi rīa Israeli, maarī: Hanoku, na Palu, na Hezironi, na Karimi. **4** Njiaro cia Joeli ciarī: Mūriū Shemaia, na mūriū Gogu, na mūriū Shimei, **5** na mūriū Mika, na mūriū Reaia, na mūriū Baali, **6** na mūriū Beera, ūrīa watahirwo agīthaamio nī Tigilathu-Pileseru mūthamaki wa Ashuri. Beera nīwe warī mūtongoria wa andū a Rubeni. **7** Andū ao kūringana na mbarī ciao, mandīkītwo kūringana na maandīko ma njiarwa ciao maarī aya: Jeieli ūrīa mūnene, na Zekaria, **8** na Bela mūrū wa Azazi, mūrū wa Shema, mūrū wa Joeli. Maatūūraga rūgongo rūrīa ruumīte Aroeri nginya Nebo na Baali-Meoni. **9** Maikarire būrūri mwena wa irathīro nginya rūteere-inī rwa werū ūrīa ūtambūrūkīte nginya Rūū ūrwa Farati, tondū mahiū mao nīmaingīhire mūno marī kūu Gileadi. **10** Hīndī ya wathani wa Saūlū nīmarūire na Ahagari, na makīmahoota; nao makīnyiitīra ciikaro cia Ahagari acio rūgongo-inī ruothe rwa mwena wa irathīro wa Gileadi. **11** Nao andū a Gadi maatūūire mariganītie na andū a Rubeni kūu būrūri wa Bashani, o nginya Saleka: **12** Joeli nīwe warī mūnene kūu Bashani, mūnini wake aarī Shafamu, akarūmīrīrwo nī Janai, na Shafati. **13** Andū ao kūringana na nyūmba ciao maarī: Mikaeli, na

Meshulamu, na Sheba, na Jorai, na Jakani, na Zia, na Eberi, othe maarī andū mūgwanja. **14** Acio nīo maarī ariū a Abihaili mūrū wa Huru, mūrū wa Jaroa, mūrū wa Gileadi, mūrū wa Mikaeli, mūrū wa Jeshishai, mūrū wa Jahido, mūrū wa Buzi. **15** Ahi mūrū wa Abidieli, mūrū wa Guni nīwe warī mūtongoria wa nyūmba yao. **16** Nao andū a Gadi maatūrraga Gileadi, kūu Bashani na matūura-inī marīa maakuhīrīrie kuo, o na kūrīa guothe ūrīthio wa Sharoni wakinyite. **17** Úhoro ūyū wothe nī wandīkirwo maandīko-inī ma njiarwa ciao hīndī īrīa Jothamu mūthamaki wa Juda na Jeroboamu mūthamaki wa Isiraeli maathamakaga. **18** Andū a Rubeni, na a Gadi, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase, maarī na andū 44,760 mehaarīrie gūthīi mbaara-inī: andū marī na hinya wa mwīrī, na mangīahotire kūhūthīra ngo, na rūhiū rwa njora, na mooī gūkia mīguī na ūta, na maarutītwo kūrūa mbaara. **19** Nao makīhithūkīra Ahagari, na Ajeturi, na Anafishi, na Anodabu. **20** Nīmateithirio kūmahūura, nake Ngai akīneana Ahagari moko-inī mao, marī hamwe na arīa othe maamateithagia, tondū nīmamūkaīire marī mbaara-inī. Nīamacookeirie mahooya mao, nī ūndū nīmamwīhokete. **21** Magītaha mahiū ma Ahagari acio: ngamīīra 50,000, na ng'ondu 250,000, na ndigiri 2,000, ningī nīmatahire andū 100,000, **22** na angī aingī makiūragwo, tondū Ngai nīwe wamarūagīrīra. Nao magīikara būrūri ūcio o nginya hīndī īrīa maatahirwo rīngī. **23** Andū a nuthu ya mūhīrīga wa Manase maarī aingī mūno; maatūūrire būrūri ūcio kuuma Bashani nginya Baali-Herimoni, ūguo nī kuuga nginya Seniru (nīkīo Kīrīma kīa Herimoni). **24** Aya nīo

maarī atongoria a nyūmba ciao: Eferi, na Ishi, na Elieli, na Azirieli, na Jeremia, na Hodavia, na Jahadieli. Maarī atongoria a nyūmba ciao, na njamba cia ita, na andū marī igweta. **25** No matiarī ehokeku harī Ngai wa maithe mao, tondū nīmeheanīte kūrī ngai cia andū a būrūri ūcio, arīa Ngai aaniinīte mehere mbere yao. **26** Nī ūndū ūcio Ngai wa Israeli akīarahūra roho wa Puli mūthamaki wa Ashuri (ūguo nī kuuga Tigilathu-Pileseru, mūthamaki wa Ashuri), ūrīa watahire andū a Rubeni, na andū a Gadi, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase, akīmatwara ithaamīrio. Akīmathaamīria Hala, na Habori, na Hara, na rūūi-inī rwa Gozani, kūrīa matūire nginya ūmūthī.

6 Ariū a Lawi maarī: Gerishoni, na Kohathu, na Merari. **2** Ariū a Kohathu maarī: Amuramu, na Iziharu, na Hebironi, na Uzieli. **3** Ciana cia Amuramu ciarī: Harūni, na Musa, na Miriamu. Ariū a Harūni maarī: Nadabu, na Abihu, na Eleazaru, na Ithamaru. **4** Eleazaru nīwe warī ithe wa Finehasi, na Finehasi nīwe warī ithe wa Abishua, **5** na Abishua nīwe warī ithe wa Buki, na Buki nīwe warī ithe wa Uzi, **6** na Uzi nīwe warī ithe wa Zerahia, na Zerahia nīwe warī ithe wa Meraiothu, **7** na Meraiothu nīwe warī ithe wa Amaria, na Amaria nīwe warī ithe wa Ahitubu, **8** na Ahitubu nīwe warī ithe wa Zadoku, na Zadoku nīwe warī ithe wa Ahimaazu, **9** na Ahimaazu nīwe warī ithe wa Azaria, na Azaria nīwe warī ithe wa Johanani, **10** na Johanani nīwe warī ithe wa Azaria (ūrīa watungataga arī mūthīnjīri-Ngai thīnī wa hekarū ūrīa Solomoni aakire kūu Jerusalemu), **11** na Azaria nīwe warī ithe wa Amaria, na Amaria nīwe warī ithe wa Ahitubu, **12**

na Ahitubu nīwe warī ithe wa Zadoku, na Zadoku nīwe warī ithe wa Shalumu, **13** na Shalumu nīwe warī ithe wa Hilikia, na Hilikia nīwe warī ithe wa Azaria, **14** na Azaria nīwe warī ithe wa Seraia, na Seraia nīwe warī ithe wa Jehozadaku. **15** Jehozadaku nīathaamirio hīndī īrīa Jehova aarekereirie andū a Juda na a Jerusalemu matahwo nī Nebukadinezaru. **16** Ariū a Lawi maarī: Gerishoni, na Kohathu, na Merari. **17** Maya nīmo marīītwā ma ariū a Gerishoni: Libini na Shimei. **18** Ariū a Kohathu maarī: Amuramu, na Iziharu, na Hebironi, na Uzieli. **19** Ariū a Merari maarī: Mahili na Mushi. Icio nīcio mbarī cia Alawii ciandīkītwo kūringana na maithe mao: **20** Ariū a Gerishoni maarī: mūriū Libini, nake Jehathu aarī mūriū wa Libini, nake Zima aarī mūriū wa Jehathu, **21** nake Joa aarī mūriū wa Zima, nake Ido aarī mūriū wa Joa, nake Zera aarī mūriū wa Ido, nake Jeatherai aarī mūriū wa Zera. **22** Njiaro cia Kohathu ciarī: mūriū Aminadabu, nake Kora aarī mūriū wa Aminadabu, nake Asiru aarī mūriū wa Kora, **23** nake Elikana aarī mūriū wa Asiru, nake Ebiasafu aarī mūriū wa Elikana, nake Asiru aarī mūriū wa Ebiasafu, **24** nake Tahathu aarī mūriū wa Asiru, nake Urieli aarī mūriū wa Tahathu, nake Uzia aarī mūriū wa Urieli, nake Shauli aarī mūriū wa Uzia. **25** Njiaro cia Elikana ciarī: Amasai na Ahimothu, **26** nake mūriū aarī Elikana, nake Zofai aarī mūriū wa Elikana, nake Nahathu aarī mūriū wa Zofai, **27** nake Eliabu aarī mūriū wa Nahathu, nake Jerohamu aarī mūriū wa Eliabu, nake Elikana aarī mūriū wa Jerohamu, nake Samūeli aarī mūriū wa Elikana. **28** Ariū a Samūeli maarī: Joeli irigithathi, na mūriū wa keerī

aarī Abija. **29** Njiaro cia Merari ciarī: Mahili, nake mūriū
aarī Libini, nake Shimei aarī mūriū wa Libini, nake Uza
aarī mūriū wa Shimei, **30** nake Shimea aarī mūriū wa
Uza, nake Hagia aarī mūriū wa Shimea, nake Asaia aarī
mūriū wa Hagia. **31** Aya nīo andū arīa Daudi aatuire
arūgamīrīri a ūini nyūmba-inī ya Jehova thuutha wa
ithandūkū rīa kīrīkanīro gūkinya kūu. **32** Maatungataga
na ūini Hema-inī-ya-Gūtūnganwo o nginya rīrīa Solomoni
aakire hekarū ya Jehova kūu Jerusalemu. Nao maarutaga
wīra wao kūringana na mawatho marīa maatuītwo. **33**
Aya nīo andū arīa maarutaga wīra, hamwe na ariū ao:
Kuuma kūrī Akohathu maarī: Hemani ūrīa mūini, mūrū
wa Joeli, mūrū wa Samūeli, **34** mūrū wa Elikana, mūrū wa
Jerohamu, mūrū wa Elieli, mūrū wa Toa, **35** mūrū wa Zufu,
mūrū wa Elikana, mūrū wa Mahathu mūrū wa Amasai,
36 mūrū wa Elikana, mūrū wa Joeli, mūrū wa Azaria,
mūrū wa Zefania, **37** mūrū wa Tahathu, mūrū wa Asiru,
mūrū wa Ebiasafu, mūrū wa Kora, **38** mūrū wa Iziharu,
mūrū wa Kohathu, mūrū wa Lawi, mūrū wa Israeli; **39** na
Asafu, mūthiritū wa Hemani, ūrīa watungataga mwena
wake wa ūrīo: Asafu aarī mūrū wa Berekia, mūrū wa
Shimea, **40** mūrū wa Mikaeli, mūrū wa Baaseia, mūrū
wa Malikija **41** mūrū wa Ethini, mūrū wa Zera, mūrū
wa Adaia, **42** mūrū wa Ethani, mūrū wa Zima, mūrū wa
Shimei, **43** mūrū wa Jahathu, mūrū wa Gerishoni, mūrū
wa Lawi; **44** na kuuma kūrī athiritū ao, Amerari, arīa
maatungataga marī mwena wake wa ūmotho, maarī:
Ethani mūrū wa Kishi, mūrū wa Abudi, mūrū wa Maluku,
45 mūrū wa Hashabia, mūrū wa Amazia, mūrū wa Hilikia,

46 mūrū wa Amuzi, mūrū wa Bani, mūrū wa Shemeri, **47**
mūrū wa Mahali, mūrū wa Mushi, mūrū wa Merari, mūrū
wa Lawi. **48** Alawii arīa maarī a thiritū yao maagaīirwo
mawīra marīa mangī mothe ma hema īrīa nyamūre, o
īyo nyūmba ya Ngai. **49** No Harūni na njiaro ciake nō
maarutaga magongona kīgongona-inī kīa igongona rīa
njino, na kīgongona-inī gīa gūcinīrwo ūbumba, na wīra
wothe warutagwo ūkonainie na Handū-hau-Hatheru-
Mūno, nī ūndū wa kūhoroheria andū a Isiraeli mehia,
kūringana na ūrīa Musa ndungata ya Ngai yaathanīte.
50 Ici nīcio njiaro cia Harūni: Mūriū aarī Eliazaru, nake
mūriū wake aarī Finehasi, nake Abishua aarī mūriū wa
Finehasi, **51** nake Buki aarī mūriū wa Abishua, nake Uzi
aarī mūriū wa Buki, nake Zerahia aarī mūriū wa Uzi, **52**
nake Meraiothu aarī mūriū wa Zerahia, nake Amaria aarī
mūriū wa Meraiothu, nake Ahitubu aarī mūriū wa Amaria,
53 nake Zadoku aarī mūriū wa Ahitubu, nake Ahimaazu
aarī mūriū wa Zadoku. **54** Na rīrī, gūkū nīkuo kūndū kūrīa
maagaīirwo kūrī būrūri wao (nakuo kwagaīirwo njiaro cia
Harūni iria ciarī cia mbarī ya Kohathu, tondū igai rīa
mbere rīarī rīao): **55** Maaheirwo Hebironi kūu Juda, o
hamwe na ūrīithio ūrīa warigiicīirie. **56** No mīgūnda na
matūūra marīa maakuhīrīirie itūūra inene maaheirwo
Kalebu mūrū wa Jefune. **57** Nī ūndū ūcio njiaro cia Harūni
ciaheirwo Hebironi (itūūra inene rīa kūrīra) na Libina,
na Jatiri, na Eshitemoa, **58** na Hileni, na Debiri, **59** na
Ashani, na Juta, na Bethi-Shemeshu, hamwe na ūrīithio
wamo. **60** Na kuuma mūhīrīga wa Benjamini maaheirwo
Gibeoni, na Geba, na Alemethu, na Anathothu, hamwe na

ūrīithio wamo. Matūūra marīa maagaīirwo mīhīrīga ya Akohathu mothe maarī ikūmi na matatū. **61** Njiaro icio ingī cia Kohathu ciaheirwo matūūra ikūmi, kuuma kūrī nuthu ya mūhīrīga wa Manase. **62** Njiaro cia Gerishoni, mbarī o mbarī ciagaīirwo matūūra ikūmi na matatū kuuma kūrī mūhīrīga wa Isakaru, na wa Asheri, na wa Nafitali, na kuuma kūrī gīcunjī kīa mūhīrīga wa Manase ūrīa ūrī Bashani. **63** Njiaro cia Merari, mbarī o mbarī, ciagaīirwo matūūra ikūmi na meerī kuuma kūrī mūhīrīga wa Rubeni, na wa Gadi, na wa Zebuluni. **64** Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli makīhe Alawii matūūra macio na ūrīithio wamo. **65** Kuuma mūhīrīga wa Juda, na wa Simeoni, na wa Benjamini makīmahe matūūra macio magwetetwo. **66** Mbarī imwe cia Akohathu ciaheirwo matūūra nī mūhīrīga wa Efiraimu matuīke būrūri wao. **67** Kuuma būrūri ūrīa ūrī irīma wa Efiraimu maaheirwo Shekemu (itūūra rīa kūrīra), na Gezeri, **68** na Jokimeamu, na Bethi-Horoni, **69** na Aijaloni, na Gathi-Rimoni, hamwe na ūrīithio wamo. **70** Na kuuma nuthu ya mūhīrīga wa Manase-rī, andū a Isiraeli makīheana matūūra ma Aneri na Bileamu, hamwe na ūrīithio wamo, kūrī mbarī iria ingī cia Akohathu. **71** Agerishoni maagaīirwo matūūra maya: Kuuma nuthu ya mūhīrīga wa Manase makīheo Golani kūu Bashani, o na Ashitarothu, hamwe na ūrīithio wamo; **72** Kuuma mūhīrīga wa Isakaru makīheo Kadeshi, na Daberathu, **73** na Ramothu, na Anemu, hamwe na ūrīithio wamo; **74** Kuuma mūhīrīga wa Asheri makīheo Mashali, na Abidoni, **75** na Hukoku, na Rehobu, hamwe na ūrīithio wamo; **76** Na kuuma mūhīrīga wa Nafitali makīheo Kedeshi kūu Galili,

na Hamoni, na Kiriathaimu, hamwe na ūrīithio wamo. 77
Amerari (Alawii arĩ angĩ) maagaĩirwo matūura maya:
Kuuma mūhīrīga wa Zebuluni makīheo Jokineamu, na
Karita, na Rimono, na Taboru, hamwe na ūrīithio wamo;
78 kuuma mūhīrīga wa Rubeni mūrīmo wa Jorodani
mwena wa irathīro wa Jeriko, makīheo Bezeri werū-inī,
na Jahaza, **79** na Kedemothu, na Mefaathu, hamwe na
ūrīithio wamo; **80** na kuuma mūhīrīga wa Gadi makīheo
Ramothu o kūu Gileadi, na Mahanaimu, **81** na Heshiboni,
na Jazeri, hamwe na ūrīithio wamo.

7 Ariū a Isakaru maarī: Tola, na Pua, na Jashubu, na Shimuroni; othe maarī ana. **2** Ariū a Tola maarī: Uzi, na Refaia, na Jerieli, na Jahamai, na Ibisamu, na Shemueli; nao maarī atongoria a nyūmba ciao. Hīndī ya wathani wa Daudi, njiaro cia Tola iria ciaandīkītwo maandīko-inī ma njiarwa ciao marī andū a kūrūa mbaara maarī 22,600. **3** Mūriū wa Uzi aarī: Izirahia. Ariū a Izirahia maarī: Mikaeli, na Obadia, na Joeli, na Ishia. Othe atano maarī anene a andū ao. **4** Kūringana na maandīko ma njiarwa cia nyūmba ciao, maarī na arūme mehaarīirie kūrūa mbaara 36,000, nīgūkorwo maarī na atumia aingī na ciana nyīngī.
5 Andū ao arīa maangīarūire mbaara kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Isakaru, kūringana na maandīko ma njiarwa ciao, maarī 87,000 marī othe. **6** Ariū atatū a Benjamini maarī: Bela, na Bekerī, na Jediaeli. **7** Ariū a Bela maarī: Eziboni, na Uzi, na Uzieli, na Jerimothu, na Iri; othe maarī atano, na maarī atongoria a nyūmba ciao. Maandīko ma njiarwa ciao moonanagia arūme a kūrūa mbaara maarī 22,034. **8** Ariū a Bekerī maarī: Zemira, na Joashu, na

Eliezeri, na Elioenai, na Omuri, na Jeremothu, na Abija, na Anathothu, na Alemethu. Acio othe maarī ariū a Bekeri.

9 Maandīko ma njiarwa ciao moonanagia atongoria a nyūmba, na arūme a kūrūa mbaara 20,200. **10** Mūriū wa Jediaeli aarī: Bilihani. Ariū a Bilihani maarī: Jeushu, na Benjamini, na Ehudu, na Kenaana, na Zethani, na Tarishishi, na Ahishaharu. **11** Ariū acio othe a Jediaeli maarī atongoria a nyūmba ciao. Nī kwarī na arūme 17,200 a kūrūa mehaarīrie gūthiī mbaara-inī. **12** Nao andū a Shupimu na a Hupimu maarī a rūciaro rwa Iru, nao Ahushimu maarī a rūciaro rwa Aheri. **13** Ariū a Nafitali maarī: Jahazieli, na Guni, na Jezeri, na Shalumu; aya maarī a rūciaro rwa Biliha. **14** Njiaro cia Manase ciarī: Asirieli, ūrīa aaciarīirwo nī thuriya yake ūrīa yarī Mūaramiti. Ningī thuriya īyo īkīmūciarīra Makiru, ūrīa warī ithe wa Gileadi. **15** Makiru aahikanirie kuuma kwa Ahupimu na Ashupimu. Mwarī wa nyina eetagwo Maaka. Ūrīa ūngī wa rūciaro rwake eetagwo Zelofehadi, nake aaciarīte o airītu.

16 Mūtumia wa Makiru, Maaka nīaciarire mwanake na akīmūtua Pereshu. Mūrū wa nyina na Pereshu eetagwo Shereshu, na ariū a Shereshu maarī Ulamu na Rakemu.

17 Mūriū wa Ulamu eetagwo: Bedani. Acio nīo maarī ariū a Gileadi mūrū wa Makiru, mūrū wa Manase. **18** Mwarī wa nyina Hamolekethu nīaciarire Ishihodi, na Abiezeri, na Mahala. **19** Ariū a Shemida maarī: Ahiani, na Shekemu, na Liki, na Aniamu. **20** Njiaro cia Efiraimu ciarī: Shuthela na mūriū Beredi, na Tahathu mūriū wa Beredi, na Eleada mūriū wa Tahathu, na Tahathu mūriū wa Eleada, na mūriū Zabadi, na Shuthela mūriū wa Zabadi,

21 na Zabadi aarī mūriū wa Tahathu, nake Shuthela
aarī mūriū wa Zabadi. Ezeri na Eleadi mooragirwo nī
andū arīa maaciarīirwo Gathi hīndī īrīa maathiīte gūtaha
mahiū mao. **22** Ithe wao Efiraimu nīamacakaīire mīthenya
mīingī, nao andū ao magīuka kūmūhooreria. **23** Ningī
agīkoma na mūtumia wake rīngī, nake akīgīa nda agīciara
kahīī. Nake agīgatua Beria, tondū nī gwakoretwo na
mūtino thīnī wa nyūmba yake. **24** Mwarī wa Efiraimu
eetagwo Sheera, ūrīa waakire Bethi-Horoni ya kīanda na
ya rūgongo, na agīaka Uzeni-Sheera. **25** Refa aarī mūriū
wa Efiraimu, na mūriū eetagwo Resefu, na Tela mūriū wa
Resefu, na Tahani mūriū wa Tela, **26** na Ladani mūriū wa
Tahani, na Amihudu mūriū wa Ladani, na Elishama mūriū
wa Amihudu, **27** na Nuni mūriū wa Elishama, na Joshua
mūriū wa Nuni. **28** Ithaka na ciikaro ciao ciarī Betheli,
na matūūra marīa maakūrigiicīirie, na nī Naara mwena
wa irathīro, na Gezeri na matūūra makuo ma mwena wa
ithūūro, na Shekemu na matūūra makuo, nginya Gaza
na matūūra makuo. **29** Kūrigania na mīhaka ya Manase
maarī na Bathi-Shani, na Taanaka, na Megido, na Dori,
hamwe na matūūra makuo. Njiaro cia Jusufu mūrū wa
Isiraeli nīcio ciaikaraga matūūra macio. **30** Ariū a Asheri
maarī: Imuna, na Ishiva, na Ishivi, na Beria. Mwarī wa
nyina wao eetagwo Sera. **31** Ariū a Beria maarī: Heberi na
Malikieli ūrīa warī ithe wa Birizaithu. **32** Heberi nīwe warī
ithe wa Jefileti, na Shomeri, na Hothamu, na mwarī wa
nyina wao eetagwo Shua. **33** Ariū a Jafileti maarī: Pasaka,
na Bimihali, na Ashavathu. Acio maarī ariū a Jefileti. **34**
Ariū a Shomeri maarī: Ahi, na Rohaga, na Jehuba, na

Aramu. **35** Ariū a mūrū wa nyina na Helemu maarī: Zofa, na Imuna, na Sheleshu, na Amali. **36** Ariū a Zofa maarī: Sua, na Harineferi, na Shuali, na Beri, na Imura, **37** na Bezeri, na Hodi, na Shama, na Shilisha, na Ithirani, na Beera. **38** Ariū a Jetheri maarī: Jefune, na Pisipa, na Ara. **39** Ariū a Ula maarī: Ara, na Hanieli, na Rizia. **40** Acio othe maarī njiaro cia Asheri; nīo maarī atongoria a nyūmba ciao, na andū athuure, na njamba cia ita, na atongoria arīa maarī igweta. Mūigana wa andū arīa maangīathiire mbaara kūringana na maandīko ma njiarwa ciao maarī 26,000.

8 Benjamini nīwe warī ithe wa Bela, mūriū wake wa irigithathi; Ashibeli aarī mūriū wa keerī, nake Ahara wa gatatū, **2** nake Noha wa kana, nake Rafa wa gatano. **3** Ariū a Bela maarī: Adari, na Gera, na Abihudi, **4** na Abishua, na Naamani, na Ahoa, **5** na Gera, na Shefufani, na Huramu. **6** Aya nīo maarī njiaro cia Ehudu, arīa maarī atongoria a nyūmba cia arīa maatūūraga Geba, na nīo maathaamīrio Manahathu: **7** Naamani, na Ahija, na Gera ūrīa wamathaamirie, na nīwe warī ithe wa Uza na Ahihudu. **8** Shaharaimu nīaciarīrwo ciana kū Moabi thuutha wa gūte atumia ake Hushimu na Baara. **9** Mūtumia wake Hodeshu akīmūciarīra ciana ici: Jobabu, na Zibia, na Mesha, na Malikamu, **10** na Jeuzu, na Shakia, na Mirima. Acio nīo maarī ariū ake, na maarī atongoria a nyūmba ciao. **11** Mūtumia wake Hushimu akīmūciarīra Ahitubu na Elipaali. **12** Ariū a Elipaali maarī: Eberi, na Mishamu, na Shemedi (ūrīa wakire Ono, o na Lodi na matūūra marīa maakūrigiicīrie), **13** na Beria, na Shema

arīa maarī atongoria a nyūmba cia arīa maatūūraga
Aijaloni, na nō maingatire andū arīa maatūūraga Gathu.
14 Ahio, na Shashaka, na Jeremothu, **15** na Zebadia,
na Aradi, na Ederi, **16** na Mikaeli, na Ishipa, na Joha
maarī ariū a Beria. **17** Zebadia, na Meshulamu, na Hiziki,
na Heberi, **18** na Ishimerai, na Izilia, na Jababu maarī
ariū a Elipaali. **19** Jakimu, na Zikiri, na Zabedi, **20** na
Elienai, na Zilethai, na Elieli, **21** na Adaia, na Beraia,
na Shimirathu maarī ariū a Shimei. **22** Ishipani, na
Eberi, na Elieli, **23** na Abidoni, na Zikiri, na Hanani, **24**
na Hanania, na Elamu, na Anithothija, **25** na Ifideia,
na Penueli maarī ariū a Shashaka. **26** Shamusherai, na
Sheharia, na Athalia, **27** na Jaareschia, na Elija, na Zikiri
maarī ariū a Jerohamu. **28** Aya othe maarī atongoria a
nyūmba o na anene, ta ūrīa maandīktwo maandīko-inī
ma njiarwa ciao, na maaikaraga Jerusalemu. **29** Jeili ithe
wa Gibeoni aatūūraga Gibeoni. Mūtumia wake eetagwo
Maaka, **30** na mūriū wake wa irigithathi eetagwo Abidoni,
akarūmīrīrwo nī Zuru, na Kishu, na Baali, na Neri, na
Nadabu, **31** na Gedori, na Ahio, na Zekeri, **32** na Miklothu
ūrīa warī ithe wa Shimea. O nao maaikaraga hakuhī na
andū ao kūu Jerusalemu. **33** Neri aarī ithe wa Kishu, nake
Kishu aarī ithe wa Saūlū. Saūlū aarī ithe wa Jonathani **34**
Mūriū wa Jonathani: eetagwo Meribu-Baali, na nīwe warī
ithe wa Mika. **35** Ariū a Mika maarī: Pithoni, na Meleku,
na Tarea, na Ahazu. **36** Ahazu aarī ithe wa Jehoada,
nake Jehoada aarī ithe wa Alemethu, na Azamavethu, na
Zimuri; nake Zimuri aarī ithe wa Moza. **37** Moza aarī ithe
wa Binea; nake Rafa aarī mūriū wa Binea, nake Eleasa

aarī mūriū wa Rafa, nake Azeli aarī mūriū wa Eleasa.

38 Azeli aarī na ariū atandatū, na maya nīmo marīitwa mao: Azirikamu, na Bokeru, na Ishumaeli, na Shearia, na Obadia, na Hanani. Acio nīo maarī ariū a Azeli. **39** Ariū a Esheku, mūrū wa nyina, maarī: Ulamu irighthathi rīake, na Jeushu wa keerī, na Elifeleti wa gatatū. **40** Ariū a Ulamu maarī njamba cia ita, na nīmamenyete gūtūmīra ūta. Maarī na ariū aingī o na ciana cia ciana ciao, na othe maarī 150. Acio othe nīo maarī njiaro cia Benjmini.

9 Andū a Isiraeli othe nīmandīkītwo maandīko-inī ma njiarwa marīa maarī mbuku-inī ya athamaki a Isiraeli. Andū a Juda nīmatahītwo magatwarwo Babuloni nī ūndū wa kwaga kwīhokeka. **2** Na rīrī, andū arīa maambire gūcooka gūikara mīgūnda-inī yao o kūu matūūra-inī mao, maarī andū amwe a Isiraeli, na athīnjīri-Ngai, na Alawii, na ndungata cia hekarū. **3** Andū arīa maatūūraga Jerusalemu kuuma Juda, na Benjmini, na Efiraimu, na Manase maarī: **4** Uthai mūrū wa Amihudu, mūrū wa Omuri, mūrū wa Imuri, mūrū wa Bani wa rūciaro rwa Perezu mūrū wa Juda. **5** Andū a Shiloni maarī: Asaia ūrīa warī irighthathi, na ariū ake. **6** Kuuma Zera aarī: Jeueli. Andū othe a kuuma Juda maarī 690. **7** Andū a Benjmini maarī: Salu mūrū wa Meshulamu, mūrū wa Hodavia, mūrū wa Hasenua; **8** na Ibinea mūrū wa Jerohamu; Ela mūrū wa Uzi, mūrū wa Mikiri; na Meshulamu mūrū wa Shefatia, mūrū wa Reueli, mūrū wa Ibinija. **9** Andū a kuuma Benjmini, ta ūrīa maandīkītwo maandīko-inī ma njiarwa ciao, maarī 956. Arūme acio othe maarī atongoria a nyūmba ciao. **10** Athīnjīri-Ngai maarī: Jedaia, na Jehoiaribu, na Jakini; **11**

na Azaria mūrū wa Hilikia, mūrū wa Meshulamu, mūrū wa Zadoku, mūrū wa Meraiothu, mūrū wa Ahitubu ūrīa warī mūmenyereri mūnene wa nyūmba ya Ngai; **12** na Adaia mūrū wa Jerohamu, mūrū wa Pashuru, mūrū wa Malikija; na Maasai mūrū wa Adiel, mūrū wa Jahazera, mūrū wa Meshulamu, mūrū wa Meshilemihu, mūrū wa Imeri. **13** Athīnjīri-Ngai arīa maarī atongoria a nyūmba ciao maarī 1,760. Maarī arūme maarī na ūhoti, na nī meeħokeirwo gūtungata nyūmba-inī ya Ngai. **14** Alawii maarī: Shemaia mūrū wa Hashubu, mūrū wa Azirikamu, mūrū wa Hashabia ūrīa Mūmerari, **15** na Bakabakari, na Hereshi, na Galali, na Matania mūrū wa Mika, mūrū wa Zikiri, mūrū wa Asafu; **16** na Obadia mūrū wa Shemaia, mūrū wa Galali, mūrū wa Jeduthuni; na Berekia mūrū wa Asa, mūrū wa Elikana, arīa maaikaraga matūūra-inī ma Anetofathi. **17** Arangīri a ihingo maarī: Shalumu, na Akubu, na Talimoni, na Ahimani na ariū a nyina, na Shalumu mūnene wao, **18** acio maigītwo kīhingo-inī kīa mūthamaki mwena wa irathīro, nginya ihinda-inī rīu. Acio nīo maarī arangīri a ihingo a gīkundi kīa Alawii. **19** Shalumu mūrū wa Kore, mūrū wa Ebiasafu, mūrū wa Kora, na athiritū ake arangīri a ihingo kuuma nyūmba yake ya Akohathu. Acio nīo meeħokeirwo ūrangīri wa itoonyero rīa hema o ta ūrīa maithe mao meeħokeirwo ūrangīri wa itoonyero rīa Gīkarō kīa Jehova. **20** Mahinda ma mbere Finehasi mūrū wa Eleazaru nīwe warūgamagīrīra arangīri a ihingo, nake Jehova aarī hamwe nake. **21** Zekaria mūrū wa Meshelemia nīwe warī mūrangīri wa itoonyero rīa Hema-ya-Gūtūnganwo. **22** Arīa othe maathuurītwo

matuīke arangīri a ihingo maarī 212. Mariītwa mao nīmandīkirwo maandīko-inī ma njiarwa ciao, matuūra-inī mao. Arangīri a ihingo maigirwo o mūndū harīa ehokeirwo nī Daudi na Samūeli ūrīa muoni-maūndū. **23**
O ene na njiaro ciao nīo maarūgamagīrīra ūrangīri wa ihingo cia nyūmba ya Jehova, nyūmba ūrīa yetagwo Hema.
24 Arangīri a ihingo maarī mīena yothe ūna: irathīro, na ithūiro, na gathigathini, na gūthini. **25** Ariū a ithe wao a matuūra mao nīmookaga rīmwe na rīmwe magateithania mawīra nao ihinda rīa mīthenya mūgwanja. **26** No anene arīa ana maaroraga arangīri a ihingo, arīa maarī Alawii, nīme hokeirwo kūmenyerera tūnyūmba na igīna cia nyūmba ya Ngai. **27** Maikaraga ūtukū wothe hakuhī na nyūmba ya Ngai nīgeetha mamīrangagīre; na nīo maamenyagīrīra cabi ya kūmihingūra o rūciinī. **28** Amwe ao maarī amenyereri a indo iria ciatūmagīrīwo ūtungata-inī wa hekarū; nīmacitaraga ikīrutwo na igīcookio nyūmba thīinī. **29** Angī maaheetwo wīra wa kūmenyerera indo cia nyūmba na indo iria ingī ciothe ciakoragwo handū-harīhaamūre, o hamwe na mūtu, na ndibei, na maguta, na ūbani, na mahuti marīa manungi wega. **30** No athīnjīri-Ngai amwe nīo maarutaga wīra wa gūtukania mahuti macio manungi wega. **31** Mūlawii wetagwo Matithia, irigithathi rīa Shalumu ūrīa Mūkoora, nīwe wehokeirwo wīra wa gūthondeka mīgate ya maruta. **32** Ariū a ithe amwe ao a mūhīrīga wa Kohathu nīo marūgamagīrīra ūthondeki wa mīgate ya kūigīrīwo metha-inī hīndī ya thabatū. **33** Arīa maarī aini, na atongoria a nyūmba cia Alawii, maaikaraga tūnyūmba-inī kūu hekarū thīinī na

matiarutaga mawīra mangī tondū maarī a kūmenyerera
wīra ūcio wao mūthenya na ūtukū. **34** Acio othe maarī
atongoria a nyūmba cia Alawii, na anene o ta ūrīa
maandīkītwo ibuku-inī rīa njiarwa ciao, nao maatūrīga
Jerusalemu. **35** Jeiel i the wa Gibeoni aatūrīga Gibeoni.
Mūtumia wake eetagwo Maaka, **36** na mūriū wake wa
irigithathi eetagwo Abidoni, akarūmīrīwo nī Zuru, na
Kishu, na Baali, na Neri, na Nadabu, **37** na Gedori, na
Ahio, na Zekaria, na Miklothu. **38** Miklothu nīwe warī
i the wa Shimeami. O nao maikaraga hakuhī na andū ao
kūu Jerusalemu. **39** Neri aarī i the wa Kishu, nake Kishu
aarī i the wa Saūlū, nake Saūlū aarī i the wa Jonathani,
na Maliki-Shua, na Abinadabu, na Eshi-Baali. **40** Mūriū
wa Jonathani eetagwo Meribu-Baali, na nīwe warī i the
wa Mika. **41** Ariū a Mika maarī: Pithoni, na Meleku, na
Taharea, na Ahazu. **42** Ahazu aarī i the wa Jara, nake
Jara aarī i the wa Alemethu, na Azimavethu, na Zimuri,
nake Zimuri aarī i the wa Moza. **43** Moza aarī i the wa
Binea, nake Refaia aarī mūriū wa Binea, nake Eleasa
aarī mūriū wa Refaia, nake Azeli aarī mūriū wa Eleasa.
44 Azeli aarī na ariū atandatū, na maya nīmo mariītwā
mao: Azirikamu, na Bokeru, na Ishumaeli, na Shearia, na
Obadia, na Hanani. Acio nīo maarī ariū a Azeli.

10 Na rīrī, Afilisti nīmarūire na Isiraeli; nao andū a
Isiraeli makīmoorīra, na aingī ao makīragīrīwo Kīrīma-
inī kīa Giliboa. **2** Afilisti makīhatīrīria Saūlū na ariū ake
mūno, na makīrīga ariū ake Jonathani, na Abinadabu,
na Maliki-Shua. **3** Na rīrī, mbaara nīyaneneheire Saūlū
mūno, na hīndī ūrīa aikia a mīguī maamūkinyīrire,

makīmūguraria. **4** Nake Saūlū akīra mūkuui wa indo ciake cia mbaara atīrī, “Comora rūhiū rwaku rwa njora ūūthece naruo, nīguo andū aya mataruaga matigooke kūnyararithia.” No mūndū ūcio mūkuui wa indo ciake cia mbaara agītigīra mūno, akīrega gwīka ūguo; nī ūndū ūcio Saūlū akīoya rūhiū rwake rwa njora, akīrūgwīra. **5** Rīrīa mūkuui wa indo cia mbaara onire atī Saūlū nīakua, o nake akīgwīra rūhiū rwake rwa njora, agīkua. **6** Nī ūndū ūcio Saūlū na ariū ake atatū magīkua, nao andū othe a nyūmba yake magīgīkua o hamwe. **7** Rīrīa andū a Isiraeli othe arīa maarī kīanda moonire atī ita nīrīorīte, na atī Saūlū na ariū ake nīmakuīte-rī, magītiganīria matūūra mao, makīūra; nao Afilisti magīthīi magīkara kuo. **8** Mūthenya ūyū ūngī, Afilisti magīthīi gūcuma ciimba, magīkora Saūlū na ariū ake makuīte kū Kīrima-inī kīa Giliboa. **9** Makīmūbora, na magīkuua mūtwe wake, na indo ciake cia mbaara; magīcooka magītūma andū mathīi būrūri wothe wa Afilisti makaanīrīre ūhoro ūcio kūrī mīhianano yao ya kūhooywo, na kūrī andū ao. **10** Makīiga indo cia Saūlū cia mbaara thīnī wa hekarū ya ngai ciao, naguo mūtwe wake makīwoherera kū hekarū ya Dagoni. **11** No rīrīa andū a Jabeshi-Gileadi maaiguire ūhoro wa maūndū marīa mothe Afilisti meekīte Saūlū-rī, **12** njamba ciao cia ita igīthīi, igīkuua mīrī ya Saūlū na ya ariū ake, ikīmīrehe Jabeshi. Magīcooka magīthika mahīndī mao gītina-inī kīa mūtī ūrīa mūnene kū Jabeshi, na makīihinga kūrīa irio mīthenya mūgwanja. **13** Saūlū aakuire nī ūndū ndaarī mwīhokeku kūrī Jehova; ndaamenyereire kiugo kīa Jehova, o na nīahooire kīrīra kuuma kūrī mūragūri

atī amūtongorie, **14** no ndahooire kīrīra kūrī Jehova. Nī ūndū ūcio Jehova akīmūrāga, na akīneana ūthamaki kūrī Daudi mūrū wa Jesii.

11 Hīndī īyo andū othe a Isiraeli magīcookanīrīra harī Daudi kūu Hebironi, makīmwīra atīrī, “Ithuī tūrī a mūthiimo na thakame yaku. **2** Ihinda rīrīa rīhītūkīte, o na Saūlū arī o mūthamaki, wee nīwe ūratongoragia Isiraeli mbaara-inī ciao. Nake Jehova Ngai waku agīkwīra atīrī, ‘Nīwe ūkaarīthia andū akwa Isiraeli, na nīügatuūka mwathi wao.’” **3** Nī ūndū ūcio athuuri othe a Isiraeli magīthīi Hebironi kūrī Mūthamaki Daudi, nake Daudi akīgīa na kīrīkanīro nao mbere ya Jehova o kūu Hebironi, nao magīitīrīria Daudi maguta mūtwe atūke mūthamaki wa Isiraeli, o ta ūrīa Jehova eranīire na kanua ga Samūeli. **4** Daudi hamwe na andū a Isiraeli othe magīthīi gūtharīkīra Jerusalemu, o kūu gwetagwo Jebusi. Nao Ajebusi arīa maatūrāga kūu **5** makīrīra Daudi atīrī, “Ndūngītoonya gūkū.” No rīrī, Daudi nīagītunyanire gīkaro kīu kīairigīirwo na thingo cia hinya gīa Zayuni, Itūura Inene rīa Daudi. **6** Daudi oigīte atīrī, “Ūrīa wothe ūgūtongoria mbaara ya kūhūura Ajebusi nīwe ūgaatuūka mūnene wa thigari ciothe.” Joabu mūrū wa Zeruia nīwe waambire kwambata, na nī ūndū ūcio nīwe watuīkire mūnene wa thigari. **7** Daudi agīgītūra gīkaro kīu kīairigīirwo na rūthingo rwa hinya, na nī ūndū ūcio gīgītwo Itūura Inene rīa Daudi. **8** Nake agīaka itūura inene rīthiūrūkīrie gīkaro kīu, kuuma benji-inī nginya rūthingo-inī rūrīa rwakīrigīicīrie, nake Joabu agīcookereria mīena ūrīa īngī ya itūura rīu inene. **9** Daudi

agikiririria kugia na uhoti muingi, tondu Jehova Mwene-Hinya-Wothe aari hamwe nake. **10** Aya nio maarii anene a andu aria njamba a Daudi, o ene hamwe na andu a Isiraeli othe, nimatiririire uthamaki wake na hinya nigo utheereme bururi wothe, o ta uria Jehova eeranire. **11** Maya nimo maritwa ma andu acio maarii njamba a Daudi: Jashobeamu uria Muhakimoni nake aari mutongoria wa anene; niwe woire itimu riake ahuuurane na andu 300, nake akimooraga mbaara-ini imwe. **12** Munini wake eetagwo Eleazaru muru wa Dodo uria Muahohi, umwe wa andu atatu aria maarii njamba. **13** Nake aari hamwe na Daudi kuu Pasi-Damimu hindri iria Afilisti moonganite marue nao. Maarii handu haari mugunda waiyuire cairi, nacio thigari ikuirira Afilisti. **14** No-o nimaregeire gatagati ka mugunda ucio. Makirugifira, na makirraga Afilisti, nake Jehova akimahe uhootani munene. **15** Anene atatu a acio mirongo itatu, nimaikurukire magithi kuri Daudi ihiga-ini riria riari ngurunga-ini ya Adulamu, hindri iria mbutu ya Afilisti yaambite hema Kianda kia Refaimu. **16** Hindri iyo Daudi aari kihitho-ini kirumu nayo mbutu ya Afilisti yari Bethilehemu. **17** Daudi akiririria maa, akiuga atiri, "Naari korwo kuri mundu ungiindehera maa ma konyua kuuma gitima-ini kiria kiri hakuh na kihingo kia Bethilehemu!" **18** Ni undu ucio andu acio atatu magituikaniria gatagati ka ita ria Afilisti, magitha maa gitima-ini kiu kiar hakuh na kihingo kia Bethilehemu, na makimatwarira Daudi. No Daudi akirega kumanuya; akimaita mbere ya Jehova. **19** Akiuga atiri, "Ngai arogiria njike ugu! No nginyue thakame ya andu aya mathiiriire

ūgwati-inī wa gīkuū?" Tondū nīmathiīrīre ūgwati-inī
wa gīkuū nīguo mamarehe-rī, Daudi akīrega kūmanyua.
Maūndū ta macio nīmo meekagwo nī njamba icio ithatū.
20 Abishai mūrū wa nyina na Joabu nīwe warī mūnene wa
acio Atatū. Nake akīoya itimū rīake, agītharīkīra andū
magana matatū, akīmooraga, nī ūndū ūcio akīgīa igweta
o ta acio Atatū. **21** Nīatīkire mūno gūkīra acio angī Atatū
na agītuīka mwathi wao o na gūtuīka ndaataranīrio
nao. **22** Benaia mūrū wa Jehoiada aarī mūrūi njamba
wa kuuma Kabizeeli, ūrīa wekire maūndū manene ma
ūcamba. Nīooragire njamba nene igīrī cia ita cia Moabi.
Ningī nīatoonyire irima mūthenya warī na tharunji,
na akīūraga mūrūūthi. **23** Na nīooragire Mūmisiri warī
wa ūraihi wa buti mūgwanja na nuthu. O na gūtuīka
Mūmisiri ūcio nīanyiifīte itimū rīaganaga ta mūtī wa
mūtumi ngoora, Benaia akīmūtharīkīra na njūgūma.
Akīhuria itimū kuuma guoko-inī kwa Mūmisiri ūcio, na
akīmūrīraga na itimū rīu rīake. **24** Macio nīmo maūndū
ma ūcamba marīa mekirwo nī Benaia mūrū wa Jehoiada.
O nake aarī igweta o ta andū arīa atatū maarī njamba. **25**
Nīatītwo gūkīra arīa Mīrongo Ītatū, no ndaataranīrio
na acio Atatū. Nake Daudi akīmūtua mūnene wa arīa
maamūrangagīra. **26** Andū arīa maarī njamba maarī:
Asaheli mūrū wa nyina na Joabu, na Elihanani mūrū
wa Dodo wa kuuma Bethilehemu, **27** na Shamothu ūrīa
Mūharori, na Helezū ūrīa Mūpeloni, **28** na Ira mūrū wa
Ikeshu kuuma Tekoa, na Abiezeri kuuma Anathothu, **29**
na Sibekai ūrīa Mūhushathi, na Ilai ūrīa Mūahohi, **30** na
Maharai ūrīa Mūnetofathi, na Helebu mūrū wa Baana

ūrīa Mūnetofathi, **31** na Ithai mūrū wa Ribai, wa kuuma
Gibea kūu Benjamini, na Benaia ūrīa Mūpirathoni, **32**
na Hurai kuuma tūrūū-inī twa Gaashu, na Abieli ūrīa
Mūaribathi, **33** na Azamavethu ūrīa Mūbahurimu, na
Eliahaba ūrīa Mūshaaliboni, **34** na ariū a Hashemu ūrīa
Mūgizoni, na Jonathani mūrū wa Shage ūrīa Mūharari,
35 na Ahiamu mūrū wa Sakaru ūrīa Mūharari, na Elifali
mūrū wa Uri, **36** na Heferi ūrīa Mūmekerathi, na Ahija
ūrīa Mūpeloni, **37** na Hezoro ūrīa Mūkarimeli, na Naarai
mūrū wa Ezibai, **38** na Joeli mūrū wa ithe na Nathani, na
Mibihari mūrū wa Hagari, **39** na Zeleku ūrīa Mūamoni, na
Naharai ūrīa Mūberothi, ūrīa wakuuagīra Joabu mūrū wa
Zeruia indo cia mbaara, **40** na Ira ūrīa Mūithiri, na Garebu
ūrīa Mūithiri, **41** na Uria ūrīa Mūhiti, na Zabadi mūrū wa
Ahalai, **42** na Adina mūrū wa Shiza ūrīa Mūrubeni, ūrīa
warī mūnene wa Arubeni, arī na andū mīrongo ītatū arīa
maarī nake, **43** na Hanani mūrū wa Maaka, na Joshafatu
ūrīa Mūmithini, **44** na Uzia ūrīa Mūashiterathi, na Shama
na Jeielo, ariū a Hothamu ūrīa Mūaroeri, **45** na Jediaeli
mūrū wa Shimuri, o na Joha mūrū wa ithe ūrīa Mūtizi, **46**
na Elieli ūrīa Mūmahavi, na Jeribai na Joshavia, ariū a
Elinaamu, na Ithima ūrīa Mūmoabi, **47** na Elieli, na Obedi,
na Jaasieli ūrīa Mūmezobai.

12 Aya nīo andū arīa mookire kūrī Daudi arī kūu Zikilagi,
hīndī īrīa aaingatīwo akehera maitho-inī ma Saūlū mūrū
wa Kishu (maarī amwe a njamba cia ita iria ciāmūteithirie
mbaara-inī; **2** Nao maakuuaga mota na nīmooī gūikia
mīguī, na gūikia mahiga na kīgūtha, na guoko kwa ūrīo
kana kwa ūmotho; maarī a mbarī īmwe na Saūlū kuuma

mūhīrīga wa Benjmini), nao maarī: **3** Ahiezeri ūrīa warī mūnene wao na Joashu, ariū a Shemaa ūrīa Mūgibe; na Jezieli, na Peleti, ariū a Azimavethu; na Beraka, na Jehu ūrīa Mūanathothu, **4** na Ishimaia ūrīa Mūgibeoni, mūndū warī njamba thīinī wa andū arīa Mīrongo ītatū, nake aarī mūtongoria ūmwe thīinī wa acio Mīrongo ītatū; na Jeremia, na Jahazieli, na Johanani, na Jozabadu ūrīa Mūgederathi, **5** na Eluzai, na Jerimothu, na Bealia, na Shemaria, na Shefatia ūrīa Mūharufi; **6** na Elikana, na Ishia, na Azareli, na Joezeru, na Jashobeamu arīa maarī a mbarī ya Kora; **7** na Joela, na Zebadia, ariū a Jerohamu kuuma Gedori. **8** Agadi amwe nīmagarūrūkire magīcooka mwena wa Daudi o kūu werū-inī kīhitho-inī gīake. Maarī njamba cia ita irī ūrūme ciehaarīirie gūthīi mbaara, na nīmooī kūhūthīra ngo na itimū. Mothiū mao maahaanaga ta mothiū ma mīrūūthi, na maarī ihenya ta thwariga irī irīma-inī. **9** Ezeri nīwe warī mūnene wao, na Obadia aarī mūnini wake; nake Eliabu aarī wa gatatū, **10** na Mishimana aarī wa kana, na Jeremia aarī wa gatano, **11** na Atai aarī wa gatandatū, na Elieli aarī wa mūgwanja, **12** na Johanani aarī wa kanana, na Elizabadu aarī wa kenda, **13** na Jeremia aarī wa ikūmi, na Makabanai aarī wa ikūmi na ūmwe. **14** Agadi acio maarī anene a mbūtū cia ita; ūrīa warī mūnini mūno wao aarūaga mbaara īrīa īngīarūirwo nī andū igana, nake ūrīa warī mūnene mūno wao aarūaga mbaara īrīa īngīarūirwo nī andū ngiri īmwe. **15** Nīo maaringire Rūūī rwa Jorodani mweri wa mbere rīrīa rwaiyūrīte nginya rūkoina hūgūrūrū ciaruo ciothe, na makiingatithia andū arīa othe maaikaraga cianda-inī cia mwena wa irathīro

na mwena wa ithūiro. **16** Andū amwe a kuuma Benjamini na angī a kuuma Juda o nao magīuka kūrī Daudi kū kīhitho-inī gīake. **17** Daudi agīthī kūmatūnga, akīmeera atīrī, “Angīkorwo mūrooka kūrī nī na thayū kūndeithia- rī, nīndīhaarīirie kūmwamūkīra tūtuīke kīndū kīmwe; no angīkorwo mūukīte kūngunyanīra kūrī thū ciakwa o rīrīa itarenda haaro-rī, Ngai wa maithe maitū arorora ūndū ūcio na amūtuīre ciira.” **18** Hīndī īyo Roho agīkūrūkīra Amasai, mūnene wa arīa Mīrongo ītatū, akiuga atīrī: “Tūrī aku, wee Daudi! Tūrī hamwe nawe, wee mūrū wa Jesii! Ūrogaacīra, ūgaacīre ki, na arīa magūteithagia marogaacīra, nīgūkorwo Ngai waku nīegūgūteithia.” Nī ūndū ūcio Daudi akīmaamūkīra na akīmatua atongoria a mbūtū ciake cia gūtharīkīra thū. **19** Andū amwe a Manase nīmagarūrkire magīthīi mwena wa Daudi rīrīa aathiire na Afilisti kūhūrana na Saūlū. (Daudi na andū ake matiateithirie Afilisti, tondū thuutha wa kwaranīria, aathani ao nīmamūningatire. Maamwīrire atīrī, “Tūkaariha na mīoyo iitū angīgatūtiganīria acookerere mwathi wake Saūlū.”) **20** Hīndī īrīa Daudi aathiire Zikilagi, aya nīo andū a Manase arīa maagarūrkire magīthīi mwena wake: Adina, na Jozabadu, na Jediaeli, na Mikaeli, na Jozabadu, na Elihu, na Zilethai, atongoria a ikundi cia ngiri kū Manase. **21** Nīmateithirie Daudi kuuma kūrī mbūtū iria ciamūtharīkīre, nīgūkorwo othe maarī njamba cia ita irī ūrūme, na maarī anene a ita ciake. **22** Mūthenya o mūthenya andū nīmookaga gūteithia Daudi, o nginya akīgīa na mbūtū nene, o ta mbūtū ya Ngai. **23** Ūyū nīguo mūigana wa andū arīa meehaarīirie gūthīi mbaara

arīa maathiire Hebironi kūrī Daudi nīgeetha magarūre ūthamaki wa Saūlū, maūnengere Daudi, o ta ūrīa Jehova oigīte: **24** andū a Juda arīa meehaarīirie kūrūa mbaara maakuīte ngo na matimū, maarī 6,800; **25** andū a Simeoni arīa njamba cia ita meehaarīirie kūrūa mbaara, maarī 7,100; **26** andū a Alawii maarī 4,600; **27** amwe ao maarī Jehoiada, mūtongoria wa nyūmba ya Harūni ūrīa warī na andū 3,700, **28** na Zadoku, mwanake mūnini warī njamba ya ita īrī ūrūme, ūrīa warī na anene a thigari mīrongo īrī na eerī kuuma nyūmba yake; **29** andū a Benjamini, na nīo maarī a mbarī īmwe na Saūlū, maarī 3,000; aingī ao maatūūrīte maathīkagīra nyūmba ya Saūlū, o nginya hīndī īyo; **30** andū a Efirimu, njamba cia ita īrī ūrūme na irī ngumo mīhīrīga-inī yao, maarī 20,800; **31** andū a nuthu ya mūhīrīga wa Manase, arīa maagwetetwo na mariītwā nīguo mathīi matue Daudi mūthamaki, maarī 18,000; **32** andū a Isakaru, arīa maarī na ūmenyo wa mahinda, na makamenya ūrīa Isiraeli magīrīirwo nī gwīka, maarī anene 200 arīa maathaga andū othe a nyūmba ciao; **33** andū a Zebuluni, thigari iria ciamenyerete mbaara, na nīmehaarīirie kūrūa mbaara me na mīthembā yothe ya indo cia mbaara, nīguo mateithie Daudi marī na ngoro īmwe, nao maarī 50,000; **34** andū a Nafitali maarī anene 1,000 hamwe na andū 37,000 arīa makuuīte ngo na matimū; **35** andū a Dani arīa mehaarīirie kūrūa mbaara, maarī 28,600; **36** andū a Asheri, thigari iria ciamenyerete mbaara na mehaarīirie kūrūa mbaara, maarī 40,000; **37** na kuuma mwena wa irathīro wa Jorodani, andū a Rubeni, na Gadi, na nuthu ya mūhīrīga wa Manase, marī na

mīthemba yothe ya indo cia mbaara, maarī 120,000. **38**
Acio othe maarī andū a kūrūa arīa meerutīte gūtungata
marī ita-inī. Magīuka Hebironi marī na ngoro īmwe ya
gūtua Daudi mūthamaki wa Isiraeli guothe. Andū a Isiraeli
arīa angī othe o nao maarī na rīciiria o rīmwe rīa gūtua
Daudi mūthamaki. **39** Andū acio maikarire kūu na Daudi
mīthenya ītatū makīrīa na makīnyua, nīgūkorwo andū a
nyūmba ciao nīmaheanīte irio nī ūndū wao. **40** O na ningī
andū arīa maatūūraga hakuhī nao kuuma Isakaru, na
Zebuluni, na Nafitali nīmarehire irio ikuuītwo nī ndigiri,
na ngamīra, na nyūmbū, na ndegwa. Nī kwarehetwo
mūtu mūingī, na ngūmba cia ngūyū na cia thabibū
nyūmū, na ndibei, na maguta, na ng'ombe, na ng'ondu,
nīgūkorwo kwarī na gīkeno kūu Isiraeli.

13 Daudi nīmagīire ndundu na anene ake a ita, arīa
maathaga ikundi cia thigari ngiri na ikundi cia thigari
igana. **2** Ningī agīcooka akīra kīungano gīothe gīa Isiraeli
atīrī, “Mūngīona kwagīrīire na angīkorwo nī kwenda kwa
Jehova Ngai witū, nī tūtūme ūhoro kūndū na kūndū kūrī
ariū a ithe witū arīa angī marī kūndū guothe ng'ongo-
inī cia Isiraeli, o na kūrī athīnjīri-Ngai na Alawii arīa
me hamwe nao matūūra-inī mao na ūrīithio-inī wao,
moke manyiitanīre na ithuī. **3** Nītūrehei ithandūkū rīa
kīrīkanīro rīa Ngai witū tūrīcookie kūrī ithuī, nīgūkorwo
tūtiatuīragia ūhoro harī rīo hīndī ya ūthamaki wa
Saūlū.” **4** Kīungano gīothe gīgitīkīra gwīka ūguo tondū
andū othe nīmoonire ūndū ūcio nīwagīrīire. **5** Nī ūndū
ūcio Daudi agīcoakanīrīria andū a Isiraeli othe kuuma
Rūūī rwa Shihoru kūu Misiri nginya Lebo-Hamathu,

makagīre ithandūkū rīa Ngai kuuma Kiriathu-Jearimu. **6**
Daudi na andū a Isiraeli othe arīa maarī nake magīthīī
Baala kūu Juda (nīkuo Kiriathu-Jearimu) makagīre
ithandūkū rīa Jehova Ngai ūrīa ūikarīire gītī kīa ūnene
gatagatī ka makerubi, o ithandūkū rīu rītanītio na Rītwa
rīake. **7** Makīruta ithandūkū rīa Ngai kuuma nyūmba ya
Abinadabu rīkuūtīwo na ikaari rīerū, rītongoretio nī Uza
na Ahio. **8** Daudi na andū a Isiraeli othe magīkūngūīra
na hinya wao wothe marī mbere ya Ngai, makīinaga
na inanda cia mūgeeto na cia kīnūbi, na tūhembe, na
thaani iria ihūūrithanagio ikagamba, na tūrumbeta. **9**
Hīndī ūrīa maakinyire kīhuhīro-inī kīa ngano gīa Kidoni,
Uza agītambūrkia guoko nīguo anyiitīrīre ithandūkū
rīu rīa kīrīkanīro, tondū ndegwa nīciahīngirwo. **10** Na
rīrī, marakara ma Jehova nīmakanīire Uza, akīmūgūtha,
akīgūa tondū nīanyiitire ithandūkū rīu na guoko. Nī ūndū
ūcio Uza agīkuīra o hau mbere ya Ngai. **11** Nake Daudi
akīrakara tondū mang'ūrī ma Jehova nīmookīrīire Uza,
nī ūndū ūcio handū hau hetagwo Perezu-Uza nginya
ūmūthī. **12** Daudi agītīgīra Ngai mūthenya ūcio, akīūria
atīrī, “Ngaahota atīa kūrehe ithandūkū rīrī rīa Ngai kūrī
nī?” **13** Tondū ūcio Daudi ndaathiire na ithandūkū rīu
Itūūra-inī Inene rīa Daudi. Handū ha ūguo, aarītwarire
kwa Obedi-Edomu ūrīa Mūgiiti. **14** Ithandūkū rīu rīa Ngai
rīaikarire na andū a nyūmba ya Obedi-Edomu gwake
mūciī mīeri ūtatū, nake Jehova akīrathima andū a mūciī
wake, o na kīrīa gīothe aarī nakō.

14 Na rīrī, Hiramu mūthamaki wa Turo, nīatūmīire Daudi
andū, marī na mīgogo ya mītarakwa, na aaki a mahiga

na a mbaū, nīguo mamwakīre nyūmba ya ūthamaki.

2 Nake Daudi nīamenyire atī Jehova nīamūhaandīte atuīke mūthamaki wa Israeli, na atī ūthamaki wake nīwatūūgīrītio mūno nī ūndū wa andū ake a Israeli.

3 Daudi nīahikirie atumia angī arī kūu Jerusalemu, nake agītuīka ithe wa aanake na airītu angī. **4** Maya nīmo marītwa ma ciana ciake iria ciaciārīirwo kūu: Shamua, na Shobabu, na Nathani, na Solomoni, **5** na Ibiharu, na Elishua, na Elipeleti, **6** na Noga, na Nefegu, na Jafia, **7** na Elishama, na Beeliada, na Elifeleti. **8** Na rīrī Afilisti maaiguire atī Daudi nīaitīrīrio maguta agatuīka mūthamaki wa Israeli guothe-rī, makīambata, magīthī na mbūtū ciao ciothe makamūcarie, nake Daudi aigua ūhoro ūcio akiumagara, agīthī akahūūrane nao. **9** Na rīrī, Afilisti nīmookīte magatharīkīra Gītuamba kīa Refaimu; **10** nī ūndū ūcio Daudi agītuīria ūhoro kūrī Ngai, akīmūuria atīrī, “Thīi ngatharīkīre Afilisti? Nīūkūmaneana moko-inī makwa?” Nake Jehova akīmūcookeria atīrī, “Thīi, nīngūmaneana moko-inī maku.” **11** Nī ūndū ūcio Daudi na andū ake makīambata, magīthī nginya Baali-Perazimu, na akīmatooreria kuo. Nake akiuga atīrī, “O ta ūrīa maaī moinaga, noguo Ngai aharaganītie thū ciakwa na guoko gwakwa.” Nī ūndū ūcio handū hau hagiitwo Baali-Perazimu. **12** Afilisti magītiganīria ngai ciao kūu, nake Daudi agīathana ngai icio icinwo na mwaki. **13** Afilisti nīmatharīkīire Gītuamba kīu rīngī; **14** nī ūndū ūcio Daudi agītuīria ūhoro harī Ngai rīngī, nake Ngai akīmūcookeria atīrī, “Tiga kwambata, no mathiūrūrūkīrie, na ūmatharīkīre ūmarutītie na mbere

ya mītī ya mīkūngūgū. **15** Rīrīa ūrīigua mūkubio uumīte igūrū rīa mītī īyo ya mīkūngūgū-rī, thiī ūkarūe, tondū ūguo nīkuonania atī Ngai arī mbere yaku akīhūūra ita rīa Afilisti.” **16** Nī ūndū ūcio Daudi agīka o ta ūrīa Ngai aamwathīte, nao makīhūūra mbütū cia Afilisti, o kuuma Gibeoni nginya Gezeri. **17** Nī ūndū ūcio ngumo ya Daudi īkīhunja o būrūri o būrūri, nake Jehova agītūma ndūrīrī ciothe imwītigīre.

15 Daudi aarīkia gwaka nyūmba ciake mwene kūu Itūūra Inene rīa Daudi, nīahaarīirie handū ha kūiga ithandūkū rīa Ngai, na akīrīambīra hema. **2** Ningī Daudi akiuga atīrī, “Gūtirī mūndū ūngī wagīrīirwo nī gūkuua ithandūkū rīa Ngai tiga o Alawii, tondū nīo Jehova aathuurire makuuage ithandūkū rīu rīa Jehova na mamūtungatagīre nginya tene.” **3** Daudi nīacookanīrīirie andū othe a Israeli hamwe kūu Jerusalemu nīguo marehe ithandūkū rīa Jehova handū harīa aarīthondekeire. **4** Nīacookanīrīirie njiaro cia Harūni na Alawii ta ūū: **5** Kuuma kūrī njiaro cia Kohathu, Urieli nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 120; **6** kuuma kūrī njiaro cia Merari, Asaia nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 220; **7** kuuma kūrī njiaro cia Gerishoni, Joeli nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 130; **8** kuuma kūrī njiaro cia Elizafani, Shemaia nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 200; **9** kuuma kūrī njiaro cia Hebironi, Elieli nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 80; **10** kuuma kūrī njiaro cia Uzieli, Aminadabu nīwe warī mūtongoria, na andū a nyūmba yao 112. **11** Ningī Daudi agīta Zadoku na Abiatharu arīa athīnjīri-Ngai, na Urieli, na Asaia, na

Joeli, na Shemaia, na Elieli, na Aminadabu arĩa Alawii.

12 Akĩmeera atĩrĩ, “Nĩ inyuĩ anene a nyũmba cia Alawii; inyuĩ ene na Alawii arĩa angĩ no nginya mwĩtherie na mwambatie ithandükũ rĩa Jehova Ngai wa Israeli nginya handũ harĩa ndĩrithondekeire. **13** Nĩ ũndũ inyuĩ, Alawii, mütiarãmbatirie ihinda rĩa mbere, nĩkõo Jehova Ngai witü aatüükirĩire na marakara. Tütiigana gütuĩria ūhoro wa ūrĩa tüngïekire kûrĩ we, kûringana na ūrĩa gwatuïtwo.” **14** Nĩ ũndũ ūcio, athïnjiri-Ngai na Alawii magïtheria nîgeetha maambatie ithandükũ rĩa Jehova, Ngai wa Israeli. **15** Nao Alawii magikuua ithandükũ rĩa Ngai na mîtí mîraaya mamïigïriire ciande, o ta ūrĩa Musa aathanïte kûringana na kiugo kĩa Jehova. **16** Daudi akïra atongoria a Alawii mathuure ariü a ithe wao matuïke aini, nao maine nyïmbo cia gïkeno makihüüraga inanda cia kïnubi, na cia mügeeto, na thaani iria ihüürithanagio ikagamba. **17** Nĩ ũndũ ūcio Alawii magïthuura Hemani mûrũ wa Joeli; kuuma harĩ ariü a ithe, na magïthuura Asafu mûrũ wa Berekia; na kuuma harĩ ariü a ithe Amerari magïthuura Ethani mûrũ wa Kushaia; **18** na ningï hamwe nao magïthuura ariü a ithe matuïke anini ao wathani-ini. nao nĩ: Zekaria, na Jaazieli, na Shemiramothu, na Jehiel, na Uni, na Eliabu, na Benaia, na Maaseia, na Matithia, na Elifelehu, na Mikineia, na Obedi-Edomu, na Jeiel, arĩa arangïri ihingo. **19** Hemani, na Asafu na Ethani maarĩ aini na maahüürithanagia thaani cia gïcango; **20** Zekaria, na Azieli, na Shemiramothu, na Jehiel, na Uni, na Eliabu, na Maaseia, na Benaia maarĩ a kühüûra inanda cia kïnubi, kûringana na Alamothu. **21** Nake

Matithia, na Elifelehu, na Mikineia, na Obedi-Edomu, na Jeieli, na Azazia maarī a kūhūūra inanda cia mūgeeto, matongoretie kūringana na Sheminithu (ūguo nī ta kuuga mūgambo ūkūruruma). **22** Kenania ūrīa mūtongoria wa Alawii nīwe warūgamīrīire ūini; ūcio nīguo warī wīra wake tondū aarī na ūūgī wa guo. **23** Berekia na Elikana nīo maarī a kūrangīra mīrango nī ūndū wa ithandūkū rīu. **24** Athīnjīri-Ngai, nīo Shebania, na Joshafatu, na Nethaneli, na Amasai, na Zekaria, na Benaia, na Eliezeri maarī a kūhuha tūrumbeta mbere ya ithandūkū rīa Ngai. Obedi-Edomu na Jehia o nao maarī arangīri a mīrango nī ūndū wa ithandūkū rīu. **25** Nī ūndū ūcio Daudi na athuuri a Isiraeli, na anene a ikundi cia ngiri, magīthīi kwambatia ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova kuuma nyūmba ya Obedi-Edomu makenete. **26** Tondū Ngai nīateithītie Alawii arīa maakuuaga ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova-rī, ndegwa mūgwanja na ndūrūme mūgwanja nīciarutirwo igongona. **27** Hīndī īyo Daudi eehumbīte nguo ya igūrū ndaaya ya gatani īrīa njega, na noguo Alawii othe arīa makuuīte ithandūkū rīu mehumbīte, o na aini na Kenania ūrīa warī mūtongoria wa ūini. O na ningī Daudi nīehumbīte ebodi ya gatani. **28** Nī ūndū ūcio andū othe a Isiraeli makīambatia ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova makiānagīrīra, makīhuhaga macoro na tūrumbeta, na makīhūūrithanagia thaani iria ihūūrithanagio na ikagamba, na makīhūūraga inanda cia kīnūbi na cia mūgeeto. **29** Hīndī īrīa ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīatoonyaga Itūūra Inene rīa Daudi-rī, Mikali mwarī wa Saūlū nīacūthīrīrie arī ndirica-inī.

Na rīrīa onire Mūthamaki Daudi akīina akīrūgarūgaga,
akīmūnyarara ngoro-inī yake.

16 Alawii makīrehe ithandūkū rīa Ngai, makīrītoonyia thīnī wa hema īrīa yaambītwo nī Daudi nī ūndū warīo, na makīrutīra Ngai maruta ma njino na maruta ma ūiguano.
2 Daudi aarīkia kūruta maruta ma njino na maruta ma ūiguano-rī, akīrathima andū acio thīnī wa rīitwa rīa Jehova. **3** Ningī akīhe andū a Isiraeli othe, arūme na andū-a-nja o mūndū mūgate, na gīcunjī kīa nyama, na ngūmba ya thabibū nyūmū. **4** Nīathuurire Alawii amwe matungatage mbere ya ithandūkū rīa Jehova, na mathaithanagīre andū, na macookagie ngaatho, na magoocege Jehova, Ngai wa Isiraeli, nao nīo: **5** Asafu ūrīa warī mūnene wao, na mūnini wake aarī Zekaria, agacookwo nī Jeieli, na Shemiramothu, na Jehiel, na Matithia, na Eliabu, na Benaia, na Obedi-Edomu, na Jeieli. Acio maarī a kūhūraga inanda cia kīnūbi na inanda cia mūgeeto, nake Asafu agambagie thaani iria ihūrithanagio ikagamba, **6** nao athīnjīri-Ngai, Benaia na Jahazieli, maarī a kūhuha tūrumbeta hīndī ciothe marī mbere ya ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Ngai. **7** Mūthenya ūcio ūndū wa mbere, ūrīa Daudi eekire nī kūnengera Asafu na athiritū ake thaburi īno ya gūcookeria Jehova ngaatho: **8** Cookeriai Jehova ngaatho, kaīrai rīitwa rīake; menyithaniai ndūrīrī-inī ūrīa ekīte. **9** Mūinīrei, mūmūinīre mūkīmūgoocaga, mūheane ūhoro wa ciīko ciake ciothe cia magegania. **10** Mwīrahei nī ūndū wa rīitwa rīake itheru; ngoro cia arīa marongoragia Jehova nī ikene. **11** Mathaai Jehova o na hinya wake; mūmaathage

ūthiū wake hīndī ciothe. **12** Ririkanai magegania marīa ekīte, na ciama ciake, na matuīro ma ciira marīa atuīte, **13** inyuī njiaro cia Isiraeli ndungata yake, o inyuī ciana cia Jakubu, inyuī andū ake arīa athuurīte. **14** Jehova nīwe Ngai witū; matuīro make ma ciira marī thī yothe. **15** Nīaririkanaga kīrīkanīro gīake nginya tene, nīkīo kiugo kīrīa aathanire, kīrūmagīrīrwo nī njiarwa ngiri, **16** kīrīkanīro kīrīa aarīkanīre na Iburahīmu, na noguo mwīhītwa ūrīa eehītire harī Isaaka. **17** Nīagīkīrire hinya harī Jakubu kīrī kīrīra gīake kīa watho wa kūrūmagīrīrwo, agīgīkīra hinya kūrī Isiraeli kīrī kīrīkanīro gīa gūtūura tene na tene, akiuga atīrī: **18** “Wee nīwe ngaahe būrūri wa Kaanani, ūtuīke igai rīrīa ūkaagaya.” **19** Hīndī ūrīa maarī o anini magītarwo, o anini biū, na maarī ageni kuo-rī, **20** moorūūraga kuuma rūrīrī rūmwe nginya rūrīa rūngī, na kuuma ūthamaki-inī ūmwe nginya ūrīa ūngī. **21** Ndarī mūndū o na ūmwe etīkīririe amanyariire; nīarūithirie athamaki nī ūndū wao, akīmeera atīrī: **22** “Mūtikanahutie andū arīa akwa aitīrīririe maguta; mūtikanekē anabii akwa ūūru.” **23** Inīrai Jehova, inyuī andū a thī yothe; mūhunjagie ūhonokio wake mūthenya o mūthenya. **24** Umbūrai riiri wake kūrī ndūrīrī, mumbūre mawīko make ma magegania kūrī andū othe. **25** Nīgūkorwo Jehova nī mūnene, na nī wa kūgoocwo mūno; nīwe wa gwītigīrwo gūkīra ngai ciothe. **26** Nīgūkorwo ngai ciothe cia ndūrīrī nī mīhianano, no Jehova nīwe wombire igūrū. **27** Riiri na ūnene irī mbere yake; hinya na gīkeno itūūraga gwake. **28** Tūūgīriai Jehova, inyuī mīhīrīga ya ndūrīrī, mūtūūgīrie Jehova nī ūndū wa riiri na hinya wake, **29** Tūūgīriai Jehova, nī ūndū

wa riiri ūrĩa wagĩriire rĩitwa rĩake. Mûreherei maruta na mûuke mbere yake; mûhooe Jehova thîinî wa riiri wa ûtheru wake. **30** Inainai mûrî mbere yake, inyuî andû a thî yothe! Thî ihaandîtwo ikarûma; ndîngîenyenyeka. **31** Igûrû nî rîkene, thî nîcanjamûke; nakuo ndûrîrî-inî nî kuugwo atîrî, “Jehova nîwe ûthamakaga!” **32** Iria nî rîrurume, na indo iria ciothe irî thîinî warîo; mîgûnda nîkenerûrûke na indo iria ciothe irî thîinî wayo! **33** Hîndî iyo mîtî ya mîtitû nîkaina; iine nî gûkena irî mbere ya Jehova, nîgûkorwo nîarooka gûciirithia thî. **34** Cookeriai Jehova ngaatho, nîgûkorwo nî mwega; wendo wake ûtûûraga nginya tene. **35** Anîrîrai muuge atîrî, “Tûhonokie, Wee Ngai Mûhonokia witû; tûcookanîrîrie na ûtûkûure kuuma kûrî ndûrîrî, nîguo tûcookagîrie rîitwa rîaku itheru ngaatho, nîgeetha twîrahage nî ûndû wa ûgooci waku.” **36** Jehova arogoochwo, o we Ngai wa Israeli, kuuma tene na tene, nginya tene na tene. Nao andû othe makiuga atîrî, “Ameni” na “Goocai Jehova.” **37** Daudi agîtiga Asafu na athiritû ake hau mbere ya ithandûkû rîa kîrîkanîro kîa Jehova nîguo matungatage kuo hîndî ciothe, kûringana na mabata ma o mûthenya. **38** O na ningî agîtiga Obedi-Edomu na athiritû ake mîrongo itandatû na anana matungatage hamwe nao. Obedi-Edomu mûrû wa Jeduthuni marî na Hosa maarî arangîri a kîhingo. **39** Daudi agîtiga Zadoku ūrîa mûthînjîri-Ngai hamwe na athînjîri-Ngai arîa angî hau mbere ya hema iîrîa nyamûre, kûndû kûrîa gûtûûgîru kûu Gibeoni, **40** nîguo marutagîre Jehova maruta ma njino kîgongona-inî kîa maruta ma njino hîndî ciothe, rûciinî na hwaî-inî, kûringana na ūrîa

kwandikítwo watho-iní wa Jehova ūrĩa aaheete andū a Israeli. **41** Arĩa maarĩ hamwe nao nĩ Hemani na Jeduthuni, na arĩa angĩ maarĩ athuure na makagwetwo na mariitwa nĩgeetha macookagirie Jehova ngaatho, makiugaga atirĩ, “Tondū wendo wake ūtūruga nginya tene.” **42** Hemani na Jeduthuni nĩo mee hokeirwo kūhuha tūrumbeta, na kūhūrithania thaani iria ihūrithanagio ikagamba, o na kūhūruga inanda iria ingĩ cia kūina rwimbo rwamüre. Ariū a Jeduthuni nĩo maaheirwo wīra wa kūrangira kihingo. **43** Hīndī ūyo andū othe magīthiī o mūndū gwake mūciī, nake Daudi agīcooka mūciī akarathime andū a nyūmba yake.

17 Thuutha wa Daudi gūikara nyūmba yake ya ūthamaki kwa ihinda, akīra mūnabii Nathani atirĩ, “Niī njikaraga nyūmba ya ūthamaki yakītwo na mītarakwa, o rīrīa ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rīgītwo hema-inī.” **2** Nathani agīcookeria Daudi atirĩ, “Ūndū ūrīa ūreciiria gwīka-rī, wīke, nīgūkorwo Ngai arī hamwe nawe.” **3** Utukū ūcio kiugo kīa Ngai gīgīkinyīra Nathani, akīrwo atirī: **4** “Thī ūkeere ndungata yakwa Daudi atirĩ, ‘Jehova ekuuga ūū: Wee tiwe wa kūnjakīra nyūmba ya gūtūra. **5** Niī ndirī ndatūra nyūmba kuuma mūthenya ūrīa ndaarutire andū a Israeli kuuma būrūri wa Misiri nginya ūmūthī. Ndūruga hema-inī, thaamaga kuuma handū hamwe ngathiī harīa hangī, ngoima gūikaro kīmwe ngathiī kīrīa kīngī. **6** Kūrīa guothe ndaanathiī na andū a Israeli otherī, ndī ndooria mūtongoria o na ūmwe wa arīa ndaathire marīithagie andū akwa atirĩ, “Mwagīte kūnjakīra nyūmba ya mītarakwa nīkī?” **7** “Na rīrī, īra ndungata yakwa

Daudi atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū:
Ndaakūrutire rūūru-inī, ngīgūtigithia kūrūmīrīra mahiū
nīguo ūtuīke mwathi wa andū akwa a Isiraeli. **8** Nīngoretwo
nawe kūrīa guothe wanathīī, na ngakwehereria thū ciaku
ciothe ikehera mbere yaku. Rīu nīngūtūma rītwa rīaku
rītuīke inene o ta marītwa ma andū arīa anene mūno
a thī. **9** Na nīngaahe andū akwa a Isiraeli handū na
ndīmahaande wega nīgeetha magīe na mūciī wao kīūmbe,
na matigacooka gūthīīnīka. Andū aaganu matigacooka
kūmahinyīrīria rīngī, ta ūrīa meekaga kīambīrīria-inī **10**
na matūire meekaga kuuma rīrīa ndathuurire atongoria
a gūtongoragia andū akwa a Isiraeli. O na nīngatooria
thū cianyu ciothe. “Na ningī ngūkwīra atī Jehova we
mwene nīwe ūgūgwakīra nyūmba: **11** Hīndī ūrīa matukū
maku magaathira nawe ūthīī ūgatūūranie na maithe
manyu, nīngarūgamia mūndū wa rūciaro rwaku athamake
ithenya rīaku, agaakorwo arī ūmwe wa ariū aku, na
nīngahaanda ūthamaki wake. **12** Ūcio nīwe ūkaanjakīra
nyūmba, na nīngahaanda gītī gīake kīa ūnene nginya
tene. **13** Nīngatuīka ithe, nake nīagatuīka mūrū wakwa.
Ndikeheria wendo wakwa harī we, ta ūrīa ndehereirie
ūrīa warī mbere yaku. **14** Nīngamūtua mwathi wa nyūmba
yakwa na ūthamaki wakwa nginya tene; gītī gīake kīa
ūnene gīkehaanda nginya tene.” **15** Nathani akīmenyithia
Daudi ūhoro wa ūguūrio ūcio wothe. **16** Nake Mūthamaki
Daudi agītoonya, agīikara thī mbere ya Jehova, akiuga
atīrī: “Niī ndīkīrī ū, Wee Jehova Ngai, nayo nyūmba
yakwa-rī, ūkīrī kī, atī nīkīo ūnginyītie nginya haha? **17**
Na ta ūndū ūcio ūrī o mūnini maitho-inī maku, Wee

Ngai-rī, nīwarītie ūhoro wa matukū marīa magooka makoniī nyūmba ya ndungata yaku. Na rīu Wee Jehova Ngai, ūnyonete ta ndī mūndū ūmwe wa arīa atūūgīrie mūno. **18** “Nī atīa ūngī Daudi angīkwīra nī ūndū wa gūtīa ndungata yaku? Nīgūkorwo nīūū ndungata yaku, Wee Jehova. **19** Nī ūndū wa ndungata yaku na kūringana na wendo waku-rī, nīwīkīte ūndū ūyū mūnene na ūgatūma ciīranīro ici nene imenyeke. **20** “Gūtirī ūngī ūhaana tawe, Wee Jehova, na gūtirī Ngai ūngī tiga Wee, o ta ūrīa tūiguīte na matū maitū. **21** Na nūū ūhaana ta andū aku a Israeli, rūrīrī rūmwe gūkū thī rūrīa Ngai waruo aakūūrire rūtuīke andū ake, nīgeetha wīgīire igweta, na wīke maūndū manene na ma magegania ma gwītigīrwo, nī ūndū wa kūingata ndūrīrī ciehere mbere ya andū aku arīa wakūūrire kuuma būrūri wa Misiri? **22** Watūmire andū aku a Israeli matuīke andū aku mwene nginya tene, nawe, Wee Jehova, nīūtuīkīte Ngai wao. **23** “Na rīrī, Jehova, tūma kīīranīro kīrīa weranīire gīkonīi ndungata yaku na nyūmba yake kīrīme nginya tene. Na wīke o ta ūguo wīranīire, **24** nīgeetha kīīranīro kīu kīīhaande, narīo rīītwā rīaku rīnenehe nginya tene. Ningī andū nīmakoiga atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, nīwe Ngai wa andū a Israeli!’ Na nyūmba ya ndungata yaku Daudi nīīkehaanda mbere yaku.” **25** “Wee Ngai wakwa, nīūguūrīrie ndungata yaku atī nīūkamīakīra nyūmba. Nī ūndū ūcio ndungata yaku nīīgīite na ūmīrīru wa gūkūhooya. **26** Wee Jehova, nīwe Ngai! Nīwīrīire ndungata yaku maūndū maya mega. **27** Rīu nīwonete kwagīrīire ūrathime nyūmba ya ndungata yaku, nīgeetha ūtūūre

nginya tene maitho-inī maku; nīgūkorwo, Wee Jehova
nīmīrathimīte, na īgūtūura īrī ndaathime nginya tene.”

18 Thuutha wa mahinda macio, Daudi nīatharīkiire Afilisti na akīmatooria biū, na agītunyana Gathu na matūūra marīa maarīrigiicīrie kuuma watho-inī wa Afilisti. **2** O na ningī Daudi nīahootire andū a Moabi, na magītuīka a gwathwo nīwe, makamūrutagīra igooti. **3** Ningī Daudi nīahūūranire na Hadadezeri mūthamaki wa Zoba, akīmūingata akīmūkinyia Hamathu, rīrīa mūthamaki ūcio aathiiaga gūtūma wathani wake ūrūme wega ndwere-inī cia Rūūī rwa Farati. **4** Daudi akīmūtunya ngaari ciake cia ita ngiri īmwe, na andū a gūcitwara ngiri mūgwanja, na thigari cia magūrū ngiri mīrongo ūrī. Nake agītemenga mbarathi icio cia mbaara magūrū, agīcithuithia ciothe tiga o igana rīmwe. **5** Rīrīa Asuriata a kuuma Dameski mookire gūteithia Hadadezeri mūthamaki wa Zoba, Daudi akīūraga Asuriata 22,000. **6** Akīiga mbūtū ciake cia kūrangīra ūthamaki wa Asuriata kūu Dameski, nao Asuriata magītuīka a gwathagwo nīwe na makamūrutagīra igooti. Jehova nīaheire Daudi ūhootani kūrīa guothe aathiiaga. **7** Daudi nīatunyanire ngo cia thahabu iria ciarī na anene a Hadadezeri, na agīcitwara Jerusalemu. **8** Kuuma matūūra ma Teba na Kuni marīa maarī ma Hadadezeri, Daudi agītunyana gīcango kīngī mūno kīrīa Solomoni aahūthīrire gūthondeka Karia ga gīcango, na itugī, na mīthemba mīngī ya indo cia gīcango. **9** Rīrīa Tou, mūthamaki wa Hamathu, aiguire atī Daudi nīahootete mbūtū ciothe cia mbaara cia Hadadezeri mūthamaki wa Zoba-rī, **10** agītūma mūriū Hadoramu

kūrī Mūthamaki Daudi akamūgeithie na amūkūngūre
nī ūndū wa kūhoota Hadadezeri ūrīa wakoretwo akīrūa
na Tou. Hadoramu agītwarīra Daudi indo cia mīthemba
mīngī ithondeketwo na thahabu na betha na gīcango.

11 Mūthamaki Daudi akīamūrīra Jehova indo icio o ta
ūrīa aamūrīte betha na thahabu iria aatahīte kuuma
kūrī andū a ndūrīrī ici ciothe: Edomu, na Moabi, na
kuuma kūrī Amoni na Afilisti, na Amaleki. **12** Abishai
mūrū wa Zeruia nīooragire andū a Edomu 18,000 o
kūu Gītuamba-inī gīa Cumbī. **13** Nake akīiga mbūtū cia
kūrangīra kūu Edomu nao andū a Edomu othe magītuīka
a gwathagwo nī Daudi. Jehova nīaheire Daudi ūhootani
kūrīa guothe aathīiaga. **14** Daudi nīathamakire Israeli
guothe, akahūthagīra kīhooto, na akahingīria andū ake
othe maūndū marīa maagīrīre. **15** Joabu mūrū wa Zeruia
nīwe warī mūnene wa ita, nake Jehoshafatu mūrū wa
Ahiludu nīwe warī mwandīki wa maūndū ma ihinda rīu.
16 Zadoku mūrū wa Ahitubu, na Ahimeleku mūrū wa
Abiatharu maarī athīnjīri-Ngai, nake Shavisha nīwe warī
mwandīki-marūa; **17** Benaia mūrū wa Jehoiada nīwe warī
mūnene wa Akerethi na Apelethi; nao ariū a Daudi nīo
maarī atongoria na anene a gūikaranagia na mūthamaki.

19 Thuutha wa mahinda macio-rī, Nahashu mūthamaki
wa Aamoni agīkua, nake mūriū agītuīka mūthamaki
ithenya rīake. **2** Nake Daudi agīciiria atīrī, “Nīngwīka
Hanuni mūrū wa Nahashu maūndū mega ma ūtugi tondū
i the nīanjīkire maūndū mega ma ūtugi.” Nī ūndū ūcio
Daudi agītūma andū kūrī Hanuni makamūcakaithie nī
ūndū wa gūkuīrwo nī i the. Rīrīa andū acio maatūmītwo

nī Daudi maakinyire kūrī Hanuni o kūu būrūri wa Amoni
nīguo mamūcakaithie-rī, **3** andū arāa maarī igweta a
Amoni makīuria Hanuni atīrī, “Üreciiria Daudi nī thoguo
aratīīa nī ūndū wa gūgūtūmīra andū magūcakaithie?
Githī andū ake matiūkīte kūrī we matuūrie na mathigaane
būrūri nīguo macooke maūtunyane?” **4** Nī ūndū ūcio
Hanuni akīnyiitithia andū acio a Daudi, akīmenjithia
nderu, nacio nguo ciao igītinio irima gatagatī ka njikarīro,
na akīmaingata. **5** Rīrīa mūndū ūmwe aakinyīirie Daudi
ūhoro wa andū acio-rī, Daudi agītūma andū makamatūnge,
tondū andū acio nīmaconorithītio mūno. Mūthamaki
akiuga atīrī, “Ikarai kūu Jeriko nginya nderu cianyu ikūre,
mūcooke mūūke.” **6** Rīrīa andū a Amoni maamenyire
atī nīmatuūkīte kīndū kīnungu harī Daudi-rī, Hanuni na
andū a Amoni makīneana betha taranda ngiri ūmwe cia
gūkombora ngaari cia ita na atwarithia a cio kuuma
Mesopotamia, na Aramu-Maaka, na Zoba. **7** Magīkombora
ngaari cia ita ngiri mīrongo ūtatū na igīrī na atwarithia a
cio, hamwe na mūthamaki wa Maaka na mbūtū ciake,
arāa mookire makīamba hema hakuhī na Medeba; hīndī
īyo andū a Amoni nao magīcookanīrīrio kuuma matūūra-
inī mao, magīthīī kūrūa mbaara. **8** Nake Daudi aigua
ūhoro ūcio-rī, agītūma Joabu na ita rīothe rīa mbaara. **9**
Nao andū a Amoni makiumagara, makīarania mbūtū cia
mbaara kīhingo-inī gīa itūūra rīao inene, nao athamaki
arāa mookite mbaara, magīkorwo maarī oiki kūu werū-inī.
10 Joabu nīonire atī thigari nīciaranītio mbere yake o na
thuutha wake; nī ūndū ūcio agīthuura mbūtū imwe iria
njega mūno kūu Israeli, agīcitūma ikarūe na Asuriata.

11 Andū acio angī akīmaiga watho-inī wa Abishai mūrū wa nyina. Nao akīmatūma makarūe na andū a Amoni.

12 Joabu akiuga atīrī, “Asuriata mangīngīria hinya-rī, wee ūuke ūndeithie; no Aamoni mangīgūkīria hinya, nīngagūteithia. **13** Wīyūmīrīrie nīgeetha tūrūe na ūcamba nī ūndū wa andū aitū, na nī ūndū wa matūūra manene ma Ngai witū. Jehova nīegwīka ūrīa ekuona kwagīrīire maitho-inī make.” **14** Nake Joabu arī na mbūtū ciake agītharīkīra Asuriata, nao makīmūrīra. **15** Rīrīa Aamoni moonire atī Asuriata nīmaroora-rī, o nao makīūrīra Abishai mūrū wa nyina magītoonya itūūra thīinī. Nī ūndū ūcio Joabu agīcooka Jerusalemu. **16** Thuutha wa Asuriata kuona atī nīmatoorio nī andū a Israeli, magītūma andū makarehithie Asuriata a kuuma mūrīmo wa Rūūī rwa Farati matongoretio nī Shofaku ūrīa warī mūnene wa mbūtū cia ita cia Hadadezeri. **17** Rīrīa Daudi eerirwo ūhoro ūcio, agīcookanīrīria ita rīa Israeli rīothe, makīringa Rūūī rwa Jorodani, nake akīmakinyīra na akiīga mbūtū ciake imang’etheire. Daudi akīhaarīria mbūtū ciake nīguo itūngane na Asuriata acio mbaara-inī, nao Asuriata makīrūa nake. **18** No rīrī, Asuriata makīūrīra Israeli, nake Daudi akīūraga atwarithia a ngaari ciao cia ita ngiri mūgwanja, na thigari ciao cia magūrū ngiri mīrongo īna. Ningī akīūraga Shofaku, mūnene wa mbūtū ciao. **19** Hīndī ūrīa ndungata cia Hadadezeri cionire atī nīmahootwo nī Israeli-rī, magīthondeka thayū na Daudi, nao magītuīka a gwathagwo nīwe. Nī ūndū ūcio Asuriata matiacookire gwītīkīra gūteithia Aamoni rīngī.

20 Na rīrī, hīndī ya kīmera yakinya, ihinda rīrīa athamaki maathiiaga mbaara, Joabu agītongoria mbūtū cia ita. Nake akīananga būrūri wa Aamoni, na agīthīi Raba akīrīrigicīria, no Daudi agītigwo Jerusalemu. Joabu agītharīkīra Raba agītiga aarīananga. **2** Daudi akīrūta mūthamaki wao thūmbī mūtwe, nayo yarī na ūritū wa taranda īmwe ya thahabu, na nīyagemetio na tūhiga twa goro, nayo īkīgīrīrwo mūtwe wa Daudi. Nake agītaha indo nyīngī mūno kuuma itūūra rīu inene, **3** na akīrūtūrūra aikari akuo, akīmahe wīra wa gvatūra mbaū na mīthumeno, na kūrūta wīra na harū cia igera na mathanwa. Úguo nīguo Daudi eekire matūūra mothe ma Amoni. Thuutha ūcio Daudi na mbūtū ciake ciothe cia ita magīcooka Jerusalemu. **4** Mahinda macio-rī, gūkīgīa mbaara ya kūrūna Afilisti kū Gezeri. Hīndī īyo Sibekai ūrīa Mūhushathi akīrūraga Sipai, ūmwe wa njiaro cia Refai, nao Afilisti magītoorio biū. **5** Mbaara-inī īngī makīrūna Afilisti, nake Elihanani mūrū wa Jairu akīrūraga Lahami mūrū wa nyina na Goliathū, ūrīa Mügiiti, ūrīa warī na itimū rīarī na mūtī waiganaga ta mūtī wa mūtumi ngoora. **6** Ningī mbaara-inī īngī ūrīa yarūūirwo Gathu, kwarī na mūndū mūnene mūno, warī na ciara ithathatū o guoko, na ciara ithathatū o kūgūrū, ciothe ciarī ciara mīrongo ūrī na inya. O nake aarī wa rūciaro rwa Rafa. **7** Rīrīa aanyūrūririe andū a Israeli, Jonathani mūrū wa Shimea, mūrū wa nyina na Daudi, akīmūrūraga. **8** Acio nīo maarī a rūciaro rwa Rafa wa kū Gathu, nao makīrūragwo nī Daudi na andū ake.

21 Na rīrī, Shaitani n̄ookīriire andū a Israeli, na akīarahūra Daudi n̄iguo atarithie andū a Israeli. **2** Nī ūndū ūcio Daudi akīira Joabu na anene a mbūtū cia ita atīrī: “Thīi mūgatare andū a Israeli kuuma Birishiba nginya Dani, mūcooke mūndehere ūhoro n̄iguo menye ūrīa maigana.” **3** Nowe Joabu akīmūcookeria atīrī, “Jehova aroingīhia mbūtū ciake cia ita maita igana. Mwathi wakwa mūthamaki, githī othe matirī watho-inī waku? Nī kī gīgūtūma mwathi wakwa ende gwīka ūguo? Nī kī gīgūtūma ahītithie Israeli?” **4** No rīrī, mūthamaki agīkararia Joabu; nī ūndū ūcio Joabu akiuma hau agīthīi Israeli guothe, na agīcooka Jerusalemu. **5** Joabu akīmenyithia Daudi mūigana wa andū arīa maangītarūire mbaara ta ūū: Israeli guothe kwarī na andū 1,100,000 arīa maangīahotire kūhūthīra rūhiū rwa njora, thīinī wao haarī na andū 470,000 kuuma Juda. **6** No rīrī, Joabu ndaatarire andū a Lawi na a Benjamini, tondū watho ūcio wa mūthamaki nīwamūiguithītie ūūru mūno. **7** O na ningī watho ūcio warī mūūru maitho-inī ma Ngai; nī ūndū ūcio akīherithia Israeli. **8** Hīndī īyo Daudi akīira Ngai atīrī, “Nīnjīhītie mūno nī gwīka ūndū ūyū. Rīu ndagūthaitha ūnjehererie mahītia, niī ndungata yaku. Nīnjīkīte ūndū wa ūrimū mūno.” **9** Nake Jehova akīira Gadi ūrīa woonağıra Daudi maūndū atīrī, **10** “Thīi ūkeere Daudi ūū, ‘Jehova ekuuga atīrī: Ūrī na maūndū matatū ma gūthuura. Nowe ūthuure ūmwe wamo ūrīa ngūkūherithia naguo.’” **11** Nī ūndū ūcio Gadi agīthīi kūrī Daudi, akīmwīra atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Thuura ūndū ūmwe wa maya:’” **12** Ūthuure mīaka ūtatū ya ng’aragu, kana

mieri ūtatū ya kūniinwo nī thū ciaku igūthingatīte na hiū ciao cia njora, kana mīthenya ūtatū ya rūhiū rwa njora rwa Jehova, naguo nī atī kūgēe na mīthenya ya mūthiro būrūri-inī, rīrīa mūraika wa Jehova akaaniinana Israeli guothe.’ Na rīrī, tua itua ūnjīre ūrīa ngūthīi gūcookeria ūrīa ūndūmīte.” **13** Daudi akīra Gadi atīrī, “Rīu niī ndī na thīna mūno. Nī kaba niī ngwe moko-inī ma Jehova, tondū tha ciake nī nyingī mūno; no ndūkareke ngwe moko-inī ma andū.” **14** Nī ūndū ūcio Jehova akīrehera Israeli mūthiro, na andū a Israeli 70,000 magīku. **15** Nake Ngai agītūma mūraika akanange Jerusalemu. No rīrīa mūraika ekaga ūguo-rī, Jehova akīona ūndū ūcio na akīigua kīeha nī ūndū wa kīnyariirīko kīu, nake akīra mūraika ūcio wanangaga andū atīrī, “Tigīra hau! Eheria guoko gwaku.” Hīndī ūyo mūraika ūcio wa Jehova aarūgamīte kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna ūrīa Mūjebusi. **16** Nake Daudi akīrora igūrū akīona mūraika wa Jehova arūngīi gatagatī ka igūrū na thī acomorete rūhiū rwa njora, arūnyiitīte na guoko gwake gūtambūrūkīrio Jerusalemu. Nake Daudi na athuuri, mehumbīte nguo cia makūnia, makīgūa magīturumithia mothīu mao thī. **17** Daudi akīuria Ngai atīrī, “Githī ti niī ndaathanire atī arūi a mbaara matarwo? Nī nī niī njīhītie o na ngeeka ūrū. Andū aya matariī o ta ng’ondū. Nī atīa mekīte? Wee Jehova Ngai wakwa, reke guoko gwaku kūnjūkīre niī na nyūmba yakwa, no rīrī, ndūkareke mūthiro ūyū ūikare na andū aku.” **18** Nake mūraika wa Jehova agīatha Gadi eere Daudi aambate athīi agaakīre Jehova kīgongona o kūu kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna ūrīa Mūjebusi. **19** Nī ūndū ūcio Daudi

akīambata agīathīkīra kiugo kīu Gadi aarītie thīinī wa
rīitwa rīa Jehova. **20** Hīndī ūrīa Arauna aakonyoraga
ngano-rī, akīihūgūra akīona mūraika ūcio; nao ariū
ake ana arīa maarī nake makīhitha. **21** Nake Daudi
agīkuhīrīria, na ūrīa Arauna aarorire akīmuona, akiuma
kīuhīro-inī kīa ngano, akīinamīrīria mūtwe wake mbere
ya Daudi, na agīturumithia ūthiū thī. **22** Daudi akīmwīra
atīrī, “Njītīkīria njakīre Jehova kīgongona haha kīuhīro-
inī gīkī gīaku kīa ngano, nīguo mūthiro ūyū ūkorete
andū ūthire. Nyenderia o ūrīa thogora wakīo ūigana.”
23 Arauna akīira Daudi atīrī, “Kīoe! Reke mūthamaki
mwathi wakwa eeke ūndū ūrīa ūngīmūkenia. Na ūrī,
nīngūkūhe ndegwa ici irutwo igongona rīa njino, ihūuri
ici cia ngano ituīke ngū, ngano nayo ituīke ya igongona
rīa mūtu. Icio ciothe nīngūkūhe.” **24** Nowe Mūthamaki
Daudi agīcookeria Arauna atīrī, “Aca, no nginya ndīhe
thogora wakīo ūrīa ūigana. Ndīngīrutīra Jehova kīndū
gīaku, kana ndute igongona rīa njino na kīndū kīrīa
itarutīire thogora.” **25** Nī ūndū ūcio Daudi akīrīha Arauna
cekeri magana matandatū cia thahabu nī ūndū wa handū
hau. **26** Daudi agīakīra Jehova kīgongona handū hau, na
akīruta maruta ma njino na maruta ma ūiguano. Agīkaīra
Jehova, nake Jehova akīmwītīka na njīra ya mwaki uumīte
igūrū, ūgīakana kīgongona-inī kīu kīa maruta ma njino.
27 Ningī Jehova akīarīria mūraika ūcio nake agīcookia
rūhiū rwake njora. **28** Hīndī ūyo, ūrīa Daudi onire atī Ngai
nīamūiguīte arī kūu kīuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna
ūcio Mūjebusi-rī, akīrutīra magongona hau. **29** Hema ya
Jehova ūrīa nyamūre ūrīa Musa aathondekeire werū-inī,

na kīgongona kīa maruta ma njino, hīndī īyo ciarī harīa hatūūgīru o kūu Gibeoni. **30** No rīrī, Daudi ndangīathiire mbere yakīo gūtuīria ūhoro harī Ngai tondū nīetigagīra rūhiū rwa njora rwa mūraika ūcio wa Jehova.

22 Hīndī īyo Daudi akiuga atīrī, “Nyūmba ya Jehova Ngai īgaakwo haha, o na kīgongona gīa kūrutagīrwo maruta ma njino nī Israeli.” **2** Nī ūndū ūcio Daudi agīathana atī ageni othe arīa maatūraga Israeli macookanīrīrio, nake agīthura kuuma thīinī wao mabundi a mahiga, nīgeetha mahaarīrie na maicūhie mahiga ma gwaka nyūmba ya Ngai. **3** Nake akīruta igera nyingī cia gūthondeka mīcumarī ya mīrango ya ihingo na ya kūnyiitithania indo cia nyūmba thīinī, na gīcango kīngī gītangīthimīka. **4** Ningī akīruta mīgogo ya mītarakwa ītangītarīka, nīgūkorwo andū a Sidoni na a Turo nīmareheire Daudi mīgogo mīngī. **5** Daudi akiuga atīrī, “Mūriū wakwa Solomoni nī mwīthī na ndarī na ūugī wa kūigana, nayo nyūmba īrīa īgwakīrwo Jehova yagīrīrwo nīgūkorwo īrī na ūthaka mūnene na ngumo na riiri maitho-inī ma ndūrīrī ciothe. Nī ūndū ūcio nī ngūhaarīria mwako wayo.” Nī ūndū ūcio Daudi akīhaarīria maündū ma mwako ūcio na njīra nene atanakua. **6** Ningī agīta mūriū Solomoni akīmwatha aakīre Jehova Ngai wa Israeli nyūmba. **7** Daudi akīira Solomoni ūū: “Mūrū wakwa, ndūire nyendaga gwaka nyūmba ītanītio na rītwa rīa Jehova Ngai wakwa. **8** No rīrī, kiugo gīkī kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīrīrwo atīrī, ‘Wee nīūitīte thakame nyingī na ūkarūa mbaara nyingī. Ndūgwaka nyūmba ītanītio na rītwa rīakwa, nī ūndū nīūitīthītie thakame nyingī gūkū thī, maitho-inī makwa.

9 No nūkagīna na mūriū ūrīa ūgaatuīka mūndū wa thayū na wa kūhoorera, na nīngamūhe ūhurūko kuuma kūrī thū ciake mīena yothe. Rītwa rīake ageetwo Solomoni, na hīndī ya ūthamaki wake nīngaahe Israeli thayū na ūhurūko. **10** Úcio nīwe ūgaaka nyūmba ītanītio na Rītwa rīakwa. Agaatuīka mūrū wakwa, na niī nduīke ithe. Ningī nīngahaanda gītī kīa ūnene wake kūu Israeli nginya tene.’ **11** “Na rīrī, mūrū wakwa, Jehova aroikara nawe, na ūrogaacīra na wake nyūmba ya Jehova Ngai waku, ta ūrīa oigire nīugeeka. **12** Jehova arokūhe ūbaarīrī na ūmenyo rīrīa agaakūnengera ūthamaki wa Israeli, nīgeetha ūrūmie watho wa Jehova Ngai waku. **13** Hīndī īyo wee nīukagaacīra, ūngīgatuīka wa kūmenyagīrīra kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīwo o na watho ūrīa Jehova aaheire Musa nī ūndū wa Israeli. Gīna hinya na ūmīrīrie. Ndūgetigīre kana ūkue ngoro. **14** “Nīndutīte wīra mūnene wa kūhaarīria mwako wa hekarū ya Jehova, ngaithia taranda 100,000 cia thahabu, na taranda 1,000,000 cia betha, na icango nyingī na igera nyingī itangīthimīka, na mbaū na mahiga. Nawe no wongerere ingī. **15** Ūrī na aruti wīra aingī: aicūhia a mahiga, na aaki a mahiga, na aaki a mbaū, o hamwe na andū marī na ūūgī wa kūruta wīra o wothe **16** wa thahabu na wa betha, na wa gīcango na wa igera, na mabundi maingī makīria. Rīu kīambīrīrie wīra, nake Jehova aroikara hamwe nawe.” **17** Hīndī īyo Daudi agīatha atongoria othe a Israeli mateithie mūriū Solomoni. **18** Akīmeera atīrī, “Githī Jehova Ngai wanyu ndarī hamwe na inyuū? Na githī ndamūheete ūhurūko mīena yothe? Nīgūkorwo nīaneanīte atūūri a

būrūri ūyū moko-inī makwa, na rīu būrūri ūrī watho-inī wa Jehova na andū ake. **19** Rīu mwīheanei ngoro na muoyo mūcarie Jehova Ngai wanyu. Ambīrīriai gwaka handū-harīa-haamūre ha Jehova Ngai, nīgeetha mūrehe ithandūkū rīa Jehova rīa kīrīkanīro na indo iria nyamūre cia Ngai itoonyio hekarū ūrīa īgwakwo nī ūndū wa Rītwa ūrīa Jehova.”

23 Na rīrī, rīrīa Daudi aakūrire na agīkorwo arī na mīaka mīngī-rī, agītua mūriū Solomoni mūthamaki wa gūthamakīra Isiraeli. **2** Ningī agīcookanīrīria atongoria othe a Isiraeli hamwe na athīnjīri-Ngai na Alawii. **3** Alawii arīa maakinyītie mīaka mīrongo ītatū kana makīria magītarwo, nao arūme othe maarī 38,000. **4** Daudi akiuga atīrī, “Thīinī wa aya, 24,000 nī marūgamagīrīre wīra wa hekarū ya Jehova, nao 6,000 matuīke anene na atuithania a ciira. **5** Nao andū 4,000 matuīke arangīri a ihingo, nao acio angī 4,000 matuīke a kūgoocaga Jehova marī na inanda cia ūini iria heanīte nī ūndū wa wīra ūcio kīumbē.” **6** Daudi nīagayanirie Alawii acio ikundi kūringana na ariū a Lawi na nīo Gerishoni, na Kohathu, na Merari. **7** Ariū a Gerishoni maarī: Ladani na Shimei. **8** Ariū a Ladani maarī: Jehiel na nīwe warī mūtongoria wao, na Zethamu, na Joeli; othe maarī atatū. **9** Ariū a Shimei maarī: Shelomothu, na Hazieli, na Harani, othe maarī atatū. Acio nīo maarī atongoria a nyūmba cia Ladani. **10** Na ariū a Shimei maarī: Jahathu, na Ziza, na Jeushu, na Beria. Acio nīo maarī ariū a Shimei; othe maarī ana. **11** Jahathu nīwe warī mūtongoria wao, nake Ziza aarī mūnini wake, no Jeushu na Beria matiarī na ariū aingī;

nī ūndū ūcio maatarirwo ta maarī a nyūmba ūmwe, na makīheo wīra ūmwe. **12** Ariū a Kohathu maarī: Amuramu, na Iziharu, na Hebironi, na Uzieli: othe maarī ana. **13** Ariū a Amuramu maarī: Harūni na Musa. Harūni nīamūrirwo hamwe na njiaro ciake nginya tene, nīgeetha maamūrage indo iria theru mūno, na marutagīre Jehova magongona, na mamūtungatagīre, na marathimanage thīinī wa rīitwa rīake nginya tene. **14** Ariū a Musa, mūndū wa Ngai, maataaranīrio na mūhīrīga wa Lawi. **15** Ariū a Musa maarī: Gerishomu na Eliezeri. **16** Njiaro cia Gerishomu nī: Shebueli nīwe warī mūtongoria wao. **17** Njiaro cia Eliezeri nī: Rehabia na nīwe warī mūtongoria wao. Eliezeri ndaarī na ariū angī, no ariū a Rehabia maarī aingī mūno. **18** Ariū a Iziharu maarī: Shelomithu na nīwe warī mūtongoria wao. **19** Ariū a Hebironi maarī: Jeria na nīwe warī mūtongoria wao, na Amaria aarī wa keerī, na Jahazieli aarī wa gatatū, na Jekameamu aarī wa kana. **20** Ariū a Uzieli maarī: Mika na nīwe warī mūtongoria wao, nake Ishia aarī mūnini wake. **21** Ariū a Merari maarī: Mahali na Mushi. Ariū a Mahali maarī: Eleazaru na Kishu. **22** Eleazaru aakuire atarī na aanake; aarī o na airītu. Makīhikio nī ariū a mūrū wa nyina na ithe wao Kishu. **23** Ariū a Mushi maarī: Mahali, na Ederi, na Jeremothu; othe maarī atatū. **24** Acio nīo maarī njiaro cia Lawi kūringana na nyūmba ciao: na nīo maarī atongoria a nyūmba ciao ta ūrīa mariītwā mao maandīkītwo, na maatarirwo mūndū o mūndū, ūguo nī kuuga aruti a wīra arīa maarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ūrīna makīria, arīa maatungataga hekarū-inī ya Jehova. **25** Nīgūkorwo Daudi nīoigīte atīrī, “Kuona

atī Jehova Ngai wa Isiraeli nīaheete andū ake ūhurūko, na nīokīte gūtūura Jerusalemu nginya tene-rī, **26** Alawii matigūcooka kūbatario nīgūkuuaga hema ūrīa nyamūre kana kīndū o nakī kīa iria ihūthagīrwo cia gūtungata thīinī wayo.” **27** Kūringana na ciugo cia Daudi cia mūthia, Alawii arīa maarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo ūrī kana makīria nīmatarirwo. **28** Wīra wa Alawii warī wa gūteithia njiaro cia Harūni ūtungata-inī wa hekarū ya Jehova ta ūū: kūrūgamīrīra nja cia hekarū na tūnyūmba twa ithaku-inī, na gūtherithia indo iria nyamūre, na kūruta mawīra marīa mangī thīinī wa nyūmba ya Ngai. **29** Nīo maarī arūgamīrīri a mīgate ūrīa yaigagwo metha-inī, na maruta ma mūtu wa ngano, na tūmīgate tūrīa tūtarī na ndawa ya kūimbia, na wīra wa gūkanda na kūruga mīgate, na mawīra mothe ma gūthima ūingī na mūigana wa indo. **30** Ningī marūgamage o rūciinī gūcookeria Jehova ngaatho na kūmūgooca. Ningī magekaga ūguo o hwaī-inī, **31** na rīrīa rīothe maruta ma njino mangīarutīrwo Jehova, mīthenya ya Thabatū, na ciathī cia Karūgamo ka Mweri, na ciathī iria ingī ciathanītwo. No nginya matungatage mbere ya Jehova mahinda mothe marī mūigana ūrīa ūtuītwo, ningī na njīra ūrīa maathītwo marutage nayo. **32** Na nī ūndū ūcio Alawii magīthīi na mbere kūruta wīra ūrīa mehokeirwo wa Hema-ya-Gūtūnganwo, na wa Handū-harīa-Hatheru, matongoretio nī ariū a ithe wao a rūciaro rwa Harūni, nī ūndū wa ūtungata wa hekarū ya Jehova.

24 Ici nīcio ciarī ikundi cia ariū a Harūni: Ariū a Harūni maarī Nadabu, na Abihu, na Eleazaru, na Ithamaru. **2**

No rīrī, Nadabu na Abihu nīmakuire ithe wao atakuīte,
na matiarī na ciana cia aanake; nī ūndū ūcio Eleazaru
na Ithamaru magītungata marī athīnjīri-Ngai. **3** Zadoku
wa rūciaro rwa Eleazaru na Ahimeleku wa rūciaro rwa
Ithamaru nīo maateithīrīirie Daudi kūmagayania ikundi,
nī ūndū wa mūtaratara wa ūtungata ūrīa maathuurīirwo. **4**
Atongoria arīa aingī moimīte njiaro-inī cia Eleazaru gūkīra
arīa moimīte njiaro-inī cia Ithamaru, nao makīgayanio
ta ūū: kuuma njiaro-inī cia Eleazaru kwarī na atongoria
a nyūmba ikūmi na atandatū, na kuuma njiaro-inī
cia Ithamaru kwarī na atongoria a nyūmba anana. **5**
Maamagayanirie na kīhoto na ūndū wa gūcuuka mītī,
nīgūkorwo nī haarī na anene a handū-harīa-haamūre, na
anene a nyūmba ya Ngai gatagatī-inī ka njiaro icio cia
Eleazaru na cia Ithamaru. **6** Shemaia mūrū wa Nethaneli,
ūrīa mwandīki-marūa Mūlawii, nīandīkire marīitwa mao
arī mbere ya mūthamaki na anene aya: Zadoku ūrīa-
mūthīnjīri-Ngai, na Ahimeleku mūrū wa Abiatharu, na
atongoria a nyūmba cia athīnjīri-Ngai na cia Alawii.
Nyūmba ūmwe ūgathuurwo kuuma kūrī Eleazaru, na ūrīa
īngī ūgathuurwo kuuma kūrī Ithamaru. **7** Mūtī wa mbere
wagūire kūrī Jehoiaribu, na wa keerī kūrī Jedaia, **8** na wa
gatatū kūrī Harimu, na wa kana kūrī Seroimu, **9** na wa
gatano kūrī Malikija, na wa gatandatū kūrī Mijamini, **10**
na wa mūgwanja kūrī Hakozu, na wa kanana kūrī Abija,
11 na wa kenda kūrī Jeshua, na wa ikūmi kūrī Shekania,
12 na wa ikūmi na ūmwe kūrī Eliashibu, na wa ikūmi na
īrī kūrī Jakimu, **13** na wa ikūmi na ūtatū kūrī Hupa, na wa
ikūmi na ūna kūrī Jeshebeabu, **14** na wa ikūmi na ūtano

kūrī Biliga, na wa ikūmi na ītandatū kūrī Imeri, **15** na wa ikūmi na mūgwanja kūrī Heziri, na wa ikūmi na īnana kūrī Hapizezu, **16** na wa ikūmi na kenda kūrī Pethahia, na wa mīrongo īrī kūrī Jehezekeli, **17** na wa mīrongo īrī na ūmwe kūrī Jakini, na wa mīrongo īrī na igīrī kūrī Gamuli, **18** na wa mīrongo īrī na ītatū kūrī Delaia, na wa mīrongo īrī na īna kūrī Maazia. **19** Üyū nīguo warī mūtaratara wa ūitungata wao rīrīa maatoonya hekarū ya Jehova, kūringana na watho ūrīa maatuīrīirwo nī ithe wao Harūni, ta ūrīa Jehova Ngai wa Isiraeli aamwathīte. **20** Njiaro iria ingī cia Lawi ciarī: kuuma kūrī ariū a Amuramu: nī Shubaeli; na kuuma kūrī ariū a Shubaeli: nī Jehedeia. **21** Kuuma kūrī ariū a Rehabia: nī Ishia na nīwe warī mūtongoria wao. **22** Kuuma kūrī andū a Iziharu: nī Shelomothu; na kuuma ariū a Shelomothu: nī Jahathu. **23** Ariū a Hebironi maarī: Jeria na nīwe warī mūtongoria wao, Amaria aarī wa keerī, nake Jahazieli aarī wa gatatū, na Jekameamu aarī wa kana. **24** Mūrū wa Uzieli: aarī Mika; kuuma ariū a Mika: nī Shamiru. **25** Mūrū wa nyina na Mika: aarī Ishia; kuuma ariū a Ishia: nī Zekaria. **26** Ariū a Merari: maarī Mahali na Mushi. Mūrū wa Jaazia: aarī Beno. **27** Ariū a Merari: kuuma kūrī Jaazia: maarī Beno, na Shohamu, na Zakuri, na Ibiri. **28** kuuma kūrī Mahali: nī Eleazaru, ūrīa ūtaarī na aanake. **29** Kuuma kūrī Kishu: nī mūriū Jerameeli. **30** Nao ariū a Mushi: maarī Mahali, na Ederi, na Jeremothu. Acio nīo maarī Alawii kūringana na nyūmba ciao. **31** O nao nīmacuukire mītī o ta ūrīa ariū a ithe wao a rūciaro rwa Harūni meekire, marī mbere ya Mūthamaki Daudi o na mbere ya Zadoku, na Ahimeleku,

na atongoria a nyūmba cia athīnjīri-Ngai na cia Alawii.
Nyūmba cia mūrū wa nyina ūrīa mūkūrū ciekirwo o ta
ūrīa nyūmba cia ūrīa mūnini mūno ciekirwo.

25 Daudi arī hamwe na anene a mbūtū cia ita nīamūrire
ariū amwe a Asafu, na Hemani, na Jeduthuni marutage
wīra wa ūrathi makīhūrāga inanda cia mūgeeto, na cia
kīnūbi, na thaani iria ihūrīthanagio ikagamba. Maya
nīmo marītwā ma andū arīa maarutaga wīra ūyū wa kūina:
2 Kuuma kūrī ariū a Asafu: maarī Zakuri, na Jusufu, na
Nethania, na Asarela. Ariū a Asafu maarūgamagīrīrwo nī
Asafu, ūrīa warathaga ūhoro arūgamīrīrwo nī mūthamaki.
3 Kuuma kūrī ariū a Jeduthuni: maarī Gedalia, na Zeri,
na Jeshaia, na Shimei, na Hashabia, na Matithia; othe
maarī atandatū, marūgamīrīrwo nī ithe wao Jeduthuni,
ūrīa warathaga ūhoro, akīhūrāga kīnanda kīa mūgeeto,
agacookagīria Jehova ngaatho na akamūgoocaga. **4** Kuuma
kūrī ariū a Hemani: maarī Bukia, na Matania, na Uzieli,
na Shubaeli, na Jerimothu, na Hanania, na Hanani, na
Eliatha, na Gidaliti, na Romamuti-Ezeri, na Joshibekasha,
na Malothi, na Hothiru, na Mahaziothu. **5** Acio othe
maarī ariū a Hemani ūrīa wonagīra mūthamaki maūndū.
Maaheanītwo kūrī we kūringana na cīranīro cia Ngai
nīguo mamūtūūgagīrie. Ngai aaheete Hemani ariū ikūmi
na ana, na airītu atatū. **6** Andū aya othe maarūgamagīrīrwo
nī maithe mao nīguo mainage thīnī wa hekarū ya Jehova,
marī na thaani iria ihūrīthanagio ikagamba, na inanda
cia kīnūbi, na inanda cia mūgeeto, nī ūndū wa ūtungata
wa nyūmba ya Ngai. Asafu, na Jeduthuni, na Hemani nao
maarūgamagīrīrwo nī mūthamaki. **7** Hamwe na andū a

nyūmba ciao, arīa othe maarutītwo na makagīa na ūūgī
wa kūinīra Jehova, othe maarī andū 288. **8** Andū ethī na
akūrū ūndū ūmwe, na arutani o na arutwo, nīmacuukire
mītī nīguo magaīrwo mawīra mao. **9** Mūtī wa mbere, ūrīa
warī wa Asafu, wagwīrīire Jusufu, na ariū ake, na andū a
nyūmba yao, maarī andū 12; wa keerī wagwīrīire Gedalia,
we na andū a nyūmba yao, na ariū ao, maarī andū 12;
10 wa gatatū wagūrīire Zakuri, na ariū ake, na andū a
nyūmba yao, maarī andū 12; **11** wa kana wagūrīire Iziri,
na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **12**
wa gatano wagūrīire Nethania, na ariū ake, na andū a
nyūmba yao, maarī andū 12; **13** wa gatandatū wagūrīire
Bukia, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12;
14 wa mūgwanja wagūrīire Jesarela, na ariū ake, na andū
a nyūmba yao, maarī andū 12; **15** wa kanana wagūrīire
Jeshaia, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū
12; **16** wa kenda wagūrīire Matania, na ariū ake, na andū
a nyūmba yao, maarī andū 12; **17** wa ikūmi wagūrīire
Shemei, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū
12; **18** wa ikūmi na ūmwe wagūrīire Azareli, na ariū ake,
na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **19** wa ikūmi na ūrī
wagūrīire Hashabia, na ariū ake, na andū a nyūmba yao,
maarī andū 12; **20** wa ikūmi na ūtatū wagūrīire Shubaeli,
na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **21** wa
ikūmi na ūna wagūrīire Matithia, na ariū ake, na andū
a nyūmba yao, maarī andū 12; **22** wa ikūmi na ūtano
wagūrīire Jerimothu, na ariū ake, na andū a nyūmba
yao, maarī andū 12; **23** wa ikūmi na ūtandatū wagūrīire
Hanania, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū

12; **24** wa ikūmi na mūgwanja wagūrīire Joshibekasha, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **25** wa ikūmi na īnana wagūrīire Hanani, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **26** wa ikūmi na kenda wagūrīire Malothi, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **27** wa mīrongo īrī wagūrīire Eliatha, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **28** wa mīrongo īrī na ūmwe wagūrīire Hothiru, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **29** wa mīrongo īrī na īrī wagūrīire Gidaliti, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **30** wa mīrongo īrī na ītatū wagūrīire Mahaziothu, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12; **31** wa mīrongo īrī na īna wagūrīire Romamuti-Ezeri, na ariū ake, na andū a nyūmba yao, maarī andū 12.

26 Ikundi cia arangīri a ihingo: kuuma kūrī andū a Kora maarī: Meshelemia mūrū wa Kore, ūmwe wa ariū a Asafu. **2** Ariū a Meshelemia maarī: Zekaria, na nīwe warī wa irighthathi, na Jediaeli aarī wa keerī, na Zebadia aarī wa gatatū, na Jathinieli aarī wa kana, **3** na Elamu aarī wa gatano, na Jehohanani aarī wa gatandatū, na Eliehoenai aarī wa mūgwanja. **4** Ariū a Obedi-Edomu maarī: Shemaia, na nīwe warī wa irighthathi, na Jehozabadu aarī wa keerī, na Joa aarī wa gatatū, na Sakaru aarī wa kana, na Nethaneli aarī wa gatano, **5** na Amieli aarī wa gatandatū, na Isakaru aarī wa mūgwanja, na Peulethai aarī wa kanana, nīgūkorwo Ngai nīarathimīte Obedi-Edomu. **6** Mūriū Shemaia o nake aarī na ariū ake, arīa maarī atongoria thīnī wa nyūmba ya ithe wao, tondū maarī andū ehoti. **7** Ariū a Shemaia maarī: Othini, na Refaeli,

na Obedi, na Elizabadu, nao andū a nyūmba yao, Elihu,
na Semakia, maarī andū ehoti. **8** Acio othe maarī a
njiaro cia Obedi-Edomu; o hamwe na ariū ao, na andū a
nyūmba yao maarī andū ehoti, na maarī na hinya wa
kūruta wīra. Njiaro cia Obedi-Edomu othe maarī andū
62. **9** Meshelemia nī aarī na ariū ake na andū a nyūmba
yao, arīa maarī andū ehoti, othe maarī andū **18.** **10**
Ariū a Hosa ūrīa Mūmerari maarī: Shimuri na nīwe warī
mūtongoria wao (o na gūtuīka tiwe warī irigithathi, ithe
nīamūthuurīte atuīke mūtongoria wao), **11** Hilikia aarī
wa keerī, nake Tabalia aarī wa gatatū, na Zekaria aarī
wa kana. Ariū a Hosa na andū a nyūmba yao othe maarī
andū **13.** **12** Ikundi icio cia arangīri a ihingo ciitāntīo na
anene ao, ciarī na mawīra ma gūtungata thīinī wa hekarū
ya Jehova o ta andū arīa angī a nyūmba yao. **13** Andū
ethī na andū akūrū o ūndū ūmwe nīmacuukīire o kīhingo
mītī kūringana na nyūmba ciao. **14** Mūtī wa Kīhingo kīa
Irathīro wagwīrīire Shelemia. Ningī magīcuuka mītī nī
ūndū wa mūriū Zekaria, ūrīa warī mūheani kīrīra mūūgī,
nake akīgwīrwo nī mūtī wa Kīhingo gīa Gathigathini. **15**
Mūtī wa Kīhingo gīa Gūthini wagwīrīire Obedi-Edomu,
naguo mūtī wa nyūmba-ya-kūigwo-indo ūkīgwīra ariū
ake. **16** Mītī ya Kīhingo gīa Ithūrīro, na Kīhingo gīa
Shalekethu mwena wa njīra ya rūgongo, yagwīrīire
Shupimu na Hosa. Arangīri maaikaraga metanīrīire. **17** O
mūthenya gwakoragwo na Alawii atandatū mwena wa
irathīro, na Alawii ana mwena wa gathigathini, na Alawii
ana mwena wa gūthini, na Alawii eerī mahinda mothe
nyūmba-inī ya kūigwo-indo. **18** Nayo nja ya mwena wa

ithū̄ro, Alawii ana maikaraga njīra-inī, na Alawii eerī maikaraga kūu nja. **19** Icio nīcio ciarī ikundi cia arangīri a ihingo arīa maarī a njiaro cia Kora na Merari. **20** Alawii arīa angī nīo maarūgamagīrīra igīna cia nyūmba ya Ngai na igīna cia indo iria nyamūre. **21** Njiaro cia Ladani, arīa maarī Agerishoni na ūndū wa Ladani, na maarī atongoria a nyūmba cia Ladani ūcio Mūgerishoni, maarī: Jehieli, **22** na ariū a Jehieli, na Zethamu, na mūrū wa nyina Joeli. Acio nīo maarūgamagīrīra igīna cia hekarū ya Jehova. **23** Kuuma kūrī andū a Amuramu, na Iziharu, na Hebironi, na Uzieli maarī: **24** Shubaeli wa rūciaro rwa Gerishomu mūrū wa Musa, na nīwe warī mūnene wa kūrūgamīrīra igīna. **25** Andū a nyūmba yao kuuma kūrī Eliezeri: maarī mūriū Rehabia, na Jeshia aarī mūriū wa Rehabia, na Joramū aarī mūriū wa Jeshia, na Zikiri aarī mūriū wa Joramū, na Shelomithu aarī mūriū wa Zikiri. **26** Shelomithu na andū a nyūmba yao nīo maarūgamagīrīra igīna ciothe cia indo iria ciarī nyamūre nī Mūthamaki Daudi, na indo iria ciarī nyamūre nī atongoria a nyūmba arīa maarī anene a ikundi cia ngiri ngiri na ikundi cia igana igana, na ikaamūrwo nī anene arīa angī a mbūtū cia ita. **27** Indo imwe cia iria ciatahītwo mbaara-inī maaciamūrīire wīra wa gūcookereria hekarū ya Jehova. **28** Na rīrī, indo ciothe iria ciaamūrītwo nī Samūeli ūrīa muoni-maūndū, na ikaamūrwo nī Saūlū mūrū wa Kishu, na Abineri mūrū wa Neri, na Joabu mūrū wa Zeruia, na indo iria ingī ciothe ciaamūrītwo-rī, ciamenyagīrīrwo nī Shelomithu na andū a nyūmba yao. **29** Kuuma kūrī andū a Iziharu: Kenania na ariū ake nīmaheirwo mawīra na kūu nja

ya hekarū matuīke anene na aciirithania a Israeli. **30**
Kuuma kūrī andū a Hebironi: maarī Hashabia na andū
a nyūmba yao, andū ehoti 1,700; nō maarūgamīrīire
wīra wa Jehova wothe kūu Israeli mwena wa ithūīro
wa Jorodani, o na wīra wa gūtungatīra mūthamaki. **31**
Kuuma kūrī andū a Hebironi, Jeria nīwe warī mūnene
wao kūringana na maandīko ma njiarwa cia nyūmba
ciao. Mwaka wa mīrongo īna wa ūthamaki wa Daudi nī
gwatuīririo maandīko-inī, na gūkīoneka thīinī wao andū
ehoti o kūu Jazeri ya Gileadi. **32** Jeria aarī na andū a
nyūmba yao 2,700 arīa maarī ehoti na maarī atongoria a
nyūmba, nake Mūthamaki Daudi akīmatua arūgamīrīri a
andū a Rubeni, na a andū a Gadi, na nuthu ya mūhīrīga
wa Manase maūndū-inī mothe marīa maakonainie na
Ngai, o na marīa maakonainie na ūhoro wa mūthamaki.

27 Ūyū nīguo mūtaratara wa andū a Israeli arīa maarī
atongoria a nyūmba, na anene a ikundi cia o ngiri
ngiri na ikundi cia o igana igana, na anene ao, arīa
maatungatagīra mūthamaki maūndū-inī mothe makoniī
ikundi cia mbūtū cia ita iria ciakoragwo wīra-inī mweri o
mweri, mwaka wothe. O gīkundi kīarī kīa andū 24,000.
2 Mūrūgamīrīri wa gīkundi kīa mbere kīa mweri wa
mbere aarī Jashobeamu mūrū wa Zabidieli. Gīkundi
gīake kīarī na andū 24,000. **3** Nake aarī wa rūciaro
rwa Perezu, na nīwe warī mūnene wa anene othe a
mbūtū cia ita mweri wa mbere. **4** Mūrūgamīrīri wa
gīkundi kīa mweri wa keerī aarī Dodai ūrīa Mūahohi;
mūtongoria wa gīkundi gīake aarī Miklothu. Gīkundi
gīake kīarī na andū 24,000. **5** Mūnene wa mbūtū cia

ita wa gatatū, wa mweri wa ūtatū aarī Benaia mūrū wa Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai. Nīwe warī mūnene, na gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **6** Benaia ūcio nīwe warī njamba mūno gatagatī-inī ka arīa Mīrongo ūtatū na nīwe warī mūnene wao. Gikundi gīake kīarūgamagīrīrwo nī mūriū Amizabadi. **7** Mūnene wa kana, wa mweri wa īna, aarī Asaheli mūrū wa nyina na Joabu; mūriū Zebadia nīwe wacookire ithenya rīake. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **8** Mūnene wa gatano mweri wa ūtano, aarī Shamuhuthu ūrīa Mūizirahi. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **9** Mūnene wa gatandatū wa mweri wa ūtandatū, aarī Ira mūrū wa Ikeshu ūrīa Mūtekao. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **10** Mūnene wa mūgwanja wa mweri wa mūgwanja, aarī Helezū ūrīa Mūpeloni, wa rūciaro rwa Efiraimu. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **11** Mūnene wa kanana, wa mweri wa īnana, aarī Sibekai ūrīa Mūhushathi wa rūciaro rwa Azerahi. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **12** Mūnene wa kenda wa mweri wa kenda aarī Abiezeli ūrīa Mūanathothu wa rūciaro rwa Abenjamini. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **13** Mūnene wa ikūmi, wa mweri wa ikūmi, aarī Maharai ūrīa Mūnetofathi wa rūciaro rwa Azerahi. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **14** Mūnene wa ikūmi na ūmwe, wa mweri wa ikūmi na ūmwe, aarī Benaia ūrīa Mūpirathoni wa rūciaro rwa Aefiraimu. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **15** Mūnene wa ikūmi na eerī, mweri wa ikūmi na ūrī, aarī Helidai ūrīa Mūnetofathi, wa kuuma nyūmba ya Othinieli. Gikundi gīake kīarī na andū 24,000. **16** Anene arīa maathaga mīhīrīga ya Isiraeli maarī aya: mūnene wa

mūhīrīga wa Rubeni aarī Eliezeri mūrū wa Zikiri; mūnene
wa mūhīrīga wa Simeoni aarī Shefatia mūrū wa Maaka;
17 mūnene wa mūhīrīga wa Lawi aarī Hashabia mūrū wa
Kemueli; mūnene wa mūhīrīga wa Harūni aarī Zadoku; **18**
mūnene wa mūhīrīga wa Juda aarī Elihu mūrū wa ithe
na Daudi; mūnene wa mūhīrīga wa Isakaru aarī Omuri
mūrū wa Mikaeli; **19** mūnene wa mūhīrīga wa Zebuluni
aarī Ishimaia mūrū wa Obadia; mūnene wa mūhīrīga wa
Nafitali aarī Jeremothu mūrū wa Aziriel; **20** mūnene wa
mūhīrīga wa Aefiraimu aarī Hoshea mūrū wa Azazia;
mūnene wa nuthu īmwe ya mūhīrīga wa Manase aarī
Joeli mūrū wa Pedaia; **21** mūnene wa nuthu īrīa ingī
ya mūhīrīga wa Manase kūu Gileadi aarī Ido mūrū wa
Zekaria; mūnene wa mūhīrīga wa Benjamini aarī Jaasieli
mūrū wa Abineri; **22** mūnene wa mūhīrīga wa Dani
aarī Azareli mūrū wa Jerohamu; Acio nīo maarī anene
arīa maathaga mīhīrīga ya Israeli. **23** Daudi ndaatarire
andū a mīaka mīrongo īrī na arīa mataakinyītie, tondū
Jehova nīeranīire atī nīakaingīhia Israeli matuīke o ta
njata cia matu-inī. **24** Joabu mūrū wa Zeruia nīambīrīirie
gūtara andū, no ndaarīkirie. Mang'ūrī nīmakinyīire
Israeli nī ūndū wa itarana rīu. Naguo mūigana wa
itarana rīu ndwandīkirwo ibuku-inī rīa maūndū ma
Mūthamaki Daudi. **25** Azimavethu mūrū wa Adieli nīwe
warūgamagīrīra nyūmba iria ciaigagwo indo cia ūthamaki.
Jonathani mūrū wa Uzia nīwe warūgamagīrīra nyūmba cia
kūigwo indo kūu ng'ongo-inī, na matūūra-inī, na tūtūūra-
inī, o na mīthiringo īrīa mīraihi na igūrū ya arangīri. **26**
Eziri mūrū wa Kelubu nīwe warūgamagīrīra andū arīa

maarutaga wīra wa kūrīma mīgūnda. **27** Shimei ūrīa Mūramathi nīwe warūgamagīrīra mīgūnda ya mīthabibū. Zabadi ūrīa Mūshifimi nīwe warūgamagīrīra maciaro ma mīthabibū matanekīrwo mītūngi-inī. **28** Baali-Hanani ūrīa Mūgederi nīwe warūgamagīrīra mītī ya mītamaiyū na ya mīborothandi magūrū-inī ma irīma cia mwena wa irathīro. Joashu nīwe warūgamagīrīra kūrīa kwaigagwo maguta ma mītamaiyū. **29** Shitirai ūrīa Mūsharoni nīwe warūgamagīrīra ndūūru cia ng'ombe iria ciarīithagio Sharoni. Shafati mūrū wa Adilai nīwe warūgamagīrīra ndūūru cia ng'ombe iria ciarī cianda-inī. **30** Obili ūrīa Mūishumaeli nīwe warūgamagīrīra ngamīīra. Jehedeia ūrīa Mūmeronothu nīwe warūgamagīrīra ndigiri. **31** Jazizi ūrīa Mūhagari nīwe warūgamagīrīra ndūūru cia mbūri. Acio othe nīo maarī anene arīa marūgamagīrīra indo ciothe cia Mūthamaki Daudi. **32** Jonathani mamawe wa Daudi aarī mūheani kīrīra, mūndū mūmenyi maūndū na mwandīki-marūa. Nake Jehieli mūrū wa Hakimoni nīwe wamenyagīrīra ariū a mūthamaki. **33** Ahithofeli nīwe waheaga mūthamaki kīrīra. Nake Hushai ūrīa Mūariki aarī mūrata wa mūthamaki. **34** Jehoiada mūrū wa Benaya na Abiatharu nīo maacockire ithenya rīa Ahithofeli. Joabu nīwe warī mūnene wa mbūtū cia ita cia mūthamaki.

28 Daudi nīatūmanīire anene othe a Israeli moongane Jerusalemu, nao nīo: anene arīa maarūgamīrīire mīhīrīga, na anene a ikundi iria ciatungatagīra mūthamaki, na anene a ikundi cia o ngiri ngiri na anene a ikundi cia o igana igana, na anene arīa maarūgamīrīire indo ciothe na mahiū ma mūthamaki na ma ariū ake o na anene a

nyūmba ya ūthamaki, na andū arīa maarī njamba, na andū othe arīa maarī ūrūme wa kūrūa mbaara. **2** Mūthamaki Daudi nīarūgamire akīmeera atīrī: “Ta thikīrīriai, inyuī ariū a baba na andū akwa. Nīndatuīte na ngoro yakwa gwaka nyūmba ītuīke handū ha kūhurūkio ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova, arī ho gaturwa ka makinya ma Ngai witū, na ngīhaarīria kūmīaka. **3** No Ngai akīnjīra atīrī, ‘Wee ndūgwaka nyūmba ītanītio na Rītwa rīakwa, tondū wee ūrī mūndū wa mbaara na nīūitīte thakame.’ **4** “No Jehova, Ngai wa Isiraeli, nīathuurire kuuma kūrī nyūmba iitū yothe nduīke mūthamaki wa Isiraeli nginya tene. Nīathuurire Juda atuīke mūtongoria, na kuuma nyūmba ya Juda agīthuura nyūmba ya baba, na kuuma kūrī ariū a baba akīona kwagīrīire aandue niī mūthamaki wa Isiraeli yothe. **5** Harī ariū akwa othe, tondū Jehova nīaheete ariū aingī-rī, nīathuurīte mūriū wakwa Solomoni aikarīre gītī kīa ūthamaki wa Jehova, athamakīre Isiraeli. **6** Aanjīrīre atīrī: ‘Mūriū waku Solomoni nīwe ūgaaka nyūmba yakwa na nja ciakwa, nīgūkorwo nīndīmūthuurīte atuīke mūriū wakwa na niī nduīke ithe. **7** Nīngahaanda ūthamaki wake nginya tene angītūūra arūmītie maathani na mawatho makwa ta ūrīa kūrekwo ihinda rīrī.’ **8** “Nī ūndū ūcio, rīu ndamwatha o haha maitho-inī ma andū a Isiraeli othe na kīungano gīkī kīa Jehova, o nake Ngai witū akiiguaga: Mūmenyerere, na mūrūmagīrīre maathani mothe ma Jehova Ngai wanyu, nīgeetha mwīgwatīre būrūri ūyū mwega, na mūkaūtigīra njiaro ciānu ūtuīke igai rīao nginya tene. **9** “Nawe mūrū wakwa Solomoni-rī, tūūra ūmenyete Ngai wa thoguo, na ūmūtungatagīre wīrutīre

na ngoro yaku yothe na kwīyendera, nīgūkorwo Jehova
atuīragia ngoro o yothe, na akamenya gītūmi o gīothe
kīa meciiria ma cio. Ūngīmūrongooria no ūmuone; no
ūngīmūtirika, agaakūregaa nginya tene. **10** Gīciirie rīu,
nīgūkorwo Jehova nīwe athuurīte wa gwaka hekarū ūrī
handū hatheru. Gīa na hinya na ūrute wīra ūcio.” **11**
Hīndī īyo Daudi akīnengera mūriū Solomoni mīcoro
ya mwako wa gīthaku kīa hekarū, na nyūmba ciayo,
na nyūmba cia kūigwo indo, na tūnyūmba twayo twa
igūrū, na tūnyūmba twa thīinī, na handū ha kūhorohero
mehia. **12** Akīmūnengera mīcoro ya mīako yothe ūrīa
Roho eekīrīte meciiria-inī make īkonī njia cia hekarū ya
Jehova, na ya tūnyūmba tuothe tūrīa twamīthiūrūrūkīirie
na tūnyūmba twa kūigwo igīna cia hekarū ya Ngai,
na gwa kūigwo igīna cia indo iria nyamūre. **13** Ningī
akīmūtaarīria wīra wa ikundi cia athīnjīri-Ngai, na wa
Alawii, na wīra wothe wa ūtungata thīinī wa hekarū ya
Jehova, o na wa indo ciothe cia kūhūthagīrwo ūtungata-
inī wayo. **14** Nake akīheana mūigana wa ūritū wa thahabu
ya gūthondeka indo ciothe cia thahabu cia kūhūthagīrwo
ūtungata-inī wa mīthembā o mīthembā, na ūritū wa betha
ya gūthondeka indo ciothe cia betha cia kūhūthagīrwo
ūtungata-inī wa mīthembā o mīthembā, ta ūū: **15** ūritū
wa thahabu ya gūthondeka mītī ya thahabu ya kūigīrīra
matawa na matawa mayo, na ūritū wa o mūtī na matawa
maguo; na ūritū wa betha ya gūthondeka o mūtī wa betha
wa kūigīrīra tawa na matawa maguo, kūringana na ūrīa
mūtī wa kūigīrīra matawa wahūthagīrwo: **16** ūritū wa
thahabu ya gūthondeka metha ya kūigīrīra mīgate ūrīa

mīamūre; na ūritū wa betha ya gūthondeka metha cia betha; **17** na ūritū wa thahabu therie ya gūthondeka hūuma, na mbakūri cia kūminjaminjīria, na nyūngū, ūritū wa thahabu ya gūthondeka o thaani ya thahabu; na ūritū wa betha ya gūthondeka o thaani ya betha; **18** na ūritū wa thahabu therie ya gūthondeka kīgongona gīa gūcinīrwo ūbumba. O na ningī akīmūnengera mūcoro wa ngaari ya ita, ūguo nī kuuga ya makerubi ma thahabu marīa maatambūrūkītie mathagu makahumbīra ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova. **19** Daudi akiuga atīrī, “Maūndū maya mothe ndīmandīkīte ūrīa ndatongoririo nī guoko kwa Jehova kūrī igūrū rīakwa, na akīihe ūmenyo wa maūndū mothe ma mūcoro ūyū.” **20** Ningī Daudi akīira mūriū Solomoni atīrī, “Gīa na hinya na wīyūmīrīrie, na ūrute wīra ūcio. Ndūgetigīre na ndūgakue ngoro, tondū Jehova Ngai, o we Ngai wakwa, arī hamwe nawe. Ndagagūtiganīria kana agūtirike nginya rīrīa wīra wothe ūrīa ūkaarutwo nī ūndū wa ūtungata wa hekarū ya Jehova ūgaathira. **21** Ikundi cia athīnjīri-Ngai na Alawii, nīciīhaarīrie nī ūndū wa wīra wothe wa hekarū ya Ngai, na mūndū o wothe ūrī na wendo na nīoī wīra wa ūbundi o wothe nīagagūteithia wīra-inī ūyū. Anene na andū othe nīmarīathīkagīra wathani waku wothe.”

29 Ningī Mūthamaki Daudi akīira kīūngano kīu gīothe atīrī: “Mūriū wakwa Solomoni, ūrīa Ngai athuurīte, nī mwīthī na ndarī na ūmenyo wa kūigana. Wīra ūyū nī mūnene, tondū nyūmba īno īhaana ta ya ūthamaki ti ya mūndū no nī ya Jehova Ngai. **2** Nīnjigithītie indo na ūhoti wakwa wothe nī ūndū wa hekarū ya Ngai wakwa,

ngaiga thahabu nī ūndū wa gūthondeka indo cia thahabu,
na betha nī ūndū wa gūthondeka indo cia betha, na
gīcango nī ūndū wa gūthondeka indo cia gīcango, na
kīgera nī ūndū wa gūthondeka indo cia kīgera, na mbaū
nī ūndū wa gūthondeka indo cia mbaū, o na tūhiga
tūrīa twītagwo onigithi tūrīa tūtheecagīrīrwo indo-inī,
na tūhiga tūrīa tūhenagia twa kūgemia nyūmba, na
tūhiga twa rangi wa mīthembā mīingī, na tūhiga twa
goro twa mīthembā mīingī, na mahiga ma nyaigī ma
mūthembā ūrīa mwega, indo icio ciothe ngaigithia irī
nyingī mūno. 3 Makīria ma ūguo, harī kwīrutīra gwakwa
igūrū rīa hekarū ya Ngai wakwa nīngūheana kīgīna
gīakwa mwene gīa thahabu na betha nī ūndū wa hekarū
ya Ngai wakwa, na icio ngūciheana nyongerere kīrīa kīngī
njigithītie nī ūndū wa hekarū īno theru: 4 ngūheana
taranda ngiri ithatū cia thahabu, o thahabu ūrīa ya Ofiri,
na taranda ngiri mūgwanja cia betha ūrīa therie nī ūndū
wa kūgemia thingo cia nyūmba, 5 o na nī ūndū wa
wīra wa thahabu na indo cia wīra wa betha ūrīa wothe
ūkaarutwo nī mabundi. Na rīrī, nūū ūkwīiamūrīra Jehova
ūmūthī na kwīyendera?" 6 Hīndī īyo atongoria a nyūmba,
na anene a mīhīrīga ya Isiraeli, na anene a ikundi cia ngiri
ngiri na anene a ikundi cia igana igana na anene arīa
maarūgamagīrīra wīra wa mūthamaki makīheana indo
na kwīyendera. 7 Nī ūndū wa wīra wa hekarū ya Ngai
nīmaheanire taranda ngiri ithano, na dariki ngiri ikūmi
cia thahabu, na taranda ngiri ikūmi cia betha, na taranda
ngiri ikūmi na inyanya cia gīcango, na taranda ngiri
igana rīmwe cia kīgera. 8 Mūndū o wothe warī na tūhiga

twa goro n̄iatūheanire th̄inī wa k̄ḡna k̄a hekarū ya
Jehova k̄r̄a k̄amenyaḡr̄wo n̄i Jehieli ūr̄a M̄gerishoni.

9 Andū n̄imakenirio n̄i ūr̄a atongoria ao maamūk̄ire
ūhoro ūcio na kw̄yendera, tondū n̄imarut̄ire Jehova indo
na ngoro yao yothe matek̄urinḡr̄io. M̄uthamaki Daudi
o nake n̄akenire m̄uno. **10** Daudi n̄agoocire Jehova ar̄
mbere ya k̄iungano k̄u ḡothe, akiuga at̄r̄, “Ūrogoocwo
wee, o Wee Jehova, Ngai wa ithe witū Israeli, kuuma
tene nginya tene. **11** Wee Jehova-r̄, ūnene, na hinya, na
riiri, na wathani, na ūkengi n̄i ciaku, n̄iḡukorwo k̄indū o
ḡothe k̄r̄ iḡr̄ū na th̄i n̄i ḡiaku. Wee Jehova, ūthamaki n̄i
waku; n̄ūtūḡr̄tio, ūkanenehio ḡuk̄ra indo ciothe. **12**
Ūtonga na ḡt̄lō ciumaga k̄ur̄ we; Wee n̄iwe wathaga
indo ciothe. Hinya na ūhoti wa ḡut̄ūḡria o na k̄uhe
andū othe hinya ir̄i moko-in̄i maku. **13** Na r̄iři, Ngai witū,
n̄it̄ūḡūcookeria ngaatho, na t̄kagooca r̄iřtwā r̄iaku
r̄iři riiri. **14** “No n̄i nḡiři ū, nao andū akwa-r̄, mak̄iři a,
at̄i no t̄hote k̄uheana na ūtaana ta ūyū? Indo ciothe
ciumaga k̄ur̄ we, na k̄r̄a twak̄he no k̄r̄a kium̄ite
moko-in̄i maku. **15** Ithuři t̄r̄i ageni na agendi maitho-
in̄i maku, o ta ūr̄a maithe maitū ma tene othe maatariři.
Matuk̄u maitū ḡuk̄u th̄i matariři o ta k̄iřuru, na ḡut̄iři
mw̄hoko wa ḡut̄ūra. **16** Wee Jehova Ngai witū, ūinḡi
wa indo ici twaruta cia ḡugwak̄ra hekarū n̄i ūndū wa
R̄iřtwā r̄iaku Itheru cium̄ite guoko-in̄i gwaku, na ciothe
no ciaku. **17** Niři n̄njūři at̄i Wee Ngai wakwa n̄ūtuřragia
ngoro, na n̄ūkenagio n̄i ūr̄ūnḡr̄ru wa ngoro. Indo ici
ciothe nd̄ic̄ihean̄ite na kw̄yendera na w̄hokeku. Na r̄iř
nd̄i na ḡiřeno n̄i ūndū wa kw̄ionera ūr̄a andū aya aku

marī haha makūrutīre indo na wendo. **18** Wee Jehova, Ngai wa maithe maitū Iburahīmu, na Isaaka na Isiraeli, tūūria wendo ūyū ūrī ngoro-inī cia andū aku nginya tene na ūtūme matūūre magwathīkagīra. **19** Na ūhotithie mūriū wakwa Solomoni kwīrutīra na ngoro yake yothe, kūmenyagīrīra maathani maku, na maūndū marīa wee wendaga o na kīrīra gīaku kīa watho wa kūrūmīrīwo, na ekage maūndū mothe nīguo aake mwako wa nyūmba ūno ūhaana ta nyūmba ya ūthamaki, ūrīa nī njigithīrie indo ciayo.” **20** Ningī Daudi akīrīra kīungano gīothe atīrī, “Goocai Jehova Ngai wanyu.” Nī ūndū ūcio andū othe makīgooca Jehova Ngai wa maithe mao; makīinamīrīra, na makīngūithia thī mbere ya Jehova na mbere ya mūthamaki. **21** Mūthenya ūyū ūngī makīrūtīra Jehova magongona na makīmūrūtīra maruta ma njino, ta ūū: ndegwa ngiri ūmwe, na ndūrūme ngiri ūmwe na tūtūrūme ngiri ūmwe, o hamwe na maruta mao ma indo cia kūnyuuo na magongona mangī maingī nī ūndū wa andū a Isiraeli othe. **22** Makīrīa na makīnyua marī na gīkeno kīnene mūthenya ūcio marī hau mbere ya Jehova. Ningī makīamūkīra Solomoni mūrū wa Daudi arī mūthamaki hīndī ya keerī, na makīmūtīrīria maguta mbere ya Jehova atūke wa kūmathamakīra, nake Zadoku atūke mūthīnjīri-Ngai. **23** Nī ūndū ūcio Solomoni agīkarīra gītī gīa ūthamaki kīa Jehova, na agītuīka mūthamaki ithenya rīa ithe Daudi. Nake akīgaacīra na agīathīkīrīwo Isiraeli guothe. **24** Anene othe, na andū arīa maarī njamba, hamwe na ariū a Mūthamaki Daudi othe magītīkīra Mūthamaki Solomoni amaathage. **25** Jehova agītūūgīria Solomoni mūno maitho-

inī ma andū a Israeli othe, na akīmūhe ūthamaki ūrī
na riiri ūtaahetwo mūthamaki ūngī wa Israeli mbere
īyo. **26** Daudi mūrū wa Jesii aarī mūthamaki wa Israeli
guothe. **27** Aathamakīire Israeli mīaka mīrongo īna,
mīaka mūgwanja yayo agīthamaka arī Hebironi, nayo
mīaka mīrongo ītatū na ītatū agīthamaka arī Jerusalemu.
28 Aakuire arī mūkūrū mūno, arīkītie gūkenera gūtūūra
gwake matukū maingī, na arī mūtongu, na agatīo. Mūriū
Solomoni nīwe wathamakire ithenya rīake. **29** Naho ha
maūndū marīa makoniī wathani wa Mūthamaki Daudi
kuuma kīambīrīria nginya mūthia, nīmandīkītwo thīnī
wa maandīko ma Samūeli ūrīa warī muoni-maūndū, na
maandīko-inī ma Nathani ūrīa mūnabii na maandīko-
inī ma Gadi ūrīa muoni-maūndū, **30** hamwe na maūndū
mothe marīa maakoniī ūthamaki wake na ūhoti ūrīa
aarī naguo, na ūrīa maūndū marīa maamūthiūrūkīirie
maatariī na ma Israeli na mothamaki ma mabūrūri marīa
mangī mothe.

2 Maündū

1 Solomoni, mürū wa Daudi, n̄ehaandire akīrūma wega ūthamaki-inī wake, n̄igūkorwo Jehova Ngai wake aarī hamwe nake na akīmūnenehia mūno makīria. **2** Nake Solomoni akīarīria andū a Israeli othe: akīarīria anene a mbütū cia o ngiri ngiri, na anene a mbütū cia o igana igana, na aciiri, o na atongoria othe a kūu Israeli, na atongoria a nyūmba. **3** Nake Solomoni na kīungano kū gīothe makīambata kündū kūrīa gūtūgīru kūu Gibeoni, n̄igūkorwo Hema-ya-Gūtūnganwo ya Ngai n̄ikuo yarī, īrīa Musa ndungata ya Jehova aathondekeire kūu werū-inī. **4** Na rīrī, Daudi n̄ambatītie ithandūkū rīa Ngai kuuma Kiriathu-Jearimu akarīiga harīa aarīthondekeire, tondū n̄iarīambīire hema kūu Jerusalemu. **5** No kīgongona gīa gīcango kīrīa gīathondeketwo n̄ Bezaleli mürū wa Uri, mürū wa Huru, kīarī Gibeoni mbere ya hema īrīa nyamūre ya Jehova; n̄ ūndū ūcio Solomoni na kīungano kū magīthīi hau gūtuīria ūhoro kuuma kūrī Jehova. **6** Solomoni akīambata kīgongona-inī kū gīa gīcango o hau mbere ya Jehova thīinī wa Hema-ya-Gūtūnganwo, na akīrutīra hau igūrū wakīo magongona ngiri īmwe ma njino. **7** Ūtukū o ro ūcio-rī, Ngai akiumīrīra Solomoni, akīmwīra atīrī, “Hooya kīrīa gīothe ūkwenda ngūhe.” **8** Solomoni agīcookeria Ngai atīrī, “Nīwekīire baba Daudi maündū manene ma ūtugi na nīñnduīte müthamaki ithenya rīake. **9** Na rīrī, Wee Jehova Ngai, reke ūrīa werīire baba Daudi ūhinge, n̄igūkorwo nīñnduīte müthamaki wa andū aingī o ta rūkūngū rwa thī. **10** He ūūgī na ūmenyo, n̄iguo ndongoragie andū aya, n̄ ūndū-rī, nūū

ūngīhota gwatha andū aya aku aingī ūū?” **11** Ngai akīra Solomoni atīrī, “Kuona atī ūndū ūyū nīguo wendi wa ngoro yaku na ndūnahooya ūtonga, kana kūgīa indo nyīngī o na kana gītīo, kana gīkuū gīa thū ciaku, na kuona atī ndūnahooya ūtūūre muoyo matukū maingī, no wahoooya ūugī na ūmenyo wa gwathaga andū akwa arīa ngūtuīte mūthamaki wao-rī, **12** nī ūndū ūcio nīūkūheo ūugī na ūmenyo. O na ningī nīngūkūhe ūtonga, na indo nyīngī o na gītīo, iria itarī mūthamaki ūrī wakorwo nacio mbere īyo, na gūtarī mūthamaki ūkaagīa nacio thuutha waku.” **13** Ningī Solomoni agīthīi Jerusalemu oimīte handū harīa hatūūgīru kūu Gibeoni hau mbere ya Hemaya-Gūtūnganwo. Nake agīthamakīra Israeli. **14** Solomoni nīmacookanīrīrie ngaari cia ita na mbarathi; aarī na ngaari cia ita 1,400 na mbarathi 12,000 iria aigīte matūūra-inī manene ma ngaari cia ita, na akaiga iria ingī hakuhī nake kūu Jerusalemu. **15** Mūthamaki nīatūmire betha na thahabu cingīhe Jerusalemu o ta mahiga, mītarakwa nayo yarī mīingī o ta mīkūyū ūrī ūrī magūrū-inī ma irīma. **16** Mbarathi cia Solomoni cioimaga Misiri na kuuma Kilikia, nao onjorithia a mūthamaki maacigūraga kuuma Kilikia. **17** Maagūraga ngaari ūmwe ya ita kuuma Misiri cekeri 600 cia betha, nayo mbarathi ūmwe ūkoima cekeri 150. Ningī nīmacookaga magacitwara ikenderio athamaki othe a Ahiti na a Suriata.

2 Solomoni nīathanire gwakwo hekarū ūtanītio na Rītwa ūrī Jehova, o na kwīyakīra nyūmba yake ya ūthamaki. **2** Nīandīkithirie andū 70,000 a gūkuua mīrigo, na 80,000 a gwacūhia mahiga irīma-inī, na anyabara 3,600 a

kūmaroraga. 3 Solomoni agītūmīra Hiramu mūthamaki wa Turo ndūmīrīri īno: “Ndehithīria mīgogo ya mītarakwa o ta ūrīa wekīre baba Daudi rīrīa wamūrehithīrie mītarakwa ya gwaka nyūmba ya ūthamaki ya gūikaraga. 4 Na rīrī, rīu ndī hakuhī gwaka hekarū ītanītio na Rītwa rīa Jehova Ngai wakwa na ndīmīamūre ītuīke yake ya gūcinagīra ūbumba ūrīa ūtararīkaga wega mbere yake, o na ya kūigagwo mīgate ūrīa mīamūre mahinda mothe, na ya kūrutagīra magongona ma njino o rūciinī, na hwaī-inī, na mīthenya ya Thabatū, na hīndī ya Tūrūgamo twa Mweri na ciathī iria nyamūre cia Jehova Ngai witū. Ūyū nī watho mwandīke wa Isiraeli wa gūtūūra nginya tene. 5 “Hekarū ūrīa ngwaka nī nene mūno, tondū Ngai witū nī mūnene gūkīra ngai iria ingī ciothe. 6 No rīrī, nūū ūngīhota kūmwakīra hekarū, kuona atī igūrū, o kūrīa igūrū mūno, ndangīganīra kuo? Niī ndīkīrī ū wa kūmwakīra hekarū, tiga no handū ha gūcinagīra magongona mbere yake? 7 “Tondū ūcio-rī, ndūmīra mūndū mūūgī na wīra wa gwaka indo cia thahabu na betha, na gīcango o na igera na rangi wa ndathi, na rangi mūtune ta gakarakū na rangi wa bururu, na mūndū mūūgī na wīra wa gūkurura mīcoro, oke arute wīra Juda na Jerusalemu hamwe na aruti a wīra akwa arīa oogī na wīra, arīa maahaarīrio nī baba Daudi. 8 “O na ningī ūndehithīrie mīgogo ya mītarakwa, na mīthengera, na mīthandari yumīte kūu Lebanoni, tondū nīnjūū ūndū aku nī oogī na ūhoro wa gwatūra mbaū. Andū akwa makaarutithanagia wīra na andū aku 9 nīgeetha ūnyonere mbaū nyingī, tondū hekarū ūrīa ngwaka no nginya ūkorwo ūrī nene na ūrī

thaka mūno. **10** Nīngaahe ndungata ciaku iria ciatūūraga mbaū kori 20,000 cia mūtu wa ngano, na kori 20,000 cia cairi, na mbathi 20,000 cia ndibei, na mbathi 20,000 cia maguta ma mītamaiyū.” **11** Nake Hiramu mūthamaki wa Turo akīandīka marūa agīcookeria Solomoni ūhoro, akiuga atīrī: “Tondū wa ūrīa Jehova endete andū ake-rī, nīagūtuīte mūthamaki wao.” **12** Ningī Hiramu agīthī na mbere, akiuga atīrī: “Jehova Ngai wa Israeli arogooocwo, o we wombire igūrū na thī! Nīaheete Mūthamaki Daudi mūriū mūūgī, ūheetwo ūhoti wa gwīciiria na ūkūūrani wa maūndū, we nīwe ūgwakīra Jehova hekarū o na eyakīre nyūmba ya ūthamaki. **13** “Nīngūgūtūmīra Huramu-Abi, mūndū mūūgī mūno na wīra, **14** ūrīa nyina wake oimīte Dani nake ithe akoima Turo. Nīarutītwo kūruta wīra wa thahabu na wa betha, na wa gīcango na wa kīgera, na wa mahiga na wa mbaū, na wa ndigi cia rangi wa ndathi na wa rangi wa bururu na wa ndigi cia rangi mūtune ta gakarakū, na wa gatani ūrīa njega. Nīarikītie kwīmenyeria kūruta wīra wothe wa gūkurura mīcoro, na no acore mīcoro ūrīa yothe angīrwo acore. Nīakarutithania wīra na mabundi maku na arīa a mwathi wakwa, thoguo Daudi. **15** “Rīu-rī, mwathi wakwa nīagītūmīre ndungata ciake ngano na cairi, na maguta ma mītamaiyū na ndibei iria eranīire, **16** na ithuī nītūgūtema mīgogo yothe ūrīa ūbataire kuuma Lebanonī, na tūmīkūrūkie tūmīohanītie, ūgereirio iria-inī nginya Jopa. Nawe ūgīcooke ūmīoe ūmītware nginya Jerusalemu.” **17** Nake Solomoni agītara ageni othe arīa maarī Israeli, thuutha wa itarana rīrīa ithe Daudi aataranīte; na magīkorwo maarī ageni 153,600.

18 Nake akīgaya andū 70,000 ao matuīke akuui a mīrigo, na andū 80,000 ao matuīke aicūhia a mahiga irīma-inī, hamwe na anyabara 3,600 a kūrūgamīrīra andū makīruta wīra.

3 Hīndī īyo Solomoni akīambīrīria gwaka hekarū ya Jehova kū Jerusalemu Kīrīma-inī kīa Moria, harīa Jehova oimīrīire ithe Daudi. Hau nīho kīhuhīro-inī kīa ngano kīa Arauna ūrīa Mūjebusi, handū harīa Daudi aaheanīte hekarū īgaakwo. **2** Aambīrīirie gwaka mūthenya wa īrī wa mweri wa keerī, mwaka wa īna wa ūthamaki wake. **3** Mūthingi ūrīa Solomoni eenjire nī ūndū wa gwaka hekarū ya Ngai warī mīkono mīrongo ītandatū kūraiha na mīkono mīrongo īrī kwarama, gūgītūmīrwo mīkono ya gīthimo gīa tene. **4** Nakīo gīthaku kīrīa kīarī hau mbere ya hekarū kīarī kīa mīkono mīrongo īrī kūraiha, gīkīranītie wariī wa nyūmba īyo, na mīkono mīrongo īrī kūraiha na igūrū. Mwena wa thīinī wakīo akīūgemia na thahabu īrīa therie. **5** Akīhūrīra nyūmba īrīa nene mbaū cia mīthengera na agīciumbīra na thahabu īrīa njega mūno, na akīmīgemia na mīcoro ya mīkīndū na mīcoro ya irengeeri. **6** Aagemirie hekarū na tūhiga twa goro. Nayo thahabu īrīa aahūthīrire yarī thahabu ya Paravaimu. **7** Nacio mbaū cia mīratho, na buremu cia mīrango, na thingo, na mīrango ya hekarū, agīcigemia na thahabu, na agīkururithia mīhiano ya makerubi thingo-inī. **8** Ningī Solomoni agīaka Handū-harīa-Hatheru-Mūno, ūraihi waho waringaine na wariī wa hekarū, mīkono mīrongo īrī kūraiha na mīkono mīrongo īrī kwarama. Akīgemia thīinī waho na taranda 600 cia thahabu īrīa njega mūno.

9 Ūritū wa mīcumarī ya thahabu warī wa cekeri mīrongo ītano. Ningī agīcooka akīgemia mīena ya na igūrū ya hau Hatheru-Mūno na thahabu. **10** Thīinī wa Handū-harīa-Hatheru-Mūno nīakururithirie makerubi meerī na akīgemia na thahabu. **11** Ūraihi wa mathagu ma makerubi wothe warī mīkono mīrongo īīrī. Ithagu rīmwe rīa ikerubi rīa mbere rīarī rīa mīkono ītano kūraihā na rīkahutia rūthingo rwa hekarū, narīo ithagu rīu rīngī o narīo rīarī rīa mīkono ītano kūraihā na rīkahutia ithagu rīa ikerubi rīu rīngī. **12** O narīo ithagu rīmwe rīa ikerubi rīa keerī rīarī na ūraihi wa mīkono ītano na rīkahutia rūthingo rīu rīngī rwa hekarū, na ithagu rīu rīngī rīarī o narīo rīarī na ūraihi wa mīkono ītano na rīkahutia ithagu rīa ikerubi rīa mbere. **13** Mathagu ma makerubi maya maarī na ūraihi wa mīkono mīrongo īīrī. Maicūhītio marūgamīte na magūrū, na mang'etheire nyūmba nene. **14** Solomoni nīathondekire gītambaya gīa gūcuurio kīa ndigi cia rangi wa bururu, na cia rangi wa ndathi na cia rangi mītune ta gakarakū na gīa gatani īrīa njega, na mīhiano ya makerubi nīyatumiīirīirwo gītambaya-inī kū. **15** Mwena wa mbere wa hekarū agīaka itugī igīrī, na cierī ciarī na ūraihi wa mīkono mīrongo ītatū na ītano; o gītugī kīarī na kīongo igūrū rīakīo kīa mūigana wa mīkono ītano. **16** Nīathondekire irengeeri igathīkanītio, na agīciigīrīra igūrū rīa itugī icio. Ningī nīathondekire mīhiano igana rīmwe ya matunda ma makomamanga na akīmīnyiitithania na irengeeri icio ciagathīkanītio. **17** Aakire itugī icio mwena wa mbere wa hekarū, kīmwe mwena wa gūthini, na kīrīa kīngī mwena wa gathigathini.

Kĩa mwena wa gũthini agĩgĩta Jakini, na kĩa mwena wa gathigathini agĩgĩta Boazu.

4 Ningĩ Solomoni agĩakithia kĩgongona gĩa gĩcango kĩa ūraihi wa mĩkono mĩrongo ūrĩ, na wariĩ wa mĩkono mĩrongo ūrĩ, na mĩkono ikũmi kûraiha na igûrû. **2** Agĩcooka agĩaka itangi inene mûno rîrĩa rîetagwo Karia rîa kîgera gîtwekie, na rîarî rîa gîthiûrûrî, na rîarî rîa mĩkono ikũmi kuuma mwena ūmwe wa mûromo nginya ūrîa ūngî, na mĩkono ïtano kûraiha na igûrû. Rîathimwo gîthiûrûrî kîarîo rîathiûrûrûkîirio nî rûrigi rwa mĩkono mĩrongo ïtatû. **3** Mûhuro wa mûthia warîo, nîrîathiûrûrûkîirio na magemio mahaanaine na ndegwa, o mûkono ūmwe ndegwa ikũmi. Ndegwa icio ciaigîtwo mîhari ūrîi itwekanîirio na Karia kau ikanyiitana. **4** Nako Karia kau kaigîrîirwo igûrû rîa mîhiano ya ndegwa ikũmi na igîrî: ithatû ciacio ciarorete mwena wa gathigathini, na ithatû ikarora mwena wa ithûiro, na ithatû ikarora mwena wa gûthini, ithatû ikarora irathîro. Karia kau kaigîrîirwo igûrû rîacio, nacio ciîga cia na thuutha cia ndegwa icio nîcio ciarorete na kuu thîinî. **5** Ûtungu wa Karia kau waiganaine na rûhî kwarama, naruo rûtiriho rwako rwatariî ta rûtiriho rwa gîkombe, kana ta gîtoka gîcanûku. Karia kau kaiganagîra maaî mbathi 3,000. **6** Ningî agîthondeka iraî ikũmi cia gwîthambîra, na akîiga ithano mwena wa gûthini na ithano mwena wa gathigathini. Indo iria ciahûthagîrwo nî ūndû wa magongona ma njino ciathambagîrwo thîinî wacio, no Karia kau geethambagîrwo nî athînjîri-Ngai. **7** Nîathondekire mîtî ikũmi ya kûigîrîirwo matawa ya thahabu, o ta ūrîa

mūthondekere wamo watuītwo, na akīmīiga hekarū thīinī, ītano akīmīiga mwena wa gūthini na ītano mwena wa gathigathini. **8** Agīcooka agīthondeka metha ikūmi, agīciiga thīinī wa hekarū, ithano mwena wa gūthini na ithano mwena wa gathigathini, agīcooka agīthondeka mbakūri 100 cia thahabu cia kūminjaminjīria maaī. **9** Nīathondekire nja ya athīnjīri-Ngai, na nja īrīa nene na mīrango yayo, nayo mīrango akīmīgemia na gīcango. **10** Akīiga Karia kau mwena wa gūthini, koine-inī ya irathīro ya mwena wayo. **11** O na nīathondekire nyūngū na icakūri na mbakūri cia kūminjaminja maaī. Nī ūndū ūcio Huramu akīrīkia wīra wothe ūrīa aaheetwo arute nī Mūthamaki Solomoni thīinī wa Hekarū ya Ngai, naguo nī: **12** itugī iria igīrī, na ciongo igīrī iria ciahanaga ta mbakūri irī igūrū wa itugī icio; na irengeeri iria igīrī ciagathīkanītio ta mīnyororo iria ciagemetie ciongo icio ciarī igūrū wa itugī; **13** na makomamanga marīa 400 ma irengeeri iria igīrī ciagathīkanītio ta mīnyororo (yarī mīhari īrī ya makomamanga o harī kīrengeeri kīmwe, īkagemia ciongo icio ciahanaga ta mbakūri iria ciarī igūrū wa itugī icio); **14** makaari na irāī ciomo; **15** Karia na mīhiano ya ndegwa iria ikūmi na igīrī rungu rwako; **16** nyūngū, na icakūri, na hūūma cia nyama, na indo ciothe iria ciakonainie nacio. Indo icio ciothe Huramu-Abi aathondekeire Mūthamaki Solomoni cia hekarū ya Jehova, ciarī cia gīcango gīkumuthe gīkahenia. **17** Nake mūthamaki aatwekithagīria indo icio kūrīa gwathondekagīrwo indo cia rīūmba kūu werū-inī wa Jorodani gatagatī ga Sukothu na Zarethanī. **18** Indo icio

ciothe ciathondekithirio nī Solomoni ciarī nyingī mūno,
ūū atī ūritū wa gīcango ndwamenyekire ūrīa waiganaga.

19 Ningī Solomoni nīathondekithirie indo ciothe iria
ciarī thīinī wa hekarū ya Ngai: aathondekire kīgongona
gīa thahabu; na metha cia mīgate ūrīa yaigagwo mbere
ya Jehova; **20** na mītī ya matawa ya thahabu therie
hamwe na matawa mayo ma gwakanaga marī mbere ya
harīa haamūre o ta ūrīa gwathanītwo; **21** na wīra wa
magemio wa mahūa ma thahabu, na matawa na mīhato
(iria ciathondeketwo na thahabu theri); **22** magathī ma
kūrenga ndaambī, ma thahabu therie, na mbakūri cia
kūminjaminjīria, na thaani na ngīo cia mwaki; na mīrango
ya thahabu ya hekarū: na mīrango ya thīinī ya gūthīī
Handū-harīa-Hatheru-Mūno, na mīrango ya nyūmba ūrīa
nene ya Hekarū.

5 Rīrīa wīra wothe ūrīa Solomoni aarutagīra hekarū
ya Jehova warīkire-rī, akīrehe indo iria ciamūrītwo nī
ithe Daudi, nacio nī betha na thahabu na indo cia
thīinī, agīciiga harīa haigagwo mīthiithū ya hekarū ya
Ngai. **2** Ningī Solomoni agīita athuuri a Israeli, na
atongoria othe a mīhīīga, na anene a nyūmba cia andū a
Israeli, moke Jerusalemu nīguo maambatie ithandūkū rīa
kīrīkanīro kīa Jehova kuuma Zayuni, Itūūra rīrīa Inene rīa
Daudi. **3** Nao andū othe a Israeli magīuka hamwe kūrī
mūthamaki hīndī ya gīathī, mweri-inī wa mūgwanja. **4**
Rīrīa athuuri othe a Israeli maakinyire, Alawii makīoya
ithandūkū rīu, **5** nao makīambatia ithandūkū, hamwe
na Hema-ya-Gūtūnganwo, na indo ciothe iria nyamūre
ciarī thīinī wayo. Nao athīnjīri-Ngai, arīa maarī Alawii,

maḡciambatia; **6** nake Mūthamaki Solomoni na kīungano
ḡiothe kīa Isiraeli kīrīa ḡiacemanītie harī we marī
mbere ya ithandūkū rīu, makīruta magongona ma
ng'ondu na ng'ombe nyingī mūno, ūū atī itingīandīkirwo
mūigana wacio kana itarīke. **7** Nao athīnjīri-Ngai
maḡcooka makīrehe ithandūkū rīu rīa kīrīkanīro kīa
Jehova handū harīo harīa haamūre thīinī wa hekarū,
ūguo nī ta kuuga Handū-harīa-Hatheru-Mūno, makīrīiga
rungu rwa mathagu ma makerubi. **8** Makerubi macio
maatambūrūkītie mathagu mamo igūrū rīa harīa haigītwo
ithandūkū rīu, makahumbīra ithandūkū o hamwe na mītī
yarīo ya kūrīkuua. **9** Mītī īyo yarī mīraihi mūno ūū atī
mīthia yayo, yumīte ithandūkū-inī, nīngīonekanire nī
mūndū arī hau mbere ya harīa haamūre, no ndīonekaga nī
mūndū arī nja ya Handū-harīa-Hatheru; na īrī o ho nginya
ūmūthī. **10** Thīinī wa ithandūkū rīu gūtiarī na kīndū kīngī
tiga o ihengere iria igīrī Musa aaigīte ho rīrīa aarī Horebu,
kūrīa Jehova aarīkanīire kīrīkanīro na andū a Isiraeli
maarīkia kuuma Misiri. **11** Ningī athīnjīri-Ngai makīehera
makiuma Handū-harīa-Hatheru. Athīnjīri-Ngai othe arīa
maarī hau nīmetheretie matekūrūmbūiya ikundi ciao. **12**
Nao Alawii othe arīa maarī aini, nīo Asafu, na Hemani na
Jeduthuni na ariū ao na andū ao, makīrūgama mwena wa
irathīro wa kīgongona, mehumbīte gatani iria njega, marī
na thaani iria ihūūrīthanagio ikagamba, na inanda cia
mūgeeto, na cia kīnūbi. Moimītwo thuutha nī athīnjīri-
Ngai 120 makīhuhaga tūrumbeta. **13** Ahuhi tūrumbeta
na aini makīamūkīria na mūgambo ūmwe maḡcookeria
Jehova ngaatho na makīmūgooca. Marī na tūrumbeta,

na thaani iria ihūūrithanagio ikagamba na indo iria
ingī cia ūini, makīanīrīra makīgooca Jehova na makīina
makiugaga atīrī: “Jehova nī mwega; wendo wake ūtūūraga
nginya tene.” Hīndī īyo hekarū ya Jehova īkīyūra itu, **14**
nao athīnjīri-Ngai matingīahotire kūruta wīra wao nī
ūndū wa itu rīu, nīgūkorwo riiri wa Jehova nīwaiyūrire
hekarū īyo ya Ngai.

6 Ningī Solomoni akiuga atīrī, “Jehova oigīte atī arīkaraga
thīnī wa itu rīrīa itumanu. **2** No rīrī, nīngwakīre hekarū
kīrorerwa, handū haku ha gūtūūra nginya tene.” **3** O
hīndī īyo, kīungano gīothe gīa Isiraeli kīrūgamīte hau,
mūthamaki agīkhūgūkīra na agīkrathima. **4** Ningī akiuga
atīrī: “Jehova arogoochwo, o we Ngai wa Isiraeli, ūrīa
ūhingītie na moko make ūrīa erīire baba Daudi na kanua
gake mwene. Nīgūkorwo oigīte atīrī, **5** ‘Kuuma mūthenya
ūrīa ndaarutire andū akwa Misiri, ndirī ndathuura itūūra
inene mūhīrīga-inī o na ūmwe wa Isiraeli atī nīguo
njakīrwo hekarū ītanītio na Rītwa rīakwa kuo, o na kana
ngaathuura mūndū o na ūrīkū atūke wa gūtongoria
andū akwa a Isiraeli. **6** No rīrī, nīthuurīte Jerusalemu
nīguo Rītwa rīakwa rīikarage kuo, na nī thuurīte Daudi
athamakīre andū akwa a Isiraeli.’ **7** “Baba Daudi nīātuīte
na ngoro yake gwaka hekarū ītanītio na Rītwa rīa Jehova,
o we Ngai wa Isiraeli. **8** No Jehova eerire baba Daudi
atīrī, ‘Tondū nīwaatuīte na ngoro yaku kūnjakīra hekarū
ītanītio na Rītwa rīakwa-rī, nī wekire wega nī gwīciiria
ūguo ngoro-inī yaku. **9** No rīrī, wee tiwe ūgwaka hekarū
īyo, no nī mūrūguo ūrīa uumīte mūthiimo waku na
thakame-inī yaku, ūcio nīwe ūkaanjakīra hekarū ītanītio

na Rīitwa rīakwa.’ **10** “Jehova nīatūūritie kīrīkanīro kīrīa eeranīire. Nīnjookete ithenya rīa baba Daudi, na rīu nīnjikarīire gītī gīa ūthamaki gīa Isiraeli, o ta ūrīa Jehova eeranīire, na nīnjakīte hekarū ūrīa ītanītio na Rīitwa rīa Jehova, Ngai wa Isiraeli. **11** Hau nīho njigīte ithandūkū rīa kīrīkanīro ūrīa rīigītwo kīrīkanīro kīrīa Jehova aarīkanīire na andū a Isiraeli.” **12** Ningī Solomoni akīrūgama mbere ya kīgongona kīa Jehova o hau mbere ya kīungano gīothe gīa Isiraeli, agītambūrūkia moko make. **13** Na rīrī, Solomoni nīathondekete rūtara rwa gīcango rwa mīkono ītano kūraiha, na mīkono ītano kwarama, na mīkono ītatū kūraiha na igūrū, na akīrūiga gatagatī ka nja īyo. Akīrūgama rūtara-inī igūrū na agīturia maru mbere ya kīungano kīu gīothe gīa Isiraeli na akīambararia moko make na igūrū. **14** Nake akiuga atīrī: “Wee Jehova, Ngai wa Isiraeli, gūtirī Ngai ūngī ūhaana tawe, kūu igūrū kana gūkū thī, o Wee ūhingagia kīrīkanīro gīaku kīa wendo harī ndungata ciaku iria irūmagīrīra njīra yaku na ngoro ciao ciothe. **15** Wee nīūhingīirie baba Daudi, ndungata yaku, kīrīkanīro gīaku; ūndū ūrīa weranīire na kanua gaku nīūhingītie na guoko gwaku, o ta ūrīa kūhaana ūmūthī. **16** “Na rīrī, Jehova, Ngai wa Isiraeli, hingīria ndungata yaku baba, Daudi, cīiranīro iria wamwīrīre ūrīa woigire atīrī, ‘Ndūkaaga mūndū wa gūikarīra gītī kīa ūnene gīa Isiraeli arī mbere yakwa, angīkorwo ariū aku nīmarīthīiaga na mīthīire yagīrīire mbere yakwa kūringana na watho wakwa o ta ūrīa wee ūtūire ūthīiaga.’ **17** Na rīrī, Wee Jehova, Ngai wa Isiraeli, reke kiugo gīaku kīrīa werīire ndungata yaku Daudi kīhinge. **18** “No kūhoteke Ngai

agítüüranie na andū gükü thī? Igürū, o na kūrīa igürū mūno-rī, wee ndüngīganīra kuo. Hekarū īno njakīte-rī, ndikīrī nini makīria? **19** No o na kūrī üguo-rī, thikīrīria ihooya rīa ndungata yaku, īgīthaithana ūiguīrwo tha, Wee Jehova Ngai wakwa. Igua gükaya na ihooya rīrīa ndungata yaku ūrakūhooya ūrī mbere yaku. **20** Maitho maku maroikara marorete hekarū īno mūthenya na ūtukū, o handū haha wee woigire atī nūgatūma Rītwa ūraku rīkoragwo ho. Ūroigua ihooya rīrīa ndungata yaku ūrīhooyaga ūrōrete handū haha. **21** Igua gūthaithana kwa ndungata yaku na kwa andū aku a Isiraeli rīrīa mekūhooya marorete handū haha. Ūigue ūrī kūu igürū, o kūu gīkaro gīaku; na watūigua-rī, ūgatūrekera. **22** “Rīrīa mūndū angīhītīria mūndū wa itūūra rīake na gūtuīke no nginya ehīte, nake oke ehītire hau mbere ya kīgongona gīaku kīa hekarū-inī īno-rī, **23** hīndī ūyo ūkaigua ūrī o kūu igürū, na ūtue itua. Tuithania ndungata ciaku ciira, ūtūme ūrīa ūhītīrie ūrīa ūngī acookererwo nī mahītia make marīa ekīte. Nake ūrīa ūtehītie ūmūtue ndehītie na ūndū ūcio wonanie atī ti mwīhia. **24** “Rīrīa andū aku a Isiraeli maahootwo nī thū tondū nīmakūhītīrie nao magūcookerere na moimbūre ūtwa ūraku, mahooe magīgūthaithaga marī hekarū-inī īno-rī, **25** hīndī ūyo ūkaamaigua ūrī o kūu igürū na ūrekere andū aku a Isiraeli mehia mao na ūmacookie būrūri ūrīa wamaheire hamwe na maithe mao. **26** “Rīrīa igürū ūkaahingwo, na mbura yaage kuura tondū wa ūrīa andū aku makūhītīrie, mangīkaahooya marorete handū haha, na moimbūre ūtwa ūraku na magarūrūke matigane na mehia mao

tondū nñumanyamarītie-rī, **27** hīndī īyo ūkaamaigua ūrī o kūu igūrū na ūrekere ndungata ciaku, andū aku a Isiraeli, mehia mao. Marute mütūürīre ūrīa mwagīrīru, na ūmoirīrie mbura būrūri-inī ūcio waheire andū aku ūtuīke igai rīao. **28** “Kūngīkaagīa ng’aragu kana mūthiro būrūri-inī, kana mīgūnda īhīe nī mbaa kana mbuu, kana gūuke ngigī kana ngūnga, kana thū imarigiicīrie itūūra-inī rīmwe rīao, na mwanangīko o na ūrīkū kana mūrimū ūngīgooka-rī, **29** na rīrīa mūndū o na ūrīkū wa andū aku a Isiraeli, angīkaahooya kana athaithane, nī ūndū wa mūndū kūmenya mīnyamaro ūrīa arī nayo, o na ruo, na atambūrūkie moko make amerekeirie hekarū-inī īno, **30** hīndī īyo ūkaamaigua ūrī o kūu igūrū gūikaro-inī gīaku, ūmarekere na ūtuīre o mūndū itua kūringana na ūrīa wothe ekīte, tondū we nūū ngoro yake nīgūkorwo nowe wiki ūūū ngoro cia andū, **31** nīgeetha matūure magwītīgīrīte, na mathiage na mīthīire yaku rīrīa rīothe marītūrīraga būrūri-inī ūyū waheire maitū. **32** “Ha ūhoro wa mūndū wa kūngī ūrīa ūtarī wa andū aku a Isiraeli no nī oimīte būrūri wa kūraya nī ūndū wa ngumo ya rītwa rīaku inene na ūhoro wa cīko cia guoko gwaku kūrī hinaya gūtambūrūkītio, rīrīa agooka ahooe erekeire hekarū īno, **33** hīndī īyo ūkaamūigua ūrī o kūu igūrū gūikaro-inī gīaku, na mūndū ūcio wa kūngī ūkaamūhingīria o ūrīa agakūhooya, nīgeetha andū othe a thī mamenye rītwa rīaku na magwītīgīre, o ta ūrīa andū aku a Isiraeli magwītīgīrīte, na mamenye atī nyūmba īno njakīte, ūtanītio na Rītwa rīaku. **34** “Rīrīa andū aku maathiī mbaara-inī kūrūa na thū ciao o kūrīa

ūnḡimatūma, nao makūhooe merekeire itūūra rīrī inene
ūthuurīte na hekarū īno njakīte ītanītio na Rītwa rīaku,
35 hīndī īyo ūkaigua mahooya mao na gūthaithana kwao
ūrī kūu igūrū, na ūmatirīrīre ūhoro-inī ūcio wao. **36** “Rīrīa
makwīhīria, nīgūkorwo gūtirī mūndū ūtehagia, nawe
ūmarakarīre ūmaneane kūrī thū, nacio imatahe ūmatware
būrūri wa kūraya kana wa gūkuhī; **37** nao mangīcookera
ngoro-inī ciao marī o kūu būrūri-inī ūrīa maatahīirwo,
na merire, na magūthaithe marī o kūu maatahīirwo,
na moige atīrī, ‘Nītwīhītie, na nītwīkīte mahītia na
tūgeka maūndū ma waganu’; **38** no mangīgūcookerera
na ngoro ciao ciothe na muoyo wao marī o būrūri-inī
ūrīa maatahīirwo, na mahoee merekeire būrūri ūrīa
waheire maithe mao, na merekeire itūūra rīrīa inene
rīrīa ūthuurīte na merekeire hekarū īno njakīte ītanītio
na Rītwa rīaku; **39** hīndī īyo ūrī o kūu igūrū gīkaro-
inī gīaku, ūkaigua ihooya rīao na mathaithana mao na
ūmatirīrīre ūhoro-inī ūcio wao. Na ūkaarekera andū aku,
o acio makwīhīirie. **40** “Na rīrī, Ngai wakwa, ūrohingūra
maitho maku, o namo matū maku mathikīrīrie mahooya
marīa marīhooyagīrwo handū haha. **41** “Rīu gīukīre, Wee
Jehova Ngai, na ūuke handū haku ha kūhurūka, **42** Wee
Jehova Ngai, ndūgatiganīrie ūrīa waku mūitīrīrie maguta.

7 Na rīrī, Solomoni aarīkia kūhooya-rī, mwaki ūkiuma
igūrū ūgīcina iruta rīa njino na magongona, naguo
riiri wa Jehova ūkīyūra hekarū. **2** Nao athīnjīri-Ngai
matingīahotire gūtoonya hekarū ya Jehova tondū riiri
wa Jehova nīwaiyūrīte kuo. **3** Na rīrīa andū a Israeli
othe moonire mwaki ūkiuma na igūrū, na riiri wa Jehova

ūrī igūrū rīa hekarū, magīturia maru hau haarītwo mahiga, maturumithītie mothiū mao thī, makīhooya Jehova na makīmūcookeria ngaatho, makiugaga atīrī, “Jehova nī mwega; wendo wake ūtūūraga nginya tene.” 4 Ningī mūthamaki na andū othe makīruta magongona marī mbere ya Jehova. 5 Nake Mūthamaki Solomoni akīruta igongona rīa ng’ombe 22,000 na rīa ng’ondu na mbūri 120,000. Nī ūndū ūcio mūthamaki na andū othe makīamūra hekarū ya Ngai. 6 Athīnjīri-Ngai makīhaarīria kūruta wīra wao, o nao Alawii makīrūgama marī na indo cia Jehova cia ūini, iria Daudi aathondekete cia kūgoocaga Jehova nacio, nī iria aahūthagīra agīcookia ngaatho, akoigaga atīrī, “Wendo wake ūtūūraga nginya tene.” Athīnjīri-Ngai makīhuha tūrumbeta twao mang’ethanīire na Alawii, nao andū a Isiraeli othe nīmarūgamīte. 7 Nake Solomoni akīamūra kūu gatagatī ka nja, hau mbere ya hekarū ya Jehova, na hau nīho aarutīire magongona ma njino na maguta na magongona ma ūiguano, tondū kīgongona gīa gīcango kīrīa aathondekete gītingīahotire kūiganīra maruta ma njino, na maruta ma mūtu, na ma maguta. 8 Nī ūndū ūcio Solomoni agīkūngūira gīathī kīu mīthenya mūgwanja, hamwe na andū a Isiraeli othe, nakīo kīarī kīūngano kīnene mūno kīa andū moimīte Lebo-Hamathu nginya o Karūūī-inī ka Misiri. 9 Mūthenya wa ūnana makīgīna na kīūngano nī ūndū nīmarīkītie gūkūngūira Kwamūrwo gwa kīgongona mīthenya mūgwanja, na magīkūngūira gīathī mīthenya ūngī mūgwanja. 10 Mūthenya wa mīrongo ūrī na ūtatū wa mweri wa mūgwanja, Solomoni akīra andū mainūke,

nao makñinñka maiyûrítwo nĩ gíkeno, na ngoro ciao igacanjamñka nĩ ūndū wa mañndū mega marña Jehova eekñire Daudi na Solomoni, na andū ake a Israeli. **11** Rírña Solomoni aaríkirie gwaka hekarü ya Jehova na nyñumba ya ūthamaki, na aaríkia gwíka ūrña wothe eeciirítie gwíka hekarü-inñ ya Jehova o na nyñumba-inñ yake ya ūthamaki-rñ, **12** Jehova akímuumírira ūtukü, akímwíra atírñ: “Nínjiguítte ihooya rñaku, na níthuuríte handü haha hatuíke hekarü yakwa ya kürutagírwo magongona. **13** “Rírña ingíhinga igûrû nayo mbura yaage kuura, kana njathe ngigí cianange bûrûri kana ndûme mûthiro kûrñ andû akwa, **14** andû acio akwa, o acio metanítio na ríitwa ríakwa, mangíkenyiihia na maahooe, na marongorie ūthiú wakwa, na matigane na njíra ciao cia waganu, hîndí ïyo níngamaigua ndí o igûrû, na níngamarekera mehia mao na honie bûrûri wao. **15** Na rírñ, maitho makwa nímekühingûka, namo matû makwa maigue mahooya marña mahooeirwo handû haha. **16** Níthuuríte na ngaamûra hekarü ñno nígeetha Ríitwa ríakwa rítûüre kuo nginya tene. Maitho makwa na ngoro yakwa igûtûüra kuo hîndí ciothe. **17** “Na ha ūhoro waku, ūngíthiiaga na mîthiíre ïrña yagíríre o ta ūrña thoguo Daudi aathiiaga, na wíkage mañndû mothe marña ngwathíte, na ūmenyagíríre kírñra kía watho wakwa wa kûrûmírîrwo na mawatho makwa-rñ, **18** níngahaanda gítí gíaku kía ûnene, o ta ūrña ndaríkaníre na thoguo Daudi rírña ndamwírire atírñ, ‘Wee ndûkaaga mûndû wa gûthamakíra Israeli.’ **19** “No rírñ, ūngíkahutatíra na ūtiganírie kírñra kía watho wakwa wa kûrûmírîrwo, na maathaní marña ngûheete, na ūthií gûtungatíra ngai ingí

na gūcihooya-rī, **20** hīndī īyo nīngamunya Israeli kuuma būrūri wakwa, ūrīa ndīmaheete, na ndiganīrie hekarū īno nyamūrīte ītanio na Rītwa rīakwa. Ngaamītua o kīndū gīa kuunagwo thimo na gīa gūthekererwo nī andū othe. **21** O na gūtuīka hekarū īno nīguo īrī nene, arīa othe makaahītūkagīra ho nīmakamaka na moige atīrī, ‘Nī kī gītūmīte Jehova eke būrūri ūyū na hekarū īno ūndū ta ūyū?’ **22** Andū nīmagacookia moige, atīrī, ‘Nī tondū nīmatiganīrie Jehova, o we Ngai wa maithe mao, ūrīa wamarutire būrūri wa Misiri, na makīhīmbīria ngai ingī, magīcihooya na magīcitungatīra, nīkīo amarehithīrie mwanangīko ūyū wothe.’”

8 Thuutha wa mīaka mīrongo ūrī, ihinda rīrīa Solomoni aahūthīrire gwaka hekarū ya Jehova o na nyūmba yake ya ūthamaki-rī, **2** Solomoni nīaakire rīngī matūūra marīaaheetwo nī Hiramu, na akīmahe andū a Israeli matūūre thīnī wamo. **3** Solomoni agīcooka agīthī Hamathu-Zoba na akīritaha. **4** Ningī agīcooka agīaka Tadimori kūu werū-inī na matūūra manene mothe marīaa kīte kūu Hamathu ma kūigwo indo. **5** Nīaakire Bethi-Horoni ya Mwena wa Igūrū, na Bethi-Horoni ya Mwena wa Mūhuro rīngī, marīmatūūra manene mairige, marīna thingo, na ihingo, na mīgīko ya igeria, **6** o ūndū ūmwe na Baalathu, na matūūra make mothe manene ma kūiga indo, na matūūra make mothe manene ma ngaari cia mbaara na mbarathi ciake, na agīaka kīrīa gīothe eerirīirie kūu Jerusalemu, na Lebanoni, o na kūndū guothe būrūri-inī ūrīa aathanaga. **7** Andū othe arīa maatigaire kuuma kūrī Ahiti, na Aamori, na Aperizi, na Ahivi, na Ajebusi (nao andū acio matiarī

Aisraeli), **8** ūguo nī kuuga atī, njiaro ciao iria ciatigarīte būrūri-inī, iria andū a Israeli mataaninīte, acio nīo maandīkithirio nī Solomoni matuīke ngombo ciake cia kūrutithio wīra na hinya, na noguo gūtūire nginya ūmūthī. **9** No Solomoni ndaaatuire andū a Israeli ngombo cia wīra wake; acio nīo maarī andū ake a kūrūa mbaara, o na aathi a anene ake, na aathi a ngaari ciake cia ita, na atwari a ngaari icio. **10** O na ningī no-o maarī atongoria anene a Mūthamaki Solomoni, maarī anene 250 a kūrūgamīrīra andū acio. **11** Solomoni akīruta mwarī wa Firaūni kuuma Itūūra Inene rīa Daudi, akīmūrehe nyūmba ya ūthamaki īrīa aamwakīre, tondū oigire atīrī, “Mūtumia wakwa ndangītūūra nyūmba ya Mūthamaki Daudi, mūthamaki wa Israeli, nīgūkorwo kündū kūrīa ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova rītoonyete nī gūtheru.” **12** Igūrū rīa kīgongona kīa Jehova kīrīa Solomoni aakīte mbere ya gīthaku, hau nīho Solomoni arutīire Jehova maruta ma njino, **13** O ta ūrīa maabataranītie kūrutwo o mūthenya nī ūndū wa maruta marīa Musa aathanīte ma Thabatū, na ma Tūrūgamo twa Mweri, na ma ciathī ithatū cia o mwaka, nīcio Gīathī kīa Mīgate ītarī Mīlkīre Ndawa ya Kūimbia, na Gīathī gīa Ciumia, na Gīathī gīa Ithūnū. **14** Kūrūmanīrīra na wathani ūrīa watuītwo nī ithe Daudi, nīamūrire ikundi cia athīnjīri-Ngai nī ūndū wa mawīra mao, o na Alawii nīguo matongoragie hīndī ya kūgooca na ningī mateithagīrīrie athīnjīri-Ngai kūringana na mabataro ma o mūthenya. Ningī nīamūrire ikundi cia arangīri a ihingo marangagīre ihingo mwanya mwanya, tondū ūguo nīguo Daudi, mūndū wa Ngai, aathanīte. **15** Nao

matiatigire kūrūmīrīra watho ūrīa mūthamaki aathīte
athīnjīri-Ngai kana Alawii ūndū-inī o wothe hamwe
na ūmenyereri wa igīna. **16** Wīra wa Solomoni wothe
nīwahingirio kuuma mūthenya ūrīa mūthingi wa hekarū
ya Jehova wakirwo nginya īkīrīka. Nī ūndū ūcio hekarū
ya Jehova īkīrīkio gwakwo. **17** Ningī Solomoni agīthīī
Ezioni-Geberi na Elathu hūgūrūrū-inī cia Edomu. **18** Nake
Hiramu akīmūtūmīra marikabu irūgamīrīirwo nī anene
ake, andū arīa mooī ūhoro wa iria. Andū acio, hamwe na
andū a Solomoni magītwarithia marikabu nginya Ofiri
na magīcooka makīrehe taranda 450 cia thahabu, iria
maatwarīire Mūthamaki Solomoni.

9 Rīrīa mūthamaki-mūndū-wa-nja wa Sheba aiguire
ngumo ya Solomoni, agīuka Jerusalemu kūmūgeria na
ciūria nditū. Agīkinya arī na mūtongoro mūnene ma,
wa ngamīīra ikuuīte mahuti marīa manungi wega, na
thahabu nyīngī mūno, na tūhiga twa goro, agīthīī harī
Solomoni, akīaria nake maūndū mothe marīa maarī
meciiria-inī make. **2** Nake Solomoni agīcooka ciūria ciake
ciothe; gūtirī ūndū o na ūmwe aaremirwo nīkūmūtaarīria.
3 Rīrīa mūthamaki-mūndū-wa-nja ūcio wa Sheba onire
ūūgī wa Solomoni, o na nyūmba ya ūthamaki īrīa aakīte,
4 na irio iria ciarī metha-inī yake, na ūrīa anene ake
maikaraga metha-inī, na ūrīa ndungata iria ciatungataga
ciehumbīte, na ūrīa akuui ikombe mehumbīte nguo
ndaaya, na maruta ma njino marīa aarutagīra hekarū-inī
ya Jehova, agīkīgega mūno. **5** Akīra mūthamaki atīrī,
“Ūhoro ūrīa ndaiguire ndī o būrūri-inī wakwa ūkonīī
maūndū marīa wīkīte o na ūūgī waku nī ma ma. **6**

No ndiet̄kirie ūr̄ia moigaga nginya r̄ir̄ia ndirokire na nd̄reyonera na maitho makwa nīf mwene. Ti-itherū, ūr̄ia ndeerirwo o na ti nuthu ya ūnene wa ūuḡi waku; n̄ūk̄ir̄ite mūno mak̄ria ūhoro ūr̄ia ndaiguīte. **7** Kaī ḡkena n̄i andū aku-ī! Ninḡi ḡkena n̄i anene aku ar̄ia mar̄ugamaga mbere yaku h̄ind̄i ciothe makaiguaga ūuḡi waku! **8** Jehova Ngai waku arogooocwo, ūr̄ia ūkenetio n̄iwe, na agaḡikar̄iria ḡit̄i-in̄i ḡiake k̄ia ūnene ūr̄i mūthamaki wa ḡuthamaka n̄i ūndū wa Jehova Ngai waku. Tondū wa ūr̄ia Ngai waku endete Isiraeli, na akeerir̄iria kūmanyiit̄ir̄ira nginya tene-ri, n̄aḡutuīte mūthamaki ūmathamakaḡire, n̄igeetha ūtūūrie k̄ihooto na ūthingu.” **9** Ninḡi akīhe mūthamaki taranda 120 cia thahabu, na mahuti mar̄ia manungi wega mainḡi mūno na tūhiga twa goro. Ḡutiakoretwo mahuti manungi wega ta macio mūthamaki-mūndū-wa-nja ūcio wa Sheba aaheire Mūthamaki Solomoni. **10** (Nao andū a Hiram na andū a Solomoni n̄imarehire thahabu kuuma Ofiri; o na n̄imarehire mīt̄i ya mīthandari na tūhiga twa goro. **11** Mūthamaki aahūth̄irire mīthandari īyo gwaka ngath̄i cia hekarū ya Jehova o na cia nyūmba ya ūthamaki, na ḡuthondekera aini inanda cia mūgeeto o na cia kīnūbi cia kūhūūrwo. Ḡtiar̄i indo ta icio cionetwo Juda mbere īyo.) **12** Mūthamaki Solomoni n̄aheire mūthamaki-mūndū-wa-nja wa Sheba kīr̄ia ḡiothe eerir̄irie na kīr̄ia eetirie; akīmūhe indo mak̄ria ma iria we aamūreheire. Mūthamaki mūndū-wa-nja ūcio akiumagara hamwe na ndungata ciake, aḡicooka būrūri wake mwene. **13** Ūritū wa thahabu ūr̄ia Solomoni aamūkaḡira o mwaka war̄i wa taranda 666, **14** ītataranīrio na igooti r̄ir̄ia r̄iarehagwo

nī athūgūri na onjorithia. Ningī athamaki othe a Arabia na abarūthi a būrūri nīmarehagīra Solomoni thahabu na betha. **15** Mūthamaki Solomoni agīthondeka ngo nene 200 cia thahabu hūre; o īmwe yathondeketwo na ūritū wa beka 600 cia thahabu. **16** Ningī agīthondeka ngo 300 cia thahabu hūre, o īmwe yathondeketwo na thahabu ya ūritū wa beka 300. Mūthamaki agīciiga Nyūmba ya Ūthamaki īrīa yetagwo Mūtitū wa Lebanoni. **17** Ningī mūthamaki agīthondeka gītī kīnene kīa ūthamaki kīgemetio mwena wa na thīinī na mīguongo, na mwena wa na nja gīkagemo na thahabu therie. **18** Gītī kīu kīa ūnene kīarī na ngathī ya makinya matandatū, na gaturwa ga thahabu ga gūkinyithia magūrū kanyiitithanītio nakīo. Mīena-inī yeerī ya gītī kīu yarī na handū ha kūigīrīra moko, na nī haarī na mīhiano ya mīrūūthi īrūgamīte mīena-inī yeerī ya moko macio. **19** Mīhiano ikūmi na īirī ya mīrūūthi yarūgamītio ngathī-inī īyo ya makinya matandatū, narō o ikinya rīa ngathī rīarī na mīhiano wa mūrūūthi o mwena. Gūtiarī gītī kīngī ta kīu gīathondeketwo mbere īyo ūthamaki-inī ūngī o wothe. **20** Indo ciothe iria Mūthamaki Solomoni aanyuuagīra ciarī cia thahabu, na indo ciothe cia nyūmba iria ciarī Nyūmba ya Ūthamaki īrīa yetagwo Mūtitū wa Lebanoni ciarī cia thahabu therie. Gūtiarī kīndū gīathondeketwo na betha, nīgūkorwo betha yatuagwo kīndū gītarī bata mūno matukū-inī macio ma Solomoni. **21** Mūthamaki aarī na marikabu nyingī cia wonjoria iria ciarūgamagīrīwo nī andū a Hiram. Ciacookaga o riita rīmwe thīinī wa mīaka ītatū, ikuūite thahabu, na betha, na mīguongo,

na nḡima, na nūgū. **22** Mūthamaki Solomoni aarī na ūtonga na ūūgī mūingī gūkīra athamaki arīa angī othe a thī. **23** Athamaki othe a thī nīmacaragia ūrīa manḡiona Solomoni nīguo maigue ūūgī ūrīa Ngai eekīrīte ngoro-inī yake. **24** Andū arīa mookaga kūmuona mwaka o mwaka nīmamūrehagīra iheo, nacio nī indo cia betha na thahabu, na nguo ndaaya, na indo cia mbaara, na mahuti manungi wega, na mbarathi na nyūmbū. **25** Solomoni aarī na nyūmba 4,000 cia mbarathi na ngaari cia ita, na mbarathi 12,000 iria ciaigītwo matūūra-inī manene ma ngaari cia ita, na akaiga iria ingī hakuhī nake kū Jerusalemu. **26** Nake nīathaga athamaki othe kuuma Rūūrī rwa Farati nginya būrūri wa Afilisti, o nginya mūhaka-inī wa būrūri wa Misiri. **27** Mūthamaki nīatūmire betha cingīhe Jerusalemu o ta mahiga, nayo mītarakwa yarī mīngī o ta mītī ya mīkūyū ūrīa ūrī magūrū-inī ma ūrīma. **28** Mbarathi cia Solomoni ciarehetwo kuuma būrūri wa Misiri, na kuuma mabūrūri marīa mangī mothe. **29** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Solomoni, kuuma o kīambīrīria nginya kīrīkīro-rī, githī matiandīkītwo maandīko-inī ma Nathani ūrīa mūnabii, na ūrathi-inī wa Ahija ūrīa Mūshiloni, na cioneki-inī cia Ido ūrīa wonaga maūndū makoniī Jeroboamu mūrū wa Nebati? **30** Solomoni aathamakīire Isiraeli rīothe arī Jerusalemu mīaka mīrongo īna. **31** Agīcooka akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo itūūra inene rīa ithe Daudi. Nake mūriū Rehoboamu agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

10 Rehoboamu nīathiire Shekemu, nīgūkorwo andū a Isiraeli othe nīmathiïte kuo makamūtue mūthamaki. 2 Rīrīa Jeroboamu mūrū wa Nebati aaigure ūhoro ūcio (tondū aarī būrūri wa Misiri, kūrīa oorīire eherere Mūthamaki Solomoni), akiuma kūu Misiri, akīinūka. 3 Nī ūndū ūcio andū a Isiraeli magītūmanīra Jeroboamu, nake Jeroboamu hamwe na Isiraeli rīothe magīthīi kūrī Rehoboamu, makīmwīra atīrī: 4 “Thoguo nīatūigīrīire icooki iritū, no rīu tūhūthīrie wīra ūcio mūritū na icooki rīu iritū rīrīa atūigīrīire na nītūrīgūtungatagīra.” 5 Rehoboamu akīmacookeria atīrī, “Thīii mūgaacooka kūrī nīi thuutha wa mīthenya ītatū.” Nī ūndū ūcio andū acio magīthīi. 6 Thuutha ūcio Mūthamaki Rehoboamu akīhooya kīrīra kūrī athuuri arīa maatungatagīra ithe Solomoni rīrīa aarī muoyo. Akīmooria atīrī, “Mūngīndaara atīa nīguo njookerie andū acio ūhoro?” 7 Nao makīmūcookeria atīrī, “Ūngītuīka mūtaana kūrī andū acio, na ūmakenie, na ūmacookerie na njīra njagīrīru-rī, megūtūūra maarī ndungata ciaku hīndī ciothe.” 8 No Rehoboamu akīregana na ūtaaro ūrīa athuuri maamūheire, na akīhooya kīrīra kuuma kūrī aanake a riika rīake arīa maamūtungatagīra. 9 Nake akīmooria atīrī, “Inyuī mūngīndaara atīa? Andū acio maranjīira ūū, ‘Tūhūthīrie icooki rīrīa thoguo aatūigīrīire.’ Tūngīmacookeria atīa?” 10 Aanake acio a riika rīake makīmūcookeria atīrī, “Cookeria andū acio makwīrīte atīrī, ‘Thoguo nīatūigīrīra icooki iritū, no wee tūhūthīrie icooki rīu,’ ūmeere atīrī, ‘Kaara gakwa ka mūira nī gatungu gūkīra njohero ya baba. 11 Baba aamūigīrīire icooki iritū,

no niī nīngūrīritūhia makīria. Baba aamūhūrāga na iboko, no niī ndīrīmūhūrāga na tūng'aurū.” **12** Thuutha wa mīthenya ītatū Jeroboamu na andū a Israeli othe magīcooka kūrī Rehoboamu, o ta ūrīa mūthamaki oigīte, “Nīmūgacooka kūrī niī thuutha wa mīthenya ītatū.” **13** Nake mūthamaki akīmacookeria ehīte mūno. Akīregana na ūtaaro ūrīa aaheetwo nī athuuri, **14** akīrūmīrīra ūtaaro wa aanake, akiuga atīrī, “Baba nīamūritūhīirie icooki, no niī nīngūrīritūhia makīria. Baba aamūhūrāga na iboko, no niī ndīrīmūhūrāga na tūng'aurū.” **15** Nī ūndū ūcio mūthamaki ndaigana gūthikīrīria andū acio, tondū maūndū macio meekīkire moimīte kūrī Ngai, nīguo kiugo kīhingio kīrīa Jehova eerire Jeroboamu mūrū wa Nebati na kanua ka Ahija ūrīa Mūshiloni. **16** Rīrīa andū a Israeli othe moonire atī mūthamaki ūcio nīarega kūmathikīrīria, magīcookeria mūthamaki atīrī: “Tūrī na igai rīrīkū harī Daudi, na nī gīcunjī kīrīkū tūrī nakīo harī mūrū wa Jesii? Cooka hema-inī ciaku, wee Israeli! Wee Daudi-rī, menyerera nyūmba yaku wee mwene!” Nī ūndū ūcio andū a Israeli othe makīinūka. **17** No andū a Israeli arīa maatūrāga matūura-inī ma Juda-rī, Rehoboamu agīthī na mbere kūmathamakīra. **18** Mūthamaki Rehoboamu agītūma Adoniramū ūrīa warī mūrūgamīrīri wa andū arīa maarutithagio wīra na hinya; no andū a Israeli makīmūhūrāna mahiga nyuguto, agīkua. No rīrī, Mūthamaki Rehoboamu nīetharire, akīhaica ngaari yake ya ita, akīrīra Jerusalemu. **19** Nī ūndū ūcio andū a Israeli makoretwo maremeire nyūmba ya Daudi nginya ūmūthī.

11 Rīrīa Rehoboamu aakinyire Jerusalemu, akīungania andū a kuuma nyūmba ya Juda na Benjamini, andū a kūrūa mbaara 180,000, nīgeetha makarūe na Israeli, nīguo macookerie Rehoboamu ūthamaki. **2** No rīrī, kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Shemaia mūndū wa Ngai, akīrwo atīrī, **3** “Thīi wīre Rehoboamu mūrū wa Solomoni mūthamaki wa Juda, na wīre andū a Israeli othe kūu Juda na Benjamini atīrī, **4** ‘Jehova ekuuga ūū: Tigai kwambata mūkahūurane na ariū a ithe wanyu. O mūndū wothe wanyu nīacooke mūciī, nīgūkorwo nī nī njīkīte ūndū ūyū.’” Nī ūndū ūcio magīathīkīra ciugo cia Jehova na magītiganīria ūhoro wa gūthīi kūhithūkīra Jeroboamu. **5** Rehoboamu agītūura Jerusalemu na agīaka matūura ma ūgitīri kūu Juda, namo nī maya: **6** Bethilehemu, na Etamu, na Tekoa, **7** na Bethi-Zuru, na Soko, na Adulamu, **8** na Gathu, na Maresha, na Zifu, **9** na Adoraimu, na Lakishi, na Azeka, **10** na Zora, na Aijaloni, na Hebironi. Maya maarī matūura manene mairigīrwo na thingo cia hinya kūu Juda na Benjamini. **11** Agīkīra ūgitīri wamo hinya na akīiga anene a mbūtū cia mbaara kuo, o hamwe na mīthiithū ya irio, na maguta ma mītamaiyū, na ndibei. **12** Nīaigire ngo na matimū matūura-inī macio manene, na agītūma magīe hinya mūno. Nī ūndū ūcio Juda na Benjamini gūgītuīka gwake. **13** Nao athīnjīri-Ngai na Alawii kuuma ng’ongo ciao ciothe kūu Israeli guothe maarī mwena wake. **14** Nīgūkorwo Alawii nīmatiganīrie ūrīthio wao na indo ciothe, magīuka Juda na Jerusalemu, nīgūkorwo Jeroboamu na ariū ake nīmamagiririe kūruta wīra ta athīnjīri-Ngai a Jehova. **15** Nake agīthuura athīnjīri-ngai

ake mwene nĩ ūndū wa kũndū kûrĩa gütüögĩru, na nĩ ūndū wa kûrutĩra magongona mihianano ya mburi na ya njaū ūrĩa aathondekete. **16** Andū othe a kuuma kûrĩ o mûhîrîga wa Israeli arĩa maahaarîrie ngoro ciao kûmaatha Jehova, Ngai wa Israeli, magikirumirîra Alawii nginya Jerusalemu makarutîre Jehova Ngai wa maithe mao magongona. **17** Makîongerera ūthamaki wa Juda hinya na makînyiitîrîra Rehoboamu mûrû wa Solomoni handû ha mîaka ūtatû, na ihinda rîu nîmathiaga na mîthiire ya Daudi na ya Solomoni. **18** Nake Rehoboamu nîahikirie Mahalathu, ūrĩa warî mwarî wa mûriû wa Daudi wetagwo Jerimothu na wa Abihaili mwarî wa mûrû wa Jesii wetagwo Eliabu. **19** Nake akîmûciarîra aanake aya: Jeushu, na Shemaria, na Zahamu. **20** Ningî akîhikia Maaka mwarî wa Abisalomu, ūrĩa wamûciariire Abija, na Atai, na Ziza na Shelomithu. **21** Rehoboamu nîendire Maaka mwarî wa Abisalomu gûkîra atumia arĩa angî othe na gûkîra thuriya ciakte ciothe. Atumia ake othe maarî 18 na thuriya 60, ciana cia aanake 28, na cia airîtu 60. **22** Rehoboamu nîathuurire Abija mûrû wa Maaka atuîke mûriû mûnene wa ariû a ithe acio angî nîgeetha akaamûtua mûthamaki. **23** Nîatûmîrire ūugî, akîhurunjîra ariû ake amwe ng'ongo-inî ciothe cia Juda na Benjmini, na akîmahurunjîra matûûra-inî mothe manene marîa maarî mairigîre. Nîamaheire mîthiithû mîiganu, na akîmacarîria o mûndû atumia aingî.

12 Thuutha wa Rehoboamu kwîhaanda ta mûthamaki na gûkorwo agîte na hinya, we hamwe na Israeli yothe nîmatiganîrie watho wa Jehova. **2** Tondû wa gûkorwo matarî ehokeku harî Jehova, Shishaka mûthamaki wa

Misiri n̄atharik̄ire Jerusalemu mwaka wa gatano wa Mūthamaki Rehoboamu. **3** Aar̄i na ngaari cia mbaara 1,200 na andū ar̄ia mathiiaga mahaic̄te mbarathi 60,000, na thigari itangitar̄ika cia kuuma Alubi, na Asukii, na Akushi ar̄ia mook̄te nake kuuma Misiri, **4** aḡitaha matūūra manene mar̄ia maar̄i mairiḡire ma Juda na aḡithiī nginya Jerusalemu. **5** Nake mūnabii Shemaia aḡūka kūr̄i Rehoboamu o na kūr̄i atongoria a Juda ar̄ia moongan̄ite kū Jerusalemu n̄i ūndū wa gw̄itiḡira Shishaka, ak̄imeera at̄r̄i, “Jehova ekuuga ūū: ‘N̄imūndigan̄irie; na n̄i ūndū ūcio, o na niī ngūmūtigan̄ria moko-in̄i ma Shishaka.’” **6** Atongoria a Isiraeli hamwe na mūthamaki mak̄īnyiihia, makiuga at̄r̄i, “Jehova n̄i wa kīhooto.” **7** Rīr̄ia Jehova onire at̄i n̄imenyiihītie-r̄i, ndūmīr̄iri ūno ya Jehova īgīkinyīra Shemaia ak̄īrwo at̄r̄i: “Kuona at̄i n̄imenyiihītie-r̄i, ndikūmananga no n̄ingūmahonokia o narua. Mang’ūr̄i makwa matigūtit̄irio Jerusalemu na kūhūthīra guoko gwa Shishaka. **8** No rīr̄i, megūtuīka ndungata ciakē, n̄igeetha mamenye ūtiganu wa kūndungatīra na gūtungatīra athamaki a mabūrūri ma kūnḡi.” **9** Rīr̄ia Shishaka mūthamaki wa Misiri aatharik̄ire Jerusalemu-r̄i, aḡikuua iḡīna cia hekarū ya Jehova na iḡīna cia nyūmba ya ūthamaki. Aakuuire indo ciōthe, o hamwe na ngo cia thahabu iria Solomoni aathondekithītie. **10** N̄i ūndū ūcio Mūthamaki Rehoboamu aḡithondeka ngo cia gīcango handū ha icio cia mbere, aḡicinengera anene a arangīri ar̄ia maaikaraga itoonyero-in̄i rīa nyūmba ya ūthamaki. **11** Rīr̄ia rīothe mūthamaki aathiiaga hekarū ya Jehova-r̄i, arangīri acio maathiiaga hamwe nake makuuīte ngo icio,

na thuutha wa ūguo magacicookia nyūmba-inī ya arangīri.

12 Tondū Rehoboamu nīenyiihirie, Jehova nīamwehereirie marakara make, na ndaigana kūmūniina o biū. Ti-itherū nī kwarī na maūndū mamwe mega kūu Juda. **13** Mūthamaki Rehoboamu nīehaandire wega kūu Jerusalemu na agīthī o na mbere arī mūthamaki. Aarī na ūkūrū wa mīaka mīrongo īna na ūmwe rīrīa aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na mūgwanja itūūra-inī inene rīrīa Jehova aathuurīte kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Israeli nīgeetha Rītwa rīake rītūure kuo. Nyina etagwo Naama, na aarī Mūamoni. **14** Nīekire maūndū mooru tondū ndaatuīte na ngoro yake kūrongooria Jehova. **15** Na ha ūhoro wa maūndū marīa mangī makonīi wathani wa Rehoboamu kuuma kīambīrīria nginya mūthia-rī, githī matiandikītwo maandīko-inī ma Shemaia ūrīa mūnabii, na ma Ido ūrīa muoni-maūndū marīa maarītie ūhoro wa njiarwa? Gwatūūraga mbaara gatagatī ka Rehoboamu na Jeroboamu. **16** Rehoboamu akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo o kūu Itūūra-inī Inene rīa Daudi. Nake mūriū Abija agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

13 Mwaka wa ikūmi na īnana wa ūthamaki wa Jeroboamu nīguo Abija aatuīkire mūthamaki wa Juda, **2** na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ītatū. Nyina eetagwo Maaka mwarī wa Urieli wa Gibe. Nī kwarī mbaara gatagatī ka Abija na Jeroboamu. **3** Abija aathiire mbaara-inī arī na mbūtū ya thigari irī ūhoti 400,000, nake Jeroboamu akīara mbūtū yake ya thigari irī ūhoti 800,000. **4** Abija akīrūgama igūrū rīa Kīrīma kīa Zemaraimu, būrūri-inī ūrīa wa irīma wa Efiraimu, akiuga atīrī, “Jeroboamu na Israeli inyuothē,

ta thikīrīria! **5** Kaī mūtooī atī Jehova, Ngai wa Isiraeli, nīaheanīte ūthamaki wa Isiraeli moko-inī ma Daudi na njiaro ciale nginya tene na ūndū wa kīrīkanīro gīa cumbī?

6 No rīrī, Jeroboamu mūrū wa Nebati, ūmwe wa anene a Solomoni mūrū wa Daudi, nīaremeire mwathi wake.

7 Imūndū imwe cia tūhū nīcionganire hamwe nake, na makīregana na Rehoboamu mūrū wa Solomoni rīrīa aarī mwīthī na ataahotaga gūtua itua, na ndaarī na hinya wa kūmeetiiria. **8** “Na rīrī, mwīciirītie ūrīa mūkūregana na ūthamaki wa Jehova, ūrīa ūrī moko-inī ma njiaro cia Daudi. Ti-itherū mūrī mbūtū nene ya ita, na mūrī na njaū cia thahabu iria ciathondekirwo nī Jeroboamu ituīke ngai cianyu. **9** No githī mūtiingatire athīnjīri-Ngai a Jehova, arīa maarī ariū a Harūni, na Alawii, na mūgīthuurīra athīnjīri-ngai anyu kīumbē o ta ūrīa andū a mabūrūri marīa mangī mekaga? Ūrīa wothe ūkaga kwīyamūra na gategwa na ndūrūme mūgwanja atūkaga mūthīnjīri-ngai wa indo itarī ngai. **10** “No ithuī-rī, Jehova nīwe Ngai witū, na tūtimūtiganīrie. Athīnjīri-Ngai arīa matungataga Jehova nī ariū a Harūni, na mateithagīrīrio nī Alawii. **11** O rūciinī na hwaī-inī nīmarutagīra Jehova maruta ma njino na ūbumba ūrīa ūnungaga wega. Nīmaigagīrīra mīgate metha-inī ūrīa theru, na makagwatia matawa marīa maigīrīirwo mūtī-inī wa thahabu wamo o hwaī-inī. Ithuī nītūrūmītie maūndū marīa Jehova Ngai witū endaga. No inyuī nīmūmūtiganīrie. **12** Ngai arī hamwe na ithuī; we nīwe mūtongoria witū. Athīnjīri-Ngai ake na tūrumbeta twao nīo marīgambia mūgambo wa mbaara ya kūmūūkīrīra inyuī. Andū a Isiraeli, tīgai kūrūa na Jehova,

Ngai wa maithe manyu, nīgūkorwo mūtingīhootana.” **13**
No rīrī, Jeroboamu nīatūmīte ikundi cia thigari thuutha
wao, nīgeetha amatharikīre arī na mbere ya Juda nao arī
maamoheirie marī thuutha wao. **14** Juda nīmehūgūrire
na makīona atī nīmatharikīirwo kuuma na mbere na
kuuma na thuutha. Hīndī īyo magīkaīra Jehova. Nao
athīnjīri-Ngai makīhuha tūrumbeta twao, **15** nao andū
a Juda makiugīrīria na mūgambo wa mbaara. Hīndī īyo
maanagīrīra na mūgambo wa mbaara, Ngai akīharagania
Jeroboamu na Isiraeli rīothe mbere ya Abija na andū
a Juda. **16** Andū a Isiraeli makīūrīra andū a Juda, nake
Ngai akīmaneana moko-inī mao. **17** Abija na andū
ake makīmahūura mbaara nene, nginya andū a Isiraeli
500,000 arī maarī ūhoti makīūragwo. **18** Andū a Isiraeli
magītoorio mbaara-inī īyo; nao andū a Juda magītuika
atooria tondū nīmehokire Jehova, Ngai wa maithe mao.
19 Nake Abija akīingatithia Jeroboamu na akīmūtaha
matūūra ma Betheli, na Jeshana, na Efuroni hamwe
na tūtūūra tūrīa twamathiūrūrūkīirie. **20** Jeroboamu
ndaigana gūcooka kūgīna hinya rīngī matukū-inī ma
Abija. Nake Jehova agīkīmūgūtha igūtha agīkua. **21** No
Abija agīkīrīrīria kūgīna hinya. Akīhikia atumia 14, na
akīgīna aanake 22 na airītu 16. **22** Maūndū marīa mangī
makoniī wathani wa Abija, marīa eekire na ūrīa oigire-rī,
nīmandīkītwo ibuku-inī rīa ūtaūranīri rīa mūnabii Ido.

14 Nake Abija akīhurūka hamwe na maithe make na
agīthikwo kū Itūūra-inī Inene rīa Daudi. Nake mūriū
Asa agītuīka mūthamaki ithenya rīake, na matukū-inī
make būrūri ūgūkara na thayū mīaka ikūmi. **2** Nake

Asa agīka maündū mega, na marīa maagīriire maitho-inī ma Jehova Ngai wake. **3** Akīeheria magongona ma ngai cia mabūrūri ma kūngī, na kūndū kūrīa gūtūugīru, na agīthethera mahiga marīa maamūre, na agītemenga itugī cia Ashera. **4** Nake agīatha andū a Juda marongorie Jehova, Ngai wa maithe mao, na maathīkīre mawatho na maathani make. **5** Ningī akīeheria mahooero ma kūndū kūrīa gūtūugīru, na igongona cia ūbumba matūūra-inī mothe ma Juda, naguo ūthamaki ūcio aathaga wa Juda ūgīkara na thayū. **6** Nīaakire matūūra manene mairigīre na thingo cia hinya ma Juda, nīgūkorwo būrūri warī na thayū. Gūtirī mūndū warī na mbaara nake mīaka īyo, nīgūkorwo Jehova nīamūheete ūhurūko. **7** Nake akiīra andū a Juda atīrī, “Nītwakei matūūra maya na twake thingo cia kūmathiūrūkīria irī na mīthiringo mīraihi na igūrū, na ihingo na mīgīko ya igeria. Būrūri ūyū no witū, tondū nītūrongoretie Jehova Ngai witū; twamūrongoririe nake agītūhe ūhurūko na mīena yothe.” Nī ūndū ūcio magīka na makīgaacīra. **8** Asa aarī na mbūtū ya thigari 300,000 iria cioimīte Juda irī na ngo nene na matimū, na ingī 280,000 iria cioimīte Benjamini ikuuīte ngo nini na mota. Ici ciathe ciarī thigari nyūmīrīru cia kūrūa mbaara. **9** Zera ūrīa Mūkushi agīuka kūmūūkīrīra arī na mbūtū nene ya thigari na ngaari cia ita 300, nake agīuka agīkinya Maresha. **10** Nake Asa akiumagara agīthīi kūmūtūnga, nao makīarania mbaara yao kūu Gītuambainī kīa Zefathu gūkuhī na Maresha. **11** Hīndī īyo Asa agīkaīra Jehova Ngai wake, akiuga atīrī: “Jehova, gūtirī ūngī ūhaana tawe wa gūteithūra arīa matarī hinya kuuma

kūrī arīa maarī hinya. Tūteithie, Wee Jehova Ngai witū, nīgūkorwo nīwe twīhokete, na nī thīnī wa Rītwa rīaku tuoka gūkīrīra mbūtū īno nene ūū. Wee Jehova-rī, nīwe Ngai witū, ndūkareke mūndū akūhoote.” **12** Nī ūndū ūcio Jehova akīuraga Akushi o hau mbere ya Asa na mbere ya andū a Juda. Nao Akushi makīura, **13** nake Asa na mbūtū yake makīmaingatithia, makīmakinyia o nginya Gerari. Akushi aingī mūno makīragwo ūū atī gūtirī watigirwo muoyo, makīniinīrwo o hau mbere ya Jehova o na mbere ya mbūtū ciale. Andū a Juda makīinūkia indo nyīngī iria maatahire. **14** Makīananga tūtūura tuothe tūrīa twathiūrūkīrie Gerari, nīgūkorwo guoya wa Jehova nīwanyiitīte andū arīa matūrāga kuo. Nao magītaha indo cia tūtūura tūu tuothe nīgūkorwo twarī na indo nyīngī mūno cia gūtahwo. **15** O na ningī magīharīkīra kambī cia ariīthi na magītaha ndūru cia ng’ondū, na cia mbūri, na cia ngamīra. Nao magīcooka Jerusalemu.

15 Na rīrī, Roho wa Ngai nīwaikūrūkīire Azaria mūrū wa Odedi. **2** Nake akiumagara agatūnge Asa, akīmwīra atīrī, “Ta thikīrīria, we Asa na andū a Juda na andū a Benjamini othe. Jehova arī hamwe na inyuī rīrīa rīothe mūrī hamwe nake. Mūngīmūrongooria nīmūrīmuonaga, no mūngīmūtiganīria, o nake nīakamūtiganīria. **3** Na rīrī, kwa ihinda iraaya Isiraeli matiarī na Ngai ūrīa wa ma, na matiarī na mūthīnjīri-Ngai wa kūmaruta na matiarī na watho wa kūrūmīrīwo. **4** No rīrī, hīndī ya mathīna mao nīmacookereire Jehova, Ngai wa Isiraeli, makīmūrongooria na makīmuona. **5** Matukū-inī macio ūhoro wa kuumagara warī na ūgwati nīgūkorwo atūuri

othe a mabūrūri macio maarī thīna-inī mūnene. **6** O rūrīrī
rwahehenjagwo nī rūrīrī rūrīa rūngī, na itūura inene
rīkahehenjwo nī rīrīa rīngī tondū Ngai nīamathīnagia na
thīna wa mīthembā yothe. **7** No ha ūhoro wanyu-rī, gīai
na hinya na mūtigatiganīrie ūhoro ūcio, nīgūkorwo nī
mūkaarīhwo wīra ūrīa mūrutaga.” **8** Rīrīa Asa aiguire
ciugo icio na akīigua ūrathi wa Azaria mūrū wa Odedi
ūrīa mūnabii-rī, akīyūmīrīria. Akīeheria mīhianano ūrīa
mīmeneku kuuma būrūri wothe wa Juda na Benjamini, o
na kuuma matūura-inī marīa aatahīte kūu irīma-inī cia
Efraimu. Agīcookereria kīgongona kīa Jehova kīrīa kīarī
mbere ya gīthaku kīa hekarū ya Jehova. **9** Ningī akīūngania
andū othe a Juda na a Benjamini, hamwe na andū a kuuma
Efraimu, na Manase, na Simeoni arīa maatūūranagia nao,
nīgūkorwo aingī ao nīmookīte kūrī Asa moimīte Israeli
rīrīa moonire atī Jehova Ngai wake aarī hamwe nake. **10**
Makīūngana kūu Jerusalemu mweri wa ūtatū wa mwaka
wa ikūmi na ūtano wa ūthamaki wa Asa. **11** Hīndī ūyo
makīrūtīra Jehova igongona rīa ng'ombe 700, na ng'ondu
na mbūri 7,000 cia irīa maatahīte magacooka nacio. **12**
Makīgīa kīrīkanīro gīa kūrongooragia Jehova, Ngai wa
maithe mao, na ngoro ciao ciathe na mīoyo yao yothe.
13 Andū arīa othe mangīagire kūrongooria Jehova, Ngai
wa Israeli-rī, makiūragwo arī mūndū mūnini kana arī
mūnene, arī mūndū mūrūme kana arī mūndū-wa-nja. **14**
Makīhīta mwīhītwā he Jehova na mūgambo mūnene, o na
makīanagīrīra na makīuhaga tūrumbeta na macoro. **15**
Andū a Juda othe magīkena nī ūndū wa mwīhītwā tondū
mawīhītire na ngoro ciao ciathe. Makīrongooria Ngai

na kīyo, na makīmuona. Nī ūndū ūcio Jehova akīmahe ūhurūko mīena yothe. **16** Mūthamaki Asa agīcooka akīruta cūwe Maaka kuuma gītī-inī gīake kīa mūthamaki-mūndū-wa-nja, nī ūndū nīathondekithītie gītugī kīa mūhianano ūrī magigi wa Ashera. Asa agītemenga gītugī kīu, agīkiunanga na agīgīcinīra Gītuamba-inī gīa Kidironi. **17** O na gūtuīka ndeheririe kūndū kūrīa gūtūūgīru kuuma Isiraeli-rī, ngoro ya Asa nīamīneanīte biū kūrī Jehova mūtūūrīre-inī wake wothe. **18** Nīarehire hekarū-inī ya Ngai betha na thahabu, na indo ciothe iria we na ithe maamūrīte. **19** Gūtiacookire kūgīa mbaara rīngī, o nginya mwaka wa mīrongo ītatū na ītano wa wathani wa Asa.

16 Na rīrī, mwaka wa mīrongo ītatū na ītandatū wa wathani wa Asa, Baasha mūthamaki wa Isiraeli nīambatire akarūe na Juda, na akīrigīra Rama na rūthingo rwa hinya nīguo arigīrīrie gūtikagīe mūndū ūkuuma kana atoonye būrūri wa Asa mūthamaki wa Juda. **2** Nake Asa akīoya betha na thahabu kuuma igīna-inī cia hekarū ya Jehova o na kuuma nyūmba-inī yake ya ūthamaki, na agīcitūmīra Beni-Hadadi mūthamaki wa Suriata ūrīa wathamakaga Dameski. **3** Akīmwīra atīrī, “Reke hakorwo harī na kīrīko giitū nawe o ta ūrīa haarī kīrīko gatagatī ka baba na thoguo. Ta kīone, nīndagūtūmīra betha na thahabu. Rīu tharia kīrīko kīanyu na Baasha, mūthamaki wa Isiraeli nīguo atigane na niī.” **4** Beni-Hadadi agītīkīra ūhoro wa Mūthamaki Asa, agītūma anene a ikundi cia thigari ciake makahūūre matūūra ma Isiraeli. Nao magītooria Ijoni, na Dani, na Abeli-Maimu, na matūūra manene mothe marīa maarī makūmbī ma kūu Nafitali. **5** Hīndī

īrīa Baasha aiguire ūhoro ūcio, agītiga gwaka Rama na agītiganīria wīra wake. **6** Ningī Mūthamaki Asa akīrehe andū othe a Juda, nao magīkuua mahiga na mbaū kuuma Rama iria Baasha aatūmagīra gwaka. Indo icio nīcio Asa aatūmīrire gwaka Geba na Mizipa. **7** Hīndī īyo Hanani ūrīa muoni-maūndū agīūka kūrī Asa mūthamaki wa Juda, akīmwīra atīrī, “Tondū nīwehokire mūthamaki wa Suriata ūkīaga kwīhoka Jehova Ngai waku, mbūtū cia ita cia mūthamaki wa Suriata nīciūrīte ikoima moko-inī maku. **8** Githī Akushi na Alubi, matiarī mbūtū nene ya ita, na makagīa na ngaari cia ita nyingī na andū arīa maathiiaga mahaicīte mbarathi? No rīrī, rīrīa wehokire Jehova, nīamaneanire moko-inī maku. **9** Nīgūkorwo maitho ma Jehova morūūraga thī yothe gwīkīra hinya arīa maheanīte ngoro ciao biū kūrī we. Nīwīkīte ūndū wa ūrimū, na kuuma rīu nīugūcooka kūgīa na mbaara.” **10** Asa akīrakarīra Hanani ūrīa muoni-maūndū nī ūndū wa ūhoro ūcio; akīmūrakarīra mūno o nginya akīmūkia njeera. O hīndī īyo, Asa akīambīrīria kūhinyīrīria andū amwe atarī na tha. **11** Maūndū ma wathani wa Asa kuuma kīambīrīria nginya mūthia, nīmandīkītwo mbuku-inī ya athamaki a Juda na Israeli. **12** Mwaka wa mīrongo ītatū na kenda wa wathani wake, Asa nīarūarire magūrū. O na gūtuīka mūrimū ūcio nīwamūhatīrīrie mūno, o na ndwari-inī yake-rī, ndaigana kūmaatha ūteithio kuuma kūrī Jehova, no aacaririe ūteithio kuuma kūrī mandagītarī. **13** Na mwaka wa mīrongo īna na ūmwe wa wathani wake, Asa agīkua na akīhurūka hamwe na maithe make. **14** Nao makīmūthika mbīrīra-inī ūrīa eethondekeire o kūu

Itūūra inene rĩa Daudi, makīmūigīrīra gītanda-inī gīa
kūmūtwara mbīrīra kīhumbīrītwo na mahuti manungi
wega na maguta mītukanio mīngī marīa manungi wega,
nao magīakia mwaki mūnene nī ūndū wa kūmūtīa.

17 Nake Jehoshafatu mūrū wa Asa agītuīka mūthamaki
ithenya rīake, na akīkīra hinya ndakahūrwo nī Israeli.
2 Akīiga ikundi cia thigari matūūra-inī manene mothe
marīa mairigītwo na thingo cia hinya ma Juda, na agīaka
kambī cia thigari kūu Juda na matūūra-inī ma Efiraimu
marīa ithe Asa aatunyanīte. **3** Jehova aarī hamwe na
Jehoshafatu tondū hīndī ya wīthī wake nīathiiaga na
mīthīire ūrīa ithe Daudi aathiiaga nayo. We ndaigana
kūhooya kīrīra kuuma kūrī Baali, **4** no nīarongooragia
Ngai wa ithe na akarūmagīrīra mawatho make, na
ndaarūmīrīre mītugo ya Israeli. **5** Jehova akīhaanda
ūthamaki ūcio wega moko-inī make, nao andū a Juda
othe makīrehera Jehoshafatu iheo; nī ūndū ūcio akīgīa
na indo nyīngī na agītīka mūno. **6** Nīerutīire na ngoro
yake kūrūmīrīra mīthīire ya Jehova; na makīria ma ūguo,
agītharia kūndū kūrīa gūtūūgīru o na itugī cia Ashera,
agīcieheria Juda. **7** Mwaka wa gatatū wa wathani wake
nīatūmire anene ake, na nīo Beni-Haili, na Obadia, na
Zekaria, na Nethaneli, na Mikaia makarutane matūūra-inī
ma Juda. **8** Hamwe nao kwarī na Alawii nao nī, Shemaia,
na Nethania, na Zebadia, na Asaheli, na Shemiramothu, na
Jehonathani, na Adonija, na Tobija, na Tobu-Adonija, na
athīnjīri-Ngai Elishama na Jehoram. **9** Nao makīrutana
Juda guothe, magathiiaga na Ibuku rīa Watho wa Jehova;
magīthiūrūka matūūra-inī mothe ma Juda makīrutaga

andū watho. **10** Úhoro wa gwītigīra Jehova ūkīyūra mothamaki-inī mothe marīa maathiürürükīrie Juda, nī ūndū ūcio matiigana kūrūa na Jehoshafatu. **11** Nao Afilisti amwe makīrehera Jehoshafatu iheo, na makīrehe betha arī igooti, nao Arabu makīmūrehere ndūūru cia mbūri: ndūrūme 7,700 na mbūri 7,700. **12** Jehoshafatu agīkīrīria kūgīa na hinya mūno; agīaka matūūra manene magitīre na matūūra ma makūmbī kūu Juda, **13** na nīarī na indo nyīngī matūūra-inī macio ma Juda. Agīcooka akīiga thigari iria cīooī wega ūhoro wa mbaara kūu Jerusalemu. **14** Rīandīkithia rīao, kūringana na nyūmba ciao, rīatariī ta ūū: Kuuma Juda, anene a ikundi cia 1,000: Adina nīwe warī mūnene wao, aarī na andū 300,000 a kūrūa; **15** ūrīa wamūrūmīriire nī Jehohanani, na aarī na thigari 280,000; **16** wa gatatū aarī Amasia mūrū wa Zikiri, ūrīa werutīire gūtungata Jehova, na aarī na thigari 200,000. **17** Kuuma Benjamini nī: Eliada, mūthigari njamba, na aarī na andū 200,000 arīa maarī na mota na ngo; **18** ūrīa wamūrūmīriire nī Jehozabadu, na aarī na andū 180,000 arīa maarī na indo cia mbaara. **19** Acio nīo andū arīa maatungatāgīra mūthamaki, o hamwe na arīa angī aigīte matūūra-inī manene marīa mairigīirwo na thingo cia hinya kūu Juda guothe.

18 Na rīrī, Jehoshafatu aarī na indo nyīngī na agatīka mūno, nake agītuma ūthoni na Ahabu. **2** Mīaka mīnini yathira-rī, agīkūrūka agīthīī gūceerera Ahabu kūu Samaria. Nake Ahabu akīmūthīnjīra ng'ondu nyīngī na ng'ombe marī hamwe na andū arīa maarī nake, na akīmūringīrīria matharīkīre Ramothu-Gileadi. **3** Ahabu,

mūthamaki wa Israeli akīuria Jehoshafatu mūthamaki wa Juda atīrī, “Nīgūthiī hamwe na niī tūgookīrīre Ramothu-Gileadi?” Nake Jehoshafatu akīmūcookeria atīrī, “Niī tūrī o ūndū ūmwe nawe, o na andū akwa no ta andū aku; na nītūgaakorwo tūrī hamwe nawe kūu mbaara-inī”. 4 No Jehoshafatu agīcooka akīira mūthamaki wa Israeli atīrī, “Ambe ūtuīrie na ūmenye ūtaaro wa Jehova.” 5 Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli akīungania anabii 400, akīmooria atīrī, “Tūthiī tūkahūrane na Ramothu-Gileadi kana ndigathī?” Nao makīmūcookeria makīmwīra atīrī, “Thīi, nīgūkorwo Ngai nīekūneana itūura rīu moko-inī ma mūthamaki.” 6 Nowe Jehoshafatu akīuria atīrī, “Kaī gūkū gūtarī mūnabii wa Jehova ūrīa tūngūrīa ūhoro kuuma kūrī we?” 7 Mūthamaki wa Israeli agīcookeria Jehoshafatu atīrī, “Nī kūrī mūndū ūmwe ūrīa ūngītūrīria ūhoro kuuma kūrī Jehova, no nīndīmūthūire tondū gūtirī hīndī andathagīra ūndū mwega, no maūndū mooru hīndī ciothe. Nake nīwe Mikāia mūrū wa Imula.” No Jehoshafatu agīcooka atīrī, “Mūthamaki ndagīrīrwo nī kuuga ūguo.” 8 Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli agītā ūmwe wa anene ake, akīmwīra atīrī, “Ndehera Mikāia mūrū wa Imula narua.” 9 Hīndī īyo mūthamaki wa Israeli na Jehoshafatu mūthamaki wa Juda, mehumbīte nguo ciao cia ūthamaki, magīkarīra itī ciao cia ūnene hau kīhuhīro-inī kīa ngano kīrīa kīarī itoonyero-inī rīa Samaria, nao anabii othe maarī ho makīratha mohoro marī mbere yao. 10 Na rīrī, Zedekia mūrū wa Kenaana nīathondekete hīa cia kīgera, nake akiuga atīrī, “Jehova ekuuga ūū: ‘Ici nīcio mūgaatheeeca Asuriata nacio nginya

mūmaniine.” **11** Nao anabii acio angī othe maarathaga o ūndū ūmwe, makoiga atīrī: “Tharīkīra Ramothu-Gileadi na nīögūtooria, tondū Jehova nīekūrīneana moko-inī ma mūthamaki.” **12** Mūndū ūrīa watūmītwo ageete Mikaia akīmwīra ūū, “Atīrīrī, anabii arīa angī othe maarītie o ta mūndū ūmwe, mararathīra mūthamaki ūhootani. Reke kiugo gīaku gītigakararanie na kīao, na warie ūndū mwega.” **13** Nowe Mikaia akiuga atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, nī ngūmwīra o ūrīa Ngai wakwa ekunjīira.” **14** Hīndī ūrīa aakinyire-rī, mūthamaki akīmūuria atīrī, “Mikaia, tūthīi tūkahūūranīre itūūra rīa Ramothu-Gileadi, kana tūtigaathī?” Nake Mikaia akīmūcookeria atīrī, “Rītharīkīre na ūhootane, tondū nīrīkūneanwo moko-inī maku.” **15** Mūthamaki akīmwīra atīrī, “Nī maita maigana ngūtūūra ngwīhītithagia ndūkae kūnjiīra ūhoro ūngī tiga ūhoro wa ma thīinī wa rīitwa rīa Jehova?” **16** Nake Mikaia akīmūcookeria atīrī, “Ndīronire andū a Isiraeli othe mahurunjūkīire irīma-inī ta ng’ondu itarī na mūrīthi, nake Jehova aroiga atīrī, ‘Andū aya matirī na mwathi. O mūndū nīarekwo ainūke gwake na thayū.’” **17** Nake mūthamaki wa Isiraeli akīira Jehoshafatu atīrī, “Githī ndikwīrire atī ndarī hīndī angīndathīra ūhoro mwega, tiga o ūrīa mūūru?” **18** Mikaia agīthīi na mbere, akiuga atīrī, “Nī ūndū ūcio thikīrīria kiugo kīa Jehova: Ndīronire Jehova aikariire gītī gīake kīa ūnene, arī na mbūtū yothe ya igūrū ūrūgamīte ūmūthiūrūrūkīirie mwena wa ūrīo na wa ūmotho. **19** Nake Jehova aroria atīrī, ‘Nūū ūkūheenereria Ahabu mūthamaki wa Isiraeli nīguo atharīkīre Ramothu-Gileadi, nīgeetha athīi agakuīre kuo?’

“Umwe akiuga ūū, na ūrĩa ūngĩ akiuga ūū. **20** Mariġirīrio-inĩ, roho ūmwe ūkiumĩra, ūkīrūgama mbere ya Jehova, ūkiuga atīrī, ‘Nī nī̄ ngūmūheenereria.’ “Jehova akīuria atīrī, ‘Ūkūmūheenereria atīa?’ **21** “Naguo roho ūcio ūkiuga atīrī, ‘Nī̄gūthiī ngūthiī nduīke roho wa maheeni tūnua-inĩ twa anabii ake othe.’ “Nake Jehova akiuga atīrī, ‘Wee nī̄kūhota kūmūheenereria. Thī ūgeeke ūguo.’ **22** “Nī ūndū ūcio Jehova nīekīrīte roho wa maheeni tūnua-inĩ twa anabii aya aku. Jehova nīagwathīrīrie mwanangīko.” **23** Hīndī īyo Zedekia mūrū wa Kenaana akīambata na akīringa Mikaia rūhī ūthiū. Akīmūūria atīrī, “Kaī roho wa Jehova agereire kū rīrīa oimire kūrī nī̄nguo aarie nawe?” **24** Mikaia agīcookia atīrī, “Nī̄ukamenya mūthenya ūrīa ūgaathīi kwīhitha kanyūmba ka na thīinī.” **25** Mūthamaki wa Israeli agīathana, akiuga atīrī, “Oyai Mikaia mūmūcookie kūrī Amoni mwathi wa itūura inene, na kūrī Joashu mūrū wa mūthamaki, **26** na mūmwīre atīrī, ‘Mūthamaki ekuuga ūū: Mūndū ūyū nīaikio njeera na ndakaheo kīndū gīa kūrīa tiga mūgate na maaī nginya rīrīa ngaacooka na thayū.’” **27** Mikaia akiuga atīrī, “Ūngīgaacooka na thayū-rī, no gūtuīkire atī Jehova ndaarītie na nī̄.” Agīcookia akiuga atīrī, “Iguai ūhorō wakwa inyuī andū aya inyuothē!” **28** Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli na Jehoshafatū mūthamaki wa Juda makīambata nginya Ramothu-Gileadi. **29** Nake mūthamaki wa Israeli akīira Jehoshafatū atīrī, “Nī̄ngūtoonya mbaara-inĩ ndīigārūrīte ndikamenyeke no wee wīkīre nguo cia ūthamaki.” Nī ūndū ūcio mūthamaki wa Israeli akīigārūra ndakamenyeke na agītoonya mbaara-inĩ. **30** Na rīrī,

mūthamaki wa Asuriata nīathīte anene ake a ngaari cia ita akameera atīrī, “Mūtikarūe na mūndū o na ūrikū, mūnini kana mūnene, tiga o mūthamaki wa Isiraeli.” **31** Rīrīa anene a mbūtū cia ngaari cia ita moonire Jehoshafatu magīciiria atīrī, “Ūyū nīwe mūthamaki wa Isiraeli” Nī ūndū ūcio makīgarūrūka mamūtharīkīre, no Jehoshafatu agīkaya, nake Jehova akīmūteithia. Ngai akīmaroria na kūngī, makīmweherera, **32** nīgūkorwo rīrīa anene a ngaari cia ita moonire atī tiwe warī mūthamaki wa Isiraeli, magītiga gūthingatana nake. **33** No mūndū ūmwe akīgeeta ūta wake, agīkia mūguī o ro ūguo, naguo ūkīratha mūthamaki wa Isiraeli o gatagatī-inī ka magathīkanīrio ma nguo yake ya mbaara. Nake mūthamaki akīra mūtwarithia wa ngaari ya ita atīrī, “Garūra ngaari ūndute mbaara-inī. Nīndagurario.” **34** Nayō mbaara īkīneneha mūthenya wothe, na mūthamaki wa Isiraeli agītiirania ngaari-inī yake ya mbaara ang’etheire Asuriata o nginya hwaī-inī. Narīo riūa rīgīthūa-rī, agīkua.

19 Hīndī ūrīa Jehoshafatu mūthamaki wa Juda aacookire Jerusalemu nyūmba-inī yake ya ūthamaki na thayū-rī,
2 Jehu ūrīa muoni-maūndū, mūrū wa Hanani, agīthīi akamūtūnge nake akīuria mūthamaki atīrī, “Nīwagīrīirwo gūteithia mūndū ūrīa mwaganu na wende arīa mathūire Jehova? Nī ūndū wa ūguo-rī, mang’ūrī ma Jehova marī igūrū rīaku. **3** No rīrī, harī na maūndū manini mega thīnī waku, nīgūkorwo nīweheretie itugī cia Ashera būrūri-inī, na ūkerekeria ngoro yaku kūrongooria Ngai.”
4 Jehoshafatu agītūura Jerusalemu, agīcooka akiumagara rīngī, agīthīi kūrī andū a kuuma Birishiba kūu būrūri

wa irīma wa Efiraimu, na akīmacookia kūrī Jehova, Ngai wa maithe mao. **5** Nake agīthuura andū a gūthikagīrīria maciira kū būrūri-inī, thīnī wa o itūūra rīa matūūra manene ma Juda marīa mairigīrwo na thingo cia hinya. **6** Akīmeera atīrī, “Mwīciiragiei wega ūrīa mūgwīka, tondū rīrī, mūtirītuithanagia ciira nī ūndū wa mūndū, no makīria nī ūndū wa Jehova, ūrīa ūrīkoragwo na inyuī rīrīa rīothe mūrītuaga ciira. **7** Na rīrī, mwītigagīrei Jehova. Mūtuanagīre ciira mūmenyereire, nī ūndū Jehova Ngai witū nī wa kīhoto na ndaroraga maūthī na ndahakagwo.” **8** O nakuo Jerusalemu-rī, Jehoshafatu nīathuurire Alawii amwe, na athīnjīri-Ngai, na atongoria a nyūmba cia andū a Isiraeli marūgamagīrīre watho wa Jehova, na magatuithanagia maciira o na makaniina ngarari. Nao maatūūraga Jerusalemu. **9** Nake akīmahe mawatho maya: “No nginya mūtungate na wīhokeku na ngoro cianyu ciothe, na mwītigagīre Jehova. **10** Ciira wothe ūrīa mūrīrehagīrwo kuuma kūrī andū a būrūri wanyu arīa matūūraga matūūra-inī marīa manene, arī ūiti wa thakame kana maūndū mangī makoniī watho, kana maathani, kana kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, kana matuīro ma ciira, makanagiei matikanehīrie Jehova; kwaga ūguo marakara make nīmakamūūkīrīra inyuī ene na ariū a thoguo. Īkagai ūguo na mūtikehia. **11** “Na rīrī, Amaria mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene nīwe ūrīmūroraga maūndū-inī mothe makoniī Jehova, nake Zebadia mūrū wa Ishumaeli, o we mūtongoria wa mūhīrīga wa Juda, nīwe ūrīmūroraga maūndū-inī mothe makoniī mūthamaki, nao Alawii nīmarītungataga ta anene marī mbere yanyu.

Íkagai maündū mürĩ na üümírĩru, nake Jehova aríkoragwo hamwe na arĩa maríkaga wega.”

20 Na rírĩ, thuutha wa üguo, andū a Moabi, na andū a Amoni marĩ hamwe na Ameuni amwe magiūka kürúa na Jehoshafatu. **2** Andū amwe magiūka makíira Jehoshafatu atírĩ, “Mbütü nene ya ita kuuma Edomu níiroka kürúa nawe, yumíte mürímo ürĩa üngĩ wa iria. O na ríu níkinyíte Hazezoni-Tamaru” (na nokuo Eni-Gedi). **3** Jehoshafatu akímaka, na agítua itua orie ütaaro harĩ Jehova, nake akianírĩra Juda guothe kwihingwo kürĩa irio. **4** Nao andū a Juda maküngana meethe üteithio kuuma kürĩ Jehova; ti-itherü magiūka kuuma matüura mothe ma Juda níguo mamürongorie. **5** Nake Jehoshafatu akirügama mbere ya kíungano kíu kíia andū a Juda na Jerusalemu, o hau hekarü-iní ya Jehova o mbere ya nja írĩa yarĩ njerü, **6** akiuga atírĩ: “Wee Jehova, Ngai wa maiithe maitü, githĩ tiwe Ngai ürĩa ürĩ igürü? Níwe üthamakagíra mothamaki mothe ma ndürírĩ. Hinya na ühoti irĩ guoko-iní gwaku, na gütirĩ mündü üngigwítiiria. **7** Wee Ngai witü-rĩ, githĩ ndwaingatire arĩa maikaraga bürüri üyü mbere ya andū aku a Israeli na ükíuhe njiaro cia mürataguo iburahímu nginya tene? **8** Nímatüüríte kuo o na magaaka hekarü kuo írĩa ítanítio na Ríitwa ríaku, makiugaga atírĩ, **9** ‘Mütino üngigatükora o na ürĩ wa rühiü rwa njora rwa gütürüithia, kana müthiro kana ng’aragu, tükkaarügama mbere yaku hekarü-iní ñino ítanítio na Ríitwa ríaku, nítügaagükäira türĩ hatíka-iní, nawe níügatüigua ütühonokie.’ **10** “No ríu, haha harĩ na andū a kuuma Amoni, na Moabi, na Kírima kíia Seiru, arĩa wagiririe andū

a Isiraeli matharīkire mabūrūri mao rīrīa moimaga Misiri; nī ūndū ūcio makīmehererā na matiigana kūmaniina.

11 Ta kīone kīrīa maragītūrīha nakīo, tondū mokīte gūtūingata kūrīa watūheire gūtuīke igai riitū. **12** Wee Ngai witū, githī ndūgūkīmatuīra ciira? Nī ūndū-rī, ithū ūtūtirī na hinya wa kūng'ethanīra na mbūtū ūno nene ūū ūrooka gūtūtharīkīra. Tūtiū ūrīa tūgwīka, no rīrī, maitho maitū nīwe macūthīrīrie.” **13** Arūme othe a Juda, na atumia ao, na ciana na twana twao twa ngenge, makīrūgama o hau mbere ya Jehova. **14** Na hīndī ūyo Roho wa Jehova ūgīkinyīrīra Jahazieli mūrū wa Zekaria mūrū wa Benaia, mūrū wa Jeielī mūrū wa Matania ūrīa Mūlawii wa rūciaro rwa Asafu rīrīa aarūgamīte kūngano-inī kīu. **15** Nake akiuga atīrī, “Ta thikīrīria, wee Mūthamaki Jehoshafatu na aīa othe mūtūrīga Juda na Jerusalemu! Ūū nīguo Jehova ekūmwīra: ‘Mūtīgetīgīre kana mūkue ngoro nī ūndū wa mbūtū ūno nene ya ita. Nīgūkorwo mbaara ūno ti yanyu, no nī ya Ngai. **16** Rūciū, rokai gūkūrūka mūmatharīkīre. Magaakorwo makīhaica magereire Mwanya-inī wa Zizi na nīmūkamakorerera mūthia-inī wa mūkuru wa kūu Werū wa Jerueli. **17** Ti inyuī mūkūrūa mbaara ūno. Rūgamai mwena wanyu, mwīhaandei wega na mwīonere ūrīa Jehova ekūmūhonokia, inyuī andū a Juda na a Jerusalemu. Mūtīgetīgīre, na mūtīgakue ngoro. Umagarai mūkang'ethanīre nao rūciū, nake Jehova nīagakorwo hamwe na inyuī.” **18** Jehoshafatu akīnamīrīra, agīturumithia ūthiū thī, nao andū othe a Juda na a Jerusalemu makiīgūithia thī mbere ya Jehova, makīmūhooya. **19** Ningī Alawii amwe a kuuma rūciaro

rwa Kohathu na rwa Kora magiūkīra na igūrū, magikumia Jehova Ngai wa Isiraeli maanīrīre na mūgambo mūnene mūno. **20** Rūciinī tene mūno makiuma merekeire Werū wa Tekoa. Na rīrīa maambīrīirie kuuma-rī, Jehoshafatu akīrūgama, akiuga atīrī, “Ta thikīrīriai, inyuī andū a Juda o na a Jerusalemu! Ítīkiai Jehova Ngai wanyu na nīekūmūtirīrīra; itīkiai anabii ake na nīmūkūgaacīra.” **21** Thuutha wa kwaranīria na andū, Jehoshafatu agīthuura andū a kūinīra Jehova na a kūmūgooca nī ūndū wa riiri wa ūtheru wake, nao hīndī ūrīa megūtongoria mbūtū ūyo ya ita, makiugaga atīrī: “Cookeriai Jehova ngaatho, nīgūkorwo wendo wake ūtūrīaga nginya tene.” **22** Na rīrīa maambīrīirie kūina o na kūgooca-rī, Jehova akīiga andū mohie andū a Amoni, na a Moabi, na andū a kuuma Kīrīma kīa Seiru arīa maatharīkagīra Juda, nao magītoorio. **23** Nao andū a Amoni na a Moabi magiūkīrīra andū a kuuma Kīrīma kīa Seiru, makīmananga na makīmaniina biū. Maarīkia kūrīaga andū a kuuma Seiru, magīteithīrīria kūniinana o ene. **24** Hīndī ūrīa andū a Juda maakinyire harīa hang’ethanīre na werū-rī, magīcūthīrīria mbūtū ūyo nene ya ita, makīona no ciimba theri ciagwīte thī; gūtīrī mūndū o na ūmwe wetharīte. **25** Nī ūndū ūcio Jehoshafatu na andū ake magīthīi gūtaha indo, na thīnī wacio makīona indo nyīngī na nguo o na indo cia goro nyīngī gūkīra ūrīa mangīahotire gūkuua. Ciarī nyīngī ū ūtī maaniinire mīthenya itatū gūciūngania. **26** Mūthenya wa kana makīūngana Gītuamba-inī kīa Beraka, kūrīa maagoceire Jehova. Kīu nīkīo gītūmaga gwītwo Gītuamba kīa Beraka nginya ūmūthī. **27** Hīndī ūyo andū othe a Juda

na a Jerusalemu, matongoretio nī Jehoshafatu, magīcooka Jerusalemu makenete, nīgūkorwo Jehova nīamaheete gītūmi gīa gūkenerera thū ciao. **28** Magītoonya Jerusalemu na magīthīi hekarū-inī ya Jehova marī na inanda cia mūgeeto, na mītūrirū, na tūrumbeta. **29** Namo mothamaki mothe ma mabūrfuri magītigīra Ngai rīrīa maiguire ūrīa Jehova aarūite na thū cia Israeli. **30** Naguo ūthamaki wa Jehoshafatu ūgīkara ūrī na thayū, nīgūkorwo Ngai wake nīamūheete ūhurūko mīena-inī yothe. **31** Nī ūndū ūcio, Jehoshafatu agīthamakīra Juda; nake aarī wa mīaka mīrongo ītatū na ītano rīrīa aatuīkire mūthamaki wa Juda, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo ūrī na ītano. Nyina eetagwo Azuba mwarī wa Shilihi. **32** Nake akīrūmīrīra mīthīire ya ithe Asa na ndaigana gūtigana nayo; agīka ūrīa kwagīrīire maitho-inī ma Jehova. **33** No rīrī, kūndū kūrīa gūtūūgīru gūtiigana kweherio, nao andū matiigana kwerekeria ngoro ciao kūrī Ngai wa maithe mao. **34** Ciiko iria ingī cia wathani wa Jehoshafatu kuuma kīambīrīria nginya mūthia, nīciandīkītwo ibuku-inī rīa maūndū ma o mwaka rīa Jehu mūrū wa Hanani, marīa mandīkītwo ibuku-inī rīa athamaki a Israeli. **35** Thuutha ūcio Jehoshafatu mūthamaki wa Juda agītuma ūrata na Ahazia mūthamaki wa Israeli, ūrīa warī na maūndū maingī ma waganu. **36** Makīiguana nake atī maake marikabu cia wonjoria. Nao maarīkia gūciakīra kūu Ezioni-Geberi, **37** Eliezeri mūrū wa Dodavahu wa kuuma Maresha akīrathīra Jehoshafatu ūrathi wa ūrīa akoona ūrū, akiuga atīrī, “Tondū nīugīte ūrata na Ahazia, Jehova

n̄iekwananga kīrīa wakīte.” Nacio marikabu igītharūranio, na itiigana gūthiī iria-inī ikarute wīra wa wonjoria.

21 Nake Jehoshafatu akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo hamwe nao o kū Itūūra Inene rīa Daudi. Nake mūriū Jehoramu agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **2** Ariū a ithe na Jehoramu mūrū wa Jehoshafatu maarī Azaria, na Jehiel, na Zekaria, na Azariahu, na Mikaeli, na Shefatia. Acio othe maarī ariū a Jehoshafatu mūthamaki wa Isiraeli. **3** Ithe nīamaheete iheo nyīngī cia betha na thahabu na indo ingī cia goro, o hamwe na matūūra manene mairigīre na thingo cia hinya kūu Juda, no aaheanire ūthamaki kūrī Jehoramu tondū nīwe warī mūriū wa irigithathi. **4** Rīrīa Jehoramu eehaandire na akīrūma ūthamaki-inī wa ithe-rī, nīooragire ariū a ithe othe na rūhiū rwa njora, o hamwe na anene amwe a nyūmba ya ūthamaki a Isiraeli. **5** Jehoramu aarī wa mīaka mīrongo ītatū na īrī rīrīa aatuīkire mūthamaki. Nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka īnana. **6** Agīthiī na mīthīire ya athamaki a Isiraeli, o ta ūrīa nyūmba ya Ahabu yekaga, nīgūkorwo aahikītie mwarī wa Ahabu. Nake agakīlhagia maitho-inī ma Jehova. **7** No o na kūrī ūguo-rī, nī ūndū wa kīrīkanīro kīa Jehova kīrīa aarīkanīire na Daudi, Jehova ndeendaga kwananga nyūmba ya Daudi. Nīeranīire atī nīarīmenyagīrīra tawa nī ūndū wake na njiaro ciake nginya tene. **8** Hīndī ya Jehoramu-rī, Edomu nīmaremeire Juda na magītua mūndū ūngī mūthamaki wao ene. **9** Nī ūndū ūcio Jehoramu agīthiī kuo na anene ake na ngaari ciake cia ita ciothe. Nao andū a Edomu makīmūrigicīria arī hamwe na anene a ngaari ciake

cia ita, no agīkīra ūtukū, akīura. **10** Nginya ūmūthī, Edomu matūraga maremeire Juda. O ihinda rīu andū a Libina makīregana na watho wa Jehoram, nīgūkorwo nīatiganīirie Jehova, Ngai wa maithe make. **11** O na ningī nīakīte kūndū kūrīa gūtūgīru kūu irīma-inī cia Juda, na agatūma andū a Jerusalemu mahūure ūmaraya, na akahītithia andū a Juda njīra. **12** Jehoram akīnyiita marū moimīte kūrī mūnabii Elīja maandīkītwo atīrī: “Jehova Ngai wa thoguo Daudi ekuuga ūū: ‘Ndūthīite na mīthīire ya thoguo Jehoshafatu, kana ya Asa mūthamaki wa Juda. **13** No rīrī, nīūthīite na mīthīire ya athamaki a Israeli, na nīūtongoretie andū a Juda na a Jerusalemu nīguo mahūure ūmaraya, o ta ūrīa nyūmba ya Ahabu yekire. O na ningī nīūragīte ariū a thoguo, na andū a nyūmba ya thoguo, na andū maarī aagīrīru gūgūkīra. **14** Nī ūndū ūcio, rīu Jehova akīriī kūhūura andū aku, na ariū aku, na atumia aku, na kīndū gōthe gīaku, acihūure ihūura inene. **15** Wee mwene nīūkūrūara mūno, ūrūare mūrimū wa mara ūtangīhona, nginya mūrimū ūcio ūtūme mara maku mathire biū.” **16** Jehova akīarahūrīra Jehoram ūru wa Afilisti na wa Arabu arīa maatūrīra gūkuhī na Akushi. **17** Magītharīkīra Juda, na magīkūhūura, na magīkuua indo ciothe iria ciarī nyūmba ya mūthamaki, o hamwe na ariū ake na atumia ake. Ndaatigīrio mūriū o na ūmwe o tiga Ahazia ūrīa warī mūnini mūno. **18** Thuutha wa maūndū macio mothe-rī, Jehova nīarehīthīirie Jehoram mūrimū wa mara ūtangīhona. **19** Mahinda mathīianga, mūthia-inī wa mīaka iīrī-rī, mara make makiuma nī ūndū wa mūrimū ūcio, nake agīkua arī na ruo rūnene mūno. Andū

ake matiigana gwakia mwaki nī ūndū wa gītīo gīake, ta ūrīa meekīte nī ūndū wa maithe. **20** Jehoram aarī wa mīaka mīrongo ītatū na ūrī ūrī aatuīkire mūthamaki, nake aathamakire arī Jerusalemu mīaka īnana. Na ūrī, akua gūtirī mūndū wagīire na kīha, nake agīthikwo Itūūra Inene ūrī Daudi, no ndaathikirwo mbīrīra-inī cia athamaki.

22 Nao andū a Jerusalemu magītua Ahazia mūriū wa Jehoram ūrī warī mūnini mūno mūthamaki ithenya rīake, nīgūkorwo atharīkīri ao arīa mookire kambī-inī hamwe na Arabu, nīmooragīte ariū arīa akūrū othe. Nī ūndū ūcio Ahazia mūriū wa Jehoram mūthamaki wa Juda akīambīrīria gūthamaka. **2** Ahazia aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ūrī ūrī aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mwaka ūmwe. Nyina eetagwo Athalia mwarī wa mwana wa Omuri. **3** O nake agīthīi na mīthīire ya nyūmba ya Ahabu, nīgūkorwo nyina nīamūringagīrīria gwīka maūndū mooru. **4** Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrī nyūmba ya Ahabu yekīte, nīgūkorwo thuutha wa gīkuū gīa ithe, nīo maatuīkire amūtaari na makīmūhītīthia. **5** Ningī nīarūmīrīire mataaro mao ūrī aathiire mbaara-inī na Joram mūrū wa Ahabu mūthamaki wa Israeli makahūūre Hazaeli mūthamaki wa Suriata kū Ramothu-Gileadi. Asuriata acio makīguraria Joram; **6** nī ūndū ūcio akīhūndūka, agīthīi Jezireeli nīguo akahonie nguraro iria aagurarīrio Ramothu makīrūna Hazaeli mūthamaki wa Suriata. Hīndī ūyo Ahazia mūrū wa Jehoram mūthamaki wa Juda agīkūrūka agīthīi Jezireeli akarore Joram mūrū wa Ahabu tondū

nīagurarītio. **7** Nī ūndū wa Ahazia gūthiī gūceerera Joram, Ngai nīarehire kūniinwo kwa Ahazia. Rīrīa Ahazia aakinyire-rī, makiumagara na Joram magacemanie na Jehu mūrū wa Nimushi, ūrīa Jehova aaitīrīirie maguta aniine nyūmba ya Ahabu. **8** O hīndī ūrīa Jehu aahingagia itua rīa ciira wa nyūmba ya Ahabu-rī, nīakorereire ariū a nyūmba ya ūthamaki wa Juda o na ariū a andū a nyūmba ya Ahazia, arīa maatungataga Ahazia, nake akīmooraga. **9** Ningī akiuma agacarie Ahazia, nao andū a Jehu makīnyita Ahazia rīrīa eehithīte Samaria. Akīrehwo kūrī Jehu na akīragwo. Nao makīmūthika nīgūkorwo moigire atīrī, “Aarī ūmwe wa ariū a Jehoshafatu, ūrīa warongoragia Jehova na ngoro yake yothe.” Nī ūndū ūcio gūkīaga mūndū thīinī wa nyūmba ya Ahazia warī na ūhoti mūiganu wa kūrūgamīrīra ūthamaki ūcio. **10** Rīrīa Athalia nyina wa Ahazia onire atī mūriū nīakuīte-rī, akīambīrīria kūniina nyūmba yothe ya ūthamaki wa Juda. **11** No rīrī, Jehosheba, mwarī wa Mūthamaki Jehoram, akīoya Joashu mūrū wa Ahazia akīmūruta na hito kuuma kūrī ariū a mūthamaki arīa maakirie kūragwo, na akīmūhitha nyūmba ya toro hamwe na mūrerī wake. Tondū Jehosheba, mwarī wa Mūthamaki Jehoram na ningī mūtumia wa Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai, aarī mwarī wa nyina na Ahazia, nīahithire mwana ūcio ndakonwo nī Athalia nīguo ndakooragwo. **12** Nake agītūūra nao arī mūhithe hekarū-inī ya Ngai mīaka ītandatū, hīndī ūrīa Athalia aathaga būrūri ūcio.

23 Na rīrī, mwaka wa mūgwanja Jehoiada nīonanirie hinya wake. Nīathondekire kīrīkanīro na anene a ita

a thigari 100 nao maarī: Azaria mūrū wa Jerohamu, na Ishumaeli mūrū wa Jehohanani, na Azaria mūrū wa Obedi, na Maaseia mūrū wa Adaia, na Elishafatu mūrū wa Zikiri. **2** Nao magīthiī būrūri wa Juda wothe makīūnganagia Alawii na atongoria a nyūmba cia andū a Isiraeli kuuma matūūra-inī mothe. Rīrīa mookire Jerusalemu-rī, **3** kīūngano gīothe nīkīagīire kīrīkanīro na mūthamaki kūu hekarū-inī ya Ngai. Jehoiada akīmeera atīrī, “Mūriū wa mūthamaki no nginya athamake, o ta ūrīa Jehova eeranīire ūhoro-inī ūkoniī njiaro cia Daudi. **4** Na rīrī, ūū nīguo mūgwīka: Gīcunjī gīa gatatū kīa inyuī athīnjīri-Ngai na Alawii arīa megūthiī wīra mūthenya wa Thabatū mūrangīre mīrango, **5** gīcunjī gīa gatatū kīanyu mūrangīre nyūmba ya ūthamaki, na gīcunjī gīa gatatū mūrangīre kīhingo kīa mūthingi, nao andū acio angī othe maikare nja cia hekarū ya Jehova. **6** Mūtikanareke mūndū o na ūmwe atoonye hekarū ya Jehova tiga o athīnjīri-Ngai na Alawii arīa marī wīra-inī; acio no matoonye tondū nī aamūre, no andū acio angī othe marangīre kīrīa Jehova oigīte marangīre. **7** Alawii makeiga mathiūrūrūkīirie mūthamaki, o mūndū arī na indo ciake cia mbaara guoko-inī. Mūndū o wothe ūngītoonya hekarū no nginya oragwo. Ikaragai hakuhī na mūthamaki kūrīa guothe angīthiī.” **8** Nao Alawii na andū othe a Juda magīka o ūrīa Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai aathanire. O mūndū akīoya andū ake arīa maathiiaga wīra mūthenya wa Thabatū na arīa moimagīra wīra, nīgūkorwo Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai ndarī gīkundi o na kīmwe aarekereirie. **9** Ningī akīhe anene a ita a thigari 100 matimū na ngo iria nene na

nini iria ciarī cia Mūthamaki Daudi iria ciarī thīnī wa hekarū ya Ngai. **10** Akīrūgamia andū othe, o mūndū na indo ciake cia mbaara, magīthiūrūrūkīria mūthamaki, hau hakuhī na kīgongona, na hakuhī na hekarū, kuuma mwena wa gūthini nginya mwene wa gathigathini wayo.

11 Jehoiada na ariū ake makīruta mūriū wa mūthamaki na makīmwīkīra thūmbī ya ūthamaki; makīmūnengera ibuku rīa kīrīkanīro na makīanīrīra atī nīwe mūthamaki. Makīmūitīrīria maguta na makīanīrīra, makiuga atīrī, “Mūthamaki arotūūra nginya tene!” **12** Rīrīa Athalia aiguire inegene rīa andū makīhanyūka magīkūngūyagīra mūthamaki, agīthīi kūrī o kūu hekarū-inī ya Jehova. **13** Agīcūthīrīria, na akīona mūthamaki arūgamīte gītugī-inī gīake itoonyero-inī. Nao anene na ahuhi tūrumbeta marūgamīte hakuhī na mūthamaki, na andū othe a būrūri magagīkena makīhuhaga tūrumbeta, nao aini marī na indo cia kūina magatongoria andū arīa angī na nyīmbo cia kūgooca. Nake Athalia agītembūranga nguo ciake cia igūrū, akīanīrīra, akiuga atīrī, “Ungumania! Ungumania!”

14 Nake Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai agītūma anene a ita a thigari igana igana, arīa maarī arūgamīrīri a mbūtū cia ita, akīmeera atīrī, “Mūrutūrūrei, mūmūrehe arī gatagatī ga thigari, na mūndū o wothe ūngīmuuma thuutha, oragwo.” Nīgūkorwo mūthīnjīri-Ngai nīoigīte atīrī, “Mūtikamūūragīre hekarū-inī ya Jehova.” **15** Nī ūndū ūcio makīmūnyiita, agīkinya itoonyero-inī rīa Kīhingo kīa Mbarathi, o kūu nja-inī cia nyūmba ya ūthamaki, makīmūūragīra hau. **16** Nake Jehoiada akīgīa na kīrīkanīro atī we, na andū, na mūthamaki megūtuīka andū a

Jehova. **17** Nao andū othe magīthiī hekarū-inī ya Baali na makīmītharia. Makiunanga igongona na mīhianano na makīūragīra Matani ūrīa warī mūthīnjīri-ngai wa Baali hau mbere ya igongona icio. **18** Ningī Jehoiada akīneana ūrūgamīrīri wa hekarū ya Jehova moko-inī ma athīnjīri-Ngai, arīa maarī Alawii, arīa maaheetwo wīra hekarū-inī nī Daudi, marutagīre Jehova magongona ma njino o ta ūrīa kwandīktwo watho-inī wa Musa, o makīinaga na magakena o ta ūrīa Daudi aathanīte. **19** O na ningī nīaigire aikaria a mīrango ihingo-inī cia hekarū ya Jehova nīgeetha gūtikagīe mūndū o na ūmwe ūtetheretie ūngītoonya. **20** Akīoya anene a ita thigari igana, na anene arīa angī, na aathani a andū, na andū othe a būrūri, magīkūrkia mūthamaki kuuma hekarū-inī ya Jehova. Magītoonya nyūmba ya ūthamaki magereire Kīhingo kīa Rūgongo na magīkarīria mūthamaki gītī-inī kīa ūnene, **21** nao andū othe a būrūri magīkena. Narīo itūūra inene rīkīhoorera, tondū Athalia nīarīkītie kūrūragwo na rūhiū rwa njora.

24 Na rīrī, Joashu aarī wa mīaka mūgwanja rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo īna. Nyina eetagwo Zibia na oimīte Birishiba. **2** Joashu nīekire maündū marīa maagīrīire maitho-inī ma Jehova mīaka-inī yothe ya Jehoiada ūrīa mūthīnjīri-Ngai. **3** Jehoiada akīmūthuurīra atumia eerī, nake agīciara aanake na airītu. **4** Thuutha ūcio Joashu agītua itua rīa gūcookereria hekarū ya Jehova. **5** Agīta athīnjīri-Ngai na Alawii hamwe, akīmeera atīrī, “Thīi matūūra-inī ma Juda mūnganie mbeeca iria ciagīrīirwo nī kūrīhwo o mwaka

kuuma Israeli cia gūcookereria hekarū ya Ngai wanyu. ūkai ūndū ūcio o rīu.” No Alawii matiigana gwīka ūndū ūcio narua. **6** Nī ūndū ūcio mūthamaki agīta Jehoiada mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, akīmwīra atīrī, “Nī kī kīgirītie wīre Alawii marehe igooti rīa kuuma Juda na Jerusalemu rīrīa rīatuanīirwo nī Musa ndungata ya Jehova o na kīungano kīa Israeli nī ūndū wa Hema ya ūira?” **7** Na rīrī, ariū a Athalia, mūtumia ūcio mwaganu, nī mabunjīte hekarū ya Ngai, o na makahūthīra indo iria nyamūre na maūndū ma Baali. **8** Mūthamaki nīathanire, nao andū magīthondeka ithandūkū na makīrīiga nja, hau kīhingo-inī kīa hekarū ya Jehova. **9** Nao nīmahunjanīirie kūu Juda na Jerusalemu atī nīmagīrīirwo nī kūrehe igooti rīa Jehova rīrīa Musa ndungata ya Ngai oigire arī werū-inī atī rīrīutagwo nī Israeli. **10** Anene othe na andū othe nīmarehire maruta mao makenete, makīmekīra ithandūkū o nginya rīkīyūra. **11** Rīrīa rīothe ithandūkū rīarehagwo kūrī anene a mūthamaki nī Alawii, na mona atī rīrī na mbeeca nyingī, mwandīki wa nyūmba ya ūthamaki na mūnene ūrīa wathuurītwo nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, mookaga makoonoria ithandūkū rīu, na makarīcookia harīa rīaigagwo. Meekaga ūguo o ihinda, kwa ihinda, na makīungania mbeeca nyingī mūno. **12** Nao mūthamaki na Jehoiada magīcinengera andū arīa maarutire wīra ūrīa wendekanaga nī ūndū wa hekarū ya Jehova. Makīandīka mabundi a mahiga na a mbaū nīguo macookererie hekarū ya Jehova, o na makīandīka aruti a wīra wa igerā o na a gīcango nīguo macookererie hekarū. **13** Andū arīa maarūgamagīrīra wīra maarī na

kīyo, naguo wīra wa gūcookereria hekarū ūgīthiī na mbere wega ūrūgamīrīirwo nīo. Magīaka hekarū ya Ngai rīngī o ta ūrīa mūhano wayo wa mbere watariī, na makīmīaka ī nūmu mūno. **14** Rīrīa maarīkirie kūmīaka, makīrehera mūthamaki na Jehoiada mbeeca icio ingī, nacio igītūmīrwo gūthondeka indo cia hekarū ya Jehova: indo cia wīra na cia maruta ma njino, o na magīthondeka thaani na indo ingī cia thahabu na cia betha. Rīrīa rīothe Jehoiada aarī muoyo-rī, maruta ma njino maarutagwo marūmanīrīrio hekarū-inī ya Jehova. **15** Na rīrī, Jehoiada aarī mūkūrū, na akaingīhia mīaka, nake agīkua arī wa mīaka 130. **16** Aathikirwo kūrīa athamaki maathikītwo Itūura-inī Inene rīa Daudi, tondū wa wega ūrīa ekīte Isiraeli nī ūndū wa Ngai na hekarū yake. **17** Thuutha wa gīkuū kīa Jehoiada, anene a Juda magīuka kūgeithia mūthamaki, nake agīkīmathikīrīria. **18** Nao magītiganīria hekarū ya Jehova, Ngai wa mai the mao, na makīhooya itugī cia Ashera na mīhianano. Tondū wa wīhia wao-rī, marakara ma Ngai magīkinyīra Juda na Jerusalemu. **19** O na gūtuīka Jehova nīatūmire anabii kūrī andū nīguo mamacookie kūrī we-rī, na o na aakorwo nīmarutire ūira wa kūmookīrīra-rī, matiigana kūmaigua. **20** Ningī Roho wa Ngai ūgīkinyīrīra Zekaria mūrū wa Jehoiada ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai. Akīrūgama mbere ya andū akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Ngai ekuuga, ‘Nī kīi gīgūtūma mūremere watho wa Jehova? Inyuī mūtingīgaacīra. Tondū nīmūtiganīrie Jehova, o nake nīamūtiganīrie.’” **21** No makīgā ndundu mamūkīrīre, nao maathītwo nī mūthamaki-rī, makīmūhūūra na mahiga nyuguto,

agikuřra o nja-inř ya hekarř ya Jehova. **22** Nake Mūthamaki Joashu ndaigana kūririkana ūtaana ūrřa Jehoiada, ithe wa Zekaria, aamuonetie no nř kūrura ooragire mūrūwe, ūrřa woigire atřř agikua, "Jehova aroona ūndū ūyū na akūrihie." **23** Mūthia-inř wa mwaka, mbütü ya ita ya Suriata īgithiř gūtharikřa Joashu; īkīhūura Juda na Jerusalemu, na īkīrura atongoria othe a andū. Magitüma indo ciothe iria maatahřte kūrř mūthamaki wao kūu Dameski. **24** O na gūtuřka mbütü ya ita ya Asuriata yokřte o na andū anini, Jehova nīaneanire mbütü nene ya ita moko-inř mayo. Tondū andū a Juda nīmatiganřrie Jehova, Ngai wa maithe mao, Joashu agikinyřio ituřro rřake. **25** Rřřia Asuriata meeherire-rř, magitiga Joashu agurarřio mūno. Anene ake makigřia ndundu mamūükřire nř ūndū wa kūrura mūriř wa Jehoiada ūrřa mūthiňjři-Ngai, nao makimūřragřa gřtanda-inř gřake. Nř ūndū ūcio agikua na agithikwo Itūřra-inř Inene rřa Daudi, no ndaathikirwo mbřřra-inř cia athamaki. **26** Arřia maagřire ndundu mamūükřire maarř Zabadi mūrř wa Shimeathu mūndū-wa-nja Mūamoni, na Jehozabadu mūrř wa Shimurithu mūndū-wa-nja Mūmoabi. **27** Úhoro wa ariř ake na morathi maingř maamūkonři, na maandřko makoniř gūcookererio kwa hekarř ya Ngai maandřkítwo thřinř wa ibuku rřa ūtařranři rřa athamaki. Nake mūriř Amazia agituřka mūthamaki ithenya rřake.

25 Amazia aarř wa mřaka mřrongo iřř na ītano rřřia aatuřkire mūthamaki, nake agithamaka arř kūu Jerusalemu mřaka mřrongo iřř na kenda, nake nyina eetagwo Jehoadini na oimřte Jerusalemu. **2** Nřekire maündū

marĩa moonagwo magĩriire maitho-inĩ ma Jehova, no ndaamekire na ngoro yake yothe. **3** Thuutha wa ūthamaki kūrūma wega wathani-inĩ wake, akĩūraga anene arĩa mooragĩte ithe Joashu ūrĩa warĩ mūthamaki. **4** No rĩrĩ, ndaigana kūrūraga ariū ao, no eekire kūringana na ūrĩa kwandik̄two Ibuku-inĩ rĩa Watho wa Musa, harĩa Jehova aathanĩte atĩrĩ: “Maithe ma ciana matikooragwo nĩ ūndū wa ciana, o na kana ciana ciūragwo nĩ ūndū wa maithe mao; o mūndū ar̄kuaga nĩ ūndū wa mehia make we mwene.” **5** Amazia agĩita andū a Juda hamwe, na ak̄imaiga maroragwo nĩ anene a ikundi cia andū ngiri ngiri na anene a ikundi cia andū igana, igana kūringana na nyūmba ciao cia andū othe a Juda na Benjamini. Aḡicooka aḡiita andū othe arĩa maarĩ na ūkūrū wa mĩaka mīrongo ūrĩ na mak̄iria na ak̄iona atĩ kwarĩ na andū 300,000 arĩa manḡiathiire mbaara-inĩ, andū manḡiahotire kuoya itimū na ngo. **6** O na ninḡi aḡikombora andū a kūrūa 100,000 kuuma Israeli na thogora wa taranda igana rīmwe cia betha. **7** No rĩrĩ, mūndū wa Ngai aḡiuka kūrĩ we, ak̄mwĩra atĩrĩ, “Wee mūthamaki-rĩ, thigari ici cia kuuma Israeli itigatwarane nawe, nīgūkorwo Jehova ndarĩ hamwe na Israeli, na ndarĩ hamwe na andū o na ar̄kū a Efirimu. **8** O na ūnḡithi ūrue na ūcamba mbaara-inĩ, Ngai no ar̄itūma ūhootwo nĩ thū, nīgūkorwo Ngai arĩ na ūhoti wa gūgūteithia kana wa gūtūma ūhootwo.” **9** Amazia ak̄iuria mūndū wa Ngai atĩrĩ, “Tūgwīka atĩa nĩ ūndū wa taranda iria 100 ndarīhire nĩ ūndū wa thigari icio cia Israeli?” Nake mūndū wa Ngai aḡicookia atĩrĩ, “Jehova no ak̄uhe inḡi nyinḡi gūkīra icio.” **10** Nĩ ūndū

ūcio Amazia akīrekereria thigari icio ciokīte kūrī we kuuma Efiraimu, agīciīra ciinūke. Nacio ikīrakarīra andū a Juda mūno, na ikīnūka irī na marakara maingī. **11** Amazia agīcooka akībanga thigari ciale, agīcitongoria na mwena wa Gītuamba gīa Cumbī, kūrīa ooragire andū 10,000 a Seiru. **12** Mbūtū ya ita ya Juda īkīnyiita andū 10,000 marī muoyo, na ikīmatwara handū igūrū wa rwaro rwa ihiga, ikīmaikia thī magīthuthīkanga. **13** Hīndī o īyo, thigari iria Amazia aacookithītie akīgiria ikarūe-rī, igītharīkīra matūura ma Juda kuuma Samaria nginya Bethi-Horoni. Nacio ikīrūaga andū 3,000 na igītaha indo nyīngī mūno. **14** Rīrīa Amazia aacookire oimīte kūrūaga andū a Edomu-rī, nīainūkire na ngai cia andū a Seiru. Agīcirūgamia ta ngai ciale mwene, agīciinamīrīra na agīcirutīra magongona ma njino. **15** Marakara ma Jehova magīakanīra Amazia, na akīmūtūmīra mūnabii, ūrīa wamūuririe atīrī, “Nī kī gīgūtūma ūhooe kīrīra kūrī ngai cia andū acio, o iria itaangīahotire kūhonokia andū acio kuuma moko-inī maku?” **16** O akīaragia-rī, mūthamaki akīmūuria atīrī, “Nītūgūtuīte mūtaari wa mūthamaki? Kira! Nī kī gīgūtūma wende kwīyūragithia?” Nī ūndū ūcio mūnabii ūcio agīkira, no akiuga atīrī, “Nīnjūūī atī Ngai nīatuīte itua gūkwananga, nī ūndū nīwīkīte ūndū ūcio, na nīwarega kūigua kīrīra gīakwa.” **17** Thuutha wa Amazia mūthamaki wa Juda kūhooya kīrīra kuuma kūrī ataari ake-rī, agītūma ndūmīrīri ūno ya njūgitano kūrī Jehoashu mūrū wa Jehoahazu, mūrū wa Jehu mūthamaki wa Isiraeli, akīmwīra atīrī: “Ūka, tūcemanie, tuonane ūthiū kwa ūthiū.” **18** No Jehoashu mūthamaki wa

Israeli aḡcookeria Amazia mūthamaki wa Juda atīrī,
“Mahiū ma nyeki-inī ma kūu Lebanoni nīmatūmīire
mūtarakwa ndūmīrīri o kūu Lebanoni makīwīra atīrī:
‘Heana mwarīguo ahikio nī mūriū wakwa.’ Hīndī īyo
nyamū ya gīthaka ya kūu Lebanoni īgīuka īkīrangīrīria
mahiū macio ma nyeki-inī na makinya mayo. **19** Wīrīte
na ngoro atī nīrīktie gūtooria Edomu, na rīu ūkeeyona
na ūgetīa. No ikara mūciī! Nī kīi gīgūtūma wīrehere
thīna na wīniinithie wee mwene o hamwe na andū a
Juda?” **20** O na kūrī ūguo-rī, Amazia ndaigana gūthikīrīria,
nīgūkorwo nī Ngai warutaga wīra nīguo amaneane moko-
inī ma Jehoashu, tondū andū a Juda nīmarongoragia
ngai cia Edomu. **21** Nī ūndū ūcio Jehoashu mūthamaki
wa Israeli akīmatharīkīra. We na Amazia mūthamaki
wa Juda makīng’ethanīra kūu Bethi-Shemeshu thīnī wa
Juda. **22** Andū a Juda makīhūrwo nī andū a Israeli,
na o mūndū akīrīra gwake mūciī. **23** Nake Jehoashu
mūthamaki wa Israeli akīnyiita Amazia mūthamaki wa
Juda, mūrū wa Joashu, mūrū wa Ahazia, o kūu Bethi-
Shemeshu. Ningī Jehoashu akīmūrehe Jerusalemu, na
akīmomora rūthingo rwa Jerusalemu kuuma Kīhingo
kīa Efiraimu nginya Kīhingo gīa Koine, handū ha buti ta
600 kūraiha. **24** Nake akīoya thahabu yothe na betha,
na indo ciothe iria ciarī thīnī wa hekarū ya Ngai iria
ciamenyagīrīwo nī Obedi-Edomu, hamwe na igīna cia
nyūmba ya ūthamaki, na andū arīa maatahītwo, nake
aḡcooka Samaria. **25** Amazia mūrū wa Joashu mūthamaki
wa Juda aatūrīre muoyo mīaka ikūmi na ītano thuutha
wa gīkuū kīa Jehoashu mūrū wa Jehoahazu mūthamaki

wa Isiraeli. **26** Ha ūhoro wa maündū marĩa mangĩ ma wathani wa Amazia kuuma kĩambĩrĩria nginya mûthia-ri, githĩ ti maandike ibuku-inĩ rĩa athamaki a Juda na Isiraeli? **27** Kuuma hĩndĩ ūrĩa Amazia aagarürükire agitiga kûrûmîrîra Jehova-rĩ, makimûciirîrîra mamûukîrîre kûu Jerusalemu, nake akîrîrîra Lakishi, no magitûma andû mamûrûmîrîre o nginya Lakishi, makimûragîra kuo. **28** Agîcookinio aigîrîirwo mbarathi igûrû, na agîthikwo hamwe na maithe Itûura-inĩ Inene rĩa Juda.

26 Ningî andû othe a Juda makîoya Uzia, arî wa mîaka ikûmi na itandatû, na makimûtua mûthamaki ithenya rĩa ithe Amazia. **2** Nîwe waakithirie Elohu rîngî, na akîrîcookeria Juda thuutha wa Amazia kûhurûka hamwe na maithe make. **3** Uzia aarî wa mîaka ikûmi na itandatû rîrîa aatuïkire mûthamaki, nake agîthamaka arî Jerusalemu mîaka mîrongo itano na ūrî. Nyina eetagwo Jekolia, na oimîte Jerusalemu. **4** Nake nîekire maündû marĩa maarî magîrîru maitho-inî ma Jehova, o ta ūrîa ithe Amazia eekîte. **5** Nîarongooragia Ngai matukû-inî ma Zekaria, ūrîa wamûrutîte gwîtigîra Ngai. Narîo ihinda rîrîa rîothe aarongoragia Jehova-rĩ, Ngai nîamûheaga ūgaacîru. **6** Uzia nîathiire kûrûna na Afilisti, na akîmomora thingo cia Gathu, na cia Jabine, na cia Ashidodi. Ningî agîcooka agîaka rîngî matûura marĩa maarî hakuhî na Ashidodi na kûndû kûngî gatagatî-inî ka Afilisti. **7** Ngai akîmûteithia kûhûrana na Afilisti na Arabu arâa maatûraga Guri-Baali na Ameuni. **8** Aamoni nîmarehire igooti kûrî Uzia, nayo ngumo yake ūkîhunja o nginya mûhaka wa Misiri, nî ūndû nîagîte na hinya mûno. **9** Uzia

nĩaakire mĩthiringo mĩraihu na igûrû kûu Jerusalemu hau Kihingo-inĩ gĩ Koine, na hau Kihingo-inĩ gĩ Gïtuamba, na hau koine-inĩ ya rûthingo, na akîmîrigîra na thingo cia hinya. **10** Ningî agîaka mĩthiringo mĩraihu na igûrû kûu werû-inĩ na akienja ithima nyingî, nî ûndû aarî na mahiû maingî kûu mûhuro-inĩ wa irîma, o na kûu werû wa irîma-inî. Aarî na andû maarutaga wîra mîgûnda-inî yake ya irio na ya mîthabibû kûu irîma-inî o na mîgûnda-inî ūrîa mînoru, tondû nîendete ūrîmi. **11** Uzia aarî na mbûtû ya ita ūrîa yarutîtwo wega mûno, na yakoragwo ūhaarîirie gûthiî mbaara-inî, īgayanîtio ikundi kûringana na mûigana wayo na kûringana na ūrîa yacockanîririo nî Jeielî ūrîa warî mwandîki na Maaseia ūrîa warî mûnene wao, matongoretio nî Hanania, ūmwe wa anene a nyûmba ya ūthamaki. **12** Naguo mûigana wothe wa atongoria a nyûmba arîa maarûgamagîrîra thigari warî 2,600. **13** Wathani-inî wao haarî na mbûtû ya ita ya andû 307,500 arîa maarutîtwo ūhoro wa mbaara, mbûtû ūyo yarî na hinya na nîyo yateithagia mûthamaki akîrûa na thû ciake. **14** Uzia nîaheire mbûtû ūyo yake ya ita ngo, na matimû, na ngûbia, na nguo cia igera, na mota na mahiga ma igûtha. **15** Kûu Jerusalemu-rî, andû maarî oogî mûno magîthondeka ikaari ciahûthagîrwo mîthiringo-inî na koine-inî cia ūgitîri na njîra ya gûikia mîguî na gûikia mahiga manene. Ngumo yake ūkîhunja kûndû kûraya nîgûkorwo nîateithirio mûno nginya akîgîna na hinya mûno. **16** No thuutha wa Uzia kûgîna na hinya-rî, gwitûugîria gwake gûkîmûniina. Akîaga gûtuîka mwîhokeku harî Jehova Ngai wake, na agîtoonya hekarû

ya Jehova nīguo acine ūbumba kīgongona-inī kīa ūbumba.

17 Nake Azaria ūrīa mūthīnjīri-Ngai hamwe na athīnjīri-Ngai omīrīru mīrongo īnana a Jehova, makīmuuma thuutha o nginya na kūu thīinī. **18** Nao makīmūng'ethera mamūkaanie, makīmwīra atīrī, “Gūtiagīrīire, wee Uzia, ūcinīre Jehova ūbumba. Ūcio nī wīra wa athīnjīri-Ngai arīa marī a rūciaro rwa Harūni, arīa maamūrītwo macinage ūbumba. Uma handū haha haamūre nīgūkorwo ndūrī mwīhokeku, na Jehova Ngai ndangīgūtīia.” **19** Uzia, ūrīa wanyiitīte rūgīo na guoko ehaarīrie gūcina ūbumba, akīrakara mūno. Na o hīndī īyo aagūthūkagīra athīnjīri-Ngai marī hau mbere ya kīgongona kīa ūbumba, hekarū-inī ya Jehova, mūrimū wa mangū ūgītuthūka thiithi-inī wake. **20** Na rīrīa Azaria, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene na athīnjīri-Ngai acio angī othe maamūrorire-rī, makīona atī aarī na mangū thiithi; nī ūndū ūcio makīmuumia na nja na ihenya. O nake we mwene nīaiguaga kwenda mūno kuuma nja, nī ūndū Jehova nīamūhūrīte na mūrimū ūcio. **21** Mūthamaki Uzia aatūūrire arī na mangū nginya rīrīa aakuire. Aatūūrire nyūmba arī wiki, arī na mangū, na agirītio gūthiiaga hekarū ya Jehova. Mūriū Jothamu akīrūgamīrīra nyūmba ya ūthamaki, na agaathaga andū a būrūri ūcio. **22** Namo maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Uzia-rī, kuuma kīambīrīria nginya mūthia, nīmandīkītwo nī mūnabii Isaia mūrū wa Amozu. **23** Nake Uzia akīhurūka hamwe na maithe make, na agīthikwo hakuhī nao gīthaka-inī kīrīa kīarī gīa gūthikanwo gīa athamaki, nīgūkorwo andū moigire

atīrī, "Ararī na mangū." Nake mūriū Jothamu agītuīka mūthamaki ithenya rīake.

27 Jothamu aarī wa mīaka mīrongo īrī na ītano rīrīna aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ītandatū. Nyina eetagwo Jerusha mwari wa Zadoku. **2** Nake agīka maūndū marīa maagīrīire maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīna ithe Uzia eekīte, nowe ndaigana gūtoonya hekarū ya Jehova gūcina ūbumba ta ūrīna ithe eekīte. No rīrī, andū nīmathiire o na mbere gwīka maūndū mao mooru. **3** Jothamu nīaakire rīngī mwako wa Kīhingo kīa Rūgongo kīa hekarū ya Jehova, na akīruta wīra mūnene wa rūthingo rūrīna rwarī kīrīma-inī kīa Ofeli. **4** Nīaakire matūūra irīma-inī cia Juda na agīaka nyūmba cia ūgitīri na mīthiringo mīraihi na igūrū kūndū kūrīna kwarī na mūtitū. **5** Jothamu nīarūire mbaara na mūthamaki wa Amoni na akīmahoota. Mwaka-inī ūcio, Aamoni nīmamūrīhire taranda igana rīmwe cia betha, na kori 10,000 cia ngano, na kori 10,000 cia cairi. Andū a Amoni nīmamūreheire indo o ta icio mwaka-inī wa keerī na wa gatatū. **6** Jothamu nīagīire na hinya nī ūndū nīathiiaga na mīthiire mīrūngīrīru hīndī ciōthe mbere ya Jehova Ngai wake. **7** Namo maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jothamu, o hamwe na mbaara ciāke ciōthe na cīko iria ingī eekire-rī, nīmandīkītwo ibuku-inī rīa athamaki a Isiraeli na Juda. **8** Nake aarī wa mīaka mīrongo īrī na ītano rīrīna aatuīkire mūthamaki, na agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ītandatū. **9** Jothamu akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo

Itūūra-inī Inene rīa Daudi. Nake mūriū Ahazu agītuīka
mūthamaki ithenya rīake.

28 Ahazu aarī wa mīaka mīrongo īrī rīrīa aatuīkire
mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka
ikūmi na ītandatū. Nake ndaigana gwīka maūndū marīa
maagīrīire maitho-inī ma Jehova, ta ūrīa ithe Daudi
eekīte. **2** Aathiaga na mīthiīre ya athamaki a Israeli, o
na ningī agīthondēka mīhianano ya Baali ya gūtwekio ya
kūhooyagwo. **3** Nake agīcinīra magongona kūu Gītuambā-
inī kīa Beni-Hinomu, na akīruta ariū ake marī magongona
ma gūcinwo na mwaki, arūmīrīire mīthiīre ūrīa ūrī thaahu
ya ndūrīrī iria Jehova aaingatīte ciehere mbere ya andū a
Israeli. **4** Nīaarutire magongona na agīcinīra ūbumba
kūndū kūrīa gūtūūgīru, na tūcūmbīrī-inī twa irīma, na
rungu rwa mītī ūrīa mīruru. **5** Nī ūndū ūcio Jehova
Ngai wake akīmūneana kūrī mūthamaki wa Suriata.
Nao Asuriata makīmūhoota na magītaha andū ake aingī
matuīke mīgwate, na makīmatwara Dameski. O na ningī
nīaneanirwo moko-inī ma mūthamaki wa Israeli ūrīa
wamūringire iringa inene ma. **6** Na rīrī, mūthenya ūmwe-
rī, Peka mūrū wa Remalia nīooragire thigari 120,000 kūu
Juda, tondū andū a Juda nīmatirikīte Jehova, Ngai wa
maithe mao. **7** Zikiri ūrīa Mūefiraimu njamba ya ita
akīrīga Maaseia mūrū wa mūthamaki, na Azirikamu ūrīa
warī mūmenyereri wa nyūmba ya ūthamaki, na Elikana
ūrīa warī wa keerī kuuma harī mūthamaki. **8** Andū a
Israeli magītaha kuuma kūrī ariū a ithe wao atumia
200,000 na ariū na aarī ao. Ningī no maatahire indo
nyingī iria maacockire nacio Samaria. **9** No rīrī, mūnabii

wa Jehova wetagwo Odedi aarī kuo, nake akiumagara agatūnge mbütū cia ita igīcooka Samaria. Nake agīciīra atīrī, “Tondū Jehova, o we Ngai wa maithe manyu, nīarakarīire andū a Juda-rī, nīamaneanire moko-inī manyu. No inyuī nīmūmooragīte na marakara, namo nī makinyīte o igūrū. **10** Na rīrī, mūciirīire gūtua arūme na andū-a-nja a Juda na Jerusalemu ngombo cianyu. No githī o na inyuī mūtihītītie na mūkehīria Jehova Ngai wanyu? **11** Rīu ta gīthikīrīriei! Cookiai andū a būrūri wanyu arīa mūnyiitīte mīgwate, nīgūkorwo marakara mahiū ma Jehova marī igūrū rīanyu.” **12** Hīndī īyo atongoria amwe kūu Efiraimu, nao nī Azaria mūrū wa Jehohanani, na Berekia mūrū wa Meshilemothu, na Jehizikia mūrū wa Shalumu, na Amasa mūrū wa Hadilai, makīrūgama nīguo makaanie andū acio moimaga mbaara-inī. **13** Makīmeera atīrī, “Mūtikarehe mīgwate īyo gūkū, tūtikoonwo tūhītītie mbere ya Jehova, naguo ūndū ūcio wongerere mehia na mahītia maitū. Nīgūkorwo mahītia maitū o na rīu nī maingī, namo marakara make mahiū marī igūrū rīa Israeli.” **14** Nī ūndū ūcio thigari ikīrekereria mīgwate na indo iria ciatahīte, o hau mbere ya anene na ya kīungano kū gīothe. **15** Nao andū arīa maarī agwete na marīitwa makīoya mīgwate īyo, na arīa maarī njaga makīmahumbā nguo kuuma indo-inī iria ciatahītwo. Makīmahe nguo na iraatū, na irio na kīndū gīa kūnyua, na maguta ma kūhonania. Nao arīa othe mataarī na hinya makīhaicio ndigiri igūrū. Nī ūndū ūcio makīmacookia kūrī andū a būrūri wao o kūu Jeriko, Itūūra Inene rīa Mīkīndū, nao magīcooka Samaria. **16** Na rīrī, ihinda rīu Mūthamaki

Ahazu agītūmanīra mūthamaki wa Ashuri amūteithie. **17**
Andū a Edomu nīmookite rīngī na magatharīkīra Juda,
na magakuua mīgwate, **18** na o hīndī īyo nao Afilisti
nīmahūrīte matūūra marīa maarī mūhuro-inī wa irīma, na
Negevu kūu Juda. Nīmatahire na magīkara matūūra ma
Bethi-Shemeshu, na Aijaloni, na Gederothu, o ūndū ūmwe
na Soko, na Timuna, na Gimuzo, na tūtūūra tūnini tūrīa
twamathiūrūrūkīrie. **19** Nake Jehova nīagithirie Juda
gītīo tondū wa Ahazu mūthamaki wa Isiraeli, nīgūkorwo
nīoongereire waganu kūu Juda, na nīagīte kwīhokeka
mūno harī Jehova. **20** Nake Tigilathu-Pileseru mūthamaki
wa Ashuri agīūka kūrī we, no handū ha kūmūteithia
nīkūmūthīnia aamūthīnirie. **21** Ahazu akīoya indo imwe
kuuma hekarū-inī ya Jehova, na kuuma nyūmba-inī ya
ūthamaki, na kuuma kūrī ariū a mūthamaki, na agīcihe
mūthamaki wa Ashuri, no ūndū ūcio ndwamūteithirie. **22**
Mahinda macio make ma thīna-rī, Mūthamaki Ahazu no
gūkīrīrīria aakīrīrīrie kwaga wīhokeku harī Jehova. **23**
Akīrutīra ngai cia Dameski iria ciāmūhootete magongona,
nīgūkorwo eeciiragia atīrī, “Kuona atī ngai cia athamaki
a Suriata nīcimateithītie-rī, nīngūcirutīra igongona nīguo
cindeithie o na niī.” No icio nīcio ciāmūniinire na ikīniina
Isiraeli rīothe. **24** Ahazu agīcookereria indo cia hekarū
ya Ngai na agīcithaamia. Agīcooka akīhinga mīrango
ya hekarū ya Jehova, na agīaka igongona ikīiyūra o
koine-inī ciothe cia njīra cia itūūra rīa Jerusalemu. **25**
Ningī o itūūra-inī rīothe rīa Juda agīaka kūndū kūrīa
gūtūūgīru gwa kūrutīra ngai ingī magongona ma njino,
nake agīthirīkīa Jehova, Ngai wa maithe make, agītūma

arakare. **26** Namo maündū marĩa mangĩ makonii wathani wake na mĩthiire yake yothe-rĩ, kuuma kĩambĩrĩria nginya mûthia-rĩ, maandikítwo ibuku-inĩ rĩa athamaki a Juda na Israeli. **27** Nake Ahazu akihuruka hamwe na maithe make na agithikwo itüüra-inĩ rĩa Jerusalemu, no ndaigirwo mbĩrĩra-inĩ cia athamaki a Israeli. Nake mûriü Hezekia agituika mûthamaki ithenya rĩake.

29 Hezekia aarĩ wa mĩaka mîrongo ñirĩ na ïtano rîrîna aatuïkire mûthamaki, nake agithamaka arĩ Jerusalemu mĩaka mîrongo ñirĩ na kenda. Nyina eetagwo Abija mwarĩ wa Zekaria. **2** Nake agiika maündū marĩa maagîrîire maitho-inĩ ma Jehova, o ta ûrîa ithe Daudi eekîte. **3** Mweri wa mbere wa mwaka wa mbere wa wathani wake-rĩ, nîahingûrire mîrango ya hekarû ya Jehova na akîmîthondeka kûrîa yathûkîtio. **4** Nake akirehe athînjîri-Ngai na Alawii, akîmacookanîrîria hamwe nja ya mwena wa irathîro, **5** akiuga atîri: “Ta thikîrîriai inyuî Alawii! Mwîtheriei rîu, na mûtherie hekarû ya Jehova Ngai wa maithe manyu. Eheriai kindû gîothe kîrî thaahu kuuma handû-harîa-haamûre. **6** Maithe maitû matiarî ehokeku; nîmekire üuru maitho-inĩ ma Jehova Ngai witû na makîmûtirika. Nîmahûgûrire mothiü mao makîaga kûrora giikaro kîa Jehova, makîmûhutafîra. **7** O na ningî nîmahingire mîrango ya gîthaku na makîhoria matawa. Matiacinire übumba kana makîrutîra Ngai wa Israeli maruta o na marîkû ma njino handû-inĩ harîa haamûre. **8** Nî ûndû úcio-rĩ, marakara ma Jehova magîkora Juda na Jerusalemu; nake agitûma matuîke ta kîndû gîa kûmakania na kîa magigi, na gîa kûnyûrûrio, o ta ûrîa mûreyonera

na maitho manyu. **9** Kīu nīkīo gīatūmire maithe maitū mooragwo na rūhiū rwa njora, na nokīo gītūmīte ariū aitū, na airītu aitū, na atumia aitū matahwo. **10** Na rīrī, ndīciirītie na ngoro yakwa kūrīkanīra kīrīkanīro na Jehova, Ngai wa Isiraeli, nīgeetha marakara make mahiū matweherere. **11** Atīrīrī, ariū akwa, mūtigatuīke andū matarūmbūyagia ūndū, nīgūkorwo Jehova nīamūthuurīte mūrūgamage mbere yake mūmūtungatagīre, mūtuīke a gūtungata mūrī mbere yake na mūcinage ūbumba.” **12** Hīndī īyo Alawii aya makīambīrīria kūruta wīra: kuuma kūrī Akohathu, maarī Mahathu mūrū wa Amasai, na Joeli mūrū wa Azaria; kuuma kūrī Amerari, maarī Kishu mūrū wa Abudi, na Azaria mūrū wa Jehaleleli; kuuma kūrī Agerishoni, maarī Joa mūrū wa Zima, na Edeni mūrū wa Joa; **13** kuuma kūrī njiaro cia Elizafani, maarī Shimuri na Jeieli; kuuma kūrī njiaro cia Asafu, maarī Zekaria na Matania; **14** Kuuma kūrī njiaro cia Hemani, maarī Jehueli na Shimei; kuuma kūrī njiaro cia Jeduthuni, maarī Shemaia na Uzieli. **15** Maarīkia gūcookanīrīria ariū a ithe wao hamwe na meetheria-rī, magītoonya hekarū ya Jehova, makīmītheria, o ta ūrīa mūthamaki aathanīte arūmīrīire kiugo kīa Jehova. **16** Nao athīnjīri-Ngai magītoonya handū-harīa-haamūre ha Jehova nīguo mahatherie. Na indo ciothe iria itaarī theru iria maakorire kūu hekarū-inī ya Jehova magīciruta magīciiga nja ya hekarū ya Jehova. Nao Alawii magīcioya magīcitwara Gītuamba-inī gīa Kidironi. **17** Maambīrīirie wīra wa gūtheria hekarū mūthenya wa mbere wa mweri wa mbere, na mūthenya wa ūnana wa mweri ūcio magīkinya gīthaku-

inī kĩa Jehova. Na handū ha matukũ mangĩ manana-rĩ, magĩtheria hekarũ ya Jehova yo nyene, na makĩrĩka wĩra ūcio mûthenya wa ikûmi na itandatũ wa mweri ūcio wa mbere. **18** Magĩcooka magĩthiĩ kûrĩ Mûthamaki Hezekia, makîmwĩra atîrĩ: “Nîtûtheretie hekarũ ya Jehova yothe, kîgongona kĩa maruta ma njino, na indo ciakõ ciothe, na metha ūrĩa iigagîrîrwo mîgate ūrĩa miämûre, na indo ciayo ciothe. **19** Nîtûhaarîrie na tûkaamûra indo iria ciothe Mûthamaki Ahazu ehereetie Hekarû-inî ūrîrî, rîu irî mbere ya kîgongona kĩa Jehova.” **20** Na rîrî, rûciinî tene, Mûthamaki Hezekia agîcookanîrîria anene a itûura rîu inene na magîthiĩ hekarû-inî ya Jehova. **21** Nao makîrehe ndegwa mûgwanja, na ndûrûme mûgwanja, na tûtûrûme mûgwanja, o na thenge mûgwanja cia igongona rîa kûhorohero mehia makoniî ūthamaki ūcio, na ma handû-harîa-haamûre o na ma Juda. Nake mûthamaki agîatha athînjîri-Ngai, o acio a njiaro cia Harûni, macithînjîre hau kîgongona-inî kĩa Jehova. **22** Nî ūndû ūcio magîthînja ndegwa icio, nao athînjîri-Ngai makîoya thakame yacio makîminjaminjîria kîgongona; magîcooka magîthînja ndûrûme icio na makîminjaminjîria kîgongona thakame yacio; magîcooka magîthînja tûtûrûme tûu na makîminjaminjîria kîgongona thakame yatuo. **23** Nacio thenge cia igongona rîa kûhorohero mehia ikîrehwo mbere ya mûthamaki na kînungano kîu, nao magîciigîrîra moko. **24** Nao athînjîri-Ngai magîcooka magîthînja thenge icio hamwe na thakame yacio, magîcirutîra hau kîgongona-inî irî maruta

ma kūhoroheria mehia nīguo ihoroherie andū a Israeli
othe, nī tondū mūthamaki nīathanīte kūrutwo iruta rīa
njino na iruta rīa kūhoroheria mehia rīrī rīa andū othe
a Israeli. **25** Mūthamaki akīiga Alawii hekarū-inī ya
Jehova marī na thaani iria ihūūrithanagio ikagamba, na
inanda cia mūgeeto na cia kīnūbi ta ūrīa gwaathanītwo nī
Daudi na Gadi mūndū ūrīa wonagīra mūthamaki maūndū,
na Nathani ūrīa mūnabii; ūndū ūyū waathanītwo nī
Jehova na tūnua twa anabii ake. **26** Nī ūndū ūcio Alawii
makīrūgama mehaarīrie na inanda cia Daudi cia kūina,
na athīnjīri-Ngai marī na tūrumbeta twao. **27** Hezekia
agīathana atī kūrutwo iruta rīa njino kīgongona-inī. Narīo
igongona rīambīrīria kūrutwo-rī, andū makīambīrīria
kūinīra Jehova marī na tūrumbeta na inanda cia kūina
cia Daudi mūthamaki wa Israeli. **28** Kīūngano kīu gīothe
gīkīinamīrīra, gīkīhooya, nao aini makiīnaga na tūrumbeta
tūkīuhagwo. Maūndū macio mothe magīthī na mbere
nginya igongona rīu rīa njino rīkīrīka kūrutwo. **29** Na
rīrīa maruta maarīkirie kūrutwo-rī, mūthamaki na andū
othe arīa maarī nake hau magīturia maru makīhooya. **30**
Nake Mūthamaki Hezekia na anene ake magīatha Alawii
magooce Jehova na ciugo cia Daudi na cia Asafu mūndū
ūrīa muoni-maūndū. Nī ūndū ūcio makiīna nyīmbo cia
kūgooca Jehova marī na gīkeno na makiīnamia mītwe
yao makīmūhooya. **31** Ningī Hezekia akiuga atīrī, “Rīu
nīmweyamūrīra Jehova. Rehei magongona na maruta ma
gūcookia ngaatho hekarū-inī ya Jehova.” Nī ūndū ūcio
kīūngano kīu gīkīrehe magongona na maruta ma gūcookia
ngaatho, na andū othe arīa ngoro ciao cieyendeire

makīrehe maruta ma njino. **32** Naguo mūigana wa maruta ma njino marĩa maarehirwo nĩ kĩngano kũ warĩ ndegwa mĩrongo mūgwanja, na ndũrũme 100 na tütürüm 200, ciothe ciarĩ cia maruta ma njino ma kūrutîrwo Jehova.

33 Nyamū ciothe iria ciaamûrîtwo cia magongona ciarĩ ndegwa 600 na ng'ondu hamwe na mbûri 3,000. **34** Na rîrî, athînjîri-Ngai maarĩ anini mûno matingîahotire gûthînja nyamû ciothe cia maruta ma njino; nĩ ūndû ūcio andû a nyûmba ciao, nîo Alawii, makîmateithîrîria nginya wîra ūcio ūkîrîka nginya rîrîa athînjîri-Ngai angî maamûrirwo, nîgûkorwo Alawii maarĩ na kîyo gîa kwiyamûra gûkîra athînjîri-Ngai. **35** Na rîrî, nî kwarî na maruta ma njino maingî mûno, hamwe na maguta ma maruta ma ūiguano, o na maruta ma indo cia kûnyuu marĩa maarutanagîrio na maruta ma njino. Nî ūndû ūcio wîra wa ūtungata wa hekarû ya Jehova ūgîcookio rîngî. **36** Nake Hezekia na andû othe magîkena nî ūndû wa ūrîa Ngai eekîre andû ake, tondû ūndû ūcio wekirwo narua mûno.

30 Hezekia niatûmire ndûmîrîri Isiraeli guothe na Juda, o na akîandîkîra Efiraimu na Manase marûa ma kûmeeta moke hekarû-inî ya Jehova kû Jerusalemu, makûngûire Bathaka ya Jehova Ngai wa Isiraeli. **2** Mûthamaki na anene ake na kîngano kû gîothe kû Jerusalemu magîtua atî megûkûngûira Bathaka mweri wa keerî. **3** Matiahotete kûmîkûngûira ihinda-inî rîayo tondû gûtiari na athînjîri-Ngai a kûigana arîa meetheretie, na andû mationganîte Jerusalemu. **4** Mûbango ūcio nîwonekire wagîrîire harî mûthamaki o na harî kîngano gîothe. **5** Nao magîtua atî gûthîi kwanîrîrwo Isiraeli guothe, kuuma

Birishiba nginya Dani, andū meetwo moke Jerusalemu makūngūre Bathaka ya Jehova Ngai wa Israeli kuo. Ndīakoretwo īgikūngūrwo nī andū aingī kūringana na ūrīa kwandīkītwo. **6** Kūrūmanīrīra na watho wa mūthamaki, atwari a marūa magīthīi Israeli na Juda guothe marī na marūa kuuma kūrī mūthamaki na kuuma kūrī anene ake, marīa maandīkītwo atīrī: “Andū a Israeli, cookererai Jehova Ngai wa Iburahīmu, na Isaaka, na Israeli, nīguo nake amūcookerere inyuī arīa mūtigaire, inyuī mūhonokete kuuma guoko-inī kwa athamaki a Ashuri. **7** Mūtigatuīke ta maithe manyu kana ariū a maithe manyu, arīa maagire kwīhokeka harī Jehova Ngai wa maithe mao, nake akīmatua kīndū kīa magigi ta ūrīa mūreyonera. **8** Mūtikoomie ciongo ciānyu ta ūrīa maithe manyu meekire; mwīheanei harī Jehova. Ūkai handū-harīa-haamūre, harīa we aamūrīte nginya tene. Tungatīrai Jehova Ngai wanyu, nīgeetha marakara make mahiū mamweherere. **9** Mūngīcookerera Jehovārī, hīndī īyo ariū a maithe manyu na ciāna ciānyu no maiguīrwo tha nī arīa maamatahire, na nīmagacooka būrūri ūyū, nīgūkorwo Jehova Ngai wanyu nī mūtugi na nī mūigua tha. Mūngīmūcookerera ndakamūhutatīria ūthīū.” **10** Atwari a marūa magīthīi itūūra o itūūra kūu Efiraīmu na Manase, o nginya Zebuluni, no rīrī, andū makīmanyūrūria, na makīmathekerera. **11** O na gūkīrī ūguo-rī, andū amwe a Asheri, na Manase, na Zebuluni makīnyiihia na magīthīi Jerusalemu. **12** Ningī o na kūu Juda guoko kwa Ngai kwarī igūrū rīa andū, nake akīmahe ūrūmwe wa meciiria ma gwathīkīra ūrīa mūthamaki

na ndungata ciake maathan̄te, marūmīrīire kiugo k̄ia Jehova. **13** Kīrīndī kīngī mūno gīkīngana kūu Jerusalemu nīguo gīkūngūre Gīathī k̄ia Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia mweri wa keerī. **14** Makīeheria igongona iria ciarī kūu Jerusalemu o na makīeheria igongona cia gūcinīra ūbumba, magīthīi magīciikia Gītuamba gīa Kidironi. **15** Nīmathīnjire gatūrūme ka Bathaka mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa keerī. Nao athīnjīri-Ngai na Alawii magīconoka na magītheria, na makīrehe maruta ma njino hekarū-inī ya Jehova. **16** Ningī makīambīrīria ūtungata wao wa o mūthenya o ta ūrīa kwandīkītwo Watho-inī wa Musa mūndū wa Ngai. Athīnjīri-Ngai makīminjaminja thakame īrīa maanengereirio nī Alawii. **17** Na tondū nī kwarī na andū aingī kīrīndī-inī kūu mateetheretie-rī, Alawii nīo maaheirwo wīra wa gūthīnja nginya tūtūrūme twa Bathaka twa andū acio othe maarī na thaahu, tondū matingīamūrīire Jehova tūtūrūme twao. **18** O na akorwo andū aingī arīa mookīte kuuma Efiraimu, na Manase, na Isakaru, na Zebuluni matietheretie-rī, nīmarīire Bathaka matekūrūmīrīra ūrīa maandīko moigīte. No Hezekia akīmahoera, akiuga atīrī, “Jehova, o we ūrīa mwega, arorekera mūndū o wothe **19** ūrīa ūtuīte na ngoro yake kūrongooria Ngai, o we Jehova, Ngai wa maihe make, o na angīkorwo ndetheretie kūringana na ūrīa mawatho ma handū-harīa-haamūre matariī.” **20** Nake Jehova akīigua ihooya rīa Hezekia, akīhonja andū acio. **21** Nao andū a Isiraeli arīa maarī kūu Jerusalemu magīkūngūra Gīathī k̄ia Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia marī na gīkeno kīnene mīthenya mūgwanja, nao Alawii na

athīnjīri-Ngai makainagīra Jehova o mūthenya marī na inanda cia kūgooca Jehova. **22** Nake Hezekia akīaria ciugo cia kūmīrīria Alawii othe arīa moonanirie ūmenyo mwega wa gūtungatīra Jehova. Handū ha mīthenya īyo mūgwanja nīmarīire kīrīa maagaīirwo, na makīruta maruta ma ūiguano, na makīgooca Jehova Ngai wa maithe mao. **23** Kīungano kīu gīothe gīgīcooka gīkīguanīra gīkūngūre gīathī kīu mīthenya īngī mūgwanja; nī ūndū ūcio magikūngūra mīthenya īngī mūgwanja makenete mūno. **24** Hezekia mūthamaki wa Juda akīruta ndegwa 1,000 na ng'ondu na mbūri 7,000 nī ūndū wa kīungano kīu, nao anene makīmahe ndegwa 1,000 na ng'ondu na mbūri 10,000. Athīnjīri-Ngai aingī mūno magītheria. **25** Kīungano gīothe kīa Juda gīgīkena hamwe na athīnjīri-Ngai na Alawii na andū arīa othe monganīte moimīte Isiraeli, hamwe na andū a kūngī arīa mookīte kuuma Isiraeli o na arīa maatūūraga Juda. **26** Nī kwarī na gīkeno kīnene kūu Jerusalemu, nīgūkorwo kuuma hīndī ya Solomoni mūrū wa Daudi mūthamaki wa Isiraeli gūtionekete ūndū ta ūcio kūu Jerusalemu. **27** Athīnjīri-Ngai na Alawii makīrūgama, makīrathima andū, nake Ngai akīmaigua, nīgūkorwo ihooya rīao nīrīakinyire o igūrū, gīkarō gīake gītheru.

31 Rīrīa maūndū macio mothe maathirire-rī, andū a Isiraeli arīa maarī hau makiumagara magīthī matūūra-inī ma Juda, makīhehenja mahiga marīa mamūrīirwo ngai cia mīhianano na magītemanga itugī cia Ashera. Ningī makīananga kūndū kūrīa gūtūūgīru kwahooyagīrwo o na igongona iria ciarī Juda guothe na Benjamini, o na kūu

Efiraimu na Manase. Thuutha wa gūcithūkangia ciothe, andū a Isiraeli magīooka matūūra-inī mao na o mūndū agīooka igai-inī rīake. **2** Hezekia agīkīiga athīnjīri-Ngai na Alawii na ikundi, o gīkundi kūringana na wīra wakīo, marī athīnjīri-Ngai kana Alawii, marutage maruta ma njino na ma ūiguano, ningī matungatage, na macookagie ngaatho, na mainage nyīmbo cia ūgooci marī ihingo-inī cia gīkarō kīa Jehova. **3** Mūthamaki nīaheanire indo ciake mwene cia kūrutagwo maruta ma njino ma rūciinī na ma hwaī-inī, na maruta ma njino ma Thabatū, na ma Tūrūgamo twa Mweri, na ma ciathī-inī iria ciatuītwo, o ta ūrīa kwaandīkītwo Watho-inī wa Jehova. **4** Agīatha andū arīa maatūūraga Jerusalemu maheage athīnjīri-Ngai na Alawii rwīga rūrīa rwamagīrīire, nīgeetha nao mahotage kwīheana harī Watho wa Jehova. **5** Na rīrī, hīndī ūrīa watho ūcio wamenyekire-rī, andū a Isiraeli makīheana na ūtaana maciaro mao ma mbere ma ngano, na ma ndibei ya mūhihano, na maguta, na ūukī, na maciaro ma mīgūnda yao. Makīrehe indo nyingī mūno o na gīcunjī gīa ikūmi kīa indo ciothe. **6** Nao andū a Isiraeli na Juda arīa maatūūraga matūūra-inī ma Juda o nao makīrehe gīcunjī gīa ikūmi kīa ndūūru ciao cia ng'ombe na ng'ondu, o na gīcunjī gīa ikūmi kīa indo irīa ciamūrīirwo Jehova Ngai wao, nao magīciiga irūndo. **7** Maambīrīirie gwīka ūndū ūyū mweri wa ūtatū na makīrīkia mweri wa mūgwanja. **8** Rīrīa Hezekia na anene ake mookire na makīona irūndo icio, makīgooca Jehova na makīrathima andū ake a Isiraeli. **9** Hezekia akīuria athīnjīri-Ngai na Alawii ūhoro wa irūndo icio; **10** nake Azaria mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene wa

kuuma nyūmba ya Zadoku akīmūcookeria atīrī, “Kuuma andū maambīrīria kūrehe mīhōthi yao hekarū-inī ya Jehova-rī, nītūkoretwo tūrī na irio cia kūigana kūrīa, o na tūgatigia nyīngī mūno, nī ūndū Jehova nīarathimīte andū ake, na irio ici nyīngī ūū igagītigara.” **11** Hezekia agīathana gwakwo makūmbī kūu thīinī wa hekarū ya Jehova, na gūgūkwo ūguo. **12** Nao magīcooka makīrehe mīhōthi na wīhokeku, na icunjī cia ikūmi, na iheo iria nyamūre. Konania ūrīa Mūlawii nīwe watuirwo mūrori wa indo icio, nake mūrū wa ithe Shimei nīwe warī mūnini wake. **13** Jehiel, na Azazia, na Nahathu, na Asaheli, na Jerimothu, na Jozabadu, na Elieli, na Isimakia, na Mahathu, na Benaia nīo maarī arūgamīrīri rungu rwa Konania na mūrū wa ithe Shimei, ta ūrīa gwatuītwo nī Mūthamaki Hezekia na Azaria ūrīa warī mūnene wa hekarū ya Ngai. **14** Kore mūrū wa Imuna ūrīa Mūlawii, mūikaria wa Kīhingo kīa Mwena wa Irathīro, nīwe warī mūrori wa indo iria ciarutagīrwo Ngai na kwīyendera, akagayaga mīhōthi ūrīa ūrītīrwo Jehova hamwe na iheo iria nyamūre. **15** Edeni, na Miniamini, na Jeshua, na Shemaia, na Amaria, na Shekania nīo maamūteithagīrīria marī na wīhokeku kūu matūūra-inī ma athīnjīri-Ngai, na makagayagīra athīnjīri-Ngai arīa angī o ta ūrīa ikundi ciao ciatarīi, makagaīra arīa akūrū na arīa anini o ūndū ūmwe. **16** Hamwe na ūguo makīgaīra arūme arīa maarī na mīaka ūtatū na makīria arīa mariītwā mao maarī maandīko-inī ma njiarwa, nao nīo andū arīa othe maangīatoonyire hekarū-nī ya Jehova nī ūndū wa kūruta mawīra mao ma o mūthenya, ta ūrīa wīra wa o mūndū watariī na kūringana na ikundi ciao.

17 Nao makīgaīra athīnjīri-Ngai arīa maandīkithītio nī andū a nyūmba ciao maandīko-inī ma njiarwa ciao, o na Alawii arīa maarī na mīaka mīrongo īrī na makīria, ta ūrīa wīra wa o mūndū watariī na kūringana na ikundi ciao. **18** Maataranīirie ciana ciothe, na atumia, na ariū ao, na airītu a mūingī wothe ūrīa waandīkītwo maandīko-inī ma njiarwa. Nīgūkorwo maarī ehokeku ūhoro-inī wao wa gwītheria. **19** Ha ūhoro wa athīnjīri-Ngai, o acio a rūciaro rwa Harūni, arīa maatūūraga mīgūnda-inī ūrīa yathiūrūrukīrie matūūra mao kana matūūra mangī, nī kwarī na andū amwe maathuurītwo na makagwetwo marīītwā a kūgaīra arūme othe arīa maarī gatagatī-inī kao rūgai rwao, na kūrī arīa othe maandīkītwo maandīko-inī ma njiarwa cia Alawii. **20** Úguo nīguo Hezekia eekire Juda guothe, agīka maūndū mega, na magīrīire na ma kwīhokeka mbere ya Jehova Ngai wake. **21** Maūndū-inī mothe marīa ekaga ma gūtungata hekarū-inī ya Ngai, na harī gwathīkīra watho na maathani, nīarongooragia Ngai wake na akīruta wīra na ngoro yake yothe. Na nī ūndū ūcio akīgaacīra.

32 Na rīrī, thuutha wa maūndū marīa mothe Hezekia ekīte na wīhokeku, Senakeribu mūthamaki wa Ashuri agīūka agītharīkīra Juda. Nake agīthiūrūrukīria matūūra manene marīa mairigīirwo na thingo cia hinya eeciirītie kūmahoota matuīke make. **2** Hīndī ūrīa Hezekia onire atī Senakeribu nīoka na atī muoroto wake warī kūhūūra Jerusalemu, **3** magīciira na anene ake o na atongoria a thigari cia itūūra mekūhingīrīria maaī kuuma ithima-inī cia nja ya itūūra inene, nao makīmūteithia. **4**

Kīrīndī kīnene kīa andū gīkīungana, nakīo gīkīhinga
ithima ciothe na tūrūū tūrīa twathereragīra būrūri-inī.
Makīūria atīrī, “Athamaki a Ashuri-rī, megūka makore
maaī maingī ūū nīkī?” 5 Ningī akīruta wīra mūingī wa
gūcookereria rūthingo kūrīa guothe rwamomoretwo,
na agīaka mīthiringo mīraihi na igūrū rīa ruo. Agīaka
rūthingo rūngī nja ya rūu, nacio ngīka iria ciarūgamītie
Itūūra rīa Daudi agīcinyiitia. O na agīthondeka indo cia
mbaara nyīngī, o hamwe na ngo. 6 Agīthuura anene a
mbūtū cia ita marūgamīrīre andū, na agītūma mongane
mbere yake nja-inī ya kīhingo gīa itūūra inene, nake
akīmomīrīria na ciugo ici: 7 “Gīai na hinya na mūmīrīrie.
Mūtigetigīre, kana mūkue ngoro nī ūndū wa mūthamaki
wa Ashuri na mbūtū nene ya ita īrīa arī nayo, nīgūkorwo
tūrī na hinya mūnene mūno gūkīra ūrīa arī naguo. 8
Kīrīa we arī nakīo no hinya wa mwīrī; no ithuī tūrī na
Jehova Ngai witū, na nīegūtūteithia, na arūe mbaara
ciitū.” Nao andū makīūmīrīria kuumana na ciugo iria
Hezekia mūthamaki wa Juda oigire. 9 Thuutha ūcio,
rīrīa Senakeribu mūthamaki wa Ashuri na mbūtū ciake
ciothe maathiūrūkīrie Lakishi, agītūma anene ake
Jerusalem matwarīre Hezekia mūthamaki wa Juda, o na
andū othe a Juda arīa maarī kuo, ndūmīrīri īno: 10 “Ūū
nīguo Senakeribu mūthamaki wa Ashuri ekuuga: Mūrutīte
ūmīrīru wanyu kū, nīguo mūikare Jerusalem, kūndū
gūthiūrūkīrie? 11 Rīrīa Hezekia ekuuga atīrī, ‘Jehova
Ngai witū nīegūtūhonokia guoko-inī kwa mūthamaki
wa Suriata,’ nīaramūhītīthia, atūme mūkue nī ng’aragu
na nyoota. 12 Githī Hezekia we mwene ndeheririe

kündū kürĩa gütüügĩru kwa ngai ūyo, o na akieheria igongona ciayo, na akīra Juda na Jerusalemu atīrī, ‘No nginya mūhooere kigungona-ini kīmwe na mūcinagire magongona ho?’ **13** “Kaĩ mūtooĩ ūrĩa niĩ na maitū twikite andū othe a mabūrūri marĩa mangi? Nacio ngai cia ndūrīrī icio-rī, nīciakīhotire o na rī kūgitīra būrūri wao kuuma moko-ini makwa? **14** Nī ngai ūrīkū ya icio cia ndūrīrī iria cianangirwo nī maithe makwa yahotire kūhonokia andū ayo kuuma kūrī niĩ? Gwakīhoteka atīa ngai yanyu ūmūgitire kuuma guoko-ini gwakwa? **15** Tondū ūcio-rī, mūtigetikīrie Hezekia amūheenie na amūhītithe ūguo. Mūtikamwītikie, nīgūkorwo gūtirī ngai ya rūrīrī kana ūthamaki o na ūrīkū ūrī yahota kūhonokia andū ayo kuuma guoko-ini gwakwa kana kuuma guoko-ini kwa maithe makwa! To ngai yanyu ūngikīhota kūmūhonokia kuuma guoko-ini gwakwa!” **16** Ndungata cia Senakeribu igīthīi o na mbere kwaria mīario ya gūukīrīra Jehova Ngai o na gūukīrīra ndungata yake Hezekia. **17** Ningī mūthamaki akīandīka marūa ma kūruma Jehova, Ngai wa Isiraeli akīmūkīrīra, akiuga atīrī, “O ta ūrīa ngai cia ndūrīrī cia mabūrūri marĩa mangi itaahotire kūhonokia andū acio kuuma guoko-ini gwakwa-rī, noguo ngai ya Hezekia ūtekūhota kūhonokia andū ayo kuuma moko-ini makwa.” **18** Ningī makīanīrīra na Kīhibirania kūrī andū a Jerusalemu arīa maarī rūthingo igūrū, nīguo mamamakie na mamekīre guoya nīgeetha menyīitire itūūra rīu inene. **19** Magīkīaria ūhoro wa Ngai wa Jerusalemu o ta ūrīa maaragia ūhoro wa ngai cia andū arīa angī a thī, o iria ciathondeketwo na moko ma andū. **20** Mūthamaki

Hezekia na münabii Isaia mürū wa Amozu makīhooya manīriire magīkaïra ūrīa ūrī igūrū nī ūndū wa ūhoro ūcio. **21** Nake Jehova agītūma mūraika ūrīa waniinire thigari ciothe cia mbaara na atongoria na anene arīa maarī kambī-inī ya mūthamaki wa Ashuri. Nī ūndū ūcio Senakeribu akīnūka gwake aconokete. Na rīrīa aatoonyire hekarū ya ngai yake-rī, ariū ake amwe makīmūtemanga na rūhiū rwa njora. **22** Nī ūndū ūcio Jehova akīhonokia Hezekia na andū a Jerusalemu kuuma guoko-inī kwa Senakeribu mūthamaki wa Ashuri, o na kuuma guoko-inī kwa andū arīa angī othe. Akīmamenyerera mīena-inī yothe. **23** Andū aingī magītwarīra Jehova indo cia maruta kūu Jerusalemu, na magītwarīra Hezekia mūthamaki wa Juda iheo cia goro. Kuuma hīndī īyo agītuīka mūndū mūtfīku mūno nī ndūrīrī ciothe. **24** Matukū-inī macio-rī, Hezekia akīrwara hakuhī akue. Akīhooya Jehova, nake Jehova akīmūigua na akīmuonia kīmenyithia kīa mwanya. **25** No rīrī, ngoro ya Hezekia īkīyūrwo nī mwītīo na akīaga kūrūmbūya ūtugi ūcio oonetio; nī ūndū ūcio mang'ūrī ma Jehova makīmūkora o na magīkora Juda na Jerusalemu. **26** Hīndī īyo Hezekia akīrira mehia ma mwītīo wa ngoro yake, o ta ūrīa andū a Jerusalemu meekire, nī ūndū ūcio mang'ūrī ma Jehova makīaga kūmakinyīrīra matukū-inī ma Hezekia. **27** Hezekia aarī na ūtonga mūningī mūno o na agatīka, nake agīaka makūmbī ma kūiga betha na thahabu, o na ma tūhiga twake twa goro, na mahuti manungi wega, na ngo, na indo ciothe cia bata. **28** O na ningī agīaka makūmbī ma kūiga ngano yagethwo, na ma kūiga ndibei ya mūhihano,

na maguta; na aḡaka ciugū nī ūndū wa ng'ombe na ndūuru cia ng'ondu. **29** Nīaakire tūtūra na akīgīa na ndūuru nene cia ng'ondu na cia ng'ombe, nīgūkorwo Ngai nīamūheete ūtonga mūnene. **30** Hezekia nīwe wahingīriie Gīthima kīa Gihoni mwena wa rūgongo, na akīroria maaī makīo mwena wa ithūiro wa Itūura Inene rīa Daudi. Akīgaacīra maūndū-inī marīa mothe eekire. **31** No rīrīa abarūthi maatūmirwo kūrī we nī aathani a Babuloni mamūūrie ūhoro wa rūūri rwa kīmenyithia rūrīa ruonekete būrūri-inī-rī, Ngai akīmūtiganīria nīguo amūgerie amenye maūndū marīa mothe maarī ngoro-inī yake. **32** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Hezekia na wīrutīri wake nīmandikītwo kīoneki-inī kīa mūnabii Isaia mūrū wa Amozu, thīinī wa ibuku rīa athamaki a Juda na Isiraeli. **33** Hezekia akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo kīrima-inī kūrīa mbīrīra cia andū a rūciaro rwa Daudi ciarī. Nakuo Juda guothe na andū a Jerusalemu makīmūhe gītīo aarīkia gūkua. Nake mūriū Manase agītuūka mūthamaki ithenya rīake.

33 Manase aarī wa mīaka ikūmi na iīrī rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo ītano na ītano. **2** Nake agīka maūndū marīa mataagīriire maitho-inī ma Jehova na ūndū wa kūrūmīrīra maūndū maarī magigi marīa meekagwo nī ndūrīrī iria Jehova aaingatīte ciehere mbere ya andū a Isiraeli. **3** Agīaka rīngī kūndū kūrīa gūtūūgīru kūrīa ithe Hezekia aamomorete; ningī agīakīra Baali igongona na agīthondeka itugī cia Ashera. Ningī akīnamīrīra na akīhooya mīhianano yothe ya mbūtū cia njata cia igūrū

na agīcitungatīra. **4** Manase nīaakire igongona thīnī wa hekarū ya Jehova, o īrīa Jehova oigīte ūhoro wayo atīrī, “Rītwa rīakwa rīgaatūūra Jerusalemu nginya tene.” **5** Nīakīre mīhianano yothe ya mbūtū cia njata cia igūrū igongona kūu nja cierī cia hekarū ya Jehova. **6** Nīaarutire ariū ake matuīke igongona, magīcinīrwo Gītuamba-inī kīa Beni-Hinomu, na nīaragūraga na agatuīria nyoni, na akarogana, na agathiiaga kūrī andū arīa maarī na maroho ma kūragūra, o na agatuīria ūhoro kuuma kūrī maroho mooru. Nīekire maūndū maingī mooru maitho-inī ma Jehova, akīmūrakaria. **7** Nīooire mūhianano mūicūhie ūrīa aathondekete na akīūiga thīnī wa hekarū ya Ngai, ūrīa Ngai eerīte Daudi na mūriū Solomoni ūhoro wayo atīrī, “Thīnī wa hekarū īno na thīnī wa Jerusalemu, o kūrīa ndīthuurīire kuuma mīhīrīga-inī yothe ya Israeli, nīkuo ngūtūūria Rītwa rīakwa nginya tene. **8** Ndīgatūma magūrū ma andū a Israeli macooke kūrūūra moime būrūri ūyū ndaheire maithe manyu ma tene, korwo no metīkīre kūmenyerera maūndū mothe marīa ndīmaathīte makonainie na mawatho mothe na kīrīra gīakwa gīa kūrūmīrīrwo na matuīro marīa maaheirwo na kanua ka Musa ma kūrūmīrīrwo.” **9** No rīrī, Manase akīhītithia andū a Juda na andū a Jerusalemu, nginya magīka maūndū mooru o na gūkīra ndūrīrī iria Jehova aaniinīte ciehere mbere ya andū a Israeli. **10** Jehova akīarīria Manase na andū ake, no matiigana kūmūigua. **11** Nī ūndū ūcio Ngai akīmarehīthīria anene a mbūtū cia ita cia mūthamaki wa Ashuri, nao makīnyiita Manase, makīmwīkīra kībini iniūrū, makīmuoha na mīnyororo ya

gīcango, na makīmūtwara Babuloni. **12** Hīndī īyo aarī mūhinyīrīku ngoro-rī, akīrongooria ūtugi wa Jehova Ngai wake, na akīnyiihia mūno mbere ya Ngai wa maithe mao. **13** Na rīrīa aamūhooire, Jehova akīigua ihooya rīake na akīigua gūthaithana gwake; nī ūndū ūcio, akīmūcookia Jerusalemu na akīmūcookeria ūthamaki wake. Hīndī īyo Manase akīmenya atī Jehova nīwe Ngai. **14** Thuutha-inī-rī, agīaka rīngī rūthingo rwa nja rwa Itūūra Inene rīa Daudi mwena wa ithūūro wa gīthima kīa Gihoni kūu gītuamba-inī, o nginya itoonyero-inī rīa Kīhingo gīa Thamaki, na gūthiūrūrkīria karīma ka Ofeli; o na ningī akīrūraihiia na igūrū. Nīaigire anene a thigari matūūra-inī mothe ma Juda marīa maarī mairigīre na thingo cia hinya. **15** Akīeheria ngai cia kūngī, o na akīeheria mūhianano ūrīa warī thīinī wa hekarū ya Jehova, o na igongona ciotle iria aakīte karīma-inī ka hekarū na kūu Jerusalemu, na agīcite na kūu nja ya itūūra inene. **16** Ningī agīcookereria kīgongona kīa Jehova, na akīrutīra igūrū rīakīo maruta ma ūiguano na ma gūcookia ngaatho, na akīira andū a Juda matungatīre Jehova Ngai wa Isiraeli. **17** No rīrī, andū magīthīi o na mbere kūrutīra magongona kūndū kūrīa gūtūūgīru, no mamarutāgīra Jehova Ngai wao o we wiki. **18** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Manase, o hamwe na ūrīa aahooire Ngai wake, o na ciugo iria ooni-maūndū maamwarīirie thīinī wa rīītwā rīa Jehova, Ngai wa Isiraeli-rī, nīmandīke maandīko-inī ma mahinda ma athamaki a Isiraeli. **19** Ihooya rīake, na ūrīa Ngai aahutirio nī gūthaithana gwake, o na ningī mehia make mothe, na kwaga kwīhokeka gwake, o na kūndū kūrīa gūtūūgīru

kūrīa aakire mahooero ma Baali, na akīhaanda itugī cia Ashera na mīhianano mbere ya atanenyiihīria Jehova-rī, mothe nīmandikītwo maandiko-inī ma andū arīa ooni-maündū. **20** Manase akīhurūka hamwe na maithe make na agīthikwo nyūmba-inī yake ya ūthamaki. Nake mūriū Amoni agītuīka mūthamaki ithenya rīake. **21** Amoni aarī wa mīaka mīrongo īrī na īrī rīrī aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka īrī. **22** Nake agīika maündū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa ithe Manase eekīte. Amoni nīahooire na akīrutīra mīhianano yothe magongona īrīa Manase aathondekithītie. **23** Nowe ndeekire ta ithe Manase tondū ndaigana kwīnyiihīria Jehova; Amoni nīaingīhirie mahītia make. **24** Anene a Amoni makīmūciirīrīra, na makīmūragīra o kūu nyūmba-inī yake ya ūthamaki. **25** Hīndī īyo andū a būrūri ūcio makīrūraga andū arīa othe maaciirīre kūrūraga Mūthamaki Amoni; nao magītua mūriū Josia mūthamaki ithenya rīake.

34 Josia aarī wa mīaka īnana rīrī aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka mīrongo ītatū na ūmwe. **2** Nake agīika maündū marīa maagīrīre maitho-inī ma Jehova, na agathiiaga na mīthīire ya ithe Daudi ategūkerūra na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho. **3** Mwaka wa īnana wa wathani wake, arī o mūnini, akīambīrīria kūrongooria Ngai wa ithe Daudi. Mwaka wa ikūmi na īrī, akīambīrīria gūtheria Juda na Jerusalemu na ūndū wa kweheria kūndū kūrīa gūtūūgīru, na itugī cia Ashera, na mīhianano mīacūhie, na mīhiano ya gūtwekio. **4** Nake agīathana na agītigīrīra atī igongona cia Baali

nīciamomorwo; agītinangia icunjī igongona cia ūbumba
iria ciarī igūrū rīacio, na akīhehenjithia itugī cia Ashera, na
mīhianano ya gwacūhio o na ya gūtwekio. Mīhianano īyo
akīmiunanga, īgīthīo īgītuīka rūkūngū, na akīrūhurunja
igūrū rīa mbīrīra cia arīa maacirutagīra magongona.

5 Nake agīcinitihīria mahīndī ma athīnjīri-ngai a Baali
igongona-inī ciao, na nī ūndū ūcio agītheria Juda na
Jerusalemu. **6** Úguo noguo eekire matūūra-inī ma Manase,
na Efiraimu, na Simeoni o nginya Nafitali, o na kūrīa
kwanangīku kwamarigiicīirie, **7** akīmomora igongona
na itugī cia Ashera, nayo mīhianano akīmīhehenjithia
īgītuīka mūtutu, na agītinangia igongona cia ūbumba
ciothe iria ciarī Israeli guothe īgītuīka icunjī. Agīcooka
Jerusalemu. **8** Mwaka wa ikūmi na īnana wa wathani wa
Josia, aarīkia gūtheria būrūri na hekarū, agītūma Shafani
mūrū wa Azalia, na Maaseia ūrīa warī mwathi wa itūūra
inene, marī na Joa mūrū wa Joahazu, ūrīa warī mwandīki,
magacookererie hekarū ya Jehova Ngai wake. **9** Magīthīī
kūrī Hilikia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, makīmūne
mbeeca iria ciarehetwo hekarū-inī ya Ngai, iria Alawii
arīa maarī aikaria a mīrango moonganītie kuuma kūrī
andū a Manase, na Efiraimu, na matigari mothe ma
andū a Israeli, na kuuma kūrī andū othe a Juda na
Benjamini, na andū arīa maatūūraga Jerusalemu. **10** Ningī
magīcīihokera andū arīa maathuurītwo a kūrūgamīrīra
wīra wa hekarū ya Jehova. Nao andū acio makīrīha aruti
a wīra arīa maathondekete na magacookereria hekarū.
11 O na ningī nīmaheire atharamara na aaki mbeeca
cia kūgūra mahiga maicūhie, na mbaū cia mīratho, na

mīgamba ya kūrūgamia mīako ūrīa athamaki a Juda maarekereirie ūmomoke. **12** Andū acio nīmarutire wīra marī na wīhokeku. Andū arīa maamarūgamīriire maarī Jahathu na Obadia, Alawii a rūciaro rwa Merari, na Zekaria na Meshulamu a rūciaro rwa Kohathu. Alawii acio othe maarī na ūugī wa kūhūūra inanda, **13** nīo maarūgamagīriira aruti a wīra, na makaroraga aruti othe a wīra kuuma wīra ūmwe nginya ūrīa ūngī. Alawii amwe maarī aigi a maūndū marīa maandīke, na aandīkimarūa, na aikaria a mīrango. **14** Hīndī ūrīa moimagia mbeeca iria ciatwarītwo thīinī wa hekarū ya Jehova, Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai akīona ibuku rīa Watho wa Jehova ūrīa waheanītwo nī Musa. **15** Hilikia akīira Shafani ūrīa mwandīki atīrī, “Nīndona ibuku rīa Watho thīinī wa hekarū ya Jehova.” Akīrinengera Shafani. **16** Nake Shafani agītwarīra mūthamaki ibuku rīu na akīmūhe ūhoro, akīmwīra atīrī, “Anene aku nīmararuta wīra wothe ūrīa maheetwo. **17** Nīmarīkītie kūrīha mbeeca iria iraari thīinī wa hekarū ya Jehova, na magacitiga irī moko-inī ma arūgamīrīri o na aruti a wīra.” **18** Nake Shafani ūcio mwandīki akīira mūthamaki atīrī, “Hilikia ūrīa mūthīnjīri-Ngai nīanengera ibuku.” Nake Shafani agīthoma ibuku rīu arī mbere ya mūthamaki. **19** Rīrīa mūthamaki aiguire ciugo icio cia Watho-rī, agītembūranga nguo ciake. **20** Nake agīatha Hilikia, na Ahikamu mūrū wa Shafani, na Abudoni mūrū wa Mika, na Shafani ūrīa mwandīki, na Asaia ndungata ya mūthamaki, akīmeera atīrī: **21** “Thīi kūrī Jehova mūkanduūrīrie ūhoro niī na matigari ma Isiraeli na Juda ūrīa ūhoro ūyū mwandīke ibuku-inī rīrī

rīrīkītie kuoneka ūtarī. Marakara ma Ngai nī manene marīa tūitīrīrio nī ūndū maithe maitū matiarūmirie kiugo kīa Jehova, na matiikīte kūringana na ūrīa kwandīkītwo ibuku-inī rīrī.” **22** Hilikia na arīa mūthamaki aatūmīte hamwe nake magīthī makīaria na Hulida, mūnabii mūndū-wa-nja ūrīa warī mūtumia wa Shalumu mūrū wa Tokihathu mūrū wa Hasira ūrīa wamenyagīrīra nguo cia mūthamaki. Aatūrīraga Jerusalemu, kūu Rūgongo rwa Keerī. **23** Nake akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Jehova, Ngai wa Isiraeli, ekuuga: ūrai mūndū ūrīa ūmūtūmire kūrī niī atīrī, **24** ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Nīngūrehe mwanangīko kūndū gūkū na kūrī andū akuo, irumi ciathe iria nyandīke ibuku-inī rīrīa rīathomwo mbere ya mūthamaki wa Juda. **25** Tondū nīmandirikīte, na magacinīra ngai ingī ūbumba, na makandakaria nī ūndū wa mīhianano yothe ūrīa mathondekete na moko mao, marakara makwa nīmegūitīrīrio kūndū gūkū na matingīhoreka.’ **26** ūrai mūthamaki wa Juda ūrīa ūmūtūmīte mūuke mūtuīrie ūhoro kūrī Jehova atīrī, ‘Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga atīrī, ūhoro wīgiī ciugo iria ūiguīte: **27** Tondū ngoro yaku nīyaherire, na ūkīnyiihīria Ngai rīrīa waiguire ūhoro ūrīa njarītie wa gūukīrīra kūndū gūkū o na andū akuo, na tondū nīwenyiihirie mbere yakwa, na ūgītembūranga nguo ciaku, na ūkīrīra ūrī mbere yakwa-rī, nīngūiguīte, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **28** Na rīrī, nīngagūcookanīrīria hamwe na maithe maku, na nīūgathikwo na thayū. Maitho maku matikoona mwanangīko ūrīa ngaarehe kūndū gūkū, o na ndehere arīa matūrīraga gūkū.’” Nī ūndū ūcio magīcookeria mūthamaki ūhoro ūcio. **29** Hīndī

ĩyo mūthamaki agītūmanĩra athuuri othe a Juda na a Jerusalemu mongane hamwe. **30** Nake akīambata agīthiĩ hekarū-inĩ ya Jehova arī hamwe na andū a Juda, na andū a Jerusalemu, na athīnjīri-Ngai na Alawii na andū othe kuuma ūrīa mūnini mūno nginya ūrīa mūnene mūno. Mūthamaki agīthoma ciugo ciothe cia ibuku rīa Kīrīkanīro, rīrīa rīonekete hekarū-inĩ ya Jehova, makīguaga. **31** Mūthamaki akīrūgama gītugī-inĩ gīake na akīerūhia kīrīkanīro arī mbere ya Jehova, atī nīarīrūmagīrīra Jehova na arūmie maathani make, na mawatho make, o na kīrīra kīa watho wake wa kūrūmīrīwo na ngoro yake yothe na muoyo wake wothe, na aathīkagīre ciugo cia kīrīkanīro iria ciandīktwo ibuku-inĩ rīu. **32** Ningī agītūma andū othe arīa maarī Jerusalemu na Benjmini meetoonyie kīrīkanīro-inĩ kīu; nao andū a Jerusalemu magīka ūguo kūringana na ūrīa kīrīkanīro kīa Ngai, o we Ngai wa maithe mao, gīatariī. **33** Josia akīeheria mīhianano yothe ūrīa yarī magigi kuuma būrūri wothe wa andū a Israeli, na agītūma andū arīa othe maarī Israeli matungatīre Jehova Ngai wao. Rīrīa rīothe aarī muoyo-rī, matiigana gūtiga kūrūmīrīra Jehova, o we Ngai wa maithe mao.

35 Josia nīakūngūiire Bathaka ya Jehova kūu Jerusalemu, nako gatūrūme ka Bathaka gaathīnjirwo mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa mbere. **2** Akīamūra athīnjīri-Ngai na akīmaiga mawīra-inĩ mao, akīmekīra hinya makīgīa na kīyo gīa gūtungata hekarū ya Jehova. **3** Akīra Alawii arīa maarutanaga Israeli guothe na maarīkītie kwamūrīrīwo Jehova atīrī: “Igai ithandūkū rīrīa rīamūre hekarū-inĩ ūrīa yaakirwo nī Solomoni mūrū wa Daudi

mūthamaki wa Israeli. Mūtirīrikuuaga na ciande. Na rīrī,
tungatagīrai Jehova Ngai wanyu, na andū ake a Israeli. **4**
Mwīhaarīriei kūringana na nyūmba cianyu na ūrīa ikundi
cianyu itariī, na kūringana na watho ūrīa waandīkītwo
nī Daudi mūthamaki wa Israeli na mūriū Solomoni.
5 “Rūgamai handū harīa hatheru mūrī na gīkundi kīa
Alawii, kīrūgamīrīre o gakundi ka nyūmba cia andū a
būrūri wanyu arīa matarī Alawii. **6** Thīnjai tūtūrūme twa
Bathaka, mwīamūre na mūhaarīrie tūtūrūme tūu nī ūndū
wa andū a būrūri wanyu, mwīke ūrīa Jehova aathanire
na kanua ka Musa.” **7** Josia akīrutīra andū arīa mataarī
Alawii arīa maarī hau mūigana wa ng’ondu na mbūri
30,000 cia igongona rīa Bathaka, o na ng’ombe 3,000,
ciothe ciumīte harī indo cia mūthamaki. **8** Anene ake
o nao nīmarutīre andū, na athīnjīri-Ngai, o na Alawii
indo meyendeire. Hilikia, na Zekaria, na Jehiel, arīa
maarī arūgamīrīri a hekarū ya Ngai, nīmaheire athīnjīri-
Ngai indo 2,600 cia maruta ma Bathaka, na ng’ombe
300. **9** O na Konania, marī na Shemaia na Nathaneli
ariū a ithe, na Hashabia, na Jeiel, na Jozabadu, arīa
atongoria a Alawii, makīruta mūigana wa indo 5,000 cia
maruta ma Bathaka, na ng’ombe 500 cia Alawii. **10** Naguo
ūtungata ūgītabarīrio, nao athīnjīri-Ngai makīrūgama
handū hao hamwe na Alawii marī ikundi-inī ciao o ta ūrīa
mūthamaki aathanīte. **11** Natuo tūtūrūme twa Bathaka
tūgīthīnjwo, nao athīnjīri-Ngai makīminjamina thakame
īrīa maanengeretwo, o Alawii magīthīnjaga nyamū icio. **12**
Nao makīiga maruta ma njino mwanya nīguo mamaheane
kūrī tūkundi twa nyūmba cia andū, nīguo marutīre Jehova,

o ta ūrĩa kwandikítwo Ibuku-inĩ rĩa Musa. Úguo noguo meekire ūhoro-inĩ wa ng'ombe. **13** Nao makihihia nyamū cia Bathaka mwaki-inĩ, ta ūrĩa gwatuítwo, nacio indo cia igongona iria nyamūre igitherükio na nyüngū, na iteng'ū, o na nyüngū cia igeria, na igicooka ikigaírwo andū othe o narua. **14** Thuutha wa úguo magithondekera o ene, o na magithondekera athinjiri-Ngai, nígukorwo athinjiri-Ngai, arĩa maarĩ a rúciaro rwa Harūni, nímarutaga maruta ma njino na ma maguta nginya hwaí-inĩ. Nĩ ündū úcio Alawii nímethondekeire nyama ciao o ene, na cia athinjiri-Ngai a rúciaro rwa Harūni. **15** Nao aini a njiaro cia Asafu, maikarîte o kündū kürĩa kwahaarírio nĩ Daudi, na Asafu, na Hemani, na Jeduthuni ūrĩa woonagíra mûthamaki maündū. Nao aikaria a ihingo matiarĩ na gítumi gĩa kuuma harĩa maigítwo, nígukorwo Alawii acio a thiritü yao nímamathondekeire indo ciao cia Bathaka. **16** Nĩ ündū úcio, ihinda ríu ütungata wothe wa Jehova wa güküngüira Bathaka na iruta rĩa njino, warutíirwo kígongona-inĩ kĩa Jehova, o ta ūrĩa Mûthamaki Josia aathanîte. **17** Nao andū a Israeli arĩa maarĩ ho magiküngüira Bathaka ihinda-inĩ ríu, na makigĩa na Gíathí kĩa Mígate ïtarí Míkire Ndawa ya Kuumbia kahinda ka mîthenya mûgwanja. **18** Nakuo gütigite na Gíathí kĩa Bathaka kîhaana ta kíu kúu Israeli kuuma matukü-inĩ ma münabii Samüeli; na gütirí mûthamaki o na ümwe wa Israeli waküngüíire Bathaka ta ūrĩa Josia aamiküngüíire, marĩ hamwe na athinjiri-Ngai, na Alawii, na andū othe a Juda na a Israeli, o hamwe na andū a Jerusalemu. **19** Bathaka ïyo yaküngüíirwo mwaka wa ikumi na ïnana wa wathani wa Josia. **20** Thuutha

wa maündū macio mothe-rī, hīndī ūrīa Josia aakorirwo
aigīte hekarū na njīra njega, Neko mūthamaki wa Misiri
nīambatire akarūre handū heetagwo Karikemishi Rūū-
inī rwa Farati, nake Josia akiumagara akahūrane nake.

21 No Neko akīmūtūmīra andū makamūrie atīrī, “Tūrī
na haaro ūrīkū niī nawe, wee mūthamaki wa Juda? Tiwe
ndīratharīkīra kahinda gaka, no ndī na nyūmba ūrīa ndī
na mbaara nayo. Ngai anjīrīte hiūhe; nī ūndū ūcio tiga
gūkararia Ngai, ūrīa ūrī hamwe na niī, kana akwanange.”

22 No ūrī, Josia ndaigana kūgarūka atigane nake, no
nī kwīgarūra egarūrire nīguo ndakamenyeke nīgeetha
akarūe nake. Ndaigana gūthikīrīria ūrīa Neko aathītwo nī
Ngai oige, no nīathiire kūrūa nake werū-inī wa Megido.

23 Nao aikia a mīguī makīratha Mūthamaki Josia nayo,
nake akīira ndungata ciake atīrī, “Njeheriai haha nī ūndū
nīndagurario mūno.” **24** Nī ūndū ūcio makīmūruta ngaari-
inī yake ya mbaara, makīmūhaicia ngaari-inī ūngī okīte
nayo, makīmūtwara Jerusalemu kūrīa aakuīrīire. Nake
agīthikwo mbīrīra-inī cia maithe make, nao andū othe a
Juda na Jerusalemu makīmūcakaīra. **25** Jeremia nīandīkire
macakaya makoniī Josia, na nginya ūmūthī aini othe
arūme na andū-a-nja nīmaririkanaga Josia macakaya-inī
macio. Macakaya macio magītuīka mūtugo wa gwīkagwo
thīnī wa Isiraeli, na ūkīandīkwo Macakaya-inī. **26** Namo
maündū marīa mangī makoniī wathani wa Josia na ciīko
ciake cia wīrutīri, o ta ūrīa kwandīkītwo Watho-inī wa
Jehova, **27** na nīmo maündū mothe, kuuma kīambīrīria
nginya mūthia, maandīkītwo ibuku-inī ūrīa athamaki a
Isiraeli na a Juda.

36 Na rīrī, andū a būrūri ūcio makīoya Jehoahazu mūriū wa Josia, makīmūtua mūthamaki kū Jerusalemu ithenya rīa ithe. **2** Jehoahazu aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ītatū rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīeri ītatū. **3** Mūthamaki wa Misiri akīmweheria ūthamaki-inī kū Jerusalemu na agītuīra Juda igooti rīa taranda igana rīmwe cia betha, na taranda ūmwe ya thahabu. **4** Mūthamaki wa Misiri agītua Eliakimu, mūrū wa ithe na Jehoahazu, mūthamaki wa gūthamaka Juda na Jerusalemu, na akīgarūra rīītwā rīa Eliakimu akīmūtua Jehoiakimu. No Neko agīthaamia Jehoahazu mūrū wa ithe na Jehoiakimu akīmūtwara Misiri. **5** Jehoiakimu aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ītano rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ūmwe. Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova Ngai wake. **6** Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni akīmūtharīkīra, na akīmuoha na mīnyororo ya gīcango akīmūtwara Babuloni. **7** Nebukadinezaru ningī nīatwarire indo cia hekarū ya Jehova kū Babuloni na agīciiga thīinī wa hekarū yake kuo. **8** Maūndū marīa mangī makoniī wathani wa Jehoiakimu, na maūndū ma magigi marīa eekire, na maūndū marīa mothe oonirwo ahītītie-rī, maandīkītwo ibuku-inī rīa athamaki a Israeli na a Juda. Nake mūriū Jehoiakini agīthamaka ithenya rīake. **9** Jehoiakini aarī wa mīaka ikūmi na īnana rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīeri ītatū na mīthenya ikūmi. Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova. **10** Ihinda rīa mahaanda-rī, Mūthamaki Nebukadinezaru akīmūtūmanīra, akīrehwo Babuloni

hamwe na indo cia goro kuuma hekarū-inī ya Jehova, nake agītua Zedekia, ithe mūnini wa Jehoiakini, mūthamaki wa gūthamaka Juda na Jerusalemu. **11** Zedekia aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ūmwe rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ūmwe. **12** Nīekire maūndū mooru maitho-inī ma Jehova Ngai wake, na ndaigana kwīnyiihia mbere ya Jeremia ūrīa mūnabii, ūrīa waaragia kiugo kīa Jehova. **13** O na ningī nīaremeire Mūthamaki Nebukadinezaru, o ūrīa wamwīhītithītie na mwīhītwa akīgwetaga rīitwa rīa Ngai. Akīūmia kīongo na akīūmia ngoro yake, na ndaigana gūcookerera Jehova, Ngai wa Isiraeli. **14** O na ningī-rī, atongoria othe a athīnjīri-Ngai na andū nīmathiire na mbere kwaga wīhokeku, makīrūmīrīra mītugo ūrī magigi ya ndūrīrī, na magathaahagia hekarū ya Jehova ūrīa aamūrīte kūu Jerusalemu. **15** Jehova, Ngai wa maithe mao, akīmatūmīra ndūmīrīri na tūnua twa atūmwo ake rīngī na rīngī, nīgūkorwo nīaiguagīra andū ake tha, o na gīikaro gīake. **16** No-o makīnyūrūria andū acio maatūmītwo nī Ngai, makīmenereria ciugo ciake, na makīnyarara anabii ake, o nginya marakara ma Jehova makītarahūkīra andū ake na gūkīaga kīhonia. **17** Akīmarehithīria mūthamaki wa andū a Babuloni amokīrīre, ūrīa worāgīre andū ao ethī na rūhiū rwa njora kūu nyūmba-inī ūrīa nyamūre, na ndaigana kūhonokia mwanake, kana mūirītu, kana mūndū mūkūrū, o na kana ūrīa mūkūrū akahocerera. Ngai akīneana andū acio othe kūrī Nebukadinezaru. **18** Agīkuua indo kuuma hekarū-inī ya Ngai, agīcitwara Babuloni, ciote iria nene na iria nini, na igīna cia hekarū ya Jehova, o

na igīna cia mūthamaki o na cia anene ake. **19** Ningī magīcina hekarū ya Ngai na makīmomora rūthingo rwa Jerusalemu; magīcina nyūmba ciothe cia ūthamaki, o na makīananga indo ciothe cia bata iria ciarī kuo. **20** Matigari ma andū arīa maahonokire kūragwo na rūhiū rwa njora-rī, Nebukadinezaru akīmatwara Babuloni, nao magītuīka ndungata ciate na cia ariū ake, o nginya rīrīa ūthamaki wa Perisia wacookire gūthamaka. **21** Būrūri ūgīkīgīa na ūhurūko wa Thabatū ciaguo; ūkīhurūka hīndī īyo yothe wakirīte ihooru, nginya mīaka mīrongo mūgwanja īgīthira, nīguo kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Jeremia kīhiinge. **22** Mwaka wa mbere wa Kurusu mūthamaki wa Perisia, nīguo kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Jeremia kīhiinge-rī, Jehova akīarahūra ngoro ya Kurusu mūthamaki wa Perisia aanīrīrithie kūrīa guothe aathamakaga, na andike atīrī: **23** “Kurusu, mūthamaki wa Perisia, oiga ūū, “Jehova, Ngai wa igūrū, nīaheete mothamaki mothe ma thī, na nīanyamūrīte ndīmwakīre hekarū kūu Jerusalemu būrūri wa Juda. Mūndū wake o na ūrīkū ūrī thīnī wanyu, Jehova Ngai wake aroikara hamwe nake, rīu no aambate athīi kuo.”

Ezara

1 Na rīrī, mwaka-inī wa mbere wa Kurusu mūthamaki wa Perisia, nīguo kiugo kīa Jehova kīrīa kīarītio nī Jeremia kīhiinge-rī, Jehova akīarahūra ngoro ya Kurusu mūthamaki wa Perisia aanīrīrithie kūrīa guothe aathamakaga, na andīke atīrī: **2** “Kurusu, mūthamaki wa Perisia ekuuga ūū: “Jehova, Ngai wa igūrū, nīaheete mothamaki mothe ma thī, na nīanyamūrīte ndīmwakīre hekarū kūu Jerusalemu būrūri wa Juda. **3** Mūndū wake o na ūrīkū ūrī thīinī wanyu, Ngai wake aroikara hamwe nake, nīambate athīī Jerusalemu kūu Juda, na aake hekarū ya Jehova, Ngai wa Isiraeli, o we Ngai ūcio ūrī kūu Jerusalemu. **4** Na rīrī, andū a kūndū o guothe kūrīa matigari mangīkorwo marī, nī mamūhe betha na thahabu, na indo na mahiū, na mīhothi ya kwīyendera nī ūndū wa hekarū ya Ngai īrīa īrī kūu Jerusalemu.” **5** Hīndī iyo atongoria a nyūmba ya Juda na ya Benjamini, na athīnjīri-Ngai na Alawii, arīa othe Ngai aarahūrire ngoro ciao, makīhaarīria gūthīī magaake nyūmba ya Jehova kūu Jerusalemu. **6** Andū othe a matūūra mao makīmateithīrīria na indo cia betha na cia thahabu, na indo ingī na mahiū, na iheo cia goro, makīria ya mīhothi īrīa yarutītwo ya kwīyendera. **7** Ningī Mūthamaki Kurusu akīruta indo iria ciarī cia hekarū ya Jehova, iria ciatahītwo nī Nebukadinezaru kuuma Jerusalemu ikaigwo thīinī wa hekarū ya ngai yake. **8** Kurusu mūthamaki wa Perisia niātūmire Mīthiredathu ūrīa mūigi wa kīgīna arehe indo icio, agīcitarīra Sheshibazaru mūnene wa Juda. **9** Indo icio ciatarī ta ūū: thaani nene cia thahabu ciarī 30 thaani

nene cia betha ciarī 1,000 ngō cia betha ciarī 29 **10**
mbakūri cia thahabu ciarī 30 mbakūri ihaanaine cia betha
ciarī 410 na indo ingī ciarī 1,000. **11** Indo icio ciothe cia
thahabu na betha ciarī 5,400. Sheshibazaru akīrehe indo
icio ciothe hīndī ūrīa andū arīa maatahītwo maacockaga
Jerusalemu kuuma Babuloni.

2 Na rīrī, aya nīo andū a būrūri arīa maacockire
kuuma būrūri ūrīa maatahiirwo, arīa Mūthamaki
Nebukadinezaru wa Babuloni aatahīte akamatwara
Babuloni (nao magīcocka Jerusalemu na Juda, o mūndū
itūura-inī rīake, **2** makīrehana na Zerubabeli, na Jeshua,
na Nehemia, na Seraia, na Reelaia, na Moridekai, na
Bilishani, na Misipari, na Bigivai, na Rehumu, na Baana):
Mūigana wa andū a Israeli watariī ta ūū: **3** njiaro cia
Paroshu ciarī 2,172, **4** na cia Shefatia ciarī 372, **5** na cia
Ara ciarī 775, **6** na cia Pahathu-Moabi (iria cioimīte harī
Jeshua na Joabu) ciarī 2,812, **7** na cia Elamu ciarī 1,254,
8 na cia Zatu ciarī 945, **9** na cia Zakai ciarī 760, **10** na
cia Bani ciarī 642, **11** na cia Bebai ciarī 623, **12** na cia
Azigadi ciarī 1,222, **13** na cia Adonikamu ciarī 666, **14** na
cia Bigivai ciarī 2,056, **15** na cia Adini ciarī 454, **16** na
cia Ateri (iria cioimīte harī Hezekia) ciarī 98, **17** na cia
Bezai ciarī 23, **18** na cia Jora ciarī 112, **19** na cia Hashumu
ciarī 223, **20** na cia Gibari ciarī 95. **21** Andū a Bethilehemu
maarī 123, **22** na andū a Netofa maarī 56, **23** na andū a
Anathothu maarī 128, **24** na andū a Azimavethu maarī 42,
25 na andū a Kiriathu-Jearimu, na Kefira, na Beerothu
maarī 743, **26** na andū a Rama na Geba maarī 621, **27**
na andū a Mikimasi maarī 122, **28** na andū a Betheli

na Ai maarī 223, **29** na andū a Nebo maarī 52, **30** na andū a Magibishi maarī 156, **31** na andū a Elamu ūrīa ūngī maarī 1,254, **32** na andū a Harimu maarī 320, **33** na andū a Lodi, na Hadidi, na Ono maarī 725, **34** na andū a Jeriko maarī 345, **35** na andū a Senaa maarī 3,630. **36** Nao athīnjīri-Ngai: arīa maarī a njiaro cia Jedaia (a nyūmba ya Jeshua) maarī 973, **37** na a Imeri maarī 1,052, **38** na a Pashuri maarī 1,247, **39** na a Harimu maarī 1,017. **40** Nao Alawii: arīa maarī a njiaro cia Jeshua na Kadimieli (iria cioimīte harī ciana cia Hodavia) maarī 74. **41** Nao aini a nyīmbo: arīa maarī a njiaro cia Asafu maarī 128. **42** Nao aikaria a ihingo cia hekarū, arīa maarī a njiaro cia Shalumu, na cia Ateri, na cia Talimoni, na cia Akubu, na cia Hatita, na cia Shobai, othe maarī 139. **43** Nacio ndungata cia hekarū: arīa maarī a njiaro cia Ziha, na Hasufa, na Tabaothu, **44** na Keroso, na Siahā, na Padoni, **45** na Lebana, na Hagaba, na Akubu, **46** na Hagabu, na Shalimai, na Hanani, **47** na Gideli, na Gaharu, na Reaia, **48** na Rezini, na Nekoda, na Gazamu, **49** na Uza, na Pasea, na Besai, **50** na Asina, na Meunimu, na Nefisimu, **51** na Bakabuku, na Hakufa, na Harihuru, **52** na Baziluthu, na Mehida, na Harasha, **53** na Barikosi, na Sisera, na Tema, **54** na Nezia, na Hatifa. **55** Nacio njiaro cia ndungata cia Solomoni: arīa maarī a njiaro cia Sotai, na Hasoferethu, na Peruda, **56** na Jaala, na Darikoni, na Gideli, **57** na Shefatia, na Hatili, na Pokerethu-Hazebaimu, na Ami. **58** Ndungata cia hekarū, hamwe na njiaro cia ndungata cia Solomoni, maarī andū 392. **59** Nao aya nīo maambatire kuuma matūūra ma Teli-Mela, na Teli-Harasha, na Kerubu, na

Adoni, na Imeri, no matingionanirie atī nyūmba ciao ciarī
cia njiaro cia Israeli: **60** Njiaro cia Delaia, na Tobia, na
Nekoda, maarī andū 652. **61** Na kuuma kūrī athīnjīri-Ngai:
Arīa maarī a njiaro cia Hobaia, na Hakozu, na Barizilai
(mūndū ūrīa wahikītie mwarī wa Barizilai ūrīa Mūgileadi,
na eetanagio na rītwa rīu). **62** Andū acio nīmacaririe
maandīko ma nyūmba ciao, no matiigana kūmona, nī
ūndū ūcio makīeherio thiritū-inī ya athīnjīri-Ngai, na
magītuuo ta andū maarī na thaahu. **63** Nake barūthi
wa kūu akīmaatha matikarīe irio iria therie mūno o
nginya gūkaagīa mūthīnjīri-Ngai ūgūtungata na Urimu
na Thumimu. **64** Andū acio othe marī hamwe maarī
42,360, **65** gūtatarītwo ndungata ciao cia arūme na cia
andū-a-nja 7,337; ningī nī maarī na aini a nyīmbo 200,
arūme na andū-a-nja. **66** Nī maarī na mbarathi 736, na
nyūmbū 245, **67** na ngamīira 435, na ndigiri 6,720. **68**
Rīrīa maakinyire nyūmba-inī ya Jehova kūu Jerusalemu,
atongoria amwe a nyūmba ciao nīmarutire mūhothi wa
kwīyendera wa gūteithia gwaka rīngī nyūmba ya Ngai o
harīa yarī. **69** Kūringana na ūhoti wao, nīmaheanire indo
ciigwo kīgīna-inī kīa wīra ūcio, makīheana durakima
61,000 cia thahabu, na betha ratiri 5,000, na nguo 100
cia athīnjīri-Ngai. **70** Athīnjīri-Ngai, na Alawii, na aini
a nyīmbo, na aikaria a ihingo, na ndungata cia hekarū
maatūūrīre matūūra-inī mao, o hamwe na andū amwe
a acio angī, nao andū arīa angī a Israeli magītūūra
matūūra-inī mao.

3 Na rīrī, mweri wa mūgwanja wakinya, andū a
Israeli magīkorwo matūūrīte matūūra-inī mao, andū

makīungana Jerusalemu marī ta mūndū ūmwe. **2** Nake Jeshua mūrū wa Jozadaku hamwe na athīnjīri-Ngai arīa angī, o na Zerubabeli mūrū wa Shealitieli na athiritū ake makīambīrīria gwaka kīgongona kīa Ngai wa Isiraeli gīa kūrutagīra magongona ma njino kūringana na ūrīa kwandīkītwo Watho-inī wa Musa mūndū wa Ngai. **3** O na gūtuīka maarī na guoya wa andū arīa maamathiūrūrūkīirie, nīmakire kīgongona mūthingi-inī wakīo, na makīrutīra Jehova magongona ma njino ho, magongona ma rūciinī na ma hwaī-inī. **4** Ningī kūringana na ūrīa kwandīkītwo, nīmakūngūiire Gīathī gīa Ithūnū na mūigana wa maruta ma njino marīa maatuītwo ma o mūthenya. **5** Thuutha ūcio makīruta maruta ma njino ma ndūire, na magongona ma Karūgamo ka Mweri, na magongona ma ciathī ciothe iria ciamūrūrīwo Jehova, o hamwe na maruta ma kwīyendera marīa maarehagīrīwo Jehova. **6** Mūthenya wa mbere wa mweri wa mūgwanja makīambīrīria kūrutīra Jehova maruta ma njino, o na gūtuīka mūthingi wa hekarū ya Jehova ndwarī mwake. **7** Ningī makīhe aaki a mahiga na mabundi ma mbaū mbeeca, na makīhe andū a Sidoni na andū a Turo irio, na gīa kūnyua, na maguta nīgeetha mamarehithīrie mīgogo ya mītarakwa kuuma Lebanonī īgereire iria-inī nginya Jopa, o ta ūrīa gwaathanītwo nī Mūthamaki Kurusu wa Perisia. **8** Mweri wa keerī wa mwaka wa keerī thuutha wa gūkinya nyūmba-inī ya Jehova kūu Jerusalemu, Zerubabeli mūrū wa Shealitieli, na Jeshua mūrū wa Jozadaku na ariū a ithe wao arīa angī (nīo athīnjīri-Ngai, na Alawii, na arīa othe maacookete Jerusalemu kuuma ithaamīrio-inī)

makīambīrīria wīra, magīthuura Alawii a mīaka mīrongo
ñīrī na makīria nīguo marūgamīrīre mwako wa nyūmba ya
Jehova. **9** Jeshua na ariū ake, na ariū a ithe, na Kadimieli
na ariū ake (njiaro cia Hodavia), na ariū a Henadadi na
ariū ao na ariū a ithe wao, nīo Alawii othe, makīnyiitanīra
wīra wa kūrūgamīrīra arīa maakaga nyūmba ya Ngai.
10 Rīrīa aaki maarīkirie gwaka mūthingi wa Hekarū ya
Jehova, athīnjīri-Ngai mehumbīte nguo ciao na marī na
tūrumbeta, na Alawii (ariū a Asafu) marī na thaani iria
ihūrithanagio ikagamba, makīhaarīria kūgooca Jehova,
o ta ûrīa gwathanītwo nī Daudi mūthamaki wa Israeli. **11**
Makīinīra Jehova, makīmūgoocaga magīcookagia ngaatho,
makiugaga atīrī: “Jehova nī mwega wendo wake harī
Israeli ūtūrūraga tene na tene.” Nao andū othe makīgooca
manīrīire mūno tondū mūthingi wa nyūmba ya Jehova
nīwaakītwo. **12** No athīnjīri-Ngai aingī arīa maarī akūrū,
na Alawii, na atongoria a nyūmba, arīa moonete hekarū
ya mbere makīrīra manīrīire rīrīa moonire mūthingi
wa hekarū ïyo ya keerī ûgīakwo, o rīrīa andū angī aingī
maanagīrīra nī gūkena. **13** Gūtirī mūndū ūngīahotire
gūkūrana kwanīrīra gwa gīkeno na gwa kīrīro, tondū
andū maanagīrīra na mūgambo mūnene. Naguo mūgambo
ūcio ūkīguuo kūndū kūraya.

4 Na rīrī, hīndī ìrīa thū cia Juda na Benjmini ciaiguire
atī andū arīa maatahītwo nīmaakagīra Jehova, Ngai
wa Israeli, hekarū-rī, **2** magīthīi kūrī Zerubabeli o na
kūrī atongoria a nyūmba cia andū, makīmeera atīrī,
“Rekei twake tūrī hamwe tondū o na ithuī tūrongoragia
Ngai wanyu, na nītūkoretwo tūkīmūrutīra magongona

kuuma hīndī ya Esari-Hadoni mūthamaki wa Ashuri, ūrīa watūrehire gūkū.” **3** No rīrī, Zerubabeli, na Jeshua, na atongoria arīa angī a nyūmba cia Isiraeli makīmacookeria atīrī, “Mūtirī na handū thīinī witū ūhoro-inī wa gwakīra Ngai witū hekarū. Nī ithuī ene tūgwakīra Jehova, Ngai wa Isiraeli, o ta ūrīa Kurusu mūthamaki wa Perisia aatwathire.” **4** Hīndī īyo andū arīa maamathiūrūrūkīirie makīhaarīria kūuraga andū a Juda ngoro nīguo metigīre gūthīī na mbere na gwaka. **5** Nao makīandīka ataaranī a kūhīngīca wīra wao, na gūthūkia mībangō yao yothe matukū mothe ma wathani wa Kurusu mūthamaki wa Perisia, nginya hīndī ya wathani wa Dario mūthamaki wa Perisia. **6** Kīambīrīria kīa wathani wa Ahasuerusu, ataaranī acio magīhitanga andū a Juda na Jerusalemu. **7** Na matukū ma Mūthamaki Aritashashita wa Perisia, na Bishilamu, na Mithiredathu, na Tabeeli na andū arīa angī a thiritū yake makīandīkīra Aritashashita marūa. Marūa macio maandīkirwo na mwandīkīre na rūthiomī rwa andū a Suriata. **8** Rehumu mūnene wa mbūtū na Shimushai ūrīa mwandīki, nīmandīkire marūa ma gūthitanga andū a Jerusalemu kūrī Mūthamaki Aritashashita ta ūū: **9** Marūa maya moimīte kūrī niī Rehumu mūnene wa mbūtū, na Shimushai ūrīa mwandīki, hamwe na arīa angī a thiritū yao, na aciirithania, na anene a andū a Ataripeli, na a Perisia, na a Ereku, na Babuloni, na Aelami a Shushani, **10** na andū arīa angī maacoochetio nī mūgaathe ūrīa mūnene Osinapari nīgeetha matūure itūura inene rīa Samaria, na kūrīa kūngī guothe Mūrīmo-wa-Farati. **11** (Ino nīyo kobi ya marūa marīa aandīkīirwo.)

Kūrī Mūthamaki Aritashashita, Kuuma kūrī ndungata ciaku, andū a būrūri ūrīa ūrī Mūrīmo-wa-Farati: **12** Nī kwagīrīire mūthamaki amenye atī, Ayahudi arīa mookire kūrī ithuī moimīte kūrī we nīmathiīte Jerusalemu, na nīmaraaka rīngī itūūra rīu inene, o rīu iremi na rīaganu. Nīmaracookereria rūthingo na magacookereria mīthingi.

13 Ningī nī kwagīrīire mūthamaki amenye atī itūūra rīrī inene rīngīakwo na thingo ciarīo icookererio, gūtirī igooti, kana maruta ma mūthamaki, o na kana igooti rīa mīrīgo īgītoonya būrūri-inī rīrīutagwo. Nakīo kīgīna kīa ūthamaki nīgīkūnyiha. **14** Na rīu tondū ithuī tūrī andū matīite ūthamaki, na ti wega kuona mūthamaki akīimwo gītīo, tūratūma ndūmīrīri īno tūmenyithie mūthamaki, **15** nīgeetha ūhoro ūcio ūtuūrio kuuma maandīko-inī ma tene ma arīa maarī mbere yaku. Maandīko-inī macio nīrīona atī itūūra rīrī inene nī iremi, na rīa gūthīnia athamaki na mabūrūri, na nī kūndū kwa ūremi kuuma mahinda ma tene. Kīu nīkīo gīatūmire itūūra rīrī inene rīanangwo. **16** Tūkūmenyithia mūthamaki atī itūūra rīrī inene rīngīakwo na thingo ciarīo icookererio, wee ūgūtigwo ūtarī kīndū Mūrīmo ūyū wa Rūūrī rwa Farati. **17** Mūthamaki nake agīcookia macookio atīrī: Kūrī Rehumu mūnene wa mbūtū, na Shimushai ūrīa mwandīki, na andū arīa angī a thiritū yao arīa matūūraga Samaria na kūrīa kūngī guothe Mūrīmo-wa-Farati: Nīndamūgeithia. **18** Marūa marīa mwatūtūmīre nīmathomeirwo hau mbere yakwa na ngītaūrīwo ūhoro wamo. **19** Nīndarutire watho na ūhoro ūcio ūgūtūrio, na gūkīoneka atī itūūra rīrī inene nīrīūkaine kuuma tene atī nī rīa kūregana na

watho wa athamaki, na rītūrāga rīrī iremi, na nī rīa kūringīrīria andū mookīrīre thirikari. **20** Jerusalemu nīrikoretwo na athamaki a hinya magīathana Mūrīmo-wa-Farati wothe, na nīmarīhagwo igooti na maruta ma mūthamaki, o na igooti rīa mīrigo īgītoonya būrūri-inī. **21** Na rīrī, ruta watho kūrī andū acio matige wīra, nīguo itūura rīu inene rītigaakwo rīngī, nginya rīrīa ngoiga. **22** Menyerera ūndū ūyū ndūkaage kūhingio. Mūngīrekereria ūndū ūngīrehe ūgwati na ūthūkie ūthamaki nīkī? **23** Na rīrī, kobi ya marūa ma Mūthamaki Aritashashita maarīkia gūthomerwo Rehumu na Shimushai ūrīa mwandīki, na andū a thiritū yao, no gūthīi mathiire Jerusalemu kūrī Ayahudi, na makīmatigithia wīra ūcio na hinya. **24** Nī ūndū ūcio, wīra wa gwaka nyūmba ya Ngai kūu Jerusalemu ūkīrūgama nginya mwaka wa keerī wa wathani wa Dario mūthamaki wa Perisia.

5 Na rīrī, mūnabii Hagai, na mūnabii Zekaria wa rūciaro rwa Ido, nīmarathīire Ayahudi a kūu Juda na Jerusalemu thīnī wa rūtwa rīa Ngai wa Israeli, mūgitīri wao. **2** Hīndī ūyo Zerubabeli mūrū wa Shealitieli, na Jeshua mūrū wa Jozadaku makīambīrīria wīra wa gwaka rīngī nyūmba ya Ngai kūu Jerusalemu, na anabii a Ngai maarī hamwe nao makīmateithia. **3** Ihinda rīu Tatenai, barūthi wa Mūrīmo-wa-Farati, na Shetharu-Bozenai, hamwe na athiritū ao magīthīi kūrī o, makīmooria atīrī, “Nūū wamūheire rūtha rwa gwaka rīngī hekarū ūno na gūcookereria mwako ūyū?” **4** Ningī makiūria atīrī, “Andū arīa maraaka nyūmba ūno metagwo atīa?” **5** No rīrī, Ngai nīaroraga athuuri acio a Ayahudi, na matiatigithirio wīra nginya ūhoro ūkinyīrio

Dario, na marūa ma macookio make maamūkīrwo. **6**
Ĩno nīyo kobi ya marūa marīa maatūmīirwo Mūthamaki
Dario nī Tatenai ūrīa warī barūthi wa Mūrīmo-wa-Farati,
marī na Shetharu-Bozenai na athiritū ao, arīa maarī
anene a Mūrīmo-wa-Farati. **7** Úhoro ūrīa maamūtūmīire
watarī ūū: Kūrī Mūthamaki Dario: Ngeithi cia thayū.
8 Nī wega mūthamaki amenye atī ithuī nītwathiire
rūgongo rwa Juda, kūu hekarū-inī ya Ngai ūrīa mūnene.
Andū acio nīmaraaka hekarū na mahiga manene, o
na magekīra mbaū rūthingo-inī. Wīra nīūrarutwo na
kīyo, na nīrathiī na mbere mūno ūrī moko-inī ma arīa
maraūruta. **9** Tuoririe athuuri acio atīrī, “Nūū wamūheire
rūtha rwa gwaka rīngī hekarū īno na gūcookereria
mwako ūyū?” **10** Ningī nītwamoririe mariītwa mao,
nīgeetha twandike mariītwa ma atongoria ao, nīguo
tūkūmenyithie. **11** Ūū nīguo maatūcokerie: “Ithuī tūrī
ndungata cia Ngai wa igūrū na thī, na tūraaka rīngī
hekarū īrīa yakītwo mīaka mīngī mīthiru, īrīa yakītwo na
īkarīkio nī mūthamaki mūnene wa Isiraeli. **12** No tondū
maithe maitū nīmarakaririe Ngai wa igūrū, nīamaneanire
kūrī Nebukadinezaru ūrīa Mūkalidei, mūthamaki wa
Babuloni, ūrīa wamomorire hekarū īno na agīthaamīria
andū būrūri wa Babuloni. **13** “No rīrī, mwaka wa mbere wa
Kurusu mūthamaki wa Babuloni, mūthamaki nīathanire
atī nyūmba īno ya Ngai yakwo rīngī. **14** O na nīarutire
kuuma hekarū īrīa yarī Babuloni indo cia thahabu na cia
betha cia nyūmba ya Ngai, iria Nebukadinezaru aarutīte
hekarū-inī kūu Jerusalemu, agīcitwara hekarū-inī kūu
Babuloni. “Nake Mūthamaki Kurusu agīcineana kūrī

mündū wetagwo Sheshibazaru, ūrīa aatuūte barūthi, **15** na akīmwīra atīrī, ‘Oya indo ici ūcitware na ūciige thīnī wa hekarū kūu Jerusalemu, na wake rīngī nyūmba ya Ngai o harīa yarī.’ **16** Nī ūndū ūcio Sheshibazaru agīuka agīaka mūthingi wa nyūmba ya Ngai kūu Jerusalemu. Kuuma mwaka ūcio nginya ūmūthī mwako ūcio no ūthiiaga na mbere na ndūrī warīka.” **17** Na rīrī, mūthamaki angīona kwagīrīire-rī, nīgūtuūrio maandīko-inī ma ūthamaki ma tene ma Babuloni, kuoneke kana Mūthamaki Kurusu ti-itherū nīarutīte watho wa gwaka rīngī nyūmba īno ya Ngai gūkū Jerusalemu. Ningī reke mūthamaki atūtūmīre itua rīake ūhoro-inī ūcio.

6 Nake Mūthamaki Dario akīruta watho, naguo ūhoro ūcio ūgītuūrio nyūmba-inī ūrīa yaigītwo mabuku ma maūndū ma tene marīa maigītwo nyūmba ya kīgīna kūu Babuloni. **2** Ibuku rīa gīkūnjo rīkīoneka kūu nyūmba-inī ya ūthamaki ya Ekibatana, būrūri-inī wa Media. Nariō rīandīkītwo ta ūū: Ūhoro wa Kūririkanania: **3** Mwaka wa mbere wa Mūthamaki Kurusu, mūthamaki nīathanire ūhoro ūkonīi hekarū ya Ngai kūu Jerusalemu, akiuga atīrī: Hekarū nīyakwo rīngī ūrī handū ha kūrutagīrwo magongona, na mīthingi yayo yakwo. ūkorwo ūrī mīkono mīrongo ūtandatū kūraiha na igūrū, na mīkono mīrongo ūtandatū kwarama, **4** ūkorwo ūrī na mīhari ūtatū ya mahiga manene, na ūmwe wa mbaū. Thogora ūcio ūrīhwo kuuma kīgīna-inī kīa ūthamaki. **5** Ningī indo cia thahabu na cia betha cia nyūmba ya Ngai iria Nebukadinezaru aakuūte kuuma hekarū ūrīa ūrī Jerusalemu agīcirehe Babuloni-rī, nīicookio o kīndū harīa kīarī thīnī wa hekarū kūu

Jerusalemu; na mūciige thīinī wa nyūmba ya Ngai. **6** Na rīrī, wee Tatenai barūthi wa Mūrīmo-wa-Farati, hamwe na Shetharu-Bozenai, na inyuī, anene a thiritū yao, mūtigathiī kuo. **7** Mūtikaingīrīre wīra ūcio wa hekarū ya Ngai. Barūthi wa Ayahudi na athuuri a Ayahudi nīmarekwo maake rīngī nyūmba īyo ya Ngai o harīa yaakītwo. **8** O na ningī nīndathana ūrīa mūgwīkīra athuuri aya a Ayahudi magīaka nyūmba īyo ya Ngai: Mahūthīro mothe ma andū acio nī marīhwo kuuma kīgīna-inī kīa ūthamaki kīa Mūrīmo-wa-Farati, nīgeetha wīra ūyū ndūkanarūgame. **9** Kīrīa gīothe kīngīendekana, tūtegwa, na ndūrūme, na tūtūrūme; cia kūrutwo maruta ma njino kūrī Ngai wa igūrū, na ngano, na cumbī, na ndibei, na maguta, o ta ūrīa ingītio nī athīnjīri-Ngai kūu Jerusalemu no nginya maheagwo o mūthenya itekwaga, **10** nīgeetha marutage magongona ma gwītīkīrīka nī Ngai wa igūrū, na mahoozagīre kūgaacīra kwa mūthamaki na ariū ake. **11** Ningī nīndathana atī mūndū o na ūrīkū ūngīgarūra maandīko macio, mūitīrīro ūkaarutwo nyūmba-inī yake na acooke oywo na igūrū ohanītio naguo. Na nī ūndū wa rīhia rīu nyūmba yake īgaatuuo iganjo rīa mahuti. **12** Ngai ūrīa ūtūmīte Rītīwa rīake rītūūre kūu aroheria mūthamaki o wothe kana andū arīa mangīgeria kūgarūra watho ūyū kana kūharagania hekarū īyo īrī Jerusalemu. Niī Dario nī niī ndaruta watho ūcio. Nīwathīkīrwo na kīyo. **13** Ningī, nī ūndū wa watho ūrīa warutītwo nī Mūthamaki Dario, Tatenai barūthi wa Mūrīmo-wa-Farati, na Shetharu-Bozenai, marī na athiritū ao nīmathīkīire watho ūcio na kīyo. **14** Nī ūndū ūcio athuuri a Ayahudi

maḡthī o na mbere gwaka na kūgaac̄ra mak̄hunjaḡrio
n̄i m̄nabii Hagai, na Zekaria wa r̄ciaro rwa Ido. Mak̄r̄kia
gwaka hekarū kūringana na r̄iathani r̄ia Ngai wa Isiraeli
na watho wa Kurusu, na wa Dario, na wa Aritashashita,
athamaki a Perisia. **15** Hekarū īyo yar̄kire m̄thenya
wa gatatū wa mweri wa Adari, mwaka wa gatandatū
wa gūthamaka kwa Mūthamaki Dario. **16** Hīndī īyo
andū a Isiraeli na athīnjīri-Ngai, na Alawii, na andū
ar̄ia anḡi maatahītwo, maḡkūngū̄ra kwamūrwo kwa
nyūmba ya Ngai mar̄i na ḡkeno. **17** Indo iria maarutire n̄i
ūndū wa kwamūrwo kwa nyūmba ya Ngai ciar̄i ndegwa
igana r̄imwe, na ndūrūme magana meer̄i, na tūtūrūme
magana mana, ir̄i iruta r̄ia kūhoroheria Isiraeli othe
mehia mao, na thenge ikūmi na iḡr̄i, o īmwe kūr̄i o
mūhīrīga wa Isiraeli. **18** Nao maḡtoonyia athīnjīri-Ngai
wīra-in̄i kūringana na ikundi ciao, na Alawii kūringana
na matuanīra mao, n̄i ūndū wa wīra wa gūtungatīra
Ngai kūu Jerusalemu o ta ūr̄ia kwandīkītwo Ibuku-in̄i
r̄ia Musa. **19** Mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa
mbere, andū ar̄ia maatahītwo maḡkūngū̄ra Gīathī ḡia
Bathaka. **20** Athīnjīri-Ngai na Alawii n̄imetheretie na
othe maar̄i atheru. Alawii n̄io maathīnjire gatūrūme ka
Bathaka, n̄i ūndū wa ar̄ia othe maatahītwo, na n̄i ūndū
wa ariū a ithe wao athīnjīri-Ngai, o na n̄i ūndū wao ene.
21 N̄i ūndū ūcio andū a Isiraeli ar̄ia maacockete kuuma
kūr̄ia maatahīirwo mak̄r̄ia Bathaka īyo, hamwe na ar̄ia
othe meyamūranītie na mītugo ya thaahu ya ndūrīr̄i iria
mariganītie nacio n̄igeetha marongorie Jehova Ngai wa
Isiraeli. **22** N̄imakūngū̄ire Gīathī k̄ia Mīgate ītar̄i Mīkīre

Ndawa ya Kūimbia marī na gikeno ihinda rīa mīthenya
mūgwanja, tondū Jehova nīamaiyūrītie gikeno nī ūndū
wa kūgarūra meciiria ma mūthamaki wa Ashuri, nake
akīmateithia wīra-inī wa gwaka nyūmba ya Ngai, o we
Ngai wa Israeli.

7 Na rīrī, thuutha wa maūndū macio, rīrīa Aritashashita
mūthamaki wa Perisia aathamakaga, Ezara mūrū wa
Seraia, mūrū wa Azaria, mūrū wa Hilikia, **2** mūrū wa
Shalumu, mūrū wa Zadoku, mūrū wa Ahitubu, **3** mūrū wa
Amaria, mūrū wa Azaria, mūrū wa Meraiothu, **4** mūrū wa
Zerahia, mūrū wa Uzi, mūrū wa Buki, **5** mūrū wa Abishua,
mūrū wa Finehasi, mūrū wa Eleazaru, mūrū wa Harūni
mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, **6** Ezara ūcio nīambatire
oimīte Babuloni. Aarī mūrutani mūugī mūno ūhoro-inī wa
Watho wa Musa, ūrīa Jehova Ngai wa Israeli aaheanīte.
Mūthamaki nīamūheete indo ciothe iria aahooete kūrī we,
tondū guoko kwa Jehova Ngai wake kwarī hamwe nake. **7**
Andū amwe a Israeli, hamwe na athīnjīri-Ngai, na Alawii,
na aini a nyīmbo, na aikaria a ihingo, na ndungata cia
hekarū o nao nīmambatire magīuka Jerusalemu mwaka
wa mūgwanja wa wathani wa Aritashashita. **8** Ezara
aakinyire Jerusalemu mweri wa gatano wa mwaka wa
mūgwanja wa mūthamaki. **9** Aambīrīrie rūgendo rwake
rwa kuuma Babuloni mūthenya wa mbere wa mweri wa
mbere, na aakinyire Jerusalemu mūthenya wa mbere
wa mweri wa gatano, tondū guoko kwa ūtugi kwa Ngai
wake kwarī hamwe nake. **10** Nīgūkorwo Ezara nīerutīre
gūthoma na kūrūmia Watho wa Jehova, na kūrutana
watho wa kūrūmīrīwo na mawatho maguo kūu Israeli.

11 Īno nīyo kobi ya marūa marīa Mūthamaki Aritashashita
aaheete Ezara ūcio mūthīnjīri-Ngai na mūrutani, mūndū
warī mūugī mañdū-inī makoniī maathani na mawatho
ma kūrūmīrīwo ma Jehova harī Isiraeli: **12** Aritashashita,
mūthamaki wa athamaki, Kūrī Ezara ūrīa mūthīnjīri-
Ngai na mūrutani wa Watho wa Ngai ūrīa ūrī igūrū:
Nīndakūgeithia. **13** Rīu-rī, nīndaruta watho atī andū a
Isiraeli othe arīa marī ūthamaki-inī wakwa, hamwe na
athīnjīri-Ngai na Alawii, arīa mangīenda gūthīi nawe kūu
Jerusalemu, no mathīi. **14** Wee ūtūmītwo nī mūthamaki
na ataari ake mūgwanja, ūthīi ūgatuīrie ūhoro wa Juda
na wa Jerusalemu, o ta ūrīa Watho wa Ngai waku
ūrīa ūrī naguo guoko-inī gwaku ūtarīi. **15** O na ningī
ūkuue betha na thahabu, iria mūthamaki na ataari ake
maheanīte na kwīyendera kūrī Ngai wa Isiraeli ūrīa
ūtūrīaga Jerusalemu, **16** hamwe na betha na thahabu
ciothe iria ingīheanwo kuuma būrūri wa Babuloni, o na
mīhothi ya kwīyendera kuuma kūrī andū na athīnjīri-
Ngai, nī ūndū wa hekarū ya Ngai wao ūrīa ūrī Jerusalemu.
17 Menyerera wone atī mbeeca ici nīciagūra ndegwa, na
ndūrūme na tūtūrūme, hamwe na maruta ma ngano na
ma kūnyuu, irutwo igongona hau kīgongona-inī kīa
hekarū ya Ngai waku kūu Jerusalemu. **18** Wee na ariū a
thoguo Ayahudi no mwīke o ūrīa mūngīona kwagīrīire
na matigari ma betha na thahabu, kūringana na wendi
wa Ngai wanyu. **19** Twarīrai Ngai wa Jerusalemu indo
ciothe iria mwīhokeirwo cia kūhūthagīrīwo mahoooya-
inī thīinī wa hekarū ya Ngai wanyu. **20** Na kīndū kīngī o
gīothe kīngīendekana nī ūndū wa hekarū ya Ngai wanyu,

o kīrīa ūngīona mweke wa kūheana, no ūkīrute kuuma
kīgīna-inī kīa mūthamaki. **21** Na rīrī, niī Mūthamaki
Aritashashita, nīndatha aigi othe a kīgīna a Mūrīmo-wa-
Farati maheane na kīyo kīrīa gīothe Ezara ūrīa mūthīnjīri-
Ngai, na mūrutani wa watho wa Ngai ūrīa ūrī igūrū
angībatario nīkīo, **22** gītakīrīte taranda igana rīmwe cia
betha, na kori igana rīmwe cia ngano, na bathi igana
rīmwe cia ndibei, na bathi igana rīmwe cia maguta ma
mītamaiyū, na cumbī ūtarī gīthimi. **23** Ūndū ūrīa wothe
Ngai wa igūrū atuīte, nīwīkwo na kīyo, ūndū wothe
ūkonī hekarū ya Ngai ūrīa ūrī igūrū. Nī kīī kīngītūma
kūgīe na mang'ūrī ūthamaki-inī wa mūthamaki na ariū
ake? **24** Ningī mūmenye atī mūtirī na watho wa gwītia
mūthīnjīri-Ngai o wothe, na Alawii, na aini a nyīmbo,
na aikaria a ihingo, na ndungata cia hekarū, kana andū
arīa angī marutaga wīra nyūmba-inī īyo ya Ngai igooti,
kana maruta ma mūthamaki o na kana igooti rīa mīrigo
īgītoonya būrūri-inī. **25** Nawe Ezara, kūringana na ūūgī
wa Ngai waku ūrīa ūrī naguo, thuura aciirthania na atui a
ciira nīguo matuagīre andū othe a Mūrīmo-wa-Farati ciira
na kīhoto, arīa othe mooī watho wa Ngai wanyu. Nao
arīa matooī ūmarute. **26** Mūndū o wothe ūtarīathīkagīra
watho wa Ngai waku na watho wa mūthamaki no nginya
aherithio na ūndū wa kūragwo, kana aingatwo būrūri, o
na kana indo ciake itahwo, kana ohwo njeera. **27** Jehova
arogoocwo, Ngai wa maitū, ūrīa wīkīrīte ūndū ūcio
ngoro-inī ya mūthamaki, atī atīiitie nyūmba ya Jehova
īrīa īrī kūu Jerusalemu na njīra īno, **28** o ūcio ūtūmīte
njītīkīrīke mbere ya mūthamaki, na ataaranī ake, na anene

othe a mūthamaki arīa marī ūhoti. Tondū guoko kwa Jehova Ngai wakwa kwarī hamwe na niī, nīndeyūmīrīrie, ngīcookanīrīria atongoria a Isiraeli nīguo twambate nao.

8 Aya nīo atongoria a nyūmba o hamwe na arīa meyandīkithītie, na nīo mambatanirie na niī kuuma Babuloni hīndī ya wathani wa Mūthamaki Aritashashita: **2** kuuma njiaro cia Finehasi, aarī Gerishomu; na njiaro cia Ithamaru, aarī Danieli; na kuuma njiaro cia Daudi, aarī Hatushu **3** wa njiaro cia Shekania; na kuuma njiaro cia Paroshu, aarī Zekaria, hamwe na andū 150 arīa meyandikithītie; **4** na kuuma njiaro cia Pahathu-Moabi, aarī Eliehoenai mūrū wa Zerahia, hamwe na andū angī 200; **5** na kuuma njiaro cia Zatu, aarī Shekania mūrū wa Jahazieli, hamwe na andū angī 300; **6** na kuuma njiaro cia Adini, aarī Ebedi mūrū wa Jonathani, hamwe na andū angī 50; **7** na kuuma njiaro cia Elamu, aarī Jeshaia mūrū wa Athalia, hamwe na andū angī 70; **8** na kuuma njiaro cia Shefatia, aarī Zebadia mūrū wa Mikaeli, hamwe na andū angī 80; **9** na kuuma njiaro cia Joabu, aarī Obadia mūrū wa Jehiel, hamwe na andū angī 218; **10** na kuuma njiaro cia Bani, aarī Shelomithi mūrū wa Josifia, hamwe na andū angī 160; **11** na kuuma njiaro cia Bebai, aarī Zekaria mūrū wa Bebai, hamwe na andū angī 28; **12** na kuuma njiaro cia Azigadi, aarī Johanani mūrū wa Hakatani, hamwe na andū angī 110; **13** na kuuma njiaro cia Adonikamu, na nīo a mūthia, mariītwa mao maarī Elifeleti, na Jeueli, na Shemaia, hamwe na andū angī 60; **14** na kuuma njiaro cia Bigivai, maarī Uthai na Zakuri, hamwe na andū angī 70. **15** Nīndamacookanīrīrie hamwe rūūī-inī rūrīa rūthereraga

rūroretē Ahava, na tūgūkara hau mīthenya ītatū. Na rīrī, rīrīna ndarorire gatagatī-inī ka andū acio na athīnjīri-Ngai, ndionire Alawii ho. **16** Nī ūndū ūcio ngītūmanīra Eliezeri, na Arieli, na Shemaia, na Elinathani, na Jaribu, na Elinathani, na Nathani, na Zekaria, na Meshulamu arīa maarī atongoria, na Joiaribu na Elinathani, andū arīa maarī arutani, **17** ngīmatūma kūrī Ido mūtongoria wa Kasifia. Ngīmeera ūrīa megūthīi kwīra Ido na andū a nyūmba yake, acio ndungata cia hekarū kūu Kasifia, nīguo matūrehere aruti a wīra wa nyūmba ya Ngai witū. **18** Na tondū guoko kwa ūtugi kwa Ngai witū kwarī hamwe na ithuī-rī, magītūrehere Sherebia, mūndū mūhoti wa kuuma njiaro cia Mahili mūrū wa Lawi, ūrīa warī mūrū wa Isiraeli, na ariū a Sherebia na ariū a ithe, othe maarī andū 18; **19** Na makīrehe Hashabia hamwe na Jeshaia wa kuuma njiaro cia Merari, na ariū a ithe na ciana ciao, othe andū 20. **20** Ningī makīrehe andū ndungata 220 cia hekarū, gīkundi gīathondeketwo nī Daudi na anene ake nīguo gīteithagīrīrie Alawii. Othe makīandīkwo na marīitwa mao. **21** Tūrī o hau rūūī-inī rwa Ahava, ngīanīrīra twīhinge kūrīa irio, nīguo tūhote kwīnyiihia mbere ya Ngai witū tūmūhooe atūgitīre rūgendo-inī, ithuī na ciana ciitū, hamwe na indo ciitū ciothe. **22** Nīndaiguire thoni kūuria mūthamaki atūhe thigari cia magūrū o na iria ithiiaga ihaicīte mbarathi cia gūtūgitīra harī thū njīra-inī, tondū nītwerīte mūthamaki atīrī, “Guoko kwa ūtugi kwa Ngai witū kūrī igūrū rīa mūndū o wothe ūrīa ūmwīhokaga, no marakara make manene marī igūrū rīa arīa othe mamūtiganagīria.” **23** Nī ūndū ūcio tūkīhinga

kūrīa irio na tūgīthaitha Ngai witū nī ūndū wa ūhoro
ūcio, nake agīcookia ihooya riitū. **24** Ningī ngīamūra
athīnjīri-Ngai ikūmi na eerī arīa maarī atongoria, hamwe
na Sherebia, na Hashabia, na ariū a ithe wao ikūmi, **25**
na ngīmathimīra maruta ma betha na thahabu, na indo
iria ciaheanītwo nī mūthamaki, na ataari ake, na anene
ake, na andū othe a Israeli arīa maarī kuo, nī ūndū wa
nyūmba ya Ngai witū. **26** Ngīmathimīra taranda 650 cia
betha, na indo cia betha cia ūritū wa taranda igana rīmwe,
na taranda igana rīmwe cia thahabu, **27** na mbakūri
20 cia thahabu cia thogora wa mbaūni 1,000, na indo
igīrī cia gīcango gītherie mūno kīa goro o ta thahabu.
28 Ngīmeera atīrī, “Inyuī o ūndū ūmwe na indo ici nī
mwamūrīirwo Jehova. Betha na thahabu ici nī maruta ma
kwīyendera marutīirwo Jehova Ngai wa maithe manyu.
29 Mūcimenyerere wega o nginya rīrīa mūgaacithimīra
tūnyūmba-inī tūrīa tūrī thīinī wa nyūmba ya Jehova
kūu Jerusalemu mbere ya athīnjīri-Ngai arīa atongoria,
na Alawii, na atongoria a nyūmba cia Israeli.” **30** Nao
athīnjīri-Ngai na Alawii makīamūkīra betha na thahabu,
na indo icio nyamūre iria ciathimītwo nīguo itwarwo
nyūmba ya Ngai witū kūu Jerusalemu. **31** Na mūthenya
wa ikūmi na iīrī mweri wa mbere tūkiuma rūūū-inī rwa
Ahava twerekeire Jerusalemu. Guoko kwa Ngai witū kwarī
hamwe na ithuī, nake agītūgitīra kuuma kūrī thū na
njangiri njīra-inī. **32** Nī ūndū ūcio tūgīkinya Jerusalemu,
na tūkīhurūka kuo mīthenya ūtatū. **33** Mūthenya wa kana,
tūrī thīinī wa nyūmba ya Ngai witū, tūgīthima betha na
thahabu na indo iria nyamūre ikīneanwo moko-inī ma

Meremothu mürū wa Uria, ūrīa mūthīnjīri-Ngai. Eleazaru mürū wa Finehasi aarī hamwe nake, o ūndū ūmwe na Jozabadu mürū wa Jeshua, na Noadia mürū wa Binui, arīa Alawii. **34** Indo ciothe nīciatarirwo kūringana na mūigana na ūritū wacio, naguo ūritū wacio ūrī wothe ūkīandīkwo o hīndī īyo. **35** Hīndī īyo arīa maacockete kuuma kūrīa maatahīirwo makīrutīra Ngai wa Israeli maruta ma njino: makīruta ndegwa ikūmi na igīrī nī ūndū wa andū a Israeli othe, na ndūrūme mīrongo kenda na ithathatū, na tūtūrūme mīrongo mūgwanja na mūgwanja, na makīruta thenge ikūmi na igīrī irī iruta rīa kūhoroheria mehia. Ici ciothe ciarutīirwo Jehova irī iruta rīa njino. **36** Magīcooka magītwara mawatho ma mūthamaki kūrī anene arīa maathuurītwo nī mūthamaki, na kūrī mabarūthi ma Mūrīmo-wa-Farati, nao magīteithia andū na magīteithīrīria maūndū ma nyūmba ya Ngai.

9 Na rīrī, thuutha wa gwīka maūndū macio, atongoria magīuka kūrī nī, makīnjīra atīrī, “Andū a Israeli, o hamwe na athīnjīri-Ngai na Alawii, matīamūranītie kuuma kūrī andū arīa matūrigiicīrie, na kuuma kūrī mītugo yao irī magigi, ta irīya ya Akaanani, na Ahiti, na Aperizi, na Ajebusi, na Aamoni, na Amoabi, na Amisiri, na Aamori. **2** Nīmahikītie airītu amwe ao magatuīka atumia ao na a ariū ao, na magatukania rūrīrī rūrīa rūtheru na andū arīa matūrigiicīrie. Atongoria na anene ao nīo matongoretie andū arīa angī ūhoro-inī ūyū wa kwaga kwīhokeka.” **3** Rīrīa ndaiguire ūhoro ūcio, ngītembūranga nguo yakwa ya thīinī na ya igūrū, na ngīmunya njuīrī cīa mūtwe wakwa o na nderu, ngīikara thī ndī na kīha

kīnene. **4** Hīndī īyo andū othe arīa mainainire nī ūndū wa ciugo icio cia Ngai wa Isiraeli makīgomana harī nī nī ūndū wa kwaga kwīhokeka kūu kwa andū arīa maatahītwo. Ngīikara thī hau ndī na kīeha kīnene o nginya hīndī ya igongona rīa hwaī-inī. **5** Na rīrī, ihinda rīa igongona rīa hwaī-inī rīakinya-rī, ngīukīra ngiuma hau ndaikarīte ndīnyiihītie, nguo yakwa ya thīinī na ya igūrū irī ndembūkangu, ngīturia ndu ndambūrūkītie moko makwa kūrī Jehova Ngai wakwa, **6** ngīhooya ūū: “Wee Ngai wakwa, nīngūigua thoni mūno na ngaconoka na ndingīhota gūgūtiirīra gīthiithi, Wee Ngai wakwa, tondū mehia maitū nī maingī makaraiha gūkīra ūraihi witū na ūūru witū, ūgakinya o kūu igūrū. **7** Kuuma matukū-inī ma maithe maitū ma tene nginya ūmūthī, ūūru witū ūkoretwo ūrī mūingī. Tondū wa mehia maitū, ithuī na athamaki aitū, na athīnjīri-Ngai aitū, tūtūire tūragagwo na rūhiū rwa njora, tūgatahwo na tūgatunywo indo ciitū, na tūgaconorithio guoko-inī kwa athamaki a mabūrūri mangī, o ta ūrīa gūtarī ūmūthī. **8** “No rīrī, gwa kahinda kanini, Jehova Ngai witū akoretwo arī mūtugi nī gūtūtigīria matigari na gūtūhe handū harūmu harīa hake haamūre, na nī ūndū ūcio Ngai nīaheete maitho maitū ūtheri na agatūhooreria hanini ūkombo-inī witū. **9** O na gūtuīka tūrī ngombo-rī, Ngai witū ndatūtiganīrie ūkombo-inī. Nīatūiguīrīre tha maitho-inī ma athamaki a Perisia: Nīatūheete mūtūrīre mwerū nīguo tūhote gwaka nyūmba ya Ngai witū rīngī na tūcookererie kūrīa īthūkītio, na nīatūheete rūthingo rwa gūtūgitīra thīinī wa Juda na Jerusalemu. **10** “No rīrī, Wee Ngai witū-rī, nī atīa

tūngiuga thuutha ūyū? Tondū nītwagīire mawatho maku bata **11** marīa waheanire na tūnua twa anabii ndungata ciaku, rīrīa woigire atīrī, ‘Būrūri ūrīa mūrathiī kwīgwatīra ūtuīke wanyu nīmūthaahie nī waganu wa andū aguo. Nī ūndū wa maūndū mao me magigi, nīmaūiyūrītie maūndū mao mooru kuuma mwena ūmwe nginya ūrīa ūngī. **12** Nī ūndū ūcio, mūtikanetīkīrie airītu anyu mahikio nī ariū ao kana ariū anyu mahikie airītu ao. Mūtikanagīe na kīrīkanīro kīa ūrata nao o na rī, nīgeetha mūgīe na hinya na mūrīage indo njega cia būrūri ūcio, na mūkaaūtīgīra ciana cianyu ūrī igai rīao nginya tene.’ **13** “Maūndū macio matūkorete nī ūndū wa cīko ciitū njūru na wīhia witū mūnene, no rīrī, Wee Ngai witū ūtūherithītie na iherithia inini gūkīra ūrīa mehia maitū magīrīire, o na nītūtīgīrie matigari ma andū ta aya. **14** Rīu-rī, no tūcooke kuuna maathani maku rīngī, na tūhikanie na andū arīa mekaga maūndū me magigi ta macio? Githī ndūngītūrakarīra nginya ūtūniine, kwage matigari kana mūndū ūngīhonoka? **15** Wee Jehova Ngai wa Isiraeli, ūrī mūthingu! Ūmūthī ūyū nītūtīgītwo tūrī matigari. Tūrī haha mbere yaku twīhītie, na tondū wa ūndū ūcio gūtīrī o na ūmwe witū ūngīhota kūrūgama mbere yaku.”

10 Rīrīa Ezara aahooyaga akiumbūraga mehia na akīrīraga, o na akīgūithagia thī hau nyūmba-inī ya Ngai-rī, gīkundi kīnene kīa andū a Isiraeli, kīa arūme, na andū-a-nja, na ciana, gīkīungana gīkīmūthiūrūrūkīria. O nao makīrīra marī na ruo mūno. **2** Nake Shekania mūrū wa Jehielī, ūmwe wa rūciaro rwa Elamu, akīira Ezara atīrī, “Tūkoretwo tūtarī ehokeku harī Ngai witū

nī ūndū nītūhikītie andū-a-nja kuuma ndūrīrī iria itūthiūrūrūkīrie. No o na kūrī ūguo-rī, Israeli no marī na kīrīgīrīro. **3** Na rīrī, nītūthondeke kīrīkanīro tūrī mbere ya Ngai witū atī nītūkūingata andū-a-nja aya othe na ciana ciao, kūringana na mataaro ma mwathi wakwa, o na mataaro ma arīa metigīrīte maathani ma Ngai witū. Ūndū ūyū nīwīkwo kūringana na Watho. **4** Arahūka; ūhorō ūyū ūrī moko-inī maku. Ithuī tūrī hamwe nawe; nī ūndū ūcio, wīyūmīrīrie ūwīke.” **5** Nī ūndū ūcio Ezara akīarahūka, agītūma atongoria a athīnjīri-Ngai na Alawii, o na andū othe a Israeli mehīte atī nīmegwīka ūrīa kwerītwo. Nao makīlhīta. **6** Ningī Ezara akiuma hau mbere ya nyūmba ya Ngai, agīthīi kanyūmba ka Jehohanani mūrū wa Eliashibu. Arī kūu ndaigana kūrīa irio kana kūnyua maaī tondū aathiire o na mbere gūcakaya nī ūndū andū arīa maatahītwo nīmagīte kwīhokeka. **7** Gūgīcooka gūkīanīrīwo Juda na Jerusalemu guothe atī andū othe arīa maatahītwo mongane Jerusalemu. **8** Mūndū o wothe ūngīagire gūkinya Jerusalemu mīthenya ītatū ītanathira kūringana na itua rīa anene na athuuri, atunywo indo ciake ciothe, naked we mwene aingatwo, ehere kīngano-inī kīa andū arīa maatahītwo. **9** Mīthenya īyo ītatū ītanathira, arūme othe a Juda na Benjamini makīungana Jerusalemu. Naguo mūthenya wa mīrongo iīrī wa mweri wa kenda, andū othe nīmaikarīte thī kīhaaro-inī kīrīa kīarī mbere ya nyūmba ya Ngai, mathīnīkīte mūno tondū wa ūndū ūcio na nī ūndū wa mbura. **10** Hīndī īyo Ezara ūcio mūthīnjīri-Ngai akīrūgama na igūrū, akīmeera atīrī, “Mūkoretwo mūtarī ehokeku; nīmūhikītie andū-a-nja

a kūngī, mūgakīongerera mahītia ma Isiraeli. **11** Rīu-rī, umbūrai mehia manyu kūrī Jehova Ngai wa maithe manyu, na mwīke ūrīa endaga. Mwīyamūraniei na andū arīa mamūthiūrūrūkīrie, o na atumia anyu a kūngī.”

12 Kīungano gīothe gīgīcookia na mūgambo mūnene atīrī, “Nīwoiga ūrīa kwagīrīire! No nginya twīke o ta ūguo woiga. **13** No rīrī, andū aya marī haha nī aingī, na nī hīndī ya mbura; nī ūndū ūcio tūtingīkara nja. Ningī ūhoro ūyū ndūngīthondekaka na mūthenya ūmwe kana ūrī, tondū nītwīhītie mūno ūndū-inī ūyū. **14** Reke anene aitū marūgamīrīre kīungano gīkī gīothe. Ningī o mūndū wothe ūrī matūūra-inī maitū ūhikītie mūndū-wanja wa kūngī nīetīkīrio oke mahinda marīa matuītwo, hamwe na athuuri na atuanīri ciira a o itūūra, nginya twehererio marakara marīa mahīū ma Ngai witū ūhoro-inī ūyū.” **15** Andū arīa maareganire na ūhoro ūcio no Jonathani mūrū wa Asaheli, na Jahazeia mūrū wa Tikiva, hamwe na Meshulamu, na Shabekhai ūrīa Mūlawii. **16** Nī ūndū ūcio andū arīa maatahītwo magīka o ta ūrīa kwerītwo. Nake Ezara ūcio mūthīnjīri-Ngai agīthuura arūme arīa maarī atongoria a nyūmba ciao, o mūndū ūmwe kuma o nyūmba, o ūrīa ciagayanītio, nao othe makiandīkwo marīītwa mao. Mūthenya wa mbere wa mweri wa ikūmi magīkara thī nīguo matuīrie maciira macio, **17** na gūgīkinya mūthenya wa mbere wa mweri wa mbere, makīrkia maciira ma arūme othe arīa maahikītie andū-a-nja a kūngī. **18** Thīinī wa njiaro cia athīnjīri-Ngai, andū aya nīo maahikītie andū-a-nja a kūngī: Kuuma njiaro cia Jeshua mūrū wa Jozadaku na ariū a ithe nī:

Maaseia, na Eliezeri, na Jaribu, na Gedalia. **19** (Othe makñranña atī nñmegütigana na atumia ao, na o mündū akiruta ndürüme kuuma rüüru-ini rwake nñ ündū wa iruta rña mahitä mao.) **20** Kuuma kürñ njiaro cia Imeri nñ: Hanani na Zebadia. **21** Kuuma kürñ njiaro cia Harimu nñ: Maaseia, na Elija, na Shemaia, na Jehiel, na Uzia. **22** Kuuma kürñ njiaro cia Pashuri nñ: Elioenai, na Maaseia, na Ishumaeli, na Nethaneli, na Jozabadu, na Elasa. **23** Kuuma kürñ Alawii nñ: Jozabadu, na Shimei, na Kelaia (na nowe Kelita), na Pethahia, na Juda, na Eliezeri. **24** Kuuma kürñ aini a nyimbo nñ: Eliashibu. Kuuma kürñ aikaria a ihingo nñ: Shakumu, na Telemu, na Uri. **25** Na gatagatí-ini ga Aisiraeli arña angñ: Kuuma kürñ njiaro cia Paroshu nñ: Ramia, na Izia, na Malikija, na Mijamini, na Eleazaru, na Malikija, na Benaia. **26** Kuuma kürñ njiaro cia Elamu nñ: Matania, na Zekaria, na Jehiel, na Abadi, na Jeremothu, na Elija. **27** Kuuma kürñ njiaro cia Zatu nñ: Elioenai, na Eliashibu, na Matania, na Jeremothu, na Zabadi, na Aziza. **28** Kuuma kürñ njiaro cia Bebai nñ: Jehohanani, na Hanania, na Zabai, na Athilai. **29** Kuuma kürñ njiaro cia Bani nñ: Meshulamu, na Maluku, na Adaia, na Jashubu, na Sheali, na Jeremothu. **30** Kuuma kürñ njiaro cia Pahathu-Moabi nñ: Adina, na Kelali, na Benaia, na Maaseia, na Matania, na Bezaleli, na Binui, na Manase. **31** Kuuma kürñ njiaro cia Harimu nñ: Eliezeri, na Ishija, na Malikija, na Shemaia, na Shimeoni, **32** na Benjamini, na Maluku, na Shemaria. **33** Kuuma kürñ njiaro cia Hashumu nñ: Matenai, na Matata, na Zabadi, na Elifeleti, na Jeremai, na Manase, na Shimei. **34** Kuuma kürñ njiaro cia Bani nñ:

Maadai, na Amuramu, na Ueli, **35** na Benaia, na Bedeia, na Keluhi, **36** na Vania, na Meremothu, na Eliashibu, **37** na Matania, na Matenai, na Jaasu. **38** Kuuma kūrī njiaro cia Binui nī: Shimei, **39** na Shelemia, na Nathani, na Adaia, **40** na Makinadebai, na Shashai, na Sharai, **41** na Azareli, na Shelemia, na Shemaria, **42** na Shalumu, na Amaria, na Jusufu. **43** Kuuma kūrī njiaro cia Nebo nī: Jeiel, na Matithia, na Zabadi, na Zabina, na Jadai, na Joeli, na Benaia. **44** Acio othe nīmahikītie andū-a-nja a kūngī, na amwe ao nīmaciarīte ciana na atumia acio.

Nehemia

1 Ici nĩcio ciugo cia Nehemia mûrû wa Hakalia: Atîrîrî, mweri-inî wa Kiselevu wa mwaka wa mîrongo tîrî, rîrîa ndaarî thîinî wa nyûmba ya ûthamaki kûu Shushani-rî, **2** Hanani, ûmwe wa ariû a baba, agiûka kuuma Juda arî na andû angî, na ngîmahooya ûhoro wa matigari ma Ayahudi arîa maahonokete gûtahwo, o na ngîmahooya ûhoro wa Jerusalemu. **3** Nao makînjookeria atîrî, “Andû arîa maahonokire gûtahwo, o acio marî kûu bûrûri-inî, marî na thîna mûnene na makanyararwo mûno. Rûthingo rwa Jerusalemu nîrûmomore, na ihingo ciaruo igacinwo na mwaki.” **4** Rîrîa ndaiguire maûndû macio, ngîkara thî, ngîrîra. Ngîkara ngîcakayaga matukû maigana ūna, ngîihinga kûrîa irio na ngîhooya Ngai wa igûrû. **5** Ningîngiuga atîrî: “Wee Jehova Ngai wa Igûrû, wee Mûrungu mûnene na wa kûmakania, ûrîa ûhingagia kîrîkanîro gîake kîa wendo kûrî arîa mamwendete na magaathîkîra maathani make, **6** ndagûthaitha ûtege gûtû gwaku, na ûhingûre maitho maku ūigue ihooya rîrîa ndungata yaku ûrahooya ûrî mbere yaku mûthenya na ûtukû nî ûndû wa ndungata ciaku, andû a Israeli. Ningumbûra mehia ma andû a Israeli, na makwa, na ma nyûmba ya baba, marîa ithuî tûkwîhiirie. **7** Nitwîkîte maûndû ma waganu mûnene harîwe. Tûtiathîkîire maathani na irîra cia watho waku cia kûrûmîrîrwo, o na mawatho marîa waheire Musa ndungata yaku. **8** “Ririkana ûrutani ûrîa waheire Musa ndungata yaku, ūkiuga atîrî, ‘Mûngîaga kwîhokeka, nîngamûhurunja gatagatî ka ndûrîrî, **9** no mûngîkanjookerera na mwathîkîre maathani makwa,

hīndī ūyo o na andū anyu arīa maatahītwo magatwarwo
ituri cia thī kūrīa kūraya mūno, nīngamacookereria
ndīmarute kuo, ndīmarehe kūndū kūrīa thuurīte gūtuīke
gīkaro kīa Rītwa rīakwa.’ **10** “Acio nī ndungata ciaku
na andū aku, arīa wakūūrire na ūndū wa hinya waku
mūnene na guoko gwaku kūrī ūhoti. **11** Wee, Jehova,
ndagūthaitha ūtege gūtū ūigue mahooya ma ndungata
īno yaku, o na mahooya ma ndungata ciaku iria ikenagio
nī gwītigīra rītwa rīaku. Kīreke ndungata yaku īgaacīre
ūmūthī na ūndū wa gūtūma itīkīrīke harī mūndū ūyū.”
Nī niī ndatwaragīra mūthamaki kīndū gīa kūnyua.

2 Mweri-inī wa Nisani, mwaka wa mīrongo ūrī wa
Mūthamaki Aritashashita, rīrīa aareheirwo ndibei, ngīoya
ndibei ūyo ngīmīnengera mūthamaki. Mbere ya hīndī
ūyo ndiatukītie gīthiithi ndī harī we; **2** nī ūndū ūcio
mūthamaki akīnjūūria atīrī, “Nī kīī gītūmīte ūtukie
gīthiithi ūguo na ndūrī mūrūaru? Ūndū ūcio no uumanire
na kīeha kīa ngoro.” Na niī ngītigīra mūno, **3** no ngīrīa
mūthamaki atīrī, “Mūthamaki arotūūra nginya tene!
Gīthiithi gīakwa kīngīaga gūtuka atīa hīndī ūrīa itūūra
inene rīrīa maithe makwa mathikītwo rīkirīte ihooru,
na ihingo ciarīo igacinwo ikaniinwo na mwaki?” **4**
Mūthamaki akīnjūūria atīrī, “Ūkwenda atīa?” Hīndī ūyo
ngīhooya Ngai wa Igūrū, **5** na ngīcookereria mūthamaki
atīrī, “Mūthamaki, angīona kwagīrīire, na ndungata yaku
itīkīrīke maitho-inī make, nīakīndūme itūūra rīu inene
rīa Juda, kūrīa maithe makwa mathikītwo, nīguo ngarīake
rīngī.” **6** Hīndī ūyo mūthamaki, aikaranītie na mūtumia
wake, akīnjūūria atīrī, “Rūgendo rwaku nī rwa matukū

maigana na ūgaacooka rī?” Mūthamaki ak̄iona ar̄i wega
andūme; n̄i ūndū ūcio nḡitua ihinda r̄ia gūthiī. 7 Ninḡi
nḡimwīra at̄ir̄i, “Mūthamaki anḡiona kwaḡir̄ire, reke heo
marūa ndwarīre abarūthi a Mūrīmo-wa-Farati, n̄igeetha
manj̄it̄ik̄irie h̄it̄uk̄ire kuo kinya nginye Juda. 8 O na no
heo marūa ndwarīre Asafu, mūmenyereri wa mūtitū
wa mūthamaki, n̄igeetha akaahe mbaū cia gūthondeka
mīgamba ya ihingo cia nyūmba ya ūthamaki ūr̄ia ūr̄igan̄tie
na hekarū, na cia gwaka rūthingo rwa it̄ūura inene
o na cia gwaka nyūmba ūr̄ia ndīrīkaraga?” Na tondū
ūtugi wa guoko kwa Ngai wakwa warī hamwe na nī,
mūthamaki aḡit̄ik̄ira kūūhinḡria maūndū marīa mothe
ndaamūrītie. 9 N̄i ūndū ūcio nḡithiī kūr̄i abarūthi a
Mūrīmo-wa-Farati, nḡimanengera marūa ma mūthamaki.
Ninḡi mūthamaki n̄iat̄um̄ite anene a mbūtū cia ita hamwe
na thigari iria ithiiaga na mbarathi tūthiī hamwe nao. 10
R̄ir̄ia Sanibalati ūr̄ia Mūhoroni, na Tobia mūnene ūr̄ia
Mūamoni, maaiguire ūhoro ūcio, maḡit̄anḡika mūno
mak̄iria nīkūigua at̄i kwarī mūndū wok̄ite gūcaria maūndū
ma kūguna andū a Israeli. 11 N̄indathiire Jerusalemu, na
thuutha wa gūikara kuo mīthenya ūtatū-r̄i, 12 ngiumagara
ūtukū ndī na andū matarī ainḡi. Ndier̄ite mūndū o
na ūmwe ūndū ūr̄ia Ngai wakwa eek̄ir̄ite ngoro-in̄
yakwa nj̄ike n̄i ūndū wa Jerusalemu. Gūtiarī na mbarathi
inḡi tiga ūr̄ia yanguuīte. 13 N̄indathiire ūtukū ngereire
Kīhingo ḡia Kīanda, njerekeire Gīthima kīa Ndamathia na
Kīhingo ḡia Kīara-in̄, nḡiroraga thingo cia Jerusalemu
iria ciathomoretwo, na ihingo ciarō iria ciacin̄two
ikaniinwo n̄i mwaki. 14 Ninḡi nḡithiī o na mbere njerekeire

Kihingo gĩa Gĩthima na Karia-inĩ ka Mũthamaki, no hatiarĩ handũ haiganu ha kûhîtükîrwo nĩ mbarathi yakwa; **15** nĩ ũndũ ūcio ngĩambata na mûkuru ūtukũ ngîroraga ūrĩa rûthingo rwatarii. Ndakinya mûthia, ngîhûndûka ngîingîrira Kihingo gĩa Kianda rîngi. **16** Anene a kuu matiamenyire kûrĩa ndathiite kana ūrĩa ndekaga tondû ndiamenyithitie Ayahudi, kana athînjiri-Ngai, kana arĩa maarĩ igweta, kana anene, o na kana arĩa angĩ mangîarutire wîra. **17** Ningi ngîmeera atîri, “Nîmûrona thiîna ūrĩa tûrî naguo: itûûra rîa Jerusalemu nîrîanangîku, na ihingo ciarîo igacinwo na mwaki. Ûkai twake rûthingo rwa Jerusalemu rîngi, na tûtigacooka kûnyararwo o na rî.” **18** O na ningi ngîmeera ūrĩa guoko kwa ūtugi kwa Ngai wakwa kwarî hamwe na nîi, na ūrĩa mûthamaki anjîirîte. Nao magîcookia atîri, “Nîtwambîrîriei gwaka rîngi.” Nî ũndû ūcio makîambîrîria wîra ūcio mwega. **19** No rîrîa Sanibalati ūrĩa Mûhoroni na Tobia mûnene ūrĩa Mûamoni na Geshemu ūrĩa Mûarabu maiguire ūhoro ūcio, magîtûnyûrûria na magîtûthekerera, makîuria atîri, “Nî atîa ūû mûreka? Kaî mûkûremera mûthamaki?” **20** Ngîmacookeria atîri, “Ngai wa Igûrû nîwe ūgûtûma tûgaacîre. Ithuî ndungata ciake nîtûkwambîrîria gwaka rîngi, no ha ūhoro wanyu-rî, mûtirî na igai gûkû Jerusalemu, kana kîhoto, kana ũndû wa tene wa kûmûnyiitithania narîo.”

3 Na rîrî, Eliashibu mûthînjîri-Ngai ūrĩa mûnene na athînjîri-Ngai arĩa angĩ a thiritû yake, magîthiî kûruta wîra, na magîcookereria Kihingo kîa Ng’ondi. Magîkiamûra na magîgûlkîra mîrango. Magîaka o nginya

Mūthiringo ūrīa mūraihi na igūrū wa Igana, ūrīa maamūrire, na magīaka o nginya Mūthiringo ūrīa mūraihi na igūrū wa Hananeli. **2** Andū a Jeriko magīaka gīcunjī kīrīa kīariganītie na ho, nake Zakuri mūrū wa Imuri agīaka kūrigania nao. **3** Kīhingo gīa Thamaki gīakirwo rīngī nī ariū a Hasenaa. Nīmarire mīgogo yakīo, na magīkīra mīrango na igaera cia kūmīhinga na icuuma ciakīo. **4** Meremothu mūrū wa Uria mūrū wa Hakozu, nīwe wacookereirie gīcunjī kīrīa kīarūmīrīire. Nake Meshulamu mūrū wa Berekia mūrū wa Meshezabeli agīcookereria rūthingo gīcunjī kīrīa kīariganītie na hau. Ningī Zadoku mūrū wa Baana agīthīi na mbere gūcookereria gīcunjī kīrīa kīarūmīrīire. **5** Gīcunjī kīrīa kīarūmīrīire gīacookereirio nī andū a Tekoa, no andū ao arīa maarī igweta nīmaregire kūruta wīra ūrīa maaheetwo nī arūgamīrīri ao. **6** Joiada mūrū wa Pasea marī na Meshulamu mūrū wa Besodeia nīo macookereirie Kīhingo kīa Jeshanahi. Nīmarire mīgogo yakīo, na magīkīra mīrango na igaera cia kūmīhinga na icuuma ciakīo. **7** Kūrigania nao, wīra wa gūcookereria rūthingo warutirwo nī andū a kuuma Gibeoni na Mizipa, nīo Melatia wa Gibeoni, na Jadoni wa Meronothu, matūūra marīa maathagwo nī barūthi wa Mūrīmo-wa-Farati. **8** Uzieli mūrū wa Harihaia, ūmwe wa aturi a thahabu, nīacookereirie kūrīa kwarūmīrīire; nake Hanania, ūmwe wa athondeki a maguta manungi wega, agīcookereria rūthingo harīa haariganītie na hau. Magīcookereria rūthingo rwa Jerusalemu o nginya Rūthingo rūrīa Rwariī. **9** Gīcunjī kīrīa kīarūmīrīire gīacookereirio nī Refaia mūrū wa Huri ūrīa warī mwathi wa nuthu ya

gīcigo kīmwe kīa Jerusalemu. **10** Kūhakana na hau, Jedaia mūrū wa Harumafu agīcookereria rūthingo rūrīa rwang'etheire nyūmba yake, nake Hatushu mūrū wa Hashabineia agīcookereria rūthingo rūrīa rwariganītie nake. **11** Malikija mūrū wa Harimu, na Hashubu mūrū wa Pahathu-Moabi nao nīmacookereirie gīcunjī kīngī, hamwe na Mūthiringo ūrīa mūraihu na igūrū wa Mariiko ma Mwaki. **12** Gīcunjī kīrīa kīarūmīrīire gīacookereirio nī Shalumu mūrū wa Haloheshu, mwathi wa nuthu ya gīcigo kīa Jerusalemu, ateithīrīirio nī airītu ake. **13** Kīhingo gīa Kīanda gīacookereirio nī Hanuni hamwe na andū arīa maatūrūraga Zanoa. Magīgīaka rīngī na magīkīra mīrango, na igera cia kūmīhinga na icuuma ciakīo, ningī magīcookereria rūthingo ūraihu wa mīkono 1,000 o nginya Kīhingo gīa Kīara-inī. **14** Kīhingo gīa Kīara-inī gīacookereirio nī Malikija mūrū wa Rekabu, mwathi wa gīcigo kīa Bethi-Hakeremu. Agīgīaka rīngī na agīkīra mīrango, na igera cia kūmīhinga na icuuma ciakīo. **15** Kīhingo gīa Gīthima gīacookereirio nī Shalumu mūrū wa Koli-Hoze, mwathi wa gīcigo kīa Mizipa. Agīgīaka rīngī, agīkīgīta, na agīkīra mīrango na igera cia kūmīhinga na icuuma ciakīo. Ningī nīacookereirie rūthingo rwa Karia ga Siloamu kūrigania na Mūgūnda wa Mūthamaki, o nginya ngathī-inī ya gūikūrūka kuuma Itūūra Inene rīa Daudi. **16** Kuuma harī we, Nehemia mūrū wa Azibuku, mwathi wa nuthu ya gīcigo kīmwe kīa Bethi-Zuru, agīcookereria rūthingo nginya kūng'ethera mbīrīra cia Daudi, o nginya karia-inī ga kwīyenjera, na o nginya Nyūmba ya Njamba cia Ita. **17** Kūrigania nake, wīra wa gūcookereria rūthingo

warutirwo nī Alawii arĩa maarūgamīrīirwo nī Rehumu mūrū wa Bani. Kūrigania nake, Hashabia, mwathi wa nuthu ya gīcigo gīa Keila, agīcookereria rūthingo handū-inī ha andū a gīcigo gīake. **18** Kūrigania nake, andū ao a būrūri nō maacockereirie rūthingo matongoretio nī Binui mūrū wa Henadadi, mwathi wa nuthu īyo īngī ya Keila. **19** Kūrigania nake, Ezeri mūrū wa Jeshua, mwathi wa Mizipa, nīacockereirie gīcunjī kīngī kuuma harīa haang'etheire mwambato nginya harīa haigagwo indo cia mbaara, o nginyagia koine-inī. **20** Kūrigania nake, Baruku mūrū wa Zabai agīcookereria gīcunjī kīngī arī na kīyo, kuuma koine-inī nginya itoonyero rīa nyūmba ya Eliashibu mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **21** Kūrigania nake, Meremothu mūrū wa Uria, mūrū wa Hakozu, nīacockereirie gīcunjī kīu kīngī kuuma itoonyero rīa nyūmba ya Eliashibu nginya mūthia-inī wayo. **22** Kūrigania nake, rūthingo rwacookereirio nī athīnjīri-Ngai a kuuma rūgongo rūrīa rwathiūrūrūkīrie kūu. **23** Kuuma harīo, Benjamini na Hashubu magīcookereria rūthingo gīcunjī kīrīa kīarī mbere ya nyūmba yao; na kūrigania nao, Azaria mūrū wa Maaseia, mūrū wa Anania, agīcookereria rūthingo hakuhī na nyūmba yake. **24** Kūrigania nake, Binui mūrū wa Henadadi nīacockereirie gīcunjī kīngī kuuma nyūmba-inī ya Azaria o nginya koine-inī harīa thingo ciacemanīirie, **25** nake Palali mūrū wa Uzai agīcookereria rūthingo kūng'etherā harīa thingo ciacemanīirie na mūthiringo ūrīa wacomokete nyūmba-inī ya igūrū ya mūthamaki hakuhī na nja ya arangīri. Kūrigania nake, Pedaia mūrū wa Paroshu **26** hamwe na

atungati a hekarū arīa maatūūraga kīrīma-igūrū kīa Ofeli magīcookereria rūthingo o nginya kūng'etherā Kīhingo kīa Maaī kwerekera mwena wa irathīro na kūng'etherā mūthiringo ūrīa wacomokete na igūrū. **27** Kūrigania nao, andū a Tekoa magīcookereria gīcunjī kīngī kuuma mūthiringo mūnene ūrīa wacomokete na igūrū nginya rūthingo rwa Ofeli. **28** Igūrū wa Kīhingo kīa Mbarathi, athīnjīri-Ngai nīmacookereirie rūthingo, o mūndū mbere ya nyūmba yake. **29** Kūrigania nao, Zadoku mūrū wa Imeri agīcookereria rūthingo kūng'etherā nyūmba yake. Kūrigania nake, Shemaia mūrū wa Shekania, mūikaria wa Kīhingo kīa Irathīro, nīwe wacookereirie rūthingo rūrīa rwarūmīrīire. **30** Kūrigania nake, Hanania mūrū wa Shelemia, na Hanuni mūriū wa gatandatū wa Zalafu, nīo maacookereirie gīcunjī kīu kīngī. Kūrigania nao, Meshulamu mūrū wa Berekia agīcookereria rūthingo kūng'etherā harīa aikaraga. **31** Kūrigania nake, Malikija, ūmwe wa aturi a thahabu, agīcookereria rūthingo nginya nyūmba-inī ya ndungata cia hekarū na cia onjorithia, kūng'etherā Kīhingo gīa Gūtuīria, na o nginya kanyūmba karīa kaarī igūrū rīa koine; **32** na gatagatī ga kanyūmba karīa kaarī igūrū rīa koine na Kīhingo kīa Ng'ondū haacookereirio nī aturi a thahabu na onjorithia.

4 Rīrīa Sanibalati aaiguire atī nītwakaga rūthingo rīngī, akīrakara na agīthirīka mūno. Agīthekerera Ayahudi, **2** na arī mbere ya athiritū ake na mbūtū cia ita cia Samaria, akiuga atīrī, “Ayahudi aya ahinyaru-rī, nī kīī mareka? Nīmegūcookereria rūthingo rwao? Nīmekūruta magongona? Nīmekūrīkia wīra ūyū na mūthenya ūmwe?”

Maahota gūtūma mahiga macooke muoyo kuuma hība-inī ici cia mahuti maya mahīte ūū wothe?” **3** Tobia ūrīa Mūamoni, ūrīa warī mwena wake, akiuga atīrī, “Rūthingo rūu rwa mahiga maraaka-rī, o na mbwe īngīrūhaica no ūrūmomore!” **4** No rīrī, Wee Ngai witū tūthikīrīrie, tondū tūrī andū anyarare. Garūra irumi icio ciao imacookerere. Maneane ta matahītwo būrūri-inī wa ūkombo. **5** Ndūkahithīrīre mahītia mao kana weherie mehia mao kuuma ūthiū-inī waku, nīgūkorwo nīmarumīte andū arīa maraaka. **6** Nī ūndū ūcio tūgīaka rūthingo rūu rīngī o nginya ruothe rūgīkinya nuthu ya ūraihi waruo, nīgūkorwo andū acio maarutire wīra na ngoro cia kwīyendera. **7** No hīndī ūrīa Sanibalati, na Tobia, na Aarabu, na Aamoni, na andū a Ashidodi maiguire atī thingo cia Jerusalemu nīciathīaga na mbere gūcookerero na atī mīanya nīyathingagwo-rī, makīrakara mūno. **8** Magīthīi ndundu marī othe, magīciira ūrīa megūka mahūrane na Jerusalemu, na mambīrīrie ngūū kuo. **9** No nītwahooire Ngai witū na tūkīiga arangīri a gūtūgitīra mūthenya na ūtukū nī ūndū nītwehītīirwo. **10** O ihinda rīu, andū a Juda makiuga atīrī, “Aruti a wīra nīmaroorwo nī hinya, na nī kūrī na mahuti maingī mūno matangīreka twake rūthingo rūu rīngī.” **11** O nacio thū ciitū ikiuga atīrī, “Mūira wa mamenye ūhoro kana matuone, tūgūkorwo hamwe nao, tūmoorage na tūtūme wīra ūcio ūtige kūrutwo.” **12** Hīndī ūyo Ayahudi arīa maatūrīga hakuhī na thū icio magīuka, magītwīra maita ikūmi atīrī, “O kūrīa mūngūrīra-rī, nīmegūtūtharīkīra.” **13** Nī ūndū ūcio ngīiga andū amwe na thuutha wa kūrīa

rūthingo rwarī thī mūno na gūtaarī na ūgitīri; ngīmaiga kūringana na nyūmba ciao marī na hiū ciao cia njora, na matimū, na mota. **14** Ndaarīkia kuona ūrīa maündū maatariī, ngīrūgama ngīira andū arīa maarī igweta, na anene, na andū arīa angī atīrī, “Mūtikametigīre. Ririkanai Mwathani, o we ūrīa mūnene na wa kūmakania, nīguo mūrūrīre ariū a thoguo, na aanake anyu, na airītu anyu, na atumia anyu, o na mīciī yanyu.” **15** Rīrīa thū ciitū ciamenyire atī nītwamenyete ūhoro wa ndundu yao, na atī Ngai nīarigīrīrie ūndū ūcio, ithuothe tūgīcooka rūthingo-inī, o mūndū agīthīi wīra-inī wake. **16** Kuuma mūthenya ūcio nuthu ya andū akwa nīo maarutaga wīra nayo nuthu īyo īngī yao makīheo matimū, na ngo, na mota, o na nguo cia kīgera. Anene nao makīrūgama thuutha wa andū othe a Juda **17** arīa maakaga rūthingo. Nao arīa maakuuaga indo cia mwako maarutaga wīra na guoko kūmwe, nakuo kūrīa kūngī kūnyiitīte kīndū kīa mbaara, **18** nake mwaki o wothe aikaraga eyohete rūhiū rwake rwa njora njohero o akīrutaga wīra. No mūhuhi wa karumbeta aanjikaraga hakuhī. **19** Ningī ngīira arīa maarī igweta, na anene, na andū arīa angī atīrī, “Wīra nī mūingī mūno na ūgatambūrūka, na nītūraihanīrīrie mūno mūndū na ūrīa ūngī rūthingo-inī. **20** Rīrīa rīothe mūngīigua karumbeta kaahuhwo, mūuke harīa tūrī. Ngai witū nīwe ūgūtūrūrīra!” **21** Nī ūndū ūcio tūgīthīi na mbere na kūruta wīra, nuthu ya andū īnyiitīte matimū kuuma rūciinī nginya njata cioneke hwaī-inī. **22** Hīndī o īyo ngīira andū atīrī, “Reke o mūndū na mūteithia wake maikarage Jerusalemu thīinī ūtukū, nīgeetha matūtungatāgīre ta

arangīri ūtukū, na mūthenya makaruta wīra.” 23 Niī mwene, kana ariū a baba, kana andū akwa, kana arangīri arīa maarī hamwe na niī gūtirī warutaga nguo; o mūndū aakoragwo na indo ciake cia mbaara o na agīthīī gūtaha maaī.

5 Na rīrī, andū amwe na atumia ao nīmatetire mūno nī ūndū wa ūrīa maahinyīrīrio nī Ayahudi arīa angī ariū a ithe wao. 2 Amwe moigaga atīrī, “Ithuī na aanake aitū na airītu aitū tūrī aingī. Na no nginya tūkorwo na irio, nīguo tūrīe tūtūure muoyo.” 3 Angī moigaga atīrī, “Tūneanaga ithaka ciitū na mīgūnda iitū ya mīthabibū, na mīcīi iitū itūrūgamīrīre nīguo tūheo irio hīndī ya ng’aragu.” 4 O na angī moigaga atīrī, “No nginya tūngīakombire mbeeca nīguo tūhote kūrīha igooti rīa mūthamaki rīa ithaka ciitū na mīgūnda ya mīthabibū. 5 O na gūtuīka tūrī a mūthiimo ūmwe na thakame ūmwe na andū a būrūri witū, na o na gūtuīka aanake aitū nī ega o ta ao-rī, ithuī tūtuīkīte no nginya tūneane aanake aitū na airītu aitū matuīke ngombo. O na rīu airītu aitū amwe nī ngombo, no tūtirī na ūhoti wa kūgirīrīria ūndū ūcio tondū ithaka ciitū na mīgūnda iitū ya mīthabibū ūrī moko-inī ma andū angī.” 6 Rīrīa ndaiguire mateta mao na thitango icio, nīndarakarire mūno. 7 Ngīcūrānia maūndū macio, na ngīrūithia andū arīa maarī igweta na anene, ngīmeera atīrī, “Nīmūreetia andū a būrūri wanyu uumithio wa mbeeca iria mūmakombithītie!” Nī ūndū ūcio ngītana mūcemanio mūnene wa kūmaciirthia, 8 ngiuga atīrī, “Tūgeretie o ūrīa tūngīhota gūkūūra Ayahudi ariū a ithe witū arīa mendeirio ndūrīrī. No inyuī nī kwendia

mūrendia andū anyu nīguo tūcooke tūmagūre rīngī!”
Andū acio magīkira ki tondū matingīonire wa kuuga.
9 Ningī ngīthiī na mbere ngiuga atīrī, “Ūrīa mūreka ti
wega. Githī mūtiagīrīirwo nī gūthiiaga mwītigīrīte Ngai
witū nīgeetha tūtikanyararwo nī ndūrīrī iria irī ūthū
na ithuī? **10** Niī, na ariū a baba, na andū akwa, o na
ithuī nītūrakombithia andū mbeeca na irio. No rekei
gwītia kwa uumithio wa mbeeca iria mūkombanīire
gūthire! **11** Cookeriai andū ithaka ciao narua, na mīgūnda
yao ya mīthabibū na ya mītamaiyū, na nyūmba ciao,
o na uumithio ūcio mūmarihagia wa gīcunjī kīa igana
kīa mbeeca, na ngano, na ndibei ya mūhihano, na kīa
maguta.” **12** Nao makiuga atīrī, “Nītūkūmacookeria. Na
tūtikūmetia kīndū kīngī. Tūgwīka o ta ūrīa ūkuuga.” Ningī
ngītūmanīra athīnjīri-Ngai ngīira andū arīa maarī igweta
na arīa anene mehīte atī nīmakahingia ūrīa meranīire.
13 O na niī ngīribariba icūrī cia nguo yakwa ya igūrū,
ngiuga atīrī, “O ta ūguo-rī, mūndū o wothe ūtakahingia
kīrīkanīro gīkī, Ngai aromūribariba kuuma nyūmba yake
na kuuma kūrī indo ciake. Nī ūndū ūcio mūndū ta ūcio
aroribaribwo, atigwo atarī kīndū!” Mūngī wothe ūkiuga,
“Ameni,” na ūkīgooca Jehova. Nao andū othe magīka o ta
ūrīa meeranīire. **14** Ningī kuuma mwaka wa mīrongo iīrī
wa Mūthamaki Aritashashita, rīrīa ndathuurirwo nduīke
barūthi wao būrūri wa Juda, nginyagia mwaka wa mīrongo
ītatū na iīrī, mīaka ikūmi na iīrī-rī, niī o na kana ariū a
baba, tūtiarīire irio iria ciagayagīrwo barūthi. **15** No rīrī,
abarūthi arīa maarī mbere yakwa nīmahatagīrīria andū
mūno na makametia cekeri cia betha mīrongo īna, hamwe

na irio na ndibei. Ateithīrīria ao nao no mahatagīrīria andū. No niī tondū wa gwītigīra Ngai ndiekire ūguo. **16** Handū ha gwīka ūguo-rī, niī ndeheanire gwaka rūthingo rūrū. Andū akwa othe moonganīte hau nī ūndū wa wīra; na tūtiigana kūgūra ithaka. **17** Ningī-rī, Ayahudi igana rīa mīrongo ītano, o hamwe na anene maarīaga gwakwa, hamwe na arīa mookaga kuuma ndūrīrī-inī iria ciatūthiūrūrūkīrie. **18** O mūthenya indo iria ciahaaragīrio cia kūrīo ciarī ndegwa īmwe, na ng'ondu ithathatū noru, na ngūkū, na o mīthenya ikūmi yathira ndaarehagīrwo ndibei nyīngī mūno ya mīthembā yothe. O na kūrī ūguo-rī, ndietagia irio iria ciagayagīrwo barūthi, tondū maruta macio nīmaritūhīire andū. **19** Wee Ngai wakwa, ndirikana, ūnjīke wega nī ūndū wa maūndū marīa mothe njīkīire andū aya.

6 Na rīrīa Sanibalati, na Tobia, na Geshemu ūrīa Mūarabu, na thū iria ingī ciitū maakinīirwo nī ūhoro atī nīnjakīte rūthingo rīngī na hatiarī ithenya o na rīmwe rīatigarīte rūthingo-inī, o na gūtuīka nginyagia ihinda rīu ndiekīrīte mīrango ya ihingo, **2** Sanibalati na Geshemu makīndūmīra ndūmīrīri īno: “Ūka, reke tūcemanie itūura-inī rīmwe werū-inī wa Ono.” No rīrī, maathugundaga kūnjīka ūūru; **3** nī ūndū ūcio ngīmatūmīra andū mamacookerie atīrī: “Ndī na wīra wa bata ndīraruta, ndingīhota gūikūrūka njūke. Wīra ūngīkīrūgamio nīkī, atī nyambe njikūrūke kūrī inyuī?” **4** Maandūmīre ndūmīrīri ta īyo maita mana, na o hīndī ndaacockagia icookio rīu. **5** Ihinda rīa gatano Sanibalati akīndūmīra ndungata yake na ndūmīrīri o ro īyo, īkuuīte marūa mataarī matume, **6**

marĩa maandĩkĩtwo ūū: “Ūhoro nĩwarĩtio ndũrĩrĩ-inĩ, na Geshemu aroiga ūhoro ūcio nĩ wa ma, atĩ wee na Ayahudi nĩmûrathugunda kûremera mûthamaki mûmûukîrîre, na nĩ ūndû ūcio nîmûraaka rûthingo. Ningî kûringana na ūhoro ūcio nîurenda gûtuïka mûthamaki wao 7 na atĩ nĩ ūthuurîte anabii a kwanîrîra ūhoro ūgûkonîi kûu Jerusalemu makiugaga atîrî, ‘Juda kûrî na mûthamaki!’ Rîu-rî, ūhoro ūcio nîugûkinyîra mûthamaki; nĩ ūndû ūcio ūka, twaranîrie.” 8 Na nîi ngîkîmûcookeria atîrî: “Gûtirî ūndû ta ūcio ūroiga ūrekîka; nî gwîthugundîra ūrethugundîra ūhoro ūcio meciiria-inî maku.” 9 Andû acio maageragia ūrîa wothe mangîtûguoyohia, magîciiria atîrî, “Moko mao nîmekwaga hinya wa kûruta wîra, naguo wage kûrîka.” No ngîhooya Ngai, ngîmwîra atîrî, “Rîu ïkîra moko makwa hinya.” 10 Mûthenya ūmwe nîndathiire mûcîi gwa Shemaia mûrû wa Delaia, mûrû wa Mehetabeli, ūrîa wahingîirwo gwake mûcîi. Akînjîira atîrî, “Nîtucemanie nyûmba ya Ngai, hekarû thîinî, na tûhinge mîrango ya hekarû, tondû kûrî na andû maroka gûkûûraga, megûka gûkûûraga ūtukû.” 11 No ngîmûuria atîrî, “Mûndû ta niî nîagîrîirwo nî kûûra? Kana mûndû ta niî nîagîrîirwo kwîhitha thîinî wa hekarû ahonokie muoyo wake? Niî ndigûthiî!” 12 Nîndamenyire atî ti Ngai wamûtûmîte, no aandathagîra ūuru tondû Tobia na Sanibalati nîmamûrîhîte eke ūguo. 13 Aarîhîtwo nîguo atûme ndîtigîre nîgeetha ndeka ūguo njîhie, ngîe na rûitwa rîuru nao mone njîra ya kûûmenithia. 14 Wee Ngai wakwa, ririkana Tobia na Sanibalati tondû wa ūrîa mekîte, na ūririkane Noadia mûnabii mûndû-wa-nja, o na anabii

arīa angī makoretwo makīgeria kūnjīkīra guoya. **15** Nī ūndū ūcio, rūthingo rūu rwarīkire thuutha wa mīthenya mīrongo ītano na ūrī, mūthenya wa mīrongo ūrī na ītano, mweri-inī wa Eluli. **16** Rīrīa thū ciitū ciaiguire ūhoro ūcio, ndūrīrī ciothe iria ciatūthiūrūrūkīrie igītigīra na ikīaga mwīhoko, nī ūndū nīmamenyire atī wīra ūcio warutīkire na ūndū wa ūteithio wa Ngai witū. **17** Ningī matukū-inī macio, andū arīa maarī igweta a Juda nīmatūmagīra Tobia marūa maingī, nao nīmanyiitaga macookio kuuma kūrī Tobia. **18** Nīgūkorwo andū aingī a Juda nīmehītīte gūkorwo mwena wake, tondū aarī mūthoni-we wa Shekania mūrū wa Ara, na mūriū wake Jehohanani aahikītie mwarī wa Meshulamu mūrū wa Berekia. **19** Na ningī nīmaikaraga makīheaga ūhoro wa ciīko ciake njega magacooka makamwīra ūrīna na nī njugīte. Nake Tobia akaandūmagīra marūa ma gūtūma ndītigīre.

7 Na rīrī, rūthingo rwarīka gwakwo rīngī, na nī ngīkorwo njīkīrīte mīrango ihingo-inī-rī, nīrīo arangīri a ihingo, na aini, na Alawii maathuurirwo. **2** Nīndatuire Hanani mūrū wa baba mūrūgamīrīri wa Jerusalemu, marī na Hanania mūnene wa gūikaro kīgitīre kīa mūthamaki, tondū aarī mūndū mwīhokeku, na agetigīra Ngai gūkīra andū arīa angī. **3** Ngīmeera atīrī, “Ihingo cia Jerusalemu itikahingūragwo, o nginya rīrīa riūa rīrīkoragwo rīrīte. Ningī o na rīrīa arangīri a ihingo marī wīra-inī, nīmaikarage mahingīte mīrango ūyo, na makamīkīra mīgīko. Ningī mūthuure aikari a Jerusalemu matuīke arangīri, amwe marangagīre harīa matuīrīrwo kūrangīra,

na arĩa angĩ marangagĩre hakuhĩ na nyũmba ciao."

4 Na rĩrĩ, itũura rĩa Jerusalemu rĩarĩ inene mûno na rïkaarama, no andũ arĩa maatûûraga kuo maarĩ anini, na nyũmba itiakoretwo ciakîtwo rĩngĩ. **5** Nĩ ũndũ ūcio Ngai wakwa akñjikĩra wendo ngoro-inĩ yakwa wa gûcookanîrîria andũ arĩa maarĩ igweta, na anene, na andũ arĩa angĩ nîguo meyandîkithie kûringana na nyũmba ciao. Nîndonire ibuku rĩa marîitwa ma njiaro cia arĩa maarĩ a mbere gûcooka. Ûû nîguo ndonire rîandîkîtwo: **6** Aya nîo andũ a bûrûri arĩa maacockire kuuma bûrûri ūrĩa maatahîirwo, arĩa Nebukadinezaru mûthamaki wa Babuloni aatahîte akamatwara Babuloni bûrûri wa ûkombo (nao magîcooka Jerusalemu na Juda, o mûndû itûura-inĩ rîake, **7** marehanîte na Zerubabeli, na Jeshua, na Nehemia, na Azaria, na Raamia, na Nahamani, na Moridekai, na Bilishani, na Misiperethu, na Bigivai, na Nehumu, na Baana): Mûigana wa andũ a Isiraeli watariî ūû: **8** njiaro cia Paroshu ciarĩ 2,172 **9** na cia Shafatia ciarĩ 372 **10** na cia Ara ciarĩ 652 **11** na cia Pahathu-Moabi (iria cioimîte harĩ Jeshua na Joabu) ciarĩ 2,818 **12** na cia Elamu ciarĩ 1,254 **13** na cia Zatu ciarĩ 845 **14** na cia Zakai ciarĩ 760 **15** na cia Binui ciarĩ 648 **16** na cia Bebai ciarĩ 628 **17** na cia Azigadi ciarĩ 2,322 **18** na njiaro cia Adonikamu ciarĩ 667 **19** na njiaro cia Bigivai ciarĩ 2,067 **20** na cia Adini ciarĩ 655 **21** na cia Ateri (iria cioimîte harĩ Hezekia) ciarĩ 98 **22** na cia Hashumu ciarĩ 328 **23** na cia Bezai ciarĩ 324 **24** na cia Harifu ciarĩ 112 **25** na cia Gibeoni ciarĩ 95. **26** nao andũ a Bethilehemu na Netofa maarĩ 188 **27** na andũ a Anathothu maarĩ 128 **28** na andũ a Bethi-

Azimavethu maarī 42 **29** na andū a Kiriathu-Jearimu, na Kefira, na Beerothu maarī 743 **30** na andū a Rama na Geba maarī 621 **31** na andū a Mikimashi maarī 122 **32** na andū a Betheli na Ai maarī 123 **33** na andū a Nebo īrīa īngī maarī 52 **34** na andū a Elamu īrīa īngī maarī 1,254 **35** na andū a Harimu maarī 320 **36** na andū a Jeriko maarī 345 **37** na andū a Lodi, na Hadidi, na Ono maarī 721 **38** na andū a Senaa maarī 3,930. **39** Nao athīnjīri-Ngai maarī: njiaro cia Jedaia (iria cioimīte harī nyūmba ya Jeshua) ciarī 973 **40** na cia Imeri ciarī 1,052 **41** na cia Pashuri ciarī 1,247 **42** na cia Harimu ciarī 1,017. **43** Nao Alawii maarī: a njiaro cia Jeshua (iria cioimīte harī Kadimieli, rūciaro-inī rwa Hodavia) ciarī 74. **44** Nao aini maarī: njiaro cia Asafu ciarī 148. **45** Nao aikaria a ihingo maarī: njiaro cia Shalumu, na Ateri, na Talimoni, na Akubu, na Hatita, na Shobai ciarī 138. **46** Nacio ndungata cia hekarū ciarī: njiaro cia Ziha, na Hasufa, na Tabaothu, **47** na Keroso, na Sia, na Padoni, **48** na Lebana, na Hagaba, na Shalimai, **49** na Hanani, na Gideli, na Gaharu, **50** na Reaia, na Rezini, na Nekoda, **51** na Gazamu, na Uza, na Pasea, **52** na Besai, na Meunimu, na Nefisimu, **53** na Bakabuku, na Hakufa, na Harihuru, **54** na Baziluthu, na Mehida, na Harasha, **55** na Barikosi, na Sisera, na Tema, **56** na Nezia, na Hatifa. **57** Nacio njiaro cia ndungata cia Solomoni ciarī: njiaro cia Sotai, na Soferethu, na Perida, **58** na Jaala, na Darikoni, na Gideli, **59** na Shefatia, na Hatili, na Pokerethu-Hazebaimu, na Amoni. **60** Ndungata cia hekarū hamwe na njiaro cia ndungata cia Solomoni maarī andū 392. **61** Nao aya nīo maambatire kuuma matūūra

ma Teli-Mela, na Teli-Harasha, na Kerubu, na Adoni, na Imeri, no matinḡonanirie at̄i nyūmba ciao ciar̄i cia njiaro cia Isiraeli: **62** njiaro cia Delaia, na Tobia, na Nekoda ciar̄i 642. **63** Na kuma kūr̄i ath̄nj̄iri-Ngai: njiaro cia Hobaia, na Hakozu, na Barizilai (mūndū ūr̄ia wahikītie mwar̄i wa Barizilai ūr̄ia Mūgileadi, na eetanagio na rī̄itwa rī̄u). **64** Andū acio nīmacaririe maandīko ma nyūmba ciao, no matiigana kūmona, nī ūndū ūcio mak̄eherio thiritū-in̄i ya ath̄nj̄iri-Ngai, maḡituuo ta andū maar̄i na thaahu. **65** Nake barūthi wa kūu ak̄imaatha matikar̄ie irio iria therie mūno, o nginya gūkaaḡia mūth̄nj̄iri-Ngai ūratungata na Urimu na Thumimu. **66** Andū acio othe mar̄i hamwe maar̄i 42,360, **67** gūtatar̄itwo ndungata ciao cia arūme na cia andū-a-nja 7, 337; ninḡi nī maar̄i na aini arūme na andū-a-nja 245. **68** Maar̄i na mbarathi 736, na nyūmbū 245, **69** na ngamīira 435, na ndigiri 6,720. **70** Atongoria amwe a nyūmba nīmarutire indo ciao nī ūndū wa wīra ūcio. Barūthi wa kūu nīaheanire durakima 1,000 cia thahabu, na mbakūri 50, na nguo cia ath̄nj̄iri-Ngai 530, nacio ikīigwo kīgīna-in̄i. **71** Nao atongoria amwe a nyūmba nīmaheanire indo nī ūndū wa wīra ūcio, durakima 20,000 cia thahabu, na ratiri 2,200 cia betha, nacio ikīigwo kīgīna-in̄i. **72** Mūigana wa kīr̄ia kīaheanirwo nī andū ar̄ia anḡi war̄i durakima 20,000 cia thahabu, na ratiri 2,000 cia betha, na nguo 67 cia ath̄nj̄iri-Ngai. **73** Ath̄nj̄iri-Ngai, na Alawii, na aikaria a ihingo, na aini na ndungata cia hekar̄u, mar̄i hamwe na andū amwe ao, na andū ar̄ia anḡi a Isiraeli maḡiaka na maḡitūūra matūūra-in̄i mao.

8 Na rīrī, mweri wa mūgwanja wagīkinya-rī, andū a Isiraeli magīkorwo maatūrīte thīnī wa matūra mao. Nao andū othe makīngana marī ta mūndū ūmwe kīhaaro-inī kīrīa kīarī mbere ya Kīhingo kīa Maaī. Nao makīra Ezara ūrīa mwandīki-marūa arute Ibuku rīrīa rīa Watho wa Musa ūrīa Jehova aathīte andū a Isiraeli. **2** Nī ūndū ūcio, mūthenya wa mbere wa mweri wa mūgwanja, Ezara ūrīa mūthīnjīri-Ngai agītwara ibuku rīu rīa Watho mbere ya kīungano kīu kīonganīte kīa arūme na andū-a-nja, na arīa angī othe mangīahotire gūtaūkīrwo nī ūhoro ūcio. **3** Agīthoma ibuku rīu aanīrīire kuuma rūciinī nginya mīaraho, ang'etheire kīhaaro kīrīa kīarī mbere ya Kīhingo kīa Maaī, arī mbere ya arūme, na andū-a-nja, na andū arīa angī mangīahotire gūtaūkīrwo nī ūhoro ūcio. Nao andū othe magītega matū, magīthikīrīria ciugo cia Ibuku rīa Watho. **4** Ezara ūrīa mwandīki-marūa aarūgamīte igūrū rīa gītara kīa mbaū kīrīa gīakītwo nī ūndū wa ūndū ūcio kīūmbe. Mwena wake wa ūrīo haarūgamīte Matithia, na Shema, na Anaia, na Uria, na Hilikia, na Maaseia, naguo mwena wa ūmotho hakarūgama Pedaia, na Mishaeli, na Malikija, na Hashumu, na Hashibadana, na Zekaria, na Meshulamu. **5** Ezara akīhingūra ibuku rīu. Andū othe nīmamuonaga tondū aarūgamīte handū hatūūgīru. Na rīrīa aahingūrire ibuku, andū othe makīrūgama na igūrū. **6** Ezara akīgooca Jehova, Ngai ūrīa mūnene; nao andū othe makīoya moko mao na igūrū makiuga atīrī, “Ameni! Ameni!” Magīcooka makīnamīrīra, makīhooya Jehova maturumithītie mothīū mao thī. **7** Nao Alawii, na nīo Jeshua, na Bani, na Sherebia, na Jamini, na Akubu, na

Shabethai, na Hodia, na Maaseia, na Kelita, na Azaria, na Jozabadu, na Hanani, na Pelaia, makīruta andū ūhoro wa Watho, andū acio marūgamīte o hau. **8** Magīthoma kuuma Ibuku rīa Watho wa Ngai, magītaūraga na magītaaragīria wega nīgeetha andū acio mataūkīrwo wega nī ūhoro ūcio wathomagwo. **9** Ningī Nehemia ūrīa barūthi wa kūu na Ezara mūthīnjīri-Ngai na mwandīki-marūa hamwe na Alawii arīa maarutaga andū, makīra andū acio othe atīrī, “Mūthenya ūyū wa ūmūthī nīmwamūrīre Jehova Ngai wanyu. Mūtigaacakaye kana mūrīre.” Nīgūkorwo andū acio othe nīmarīraga maigua ciugo cia Watho ūcio. **10** Nehemia akīmeera atīrī, “Thīiī mūgekenie na irio iria njega, na mūnyue indo irī mūrīo, na indo icio imwe mūhe arīa matarī na kīndū mathondekeirwo. Mūthenya wa ūmūthī nīmwamūrīre Mwathani witū. Mūtikagīe na kīha, nīgūkorwo gīkeno kīa Jehova nīkīo hinya wanyu.” **11** Alawii makīhooreria andū acio othe, makīmeeraga atīrī, “Hoorerai tondū ūyū nī mūthenya mwamūre. Mūtikagīe na kīha.” **12** Ningī andū othe magīthīī makarīe na makanyue, na makaheane irio imwe, na magakūngūrīre makenete nī ūndū nīmataūkīrwo nī ciugo iria maarutītwo. **13** Mūthenya wa keerī wa mweri, atongoria a nyūmba ciothe, marī hamwe na athīnjīri-Ngai na Alawii, makīungana harī Ezara ūcio mwandīki-marūa nīguo mathikīrīrie ciugo cia Watho. **14** Nao magīkora kwandīkītwo watho-inī ūrīa Jehova aathanīte na kanua ka Musa, atī andū a Isiraeli maikarage thīinī wa ithūnū hīndī ya gīathī kīa mweri wa mūgwanja, **15** na atī maanagīrīre na mahunjagie ūhoro ūyū matūūra-

inī mao o na kūu Jerusalemu makiugaga atīrī: “Thiīi kūu būrūri ūrīa ūrī irīma mūrehe honge cia mītamaiyū ya mīgūnda na ya gīthaka, na cia mīhandathi, na cia mīkīndū, o na cia mītī ya kīruru cia gwaka ithūnū,” o ta ūrīa kwandīkītwo. **16** Nī ūndū ūcio andū makiumagara, makīrehe honge, makīakīra ithūnū igūrū rīa nyūmba ciao o na nja ciao, na nja cia nyūmba ya Ngai, na kīhaaro-inī kīrīa kīarī Kīhingo-inī kīa Maaī, na kīrīa kīarī Kīhingo-inī kīa Efiraimu. **17** Andū arīa othe maacockete kuuma kūrīa maatwarītwo maatahwo makīakīra ithūnū, magīkara thīnī wacio. Kuuma matukū ma Joshua mūrū wa Nuni nginya mūthenya ūcio, andū a Israeli matiakoretwo makūngūiire gīathī kīu ta ūguo. Nakīo gīkeno kīao kīarī kīnene mūno. **18** Mūthenya o mūthenya, kuuma mūthenya wa mbere nginya wa mūthia, Ezara nīathomaga Ibuku rīa Watho wa Ngai. Nao nīmakūngūiire gīathī kīu mīthenya mūgwanja, na mūthenya wa kanana, kūringana na watho, gūkīgīa na kīūngano.

9 Mweri-inī o ro ūcio, mūthenya wa mīrongo ūrī na īna, andū a Israeli makīungana hamwe mehingīte kūrīa irio na makehumba nguo cia makūnia, o na makeitīrīria tīri mītwe yao. **2** Arīa maarī a rūciaro rwa andū a Israeli nīmeyamūranītie na ageni othe. Makīrūgama o andū handū hao, makiumbūra mehia mao na waganu wa maithe mao. **3** Makīrūgama o ro hau maarī, magīthoma Ibuku rīa Watho wa Jehova Ngai wao ihinda rīa gīcunjī gīa kana kīa mūthenya, na magītūmīra gīcunjī o kīngī gīa kana makiumbūra mehia na magīthathaiyagia Jehova Ngai wao. **4** Na rīrī, ngathī-inī nī haarrūgāmīte Alawii, nīo

Jeshua, na Bani, na Kadimieli, na Shebania, na Buni, na Sherebia, na Bani, na Kenani, nao magakayagīra Jehova Ngai wao na mīgambo maanīrīire. **5** Nao Alawii nō Jeshua, na Kadimieli, na Bani, na Hashabineia, na Sherebia, na Hodia, na Shebania, na Pethahia, makiuga atīrī, “Rūgamai mūgooce Jehova Ngai wanyu, ūcio ūtūraga tene na tene.” “Kūrathimwo nī rītwa rīaku rīrī riiri, narīo rīrotūgīrio gūkīra ūgooci na irathimo ciathe. **6** Wee wiki nowe Jehova. Nīwe wombire igūrū, o igūrū kūrīa kūraya mūno, na ūkīumba mbūtū cia njata ciakuo, na thī na kīrīa gīthe kīrī kuo, na maria na indo ciathe iria irī thīnī wamo. Nīwe ūheaga indo ciathe muoyo, nacio mbūtū cia igūrū nīigūthathaiyagia. **7** “Wee nīwe Jehova Ngai, ūrīa wathuurire Aburamu ūkīmūruta Uri-ya-Akalidei na ūkīmūtua rītwa rīngī Iburahīmu. **8** Nīwonire atī ngoro yake nīyakwīhokete, nawe ūkīgīna kīrīkanīro nake atī nīukahe njiaro ciake būrūri wa Akaanani, na wa Ahiti, na wa Aamori, na wa Aperizi, na wa Ajebusi, na wa Agirigashi. Nīūhingītie kīranīro gīaku nī tondū ūrī mūthingu. **9** “Nīwonire ūrīa maitū ma tene maathiīnīkire marī būrūri wa Misiri; ūkīigua kīrīro kīao marī hau Iria-inī Itune. **10** Ūkīringa ciama na morirū, na ūgīūkīrīra Firaūni, na anene ake othe, na andū a būrūri wake othe, nīgūkorwo nīwamenyete ūrīa andū a Misiri metīīaga makīmahinyīrīria. Nawe ūkīgīra igweta, rīrīa rītūraga nginya ūmūthī. **11** Nīwagayanirie Iria Itune mbere yao, nī ūndū ūcio magītuīkanīria iria gatagatī harīa haatuīkīte thī nyūmū, no arīa maamaingatithītie ūkīmaikia kūu kūriku o ta ihiga rīkītio maaī-inī mariku mūno. **12**

Mūthenya wamatongoragia na gītugī gīa itu, naguo ūtukū ūkamatongoria na gītugī kīa mwaki gīa kūmamūrīkīra njīra īrīa mekūgera. **13** “Nīwaikūrūkire Kīrīma-inī gīa Sinai, ūkīmaarīria kuuma igūrū. Nīwamaheire mītabarīre na mawatho ma kīhoto na magīrīru, na kīrīra gīaku gīa kūrūmīrīwo, o na maathani mega. **14** Nīwamamenyithirie Thabatū yaku theru na ūkīmahe maathani, na kīrīra gīaku gīa kūrūmīrīwo, na mawatho kūgerera kanua ka Musa ndungata yaku. **15** Hīndī ya ng’aragu nīwamaheire irio kuuma igūrū, na rīrīa maarī anyootu ūkīmahe maaī kuuma rwaro-inī rwa ihiga; wamaathire mathīī makegwatīre būrūri ūrīa wehītīte woete guoko na igūrū atī nīūkamahe. **16** “No rīrī, maithe maitū ma tene magītīa na makīūmia ngoro ciao, makīaga gwathīkīra maathani maku. **17** Makīrega kūigua na makīaga kūririkana ciama iria waringīte gatagatī-inī kao. Nīmoomirie ngingo, na tondū wa ūremi wao magīthuurīra mūtongoria nīgeetha macooke ūkombo-inī wao. No rīrī, we ūrī Ngai ūrekanagīra mehia, na ūrī mūtugi na mūigua tha, ndūhiūhaga kūrakara na ūiyūrītwo nī wendo. Nī ūndū ūcio ndwamatiganīirie, **18** o na rīrīa methondekeire mūhianano wa njaū, makiuga atīrī, ‘Ino nīyo ngai yanyu īrīa yamūrutire būrūri wa Misiri,’ kana o na rīrīa meekire maūndū mooru mūno ma gūkūruma. **19** “Tondū wa tha ciaku nyīngī, ndwamatiganīirie kūu werū-inī. Gītugī gīa itu gītiagire kūmatongoria njīra-inī yao mūthenya, kana gītugī kīa mwaki gīkīaga kūmamūrīkīra ūtukū njīra īrīa mekūgerera. **20** Wamaheire Roho waku mwega amarutage. Nd wagire kūmahe mana marē, kana ūkīaga

kūmahe maañ maanyoota. **21** Ihinda rīa mīaka mīrongo īna nīwamatūüririe werū-inī; matiagire kīndū o nakī, ningī nguo ciao itiigana gūthira, kana magūrū mao makīimba. **22** “Nīwamaheire mothamaki na ndūrīrī, ūkīmagaīra o nginya mīhaka-inī ya kūraya. Magītaha būrūri wa Sihoni mūthamaki wa Heshiboni, na būrūri wa Ogu mūthamaki wa Bashani. **23** Waingīhirie ariū ao o ta njata cia matu-inī na ūkīmakinyia būrūri ūrīa werīte maithe mao matoonye makawīgwatīre ūtuīke wao. **24** Ariū ao nīmatoonyire, makīgwatīra būrūri ūcio. Ügītooria andū a Kaanani arīa maatūüraga būrūri ūcio mbere yao; ūkīneana andū a Kaanani kūrī o, hamwe na athamaki ao na andū a būrūri ūcio, ūkīmaneana moko-inī mao meke nao o ūrīa mangīendire. **25** Nīmatunyanire matūūra maarī mairigire na thingo cia hinya, na mīgūnda mīnoru, makīgwatīra nyūmba ciaiyūrīte indo njega cia mīthembā yothe, na ithima iria cienjetwo, na mīgūnda ya mīthabibū, na mīgūnda ya mītamaiyū, na mītī mīngī mūno ya matunda. Makīrīa, nginya makīhūuna na makīagīra mīrī; magīkenera wega waku mūngī. **26** “No nīmagire gwathīka, magīkūremera, na makīhutatīra watho waku. Nīmooragire anabii aku arīa maamataaraga nīguo mamacookie kūrī we; magīka mañdū mooru mūno ma gūkūruma. **27** Nī ūndū ūcio, ūkīmaneana moko-inī ma thū ciao, nacio ikīmahinyīrīria. No rīrīa maahinyīrīrio, magīgūkaīra. Ūkīmaigua kuuma igūrū, na tondū wa tha ciaku nyingī ūkīmahe andū a kūmahonokia, nao makīmateithūra kuuma moko-inī ma thū ciao. **28** “No maarīkia kūgjā na ūhurūko, magīcookerera gwīka mañdū

mooru maitho-inī maku. Hīndī īyo ūkīmatiganīria moko-inī ma thū ciao nīgeetha imaathe. Na rīrīa maagūkaīire rīngī, ūkīmaigua ūrī o kūu igūrū, na tondū wa tha ciaku nīwamahonokagia kaingī. **29** “Nīwamataarire macookerere watho waku, no-o magītīa na makīrega gwathīkīra maathani maku. Makīhia nīkūregana na mawatho maku marīa mangītūuria mūndū muoyo angīmaathīkīra. Nī ūndū wa kūng’athia, magīkūhutatīra, makīumia ngingo, na makīrega gūkūigua. **30** Nīwamakirīrīrie mīaka mīngī. Na ūndū wa Roho waku, nīwamakaanagia na tūnua twa anabii aku. No matiigana gūkūigua, na nī ūndū ūcio ūkīmaneana moko-inī ma ndūrīrī iria maariganītie nacio. **31** No tondū wa tha ciaku nyīngī, ndwamaniinire kana ūkīmatiganīria, nīgūkorwo ūrī Mūrungu mūtugi na mūigua tha. **32** “Na rīu-rī, Wee Ngai witū, Mūrungu mūnene ūrī hinya na wa gwītīgīrwo, o wee ūhingagia kīrīkanīro gīaku kīa wendo, ndūkareke moritū maya moneke arī ūndū mūnini maitho-inī maku, moritū maya matūkorete, na magakora athamaki aitū na atongoria aitū, na magakora athīnjīri-Ngai na anabii aitū, na magakora maithe maitū na andū aku othe, kuuma matukū ma athamaki a Ashuri nginya ūmūthī. **33** Maūndū-inī macio mothe matūkorete, wee ūkoretwo ūrī na kīhooto; wīkīte maūndū na wīhokeku, o rīrīa ithuī tūhītītie. **34** Athamaki aitū, na atongoria aitū, na athīnjīri-Ngai aitū na maithe maitū, matiarūmīrīire watho waku; matiathikīrīrie maathani maku kana mataaro marīa wamaheire. **35** O na rīrīa maarī ūthamaki-inī wao, magīkenagīra wega waku mūnene būrūri-inī ūcio mwariī na mūnoru ūrīa wamaheete, matiagūtungatīre

kana magītigana na njīra ciao cia waganu. **36** “No rīrī,
ūmūthī ūyū tūrī ngombo, ngombo būrūri-inī ūrīa waheire
maithe maitū ma tene nīguo marīage matunda maguo
na indo iria ingī njega ikūraga kuo. **37** Tondū wa mehia
maitū, magetha maguo maingī mathiiaga kūrī athamaki
arīa ūigīte igūrū riitū. Maathaga mīrī iitū na ng’ombe
ciitū o ūrīa mekwenda. Tūrī ahinyīrīrie mūno. **38** “Nī
ūndū wa ūguo-rī, nītūgūthondeka kīrīko gīa gūtūūra
na twandīkanīre, nao atongoria aitū, na Alawii aitū na
athīnjīri-Ngai aitū makīhūūre mūhūūri.”

10 Arīa meekīrire kīrīkanīro kīu mūhūūri maarī:
Nehemia ūrīa warī barūthi wa kūu, mūrū wa Hakalia,
na Zedekia, **2** na Seraia, na Azaria, na Jeremia, **3** na
Pashuru, na Amaria, na Malikija, **4** na Hatushu, na
Shebania, na Maluku, **5** na Harimu, na Meremothu, na
Obadia, **6** na Danieli, na Ginethoni, na Baruku, **7** na
Meshulamu, na Abija, na Mijamini, **8** na Maazia, na
Biligai, na Shemaia. Acio nīo maarī athīnjīri-Ngai. **9**
Nao Alawii maarī: Jeshua mūrū wa Azania, na Binui wa
ariū a Henadadi, na Kadimieli, **10** nao athiritū ao maarī:
Shebania, na Hodia, na Kelita, na Pelaia, na Hanani, **11** na
Mika, na Rehobu, na Hashabia, **12** na Zakuri, na Sherebia,
na Shebania, **13** na Hodia, na Bani, na Beninu. **14** Nao
atongoria a andū maarī: Paroshu, na Pahathu-Moabi,
na Elamu, na Zatu, na Bani, **15** na Buni, na Azigadi, na
Bebai, **16** na Adonija, na Bigivai, na Adini, **17** na Ateri, na
Hezekia, na Azuri, **18** na Hodia, na Hashumu, na Bezai, **19**
na Harifu, na Anathothu, na Nebai, **20** na Magipiashu, na
Meshulamu, na Heziri, **21** na Meshezabeli, na Zadoku, na

Jadua, **22** na Pelatia, na Hanani, na Anaia, **23** na Hoshea, na Hanania, na Hashubu, **24** na Haloheshu, na Piliha, na Shobeku, **25** na Rehumu, na Hashabina, na Maaseia, **26** na Ahia, na Hanani, na Anani, **27** na Maluku, na Harimu, na Baana. **28** “Andū arĩa angĩ, nĩo athĩnjĩri-Ngai, na Alawii, na aikaria a ihingo, na aini, o na ndungata cia hekarũ na arĩa othe meyamūranitie na andū arĩa maariganitie nao nĩguo maathikire Watho wa Ngai, marĩ hamwe na atumia ao, na aanake, na airītu ao othe arĩa mangihota gūtaukirwo nĩ maūndū, **29** andū aya othe maanyiitana na ariū a ithe wao arĩa marĩ igweta, na meeohé na kīrumi na mwihitwa atĩ nĩmarirumagirira Watho wa Ngai ūrĩa waheirwo Musa ndungata ya Ngai, na mamenyagirira gwathikira maathani mothe, na mawatho, na kīrira gĩa kūrūmīrīrwo kĩa Jehova Mwathani witū. **30** “Tweranira atĩ tütikaheana airītu aitū mahikio nĩ andū arĩa matūrigicīrie o na kana aanake aitū mahikie airītu ao. **31** “Rīria andū a mabüruri marĩa tūriganitie marīrehaga indo na ngano ya kwendia mūthenya wa Thabatū, tütikamagūrīra mūthenya ūcio wa Thabatū o na kana mūthenya ūngĩ o wothe mwamūre. O mwaka wa mūgwanja wakinya tütirīrimaga mīgunda iitū, na nītūrīrekanagira mathiirī mothe. **32** “Nītuoya mūrido wa kūhingia mawatho ma kūheanaga gīcunjī gĩa gatatū gĩa cekeri o mwaka nĩ ūndū wa wīra wa nyūmba ya Ngai witū: **33** nĩ ūndū wa mīgate īrīa ūigagwo metha-inī; nĩ ūndū wa mahinda ma maruta ma mūtu na ma njino; na nĩ ūndū wa maruta marĩa marutagwo mūthenya wa Thabatū, na wa ciathī cia Karūgamo ka Mweri, na wa ciathī iria ciathanītwo; nĩ ūndū wa maruta

marĩa maamüre; nĩ ūndū wa maruta ma kūhoroheria
mehia ma Isiraeli; o na nĩ ūndū wa mawĩra mothe
ma nyümba ya Ngai witū. **34** “Ithuñ athīnjīri-Ngai, na
Alawii o na andū aya angĩ nītūcuukīte mītī tūgatuanīra
rīrīa o nyümba iitū ūrīrehaga ngū nyümba-inī ya Ngai
witū, cia gūikaragia mwaki wakanīte kīgongona-inī kīa
Jehova Ngai witū mahinda marĩa matuanīirwo o mwaka,
o ta ūrīa kwandīkītwo Watho-inī. **35** “O na nītuoya
mūrigo wa kūrehaga maciaro ma mbere ma mīgūnda
iitū na ma mūtī o wothe wa matunda nyümba-inī ya
Jehova o mwaka. **36** “O ta ūrīa kwandīkītwo Watho-
inī, nītūrīrehaga marigthathi maitū ma aanake, na ma
ng’ombe, na ma ndūuru cia ng’ombe na cia mbūri ciitū
gūkū nyümba-inī ya Ngai witū kūrī athīnjīri-Ngai arīa
matungataga kuo. **37** “O na ningī nītūrīrehaga thīnī
wa makūmbī ma nyümba ya Ngai, tūnengere athīnjīri-
Ngai mūtu wa mbere, na magongona maitū ma ngano ma
mbere, na maruta ma matunda ma mītī iitū yothe ma
mbere, na ma ndibei iitū ya mūhihano o na ma maguta.
O na nītūrīrehaga gīcunjī gīa ikūmi kīa maciaro ma
mīgūnda iitū, tūkanengera Alawii, nīgūkorwo nī Alawii
maamūkagīra icunjī cia ikūmi kuuma matūura mothe
kūrīa tūrutaga wīra. **38** Mūthīnjīri-Ngai wa rūciaro rwa
Harūni nīarīkoragwo ho Alawii makīamūkīra gīcunjī kīu
gīa ikūmi, nao Alawii nīmarīrehaga gīcunjī gīa ikūmi kīa
indo ciothe makūmbī-inī ma kīgīna kīa nyümba ya Ngai
witū. **39** Andū a Isiraeli, hamwe na Alawii, nīmarīrehaga
maruta mao ma ngano, na ndibei ya mūhihano, na maguta
thīnī wa makūmbī marĩa indo cia handū-harīa-haamüre

ciigagwo, na kūrīa athīnjīri-Ngai, arīa maratungata, na aikaria a ihingo, na aini maikaraga. “Tūtirīrekagīrīria nyūmba ya Ngai witū.”

11 Na rīrī, atongoria a andū magītūura Jerusalemu, nao andū acio angī magīcuuka mītī nīguo mathuure mūndū ūmwe harī o andū ikūmi atuīke wa gūtūura Jerusalemu, itūura rīrīa itheru, nao acio angī kenda megūtigara mathīi magatūure matūura-inī mao. **2** Andū nīmagathīrīrie andū arīa othe meerutiire gūtūura Jerusalemu na kwīyendera. **3** Aya nīo atongoria a būrūri arīa maatūürire Jerusalemu (na rīrī, andū amwe a Isiraeli, na athīnjīri-Ngai, na Alawii, na ndungata cia hekarū, na njiaro cia ndungata cia Solomoni maatūüraga matūura-inī ma Juda, o mūndū gīthaka-inī gīake thīnī wa matūura mao. **4** O na andū angī kuuma Juda na Benjamini nīmatūüraga Jerusalemu): Kuuma njiaro-inī cia Juda maarī: Athaia mūrū wa Uzia, mūrū wa Zekaria, mūrū wa Amaria, mūrū wa Shefatia, mūrū wa Mahalaleli, wa rūciaro rwa Perezu; **5** na Maaseia mūrū wa Baruku, mūrū wa Koli-Hoze, mūrū wa Hazaia, mūrū wa Adaia, mūrū wa Joiaribu, mūrū wa Zekaria, wa rūciaro rwa Mūshiloni. **6** Njiaro cia Perezu iria ciatūüraga Jerusalemu, arīa maarī andū njamba, mūigana wao warī andū 468. **7** Kuuma njiaro-inī cia Benjamini maarī: Salu mūrū wa Meshulamu, mūrū wa Joedi, mūrū wa Pedaia, mūrū wa Kolaia, mūrū wa Maaseia, mūrū wa Ithieli, mūrū wa Jeshaia, **8** na arūmīrīri ake, Gabai na Salai, othe maarī andū 928. **9** Joeli mūrū wa Zikiri nīwe warī mūrūgamīrīri wao ūrīa mūnene, nake Juda mūrū wa Hasenua nīwe warūgamīrīire Gīcigo gīa Keerī kīa itūura

rīrīa inene. **10** Nao athīnjīri-Ngai maarī: Jedaia; mūrū wa Joiaribu; Jakini; **11** Sheraia mūrū wa Hilikia, mūrū wa Meshulamu, mūrū wa Zadoku, mūrū wa Meraiothu, mūrū wa Ahitubu, mūrori wa maūndū ma nyūmba ya Ngai, **12** hamwe na athiritū ao arīa maarutaga wīra wa hekarū, maarī andū 822; Adaia mūrū wa Jerohamu, mūrū wa Pelalia, mūrū wa Amuzi, mūrū wa Zekaria, mūrū wa Pashuru, mūrū wa Malikija, **13** hamwe na andū a thiritū yake arīa maarī atongoria a nyūmba ciao, maarī andū 242; Amashusai mūrū wa Azareli, mūrū wa Ahazai, mūrū wa Meshilemothu, mūrū wa Imeri, **14** na andū a thiritū yake arīa maarī njamba, maarī andū 128. Mūtongoria wao mūnene aarī Zabidieli mūrū wa Hagedolimu. **15** Na kuuma kūrī Alawii maarī: Shemaia mūrū wa Hashubu, mūrū wa Azirikamu, mūrū wa Hashabia, mūrū wa Buni; **16** Shabethai na Jozabadu, arīa maarī atongoria eerī a Alawii, na nīo maaroraga wīra wa nja wa nyūmba ya Ngai; **17** Matania mūrū wa Mika, mūrū wa Zabedi, mūrū wa Asafu, ūrīa watongoragia mahooya ma gūcookeria Ngai ngaatho; Bakabukia ūrīa warī wa keerī harī athiritū ake: na Abada mūrū wa Shamua, mūrū wa Galali, mūrū wa Jeduthuni. **18** Alawii arīa maarī thiīnī wa Itūūra rīu itheru maarī andū 284. **19** Aikaria a ihingo maarī: Akubu, na Talimonī, na andū a thiritū yao, arīa maarangagīra ihingo, maarī andū 172. **20** Andū a Israeli acio angī, hamwe na athīnjīri-Ngai na Alawii, maarī matūūra-inī mothe ma Juda, o mūndū gīthaka-inī kīa maithe mao. **21** Ndungata cia hekarū ciatūūraga kīrīma-inī kīa Ofeli, marūgamīrīrwo nī Ziha na Gishipa. **22** Mūtongoria mūnene wa Alawii kūu

Jerusalemu aarī Uzi mūrū wa Bani, mūrū wa Hashabia, mūrū wa Matania, mūrū wa Mika. Uzi aarī ūmwe wa rūciaro rwa Asafu, arīa maarī aini arīa maarūgamīrīire wīra wa nyūmba ya Ngai. **23** Aini maarī watho-inī wa mūthamaki, ūrīa wamatugīra wīra wao wa o mūthenya. **24** Pethahia mūrū wa Meshezabeli, wa rūciaro rwa Zera mūrū wa Juda, aarī mūramati wa mūthamaki maūndū-inī mothe makonainie na andū. **25** Ha ūhoro wa tūtūura na mīgūnda yatuo-rī, andū amwe a Juda maatūūraga Kiriathu-Ariba na matūūra marīo marīa marīrigicīrie, na Diboni na matūūra marīo, na Jekabizeeli na tūtūura twarīo, **26** na kūu Jeshua, na Molada, na Bethi-Peleti, **27** na Hazari-Shuali, na Biri-Shiba na matūūra marīo; **28** na Zikilagi, na Mekona na matūūra marīo, **29** na Eni-Rimoni, na Zora, na Jaramuthu, **30** na Zanoa, na Adulamu na tūtūura twarīo, na Lakishi na mīgūnda ya rīo, na Azeka na matūūra marīo. Nī ūndū ūcio maatūūraga kuuma Birishiba o nginya Kīanda kīa Hinomu. **31** Njiaro cia Benjamini kuuma Geba ciatūūraga Mikimashi, na Aija, na Betheli na matūūra marīo, **32** na kūu Anathothu, na Nobu na Anania, **33** na Hazoru, na Rama na Gitaimu, **34** na Hadidi, na Zeboimu na Nebalati, **35** na Lodi na Ono, na Kīanda-inī kīa Aturi. **36** Amwe a ikundi cia Alawii a Juda maatūūrire Benjamini.

12 Aya nīo athīnjīri-Ngai na Alawii arīa maacockire hamwe na Zerubabeli mūrū wa Shealitieli, na Jeshua: Seraia, na Jeremia, na Ezara, **2** na Amaria, na Maluku, na Hatushu, **3** na Shekania, na Rehumu, na Meremothu, **4** na Ido, na Ginethoni, na Abija, **5** na Mijamini, na Maadia,

na Biliga, **6** na Shemaia, na Joiaribu, na Jedaia, **7** na Salu, na Amoku, na Hilikia, na Jedaia. Acio nĩo maarĩ atongoria a athĩnjĩri-Ngai na athiritū ao, matukũ-inĩ macio ma Jeshua. **8** Nao Alawii maarĩ Jeshua, na Binui, na Kadimieli, na Sherebia, na Juda, o na Matania, ūrĩa, marĩ hamwe na athiritū ake, nĩwe warūgamĩrĩire arĩa maainaga nyimbo cia gūcookia ngaatho. **9** Bakabukia na Uni, athiritū ao, maarūgamaga mang'ethanĩire nao magitungata. **10** Jeshua nĩwe warĩ ithe wa Joiakimu, nake Joiakimu aarĩ ithe wa Eliashibu, nake Eliashibu aarĩ ithe wa Joiada, **11** nake Joiada aarĩ ithe wa Jonathani, nake Jonathani aarĩ ithe wa Jadua. **12** Matukũ-inĩ ma Joiakimu, aya nĩo maarĩ atongoria a nyumba cia athĩnjĩri-Ngai: ya Seraia, aarĩ Meraia; ya Jeremia, aarĩ Hanania; **13** ya Ezara, aarĩ Meshulamu; ya Amaria, aarĩ Jehohanani; **14** ya Maluki, aarĩ Jonathani; ya Shebania, aarĩ Jusufu; **15** ya Harimu, aarĩ Adina; ya Meraiothu, aarĩ Helikai; **16** ya Ido, aarĩ Zekaria; ya Ginethoni, aarĩ Meshulamu; **17** ya Abija, aarĩ Zikiri; ya Miniamini na Moadia, aarĩ Pilitai; **18** ya Biliga, aarĩ Shamua; ya Shemaia, aarĩ Jehonathani; **19** ya Joiaribu, aarĩ Matenai; ya Jedaia, aarĩ Uzi; **20** ya Salai, aarĩ Kalai; ya Amoku, aarĩ Eberi; **21** ya Hilikia, aarĩ Hashabia; na ya Jedaia, aarĩ Nethaneli. **22** Nao atongoria a nyumba cia Alawii matukũ-inĩ ma Eliashibu, na Joiada, na Johanani, na Jadua, o ūndū ūmwe na atongoria a athinjĩri-Ngai, nĩmandikirwo mariitwa mao hĩndĩ ya wathani wa Dario ūrĩa Mūperisia. **23** Atongoria a nyumba cia njiaro cia Lawi nginya hĩndĩ ya Johanani mûrû wa Eliashibu o nao nĩmandikitwo ibuku-

inī rīa matukū macio. **24** Nao atongoria a Alawii maarī Hashabia, na Sherebia, na Jeshua mūrū wa Kadimieli, na athiritū ao, arīa maarūgamaga mamang'etheire makīna nyīmbo cia kūgooca na cia gūcookia ngaatho, gīkundi kīmwe gīkaamūkagīria kīrīa kīngī, kūringana na ūrīa gwathanītwo nī Daudi mūndū wa Ngai. **25** Matania, na Bakabukia, na Obadia, na Meshulamu, na Talimoni, na Akubu maarī aikaria a ihingo arīa maarangagīra makūmbī marīa maarī ihingo-inī. **26** Maatungataga hīndī ya Joiakimu mūrū wa Jeshua, mūrū wa Jozadaku, na hīndī ya Nehemia ūrīa warī barūthi, na hīndī ya Ezara ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai na mwandīki-marūa. **27** Hīndī ya kwamūrwo kwa rūthingo rwa Jerusalemu, Alawii nīmacaririo kuuma kūrīa guothe maarī nīguo moke Jerusalemu makūngūre kwamūrwo kūu marī na gīkeno, na makīnaga nyīmbo cia gūcookia ngaatho, makīnaga na thaani iria ihūūrithanagio, na inanda cia kīnūbi, na cia mūgeeto. **28** Aini o nao nīmacookanīrīrio hamwe kuuma ng'ongo iria ciathiūrūkīrie Jerusalemu, magīcookanīrīrio kuuma tūtūūra-inī twa Anetofathi, **29** na kuuma Bethi-Giligali, na kuuma mwena wa Geba na Azimavethu, nīgūkorwo aini nīmeyakīire matūūra gūthiūrūkīria Jerusalemu. **30** Nao athīnjīri-Ngai na Alawii marīkia gwītheria, magītheria andū, na ihingo, o na rūthingo. **31** Atongoria a Juda nīndameerire mahaice rūthingo-igūrū. Ningī ngīhe ikundi igīrī nene cia aini wīra wa gūcookia ngaatho. Gīkundi kīmwe gīgīthīi mwena wa ūrīo kīrī rūthingo-igūrū, kīerekeire Kīhingo gīa Kīara-inī. **32** Hoshaiā hamwe na nuthu ya atongoria a Juda

makīmarūmīrīra, **33** hamwe na Azaria, na Ezara, na Meshulamu, **34** na Juda, na Benjamini, na Shemaia, na Jeremia, **35** o ūndū ūmwe na athīnjīri-Ngai amwe me na tūrumbeta, o na Zekaria mūrū wa Jonathani, mūrū wa Shemaia, mūrū wa Matania, mūrū wa Mikaia, mūrū wa Zakuri, mūrū wa Asafu, **36** na athiritū ake, nīo Shemaia, na Azareli, na Milalai, na Gilalai, na Maai, na Nethaneli, na Juda, na Hanani, marī na indo cia kūina nacio o ta ūrīa gwathanītwo nī Daudi, mūndū wa Ngai. Ezara ūrīa mwandīki-marūa nīwe wamatongoretie. **37** Na rīrī, kuuma Kīhingo gīa Gīthima maathiire marūngīrīirie, makīhaica rūthingo igūrū na ngathī cia Itūūra rīa Daudi, makīhītūkīra igūrū rīa nyūmba ya Daudi, o nginya Kīhingo kīa Maaī mwena wa irathīro. **38** Gīkundi gīa keerī kīa aini gīgīthīi kīerekeire mwena wa ūmotho. Na niī ngīmarūmīrīra kūu rūthingo igūrū hamwe na nuthu ya andū, tūkīhītūkīra Mūthiringo wa Mariiko ma Mwaki o nginya Rūthingo-inī Rwariī, **39** igūrū rīa Kīhingo kīa Efiraimu, na Kīhingo kīa Jeshana, na Kīhingo gīa Thamaki, na Mūthiringo wa Hananeli, na Mūthiringo wa Igana, nginya Kīhingo-inī kīa Ng'ondu. Makīrūgama Kīhingo-inī kīa Mūrangīri. **40** Ikundi icio cierī cia aini cia gūcookia ngaatho igīikara handū ha cio thīnī wa nyūmba ya Ngai, o na niī ngīka o ūguo, hamwe na nuthu ya anene, **41** o ūndū ūmwe na athīnjīri-Ngai, nīo Eliakimu, na Maaseia, na Miniamini, na Mikaia, na Elioenai, na Zekaria, na Hanania marī na tūrumbeta twao, **42** o hamwe na Maaseia, na Shemaia, na Eleazaru, na Uzi, na Jehohanani, na Malikja, na Elamu, na Ezeri. Nao

aini maatongoragio nī Jezerahia. **43** Na mūthenya ūcio nīmarutire magongona manene, makīrūūhagia tondū Ngai nīamaheete gīkeno kīnene. O nao andū-a-nja na ciana magīkena. Mbugīrīrio ya gīkeno kūu Jerusalemu nīyaiguīkaga kūndū kūraya. **44** Mahinda-inī macio nī gwathuuirirwo andū marūgamīrīre makūmbī ma indo iria ciarutagwo, na maciaro ma mbere, na gīcunjī gīa ikūmi. Kuuma mīgūnda-inī ūrīa yathiūrūrūkūirie matūura magīrīrwo kurehe makūmbī-inī icunjī iria ciatuītwo nī watho irī cia athīnjīri-Ngai na Alawii, tondū andū a Juda nīmakenagīra athīnjīri-Ngai na Alawii arīa maatungataga. **45** Nīmarutaga wīra wa gūtungatīra Ngai wao, na wīra wa gwītheria, o ta ūrīa aini na aikaria a ihingo meeckaga, kūringana na ūrīa gwathanītwo nī Daudi na mūriū Solomoni. **46** Nīgūkorwo tene mūno, matukū-inī ma Daudi na ma Asafu, nī kwarī na atongoria a aini na a nyīmbo cia kūgooca na gūcookeria Ngai ngaatho. **47** Nī ūndū ūcio matukū-inī ma Zerubabeli na ma Nehemia, andū a Israeli othe nīmarutaga icunjī cia o mūthenya nī ūndū wa aini na aikaria a ihingo. Ningī nīmamūraga icunjī nī ūndū wa Alawii arīa angī, nao Alawii makaamūra icunjī nī ūndū wa njiaro cia Harūni.

13 Na rīrī, mūthenya ūcio, Iбуку rīa Musa rīgīthomwo na mūgambo mūnene andū makīiiguagīra, rīgīthomwo handū haandīkītwo atī gūtirī Mūamoni kana Mūmoabi ūgetīkīrio akorwo kīngano-inī kīa andū a Ngai, **2** tondū matiigana kūhe andū a Israeli irio na maaī; no-o nī kūriha maarīhire Balamu amarume. (No rīrī, Ngai witū akīgarūra kīrumi gīgītuīka kīrathimo.) **3** Rīrīa andū maaiguire

watho ūcio, makēheria andū othe arĩa maarĩ ageni kuuma Isiraeli. **4** Mbere ūyo, Eliashibu ūrĩa mūthīnjīri-Ngai nīakoretwo atuītwo mūrūgamīrīri wa makūmbī ma nyūmba ya Ngai witū. Aarĩ wa thiritū ya hakuhī na Tobia, **5** na nīamūhete nyūmba nene aikarage ūrĩa mbere ūyo yaigagwo mīhothi ya ngano, na ūbumba, na indo cia hekarū, o na mīhothi ya gīcunjī gīa ikūmi kīa ngano, na ndibei ya mūhihano na maguta marĩa maaheagwo Alawii, na aini na aikaria a ihingo, o na mīhothi ūrĩa yarutagīrwo athīnjīri-Ngai. **6** No ūrĩa maūndū maya mothe maathiiaga na mbere, niī ndiarĩ kūu Jerusalemu, nīgūkorwo mwaka-inī ūcio wa mīrongo ūtatū na ūrĩ wa ūthamaki wa Aritashashita, mūthamaki wa Babuloni, nīndacookete kūrī mūthamaki. Matukū manini maathira nīndamūhooire rūtha, **7** ngīcooka Jerusalemu. Ndacooka Jerusalemu nīguo ndaamenyire ūru ūrĩa Eliashibu eekīte nī ūndū wa kūhe Tobia kanyūmba nja ya nyūmba ya Ngai. **8** Nīndarakaririo nī ūhoro ūcio mūno na ngīkia indo ciothe cia Tobia nja. **9** Ngīcooka ngīruta watho kūgīe igongona rīa gūtheria nyūmba ūyo, na ngīcookia indo ciothe cia nyūmba ya Ngai kuo, hamwe na maruta ma ngano na ūbumba. **10** Ningī nīndamenyire atī Alawii matiaheagwo gīcunjī kīrīa kīerītwo maaheagwo, na Alawii othe hamwe na aini arĩa maatungataga nīmatiganīrie ūtungata, magacooka mīgūnda-inī yao. **11** Nī ūndū ūcio ngīrūithia anene acio, ngīmooria atīrī: “Nyūmba ya Ngai ūtiganīrio nīkī?” Ningī ngīmeeta othe hamwe, ngīmacookia o mūndū wīra-inī wake. **12** Andū othe a Juda nīmarehire gīcunjī gīa ikūmi kīa ngano, na ndibei ya

mūhihano, o na maguta makūmbī-inī. **13** Na niī ngītua Shelemia ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Zadoku ūrīa mwandīki-marūa, marī na Mulawii wetagwo Pedaia, arūgamīrīri a makūmbī, na ngītua Hanani mūrū wa Zakuri mūrū wa Matania mūnini wao, tondū andū aya nīmoonagwo marī ehokeku. Nīmatuirwo a kūgayagīra ariū a ithe wao indo. **14** Ndirikana, Wee Ngai wakwa, nī ūndū wa maūndū maya, na ndūgatharie wīra na ūtungata ūrīa ndungatīte nyūmba-inī ya Ngai wakwa ndī mwīhokeku. **15** Matukū-inī macio nīndeyoneire andū a Juda makīhiha ndibei mūthenya wa Thabatū na makīrehe ngano, na magīkuuithia ndigiri ngano hamwe na ndibei, na thabibū, na ngūyū, na mīthemba yothe ya mīrigo. Indo icio ciothe maarehaga Jerusalemu mūthenya wa Thabatū. Nī ūndū ūcio ngīmakaania kwendia irio mūthenya ūcio wa Thabatū. **16** Andū a Turo arīa maatūrīga Jerusalemu nīmarehaga thamaki na indo cia mīthemba yothe, na magaciendagīria andū a Juda mūthenya wa Thabatū kūu Jerusalemu. **17** Ngīrūithia andū arīa maarī igweta a Juda, ngīmooria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū ūyū mūreka wa waganu wa gūthaahia mūthenya wa Thabatū? **18** Maithe manyu ma tene-rī, githī ti maūndū ta maya meekire, nake Ngai witū agītūrehere mathīīna maya mothe matūkorete na magakora itūūra rīrī inene? No rīu inyuī mūrarehera Isiraeli mang’ūrī maingī makīria na ūndū wa gūthaahia Thabatū.” **19** Na rīrī, hwaī-inī kwambīrīria kūgīa nduma ihingo-inī cia Jerusalemu Thabatū ītanakinya-rī, ngīathana mīrango ya Jerusalemu īhingwo na ndīkahingūrwo nginya Thabatū īthire. Ngīiga

andū amwe akwa ihingo-inī marangīre, nīgeetha gūtikagīe mūrigo ūngītoonyio thīinī mūthenya wa Thabatū. **20** Rīmwe kana meerī, onjorithia na endia a indo cia mīthemba yothe maraarire nja ya Jerusalemu. **21** No ngīmakaania ngīmooria atīrī, “Nī kī gīgūtūma mūraare rūthingo-inī? Mūngīka ūguo rīngī nīndīmūnyiitithia.” Kuuma hīndī īyo matiacookire gūuka mūthenya wa Thabatū. **22** Ningī ngīatha Alawii meetherie macooke mathī makarangīre ihingo nīgeetha maige mūthenya wa Thabatū ūrī mūtheru. Ndirikana, Wee Ngai wakwa, nī ūndū wa ūndū ūyū o naguo, na ūnjiguīre tha kūringana na wendo waku mūnene. **23** Na rīrī, matukū-inī macio nīndonire arūme a Juda arīa maahikītie andū-a-nja a kuuma Ashidodi, na Amoni, na Moabi. **24** Nuthu ya ciana ciao ciaaragia rūthiomı rwa Ashidodi kana thiomi cia ndūrīrī icio ingī, no matiooī kwaria rūthiomı rwa Juda. **25** Ngīmarūithia na ngīmetīria kīrumi. Nīndahūrīre arūme amwe ao na ngīmamunya njuīrī. Ngītūma mehīte mwīhītwā makīgwetaga rītwa rīa Ngai, ngīmeera atīrī: “Menyai gūkaaneana airītu anyu mahikio nī ariū ao, kana aanake anyu inyuī ene mahikie airītu ao. **26** Githī ti ihikanio ta icio ciatūmire Solomoni mūthamaki wa Israeli eehie? Ndūrīrī-inī nyīngī gūtīarī mūthamaki ūngī watariī take. Ngai wake nīamwendete, akīmūtua mūthamaki Israeli guothe; no-o na kūrī ūguo-rī, nīatoonyirio mehīa-inī nī andū-a-nja a kūngī. **27** Ithuī-rī, no nginya tūigue atī o na inyuī mūreka wagānu ūyū wothe mūūru ūū, mūkaaga kwīhokeka kūrī Ngai witū na ūndū wa kūhikia andū-a-nja a kūngī?” **28** Mūriū ūmwe wa Joiada mūrū wa

Eliashibu mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene aarī mūthoni-we
wa Sanibalati ūrīa Mūhoroni. Nīndamūingatire oime harī
niī. **29** Marirkane, Wee Ngai wakwa, tondū nīmathaahirie
wīra wa ūthīnjīri-Ngai, o na magīthaahia kīrīkanīro kīa
wīra wa athīnjīri-Ngai na kīa Alawii. **30** Nī ūndū ūcio,
ngītheria athīnjīri-Ngai na Alawii kuuma kūrī ūndū o
wothe mūgeni, ngīcooka ngīmagaīra o mūndū wīra wake
kīūmbe. **31** Ningī nīndathondekire mweke wa kūhothaga
ngū na maciaro ma mbere mahinda marīa maatuītwo.
Wee Ngai wakwa, ndirikana na ūnjīke wega.

Esiteri

1 Na rīrī, ūū nīguo gwekīkire matukū-inī ma Ahasuerusu, o we Ahasuerusu ūrīa waathaga mabürūri 127 marīa moimīte kuuma bürūri wa Ahīndī o nginya bürūri wa Akushi. **2** Matukū-inī macio-rī, Mūthamaki Ahasuerusu aathomakaga arī gītī-inī gīake kīa ūnene thīinī wa nyūmba ya ūthamaki kūu gīikaro kīgitīre kīa mūthamaki gīa Shushani, **3** na mwaka wa gatatū wa wathani wake, nīarugithīirie andū ake othe arīa maarī igweta na anene iruga. Nao atongoria a mbütū cia ita cia Perisia na cia Media, na abarūthi na andū arīa maarī igweta a mabürūri maarī kuo. **4** Nake akīonania ūtonga mūnene wa ūthamaki wake na ūkengi na riiri wa ūnene wake, ihinda rīa matukū 180. **5** Matukū macio maathira, mūthamaki nīarugithirie iruga, rīrīa rīaikarire mīthenya mūgwanja, narīo rīarī thīinī wa mūgūnda ūrīa warī mūirigīre wa nyūmba ya mūthamaki, rīkīrugīrwo andū othe kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene, arīa maarī kūu thīinī wa gīikaro kīrīa kīarī kīrigīre gīa Shushani. **6** Mūgūnda ūcio warī na mīcuurio ya gatani ya rangi mwerū na ya rangi wa bururu, nayo yohanītio na mīkanda ya gatani ya rangi mwerū na ya rangi wa ndathi, ikohererwo icūhī-inī cia betha iria ciānyiitithanītio na itugī cia mahiga marīa mega merū. Nī kwarī na itī cia gūikarīra cia thahabu na cia betha iria ciaigītō kūndū kwarītō mahiga ma nyaigī, na mahiga mega merū, na mahiga ma rangi wa ngoikoni, na mahiga mangī ma goro mūno. **7** Ndibei yaheanagwo na ikombe cia thahabu, na gūtīrī kīahaanaaine na kīrīa kīngī, na ndibei ya nyūmba ya ūthamaki yarī nyīngī mūno o

ta ūrīa ūtaana wa mūthamaki watarīi. **8** Kūringana na watho wa mūthamaki, o mūgeni nīeetīkīrītio kūnyua kīrīa angīendire, nī ūndū mūthamaki nīathīte aheani othe a ndibei mahe o mūndū kīrīa eendaga. **9** O nake Vashiti, mūtumia wa mūthamaki, nīarugithīirie andū-a-nja iruga o kūu nyūmba-inī ya ūthamaki ya Mūthamaki Ahasuerusu. **10** Mūthenya wa mūgwanja, hīndī ūrīa Mūthamaki Ahasuerusu aakenete nī ūndū wa kūnyua ndibei, agīatha ndungata iria mūgwanja ciarī hakūre iria ciamūtungatagīra, nīcio Mehumani, na Bizatha, na Haribona, na Bigatha, na Abagutha, na Zetharu, na Karikasi, **11** irehe Vashiti, ūcio mūtumia wa mūthamaki mbere yake ekīrīte tanji yake ya ūthamaki, nīgeetha onanie ūthaka wake kūrī andū, o na ningī kūrī andū arīa maarī igweta, nīgūkorwo aarī kīrorerwa. **12** No rīrīa ndungata icio ciakinyirie watho wa mūthamaki, Vashiti mūtumia wa mūthamaki akīrega gūthīi. Hīndī ūyo mūthamaki akīng'ūrīka mūno na agīcinwo nī marakara. **13** Na tondū warī mūtugo wa mūthamaki gūtuīria maündū ma watho na ma kīhootho, akīaria na andū arīa oogī na mooī ūhoro wa matukū ma tene. **14** Nao arīa maakuhīrīirie mūthamaki mūno maarī Karishena, na Shetharu, na Adamatha, na Tarashishi, na Meresu, na Marisena na Memukani, andū mūgwanja arīa maarī igweta a Perisia na Media, arīa meetīkīrītio kuonanaga na mūthamaki, na nīo maarī anene mūno ūthamaki-inī ūcio. **15** Mūthamaki akīūria atīrī, “Kūringana na watho-rī, Vashiti mūtumia wa mūthamaki agīrīrwo nī gwīkwo atīa? Nīaregete gwathīkīra watho wa Mūthamaki Ahasuerusu

ūrīa akinyīrio nī andū acio ahakūre.” **16** Memukani agīcookia arī mbere ya mūthamaki na andū arīa maarī igweta atīrī, “Vashiti mūtumia wa mūthamaki nīekīte mahītia, na to mūthamaki wiki ahītīirie, no ahītīirie o na andū othe arīa marī igweta na andū othe a mabūrūri ma Mūthamaki Ahasuerusu. **17** Nīgūkorwo ūndū ūyū wīkītwo nī mūtumia wa mūthamaki nīkūmenyeka nī andū-a-nja othe, na nī ūndū ūcio nīmarīmenagīrīria athuuri ao makoiga atīrī, ‘Mūthamaki Ahasuerusu araathanire Vashiti mūtumia wa mūthamaki arehwo mbere yake, no ndaigana gūthīi.’ **18** Ūmūthī-rī, andū-a-nja arīa marī igweta a Perisia na Media arīa maiguīte ūndū ūyū wīkītwo nī mūtumia wa mūthamaki noguo nao marīkaga andū arīa marī igweta a mūthamaki. Kīnyararo na ngarari itigathira. **19** “Nī ūndū ūcio, mūthamaki angīona arī wega, nīarute watho wa ūthamaki na etīkīre wandīkwo mawatho-inī ma Perisia na Media, marīa matagarūragwo, atī Vashiti ndarī hīndī īngī agooka mbere ya Mūthamaki Ahasuerusu. Naho handū ha Vashiti-rī, mūthamaki acarie mūndū-wa-nja ūngī mwega kūmūkīra. **20** Rīrīa watho ūcio wa mūthamaki ūrīanīrīrwo kūndū guothe kūrīa mūthamaki aathanaga-rī, andū-a-nja othe nīmarītīaga athuuri ao, kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene.” **21** Mūthamaki na andū ake arīa maarī igweta magīkenio nī mataaro macio, nī ūndū ūcio mūthamaki agīka o ta ūrīa Memukani oigīte. **22** Agītūma marūa kūndū guothe ūthamaki-inī ūcio, o būrūri na mwandīkīre waguo na o rūrīrī na mwarīrie waruo, akīanīrīrithia na thiomi cia

andū othe atī mūthuuri o wothe nīwe mwathi wa mūciī
wake.

2 Thuutha ūcio rīrīa marakara ma Mūthamaki Ahasuerusu maahoorerire, akīririkana Vashiti na ūrīa eekīte, o na ūrīa aamūtuīrīire eekwo. **2** Hīndī īyo ndungata iria ciatungatagīra mūthamaki we mwene ikiuga atīrī, “Mūthamaki nīacarīrio airītu gathirange ethī na ciīrorerwa. **3** Mūthamaki nīathuure anene mabūrūri-inī mothe marīa aathanaga marehe airītu acio othe ciīrorerwa nyūmba-inī ūrīa ūtūragwo nī andū-a-nja thīnī wa nyūmba ya ūthamaki kūu gīkaro kīrīa kīrigīre gīa Shushani. Nao nīmamenyagīrīrwo nī Hegai, ndungata ūrīa hakūre ya mūthamaki ūrīa yarūgamagīrīra andū-a-nja acio; ningī maheo indo cia gwīthakaria nacio. **4** Thuutha ūcio mūirītu ūrīa ūgaakenia mūthamaki nīagatuīka mūtumia wa mūthamaki ithenya rīa Vashiti.” Mataaro macio magīkenia mūthamaki, nake akīmarūmīrīra. **5** Na rīrī, thīnī wa nyūmba ya ūthamaki kūu gīkaro kīrīa kīrigīre gīa Shushani, nī kwarī na Mūyahudi wa mūhīrīga wa Benjamiini wetagwo Moridekai mūrū wa Jairū, mūrū wa Shimei, mūrū wa Kishu, **6** nake aatahītwo kuuma Jerusalemu nī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, arī ūmwe wa andū arīa maatahanīirio na Jekonia, mūthamaki wa Juda. **7** Moridekai aarī na mwarī wa ithe mūnini wetagwo Hadasa, ūrīa aarerete tondū ndaarī na ithe kana nyina. Mūirītu ūcio, ūrīa ningī wetagwo Esiteri, aarī kīrorerwa mwīrī na ūthiū akīonwo, nake Moridekai akīmuoya akīmūrera o ta mwarī thuutha wa ithe na nyina gūkua. **8** Rīrīa watho ūcio wa mūthamaki

wanīrīirwo-rī, airītu aingī nīmarehirwo thīnī wa nyūmba ya ūthamaki kūu gīikaro kīrīa kīrigīre gīa Shushani, na maamenyagīrīrwo nī Hegai. Esiteri o nake nīatwarirwo kūu nyūmba īyo ya mūthamaki na akīihokerwo Hegai, ūrīa warūgamīrīire nyūmba ūrīa yatūūragwo nī andū-a-nja. **9** Mūirītu ūcio nīamūkenirie na akīendeka nīwe. O hīndī īyo akīmūhe indo cia gwīthakaria nacio o na akīmūhe irio cia mwanya. Ningī akīmūhe ndungata mūgwanja cia airītu, arīa maathuurītwo kuuma nyūmba-inī ya mūthamaki na akīmūthaamia marī hamwe na ndungata icio ciake cia airītu akīmūtwara handū harīa hega mūno kūu nyūmba-inī īyo yatūūragwo nī andū-a-nja. **10** Esiteri ndoimbūrīte rūrīrī rwake kana kīhumo kīa nyūmba yao, tondū Moridekai nīamūtaarīte akamwīra ndageke ūguo. **11** O mūthenya Moridekai nīaceerangaga hau nja ya nyūmba īyo yatūūragwo nī andū-a-nja, nīguo amenye ūrīa Esiteri aikaraga, na ūrīa aathiiaga na mbere. **12** Mbere ya o mūirītu kūgīa na mweke wa gūthīi kūrī Mūthamaki Ahasuerusu, aaniinaga mīeri ikūmi na ūrī ya gwīthakaria ūrīa yaathanītwo ūkaragwo nī airītu acio, ūtandatū ya kwīhaka maguta ma manemané, na ūtandatū ya kwīhaka maguta manungi wega na indo ingī cia kwīhaka. **13** O mūirītu aarī athīi harī mūthamaki ta ūū: Nīaheagwo kīndū kīrīa gīothe angīendire gwīkuuīra kuuma nyūmba īyo yatūūragwo nī andū-a-nja gīa gūthīi nakīo nyūmba-inī ya mūthamaki. **14** Hwaī-inī aathiiaga agatoonya kuo, na rūciinī agacooka mwena ūngī wa nyūmba īyo yatūūragwo nī andū-a-nja, nakuo kūu akamenyagīrīrwo nī Shaashagazu, ndungata ūrīa yarī hakūre ya mūthamaki,

ĩrĩa yehokeirwo thuriya cia mūthamaki. Ndangĩacookire
rīngĩ kūrī mūthamaki tiga o mūthamaki akenirio nīwe
amūtūmanīre na rīitwa rīake. **15** Ihinda rīa Esiteri
rīakinya (mūirītu ūrīa Moridekai aarerete taarī mwarī,
ūrīa warī mwarī wa ithe mūkūrū Abihaili) rīa gūthiī kūrī
mūthamaki, ndaigana gwītia kīndū o nakī, tiga o kīrīa
Hegai ndungata ĩyo yarī hakūre ya mūthamaki, mūrori wa
nyūmba ĩyo yatūūragwo nī andū-a-nja, aamwīrire akuue.
Nake Esiteri nīetīkīrīkaga nī mūndū o wothe wamuonaga.
16 Nake Esiteri agītwarwo kūrī Mūthamaki Ahasuerusu
kūu nyūmba-inī ya ūthamaki mweri-inī wa ikūmi, mweri
wa Tebethu, mwaka-inī wa mūgwanja wa wathani wake.
17 Na rīrī, mūthamaki nīaguucīrīrio nī Esiteri gūkīra
andū-a-nja acio angī othe, nake agītīkīrīka nīwe gūkīra
airītu acio angī gathirange othe. Nī ūndū ūcio akīoya
tanji ya ūnene, akīmwīkīra mūtwe, akīmūtua mūtumia
wa mūthamaki ithenya rīa Vashiti. **18** Nake mūthamaki
akīrugithia iruga inene mūno, iruga rīa Esiteri, agīta
andū ake othe arīa maarī igweta na anene. Mabūrūri-
inī mothe mūthamaki akīanīrīra thigūkū na akīheana
iheo kūringana na ūtaana wa ūthamaki. **19** Rīrīa airītu
acio gathirange moonganirio ihinda rīa keerī, Moridekai
aikarīte hau kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki. **20** No
Esiteri ndoimbūrīte kīhumo kīa nyūmba yao kana kīa
rūrīrī rwake, o ta ūrīa Moridekai aamūtaarīte, nīgūkorwo
aathiire na mbere kūrūmīrīra mataaro ma Moridekai o ta
ūrīa ekaga rīrīa aareragwo nīwe. **21** Ihinda rīu Moridekai
aikaraga kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki, Bigithana
na Tereshu, anene eerī arīa mee hokeirwo kūrūgamīrīra

kīhingo kīa nyūmba ya mūthamaki, nīmarakarire, na makīgīa na ndundu ya kūruga Mūthamaki Ahasuerusu.

22 Nowe Moridekai akīmenya ūhoro wa ndundu īyo na akīra Esiteri, mūtumia ūcio wa mūthamaki, nake Esiteri akīra mūthamaki ūhoro ūcio, na akiuga nī Moridekai ūmwīrīte. **23** Na rīrīa ūhoro ūcio watuīririo na ūkīoneka atī warī wa ma, anene acio eerī magīcuurio mūtī igūrū. Ūhoro ūcio wothe nīwandīkīrwo hau mbere ya mūthamaki ibuku-inī rīa maūndū marīa meekīkīte ihinda rīu.

3 Thuutha wa maūndū macio, Mūthamaki Ahasuerusu nīatūugīririe Hamani mūrū wa Hamedatha, ūrīa Müagagi, akīmūnenehia na akīmūhe gītīo gīakīrīte kīa andū arīa angī othe maarī igweta. **2** Anene othe a mūthamaki arīa maarī hau kīhingo-inī kīa mūcīi wa mūthamaki nīmaturagia maru na makainamīrīra, magatīa Hamani, nī ūndū mūthamaki nīathanīte gwīkagwo ūguo nī ūndū wake. No Moridekai ndaigana gūturia maru kana kūmūinamīrīra amūtīi. **3** Hīndī īyo anene a mūthamaki arīa maarī kīhingo-inī kīa mūcīi wa mūthamaki makiūria Moridekai atīrī, “Ūregete gwathīkīra watho wa mūthamaki nīkī?” **4** O mūthenya nīmamwaragīria no akīrega kūmaigua. Nī ūndū ūcio makīhe Hamani ūhoro ūcio nīgeetha mone kana mūtugo ūcio wa Moridekai no ūkirīrīrio, nīgūkorwo nīameerīte atī we aarī Müyahudi. **5** Rīrīa Hamani onire atī Moridekai ndangīmūturīria maru kana amūtīi, akīng’ūrīka mūno. **6** No aarīkia kūmenya rūrīrīrī rwa andū a Moridekai rwarī rūrīkū, akīona kūrīragithia Moridekai arī o wiki ti kūiganu. Handū ha ūguo, Hamani agīcaria njīra ya kūniinithia rūrīrīrī ruothe rwa andū

a Moridekai, na nĩ Ayahudi, arĩa maarĩ mabûrûri-inĩ mothe marĩa maathagwo nĩ Mûthamaki Ahasuerusu. 7
Mwaka-inĩ wa ikũmi na iirĩ wa Mûthamaki Ahasuerusu, mweri wa mbere, mweri wa Nisani, magĩcuuka puri (üguo nĩ ta kuuga gûcuuka mîtî) mbere ya Hamani nîguo mathuure mûthenya na mweri. Naguo mûtî ūkîgwîra mweri wa ikũmi na iirĩ, nîguo mweri wa Adari. 8 Hamani agîcooka akîira Mûthamaki Ahasuerusu atîrî, “Nî kûrî rûrîrî rûhurunjükîire ndûrîrî-inĩ cia mabûrûri mothe marĩa ūthamakagîra, rûrîa mîtugo yao itahaanaine na ya andû arĩa angî othe, na andû a rûrîrî rûu matiathîkagîra mawatho ma mûthamaki; nî ūndû ūcio hatirî bata wa mûthamaki kûmakirîrîria. 9 Mûthamaki angîona kwagîrîire-rî, no kûrutwo watho wa kûmaniinithia, na niî nîngûiga taranda 10,000 cia betha thîinî wa kîgîna kîa ūthamaki cia kûrîha andû arĩa mekûrûta wîra ūcio.” 10 Nî ūndû ūcio mûthamaki akîrûta gîcûhî kîa mûhûûri wake kuuma kîara-inî gîake, agîkînengera Hamani mûrû wa Hamedatha, ūrîa Mûagagi, ūcio thû ya Ayahudi. 11 Mûthamaki akîira Hamani atîrî, “Ikara na mbeeca icio ciaku, na wîke na andû acio o ūrîa ūkwenda.” 12 Na rîrî, mûthenya wa ikûmi na itatû wa mweri wa mbere, aandîki-marûa a mûthamaki magîitwo. Makîandîka ūrîa wothe Hamani aathanîte, na mwandîkîre wa o bûrûri, na rûthiomî rwa o rûrîrî, makîandîkîra anene a mûthamaki, na abarûthi a mabûrûri a kûndû na kûndû, na andû arĩa maarĩ igweta a ndûrîrî mwanya. Marûa macio maandîkirwo na riitwa rîa Mûthamaki Ahasuerusu we mwene, na magîkîrwo mûhûûri wa gîcûhî

giake mwene. **13** Marūa macio maatwarirwo mabūrūri-inī mothe ma müthamaki nī andū arīa maakuuaga marūa, namo maaheanīte watho wa kwananga, na kūūraga, na kūhukia Ayahudi othe, andū ethī na arīa akūrū, na andū-a-nja na twana tūnini, maniinwo müthenya o ro ūmwe, arī guo müthenya wa ikūmi na itatū, mweri wa ikūmi na ūrī, mweri wa Adari, na matahe indo ciao. **14** Kobi ūmwe ya marūa macio ma watho ūcio yarī ūtūmwo ūrī watho wa kūrūmūrīrwo mabūrūri-inī mothe, na ūmenyithio andū a ndūrīrī ciothe, nīgeetha mehaarīrie nī ūndū wa müthenya ūcio. **15** Nī ūndū wa ūrīa watho wa müthamaki warī wa na ihenya, atwari a marūa makiumagara o narua tondū watho ūcio waheanirwo kuuma thīinī wa nyūmba ya ūthamaki kūu gūikaro kīrīa kīarī kīrigīre gīa Shushani. Müthamaki na Hamani magīkara thī kūnyua, no itūūra rīu inene rīa Shushani rīkīgagaya mūno.

4 Rīrīa Moridekai aamenyire ūrīa wothe gwekītwo, agītembūranga nguo ciate, akīihumba nguo ya ikūnia na akīihurīria mūhu, agīthīi, agītuikanīria itūūra akīrīraga anīrīire mūno, na arī na ruo. **2** Aathiire o nginya kīhingo-inī kīa mūcīi wa müthamaki, tondū gūtīrī mūndū wetīkagīrio gūtoonya kūu thīinī ehumbīte nguo ya ikūnia. **3** Thīinī wa mabūrūri mothe kūrīa marūa na watho wa müthamaki wakinyaga kwagīaga na gūcakaya kūnene, na kwīhinga kūrīa irio, na kūrīra na kūgirika kūnene kūrī Ayahudi. Aingī ao magīkoma thī mehumbīte nguo cia ikūnia na mehurīrie mūhu. **4** Hīndī ūrīa ndungata cia Esiteri cia airītu na cia arūme iria ciarī hakūre ciokire ikīmūhe ūhoro ūkonīi Moridekai, Esiteri

nīathīnīkire mūno. Akīmūneanīra nguo ehumbe arute
īyo ya ikūnia, no Moridekai akīrega gūcioya. **5** Nake
Esiteri agītūmanīra Hathaka, ūmwe wa ndungata iria
ciarī hakūre cia mūthamaki, ūrīa waheetwo wīra wa
kūmūtungatīra, akīmwatha athī akamenye nī ūndū ūrīkū
ūcio wathīmagia Moridekai, na gītūmi kīaguo. **6** Nī
ūndū ūcio Hathaka akiumagara, agīthī kūrī Moridekai
kīhaaro-inī gīa itūūra rīu inene hau mbere ya kīhingo
kīa mūcīi wa mūthamaki. **7** Nake Moridekai akīmwīra
maūndū marīa mothe maamūkorete, hamwe na mūigana
wa mbeeca iria ciothe Hamani eeranīire kūrīha ciigwo
kīgīna-inī kīa mūthamaki nīguo Ayahudi maniinwo biū.
8 Ningī akīmūnengera kobi ya marūa ma watho ūcio wa
kūniinwo kwao, īrīa yandīkītwo na īkahunjanīrio kūu
Shushani, akamīonie Esiteri na amūtaarīrie ūhoro wayo,
na akīmwīra aringīrīrie Esiteri athī kūrī mūthamaki,
akamūthaithe maiguīrwo tha, na aarīrīrie andū ake harī
mūthamaki. **9** Nake Hathaka agīcooka, na akīmenyithia
Esiteri ūrīa Moridekai oigīte. **10** Nake Esiteri akīmūtaarīria
ūrīa ekwīra Moridekai, akīmwīra atīrī, **11** “Anene othe a
mūthamaki, o na andū othe a mabūrūri marīa mūthamaki
aathanaga nīmooī atī mūndū mūrūme kana mūndū-wa-
nja o wothe ūrīa ūngītoonya harī mūthamaki hau nja ya
na thīinī atetītwo, mūthamaki arī o watho ūmwe: naguo
nī atī mūndū ūcio ooragwo. Kīgīrīria kīa ūndū kūragwo
no mūthamaki amūtambūrūkiirīrie rūthanju rwake rwa
ūthamaki rwa thahabu. No rīrī, rīu matukū mīrongo ītatū
nīmathirīte kuuma rīrīa ndetītwo thiī kūrī mūthamaki.”
12 Rīrīa ciugo cia Esiteri cierirwo Moridekai, **13** agītūmana

macookio mamwīre atīrī, “Ndūgeciirie atī tondū ūrī thīinī wa nyūmba ya mūthamaki atī wee nowe wiki ūkaahonoka, nao Ayahudi othe maniinwo. **14** Nīgūkorwo ūngīaga kwaria ihinda ta rīrī, kīhonia na kūhonokio kwa Ayahudi nīkoima handū hangī, no wee na nyūmba ya thoguo no mūkaaniinwo. Ningī-rī, nūū ūūī kana wokire ūthamaki-inī nī ūndū wa ihinda ta rīrī?” **15** Nake Esiteri akīmeera macookerie Moridekai ūhoro, mamwīre atīrī, **16** “Thīī ūcookanīrīrie Ayahudi othe arīa maikaraga Shushani, na mwīhinge kūrīa irio nī ūndū wakwa. Mūtikaarīe kana mūnyue kahinda ka mīthenya ūtatū, ūtukū na mūthenya. Niī na ndungata ciakwa cia airītu nītūkwīhinga kūrīa irio hamwe na inyuī. Twarīkia gwīka ūguo-rī, nīngathīi kūrī mūthamaki, o na akorwo tiguo watho ugīte. Ingīkua-rī, ndīgīkue.” **17** Nī ūndū ūcio Moridekai agīthīi na agīka ūrīa wothe Esiteri aamūtaarīte.

5 Mūthenya wa gatatū wakinya-rī, Esiteri akīhumba nguo ciake cia ūthamaki na akīrūgama nja ya na thīinī wa nyūmba ya ūthamaki, mbere ya nyūmba nene ya mūthamaki. Nake mūthamaki aikāriire gītī gīake kīa ūnene nyūmba-inī īyo nene, ang’etheire itoonyero rīayo. **2** Rīrīa onire Esiteri, mūtumia wa mūthamaki arūngīi hau nja, akīmūkenera na akīmūtambürükīria rūthanju rwake rwa ūnene rwa thahabu rūrīa aanyiitīte. Nī ūndū ūcio Esiteri agīkuhīrīria, akīhutia mūthia waruo. **3** Nake mūthamaki akīmūūria atīrī, “Esiteri, mūtumia ūyū mūthamaki, ūbatairio nī kī? Ihooya rīaku nī rīrīkū? O na wahooya ūheo nuthu ya kūrīa guothe thamakaga, nīkūheo.” **4** Esiteri akīmūcookeria akīmwīra atīrī,

“Mūthamaki angīona kwagīriire, nīetīkire moke marīna Hamani ūmūthī iruga-inī rīrīa ngūrugithīirie.” 5
Mūthamaki akiuga atīrī, “Gīrai Hamani o rīu, nīgeetha twīke o ūguo Esiteri orītie.” Nī ūndū ūcio mūthamaki marīna Hamani magīthīi iruga-inī rīrīa Esiteri aahaarīrie. 6
Na rīrīa maanyuuaga ndibei-rī, mūthamaki akīuria Esiteri o ro rīngī atīrī, “Ihooya rīaku nī rīrīkū? Nīukūhingīrio.
Na nī kī ūrooria ūheo? O na wahooya ūheo nuthuya kūrīa guothe thamakaga-rī, nīukūheo.” 7 Esiteri agīcookia atīrī, “Ūndū ūrīa ndīrooria, o na ihooya rīakwa nī rīrī: 8 Kūngīkorwo nīnjītīkīrīkīte nī mūthamaki, na akorwo mūthamaki no etīkire ihooya rīakwa na aahingīrie ūrīa ndīrooria-rī, mūthamaki na Hamani nīmagooka rūciū iruga-inī rīrīa ngaamarugithīria. Hīndī īyo nīguo ngaacookia kīuria kīa mūthamaki.” 9 Mūthenya ūcio Hamani nīoimire kū akenete na agacanjamūka ngoro.
No hīndī ūrīa onire Moridekai hau kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki na akīona atī ndaramūrūgamīra kana akamwītigīra, akīng'ūrīka mūno nī ūndū wa Moridekai.
10 No rīrī, Hamani nīerigīrīirie gwīka ūndū, na akīinūka mūciī. Hamani agīta arata ake hamwe na mūtumia wake, Zereshu, 11 akīmarahīra ūhoro wa ūtonga wake mūingī, na ariū ake aingī, na njīra ciothe iria mūthamaki aamūtīte nacio, na ūrīa aamūtūūgīrītie gūkīra andū arīa angī maarī igweta na anene. 12 Hamani agīthīi na mbere kuuga atīrī, “O na to ūguo wiki, niī no niī nyiki Esiteri mūtumia wa mūthamaki egwītīte tūthīi na mūthamaki iruga-inī rīrīa ekūrugithītie. Na nīanjītīte tūthīi na mūthamaki rūciū. 13 No maūndū macio mothe, matiratūma njiganīre

rīrīa rīothe ndīrona Moridekai, Mūyahudi ūcio, aikarīte kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki.” **14** Zereshu mūtumia wake marī na arata ake othe makīmwīra atīrī, “Thondekithia mūtī wa gūcuuria mūndū wa buti mīrongo mūgwanja na ithano kūraiha na igūrū, na rūciū rūciinī ūrooke ūrie mūthamaki etīkīre Moridekai acuurio hau mūtī-igūrū. Ūcooke ūthīī mūrī na mūthamaki iruga-inī ūrī mūkenu.” Rīciiria rīrī nīrīakenirie Hamani, nake agīthondekithia mūtī ūcio.

6 Na rīrī, ūtukū ūcio mūthamaki akīūrwo nī toro; nī ūndū ūcio agīathana areherwo ibuku rīrīa rīandikītwo maūndū ma matukū ma tene, maandiko marīa ma wathani wake, rīrehwo athomerwo. **2** Hakīoneka handikītwo thīinī warīo atī Moridekai nīwe woimbūrīte Bigithana na Tereshu, anene eerī a mūthamaki arīa marangagīra kīhingo, o acio maacirīire kūrāga Mūthamaki Ahasuerusu. **3** Mūthamaki akīūria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū Moridekai aatīirwo naguo na nī ūnene ūrīkū aaheirwo nī ūndū wa ūndū ūcio?” Ndungata ciake ikīmūcookeria atīrī, “Hatirī ūndū o na ūmwe eekirwo.” **4** Mūthamaki akīūria atīrī, “Nūū ūrī hau nja?” Hamani aakorirwo no hīndī aatoonya nja ya nyūmba ya mūthamaki nīguo aarie na mūthamaki ūhoro wa gūcuuria Moridekai mūtī-igūrū ūrīa aathondekithītie nī ūndū wake. **5** Ndungata ciake ikīmūcookeria atīrī, “Nī Hamani ūrūgamīte nja.” Mūthamaki agīathana atīrī, “Mwīrei atoonye.” **6** Rīrīa Hamani aaingīrire, mūthamaki akīmūūria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū ūngīlkwo mūndū ūrīa mūthamaki angīenda gūtīiithia?” Hīndī ūyo Hamani akīyūria na ngoro atīrī, “Nūū ūngī mūthamaki angīenda

gūtīiithia tiga niī?” 7 Nī ūndū ūcio agīcookeria mūthamaki atīrī, “Mūndū ūrīa mūthamaki angīenda gūtīiithia-rī, 8 nī wega wathane atī nguo ūrīa ndaaya ya ūthamaki ūrīa wee mūthamaki wanekīra ūrehwo, ningī mbarathi ūrīa yanakuua mūthamaki ūrīa ūkīrītwo tanji ya ūthamaki mūtwe ūrehwo. 9 Ningī wītīkīre nguo ūyo ndaaya, na mbarathi ūyo, cīihokerwo mūndū ūmwe mūtīku mūno wa anene a mūthamaki. Wītīkīre ahumbe mūndū ūrīa mūthamaki angīenda gūtīiithia nguo ūyo, na amūtongorie athī akuuītwo nī mbarathi ūyo kūu njīra-inī cia itūūra ūnū inene, nake mūndū ūcio athī akīanagīrīra arī mbere yake atīrī, ‘Ūū nīguo gwīkagwo mūndū ūrīa mūthamaki angīenda gūtīiithia.’” 10 Mūthamaki agīatha Hamani, akīmwīra atīrī, “Thīi narua, woe nguo ūyo na mbarathi ūyo, na wīke Moridekai ūcio Mūyahudi o ūguo woiga, o ūcio ūikaraga hau kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki. Ndūgatigīrīre ūndū o na ūmwe wa maūndū macio mothe wagaathīrīria mekwo.” 11 Nī ūndū ūcio Hamani akīoya nguo ūyo na mbarathi ūyo. Akīhumba Moridekai nguo, na akīmūtongoria ahaicīte mbarathi njīra-inī cia itūūra ūnū inene, akīanagīrīra mbere yake atīrī, “Ūū nīguo gwīkagwo mūndū ūrīa mūthamaki angīenda gūtīiithia!” 12 Thuutha ūcio-rī, Moridekai agīcooka kīhingo-inī kīa mūciī wa mūthamaki. No Hamani akīguthūka gwake mūciī aiyūrītwo nī kīeha, 13 akīira Zereshu mūtumia wake na arata ake othe maūndū marīa mothe maamūkorete. Andū arīa maamūtaaraga, o na Zereshu mūtumia wake, makīmwīra atīrī, “Angīkorwo Moridekai ūcio wambīrīria gūgūtooria nī wa kīhumo kīa Ayahudi-rī, ndūngīmwītiiria,

na ti-itherū nīūgūthira!” **14** Ihinda o ro rīu maaragia
nake, ndungata iria ciarī hakūre cia mūthamaki igīkinya,
na igītwara Hamani na ihenya iruga-inī rīrīa Esiteri
amarugithīirie.

7 Nī ūndū ūcio mūthamaki na Hamani magīthīi kūrīanīra
na Esiteri, mūtumia wa mūthamaki, **2** rīrīa maanyuuaga
ndibei mūthenya ūcio wa keerī, mūthamaki akīūria Esiteri
o rīngī atīrī, “Esiteri, mūtumia wa mūthamaki, ihooya
rīaku nī rīrīkū? Nīūkūhingīrio. Na nī kī ūrooria ūheo? O na
wahooya nuthu ya kūrīa guothe thamakaga, nīūkūheo.”
3 Nake Esiteri mūtumia wa mūthamaki akīmūcookeria
atīrī, “Ingīkorwo nīnjītīkīrīkīte nīwe, wee mūthamaki,
na mūthamaki angīona kwagīrīire-rī, ndahooya ndekwo
ndūūre muoyo, rīu nīrīo ihooya rīakwa. Ningī ndahooya
atī andū akwa marekwo matūūre muoyo. **4** Nī ūndū nī
na andū akwa nītwendetio tūniinwo, na tūūragwo na
tūhukio. Atīrīrī, korwo no kwendio twendetio tūgatuīke
ngombo cia arūme, na cia andū-a-nja, niī nīngīrakirire
tondū thīna ta ūcio ti mūiganu wa gūthīnia mūthamaki.”
5 Mūthamaki Ahasuerusu akīūria Esiteri mūtumia wa
mūthamaki atīrī, “Mūndū ūrīa ūngīgeria gwīka ūndū
ta ūcio-rī, nūū hihi? Arī ha?” **6** Esiteri akiuga atīrī,
“Mūtūthūūri na thū iitū nī Hamani üyū mwaganu.”
Hamani akīnyiitwo nī kīmako kīnene arī hau mbere ya
mūthamaki o na mūtumia wake. **7** Nake mūthamaki
agīūkīra arakarīte mūno, agītiga kūnyua ndibei yake,
agīthīi nakūu mūgūnda-inī ūcio wa nyūmba ya ūthamaki.
Nake Hamani amenya atī mūthamaki nīarīkītie gūtua
ciira wake, agītigwo na thuutha ethaithanīrīre harī Esiteri

mūtumia wa mūthamaki nīguo ndakooragwo. **8** Na rīrīa mūthamaki aacookaga nyūmba ya iruga kuuma mūgūndainī ūcio wa nyūmba ya ūthamaki, Hamani nake noguo aakorirwo akīgūithia gītī-inī harīa Esiteri aaikairīte. Nake mūthamaki akīgūthūka, akīuria atīrī, “Kaī angīnyiita mūtumia wa mūthamaki na hinya o na tūrī nake gūkū nyūmba?” Mūthamaki akīrīkia kuuga ūguo, makīhumbrīra Hamani ūthiū. **9** Nake Haribona, ndungata īmwe ya iria hakūre, arīa maatungatagīra mūthamaki, akiuga atīrī, “Mūtī wa gūcuuria andū wa buti mīrongo mūgwanja na ithano kūraiha na igūrū ūrūgamītio nyūmba-inī ya Hamani. Araūthondekithītie nī ūndū wa Moridekai, ūrīa waririe ndeto cia gūteithia mūthamaki.” Mūthamaki akiuga atīrī, “Mūcuurie i mūtī-inī ūcio!” **10** Nī ūndū ūcio magīcuuria Hamani mūtī-inī ūcio aathondekithītie nī ūndū wa Moridekai. Hīndī ūyo mūthamaki agīthirwo nī marakara.

8 Mūthenya o ro ūcio, Mūthamaki Ahasuerusu akīhe mūtumia wake Esiteri indo cia Hamani, ūcio thū ya Ayahudi. Nake Moridekai agīuka mbere ya mūthamaki, nī ūndū Esiteri nīoigīte ūrīa maatarainie. **2** Mūthamaki akīruta gīcūhī kīa mūhūūri wake kīrīa aatunyīte Hamani, na agīkīhe Moridekai. Nake Esiteri agītua Moridekai mūrūgamīrīri wa indo cia Hamani. **3** Esiteri agīthaitha mūthamaki o rīngī, akīgūithagia magūrū-inī make akīrīraga. Akīmūhooya aniine mūbango ūcio mūūru wa Hamani ūcio Mūagagi, ūrīa aaciirīre wa gūukīrīra Ayahudi. **4** Hīndī ūyo mūthamaki agītambūrūkīria Esiteri rūthanju rwa thahabu rwa ūthamaki, nake Esiteri agītūkīra

akīrūgama mbere yake. **5** Akīra mūthamaki atīrī, “Mūthamaki angīona kwagīrīire, na ngorwo nīnjītīkīrikīte nīwe na one ūndū ūcio nīguo wagīrīire nī gwīkwo, na akorwo nī akenetio nī niī-rī, nīetīkīre kwandīkithia watho wa kūgarūra marūa marīa maatūmītwo nī Hamani mūrū wa Hamedatha, ūcio Mūagagi, ūrīa aaciirīire na akīandīkithia nīguo aniinithie Ayahudi mabūrūri-inī marīa mothe mūthamaki athamakaga. **6** Nī ūndū-rī, ingīhota atīa gūkirīrīria ngīonaga ngero ūrīa īkūgerwo andū akwa? Ingīhota atīa gūkirīrīria kuona andū a nyūmba yakwa makīniinwo?” **7** Mūthamaki Ahasuerusu agīcookeria Esiteri mūtumia wa mūthamaki na Moridekai ūrīa Mūyahudi atīrī, “Nī ūndū Hamani nīaciirīire kūragithia Ayahudi, indo ciake nīndīciheete Esiteri, na nī mamūcuurītie mūtī-igūrū. **8** Na rīrī, andīkithiai uuge ūngī na rīitwa rīa mūthamaki wa gūteithia Ayahudi ta ūrīa mūkuona kwagīrīire, na mūhūūre marūa macio mūhūūri na gīcūhī kīa mūthamaki, nī ūndū gūtirī marūa mandīkītwo na rīitwa rīa mūthamaki na makahūūrwo mūhūūri wa gīcūhī gīake mangīgarūrwo.” **9** O rīmwe aandīki-marūa a ūthamaki magītītwo, mūthenya wa mīrongo ūrīna ithatū, mweri-inī wa gatatū, mweri wa Sivani. Makīandīka watho wothe wa Moridekai kūrī Ayahudi na anene a mūthamaki, na abarūthi, na andū ariā maarī igweta a mabūrūri 127 matambūrūkīte kuumā būrūri wa Ahīndī nginya būrūri wa Kushi. Mawatho macio maandīkirwo na mwandīkīre wa o būrūri na rūthiomī rwa a andū, o na kūrī Ayahudi na mwandīkīre na rūthiomī rwao. **10** Moridekai nīandīkithirie marūa na rīitwa rīa

Mūthamaki Ahasuerusu, makīhūrwo mūhūri wa gīcūhī
kīa mūthamaki, na akīmatūma na andū arīa maathiiaga
mahaicīte mbarathi, o arīa maahaicaga mbarathi iria ciarī
ihenya, nacio ciaciariitwo nī mbarathi cia mūthamaki.

11 Itua rīu rīa mūthamaki rīgītikīria Ayahudi a matūura
mothe marīa manene kīhooto gīa kūngana megitīre;
maniine, na moorage, na mahukie mbūtū o ciothe cia
rūruka o ruothe kana būrūri ūrīa ūngīmatharīkīra, o
hamwe na andū-a-nja na ciana ciao; na matahe indo cia
thū ciao. **12** Mūthenya ūrīa wamūrirwo wa Ayahudi gwīka
ūguo mabūrūri-inī mothe ma Mūthamaki Ahasuerusu
warī mūthenya wa ikūmi na itatū mweri wa ikūmi na ūrī,
naguo nī mweri wa Adari. **13** Kobi ya marūa macio ma itua
rīu yarī īheanwo ūrī watho wa kūrūmīrīrwo mabūrūri-inī
mothe, na itua rīu rīmenyithio andū a ndūrīrī ciothe,
nīguo Ayahudi mehaarīrie mūthenya ūcio merīhīrie harī
thū ciao. **14** Atwari acio a marūa, mahaicīte mbarathi cia
mūthamaki, magīthīi na ihenya nīkūhīkwo nī watho wa
mūthamaki. Narīo itua rīu nīrīaheanirwo kūu nyūmba-
inī ya mūthamaki kūu Shushani. **15** Moridekai oimire
mbere ya mūthamaki ekīrīte nguo cia ūthamaki cia rangi
wa bururu na rangi mwerū, na arī na tanji nene ya
thahabu mūtwe, na akehumba nguo ndaaya ya rangi
wa ndathi ya gatani ūrīa njega. Nao andū a itūura rīa
Shushani magīkūngūra itua rīu marī na gīkeno. **16** Kūrī
Ayahudi rīu rīarī ihinda rīa gūkena, na kūigua wega na
gūcanjamūka o na gūtīka. **17** Thīinī wa būrūri o wothe o
na thīinī wa itūura inene o rīothe, kūrīa guothe itua rīu
rīa mūthamaki rīatwarirwo, Ayahudi nīmagīire na gīkeno

na magīcanjamūka, makīruga maruga magīkūngūra. Na andū aingī a ndūrīrī ingī makīgarūra magītua Ayahudi tondū nīmanyiitītwo nī guoya wa gwītigīra Ayahudi.

9 Kūrī mūthenya wa ikūmi na ītatū mweri wa ikūmi na ūrī, nīguo mweri wa Adari, nīrī itua rīrīa rīathanītwo nī mūthamaki, rīarī rīhingio. Mūthenya ūcio, thū cia Ayahudi nīcierīgīire kūmahoota, no rīrī, gūkīgarūrkana, nao Ayahudi makīgīa na hinya gūkīra arīa maamathūire. **2** Ayahudi nīmecookanīriirie matūura-inī mao manene mabūrūri-inī mothe ma Mūthamaki Ahasuerusu, nīgeetha matharīkīre acio mendaga kūmaniina. Gūtirī mūndū ūngīahotire kūmeetiiria, nī ūndū ndūrīrī icio ingī ciothe nīciametigīire. **3** Nao andū othe arīa maarī igweta a mabūrūri macio, na anene a mūthamaki, na abarūthi, na arīa mateithagīrīria mūthamaki gwathana magīteithia Ayahudi, nī ūndū nīmanyiitītwo nī guoya wa gwītigīra Moridekai. **4** Moridekai aarī mūndū woīkaine wega kūu nyūmba-inī ya ūthamaki; nayo ngumo yake ūkhunja mabūrūri-inī macio mothe, nake agīkīrīrīria kūgīa na hinya. **5** Ayahudi makīhūra thū ciao ciothe na hiū cia njora, magīciūraga magīciniina, na magīka thū ciao, o icio ciamathūire, o ūrīa wothe mangēndire gūciīka. **6** Nyūmba-inī ya mūthamaki kū Shushani, Ayahudi nīmooragire na makīniina andū magana matano. **7** Ningī nīmooragire Parishandatha, na Dalifoni, na Asipatha, **8** na Poratha, na Adalia, na Aridatha, **9** na Parimashata, na Arisai, na Aridai, na Vaizatha, **10** na nīo ariū ikūmi a Hamani mūrū wa Hamedatha, ūrīa warī thū ya Ayahudi. No matiigana gūtaha indo ciao. **11** Mūigana wa andū arīa

mooragīirwo nyūmba-inī ya mūthamaki kūu Shushani
nīwakinyīirio mūthamaki mūthenya o ro ūcio. **12** Nake
mūthamaki akīra Esiteri mūtumia wa mūthamaki atīrī,
“Ayahudi nīmoragīte na makaniina andū magana matano
o na ariū ikūmi a Hamani thīinī wa nyūmba ya ūthamaki
kūu gīkarō kīrīa kīrigīre gīa Shushani. Hihi mekīte atīa
mabūrūri-inī marīa mangī ma mūthamaki? Atīrīrī, ihooya
rīaku nī rīrīkū? Nīukūhingīrio. Na nī ūndū ūrīkū ūrooria
ūheo? O naguo ūndū ūcio nīukūheo.” **13** Esiteri agīcookia
atīrī, “Mūthamaki angīona kwagīrīire-rī, ītīkīria Ayahudi
arīa marī Shushani makaahingia itua rīrī o na rūciū, na
ūreke ciimba cia ariū ikūmi a Hamani igaacuorio mītī-
igūrū.” **14** Nī ūndū ūcio mūthamaki agīathana gwīkwo
ūguo. Itua rīkhītūkio kūu Shushani, nao magīcuuria
ciimba cia ariū acio ikūmi a Hamani mītī-igūrū. **15**
Ayahudi arīa maarī kūu Shushani magīcoakanīrīra hamwe
mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa Adari, nao
makīūraga andū magana matatū kūu Shushani. No
matiigana gūtaha indo ciao. **16** O mahinda macio-
rī, Ayahudi arīa angī maatigaire mabūrūri-inī marīa
mūthamaki ūcio aathomakaga o nao makīūngana hamwe
nīguo meegitīre, na meeyūkīrīrie harī thū ciao. Makīūraga
andū ngiri mīrongo mūgwanja na ithano cia thū ciao, no
matiigana gūtaha indo ciao. **17** Ūndū ūcio wekīkire kūrī
mūthenya wa ikūmi na ītatū mweri-inī wa Adari, na kūrī
mūthenya wa ikūmi na īna makīhurūka, na makiūtua
mūthenya wa ndīa na wa gīkeno. **18** Na rīrī, Ayahudi arīa
maarī Shushani, nīmonganīte mūthenya wa ikūmi na
ītatū na wa ikūmi na īna, naguo mūthenya wa ikūmi na

ītano makīhurūka na makītua mūthenya wa ndīa na wa gīkeno. **19** Ūndū ūcio nīguo ūtūmaga Ayahudi arīa maatūrāga tūtūra-inī marūmie mūthenya wa ikūmi na īna wa mweri wa Adari, ūrī mūthenya wa gīkeno na wa ndīa, na mūthenya wa kūheana iheo harī mūndū na ūrīa ūngī. **20** Moridekai nīandīkire maūndū macio, na agītūmīra Ayahudi othe marūa kūndū guothe mabūrūri-inī ma Mūthamaki Ahasuerusu, marīa maarī gūkuhī na marīa maarī kūraya, **21** nīguo makūngūyagīre mūthenya wa ikūmi na īna, na wa ikūmi na ītano wa mweri wa Adari o mwaka, **22** arī rīo ihinda rīrīa Ayahudi meeyūkīrīrie kūrī thū ciao, o na arī guo mweri ūrīa kīeha kīao gīatuīkire gīkeno, namo macakaya mao magītuīka mūthenya wa gūkūngūiya. Aamandīkire marūmagie mīthenya īyo ūrī mīthenya ya ndīa na ya gīkeno, na ya kūheana iheo cia irio harī mūndū na ūrīa ūngī, na ya kūhe athīni iheo. **23** Nī ūndū ūcio Ayahudi magītīkīra gūthīi na mbere na gūkūngūira ūguo maambīrīrie, magekaga ūrīa Moridekai aamandīkire. **24** Nīgūkorwo Hamani mūrū wa Hamedatha, ūrīa Mūagagi, o we thū ya Ayahudi othe, nīathugundīte gūūkīrīra Ayahudi amaniine, na agīcuuka puri (ūguo nī kuuga agīcuuka mītī) nīguo monūhwo na maniinwo. **25** No rīrīa ūndū ūcio wa hitho wamenyekire nī mūthamaki, akīruta watho mwandīke wa kuuga atī ūru ūcio Hamani aathugundīre Ayahudi ūmūcookerere we mwene, o na atī we na ariū ake macuурio mītī-igūrū. **26** (Nī ūndū ūcio mīthenya īyo īgītwo Purimu kuumana na rītwa rīu Puri.) Nī ūndū wa maūndū mothe marīa maandīkītwo marūa-inī macio, na nī ūndū wa ūrīa meyoneire na nī ūndū wa

maūndū marīa maamakorire, **27** Ayahudi magītua kūgīe mūtugo wa kūrūmīrīrwo, nīguo o ene, na njiaro ciao, na arīa othe mangītūrūrania nao, marūmagie mīthenya īyo yeerī o mwaka mategūtīrīria, na njīra īrīa kwandīkītwo, na mahinda marīa maatuītwo. **28** Mīthenya īyo ītuīke ya kūririkanagwo na īmenyagīrīrwo nī njiarwa ciothe na nyūmba ciothe, na mabūrūri-inī mothe na matūūra-inī manene mothe. Na mīthenya īyo ya Purimu ndīkanaage gūkūngūrīrwo nī Ayahudi, o na kana kīririkano kīayo kīage njiaro-inī ciao. **29** Nī ūndū ūcio Esiteri, mūtumia wa mūthamaki, mwarī wa Abihaili, marī na Moridekai ūrīa Mūyahudi, makīandīka marī na ūhoti wothe ūrīa maarī naguo, nīguo mekīre marūa macio ma keerī meegī Purimu hinya. **30** Nake Moridekai agītūmīra Ayahudi othe arīa maarī mabūrūri-inī 127 ma ūthamaki wa Ahasuerusu marūa, marī ciugo cia kūmeciiria wega na kūmoomīrīria, **31** nīgeetha marūmagie mīthenya īyo ya Purimu mahinda marīa matuītwo, o ta ūrīa Moridekai ūrīa Mūyahudi marī na Esiteri, mūtumia wa mūthamaki maamatūrīire, na o ta ūrīa meetuīrīire o ene, hamwe na njiaro ciao, ūhorō wīgiī mahinda mao ma kwīhinga kūrīa irio na gūcakaya. **32** Itua rīu rīa kūrūmīrīrwo rīa Esiteri nīrīekīrire mawatho macio maakoniī Purimu hinya, naguo watho ūcio ūkīandīkwo mabuku-inī ma kīririkano.

10 Na rīrī, Mūthamaki Ahasuerusu nīetagia igooti mabūrūri marīa mothe aathanaga, o nginya icigīrīra ciakuo cia kūraya. **2** Ha ūhorō wa ciīko ciake cia hinya na ūhoti, hamwe na ūhorō wothe wa ūnene wa Moridekai, nginya harīa mūthamaki aamūnenehetie-rī, githī ti

mwandīke mabuku-inī ma maündū ma athamaki a Media na Perisia? 3 Moridekai ūrīa Mūyahudi aarī wa keerī wathani-inī kuuma he Mūthamaki Ahasuerusu, na nīeetīkīrītwo nī Ayahudi ta mūnene wao, na agatīka mūno kūrī Ayahudi ao aingī, tondū aacaragīria andū ake maündū mega, na akaarīrīria kūgaacīra kwa Ayahudi othe.

Ayubu

1 Būrūri-inī wa Uzu nī kwarī mündū watūire kuo wetagwo Ayubu. Mündū ūcio ndaarī ūcuuke ningī aarī mündū mūrūngīrīru; nētigīrīte Ngai na agatheeemaga maündū marīa mooru. **2** Ayubu aarī na ariū mūgwanja na airītu atatū, **3** ningī nī aarī na ng'ondu 7,000, na ngamīra 3,000, na ndegwa cia kūigana kuohwo macooki 500, na ndigiri 500, na nī aarī na ndungata nyingī mūno. Nīwe warī mündū ūrīa mūnene mūno kūrī andū arīa angī othe a mwena wa Irathīro. **4** Ariū ake nīmagīaga na iruga o mündū riita rīake gwake mūciī, na nīmetaga aarī a nyina acio atatū nīguo marīianīre na manyuanīre nao. **5** Na matukū ma maruga maathira, Ayubu nīamatūmanagīra moke nīguo amatherie. Nīokagīra rūciinī tene akaruta igongona rīa njino nī ūndū wa o ūmwe wao, tondū eeciiragia atīrī, “No gūkorwo ciana ciakwa nīciīhītie ikaruma Ngai na ngoro.” Ūcio nīguo warī mūtūgo wa Ayubu wa mahinda mothe. **6** Na rīrī, mūthenya ūmwe araka nīmathiire kūrūgama mbere ya Jehova, na Shaitani o nake agīthīi hamwe nao. **7** Nake Jehova akīūria Shaitani atīrī, “Uuma kū?” Nake Shaitani agīcookeria Jehova atīrī, “Nyuma kūriūnga thī, o na gūcangacanga kuo kūndū na kūndū.” **8** Ningī Jehova akīūria Shaitani atīrī, “Nīūcūūranītie ūhoro wa ndungata yakwa Ayubu? Ūkoona atī kūu thī gūtirī mündū ūngī ūhaana take; ndarī ūcuuke na nīmūrūngīrīru, mündū mwītigīri-Ngai na ūtheemaga maündū marīa mooru?” **9** Shaitani agīcookia atīrī, “Kaī Ayubu agītigāgra Ngai o ro ūguo tūhū? **10** Githī wee ndūmūrirīre na ūkamūrigiicīria hamwe na nyūmba

yake, o hamwe na maündū make mothe? Nīürathimīte wīra wa moko make, nī ūndū ūcio ūhiū wake na ndūūru ciake ciyūrīte bürūri wothe. **11** No rīrī, ta tambūrūkia guoko gwaku ūhutie indo ciothe iria arī nacio, na ti-therū ndarī hīndī ategükūruma o ūthiū-inī waku.” **12** Jehova akīira Shaitani atīrī, “No wega, indo ciothe iria arī nacio nīndaciiga moko-inī maku, nowe mwene ndūkanamūhutie.” Nake Shaitani akiuma hau mbere ya Jehova. **13** Na rīrī, mūthenya ūmwe hīndī ūrīa ariū na aarī a Ayubu maarīaga na makanyua ndibei kwa mūrū wa nyina wao ūrīa mūkūrū-rī, **14** mūkinyia-ūhoro agīkora Ayubu, akīmwīra atīrī, “Ndegwa nīkūrīma ikūrīmaga na mīraū, nacio ndigiri ikūrīaga o hau hakuhī, **15** nao andū a Sabea macitharīkīra na macitaha. Ndungata nacio maciūraga na rūhiū rwa njora, na no nī nyiki ndahonoka, ndagīuka gūkūrehere ūhoro!” **16** O akīaragia-rī, mūkinyia-ūhoro ūngī agīuka, akiuga atīrī, “Mwaki wa Ngai uumire na igūrū na wacina ng’ondu o na ndungata waniina biū; no nī nyiki ndahonoka, ndagīuka gūkūrehere ūhoro!” **17** O akīaragia-rī, mūkinyia-ūhoro ūngī agīuka, akiuga atīrī, “Akalidei meyūmba mbūtū ithatū, maatharīkīra ngamīira ciaku na macitaha, maathiī nacio. Ndungata nacio maciūraga na rūhiū rwa njora; na no nī nyiki ndahonoka, ndagīuka gūkūrehere ūhoro!” **18** O akīaragia-rī, mūkinyia-ūhoro o ūngī agīuka, akiuga atīrī, “Ariū na aarī aku mekūrīaga, makīnyuuaga ndibei kwa mūrū wa nyina wao ūrīa mūkūrū; **19** na rīrī, o hīndī ūyo rūhuho rūnene rwahurutana ruumīte werū-inī, na ruo rwahūūra nyūmba ūyo koine ciayo inya, yamomoka, yamagwīra

maakua; na no niĩ nyiki ndahonoka, ndagĩuka gũkũrehere ūhoro!” **20** Nake Ayubu aigua-ūhoro ūcio, akĩrūgama, aḡitembūranga nguo yake ya igūrū, na ak̄enjwo mūtwe. Aḡicooka akīgūithia thī, ak̄ihooya Ngai, **21** akiuga atīrī: “Ndoimire nda ya maitū ndī njaga, na ngoima thī īno ndī njaga. Nī Jehova waheanire, na nī Jehova wacookera: rītwa rīa Jehova rīrogoocwo.” **22** Thīinī wa maündū macio mothe-rī, Ayubu ndaigana kwīhia na ūndū wa gūtuīra Ngai mahītia.

2 Ningī nī kwarī mūthenya ūngī araika maathiire kūrūgama mbere ya Jehova, na Shaitani o nake aḡithī hamwe nao kūrūgama mbere yake. **2** Nake Jehova akīūria Shaitani atīrī, “Uuma kū?” Nake Shaitani aḡicookeria Jehova atīrī, “Nyuma kūriūnga thī o na gūcangacanga kuo kūndū na kūndū.” **3** Ningī Jehova akīūria Shaitani atīrī, “Niūcūūranītie ūhoro wa ndungata yakwa Ayubu? Ūkoona atī kūu thī gūtirī mūndū ūhaana take; ndarī ūcuuke na nī mūrūngīrīru, mūndū mwītigīri-Ngai na ūtheemaga maündū marīa mooru. Ningī no arūmītie wīhokeku wake, o na gūtuīka nīwaningīrīirie ndīmwanange hatarī gītūmi.” **4** Nake Shaitani aḡicookeria Jehova, akiuga atīrī, “Gīkonde kīrīhagwo na gīkonde! Mūndū no arute indo ciake ciothe nīguo ahonokie muoyo wake. **5** No rīrī, ta tambūrūkia guoko gwaku ūhutie mahīndī na nyama cia mwīrī wake, na ti-itherū ndarī hīndī ategūkūruma o ūthiū-inī waku.” **6** Nake Jehova akīīra Shaitani atīrī, “No wega, rīu arī moko-inī maku; no ndūkahutie muoyo wake.” **7** Nī ūndū ūcio Shaitani akiuma hau mbere ya Jehova, ak̄nyamaria Ayubu na ironda ciarī na ruo mūno kuuma makinya ma magūrū

make nginya mūtwe. **8** Nake Ayubu akīoya gacere ka nyūngū ethūage nako, agīkara thī harīa haitagwo mūhu. **9** Nake mūtumia wake akīmūuria atīrī, “Anga no ūrūmtie wīhokeku waku o na rīu? Ruma Ngai wīkuīre!” **10** Nake Ayubu akīmūcookeria atīrī, “Wee ūraaria ta mūndū-wanja mūkīgu. Kaī turīkīamūkagīra o maūndū mega kuuma kūrī Ngai, na tūtiamūkīre mathīna?” Thīinī wa maūndū macio mothe-rī, Ayubu ndaigana kwīhia thīinī wa mīario yake. **11** Na rīrī, hīndī ūrīa arata atatū a Ayubu, nīo Elifazu ūrīa Mūtemaani, na Bilidadi ūrīa Mūshuhi, na Zofaru ūrīa Mūnaamathi, maaiguire mathīna marīa mothe maakorete Ayubu-rī, makīgīa gīathī, makiuma o mūndū gwake na magīcemania nīguo mathīi makamūcakaihie o makīmūhooreragia. **12** Rīrīa maamuonire marī o haraaya-rī, makīrigwo nīwe nī ūrīa aahaanaga; makīambīrīria kūrīra maanīrīire, na magītembūranga nguo ciao, o na makīhurīria rūkūngū mītwe. **13** Ningī magīcooka magīikara thī hamwe nake matukū mūgwanja, mūthenya na ūtukū, na gūtirī mūndū wamwaragīria kiugo o na kīmwe, nīgūkorwo nīmoonire atī kūnyamarīka gwake kwarī kūnene mūno.

3 Thuutha wa matukū macio, Ayubu agītumūra kanua, akīruma mūthenya ūrīa aaciāirwo. **2** Akiuga atīrī: **3** “Mūthenya ūrīa nīi ndaciāirwo ūroora, o na ūtukū ūcio kwerirwo atīrī, ‘Mūtumia nīaciāra mwana wa kahīi!’ **4** Mūthenya ūcio-rī, ūrotuīka o nduma; Ngai arī igūrū aroaga kūrūmbūya; mūthenya ūcio ūroaga gūthererwo nī ūtheri. **5** Mūthenya ūcio ūrokīnyiitīrwo nī nduma nene na kīruru gīa gīkuū; ūrohumbīrwo nī itu; nduma ūrotooria

ūtheri waguo. **6** Ūtukū ūcio-rī, ūronyijitwo nī nduma
ndumanu; ūroaga gūtaranīrio na mīthenya īrīa īngī ya
mwaka, o na kana ūtarwo harī mweli o na ūrīkū. **7** Ūtukū
ūcio ūrothaata; o na gūtikanoigwo ngemi ūtukū ūcio. **8**
Arīa marumaga mīthenya maroruma mūthenya ūcio, o
acio moī kwarahūra nyamū īrīa ūtagwo Leviathani. **9**
Njata ciaguo cia rūciinī irotuīka nduma; ūroeterera ūtheri
na wage kūwona, o na ūroaga kuona ruoro rūgītema,
10 nī ūndū ndūigana kūhinga mīrango ya nda ya maitū,
na ndūigana kūgirīrīria maitho makwa kuona thīīna.
11 “Ndaagire gūkua ngīciarwo nīkī? Ndaagire gūkua
ngiuma nda nīkī? **12** Ndaamūkīrirwo maru-inī nīkī?
Ndaamūkīrirwo nyondo-inī atī nīguo nyongithio nīkī?
13 Nīgūkorwo rīu ingīkomete ndī na thayū; rīu ingīrī
toro hurūkīte **14** hamwe na athamaki na aheani kīrīra
a gūkū thī arīa meeyakīire kūndū kūrīa kwanangīku
rīngī, **15** o hamwe na aathani arīa maarī na thahabu, o
arīa maiyūrītie nyūmba ciao betha. **16** Ningī-rī, nī kīī
kīagiririe thikwo tīri-inī ta kīhuno o na kana ta gakenge
karīa gatoonire ūtheri wa riūa? **17** Kūu andū arīa aaganu
nīmatigīte kūnyamarīka, na kūu arīa anogu nīmahurūkīte.
18 Kūu-rī, mīgwate o nayo nīkenagīra kwaraha kwayo;
nītīgīte kūigua kīgūthūko kīa nyabaara ya ngombo.
19 Andū arīa anini na arīa anene othe marī kuo, nayo
ngombo nīrekereirio kuuma kūrī mūmīathi. **20** “Nī kīī
gītūmaga andū arīa marī na mīnyamaro maheo ūtheri,
naguo muoyo ūkaheo arīa marī na ruo rwa ngoro, **21** o
acio meriragīria gīkuū na gītingīuka, o arīa magīcaragia
gūkīra kīndū kīa goro kīrīa kīhithe, **22** acio maiyūragwo nī

gíkeno magakina maakinya mbírīra? **23** Ní kī gítūmaga muoyo ūheo mündū ūūrīte njīra, o úcio mūhingīrīrie nī Ngai? **24** Ní ūndū handū ha ndīe irio, no kuumwo nyumagwo nī ngoro; nakuo gúcaaya gwakwa gūitikaga ta maaī. **25** Úndū ūrīa ndeetigagīra nīngorete; ūndū ūrīa wamakagia mūno nīguo ūnginyīrīre. **26** Ndionaga thayū, o na kana ngahoorera; ndionaga ūhurūko, no mīnyamaro.”

4 Nake Elifazu ūrīa Mütēmaani agīcookia, akīmūūria atīrī:
2 “Mūndū angīgeria gūkūgwetera koigo kamwe-rī, hihi wamūkirīrīria? No rīrī, nū ūngīhota kwīgirīrīria kwaria?
3 Ririkana ūrīa wanataara andū aingī, na ūrīa wanekīra moko marīa maregeru hinya. **4** Ciugo ciaku cianatiirīrīra arīa manahīngwo makenda kūgūa; nīwe wanekīra maru marīa magondoku hinya. **5** No rīu-rī, nūkoretwo nī thīna, nawe ūkoorwo nī hinya; ūhūūrītwo, nawe ūkanyiitwo nī kīmako. **6** Githī wītigīri Ngai waku tiguo wagīrīrīwo gūtuīka ūūmīrīru waku, nayo mīthīīre yaku ītarī ūcuuke-rī, githī tiyo mwīhoko waku? **7** “Ta wīcūūranie atīrī: Nī mūndū ūrīkū wanathīnīka atekīte ūūru? Nī kū andū arīa arūngīrīru marī maniinwo? **8** Nī ūrīa nyonete-rī, nī atī andū arīa marīmaga ūūru, na arīa mahaandaga thīnārī, maūndū macio no mo magethaga. **9** Manangagwo nī mīhūmū ya Ngai; makaniinwo nī kīhuhūkanio kīa marakara make. **10** Mīrūūthi no ūrume na ūrarame, no magego ma mīrūūthi ūyo mīnene nīmakoinangwo. **11** Mūrūūthi nīkuaga nī kwaga gīa kūguīma, nacio ciana cia mūrūūthi wa mūgoma ikahurunjūka. **12** “Nī kūrī kohoro karanginyīre na hitho, namo matū makwa marakaigua

gakīhehanwo. **13** Ūtukū ngīcūūrania ūhoro wa cioneki
cia kūmakania, ūtukū rīrīa andū makoragwo marī toro
mūnene, **14** ngīnyiitwo nī guoya na kūinaina, namo
mahīndī makwa mothe magīthingitha. **15** O hīndī īyo
roho ūraahītūkīra o ūthiū-inī wakwa, nacio njuūrī cia
mwīrī wakwa irambarara. **16** Roho ūcio ūrarūgama,
no ndinahota kūmenya ūrīa ūratariī. Mbere yakwa
hararūgama mūhianīre wa kīndū, ndīracooka ndīraigua
gūkīario na mīheehū gūkūrio atīrī, **17** ‘Mūndū wa gūkua-
rī, aahota gūtuīka mūthingu gūkīra Ngai? Mūndū aahota
gūtuīka mūtheru gūkīra Mūmūūmbi? **18** Angīkorwo Ngai
ndangīhota kwīhoka ndungata ciake-rī, na angīkorwo
nīonaga araiaka ake marī na mahītia-rī, **19** gīthī to
oone mahītia maingī mūno ma andū arīa matūūraga
nyūmba cia ndoro, acio mīthingi yao ūrī rūkūngū-inī, acio
mamemendagwo na ihenya gūkīra kīhuruta! **20** Kuuma
rūciinī nginya hwaī-inī moinangagwo tūcunjī; magathira
tene na tene matekūrūmbūyiyo. **21** Gīthī mīkanda ya hema
yao ndīmunyūrītwo, nīguo makue matarī na ūūgī?’

5 “Wenda gwītana, ītana, no rīrī, nūū ūngīgwītīka? Nī
ūrīkū wa arīa atheru ūngīrīra kūrī we? **2** Rūng’athio
rūūragaga kīrimū, naguo ūiru ūkooraga mūndū ūrīa
mūkīīgu. **3** Niī mwene nīnyonete kīrimū gīkīgīa na
mīri, no-o rīmwe nyūmba yakī ūkīrumwo. **4** Ciana
ciake nīraihanīrīrie na ūgitīri, ihatīrīrio igooti-inī
itarī na mūndū wa gūcīciirīrīra. **5** Ūrīa mūhūtu arīīaga
magetha make, amoyaga o na marī mīigua-inī, nao
arīa anyootu makahūmagīra ūtonga wao. **6** Nīgūkorwo
hatīka ndīkunūkaga kuuma thī, kana thīīna ūkamera

tūri-inī. **7** No rīrī, mūndū aciaragwo arī wa kuonaga thīna, o ta ūrīa na ma thandī cia mwaki irathūkaga na igūrū. **8** “No rīrī, korwo nī niī ingīthaitha Mūrungu; ingīneana ciira wakwa kūrī we. **9** We ekaga maūndū ma magegania marīa mataangīmenyeka, na akaringa ciama itangītarīka. **10** Nīwe uuragīria thī mbura; na nīwe ūrehagīra būrūri maaī. **11** Arīa menyiihagia nīwe ūmatūūgagīria, nao arīa marī na kīeha moyagwo na igūrū makagitīrwo. **12** Nīwe ūthaatagia mībango ya arīa marī waara, nīgeetha moko mao matikagīe na ūhootani. **13** Nīanyiitaga arīa oogī waara-inī wao, namo mathugunda ma arīa oingumania akaameheria biū. **14** Nduma īmakoraga kūrī o mūthenya; mūthenya barigici makahambataga taarī ūtukū. **15** Nīahonokagia arīa abatari kuuma kūrī rūhiū rwa njora rūrīa rūrī tūnua-inī twao; amahonokagia moko-inī ma arīa marī hinya. **16** Nī ūndū ūcio athīni makagīa na kīrīgīrīro, naguo ciira ūtarī wa kīhoto ūgatumia kanua. **17** “Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūrūngagwo nī Ngai; nī ūndū ūcio ndūkamene irūithia rīa Mwene-Hinya-Wothe. **18** Nīgūkorwo nīaguraranagia, no rīrī, acookaga akooha nguraro īyo wega; nīatiihanagia, no moko make no mo mahonanagia. **19** Nīagagūteithūra harī mītino ūtandatū; o na īrī mūgwanja-rī, gūtirī ūru ūgaagūkora. **20** Hīndī ya ng’aragu nīagagūkūūra kuuma kūrī gīkuū, ningī hīndī ya mbaara agūkūūre ndūkooragwo na rūhiū rwa njora. **21** Nīūkagitīrwo harī rūcamīū rwa rūrīmī, na ndūgetigīra hīndī īrīa mwanangīko ūgooka. **22** Nīūgathekerera mwanangīko na ng’aragu, na ndūgetigīra nyamū cia gūkū thī. **23** Nīgūkorwo nīūkagīa na kīrīkanīro

na mahiga ma werū-inī, nacio nyamū cia gīthaka itūūre
irī na thayū nawe. **24** Nawe ūikarage ūūī atī hema yaku nī
ngitīre; nawe nīūkooya ithabu rīā indo ciaku ūkore hatirī
kīndū kīrīte. **25** Nīūkamenya atī ciana ciaku nīkaingīha,
nacio njiaro ciaku cingīhe o ta nyeki ya gūkū thī. **26**
Ūgaathiī mbīrīra-inī ūrī o na hinya, ūhaana ta itīā cia
ngano īgethetwo hīndī ya magetha. **27** “Nītūtuīrītie ūhoro
ūyū, na nī wa ma. Nī ūndū ūcio kīūgigue na ūūmenye wee
mwene.”

6 Ningī Ayubu agīcookia atīrī: **2** “Naarī korwo ruo rūrū
ndī naruo rwathimwo, nayo mīnyamaro īno ndī nayo
yothe īigīrīwo ratiri igūrū! **3** Ti-itherū yakorwo ūrī mīritū
gūkīra mūthanga ūrī ūrī maria-inī marīa manene; na
nīkīo ndīrahiūhire kwaria. **4** Mīguī ya Mwene-Hinya-
Wothe nīndoonyete, naguo roho wakwa nīūranyua
ūrūrū wayo; maūndū ma kūmakania mūno ma Ngai
nīmerekeirio harī niī. **5** Njagī ya werū-inī-rī, nīyaanagia
rīrīa ūrī na nyeki ya kūrīa, kana ndegwa īkaania rīrīa
ītuīrīirwo? **6** Irio itarī mūcamo nī irīkaga itekīrītwo
cumbī? Mūruru wa itumbī ūrīa mwerū-rī, nī urī mūrīo?
7 Niī ndingīchutia; irio ta icio no itūme njire ngoro.
8 “Naarī korwo ndaheo ūndū ūrīa ndīrahooya, korwo
Ngai aahe ūndū ūrīa ndīrerirīria, **9** naguo nī atī Ngai
eetīkīre kūūmemenda, arekererie guoko gwake kūūniine!
10 Hīndī īyo no ngīe na ūndū wa kūūhooreria, ūndū
wa gīkeno ruo-inī rūrū rūtarathira, atī niī ndikaanīte
ciugo cia Ūrīa Mūtheru. **11** “Ndī na hinya ūrīkū atī
nīguo njikare ndī na mwīhoko? Ndī na kīrīgīrīro kīrīkū
atī nīguo ngirīrīrie? **12** Niī ndī hinya ta ihiga? Mwīrī

wakwa nĩ wa gĩcango? **13** Niĩ ndĩ na hinya wa gwiteithia, kuona atĩ rĩu nãndunyitwo ūhootani? **14** “Mündũ ūtarĩ na kĩrígiríro aagíriire güteithio nĩ arata ake, o na angíkorwo nãtiganírie ūhoro wa gwítigíra Úrĩa Mwene-Hinya-Wothe. **15** No ariū a baba maagíte kwihokeka o ta türüü ūtürĩa tühüaga, ningí o ta türüü ūtürĩa tuiyúraga tükoina, **16** rírĩa tuiyúrago nĩ mbarabu ígítweka, na tükaiyúrwo nĩ tharunji írĩa íratweka, **17** no rírĩ, tütithereraga rírĩa kwara, na híndĩ ya ūrugarí tukahúa mítaro-iní yatuo. **18** Ikundi cia agendi níithaamaga njíra ciacio, ikambata werü-iní, igathiríra kuo. **19** Ikundi cia agendi cia Tema icaragia maaí, agendi a wonjoria a Sheba makamacaria marí na mwíhoko. **20** Magathíiníka, tondũ makoretwo marí na kírígiríro; no maakinya ho magakora hatirí kíndũ. **21** O na inyuú-rí, mütuíkíte andü matangíheana üteithio; muonaga ūndü wa kümakania mügetigíra. **22** Nií-rí, nĩ ndĩ ndoiga atirí: ‘Heanai kíndü nĩ ūndü wakwa, ngúúrai na indo cianyu, **23** honokiae guoko-iní gwa thü, ngúúrai kuuma moko-iní ma aría matarí tha’? **24** “Atirí, ndutaai ūhoro na níngükira; nyonereriai haría hítítie. **25** Kaí ciugo cia ma irí ruo-í! No rírĩ, ngarari cianyu nĩ kíhoto kírikü irarehe? **26** Anga mürenda küruta mahítia ūrĩa njugíte, mügatua ciugo cia mündü ūumíirwo tha taarí rúhuho? **27** Inyuú o na no mücuukíre mwana wa ngoriae mítí, na mwendie mürata wanyu. **28** “No ríu-rí, ndamúthaitha mwítikíre kündora. Anga no ngíheenanie o maitho-iní manyu? **29** Mwícúraniei níguo mütikogomie kíhoto; njookererai, nígúkorwo wíhokeku wakwa níguo ūraarúithio. **30** Ní kúrí wíhia ūrí mítromo-iní yakwa?

Anga kanua gakwa gatingīhota gūkūūrana maündū ma
rūmena?

7 “Githī mündū ndakoragwo na ūtungata mūritū gūkū
thī? Githī matukū make matihaana o ta ma mündū
mwandīke wīra? **2** O ta ngombo īkwīrirīria ciīruru cia
hwaī-inī, o na kana ta mündū mwandīke ūgūthethūkīra
mūcaara wake-rī, **3** ūguo nīguo niī ngaīirwo mīeri ya tūhū,
na ngatuīrwo atī ūtukū ndaarage ndī na kīeha. **4** Rīrīa
ndakoma ndyūragia atīrī, ‘Ndīrītūkīra rī?’ Ūtukū ūkaraiha,
na ngaraara ngīigarūra nginya gūgakīa. **5** Mwīrī wakwa
ūiyūrītwo nī iganūna ngūcī, nakīo gīconde gīakwa
gīatūkangīte na gīgatogota. **6** “Matukū makwa maraathira
na ihenya rīkīrīte rīa kanyamū karīa gakonjithanagia
uuthi ngoora īgītumwo, magagīkinya mūthia itarī na
kīrīgīrīro. **7** Wee Ngai-rī, ririkana atī muoyo wakwa no ta
mīhūmū; namo maitho makwa matigacooka kuona ūndū
mwega rīngī. **8** Riitho rīrīa rīranyona rītigacooka kūnyona
rīngī; mūkaanjaria, no ndigakorwo ho. **9** O ta ūrīa itu
rīthīaga rīkabuīria, ūguo noguo ūrīa ūthīaga mbīrīra-inī
atacookaga kuoneka. (*Sheol h7585*) **10** Ndagacooka kūinūka
gwake mūciī; harīa aaikaraga ndagacooka kuonwo ho.
11 “Nī ūndū ūcio-rī, ndigūkira; ngwaria nī ūndū wa
ūrīa roho wakwa ūrī na ruo, ndītetere nī ūndū wa ūrīa
ngoro yakwa ūrī na marūrū. **12** Niī-rī, ndī iria rīa maaī,
kana nyamū ūrīa nene ūtūrīaga iria thīnī kūrīa kūriku,
atī nīkīo nangagīrwo? **13** Rīrīa ngwīciiria ūrīrī wakwa
nīguo ūkūūhooreria, na atī gītanda gīakwa no kīniinīre
gūteta-rī, **14** o na hīndī ūyo ūūmakagia na irooto, o na
ūkanjiguithia guoya na cioneki, **15** nī ūndū ūcio ngathuura

kaba gūitwo, na gīkuū, handū ha gūikara na mwīrī ūyū wakwa. **16** Nīthūire muoyo wakwa; ndikwenda gūtūūra nginya tene. Tigana na nī tondū matukū makwa no ma tūhū. **17** “Mūndū-rī, akīrī kī, tondū ūmwīkīrīre ūguo, na ūkamūrūmbūya mūno ūguo, **18** atī ūmūthuthuurgagia ngoro o rūciinī, na ūkamūgeragia mahinda mothe? **19** Kaī gūtarī hīndī ūgaatiga gūikara ūndorete, kana ūtigane na nī o na kahinda kanini? **20** Angīkorwo nīnjīhītie-rī, nī atīa nī ngwīkīte, Wee mūrori wa andū? Nī kī gītūmīte ūnjorote? Kaī nduīkīte mūrigo harīwe? **21** Nī kī kīragiria ūnjobere mahītia makwa na ūndekere mehia makwa? Nīgūkorwo ndī hakuhī gūkoma tīri-inī; nawe nīukanjaria no ndigakorwo ho.”

8 Nake Bilidadi ūrīa Mūshuhi agīcookie, akīuria atīrī:
2 “Nī nginya rī ūgūikara ūkīaragia maūndū ta macio?
Ciugo ciaku no ta inegene rīa rūhuho rūkīhurutana. **3**
Mūrungu-rī, nīogomagia ciira wa kīhooto? Ūcio Mwene-Hinya-Wothe nīogomagia ūndū ūrīa ūrī wa ma? **4** Rīrīa ciana ciaku ciamwīhīrie-rī, nīacirekereirie iherithio nī ūndū wa mehia ma cio. **5** No rīrī, wee ūngīcūthīrīria Mūrungu na wīthaithanīrīre harī Ūcio Mwene-Hinya-Wothe, **6** ūngīkorwo ūrī mūtheru na mūrūngīrīru-rī, o na rīu no arahūke nī ūndū waku nīguo agūcookie handū harīa hakwagīrīre. **7** O na gūtuīka kīambīrīria gīaku no kīoneke kīrī kīnini, thuutha-inī nīkagaacīra mūno. **8** “Ūria ūhoro harī njiarwa cia tene, na ūtuīrie maūndū marīa maithe mao meerutire, **9** nīgūkorwo ithūū tūraciarirwo o ro ira na tūtīrī ūndū tūūī, namo matukū maitū ma gūikara gūkū thī no ta kīruru. **10** Acio gīthī to

makūrute na makūhe ūhoro? Acio githī to maarie ūhoro
marī na ūmenyo? **11** Irura-rī, no rīkūre handū hatarī
itomboya? Ithanjī-rī, no rītheereme handū hatarī maaī?
12 Rīngikūrīra handū hatarī maaī rīūmaga narua gūkīra
nyeki, o na rītakinyīte rīa gūtuuo. **13** Ūcio nīguo mūthia
wa arīa othe mariganagīrwo nī Mūrungu; ūguo no ta guo
mwīhoko wa arīa matooī Ngai ūthiraga. **14** Kīrīa elokete
no kīndū kīhūthū; kīrīa egiritanagia nakīo no ta rūrenda
rwa mbūmbūī. **15** Etiiranagia na rūrenda rwake, naruō
rūgatuīka; akenyiitīrīra harī ruo, no rūtingīmūtiirīrīra.
16 Ahaana ta mūtī ūitīrīrio maaī wega ūrī riūa-inī,
ūtambūrūkītie thuuna ciaguo mūgūnda-inī; **17** mīri yaguo
īthiororokeirie kīhumbu kīa mahiga, na īcaragia ha
kwīgwatīrīra rwaro-inī rwa mahiga. **18** No rīrīa wakūūrwo
harīa ūraarī-rī, handū hau hagakaana mūtī ūcio, hakoiga
atīrī, ‘Niī ndirī ndakuona.’ **19** Ti-itherū muoyo waguo
ūmaga ūgathira, naho hau tīri-inī ūcio hagakūra mītī
īngī. **20** “Ti-itherū Mūrungu ndangīrega mūndū ūtarī
ūcuuke, kana ekīre moko ma arīa mekaga ūūru hinya. **21**
Na rīrī, no arīiyūria kanua gaku mītheko, nayo mīromo
yaku yanīrīre nī gūkena. **22** Thū ciaku nīkahumbwo
thoni, nacio hema cia arīa aaganu itigacooka kuonwo.”

9 Ningī Ayubu agīcookie, akiuga atīrī: **2** “Ti-itherū nīnjūūī
ūhoro ūcio nī wa ma. No rīrī, mūndū angīhota atīa gūkorwo
arī mūthingu mbere ya Mūrungu? **3** O na korwo mūndū
enda gūkararania na Ngai-rī, ndangīhota kūmūcookeria
kīuria o na kīmwe harī ciūria ngiri. **4** Ūūgī wake nī
mūingī mūno, na ūhoti wake nī mūnene. Nūū wanaregana
nake akīgaacīra? **5** Eeheragia irīma itekūmenya, na

agacing'aūraria nī kūrakara. **6** Athingithagia thī īkoima handū hayo, na akainainia itugī ciayo. **7** Aathaga riūa rīkaaga kūratha; nake agiragīrīria ūtheri wa njata. **8** Nīwe watambūrūkirie igūrū arī o wiki, na athiiaga agīkinyangaga makūmbī ma iria. **9** Nīwe Mūūmbi wa njata iria ciītagwo Nduba, na Karaū, na Kīrīmīra, o na ikundi cia njata cia mwena wa gūthini. **10** Nīkaga magegania matangīmenyeka, na akaringa ciama itangītarīka. **11** Rīrīa aahītūkīra harīa ndī, ndingīmuona; o na rīrīa aathiīra harīa ndī ndimenyaga. **12** Angīgutha kīndūrī, nūū ūngīhota kūmūgiria? Nūū ūngīmūūria atīrī, ‘Nī atīa ūreka?’ **13** Ngai ndahingagīrīria marakara make; o na arīa maateithagīrīria Rahabu nīmamūinamagīrīra. **14** “Nīī-rī, ndaakīhota atīa kūmūkararia? Ingīruta kū ciugo cia kūmūcookeria? **15** O na korwo ndihītītie-rī, ndingīhota kūmūcookeria ūndū; ūrīa ingīka no gūthaitha ingīthaitha Mūnjiirithia anjiguūre tha. **16** O na ingīamwītire nake anjītīke-rī, ndingītīkia nīangīathikīrīrie. **17** We angīamemendire na kīhuhūkanio, na aingīhie ironda ciakwa hatarī gītūmi. **18** Ndarekaga njookererwo nī mīhūmū, no nīahatagīrīria na mathīna. **19** Korwo no ūhoro wa hinya-rī, we arī hinya mūno! Na korwo no ūhoro wa ciira wa kīhooto-rī, nūū ūngīmwīta? **20** O na korwo ndiahītītie-rī, kanua gakwa no kandue mūhītia; korwo ndiarī na ūcuuke-rī, nīkangīanduire mūhītia. **21** “O na gūtuīka ndirī na ūcuuke-rī, ndikwīrīrīra; muoyo wakwa nīndīwagīire kīene. **22** Ūhoro no ūrīa ūmwe; nīkīo ndīroiga atīrī, ‘Aniinaga arīa matarī ūcuuke o na akaniina arīa aaganu.’ **23** Hīndī ūrīa ihūūra rīarehe gīkuū

kĩa narua, nĩathekağĩrĩra kũürwo nĩ hinya kwa arĩa matarĩ na mahĩtia. **24** Hĩndĩ irĩa büruri wagĩa moko-inĩ ma andũ aaganu, nĩahingaga aciirithania maitho. Akorwo ti we-ri, nū ūkaga ūguo? **25** “Matukũ makwa marahanyüka gükira mûkinyia-ûhoro; mombükaga matarĩ na gíkeno o na kĩnini. **26** Mahitükaga na ihenya mûno ta tütarü twa irura, kana ta nderi igücuuhükira kïndü gĩa kûria. **27** Ingiuga atîrî, ‘Nîngûriganîrwo nĩ mateta makwa, nîngütiga gütukia gîthiithi, ngene,’ **28** no ngeetigîra mînyamaro yakwa yothe, nîgûkorwo nînjûñi ndûkandua atî ndiîhîtie. **29** Kuona atî nîndikîtie gütuo mûhîtia-rî, nî kîi gîgütüma ndîinogie tûhû? **30** O na ingîthamba na thabuni, na ndîithambe moko na igata-rî, **31** no ûndikirie irima rîa gîcoro nîgeetha o na nguo ciakwa iithûûre. **32** “We ti mûndü ta niî atî nîguo ndîmûcookerie, nîguo tûng’ethanîre igooti-inî. **33** Naarî korwo nî harî mûndü ūngîtûiguithania, atûigîrîre guoko gwake ithuî eerî, **34** mûndü wa künjehereria rûthanju rwa Ngai, nîgeetha ndigacooke kûmakio nî itebeebania rîake. **35** Hîndî ïyo nîngîacooka kwaragia itekûmwîtigîra, no ūrîa ndariî rîu-rî, ndingîhota.

10 “Nîthûire gütüûra muoyo ūyû; nî ûndü ûcio ndikûhingîrîria mateta makwa, o na nî ngwaria nî ûndü wa ūrîa ngoro yakwa irî na marûrû. **2** Ngwîra Ngai atîrî: Tiga kûndua mwîhia, no nyonia kîrîa ūrandûithîria. **3** Kaî ūkenagio nî kûuhinyîrîria, ūgathûûra wîra wa moko maku, o rîrîa ūrakenera mathugunda ma andû arîa aaganu? **4** Kaî maitho maku marî o ta maitho ma andû? Kaî muonere waku ūhaana o ta wa mûndü? **5** Kaî matukû maku

maigana ta ma andū, kana mīaka yaku īkaigana o ta ya
mūndū, **6** nīguo ūcarīrīrie mahītia makwa, o na ūtuīragie
mehia makwa, **7** o na gūtuīka wee nīūū atī ndiīhītie,
na ūkamenya atī gūtirī mūndū ūngīhota kūuhonokia
moko-inī maku? **8** “Moko maku nīmo maathondekire
na makīnyūmba. Rīu nīūgūkīgarūrūka ūnyanange? **9**
Ririkana atī wanyūūmbire ta rīūmba. Rīu ūgūcooka
ūndue rūkūngū rīngī? **10** Githī ndwanjitire ta iria, na
ūgūcooka ūkīmatia ta maguta marīo, **11** ūkīhumbīra
na nyama na gīconde, na ūkīohania mahīndī na mīkiha
yakwa hamwe. **12** Nīwaaheire muoyo o na ūkīnyonia
ūtugi waku; naguo ūmenyereri waku nīguo ūtūirie roho
wakwa. **13** “No nīwahithire maūndū maya ngoro-inī yaku,
na nīnjūū no warī na ūndū ūyū meciiria-inī maku: **14**
Ingīehirie wee nīwanyonaga, na ndūngīagire kūherithia
nī ūndū wa wīhia wakwa. **15** Kaī akorwo nīnjīhītie ndī
na haaro-ī! O na ingīiguīka ndiīkīte ūūru, ndingīhota
gūtiira mūtwe wakwa, nīgūkorwo njiyūrītwo nī thoni, na
ngarikīra mathīna-inī makwa. **16** Ingītiira mūtwe wakwa-
rī, wee ūnjeemaga o ta mūrūūthi, na ningī ūkonania
ūhoti waku mūnene wa kūnjūkīrīra. **17** Nīūndeheire aira
angī manjūkīrīre, na nīwongereire marakara maku igūrū
rīakwa; mbūtū ciaku ikanjūkīrīra o ta makūmbī ma maaī
marūmanīrīre. **18** “Nī kīī gīatūmire ūndute nda ya maitū?
Naarī korwo ndakuire itoneetwo nī maitho ma mūndū
o na ūmwe. **19** Naarī korwo ndiaciarirwo, kana korwo
ndaciariwo njerekeirio mbīrīra! **20** Githī matukū makwa
o na marī manini matikirie gūthira? Tigana na niī nīguo
ngīe na gīkeno gwa kahinda kanini, **21** kamūira thiīte

kūrīa mūndū athiiaga na ndacooke, būrūri wa nduma, o
nduma nene ya gīkuū, 22 o būrūri ūrīa ūtukū wakuo ūrī
mūtumanu mūno, būrūri wa nduma ya gīkuū, na ūtarī
kīhaarīro, kūrīa o na ūtheri ūhaana o ta nduma.”

11 Nake Zofaru ūrīa Mūnaamathi agīcookinia, akīuria atīrī:
2 “Ciugo icio ciathe-rī, nīcikwaga gūcookinio? Mwaria ūyū-
rī, nīegūgītuuo mwagīrīru? 3 Mwīraho ūcio waku-rī, nīguo
ūgūkiria andū naguo? No kwage mūndū ūngīgūkaania
rīrīa ūranyūrūrania? 4 Wee ūreera Ngai atīrī, ‘Wītīkio
wakwa ndūrī ūcuuke, o na niī ndī mūtheru maitho-inī
maku.’ 5 Naarī korwo Ngai no aarie, atumūre mīromo yake
agūukīrīre, 6 na akūguūrīrie hithe cia ūūgī, nī ūndū ūūgī
ūrīa wa ma nī wa mīena ūrī. Menya ūndū ūyū; atī Ngai
ndakūherithītie kūringana na ūrīa mehia maku maigana.
7 “Wee no ūhote kūmenya maūndū marīa mahithe ma
Ngai? Kana no ūhote gūtuūria kūna maūndū ma Mwene-
Hinya-Wothe? 8 Maūndū make nīmatūūgīru gūkīra igūrū,
wee nī atīa ūngīka? Nī mariku gūkīra ūriku wa mbīrīra,
wee nī atīa ūngīmenya? (Sheol h7585) 9 Gīthimo kīamo nī
kīraihu gūkīra thī na nī kīaramu gūkīra iria rīrīa inene.
10 “Angīuka agūkie njeera-rī, acooke etane ciira-rī, nūū
ūngīmūgiria? 11 Ti-itherū nīoī andū arīa maheenanagia;
na rīrīa oona ūndū mūūru-rī, githī ndaūmenyaga? 12 No
rīrī, mūndū ūtarī ūūgī ndangītuūka mūūgī o na rī, o ta
ūrīa njaū ya ndigiri ya gīthaka ūtarī hīndī ūngīciarwo ūrī
mūndū. 13 “No rīrī, ūngīneana ngoro yaku kūrī Ngai,
na ūtambūrūkie moko maku kūrī we, 14 ūngīeheria
mehia marīa marī guoko-inī gwaku, na ūgīrie ūūru ūikare
thīnī wa hema yaku-rī, 15 hīndī ūyo no ūhote gūtiira

ūthiū waku na igūrū ūtegūconoka; no ūrūgame wega
ūtarī na guoya. **16** Ti-itherū nūkariganīrwo nī mathīna
maku, ūmaririkanage o ta maaī marīkītie gūtherera.
17 Mūtūrīre waku nūgacangarara gūkīra mūthenya
barigici, nayo nduma īgaatuīka o ta rūciinī. **18** Ügūtūura
ūrī na mwīhoko tondū ūrī na ūgitīri, ūkehūgūraga harī
ūrī, na ūkahurūka ūtarī na ūgwati. **19** Nūgakomaga,
gūtarī na mūndū ūngītūma wītigīre, nao andū aingī
nīmakeyendithagia harī we. **20** No rīrī, maitho ma andū
arīa aaganu nīmakaaga kuona, na matikoona gwa kūrīra;
naguo ūndū ūrīa meriragīria ūgaatuīka mūcaayo wa
gīkuū.”

12 Ningī Ayubu agīcookia atīrī: **2** “Hatirī nganja inyuī
nī inyuī andū, naguo ūūgī ūgaathiranīra na inyuī rīrīa
mūgaakua! **3** No rīrī, ndī na ūmenyo o ta inyuī; mūtirī
oogī kūngīra. Nūū ūtooī maūndū macio mothe? **4**
“Nduīkīte mūndū wa gūthekererwo nī arata akwa, o na
gūtuīka nīndakaīire Ngai nake akīnjigua: niī nduīkīte
mūndū wa gūthekererwo, o na gūtuīka ndī mūthingu
na ndirī ūcuuke! **5** Andū arīa maikaraga megangarīte
manyūrūragia mūtino, makona ta ūndū ūcio ūkoraga
o andū arīa magūrū mao matenderūkaga. **6** Hema
cia atunyani nīcio ciikaraga igaaciīre, na andū arīa
marakaragia Mūrungu nīo maikaraga na thayū, o acio
makuuaga ngai yao na moko. **7** “No ta kīūrie nyamū,
na nīgūkūruta ūhoro, kana ūrie nyoni cia rīera-inī, na
nīgūkwīra; **8** kana warīrie thī, na nīgūkūruta ūhoro,
kana ūkīarīrie thamaki cia iria-inī, nacio nīgūkūhe ūhoro.
9 Nī irīkū cia icio ciothe itooī atī nī guoko kwa Jehova

gwíkite ūndū ūyū? **10** Míoyo ya ciúmbe ciothe īrī guoko-inī gwake, o na mihumū ya andū othe. **11** Githī gütū gütithuuranagia ciugo o ta ūrīa rürimī rücamaga irio? **12** Githī ūgī ndükoragwo na andū arīa akūrū? Githī gütūura mūno gütirehaga ūmenyo? **13** “Ūgī na hinya nī cia Ngai; mataaro na ūmenyo nī ciale. **14** Kīrīa amomoraga gītingīakwo rīngī; mūndū ūrīa aahingīra njeera gütirī mūndū ūngīmuohora. **15** Ahingagīrīria maaī, gūkaaga mbura; ningī aamarekereria makaananga būrūri. **16** Hinya na ūtooria nī ciale; mūheenio na mūheenania eerī no ake. **17** Aheani kīrīra amatongoragia matarī nguo, na agatua aciirthania irimū. **18** Nīohoraga mīnyororo īrīa athamaki moohaga andū nayo, akamooha mūcibi njohero. **19** Athīnjīri-Ngai amatongoragia marutītwo nguo, na akang'aūrania andū arīa mehaandire tene. **20** Nīakiragia mīromo ya aheani kīrīra arīa meeheketo, nao athuuri akamatunya ūhoro wa gūkūrana maūndū. **21** We nīagagīra arīa atīku bata, nao arīa marī na hinya nīamatunyaga indo ciao cia mbaara. **22** Nīaguūragia maūndū marīa mariku ma nduma, na nduma nene ya gīkuū akamiumīria ūtheri-inī. **23** Anenehagia ndūrīrī, agacooka agaciananga; aingīhagia ndūrīrī, agacooka agacihurunja. **24** Nīagaagagia meciiria ma atongoria a gūkū thī; akamaingata, morūūrage werū-inī mūtheri ūtarī njīra. **25** Mahambaataga nduma-inī kūrīa gūtarī ūtheri; ningī atūmaga matūgūūge ta mūndū mūrīi.

13 “Atīrīrī, maitho makwa nīmonete maūndū macio mothe, matū makwa nīmamaiguīte na magataūkīrwo nīmo. **2** Ūrīa mūūi o na nī nīnjūūi; mūtirī oogī kūngīra.

3 No niĩ ndĩrenda kwaria na Mwene-Hinya-Wothe, na ngerirĩria gũciira na Mûrungu. **4** No inyuĩ-rĩ, mûranjigîrîra ndeto cia maheeni; inyuothê mûrî athondekani a tûhû!

5 Naarî korwo mwakira ki! Ûndû ūcio ūngîtuïka ūugî harî inyuî. **6** Na rîrî, thikîrîriai kîhoto gîakwa; iguai gûthaithana kwa mîromo yakwa. **7** Kaî mûngîaria ūûru mûkîarîrîria Mûrungu? Kaî mûngîaria maheeni igûrû rîake? **8** Kaî mûngîmuonia kîmenyano? Kaî mûgûciirîrîra Mûrungu? **9** Angîmûtûria inyuî-rĩ, ûndû ūcio no ūtuîke mwega? No mûmûheenie ta ūrîa mûngîheenia mûndû?

10 Ti-itherû no amûrûithie mûngîtuïka a kuonania kîmenyano na hitho. **11** Hî, riiri wake ndûngîmûmakia? Mûtingînyiitwo nî guoya nî ûndû wake? **12** Mîario yanyu ya ūugî nî thimo hûthû o ta mûhu; ihooto cianyu no ta kwîgitîra na rîumba. **13** “Kirai ki, mûreke njarie; o ūrîa ndîrîona-rî, rekei nyone. **14** Nî kîgîgütûma ndîtoonyie ūgwati-inî na ngaiga muoyo wakwa moko-inî makwa?

15 O na angînjûraga-rî, niî nowe ndîrîhokaga; na ti-itherû nî ngatetera mîthiire yakwa hau mbere yake. **16** Ti-itherû, ûndû ūyû noguo ūgaatuïka wa kûuhonokia, nîgûkorwo mûndû ūtooî Ngai ndangûmîrîria gûuka mbere yake! **17** Thikîrîriai wega ūhoro wakwa; matû manyu nîmakîigue ūrîa nguuga. **18** Ti-itherû nîhaarîirie ciira wakwa, na nînjûûi nî nguoneka ndî wa kîhoto.

19 Nî kûrî mûndû ūngîhota gûûthitanga? Angîkorwo nî kûrî-rî, no gûkira ngûkira ngue. **20** “Wee Ngai, ta kîhe o maûndû maya meerî, na ndigûcooka gûkwîhitha: **21** Atîrî, eheria guoko gwaku, gûikare kûraya na niî, na ūtige kûumakia na imakania ciaku. **22** Ningî ūnjîte na

nīngwītīka, kana ūkīreke njarie, nawe ūnjookerie. **23** Nī mahītia na mehia maigana niī njīkīte? Nyonia ihītia na rīhīa rīakwa. **24** Ūraahitha ūthiū waku nīkī, na ūkandua thū yaku? **25** Nīūngīnyamaria ithangū rīrahurutwo nī rūhuho? Nīūgūteng'erania na maragara momū? **26** Nīgūkorwo nī wandīkīte maūndū marūrū ma kūnjūkīrīra, na ūkaangaīra igai rīa mehia ma ūnini wakwa. **27** Wohaga magūrū makwa na mīnyororo; ūrangagīra njīra ciakwa ciothe na ūndū wa gūcora njoro makinya ma magūrū makwa. **28** “Nī ūndū ūcio mūndū amocaga ta kīndū kībuthīte, agathira ta nguo ūrītīwo nī memenyi.

14 “Mūndū ūciarītīwo nī mūndū-wa-nja-rī, aikaraga o matukū manini, namo makaiyūrwo nī mathīīna. **2** Akūraga ta ihūa na agacooka akooma; ahītūkaga na ihenya ta kīnruru, na ndatūrīaga. **3** Mūndū ta ūcio wakīmūkūrīra maitho? Mūndū ta ūcio wamūrehe mbere yaku aciirithio? **4** Nūū ūngīhota kūruta kīndū gītheru kuuma harī kīndū kīrīa gītarī gītheru? Gūtirī o na ūmwe! **5** Matukū ma mūndū nī matare; nīūtuīte mūigana wa mīri yake, na nīūmūigīire mīhaka ūrīa ataangīkīra. **6** Nī ūndū ūcio tiga kūmūrora, tigana nake, nginya arīkie mīthenya yake ta mūthūkūmi. **7** “Mūtī-rī, nīwīrīgagīrīwo atī ūngītemwo, no ūthethūke ūngī, na atī mathethūka maguo matikaaga. **8** O na mīri yaguo ūngīkūrīra thī na gīthukī kīaguo kīmīre tīri-inī, **9** ūngīkaguucia maaī-rī, nīūgathethūka na ūrute honge ta mūtī wa kūhaandwo. **10** No mūndū akuuaga agathikwo; aatuīkana-rī, ndacookaga kuonwo ūngī. **11** O ta ūrīa maaī mahūūaga kūu iria-inī, na ta ūrīa mūtarō wa rūū ūng'araga ūkooma-rī, **12**

ūguo noguo mündū akomaga na ndacookaga gūūkīra
rīngī; o nginya rīrīa igūrū rīgaathira-rī, andū matirī hīndī
magookīra kana maarahūrwo mookīre. **13** “Naarī korwo
wahitha thīnī wa mbīrīra, na ūnjige hitho-inī nginya
rīrīa marakara maku magaathira! Naarī korwo wanduīra
gīathī, ūgaacooka kūndirikana hīndī īyo. (**Sheol h7585**) **14**

Mündū akua-rī, nīagatūūra muoyo rīngī? Matukū makwa
mothe ma wīra mūritū-rī, ngweterera ihinda rīakwa
rīa kwerūhīrio hinya rīkinye. **15** Wee ūgetana, na nī
nīngagwītīka; na nīūkeerirīria kīūmbe gīkī wombire na
moko maku. **16** Hīndī īyo nīūgatara makinya makwa,
no ndūkarūmbūiya mehia makwa. **17** Mahītia makwa
meekīrītwo mondo-inī, īkoohwo na īkahūrwo mūhūūri;
nīūkahumbīra mehia makwa. **18** “No rīrī, o ta ūrīa kīrīma
kīenjekaga na gīkamomoka, na o ta ūrīa rwaro rwa
ihiga rūeheragio handū ha ruo, **19** na o ta ūrīa maaī
mamuthūraga mahiga, na o ta ūrīa mbura nene ītwaraga
tīrī-rī, ūguo noguo wanangaga kīrīgīrīro kīa mündū. **20**
Wee ūmūtooragia o rīmwe rīa kūigana, nake agathira;
ūgarūraga gīthiithi gīake ūrīa kīhaana, na ūkamūingata.
21 Ariū ake mangīheo gītīo, ndangīmenya ūhoro ūcio;
mangīconorithio, we ndoonaga ūndū ūcio. **22** We no ruo
rwa mwīrī wake aiguaga, nake atūūraga o ecaayagīra.”

15 Nake Elifazu ūrīa Mūtemaani akīūria atīrī: **2** “Mündū
mūūgī no acookie ūhoro na kwīgereria, kana aiyūrie nda
yake na rūhuho ruumīte na irathīro? **3** No eciirīrīre na
ciugo cia tūhū, kana na mīario ītarī bata? **4** No wee-rī,
nīūracambia ūhoro wa gwītīgīra Ngai, na ūkagirīrīria
ūhoro wa andū kwīrutīra Mūrungu. **5** Mehia maku

nīmo mataaraga kanua gaku; nawe ūthuurīte kwaria na rūrīmī rwa mūndū mwara. **6** Kanua gaku wee mwene nīko karagūtuřra ciira, ti gakwa: nayo mīromo yaku wee mwene īkaaria ūira wa gūgūūkīrīra. **7** “Wee nīwe mūndū wa mbere gūciarwo? Wee-rī, waciarirwo mbere ya irīma igīe ho? **8** Wee nīūthikagīrīria ndundu ya Ngai? Wee wiki-rī, nowe ūrigītie na ūūgī? **9** Nī atīa ūū ūthū ūtūooī? Nī ūmenyo ūrīkū ūrī naguo ūthū ūtarī? **10** Tūrī na athuuri marī na mbū na arīa akūrū mūno, andū akūrū o na gūkīra thoguo. **11** Ndūiganītwo nī ūhoorerania wa Mūrungu, o na kana ūhoro ūcio warīrio na ūhooreri? **12** Ngoro yaku īgūteete nīkī, na nī kī kīratūma ūikare ūkiunaga maitho, **13** nīguo werekerie marakara maku kūrī Mūrungu, o na ūgaitūrūra ciugo ta icio kuuma kanua gaku? **14** “Mūndū akīrī kī, atī no ahote gūtuīka mūtheru, o na mūndū ūciarītwo nī mūndū-wa-nja nake akīrī kī, atī no ahote gūtuīka mūthingu? **15** Angīkorwo Ngai ndangīhota kwīhoka andū arīa ake aamūre-rī, na kūngīkorwo o na igūrū ti gūtheru maitho-inī make-rī, **16** mūndū akīrī kī atī amwīhoke? Mūndū nī mwaganu na nī kīmaramari, anyuuaga waganu ta maaī! **17** “Wee ta thikīrīria na nīngūtaarīria; reke ngwīre ūrīa nyonete, **18** ngwīre ūrīa andū arīa oogī moigīte, matekūhitha ūndū o na ūmwe wa ūhoro ūrīa maaheirwo nī maithe mao, **19** (o acio oiki maaheetwo būrūri hīndī ūrīa gūtaarī mūndū wa kūngī watūkanagia gatagatī-inī kao): **20** Atīrī, mūndū mwaganu akoragwo na mīnyamaro matukū make mothe. Matukū mothe ma ūcio ūtarī tha-rī, maigīrwo o mīnyamaro. **21** Aiguaga o mīgambo ya kūmakania mūno; hīndī ūrīa

maündū mothe moneka ta marī mega-rī, atunyani makamūtharīkīra. **22** Ndarī na kīrīgīrīro gīa gwīthara kuuma nduma-inī; etereirio kūūragwo na rūhiū rwa njora. **23** Orūūraga agīcaragia irio, oragie atīrī, ‘Irī na kū?’ Aikaraga amenyete atī mūthenya wa nduma ūrī o hakuhī. **24** Mīnyamaro na ruo rwa ngoro nīcio imūmakagia; imūtooragja taarī mūthamaki wīhaarīrie kūmūtharīkīra, **25** nī ūndū ainainagīria Mūrungu ngundi, na akang’athīria Mwene-Hinya-Wothe, **26** akamūguthūkīra ang’athītie, arī na ngo yake mata ya hinya. **27** “O na gūtuīka ūthiū wake nī mūnoru, na njohero yake īkaneneha nī kūnora-rī, **28** agaatūūraga matūūra maanangīku, na aikarage nyūmba itatūūragwo nī mūndū, nyūmba itigairie o kūmomoka ituīke ihumbu cia mahiga. **29** Ndagacooka gūkorwo arī mūtongu, naguo ūtonga wake ndūgatūūra, o na kana indo ciake itheereme kūu būrūri-inī. **30** Ndakahota kūrīra nduma; rūrīmbī nīrūkahoochia thuuna ciake, nayo mīhūmū ya kanua ka Ngai nīkamweheria. **31** Nīatige kwīheenia na ūndū wa kwīhoka maündū ma tūhū, nīgūkorwo gūtirī kīndū makaamūrehere. **32** Ihinda rīake rītanakinya-rī, nīakarīhio mūigana wake wothe, na honge ciake itikarura. **33** Agaatuīka ta mūthabibū ūhūrūrītwo thabibū ciaguo itarī njīru, ahaane ta mūtamaiyū ūraita kīro kīaguo. **34** Nīgūkorwo andū a thiritū ya arīa matooī Ngai matūūraga marī thaata, na mwaki nīūgaacina hema cia arīa mendete mahaki. **35** Magīaga nda cia mathīīna, na magaciara wagau; nda ciao ithugundaga o maheeni.”

16 Ningī Ayubu agīcookia atīrī: **2** “Nīnjiguīte maündū maingī ta macio; inyuothē mūrī ahoorerania a

kūnyamarania! **3** Mīario ĩyo yanyu mīngī ya mūhūhūtīko-
rī, ndīrīthira? Nī kī kīramūthīnia, gīgatūma mūtinde
mūgīkararania? **4** O na niī no njarie ta inyuī, korwo
nī inyuī mūrī harīa ndī; niī no njarie mīario mīega
ya kūmūciirithia na ndīmūinainīrie mūtwe. **5** No rīrī,
kanua gakwa no kamūumīrīrie; ūhoorerania uumīte
mīromo-inī yakwa no ūmūhoorerie. **6** “No o na ndaaria-
rī, ruo rwakwa rūtirathira; o na ndegirīrīria kwaria-rī,
rūtiranjehererā. **7** Ti-itherū, Wee Ngai nīūūnogeetie;
nīūharaganītie nyūmba yakwa yothe. **8** Wee nīūnjoheete,
naguo ūndū ūcio ūgatuīka ūira; ūhīnju ūyū ndī naguo
nīwambararīte ūkaanyumbūra ūrīa ndariī. **9** Ngai
nīandooretie na akandembūranga nī ūrīa arakarīte,
akaahagaranīria magego; ūcio thū yakwa nīangūūrīire
maitho. **10** Andū nīmathamītie tūnua twao maatekerere;
mangūthaga rūthīa makīnyūrūragia, na makanyiitana
hamwe manjūkīrīre. **11** Mūrungu nīandekereirie kūrī andū
arīa ooru, na akanjikia mītego-inī ya arīa aaganu. **12** Niī
ndaikarīte wega, nowe agīthethera; aanyiitire mūmero,
akīīhehenja. We anduīte cabaa wake wa kūrathagwo; **13**
aikia a mīguī ake nīmandigiicīirie. Aratheeeca higo ciakwa
atarī na tha, na agaita maaī makwa ma nyongo thī. **14**
Aatharīkagīra maita maingī maingī; anguthūkagīra ta
njamba ya ita. **15** “Ndumīire gīkonde gīakwa kīa mwīrī
nguo ya ikūnia, na ngahitha thiithi wakwa rūkūngū-
inī. **16** Ūthīū wakwa nīūtunīhīte nīkūrīra, nduma nene
īgakīhumbīra maitho makwa; **17** no rīrī, moko makwa
matirī ūndū wa ūhinya mekīte namo mahooya makwa nī
matheru. **18** “Wee thī-rī, ndūkahumbīre thakame yakwa;

kīrīro gīakwa kīroaga gūkaahuurūkio! **19** O na rīu-rī,
mūira wakwa arī igūrū; ūcio mūnjiirīrīri arī o igūrū. **20**
Mūūthaithanīrīri nī mūrata wakwa rīrīa maitho makwa
maraita maithori harī Ngai; **21** nīathaithanagīrīra mūndū
kūrī Ngai, o ta ūrīa mūndū athaithanagīrīra mūratawe. **22**
“No mīaka mīnini īgūthira, thiī rūgendo rūrīa mūndū
athiiaga na ndacooke.

17 Roho wakwa nīmūthuthīku, matukū makwa
nīmathirīte, mbīrīra nīyo īnjetereire. **2** Ti-itherū
thiūrūkīrio nī andū a kūnyūrūria; maitho makwa no
nginya meerorere rūmena rwao. **3** “Wee Ngai-rī, ta kīhe
kīndū gīa kūrūgamīrīra thiirī wakwa kīrīa ūretia, tondū-rī,
nūū ūngī ūngītikīra kūruta kīndū gīake kīndūgamīrīre?
4 Wee nīwaagithītie meciiria mao ūmenyo; nī ūndū
ūcio ndūngīmetikīria mahootane. **5** Mūndū angīkaana
arata ake nī ūndū wa kīheo-rī, maitho ma ciana ciake
nīmakoora. **6** “Ngai nīandūte mūndū wa kuunwo thimo
nī andū othe, nduīkīte mūndū wa gūtuagīrwo mata ūthiū
nī andū. **7** Maitho makwa nī maroora nī gwīthikīra; ciīga
ciakwa ciothe ihūthīte o ta kīruru. **8** Andū arīa arūngīrīru
nīimagegetio nī ūhoro ūcio; andū arīa matarī na ūūru
mekīte nīmarahūkīte mokīrīre andū arīa matooī Ngai.
9 O na kūrī ūguo-rī, arīa athingu nīmarīrūmagia njīra
ciao, nao arīa marī moko matheru nīmarīongagīrīrwo
hinya. **10** “No rīrī, ta gīūkei inyuothē, geriai o rīngī! Nīī
ndirī ndīrona mūndū mūūgī gatagatī kanyu. **11** Matukū
makwa nī mathiru, mībango yakwa nīmīharaganie, o na
merirīria ma ngoro yakwa. **12** Andū aya magarūraga ūtukū
makaūtua mūthenya; nduma yamakinyīrīra moigaga

atīrī, ‘Ütheri ūrī o hakuhī.’ **13** Angīkorwo mūciī ūrīa
njīrigīrīire no mbīrīra, angīkorwo ingīara ūrīrī wakwa o
nduma-inī-rī, (*Sheol h7585*) **14** angīkorwo no njīre ūhoro
wa kūbutha atīrī, ‘Wee nīwe baba,’ na njīre kīgunyū atīrī,
‘Wee nīwe maitū’ kana ‘Nīwe mwarī wa maitū-rī’, **15**
mwīhoko wakwa ūkīrī kū? Nūū ūngīnyonera mwīhoko?
16 Na rīrī, mwīhoko nīñharūrūkīte nginya ihingo-inī cia
gīkuū? Nītūgūgūkūrūkania hamwe rūkūngū-inī?” (*Sheol*
h7585)

18 Ningī Bilidadi ūrīa Mūshuhi agīcookia, akīūria atīrī:
2 “Ürītīga kwaria mīario īno rī? Gīa na ūugī nīguo
o na ithuī tūhote kwaria. **3** Nī kīi kīratūma ūtuone
tūhaana ta ng’ombe, na tūgatuuo irimū maitho-inī
maku? **4** Wee ūrehanyūrūra nī ūndū wa ūrīa ūrakarīte-
rī, thī no ūthaamwo nī ūndū waku? Kana no nginya
ndwaro cia mahiga cieherio harīa itūire? **5** “Tawa wa
mūndū mwaganu nīmūhorie; rūrīrīmbī rwa mwaki wake
nīrūtīgīte gwakana. **6** Ütheri ūrīa ūrī thīinī wa hema
yake ūtuīkīte nduma; naguo tawa ūrīa ūrī hakuhī nake
ūkahora. **7** Hinya wa mūkinyūkīrie wake nīmūhūthie;
namo mathugunda make makamūgūithia thī. **8** Makinya
make mamūikagia wabu-inī, nake akoorūraga thīinī
wa marima mayo. **9** Mūtego ūmūnyiitīire ndiira-inī
ya kūgūrū; mūtego ūgakīmūrūmia biū. **10** Ahithīrwo
kīana kīa rūrīgi tīri-inī, akaambīrwo mūtego njīra-
inī yake. **11** Imakania imuumagīrīra na mīena yothe,
na ikamūteng’eragia harīa hothe aagerera. **12** Mūtino
nīmūhūtīire; mwanangīko wetereire agwe. **13** Mūtino
ūrīīaga icunjī cia gīkonde gīake; narīo irigithathi rīa gīkuū

rīgatambuuranga ciīga ciake. **14** Aguucītio, akarutwo ūgitīri-inī wa hema yake, na agatwarwo kūrī mūthamaki wa imakania. **15** Mwaki nīguo ūtūūraga hema-inī yake; ūbiriti ūgwakana nīūhurunjītwo gīkaro gīake. **16** Mīri yake yūmagīra tīri-inī, nacio honge ciake ikahooha na igūrū. **17** Kīririkano gīake nī gīgaathira thī; ndarī rīlwa būrūri-inī. **18** Akaarutūrūrwo ūtheri-inī atwarwo nduma-inī na nīakaingatwo oime thī īno. **19** Ndarī ciana kana njiaro thīnī wa andū ao, o na ndarī mūndū wake ūgaatigara kūrīa aatūūraga. **20** Andū a mwena wa ithūiro nīmakagegio nī maūndū marīa mamūkorete; andū a mwena wa irathīro manyiitwo nī kīmako. **21** Ti-itherū ūguo nīguo gīkaro kīa mūndū mwaganu gūkahaana; kūndū kwa mūndū ūrīa ūtooī Mūrungu-rī, gwake kūhaana ūguo.”

19 Nake Ayubu akiūria atīrī: **2** “Mūkūūnyariira nginya-ri, mūkīihehenjaga na ciugo? **3** Rīu mūrī kūndetia maita ikūmi; mūūtharīkīire mūtarī na thoni. **4** Angīkorwo nī ma atī nīhītītie njīra, ihītia riakwa rīgūikara rīrī thīna wakwa. **5** Mūngīkorwo ti-itherū nīmūgwītūugīria igūrū riakwa, na mūgīe na mweke wa kūnjūkīrīra nī ūndū wa ūguo njonorithītio, **6** no kīmenyei atī Ngai nīwe ūūhītīirie, akandigiicīria na wabu wake. **7** “O na gūtuīka nīngayaga ngoiga atīrī, ‘Ndīimūhītīrie!’ Niī ndirī ūndū njookagīrio; o na gūtuīka nīhooyaga ndeithio, gūtīrī kīhooto nyonaga. **8** Nīahingīire njīra na niī ndingīhota kūhītūka; tūcīra twakwa nīatwīkīrīte nduma. **9** Nīanjaūrīte gītīo gīakwa, na akanduta thūmbī mūtwe. **10** Andarūrangaga kuuma mbarī ciothe nginya ngathira; amunyaga mwīhoko wakwa

o ta mūtī. **11** Marakara make nīmanjakanīre; andaraga hamwe na thū ciake. **12** Mbūtū ciake cia ita injerekagīra na hinya; ciakaga ihumbu cia kūnjūkīrīra, igathiūrūrūkīria hema yakwa. **13** “Nīanyamūranītie na ariū a baba makaahutatīra; andū arīa tūyaine nao nīmeīndigithītie biū. **14** Andū a mbarī ciitū nīmathīite makandiga; arata akwa nīmariganīirwo nī niī. **15** Ageni akwa na ndungata ciakwa cia andū-a-nja matuaga ta matanjūūī; maanyonaga ta ndī mūndū uumīte kūndū kūngī. **16** Njītaga ndungata yakwa, no ndīngīnjītīka, o na ndīmīthaithīte na kanua gakwa niī mwene. **17** Mīhūmū ya kanua gakwa nīmīnungharī mūtumia wakwa; ndūkīte wa kūmenwo harī ariū a maitū. **18** O na tūhī tūrīa tūnini nītūūnyararīte, rīrīa ndatumīrīra no gūūthekerera tūūthekagīrīra. **19** Arata akwa arīa manguhīrīirie othe nīmathīire; andū arīa nyendeete nīmahutatīire makaanjūkīrīra. **20** Niī thirīte ngatigara o gīconde na mahīndī; niī ndigarīirwo no kīni kīa magego giiki. **21** “Njiguīrai tha, inyuī arata akwa, iguai tha, nīgūkorwo guoko kwa Ngai nīkūngūthīte. **22** Mūthingatanaga na niī o ta ūrīa Mūrungu aathingataga nīkī? Mūtirī mūraiganwo nī nyama ciakwa? **23** “Naarī korwo ciugo ciakwa nīciandikītwo, igakīandikwo ibukuiñ rīa gīkūnjo, **24** igakarwo na karamu ga kīgera igūrū rīa ngocorai, kana igakururwo rwaro-inī rwa ihiga itūure nginya tene! **25** Nīnjūūī atī Mūngūūri arī muoyo, na atī marigīrīrio-inī nīwe ūkaarūgama thī īno. **26** Nakīo gīconde gīkī gīakwa kīarīkia gūthira, na mwīrī ūyū wa nyama ūkorwo ūtarī ho, hīndī īyo nī ngoona Ngai; **27** niī mwene nīngamwīonera na maitho, niī

mwene, ti mündū ūngī. Í ngoro yakwa ndíkírī na wendo múnene! **28** “Müngiuga atírī, ‘Í nítúthingatane nake, kuona atí níwe kíhumo ḡa th̄ina ūyū,’ **29** inyuī ene nímwagírīirwo ní gwítigíra rūhiū rwa njora; nígúkorwo mang’ürī nímakarehithia kúherithanio na rūhiū rwa njora, na híndī íyo nímúkamenya atí ní kúrī ūtuaníri wa ciira.”

20 Nake Zofaru ūrīa Múnaamathi aḡicookia atírī: **2** “Meciiria makwa ní mathíñíku, na níkio ngúcookia, ní ūndū níndangíkite mûno. **3** Ndíraigua irúithia r̄a kúnjonorithia, naguo ūmenyo wakwa níúranjíkíra hinya wa gúcookia. **4** “Ti-itherū níúúí ūrīa gútuíre kuuma tene r̄írīa mündū aigirwo gúkū th̄i ìno, **5** atí kúrúuhia kwa ar̄ia aaganu no gwa kahinda, o nakio gíkeno k̄ia andū ar̄ia matooí Ngai no ḡa kahinda kanini. **6** O na gútuíka mwítiío wake ní ūkinyaga o igúrū, naguo mütwe wake ūkahutia matu-r̄í, **7** agaathira nginya tene o ta mai make mwene; ar̄ia manamuona mooragie atírī, ‘Kaí aathiire kū?’ **8** Airagíria ta kíroto, akaaga kuoneka ríngī, akaingatwo ta kíoneki k̄ia ūtukū. **9** Riitho rírīa ríamuonaga rítikamuona ríngī; har̄ia aaikaraga hatikamuona ríngī. **10** Ciana ciake ikaageragia kwíiguitania na athíñi; moko make mwene no nginya magaacockia ūtonga wake kúrīa aaúrutire. **11** Hinya wa wíthí ūrīa ūiyúríté mahíndí-iní make ūgaakoma hamwe nake rüküngū-iní. **12** “O na gútuíka ūúru ūrī müríó ūrī kanua gake, na níauhithaga rungu rwa rúrímí rwake, **13** o na gútuíka ndangíhota kúurekia na aúigaga kanua gake-r̄í, **14** irio ciake níkarúra ir̄i nda yake; igaatuíka ūrúrū wa nduúra thiíní wake. **15** Níagatahíka ūtonga ūrīa

ameretie; Mūrungu nīagatūma aūtahīke. **16** Nīakoonga thumu wa nyoka; magego ma nyoka nīmo makaamūūraga. **17** Ndagakenera tūrūū, njūū iria ithereraga ūūkī na ngorono. **18** Kīndū kīrīa anogeire no nginya agagīcookia atakīrīte; ndagakenera uumithio wa wonjoria wake. **19** Nīgūkorwo nīahinyīrīrie athīni, akamatiga matarī na kīndū; nīatunyanīte nyūmba iria ataakire. **20** “Ti-ithe rū merirīria make matingīthira; ndangīhonokia na indo iria eīgīre. **21** Gūtirī kīndū atigīrio gīa kūrīa; ūtonga wake ndūgatūūra. **22** Hīndī īrīa aiganīire nī ūndū wa kūingīhia indo, mīnyamaro nīkamūnyiita; ūkīa nīukamūkora na nditi nene. **23** Hīndī īrīa aiyūrītie nda yake-rī, nīguo Ngai akaarekereria marakara make mahiū mamūkore na amuurīrie mahūūra make. **24** O na angīrīra indo cia mbaara cia kīgera, akaarathwo na mūguī wa gīcango. **25** Aūcomoraga kuuma ng'ong'o wake, mūtheece ūcio mūkengu akaūcomora kuuma ini-inī rīake. Imakania nīkamūkorerera; **26** nduma nene nīyetereire igīna ciake. Mwaki ūtarī mūhurutīre nīukamūcina, na ūniine kīrīa gītigaire thiinī wa hema yake. **27** Igūrū nīrīkaguūria wīhia wake; thī nayo nīkarahūka ūmūūkīrīre. **28** Kīguū nīgīgathereria nyūmba yake, indo cia nyūmba yake ithererio nī kīguū mūthenya ūcio wa mang'ūrī ma Ngai. **29** Ūcio nīguo ūndū ūrīa Ngai agayagīra arīa aaganu, igai rīrīa maathīrīirwo nī Mūrungu.”

21 Ningī Ayubu agīcookia atīrī: **2** “Thikīrīrīai wega ciugo ciakwa; rekei ūndū ūyū ūtuīke nīguo mūkūūhooreria naguo. **3** Ngirīrīrīai na nī njarie, na ndaarīkia kwaria-rī, mūgīcooke mūūnyūrūrie. **4** “Nīī-rī, kaī mateta makwa

meerekeirio mündū? Ngükīaga kūremwo nī gūkirīria
nīkī? **5** Ta ndorai mügege; mwīnyiite tūnua twanyu
na moko nī kūmaka. **6** Ndīciiragia ūhoro ūyū ngamaka
mūno; ngethithimūkwo nī mwīrī, ngambīrīria kūinaina.
7 Atīrī, andū arīa aaganu marekagwo matūūre muoyo
nīkī, magakūra o na magakīrīria kūgīa na ūhoti? **8**
Nīmeonagīra ciana ciao ikīgaacīra kūu marī, makoona
rūciaro rwao rūkīhaanda mbere ya maitho mao. **9**
Mīcīi yao iikaraga īgitīrwo na ītarī na guoya; naru
rūthanju rwa Ngai rūtimahūūraga. **10** Ndegwa ciao
itiagaga kūgwatia; ng'ombe ciao iciaraga, na itihunaga.
11 Moimagaragia twana twao tūngī o ta rūūru; ciana
icio ciao ikaina igītūrūhaga. **12** Nao o ene mainaga
makīhūūraga tūhembe na inanda cia mügeeto; mekenagia
na mūgambo wa mūtūrirū. **13** Matūūraga mīaka yao
magaacīire, na magathiī mbīrīra-inī marī na thayū.

(Sheol h7585) **14** Na no-o meeraga Mūrungu atīrī, ‘Thīī!
Tigana na ithū! Tūtikwenda kūmenya njīra ciaku. **15**
Mwene-Hinya-Wothe nīwe ū, atī nīguo tūmūtungatagīre?
Tūkūgunīka nakī tūngīmūhooya?’ **16** No rīrī, kūgaacīra
kwao gūtirī moko-inī mao ene, nī ūndū ūcio nīi njikaraga
haraaya na kīrīra kīa andū arīa aaganu. **17** “Na rīrī, nī
maita maigana tawa wa arīa aaganu ūhoragio? Nī maita
maigana makoragwo nī mūtino, na nī maita maigana Ngai
amagayagīra ruo nī kūmarakarīra? **18** Nī maita maigana
matuīkaga ta nyeki nyūmū ūkūhurutwo nī rūhuho, o na
kana ta maragara marīa mombūragwo nī kīhuhūkanio?
19 Kuugagwo atīrī, ‘Ngai aigagīra ciana iherithia rīa
ithe wao.’ No rīrī, nī kaba Ngai aherithie mündū ūcio

we mwene, nīguo amenye nīehītie! **20** Maitho make nīmeyonere mwanangīko wake mwene; nīarekwo akunde mang'ūrī ma Mwene-Hinya-Wothe. **21** Nī ūndū-rī, anga no eetangaga ha ūhoro wa andū ake arīa agaatiga na thuutha, matukū make maathira? **22** “Nī kūrī mūndū o na ūmwe ūngīhota kūruta Mūrungu atī nīguo agīe na ūmenyo, kuona atī Mūrungu nīwe ūtuanagīra ciira, o na agatuīra arīa atūgīirie mūno? **23** Nī kūrī mūndū ūkuuaga arī na hinya wake wothe, arī mūgitīre wega biū, na arī na thayū, **24** mwīrī wake ūheetwo irio wega, na mahīndī ma mīthiimo yake marī o maigū. **25** Mūndū ūngī agakua arī na marūrū ma ngoro, atarī aakenera kīndū kīega o na kī. **26** Makomaga o ro ūndū ūmwe tīri-inī, na eerī-rī, igunyū ikamahumbīra. **27** “Niī nīnjūūī wega ūrīa mūreciiria, ngamenya mathugunda manyu maakūhītīria namo. **28** Mūrooria atīrī, ‘Rīu nyūmba ya mūndū ūrīa mūnene īkīrī ha, na hema ūrīa andū aaganu maratūūragārī, īkīrī ha?’ **29** Kaī mūtarī muoria andū arīa mathiiaga ng'endo? Kaī mūtarūmbūyagia ūrīa mamwīraga: **30** atī mūndū ūrīa mwaganu nī aiguagīrwo tha mūthenya wa mūtino, atī nīahonokagio mūthenya wa mang'ūrī? **31** Nūū ūreganaga na mītugo ya mūndū mwaganu maitho-inī make? Nūū ūmūrīhagia kūringana na maūndū marīa aaneka? **32** Atwaragwo mbīrīra-inī, nayo mbīrīra yake īkarangagīrwo. **33** Tīri wa gītuamba nīrī mūrīo harī we; andū othe nīwe marūmagīrīra, na kīrīndī gītangītarīka gīgathīaga mbere yake. **34** “Mwakīhota atīa kūūhooreria na ndeto cia tūhū? Hatirī kīndū gītigaru harī macookio manyu tīga o maheeni!”

22 Nake Elifazu ūrīa Mūtemaani agīcookia atīrī: 2

“Mūndū aahota kūguna Mūrungu? O na mūndū mūūgī-
rī, akīhota kūmūguna? 3 Nī gīkēno kīrīkū ūthingu waku
ūngīrehere Mwene-Hinya-Wothe? Nī uumithio ūrīkū
angīgīa naguo angīkorwo mīthīire yaku ndīrī ūcuuke? 4
“Arakūrūithia na agagūthitanga nī ūndū wa wītigīri Ngai
waku? 5 Githī waganu waku ti mūnene? Mehia maku-rī,
makīrī mūthia? 6 Wetirie ūgitīri kuuma kūrī ariū a thogou
hatarī gītūmi; nīwaūrire andū nguo, ūkīmatiga njaga. 7
Arīa anogu ndwamaheire maaī, na nīwaimire arīa ahūtu
irio, 8 o na gūtuīka warī mūndū ūrī hinya, ūrī na mīgūnda:
mūndū ūheetwo gītīo, na watūūraga kuo. 9 Nīwaingatire
atumia a ndigwa matarī na kīndū, na ūkīniina hinya
wa arīa matarī na maithe. 10 Nīkīo ūthiūrūrūkīrio nī
mītego, nīkīo thīna wa narua ūkūmakagia, 11 nīkīo
ūtumanīirwo nī nduma, ūkaremwo nīkuona, na nokīo
mūiyūro wa maaī ūkūhubanīirie. 12 “Githī Ngai ndarī o
kūu igūrū o igūrū? O na ta kīone ūrīa njata irīa irī igūrū
mūno itūūgīrīte! 13 No rīrī, wee ūroiga atīrī, ‘Mūrungu
nī atīa angīmenya? No atuanīre ciira nduma-inī ta īno?
14 Matu matumanu nīmamūhumbīrīte, nī ūndū ūcio
ndangītuona rīrīa egūceera kūu igūrū gacūmbīrī.’ 15
Ūgūtūūra ūgeraga o njīra ya tene ūrīa andū aaganu
managerera? 16 Nīmahuririo ihinda rīao rītanakinya,
mīthingi yao ūgīthererio nī mūiyūro wa maaī. 17 Nao
meerire Mūrungu atīrī, ‘Tigana na ithuī! Mwene-Hinya-
Wothe-rī, angītwīka atīa?’ 18 No rīrī, nīwe waiyūririe
nyūmba ciao na indo njega, nī ūndū ūcio niī njikaraga
haraaya na kīrīra kīa andū arīa aaganu. 19 “Andū arīa

athingu n̄meyonaḡira mwananḡiko wa acio aaganu, magakena; ar̄ia matar̄i na ūuru mek̄ite mamanyūrūragia makiugaga at̄ir̄i: **20** ‘Ti-itherū thū ciitū n̄nyanange, mwaki n̄ūcinīte ūtonga wao.’ **21** “Athik̄ira Ngai ūikare ūr̄i na thayū nake, ūndū ūyū n̄guo ūgaakūrehere ūgaacīru. **22** It̄ik̄ira ūrutani wa kanua gake, na ūige ciugo ciate ngoro-in̄i yaku. **23** Ūnḡicookerera ūcio Mwene-Hinya-Wothe, n̄egūkwamūk̄ira; ūnḡeheria waganu kūraya na hema yaku, **24** na ūte ngūmba ciaku cia thahabu rūkūnḡ-in̄i, na thahabu yaku ya Ofiri ūmīte na kūu ndwaro-in̄i cia mahiga kūu mūkuru-in̄i, **25** hīndī ūyo ūcio Mwene-Hinya-Wothe agaatuīka thahabu yaku, na atuīke betha ūr̄ia njega mūno har̄i we. **26** Ti-itherū, hīndī ūyo n̄ūkona gīkeno thīnī wa ūcio Mwene-Hinya-Wothe, na n̄ūgatiir̄ira Ngai ūthiū waku. **27** N̄ūkamūhooya, nake n̄agakūigua, nawe n̄ūkahingia mīlhītwā yaku. **28** Ur̄ia watua wīkwo n̄guo ūr̄ikagwo, naguo ūtheri n̄ ūkaara njira-in̄i ciaku. **29** Hīndī ūr̄ia andū anḡi manyiihio, nawe ūkoiga, ‘N̄imatūūḡirio!’ Hīndī ūyo n̄akahonokia ar̄ia makuīte ngoro. **30** N̄akahonokia o na ūr̄ia ūr̄i na ūcuuke, ahonokio n̄ ūndū wa ūtheru wa moko maku.”

23 Ninḡi Ayubu aḡicookia at̄ir̄i: **2** “O na ūmūthī gūteta gwakwa no kūrūrū; guoko gwake n̄ikūnditūhīire o na nḡicaayaga ūguo. **3** Naar̄i korwo n̄njūūi kūr̄ia inḡimuona; Naar̄i korwo no hote gūthiī kūr̄ia aikaraga! **4** Inḡiyar̄ir̄ia har̄i we, njiyūrie kanua gakwa ihooto. **5** No nyende kūmenya ūr̄ia anḡinjookeria, ndīcūūranie ūr̄ia anḡinjīra. **6** No anjūk̄ir̄ire na ūhoti wake mūnene? Aca, ndanḡihat̄ir̄ia na thitango. **7** Hau-r̄i, mūndū mūrūnḡir̄i

no atware ciira wake mbere yake, na niĩ njohorithio
kuuma kûrî mûnjiirithia nginya tene. **8** “No rîrî, ingîthiî
mwena wa irathîro, we ndarî kuo; ingîthiî mwena wa
ithûîro, ndiramuona. **9** Hîndî ïrîa arî wîra-inî mwena
wa gathigathini, ndimuonaga; rîrîa athiî mwena wa
gûthini, ndimuonaga o na hanini. **10** Nowe-rî, nîooî
njîra ïrîa ngeragîra; aarîkia kûngeria, ngoima haana o
ta thahabu. **11** Magûrû makwa moimîte makinya make
thuutha; nûmagîrîra njîra yake itekwahûka na mwena. **12**
Niî nditiganîirie maathani ma mîromo yake; njîkîrîire
ciugo cia kanua gake gûkîra irio ciakwa cia o mûthenya.
13 “No rîrî, arûgamaga arî o wiki; nûû ûngîhota kûregana
nake? Ekaga o ûrîa ekwenda. **14** Ahingagia ûndû ûrîa
anduîrîire, na arî o na mîbango mîingî ta ïyo anjigîre. **15**
Kîu nîkîo gîtûmîte nyiitwo nî kîmako ndî mbere yake;
ndeciiria maûndû macio mothe-rî, ngamwîtigîra. **16**
Mûrungu nîatûmîte ngoro yakwa yûrwo nî hinya; ûcio
Mwene-Hinya-Wothe nîatûmîte nyiitwo nî guoya. **17**
No rîrî, ndikirîtio nî nduma, ïî nduma ïyo ndumanu
îhumbîrîte ûthiû wakwa.

24 “Nî kîi kîgiragia Mwene-Hinya-Wothe araarîrie
mahinda ma ciira? Nî kîi gîtûmaga arîa mamûû meterere
mîthenya ta ïyo o tûhû? **2** Kûrî andû meeheragia mahiga
ma mûhaka, na makarîithia ndûûru cia mahiû iria maiyîte.
3 Moyaga ndigiri ya mwana wa ngoriai, na magakuua
ndegwa ya mûtumia wa ndigwa ïtuîke ya kûrûgamîrîra
thiirî wao. **4** Nî meeheragia andû arîa abatari njîra-
inî, na makahatîrîria athiîni othe a bûrûri magatûma
mathiî makehithe. **5** O ta njagî cia werû, noguo andû

arĩa athĩni marokagĩra wĩra wa kũhaara kĩndũ gĩa kûrĩa; kũu bûrûri ūrĩa ūtagĩaga kĩndũ nîkuo marutaga irio cia kûhe ciana ciao. **6** Monganagia ngaragatha mîgûnda-ini, na makahaara matigari mîgûnda ya mîthabibû ya arĩa aaganu. **7** Maraaraga njaga nî kwaga nguo; matirĩ kĩndũ gĩa kwîhumbîra rîrĩa kwagĩa heho. **8** Maconjoragio nî mbura ya irîma-ini, nao makenyiitîrîra mahiga nî ūndû wa kwaga ha kwîyûa. **9** Mahuragia mwana wa ngoriai kuuma nyondo-ini; nako gakenge ka mûthîni gatahagwo nî ūndû wa thiirî. **10** Mathiiaga njaga nî kwaga nguo; makuuaga itîa cia ngano, no magatigwo marî o ahûtu. **11** Mahihagîra ndamaiyû mîtarô-ini; nîo makinyangaga ihihîro cia ndibei o magikuaga nî nyoota. **12** Mûcaayo wa arĩa marakua nîûraiguuo ūkiuma itûûra inene, nayo mîoyo ya arĩa agurarie no gûkaya ïrakaya ïkîenda ûteithio. No Ngai gûtirî mûndû aratuîra ciira nî ūndû wa gwîka ūru. **13** “Nî kûrî andû arĩa mareganaga na ûtheri, na matiûi njîra ciaguo, o na kana magaikara tûcîra-ini twaguo. **14** Hîndî ïrîa gwatuka-rî, mûûragani ookagîra akooraga athîni na abatari; ningî ūtukû agatuîka ta mûici. **15** Riitho rîa gîtharia rîetagîrîra kûgîe mairia; kûrîraga atîrî, ‘Gûtirî riitho o na rîmwe rîngînyona,’ na gîgaikara kûhîthîte ūthiû. **16** Rîrîa kûrî nduma-rî, nîguo andû matuaga nyûmba, no mûthenya magatinda mehingîire; matiendaga ūndû wa ûtheri. **17** Nîgûkorwo andû acio othe-rî, nduma ïrîa ndumanu nîyo rûciinî rwao; magîaga ūrata na imakania cia nduma. **18** “No rîrî, o nî mûhûûyû ūrîa ūrerete igûrû rîa maaî; igai rîao bûrûri-ini nî irume, na nî ūndû ūcio gûtirî mûndû ūthiiaga mîgûnda-ini ya

mīthabibū. **19** O ta ūrīa riūa na ūrugarī iminaga maaī ma
tharunji-rī, ūguo noguo mbīrīra īhuragia arīa mehītie.

(Sheol h7585) **20** Nayō nda ūrīa yamaciarire īkariganīrwo nīo,
igunyū nacio ikamarīa; andū arīa aaganu maticookaga
kūririkanwo, no moinangagwo ta mūtī. **21** Marīaga indo
cia mūtumia thaata na ūrīa ūtarī kaana, na matiiguagīra
mūtumia wa ndigwa tha. **22** No Ngai, nī ūndū wa ūhoti
wake, nīakururagia arīa marī hinya; o na mangīhaanda
wega-rī, matirī na mwīhoko atī nīmagatūura muoyo.
23 We no ametīkīrie maikare mahurūkīte makīiguaga
ta matarī na ūgwati, no maitho make nīmacūthagīrīria
njīra ciao. **24** Nīgūkorwo matūūgagīrio o kahinda kanini,
magacooka makehera; maikūrkagio na magakua o ta
andū arīa angī othe; makeheragio o ta igira cia ngano.
25 “Akorwo ūguo tiguo gūtariī-rī, nūū ūngīonania atī
nīndaheenania, na agītue ciugo ciakwa cia tūhū?”

25 Nake Bilidadi ūrīa Mūshuhi agīcookia atīrī: **2** “Wathani
na gwītigīrwo nī cia Ngai; nīwe ūhaandaga watho kūu
igūrū o igūrū mūno. **3** Mbūtū ciake no itarīke? Nūū
ūtaaragīrwo nī ūtheri wake? **4** Mūndū aakīhota atīa
gūkorwo arī mūthingu mbere ya Mūrungu? Mūndū
ūciarītwo nī mūndū-wa-nja-rī, akīhota atīa gūtuīka
mūtheru? **5** Angīkorwo o na mweri ti mūcangararu, na
njata ti theru maitho-inī make-rī, **6** mūndū na no ta
kīgunyū, o we mūrū wa mūndū-rī, ndakīrī mūnyiihīre
mūno makīrīa!”

26 Ningī Ayubu agīcookia atīrī: **2** “Kaī ūrī gūteithia
ūrīa ūtarī na ūhoti-ī! Kaī ūrī kūhonokia guoko kūrīa
gūtarī na hinya-ī! **3** Kaī ūrī gūtaara mūndū ūtarī na ūugī-

ĩ! Na atĩrĩ, kaĩ nĩwonanĩtie ūmenyo münene-ĩ! 4 Nũũ wagüteithia kwaria ciugo icio? Na nĩ roho waũ waria na kanua gaku? 5 “Arĩa akuũ marĩ na ruo rũnene, o acio marĩ rungu rwa maaĩ na kĩrĩa ḡiothe ḡitūrûaga kuo. 6 Gíkuũ níkíguúranie mbere ya Ngai; mwanangíko ūikaríte ūtarĩ mühumbíre. (**Sheol h7585**) 7 Atambürükagia matu ma mwena wa gathigathini igürũ rĩa kündü gütarĩ kïndü; nayo thĩ ndarĩ kïndü amicunjurítie nakõo. 8 Athayaga maaĩ thïinĩ wa matu make, no matu macio matingítembürwo nĩ ūritü wamo. 9 Ahumbagíra ūthiü wa mweri rírĩa waiganana, agatambürükia matu make igürũ r̄aguo. 10 Nïekírïte rükiriri igürũ rĩa maaĩ, rükahakania ūtheri na nduma. 11 Itugí iria itiirírïire igürũ nĩ ithingithaga, ikagegearaga nĩ ūndü wa iküümana r̄ake. 12 Nïoirugire maaĩ ma iria na ūndü wa hinya wake; na nĩ ūndü wa ūngí wake nïatinaangirie Rahabu tucunji. 13 Mihumü yake nïyo yathakaririe igürũ; guoko gwake nĩ gwatheeecire nyoka ñrĩa ñyororokaga na ihenya. 14 Atírĩrĩ, ïno no mïthia ya mawïra make; kaĩ no kamüheehü kanini tüiguaga ka ûhoro wake-ĩ! Nũũ ūngígitaükirwo nĩ marurumï ma ūhoti wake?”

27 Nake Ayubu agíthiï na mbere na mïario yake, akiuga atírĩ: 2 “Ti-itherü o ta ūrĩa Mürungu atüüraga muoyo, o we ūnyimïte kíhootho, ūcio Mwene-Hinya-Wothe, ūrĩa ūtümïte ngïe na ūrûrû ngoro-ini-r̄i, 3 hïndï ūrĩa yothe niñ ngütüura muoyo, nayo miñhumü ya Ngai ñrï maniürü-ini makwa, 4 miromø yakwa ndikaaria maündü ma waganu, na rürimï rwakwa rütikaaria maheeni. 5 Niñ ndigetikira ati nĩ inyuñ mürï na kíhootho; nginya rírĩa ngaakua,

ndigakaana ūkindīrīku wakwa. **6** Nīngūtūūria ūthingu wakwa na ndikaūrekia; thamiri yakwa ndīkanjiirthia rīrīa rīothe ngūtūūra muoyo. **7** “Thū ciakwa irogītuīka ta arīa aaganu, arīa marī muku na niī marotuīka ta arīa matarī kīhootho! **8** Tondū-rī, kīrīgīrīro kīa ūrīa ūtarī mwītigīri Ngai gīkīrī kīrīkū akua, hīndī īrīa Ngai ooya muoyo wake? **9** Mūrungu nīakīguaga gūkaya gwake rīrīa akorwo nī mīnyamaro? **10** Nīakenagīra ūcio Mwene-Hinya-Wothe? Nīakayagīra Ngai mahinda mothe? **11** “Nīngūmūruta ūhoro wīgī ūhoti wa Mūrungu; ndikūhitha njīra cia Mwene-Hinya-Wothe. **12** Inyuothē nīmwīoneire maūndū macio. īkīrī yakī mīario īno ītarī kīene? **13** “Ūū nīguo Mūrungu aathagīrīria arīa aaganu, na nīrīo igai rīrīa mūndū ūrīa ūtarī tha aamūkagīra kuuma kūrī Mwene-Hinya-Wothe: **14** O na ciana ciake ciaingīha atīa, ciathīrīirio rūhiū rwa njora; rūciaro rwake rūtikoona irio cia kūrūigana. **15** Mūthiro nīguo ūkaaninūkia arīa agaatiga thuutha wake, na atumia ao a ndigwa matikamarīrīra. **16** O na angīonganīrīria betha ta rūkūngū, na agīe na nguo nyingī ta hība cia rīūmba, **17** kīrīa egūcoakanīrīria gīkehumbwo nī ūrīa mūthingu, na arīa matarī mahītia nīo makaagayana betha yake. **18** Nyūmba īrīa aakaga no ta nyūmba ya kīhuruta, ningī no ta gīthūnū gīakītwo nī mūrangīri. **19** Agaakoma arī mūtongu, no ndagacooka gwīka ūguo rīngī; akaahingūra maitho akore gūtirī kīndū arī nakīo. **20** Imakania imūkoragīrīra ta mūiyūro wa maaī; kīhuhūkanio gīkaamūhuria ūtukū. **21** Rūhuho rwa mwena wa Irathīro rūmuoyaga akabuīria; rūmweheragia kūrīa atūūraga. **22** Rūmūhurutaga rūtarī na tha o rīrīa

aroorīra hinya waruo. **23** Rūhūrāga hī rūkamūkenerera, na rūkagamba ta nyoka rūkamūrūta kūrīa atūrāga.”

28 “Nī kūrī handū harīa betha yenjagwo o na nī harī handū harīa thahabu ītheragīrio. **2** Kīgera kīrutagwo kuuma tīri-inī, nakō gīcango kīrutagwo mahiga-inī gīgatwekio. **3** Mūndū nīkūniina aniihaga nduma; acaragia mahiga macio nginya kūrīa kūriku mūno, o kūu nduma īrī ndumanu mūno. **4** Mūndū atūrīkagia irima thī kūraya na kūrīa andū matūrāga, agakinya kūndū kūrīa mūndū aariganīirwo nīgūthiīaga; kūu kūraihanīrīirie na andū nīkuo acunjuuraga akīereeraga. **5** Thī nīkuo kuumaga irio, no na kūu thīinī mūhuro kūgarūrūkīte gūkahaana ta gūcinītwo na mwaki; **6** mahiga-inī ma thī nīkuo kuumaga yakuti īrīa ya bururu, na mūthanga wayo ūkoragwo na ngūmba cia thahabu. **7** Gūtirī nyoni ndīa-nyama yūī gacīra kau kahithe, na gatirī konwo nī riitho rīa hūngū. **8** Nyamū iria ciītīaga itirī ciagathiīra, o na gūtirī mūrūūthi ūkageragīra. **9** Guoko kwa mūndū gūtharīkagīra gūkanyiita ihiga rīa nyaigī, na gūkaguūria itina cia irīma. **10** Enjaga mungu ūgatūrīkia rwaro rwa ihiga; maitho make makīonaga igīna ciaruo ciothe. **11** Ethaga itwe cia njūūī, na indo iria hithe agaciumīria ūtheri-inī. **12** “No ūugī-rī, ūngīoneka kū? Ūmenyo ūtūrāga kū? **13** Mūndū ndangīmenya thogora wa ūugī; ndūngīoneka būrūri wa arīa marī muoyo. **14** Kūrīa kūriku mūno kuugaga atīrī, ‘Ndūrī thīinī wakwa’; narīo iria rīkoiga atīrī, ‘Ndūrī gūkū gwakwa.’ **15** Ndūngīgūrīka na thahabu īrīa therie mūno, kana thogora waguo ūthimwo na betha. **16** Ndūngīgūrīka na thahabu ya Ofiri, kana ūgūrīke na

onigithi ūrīa ūrī goro mūno, o na kana yakuti ūrīa ya bururu. **17** Thahabu kana icicio-rī, itingīhota kūgerekano naguo; o na kana ūkūuranio na mathaga ma thahabu. **18** Maricani kana ngenyekenyi iria cia goro itiagīrīire kūgwtanio naguo; thogora wa ūūgī ūkīrīte wa ruru ūrīa ndune. **19** Yakuti ya Kushi ndīngīganano naguo; o na ndūngīrīka na thahabu ūrīa therie mūno. **20** “Hakīrī ūguo-rī, ūūgī ūngīkiuma nakū? Ūmenyo ūtūraga kū? **21** Nīmūhithe kūrī maitho ma ciūmbe ciothe iria itūraga muoyo, ūkahithwo o na nyoni cia rīera-inī. **22** Mwanangīko na gīkuū ciugaga atīrī, ‘No mūhuhu waguo ūkinyīte matū-inī maitū.’ **23** Ngai nīooī njīra ya gūthīī kūrī ūrī, na nowe wiki ūūrī kūrī ūtūraga, **24** nīgūkorwo nīonaga mūthia wa thiī, na nīonaga maūndū marīa mothe marī rungu rwa igūrū. **25** Rīrīa aathimīire rūhuho nditi yaruo, o na agīthima maaī-rī, **26** rīrīa aarutīire mbura watho ūrūmagīrīre, na agītemera rūheni na marurumī njīra-rī, **27** nake nīonire ūūgī na akīūthima; aūrūmirie na akīūthuthuuria. **28** Agīcooka akīira andū atīrī, ‘Gwītigīra Mwathani-rī, ūcio nīguo ūūgī, Nakuo gūtheemaga ūūru nī ūmenyo.”

29 Ningī Ayubu nīathiire na mbere kwaria, akiuga atīrī:
2 “Naarī korwo no haane ūrīa ndaatariī mīri ūrīa ya tene, matukū-inī marīa Ngai aamenyagīrīra, **3** rīrīa tawa wake wamūrikaga igūrū rīa mūtwe wakwa, na ūndū wa ūtheri wake ngatuūkanagīria nduma-inī! **4** Korwo ndariī ūrīa ndatariī matukū-inī marīa ndagaacīire biū, hīndī ūrīa kuumīrania ngoro na Ngai kwarathimaga nyūmba yakwa, **5** rīrīa Mwene-Hinya-Wothe aarī hamwe na niī,

nacio ciana ciakwa ikandigiicíria, **6** rīrīa gacíra gakwa kaihūgítio nī kírimū kīa iria, naruo rwaro rwa ihiga rūgaatherūkagíra tūrūū twa maguta ma mūtamaiyū!

7 “Rīrīa ndaathiiaga kīhingo-inī kīa itūura inene, na ngaikarīra gītī gīakwa hau kīaraho-inī-rī, **8** aanake maanyonaga makeehera, nao athuuri makarūgama, **9** andū arīa anene maatigaga kwaria, makahumbīra tūnua twao na moko; **10** mīgambo ya andū arīa marī igweta īgakirio, nacio nīmī ciao ikanyiitana na karakara. **11** Úrīa wothe wanjiguaga ngīaria aaragia wega igūrū rīakwa, nao arīa maanyonaga makangaathīrīria, **12** nī ūndū nīndahatūraga arīa athīni maakaya mateithio, o na arīa mataarī na maithe maagīte mīndū wa kūmateithia. **13** Mūndū agīkua nīandaathimaga; nīndatūmaga ngoro ya mūtumia wa ndigwa ūine. **14** Ndehumbaga ūthingu ta nguo; ciira wa kīhooto nīguo warī nguo yakwa ya igūrū, o na kīremba gīakwa. **15** Nī niī ndaarī maitho ma arīa atumumu, na magūrū ma arīa ithua. **16** Ndaarī ithe wa arīa abatari; nīndaciiragīrīra o na mūndū itooī. **17** Ningī nīndoingaga magego ma arīa aaganu, na ngahuria arīa maarī magego-inī mao. **18** “Ndeciragia atīrī, ‘Nīi ngaakuīra gwakwa nyūmba, matukū makwa marī maingī ta mūthanga. **19** Mīri yakwa īgataambla īkinye maaī-inī, narīo ireera rīkoragwo honge-inī ciakwa ūtukū wothe. **20** Riiri wakwa ūgūtūūra werūhagio thīinī wakwa, naguo ūta wakwa ūtūure ūrī mwerū guoko-inī gwakwa.’ **21** “Andū maathikagīrīria marī na kīrīgīrīro, meetagīrīra kīrīra gīakwa makirīte. **22** Ndaarīkia kwaria-rī, matiacookaga kwaria; ciugo ciakwa ciatoonyaga matū mao kahora

ihooireire. **23** Maanjetagīrīra ta andū metereire mbura, na makanya ciugo ciakwa o ta mbura īrīa ya kūrigīrīria. **24** Ndaamathekathekagia moorītwo nī hinya makaaga gwītikia; ūtheri wa ūthiū wakwa warī wa bata mūno kūrī o. **25** Nī niī ndamoonagia njīra, ngaikaraga ta ndī mūnene wao; ndatūūraga ta mūthamaki arī gatagatī ga ita rīake; ningī ndaatariī ta mūndū ūrīa ūhooragīria arīa maracakaya.

30 “No rīu-rī, andū ethī kūngīra nīmaanyūrūragia, arīa o na itangiendire gūturanīra maithe mao na ngui ciakwa cia rūrū. **2** Hinya wa moko mao ūngīang’unire nakī, kuona atī hinya wao nīwamehereire? **3** Nīmathīnīkīte nī ūndū wa wagi na ng’aragu, ūtukū-rī, moorūūraga būrūri mūng’aru, būrūri mwanangīku ūkirīte ihooru. **4** Maahaaraga nyeni cia mahuti ma cumbī kuuma ihinga-inī, na irio ciao ciarī mīri ya mūtī wa kīhaato. **5** Nīmaingatirwo kuuma kūrī mūngī, makiugīrīrio ta maarī aici. **6** Nīmahatīrīrio maikarage mīkuru-inī ya tūrūū tūhūu, kūu ndwaro-inī cia mahiga na marima-inī marīa marī thī. **7** Maanagia ta nyamū kūu ihinga-inī, makahatīkanagīra kūu mahuti-inī. **8** Rūciaro rūtarī kīene na rūtarī rīitwa, nī rwarutūrūrirwo ruume kūu būrūri-inī. **9** “Na rīu ariū ao maraanyūrūria na rwīmbo; ngagītuīka wa kuunagwo thimo nīo. **10** Nīmathūire na magaikaraga haraihu na niī; matīitigagīra kūndūra mata ūthiū. **11** Nī ūndū rīu Ngai nīaregeretie ūta wakwa, na akandeehera mathīna-rī, matirī ūndū merigagīrīria gwīka marī harīa ndī. **12** Mwena wakwa wa ūrīo kūrī rūrīrī rūratharīkīra; maigagīra magūrū makwa mītego, na magaaka ihumbu ciao cia gūūtharīkīra. **13**

Maharaganagia njīra yakwa; mahotaga kūnyūnūha o na
gūtarī na mūndū ūramateithia. **14** Mokīte ta matoonyeire
mwanya-inī mwariī; mokīire gatagatī ga kū kwanangīku,
makaamomokera. **15** Imakania nīcihootete; gītīo gīakwa
kīumbūrītwo ta kīhurutītwo nī rūhuho, naguo ūgitīri
wakwa ūkabuīria ta itu. **16** “Na rīu muoyo wakwa
nīrathirīrīkīra; matukū ma thīna nīmanyiitīte. **17** Útukū
ūtheecangaga mahīndī makwa; ruo rwa gūthegenya
rūtindighthagīria. **18** Ngai angūnjakūnjaga ta nguo na
ūndū wa ūhoti wake mūnene; aanyiitaga ta kanjū yakwa
ngingo-inī. **19** Anjikītie ndoro-inī, ngatuīka ta rūkūngū
na ta mūhu. **20** “Nīwe ndīrakaīra, o Wee Ngai, no
ndūranjītika; ndīrarūgama, no wee no kūndora ūrandora.
21 Wee nīñgarūrūkīte ūtarī na tha; ūtharīkīre na hinya
wa guoko gwaku. **22** Nīñūhurītie, ūkaandindīka mbere
ya rūhuho; ūnyugutanītie kīhuhūkanio-inī. **23** Nīnjūū
nīkanginyia o gīkuū-inī, ūndware kūrīa gwathīrīrīwo arīa
othe marī muoyo. **24** “Ti-itherū gūtirī mūndū ūukagīrīra
mūndū ūthuthīkīte ngoro, hīndī ūrīa egūkaya ateithio
arī mīnyamaro-inī. **25** Niī-rī, githī ndianarīrio nī arīa
marī na thīna? Githī ngoro yakwa ndīanaiguīra arīa
athīni kīeha? **26** No rīrī, rīrīa ndeerīgagīrīra wega, ūūru
ūgīuka; rīrīa ndaacaragia ūtheri-rī, hīndī ūyo nduma
īgīuka. **27** Nda yakwa ndītigaga kūruruma; matukū ma
thīna nīmanginyīre. **28** Thiiaga njirīte biū, no ti ūndū wa
kūhīa nī riūa; ngarūgama kīñgano-inī ngakaya ndeithio.
29 Nduīkīte mūrū wa nyina na mbwe, ngatuīka mūthiritū
wa ndundu. **30** Gīkonde gīakwa nīkīgarūrūkīte, gīgathita
na gīkoonūka; mwīrī wakwa ūhiūhīte nī ūrugarī. **31**

Kīnanda gīakwa kīa mūgeeto kīrutaga o mūgambo wa
gūcakaya, naguo mūtūrirū wakwa ūkaruta o mūgambo
wa kīrīro.

31 “Niī nītwarīkanīire na maitho makwa ndikanarore
mūirītu ndīmwīrirīrie. **2** Nī ūndū-rī, kaī rūgai rwa mūndū
kuuma igūrū kwa Ngai rūkīrī kī? Igai rīake nī rīrīkū
kuuma kūrī ūcio Mwene-Hinya-Wothe ūrī igūrū? **3** Githī
ti kwanangwo kwa arīa aaganu, na mūtino kūrī arīa
meekaga maūndū mooru? **4** Githī we ndonaga njīra
ciakwa, na agatara o ikinya o ikinya rīakwa? **5** “Ingīkorwo
thiiaga na njīra itarī cia ma-rī, kana kūgūrū gwakwa
gūkahiūha thiī ngaheenanie-rī, **6** Ngai nīathime na ratiri
cia kīhooto, nake nīekūmenya atī niī ndirī ūcuuke; **7**
makinya makwa mangīkorwo nīmahūkīte makoima njīra-
inī, nayo ngoro yakwa ūngīkorwo nītongoretio nī maitho
makwa, kana moko makwa makorwo nīmathaahītio-
rī, **8** hīndī ūyo kīrīa haandīte kīrorīo nī andū angī,
nacio irio cia mīgūnda yakwa iromunywo. **9** “Ngoro
yakwa ūngīkorwo yanaheenererio nī mūndū-wa-nja,
kana ngorwo ndanaceema mūrango-inī wa mūndū wa
itūura, **10** hīndī ūyo mūtumia wakwa arothīa ngano ya
mūndū ūngī, na arūme angī tiga niī marokoma nake. **11**
Nīgūkorwo ūndū ūcio nī ūmaramari wa thoni, na nī rīhīa
rīa gūtuīrwo ciira nī kīama. **12** Tondū ūcio nī mwaki ūrīa
ūcinaga nginya ūkaananga; na nīngīamunyīte magetha
makwa mothe. **13** “Ingīkorwo nīnyimīte ndungata ciakwa
cia arūme na cia andū-a-nja kīhooto rīrīa manateta
nī ūndū wakwa-rī, **14** niī ngeeka atīa rīrīa Mūrungu
akaanjūkīrīra? Ngaacookia atīa rīrīa ngeetwo ndīteterere

ūhoro-inī ūcio? **15** Githī ūcio wanyūūmbire kūu nda ya maitū to we wamoombire? Githī tiwe watūthondekire tūrī kūu nda cia aa maitū? **16** “Ingīkorwo ndanaima athīni kīrīa maanerirīria, kana ngareka maitho ma mūtūmia wa ndigwa morwo nī hinya-rī, **17** ingīkorwo ndīīaga irio ciakwa nyiki, ngaaga kūgayana na ūrīa ūtarī ithe-rī, **18** (no nīi kuuma ūnini wakwa, mwana ta ūcio ndaamūreraga o ta ūrīa angīarerirwo nī ithe, na kuuma gūciarwo gwakwa ndūire ndongoragia mūtūmia wa ndigwa) **19** ingīkorwo ndanoona mūndū agīkua nī ūndū wa kwaga nguo, kana ngoona mūndū mūbatari atarī kīndū gīa kwīhumba, **20** na ngoro yake ndīandathimire nī ūndū wa kūmūiguithia ūrugarī na guoya wa ng’ondu ciakwa-rī, **21** ingīkorwo ndanoya guoko gwakwa ngookīrīra mwana ūtarī ithe, nīkūmenya atī no nyone wa kūndeithia kwagīa ciira igooti-inī-rī, **22** hīndī īyo guoko gwakwa kūroahūkīra kīande-inī kūgwe, kūroinīkīra o irūngo-inī. **23** Nī ūndū nīndetigāra mwanangīko uumīte kūrī Mūrungu, na nī ūndū wa gwītigāra riiri wake, ndingīekire maūndū ta macio. **24** “Ingīkorwo nīnjigīte mwīhoko wakwa harī thahabu, kana ngeera thahabu ūrīa therie mūno atīrī, ‘Wee nīwe ūgitīri wakwa,’ **25** ingīkorwo ndanakenera ūtonga wakwa mūnene, kana ngakenera uumithio ūrīa moko makwa mecarīirie-rī, **26** ingīkorwo ndanarūmbūiya riūa rīarīte, kana mweri ūgīthī ūcangararīte, **27** na ngoro yakwa īkīheenererio nīcio na hitho, kana guoko gwakwa gūgīcikinyīria kīmumunyano gīa gūcītīa-rī, **28** o na macio mangītuīka mehia ma gūtuīrwo ciira, nīgūkorwo ingītuīkīte mūndū ūtarī mwīhokeku harī

Mūrungu ūrīa ūrī igūrū. **29** “Ingīkorwo ndaanakena nī thū yakwa kuona mūtino, kana ngīmīthekerera rīrīa thīna wamīkora, **30** no niī ndirī ndetikīra kanua gakwa keehie na ūndū wa kūhoera muoyo wayo kīrumi, **31** kūngīkorwo andū a nyūmba yakwa matirī moiga atīrī, ‘Nūū ūtarī warīa nyama cia Ayubu akahūūna?’ **32** no gūtirī mūgeni wanaraara njīra-inī, nī ūndū mūrango wa mūcīi wakwa ūtūire ūhingūrīirwo mūgendi, **33** ingīkorwo ndaanahitha mehia makwa, ta ūrīa andū meekaga, na ūndū wa kūhitha mahītia ngoro-inī yakwa **34** tondū wa gwītigīra kīrīndī, o na gwītigīra kūmenwo nī mīhīrīga ngagīkira ki na ndiume nja-rī, **35** (“Naarī korwo ndaarī na mūndū wa kūnjigua! Rīu nīndekīra rūrīi rwa kwīyariīria: reke Mwene-Hinya-Wothe anjookerie ūhoro; reke mūūthitangi andīke marūa ma thitango yake. **36** Ti-itherū marūa macio ingīmaigīrīra kīande, ndīmehumbe taarī thūmbī. **37** Njooke ndīmūhe ūhoro wakwa ikinya gwa ikinya; ndīmūkuhīrīrie ta ndī mūnene.) **38** “Korwo mūgūnda wakwa wakaya, ūnjūkīrīre, nayo mītarō yaguo yothe īkorwo īkīrīra maithori, **39** ingīkorwo ndanarīa maciaro maguo iteekūrīha, kana ngoraga ngoro cia ene guo-rī, **40** hīndī ūyo cong'e ūrokūra kuo handū ha ngano, na riya handū ha cairi.” Ndeto cia Ayubu nīciathira.

32 Nī ūndū ūcio andū acio atatū nīmatigire gūcookeria Ayubu, nī ūndū eeyonaga arī mūthingu. **2** No rīrī, Elihu mūrū wa Barakeli ūrīa Mūbuzi, wa nyūmba ya Ramu, nīarakaririo mūno nī Ayubu nī ūndū wa gwītua aarī na kīhooto gūkīra Ngai. **3** Ningī nīarakarītio nī arata acio atatū tondū nīmagīte ūndū mangīcookeria

Ayubu, o na gūtuīka nīmamūtuīrīire ciira. **4** Na rīrī,
Elihu aambīte gweterera acio angī maarie atanaaria na
Ayubu, tondū o maarī akūrū kūmūkīra. **5** No rīrīa onire
atī andū acio atatū matiarī na ūndū ūngī wa kuuga-rī,
agīakanwo nī marakara. **6** Nī ūndū ūcio Elihu, mūrū wa
Barakeli ūcio Mūbuzi, akiuga atīrī: “Niī ndī na mīaka
mīnini, na inyuī mūrī akūrū; nīkīo ngwītigagīra, ngaaga
ūūmīrīru wa kūmwīra ūrīa njūūī. **7** Ndeciiragia atīrī,
‘Ūkūrū nīwaagīrīire warie; ūngī wa mīaka nīwaagīrīire
kūrutana ūūgī.’ **8** No nī roho ūrīa ūrī thīinī wa mūndū,
o yo mīhūmū ya Mwene-Hinya-Wothe, ūheaga mūndū
ūmenyo. **9** To arīa akūrū oiki oogī, na to arīa akūrū
mamenyaga ūrīa kwagīrīire. **10** “Nī ūndū ūcio nguuga
atīrī, ‘Thikīrīria; o na niī nīngūmwīra ūrīa njūūī.’ **11**
Nīngwetereire rīrīa mūkwaragia, ndathikīrīria ihooto
cianyu; rīrīa mūgūcaragia ciugo-rī, **12** nīngūmūtegeire
matū biū. No gūtirī o na ūmwe wanyu wonanirie mahītia
ma Ayubu; gūtirī o na ūmwe wanyu ūmūcookeirie mīario
yake. **13** Tigai kuuga atīrī, ‘Nītūgīte na ūūgī; rekei
Mūrungu amūkararie, no ti mūndū.’ **14** No rīrī, Ayubu
ti niī ekwerekeirie ciugo ciake, na niī ndikūmūcookeria
kūringana na mīario yanyu. **15** “Nīmamakīte, na matirī
na ūndū ūngī mangiuga; nīmarigītwo nī atīa mangiuga.
16 no nginya njeterere, nī ūndū rīu nīmakirīte, tondū atī
rīu marūgamīte hau matarī na macookio? **17** O na niī
nīngwaria; o na niī nīnguuga ūrīa njūūī. **18** Nīgūkorwo
njīyūrītwo nī ciugo, naguo roho ūrīa ūrī thīinī wakwa
nīūrandindīkīrīria; **19** thīinī wakwa haana ta ndibei īrī
cuba ngunīke, ngahaana ta mondo njerū ya ndibei īkirie

gütuthūka. **20** no nginya njarie hūūcūke, no nginya ndumūre mīromo yakwa njookie ūhoro. **21** Ndigūtīra mūndū o na ū maūthī, kana ngaathīrīrie mūndū o na ūrīkū tūhū; **22** nī ūndū korwo ndī mwara na kūgaathīrīria, Mūnyūūmbi no anjeherie narua.

33 “No rīu Ayubu-rī, thikīrīria ciugo ciakwa; tega matū ūigue ūrīa wothe nguuga. **2** Ndī hakuhī gütumūra kanua gakwa; ciugo ciakwa irī o rūrīmī-inī rwakwa. **3** Ciugo ciakwa ciumīte ngoro nūngīrīru; mīromo yakwa yaragia ītarī na ūhinga. **4** Roho wa Mūrungu nīwe ūnyūmbīte; mīhūmū ya Mwene-Hinya-Wothe nīyo ūheaga muoyo. **5** Nawe njookeria, akorwo nūkūhota; wīhaarīrie ūng’ethere. **6** Niī haana o tawe maitho-inī ma Mūrungu; o na niī ndombirwo na rīūmba. **7** Kwīndigīra gūtigakūmakie, kana guoko gwakwa gūkūritūhīre. **8** “No rīrī, nīuugīte ngīiguaga, ngaigua ciugo icio ūkiuga atī, **9** ‘Ndī mūtheru na ndirī na mehia; ndīkīte ūru, na ndirī na mahītia. **10** No Ngai nīanyonete na mahītia; anduīte thū yake. **11** Nīanjohaga magūrū na mīnyororo; arangagīra njīra ciakwa ciothe.’ **12** “No ngūkwīra atīrī, ūhoro-inī ūyū wee ndūrī na kīhootho, nīgūkorwo Ngai nī mūnene gūkīra mūndū. **13** Ūramūtetia nīkī, atī ndacookagia kiugo kīa mūndū o na kīmwe? **14** Nīgūkorwo Mūrungu nīaaragia, rīmwe na njīra ūmwe, na rīngī akaaria na njīra ūngī, o na gūtuīka mūndū no aage gūkūrana. **15** Rīmwe akaaragia kīroto-inī na kīoneki-inī gīa ūtukū, rīrīa andū mahītīwo nī toro mūnene marī ūrīrī, **16** no amaařīrie matū-inī mao, na amamakie nīguo amakaanie, **17** nīguo agarūre mūndū atige kūhītia, na atigane na mwītīo, **18** nīguo

agitīre roho wake kuuma gīkuū-inī, na agitīre muoyo
wake ndūkaniinwo na rūhiū rwa njora. **19** Ningī mūndū
no arūithio na gūkomio ūrīrī wa ruo, akorwo na thīna
wa mahīndī ūtathiraga, **20** o nginya ngoro yake īgathūūra
irio, na roho wake ūgathūūra irio iria njega mūno. **21**
Nyama cia mwīrī wake ihīnjaga igathirīrīkīra, na mahīndī
make marīa mataroonekaga makōimīra. **22** Roho wake
ūgakuhīrīria mbīrīra, na muoyo wake ūgakuhīrīria arīa
mareehage gīkuū. **23** “No rīrī, angīkorwo harī na mūraika
mwena wake arī mūiguithania, ūmwe harī ngiri, wa kwīra
mūndū ūndū ūrīa ūmwagīrīire, **24** nake amūkinyīrie wega
wake na oige atīrī, ‘Mūhonokie ndagatuīke wa gūikūrūka
mbīrīra-inī; nīnyonete gīa kūmūkūūra nakīo,’ **25** hīndī
īyo nyama cia mwīrī wake igeethīha ta cia mwana;
igaacooka ta ūrīa ciarī matukū-inī ma wīthī wake. **26**
Ahooyaga Ngai ageekwo wega nīwe, oonaga ūthīwa
Ngai akaanīrīra nī gūkena; agacookio ūthingu-inī wake
nī Ngai. **27** Nake agacooka agathīi kūrī andū akameera
atīrī, ‘Nīndehirie, na ngīogomia ūndū ūrīa warī wa ma, no
ndiigana kūherithio ūrīa ndaagīrīirwo nīkūherithio. **28**
Nīakūūrire roho wakwa ndūkaharūrūkio mbīrīra, na nī
ngūtūūra ngenagīra ūtheri ūcio.’ **29** “Mūrungu nīekaga
mūndū maūndū macio mothe, maita meerī o na kana
matatū, **30** nīguo agarūre roho wake ndūkaharūrūkio
mbīrīra, nīgeetha ūtheri ūcio wa muoyo ūmūtherere. **31**
“Atīrīrī Ayubu, tega matū na ūūthikīrīrie; kira ki na nī
njarie. **32** Wakorwo ūrī na ūndū wa kuuga-rī, njīrra; aria,
nīgūkorwo ingīenda woneke ndwīhītie. **33** No akorwo ti
ūguo-rī, wee gīthikīrīrie; kira ki, na nīngūkūruta ūūgī.”

34 Ningī Elihu akiuga atīrī: **2** “Iguai ciugo ciakwa, inyuī andū aya oogī; thikīrīriai, inyuī amenyi a maūndū. **3** Nīgūkorwo gūtū gūthuuranagia ciugo o ta ūrīa rūrīmī rūcamaga irio. **4** Nītwīkūūranīrei ithūrī ene ūndū ūrīa wagīrīire; nītwīrute tūrī hamwe ūndū ūrīa mwega. **5** “Ayubu aroiga atīrī, ‘Niī ndihītītie, no Mūrungu nīanjagithītie kīhooto gīakwa. **6** O na gūtuīka ndīraria ūrīa kūrī, ndīratuuo mūheenania; o na gūtuīka ndīrī na mahītia, mūguī wake ūngurarītie kīronda gītangīhona.’ **7** Nī mūndū ūrīkū ūhaana ta Ayubu, mūndū ūnyuuaga kīnyūrūri taarī maaī aranyua? **8** Atwaranaga na andū arīa mekaga ūūru; agīīaga thiritū na andū arīa aaganu. **9** Nīgūkorwo oigaga atīrī, ‘Gūtīrī uumithio mūndū onaga rīrīa arageria gūkenia Ngai.’ **10** “Nī ūndū ūcio gīthikīrīriei, inyuī andū aya mūrī na ūtaūku. Ūhoro wa kwīhia ūroaga kuoneka harī Mūrungu, Mwene-Hinya-Wothe aroaga gwīka ūūru. **11** Arīhaga mūndū kūringana na ūrīa ekīte; akamūrehere o kīrīa kīringaine na mīthīire yake. **12** Gūtingīhoteka atī Mūrungu no eeke mahītia, atī ūrīa Mwene-Hinya-Wothe no ogomie kīhooto. **13** Nūū wamūtuire mūrōri wa thī? Nūū wamūtuire mūrūgamīrīri wa thī yothe? **14** Korwo aagīa na muoroto wa kweheria roho wake na mīhūmū-rī, **15** andū othe mangīthiranīra hamwe, nake mūndū acooke rūkūngū-inī. **16** “Akorwo ūrī mūndū ūrī na ūtaūku-rī, igua ūhoro ūyū; thikīrīria ūrīa nguuga. **17** Mūndū ūthūire kīhooto-rī, no ahote gwathana? Ūrīa ūrī kīhooto, o Ūcio kīhoti-rī, no ūmūtue mwīhia? **18** Githī ti we wīraga athamaki atīrī, ‘Inyuī mūtirī kīene,’ na akeera arīa marī igweta atīrī, ‘Inyuī

mūrī aaganu,’ **19** o ūcio ūtaſtagīra anene maūthī, na
ndendaga arīa atongu gūkīra arīa athīni, nīgūkorwo
othe nī wīra wa moko make? **20** Makuuaga o rīmwe, o
ūtukū gatagatī; andū mainainaga magakua; arīa marī
hinya meeheragio matahutītio nī guoko kwa mūndū. **21**
“Maitho make maikaraga macūthīrīrie mīthīre ya andū;
nīonaga mīthīre yao yothe. **22** Gūtirī handū harī nduma,
kana handū harī kīruru kīnene, hangīhithwo nī arīa
meekaga ūūru. **23** Mūrungu ndabatairio nīgūthuthuuria
ndeto cia andū makīria, atī nīguo moke mbere yake
maciirthio. **24** Ahehenjaga arīa marī ūhoti atekūūria
mūndū na akarūgamia andū angī ithenya rīao. **25** Tondū
we nīamenyaga maūndū marīa meekaga, amang’āuranagia
ūtukū magathuthīka. **26** Amaherithagīria waganu wao
makīonagwo nī mūndū o wothe, **27** tondū nīmagarūrkire
magītiga kūmūrūmīrīra, na matirūmbūyagia njīra yake o
na īrīkū. **28** Nīmatūmire kīrīro kīa arīa athīni gīkinye
hau mbere yake, nī ūndū ūcio akiīgua kīrīro kīa arīa
abatari. **29** No rīrī, angīkara akirīte-rī, nūū ūngīmūtua
muīitia? Angīhitha ūthīū wake-rī, nūū ūngīmuona? Nowe
arī igūrū rīa mūndū na igūrū rīa rūrīrī o ūndū ūmwe, **30**
nīguo agirie mūndū ūtarī na ūngai gwathana, amūgirie
kūigīra kīrīndī mītego. **31** “Korwo mūndū no ere Mūrungu
atīrī, ‘Nīnjīhītie no ndikehia rīngī. **32** Nduta menye ūrīa
itarahota kuona; ingīkorwo nīnjīkīte ūūru-rī, ndigacooka
gwīka ūguo rīngī.’ **33** Ngai-rī, no agīkūrīhe kūringana na
ūrīa wee ūkwenda rīrīa ūregete kwīrira? No nginya we
ūtue itua, no ti niī; nī ūndū ūcio kīnjīre ūrīa ūūi. **34** “Andū
arīa marī na ūtaūku maroiga atīrī, nao andū acio oogī

maiguïte ngïaria manjïïrïte atïrï, **35** ‘Ayubu aaragia atarï na ûmenyo; ciugo ciake nïciagïte ûûgï.’ **36** Hï, naarï korwo Ayubu aagerio nginya mûthia, nï ûndû macookio make nï ta ma mûndû mwaganu! **37** Nïongereire ûremi harï mehia make; atûhûûragïra hï cia kïnyûrûri, na akaingîhia ciugo ciake cia gûkîrïra Mûrungu.”

35 Ningï Elihu akiuga atïrï: **2** “Nïugwïciiria ûhoro ûyû nï wa kïhooto? Ûroiga atïrï, ‘Mûrungu nïekûnjariñria atue ndiñhïtie.’ **3** No rïrï, wee no ûramûûria atïrï, ‘Kûrï na uumithio ûrïkû harï niï, na ngûgunïka nakï ndaaga kwîhia?’ **4** “No nyende gûgûcookeria ûhoro, wee hamwe na arata aku. **5** Ta rora igûrû wone; ta cûthîrïria matu macio marï igûrû rïaku kûraya mûno. **6** Üngîhia-rï, ûndû ûcio üngîhutia Ngai atïa? Mehia maku mangîngîha mûno-rï, ûndû ûcio üngîmwïka atïa? **7** Üngîkorwo ûrï mûthingu-rï, üngîmûhe kïi, kana nï kïi aamûkagïra kuuma guoko-inï gwaku? **8** Waganu waku ûhutagia o mûndû tawe, na ûthingu waku ûkahutia o ciana cia andû. **9** “Andû makayaga nï icooki rïa kûhinyîrïrio; mathaithanaga mateithûrwo guoko-inï kwa ûcio ûrï hinya mûningî. **10** No gûtirï mûndû uugaga atïrï, ‘Ngai ûrïa wanyûûmbire arï ha, ûrïa ûheaga mûndû nyîmbo ûtukû, **11** ûrïa ûtûrutaga maûndû gûkîra ûrïa arutaga nyamû cia werû-inï, o na agatûhe ûûgî gûkîra nyoni cia rîera-inï?’ **12** Ndacockagia rîrïa andû maakaya nï ûndû wa mwîtûûgîrio wa andû arïa aaganu. **13** Ti-itherû, Mûrungu ndathikagîrïria mathaithana mao ma tûhû; ûcio Mwene-Hinya-Wothe ndarûmbûyagia mathaithana macio. **14** Githîi ndakaaga gûthikîrïria mûno makîria rîrïa ûkuuga

atī ndūramuona, na atī ciira waku ūrī mbere yake, na no nginya ūmweterere, **15** na makīria ma ūguo ūkoiga atī marakara make matiherithanagia na ndarūmbūyagia waganu o na hanini! **16** Nī ūndū ūcio Ayubu atumūrīte kanua gake akaaria ūhoro wa tūhū; nīarūtie ndeto nyngī atarī na ūmenyo.”

36 Elihu agīthiī na mbere kwaria, akiuga atīrī: **2**
“Ngirīrīria hanini, na nīngūkuonia atī harī maūndū mangī mangiugwo ma gūciirīria Ngai. **3** Ūmenyo wakwa ndīūrufīte kūraihi; niī ngūtūgīria kīhooto kīa ūcio Mūnyūūmbi. **4** Menya wega atī ndeto ciakwa ti cia maheeni; ūyū mūrī nake arī na ūmenyo mūkinyanīru. **5** “Mūrungu nīwe mwene hinya, no ndairaga andū; we nī mwene hinya, na nīarūmagia muoroto wake. **6** Ndatūūragia arīa aaganu muoyo, no nīaheaga arīa anyariire kīhooto kīao. **7** Ndeheragia maitho make harī arīa athingu; amaikaragīria gītī kīa ūnene hamwe na athamaki, na akamatūūgīria nginya tene. **8** No rīrī, andū mangīkorwo mohetwo na mīnyororo, makanyiitio na mīhīndo ya mīnyamaro, **9** we nīameeraga ūrīa mekīte, atī mehītie na ūtūrīka. **10** We nīatūmaga mathikīrīrie ūtaaro, na akamaatha merire ūūru wao. **11** Mangīmwathīkīra na mamūtungatīre, megūtūūra matukū mao marīa matigaru magaaciire, na mīaka yao o maiganīre. **12** No mangīaga kūigua, nīmakaniinwo na rūhiū rwa njora, na makue matarī na ūmenyo. **13** “Arīa matarī na Ngai ngoro-inī meiigagīra marakara; o na rīrīa aramooha na mīnyororo, matikayaga mateithio. **14** Makuuaga marī ethī, magakua hamwe na arūme arīa maraya ma mahooero-inī. **15**

No arĩa mathĩnìkaga, nĩamakũûraga kuuma thĩna-inĩ wao; nĩamaragĩria marĩ mĩnyamaro-inĩ. **16** “Werĩ, nĩarakûguucirĩria uume magego-inĩ ma mĩnyamaro, agûtware handũ haariî hatarĩ na ūkunderu, na agûtware akûhurükie metha-inĩ yaku ūiyûrîte irio iria njega. **17** No rĩu-rĩ, ūtitikithitio ituîro rîrîa rîagîrîire arĩa aaganu; ituîro rîa ciira na kîhotoo nîcigûkumbatîte. **18** Wîmenyerere mûndû o na ūrîkû ndakanakûheenererie na ūtonga; ndûgetikîrie ihaki inene rîkûhîtithie njira. **19** Ūtonga waku o na kana kîyo gîaku kînene-rî, no ikûnyiitîrîre nîguo ndûgatoonye mînyamaro-inî? **20** Tiga kwîrirîria ūtukû, nîguo ūguucûrûrie andû kuuma kwao mîciî. **21** Wîmenyerere ndûkeerekere ūru-inî, tondû ūkuoneka taarî guo wendete gûkîra gûthîñika. **22** “Mûrungu nîatûgîritio nî ūndû wa ūhoti wake. Nûu mûrutani take? **23** Nûu ūmwathîrîire njira ciake, kana akamwîra atîrî, ‘Wee nîwîkîte ūru’? **24** Ririkanaga gwîkîrîra wîra wake, ūrîa andû manakumia na rwîmbo. **25** Andû otthe nîmawonete; andû mawîroragîra marî o kûraya. **26** Ŧ Mûrungu ndakîrî mûnene; nî mûnene gûkîra ūmenyi witû! Mûigana wa mîaka yake ndûngîtuîrîka. **27** “Ambatagia matata ma maaî, marîa macookaga gûtaatîra tûrûñi ta mbura; **28** matu magaita ūigû wamo, nayo mbura nyingî ūkoirîra andû. **29** Nûu ūngîmenya ūrîa atambûrûkagia matu, kana ūhoro wa marurumî marîa moimaga hema-inî yake? **30** Kîone ūrîa ahurunjaga rûheni rwake rûkamûthiûrûrûkîria, agathambia iria kûrîa kûriku. **31** Ũu nîguo aathaga ndûrîrî na akaheana irio nyingî. **32** Akumbatagîria rûheni na moko make, na akarwatha rûringe kîrîa kîorotetwo. **33**

Marurumĩ make nĩmanagĩrĩra kĩhuhũkanio kĩrĩa kĩroka;
o na ng'ombe nĩimenyithanagia atĩ kûrĩ kĩhuhũkanio
kĩroka.

37 “Ndaigua ūguo ngoro yakwa ūgatumatuma, na
ïkambarara ïkoima handū hayo. **2** Thikiriria! Thikiriria
mûraramo wa mûgambo wake, mûrurumo ūrĩa uumaga
kanua gake. **3** Arekagiriria rûheni rwake rungu rwa igûrû
guothe na akarütûma nginya ituri cia thî. **4** Thuutha
waruo gûükaga mûgambo wa mûraramo wake; arurumaga
na mûgambo wake mûkaru. Hîndî ūrĩa mûgambo wake
waiguuo-rî, ndarigagiriria heni. **5** Mûgambo wa Mûrungu
ûrurumaga na njîra ya magegania; ekaga maündû manene
tûtangîhota kûmenya. **6** Eeraga tharunji atîrî, ‘Gwa
thî,’ nayo mbura ya rûthuthuû akamîra atîrî, ‘Tuîka
mbura nene.’ **7** Niatigithagia mûndû o wothe wîra wake
nîgeetha andû othe ombîte mamenye wîra wake. **8**
Nyamû nacio nîciîhithaga; ciikaraga imamo-inî ciacio. **9**
Kîhuhûkanio kiumaga giikaro gîakîo, heho nayo ïkoima
rûhuho-inî rûkîhurutana. **10** Mîhûmû ya Mûrungu
nîithondekaga mbarabu, namo maaî harîa maaramîire
makanyiitana. **11** Nîaiyûragia matu na ūigû; ahurunjaga
rûheni rûkamatûrîkia. **12** Mathiiga magîthiûrûrûkaga o
kûrîa angîmeerekeria thî yothe, mageeke o ūrîa wothe
angîmaatha. **13** Arehaga matu macio nîguo aherithie andû,
kana aihûgie thî yake na onanie wendani wake. **14** “Ayubu,
thikiriria ūhoro ūyû; tithiria hau wîcûûranie ūhoro wa
magegania ma Mûrungu. **15** Wee nîñûñ ūrîa Ngai aathaga
matu, na ūrîa atûmaga rûheni rwake rûhenûke? **16** Wee
nîñûñ ūrîa matu macio macuurîtio wega, magegania macio

ma ūrĩa ūrĩ ūmenyo mūkinyanĩru? **17** Wee ūringikaga nĩ ūrugarĩ wa nguo ciaku rĩrĩa bûrûri ūkirite ki hîndî ya rûhuho rwa gûthini-rî, **18** no ūhote kûruta wîra nake ūhoro-inî wa gûtambûrûkia matu mairû, o macio momîte o ta gîcicio gîa gîcango? **19** “Ta twîre ūrĩa twagîrîirwo nĩ kûmwîra; tûtingîhota gwîciirîra nĩ ūndû wa nduma iitû. **20** Nîagîrîire kwîrwo atî nîngwenda kwaria? Nî kûrî mûndû o na ū ūngiuga amerio? **21** Rîu-rî, gûtirî mûndû ūngîhota kûrora riûa, rîcangararîte kûu igûrû thuutha wakuo kûhaatwo nî rûhuho gûgathera. **22** Okaga kuuma mwena wa gathigathini arî na riiri ukengeete ta wa thahabu; Ngai okaga arî na ūkaru wa gwîtigîrwo. **23** Úcio Mwene-Hinya-Wothe-rî, tûtingîhota kûmûkinyîra, nîatûugîrîto nî ūndû wa ūhoti wake; tondû wa ūrĩa arî wa kîhoto na ūthingu mûnene-rî, ndahinyanagîrîria. **24** Nî ūndû ūcio andû nîmamûtîte, tondû githî ndarûmbûyagia arîa meyonaga ta marî oogî na ngoro ciao?”

38 Nake Jehova agîcookeria Ayubu ūhoro arî kîhuhûkanio-inî, akîmwîra atîrî: **2** “Nûû ūyû ūrekîra kîrîra gîakwa nduma na ciugo itarî na ūmenyo? **3** Wîhotore ta mûndû mûrûme; nîngûkûria ciûria, nawe ūkînjookerie. **4** “Warî kû rîrîa ndaakire mûthingi wa thî? Njîira akorwo ūrî na ūugî wa kûmenya. **5** Nûû wathimire mûigana wayo? Ti-itherû wee nîûû! Nûû watambûrûkirie rûrîgi rwa gûthima igûrû rîayo? **6** Mîthingi yayo yahandirwo igûrû rîa kî, kana nûû wahaandire ihiga rîayo rîa koine, **7** hîndî ūrîa njata cia rûciinî ciainire hamwe, na araika othe makianîrîra nî gûkena? **8** “Nûû wahingîrîrie iria na mîrango rîrîa rîatumûkire kuuma nda, **9** rîrîa ndatuire

matu nguo ciar̄o, na nḡir̄oha nduma nene ta taama war̄o,
10 r̄ir̄ia ndar̄ik̄iriire m̄ihaka, na nḡir̄ihinḡira na m̄irango
yar̄o, na nḡik̄ira m̄iḡiko handū hayo, **11** r̄ir̄ia ndoigire
at̄ir̄i, ‘Ükinyage o haha na ndūkanahak̄re; makūmbī maku
macio met̄ii-r̄i, hau n̄iho mar̄ikinyaga?’ **12** “Kuuma o
kiamb̄ir̄ria-r̄i, ūr̄i waathana at̄i r̄uciin̄i r̄uḡie ho, kana
ūk̄ionereria ūtheri wa r̄uciin̄i har̄ia ūkuum̄ir̄ira, **13** n̄guo
ūhote kūnyiita th̄i na m̄ithia yaguo, nao ar̄ia aaganu
maribaribwo moime kuo? **14** Th̄i ihaanaga ta r̄iūmba
r̄ihūr̄itwo mūhūuri; mūonekere wayo ūtar̄i ta mūhian̄ire
wa nguo. **15** Andū ar̄ia aaganu n̄imaimagwo ūtheri wao,
na guoko kwao kūr̄ia kuoetwo na iḡur̄u gūkoinwo. **16**
“Ūr̄i wath̄iī r̄ugendo nginya kūr̄ia iria r̄itherūkaḡira, kana
ūgaceera itwe-in̄i cia ndia kūr̄ia kūriku mūno? **17** Ūr̄i
wonio ihingo cia ḡikuū? Ūr̄i wona ihingo cia kūruru
ḡia ḡikuū? **18** Ūr̄i wamenya ūnene wa wariī wa th̄i?
Nj̄ira akorwo n̄ūūū maündū macio mothe. **19** “Nj̄ira
ya gūthiī kūr̄ia ūtheri ūtūr̄aga n̄ir̄ikū? Nayo nduma
ūkaraga kū? **20** No ūcitware gwacio? N̄ūūū tūcīra twa
gūthiī kūr̄ia itūr̄aga? **21** Ti-itherū wee n̄ūūū, n̄iḡukorwo
war̄i mūciare! Wee-r̄i, n̄ūtūr̄ite mīaka mīinḡi! **22** “Ūr̄i
watoonya makūmbī kūr̄ia tharunji ūḡitwo, kana ūk̄iona
makūmbī kūr̄ia mbura ya mbembe ūḡitwo, **23** o icio njiḡite
n̄i ūndū wa mahinda ma th̄ina, ngaciiga n̄i ūndū wa
matukū ma mbaara na ma kūrūa. **24** Nj̄ira ya gūthiī kūr̄ia
ūtheri ūgayanaḡirio n̄ir̄ikū, kana ya gūthiī kūr̄ia r̄uhuho
rwa irath̄iro r̄uhurunjaḡirwo gūkū th̄i? **25** Nūū wenjaḡira
mbura ya k̄iboboto mūtar̄o wa kūgerera, kana agatemera
mbura ya marurum̄i nj̄ira, **26** n̄guo mbura yure būrūri

ūtatūūraga mūndū, na yure werū kūrīa gūtarī mūndū,
27 nīguo īhūūnagie kūu gūtiganīrie gūgakira ihooru, na
ītūme kūmere nyeki? 28 Mbura nīrī ithe? Nūū mūciari
wa matata ma ime? 29 Tharunji yumaga nda ya ū? Nūū
ūciaraga mbaa īrīa yumaga igūrū, 30 rīrīa maaī momaga
ta ihiga, rīrīa maaī marīa marī igūrū wa iria magwatana?
31 “Wee-rī, wahota kuohania njata iria thaka cia Kīrīmīra?
Wahota kuohora mīkanda ya njata iria ciītagwo Karaū?
32 Wahota kuumagaragia njata iria ciītagwo Mazarothu
o mahinda maacio maakinya, kana wahota gūtongoria
Nduba na ciana ciayo? 33 Nīūūū mawatho ma igūrū? No
ūhote kūhaanda wathani wa Ngai ūrūme gūkū thī? 34
“Wahota kwanīrīra nginya mūgambo waku ūkinye matu-
inī nīguo kuure wīhumbīre na kīguū kīa maaī? 35 Wee
nīwe ūtūmaga henī ithīī na njīra ciacio? Nīkūrehagīra
ūhoro igakwīra atī, ‘Tūrī haha’? 36 Nūū waheire ngoro
ūugī, kana akīhe meciiria ūmenyo? 37 Nūū ūrī na ūugī
wa gūtara matu? Nūū ūngīhota kūinamia ndighthū cia
maaī cia igūrū 38 rīrīa rūkūngū rwatondora, nayo ndoro
īkooma īkanyiitana? 39 “Nīwe ūguīmagīra mūrūūthi wa
mūgoma wone gīa kūrīa, kana nīwe ūniinagīra mīrūūthi
ng’aragu 40 rīrīa īkomereire imamo-inī ciayo, kana rīrīa
īikaraga yoheirie nyamū ihinga-inī? 41 Nūū ūheaga ihuru
irio rīrīa tūcui twarīo tūgūkaīra Mūrungu tūkīūrūūraga
nī kwaga irio?

39 “Wee nīūūū rīrīa mbūri cia irīma-inī iciaraga? Wee
nīwīroragīra rīrīa thwariga īgūciara kaana kayo? 2
Wee nīūtaraga mīeri īrīa ciikaraga ingīgaaciara? Nīūūū
hīndī īrīa iciaraga? 3 Ciīthunaga igaciara twana twacio;

ruo rwacio rwa gūciara rūgathira. **4** Twana twacio twagīraga mwīrī, tūgakūra tūrī na hinya o kū gīthaka-inī; tūkinyaga ihinda rīa kwehera na tūticookaga. **5** “Nūū warekereirie njagī īthiage ītarī mūūria? Nūū wamīohorire mīhīndo? **6** Ndaamīheire werū ūtuīke mūciī wayo, naguo būrūri wa cumbī ūtuīke gītūūro kīayo. **7** īthekagīrīra inegene rīrī thīnī wa itūūra; ndīiguaga mūkaīrīrio wa mūtwarithia. **8** īrimūthagīra irīma-inī īgīetha gwa kūrīa, īkahaara kahuti o gothe karuru. **9** “Mbogo ya njamba-rī, yetīkīra gūgūtungata? No īkindīrie mūharatī-inī waku ūtukū? **10** No ūhote kūmīoha matandīko irīme na mūraū? No īkuume thuutha ituamba-inī īkīrīmaga na mūraū? **11** No ūmīihoke nī ūndū atī irī na hinya mūingī? No ūmītigīre wīra waku mūritū irutage? **12** No ūmīihoke īkūrehere ngano yaku, na īmīcookenīrīrie kīhuhīro-inī gīaku? **13** “Mathagu ma nyaga mabatabataga nī gūkena, no matingīgerekario na mathagu na njoya cia njūū. **14** īrekagīria matumbī mayo tīri-inī na īkamatiga mūthanga-inī magwate ūrugari, **15** ītegwīciiria atī no makinywo na magūrū makue, kana marangwo nī nyamū ya gīthaka. **16** īlkaga ciana ciayo ūrūta itarī ciayo; ndīmakaga atī wīra wayo no ūtuīke wa tūhū, **17** nīgūkorwo Ngai ndaamīheire ūūgī kana akīmīhe igai rīa mwīciirīrie mwega. **18** No rīrī, rīrīa yatambūrkia mathagu īhanyūke, īthekagīrīra mbarathi na mūmīhaici. **19** “Wee nīwe ūheaga mbarathi hinya wayo, kana ūkamīhumba ngingo na mūreera? **20** Wee nīwe ūtūmaga ūrūuge ta ngigī, īkahahūra andū na mūtiihīre wayo wa mwītīo? **21** īhuragia thī na ūcamba īgīkenagīra hinya wayo, īkaguthūka ītoonyete mbaara-inī.

22 Ìthekagírira guoya, ìtarí ùndü ìngítigíra; ndímakagio ní rúhiú rwa njora. **23** Thiaka wa mümíhaici übocabocaga mbaru-iní ciayo, hamwe na itimü ríkúhenia na mícengi. **24** Iríaga tíri ní ûrúme; ndíngírígama íkindíirie híndí íría karumbeta kagamba. **25** Híndí íría karumbeta kagamba ígatiiha, ‘Hí!’ Ínyiitaga thaaha wa mbaara írí o haraaya, na íkaigua kayú ka anene a mbaara, o na mbugírírio ya mbaara. **26** “Rwígí-rí, níwe ûrûhotithagia kúmbúka na üugí waku, kana gütambürükia mathagu maruo rwerekeire mwena wa gúthini? **27** Nderi níwe ümíathaga yúmbúke na igúrú, na íkeyakíra gítara kíayo igúrú múnó? **28** Ìtúúraga kíharúrúka-iní kía ihiga, na ní ho íraaraga; rúhíá-iní rwa ihiga iraaya múnó ní ho mwígitio wayo. **29** Írí hau níguo ícaragíria gía kúrúa; maitho mayo moonaga irio irí o kúraya. **30** Túcui twayo tûnyuuaga thakame, na handü haríá aríá moragítwo marí, hau ní ho íkoragwo.”

40 Ningí Jehova akírra Ayubu atíri: **2** “Mündü úrúa úrúaga na Mwene-Hinya-Wothe-rí, no amúrute mahíta? Úcio ükararagía Ngai-rí, níakímúcookerie!” **3** Nake Ayubu agícookeria Jehova, akímwíra atíri: **4** “Níi ndiagíríire o na hanini; ndaakíhota atíá gügücookeria? Níndehumbíra kanua na guoko. **5** Níndaririe rímwé, no ndirí na macookio; o na ngíaria ríá keerí, no ndirí na ùndü üngí nguuga.” **6** Ningí Jehova akíaríria Ayubu arí kíhuhükano-iní, akímwíra atíri: **7** “Wíhotore ta mündü mürúme; níngüküuria ciúria, nawe ükínjookerie. **8** “Gütua ciira gwakwa na kíhooto-rí, githí no ükümenererie? Githí no ündue mwíhia nígeetha wee ütuíke ndwíhítie? **9** Wee-rí, ürí na guoko ta kwa Mürungu? Wee wahota

kūruruma na mūgambo ta wake? **10** Ta kīgemie na riiri na ūkengi, na wīhumbe gītīo na ūnene. **11** Rekereria marakara mahiū ma mang'ūrī maku, wone mūndū o wothe mwītīi ūmūharūrūkie, **12** rora mūndū o wothe mwītīi na ūmūnyiihie, ūmemende andū arīa aaganu o harīa marūngīi. **13** Mathike othe hamwe tīri-inī; ūmoohē mothiū na nduma kūu mbīrīra-inī. **14** Hīndī īyo nīi mwene nīngetīkania nawe atī guoko gwaku mwene kwa ūrīo no gūkūhonokie. **15** “Ta rora nyamū ūrīa ūtagwo Behemothu, īyo ndoombire hamwe nawe, na ūrīaga nyeki ta ndegwa. **16** Nī hinya ūigana atī ūrī naguo njohero, na nī ūhoti mūnene atī ūrī mīkiha-inī yayo ya nda! **17** ūnagia mūting’oe wayo ta mūtarakwa; nga cia ciero ciayo ciohanītio hamwe ta mīhīndo. **18** Mahīndī mayo mahaana ta mīberethi ya gīcango, nacio cīiga ciayo cihaana ta irung’o cia kīgera. **19** Nīyo nyamū ya mbere harī ciūmbe cia Mūrungu, no rīrī, Mūmībi wayo nowe ūngīmīkuhīrīria na rūhiū rwake rwa njora. **20** Irīma ūmīheaga maciaro maacio, na nyamū ciothe cia gīthaka itūūhagīra gūkuhī na kūu. **21** ūkomaga rungu rwa mahūa ma maaī-inī, ūhīthīte thīnī wa ithanjī kūrīa kūrī mūtondo. **22** Mahūa macio ma maaī-inī makamīhitha; nakīo kīruru kīa mītī ya irura hūgūrūrū-inī cia karūū ūgīkamīthiūrūrūkīria. **23** Rīrīa rūū ūruoka na nditi, ndīmakaga; nīngitīre, o na Rūū ūru Jorodani ūngīmīiyūrīrīra nginya kanua. **24** Kūrī mūndū ūngīhota kūmīnyiita rīrīa ūhūūgīte, kana amītege, amītūrīkie iniūrū na amīkīre kīana kīa rūrigi?

41 “No ūhote kūguucūrūria nyamū ūrīa ūtagwo Leviathani na ndwano, kana wohe rūrīmī rwayo na

mūkanda? **2** No ūhote kūmītoonyia rūrigi iniūrū, kana ūmītūrīkanie rūthīa na ndwano? **3** No ītinde īgīgūthaitha ūmīguīre tha? No īkwarīrie na ciugo cia ūhooreri? **4** No īrīkanīre nawe ūthīi nayo, ītūūre īrī ngombo yaku nginya tene? **5** No ūhote kūmīhooreria ta nyoni, kana ūmīherere handū nīguo airītu aku mamīmeemagie? **6** Onjoria no mamīkūūranie na indo ciao? No mamīgayanie kūrī onjorithia? **7** No ūhote gūtheecanga rūūa rwayo na mīcengi, kana ūtheecange mūtwe wayo na mīcengi īrīa ītegaga thamaki? **8** Üngīmīhutia na guoko, üngītūura ūririkanaga kīgiano kīu, na ndūngīgacookera! **9** Mwīrīgīrīro wa atī no ūmītoorie nī kwīheenia; o kūmīona tu nīkūiganīte gūtūma mūndū amake, orwo nī hinya. **10** Gūtirī mūndū ūrī ūcamba mūiganu wa kūmīarahūra. Nūū ūngīkhota kwīndiiria nī? **11** Nūū ūngīnandūra kīndū atī nīguo ndīmūrīhe? Kīndū gīothe kīrī rungu rwa igūrū nī gīakwa. **12** “Ndikwaga kwaria ūhoro wa ciīga ciayo, o na wa hinya wayo, na wa ūthaka wayo. **13** Nūū ūngīhota kūmīaūra nguo yayo ya igūrū? Nūū ūngīmīkuhīrīria amīkīre matamu? **14** Nūū ūngīmīrīria kūmīathamia kanua, kau kaiyūrīte magego ma kūmakania? **15** Mūgongo wayo ūrī na ngo ciīganīrīre mīhari, ikomanīre ikanyiitana; **16** o īmwe īnyiitanīte na īrīa īngī, ūū atī gūtirī rīera rīngītoonyera gatagatī ga cio. **17** Igwatanītio hamwe īrī nūmu; inyiitanīte hamwe ūndū itangītigithūkana. **18** Gūtiiha kwayo kūmenūkagia ūtheri; maitho mayo nī ta mīrūri ya rūciinī gūgīthererūka. **19** Imūrī cia mwaki ciumaga kanua-inī kayo; ūrathūkagia thandī cia mwaki. **20** ūruthaga ndogo na maniūrū taarī

nyūngū īratherūka īhagīrtwo igūrū rīa mwaki wa ithanjī.

21 Mīhūmū yayo īgwatagia makara mwaki, naruo rūrīrīmbī rūkoima kanua kayo. **22** Ngingo-inī yayo nīho hinya wayo ūkoragwo, ūrīa ūmakagia kīrīa gīothe gītūnganaga nayo.

23 Mīgūtha ya nyama ciayo nīmīnyiitanu mūno; nī mīrūmu ūū atī ndīngīenyenyeka. **24** Ngoro yayo yūmīte ta ihiga, īkooma ta ihiga rīa gūthīa rīa na thī. **25** Rīrīa yarahūka, arīa marī hinya nīmamakaga; mooraga ītanamahūūra. **26** Gūtirī rūhiū rwa njora rūngīmīka ūndū, o na kana itimū, kana mūguī, kana mīcengi. **27** Harī Leviathani-rī, kīgera no ta nyeki nyūmū, nakīo gīcango no ta gīcunjī kībuthu kīa mūtī. **28** Mīguī ndīngītūma yūre; mahiga ma kīgūtha no ta mūūngū harī yo. **29** Harī yo njūgūma no ta gacunjī ka rūnyeki rūmū; īthekagīrīra kūbīrīrīka gwa itimū. **30** Nda yayo nī ta rūgīo rūrī na mageca; ītigaga ngururo ndaka-inī ta cia ngaari iria ikonyoraga ngano. **31** ītūmaga iria kūrīa kūriku gūtherūke ta nyūngū, na īkoiruga iria ta nyūngū ya maguta ma kwīhaka. **32** Harīa yagerera ītigaga mūhari ūkūhenia; mūndū no eciirie atī ndia īrī na mbuī. **33** Gūtirī kīndū kīngīganario nayo gūkū thī; nī kīūmbe gītarī guoya. **34** īnyūrūragia kīrīa gīothe gītūūgagīria; nīyo mūthamaki wa kīrīa gīothe gītīnaga.”

42 Ningī Ayubu agīcookeria Jehova, akīmwīra atīrī:

2 “Nīnjūū atī wahota gwīka maūndū mothe; gūtirī mūbango waku ūngīgīrīka. **3** Nīworirie atīrī, ‘Nūū ūyū ūrahithania kīrīra gīakwa nī kwaga ūmenyo?’ Ti-itherū ndaaririe maūndū itaamenyete, maūndū ma magegania itangīmenya. **4** “Woigire atīrī, ‘Thikīrīria rīu, na niī njarie; nīngūkūūria ciūria, nawe nīukūnjookeria.’ **5** Matū makwa

nīmaiguīte ūhoro waku no rīu maitho makwa nīgūkuona makuonete. **6** Nī ūndū ūcio nīngwīmena niī mwene, na ndīrīre, ndīhurīrie rūkūngū na mūhu.” **7** Thuutha wa Jehova kwīra Ayubu maūndū macio-rī, nīerire Elifazu ūrīa Mūtemaaani atīrī, “Nīndakarītio nīwe na arata aku eerī, tondū mūtiarītie ūhoro wakwa ūrīa wagīrīire, ta ūrīa ndungata yakwa Ayubu ūkīte. **8** Nī ūndū ūcio, rīu oyai ndegwa mūgwanja na ndūrūme mūgwanja, mūthīī kūrī ndungata yakwa Ayubu, mūkarute igongona rīa njino nī ūndū wanyu inyuī ene. Ndungata yakwa Ayubu nīkamūhoera, na nīi nīngetīkīra mahooya make, na ndikamwīka kūringana na ūrimū wanyu. Mūtiarītie ūhoro wakwa ūrīa wagīrīire ta ūrīa ndungata yakwa Ayubu ūkīte.” **9** Nī ūndū ūcio Elifazu ūrīa Mūtemaaani, na Bilidadi ūrīa Mūshuhi, na Zofaru ūrīa Mūnaamathi magīlīka o ta ūrīa Jehova aameerire; nake Jehova nīetīkīrire ihooya rīa Ayubu. **10** Thuutha wa Ayubu kūhoera arata ake-rī, Jehova nīamūcookeirie ūtonga wake na akīmūhe maita meerī ma indo iria aarī nacio mbere. **11** Ariū na aarī a nyina othe, na mūndū o wothe wamūūī mbere, magīlīka makīrīanīra nake mūciī gwake, nao makīmūhooreria na makīmūcakaithia nī ūndū wa mathīīna marīa mothe Jehova aamūreheire. Andū acio o mūndū akīmūhe gīcunjī kīa betha na gīcūhī gīa thahabu. **12** Jehova nīarathimire matukū ma mūthia ma muoyo wa Ayubu gūkīra marīa ma mbere. Nīaagiire na ng'ondu 14,000, na ngamīīra 6,000, na ndegwa cia kuohwo macooki 1,000, na ndigiri 1,000. **13** Nīacookire akīgīa na aanake mūgwanja na airītu atatū. **14** Mwarī wa mbere aamūtuire Jemima,

na wa keerī aamūtuire Kezia, nake wa gatatū akīmūtua Kereni-Hapuku. **15** Gūtirī handū o na ha būrūri-inī wothe hangīonekire andū-a-nja athaka ta airītu a Ayubu, nake ithe wao akīmahe igai hamwe na ariū a nyina. **16** Thuutha wa maūndū macio-rī, Ayubu nīatūūrire mīaka igana rīa mīrongo īna; akīona ciana ciake na akīona ciana ciacio, nginya rūciaro rwa kana. **17** Nake agīkua arī mūkūrū, na arī na mīaka mīingī.

Thaburi

1 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūtatwaranaga na ūtaaro wa andū arīa aaganu, kana akarūgama njīra-inī ya andū arīa mehagia, o na kana agaikarīra gītī kīa arīa manyūrūranagia. **2** No rīrī, nī watho wa Jehova akenagīra, na agecūūranagia ūhoro wa watho wake kūrī mūthenya kana ūtukū. **3** Mūndū ūcio ahaana ta mūtī mūhaande tūmītarō-inī twa maaī, naguo ūciaraga maciaro maguo hīndī ya mo yakinya, namo mathangū maguo matihoohaga. Na rīrī, ūndū o wothe ekaga nīūgaacagīra. **4** No andū arīa aaganu matihaana ūguo! Mahaana ta mūungū ūrīa ūmbūragwo nī rūhuho. **5** Nī ūndū ūcio andū arīa aaganu matigetiiria ciira-inī, kana andū arīa ehia metiirie kīngano-inī kīa andū arīa athingu. **6** Nīgūkorwo Jehova nīamenyagīrīra njīra ya andū arīa athingu, no andū arīa aaganu marī njīra-inī ya kūura.

2 Nī kīi gītūmaga ndūrīrī iciirīre gwīka ūūru na andū mathugunde maūndū ma tūhū? **2** Athamaki a thī nīmatuīte itua, na aathani magacockania ndundu nīguo mookīrīre Jehova, na mookīrīre Ūrīa wake Mūitīrīrie Maguta. **3** Moigaga atīrī, “Nītwīohorei mīnyororo yao, na mabīngū mao tūmate matweherere.” **4** Ūrīa ūikarīire gītī kīa ūnene kūu igūrū no gūtheka aratheka; We Mwathani-rī, nīkūnyūrūria aramanyūrūria. **5** Ningī agacocka akamakūūma arakarīte, na akamekīra guoya mūnene ang'ūrīkīte akameera atīrī, **6** “Nīi nīi njigīte Mūthamaki wakwa kūu Zayuni, kīrīma-inī gīakwa kīrīa kīamūre.” **7** Nīi nīngwanīrīra itua rīa Jehova: Jehova aanjīrīre atīrī, “Wee nīwe Mūrū wakwa, ūmūthī nīndatuīka thoguo. **8**

Hooya niĩ, na nĩngükühe ndürirĩ ituĩke igai rĩaku, nacio ituri cia thĩ ituĩke ciaku kïümbe. **9** Nĩügaciunanga na njüguma ya kïgera ya ūthamaki; ūgaacihehenja ihaane ta tucunjĩ twa nyüngü ya rïümba.” **10** Nĩ ūndū ūcio, inyuĩ athamaki ta kïühigeei, inyuĩ aathani a thĩ mûtaarîke. **11** Tungatïrai Jehova mûkïmwïtigagïra, na mûkene o mûkïinainaga. **12** Mumunyai Mûriü, ndakae kûrakara, na inyuĩ mûniinirwo njïra-ini, nïgûkorwo mang’ürî make maahota kûrirïmbûka o rïmwe. Kûrathimwo-rî, nî arïa othe moragïra harî we.

3 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, kaĩ thû ciakwa nî nyingi-î! Andû arïa manjükirîire nî aingî mûno! **2** Aingî nî arïa maraaria ūhorô wakwa, makoiga atîrî, “Ngai ndangîmûhonokia.” **3** No rîrî, Wee Jehova nîwe ngo ya kûngitîra mîena yothe; Wee nowe ūuheaga riiri na ūgatûugîria mûtwe wakwa. **4** Ngayagïra Jehova na mûgambo mûnene, nake akanjîtika arî kîrîma-ini gîake kîamûre. **5** Nîi ngomaga na ngoona toro; ngacooka ngokîra rîngî, tondû Jehova nîwe ūndûûragia. **6** Ndingîitigîra andû makûmi ma ngiri, acio mehaarîirie kûnjükirîra na mîena yothe. **7** Arahûka, Wee Jehova! Wee Ngai wakwa, honokia! Thû ciakwa ciothe nîwe ūcigûthîte thîa, na ūkoinanga magego ma andû arïa aaganu. **8** Ūhonokio uumaga harî Jehova. Irathimo ciaku irotûûra na andû aku.

4 Thaburi ya Daudi Njîtika rîrîa ndagûkaïra, Wee Ngai wakwa, o Wee mûthingu. Ūndeithagie rîrîa ndî mînyamaro-ini; njiguïra tha na ūigue mahooya makwa. **2** Inyuî, andû aya, nî nginya rî mûgûtûûra mûtûmaga riiri

wakwa ūnyararwo? Nī nginya rī mūgūtūra mwendete
maündū ma tūhū, na mūkarongoragia ngai cia maheeni? 3
Menyai atī Jehova nīeyamūriire arīa mamwendete; Jehova
nīarīguaga rīrīa ndamūkaīra. 4 Mūngīrakara mūtikehie;
rīrīa mūrī marīrī-inī manyu-rī, thuthuuragiae ngoro
cianyu mwikirīire. 5 Rutagai magongona marīa magīrīire,
na mwīhokage Jehova. 6 Kūrī andū aingī maroria atīrī,
“Nūū ūngītuonia maündū mega?” Wee Jehova reke ūtheri
wa gīthiithi gīaku ūtwarīre. 7 Wee nīūnjiyūrītie gīkeno
kīnene ngoro-inī yakwa, gūkīra kīrīa makoragwo nakō
hīndī ya būthi wa ngano na ndibei ya mūhihano. 8 Niī
ndīrīkomaga na nyonage toro ndī na thayū, nīgūkorwo
Wee Jehova nīwe ūikaraga ūūmenyereire wega.

5 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, igua ciugo ciakwa,
na ūigue gūcaaya gwakwa. 2 Thikīrīria ngīgūkaīra
ūndeithie, Mūthamaki wakwa na Ngai wakwa, nīgūkorwo
nīwe ndīrahooya. 3 Wee Jehova-rī, o rūciinī ūrīguaga
mūgambo wakwa; o kīrooko ndīrīigaga mabataro makwa
mbere yaku, na ngeterera macookio ndī na kīrīgīrīro.
4 Nīgūkorwo Wee ndūrī Mūrungu wa gūkenera ūūru;
ningī andū arīa aaganu ndūngītūrānia nao. 5 Andū arīa
etīi matingīrūgama mbere yaku; andū arīa othe mekaga
maündū mooru nīūmathūire. 6 Andū arīa maaragia
maheeni nīūmaniinaga; nao arīa maitaga thakame na
makaheenania, Jehova nīāmathūire. 7 No niī-rī, nī ūndū
wa tha ciaku nyingī, nīngūka ndoonye nyūmba yaku;
ndīnyihiitie nyinamīrīre ndorete hekarū-inī yaku theru.
8 Wee Jehova-rī, ndongoria na ūthingu waku; nī ūndū
wa thū ciakwa-rī, rūngaria njīra yaku mbere yakwa.

9 Tūnua twacio tūtiaragia ūhoro ūngūhokwo; ngoro ciacio ciyūrīte mwanangīko. Mīmero yacio nī ta mbīrīra ngunūre; ciaragia maheeni na rūrīmī rwacio. **10** Wee Ngai, matue nīmahītītie! Reke magūithio nī mībango īyo yao ya ungumania. Maingate nī ūndū wa mehia mao maingī, nīgūkorwo nīmakūremereire. **11** No rīrī, reke arīa moragīra harīwe makene; nīmarekwo mainage hīndī ciothe nī gūkena. Tambūrūkia ūgitīri waku igūrū rīao, nīguo arīa mendete rītwa rīaku magūkenagīre. **12** Nī ūndū ti-itherū Wee Jehova nīrathimaga andū arīa athingu; ūtūrūraga ūmairigīre na wega waku taarī ngo.

6 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, ndūkandūithie ūrī na marakara, o na kana ūūherithie ūrī na mang'ūrī. **2** Jehova, njiguīra tha, nīgūkorwo nīthirītwo nī hinya; Wee Jehova honia, nīgūkorwo mahīndī makwa marī na ruo rūnene. **3** O nayo ngoro yakwa ūrī na ruo rūnene. Nī nginya rī, Wee Jehova, nī nginya rī? **4** Wee Jehova, cooka, ūka ūūthare; honokia tondū wa wendo waku ūrīa ūtathiraga. **5** Gūtirī mūndū ūngūkūririkana arī mūkuū. Nūū ūkūgoocaga arī thīnī wa mbīrīra? (Sheol h7585) **6** Nīi ndī mūnogu mūno nī ūndū wa gūcaaya; ūtukū wothe njihūgagia ūrīrī wakwa na kīrīro, na ngaconjoria gītī gīakwa na maithori. **7** Maitho makwa matirona wega nī ūndū wa ihooru; nīmaroora nī ūndū wa thū ciakwa ciothe. **8** Njehererai inyuī arīa othe mwīkaga ūūru, nīgūkorwo Jehova nīaiguīte kīrīro gīakwa. **9** Jehova nīaiguīte ngīmūthaitha anjiguīre tha; Jehova nīetīkīrīte ihooya rīakwa. **10** Thū ciakwa ciothe nīigaconoka na imake; igaacooka na thuutha o rīmwe iconokete.

7 Thaburi ya Daudi Wee Jehova Ngai wakwa, nīngwīhitha harīwe; honokia na ūūthare kuuma kūrī arīa othe manyingatithagia, **2** tondū waga gwīka ūguo mekündembūranga o ta mūrūūthi, o na mandinangie icunjī hatarī mūndū ūngīndeithia. **3** Wee Jehova Ngai wakwa, ingīkorwo nīnjīkīte ūndū ūcio, na ngorwo njīkīte ūūru na moko makwa, **4** na ingīkorwo njīkīte mūndū ūūru ūrīa ūtarī na haaro na niī, kana ngatunya thū yakwa kīndū hatarī gītūmi-rī, **5** hīndī ūyo kīreke thū yakwa ūnyiingatithie na ūnyiite; tūma ūrangīrīrie muoyo wakwa tīri-inī, na ūtūme ngome rūkūngū-inī. **6** Arahūka Wee Jehova, marakara-inī maku; rūgama ūukīrīre thū ciakwa na marūrū. Ūkīra Wee Ngai wakwa, ūtuanīre ciira na kīhooto. **7** Andū a ndūrīrī arīa monganīte nīmagūthiūrūrūkīrie. Mathamakīre ūrī kūu igūrū; **8** Jehova nīagītuīre andū othe ciira. Wee Jehova, ndūra ciira, kūringana na ūthingu wakwa, na kūringana na ūrūngīrīru wakwa, Wee ūrī-Igūrū-Mūno. **9** Wee Ngai mūthingu, o Wee ūthuthuuragia meciiria na ngoro, kinyia ūhinya wa andū arīa aaganu mūthia, na ūtūme andū arīa athingu matūūre na thayū. **10** Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe ngo yakwa, ūrīa ūhonokagia arīa arūngīrīru ngoro. **11** Ngai nīwe ūtuanagīra ciira na kīhooto, nī Mūrungu ūrīa wonanagia marakara make o mūthenya. **12** Mūndū angīaga kūgarūrūka, nīekūmūnoorera rūhiū rwake rwa njora; ūta wake nīaūtungīte na akaūgeeta. **13** Nīahaarīrie indo ciake cia mbaara cia kūragana; akahaarīria mīguī yake ūkūrīrīmbūka mwaki. **14** Mūndū ūrīa ūgīte nda ya waganu, na akooha nda ya thīna,

aciaraga maheeni. **15** Mündū ūrĩa wenjaga irima na akarĩthikuria, agūūaga o irima rĩu enjete. **16** Thĩna ūrĩa aambĩrĩrie ūmūcookagĩrĩra we mwene, haaro yake ĩkamūgwĩra mütwe wake mwene. **17** Nīngūcookeria Jehova ngaatho tondū wa ūthingu wake, na ngooce rīitwa ūrĩa Jehova Ūrĩ-ūrĩ-Igūrū-Mūno na rwimbo.

8 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, o Wee Mwathani witū, kaĩ rīitwa rĩaku nĩ inene gūkū thĩ yothe-! Nīüigïte riiri waku o igūrū matu-ini. **2** Niütümïte rügooco ruume tūnua-ini twa ciana na twa ngenge, nĩ tondū wa thū ciaku, nīguo ūkirie ūrĩ ūrĩ muku nawe o na mwirihiria. **3** Rirĩa ndecūürania ūhoro ūkonii igūrū rĩu rĩaku, ngoona wîra wa ciara ciaku, mweri na njata icio wîkîrite kuo-rî, **4** mündū akirî kî tondū ūikaraga ūkîmwîciiragia, nake mûrû wa mündû akirî kî atî nîkio ūmûmenyagîrîra? **5** Watûmire atigie o hanini aiganane nawe, na ūkîmûhumba thumbi ya riiri o na gîtiio. **6** Wamûtuire wa gwathaga mawîra ma moko maku; ūkiiga indo ciothe rungu rwa makinya make: **7** ndûru ciothe cia mbûri na cia ng'ombe, na nyamû cia gîthaka, **8** na nyoni cia rîera-ini, na thamaki cia iria-ini, na kîria gîothe kîgeragîra kuu iria-ini thiinî. **9** Wee Jehova, o Wee Mwathani witû, kaĩ rīitwa rĩaku nĩ inene gûkû thî yothe-!

9 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, nîngûkûgooca na ngoro yakwa yothe; nîngûgana mañndû maku mothe ma magegania marîa wîkîte. **2** Nîngûcanjamûka na ngene nî ūndû waku. Nîngûina rwimbo ngooce rîitwa rĩaku, Wee Ūrî-Igûrû-Mûno. **3** Thû ciakwa icookaga na thuutha, ikahîngwo igathira irî mbere yaku. **4** Nîgûkorwo

nñutiirñire kihooto gíakwa na ciira wakwa; nñíkaríre gítí
gíaku kíá ñnene, na ügatua ciira na üthingu. **5** Nñürüithítie
ndüríri na ükaniina andú arí aaganu; namo maríitwa
mao ükamatharia tene na tene. **6** Thú nñúcikinyíirie
mwanangíko ütathiraga, nñwanangíte matúúra macio
manene; o na kúririkanwo kwao nígúthiríte. **7** Jehova
athamakaga nginya tene; níahaandíte gítí gíake kíá
ñnene níguo atuaníre ciira. **8** Nñagatuíra andú a thí
ciira na kihooto; níagathamakíra ndüríri o ta üríá
kwagíriire. **9** Jehova níwe ríüríro ríá arí ahinyíriie,
kíihitho kíri hinya híndí ya mathína. **10** Arí mooí
ríitwa ríaku nímaríkwíhokaga, nígúkorwo Jehova ndürí
watiganíria arí makúrongoragia. **11** Inírai Jehova nyímbo
múmúgooce, o úcio üíkaríre gítí gíake kíá ñnene kúu
Zayuni; umbürírai andú a ndüríri maündú maría ekíte. **12**
Nígúkorwo úcio üríhanagíria thakame níamaririkanaga;
kíriro kíá andú arí ahinyíriíku ndakariganíwo níkíó. **13**
Wee Jehova, ta rora wone üríá thú ciakwa iranyariira!
Njiguíra tha, ünjoe na igúrú, ündute kuuma ihingo-iní
cia gíkuú, **14** níguo nyumbúre ügooci waku ndí kúu
ihingo-iní cia Mwarí wa Zayuni, na ndí kúu ngenagíre
ühonokio waku. **15** Ndüríri níigwíte o irima ríriá cienjete;
magúrú maacio nímanyiitíwo ní wabu o úcio ihithítie
wa gütegana. **16** Jehova níemenyithanítie na ündú wa
gütuáníra ciira na kihooto gíake; andú arí aaganu
nímetegete na wíra wa moko mao ene. **17** Andú arí^a
aaganu macookaga o mbíríra-iní, ii-ni, ndüríri iria ciithe
iriganagíwo ní Ngai. (*Sheol h7585*) **18** No ríri, andú arí
abatari matigútúúra mariganíire, na kana mwíhoko wa

arĩa ahinyĩrĩrie ūthire nginya tene. **19** Wee Jehova, arahũka, Ndükareke mündũ agẽ na ūhootani; reke ndürirĩ ituĩrwo ciira irĩ mbere yaku. **20** Wee Jehova, maiguithie guoya, ūreke ndürirĩ imenye atĩ cio no andũ.

10 Wee Jehova, ūkûrûgama haraaya nîkî? Wihithaga nîkî hîndî ya mathîma? **2** Mündû ūrĩa mwaganu etîaga rîrîa ekûhîta andû arĩa matarî hinya, rîrîa magwatio nî mîbango ĩyo mathugundîte. **3** Mündû ūrĩa mwaganu erahagîra merirîria ma ngoro yake; arathimaga andû arĩa akoroku, na akaruma Jehova. **4** Mündû ūcio mwîtîi ndarongoragia Ngai; meciiria-inî make mothe ndeciiragia ūhoro wa Ngai. **5** Njîra ciake ciikaraga igaacîire hîndî ciothe; we nî mwîtîi mûno, namo mawatho maku nîmamûraihiîrîrie; we nîkûnyûrûria anyûrûragia arĩa marî ūthû wake. **6** Eîrîaga na ngoro yake atîrî, “Gütirî ūndû ūngînyinainia; ndîrîkoragwo ndî mûkenu hîndî ciothe na gütirî hîndî ngoona thîna.” **7** Kanua gake kaiyûrîte irumi na maheeni, o na kûguoyohithania; mîtangîko na mîario mîuru irî rûrimî-inî rwake. **8** Aikaraga oheirie andû hakuhî na matûura: ageterera arĩa matarî na ūru akamooraga, aikaraga acûthîriiie na hitho mündû ūrĩa ūtarî na mûmûteithia. **9** Aikaraga oheirie o ta mûrûüthi ūrî kîmamo-inî kîaguo; agaikara oheirie nîguo anyiite arĩa matarî na hinya; anyiitaga arĩa matarî na hinya, akamakururia akamatwara mûtego-inî wake. **10** Ahehenjaga andû acio matarî na wa kûmateithia, makaringîka; magûuaga thî nî ūndû wa hinya wake. **11** Eîrîaga na ngoro atîrî, “Mûrungu nîariganîirwo: nîehumbîrîte ūthiû na ndoonaga.” **12** Arahûka, Jehova!

Ambararia guoko gwaku na igūrū, Wee Mūrungu. Tiga kūriganīrwo nī arāa matarī na hinya. **13** Nī kī gītūmaga mūndū ūrīa mwaganu arume Ngai? Nī kī gītūmaga eñre na ngoro atīrī, “We ndangīrīhania?” **14** No rīrī, Wee Ngai, Wee nīwonaga mathīna o na kīeha, ūkoona ūhoro ūcio ūkawamūkīra moko-inī maku. Mūndū ūrīa ūtarī wa kūmūteithia eneanaga harīwe. Wee nīwe mūteithia wa andū arāa matarī maithe mao. **15** Una guoko kwa mūndū ūrīa mwaganu na kwa ūrīa mūūru; mūrīhie nī ūndū wa waganu wake ūcio ūtangīmenyeka. **16** Jehova nīwe Mūthamaki wa nginya tene; ndūrīrī nīgathira ciehere būrūri-inī wake. **17** Wee Jehova, nīūiguaga wendi wa andū arāa anyamaarie; nīūmomagīrīria, na ūgathikīrīria gūkaya kwao, **18** ūgitagīra andū arāa matarī maithe na arāa ahinyīrīrie, nīgeetha mūndū, ūrīa ūrī o wa thī, ndagacooke gwīkanīra guoya.

11 Thaburi ya Daudi Niī njūragīra harī Jehova. Mwahota atīa kūnjīra atīrī: “Ūmbūka ta nyoni ūūrīre kīrīma-inī gīaku. **2** Ta rora, andū arāa aaganu nīmageetete mota mao, makahagīka mīguī yao ndigi-inī nīguo mehithīte nduma-inī marathe andū arāa atheru ngoro. **3** Hīndī irīa mīthingi ūraanangwo-rī, andū arāa athingu mangīhota gwīka atīa?” **4** Jehova arī thīinī wa hekarū yake theru; Jehova arī gītī-inī gīake kīa ūnene kūu igūrū. Acūthagīrīria ariū a andū; maitho make nīmamaroragia. **5** Jehova nīaroragia andū arāa athingu, no andū arāa aaganu na arāa mendete haaro-rī, ngoro yake nīmathūire. **6** Andū arāa aaganu nīakamoirīria marakara maraakana na ūbiriti ūgwakana; igai rīao nī rūhuho rūrīa rūcinaga. **7** Nīgūkorwo Jehova

nī mūthingu, na nīendete ciira wa kīhooto; andū arīa arūngīrīru nīo marīonaga ūthiū wake.

12 Thaburi ya Daudi Jehova, tūteithie, nīgūkorwo andū arīa etigīri Ngai nīmaniinītwo; andū arīa ehokeku nīmathirīte makoima gatagatī-inī ka andū. **2** O mūndū aheenagia mūndū wa itūūra rīake; mīromo yao ya ūhinga yaragia maheeni. **3** Jehova aroheria mīromo yothe ya ūhinga, o na nīmī ciothe iria ciaragia na mwīgaatho, **4** iria ciugaga atīrī, “Tūkūhootana nī ūndū wa nīmī ciitū; mīromo īno tūrī nayo nī iitū; mwathi witū akīrī ū?” **5** “Tondū wa kūhinyīrīrio kwa andū arīa matarī hinya, na gūcaaya kwa arīa abatari-rī, rīu nīngwarahūka,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīngūmagitīra kuuma kūrī andū arīa mamacambagia.” **6** Nacio ciugo cia Jehova itirī mahītia, ihaana ta betha īthereirio kīrugutīro-inī kīa rīumba, ītheretio maita mūgwanja. **7** Wee Jehova nīrītūmenyagīrīra wega, na ūtūgitāgīre kuuma kūrī andū ta acio nginya tene. **8** Andū arīa aaganu macangacangaga marī na mwītīo, rīrīa ūndū ūrīa mūūru ūragathīrīrio nī andū.

13 Thaburi ya Daudi Nī nginya rī, Wee Jehova? Ūgūtūūra ūriganīirwo nī niī nginya tene? Nī nginya rī ūgūtūūra ūūhithīte ūthiū waku? **2** Nī nginya rī ngūtūūra ngianaga na meciiria makwa, na o mūthenya ngoragwo na ihooru ngoro-inī yakwa? Nī nginya rī thū yakwa īgūtūūra ūhootaga? **3** Wee Jehova, Ngai wakwa, ndora na ūnjookerie ūhoro. Tūma maitho makwa mone, nīguo ndikae gūkoma toro wa gīkuū; **4** nīguo thū yakwa ndīkoige atīrī, “Nīndīmūhooete,” nao arīa marī muku na niī magīkenere

kūgūa gwakwa. 5 No niñ ndihokete wendo waku ūrīa ūtathiraga; ngoro yakwa īkenagīra ūhonokio waku. 6 Nīngūinīra Jehova, nīgūkorwo nīanjīkite wega mūno.

14 Thaburi ya Daudi Kīrimū kīraga na ngoro atīrī, “Gūtīrī Ngai.” Nī amaramari, ciiko ciao nī njūru; gūtīrī mūndū o na ūmwe wīkaga wega. 2 Jehova aroraga ciana cia ariū a andū arī o igūrū, one kana nī harī ūrī na ūmenyo, o na kana nī harī ūrongoragia Ngai. 3 Othe-rī, nīmorīte njīra, magatuīka amaramari marī hamwe; gūtīrī mūndū o na ūmwe wīkaga wega, gūtīrī o na ūmwe. 4 Andū acio mekaga maūndū mooru kaī matamenyaga, o acio marīīaga andū akwa o ta ūrīa andū marīīaga irio, o acio matakayagīra Jehova? 5 Hau nīho marī manyiitīwo nī guoya mūnene, nīgūkorwo Ngai aikaraga hamwe na thiritū ya arīa athingu. 6 Inyuī andū aya aaganu nīmūthūkagia mībango ya arīa athīini, no Jehova nīwe rīrīro rīao. 7 Naarī korwo ūhonokio wa Israeli no ūgiūke kuuma Zayuni! Rīrīa Jehova agaacookeria andū ake indo ciao-rī, Jakubu nīagīkene, na Israeli acanjamūke.

15 Thaburi ya Daudi Jehova, nūū ūngītūura hema-inī yaku? Nūū ūngītūura kīrima-inī gīaku kīrīa kīamūre? 2 Nī mūndū ūrīa mīthīire yake ītarī ūcuuke, na ūrīa wīkaga maūndū ma ūthingu, na kwaria aragia ūhoro wa ma kuuma ngoro-inī yake, 3 na ndarī njambanio rūrīmī-inī rwake, na ndeekaga mūndū wa itūura rīake ūūru, o na kana akamenereria mūndū ūrīa ūngī; 4 mūndū ūcio nīathūire mūndū ūrīa wīkaga maūndū mooru, no nīatītē arīa etigīri Jehova, na ndagaga kūhingia mwīhītwā wake, o na ūngīkorwo ūrī wa kūmūtuuria, 5 ndakombanagīra

mbeeca ciake n̄guo one uumithio, na ndanḡoya ihaki
n̄guo ahat̄r̄rie mündū ūteeh̄tie. Mündū ūr̄a w̄kaga
maündū ta macio ndar̄ h̄ind̄ akeenyenyeka.

16 Thaburi ya Daudi Wee M̄rungu, ngitaḡra, n̄ḡkorwo
n̄ har̄we nj̄raḡra. 2 Ndeerire Jehova at̄r̄, “Wee n̄we
Mwathani wakwa; hat̄r̄ ūndū mwega inḡona ūtoim̄ite
har̄we.” 3 Ha ūhoro wa andū ar̄ia aamüre ar̄ia mar̄
bür̄ri-in̄i, acio n̄o andū ar̄ia mar̄ riiri, na n̄o ngenaḡra
mūno. 4 Andū ar̄ia mateng’eraḡra ngai inḡi-r̄i, k̄eha k̄ao
n̄ḡikainḡha. Ndir̄ h̄ind̄ ngarut̄ra ngai icio magongona
ma ḡuita thakame, o na kana ngwete mar̄iitwa maacio na
m̄romo yakwa. 5 Jehova n̄we ūnjiḡire rw̄iga rwakwa,
na ḡikombe ḡiakwa; Wee n̄we ūgitaḡra igai r̄iakwa.
6 Ūnjat̄r̄ire ithaka kündū kür̄ia kwega; ti-ither̄ igai
r̄iakwa n̄r̄ingenagia mūno. 7 N̄nḡugooca Jehova, ūr̄ia
ūūheaga kīr̄ira; o na ūtukū ngoro yakwa n̄indaaraga. 8
Jehova akoragwo ar̄i mbere yakwa h̄ind̄ ciothe. Tondū
ar̄i guoko-in̄i gwakwa kwa ūr̄io-r̄i, ndinḡienyenyeka. 9
N̄i ūndū ūcio ngoro yakwa n̄njanjam̄ku, na r̄ur̄im̄
rwakwa r̄ugakena; o naguo mwir̄i wakwa n̄ ūgaat̄ūra
ūr̄i na thaȳ, 10 tondū ndukandigan̄ria mbīr̄ira-in̄i, o na
kana ūreke Ūr̄ia-waku-M̄theru abuthe. (**Sheol h7585**) 11
N̄ūūmenyith̄tie nj̄ra ya ḡuthiī muoyo-in̄i; n̄ūkanjiyūria
ḡikeno ndī har̄ia ūr̄i, hamwe na mwago wa tene na tene
ndī guoko-in̄i gwaku kwa ūr̄io.

17 Ihooya r̄ia Daudi Wee Jehova, ta igua ḡuthaithana
gwakwa kwa ūthingu; thik̄r̄ria ḡukaya gwakwa. Tega
ḡut̄ ūigue ihooya r̄iakwa, tondū r̄itiuman̄ite na m̄romo
ya maheeni. 2 Itūro r̄iakwa r̄ia k̄ihooto n̄r̄ikiume kūr̄i

wee; maitho maku n̄makīone o ūndū ūrīa wagīrīire. 3
O na ūngīthuthuuria ngoro yakwa na ūnduīrie ūtukū,
o na ūngīngeria, ndūrī ūndū mūūru ūngīona; n̄induīte
atī ndikehia na kanua gakwa. 4 Ha ūhoro wa ciiko cia
andū, na ūndū wa uuge wa mīromo yaku nīi ndūrīte
ndīrigagīrīria njīra cia andū arīa mendete haaro. 5
Makinya makwa n̄marūmītie njīra ciaku; magūrū makwa
matirī matenderūka. 6 Wee Mūrungu, ngūkayagīra tondū
nīünjīfīkaga; ndegera gūtū na ūigue ihooya rīakwa. 7 Tūma
magegania ma wendo waku mūnene monekane, Wee
ūhonokanagia na guoko gwaku kwa ūrīo arīa moragīra
harīwe kuuma kūrī thū ciao. 8 Menyagīrīra nīi ta kīuma
kīa riitho rīaku; hitha kīruru-inī kīa mathagu maku 9
ndigakorwo nīi andū arīa aaganu arīa maatharīkagīra, na
kuuma kūrī thū cia muoyo wakwa iria cindigiicīrie. 10
Nīmahinganītie ngoro ciao nyūmū, na tuo tūnua twao
tūkaaria na mwīgaatho. 11 Maahītīte, rīu n̄mandigiicīrie,
mangūrīire maitho, mone mweke wa kūnūnda. 12
Mahaana ta mūrūūthi ūhūtīire ndīa yaguo, makahaana ta
mūrūūthi mūnene woheirie kīrī ūrenda kūnyiita. 13
Arahūka, Wee Jehova, mang'ethere, ūmahootie; ndeithūra
na rūhiū rwaku rwa njora kuuma kūrī andū arīa aaganu.
14 Wee Jehova, honokia na guoko gwaku kuuma kūrī
andū ta acio, ūuhonokie kuuma kūrī andū a thī īno arīa
irīhi rīao rīrī o muoyo-inī ūyū tūrī. Ūniinagīra andū arīa
wendete ng'aragu ūkamahūūnia; ciana ciao irī na cia
kūigana, na nīmaigagīra ciana cia ciana ciao mūthiithū.
15 Na nīi-rī, nīngeyonera ūthiū waku na ūthingu; rīrī
ngokīra-rī, nīngāīiganwo nīgūkuona ūrīa ūtariī.

18 Thaburi ya Daudi Nīngwendete, Wee Jehova, o Wee hinya wakwa. **2** Jehova nīwe rwaro rwakwa rwa ihiga, na rūirigo rwakwa rwa hinya, na mūkūūri wakwa; Mūrungu wakwa nīwe rwaro rwakwa rwa ihiga, o we rīrīro rīakwa. Nīwe ngo yakwa, na rūhīa rwa ūhonokio wakwa, o na kīihitho gīakwa kīrūmu. **3** Ngayagīra Jehova, ūrīa wagīrīire nīkūgoocwo, na ngahonokio kuuma kūrī thū ciakwa. **4** Mīhīndo ya gīkuū nīyandigiicire; kīguū kīa mwanangīko gīkīhubīkania. **5** Mīhīndo ya mbīrīra īgīthiororokeria; nayo mītego ya gīkuū īkīnjīhotorera.

(Sheol h7585) **6** Mīnyamaro-inī yakwa ndakaīire Jehova; ngīrīrīra Ngai wakwa aandeithie. Arī hekarū-inī yake nī aaiguire mūgambo wakwa; kīrīro gīakwa gīgīkinya harī we, o matū-inī make. **7** Thī īkīinaina na īgīthingitha, nayo mīthingi ya irīma īkīenyenya; īkīinaina tondū aarī mūrakaru. **8** Ndogo īkiuma maniūrū-inī make īkīambata na igūrū; mwaki wa kūniinana ūkiuma kanua-inī gake, kanua-inī gake hakiuma makara mekūrīrīmbūka. **9** Aahingūrire igūrū agīkūrūka thī; matu matumanu maarī rungu rwa makinya make. **10** Aathiire akuuītwo nī ikerubi akīumbūka; akīambata na igūrū na mathagu ma rūhuho. **11** Aatuire nduma kīndū gīake gīa kwīhumbīra, hema ya kūmūthiūrūkīria, o matu marīa mathimbu ma mbura. **12** Kuuma ūkengi ūrīa warī harī we, mbura ya mbembe na henī igūtūrīkanīria matu-inī make. **13** Jehova akīruruma arī kūu igūrū; mūgambo wa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno ūkīiguuo. **14** Aikirie mīguī yake, akīharagania thū, agīciikīria henī nene, agīcingatithia. **15** Mīkuru ya iria īkīguūrio, nayo mīthingi ya thī īkīhumbūrio nī ūndū wa

irūithia rīaku, Wee Jehova, na nī ūndū wa ihurutana rīa mīhūmū ya maniūrū maku. **16** Agītambūrūkia guoko gwake kuuma o kūu igūrū, akīnyiita; akīnguucia, akīnduta maaī-inī kūrīa kūriku. **17** Andeithūrire harī thū yakwa īrī hinya, akīndeithūra kūrī arīa maathūire, o acio maangīrītie hinya. **18** Manjīhotoreire mūthenya ūrīa ndaarī na mūtino, no Jehova nīwe warī mūtiirīrīri wakwa. **19** Andeehire kūndū kwariī; akīndeithūra nī tondū nīakenetio nī nī. **20** Jehova anjīkīire maūndū kūringana na ūthingu wakwa; andīhīte kūringana na ūtheru wa moko makwa. **21** Nīgūkorwo nīnūmītie njīra cia Jehova; ndīkīte ūru ngahutatīra Ngai wakwa. **22** Mawatho make mothe marī mbere yakwa; ndihutatiire irīra cia watho wake wa kūrūmīrīrīwo. **23** Ngoretwo itarī na ūcuuke ndī mbere yake, na ngemenyerera ndikehie. **24** Jehova andīhīte kūringana na ūthingu wakwa, akandīha kūringana na ūtheru wa moko makwa maitho-inī make. **25** Kūrī mūndū ūrīa mwīhokeku ūrīionanagia ūrī mwīhokeku, na kūrī ūrīa ūtarī ūcuuke ūrīionanagia ndūrī ūcuuke, **26** kūrī ūrīa wītheragia, ūrīionanagia ūrī mūtheru, no kūrī ūrīa ūrī mīthīire mīogomu, ūrīionanagia ūrī mūmūhutatīri. **27** Wee ūhonokagia andū arīa enyihia, no arīa marī maitho ma mwītīō ūkamaconorithia. **28** Wee Jehova, ūigaga tawa wakwa wakanīte; Ngai wakwa atūmaga nduma yakwa ūtuķe ūtheri. **29** Ndī na ūteithio waku no hote gūtharīkīra mbūtū ya ita; ndī na Ngai wakwa no hote kūrūga rūthingo. **30** Mūrungu-rī, njīra ciake nīnginyanīru; kiugo kīa Jehova gītīrī ihītia. We nīwe ngo ya arīa othe mehithaga harī we. **31** Nī ūndū-rī, nūū Mūrungu tiga Jehova? Na nūū Rwaro

rwa Ihiga tiga Ngai witū? **32** Nī Mūrungu ūūheaga hinya na agatūma njīra yakwa īkinyanīre. **33** Atūmaga magūrū makwa magīe ihenya ta ma thwariga; aahotithagia kūrūgama kūndū kūrīa kūraihi. **34** We nīwe wonagia moko makwa mūrūīre wa mbaara; moko makwa no mageete ūta wa gīcango. **35** Ūūheaga ngo yaku ya ūhootani, guoko gwaku kwa ūrīo nīkuo kūndiiragīrīra; ūinamagīrīra ūkaanenehia. **36** Ūnjaramagīria njīra ya kūrīa thiagīra, nīgeetha magūrū makwa matigatirūke. **37** Ndaingatithirie thū ciakwa ngīcikinyīra; ndiacookire na thuutha nginya rīrīa cianiinirwo. **38** Ndacihehenjire ikīremwo nī gūūkīra; ciagūire thī wa magūrū makwa. **39** Wee waheire hinya wa kūrūa mbaara; ūgīgītūma thū ciakwa ciinamīrīre magūrū-īnī makwa. **40** Watūmire thū ciakwa ihūndūke ciūre, na nīi ngīniina arīa maathūire. **41** Maakaire mateithio, no hatiarī na wa kūmahonokia, maakaīre Jehova no ndaametīkire. **42** Ndaamahūūrire makīhinya ta rūkūngū rūmbūrītwo nī rūhuho; ngīmaita njīra-inī ta ndooro. **43** Nīūūhonoketie ngaaga gūtharīkīrwo nī andū; ūnduīte mūtongoria wa ndūrīrī; andū itooī nīmandungatagīra. **44** O rīrīa maigua ngumo yakwa, nīmanjathīkagīra; andū a kūngī mehetaga marī mbere yakwa. **45** Othe makuuaga ngoro; mookaga makīnainaga moimīte ciīhitho ciao cia hinya. **46** Jehova atūūraga muoyo! O we Rwaro rwakwa rwa Ihiga arogoocwo! Ngai o we Mūhonokia wakwa arotūgīrio! **47** We nīwe Mūrungu ūrīa ūndīhagīria, agatooria ndūrīrī, agaciiga rungu rwakwa, **48** o we ūūhonokagia kuuma kūrī thū ciakwa. Wandūgīririe igūrū rīa andū arīa maathūire; ūkīndeithūra kuuma kūrī andū arīa mahūthagīra hinya. **49**

Nī ūndū ūcio, Wee Jehova, nīndīrīkūgoocaga ndī gatagatī ka ndūrīrī, ndīrīinaga ngagooca rītwa rīaku. **50** Aheaga mūthamaki wake ūhootani mūnene; onanagia ūtugi wake ūtathiraga kūrī ūcio wake mūitīrīie maguta, kūrī Daudi na njiaro ciate nginya tene.

19 Thaburi ya Daudi Igūrū riumbūraga riiri wa Mūrungu; namo matu mamemerekagia wīra wa moko make. **2** Mūthenya ūkinyagīria mūthenya ūrīa ūngī ūhoro; naguo ūtukū ūkamenyithia ūtukū ūrīa ūngī ūhoro wa riiri ūcio. **3** Gūtirī mīario kana rūthiomī kūrīa mūgambo wacio ūtaiguīkaga. **4** Mūgambo wacio ūthiiaga thī yothe, nacio ciugo ciacio igakinya ituri cia thī. Ngai nīambīire riūa hema kūu igūrū, **5** narīo riumaga rīhaana ta mūhikania akiuma nyūmba yake, o na kana ta mūteng'eri njoorua akīhīnahīa gūteng'era. **6** Rīrathagīra mwena-inī ūmwe wa kūu igūrū, na rīgathiūrūrūka nginya mwena ūrīa ūngī; gūtirī kīndū gītakinyagīwo nī ūrugarī warīo. **7** Watho wa Jehova nī mūkinyanīru, ūriūkagia ngoro ya mūndū. Kīrīra kīa Jehova nī gīa kwīhokeka, nīkīūhīgagia mūndū ūrīa ūtarī mūūgī. **8** Mataaro ma Jehova nīmarūngīrīru, nī makenagia ngoro. Maathani ma Jehova nī macangararu, maheaga maitho ūtheri. **9** Gwītigīra Jehova nī ūndū mūtheru, gūtūrūraga nginya tene. Matua ma Jehova nī ma ma, na mothe nī ma kīhootho. **10** Maūndū macio nī ma goro gūkīra thahabu, o na gūkīra thahabu ūrīa therie mūno; marī mūrīo gūkīra ūūkī, o ūūkī ūrīa uumīte igua-inī. **11** Ningī nīmo mataaraga ndungata yaku; kūmamenyerera nī ūndū ūrī ūrīhi inene. **12** Nūū ūngīhota gūkūrana mahītia make? Ndekerā mahītia makwa ma hitho-inī.

13 Ningĩ rigagĩrĩria ndungata yaku ndĩkeehie mehia ma mwĩiro o namo; ndũkanareke mehia macio manjathe. Nĩguo ndĩrikaraga itarĩ na ūcuuke, na itarĩ na mehia ma kwagarara watho. **14** Ciugo cia kanua gakwa na matarania ma ngoro yakwa irogũkenia maitho-inĩ maku, Wee Jehova, o Wee Rwaro rwakwa rwa Ihiga, na Müküüri wakwa.

20 Thaburi ya Daudi Jehova arogwítika rĩrĩa ūrĩ mĩnyamaro-inĩ; rĩitwa rĩa Ngai wa Jakubu rĩrokügitĩra. **2** Arokürehere ūteithio kuuma handū harĩa hake haamüre, na agütiirrĩre arĩ kũu Zayuni. **3** Aroririkana magongona maku mothe, na etikire maruta maku ma njino. **4** Arokûhe maündū marĩa ngoro yaku ūririrĩre, na atüme mibango yaku yothe ūgaacire. **5** Rĩrĩa ūkaahootana nítukoigĩrĩria na gíkeno, na tuoye bendera ciitū na igürü nĩ ūndū wa rĩitwa rĩa Ngai witü. Jehova arokühingĩria maündū marĩa mothe ūmûhooete. **6** Ríu nímenyete atí Jehova nîahonokagia ūrĩa wake mütirrĩre maguta; nîamwítikaga arĩ kũu igürü ríake riamüre, arĩ na ūhoti wa kûhonokania ūrĩa ūrĩ guoko-inĩ gwake kwa ūrío. **7** Andū amwe mehokaga ngaari cia ita, na angĩ makehoka mbarathi, no ithuï twihokaga rĩitwa rĩa Jehova Ngai witü. **8** Makurumaga makagüa thĩ, no ithuï tûrûgamaga tûkehaanda. **9** Wee Jehova, honokia mûthamaki! Twítikage rĩrĩa twagükaïra!

21 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, mûthamaki nîakeneire hinya waku. Kaï gíkeno kĩa ūhootani kírĩa ūmûheaga gíkírĩ kínene-í! **2** Nîumûhingĩrie wendi wa ngoro yake, naguo ūndū ūrĩa akûhooete na mîromo yake ndûmûimite. **3** Wamwamükírire na irathimo nyingĩ, na ūkîmwíkíra

thūmbī ya thahabu ūrīa therie mūtwe. **4** Aakūhooire atūure muoyo, nawe ūkīmūhe muoyo, ūkīmūhe matukū maingī atūure nginya tene na tene. **5** Riiri wake nī mūnene nī ūndū wa ūhootani ūrīa ūmūheete; nī ūmūheete riiri na igweta. **6** Ti-itherū nī ūmūrathimīte na irathimo cia gūtūura nginya tene, na ūgatūma acanjamūke nī gīkeno gīa gūikara harīwe. **7** Nīgūkorwo mūthamaki ehokaga Jehova; nī ūndū wa wendo wa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno ndangīenyenyeka. **8** Guoko gwaku nīgūkanyiita thū ciaku ciothe; guoko gwaku kwa ūrīo gūgaakumbata arīa marī muku nawe. **9** Hīndī ūrīa ūkaamoimīrīra ūgaatūma mahaane ta icua rīa mwaki mūnene. Nī ūndū wa mang'ūrī make-rī, Jehova nīakamameria, naguo mwaki wake ūmaniine. **10** Nī ūkaniina njiaro ciao ithire gūkū thī, na ciana cia ciana ciao ūciniine kuuma kūrī andū. **11** O na mangīgagūciirīra magwīke ūru, na mathugunde maūndū ma waganu, matikahootana, **12** nīgūkorwo nī ūgatūma mahūndūke moore rīrīa makoona ūgeetete ūta waku ūmarathe. **13** No gītūūgīre Wee Jehova, nī ūndū wa hinya waku; na ithuī nītūine na tūgooce hinya waku.

22 Thaburi ya Daudi Ngai wakwa, Ngai wakwa, ūndiganīirie nīkī? Ūndaihīrīrie ūguo nīkī, ūkaaga kūuhonokia, ūkaraihīrīria ciugo cia mūcaayo wakwa? **2** Wee Ngai wakwa, ngūkayagīra mūthenya, no ndūnjītīkaga, ngūkayagīra ūtukū, na ndingīkira. **3** No rīrī, Wee ūrī Mūtheru, Wee ūikarīire gītī kīa ūnene; Wee nīwe ūgoocagwo nī Israeli. **4** Maitū nīwe mee hokaga; maakwīhokire nawe ūkīmahonokia. **5** Maagūkaīire nao makīhonokio; maakwīhokire na matiigana gūconorithio.

6 No niĩ nduĩkite o ta k̄igunyū, no ti ta mündū, nganyararwo nĩ andū na ngamenwo nĩ k̄irindī. **7** Andū arĩa othe maanyonaga n̄imanyūrūragia; makaanuma makĩinainagia m̄itwe, makoiga at̄irī: **8** “Ehokaga Jehova; Jehova n̄iakimūhatūre. N̄iakimūteithūre, n̄igukorwo n̄iakenagio n̄iwe.” **9** No r̄irī, Wee n̄iwe wandutire nda ya maitū; watūmire ngwihoke ndī o nyondo-inī cia maitū. **10** Kuuma ndaaciarwo ndaikirio o harīwe; kuuma ndoima nda ya maitū ūkoretwo ūrī Mūrungu wakwa. **11** Ndūkandaihīrīrie, n̄igukorwo thiīna ūrī o hakuhī, na gūtirī mündū o na ūmwe wa kūndeithia. **12** Ndegwa nyingī n̄iindigicīrie; thiūrūrūkīrio n̄i ndegwa irī hinya cia Bashani. **13** Mīrūūthi īkūrarama, īgītambuuranga kīrīa īgwatītie, īnjathamīrie tūnua twayo. **14** Njitītwo thī ta maaī, namo mahīndī makwa mothe n̄imarekanītie. Ngoro yakwa yororoete ta mūhūra; ītwekete īrī thiīnī wakwa. **15** Hinya wakwa ūniarīte ta rūgīo, naruo rūrīmī rwakwa rūkanyiitana na karakara nīkūng’ara; ūngometie rūkūngū-inī rwa gīkuū. **16** Ndīmūrigiicīrie n̄i magui; ndīmūthiūrūrūkīrie n̄i gīkundi kīa andū arĩa meekaga ūru, n̄imatheecangīte moko na magūrū makwa. **17** Mahīndī makwa no hote kūmatara mothe; andū marandora na makangūrīra maitho. **18** Maragayana nguo ciakwa, nayo kanjū yakwa makamīcuukīra mītī. **19** No r̄irī, Wee Jehova, ndūkandaihīrīrie mūno; Wee Hinya wakwa, hiūha ūuke ūndeithie. **20** Teithūra muoyo wakwa kuuma harī rūhiū rwa njora, ūteithūre muoyo wakwa wa goro harī hinya wa magui. **21** Thara kuuma kanua-inī ka mīrūūthi; honokia kuuma hīa-inī cia mbogo. **22**

Nīngumbūra rī̄itwa rī̄aku kūrī ariū a baba; ndīrīkūgoocaga
ndī kī̄ungano-inī. **23** Inyuī andū aya mwī̄tigī̄rīte Jehova,
mū̄gocei! Inyuothe a njiaro cia Jakubu, mū̄kumiei, inyuī
a njiaro cia Israeli, mū̄tī̄ei. **24** Nīgūkorwo we ndaamenire
kana akīnyarara gū̄thī̄nīka kwa ūrīa mū̄nyamarīku;
ndaahithire ūthiū wake kuuma kūrī we, no nīathikī̄rīrie
kī̄rīro gīake. **25** Gītūmi kī̄a ngūgooce ūrīa ngūgoocaga ndī
kī̄ungano-inī kī̄nene kiumīte harīwe; niī nīndīrīhingagia
mī̄hītwā yakwa ndī mbere ya arīa magwī̄tigī̄rīte. **26** Andū
arīa athī̄ni marī̄rīaga na makahū̄una, arīa marongoragia
Jehova, nīmarī̄mū̄goocaga; ngoro cianyu irotū̄ura nginya
tene. **27** Andū arīa othe matū̄rīaga ituri ciothe cia thī̄
nīmakaririkana na macookerere Jehova, andū a nyūmba
ciothe cia ndūrīrī nīmakainamī̄rīra mbere yake, **28**
nīgūkorwo ūthamaki nī wa Jehova, na nīwe wathaga
ndūrīrī ciothe. **29** Andū arīa othe atongu a thī̄ makaarīna
mamū̄hooe; arīa othe makuuaga magathikwo nīmagaturia
ndu mbere yake, o acio matangīhota gwī̄tū̄ria muoyo.
30 Ciana nīikamū̄itungatī̄ra; nacio nīikahe njiarwa iria
igooka ūhoro wa Mwathani. **31** Acio nīmakahunjia ūthingu
wake kūrī andū arīa magaaciawo, nīgūkorwo nīwe wī̄kīte
ūguo.

23 Thaburi ya Daudi Jehova nīwe mū̄rīthi wakwa, ndīrī
kī̄ndū ingīaga. **2** Atū̄maga njarahe ūrīthio-inī ūrī nyeki
nduru, aandongoragia maaī-inī marī na ūhurūko. **3**
Nīariūkagia ngoro yakwa, akandongoragia njīra-inī cia
ūthingu, nī ūndū wa rī̄itwa rī̄ake. **4** O na ingītuika
ndīrahungurīra mū̄kuru ūrī nduma ta ya gīkuū, ndīrī
ūūru ingītī̄gī̄ra, nīgūkorwo ūrī hamwe na niī; thiarī waku

na mūthīgi waku nīciihooreragia. **5** Ünjagaragīra metha mbere yakwa o harīa thū ciakwa irī. Ünjitagīrīria maguta mūtwe; gīkombe gīakwa nīkīyūrīire. **6** Ti-itherū wega na wendani nīirīrūmanagīrīra na nī matukū mothe ma muoyo wakwa, na nī ngūtūura nyūmba ya Jehova nginya tene.

24 Thaburi ya Daudi Thī nī ya Jehova, na kīrīa gīothe kīrī thīinī wayo, mabūrūri mothe o na arīa matūrūraga kuo; **2** nīgūkorwo nīwe waakire mūthingi wayo igūrū rīa maria, na akīmīrūmia ūikare igūrū rīa maaī. **3** Nūū ūngīambata kīrima-inī kīa Jehova? Nūū ūngīrūgama handū harīa hake haamūre? **4** Nī mūndū ūrīa ūrī na moko matheru na akaaga ūru ngoro, na ūrīa ngoro yake ūtahooyaga mūhianano, o na kana akeehīta na maheeni. **5** Mūndū ūcio nīarīamūkagīra kīrathimo kuuma kūrī Jehova, na onagwo atarī mūhītia nī Ngai, Mūhonokia wake. **6** Üguo nīguo rūciaro rwa arīa mamūrongoragia rūtariī, o rūrīa rūrongoragia ūthiū waku, Wee Ngai wa Jakubu. **7** Ambarariai mītwe yanyu, inyuī ihingo ici, ambararioi inyuī mīrango īno ya tene, nīguo Mūthamaki wa riiri atoonye thīinī. **8** Mūthamaki ūcio wa riiri nīwe ūū? Nīwe Jehova ūrīa ūrī hinya na nī njamba, nīwe Jehova ūrīa njamba ita-inī. **9** Ambarariai mītwe yanyu, inyuī ihingo ici, mīambarariei inyuī mīrango īno ya tene, nīguo Mūthamaki wa riiri atoonye thīinī. **10** Mūthamaki ūcio wa riiri nīwe ū? Jehova Mwene-Hinya-Wothe-rī, nīwe Mūthamaki wa riiri.

25 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, ngoro yakwa ndīmīroretie na igūrū kūrī we; **2** Wee Ngai wakwa,

nowe ndihokete. Ndūkareke njonorithio, o na kana ūreke thū ciakwa ingenerere. **3** Gūtirī mūndū ūkwīhokete ūgaaconorithio o na rī, no arā mekaga andū ūru hatarī gītūmi-rī, acio nō magaconorithio. **4** Wee Jehova, nyonia mīthīire yaku, ūmenyithie njīra ciaku; **5** ndongoria ūhoro-inī waku wa ma na ūndutage, nīgūkorwo nīwe Ngai ūrīa ūhonokagia, na nīwe kīrīgīrīro gīakwa mūthenya wothe. **6** Jehova, ririkana tha ciaku nyingī o na wendo waku, nīgūkorwo nī cia kuuma o tene. **7** Ndūkaririkane mehia ma ūnini wakwa, o na kana mehia makwa ma ūremi; ndirikana kūringana na wendani waku, nī ūndū wa wega waku, Wee Jehova. **8** Jehova nī mwega na nī mūrūngīrīru; nī ūndū ūcio andū arā ehia nīarīmonagīrīria njīra ciake. **9** Atongoragia andū arā menyihagia na njīra ūrīa yagīrīire, na akamarutaga njīra yake. **10** Njīra ciothe cia Jehova nī cia wendani na wīhokeku, harī arā mamenyagīrīra kīrīkanīro gīake. **11** Wee Jehova, nī ūndū wa ūrītwā ūrīku-rī, ndekera mehia makwa, o na gūtuīka nī manene. **12** Mūndū ūrīa mwītigīri Jehova nūū? Mūndū ūcio nīarīmuonagīrīria njīra ūrīa aagīrīirwo nī kūgera. **13** Mūndū ūcio egūtūūra matukū make agaacīre, nacio njiaro ciake nīkaagaya būrūri. **14** Jehova nīehokaga andū arā mamwītigagīra; nō amenyithagia kīrīkanīro gīake. **15** Maitho makwa maikaraga hīndī ciothe macūthīrīrie Jehova, nīgūkorwo nowe wiki ūngīteithūkithia magūrū makwa mūtego-inī. **16** Hūgūkīra, ūnyonie ūtugi waku, nīgūkorwo ndī o nyiki na ndī mūnyamarīku. **17** Mathīna ma ngoro yakwa nīmaingīhīte; niinīra ruo rūrīa ndī naruo. **18** Rora mīnyamaro yakwa o na gūtangīka

gwakwa, ūkīndekere mehia makwa mothe. **19** Rora thū ciakwa wone ūrīa cingīhīte, nacio iithūire na rūthūūro rūtarī tha! **20** Menyagīrīra muoyo wakwa na ūūthare; ndūkareke njonorithio, nīgūkorwo nī harīwe njūragīra. **21** Wīkindīru wa ngoro na ūrūngīrīru irongitagīra, tondū nīwe njīrīgagīrīra. **22** Wee Ngai, gīkūūre andū a Israeli, moime mathīna-inī mao mothe!

26 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, nduīra itua rīa kīhooto, nīgūkorwo mīthīire yakwa nīmīkindīrīku; ndūūrīte ndīhokete Jehova itegūthangania. **2** Wee Jehova, ngeria na ūndorie, tuīria ngoro yakwa o na meciiria makwa; **3** nīgūkorwo wendo waku ūkoragwo ūrī mbere yakwa, na ngeragīra njīra-inī yaku ya ūhoro wa ma. **4** Ndiikaranagia na andū a maheeni, o na kana ngagwatanīra na andū arīa marī ūhinga. **5** Nīthūire kīungano kīa andū arīa mekaga ūūru, na ngarega gūikarania na andū arīa aaganu. **6** Ngwīthamba moko nyonanie ndirī na mahītia, thiūrūrūke kīgongona gīaku, Wee Jehova, **7** nyine nyanīrīre rwīmbo rwa gūcookia ngaatho, na heane ūhoro wa ciiko ciaku ciothe cia magegania. **8** Wee Jehova, nīnyendete nyūmba īrīa ūtūrīaga, o handū harīa riiri waku ūikaraga. **9** Ndūkeherie ngoro yakwa hamwe na ya arīa mehagia, kana muoyo wakwa hamwe na wa andū arīa maitaga thakame, **10** arīa marī na maūndū ma waganu moko-inī mao, o arīa moko mao ma ūrīo maiyūrīte mahaki. **11** No niī-rī, ndūūrīaga mūtūrīre ūtarī ūcuuke; kīngūūre na ūnjiguīre tha. **12** Magūrū makwa marūgamīte handū harīa haigananu; nīndīrīgoocaga Jehova ndī kīungano-inī kīnene.

27 Thaburi ya Daudi Jehova nīwe ūtheri wakwa na ūhonokio wakwa; ingīgītigīra ū? Jehova nīwe kīhitho kīa muoyo wakwa; ingīkīmakio nūū? **2** Rīrīa andū arīa ooru manjūkīrīra nīguo matambuure nyama cia mwīrī wakwa, o acio thū ciakwa na arīa marī muku na nīi maatharīkīra-rī, marīhīngagwo makagūa. **3** O na mbūtū cia ita ingīndigiicīria, ngoro yakwa ndīngītigīra; o na ingīkīrīwo nī ita, ndīngīgīna na nganja. **4** Ndī o ūndū ūmwe njūūragia harī Jehova, na noguo thingataga: atī njikarage nyūmba ya Jehova matukū mothe ma muoyo wakwa, ndīionagīre wega wa Jehova, na nduīragie kīrīra ndī thīinī wa hekarū yake. **5** Nīgūkorwo mūthenya wa thīina-rī, akaangitīra ndī hau gīikaro-inī gīake; nīakahitha kīgunyī-inī kīa hema yake, na andūgamie igūrū wa rwaro rwa ihiga. **6** Hīndī īyo mūtwe wakwa nīūkambarario igūrū wa thū iria iithiūrūrūkīirie; nīngaruta igongona ngīanagīrīra na gīkeno ndī hema-inī yake; nīngainīra Jehova na ndīmūgooce. **7** Wee Jehova, igua mūgambo wakwa rīrīa ndagūkaīra; njiguagīra tha na ūnjītīkage. **8** Ha ūhoro waku, ngoro yakwa yugaga atīrī, “Rongoria ūthiū wake!” Na nīi ngoiga atīrī, Wee Jehova, ūthiū waku nīguo ndī rongoragia. **9** Ndūkaahithe ūthiū waku, tiga kūingata ndungata yaku na marakara; Wee nīwe ūtūūrīte ūndeithagia. Ndūkandege kana ūndiganīrie, Wee Ngai Mūhonokia wakwa. **10** O na baba na maitū mangīndiganīria, Jehova nīakanyamūkīra. **11** Wee Jehova nyonagīrīria njīra yaku, na ūngeragīrie njīra īrīa nūngarū, nī ūndū wa thū ciakwa. **12** Ndūkaneane kūrī arīa marī muku na nīi, nīgūkorwo aira a maheeni nīmanjūkīriire,

makaheeha mīheehū ya kūnjīka ūūru. **13** Niī nīnjītīkītie ūū: atī nīngeyonera wega wa Jehova ndī būrūri wa arīa marī muoyo. **14** Eterera o Jehova: gīa na hinya na ūūmīrīrie ngoro, na weterere Jehova.

28 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, nīwe ndīrakaīra, Wee Rwaro rwakwa rwa Ihiga; ndūkarege gūūthikīrīria. Nīgūkorwo ūngīngirīra, ingīhaana ta arīa maikūrūkīte magatoonya irima. **2** Igua gūthaithana gwakwa ngīgūkaīra ūndeithie, o nyambararītie moko makwa ndīmerekēirie harīa haku Hatheru-Mūno. **3** Ndūkanguucūrūranie hamwe na andū arīa aaganu, atī ūndwaranīrie hamwe na arīa mekaga ūūru, o arīa maaragia ndeto cia thayū na andū a itūūra, no marī na ūūru ngoro-inī ciao. **4** Andū acio marīhe nī ūndū wa ciīko ciao, na nī ūndū wa wīra wao mūūru; marīhe nī ūndū wa wīra wa moko mao, ūmarīhe o kīrīa kīmagīrīire. **5** Tondū matirūmbūyagia mawīko ma Jehova o na wīra wa moko make, we nīakamatharūria na ndakamaaka rīngī. **6** Jehova arogoocwo, nīgūkorwo nīaiguīte ngīmūthaitha anjiguīre tha. **7** Jehova nīwe hinya wakwa na nowe ngo yakwa; ngoro yakwa nīwe ūhokete, na nīandeithītie. Ngoro yakwa nīrarūūhia nī gīkeno, na nīngūmūinīra rwīmbo rwa kūmūcookeria ngaatho.

8 Jehova nīwe hinya wa andū ake, na kūrī ūrīa wake mūitīrīrie maguta nī kīrigo kīa hinya kīa ūhonokio. **9** Honokia andū aku na ūrathime igai rīrī ūraku, tuīka mūrīthi wao na ūmakuuage nginya tene.

29 Thaburi ya Daudi Rahai Jehova, inyuī ciūmbe cia igūrū, rahai Jehova tondū nīwe ūrī riiri na hinya. **2** Rahai Jehova, mūheane ūhoro wa riiri wa rītwa rīake; thathaiyai

Jehova th̄iin̄i wa ūkengi wa ūthingu wake. **3** Mūgambo wa Jehova ūragamba na kūu iria-in̄i; Mūrungu ūcio wa riiri n̄iararuruma, Jehova araruruma igūrū r̄iā maaī mainḡi. **4** Mūgambo wa Jehova n̄i ūr̄i ūhoti; mūgambo wa Jehova ūiyūr̄ite riiri. **5** Mūgambo wa Jehova unangaga mītarakwa; Jehova oinangaga mītarakwa ya Lebanoni īgatuīka tūcunj̄i. **6** Atūmaga būrūri wa Lebanoni ūtūūhe ta njaū, nak̄io Kir̄ima ḡia Sirioni ḡigatūūha ta njaū ya mbogo. **7** Mūgambo wa Jehova ūhenūkaga n̄nīmb̄i cia mwaki. **8** Mūgambo wa Jehova ūinainagia werū; Jehova ainainagia Werū wa Kadeshi. **9** Mūgambo wa Jehova ūthioraga mītī ya mīgandi, na ūgatūma mītitū iħūrūrūke īgatigwo ūtheri. Nakuo hekarū-in̄i yake ar̄ia othe mar̄i kuo makaanīr̄ira makoiga, “Kaī ar̄i riiri-ī!” **10** Jehova ar̄i igūrū r̄iā mūiyūro wa maaī aikarīire ḡitī kīā ūnene; Jehova egūtūura aikarīire ḡitī kīā ūnene ar̄i Mūthamaki nginya tene. **11** Jehova aheaga andū ake hinya; Jehova arathimaga andū ake magaikara na thayū.

30 Wee Jehova-r̄i, n̄ngūgūtūūḡiria n̄gūkorwo wandutire kūrīa kūriku, na ūkīgiria thū ciakwa ingenerere. **2** Wee Jehova Ngai wakwa, ndagūkāire ūndeithie nawe ūkīhonja. **3** Wee Jehova, wandutire kuuma mbīrīra-in̄i; ūkīgiria njikūrūke, ndoonye irima. (*Sheol h7585*) **4** Inīrai Jehova mūmūgooce, inyuī andū ake aamūre; mūgooce rītwa rīu rīake itheru, **5** n̄gūkorwo marakara make n̄i ma kahinda o kanini, no ūtugi wake n̄iwagūtūūria mūndū muoyo; kīrīro no kīraarīre ūtukū wothe no rūciinī gwakīa kūrooke ḡikeno. **6** Hīndī ūrīa ndagaacīire, ndoigire atīrī, “Ndirī hīndī ngenyenyeke.” **7** Wee Jehova, rīrīa wanyonirie

ūtugi waku-rī, watūmire ndīhaande o ta kīrīma; no rīrīa wahithire ūthiū waku-rī, nīndamakire. **8** Wee Jehova nīwe ndakaīire; ngīthaitha Mwathani anjiguīre tha: **9** “Mwanangīko wakwa ūngīkorwo na uumithio ūrīkū, ingītoonyerera irima-inī? Rūkūngū-rī, no rūkūgooce? No rwanīrīre wīhokeku waku? **10** Wee Jehova, thikīrīria na ūnjiguīre tha; Wee Jehova, tuīka ūteithio wakwa.” **11** Wagarūrire kīgirīko gīakwa gīgītuīka rwīmbo rwa gīkeno; ūkīnduta nguo yakwa ya ikūnia, ūkīhumba gīkeno, **12** nīgeetha ngoro yakwa ikūinīre na ndīgakire. Wee Jehova Ngai wakwa, ngūtūura ngūcookagīria ngaatho nginya tene.

31 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, nī harīwe njūriire; ndūkanareke njonorithio; nī ūndū wa ūthingu waku-rī, ndeithūra. **2** Ndegera gūtū na ūhiūhe ūūke ūūhatūre; tuīka rwaro rwakwa rwa ihiga rwa kūrīra, ūtuīke gīkarō kīrigīre na hinya, ūūhonokie. **3** Nīgūkorwo Wee nīwe Rwaro rwakwa rwa Ihiga na gīkarō gīakwa kīrigīre na hinya, nī ūndū wa ūtīwa ūtāku, ndongoria na ūnyonie njīra. **4** Ndeithūkithia mūtego-inī ūrīa nyambūirwo, nīgūkorwo nīwe ūtīrīro ūtakwa. **5** Roho wakwa ndaūiga moko-inī maku; Wee Jehova, ngūūra, o Wee Mūrungu ūrīa wa ma. **6** Nīthūire arīa mahooyaga ngai cīa mīhianano ūtarī kīene; nī ūndū wa wendo waku, nīgūkorwo nīwonire mīnyamaro yakwa, na ūkīmenya ruo rūnene rwa ngoro yakwa. **8** Ndūūneanīte kūrī thū, no mūkinyithītie magūrū makwa handū haariī. **9** Njiguīra tha, Wee Jehova, nīgūkorwo ndī mūnyamarīku; maitho makwa nīmaroorwo

nī hinya nī ūndū wa kīeha, ngoro yakwa na mwīrī wakwa ikoorwo nī hinya nī ūndū wa ihooru. **10** Muoyo wakwa nīnūniinītwo nī ruo rūnene, na mīaka yakwa īkaniinwo nī gūcaaya; nīnjūrītwo nī hinya nī ūndū wa mīnyamaro yakwa, namo mahīndī makwa makaaga hinya. **11** Nī ūndū wa thū ciakwa ciothe, nduīkīte wa kūnyararwo nī andū a itūūra rīakwa; nduīkīte kīndū gīa gwītigīrwo nī arata akwa, nao arīa maanyona njīra-inī nī kūūra moraga. **12** Nīmariganīirwo nī nī o ta mūndū ūkuīte; ngakīhaana o ta nyūngū nguū. **13** Nīgūkorwo nīndīraigua njambanio ya andū aingī; guoya mūnene ūkīnyumaga na mīena yothe; marathugunda manjīke ūūru, makagīa ndundu ya ūrīa mangīnjūraga. **14** No nī nīwe ndīhokete, Wee Jehova, ngoiga atīrī, “Wee nīwe Ngai wakwa.” **15** Mahinda makwa marī moko-inī maku; ndeithūra kuuma kūrī thū ciakwa, na kuuma kūrī arīa maathingataga. **16** Tūma ūthiū waku warīre ndungata yaku; honokia nī ūndū wa wendo waku ūtathiraga. **17** Wee Jehova, ndūkareke njonorithio, nīgūkorwo nīwe ngayagīra; no andū arīa aaganu ūreke maconorithio na makome mbīrīra-inī makirīte ki. (**Sheol h7585**) **18** Tūma mīromo yao ya kūheenania īkirio, nīgūkorwo maaragia na mwītīo na kīnyararo, maaragia na mwīgaatho magookīrīra andū arīa athingu. **19** Kaī wega waku ūrīa ūigīire arīa magwītigīrīte, nī mūingī-ī, o wega ūrīa ūheaga andū arīa moragīra harīwe andū othe makīonaga. **20** Ūmahithaga harīa Wee ūrī o harīa hegitītie, kuuma kūrī arīa mamaciiragīra kūmeka ūūru; ūmaigaga gīkarō-inī gīaku, ūkamagitīra harī nīmī iria icambanagia. **21** Jehova arogoocwo, nīgūkorwo nīanyonirie wendo wake

wa magegania rīrīa ndaarī itūūra inene rīrigiicīrio nī thū. **22** Rīrīa ndaarī mūmaku, ndoigire atīrī, “Nīnjeheretio maitho-inī maku!” No nīwaiguire ngīgūthaitha ūnjiguīre tha, rīrīa ndagūkaīire ūndeithie. **23** Endai Jehova inyuī andū ake aamūre! Jehova nīamenyagīrīra arīa ehokeku, no ūrīa mwītīi amūrīhaga o ūrīa kwagīrīire. **24** Gīai na hinya na mwīyūmīrīrie ngoro, inyuī inyuothē arīa mwīhokete Jehova.

32 Thaburi ya Daudi Kūrathimwo-rī, nī ūrīa ūrekeirwo mahītia make, o ūrīa mehia make mahumbīrītwo. **2** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa Jehova atatuaga mwīhia, na ūrīa ūtarī ūhinga ngoro. **3** Rīrīa ndakirīte ki, mahīndī makwa nīmahinyarire nī ūndū wa gūcaaya gwakwa mūthenya wothe. **4** Nīgūkorwo guoko gwaku nī kwanditūhagīra mūthenya na ūtukū; hinya wakwa wathirire o ta ūrīa ime rīthiraga hīndī ya riūa. **5** Hīndī īyo ngīkumbūrīra mehia makwa, na ndiahithire waganu wakwa, ndoigire atīrī, “Nīngumbūra mahītia makwa kūrī Jehova,” nawe ūkīndekera ūūru wa mehia makwa. **6** Nī ūndū ūcio mūndū wothe mwītigīri Ngai nīakūhooe rīrīa ūngīoneka; ti-itherū rīrīa maaī maingī marī hinya maambūrūrūka, matingīmūkinyīra. **7** Wee nīwe kīlhitho gīakwa; nīūkangitīra hīndī ya mathīna, na ūūthiūrūrūkīrie na nyīmbo cia ūhonokio. **8** Nīndīkūrutaga na ngakuonereria njīra īrīa wagīrīirwo nī kūgera; ndīrīgūtaaraga na ngūmenyagīrīre. **9** Ndūkahaane ta mbarathi kana nyūmbū, iria itarī ūmenyo, iria arī o nginya ciīkīrwo matamu na mīkwa kanua, kwaga ūguo itingīgūkuhīrīria. **10** Andū arīa aaganu monaga

maruo mainḡi, no mündū ūr̄ia w̄ihokaga Jehova egūtūura
arigiic̄irio n̄i wendo ūr̄ia ūtathiraga. **11** Inyuī ar̄ia athingu
kenerai Jehova na mūcanjamūke; mūinīrei, inyuothē ar̄ia
arūnḡir̄iu ngoro!

33 In̄irai Jehova mūkenete, inyuī andū ar̄ia athingu; andū
ar̄ia arūnḡir̄iu ngoro n̄o maaḡir̄irwo n̄ikūmūgooca.
2 Goocai Jehova na kīnanda kīa mūgeeto; mūinīrei na
kīnanda kīr̄ia kīgeete na nga ikūmi. **3** Mūinīrei rw̄imbo
rwerū; hūūrai inanda mūr̄i na ūuḡi, na mwanīr̄ire n̄i
gūkena. **4** Nīgūkorwo kiugo kīa Jehova nīk̄erekereru na
n̄i kīa ma; we n̄i mw̄ihokeku maündū-in̄i mothe mar̄ia
ekaga. **5** Jehova n̄iendete ūthingu na ciira wa kīhooto;
thī yothe iiyūr̄ite wendani wake ūr̄ia ūtathiraga. **6** Igūrū
rīombirwo na ūndū wa kiugo kīa Jehova, mbūtū cia igūrū
ikūmbwo na mīhūmū ya kanua gake. **7** Aacockanīr̄irie
maaī ma iria inene ndighthū-in̄i; maaī ma kūr̄ia kūriku
aamaigire thiinī wa makūmbī. **8** Thī yothe nītiḡire Jehova;
andū othe a thī nīmamūtīe. **9** Nīgūkorwo aaririe, thī
ikīḡia kuo; aathanire, ikīhaanda, ikīrūma wega. **10** Jehova
nīarigiicaga mībango ya ndūr̄i; nīathūkagia mīoroto ya
andū. **11** No mībango ya Jehova iīhaandaga wega nginya
tene, mīoroto ya ngoro yake īgakinyīra njiarwa na njiarwa.
12 Kūrathimwo-r̄i, n̄i rūr̄ir̄i rūr̄ia Jehova ar̄i we Ngai
waruo, andū ar̄ia eethuur̄ire matuīke igai rīake. **13** Jehova
ar̄i igūrū aroraga thī akoona andū othe; **14** acūthaḡir̄ia
ar̄ia othe matūr̄aga gūkū thī, ar̄i o kūu gūikaro-in̄i gīake,
15 we nīwe mūumbi wa ngoro ciao othe, na nīoī mawīra
mao mothe. **16** Gūtir̄i mūthamaki ūhonokagio n̄i mūigana
wa ita rīake, na gūtir̄i njamba ya ita ūteithūraga n̄i ūndū

wa hinya wayo mūnene. **17** Ha ūhoro wa kūhonokania-rī, mbarathi cia mbaara nī mwīhoko wa tūhū; o na īrī na hinya mūingī ndīngīhonokania. **18** No rīrī, maitho ma Jehova macūthagīrīria andū arīa mamwītigagīra, o acio maikaraga mehokete wendo wake ūrīa ūtathiraga, **19** akamateithūra gīkuū-inī, na akamatūūria muoyo hīndī ya ng'aragu. **20** Ithuī twetagīrīra Jehova tūrī na mwīhoko; nīwe ūteithio witū o na ngo iitū. **21** Ngoro ciitū nīcikenete nī ūndū wake, nīgūkorwo twīhokete rītwa rīake itheru. **22** Wee Jehova-rī, wendo waku ūrīa ūtathiraga ūroikarania na ithuī, o ta ūrīa ithuī tūkwīrīgīrīre.

34 Thaburi ya Daudi Ndīrīkumagia Jehova hīndī ciothe; ndīrīmūgoocaga na kanua gakwa hīndī ciothe. **2** Ngoro yakwa nī Jehova īrīrahaga; arīa anyamaarīku marīguaga ūguo magakena. **3** Goocai Jehova mūmūnenehie mūrī hamwe na niī; rekei tūtūgīrie rītwa rīake tūrī hamwe. **4** Ndarongoririe Jehova, nake akīnjītīka, akīndeithūra kuuma kūrī maūndū marīa mothe maanjīkagīra guoya. **5** Andū arīa mamūcūthagīrīria matheragīrwo nī ūtheri; mothiū mao gūtirī hīndī magaaconorithio. **6** Mūndū ūyū mūthīni aakaīire Jehova, nake Jehova akīmūigua, akīmūhonokia mathīna-inī make mothe. **7** Mūraika wa Jehova aikaraga arangīire arīa othe mamwītigagīra, na akamateithūra othe. **8** Camai muone atī Jehova nī mwega; kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūragīra harī we. **9** Mwītigīrei Jehova, inyuī andū ake aamūre, nīgūkorwo arīa mamwītigīrīte gūtirī kīndū maagaga. **10** Mīrūūthi no yage gīa kūrīa īhūte, no arīa marongoragia Jehova gūtirī kīndū kīega maagaga. **11** Ūkai ciana ciakwa,

mūthikīrīrie ūrīa nguuga; nīngūmūruta gwītigīra Jehova.

12 Mündū ūrīa wanyu ūngīenda gūtūūra muoyo, na erirīrie kuona matukū maingī mega, **13** nīakīmenyerere rūrīmī rwake rūtikoige ūūru, na mīromo yake ndīkaarie maheeni. **14** Garūrfūka utige gwīka ūūru na wīke ūrīa kwagīrīire; caragia thayū na ūūthingatage. **15** Maitho ma Jehova macūthagīrīria andū arīa athingu, na matū make magathikīrīria kīrīro kīao; **16** ūthiū wa Jehova ūūkagīrīra andū arīa mekaga ūūru, nīguo moima thī matikanaririkanwo. **17** Andū arīa athingu makayaga, Jehova akamaigua; amateithūraga kuuma mathīna-inī mao mothe. **18** Jehova akoragwo arī hakuhī na andū arīa ahehenjeku ngoro, na akahonokia arīa athuthīku roho. **19** Mündū ūrīa mūthingu no akorwo arī na mathīna maingī, no Jehova amūteithūraga harī mo mothe; **20** agitagīra mahīndī make mothe, gūtirī o na rīmwe rīngiunīka.

21 Andū arīa aaganu makooragwo nī ūūru; nao arīa mathūire andū arīa athingu nīmagatuīrwo ciira. **22** Jehova akūūraga ndungata ciake; arīa othe moragīra harī we gūtirī ūgaatuīrwo ciira.

35 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, hūūrana na arīa marahūūrana na niī; rūa na arīa mararūa na niī. **2** Oya ngo nene na gako kanini; arahūka ūūke ūndeithie. **3** Hiūria itimū na mīcengi, ūūkīrīre arīa maathingatīte. īra ngoro yakwa atīrī, “Niī nī niī ūhonokio waku.” **4** Andū arīa mendaga kūnduta muoyo maroconorithio na maagithio gītīo, arīa mathugundaga kūnyūnūha marocookio na thuutha mamakīte. **5** Marohaana ta mahuti mombūrītwo nī rūhuho, na mūraika wa Jehova

amaingatithītie; **6** njīra yao ūrogā nduma na ītendere, nake mūraika wa Jehova ahanyūkanie nao. **7** Kuona atī nīmahithīire wabu wa kūndega hatarī gītūmi, na makanyenjera irima hatarī gītūmi, **8** marokorererwo nī mwanangīko matehaarīirie, wabu ūcio manyambīire ūromanyiita o ene, marogwa irima rīu manyenjeire. **9** Hīndī ūyo ngoro yakwa ūgaacanjamūka nī ūndū wa Jehova, na īkenagīre ūhonokio wake. **10** Nīngwanīrīra na ngoro yakwa yothe, njūūrie atīrī, “Nūū ūhaana tawe, Wee Jehova? O Wee ūhatūraga andū arīa athīni harī arīa marī hinya kūmakīra, ūkahatūra athīni na abatari harī arīa matatunyaga indo.” **11** Nīkuumīrīte aira a maheeni, makanjūuria ūhoro wa maūndū itooī. **12** Wega wakwa mandīhaga na ūūru, magatiga ngoro yakwa ūrī na ihooru. **13** No ūrīia o maarī arūaru, niī ndehumbire nguo ya ikūnia, na ngīnyiihia na ūndū wa kwīhinga kūrīa irio. Rīrīa mahooya makwa maagire macookio-rī, **14** ndaikarire ngīcakayaga, o taarī mūrata wakwa kana mūrū wa maitū ndaacakayagīra. Ndethikīire ndī na ihooru, o taarī mūndū ūracakaīra nyina. **15** No ūrīia ndahīngirwo ngīgwa, o moonganire hamwe mangenerere; atharīkīri makiūngana maatharīkīre itekūmenya. Manjaambirie mategūtithīria. **16** Maanyūrūragia ta andū matooī Ngai, makaahagarānīria magego mao. **17** Wee Jehova-rī, nī nginya rī ūgūikara wīroreire? Hatūra muoyo wakwa kuuma harī wanangi wao, ūhatūre muoyo wakwa wa goro kuuma harī mīrūūthi īno. **18** Nī niī ngūgūcookeria ngaatho kīngano-inī kīrīa kīnene; ndikūgoocaga ndī gatagatī ka andū aingī. **19** Ndūkareke arīa maathūire tūhū mangūūrīre

maitho, mangenerere; kana acio maamenete hatarī gītūmi moinanīre maitho. **20** Matiaragia ndeto cia thayū, no mathugundaga maündū ma maheeni, ma gūükīrīra andū arīa maikaraga na thayū būrūri-inī. **21** Manjathamagīria tūnua twao makoiga atīrī, “Haiya! Haiya! Maitho maitū nīmeyoneire ūguo.” **22** Wee Jehova, nīwīoneire ūguo; tiga gūkira. Wee Mwathani-rī, ndūgaikare haraaya na nīi. **23** Arahūka, ūkīra ūngitīre! Hūūranīra, Wee Ngai wakwa na Mwathani wakwa. **24** Wee Jehova, ndūra kūringana na ūthingu waku, Wee Ngai wakwa; ndūkareke mangūūrīre maitho, mangenerere. **25** Ndūkareke meciirie atīrī, “Haiya, ūguo noguo tūrendaga gwīkīke!” Kana moige atīrī, “Nītūmūmeretie.” **26** Arīa othe mangūūragīra maitho mangenerere nī ūndū wa mīnyamaro yakwa maroconorithio na manyiitwo nī kīrigiicano; arīa othe metūūgagīria igūrū rīakwa maroconorithio na maagithio gītīo. **27** Arīa makenaga ndaaatuīrwo ciira na kīhooto, nīmanīrīre na gīkeno na gūcanjamūka; nīmatūūre moigaga atīrī, “Jehova arotūgīrio, o we ūkenagīra ūgaacīru wa ndungata yake.” **28** Rūrīmī rwakwa rūrīaragia ūhoro wa ūthingu waku, na ngūgoocage mūthenya wothe.

36 Thaburi ya Daudi Ndī na ndūmīrīri nditū ngoro-inī yakwa, īkonī wīhia wa mūndū ūrīa mwaganu: Nī atīrī, hatirī wītigīri Ngai maitho-inī make. **2** Nī gūkorwo maitho-inī make mwene erahaga mūno, ūū atī ndangīhota gūkūūrana o na kana athūūre mehia make. **3** Ciugo cia kanua gake nī cia waganu na nī cia maheeni; nīatigīte gūtuīka mūndū mūūgī na wa gwīkaga wega. **4** O na arī ūrīrī-inī wake athugundaga o maündū mooru; eheanaga

njīra-inī ya kūmwerekera gwīka ūūru, na ndathūūraga ūndū mūūru. **5** Wee Jehova-rī, wendani waku ūkinyīte o igūrū, naguo wīhokeku waku ūgakinya o matu-inī. **6** Ūthingu waku ūhaana ta irīma iria nene, kīhooto gīaku gīkarikīra ta kūrīa kūrikū. Wee Jehova-rī, ūmenyagīrīra mūndū o na nyamū. **7** Hī! Kaī wendo waku ūrīa ūtathiraga nī wa goro mūno-ī! Andū othe anene na anini moragīra kīgunyī-inī kīa mathagu makū. **8** Marīaga makaigania kuumana na ūingī wa nyūmba yaku; ūmaheaga gīa kūnyua kuuma rūūi-inī rwaku rwa gīkeno. **9** Nīgūkorwo gīthima kīa muoyo kīrī kūrī we; ūtheri-inī waku nīho tuonaga ūtheri. **10** Kīrīrīria kwenda arīa makūūi, naguo ūthingu waku ūtūūre na arīa arūngīrīru ngoro. **11** Ikinya rīa ūrīa mwītīi rīroaga kūnjūkīrīra, o na kana guoko kwa ūrīa mwaganu kūnyingate. **12** Ta rora wone ūrīa andū arīa mekaga ūūru magwīte thī; maikanītio thī, na matingīhota gūūkīra!

37 Thaburi ya Daudi Tigaga gūthīmīka ngoro nī ūndū wa andū arīa mekaga ūūru, o na kana ūiguage ūiru nī ūndū wa arīa mekaga mahītia; **2** nīgūkorwo acio makaahooha o narua o ta ūrīa nyeki īhoochaga, na makue narua o ta ūrīa riya rīhoochaga rīamunywo. **3** Wīhoke Jehova na wīkage wega; tūūra būrūri-inī ūkenagīra ūrīithio wa thayū. **4** īkaga maūndū ma gūkenia Jehova, na nīarīkūhingagīria merirīria ma ngoro yaku. **5** Rekagīrīria Jehova njīra yaku; mwīhokage o we, nake nīarīkaga maūndū maya: **6** Nīarītūmaga ūthingu waku ware o ta rūciinī, nakō kīhooto gīa ciira waku kīare o ta riūa rīa mūthenya barigici. **7** Hoorera mbere ya Jehova na ūmweterere

ūtegūthethūka; ndūgathīnīke ngoro rīrīa andū magaacīra
mīthīre-inī yao, rīrīa mekūhingia mathugunda mao
ma gwīka ūūru. **8** Tigaga kūrakara na wīrigagīrīie
mang'ūrī; tigaga gūthīnīka ngoro, tondū ūndū ūcio no
ūtūme wīke ūūru. **9** Nīgūkorwo andū ooru nīmakaniinwo,
no arīa mehokete Jehova nīmakagaya būrūri. **10** No
kahinda kanini, arīa aaganu mage kuoneka rīngī; o na
mūngīmacaria, mūtingīmoona. **11** No arīa ahooreri nīo
makaagaya būrūri, na matūure makenete nīkūingīhīrwo
nī thayū. **12** Andū arīa aaganu mathugundaga mokīrīre
andū arīa athingu, na makamahagaranīria magego; **13**
no Mwathani athekagīrīra andū acio aaganu, nīgūkorwo
nīoī mūthenya wao nīūrooka. **14** Andū arīa aaganu
macomorete hiū cia njora, na makageeta ūta nīguo
maniine mūndū ūrīa mūthīni na mūbatari, na moorage
andū arīa njīra ciao irūngīrīirie. **15** No hiū icio ciao
cia njora igaatheeeca ngoro ciao ene, na mota mao
moinangwo. **16** Nī kaba kīndū kīnini kīrī na andū arīa
athingu, gūkīra ūtonga mūngī wa andū aaganu; **17**
nīgūkorwo hinya wa andū arīa aaganu nīūkaniinwo, no
Jehova atiiragīrīra andū arīa athingu. **18** Matukū ma
andū arīa matarī ūcuuke nīmooō nī Jehova, na igai
rīao rīgūtūūra nginya tene. **19** Hīndī ya mwanangīko
matikoona ūūru; na hīndī ya ng'aragu magaakorwo na
irio cia kūigana. **20** No andū arīa aaganu nīmagathira:
Thū cia Jehova igaathira ta ūrīa ūthaka wa mīgūnda
ūthiraga, nīikabuīria, ibuīrie o ta ndogo. **21** Andū arīa
aaganu makoombaga na matirīhaga, no arīa athingu
maheanaga na ūtaana; **22** andū arīa Jehova arathimīte

nīmakagaya būrūri, no arīa arumīte nīmakaniinwo.

23 Jehova angīkenio nī mūthīire wa mūndū, atūmaga makinya make marūme wega; **24** o na angīhīngwo, ndangīgūa, nīgūkorwo Jehova amūnyiitagīrīra na guoko gwake. **25** Ndaarī mūnini, na rīu ndī mūkūrū, no ndirīndoona andū arīa athingu matiganīirio, kana ciana ciao ikīhooya irio. **26** Hīndī ciothe makoragwo marī ataana, na makombanagīra matekwenda uumithio; ciana ciao nī ikaarathimwo. **27** Theemaga ūūru, na wīkage wega, nawe ūtūure būrūri-inī nginya tene. **28** Nīgūkorwo Jehova endete o kīhootho, na ndagatiganīria arīa ake ehokeku. Acio megūtūura magitīirwo nginya tene, no ciana cia arīa aaganu nīkaniinwo. **29** Andū arīa athingu nīo makaagaya būrūri, na matūure kuo nginya tene. **30** Kanua ka mūndū mūthingu gatumūkaga ndeto cia ūugī, naruo rūrīmī rwake rūkaaria kīhootho. **31** Watho wa Ngai wake ūrī o ngoro-inī yake; makinya make matingītenderūka. **32** Andū arīa aaganu maikaraga moheirie arīa athingu, magīcaria o ūrīa mangīmooraga; **33** no Jehova ndakamatiganīria moko-inī ma andū acio aaganu, kana areke matuīrwo atī nī ehia rīrīa magaaciirithio. **34** Etagīrīra Jehova na ūrūmagīrīre njīra yake. Nīagagūtūūgīria nīguo ūgae būrūri; rīrīa andū arīa aaganu makaaniinwo-rī, wee nīūkeyonera ūndū ūcio. **35** Nīnyonete mūndū mwaganu na mūndū ūtarī tha agaacīire ta mūtī mūruru ūrī o imerero-inī rīaguo, **36** no thuutha wa kahinda o kanini akīehera, akīaga gūkorwo ho rīngī; o na gūtuīka nīndamūcaririe, ndiigana kūmuona. **37** Cūrania ūhoro wa mūndū ūrīa ūtarī ūcuuke, na ūrore ūrīa mūrūngīrīru, ūhoro wake wa matukū marīa

magooka nĩ ūhoro wa thayū. **38** No rīrī, andū arĩa ehia othe nĩmakaniinwo; no andū arĩa aaganu mūthia wao nĩ kūūragwo makooragwo. **39** Ūhonokio wa andū arĩa athingu uumaga kūrī Jehova; we nĩwe kīhitho kīao kīa hinya hīndī ya mathīna. **40** Jehova nīamateithagia na akamateithūra; amateithūraga kuuma kūrī andū arĩa aaganu na akamahonokia, tondū moragīra harī we.

38 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, ndūkandūithie ūrī na marakara, kana ūherithie ūrī na mang'ūrī. **2** Nīgūkorwo mīguī yaku nītheceete, na guoko gwaku nĩ kūūhūrīte mūno. **3** Ndirī na ūgima wa mwīrī tondū wa mang'ūrī maku; mahīndī makwa nīmarūaru nĩ ūndū wa mehia makwa. **4** Mahītia makwa nīmanditūhīire mūno o ta mūrigo mūritū itangīhota gūkuua. **5** Ironda ciakwa nīitogotete na ikanunga nĩ tondū wa ūrimū wakwa wa mehia. **6** Thiiaga ndīhacīte, ngakungīrīra mūno, mūthenya wothe ndindaga ngīcakaya. **7** Mūgongo wakwa ūiyūrītwo nĩ ruo ta rwa mwaki; ndirī na ūgima wa mwīrī. **8** Ndī mūmocu na ngathuthīka biū; ndiracaaya nĩ ruo rwa ngoro. **9** Wee Mwathani, wendi wakwa wothe ūrī o mbere yaku; gūcaaya gwakwa ti kūhitharu harīwe. **10** Ngoro yakwa nīratuumma mūno, naguo hinya wakwa nīgūthira ūrathira; o na ūtheri nīumīte maitho-inī makwa. **11** Arata na athiritū akwa matiendaga kūnguhīrīria nĩ ūndū wa ironda ciakwa; o na andū a itūūra rīakwa manjikaraga haraihu. **12** Andū arĩa mendaga kūnjūraga nī mītego mandegagīra, arĩa mendaga kūnjīka ūūru maaragia ūrīa mangīnyūnūha; mūthenya wothe mathugundaga o maheeni. **13** Nī haana ta

mündū ḡitaigua, ūr̄ia ūtaiguaga, ngahaana ta mündū ūtaaragia, ūr̄ia ūtanḡitumūra kanua gake; **14** nduik̄ite ta mündū ūtaiguaga, ūr̄ia kanua gake gatar̄i ūndū kanḡihota ḡucokia. **15** Wee Jehova, Wee n̄iwe njetaḡir̄ira; Wee Mwathani Ngai wakwa, Wee n̄iwe ūkūnjookeria ūhoro. **16** N̄iḡukorwo ndoigire atir̄i, “Ndūkanareke thū ciakwa ingenerere, o na kana ciitūuḡir̄ie igūrū r̄iakwa r̄ir̄ia kūgūrū gwakwa gwatenderūka.” **17** N̄iḡukorwo ngirie kūgūa, na njikaraga ndī na ruo h̄indī ciothe. **18** N̄ingumbūra waganu wakwa; n̄ithīn̄itio n̄i mehia makwa. **19** Thū ciakwa iria ir̄i k̄yo n̄icio nyinḡi; ar̄ia maathūire hatar̄i ḡitūmi n̄i ainḡi. **20** Andū ar̄ia mandīhaga wega wakwa na ūūru manjambagia r̄ir̄ia n̄i ngūthingata ūndū ūr̄ia mwega. **21** Wee Jehova, ndūkandigan̄ir̄ie; Wee Ngai wakwa, ndūgaikare haraihu na n̄i. **22** Ūka narua ūndeithie, Wee Mwathani, Mūhonokia wakwa.

39 Thaburi ya Daudi Ndoigire atir̄i, “Ndīmenyaḡir̄ira m̄ithīre yakwa, ndīrigaḡir̄ie ndikehie na r̄ur̄im̄ rwakwa; n̄inguoha kanua gakwa r̄ir̄ia r̄iothe mündū mwaganu ar̄i har̄ia ndī.” **2** No r̄ir̄ia ndakir̄ite na ngahoorera, itekwaria o na ūndū mwega-r̄i, ruo rwakwa r̄uḡik̄ir̄iria kuongerereka. **3** Ngoro yakwa yahīyahīaga thiin̄i wakwa, na o r̄ir̄ia ndecūuranagia, mwaki üḡakana; h̄indī iyo nḡaria na r̄ur̄im̄ rwakwa, ngiuga atir̄i: **4** “Wee Jehova, nyonia mūthia wa mūtūr̄ire wakwa, o na mūigana wa matukū makwa; n̄inḡimenye ūr̄ia mūtūr̄ire wakwa ūr̄i wa ḡuthira na ihenya. **5** Utūm̄ite matukū makwa makuhīhe ta r̄uhī; mūigana wa mīaka yakwa ti ta kīndū har̄iwe. Mūndū o wothe ūr̄i muoyo o na r̄ir̄ia ehaandīte wega

nī kīndū gīa tūhū. **6** Ti-itherū mūndū nī ta kīruru rīrīa egūcangacanga: Mīhang'o īrīa ehang'agia nayo no ya tūhū; eigagīra ūtonga, no ndooī nūū ūkeeguna naguo. **7** “No rīu, Mwathani-rī, nī kī njetereire? Wee nīwe mwīhoko wakwa. **8** Honokia kuuma mehia-inī makwa mothe; ndūkareke thekererwo nī andū arīa akīīgu. **9** Ndakirīte ki; ndingīatumūrire kanua gakwa, nīgūkorwo nīwe wekīte ūguo. **10** Njehereria ihūūra rīaku; nīhootetwo nī iringa rīa guoko gwaku. **11** We ūrūithagia na ūkaherithia andū nī ūndū wa mehia mao; ūniinaga ūtonga wao ta memenyi; mūndū no ta kīndū gīa tūhū. **12** “Igua ihooya rīakwa, Wee Jehova, thikīrīria ngīgūkaīra ūndeithie; ndūkarege kūigua kīrīro gīakwa. Nīgūkorwo njikaranagia nawe ta ndī mügeni, ngahaana ta mūndū ūthaamīire kuo, o ta ūrīa maithe makwa mothe maatariī. **13** Wīhūgūre na kūngī ūtige kūnyona, nīguo ngīkene rīngī, itanathiī njage gūkorwo ho rīngī.”

40 Thaburi ya Daudi Ndetereire Jehova o ngirīrīirie; nake agīthikīrīria akīigua kīrīro gīakwa. **2** Nī aandutire irima rīa mūūro, thiinī wa ndoro yarī ndenderū, agīkinyithia magūrū makwa igūrū rīa rwaro rwa ihiga, na agītūma ndīhaande wega. **3** Eekīrire rwīmbo rwerū kanua-inī gakwa, rwīmbo rwa kūgoocaga Ngai witū naruo. Andū aingī marīonaga ūguo magetigīra, nao makehoka Jehova. **4** Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūtuīte atī arīihokaga o Jehova, na nderīgagīrīra andū arīa etīī, o acio marūmagīrīra ngai cia maheeni. **5** Wee Jehova Ngai wakwa-rī, magegania marīa wīkīte nī maingī. Maūndū marīa ūtūbangīire gūtirī mūndū ūngīhota gūgūtaarīria; korwo ndaaria heane ūhoro

wamo-rī, mangīkorwo marī maingī mūno kūmoiga. **6** Wee-rī, ti magongona na maruta weriragīria, no nīñūheete matū ma gūkūigua; maruta ma njino na maruta ma kūhoroheria mehia ti mo maakūbatairie. **7** Ningī ngiuga atīrī, “Nī ūyū haha, nīndooka, o ta ūrīa kwandīkītwo ūhoro wakwa ibuku-inī rīa gīkūnjo. **8** Nī ndīriragīria gwīka wendi waku, Wee Ngai wakwa; watho waku ūrī ngoro-inī yakwa.” **9** Nyanagīrīra ūhoro wa ūthingu ndī kīungano-inī kīnene; o ta ūrīa ūūī, Wee Jehova, nī ndihingaga mīromo yakwa. **10** Nī ndihithagīrīra ūthingu waku ngoro-inī yakwa; njaragia ūhoro wa wīhokeku na ūhonokio waku. Wendo waku na ūhoro waku wa ma ndirī ndacihitha kīungano kīrīa kīnene. **11** Wee Jehova-rī, ndūkagirīrīrie tha ciaku inginyīrīre; wendo waku na ūhoro waku wa ma ironitagīra hīndī ciothe. **12** Nīgūkorwo mathīna matangītarīka nīmandigiicīrie; mehia makwa nīmanginyīrīre, ngaremwo nīkuona. Maingīhīte gūkīra njuīrī cia mūtwe wakwa, na ngoro yakwa nīyūrītwo nī hinya. **13** Wee Jehova-rī, ītīkīra kūhōnokia, Wee Jehova-rī, ūka narua ūndeithie. **14** Andū arīa othe mendaga kūnjūraga maroconorithio na manyiitwo nī kīrigicano; arīa othe mendaga nyanangwo marocooka na thuutha maconokete. **15** Andū arīa maathekagīrīra makiugaga atīrī, “Haiya! Haiya!” Maroiyūrwo nī ihooru nī ūndū wa thoni ciao. **16** No arīa makūrongoragia marokena na macanjamūke nī ūndū waku; arīa mendete ūhonokio waku marotūūra moigaga atīrī, “Jehova arotūgīrio!” **17** No rīrī, nī ndī mūthīni na mūbatari; Mwathani arondirikana.

Wee nĩwe ūteithio wakwa na mündethūri; Wee Ngai wakwa-rī, hiuha ūkīndeithie.

41 Thaburi ya Daudi Kūrathimwo-rī, nī mündū ūrīa ūrūmbūyagia andū arīa matarī hinya; ūcio-rī, Jehova nīamūhatūraga hīndī ya mathīna. **2** Jehova nīarīmūgitagīra na amūtūragie muoyo; nīarīmūrathimaga būrūri-inī, na ndakamūrekereria kūrī merirīria ma thū ciake. **3** Jehova nīarīmūmenyagīrīra arī ūrīrī-inī arī mūrūaru, na acooke amūhonie arī o hau ūrīrī-inī wake. **4** Ndoigire atīrī, “Wee Jehova, njiguīra tha; honia, nīgūkorwo Wee nīwe njīhīrie.” **5** Thū ciakwa ciaragia ūhoro wakwa na rūmena ikooria atīrī, “Agakua rī, rītwa rīake rīthire?” **6** Rīrīa rīothe mündū ooka kūnyona, aaheaga ūhoro wa maheeni, o rīrīa ngoro yake īrahūnga ndeto cia kūnjambia; agacooka agathiī gūcimemeerekia kūndū guothe. **7** Thū ciakwa ciothe iheehanagīra nīguo iinjūkīrīre; injiiragīrīra maūndū mooru mūno, ikoiga atīrī, **8** “Mūrimū mūūru nīmūnyiitīte; ndarī hīndī agokīra hau akomete.” **9** O na mūrata wakwa wa hakuī, ūrīa ndīrehokete, o ūrīa tūrīanagīra irio nake nīangarūrūkīte. **10** No rīrī, Wee Jehova, njiguīra tha; njarahūra, nīguo ndīrīhīrie harīo. **11** Nīnjūū atī nīūkenetio nī nī, nīgūkorwo thū yakwa ndīndooretie. **12** We nīmūnyiitīrīre nī ūndū wa wagīrīru wakwa, na ūkanjiga harīwe nginya tene. **13** Jehova, o we Ngai wa Isiraeli, arogoocwo, kuuma tene wa tene nginya tene na tene. Ameni, na ningī Ameni.

42 Kwīhoka Ūhonokio wa Mwathani. Thaburi ya Ariū a Kora O ta ūrīa thwariga ūnyootagīra tūrūū twa maaī, no

taguo ngoro yakwa ūkūnyootagīra, Wee Ngai. **2** Ngoro yakwa nī Ngai ūnyootagīra, O we Mūrungu ūrīa ūrī muoyo. Í nī rī ngaathīi ngacemanie na Ngai? **3** Maithori makwa matuūkīte nīmo irio ciakwa mūthenya o na ūtukū, nao andū manjūūragia mūthenya wothe atīrī, “Ngai waku akīrī ha?” **4** Maūndū maya ndīmaririkanaga o ngīitūrūraga ngoro yakwa: ngaririkana ūrīa ndatwaranaga na kīrīndī, ndongoretie mūtongoro nginya nyūmbainī ya Ngai, tūkīanagīrīra na gīkeno na tūgīcookagia ngaatho, ndī kīrīndī-inī hīndī ya ciathī. **5** Wee ngoro yakwa, ūkīritūhīirwo nīkī? Ūrathīnīka ūguo nīkī ūrī thīinī wakwa? Wīrīgagīrīre Ngai, nīgūkorwo no ndīrīmūgoocaga, o we Mūhonokia wakwa, na Ngai wakwa. **6** Ngoro yakwa nīnditūhīre ūrī thīinī wakwa; nī ūndū ūcio nīngūkūririkanā ndī būrūri wa Jorodani, o kūu irīma-inī cia Herimoni, kuuma Kīrima-inī kīa Mizari. **7** Ndīa ūmwe nīretā ndīa ūrīa ūngī na mūgambo wa mūrurumo wa ndururumo ciaku cia maaī; makūmbī maku mothe o na ndīihū nīciūkīte, ikaahubanīria. **8** Mūthenya-rī, Jehova nīarīathagīrīra wendo wake harī nī, na ūtukū nī rwīmbo ndīrīmūinagīra, rūrī ihooya rīa kūhooya Mūrungu wa muoyo wakwa. **9** Njūūragia Mūrungu, o we rwaro rwakwa rwa Ihiga, atīrī, “Ūriganīirwo nī nī nīkī? Ingīthīi ngīcakayaga nīkī, nī ūndū wa kūhinyīrīrio nī thū?” **10** Nī ta ngūhehenjwo mahīndī makwa, rīrīa amuku akwa mekūnyūrūria, magatinda mūthenya wothe makīnjūūria atīrī, “Ngai waku akīrī ha?” **11** Wee ngoro yakwa, ūkīritūhīirwo nīkī? Ūrathīnīka ūguo nīkī ūrī thīinī wakwa? Wīrīgagīrīre Ngai, nīgūkorwo no ndīrīmūgoocaga, o we Mūhonokia wakwa na Ngai wakwa.

43 Nduïra ciira wakwa, Wee Ngai, na ûnjiirîrîre harî rûrîrî rûrû rûtagwîtîkîtie; ndeithûra kuuma kûrî andû aya aaganu na maaraagia maheeni. **2** Wee Ngai nîwe kîrigo gîakwa kîa hinya. Ûndiganîirie nîkî? Ingîthiî ngîcakayaga nîkî nî ûndû wa kûhinyîrîrio nî thû? **3** Tûma ûtheri waku na ûhoro waku wa ma, ûreke indongorie arî cio; reke inginyie kîrîma-inî gîaku kîrîa kîamûre, o kûu gîikaro-inî gîaku. **4** Hîndî ïyo nîngathîî kîgongona-inî kîa Ngai, nginye harî Mûrungu, o we gîkeno gîakwa, na o we ngenagîra. Nîndîrîkûgoocaga ngîhûûraga kînanda kîa mûgeeto, Wee Ngai, o Wee Ngai wakwa. **5** Wee ngoro yakwa, ûkîritûhîirwo nîkî? Ûrathîinîka ûguo nîkî ûrî thîinî wakwa? Wîrîgagîrîre o Ngai, nîgûkorwo no ndîrîmûgoocaga, o we Mûhonokia wakwa na Ngai wakwa.

44 Twanaigua na matû maitû Wee Ngai, tûkîrwo nî maithe maitû ûrîa wekire matukû-inî mao, o matukû macio ma tene. **2** Nîwaingatire ndûrîrî na guoko gwaku, na ûgîcooka kûhaanda maithe maitû kuo; Wee nîwanyariirire irîndî iria ingî, na ûgîtûma maithe maitû magaacîre. **3** Matiegwatîire bûrûri ûcio na hinya wa rûhiû rwao, o na ti icoka ciao ciamaheire ûhootani; no nî guoko gwaku kwa ûrîo, ï nî gîcoka gîaku, na ûtheri wa gîthiithi gîaku, nîgûkorwo nîwamendete. **4** Wee nîwe Mûthamaki wakwa na Ngai wakwa, ûrîa wathagîrîra Jakubu ûhootani. **5** Wee nîwe ûtûhotithagia kûhoota thû ciitû; nî ûndû wa rûtwâ rîaku tûrangagîrîria arîa marî muku na ithuî. **6** Ndiîhokaga ûta wakwa, rûhiû rwakwa rwa njora ti ruo rûngîhootanîra; **7** no Wee nîwe ûtûtooranagîria harî thû ciitû, ûgagîconorithia acio matûthûire. **8**

Ngai nīwe tūtindaga tūkñrahīra mūthenya wothe, na tūgūtūura tūgoocaga rīitwa rīaku nginya tene. **9** No rīu nīütütiganīrie na ūgatūconorithia; nīütigīte gūtwaranaga na mbūtū ciitū cia ita. **10** Nīwatūmire tūrīre thū ciitū, o icio itūthūire igetahīra indo ciitū. **11** Útūrekereirie tūtambuurwo ta ng'ondu, na ūgatūhurunja harī ndūrīrī. **12** Wendetie andū aku ta kīndū tūhū, ndūrī uumithio wonete nī ūguo ūmendetie. **13** Nīütūmīte tūmenwo nī andū arīa tūhakanīte nao, tūgatuīka a kūnyararwo na gūthekererwo nī arīa matūthiürürükīrie. **14** Nīütūmīte tūtuīke a kuunagwo thimo nī ndūrīrī; tūgagītuīka a kūinainagīrio mītwe nī andū. **15** Ndindaga njonokete mūthenya wothe, ngahumbwo nī thoni ūthiū wothe, **16** nī ūndū wa inyūrūri cia andū arīa maanyūrūragia na makaanuma, tondū wa thū ūrīa ūrenda kwīrhīria. **17** Twakorirwo nī maūndū macio mothe, o na gūtuīka tūtiariganīirwo nīwe, o na kana tūgīthaahia kīrīkanīro gīaku. **18** Ngoro ciitū iticookete na thuutha; makinya maitū matiumīte njīra-inī yaku. **19** No ūtūhehenjete, na ūgatūtua imamo cia mbwe, na ūgatūhumbīra na nduma nene. **20** Tūngīkorwo nītwariganīirwo nī rīitwa rīa Ngai witū, o na kana tūkīambararia moko kūrī ngai ng'eni-rī, **21** githī Ngai ndangīamenyire ūhoro ūcio, kuona atī nīamenyaga hitho cia ngoro? **22** No nī ūndū waku tūtindaga tūng'etheire gīkuū mūthenya wothe; tūtuītwo ta ng'ondu cia gūthīnjwo. **23** Wee Mwathani, arahūka! Ūgīkomete nīkī? Wīyarahūre! Ndūgatūtiganīrie nginya tene. **24** Ūhithīte ūthiū waku nīkī, na ūkariganīrwo nī mathīna maitū na kūhinyīrīrio gwitū? **25** Tūrūndītwo

rūkūngū-inī; mīīrī iitū īkñyiiitanīte na thī. **26** Arahūka
ūtūteithie; tūkūure tondū wa wendani waku ūtathiraga.

45 Thaburi ya Ariū a Kora Ngoro yakwa īiyūrītwo nī
ūhoro mwega rīrīa ngūinīra mūthamaki rwīmbo rūrū;
rūrīmī rwakwa no ta karamu ka mwandīki ūrīa mūūgī. **2**
Wee ūrī mūthaka mūno gūkīra andū othe, nacio iromo
ciaku nīciitīrīrio maūndū ma ūtugi, kuona atī Ngai
nīakūrathimīte nginya tene. **3** Wīohe rūhiū rwaku rwa
njora njohero, Wee njamba īno ūrī hinya; wīhumbe ūkaru
waku o na ūnene. **4** Ūrī thīinī wa ūnene waku thiī ūhaicīte
mbarathi, ūkīhootanaga nī ūndū wa ūhoro wa ma, na
wa kwīnyiihia, o na wa ūthingu; reke guoko gwaku kwa
ūrīo kuonanie cīiko cia kūmakania. **5** Mīguī yaku ūrīa
mīūgī nīttheece thū cia mūthamaki o ngoro-inī; ndūrīrī
nīigwe magūrū-inī maku. **6** Wee Ngai, gītī gīaku kīa
ūnene gīgūtūura tene na tene; mūthīgi waku wa kīhootho
nīguo ūgaatuīka mūthīgi wa ūthamaki waku. **7** Wee
wendete ūthingu no ūgathūura waganu; nī ūndū ūcio
Ngai, o we Ngai waku, nīakwambararītie gūkīra athiritū
aku othe na ūndū wa gūgūtīrīria maguta ma gīkeno. **8**
Nguo ciaku ciothe inungīte o manemane, na thubiri, na
mūndarathini; nīūrakenio nī aini a nyīmbo na inanda
cia nga marī ciikaro-inī cia mūthamaki iria igemetio na
mīguongo. **9** Thīinī wa andū-a-nja aku arīa atīku harī
na aarī a athamaki; mūhiki ūcio wa mūthamaki aikarīte
mwena waku wa ūrīo egemetie na thahabu ya Ofiri. **10** Ta
thikīrīria, wee mwarī ūyū, wīcūūranie na ūigue: Riganīrwo
nī andū anyu o na nyūmba ya thoguo. **11** Mūthamaki
nīakenetio mūno nī ūthaka waku; mūtīē, nīgūkorwo nīwe

mwathi waku. **12** Mwarī wa Turo nīagakūrehera kīheo, o nao andū arīa atongu mūno magatuīka a kwīyendithia harīwe. **13** Mwarī wa mūthamaki no riiri mūtheri arī naguo arī thīnī wa nyūmba yake, nguo yake ītumītwo na ndigi cia thahabu. **14** Aratwarwo harī mūthamaki ehumbīte nguo ng'emie; oimītwo thuutha nī airītu gathirange a thiritū yake, na othe marooka kūrī we. **15** Mararehwo na gīkeno na ndūhiū; nīmatoonye nyūmba ya mūthamaki. **16** Ciana cianyu nīcio igaacooka ithenya rīa maithe manyu; ūkaamatua anene būrūri-inī guothe. **17** Nīngūtūma ūtūure ūririkanagwo nī njiarwa na njiarwa; nī ūndū ūcio ndūrīrī igaatūūra igūkumagia tene na tene.

46 Thaburi ya Ariū a Kora Ngai nīwe rīūrīro riitū o na hinya witū, o we ūteithio witū hīndī ya mathīna. **2** Tondū ūcio tūtingītigīra, o na thī ūngīthingitha, na irīma igwe iria-inī, **3** o na maaī marīo mangīruruma na mahūyūke, nginya irīma igathingithio nī nditi yamo. **4** Nī kūrī rūūrī rūrīa tūrūūtī twaruo tūkenagia itūūra rīa Ngai, gīkarō kīu kīamūre kīa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno. **5** Ngai arī kūu thīinī wa itūūra rīu, na rītikenyenye ka; Ngai nīwe ūkaarīteithia kīrooko gūgīkīa. **6** Ndūrīrī nīraronja, namo mothamaki makenyenya; nake agūūthūka-rī, thī ūgatweka. **7** Jehova Mwene-Hinya-Wothe arī hamwe na ithū; Ngai wa Jakubu nīwe kīrigo giitū kīa hinya. **8** Ūkai muone ciīko iria Jehova ekīte, ūkai muone ūrīa akirītie thī ihooru. **9** Aniinaga mbaara nginya ituri cia thī; oinaga ūta na agathethera itimū, na agacina ngo na mwaki. **10** “Hoorerai, na mūmenye atī niī nī niī Ngai; nīngatūūgīrio ndūrīrī-inī, na ndūūgīrio thī yothe.” **11** Jehova Mwene-

Hinya-Wothe arī hamwe na ithuī; Ngai wa Jakubu nīwe kīrigo giitū kīa hinya.

47 Thaburi ya Ariū a Kora Inyuī andū a ndūrīrī ciothe, hūūrai hī; ugīrīriai nī ūndū wa Ngai, na mwanīrīre mūrī na gīkēno. 2 Jehova Ūrīa-Ūrī-Igūrū-Mūnō kaī nī wa gwītigīrwo-ī, O we Mūthamaki mūnene ūrīa wathaga thī yothe! 3 Atooragia ndūrīrī igaikara rungu rwitū, irīndī igaikara rungu rwa makinya maitū. 4 Nīwe watūthuurīre igai riitū, ithuī gīkēno kīa Jakubu, o ūcio eendete. 5 Ngai nīambatīte, o agīkūngūyagīrwo na gīkēno, Jehova akaambata akīluhagīrwo tūrumbeta. 6 Inīrai Ngai mūmūgooce na nyīmbo, mūinīrei mūmūgooce; inīrai Mūthamaki witū mūmūgooce, mūinīrei mūmūgooce. 7 Nīgūkorwo Ngai nīwe Mūthamaki wa thī yothe; mūgoocei na nyīmbo. 8 Ngai nīwe ūthamakagīra ndūrīrī; Ngai aikarīire gītī gīake kīrīa gītheru kīa ūnene. 9 Andū a ndūrīrī arīa marī igweta nīmonganīte matuīke ta andū a Ngai wa Iburahīmu, nīgūkorwo athamaki a thī nī a Ngai; we nīwe ūtūūgīrītio mūno.

48 Thaburi ya Ariū a Kora Jehova nī mūnene, na nī wa kūgoocwo mūno, arī kūu thīinī wa itūūra inene rīa Ngai witū, o kīrīma-inī gīake kīrīa kīamūre. 2 Kīrīma kīu kīa Ngai nī gīthaka na gīkaraiha na igūrū, na nīkīo gīkēno gīa thī yothe. O ta ūrīa Zafoni gūtūgīrīte na igūrū mūno, no taguo Kīrīma gīa Zayuni kīhaana, itūūra rīu inene rīa Mūthamaki ūrīa Mūnene. 3 Ngai arī thīinī wa ciikaro iria ngītīre cia mūthamaki; nake nīeyonanītie atī nīwe kīrigo gīacio kīa hinya. 4 Rīrīa athamaki maanyiitanire hamwe na magīthīī magatharīkīre itūūra rīu, 5 maarīonire,

magītuīka nda; makīura nī kīmako kīnene. **6** O hau-hau makīnyiitwo nī kūinaina, makīgīa na ruo ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwo. **7** Wamanangire o ta ūrīa marikabu cia Tarishishi cianangagwo nī rūhuho ruumīte mwena wa irathīro. **8** O ta ūrīa tūiguīte, ūguo noguo tuonete thīinī wa itūura inene rīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe, itūura rīu inene rīa Ngai witū: Ngai egūtūura arīgitagīra nginya tene. **9** Tūrī thīinī wa hekarū yaku, Wee Ngai, twīcūuranagia ūhoro wa wendo waku ūrīa ūtathiraga. **10** O ta ūrīa rīitwa rīaku rītariī, Wee Ngai, ūguo noguo ngumo yaku ūigana o nginya ituri-inī cia thī; guoko gwaku kwa ūrīo kūiyūrītwo nī ūthingu. **11** Kīrima gīa Zayuni nīgikenaga, namo matūura ma Juda magacanjamūka nī ūndū wa matuīro maku ma ciira. **12** Ceeraceerai Zayuni, mūrīthiūrūke, mūtare mīthiringo yarīo ūrīa mīraihi na igūrū, **13** mūrore ūrīa kūirigītwo na hinya, na mūrore ciikaro iria ngitīre cia mūthamaki, nīgeetha mūkeeraga rūciaro rūrīa rūgooka ūhoro wacio. **14** Nīgūkorwo Ngai ūyū nīwe Ngai witū nginya tene na tene; egūtūura atūtongoragia nginya hīndī ītagathira.

49 Thaburi ya Ariū a Kora Iguai ūhoro ūyū, inyuī ndūrīrīciothe; thikīrīriai, inyuothē mūtūraga gūkū thī, **2** inyuī mūtarī igweta na arīa mūrī igweta, inyuī itonga na athīni mūigue hamwe: **3** Kanua gakwa nīgekwaria ciugo cia ūūgī, mīario ya ngoro yakwa īkorwo na ūtaūku. **4** Nīngūtega gūtū ndīiguīre thimo; njooke ndaūre ndaī ūno ngīhūraga kīnanda kīa mūgeeto: **5** Nī kīi kīngītūma ndītigīre hīndī ya mathīna, rīrīa andū aaganu acio maheenanagia maathiūrūrūkīrie, **6** o acio mehokaga

ūtonga wao, na makeeraha nī ūingī wa indo ciao? 7 Gūtirī mūndū ūngīhota gūkūūra muoyo wa mūndū ūngī, kana arutīre Ngai kīndū gīa gūkūūra mūndū ūcio, 8 nīgūkorwo ūkūūri wa muoyo nī ūndū wa goro mūno, gūtirī irīhi rīngīgana o na atīa, 9 atī nīguo mūndū atūūre muoyo nginya tene, na ndakanabuthe. 10 Nīgūkorwo andū othe nīmonaga atī o na andū arīa oogī nīmakuuaga; mūndū mūkīgu na mūndū kīrimū o nao nīmakuuaga, magatigīra andū angī ūtonga wao. 11 Mbīrīra ciao igūtūūra irī nyūmba ciao nginya tene, ituīke ciikaro ciao njiarwa na njiarwa, o na gūtuīka maarī na mīgūnda yao ene. 12 No mūndū-rī, o na arī na indo nyingī, ndatūūraga; akuuaga o ta ūrīa nyamū ikuuaga īgathira. 13 Ūyū nīguo ūndū ūrīa wathīrīirio arīa meīhokaga o ene, na arūmīrīri ao, arīa metīkanagia na mīario yao. 14 Maathīrīirio mbīrīra o ta ng'ondū cia gūthīnjwo, na gīkuū nīkīo gīgaatūīka mūrīithi wao. Magaathagwo nī andū arīa arūngīrīru rūciinī; ciimba ciao ikaabuthīra mbīrīra-inī, irī kūraihi na nyūmba ciao nene. (Sheol h7585) 15 No Ngai nīagakūūra muoyo wakwa kuuma mbīrīra-inī; ti-itherū nīwe ūkaanyamūkīra. (Sheol h7585) 16 Ndūkanetigīre mūndū rīrīa aatuīka gītonga, rīrīa riiri wa nyūmba yake wongerereka; 17 nīgūkorwo ndarī kīndū agaathiī nakīo akua, riiri wake ndagaikūrūka naguo. 18 O na gūtuīka rīrīa aarī muoyo eyoonaga arī mūrathime, nīgūkorwo andū nīmagūkumagia rīrīa wagaacīra, 19 agakua athīī kūrī maithe mao, acio matagacooka kuona ūtheri rīngī. 20 Mūndū mūtongu ūtarī na ūmenyo atariī o ta nyamū iria ikuuaga igathira.

50 Thaburi ya Asafu Jehova, o we Ngai ūcio Mwene-Hinya, nīaraaria, ageeta thī yothe kuuma irathīro rīa riūa nginya kūrīa rīthūagīra. **2** Ngai aracangarara arī Zayuni itūura rīu ithaka mūno. **3** Ngai witū nī gūuka arooka na ndegūkira; mbere yake nī mwaki ūrakana, na akarigiicīrio nī kīhuhūkanio kīnene. **4** Areeta igūrū na thī nīguo ituīke aira agīciirithia andū ake: **5** “Cookanīrīrai harī niī inyuī andū akwa aamūre, o inyuī mwagīire kīrīkanīro na niī na ūndū wa kūndutīra igongona.” **6** Narīo igūrū rīanagīrīra ūthingu wake, nīgūkorwo Ngai we mwene nīwe mūtuanīri ciira. **7** “Inyuī andū akwa, thikīrīriai na nīngwaria, ūthikīrīrie, wee Isiraeli, na nīngūrūta ūira wa gūgūthita: nī niī Ngai, o Ngai waku. **8** Ndirakūrūithia nī ūndū wa magongona maku, o na kana nī ūndū wa maruta maku ma njino, marīa makoragwo mbere yakwa hīndī ciothe. **9** Ndibatarītio nī ndegwa yumīte kiugū gīaku, kana mbūri ciūmīte ciugū ciaku, **10** nīgūkorwo nyamū ciothe cia gīthaka nī ciakwa, na ng’ombe iria irī tūrima-inī ngiri na ngiri. **11** Nyoni ciothe iria irī kūu irīma-inī, gūtirī o na īmwe itooī, na ciūmbe ciothe cia werū-inī nī ciakwa. **12** Ingīkorwo hūtiī, ndingīkwīra, nīgūkorwo thī nī yakwa, na kīrīa gīothe kīrī thīnī wayo. **13** Niī nīndīiaga nyama cia ndegwa, o na kana nganyua thakame ya mbūri? **14** Rutīra Ngai igongona rīa gūcookia ngaatho, na ūhingagīrie Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno mīihītwa yaku, **15** na ūngayagīre mūthenya wa mīnyamaro; na nīndīrkūhonokagia, nawe ūngooocage.” **16** No rīrī, mūndū ūrīa mwaganu Ngai ekūmūuria atīrī: “Ūrī na kīhooto kīrīkū gīa kuuga mawatho makwa,

kana kwaria ūhoro wa kīrīkanīro gīakwa? **17** Nīūmenete ūrutani wakwa, na ūgateanīria ciugo ciakwa. **18** Rīrīa wona mūici, ūnyiitanagīra nake; na ūgīaga ūrūmwe na itharia. **19** Ūhūthagīra kanua gaku kwaria ndeto njūru, na rūrīmī rwaku naruo rūkaaragia maheeni. **20** Hīndī ciothe waragia ndeto cia gūūkīrīra mūrū wa thoguo, ūgagīcambia mūrū-wa-nyūkwa. **21** Maūndū macio ūmekaga o ngirīte, nawe ūgeciiria atī nī ndariī o tawe. No rīrī, rīu nīngūkūrūithia, nguonie maūndū marīa wīkīte. **22** “Mwīcūraniei ūhoro ūyū, inyuī mūriganagīrwo nī Ngai, nīguo ndikamūtambuure, na haage mūndū wa kūmūteithūra. **23** Mūndū ūrīa ūrutaga igongona rīa gūcookia ngaatho nī nī atīaga, na akahaarīria njīra nīgeetha ndīmuonie ūhonokanio wa Ngai.”

51 Thaburi ya Daudi Wee Ngai-rī, njiguīra tha, kūringana na wendo waku ūrīa ūtathiraga; kūringana na tha ciaku nyingī-rī, tharia mahītia makwa mathire. **2** Thambia mahītia makwa mothe, na ūūtherie mehia makwa. **3** Nīgūkorwo nīnjūūi mahītia makwa, namo mehia makwa makoragwo mbere yakwa hīndī ciothe. **4** Wee nīwe njīhīirie, o Wee wiki, na ngeeka ūndū mūūru maitho-inī maku, nīguo Wee wonekage ūtarī na mahītia rīrīa ūkwaria, na ūrī wa kīhooto rīrīa ūgūtua ciira. **5** Ti-itherū ndaciadirwo ndī mwīhia; maitū aagīire nda ya kūnjiara arī o na mehia. **6** Ti-itherū, Wee wendaga ūhoro wa ma kuuma ngoro thīinī; nī ūndū ūcio ūndutaga kūgīa na ūūgī ngoro-inī yakwa. **7** Theria na mūthobi, na nīngūthera; thaambia, na nīngwerūha gūkīra ira. **8** Tūma ngene na njanjamūke; mahīndī marīa ūthetherete

nīmagīkene. **9** Hitha ūthiū waku ndūkoone mehia makwa, na ūtharie mahītia makwa mothe. **10** Wee Ngai-rī, nyūmbīra ngoro theru thīinī wakwa, na ūnjerūhīrie roho wa kwīhokeka thīinī wakwa. **11** Ndūkanyingate nyume harīwe, o na kana weherie Roho waku Mūtheru kuuma thīinī wakwa. **12** Njookeria gīkeno kīrīa kīa ūhonokio waku, na ūuhe roho wa kūndūuria ngwathīkagīra. **13** Hīndī ūyo nīngaruta andū arīa aremi nīguo mamenye njīra ciaku, nao ehia magūcookerere. **14** Wee Ngai, o Wee Ngai ūrīa ūūhonokagia-rī, honokia kuumana na ūiti thakame, naruo rūrīmī rwakwa nīrūkaina ūhoro wa ūthingu waku. **15** Wee Mwathani, tumūra mīromo yakwa, nako kanua gakwa koimbūre ūgooci waku. **16** Wee ndūkenagio nī kūrutīrwo igongona, korwo nīūkenagio nīrīo no ngūrutīre; o na ndūkenagio nī magongona ma njino. **17** Magongona marīa Ngai etīkagīra nī roho ūrīa mūthuthīku; ngoro ūrīa thuthīku na īkahera-rī, Wee Ngai ndūngīmīregā. **18** Tūma itūūra rīa Zayuni rīgaacīre nī ūndū wa wega waku; aka thingo cia Jerusalemu rīngī. **19** Hīndī ūyo nīūgakenagīra magongona ma ūthingu, na maruta ma njino o marīa macinagwo magathira biū; ningī magongona ma ndegwa nīmakarutagīrwo kīgongona-inī gīaku.

52 Thaburi ya Daudi Wee njamba ūno ūrī hinya, ūreegana nī ūndū wa maūndū mooru nīkī? Ūtindaga wīrahīte mūthenya wothe nīkī, o wee ūtuīkīte gīconoko maitho-nī ma Ngai? **2** Rūrīmī rwaku rūthugundaga mwanangīko; rūhaana ta rwenji rūnoore, o wee wīkaga maūndū ma maheeni. **3** Wendete maūndū mooru gūkīra marīa

mega, ūkenda maheeni gūkīra kwaria ma. 4 Wendete ciugo o ciothe ithūkagia andū, wee rūrīmī rūrū rwa maheeni! 5 Ti-itherū Mūrungu nīagakwananga nginya tene na tene: Agakūnyiita, akūhurie na akūrute hemainī yaku; agakūmunya akweherie būrūri wa arīa marī muoyo. 6 Andū arīa athingu nīmakona ūguo metigīre; nao magatekerera mūndū ūcio, moige atīrī, 7 “Ūyū nīwe mūndū ūrīa wagire gūtua Ngai kīhitho gīake kīa hinya, no eehokire ūtonga wake mūningī, na akīgīa hinya nī ūndū wa kūniina andū arīa angī!” 8 No rīrī, nī ndariī ta mūtī wa mūtamaiyū, ūrīa ūrakūra wega ūrī thīinī wa nyūmba ya Ngai; ndīhokete wendo wa Ngai ūrīa ūtathiraga nginya tene na tene. 9 Ngūtūūra ngūgoocaga nginya tene nī ūndū wa ūrīa wīkīte; ndīrīhokaga rītwa rīaku, nīgūkorwo rītwa rīaku nī rīega. Ndīrīkūgoocaga ndī mbere ya andū aku arīa aamūre.

53 Thaburi ya Daudi Kīrimū kīraga na ngoro atīrī, “Gūtirī Ngai.” Nao amaramari, cīko ciao irī magigi; gūtirī mūndū o na ūmwe wīkaga wega. 2 Ngai aroraga ciana cia andū arī o igūrū, one kana nī harī ūrī na ūmenyo, o na kana nī harī ūrongoragia Ngai. 3 Othe nīmacookete na thuutha, othe marī hamwe nīmatuīkīte amaramari; gūtirī o na ūmwe wīkaga wega, gūtirī o na ūmwe. 4 Andū acio mekaga maūndū mooru kaī matarī ūmenyo, o acio marīaga andū akwa o ta ūrīa andū marīaga irio, o acio matakayagīra Ngai? 5 O hau-rī, makanyiitwo nī guoya mūnene, o na gūtarī kīndū gīa gūtūma metigīre. Nīgūkorwo Ngai nīahurunjīte mahīndī ma andū acio magūtharīkiire; nīwamaconorithirie, nīgūkorwo Ngai

nīamamenete. **6** Naarī korwo ūhonokio wa Isiraeli no ūgūke kuuma Zayuni! Rīrīa Ngai agacookereria andū ake na indo ciao-rī, Jakubu nīagakena na Isiraeli acanjamūke!

54 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, honokia nī ūndū wa rītwa rīaku; ndīhīria na hinya waku. **2** Wee Ngai, igua ihooya rīakwa; thikīrīria ciugo cia kanua gakwa. **3** Andū ageni nīmanjūkīrīire; nao andū matarī tha nīmaracaria muoyo wakwa, o andū acio matarūmbūyagia Ngai. **4** Ti-itherū Ngai nīwe ūteithio wakwa; Mwathani nīwe ūndiiragīrīra. **5** Cookereria andū arīa manjambagia ūru wao; Wee maniine nī ūndū wa wīhokeku waku. **6** Nīngūkūrutīra igongona rīa kwīyendera; nīngūgooca rītwa rīaku, Wee Jehova, tondū nī rīega. **7** Nīgūkorwo nīahonoketie mathīna-inī makwa mothe, na maitho makwa nīmeyoneire gūtoorio gwa thū ciakwa.

55 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, thikīrīria ihooya rīakwa, ndūkaage kūigua ithaithana rīakwa; **2** njigua na ūnjītike. Meciiria makwa nīmathīnītie na ndī mūgiīku **3** nī ūndū wa mūgambo wa thū, nī ūndū wa gūkūrīrīwo maitho nī andū arīa aaganu; tondū o mandehagīra o mathīna, na makaanyūrūria marakarīte. **4** Ngoro yakwa īrī na ruo rūnene thīinī wakwa, nganyiitwo nī imakania nene cia gīkuū. **5** Guoya na kūinaina nīcindigiicīrie; hubanīrio nī kīmako kīnene. **6** Na niī ngiuga atīrī, “Hī, naarī korwo ndī na mathagu ta ndutura! Ingūmbūka thiī ngahurūke, **7** ingūra thiī kūndū kūraya, ngaikare werū-inī; **8** ingīhiūha thiī handū harīa ingīgitia, kūraihi na rūhuho rūu rūnene na kīhuhūkanio.” **9** Wee Mwathani, andū arīa aaganu nīmanyiitwo nī kīrigiicano, ūhīngīcanie mīario yao,

n̄gūkorwo itūura-in̄ inene nyonaga o haaro na ngū. **10**
Mūthenya na ūtukū, andū acio aaganu macangacangaga
thingo-in̄ cia itūura r̄u; nar̄o r̄iyūr̄itwo n̄i r̄umena na
irumi. **11** Th̄in̄ wa itūura r̄u inene no mwananḡko
ūr̄i kuo; kwīhītan̄ra na kūheenania ciyūr̄ite nj̄ira-in̄
ciar̄o. **12** Korwo n̄i thū īranuma-r̄i, no ngir̄ir̄irie; korwo
n̄i thū īranjūkīr̄ira-r̄i, no ndīhithe ndīkanyone. **13** No r̄ir̄,
n̄iwe mūndū wa riika r̄akwa, mūthiritū wakwa, mūrata
wakwa ūr̄a twendan̄ite mūno, **14** o wee twanakenan̄ra
tūr̄i na ngwatan̄iro nj̄ega, tūgīthī hamwe na andū ar̄ia
anḡi nyūmba-in̄ ya Ngai. **15** Gikuū kīrohuban̄ria thū
ciakwa o r̄imwe; irokūrūka mbīr̄ira ir̄i muoyo, tondū ūru
ūkoragwo ngoro-in̄ ciacio. (**Sheol h7585**) **16** No r̄ir̄, nīi n̄i
Ngai ngayaḡra, nake Jehova n̄iahonokagia. **17** Hwaī-in̄, na
rūciin̄, o na mīaraho, ngayaga ndī mīnyamaro-in̄, nake
n̄iaiguaga mūgambo wakwa. **18** We angūr̄aga kuuma
mbaara-in̄ ūr̄a ndūithagio, ngoima itagurar̄itio, o na
gwakorwo n̄i andū ainḡi mandūithagia. **19** Mūrungu ūr̄a
ūtūr̄ite aikariire ḡit̄i kīa ūnene nginya tene, n̄ekūmaigua
na amaherithie, andū acio matagarūraḡra mīthiire yao, o
acio matetigaḡra Ngai. **20** Mūndū ūcio tūr̄i thiritū nake
atharīkaḡra arata ake, na agathūkia kīr̄ikan̄iro ḡiake. **21**
Mīario yake ūyorokete o ta thiaḡi, no r̄ir̄, mbaara ūr̄i
ngoro-in̄ yake; ciugo ciale ihooranaḡria gūkīra maguta,
no icio n̄i hiū cia njora ir̄i njomore. **22** Rekereria Jehova
maūndū mar̄a magūtangaga, na n̄iegūgūtiir̄ir̄ira; ndar̄i
hīndī akaareka mūndū ūr̄a mūthingu agwe. **23** No r̄ir̄,
Wee Ngai, nūkaharūrkia andū ar̄ia aaganu irima-in̄ r̄i
ūmaramari; andū ar̄ia manyootaḡra thakame na andū a

maheeni matigaakinyia nuthu ya matukū mao. No niī hakwa-rī, Wee nīwe ndīhokete.

56 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, njiguīra tha, nīgūkorwo andū nīmaingatanīte na niī mūno; mūthenya wothe mendaga o gūūtharīkīra. **2** Andū arā manjambagia maingatanaga na niī mūthenya wothe; aingī nī arā maraatharīkīra na mwītīo. **3** Rīrīa ndetigīra-rī, nīwe ndīrīhokaga. **4** Nī ūndū wa hinya wa Ngai, nīndīrīgoocaga kiugo gīake, ndīhokete o Ngai; ndingītigīra. Mūndū ūrī na mwīrī angīnjīka atīa? **5** Mūthenya wothe matindaga makīogomia ciugo ciakwa; hīndī ciothe mathugundaga kūnjīka ūru. **6** Manjiiragīra na makanjoheria, na makarīthania na mīthīre yakwa, makīenda kūnjūraga. **7** Wee Ngai, ndūkareke mahonoke o na atīa; ng'aūrānia ndūrīrī na marakara maku. **8** Andīka ūhoro wa gūcakaya gwakwa; maithori makwa mekīre cuba-inī yaku, githī matirī maandīko-inī maku? **9** Rīrīa ngaakaya ndeithio thū ciakwa nīkahūndūka. Ūndū ūcio nīugatūma menye atī Ngai arī hamwe na niī. **10** Nī ūndū wa hinya wa Ngai, ūrīa ngoocaga kiugo gīake, **11** ndīhokete o Ngai; ndingītigīra. Mūndū-rī, angīnjīka atīa? **12** Wee Ngai, mīlhītwā ūrīa ndīhītīte ndī o nayo, nīndīrīkūrutagīra maruta ma gūgūcookeria ngaatho. **13** Nīgūkorwo nīūhonoketie kuuma gīkuū-inī, na ūkagirīrīria magūrū makwa kūhīngwo, nīguo thiage mbere ya Ngai ngīonaga ūtheri ūrīa wonagwo nī arā marī muoyo.

57 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, njiguīra tha, ūnjiguīre tha, nīgūkorwo nī harīwe njūragīra. Niī ngūrīra kīruru-

inī kĩa mathagu maku, o nginya mwanangiko ūhítüke. 2
Ngúkaíra Ngai-Úrĩa-úrĩ-Igûrû-Mûno, o kûrî Mûrungu,
úrĩa ūühingagíria maündû. 3 Atûmaga ûteithio kuuma
igûrû akaahonokia, akarûithia arĩa maahanyûkagia mûno;
Ngai agakîndûmîra wendani na wîhokeku wake. 4 Niî ndî
gatagatî-inî ka mîrûûthi; ngomete gatagatî ka nyamû
ndîiani, na nîo andû arĩa magego mao mahaana ta
matimû na mîguî, o acio nîmî ciao ihaana ta hiû cia
njora njûgî. 5 Wee Ngai, tûûgîra, útûûgîrio igûrû rîa
igûrû; riiri waku nîûgîe igûrû rîa thî yothe. 6 Thû
ciakwa nîciambîire magûrû makwa mûtego wa wabu,
na niî ngûthikîra nî kûnyamarîka. Cienjete irima njîra-
inî yakwa, no nîcio igûûte thîinî warîo. 7 Wee Ngai,
ngoro yakwa nîkîndîirie, ngoro yakwa no îkîndîirie;
nîkûina ngûina, ngûgooce na rwîmbo. 8 Wee muoyo
wakwa arahûka! Arahûka wee kînanda kîa mûgeeto, o
nawe kînanda gîa kînûbi! Ngwarahûka ruoro rûgîtema. 9
Wee Mwathani, nîngûkûgooca, gatagatî-inî ka ndûrîrî;
nîngûkûinîra ngûgooce ndî gatagatî-inî ka andû. 10
Nîgûkorwo wendo waku nî mûnene, ügagîkinya o igûrû;
wîhokeku waku ûkinyîte o matu-inî. 11 Wee Ngai, tûûgîra,
útûûgîrio igûrû rîa igûrû; riiri waku nîûgîe igûrû rîa thî
yothe.

58 Thaburi ya Daudi Inyuî aathani aya-rî, ti-itherû
nîmwaragia maündû ma kîhooto? Nîmûtuagîra andû
ciira úrîa kwagîrîire na kîhooto? 2 Aca, ngoro-inî cianyu
mûthugundaga maündû matarî ma kîhooto, na moko
manyu mageeka maündû ma kûruta haaro gûkû thî.
3 O kuuma gûciarwo andû arĩa aaganu nîmahîtagia

njīra; matūūraga marī imaramari kuuma gūciarwo, na maaragia maheeni. **4** Ūrūrū wao nī ta ūrūrū wa nyoka, ūhaana ta thumu wa nduīra īthingīte matū mayo, **5** īrīa ītangīigua rwīmbo rwa mūmīthuuthīri, o na angīkorwo aramīthuuthīra arī na ūugī mūnene atīa. **6** Wee Ngai, unanga magego marīa marī tūnua twao; Wee Jehova, munya mīthangiri ya mīrūūthi īyo! **7** Nīmabuīrie o ta maaī marīa mathereraga makabuīria; rīrīa magereka ūta-ri, mīguī yao nīkoragwo īrī mītuuhu. **8** Marotuīka ta ndinoho īrīa ītwekaga o īgīthīiaga, matuīke ta kīhuno kīrīa gītoonaga riūa. **9** Andū arīa aaganu makeeherio narua, gūkīra ūrīa nyūngū cianyu ingīhiūhio nī mwaki wa mīigua, īrī mīigū kana īrī mīūmū. **10** Andū arīa athingu nīmagakena maarīhīrio, rīrīa magathambia nyarīrī ciao thakame-inī ya arīa aaganu. **11** Hīndī īyo andū nīmakoiga atīrī, “Ti-itherū nī kūrī na irīhi rīa arīa athingu; ti-itherū nī kūrī Ngai ūrīa ūtuagīra andū a thī ciira.”

59 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, honokia kuuma kūrī thū ciakwa; ngitīra harī arīa manjūkagīrīra. **2** Honokia kuuma kūrī arīa mekaga ūūru, na ūūhonokie kuuma kūrī acio aiti thakame. **3** Ta kīone ūrīa manjoheirie! Andū ooru maranjiirīra manjūkīrīre, o na itekīte ūūru kana ngehia, Wee Jehova. **4** Ndirī ūndū mūūru njīkīte, no rīrī, nīmehaarīrie maatharīkīre. Arahūka ūndeithie; wīonere ūrīa thīnīkīte! **5** Wee Jehova, Ngai Mwene-Hinya-Wothe, o Wee Ngai wa Israeli, arahūka ūherithie ndūrīrī ciathe; ndūkaiguīre andū aaganu tha, o acio makunyanagīra andū arīa angī. **6** Macookaga hwaī-inī makīraramaga ta ngui, makīrūrūraga itūūra-inī inene. **7** Ta

kione kīrīa marerūka na tūnua twao, nī ta marerūka hiūcia njora kuuma mīromo-inī yao, makooria atīrī, “Nūū ūngītūigua?” **8** No Wee Jehova-rī, mathekerere; ndūrīrī icio ciothe nīūcinyararīte. **9** Wee Hinya wakwa-rī, nowenjūūthīrīrie; Wee Ngai-rī, nīwe kīrigo gīakwa kīa hinya, o Wee Ngai wakwa mūnyendi. **10** Ngai nīegūthīi mbere yakwa, na nīekūnjītīkīria ngenerere arīa manjambagia. **11** No ndūkamoorage, nīguo andū akwa matikanariganīrwo. Nī ūndū wa hinya waku, tūma matūure morūūraga, nginya ūmatoorie, Wee Mwathani ngo iitū. **12** Nī ūndū wa mehia ma tūnua twao, na nī ūndū wa ciugo cia mīromo yao, tūma magwatio nī mūtego wa mwītīo wao. Nī ūndū wa irumi na maheeni marīa maaragia, **13** maniine na marakara maku, maniine nginya mathire biū. Hīndī ūyo nīgūkamenyeka nginya ituri cia thī, atī Ngai nīwe wathaga Jakubu. **14** Macookaga hwaī-inī makīraramaga ta ngui, makīrūraga itūūra-inī inene. **15** Morūūraga magīcaria irio, na makoigīrīria maga kūhūūna. **16** No niīrī, ndīinaga ūhoro wa hinya waku, o rūciinī ngaina ūhoro wa wendo waku; nīgūkorwo Wee nīwe kīrigo gīakwa kīa hinya, na rīūrīro rīakwa hīndī ya mathīīna. **17** Wee Hinya wakwa-rī, nīngūkūinīra ngūgoce; nīgūkorwo Wee nīwe kīrigo gīakwa kīa hinya, o Wee Ngai ūrīa ūnyendete.

60 Thaburi ya Daudi Wee Ngai nīūtūtiganīrie na ūgatūharagania; ūkoretwo ūtūrakarīire, no rīu tūcookerere! **2** Nīūthingithītie būrūri na ūkawatūra; thinga mīatūka yaguo, nīgūkorwo nīūrenyenya. **3** Nīūtūmīte andū aku makorwo na mahinda maritū; ūmanyuithītie ndibei magathiī magītūgūūgaga. **4** No

rīrī, andū arīa magwītigīrīte-rī, nīumahaicīirie bendera, nīguo metharagīre harī yo mona arīa mamarathaga na ūta. **5** Tūhonokie na ūtūteithie na guoko gwaku kwa ūrīo, nīguo arīa wendete mahonoke. **6** Ngai nīarītie arī handū hake harīa haamūre, akoiga atīrī: “Nīngatūranga Shekemu ndī na gīkeno kīngī, na thimīre andū akwa Gītuamba gīa Sukothu. **7** Gileadi nī gwakwa, o na Manase no gwakwa; Efiraimu nī ngūbia yakwa ya kīgera, na Juda nī rūthanju rwakwa rwa ūthamaki. **8** Moabi nī kīraī gīakwa gīa gwīthambīra, na Edomu nīho njikagia kīraatū gīakwa; nyaganīrīra nī ūrīa ndooretie būrūri wa Filistia.” **9** Nūū ūkūnginyia itūūra rīrīa inene rīrigīre? Nūū ūkūndongoria andware Edomu? **10** Githī tiwe, Wee Ngai, o Wee ūtūregete, na ūgatiga gūtwarana na mbūtū ciitū cia ita? **11** Tūteithie, ūtūhootanīre harī thū ciitū, nīgūkorwo ūteithio wa mūndū nī wa tūhū. **12** Ngai arī hamwe na ithuī nītūkūhootana, na nīkarangīrīria thū ciitū thī.

61 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, igua kīrīro gīakwa; thikīrīria ihooya rīakwa. **2** Ndīragūkaīra kuuma ituri cia thī, ndīragūkaīra o ngoro yakwa īgīthiragwo nī hinya; ndongoria nginye rwaro-inī rwa ihiga rūrīa rūraihi na igūrū kūngīra. **3** Nīgūkorwo nīwe ūkoretwo ūrī rīrīro rīakwa, mūthiringo mūraihi na igūrū wa hinya wa kwīhitha kuuma kūrī thū. **4** Ndīriragīria gūtūūra hema-inī yaku nginya tene, na ndīhithage kīruru-inī kīa mathagu maku. **5** Nīgūkorwo Wee Ngai nīūiguīte mīlhītwa yakwa, nīūngaīire igai rīa andū arīa metigīrīte rītwa rīaku. **6** Ongerera matukū ma mūthamaki ma

gūtūūra muoyo, māaka yake ūigane ta ya njiarwa nyingī. 7
Aroikarīra gītī kīa ūnene arī mbere ya Ngai nginya tene;
tūma wendo na wīhokeku waku imūgitagīre. 8 Hīndī īyo
ngatūūra nyinaga rwīmbo rwa kūgooca rīitwa rīaku, na
hingagie mīhītwa yakwa mūthenya o mūthenya.

62 Thaburi ya Daudi Ngoro yakwa yetagīrīra Ngai o we
wiki; ūhonokio wakwa uumaga harī we. 2 O we wiki nīwe
rwaro rwakwa rwa ihiga na ūhonokio wakwa; nīwe kīrigo
gīakwa kīa hinya, ndirī hīndī ngenyenyeke. 3 Nī nginya
rī mūgūtūūra mūtharīkagīra mūndū? Mwamūūraga
inyothe, taarī rūthingo rūinamu kana rūirigo rūrenda
kūgūa? 4 Nīmatuīte itua mamweherie ūnene-inī wake;
makenagio nī maheeni. Marathimanaga na tūnua twao,
no ngoro-inī ciao makarumana. 5 Wee ngoro yakwa,
etha ūhurūko harī Ngai o we wiki, kīrīgīrīro gīakwa kīrī
harī we. 6 O we wiki nīwe rwaro rwakwa rwa ihiga na
ūhonokio wakwa; nīwe kīrigo gīakwa kīa hinya ndirī
hīndī ngenyenyeke. 7 Ūhonokio wakwa na gītīo gīakwa
ciumaga kūrī Ngai; nīwe rwaro rwakwa rwa ihiga rūrī
hinya, na rūrīro rīakwa. 8 Inyuī andū aya, mwīhokagei
o we hīndī ciothe; itūrūragai ngoro cianyu harī we,
nīgūkorwo Ngai nīwe rūrūro riitū. 9 Andū arīa matarī
igweta no mīhūmū tu, na arīa marī igweta no maheeni tu;
mangīthimwo na ratiri-rī, o no kīndū gīa tūhū; othe marī
hamwe no mīhūmū mītheri. 10 Mūtikehoke ūtunyani
kana mwītīe na indo cia kūiya; o na ūtonga wanyu
ūngīingīha-rī, mūtikawīhoke. 11 Harī ūndū ūmwe Ngai
oigīte, o na nī maūndū meerī njiguīte: atī Wee Ngai, nī

ūrī hinya, 12 na atī Wee Mwathani, ūrī mwendani. Ti-
itherū nīūkarīha o mūndū kūringana na wīra wake.

63 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, nīwe Mūrungu wakwa,
Wee-rī, nīwe nongoragia na kīyo; ngoro yakwa nīwe
īnyootagīra, na mwīrī wakwa nīwe wīriragīria, ndī būrūri-
inī ūyū mūmū na wa mīnoga, o ūyū ūtarī maaī. 2
Nīnguonete ūrī handū-harīa-haamūre, na ngeyonera
hinya waku na riiri waku. 3 Tondū wendo waku nī
mwega gūkīra muoyo guo mwene-rī, mīromo yakwa
nīrīkūgoocaga. 4 Ndīrīkūgoocaga hīndī īrīa yothe
ngūtūra muoyo, ngoocage rītwa rīaku nyambararītie
moko makwa. 5 Ngoro yakwa īiganīire ta īrīte irio iria
njega mūno; nako kanua gakwa nīkarīkūgoocaga, mīromo
yakwa īgakūinīra. 6 Ngūririkanaga ndī ūrīrī; ndīciiragia
ūhoro waku ūtukū wothe. 7 Tondū Wee nīwe ūteithio
wakwa-rī, nyinagīra kīruru-inī kīa mathagu maku. 8
Ngoro yakwa nīnyiitīrīire harīwe; guoko gwaku kwa ūrīo
gūkaanyiitīrīra. 9 Andū arīa macaragia muoyo wakwa
nīguo maūniine nīmakanangwo; magaatoonyerera na
thī nginya kūrīa kūriku mūno. 10 Makooragwo na rūhiū
rwa njora matuīke irio cia mbwe. 11 No rīrī, mūthamaki
nīagakena nī ūndū wa Ngai; andū arīa othe mehītaga
makīgwetaga rītwa rīa Ngai nīmakamūgooca, natuo
tūnua twa arīa maaragia maheeni nītūgaakirio.

64 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, igua mūgambo wakwa
ngīkwīra mateta makwa; gitīra muoyo wakwa harī
kwīhītīrwo nī thū. 2 Kīhīthe kuuma kūrī ndundu ya andū
arīa aaganu, ūūhithe kuuma kūrī inegene rīa mūingī
ūrīa wīkaga ūūru. 3 Manooraga nīmī ciao ta hiū cia

njora, na makaaria ciugo njūru itarii ta mīguī ūrūrū.

4 Mehithagīra mūndū ūtehītie makamūratha na mīguī; mamūrathaga o rīmwe mategwītigīra. **5** Momanagīrīria magīthugunda mībango mīūru, meranaga ūrīa mekūhitha mītego yao; mooragia atīrī, “Nūū ūngīmīona?” **6** Mathugundaga maūndū matarī ma kīhooto, makoiga atīrī, “Kaī nītūbangīte mūbango mwagīrīru-ī!” Ti-itherū meciiria ma mūndū na ngoro yake itingītuīrīka. **7** No rīrī, Ngai nīekūmaratha na mīguī yake, amathece o rīmwe. **8** Akaamarehīthīria mwanangīko nī ūndū wa ciugo njūru iria maaragia na tūnua twao; andū arīa othe makamoona makaamanyūrūria, mamainainīrie mītwe. **9** Andū othe nīmagetigīra; nīmakaheana ūhoro wa wīra wa Ngai, na meciirie ūhoro wa maūndū marīa ekīte. **10** Andū arīa athingu nīmagikenere Jehova na moragīre harī we; andū arīa othe arūngīrīru ngoro nīmamūgooce!

65 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, twetereire gūkūgooca tūrī Zayuni; nī harīwe mīhītwa iitū ūkaahingio. **2** Wee ūiguaga mahooya-rī, andū othe marīukaga harīwe. **3** Rīrīa twahubanīrio nī mehia, Wee nīwatūrekeire mahītia maitū. **4** Kūrathimwo-rī, nī andū arīa ūthuurīte, na ūkamarehe hakuhī matūūrage kūu nja ciaku! Ithuī tūrīganagīra nī maūndū mega ma nyūmba yaku, o macio ma hekarū yaku theru. **5** Ūtūcookagīria ūhoro na cīko cia magegania na cia kīhooto, Wee Ngai Mūhonokia witū, o Wee nīwe mwīhoko wa andū arīa marī ituri-inī ciothe cia thī, na arīa marī iria-inī kūndū kūraya mūno, **6** o Wee wombire irīma na hinya waku, wīohete ūhoti taarī mūcibi, **7** o Wee wahooreririe mūrurumo

wa maria, ūkīhooreria mūrurumo wa ndiihū ci amo, na ūgīkiria inegene rīa ndūrīrī. **8** Andū arīa matūūraga kūraya nīmetigagīra magegania maku; ūtūmaga thī yothe īkene, kuuma kūrīa rūciinī rūrathaga nginya kūrīa hwaīnī ūthūaga. **9** Wee nīwe ūmenyagīrīra thī na ūkamiurīria mbura; ūtūmaga īgīe na būthi mūingī. Rūūrīwa Ngai rūiyūrīte maaī ma gūkūrīria andū irio, nīgūkorwo ūguo nīguo wathīrīrie gwīkagwo. **10** Ūiyūragia mītarō yakuo maaī, na ūkaaragania mīkūmūkūmū yakuo; ūmīororoagia na mbura ya rūthuthuū, na ūkarathima kīmera kīayo. **11** Mwaka ūwīkīrīte thūmbī ya wega waku, namo makaari maku makaiyūrīrīra būthi mūingī. **12** Nyeki ya werū nī nduru mūno, natuo tūrīma tūiyūrītwo nī gīkeno. **13** Cieni ciyūrīte ndūūru cia ng'ondu, nacio ituamba ikaiyūra ngano; indo ciothe iroigīrīria ikaina nī gūkena.

66 Rwīmbo rwa Thaburi Anīrīrai Ngai mūkenete mūrī mbere ya Jehova, inyuī andū othe a thī! **2** Inai mūrahe riiri wa rīitwa rīake; gūkumio gwake tūmai kūgīe na riiri! **3** Irai Ngai atīrī, “Kaī ciīko ciaku nī cia magegania-ī! Ūhoti waku nī mūnene mūno nginya ūgatūma thū ciaku ciīhetage nī guoya irī mbere yaku. **4** Andū othe a thī nīwe mainamagīrīra; mainaga magakūgooca, mainaga makagooca rīitwa rīaku.” **5** Ūkai muone ūrīa Ngai ekīte, maūndū marīa ekagīra andū matikīrī ma kūmakania! **6** Aagarūrire iria rīgītuīka thī nyūmū, nao andū makīhītūkīra kū maaī-inī na magūrū; ūkai, tūmūkenere. **7** Nī ūndū wa hinya wake, egūtūūra aathanaga nginya tene, maitho make maikaraga marorete ndūrīrī, nīguo andū arīa aremi matikagerie kūmūūkīrīra.

8 Goocai Ngai witū, inyuī andū a ndūrīrī, mūgambo wake wa kūmūgooca nīñiguīke; 9 nīatūtūrītie muoyo na akagirīrīria magūrū maitū matirūke. 10 Nīgūkorwo Wee Ngai nīñutūgeretie; ūtūtheragia ta ūrīa betha ītheragio na mwaki. 11 Nīwatūmire tūtwarwo njeera na ūgītūkuuithia mīrigo mīritū. 12 Warekire andū matūikarīre mītwe; twagītuīkanirie mwaki-inī o na maaī-inī, no ūgīcooka ūgītūrehe kūndū kūrī būthi. 13 Nīngūuka hekarū-inī yaku ndī na maruta ma njino, nīguo hingie mīhītwa yakwa harīwe, 14 mīhītwa ūrīa mīromo yakwa yeranīire, na ngīmīaria na kanua gakwa, rīrīa ndaarī thīna-inī. 15 Ngūkūrutīra igongona rīa nyamū iria noru, na ndute iruta rīa ndūrūme; ngūkūrutīra igongona rīa ndegwa na mbūri. 16 Ūkai mūthikīrīrie inyuothē arīa mwītīrīte Ngai; rekei ndīmūhe ūhoro wa ūrīa anjīkīire. 17 Ndamūkāiire na kanua gakwa, ngīmūgooca na rūrīmī rwakwa. 18 Korwo ndaarī na mehia ngoro-inī yakwa-rī, Mwathani ndangīanjiguire; 19 no ti-itherū Ngai nīathikīrīrie, na akiīgua mūgambo wakwa ngīmūhooya. 20 Ngai arogooocwo, o we ūtaaregire kūigua ihooya rīakwa, o na kana akīaga kūnyonia wendo wake!

67 Rwīmbo rwa Thaburi Ngai arotūkinyīria wega wake, na atūrathime, na atūme ūthiū wake ūtwarīre, 2 nīguo njīra ciaku imenyeke gūkū thī, ūhonokio waku ūmenywo nī ndūrīrī ciothe. 3 Andū marokūgooca, Wee Ngai; andū othe marogūkumia. 4 Ndūrīrī nīicanjamūke na cikūinīre nī gūkena, nīgūkorwo wathaga andū na kīhooto, na ūgatongoria ndūrīrī iria irī gūkū thī. 5 Andū marokūgooca, Wee Ngai; andū othe marogūkumia. 6 Hīndī ūyo būrūri

nīūkaruta magetha maguo, na Ngai, o we Ngai witū, nīagatūrathima. 7 Ngai nīagatūrathima, nacio ituri ciathecia thī nīkamwītigīra.

68 Thaburi ya Daudi Ngai nīakīarahūke, ahurunje thū ciake; nao arīa mamūthūire nīmoore mehere mbere yake. 2 O ta ūrīa ndogo yūmbūragwo nī rūhuho-rī, ūromombūra; o ta ūrīa mūhūra ūringūkagio nī mwakirī, andū arīa aaganu marothira marī mbere ya Ngai. 3 No rīrī, arīa atingu marocanjamūka na makene marī mbere ya Ngai; marorūuhia nī gūkena. 4 Inīrai Ngai, mūine mūgooce rīitwa rīake, kumiai ūcio ūhaicaga matu ta mbarathi, rīitwa rīake nī Jehova; gīcanjamūkei mūrī mbere yake. 5 Ngai ūrīa ūikaraga gīkaro gīake gītheru-rī, nīwe ithe wa ciana cia ngoriai, na mūgitīri wa atumia a ndigwa. 6 Ngai nīatūmaga arīa maikaraga marī oiki magīna mīciī, arīa ohe amohorithagia na akamoimagaria; no andū arīa aremi matūūraga būrūri mūūmū. 7 Wee Ngai rīrīa woimagarire ūrī mbere ya andū aku, hīndī ūrīa watuīkanīirie rūng' ūrī-inī-rī, 8 thī nīyathingithire, narīo igūrū ūkiuria mbura, nī ūndū wa gūūka kwa Ngai, o ūcio Ngai wa Sinai, na nī ūndū wa gūūka kwa Ngai, Ngai wa Israeli. 9 Wee Ngai-rī, nīwoiririe mbura nyingī, ūkīnyootora būrūri ūcio wa igai ūrīaku ūrīa wang'arīte. 10 Andū aku magītūūra kuo, na kuumana na ūingī wa indo ciaku, Wee Ngai-rī, ūgītanahīra athīni acio. 11 Mwathani nīaheanire ūhoro, nao arīa maawanīrīire maarī gīkundi kīnene: 12 "Athamaki na mbūtū cia ita moraga na ihenya; nakuo kambī-inī andū magayanaga indo cia ndaho. 13 O na ūrīa mūkomete hakuhī na mwaki wa gīkaro kīa njā,

mūhaana o ta mathagu ma ndutura magemetio na betha, nacio njoya ciayo ikagemetio na thahabu ūkūhenia.” **14**
Rīrīa Mwene-Hinya-Wothe aahurunjire athamaki būrūri-inī-rī, kwahaanaga o ta rīrīa tharunji īgwīte kīrīma-inī gīa Zalimoni. **15** I irīma cia Bashani ti irīma irī riiri; irīma cia Bashani irī tūcūmbīrī tūingī. **16** Inyuī irīma ici irī tūcūmbīrī tūingī-rī, mūrarora na ūiru nīkī, kīrīma kīrīa Ngai athuurīte gītuīke gīkaro gīake, o kūrīa Jehova we mwene egūtūra nginya tene? **17** Ngaari cia Ngai cia ita nī makūmi ma ngiri, na ngiri cia ngiri; Mwathani nīokīte arī gatagatī ga cio oimīte Kīrīma gīa Sinai, agatoonya handū hake haamūre. **18** Rīrīa wambatire igūrū, nīwatongoririe arīa maatahītwo mūtongoro-inī waku; nīwamūkīrire iheo kuuma kūrī andū, o na ūgīciamūkīra kuuma kūrī andū arīa aremi, nīgeetha Wee, Jehova Ngai, ūtūure kuo. **19** Goocai Mwathani, o we Mūrungu Mūhonokia witū, o we ūkuuaga mīrigo iitū mūthenya o mūthenya. **20** Ngai witū nī Mūrungu ūhonokanagia; Mwathani Jehova nīwe rīrīro rīa kuuma gīkuū-inī. **21** Ti-itherū Ngai nīakamemenda ciongo cia thū ciakte, amemende ruototia rwa arīa mathiiaga na mbere kwīhia. **22** Mwathani ekuuga atīrī, “Nīngaruta thū cianyu kuuma Bashani; ndīcirute irīa-inī kūrīa kūrīku, **23** nīgeetha mūtobokie makinya manyu thakame-inī ya thū cianyu, o nacio nīmī cia ngui cianyu igīe na igai rīacio.” **24** Wee Ngai-rī, mūtongoro waku nīwonekete, o mūtongoro wa Mūrungu wakwa na Mūthamaki agītoonya handū-harīa-haamūre. **25** Aini a nyīmbo nīo matongoretie, makarūmīrīwo nī ahūūri inanda; hamwe nao nī airītu arīa marahūūra tūhembe. **26**

Goocai Ngai, kīungano-inī kīrīa kīnene; mūgooce Jehova kīungano-inī gīa Israeli. **27** Mūhīrīga ūrīa mūnini wa Benjamini nīguo ūcio ūmatongoretie, kīrīndī kīnene kīa athamaki a Juda kīrī ho, na makarūmīrīwo nī athamaki a Zebuluni na a Nafitali. **28** Wee Ngai-rī, onania ūhoti waku; tuonie hinya waku, Wee Ngai, ta ūrīa waneka. **29** Tondū wa hekarū yaku ūrīa ūrī kūu Jerusalemu-rī, athamaki nīmagakūrehagīra iheo. **30** Rūithia nyamū ūrīa ūrī ithanjī-inī, ūkīrūithie rūrūru rwa ndegwa rūrīa rūrī thīnī wa tūcaū twa ndūrīrī. ūkwīnyiihīrie, na ūkūrehere icunjī cia betha. Hurunja ndūrīrī iria ikenagīra mbaara. **31** Abarūthi nīmagooka moimīte būrūri wa Misiri; naguo būrūri wa Kushi nīukenyiihīria Ngai. **32** Inīrai Ngai, inyuī mothamaki ma thī, inai mūgooce Mwathani, **33** ūcio ūthīaga ahaicīte matu macio ma igūrū ma tene, ūcio ūrurumaga na mūgambo mūnene. **34** Anīrīrai hinya wa Ngai, we ūrīa ūnene wake arī guo ūrūgamīrīire Israeli, o ūcio ūhoti wake ūrī kūu matu-inī. **35** Wee Ngai-rī, ūrī wa gwītigīrwo, ūrī handū hau haku haamūre; Mūrungu wa Israeli nīaheaga andū ake ūhoti o na hinya. Ngai arogoocwo!

69 Thaburi ya Daudi Wee Ngai-rī, honokia, nīgūkorwo maaī maanginyīte o ngingo. **2** Ndīratoonyerera mūtondo-inī mūriku, handū hatarī na ha gūkinyithia kūgūrū. Nginyīte maaī-inī harīa hariku; mūiyūro wa maaī nīuhumbīkanītie. **3** Nīnogete mūno nī gūkaya ndeithio; mūmero wakwa nī mūng'aru. Maitho makwa nīmorīwo nī hinya nīgūcūthīrīria Ngai wakwa. **4** Andū arīa maathūire hatarī gītūmi nī aingī gūkīra njūrī cia mūtwe wakwa; thū

ciakwa iria iithūire hatarī gītūmi nī nyigī, o icio injaragia iniine. Hatagīrīrio njookie kīndū itaiyīte. **5** Wee Ngai nīūū ūrimū wakwa; mahītia makwa matingīhithīka harīwe. **6** Andū arīa makwīhokete, maroaga gūconorithio nī ūndū wakwa, Wee Mwathani, Jehova Mwene-Hinya-wothe; arīa makūrongoragia maroaga kūnyararwo nī ūndū wakwa, Wee Ngai wa Isiraeli. **7** Nīgūkorwo nīngirīrīrie kūmenwo nī ūndū waku, naguo ūthiū wakwa nīūhumbe two thoni. **8** Nduīkīte ta mūgeni harī ariū a baba, ngatuīka ta mūndū wa kūngī harī ariū a maitū; **9** kīyo kīrīa ndī nakīo kīa nyūmba yaku nīkīo kīrandīa, irumi cia arīa makūrumaga nī nī igūrīrīre. **10** Rīrīa ngūrīra na ngehinga kūrīa irio, no nginya ngirīrīrie kūnyūrūrio; **11** rīrīa ndehumba nguo ya ikūnia, andū no gūūthekerera. **12** Andū arīa maikaraga kīhingo-inī gīa itūura nī nī manyūrūragia, na nduīkīte rwīmbo rwa arīu. **13** Wee Jehova, nīndakūhooya hīndī ūrīa ya gwītīkīrīka nīwe; Wee Ngai, nī ūndū wa wendo waku mūnene, ūnjītīke na ūhonokio waku wa ma. **14** Honokia ūndute mūtondo-inī, ndūkareke ndoonyerere; ndeithūra kuuma kūrī arīa maathūire, ūndute kuuma maaī-inī marīa mariku. **15** Ndūkareke mūiyūro wa maaī ūūhubīkanie, kana merio nī kūrīa kūriku, o na kana ndumīrio kanua nī irima rīa gīkuū. **16** Wee Jehova, njītīka nī ūndū wa wega wa wendo waku; nī ūndū wa tha ciaku nyigī wīhūgūre ūnjookerere. **17** Ndūkahithe ndungata yaku ūthiū waku; njītīka narua, nīgūkorwo ndī thīīna-inī. **18** Ūka hakuhī ūndeithūre; honokia kuuma kūrī thū ciakwa. **19** We nīūū ūrīa nyūrūrītīo, na ngaconorithio na ngahumbwo thoni; thū ciakwa ciothe irī mbere

yaku. **20** Kūnyūrūrio nī gūūthuthīte ngoro ngatigwo itarī na mwīhoko; ndeetereire nyone wa kūnjiguīra tha, no ndiigana kūmuona, ngīeterera nyone andū a kūūhooreria, no ndiamonire. **21** Maanjīkīrīire maaī ma nyongo irio-inī ciakwa, na ndanyoota makīhe thiki nyue. **22** Metha īrīa maarīirwo īrotuīka mūtego; īrotuīka ihūūra o na mūtego wa kūmagwatia. **23** Maitho mao marogīa nduma matige gūcookā kuona, nayo mīgongo yao īrohicerera nginya tene. **24** Maitūrūrīre mang'ūrī maku; makinyīrie marakara maku mahiū. **25** Mīciī yao īrokira ihooru; kūroaga mūndū wa gūtūūra hema-inī ciao. **26** Nīgūkorwo manyariiraga arīa wee ūgurarītie, na makaaria ūhoro wa ruo rwa arīa ūtihītie. **27** Mathitangīre o ngero thuutha wa īrīa īngī; ndūkanareke magatoonya ūhonokanio-inī waku. **28** Marothario ibuku-inī rīa muoyo, mage kwandīkwo mūtaratara-inī wa andū arīa athingu. **29** Ndī na ruo na ngathīnīka; Wee Ngai kīhonokie na ūngitīre. **30** Nīngūgooca rīitwa rīa Ngai na rwīmbo, na ndīmūtūūgīrie ngīmūcookagīria ngaatho. **31** Naguo ūndū ūcio nīūgūgīkenia Jehova gūkīra kūmūhe ndegwa, na gūkīra ndegwa nene īrī na hīa na mahūngū. **32** Andū arīa athīni mona ūguo nīmagakena; inyuī arīa mūrongoragia Ngai, ngoro cianyu iroarahūka! **33** Jehova nīathikagīrīria arīa abatari, na ndangīnyarara andū ake moohetwo. **34** Igūrū na thī nīimūgooce, o na maria marīa manene na kīriā gīothe gīthīiagīra thīnī wamo, **35** nīgūkorwo Ngai nīakahonokia Zayuni, na aake matūūra marīa manene ma Juda rīngī. Hīndī ūyo andū nīmagatūūra kuo na

makwīgwatīre; 36 ciana cia ndungata ciake nīgakūgaya,
nao arīa mendete rītwa rīake nīmagatūura kuo.

70 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, hiūha ūūhonokie; Wee Jehova ūka narua ūndeithie. 2 Andū arīa mendaga kūnjūraga maroconorithio na manyiitwo nī kīrigiicano; arīa othe mendaga nyanangwo marocooka na thuutha maconokete. 3 Andū arīa mathekagīrīra makiugaga atīrī, “Haiya! Haiya!” marocooka na thuutha maconokete. 4 No arīa othe makūrongoragia marokena na macanjamūke; arīa mendete ūhonokio waku marotūura moigaga atīrī, “Ngai arotūgīrio!” 5 No rīrī, niī ndī mūthīni na mūbatari; Wee Ngai, hiuha ūuke kūrī niī. Wee nīwe ūteithio wakwa na mūhonokia wakwa; Wee Jehova, ndūkagonderere gūuka kūndeithia.

71 Wee Jehova-rī, njūrīire harīwe; ndūkanakīreke njonorithio. 2 Ndeithūra na ūūhonokie nī ūndū wa ūthingu waku; thikīrīria ūūhonokie. 3 Tuīka rwaro rwakwa rwa ihiga rwa kūrīra, harīa ingīthīi hīndī ciothe; athana honokio, nīgūkorwo nīwe rwaro rwakwa rwa ihiga na kīrigo gīakwa kīa hinya. 4 Honokia, Wee Ngai wakwa, kuuma guoko-inī kwa andū arīa aaganu, ūndeithūre kuuma ngumbaco ya andū arīa ooru na matarī tha. 5 Nīgūkorwo ūkoretwo ūrī kīrīgīrīro gīakwa, Wee Mwathani Jehova, ūtūrīte ūrī mwīhoko wakwa kuuma ndī o mūnini. 6 Kuuma gūciarwo gwakwa ndūrīte ngwīhokete; nīwe wandutire nda ya maitū. Ngūtūura ngūgoocaga. 7 Nīndūkīte ta kīndū gīa kūgeganī harī andū aingī, no nīwe rīrīro rīakwa rīa hinya. 8 Kanua gakwa kaiyūrīte ūgooci waku, gatindaga gakīgana riiri

waku mūthenya wothe. **9** Ndūkande hīndī ya ūkūrū; ndūkanandiganīrie rīrīa itarī na hinya. **10** Nīgūkorwo thū ciakwa ciaragia ūhoro wa kūnjūkīrīra; acio metagīrīra kūnjūraga nīmacokanītie ndundu. **11** Moigaga atīrī, “Ngai nīamūtiganīrie; hanyūkaniai nake mūmūnyiite, nīgūkorwo ndarī mūndū wa kūmūteithūra.” **12** Wee Ngai, tiga kūndaihīrīria; Wee Ngai wakwa, ūka narua ūndeithie. **13** Acio maathitangaga-rī, maroconoka na maniinwo; acio mendaga kūnjīka ūūru, maronyararwo na maconorwo. **14** No niī-rī, ndīrīkoragwo na kīrīgīrīro hīndī ciothe; ndīrīkīragīrīria gūkūgooca mūno makīria. **15** Kanua gakwa karīganaga ūthingu waku, ndindage o ngīgana ūhonokio waku mūthenya wothe, o na gūtuīka ndiūī mūigana waguo. **16** Wee Mwathani Jehova, ngūuka ngīanagīrīra ciīko ciaku cia hinya, nyanīrīre ūthingu waku, o ūthingu waku wiki. **17** Kuuma ndī o mūnini, Wee Ngai, ūtūrīte ūndutaga, na nginyagia ūmūthī no nyumbūraga ciīko ciaku cia magegania. **18** Wee Ngai, o na ndakūra ngīe mbuī, ndūkanandiganīrie, o nginya nyumbūre ūhoro wa ūhoti waku kūrī rūciaro rūrīa rūrooka, na nyumbūre ūhoro wa hinya waku kūrī arīa othe magooka thuutha. **19** Wee Ngai-rī, ūthingu waku ūkinyīte o matu-inī, Wee wīkīte maūndū manene. Wee Ngai-rī, nūū ūngī ūhaana ta we? **20** O na gūtuīka nīūtūmīte nyone mathīna maingī na marūrū-rī, nīūkariūkia muoyo wakwa rīngī; nīūkandiūkia rīngī kuuma thī kūrīa kūriku. **21** Niūkongerera gītīo gīakwa, na ūūhoorerie o rīngī. **22** Ndīrīkūgoocaga na kīnanda kīa mūgeeto nī ūndū wa wīhokeku waku, Wee Ngai wakwa; ndīrīnaga ngūgoocage na kīnanda gīa kīnūbi,

Wee Mūtheru wa Isiraeli. **23** Mīromo yakwa nīrīanagīrīra
nī gūkena rīrīa ngūina ngūgooce, o niī, ūrīa Wee ūkūūrīte.
24 Rūrīmī rwakwa rūrīrahaga ūhoro wa ciīko ciaku cia
ūthingu mūthenya wothe, nīgūkorwo arīa meendaga
kūnjīka ūuru nīmaconorithītio na makarigiicwo.

72 Thaburi ya Solomoni Wee Ngai, he mūthamaki
ūhoti wa gūtuuanagīra ciira na kīhooto, na mūrū wa
mūthamaki ūkīmūhe ūthingu waku. **2** Nake nīarīciiragīra
andū aku na ūthingu, andū aku arīa anyamaarīku
amatuagīre ciira na kīhooto. **3** Irīma igaatūmaga andū
magaacīre, natuo tūrīma tūciarage matunda ma ūthingu.
4 Nīarīgitagīra andū arīa anyamaarīku gatagatī ka andū,
na ahonokie ciana cia arīa abatari; nīakahehenja arīa
mamahinyagīrīria. **5** Mūthamaki arotūūra hīndī ūrīa
yothe riūa rīgūtūūra, na rīrīa rīothe mweri ūgūtūūra
nginya njiarwa na njiarwa. **6** Arīhaanaga ta mbura
īkiurīra mūgūnda mūtūgūte, ahaane ta rūthuthuū ūrīa
rūihūgagia thī. **7** Matukū-inī make andū arīa athingu
nīmagatheerema; naguo ūgaacīru ūingīhe o nginya rīrīa
mweri ūgaakorwo ūtarī ho. **8** Agaathanaga kuuma iria
rīmwe nginya rīrīa rīngī, na kuuma Rūūī rwa Farati o
nginya ituri cia thī. **9** Ndūrīrī cia werū-inī nīkainamīrīra
mbere yake, nacio thū ciake icūne rūkūngū. **10** Athamaki
a Tarishishi na a mabūrūri marīa marī hūgūrūrū-inī
cia kūraya nīmakamūrehagīra igooti; nao athamaki a
Sheba na Seba nīmakamūrehagīra iheo. **11** Athamaki othe
makaamūinamīrīra, nacio ndūrīrī ciothe imūtungatagīre.
12 Nīgūkorwo nīakahonokia abatari maamūkaīra, o na arīa
anyamaarie matarī na wa kūmateithia. **13** Nīakaiguagīra

tha arĩa matarĩ hinya na arĩa abatari, na ahonokie arĩa athĩni kuuma kûrĩ gîkuû. **14** Nînakamateithûra kuuma kûrĩ arĩa mamahinyagîrĩria na kuuma haaro-inĩ, nîgûkorwo thakame yao ïrĩ bata mûno maitho-inĩ make. **15** Arogîtûura hîndî ndaaya! Aroheagwo thahabu ya kuuma Sheba. Arotûura ahooyagîrwo nî andû hîndî ciothe, na mamûrathimage mûthenya wothe. **16** Bûrûri ûrogîa na bûthi wa ngano kûndû guothe; ïrorirûkîra tûrîma-igûrû. Maciaro makuo marothegea ta ma Lebanoni; nakuo matûûra-inĩ andû marotheerema ta nyeki ya gîthaka. **17** Rîitwa rîake rîrotûura nginya tene; rîrotûura o ta ûrîa riûa rîgûtûura. Ndûrîrî ciothe nîkarathimwo nî ûndû wake, nacio imwîtage mûndû mûrathime. **18** Goocai Jehova Ngai, o we Ngai wa Isiraeli, o we wiki wîkaga maûndû ma magegania. **19** Rîitwa rîake rîu rîrî riiri rîrogoocagwo nginya tene; nayo thî yothe ïroiyyûrwo nî riiri wake. **20** Ûcio nîguo mûthia wa mahooya ma Daudi, mûrû wa Jesii.

73 Thaburi ya Asafu Ti-itherû Ngai nî mwega harî andû a Isiraeli, harî andû arĩa atheru ngoro. **2** No niî-rî, magûrû makwa maratigîtie hanini matenderûke; ndaarî o hakuhî kûgûa. **3** Nîgûkorwo nîndaiguagîra arĩa etîi ûiru, rîrîa ndonire kûgaacîra kwa andû arĩa aaganu. **4** Nîgûkorwo matithîmîkaga; mîrî yao nî mîgima na îkoragwo na hinya. **5** Matikoragwo na moritû ta andû arĩa angî, na matikoragwo nî mathîmna marîa makoraga andû. **6** Nî ûndû ûcio mwîtîo nîguo mûgathî wao; o ene mehumbaga ûhinya. **7** Ûmû wa ngoro ciao ûtherûkaga o ûmaramari; meciiria mao mooru matirî mûhaka. **8** Nî andû a kînyûrûri, na maaragia ndeto cia rûmena;

maaragia na mwītīō ūhoro wa kūhinyīrīria andū arīa angī. **9** Tūnua twao twaragia ūūru wa gūūkīrīra igūrū, nacio nīmī ciao ikegwatīra thī yothe. **10** Nī ūndū ūcio andū ao nīmakamacokerera na metīkie ūrīa wothe makoiga. **11** Makoiga atīrī, “Mūrungu angīmenya atīa? Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīarī na ūmenyo?” **12** Ūū nīguo andū arīa aaganu matariī: tondū gūtirī ūndū ūmamakagia, makīragīrīria o gūtonga. **13** Ti-itherū, nīnjigīte ngoro yakwa īrī theru o tūhū; thambītie moko makwa makaaga gwīka ūūru o tūhū. **14** Nīgūkorwo ndindaga na mīnyamaro mūthenya wothe; herithītio rūciinī o rūciinī. **15** Ingīoigire atīrī, “Nīngwaria o ūū,” nīngīakunyanīire ciana ciaku. **16** No rīrīa ndageragia gūtaūkīrwo nī ūhoro ūcio wothe, watūkire wa kūhinyīrīria, **17** o nginya rīrīa ndatoonyire handū-harīa-haamūre ha Mūrungu; hīndī īyo ngīkīmenya ūrīa makaarīkīrīria. **18** Ti-itherū ūmaigaga kūndū kūrīa gūtenderū; ūmagūithagia thī makaanangīka. **19** Hī! Kaī nīmakanangwo o rīmwe-ī! Makaaniinwo biū nī imakania! **20** O ta ūrīa kīroto gīthiraga mūndū okīra, no taguo makahaana rīrīa Wee Mwathani ūkaarahūka, ūkaamaagīra bata o ta irooto. **21** Rīrīa ngoro yakwa yarī na kīeha na roho wakwa ūgatuurwo, **22** ndiarī na meciiria magima, na ndiarī na ūmenyo; ndahaanaga o ta nyamū ndī mbere yaku. **23** No rīrī, ngoragwo nawe hīndī ciothe; nīūūnyiitīte guoko gwakwa kwa ūrīo. **24** Nīūndongoragia na ūtaaro waku, na thuutha ūcio nīūkanyamūkīra riiri-inī waku. **25** Nīū ūngī ndī nake kūu igūrū tiga Wee? Gūkū thī ndirī na kīndū ūngīrīrīria tiga o Wee. **26** Mwīrī wakwa na ngoro yakwa no ciage hinuya, no rīrī, Ngai nīwe hinuya wa

ngoro yakwa, na nĩwe rwīga rwakwa nginya tene. **27** Ti-
itherū arĩa magūtiganagīria nīmagathira; nīukanangaga
arĩa othe matakwīhokete. **28** No ha ūhoro wakwa-rī, nī
wega gūkuhīrīria Ngai. Nīnduīte Mwathani Jehova rīrīro
rīakwa; nīndīrīheanaga ūhoro wa ciīko ciaku ciothe.

74 Thaburi ya Asafu Wee Ngai-rī, nī kīi gītūmīte
ūtūtiganīrie nginya tene? Nī kīi gītūmaga marakara maku
macine ng'ondu cia rūru rwaku? **2** Ririkana andū arĩa
wegūriire o tene, arĩa wakūriire magītuīka mūhīrīga
ūrīa wegaīire, na ūririkane Kīrīma gīa Zayuni, o kūrīa
watūrīte. **3** Erekeria makinya maku kūrī mwanangīko
ūyū ūtūrīte kuo, wone ūrīa handū harīa haku haamūre
hathūkangītio nī thū. **4** Amuku aku mararamīire harīa
wacemanīrie na ithuī; maahaandire bendera ciao irī
imenyithia. **5** Metuīte ta andū mekūhiūria mathanwa
mateme mītī ya mūtitū. **6** Mbaū iria ciothe ciagemetio
magīciunanga na mathanwa na ibūi ciao. **7** Nīmacinire
handū-haku-harīa-haamūre hakīmomoka, magīthaahia
gīkaro kīa Rītwa rīaku. **8** Moigire atīrī na ngoro ciao,
“Tūkūmahehenja mathire!” Maacinire handū harīa hothe
Mūrungu aahooyagīrwo kūu būrūri-inī. **9** Gūtirī ciama
tūringagīrwo mahinda maya; anabii nīmathirīte, na gūtirī
witū ūūi nī nginya rī gūgūikara ūguo. **10** Wee Ngai, thū
īgūtūura īgūthirīkagia nginya rī? Mūmuku no atūure
acambagia rītwa rīaku nginya tene? **11** Nī kīi gītūmīte
ūthune guoko gwaku, o guoko kūu gwaku kwa ūrīo?
Kūrute mīkūnjo-inī ya nguo ciaku ūmaniine! **12** No
rīrī, Wee Ngai, nīwe mūthamaki wakwa kuuma tene;
nīwīkaga maūndū ma kūhonokania gūkū thī. **13** Wee-

rī, nīwe wagayanirie iria na ūhoti waku, ūkīhehenja mītwe ya nyamū iria nene kū maaī-inī. **14** Wee-rī, nīwe wahehenjire mītwe ya Leviathani, ūkīmīheana ītuīke irio cia ciūmbe cia werū-inī. **15** Wee-rī, nīwe watūmire ithima itherūke na tūrūūū tūtherere, ūkīhūithia njūūū iria itahūaga. **16** Mūthenya nī waku o na ūtukū no waku; Wee nīwe wahaandire riūna mweri. **17** Wee-rī, nīwe wekīrire mīhaka yothe ya thī; nīwe watūmire kūgē hīndī ya riūna hīndī ya heho. **18** Ririkana ūrīa thū īkūnyūrūrītie, Wee Jehova, na ūrīa andū arīa akīgu macambītie rītwa rīaku. **19** Ndūkaneane muoyo wa ndirahūgī yaku kūrī nyamū cia gīthaka; ndūkariganīrwo nī mīoyo ya andū aku arīa manyariirītwo nginya tene. **20** Ririkana kīrīkanīro gīaku, tondū kūndū guothe kūrīa kūrī nduma būrūri-inī kūiyūrīte haaro. **21** Ndūkareke mūndū ūrīa mūhinyīrīrie acooke na thuutha aconokete; andū arīa athīini na arīa abatari nīmagooce rītwa rīaku. **22** Arahūka, Wee Ngai, ūrūgamīrīre kīhooto gīaku; ririkana ūrīa andū arīa akīgu magūthirīkagia mūthenya wothe. **23** Ndūkariganīrwo nī mbugīrīrio ya amuku aku, o inegene rīa thū ciaku, rīrīa iranegena itegūtigithīria.

75 Thaburi ya Asafu Wee Ngai, nītwagūcookeria ngaatho, twagūcookeria ngaatho, nīgūkorwo Rītwa rīaku rīrī hakuhī; andū maheanaga ūhoro wa cīko ciaku cia magegania. **2** Uugaga atīrī, “Nī nīi thuuraga hīndī ūrīa njagīrīru; nī nīi nduanagīra ciira na kīhooto. **3** Rīrīa thī na andū ayo othe maathingitha, nī nīi nyiitagīrīra itugī ciayo ngacirūmia. **4** Andū arīa etīi ngūmeera atīrī, ‘Mūtigacooke kwīraha,’ na arīa aaganu ngameera atīrī,

‘Mütikambararie hĩa cianyu. **5** Tigai kwambararia hĩa cianyu na igūrū, mütige kwaria mūümītie ngingo.’’ **6**
Nī ūndū-rī, ūhoro wa gütüögiria mündū nduumaga na irathīro kana ithūiro, o na kana kuuma werū-inī. **7** No rīrī, nī Ngai ūtuanagīra ciira: Anyihagia mündū ūmwe, na agatüögiria ūrīa ūngī. **8** Jehova anyiitīte gīkombe kīyürīte ndibei ūrī na mūhūuyū, ūtukanītio na mahuti manungi wega; amīonoragia, nao andū othe aaganu a thī makamīnyua, makainīkīrīra nginya itata rīa mūthia. **9** No nīrī, nīngumbūra ūhoro ūyū nginya tene; ndīrīinaga ūgooci kūrī Ngai wa Jakubu. **10** Nīngarenga hĩa cia andū arīa othe aaganu, no hĩa cia arīa athingu nīkambarario.

76 Thaburi ya Asafu Kūu Juda Ngai nīoīkaine; rītwa rīake nī inene thīnī wa Isiraeli. **2** Hema yake ūrī kūu Salemu, gīkaro gīake kīrī Zayuni. **3** Kūu nīkuo oinangiire mīguī ya ūta ūkūhenia, akiunanga ngo na hiū ciao cia njora, o na indo ciao ciothe cia mbaara. **4** Wee ūcangararīte nī ūtheri, ūkagīa na ūkaru gūkīra irīma ūrī na ūtonga wa nyamū cia iguīma. **5** Andū arīa njamba magwīte magatunywo indo, magakoma toro wao wa gīkuū; gütirī o na ūmwe wa njamba cia ita ūngīambararia moko make. **6** Nī ūndū wa ikūūma rīaku, Wee Ngai wa Jakubu, mbarathi o ūndū ūmwe na ngaari cia ita igwīte thī ikaaga kwīigua. **7** Wee nowe wa gwītigīrwo. Nūū ūngīrūgama mbere yaku rīrī ūrī mūrakaru? **8** Wamenyithanirie itua rīaku ūrī o kūu igūrū, nayo thī ūgītigīra na ūgīkīra ki, **9** ūrīa Wee Ngai, warūgamire ūtuanīre ciira, nīguo ūhonokie arīa othe anyamaarīku a būrūri. **10** Ti-itherū mang’ūrī ma andū nīmagakūgoocithia, na ūkeyoha matigari ma mang’ūrī

maku ta mūcibi. **11** Mwīhītei mīhītwa harī Jehova Ngai wanyu na mūmīhingie; rekei mabūrūri marīa mothe mūriganītie namo marehere ūcio wa gwītigīrwo iheo. **12** Athuthaga roho wa arīa maathanaga; etigagīrwo nī athamaki a thī.

77 Thaburi ya Asafu Ndakaīire Ngai andeithie; ndakaīire Ngai nīguo anjigue. **2** Rīrīa ndaarī mīnyamaro-inī, nī Mwathani ndarongoririe; ūtukū ndamwambararīrie moko itekūnoga, no muoyo wakwa ūkīrega kūhoorerio. **3** Wee Ngai, ndakūririkanire ngīcaaya; ndataranirie maūndū, naguo roho wakwa ūkīringīka. **4** Wee watūmire njūrwo nī toro, ngīthīnīka mūno, ngīremwo nī kwaria. **5** Ndeciiririe ūhoro wa matukū ma tene, ngīririkana mīaka o īrīa yarī ya tene; **6** ngīkīririkania ūrīa ndainaga ūtukū, ngoro yakwa īgītarania maūndū, naguo roho wakwa ūkīyūuria atīrī: **7** “Mwathani egūtūūra atūregete nginya tene? Ndarī hīndī agacooka gūtūkenera? **8** Wendo wake ūtathiraga-rī, nīkūbuīria ūbuīritie nginya tene? Kīranīro gīake gīgūtūūra gītahingīte nginya tene? **9** Kaī Mūrungu ariganīirwo nīkūiguanīra tha? Kaī marakara make matūmīte atige gūtugana?” **10** Ngīcooka ngīciiria atīrī, “Ūndū ūyū nīguo ngwītiiria naguo: kūririkana mīaka ya guoko kwa ūrīo kwa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno.” **11** Nīngūririkana cīko cia Jehova; ū nīguo, nīngūririkana ciama ciaku cia tene. **12** Ndīrītaranagia mawīra maku mothe, na ngecūūrania ūhoro wa cīko ciaku cia hinya. **13** Njīra ciaku, Wee Ngai, nī theru. Nī ngai īrīkū nene ta Ngai witū? **14** Wee nīwe Mūrungu ūrīa ūringaga ciama; wonanagia ūhoti waku kūrī ndūrīrī. **15** Nīwakūūrīre andū

aku na guoko gwaku kwa hinya, o acio njiaro cia Jakubu na Jusufu. **16** Maaĩ nĩmakuonire, Wee Ngai, maaĩ macio maakuonire makĩigua guoya, nakuo kũrĩa kũriku mũno gũkĩnyogonda. **17** Matu mooiririe mbura, nacio ngwa ikĩruruma igürü guothe; hení ciahenükire ikĩrathüka mïena yothe **18** Ngwa yaku yaiguïkanire kihuhükano-iní, rüheni rwaku rükimürika thí yothe, nayo thí ikíinaina na ígithingitha. **19** Njíra yaku yatuïkanírie iria-iní, njíra yaku ígituïkaníria maaĩ-iní maingí, o na gütuïka makinya maku mationekire. **20** Watongoririe andü aku o ta ūrĩa mürüithi atongoragia rüüru, ükímatongoria na guoko kwa Musa na kwa Harüni.

78 Thaburi ya Asafu Inyuï andü akwa, iguai ūrutani wakwa; thikiríria ciugo cia kanua gakwa. **2** Ngütumüra kanua gakwa njarie na ngerekano, ngügweta maündü mahithe, maündü ma kuuma o tene: **3** maündü marĩa twanaigua na tükamenya, o marĩa maithe maitü maanatwĩra. **4** Tütingihitha ciana ciao maündü macio; nítüriraga rüciaro rürĩa rügooka ühoro wa ciiko cia Jehova cia kümügoocithia, na ühoti wake, na magegania marĩa aaneka. **5** Aaheire Jakubu mawatho, na akihaanda watho thíní wa Israeli, ūrĩa aathire maithe maitü atí maürutage ciana ciao, **6** níguo rüciaro rürĩa rügooka thuutha rükaamenya watho ücio, o hamwe na ciana iria itaciartwo, níguo nacio ikeera ciana ciacio. **7** Híndí ïyo ciíhoke Ngai na ciage kúriganíwo ní ciiko ciake, no kúrümia irümagie maathani make. **8** Nacio itikahaane ta maithe macio ma tene, arĩa maarĩ a rüciaro rüremi na rüng'athia, rürĩa ngoro ciaruo itaathíkagíra Mürungu, o

rūu maroho maaruo mataamwīhokire. **9** Andū a Efiraimu, o na maarī na mota ma kūrūa, nīmahūndūkire mūthenya ūrīa wa mbaara; **10** matiarūmirie kīrīkanīro kīao na Ngai, na nīmaregire kūrūmīrīra watho wake. **11** Nīmariganīirwo nī maūndū marīa ekīte, na makīriganīrwo nī magegania marīa aamonetie. **12** Nīaringire ciama maithe mao makīionagīra marī kūu būrūri wa Misiri, kūu werū-inī wa Zoani. **13** Aagayanirie iria, akīmaringia; aatūmire maaī marūgame ta rūthingo. **14** Mūthenya aamatongoragia na itu, naguo ūtukū wothe akamatongoria na ūtheri wa mwaki. **15** Nīatūranirie mahiga kūu werū-inī, na akīmahe maaī maingī o ta ma iria; **16** nīatūmire tūrūūi tuume rwaro-inī rwa ihiga, na agītūma maaī matherere ta njūūi. **17** No-o maathiire o na mbere kwīhīria Ngai, magīkīremera Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno marī kūu werū-inī. **18** Nao makīgeria Mūrungu makīendaga, na ūndū wa gwītia irio iria meeriragīria kūrīa. **19** Magīūkīrīra Ngai na mīario, makīūrania atīrī, “Mūrungu no ahote kwara metha werū-inī? **20** Rīrīa aagūthire ihiga, maaī nīmatothokire boo, natuo tūrūūi tūgītherera tūiyūrīte maaī maingī. No rīrī, no ahote gūtūhe o na irio? No ahe andū ake nyama?” **21** Rīrīa Jehova aiguire ūguo, akīrakara; agītharīkīra Jakubu na mwaki wake, namo mang'ūrī make magīūkīrīra Israeli, **22** nīgūkorwo matiigana gwītīkīria Ngai, kana kwīhoka ūhonokania wake. **23** No rīrī, we nīathire matu ma igūrū na akīhingūra mīrango ya igūrū; **24** oirīrie andū mana ta mbura marīe, na akīmahe ngano ya kūu igūrū. **25** Andū makīrīa irio cia araika; akīmahe irio iria ciithe mangāhotire kūrīa. **26** O na ningī akīerekeria rūhuho

rwa mwena wa irathīro kuuma igūrū, na akīrehithia
rūhuho rwa mwena wa gūthini na ūndū wa hinya wake.

27 Akīmaharūrūkīria nyama nyingī ta rūkūngū, nyoni
cia rīera-inī ciaingīhīte ta mūthanga wa iria-inī. **28**
Agītūma igwe thīnī wa kambī yao, igīthiūrūrūkīria
hema ciao. **29** Maarīire o nginya makīhūūna, nīgūkorwo
aamaheire kīrīa merirīirie kūrīa. **30** No matanarīkia
kūrīa irio icio meriragīria, o irī tūnua-inī twao-rī, **31**
marakara ma Ngai makīmokīrīra; akīūraga arīa maarī na
hinya mūno gatagatī kao, akīniina andū ethī a Israeli.

32 O na amekīte ūguo wothe-rī, mathiire o na mbere
kwīhia; o na ekīte magegania make, matiamwītīkirie.

33 Nī ūndū ūcio agītūma matukū mao mathire o ūguo
tūhū, na mīaka yao īgīthira nī ihooru rīa kūmaka. **34**
Rīrīa rīothe Mūrungu ooraga amwe ao nīmamūmaathaga;
mamūrongoragia na makamūcookerera na kīyo. **35** Nao
makaririkana atī Ngai nīwe warī Rwaro rwao rwa Ihiga,
na atī Mūrungu Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe warī Mūkūūri
wao. **36** No-o makeyendithīrīria harī we na tūnua twao,
makamūheenagia na nīmī ciao; **37** ngoro ciao itiarī
njīhokeku kūrī we, na matiarī eehokeku harī kīrīkanīro
gīake. **38** Nowe no aaiyūrītwo nī tha; akīmarekera
waganu wao, na ndaigana kūmaniina. Kaingī na kaingī
nīagiragīrīria marakara make, na ndaigana kwarahūra
mang'ūrī make mothe. **39** Nīaaririkanire atī maarī o andū
tu, karūhuho karīa kahītūkaga na gaticooke rīngī. **40**
Nī maita maingī atīa maamūremagīra marī kūu werū-
inī, na makamūiguithia kīeha marī kūu rūng'ūrī-inī. **41**
Mahinda maingī nīmageririe Mūrungu; maathirīkirie

Ũrĩa-Mũtheru-wa-Israeli. **42** Matiaririkanire ūhoti wake: mûthenya ūrĩa aamakũürire kuuma kûrî arĩa maamahinyagîrîria, **43** kana mûthenya ūrĩa onanirie ciama ciake kuu bûrûri wa Misiri, kana magegania make marĩa onanirie kuu werû-inî wa Zoani. **44** Nîagarûrire njûñi cia bûrûri wa Misiri igîtuïka thakame; matingîahotire kûnyua maañ ma tûrûñi twao. **45** Akîmatûmîra mîrumbî mîngî ya ngi ikîmarĩa, o na ciûra iria ciamaanangire. **46** Irio cia mîgûnda yao aacîheire itono, na maciaro mao akîmarekereria ngigî. **47** Aanangire mîthabibû yao na mbura ya mbembe, na mîkuyû yao akîmîcina na mbaa. **48** Ng'ombe ciao aaciûragire na mbura ya mbembe, na mahiû mao akîmahûûra na ngwa. **49** Aamaitîrîrie marakara make mahiû, na mang'ûrî, na marûrû, na muku: akîmarekereria mbûtû ya araika arĩa maniinanaga. **50** Nîaatemeire marakara make njîra; ndamahonokirie kûrî gîkuû, no nîamarekereirie kûrî mûthiro. **51** Akîûraga marigitathi mothe ma bûrûri wa Misiri, arî mo maciaro ma mbere ma mûndû thîinî wa hema cia Hamu. **52** No akîruta andû ake kuo ta rûñru; akîmatongoria o ta ūrĩa mûrîithi atongoragia ng'ondu magîtuîkanîria kuu werû-inî. **53** Aamatongoririe amamenyereire, nî ûndû ûcio matietigîrire; no thû ciao ikîhubîkanio nî iria. **54** Nî ûndû ûcio akîmakinyia mûhaka-inî wa bûrûri wake ûcio mûtheru, akîmakinyia bûrûri wa irîma ūrĩa guoko gwake kwa ūrîo kwegwatîire. **55** Ningî akîrutûrûra ndûrîrî ciehere mbere yao, na akîmagaïra bûrûri ûcio wa ndûrîrî ûtuïke igai rîao; akîhe mîhîrîga ya Israeli mîciï yao. **56** No nîmageririe Ngai na makîremera ũrĩa-ûrî-

Igūrū-Mūno; matiathikīrīirie mawatho make. **57** Nīmagire wīhokeku na makīaga wītīkio o ta maithe mao, makīaga kwīhokeka o ta ūta mūgathūku ūrīa ūtangīhokwo. **58** Nīmamūrakaririe nī ūndū wa gūkorwo na kūndū kwao gūtūugīru gwa kūhooyagīra; makīarahūra ūiru wake nī ūndū wa mīhianano yao. **59** Rīrīa Ngai aamaiguire, nīarakarire mūno; nake agītiganīria Isiraeli o biū. **60** Agīthaama Hema-ya-Gūtūnganwo ūrīa yarī Shilo, hema ūrīa aahaandīte atūuranagie na andū. **61** Akīrekereria ithandūkū rīa kīrīkanīro ūrīa ūrīa hinya wake rīthaamio, riiri ūcio wake akīūneana moko-inī ma thū. **62** Andū ake nao akīmarekereria rūhiū rwa njora; nīarakarītio mūno nī igai rīake. **63** Mwaki ūgīcina aanake ao, nao airītu ao makīaga kūinagīrwo nyīmbo cia ūhiki; **64** athīnjīri-Ngai ao makīūragwo na rūhiū rwa njora, na atumia ao a ndigwa makīaga kūmacakaīra. **65** Ningī Mwathani akīarahūka ta mūndū woima toro, ta njamba ya ita ūgīukīra thuutha wa kūrīo nī ndibei. **66** Aahūūrire thū ciake agīcihūndūra; aaciconorithirie nginya tene. **67** Ningī akīregā hema cia Jusufu, na ndathuurire mūhīrīga wa Efiraimu; **68** no ūrī, nīathuurire mūhīrīga wa Juda, na Kīrīma gīa Zayuni kīrīa endete. **69** Nīaakire handū harīa hake haamūre hakīhaana ta irīma iria ndaaya, hakīhaana ta thī ūrīa aahaandire ūtūure ūrūmīte nginya tene. **70** Aathuurire Daudi ndungata yake na akīmūruta ciugū-inī cia ng'ondū; **71** akīmūtigithia kūrīthia ng'ondū, akīmutua mūrīithi wa andū ake, nīo mbarī ya Jakubu, arīithagie Isiraeli igai rīake. **72** Nake Daudi akīmarīthia arī na wagīrīru wa ngoro; aamatongoragia na ūūgī wa moko make.

79 Thaburi ya Asafu Wee Ngai, ndūrīrī nīitharīkīire igai
rīaku; nīthaahītie hekarū yaku theru, imomorete itūūra
rīa Jerusalemu rīgatuīka irūndo cia mahiga. **2** Ciimba
cia ndungata ciaku macineanīte ituīke irio cia nyoni cia
rīera-inī, na mīrī ya andū aku aamūre makamīheana
kūrī nyamū cia gīthaka. **3** Maitīte thakame ya andū
aku ta maaī Jerusalemu guothe, na gūtirī mūndū wa
gūthika arīa makuīte. **4** Tūtuīkīte andū a kūmenwo
nī arīa tūriganītie nao, tūgatuīka andū a kūnyararwo
na gūthekererwo nī arīa matūthiūrūrūkīrie. **5** Wee
Jehova-rī, nī nginya rī? Ügūtūura ūrī mūrakaru nginya
tene? Nī nginya rī ūiru waku ūgūtūura wakanīte ta
mwaki? **6** Itīrīria ndūrīrī iria itakūū mang'ūrī maku,
ūmaitīrīrie mothamaki marīa matakayagīra rīītwā rīaku;
7 nīgūkorwo nīmatambuurīte Jakubu na makaananga
būrūri wake. **8** Ndūgatūherithie nī ūndū wa mehia ma
maithe maitū; tha ciaku irohiūha itūkinyīrīre, nīgūkorwo
tūrī ahinyīrīku mūno. **9** Tūteithie, Wee Ngai Mūhonokia
witū; nī ūndū wa riiri wa rīītwā rīaku; tūteithūre na
ūtūrekere mehia maitū nī ūndū wa rīītwā rīaku. **10** Nī
kī gīgūtūma ndūrīrī ciūrie atīrī, “Ngai wao akīrī ha?”
Menyithania kūrī ndūrīrī tūkīionagīra na maitho maitū
atī nīrīhanaagīria thakame ya ndungata ciaku īrīa īitītwo.
11 Mūcaayo wa arīa moohetwo njeera ūrogūkinyīra; nī
ūndū wa hinya wa guoko gwaku gitīra arīa matuīrīrwo
gūkua. **12** Wīrīhīrie maita mūgwanja harī ndūrīrī iria
tūriganītie nacio, nī ūndū wa rūmena rūrīa makūmenete
naruo, Wee Mwathani. **13** Na ithuī andū aku, o ithuī

ng'ondū cia rūūru rwaku, tūkūgoocage nginya tene na
tene; nītūrahage ūgooci waku, kuuma njiarwa na njiarwa.

80 Thaburi ya Asafu Wee Mūrīthi wa Israeli, tūigue,
o Wee ūtongoragia Jusufu ta ūrīa mūrīthi atongoragia
rūūru; Wee ūikarīire gītī kīa ūnene gatagatī ka makerubi-
rī, cangarara **2** ūrī mbere ya Efiraimu, na Benjamina, na
Manase. Arahūra ūhoti waku, ūuke ūtūhonokie. **3** Wee
Ngai-rī, tūma tūgaacīre rīngī; tūma ūthiū waku ūtwarīre,
nīguo tūhonoke. **4** Wee Jehova Ngai mwene hinya wothe,
marakara maku megūtooga nginya rī ūgūkīrīra mahooya
ma andū aku? **5** Nīūmahūūnītie na irio cia maithori;
ūtūmīte manyue maithori maiyūrīte mbakūri riita. **6**
Ūtūtuīte kīndū gīa kūrūagīrwo nī arīa tūriganītie nao,
nacio thū ciitū igatūnyūrūria. **7** Wee Ngai-Mwene-Hinya-
Wothe-rī, tūma tūgaacīre rīngī; tūma ūthiū waku ūtwarīre,
nīguo tūhonoke. **8** Wareehire mūthabibū kuuma būrūri
wa Misiri; warutūrūrire ndūrīrī ūkīūhaanda arī guo. **9**
Nīwaūthereirie mūgūnda, naguo ūkīgwata, na ūkīiyūra
būrūri wothe. **10** Irīma nīciahumbīrirwo nī kīruru kīaguo,
nayo mītarakwa ūrīa mīnene ūkīhumbrīrwo nī honge
ciaguo. **11** Watambūrūkirie honge ciaguo o nginya Iria-inī
rīrīa Inene, na thuuna ciaguo ūgīcikinyia o nginya Rūūi-
inī rwa Farati. **12** Nī kī ūtūmīte ūmomore njirigo ciaguo,
ūgagītūma ehītūkīri othe matuage thabibū ciaguo? **13**
Ūrangarangagwo nī ngūrwe cia gīthaka, na ūkarīo nī
nyamū cia werū-inī. **14** Wee Ngai Mwene-Hinya-Wothe,
tūcookerere! Rora ūrī igūrū wone! Rūmbūya mūthabibū
ūyū, **15** mūri ūrīa guoko gwaku kwa ūrīo kwahaandire,
mūriū ūrīa wee mwene wīrereire. **16** Mūthabibū waku

nīūtemetwo, ūgacinwo na mwaki; thū ciaku irothira nī
ūndū wa irūithia rīaku. **17** Guoko gwaku kūroikara na
mūndū ūrīa ūrī guoko-inī gwaku kwa ūrīo, ūcio mūrū wa
mūndū wīrereire wee mwene. **18** No ithuī-rī, tūtigatigana
nawe o rī; tūrurumūkie na nītūrīkayagīra rītwa rīaku. **19**
Wee Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, tūma tūgaacīre
rīngī; tūma ūthiū waku ūtwarīre, nīguo tūhonoke.

81 Thaburi ya Asafu Inīrai Ngai, o we hinya witū, nī
ūndū wa gūkena; anīrīrai mūinīre Ngai wa Jakubu! **2**
Ambīrīriai kūina, hūūrai kīhembe, na mūhūūre kīnanda
kīa mūgeeto kīrīa kīgambi wega, o na gīa kīnūbi. **3** Huhai
coro hīndī ya Karūgamo ka Mweri, na ningī rīrīa mweri
waiganana, mūthenya ūrīa wa Gīathī giitū; **4** ūyū nī watho
wa kīrīra gīa kūrūmīrīwo kūrī Isiraeli, o guo watho wa
Ngai wa Jakubu. **5** We nīāūhaandire ūtuīke kīrīra harī
Jusufu hīndī ūrīa aathiire gūtharīkīra būrūri wa Misiri,
kūrīa twaiguire mwario tūtaamenyire. **6** Ekuuga atīrī,
“Nīndeheririe mūrigo kuuma ciande-inī ciao; moko mao
nīndameheririe kuuma thīinī wa gīkabū. **7** Wangaīire ūrī
na mīnyamaro na niī ngīkūhatūra, ngīgwītīka ndī thīinī
wa mūrurumo wa ngwa; ndakūgeririe ūrī kūu maaī-inī
ma Meriba. **8** “Inyuī andū akwa, iguai ngīmūkaania, naarī
korwo no mūūthikīrīrie, inyuī Isiraeli! **9** Mūtikanagīe na
ngai ng'eni gatagatī-inī kanyu; mūtikanainamīrīre ngai ya
kūngī. **10** Nī niī Jehova Ngai waku, ūrīa wakūrutire būrūri
wa Misiri. Athamia kanua gaku na nīngūkūhe gīa kūrīa. **11**
“No andū akwa matiigana gūūthikīrīria; Isiraeli ndaigana
kūnjathīkīra. **12** Nī ūndū ūcio ngīmarekereria marūmīrīre
ūremi wa ngoro ciao, na marūmagīrīre mwīiro wao ene.

13 “Korwo andū akwa no maathikīrīrie, korwo Isiraeli no marūmīrīre njīra ciakwa, **14** ndamatooreria thū ciao o na ihenya, na njūkīrīre andū arā marī muku nao na ūndū wa guoko gwakwa! **15** Andū arā mathūire Jehova mangīthuna marī mbere yake, na iherithia rīao rītūure nginya tene. **16** No inyuī ingīmūhe ngano īrīa njega mūno mūriīage; ingīmūhūnagia na ūkī wa kuuma rwaro-inī rwa ihiga.”

82 Thaburi ya Asafu Ngai arūgamīte kīungano-inī kīrīa kīnene; aratuīra “ngai” ciira arī gatagatī ga cio. **2** “Nī nginya rī mūgūtūura mūciiragīrīra andū arā matarūgamagīrīra kīhootho, na mūgatīra arā aaganu māūthī? **3** “Ciiragīrīrai kīhootho kīa arā matarī hinya na arā matarī maithe; tūūrīai ihooto cia andū arā athīni o na arā ahinyīrīrie. **4** Hatūragai arā matarī hinya na arā abatari; mateithūrei kuuma moko-inī ma arā aaganu. **5** “Andū acio matirī ūndū mooī, na matirī ūndū makūūranaga. Macangacangaga nduma-inī; mīthingi yothe ya thī nīyenyenye. **6** “Ndoigire atīrī, ‘Inyuī mūrī “ngai”; inyuothe mūrī aīrī a Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno.’ **7** No mūgaakua o ta ūrīa andū makuuaga; mūkaagūa o ta aathanī arā angī.” **8** Arahūka, Wee Ngai, ūtuīre thī ciira, nīgūkorwo ndūrīrīciothe nī igai rīaku.

83 Thaburi ya Asafu Wee Ngai-rī, ndūgakire; tiga gūikara ūtumītie, Wee Mūrungu, ndūgaikare wīnyiitanīrīie. **2** Ta rora wone ūrīa thū ciaku iranegena, acio magūthūire makambararia mītwe yao. **3** Mathugundaga ndundu ya gūukīrīra andū aku na wara; maciiragīrīra gūukīrīra andū arā wendete. **4** Meranaga atīrī, “Ūkai, tūmaniine matige

gūtuīka rūrīrī, nīguo riītwa rīa Isiraeli rītikanacooke kūririkanwo rīngī.” **5** Maciiraga marī na ngoro īmwe; maiguithanagīria magūūkīrīre: **6** andū a hema cia Edomu, na cia Aishumaeli, na cia Moabi, na cia Ahagari, **7** na cia Gebali, na cia Amoni, na cia Amaleki, na cia Filistia, hamwe na andū a Turo. **8** O na Ashuri nīmegwatanītie nao nīguo mateithīrīrie njiaro cia Loti. **9** Meeke o ta ūrīa wekire Amidiani, na o ta ūrīa wekire Sisera na Jabini rūū-inī rwa Kishoni, **10** o acio maaniinīrwo Enidoru, na magītuīka ta thumu wa kūnoria tīri. **11** Tūma andū ao arīa marī igweta mahaane ta Orebu na Zeebu, anene ao othe ūmahaananie na Zeba na Zalimuna, **12** arīa moigire atīrī, “Nītwīgwatīrei būrūri wa ūrīthio wa Ngai ūtuīke witū.” **13** Wee Ngai wakwa, matue ta rūkūngū ūmbūrītwo nī rūhuho. **14** O ta ūrīa mwaki ūcinaga mūtitū kana ta rūrīrīmbī rūgīcina irīma-rī, **15** maingatithie o ro ūguo na kīhuhūkanio gīaku, na ūmamakie mūno na huho ciaku nene. **16** Humba mothiū mao thoni, nīgeetha andū marongorie riītwa rīaku, Wee Jehova. **17** Marotūūra maconokete na marī amaku; marokua na gīconoko kīnene. **18** Tūma mamenye atī Wee, o Wee wītagwo Jehova, atī Wee nīwe Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno, o igūrū rīa thī yothe.

84 Thaburi ya Ariū a Kora Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe-rī, kaī gīikaro gīaku nī gīthaka-ī! **2** Muoyo wakwa wīriragīria mūno, ī o na ūkoorwo nī hinya, nī ūndū wa kwīrirīria nja cia Jehova; ngoro yakwa na mwīrī wakwa irakaīra Mūrungu ūrīa ūtūūraga muoyo. **3** O na kanyoni-ka-nja nīkoonete mūciī, nayo thūngūrūrū

īkeyonera gītara, harīa īngīkaria tūcui twayo, o hau hakuhī na kīgongona gīaku, Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o Wee Mūthamaki wakwa na Ngai wakwa. 4
Kūrathimwo-rī, nī andū arīa matūūraga nyūmba yaku; matūūraga makūgoocaga. 5 Kūrathimwo-rī, nī andū arīa maheagwo hinya nīwe, o arīa matuīte na ngoro ciao gūthīī Zayuni. 6 Rīrīa megūtuīkanīria Gītuamba kīa Baka, matūmaga kūgīe na ithima; mbura ya maguna-ng'ombe o nayo īkūhumbīraga na tūria twa maaī. 7 Mathiiaga magīkīragīrīria kūgīna na hinya, nginya o mūndū o mūndū agakinya mbere ya Ngai kūu Zayuni. 8 Igua ihooya rīakwa, Wee Jehova Ngai-Mwene-Hinya-Wothe; thikīrīria, Wee Ngai wa Jakubu. 9 Wee Ngai, ta rora ngo iitū; tiirīra ūrīa waku ūitīrīrie maguta gīthiithi. 10 Kaba mūthenya ūmwe nja-inī ciaku, gūkīra gūikara mīthenya ngiri handū hangī o hothe; kaba ngorwo ndī mūrangīri wa kīhingo kīa nyūmba ya Ngai wakwa, gūkīra ndūūre thīnī wa hema cia andū arīa aaganu. 11 Nīgūkorwo Jehova Ngai nī riūa na ngo; Jehova nīarītūtugaga na agatwīka maūndū mega; arīa mīthīire yao ītarī ūcuuke ndarī ūndū mwega angīmaima. 12 Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūkwīhokaga.

85 Thaburi ya Ariū a Kora Wee Jehova, nī wekire būrūri waku wega; nīwacookeirie Jakubu ūtonga wake. 2
Nīwarekeire andū aku waganu wao, na ūkīhumbīra mehia mao mothe. 3 Nīweheririe mang'ūrī maku mothe, na ūgīthirwo nī marakara maku mahiū. 4 Tūma tūgaacīre rīngī, Wee Ngai Mūhonokia witū, na ūtige gūikara ūtūrakariire. 5 Ūgūtūūra ūtūrakariire nginya tene?

Marakara maku megūkinyīra njiarwa na njiarwa? **6**
Kaī ūtangītūrurumūkia ngoro ciitū, nīguo andū aku
magūkenere? **7** Wee Jehova-rī, tuonie wendo waku ūrīa
ūtathiraga, na ūtūhe ūhonokio waku. **8** Nīngūthikīrīria
njigue ūrīa Mūrungu, o we Jehova, ekuuga; eranagīra
thayū kūrī andū ake, o acio ake aamūre: no ndūkareke
macookerere ūrimū wao. **9** Ti-itherū ūhonokio wake ūrī
hakuhī na arīa mamwītigīrīte, nīgeetha riiri wake ūtūure
būrūri-inī witū. **10** Wendo na wīhokeku nīcemanītie;
ūthingu na thayū nīkīmumunyanīte. **11** Wīhokeku
ūkunūkaga kuuma na thī, naguo ūthingu ūcūthagīrīrie
ūrī o igūrū. **12** Ti-itherū Jehova no aheane kīndū o gīothe
kīega, naguo būrūri witū ūciarage magetha maguo. **13**
Ūthingu nīguo ūmūthiiaga mbere, ūkahaaрагīria makinya
make njīra.

86 Ihooya rīa Daudi Wee Jehova, njigua na ūnjītīke,
nīgūkorwo ndī mūthīni na mūbatari. **2** Gitīra muoyo
wakwa, nīgūkorwo nīndīheanīte harīwe. Wee nīwe Ngai
wakwa; honokia ndungata yaku īno īkwīhokete. **3** Njiguīra
tha, Wee Mwathani, nīgūkorwo ngūkayagīra mūthenya
wothe. **4** He ndungata yaku gīkene, nīgūkorwo nī kūrī we,
Wee Mwathani, ndorereirie ngoro yakwa. **5** Nīgūkorwo
Wee Mwathani ūrī mwega na nīurekanagīra, ūkaingīhia
wendō kūrī arīa othe magūkayagīra. **6** Igua ihooya
rīakwa, Wee Jehova; thikīrīria ikaya rīakwa ūnjiguīre
tha. **7** Mūthenya ūrī ngaakorwo na thīna nīngagūkaīra,
nīgūkorwo nīukanjītīka. **8** Wee Mwathani, thīinī wa ngai
ciothe gūtirī īngī tawe; gūtirī cīko ingīhaananio na ciaku.
9 Ndūrīrīciothe iria ūmbīte nīgooka igūthathaiye irī

mbere yaku, Wee Mwathani; nīikarehera rī̄twa rī̄aku riiri. **10** Nīgūkorwo Wee ūrī mūnene, na nīwīkaga cīko cia kūgegania; Wee wiki nowe Ngai. **11** Wee Jehova, nyonagīrīria njīra ciaku, nīgeetha thiiage na mīthiīre ya ma; he ngoro ūrutīire kūna, nīguo ndī̄tigagīre rī̄twa rī̄aku. **12** Nīndīrīkūgoocaga na ngoro yakwa yothe, Wee Mwathani Ngai wakwa; ngūtūura ngumagia rī̄twa rī̄aku nginya tene. **13** Nīgūkorwo wendo waku nī mūnene harī niī; nīndeithūrīte kuuma mbīrīra-inī o kūrīa kūriku mūno.

(Sheol h7585) **14** Wee Ngai, andū arīa etī̄i nīmaraatharīkīra; gīkundi kīa andū matarī tha nīmaracaria muoyo wakwa, o andū acio matakūrūmbūyagia. **15** No Wee, Wee Mwathani, ūrī Mūrungu mūigua tha na ūrī mūtugi, ndūhiūhaga kūrakara, na ūiyūrītwo nī wendo na wīhokeku. **16** Wīhūgūre ūndore na ūnjiguūre tha; he ndungata īno yaku hinya waku, na ūhonokie mūriū wa ndungata yaku ya mūndū-wa-nja. **17** Nyonia kīmenyithia kīa wega waku, nīguo thū ciakwa ikīone iconorithio, nīgūkorwo Wee, Wee Jehova, nīndeithītie na ūkaahooreria.

87 Thaburi ya Ariū a Kora Nīahaandīte mūthingi wa itūura rīake igūrū rīa kīrima kīrīa kīamūre; **2** Jehova nīendete ihingo cia Zayuni gūkīra ciikaro iria ingī ciothe cia Jakubu. **3** Maūndū mega nīmaragio igūrū rīaku, wee itūura inene rīa Ngai: **4** “Nīngwandīka ūhoro wa Rahabu na wa Babuloni thiīnī wa arīa manjūūī, Filistia o nakuo, na Turo, hamwe na Kushi, njuge atīrī, ‘Ūyū aaciārīrwo Zayuni.’” **5** Ti-itherū, ūhoro wa Zayuni ūkīario nīgūkagwetagwo atīrī, “Ūyū o na ūūrīa maaciārīrwo kuo, na Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno we mwene nīagatūma gūtūure

kūrī kūrūmu.” **6** Jehova nīakandīka ibuku-inī rīa kīrīndī ūū: “Ūyū aaciārīrwo Zayuni.” **7** Nao magītunga nyīmbo makaina atīrī, “Ithima ciakwa ciothe irī thīinī waku.”

88 Thaburi ya Ariū a Kora Wee Jehova, o Wee Ngai ūrīa ūuhonokagia, ngūkayagīra mūthenya na ūtukū ndī mbere yaku. **2** Ihooya rīakwa rīrokinya harīwe; inamīrīria gūtū gwaku ūigue gūkaya gwakwa. **3** Nīgūkorwo muoyo wakwa ūiyūrītwo nī thīina, na niī ngirie gūkua. (**Sheol h7585**) **4** Niī ndaranīirio na arīa makiriī gūkua; haana ta mūndū ūtarī na hinya. **5** Niī njiganīirio na arīa akuū, o ta arīa moragītво magakoma mbīrīra, o acio ūtacookaga kūririkana, arīa meheretio kuuma ūmenyereri-inī waku. **6** Ūnjikītie irima rīrīa iriku mūno, o kūu kūriku kūrī nduma ndumanu. **7** Mang’ūrī maku nīmanditūhīre mūno; nīūhubīkanītie na ndiihū ciaku ciothe. **8** Nīūnjehereirie arata akwa arīa twendanīte mūno, na ūgatūma nduīke kīndū kīrī magigi harīo. Ndīmūhingīrīrie ndingīhota kūura; **9** maitho makwa nīmaroora nī kīeha. Wee Jehova, ngūkayagīra o mūthenya; ngūtambūrūkagīria moko makwa. **10** Andū arīa akuū-rī, wee nīūmonagia magegania maku? Acio makuīte-rī, nīmarahūkaga, magakūgooca? **11** Wendo waku nīumbūragwo mbīrīra-inī, kana wīhokeku waku ūgakiumbūrwo Mwanangīko-inī? **12** Magegania maku nīmonagwo kūndū kūu kwa nduma, kana ciīko ciaku cia ūthingu ikamenyeka būrūri-inī ūcio wa kīriganīro? **13** No nīngūgūkaīra ūndeithie, Wee Jehova; rūciinī mahooya makwa mokaga harīwe. **14** Wee Jehova, nī kīī gītūmīte ūndiganīrie na ūkaahitha ūthiū waku? **15** Kuuma o ūnini wakwa ndūūrīte nyamarītio na ngakuhīrīria

gikuū; nīnyamaarikīte nī imakania ciaku, igatūma njage mwīhoko. **16** Mang'ūrī maku nīmahubīkanītie, nacio imakania ciaku ikanyananga. **17** Maathiūrūkagīria mūthenya wothe ta mūiyūro wa maaī; hingīrīrio nīmo na mīena yothe. **18** Nīunjehereirie athiritū akwa na arīa nyendete; nduma nīyo mūrata wakwa ūrīa ūnguhīrīrie mūno.

89 Thaburi ya Ethani wa mbarī ya Ezara Ngūtūura nyinaga ūhoro wa wendo mūnene wa Jehova nginya tene; ndīrīmenyithanagia wīhokeku waku na kanua gakwa kūrī njiarwa na njiarwa. **2** Nīngumbūra atī wendo waku ūtūrīraga ūrī mūrūmu nginya tene, nyumbūre atī wīhokeku waku nīūhaandīte o kūu igūrū. **3** Woigire atīrī, “Nīngīte kīrīkanīro na ūrīa niī ndīthuurīre, na ngeehīta na mwīhītwa harī Daudi ndungata yakwa ngamwīra atīrī, **4** ‘Nīngatūma rūciaro rwaku rūtūure rwīhaandīte nginya tene, na ndūme gītī gīaku kīa ūnene gītūure kīrī kīrūmu njiarwa na njiarwa.’” **5** Wee Jehova-rī, igūrū nīrīkumagia magegania maku, na rīkagaathīrīria wīhokeku waku o naguo, kīungano-inī kīa acio atheru. **6** Nī ūndū-rī, kūu matu-inī igūrū nūū ūngīgerekario na Jehova? Nūū ūkīhaana ta Jehova harī ciūmbe iria irī igūrū? **7** Kīama-inī kīa acio atheru, Mūrungu nīetigīrītwo mūno; nī wa gwītigīrwo gūkīra arīa othe mamūrigiicīrie. **8** Wee Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, nūū ūkīhaana tawe? Wee Jehova, nī ūrī hinya, na wīhokeku waku ūtūrīraga ūkūrigiicīrie. **9** Nīwe wathaga kīhuhūkanio kīa iria rīrīa inene; rīrīa makūmbī marīo mookīra na igūrū, nīūmahooreragia. **10** Wahehenjire Rahabu agītuīka o

ta ūmwe wa arĩa moragĩtwo; wahurunjire thū ciaku na guoko gwaku kūrī hinya. **11** Igūrū nī rīaku, o na thī no yaku; Wee nīwe wombire thī na kīrīa gīothe kīrī thīinī wayo. **12** Nīwe wombire mwena wa gathigathini na wa gūthini; Taboru na Herimoni ciinaga ikenete nī ūndū wa rīitwa rīaku. **13** Gīcoka gīaku nī kīrī ūhoti; guoko gwaku kūrī hinya, guoko gwaku kwa ūrīo nīgūtūgīrie. **14** Ūthingu na kīhoto nīcio mūthingi wa gītī gīaku kīa ūnene; wendo na wīhokeku nīgūtongoragia. **15** Kūrathimwo-rī, nī andū arĩa mooī gūkūgooca na nyīmbo, o arĩa mathiiaga na ūtheri waku, Wee Jehova. **16** Makenagīra rīitwa rīaku mūthenya wothe; magūtūgagīria nī ūndū wa ūthingu waku. **17** Nīgūkorwo Wee nīwe riiri na hinya wao, na tondū wa ūtugi waku nītūgagīria rūhīa rwitū. **18** Ti-itherū, ngo iitū ūrī na Jehova, mūthamaki witū nī wa Ūrīa-Mūtheru-wa-Israeli. **19** Hīndī ūmwe nīwaririe na njīra ya kīoneki, ūkīra andū aku arĩa ehokeku atīrī, “Nīheete njamba ūmwe ya ita hinya; nīndūgīritie mwanake gatagatī ka andū. **20** Nīndīoneire Daudi ndungata yakwa; nīndīmūtitīirie maguta makwa maamūre. **21** Guoko gwakwa nīkūrīmūtiiragīrīra; ti-itherū gīcoka gīakwa nīkīrīmwīkagīra hinya. **22** Gūtīrī thū ūkaamwītia igooti. gūtīrī mūndū mwaganu ūkaamūhinyīrīra. **23** Nīngahehenja thū ciale mbere yake, na njūrage arĩa othe mamūthūire. **24** Wendo wakwa wa kwīhokeka ūrīkoragwo hamwe nake, na nī ūndū wa rīitwa rīakwa rūhīa rwake nīrūrītūgagīrio. **25** Nīngatambūrūkia guoko gwake igūrū rīa iria, na guoko gwake kwa ūrīo ndīkūige igūrū rīa njūū. **26** Nīakanjīta anjīire atīrī, ‘Wee nīwe

Baba, na Mūrungu wakwa, o Rwaro rwa Ihiga, Mūhonokia wakwa.’ **27** Ningī nīngamwamūra atuīke irigithathi rīakwa, na ndūme atūūgīrio gūkīra athamaki a thī. **28** Nīngütūuria wendo wakwa harī we nginya tene, na kīrīkanīro gīakwa nake gītūure kīrī gīa kwīhokeka. **29** Nīngahaanda rūciaro rwake nginya tene, na gītī gīake kīa ūnene ndikīhaande rīrīa rīothe igūrū rīgūtūura. **30** “Ariū ake mangīgatirika watho wakwa na mage kūrūmīrīra kīrīra gīakwa, **31** mangīgathūkia kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo na mage kūmenyerera maathani makwa, **32** nīngaherithia wīhia wao na rūthanju, herithie waganu wao na kūmahūura iboko; **33** no ndirī hīndī ngaamwehereria wendo wakwa, o na kana thaahie wīhokeku wakwa o na rī. **34** Ndīgathūkia kīrīkanīro gīakwa kana ngarūrīre ūrīa iromo ciakwa ciarītie. **35** Nīndīhītīte ngīgwetaga ūtheru wakwa, rīmwe rīa kūigana, na ndirī hīndī ngaaheenia Daudi, **36** atī rūciaro rwake rūgūtūura nginya tene, na gītī gīake kīa ūnene gītūure kīrī kīrūmu mbere yakwa ta riūa; **37** gīgūtūura kīrī kīrūmu nginya tene o ta mweri, mūira ūrīa ūrī matu-inī nī mwīhokeku.” **38** No rīrī, wee nīūregete, na ūgatiganīria, o na ūgakīrakarīra ūcio ūitīrīrie maguta. **39** Wee nīūkanīte kīrīkanīro kīrīa ūrīkanīre na ndungata yaku, na ūkarangīrīria thūmbī yake rūkūngū-inī. **40** Wee ūmomorete thingo ciake ciōthe na ūkaananga cīihitho ciake iria cia hinya. **41** Ehītūkīri othe nīmatahīte indo ciake; atuīkīte wa kūnyararwo nī andū arīa mariganītie nake. **42** Wee nīūtūūgīrītie guoko kwa ūrīo kwa arīa mamūthūire; nīūtūmīte thū ciake ciōthe ikene. **43** Ūūgī wa rūhiū rwake rwa njora nīūhūndūrīte,

na ūkaaga kūmūteithīrīria mbaara-inī. **44** Nīñuniinīte riiri wake ūgathira, na ūgaikania gītī gīake kīa ūnene thī. **45** Nīñyihītie matukū ma wīthī wake; ūmūhumbīte thoni o ta nguo. **46** Nī nginya rī, Wee Jehova? Ūgūtūūra wīhīthīte nginya tene? Nī nginya rī mang'ūrī maku megūtūūra maakanīte ta mwaki? **47** Ririkana ūrīa mūtūūrīre wakwa ūrī wa gūthira o narua. Kaī akīrī ūndū wa tūhū watūmire ūmbe andū othe! **48** Nī mūndū ūrīkū ūngītūūra muoyo na ndonane na gīkuū, kana ehonokie kuuma kūrī hinya wa mbīrīra? (**Sheol h7585**) **49** Wee Mwathani, wendo waku mūnene ūrīa wa tene ūkīrī kū, ūrīa wehītire, ūkīrīra Daudi na ūndū wa wīhokeku waku? **50** Mwathani, ririkana ūrīa ndungata yaku ūnyūrūrītio, na ūrīa nyūmīrīrie irumi iria numītwo nī ndūrīrī ciothe ngoro-inī yakwa, **51** o irumi iria thū ciaku iinyūrūrītie nacio, Wee Jehova, iria itūire inyūrūrītie makinya ma ūrīa wee ūitīrīrie maguta nacio. **52** Jehova arogooocwo nginya tene!

90 Ihooya rīa Musa, ndungata ya Ngai JEHOVA, nīwe ūtūūrīte ūrī gīikaro giitū kuuma njiarwa na njiarwa. **2** O mbere ya irīma kūgīa kuo kana ūkīumba thī na mabūrūri, kuuma tene nginya tene, Wee ūrī o Mūrungu. **3** Wee ūcookagia andū magatuīka rūkūngū, ūkoiga atīrī, “Cookai rūkūngū-inī, inyuī ciana ici cia andū.” **4** Nīgūkorwo mīaka ngiri harīwe no ta mūthenya wa ira ūrīa ūrahītūkire, kana ta ituanīra rīmwe rīa arangīri a ūtukū. **5** Ūhaataga andū, ūkameeheria, magakoma toro wa gīkuū; andū mahaana ta nyeki ūrīa ūringūkaga rūciinī: **6** o na gūtuīka rūciinī nīringūkaga, hwaī-inī ihoohaga, ūkooma. **7** Tūniinagwo nī marakara maku, na tūkamakio mūno nī marūrū maku.

8 Niiugite wihia witū o mbere yaku, mehia maitū marīa mahithe ūkamoimīria o ūtheri-inī hau mbere yaku. **9** Matukū maitū mothe maniinagwo nī mang'ūrī maku; tūninūkagia mīaka iitū na gūcaaya. **10** Mūigana wa matukū maitū-rī, nī mīaka mīrongo mūgwanja, kana mīrongo īnana, tūngīkorwo tūrī na hinya; no rīrī, mūigana wamo no thīna na kīha, nīgūkorwo mathiraga o narua, na ithuī tūgathīi, tūkabuīria. **11** Nūū ūū hinya wa marakara maku? Nīgūkorwo mang'ūrī maku nī manene o ta gwītigīrwo kūrīa wagīrīire. **12** Tuonie gūtara matukū maitū wega, nīgeetha tūgīe na ngoro ya ūūgī. **13** Wee Jehova, hoorera! Nī nginya rī? Iguīra ndungata ciaku tha. **14** Rūciinī tūhūnagie na wendo waku ūtathiraga, nīguo tūnage nī gūkena na tūcanjamūkage matukū maitū mothe. **15** Tūma tūkene matukū maingī o ta marīa ūtūnyamarītie, na mīaka mīingī o ta ūrīa tuonete thīna. **16** Ndungata ciaku irokīonio cīko ciaku, naguo riiri waku wonio ciana ciao. **17** Wega wa Mwathani Ngai witū ūrogīa na ithuī; tūma wīra wa moko maitū ūgaacīre, ū-ni, kīrūmie wīra wa moko maitū.

91 Mūndū ūrīa ūikaraga agitiirwo nī ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno arīhurūkaga kīruru-inī kīa Mwene-Hinya-Wothe. **2** Ngūkiuga ūhoro wa Jehova atīrī, “Wee nīwe rīrīro rīakwa na kīrigo gīakwa kīrī hinya, nīwe Ngai wakwa, ūrīa ndīhokete.” **3** Ti-itherū nīegūgūteithūra gīkerenge-inī kīa mūtegi, o na kuuma mūrimū-inī ūrīa mūūru wa kūrīaga. **4** Arīkūhumbagīra na njoya ciake, na rungu rwa mathagu make nīho ūrīigītagia; wīhokeku wake nīūgatuīka ngo yaku na kīhitho gīaku. **5** Ndūrītīgīra imakania

cia ūtukū, kana mūguī ūrīa ūthīrīkaga mūthenya, **6**
o na kana mūrimū ūrīa ūceemaga nduma-inī, kana
mūthiro ūrīa ūniinanaga mūthenya gatagatī. **7** Andū
ngiri no magūe mwena waku, nao ngiri ikūmi magūe
guoko-inī gwaku kwa ūrīo, no ndūngīkuhīrīrio nīguo. **8**
Wee no kwīrorera ūkerorera na maitho maku wīonere
iherithia rīa andū arīa aaganu. **9** Üngītua Ūrīa-ūrī-Igūrū-
Mūno gīkaro gīaku, o we Jehova, ūrīa arī we rīrīro
rīakwa, **10** hīndī īyo gūtirī ūūru ūgaagūkorerera, gūtirī
mwanangīko ūgaakuhīrīria hema yaku. **11** Nīgūkorwo
nīagaatha araika ake nī ūndū waku, makūgitagīre
mīthīire-inī yaku yothe; **12** nīmagakuoya na igūrū na
moko mao nīgeetha ndūkaringwo kūgūrū nī ihiga. **13**
Nīūgakinyīrīria mūrūūthi, o na ndūra; ūkarangīrīria
mūrūūthi ūrīa mūnene, o na nyoka. **14** Jehova ekuuga
atīrī, “Kuona atī nīanyendete, nīngamūhatūra hatīka-inī;
nīndīrīmūgitagīra, nīgūkorwo nīamenyete rītwa rīakwa.
15 Arīngayagīra, na nīrī ngamwītīka; ndīrīkoragwo hamwe
nake hīndī ya thīna, ndīrīmūteithūraga na ngamūtīiithia.
16 Ngūmūtūria muoyo matukū maingī nginya aiganie,
na ndīmuonagie ūhonokio wakwa.”

92 Nī wega mūno gūcookagīria Jehova ngaatho o na
gūkumagia rītwa rīaku na rwīmbo, Wee Ūrīa-ūrī-Igūrū-
Mūno, **2** nī wega mūno kwanagīrīra wendo waku o
rūciinī, o na kwanīrīra wīhokeku waku ūtukū, **3** tūkiinagia
kīnanda gīa kīnūbi kīa ndigi ikūmi, o hamwe na kīnanda
kīa mūgeeto kīrīa kīgambi wega. **4** Nīgūkorwo, Wee
Jehova, nīūngenetiē nī ūndū wa ciīko ciaku; nīngūina
ngenete nī ūndū wa wīra wa moko maku. **5** ū mawīra maku

matikīrī manene, Wee Jehova, meciiria maku-rī, matikīrī marikīru! **6** Mūndū ūrīa ūtarī ūugī ndangīmamenya, mūndū mūkīgu ndangīkūrana ūndū ūyū, **7** atī o na arīa aaganu mangīkūra ta nyeki, o na arīa othe mekaga ūūru mangīgaacīra, makaaniinwo nginya tene na tene.

8 No Wee Jehova, ūtūrīaga ūtūugīrītio nginya tene. **9** Nīgūkorwo thū ciaku, Wee Jehova, ti-itherū thū ciaku nīigathira; arīa othe mekaga ūūru nīmakaharaganio.

10 Wee nīwambararītie rūhīa rwakwa o ta rwa mbogo; ndīimūitīrīrie maguta marīa mega mūno. **11** Maitho makwa nīmeyoneire gūtoorio gwa thū ciakwa; matū makwa nīmeiguīrīire ūrīa thū ciakwa icio njaganu itooretio. **12** Andū arīa athingu marītheeremaga o ta mūtī wa mūkīndū, makūre o ta mūtarakwa wa Lebanoni; **13** mahaandītwo kūu nyūmba-inī ya Jehova, marītheeremaga kūu nja-inī cia Ngai witū. **14** Magatūūra maciaraga maciaro o na marī akūrū, matūure marī na hinya wa wīthī wao, na marī aruru, **15** maanagīrīre, makiugaga atīrī, “Jehova nī mūrūngīrīru; we nīwe Rwaro rwakwa rwa Ihiga, na gūtīrī waganu ūngīoneka thīinī wake.”

93 Jehova nīarathamaka, ehumbīte ūkaru; Jehova ehumbīte ūkaru na akeoha hinya ta mūcibi. Thī nīhaandītwo īkarūma ki, ndīrī hīndī īngīenyenye. **2** Gītī gīaku kīa ūnene gītūrīte kīrī kīrūmu kuuma o tene; wee ūtūrīte kuo kuuma tene na tene. **3** Wee Jehovārī, maria nīmaranīrīra, maria maranīrīra na mīgambo yamo; maria maranīrīra makahūrīthia makūmbī. **4** We nīarī hinya gūkīra makūmbī ma iria, arī hinya gūkīra marurumī macio ma maaī maingī, Jehova arī igūrū nī arī

hinia. 5 Wee Jehova, mawatho maku maikaraga marī
marūmu; naguo ūtheru ūgūtūūra ūgemetie nyūmba yaku
matukū matarī mūthia.

94 Wee Jehova, o Wee Mūrungu ūrīa ūrīhanagīria, Wee
Mūrungu ūrīa ūrīhanagīria-rī, cangarara. 2 Arahūka,
Wee mūtuanīri ciira wa andū othe a thī; kīrīhe andū
arīa etīii o kīrīa kīmagīrīire. 3 Wee Jehova-rī, nī nginya
rī andū arīa aaganu megūtūūra makenete, nī nginya rī
andū arīa aaganu megūtūūra marūūhagia? 4 Maaragia
ndeto cia mwīgaatho; andū arīa othe meekaga ūūru, o
maiyyūrītwo nī mwītīo. 5 Mahehenjaga andū aku, Wee
Jehova, makahinyīrīria igai rīaku. 6 Mooragaga mūtumia
wa ndigwa, na mūndū wa kūngī; mooragaga ciana iria
itarī maithe. 7 Moigaga atīrī, “Jehova ndangīona; Ngai
wa Jakubu-rī, ndangīrūmbūya.” 8 Mwīmenyererei inyuī
arīa mwagīte ūūgī mūrī gatagatī-inī ka andū; inyuī andū
aya akiīgu, mūgaakīūhīga rī? 9 Ūrīa wombire gūtū-rī,
ndangīigua? Ūcio wombire riitho-rī, ndangīona? 10 Ūcio
ūrūithagia ndūrīrī-rī, ndangīherithania? O ūcio ūrutaga
andū-rī, ndarī ūmenyo? 11 Jehova nīoī meciiria ma
mūndū; ī, oī atī meciiria mao nī ma tūhū. 12 Wee Jehova,
kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa Wee ūtaaraga, o mūndū
ūcio ūrutaga watho waku; 13 nīūgaatūma ahoorere
matukū-inī ma thiīna, o nginya rīrīa mūndū ūrīa mwaganu
akenjerwo irima. 14 Nīgūkorwo Jehova ndagatiganīria
andū ake; igai rīake ndarī hīndī angīritirika. 15 Ūtuanīri
ciira wa kīhootho nīūgakwo rīngī igūrū rīa ūthingu,
nao andū othe arīa arūngīrīru ngoro maūrūmagīrīre.
16 Nūū ūkwarahūka, andūrīre harī arīa aaganu? Nūū

ūkūndūgāmīrīra, andūrīre harī arīa mee kaga ūūru?

17 Tiga Jehova aandeithirie-rī, ingākuire o narua, ngatūure kū ūkiri-inī. 18 Rīrīa ndoigire atīrī, “Kūgūrū gwakwa nīkūratenderūka,” wendani waku, Wee Jehova, nīwandiirīrīre. 19 Rīrīa mītangīko yaingīhire thīnī wakwa-rī, Wee wahooreririe, ūgīkenia ngoro yakwa. 20 Gītī kīa ūnene kīa ungumania-rī, hihi no kīgīe na ngwatanīro nawe, o kīrīa kīrehanagīra mīnyamaro nī ūndū wa matuīro ma kīo? 21 Monganaga hamwe nīguo mokīrīre mīndū ūrīa mūthingu, na magatuīra mīndū ūtehītie ooragwo. 22 No Jehova nīwe ūtuīkīte kīrigo gīakwa kīa hinya, na Ngai wakwa, o we rwaro rwakwa rwa ihiga harīa njūragīra. 23 We nīakamaherithia nī ūndū wa mehia mao na amaniine nī ūndū wa waganu wao; Jehova Ngai witū nīakamaniina.

95 Ūkai, tūinīre Jehova nī gūkena; tūkīanīrīre ūcio Rwaro rwa Ihiga rwa ūhonokio witū. 2 Nītūūkei mbere yake tūgīcookagia ngaatho, na tūmūinīre nyīmbo cia kūmūkumia. 3 Nīgūkorwo Jehova nī Mūrungu mūnene, o we Mūthamaki mūnene ūkīrīte ngai ciothe. 4 Thī kūrīa kūriku mūno kūrī guoko-inī gwake, o na tūcūmbīrī twa irīma no twake. 5 Iria nī rīake, nīgūkorwo nīwe warīumbire, na moko make nīmo moombire thī nyūmū. 6 Ūkai, tūmūinamīrīre tūmūhooe, nītūturīrie Jehova o we Mūtūūmbi ndu; 7 nīgūkorwo nīwe Ngai witū, na ithuī tūrī andū a ūrīithio wake, rūūru rūrīa we mwene arīithagia. Ūmūthī mūngīigua mūgambo wake, 8 mūtikoomie ngoro cianyu ta ūrīa mwe kire mūrī Meriba, o na ta ūrīa mwe kire mūthenya ūrīa mwarī Masa kū werū-

inī, **9** kūrīa maithe manyu maangeririe na makīngararia, o na gūtuīka nīmoonete ūrīa wothe ndaamekīire. **10** Nīgūkorwo ndaatūrīte ndakarīire rūciaro rūu mīaka mīrongo īna; ngiuga atīrī, “Aya nī andū arīa ngoro ciao ciūrīte, na nīmagīte kūmenya njīra ciakwa.” **11** Nī ūndū ūcio ngīhīta ndakarīte, ngiuga atīrī, “Matirī hīndī magaatoonya kīhurūko-inī gīakwa.”

96 Inīrai Jehova rwīmbo rwerū; inīrai Jehova, inyuī andū a thī yothe. **2** Inīrai Jehova, goocai rītwa rīake; hunjagiai ūhonokio wake mūthenya o mūthenya. **3** Umbūrai riiri wake kūrī ndūrīrī, mumbūre mawīko make ma kūgegania kūrī andū othe. **4** Nīgūkorwo Jehova nī mūnene, na nī wa kūgoocwo mūno; nīwe wa gwītigīrwo gūkīra ngai ciothe. **5** Nīgūkorwo ngai ciothe cia ndūrīrī nī mīhanano, no Jehova nīwe wombire igūrū. **6** Riiri na ūnene irī mbere yake; hinya na riiri irī handū hake harīa haamūre. **7** Tūugīriai Jehova, inyuī mīhīrīga ya ndūrīrī, mūtūgīrie Jehova nī ūndū wa riiri na hinya wake. **8** Tūugīriai Jehova nī ūndū wa riiri ūrīa wagīriire rītwa rīake; mūreherei maruta na mūuke nja-inī ciake. **9** Hooyai Jehova thīinī wa riiri wa ūtheru wake; inainai mūrī mbere yake, inyuī andū a thī yothe. **10** Irai ndūrīrī atīrī, “Jehova nīarathamaka.” Thī nīhaandītwo ikarūma, ndīngīenyenyeka; agatuīra kīrīndī ciira akīigananītie. **11** Igūrū nīrīkene, thī nīcānjamūke; iria nīrīrurume, na indo iria ciothe irī thīinī warō; **12** mīgūnda nīkenerūrūke, na indo iria ciothe irī thīinī wayo. Hīndī ūyo mītī yothe ya mūtitū nīkaina nī gūkena; **13** ikaina irī mbere ya Jehova,

nīgūkorwo nīarooka, arooka gūtuīra thī ciira. Agaatuīra
thī ciira na ūthingu, na kīrīndī agītuīre na ma yake.

97 Jehova nīarathamaka, thī nīgīkene; mabūrūri marīa
marī ndwere-inī cia iria nīmacanjamūke. **2** Athiūrūrūkīirio
nī matu na nduma ndumanu; ūthingu na kīhooto nīcio
mūthingi wa gītī gīake kīa ūnene. **3** Mwaki ūmūthiiaga
mbere ūgīcinaga thū ciake na mīena yothe. **4** Heni ciake
imūrīkaga thī yothe; thī ūcionaga ūkainaina. **5** Irīma
itwekaga o ta mūhūra mbere ya Jehova, igatweka irī mbere
ya Mwathani wa thī yothe. **6** Igūrū ūianagīrīra ūthingu
wake, nao andū othe makoona riiri wake. **7** Andū arīa othe
mahooyaga mīhianano mīicūhie nīmaconorithagio, acio
meerahaga na mīhianano: inyuī ngai ici, mūinamīrīrei
mūmūhooe. **8** Zayuni ūiguaga ūguo ūgakena, namo matūura
ma Juda magacanjamūka, tondū wa matūro maku ma
ciira, Wee Jehova. **9** Nīgūkorwo Wee Jehova, nīwe Ūrīa-
Ūrī-Igūrū-Mūno wa thī yothe; wee nītūtūgīrītio mūno
igūrū rīa ngai ciothe. **10** Arīa endi Jehova nīmathūure
ūūru, nīgūkorwo nīagitagīra mīoyo ya arīa ake ehoneku,
na akamateithūra kuuma moko-inī ma arīa aaganu. **11**
Ūtheri nīwarīire arīa athingu na arīa arūngīrīru ngoro
makaiyūrwo nī gīkeno. **12** Kenerai Jehova, inyuī arīa
athingu, mūkīgoce ūtwa ūake ūamūre.

98 Inīrai Jehova rwīmbo rwerū, nīgūkorwo nīekīte
maūndū ma kūgegania; guoko gwake kwa ūrīo na
gīcoka gīake gītheru nīcio imūhonokanīrie. **2** Jehova
nīamenyithānītie ūhonokio wake na akaguūria ūthingu
wake kūrī andū a ndūrīrī. **3** Nīaririkanīte wendo wake
na wīhoneku wake ūrīa erīire nyūmba ya Israeli; ituri

ciothe cia thī n̄cionete ūhonokanio wa Ngai witū. 4
Anīrīrai mūkenete mūrī mbere ya Jehova, inyuī andū
othe a thī, tumūkai mūkenūrūrūke na nyīmbo mūkīinaga;
5 inīrai Jehova na kīnanda kīa mūgeeto, mūmūinīre na
kīnanda kīa mūgeeto o na mūgambo ūrīa mwega mūno,
6 inai na tūrumbeta, na mūgambo wa coro: anīrīrai na
gikeno mūrī mbere ya Jehova, o ūcio Mūthamaki. 7
Iria rīrīa inene nīrīrurume, na kīrīa gīothe kīrī thīnī
warīo, mabūrūri mothe, na arīa othe matūūraga kuo. 8
Njūū nacio nīkīhūūre hī, o nacio irīma nīciine hamwe
nī gūkena; 9 nīciine irī mbere ya Jehova, nīgūkorwo
nīarooka nīguo athamakīre thī. Agatuīra mabūrūri ciira
na ūthingu, nakīo kīrīndī agītuihanagie na werekereru.

99 Jehova nīarathamaka, ndūrīrī nīcikīinaine; aikarīire
gītī kīa ūnene arī gatagatī ka makerubi, thī nīthingithe.
2 Jehova nī mūnene Zayuni; nīatūūgīrīte igūrū rīa ndūrīrī
ciothe. 3 Andū nīmakīgooce rītwa rīaku inene na rīa
gwītigīrwo: we nīwe mūtheru. 4 Mūthamaki nī arī hinya,
na nīendete kīhooto: nīrūmītie ūtuithania wa ciira
ūrīa mwerekeleru; nīwīkīte maūndū ma kīhooto na ma
ūthingu thīnī wa Jakubu. 5 Tūtūgīrīai Jehova Ngai witū,
na mūmūinamīrīre, mūmūhooe mūrī gīturwa-inī kīa
makinya make; we nīwe mūtheru. 6 Musa na Harūni
maarī amwe a athīnjīri-Ngai ake, nake Samūeli aarī ūmwe
wa arīa maakayagīra rītwa rīake; maakayagīra Jehova
nake akametīka. 7 Aamaragīria arī thīnī wa gītugī kīa itu;
makīrūmia mawatho make na kīrīa kīa watho wake wa
kūrūmīrīrwo kīrīa aamaheete. 8 Wee Jehova Ngai witū-rī,
nīwametīkaga; harī Israeli warī Mūrungu mūrekanīri,

o na gūtuīka nīwamaherithagia nī ūndū wa ciīko ciao njūru. 9 Tūūgīriai Jehova Ngai witū, na mūmūhooyage mūrī kīrima-inī gīake kīamūre, nīgūkorwo Jehova Ngai witū nī mūtheru.

100 Anīrīrai mūkenete mūrī mbere ya Jehova, inyuī andū othe a thī. 2 Thathaiyai Jehova mūcanjamūkīte; ūkai mbere yake mūkīinaga mūkenete. 3 Menyai atī Jehova nīwe Ngai. Nīwe watūūmbire, na ithuī tūrī ake, tūrī andū ake, ng'ondū cia ūrīithio wake. 4 Tonyerai ihingo ciake mūrī na ngaatho, mūtoonye nja ciake mūkīmūgoocaga; mūcookeriei ngaatho na mūgooce rītwa rīake. 5 Nīgūkorwo Jehova nī mwega, wendo wake ūtūūraga nginya tene na tene; wīhokeku wake nī wa nginya njiarwa na njiarwa.

101 Thaburi ya Daudi Niī ndīinaga ūhoro wa wendo na wa kīhooto gīaku; Wee Jehova nīwe ndīrīgoocaga na rwīmbo. 2 Nīngwīmenyerera ndūūre mūtūūrīre ūtarī ūcuuke: nī rī ūgaagīuka kūrī niī? Nīndīrīkaraga mūciī gwakwa ndī na ngoro ūtarī ūcuuke. 3 Gūtirī ūndū mūūru ndīrīgaga mbere ya maitho makwa. Nīthūire ciīko cia andū arīa matarī wītīkio; ndingūtīkīra menyitīrīre harī niī. 4 Ndīrīkaraga haraihu na andū arīa marī ngoro nemī; ūūru-rī, ndirī hīndī ngaanyiitanīra naguo. 5 Mūndū o wothe ūngīcambia mūndū wa itūūra rīake na hitho, ūcio nīngamūniina; mūndū o wothe ūrī maitho ma rūng'athio na ngoro ya mwītīo, ūcio ndikamūkirīria. 6 Maitho makwa-rī, marīroraga andū arīa ehokeku būrūri-inī, nīguo maikaranagie na niī; mūndū ūrīa mīthīire yake ūtarī ūcuuke-rī, ūcio nīarīndungatagīra. 7 Gūtirī mūndū wīkaga

maündū ma mawara ūgaikara nyūmba-inī yakwa; gūtirī
mūndū waragia maheeni ūkaarūgama mbere yakwa.
8 O rūciinī nīndīrīkiragia arīa othe aaganu būrūri-inī;
nīngeheria andū arīa othe mekaga ūūru mathire itūūra-
inī rīrīa inene rīa Jehova.

102 Wee Jehova, igua ihooya rīakwa; reke gūkaya
gwakwa ngīhooya ūteithio gūgūkinyīre. **2** Tiga kūuhitha
ūthiū waku rīrīa ndī mīnyamaro-inī. Inamīrīria gūtū
gwaku ūnjigue; ndagūkaīra, njītīka o narua. **3** Nīgūkorwo
matukū makwa marathira o ta ūrīa ndogo īthiraga; namo
mahīndī makwa maraakana o ta gīcinga. **4** Ngoro yakwa
īringīkīte na īkahooha o ta nyeki; ndiganīirwo o na nī
kūrīa irio. **5** Tondū wa ūrīa ndīracaaya nyanīrīre, hīnjīte
ngatigara o gīconde na mahīndī. **6** Haana ta ndundu
ya werū-inī, ngahaana ta ndundu rīrīa īikaraga kūrīa
kwanangīku. **7** Ndaaraga itarī toro; haanīte ta nyoni
īrī o iiki nyūmba igūrū. **8** Mūthenya wothe thū ciakwa
itindaga igīthirīkia; acio maanyūrūragia mahūthagīra
rītīwa rīakwa taarī kīrumi. **9** Nīgūkorwo ndīaga mūhu
taarī irio ciakwa, na kīrīa nyuuaga ngagītukania na
maithori, **10** tondū wa mang'ūrī maku manene, ūnjoete na
igūrū ūkanjikia mwena-inī. **11** Matukū makwa mahaana
o ta kīrīruru kīa hwaī-inī; hoohaga ta nyeki. **12** No rīrī,
Wee Jehova ūgūtūūra ūikarīire gītī kīa ūnene nginya
tene na tene; ngumo yaku ūgūtūūra njiarwa na njiarwa.
13 Wee nīūkwarahūka ūiguīre itūūra rīa Zayuni tha,
nīgūkorwo ihinda rīa kūrīka wega nī ikinyu; ihinda
rīrīa rīathīrīre nī ikinyu. **14** Nīgūkorwo mahiga makuo
nīmakenagīrwo nī ndungata ciaku; o na rūkūngū rwakuo

nīrūtūmaga iringwo nī tha. **15** Ndūrīrī nīgeetigīra rītwa
rīa Jehova, athamaki othe a thī mekīrīre riiri waku. **16**
Nīgūkorwo Jehova nīagaaka itūura rīa Zayuni rīngī, na
eyumīrie arī na riiri wake. **17** Nīakaigua mahooya ma
andū arīa aagi; ndakanyarara mahooya mao. **18** Úhoro
ūyū nīwandīkwo nī ūndū wa rūciaro rūrīa rūgooka,
nīguo andū arīa mataciārītwo makaagooca Jehova: **19**
“Jehova nīacūthīrīrie thī arī harīa hake haamūre kūu
igūrū; arī kūu igūrū Jehova nīkūrora aarorire thī, **20**
nīguo aigue gūcaaya kwa arīa moheetwo, na ohorithie
arīa maatuīrīwo gūkua.” **21** Nī ūndū ūcio rītwa rīa
Jehova nīrīkoimbūrwo kūu Zayuni, na nīakagoocwo
kūu Jerusalemu **22** rīrīa andū a ndūrīrī na mothamaki
makoongana, mathathaiye Jehova. **23** Hīndī ya mūtūrīre
wakwa nīanyiihirie hinya wakwa; nīakuhīhirie matukū
makwa. **24** Nī ūndū ūcio ngīkiuga atīrī: “Wee Ngai wakwa,
ndūkanjūrage o rīrīa ndaiganīria matukū makwa; wee-
rī, mīaka yaku īthīiaga o na mbere nginya njiarwa na
njiarwa. **25** O kīambīrīria-inī, nīwaarire mīthingi ya thī,
o narīo igūrū nī wīra wa moko maku. **26** Icio nīgūthira
igaathira, no wee nīgūtūūra ūgaatūūra; igaakūra o ta
nguo, ithire. Úgaacigarūrīra ta nguo, icooke iteeo. **27** No
Wee ndūgarūrūkaga, nayo mīaka yaku ndīrī mūthia. **28**
Ciana cia ndungata ciaku igaatūūra na thayū mbere yaku;
nacio njiaro ciacio cigaikara irūmīte irī mbere yaku.”

103 Thaburi ya Daudi Gooca Jehova, wee ngoro yakwa;
kīrī gīothe kīrī thīnī wakwa, gooca rītwa rīake itheru. **2**
Gooca Jehova, wee ngoro yakwa, na ndūkariganīrwo nī
maūndū mothe marīa aanagwīka: **3** o ūrīa ūkūrekagīra

mehia maku mothe, na agakūhonua mīrimū yaku yothe, **4**
ūrīa ūkūūraga muoyo waku kuuma irima rīa gīkuū, na
agakūhumba wendo na tha taarī thūmbī ya ūnene, **5 o**
we ūkūhūūnagia na maūndū mega nīgeetha waanake
waku werūhagio o ta wa nderi. **6** Jehova ekaga maūndū
ma ūthingu, na akarūgamīrīra kīhooto kūrī arīa othe
ahinyīrīrie. **7** Nīamenyithirie Musa njīra ciake, nacio
ciīko ciake agīcimenyithia andū a Isiraeli: **8** Jehova nī
mūigua tha na nī mūtugi, ndahiūhaga kūrakara, na
nīaiyūirwo nī wendo mūingī. **9** We ndaciirithanagia hīndī
ciothe, o na kana agatūūra arakarīte nginya tene; **10**
Ndatūherithagia ta ūrīa mehia maitū magīrīirwo, o na
kana agatūrīhia kūringana na waganu witū ūrīa ūigana.
11 O ta ūrīa igūrū rīraihanīrīrie na thī, ūguo no taguo
wendo wake ūrī mūnene kūrī arīa mamwītigīrīte; **12** o ta
ūrīa irathīro kūraihanīrīrie na ithūrīro-rī, ūguo no taguo
atwehereirie mehia maitū magatūrīhīrīria. **13** O ta ūrīa
mūthuuri aiguagīra ciana ciake tha, ūguo no taguo Jehova
aiguagīra tha arīa mamwītigīrīte; **14** nīgūkorwo we nīoī
ūrīa tuombirwo, nīaririkanaga atī ithuī tūrī o rūkūngū.
15 Ha ūhoro wa mūndū-rī, matukū make mahaana o ta
nyeki, we acanūkaga o ta ihūa rīa gīthaka; **16** rīhurutagwo
nī rūhuho rīkehera, na harīa rīraarī rītingīcooka kuonwo
rīngī. **17** No rīrī, kuuma tene nginya tene wendo wa Jehova
ūtūūraga harī arīa mamwītigīrīte, naguo ūthingu wake
ūgakinyīra ciana cia ciana ciao, **18** o acio mamenyagīrīra
kīrīkanīro gīake, na makaririkanaga gwathīkīra watho
wake. **19** Jehova nīahaandīte gītī gīake kīa ūnene kūu
igūrū, na ūthamaki wake wathaga maūndū mothe. **20**

Goocai Jehova, inyuī araka ake, inyuī njamba irī hinya, inyuī mwīkaga ūrīa oigīte, o inyuī mwathīkagīra kiugo gīake. **21** Goocai Jehova, inyuī mbūtū ciake ciothe cia igūrū, o inyuī ndungata ciake iria ciīkaga ūrīa endaga. **22** Goocai Jehova, inyuī mawīra make mothe mūrī kūrīa guothe athamakaga. Wee ngoro yakwa, gooca Jehova.

104 Gooca Jehova, wee ngoro yakwa. Wee Jehova Ngai wakwa, Wee ūrī mūnene mūno; wīhumbīte riiri na ūkaru. **2** Ehumbīte ūtheri taarī nguo; we atambürükagia igūrū taarī hema, **3** na akaara mīgamba ya tūnyūmba twake twa ngoroba igūrū rīa maaī. We atūmaga matu matuīke ngaari yake ya ita, na agakuuo nī mathagu ma rūhuho. **4** Nīwe ūtūmaga rūhuho rūtuīke arekio ake, nacio nīnīmbī cia mwaki agacitua ndungata ciake. **5** We aahaandire thī igūrū rīa mīthingī yayo; ndīrī hīndī īngīenyenyeka. **6** Wamīhumbīrire na iria rīrīa inene taarī nguo; maaī maikarire makunīkīre irīma. **7** No rīrī, wakūūmire maaī mākīura, nacio ngwa ciaku ciagamba magīithara; **8** magītherera igūrū wa irīma, magīkūrūka cianda-inī, magītherera na kūrīa watuīte mathīī. **9** Wee nīwe wekīrire mūhaka ūrīa matangīkīra; gūtirī hīndī magaacocka kūhumbīra thī. **10** We atūmaga ithima ciitīrīre maaī mīkuru-inī; mathereraga gatagatī-inī ka irīma. **11** Nīcio iheaga nyamū ciothe cia gīthaka maaī ma kūnyua; nīkuo njagī cia werū-inī inyootoragīrwo. **12** Nyoni cia rīera-inī ciakaga itara hakuhī na maaī macio; ciinaga irī honge-inī cia mītī. **13** We aitagīrīria irīma maaī moimīte nyūmba-inī ciake iria irī igūrū; thī nīiganagwo nī maciaro ma wīra wake. **14** We atūmaga nyeki īkūre nī

ündū wa kūrñō nī mahiū, na agakūria mīmera īrīa andū mahaandaga, tīri-inī gūgakiumaga irio: **15** ndibei īrīa īkenagia ngoro ya mūndū na maguta ma gūtūma ūthiū wake ūkenge, o na irio iria ciikagīra ngoro yake hinya. **16** Mītī ya Jehova nīyuragīrio mbura wega, mītarakwa īyo ya Lebanoni o īrīa aahaandire. **17** Kūu nīkuo nyoni ciakaga itara ciacio; nayo njūū, nyūmba yayo īrī kūu mīkarakaba-inī. **18** Irīma-inī iria ndaaya nīkuo mbūri cia gīthaka ciikaraga; mīatūka-inī ya mahiga nīkuo ikami ciīhithaga. **19** Mweri nīguo ūmenyithanagia hīndī ya imera, narīo riūa nīrīmenyaga hīndī yarīo ya gūthūa. **20** Wee nīwe ūtūmaga kūgēe nduma, gūgatuīka ūtukū, nacio nyamū ciothe cia gīthaka ikoimīra icemeete. **21** Mīrūūthi īrīa mīthī ūraramaga īkīhīta, na īgacaria irio ciayo kuuma harī Mūrungu. **22** Riūa rīrathaga, nayo īgeethīra; īthīaga īgakoma imamo-inī ciayo. **23** Hīndī īyo mūndū agathīi kūruta wīra wake, agakīruta wīra o nginya hwaī-inī. **24** Wee Jehova, kaī mawīra maku nī maingī-ī! Mothe ūmarutīte na ūūgī; nayo thī ūiyūrīte ciūmbe ciaku. **25** Rīrīa nīrīo iria rīrīa inene na rīariī, rīiyūrīte ciūmbe irī muoyo itangītarīka, iria nene na iria nini. **26** Marikabu nīkuo igeragīra igīthīi na igīcooka, o na nyamū īrīa ūtagwo Leviathanī, īrīa wombire nīguo ūtūūhagīre kuo. **27** Icio ciothe nīwe icūthagīrīria nīguo ūcihe irio ciacio hīndī īrīa yagīrīre. **28** Na rīrīa wacihe irio, cioyaga ikarīa; rīrīa watambūrūkia guoko gwaku, ūcihūūnagia na indo njega. **29** Rīrīa wahitha ūthiū waku, inyiitagwo nī guoya; rīrīa weheria mīhūmū yacio, ikuuaga igaacooka rūkūngū-inī. **30** Rīrīa watūma Roho waku, ikagīa kuo,

nawe ūkerūhia maündū mothe gükū thī. **31** Riiri wa Jehova
ūrotūura nginya tene; Jehova arokenagīra mawīra make:
32 o we ūcio ūroraga thī, nayo īkainaina, o we ūhutagia
irīma, nacio ikoima ndogo. **33** Ngütūura nyinagīra Jehova
matukū mothe ma muoyo wakwa; ndīrīnaga ngīgoocaga
Ngai wakwa hīndī ūrīa yothe ngütūura muoyo. **34** Jehova
arokenio nī mecūūrania makwa, rīrīa ndīrīkenaga nī ūndū
wake. **35** No rīrī, ehia maroniinwo kuuma thī, na andū
arīa aaganu mathire biū. Wee ngoro yakwa, gooca Jehova.
Goocai Jehova.

105 Cookeria Jehova ngaatho, kaīrai rītwa rīake;
menyithiai ndūrīrī maündū marīa ekīte. **2** Mūinīrei,
mūmūinīre mūkīmūgoocaga; heanai ūhoro wa ciīko ciake
ciothe cia magegania. **3** Mwīrahei nī ūndū wa rītwa rīake
itheru; ngoro cia arīa marongoragia Jehova nīkene. **4**
Cūthīrīriai Jehova na hinya wake; mathaai ūthīū wake
hīndī ciothe. **5** Ririkanai magegania marīa ekīte, na
ciama ciake, na matuīro ma ciira marīa atuīte, **6** inyuī
njiaro cia Iburahīmu ndungata yake, o inyuī ciana cia
Jakubu, inyuī ake athuure. **7** Jehova nīwe Ngai witū;
matuīro make ma ciira marī thī yothe. **8** Nīaririkanaga
kīrīkanīro gīake nginya tene, nīkīo kiugo kīrīa aathanire,
nī ūndū wa njiarwa ngiri, **9** kīrīkanīro kīrīa aarīkanīire
na Iburahīmu, na noguo mwīhītwa ūrīa eehītire harī
Isaka. **10** Nīagīkīrire hinya harī Jakubu kīrī kīrīra
gīake kīa watho wa kūrūmagīrīrwo, agīgīkīra hinya
harī Isiraeli kīrī kīrīkanīro gīa gütūura tene na tene: **11**
“Wee nīwe ngaahe būrūri wa Kaanani ūtuīke igai rīrīa
ūkaagaya.” **12** Hīndī ūrīa maarī o anini magītarwo, o anini

biū, na marī ageni kuo-rī, **13** morūūraga kuuma rūrīrī
rūmwe nginya rūrīa rūngī, na kuuma ūthamaki-inī ūmwe
nginya ūrīa ūngī. **14** Ndarī mūndū o na ūmwe eetkīririe
amanyariire; nī ūndū wao akīrūithia athamaki, akīmeera
atīrī: **15** “Mūtikanahutie andū arīa akwa aitīrīrie maguta;
mūtikanekē anabii akwa ūūru.” **16** Agītūma būrūri ūcio
ūgīe ng’aragu, na akīniina mīthiithū yao yothe ya irio;
17 agītūma mūndū athīī mbere yao: nīwe Jusufu, ūrīa
wendirio arī ngombo. **18** Nīmamūtiihirie magūrū na
bīngū, na makīmuoha ngingo na igeria, **19** nginya ūrīa
oigīte ūgīkinyanīra, nginya kiugo kīa Jehova gīkīonania
atī aarī mūndū wa ma. **20** Mūthamaki agītūmana na
akīmuohorithia, mwathi ūcio wa ndūrīrī akīmūrekereria.
21 Akīmūtua mwathi wa indo cia nyūmba yake, na mūrori
wa indo iria ciathe aarī nacio, **22** nīguo ataarage anene
ake o ūrīa angīonire kwagīrīire, na arutage athuuri ake
ūūgī. **23** Hīndī īyo Israeli agīthīī Misiri; Jakubu agītūura
arī mūgeni būrūri-inī ūcio wa Hamu. **24** Jehova agītūma
andū ake maciarane mūno; agītūma maingīhe mūno
gūkīra thū ciao, **25** iria aagarūrire ngoro ciao agītūma
ithūure andū ake, agītūma ithugundīre ndungata ciake
ūūru. **26** Aatūmire Musa ndungata yake, na Harūni, ūrīa
aathurīte. **27** Nao makīringa ciama ciake gatagatī-inī kao,
magīka magegania make būrūri-inī wa Hamu. **28** Agītūma
kūgīe nduma naguo būrūri ūcio ūgītumana, tondū-rī,
gīthī ti ciugo ciake maaremeire? **29** Akīgarūra maaī mao
magītuīka thakame, agītūma thamaki ciao ikue. **30** Būrūri
wao ūkīiyūra ciūra, iria ciatoonyire nginya tūnyūmba twa
toro twa anene ao. **31** Aaririe, gūgīuka mīrumbī ya ngi, na

rwagī rūkīiyūra būrūri wao wothe. **32** Akīgarūra mbura yao īgītuīka ya mbembe, na henī ikīhenūka būrūri-inī wao wothe; **33** akīrūnda mīthabibū yao, na mīkūyū, na akiunanga mītī ya būrūri wao. **34** Aaririe, nacio ngigī igīuka, na ndaahi itangītarīka; **35** ikīrīa kīndū gīothe kīarī kīruru būrūri-inī wao, na ikīrīa maciaro ma tīri wao. **36** Ningī akīrūraga marigithathi mothe ma būrūri wao, maciaro ma mbere ma ūciari wao wothe. **37** Nīaarutire Isiraeli makiuma kuo, makuuīte betha na thahabu, na gatagatī ka mīhīrīga yao hatiarī mūndū o na ūmwe warī mūhinyaru. **38** Andū a Misiri nīmakenire moima kuo, tondū nīmanyiitītwo nī guoya wa andū acio a Isiraeli. **39** Nīatambūrūkirie itu rīmahumbagīre, o na mwaki wa kūmamūrīkagīra ūtukū. **40** Metirie irio, nake akīmarehere tūmakia-arūme, na akīmahūūnia na irio cia igūrū. **41** Aatūranirie rwaro rwa ihiga, namo maaī magītothoka; magīgītherera ta rūūī kūu werū-inī. **42** Nīgūkorwo nīaririkanire kīranīro gīake gītheru kīrīa aarīkanīire na ndungata yake Iburahīmu. **43** Nīaarutire andū ake makiuma kūu makenete, akīruta acio ake athuure makānagīrīra nī gūkena; **44** akīmahe mabūrūri ma ndūrīrī, nao magītuīka a kūgaya kīrīa andū angī maanogeire, **45** nīguo marūmagie mataaro make, na maathīkagīre mawatho make. Goocai Jehova.

106 Goocai Jehova. Cookeriai Jehova ngaatho, nīgūkorwo nī mwega; wendo wake ūtūrūraga nginya tene. **2** Nūū ūngiuga ciīko cia hinya cia Jehova, kana aanīrīre kūna ūgooci wake wothe? **3** Kūrathimwo-rī, nī arīa marūmagia kīhootho, arīa meekaga ūrīa kwagīrīire hīndī ciothe. **4**

Ndirikanaga, Wee Jehova, hīndī ūrīa ūgwīka andū aku wega, ūndeithagie rīrīa ūkūmahonokia, **5** nīguo ngenagīre ūgaacīru wa andū aku athuure, nīguo ngwatanagīre gīkeno-inī kīa rūrīrī rwaku, na nyiitanagīre na igai rīaku tūgīkūgooca. **6** Ithuī nītwīhītie, o ta ūrīa maithe maitū meehtir; nītwikīte ūūru na tūkaagana. **7** Rīrīa maithe maitū maarī Misiri, matiarūmbūirie ciama ciaku; matiigana kūririkana ūtugi waku mūingī, na makīrema marī hūgūrūrū-inī cia iria, o Iria rīu Itune. **8** No nīamahonokirie nī ūndū wa rīitwa rīake, nīguo atūme hinya wake mūnene ūmenyeke. **9** Nīakūūmire Iria Itune, narīo rīkīhūa; akīmagereria kūu kūriku taarī werū-inī. **10** Nīamahonokirie guoko-inī kwa andū arīa maamathūire; akīmakūūra kuuma guoko-inī gwa thū. **11** Maaī macio nīmahubanīrie amuku ao; gūtirī o na ūmwe wao watigarire. **12** Hīndī ūyo magūūtīkia ciīranīro ciake, na makīmūinīra, makīmūgooca. **13** No makīriganīrwo o narua nī ūrīa ekīte, na matiigana gweterera ūtaaro wake. **14** Marī kūu werū-inī makīnyiitwo nī thuti; makīgeria Mūrungu marī kūu gūtagūūaga kīndū. **15** Nī ūndū ūcio akīmahe kīrīa maamwītirie, no akīmatūmīra mūrimū wa kūmanyariira. **16** Ningī nīmaiguūrīire Musa ūiru marī kūu kambī-inī, o na makīguūra Harūni ūiru, o ūcio wamūrīrwo Jehova. **17** Thī ūgīatūka na ūkīmeria Dathani; ningī ūgīthika thiritū ya Abiram. **18** Mwaki ūgīakana gatagatī-inī ka arūmīrīri ao; rūrīrīmbī rūgīcina andū acio aaganu. **19** Nīmathondekire gacaū marī kūu Horebu, makīhooya mūhianano ūtweketio kuuma kūrī kīgera. **20** Maakūūranīrie Riiri wa Ngai na mūhianano wa

ndegwa ūrīa ūrīaga nyeki. **21** Makīriganīrwo nī Mūrungu ūrīa wamahonokirie, ūrīa wekīte maūndū manene kūu būrūri wa Misiri, **22** akīringa ciama būrūri wa Hamu, na agīka mawīko ma gwītigīrwo Iria-inī Itune. **23** Nī ūndū ūcio akiuga nīekūmaniina, tiga nī Musa, ūrīa we aathurīte, warūgamire mbere yake, akīmūthaitha ndakamaniine na mang'ūrī make. **24** Ningī makīnyarara būrūri ūcio mwega, makīaga gwītīkia kīranīro gīake. **25** Makīnuguna marī hema-inī ciao, na makīaga gwathīkīra Jehova. **26** Nī ūndū ūcio akīoya guoko na igūrū, akīhīta atī nīakamang'aūranīria kūu werū-inī, **27** ang'aūranīrie njiaro ciao kūu gatagatī-inī ka ndūrīrī, aciharaganīrie kūu mabūrūri-inī guothe. **28** Nīmeyohanirie na Baali ya Peoru, na makīrīa magongona maarutīirwo ngai itarī muoyo; **29** magītūma Jehova arakare nī ūndū wa cīko ciao cia waganu, naguo mūthiro ūgītuthūka gatagatī-inī kao. **30** No Finehasi akīrūgama na igūrū, akīherithia arīa maarī na mahītia, naguo mūthiro ūgīthira. **31** Ūhoro ūcio ūgītūma atuuo nī mūthingu kūrī njiarwa na njiarwa nginya tene. **32** Nao makīrakaria Jehova hau maaī-inī ma Meriba, nake Musa agīkinyīrīrwo nī thīna nī ūndū wao; **33** nīgūkorwo nīmaremeire Roho wa Ngai, nake Musa akīaria ciugo itaagīrīire. **34** Matiigana kūniina ndūrīrī icio ta ūrīa Jehova aamaathīte, **35** no nīgūtukana maatukanire na ndūrīrī, na makīrūmīrīra mītugo yao. **36** Makīhooya mīhianano yao, ūrīa yatuīkire mūtego kūrī o. **37** Makīrutīra ndaimono aanake na airītu ao marī magongona. **38** Magīita thakame īteehītie, thakame ya aanake na airītu ao, arīa maarutire marī magongona kūrī mīhianano ya Kaanani, naguo

būrūri ūgīthaahio nī thakame yao. **39** Nīmethaahirie o ene nī gwīka ūguo meekire; na ūndū wa ciīko ciao makīhūūra ūmaraya. **40** Nī ūndū ūcio Jehova akīrakarīra andū ake, na agīthūūra igai rīake mūno. **41** Akīmaneana kūrī ndūrīrī, nīguo maathagwo nī thū ciao. **42** Thū ciao ikīmahinyīrīria, na ikīmaiga rungu rwa wathani wao. **43** Nake akīmateithūra mahinda maingī, no-o makīrema, makīrikīra mehia-inī mao. **44** Nowe akīona mīnyamaro yao rīrīaaiguire magīkaya; **45** nī ūndū wao akīririkana kīrīkanīro gīake, na nī ūndū wa wendo wake mūnene akīringwo nī tha. **46** Agītūma maiguīrwo tha nī arīa othe maamatahīte. **47** Tūhonokie, Wee Jehova Ngai witū, na ūtūcoakanīrīrie ūtūrute kūrī ndūrīrī, nīguo tūcookaigīrie rītwa rīaku itheru ngaatho, na twīrahagīre ūgooci waku. **48** Jehova arogoochwo, o we Ngai wa Israeli, kuuma tene wa tene, nginya o tene na tene. Nao andū othe nīmakiuge, “Amen!” Goocai Jehova.

107 Cookerai Jehova ngaatho, nīgūkorwo nī mwega; wendo wake ūtūrīraga tene na tene. **2** Andū arīa makūrītwo nī Jehova nīmakiuge ūguo: o acio akūrīte kuuma guoko-inī gwa thū, **3** o acio aacookanīrīrie amarutīte mabūrūri-inī, kuuma mwena wa irathīro na wa ithūrīro, na kuuma mwena wa gathigathini na wa gūthini. **4** Amwe morūrīre werū-inī ūtarī kīndū, maagīte njīra ya kūmakinyia itūrīra inene kūrīa mangīatūrīre. **5** Maarī ahūtu na makanyoota, na makaaga mwīhoko thīinī wao. **6** Nao magīkaīra Jehova marī mīnyamaro-inī, nake akīmahonokia kuuma thīna-inī. **7** Aamagereirie njīra nūngarū, nginya magīkinya itūrīra inene kūrīa mangīonire

gwa gütüüra. **8** Nīmagīcookerie Jehova ngaatho nī ūndū wa wendo wake ūrīa ūtathiraga, na mawīko make ma magegania marīa eekīire andū, **9** nīgūkorwo nīwe ūnyootoraga andū arīa anyootu, na akahūūnia arīa ahūtu na maūndū mega. **10** Amwe maaikarīte nduma-inī o na nduma-inī nene mūno, makīnyamarīka marī ohe na mīnyororo ya kīgera, **11** nīgūkorwo nīmaremeire ciugo cia Mūrungu, o na makīagīra kīrīra kīa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno bata. **12** Nī ūndū ūcio akīmarutithia wīra wa hinya; nao makīhīngwo na gūkīaga wa kūmateithia. **13** Hīndī īyo magīkaīra Jehova marī thīna-inī, nake akīmahonokia kuuma mīnyamaro-inī. **14** Nake aamarutire nduma-inī, akīmaruta kūu nduma-inī nene mūno, na agītuanga mīnyororo īrīa moohetwo nayo. **15** Nīmagīcookerie Jehova ngaatho nī ūndū wa wendo wake ūrīa ūtathiraga, na mawīko make ma magegania marīa eekīire andū, **16** nīgūkorwo nīoinangaga ihingo cia gīcango na akoinanga mīgīko ya kīgera. **17** Amwe maatuīkire andū akīīgu nī ūndū wa mīthīire yao ya ūremi, o na nī ūndū wa waganu wao magītuīka a gūthīīnīka. **18** Magītuīka a kūira ngoro mona irio o ciathe, nao magīkuhīrīria ihingo cia gīkuū. **19** Hīndī īyo magīkaīra Jehova marī mīnyamaro-inī, nake akīmaruta thīna-inī. **20** Aatūmire kiugo gīake akīmahonia; aamateithūrīre kuuma mbīrīra-inī. **21** Nīmagīcookerie Jehova ngaatho nī ūndū wa wendo wake ūrīa ūtathiraga, na mawīko make ma magegania marīa eekīire andū. **22** Nīmakīrute igongona rīa gūcookia ngaatho, na mamenyithanie mawīko make makiinaga nyīmbo cia gīkeno. **23** Angī maagereire iria-inī marī

marikabu-in̄; maathiiaga wonjoria kūu maria-in̄ manene.

24 N̄imoonire mawiko ma Jehova, makiona ciiko ciake cia magegania kūu kūriku. **25** N̄igukorwo aaririe, ak̄arahūra kīhuhūkanio kīrīa gīatūmire iria rīgīe na makūmbī. **26** Marikabu igīkanio na igūrū, na igīcooka igīkanio na kūu thī kūrīa kūriku; andū acio magīkua ngoro nī ūndū marī ūgwati-in̄ mūnene. **27** Makīagaga na magītūgūūga ta andū arīu; ūūgī wao wothe nīwakinyīte mūthia. **28** Hīndī īyo magīkaīra Jehova marī thīna-in̄, nake akīmahonokia kuuma mīnyamaro-in̄. **29** Nake akīhooreria kīhuhūkanio kū kīnene; namo makūmbī ma iria rīu magīkirio ki. **30** Nao magīkena nī iria rīu kūhooreria, nake akīmakinyia nginya gīcukīro-in̄ kīa marikabu kīrīa merirīrie gūkinya. **31** Nīmagīcookerie Jehova ngaatho nī ūndū wa wendo wake ūrīa ūtathiraga, na mawiko make ma magegania marīa eekīre andū. **32** Nīmamūtūgīrie kīungano-in̄ kīa andū, na mamūgooce marī kīama-in̄ kīa athuuri. **33** Aagarūrire kūrīa kwarī njūū ūgītuīka werū, nakuo kūrīa kwarī ithima ciathereraga gūgītuīka kūndū kūng'aru, **34** naguo būrūri ūrīa woimaga irio mūno akiūtua werū wa igata ūtaarī kīndū, tondū wa waganu wa andū arīa maatūrīraga kuo. **35** Aagarūrire kūrīa kwarī werū gūkīgīa tūria twa maaī, nakuo kūrīa kwarī kūng'aru agītūma gūkunūke ithima; **36** nao andū arīa maarī ahūtu akīmarehe kuo, nao magīaka itūūra inene rīa gūikara. **37** Maarīmire mīgūnda na makīhaanda mīthabibū, ūrīa yaciarire magetha maingī;

38 aamarathimire nao makīngīha mūno, na ndaarekire mahiū mao manyiīhe. **39** Mūigana wao ūgīcooka ūkīnyīha, na makīagithio hinya, nī kūhinyīrīrio, na kūnyariirīka,

o na kīeha; **40** we ūrīa ūnyararithagia andū arīa marī
igweta-rī, agītūma morūure kūndū gūtaarī njīra. **41**
No rīrī, nīarutire andū arīa abatari mathīna-inī, na
andū a nyūmba ciao akīmaingīhia o ta mahiū. **42** Andū
arīa arūngīrīru monaga ūguo magakena, no arīa othe
aaganu nīgūkirio makiragio. **43** Mūndū o wothe mūūgī-
rī, nīarūmbūye maūndū macio, na ecūūranie ūhorō wa
wendo mūnene wa Jehova.

108 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, ngoro yakwa
nīkindīirie; nīkūina ngūina, ngūgoce na rwīmbo na
muoyo wakwa wothe. **2** Arahūka, wee kīnanda kīa
mūgeeto na gīa kīnūbi! Ngwarahūka ruoro rūgītema.
3 Wee Jehova nīngūkūgooca, ngūgoce gatagatī-inī
ka ndūrīrī; nīngūkūinīra ndī gatagatī-inī ka andū. **4**
Nīgūkorwo wendo waku nī mūnene, ūkaraiha gūkīra
igūrū; wīhokeku waku ūkinyaga o matu-inī. **5** Wee Ngai
tūgīra, ūtūgīrio igūrū rīa igūrū, riiri waku nīūgē
igūrū rīa thī yothe. **6** Tūhonokie na ūtūteithie na guoko
gwaku kwa ūrīo, nīguo ūteithūre arīa wendete. **7** Ngai
nīarītie arī handū hake harīa haamūre, akoiga atīrī:
“Nīngatūranga Shekemu ndī na gīkeno kīngī, na thimīre
andū akwa Gītuamba gīa Sukothu. **8** Gileadi nī gwakwa,
o na Manase no gwakwa; Efiraimu nī ngūbia yakwa ya
kīgera, na Juda nī mūthīgi wakwa wa ūthamaki. **9** Moabi
nī kīraī gīakwa gīa gwīthambīra, na Edomu nīho njikagia
kīraatū gīakwa; nīngwanīrīra nī ūrīa ndooretie būrūri wa
Filistia.” **10** Nūū ūkūnginyia itūūra rīrīa inene rīrigīre?
Nūū ūkūndongoria andware Edomu? **11** Githī tiwe, Wee
Ngai, o Wee ūtūtiganīrie, na ūgatiga gūtwarana na mbūtū

ciitū cia ita? **12** Tūteithie ūtūhootanīre harī thū ciitū, nīgūkorwo ūteithio wa mūndū nī wa tūhū. **13** Ngai arī hamwe na ithuī nītūkūhootana, na nīakarangīrīria thū ciitū thī.

109 Thaburi ya Daudi Wee Ngai, ūrīa ngoocaga, ndūgaakire, **2** nīgūkorwo andū arīa aaganu na a maheeni nīmathamītie tūnua nīguo manjūkīrīre; nīmarītie ūhoro wakwa na rūrīmī rwa maheeni. **3** Mandigicīrie makīragia ndeto cia rūthūūro; maatharīkagīra hatarī gītūmi. **4** Handū ha wendo ūrīa ndīmendete naguo, o nī gūūthitanga maathitangaga, no niī nīkūhooya ndīmahoozagīra. **5** Mandīhaga wega na ūūru, na makandīha wendani na rūthūūro. **6** Mūndū ūrīa wīkīte ūguo mūigīre mūndū mūūru amūūkīrīre; mwena wake wa ūrīo nīkūrūgame mūndū wa kūmūthitanga. **7** Aacirithio-rī, nīatuuagwo mwīhia, na kūhooya gwake gūgītuīke no kwīhia. **8** Matukū make maronyiha; ūtongoria wake ūrooywo nī mūndū ūngī. **9** Ciana ciake irotuīka cia ngoriai, na mūtumia wake atuīke wa ndigwa. **10** Ciana ciake irotuīka njara-rūhī cia gūcangacanga; iroingatwo ciume mīciī yao īyo mīanangīku. **11** Indo ciake ciothe irotahwo nī mūndū ūrīa marī thiirī nake; andū a kūngī nīmeyoere maciaro ma wīra wake. **12** Aroaga mūndū ūngīmwonia ūtugi, o na kana mūndū ūngīguīra ciana icio ciake cia ngoriai tha. **13** Njiaro ciake iroehlerio, na marītwa maacio mathario kuuma rūciaro-inī rūrīa rūgooka. **14** Waganu wa maiithe make ūrotūūra ūririkanagwo nī Jehova; wīhia wa nyina ūroaga gūgaathario o na rī. **15** Mehia mao marotūūra hīndī ciothe marī mbere ya Jehova, nīguo

akaaniina kūririkanwo kwao gūkū thī. **16** Nīgūkorwo mūndū ūcio we ndarī hīndī eciiragia ūhorō wa gūtugana, no aingatithagia mūndū ūrīa mūthīni, na ūrīa mūbatari, o na ūrīa mūthuthīku ngoro, o nginya akamooraga. **17** Aronyiitwo nī kīrumi, tondū we endete o kūruma andū manyiitwo nī kīrumi; kīrathimo kīromūraihiīria, tondū we ndendaga kūrathimana. **18** Ehumbaga kīrumi taarī nguo; kīamūtoonyire mwīrī ta maaī, o na gīkīmūtoonya mahīndī-inī taarī maguta. **19** Kīrotuīka taarī nguo ya igūrū erigiicīrie, na gītuīke taarī mūcibi ehotorete nginya tene. **20** Rīrī nīrītuīke irīhi rīa Jehova kūrī arīa maathitangaga, o kūrī arīa maaragia ūru igūrū rīakwa. **21** No rīrī, Wee Mwathani Jehova, njika maūndū mega nī ūndū wa rīītwā rīaku; ndeithūra tondū wa wega wa wendo waku. **22** Nīgūkorwo ndī mūthīni na mūbatari, nayo ngoro yakwa nīigurarītio thīinī wakwa. **23** Ndī hakuhī kūbuīria o ta kīruru kīa hwaī-inī; hurutagwo nī rūhuho o ta ngigī. **24** Maru makwa nīmaregerete nī kwīima kūrīa; mwīrī wakwa ūhīnjīte nī kwaga maguta. **25** Nduīkīte kīndū gīa kūnyūrūrio nī andū arīa maathitangaga; rīrīa maanyona, mainainagia mītwe. **26** Wee Jehova Ngai wakwa, ndeithia; honokia kūringana na wendo waku. **27** Tūma mamenye atī kūu nī guoko gwaku, mamenye atī Wee Jehova, nīwe wīkīte ūguo. **28** O nī marumanage, no wee ūrathimanage; rīrīa maatharīkīra nīmarīconorithagio, no ndungata yaku no gūkena ūrīkenaga. **29** Arīa maathitangaga makaahumbwo njono na mohwo thoni taarī nguo ya igūrū. **30** Nīndīrīkumagia Jehova mūno na kanua gakwa; nīndīrīmūgoocaga ndī kīrīndī-inī kīnene. **31**

Nīgūkorwo arūgamaga guoko-inī kwa ūrīo kwa mūndū ūrīa mūbatari, nīguo ahonokagie muoyo wake harī andū arīa mangīmūtua nī mwīhia.

110 Thaburi ya Daudi Jehova nīerire Mwathani wakwa atīrī: “Ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, nginya rīrīa ngaatūma thū ciaku ituīke gaturwa ka makinya maku.”
2 Mūthīgi wa hinya waku-rī, Jehova nīakaūtambūrūkia kuuma Zayuni; nīūgaathana ūrī gatagatī ga thū ciaku.
3 Ikundi ciaku cia ita nīkerutīra müthenya waku wa mbaara. Igooka irī na ūgemu wa ūtheru, aanake aku mahaana ta ime ūoima nda ya rūciinī ruoro rūgītema. 4 Jehova nīehītīte na ndangīricūkwo, akoiga atīrī: “Wee ūrī müthīnjīri-Ngai nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatariī.” 5 Mwathani arī guoko-inī gwaku kwa ūrīo; nīakahenja athamaki müthenya wa mang’ūrī make. 6 Nīagatuīra ndūrīrī ciira, aige ciimba irūndo, na ahehenje aathani a thī yothe. 7 Nīakanyua maaī ma karūūi karī mūkīra-inī; nī ūndū ūcio nīakambararia mūtwe wake.

111 Goocai Jehova. Nīngūkumia Jehova na ngoro yakwa yothe ndī thiritū-inī ya arīa arūngīrīru, o na kīūngano-inī.
2 Ciīko cia Jehova nī cia magegania; nīicūūranagio nī arīa othe makenagio nīcio. 3 Ciīko ciake ciyūrīte riiri na ūkaru, naguo ūthingu wake ūtūrīraga nginya tene. 4 Nīatūmīte magegania make maririkanwo; Jehova nī mūtugi na nī mūigua tha. 5 Arīa mamwītigagīra nīamaheaga irio; egūtūura aririkanaga kīrīkanīro gīake nginya tene. 6 Nīonetie andū ake mawīra make ma hinya, nī ūndū wa kūmahe mabūrūri ma ndūrīrī iria ingī. 7 Mawīra ma moko make nī ma kwīhokeka, na nī ma kīhooto; mataaro

make mothe nī ma kwīhokwo. **8** Nī marūmu nginya tene na tene, maheanītwo na wīhokeku na ūrūngīrīru. **9** Nīakinyīirie andū ake ūkūūri; aamūrire kīrīkanīro gīake kīrī gīa gūtūūra nginya tene: rītwa rīake nī itheru na nī rīa gwītigīrwo. **10** Kiambīrīria kīa ūūgī nī gwītigīra Jehova; arīa othe marūmagīrīra mataaro make nīmagīaga na ūmenyo mwega. Kūgoocwo nī gwake tene na tene.

112 Goocai Jehova. Kūrathimwo nī mūndū ūrīa wītigagīra Jehova, ūrīa ūkenagīra maathani make mūno. **2** Ciana ciake nīigatuīka cia bata būrūri-inī; rūciaro rwa arīa arūngīrīru nīrūkarathimwo. **3** Gwake mūcīī gūkoragwo na ūtonga na indo nyingī, naguo ūthingu wake ūtūūraga nginya tene. **4** Mūndū ūrīa mūrūngīrīru o na arī nduma-inī nīatheragīrwo nī ūtheri, ūgatherera mūndū ūcio mūtugani, ningī arī tha, o na nī mūthingu. **5** Mūndū ūcio mūtugani na ūheanaga o ūguo tūhū, o ūcio wīkaga maūndū make na kīhooto-rī, nīarīonaga maūndū mega. **6** Ti-itherū mūndū ūcio ndakenyenyeke; mūndū mūthingu atūūraga aririkanagwo nginya tene. **7** Angīigua ūhorō mūūru ndangītigīra; ngoro yake nīkīndīire, aikaraga ehokete o Jehova. **8** Ngoro yake nīngitīre, ndangītigīra; marigīrīrio-inī nīakoona gūtoorio gwa thū ciake. **9** Nīahurunjīte iheo ciake akahe andū arīa athīini, naguo ūthingu wake ūtūūraga nginya tene; rūhīa rwake nīrūkambarario na igūrū, aheo gītīo. **10** Mūndū ūrīa mwaganu nīakoona ūguo na arakare, nīakahagarania magego make, acooke abūīrie; merirīria ma arīa aaganu matigaakinyāra.

113 Goocai Jehova. Mūgoocei, inyuī ndungata cia Jehova, mūgooce rītwa rīa Jehova. **2** Rītwa rīa Jehova rīrogooce, kuuma rīu nginya tene na tene. **3** Kuuma o irathīro rīa riūa nginya ithūiro rīarīo, rītwa rīa Jehova nīrīgoocagwo. **4** Jehova nīatūūgīrītio igūrū rīa ndūrīrī ciothe, riiri wake ūrī igūrū rīa igūrū. **5** Nūū ūhaana ta Jehova Ngai witū, o ūcio ūikaragīra gītī kīa ūnene kūu igūrū, **6** o ūcio ūinamagīrīra arorererie maūndū ma igūrū o na ma thī? **7** Oyaga athīni na igūrū kuuma rūkūngū-inī, na agokīria arīa abatari, akamaruta kīhumbu-inī kīa mūhu; **8** amaikaragia hamwe na anene, o hamwe na amene a andū ao. **9** Atūmaga mūtumia thaata atūure gwake mūciī, agatuīka nyina wa ciana, agakenaga. Goocai Jehova.

114 Rīrīa Israeli moimire būrūri wa Misiri, nyūmba ya Jakubu ūkiuma kūrī andū a rūthiomu rūngī-rī, **2** Juda gwatuīkire handū ha Ngai haamūre, na Israeli gūgītuīka nīkuo arīathanaga. **3** Iria rīonire ūguo rīkiūra, naruo Rūūrī rwa Jorodani rūgīcooka na thuutha; **4** Irīma igītūhatūūha ta ndūrūme, natuo tūrima tūgītūhatūūha ta tūgondu. **5** Kaī wonire atīa, wee iria, nīguo ūre, nawe Jorodani, tondū wacokire na thuutha? **6** Inyuī irīma, muonete kī, nīguo mūtūhatūūhe ta ndūrūme, na inyuī tūrima, nīguo mūtūhatūūhe ta tūgondu? **7** Wee thī, ta kīnaine ūrī mbere ya Mwathani, ūrī hau mbere ya Ngai ūcio wa Jakubu, **8** o we ūcio wagarūrire rwaro rwa ihiga rūgītuīka karia ka maaī, narīo ihiga rīūmū rīgītuīka ithima cia maaī.

115 Ti ithuī, Wee Jehova, ti ithuī twagīrīire kūgoocwo, no goocithia rītwa rīaku, tondū wa wendo na wīhokeku

waku. **2** Nī kī̄ gitūmaga ndūrī̄ ciūrie atīrī, “Ngai wao akīrī ha?” **3** Ngai witū arī o igūrū; we ekaga o ūrī̄ endaga. **4** No mīhianano yao nī̄ betha na thahabu, wīra ūthondeketo na moko ma andū. **5** Nīrī̄ tūnua, no ndīaragia, nīrī̄ maitho, no ndīonaga; **6** nīrī̄ matū, no ndīiguaga, nīrī̄ na maniūrū, no ndīiguaga mūnungo; **7** nīrī̄ moko, no ndīngīhambata kīndū, nīrī̄ magūrū, no ndīngītwara; o na nīrī̄ mīmero, no ndīngīnyuria. **8** Andū arī̄ mamīthondekaga makaahaana o tayo, na noguo arī̄ othe mamīhokaga makaahaana. **9** Wee nyūmba ya Isiraeli, wīhokage Jehova: we nīwe ūteithio wao o na ngo yao. **10** Wee nyūmba ya Harūni, wīhokage Jehova: we nīwe ūteithio wao o na ngo yao. **11** Inyuī arī̄ mūmwītigīrīte, mwīhokagei Jehova: we nīwe ūteithio wao na ngo yao. **12** Jehova nīatūririkanīte na nīegūtūrathima: Nīekūrathima nyūmba ya Isiraeli, nīekūrathima nyūmba ya Harūni, **13** nīekūrathima arī̄ metigīrīte Jehova, anini na amene o ūndū ūmwe. **14** Jehova arotūma mūingīhe, inyuī na ciana cianyu. **15** Mūrorathimwo nī̄ Jehova, Mūmbi wa igūrū na thī. **16** Kūu igūrū mūno nī̄ kwa Jehova, no thī nīamīheanīte kūrī andū. **17** Andū arī̄ akuū matigoocaga Jehova, acio maikūrkaga kūu ūkiri-inī; **18** nī̄ ithuī tūrikumagia Jehova, kuuma rī̄ nginya tene na tene. Goocai Jehova.

116 Nīnyendete Jehova, nīgūkorwo nīaiguīte mūgambo wakwa; nīaiguire ngīmūthaitha anjiguīre tha. **2** Tondū nīathikīrīirie-rī, ndīrīmūkayagīra rīrī̄a rīothe ngūtūūra muoyo. **3** Ndārigiicīrio nī̄ mīhīndo ya gīkuū, ngīkinyīrīwo nī̄ ruo rwa mbīrīra; ngīhootwo nī̄ mītangīko o na kīeha.
(Sheol h7585) 4 Hīndī̄ iyo ngīkaīra rītwa rī̄a Jehova, ngīmwīra

atīrī: “Wee Jehova, honokia!” **5** Jehova nī mūtugi na nī mūthingu; Ngai witū aiyūrītwo nī tha. **6** Jehova nīagitagīra andū arīa matarī oog; rīrīa ndahinyīrīrio mūno, nīahonokirie. **7** Wee ngoro yakwa-rī, cookerera ūhurūko waku, nīgūkorwo Jehova nīagwīkīte wega. **8** Nīgūkorwo Wee Jehova nīūhonoketie muoyo wakwa kuuma kūrī gīkuū, namo maitho makwa ūkamagiria maithori, na ūkagiria magūrū makwa mahīngwo, **9** nīgeetha thiiage ndī mbere ya Jehova būrūri-inī wa arīa marī muoyo. **10** No ndetīkirie ūhoro wake; nī ūndū ūcio ndoigire atīrī, “Nīthīnīkīte mūno.” **11** Nī ūndū wa ūrīa ndamakīte, ngiuga atīrī, “Andū othe nī a maheeni.” **12** Nī kī ingīthukīra Jehova nakīo nī ūndū wa wega wake wothe ūrīa anjikīte? **13** Nīkuoya nguoya gīkombe kīa ūhonokio na igūrū, ngaīre rītwa rīa Jehova. **14** Nīngūhingīria Jehova mīihītwa ūrīa ndehītire, andū ake othe marī ho. **15** Andū arīa athingu marī bata mūno harī Jehova, nī ūndū ūcio ndakenaga rīrīa makua o ro ūguo. **16** Wee Jehova, ti-itherū nīi ndī ndungata yaku; nīi ndī ndungata yaku, mūriū wa ndungata yaku ya mūndū-wanja; wee nīūnjohorithītie mīnyororo-inī. **17** Nīngūkūrutīra igongona rīa gūgūcookeria ngaatho, na ngaīre rītwa rīa Jehova. **18** Nīngūhingīria Jehova mīihītwa ūrīa ndehītire andū ake othe marī ho, **19** kūu nja-inī cia nyūmba ya Jehova, o thīinī waku, wee Jerusalemu. Goocai Jehova.

117 Goocai Jehova, inyuī ndūrīrī ciathe; mūkumiei, inyuī andū othe. **2** Nīgūkorwo wendo wake nī mūnene harī ithuī, na wīhokeku wa Jehova nī wa gūtūūra nginya tene. Goocai Jehova.

118 Cookerai Jehova ngaatho nīgūkorwo nī mwega; wendo wake nī wa tene na tene. **2** Andū a Israeli nīmoige atīrī, “Wendo wake nī wa tene na tene.” **3** Nyūmba ya Harūni nīyuuge atīrī, “Wendo wake nī wa tene na tene.” **4** Andū arā metigīrīte Jehova nīmoige atīrī, “Wendo wake nī wa tene na tene.” **5** Ndakaīire Jehova ndī mīnyamaro-inī, nake akīnjītīka na akīndeithūra. **6** Jehova arī hamwe na niī; ndingītīgīra. Mūndū-rī, nī atā angīhota kūnjīka? **7** Jehova arī hamwe na niī; nīwe mūndeithia. Nīngerorera thū ciakwa ikīhootwo. **8** Nī kaba kūrīra harī Jehova, gūkīra kwīhoka mūndū. **9** Nī kaba kūrīra harī Jehova, gūkīra kwīhoka anene. **10** Ndarigiicīrio nī ndūrīrī ciothe, no tondū wa kwīhoka rītwa rīa Jehova, ngīciananga. **11** Ciandigiicīrie mīena yothe, no tondū wa kwīhoka rītwa rīa Jehova, ngīciananga. **12** Ciathiūrūrūkīirie na mīena yothe ta njūkī, no ikīhora narua o ta mwaki wa mīigua; tondū wa kwīhoka rītwa rīa Jehova ngīciananga. **13** Ndahatīktwo mūno nī thū hakuhī ngwe, no Jehova akīndeithia. **14** Jehova nīwe hinya wakwa na nīwe ūtūmaga nyine; nake nīatuīkīte ūhonokio wakwa. **15** Mbugīrīrio ya gīkeno na ya ūhootani ūyūrīte hema-inī cia andū arā athingu, atī: “Guoko kwa ūrīo kwa Jehova nī gwīkīte maūndū manene! **16** Guoko kwa ūrīo kwa Jehova nī kwambararie; guoko kwa ūrīo kwa Jehova nī gwīkīte maūndū manene!” **17** Niī gūkua ndigūkua, no nīngūtūura muoyo, ng’anage ūrīa Jehova ekīte. **18** Jehova nīaherithītie mūno, no ndandekereirie ngue. **19** Hingūrīrai ihingo cia ūthingu; nīngūtoonya njookerie Jehova ngaatho. **20** Gīkī nīkīo

kīhingo kīa Jehova kīrīa andū arīa athingu mangītoonyera.

21 Nī ngaatho ngūgūcookeria, nīgūkorwo nīwanjītīkire; nītuūkīte ūhonokio wakwa. **22** Ihiga rīrīa aaki maaregire nīrīo rītuūkīte ihiga inene rīa koine; **23** Jehova nīwe wīkīte ūndū ūcio, naguo nī wa magegania tūkīwona. **24** Mūthenya ūyū nī Jehova ūtūmīte ūgīe; nītūcanjamūkei, tūkīkenere. **25** Wee Jehova, tūhonokie; Wee Jehova, tūma tūgaacīre. **26** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūgūūka na rītīwa rīa Jehova. Ithuī nītwamūrathima tūrī thīnī wa nyūmba ya Jehova. **27** Jehova nīwe Mūrungu, na nīatūmīte ūtheri wake ūtwarīre. Ambīrīriai gūkūngūiya, mūrī na mathīgī moko, mūthīi nginya hīa-inī cia kīgongona. **28** Wee nīwe Mūrungu wakwa, nīngūgūcookeria ngaatho; Wee nīwe Ngai wakwa, nīngūgūtūgīria. **29** Cookeriai Jehova ngaatho, nīgūkorwo we nī mwega; wendo wake nī wa tene na tene.

119 Kūrathimwo-rī, nī andū arīa mīthīire yao ītarī ūcuuke, o arīa mathīiaga kūringana na watho wa Jehova. **2** Kūrathimwo-rī, nī andū arīa marūmagia kīrīra gīake, o arīa mamūrongoragia na ngoro yothe. **3** Matirī ūndū mūürü mekaga; no kūgera mageragīra njīra ciake. **4** Wee nīūheanīte mawatho marīa marī ma gwathīkagīrwo na kīyo. **5** Naarī korwo mīthīire yakwa īkīrī mīkindīrīku ūhoro-inī wa gwathīkagīra kīrīra gīaku! **6** Hīndī īyo ndingīconorithio rīrīa ngūcūūrania maathani maku mothe. **7** Nīndīrīkūgoocaga ndī na ngoro nūngīrīru, o ngūrīutaga ūhoro wa mawatho maku ma kīhooto. **8** Nīndīrīathīkagīra kīrīra kīa watho waku; ndūgakīndiganīrie o biū. **9** Mūndū mwīthī-rī, angīiga

mūtūūrīre wake ūrī mūtheru atīa? Nī na ūndū wa gūtūūra athīkagīra kiugo gīaku. **10** Ngūrōngoragia na ngoro yakwa yothe; ndūkanareke njūrūūre ndigane na maathani maku. **11** Nīhīthīte kiugo gīaku thīinī wa ngoro yakwa, nīguo ndikae gūkwīhīria. **12** Wee Jehova, ūrokīgoocwo; kīndute kīrīra kīa watho waku. **13** Nīndīriugaga na ngacookera na mīromo yakwa ūhoro wa mawatho mothe marīa moimīte kanua gaku. **14** Nīngenagio nīkūrūmīrīra kīrīra gīaku, o ta ūrīa mūndū akenagīra kūgīa na ūtonga mūnene. **15** Nīndīrīcūūranagia mawatho maku na ngatarania njīra yaku. **16** Nīngenagīra kīrīra kīa watho waku; ndigatiganīria kiugo gīaku. **17** Niī ndungata yaku njīka wega, na nīngūtūūra muoyo; niī nīndīrīathīkagīra kiugo gīaku. **18** Hingūra maitho makwa nīguo nyone maūndū ma magegania marīa marī watho-inī waku. **19** Niī ndī mūgeni gūkū thī; ndūkaahithe maathani maku. **20** Ngoro yakwa nīrahīhīa nī kwīrirīria mawatho maku o mahinda mothe. **21** Wee nīukūūmaga arīa etīii, o acio manyiitītwo nī kīrumi, na arīa morūūraga magatiga maathani maku. **22** Njehereria kīnyūrūri na kūmenwo, nīgūkorwo ndūūrīte nūmītie kīrīra gīaku. **23** O na gūtuīka aathani maikaraga thī hamwe makanjambia, ndungata yaku nīrīcūūranagia kīrīra kīa watho waku. **24** Kīrīra gīaku nīkīo ngenagīra; nīkīo kīheaga mataaro. **25** Ngometio thī rūkūngū-inī; tūūria muoyo wakwa kūringana na kiugo gīaku. **26** Nīndakwīrire mīthīire yakwa nawe ūkīnjītīka; nduta kīrīra kīa watho waku. **27** Menyithia ūrutani wa mawatho maku; na niī nīndīrīcūūranagia ūhoro wa magegania maku. **28** Ngoro yakwa nī nogu nī ūndū wa kīeha; njīkīra hinya

kūringana na kiugo gīaku. **29** Njeheranīria na mīthīre ya maheeni; nī ūndū wa ūtugi waku nduta watho waku. **30** Niī-rī, ndīthuurīre njīra ya ma; matua maku ndīmaigīte ngoro-inī yakwa. **31** Wee Jehova, nīnūmītie kīrīra gīaku; ndūkanareke njonorithio. **32** Hanyūkaga o na njīra ya maathani maku, nīgūkorwo nīwohorithītie ngoro yakwa. **33** Wee Jehova, nduta kūrūmīrīra kīrīra kīa watho waku, na nī ūndīkīrūmie nginya mūthia. **34** He ūmenyo, na nīndīrīrūmagia watho waku na ndīwathīkagīre na ngoro yakwa yothe. **35** Ngeragīria njīra-inī cia maathani maku, nīgūkorwo nīmo ngenagīra. **36** Erekeria ngoro yakwa kūrī kīrīra gīaku, nīguo ūtige kwerekera ūhoro-inī wa gwītongia. **37** Girīrīria maitho makwa matige kwīrorera maūndū ma tūhū; tūūria muoyo wakwa kūringana na kiugo gīaku. **38** Hingīria ndungata yaku kīranīro gīaku, nīgeetha wītigagīrwo. **39** Njehereria njono iria ndītigagīra, nīgūkorwo mawatho maku nī mega. **40** Kaī nīndīriragīria mawatho maku-ī! Tūūria muoyo wakwa nī ūndū wa ūthingu waku. **41** Wee Jehova, wendo waku ūrīa ūtathiraga ūronginyīra, ūhonokio waku ūnginyīre kūringana na kīranīro gīaku; **42** nīguo ngoragwo na ūndū wa gūcookeria andū arīa maanyūrūragia, nīgūkorwo nī ūndīhokete kiugo gīaku. **43** Ndūkandunye kiugo kīa ma kuuma kanua-inī gakwa, nīgūkorwo njigīte mwīhoko wakwa mawatho-inī maku. **44** Ngūtūūra njathīkagīra watho waku, nginya tene na tene. **45** Ndīrīthīiaga ndī na wīyathi, nīgūkorwo nīmaathaga mawatho maku. **46** Nīndīrīaragia ūhoro wa kīrīra gīaku mbere ya athamaki na ndīrīconokaga, **47** nīgūkorwo nīngenagīra maathani maku

tondū nīndīmendete. **48** Ndīrīambararagia moko makwa kūrī maathani maku marīa nyendete, na ndīcūūranagie igūrū rīa kīrīra kīa watho waku. **49** Ririkana kiugo gīaku kūrī ndungata yaku, nīgūkorwo nīūūheete kīrīgīrīro. **50** Úndū ūrīa ūūhooreragia ndī mīnyamaro-inī nī ūyū: atī kīrīranīro gīaku nīkīo gītūūragia muoyo wakwa. **51** Andū arīa etīīi maanyūrūragia matekwīgīrīria, no nditiganagīria watho waku. **52** Nīndirikanaga mawatho maku ma tene, Wee Jehova, namo nīmahooreragia. **53** Nyiitagwo nī mang'ūrī nī ūndū wa andū arīa aaganu, o acio maatiganīrie watho waku. **54** Úhoro wa kīrīra gīaku nīguo ūtuūkīte rwīmbo rwakwa, o kūrīa guothe ingīkara. **55** Útukū ndirikanaga rīitwa rīaku, ngakīrūmia watho waku Wee Jehova. **56** Úū nīguo ngoretwo ngīka: nīnjathīkagīra mawatho maku. **57** Wee Jehova, Wee nīwe igai rīakwa; nīngwīrīte atī ndīathīkagīra ciugo ciaku. **58** Maathīīte ūthīū waku na ngoro yakwa yothe; nginyagīria wega waku o ta ūrīa wīranīire. **59** Nīndīcūūranītie ūhoro wa mīthīire yakwa, ngagīcookia makinya makwa kūrī kīrīra gīaku. **60** Nīngūhiūha na ndigūcererwo gwathīkīra maathani maku. **61** O na kūngītuīka atī andū arīa aaganu no manjohe na mīhīndo-rī, ndingīriganīrwo nī watho waku. **62** Útukū gatagatī njarahūkaga ngūcookerie ngaatho nī ūndū wa mawatho maku ma kīhooto. **63** Niī ndī mūrata wa andū arīa othe magwītīgīrīte, o arīa othe marūmagīrīra mawatho maku. **64** Wee Jehova, thī iīyūrītwo nī wendo waku; nduta kīrīra kīa watho waku. **65** Wee Jehova, īka ndungata yaku kūringana na kiugo gīaku. **66** Nduta gūkūūrana maūndū wega o na kūmamenya, nīgūkorwo

nīnjītīkītie maathani maku. **67** Mbere itanoona thīna nīndahītagia, no rīu nīnjathīkagīra kiugo gīaku. **68** Wee ūrī mwega, na nīwīkaga o wega; nduta kīrīra kīa watho waku. **69** O na gūtuīka andū arīa etīi nīmahakīte gīko na ndeto cia maheeni, ngūtūūra nūmītie mawatho maku na ngoro yakwa yothe. **70** Ngoro ciao nī nyūmū na itirī tha, no niī ngenagīra watho waku. **71** Warī ūndū mwega nī nyone thīna, nīgeetha ndīrute kīrīra kīa watho waku. **72** Watho ūrīa uumīte kanua gaku nī wa bata mūno harī niī, gūkīra ngiri cia icunjī cia betha na thahabu. **73** Moko maku nīmo manyūmbire na magīthondēka ūguo ndariī; he ūtaūku nīguo ndīrute maathani maku. **74** Andū arīa magwītīgīrīte marokenaga rīrīa maanyona, nīgūkorwo nīnjīgīte mwīhoko wakwa harī kiugo gīaku. **75** Jehova, nīnjūūrī atī mawatho maku nī ma ūthingu, na ūnyonetie thīna nī ūndū wa wīhokeku waku. **76** Wendani waku ūrīa ūtathiraga ūrotuīka wa kūūhooreria, kūringana na kīranīro gīaku kīrīa werīire ndungata yaku. **77** Iīkīra tha ciaku inginyīre nīguo ndūūre muoyo, nīgūkorwo watho waku nīguo ngenagīra. **78** Andū arīa etīi maroconorithio nī ūndū wa kūnjīka ūūru hatarī gītūmi; no niī-rī, ndīrīcūūranagia ūhoro wa mawatho maku. **79** Andū arīa magwītīgīrīte maronjookerera, o acio mataūkīrwo nī kīrīra gīaku. **80** Ngoro yakwa īroaga ūcuuke ūhoro-inī wa kīrīra kīa watho waku, nīguo ndikanaconorithio. **81** Ngoro yakwa īringīkaga nī kwīrirīria ūhonokio waku, no niī njīgīte mwīhoko wakwa harī kiugo gīaku. **82** Maitho makwa nīmaraaga hinya nī gūtūūra njūthīrīrie kīranīro gīaku; ngakīūria atīrī, “Ūgaakīūhooreria rī?”

83 O na gūtuīka haana ta mondo ya rūūa ya ndibei
īigītwo ndogo-inī, ndiriganagīrwo nī kīrīra kīa watho
waku. **84** Niī ndungata yaku-rī, ngweterera nginya rī?
Arīa maanyariiraga ūkaamaherithia rī? **85** Andū arīa etīi
manyenjeire marima nīguo ngwe kuo, o acio makararagia
watho waku. **86** Maathani maku mothe nī ma kwīhokwo;
ndeithia, nīgūkorwo andū maanyariiraga hatarī gītūmi. **87**
Maatigītie hanini maaniine nyume thī īno, no nditiganīirie
mawatho maku. **88** Menyerera muoyo wakwa kūringana
na wendo waku, na ndīathīkagīra kīrīra gīa kanua gaku.
89 Wee Jehova, kiugo gīaku gītūūraga tene na tene;
gītūūraga kīhaandīte wega kū igūrū. **90** Wirokeku waku
nī wa kuuma njiarwa nginya njiarwa; nīwe warūmirie thī,
nayo īgagīkara o īrūmīte. **91** Mawatho maku matūūraga
nginya ūmūthī, nīgūkorwo indo ciothe nīwe itungataga.
92 Korwo watho waku tiguo ūngenagia, ingīanathira nī
mīnyamaro yakwa. **93** Niī ndīrī hīndī ngaariganīrwo nī
mawatho maku, nīgūkorwo ūndūūrītie muoyo nī ūndū
wamo. **94** Honokia, nīgūkorwo ndī waku, na nīmaathīte
mawatho maku. **95** Andū arīa aaganu manjoheirie nīguo
maaniine, no niī ndīrīcūūranagia o ūhoro wa kīrīra
gīaku. **96** Ūndū o wothe mūkinyanīru wega, nīnyonete nī
ūrī mūthia; no maathani maku matīrī mūhaka. **97** Kaī
nīnyendete watho waku-ī! Ndindaga ngītarania ūhoro
waguo mūthenya wothe. **98** Maathani maku matūmagā
njūhīge gūkīra thū ciakwa, nīgūkorwo makoragwo hamwe
na niī hīndī ciothe. **99** Niī ndī na ūmenyo mūingī
gūkīra arutani akwa othe, nīgūkorwo ndaranagia ūhoro
wa mawatho maku. **100** Niī ndī na ūmenyo mūingī

gūkīra athuuri, nīgūkorwo njathīkagīra kīrīra gīaku.

101 Nīndigagīrīria magūrū makwa matikagerere njīra o yothe njūru, nīgeetha njathīkagīre kiugo gīaku. **102** Niī nditiganīrie mawatho maku, nīgūkorwo Wee nīwe ūndutīte ūhoro ūcio. **103** Kaī ciugo ciaku irī mūrīo ngīcicama-ī, irī mūrīo gūkīra ūūkī ūrī kanua-inī gakwa!

104 Ngīaga na ūtaūku nī ūndū wa kīrīra gīaku; nī ūndū ūcio nīthūire njīra o yothe njūru. **105** Kiugo gīaku nīkīo tawa wa magūrū makwa, na ūtheri wa kūmūrīka njīra yakwa. **106** Nīndīhītīte mwīhītwa na ngagwatīria, atī nīndīrīrūmagīrīra mawatho maku ma ūthingu. **107** Nīthīnīkīte mūno; Wee Jehova, tūūria muoyo wakwa, kūringana na kiugo gīaku. **108** Wee Jehova, īfīkīra ūgooci wa kwīyendera wa kanua gakwa, na ūkīndute mawatho maku. **109** O na gūtuīka ndūūraga nyiitīrīre muoyo wakwa moko-inī makwa-rī, ndingīrīganīrwo nī watho waku. **110** Andū arīa aaganu nīmanyambīire mūtego, no ndirī ndahītia kīrīra gīaku. **111** Mawatho maku nīmo igai rīakwa nginya tene; nīmo gīkeno kīa ngoro yakwa. **112** Ngoro yakwa nītuīte kūrūmagia kīrīra kīa watho waku o nginya mūthia. **113** Nīthūire andū a ngoro igīrī, no nīnyendete watho waku. **114** Wee nīwe rīūrīro rīakwa na ngo yakwa; njigīte mwīhoko wakwa kiugo-inī gīaku. **115** Njehererai, inyuī eeki ūūru, nīguo ngīrūmie maathani ma Ngai wakwa! **116** Nyiitagīrīra kūringana na kīranīro gīaku, na nīngūtūura muoyo; ndūkareke kīrīgīrīro gīakwa kīharagane. **117** Ndiiragīrīra, na nīngūhonokio; ngūtūura ndīite uuge waku. **118** Nīūregaga arīa othe matiganaga na kīrīra kīa watho waku, nīgūkorwo kwīheenia kūu

meheenagia nakuo nī gwa tūhū. **119** Arīa othe aaganu a gūkū thī ūmateaga ta gīko; nī ūndū ūcio niī nīnyendete kīrīra kīa watho waku. **120** Mwīrī wakwa nīūinainaga nīgūgwītigīra; njikaraga na guoya mūnene nī ūndū wa mawatho maku. **121** Niī njikīte maūndū ma ūthingu na ma kīhoto; ndūkandiganīrie harī arīa maahinyagīrīria. **122** Menyerera ūgima wa ndungata yaku; ndūkareke andū arīa etīi maahinyīrīrie. **123** Maitho makwa nīmaraaga hinya nīgūtūura njūūthīrīrie ūhonokio waku, ngacūthīrīria kīranīro gīaku kīa ūthingu. **124** Īkaga ndungata yaku kūringana na wendo waku, na ūndutage kīrīra kīa watho waku. **125** Niī ndī ndungata yaku; he gūkūūrana maūndū, nīguo hote gūtaūkīrwo nī kīrīra gīaku. **126** Wee Jehova, hīndī nīnginyu wīke ūndū, tondū andū nīmathūkītie watho waku. **127** Tondū nīnyendete maathani maku gūkīra thahabu, ngamenda mūno gūkīra thahabu īrīa therie, **128** na tondū nīndūte mawatho maku mothe nīmagīrīire, nīthūire njīra o yothe ītarī ya ma. **129** Kīrīra gīaku nī kīa magegania; nī ūndū ūcio nīndīrīgīathīkagīra. **130** Ciugo ciaku ciataūrwo nīrehaga ūtheri; nīciūhīgagia andū arīa matarī oogī. **131** Njathamītie kanua gakwa ngahūma nī ūndū wa kwīrirīria maathani maku. **132** Njerekera na ūnjiguīre tha, o ta ūrīa wīkaga andū arīa mendete rītwa rīaku. **133** Rūngagīrīria makinya makwa kūringana na kiugo gīaku; ndūkareke njathagwo nī wīhia o na ūrīkū. **134** Ngūūra kuuma ūhiinyanīrīria wa andū, nīguo njathīkagīre mawatho maku. **135** Tūma ūthīū waku warīre ndungata yaku, na ūndutage kīrīra kīa watho waku. **136** Maitho makwa manyūrūrūkagia maithori ta

rūūī, nīgūkorwo andū matirathikīra watho waku. **137** Wee Jehova, ūrī mūthingu, na mawatho maku nīmagīrīire. **138** Mawatho marīa ūheanīte nī ma ūthingu; nī ma kwīhokwo kūna. **139** Kīyo gīakwa nīkīnogetie, nīgūkorwo thū ciakwa nīcitiganīrie ciugo ciaku. **140** Ciīranīro ciaku nīthuuranīre o biū, na ndungata yaku nīciendete. **141** O na gūtuīka ndirī bata na nīnyararītwo-rī, ndiriganagīrwo nī mawatho maku. **142** Ūthingu waku nī wa gūtūūra tene na tene, naguo watho waku nī wa ma. **143** Ngoretwo nī mathīīna na mīnyamaro, no maathani maku nīmo ngenagīra. **144** Kirīra gīaku nī kīa ma nginya tene; kīhe ūtaūku nīguo ndūūre muoyo. **145** Ndīragūkaīra na ngoro yakwa yothe, Wee Jehova, njītīka, na nīndīrīathikāgīra kīrīra kīa watho waku. **146** Wee nīwe ndīrakaīra, honokia na nīndīrīmenyagīrīra mawatho maku. **147** Njūkagīra tene gūtanakīa, ngakūrīrīra nīguo ūndeithie; njigīte mwīhoko wakwa kiugo-inī gīaku. **148** Maitho makwa maikaraga mahingūkīte matuanīra-inī mothe ma arangīri, nīguo ndaranagie ūhoro wa ciīranīro ciaku. **149** Igua mūgambo wakwa kūringana na wendo waku; Wee Jehova, tūūria muoyo wakwa, kūringana na mawatho maku. **150** Andū arīa mathugundaga maūndū ma wīki naaī nīmanguhīrīrie, no-o nīmaraihanīrīrie na watho waku. **151** No Wee Jehova, ūikaraga hakuhī, na maathani maku mothe nī ma ma. **152** Matukū-inī ma tene nīndamenyire kuuma kīrīra-inī gīaku, atī wagīthondekire kīrī gīa gūtūūra nginya tene. **153** Rora gūthīīnīka gwakwa na ūndeithūre, nīgūkorwo ndiriganīrwo nī watho waku. **154** Ndūrīra na ūkīngūūre; tūūria muoyo wakwa kūringana na kīranīro gīaku. **155** Ūhonokio nīūraihiīrīrie andū

arĩa aaganu, n̄gūkorwo matirongoragia kīrīra kĩa watho waku. **156** Wee Jehova, tha ciaku n̄i nyinḡi; tūūria muoyo wakwa kūringana na mawatho maku. **157** Andū arĩa maanyariiraga n̄i ainḡi, no ndirī ndahutatīra kīrīra ḡiaku. **158** Njūthagīrīria arĩa mataři na wītīkio ngoro, n̄gūkorwo matiathīkagīra kiugo ḡiaku. **159** Ta kīone ūrīa nyendete mawatho maku; tūūria muoyo wakwa, Wee Jehova, kūringana na wendo waku. **160** Ciugo ciaku ciothe n̄i cia ma; mawatho maku mothe n̄i ma ūthingu na n̄i ma gūtūūra tene na tene. **161** Aathani maanyariiraga hatarī gītūmi, no ngoro yakwa ūinainagio n̄i kiugo ḡiaku. **162** Ngenagīra kīranīro ḡiaku, o ta ūrīa mūndū atahīte indo nyinḡi akenaga. **163** Nīmenete na ngathūūra maheeni, no nīnyendete watho waku. **164** O mūthenya ngūgoocaga maita mūgwanja n̄i ūndū wa mawatho maku ma ūthingu. **165** Arĩa mendete watho waku n̄i marī thayū mūinḡi, na gūtirī kīndū kīngītūma mahīngwo. **166** Njetagīrīra ūhonokio waku, Wee Jehova, na ngarūmīrīra maathani maku. **167** Njathīkagīra kīrīra ḡiaku, n̄gūkorwo nīndikīendete mūno. **168** Njathīkagīra mawatho maku na kīrīra ḡiaku, n̄gūkorwo mīthīire yakwa yothe nīūmīū. **169** Wee Jehova-rī, gūkaya gwakwa kūrokinya harīwe; he gūtaūkīrwo kūringana na kiugo ḡiaku. **170** Mathaithana makwa marokinya harīwe; ndeithūra kūringana na kīranīro ḡiaku. **171** Mīromo yakwa ūrkūgoocaga hīndī ciothe, n̄gūkorwo nīūndutaga kīrīra kĩa watho waku. **172** Rūrīmī rwakwa nīrūkiine ūhoro wa kiugo ḡiaku, n̄gūkorwo maathani maku mothe n̄i ma ūthingu. **173** Guoko gwaku n̄gūkīhaarīrie kūndeithia, n̄gūkorwo

mawatho maku nīmo niī ndīthuurīire. **174** Ūhonokio waku
nīguo ndīriragīria, Wee Jehova, naguo watho waku nīguo
ngenagīra. **175** Ndīrogītūra muoyo nīguo ngūgoocage,
namo mawatho maku nīmatūure mandeithagia. **176** Niī
nīhitītie njīra ta ng'ondu yūrīte. Gīcarie ndungata yaku,
nīgūkorwo ndiriganīrwo nī maathani maku.

120 Thaburi ya Agendi Ndakaīire Jehova ndī mīnyamaro-inī, nake akīnjītīka. **2** Wee Jehova, honokia harī mīromō
īrīa yaragia maheeni, na harī nīmī iria iheenanagia. **3**
Agaagwīka atīa, na nī atīa ūngī makīria ya ūguo, wee
rūrīmī rūrū rūheenanagia? **4** Agaakūherithia na mīguī
mīnoore ya njamba ya ita, na makara marīrīmbūkīte
mwaki ma mūtī wa mūkoigo. **5** Kaī ndī na haaro-ī,
nīgūtūra gūkū Mesheki, na ngaikara hema-inī cia Kedari-ī! **6** Nīndūrīte hīndī ndaaya gatagatī-inī ka arīa mathūire
thayū. **7** Niī ndī mūndū wa thayū; no rīrīa ndaaria-rī, o
mendaga o mbaara.

121 Thaburi ya Agendi Nīngūtiira maitho makwa ndore
irīma-inī: ūteithio wakwa ūngiuma na kū? **2** Ūteithio
wakwa uumaga kūrī Jehova, o we Mūūmbi wa igūrū
na thī. **3** We ndangīreka kūgūrū gwaku gūtirūke: ūcio
mūmenyereri waku ndarī hīndī angīcūnga; **4** ti-itherū,
ūcio mūmenyereri wa Isiraeli ndarī hīndī angīcūnga,
kana ahītwo nī toro. **5** Jehova nīwe ūkūmenyagīrīra:
Jehova nīwe kīruru gīaku guoko-inī gwaku kwa ūrīo;
6 mūthenya wee ndūngīringīka nī riūa, kana ūringīke
nī mweri ūtukū. **7** Jehova nīarīkūgitagīra kuuma ūrū-
inī wothe: nīarīmenyagīrīra muoyo waku; **8** Jehova

nñaríkñumenyagírira ûkiumagara na ûgícooka, kuumá ríu
nginya tene na tene.

122 Thaburi ya Daudi Nñindakenire hamwe na arña
maanjíirire atírî, “Nítúthiï nyúmba ya Jehova.” **2** Magúrû
maitû marúgamíte ihingo-iní ciaku, wee Jerusalemu. **3**
Jerusalemu ríakítwo ta itúura inene rínyitithaníto wega.
4 Kuu níkuo mihírígä yambataga, o yo mihírígä ya Jehova,
ígathiï kúgooca ríitwa ríja Jehova kúringana na mawatho
marña aheete Israeli. **5** Kuu níkuo kúigítwo ití cia ûnene
cia atuaníri ciira, o cio ití cia ûnene cia nyúmba ya Daudi.
6 Hoerai Jerusalemu thayü: “Arña makwendete marotúura
na thayü. **7** Kúrja thingo ciaku ciirigíire kúrogjä na thayü,
naguo ügitíri ügëe ciikaro-iní ciaku cia üthamaki.” **8** Ní
ûndû wa ariü a baba na arata, nguuga atírî, “Thayü ürogjä
thiiní waku.” **9** Ní ûndû wa nyúmba ya Jehova Ngai witü,
caragia ügaacíru waku.

123 Thaburi ya Agendi Níngütiira maitho makwa na
kúrî we, o Wee üikaríre gítî gíaku kíja ûnene kuu igúrû.
2 O ta úrja maitho ma ndungata maroragírìria guoko
kwa mwathi wayo, na o ta úrja maitho ma müirítu
ndungata maroragírìria guoko kwa mütumia mwathi
wayo, üguo noguo maitho maitû maroragírìria Jehova
Ngai witü, o nginya atúiguíre tha ciake. **3** Túiguíre
tha, Wee Jehova, túiguíre tha, nígúkorwo nítúkiríriie
kúnyararwo kúnene. **4** Nítúkiríriie kínyúrûri kínene kíja
andû arña menenehagia, o na rúmena rüingí rwa andû
arña etíii.

124 Thaburi ya Daudi Korwo Jehova ndaakoretwo arī mwena witū; Israeli nīmakiuge ūguo: **2** Korwo Jehova ndaarī mwena witū rīrīa andū maatūtharīkīire-rī, **3** nīmangīatūmeririe tūrī muoyo; rīrīa marakara mao maatūrīmbūkīire-rī, **4** mūiyūro wa maaī nīungīatūhubanīirie, tūhumbwo nī nditi ya maaī macio; **5** maaī macio maathereraga na hinya mūno nīmangīatūthereririe. **6** Jehova arogoocwo, o we ūtaatūrekereirie tūtambuurangwo nī magego mao. **7** Ithuī tūhonokete ta nyoni īhonokete mūtego-inī wa mūmītegi; mūtego nīunangītwo, na ithuī nītūhonokete. **8** Úteithio witū uomaga harī Jehova, o we Mūūmbi wa igūrū na thī.

125 Andū arīa mehokete Jehova matariī ta Kīrima gīa Zayuni, kīrīa gītangīenyenyeka, no gītūūraga nginya tene. **2** O ta ūrīa irīma ithiūrūrūkīirie Jerusalemu ūguo noguo Jehova athiūrūrūkagīria andū ake, kuuma rīu nginya tene na tene. **3** Mūthīgi wa andū arīa aaganu ndūgūtūura wathanaga būrūri ūrīa ūgaīirwo andū arīa athingu, nīguo andū acio athingu matikae gūtambūrūkia moko mao meeke ūūru. **4** Wee Jehova, andū arīa ega mekaga o maūndū mega, o acio arūngīrīu ngoro. **5** No rīrī, andū arīa maahūkaga makagera njīra iria njogomu-rī, Jehova nīakamaingatanīria hamwe na arīa mekaga ūūru. Israeli kūrogīa thayū.

126 Thaburi ya Agendi Rīrīa Jehova aacookirie andū a Zayuni arīa maatahītwo akīmainūkia-rī, twahaanire ta andū mekūroota. **2** Tūnua twitū twaiyūrire mītheko, nacio nīmī ciitū ikīina nyīmbo cia gīkeno. Hīndī īyo ndūrīrī-inī gūkīiranwo atīrī, “Jehova nīekīire andū aya maūndū

manene.” **3** Jehova n̄iatw̄k̄ire maündū manene, na ithū t̄ukaiȳrwo n̄ ḡkeno. **4** T̄uma t̄ugaac̄ire r̄inḡi, Wee Jehova, ta ūr̄ia nj̄ūū ūcia Negevu icookaga k̄uȳra. **5** Andū ar̄ia mahaandaga na maithori, n̄imakagetha mak̄inaga nȳimbo ūcia ḡkeno. **6** Mündū o na angiumagara ak̄r̄iraga, akuūte mbeū ūcia k̄uhaanda, agaacooka ak̄inaga nȳimbo ūcia ḡkeno, akuūte it̄ia ciake ūcia ngano.

127 Tiga nȳumba yakirwo n̄i Jehova, andū ar̄ia mam̄akaga marutaga w̄ira o wa t̄uhū. Tiga it̄ūra inene r̄imenyereirwo n̄i Jehova, aranḡiri maraaraga mehūūḡite o t̄uhū. **2** N̄i t̄uhū andū k̄urooka ḡūk̄ira r̄uciin̄i tene, na ḡukoma magakoma macereirwo, mak̄inogera irio ūcia k̄ur̄ia, n̄iḡkorwo andū ar̄ia Jehova endete, we n̄amaheaga o na mar̄i toro. **3** Ciana n̄i igai kuuma k̄ur̄i Jehova, ciana n̄i k̄iheo kuuma k̄ur̄i we. **4** Ciana iria mündū aciar̄ite ar̄i m̄ünini no ta m̄igū īr̄i moko-in̄i ma njamba ya ita. **5** K̄urathimwo n̄i mündū ūr̄ia thiaka wake ūiȳür̄ite m̄igū. Matigaaconorithio r̄ir̄ia magaakorwo maḡciira na thū ciao hau k̄ihingo-in̄i.

128 Thaburi ya Agendi K̄urathimwo n̄i mündū o wothe w̄itiḡir̄ite Jehova, o ūcio ūgeraḡira nj̄ira ciake. **2** N̄iūkar̄iīga maciaro ma w̄ira waku; irathimo na k̄ugaac̄ira nīigatuīka ciaku. **3** Mütumia waku eḡutuīka ta m̄uthabib̄ ūr̄ia ūciaraga mūno ar̄i kūu nȳumba-in̄i yaku th̄iin̄i; ciana ciaku ituīke ta thuuna ūcia mütamaiȳu ithiūr̄ur̄ük̄irie metha yaku. **4** Ūguo n̄iguo mündū ar̄irathimago, ūr̄ia w̄itiḡir̄ite Jehova. **5** Jehova arok̄urathimaga ar̄i Zayuni matukū mothe ma muoyo waku; ūroona k̄ugaac̄ira kwa

Jerusalemu, **6** na ūtūūre muoyo, ūkoona ciana cia ciana ciaku. Thayū ūrogīa Israeli.

129 Thaburi ya Agendi Maanahinyīrīria mūno kuuma ūnini-inī wakwa, Israeli nīmakiuge ūguo, **2** maanahinyīrīria mūno kuuma ūnini-inī wakwa, no rīrī, matirī maahota kūndooria. **3** Andū arīa marīmaga na mūraū marīmīte ng'ong'o wakwa, magatema mītarō mīraihi. **4** No rīrī, Jehova nī mūthingu; nīanjohorithītie harī mīhīndo ya andū arīa aaganu. **5** Andū arīa othe mathūire Zayuni marocookio na thuutha maconokete. **6** Marohaana ta nyeki īrī nyūmba igūrū, īrīa īhooohaga ītanamera; **7** mūmītui ndangīmīyūria hī-inī ciake, o na kana ūrīa ūmīūnganagia amīiyūrie moko-inī make. **8** Andū arīa mahītūkagīra kuo maroaga kuuga atīrī, “Kīrathimo kīa Jehova kīrogīa igūrū rīanyu; nītwamūrathima thīinī wa rītwa rīa Jehova.”

130 Thaburi ya Agendi Wee Jehova-rī, ndīragūkaīra ndī o kūrīa kūriku; **2** Wee Jehova, igua mūgambo wakwa. Matū maku nīmaigue ngīgūkaīra ūnjiguīre tha. **3** Wee Jehova, korwo no ūtare maita marīa tūkwīhagīria-rī, nūū ūngīgwītiiria, Wee Jehova? **4** No rīrī, Wee nīūrekanagīra; nī ūndū ūcio nīwītigīrītwo. **5** Njetagīrīra Jehova, ngoro yakwa nīmwetereire, niī ndīhokaga kiugo gīake. **6** Ngoro yakwa yetagīrīra Jehova, gūkīra ūrīa arangīri metagīrīra rūciinī gūkīe, ū-ni, gūkīra ūrīa arangīri metagīrīra rūciinī gūkīe. **7** Wee Israeli, wīhokage Jehova, nīgūkorwo harī Jehova he wendo ūrīa ūtathiraga, na ningī harī we harī na ūhonokio kūna. **8** We mwene nīagakūūra Israeli kuuma mehia-inī mao mothe.

131 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, ngoro yakwa ndīrī na mwīgaatho, o na maitho makwa ti ma mwītūūgīrio; niī ndirūmbūyanagia na maūndū manene, o na kana maūndū ma magegania marīa mangīrīte. **2** No rīrī, nīhooreretie na ngakiria ngoro yakwa; o ta kaana gatuithītio iria gakuūtītwo nī nyina, o ta kaana gatuithītio iria nīguo ngoro yakwa īhaana īrī thīnī wakwa. **3** Atīrīrī wee Israeli, wīhokage Jehova rīu na nginya tene.

132 Thaburi ya Agendi Wee Jehova, ririkana Daudi na mathīna marīa mothe omīrīirie. **2** Nīehītire mwīhītwa harī Jehova, akīhīta harī ūcio Mwene-Hinya, o we Ngai wa Jakubu, akiuga ūū: **3** “Ndigatoonya nyūmba yakwa, kana haice ūrīrī wakwa, **4** ndikaareke maitho makwa mone toro, kana ndeke imone ciakwa icūnge, **5** o nginya ngoonera Jehova handū ha gūikara, ūcio Mwene-Hinya, o we Ngai wa Jakubu, ndīmuonere gīkaro.” **6** Nītwaiguire ūhoro tūrī Efiratha, na tūkīükora mīgūnda-inī ya Kiriathu Jearimu. **7** Tūkiuga atīrī, “Nītūthīiī gīkaro-inī gīake; nītūinamīrīre tūmūhooe tūrī gaturwa-inī ka makinya make; **8** arahūka, Wee Jehova, ūūke kīhurūko-inī gīaku, wee na ithandūkū rīa kīrīkanīro rīa hinya waku. **9** Athīnjīri aku marohumbwo na ūthingu; andū aku aamūre nīmakīine nī gūkena.” **10** Nī ūndū wa ndungata yaku Daudi, ndūkarega ūrīa we ūitīrīirie maguta. **11** Jehova nīehītire na mwīhītwa harī Daudi, mwīhītwa atangīricūkwo, akīmwīra atīrī: “Nīngaikarīria ūmwe wa rūciaro rwaku Gītī-inī gīaku kīa ūnene, **12** ariū aku mangīkaamenyerera kīrīkanīro gīakwa na mawatho makwa marīa ndīrīmarutaga, hīndī ūyo ariū ao nīmagaikarīra gītī gīaku kīa ūnene nginya

tene na tene.” **13** Nīgūkorwo Jehova nīathuurīte Zayuni, akerirīria gūtuīke gīkaro gīake, akoiga atīrī: **14** “Gīkī nīkīo kīhurūko gīakwa nginya tene na tene; gūkū nīkuo ngūtūura njikarīre gītī kīa ūnene, nīgūkorwo nī nī ndīyendeire; **15** nīngakūrathima na ūmaathi mūingī mūno; athīni akuo ndīmahūūnie na irio. **16** Nīngahumba athīnjīri-Ngai akuo ūhonokio, na andū akuo arīa aamūre matūure mainaga nī gūkena. **17** “Kūu nīkuo ngaatūma rūhīa rwa Daudi rūthundūke na njigīre ūrīa njitīrīrie maguta tawa ūgwakana. **18** Thū ciake nīngacihumba thoni, no thūmbī ya ūnene ūrīa ūtwe wake nīgakenga na riiri.”

133 Thaburi ya Daudi Nī ūhoro mwega atīa, o na ūrī gīkeno, rīrīa andū a nyūmba īmwe maikarania maiguanītel **2** Nī ta maguta manungi wega maitīrīrio mūtwe, makīnyūrūrūkīra nderu-inī, o nderu-inī cia Harūni, makanyūrūrūka nginya ngingo-inī ya kanjū yake. **3** Ningī nī ta ime rīa Herimoni rīkīgwīra Kīrīma gīa Zayuni. Nīgūkorwo kūu nīkuo Jehova eraniire kīrathimo gīake, nīkīo muoyo wa tene na tene.

134 Thaburi ya Agendi Goocai Jehova, inyuothē ndungata cia Jehova, inyuī mūtungataga mūrī nyūmba-inī ya Jehova ūtukū. **2** Ambarariai moko manyu mūrī thīinī wa handū-harīa-haamūre mūgooce Jehova. **3** Jehova, o we Mūumbi wa igūrū na thī aromūrathima arī kūu Zayuni.

135 Goocai Jehova. Goocai rītwa rīa Jehova; inyuī ndungata cia Jehova-rī, mūgocei, **2** inyuī mūtungataga thīinī wa nyūmba ya Jehova, o inyuī mūrūgamaga nja-inī cia nyūmba ya Ngai witū. **3** Goocai Jehova, nīgūkorwo

Jehova nĩ mwega; inai mūgooce rītwa rīake, nīgūkorwo
nĩ rīega. **4** Nīgūkorwo Jehova nīethuurīire Jakubu atuīke
wake, agathuura Isiraeli atuīke igai rīake kīumbē. **5** Niī
nīnjūūī atī Jehova nĩ mūnene, atī Mwathani witū nĩ
mūnene gūkīra ngai ciothe. **6** Jehova ekaga ūrīa wothe
ekwenda, kūu igūrū na gūkū thī, o na kūu iria-inī o
na kūrīa guothe kūriku mūno. **7** Nīwe ūtūmaga matu
mambate kuuma ituri-inī cia thī; nīwe ūtūmaga kūgīe
heni irehanīte na mbura, na akarehe rūhuho kuuma
mīthithū-inī yake. **8** Nīwe waringire marigithathi ma
Misiri, marigithathi ma andū na ma nyamū. **9** Wee Misiri,
nīwe watūmire thīinī waku kūringwo ciama na morirū,
agīukīrīra Firaūni na ndungata ciake ciothe. **10** Nīwe
waringire ndūrīrī nyingī na akīūraga athamaki maarī
hinya: **11** nīo Sihoni mūthamaki wa Aamori, na Ogu
mūthamaki wa Bashani, o na athamaki othe a Kaanani;
12 akīheana būrūri wao ūtuīke igai, ūtuīke igai kūrī andū
ake a Isiraeli. **13** Rītwa rīaku, Wee Jehova, rītūrīraga
nginya tene, ngumo yaku, Wee Jehova, īgakinyīra njiarwa
na njiarwa. **14** Nīgūkorwo Jehova nīagaciirīrīra andū
ake, na aiguīre ndungata ciake tha. **15** Mīhianano ya
ndūrīrī īthondeketwo na betha na thahabu, o wīra wa
moko ma andū. **16** Nīrī tūnua, no ndīaragia, nīrī maitho,
no ndīonaga; **17** nīrī matū, no ndīiguaga, o na ndīrī
mīhūmū tūnua-inī twayo. **18** Andū arīa mamīthondekaga
makaahaana o tayo, na noguo arīa othe mamīhokaga
makaahaana. **19** Inyuī nyūmba ya Isiraeli, goocai Jehova;
Inyuī nyūmba ya Harūni, goocai Jehova; **20** Inyuī nyūmba
ya Lawi, goocai Jehova; inyuī arīa mūmwītigīrīte, goocai

Jehova. **21** Jehova arogoocwo kuuma Zayuni, o we ūtūruga kū Jerusalemu. Goocai Jehova.

136 Cookeriai Jehova ngaatho, tondū nī mwega. Wendo wake nī wa tene na tene. **2** Cookeriai Ngai wa ngai iria ingī ngaatho. Wendo wake nī wa tene na tene. **3** Cookeriai Mwathani wa aathani ngaatho: Wendo wake nī wa tene na tene. **4** we wiki nīwe wīkaga maündū manene ma magegania, Wendo wake nī wa tene na tene. **5** nīwe wombire igūrū na ūndū wa ūmenyo wake, Wendo wake nī wa tene na tene. **6** nīwe watambūrkirie thī nyūmū igūrū rīā maaī, Wendo wake nī wa tene na tene. **7** nīwe wombire imūrī iria nene, Wendo wake nī wa tene na tene. **8** riūa rīathage mūthenya, Wendo wake nī wa tene na tene. **9** naguo mweri na njata ciathage ūtukū; Wendo wake nī wa tene na tene. **10** nīwe waringire marigthathi ma Misiri, Wendo wake nī wa tene na tene. **11** akīruta Isiraeli gatagatī-inī kao, Wendo wake nī wa tene na tene. **12** na guoko kwa hinya na atambūrkītie gīcoka gīake, Wendo wake nī wa tene na tene. **13** nīwe wagayūkanirie Iria Itune rīgītigana, Wendo wake nī wa tene na tene. **14** agītūma andū a Isiraeli matuīkanie gatagatī karīo, Wendo wake nī wa tene na tene. **15** no Firaūni na ita rīake akīmahubīkanīria kū Iria-inī Itune; Wendo wake nī wa tene na tene. **16** nīwe watongoririe andū ake magītuīkanīria werū-inī, Wendo wake nī wa tene na tene. **17** nīwe waringire athamaki maarī anene, Wendo wake nī wa tene na tene. **18** na akīrara athamaki maarī ngumo: Wendo wake nī wa tene na tene. **19** nīo Sihoni mūthamaki wa Aamori, Wendo wake nī wa tene na tene. **20** na Ogu

mūthamaki wa Bashani; Wendo wake nī wa tene na tene.
21 na akīheana būrūri wao ūtuīke igai, Wendo wake nī wa tene na tene. **22** ūgītuīka igai rīa Israeli ndungata yake; Wendo wake nī wa tene na tene. **23** nīwe watūririkanire rīrīa twahatīrīrio, Wendo wake nī wa tene na tene. **24** na agītūhonokia kuuma kūrī thū ciitū, Wendo wake nī wa tene na tene. **25** nīwe ūheaga ciūmbe ciothe irio. Wendo wake nī wa tene na tene. **26** Cookeriai Mūrungu wa igūrū ngaatho. Wendo wake nī wa tene na tene.

137 Ngurumo-inī cia njūūī cia Babuloni nīkuo twai karaga thī tūkarīra, twaririkana Zayuni. **2** Kūu mītī-inī ya mīethia nīkuo twacuuragia inanda ciitū cia mūgeeto, **3** nīgūkorwo tūrī kūu andū arīa maatūtahīte nīmatwīraga tūmainīre nyīmbo, o acio atūnyariiri magatwīra tūmainīre nyīmbo tūkenete, magatwīra atīrī, “Tūinīrei rwīmbo rūmwe rwa iria mwainaga mūrī Zayuni!” **4** Tūngīhota atīa kūina nyīmbo cia Jehova tūrī būrūri wa ūgeni? **5** Ingīkariganīrwo nīwe, Wee Jerusalemu-rī, guoko gwakwa kwa ūrīo kūrokīriganīrwo nī ūūgī wakuo wa gwīka maūndū. **6** Rūrīmī rwakwa rūronyiitana na karakara ingīkaaga gūkūririkana, ingīkaaga gūtua Jerusalemu gīkeno gīakwa kīrīa kīnene. **7** Wee Jehova, ririkana ūrīa andū a Edomu meekire, mūthenya ūrīa itūūra rīa Jerusalemu rīanyiitirwo. Maanīrīire, makiuga atīrī, “Rīmomorei, rīmomorei o nginya mūthingi-inī warīo!” **8** Wee mwarī wa Babuloni, o wee ūtuīrīrīwo kūniinwo, gūkena nī mūndū ūrīa ūgūgwīka o ta ūguo ūtwīkīte: **9** gūkena nī mūndū ūrīa ūhuragia tūkenge twaku, agatūgūthithia ndwaro-inī cia mahiga.

138 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, nīngūkūgooca na ngoro yakwa yothe; ngūkūinīra ngūgooce ngai iria ingī irī o ho. **2** Ngūinamīrīra njerekeire hekarū-inī yaku īrīa nyamūre, ngooce rītwa rīaku, nī ūndū wa wendo waku na wīhokeku waku, nīgūkorwo nītūūgīrītie rītwa rīaku, na ūgatūūgīria kiugo gīaku makīria ya maūndū marīa mangī mothe. **3** Hīndī īrīa ndagwītire, nīwanjītīkire; wanyūmīrīrie na ūkīnjīkīra hinya ngoro. **4** Wee Jehova-rī, athamaki othe a thī nīmakūgoocage, rīrīa maigua ciugo cia kanua gaku. **5** Nīmaganagerūhoro wa njīra cia Jehova, nīgūkorwo riiri wa Jehova nī mūnene. **6** O na gūtūika Jehova arī igūrū-rī, nīaroraga andū arīa enyīhia, no arīa etīi akamenya ūhoro wao arī o kūraya. **7** O na ingīgerera mathīna-inī, Wee nīūmenyagīrīra muoyo wakwa; ūtambūrūkagia guoko gwaku ūgookīrīra marakara ma thū ciakwa, ūkaahonokia na guoko gwaku kwa ūrīo. **8** Jehova nīakahingia muoroto wake harī niī; wendo waku, Wee Jehova, nī wa tene na tene; nī ūndū ūcio ndūgatiganīrie wīra wa moko maku.

139 Thaburi ya Daudi Wee Jehova-rī, nīūthuthuurītie na ūkaamenya. **2** Niūrīa njikarīte thī na rīrīa njūkīrīte ūkamenya meciiria makwa ūrī o kūraya. **3** Niūū ūngiumagara o na ngīkoma; Wee niūū ūmīthīire yakwa yothe. **4** Wee Jehova-rī, itanagweta kiugo na rūrīmī rwakwa, Wee nīūkoragwo ūkīū ūbiū. **5** Niūnjirīire mbere na thuutha; niūnjigīrīire guoko gwaku. **6** Ūmenyo ta ūcio nī wa magegania mūno harī niī, ūrī igūrū mūno ndingūkinyīra. **7** Nī kū ingīthīi njeherere Roho waku? Ingīrīra kū nyume ūthīū-inī waku? **8** Ingīambata thiī

igūrū, Wee ūrī kuo; ingīara ūrīrī wakwa kūrīa kūriku
mūno, Wee ūrī o kuo. (**Sheol h7585**) **9** Ingīumbūka na
mathagu ma gūgīkīa, ingīthīi gūtūūra mūrīmo ūrīa
ūngī wa iria, kūndū kūraya mūno, **10** o na kūu guoko
gwakwa nokuo kūngīndongoria, guoko gwaku kwa ūrīo
gūkīnyiite kūnūmītie. **11** Ingiuga atīrī, “Ti-itherū nduma
nīkūūhitha, naguo ūtheri ūyū ūūthiūrūkīrie ūtuīke
ūtukū,” **12** o na nduma ndīrī hīndī īngīgūtumanīra;
ūtukū ūkwara ta mūthenya, nīgūkorwo nduma kūrī we
nī ta ūtheri. **13** Nīgūkorwo nīwe wombire ciīga ciakwa
cia na thīnī; wanyiitithanirie ndī o nda ya maitū. **14**
Nīngūkūgooca nī ūndū mūūmbīre ūrīa nyūmbītwo naguo
nī wa kūmakania na wa magegania; ciīko ciaku nī cia
magegania, nī mwene nīnjūū ūguo o wega. **15** Mahīndī
makwa matiahithīkīte harīwe, rīrīa ndoombīirwo kūrīa
kūhitharu. Rīrīa ndanyiitithanagio hamwe ndī thī kūrīa
kūriku mūno-rī, **16** maitho maku nīmonaga mwīrī wakwa
ūtanombwo biū. Matukū mothe marīa nyamūrīirwo
nīmandīkītwo ibuku-inī rīaku o na mbere ya ūmwe wamo
kūgīa. **17** Hī! ū meciiria maku matikīrī ma bata harī nī,
Wee Mūrungu! Kaī mūigana wamo nī mūnene-ī! **18** Ingītua
kūmatara, no maingīhe gūkīra mūthanga. Hīndī ūrīa
ndokīra, ndī o hamwe nawe. **19** Wee Ngai-rī, naarī korwo
woraga arīa aaganu! Njehererai, inyuī mūnyootagīra
gūita thakame! **20** Maaragia ūhoro waku marī na meciiria
mooru; arīa magūthūire mahūthagīra rītwa rīaku ūūru. **21**
Wee Jehova, githī ndithūire arīa magūthūire, na ngamena
arīa magūūkagīrīra? **22** Gūthūūra ndīmathūire o biū;
ndīmatuaga thū ciakwa. **23** Wee Mūrungu, thuthuuria,

ūmenye ngoro yakwa; ngeria ūmenye meciiria makwa. **24**

Rora wone kana nī harī mīthiire mīru thīnī wakwa, na
ūkīndongorie na njīra īrīa ya tene na tene.

140 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, hatūra kuuma moko-inī ma andū arīa ooru; ngitīra harī andū arīa mahūthagīra ūhinya, **2** o acio mathugundaga maūndū mooru ngoro-inī ciao, na magathugunda mbaara o mūthenya. **3**
Manooraga nīmī ciao ikohīga ta rūrīmī rwa nyoka;
mīromo yao yaragīa maūndū marūrū ta thumu wa ndūrā.
4 Wee Jehova, njeheria moko-inī ma andū arīa aaganu;
ngitīra kuuma harī andū arīa mahūthagīra ūhinya, o acio
mabangaga ūrīa mangīhīngā magūrū makwa. **5** Andū arīa
etīi nīmanyambīire mūtego; nīmatambūrūkītie ndigi cia
wabu wao, na makanjigīra mītego njīra-inī yakwa. **6** Wee
Jehova, nguuga atīrī, “Wee nīwe Mūrungu wakwa.” Wee
Jehova-rī, igua ngīgūkaīra nīguo, ūnjiguīre tha. **7** Wee
Mwathani Jehova, o Wee ūrīa mūūhonokia ūrī hinya,
Wee ūgitagīra mūtwe wakwa mūthenya wa mbaara: **8**
Wee Jehova, ndūkahingīrie arīa aaganu merirīria mao,
ndūkareke mībangō yao īgaacīre, matikae gwītīa. **9**
Mītwe ya arīa mandigiciīrie īrohumbīkanio na mathīna
marīa marehetwo nī mīromo yao. **10** Marogwīrwo nī
makara me gwakana; maroikio mwaki-inī, maikio marima
marī mūtondo, kūrīa matakoima o na rī. **11** Ndūkanareke
arīa macambanagia magaacīre būrūri-inī; mwanangīko
ūrothingata andū arīa mahūthagīra ūhinya. **12** Niī
nīnjūūū atī Jehova nīarūagīra kīhooto kīa arīa athīni,
na akagitīra kīhooto kīa arīa abatari. **13** Ti-itherū arīa

athingu n̄marīgoocaga rītwa r̄aku, na ar̄ia arūnḡir̄ru
n̄magatūura ūthiū-in̄ waku.

141 Thaburi ya Daudi Wee Jehova, n̄we nd̄rakaīra;
hiūha ūuke kūrī nī. Igua mūgambo wakwa nḡigūkaīra. **2**
Ihooya r̄akwa r̄iroambata mbere yaku ta mūtararīko wa
ūbumba; nakuo kwambararia moko makwa kūrotuīka
ta igongona r̄ia hwaī-in̄. **3** Wee Jehova, iga mūranḡri
kanua-in̄ gakwa, rangaḡira mūrango ūyū wa mīromo
yakwa. **4** Ndūkareke ngoro yakwa ūguucīrīrio ūndū-in̄
mūuru, ndigatuīke wa gwīka ciīko cia waganu hamwe
na andū ar̄ia amaramari; Ndūkareke ndē irio ciao iria
ir̄i mūrīo. **5** Mūndū mūthingu n̄akīninge: ūndū ūcio
n̄i wa kūnyonia ūtugi; kūndūithia n̄akīndūithie: ūguo
no ta kūnjitīrīria maguta mūtwe wakwa. Mūtwe wakwa
ndūnḡrega gūtīrīrio maguta macio. No r̄ir̄i, ihooya
r̄akwa n̄i r̄ia gūtūura ndeganīte na ciīko cia andū ar̄ia
mekaga ūūru; **6** aathani ao magaikio thī kuuma igūrū
r̄ia rwaro rwa ihiga, nao ar̄ia aaganu n̄imakamenya at̄ī
ciugo ciakwa ciar̄i cia ma. **7** N̄imakoiga at̄ir̄i, “O ta ūr̄ia
mūndū acimbaga mūgūnda na akahūura hiányū, no taguo
mahīndī maitū maharanītio mūromo-in̄ wa mbīrīra.”
(Sheol h7585) **8** No r̄ir̄i, maitho makwa n̄we macūthīrīrie,
Wee Mwathani Jehova; n̄i harīwe njūraḡira; n̄i ūndū
ūcio ndūkareke ngue. **9** Ngitīra ndikanyiitwo n̄i mītego
īr̄ia nyambīrīwo, ūnjehanīrīrie na mītego ya andū ar̄ia
mekaga ūūru. **10** Andū acio aaganu maroogwa wabu-in̄
wao ene, no nī nḡihītūkage itekuona ūgwati.

142 Thaburi ya Daudi Ngayaḡira Jehova nyanīrīire;
ngwambararia mūgambo wakwa kūrī Jehova anjiguīre tha.

2 Njitūrūraga mateta makwa mbere yake; ndīrīmwīraga thīna wakwa ndī mbere yake. **3** Rīrīa roho wakwa waringīka thīnī wakwa, Wee nīwe ūmenyaga njīra īrīa ndīrīgera. Njīra-inī īrīa thīagīra-rī, andū nīmahithīire mūtego. **4** Ta rora mwena wakwa wa ūrō wonē; gūtirī o na ūmwe ūranūmbūya. Ndirī na ha kūrīra; muoyo wakwa gūtirī mūndū o na ūmwe ūngūmenyerera. **5** Wee Jehova, nīwe ngayagīra; njugaga atīrī, “Wee nīwe rīrīro rīakwa, na igai rīakwa būrūri-inī wa arīa marī muoyo.” **6** Thikīrīria gūkaya gwakwa, nīgūkorwo ndīmūhinyīrīrie mūno; ndeithūra kuuma kūrī andū arīa mathingatanīte na nī, nīgūkorwo marī na hinya mūno kūngīra. **7** Njohorithia kuuma kīoho-inī gīakwa, nīguo ngoocage rīitwa rīaku. Hīndī īyo andū arīa athingu nīmakandigicīria, nī ūndū wa ūrīa ūnjīkīte wega.

143 Thaburi ya Daudi Igua ihooya rīakwa, Wee Jehova, thikīrīria kīrīro gīakwa ūnjiguīre tha; ūka ūndeithie, nī ūndū wa wīhokeku waku na ūthingu waku. **2** Ndūgaciirithie ndungata yaku, nīgūkorwo maitho-inī maku gūtirī mūndū ūrī muoyo ūngītuuo mūthingu. **3** Thū nīthingatīte, ikangurumania thī tīri-inī; itūmaga ndūūre nduma-inī ta arīa maakuire tene. **4** Nī ūndū ūcio roho wakwa ūkaringīka thīnī wakwa; ngoro yakwa nīmakīte mūno thīnī wakwa. **5** Nīndīrīririkanaga matukū marīa ma tene; ndīrīcūuranagia mawīko maku mothe na ngatarania maūndū marīa moko maku meekīte. **6** Ndambūrūkītie moko makwa na kūrī we; muoyo wakwa ūkūnyootagīra ta būrūri ūrīa mūūmū. **7** Wee Jehova, hiūha kūnjītīka; roho wakwa nīūthirītwo nī hinya. Tiga

kūuhitha ūthiū waku, ndikahaane ta arīa matoonyaga irima. **8** O rūciinī reke njiguage kiugo kīa wendo waku ūrīa ūtathiraga, nīgūkorwo nīwe ndīhokete. Nyonia njīra īrīa njagīrīirwo nīkūgera, nīgūkorwo muoyo wakwa ndīwerekieirie igūrū kūrī we. **9** Ndeithūra kuuma kūrī thū ciakwa, Wee Jehova, nīgūkorwo ndīhithaga harīwe. **10** Nduta gwīkaga wendi waku, nīgūkorwo Wee nīwe Ngai wakwa; Roho waku mwega arondongoragia, ngeragīre kūrīa kwaraganu. **11** Wee Jehova, nī ūndū wa rīitwa rīaku, tūuria muoyo wakwa; nī ūndū wa ūthingu waku-rī, nduta kuuma mīnyamaro-inī. **12** Nī ūndū wa wendo waku ūtathiraga, kiria thū ciakwa; niina arīa othe maathūire, nīgūkorwo nī ūndū ndungata yaku.

144 Thaburi ya Daudi Jehova arogooocwo, o we Rwaro rwakwa rwa Ihiga, o we ūmenyithagia moko makwa mūrūīre wa mbaara, agakīruta ciara ciakwa kūrūa mbaara. **2** Nīwe Ngai ūrīa ūnyendete, na nīwe kīrigo gīakwa kīa hinya, o we kīhitho gīakwa na mūhonokia wakwa, ningī nīwe ngo yakwa, na nī harī we njūragīra, o we ūtūmaga andū a ndūrīrī maathīke marī rungu rwakwa. **3** Wee Jehova, mūndū akīrī kī nīguo ūmūmenyagīrīre, nake mūrū wa mūndū akīrī kī nīgeetha ūmūrūmbūyagie? **4** Mūndū no ta mīhūmū; matukū make mathiraga na ihenya o ta kīruru. **5** Wee Jehova, hingūra igūrū ūikūrūke; hutia irīma, nīgeetha irute ndogo. **6** Henūkia rūheni ūhurunje thū ciaku; ikia mīguī yaku ūcingatithie. **7** Tambūrūkia guoko gwaku ūrī igūrū; ndeithūra na ūūthare kuuma kūrī maaī maya maingī, ūndute kuuma moko-inī ma andū a kūngī **8** arīa tūnua twao twaragia maheeni, o

acio moko mao ma ūr̩o mar̩ na wara. **9** Wee Ngai, n̩ingūkūin̩ra rw̩imbo rwer̩; ngūkūin̩ra na k̩nanda k̩r̩ia k̩geetetwo na nga ik̩umi, **10** nyin̩re Ūr̩a ūhootanag̩ira athamaki, o we ūhonokagia Daudi ndungata yake har̩ r̩uhī ūr̩a njora rwa ūragani. **11** Ndeith̩ura na ūthare, ūndute kuuma moko-in̩ ma and̩ a k̩ung̩, ar̩ia t̩nuua twao twaragia maheeni, o acio moko mao ma ūr̩o mar̩ ma wara. **12** H̩ind̩ īyo aanake ait̩ magaatuïka ta m̩mera m̩irore wega w̩th̩-in̩ wao, nao air̩tu ait̩ mahaane ta itug̩ ciacūh̩itio cia k̩gemia nyūmba ya ūthamaki. **13** Makūmb̩ mait̩ makaiyūragio irio cia m̩ithemba yothe. Ng'ondū ciit̩ ikaing̩ha ikinye ngiri nying̩, cing̩he ikinye makūmi ma ngiri k̩uu m̩igūnda-in̩ iit̩; **14** nacio ndegwa ciit̩ n̩igakuuaga m̩rigo m̩rit̩. Thingo itigakorwo na m̩anya, kana g̩tahwo t̩twarwo ūkombo-in̩, o na g̩tigakorwo na k̩r̩iro k̩ia m̩nyamaro nj̩ra-in̩ cia matūura. **15** K̩urathimwo n̩i and̩ ar̩ia matarii ūguo; k̩urathimwo n̩i and̩ ar̩ia Ngai wao ar̩i we Jehova.

145 Thaburi ya Daudi N̩ingūgūtūūg̩iria, Wee Ngai wakwa M̩uthamaki; ndīrīgoocaga riit̩wa r̩aku tene na tene. **2** O m̩thenya ndīrīkūgoocaga na ngumagie riit̩wa r̩aku tene na tene. **3** Jehova n̩iwe m̩nene, na nowe wagīrīire k̩goocwo m̩no; ūnene wake g̩tir̩i m̩ndū ūng̩hota k̩ūtuīria. **4** R̩ciaro r̩umwe n̩rūkarah̩ira r̩r̩ia r̩ung̩ mañndū mar̩ia waneka; n̩rūkamenyithanagia ūhoro wa ciiko ciaku cia hinya. **5** N̩imakaaria ūhoro wa ūkaru wa ūnene waku ūr̩ia ūr̩i riiri, na niñ ndaranagie ūhoro wa ciiko ciaku cia magegania. **6** N̩imar̩heanaga ūhoro wa ūhoti wa mañndū maku ma k̩umakania, na niñ hunjagie ūhoro

wa ūnene wa ciiko ciaku. 7 Nīmagakūngūira wega waku
mūingī, na maine ūhoro wa ūthingu waku makenete. 8
Jehova nī mūtugi na nī mūigua-tha, ndahiūhaga kūrakara,
na aiyūrītwo nī wendo. 9 Jehova nī mwega harī andū othe;
nīaiguagīra tha kīrīa gīothe ombīte. 10 Wee Jehova, kīrīa
gīothe ūmbīte nīkīrīkūgoocaga; andū aku arīa aamūre
nīmarīgūkumagia. 11 Nīmarīheanaga ūhoro wa riiri wa
ūthamaki waku, na maaragie ūhoro wa hinya waku, 12
nīgeetha andū othe mamenye ūhoro wa ciiko ciaku cia
hinya, o na ūkaru wa ūthamaki waku, ūrīa ūrī riiri. 13
Ūthamaki waku nī ūthamaki wa gūtūūra tene na tene,
naguo wathani waku ūtūūraga nginya njiarwa ciothe.
Jehova nī mwīhokeku harī cīranīro ciate ciothe, na
nīendete kīrīa gīothe ombīte. 14 Jehova nīanyiitagīrīra
arīa othe maragūa, na agatiira arīa othe mainamīte. 15
Maitho ma andū othe nīwe macūthīrīirie, na nīūmaheaga
irio ciao hīndī ūrīa yagīrīire. 16 Ūkūnjūraga guoko gwaku,
na ūkahingīria kīndū gīothe kīrī muoyo mabataro makīo.
17 Jehova nī mūthingu njīra-inī ciate ciothe, na nīendete
kīrīa gīothe ombīte. 18 Jehova arī hakuhī na andū arīa
othe mamūkayagīra, arīa othe mamūkayagīra na ma.
19 Arīa othe mamwītigagīra nīamahingagīria mabataro
mao; nīaiguaga kīrīro kīao na akamahonokia. 20 Jehova
nīamenyagīrīra arīa othe mamwendete, no arīa othe
aaganu nīkūniina akaamaniina. 21 Kanua gakwa karīaragia
gakagooca Jehova. Kīūmbe o gīothe nīgīkīgooce rīitwa
rīake itheru nginya tene na tene.

146 Goocai Jehova. Wee ngoro yakwa-rī, gooca Jehova.

2 Ndīgoocaga Jehova hīndī ūrīa yothe ngūtūūra muoyo;

ndīriinaga, ngoocage Ngai wakwa rīrīa rīothe ngūtūura muoyo. 3 Ndūkanaige mwīhoko waku harī anene, kana harī andū, arīa matangīhota kūhonokania. 4 Rīrīa roho wao wameherera, macookaga o tīri-inī; mūthenya o ro ūcio mībangō yao ītuīkaga ya tūhū. 5 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūteithio wake uumaga kūrī Mūrungu wa Jakubu, ūrīa mwīhoko wake ūrī harī Jehova Ngai wake, 6 Mūumbi wa igūrū na thī, na iria, na kīrīa gīothe gītūūraga thīnī wacio: ūcio nīwe Jehova, ūrīa ūtūūraga arī mwīhokeku nginya tene. 7 Nīarūgamagīrīra kīhotoo kīa arīa ahatīrīrie, na akahe arīa ahūtu irio. Jehova nīwe wohoraga arīa mohetwo, 8 Jehova nīahingūraga maitho ma arīa atumumu, Jehova nīatiiraga arīa mainamīte, Jehova nīendete andū arīa athingu. 9 Jehova nīamenyagīrīra andū a kūngī, na agatūūria ciana cia ngoriai o na mūtumia wa ndigwa, no njīra cia andū arīa aaganu nīacirigiicaga. 10 Jehova egūtūūra athamakaga nginya tene, Ngai waku, wee Zayuni, athamakage njiarwa na njiarwa. Goocai Jehova.

147 Goocai Jehova. Kaī nī ūndū mwega kūgooca Ngai witū na rwīmbo-ī, kaī nī ūndū mwega na mwagīrīru kūmūgooca-ī! 2 Jehova nīwe wakaga Jerusalemu; nīwe ūcookagīrīria andū a Isiraeli arīa matahītwo. 3 Nīwe ūhonagia arīa athuthīku ngoro, na akamooha ironda ciao. 4 Nīwe ūmenyaga mūigana wa njata, na akahe njata o njata rīītwā rīayo. 5 Mwathani witū nīwe mūnene na nī arī hinya mūingī; ūmenyo wake ndūrī mūthia. 6 Jehova nīwe ūtiiragīrīra andū arīa ahooreri, no arīa aaganu amatungumanagia thī. 7 Inīrai Jehova mūmūcookerie

ngaatho; inīrai Ngai witū na kīnanda kīa mūgeeto. **8**
Nīahumbagīra igūrū na matu; nīwe uuragīria thī mbura,
na agatūma nyeki īmere tūrīma-inī. **9** Nīwe ūheaga
ng'ombe irio, na akahe tūcui twa mahuru irio rīrīa
twamūkaīra. **10** We ndakenagīra hinya wa mbarathi,
o na kana agakenera magūrū ma mūndū; **11** Jehova
akenagio nī andū arīa mamwītigagīra, o arīa maigaga
mwīhoko wao harī wendo wake ūrīa ūtathiraga. **12** Wee
Jerusalem, kumia Jehova; gooca Ngai waku, wee Zayuni,
13 nīgūkorwo nīwe wīkagīra mīgīko ya ihingo ciaku
hinya, na akarathima andū aku arīa marī thīinī waku. **14**
Nīatūmīte kūgīe thayū mīhaka-inī yaku, na agakūhūūnia
na ngano ūrīa njega mūno. **15** Atūmaga wathani wake
ūkinye gūkū thī; kiugo gīake kīhanyūkaga narua mūno.
16 Oiragia tharunji īhaana ta guoya mwerū cua, nayo
mbaa akamīhurunja ta mūhu. **17** Mbura ya mbembe
amiuragia taarī kagoto karoira. Nūū ūngīhota gwītiiria
heho īyo yake? **18** Atūmaga kiugo gīake agatūma itwekūke;
ahurutithanagia rūhuho, namo maaī magatherera. **19**
Nīaguūrītie kiugo gīake harī Jakubu, akaguūrīria Israeli
mawatho make na kīrīa kīa watho wake wa kūrūmīrīwo.
20 Ndārī ekīra rūrīrī rūngī ta ūguo, mawatho macio make
ndūrīrī itirī ciamamenya. Goocai Jehova.

148 Goocai Jehova. Goocai Jehova mūrī kūu igūrū,
mūmūgooce mūrī kūu gūtūūgīru mūno. **2** Mūgocei,
inyūī araika ake othe, mūmūgooce, inyuothē mbūtū ciake
cia igūrū. **3** Mūgocei, inyuū riūna mweri, mūgocei,
inyuothē njata iria icangararaga. **4** Mūgocei, inyuū igūrū
rīa igūrū, o na inyuū maaī ma kūu igūrū wa matu. **5**

Indo ciothe n̄ik̄gooce r̄itwa r̄ia Jehova, n̄iḡukorwo n̄iwe wathanire na cio ik̄ḡa kuo. **6** Aaciigire handū hacio itūure ho tene na tene; aaheanire kīrīra kīa watho wa kūrūmīrīwo kīrīa ḡtagathira. **7** Goocai Jehova ḡuk̄ thī, inyuī ciūmbe cia iria-inī, na ūriku wothe wa maria marīa manene, **8** rūheni, na mbura ya mbembe, na tharunji, na matu, na ihuhūkanio cia huho iria iħingagia kīrīra ḡtakē, **9** inyuī irīma, na tūrīma tuothe, na mītī ya matunda, na mītarakwa yothe, **10** nyamū cia ḡithaka, na ng'ombe ciothe, na ciūmbe iria nini, o na nyoni iria ciūmbūkaga, **11** athamaki a thī, na ndūrīrīciothe, na inyuī anene, na aathani othe a thī, **12** aanake, na airītu, na andū arīa akūrū, o na ciana. **13** Othe n̄imagoocage r̄itwa r̄ia Jehova, n̄iḡukorwo r̄itwa r̄iake riiki n̄irīo r̄itūḡirie; riiri wake ūrī igūrū r̄ia thī o na r̄ia matu. **14** N̄iambararītie rūhīa n̄i ūndū wa andū ake, n̄iruo ūgooci wa andū ake arīa aamūre, n̄io andū a Israeli, andū arīa marī hakuħī na ngoro yake. Goocai Jehova.

149 Goocai Jehova. Inīrai Jehova rwīmbo rwerū, mūmūgooce mūrī kīungano-inī kīa arīa aamūre. **2** Andū a Israeli n̄imakenere ūcio wamombire; andū a Zayuni n̄imacanjamūke n̄i ūndū wa Mūthamaki wao. **3** N̄imagooce r̄itwa r̄iake makīrūgarūgaga, na mamūinīre na tūhembe, na kīnanda kīa mūgeeto. **4** N̄iḡukorwo Jehova n̄iakenagio n̄i andū ake; andū arīa ahooreri amahumbaga thūmbī ya ūhonokio. **5** Andū arīa aamūre n̄imakenere ḡtīo kū, na maine macanjamūkīte marī o marīrī-inī mao. **6** Ūgooci wa Mūrungu ūrokorwo tūnua-inī twao, na rūhiū rwa njora rūnoore mīena yeerī rūkorwo moko-inī mao, **7**

n̄guo meerih̄rie har̄i ndürir̄i, na Maherithie k̄r̄ind̄i ḡia
th̄i, **8** n̄guo moohe athamaki ao na m̄nyororo, na moohe
andū ao ar̄ia mar̄i igweta na b̄ngū cia k̄gera, **9** n̄guo
mamakinȳrie itūro r̄ir̄ia mandik̄irwo. Úcio n̄guo riiri
wa andū ake othe ar̄ia aamūre. Goocai Jehova.

150 Goocai Jehova. Goocai M̄rungu m̄r̄i har̄ia hake
haamūre; m̄goocei m̄r̄i kūu iḡr̄ū, o kūu kwa hinya
wake. **2** M̄goocei n̄ ūndū wa cīko ciake cia hinya;
m̄goocei n̄ ūndū wa ūnene wake m̄inḡi m̄uno.
3 M̄goocei m̄k̄ihuha karumbeta, m̄m̄gooce na
k̄nanda k̄ia m̄geeto, na ḡia k̄nūbi, **4** m̄goocei na
t̄hembe m̄k̄ir̄ugar̄gaga, m̄m̄gooce na inanda cia nga
m̄k̄ihuha m̄t̄rir̄i, **5** m̄goocei m̄k̄ih̄ūrithanagia
thaani cia r̄uthuku iria ng'ambi, m̄m̄gooce na thaani
ik̄gamba o ta r̄ugambi. **6** K̄indū ḡothe k̄ri m̄h̄um̄
n̄k̄igooce Jehova. Goocai Jehova.

Thimo

1 Ici nī thimo cia Solomoni mūrū wa Daudi, ūrīa warī mūthamaki wa Isiraeli: **2** nī thimo cia gütūma mündū agē na ūugī, na ataarīke; nī cia gütūma ahote gūtaūkīrwo nī ciugo cia ūugī; **3** nī cia gütūma mündū ataarīke ahote kūbarīrīra mūtūrīre wake, ekage maūndū marīa magīrīre, na ma kīhoto, na marīa mega; **4** nī cia gütūma ūrīa ūtarī na ūugī agē na ūmenyo, na cia gütūma mündū mwīthī agē na ūmenyo na ūgereri: **5** arīa oogīrī, nīmathikīrīrie na mongerere wīruti wao, nao arīa akūūrani maūndū metikīre gütongorio. **6** Ningī nī cia gütūma mündū ataūkīrwo nī thimo na ngerekano, na ataūkīrwo nī ciugo cia andū arīa oogī, na ndaī ciao. **7** Kīambīrīria kīa ūmenyo nī gwītigīra Jehova, no arīa akīgu nī mathūire ūugī na ūtaaro. **8** Mūrū wakwa, thikīrīria mataaro ma thoguo, na ndūgatigane na ūrutani wa maitūguo. **9** Maūndū macio magaatuīka ithaga rīa kūgemia mūtwe waku, na ta mūgathī wa kūgemia ngingo yaku. **10** Mūrū wakwa, ehia mangīgakūheenereria-rī, ndūkanetīkanie nao. **11** Mangīgakwīra atīrī, “Ūka ūthīī hamwe na ithuī; reke tuoherie mündū tūite thakame yake, reke tūcemaceeme mündū o na ūtehītie; **12** ningī reke tūmamerie marī muoyo, o ta ūrīa mbīrīra ūkaga, na marī agima, o ta arīa maharūrkaga irima; (*Sheol h7585*) **13** Na ithuī-rī, tūkīgīe na indo cia goro cia mīthembā yothe, na tūiyūrie nyūmba ciitū na indo cia ndaho; **14** rutithania wīra na ithuī, tūkorwo na mūhuko ūmwe ithuothe”; **15** mūrū wakwa, tiga gütwarana nao, ndūkagerere njīra ciao; **16** nīgūkorwo magūrū mao mahanyūkaga mathīī mehia-

inī, nao mahiūhaga magaite thakame. **17** Kaī nī wīra wa tūhū kūiga gīkerenge nyoni ciothe igīkuonaga-ī! **18** Andū aya mohagīria thakame yao ene; maceemaga o mīoyo yao ene! **19** Úcio nīguo mūthia wa arīa othe magīaga na indo na njīra ya ungumania; indo icio iniinaga mīoyo ya arīa magīaga nacio. **20** Üugī nī aretana anīrīire njīra-inī, ningī agakayūrūrūka arī ihaaro-inī cia mūingī; **21** Aragūthūka na mūgambo mūnene arī magomano-inī ma njīra kūu kūrī inegene, o na itoonyero rīa itūura inene akoria atīrī: **22** “Inyuī mūtarī üugī-rī, nī nginya rī mūgūtūura mwendete njīra cianyu itarī cia üugī? Nī nginya rī anyūrūrānia megūtūura makenagīra kīnyūrūri, na arīa akīigu mathūire ümenyo? **23** Korwo nīmwetikīire kūigua ūtaaro wakwa-rī, nīngīamūhingūrīire ngoro yakwa, ndūme mūmenye meciiria makwa. **24** No tondū nīmwaregire kūnjigua rīrīa ndetanire, na gūtirī mūndū werūmbūirie hīndī ūrīa ndatambūrūkirie guoko gwakwa, **25** na mūkīagīra mataaro makwa mothe bata, na mūkīaga gwītikīra ikaanania rīakwa-rī, **26** nī na nī nīngamūthekerera hīndī yanyu ya mwanangīko, na ndīmūnyūrūrie rīrīa mūgaakorererwo nī mūtino: **27** ūrī hīndī ūrīa guoya ūkaamūkorerera ta kīuhūkanio, rīrīa mwanangīko ūkaamūhaata ta rūhuho rwa kīuhūkanio, rīrīa mūgaakinyūrīrwo nī mīnyamaro na ruo rwa ngoro. **28** “Hīndī ūyo nīmakangaīra, no ndikametīka; nīmakanjetha na kīyo, no matikanyona. **29** Tondū nīmathūrīre ümenyo, na matiigana gūthuura gwītigīra Jehova, **30** tondū matietikīire mataaro makwa, na nīmamenire ikaanania rīakwa, **31** makaarīa maciaro ma mīthīire

yao, na mahūūnio nī maciaro ma mathugunda mao. **32**
Nīgūkorwo ūgenyū wa arĩa matarĩ ūūgĩ nīūkamooraga,
nakuo kwīgangara kwa arĩa akīgu nīgūkamaniina; **33**
no ūrĩa wothe ūnjiguaga arītūrara na thayū, na atūūre
ahooreire, atarĩ ūgwati angītigīra.”

2 Mūrū wakwa, ūngītikīra ciugo ciakwa, na ūige maathani makwa ta mūthiithū thīinī waku, **2** nakuo gūtū gwaku ūgūtegere ūūgī, na werekerie ngoro yaku kūgīa na ūmenyi, **3** na ūngīgaakayūrūka na ūhooe gūkūrana maūndū, na wītane wanīrīire ūheo ūtaūku, **4** na ūngīkawetha ta betha, na ūūcarie ta kīgīna kīhithe-rī, **5** hīndī ūyo nīūgataūkīrwo nī ūhoro wa gwītigīra Jehova, na ūgīe na ūmenyo wa Ngai. **6** Nīgūkorwo Jehova aheanaga ūūgī, na kanua gake koimaga ūmenyo na ūtaūku. **7** Andū arĩa arūngīrīru amaigīire ūhootani, nīwe ngo ya arĩa matarĩ ūcuuke mīthīire-inī yao, **8** nīgūkorwo nīarangagīra njīra cia arĩa marūmagīrīra kīhooto, na akagitīra njīra ya andū ake arĩa ehokeku. **9** Hīndī ūyo nīūgakūrana maūndū marīa magīrīire, na ma kīhooto, na marīa mega: ūgīkūrane njīra o yothe njega. **10** Nīgūkorwo ūūgī nīūgatoonya ngoro yaku, naguo ūmenyo ūkenagie muoyo waku. **11** ūgereri nīūrīkūgitagīra, naguo ūtaūku ūkūrangagīre. **12** Ūūgī nīūgakūhonokia kuuma njīra-inī cia andū arĩa aaganu, ūkūhonokie kuuma kūrī andū arĩa maaragia maūndū ma waganu, **13** o arĩa matigaga njīra iria nūngīrīru, magathiīra njīra cia nduma, **14** arĩa makenaga magīka ūūru, na magakenagio nī ūūru wa waganu, **15** na no-o arĩa njīra ciao ciogomete, na mīthīire yao īrī ya ungumania. **16** Ūūgī nīūgakūhonokia kuuma harī mūtumia

ūrīa mūtharia, ūkūhonokie harī ng'enyū ya mūtumia na ciugo ciate cia kūheenereria andū, **17** ūcio ūtigīte mūratawe wa ūnini wake, na agatiganīria kīrīkanīro kīrīa aarīkanīre na mūthuuriwe arī mbere ya Ngai. **18** Nīgūkorwo nyūmba yake ūroragia andū gīkuū-inī, nacio njīra ciate ikamerekeria kūrī maroho ma arīa akuū. **19** Gūtirī mūndū ūthiaga harī we agacooka, kana akegwatīra njīra cia muoyo. **20** No rīrī, wee nīrīthiaga na mīthīre ya andū arīa ega, na ūgeragīre njīra cia arīa athingu. **21** Nīgūkorwo andū arīa arūngīrīru nīo magaatūura būrūri-inī, na arīa matarī ūcuuke nīo magaatigara kuo; **22** no rīrī, andū arīa aaganu nīmakeeherio būrūri-inī, nao arīa matarī ehokeku nīmakamunywo maingatwo kuo.

3 Mūrū wakwa, ndūkariganīrwo nī ūrutani wakwa, no ngoro yaku nīrūmagie maathani makwa, **2** nīgūkorwo nīmagakuongerera matukū ūtūure mīaka mīngī, na matūme ūgaacīre. **3** Ndūkanareke wendani na wīhokeku ikweherere; cioherere ngingo yaku, ūciandīke kīhengere-inī kīa ngoro yaku. **4** Weka ūguo nīugeetikīrika, na ūgīe na rītwa rīega maitho-inī ma Ngai o na ma andū. **5** Wīhoke Jehova na ngoro yaku yothe, na ndūkanehoke ūmenyo waku mwene; **6** mūmenyithagie mīthīre yaku yothe, na nīarīrūngaga njīra ciaku. **7** Tiga kwīonaga ūrī mūūgī maitho-inī maku mwene; wītigīre Jehova na ūtheemage maūndū marīa mooru. **8** Ūndū ūcio nīrīkūrehagīra ūgima wa mwīrī, na mahīndī maku makoragwo marī na hinya. **9** Tīaga Jehova na ūtonga waku, ningī ūmūtīnage na maciaro mothe ma mbere ma irio ciaku cia mīgūnda; **10** namo makūmbī maku nīmakaiyūrīrīra, nayo mītūngi

yaku ūiyūrīrīre ndibei ya mūhihano. **11** Mūrū wakwa, tiga kūnyarara ihūura rīa Jehova, na ndūgathūure irūithia rīake, **12** nīgūkorwo Jehova arūithagia arīa endete, o ta ūrīa ithe wa mūndū arūithagia mūriū ūrīa akenagīra. **13** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa wonete ūugī, mūndū ūcio wīgīrīire na ūmenyo, **14** nīgūkorwo ūugī nī wa bata mūno gūkīra betha, na ūciaraga uumithio ūkīrīte wa thahabu. **15** Ūugī ūrī goro gūkīra ruru iria ndune; kīrīa gīothe ūngīrīria gūtirī kīngīringithanio naguo. **16** Guoko-inī gwake kwa ūrīo harī ūingī wa matukū; guoko-inī gwake kwa ūmotho harī na ūtonga na gītīo. **17** Mīthīire ya ūugī nī mīthīire ya kwendeka, na njīra ciaguo ciothe nī cia thayū. **18** Ūugī nī mūtī wa muoyo kūrī arīa maūhīmbagīria; arīa megīagīra naguo-rī, nīmarīrathimagwo. **19** Jehova aahandire mīthingi ya thī na ūugī, na akīrūmia igūrū na ūmenyo wake; **20** ūmenyo wake nīguo wagayanirie kūrīa kūriku, namo matu magatatagia ime. **21** Mūrū wakwa tūrīria matua mega na ūkūrāni maūndū, ndūkanareke ciehere maitho-inī maku; **22** nīcio igaagūtūria muoyo, na nī ithaga rīa kūgemagia ngingo yaku. **23** Ningī ūrīthīaga na njīra yaku ūrī na thayū, na kūgūrū gwaku gūtikahīngwo; **24** Wakoma-rī, ndūgetigīra; wakoma-rī, ūrīkomaga toro mwega. **25** Ndūgetigīre mwanangīko wa narua, kana kīhuhūkanio kīrīa gīkoragīrīra andū arīa aaganu, **26** nīgūkorwo Jehova nīwe ūgaatuīka mwīhoko waku, na amenyagīrīre kūgūrū gwaku gūtikanyiitwo nī mūtego. **27** Ndūkanagīrīrie ūndū mwega ūkīnyīre arīa maagīrīrīwo nīgūkīnyīrīrīwo nīguo, rīrīa ūrī na ūhoti wa kūhīngia ūndū ūcio. **28** Ndūkaneere mūndū wa itūura

r̄ak̄u at̄ir̄i, “Thīi ūgooka r̄inḡ; k̄u ūrenda n̄ingak̄uhe r̄uciū,” o r̄ir̄ia ūr̄i na k̄indū k̄u hakuh̄i. **29** Nd̄ukanaciir̄ire gw̄ka m̄undū wa it̄ūura r̄ak̄u ūru, ūcio ūt̄ūraga hakuh̄i nawe akw̄ihokete. **30** Nd̄ukanar̄uithie m̄undū t̄uh̄i, r̄ir̄ia atar̄ ūndū m̄ūru agw̄ik̄ite. **31** Nd̄ukanacum̄ik̄ire maūndū ma m̄undū wa nḡū, kana ūthuure nj̄ira o na īmwe yake, **32** n̄iḡukorwo Jehova n̄iāth̄uire m̄undū mwaganu, no n̄iaḡīaga ndundu na andū ar̄ia ar̄unḡir̄i. **33** Nyūmba ya ar̄ia aaganu ūt̄ūraga na k̄rumi k̄ia Jehova, no m̄uciī wa ar̄ia athingu n̄iāurathimaga. **34** Jehova n̄iānyūrūragia andū ar̄ia manyūrūranagia na mw̄t̄īo, no ar̄ia menyihagia n̄iamaheaga wega wake. **35** Andū ar̄ia ooḡi magayaga ḡit̄īo, no andū ar̄ia akīgu magayaga njono.

4 At̄ir̄ir̄i, inyuī ariū akwa, ta thik̄ir̄irai ūr̄utani wa thoguo; njiguai n̄iguo mw̄gīire na k̄umenya maūndū. **2** Tondū nḡum̄he ūrutani mwega, n̄i ūndū ūcio m̄ūtigatirike ūrutani wakwa. **3** R̄ir̄ia ndaar̄i mwana nyūmba-in̄i ya baba, ndī o m̄undū mw̄ithī, na ndī mwana wa m̄umwe wa maitū-r̄i, **4** baba n̄iāndutire, akīnj̄ira at̄ir̄i, “W̄igwatire ciugo ciakwa na ngoro yaku yothe; r̄umia maathani makwa, na n̄iūgūtūra muoyo. **5** Ḡiā na ūūḡi, ḡiā na k̄umenya maūndū; nd̄ukanarigan̄irwo n̄i ciugo ciakwa, kana wahūke kuuma har̄i cio. **6** Nd̄ukanatirike ūūḡi, naguo n̄iūrk̄ugitaḡira; **7** Ūūḡi ūk̄ir̄ite indo ciathe; n̄i ūndū ūcio w̄iḡīre na ūūḡi. **8** T̄ūgaḡiria ūūḡi m̄ūno, naguo n̄iūrk̄wambararagia; ūhīmbaḡirie, naguo n̄iūrīgūt̄īithagia. **9** N̄iūgagw̄ik̄ira ithaga r̄ia ūt̄ugi m̄ūtwe waku, na ūkūhe thūmb̄i thaka m̄ūno.” **10** Thik̄ir̄iria, wee

mûrû wakwa, na wîtikîre ûrîa ngûkwîra, nîgeetha mîaka ya muoyo waku iingîhe. **11** Nguonetie njîra ya ûûgî, na ngagûtongoria njîra-inî iria nûngarû. **12** Rîrîa ûgûthîi, makinya maku matikahîngîcwo; rîrîa ûkûhanyûka-rî, ndûkahîngwo. **13** Rûmia ûrutani wakwa, na ndûkanareke ûkweherere; ûgitagîre wega, nîgûkorwo nîguo muoyo waku. **14** Ndûkanagerere njîra ya andû arîa aaganu, kana ûthiîre njîra ya andû arîa ooru. **15** Mîitheemage, na ndûkanamîgerere; mîhutatîre, na wîthiîre na njîra yaku. **16** Nîgûkorwo andû arîa aaganu matingîkoma nginya meeke ûûru; mooragwo nî toro nginya matûme mûndû ahîngwo, agwe. **17** Marîaga irio iria monete na ûmaramari, na makanya ndibei matunyanîte na hinya. **18** Mîthiîre ya andû arîa athingu îhaana ta ûtheri wa gûgîkîa, ûrîa ûthiîaga ûgîthererûkaga nginya mûthenya barigici. **19** No mîthiîre ya andû arîa aaganu îhaana ta nduma ndumanu; o matimenyaga kîrîa kîamahîng. **20** Mûrû wakwa, ta thikîrîria ûrîa ngûkwîra; tega gûtû ûigue ciugo ciakwa. **21** Ndûkanareke ciehere maitho-inî maku, ciigage ngoro-inî yaku; **22** nîgûkorwo nîcio itûûragia arîa maciîgwatîre muoyo, na igekîra mwîrî wao wothe ûgima. **23** Makîria ya macio mothe, rangagîra ngoro yaku, nîgûkorwo nîyo gîthima kîrîa gîtherûkaga muoyo. **24** Eheria rûnano kanua-inî gaku; nacio ndeto cia ûmaramari-rî, nîciikare kûraya na iromo ciaku. **25** Maitho maku nîmarorage na mbere, ûcûthagîrîrie mbere yaku wega. **26** Aragania njîra iria magûrû maku marîthiagîra, na ûthiagîre o njîra iria ngiindîrîku. **27** Ndûkanaahûke na

mwena wa ūr̩io kana wa ūmotho; eheria kūgūrū gwaku
kuuma ūru-inī.

5 Mūrū wakwa, thikīrīria ūūgī ūyū wakwa, tegā gūtū wega
ūigue ciugo ciakwa cia ūtaūku, **2** nīguo ūtūūrie ūbaarīrīri,
nayo mīromo yaku ūtūūrie ūmenyo. **3** Nīgūkorwo mīromo
ya mūtumia mūtharia itaataga ūkī, na mīario yake
īnyorokete gūkīra maguta; **4** no marigīrīrio nīmūrūrū
ta maaī ma nyongo, nī mūugī ta rūhiū rwa njora rūrīa
rūūgī mbarī cierī. **5** Magūrū make maikūrkaga gīkuū-
inī; makinya make mathiiaga merekeire o mbīrīra. (**Sheol**
h7585) **6** Ndeciiragia ūhoro wa njīra ya muoyo; njīra
ciake nī njogomu, nowe ndooī ūguo. **7** Atīrīrī, ariū
akwa, ta thikīrīria; mūtikanatiganīrie ūrīa ngūmwīra. **8**
Thiiagīrai njīra ūrī kūraya nake, mūtigakuhīrīrie mūrango
wa nyūmba yake, **9** nīguo mūtikaheane hinya wanyu
mwega kūrī andū angī, na mīaka yanyu kūrī mūndū ūtarī
tha, **10** nīguo ageni matikehūūnie na ūtonga wanyu,
na kīrīa ūnogeire gītongie mūcīi wa mūndū wa kūngī.
11 Marigīrīrio-inī ma muoyo waku nīūgacaaya, hīndī
īrīa nyama cia mwīrī waku na mwīrī waku igaakorwo
ithirīte hinya. **12** Ūkoiga atīrī, “Hī, kaī nīndathūūrire
gūtaarwo-ī! Hī, kaī ngoro yakwa nīyamenete kūrūithio-ī!
13 Ndingīathīkīre arutani akwa, kana thikīrīrie ataaranī
akwa. **14** Nīnginyīte hūgūrūrū-inī cia mwanangīko, ndī
o gatagatī-inī ga kūngano gīothe.” **15** Atīrīrī, nyuuaga
maaī ma itangi rīaku we mwene, maaī marīa mathereraga
moimīte gīthima-inī gīaku mwene. **16** Nī kwagīrīire ithima
ciaku ciunagīre maaī barabara-inī, kana tūrūū ūtwaku
tuunagīre ihaaro-inī cia mūingī? **17** Nīmagītūūre marī

maku wiki, matigatuke maku na mündū wa kūngī o na rī.

18 Gīthima gīaku kīrorathimwo, nawe ūkenagīre mūtumia wa ūnini waku. **19** Athakarīte ta thwariga ya mūgoma, akaagīra ta gathiiya ka mūgoma: kīiganagwo nī nyondo ciake hīndī ciothe, ūkenagio nī wendo wake hīndī ciothe.

20 Mūrū wakwa, nī kī kīngītūma ūkenio nī mūtumia mūtharia? Nī kī kīngītūma ūhīmbīrie gīthūri kīa mūtumia wa mündū ūngī? **21** Nīgūkorwo mīthīire ya mündū nīyonagwo nī Jehova, nake nīatuīragia njīra ciake ciothe.

22 Cīko njūru cia mündū mwaganu nīcio imūtegaga; nga cia mehia make nīcio imuohaga, ikamūrūmia biū. **23** Mündū ūcio nīagaakua nī kwaga ūtaaro, akoora nī ūndū wa ūrimū wake mūnene.

6 Mūrū wakwa, ūngīkorwo ūigīte kīndū gīa kūrūgamīrīra thiirī wa mündū wa itūūra rīaku, ūkorwo atī nīwe ūtuīkīte wa kūmūrīhīra thiirī harī mündū ūngī-rī, **2** ūngīkorwo ūtegeetwo nī ūrīa uugīte, ūkagwatithio nī ciugo cia kanua gaku-rī, **3** gīke atīrī, mūrū wakwa, nīguo wīteithūre, kuona atī nīūgwīte moko-inī ma mündū wa itūūra rīaku: Thiī wīnyiihie wee mwene; mūthaithe mūno akuohere. **4** Ndūkareke maitho maku mone toro, kana ūreke imone ciaku icūnge. **5** Wīteithūre o ta ūrīa thwariga ūteithūraga kuuma moko-inī ma mūguīmi, o na kana ta ūrīa nyoni ūteithūraga kuuma mūtego-inī wa mūtegi. **6** Thiī harī thigiriri, wee kīgūūta gīkī; ūcūūranie mītugo yayo nīguo ūhīge! **7** Ndīrī mūnene, kana mūmīrūgamīrīri, o na kana mūmīathi, **8** no nīigagīra mūthiithū wa irio hīndī ya riūa, na īgacookanīrīria irio ciayo hīndī ya magetha. **9** Ūgūkoma hau nginya-rī, wee

kīgūūta gīkī? Ūrīūkīra rī, ūtige toro waku? **10** Komakoma
gatoro kanini, na ūcūngacūnge hanini, na ūkūnje moko
hanini nīguo ūhurūke; **11** atīrī, ūthīīni ūgaagūkorerera ta
mūitū, ūkorererwo nī wagi ūhaana ta mūndū wīohete
indo cia mbaara. **12** Mūndū kīmaramari na mwaganu-
rī, ūrīa ūthiiaga akīaragia ndeto itarī nūngīrīru, **13** ūcio
uunagīra andū riitho, na akaheenereria andū na makinya
make, o na akaheneria andū na ciara ciake-rī, **14** ūcio
ūthugundaga ūūru arī na maheeni ngoro-inī yake: ūcio
hīndī ciothe ahuraga maūndū ma nyamūkano. **15** Nī
ūndū ūcio mūtino ūkaamūhubanīria o rīmwe aterīgīrīire;
mwangānīko ūtarī kīhonīa nīukamūniina biū. **16** Kūrī
maūndū matandatū mathūirwo nī Jehova, ii, o na nī
mūgwanja marīa onaga marī magigi, nīmo: **17** maitho
ma mwītīo, na rūrīmī rūrīa rūheenanagia, na moko
marīa maitaga thakame ya andū matehītie, **18** na ngoro
īrīa īthugundaga maūndū ma waganu, na magūrū marīa
mateng'eraga gūthīi gwīka ūūru, **19** na mūira ūtarī wa
ma ūrīa ūthothoraga ndeto cia maheeni, o na mūndū
ūrīa ūrehaga nyamūkano gatagatī ka andū a nyina
ūmwe. **20** Mūrū wakwa, tūūra ūrūmītie maathani ma
thoguo, na ndūgatirike ūrutani wa maitūguo. **21** Moherere
ngoro-inī yaku nginya tene; makundiķe marigiicīrie
ngingo yaku. **22** Rīrīa ūgūthīi-rī, nīmarīgūtongoragia;
wakoma-rī, nīmarīkūmenyagīrīra; na rīrīa warahūka-rī,
nīmarīkwāragīria. **23** Nīgūkorwo maathani maya nī tawa,
na ūrutani ūyū nī ūtheri, namo mataaro ma kūrūnga
mūndū-rī, nīmo njīra ya muoyo, **24** magakweheragia harī
mūndū-wa-nja ūcio mwaganu, na magakūhonokia kuuma

kūrī rūrīmī rūnyoroku rwa mūtumia ūcio ng'enyū. **25**
Ndūkerirīrie ūthaka wake ngoro-inī yaku, kana ūreke
akūguucīrīrie na maitho make, **26** nīgūkorwo mūmaraya
atūmaga mūndū athīne nginya ahooyage kenyū ka
mūgate, na mūtumia mūtharia agūmaga muoyo waku
guo mwene. **27** Mūndū no atahīre mwaki gīthūri-inī
gīake, na nguo ciake itihīe? **28** Mūndū no agerere igūrū
rīa makara marī na mwaki, na makinya make matihīe?
29 Üguo no taguo mūndū ūrīa ūkomaga na mūtumia
wa mūndū ūngī atarii; gūtirī mūndū ūngīmūhutia na
ndaherithio. **30** Andū matimenaga mūici angīkorwo aiyīte
nīguo eniinīre ng'aragu rīrīa arī mūhūūtu. **31** No rīrī,
angīnyiitwo-rī, no nginya arīhe maita mūgwanja, o na
angīkorwo ekūrīha na ūtonga wa nyūmba yake wothe. **32**
No mūndū ūrīa ūtharagia nīagīte wīciirio; ūrīa wothe
wīkaga ūguo nīwe mwene wīyanangaga. **33** Nguraro na
kwīnyararithia nīcio igai rīake, na cio thoni icio ciake
gūtirī hīndī igaathario ithire; **34** nīgūkorwo ūiru nīguo
warahūraga mang'ūrī ma mūthuuri, na ndakaigua tha
akīrīhīria. **35** Ndagetīkīra irīhi o na rīrīkū; nīakaarega
ihaki o na rīrī inene atīa.

7 Mūrū wakwa, tūūra ūrūmītie ciugo ciakwa, na wīgīre
maathani makwa thīimī waku. **2** Rūmia maathani makwa,
na nīugatūūra muoyo; gitagīra morutani makwa o ta
kīuma kīa riitho rīaku. **3** Mohagīrīre ciara-inī ciaku;
ūmaandīke kīhengere-inī kīa ngoro yaku. **4** ūra ūugī
atīrī, “Wee nīwe mwarī wa maitū,” naguo ūtaūku
ūwītage mūndū wa nyūmba yanyu; **5** nīcirīkweheragia
harī mūndū-wa-nja ūcio mūtharia, o na kuuma kūrī

mūtumia ūcio ūtarī mwīhokeku, hamwe na ciugo ciake
cia kūheenanīrīria. **6** Ndī ndirica-inī ya nyūmba yakwa-
rī, nīndacūthīrīrie na nja kamwanya-inī, **7** ngīona
kīmwana gatagatī ka arīa matarī oogī, na ngīkūrana
gatagatī ka aanake, mūndū mwīthī ūtaarī na ūūgī wa
gūkūrana maūndū. **8** Aikūrūkaga na njīra īrīa yarī
hakuhī na koine ya kwa mūndū-wa-nja ūcio, agīthī
na njīra īyo yerekeire na gwake mūciī, **9** na kwarī na
mairia o kahwaī-inī gūgītukatuka, gūkīambīrīria kūgīa
nduma ya ūtukū. **10** Na rīrī, hagīuka mūndū-wa-nja
kūmūtūnga, wehumbīte nguo ta mūmaraya, arī na wara
ngoro-inī. **11** (Nī mūnegeni na mūng'athia, na magūrū
make matikiragīrīria mūciī; **12** rīmwe arī njīra-inī, na rīrīa
rīngī arī ihaaro-inī, ehithagīre andū koine-inī ciothe cia
njīra.) **13** Nake akīnyiita mwanake ūcio, akīmūmumunya,
na akīmwīra atīrī ategūconoka, **14** “Ndī na maruta ma
ngwatanīro mūciī, tondū ūmūthī nīhingirie mīhītwa
yakwa. **15** Nī ūndū ūcio ndoimagara, ndooka gūgūtūnga;
ngūgūcarītie mūno, na rīu nīndakuona! **16** Nīnjarīte
ūrīrī wakwa na macuka ma gatani ma marangi kuuma
Misiri. **17** Ūrīrī ūcio wakwa nīndūitīrīrie indo nungi
wega ta manemane, na thubiri, o na mūndarathini.
18 Ūka twīhūūnie wendo nginya rūciinī; reke twīkenie
na wendo! **19** Mūthuuri wakwa ndarī mūciī; nīathiīte
rūgendo rūraihi. **20** Nīathiire na mūhuko wake ūiyūrīte
mbeeca, na akainūka mūciī o rīrīa mweri ūkaiganana.” **21**
Agīkīmūheenereria na ciugo, akīmūhītīthia; agīkīmuuha
na mīario yake mīnyoroku. **22** O rīmwe akīmūrūmīrīra ta
ndegwa īgīthī īgūthīnjwo, kana ta thwariga īgītoonya

kiana-ini kia mūtego, **23** nginya akaaya gūtheecwo ini
nī mīguī, akahaana ta nyoni īguthūkīte mūtego-ini,
ītekūmenya o na hanini atī ūndū ūcio no ūmīrute muoyo.

24 Atīrīrī, ariū akwa, ta thikīrīria; tegai matū mūigue
ūrīa ngūmwīra. **25** Mūtikanareke ngoro cianyu īrūmīrīre
mīthīire yake, kana mūingīre njīra-ini ciake. **26** Nī andū
aingī arīkitie kūrūnda; arīa oragīte nī kīrīndī kīngī mūno.

27 Nyūmba yake nī njīra njariī ya gūthīi mbīrīra, nayo
yerekagīria andū nyūmba-ini cia gīkuū. (**Sheol h7585**)

8 Githī ūūgī ndareetana? Githī ūtaūku ndaranīrīra
na mūgambo wake? **2** Njīra-ini kūrīa gūtūugīru, na
magomano-ini ma njīra-rī, nīho ūūgī arīgamīte; **3** ningī
hakuhī na iingo iria cierekeire itūura inene, o hau
matoonyero-ini-rī, nīho araanīrīra akoiga atīrī: **4** “Inyuī
andū nī inyuī ndīreeta; ndīraanīrīra na mūgambo wakwa
kūrī andū othe a thī. **5** Inyuī arīa mūtarī na ūūgī, gīai na
ūbaarīrīri, inyuī arīa akīgu, gīai na ūtaūku. **6** Thikīrīria,
nīgūkorwo ndī na maūndū ma bata ngwaria; ngūtumūra
mīromo yakwa njarie maūndū marīa magīrīire. **7** Kanua
gakwa kaaragia ūhorō wa ma, nīgūkorwo mīromo yakwa
nīthūire waganu mūno ta kīndū kīrī magigi. **8** Ciugo
ciothe cia kanua gakwa nī cia ūthingu; gūtirī o na kiugo
kīmwe gīacio kīogomu kana gīa kūhītithania. **9** Kūrī
arīa makūūranaga maūndū ciugo ciothe nīciagīrīire; itirī
mahītia kūrī arīa marī na ūmenyo. **10** Thuurai mataaro
makwa handū ha betha, mūthuure ūmenyo handū ha
thahabu īrīa njega mūno, **11** nīgūkorwo ūūgī nī wa
goro gūkīra ruru iria ndune, na gūtirī kīndū ūngīrīrīria
kīngīringithanio naguo. **12** “Nī ūūgī-rī, ndūūranagia

na ūbaarīrī; nīndīgwatīire ūmenyo o na gūthugunda
maūndū mega. **13** Gwītigīra Jehova nīgūthūūra ūūru;
nīthūire mwītīo na mwītūūgīrio, na mītugo mīūru na
mīario ya waganu. **14** Kīrīra na ūūgī wa gūkūūrana
maūndū nī ciakwa; nī ndī na ūtaūku, na ndī na ūhoti. **15**
Aathamaki mathamakaga nī ūndū wa hinya wakwa nao
aathani magathondeka mawatho ma kīhooto; **16** anene
mathamakaga nī ūndū wa hinya wakwa, o ūndū ūmwe
na arīa othe marī igweta arīa maathanaga gūkū thī. **17**
Nīnyendete arīa manyendete, nao arīa manjaragia na
kīyo nīmanyonaga. **18** Ūtonga na gītīo cionekaza harī nī,
o hamwe na ūtonga wa gūtūūra, na ūgaacīru. **19** Maciaro
makwa nī mega gūkīra thahabu īrīa therie; uumithio
wakwa nīukīrīte betha īrīa njega. **20** Niī thiiaga na njīra
ya ūthingu, ngathiīra o njīra-inī cia kīhooto, **21** ngīheaga
andū arīa manyendete ūtonga, na ngaiyūragia igīna
ciao. **22** “Jehova aanyūmbire o kīambīrīria-inī kīa wīra
wake, mbere ya mawīra make ma tene; **23** ndaathuurirwo
kuuma tene wa tene, kuuma o kīambīrīria, thī ītarī yagīa.
24 Rīrīa gūtaagīte maria manene-rī, nīguo ndaciariwo,
o hīndī īrīa gūtaarī matherūkīro maiyūrīte maaī; **25**
ndaciariwo irīma itanahaandwo harīa irī, na tūrīma
tūtanagīa, **26** we atanoomba thī kana ithaka ciayo, o
na kana rūkūngū o ruothe rwa thī. **27** Niī ndaarī o kuo
hīndī īrīa aathondekire igūrū na akīrīiga handū ha rīo,
hīndī īrīa eekīrire rūkiriri rwa kūrīa kūriku, **28** rīrīa
aahaandire matu kūu igūrū, na akīrūmia ithima cia kūrīa
kūriku wega, **29** rīrīa eekīrire mūhaka wa irīa nīguo maaī
matikanae kwagarara watho wake, na rīrīa aahandire

mīthingi ya thī. **30** Hīndī īyo ndaarī o hakuhī nake ndī ta mūbundi mūūgī. Ndaaiyūrītwo nī gīkeno mūthenya o mūthenya, na ngakenaga hīndī ciothe ndī mbere yake, **31** ngakenagīra thī yake yothe, na ngakenagio nī andū othe a thī. **32** “Atīrīrī ariū akwa, ta thikīrīria; kūrathimwo nī arīa marūmagia njīra ciakwa. **33** Ta thikīrīria mataaro makwa nīguo mūhīge; mūtikamarege. **34** Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūnjiguaga, agacūthagīrīria mīrango-inī yakwa o mūthenya, akanjetagīrīra hingīro-inī cia mīrango yakwa. **35** Nīgūkorwo ūrīa wothe ūgīte na niī nī muoyo agīte naguo, nake akagīa na agetīkīrīka harī Jehova. **36** No ūrīa wothe ūhītanītie na niī nī ūuru eīkaga; nao arīa othe maathūire nī gīkuū mendete.”

9 Ūugī nīakīte nyūmba yake; nīaicūhītie itugī ciayo mūgwanja. **2** Nīahaarīrie nyama, na akahaarīria ndibei, o na akaara metha yake. **3** Nīatūmīte ndungata ciake cia airītu nja, na nīaretana arī harīa hatūugīru mūno itūūra-inī rīrīa inene, akoiga atīrī: **4** “Andū arīa othe matarī na ūugī nīmoke gūkū!” Ningī akeera andū arīa maagūte ūtaūku atīrī, **5** Ūkai mūrīe irio ciakwa, na mūnyue ndibei ūrīa ndīmūthondekeire. **6** Tiganai na mīthīire yanyu ītarī ya ūugī, na nīmūgūtūura muoyo; cookai gūthiiaga na njīra ya ūtaūku. **7** “Ūrīa wothe ūtaaraga mūnyūrūrania eītagīria irumi; na ūrīa wothe ūkaanagia mūndū mwaganu egīragīra njono. **8** Ndūkanataare mūnyūrūrania, nīguo ndagagūthūure; kaania mūndū mūūgī, nake nīegūkwenda. **9** Taara mūndū mūūgī na nīegūkīrīria kūūhīga; mūndū mūthingu mūrute, na nīekuongerera ūugī wake. **10** “Kīambīrīria kīa ūugī nī gwītigīra Jehova, na kūmenya

Urīa Mūtheru nīkuo gūtaūkīrwo. **11** Nīgūkorwo nī ūndū wakwa matukū maku nīmakaingīha, na wongererwo mīaka ya gūtūūra muoyo. **12** Üngīkorwo ūrī mūūgī-rī, ūūgī waku nīugakūguna; na ūngīkorwo ūrī mūnyūrūrania-rī, we nowe ūkaanyariirīka.” **13** Mūndū-wa-nja ūrīa wītagwo Mūkīgu nī wa inegene; we ndarī mūtugo, na ndarī ūmenyo. **14** Aikaraga thī mūrango-inī wa nyūmba yake, agaikarīra gītī harīa hatūūgīru mūno itūūra-inī rīrīa inene, **15** ageetaga arīa marehītūkīra, arīa marethīiira na njīra ciao. **16** Ameeraga atīrī, “Andū arīa othe matarī na ūugī nīmoke gūkū!” Nao arīa maagūite ūtaūku akameera atīrī: **17** “Maaī ma kūiya marī mūrīo; o na irio irīa irīagīrwo hitho-inī irī cama!” **18** No andū acio matikoragwo makīmenya atī arīa akuū marī kūu, na atī ageni ake marī o kūrīa kūriku mbīrīra-inī. (Sheol h7585)

10 Mwana mūūgī atūmaga ithe akene, no mwana mūkīgu atūūragia nyina na kīha. **2** Mīthiithū yumanīte na ungumania ndīrī kīguni, no ūthingu ūkūūraga mūndū kuuma kūrī gīkuū. **3** Jehova ndarekagīrīria mūndū mūthingu ahūte, no nīamarigagīrīria merirīria ma mūndū mwaganu. **4** Moko ma kīgūūta matūmaga mūndū athīine, no moko ma mūndū ūrī kīyo marehaga ūtonga. **5** Ūrīa ūcookanagīrīria irio hīndī ya riūa nī mwana mūūgī, no ūrīa ūkomaga hīndī ya magetha nī mwana wa kūrehe thoni. **6** Mūtwē wa mūndū mūthingu ūikaraga ūhumbrītīwo nī irathimo, no kanua ka mūndū mwaganu kaiyūraga ngūī. **7** Kīririkano kīa mūndū mūthingu gīgatuīka kīrathimo, no rītīwa rīa mūndū mwaganu nīrīkabutha. **8** Mūndū ūrīa ūrī na ūugī wa ngoro nīetīkagīra mawatho, no

mündū wa kūhūhūtīka nīakanangīka. **9** Mündū wa mīthīire mīrūngīrīru athīiaga ategwītīgīra ūgwati, no mündū ūrīa ūrī mīthīire mīogomu nīakamenyeka. **10** Mündū ūrīa uunagīra ūngī riitho na rūnano nīarehage kīha, na mwaria mūkīgu nīakanangīka. **11** Kanua ka mündū mūthingu nī gīthima kīa muoyo, no kanua ka mündū mwaganu kaiyūraga ngū. **12** Rūmena rūrehaga nyamūkano, no wendani ūhumbagīra ūuru wothe. **13** Ūgī ūkoragwo mīromo-inī ya mündū ūrīa mūkūūrani maūndū, no mündū ūrīa ūtooī gūkūūrana maūndū aagīrīirwo nī rūthanju ciande-inī ciake. **14** Andū oogī meigagīra ūmenyo, no kanua ga kīrimū keītagīria mwanangīko. **15** Indo cia itonga nī gītūuro kīao kīrigīre na hinya, no ūkīa nīguo mwanangīko wa andū arīa athīini. **16** Mūcaara wa andū arīa athingu ūmarehagīra muoyo, no indo iria cionagwo nī andū arīa aaganu imarehagīra iherithia. **17** Mündū ūrīa ūiguaga agītaarwo arī njīra-inī ya muoyo, no mündū ūrīa ūregaga kūrūithio-rī, nīahītīthagia andū arīa angī. **18** Mündū ūrīa ūhithaga rūmena rwake aaragia na mīromo ya maheeni, na ūrīa wothe ūcambanagia nī mündū mūkīgu. **19** Rīrīa ciugo ciaingīha mehia matiagaga, no mündū ūrīa ūkiraga nī mūūgī. **20** Rūrīmī rwa mündū mūthingu nī betha njega, no ngoro ya mündū mwaganu ndīrī bata. **21** Mīromo ya arīa athingu ūhūnagia andū aingī, no andū akiīgu makuaga nī kwaga gūkūūrana maūndū. **22** Kīrathimo kīa Jehova nīkīo kīrehaga ūtonga, na ndarī kīha onganagīrīria nakīo. **23** Mündū mūkīgu akenagīra mītugo mīūru, no mündū ūrī na ūtaūku akenagīra ūūgī. **24** Kīrīa mündū mwaganu

etigagīra nīkīo gīkaamūkora, na kīrīa mūndū mūthingu eriragīria nīkīo akaaheo. **25** Kīhuhūkanio kīahītūka andū arīa aaganu maticookaga kuoneka, no andū arīa athingu mehaandaga wega nginya tene. **26** Ta ūrīa thiki īgagatagīra magego, na ndogo īkarūrīra maitho-rī, noguo kīgūūta kīhaana kūrī arīa magītūmaga. **27** Gwītigīra Jehova-rī, kuongagīrīra mūndū matukū ma gūtūūra muoyo, no mīaka ya mūndū mwaganu nīkūnyiihio īnyiihagio. **28** Itanya rīa mūndū mūthingu nī gīkeno, no kīrīgīrīro kīa mūndū mwaganu no gīa tūhū. **29** Njīra ya Jehova nī rīrīro rīa andū arīa athingu, no nī mwanangīko harī arīa mekaga ūūru. **30** Mūndū ūrīa mūthingu ndarī hīndī akaamunywo, no ūrīa mwaganu ndagatūūra thīnī wa būrūri. **31** Kanua ka mūndū ūrīa mūthingu karehaga ūūgī, no rūrīmī rwa ūtūrīka nīrūkaniinwo. **32** Mīromo ya mūndū mūthingu nīyūūī kwaria ndeto iria ciagīrīire, no kanua ka ūrīa mwaganu kaaragia o rūtūrīko.

11 Ratiri itarī cia ma nī kīndū kīrī magigi harī Jehova, no nīakenagīra mahiga ma gūthima marīa maigananu. **2** Rīrīa mwītīo woka, ūrūmagīrīrwo nī thoni, no kwīnyiihia kūrehaga ūūgī. **3** Ūrūngīrīru wa arīa marūgamīte wega nīūmonagīrīria njīra, no andū arīa matarī ehokeku, nīmanangagwo nī ūhinga wao. **4** Ūtonga ndūrī kīguni mūthenya wa mang'ūrī, no ūthingu nīūkūūraga mūndū kuuma kūrī gīkuū. **5** Ūthingu wa andū arīa matarī na ūcuuke ūmathondekagīra njīra nūngarū, no andū arīa aaganu magūithagio nī wagānu wao ene. **6** Ūthingu wa andū arīa arūngīrīru nīūmahonokagia, no andū arīa matarī ehokeku nīmategagwo nī merirīria mao mooru.

7 Hīndī ūrīa mūndū mwaganu aakua, kīrīgīrīro gīake
nīgūthira gīthiraga; kīrīa gīothe eerīgīrīre kuuma kūrī
ūhoti wake gītuīkaga o tūhū. 8 Mūndū ūrīa mūthingu
nīahonokagio kuuma thīna-inī, naguo ūgaacookerera
ūrīa mwaganu. 9 Mūndū ūtetigīrīte Ngai nīanangaga
mūndū wa itūūra na kanua gake, no arīa athingu
nīmetharaga nī ūndū wa ūmenyo. 10 Rīrīa andū arīa
athingu magaacīra, itūūra nīgūkena rīkenaga; rīrīa andū
arīa aaganu maathira, nīkūrūhio kūrūūhagio. 11 Itūūra
inene nīrītūūgagīrio nī ūndū wa kīrathimo kīa andū arīa
arūngīrīru, no nīrīanangagwo nī kanua ka andū arīa
aaganu. 12 Mūndū ūtarī ūgī wa gūkūūrana maūndū
anyūrūragia mūndū wa itūūra rīake, no mūndū ūrī na
ūtaūku nī gwīkirīra ekiragīra. 13 Mūndū wa mūhuhu
nīoimagia ndeto cia ndundu nja, no mūndū mwīhokeku
nīaigaga hitho. 14 Būrūri ūngīaga ūtongoria mwega
nīkūgūa ūgūūaga, no ataaranī aingī matūmaga kūgīe
na ūhootani kūna. 15 Mūndū ūrīa ūrūgamagīrīra thiirī
wa mūndū ūngī ti-therū nīagathīīnīka, no mūndū ūrīa
wothe wagaga kūrūgamīrīra mūndū thiirī atūūraga na
thayū. 16 Mūndū-wa-nja mūtaana nīegīagīra gītīo, no
arūme arīa matarī tha no ūtonga magīaga naguo. 17
Mūndū mūtaana egunaga we mwene, no mūndū ūtarī
tha erēhagīra thīna we mwene. 18 Mūndū mwaganu
athūkūmaga mūcaara wa kūmūheenia, no ūrīa ūhaandaga
ūthingu nīagethaga irīhi rīa ma. 19 Mūndū ūrīa mūthingu
kūna nīagatūūra muoyo, no mūndū ūrīa ūrūmagīrīra
waganu nī gūkua agaakua. 20 Andū arīa marī ngoro ya
rūtūrīko nī kīndū kīrī magigi harī Jehova, no nīakenagio

nī andū arīa njīra ciao itarī ūcuuke. **21** Ti-itherū mūndū mwaganu ndakaaga kūherithio, no andū arīa athingu nīmakahonokio. **22** Mūndū-wa-nja mūthaka ūtarī ūgereri ahaana ta gīcūhī gīa thahabu kīrī iniūrū-inī rīa ngūrwe. **23** Wendi wa mūndū mūthingu ūrīkagīrīria o wega-inī, no kīrīgīrīro kīa mūndū ūrīa mwaganu kīrīkagīrīria mang'ūrī-inī. **24** Kūrī mūndū ūheanaga na ūtaana, nake agakīrīrīria kūgīa na indo; ūngī atuīkaga mūkarī mūno, no agathiī o na mbere gūthīna. **25** Mūndū mūtaana nīakagaacīra; ūrīa ūnyootoraga arīa angī o nake mwene nīakanyootorwo. **26** Mūndū ūrīa ūregaga kwenderia andū mbembe iria aigīte nīarumagwo nī andū, no mūndū ūrīa ūciendagia, kīrathimo kīrīkoragwo mūtwe-inī wake. **27** Mūndū ūrīa ūcaragia maūndū mega arīonaga o wega, no ūrīa ūcaragia maūndū mooru no mo marīmūkoraga. **28** Mūndū ūrīa wothe wīhokaga ūtonga wake nīkūgūa akaagūa, no arīa athingu makaagaacīra ta ithangū rīrīa iruru. **29** Mūndū ūrīa ūnyamaragia mūcīi wake akaagaya o rūhuho, nake mūndū mūkīgu agaatuīka ndungata ya ūrīa mūūgī. **30** Maciaro ma andū arīa athingu nī mūtī wa muoyo, nake mūndū ūrīa mūūgī nīaguucagīrīria ngoro cia andū. **31** Angīkorwo andū arīa athingu nīmarīhagwo marī gūkū thī-rī, githī arīa matetigīrīte Ngai na arīa ehia matikarīhwo makīria!

12 Mūndū ūrīa wothe wendete ūtaaro nīendete ūmenyi, no ūrīa ūthūire gūkaanio nī mūndū mūkīgu. **2** Mūndū ūrīa mwega nīatugagwo nī Jehova, no mūndū mwara Jehova amūtuaga mūndū mwīhia. **3** Mūndū ndangīhota kwīhaanda na maūndū ma waganu, no ūrīa mūthingu

ndanḡienyenye. **4** Mūtumia ūr̄ia ngatha n̄iwe th̄umb̄i
ya m̄uthuuri wake, no m̄utumia ūconorithagia m̄uthuuri
wake atarii ta ūbuthu mah̄ind̄i-in̄i make. **5** M̄ibango ya
and̄u ar̄ia athingu n̄i ya k̄ihooto, no ūtaaro wa and̄u ar̄ia
aaganu n̄i wa maheeni. **6** Ndeto cia and̄u ar̄ia aaganu
n̄i cia kuohia and̄u mamaite thakame, no m̄ario ya
and̄u ar̄ia ar̄unḡir̄iu n̄imahonokagia. **7** And̄u aaganu
mang'aūranagio magathira biū, no nyūmba ya m̄und̄u
ūr̄ia m̄uthingu ūtūraga ūr̄i n̄umu. **8** M̄und̄u agaathaḡir̄io
k̄uringana na ūūḡi wake, no and̄u mar̄i meciiria mogomu
n̄imamenagwo. **9** Kaba m̄und̄u ūr̄ia wonagwo ta atar̄i
bata no n̄i ar̄i ndungata, gūk̄ira ūr̄ia w̄ituaga at̄i n̄i
m̄und̄u wa bata, na ndar̄i ḡia k̄uria. **10** M̄und̄u m̄uthingu
n̄iamenyaḡir̄ira muoyo wa nyam̄u yake, no maūnd̄u mar̄ia
ma tha ma ūr̄ia mwaganu n̄i ma k̄unyariirana. **11** M̄und̄u
ūr̄ia ūr̄imaga m̄ūgūnda wake n̄iar̄ikoragwo na irio nyinḡi,
no ūr̄ia ūhanyūkanagia na maūnd̄u ma tūhū n̄iaḡite
gūkūrana maūnd̄u. **12** Ar̄ia aaganu meriraḡiria indo
iria itah̄itwo n̄i and̄u ar̄ia ooru, no m̄iri ya ar̄ia athingu
n̄īgaacaḡira. **13** M̄und̄u m̄ūuru ategagwo n̄i m̄ario ya
w̄hia wake, no m̄und̄u m̄uthingu n̄ahonokaga kuuma
th̄īna-in̄i. **14** M̄und̄u n̄aiyūragwo n̄i maciaro mega ma
kanua gake, ti-itherū, o ta ūr̄ia agunagwo n̄i w̄ira wa moko
make. **15** Nj̄ira ya m̄und̄u m̄ūkīgu yonekaga yaḡir̄ire har̄i
we, no m̄und̄u m̄ūḡi n̄iathikaḡir̄ira mataaro. **16** M̄und̄u
m̄ūkīgu onanagia marakara make o r̄imwe, no m̄und̄u
m̄ūbaar̄ir̄i aarumwo ndatindanaḡir̄ira. **17** M̄ūira wa ma
arutaga o ūira wa ma, no m̄ūira ūtar̄i wa ma aaragia
maheeni. **18** Ciugo iteciir̄itio itheecaga ta rūhiū rwa njora,

no rūrīmī rwa mūndū ūrīa mūūgī nīkūhonia rūhonagia.

19 Mīromo ūrīa yaragia ma ūtūrīaga nginya tene, no rūrīmī rwa maheeni nī rwa kahinda o kanini. **20** Ngoro cia arīa mathugundaga gwīka ūru ciyūrītwo nī maheeni, no gīkeno nī kīa andū arīa matūmaga thayū ūgaacīre. **21** Gūtirī ūru ūngīkora andū arīa athingu, no arīa aaganu maiyūrītwo nī thīna. **22** Mīromo ūrīa īheenanagia nī kīndū kīrī magigī harī Jehova, no nīakenagio nī andū arīa maaragia ma. **23** Mūndū mūbaarīrīri nīahithaga ūmenyi wake, no ngoro cia andū arīa akīgu īmemerekagia ūrimū. **24** Moko ma mūndū ūrī kīyo nīmo magaathana, no kīgūūta gīkaarutithio wīra wa ūkombo. **25** Ūritū wa ngoro nīūhatagīrīria mūndū, no ciugo njega nītūmaga akene. **26** Mūndū mūthingu nīataaraga arata ake, no njīra ya arīa aaganu nī kūmahītithia īmahītithagia. **27** Mūndū kīgūūta o na ndahīhagia nyama cia ūguīmi wake, no mūndū ūrī kīyo onaga indo ciate irī cia goro. **28** Muoyo wonekaga na njīra ya ūthingu; na njīra-inī ūyo-rī, kūrī muoyo ūtagaathira.

13 Mwana mūūgī nīathikagīrīria ūrutani wa ithe, no mūnyūrūrania ndathikagīrīria agīkaanio. **2** Mūndū nīakenagīra maciaro mega ma kuuma kanua gake, no mūndū ūrī ūtarī mwīhokeku eeriragīria haaro. **3** Mūndū ūrī ūmenyagīrīra kanua gake nī muoyo wake amenyagīrīra, no ūrī ūhiūhaga kwaria nīakanangīka. **4** Ngoro ya kīgūūta ūiriragīria na ndīone kīndū, no merirīria ma mūndū ūrī kīyo nīmakahingio. **5** Mūndū mūthingu nīathūire ūhorō ūtarī wa ma, no mūndū mwaganu ekaga maūndū ma thoni na ma njono. **6** Ūthingu ūgitagīra

mündū ūrĩa mürüngírĩru, no waganu nñüng'aúranagia
mündū mwihia. 7 Kûrĩ mündū wítuaga gítonga, no ndarĩ
kîndū; kûrĩ üngí wítuaga mûthîni, no arĩ na útonga
mûnene. 8 Útonga wa mündū wahota gûkûura muoyo
wake, no mündū mûthîni ndaiguaga akîhîtîrwo. 9
Útheri wa mündū mûthingu waara ga ûgacangarara,
no tawa wa mûndû mwaganu nîkûhorio ûhoragio. 10
Mwítîo ûciaraga njûgitano, no ûugí wonekaga harĩ arĩa
metikagíra gûtaarwo. 11 Mbeeca itarĩ cia wîhokeku
ithiiaga igîthiraga, no ūrĩa ûcoakanagírîria mbeeca tûnini
o tûnini niatûmaga ciongerereke. 12 Ùndû mûtaanye
ûngíkario mûno nîurwaragia mündû ngoro, no kîrígírîro
kîhingítio gítuïkaga ta mûtî wa muoyo. 13 Mûndû ūrĩa
ûthûire ūrutani nîeyûnûhaga, no ūrĩa ûtfîlaga maathani
nîakaheo kîheo. 14 Úrutani wa mûndû ūrĩa mûugí nî
gîthima kîa muoyo, ûhûndûraga mûndû kuuma mîtego-
inî ya gíkuû. 15 Gûtaükîrwo wega nî maûndû gûtûmaga
mûndû endeke, no njîra ya arĩa matarî ehokeku ti
hûthû. 16 Mûndû o wothe mwîbaarîrîri ekaga maûndû
make na ûmenyi, no mûndû mûkiïgu aguûragia ûrimû
wake. 17 Mûtûmwo mwaganu atoonyaga thîna-inî, no
mûtûmwo mwîhokeku nîarehaga kîhonie. 18 Mûndû
ûrĩa ûregaga gûtaarwo anyiitagwo nî thîna na thoni, no
mûndû ūrĩa wítikagíra gûkaanio atuïkaga wa gûtîo. 19
Ùndû mwîrirîrie wakinyanîra ûiguithagia ngoro wega,
no andû akiïgu monaga kûhutatîra ūuru ta ûndû ūrî
magigi. 20 Mûndû ūrĩa ûceeraga na arĩa oogî akîragírîria
kûuhîga, no ūrĩa ûtwaranaga na mûndû mûkiïgu onaga o
ûuru. 21 Mûtino ûthingataga mûndû ūrĩa mwihia, no

ūgaacīru nī kīheo kīa arīa athingu. **22** Mūndū mwega atigagīra ciana cia ciana ciake igai, no ūtonga wa mūndū mwīhia ūigagīrwo andū arīa athingu. **23** Mūgūnda wa mūndū mūthīni no ūciare irio nyingī, no kwaga kīhooto gūciniinaga ciothe. **24** Mūndū ūrīa ūigaga rūthanju thī nī mwana wake athūire, no ūrīa wendete mwana wake nīamūherithagia. **25** Andū arīa athingu marīaga makahūūna, no nda ya mūndū mwaganu ūikaraga o īhūtiī.

14 Mūtumia mūugī nī gwaka akaga nyūmba yake, no mūtumia mūkīgu nīgūtharia atharagia nyūmba yake na moko make mwene. **2** Mūndū ūrīa ūthīiaga na mīthīire mīrūngīrīru nīwe mwītigīri Jehova, no ūrīa mīthīire yake īrī mīhītanu nīamūmenete. **3** Mīario ya mūndū mūkīgu nī rūthanju rwa kūmūhūūra, no mīromo ya arīa oogī nīmagitagīra. **4** Kūrīa gūtarī ndegwa mīharatī īkoragwo īrī mītheru, no maciaro maingī moimanaga na hinya wa ndegwa. **5** Mūira mwīhokeku ndaheenanagia, no mūira wa maheeni aaragia o maheeni. **6** Mūnyūrūrania acaragia ūugī na ndangīwona, no kūgāna ūmenyo nī ūhūthū kūrī mūndū ūrīa ūkūūranaga maūndū. **7** Ikara kūraya na mūndū mūkīgu, nīgūkorwo ndūrī ūmenyo ūngīona kuuma mīromo-inī yake. **8** Ūūgī wa arīa abaařīri nīūtūmaga mamenye ūhoro wa njīra ciao, no ūrimū wa andū arīa akīgu nīūmahītithagia. **9** Andū arīa akīgu manyūrūragia horohio ya mehia, no ūtugi wonekaga harī arīa arūngīrīru. **10** Ngoro o yothe nīyūū ūrūrū wayo, o na gīkeno-inī kīayo gūtirī mūndū ūngīnyiitanīra nayo. **11** Nyūmba ya mūndū mwaganu nīkanangwo, no hema ya mūndū mūrūngīrīru nīkagaacīra. **12** Kūrī njīra mūndū

onaga ta yagīrīire, no marigīrīrio mayo yerekagīria
mūndū o gīkuū-inī. **13** O na hīndī ya gūtheka ngoro no
īkorwo īgītuura, na gīkēno no kīrigīrīrie na kīeha. **14**
Andū arīa matarī ehokeku nīmakarīhwo kūna nī ūndū wa
mīthīire yao, nake mūndū mwega aheo kīeo kūringana
na mīthīire yake. **15** Mūndū ūtarī ūūgī etīkagia ūndū o
wothe, no mūndū mūbaarīrīri nīacūūranagia ūhoro wa
makinya make. **16** Mūndū mūūgī nīetigagīra Jehova na
akeherera ūūru, no mūndū mūkīgu ekaga maūndū na
kwīgerera atekūmenyerera ūndū. **17** Mūndū ūhiūhaga
kūrakara ekaga maūndū ma ūrimū, nake mūndū mwara
nīamenagwo. **18** Andū arīa matarī ūūgī magayaga ūrimū,
no arīa abaarīrīri mahumbagwo thūmbī ya ūmenyo. **19**
Andū arīa ooru nīmakainamīrīra harī arīa ega, na arīa
aaganu mainamīrīre ihingo-inī cia arīa athingu. **20** Andū
arīa athīini mathūūragwo o na nī andū a itūūra rīao, no
itonga irī arata aingī. **21** Mūndū ūrīa ūmenaga mūndū
wa itūūra rīake nī kwīhia ehagia, no kūrathimwo nī ūrīa
ūiguagīra athīini tha. **22** Andū arīa mathugundaga ūūru
githī ti njīra mahītagia? No arīa mabangaga maūndū
mega monaga ūtugi na wīhokeku. **23** Wīra wothe wa
hinya ūrehaga uumithio, no mīario mītheri ūrehaga o
ūthīini. **24** Utonga wa andū arīa oogī nīguo thūmbī yao,
no ūrimū wa andū akiīgu ūciaraga ūrimū. **25** Mūira
mwīhokeku nīahonokagia mīoyo, no mūira wa maheeni
nī mūheenania. **26** Mūndū ūrīa wītigagīra Jehova arī
na kīihitho kīrūmu, o na ciana ciake nīho irīūragīra. **27**
Gwītigīra Jehova nī gīthima kīa muoyo, kūhūndūraga
mūndū kuuma mītego-inī ya gīkuū. **28** Ūingī wa andū

nīguo riiri wa mūthamaki, no mūnene ūtarī andū a gwatha nī mwanangīku. **29** Mūndū mūkirīria arī ūmenyo mūingī, no mūndū ūhiūhaga kūrakara onanagia ūrimū. **30** Ngoro īrī na thayū īheaga mwīrī muoyo, no ūiru ūbuthagia mahīndī. **31** Mūndū ūrīa ūhinyagīrīria athīni nīkūnyarara anyararaga Ūrīa wamombire, no ūrīa wothe ūiguagīra athīni tha, nī Ngai atīaga. **32** Rīrīa mūtino woka, arīa aaganu matungumanagio thī, no arīa athingu, o na gīkuū-inī makoragwo marī na rīrīro. **33** Ūūgī nī ūikaraga ngoro-inī ya ūrīa ūūgī ūkūrana maūndū, o na gatagatī ka irimū nīwīmenyithanagia. **34** Ūthingu nīgūtūgīrīria ūtūgīrīria rūrīrī, no mehia nī gīconoko harī andū o othe. **35** Mūthamaki nīakenagio nī ndungata njūgī, no nīang'ūrīkagio nī ndungata ūrīa ūmūconorithagia.

15 Icookio rīa ūhooreri nīrīeheragia mang'ūrī, no kiugo kīa ūūru kīarahūraga marakara. **2** Rūrīmī rwa mūndū ūrīa mūūgī rūgaathagīrīria ūmenyo, no kanua ka mūndū mūkīgu gathothokaga ūrimū. **3** Maitho ma Jehova marī kūndū guothe, magacūthagīrīria andū arīa aaganu o na arīa eega. **4** Rūrīmī rūrīa rūrehaga kīhonnia nī ta mūtī wa muoyo, no rūrīmī rwa maheeni rūthuthaga ngoro. **5** Mūndū mūkīgu aregaga ūtaaro wa ithe, no mūndū ūrīa wītīkagīra kūrūngwo onanagia ūbaarīrīri. **6** Nyūmba ya mūndū mūthingu īkoragwo na kīgīna kīnene, no uumithio wa andū aaganu ūmarehagīra thīna. **7** Mīromo ya andū arīa oogī ūtambagia o ūūgī, no tiguo ngoro cia andū arīa akīgu cīkaga. **8** Igongona rīa andū arīa aaganu nī kīndū kīrī magigi harī Jehova, no mahooya ma mūndū ūrīa mūrūngīrīru nīamakenagīrīra. **9** Njīra cia

andū arĩa aaganu nĩ kĩndū kĩrĩ magigi harĩ Jehova, no
nĩendete andū arĩa mathingataga ūthingu. **10** Iherithia
rītarī rīa tha rīetereire mündū ūrīa ūtigīte njīra, na
mündū ūrīa ūthūire kūrūngwo nīagaakua. **11** Gíkuū na
Mwanangīko ciikaraga ciīyanīkīte mbere ya Jehova, ī
nacio ngoro cia andū-rī, ikīianīkīte atīa! (**Sheol h7585**) **12**

Mūnyūrūrana nīathūire kūrūngwo; ndangīhooya kīrīra
kūrī ūrīa mūūgī. **13** Ngoro ngenu ūtūmaga gīthiithi
gīthere, no ruo rwa ngoro rūthuthaga roho. **14** Ngoro ūrī
na gūkūrana maūndū nīmaathaga ūmenyo, no kanua
ka mündū mūkīgu kehūūnagia na ūrimū. **15** Matukū
mothe ma andū arĩa ahatīrīrie nī ma thīna, no ngoro ūrīa
njanjamūku ikoragwo na ndīa hīndī ciothe. **16** Nī kaba
kīndū kīnini hamwe na gwītīgīra Jehova, gūkīra ūtonga
mūnene ūrī na kīnyariirīko. **17** Nī kaba kūrīa rwīga rwa
nyeni harīa harī wendo, gūkīra kūrīa njaū noru harīa harī
na rūthūūro. **18** Mündū ūhiūhaga kūrakara aarahūraga
ngarari, no mündū mūkirīrīria nīkūhooreria ahooragīria
haaro. **19** Njīra ya kīgūūta nīkūhingwo ūhingītwo na
mīigua, no njīra ya mündū mūrūngīrīru nī njīra njariī. **20**
Mwana mūūgī atūmaga ithe akene, no mündū mūkīgu
nī nyina anyararaga. **21** Ūrimū ūkenagia mündū ūrīa
ūtooī gūkūrana maūndū, no mündū ūrīa mūkuūku
nīarūngagīrīria mīthīire yake. **22** Mībango nīthaataga
nī kwaga kīrīra, no kūrī na ataaranī aingī mībango
nīigaacagīra. **23** Mündū nīaiguaga gīkeno agīcookia ūhoro
ūrīa wagīriire, nakīo kiugo kīarītio ihinda rīrīa rīagīriire,
kaī nī kīega-ī! **24** Harī mündū ūrīa mūūgī njīra ya muoyo
īroretē na igūrū, īmūgirīie gūkūrūka mbīrīra-inī. (**Sheol**

h7585) 25 Jehova n̄amomoraga nyūmba ya mündū ūr̄ia mwītīi, no n̄amenyagīrīra mīhaka ya mūtumia wa ndigwa. **26** Meciiria ma mündū mwaganu n̄ kīndū kīrī magigi harī Jehova, no meciiria ma andū arīa atheru n̄imamūkenagia. **27** Mündū mūkoroku arehagīra nyūmba yake thiīna, no ūr̄ia ūthūire mahaki n̄agatūūra muoyo. **28** Ngoro ya mündū mūthingu n̄īthimaga macookio mayo, no kanua ka mündū mwaganu gathothokaga ūūru. **29** Jehova aikaraga haraaya na andū arīa aaganu, no n̄aiguaga mahooya ma andū arīa athingu. **30** Gūtheria gīthiithi nīkūrehagīra ngoro gīkeno, naguo ūhoro ūr̄ia mwega nīwīkīraga mahīndī hinya. **31** Mündū ūr̄ia ūthikagīrīria ikaanania rīrīa rīrehaga muoyo n̄agatūūrania na andū arīa oogī. **32** Mündū ūr̄ia ūregaga kūigua agīkaanio n̄ kwīnyarara enyararaga we mwene, no mündū ūr̄ia wothe wītīkagīra kūrūngwo agīaga na ūtaūku. **33** Gwītīgīra Jehova nīkuo kūheaga mündū ūugī, nakuo kwīnyiihia gūtongoragia gītīo.

16 Mībango ya ngoro n̄ ya mündū, no icookio rīa rūrīmī riumaga harī Jehova. **2** Mündū onaga mīthiīre yake yothe īrī mīega, no Jehova nīwe ūthimaga matanya. **3** Rekagīrīria Jehova maūndū mothe marīa ūrīkaga, nayo mībango yaku nīrīgaacagīra. **4** Jehova ombire indo ciothe irī na gītūmi gīacio, ī-ni, o na arīa aaganu aamoombire n̄ ūndū wa mūthenya wa thiīna. **5** Mündū wothe wa ngoro ya mwītīo n̄ kīndū kīrī magigi harī Jehova. Menyai na ma atīrī, ndakaaga kūherithio. **6** Mehia n̄imahorohagīrio n̄ wendo na wīhokeku, na n̄ ūndū wa gwītīgīra Jehova-rī, mündū n̄eheragīra ūūru.

7 Rīrīa mīthiīre ya mūndū yakenia Jehova-rī, atūmaga o na thū ciake itūūranie nake na thayū. **8** Kaba indo nini cionekete na njīra ya ūthingu, gūkīra uumithio mūnene ūtarī wa kīhooto. **9** Mūndū nīabangaga na ngoro mūthiīre wake, no Jehova nīwe ūroragia makinya make kūrīa ekūgerera. **10** Mīromo ya mūthamaki yaragia ūhoro taarī ndūmīrīri, na kanua gake gatiagīrīrwo kuogomia kīhooto. **11** Igeri na ratiri cia ma nī cia Jehova; mahiga mothe ma gūthima marīa marī mūhuko-rī, o namo no wīra wake. **12** Kūrī athamaki-rī, gwīka ūūru nī ūndū ūrī magigi, nīgūkorwo gītī kīa ūnene kīhaandaga nī ūndū wa ūthingu. **13** Athamaki nīmakenagīra mīromo ūrīa yaragia ma; nī marī bata na mūndū waragia ūhoro wa ma. **14** Mang'ūrī ma mūthamaki nī ta mūtūmwō wa gīkuū, no mūndū mūūgī nīakamahooreria. **15** Gūthererwo gīthiithi nī mūthamaki nī muoyo; ūtugi wake ūtarīi ta itu rīa mbura ūrīa ūkūragia irio. **16** Hī! Kaī kūgīa ūūgī nī kwega gūkīra thahabu-ī, gūthuura ūtaūku gūgakīra kūgīa na betha! **17** Njīra njariī ya arīa arūngīrīru yeheragīra ūūru; mūndū ūrīa ūmenyagīrīra mīthiīre yake nī muoyo wake mwene agitagīra. **18** Mwītīo ūrūmagīrīrwo nī mwanangīko, roho wa mwītūūgīrio ūkarūmīrīrwo nī kūgūa. **19** Nī kaba roho wa kwīnyiihia na gūkorwo hamwe na arīa ahinyīrīrie, gūkīra kūgayana indo cia ndaho na arīa etīi. **20** Mūndū ūrīa ūrūmbūyagia mataaro nīagaacagīra, na kūrathimwo nī mūndū ūrīa wīhokaga Jehova. **21** Arīa oogī ngoro-inī metagwo akūūrani maūndū, na ciugo njega itūūgagīria ūtaaro. **22** Ūtaūku nī gīthima kīa muoyo kūrī arīa marī naguo, no ūrimū ūrehaga

iherithia kūrī andū arīa akīgu. **23** Ngoro ya mūndū mūugī nīyo ītongoragia kanua gake, nayo mīromo yake ītūūgagīria ūtaaro. **24** Ndeto njega nī igua rīa ūkī, irī mūrīo ngoro-inī, na harī mahīndī nī ūgima. **25** Kūrī njīra mūndū onaga ta yagīriire, no marigīrīrio mayo yerekagīra gīkuū-inī. **26** Kūhūūta kwa mūruti wa wīra nīkuo kūmūteithagia, ng'aragu yake nīyo īmūtindīkaga. **27** Kīmaramari gīthugundaga ūru, na mīario yakīo nī ta mwaki wa gūcina. **28** Mūndū mwaganu arehaga ngarari, na mūhuhu ūtigithanagia andū marī ūrata mūnene. **29** Mūndū wa haaro aheenagīrīria mūndū wa itūūra rīake, akamūtongoria njīra-inī ītarī njega. **30** Mūndū ūrīa uunagīra andū riitho akoragwo agīthugunda waganu, ūrīa ūtembanagia mīromo akoragwo agīthugunda ūru. **31** Mbū nī thūmbī ya riiri; cionekaza nī ūndū wa mūtūūrīre wa ūthingu. **32** Nī kaba mūndū mūkirīrīria gūkīra njamba ya ita, na nī kaba mūndū ūrīa ūrigagīrīria marakara make gūkīra ūrīa wīnyiitagīra itūūra inene. **33** Mītī ūcuukagīrwo maru-inī, no itua o rīothe riumaga kūrī Jehova.

17 Nī kaba kīenyū kīumū kīa mūgate kūndū kūrī na thayū na ūhooreri, gūkīra nyūmba ūyūrīte ndīa no irī na ngūū. **2** Ndungata irī na ūugī ūgaatuūka ya gwatha mūriū wa mwene yo ūrīa ūrehaga njono, na nīkegwatīra igai irī ta ūmwe wa ariū a mwathi wayo. **3** Nyūngū nī ya gūthererio betha, na kīrugutīro nī gīa gūthererio thahabu, no Jehova nīwe ūgeragia ngoro cia andū. **4** Mūndū mwaganu athikagīrīria mīromo ūrīa yaragia waganu; nake mūndū wa maheeni athikagīrīria rūrīmī rūrīa rwaragia maūndū ma gūthūkia. **5** Mūndū ūrīa ūthekagīrīra

athīni nīkūmena amenaga ūrīa wamombire; mūndū ūrīa
ūkenagīra mūtino ndakaaga kūherithio. **6** Ciana cia ciana
nī thūmbī harī andū arīa akūrū, nao aciari nō riiri wa
ciana ciao. **7** Mīario ya bata ndīagīrīre kanua ka mūndū
mūkīgu, na makīria mīario ya maheeni ndīagīrīre mūndū
ūrīa wathanaga! **8** Ihaki rīhaana ta ihiga rīa kūrehe
mūnyaka kūrī ūrīa ūhakanaga; kūrīa guothe athīiga
nīagaacagīra. **9** Mūndū ūrīa ūhumbagīra ihītia nī wendo
acaragia, no ūrīa ūcookagīra ūhoro atigithanagia andū
marī ūrata mūnene. **10** Kūrūithio nīgūkenagia mūndū
ūrīa ūkūuranaga maūndū gūkīra iboko igana harī mūndū
mūkīgu. **11** Mūndū mūūru arongooragia o ūremi; nī
ūndū ūcio nīagatūmīrwo mūnene ūtarī tha amūūkīrīre.
12 Nī kaba gūcemania na nduba ūtunyītwo ciana ciayo
gūkīra gūcemania na mūndū mūkīgu na ūrimū wake. **13**
Mūndū angīrīha wega na ūūru, ūūru ndūkeehera nyūmba-
inī yake. **14** Kwambīrīria haaro nī ta kūhingūrīra maaī
mahingīrīrie; nī ūndū ūcio tiganaga na ūhoro ūcio ngarari
itaanagīa. **15** Gūtuīra mūndū mwaganu atī ndehītie na
gūtuīra ūrīa ūtehītie atī nī mwīhīa, maūndū macio meerī
nī marī magigi harī Jehova. **16** Mbeeca nī cia bata ūrkū
irī guoko-inī kwa mūndū mūkīgu, na ndangīhota kūgūra
ūūgī, na ndarī ngoro ya kwenda gūtaūkīrwo? **17** Mūrata
wa mūndū amwendaga hīndī ciothe, nake mūrū wa nyina
na mūndū aciaragwo nī ūndū wa hīndī ya thīna. **18**
Mūndū ūtooī gūkūūrana maūndū atūkaga wa kūrīha
thiirī wa mūndū ūngī o na akaiga kīndū gīa kūrūgamīrīra
thiirī wa mūndū wa itūūra rīake. **19** Mūndū ūrīa wendete
haaro nī mehia endete; na mūndū ūrīa wakaga kīhingo

kíraihi na igúrú eítágíria wanangíki. **20** Mündü ûrí ngoro ya üremi ndagaacagíra; nake mündü ûrúa ûrí rûrímí rwa kúheenania agúúaga thíma-iní. **21** Kúgíia na mûriú mûkíigú kúrehaga ihooru; ithe wa mündü mûkíigú ndarí híndí akenaga. **22** Ngoro ngenu ní ndawa njega, no roho mûthuthíku üng’aragia mahíndí. **23** Mündü mwaganu amûkagíra ihaki na hitho, níguo ogomie ciira wa kíhooto. **24** Mündü úkúúranaga maündü aikaraga arorete o üugí, no maitho ma mündü mûkíigú morúúraga nginya ituri cia thí. **25** Mwana mûkíigú arehagíra ithe kíeha, na marúrú kúrí nyina ûrúa wamúciarie. **26** Ti wega kúherithia mündü ütekíte mahítia, kana kúhúúra anene ní ündü wa ürúngííru wao. **27** Mündü ûrí na ümenyo aragia ciugo athimíte, nake mündü ûrí na útaúku aikaraga ahooreire. **28** O na mündü mûkíigú angíkira níonagwo arí mûugí, na akoneka arí mûtaúku angítumia kanua.

18 Mündü ûrúa ütendaga gütüúrания na andü arúmagíríra o meriríria make; ningí areganaga na matua mothe ma üugí ûrúa mûkinyaníru. **2** Mündü mûkíigú ndakenagíra útaúku, no akenagíra kwaria woni wake mwene. **3** Rírá waganu woka, ürehaga üirano, nacio njono irehaga thoni. **4** Ciugo cia kanua ka mündü ní ta ndia ndiku, no gíthima kíá üugí ní karúúí gatherükaga. **5** Ti wega gütííra andü arí aaganu maúthí, kana kuogomia kíhooto kíá arí matehítie. **6** Míromo ya mündü mûkíigú ímûrehagíra ngúí, nako kanua gake geetagia rúthanju. **7** Kanua ka mündü mûkíigú níko kamúthükagíria maündü, nayo míromo yake ní mûtego wa ngoro yake. **8** Ndeto cia mündü wa mûhuhu ní ta twenyú twega twa irio; túmerükaga

nginya tūturi-inī twa nda tūrīa tūrī thīinī mūno. **9** Mūndū kīgūūta wīra-inī wake nī wa nyina na ūrīa wanangaga. **10** Rīitwa rīa Jehova nī mūthiringo ūrī hinya; arīa athingu moragīra ho, nao magaikara marī agitīre. **11** Útonga wa andū arīa atongu nīguo itūūra rīao rīa hinya; meciiragia nī rūthingo rūtangīhaicīka. **12** Mbere ya mwanangīko, ngoro ya mūndū ikoragwo na mwītīo, no kwīnyiihia nīkuo gūtongoragia gītīo. **13** Mūndū ūrīa ūcookagia ūhoro mbere ya kūuthikīrīria, ūndū ūcio nī ūrimū na thoni ciake. **14** Roho wa mūndū nīguo ūmūūmagīrīria rīrīa arī mūrūaru, no roho mūthuthīku nūū ūngīhota kūwītiiria? **15** Ngoro ya mūndū mūkūūrani maūndū nīgīagīra ūmenyo; matū ma arīa oogī nīmaūcaragīrīria. **16** Kīheo mūndū aheanīte kīmuonagia njīra ya kūhītūkīra, gīkamūkinyia harī andū arīa anene. **17** Mūndū ūrīa ūrehaga ciira wake mbere onekaga taarī we na ma, o nginya rīrīa mūndū ūrīa maraciira nake ooka kūmūūria ciūria. **18** Ūcuuki wa mītī nīūniinaga ngarari, na ūgateithūrana andū eerī njamba. **19** Mūndū mūrakarie nī mūrū wa nyina nī hinya kwīiguithania nake gūkīra kwīgwatīra itūūra inene rīrigīre, nacio ngarari nī ta mīgūlko īrīa īhingaga njeera. **20** Nda ya mūndū nīhūūnagio nī maciaro ma kanua gake; nīaiganagwo nī magetha ma mīromo yake. **21** Rūrīmī rūrī na hinya wa gwathīrīra mūndū muoyo kana gīkuū, no arīa marwendete no marīīage maciaro maaruo. **22** Mūndū ūrīa wīgīīagīra na mūtumia nīegīagīra na kīndū kīega, na nīgūtugwo atugītwo nī Jehova. **23** Mūndū mūthīīni athaithanaga aiguīrwo tha, no gītonga gīcookagia ūhoro na ūūru. **24** Mūndū mūceeri

na andū aingī aahota kwīyūnūhithia, no nī kūrī mūrata
ūnyiitanaga na mūndū gūkīra mūrū wa nyina na mūndū.

19 Nī kaba mūndū mūthīni ūrīa ūthiaga na mīthiire
ītarī ūcuuke, gūkīra mūndū mūkīgu waragia waganu. **2**
Ti wega kūgīa na kīyo hatarī na ūmenyo, ningī kūhīkīka
mūno gūtūmaga mūndū ahītie njīra. **3** Ūrimū wa mūndū
nīguo wanangaga muoyo wake, nayo ngoro yake ītetagia
Jehova. **4** Ūtonga nīwongagīrīra mūndū arata aingī, no
mūndū mūthīni nīeheragīrwo nī mūratawe. **5** Mūira wa
maheeni ndakaaga kūherithio, na ūrīa ūitūrūraga maheeni
ndageethara. **6** Andū aingī macaragia ūrīa mangīendwo nī
mūnene, na mūndū mūheani iheo-rī, nī mūrata wa andū
othe. **7** Angīkorwo mūndū mūthīni nīatiganagio nī andū
ao othe-rī, ī nao arata ake mangīkīmwītheema atīa! O na
angīmathingata akīmathaithaga, nīmethīrīire, matirī ho.
8 Mūndū ūrīa wīgīagīra na ūugī nī ngoro yake mwene
endete; ūrīa ūkenagīra ūtaūku nīagaacagīra. **9** Mūira
wa maheeni ndakaaga kūherithio, na ūrīa ūitūrūraga
maheeni nīakorwo nī muoyo. **10** Gūtiagīrīire mūndū
mūkīgu gūikaraga egangarīte; gūkīrī ūūru makīria
ngombo gwatha anene! **11** Ūugī wa mūndū nīmūheaga
ūkirīrīria, riiri wake nīkūrekera andū arīa angī mahītia
mao. **12** Marakara ma mūthamaki nī ta mūraramo wa
mūrūūthi, no ūtugi wake nī ta ime rīrī nyeki-inī. **13**
Mwana mūkīgu nī mwanangīko harī ithe, na mūtumia
wa haaro ahaana ta maaī maratata mategūtigithīria.
14 Nyūmba na ūtonga igayagwo kuuma kūrī acari, no
mūtumia mūbaarīrīri maūndū oimaga kūrī Jehova. **15**
Ūgūuta ūrehaga toro mūnene, na mūndū gīthayo arīagwo

nī ng'aragu. **16** Mündū ūrīa wathīkagīra maathani-rī, nī muoyo wake amenyagīrīra, no ūrīa ūtoonaga bata wa kūmenyerera mīthīire yake nīagaakua. **17** Mündū ūrīa ūiguagīra athīni tha nī Jehova akombagīra indo, nake Jehova nīakamūrīha nī ūndū wa ūrīa ekīte. **18** Rūithagia mūrūguo hīndī ūrīa kūrī na kīrīgīrīro; tiga kwenda gūtūma akooragwo. **19** Mündū wa marakara mahiū no nginya aherithio; ūngīmūteithūra rīmwe no nginya ūkaamūteithūra rīngī. **20** Thikīrīria mataaro na wītīkīre ūrutani, marigīrīrio-inī nīugaatuīka mündū mūūgī. **21** Mibango ya ngoro ya mündū nī mīingī, no muoroto wa Jehova noguo ūkaahinga. **22** Kīrīa mündū eriragīria nī wendo ūrīa ūtathiraga, nī kaba gūthīna gūkīra mündū wa maheeni. **23** Gwītīgīra Jehova gūkinyagia mündū muoyo-inī: Hīndī īyo mündū akahurūka aiganīire, atarī na thīina. **24** Kīgūūta kīrikagia guoko gwakīo thaani-inī; gīgakīremwo o na nīgūgūcookia kanua! **25** Hūūra mūnyūrūrania, nao arīa mateciiragia merute kūgīa na ūbaarīrī; kaania mūkūrāni maūndū, na nīkuongerera ūmenyo. **26** Mündū ūrīa ūtunyaga ithe indo na akaingata nyina, nī mwana wa kūrehe thoni na gīconoko. **27** Mūrū wakwa, ūngītīga gūthikīrīria mataaro-rī, nīūkoora njīra ūtigane na ciugo cia ūmenyo. **28** Mūira wa kūhakwo anyūrūragia kīhooto, na kanua ka mündū mwaganu kameralagia o ūūru. **29** Maherithia maigīrwo anyūrūrania, nacio iboko ikaigīrwo mīgongo ya andū arīa akīīgu.

20 Ndibei nī mūnyūrūrania, na njoohi nī mündū wa ngūī; mündū ūrīa ūhītīthagio nīcio ti mūūgī. **2** Mang'ūrī ma mūthamaki nī ta mūraramo wa mūrūūthi; ūrīa

ūmūrakaragia nī muoyo wake ateaga. **3** Gwītheema ngūī kūrehagīra mūndū gītīo, no mūndū o wothe mūkīgu ahiūhaga kūūgitana. **4** Kīgūūta gīticimbaga hīndī ya irīma; nī ūndū ūcio hīndī ya magetha gīathīi kūmaatha gītīrī kīndū kīonaga. **5** Muoroto wa ngoro ya mūndū nī ta maaī ma ndiku, no mūndū ūrī na ūtaūku nīamatahaga. **6** Andū aingī metuaga marī na wendo ūtangīthira, no mūndū mwīhokeku-rī, nūū ūngīmuona? **7** Mūndū mūthingu atūūraga mūtūūrīre ūtarī ūcuuke; kūrathimwo-rī, nī ciana ciake iria atigaga. **8** Rīrīa mūthamaki aikarīra gītī gīake kīa ūnene atue ciira, maitho make mathūngūrūraga ūūru wothe. **9** Nūū ūngīuga atīrī, “Nīnjīgīte ngoro yakwa ūrī theru; ndī mūtheru, na ndīrī na mehīa”? **10** Mahīga ma ratīri mataiganainie ūritū, o na ithimi itaiganīte: cierī nī indo ūrī magīgi harī Jehova. **11** O na kaana kamenyekaga nī ūndū wa ciiko ciako, gakamenyeka kana mītugo yako nī mītheru, na kana nī mīagīrīru. **12** Matū marīa maiguaga na maitho marīa monaga-rī, cierī nī Jehova waciūmbire. **13** Tiga kwenda toro, ndūkae gūthīīna; ikaraga wīiguīte, na nīūrīrīīaga irio ūkahūūna. **14** Mūgūri akīgūra oigaga atīrī, “Kīndū gīkī ti kīega, ti kīega!” Agacooka agathiī akīrahaga ūrīa oī kūgūra. **15** Thahabu nī kūrī, o na ruru no nyīngī, no mīromo ūrīa yaragia ūmenyo nī ithaga rīa goro rīrīa rītonekaga. **16** Oya nguo ya mūndū ūrīa ūngīrūgamīrīra thiirī wa mūndū wa kūngī; mīige ūrūgamīrīre thiirī ūcio wa mūndū wa kūngī. **17** Irio cionekete na njīra ya kūheenania ūrī cama harī mūndū, no thuutha kanua gake kaiyūraga o mūthanga. **18** Mībango īgaacagīra nī ūndū wa

kūhooya kīrīra, ūngītua gūthīi mbaara-inī, heo ūtaaro.

19 Mündū wa mūhuhu nīoimagia ndeto cia ndundu nja, nī ūndū ūcio wīthemage mündū waragia mūno. **20** Mündū angīruma ithe kana nyina, tawa wake ūkaahorera nduma-inī ūrīa ndumanu. **21** Igai rīrīa rīoneka narua kīambīrīria-inī, marigīrīrio-inī rītitūkaga rīa kīrathimo. **22** Ndūkoige atīrī, “Nīngerīhīria ūru ūyū!” Eterera Jehova nake nīegūkūhonokia. **23** Mahiga ma ratiri mataiganainie ūritū nī kīndū kīrī magigi harī Jehova, nacio ratiri itarī cia ma itimūkenagia. **24** Makinya ma mündū matongoragio nī Jehova. Mündū-rī, angīkīhota atīa kūmenya njīra yake mwene? **25** Nī mūtego harī mündū kwamūrīra Ngai kīndū na ihenya, acooke gwīcūrānia ūhoro wa mīhītwa yake thuutha-inī. **26** Mūthamaki mūugī nīathūngūrūraga andū arīa aaganu; ageragīria kīgaragari gīa gūkonyora ngano igūrū rīao. **27** Roho wa mündū nī tawa wa Jehova, ūthuthuuragia o nginya tūturi tūrī thīinī mūno. **28** Wendo na wīhokeku nīcitagīra mūthamaki; ūtugi nītūmaga gītī gīake kīa ūnene kīrūme. **29** Hinya wa andū ethī nīguo riiri wao, nacio mbūi nīcio riiri wa arīa akūrū. **30** Mahūūra na nguraro nītheragia ūru wa mündū, nacio iboko itheragia o nginya tūturi twa thīinī mūno.

21 Ngoro ya mūthamaki ūrī moko-inī ma Jehova; amīroragia o kūrīa ekwenda, o ta ūrīa maaī moinithagīrio mītarō-inī. **2** Mündū oonaga mīthīire yake yothe ūrī mīega, no Jehova athimaga ngoro. **3** Gwīka ūrīa kwagīrīre na ūrī ūrī kīhooto nī gwītīkagīrwo nī Jehova gūkīra kūruta igongona. **4** Maitho ma mwītūūgīrio na ngoro ya mwītīo, o icio tawa wa arīa aaganu-rī, nī mehia!

5 Mibango ya arĩa marĩ kĩyo nĩrehaga uumithio, o ta ūrĩa ti-itherū ihenya inene rřrehaga ūthĩni. **6** Kugĩa na ūtonga na njĩra ya rûrimĩ rwa maheeni nĩ kibii gĩa guthira, na nĩ mütogo wa gíkuū. **7** Haaro ya andū arĩa aaganu ikaamakururia, imehlerie, nígukorwo nímaregaga gwika ūrĩa kwagiriiire. **8** Njĩra ya mündū mühitia nĩ njogomu, no mithiire ya mündū ūrĩa ūtarĩ mahitia nĩ mîrungarū. **9** Ní kaba gütüura nyumba-igürū, koine-ini, gükira gütüura nyumba thînĩ na mütumia wa haaro. **10** Mündū ūrĩa mwaganu eriragiria gwika o ūru; ndaiguuagira mündū wa itüura rřake tha. **11** Hîndî ūrĩa mûnyûrûrania aaherithio, arĩa maagîte ūugî nîmohîgaga; hîndî ūrĩa mündū mûugî aataarwo nîagiaga na ūmenyo. **12** Úrĩa Mûthingu, o we Ngai, nîonaga nyumba ya ūrĩa mwaganu, na akarehithiria ūcio mwaganu mwanangîko. **13** Mündū angîhinga matû ndakaigue kîrîro kîa arĩa athîni-rî, o nake agaakaya na ndone wa kûmwîtika. **14** Kîheo kîheanîtwo na hito nîkîhooreragia marakara, na ihaki ihithe nguo-ini rîhooreragia mang'ûrî manene. **15** Ituîro rîa kîhooto rîatuuo, rřrehaga gíkeno kûrî andû arĩa athingu, no rřrehaga kîmako kûrî arĩa mekaga ūru. **16** Mündû ūrĩa ūtiganaga na njĩra ya ūugî, akaahurûkîra kîngano-ini kîa arĩa akuû. **17** Mündû ūrĩa mwendi ikeno nîagathîina; ūrĩa wothe mwendi ndibei na maguta-rî, gütirî hîndî agaatonga. **18** Mündû ūrĩa mwaganu atuîkaga irîhi rîa gûkûura ūrĩa mûthingu, na ūrĩa ūtarî mwihokeku agatuîka irîhi rîa gûkûura ūrĩa mûrûngirîru. **19** Ní kaba gütüura werû-ini, gükira gütüura na mütumia wa haaro na kûrakara narua. **20** Thînî wa nyumba ya mündû mûugî

nī kūrī mīthemba yothe ya irio njega o na maguta, no mūndū mūkīgu arīaga kīrīa gīothe arī nakīo. **21** Mūndū ūrīa ūthingataga ūthingu na wendani nīagīaga na muoyo, na ūgaacīru, na gītīo. **22** Mūndū mūugī atharīkagīra itūūra inene rīa andū arīa njamba, na akamomora kīhitho kīa hinya kīrīa mehokete. **23** Mūndū ūrīa ūmenyagīrīra kanua gake na rūrīmī rwake nīeyeheragia mūtino-inī. **24** Mūndū mwītīi na mwīgereri, etagwo “Mūnyūrūria”; ekaga maūndū make na mwītīo mūnene. **25** Merirīria ma mūndū kīgūūta nīmo makaamūūraga, tondū moko make matiendaga kūruta wīra. **26** Mūthenya wothe eriragīria o makīria, no arīa athingu maheanaga mategūtara. **27** Igongona rīa mūndū mwaganu nī kīndū kīrī magigi: ī rītikīrī magigi makīria hīndī īrīa rīrehetwo na ūhinga ngoro-inī! **28** Mūira wa maheeni nīgūthira agaathira, nake ūrīa ūmūthikagīrīria akaanangwo nginya tene. **29** Mūndū mwaganu erūagīrīra na ūrūme, no mūndū mūrūngīrīru nīeciiragia ūhoro wa mīthīire yake. **30** Gūtirī ūugī, kana ūmenyi, kana kīrīra o na kīrīkū kīngīhota gūukīrīra Jehova. **31** Mbarathi nīharagīrio nī ūndū wa mūthenya wa mbaara, no ūhootani uumaga kūrī Jehova.

22 Rītwa rīega nīrīakwīrirīrio gūkīra ūtonga mūnene; gūtīka nī kwega gūkīra betha kana thahabu. **2** Andū arīa atongu na arīa athīni harī ūndū ūmwe ūmanyiitithāntie; Jehova nīwe Mūmbi wao othe. **3** Mūndū mūbaarīrīri onaga ūgwati akehitha, no arīa matarī ūugī mathiiaga o na mbere nao magatoonya thīna-inī. **4** Kwīnyiihia na gwītigīra Jehova kūrehaga ūtonga, na gītīo, na muoyo. **5** Njīra cia andū arīa aaganu irī mīigua na mītego, no ūrīa ūgitagīra

ngoro yake aikaraga kūraya nacio. **6** Menyeria mwana njīra ūrīa agīrīirwo nīkūgera, na ndarī hīndī akaamiuma o na aakūra. **7** Andū arīa atongu nī mathaga arīa athīni, na ūrīa ūkombaga nī ndungata ya mūmūkoomberi. **8** Mūndū ūrīa ūhaandaga waganu agethaga thīna, naru o rūthanju rwa marakara make nīrūkanangwo. **9** Mūndū mūtaana we mwene nīkarathimwo, tondū nīagayagīra arīa athīni irio ciake. **10** Ingata mūnyūrūrānia, nayo ngūī nīgūkweherera; inegene na irumi o nacio nīcigūthira. **11** Mūndū ūrīa wendaga ngoro theru na akaaragia maūndū ma ūtugi, mūthamaki nīagatuīka mūrata wake. **12** Maitho ma Jehova nīmamenyagīrīra ūmenyo, no nīathaahagia ciugo cia ūrīa ūtarī mwīhokeku. **13** Kīgūūta kiugaga, “Nja kūrī na mūrūūthi!” Kana gīkoiga atīrī, “Nīngūūragīrwo nījīra-inī!” **14** Kanua ka mūtumia mūtharia nī irima iriku, nake ūrīa werekeirio mang’ūrī ma Jehova agūūaga thīnī wa rīo. **15** Ngoro ya mwana yohanītio na ūrimū, no rūthanju rwa kūmūherithia nīrūkaūingata kūraya nake. **16** Mūndū ūrīa ūhinyagīrīria arīa athīni nīguo eyongerere ūtonga, na ūrīa ūheaga itonga iheo, eerī nīmagathīna. **17** Tega matū, na ūthikīrīrie mīario ya andū arīa oogī; nyiita na ngoro yaku maūndū marīa ngūrutana, **18** tondū nī ūndū mwega hīndī ūrīa ūkūmaiga ngoro-inī yaku, na ūkoragwo namo mothe mīromo-inī yaku. **19** Ndaakūmenyithia mo nīgeetha mwīhoko waku ūkoragwo harī Jehova, wee nīwe ngūruta maūndū macio ūmūthī, ii wee nīwe ngūruta. **20** Githī ndikwandīkīre thimo mīrongo ūtatū, thimo cia ūtaarani na ūmenyo, **21** ngakūruta ciugo cia ma na cia kwīhokeka, nīgeetha ūkaahota kūhe ūrīa

ūgūtūmīte macookio mega? **22** Ndūkanatunye arā athīni indo ciao tondū wa ūthīni wao, na ndūkanahinyīrīrie arā abatari ciira-inī, **23** nīgūkorwo Jehova nīakamaciirīrīra, na nīagatunya arā mamatunyaga indo ciao. **24** Ndūkanagīe ūrata na mūndū ūrīa ūrī marakara mahiū, ndūkanagīe thiritū na mūndū ūrīa ūhiūhaga kūrakara, **25** tondū wahota kwīruta mīthīire yake, na ūnyiitwo nī mūtego. **26** Ndūgatuīke mūndū wa kūiga kīndū gīa kūrūgamīrīra thiirī, kana ūtuīke wee nīwe wa kūrūgamagīrīra mathiirī ma andū angī; **27** ūngīkaaga kīndū gīa kūrīha nakīo-rī, ūgaatunywo ūrīrī waku o ūkomeire. **28** Ndūkaneherie ihiga rīa tene rīa mūhaka rīrīa rīahaandirwo nī maithe manyu ma tene. **29** Nīwonaga mūndū mūūgī na wīra wake? Ūcio agatungata o na mbere ya athamaki; ndagatungata mbere ya andū matooīkaine.

23 Rīrīa waikara thī kūrīanīra na mwathi wa būrūriī, wīmenyerere nūū ūcio mūrī nake; **2** wīgīrīre kahiū mūmero ūngīkorwo ūrī mūndū mūkoroku. **3** Ndūkerirīrie irio ciake irī mūrīo, nīgūkorwo nī irio cia gūkūheenereria. **4** Tiga kwīnogia na kwenda gwītongia; gīa na ūūgī wa kūhota kwīrigīrīria. **5** No wone ūtonga, ūcooke ūbuīrie, nīgūkorwo ti-itherū ūtonga nīwīmeragia mathagu, na ūkombūka ta nderi yerekeire matu-inī. **6** Tiga kūrīa irio cia mūndū mūkarī, ndūkerirīrie irio ciake cia mūrīo; **7** tondū nī mūndū wa arīa meciiragia o ūhoro wa thogora hīndī ciothe. Akwīraga atīrī, “Rīa na ūnyue,” no ngoro yake ndīrī hamwe nawe. **8** Nīūgatahīka kīrīa kīnini ūgaakorwo ūrīīte, nacio ngaatho ciaku nīkoorīra thī. **9** Ndūkaarie na mūndū mūkīgu, nīgūkorwo we no anyararire ūūgī

wa ciugo ciaku. **10** Ndūkaneherie ihiga rĩa tene rĩa mūhaka, kana ūhatĩke mīhaka ya mīgūnda ya ciana cia ngorai, **11** tondū Mūgitři wacio nī arĩ na hinya; nīakamaciirřira agūükřire. **12** Ringřirria ngoro yaku gūthikřirria ūrutani, na matū maku kūigua ciugo cia ūmenyo. **13** Ndūkanaage kūherithia mwana; ūngimūhūra na rūthanju-rī, ndangķua. **14** Mūhūūrage na rūthanju nīguo ūhonokie muoyo wake kuuma kūrī gīkuū. (**Sheol h7585**) **15** Mūrū wakwa, ngoro yaku ūngīga na ūugīrī, hīndī īyo ngoro yakwa no īkene; **16** ngoro yakwa nīgacanjamūka rīrīa mīromo yaku īkaaria maūndū marīa magīrīre. **17** Ndūkanareke ngoro yaku ūiguīre ehia ūiru, no hīndī ciothe gīaga na kīyo gīa gwītigīra Jehova. **18** Tondū ti-itherū wee ūrī na kīrīgīrīro thuutha-inī, na kīrīgīrīro gīaku gītigaathira. **19** Mūrū wakwa, thikřirria nīgeetha ūgīe na ūugī, na ūige ngoro yaku njīra-inī ūrīa yagīrīre. **20** Ndūkegwatanie na andū arīa manyuuaga njoohi, kana arīa makorokagīra nyama, **21** nīgūkorwo arīū na andū arīa akoroku matuīkaga athīni, naguo ūgūūta ūtūmaga mūndū ehumbe matangari. **22** Thikagīrīria thoguo, we ūrīa wagūciarire, na ndūkanyarare maitūguo, o na aakorwo nī mūkūrū. **23** Wīgūrīre ūhoro ūrīa wa ma na ndūkanawendie; wīgūrīre na ūugī, na ūtaaro, na ūtaūku. **24** Ithe wa mwana mūthingu arī gīkeno kīnene mūno; nake ūrīa ūrī na mwana mūugī nīakenagio nīwe. **25** Thoguo na maitūguo marocanjamūka nī ūndū waku; mūtumia ūrīa wagūciarire arokena! **26** Mūrū wakwa, heaga ngoro yaku, na ūreke maitho maku marūmagīrīre njīra ciakwa, **27** nīgūkorwo mūmaraya nī irima iriku, nake

mūtumia mūtharia nī gīthima gīkunderu. **28** Oohagīria
andū njīra-inī o ta njangiri, na nīatūmaga kuongerereke
andū matarī ehokeku kīrīndī-inī. **29** Nūū ūrī na haaro?
Nūū ūrī na kīha? Nūū ūrī hatīka-inī? Nūū ūrī na mateta?
Nūū ūgurarītio hatarī gītūmi? Nūū ūtunīhītie maitho?
30 Nī arīa matindaga marūmanīrīire na ndibei, arīa
mathiiaga magīcamaga mbakūri cia ndibei īrīa ndukanie.
31 Tiga kwīrorera ndibei rīrīa ītunīhīte, rīrīa īgūkenga
īrī gīkombe-inī, rīrīa īkūmerūka wegal! **32** Mūthia-inī
īrūmanaga ta nyoka, īgagūtheeca na thumu ta nduīra. **33**
Maitho maku makoonaga maūndū mageni, na meciiria
maku meciirie maūndū ma waganu. **34** Ügaatuīka ta
mūndū ūkomete iria-inī rīrīa inene gatagatī, o ta mūndū
ūkomete mūthia wa gītugī kīa macua. **35** Nīūkoiga atīrī,
“Ngūthītwo, no ndinatīihio! Nīmahūūra, no ndinaigua
ūndū! Ngokīra-rī, nīguo ngacarie īngī ya kūnyua?”

24 Tiga kūiguīra andū arīa aaganu ūiru, na ndūkanerirīrie
thiritū yao, **2** nīgūkorwo ngoro ciao ithugundaga o
haaro, na mīromo yao yaragia ūhoro wa kūrehere andū
thīīna. **3** Nyūmba yakagwo na ūūgī, naguo ūtaūku
nīguo ūtūmaga ūhaande; **4** ūmenyo nīguo ūiyūragia
tūnyūmba twayo, ūgatūiyūria na indo cia bata, na
ūtonga mwega. **5** Mūndū mūūgī arī ūhoti mūnene, na
mūndū ūrī ūmenyo nīakīragīrīria kūgīa na hinya; **6**
ūgīthīi mbaara-inī nīūbatarītio nīgūtaarwo, na nīgeetha
ūhootane nīūbatarītio nī aheani kīrīra aingī. **7** Ūgī
ūrī igūrū mūno, ndūngīkinyīrīka nī mūndū mūkīgu;
rīrīa kwagomanwo kīhingo-inī, ndangīona wa kuuga.
8 Mūndū ūrīa ūthugundaga ūūru-rī, andū mamwītaga

mungumania. **9** Mathugunda ma ūrimū nī mehia, na mūnyūrūruria nī kīndū kīrī magigi harī andū. **10** Ūngītuūka wa kūrwo nī hinya hīndī ya thīna, hinya waku kaī nī mūnini-ī! **11** Honokia arīa maratwarīrīrio gīkuū-inī; girīrīria arīa maratūgūuga merekeire gīthīnjīro. **12** Ūngiuga atīrī, “Ūhoro ūcio tūtiraūmenyete,” githī ūrīa ūthimaga ngoro tiwe ūmenyaga? Ūrīa ūrangagīra muoyo waku-rī, githī ndooī kana nīguo? Githī ndakaarīha o mūndū kūringana na ūrīa ekīte? **13** Mūrū wakwa, rīa ūukī, nīgūkorwo nī mwega; ūukī uumīte magua-inī ūrī mūrīo ūkīucama. **14** Ningī menya atī ūūgī ūrī mūrīo harī ngoro yaku; ūngīgīa naguo, nīukagīa na kīrīgīrīro, na kīrīgīrīro gīaku gītigaathira. **15** Ndūkanoochie mūndū mūthingu njīra-inī ūtharīkīre nyūmba yake ta mūitū, ndūkanahithūkīre gīikaro gīake; **16** nīgūkorwo mūndū mūthingu o na angīgūa maita mūgwanja, agūūaga o agūukagīra, no andū arīa aaganu marūndagwo nī mūtino. **17** Hīndī ūrīa thū yaku yagūa-rī, ndūkanamīkenerere; hīndī ūrīa yahīngwo-rī, ndūkareke ngoro yaku īkene, **18** nīguo Jehova ndakone ūndū ūcio arakare, akīhūndūre marakara make kuuma kūrī thū ūyo. **19** Ndūkanathīnīke ngoro nī ūndū wa andū arīa ooru, kana wīrirīrie kūhaanana na arīa aaganu, **20** nīgūkorwo mūndū ūrīa mūūru ndarī na mwīhoko wa thuutha-inī, na tawa wa ūrīa mwaganu nīukahorio. **21** Mūrū wakwa, wītigīre Jehova na wītigīre mūthamaki, na ndūkagīe na ngwatanīro na andū arīa aremi, **22** nīgūkorwo acio eerī no mamūrehithīrie mwanangīko wa narua, na nūū ūngīmenya nī mītino ūrīkū mangīrehe? **23** O na ici no thimo cia andū arīa

oogī: Kwenda mwena ūmwe gūkīra ūrīa ūngī ciira-inī ti ūndū mwega: **24** Ūrīa wothe wīraga mūndū ūrīa ūrī na mahītia atīrī, “Wee ndūrī na mahītia,” kīrīndī nīgīkamūruma, na athūurwo nī ndūrīrī. **25** No arīa matuagīra andū arīa aaganu ciira, nīmakona wega, na magīe na kīrathimo kīega. **26** Icookio rīa wīhokeku nī ta kīmumunyano kīa mīromo. **27** Rīkia wīra wa gūtua mwako na nja, na ūhaarīrie mīgūnda yaku; thuutha ūcio cooka wīakīre nyūmba. **28** Ndūkanarute ūira ūigīrīre mūndū wa itūūra rīaku kīgeenyo, kana ūheenanie na mīromo yaku. **29** Ndūkanoige atīrī, “Ngūmwīka o ta ūrīa anjīkīte; ngwīrīhīria harī mūndū ūcio kūringana na ūrīa eekire.” **30** Ndaahītūkīire mūgūnda-inī wa kīgūūta, ngīhītūkīra mūgūnda-inī wa mīthabibū wa mūndū ūtooī gūkūrana maūndū; **31** na rīrī, mīigua yamerete kūndū guothe, na mūgūnda ūkaiyūra riya, naruo rūthingo rwa mahiga rūkamomoka. **32** Nīndacūūranirie na ngoro yakwa maūndū macio ndonire, na ngīrūta ūndū kuumana na ūrīa ndonire: **33** Mūtugo wa gūkoma hanini, gūcooka toro hanini, gūkūnja moko hanini ūhurūke; **34** naguo ūthīni ūgaagūkorerera ta mūitū, na wagī ūgūkorerere ta mūndū wīohete indo cia mbaara.

25 Ici nī thimo ingī cia Solomoni, iria ciacookanīrīrio na ikīandīkwo nī andū a Hezekia ūrīa warī mūthamaki wa Juda: **2** Kūhīthīrīra ūndū nī ūgooci wa Ngai; nakuo gūtuīria ūndū nīkuo kūgoocithagia athamaki. **3** O ta ūrīa igūrū kūrālīte na igūrū, nakuo thī gūkarika mūno-rī, ūguo noguo ngoro cia athamaki itangītuīrīka. **4** Theria betha ūthire gīko, na nīhegūtigara kīndū kīa mūturi wa

betha; **5** eheria andū arĩa aaganu harĩ mūthamaki, na gitĩ
gĩake kĩa ūnene nīgikürümio nĩ ūthingu. **6** Ndūgetūgĩrie
harĩ mūthamaki, na ndūkerügamie gatagatĩ ka anene;
7 kaba mūthamaki we mwene akwĩre, “Ambata, ūuke
haha,” gükira agūconorithie mbere ya mündū ūrĩ igweta.
Ūndū ūrĩa wonete na maitho-rĩ, **8** ndūkahihue kūütwara
igootti-inĩ, tondū-rĩ, ūgeeka atā marigiririo-inĩ, mündū
wa itūura rĩaku angikaaruta ūira agūconorithie? **9** Ciirai
na mündū wa itūura rĩaku we mwene, nīguo ndūkoimie
ndundu ya mündū ūcio ūngĩ nja, **10** kana ūiguuo nĩ mündū
ŵngĩ agūconore, ūtūure na ngumo njūru ūtagaguthira.
11 Kiugo kīarītio hīndī ūrĩa yagirīire nĩ ta matunda ma
thahabu marĩ thaani-inĩ ya betha. **12** Gicūhī gīa gūtū gīa
thahabu, kana ithaga rīa thahabu ūrĩa therie, nĩ taguo
irūithia rīa mündū mūugĩ rītarii gūtū-inĩ kwa mündū
ūrĩa ūiguaga. **13** Ta ūhehu wa tharunji hīndī ya magetha,
no taguo mūtwari ndūmīrīri mwīhokeku ahaana kūrī
arĩa mamūtūmaga; nīatūmaga ngoro cia anene ake ikene.
14 O ta ūrĩa matu na rūhuho matarī mbura ihaana, no
taguo mündū ahaana ūrĩa ūrahaga ūrĩa ekūheana iheo na
ndaheane. **15** Ūkirirīria no ūguucirīrie ūrĩa waathanaga
etikire ūndū, naruo rūrīmī ruororo no ruune ihīndī. **16**
Ūngiona ūukī-rĩ, rīa o wa gükūigana, ūngirīa mūingĩ
mūno nīugūtahīka. **17** Nyiihia gūthiiaga kwa mündū wa
itūura, ūngīthiī kaingĩ no anogio nīwe agūthūure. **18**
Mündū ūrĩa ūheanaga ūira wa maheeni agookirīra mündū
wa itūura, ahaana ta njūgūma, kana rūhiū rwa njora,
kana mūguī mūugĩ. **19** Kwīhoka mündū ūtarī mwīhokeku
hīndī ya thīna, no ta kwīhoka igeego ituīku, kana kūgūrū

kūrathua. **20** Úrīa ūinagīra mūndū ūrī na ngoro nditū nyīmbo, no ta mūndū kwīruta nguo mūthenya wa heho, kana gūtitīria thiki igata-inī. **21** Thū yaku īngīkorwo īhūtiī-rī, mīhe irio ūrī; īngīkorwo īnyootiī-rī, mīhe maaī nyue. **22** Weka ūguo-rī, nīukūmīgīrīra makara ma mwaki mūtwe, nake Jehova nīagakūrīha. **23** O ta ūrīa rūhuho rwa gathigathini rūrehaga mbura, noguo rūrīmī rwa njuukū rūrehaga ūhoro wa marakara. **24** Nī kaba gūtūūra nyūmba-igūrū koine-inī, gūkīra gūtūūrānia nyūmba thīnī na mūtumia wa haaro. **25** O ta ūrīa maaī mahehu manyootoraga mūndū mūnyootu, no taguo ūhoro mwega uumīte būrūri wa kūraya wīkaga. **26** O ta gīthima kīiyūrīte ndaka, kana itherūkīro rīa maaī riunjuge, ūguo nīguo mūndū mūthingu ahaanaga angītrekereria harī andū arīa aaganu. **27** Ti wega kūrīa ūūkī mūingī mūno, o na ti ūndū wa gūtūka mūndū gwīcarīria gītīo we mwene. **28** Mūndū ūtangīhota gwatha ngoro yake atariī ta itūūra inene rīmomoku, na rītarī na thingo.

26 O ta ūrīa tharunji itaagīriire kūgīa hīndī ya riūa, kana mbura kuura hīndī ya magetha-rī, noguo gītīo gītagīriire mūndū mūkiīgu. **2** Ta kanyoni-ka-nja gekūbatabata, kana thūngūrūrū ūkūhiūka-hiūka, noguo kīrumi gītarī gītūmi gītarī ha kwīgwatīrīra. **3** Kīboko nī kīa mbarathi, matamu nī ma ndigiri, na rūthanju nī rwa ciande cia andū arīa akīgū! **4** Ndūkanacookerie mūndū mūkīgu kūringana na ūrimū wake, ndūkae gūtuīka take. **5** Cookeria mūndū mūkīgu kūringana na ūrimū wake, nīguo ndakeyone taarī mūndū mūugī maitho-inī make. **6** Gūtūma ndūmīrīri na guoko kwa mūndū mūkīgu-rī, nī ta gwītinia magūrū,

kana kūnyua haaro. **7** O ta magūrū ma gīthua ūrīa
mathiiaga maniginīte, noguo thimo īhaana īkīario nī
kanua ka mūndū mūkīgu. **8** Kūhe mūndū mūkīgu gītīo
no ta kuoherera ihiga kīgūtha-inī. **9** Thimo īkīario nī
kanua ka mūndū mūkīgu nī ta mūigua ūrī guoko-inī
kwa mūrīu. **10** Mūndū wandīkaga mūndū mūkīgu kana
mwīhītūkīri nī ta ūrīa ūikagia mīguī o ro ūguo agatīhia
andū. **11** Mūndū mūkīgu acookagīra ūrimū wake o ta
ūrīa ngui īcookagīrīra matahīko mayo. **12** Wanona mūndū
wīonaga arī mūūgī maitho-inī make? Mūndū mūkīgu arī
na kīrīgīrīro gūkīra mūndū ūcio. **13** Kīgūūta kiugaga atīrī,
“Njīra-inī kūrī na mūrūūthi, mūrūūthi mūrūūthi ūrorūūra
njīra-inī cia itūūral!” **14** Ta ūrīa mūrango ūtindaga
ūkīgarūrūka ihocio-inī ciaguo, noguo kīgūūta gītindaga
gīkīgarūra gīkomete ūrīrī-inī wakō. **15** Kīgūūta gīkagia
guoko gwakō o thaani-inī; kīnogagio nīgūcooka gūkuoya
gīgūkinyie kanua-inī. **16** Kīgūūta kīionaga kīrī kīūgī
maitho-inī makō, gūkīra andū mūgwanja arīa macookagia
ūhoro na ūūgī. **17** Mwīhītūkīri wītoonyagia inegene-inī
rītamūkonī no ta mūndū ūkūnyiita ngui matū. **18** Ta
mūgūrūki ūgūikia icinga cia mwaki, kana agaikia mīguī ya
gīkuū, **19** no taguo mūndū ahaana ūrīa ūheenagia mūndū
wa itūūra rīake, agacooka kūmwīra atīrī, “Nī itherū
nyuma narīo!” **20** Mwaki ūngīaga ngū no kūhora ūhoraga;
ngarari cingīaga mūhuhu no gūthira ithiraga. **21** O ta ūrīa
makara magwatagia marīa mangī mwaki, na o ta ūrīa
ngū ciakanagia mwaki, noguo mūndū mūūgiti aakagīrīria
haaro. **22** Ndeto cia mūndū wa mūhuhu nī ta twenyū
twega twa irio; tūmerūkaga tūgathīi mwīrī wa mūndū o

thīinī biū. **23** Ta ūrīa indo cia rīumba inyorokagio ikahenia na igūrū, no taguo mīromo mīnyoroku īhumbagīra ngoro īrī na ūūru. **24** Mūndū wa rūmena aaragia ūhinga na mīromo yake, no thīinī wa ngoro yake aiyūrītwo no maheeni. **25** O na gūtuīka mīario yake nī ya gūkenania, ndūkanamwītīkie, nīgūkorwo ngoro yake ūiyūrīte maūndū mūgwanja marī magigi. **26** Rūmena rwake no rūhithwo na maheeni, no waganu wake ūkaaguūrio kīngano-inī. **27** Mūndū angīenja irima, nīwe ūkaagūa rīo; mūndū angīgaragaria ihiga, rīkaagaragara rīmūcookerere. **28** Rūrīmī rwa maheeni nīkūmena rūmenete arīa rūtuuragia, nako kanua ga kwīyendithīrīria karehaga mwanangīko.

27 Tiga kwīraha nī ūndū wa rūciū, nīgūkorwo ndūū ūkīra mūthenya ūngīrehe. **2** Reke mūndū ūngī akūgaathīrīrie, no ti kanua gaku mwene; mūndū ūngī nīakūgaathīrīrie, no ti mīromo yaku mwene. **3** Ihiga nī iritū na mūthanga nī mūrigo, no kūrakario nī mūndū mūkīgu nī kūritū gūkīra icio cierī. **4** Marakara matirī tha, namo marūrū moinaga ta mūiyūro; no ūiru-rī, nūū ūngīhota kūwītiiria? **5** Kaba kūrūithio nī mūndū ūtekūhithīrīra ūndū gūkīra wendo mūhithe. **6** Nguraro cia gūtihiō nī mūrata no ciīhokwo, no imumunyano nyingī cia mūgūthūūri ti cia kwīhokwo. **7** Mūndū mūhūūnu athūūraga o na ūkī, no mūndū mūhūūtu, o na kīndū kīrūrū aiguaga kīrī mūrīo. **8** Mūndū ūrīte gwake mūciī ahaana ta nyoni ītiganīrie gītara kīayo. **9** Maguta manungi wega na ūbumba irehagīra ngoro ya mūndū gīkeno, na noguo wega wa mūrata wa mūndū wīkaga akīmūhe ūtaaro wake wa ma. **10** Ndūkanateanīrie mūrata waku kana mūrata wa

thoguo, na ndūgathīi kwa mūrū wa maitūguo rīrīa mūtino wagūkora: nī kaba mūndū wa itūūra ūcio ūrī hakuhī, gūkīra mūrū wa nyina na mūndū ūrī kūraya. **11** Mūrū wakwa, tuīka mūndū mūūgī, ūgīkenagie ngoro yakwa; na nī hotage gūcookagīria mūndū o wothe ūngīnyarara.

12 Mūndū mūūgī oonaga ūgwati ūgīuka akehitha, no arīa matarī ūugī mathiiaga o na mbere, nao magatoonya thīna-inī. **13** Oya nguo ya mūndū ūrīa ūrūgamagīrīra thiirī wa mūndū wa kūngī; mīge ūrūgamagīrīre thiirī ūcio wa mūndū-wa-nja wa kūngī. **14** Mūndū angīrathima mūndū wa itūūra rīake rūciinī tene anīrīire-rī, ūndū ūcio ūngītuīka taarī kīrumi. **15** Mūtumia wa haaro ahaanaine na maaī maratata mategūtigithīria hīndī ya mbura; **16** kūgeria kūmūgirīrīria nī ta kūgeria kūgirīrīria rūhuho, kana kūgeria gūkumbatīria maguta na guoko. **17** O ta ūrīa kīgera kīnooraga kīrīa kīngī, no taguo mūndū ohīgagia ūrīa ūngī. **18** Mūndū ūrīa ūrīmagīra mūkūyū nīakaarīa maciaro maguo, na mūndū ūrīa ūtungataga mwathi wake nīagatīo. **19** O ta ūrīa mūndū onaga ūthiū wake maaī-inī, no taguo ngoro ya mūndū yonanagia ūrīa mūndū atariī.

20 Gīkuū na Mwanangīko itiiganagia, na o namo maitho ma mūndū matiiganagia. (**Sheol h7585**) **21** Nyūngū nī ya gūthererio betha, na kīrugutīro nī gīa gūthererio thahabu, no mūndū athimagwo na igweta rīrīa agwetagwo narīo.

22 O na ūngīhūūrīra mūndū mūkīgu ndīrī-inī, ūmūhūūre na mūūthī ta ngano-rī, ndangiumwo nī ūrimū wake. **23** Thūūrimaga mahiū maku na kīyo, ūmenyagīrīre wega ndūūru ciaku; **24** nīgūkorwo ūtonga ndūtūūraga nginya tene, o nayo thūmbī ti ya gūkinyīra njiarwa na njiarwa. **25**

Nyeki ūrīa nyūmū ūrīa yatūgūtwo na nyeki njerū ūkunūke-
rī, nayo ūrīa ya irīma-inī yūnganio na ūinūkio-rī, **26** hīndī
īyo tūgondu nītūgaatūma ūgē na nguo, nacio mbūri
itūme ūgē na gīa kūgūra mūgūnda. **27** Nīūkagīa na iria
rīngī ūrīa mbūri ūrīa gūkūigana na ūrīa kūnyuuo nī andū a
nyūmba yaku, o na ūrīa gūtūūria airītu aku a wīra.

28 Andū arīa aaganu moraga o na gūtarī mūndū
ūramathingata, no arīa athingu momagīrīria ta mūrūūthi.
2 Būrūri ūngūhīa, nīūgīaga na aathani aingī, no mūndū
ūrī na ūtaūku na akagīa na ūmenyo nīatūmaga būrūri
ūkindīrie. **3** Mwathani ūrīa ūhatagīrīria andū arīa athīni
ahaana ta mbura ya rūhuho ūrīa ūtatigagia irio. **4** Andū arīa
matirikaga watho magaathagīrīria andū arīa aaganu, no
arīa marūmagia watho magianaga nao. **5** Andū arīa ooru
matiguaga maūndū ma kīhootho, no arīa marongoragia
Jehova nīmataūkagīrwo nī mo biū. **6** Nī kaba mūndū
mūthīni ūrīa ūthīiaga na mīthīre ūtarī ūcuuke, gūkīra
gītonga gīthīiaga na mīthīre mīogomu. **7** Mūndū ūrīa
ūrūmagia watho nī mwana ūrī na gūkūūrana, no mwana
ūrīa ūthīiaga na thiritū ya arīa akoroku aconorithagia
ithe. **8** Mūndū ūrīa ūingīhagia ūtonga wake na ūndū wa
gūkombithia mbeeca na gwītia uumithio mūkīru aūigagīra
mūndū ūngī, ūrīa ūkaiguīra athīni tha. **9** Mūndū ūrīa
ūregaga kūigua watho, o na mahooya make nī kīndū kīrī
magigi. **10** Mūndū ūrīa ūngīhītithia andū arīa arūngīrīru
nīguo magere njīra ya ūūru, akaagūa mūtego-inī wake
we mwene, no ūrīa ūtarī ūcuuke, wega nīguo ūgaatuīka
igai ūrīake. **11** Mūndū mūtongu no eyone taarī mūūgī
maitho-inī make, no mūndū mūthīni ūrīa ūūgī ūkūūrana

maündū amuonaga o ūrīa atariī. **12** Hīndī ūrīa arīa athingu maatoorania, nīkūgīaga na ndūhiū nene; no rīrīa arīa aaganu maatūūgīra, andū nī kwīhitha mehithaga. **13** Mūndū ūrīa ūhithaga mehia make ndagaacagīra, no ūrīa ūmoimbūraga na agatigana namo nīaguagīrwo tha. **14** Kūrathimwo nī mūndū ūrīa wītigagīra Jehova hīndī ciothe, no ūrīa ūmagia ngoro yake nīkūgūa agūūaga thīna-inī. **15** Mūndū mwaganu agīatha andū matarī na ūhoti, nī ta mūrūūthi ūkūrarama, kana nduba īgūticūka. **16** Mūnene ūtarī na ūtaūku nīahinyagīrīria andū mūno, no mūndū ūrīa ūthūire uumithio ūtagīrīire nīagakenera matukū maingī ma muoyo wake. **17** Mūndū mūritūhīre nī thakame ya mūndū ooragīte, egūtūūra ehithaga nginya gūkua gwake; mūndū o na ūrīkū ndakanamūteithīrīrie. **18** Mūndū ūrīa mīthīire yake ūtarī ūcuuke aikaraga arī mūgitīre, no mūndū ūrīa ūthīiaga na njīra cia waganu akaagūa o rīmwe, hubu! **19** Mūndū ūrīa ūrīmaga mūgūnda wake arīkoragwo na irio nyīngī, no ūrīa ūhanyūkanagia na maündū hatarī arīhūūnaga o thīna. **20** Mūndū mwīhokeku arīrathimagwo mūno, no ūrīa wīriragīria kūhiūha gūtonga ndakaaga kūherithio. **21** Gūtīra mūndū maūthī ti wega: no mūndū no eke ūru nī ūndū wa kenyū ka irio. **22** Mūndū mūkarī nīeriragīria mūno gūtonga, na ndooī atī etereirwo nī ūthīni. **23** Mūndū ūrīa ūrūithagia ūngī nīagatuīka wa kwendwo nīwe thuutha-inī, gūkīra mūndū wa rūrīmī rwa kwīyendithīrīria. **24** Mūndū ūrīa ūtunyaga ithe kana nyina kīndū kīao, agacooka akioga atīrī, “Ti ūru ndeka,” ūcio marī rūmwe na ūrīa wanangaga. **25** Mūndū mūkoroku aarahūraga ngarari,

no mündū wīhokete Jehova nīakagaacīra. **26** Mündū ūrīa wīhokaga we mwene nī mündū mūkīgu, no ūrīa ūthiiaga na njīra cia ūugī aikaraga arī mūgitīre. **27** Mündū ūrīa ūheaga athīni ndarī kīndū akaaga, no mündū ūrīa ūmahingagīra maitho nīarīrumagwo kaingī. **28** Rīrīa andū arīa aaganu maatuīka a gwathana, andū nī kwīhitha mehithaga; no rīrīa arīa aaganu mathira, arīa athingu nīmatheeremaga.

29 Mündū ūrīa ūikaraga omītie ngingo thuutha wa kūrūithio maita maingī, akaanangwo o rīmwe, na aage kīhonia. **2** Rīrīa andū arīa athingu matheerema, andū nīmakenaga; no rīrīa andū arīa aaganu maathana, andū nīgūcaaya macaayaga. **3** Mündū ūrīa wendete ūugī atūūragia ithe na gīkeno, no mündū ūrīa ūceeraga na maraya nīgūitanga aitangaga ūtonga wake. **4** Mūthamaki ūrī matuīro ma kīhooto aikaragia būrūri ūrī mwīkindīru, no ūrīa ūkorokagīra mahaki nī kwananga awanangaga. **5** Mündū ūrīa wīyendithagīrīria harī mündū wa itūūra rīake na maheeni, nī wabu aambagīra magūrū make. **6** Mündū mwaganu ategagwo nī mehia make we mwene, no mündū mūthingu ainaga na agakena. **7** Andū arīa athingu nīmamenyagīrīra kīhooto kīa arīa athīni, no arīa aaganu matirūmbūyagia kīhooto kīao. **8** Anyūrūrānia matūmaga itūūra inene rīrīmbūke ta mwaki, no andū oogī nīkūniina maniinaga marakara. **9** Mündū mūugī angīthīi igooti-inī na mündū mūkīgu, mündū mūkīgu arīrīmbūkaga nī marakara na akanyūrūrānia, naguo thayū ūkaaga. **10** Andū arīa maitaga thakame nīmathūire mündū mwīhokeku, no andū arīa arūngīrīru macaragia ūrīa mangītiirīrīra

muoyo wake. **11** Mündū mūkīgu aitūrūraga marakara make mothe, no mündū mūūgī aikaraga amarigīrīrie, akahoorera. **12** Mündū ūrīa wathanaga angīthikīrīria maheeni-rī, anene ake othe matuīkaga andū aaganu. **13** Mündū mūthīni na mündū mūhinyanīrīria harī ūndū ūmwe ūmahaananītie: Jehova nīwe ūtūmaga maitho mao eerī moone. **14** Mūthamaki angītuīra athīni ciira na kīhooto-rī, gītī gīake kīa ūnene gītūrāga kīrūmīte nginya tene. **15** Rūthanju na kūrūithio cīkagīra mündū ūūgī, no mwana wa kūrekererio aconorithagia nyina. **16** Hīndī ūrīa andū aaganu matheerema, noguo mehia matheeremaga, no andū arīa athingu nīmakerorera igwa rīao. **17** Herithagia mūrūguo, na nīagatūma ūgīe na thayū; nīagatūma ūgīe na gīkeno ngoro-inī. **18** Kūrīa gūtarī na ūguūrio, kīrīndī gītīcookaga kwīrigīrīria; no gūkena nī mündū ūrīa ūrūmagia watho. **19** Ndungata ndīngīhera nī kwarīrio gūtheri; o na ūngītaūkīrwo nī ūhoro ndīngūrūmbūya. **20** Wanona mündū ūhiūhaga kwaria? Mündū mūkīgu arī na kīrīgīrīro kūmūkīra. **21** Mündū angīnania ndungata yake kuuma wīthī wayo, marigīrīrio-inī nīkamūrehera kīeha. **22** Mündū wa marakara aarahūraga ngarari, nake mündū wa marūrū agīīaga na mehia maingī. **23** Mwītīio wa mündū nīmūnyiihagia, no mündū ūrīa wa ngoro ya kwīnyiihia nīagatīio. **24** Mündū wa kūgīa thiritū na mūici nī muoyo wake mwene athūire; ehītīthagio na ndangīrūta ūira. **25** Gwītīgīra mündū gūtuīkaga mūtego, no ūrīa wīhokaga Jehova aikaraga arī mūgitīre. **26** Andū aingī nīmacaragia kūiguuo nī mūnene, no mündū oonaga kīhooto kuuma kūrī Jehova. **27** Andū

arĩa athingu monaga andū arĩa matarĩ ehokeku ta kĩndū kĩrĩ magigi; nao andū arĩa aaganu moonaga andū arĩa arûngirĩru ta kĩndū kĩrĩ magigi.

30 Ìno nĩyo mĩario ya Aguri mûrũ wa Jake, na nĩ ndûmîrîri nditû: Mûndû ūcio eerire Ithielî, akîra Ithielî na Ukali atîrî: **2** “Niî ndî mûndû mûriitu gûkîra andû arĩa angî; ndirî na ūtaûku ta wa mûndû. **3** Ndîrûtîte kûgîa na ūûgî, o na kana ngamenya Ûrña Mûtheru. **4** Nûû wanambata igûrû na agacooka agaikûrûka gûkû thî? Nûû wanacookereria rûhuho ngundi-inî ciake? Maañ namo-rî, nûû ūrî wamoohania na nguo yake ya igûrû? Nûû wahaandire ituri ciothe cia thî? Etagwo atîa, nake mûriû etagwo atîa? Akorwo nîûû-rî, ndûkînjîre! **5** “Kiugo gîothe kîa Ngai gîtirî mahîtia; nîwe ngo ya arĩa moragîra harî we. **6** Ndûkanongerere ciugo ciake, ndakae gûkûrûithia wonekane ūrî wa maheeni. **7** “Nîngûkûhooya maûndû meerî, Wee Jehova; ndûkanarege kûhe mo mbere ya ngue: **8** Atîrîrî, njehereria maûndû matarî ma ma, na ma maheeni, cindaihîrîrie mûno; ningî ndûkaahé ūthîni kana ūtonga, no ūûheage irio cia o mûthenya. **9** Ndikaagîe na indo nyîngî mûno, ngûkaane, njûûrie atîrî, ‘Jehova nûû?’ Kana thîne mûno, njiye, na nî ūndû ūcio ngîmenererie rîtwa rîa Ngai wakwa. **10** “Ndûgacambie ndungata kûrî mûnene wayo, ndîgagîkûrume, nawe ūrhio ūru ūcio. **11** “Nî kûrî andû marumaga maithe mao o na matangîrathima manyina mao; **12** kûrî andû arĩa meyonaga marî atheru maitho-inî mao, o rîrîa matathambîtio gîko kîao; **13** nî arĩa marî maitho ma mwîtîo, o arĩa maroraga andû manyiira; **14** nîo arĩa

magego mao mahaana ta hiū cia njora, na ngambucu ciao
ihaana ta tūhiū twa gūtambuura arĩa athīni, mahuke
thī, na arĩa abatari, mathire andū-inī. **15** “Thambara īrī
airītu eerī. Matitigithagīria kuuga, ‘Tūhei! Tūhei!’ “Kūrī
indo ithatū itarī hīndī ihūnaga, o na nī inya itarī hīndī
ingiuga, ‘Nīndaigania!’ **16** Nacio nī mbīrīra, na nda thaata,
na thī tondū ndīrī hīndī iīganagia maaī, na mwaki tondū
ndūrī hīndī uugaga, ‘Nīndaigania!’ (**Sheol h7585**) **17** “Riitho
rīa mūndū ūrīa ūnyūrūragia ithe, na akarurūka kūiguaga
nyina, rīgaakūrwo nī mahuru ma kīanda-inī, na rīkaarīo
nī nderi. **18** “Kūrī maūndū matatū mangegagia mūno
makīria, o na nī mana marīa niī itakuūkagīrwo nīmo:
19 namo nī mūthīire wa nderi rīera-inī, na mūthīire wa
nyoka rwaro-inī rwa ihiga, na mūthīire wa marikabu īrī
iria-inī gatagatī, na mūthīire wa mūndū makīendana
na mūirītu. **20** “Ūyū nīguo mūthīire wa mūndū-wa-nja
mūtharia: Arīaga na akehuura mīromo, akoiga atīrī,
‘Ndirī ūndū mūūru njīkīte.’ **21** “Kūrī maūndū matatū
matūmaga thī īthingithe, o na nī mana ītangītiiria:
22 namo nī ndungata ītuīkīte mūthamaki, na mūndū
mūkīgu ahūnīte irio, **23** na mūndū-wa-nja ūtangīendeka
ahikīte, na ndungata ya mūirītu ītuīkīte mūtumia wa
mūthuuri wa mūmīathi. **24** “Nī kūrī nyamū inya nini
gūkū thī, no nī njūgī mūno: **25** Thigiriri-rī, nī ciūmbe itarī
hinya, no nīciīigagīra mūthiithū wa irio hīndī ya riūa; **26**
ikami nī ciūmbe itarī ūhoti, no nīciīthondekagīra ciikaro
ciacio ndwaro-inī cia mahiga; **27** ngigī itirī mūthamaki
wacio, no nīitwaranaga hamwe irī mbūtū; **28** njagathi
no inyiitwo na rūhī, no ītūrūraga thīinī wa nyūmba

cia athamaki. **29** “Kūrī indo ithatū irī mūkinyūkīrie mūgaacīru, o na nī inya ngaacīru rīrīa igūthīi: **30** nī mūrūūthi, arī guo ūrī hinya mūno gatagatī ka nyamū iria ingī ciothe, na ndūngēherera nyamū īrīkū kana īrīkū njīra; **31** nī njamba ya ngūkū īrīa īkinyūkagia na nguthi, na thenge, na mūthamaki mūthiūrūrūkīrie nī mbūtū ciake cia ita. **32** “Angīkorwo nīwītuīte mūndū mūkīgu, na ūgetūugīria, kana ūkorwo nīūthugundīte gwīka ūūru-ri, humbīra kanua gaku na rūhī! **33** Nīgūkorwo o ta ūrīa iria rīthūcagwo, rīkoima thiagī, na o ta ūrīa iniūrū rīthioragwo rīkoira thakame-rī, ūguo noguo gūthogotha marakara kūrehaga ngūi.”

31 Íno niyo mīario ya Mūthamaki Lemueli: nī ndūmīrīri nditū īrīa aarutirwo nī nyina: **2** “Atīrīrī, wee mūrū wakwa, ngūkwīra atīa, o wee mwana wa nda yakwa, ngūkwīra atīa o wee mwana wa mīihītwa yakwa, **3** atīrī, ndūkanaitange hinya waku na andū-a-nja, kana ūhe ūhoti waku acio manangaga athamaki. **4** “Atīrīrī, wee Lemueli, athamaki matiagīrīrwo nīkūnyua ndibei, ti mūtugo wa athamaki kūnyua ndibei, anene matiagīrīrwo nī kwīrirīria njoohi, **5** nīgeetha matikanyue mariganīrwo nī ūrīa watho uugaga, nao magithie arīa othe ahinyīrīrie kīhooto kīao. **6** Heaga arīa marathira njoohi, na ndibei kūrī arīa marī na ruo rūnene rwa ngoro; **7** reke manyue mariganīrwo nī ūthīni wao, na matige gūcooka kūririkana kīeha kīao. **8** “Arīrīria arīa matangīhota kwīyarīrīria, warīrīrie kīhooto kīa arīa othe anyamaarīku. **9** Maarīrīrie, na ūmatuīre ciira na kīhooto; rūrīra kīhooto kīa arīa athīni na arīa abatari.” **10** Mūtumia ngatha-rī, angīoneka kū? Nīgūkorwo thogora

wake nīūkīrīte mūno ūrīa wa ruru iria ndune. **11** Mūthuuri
wake nīamwīhokete biū, na ndarī kīndū kīa bata angīaga.
12 Mūtumia ūcio, matukū mothe ma muoyo wake, no
maūndū mega ekaga mūthuuriwe, na ndangīmwīka ūūru.
13 Ethaga guoya wa ng'ondu na ndigi cia ūguta, agacirutīra
wīra na kīyo, na moko make. **14** Ahaana ta marikabu cia
wonjoria, tondū athūgūraga irio ciake kuuma kūraya. **15**
Okīraga rūciinī kūrī o na nduma; akahe andū a nyūmba
yake irio, na akagaīra ndungata ciake cia airītu mawīra
mao. **16** Ecūūranagia ūhoro wa mūgūnda mūna, akaūgūra;
kuumana na ūthūkūmi wake, ahaandaga mūgūnda wa
mīthabibū. **17** Ehotoragīra wīra wake erutanīirie; moko
make marī hinya wa kwīrutīra wīra. **18** Nīatigagīrīra
atī wonjoria wake nīūrī na uumithio, naguo tawa wake
ūraaraga ūgīkana. **19** Anyiitaga mūtī wa kuogotha
ndigi na guoko, nakīo gīcūni kīa ndigi agakīnyiitīrīra
na ciara ciake. **20** Nīataanahagīra andū arīa athīini, nao
arīa abatari akamatambürükīria moko make. **21** Rīrīa
tharunji yagūa-rī, we ndamakaga atī nīgūthīnia andū a
nyūmba yake; nīgūkorwo othe nīahumbe nguo cia rangi
mūtune. **22** Nīatumaga indo cia kwara ūrīrī wake; nake
ehumbaga nguo cia gatani īrīa njega, na cia rangi wa
ndathi. **23** Mūthuuri wake nīaheagwo gītīo kīhingo-inī
gīa itūura inene, harīa aikaraga marī na athuuri a būrūri.
24 Mūtumia ūcio nīatumaga nguo cia gatani agaciendia, na
agatwaragīra onjoria mīcibi. **25** Hinya na ūtīku nīcio nguo
iria ehumbaga; nīakenaga ategwītīgīra matukū marīa
magooka. **26** Aaragia ciugo cia ūugī, naruo rūrīmī rwake
rūrutanaga maūndū ma ūtugi. **27** Nīarūmbūyagia maūndū

ma nyūmba yake, na ndariīaga irio atanogeire. **28** Ciana
ciake ciarahūkaga, cikoiga arorathimwo; o nake mūthuuri
wake nīamūgaathagīrīria, akamwīra atīrī: **29** “Andū-a-nja
aingī manatuīka ngatha, no wee nīūmakīrīte othe.” **30**
Ngoga nī cia kūheenania, naguo ūthaka nī wa tūhū; no
mūtumia ūrīa mwītigīri Jehova nī wa kūgaathīrīrio. **31**
Mūrīhei mūcaara wa wīra ūrīa arutīte, naguo wīra wake
ūrekwo ūmūgaathīrīrie kīhingo-inī gīa itūūra rīrīia inene.

Kohelethu

1 Ici n̄icio ciugo cia Mūrutani, mūrū wa Daudi, ūr̄ia war̄i mūthamaki kūu Jerusalemu: **2** “Maündū mothe n̄i ma tūhū! ū n̄i ma tūhū!” Üguo n̄iguo Mūrutani ekuuga. “Ti-itherū n̄i ma tūhū mūtheri! Maündū mothe n̄i ma tūhū.” **3** Mündū-r̄i, n̄i uumithio ūr̄ikū onaga har̄i w̄ira ūr̄ia wothe arutaga gūkū th̄i kwaraga riūa? **4** Rūciaro rūmwe rwathirār̄i, n̄i rūnḡi rūukaga, no r̄ir̄i, th̄i it̄ūr̄aga o ho nginya tene na tene. **5** Riūa rīrathaga na rīgathūa, ninḡi rīgacooka na ihenya kūr̄ia rīrathagīra. **6** Rūhuho rūhurutanaga rwerekeire mwena wa gūthini, na rūgacooka rūkeerekera mwena wa gathigathini; rūthiiaga o rūgīthiūrūkaga rūtegūtigithīria, o rūgīcookaga njīra-in̄i yaruo. **7** Njūūūciothe ciītagīr̄ira iria-in̄i, no r̄ir̄i, iria rītir̄i hīndī rīyūr̄aga. O kūu njūūūciumaga, nokuo icookaga. **8** Maündū mothe marehanagīra mīnoga īr̄ia it̄angīgweteka. Riitho rītir̄i hīndī rīiganagia kuona, o na kana gūtū gūkaigania kūigua. **9** Maündū mar̄ia maanakorwo kuo no mo macookaga gūkorwo kuo rīnḡi, naguo ūndū ūr̄ia waneekwo noguo ūcookaga ūgeekwo rīnḡi; gūtir̄i ūndū ūtar̄i woneka gūkū th̄i kwaraga riūa. **10** Hihi n̄i har̄i ūndū mūndū angiuga at̄ir̄i: “Ta rora! Üyū n̄i ūndū ūtar̄i wonekana”? Ūndū ūcio war̄i kuo hīndī ndaaya hīt̄uku; war̄i kuo tūtar̄i twaciawo. **11** Andū ar̄ia maar̄i kuo tene matiririkanagwo, na o na ar̄ia matar̄i maraciawo matikaaririkanwo n̄i ar̄ia magaaciawo thuutha wao. **12** Niī Mūrutani-r̄i, ndaar̄i mūthamaki wathamakagīra Isiraeli kūu Jerusalemu. **13** Nīnderutiire na kīyo kwīruta, na gūtuīria na ūūḡi maündū mothe mar̄ia mekagwo gūkū th̄i. Kai Ngai nīakuuithītie

andū mūrigo mūritū-ī! **14** Nīndīoneire maūndū marīa mothe mekagwo gūkū thī kwaraga riūa; maūndū mothe no ma tūhū, na ūguo no ta gūteng'eria rūhuho. **15** Kīndū kīrīa kīogomu gītingīrūngīka; nakō kīrīa gītarī ho gītingītarwo. **16** Na nī ngīciiria, ngiuga na ngoro yakwa atīrī, “Ndī mūkūrū na ngagīa na ūūgī mūingī gūkīra andū arīa othe manaathana Jerusalemu mbere yakwa; nīmenyete maūndū maingī makonī ūūgī na ūmenyo.” **17** Ningī nīnderutire na ngoro yakwa kūmenya ūhoro wa ūūgī, o na kūmenya ūhoro wa ūgūrūki na wa ūrimū, no ngīmenya atī ūhoro ūcio, o naguo, no ta gūteng'eria rūhuho. **18** Nīgūkorwo o ūrīa ūūgī waingīha, noguo ihooru ūringīhīte; na ūrīa ūmenyo waingīha, noguo kīeha kīngīhīte.

2 Ndeīrire na ngoro yakwa atīrī, “Atīrīrī, ūka rīu, nīngūkūgeria na ikeno nīgeetha nyone nī ūndū ūrīkū mwega.” No rīrī, o naguo ūndū ūcio warī o wa tūhū. **2** Ningī ngiuga atīrī, “Mītheko o nayo nī ūrimū. Naguo ūhoro wa gwīkenia-rī, ngīyūria nī wa bata ūrīkū?” **3** Ndaageririe ūrīa ingīkenia mwīrī wakwa na ndibei, o ndongoretio nī ngoro yakwa na ūūgī, ngīhīmbīria ūkīigu, ngīenda kūmenya nī ūndū ūrīkū andū maagīrīirwo nī gwīka gūkū thī matukū-inī o macio manini ma muoyo wao. **4** Nīndarutire mawīra manene: Ngīiyakīra nyūmba, na ngīhaandīra mīgūnda ya mīthabibū. **5** Nīndathondekire mīgūnda na kūndū gwa kūhurūkwo, na ngīhaanda mītī ya mīthemba yothe ya matunda kuo. **6** Ngīcooka ngīhīngīrīria tūria twa maaī twa kuunithagīria maaī kūrīa mītī ūyo yakūragīra. **7** Ningī ngīgūra ngombo

cia arūme na cia andū-a-nja, na nī ndaarī na ngombo
ingī iria ciaciārīirwo gwakwa mūciī. O na nī ndaarī na
ndūūru nyngī cia mbūri na cia ng'ombe gūkīra arīa othe
maarī Jerusalemu mbere yakwa. **8** Nīndacookanīrīirie
betha na thahabu, na indo cia bata iria cia athamaki o na
cia mabūrūri. Ningī ngīgīna na aini a arūme na a andū-a-
nja, o na thuriya nyngī mūno: maūndū marīa makenagia
ngoro ya mūndū. **9** Nī ūndū ūcio ngīneneha na ngītonga
mūno gūkīra arīa othe maarī Jerusalemu mbere yakwa.
Thīinī wa maūndū macio mothe-rī, ūūgī wakwa ndaarī
o naguo. **10** Naguo ūndū o wothe ūrīa maitho makwa
meriragīria ndierigagīrīria kūwīka; o na ningī ngoro
yakwa ndiamīrigīrīrie gīkeno o na kīrīkū. Nīgūkorwo
ngoro yakwa nīyakenagīra mawīra makwa mothe, naguo
ūndū ūcio nīguo warī irīhi rīa wīra wakwa wothe. **11**
No rīrīa ndaarorire mawīra marīa mothe ndaarutīte na
moko makwa, o na ūrīa ndetungumanītie ngīmaruta,
ngīona atī maūndū mothe nī ma tūhū, no ta gūteng'eria
rūhuho; gūtirī kīndū mūndū angīguna nakīo gūkū thī. **12**
Ningī ngīcooka ngīlhūgūra nīguo ndīcūūranie ūhoro wa
ūūgī, o na wa ūgūrūki, na wa ūkīgu. Atīrīrī, nī atīa ūngī
mūthamaki ūrīa ūcookagio ithenya rīa ūrīa ūngī angīka
ūteekītwo? **13** Hīndī ūyo ngīkīona atī ūūgī nī mwega
gūkīra ūkīgu, o ta ūrīa ūtheri ūrī mwega gūkīra nduma.
14 Mūndū ūrīa mūūgī nīonaga kūrīa arathīī, no mūndū
mūkīgu athiagīra nduma-inī; no ngīcooka ngīmenya atī o
eerī makoragwo nī ūndū o ro ūmwe. **15** Hīndī ūyo ngīkiuga
na ngoro yakwa atīrī, “Ūndū ūrīa ūkoraga mūndū mūkīgu
o na niī no ūkaangora. Ūūgī wakwa-rī, ūkīng'unīte na kī?”

Nḡkiuga atīrī na ngoro yakwa, “Ũndū ūyū o naguo no wa tūhū.” **16** N̄gūkorwo mūndū ūrīa mūūḡ, o ta mūndū ūrīa mūkīgu, ndagatūūra aririkanagwo; n̄gūkorwo matukū-inī marīa magooka o eerī n̄imakariganīra. Hī, mūndū ūrīa mūūḡ akuuaga o ta mūndū ūrīa mūkīgu! **17** N̄ ūndū ūcio nḡthūūra gūtūūra muoyo, tondū wīra ūrīa ūrutagwo gūkū thī kwaraga riūa warī wa kūnjiguithia kīha. Wothe warī wa tūhū, o ta gūteng’eria rūhuho. **18** Nḡgīthūūra maūndū mothe marīa ndenogeetie namo gūkū thī kwaraga riūa, tondū no nginya ngaamatiḡira ūrīa ūgooka thuutha wakwa. **19** Ningī nūū ūūū kana ūcio ūgooka ithenya rīakwa agaakorwo arī mūndū mūūḡ kana arī mūndū mūkīgu? No rīrī, nīwe ūkaarūgamīrīra wīra ūrīa ndaanetungumania naguo nḡtūmagīra ūūḡ wakwa gūkū thī kwaraga riūa. ũndū ūcio o naguo no wa tūhū. **20** N̄ ūndū ūcio ngoro yakwa īkīambīrīria kūūrwo nī hinya nī ūndū wa wīra wakwa wothe wa mīnoga ūrīa ndaarutaga gūkū thī kwaraga riūa. **21** Tondū mūndū no arute wīra wake na ūūḡ, na ūmenyo, na kūūhīḡira maūndū, no rīrī, no nginya acooke atige kīrīa ḡiothe aḡīta nakīo kūrī mūndū ūnḡ ūtakīnogeire. ũndū ūyū o naguo no wa tūhū, na nī mūtino mūnene. **22** Mūndū-rī, nī uumithio ūrīkū oonaga harī wīra ūrīa wothe arutaga, na mīnoga, na gwītungumania kūrīa anetungumania nakuo gūkū thī kwaraga riūa? **23** N̄gūkorwo matukū make mothe, wīra wake nī wa ruo na kīha; o na ūtukū, meciiria make matihurūkaga. ũndū ūcio o naguo no wa tūhū. **24** Mūndū-rī, ndarī ūndū ūnḡ mwega angīka ūkīrīte kūrīa na kūnyua, na gūkenera wīra wake. ũndū

ūyū o naguo ngiona atī uumīte guoko-inī kwa Ngai, **25**
nī ūndū-rī, nūū ūngīhota kūrīa kana gūkena Ngai atarī
ho? **26** Ngai aheaga mūndū ūrīa ūmūkenagia maūndū
ma ūugī, na ūmenyo, na gīkeno, no mūndū ūrīa mwīhia
akamūhe wīra wa gūcookanīrīria na kwīigīra ūtonga,
nīguo acooke aūnenganīre kūrī mūndū ūrīa ūmūkenagia.
Ūndū ūcio o naguo no wa tūhū, o ta gūteng'eria rūhuho.

3 Atīrīrī, o ūndū nī ūrī ihinda rīaguo, na o ūndū o wothe
wīkagwo gūkū thī nī ūrī mahinda maguo: **2** kūrī hīndī
ya gūciarwo na hīndī ya gūkua, hīndī ya kūhaanda na
hīndī ya kūmunya kīrīa kīhaande, **3** hīndī ya kūūraga na
hīndī ya kūhonja, hīndī ya gūtharia na hīndī ya gwaka, **4**
hīndī ya kūrīra na hīndī ya gūtheka, hīndī ya gūcakaya na
hīndī ya kūina, **5** hīndī ya kūhurunja mahiga na hīndī ya
kūmacookanīrīria, hīndī ya kūhīmbīria na hīndī ya kwaga
kūhīmbīria, **6** hīndī ya gūcaria na hīndī ya kūūrīwo
nī indo, hīndī ya kūiga, na hīndī ya gūte, **7** hīndī ya
gūtembūra na hīndī ya gūtuma, hīndī ya gūkira na hīndī
ya kwaria, **8** hīndī ya kwenda na hīndī ya gūthūūra,
hīndī ya mbaara na hīndī ya thayū. **9** Mūruti wa wīra-rī,
nī uumithio ūrīkū oonaga harī gwītungumania gwake?
10 Nīnyonete mathīīna marīa Ngai aheete andū nīguo
mathīīnikage nī mo. **11** Ngai oombire kīndū o gīothe kīrī
gīthaka hīndī yakīo. Ningī nīekīrīte ūhoro wa tene na tene
ngoro-inī cia andū; no andū matingīhota kūmenya wīra
ūrīa Ngai arutīte kuuma kīambīrīria nginya kīrkīrīro.
12 Nīnjūū atī gūtirī ūndū ūngī mwega andū mangīka
ūkīrīte gūkena na gwīka maūndū mega rīrīa rīothe
megūtūūra muoyo. **13** O na ningī ngamenya atī mūndū

o wothe angīrīa na anyue, na akenere gwītungumania
gwake, kīu nī kīheo kuuma kūrī Ngai. **14** Nīnjūūī atī
ūndū ūrīa wothe Ngai ekaga nī wagūtūūra nginya tene;
ndūngīongerereka kana ūnyihanyihe. Ngai awīkaga
nīgeetha andū mamwītigagīre. **15** Ūrīa gūtariī rīu noguo
gwateriī tene, na ūrīa gūgaatuīka thuutha-inī noguo
gwateriī mbere īyo; nake Ngai acaragia atī ūndū ūrīa
wahītūkire ūcooke o ro ho. **16** O na ningī ngīona ūndū ūngī
gūkū thī kwaraga riūa: Handū harīa haatuuagīrwo ciira-rī,
waganu warī ho, na ho handū harīa ha kīhooto-rī, waganu
warī ho. **17** Ngīira atīrī na ngoro yakwa, “Ngai nīwe
ūgaaciirithia andū arīa athingu na arīa aaganu, tondū
nīgūgakorwo ihinda rīa o ūndū o wothe wīkagwo gūkū thī,
o na ihinda rīa wīra o wothe.” **18** Ningī ngīciiria atīrī, “Ha
ūhoro wa andū-rī, Ngai amageragia nīgeetha mone atī
mahaana o ta nyamū. **19** Maūndū marīa makoraga mūndū
no mo makoraga nyamū; mūndū na nyamū makoragwo
nī ūndū o ro ūmwe: O ta ūrīa mūndū akuuaga, noguo
nyamū ūkuaga. Mīhūmū ya mūndū na nyamū no ūmwe;
mūndū ndarī handū akīrīte nyamū. Ūndū o wothe nī wa
tūhū. **20** Mūndū na nyamū mathiiaga o kūndū kūmwe;
othe moimīte tīri-inī, na othe macookaga o tīri-inī. **21**
Nūū ūūī kana hihi roho wa mūndū wambataga na igūrū,
naguo roho wa nyamū ūgaikūrūka na thī?” **22** Nī ūndū
ūcio ngīona atī hatīrī ūndū mwega harī mūndū ūkīrīte
gūkenera wīra wake, tondū rīu nīrīo igai rīake. Nī ūndū-
rī, nūū ūngīmūcookia rīngī nīguo one ūrīa gūgeekīka
thuutha wake?

4 Ninḡi n̄indarorire na nḡiona k̄uhinyan̄ir̄iria k̄ur̄ia gwathiiaga na mbere ḡuk̄u th̄i kwaraga riūa: Nḡiona maithori ma ar̄ia ahinȳir̄irie, na matir̄i na m̄undū wa k̄umahooreria; ar̄ia maamahinyaḡir̄iria n̄o maar̄i na ūhoti, no acio maahinyaḡir̄irio matiar̄i na m̄undū wa k̄umahooreria. **2** Tondū ūcio ngiuga at̄i andū ar̄ia akuū, o acio mar̄ik̄tie ḡuk̄ua, n̄imakenaga ḡuk̄ira ar̄ia mar̄i muoyo, o acio mar̄i muoyo o na r̄iu. **3** No r̄ir̄i, m̄undū ūr̄ia mwega ḡuk̄ira acio eer̄i n̄i ūr̄ia ūtar̄i m̄uciare, o ūcio ūtoneete ūūru ūr̄ia w̄ikagwo ḡuk̄u th̄i kwaraga riūa. **4** Ninḡi nḡiona at̄i w̄ira wothe na maūndū mar̄ia m̄undū aḡīaga namo moimanaga na m̄undū k̄iguīra m̄undū wa it̄ūura r̄iake ūiru. Ūndū ūcio o naguo no wa t̄uhū, o ta ḡüteng'eria r̄uhuho. **5** M̄undū m̄ük̄īgu enyiitanaḡiria moko, akeyananga we mwene. **6** N̄i kaba m̄undū akorwo na k̄indū k̄inini na akorwo na ūhooreri, ḡuk̄ira gw̄itungumania aḡie na indo nyinḡi, na ḡüteng'eria r̄uhuho. **7** Ninḡi nḡiona ūndū wa t̄uhū ḡuk̄u th̄i kwaraga riūa: **8** Kwar̄i na m̄undū wat̄ūūraga ar̄i wiki; ndaar̄i na m̄uriū kana m̄ur̄u wa nyina. No r̄ir̄i, aat̄ūūraga etungumanagia, no maitho make matiaiganagwo n̄i ūtonga. Eȳiririe at̄ir̄i, “Nūū ūrat̄uma nd̄itungumanie ūū, na noge, na n̄i k̄iī k̄irat̄uma nd̄iiime ikeno?” Ūndū ūcio o naguo n̄i wa t̄uhū, no w̄ira wa ḡuthīīnīka! **9** N̄i kaba andū eer̄i ḡuk̄ira ūmwe, tondū n̄imoonaga uumithio mwega wa w̄ira wao: **10** Ūmwe anḡiḡua th̄i-r̄i, m̄uratawe no amuoe. No r̄ir̄i, m̄undū anḡiḡua th̄i na ndar̄i na wa k̄umuoya-r̄i, kaī ūcio n̄i wa k̄uiguīrwo tha-ī! **11** Ninḡi-r̄i, andū eer̄i manḡikoma hamwe n̄imaiguithanagia

ūrugarī. No rīrī, mündū angīhota kūigua ūrugarī atīa arī o wiki? **12** Mündū ūmwe no akīrio hinya, no andū eerī no mahote kwīgitīra. Mūhīndo mūrame na ndigi ithatū ndūngītuīka narua. **13** Nī kaba mündū mwīthī mūthīni no nī mūugī, gūkīra mūthamaki mūkūrū no nī mūkīgu, ūrīa ūtangītaarīka. **14** Mündū mwīthī ūcio no akorwo oimīte njeera agatuuo mūthamaki, kana akorwo aaciarirwo arī mūthīni o kū ūthamaki-inī wake. **15** Ngīkīona atī andū arīa othe matūrāga na magathīagīra gūkū thī kwaraga riūa maarūmīrīre mwanake ūcio mūthīni, o ūcio wacokire ithenya rīa mūthamaki. **16** Andū arīa othe maathagwo nīwe matingītarīka. No rīrī, andū arīa mookire thuutha wake matiakenirio nī ūcio wacokire ithenya rīa mūthamaki. Ūndū ūyū o naguo nī wa tūhū, o ta gūteng'eria rūhuho.

5 Atīrīrī, ceemaga ūgītoonya nyūmba ya Ngai. Gūkuhīrīria na kūigua ndeto ciake nī kwega gūkīra igongona rīrīa rīrutagwo nī andū arīa akīgu, tondū matimenyaga nī ūūru mareeka. **2** Tiga kūhiūha kwaria ūtambīte gwīciiria, ndūgetīkīrie ngoro yaku ūhiūhe kwaria ūndū mbere ya Ngai. Ngai arī igūrū, nawe ūrī gūkū thī, nī ūndū ūcio nyiihagia ciugo ciaku. **3** O ta ūrīa mīhang'o mīingī ūtūmaga mündū aroote-rī, ūguo no taguo mündū mūkīgu aingīhagia mīario. **4** Hīndī ūrīa wehīta mwīhītwa harī Ngai, ndūkanahūthīrīrie kūūhingia. Nī ūndū we ndakenagio nī andū akīgu; hingagia mwīhītwa waku. **5** Nī kaba kwaga kwīhīta, gūkīra kwīhīta na kwaga kūhingia mwīhītwa. **6** Ndūkareke kanua gaku gatūme wīhie. Ndūkanoigīre mbere ya mūtūmwō wa hekarū atīrī, “Mwīhītwa wakwa

ndehītire na mahītia." Nī kī kīngītūma ūrakarie Ngai na uuge waku, nake athūkie wīra wa moko maku? 7 Irooto nyngī na ciugo nyngī nī cia tūhū. Nī ūndū ūcio ikaraga wītigīrīte Ngai. 8 Ūngīkoona mūthīni akīhinyīrīrio, na akaagithio ciira wa ma na kīhooto būrūri-inī, ndūkanamakio nī maūndū macio; nīgūkorwo mūnene ūmwe aroragwo nī mūnene ūngī, na igūrū wa acio eerī nī harī angī anene kūmakīra. 9 Uumithio wa būrūri nī wa andū othe; o na mūthamaki we mwene oonaga uumithio kuuma mīgūnda-inī. 10 Mūndū ūrīa wothe wendeete mbeeca ndarī hīndī aciiganagia; nake ūrīa wothe wendeete ūtonga ndaiganagwo nī kīrīa oonaga. Ūndū ūyū o naguo no wa tūhū. 11 O ūrīa indo ikīragīrīria kuongererekaga, noguo arīa macirīaga mongererekaga. Mwene cio agunīkaga nakī, tiga o gūciīrorera na maitho? 12 Toro wa mūndū ūrīa ūrutaga wīra nī mwega, o na angīrīa irio nini kana nyngī, no ūngī wa indo cia gitonga ndūrekaga kīone toro. 13 Nīnyonete ūndū mūūru na wa kīha gūkū thī kwaraga riūa: ūtonga ūrīa mūndū eigagīra ūkaya kūmūthūkia we mwene, 14 kana ūtonga ūrīa ūthiraga na njīra ya mūtino, atī angīgaaciara kahīi, gatirī kīndū kangīgaya. 15 Mūndū oimaga nda ya nyina arī njaga, na o ūguo okaga, noguo athīiaga. Ndarī kīndū o nakī kiumanīte na wīra wake agaakuua na moko make. 16 Ūndū ūyū o naguo nī mūūru, na wa kīha: Atī o ūrīa mūndū okaga, noguo athīiaga, nake-rī, nī ūndū ūrīkū egunaga naguo, kuona atī enogagīria o rūhuho? 17 Matukū-inī make mothe arīīagīra nduma-inī, arī na gūtangīka kūnene, na kūhinyīrīrīka, o na marakara. 18

Nḡicooka nḡimenya atī n̄i wega na n̄i kwaḡir̄ire m̄ündū ar̄iāge na anyuuage, na akenaḡire gw̄itungumania gwake ar̄i ḡukū th̄i kwaraga riūa matukū-in̄i manini ma ḡut̄ūra muoyo mar̄ia aheetwo n̄i Ngai, tondū r̄iu n̄ir̄io igai r̄iāke.

19 Na ninḡi-r̄i, m̄ündū o wothe anḡiheo ūtonga na indo n̄i Ngai, na am̄uhotithie ḡucikenera, nake aam̄uk̄ire igai r̄iāke na akenio n̄i w̄ira wake-r̄i, k̄iu n̄i k̄heo aheetwo n̄i Ngai. **20** Ti kainḡi m̄ündū ūcio ataranagia ūhoro wa matukū ma muoyo wake, tondū Ngai n̄iamūikaragia ar̄i na ḡikeno ngoro-in̄i.

6 Na r̄ir̄i, n̄myonete ūndū ūnḡi m̄ūru ḡukū th̄i kwaraga riūa, naguo n̄ūritūhaḡira andū m̄uno: **2** Naguo n̄i atī Ngai aheaga m̄ündū ūtonga, na indo, o na ḡit̄io, agakoragwo na k̄indū o k̄ir̄ia ḡiothe ngoro yake ūnḡi ūnḡi, no r̄ir̄i, Ngai akaaga k̄um̄uhotithia ḡucikenera, no m̄ündū ūnḡi m̄ügeni n̄iwe ūcikenaḡira handū hake. Ūndū ūyū n̄i wa tūhū, na n̄i ūndū m̄ūru na wa k̄eha. **3** M̄ündū no aḡe ciana igana r̄imwe na atūure m̄aka m̄īnḡi; no r̄ir̄i, o na anḡit̄ūra ihinda iraaya atīa, anḡikorwo ndanḡikenera ūgaacīru wake na aage ḡuthikwo wega-r̄i, nguuga atīr̄i, m̄ündū ūcio akīr̄itwo n̄i k̄ihuno. **4** K̄ihuno k̄iu ḡūkaga k̄ir̄i tūhū, na ḡigathii nduma-in̄i, na r̄iit̄wa r̄iak̄io r̄ikahumb̄irwo n̄i nduma o ro ūyo. **5** O na ḡut̄ūka ḡitionire riūa kana ḡik̄imenya ūndū o na ūr̄ikū-r̄i, n̄ik̄iḡiaga na ūhurūko ḡuk̄ira m̄ündū ūcio: **6** ūl̄i, ti-itherū o na anḡit̄ūra m̄aka ngiri ūmwe maita meer̄i, na aage ḡukenera ūgaacīru wake. Gith̄i othe matiḡithiaga o handū hamwe? **7** M̄ündū arutaga w̄ira wothe na k̄iyo n̄iguo aiyūrie kanua gake, no ḡut̄ir̄i h̄ind̄i ngoro yake ūganagia. **8** M̄ündū m̄ūuḡi-r̄i,

akīrīte mūndū mūkīgu na kī? Nake mūndū mūthīni ūrīa
ūmenyete gūikarania na andū arīa angī-rī, egunaga na
kī? 9 Nī kaba kīrīa maitho marona, gūkīra kwangangio nī
merirīria. Ūndū ūyū o naguo nī wa tūhū, o ta gūteng'eria
rūhuho. 10 Kīndū gīothe kīanakorwo kuo kīaheirwo
rīitwa, nake mūndū nīamenyekete ūrīa atariī; gūtirī
mūndū ūngīhota gūkararania na ūrīa ūrī hinya kūmūkīra.
11 O ūrīa ciugo iraingīha, noguo ituīkaga cia tūhū, naguo
ūndū ūcio ūgunaga mūndū na kī? 12 Nī ūndū-rī, nūū
ūngīmenya maūndū marīa magīriire mūndū mūtūūrīre-
inī wake, matukū mothe ma muoyo wake manini na
ma tūhū marīa anīnaga magathira o ta kīruru? Nūū
ūngīmwīra ūrīa gūkaahaana gūkū thī kwaraga riūa aarīkia
kwehera?

7 Nī kaba rīitwa rīega gūkīra maguta marīa manungi
wega, na mūthenya wa gūkua gūkīra mūthenya wa
gūciarwo. 2 Nī kaba gūthīi nyūmba īrī na macakaya gūkīra
gūthīi nyūmba īrī na ndīa, nīgūkorwo gīkuū nīkīo mūthia
wa andū othe; nao andū arīa marī muoyo nīmakiige ūndū
ūcio ngoro-inī ciao. 3 Nī kaba kīeha gūkīra mītheko,
tondū gūtuka gīthīihi nīgūtūmaga ngoro yagīre. 4 Ngoro
cia andū arīa oogī irūmbūyagia nyūmba īrī na macakaya,
no ngoro cia andū arīa akīigu irūmbūyagia nyūmba īrī na
ikeno. 5 Nī kaba kūigua irūithia rīa mūndū ūrīa mūūgī,
gūkīra gūthikīrīria rwīmbo rwa andū arīa akīigu. 6 O ta
ūrīa mīigua ītūratūrīkaga īrī rungu rwa nyūngū, no taguo
mītheko ya andū arīa akīigu ītarī. Ūndū ūyū o naguo no
wa tūhū. 7 Ūhinyanīrīria ūtūmaga mūndū mūūgī akīge,
narīo ihaki rīgathūkia ngoro. 8 Nī kaba kīrīkīrīro kīa ūndū

gūkīra kīambīrīria kīaguo, na gūkirīria nī kwega gūkīra mwītīo. **9** Tigaga kūhiūha kūrakara na ngoro yaku, nī ūndū marakara maikaraga ngoro-inī cia andū arīa akīgu. **10** Ndūkoorie atīrī, “Nī kī gīatūmaga matukū ma tene makorwo marī mega gūkīra maya?” Nīgūkorwo ti ūugī kūuria ūguo. **11** Ūugī, o ta igai, nī mwega na nīūteithagia arīa marī muoyo. **12** Ūugī nī mwīgitio, o ta ūrīa mbeeca irī mwīgitio, no rīrī, wega wa ūmenyi maūndū nī ūyū: atī ūugī nīūtūragia ūrīa ūrī naguo muoyo. **13** Ta cūrania ūrīa Ngai ekīte: Kīrīa ogometie-rī, nūū ūngīhota gūkīrūnga? **14** Hīndī ūrīa mahinda marī mega, kenaga; no rīrī, rīrīa mahinda magūthūūkīra, ūririkanage atīrī: Ngai nīwe ūtūmaga maūndū macio meerī matwarane. Nī ūndū ūcio mūndū ndarī ūndū angīmenya wīgiī mūtūrīre wake wa thuutha-inī. **15** Mūtūrīre-inī ūyū wakwa wa tūhū, nīnyonete maūndū maya meerī: mūndū mūthingu no akue o na arī mūthingu, nake mūndū mwaganu agatūūra muoyo ihinda iraaya o na arī mwaganu. **16** Tiga gūthinga makīria, o na kana kūuhīga makīria: ūkwenda kwīniina nīkī? **17** Tiga kwagana makīria, kana gūkīiga: ūkwenda gūkua hīndī yaku ūtakinyīte nīkī? **18** Nī wega kūrūmia ūndū ūmwe, na ndūkarekie ūcio ūngī. Mūndū ūrīa mwītīri-Ngai nīetheemaga maūndū macio meerī. **19** Ūugī wīkīraga mūndū mūūgī hinya, agakīra aathani ikūmi marī itūūra-inī inene. **20** Gūtīrī mūndū mūthingu gūkū thī, ūrīa wīkīga o wega mūtheri na ndehagia. **21** Ndūgāthikagīrīrie ūrīa wothe andū maraaria, tondū wahota kūigua ndungata yaku ūgūruma: **22** nīgūkorwo ngoro-inī yaku nīūū atī mahinda maingī wee mwene

wanaruma andū arā angī. **23** Maündū macio mothe ndamatuiririe na ūūgī, ngiuga atīrī, “Nīnduīte itua rīa kūgīna na ūūgī.” No rīrī, ūndū ūcio warī kūraya na niī. **24** O ūndū ūrīa wothe ūngītuīka nīguo, ūūgī-rī, nīūraihiīrīirie mūno na nīmūhithe makīria: nūū ūngīmenya? **25** Nī ūndū ūcio ngīhūndūra meciiria makwa harī ūmenyi, na gūtuīria, na kūmaatha ūūgī, na mūtabarīre wa maündū na ndaūkīrwo nī ūkīgu wa waganu, na ūgūrūki wa ūrimū. **26** Ningī ngīona ūndū mūrūrū gūkīra gīkuū, naguo nī mūndū-wa-nja ūrīa ūhaana ta mūtego, o ūrīa ngoro yake ūhaana mūtego wa kūgwatia, namo moko make makahaana ta mīnyororo. Mūndū ūrīa ūkenagia Ngai nīakehonokia harī mūndū-wa-nja ūcio, no mūndū ūrīa mwīhia nīakagwatio nīwe. **27** Mūrutani ekuuga atīrī, “Ūndū ūyū nīguo menyete: “Ngīringithania ūndū ūmwe na ūrīa ūngī nīguo menye mūtabarīre wa maündū-rī, **28** o ngīethaga ūguo na ndione-rī: Nīndonire mūndū mūrūme ūmwe mūrūngīrīru harī arūme ngiri, no ndionire mūndū-wa-nja o na ūmwe mūrūngīrīru thīnī wao othe. **29** Ūndū ūyū noguo nyonete: Ngai oombire mūndū arī mūrūngīrīru, no andū nīmecarīirie maündū maingī ma wara.”

8 Nūū ūtarīi ta mūndū ūrīa mūūgī? Ningī nūū ūngīmenya gūtaūra maündū? Ūūgī nīguo ūtūmaga ūthiū wa mūndū ūkenge, na ūgatūma gūthita gīthiīthi gwake kūgarūrūke. **2** Nguga atīrī, athīkagīra rīathani rīa mūthamaki, nī ūndū nīwehitire ūrī mbere ya Ngai. **3** Ndūkahīūhage kwehera harī mūthamaki. Ndūgekage ūndū mūūru, nīgūkorwo we ekaga ūndū ūrīa ūngīmūkenia. **4** Na tondū uuge wa

mūthamaki ūrī hinya-rī, nū ūngīhota kūmūūria kīūria atīrī, “Nī atī ūreka?” 5 Mūndū ūrī wothe wathīkagīra watho wake ndakoona ūru, nayo ngoro ya mūndū mūugī ikūūranaga gwathīkīra mūthamaki ihinda rīrīa rīagīrīire, ningī na njīra ūrīa yagīrīire. 6 Nīgūkorwo ūndū o wothe nī ūrī ihinda rīrīa rīagīrīire, na njīra ūrīa yagīrīire ya kūwīka, o na gūtuīka thiīna wa mūndū nīmūritūhagīra mūno. 7 Tondū gūtirī mūndū ūngīmenya maūndū marīa makaamūkora-rī, nū ūngīmwīra maūndū marīa magooka? 8 Gūtirī mūndū ūngīhota gwatha rūhuho agirie rūhurutane; ūguo noguo gūtarī mūndū ūngīhota kūgirīrīria mūthenya wake wa gūkua. O ta ūrīa gūtarī mūndū ūheagwo rūūtha hīndī ya mbaara, ūguo noguo waganu ūtangīhonokia mūndū ūrīa ūwīkaga. 9 Maūndū macio mothe nīndamoonire, o ndīrutanīirie kūmenya ūhoro wa maūndū marīa mothe mekagwo gūkū thiī kwaraga riūa. Nī kūrī hīndī mūndū agīaga na ūhoti wa gwathaga andū arīa angī, nake agethūkia we mwene. 10 O na ningī ngīona andū arīa aaganu magīthikwo, o acio maathīiaga na makoima handū-harīa-haamūre, nao magakumagio kū itūūra-inī inene kūrīa meekegīra maūndū macio. Ūndū ūyū o naguo no wa tūhū. 11 Rīrīa gwīka ūru kwaga kūherithio narua-rī, ngoro cīa andū ikīragīrīria gūthugunda gwīka ūru. 12 O na mūndū mwaganu angīika maūndū mooru maita igana na atūūre muoyo ihinda iraaya-rī, nīnjūū na ma atī andū arīa metigīrīte Ngai nīmakona maūndū mega, o acio mahoooyaga marī mbere ya Ngai. 13 No rīrī, tondū andū arīa aaganu matītigagīra Ngai-rī, matikoona maūndū

mega, na matukū mao matikaraiha ta kīruru. **14** Na nī kūrī ūndū ūngī wa tūhū wīkīkaga gūkū thī: naguo nī atī andū arīa athingu nīmakoragwo nī maūndū marīa magīrīire gūkora andū arīa aaganu, ningī atī andū arīa aaganu nīmakoragwo nī maūndū marīa magīrīire gūkora andū arīa athingu. Ūndū ūyū o naguo, nguga atīrī, no wa tūhū. **15** Nī ūndū ūcio ngūgaathīrīria gīkeno kīa mūtūūrīre, tondū gūtirī ūndū ūngī mwega wa mūndū gūkū thī kwaraga riūa gūkīra kūrīa, na kūnyua, na gūkena. Nakīo gīkeno gītūūre kīrūmanīrīre nake wīra-inī wake matukū mothe ma muoyo marīa Ngai amūheete gūkū thī kwaraga riūa. **16** Rīrīa ndeerutanīrīie kūmenya ūhoro wa ūngī na kuona wīra ūrīa mūndū arutaga gūkū thī, tondū nī kūrī mūndū maitho make matoonaga toro mūthenya kana ūtukū, **17** hīndī ūyo ngīkīona maūndū marīa mothe Ngai ekīte. Gūtirī mūndū ūngīhota kūmenya ūrīa gūthīiaga na mbere gūkū thī kwaraga riūa. O na mūndū angītuīria na kīyo gīake gīothe, ndangīhota kūmenya gītūmi kīa ūndū ūcio. O na mūndū mūūgī angītua atī nīoī, ndangīhota gūtaūkīrwo kūna nī ūndū ūcio.

9 Nī ūndū ūcio ngīcūūrānia ūhoro wa maūndū macio mothe na ngīona atī andū arīa athingu na arīa oogī, o hamwe na mawīra mao, marī moko-inī ma Ngai, no rīrī, gūtirī mūndū ūngīmenya kana nī wendo, kana nī rūmena rūmwetereire. **2** Andū othe marīkīgārīria o ūndū ūmwe: kīrīkīrīro kīa andū arīa athingu na arīa aaganu, kīa andū arīa ega na arīa ooru, kīa andū arīa matethaahītie na arīa methaahītie, na kīa andū arīa marutaga magongona na arīa matarutaga gīothe no kīmwe. O ta ūrīa mūndū

mwega atarii, ūguo noguo mündū mwihia atarii; o ta ūrīa arīa mehitaga na mīhītwa matarii, ūguo noguo arīa metigagīra kwīhīta na mīhītwa matarii. **3** Ūyū nīguo ūūru ūrīa ūkoragwo maündū-inī mothe marīa mekīkaga gūkū thī kwaraga riūa: Andū othe marīkagīrīria o ūndū ūmwe. O na ningī ngoro cia andū ciyūrīte ūūru, na ūgūrūki ūkaagīa ngoro-inī ciao rīrīa marī muoyo, na thuutha-inī magakua. **4** Mündū ūrīa wothe ūrī gatagatī ka arīa marī muoyo arī na kīrīgīrīro; na rīrī, nī kaba ngui īrī muoyo gūkīra mūrūūthi mūkuū! **5** Nī ūndū andū arīa marī muoyo nīmooī nīmagakua, no arīa makuīte matirī ūndū mooī; na matirī kīheo kīngī metereire, o na matiririkanagwo, nīmariganīire. **6** Wendani wao, na rūmena rwao, o na ūiru wao nīithirīte biū; na gūtirī hīndī īngī magaacocka kūgīa na handū maündū-inī marīa mothe mekagwo gūkū thī kwaraga riūa. **7** Thīi, ūrīe irio ciaku ūkenete, na ūnyue ndibei yaku ūcanjamūkīte ngoro, nīgūkorwo ihinda rīrī nīrī Ngai etikīrīte wīra waku. **8** Wīhumbage nguo cia rangi mwerū hīndī ciothe, na wīhakage maguta mūtwe hīndī yothe. **9** Tūūranagiai na gīkeno na mūtumia ūcio waku wendeete, matukū mothe ma muoyo ūyū wa tūhū marīa Ngai akūheete gūkū thī kwaraga riūa, o matukū macio maku mothe ma tūhū. Nī ūndū rīrī nīrī igai rīaku mūtūrīre-inī waku, o na gwītungumania-inī gwaku ūrī gūkū thī kwaraga riūa. **10** Ūndū ūrīa wothe ūngīona wa gwīka na guoko gwaku-rī, wīke na hinya waku wothe, tondū mbīrīra-inī kūrīa ūrorete, gūtirī kūruta wīra kana gwīciiria, kana kūmenya maündū, o na kana ūūgī. (**Sheol h7585**) **11** Nīnyonete ūndū ūngī gūkū thī kwaraga riūa:

Atī andū arīa marī ihenya tio mahootanaga ihenya-inī, na arīa marī hinya tio mahootanaga mbaara-inī, o na arīa oogī tio moonaga irio, na arīa mooī maūndū mūno tio magīaga na ūtonga, o na kana andū arīa oogī makaheo gītīo; no rīrī, ihinda na mweke nī cia andū othe. **12** O na ningī, gūtirī mūndū ūngīmenya rīrīa mūtino ūngīmūkora: Tondū o ta ūrīa thamaki inyiitagwo na mūtego mūru, o na ta ūrīa nyoni inyiitagwo na gīkerenge, ūguo noguo andū manyiitagwo nī mahinda mooru marīa mamakinyagīrīra materīgīrīire. **13** Ningī ngīona ūugī gūkū thī kwaraga riūa ūrīa wamakirie mūno, watariī ūū: **14** Hīndī ūmwe nī kwarī itūura inini, na rīarī na andū o anini thīnī warīo. Na mūthamaki warī na hinya mūno akīrīukīrīra, akīrīthiūrūrūkīria, na agīaka rūirigo rwa kūrīrigicīria, arīukīrīre. **15** Na rīrī, itūura-inī rīu nī gwatūrāga mūndū mūthīni no aarī mūugī, nake akīhonokia itūura rīu na ūugī wake. No rīrī, gūtirī mūndū wacokire kūririkana mūndū ūcio mūthīni. **16** Nī ūndū ūcio ngīkiuga atīrī, “Ūugī nī mwega gūkīra hinya.” No ūugī wa mūndū mūthīni nīūmenagwo, na ciugo ciake itithikagīrīrio. **17** Ciugo cia ūhooreri cia mūndū ūrīa mūugī nīciagīrīire ithikagīrīrio, gūkīra rīanīrīra rīa mūndū ūrīa wathaga irimū. **18** Nī kaba ūugī gūkīra indo cia mbaara, no rīrī, mūndū mwīhia ūmwe nīathūkagia maūndū maingī mega.

10 O ta ūrīa ngi nguū itūmaga maguta manungi wega magīe na kīheera kīuru-rī, noguo ūkīgu mūnini ūkomagīrīria ūugī na gītīo. **2** Ngoro ya mūndū ūrīa mūugī yerekagīra mwena wa ūrīo, no ngoro ya mūndū

mūkīgu īkeerekera mwena wa ūmotho. **3** O na rīrīa
egūthiī na njīra, mūndū mūkīgu nīoragwo nī meciiria
make, na akoonia mūndū o wothe ūrīa arī mūkīgu. **4**
Marakara ma mūndū ūrīa wathanaga mangīarahūka igūrū
rīaku, ndūkoime harīa ūrī; ūhooreri no ūhoorerie mahītia
manene. **5** Nī harī ūndū mūūru nyonete gūkū thī kwaraga
riūa, na nī ihītia rīrīa rīumanaga na mwathi wa andū: **6**
Atī andū arīa akīgu nīmatūūgagīrio mūno, nao andū arīa
itonga makanyihio. **7** Nīnyonete ngombo igīthiī ihaicīte
mbarathi, nao ariū a athamaki magathīi na magūrū ta
ngombo. **8** Mūndū ūrīa wenjaga irima-rī, nīwe ūkaarīgūa;
nake ūrīa ūtharagia rūthingo nīkūrūmwo akaarūmwo nī
nyoka. **9** Mūndū ūrīa wenjaga mahiga no agerwo ngero
nīmo; nake ūrīa watūraga ngū no imūrehere ūgwati.
10 Ithanwa rīngītuuhā na rīage kūnoorwo-rī, mūndū
nīatūmagīra hinya mūingī, no ūūgī wa wīra ūrehaga
ūhootani. **11** Nyoka īngīrūma mūndū ītanathuuthīrwo
īhoorerere-rī, hatirī bata kūrī mūmīthuuthīri. **12** Ciugo cia
kanua ka mūndū mūūgī nī cia ūtugi, no mūndū mūkīgu
aniinagwo nī mīromo yake mwene. **13** Kīambīrīria-inī
ciugo ciale nī cia ūrimū; na kīrīkīrīro-inī nī cia ūgūrūki
mūtheri: **14** nake mūndū mūkīgu no ciugo aingīhagia.
Gūtirī mūndū ūūū ūrīa gūkaahaana, ningī nūū ūngīmwīra
ūhoro wa maūndū marīa mageekīka thuutha wake? **15**
Wīra wa mūndū mūkīgu nīūmūnogagia; we ndamenyaga
njīra ya gūthiī itūūra-inī. **16** Būrūri ūrīa mūthamaki wakuo
aarī ndungata, na anene akuo marokagīra kūrīa o rūciinī
kaī ūrī na haaro-ī! **17** Kūrathimwo-rī, nīwe būrūri ūrīa
mūthamaki waku aaciārītwo arī mūndū wa gūtīka, na

ūrīa ariū ake marīaga irio ihinda rīrīa rīagīrīire: nīgeetha magīe na hinya, na makanya, no ti geetha marīo. **18**
Mūndū angīkorwo arī kīgūūta, mīitīrīro ya nyūmba yake nīhocagīrīra; namo moko make mangīregera, nyūmba no yure. **19** Iruga rīrugagwo nīguo andū makene, nayo ndibei īkenagia muoyo, no mbeeca nīcio iħingagia maūndū mothe. **20** Ndūkanarume mūthamaki, o na meciiria-inī maku, na ndūkanacuuke gītonga ūrī nyūmba yaku ya thīnī, tondū nyoni ya rīera-inī no ītware ciugo ciaku, o na kana īrīa īrī mathagu īheane ūhoro ūcio warītie.

11 Ikia irio ciaku igūrū rīa maaī, nī ūndū thuutha wa matukū maingī nīūgaaciona rīngī. **2** He andū mūgwanja rwīga, ii, o na ūhe andū anana, nīgūkorwo wee ndūngīmenya mūtino ūrīa ūngūka būrūri-inī. **3** Matu mangīiyūra mbura, mamiuragia gūkū thī. Mūtī ūngīgūa na mwena wa gūthini, kana mwena wa gathigathini, o harīa ūgūūaga, hau no ho ūikaraga. **4** Mūndū ūrīa wothe ūcūthagīrīria rūhuho, ndahaandaga; nake ūrīa ūroraga matu, ndagethaga. **5** Tondū ndūūi njīra īrīa rūhuho rūgeraga, o na kana ūrīa mwana athondekagwo nda-inī ya nyina, ūguo noguo ūtangīmenya wīra wa Ngai, o we Mūumbi wa indo ciothe. **6** Haanda mbeū ciaku rūciinī, na hwaī-inī-rī, ndūkahurūkie moko maku, nīgūkorwo ndūūi iria ikaagīra, kana nī ici, kana nī icio ingī, kana hihi ikaagīra o cierī. **7** Ūtheri nī mwega, namo maitho nīmakenagīra kuona riūa. **8** Na rīrī, mūndū o na angīgītūra muoyo mīaka mīingī atīa-rī, nīamīkenagīre yothe. No nīaririkanage matukū ma nduma, tondū magaakorwo marī maingī. Maūndū mothe magooka nī ma

tūhū. **9** Atīrīrī, wee mwanake ūyū, kenagīra ūnini waku, na ūreke ngoro yaku īgūkenagie matukū-inī ma wīthī waku. Thiiaga na mīthīre ūrīa wīyendeire na ngoro yaku, o na ūrīa yonagwo ūrī mīega nī maitho maku, no ūmenye atīrī, harī maūndū macio mothe, Ngai nīagagūciirithia. **10** Nī ūndū ūcio, eheria gwītanga ngoro-inī yaku, na weherie mathīna mwīrī-inī waku, tondū wīthī waku na hinya wa mwīrī no cia tūhū.

12 Ririkanaga Mūkūmbi matukū-inī ma ūnini waku, mūiria wa matukū ma thīna makinye, na mīaka īkuhīrīrie ūrīa ūkoiga atīrī, “Kaī ndikenagīra mīaka ūno-ī”: **2** riūa na ūtheri, na mweri na njata ūtanatuīka nduma, namo matu matanacooka ho mbura yathira; **3** ūrīa aikaria a nyūmba makainaina, nao arīa marī hinya mainame, ūrīa ithīi igaatiga gūthīa nī ūndū nī nini, nao arīa macūthagīrīria na ndirica matumanīrwo nī nduma; **4** ūrīa mīrango ya kuumīra barabara ūkaahingwo, na mūgambo wa gūthīa ūnyīihe; ūrīa andū magookagīrio nī mīgambo ya nyoni, no nyīmbo ciao ciothe ikaaga kūiguīka; **5** ūrīa andū marī na guoya wa kūhaica igūrū, na mageetigīra mogwati ma mabarabara-inī; ūrīa mūtī wa mūrothi ūrutīte kīro, nayo ndaahi ithīiage ūkururītie, namo merirīria mage hinya. Hīndī ūyo mūndū ainūke kūrīa agaatūūra tene na tene, nao acakai mathīi magīcakayaga njīra-inī. **6** Ririkanaga Mūkūmbi: mbere ya mūhīndo wa betha ūtanatuīka, o na kana mbakūri ya thahabu ūtaanooragwo; mbere ya ndigithū gūthethererwo itherūkīro-inī ūrīa maaī, kana kūgūrū kwa ngaari kuunīkīre gīthima-inī, **7** naruō rūkūngū rūcooke ūrīi-inī kūrīa ruoimire, naguo roho

ūcooke kūrī Ngai ūrīa waūheanire. **8** “Maūndū mothe nī ma tūhū! Nī ma tūhū!” Ūguo nīguo Mūrutani ekuuga. “Maūndū mothe nī ma tūhū!” **9** Mūrutani to kūūhīga aarī mūūgī, no nī aarutire andū maūndū. **10** Nīacūūranirie na agītuīria maūndū, na agītabanīria thimo nyīngī na mūbango. Mūrutani nīātuīririe nīgeetha one ciugo o iria ciagīrīre, na ūrīa aandīkire warī mūrūngīrīru na wa ma. **11** Ciugo cia andū arīa oogī nī ta mīcengi, nayo mīario yao ūcookanīrīrio īhaana ta nyambo ihūūrīrwo wega ikarūma, iheanītwo nī Mūrīithi ūmwe. **12** Ītikīra gūtaarwo, mūrū wakwa, ndūkaneke ūndū wa gūciongerera. Ha ūhoro wa gūthondeka mabuku maingī-rī, ndūrī mūthia, nakuo gūthoma mūno kūnogagia mwīrī. **13** Rīu-rī, maūndū mothe nīmarīkītie kūiguuo; kīrikīrīro kīa ūhoro ūcio wothe nī gīkī: Wītigīre Ngai na ūrūmagie maathani make, nī ūndū gwīka ūguo nīkūhingia maūndū mothe marīa mūndū agīrīrūo nī gwīka. **14** Nīgūkorwo Ngai nīagaciirithanīria ūndū o wothe wīkītwo, hamwe na maūndū mothe marīa mahithe, marī mega kana marī mooru.

Rwīmbo

1 Rūrū nīruo rwīmbo rwa Solomoni rūrīa rwega gūkīra nyīmbo ciothe. **2** Ta nīamumunye na mamumunya ma kanua gake: nī ūndū wendo waku nī mwega gūkīra ndibei. **3** Mūtararīko wa maguta macio wīhakīte nī mwega; rītwa rīaku no ta mūtararīko wa maguta manungi wega magītanīrīrio. Na nokōo wendetwo nī airītu! **4** Ndūkandige, nītūthīī nawe; reke twīhīke! Mūthamaki nīandoonyie nyūmba ciake cia thīinī. Arata Tūgūcanjamūka na tūkene nī ūndū waku; tūrīkumagia wendo waku gūkīra ndibei. Mwendwa Kaī marī na kīhooto gīa gūkwenda-ī! **5** Nīrū ndī mūirū, no ndī mūthaka, inyuī aarī a Jerusalemu, njirīte o ta hema cia Kedari, ngaagīra o ta itambaya cia gūcuuria hema cia Solomoni. **6** Tigai kūndora nī ūndū ndī mūirū, tondū njirīte nī kūhīa nī riūa. Ariū a maitū nīmandakarīre, makīndua mūrori wa mīgūnda ya mīthabibū; no mūgūnda wakwa wa mīthabibū nīndīūrekereirie. **7** Atīrīrī, wee nyendete, ta njira harīa ūrarīithīria rūrū ruwaku rwa mbūri, njīira harīa ūkwarahia ng'ondu ciaku mīarah. Ingīkara atīa ta mūtumia mūhumbe maitho ndūrūru-inī cia arata aku? **8** We mūthaka kūrī andū-a-nja othe, akorwo ndūūī-rī, umagara ūrūmīrīre makinya ma ng'ondu, ūkarīithīrie tūrīri twaku hakuhī na hema cia arīthi. **9** Wee, mwendwa wakwa-rī, ngūgerakanagia na mbarathi ya mūgoma yohereirwo ngaari īmwe ya ngaari cia ita rīa Firaūni. **10** Makai maku-rī, mathakarīrwo mūno nī icūhī cia matū, nayo ngingo yaku īkaagīrīrwo nī mīgathī ya tūhiga twa gorō. **11** Tūgūgūthondekerā icūhī cia matū cia thahabu,

ciohanītio na tūbungo twa betha. **12** Rīrīa mūthamaki aarī metha-inī yake-rī, maguta makwa manungi wega maiyūrītie mūtararīko wamo kūu. **13** Mwendwa wakwa harī niī-rī, ahaana ta koohe ka manemane gakomeire gatagatī ka nyondo ciakwa. **14** Mwendwa wakwa harī niī-rī, nī ta kamanja ka mahūa ma mūhanuni kuuma mīgūnda-inī ya mīthabibū ya Eni-Gedi. **15** Hī! Kaī wee mwendwa wakwa ūkīrī mūthaka-ī! Hī, ti-itherū ūrī mūthaka! Maitho maku magīrīte o ta ma ndutura. **16** Hī! Kaī wee mwendwa wakwa ūkīrī mūthaka-ī! Kaī ūkīrī wa kwendeka-ī! Na ūrīrī witū nī ta nyeki īrīa nduru. **17** Mīratho ya nyūmba iitū nī ya mītarakwa; nayo mīitīrīro yayo nī ya mīkarakaba.

2 Nīi ndī ihūa rīa Sharoni, ningī gītoka gīa ituamba-inī. **20** ta gītoka kīrī mīigua-inī-rī, nīguo mwendwa wakwa atariī arī gatagatī ka airītu arīa angī. **30** ta mūtī wa mūtunda ūrī mītī-inī ya gīthaka-rī, nīguo mūnyendi atariī arī gatagatī ka aanake arīa angī. Ngenagīra gūikara kīgunyī-inī gīake, namo matunda make ngīmacama njiguaga marī mūrīo. **4** Nīandoonyetie nyūmba nene īrīa īrīīagīrwo iruga, nayo bendera īrīa ahaicītie igūrū riakwa nī wendo. **5** Njikīrai hinya na thabibū iria nyūmithie, mūnjerūhīrie hinya na matunda, nī ūndū ndī mūcuce nī wendo. **6** Guoko gwake kwa ūmotho akūigīte rungu rwa mūtwe wakwa, nakuo guoko gwake kwa ūrīo gūkaahīmbīria. **7** Inyuī aarī a Jerusalemu, ndamwīhītithia na thiyya, na mīgoma ya thwariga cia werū-inī atīrī: Mūtikoimbuthūre wendo o na kana mūwarahūre, o nginya wīrirīrie kwarahūka guo mwene. **8** Ta thikīrīria, ūcio nī mwendwa wakwa!

Ta rora! ū nīwe ūyū ūroka, akīrūgaga akīrīire irīma-inī, arooka agītūrūhaga tūrīma-inī. **9** Mwendwa wakwa ahaana ta thiiya, kana ta thwariga ūrīa nyanake. Ta kīrore! Nīwe ūūrīa ūrūngīi thuutha wa rūthingo rwitū, ararorera ndirica-inī, agacūthīrīria mīanya-inī. **10** Mwendwa wakwa aaririe akīnjīira atīrī, “Mūrata wakwa, o wee mūthaka, ūkīra tūthīi. **11** Atīrīrī! Hīndī ya heho nī thiru; nayo mbura nīkīite īgatiga kuura. **12** Nī hīndī mahūa marakunūka thī; ihinda rīa kūina nīkinyu, mīgambo ya ndutura nīraiguuo būrūri-inī witū. **13** Mūkūyū-rī, nīrūtīte ngūyū cia mbere; mīthabibū ūrīa ūratumūra kīro nīraruta mūtarariko wayo wega. Ūkīra, ūka mūrata wakwa; o wee wakwa mūthaka, ūkīra tūthīi.” **14** Ndutura yakwa wee ūrī mīatūka-inī ya rwaro rwa iħinga, kūu cīħitho-inī cia hurūrūka cia irīma, nyonia ūthiū waku, ta reke njigue mūgambo waku; nī ūndū mūgambo waku nī mwororo, na ūthiū waku nī mūthaka. **15** Tūnyitīrei mbwe, o tūbwe tūu tūnini, tūrīa tūthūkagia mīgūnda ya mīthabibū, o mīthabibū ūyo iitū ūratumūra kīro. **16** Mwendwa wakwa nī wakwa na nīi ndī wake; arīithagia kūrīa kūrī itoka. **17** Hūndūka nginya rīrīa kūrīrūra, nacio ciiruru ciirīrie. Hūndūka mwendwa wakwa, tuīka ta thiiya, kana ta thwariga nyanake, ūrī ūrīma-inī cia Betheri.

3 Ūtukū wothe ndī ūrīrī-inī wakwa ndīracaragia ūcio ngoro yakwa yendete; ndīramūcaririe, no ndinamuona. **2** Nīngūkīra thiī ngacangacange itūūra-inī inene, hungure njīra-inī ciarīo na nja ciarīo; thiī ngeethe ūcio ngoro yakwa yendete. Nī ūndū ūcio ngīmūcaria, no ndiigana kūmuona. **3** Arangīri nīmanyonire, magīthiūrūrūka itūūra-inī ūrī

inene. Nḡimooria at̄r̄i, “N̄imuonete ūr̄ia ngoro yakwa yendete?” 4 O ndamah̄it̄uka o ūguo, n̄iguo ndonire ūr̄ia ngoro yakwa yendete. Nḡimūnyiita na ndiamūrekirie, o nginya nḡimūtoonyia nyūmba ya mait̄ū, nḡimūtoonyia kanyūmba ga th̄iin̄i ka ūr̄ia wanjiarie. 5 Inyūi aar̄i a Jerusalemu, ndamwīh̄it̄ithia na thiiya, na m̄igoma ya thwariga cia werū-in̄i at̄r̄i: Mūtikoimbuthūre wendo o na kana mūwarahūre, o nginya wīrirīrie kwarahūka guo mwene. 6 N̄ū ūyū ūroka ambat̄ite oim̄ite werū-in̄i ahaana ta itu r̄ia ndogo, ar̄i mūtarar̄iko wa manemane na ūbani, iria ithondeketwo na mahuti mothe manungi wega ma mwonjoria? 7 At̄r̄ir̄i! N̄i ngaari ya ḡukuua Solomoni, yumagar̄itio n̄i njamba cia ita m̄irongo ītandat̄ū, iria ndīe mūno cia Israeli, 8 othe meeohete hiū cia njora, na othe mar̄i na ūuḡi wa mbaara, o ūmwe wao eyohete rūhiū rwa njora, ehaar̄iirie n̄i ūndū wa imakania iria inḡūka ūtukū. 9 Mūthamaki Solomoni n̄iethondekeire ngaari ya kūmūkuuaga; am̄ak̄ite na m̄it̄i ya kuuma Lebanoni. 10 Ituḡi ciayo atumith̄tie cia betha, naguo mwītiiro wayo n̄i wa thahabu, ḡit̄i kīayo kīgemetio na ḡit̄ambaya kīa rangi wa ndathi, mwena wa th̄iin̄i wayo ūgemetio na wendo n̄i aar̄i a Jerusalemu. 11 Inyūi aar̄i a Zayuni ta kiumei, mwīrorere Mūthamaki Solomoni ek̄ir̄ite th̄umb̄i, th̄umb̄i ūr̄ia nyina aamwīkīrire mūthenya wake wa kūhikania, mūthenya o ūr̄ia ngoro yake yakeneire.

4 H̄i, kāi wee mwendwa wakwa ūkīr̄i mūthaka-i! Iī ti-itherū ūr̄i mūthaka! Maitho maku mahaana ta ma ndutura mak̄ionerwo hau taama-in̄i ūcio ūkūhumb̄ir̄ite ūthiū. Njūr̄i yaku no ta rūru rwa mbūri rūgiikūrūka Kīrima-

inī kĩa Gileadi. **2** Magego maku mahaana ta rūūru rwa ng'ondu ciarikia kūmurwo guoya o ūguo, ikīambata ciumite gūthambio. O īmwe yacio ūrī na ihatha rīayo; hatirī o na īmwe yacio ūrī iiki. **3** Mīromo yaku īhaana ta uuthi mūtune; kanua gaku kagīrīte mūno. Thīa ciaku ihaana ta ciatū igīrī cia itunda rīa mūkomamanga, ikīonerwo hau taama-inī ūcio ūkūhumbīrīte ūthiū. **4** Ngingo yaku īhaana ta mūthiringo ūrīa mūraihi wa Daudi, wakītwo wega mūno; nakuo gūgacuuriro ngo ngiri, na ciothe nī ngo cia njamba cia ita. **5** Nyondo ciaku cierī ihaana ta ciana igīrī cia thiiya, ikahaana ciana cia mahatha cia thiiya ikīrīa itoka-inī. **6** Nīngūthīi kīrima-inī kīa manemane, na nginye karīma-inī ka ūbani, njikare kuo nginya kūrīrura, nacio ciiruru ciirīrie. **7** Wee mwendwa wakwa ūrī mūthaka biū; ndūrī na kameni o na kanini. **8** Ūka tūthīi nawe, mūhiki wakwa, tuume Lebanoni, nītūthīi nawe tuume Lebanoni. Harūrūka uume gacūmbīrī-inī ka Amana, ūkiume kīrima gīa Seniru, o gacūmbīrī ka Herimoni, uume kūu imamo-inī cia mīrūūthi, ūkiume irīma-inī icio cia ngarī. **9** Nīūtahīte ngoro yakwa, wee mwarī wa maitū, o wee mūhiki wakwa; nīūtahīte ngoro yakwa na irora o rīmwe rīa maitho maku, na ithaga rīmwe rīa mūgathī waku wa ngingo. **10** Wee mwarī wa maitū, o we mūhiki wakwa, kaī wendo waku nī wa gūkenerwo-ī! ūwendō waku nī wa gūkenania mūno gūkīra ndibei, naguo mūtararīko wa maguta maku nī mwega kūrī wa mahuti mothe marīa manungi wega! **11** Wee mūhiki wakwa, mīromo yaku ītaatagia mūrīo ta magua ma ūukī; iria na ūukī irī rungu rwa rūrīmī rwaku. Mūtararīko mwega wa nguo ciaku no ta ūrīa wa Lebanoni.

12 Wee mwarī wa maitū, o wee mūhiki wakwa, ūhaana ta mūgūnda mūirigīre, ūkahaana ta gīthima kīrigīre, na ta itherūkīro rīa maaī ihingīrīie. **13** Thuuna ciaku nī ta mūgūnda wa mītī ya mīkomamanga ī na matunda mega mūno, ūrī na mīhanuni, na mītī ūrīa yumaga uundi, **14** ūkoima uundi na manjano, na irago na mīndarathini, hamwe na mūtī o wothe wa ūbani, na manemane na thubiri, na mahuti mothe marīa manungi wega mūno. **15** Wee-rī, ūrī itherūkīro rīa maaī ūrī ūgūnda, ūrī gīthima kīa maaī megūtherera, maikūrūkīte moimīte Lebanoni.

16 Wee rūhuho rwa gathigathini ūkīra, nawe rūhuho rwa gūthini-rī, ūka! Hurutanaai mūgūnda-inī wakwa, nīguo mūtararīko waguo ūhunje kūndū kūraya. Mwendwa wakwa nīatoonye mūgūnda-inī wake, na arīe matunda maguo o macio mega mūno.

5 Wee mwarī wa maitū o wee mūhiki wakwa, nīndoka mūgūnda-inī wakwa; nīnjookanīrīie manemane makwa na mahuti makwa marīa mangī manungi wega. Nīndīite magua makwa, o na ūkī wakwa; nīnyuīte ndibei yakwa, o na iria rīakwa. Arata Inyuī arata-rī, rīai na mūnyue; inyūi mwendaine-rī, nyuai nginya mūiganie. **2** Ndīrari toro, no ngoro yakwa nīreiguīte. Ta thikīrīria! Mwendwa wakwa nīararingaringa mūrango, akiugaga atīrī: “Mwarī wa maitū, wee mwendwa wakwa, wee ndutura yakwa, o wee wakwa ūtarī kaūcuuke-rī, hingūrīra. Mūtwe wakwa nīuihūgītio nī ime, njuīrī yakwa ūkaiyūra ireera rīa ūtukū.”

3 Nīndutīte nguo yakwa ya igūrū: no nginya ndīmīlhumbe rīngī? Ningī nīndīthambīte magūrū: no nginya ndīmekīre gīko rīngī? **4** Mwendwa wakwa araikirie guoko gwake

kamwanya-inĩ ka mūrango, nayo ngoro yakwa ūrambīrīria kūmwīrirīria. **5** Ndīrokīra kūhingūrīra mwendwa wakwa, moko makwa magītaataga manemane, nacio ciara ciakwa ikanyūrūrūkia manemane, nyiitīro-inĩ ya mūrango. **6** Ndīrahingūrīire mwendwa wakwa, no mwendwa wakwa ndararī ho, nīarathiīte; Nayo ngoro yakwa ūroorwo nī hinya nī ūndū wake gūthī. Ndīramwethire, no ndinamuona. Ndīramwītire, no ndananjītīka. **7** Arangīri maranyona magīthiūrūrūka itūūra-inĩ rīu inene. Nao marahūūrire, marandihangia; marandunya nguo yakwa ya igūrū, arangīri acio a thingo! **8** Inyuī aarī aya a Jerusalemu, ndamwīhītithia atīrī: mūngīona mwendwa wakwa-rī, mūkūmwīra atīa? Mwīrei atī ndī mūcuce nī wendo. **9** Wee mūthaka gūkīra andū-a-nja arī angī othe-ri, mwendwa waku aagīrīte agakīra endwa arī angī na kī? Mwendwa waku akīrīte endwa arī angī nakī, nīguo ūtwīhītithie ūguo? **10** Mwendwa wakwa nī mūthaka na agatunīha, nīekūūranīte harī arūme ngiri ikūmi. **11** Mūtwe wake ūhaana ta thahabu theru mūno; njuīrī yake ūrī na mīkumba, na īkaira ta ihuru. **12** Maitho make mahaana ta ma ndutura ciūmbīte tūrūūi-inī, mahaana ta mathambītio na iria, o ta maigītwo wega makaagīrīra ta mathaga. **13** Makai make namo mahaana ta tūmīgūnda tūtumanīte mahuti manungi wega magītararīka. Mīromo yake no ta itoka igūita manemane. **14** Moko make mahaana ta thanju cia thahabu, itheecereirwo tūhiga-inī tūrīa twītagwo thumarati; mwīrī wake ūhaana ta mūguongo ūrīa mūnyorokie, ūgemetio na yakuti ūrīa theru. **15** Magūrū make matariī ta itugī cia mahiga ma mūthembā

wa marimari, ihaandīrīirwo itina-inī cia thahabu īrīa therie. Maūthī make matariī ta Lebanoni, agathakara ta mītarakwa yakuo. **16** Kanua gake akīaria karī mūrīo mūno; we nī wa kwendeka biū. Atīrīrī, ūyū nīwe mwendwa wakwa, ūyū nīwe mūrata wakwa, inyuī aarī a Jerusalemu.

6 Wee mūthaka gūkīra andū-a-nja arīa angī othe-rī, mwendwa waku athīite kū? Mwendwa waku arorire na kū, nīguo tūmūcarie nawe? **2** Mwendwa wakwa aikūrūkire mūgūnda-inī wake, o tūmīgūnda-inī tūrīa tūtumanīte mahuti marīa manungi wega, athīite kūrīithia kū mīgūnda-inī, agītuaga mahūa ma itoka. **3** Niī ndī wa mwendwa wakwa, nake nī wakwa; we arīithagia itoka-inī. **4** Wee mwendwa wakwa, ūrī mūthaka, o ta būrūri wa Tiriza, ūrī wa kwendeka o ta Jerusalemu, na ūkamakania o ta ita rīrī na bendera. **5** Wīhūgūre na kūngī, ūtige kūndora; maitho maku nīmarahoota. Njuūrī yaku no ta rūrūru rwa mbūri rūgūkūrūka Kīrīma kīa Gileadi. **6** Magego maku mahaana ta rūrūru rwa ng'ondu ikīambata ciumīte gūthambio. O īmwe yacio īrī na ihatha rīayo, hatirī o na īmwe yacio īrī iiki. **7** Thīa ciaku ihaana ta ciatū igīrī cia itunda rīa mūkomamanga, ikīonerwo hau taama-inī ūcio ūkūhumbīrīte ūthiū. **8** No gūkorwo na atumia athamaki mīrongo ītandatū, na thuriya mīrongo īnana, na airītu gathirange matangītarīka; **9** no ndutura yakwa, ūcio wakwa ūtarī ūcuuke-rī, gūtirī ūngī mahaanaine, nowe mūirītu wa nyina wiki, o we gītūnio kīa ūcio mūmūciari. Airītu maamuonire makīmwīta mūrathime; nao atumia athamaki o na thuriya makīmūkumia. **10** Nūū ūyū ūroimīra ta ruoro rūgītema, athakarīte ta mweri, na

agathera ta riūa, arī na ūkengu ta wa njata irūrūnganīte?

11 Nindīraikürükire mūgūnda wa mīkombokombo, ngarore tūmītī tūrīa tūmerete kūu gītuamba-inī, nīguo nyone kana mīthabibū nīthundūrīte, o na kana mīkomamanga nīrūfīte kīro. **12** O na itanamenya ūrīa gūtarīi-rī, merirīria ma ngoro yakwa marandwara gatagatī-inī ka ngaari cia mūthamaki cia ita cia andū aitū. **13** Cooka, cooka, wee Mūshulamu; cooka, cooka, nīgeetha tūkwīrorere! Mwendani Mūkwenda kwīrorera Mūshulamu ūyū nīkī, taarī rwīmbo rwa Mahanaimu mūreerorera?

7 We mwarī ūyū wa mūnene, ī magūrū maku mekīrītwo iraatū ti mathaka! Magūrū maku mathakarīte makahaana ta mathaga, marīa mathondeketwo nī moko ma mūbundi mūūgī. **2** Mūkonyo waku nī ta kaihūri ga gīthiūrūrī karīa gataagaga ndibei ningie. Njohero yaku īhaana ta kīhumbu kīa ngano ngonyore, gīthiūrūrūkīirio nī itoka. **3** Nyondo ciaku ihaana ciana igīrī cia thiiya, ikahaana mahatha ma thiiya. **4** Ngingo yaku īhaana ta mūthiringo mūraihi wakītwo na mīguongo. Maitho maku nī ta tūria twa Heshiboni, hakuhī na kīhingo kīa Bathi-Rabimu. Iniūrū rīaku rīhaana ta mūthiringo mūraihi wa Lebanonī ūrīa ūrorete na mwena wa Dameski. **5** Mūtwe waku ūkūhumbaga tanji ta Kīrima gīa Karimeli. Nacio njuīrī ciaku ciirīte ikahaana ta rangi wa ndathi; mūthamaki aikaraga ta oohererwo tūmīcuha-inī twacio. **6** Wee wendo, kaī wee ūrī mūthaka na wa gūkenania-ī! Maūndū maku nīmagūkenania! **7** Kīrūgamo gīaku kīrūngarīte ta mūtī wa mūkīndū, nacio nyondo ciaku ihaana ta imanjīka cia matunda. **8** Ndoigire atīrī, “Nīngūhaica mūtī

ūyū wa mūkīndū; nīngūtua matunda maguo.” Nyondo ciaku irotuīka ta imanjīka cia thabibū, nayo mīhūmū yaku ītararīke wega ta matunda, **9** nako kanua gaku gatuīke ta ndibei īrīa njega mūno. Mwendwa Ndibei īyo īrokinyīra mwendwa wakwa, na īmerūke wega īrī gatagatī ka mīromo na magego. **10** Nīi ndī wa mwendwa wakwa, nake nī niī eriragīria. **11** Mwendwa wakwa, ūka, nītūthīi mīgūnda-inī, nītūthīi tūkaraarīrīre tūtūūra-inī. **12** Nītūrooke gūthīi tene mīgūnda-inī ya mīthabibū tūkarore kana mīthabibū nīmīthundūku, na kana nīīcanūrīte kīro kīayo, o na kana mīkomamanga nīīrutīte kīro: kūu nīkuo ngaakūheera wendo wakwa. **13** Matunda ma mandarīki nīmaratararīka, na mūrango-inī gwitū kūrī na matunda ma mīthembā yothe marīa mega mūno, ma mūgethano o na mangī maikaru, marīa ngūigīire, wee mwendwa wakwa.

8 Naarī korwo no ūtuīke ta mūrū wa maitū, ūrīa wongire nyondo cia maitū! Hīndī īyo, ingīgūtūnga nja, ndaakūmumunya, na gūtirī mūndū o na ūrīkū ūngīmena. **2** Ingīgūtongoria, ngūtware nyūmba ya maitū, ūcio wandutire maündū. Ingikūhe ndibei īrīa njamithie wega ūnyue, o yo ngogoyo ya mīkomamanga yakwa. **3** Guoko gwake kwa ūmothro akūigīte rungu rwa mūtwe wakwa, nakuo guoko gwake kwa ūrīo gūkaahīmbīria. **4** Inyuī aarī a Jerusalemu, ndamwīhītithia atīrī: Mūtikoimbuthūre wendo o na kana mūwarahūre, o nginya wīrirīrie kwarahūka guo mwene. **5** Nūū ūyū ūroka ambatīte oimīte werū-inī, etiiranītie na mwendwa wake? Mwendwa Rungu-inī rwa mūtī wa matunda nīho ndakwarahūrire

ūrī toro; hau nīho nyūkwa aagīrīire nda yaku, o hau
nīho ūcio warī na ruo rwa kūrūmwo aagūciarīre. 6

Njikīra ta mūhūūri ngoro-inī yaku, ūhūūre ta mūhūūri
guoko-inī gwaku; amu wendo ūrī hinya o ta gīkuū, ūiru
waguo ūmītie ngoro o ta mbīrīra. Ūcinaga o ta mwaki
ūrakana, na o ta rūrīrīmbī rūnene mūno rwa Jehova.

(Sheol h7585) 7 Maaī maingī matingīhota kūhoria wendo;
njūūī itingīhota kūūthereria. Korwo mūndū no aheane
ūtonga wothe wa nyūmba yake nī ūndū wa wendo-rī, no
kūnyūrūrio ūngīnyūrūrio o biū. 8 Nītūrī na kairītu ka
maitū, nako gatiumītie nyondo. Tūgeka atīa nī ūndū wa
kairītu kau gaitū, mūthenya ūrīa gagaatuīka ga kūūrio?
9 Korwo nī rūthingo-rī, tūngīaka mīthiringo mīraihi
na igūrū ya betha igūrū rīako. Korwo nī mūrango-rī,
tūngīkahingīrīria na mbaū cia mūtarakwa. 10 Niī ndī
rūthingo, nacio nyondo ciakwa ihaana ta mīthiringo
mīraihi na igūrū. Nī ūndū ūcio maitho-inī make-rī,
ndūkīte o ta mūndū ūtūmaga aiganīre. 11 Solomoni aarī
na mūgūnda wa mīthabibū kūu Baali-Hamoni; mūgūnda
ūcio wa mīthabibū akīūkomborithia kūrī akombori. O
mūndū aarī arehage cekeri 1,000 cia betha nī ūndū wa
maciaro maguo. 12 No mūgūnda wakwa wa mīthabibū nī
wakwa o niī nyiki; cekeri icio 1,000 nī ciaku wee Solomoni;
nacio cekeri 200 nī cia arīa marīmagīra maciaro maguo.
13 Atīrīrī, wee ūikaraga mīgūnda-inī hamwe na arata a
thiritū yaku, reke o na niī njigue mūgambo waku. 14
Umagara na ihenya mwendwa wakwa, ūtuīke ta thiiya,
kana ta thwariga nyanake īrī irīma-inī iria īrī mahuti
manungi wega.

Isaia

1 Maya nîmo maündû marĩa maaguûrîirio Isaia mûrû wa Amozu, makoniî Juda na Jerusalemu hîndî ya wathani wa Uzia, na wa Jothamu, na wa Ahazu, na wa Hezekia, arĩa maarî athamaki a Juda. **2** Atîrîrî, wee igûrû, ta thikîrîria! Nawe thî ta igua! Nîgûkorwo Jehova nîarîtie akoiga atîrî: “Niî heete ciana irio, ngacirera igakûra, no cio ikaanemera. **3** Ndegwa nîyûûî mwene yo, nayo ndigiri ïkamenya mûharatî wa mwene yo, no Israeli ndarî ûndû ooî, andû akwa nîmagîte ûmenyo.” **4** Hî! Kaî mûrî rûrîrî rwîhagia-î. Mûrî andû matitikîte mahîtia, na rûruka rwa andû mekaga ûûru, na ciana ciirutîire gûthûkia maündû! Nîmatiganîirie Jehova; nîmamenete Ûrîa Mûtheru wa Israeli, makamûhutatîra, magacooka na thuutha. **5** Nî kî gîgûtûma mwende gûikara mûkîhûûragwo? Nî kî gîgûtûma mûthîî o na mbere kûrema? Mûtwe wothe nîmûtihangie, nayo ngoro yothe ïkanyamarîka. **6** Kuuma ikinya rîa kûgûrû nginya mûtwe gûtirî handû hagina: no nguraro theri, na mîtûnda, na ironda cia ndîira itarî thambie, kana ikooohwo, kana ikororoiyo na maguta. **7** Bûrûri wanyu ûkirîte ihooru, matûûra manyu manene magacinwo na mwaki; mîgûnda yanyu ûramathwo ûgatigwo ûtheri nî andû a kûngî o mûkionaga, ikoonûhwo ta ûng’âuranîtio nî ageni. **8** Mwarî wa Zayuni atiganîirio ta gîthûnû kîrî mûgûnda wa mîthabibû, agatiganîirio ta kanyûmba karî mûgûnda wa marenge, o na ta itûûra inene rîthiûrûkîirio nî thû ikîenda kûritunyana. **9** Tiga Jehova Mwene-Hinya-Wotheaatûtigîirie matigari manini ma andû-rî, tûngûtuûkîte ta Sodomu, na tûkahaana ta Gomora!

10 Thikīrīriai kiugo kīa Jehova, inyuī mwathanaga Sodomu; na mūigue watho wa Ngai witū, inyuī andū a Gomora! **11** “Magongona macio manyu mūndutagīra maingī-rī, nī ma kī kūrī niī?” Ūguo nīguo Jehova ekūūria. “Nīnjiganītwo nī magongona ma njino, na magongona ma ndūrūme, na maguta ma nyamū noru; niī ndikenagīra thakame ya ndegwa, na ya tūtūrūme, o na ya mbūri. **12** Nūū ūkoragwo amwīrīte mūndutīre magongona macio rīrīa mūgūuka mbere yakwa kūūhooya, mūkīrangaga nja cia nyūmba yakwa? **13** Tigai gūcooka kūrehe maruta ma tūhū! Übumba wanyu nī kīndū kīa magigi harī niī. Ndīngīhota gūkirīrīria ciūngano cianyu cia waganu: mīcemanio yanyu ya Karūgamo ka Mweri, na Thabatū, o na ciathī iria njathane. **14** Ngoro yakwa nīthūire ciathī cianyu cia Karūgamo ka Mweri, o na ciathī iria njathane. Maūndū macio matūkīte mūrigo harī niī, nīmanogetie. **15** Hīndī ūrīa mwambararia moko manyu na igūrū mūkīhooya, nīndīrīmūhithaga maitho makwa ndikamuone; o na mūngīhooya mahooya maingī ndirīmūiguaga. Nīgūkorwo moko manyu maiyūrītwo nī thakame; **16** mwīthambei mwītherie. Eheriai cīko cianyu njūru maitho-inī makwa! Tigai gwīka maūndū mooru, **17** mwīrutei gwīkaga wega! Thingatagai ciira wa kīhooto, na mūkoomīrīria arīa ahinyīrīrie. Tuagai ciira wa ciana cia ngoriai na kīhooto, na mūthaithanagīrīre mūtumia wa ndigwa.” **18** Jehova ekuuga atīrī, “Ūkai tūciire. O na mehia manyu mangīkorwo matunīhīte ta gakarakū-rī, nīmagathera o ta ira; o na maatuīka matunīhīte ta thakame, nīmakerūha o ta guoya wa ng’ondu. **19** Mūngīnjigua na mūnjathīkīre,

nī mūrīriīaga indo iria njega mūno cia būrūri; **20** no mūngīrema na mūrege gwathīka, mūkaaniinwo na rūhiū rwa njora.” Nīgūkorwo nī kanua ka Jehova koigīte ūguo.

21 Hī! Kaī itūūra inene rīrīa rīihokeku nīrītuīkīte ta mūmaraya-ī! Hīndī īmwe rīaiyūrīte ūtuanīri ciira wa kīhoto; ūthingu nīguo watūūraga thīinī warīo, no rīu nī oragani matūūraga kuo! **22** Betha yanyu ūtuīkīte gīko, ndibei yanyu ūrīa njega mūno īgatukanio na maaī. **23** Andū anyu arīa mamwathaga nī kūrema maremete, magatuīka a thiritū ya aici; othe nīmendete mahaki, nao mahanyūkanagia na indo cia kūheo. Maticiiragīra ciana cia ngoriai na kīhoto; na matithikagīrīria ciira wa mūtumia wa ndigwa. **24** Nī ūndū ūcio, Mwathani, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, O we Mwene Hinya wa Israeli, ekuuga atīrī, “Hī! Nīngaitīrīria amuku akwa mang’ūrī makwa, na ndīrīhīrie harī thū ciakwa. **25** Nīngagūūkīrīra na guoko gwakwa; ngagūtheria gīko gīaku gīthire biū, na maūndū maku mothe marīa matarī matheru ndīmatherie.

26 Aciirithania aku ngaatūma matuīke o ta ūrīa maatariī matukū-inī ma tene, na aheani kīrīra aku o ta ūrīa maatariī kīambīrīria-inī. Thuutha ūcio ūgeetagwo Itūūra Inene rīa ūthingu, o na Itūūra Inene Rīihokeku.” **27** Itūūra rīa Zayuni rīgaakūūrwo na ciira wa kīhoto, nao andū a rīo arīa merirīte makūūrwo na ūthingu. **28** No andū arīa aremi na arīa ehia makaaniinwo hamwe, nao arīa matiganagīria Jehova nīmagathira biū. **29** “Nīmūgaconoka nī ūndū wa mīgandi ūyo mīamūre mūtūire mūkenagīra; nīmūkaigua thoni nī ūndū wa mīgūnda ūyo mwīthuurīre.

30 Mūgaatuīka ta mūgandi ūrahooha mathangū, mūtuīke

ta mūgūnda ūtarī maaī. **31** Mündū ūrīa ūrī hinya agaatuīka maragara, naguo wīra wake ūtuīke thandī; we na wīra wake nīmakahīa hamwe, haage mündū wa kūhoria mwaki ūcio.”

2 Ūyū nīguo ūhoro ūrīa Isaia mūrū wa Amozu onire ūkonī ūkoniī Juda na Jerusalemu: **2** Matukū-inī ma kūrigīrīria kīrīma kīa hekarū ya Jehova nīgīkahaandwo kīrī kīo kīnene gatagatī ka irīma iria ingī; nīgīkambarario igūrū rīa tūrīma tūrīa tūngī, nao andū a ndūrīrī nīkuo magaathiiaga. **3** Ndūrīrī nīngītī kīo ikiugaga atīrī, “Ūkai, twambate tūthīi kīrīma-inī kīa Jehova, tūthīi nyūmba ya Ngai wa Jakubu. Nīagatūrūta ūhoro wa mīthīire yake, nīgeetha tūgeragīre njīra ciake.” Nīgūkorwo Zayuni nīgūkoima ūtaarani, nakuo Jerusalemu kuume ndūmīrīri ya Jehova. **4** Nake nīagatuithanagia ndūrīrī ciira, na aiguithanie irīndī nīngī. Hiū ciao cia njora magaacithondeka ituīke mīraū ya kūrīma, namo matimū mao mamathondeke matuīke hiū cia gūceeha mītī. Gūtirī rūrīrī rūgaacooka kūrūna rūrīrī rūrīna rūngī na rūhiū rwa njora, o na kana merute ūhoro wa mbaara hīndī īngī. **5** Atīrīrī wee nyūmba ya Jakubu, ūkaai tūthīi age tūmūrīkīrwo nī ūtheri wa Jehova. **6** Wee nītīganīrie andū aku, o acio a nyūmba ya Jakubu. Nao marūmītie mūno mītugo na irīra cia andū a mwena wa irathīro; maragūraga ta Afilisti, na makagīa thiritū na andū matooī Ngai. **7** Būrūri wao ūiyūrīte betha na thahabu, igīna ciao itingīthira. Būrūri wao ūiyūrīte mbarathi; na ngaari ciao cia ita itingītarīka. **8** Būrūri wao ūiyūrīte mīhianano ya kūhooywo; mainamagīrīra wīra wa moko mao, o indo iria mathondekete na ciara

ciao. **9** Nĩ ũndũ ūcio mündũ nřakaharürükio, nacio iruka
cia andũ iconorithio; ndũkanamarekere. **10** Toonyai
rwaro-inĩ rwa ihiga, mwihithe třiri-inĩ mřürře křimakania
křia Jehova na riiri wa ūnene wake! **11** Maitho ma
mündũ mwitři nřimagaconorithio, naguo mwitřio wa andũ
nřukaharürükio; no Jehova we wiki nřwe ūgaatřugřio
mřthenya ūcio. **12** Jehova Mwene-Hinya-Wothe arř
na mřthenya aigřte wa gřukřira andũ arřa othe etři
na arřa meikagřira, na arřa othe metřugagřia (nao
othe nřmakanyiihio), **13** na okřire mřtarakwa yothe ya
Lebanoni, řřia mřraihu na igřurř na ikaneneha mřuno, o
na mřgandi yothe ya Bashani, **14** na okřire irřma iria
ndaaya na igřurř, na třřma tuothe třřia třraihu. **15**
na okřire mřthiringo o wothe mřraihu na igřurř na
rřthingo o ruothe rwakřtwo rwa hinya, **16** na okřire
marikabu ciothe cia Tarishishi, na marikabu ciothe iria
njega mřuno. **17** Mwitřugřio wa mündũ nřukaharürükio,
na mwitřio wa andũ ūconorithio; no Jehova we wiki
nřwe ūgaatřugřio mřthenya ūcio, **18** nayo mřhianano ya
křhooywo nřigathira biř. **19** Andũ makoorřra ngurunga-
inĩ cia ndwaro cia mahiga, o na marima-inĩ ma thř,
moorřre křimakania křia Jehova na riiri wa ūnene wake,
hřndř řřia akaarřgama athingithie thř. **20** Mřthenya ūcio
andũ makooya mřhianano yao ya betha, na mřhianano yao
ya thahabu, řřia methodikeire mamřhooyage, mamřkřie
huko na huhu. **21** Nao makoorřra ngurunga-inĩ cia ndwaro
cia mahiga, na mahiga-inĩ marřia macunjurře morřre
křimakania křia Jehova na riiri wa ūnene wake, hřndř řřia
akaarřgama, athingithie thř. **22** Tiga kwřhoka mündũ,

ūrīa mīhūmū yake īrī o maniūrū-inī make. Nī ūndū-rī,
akīrī wa bata ūrīkū?

3 Atīrīrī, Mwathani, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, arī hakuhī kwehereria Jerusalemu na Juda ūteithio wao na kīrīa kīmatiiragīrīra, amehererie ūteithio wothe wa irio na wa maaī, **2** o na amehererie mūndū ūrīa njamba na mūrūi wa mbaara, na mūtuanīri ciira na mūnabii, na mūragūri na mūthuuri wa kīama, **3** na mūtongoria wa gīkundi gīa thigari mīrongo ītano, na mūheani kīrīra, na mūbundi mūūgī, o na mūndū-mūgo mūūgī. **4** Tūhīī nītuo ngaatua anene ao; na maathagwo nī tūkenge. **5** Andū nīmakahiinyanīrīria: o mūndū akaahinyīrīria ūrīa ūngī, mūndū wa itūūra okīrīre mūndū wa itūūra rīake. Arīa anini nīmagookīrīra arīa akūrū, nao arīa matarī ngumo mokīrīre mūndū ūrīa mūtīku. **6** Mūndū nīakanyiita ūmwe wa ariū a nyina arī gwa ithe mūciī, amwīre atīrī, “Wee ūrī na nguo ya igūrū, tuīka mūtongoria witū; ūreke kūndū gūkū kwanangītwo kūgīe wathani-inī waku!” **7** Nowe nīakaanīrīra mūthenya ūcio oige atīrī, “Nī ndirī na kīhonia. Nīgūkorwo gwakwa mūciī gūtirī irio kana nguo, tigai kūndua mūtongoria wa andū.” **8** Nīgūkorwo Jerusalemu nīkūratūgūūga, nakuo Juda nīkūragūa; ciugo na ciīko ciakuo nīirokīrīra Jehova na makang'athīria thiithi wake ūrī riiri. **9** Ithiithi ciao nīcio ciumbūraga ūrīa mahaana; maanīkaga mehia mao o ta ma Sodomu; o na matimahithaga. Kaī marī na haaro-ī! Nīo mereheire mwanangīko. **10** Ha ūhoro wa andū arīa athingu, meerei atī nīmakagaacīra; nīgūkorwo nīmakaarīīaga maciaro ma maūndū marīa maaneka. **11** No andū arīa aaganu,

meerei atīrī: kaī marī na haro-ī! Nīgūkorwo mwanangīko ūrī igūrū rīao! Nao makaarīhwo kūringana na wīra wa moko mao. **12** Andū akwa mahinyagīrīrio nī ciana, nao andū-a-nja nīo mamaathaga. Atīrīrī inyuī andū akwa, atongoria anyu nīo mamūhītithagia, magatūma muume njīra īrīa yagīrīire. **13** Jehova nīaikarīre gītī gīake iciirīro-inī; akarūgama nīguo aciirithie andū. **14** Jehova nīarīkītie gūtuīra athuuri na atongoria a andū ake ciira, akameera atīrī: “Nī inyuī mwanangīte mūgūnda wakwa wa mīthabibū; o na indo iria mūtunyīte athīini irī thīinī wa nyūmba cianyu.” **15** “Mūhehenjaga andū akwa, na mūkamemenda mothiū ma athīini nīkī?” nīguo Mwathani Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekūūria. **16** Jehova ekuuga atīrī, “Andū-a-nja a Zayuni nīetīi, mathiiaga maguucītie ngingo, makiuhanaga na maitho mao, na makinyaga na njacī magīthīi, na makagambia njingiri iria irī thūng’wa-inī ciao. **17** Nī ūndū ūcio Mwathani nīagatūma andū-a-nja acio a Zayuni magīe na ironda mītwe; Jehova nīakoonania njaga yao.” **18** Mūthenya ūcio Jehova nīakamaaūra mathaga mao: nīmo bangiri, na rūtamī rwa kuoha njuīrī, na mīgathī īrīa ūhacīte ta mweri, **19** na icūhī cia matū, na mīrīnga ya moko, na taama wa kwīhumbīra ūthiū, **20** na itambaya cia mūtwe, na irengeeri cia magūrū, na mīcibi, na cuba cia maguta manungi wega, na ithiitū **21** na icūhī cia mūhūūri cia moko, na icūhī cia maniūrū, **22** na nguo ndaihu iria njega, na ngūbia, na tūbuti, na nguo cia igūrū, na tūmondo, **23** na icicio cia kwīrora, na nguo cia gatani īrīa njega, na itambaya, na macuka ma ciande. **24** Handū ha mūtararīko

mwega gūkaagīa na mūnungs mūnu; handū ha mūcibi
hagaakorwo mūkanda; handū ha njuīrī thondeke wega
hagīe kīhara; handū ha nguo njega hakaagīa nguo ya
ikūnia; naho handū ha ūthaka wa mwīrī hagīe gūcinanwo
na ruoro. **25** Arūme anyu makooragwo na rūhiū rwa
njora, nacio njamba cianyu cia ita ikaaniinīrwo mbaara-
inī. **26** Ihingo cia Zayuni nīgacakaya na igirīke, na itūūra
rīu rīkire ihooru, na rīikare rīmomoretwo, rīkagūa thī.

4 Na rīrī, mūthenya ūcio andū-a-nja mūgwanja
makaanyiita mūndū mūrūme ūmwe, mamwīre atīrī,
“Tūrīrīnaga irio ciitū ithuī ene, na twīheage nguo; no
ūreke twītanagio nawe. Twehererie thoni ciitū!” **2**
Mūthenya ūcio Thuuna ya Jehova nīgathakara na īgē
riiri, namo maciaro ma būrūri ūcio magaakorwo marī
mega, na marī mwīraho na riiri wa arīa magaakorwo
marī matigari kūu Isiraeli! **3** Na rīrī, nīgūgakinya atīrī,
andū arīa magaatigwo Zayuni, na arīa magaakorwo
matigaire Jerusalemu, mageetagwo atheru, nao nī arīa
othe maandīkītwo na magaathīrīrwo gūtūūra muoyo kūu
Jerusalemu. **4** Mwathani nīagathambia gīko kīrīa kīuru
kīa andū-a-nja a Zayuni; nīagatheria Jerusalemu marooro
ma thakame arī na roho wa gūtuanīra ciira o na roho wa
gūcina na mwaki. **5** Ningī Jehova nīagatūma itu rīa ndogo
rīgīe kūndū guothe mūthenya kūrīa gūikarītwo nī andū
kīrīma-inī kīu gīa Zayuni, na atūme kūrīa kūnganītwo
gwakane rūrīrīmbī rwa mwaki ūtukū; igūrū rīa riiri ūcio
wothe gūgaakorwo taarī hema. **6** Īgaatuīka ta gīthūnū
gīa kūrehe kīruru gīa kwīgitia kuuma kūrī ūrugarī wa

mūthenya, na handū ha kūrīra na ha kwīgitia kuuma
kūrī kīhuhūkanio kīa rūhuho na kīa mbura.

5 Nīngūinīra mwendwa wakwa ūrīa nyendete rwīmbo,
ndīmūinīre rwīmbo rūkonī mūgūnda wake wa mīthabibū:
Mwendwa wakwa aarī na mūgūnda wa mīthabibū kīrima-
inī handū hanoru mūno. **2** Akīthiūrūkīria na mūtarō,
na akīungania mahiga marīa mothe maarī kuo akīmate,
agīcooka akīūhaanda mīthabibū ūrīa mīega mūno. Nīakire
mūthiringo mūraihi na igūrū kūu thīinī waguo, o na ningī
akīenja handū ha kūhihagīra thabibū. Nake agīeterera
ūciare thabibū njega, no rīrī, waciare thabibū cia
gīthaka. **3** “Atīrīrī, inyuī andū aya mūtūraga Jerusalemu o
na andū a Juda, tūtuithaniei ciira, niī na mūgūnda wakwa
wa mīthabibū. **4** Nī ūndū ūrīkū ūngī ingēkire mūgūnda
ūcio wakwa wa mīthabibū gūkīra ūguo ndawīkire?
Waciare thabibū cia gīthaka nīkī, o hīndī ūrīa ndetereire
ūciare thabibū njega? **5** Atīrīrī, nīngūmwīra ūrīa ngwīka
mūgūnda ūcio wakwa wa mīthabibū: Nīngūwehereria
rūgīri rwaguo, nīguo wanangwo, njooke momore rūthingo
rwaguo, nīguo ūrangīrīrio. **6** Ndīūtiganīrie wanangīke,
ūtegūcehwo kana kūrīmwo, naguo ūrīmeraga cong'e
na mīigua. Ningī njathe matu matikanaurīrie mbura.”
7 Mūgūnda wa mīthabibū wa Jehova Mwene-Hinya-
Wothe nīguo nyūmba ya Isiraeli, nao andū a Juda nīo
mūgūnda wake wa mīthabibū ūrīa akenagīra. Nake eethire
ciira wa kīhoto, akīona o ūiti wa thakame; agīcaria
ūthingu, no akīigua kīrīro kīa mīnyamaro. **8** Kaī, inyuī
arīa mūikaraga mūkīongagīrīra nyūmba mūrī na haro-ī!
O inyuī mūnyiitithanagia gīthaka kīmwe na kīrīa kīngī

gīgatuīka kīmwe, nginya hakaaga handū ha gūtigīria
andū arīa angī, nīguo mūtūure būrūri-inī mūrī inyuiki. 9
Jehova Mwene-Hinya-Wothe oigīte atīrī ngīguaga: “Ti-
itherū nyūmba iria nene nīgakira ihooru, nacio nyūmba
iria thaka ciage andū a gūciikara. 10 Mügūnda wa ūka
ikūmi wa mīthabibū ūkaaruta bathi ūmwe ya ndibei, nayo
homeri ūmwe ya mbegū yume eba ūmwe ya ngano.” 11
Kaī arīa marokaga gūkīra rūciinī tene, makahang’ire
njoohi marī na haaro-ī! o acio maikaraga thī ūtukū
gūgakūra, nginya makarīo nī ndibei. 12 Maruga-inī
mao makoragwo na inanda cia mūgeeto, na cia inubi na
tūhembe, na mītūrirū, o na ndibei, no matirūmbūyagia
ciiko cia Jehova, na makaagīra wīra wa moko make gītīo.
13 Nī ūndū ūcio andū akwa nīmagatahwo matwarwo
būrūri ūngī nī ūndū wa kwaga ūmenyo; andū ao arīa
atīku magaakua nī ng’aragu, nakīo kīrīndī kīao kīhooteke
nī nyoota. 14 Nī ūndū ūcio mbīrīra nīnenehetie thuti
nī ūndū wao, na īgaathamia kanua kayo gatarī gīturi;
kūu nīkuo gūkaaharūrūka andū ao arīa marī igweta
na ikundi cia andū, hamwe na andū arīa manyuuaga
makanegena, o na arīi. (Sheol h7585) 15 Nī ūndū ūcio
mūndū nīakaharūrūkio, nakīo kīrīndī gīconorithio, namo
maitho ma arīa etīi maconorithio. 16 No Jehova Mwene-
Hinya-Wothe nīagatūūgīrio nī ūndū wa ciira wake wa
kīhooto, nake Mūrungu, o we ūcio mūtheru, nīakeyonania
nī mūtheru na ūndū wa ūthingu wake. 17 Hīndī ūyo
ng’ondū ikaariīaga ta irī ūrīithio-inī wacio; natuo tūgondu
tūkaariīithagio kūndū kūrīa kwanangīku gwa itonga. 18
Kaī arīa maguucagia mehia na mīhīndo ya maheeni marī

na haaro-īl o acio maguucagia waganu na mīkanda ta īrīa
īguucagia ngaari cia ng'ombe, **19** o acio moigaga atīrī,
“Ngai nīahiūhe oke, nīahīke wīra wake nīguo tūwone.
Nīūkuhīrīrie, mūbango wa Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli
nīūuke, nīguo tūūmenye.” **20** Kaī arīa metaga ūūru wega,
naguo wega makawīta ūūru marī na haaro-īl o acio
matuaga nduma nīyo ūtheri, na ūtheri makaūtua nduma,
na magatua kīndū kīrūrū nī kīrī mūrīo, nakīo kīndū kīrīa
kīrī mūrīo magagītua nī kīrūrū. **21** Hī! Kaī arīa meyonaga
marī oogī maitho-inī mao, na makeyona marī na ūmenyi
marī na haaro-īl. **22** Hī! Kaī andū arīa marī ngumo ya
kūnyua ndibei, na njoorua cia kūriingia indo cia gūtūma
andū marīo marī na haaro-īl. **23** o arīa marekagīrīria andū
arīa mehītie nī ūndū wa ihaki, no makarega gūtua ciira
wa kīhooto wa andū arīa matehītie. **24** Nī ūndū ūcio, o ta
ūrīa nīnīmbī cia mwaki icinaga itira cia mūgūnda, na ta
ūrīa nyeki nyūmū īniinūkagio nī rūrīrīmbī rwa mwaki-rī,
ūguo noguo mīri yao īkaabutha, na kīro kīao kīumbūrwo
o ta rūkūngū; nīgūkorwo nīmaregete watho wa Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, na makamena kiugo kīa Ūrīa
Mūtheru wa Isiraeli. **25** Nī ūndū ūcio marakara ma Jehova
maakanīte mookīrīre andū ake; nake nīatambūrūkītie
guoko amagūthe magūe thī. Irīma nacio igathingitha,
nacio ciimba ciao ikaaraganio njīra-inī ta mahuti. No o na
kūrī ūguo-rī, marakara make matirī maraahūahūa, guoko
gwake no gūtambūrūkītie o na rīu. **26** Nake ahaicītie
bendera handū igūrū eete ndūrīrī iria irī kūraya, nao
arīa marī ituri cia thī ahuhaga biringi akīmeeta. Nīo aya
mokīte, mateng'erete na ihenya. **27** Gūtirī o na ūmwe wao

ūraanoga kana akahīngwo, gūtirī o na ūmwe ūracūūnga kana agakoma; gūtirī ūraregeria mūcibi njohero, o na gūtirī rūrigi rwa kīraatū rūtuūkīte. **28** Mīguī yao nī mīūgī, namo mota mao mothe nīmageete; mahūngū ma mbarathi ciao mahaana ta ihiga rīa nyaigī, namo magūrū ma ngaari ciao cia ita mathiiaga ta rūhuho. **29** Mūraramo wao nī ta wa mūrūūthi, nao mararamaga o ta njaū cia mīrūūthi; marurumaga makīnyiita ūguīmi wao, na makaūkuua na gūtirī ūngūūteithūra. **30** Mūthenya ūcio makaararama nī ūndū wa kīrīa manyiitīte, o ta ūrīa iria rīrurumaga rīgīkia ndihū. Na mūndū angīgaacūthīrīria būrūri-inī, akoona no nduma ūrī kuo na mīnyamaro, o naguo ūtheri nīūgaathīikwo nī matu.

6 Na rīrī, mwaka ūrīa Mūthamaki Uzia aakuire-rī, nīguo ndonire Mwathani aikarīire gītī kīa ūnene, kīrī igūrū na gītūūgīrītīo, nayo nguo yake yaiyūrīte hekarū nī ūndū wa ūrīa yaraihīte. **2** Igūrū wake kwarūgamīte aserafi, na o mūserafi ūmwe aarī na mathagu matandatū: nao makehumbīra mothiū mao na mathagu meerī, namo meerī makehumbīra magūrū namo, na meerī makombūka namo. **3** Nao metanaga makerana atīrī: “Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe mūtheru, ūrī nīwe mūtheru, ti-itherū nīwe mūtheru; thī yothe ūiyūrītwo nī riiri wake.” **4** Nī ūndū wa mūrurumo wa mīgambo yao, itugī cia mīrango na hingīro ciaguo ikīnyenya, nayo hekarū ūkīiyūra ndogo. **5** Na nī ngānīrīra ngiuga atīrī, “Hī! Kaī ndī na haaro-ī! Ndīgūthira! Nīgūkorwo ndī mūndū wa mīromo ūtarī mītheru, o na ningī ūdūūranagia na andū matarī mīromo mītheru, na maitho makwa nīmonete

Mūthamaki, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe.” **6** Hīndī
īyo mūserafi ūmwe akīumbūka, agīuka harī niī akuuīte
ikara rīa mwaki na guoko, rīrīa aarutīte na mīhato
kīgongona-inī. **7** Mūserafi ūcio akīhutia kanua na ikara
rīu, akiuga atīrī, “Kuona atī ikara rīrī nīrīahutia mīromo
yaku, mahītia maku nīmehero, o namo mehia maku
nīmahoroherio.” **8** Ningī ngīigua mūgambo wa Mwathani
ūkīuria atīrī, “Nūū ngūtūma? Na nūū ūgūthī handū
haitū?” Na niī ngīcoodia atīrī, “Niī ūyū haha. Ndūma!” **9**
Nake akīnjīra atīrī, “Thī ūkeere andū aya atīrī: “Inyuī
tūūrai o mīguaga no mūtikanamenye ūndū; tūūrai
muonaga no mūtikanakuūke.’ **10** Tūma ngoro cia andū aya
ciūme, o na ūtūme matū mao magīe njika mage kūigua,
o na ūhinge maitho mao matige kuona. Tondū maahota
kuona na maitho mao, na maigue na matū mao, na ngoro
ciao igīe na ūmenyo, macooke magarūrūke mahonio.” **11**
Na niī ngīcooka ngīuria atīrī, “Mwathani, nī nginya rī?”
Nake akīnjookeria atīrī: “Nī nginya hīndī ūrīa matūūra
marīa manene magaakorwo maanangītwo na matarī
na wa kūmatūūra, nacio nyūmba ikorwo ūtiganīrio, na
mīgūnda ūkaanangwo na ūgathūkio biū, **12** o nginya rīrīa
Jehova agaakorwo atwarīte andū othe kūraya, naguo
būrūri ūgatiganīrio biū. **13** Na rīrī, o na kūngīkorwo
kūrī na gīcunjī gīa ikūmi kīa andū gītigaire būrūri-inī-
rī, būrūri ūcio no ūkaanangwo ūngī. No rīrī, o ta ūrīa
mūceneni na mūgandi ūtigagio ithukī yatemwo-rī, ūguo
noguo rūciaro rūrū rwamūre ūgaatigario gītina kīaruo
būrūri-inī ūcio.”

7 Hīndī īrīa Ahazu mūrū wa Jothamu, mūrū wa Uzia, aarī mūthamaki wa Juda-rī, Rezini mūthamaki wa Suriata marī na Peka mūrū wa Remalia mūthamaki wa Israeli, makīambata mathiī magatharīkire itūūra rīa Jerusalemu, no matiigana kūrītooria. **2** Na rīrī, andū a nyūmba ya Daudi nī meerirwo atīrī, “Andū a Suriata nīmanyiitanīte na andū a Efiraimu”; nī ūndū ūcio ngoro ya Ahazu o na ngoro cia andū ake ikīnaina o ta ūrīa mītī ya mūtitū ūainagio nī rūhuho. **3** Hīndī ūyo Jehova akīra Isaia atīrī, “Umagara, wee mūrī na mūrūguo Sheari-Jashubu, mūthiī mūgatūnge Ahazu mūthia-inī wa mūtarō ūrīa uumīte Karia-inī ka Rūgongo, njīra-inī ya gūthiī Gīthaka kīa Mūthambia-Nguo. **4** Ūmwīre atīrī, ‘Wīmenyerere, ūikare ūhooreire na ndūgetigīre. Ndūkareke ūrīo nī hinya nī ūndū wa icinga icio igīrī iratooga ndogo; ndūgetigīre marakara mahiū ma Rezini, na ma Suriata, o na ma mūrū wa Remalia. **5** Suriata, na Efiraimu, na mūrū wa Remalia nīmaciiriire gūkwanga, makoiga atīrī, **6** “Nītūtharīkire Juda, tūkūnyariire na tūkūgayane, na tūtue mūrū wa Tabeeli mūthamaki wakuo.” **7** No rīrī, Mwathani Jehova ekuuga atīrī: ““Ūhoro ūcio ndūgaakinyanīra, na ndūgekīka, **8** nīgūkorwo itūūra inene rīa Suriata nī Dameski, na mūnene wa Dameski no Rezini. Ihinda rīa mīaka mīrongo ūtandatū na ūtano ūtaanathira-rī, andū a Efiraimu magaakorwo maharanātīo ūndū matangīcooka gūtuūka rūrīrī. **9** Ningī ūtūūra inene rīa Efiraimu nī Samaria, na mūnene wa Samaria no mūrū wa Remalia. Mūngīaga kūrūgama mūrūmīte wega wītīkio-inī wanyu-rī, mūtikehaanda o na atīa.”” **10** Ningī Jehova nīarīirie Ahazu

o rīngī, akīmwīra atīrī, **11** “Ītia kīmenyithia kuuma kūrī Jehova Ngai waku, o na kiumīte kūndū kūrīa kūriku mūno, kana kiumīte igūrū kūrīa kūraihi mūmo.” (**Sheol h7585**)

12 No Ahazu akiuga atīrī, “Niī ndigwītia; niī ndikūgeria Jehova.” **13** Ningī Isaia akiuga atīrī, “Ta iguai rīu, inyuī andū a nyūmba ya Daudi! Anga mūkuona arī ūndū mūnini kūgeria ūkirīrīria wa andū? Anga nīmūūkūgeria ūkirīrīria wa Ngai wakwa o naguo? **14** Nī ūndū ūcio-rī, Mwathani we mwene nīakamūhe kīmenyithia: Nīgūkorwo mūirītu gathirange nīakagīa nda aciare kahīī, nake agatue Imanueli. **15** Iria imata na ūukī nīcio gakarīaga rīrīa gakaamenya kūrega ūūru na gwīthuurīra maūndū marīa mega. **16** No mbere ya kahīī kau kūmenya kūrega ūūru na gwīthuurīra maūndū marīa mega-rī, būrūri ūcio wa athamaki acio eerī wītigīrīte nīukanangwo. **17** Jehova nīagakūrehithīria wee mwene na andū aku, o na andū a nyūmba ya thoguo maūndū matarī moneka kuuma rīrīa Efiraimu aatiganire na Juda; Jehova akaarehera mūthamaki wa Ashuri.” **18** Hīndī īyo Jehova nīakahūhīra ngi mīrūri, acīite kuuma tūrūūi-inī twa kūraya twa būrūri wa Misiri, na eete njūkī iria irī būrūri wa Ashuri. **19** Nacio ciathe nīcigooka ciikare iharūrūka-inī cia mīkuru, na mīatūka-inī ya ndwaro cia mahiga, na ihinga-inī ciathe cia mīigua, na marima-inī mothe ma maaī. **20** Mūthenya ūcio Mwathani nīakahūthīra rwenji rūkomboretwo kuuma mūrīmo wa Rūūi rwa Farati; naruo nīruo mūthamaki wa Ashuri; nake nīakenja mītwe yanyu na njuīrī cia magūrū manyu, o na ningī enje nderu cianyu. **21** Mūthenya ūcio, mūndū akaarīthia o moori īmwe na ng'ondu igīrī. **22**

Na tondū wa ūingī wa iria rīrīa igaakamagwo-rī, mündū ūcio akaanyuuaga iria imata. Arīa othe magaatigara kūu bürūri ūcio makaanyuuaga iria imata, na marīnage ūūkī.

23 Mūthenya ūcio, kündū kūrīa guothe kwarī mīthabibū 1,000 īngīendirio cekeri 1,000 ya betha, gūgaakūra o cong'e na mītī ya mīigua. **24** Andū magaathiiaga kuo marī na ūta na mīguī, nīgūkorwo bürūri ūcio ūkaiyūra cong'e, na mītī ya mīigua. **25** Nakuo irīma-inī guothe kūrīa kwanařīmwo na icembe, mūtigacooka gūthīi nī ūndū wa gwītigīra cong'e, na mītī ya mīigua; kündū kūu gūgaatuīka gwa kūrīithagio ng'ombe, na gwa kūrangagwo nī ndūūru cia ng'ondu.

8 Ningī Jehova akīnjīira atīrī, “Oya kībaū kīnene, na ūkīandīke na karamu ka ndūire ūū: Maheri-Shalali-Hashi-Bazu. **2** Na nī nīngwīta Uria ūrīa mūthīnjīri-Ngai, na Zekaria mūrū wa Jeberekia matuīke aira akwa ehokeku.” **3** Hīndī īyo ngīthīi, ngīkoma na mūtumia wakwa, nake akīgīa nda, agīciara kahīi. Nake Jehova akīnjīira atīrī, “Gatue Maheri-Shalali-Hashi-Bazu. **4** Kahīi kau gataanamenya gwītana koige ‘Baba’ kana ‘Maitū’, ūtonga wa Dameski na indo iria itahītwo nī Samaria nīgakuuo nī mūthamaki wa Ashuri.” **5** O rīngī Jehova akīnjārīria, akīnjīira atīrī: **6** “Kuona atī andū aya nīmaregete maaī marīa mathereraga mahooreire ma Siloamu, na magakenera Rezini o na mūrū wa Remalia-rī, **7** nī ūndū ūcio Mwathani akiriī kūmarehithīria mūiyūro mūnene wa Rūūī rwa Farati, naruo nīruo mūthamaki wa Ashuri arī na riiri wake wothe. Rūkaaiyūrīrīra mīkarō yaruo yothe, na ruune hūgūrūrū ciaruo, **8** ningī rūgaathiī rūhaatīte

Juda rūiyūre guothe, rūhītūkīire kuo na rūkinye nginya
ngingo. Mathagu maaruo matambūrūkītio makaahumbīra
wariī wa būrūri waku, wee Immanuel!” **9** Atīrīrī inyuī
andū a ndūrīrī, ugīrīriai mbugīrīrio ya mbaara, na no
mūgūthetherwo! Ta thikīrīriai inyuī mabūrūri ma kūraya.
Haarīriai mbaara, na no mūgūthetherwo! Haarīriai
mbaara, na no mūgūthetherwo! **10** Thugundai mībango
yanyu, no īgaatuīka ya tūhū; ariai ūhoro wa matanya
manyu, no matikahinga, nīgūkorwo Mūrungu arī hamwe
na ithuī. **11** Jehova nīanjarīrie ūhoro ūcio agwatīirie
mūno, na akīngaania ndikarūmīrīre njīra cia andū acio.
Akīnjīira atīrī: **12** “Maūndū marīa mothe andū aya
metaga ndundu ya gwīka ūūru, wee ndūkamete ndundu
ya gwīka ūūru; na ndūgetigīre kīrīa metigagīra, na
ndūkamakio nīkīo. **13** Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe
mūrītuaga mūtheru, we nīwe mwagīrīirwo nī gwītīgīra,
o we nīwe ūngītūma mūmake, **14** na nīwe ūgaatuīka
handū hanyu harīa haamūre; no kūrī nyūmba cierī cia
Israeli agaatuīka ihiga rīrīa rītūmaga andū mahīngwo,
na rwaro rwa ihiga rūrīa rūtūmaga magūe. Na kūrī
andū arīa matūūraga Jerusalemu agaatuīka mūtego na
gīkerenge gīa kūmanyiita. **15** Aingī ao nīmakahīngwo;
nao magūe na moinīke, magwatio na manyiitwo.” **16**
Oha ūira ūcio na watho ūcio, ūūhūūre mūhūūri ūtuīke
kīrīra harī arutwo akwa. **17** Nīi ngweterera Jehova, ūrīa
ūhīthīte nyūmba ya Jakubu ūthīū wake. Ndīrīikaraga
ndīmwīhokete. **18** Nīi hamwe na ciana iria Jehova aheete-
rī, nī ithuī marūūri na imenyithia thīnī wa Israeli kuuma
kūrī Jehova Mwene-Hinya-Wothe ūrīa ūtūūraga Kīrīma-

inī gīa Zayuni. **19** Andū mangīkwīra ūgatuīrie kīrīra kuuma kūrī aragūri na ago arīa mahehanaga na makang'ung'urārī, ūkaamoria atīrī, "Githī andū matiagīrīirwo nīgūtuīria ūhoro harī Ngai wao?" Nī kīi gīgūtūma mūtuīrie ūhoro wa andū arīa marī muoyo kuuma kūrī arīa akuū? **20** Nī kaba mūütuīrie watho-inī wa Ngai o na ūira-inī wake! Angīkorwo ūhoro wao ndūkūringana na ciugo ici, o nao matirī na ūtheri. **21** Andū magaatuīkanagīria būrūri-inī marī anyamaarīku na marī ahūtu; na rīrī, rīrīa makahūūta mūno, nīmakarakara mūno na matiire maitho na igūrū, nao marume mūthamaki wao na Ngai wao. **22** Hīndī īyo makaarora thī mone o mīnyamaro, na nduma, na kīeha gīa kūmakania, nao nīmagaikio nduma-inī ndumanu.

9 No rīrī, andū a būrūri ūyū arīa makoretwo marī na mīnyamaro matigacooka kūgīa na kīeha. Mbere īyo nīanyararithirie būrūri wa Zebuluni na būrūri wa Nafitali, no mahinda ma thuutha-inī nīagatīithia būrūri ūrīa ūgereire iria-inī, ūikūrūkanītie na Rūūi rwa Jorodani, nīkuo gwītagwo Galili-kwa-Ndūrīrī: **2** Andū arīa matūūraga nduma-inī nīmonete ūtheri mūnene; nao arīa matūūraga būrūri ūrī nduma ta ya gīkuū-rī, nīmariirwo nī ūtheri. **3** Wee nīūingīhītie rūrīrī rūu, na ūkongerera gīkeno kīaruo; andū aruo makenaga marī mbere yaku, o ta ūrīa andū makenagīra magetha, magakena o ta ūrīa andū makenaga makīgayana indo cia ndaho. **4** Nīgūkorwo o ta ūrīa kwarī mūthenya ūrīa Amidiani maahootirwo, ūguo noguo unangīte icooki rīrīa rīmaritūhagīra, na ūkoinanga mūtī wa kūmoohania ciande, na rūthanju rwa arīa mamahinyagīrīria. **5** Iraatū ciothe cia njamba cia ita

iria ihūthagīrwo mbaara-inī, na nguo ciothe ītoboketio thakame-inī, igaatuīka cia gūcinwo ta irī ngū cia mwaki.

6 Nīgūkorwo nītūciarīrwo kaana, tūkaheo kahīī, naguo wathani ūgaakorwo ciande-inī ciako. Nako gageetagwo Mūheani-Kīrīra-wa-Kūgegania, Mūrungu Mwene-Hinya, Ithe-wa-Andū-wa-Tene-na-Tene, Mūnene-wa-Thayū. **7** Naguo ūhoro wa gūtheerema kwa ūthamaki wake na thayū gūtirī hīndī igaathira. Agaathamakagīra ūthamaki wake aikariire gīfī kīa ūnene kīa Daudi, aūhaande na aūtiirīrīre na ciira wa kīhoto na ūthingu, kuuma rīu nginya tene. Kīyo kīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīkīo gīgaatūma maūndū macio mekīke. **8** Mwathani nīatūmīte ndūmīrīri ya gūkīrīra Jakubu; nayo nīgakinyīra Israeli. **9** Nao andū othe nīmakamenya ūhoro wayo, andū acio a Efiraimu, na arīa matūūraga Samaria, o acio moigaga na mwīftīo na nguthi ngoro-inī atīrī, **10** “Maturubarī nīmagwīte thī, no ithuī tūgwaka rīngī na mahiga maicūhie; mīfī ya mīkūyū nīmīteme, no ithenya rīayo tūgwaka na mītarakwa.” **11** No rīrī, Jehova nīaheete andū arīa marī muku na Rezini hinya mamookīrīre, na akaarahūra thū ciao. **12** Andū a Suriata kuuma mwena wa irathīro, na Afilisti kuuma mwena wa ithūiro nīmathamītie kanua, magatambuura Israeli. No o na kūrī ūguo-rī, marakara make matirī maraahūahūa, guoko gwake no gūtambūrūkītio o na rīu. **13** No rīrī, andū acio maticookereire ūcio wamahūūrire, kana makarongooria Jehova Mwene-Hinya-Wothe. **14** Nī ūndū ūcio Jehova nīagatinia mūtwe na mūting’oe wa Israeli, na arenge rūhonge rwa mūkīndū na rwa ithanjī o mūthenya ūmwe. **15** Athuuri na andū arīa marī igweta nīo

mūtwe, nao anabii arĩa marutanaga ūhorō wa maheeni
nĩo mūting'oe. **16** Nīgūkorwo atongoria a andū aya nĩo
mamahītithagia, nao arĩa matongoragio makahītithio
njīra. **17** Nī ūndū ūcio Mwathani ndagakenio nī aanake,
kana aiguīre ciana cia ngoriai na atumia a ndigwa tha,
nīgūkorwo andū othe matīitigīrīte Ngai na nī aaganu,
natuo tūnua twao tuothe twaragia maūndū mooru. No o
na kūrī ūguo-rī, marakara make matirī maraahūahūa,
guoko gwake no gūtambūrkītio o na rīu. **18** Ti-itherū
waganu ūrīrbūkīte ta mwaki, ūgacina cong'e na mīigua,
na ūgaakana ihinga-inī cia mūtitū, nayo ndogo yaguo
īgeekonja yambatīte na igūrū ta itu ithimbu. **19** Nī ūndū
wa mang'ūrī ma Jehova Mwene-Hinya-Wothe būrūri
nīūgaacinwo biū, nao andū magaatuīka ta ngū cia mwaki;
gūtirī mūndū o na ūmwe ūgacaaīra mūrū wa nyina. **20**
Magaathara irio cia mwena wao wa ūrīo, na makorwo
marī o ahūtu; makaarīa cia mwena wao wa ūmotho,
no matihūūne. O mūndū akaarīa nyama cia ciana ciake
mwene; **21** Manase akaarīa Efiraimu, nake Efiraimu arīe
Manase: nao marī hamwe nīmagookīrīra Juda. No o na
kūrī ūguo-rī, marakara make matirī maraahūahūa, guoko
gwake no gūtambūrkītio o na rīu.

10 Kaī arīa mathondekaga mawatho matarī ma kīhooto
marī na haaro-ī! o arīa marutaga mawatho ma
kūhinyanīrīria, **2** nīguo mahotomie ciira wa andū arīa
athīini, na magirīrīrie kīhooto kīa andū akwa arīa
mahinyīrīrio, na magatua atumia a ndigwa iguīma
rīao, o na magatunya ciana cia ngoriai indo ciacio. **3**
Mūgeeka atīa mūthenya wa ciira, rīrīa mūgaakorererwo

nī mwanangīko uumīte kūraya? Mūkoorīra kūrī ū amūteithie? Útonga wanyu mūkaaūtiga kū? **4** Gūtirī ūndū ūgaakorwo ūtigarīte tiga kwīnyiihia gatagatī ka mīgwate, kana mūgūe gatagatī ka arīa makuīte. No o na kūrī ūguo-rī, marakara make matirī maraahūahūa, guoko gwake no gūtambūrūkītio o na rīu. **5** “Kaī andū a Ashuri marī na haaro-ī! o acio rūthanju rwa marakara makwa, na thimbū ya mang’ūrī makwa! **6** Ndīmatūmaga mookīrīre rūrīrī rūrīa rūtooī Ngai, ngamatūma mookīrīre andū arīa mandakaragia, nīguo matunyane indo, na mahurie ndaho, na mamarangīrīrie ta ndoro ya njīra-inī. **7** No ūguo tiguo maciirīire gwīka, ūndū ūyū tiguo ūrī meciiria-inī mao, muoroto wao nī kwananga, na kūniina ndūrīrī nyingī biū. **8** Mūthamaki wa Ashuri aaragia, akoiga atīrī, ‘Githī anene akwa a ita othe ti athamaki? **9** Githī itūūra rīa Kalino rītiekirwo o ta Karikemishi? O narīo Hamathu-rī, githī rītiekirwo o ta Aripadi? Narīo Samaria githī rītiekirwo o ta Dameski? **10** O ta ūrīa guoko gwakwa gwatunyanire mothamaki marīa meigagīra mīhianano ya kūhooywo, o macio maarī mīhianano mīngī mīcūhie gūkīra ya Jerusalemu na ya Samaria-rī, **11** githī ndigeeka Jerusalemu na mīhianano yarīo ya kūhooywo o ta ūrīa ndeekire Samaria na mīhianano yarīo?” **12** Mwathani aarīkia wīra wake wothe wa gūukīrīra Kīrimā gīa Zayuni na Jerusalemu-rī, akoiga atīrī, “Nīngūherithia mūthamaki wa Ashuri nī ūndū wa mwītīo wa ngoro yake na mwītūūgīrio wake, nī ūndū wa ūrīa oonaga ta ekīrīirwo. **13** Nīgūkorwo oigaga atīrī: ““Njīkīte ūguo na hinya wa guoko gwakwa, o na ūugī wakwa, tondū ndī

na ūmenyo. Nīndeheririe mīhaka ya ndūrīrī, na ngītaha igīna ciao, na ta mūndū ūrī na hinya-rī, nīndatooririe athamaki ao. **14** O ta ūrīa mūndū akinyagīra gītara, ūguo noguo guoko gwakwa gwakinyīrire ūtonga ūcio wa ndūrīrī; o ta ūrīa andū macookanagīrīria matumbī marīa maatiganīrio, ūguo noguo na niī ndacookanīrīrie mabūrūri mothe; gūtirī o na ūmwe wabatabatirie ithagu rīaguo, kana ūgīathamia kanua kaguo ūkīgamba.” **15** Ithanwa-rī, rīahota kwīyambararia igūrū ūrīa ūtēmaga mūtī narīo, kana mūthumeno wītīre ūrīa ūguucagia? Kāi rūthanju rūngīkīhiūria ūrīa ūruoete na igūrū, kana thimbū ūhiūrie ūrīa ūtarī mbaū! **16** Nī ūndū ūcio Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīakarehera njamba ciake cia ita iria irī hinya mūrimū wa kūhīnja; na handū ha kūhumbīrwo nī riiri wake-rī, nī mwaki magaakīrio ūrīrīmbūke ta rūrīrīmbī. **17** Ūtheri wa Isiraeli agaatuīka mwaki, nake Ūrīa Mūtheru wao atuīke rūrīrīmbī. Ūgaakana na ūcine miīgua yake na cong’ e wake o mūthenya ūmwe. **18** Nake nīakaniina biū riiri wa mītitū yake, o hamwe na wa mīgūnda yake ūrīa mīnoru, o ta ūrīa mūndū mūrūaru ahīnjaga agathirīrīkīra. **19** Nayo mītī ya mītitū yake ūgaatigara o mīnini, atī o na mwana no andīke mūigana wayo. **20** Na rīrī, mūthenya ūcio andū arīa magaatigara a Isiraeli, o na arīa makaahonoka a nyūmba ya Jakubu, matigacooka kwīgiritania na ūcio wamahūrīte, no makegiritania na Jehova o ma, o we Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **21** Matigari nīmagacooka, o macio matigari ma Jakubu-rī, nīmagacookerera Mūrungu Mwene-Hinya. **22** O na gūtuīka andū aku, wee Isiraeli

maingīhīte ta mūthanga wa iria-inī-rī, no matigari magaacocka kwao. Mwanangīko naguo nīwathanītwo, mwanangīko wa kuonania atī itua rīake nī rīa kīhooto kūna. **23** Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīwe ūkaananga būrūri ūcio wothe ta ūrīa gwathanītwo. **24** Nī ūndū ūcio, Mwathani, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga atīrī: “Inyuī andū akwa arīa mūtūūraga Zayuni, mūtigetigīre andū a Ashuri, arīa mamūhūūraga na rūthanju, na makamuoera njūgūma mamūūkīrīre ta ūrīa mwekagwo Misiri. **25** Nīgūkorwo no ihinda inini rītigaire marakara makwa igūrū rīanyu mathire, namo mang’ūrī makwa mamacookerere mamaniine.” **26** Ningī Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīakamahūūra na kīboko, o ta ūrīa Amidiani mekirwo rīrīa mooragīirwo rwaro- inī rwa ihiga rīa Orebū; na nīakambararia mūthīgi wake igūrū rīa maaī, o ta ūrīa eekire kūu būrūri wa Misiri. **27** Mūthenya ūcio mūrigo wao nīkeherio ciande-inī ciaku, narīo icooki rīao rīeherio ngingo-inī cianyu; icooki rīu nīrīkoinangwo nī ūndū wa ūrīa wee ūifīrīrio maguta. **28** Nīmaratoonya Aiathu; maratuīkanīria Migironi; o na maraiga igīīna ciao Mikimashi. **29** Nao makīhītūkīra mūkuru-inī, makoiga atīrī, “Ūtukū ūyū tūkūraarīrīra Geba.” Rama nīkūinaina kūrainaina; nakuo Gibeā itūūra rīa Saūlū nī kūura rīroora. **30** Atīrīrī, wee mwarī wa Galimu, uga mbu! Wee Laisha, thikīrīria! Nawe Anathothu, wūi-ī! **31** Andū a Madimena nī kūura maroora; nao andū a Gebimu nī kwīhitha marehitha. **32** Mūthenya wa ūmūthī marīrūgama kūu Nobu; maramainainīria ngundi marī kūu kīrīma-inī kīa Mwarī wa Zayuni, o kūu karīma-inī ka

Jerusalemu. **33** Atīrīrī, Mwathani, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīagaceeha honge na hinya mūnene. Mītī ūrīa mīnene mūno nīgatemwo, īgūithio thī, na ūrīa mīraihu īnyiihio. **34** Nīagatema ihinga cia mūtitū na ithanwa; Lebanoni nīkagūithio nī Ūrīa-ūrī-Hinya.

11 Na rīrī, kuuma gīthukī-inī kīa Jesii nīhakoima mūndū ūhaana ta thuuna ūrathundūka, na Rūhonge ūrīa ūkoima mīri-inī yake nīrūgaciara maciaro. **2** Nake Roho wa Jehova agaakorwo igūrū ūrīake: Roho wa ūugū na wa ūmenyo, Roho wa ūtaarani na wa hinya, Roho wa ūmenyo na wa gwītigīra Jehova: **3** naguo ūndū ūrīa ūkaamūkenagia nī gwītigīra Jehova. Ndagatuuaaga ciira na ūndū wa kūrora gīthiithi kīa mūndū, kana atue ciira na ūndū wa kūigua njuukū; **4** no rīrī, nīagaciirithia arīa abatari arī na ūthingu, nao arīa athīnni a gūkū thī amatuūre ciira na kīhooto. Nīakahūūra thī na ūthanju rwa kanua gake, na oorage andū arīa aaganu na mīhūmū ya mīromo yake. **5** Ūthingu nīguo ūgaatuūka mūcibi wake, naguo wīhokeku ūtuūke mwīhotoro wake wa njohero. **6** Njūū ūgaatūūranagia na kagondu, nayo ngarī ūgaakomanagia na mbūri, nayo njaū, na mūrūūthi, na nyamū ya gīcegū ūgaakaraga hamwe; nacio ūgaatongoragio nī kaana kanini. **7** Ng'ombe na nduba ikaarīaga hamwe, natuo tūcaū twacio tūgaakomanagia hamwe, naguo mūrūūthi ūkaarīaga nyeki ta ndegwa. **8** Mwana wa ūkenge agathaakagīra irima-inī ūrīa gīko, nake mwana mūnini nīagaikagia guoko irima-inī ūrīa nduīra. **9** Gūtikageranwo ngero kana kūniinanwo, kūu kīrīma-inī gīakwa gītheru, nīgūkorwo thī nīkaiyūrwo nī ūmenyo wa Jehova, o ta ūrīa maaī maiyūrīte iria-

inī. **10** Na nīgūgakinya atīrī, mūthenya ūcio mūndū ūcio ūkoima Mūri-inī wa Jesii, nīakarūgama atuīke ta bendera kūrī kīrīndī; ndūrīrī nīkongana harī we, nakō gīkaro gīake gīa kūhurūka gīgaakorwo kīrī na riiri. **11** Mūthenya ūcio Mwathani nīagatambūrūkia guoko ihinda rīa keerī, akūūre matigari ma andū ake marīa magaakorwo matigaire, amarute Ashuri, na kuuma Misiri ya Kīanda, na kuuma Misiri ya Rūgongo, na kuuma Kushi, na kuuma Elamu, na kuuma Babuloni, na kuuma Hamathu, na kuuma icigīrīra cia iria. **12** Nīakahaandīra ndūrīrī bendera, na acookanīrīrie andū a Israeli arīa maatahītwo; ningī acookanīrīrie andū a Juda arīa maahurunjītwo kuuma ituri-inī iria inya cia thī. **13** Üiru wa Efiraimu nīūgaathira, nacio thū cia Juda nīkaaniinwo; Efiraimu ndakaiguīra Juda üiru, kana Juda agīe na üthū na Efiraimu. **14** Nao nīmagaikūrūka iharūrūka-inī cia Afilisti cia mwena wa ithūīro; na marī hamwe nīmagataha andū a mwena wa irathīro. Nīmakenyiitīra Edomu na Moabi, na nīo magaathaga andū a Amoni. **15** Na harīa iria rīa Misiri rīcomokete ta rūrīmī-rī, Jehova nīakarīhūithia biū; ningī nīakahuruta rūhuho rūhiū na guoko gwake rūhūithie Rūūī rwa Farati. Nīakarūgayania rūtuīke tūrūūī mūgwanja, nīgeetha andū mahote kūringaga matekūruta iraatū. **16** Nīgūgakorwo na njīra nene ya kūgererwo nī matigari ma andū ake arīa magaakorwo matigaire Ashuri, o ta īrīa yagereirwo nī andū a Israeli rīrīa maambatire makiuma būrūri wa Misiri.

12 Na rīrī, mūthenya ūcio nīūkoiga atīrī, “Nīngūkūgooca, Wee Jehova. O na gūtuīka nīwaandakariīre-rī,

nīñunjehereirie marakara maku na ūkaahooreria. **2** Ti-
itherū Mūrungu nīwe ūhonokio wakwa; nīwe ndīrīhokaga
na ndigage gwītigīra. Jehova, o we Jehova, nīwe hinya
wakwa na rwīmbo rwakwa; nīatuīkīte ūhonokio wakwa.”
3 Mūrītahaga maaī ithima-inī cia ūhonokio mūkenete.
4 Mūthenya ūcio nīmūkoiga atīrī: “Cookeriai Jehova
ngaatho, kaīrai rītwa rīake; menyithanai ndūrīrī-inī ūrīa
ekīte, na mūhunjie muuge atī rītwa rīake nī itūgīrie
mūno. **5** Inīrai Jehova, nīgūkorwo nīekīte maūndū marī
riiri; na mūtūme ūndū ūcio ūmenywo nī thī yothe. **6**
Anīrīrai mūine mūrī na gīkeno, inyuī andū a Zayuni,
nīgūkorwo Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli, o ūcio ūrī gatagatī-
inī kanyu, nī mūnene mūno.”

13 Īno nīyo ndūmīrīri nditū īkonī Babuloni, īrīa Isaia
mūrū wa Amozu onire: **2** Atīrīrī, haandai bendera kīrīma
igūrū kīrīa gītarī mītī, anīrīrai na mūmahenerie, nīguo
matoonyere ihingo-inī cia arīa marī igweta. **3** Nīnjathīte
andū akwa arīa atheru, nīndūmanīire njamba ciakwa,
o icio ikenagīra ūhootani wakwa, ciūke ikinyanīrie
marakara makwa. **4** Ta thikīrīriai, mūigue inegene rīrī
irīma-inī igūrū, inegene rīhaana ta rīa kīrīndī kiingī!
Ta thikīrīriai mūigue ngūi gatagatī ka mothamaki, taarī
ndūrīrī irarūrūngana hamwe! Jehova Mwene-Hinya-
Wothe nīwe ūracookanīrīria ita rīa kūrūa mbaara. **5** Andū
acio marooka moimīte mabūrūri ma kūraya, makoima
ituri-inī cia kūrīa igūrū. Ti-itherū Jehova nīarooka
na indo cia mbaara cia mang’ūrī make, nīguo aanange
būrūri wothe. **6** Girīkai, nīgūkorwo mūthenya wa Jehova
nīñukuhīrīrie; ūgooka ūtariī ta mwanangīko uumīte

kūrī Mwene-Hinya-Wothe. **7** Tondū ūcio moko mothe nīmakaregera, na ngoro ya mūndū o wothe īringīke. **8** Andū makaanyiitwo nī kīmako kīnene, na magwatwo nī ruo na kīeha, na manyiitwo nī ruo o ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwō. O mūndū akaagegio nī ūrīa ūngī, na mothiū mao mahaane ta nīnīmbī cia mwaki. **9** Atīrīrī, mūthenya ūcio wa Jehova nīūrooka, na gūtikaiguanīrwo tha; ūgaakorwo ūrī mūthenya wa mang'ūrī na marakara mahiū, ma gūtūma thī ikire ihooru, na ūniine ehia arīa magaakorwo kuo. **10** Nīgūkorwo njata cia igūrū na iria cionekaza irī gītutu itigacooka kwara na ūtheri wacio. Narīo riūa rīkīratha rīgaatuīka nduma, naguo mweri ūtige gūcookaa kwara. **11** Nīngaherithia thī nī ūndū wa ūūru wayo, na herithie andū arīa aaganu nī ūndū wa mehia mao. Nīnganiina mwīlkīrīro wa andū arīa etīi, na nyihie mwītīo wa arīa matarī tha. **12** Ūgaakorwo ūrī ūndū mūritū mūno kuona mūndū, gūkīra kuona thahabu therie, kana kuona thahabu ya ofiri. **13** Nī ūndū ūcio nīngatūma igūrū rīinaine; nayo thī nīgaathingitha, yehere gūikaro kīayo, nī ūndū wa mang'ūrī ma Jehova Mwene-Hinya-Wothe, mūthenya ūrīa marakara make makarīrīmbūka. **14** O ta thwariga ūrīa ūkūguīmwō, na o ta ūrīa ng'ondū itarī na mūrīthi ciūraga, ūguo no taguo mūndū o mūndū agaacookerera andū ao kīūmbe, na o mūndū oore acooke būrūri wao kīūmbe. **15** Mūndū ūrīa wothe ūkaanyiitwo mūgwate agaathecwo atūrīkanio; nao arīa othe makaanyiitwo makooragwo na rūhiū rwa njora. **16** Twana twao tūkaabacanio thī tūtuīke icunjī makīonagīra na maitho; indo ciao cia nyūmba igaatahwo,

na atumia ao manyiitwo na hinya. **17** Atīrīrī, nīngarahūra andū a Amedi mamookīrīre, arīa matarī bata wa betha, na matakengio nī thahabu. **18** Nīmakoora ga aanake na mīguī yao; o na matikaiguīra twana tha, kana macaīre ciana. **19** Itūura rīa Babuloni, o rīo inagī rīa mothamaki, na nīrīo rītūmaga andū a Babuloni metīe nī ūndū wa riiri warīo, nīrīkang'aūranio nī Ngai, o ta ūrīa Sodomu na Gomora kwang'aūranirio. **20** Gūtirī hīndī rīgaacooka gūtūrwo o na rī, kana rīkarwo nī andū njiarwa na njiarwa; gūtirī Mūarabu ūkaamba hema yake kuo, na gūtirī mūrīithi ūkaarahia mahiū make kuo. **21** No rīrī, gūgaakomagwo nī nyamū cia werū, nacio nyūmba ciarīo igaikaragwo nī mbwe; kūu nīkuo ndundu igaatūruga, na nokuo mbūri cia gīthaka-inī igaatūhagīra. **22** Hiti ikaagambagīra ciīgitīro-inī ciakuo, na mbwe ciikarage nyūmba iria njega cia ūthamaki. Na rīrī, ihinda rīa ituīro rīu nīkinyu, na matukū marīo matikongererwo.

14 No rīrī, Jehova nīakaiguīra Jakubu tha; nīegwīthuurīra Isiraeli o rīngī, na atūme maikare būrūri wao ene. Ageni nīmakegwatania nao, na manyiitane na nyūmba ya Jakubu. **2** Ndūrīrī nīikamooya, imacookie kūndū kwao. Nayo nyūmba ya Isiraeli nīkegwatīra ndūrīrī, ituīke ndungata ciao cia arūme na cia airītu kūu būrūri wa Jehova. Nīmagataha andū arīa maamatahīte tene, na macooke gwatha andū arīa maamahinyagīrīria. **3** Mūthenya ūrīa Jehova akaamūhurūkia kuuma mathīīna-inī na mīnyamaro-inī, na ūkombo-inī wa kūhinyīrīrio-rī, **4** nīmūgookīrīra mūthamaki wa Babuloni na kīnyūrūri, mūmwīre atīrī: Kaī mūhinyanīrīria nīakinyīte mūthia-

ĩ! Kaĩ marakara make mahiũ nĩmathirite-ĩ! 5 Jehova
nĩoinangite rüthanju rwa andũ arĩa aaganu, o na
akoinanga thimbũ ya ūnene ya arĩa maathanaga, 6 irĩa
maahūruga andũ nayo mategütigithĩria, marakarite,
magaatha ndüriri marĩ na marakara, na magaciügitaga
matarĩ na tha. 7 Mabüruri mothe rĩu nĩmahurükite na
marĩ na thayū; nĩmambiririe kūina. 8 O nayo mĩtĩ ya
mïkarakaba na mïtarakwa ya Lebanoni iragükenerera,
ïkoiga atirĩ: “Kuuma hïndi irĩa wagüithirio thĩ, gütirĩ
mütemi mĩtĩ ūrĩ woka gütütema.” 9 Mbirira kuu mühuro
wa thĩ nïyarahükite, ïgütünge ügikinya kuo; nïyarahürïte
maroho ma arĩa maanakua makügeithie: arĩa othe maarĩ
atongoria gükü thĩ; itümaga mookiririe itĩ ciao cia ūnene,
o arĩa othe maarĩ athamaki a ndüriri. (Sheol h7585) 10

Nao othe magaacookia, makwire atirĩ, “O nawe nïwagite
hinya o ta ithu; ūhaanite o ta ithu.” 11 Riiri wothe wa
ūnene waku ūikürükïtio o nginya mbirira-ini, hamwe
na mïgambo ya inanda ciaku cia mügeeto; igunyū nïcio
ükomeire, na igunyū nocio ikühumbire. (Sheol h7585) 12

Hĩ! Kaĩ wee njata ya kïwarii nñügwïte ūkoima igürü-ĩ, o
wee mürü wa rüciiní kiroko gwakia! Üharürükïtio ügaikio
gükü thĩ, o wee ūriã hïndi ìmwe wahinyagiriria ndüriri! 13
Wee weiraga atirĩ na ngoro yaku, “Ngûhaica nginye igürü;
na gïtï gïakwa kïa ūnene ndikiambararie gïkïre njata
cia Mûrungu; na njikarire kïrima-ini gïa gütünganwo,
o gacumbirï ga kïrima kïria kïamüre. 14 Nïngahaica
nginya kündü kûraihi igürü rïa matu, ndïïhaananie na
Üriã-ürï-Igürü-Mûno.” 15 No rïri, wee ūharürükïtio thï
nginya mbirira-ini, ügakinya irima kûria kûriku. (Sheol

h7585) 16 Arĩa maríkuonaga, marīgūkūragĩra maitho, magecūurania ūhoro waku, makoorania atĩrĩ, “Ūyū nĩwe mündū ūrĩa wenyenyaagia thĩ na agatũma mothamaki mainaine, **17** mündū ūrĩa watūmire thĩ ūtuuke ta werū, na akang'aūrания matūura mayo marĩa manene? Nĩwe ūrĩa ūtetikagĩria andū arĩa oohe mainuke kwao mĩci?” **18** Athamaki othe a ndürirĩ makuute magakomio, o mündū mbirira-inĩ yake. **19** No wee-rĩ, nīgūteo ūtetwo kuuma mbirira-inĩ yaku, o ta rūhonge rūrĩ magigi; ūkahumbirwo nĩ ciimba cia arĩa moragītwo, arĩa matheecangītwo na hiū cia njora, o acio maikītio irima rīrĩ mahiga. Ūikarite ta kīimba kīrangirīrie thĩ na magūrū, **20** no wee-rĩ, ndūgaathikwo tao, tondū nīwaanangire būrūri waku, na ūkīruga andū aku. Rūciaro rwa andū arĩa aaganu rūtikaagwetwo rīngī. **21** Haarīriai handū ha kūragĩra ciana ciake, nī ūndū wa mehia ma maithe mao ma tene; nīguo itikanarahūke ciīgaīre būrūri, na ciīyakīre matūura maiyūre thĩ. **22** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atĩrĩ, “Niī nīngarahūka ndīciükīrīre, nīngeheria rītwa rīacio kū Babuloni, o na rīa matigari ma cio, o na njeherie ciana ciao na rūciaro rwao,” nīguo Jehova ekuuga. **23** “Nīngatua kūndū kū gīkarō kīa ndundu, na ndīgūtue būrūri wa maria ma maaī; ngaakūhaata na kīhato kīa mwanangīko,” **24** Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīehītīte, akoiga atĩrĩ, “Ti-itherū, o ūrĩa thugundīte, ūguo noguo gūgaatuīka, na ūrĩa nduīte, ūguo noguo gūgaikara. **25** Nīngahehenja Mūashuri ūcio ūrĩ būrūri-inĩ wakwa; ngaamūrangirīria thĩ irīma-inĩ ciakwa. Nīngehereria andū akwa icooki rīake, na mūrigo wake ūmoime ciande-

inī ciao.” **26** Üū nīguo thugundīte gwīka thī yothe; nakuo guoko kūrīa gūtambūrūkīrio ndūrīrīciothe nīkuo gūkū. **27** Nīgūkorwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīguo atuīte gwīka, nūū ūngīhota kūmūgirīrīria? Guoko gwake nīgūtambūrūkītio, nūū ūngīhota gūgūthuna? **28** Atīrīrī, mwaka ūrīa Mūthamaki Ahazu aakuire-rī, nīguo ndūmīrīri īno yaguūranīrio: **29** Inyuī Afilisti inyuothetigai gūkena, nī atī rūthanju rūrīa rwamūhūrīraga nīrunīkīte; nīgūkorwo kuuma mūri-inī wa nyoka ūyo nīgūkoima nduīra, namo maciaro mayo magaatuīka mūthembwa wa nyoka ūrī thumu ūrīa ūticūkaga. **30** Nao andū arīa athīni biū nīmakona gīa kūrīa, na mūbatari akomage atarī na ūgwati. No rūciaro rwaku nīngarūrīraga na ng’aragu; nayo ūkooraga matigari maku. **31** Wee kīhingo-rī, girīka! Na wee itūura inene-rī, ugīrīria! Na inyuī Afilisti inyuothemūniinwo nī guoya, mūthire biū! Itu rīa ndogo rīrooka riumīte mwena wa gathigathini, na gūtigakorwo na mūndū ūgaatigwo na thuutha mbūtū-inī ciake nī ūndū wa kwaga hinya. **32** Nī icookio rīrīkū rīkaheanwo kūrī andū arīa matūmītwo a rūrīrī rūu? Magaacookerio atīrī, “Jehova nīahaandīte Zayuni, na thīinī wakuo andū ake arīa anyamaarīku nīmakona rīrīro.”

15 Atīrīrī, īno ūyo ndūmīrīri nditū ūkonī Moabi: Itūura rīa Ari kūu Moabi nīrīanange, rīkaanangwo ūtukū o ro ūmwe! Itūura rīa Kiri kūu Moabi nīrīanange, o narīo rīanangītwo ūtukū o ro ūmwe! **2** Andū a Diboni nīmambatīte magathīi hekarū-inī yao, mambatīte kūrīa gūtūūgīru makarīrīre kuo; andū a Moabi maraagirīka nī ūndū wa Nebo na Medeba. Mitwe yao yothe

n̄yenjetwo, na nderu ciao ciathe ikenjwo. **3** Marī nj̄ira-inī marathiī mehumbīte nguo cia makūnia; othe no kūgirīka maragirīka marī nyūmba igūrū na ilhaaro-inī, makagūa thī, magakoma na nda makīrīraga. **4** Heshiboni na Eleale n̄kūrīra maraarīra maanīrīire, mīgambo yao īraiguo o nginya Jahazu. Nī ūndū ūcio andū a mbaara a Moabi n̄mararīra maanīrīire, nacio ngoro ciao ikaringīka. **5** Ngoro yakwa n̄īrarīrīra Moabi, andū arīa maingatītwo kuo morīre Zoari, magathīi nginya Egilathu-Shelishiya. Mambatīte na nj̄ira ya gūthīi Luhithu, magathīi makīrīraga; o na ningī nj̄ira-inī ya gūthīi Horonaimu, maracakaya nī ūndū wa mwanangīko ūrīa ūmakorete. **6** Maaī ma kūu Nimurimu n̄mahūite, nayo nyeki n̄īhoohete; namo mahuti mothe maigū n̄imomīte, na gūtirī kīndū kīruru gītigaire. **7** Nī ūndū ūcio ūtonga ūrīa magīte naguo na makeigīra, maūkuuīte makaūringia mūrīmo wa karūūi karī karī mītī hūgūrūrū-inī ciako. **8** Kayū ka mūkayo wao n̄kaiguītwo mīhaka-inī ya Moabi; nakuo kūgirīka kwao gūgakinya Egilaimu, o namo macakaya mao magakinya o Biri-Elimu. **9** Maaī ma Dimoni maiyūrītwo nī thakame, no n̄ngūrehe maūndū mangī mooru makīria kūu Dimoni, mahaana ta mūrūūthi ūgūtharīkīra andū arīa morīte kuuma Moabi, o na ūtharīkīre arīa matigaire kūu būrūri-inī.

16 Twarīrai ūrīa wathanaga būrūri tūtūrūme twa kūrīha igooti, kuuma itūūra rīa Sela, gūtuīkanīria werū-inī, nginya kīrīma-inī kīa Mwarī wa Zayuni. **2** O ta ūrīa nyoni ciūrūūraga ciatharīrio gītara gīacio, ūguo no taguo andū-a-nja a Moabi magaikara marī mariūko-

inī ma Arinoni. **3** “Tūhei kīrīra, na mūtue itua. Tūmai kīruru kīanyu gītuīke ta ūtukū, o kūrī mūthenya barigici. Hithai arīa maingatītwo kwao, na mūtigakunyanīre arīa moorīire kwanyu. **4** Rekei andū a Moabi arīa mehithīte kwanyu maikare na inyuī; tuīkai kīngitio kīao kuuma kūrī mwānangani.” Mūhinyanīrīria nīagakinya mūthia, naguo mwānangīko ūthire; nake mūūgiti nīakabuīria kuuma būrūri-inī. **5** Gītī kīa ūnene gīkaahaandwo na wendo; na mūndū mwīhokeku nīwe ūgaagīkarīra, o mūndū wa kuuma nyūmba ya Daudi, mūndū ūrīa ūgaatuanaagīra ciira arūmīrīire o kīhoto, namo maūndū ma ūthingu nīmo akaahiūhaga gwīka. **6** Nītūiguīte ūhoro wa mwītīo wa Moabi: tūkaigua ūhoro wa mwītīo wake mūkīru na mwīkīrīro wake, tūkaigua ūhoro wa mwītīo wake na rūng’athio rwake; no rīrī, mwīgaatho ūcio wake no wa tūhū. **7** Nī ūndū ūcio andū a Moabi nīkūgirīka maragirīka, maragirīka hamwe nī ūndū wa Moabi. Cakayai na mūnyiitwo nī kīeha nī ūndū wa andū a Kiri-Haresethi. **8** Mīgūnda ya Heshiboni nīrahooha, o na mīthabibū ya Sibima o nayo nīrahooha. Aathani a ndūrīrī nīmarangīrīrie mīthabibū ūrīa mīega mūno, ūrīa hīndī ūmwe yakinyīte Jazeri, na ūgatheerema yerekeire werū-inī. Thuuna ciayo ciatambīte igakinya o iria-inī. **9** Nī ūndū ūcio nīndīrarīra, ngarīra o ta Jazeri, ngīrīrīra mīthabibū ya Sibima. Wee Heshiboni, o nawe Eleale, ngūmūhūgia na maithori! Tondū mbugīrīrio cia gīkeno kīanyu nī ūndū wa matunda manyu marīa meruīte, na nī ūndū wa magetha manyu ma ngano nīthirīte. **10** Gūtirī gīkeno kana ndūhiū mīgūnda-inī ya matunda; gūtirī mūndū

ūraina kana akoigīrīria mīgūnda-inī ya mīthabibū, gūtirī
mūndū ūrahiha ndibei kīhihīro-inī, nīgūkorwo nīndūmīte
ngemi cia magetha ciage kūguuo. **11** Ngoro yakwa
nīracakaīra Moabi o ta kīnanda kīa mūgeeto, nayo ngoro
yakwa īgacaīra Kiri-Heresethu. **12** Rīrīa andū a Moabi
maathīi kūndū kūrīa gūtūugīru makahooe, no kwīnogia
menogagia; hīndī īrīa maathīi ihooero-inī rīao kūhooya,
no wīra wa tūhū marutaga. **13** Úyū nīguo ūhoro ūrīa
Jehova aarītie ūkonīi Moabi. **14** No rīrī, rīu Jehova ekuuga
atīrī: “Mīaka ītatū ītanathira, ītarītwo ta ūrīa mīaka ya
mūndū wandikītwo wīra īrikanagīrwo-rī, riiri wa Moabi
hamwe na andū ake othe nīukanyararwo, namo matigari
make makorwo marī manini mūno na makahinyara.”

17 Íno nīyo ndūmīrīri nditū īkonīi Dameski: “Atīrīrī,
itūura rīa Dameski rītīgūcooka gūtuīka itūura inene rīngī,
no rīrī, rīgaatuīka hība ya mwanangīko. **2** Matūura marīa
manene ma Aroeri nīmagatiganīrio, matigīrwo ndūrū cia
mbūri iria igaakomaga kūu, gūtarī mūndū wa gūcimakia.
3 Kīgitīro kīrīa kīrūmu kīa Efiraimu nīgīkeherio, o na
hinya wa ūthamaki weherio Dameski; namo matigari ma
Suriata makaahaana o ta riiri wa andū a Isiraeli,” ūguo
nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **4** “Ihindā
rīu riiri wa Jakubu nī ūgaatheūka; naguo mwīrī ūcio
wake mūnoru ūhīnje. **5** Gūkaahaana o ta rīrīa mūgethi
acoakanagīrīria ngano īrīa ītarī ngethe, akagetha ngano
na guoko gwake: gūkahaana ta mūndū ūkūhaara itira cia
ngano Gītuamba-inī kīa Refaimu. **6** No rīrī, nīgūgatigwo
ngano īngīhaarwo, o ta ūrīa maciaro ma mūtamaiyū
matangiitīka mothe mūtī ūcio ūngīinainio, no ndamaiyū

igīrī kana ithatū nīitigaraga honge-inī iria irī igūrū gacūmbīrī, o na inya kana ithano igatigara honge-inī iria irī na maciaro maingī,” ūguo nīguo Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga. **7** Mūthenya ūcio, andū magaacūthīrīria Ūrīa Mūumbi wao, namo maitho mao marore Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **8** Matigacūthīrīria igongona iria mathondekete na moko mao, na matikarūmbūya itugī cia Ashera, na magongona marīa methondekeire ma gūcinīra ūbumba. **9** Mūthenya ūcio matūūra mao manene marīa marī hinya, marīa maatiganīirio makīūrīra andū a Isiraeli, makahaana ta kündū gūtiganīrie gūgatuīka gīthaka, na gūgakūra mahuti. Namo matūūra macio magaakira ihooru. **10** Nīmūriganīirwo nī Ngai, Mūhonokia wanyu; nīmwagīte kūririkana Rwaro rūu rwa Ihiga, o rūu kīgitīro kīanyu. Nī ūndū ūcio o na mūngīkahaanda mīmera īrīa mīega mūno, na mūhaande mīthabibū ya kuuma kündū kūngī, **11** o na mūngīgaatūma īkūre mūthenya o ro ūcio mūkaamīhaanda, o na rūciinī rūrū rūngī mūtūme īrute kīro-rī, gūtirī magetha mūkoona mūthenya ūcio wa mūrimū na ruo rūtangīthira. **12** īiya-ī, mūrurumo wa ndūrīrī nyingī, iraruruma ta iria rīkīhuhūkania! īiya-ī, inegene rīa kīrīndī kīranegena, o ta mūrurumo wa maaī maingī. **13** O na gūtuīka ndūrīrī iranegena na mūrurumo ta wa ndiihū cia maaī maingī-rī, hīndī īrīa we mwene aacikūūma, ciūraga igathīi kündū kūraya mūno, ihurutītwo nī rūhuho ta ūrīa mūūngū ūrī irīma-īnī ūmbūragwo, kana ta riya rīgīthiūrūkio nī rūhuho rūnene. **14** Hwaī-inī, o rīmwe gūkagīa kīmako kīnene! Gūtanakīa-rī, andū matirī ho! Rīu nīrīo igai rīa andū arīa

matūtunyaga indo ciitū, ūcio nīguo mūtī ūrīa ūgwīrīire
andū arīa matūtahaga indo ciitū.

18 Kaī būrūri ūrīa ūrī ibatabata rīa mathagu, o ūcio ūrī
mūrīmo ūrīa ūngī wa njūūī cia Kushi, ūrī na haaro-ī! **2**
ūrīa ūtūmaga arekio makagerera njīra ya iria, mahaicīte
tūtarū twakītwo na marura, tūrīa tūgeragīra maaī igūrū.
Atīrīrī, inyuī andū aya mūtūmītwo na mūrī mītūkī, thiīi
kūrī andū araihu na anyoroku mīrī, o acio metigīrītwo nī
andū a kūndū gūkuhī na a kūraya, rūrīrī rūūgiti rwaragia
rūthiomī rūgeni, na būrūri wao ūgayanītio nī njūūī. **3** Inyuī
andū arīa mūtūūraga mabūrūri mothe ma thī, o inyuī
mūtūūraga gūkū thī-rī, rīrīa bendera īkaahaandwo irīma-
igūrū, nīmūkamīona, na rīrīa karumbeta gakaahuhwo,
nīmūgakaigua. **4** Jehova anjīrīte ūū: “Ngūikara ngirīte
ki ndīrōrere maūndū ndī o gīkarō-inī gīakwa, haana
ta ūrugarī wa riūa ūkūhenahenia, o na ta itu rīa ime
hīndī ya ūrugarī wa magetha.” **5** Nīgūkorwo mbere ya
magetha, hīndī irīa kīro gīaitīka na mahūa magatuīka
thabibū irerua, nīguo agaaceeha thuuna na tūhiū twa
gūceeha, na ateme honge irīa ciaramīte mūno acieherie.
6 Nacio ciothe igaatigīrīwo nyoni cia irīma-inī irīa irīīaga
nyama, na nyamū cia gīthaka; nyoni icio igaacirīa hīndī
ya riūa, nacio nyamū cia gīthaka icirē hīndī ya heho
yothe. **7** Hīndī īyo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe
akaareherwo iheo kuuma kūrī andū araihu na anyoroku
mīrī, na kuuma kūrī andū metigīrītwo nī andū a kūndū
gūkuhī na a kūraya, rūrīrī rūūgiti rwaragia rūthiomī
rūgeni, arīa būrūri wao ūgayanītio nī njūūī: iheo icio

ikaarehwo Kīrīma-inī gīa Zayuni, harīa haamūrīirwo
Rītwa rīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe.

19 Īno nī ndūmīrīri nditū īkonīi būrūri wa Misiri: Atīrīrī,
Jehova ahaicīte itu rīhanyūkīte mūno athīīte būrūri wa
Misiri. Mīhianano ya būrūri wa Misiri irainaina mbere
yake, nacio ngoro cia andū a būrūri wa Misiri ikaringīka
thīinī wao. **2** “Nīngarahūra Mūmisiri ookīrīre Mūmisiri
ūrīa ūngī: mūndū nīakarūna mūrū wa ithe, nake mūndū
wa itūura ookīrīre mūndū wa itūura rīake, narīo itūura
inene rīukīrīre itūura rīrīa rīngī, naguo ūthamaki ūukīrīre
ūthamaki ūrīa ūngī. **3** Andū a būrūri wa Misiri nīmagakua
ngoro, nayo mībango yao ndīmītue ya tūhū; makaahooya
kīrīra kūrī ngai cia mīhianano na kūrī maroho ma andū
arīa makuīte, o na kūrī ago na aragūri. **4** Nīnganeana
andū a būrūri wa Misiri wathani-inī wa mwathi ūtarī
tha, na mūthamaki mūrū amathamakīre,” ūguo nīguo
Mwathani Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **5** Maaī
ma Rūūī rwa Nili nīmakaahūa, na mūkarō waruo ūng’are
na ūūme. **6** Mītarō ya maaī nīkanunga; tūrūūī twa
Misiri nītūkaahūa tūūme biū. Namo marura na mathanjī
nīmakahooha, **7** o nayo mīmera īrīa īrī hūgūrūrū-inī
cia Rūūī rwa Nili, gītwe-inī kīa rūūī rūu, nīkahooaha.
Indo iria ciothe īhaandītwo mīgūnda īrīa īrī gūkuhī na
Rūūī rwa Nili nīkooma biū, na ciūmbūrwo, na itigacooka
kuoneka kuo rīngī. **8** Ategi a thamaki nīmagacaaya na
marīre, arīa othe maikagia ndwano ciao Rūūī-inī rwa
Nili; nao arīa othe maikagia mītego yao maaī-inī macio
nīmakoowwo nī hinya. **9** Andū arīa marutaga wīra na
ndigi cia ūguta ūrīa mwega nīmagakua ngoro, na arīa

matumaga mataama marĩa mahoro nĩmakaaga mwihoko.

10 Atumi a nguo nĩmagakorwo na kieha, na arĩa othe maheagwo mĩcaara nĩmakaigua ūuru ngoro. **11** Anene a Zoani nĩmakīgīte o gūkīga; nao andū arĩa oogī a Firaũni maheanaga kīrīra kĩa ūrimū. Mwakīhota atā kwīra Firaũni, “Niĩ ndĩ ūmwe wa andū arĩa oogī, ndĩ mūrutwo wa athamaki arĩa a tene?” **12** Andū aku arĩa oogī makīrī ha rī? Ta nĩmagīkuonie na makūmenyithie ūrīra Jehova Mwene-Hinya-Wothe aciirīire gwīka būrūri wa Misiri. **13** Anene a Zoani makīgīte o gūkīga, nao atongoria a Nofu makaheeneka; namo mahiga ma koine ma andū ake nĩmahītīthītie andū a Misiri. **14** Jehova nīwe ūmaitīrīrie roho wa kīrigiicano; matūmaga andū a Misiri matūgūūge mawīra-inī mothe marĩa marutaga, o ta ūrīa mūrīi atūgūūgaga matahīko-inī make. **15** Gūtirī wīra ūngīruthwo būrūri-inī wa Misiri: gūtirī wīra ūngīruthwo nī mūtwe kana mūting’oe, kana rūhonge rwa mūnathi, kana ithanjī. **16** Mūthenya ūcio-rī, andū a Misiri makahaana o ta andū-a-nja. Makainaina nī guoya mona guoko kwa Jehova Mwene-Hinya-Wothe kwambararītio kūmookīrīre. **17** Naguo būrūri wa Juda ūkaguoyohia andū a Misiri; na mūndū o wothe ūkaagweterwo ūhoro wa Juda nīagetigīra, nī ūndū wa maūndū marĩa Jehova Mwene-Hinya-Wothe aciirīire gwīka amokīrīre. **18** Mūthenya ūcio matūura matano ma būrūri wa Misiri makaaragia rūthiomu rwa Kaanani, makīhītaga atī marītungatagīra Jehova Mwene-Hinya-Wothe. Na itūura rīmwe rīamo rīgeetagwo Itūura Inene rīa Mwanangīko. **19** Mūthenya ūcio-rī, nīgūkagīna na kīgongona kīa Jehova o kūu gatagatī

ka bürūri wa Misiri, na kūhaandwo ihiga rīa kīririkano
kīa Jehova mīhaka-inī yakuo. **20** Ihiga rīu rīgaatuīka
kīmenyithia na mūira wa maündū marīa Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekīte thīinī wa bürūri ūcio wa Misiri.
Rīrīa magaakaīra Jehova amateithie nī ūndū wa andū
arīa mamahinyagīrīria-rī, nīakamatūmīra mūhonokia
na mūmagitīri, nake nīakamahonokia. **21** Nī ūndū
ūcio Jehova nīakemenyithania kūrī andū a Misiri, na
mūthenya ūcio nīmagakūrūrana Jehova. Makaamūhooyaga
makīmūrutagīra magongona na maruta ma mūtu: na
ningī makehītaga mīhītwa marī mbere ya Jehova
na mamīhingagie. **22** Jehova nīakahūura bürūri wa
Misiri na mūthiro, amahūure acooke amahonie. Nao
nīmagacookerera Jehova, nake nīagathikīrīria gūthaithana
kwao na amahonie. **23** Mūthenya ūcio nīgūkagīa njīra
njariī yumīte bürūri wa Misiri īgakinya Ashuri. Andū a
Ashuri nīmagathiiaga Misiri, na o andū a Misiri mathiage
Ashuri. Andū a Misiri na andū a Ashuri nīmakahooyaga
hamwe. **24** Mūthenya ūcio bürūri wa Israeli ūgaatuīka
wa gatatū, hamwe na Misiri na Ashuri, nao nīmagatūma
thī yothe īrathimwo. **25** Jehova Mwene-Hinya-Wothe
nīakamarathima akiugaga atīrī, “Kūrathimwo-rī, nī andū
akwa a Misiri, o na Aashuri arīa ndeyūmbīire, na Israeli
igai rīakwa.”

20 Atīrīrī, mwaka ūcio mūnene wa anene a ita rīa Ashuri
aakinyire Ashidodi atūmītwo nī Sarigoni mūthamaki wa
Ashuri, aakinya kuo, na aarītharīkīra na aarītunyana-
rī, **2** hīndī īyo nīguo Jehova aaririe na kanua ka Isaia
mūrū wa Amozu. Akīmwīra atīrī, “Ruta nguo īyo ya ikūnia

wihumbite, na ūrute iraatū ciaku magūrū.” Nake agūika o ro ūguo, agīthiī njaga na arī magūrū matheri. **3** Ningī Jehova akiuga atīrī, “O ta ūguo ndungata yakwa Isaia athiīte njaga na arī magūrū matheri mīaka ītatū, arī rūuri na kīmenyithia kīa maūndū mooru marīa magaakora būrūri wa Misiri na wa Kushi-rī, **4** ūguo noguo mūthamaki wa Ashuri agaataha andū a būrūri wa Misiri na a būrūri wa Kushi, amoimagarie marī njaga na marī magūrū matheri, arīa ethī na arīa akūrū, thūnū ciao irī njaga; ūguo nīguo Misiri gūgaaconorithio. **5** Nao andū arīa mehokete Kushi na makegooca nī ūndū wa Misiri nīmakamaka na maconorithio. **6** Hīndī īyo nīguo andū arīa maikaraga hūgūrūrū-inī ici cia iria makoiga atīrī, ‘Onei ūrīa kūhanīte kūrī arīa tūtūire twīhokete, acio tuorīire kūrī o atī nīguo matūteithie na matūhonokie kuuma kūrī mūthamaki wa Ashuri! Rīu tūngikīhonoka atīa?”

21 īno nīyo ndūmīrīri nditū ikoniī Werū ūrīa ūrī Hūgūrūrū-inī cia Iria: Atīrīrī, o ta ūrīa ihuhūkanio iria nene ihurutanaga ituīkanīirie būrūri wa gūthini, ūguo noguo mūtharīkīri agooka oimīte werū-inī, kuuma būrūri wa kūguoyohania. **2** Niī nīnyonetio kīoneki gīa kūmakania mūno: Mūkunyanīri no arakunyanīra, nake mūtahani no aratahana. Wee Elamu tharīkīra! Nawe Media, thiūrūrūkīria! Gūcaaya kūrīa anagūcaaithia nīngagūkinyia mūthia. **3** Nī ūndū wa ūguo mwīrī wakwa nīūiyūrītwo nī ruo, ruo rūnene nīrūūnyiitīte, o ta ruo rwa mūtumia akīrūmwo; ngagītururio nī maūndū marīa ndīraigua, na ngagegeario nī maūndū marīa ndīrona. **4** Ngoro yakwa nīratumatuumma, na ngainaina nī guoya;

hwaī-inī ūrīa ndīriragīria ūtuūkīte ūndū wa kūūmakia mūno. **5** Nao nīmaarīte metha, na makaara mīgeka, nīguo marīe na manyue! Ūkīrai inyuī anene, mūhake ngo maguta! **6** Jehova anjīrīte atīrī: “Thīī, ūige mūrangīri wa gūcūthīrīria na ūmwīre amenyithanie ūrīa aroona. **7** Rīrīa angīona ngaari cia ita irī na mbarathi ihaanaine, na andū magīuka mahaicīte ndigiri kana ngamīra-
rī, nīaikare eiguīte, akeigua biū.” **8** Nake mūrangīri akīanīrīra, akiuga atīrī, “Mūthenya o mūthenya, mwathi wakwa, ndūgamaga gītara-inī kīa mūrangīri; na ūtukū o ūtukū njikaraga handū hakwa ha kūrangīra. **9** Atīrīrī, nīharooka mūndū akuuītwo nī ngaari ya ita, irī na mbarathi ihaanaine. Nake aracookia ūhoro akoiga atīrī: ‘Babuloni nīrīgūu, ū nīrīgwīte! Mīhianano yothe ya ngai ciakuo nīmīhehenje, ikaharagana thī!’” **10** Inyuī andū akwa, o inyuī mūthuthīirwo kīhuhīro-inī kīa ngano-rī, ngūmwīra ūrīa njiguīte kuuma kūrī Jehova Mwene-Hinya-Wothe, kuuma kūrī Ngai wa Isiraeli. **11** ūno nī ndūmīrīri nditū ūkonī Duma: Atīrīrī, nī harī mūndū ūraanjīta kuuma Seiru, akanjūūria atīrī, “Mūrangīri, ūtukū ūkinyīte ha? Mūrangīri ūyū, ūtukū ūkinyīte ha?” **12** Nake mūrangīri akamūcookeria atīrī, “Gūkiriī gūkīa, no rīrī, nīgūgūcooka gūtuke. Angīkorwo kūrī ūndū ūkūūria-rī, ūria; ūcooke ūūke hīndī ūngī.” **13** ūno nīyo ndūmīrīri nditū ūkonī būrūri wa Arabia: Inyuī ikundi cia agendi a Adedani, o inyuī mwambīte hema ithaka-inī cia Arabia-rī, **14** twarīrai andū arīa anyootu maaī; na inyuī mūtūūraga būrūri wa Tema, tūngīai andū acio maroora irio **15** Nīgūkorwo maroorīra rūhiū rwa njora, o rūhiū rwa njora rūrīa rūcomoretwo,

makoorīra ūta mūgeete, na makoima kūrīa mbaara ūhīire.

16 Mwathani aranjīra atīrī: “Mwaka ūmwe ūtanathira, ūtarītwo ta ūrīa mīaka ya mūndū wa kwandīkwo wīra ūrīkanagīrwo-rī, riiri wothe wa Kedari nīūgaathira. **17** Andū arīa magaatigario nī thigari iria ciikagia mīguī, o acio njamba cia ita cia Kedari-rī, magaakorwo marī o anini.” Jehova Ngai wa Isiraeli nīwe warītie ūhoro ūcio.

22 Īno nīyo ndūmīrīri nditū īkonī Gītuamba gīa Kīoneki: Atīrīrī, nī kīi kīragūthīinia rīu, tondū andū aku othe marahaica nyūmba igūrū, **2** wee itūūra rīiyūrīte ngūī, o wee itūūra inene rīa mbugīrīrio na ūrīī? Andū aku arīa makuīte matiūragītwo na rūhiū rwa njora, kana magakuīra mbaara-inī. **3** Atongoria aku othe nīmorīte marī hamwe; maatahirwo o na hatarī mīguī ūkītio. Andū aku othe arīa maakorereirwo moohirwo hamwe, o acio mooraga thū ūrī o kūraya. **4** Nī ūndū ūcio ngiuga atīrī, “Njehererā; reke ndīre ngīgirīkaga. Ndūkagerie kūūhooreria igūrū rīa mwanangīko ūrīa ūkorete andū akwa.” **5** Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, arī na mūthenya ūrīa agaatūma ūtuīke wa mbugīrīrio, na wa kūranganīrīria, o na wa kūguoyohia kūu Gītuamba-inī gīa Kīoneki. Mūthenya ūcio ūgaakorwo ūrī wa kūmomora thingo igwe thī, na wa gūkaīra irīma. **6** Andū a Elamu nīmakuuīte thiaka wa mīguī, marī na ngaari cia ita na andū mahaicīte mbarathi; o nao andū a Kiri macuurūragia ngo. **7** Ituamba ciaku iria njega mūno ciyūrīte ngaari cia ita, nao andū arīa mathiiaga mahaicīte mbarathi maigītwo ihingo-inī cia itūūra inene; **8** naguo ūgitīri wa Juda nīweheretio. Mūthenya ūcio nīmwacūthīrīrie

indo cia mbaara iria ciarī Nyūmba-inī ya ūnene ya Mūtitū; **9** mūkīona atī thingo cia ūgitīri cia Itūūra Inene rīa Daudi nīciatharūkīte kūndū kūngī; na inyuī mūkīhingīrīria maaī Karia ka Mūhuro. **10** Nīmwatarire nyūmba kūu Jerusalemu, na mūgītharia nyūmba nīguo muone mahiga ma gūcookereria rūthingo rūgīe na hinya makīria. **11** Nīmwakire handū ha kūhingīrīria maaī gatagatī ga thingo cierī, nīgeetha maaī ma Karia ga Tene mathiiage ho, no mūtiigana kūrongooria ūrīa wagathondekire, kana mūrūmbūye ūrīa watūmire kagīe ho kuuma o tene. **12** Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīamwītire mūthenya ūcio nīguo mūrīre na mūgirīke, na mwenjwo njuīrī cianyu na mwihumbe nguo cia ikūnia. **13** No rīrī, inyuī mūrī na gīkeno na ūrīu, mūrathīnja ng'ombe na ng'ondū, mūkīrīaga nyama na mūkīnyuuaga ndibei! Mūgakiuga atīrī, “Nītūrīe na tūnyue, nīgūkorwo rūciū nītūgaakua!” **14** Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīanguūrīrie ūhoro ūyū ndīmūthikīrīrie, akoiga atīrī, “Rūhia rīrī mūtikahorohero nginya mūgaakua,” ūguo nīguo Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga. **15** Na rīrī, Mwathani Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Thī kūrī Shebina, ūrīa mūramati na mūrūgamīrīri wa nyūmba ya ūthamaki, ūmwīre atīrī:
16 Ūreka atīa gūkū na nūū ūgwītīkīrītie kwīyenjera mbīrīra gūkū, ūgetemera mbīrīra handū hatūūgīru, na ūkeyacūhīria harīa ūkaahurūkio rwaro-inī rwa ihiga? **17** “Wīhūūge, tondū Jehova akirī gūkūnyiita akūrūmītie, acooke akūnyugute, wee mūndū ūyū ūrī hinya. **18** Nīagagūkūnja akūrūmie o ta mūbira, agūkie būrūri

mwarii. Kuu níkuo ūgaakuíra, na nokuo ngaari ciaku cia ita iria irí riiri igaikara: wee ūconorithagia nyúmba ya mwathi waku! **19** Níngakúingata wehere wíra-iní waku na ūtunywo wíra ūcio ūrúgamíriire. **20** “Múthenya ūcio níngéeta ndungata yakwa, Eliakimu mürú wa Hilikia. **21** Níngamúhumba nguo yaku írúa ndaaya na ndímúhotore mūcibi waku, na ndímúnengere wathani waku. Níagatuíka ithe wa aría matúúraga Jerusalemu o na wa nyúmba ya Juda. **22** Kíhingúro kíia nyúmba ya Daudi ngaakíigíríra kíande-iní gíake; na rírí, kírúa gíóthe akaahingúra gütirí mündú ūkaahota kühinga, na kírúa gíóthe akaahinga gütirí mündú ūkaahota kühingúra. **23** Ngaamuherera handú harúmu aikare ho ta hígí húúríríre; atuíke gití gíá gitíio thíiní wa nyúmba ya ithe. **24** Níwe ūgaacookererwo ní riiri wothe wa nyúmba ya ithe ta ūcuurítio harí we: ciana ciake na iria ikeyongererera thíiní wa ciana icio, o indo ciothe ciayo iria cionekaza ta itarí kíene, kuuma mbakúri nginya mítthemba yothe ya ndigití. **25** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atírí, “Múthenya ūcio hígí írúa thecerere handú harúmu nííkenyenya; nííkamunyúka ígwe, na indo iria njurie harí yo nííkaharagana.” Jehova níwe warítie ūhoro ūcio.

23 Íno níyo ndümíríri nditú íkoníí itúúra ríia Turo: Atírí, inyuí marikabu cia Tarishishi, ta giríkai. Nígúkorwo itúúra ríia Turo nííanange, rígatigwo rítarí nyúmba kana gícukíro kíia marikabu. Úhoro ūcio níímakinyíire marí o kúu bürüri wa Kitimu. **2** Atírí, inyuí andú a gícigíríra, na inyuí onjorithia a Sidoni, ta kirai o inyuí mütongetio ní andú aría mageragíra iria-iní. **3** Kuu maaí-iní maingí níkuo

kwagerag̊irio ngano ya Shihoru, namo magetha ma Nili
n̊imo maar̊i uumithio wa itūūra r̊ia Turo, nar̊o r̊ig̊itůka
ndūnyū ya ndūr̊ir̊i. **4** At̊ir̊ir̊i wee Sidoni, o nawe, k̊ihitho
k̊ir̊umu k̊ia iria-in̊i, conokai, n̊ig̊ukorwo iria n̊ir̊iar̊itie
r̊ikoiga at̊ir̊i: “Ni̊i ndir̊i ndag̊ia na ruo rwa k̊ur̊umwo, kana
ngaciara; ndir̊i ndaarera aanake, kana n̊garera air̊itu.” **5**
H̊ind̊i ir̊ia ūhoro ūcio ūgaakinya b̊ur̊uri wa Misiri, andū
akuo n̊imakaag̊ia na ruo r̊unene m̊uno maigua ūhoro ūcio
wa Turo. **6** At̊ir̊ir̊i, ringai m̊uthi̊i m̊ur̊imo wa Tarishishi, ta
gir̊ikai inyůi m̊ut̊ůraga k̊uu g̊icig̊ir̊ira-in̊i. **7** R̊ir̊i n̊ir̊io
itūūra r̊anyu inene r̊ia ikeno cia ūr̊ii, itūūra inene
r̊ia kuuma tene, o tene m̊uno, itūūra r̊ir̊ia andū aar̊o
maathi̊ite na mag̊ur̊u magat̊ůure mab̊ur̊uri ma andū
a k̊ur̊aya m̊uno? **8** N̊ůu waciiriire at̊i itūūra r̊ia Turo
r̊iūk̊ir̊ir̊wo, o itūūra r̊iu r̊iheanaga tanji cia ūthamaki, o
r̊io onjorithia a r̊io ar̊i ari̊u a athamaki, na endia a r̊io
mar̊i igweta th̊i yothe? **9** Jehova Mwene-Hinya-Wothe
n̊iwe waciiriire ūndū ūcio, n̊igeetha aniine mẘit̊iio wa
riiri wothe, na aconorithie andū ar̊ia othe mar̊i igweta a
g̊uk̊u th̊i. **10** At̊ir̊ir̊i, wee mwar̊i wa Tarishishi, thi̊i ūkar̊ime
b̊ur̊uri waku o ta ūr̊ia k̊ur̊im̊itwo h̊ug̊ur̊ur̊u-in̊i cia R̊ůů
rwa Nili, tondū r̊iu ndūr̊i na g̊icuk̊iro k̊ia marikabu r̊ing̊i.
11 Jehova n̊iatamb̊ur̊uk̊itie guoko gwake ig̊ur̊u r̊ia iria,
na agat̊uma mothamaki mar̊o mainaine. Ni̊athan̊ite at̊i
ci̊git̊iro iria n̊umu cia Foinike cianangwo. **12** Akoiga at̊ir̊i,
“Wee mwar̊i gathirange wa Sidoni ikeno ciaku cia ūr̊ii
n̊i thiru, r̊iu ūr̊i m̊uhehenje! “Ūk̊ira ūringe, ūthi̊i ūkinye
Kitimu; no r̊ir̊i, o na k̊uu ndūkoona ūhur̊uko.” **13** Ta
rora b̊ur̊uri wa Ababuloni, andū acio r̊iu maag̊iite k̊iene!

Ashuri magūtuīte gīikaro kīa nyamū cia werū; nīmaakire mīthiringo mīraihu na igūrū ya kūrīthiūrūrūkīria, na magītiga ciīgitīro ciao itarī kīndū, magītūma būrūri ūcio wanangīke biū. **14** Atīrīrī, inyuī marikabu cia Tarishishi, ta girīkai; nīgūkorwo gīikaro kīanyu nīkīanange. **15** Hīndī īyo itūūra rīa Turo nīrīkariganīra mīaka mīrongo mūgwanja, o ta ūrīa matukū ma mūthamaki ūmwe maigana. No mīaka mīrongo mūgwanja yathira-rī, Turo gūgaacooka kūhaana ta mūmaraya ūrīa ūganagwo na rwīmbo ta ūū: **16** “Oya kīnanda kīa mūgeeto, ūtuīkanie itūūra inene, wee mūmaraya ūyū ūtūūrīte ūriganīre; Hūūra kīnanda kīa mūgeeto wega, ūine nyīmbo nyīngī, nīgeetha ūririkanwo.” **17** Mīaka mīrongo mūgwanja yathira-rī, Jehova nīagacookerera Turo. Itūūra rīu nīrīgacooka wīra-inī warīo ūcio ūrehaga uumithio ta rīkūhūūra ūmaraya, rīonjorithanagie na mothamaki mothe ma thī. **18** No rīrī, wonjorithia warīo na uumithio warīo nīkamūrīrwo Jehova; itikaigwo igīīna-inī kana ihithwo. Uumithio warīo ūgaatuīka wa arīa matūūraga marongoragia Jehova, moonage irio nyīngī na nguo njega.

24 Atīrīrī, Jehova akirie kwananga thī, na atūme īkire ihooru; nake nīakamīūnūha na ahurunje arīa matūūraga kuo: **2** gūgaakorwo kūrī ūndū o ūmwe kūrī mūthīnjīri-Ngai na kūrī andū, kūrī ndungata na kūrī mūmīathi, kūrī ndungata ya mūirītu na kūrī mūtumia ūrīa mūmīathi, kūrī mwendia wa indo na kūrī mūgūri, kūrī mūkoombi na kūrī mūkoombanīri, kūrī mūndū ūrīa ūrī na thiirī na kūrī ūrīa ūrandūraga thiirī. **3** Thī nī kwanangwo īkaanangwo na ītigwo īrī ūtheri biū. Jehova nīwe warītie

ūhoro ūcio. **4** Thī ūng'arīte īkahooha, mabūrūri mothe magathirīrīkīra na makahooha, andū arīa marī ngumo a thī nīmorītwo nī hinya. **5** Thī nīngwatie thaahu nī andū ayo; nao maremeire mawatho, na makaagarara irīra, na magathūkia kīrīkanīro kīrīa gīa gūtūūra tene na tene. **6** Nī ūndū ūcio kīrumi nīkīrarīa thī; na andū arīa matūūraga kuo makaherithio nī ūndū wa wīhia wao. Nī ūndū ūcio arīa matūūraga gūkū thī nīmacinītwo na mwaki, na nī anini mūno matigaire. **7** Ndibei īrīa ya mūhihano nī thiru, nayo mīthabibū īkahooha; nao andū arīa marī ikeno-inī no gūcaaya maracaaya. **8** Gīkeno kīrīa kiumanaga na kūhūūrwo gwa tūhembe nīgītigīte gūkenwo, narīo inegene rīa andū arīa arīu nīrīthirīte, ningī gīkeno kīrīa gīkenagwo gūkīhūūrwo kīnanda kīa mūgeeto nīgīkirītio. **9** Andū arīa manyuuaga ndibei matigacooka kūnyua makīinaga rwīmbo, nayo njoohi nīrīrīire arīa mamīnyuuaga. **10** Narīo itūūra rīrīa inene rīanangīku rīkirīte ihooru, namo matoonyero ma nyūmba ciothe nīmahinge. **11** Kūu njīra-inī andū nī kūrīra mararīra nī kwaga ndibei, gīkeno gīothe gītuīkīte kīeha, nacio ikeno ciothe igathira thī. **12** Itūūra rīrīa inene nīrīanange biū, nakīo kīhingo kīarīo kiunangītwo gīgatuīka tūcunjī. **13** O ta ūrīa mūtī wa mūtamaiyū ūikaraga wainainio, na o ta ūrīa mūtī wa mūthabibū ūikaraga thabibū ciahaarwo hīndī ya magetha, ūguo noguo ūhoro ūgaikara gūkū thī na ndūrīrī-inī ciothe. **14** Maranīrīra, makoigīrīria nī gūkēna; kuuma mwena wa ithūīro marakūngūīra ūnene wa Jehova. **15** Nī ūndū ūcio inyuī andū a kuuma mwena wa irathīro gocithiai

Jehova; nenehaii rī̄twa rī̄a Jehova Ngai wa Israeli, kūu icigīrīra-inī cia iria. **16** Nī̄tūiguīte nyīmbo ikī̄inwo kuuma ituri cia thī, ikainwo atī̄rī: “Arogoocwo ūcio Mūthingu.” No niī ngiuga atī̄rī, “Kaī ndī na haaro-ī! nī̄gūkorwo nī̄ndīrahiinyīrīka, ī̄ ti-itherū nī̄ndīrahiinyīrīka! Andū arī̄a akunyanīri nī̄marakunyanīra arī̄a angī, o acio akunyanīri magakunyanīra arī̄a angī na ūkunyanīri mūnene mūno!” **17** Atī̄rī, inyuī andū arī̄a mūtū̄raga thī, iguoyohia, na irima, o na mūtego nī̄cio imwetereire. **18** Mūndū ūrī̄a ūkoora nī̄ ūndū wa iguoyohia, akaagūa irima, nake ūrī̄a ūkoimīra irima rī̄u-rī̄, akaagwatio nī̄ mūtego ūcio. Ndirica cia mūiyūro wa maaī cia igūrū nī̄hiingūre, nacio itina cia thī igathingitha. **19** Thī nī̄njatūku, yatūkīte ī̄karekania, ningī nī̄rathingitha mūno mūno. **20** Thī ūratūgūga o ta mūrī̄u, ūgathūngūthio ūū na ūū o ta gī̄thūnū hī̄ndī ya rūhuho; mehia ma ūremi wayo nī̄mamīritūhīire mūno, kūgūa nī̄kūgūa na ndī̄gaacooka gwī̄tiiria rī̄ngī. **21** Mūthenya ūcio-rī̄, Jehova nī̄akaherithia maahinya ma kūu igūrū, o kūu matu-inī, na aherithie athamaki a thī ūno. **22** Nī̄magacookanīrīrio hamwe o ta ūrī̄a andū oohe macookanagīrīrio kī̄oho-inī; makaahingīrwo njera na thuutha wa matukū maingī nī̄makaherithio. **23** Mweri nī̄ugaconorithio, na riūa rī̄conoke; nī̄gūkorwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe nī̄we ūgaathamaka arī̄ Kī̄rima-inī gī̄a Zayuni na Jerusalemu, na mbere ya athuuri akuo, athamake arī̄ na riiri.

25 Wee Jehova-rī̄, Wee nī̄we Ngai wakwa; nī̄ngūgūtūūgīria na ngooce rī̄twa rī̄aku, nī̄gūkorwo nī̄wīkīte maūndū ma magegania, na maūndū marī̄a

maabangītwo kuuma o tene, ūkamahingia na wīhokeku waku mūkinyanīru. **2** Nīūtūmīte itūūra rīrīa inene rītuīke hība ya mahiga, itūūra rīu rīirigīre na hinya ūgatūma rīanangwo, itūūra inene rīrīa rīarī kīihitho kīa andū a kūngī, ti itūūra rīngī, na rītigaakwo rīngī. **3** Nī ūndū ūcio andū arīa marī hinya nīmagagūtīa, namo matūūra manene ma ndūrīrī iria itarī tha magwītigīre. **4** Wee ūkoretwo ūrī rīūrīro rīa athīini, na rīūrīro rīa abatari hīndī ya mīnyamaro yao, handū ha kūrīra hīndī ya kīhuhūkanio, o na ta kīruru gīa kwīyūa riūa. Nīgūkorwo mīhūmū ya arīa matarī tha īhaana kīhuhūkanio kīrīa kīgūthaga rūthingo na nditi, **5** ningī īhaana ta ūrugarī wa werū-inī. Wee nīwe ūkiragia ngūī ya andū a kūngī o ta ūrīa ūrugarī ūnyiihagio nī kīruru gīa itu, na nī ūndū ūcio rwīmbo rwa acio matarī tha nīrūtīgīte kūinwo. **6** Kīrīma-inī gīkī nīkuo Jehova Mwene-Hinya-Wothe akaarugithīria andū othe iruga rīa irio iria njega mūno, na iruga rīa ndibei īrīa njega mūno: iruga rīa nyama iria njega mūno, o na ndibei īrīa njega mūno makīria. **7** Kīrīma-inī gīkī nīkīo akaanangīra taama ūrīa wohanītie andū othe, na cuka ūrīa ūhumbīrīte ndūrīrī ciōthe; **8** gīkuū nīkūniinwo gīkaaniinwo nginya tene. Ningī Mwathani Jehova nīakagiria maithori, kuuma mothīū mothe, na rūmena rūrīa andū ake mamenetwo na ruo arūniine, rūthire thī yothe. Jehova nīwe warītie ūhoro ūcio. **9** Mūthenya ūcio nīmakoiga atīrī, “Ti-itherū ūyū nīwe Ngai witū; nīwe twehokire, nake agītūhonokia, ūyū nīwe Jehova, nīwe twehokire; nītūkene na tūcanjamūke nī ūndū wa ūhonokio wake.” **10** Nīgūkorwo guoko kwa Jehova

gūgaikaraga kīrīma-inī gīkī; no Moabi gūkaarangīrīrio rungu rwake, o ta ūrīa nyeki nyūmū īrangagīrīrio thumu-inī. **11** Magaatambūrūkīria moko mao kuo, o ta ūrīa mūthambīri atambūrūkagia moko agīthambīra. Ngai nīwe ūkaaharūrūkia mwītīo wao, o na marī na wara wa wīra ūrīa marutaga na moko mao. **12** Nīakamomora thingo cianyu iria ndaihu ciakītwo na hinya, acigūithie thī; agaacimomora igwe thī, o rūkūngū-inī.

26 Na rīrī, mūthenya ūcio rwīmbo rūrū nīruo rūkainwo būrūri wa Juda: Tūrī na itūūra inene rīa hinya; Ngai atuuaga ūhonokio ūtuīke thingo ciarīo na njirigo ciarīo cia hinya. **2** Hingūrai ihingo nīguo rūrīrī rūrīa rūthingu rūtoonye, o rūrīrī rūrīa rūrūmagia wītīko. **3** Mūndū ūrīa ūrī meciiria makindīirie harīwe-rī, nīwe ūgaatūūria na thayū mūkinyanīru tondū nīakwīhokete. **4** Tūrīai mwīhokete Jehova nginya tene, nīgūkorwo Jehova, o we Jehova, nīwe Rwaro rwa līhiga rwa tene na tene. **5** Nīanyiihagia andū arīa maikaraga kūrīa gūtūūgīru, o na itūūra rīrīa itūūgīru akarīharūrūkia, akarīharagania thī, agacooka akarītungumania rūkūngū-inī. **6** Magūrū ma andū makarīrangīrīria; magūrū ma andū arīa ahinyīrīrie, o na makinya ma arīa athīni. **7** Njīra ya andū arīa athingu nī nūngīrīru; nawe Jehova, Wee Mūthingu, nīwe ūnyorokagia njīra cia arīa athingu. **8** Iī, ti-itherū Jehova, nīwe twetagīrīra o tūgīthīagīra njīra ya mawatho maku; ngoro ciitū ciīriragīria rīītwā rīaku na ngumo yaku. **9** Ngoro yakwa nīwe ūriragīria ūtukū; rūciinī roho wakwa ūgakūnyootera. Rīrīa watuanīra ciira wa kīhootho gūkū thī, andū a mabūrūri mothe nīmerutaga ūhoro

wa ūthingu. **10** O na andū aaganu mangīiguīrwo tha, matiīrutaga ūhorō wa ūthingu; o na marī būrūri-inī wa arīa arūngīrīru, mathiiaga o na mbere gwīka ūūru, makaaga gūtīa ūnene wa Jehova. **11** Wee Jehova-rī, guoko gwaku nī kwambararītio na igūrū, no matingīkuona o na atīa. No rīrī, reke mone kīyo kīrīa ūrī nakō nī ūndū wa andū aku, nīgeetha maconoke; mwaki ūrīa ūigīrwo thū ciaku nīūrekwo ūmacine. **12** Wee Jehova-rī, nīwe ūtūheaga thayū; maūndū marīa mothe tūhingītie, nīwe ūtwīkīire. **13** Wee Jehova, o Wee Ngai witū, nī harī aathani angī manatwatha tiga wee, no rīrī, rītwa rīaku riiki norīo tūtīite. **14** Na rīrī, acio rīu nīmakuīte, matigacooka gūtūura muoyo; maroho macio matikariūka. Wee nīwamaherithirie ūkīmaananga; ningī ūgītūma mariganīre biū. **15** Wee Jehova nīūtūmīte rūrīrī rūu ruongerereke; ti-itherū nīwongereire rūrīrī rūu, ūkarūngīhia. Wee nīwīgīrīire na riiri, ūkaaramia mīhaka yothe ya būrūri. **16** Atīrīrī Jehova, mookire kūrī we rīrīa maarī na mathīina; rīrīa wamaherithagia-rī, maahotaga o kūhooya na mīheehū. **17** O ta ūrīa mūndū-wa-nja arī na nda akirī ūciara enyogondaga na agakaya nī ruo-rī, ūguo noguo twatariī tūrī mbere yaku, Wee Jehova. **18** Ithuī twatariī ta twarī nda, twenyogondaga nī ruo, no rīrī, nī ta twaciare o rūhuho. Gūtirī ūndū o na ūrīkū wa kūhonokania twīkīte gūkū thī, o na kana tūgaciara andū arīa maikaraga gūkū thī. **19** No rīrī, andū aku arīa makuīte nīmagatūura muoyo; mīrī yao nīkariūka. Inyuī arīa mūtūrāga rūkūngū-inī, ūkīrai na mwanīrīre nī gūkena. Ime rīanyu rītariī ta ireera rīa rūciinī; nayo thī nīgacookia

andū arĩa akuũ muoyo. **20** Atĩrĩrĩ, inyuĩ andū akwa, thiĩi mûtoonye tûnyûmba twanyu na mwîhingîre; mwîhithe kuo gwa kahinda kanini nginya mang'ûrĩ make mathire. **21** Atĩrĩrĩ, Jehova nñarooka oimîte gïikaro-inî gïake, nïguo aherithie andû a gûkû thî nî ûndû wa mehia mao. Nayo thî nñikonania thakame ūrĩa iitîtwo kuo; ndîgaacooka kûhitha andû ayo arĩa moragîtwo.

27 Na rîrî, mûthenya ūcio, Jehova nñakaherithia na rûhiû rwake rwa njora, rûhiû rûu rwake rwa njora rûugî, na rûnene, na rûrî hinya, aherithie Leviathani nyoka ūrĩa ūnyororokaga na ihenya, o Leviathani nyoka ūrĩa ūthioranagia; nñakooraga ndamathia ūrĩa ya iria-inî. **2** Mûthenya ūcio-rî: “Inîrai mûgûnda wa mîthabibû ūrĩa ūciaraga maciaro maingî: **3** Niî Jehova, nî niî ndîumenyagîrîra, na nî niî ndîunithagîria maaî hîndî ciothe. Ndîurangagîra mûthenya na ūtukû, nîgeetha mûndû o na ūrîkû ndakaûthûkie. **4** Niî ndirakarîte. Naarî korwo nî cong'e na mîigua iranjûkîrîra! No thiî ngahûûrane mbaara nacio; Ingîcicina ciothe na mwaki. **5** Akorwo ti ūguo, nñirekwo ciûke ciîhithe kûrî niî; nñirekwo icarie thayû na niî, iî ti-itherû nñicarie thayû na niî.” **6** Matukû marîa magooka-rî, Jakubu nñakagîa na mîri, Israeli agaathundûka arute kîro, aiyûrie thî yothe maciaro. **7** Anga Jehova nñahûûrîte Israeli, ta ūrĩa aahûûrire arĩa maamûhûûraga? Anga nñoragîtwo ta ūrĩa arĩa maamûûragaga mooragirwo? **8** Wamûrûithirie na mbaara na gûtahwo: amûingataga na rûhuho rwake rwa hinya, ta mûthenya ūrĩa rûhuho rwa mwena wa irathîro rûhurutanaga. **9** Na rîrî, nî ûndû wa ūguo, mahîtia ma

Jakubu n̄makahorohero mathire, namo maciaro maya
n̄mo makoonekana n̄ ūndū wa kwehererio mehia make:
Atī mahiga mothe ma kīgongona akaamatua ta coka
ūhehenjetwo ūgatuīka tūcunjī, na gūtirī itugī cia Ashera
kana igongona cia gūcinīra ūbumba igaatigwo irūgamīte.
10 Itūūra rīrīa inene rīrigīre na hinya rīkirīte ihooru, kīrī
gīkaro gīthaamītwo, gīgatiganīrio kīrī ūtheri ta werū; kūu
nīkuo njaū irūithagio, na nokuo ikomaga; nacio ihūrūraga
honge ciakuo gūgatigwo ūtheri. **11** Hīndī rīrīa tūrūhonge
tuoma-rī, nīkunangwo tuunangagwo, nao andū-a-nja
magooka magaakia mwaki natuo. Na tondū aya n̄ andū
matarī na ūmenyo-rī, ūcio Mūūmbi wao ndamaiguagīra
tha, ūcio wamoombire ndamekaga wega. **12** Mūthenya
ūcio Jehova nīagacookanīrīria maciaro marīa agethete,
amarute kūrīa guothe Rūūī rwa Farati rūthereraga, o
nginya Karūūī ka Misiri, na inyuī o inyuī andū a Israeli,
nīmūgacookanīrīrio ūmwe kwa ūmwe. **13** Na mūthenya
ūcio-rī, mūgambo mūnene wa karumbeta nīūkaiguuo. Nao
andū arīa moorīire būrūri wa Ashuri, na arīa maatahītwo
magatwarwo Misiri, nīmagooka na mahooe Jehova marī
kīrīma-inī kīrīa gītheru kūu Jerusalemu.

28 Kaī itūūra rīrīa rīa arīu a Efiraimu, o rīu matuīte tanji
yao ya mwītīo, rīrī na haaro-ī, o rīu rīrī riiri mūnene ta wa
mahūa marīa macookaga kūhooha, o rīu rīakītwo gītwe-
inī gīa kīanda kīrīa kīnoru, kīa andū acio matooragio
nī ndibei! **2** Atīrīrī, Jehova arī na njamba īrī hinya na
ūhoti. īhaana ta mbura ya mbembe, na ta rūhuho rūrīa
rwanangaga, kana rūhuho rūnene rūrīa rūniinanaga, o na
kana mūiyūro wa mbura nene, nake nīakarīitungumania

thī na hinya. **3** Tanji īyo ya mwītīo ya arīu a Efiraimu, nīkarangīrīrio thī na magūrū. **4** Ihūa rīu rīraahooha, o rīo ūthaka wa riiri wake, o rīu rīakītwo gītwe-inī gīa kīanda kīrīa kīnoru, itūura rīu rīkaahaana ta ngūyū tīruīte mbere ya magetha, nayo mūndū aamīona amīnyiitaga na guoko gwake, nake no kūmīrīa amīrīīaga. **5** Mūthenya ūcio Jehova Mwene-Hinya-Wothe agaatuīka thūmbī īrī riiri, atuīke tanji thaka mūno ya mahūa harī matigari ma andū ake. **6** Agaatuīka roho wa gūtuanīra ciira na kīhooto kūrī andū arīa matuanagīra ciira, o na atuīke hinya wa andū arīa mahūndūraga ita cia thū ciakinya kīhingo-inī. **7** No rīrī, andū aya mathiiaga magītūgūūgaga nīkūnyua ndibei, na magatururio nī njoohi: athīnjīri-Ngai na anabii nīo mathiiaga magītūgūūgaga nī ūndū wa njoohi, ū ti-itherū nīmarītwo nī ndibei biū, na magatururio nī njoohi; nīgūtūgūūga maratūgūūga makīona cioneki, na magaturuura magītuanīra ciira. **8** Metha ciothe ciyūrīte matahīko, na gūtirī handū o na hamwe hataiyūrīte gīko. **9** Nao maroria atīrī, “Nūū ūcio arageria kūruta maūndū? Ningī nūū arataarīria ndūmīrīri yake? Hihi nī kūrī ciana iria ciīrīgīte gūtiga kuonga, o icio irutītwo nyondo-inī? **10** Nīgūkorwo ūrutani wake nī ta ūū: īka ūū na ūū, īka ūū na ūū, ningī watho nīrūmīrīirwo nī watho, ū, watho ūrūmīrīirwo nī watho; na kohoro kanini haha, na kohoro kanini hau.” **11** Atīrīrī, ti-itherū Ngai nīakaarīria andū aya na tūnua twa andū maaragia na mwarīrie wa andū a kūngī na thiomi ng’eni, **12** andū arīa eerire atīrī, “Haha nīho handū ha kūhurūka, andū arīa anogu nīmahurūke ho”; o na akīmeera atīrī, “Haha nīho kīhurūko”; no

matiigana kūmūigua. **13** Nī ūndū ūcio kiugo kīa Jehova harīo gīgaatuīka ūū: īka ūū na ūū, īka ūū na ūū, ningī watho nīrūmīrīirwo nī watho, ū, watho ūrūmīrīirwo nī watho; na kohoro kanini haha, na kohoro kanini hau: nīguo mathīi magūe na ngara, matiihio, na magwatio na mūtego, manyiitwo. **14** Nī ūndū ūcio ta thikīrīriai kiugo kīa Jehova, inyuī anyūrūrania, o inyuī mwathaga andū aya marī gūkū Jerusalemu. **15** Mwīgaathaga mūkoiga atīrī, “Nītūgīite na kīrīkanīro na gīkuū, tūkaiguana na mbīrīra. Hīndī īrīa gūkaaherithanio taarī kīguū gīa kūhubanīriārī, gītigaatūhutia, nīgūkorwo nītūtuīte maheeni rīrīro riitū, naguo ūheenania tūkaūtua kīhitho giitū.” (**Sheol h7585**) **16** Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Nīnjigīte ihiga rīa gītina kīrūmu kūu Zayuni, ihiga rībaarīrīre wega, ihiga rīa goro rīa koine; mūndū ūrīa ūrīrīhokaga ndarī hīndī akeenyenyeka. **17** Ūtuanīri ciira na kīhooto nīguo ūgaatuīka rūrigi rwa gūthima naruo, naguo ūthingu ūtuīke kabirū; mbura ya mbembe nīigathereria maheeni macio mūtuīte kīhitho kīanyu, namo maaī nīmakoinīra kūrīa mwīhithīte. **18** Kīrīkanīro kīanyu kīrīa mwarīkanīre na gīkuū nīgīgathario; ūiguano wanyu na mbīrīra ndūkehaanda. Hīndī īrīa iherithia ta rīa kīguū rīkaamūhubanīria, nīmūgatoorio nīrīo. (**Sheol h7585**) **19** Rīrīa rīothe iherithia rīu rīoka nīmūrīkoragīrīrīwo nīrīo; rīrīmūkoragīrīrīra rūciinī o rūciinī, na mūthenya o na ūtukū nīrīkamūthereria.” Nīmūkamaka mūno mwataūkīrīwo nī ndūmīrīri īno. **20** Nīgūkorwo ūrīrī wanyu ndūngīmūigana gwītambūrūkīria ho nī gūkuhīha, naguo mūrīngīti nī mūceke mūno ndūngīmūigana kwīhumbīra. **21** Jehova

nīakarahūka o ta ūrīa aarahūkire kūu Kīrīma-inī kīa
Perazimu, arahūke arakarīte o ta ūrīa aarakarīte kūu
Gītuamba-inī kīa Gibeoni: nīgeetha arute wīra wake ūrīa
atamenyerete kūruta, na ahingie ciīko ciake, ciīko iria
atatūire ahingagia. **22** Tondū ūcio, tigai inyūrūri cianyu,
kana mīnyororo yanyu īmūritūhīre makīria; nīgūkorwo
Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīaheete
ūhoro akanjīra atī gūkū thī guothe nīgūkwanangwo
biū. **23** Thikīrīriai mūigue mūgambo wakwa; tegai matū
mūigue ūrīa nguuga. **24** Hīndī ūrīa mūrīmi ekūrīma nīguo
ahaande-rī, atūrīraga o arīmaga? Atūrīraga aciimbaga na
akihūrīraga harū? **25** Aarīkia kwaragania mūgūnda-rī, githī
ndacookaga akahaanda mbegū cia ndengū, na akahura
tūhīndī twa kumini? Nayo ngano githī ndamīhaandaga
handū hayo, na cairi akamīhaanda karūhari kayo, nayo
ngano ūrīa njirū akamīhaanda mūgūnda wayo? **26** Ngai
wake nīwe ūmuonagia ūrīa egwīka, na akamūruta maūndū
marīa magīrīire. **27** Ndengū itihūrīragwo na mūgogo
ūkururītio, kana kumini īkahūrīwo na kūgūrū kwa ngaari;
ndengū ihūrīragwo na mūtī, na kumini īkahūrīwo na
rūthanju. **28** Ngano no nginya īthīo nīguo īthondekwo
mūgate; nī ūndū ūcio mūndū ndatūrīraga amīhūrīraga
nginya tene. O na angītwarīra magūrū ma ngaari ya
kūhūrīra igūrū rīrayo-rī, mbarathi ciake itingīmīthīa. **29**
Maūndū maya mothe o namo moimaga kūrī Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, mūheani kīrīra wa kūgegania, na
ūrīa mwīkīrīre mūno nī ūndū wa ūūgī wake mūnene.

29 Arieli, o wee Arieli, wee itūrīra inene kūrī Daudi
aatūrīraga, kaī ūrī na haaro-ī! Ongerera mwaka kūrī

mwaka ūngī, na mūreke ciathī cianyu ithī o na mbere. 2
No nīngarigicīria itūura rīa Arieli; nīrīkarīra na rīcakaye,
na rīgaatuīka ta riiko rīa kīgongona harī niī. 3 Nīngamba
hema ciakwa ngūrigicīrie; nīngagūthiūrūrūkīria na
mīthiringo mīrāihu na igūrū, ngūrigicīrie na ihumbu cia
tīri, ngūtharīkīre. 4 Nawe ūgaatungumanio thī, waragie
ūrī thī; ūtuīke wa kūng'ung'ua ūrī hau tīri-inī. Mūgambo
waku ūgaatuīka ta wa roho wa ūragūri ūroima na thī;
naguo mūgambo waku ūkaaiguagwo ūrī wa mīheehū
ūkiuma tīri-inī. 5 No rīrī, thū ciaku nyingī ūgaatuīka
ta rūkūngū rūhinyu, na kīrīndī kīa andū arīa matarī
tha matuīke ta mūūngū ūrīa ūmbūragwo. Ūndū ūcio
ūkooneka na ihenya, o rīmwe, 6 amu Jehova Mwene-
Hinya-Wothe nīagooka na marurumī, na gīthingithia,
na mūrurumo mūnene, hamwe na rūhuho rūnene, na
kīhuhūkanio kīnene, na nīnīmbī cia mwaki ūkūniinana. 7
Nakīo kīrīndī kīa ndūrīrī ciothe kīrīa kīrūaga na Arieli,
kīrīa gītharīkagīra itūura rīu na cīihitho ciarīo iria nūmu,
na gīkarīthiūrūkīria-rī, gīkaabuīria o ta kīroto, o ta
kīoneki kīa ūtukū: 8 o ta ūrīa mūndū mūhūtu arootaga,
akeyona akīrīa irīo, no rīrīa okīra, agakora no mūhūtu;
ningī gūgaatuīka o ta ūrīa mūndū mūnyootu arootaga,
akeyona akīnyua maaī, no agokīra arī mūringīku, na
arī o mūnyootu. Ūguo noguo gūgaikara harī kīrīndī
kīa ndūrīrī ciothe irīa irūaga na Kīrīma gīa Zayuni. 9
Gegearai na mūmake, mwītuei atumumu na mwage
kuona; mūnyue mūrīo, no mūtikarīo nī ndibei, ningī
mūtūgūūge, no mūtīgatūgūūgio nī njoohi. 10 Jehova
nīamūreheire toro mūnene; nīahingīte maitho manyu

(inyuĩ anabii); nñahumbírítē mítwe yanyu (inyuĩ ooni-maündū). **11** Naguo ûhorō wa kíoneki gíkí ḡothe harí inyuĩ ütuíkite kíndü gíá tûhü, ûgatuíka ta ciugo irí ibuku-iní ríá gíkúnjo, rítumítwo na ríkahüürwo mûhüürí. Na mûngínengera mûndü ûngíhota gûthoma ibuku ríú ríá gíkúnjo na mûmwíre atírí, “Twagûthaitha, tûthomere ibuku ríírí,” nake akaamûcookeria atírí, “Ndíngíhota gûthoma tondü níitume na ríkahüürwo mûhüürí.” **12** Kana mûngínengera mûndü ûtangíhota gûthoma ibuku ríú ríá gíkúnjo, mûmwíre atírí, “Twagûthaitha, tûthomere ibuku ríírí,” nake akaamûcookeria atírí, “Níi ndíúú gûthoma.” **13** Mwathani ekuuga atírí: “Andü aya manguhagíríria na tûnua twao, na makaahé gíftío na mîromo yao, no ngoro ciao irí kûraya na nií. Namo mahooya maría mahooyaga ní kûringana na mawatho maría marutítwo ní andü. **14** Ní ûndü úcio, o ríngí níngagegia andü aya, njike maündü ma kûgeganía, o ma kûgeganía biü; ûúgí wa andü aría oogí níügaathira, naguo ümenyo wa andü aría moí gûkûûrana maündü níükabuíria.” **15** Kaí andü acio mekagíra kíyo kínené níguo mahithe Jehova mîbango yao marí na haaro-í! O acio marutagíra mawíra mao nduma-iní, mageciiria atírí, “Nûú ûratuona?” ningí-rí, “Nûú ûngímenya ûrúa tûreka?” **16** Inyuĩ mûinamanagia maündü, mûúmbi ageciirírio níwe ríumba! Kírúa kíombirwo no kíre mûkûûmbi atírí, “Wee tiwe wanyûûmbire”? Nyûngú no iíre mûmûûmbi atírí, “Wee ndûrí ûndü ûúí”? **17** Githíti kahinda kanini gatigaire Lebanoní kûgarûrwo gûtuíke mûgûnda mûnoru, naguo mûgûnda úcio mûnoru ütuíke ta mûtitû? **18** Mûthenya úcio, andü aría mataiguaga

nīmakaigua ciugo cia ibuku rīu rīa gīkūnjo, namo maitho ma atumumu arīa matūūraga moonaga mairia na nduma nīmakona. **19** Na o rīngī andū arīa ahooreri nīmagakenera Jehova; nao andū arīa athīni nīmagakenera Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **20** Andū arīa matarī tha nīmakabuīria, nao arīa anyūrūrania nīmagathira, na arīa meriragīria gwīka ūūru nīmakaniinwo: **21** o acio mahūthagīra kiugo kīmwe magatua mūndū mūhītia, na makaigīra mūciiranīrīri mūtego iciirīro-inī, na makahūthīra ūira wa maheeni nīguo mūndū ūtekīte ūūru aage gūtuīrwo ciira na kīhooto. **22** Nī ūndū ūcio Jehova ūrīa wahonokirie Iburahīmu ekwīra nyūmba ya Jakubu atīrī: “Jakubu ndagaaconorithio rīngī; na matigacooka gūtukia ithiithi ciao rīngī. **23** Rīrīa makoona ciana ciao iria ndombire na moko makwa irī hamwe nao, nīmakaiga rīītwā rīakwa rīrī itheru; nīmakoimbūra ūtheru wa Ūrīa Mūtheru wa Jakubu, na maikarage metigīrīte Ngai wa Isiraeli. **24** Andū arīa ngoro ciao imahītithagia nīmakaagīna ūmenyo, nao arīa matetaga nīmagathikīrīria mataaro.”

30 Jehova ekuuga atīrī, “Kaī ciana iria nemī irī na haaro-ī! o icio iħingagia mībango ītarī yakwa, na igathondeka ngwatanīro, no ti na Roho wakwa, igakīiganīrīra mehia igūrū rīa mehia; **2** o icio ciikürükaga igathiī būrūri wa Misiri itaahoete kīrīra; icio ciethaga ūteithio wa kūgitīrwo nī Firaūni, na ikehoka kīruru kīa būrūri wa Misiri gītuīke rīrūrīro rīacio. **3** No ūgitīri ūcio wa Firaūni ūgaatuīka wa kūmūconorithia, na kwīhoka kīruru kīa būrūri wa Misiri gūkaamūrehera thoni. **4** O na akorwo marī na anene kū Zoani, na mabarūthi mao

nīmakinyīte Hanesi-rī, **5** andū othe nīmagaconorithio nī
ūndū wa andū matangīmaguna na ūndū o na ūrīkū, arīa
matangīmateithia kana mamagune, tiga o kūmaconorithia
na kūmarehera thoni.” **6** Īno nīyo ndūmīrīri nditū
īkonī nyamū cia Negevu: Mabarūthi mao makuuaga
ūtonga wao na ndigiri, na igīna ciao magaaciigīrīra
maguku-inī ma ngamīra, magatuīkanīria būrūri wa thīna
na wa mīnyamaro, būrūri ūrī mīrūūthi ya njamba na
ya nga, na nduīra na nyoka iria īticūkaga, macitware
būrūri wa andū matangīmaguna o na atīa. **7** Nīgūkorwo
ūteithio wa Misiri nī wa tūhū na ndūrī kīguni. Nī ūndū
būrūri ūcio ndīwītīte Rahabu ūrīa Ūtarī-ūndū-Ekaga. **8**
Na rīrī, rīu thiī ūmakurūre ūhoro ūyū kībaū-inī, na
ūwandīke ibuku-inī rīa gīkūnjo, nīgeetha ūgaatuīka ūira
wa gūtūūra matukū marīa magooka. **9** Nīgūkorwo aya
nī andū aremi na nī ciana itūire iheenanagia, ciana
itendaga gūthikīrīria ūtaaro wa Jehova. **10** Nacio ciīraga
ooni-maūndū atīrī, “Mūtigatuonere maūndū mangī!”
na ikeera anabii atīrī, “Tigai gūtūrathīra maūndū ma
ūhoro wa ma! Twīragei maūndū marīa mangītūkenia, na
mūtūrathagīre maūndū ma maheeni. **11** Eherai njīra-inī
īno, muume gacīra-inī gaka, na mūtige gūtwīra ūhoro
wa Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli!” **12** Nī ūndū ūcio Ūrīa
Mūtheru wa Isiraeli ekuuga atīrī: “Tondū nīmūregete
ndūmīrīri īno, mūkehoka ūhinyanīrīria, na mūgatua
maheeni kīndū gīa gwītiiranagia nakīo, **13** rīhia rīrī
rīgūtuīka ta rūthingo rūraihi na igūrū, rūrī na mwatūka
ūrīa ūikaraga o ūkiaramaga, rūrīa rūmomokaga o narua, o
rīmwe. **14** Rūkoinīkanga tūcunjī ta nyūngū, rūthethereke

rūtegūcaīrwo, ūndū hakaaga gacunjī o na kamwe gakoneka kangīruta mwaki riiko, kana kangītaha maaī kuuma gīthima-inī.” **15** Mwathani Jehova Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli ekuuga atīrī: “Njīra īrīa īngītūma mūhonoke no ya kwīrira na gūikara mūtegwītanga, naguo hinya ūrīa mūkaagīa naguo ūkooneka nī ūndū wa gūikara mūhooreire na kwīhoka, no macio mothe nīmūmaregete.

16 Mwoigire atīrī, ‘Aca, nītūkoora tūhaicīte mbarathi.’ Nī ūndū ūcio nīmūgakīura! Ningī mūkiuga atīrī, ‘Tūkaahaica mbarathi iria irī ihenya mūno tūurel’ Nī ūndū ūcio arīa makaamūteng’eria magaakorwo marī na ihenya mūno o nao! **17** Andū ngiri makoora nī kūmakio nī mūndū ūmwe; na inyuī inyuathe mūure nī kūmakio nī andū atano, nginya mūtigwo mūhaana ta mūtī wa bendera ūrī kīrima-igūrū, o na ta bendera īrī karīma-igūrū.”

18 O na gūtarīi ūguo-rī, Jehova eriragīria kūmūtuga; arahūkaga nīguo amūiguire tha. Nīgūkorwo Jehova nī Ngai ūtuanagīra ciira na kīhooto. Kūrathimwo-rī, nī arīa othe mamwetagīrīra. **19** Inyuī andū a Zayuni, o inyuī mūtūrīraga Jerusalemu, mūtigacooka kūrīra. Hī, kaī nīakamūtuga rīrīa mūkaamūkaīra amūteithie-ī! Na rīrīa akaamūigua nīakamwītīka. **20** O na gūtuīka Mwathani nīamūheaga irio cia thīna na maaī ma mīnyamaro-rī, arutani anyu matigacooka kūhithwo rīngī; mūkaameyonera na maitho manyu. **21** O na mūngīkagarūrūka na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho, matū manyu nīmakaiguaga mūgambo thuutha wanyu ūkiuga atīrī, “Īno nīyo njīra; gererai yo.” **22** Ningī nīmūgathaahia mīhianano yanyu ya kūhooywo īrīa īgemetio na betha igūrū, na mīhiano yanyu īrīa īgemetio

na thahabu igūrū; mūkaamīte ta taama ūrī thaahu wa
mūndū-wa-nja hīndī ya mweri, mūmīre atīrī, “Thīi na
kū muume haha!” **23** Ningī nīakamuurīria mbura nī ūndū
wa mbeū iria mūhaandīte mīgūnda, nacio irio iria ikoima
mīgūnda īyo igaakorwo irī njega na ikaingīha. Hīndī
īyo ng’ombe cianyu ikaarīithagio kūndū kūrī ūrīithio
mwariī mūno. **24** Ndegwa na ndigiri iria ikaarīmaga
mīgūnda ikaarīaga mahuti mathuuranīre na irio huhe,
ciaraganītio na hūuma na iciko cia tīri. **25** Mūthenya ūcio
gūkooraganwo mūno, rīrīa mīthiringo ūrīa mīraihi na
igūrū ikaamomoka, tūrūū nītūgaatherera kuuma kīrima-
inī o gōthe kīraihi na karīma o gothe gatūugīru. **26** Naguo
mweri ūkaara ta riūa, na ūtheri wa riūa ūnenehio maita
mūgwanja, ūhaane ta ūtheri wa mīthenya mūgwanja
mīgima, rīrīa Jehova akooha nguraro cia andū ake na
amahonie ironda iria aamatiihirie. **27** Atīrīrī, Rīitwa rīa
Jehova rīrooka riumīte kūraya, rīrī na marakara mahiū na
matu mathimbu ma ndogo; nacio iromo ciake ciyūrītwo
nī mang’ūrī, na rūrīmī rwake nī mwaki ūniinanaga. **28**
Mīhūmū yake nī ta rūū rūratherera na hinya rūkambata
rūgakinya o nginya ngingo. Athūngūthagia ndūrīrī
gīcungi-inī kīa mwanangīko; ekagīra andū matamu
kanua nīgeetha amahītihie. **29** Na inyuī nīmūkaina, ta
ūrīa mūinaga ūtukū ūrīa mūkūngūyagīra gīathī kīrīa
kīamūre; nacio ngoro cianyu nīigakena ta ūrīa andū
makenaga makīambata kīrima kīa Jehova makīhuhaga
mītūrirū, o ūcio Rwaro-rwa-lhiga rwa Israeli. **30** Jehova
nīagatūma mūgambo wake ūrī riiri ūiguuo nī andū,
na nīagatūma mone guoko gwake gūgīkūrūka, arī

na marakara maingī na mwaki wa kūniinana, hamwe
na mbura ya marurumī, na kīhuhūkanio, na mbura
ya mbembe. **31** Mūgambo wa Jehova nīugathethera
Ashuri; nīakamagūtha na rūthanju rwake, amaniine
magūe. **32** Igūtha o rīothe rīrīa Jehova akaamagūtha
na rūthanju rwake rwa kūherithania-rī, rīkaahaana ta
rwīmbo rūrainwo na tūhembe na inanda cia mūgeeto,
akīrūa mbaara nao ategūtigithīria kūmahūūra na guoko
gwake. **33** Tofeti gūtūrīite kūhaarīrio; gūthondeketwo
nī ūndū wa mūthamaki. Irima rīakuo rīa mwaki nīrikie
na rīkaaramio, narīo rīrī na mwaki mūngī na ngū nyungī,
nayo mīhūmū ya Jehova nīyo īraakia mwaki ūcio, īhaana
ta rūūrī rwa ūbiriti.

31 Kaī arīa maikūrkaga magathiī būrūri wa Misiri
gwetha ūteithio marī na haaro-ī, o acio mehokaga hinya
wa mbarathi, na makehoka ūingī wa ngaari cia ita,
na makehoka hinya mūnene wa andū arīa mathiiaga
mahaicīte mbarathi, na makaaga gūcūthīrīria Ūrīa
Mūtheru wa Isiraeli, o na makaaga gūcaria ūteithio
kuuma kūrī Jehova. **2** No rīrī, o nake Jehova nī mūūgī na
no amarehithīrie mwanangīko, nīgūkorwo ndericūkagwo
ūrīa oigīte. We nīakarahūka okīrīre nyūmba ya andū
arīa aaganu, na okīrīre arīa mateithagīrīria andū arīa
mekaga maūndū mooru. **3** No rīrī, andū a Misiri no andū
tu, na ti Mūrungu; nacio mbarathi ciao no nyama na
itirī roho thīinī wacio. Rīrīa Jehova aatambūrkia guoko
gwake, ūcio ūteithanagia nīahīngagwo, na ūcio ūteithagio
nīagūūaga; nao eerī makaaniinwo hamwe. **4** Jehova
anjīīrīte atīrī: “O ta ūrīa mūrūūthi ūraramaga, mūrūūthi

njamba ūkīrīa nyamū ūrīa ūnyiitīte, na ndūmakagio nī
mīgambo ya arīithi o na mokīte marī gīkundi kīnene
metītwo hamwe nīguo maūukīrīre, kana wītigīre nī ūndū
wa inegene rīao-rī, ūguo noguo Jehova Mwene-Hinya-
Wothe agaikūrūka, arūe arī kūu Kīrima-inī gīa Zayuni, o
na ciambatīro ciakīo. **5** O ta ūrīa nyoni ūreeraga rīera-inī,
ūguo noguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe akaagitīra itūūra
rīa Jerusalemu; akaarīgitīra na arīkūure, ‘akaahītūkīra
igūrū rīa rīo’ nīguo arīhonokie.” **6** Inyuī andū a Israeli-rī,
cookererai ūcio mūtūire mūremēire mūno. **7** Nīgūkorwo
mūthenya ūcio o mūndū wanyu nīagatee mīhianano
ya betha na ya thahabu ūrīa mwīthondekeire na moko
manyu ūgatūma mwīhie. **8** “Andū a Ashuri makooragwo na
rūhiū rwa njora no ti rwa mūndū; rūhiū rwa njora nīruo
rūkaamaniina biū, no ti rwa andū. Nīmakoorīra rūhiū rūu
rwa njora, na aanake ao makaanyiitwo, marutithio wīra
na hinya. **9** Nacio cīihitho ciao cia hinya nīkaagūa nī
ūndū wa guoya; nao anene ao a ita moona bendera ya
ita nīmakamaka mūno,” ūguo nīguo Jehova ekuuga, ūrīa
wakītie mwaki wake Zayuni, o na icua rīake rīa mwaki
rīrī kūu Jerusalemu.

32 Atīrīrī, nīgūkagīa mūthamaki wa gūthamaka na
ūthingu, na kūgīe na anene a gwathana na kīhooto. **2** O
mūndū agaatuīka ta handū ha kwīgitia rūhuho, na ha
kwīyūa mbura ya kīhuhūkanio, o na atuīke ta tūrūūi twa
maaī tūgūtherera werū-inī, o na ta kīruru kīa rwaro
rūnene rwa ihiga būrūri-inī ūrī na nyoota. **3** Namo
maitho ma andū arīa moonaga matikaahingwo mage
kuona, namo matū ma arīa maiguaga nīmagathikīrīria.

4 Mündū ūrĩa ūhĩkaga gwĩka maündū ateciirītie wega,
nĩakamenya maündū na ataũkĩrwo nĩmo, naruuo rũrĩmĩ
rũrĩa rütundoiraga nřrukaria o wega. **5** Gütirĩ hĩndĩ ūngĩ
mündū mukĩgu agaacocka kugĩa igweta, kana kĩmaramari
gïcooke gütïo muno. **6** Nigükorwo mündū mukĩgu
aragia ūrimü, na meciiria make mathugundaga maündū
mooru: Mündū ūcio ekaga maündū matarĩ ma ū-ngai, na
akamemerekia maündū ma gúcambia Jehova; arĩ ahütu
amatigaga matarĩ na gĩa kürĩa, na arĩa anyootu akamaima
maaĩ ma kũnyua. **7** Mithiire ya mündū kĩmaramari no ya
waganu, athugundaga o maündū mooru ma kñiinithia
andū arĩa athiini na ūhoro wa maheeni, o na rřrĩa
mathaithana ma mubatari marĩ ma kihooto. **8** No rřrĩ,
mündū ūrĩa mütaana eciiragia o maündū ma ūtugi,
na maündū macio ma ūtugi nĩmo egütüüra ekaga. **9**
Atřrřrř inyuĩ andü-a-nja aya mütarĩ ūndü ūmuthiinagia,
arahükai muthikřrřie mügambo wakwa; o na inyuĩ airřtu
aya mütarĩ ūndü mwitigagřra, ta iguai ūrĩa nguuga! **10**
Mwaka na matukü matarĩ maingi maathira-rř, inyuĩ
mütarĩ ūndü mwitigagřra, nímükainaina; nigükorwo
gütigakorwo na magetha ma thabibü, o na kana gükorwo
na magetha mangi. **11** Atřrřrř, inyuĩ andü-a-nja aya mütarĩ
űndü ūmuthiinagia, inainai nĩ kumaka; inainai inyuĩ
airřtu aya mütarĩ ūndü mwitigagřra! Rutai nguo cianyu
mütigwo njaga, mücooke mwiohe makünia njohero. **12**
Mwihüürei ithüri, mürřrřire mígunda yanyu ūrĩa mëega, o
na mithabibü ūrĩa ūciaraga muno, **13** na mürřrřire bürřri
wa andü akwa, ūcio ūmerete mïigua na cong'e: ū
itherü, cakařrai nyumba ciothe cia ikeno, na itüüra rřrĩa

inene rīrī na ndūhiū cia arīū. **14** Nīgūkorwo ciīgitīro iria nūmu nīigatiganīrio, narīo itūura rīu inene rīyūrīte andū rītigwo ūtheri; o na nyūmba ya mūthamaki na mūthiringo mūraihu igaatuīka būrūri ūteanīirio nginya tene, gūtuīke būrūri wa gūtūuhagwo nī ndigiri, na ūrīthio wa ndūuru cia mbūri, **15** nginya rīrīa tūgaitīrīrio Roho kuuma igūrū, naguo werū ūgarūrwo ūtuīke mūgūnda mūnoru, na mūgūnda ūcio mūnoru ūhaane ta mūtitū. **16** Ciira ūgaatūura ūtuagwo na kīhoto kūu werū-inī, naguo ūthingu ūtūure kūu mūgūnda-inī ūcio mūnoru. **17** Maciaro ma ūthingu ūcio nī thayū; naguo uumithio wa ūthingu ūgaakorwo ūrī ūhooreri na kwīhoka Ngai nginya tene. **18** Andū akwa magaatūraga ciikaro cia thayū, matūure kūndū gūtarī ūgwati, na mahurūkage kūndū gūtarī na thiīna. **19** O na mbura ya mbembe ūngūithia mītī ya mūtitū thī, narīo itūura inene rīaraganio biūrī, **20** kaī inyuī nīmūkarathimwo-ī, mūhaandage mbegū cianyu gūkuhī na tūrūūī, nacio ng'ombe na ndigiri cianyu irīthagio kūndū guothe.

33 Atīrīrī wee mwanangi ūyū, o wee ūtarī wanangwo, kaī ūrī na haaro-ī! Wee mūkunyanīri ūyū, o wee ūtarī wakunyanīrwo, kaī ūrī na haaro-ī! Rīrīa ūgaatiga kwanangana, nīguo nawe ūkaanangwo, na ningī rīrīa ūgaatiga gūkunyanīra, nīguo nawe ūgaakunyanīrwo. **2** Wee Jehova, tūiguīre tha; wee nīwe twetagīrīra. Tuīka hinya witū rūciinī o rūciinī, na ūtuīke ūhonokio witū hīndī ya mīnyamaro. **3** Andū nī kūura mooraga maigua mūrurumo wa mūgambo waku; warahūka-rī, ndūrīrī nīihurunjūkaga. **4** Indo cianyu iria igaakorwo itahītwo,

inyuĩ ndürirĩ, ikoingûrûrio itahwo, o ta ūrĩa ciana cia ngigĩ ciüngûrûragia; andū magaacitharikĩra ta ūrĩa mîrumbĩ ya ngigĩ itharikagĩra mîgûnda. **5** Jehova nîatüügîrítio, nîgûkorwo atüüraga igûrû; nake nîakaiyûria Zayuni na ciira wa kîhoto na üthingu. **6** Nîwe ūgaatuïka gîtina kîrûmu matukû-inî maku, na atuïke kîgîna kîa ühoro mûningî wa ühonokio, na üûgî, na ümenyi wa maûndû; na ühoro wa gwîtigîra Jehova nîguo ūgaakorwo ūrî mûthiithû wa ma. **7** Atîrîrî, andû ao arîa njamba mararîrîa njîra-inî maanîrîire; nao mabarûthi mao ma thayû maraarîra na kîgirîko kînene. **8** Barabara iria njariî itigîtwo itarî andû, na agendi magatiga kûgerera njîra icio. Kîrîkanîro kîrîa maarîkanîire nîgîthûkie, na aira a kîo makanyararwo, gûtirî o na mûndû ümwe ūraheo gîtîio. **9** Bûrûri nîuracakaya na ügathirîrîkîra, nakuo kûu Lebanoni nîgûconorithîtio na mîtî yakuo ikahooha. Sharoni nakuo kûhanîte ta werû wa Araba, nakuo Bashani na Karimeli gûgaita mathangû makuo. **10** Jehova ekuuga atîrî, “Rîu nîngwarahûka, rîu nîngûtûügîrio; rîu nîngwambarario na igûrû. **11** Inyuî mûkaagîa nda cia maragara, müciare rûua rwa ngano; nayo mîhûmû yanyu îtuîkîte mwaki wa kûmûcina. **12** Andû a ndürirî magaacinwo mahaane ta coka; magaacinwo na mwaki o ta ikinga cia mîigua itemetwo.” **13** Atîrîrî inyuî andû arîa mûrî kûraya, ta thikîrîriai müigue ūrîa njîkîte; na inyuî mûrî gûkuhî umbûrai ühoro wa hinya wakwa. **14** Ehia arîa marî kûu Zayuni nîmamakîte; nao andû arîa matooî Ngai nîkûinaina marainaina, makoiga atîrî, “Nûû witû ūngîtûûrania na mwaki ūrîa ūcinanaga? Ningî nûû witû

ūngītūūrania na mwaki ūtakahora nginya tene?” **15** Nī mūndū ūrīa ūthiiaga na mīthiire ya ūthingu na akaaria ūhoro ūrīa wagīriire, o we ūtangīoya uumithio uumanīte na ūhinyanīrīria, na akagirīrīria guoko gwake kwamūkīre mahaki, o ūcio ūgiragīrīria matū make kūigua ndeto cia gūciirīra ūragani, na akahinga maitho make matikerorere maūndū mooru. **16** Ūcio nīwe mūndū ūrīa ūgaatūūra kūndū kūrīa gūtūugīru, ūrīa kīhitho gīake gīgaakorwo kīrī kīrīgo kīrīmu kūu kīrīma-inī. Nīakaheagwo irio ciake, na maaī make gūtirī hīndī makaaga. **17** Maitho maku nīmakeyonera mūthamaki arī na riiri wake wothe, na wīrorere būrūri waramīte, ūgatambūrūka kūraya ma. **18** Meciiria-inī maku nīūgecūrania ūhoro wa kīmakania kīrīa kīarī ho hau mbere, ūrie atīrī: “Mūtongoria ūrīa mūnene arī ha? Nake mūndū ūrīa wamūkāgīra mbeeca cia igooti rīa būrūri arī ha? Nake mūnene ūrīa ūrūgamagīrīra mīthiringo ūrīa mīraihi na igūrū arī ha?” **19** Andū acio ndūrīka ndūgacooka kūmona rīngī, o acio maaragia mīario ūtangīiguīka, na makaaria na rūthiomī rūgeni rūtangīmenyeka. **20** Ta rora Zayuni, itūūra rīrīa inene rīa maruga maitū; maitho maku nīmakona Jerusalemu, gīkarō gīa thayū, nīyo hema ūrīa ūtakenyenyeke; hīgī ciayo itirī hīndī ikaamunywo, o na kana mūkanda o na ūmwe wayo ūtuīke. **21** Kūu nīkuo Jehova Mwene-Hinya agaakorwo hamwe na ithuī. Nakuo kūu gūgaatuīka ta kūndū kwa njūūī njariī, o na tūrūūī, njūūī itakagererio marikabu cia mbaara, kana igererio marikabu iria nene cia iria-inī. **22** Nīgūkorwo Jehova nīwe wa gūtua ciira, Jehova nīwe mūtwathi, Jehova nīwe mūthamaki witū: we

nīwe ūgaatūhonokia. **23** Mīkanda yaku nīmīregeru, na mūtī ūrīa mūraaya wa marikabu ti mūrūmu, naguo taama wa kūmītwarithia timūtambūrūku. Hīndī īyo indo nyīngī cia ndaho nī ikaagayanwo, o na andū arīa mathuaga nīmagekuuīra indo cia ndaho. **24** Gūtirī mūndū ūtūrūraga Zayuni ūkoiga atīrī, “Nīi ndī mūrūaru”; nao andū arīa matūrūraga kuo nīmakarekerwo mehia mao.

34 Atīrīrī, inyuī ndūrīrī, ūkai hakuhī mūthikīrīrie; o na inyuī andū a mabūrūri tegai matū mūigue! Thī o nayo nīigue, o na kīrīa gīothe kīrī kuo, o hamwe na mabūrūri, na kīrīa gīothe kiumaga kuo! **2** Nīgūkorwo Jehova nīarakarīire ndūrīrī ciothe; mang'ūrī make marī kūrī mbūtū ciao ciothe cia ita. Nīagaciniina ithire biū, nīagacineana ciūragwo. **3** Andū arīa moragītwo magaateo o ro ūguo, na mūnungs wa ciimba ciao wambate na igūrū; nacio irīma ihaane ta irindītwo nī thakame yao. **4** Njata ciothe cia igūrū nīgathira, narīo igūrū rīkūnjwo o ta ibuku rīa gīkūnjo; nayo mbūtū ya njata cia matu-inī īewe o ta ūrīa mathangū ma mūthabibū maahooha magūūaga, na o ta ūrīa ngūyū ciahooha igūūaga kuuma mūkūyū-inī. **5** Rūhiū rwakwa rwa njora rūnyūtē rūkanyootoka rūrī o kūu matu-inī; ta rora, rūraikūrūkīra Edomu rūrī na ituīro, o andū acio niinīte biū. **6** Rūhiū rwa njora rwa Jehova rūiyūrītwo nī thakame, na rūkahumbīrwo nī maguta: nī thakame ya tūtūrūme na ya mbūri, na maguta ma higo cia ndūrūme. Nīgūkorwo Jehova arī na igongona kūu Bozara, na kūūragana kūnene kūu Edomu. **7** Nacio mbogo nīkooraganīrio hamwe, o na tūtegwa na ndegwa iria nene. Būrūri wao nīūgaacagacio

nī thakame, naruo rūkūngū rūrindwo nī maguta. **8**
Nīgūkorwo Jehova arī na mūthenya wa kwīrhīria, arī
na mwaka wa kūherithania, nīguo arūīrīre kīhooto gīa
Zayuni. **9** Tūrūū twa Edomu tūkaagarūrwo tūtuīke rami,
naruo rūkūngū rwakuo rūtuīke mwaki wa ūbiriti; naguo
būrūri wake ūtuīke o ta rami īgwakana mwaki! **10** Naguo
mwaki ūcio ndūkahorio mūthenya na ūtukū; ndogo yaguo
īgaatūūra ītoogaga igūrū nginya tene. Gūgaakira ihooru
njiarwa nginya njiarwa, na gūtirī mūndū ūgaacooka
gūtuīkanīria kuo rīngī. **11** Ndundu ya werū-inī na ndundu
īrīa īgambaga nīkegwatīra kūndū kūu; nayo ndundu īrīa
nene na ihuru nīkuo igaaka itara ciacio. Ngai nīagathima
Edomu na gīthimi gīa kīrigiicano, na agūthime na kabirū
ka ihooru. **12** Gūtigakorwo kīndū andū akuo arīa marī
igweta mangīta ūthamaki, ariū a mūthamaki a kūu othe
nīmagathira. **13** Mīigua nīkamerera nyūmba ciakuo cia
ūthamaki iria njirigīre, thabai na mītare īmere cīgitīro-inī
ciakuo cia hinya. Gūgaatuīka ūtūūro wa mbwe, na ciikaro
cia ndundu. **14** Nyamū cia werū-inī nīgacemania na hiti,
nacio mbūri cia gīthaka nīikananīria; kūu nīkuo nyamū
cia ūtukū igaakomaga, na cīyonere gwa kūhurūka. **15**
Ndundu nīgaka gītara kūu, īrekagīrie matumbī mayo kuo,
nīkamatūrīka na īrere njui ciayo rungu rwa mathagu
mayo; ningī kūu nokuo hūngū ikoongana igīrī igīrī, o
njamba na nga yayo. **16** Atīrīrī, tuīrīai ūhoro ibuku-inī rīa
gīkūnjo rīa Jehova, na mūrīthome: Gūtirī nyamū o na
īmwe yacio īkaaga kuoneka kuo, na gūtirī njamba īkaaga
nga yayo. Nīgūkorwo nī kanua ka Jehova gaathanīte
ūguo, na Roho wake nīwe ūgacookanīrīria. **17** Nīwe

ūcigayagīra igai rīacio; guoko gwake gūciheaga kīrīa
acithimīre. Nīikegwatīra igai rīu rītuīke rīacio nginya
tene, na itūūre kuo nginya njiarwa na njiarwa.

35 Atīrī, werū ūtarī kīndū na būrūri ūrīa mūūmū
nīigakena; werū nīūgakena na ūcanūke. O ta mahūa ma
nyeki-inī, **2** werū nīūkaruta kīro kīngī; nīūgakena mūno,
na wanīrīre nī gūkena. Nīukaheo riiri o ta wa Lebanoni, na
ūheo ūkengi o ta wa Karimeli, na wa Sharoni; nīmakona
riiri wa Jehova, na mone ūkengi wa Ngai witū. **3** Íkīrai
hinya moko marīa maregeru, na maru marīa maregerete
mūtūme marūgame wega; **4** andū arīa marī na guoya
ngoro meerei atīrī, “Mwīyūmīrīriei, tīgai gwītīgīra; atīrī,
Ngai wanyu nīagooka, na agooka na ūhoro wa kūrīhanīria;
nīwe ūgooka na iherithia rīa Ngai, ooke kūmūhonokia.”
5 Hīndī īyo maitho ma atumumu nīmakahingūka, na
matū ma andū arīa mataiguaga macooke kūigua. **6** Hīndī
īyo mūndū ūrīa ūthuaga nīakarūgarūga ta thwariga, na
rūrīmī rūrīa rūtaaragia rwanīrīre nī gūkena. Namo maaī
nīmagatherūka kuuma werū-inī, natuo tūrūūū tūtherere
werū-inī wa mūthanga. **7** Mūthanga ūrīa mūhiū ūgaatuūka
karia ka maaī, nayo thī īyo ng’aru ītherūke ithima cia
maaī. Imamo iria cianakomwo nī mbwe-rī, igaakūra
nyeki, na ithanī, o na marura. **8** Nakuo kūu nīgūkagīa
barabara njariī; nayo īgeetagwo Njīra ūrīa Nyamūre. Andū
arīa matarī atheru matikamīgera; igaakorwo ūrī Njīra ya
andū arīa mamīgeraga; nī ūndū ūcio o na andū akīgu
matikamīhītīa. **9** Gūtīrī mūrūūthi ūgaakorwo njīra-inī īyo,
o na kana nyamū o yothe ndīani īmīgerere; nyamū icio
itikoonekana njīra-inī īyo. No rīrī, andū arīa makūūrītwo

nĩo oiki makaamĩgerera, 10 nao andū arĩa akũure a Jehova nĩmagacooka. Magaatoonya Zayuni makĩnaga; nao nĩmageekĩwo thãmbĩ ya gĩkeno gĩa tene na tene. Magaakena na macanjamüké, nakio kĩeha o na mûcaayo nĩgathira biü.

36 Mwaka wa ikumi na ũna wa wathani wa Mûthamaki Hezekia, Senakeribu mûthamaki wa Ashuri nãatharikire matûura manene mothe marĩa mairigirwo na thingo cia hinya ma Juda, na akimatumyana. 2 Ningi mûthamaki wa Ashuri agitûma mûnene wa mbütü ciake cia ita, kuuma Lakishi, arĩ na mbütü nene ya ita athiĩ kûrî Mûthamaki Hezekia kuu Jerusalemu. Rîrîa mûnene ūcio wa mbütü ya ita aarûgamire mûtarô-ini wa Karia-ka-Rûgongo, njira-ini ya gûthiî Mûgunda-wa-Mûthambia-Nguo, 3 Eliakimu mûrû wa Hilikia ūrîa warî mûrori wa nyumba ya ūthamaki, na Shebina ūrîa mwandiki-marua, na Joa mûrû wa Asafu ūrîa mwandiki wa maündû ma ihinda rîu, makiumagara magithiî kûrî we. 4 Nake mûnene ūcio wa mbütü ya ita akimeera atîrî, “Irai Hezekia atîrî, “Mûthamaki ūrîa mûnene o we mûthamaki wa Ashuri, ekûuria atîrî: Ûrutite ūumîrîru ūcio ūrî naguo kû? 5 Wee uugaga nî ūrî kûrûa na ūrî na hinya wa mbütü cia ita, no waragia o ciugo cia tûhû. Nûn ūcio wihokete nîguo ūnemere? 6 Atîrîrî, wee wihokete andû a Misiri, acio mahaana ta kamûrangi koinkangu, karĩa gatheecaga mûndû guoko, gakamûguraria etiirania nako! Ûguo nîguo Firauni mûthamaki wa Misiri ahaana kûrî arĩa othe mamwihokaga. 7 O na ūnginjîra atîrî, “Ithuî twihokete Jehova Ngai witû,” githi ūcio tiwe Hezekia aathariirie

igongona na kündū kürĩ gütüügíru, na akíira andū a Juda na a Jerusalemu atírĩ, “No nginya mūhooyagíre kígongona-iní gíkí”? **8** “Ríu-rí, ūka ūkeiguithanie na mwathi wakwa, mūthamaki wa Ashuri: Níngükühe mbarathi ngiri igírĩ, angíkorwo ūrĩ na andū a gúthií macihaicíte! **9** Wakíhota atíia gútooria o na múnene ūrĩa múnini múnó thíiní wa anene a mwathi wakwa, o na gútuíka wíhokete ngaari cia ita na andū arĩa mathiiaga mahaicíte mbarathi a Misiri? **10** Na ningí-rí, njükíte gútharíkíra na kwananga bürüri ūyü iteríitwo ní Jehova? Jehova we mwene níwe wanjíirire njüke hüüre bürüri ūyü na ndíwanange.” **11** Nao Eliakimu, na Shebina, na Joa makíira múnene ūcio wa mbütü cia ita atírĩ, “Twagúthaitha aríria ndungata ciaku na rüthiomí rwa Asuriata, tondū nítürüü. Tiga gútwaríria na rüthiomí rwa Kíhibiranía andū aya marí rüthingo-iní makiiguaga.” **12** No múnene ūcio wa mbütü cia ita agícookia atírĩ, “Kař ndatúmirwo ní mwathi wakwa kürĩ o mwathi wanyu na kürĩ o inyuí, ndímwíre maündū maya, na ti kürĩ andū aya maikaríte rüthingo igürü, o aya makaaría kíoro kíao na manyue mathugumo mao o ene o ta ūrĩa inyuí mûgeeka?” **13** Ningí múnene ūcio wa mbütü cia ita akírígama akianírira na Kíhibiranía, akiuga atírĩ, “Thikíríriai ndúmíríri ya mūthamaki ūrĩa múnene, mūthamaki wa Ashuri! **14** Mūthamaki ekuuga ū: Mütigetíkíre Hezekia amüheenie. Ndangíhota kümühonokia! **15** Mütigetíkíre Hezekia amüringíririie kwíhoka Jehova híndí írĩa ekuuga atírĩ, ‘Ti-itherü Jehova níegütühonokia; itüüra ríírí inene rítiakaaneanwo guoko-iní kwa mūthamaki wa Ashuri.’ **16**

“Mütigathikirīrie Hezekia. Mūthamaki wa Ashuri ekuuga atīrī: Rekei tūiguane na mūuke kūrī nī. Mweka ūguo, o ūmwe wanyu nīakarīaga maciaro ma mūtī wake wa mūthabibū na wa mūkūyū na anyuuage maaī ma gīthima gīake, **17** o nginya rīrīa ngooka ndīmūtware būrūri ūhaana ta wanyu, būrūri ūrī ngano na ndibei ya mūhihano, būrūri ūrī irio na mīgūnda ya mīthabibū. **18** “Mütigetikīre Hezekia amūhītithie, rīrīa ekuuga atīrī, ‘Jehova nīegūtūhonokia.’ Nī kūrī ngai ya rūrīrī o na rūrīkū ūrī yahonokia būrūri wayo kuuma guoko-inī kwa mūthamaki wa Ashuri? **19** Ngai cia Hamathu na Aripadi irī kū? Ngai cia Sefarivaimu irī kū? Nīhonoketie Samaria kuuma guoko-inī gwakwa? **20** Nī ngai ūrīkū harī ngai ciathe cia mabūrūri macio yanahonokia būrūri wayo kuuma kūrī nī? Gwakīhoteka atīa Jehova ahonokie Jerusalemu kuuma guoko-inī gwakwa?” **21** No rīrī, andū acio magīkira ki na matirī ūndū maamūcookeirie, tondū mūthamaki nīamathīte, akameera atīrī, “Mütikamūcookerie ūndū.” **22** Hīndī ūyo Eliakimu mūrū wa Hilikia ūrīa mūrori wa maūndū ma nyūmba ya ūthamaki, na Shebina ūrīa mwandīki-marūa, na Joa mūrū wa Asafu ūrīa mwandīki wa maūndū ma ihinda rīu, magīthīi kūrī Hezekia, matembūrangīte nguo ciao, makīmwīra ūrīa mūnene ūcio wa mbūtū cia ita oigīte.

37 Rīrīa Mūthamaki Hezekia aaiguire ūhoro ūcio, agītembūranga nguo ciake na akīihumba nguo ya ikūnia, agītoonya hekarū ya Jehova thīinī. **2** Agītūma Eliakimu mūrori wa maūndū ma nyūmba ya ūthamaki, na Shebina ūrīa mwandīki-marūa, na athīnjīri-Ngai arīa atongoria,

othe mehumbīte nguo cia makūnia, mathīi kūrī mūnabii Isaia mūrū wa Amozu. **3** Makīmwīra atīrī, “Ūū nīguo Hezekia ekuuga: Mūthenya wa ūmūthī nī mūthenya wa mīnyamaro, na ngūmano, na gīconoko o ta ihinda rīa ciana rīa gūciarwo rīakinya, naguo hinya wa gūciara ūkaaga. **4** No gūkorwo Jehova Ngai waku nīekūigua ciugo ciothe cia mūnene ūcio wa mbūtū cia ita, ūrīa mwathi wake, mūthamaki wa Ashuri atūmīte, nīgeetha oke anyūrūrie Ngai ūrīa ūrī muoyo, na amūkūūme nī ūndū wa ūhoro ūcio Jehova Ngai waku aiguīte. Nī ūndū ūcio hoera matigari marīa matigaire muoyo.” **5** Rīrīa anene a Mūthamaki Hezekia maakinyire kūrī Isaia-rī, **6** Isaia akīmeera atīrī, “Īrai mwathi wanyu atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Tiga gwītigīra nī ciugo iria ūiguīte atungati a mūthamaki wa Ashuri makīnuma nacio. **7** Ta thikīrīria! Nī nīngwīkīra roho wa mūthembā mūna thīinī wake, nīguo rīrīa arīgua ūhoro mūna, acooke būrūri wake, na arī kūu ndūme ooragwo na rūhiū rwa njora.” **8** Rīrīa mūnene wa mbūtū cia ita aaiguire atī mūthamaki wa Ashuri nīoimīte Lakishi, akīehera Jerusalemu agīthīī agīkora mūthamaki akīrūa mbaara na Libina. **9** Na rīrī, Senakeribu agīkinyīrwo nī ūhoro wa atī Tirihaka, ūrīa Mūkushi mūthamaki wa Misiri, nīoimagarīte oke arūe nake. Nī ūndū ūcio agītūma andū rīngī kūrī Hezekia marī na ūhoro ūyū: **10** “Īrai Hezekia mūthamaki wa Juda atīrī: Ndūgetīkīrie Ngai ūcio wīhokete akūheenie rīrīa ekuuga atīrī, ‘Jerusalemu rītikūneanwo kūrī mūthamaki wa Ashuri.’ **11** Ti-itherū nīūiguīte ūrīa athamaki a Ashuri mekīte mabūrūri-inī mothe, ūrīa maamaniinire biū. Inyuī

mūgūkīhonoka atīa? **12** Na rīrī, ngai cia ndūrīrī iria cianiinirwo nī maithe maitū ma tene: ngai cia Gozani, na cia Harani, na cia Rezefu, na andū a Edeni arīa maarī Telasaru-rī, nīciamahonokirie? **13** Mūthamaki wa itūūra rīa Hamathu arī ha, na mūthamaki wa Aripadi, na mūthamaki wa itūūra rīrīa inene rīa Sefarivaimu, na wa Hena, na wa Iva, rīu marī ha?” **14** Nake Hezekia akīnyiita marūa kuuma kūrī andū arīa maatūmītwo na akīmathoma. Agīcooka akīambata hekarū-inī ya Jehova, akīmatambūrkia mbere ya Jehova. **15** Nake Hezekia akīhooya Jehova, akiuga atīrī: **16** “Wee Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, o wee ūikarīire gītī kīa ūnene gatagatī ka makerubi, Wee wiki nowe Ngai igūrū rīa mothamaki mothe ma thī. Nīwe wombire igūrū na thī. **17** Tega matū maku, Wee Jehova, ūigue; hingūra maitho maku Wee Jehova wone, ūigue ciugo ciothe cia Senakeribu iria atūmīte cia kūruma Ngai ūrīa ūtūūraga muoyo. **18** “Ti-itherū, Jehova, athamaki a Ashuri nīmanangīte andū a ndūrīrī na mabūrūri mao biū. **19** Na nīmaikītie ngai ciao mwaki-inī na magacithūkangia, tondū itiarī ngai no ciarī mītī na mahiga, nacio ciathondeketwo na moko ma andū. **20** Rīu-rī, Wee Jehova Ngai witū, tūhonokie kuuma guoko-inī gwake, nīgeetha mothamaki mothe ma thī mamenye atī Wee Jehova, o Wee wiki, nīwe Ngai.” **21** Hīndī īyo Isaia mūrū wa Amozu agītūma ndūmīrīri kūrī Hezekia, akīmwīra atīrī: “Ūū nīguo Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga: Tondū nīūūhooete ūhoro wīgīi Senakeribu mūthamaki wa Ashuri-rī, **22** ūyū nīguo ūhoro ūrīa Jehova aarītie wa kūmūūkīrīra: “Mūirītu Gathirange, Mwarī wa Zayuni

nīakūmenete na agakūnyarara. Mwarī wa Jerusalemu arainia mūtwe rīrīa wee ūroora. **23** Úcio ūrumīte na ūkamenereria nūū? Nūū ūgūthūkīire na mūgambo, na ūkamwambararīria maitho na mwītīo? Wee nīūukīrīire ūrīa Mūtheru wa Isiraeli! **24** Útūmīte andū aku moke marume Jehova. Na ūkoiga atīrī, ‘Nī ūndū wa ngaari ciakwa nyngī cia ita, nīnyambatīte ngakinya tūcūmbīrī twa irīma, o kūu igūrū mūno Lebanoni. Nīndemete mītarakwa yakuo ūrīa mīraihu mūno, o na mīthengera ūrīa mīega mūno. Nīnginyīte tūcūmbīrī twakuo kūrīa kūraya mūno, o kūrīa kūrī na mītitū ūrīa mīega mūno. **25** Nīnyenjete ithima mabūrūri ma kūngī na nganyua maaī kuo. Nīhūithītie tūrūū ūrīa Misiri na makinya ma magūrū makwa.’ **26** “Kaī ūtaiguīte? Kuuma tene nīndamūrīte ūndū ūcio. Matukū-inī macio ma tene nīndabangīte ūndū ūcio: rīu nīndīūhingītie, atī wee nīūtūmīte matūūra manene marīa mairigīre na thingo cia hinya matūīke hība cia mahiga. **27** Andū akuo maagithītio hinya, nao makagegeare na magaconorithio. Mahaana mīmera ūrī mūgūnda, makoororoa o ta thuuna nduru, kana ta nyeki ūmerete nyūmba igūrū, ūrīa yūmaga ūtanakūra. **28** “No nīnjūū ūrīa ūikaraga, na ngamenya ūkiumagara na ūgīooka, o na ūrīa ūndakaragīra. **29** Tondū nīūndakarīire na rūng’athio rwaku nīrūkinyīire matū makwa, nīngūgwīkīra gīcūhī gīakwa iniūrū, na matamu ndīmohe kanua-inī gaku, na nīngatūma ūcookere njīra o ūyo wokiire. **30** “Gīkī nīkīo gīgaakorwo kīrī kīmenyithia gīaku, wee Hezekia: “Mwaka ūyū ūkūrīa irio cia maitīka, naguo mwaka wa keerī ūrē kīrīa gīgaathundūka harī

mo. No mwaka wa gatatū-rī, nīñukahaanda na ūgethe,
ūhaande mīgūnda ya mīthabibū, na ūrē maciaro mayo.

31 O rīngī matigari ma nyūmba ya Juda nīmagaikūrkia
mīri na thī, na maciare maciaro na igūrū. **32** Nīgūkorwo
Jerusalemu nīgūkoima matigari ma andū, nakuo Kīrima-
inī gīa Zayuni kuume gīkundi kīa arīa mahonokete.
Kīyo kīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīkīo gīkaahingia
ūguo. **33** “Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga ūū igūrū rīa
mūthamaki wa Ashuri: “Ndagatoonya itūūra rīrī inene
kana arathūkie mūguī kuo. Ndagooka mbere yarīo na ngo
kana arīrigiicīrie na ihumbu cia tīri, arīkīrīre. **34** Njīra
īrīa agookīra no yo agaacookera; ndagatoonya itūūra rīrī
inene,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **35** “Nīngagitīra itūūra
rīrī inene na ndīrīhonokie, nī ūndū wakwa na nī ūndū
wa Daudi ndungata yakwa!” **36** Hīndī ūyo mūraika wa
Jehova agīthīi na akīrāga andū ngiri igana rīmwē rīa
mīrongo īnana na atano kūu kambī-inī ya Ashuri. Rīrīa
andū mookīrire rūciinī tene, magīkora kūu no ciimba
theri! **37** Nī ūndū ūcio Senakeribu mūthamaki wa Ashuri
agītharia kambī agīthīi; agīcooka Nineve, agīikara kuo. **38**
Na rīrī, mūthenya ūmwe rīrīa ahooyaga arī hekarū-inī
ya ngai yake Nisiroku-rī, ariū ake eerī Adarameleki na
Sharezeru makīmūrāga na rūhiū rūa njora, na makīrīra
būrūri wa Ararati. Nake mūriū Esari-Hadoni agītuīka
mūthamaki ithenya rīake.

38 Matukū-inī macio Hezekia akīrwara, hakuhī akue.
Mūnabii Isaia mūrū wa Amozu agīthīi kūrī we, akīmwīra
atīrī, “Jehova ekuuga ūū: Thondeka maūndū ma mūciī
waku, tondū nīgūkua, ndūkūhona.” **2** Hezekia akīhūgūra

ūthiū wake, akīrora rūthingo-inī, na akīhooya Jehova, akiuga atīrī, 3 “Wee Jehova, ririkana ūrīa ngoretwo ngīthiī na mīthiīre ya kwīhokeka mbere yaku, na ngeheana na ngoro yakwa yothe, na ngeeka ūrīa kwagīrīire maitho-inī maku.” Nake Hezekia akīrīra mūno. 4 Hīndī īyo kiugo kīa Jehova gīgīkinyīra Isaia, akīrīwo atīrī, 5 “Cooka ūkeere Hezekia atīrī, ‘Jehova Ngai wa thoguo Daudi ekuuga ūū: Nīnjiguīte ihooya rīaku na ngoona maithori maku; nīngūkuongerera mīaka ikūmi na itano ya gūtūura muoyo. 6 Nīngūkūhonokia hamwe na itūura rīrī inene kuuma guoko-inī kwa mūthamaki wa Ashuri. Nīngūgitīra itūura rīrī inene. 7 “Gīkī nīkīo kīmenyithia kīrīa Jehova egūkūhe atī Jehova nīegwīka ūndū ūcio akwīrīre: 8 Nīngatūma kīruru kīa riūa gīcooke na thuutha makinya ikūmi marīa gīkūrūkīte ngathī-inī ya Ahazu.” Nī ūndū ūcio ūtheri wa riūa ūgīcooka na thuutha makinya ikūmi marīa waikūrūkīte. 9 Maya nīmo maandīko ma Hezekia mūthamaki wa Juda marīa aandīkire thuutha wa kūrūara na kūhona: 10 Niī ndoigire atīrī, “O rīrīa matukū ma muoyo wakwa magaacīra-rī, no rīo ngūthīi ndonye ihingo-inī cia gīkuū, na ndunywo mīaka yakwa ūrīa ūtigarīte?” (**Sheol**
h7585) 11 Ngīkiuga atīrī, “Niī ndikona Jehova rīngī, ndikona Jehova ndī būrūri ūyū wa arīa matūrāga muoyo; gūtirī hīndī ūngī ngona mūndū wa thī, kana ngorwo hamwe na arīa marī gūkū thī. 12 Nyūmba yakwa nītharīitio, ūkeherio kūrī niī, o ta ūrīa hema ya mūrīithi yambūragwo. Nīngūnīte muoyo wakwa ta ūrī taama wa mūndū ūrīa ūtumaga na mītambo, na rīu nīkūndinia ekūndinia anjeherie mūtambo-inī ūcio wake; mūthenya na ūtukū-

rī, ūtuīkīte o wa kūūniina. **13** Ndetereire ngirīrīrie nginya gūgīkīa, na akiunanga mahīndī makwa mothe o ta mūrūūthi. Mūthenya na ūtukū-rī, wee ūtuīkīte o wa kūūniina. **14** Ngīkaya ta hūngūrūrū kana mūrūaru, ngīcaaya o ta ūrīa ndutura īcaayaga. Maitho makwa makīaga hinya nīgūcūthīrīria igūrū. Ndī mūthīnīku; Wee Mwathani ūka ūndeithie!” **15** No ingīkiuga atīa? Nīanjarīrie, na nīwe mwene wīkīte ūguo. Mīaka yakwa yothe ndīrīthīiaga ndīnyihītie, tondū wa ruo rūrū rwa ngoro yakwa. **16** Mwathani, andū matūūraga moonaga maūndū ta maya; o naguo roho wakwa ūtūūraga muoyo wonaga maūndū o ta macio. Wanjookeirie ūgima wa mwīrī, na ūkīreka ndūūre muoyo. **17** Ti-itherū ūhorō ūcio warī wa kūng’una, nīkīo ndaiguire ruo rūnene ūguo. Nī ūndū wa wendo waku, nīwagirīrīrie ndoonye irima rīa mwanangīko; mehia makwa mothe nīūriganiīrwo nīmo. **18** Nīgūkorwo mbīrīra ndīngīhota gūkūgooca, o nakīo gīkuū gītingīkūgooca; arīa maharūrūkaga irima rīu matingīgīa na kīrīgīrīro kīa wīhokeku waku. (**Sheol h7585**) **19** Arīa marī muoyo, o acio matūūraga muoyo-rī, nīmakūgoocaga, ta ūrīa ndīreka ūmūthī; maithe māciana nīo meraga ciana ūhorō wa wīhokeku waku. **20** Jehova nīakahonokia, na nītūkaina tūrī na inanda cia mūgeeto matukū mothe ma muoyo witū, tūrī hekarū-inī ya Jehova. **21** Isaia oigīte atīrī, “Thondekai ngūmba ya ngūyū, mūmīigīrīre ihūha-inī, na nīekūhona.” **22** Hezekia oorītie atīrī, “Kīmenyithia gīgaakorwo kīrī kīrīkū atī nīngambata thiī hekarū-inī ya Jehova?”

39 Na rīrī, ihinda rīu Merodaki-Baladani mūrū wa Baladani mūthamaki wa Babuloni nīatūmīire Hezekia marūa na kīheo, tondū nīaiguīte ūhoro wa ndwari yake na kūhona gwake. **2** Hezekia akīamūkīra andū arīa maatūmītwo na gīkeno, na akīmoonia indo ciathe iria aigīte makūmbī make; akīmoonia betha, na thahabu na mahuti marīa manungi wega na maguta marīa mega mūno, na indo ciake ciathe cia mbaara na indo ciathe iria ciarī igīna-inī ciake. Gūtirī kīndū o na kīmwe thīnī wa nyūmba ya ūthamaki kana kīarī ūthamaki-inī wake wothe Hezekia ataamoonirie. **3** Hīndī īyo mūnabii Isaia agīthīi kūrī Mūthamaki Hezekia, akīmūūria atīrī, “Andū acio moiga atīa, na mekuumīte kū?” Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Moimīte būrūri wa kūraya; megūkīte kuuma būrūri wa Babuloni.” **4** Nake mūnabii akīūria atīrī, “Nī kīi moonire nyūmba-inī yaku ya ūthamaki.” Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Moonire indo ciathe cia nyūmba yakwa ya ūthamaki. Gūtirī kīndū o na kīmwe kīrī igīna-inī ciakwa itanamoonia.” **5** Nake Isaia akīīra Hezekia atīrī, “Ta igua kiugo kīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe: **6** Ti-itherū ihinda nīrīgakinya, rīrīa indo ciathe iria irī thīnī wa nyūmba yaku ya ūthamaki, na iria ciathe maithe maku matūire maigīte nginya ūmūthī, igaakuuo itwarwo Babuloni. Gūtirī o na kīmwe gīgaatigara. Ūguo nīguo Jehova ekuuga. **7** Na andū amwe a rūciaro rwaku, o arīa moimīte mūthiimo waku, o arīa wee ūgaaciara, nīmagathaamio, na nīmakaahakūrwo nīguo matungatage nyūmba-inī ya mūthamaki wa Babuloni.” **8** Nake Hezekia agīcookia atīrī, “Kiugo kīa Jehova kīrīa

waria nī k̄ega,” tondū eeciiririe atīrī, “Hīndī īrīa ngūtūura muoyo nīgūkorwo kūrī na thayū na ūgitīri.”

40 Atīrīrī, hooreriai, mūhoorerie andū akwa, ūguo nīguo Ngai wanyu ekuuga. **2** Arīriai itūura rīa Jerusalemu na ūhooreri, na mwanīrīre, mūrīre atīrī, wīra warīo mūritū nīthirīte, na nīrīrekeirwo mehia marīo, o na ningī atī nīrīherithītio nī guoko kwa Jehova maita meerī nī ūndū wa mehia marīo mothe. **3** Kūrī na mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra, akoiga atīrī: “Haarīriai njīra ya Jehova kūu werū-inī wa mūthanga, mūrūngarie njīra nene ya Ngai witū kūu werū-inī. **4** Mīkuru yothe nīgathikwo yambatīre, nacio irīma ciothe na tūrīma ciaraganio; nakuo kūrīa gūtarī kūigananu nīgūkaigananio, nakuo kūrīa gūtarī kwaraganu kwaraganio wega. **5** Naguo riiri wa Jehova nīukaguūranīrio, na andū othe nīmakawīonera marī hamwe. Nīgūkorwo nī kanua ka Jehova kaarītie ūhoro ūcio.” **6** Kūrī na mūgambo wa mūndū ūroiga atīrī, “Anīrīra.” Na niī ngīmūuria atīrī, “Ngwanīrīra njuge atīa?” “Uga atīrī: Andū othe mahaana ta nyeki, na ūthaka wao wothe ūhaana ta mahūa ma mūgūnda. **7** Nyeki nīhoohaga, namo mahūa magaitīka, nīkūhurutwo nī mīhūmū ya Jehova. Ti-itherū andū mahaana o ta nyeki. **8** Nyeki nīhoohaga namo mahūa magaitīka, no kiugo kīa Ngai witū gītūraga nginya tene.” **9** Inyuī andū arīa mūrehaga ūhoro mwega Zayuni, ambatai mūthīī kīrīma-inī kīrīa kīraihi na igūrū. Inyuī arīa mūrehaga ūhoro mwega Jerusalemu, anīrīrai na mūgambo mūnene, anīrīrai, na mūtigetigīre; īrai matūura ma Juda atīrī, “Ngai wanyu arī haha!” **10** Atīrīrī, Mwathani Jehova nīarooka

arī na ūhoti, na guoko gwake nīkuo gūgaathanaga. Atīrīrī,
kīheo gīake arī nakīo, o na irīhi rīake arī narīo. **11**
Arīithagia mbūri ciake o ta mūrīithi: Natuo tūgondu
atuoyaga na moko make na agatūkuuīra gīthūri-inī
gīake; nacio ng'ondu iria irongithia acitongoragia o
kahora. **12** Nūū wanathima maaī na rūhī rwake, kana
agīthima igūrū na warīi wa guoko gwake? Nūū wanekīra
rūkūngū rwa thī gīkabū-inī arūthime, kana agīthima
irīma na ithimi, o na agīthima tūrīma na ratiri? **13** Nūū
wanamenya meciiria ma Jehova, kana akīmūtaara taarī
we mūmūhei kīrīra? **14** Nūū Jehova aahoire kīrīra nīguo
amūmenyithie maūndū, na nūū wamūrutire gūthīi na
njira ūrīa yagīrīire? Nūū wamūrutire maūndū ma ūūgī,
kana akīmuonia ūrīa angīhota gūkuūkīrwo nī maūndū?
15 Ti-itherū ndūrīrī ihaana ta itata rīa maaī rīrī ndoo-inī;
cionagwo ihaana ta karūkūngū kanini karīa gatigagwo
ratiri-inī; we athimaga icigīrīra cia irīa-inī taarī rūkūngū
rūhinyu. **16** Mūtitū wa Lebanoni-rī, ndūngīigania ngū
cia mwaki wa kīgongona, kana nyamū ciakuo ciigane
kūmūrutīra magongona ma njino. **17** Ndūrīrī ciothe
ikīonwo nīwe, acionaga ihaana ta kīndū hatarī; we
acionaga ta itarī kīene, o na ta irī tūhū mūtheri. **18** Atīrīrī,
ūngīgerekania Mūrungu na ū? Kana nī mūhianīre ūrīkū
mūngīmūgerekania naguo? **19** Mīhianano ya kūhooywo
yacūhagio nī mūturi, nake mūturi wa thahabu akamīgemia
na thahabu, na akamīthondekera irengeeri cia betha. **20**
Mūndū ūrīa mūthīini mūno ūtangīhota kuona indo ta icio
cia kūrutwo, athuuraga mūtī ūrīa ūtangībutha. Agacaria
bundi mūūgī wa kūmwacūhīria mūhianano wa kūhooywo

mūrūmu wega ūtangīgūa. **21** Anga mūtarī mwamenya? Kaī mūtarī mwaigua ūhoro? Mūtarī mwaheo ūhoro kuuma o kīambīrīria? Kaī mūtarī mwataūkīrwo kuuma rīrīa thī yombirwo? **22** Jehova aikaragīra gītī kīa ūnene igūrū rīa gīthiūrūrī gīa thī, nao andū arīa matūūraga thī akamoona mahaana o ta ndaahi. Atambūrūkagia matu marīa mairū o ta kīandarūa, na akamaamba ta marī hema ya gūtūūrwo. **23** Nīwe ūtūmaga anene matuīke ta kīndū gūtarī, na akanyihia aathani a thī akamatua ta marī o tūhū mūtheri. **24** O mahaandwo o ūguorī, o mbeū ciao ciahurwo-rī, o mambīrīria gūkūrūkia mīri yao tīri-inī-rī, amahuhaga na mīhūmū yake nao makahooha, nakīo kīhuhūkanio kīa rūhuho gīkamahuruta o ta mahuti. **25** Ūrīa Mūtheru ekūūria atīrī, “Nīī-rī, mūngīngerekania na ū? Kana nūū tūngīganana?” **26** Tiirai maitho manyu mūrore na igūrū: Nūū wombire njata icio ciothe? Ūcio nīwe ūrehaga mbūtū icio cia igūrū agīcitaraga, na ageeta o īmwe yacio na rīītwā. Tondū wa ūhoti wake mūnene na hinya wake mūnene, gūtīrī o na īmwe yacio yagaga ho. **27** Wee Jakubu, nī kīī gīgūtūma warie, na wee Israeli ūgateta, ūkooria atīrī, “Mīthīire yakwa nīīhīthītwo Jehova; naguo ciira wakwa wa kīhoto ndūrūmbūyagio nī Ngai wakwa”? **28** Anga mūtarī mwamenya? Kaī mūtarī mwaigua ūhoro? Jehova nīwe Ngai ūrīa ūtūūraga tene na tene, nīwe Mūmbi wa ituri ciothe cia thī. We ndooragwo nī hinya o na kana akanoga, naguo ūmenyo wake wa maūndū gūtīrī mūndū ūngīhota kūūtuīria. **29** Mūndū ūrīa mūnogu nīamūheaga hinya, nake ūrīa ūrītwo nī hinya akamuongerera ūhoti. **30** Andū

ethī o nao n̄mooragwo n̄ hinya na makanoga, nao andū arīa matarī akūrū n̄mahīngagwo na makagūa; 31 no rīrī, andū arīa mehokaga Jehova n̄makerūhīrio hinya wao. Makombūkaga na mathagu o ta nderi; magaateng'era na matinoge, magaathiiaga na magūrū na matiūrwo n̄ hinya.

41 “Atīrīrī, inyuī icigīrīra, ta kirai ki mūrī mbere yakwa! Nacio ndūrīrī n̄cierūhie hinya wacio! N̄cikuhīrīrie ciarie; n̄itūcemaniei hamwe tūciire. 2 “Nūū warahūrīte mündū oime na mwena wa irathīro, akamwīta amūtungatagīre na ūthingu? Aneanaga ndūrīrī kūrī we, na agatooria athamaki makamwathīkagīra. Amatuuaga o ta rūkūngū na rūhiū rwake rwa njora, akamatua maragara na ūta wake nao makombūrwo n̄ rūhuho. 3 Amateng'eragia, akamahītūka atagurarītio, o na angīkorwo n̄ njīra atarī agerera na magūrū make mbere īyo. 4 Nūū wīkīte ūndū ūcio na akaūhingia, ageeta njiarwa mariūtwa kuuma o kīambīrīria? Niī Jehova, n̄ niī wa mbere na wa kūrigīrīria; niī n̄ niī we.” 5 Icigīrīra n̄ciīoneire ūndū ūcio na igetigīra; nacio ituri cia thī ikainaina. Ikuhagīrīria na ikeyumīria; 6 o ūmwe ateithagia ūrīa ūngī, na akeera mūrū wa nyina atīrī, “Wīyūmīrīrie mūno!” 7 Mūbundi ekagīra mūturi wa thahabu hinya, nake ūrīa ūnyorokagia na nyondo ūrīa nene omagīrīria ūrīa ūturagīra ihiga-inī rīa ūturi. Nake akoiga atīrī, “Wīra ūcio wa kūnyiitithania cuma n̄ mwega.” Akanyiitithania mūhianano ūcio wa kūhooywo na mīcumarī, nīguo ndūkenyenye, ūgwe. 8 “No rīrī, wee Israeli, ndungata yakwa, o wee Jakubu ūrīa thuurīte, o inyuī njiaro cia īburahīmu mūrata wakwa, 9 ndakūrutire

kuuma ituri cia thĩ, ngīgwīta kuuma koine ciayo iria irĩ kūraya mūno. Ngīkwīra atīrī, ‘Wee ūrī ndungata yakwa;’ nīngūthuurīte na ndikūregete. **10** Nī ūndū ūcio tiga gwītigīra, nīgūkorwo ndī hamwe nawe; tiga kūmaka, nīgūkorwo niī nī niī Ngai waku. Nīndīkuongagīrīra hinya na ngūteithagie; na ti-itherū nīndīrīgūtiiragīrīra na guoko gwakwa kwa ūrīo kwa ūthingu. **11** “Andū arīa othe makūrakaragīra magagūūkīrīra ti-itherū nīmagaconorithio na manyararithio; arīa marūaga nawe magaatuīka o ta kīndū hatarī na mathire biū. **12** O na ūngīgaacaria thū ciaku, ndūgaaciona. Andū arīa mahūūranaga mbaara nawe magaatuīka o ta kīndū hatarī. **13** Nīgūkorwo niī nī niī Jehova, Ngai waku, ūrīa ūkūnyiitaga guoko kwa ūrīo, na agakwīra atīrī, Tiga gwītigīra; nīngūgūteithia. **14** Tiga gwītigīra, wee Jakubu kagunyū gaka, o wee Isiraeli gakundi kanini, niī mwene nī niī ngūgūteithia,” ūguo nīguo Jehova ekuuga, ūcio Mūkūūri waku, Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **15** “Atīrīrī, nīngagūtua kīhūūri kīa ngano, kīhūūri kīerū na kīūgī, kīna magego maingī. Nīukahūūra irīma na ūcihehenje, natuo tūrīma ūtūtue mūūngū. **16** Wee nīūgaacihuha, naruo rūhuho rūcīgūrūkie, nakīo kīhuhūkanio gīcīhurunje. No rīrī, wee nīūgakenera Jehova, na wīrahagīre Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **17** “Andū arīa athīīni na abatari methaga maaī ma kūnyua, no gūtirī; nīmī ciao nīcīng’arītio nī nyoota. No rīrī, niī Jehova nīngamacookeria ūhoro; niī Ngai wa Isiraeli, ndirī hīndī ngaamatiganīria. **18** Nīngatūma njūūi itherere kūu rūng’ūrī-inī kūrīa gūtūūgīru, nacio ithima itherūke cianda-inī. Nīngatūma kūu werū-inī

kūgē tūria twa maaī, nakuo kūndū kūrīa kūng'aru ndūme
gūtherūke ithima cia maaī. **19** Nīngahaanda mītarakwa
na mīgaa, na mīhandathi na mītamaiyū kūu werū-inī.
Na haande mībinde kūndū kūrīa gūtakūraga kīndū, na
mīthengera, na mīkarakaba o hamwe, **20** nīgeetha andū
mone na mamenye, mecūūranie na mataūkīrwo, atī
nī guoko kwa Jehova gwīkīte maūndū macio, na atī
Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli nīwe wamīūmbire.” **21** Jehova
ekuuga atīrī, “Rehei ciira wanyu ūrīa mūrī naguo. Onanai
ihooto cianyu cia hinya,” ūguo nīguo Mūthamaki wa
Jakubu ekuuga. **22** “Rehei ngai cianyu cia mīhianano ya
kūhooywo itwīre ūrīa gūkaahaana. Twīrei ūrīa maūndū
ma tene maatariī, nīguo twīcūūranie ūhoro wamo, na
tūmenye ūrīa makaarigīrīria. Kana mūtūmenyithie ūhoro
wa maūndū marīa magooka thuutha, **23** na mūtwīre ūrīa
gūgaikara thuutha-inī, nīguo tūmenye atī mūrī ngai. ūkai
ūndū mwega kana mūūru, nīguo tūmake na tūiyūrwo nī
guoya. **24** No rīrī, inyuī mūrī kīndū hatarī, na mawīra
manyu matirī bata; mūndū ūrīa ūmwīthuurīre atariī o ta
kīndū kīrī magigi. **25** “Nīnjarahūrīte mūndū wa kuuma
gathigathini, na nīarooka: mūndū uumīte irathīro rīa
riūa ūrīa ūkayagīra rīītwa rīakwa. Arangagīrīria aathani a
thī o ta marī ndaka, akamarangīrīria o ta ūrīa mūmbi
akimaga rīūmba. **26** Nūū waheanire ūhoro ūcio kuuma o
kīambīrīria, nīguo tūmenye; kana akīūheana mbere īyo,
nīguo tuuge atīrī, ‘Ūhoro ūcio aarītie nī wa ma?’ Gūtirī
mūndū weranire ūhoro ūyū, na gūtirī mūndū waūheanīte
mbere īyo, gūtirī mūndū waiguīte ūhoro ūyū kuuma
kūrī inyuī. **27** Nī niī ndaarī wa mbere kwīra Zayuni atīrī,

‘Atīrīrī, aya marī haha!’ Nī niī ndatūmire mūndū athiī Jerusalemu agatware ūhoro ūrīa mwega. **28** Ndīrarora no hatirī mūndū; gūtirī mūndū thīinī wao ūngīheana kīrīra, gūtirī mūndū wa kūnjookeria ūhoro rīrīa ingīmoria kīuria. **29** Atīrīrī, andū othe nī a maheeni! Ciīko ciao no cia tūhū; mīhianano yao ya gwacūhio īhaana o ta rūhuho, na nī ya tūhū mūtheri.

42 “Atīrīrī, īno nīyo ndungata yakwa, īrīa ndiiragīrīra, īrīa ndīthuurīire na nīyo īkenagia ngoro yakwa; nīngamītīrīria Roho wakwa nayo nīkarehithīria ndūrīrī ciira wa kīhootho. **2** Ndīkaanīrīra kana īgūuthūke, kana mūgambo wayo ūiguuo kūu njīra-inī. **3** Kamūrangi kagondoku ndīgakoina, kana īhorie rūtambī rwa ūguta rūrīa rūratooga. Na nī ūndū wa wīhokeku nīngatuanīra ciira na kīhootho; **4** ndīgaatithia kana īkue ngoro nginya hīndī īrīa īgaatūma gūkū thī kūgēe ciira wa kīhootho. Andū arīa matūūraga icigīrīra-inī makehoka watho wayo.” **5** Jehova, Mūrungu witū, ūrīa wombire igūrū na akīrītambūrūkia, o we ūrīa waraganirie thī na indo irīa ciōthe ciumaga kuo, na nīwe ūheaga andū a thī mīhūmū, na akahe arīa maikaraga kuo muoyo, ekuuga atīrī: **6** “Nīi Jehova nī nīi ngwītīte na njīra ya ūthingu; nīngakūnyiita guoko. Nīngakūmenyagīrīra na ngūheane ūtuīke wa kūrīkanīra kūrīkanīro na andū, o na ūtuīke ūtheri wa gūtherera andū a Ndūrīrī, **7** na nīguo ūhingūrage atumumu maitho, na wohorithagie arīa mohetwo ūmarute moime njeera, o nao arīa maikarīte nduma-inī ūmarekererie, moime korokoro-inī. **8** “Nīi nīi Jehova; rīu nīrīo rīitwa rīakwa! Naguo riiri wakwa ndikaūhe mūndū ūngī, kana

njītikīre mīhianano ya kūhooywo īheo ūgooci wakwa.

9 Atīrīrī, maūndū maarathirwo tene nīmahingītio, na rīu nī maūndū merū ngwanīrīra; na maūndū macio matanakinya-rī, nīndīmūmenyithītie ūhoro wamo.” **10** Inīrai Jehova rwīmbo rwerū, na mūmūgooce kuuma ituri-inī ciothe cia thī, inyuī mūkūrūkaga kūu iria-inī, na kīrīa gīothe kīrī thīinī warīo, o na inyuī icigīrīra, na arīa othe matūūraga thīinī wacio. **11** Werū na matūūra makuo nīmanīrīre na mīgambo; o na tūtūūra tūrīa Kedari atūūraga nītūkūngūūre. Andū a Sela nīmarekwo maine rwīmbo nī gūkena; o na mūreke maanīrīre marī kūu irīma-igūrū. **12** Nīmarekwo makumie Jehova, na maanīrīre ūgooci wake kūu icigīrīra-inī. **13** Jehova nīakoimagara athīī o ta njamba īrī hinya, na aarahūre kīyo gīake ta njamba ya ita; akaanīrīra na oigīrīrie mbugīrīrio ya mbaara, na nīagatooria thū ciake. **14** “Ihindā iraaya ngoretwo ngirīte ki, ngegirīrīria gwīka ūndū. No rīu-rī, ndīrakaya ta mūtumia ūrarūmwo, ngateeha na ngahūma. **15** Nīngananga irīma na tūrīma, na ndūme mīmera īrīa yothe īkūraga kuo yūme; nīngatūma njūūi ituīke icigīrīra na ndūme tūria tūhwe. **16** Nao atumumu nīngamagereria njīra iria matooī, na ndīmatoongorerie tūcīra tūrīa mataahūthīrīte gūthīira; nayo nduma nīngamīgarūra ituīke ūtheri mbere yao, nakuo kūndū kūrīa gūtarī kūigananu ndīkwaranie. Maūndū macio nīmo ngeeka, na ndikamatiganīria. **17** No rīrī, andū arīa mehokete mīhianano ya kūhooywo, o acio meraga mīhianano ya gwacūhio atīrī, ‘Inyuī nī inyuī ngai ciitū,’ nīmakahūndūrwo na nīmagaconorithio

kūna. **18** “Inyuī mūtaiguaga, ta iguai, na inyuī atumumu-rī, ta cūthīrīriai, nīguo muone! **19** Nūū mūtumumu tiga o ndungata yakwa, o na kana nūū ūtaiguaga ta mūtūmwo ūcio ndūmīte? Nūū mūtumumu ta ūrīa wīheanīte biū kūrī nī, na nūū mūtumumu ta ndungata ya Jehova? **20** Nīwonete maūndū maingī, no ndūmarūmbūyagia; matū maku nīmahingūrītwo, no ndūrī ūndū ūiguaga.” **21** Jehova nīonire arī wega atūugīrie watho wake na ūgē riiri nī ūndū wa ūthingu wake. **22** No rīrī, andū aya nīmatahītwo na magatunywo indo, othe manyiitītwo na mītego marima-inī, o na makahithwo njeera thīinī. Matuīkīte ta nyamū cia kūguīmwo, na gūtirī mūndū ūngīmahonokia; maikarīte marī atahe, na gūtirī mūndū ūngiuga atīrī, “Nīmacookio kwao.” **23** Nūū wanyu ūgūthikīrīria ūhoro ūyū, kana aūrūmbūye mahinda marīa magooka? **24** Nūū waneanire Jakubu atuīke wa gūtahwo, na nūū waneanire Israeli kūrī atunyani? Githī ti Jehova, o ūrīa ithuī twīhīirie? Nīgūkorwo andū nīmaregire gūthī na njīra ciake; nīmagire gwathīkīra watho wake. **25** Nī ūndū ūcio nīamaitīrīrie marakara make mahiū, na akīmatharīkīra na mbaara. Maarigicīrio nī marakara mahaana ta nīnīmbī cia mwaki mīena yothe, no-o matiigana kūmenya. Marakara macio makīmacina, no matiigana kūrūmbūiya ūhoro ūcio ngoro-inī ciao.

43 No rīrī, wee Jakubu, Jehova ūrīa wakūumbire, o we ūcio watūmire ūgē ho, wee Israeli, ekuuga atīrī: “Tiga gwītigīra, nīgūkorwo nī nī ngūkūrīte; Ngwītīte na rītwa rīaku; wee ūrī wakwa. **2** Rīrīa ūkūgerera maaī-inī ūkīhītūkīra kuo-rī, ndīrīkoragwo hamwe nawe; o na rīrīa

ūkūringa njūū-rī, itigagūtwara. Rīrīa ūkūgerera mwaki-inī-rī, ndūgaagūcina; ndūkarīrīmbūkīrwo nī rūrīrīmbī rwaguo. **3** Nīgūkorwo nī niī Jehova, Ngai waku, o we Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli, Mūhonokia waku; nīheanīte būrūri wa Misiri ūtuīke kīndū gīa gūgūkūūra, nakuo Kushi na Seba ngakūheana ithenya rīaku. **4** Tondū wee ūrī wa goro mūno, na ūgatīka maitho-inī makwa, na tondū nīngwendete-rī, nīnganeana andū nī ūndū waku, na neane ndūrī nī ūndū wa muoyo waku. **5** Tiga gwītigīra, nīgūkorwo ndī hamwe nawe; nīngakūrehere ciana ciaku kuuma mwena wa irathīro, na ngūcookanīrīrie kuuma mwena wa ithūīro. **6** Nīngeera mwena wa gathigathini atīrī, ‘Marekereriel’ na njīire mwena wa gūthini atīrī, ‘Tiga kūmagirīrīria.’ Ariū akwa marehei moime kūndū kūraya, o nao airītu akwa marehei moime ituri-inī ciothe cia thī: **7** arīa othe metanītio na rīītwa rīakwa, o acio ndoombire nīgeetha riiri wakwa wonekage, acio ndoombire, o acio wīra wa moko makwa.” **8** Tongoriai andū arīa marī na maitho, no nī atumumu, na andū arīa marī na matū, no matiiguaga. **9** Andū a ndūrīrī ciothe nīmonganīte hamwe, nao andū a mabūrūri makagomana. Nī mūndū ūrkū wao warathire ūhoro ūyū, na agītwīra maūndū marī maarī ma tene? Nīmarehe aira ao moonanie atī ūhoro ūcio wao warī wa ma, nīguo andū maūigua moige atīrī, “Ūhoro ūcio nī wa ma.” **10** “Inyuī nī inyuī aira akwa,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “O na nī inyuī ndungata ciakwa iria thuurīte nīgeetha mūmenye, na mūnjītīkie, na mūmenye atī niī nī niī ūrīa we. Mbere yakwa gūtirī ūngī wombītwo, na gūtikagī ūngī thuutha wakwa. **11** Niī-rī, o niī nī niī Jehova,

na gūtirī mūhonokia ūngī tiga niī. **12** Niī-rī, nīnguūranīirie ūhoro, na ngahonokania, na ngoimbūra: Niī mwene, na ti ngai ng'eni īrī thīinī wanyu. Tondū ūcio, inyuī nī inyuī aira akwa atī niī nī niī Mūrungu,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **13** “īlī, ti-itherū, kuuma matukū ma tene, niī nī niī ūrīa we. Gūtirī mūndū o na ū ūngīhota kūhonokia mūndū kuuma guoko-inī gwakwa. Rīrīa ndeka ūndū-rī, nūū ūngīhota kūūgarūra?” **14** Jehova, Mūhonokia wanyu, o ūrīa Mūtheru wa Isiraeli, ekuuga atīrī, “Nīngatūma mbūtū ya ita yūkīrīre Babuloni nī ūndū wanyu, na ndehe andū othe a Babuloni marī mīgwate, maikūrūkītio na marikabu iria makenagio nīcio. **15** Niī nī niī Jehova, ūrīa Mūtheru wanyu, Mūumbi wa Isiraeli, na Mūthamaki wanyu.” **16** Ūū nīguo Jehova ekuuga, o ūcio watemire njīra iria-inī, na agītema gacīra kūndū kūrīa kwarī maaī marī hinya, **17** ūrīa waguucīrīirie ngaari cia ita o na mbarathi, na mbūtū cia ita, hamwe na anene a cio, nao magīkoma hau na maticooke kwarahūka rīngī, makīhora biū ta rūtambī rūhoretio. **18** “Tigai kūririkana maūndū marīa mahītūkīte; o na tigai gwīcūūrania maūndū marīa ma tene. **19** Atīrīrī, nīngwīka ūndū mwerū! Rīu no hīndī ūraakunūka; kaī inyuī mūtarāūmenya? Ngwīka atīrī, nīngūtema njīra werū-inī, nakuo rūng'ūrī-inī ndūme gūtherūke tūrūūī. **20** Nyamū cia gīthaka, ta mbwe na ndundu, nīciīheaga gītīo, tondū nī niī heanaga maaī werū-inī o na rūng'ūrī-inī, ngatūma kūgīe na tūrūūī twa kūnyuuagwo nī andū akwa, andū arīa niī thuurīte, **21** andū arīa ndeyūmbīire, nīguo mahunjagie ūhoro wa ūgooci wakwa. **22** “No rīrī, wee Jakubu ndūrī wangaīra, nawe Isiraeli-

rī, nīkūnogio ūnogetio nī niī. **23** Inyuū mūtindeheire ng'ondū cia maruta ma njino, kana mūkandīithia na magongona manyu. Ndimūhatīrīrie na magongona ma mūtu, kana ngamūnogia na kūmwītia ūbumba. **24** Mūtirī mwangūrīra ūbumba ūrīa ūrī mūtararīko mwega, o na kana mūkandutīra maguta ma magongona manyu. No rīrī, mehia manyu nīmanditūhīire na mūkaanogia na mawaganu manyu. **25** “Niī, o niī mwene, nī niī tharagia mahītia maku, mathire biū, nī ūndū wakwa Niī mwene, na ngaaga kūririkana mehia manyu rīngī. **26** Ta ndirikaniai maūndū marīa mahītūkīte, na mūreke tūmaarīrīrie tūrī hamwe; ningī mūciire muonanie atī mūtiīhītie. **27** Ithe wanyu wa mbere nīehirie; nao andū arīa maaragia ithenya rīanyu makīnemera. **28** Nī ūndū ūcio-rī, nīngaconorithia anene a hekarū yanyu, na ndūme Jakubu anangīke, o nake Israeli atuīke wa kūnyararwo.

44 “No rīrī, ta thikīrīria, wee Jakubu, ndungata yakwa, o we Israeli, ūrīa niī thuurīte. **2** Jehova, ūrīa wakūūmbire na agīgūthondeka ūrī nda ya maitūguo, o ūrīa ūrīgūteithagia, ekuuga atīrī: Tiga gwītigīra, wee Jakubu, ndungata yakwa, o nawe Jeshuruni, ūrīa niī thuurīte. **3** Nīgūkorwo būrūri ūrīa mūng'aru nīngāūitīrīria maaī, nakuo kūndū kūrīa kūmū nīgūgathereraga tūrūūī; naruo rūciaro rwaku nīngarūūitīrīria Roho wakwa, nacio njiaro cianyu ndīciitīrīrie kīrathimo gīakwa. **4** Nīmakaingīha o ta nyeki ya gītuamba īkunūkīte, o na kana ta mītī ya mīribina ūrīa īkūraga hūgūrūrū-inī cia njūūī. **5** Mūndū ūmwe nīakoiga atīrī, ‘Niī ndī wa Jehova’; nake ūrīa ūngī akeītania na Jakubu; o nake ūngī eyandīke guoko gwake atīrī, ‘Ndī wa

Jehova,’ na eetue rī̄twa rī̄tanī̄tio na Isiraeli. **6** “Atī̄rī̄rī,
Mūthamaki wa Isiraeli na Mūkūūri wao, o we Jehova-
Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga atī̄rī̄: Nī̄ niī̄ wa mbere na
nī̄ niī̄ wa kūrigī̄rīria, gūtirī̄ Ngai ūngī̄ tiga niī̄. **7** Nū̄ū
ūkīhaana ta niī̄? Niārekwo oimbūre ūhoro ūcio. Niāheane
ūhoro ūcio na oimbūre arī̄ mbere yakwa, ūrī̄a gwatariī̄
kuuma rī̄rī̄a ndoombire andū akwa a tene, na onanie ūrī̄a
gūgaikara thuutha-inī̄; nī̄, nī̄akī̄rathe ūhoro wa maūndū
marī̄a magooka. **8** Tigai kūinaina, o na kana mwī̄tigī̄re.
Githī̄ ndioimbūrire maūndū maya, na ngī̄ratha ūhoro
ūyū kuuma o tene? Inyuī̄ nī̄ inyuī̄ aira akwa. Nī̄ kūrī̄ Ngai
ūngī̄ tiga niī̄? Aca, gūtirī̄ rwaro rūngī̄ rwa Ihiga, niī̄ ndirī̄
ūngī̄ njūūū.” **9** Andū arī̄a othe mathondekaga mī̄hianano
ya kūhooywo nī̄ a tūhū, na indo iria meriragī̄ria mū̄no
itirī̄ bata. Andū arī̄a mangī̄aria ithenya rī̄ao nī̄ atumumu;
gūtirī̄ ūndū mamenyaga, ūguo nī̄guo ūmaconorithagia. **10**
Nū̄ū wacūhagia mū̄hianano wa kūhooywo, o na ageturī̄ra
mū̄hianano wa gūtwekio ūrī̄a ūtangī̄mū̄guna? **11** We na
arī̄a macihoooyaga nī̄magaconorithio; mabundi o nao
no andū matarī̄ kīene. Othe nī̄mongane hamwe na
matue itua; nao nī̄makanyiitwo nī̄ guoya mū̄nene na
maconorithio. **12** Mūturi wa igera ooyaga kīndū kīa wī̄ra,
na agakī̄rutī̄ra wī̄ra agagī̄cina na makara; agathondeka
ngai ya mū̄hianano na nyondo, akaūtura na hinya wa
guoko gwake. Mūndū ūcio ahūūtaga, akoorwo nī̄ hinya;
akaga kūnyua maaī̄, akaringī̄ka. **13** Mūtharamara aigaga
rū̄rigi rwa kūrū̄ngaria mū̄hari, agacooka agakurura na
karamu; mū̄hianano ūcio egūthondeka akaūhūūra randa,
ningī̄ akaūthima gī̄thiūrū̄rī̄, na agacooka kūwacūhia

wega ūhaanane na mūhianīre wa mūndū, o ta mūndū ūrī na riiri wake wothe, nīgeetha ūtūure ihooero-inī ūrago. **14** Mūndū aatemire mītarakwa, na agīthuurīra mūkarakaba kana mūgandi. Akīreka ūkūranīre na mītī ūrīa ūngī ya mūtitū, kana akīhaanda mūthengera, nayo mbura ūkūkūria. **15** Mūtī ūcio nī wa kuunwo ngū; oyaga imwe agaakia mwaki, agoota, no iria ingī agaakia mwaki, akaruga mīgate. Ningī gīcunjī kīmwe agethondekera ngai ya mūhianano, akamīhooyaga. ūti-itherū, athondekaga mūhianano mūicūhie akaūinamagīrīra. **16** Nuthu ya ngū agaakia mwaki nacio; akarugīra irio ciate ho, na akahīhīria nyama ciate ho, akarīa, akahūuna. Ningī agoota mwaki, akoiga atīrī, “Hī! Nīndaigua ūrugarī; nīndona mwaki.” **17** Ngū iria ciatigara agathondeka ngai, mūhianano wake wa kūhooya; akaūinamīrīra na akaūturīria maru. Akaūhooya, akoiga atīrī, “Honokia; wee nīwe ngai yakwa.” **18** Matirī ūndū mooī, na matirī ūndū mamenyaga; maitho mao nīmahumbīre, nī ūndū ūcio matingīona, na meciiria mao nīmahingītwo makaaga kūmenya maūndū. **19** Gūtirī mūndū ūkiraga ageciiria, gūtirī mūndū ūrī na ūugī kana ūmenyo oige atīrī, “Nuthu ya ngū ndahūthīrire na gwakia mwaki; o na ngīrugīra mīgate makara-inī macio, na ngīcooka ngīhīhia nyama na ngīrīa. Ti-itherū no ngīthondeke kīndū kīrī magigi kuuma kūrī ngū iria itigaire? Ti-itherū no nyinamīrīre gīcunjī kīa mūtī?” **20** Arīaga mūhu, ahītīthītio nī ngoro ūrīa ūheenekete; ndangīhota kwīhonokia, kana oige atīrī, “Githī kīndū gīkī kīrī guoko gwakwa kwa ūrīo ti maheeni?” **21** “Ririkana maūndū maya, wee Jakubu, o wee Israeli,

tondū ūrī ndungata yakwa. Nī niī ndakūumbire, wee ūrī ndungata yakwa; atīrī, wee Israeli, ndikaariganīrwo nīwe. **22** Nīnjeheretie mahītia maku magathira biū, o ta ūrīa itu rīa mbura rīthiraga, mehia maku ngamaniina ta kībii kīa rūciinī. Njookerera tondū nīngūkūrīte.” **23** Wee igūrū ina nī gūkena, nīgūkorwo nī Jehova wīkīte ūndū ūcio; nawe thī ūrī rungu rwa igūrū-rī, anīrīra. Na inyuī irīma-rī, inai rwīmbo, o na inyuī mītitū na mītī yanyu yothe inai, nīgūkorwo Jehova nīakūrīte Jakubu, na akoonania riiri wake kūu Israeli. **24** “Jehova, Mūkūuri waku, ūrīa wakūumbīre nda ya maitūguo, ekuuga atīrī: “Nīi nīi nīi Jehova ūrīa wombire indo ciothe, ūrīa watambūrkirie igūrū ndī nyiki, ūrīa waaranigirie thī ndī nyiki, **25** nīi nīi ngiragīrīria ciama cia anabii a maheeni, nao aragūri ngamatua irimū, ningī ngagarūra ūūgī wa arīa oogī, ngaūtua ūrimū mūtheri. **26** Nīi nīi njīkagīra ciugo cia ndungata ciakwa hinya, na ngahingia ūrathi wa atūmwō akwa, na ha ūhoro wa Jerusalemu ngoiga atīrī, ‘Nīrīgatūrīwo,’ na ha ūhoro wa matūura ma Juda ngoiga atīrī, ‘Nīmagaakwo,’ o na kūndū gwakuo kūrīa kwanangītwo ngoiga atīrī, ‘Nīngagūcookereria.’ **27** Nīi nīi njīraga maaī ma kūrīa kūriku atīrī, ‘Hūai, na nīngahūithia tūrūūū twanyu.’ **28** Nīi nīi njugaga ūhoro wa Mūthamaki Kurusu atīrī, ‘Nīwe mūrīthi wa mbūri ciakwa, na nīwe ūkaahingia ūrīa wothe nyendaga wīkwo; Nīakoiga ūhoro wa Jerusalemu atīrī, “Nīrīakwo,” na ha ūhoro wa hekarū oige atīrī, “Mīthingi yayo nīyakwo.””

45 Atīrīrī, ūyū nīguo ūhoro ūrīa Jehova areera Kurusu, ūrīa wake mūitīrīrie maguta, o ūcio nīi nyitīte guoko

gwake kwa ūrīo nīguo ndoorie ndūrīrī iria irī mbere
yake, na njaūre athamaki indo ciao cia mbaara,
nīgeetha ndīmūhingūrīre mīrango mbere yake, na nīguo
ndakanakore ihingo ihingītwo: 2 Nīngagūtongoria na
nīngaragania irīma; nīngoinanga ihingo cia gīcango, na
ndinangie mīgīko ya kīgera. 3 Nīngakūhe igīīna iria
ihithītwo nduma-inī, ngūhe ūtonga ūrīa mūhithe, nīguo
ūmenye atī nīi nīi Jehova, o we Ngai wa Isiraeli, ūrīa
ūgwītīte na rīītwā rīaku. 4 Nīngwītīte na rīītwā rīaku,
nī ūndū wa ndungata yakwa Jakubu, o na nī ūndū wa
Isiraeli ūcio nīi ndīthuuriire, na ngakūhe rīītwā rīa gītīo,
o na gūtuīka wee ndūnjūūī. 5 Niī nīi Jehova, na gūtirī
ūngī; tiga nīi gūtirī Ngai ūngī. Nīndīrīkuongagīrīra hinya,
o na gūtuīka wee ndūnjūūī, 6 nīgeetha kuuma irathīro
rīa riūa nginya ithūiro rīarīo, andū mamenye atī gūtirī
ūngī tiga nīi. Niī nīi Jehova, na gūtirī ūngī. 7 Nī nīi
ndūmaga kūgē ūtheri, o na ngatūma kūgē nduma, nī
nīi ndehaga ūgaacīru na ngatūma kūgē mwanangīko;
Nī nīi, Jehova, ūrīa wīkaga maūndū macio mothe. 8
“Atīrīrī inyuī matu ma igūrū, urīriai thī ūthingu; o na
inyuī matu ma mbura itīrīriai thī ūthingu. Thī nayo
nīyathamie kanua, naguo ūhonokio nīūkunūke, ūmere,
ūkūranīre na ūthingu. Niī Jehova-rī, nī nīi ndūmīte igē
kuo. 9 “Ūrīa ūgianaga na Mūmūūmbi, kaī arī na haaro-
ī! Ūcio ahaana o ta rūgīo thīnī wa ngīo iria irī thī.
Rīūmba rīahota kūuria ūrīa ūmbaga indo narīo atīrī, ‘Nī
kīi kū ūromba?’ O na kana wīra waku no uuge atīrī,
‘Ndarī na moko?’ 10 Hī, kaī ūrīa ūragia ithe atīrī, ‘Nī
kīi kū wagīire?’ kana akorio nyina atīrī, ‘Nī kīi kū

waciara?" Kaĩ arĩ na haaro-ĩ! **11** "Jehova, Úrĩa Mûtheru wa Isiraeli, na Mûumbi wake, ekuuga atĩrĩ: Ha ūhoro ūkonîi maündû marĩa magooka-rĩ, anga no mûkñjûûrie ūhoro wa ciana ciakwa, kana mûnjathîre wîra wa moko makwa? **12** Nî niĩ ndombire thî, na ngûumba andû arĩa marĩ kuo. Moko makwa nîmo maatambûrkirie kûu igûrû, na ngîatha mbütû cia igûrû igîe ho. **13** Nîngarahûra Kurusu nî ūndû wa ūthingu wakwa: Nîngatûma mîthiîre yake ūrûngîrûre. We nîagaaka itûura rîakwa rîrîa inene rîngî, na ohorithie andû akwa arĩa matahîtwo, no rîrî, matikarutîrwo kîndû gîa kûmakûûra kana marutîrwo kîheo, ūguo nîguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga."

14 Jehova ekuuga atĩrĩ: "Maciaro ma bûrûri wa Misiri, na indo cia wonjorithia cia Kushi, o na andû acio araihu a Sabea, nîmagooka kûrî we matuîke aku; nîmagakuumâ thuutha, na moke kûrî we mohetwo na mînyororo. Nîmagakûinamîrîra, magûthaithe, makwîre atĩrî, 'Ti-itherû Mûrungu arî hamwe nawe, na gûtirî ūngî tiga we; ti-itherû gûtirî ngai ūngî.'" **15** Ti-itherû wee ūrî Mûrungu ūrîa ūikaraga ehithîte, Wee Ngai na Mûhonokia wa Isiraeli. **16** Arîa othe mathondekaga mîhianano ya kûhooywo nîmagaconorithio na manyararithio; makoimagara mathiî manyararithio othe hamwe. **17** No rîrî, Isiraeli nîakahonokio nî Jehova na ūhonokio wake ūrîa ūtûûraga tene na tene; wee ndûgaconorithio kana ūnyararithio nginya tene na tene. **18** Nîgûkorwo Jehova ekuuga atĩrî, ūcio wombire igûrû, o we Ngai, o ūcio wombire thî na akîmîthondeka, agîcooka akîmîrûmia wega; na ndaamîumbire ūtûûre ūrî ūtheri, no aamîumbire

itūūragwo nī andū; we ekuuga atīrī: “Niī nī niī Jehova, na gūtirī ūngī. **19** Ndirī ndaaria na hito, ndī handū būrūri-inī ūrī nduma; ndirī ndeera njiaro cia Jakubu atīrī, ‘Nongoriai o ūguo tūhū.’ Niī Jehova, njaragia ūhoro wa ma; nyumbūraga maūndū marīa magīrīre. **20** “Cookanīrīrai hamwe, mūūke; ūnganai, inyuī arīa mūūrīte kuuma kūrī ndūrīrī. Kwaga ūmenyi-rī, nī andū arīa makuuaga mīhianano ya kūhooywo ya mītī, na makahooya ngai itangīhota kūmahonokia. **21** Umbūrai ūhoro wa ūrīa gūgaikara, na mūūheane, na andū marekwo maciire marī hamwe. Nūū waheanire ūhoro ūyū kuuma o tene? Ningī nūū waumbūrīte matukū-inī macio ma tene mūno? Githī ti nī, niī Jehova? Gūtirī Ngai ūngī tiga nī, Mūrungu mūthingu na Mūhonokia; ti-itherū gūtirī ūngī tiga nī. **22** “Atīrīrī, inyuī ituri ciothe cia thī, njookerera mūhonokio, nīgūkorwo nī nī nī Mūrungu, na gūtirī ūngī tiga nī. **23** Nīndīhītīte ngīgwetaga rīitwa rīakwa nī mwene, naguo ūhoro ūkoima kanua gakwa na kīhoto, naguo ndūkagarūrūka o na atīa: Maru mothe nīmagaturio mbere yakwa; nacio nīmī ciothe nīcikeehīta na rīitwa rīakwa. **24** Nīmakaaria ūhoro wakwa, moige atīrī, ‘Ūthingu na hinya cionekaga harī Jehova o we wiki.’” Andū arīa othe maarakarire makīmūükīrīra, nīmagooka harī we maconorithio. **25** No njiaro ciothe cia Isiraeli nīkoonekaga irī na ūthingu nī ūndū wa Jehova, na nīgakena mūno.

46 Atīrīrī, Beli nīinamīrīire, nayo Nebo īkahocerera; mīhianano yacio ya kūhooywo īkuuagwo nī nyamū cia mūtitū o na ng’ombe. Mīhianano īyo mīacūhie īkuuagwo kūndū na kūndū nītuīkīte mīrigo mīritū, mīrigo ya

kūnogia nyamū iria imīkuuaga. **2** Nyamū icio na ngai
icio cia kūhooywo irainamīrīra hamwe; ciothe ikaremwo
nīkūhonokia mīhianano īyo īkuuītwo, nacio nyene
igatahwo igatwarwo ūkombo-inī. **3** “Atīrīrī, ta thikīrīriai,
inyū nyūmba ya Jakubu, inyuotho matigari ma nyūmba
ya Isiraeli, o inyuū arīa ndūire nditikīte kuuma rīrīa mwarī
nda cia manyina manyu, na ngatūūra ndīmūkuuīte kuuma
rīrīa mwaciarirwo. **4** O na ūkūrū-inī wanyu, no niī, o na
rīrīa mūgaakorwo mūrī na mbuū, niī nī niī ngūmūtūūria
muoyo. Nī niī ndaamūūmbire, na nī nī ngūtūūra
ndīmūkuuaga, ū ti-itherū nī niī ngūmūtūūria muoyo na
ndīmūhonokagie. **5** “Niī-rī, mūngīngerekania na ū kana
nūū mūngīnjiganania nake? Mūngīhaanania na ū nīguo
tūgerekario nake? **6** Andū amwe maitūrūraga thahabu
kuuma mondo-inī ciao, na magathima betha na ratiri;
magacooka makaandīka mūturi wa thahabu amīthondeke
ītuīke mūhianano wa ngai yao, nao magacooka
makamīinamīrīra, makamīhooya. **7** Mūhianano ūcio
maūigagīrīra ciande ciao, makaūkuua; makaūiga handū
haguo, ūgaikara ūrūgamīte o hau. No ndūngīhota kuuma
hau wītware. O na mūndū angūkaīra-rī, ndūngīcookia,
kana ūhonokie mūndū ūcio kuuma mathīīna-inī make.
8 “Inyuū aremi aya, ririkanai ūndū ūyū, na mūwīkīre
meciiria-inī manyu, mūūige ngoro-inī. **9** Ririkanai maūndū
marīa mahītūkīte, marīa ma tene; niī nī niī Mūrungu, na
gūtirī ūngī tiga niī; niī nī niī Ngai, na gūtirī ūngī ūhaana
ta niī. **10** Niī menyithanagia maūndū marīa mageekīka
marigīrīrio-inī kuuma o kīambīrīria, namo maūndū marīa
magooka ngamamenyithania kuuma o tene. Ngoiga atīrī:

Ūrīa nduīte nīūkahinga, namo maūndū mothe marīa nyendaga gwīka-rī, no mo ngeeka. **11** Nīngeeta nyoni ndīa nyama kuuma mwena wa irathīro; nīngeeta mūndū wa kūhingia maūndū marīa nduīte gwīka kuuma būrūri wa kūraya. Ūrīa njugīte nīngahingia; ūndū ūrīa ndīciirītie gwīka nīngawīka. **12** Ta thikīrīriai, inyuī andū a ngoro nyūmū, o inyuī mūraihanīrīrie na ūhoro wa ūthingu. **13** Nīngūreharehe ūthingu wakwa hakuhī, ndūrī kūraya; o naguo ūhonokio wakwa ūgūūka o narua. Ūhoro wa ūhonokio wakwa ngūwathīrīra Zayuni, na njathīrīre riiri wakwa kūrī Israeli.

47 “Atīrīrī, harūrūka ūikare thī rūkūngū-inī, wee Mūirītu Gathirange wa Babuloni; ikara thī ūtaikariire gītī kīa ūnene, wee Mwarī wa andū a Babuloni. Ndūgacooka gūtuīka mūndū wa kūmenyererwo, kana mūndū mūnyoroku ūtarī ūndū angīkīra. **2** Oya mahiga ma gīthīi, ūthīe mūtu; eheria gītambaya gīa kwīhumbīra ūthīi. Heta nguo ciaku na ūguūrie magūrū maku, ūtoboke maaī-inī ūringe tūrūū. **3** Nīūkarutwo nguo ūtigwo njaga, ūikare ūconorithītio. Nīngerīhīria, na gūtirī mūndū ngaiguīra tha.” **4** Mūkūūri witū, Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīrīo Rīitwa rīake, nīwe Ūrīa Mūtheru wa Israeli. **5** “Wee Mwarī wa andū a Babuloni, ikara thī ūkirīte ki, ūthīi ūkinye nduma-inī; ndūgacooka gwītwo mūthamaki-mūndū-wa-nja wa gwatha mothamaki. **6** Nīkūrakara ndaarakarītio nī andū akwa, na ngītūma igai rīakwa rīthaahē; ngīmaneana moko-inī maku, nawe ūkīaga kūmaiguīra tha. O na andū arīa akūrū ūkīmaigīrīra icooki iritū mūno. **7** Nawe ūkiuga atīrī, ‘Ngūtūūra

ndī mūthamaki-mūndū-wa-nja nginya tene!’ No wee
ndūigana gūcūūrania maūndū maya, o na kana wīciirie
ūrīa ūhoro wamo wa kūrigīrīria ūgaikara. **8** “Na rīrī, ta
thikīrīria, wee wendete ikeno, na ūikaraga ūtarī ūgwati
ūngītigīra, na ūkeīraga atīrī, ‘Niī no niī, na gūtirī ūngī
tiga niī. Ndirī hīndī ngaatuīka mūtumia wa ndigwa,
kana menye ūhoro wa gūkuīrwo nī ciana.’ **9** Maūndū
macio meerī nīmagagūkorerera o rīmwe, mūthenya o
ro ūmwe: nīūgakuīrwo nī ciana, na ūtuīke mūtumia
wa ndigwa. Maūndū macio magaagagūkorerera na ūiyūru
biū, o na gūtuīka ūrī na ūrogī mūingī, na ūgo waku
ūkaingīha mūno. **10** Ūtūire wīhokete waganu waku, ūkoiga
atīrī, ‘Gūtirī mūndū ūnyonaga.’ Ūugī na ūmenyo waku
nīikūhītithagia rīrīa ūkwīra atīrī, ‘Niī no niī, na gūtirī
ūngī tiga niī.’ **11** Nī ūndū ūcio mwanangīko nīūgagūkora,
na ndūkaamenya ūrīa ūtangīhota gwīkūūra kuuma kūrī guo;
ningī nīūgakorererwo o ro rīmwe nī ihooru rīa maūndū
ūterīgīrīire. **12** “Wee thiī na mbere na ciama ciaku
cia ūgo, na ūrogī waku mūingī ūrīa ūtūire wīkaga
kuuma ūrī mūnini. No gūkorwo hihi nīūkona kīguni
kīa mo, kana hihi ūtūme kūgīe na itua-nda inene. **13**
Irīra iria ciothe ūheetwo no gūkūnogia ikūnogetie! Ago
aku arīa maroraga igūrū matu-inī nīmeyumīrie, acio
matuīragia njata na makaratha mohoro o mweri, o
mweri-rī, nīmagīkūhonokie kuuma kūrī maūndū marīa
megūgūkorerera. **14** Ti-itherū, andū acio mahaana ta
itira iria itigītuo mūgūnda; nīgūcinwo magaacinwo nī
mwaki mathire. Matikahota kwīhonokia kuuma kūrī

hinya wa rūrīrīmbī rwa mwaki, nīgūkorwo hatigaakorwo makara mangīotwo mwaki; hatirī mwaki haha ūngīotwo.
15 Úguo noguo mangīgwīkīra, aya mwanarutithania wīra na mūkonjorithia nao kuuma rīrīa warī mūnini. O mūndū wao athiiaga o na mbere kūhītia; gūtigakorwo mūndū o na ūmwe ūngīgīkūhonokia.

48 “Atīrīrī, we nyūmba ya Jakubu, ta thikīrīria ūhoro ūyū, o wee wītanagio na rīitwa rīa Israeli, na uumīte rūciaro-inī rwa Juda, o inyuī mwīhītaga mūkīgwetaga rīitwa rīa Jehova, na mūkahooaya Ngai wa Israeli, o na gūtuīka mūtimūhooyaga na ma kana na ūthingu, **2** nīgūkorwo inyuī mwīhītaga atūuri a itūura rīrīa inene itheru, na mūkehoka Ngai wa Israeli, o ūcio rīitwa rīake arī Jehova Mwene-Hinya-Wothe: **3** O tene nīndarathire ūhoro wa maūndū marīa magooka, ngīmaaria na kanua gakwa na ngītūma mamenyeke; na o ro rīmwe ngīmahingia, namo magīlkīka. **4** Nīgūkorwo nīndamenyaga atī wee ūrī mūremi mūno, nayo ngingo yaku īkahaana ta rūga rūmū rwa kīgera, naguo thiithi waku ūgatuīka ta gīcango. **5** Nī ūndū ūcio ndakwīrire maūndū maya o tene; ngīkwīra ūhoro wamo mataanekīka, nīgeetha ndūkanoige atīrī, ‘Mīhianano yakwa ya kūhooywō nīyo ūkīte maūndū macio; mūhianano wakwa wa gwacūhio, na ngai yakwa ya kīgera nīcio ciathanire ūhoro wamo.’ **6** Kūigua nīmūiguīte maūndū macio; ta kīmarorei mothe. Githī mūtikamoimbūra atī nīguo matariī? “Kuuma rīu ndīkwīraga ūhoro wa maūndū merū, ngakwīra ūhoro wa maūndū mahithe, o marīa wee ūtooī. **7** Maūndū macio mathondeketwo o rīu, na ti ma tene; ndūrī waigua

ūhoro ūcio, waūigua ūmūthī. Nī ūndū ūcio ndūngiuga
atīrī, ‘Maūndū macio nīndamenyete ūhoro wamo.’ **8**
Wee ndūrī waigua kana ūkamenya; kuuma o tene matū
maku matirī mahingūka. Nīnjūūī wega ūrīa ūrī mūndū
mūgarū, o na atī kuuma waciawo wetirwo mūremi. **9**
Nīngwamba kūrūgamia mang’ūrī makwa nī ūndū wa
rītwa rīakwa; na tondū wa ūgooci wakwa ndigīrīrie
mang’ūrī macio matigagūkore, nīguo ndigakūniine biū.
10 Atīrīrī, nīngūtheretie o na gūtuīka ti ta ūrīa betha
ītheragio; wee-rī, ngūgeretie thīnī wa icua rīa mīnyamaro.
11 Nī ūndū wakwa nī mwene, īi ti-itherū, nī ūndū
wakwa nī mwene-rī, nīngeeka ūndū ūcio. Nī mwene-rī,
ndaahota atīa gwīfīkīria rītwa rīakwa rīthaahio? Riiri
wakwa ndikaūhe mūndū ūngī. **12** “Atīrīrī, wee Jakubu,
ta thikīrīria, o na wee Isiraeli ūrīa nī njītīte: Nī nī nī
Ngai; nī nī wa mbere, o na ningī nī nī wa kūrigīrīria.
13 Guoko gwakwa kīūmbe nīkuo kwahaandire mīthingi
ya thī, na guoko gwakwa kwa ūrīo gūgītambūrūkia
matu; rīrīa ndaameta, mothe marūgamaga o hamwe.
14 “Cookanīrīrai hamwe inyuothē na mūthikīrīrie: Nī
mīhianano ūrīkū ya kūhooywo ūrī yoimbūranīra maūndū
macio? Mūndū ūrīa Jehova ethuurīre manyiitanīre nake
nīwe ūkaahingia muoroto wake wa gūūkīrīra būrūri
wa Babuloni; guoko gwake nīkuo gūgookīrīra andū a
Babuloni. **15** Nīi, o nīi-rī, nīnjarītie; īi nīguo, nī nī
ndīmwītīte, na nīngamūrehe, na nīakagaacīra wīra-inī
wake. **16** “Nghīrīria mūthikīrīrie ūhoro ūyū: “Kuuma
o kīambīrīria ndirī ndaaria ūhoro na hitho; maūndū
macio makīoneka, nīi ngoragwo ho.” Na rīu Mwathani

Jehova nĩwe ũndũmĩte, we mwene o na Roho wake. **17**
Jehova, o we Mũkũûri waku, o we Mũtheru wa Isiraeli,
ekuuga atĩrĩ: “Nii nĩ niï Jehova Ngai waku, ūrĩa ūkûrutaga
maündũ marĩa makwagîrîire, na nowe ūkuonagîrîria njira
îrîia wagîrîirwo nîkûgera. **18** Naarĩ korwo nîmwaiguîte
maathani makwa, thayû wanyu ūngîahaanire ta rûûr
rûgûtherera, naguo ūthingu wanyu ūhaane ta makumbi
ma iria-ini. **19** Njiaro cianyu ingîaingîhire o ta mûthanga,
nacio ciana cianyu cingîhe ta hîndi cia mûthanga iria
itangîtarika; rîitwa rîao rîtingîkaaniinwo, kana rîanangwo,
rîeherio mbere yakwa.” **20** Umai bûrûri wa Babuloni,
mwîtharei, muume kûrî andû a Babuloni! Anîrîrai ūhoro
ûyû na kayû kanene mûkenete, na mûhunjie ndûmîrîri
îno. Mîtûmei nginya ituri-ini cia thî; ugai atîrî, “Jehova
nîakûrîte ndungata yake Jakubu.” **21** Matianyootire
hîndi îrîia aamatoongoreirie werû-ini; nîamarutiire maaï
kuuma rwaro-ini rwa ihiga; o na ningî agîatûra rwaro
rwa ihiga, namo maaï makiuma ho. **22** Jehova ekuuga
atîrî, “Andû arîa aaganu matikagîa na thayû o na rî.”

49 Atîrîrî, inyuî mûtûrraga icigîrîra-ini ta thikîrîria;
o na inyuî andû a mabûrûri ma kûraya ta iguai: Jehova
aanjîtire itarî mûciare; ndî o nda ya maitû nîguo aanjîtire
na rîitwa rîakwa. **2** Niâtûmire kanua gakwa gatuîke
ta rûhiû rûûgî rwa njora, na akîihitha kîruru-ini gîa
guoko gwake; agîthondeka ta mûguî mûnyoroku, na
akîihitha thiaka-ini wake. **3** Agîcooka akînjîra atîrî, “Wee
Isiraeli, nîwe ndungata yakwa, andû nîmarîngooocaga
nî ũndû waku.” **4** No ngiuga atîrî, “Niî ndutîte wîra wa
tûhû; hûthîrîte hinya wakwa wothe nî ũndû wa maündû

matarī kīguni na ma tūhū. No rīrī, ūhoro wakwa wa gūtuīrwo ciira na kīhooto uumaga harī Jehova, narīo irīhi rīakwa rīrī na Ngai wakwa.” **5** Na rīu-rī, Jehova ūrīa wanyūūmbire ndī nda ya maitū nduīke ndungata yake, nīguo hūndūre Jakubu, ndīmūcookie harī we, na njookanīrīrie Israeli harī we, nīgūkorwo ndī mūtīku maitho-inī ma Jehova, na Ngai wakwa agakorwo arī hinya wakwa, **6** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū mūhūthū harīwe gūtuīka ndungata yakwa, ya gūcookereria mīhīrīga ya Jakubu, na kūhūndūra matigari ma Israeli marīa ndītīgīrie. Ningī nīngatūma ūtuīke ūtheri wa gūtherera andū a ndūrīrī, nīgeetha ūtware ūhonokio wakwa ituri-inī ciothe cia thī.” **7** Jehova, Mūkūūri wa Israeli, o we ūrīa Mūtheru wa Israeli, ekwarīria ūrīa mūnyarare na agathūūrwo nī ndūrīrī, akeera ūrīa ndungata ya aathani atīrī, “Athamaki marīkuonaga magakūrūgamīra, aanake a athamaki makuona magakūinamīrīra, nī ūndū wa Jehova, ūcio mwīhokeku, o we ūrīa Mūtheru wa Israeli, ūrīa ūgūthuurīte.” **8** Jehova ekuuga atīrī, “Hīndī ya gwītīkīrīka, nīngagūcookereria ūhoro, naguo mūthenya wa kūhonokania, nīngagūteithia; nīndikūmenyagīrīra, na nīngūkūheana ūtuīke wa kūrīkanīra kīrīkanīro na andū anyu gīa kūmacookereria būrūri, na ūtūme megwatīre igai rīa kūndū kūrīa gwatigirwo gūkirīte ihooru, **9** na ningī wīre andū arīa mohetwo atīrī, ‘Thīii, nīmuohorwo,’ nao arīa maikarīte nduma-inī ūmeere atīrī, ‘Umīrai ūtheri-inī!’ “Makaarīithagio mīkīra-inī ya njīra, na moonage gīa kūrīa tūrīma-inī tuothe tūrīa tūtarī kīndū. **10** Matikaahūūta kana manyoote, kana macinwo nī ūrugārī wa werū-inī

o na kana mahie nī riūa. Nīgūkorwo ūrīa ūmaiguagīra tha nīwe ūkaamoonia njīra na amatongoragie amatware ithima-inī cia maaī. **11** Nīngatūma kūgē njīra irīma-inī ciakwa ciothe, nacio barabara ciakwa iria njariī ciambatīrio na igūrū. **12** Atīrīrī, magooka moimīte kūndū kūraya: amwe makoima gathigathini, na amwe moime ithūrīro, na arīa angī moime rūgongo rūa Sinimu.” **13** Wee igūrū, anīrīra nī gūkena; nawe thī ūcanjamūke, na inyuī irīma-rī, inai rwīmbol! Nīgūkorwo Jehova nīahooreretie andū ake, nao andū ake arīa anyariire akamaiguīra tha. **14** No rīrī, Zayuni oigire atīrī, “Jehova nīandiganīrie, Mwathani nīariganīirwo nī niī.” **15** “Nyina wa mwana-rī, no ariganīrwo nī mwana ūrīa arongithia, na aage kūiguīra tha mwana ūrīa aciarīte? Hihi no kūhoteke ariganīrwo, no niī ndikaariganīrwo nīwe! **16** Atīrīrī, ngururīte mūhiano waku hī-inī ciakwa, nacio thingo ciaku ikoragwo mbere yakwa hīndī ciothe. **17** Ariū aku mahiūhīte magīcookaga kūrī we, nao arīa makwanangīte nīmarakūrīra. **18** Tiira maitho maku wīrorere kūndū guothe; ariū aku othe maracookanīrīra hamwe moke harīwe.” Jehova ekuuga atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūrīga muoyo-rī, ūkaamehumba othe ta mathaga; ūkaamehumba o ta ūrīa mūhiki egemagia na mathaga make. **19** “O na gūtuīka nīwanangītwo ūgakira ihooru, o naguo būrūri waku ūkonūhwo-rī, būrūri ūcio nīūkanyiiha wage kūiganīra andū arīa matūrīga kuo, nao arīa magūtambuurangīte magaakorwo maingatītwo magathīi haraaya nawe. **20** Ciana iria ciaciārīrwo būrūri ūrīa watahīrīwo, ikoiga ūkīguaga atīrī, ‘Būrūri ūyū nī mūnini,

ndūngītūigana, tūhe kūndū kūngī gwa gūtūūra.’ **21** Hīndī īyo nūkeyūria na ngoro yaku atīrī, ‘Nūū wanjiarīire ciana ici, kuona atī nīndakūrīirwo nī ciana ciakwa, ngītigwo ta ndī thaata; ndaarī mūtahe na ngamenwo. Nūū warerire ciana ici? Niī ndatigirwo nyiki, no rīrī, ciana ici ciumīte nakū?’ **22** Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Atīrīrī, nīngeeta ndūrīrī, njooke nyambararie bendera yakwa kūrī andū a mabūrūri; nao nīmakarehe ariū aku mamakuuīte na moko, na makuue airītu aku na ciande ciao. **23** Athamaki nīo magaatuīka mathoguo ma gūkūrera, na atumia ao matuīke ta aa maitūguo a gūkūrera. Nīmagakūinamīrīra maturumithītie mothiū mao thī, na nīmagacūna rūkūngū rūrīa rūrī magūrū-inī maku. Hīndī īyo nūkamenya atī niī nī niī Jehova; arīa manjīhokaga matigaaconoka.” **24** Anga njamba īrī hinya no ītunywo indo iria itahīte, o na kana andū arīa maanyiitītwo mahonokio kuuma kūrī andū karaū? **25** No rīrī, Jehova ekuuga atīrī: “Iī, njamba cia ita nīgatunywo andū arīa ciohete mīgwate, na indo iria itahītwo itunyanwo kuuma kūrī andū arīa karaū; nīngahūrana na andū arīa mahūranaga nawe, na nīngahonokia ciana cianyu. **26** Nīngatūma andū arīa makūhinyagīrīria marīe nyama cia mīrī yao; makaariō nī thakame yao ene o ta marītwo nī njoohi. Nao andū othe nīmakamenya, atī niī, Jehova, nī niī Mūhonokia waku, na Mūkūrīri waku, o niī Ūrīa Mwene-Hinya wa Jakubu.”

50 Jehova ekūuria atīrī, “Marūa marīa maitūguo aaheirwo ma gūtigana nake, o macio monanagia atī nīndamūteire-rī, marī ha? Kana nī mūndū ūrīkū wa arīa ndaarī thiirī nao ndakwendeirie? Nī ūndū wa mehia

manyu-rī, nīkīo mwendirio; nī ūndū wa ūrīa mwagararīte watho, nīkīo nyina wanyu aateirwo. **2** Rīrīa ndokire-rī, nī kī gīatūmire haage mūndū o na ūmwe? Ningī rīrīa ndetanire-rī, nī kī gīatūmire haage mūndū o na ūmwe wanjītkire? Kaī guoko gwakwa gwakuhīhīte, nīguo kūremwo nīkūmūkūūra? Nī hinya njagīte wa kūmūhonokia? Ikūūma rīakwa riiki nīrītūmaga iria rīhūe, o na ngatūma njūūrī ituīke werū; thamaki ciakuo ikabutha nī kwaga maaī, na igakua nī nyoota. **3** Niī humbagā igūrū nguo ya nduma, na ngarīkunīkīra na nguo ya ikūnia.” **4** Mwathani Jehova nīaahete rūrīmī rwa andū arīa marutītwo maūndū, nīguo menyage ūrīa ciugo ciakwa ingīhota gūteithia andū arīa anogu. Anjarahūraga rūciinī o rūciinī, akaarahūra matū makwa thikīrīrie nīguo ndīrute ta andū arīa marutagwo maūndū. **5** Mwathani Jehova nīahingūrīte matū makwa, na niī ndirī ndamūremera; ndicookete na thuutha. **6** Ndaneanire mūgongo wakwa kūrī andū arīa maahūraga, kīreru gīakwa ngīkīnengera arīa maangūrīraga nderu; ndiahithire ūthiū wakwa atī nīguo ndikanyūrūrio, kana ndige gūtuīrwo mata. **7** Tondū Mwathani Jehova nīwe ūndeithagia-rī, ndirī hīndī ngaaconorithio. Nī ūndū ūcio ndūmīte ūthiū wakwa ūikare ūūmīte o ta ihiga rīa nyaigī, na nīnjūūrī ndirī hīndī ngaaconorithio. **8** Ningī ūrīa ūnduuaga mūthingu arī hakuhī. Nūū ūngīgīthitanga? Nīoke tūrūgamane nake! Ningī ūrīa ūngīnjiirithia akīrī we ū? Mūndū ūcio nīarekwo akiīng’ethere! **9** Atīrīrī, Mwathani Jehova nīwe ūndeithagia. Ūrīa ūngīndua mwīhia akīrī ūū? Andū acio othe magaathira o ta ūrīa nguo īthiraga; makaarīo nī

memenyi, mathire biū. **10** Nūū thīinī wanyu wītigīrīte Jehova, na wathīkagīra kiugo kīa ndungata yake? Mūndū ūrīa ūthiiagīra nduma-inī, ūrīa ūtarī na ūtheri, nīakīlhoke rītwa rīa Jehova, na egiritanie na Ngai wake. **11** No rīrī, rīu inyuī arīa othe mwakagia mwaki, na mūkeehe imūrī igwakana-rī, thiīi, mūgerere ūtheri-inī wa mwaki wanyu, na wa imūrī cia mwaki ūrīa mūgwatītie. Ūndū ūyū nīguo mūkaamūkīra kuuma guoko-inī gwakwa: Mūgaakoma thī na mīnyamaro.

51 “Atīrīrī, inyuī mūrūmagīrīra maūndū ma ūthingu ta thikīrīria, o inyuī mūrongoragia Jehova: Rorai rwaro rwa ihiga rūrīa mwarutirwo, o na kīenjero kīa mahiga kīrīa mwenjirwo; **2** ta rorai Iburahīmu, o we ithe wanyu, o na Sara, ūrīa wamūciarire. Nīgūkorwo hīndī ūrīa aarī o wiki nīguo ndamwītire, na ngīmūrathima, ngītūma aingīhe. **3** Ti-itherū Jehova nīakahooreria Zayuni, o na ahoorerie kūndū gwakuo kūrīa kwanangītwo; werū wakuo akaaūtua o ta Edeni, na rūng’ūrī rwakuo arūtue o ta mūgūnda wa Jehova. Kūu guothe gūkaiyūra gīkeno, na gūcanjamūka ngoro, na gūcookagia ngaatho, o gūkīinagwo nyīmbo. **4** “Inyuī andū akwa ta thikīrīria, na inyuī rūrīrī rwakwa, njiguai: Nīgūkorwo watho ūkoima harī niī; nakīo kīhooto gīakwa nīkīo gīgaatuīka ūtheri wa ndūrīrī. **5** Ūhoro wakwa wa ūthingu nīūrooka o na ihenya, nakuo kūhonokania gwakwa kūrī hakuhī kuoneka, o nakuo guoko gwakwa nīkuo gūgaatuīra andū a ndūrīrī ciira wa kīhooto. Andū a icigīrīra-inī nī niī magaacūthīrīria na meterere guoko gwakwa marī na mwīhoko. **6** Tiirai maitho manyu na igūrū, na mūrore thī ūrīa ūrī mūhuro; igūrū rīkaabuīria

o ta ndogo, nayo thī īthire o ta ūrīa nguo īthiraga, nao atūuri ao makuage o ūguo ta ngi. No rīrī, ūhonokio wakwa nīwagūtūra nginya tene, naguo ūthingu wakwa ndūrī hīndī ūgaathira. **7** “Ta njiguai, inyuī andū arīa mūū ūhoro wa ūthingu, o inyuī andū arīa mūrūmītie watho wakwa ngoro-inī cianyu: Mūtigetīgīre kūmenwo nī andū, o na kana mūmakio nī irumi iria mamūrumaga nacio. **8** Nīgūkorwo makaarīo nī memenyi mathire biū o ta nguo; na marīo nī igunyū o ta marī guoya wa ng'ondu. No rīrī, ūhoro wakwa wa ūthingu nī wa gūtūra nginya tene, naguo ūhonokio wakwa ūtūre nginya njiarwa-inī ciothe.” **9** Arahūka, arahūka! Wīkīre hinya, wee guoko kwa Jehova; arahūka o ta ūrīa waarahūkire matukū marīa ma tene, warahūke o ta hīndī ya njiarwa cia tene. Githī wee tiwe watinangirie Rahabu tūcunjī, o wee watheecangire nyamū īyo nene, ūkīmītūrīkania? **10** Githī tiwe wahūithirie iria, maaī ma kūndū kūrīa kūriku mūno, o wee watemire njīra kūu iria-inī kūrīa kūriku, nīgeetha andū arīa wakūrīte maringīre yo? **11** Andū arīa akūre a Jehova nīmagacooka. Nao magaatoonya Zayuni makīinaga; nīmagekīrwo thūmbī ya gīkeno gīa tene na tene. Magaakena na macanjamūke, nakīo kīeha na mūcaayo nīgathira biū. **12** “Nī, o nī mwene-rī, nī nī ndīmūhooreragia. Wee ūrī ū, atī nīguo wītīgīre andū arīa makuuaga, na ūgetīra ariū a andū arīa magaatuuo o ta nyeki, **13** nawe ūkariganīrwo nī Jehova ūrīa wakūumbire, o we ūrīa watambūrūkirie matu, na agīaka mīthingi ya thī, atī nīguo o ūtūrage na guoya o mūthenya nī ūndū wa mang'ūrī ma mūhinyanīrīria rīrīa ekwīhaarīria aninane?

Namo mang'ürī ma mūhinyanīrīria ūcio-rī, makīrī ha?

14 Nao oohwo arīa marainaina nī guoya nīmekuohorwo
o narua; matigakuīra kūu marima-inī ma njeera, o na
kana irio ciao ciage. **15** Nīgūkorwo nī niī Jehova Ngai
wanyu, ūrīa ūtūmaga iria rīkie ndiihū nīguo makūmbī
marīo makaruruma; Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīrīo
rīlwa rīake. **16** Nīnjikīrīte ciugo ciakwa kanua-inī gaku,
na ngakūhumbīra na kīruru gīa guoko gwakwa, o niī
ndatambūrkirie matu harīa marī, na ngīaka mīthingi ya
thī, o niī njīraga andū a Zayuni atīrī, ‘Inyuī mūrī andū
akwa.’’ **17** Arahūka, arahūka! Wee Jerusalemu ūkīra, o wee
ūnyuīrīire gīkombe kīa mang'ürī ma Jehova, ūnengereirio
kuuma guoko-inī gwake, o wee ūnyuīrīire kuuma mbakūri
īrīa ūtūmaga andū matūgūūge na ūkamīinīkīrīria. **18**
Harī ariū ake othe arīa aaciarire, gūtirī o na ūmwe
ūngīmūtongoria; o na ningī ariū ake othe arīa aarerire-
rī, gūtirī o na ūmwe ūngīmūnyiita guoko. **19** Mogwati
maya meerī nīmo magūkorete; nūū ūgaagīkūhooreria?
Mogwati macio nī mwanangīko na ūniinani, ningī nī
ng'aragu o na rūhiū rwa njora; nūū ūgaagīkūhooreria? **20**
Ariū aku nīmaringīkīte; nao makomete macemanīrio-
inī ma njīra ciothe, magakoma o ta thiiya ūnyiitītwo nī
mūtego. Maiyūrītwo nī mang'ürī ma Jehova, na ikūūma
rīa Ngai wanyu. **21** Nī ūndū ūcio igua ūhoro ūyū, wee
ūnyariirītwo, ūkarīō, no ti ndibei ūkūrīte. **22** Mwathani
Jehova Ngai waku ūrīa ūgitagīra andū ake, ekuuga
ūū: “Atīrīrī, nīngwehereirie gīkombe kīrīa gīatūmire
ūtūgūge, ngakīruta guoko-inī gwaku; o na ngakwehereria
mbakūri ya mang'ürī makwa, na ndūgacooka kūmīnyuīra

rīngī. 23 Nīnganeana mbakūri īyo moko-inī ma arīa makūnyariiraga, o arīa maakwīrīre atīrī, ‘Wīgūithie thī, nīguo tūkūgerere igūrū.’ Nawe ūgīkoma, mūgongo waku ūgītuīka taarī thī, na ūkītua taarī njīra nīguo andū acio makūgeragīre igūrū.”

52 Arahūka, arahūka, wee Zayuni, wīkkire hinya. Īkīra nguo ciaku iria irī riiri, o wee Jerusalemu, itūūra rīrīna inene na rīamūre. Nīgūkorwo kuuma rūu thīinī waku gūtigacooka gūtoonya mūndū ūtarī mūruu kana mūndū ūrī na thaahu. 2 Wīribaribe rūkūngū; ūkīra, ūikarīre gītī kīa ūnene, wee Jerusalemu. Wīohore mīnyororo īyo īrī ngingo yaku, wee mwarī wa Zayuni, o wee ūtūire ūrī muohe. 3 Nīgūkorwo Jehova ekuuga atīrī: “Wee wendirio ūtarutīirwo kīndū, na ūgaakūūrwo ūtarutīirwo mbeeca.” 4 Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Tene andū akwa maikūrkire būrūri wa Misiri magīthīi gūtūūra marī ageni kuo; thuutha ūyū andū a Ashuri nīmamahinyīrīirie.” 5 Jehova ekūūria atīrī, “Rīu-rī, nī kī ndī nakīo? “Nīgūkorwo andū akwa maatahirwo o ūguo tūhū, nao andū arīa mamaathaga no kūmanyūrūria. Narīo rīitwa rīakwa rīcambagio hīndī ciothe,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 6 “Nī ūndū ūcio andū akwa nīmakamenya rīitwa rīakwa; mūthenya ūcio nīmakamenya atī nī niī ndaaririe ūhoro ūcio o tene. Īi nīguo, nī niī ndawaririe.” 7 Kaī magūrū ma mūndū ūrīa ūrarehe ūhoro mwega, nīmagīrīire kūu irīma-inī igūrū-ī, o ūcio ūrahunjanīria ūhoro wa thayū, na akarehe ūhoro mwega wa maūndū magīrīru, o na akahunjanīria ūhoro wa kūhonokania, o we ūrīa ūreera Zayuni atīrī, “Ngai waku nīwe ūrathamaka!” 8

Atīrīrī, ta thikīrīria! Arangīri aku nīmaranīrīra; maranīrīra
nī gūkena marī hamwe. Rīrīa Jehova agaacooka Zayuni,
nīmakeyonera na maitho mao. **9** Atīrīrī, inyuī kūndū kūrīa
kwanangītwo kwa Jerusalemu, ambīrīriai kūina nyīmbo
cia gīkēno, nīgūkorwo Jehova nīahooreretie andū ake, na
agakūūra Jerusalemu. **10** Jehova nīakaguūria guoko gwake
gūtheru harī ndūrīrī ciothe, ikuone na maitho mao,
nacio ituri ciothe cia thī nīcikoona ūhonokanio wa Ngai
witū. **11** Eherai, eherai, umai kūu! Mūtikahutie kīndū kīrī
thaahu! Umai kūu na mwītherie, inyuī mūkuuaga indo
cia Jehova. **12** No rīrī, mūtikoima na ihenya, kana mūthīī
mūhanyūkīte; nīgūkorwo Jehova nīwe ūkaamūtongoria,
Ngai wa Isiraeli nīwe ūkaamuuma thuutha, amūgitīre.
13 Atīrīrī, ndungata yakwa īgeekaga maūndū na ūūgī;
nīikambarario na yambatīrio, o na ītūūgīrio mūno. **14** O
ta ūrīa andū aingī maagegirio mūno nī ūndū wake, tondū
gīthiithi gīake nīgīathūkītio mūno, gīgakīra kīa mūndū o
wothe, na mūhianīre wake ūgathūkio gūkīra mūhianīre
wa andū, **15** ūguo noguo akaamakia ndūrīrī nyingī,
nao athamaki nīmagatumia tūnua twao nī ūndū wake.
Nīgūkorwo maūndū marīa materītwo, nīmakamoona, na
maūndū marīa mataiguīte, nīmakamenya ūhoro wamo.

53 Nūū wītkītie ūhoro witū, nakuo guoko kwa Jehova-rī,
kūguūrīrio ū? **2** Nīgūkorwo ndungata īyo yakūrire īhaana
ta mūtī mwīthī, na ta mūri ūmerete kūndū kūmū. Ndīarī
kīrorerwa o na kana īgathakara ūndū tūngīaguucīrīrio
nīyo, īkīoneka-rī, gūtīrī kīndū kīngīatūmire tūmīrīrie.
3 Ndungata īyo nīyanyararirwo na īkīregwo nī andū,
aarī mūndū wa kīeha kīngī na wonete thiīna. O ta

mündū ūrĩa andū mahithaga mothiū mao matikamuone-
rĩ, aanyararirwo, na ithuĩ tūtiigana kūmūtīa. **4** Ti-itherū
nīwe woire wonje witū, na aḡikuua k̄eha gjitū; no ithuĩ
twatuire n̄kūhūrwo aahūrītwo n̄ Ngai, akamūgūtha
na akamūnyamaria. **5** No r̄r̄i, aatihangirio n̄ ūndū wa
mahītia maitū, o na akīhehenjwo n̄ ūndū wa waganu
witū; nakuo kūherithio kūrĩa gwatūmire tūgē na thayū
nīwe waherithirio, na ithuĩ tūhonagio n̄ ūndū wa nguraro
ciake. **6** Ithuothe, n̄tūhītīie njira, tūgaturuura ta ng'ondū
ciūrīte, o mündū agathiī na njira yake mwene; nake Jehova
nīamūigīrīire waganu witū ithuothe. **7** Nīahinyīrīirio na
agīthīnīo, nowe ndaatumūrire kanua gake; aakirire ki o
ta ūrĩa gatūrūme gakiraga gagīthīi gūthīnjwo, na o ta ūrĩa
ng'ondū īkiraga ki īrī mbere ya mūmīenji guoya, noguo
o nake ataatumūrire kanua gake. **8** Eeheririo na ūndū
wa kūhinyīrīirio na gūtuīrwo ciira ūtarī wa kīhooto. Ha
ūhoro wa rūciaro rwake-r̄i, nū ūngīaria ūhoro waruo?
Nīgūkorwo eeheririo kuuma būrūri wa arĩa matūūraga
muoyo; na n̄ ūndū wa mahītia ma andū akwa nīkīo
aahūrīrwo. **9** R̄r̄i aakuire aigirwo mbīrīra-inī ya andū
aaganu, o na agīthikwo mbīrīra-inī ya andū arĩa itonga, o
na harĩa atekīte ūndū mūru, kana kanua gake gakaaria
maheeni. **10** No r̄r̄i, Jehova nīonire arĩ wega amūhehenje,
na agītūma athīnīke, na r̄r̄i Jehova agaatūma muoyo
wake ūtuīke igongona r̄i mehia-r̄i, nīakoona rūciaro
rwake, na amūingīhīrie matukū make, naguo wendi wa
Jehova nīkagaacīra guoko-inī gwake. **11** Thuutha wa
ngoro yake gūthīnīka, nīakoona uumithio wa gūthīnīka
gwake, na aiganīre; n̄ ūndū wa ūmenyo wake, ndungata

ĩyo yakwa thingu nĩgatũma andũ aingĩ matuĩke athingu, na nĩgakuua mawaganu mao, ĩmeherie. **12** Nĩ ũndũ ũcio nĩngamigayanĩria igai hamwe na arĩa anene, o na magayane indo cia gütahwo na andũ arĩa marĩ hinya, tondũ nĩarutire muoyo wake akue, na agitaranĩrio na arĩa aagarari watho. Nĩgukorwo nĩakuuiire mehia ma andũ aingĩ, o na arĩa maahit̄tie akimathaithanĩira.

54 “Atĩrĩrĩ, wee mündũ-wa-nja thaata ina rwimbó, o wee ũtarĩ waciara mwana; ambirĩria kūina rwimbó, na wanirĩre nĩ gūkena, wee ũtarĩ wanyiitwo nĩ ruo rwa gūciara, tondũ ciana cia mündũ-wa-nja ūrĩa ūtiganĩrio nĩ nyingĩ, gūkira cia ūrĩa ūrĩ na mūthuuri,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **2** “Wiyaramiriie handũ ha hema yaku, na ūtambürükie mataama ma hema yaku maarame, maguucie ūtekūmacaařa; raihia mīkanda ya hema yaku, nacio higĩ ciayo ūcikiindřre irūme biū. **3** Nĩgukorwo nīugatheerema mwena wa ūrĩo na wa ūmotho; njiaro ciaku nīkegwatřra mabürüri ma ndürirĩ, na itūure matūura manene ma cio marĩa matigitwo matarĩ andũ. **4** “Ndūkanetigire; tondũ ndūgaaconoka. O na ndūkanaigue guoya wa gūconorithio; nĩgukorwo ndüri hīndi ūkaanyararithio. Nīukariganirwo nĩ thoni cia ūnini waku, na ndūgacooka kūririkana ūngi ūrĩa wananyararwo nĩgukorwo ūrĩ wa ndigwa. **5** Nĩgukorwo ūrĩa Mūumbi waku nīwe mūthuuri waku, nake etagwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we ūrĩa Mūtheru wa Israeli nīwe Mūkūuri waku; nake etagwo Ngai mwene thi yothe. **6** Nĩgukorwo Jehova nīagagwīta ūcooke, ūhaana ta mūtumia ūtiganĩrio, na mūthiiníku ngoro, mūtumia wahikire arĩ mūnini, agacooka agateo,” ūguo nīguo Ngai

waku ekuuga. 7 “Nīgūkorwo ndīragūtiganīirie o gwa kahinda kanini, no nīngūgūcookia ndī na tha nyingī mūno. 8 Hīndī ya marakara maingī nīndakūhithire ūthiū wakwa gwa kahinda kanini, no nī ūndū wa ūtugi ūrīa ūtathiraga, nīngakūiguūra tha,” ūguo nīguo Jehova Mūkūūri waku ekuuga. 9 “Kūrī niī matukū maya no ta marīa ma hīndī ya Nuhu, rīrīa ndehītire ngiuga atī maaī ta macio ma hīndī ya Nuhu matigacooka kūiyūra thī. Nī ūndū ūcio rīu nīndīhītīte atī ndigacooka kūrakara nīwe o na kana ngūkūūme rīngī. 10 Nīgūkorwo irīma no ithingithio, natuo tūrīma tweherio, no rīrī, wendo wakwa ūrīa ūtathiraga ūrīa ngwendete naguo-rī, ndūkeenyenyio, o na kana kīrīkanīro gīakwa gīa thayū kīeherio harīwe,” ūguo nīguo Jehova ūrīa ūkūiguagīra tha ekuuga. 11 “Atīrīrī, wee itūūra rīrīrī inene inyamarie, o wee ūthukathukītwo nī ihuhūkanio, na ūkaaga wa gūkūhooreria, nīngagwaka na mahiga ma rangi wa mīthembā mīngī, nayo mīthingi yaku ndīmīake na mahiga ma yakuti. 12 Nīngathondeka ndirica ciaku na mahiga mega matune, na ihingo ciaku ndīcithondeke na mahiga ma goro me kūhenia, nacio thingo ciaku ciothe ikorwo irī cia mahiga ma goro mūno. 13 Ciana ciaku ciothe nīkarutagwo ūhoro nī Jehova, naguo thayū wa ciana icio ciaku nīūkaingīha mūno. 14 Nīūgaikara ta ūhaandītwo wega ūhoro-inī wa ūthingu: Ūnyamarania nīūgakūraihiīria; ndūgakorwo ūrī na ūndū ūngītūma wītigīre. Nakīo kīmako nīgīgakūraihiīria; gītigagūkuhiīria. 15 Na rīrī, andū mangīgaagūtharīkīra-rī, niī ndigakorwo ūhoro-inī ūcio; na mūndū o wothe ūgaagūtharīkīra-rī, ūcio nī kwīneana akeeneana harīwe.

16 “Atīrīrī, nī nī nī ndoombire mūturi, ūrīa ūhurutagīra mwaki wa makara, na agatura kīndū kīa mbaara o ūrīa kīagīriire wīra-inī wakīo. O na mūndū ūrīa wanangaga akaniinana-rī, nī niī ndīmūmbīte; **17** na gūtirī kīndū kīa mbaara gīthondeketwo gīa gūgūkīrīra gīkaagaacīra wīra-inī wakīo, na nīukahoota mūndū ūrīa ūkaaria ciugo cia gūgūthitanga. Rīrī nīrī igai rīa ndungata cia Jehova, o naguo ūhoro wacio wa gūtuuo thingu uumaga harī nīi,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

55 “Atīrīrī, inyuī inyuothē arīa mūnyootī-rī, ūkaai mūnyue maaī; na inyuī mūtarī na mbeeca-rī, ūkaai mūgūre irio, mūrīe! Ūkaai, mūgūre ndibei na iria mūtarī na mbeeca mūkūruta, na hatarī na thogora. **2** Nī kīī gīgūtūma mūtūmīre mbeeca harī irio gūtarī, o na mūnoge mūkīrutīra wīra kīndū gītangīmūhūūnia? Thikīrīrai na mūnjigue, nīguo mūrīīage indo iria njega, nacio ngoro cianyu nīrīkenagīra irio iria njega mūno. **3** Tegai matū mūthikīrīrie, na mūuke kūrī nīi; njiguai nīgeetha mūtūure muoyo. Na nīi nīngarīkanīra na inyuī kīrīkanīro gīa gūtūūra tene na tene, arī wendo wakwa wa kwīhokeka ūrīa nderīire Daudi. **4** Atīrīrī ūcio nīndīmūtuīte mūira kūrī ndūrīrī, na ngamūtua mūtongoria na mūnene wa ndūrīrī. **5** Ti-itherū nīugeeta ndūrīrī iria ūtooī, nacio ndūrīrī iria itakūūī iteng’ere ciūke kūrī we, nī ūndū wa Jehova Ngai waku, o we Ūrīa Mūtheru wa Israeli, nīgūkorwo nīakūhumbīte ūkengu mūnene.” **6** Mathaai Jehova hīndī ūrīa angīoneka; mūkaīrei hīndī ūrīa arī hakuhī. **7** Mūndū ūrīa mwaganu nīatigane na mīthīire yake, nake mūndū ūrīa ūtarī mūthingu atigane na meciiria

make mooru. Nīacookerere Jehova, na nīekūmūiguīra tha, na acookerere Ngai witū, nīgūkorwo nīakīragīrīria kūrekanīra. **8** “Nīgūkorwo meciiria makwa timo meciiria manyu, o na kana mīthiīre yanyu īgatuīka ta mīthiīre yakwa,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **9** “O ta ūrīa matu maraihanīrīrie na thī, ūguo noguo mīthiīre yakwa īraihanīrīrie na mīthiīre yanyu, o na meciiria makwa magakīra meciiria manyu. **10** Nīgūkorwo o ta ūrīa mbura yuraga, narīo ira rīkaharūrūka kuuma igūrū, na iticookaga kuo itaihūgītie thī na igatūma mīmera īthundūke na īciare, nīguo mūhandi aheo mbeū na ūrīa wendaga kūrīa aheo irio ciake, **11** ūguo noguo kiugo gīakwa kīrīa kiumaga kanua gakwa gīgaikara: Kiugo kīu gītikanjookerera o ro ūguo tūhū, no nīgīkahingia ūrīa nyendete wīkwo, na gīkinyanīrie muoroto ūrīa watūmire ndīgītūme. **12** Ūkoimagara na gīkeno, na ūthiiage ūtongoretio nī thayū; irīma o na tūrīma nacio nīgaitīka kūina rwīmbo mbere yaku, nayo mītī yothe ya gīthaka nīikahūura hī. **13** Ithenya rīa mīigua-rī, gūkaamera mīthengera, na ithenya rīa cong’ē kūmere mīhandathi. Naguo ūndū ūcio ūgaatuīka wa gūtūma Jehova agīe igweta, na ūtuīke kīmenyithia gīa gūtūura nginya tene, kīrīa gītagathūkio.”

56 Jehova ekuuga atīrī: “Tūūrai mūtuanagīra ciira wa kīhooto, na mwīkage maūndū marīa magīrīire, nīgūkorwo ūhonokio wakwa nīūkuhīrīrie, o naguo ūthingu wakwa ūrī hakuhī kūguūranīrio. **2** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa wīkaga maūndū macio, o mūndū ūrīa ūrūmagia maūndū macio mūno, na ūrīa ūmenyagīrīra thabatū atekūmīthaahia, na akagirīrīria guoko gwake gwīka

ūūru.” **3** Mündū wa kūngī ūrīa wīnyiitanītie na Jehova
ndakanoige atīrī, “Ti-itherū Jehova nīakanyamūrania,
andigithanie na andū ake.” O na kana mündū ūrīa
mūhakūre arekwo oige atīrī, “Niī haana o ta mūtī
mūūmū.” **4** Nīgūkorwo Jehova ekuuga atīrī: “Ha ūhoro wa
andū arīa ahakūre arīa mamenyagīrīra thabatū ciakwa,
na magathuura gwīka maūndū marīa mangenagia, na
makarūmia kīrīkanīro gīakwa-rī, **5** nīngamahe handū
thīnī wa hekarū yakwa na thingo-inī ciayo, na ndūme
maririkanagwo na magīe igweta rīega mūno gūkīra andū
arīa marī na ciana cia aanake na cia airītu; o na ningī
nīngamahe rītwa rīrīa magaatūūra meetagwo nginya
tene na tene, rīrīa rītagacooka kūriganīra. **6** Andū a kūngī
arīa menyiiitanītie na Jehova nīguo mamūtungatagīre,
o acio mendete rītwa rīa Jehova, na mamūhooyaga, o
na arīa othe mamenyagīrīra thabatū matekūmīthaahia,
na makarūmia kīrīkanīro gīakwa-rī, **7** andū acio nīo
ngaatwara kīrīma-inī gīakwa kīrīa kīamūre, na ndīmahe
gīkeno thīnī wa nyūmba yakwa ya mahooya. Maruta mao
ma njino na magongona nīmagetīkīrīka kīgongona-inī
gīakwa; nīgūkorwo nyūmba yakwa īgeetagwo nyūmba
ya mahooya ya kūhooyagīrwo nī ndūrīrī ciothe.” **8**
Mwathani Jehova ekuuga atīrī, o we ūrīa ūcookanagīrīria
andū a Isiraeli arīa matahītwo: “Hamwe na acio ndīkītie
gūcookanīrīria no kūrī angī ngaacookanīrīria meongerere
harīo.” **9** Atīrīrī, ūkaai inyuī nyamū ciothe cia gīthaka,
o na inyuī nyamū ciothe cia mūtitū ūkaai mūrīe! **10**
Arangīri a Isiraeli nī atumumu, othe nīmagīte ūmenyo;
othe matariī ta ngui itagambaga, ikaremwo nī gūkūga;

makomaga thi makaroota, na mendaga o gūkoma toro. 11
Matarii o ta ngui ngoroku mūno; matirī hīndī mahūūnaga.
Nī arīithi matarī na ūtaūku; othe magarūkīte magathiī
na njīra ciao o ene, na o mūndū acaragia maūndū ma
kwīguna we mwene. 12 O mūndū aanagīrīra akoiga atīrī,
“Unganai ndīmūrehere ndibei! Nītūnyue njoohi nginya
tūrīo! Naruo rūciū rūkaahaana o ta ūmūthī, kana rwagīre
mūno makīria.”

57 Atīrīrī, andū arīa athingu makuaga o ro ūguo, na
gūtirī mūndū wīciiragia ūhoro ūcio ngoro-inī yake; andū
arīa etigīri-Ngai meheragio, na gūtirī mūndū ūmenyaga
atī acio athingu meheretio nīguo matharwo, matikoone
ūūru. 2 Andū arīa mathiiaga na mīthīire mīagīrīru,
matoonyaga thayū-inī; ningī nīmonaga ūhurūko makua.
3 “No inyuī-rī, ūkaai haha, inyuī ariū a mūndū-wa-nja
mūragūri, o inyuī ciana cia itharia na cia maraya! 4
Nūū ūcio inyuī mūranyūrūria? Nūū ūcio mūratembanīria
mīromo na mūkamūrutīra rūrīmī? Githī inyuī ti inyuī
ciana cia aremi, o na rūciaro rwa aheenania? 5 Inyuī
mūhīahīaga nī thuti cianyu mūrī kū mīgandi-inī, na
mūrī rungu rwa mūtī o wothe mūruru; mūrutaga ciana
cianyu magongona kū ituamba-inī, na mīatūka-inī
ya ndwaro cia mahiga. 6 “Mīhianano ya kūhooywo
īrīa īrī mahiga-inī manyoroku kū ituamba-inī nīyo
rūgai rwanyu; īi, mīhianano īyo nīyo igai rīanyu. īi, īyo
nīyo ūitīire magongona maku ma kīndū gīa kūnyuuo,
na ūkamīrutīra maruta ma mūtu. Niī-rī, ingīhota atīa
gūkirīrīria maūndū ta macio? 7 Wee ūthondekete ūrīrī
waku karīma-inī karīa karaaya na igūrū, na gatūūgīru; na

kūu igūrū nīkuo waambatire, ūgīthiī kūrutīra magongona maku kuo. **8** Thuutha wa mīrango yaku, na hingīro-inī ciayo nīkuo ūigīte imenyithia cia gūkūririkania ūhoro wa mīhianano ya andū acio matooī Ngai. Nīwahumbūririe gītanda gīaku nī ūndū wa kūndirika, ūkīhaica igūrū rīakīo, o na ūgīkīaramia makīria; ūkīrīkanīra na acio wendete itanda ciao, na ūgīcooka ūkīrorera njaga yao. **9** Nīwathiire kūrī Moleku ūrī na maguta ma mūtī wa mūtamaiyū, na ūkīongererera maguta maku marīa manungaga wega. Nīwatūmire abarūthi aku mathīi kūndū kūraya mūno; ningī ūgīkūrūka o nginya mbīrīra-inī!

(Sheol h7585) **10** Nīwanogirio nī mīthīire yaku yothe, no rīrī, ndūigana kuuga atīrī, ‘Ūndū ūyū nī wa tūhū.’ Ūkīgīna na hinya mwerū, nī ūndū ūcio ndūigana kūringīka.

11 “Nūū wakūiguithirie guoya na ūkīmwītīgīra, ūū atī ūkoretwo ūkīaga gūtuīka mwīhokeku kūrī niī, na ūkaaga gūcooka kūndirikana, o na kana wīcūūranie ūhoro ūcio na ngoro yaku? Githī ti tondū ngoretwo ngirīte ki ihinda iraihu, nawe ūkaaga kūnjītīgīra? **12** Nīngaumbūrania ūthingu waku na ciīko ciaku, nacio itigakūguna. **13** Rīrīa ūgaakaya ūkīenda ūteithio-rī, mīhianano ūyo ya kūhooywo ūnganītie-rī, nīīgagīkūhonokia! Rūhuho nīrūkamīkuua yothe, yūmbūrwo, yeherio nī mīhūmū mītheri. No rīrī, mūndū ūrīa ūnduuaga rīrīrīo rīake-rī, nīwe ūkaagaya būrūri, o na egwatīre kīrīma gīakwa kīrīa kīamūre.” **14** Na nīgūkeeranwo atīrī: “Akaai, akaai, na mūthondeke njīra! Eheriai mīhīnga yehere njīra-inī ya andū akwa.”

15 Nīgūkorwo Ūrīa-Ūrī-Igūrū Mūno, o We ūtūūgīrītīo na ūtūūraga tene na tene, ūrīa wītagwo mūtheru;

ekuuga atīrī: “Ndūūraga o igūrū handū hatheru, na ningī ngatūūrania na mūndū ūrā ūrī ngoro īthuthīkīte, na ūrā ūherete na wīnyihītie, nīguo njarahūre roho wa mūndū ūcio wīnyihītie, na njarahūre ngoro īyo īthuthīkīte. **16** Ndīgūtūūra ndūūthanagia nginya tene, o na kana ndūūre ndakarīte hīndī ciothe, tondū roho wa mūndū wahota kūringīka mbere yakwa, mīhūmū īyo ya mūndū ūcio ndoombire īhwererekere. **17** Nīndarakaririo mūno nī mehia make ma gūkoroka; ngīmūherithia na ngīmūhitha ūthīū wakwa nī kūrakara, no agīthīī o na mbere na mīthīīre yake ūrā eyendeire. **18** Nīnyonete njīra ciake, no nīngamūhonia; ningī nīngamūtongoria, na njooke ndīmūūmīrīre, **19** ndūme kūgīe na ūgooci tūnua-inī twa andū arā macakayaga kūu Israeli. Thayū, thayū kūrī arā marī kūraya, na kūrī arā marī gūkuhī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Na nī niī ngaamahonia.” **20** No rīrī, andū arā aaganu mahaana ta iria rīgīkia ndīhū ciarī, rīrīa rītangīhoorera, rīrīa makūmbī marī mahurunjaga ndaka na ndoro. **21** Ngai wakwa ekuuga atīrī, “Mūndū ūrā mwaganu-rī, ndarī hīndī angīgīa na thayū.”

58 “Atīrīrī, anīrīra mūno, na ndūgakire. Anīrīra na mūgambo mūnene o taarī karumbeta karagamba. Uumbūrīre andū akwa ūhoro wa ūremi wao, o na andū a nyūmba ya Jakubu ūmoimbūrīre mehia mao. **2** Nīgūkorwo manjaragia mūthenya o mūthenya; makonekaga ta mangīenda mūno kūmenya njīra ciakwa, ta marī rūrīrī rwīkaga ūrā kwagīrīre, na rūtatirikīte maathani ma Ngai waruo. Mendaga ndīmatuagīre ciira wa kīhooto, na makoneka makīenda mūno Ngai amakuhīrīre. **3**

Moragia atīrī, ‘Nī kī gītūmīte twīhinge kūrīa irio, nawe ūkaaga kuona? Nī kī gītūmīte twīnyiihie, nawe ūkaaga kūrūmbūya ūhoro ūcio?’ “No rīrī, mūthenya wanyu wa kwīhinga kūrīa irio mwīkaga o ūrīa mūkwenda, na aruti othe anyu a wīra mūkamahinyīrīria. **4** Kwīhinga kūrīa irio kwanyu kūrīkagīrīria na ngūū na njūgitano, na mūkahūūrana na ngundi ta andū aaganu. Kwīhinga kūrīa irio kwanyu kwa matukū maya gūtingītūma mīgambo yanyu ūiguo kūu igūrū. **5** Kwīhinga kūrīa irio kwa mūthembā ūcio wa mūndū kwīnyiihia mūthenya o ūmwe tu-rī, nīkuo nīi thuurīte? Kwīhinga no kūinamia mūtwe ta ithanjī, na gūkomera nguo ya ikūnia, o na mūhu? Kūu nīkuo mwītaga kwīhinga kūrīa irio, na mūkawīta mūthenya wa gwītikīrīka nī Jehova? **6** “Githī mūthembā ūrīa thuurīte wa kwīhinga kūrīa irio ti ūyū: kuohora arīa moohetwo na njīra ītarī ya kīhoto, na kuohoraga mīkwa ya icooki rīa ngingo, na kūrekereria arīa mahinyīrīrio, o na kuunanga macooki mothe ma ngingo? **7** Githī ti kūgayanaga irio ciaku na andū arīa ahūtu, na ūrehage athīni arīa matarī ūikaro gwaku mūcīi, na rīrīa wona mūndū arī njaga ūkamūhumba nguo, na ndūkanahutatīre andū arīa mūrī a mūthiimo ūmwe nao? **8** Hīndī ūyo ūtheri waku nīūgaathera o ta ūrīa gūtherūrkaga rūciinī, nakuo kūhonio gwaku nīgūkooneka o narua; ningī ūthingu waku nīūgagūtongoria, naguo riiri wa Jehova ūkuume thuutha, ūkūgitīre. **9** Ningī hīndī ūyo nīūgeetana, nake Jehova nīagagwītīka; nīūgakaya ūteithio, nake nīakoiga atīrī: ūnī ūyū haha. “Ūngēheria icooki rīa kūhinyārīria, na weherie kīara kīrīa worotanaga nakīo, na ndeto cia

rūmena-rī, **10** ningī ūngīrutīra kūhūūnia andū arīa ahūtu, nao arīa ahinyīrīrie ūmahingīrie maūndū marīa mamabatairie, hīndī īyo ūtheri waku nīūgaathera kūu nduma-inī, naguo ūtukū waku ūgaatuīka o ta mūthenya barigici. **11** Jehova nīarīgūtoongoragia hīndī ciathe, na nīarīkūhingagīria mabataro maku ūrī būrūri-inī mūmū, o na mahīndī maku amekagīre hinya. Ūkahaana ta mūgūnda unithīirio maaī, ūtuīke ta gīthima kīrīa gītahūaga. **12** Andū aku nīo magaacookereria kūrīa kwaanangītwo o tene, na maakīrīre mīthingi īrīa ya tene mūno; nawe ūgeetagwo Mūcookereria wa Thingo iria Momoku, na wītagwo Mūcookereria wa Njīra cia Itūūro. **13** “Ūngīrirīria magūrū maku gūthūkia mūthenya wa Thabatū, na wage gwīka maūndū maku we mwene mūthenya ūcio wakwa ūrīa mwamūre, nayo Thabatū īyo ūmītue mūthenya wa gīkēno, na mūthenya ūcio mwamūre wa Jehova ūtue wa gūtīo-rī, na ūngīutīla na kwaga kūrūmīrīra njīra ciaku, na kwaga gwīka maūndū maku we mwene, o na kana kwaria ndeto cia tūhū-rī, **14** hīndī īyo nīūgakena nī ūndū wa Jehova, na nīngatūma ūtūūgīrio mūno gūkū thī, na ngūheage igai rīa thogou Jakubu, ūrīrīage.” Nīgūkorwo nī kanua ka Jehova kaarītie ūhoro ūcio.

59 Atīrīrī, ti-itherū guoko kwa Jehova ti kuonju atī gūtingīhota kūhonokania, o na kana gūtū gwake gūkagīa njīka atī gūtingīhota kūigua. **2** No rīrī, mawaganu manyu nīmo mamūtigithanītie na Ngai wanyu; namo mehia manyu nīmo matūmīte amūhithe ūthīū wake, akarega kūmūigua. **3** Nīgūkorwo moko manyu nīmathaahīte nī ūiti wa thakame, nacio ciara cianyu ikaiyūra wīhia. Tūnua

twanyu n̄itwar̄tie ndeto cia maheeni, na n̄im̄ ciayu
ikang'ung'uaga o ndeto cia waganu. **4** Gūtir̄ m̄ndū
wendaga ciira wa k̄hootho, o na kana ageciir̄r̄ira na nj̄ra
ya ma. Mehokaga ngarari cia t̄hū na makaaria ndeto
cia maheeni; maḡaga nda cia math̄na na magaciara
waganu. **5** Mahaana ta makomeire matumb̄ ma ndūra,
na makaamba m̄tego ya r̄urenda rwa mb̄umb̄. M̄ndū o
wothe ūr̄ia ūnḡr̄ia matumb̄ macio no ḡkua akuaga, na
o itumb̄ r̄iahehenjwo r̄it̄r̄ika ga ndūra. **6** R̄urenda r̄uu
rwao n̄i rwa t̄hū r̄utinḡtumwo nguo; matiinḡhumb̄ira
na k̄riā mathondekaga naruo. Maw̄ra mao n̄i maw̄ra
ma waganu, na moko mao maiȳr̄ite c̄iko cia haaro. **7**
Maḡr̄u mao mahanȳkaga makehie; mahiūhaga magaite
thakame ya m̄ndū ūteh̄tie. Meciiria mao no meciiria
ma ūru; na k̄riā guothe mathiiaga matigaga ḡkir̄ite
ihoro na mwananḡko. **8** Nj̄ra ya thaȳ matim̄iū; na
m̄thiīre yao ti ya ḡtuan̄ra ciira na k̄hootho. Metemeire
nj̄ra njogomu; ḡtir̄ m̄ndū ūcigeraḡira akaḡa na thaȳ.
9 N̄i ūndū ūcio ciira wa k̄hootho ūr̄ k̄raya na ithū,
naguo ūthingu ndūt̄kinyaḡira. Tūcaragia ūtheri, no
tuonaga o nduma; tūgacaria ūkengu, no tūkagerera k̄riā
k̄ri na mairia matumanu. **10** Tūhambataga r̄uthingo ta
mūtumumu, na tūgeetherera nj̄ra ta andū matar̄ maitho.
Tūh̄ingagwo mūthenya barigici o ta r̄iā k̄ri mairia; tūr̄
gatagat̄ ka andū ar̄ia mar̄ hinya, tūhaanaga ta andū akū.
11 Ithuot̄e tūraramaga o ta nduba; tūcakayaga na k̄eha
ta ndutura. Tūcaragia ūhoro wa ḡtuit̄wo ciira na k̄hootho,
na tūtinḡwona o na at̄ia; tūgacaria ūhoro wa ūhonokanio,
no ūgat̄raihīr̄ia mūno. **12** N̄iḡukwo mah̄tia mait̄ n̄i

maingī maitho-inī maku, namo mehia maitū makoimbūra ūrīa tūtariī. Hīndī ciothe mahītia maitū makoragwo hamwe na ithuī, namo mehia maitū nītūmooī mothe: **13** namo nī ūremi na gūkaana Jehova, na kūhutatīra Ngai witū, na kwaragia ndeto cia kūhinyanīrīria, na kūregana na watho, na kwaria ndeto cia maheeni iria ngoro ciitū ithugundīte. **14** Nī ūndū ūcio nītwagīte ciira wa kīhooto, naguo ūthingu ūgatūraihiīrīria; naguo ūhoro wa ma ūkagūa njīra-inī, naguo ūrūngīrīru ūkaagīrwo mweke. **15** Ūhoro wa ma ndūrī handū ūngīoneka, nake mūndū ūrīa wīthemaga ūūru agatuīka mūndū wa kūguīmwō. Nake Jehova akīona ūndū ūcio, ūkīaga kūmūkenia, tondū gūtiatuanagīrwo ciira na kīhooto. **16** Ningī akīona atī gūtiarī mūndū o na ūmwe wagīrīire, na akīgega tondū gūtiarī na mūteithūrani; nī ūndū ūcio guoko gwake mwene nīkuo kwamūhonokirie, naguo ūthingu wake mwene ūkīmūtiirīrīra. **17** Agīcooka akīhumba ūthingu taarī gako gake ga kūmūgitīra gīthūri, na agīkīra ngūbia ya kīgera ya ūhonokio mūtwe; naguo ūhoro wa kūrīhanīria akīwīihumba taarī nguo, na akīhotora kīyo taarī nguo ndaaya. **18** O ta ūrīa ciīko ciao itariī, ūguo noguo akaarīhana, arīhe thū ciake na mang'ūrī, nao andū arīa marī muku nake amacookererie ūūru wao; andū arīa matūūraga icigīrīra-inī-rī, erīhīrie na kūmagera ngero o ūrīa kwagīrīire. **19** Nī ūndū ūcio-rī, andū nīmagetigīra rīñtwā rīa Jehova kuuma ithūiro, na nīmagatīia riiri wake kuuma irathīro rīa riūa. Nīgūkorwo agooka ta rūūruunīte, rūgatherera na ihenya, rūtindīkītwo nī mīhūmū ya Jehova. **20** “Mūkūūri nīagooka Zayuni, na akinye kūrī

andū a Jakubu arĩa maherete mehia mao,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **21** Ninḡi Jehova ekuuga atīr̄i, “Ha ūhoro wakwa-r̄i, ḡik̄i nīk̄io kīr̄ikan̄iro kīr̄ia ndar̄ikan̄ire nao, atī Roho wakwa, ūr̄ia ūr̄i igūr̄u r̄iaku, na ciugo ciakwa iria njīk̄ir̄ite kanua gaku, itir̄i hīnd̄i ikehera kuuma kanua gaku, kana ciehere kuuma tūnua twa ciana ciaku, o na kana ciehere kuuma tūnua twa njiaro ciao, kuuma r̄iu nginya tene na tene,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

60 “Atīr̄ir̄i, arahūka ūcangarare, tondū ūtheri waku nīūk̄ite, naguo riiri wa Jehova ūgakwar̄ira. **2** Atīr̄ir̄i, nduma nīihumb̄ir̄ite th̄i, nayo nduma ndumanu īkahumb̄ira ndūr̄ir̄i ciothe, no Jehova nīakwar̄ire, naguo riiri wake ūgakwar̄ira. **3** Ndūr̄ir̄i nīigooka kūr̄i ūtheri waku, nao athamaki moke kūr̄ia ūcangarar̄ite ta riūa r̄ik̄iratha. **4** “Tiira maitho wīrorere mīena yothe: One ūr̄ia andū othe mongan̄ite magooka har̄iwe, nao ariū aku makoima kūndū kūraya, nao air̄itu aku magooka makuuītwo na moko. **5** Hīnd̄i īyo nīukona ūndū ūcio, nawe ūcangarare, ngoro yaku nayo ītuumatuumē, na īiyūrwo nī ḡik̄eno; ūtonga ūr̄ia ūr̄i iria-in̄i nīukareherwo, o naguo ūtonga wa ndūr̄ir̄i ūrehwo kūr̄i we. **6** Ndūūru cia ngamīra nīkaiyūra būrūri waku, o nacio njaū cia ngamīra cia kuuma Midiani, na cia Efa. Ngamīra ciothe cia kuuma Sheba ciūke, ikuuīte thahabu na ūbumba, nao andū maan̄ir̄ire magooce Jehova. **7** Ndūūru ciothe cia mbūri cia Kedari igaacookan̄ir̄io irehwo kūr̄i we, ūtungataḡirwo nī ndūrūme cia Nebaiothu; nīgetik̄irwo, ituūke cia kūrutwo igongona kīgongona-in̄i ḡiakwa, na niī nīngagemia hekarū yakwa īr̄ia īr̄i riiri. **8** “Atīr̄ir̄i, andū

aya mombükite na igūrū ta matu, o na kana ta ndutura
igīcooka itara-inī ciacio nī a? **9** Ti-itherū andū arā
matūūraga icigīrīra-inī nī niī metagīrīra; matongoretio nī
marikabu cia Tarishishi, ikīrehe ariū anyu kuuma kündū
kūraya, marī na betha na thahabu ciao nī ūndū wa gūtūa
Jehova Ngai wanyu, Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli, nīgūkorwo
nīakūheete riiri. **10** “Andū a kūngī nīo magaacookereria
thingo ciaku, nao athamaki ao magūtungatagīre. O na
akorwo nīndakūhūūrire na marakara-rī, nīūgeetikīrīka
nī niī nīguo ngūiguīre tha. **11** Ihingo ciaku igūtūūra
irī hingūre, itirī hīndī ikaahingwo mūthenya kana
ūtukū, nīgeetha andū makūrehagīre ūtonga wa ndūrīrī,
athamaki ao marūmanīrīre mūtongoro wa ūhootani. **12**
Nīgūkorwo rūrīrī kana ūthamaki ūrīa ūtagagūtungatīra
nīūkaniinwo; ūkaanangwo biū. **13** “Riiri wa Lebanoni
ūgaatuūka waku, naguo nī wa mītī ya mīthengera,
mīhuhu, na mīkarakaba yothe hamwe, nīguo īgemie
handū hakwa harīa haamūre; na niī nīngagoocithia handū
harīa hakinyagwo nī magūrū makwa. **14** Ariū a andū
arīa makūhinyagīrīria nīmagooka harīwe makūinamīrīre;
na arīa othe makūmenete, mainamīrīre magūrū-inī
maku, nao magwītage Itūūra-Inene-rīa-Jehova, na Zayuni
itūūra rīa Ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **15** “O na akorwo
nīwatiganīrīo na ūkīmenwo, na gūkīaga mūndū o na
ūmwe ūngūtuūkanīria gwaku-rī, nīngatūma ūtūūre ūrī
mūtīku nginya tene, na ūrī gīkeno kīa njiarwa ciothe. **16**
Nīūkanyuuaga iria rīa ndūrīrī na wongithagio nyondo cia
ūthamaki. Hīndī ūyo nīguo ūkaamenya atī niī nī niī Jehova,
nī niī Mūhonokia waku, na Mūkūūri waku, Ūrīa-ūrī-

Hinya-Mūno wa Jakubu. **17** Ngaakūrehera gīcango handū ha thahabu, na ngūrehere betha handū ha kīgera. Handū ha mbaū ngaakūrehera gīcango, na ngūrehere kīgera handū ha mahiga. Nīngatūma thayū ūtuīke mūnene waku, naguo ūthingu ūtuīke mwathi waku. **18** Ngūī ndīgaacooka kūiguuo būrūri-inī waku, o na kana mīhaka-inī ya būrūri waku kūgē ūūnūhi kana mwanangīko, no nīūgeeta thingo ciaku Ūhonokio, na ihingo ciaku ūciīte Ūgooci. **19** Riūa ti rīo rīrīkwaragīra müthenya, kana ūtheri wa mweri ūgūtheragīre ūtukū, nīgūkorwo Jehova agaatuīka ūtheri waku wa nginya tene na Ngai waku atuīke riiri waku. **20** Riūa rīu rīaku rītigacooka gūthūa rīngī, o na kana mweri waku ūtukīrwo rīngī; nīgūkorwo Jehova nīwe ūgaatuīka ūtheri wa gūgūtherera nginya tene, na matukū maku ma kīha nīmagathira. **21** Hīndī īyo nao andū aku othe magaatuīka athingu, na megwatīre būrūri nginya tene. Andū acio nīo thuuna īrīa ndīīhaandīire, arī wīra wa moko makwa, nīgeetha monanagie ūkengu wakwa mūnene. **22** Nyūmba īrīa nini ūkongererekā ūtuīke andū ngiri, nayo īrīa ūtarī andū aingī ūtuīke rūrīrī ūrīrī hinya mūno. Nīī nī nīī Jehova. Nīngeeka ūndū ūcio narua ihinda rīaguo rīakinya.”

61 Atīrīrī, Roho wa Mwathani Jehova arī igūrū rīakwa, nī ūndū Jehova nīanjitīrīrie maguta, nīguo hunjagīrie andū arīa athīnni ūhoro-ūrīa-mwega. Nīandūmīte ngahonie arīa athuthīku ngoro, na ngaanīrīre atī andū arīa mohetwo nīmohorwo, nao arīa mohetwo njeera ndīmeere nīmarekererio, **2** na hunjanagīrie ūhoro wa mwaka ūrīa Jehova acoonania ūtugi wake, na müthenya ūrīa

Ngai witū akerīhīria, ningī hooragīrie arīa othe marī na kīeha, 3 na ndeithagie andū arīa marī na kīeha kūu Zayuni: ndīmahumbe tanji ya ūthaka handū ha mūhu, na ndīmaitīrīrie maguta ma gīkeno handū ha kīeha, na ndīmahumbe nguo ya ūgocci handū ha ngoro ītarī mwīhoko. Nīgeetha meetagwo mītī ya ūthingu, mītī īrīa īhaandītwo nī Jehova nīguo monanagie riiri wake. 4 Nao nīmagaka kūndū kūrīa gūtūire kwanangītwo kuuma tene, na macookererie kūndū kūrīa kuonūhirwo tene; nī magaacockerie matūūra manene marīa matūire marī manange njiarwa na njiarwa. 5 Nao ageni nīmakarīithagia ndūūru cianyu; nao andū a kūngī marīimage mīgūnda yanyu, o na maceehage mīthabibū yanyu. 6 No inyuī mūgeetagwo athīnjīri-Ngai a Jehova, nao andū mamwītage atungatīri a Ngai witū. Mūkaarīaga ūtonga wa ndūrīri, na mwītīage na indo icio ciao nyingī. 7 Nī ūndū wa ūrīa andū akwa manaconorithio, makaarīhīrio maita meerī, na handū ha thoni-rī, nīmagakenera igai rīao; na nī ūndū ūcio makaagaya igai maita meerī būrūri-inī wao, na magīe na gīkeno gītagathira nginya tene. 8 “Nīgūkorwo niī, Jehova, nīnyendete ciira wa kīhoto; nīthūire ūtunyani na waganu. Nī ūndū wa wīhokeku wakwa-rī, nīngamarīha irīhi rīao, na ndīkanīre nao kīrīkanīro gīa gūtūūra nginya tene. 9 Njiaro ciao nīkaagīa igweta ndūrīri-inī, na ciana ciao imenywo nī andū a ndūrīri. Arīa othe makaamoona nīmagetīkīra atī acio nīo andū arīa Jehova arathimīte.” 10 Nīi nīngenagīra Jehova mūno; ngoro yakwa īcanjamūkaga nī ūndū wa Ngai wakwa. Nīgūkorwo nīahumbīte ūhonokio ta nguo, na akaahumba nguo ndaaya ya ūthingu, o ta

ūrīa mūhikania agemagia mūtwe wake na kīremba taarī
mūthīnjīri-Ngai, na ta ūrīa mūhiki egemagia na mathaga
make ma goro. **11** Nīgūkorwo o ta ūrīa tīri ūtūmaga
mbegū imere, na mūgūnda ūgatūma mbegū ikūre-rī, ūguo
noguo Mwathani Jehova agaatūma ūthingu na ūgooci
ciumīre cionekane nī ndūrīrī ciothe.

62 Ha ūhoro wa kūrūrīra Zayuni-rī, ndigakira, o na kana
ndigithīrie gütetera Jerusalemu, nginya hīndī ūrīa ūthingu
wake ūkaara o ta ūtheri wa rūciinī, naguo ūhoro wake
wa kūhonokio wonekane o ta tawa ūrīa ūrīrīmbūkaga.
2 Ndūrīrī nīkoona ūthingu waku, nao athamaki othe
mone riiri waku; nawe ūgeetagwo na rīitwa rīerū, rīrīa
rīkaagwetwo na kanua ka Jehova. **3** Ningī ūgaatuīka
ta tanji ya ūthaka ūnyiitītwo guoko-inī kwa Jehova, na
ūhaana ta thūmbī ya ūthamaki ūnyiitītwo guoko-inī kwa
Ngai waku. **4** Wee ndūgacooka gwītwo Mūtiganīrie, kana
būrūri waku wītwo Mūkiri-Ihooru. No rīrī, ūriitītagwo
Hefiziba, na būrūri waku wītagwo Beula; nīgūkorwo
Jehova nīagakenagio nīwe, naguo būrūri waku ūgaatuīka
o ta mūhiki ūhikītio. **5** O ta ūrīa mwanake ahikagia
mūirītu, ūguo noguo ariū aku magaakūhikia; na o ta
ūrīa mūhikania akenagīrīra mūhiki wake, ūguo noguo
Ngai waku agaagūkenerera. **6** Nīnjigīte arangīri a thingo
ciaku, wee Jerusalemu, nao matigakira mūthenya kana
ūtukū. Inyuī arīa mūkayagīra Jehova-rī, mūtikanahurūke,
7 o na kana mūmūhe ūhurūko nginya rīrīa akahaanda
Jerusalemu, na arītue itūūra rīrī igweta thī yothe. **8** Jehova
nīehītīte ambararītie guoko gwake kwa ūrīo, na akehīta na
guoko gwake kūrī hinya, akoiga atīrī: “Ndigacooka kūhe

thū ciaku ngano yaku ītuīke irio ciao, na gūtirī hīndī īngī
andū a kūngī makaanyua ndibei ya mūhihano īrīa wee
ūrutīre wīra; 9 no rīrī, andū arīa marīgethaga ngano nīo
marīmīrīaga, na magooage Jehova, nao arīa monganagia
thabibū nīo marīnyuuaga ndibei yacio maikarīte nja ya
handū hakwa harīa haamūre.” 10 Hītūkīrai, mūhītūkīre
ihingo-inī, mumagare! Thondekerai andū njīra. Akaai,
mwake njīra njariī! Ünganiai mahiga, mūmeherie kuo.
Ambarariai bendera na igūrū nīguo yonwo nī ndūrīrī.
11 Jehova nīanīrīire ūhoro ūyū ituri-inī ciothe cia thī,
akoiga atīrī: “Īrai Mwarī wa Zayuni ūū, ‘Atīrīrī ūrīa
ūgaakūhonokia nīarooka! Arooka arī na kīheo gīake, na
irīhi rīake arī o narīo.” 12 Acio marītagwo Andū arīa
Aamūre, o arīa Jehova Akūūrīte; nawe ūrītagwo Wa
Kwendeka, Itūura-Inene-rīrīa-Rītagacooka-Gūthaamwo.

63 Nūū ūyū ūroka oimīte Edomu, akoima itūura rīa
Bozara ehumbīte nguo ndune ta thakame? Nūū ūyū
wīhumbīte nguo irī na ūkengu, agīkinyūkagia arī na
hinya wa ūnene wake? “Nī nīi, ngīaragia ndeto cia
ūthingu, na ndī na hinya wa kūhonokania.” 2 Nī kīī
gītūmīte nguo ciaku itunīhe, ta cia mūndū ūraranga
kīhihīro kīa ndibei? 3 “Nīi-rī, nīnangīte kīhihīro kīa
ndibei ndī nyiki; gūtirī mūndū wa kuuma kūrī ndūrīrī o
na ūmwe twarī nave. Ndamakinyīrīrie ndī na marakara,
na ngīmarangīrīria thī ndī na mang’ūrī; nayo thakame
yao ūkīminjūkīra nguo ciakwa, nacio ciothe ikīgīa na
marooro mayo. 4 Nīgūkorwo mūthenya wa kūrīhanīria
warī ngoro-inī yakwa, naguo mwaka wa gūkūūra andū
akwa nīmūkinyu. 5 Nīi nīndacūthīrīrie, ngīona atī hatiarī

mündū wa kündeithia, na ngígega tondū gütiarī na
mündū wa kündiirīrīra; nī ūndū ūcio guoko gwakwa
mwene níkuo kwahonokirie, namo mang'ūrī makwa
mwene makindiirīrīra. **6** Níndakinyīrīrie ndūrīrī ndī na
marakara, ngítūma ituīke ta irītuo nī njoohi nī ūndū
wa mang'ūrī makwa, nayo thakame yao ngímīita thī.” **7**
Níngūheana ūhoro wa motugi ma Jehova, o na ciīko ciake
iria itūmaga agoocwo, kūringana na maündū mothe marīa
Jehova atwīkire: ì, níngūheana ūhoro wa maündū maingī
mega marīa eekīre nyūmba ya Isiraeli, kūringana na tha
ciake, na motugi make maingī. **8** Nī ūndū oigire atīrī, “Ti-
itherū acio nī andū akwa, na nī ciana iria itakaheenia,”
na nī ūndū ūcio agítuīka Mūhonokia wao. **9** Mathīna-
inī mao mothe o nake nīathīnīkire, nake mūraika
wake akīmahonokia. Akīmakūura nī ūrīa aamendete
na akamaiguīra tha, akīmooya na agítūura amakuuīte
matukū mothe ma tene. **10** No rīrī, nīmamūremere na
makīgūithia Roho wake Mūtheru ūru. Nī ūndū ūcio
akīmagarūrūka, agítuīka thū yao, nake we mwene akīrūa
mbaara nao. **11** Ningī andū acio ake makīririkana matukū
ma tene, o hīndī ya Musa na andū ake, makīuria atīrī:
Ūrīa wamarīngirie iria, hamwe na mūrīthi wa rūru
rwake-rī, akīrī ha? Í we ūrīa wareehire Roho Mūtheru
gatagatī kao-rī, akīrī ha? **12** Ūrīa watūmire guoko gwake
kwa hinya na kūrī riiri gūikare mwena wa ūrīo wa Musa,
akīrī ha? O we ūrīa wagayūkanirie maaī mbere yao, nīguo
egīre na igweta nginya tene, **13** ūrīa wamatongoreirie
kūndū kūu kūriku, akīrī ha? O ta mbarathi igītwarīrwo
werū-inī-rī, matiahīngirwo; **14** o ta ūrīa ng’ombe ithiiaga

kwarahio ḡituamba-in̄i, noguo o nao maaheirwo ūthurūko n̄i Roho wa Jehova, Ūguo n̄iguo watongoririe andū aku n̄igeetha wīgīire rī̄itwa rī̄ na riiri. **15** We ta cūthīrīria thī ūrī o kūu igūrū, wīrorere, wone ūrīa gūtariī ūrī gītī-in̄i ḡiaku kūu gītūugīru kīa ūnene, o kūu ḡitheru na kīrī riiri. Kaī maūndū maku marīa wīkaga ma kīyo o na ma hinya makīrī ha? Ūhoro wa ūrīa ūtūiguagīra tha na ūrīa ūtūcakayagīra ngoro-in̄i yaku-rī̄, n̄īugirītie ūtūkinyīre. **16** O na angīkorwo Iburahīmu ndatūūi, nake Israeli n̄iatūkaanīte-rī̄, Wee n̄iwe Ithe witū; Wee Jehova-rī̄, n̄iwe Ithe witū, narīo rī̄itwa rī̄aku n̄i Mūkūūri witū kuuma tene. **17** Atīrīrī, Wee Jehova, n̄i kīi gītūmaga ūtūrekererie tuume njīra-in̄i ciaku, na ūkoomia ngoro ciitū n̄iguo twage gūgūtīiā? Garūrūka n̄i ūndū wa ndungata ciaku, o mīhīrīga īyo ūtuikīte igai rī̄aku. **18** Andū aku arīa aamūre n̄imegwatīire būrūri ūyū wamaheire ūgītuīka wao o ihinda inini, no rīu thū ciitū n̄icirangīrīrie handū haku harīa haamūre. **19** Ithuī tūrī andū aku kuuma tene; no rīrī, o ndūrī wamathamakīra, o na matirī metanio na rī̄itwa rī̄aku.

64 Atīrīrī, naarī korwo watarūranga matu ūikūrūke gūkū thī, n̄iguo irīma ithingithe irī mbere yaku! **2** O ta ūrīa mwaki ūmundagia thari ikarīrīmbūka, na ūgatūma maaī matherūke-rī̄, ikūrūka thī ūtūme rī̄itwa rī̄aku rī̄menywo n̄i thū ciaku, na ūtūme ndūrīrī ciinaine irī mbere yaku! **3** N̄igūkorwo hīndī irīa Wee wekire maūndū ma kūmakania marīa tūteerīgīrīire-rī̄, n̄īwaikūrūkire, nacio irīma igīthingitha irī mbere yaku. **4** Kuuma o tene gūtirī mūndū o na ūmwe ūrī waigua maūndū ta macio, na

gūtirī gūtū kūrī kwaigua ūhoro ta ūcio, o na kana riitho
rīkīona Ngai ūngī tawe, ūrīa wīkaga maūndū nī ūndū
wa andū arīa maikaraga mamwetereire. **5** Wee ūkaga
gūteithia andū arīa mekaga maūndū marīa magīrīire
makenete, o acio maririkanaga njīra ciaku. No rīrīa
twagire gūcīrūmīrīra tūgīthīi na mbere na kwīhia-rī, wee
nīwarakarire. Ithuī-rī, tūngīkīhonoka atīa? **6** Ithuothe
tūtuīkīte ta mūndū ūrī na thaahu, na cīko ciothe cīa
ūthingu witū ihaana ta ndangari irī magigi; ithuothe
tūhohaga tūkahaana ta ithangū, namo mehia maitū
magatūhuruta o ta ūrīa rūhuho rūhuruutaga maragara. **7**
Gūtirī mūndū o na ūmwe ūkayagīra rītwa rīaku, kana
akageria anyitane nawe; nīgūkorwo nītūhīthīte ūthīū
waku, ūgagītūma tūhinyīrīke nī ūndū wa mehia maitū. **8**
No rīrī, Wee Jehova, wee nīwe ithe witū. Ithuī tūrī rīūmba,
nawe nīwe mūtūūmbi; ithuothe tūrī wīra wa moko
maku. **9** Wee Jehova-rī, tīga gūtūrakarīra mūno makīria,
o na kana ūtūure ūririkanaga mehia maitū. Na rīrī, ta
tūrore twagūthaitha, wone atī ithuothe tūrī andū aku.
10 Matūūra maku marīa manene maamūre nīmatuīkīte
werū; o na itūūra rīa Zayuni rītuīkīte werū, narīo itūūra
rīa Jerusalemu rīgakira ihooru. **11** Hekarū iitū ūrīa
nyamūre na ūrī riiri, kūrīa maitū maakūgoocagīra,
nīcīnītwo na mwaki, nacio indo ciitū ciothe iria irī bata
nīcianangītwo. **12** Thuutha wa maūndū macio mothe,
Wee Jehova-rī, anga nīugūtūtiganīria, wage gūtūteithia?
Ūgūkira o ro ūguo na ūkīrīrīrie gūtūherithia makīria?

65 “Nīi ndeguūrīrie andū arīa mataahooyaga kīrīra;
na andū arīa mataamaathaga nīi, nīo maanyonire.

Naruo rūrīrī rūrīa rūtarī rwahooya rūkīgwetaga rītwa
rīakwa, ngīrwīra atīrī: ‘Niī ūyū haha, niī ūyū haha.’

2 Mūthenya wothe ndindaga ndambūrūkīrie moko
makwa kūrī andū aremi, arīa matathiiaga na mīthiīre
mīega, no marūmagīrīra mathugunda mao: **3** o andū
arīa matūrīaga maathirīkagia o ūthiū-inī wakwa,
makarutagīra magongona mīgūnda-inī, na magacinagīra
ūbumba igongona-inī cia maturubarī; **4** arīa matindaga
maikarīte mbīrīra-inī, makarara meiguīte na hito ūtukū
wothe; arīa makīrīaga nyama cia ngūrwe, na nyūngū ciao
ciyūrīte thaathi wa nyama irī thaahu; **5** andū acio moigaga
atīrī, ‘Njeherera, tiga kūnguhīrīria, tondū niī ndī mūtheru
gūgūkīral’ Andū ta acio mahaana ta ndogo maniūrū-
inī makwa, na ta mwaki wakanaga mūthenya wothe.

6 “Atīrīrī, mbere yakwa gūtūire kwandīkītwo maūndū
macio: ndigūtūura ngirīte ki, no rīrī, nīngarīhanīria kūna;
ti-itherū ngaarīhanīria o ciero-inī ciao, **7** ndīhanīrie
mehia manyu inyuī ene, o na mehia ma maithe manyu,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Tondū nīmacinīire ūbumba
irīma-igūrū, na makīnuma marī kū tūrīma-igūrū,
nīngerīhīria ciero-inī ciao, ndīmarīhe irīhi rīothe nī ūndū
wa ciīko ciao cia mbere.” **8** Jehova ekuuga atīrī: “O ta
ūrīa ngogoyo yonekaga kīmanjīka-inī gīa thabibū, nao
andū makoiga atīrī, ‘Tiga gūkīananga, hahota gūkorwo na
kīndū kīega thīinī wakīo,’ ūguo noguo ngeeka nī ūndū
wa ndungata ciakwa; ndigaciniina ciathe. **9** Ngaaruta
njiaro kuuma kūrī Jakubu, nao agai a irīma ciakwa moime
Juda; andū akwa arīa niī ndīthuurīire nīo magaacigaya,
nacio ndungata ciakwa itūure kuo. **10** Sharoni gūgaatuīka

ürřithio wa ndūuru cia mbūri, na Ḡituamba-k̄ia-Akori
ḡituik̄e handū ha kwarahagwo n̄i mahiū, n̄i ūndū wa
andū akwa ar̄ia matūire manjaragia. **11** “No r̄ir̄i, inyū
ar̄ia mūtigan̄irie Jehova, na mūkarigan̄irwo n̄i k̄ir̄ma
ḡiakwa k̄ir̄ia k̄iamūre, inyū ar̄ia mwaraḡira metha
ngai ya maheeni ūr̄ia itagwo Müreehi-mūnyaka, na
mūkaiyūria mbakūri cia ndibei ya mūtukanio mūgait̄ira
ngai ūr̄ia itagwo Müreehi-mūtino n̄iguo mūm̄hoorerie-
12 ngaamwath̄ir̄ia kūragwo na rūhiū rwa njora,
na inyuoth̄e mūkegūithia th̄i mūragwo; n̄igūkorwo
ndamw̄tire mūkiaga kūnj̄it̄ika, na ndamwar̄irie mūkiaga
gūthik̄ir̄ia. Mwekire mañdū mooru maitho-in̄ makwa,
na mūḡihuura mañdū mar̄ia matangenagia.” **13** N̄i
ūndū ūcio Jehova Mwathani ekuuga at̄ir̄i: “Ndungata
ciakwa n̄ikaar̄ia irio, no inyū n̄imūkahūūta; ndungata
ciakwa n̄ikaanyua, no inyū n̄imūkanyoota; ndungata
ciakwa n̄igakena, no inyū n̄imūgaconorithio. **14** O na
ninḡi ndungata ciakwa n̄ikaina n̄igūcanjamūka ngoro,
no inyū n̄imūkar̄ira n̄i ūndū wa ruo rwa ngoro, na
mūgir̄ike n̄i ūndū wa gūthuth̄ika ngoro. **15** Marīitwa
manyu mūkaamatiḡra andū akwa ar̄ia ndīthuuriire,
mamatūmaḡire ūr̄ia mekwenda kūruma andū; Mwathani
Jehova n̄agakūūraga, no ndungata ciake agaaciit̄aga
mar̄itwa manḡi. **16** Mūndū ūr̄ia wothe ūkaahoera būrūri
k̄irathimo, ageeka ūguo ak̄igwetaga rīit̄wa r̄ia Ngai ūr̄ia wa
ma; ninḡi ūr̄ia ūkeeh̄ita na mwih̄it̄wa būrūri-in̄, akeeh̄ita
ak̄igwetaga rīit̄wa r̄ia Ngai ūr̄ia wa ma. N̄igūkorwo
mathīna mar̄ia ma tene n̄imakarigan̄ira, na mahithwo
maitho-in̄ makwa. **17** “At̄ir̄ir̄i, n̄inḡumba igūrū r̄ier̄u

o na thī njerū. Maündū marīa ma tene matigacooka kūririkanwo, o na kana meciirio. **18** No rīrī, canjamūkai na mūkenere indo iria ngūmba tene na tene, nīgūkorwo nīngūmba itūūra rīa Jerusalemu rītuīke rīa gūkenerwo, na andū a rīo matuīke a gūkenania. **19** Nīngakenera Jerusalemu na njanjamūke nī ūndū wa andū akwa; naguo mūgambo wa kīgirīko o na kana wa kīrīro ndūkaiguuo kūu rīngī. **20** “Kūu gūtirī mwana wa rūkenge ūgaacooka gūkua arī na matukū manini, o na kana mūndū mūkūrū akue atatūūrīte mīaka yake yothe; mūndū ūrīa ūgaakua arī na mīaka igana acoonagwo taarī mūndū mwīthī; nake ūrīa ūtagaakinyia mīaka igana acoonagwo ta arumītwo na kīrumi. **21** Nao nīmagaka nyūmba na macitūūre; makaahaanda mīgūnda ya mīthabibū na marīīage maciaro mayo. **22** Gūtirī hīndī īngī magaaka nyūmba ituīke cia gūtūūrwo nī andū angī, o na kana mahaande irio irīō nī andū angī. Nīgūkorwo o ta ūrīa matukū ma mūtī maigana, ūguo noguo matukū ma andū akwa magaakorwo maigana; andū akwa arīa athuure magaatūūra makenagīra wīra wa moko mao ihinda iraaya. **23** Nao matigacooka kūruta wīra wa tūhū, o na kana maciare ciana ciathīrīrio mūtino; nīgūkorwo magaatuīka andū arathime nī Jehova, o hamwe na njiaro ciao. **24** Na nīgūgatuīka atīrī, o mbere mataananjīta-rī, nīngamacookeria ūhoro; ningī o makīaragia-rī, nīngakorwo njiguīte. **25** Nayō njūūi na kagondū ikaariīaga hamwe, naguo mūrūūthi ūkarīīaga nyeki ta ndegwa, no rūkūngū nīruo rūgaatuīka irio cia nyoka. Itikagerana ngero kana cianangane kūu guothe kīrīma-inī gīakwa kīamūre,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

66 Jehova ekuuga ūū: “Igūrū nīrīo gītī gīakwa kīa ūnene, nayo thī nīyo gīturwa gīakwa kīa magūrū. Mūngīkīnjakīra nyūmba īhaana atīa? Naho handū hakwa ha kūhurūka hangīkorwo hahaana atīa? **2** Githī ti guoko gwakwa gwathondekire indo ici ciothe, na gūgītūma igē kuo?” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Atīrīrī, mūndū ūyū nowe ngaatīa: nī mūndū ūrīa wīnyihagia na akagīa na ngoro īherete, na akainaina rīrīa ekūigua kiugo gīakwa. **3** No rīrī, mūndū ūrīa ūrutaga ndegwa igongona ahaana o ta ūrīa ūragaga mūndū, nake ūrīa ūrutaga gatūrūme, ahaana o ta mūndū ūrīa uunaga ngui ngingo; mūndū ūrīa ūrutaga iruta rīa mūtu, ahaana o ta mūndū ūrīa ūrutaga thakame ya ngūrwe, nake ūrīa ūcinaga ūbumba wa kīririkano, ahaana o ta mūndū ūrīa ūhooyaga mūhianano. Andū acio nīmethuurīire njīra ciao o ene, na ngoro ciao igakenagio nī maūndū marīa marī magigi; **4** nī ūndū ūcio, nī o na nī ūngathura kūmeka ūndū mūūru na ndīmarehithīrie maūndū marīa matūmaga metigīrīte. Nīgūkorwo rīrīa ndetanire, gūtirī mūndū o na ūmwe wanjītīkire, na rīrīa ndaaririe, gūtirī mūndū o na ūmwe wathikīrīrie. Andū acio meekire maūndū mooru maitho-inī makwa, na magīthura maūndū marīa matangenagia.” **5** Atīrīrī, inyuī mūinainaga nī gūtīa kiugo gīake, ta iguai ndūmīrīri ya Jehova: “Ariū a thoguo arīa mamūthūire, na makamūngata nī ūndū wa rīitwa rīakwa, moigīte atīrī, ‘Jehova ta nīagīkumio nīguo tūkīone gīkeno kīanyu!’ No rīrī, o nīmagaconorithio. **6** Ta iguai mbugīrīrio īyo īroima kūu itūūra rīrīa inene, mūigue inegene rīu rīroima kūu hekarū-inī! Ūcio nī mūgambo wa

Jehova mūraigua akīrīha thū ciake kīrīa kīmagīrīire. 7
“Atanambīrīria kūrūmwo-rī, nīaciārīte: na ataana rūmwo
nī ruo-rī, agagīciara mwana wa kahī. 8 Nūū ūrī aigua
ūndū ta ūcio? Nūū ūrī wona maūndū ta macio? Anga
būrūri wakīhota gūciārīwo andū aguo mūthenya o ro
ūmwe, o na kana rūrīrī rūkīgane o ro rīmwe? No rīrī,
o rīrīa Zayuni yanyiitirwo nī ruo-rī, o hīndī īyo nīguo
yaciāre ciana ciayo o ro rīmwe. 9 Anga no nginyie
ihinda rīa mwana gūciārwo na ndikīreke aciarwo?” ūguo
nīguo Jehova ekūūria. “Anga no hingīrīrie mwana nda
nginyītie ihinda rīake rīa gūciārwo?” ūguo nīguo Ngai
wanyu ekūūria. 10 “Inyuī inyuothē arīa mwendete itūūra
rīa Jerusalemu, kenanīrai narīo na mūcanjamūke nī
ūndū warīo; kenanīrai mūno narīo, inyuī inyuothē arīa
mūtūire mūrīcakayagīra. 11 Nīgeetha mūhaane ta andū
mongete maūndū mega marīo, mūkahūūna mūhooreire
nyondo-inī ciake; ningī mūnyuuage mūkanyootoka, na
mūkenagīre ūingī wa iria rīake.” 12 Nīgūkorwo ūū nīguo
Jehova ekuuga: “Nīngakinyīria itūūra rīa Jerusalemu
thayū ūhaana ta rūūī, na ūtonga wa ndūrīrī ūhaana
taarī rūūī rūiyūrīte rūkoina; mūkahoorera ta kaana
gakīongithio nī nyina, mūgaakuuo na moko make, na
mūcūgacūgagio mūrī maru-inī make. 13 O ta ūrīa mwana
ahooreragio nī nyina, ūguo noguo ngaamūhooreria; na
nīmūkahoorerio mūrī kūu Jerusalemu.” 14 Rīrīa mūkoona
ūndū ūcio, ngoro ciānyu nīigakena, nawe ūrirūke ta nyeki
nduru; naguo hinya wa guoko kwa Jehova nīñkamenyeka
nī ndungata ciake, no marakara make nīmakamenyeka
nī thū ciake. 15 Atūrīrī, Jehova arooka arī na mwaki,

na ngaari ciake cia ita ihaana ta kīhuhūkanio kīnene;
akaamūikūrūkīria marakara make arī na mang'ūrī, na
amūkūūme na ikūūmana rīhaana ta nīnīmbī cia mwaki.

16 Nīgūkorwo Jehova nīagatuīra andū othe ciira, arī na
mwaki na rūhiū rwake rwa njora, na arīa makooragwo nī
Jehova magaakorwo marī aingī. **17** “Na rīrī, andū arīa
meamūrīte na magetheria nīguo mathīi marūmīrīire
ūrīa ūrī gatagatī nīguo makinye magongona-inī marīa
marutagīrwo mīgūnda-inī, o acio marīīaga nyama cia
ngūrwe na mbīa, na indo ingī irī thaahu, magaathiranīra
hamwe,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** “Na niī-rī,
tondū wa ciīko ciao na mecūūrania mao, ngirie gūūka
njookanīrīrie ndūrīrī ciothe o na andū a mīario yothe,
nao nīmagooka meyonere riiri wakwa. **19** “Nīngekīra
kīmenyithia thīinī wao, na amwe a arīa makaahonoka
nīngamatūma mathīi ndūrīrī-inī: mathīi Tarishishi, na
mathīi Putu na Ludu kūrī andū arīa me ngumo ya gūikia
mīguī, na mathīi Tubali na Javani, na mathīi kūrī andū
arīa matūūraga icigīrīra-inī cia kūndū kūraya, kūrīa gūtarī
kwaiguuo ngumo yakwa, kana gūkonwo riiri wakwa.
Nīmakahunjia ūhoro wa riiri wakwa kūrī andū a ndūrīrī.
20 Nao nīmakarehe ariū a thoguo othe, kuuma ndūrīrī-
inī ciothe, marehwo makuuītwo nī mbarathi, na ngaari
cia ita, na makaari ma kūguucio, na mahaicīte nyūmbū
na ngamīīra, moke kīrīma-inī gīakwa kīrīa kīamūre kūu
Jerusalemu, matuīke ta igongona harī Jehova,” ūguo
nīguo Jehova ekuuga. “Nao magaacirehe o ta ūrīa andū a
Israeli marehaga ngano yao ya maruta kūu hekarū-inī
ya Jehova īkuuītwo na indo iria itarī thaahu. **21** Na niī

nīngathuura amwe ao matuīke athīnjīri-Ngai na Alawii,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. **22** Jehova ekuuga atīrī, “O ta
ūrīa igūrū rīu rīerū na thī njerū iria ngūthondeka igatūūra
mbere yakwa-rī, ūguo noguo rītwa rīaku na njiaro
ciaku irītūūraga. **23** Kuuma Karūgamo ka Mweri ūmwe
nginya Karūgamo ka Mweri ūrīa ūngī, na kuuma Thabatū
īmwe nginya Thabatū ūrīa ūngī, andū othe nīmagookaga
kūhooya mainamīrīire mbere yakwa,” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. **24** “Nao nīmakoimagara makerorere ciimba cia
andū arīa maanemeire; nī ūndū igunyū ciao itigakua, o na
kana mwaki ūrīa wa kūmacina ūhore, nao nīmagatuīka ta
kīndū gīthūirwo mūno nī andū othe.”

Jeremia

1 Maya nĩmo maündũ marĩa maaririo nĩ Jeremia, mûrũ wa Hilikia, ūmwe wa athĩnjiri-Ngai arĩa maatûûraga itûûra rĩa Anathothu kuu bûrûri wa Benjamini. **2** Ndûmîrîri ya Jehova nîyanginyîrire mwaka-inî wa ikûmi na ïtatû wa wathani wa Josia, mûrû wa Amoni, mûthamaki wa Juda, **3** o na ningî matukû-inî ma wathani wa Jehoiakimu mûrû wa Josia, mûthamaki wa Juda, o nginya mweri wa gatano, mwaka-inî wa ikûmi na ūmwe wa wathani wa Zedekia mûrû wa Josia, mûthamaki wa Juda, rîrîa andû a Jerusalemu maatahirwo. **4** Ndûmîrîri ya Jehova nîyanginyîrire, ngîrwo atîrî, **5** “Mbere ya gûkûumba nda-inî ya maitûguo-rî, no ndaakûû, o na ûtanaciarwo-rî, nîndakwamûrîte; nîndagûtuire mûnabii wa kûrathagîra ndûrîrî.” **6** Na niî ngîmûcookeria, ngiuga atîrî: “Hî, Mwathani Jehova! Niî ndiûû kwaria; niî ndî o mwana.” **7** Nowe Jehova akînjîira atîrî: “Tiga kuuga atîrî, ‘Niî ndî o mwana.’ No nginya ūthiî kûrî mûndû o wothe ngûgûtûma kûrî we na ūmwîre ûrîa wothe ngûgwatha. **8** Ndûkanametigîre, nîgûkorwo ndî hamwe nawe, na nîngakûhonokia,” üguo nîguo Jehova ekuuga. **9** Hîndî iyo Jehova agîtambûrûkia guoko, akîihutia kanua, akînjîira atîrî, “Rîu nîndekîra ndûmîrîri yakwa kanua gaku. **10** One, ūmûthî nîndagûtua mûnene wa ndûrîrî o na wa mothamaki, nîgeetha ūmunyage na ūmomorage, wanangage na ūng’âuranagie, na wakage na ūhaandage.” **11** Ndûmîrîri ya Jehova nîyanginyîrire, ngîûrio atîrî: “Jeremia, nî kîi ūroona?” Na niî ngîcookia atîrî, “Ndîrona rûhonge rwa mûtî wa mûrothi.” **12** Jehova akînjîira

atīrī, “lī, nīguo nīwona wega, tondū njūthīrīrie nyone atī ndūmīrīri yakwa nīyahingio.” **13** Ningī ndūmīrīri ya Jehova nīyanginyīrire o rīngī ngīūrio atīrī: “Nī kī kīngī ūrona?” Na niī ngīcookia atīrī, “Ndīrona nyūngū īgūtherūka, iīnamīte kuuma mwena wa gathigathini.” **14** Nake Jehova akīnjīra atīrī, “Mwanangīko uumīte na mwena wa gathigathini, nīūgaitīrīrio andū othe arīa matūrūraga būrūri ūyū. **15** Ndī hakuhī gwīta andū othe a mothamaki ma gathigathini,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Athamaki ao nīmagooka mahaande itī ciao cia ūthamaki matoonyero-inī ma ihingo cia Jerusalemu; nīmagooka mathiūrūrūkīrie thingo ciothe cia Jerusalemu, na mokīrīre matūura mothe ma Juda. **16** Nīngatuūra andū akwa matuīro ma ciira, tondū wa waganu wao wa kūndirika, na wa gūcinīra ngai ingī ūbumba, na kūhooya indo iria methondekeire na moko mao. **17** “Ūkīra wīhaarīrie! Rūgama na ūmeere ūndū o wothe ūrīa ngūgwatha. Ndūkamakio nīo, kana na niī ngūmakie ūrī mbere yao. **18** Ūmūthī-rī, nīndagūtua ta itūura rīrīge na hinya, na ta gītugī gīa kīgera, na ta rūthingo rwa gīcango, nīgeetha wīyūmie ūūkīrīre būrūri wothe: ūūkīrīre athamaki a Juda, na anene, na athīnjīri-Ngai akuo, o na andū othe a būrūri ūyū. **19** Nīmakarūa nawe no matigaakūhoota, nīgūkorwo ndī hamwe nawe na nīndīrīkūhonokagia,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

2 Ningī ndūmīrīri ya Jehova nīyanginyīrire, ngīīrwo atīrī:
2 “Thī ūkaanīrīre ūkīguagwo nī andū a Jerusalemu, ūmeere atīrī: “Nīndirikanaga ūrīa weheanīte kūrī niī rīrīa warī mwīthī, na ūrīa wanyendete rīrīa ndakūhikirie na

ūkīnūmīrīra kūu werū-inī, tūgītuīkanīria kūu būrūri ūcio
ūtaahandagwo irio. **3** Israeli-rī, aatūūrīte aamūrīirwo
Jehova, arī maciaro ma mbere ma magetha make;
arīa othe maamūtambuuraga maatuirwo ahītia, nao
magīkinyīrīwo nī mwanangīko,”” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. **4** Thikīrīriai mūigue ndūmīrīri ya Jehova, inyuī
andū a nyūmba ya Jakubu, inyuī inyuothē andū a
mīhīrīga yothe ya nyūmba ya Israeli. **5** Jehova ekuuga
atīrī: “Nī mahītia marīkū maithe manyu maanyonire
namo, atī nīkīo maandirikire, makīndaihīrīria ūguo?
Maarūmīrīre mīhianano ītarī kīene, nao ene makīaga
kīene. **6** Matiigana kūūria atīrī: ‘Jehova arī ha, ūrīa
watūrutire būrūri wa Misiri, agītūgereria werū-inī ūtaarī
kīndū, tūkīgerera būrūri warī wa werū na iharūrūka,
būrūri ūtoiraga mbura, na warī nduma ta ya gīkuū,
būrūri ūtaageragīrwo na ūtaatūragwo nī mūndū?’ **7**
Nīndamūrehire būrūri mūnoru, nīguo mūrīlāge matunda
maguo, na mwīgune na indo ciakuo iria njega. No inyuī
muokire, mīgīthaahia būrūri wakwa na mūgītūma igai
rīakwa rīthūrīwo mūno. **8** Athīnjīri-Ngai matiigana
kūūria atīrī: ‘Jehova arī ha?’ Arīa marūmbūyagia watho
matiigana kūūmenya; atongoria ao nīmanemeire. Anabii
maarathaga mohoro makīgwetaga Baali, marūmīrīre
mīhianano ītarī kīene. **9** “Nī ūndū ūcio nīngūmūciirthia
o rīngī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīngī nīngaciirthia
ciana cia ciana cianyu. **10** Ringai mūthīi hūgūrūrū-inī
cia Kitimu mūkerorere, ningī mūtūmane gūthiio Kedari
gūgatuīrio wega, muone kana kūrī kuoneka ūndū ta
ūyū: **11** Atīrīrī, nī kūrī rūrīrī rūrī rwatirika ngai ciaruo,

rūkīgarūrūkīra ngai ingī? (O na harīa ngai icio itarī ngai.) No rīrī, andū akwa nīmakūūranītie Riiri wao na mīhianano ītarī kīene. **12** Inyuī igūrū-rī, makaai nī ūndū wa ūhoro ūcio, inainai mūrī na kīeha kīnene,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **13** “Andū akwa nīmekīte mehia meerī: Nīmandirikīte, o niī gīthima kīa maaī ma muoyo, na makeyenjera marima mangī ma maaī, namo nī marima mamethūkangu, matangīiga maaī. **14** Rīu-rī, anga Isiraeli nī ndungata, o mūndū ūciarīirwo ūkombo-inī? Nī kīi gītūmīte atuīke mūndū wa gūtahwo? **15** Mīrūūthi nīraramīte; nīmūraramīire. Nīyanangīte būrūri wake; matūūra make macinītwo na mwaki, na magatigwo matarī mūndū. **16** O na andū a Memufisi, na a Tahapanahesi nīmagūtihītie, magagwīkīra rūhara ruototia rwa mūtwe. **17** Githī tiwe mwene wīrehereire maūndū maya nī ūndū wa gūtirika Jehova Ngai waku, o rīrīa we aagūtongoragia na njīra īrīa wageraga? **18** Rīu-rī, nī kīi gīgūtūma ūcooke būrūri wa Misiri ūkanyue maaī ma Shihoru? Na ningī-rī, ūgūthīi Ashuri nīkī, ūkanyue maaī ma Rūūū rwa Farati? **19** Waganu waku nīguo ūgaakūherithia, nakuo gūcooka na thuutha gwaku nīgūgakūrūithia. Tondū ūcio wīciirie wega na ūmenye ūrīa arī ūndū mūūru mūno na ūrī ruo harīwe, rīrīa ūtirikīte Jehova Ngai waku, na rīrīa ūkwaga kwīīndigīra,” ūguo nīguo Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga. **20** “Nīwoinangire icooki rīaku rīa ngingo o tene, na ūgūtuaanga mīhīndo yaku; woigire atīrī, ‘Ndigūcooka gūgūtungata!’ Tondū-rī, tūrīma-inī tūrīa tuothe tūraihi na igūrū, na rungu rwa mūtī o wothe mūruru nīkuo wakomāga ūkīhūūra ūmaraya. **21**

Niī ndaakūhaandīte ūrī ta mūthabibū mūthuuranīre wa mūthemba ūrīa mwega. Wagīcookire kūngarūrūka atīa, ūgīthūka, ūgītuīka ta mūthabibū wa gīthaka? **22** O na ūngīthamba na igata, o na ūhūthīre thabuni mūngī mūno-rī, kīmeni kīa wīhia waku ndingītiga gūkīona,” ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **23** “Rīu-rī, ūngīhota atīa kuuga atīrī: ‘Niī ndiīthaahītie; ndirūmīrīire kīrīra kīa Mabaali?’ Ta rora wone mītugo yaku kūu gītuamba-inī; wīcūūranie wega maūndū marīa wīkīte. Wee ūhaana ta moori ya ngamīra īgīcangacanga kūndū na kūndū, **24** ūkahaana ta njagī ūrīa īmenyerete gūkara werū-inī, ūrīa ūnuhanuhaga ūrīa ūkwenda kūhaicwo; ūrīa ūrī na mūrukī-rī, nūū ūngīhota kūmīrigīrīria? Njamba iria ingīmīenda, itingīnogia ikīmīcaria; mweri wayo wakinya, nīikamīona. **25** Tiga kūhanyūka nginya ūthirīrwo nī iraatū magūrū, naguo mūmero waku ūng’are. No wee ūkiuga atīrī, ‘Hatirī bata! nīnyendete ngai cia kūngī, na no nginya ndīciume thuutha.’ **26** “O ta ūrīa mūici aconorithagio aanyiitwo, ūguo no taguo nyūmba ūno ya Isiraeli īconorithītio: o ene, na athamaki ao, na anene ao, na athīnjīri-Ngai ao, na anabii ao. **27** Meeraga mūtī atīrī, ‘Wee nīwe Baba,’ na makeera ihiga atīrī, ‘Wee nīwe wanjiarie.’ Nīmahutatiire, makaaga kūnyonia mothīū mao; no ūrīa marī thīna-inī manjīrīraga atīrī, ‘Ūka ūtūhonokie!’ **28** Ikīrī kū ngai icio mwethondekeire? Kīrekei ciūke, aakorwo no imūhonokie ūrīa mūrī thīna-inī! Nīgūkorwo ngai ciaku cingīhīte o ta matūūra maku, wee Juda. **29** “Mūgūkīndūithia nī ūndū kī? Inyuothe nīmūūnemeire,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **30** “Nī wīra wa tūhū ndaarutire ngīherithia andū

anyu; matiigana kūigua maakaanio magarūrūke. Rūhiū rwaku rwa njora nīrūniinīte anabii anyu, o ta mūrūūthi ūrīa mūrīani. **31** “Atīrīrī, inyuū andū a rūciaro rūrū, mwīcūraniei wega ūhoro wa ndūmīrīri īno ya Jehova: “Kaī nduikīte ta werū harī Isiraeli, kana ta būrūri ūrī nduma nene? Nī kītī gītūmaga andū akwa moige atīrī, ‘Ithū ūtūkaga ūrīa ūkwenda; tūtīgagūcookerera rīngī’?

32 Rīu-rī, mūirītu ahota kūrīganīrwo nī mathaga make ma kwīgemia, kana mūhiki arīganīrwo nī nguo ciake cia ūhiki? No rīrī, andū akwa nīmarīganīrwo nī niī, matukū maingī matangītarīka. **33** Kaī nī ūrī ūūgī mūingī ūrīa ūgūcaria wendo-ī! Nī ūndū ūcio o na atumia arīa aaganu mūno no merute na mīthīire yaku. **34** Nguo-inī ciaku-rī, andū nīmoonaga thakame ya athīini arīa matarī ūūru mekīte, o na aakorwo ndwamanyiitire magītua nyūmba. No rīrī, o na gūtariī ūguo **35** wee uugaga atīrī, ‘Nī ndirī ūndū mūūru njikīte; we ndandaakarīre.’ No niī nīngūgūtuīra ciira, tondū ūugaga atīrī, ‘Nī ndīihītie.’ **36** Ūriūngariūngaga nīkī, ūkīgarūraga mīthīire yaku? Nīūgaconorithio nī būrūri wa Misiri, o ta ūrīa waconorithirio nī Ashuri. **37** Ūgaacooka uume kūndū kū ūigīrīre moko mūtwe, nīgūkorwo Jehova nīaregete acio wīhokete, o matigagūteithia.

3 “Mūndū angītigana na mūtumia wake, nake mūtumia ūcio athīi ahikīre mūndū ūngī-rī, mūthuuri ūcio no amūcookerere? Githī būrūri ūcio to ūthaahē biū? No wee-rī, ūtūūrīte ūhūūraga ūmaraya na endwa aku aingī mūno! Rīu-rī, wee no ūnjookerere?” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **2** “Ta tiira maitho ūcūthīrīrie ūcūmbīrī twa irīma

kūria gūtigītwo ūtheri. Nī kūrī handū ūtarī wakomwo
nawe? Mīkīra-inī ya njīra-rī, nīkuo wetagīrīra endwa
aku, kūu nīkuo waikaraga thī ūkameterera, o ta Mūarabu
arī werū-inī. Wee nīūthaahītie būrūri ūyū na ūmaraya
waku na waganu waku. **3** Tondū wa ūguo-rī, mbura ya
maguna-ng'ombe nīgīrītio yure, o na īrīa ya gūkūria
irio nayo īkaaga kuura. No rīrī, wee nīūmītie gīthīithi
ta kīa mūmaraya, ūkaaga thoni o na hanini. **4** Githī to
rīu wanjīta ūkiugaga: ‘Baba, wee mūrata wakwa kuuma
ndī o mūnini, **5** kaī ūgūgītūūra ūrakarīte? Mang’ūrī
macio maku-rī, megūgīthīi na mbere nginya tene?’ Ūguo
nīguo waragia, no ūgacooka ūgeeka ūūru wothe ūrīa
ūngīhota.” **6** Matukū-inī ma wathani wa Mūthamaki
Josia, Jehova nīanjūririe atīrī: “Iī nīwonete ūrīa Israeli
aahutatiire? Nīahaicīte gīthūngūri-inī gīothe kīrīa kīraihu
na igūrū, na agathiī rungu rwa mūtī o wothe ūrīa
mūruru na akahūūrīra ūmaraya kuo. **7** Ndeciirītie atī
nīakanjookerera aarīkia gwīka maūndū macio mothe,
nowe ndaigana kūnjookerera, nake mwarī wa nyina, Juda,
ūrīa ūtaarī mwīhokeku, agīkīionera maūndū macio. **8**
Nīndaheire Israeli ūcio wahutatīire marūa ma gūtigana
nake, ngīmūingata nī ūndū wa ūtharia ūcio wake wothe.
No rīrī, nīndonire atī o na Juda, mwarī wa nyina ūcio
ūtaarī mwīhokeku, ndaarī na guoya; o nake nīoimagarire,
agīthīi gūtharia. **9** Tondū wa ūrīa Israeli oonaga ūmaraya
wake ūtarī ūndū mūnene harī we, nīathaahirie būrūri
ūcio, agīkīrīrīria kūhūūra ūmaraya na ūndū wa kūhooya
mahiga na mītī. **10** O na kūrī ūguo-rī, Juda, mwarī
wa nyina ūcio ūtaarī mwīhokeku, ndaanjookereire na

ngoro yake yothe, no aanjookereire na ūhinga,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **11** Jehova akīnjīra atīrī: “Israeli, ūrīa waahuutatīre-rī, nī mūthingu gūkīra Juda, ūcio ūtaarī mwīhokeku. **12** Thiī ūkahunjanīrie ndūmīrīri īno werekeire mwena wa gathigathini, uuge ūū: “Njookerera, wee Israeli, o wee ūūhutatīre,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga, ‘na niī ndigacooka gūkūhetera gīthiithi na marakara, nī ūndū njiyūrītwo nī tha,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga. ‘Ndigūtūra ndakarīte nginya tene. **13** Wee ūndū ūrīa ūgwīka-rī, no kuumbūra mahītia maku, nī ūndū wa ūrīa ūremeire Jehova Ngai waku, nī ūndū wa ūrīa waneitanga, ūkīlheanaga kūrī ngai cia kūngī, rungu rwa mūtī o wothe mūruru, na ūkaaga kūnjathīkīra,”” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **14** Jehova ekuuga atīrī: “Njookererai, inyuī andū aya mūūhutatiire, nīgūkorwo nī niī mūthuuri wanyu; nīngamūcoakanīrīria, ndute mūndū ūmwe itūura-inī rīmwe, na angī eerī ndīmarute mūhīrīga ūmwe, ndīmūtware Zayuni. **15** Nīngacooka ndīmūhe arīithi arīa ndīthuuriire na ngoro yakwa, arīa makaamūtongoragia marī na ūūgī o na ūmenyo.” **16** Jehova ekuuga atīrī: “Matukū-inī macio, rīrīa mūgaakorwo mūingīhīte mūno gūkū būrūri ūyū-rī, andū matigacooka kuuga, ‘Ithandūkū rīa kīrīkanīro kīa Jehova.’ Ūhoro ūcio ndūgatoonya meciiria-inī mao kana ūririkanwo; rītigeciirio ūhoro warīo o na kana rīthondekwo rīngī. **17** Hīndī ūyo mageetaga itūura rīa Jerusalemu Gītī kīa Ūthamaki kīa Jehova, nacio ndūrīrī ciothe nīkongana kūu itūura rīa Jerusalemu nī ūndū wa gūtīa rītwa rīa Jehova. Matigacooka kūrūmīrīra ūremi wa ūūru wa ngoro

ciao. **18** Matukū-inī macio nyūmba ya Juda nīkanyiitana na nyūmba ya Israeli, na o eerī nīmagooka moimīte būrūri wa mwena wa gathigathini, makinye būrūri ūrīa ndaaheire maithe manyu ūtuīke igai rīao. **19** “Nī mwene ngiuga atīrī, “Ingīakenire atīa ngīmūtua ta ariū akwa, na ndīmūhe būrūri mwega, igai rīrīa rīega rīkīrīte magai ma ndūrīrī ciothe.’ Ndeciiragia mūrīnjītaga ‘Baba’ na mwage kūuhutatīra nīguo mūtige kūnūmīrīra. **20** No rīrī, o ta mūtumia ūtarī mwīhokeku harī mūthuuriwe, ūguo noguo mūkoretwo mūtarī ehokeku harī nī, inyuī nyūmba ya Israeli,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **21** Kīrīro nīkīiguītwo kūndū kūrīa gūtūgūru gūtarī kīndū, kūgirīka na gūthaithana kwa andū a Israeli, nī ūndū nīmogometie njīra ciao, na makariganīrwo nī Jehova Ngai wao. **22** “Njookereraí, inyuī andū aya mūūhutatiire; nīngūmūhonía nīguo mūtigacooke gūcooka na thuutha.” Magīcookia atīrī, “Iī nīguo, nītūgūuka harīwe, nīgūkorwo wee nīwe Jehova Ngai witū. **23** Ti-itherū inegene rīa ūhooi mīhianano kūu tūrīma-inī o na kūu irīma-inī nī rīa maheeni; ti-itherū, ūhonokio wa Israeli ūrī na Jehova Ngai witū. **24** Kuuma o ūnini-inī witū, ngai icio cia mīhianano cia thoni nīcio ciananiina maciaro ma mawīra ma maithe maitū: ndūūru ciao cia mbūri na cia ng’ombe, aanake ao na airītu ao. **25** Nītwīgūithiei thī tūconokete, nacio njono ciitū itūhumbīre. Nī twīhīirie Jehova Ngai witū, ithuī o hamwe na maithe maitū; kuuma rīrīa twarī anini nginya ūmūthī ūyū-rī, tūtūrīte tūtarī twathīkīra Jehova Ngai witū.”

4 “Atīrīrī wee Israeli, ūngīkorwo nīūgūcookā-rī, njookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Ūngīeheria mīhianano īyo yaku ūrī magigi, na ūtige gūcooka kūrūra rīngī, **2** ningī ūngīrūmia ūhoro wa ma, na ūtuanīri ciira wa kīhoto, na wa ūthingu, na wīhīte ūkiugaga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīna Jehova atūrīraga muoyo,’ hīndī īyo ndūrīrī nīkarathimwo nīwe, na thīnī wake nīkaagīa na riiri.” **3** Atīrīrī, Jehova areera andū a Juda, o na andū a Jerusalemu ūū: “Cimbai mīgūnda yanyu ūrīa ūrī ngamba, na mūtikahaande irio mīgua-inī. **4** Mwīamūrīrei Jehova, na ūndū wa kūruithia ngoro cianyu inyuī andū aya a Juda, na inyuī mūtūrīraga Jerusalemu, nīgeetha mang’ūrī makwa matigaakane ta mwaki, nī ūndū wa ūūru ūrīna mwīkīte, maakane mage mūndū wa kūmahoria. **5** “Anīrīrai kūu Juda, na mūhunjie ūhoro kūu Jerusalemu, muuge ūū: ‘Huhai tūrumbeta būrūri-inī guothe!’ Anīrīrai na kayū muuge atīrī: ‘Mwīcookanīrīriei! Nītūrīrei matūūra-inī marīa manene mairigīre!’ **6** Haandai bendera mūthīī mwerekeire Zayuni! Mwītharei narua mwīhonokie! Nīgūkorwo nīndīrarehithia mwanangīko uumīte mwena wa gathigathini, o na kūniinanwo kūnene.” **7** Mūrūūthi nīumīte kīmamo-inī kīaguo; mūniinani wa kūniina ndūrīrī nīoimagarīte. Oimīte gwake oke aanange būrūri waku. Matūūra maku makaanangīka, mage mūndū wa gūtūūra kuo. **8** Nī ūndū ūcio-rī, mwīhumbei nguo cia makūnia, cakayai na mūrīre, nī ūndū tūtīrī tūrehererwo nī mang’ūrī macio mahiū ma Jehova. **9** Jehova ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio-rī, mūthamaki na anene ake nīmagakua ngoro, nao athīnjīri-Ngai nīmakagegeara, nao anabii mamake.”

10 Hīndī īyo ngiuga atīrī: “Hī! Mwathani Jehova, ti-
itherū nī ta ūkīheenetie andū aya biū, o na ūkaheenia
Jerusalemu, nī ūndū wa kūmeera atīrī, ‘Nīmūkaagīa na
thayū,’ o rīrīa tūigīrīirwo rūhiū rwa njora mīmero.” **11**
Ihindā rīu andū aya o hamwe na Jerusalemu nīmakeerwo
atīrī, “Rūhuho rūhiū ruumīte kūndū kūrīa gūtarī kīndū
kūu gūtūūgīru werū-inī nīrūkahurutana rwerekeire kūrī
andū akwa, no rīrī, ti ta rūrīa rwa kūhuha irio kana
rwa gūcitheria; **12** nī rūhuho rūrī na hinya kūrī rūu
ruumīte kūrī nī. Rīu nīngūmatuīra matuīro ma ciira.”

13 Ta rorai muone! Mūndū ūcio aroka ta matu, ngaari
ciake cia ita irooka ta kīhuhūkanio, nacio mbarathi
ciake ihanyūkaga gūkīra nderi. īiya witū-ī! Tūrī aniine
biū. **14** Wee Jerusalemu-rī, theria ūūru kuuma ngoro-
inī yaku nīguo ūhonoke. Ügūtūūra ūthugundaga ūūru
meciiria-inī maku nginya-rī? **15** Nī kūrī na mūgambo
wa mūndū ūranīrīra kūu Dani, ūkaanīrīra ūhoro wa
mwanangīko kūu irīma-inī cia Efiraimu. **16** “īrai ndūrīrī
ūhoro ūcio, hunjīriai Jerusalemu muuge atīrī: ‘Ita inene
rīa gūgūkīrīra nīrīroka riumīte būrūri wa kūraya, na
rīroka na mbugīrīrio ya mbaara ya gūkīrīra matūūra
mothe manene ma Juda. **17** Marīrigiicīirie o ta andū
marangīre mūgūnda, tondū itūūra rīu nīrīnemeire,
rīkanjūkīrīra,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** “Mīthīire
yaku mwene na cīko ciaku nīcio ikūreheire maūndū
macio. Rīrī nīrīo iherithia rīaku. Na kaī nī irūrū-ī!
Kaī nīrīgūtheeca ngoro-ī!” **19** Wūi, ruo-ī, wūi ruo-ī!
Ndīrenyogonda nī ruo. Wūi, ruo rūnene ngoro-inī yakwa-
ī! Ngoro yakwa nīratumatumma, ndingīhota gūkirīrīria.

Nīgūkorwo nīnjiguīte mūgambo wa karumbeta; nīnjiguīte mbugīrīrio ya mbaara. **20** Mwanangīko ūrarūmanīrīra na mwanangīko; būrūri wothe nīwanangītwo. O rīmwe hema ciakwa nīthūkangie, o kahinda gatarī cooho kīgitio gīakwa gīgathūkangio. **21** Nī nginya rī ngūtūura nyonaga bendera ya mbaara, na ngaigua mūgambo wa karumbeta? **22** “Andū akwa nī irimū; matinjūū. Nī ciana iteciiragia, na ikaaga ūmenyo. Ūugī ūrīa marī naguo no wa gwīka ūru; matiūū gwīka wega.” **23** Ndaacūthīrīrie thī, ngīkīona atī ndīarī ūrīa yatariī na ndīarī na kīndū; ningī ngīcūthīrīria matu-inī, ngīona atī gūtiarī na ūtheri. **24** Ndaacūthīrīria irīma, ngīona atī nīgūthingitha ciathingithaga; natuo tūrīma tuothe nī kwereera twereeraga. **25** Ngīcūthīrīria, ngīona atī gūtiarī na andū; nyoni ciathecia rīera-inī nīciombūkīte ikoora. **26** Ngīcūthīrīria, ngīona būrūri ūrīa waciaraga maciaro maingī, watuīkīte o werū mūtheri, matūūra makuo mothe nīmamomokeire hau mbere ya Jehova, makagūa thī nī ūndū wa marakara make mahiū. **27** Ūū nīguo Jehova ekuuga: “Būrūri wothe nīukanangwo, o na gūtuīka ndikaūniina biū. **28** Nī ūndū ūcio thī nīgacakaya, narīo igūrū rīgīe nduma, tondū ūguo nīguo njugīte, na ndingīricūkwo. Nīnduīte itua na ndikūgarūrūka.” **29** Rīrīa kwaiguuo mūrurumo wa andū arīa mathiaga mahaicīte mbarathi na wa andū arīa maikagia mīguī-rī, andū a matūūra mothe no makoora. Amwe ao makoorīra iħinga-inī, nao amwe ao makahaica ndwaro-inī cia mahiga. Matūūra macio mothe nīmathaamītwo; gūtirī mūndū ūikaraga kuo. **30** Ūreka atīa, wee ūnūhītwo? Ūkwīhumba nguo ndune na

ūkegemia na mathaga ma thahabu nīkī? Ūrahaka mbetu ciaku cia maitho rangi nīkī? Atīrīrī, kwīgemia gwaku no gwa tūhū. Endwa aku nīmakwagīre bata; rīu maracaria ūrīa mangīkūruta muoyo. **31** Nīndīraigua kīrīro ta kīa mūndū-wa-nja akīrūmwo, arī na mūcaayo ta wa mūtumia agīciara mwana wake wa irigithathi: nī kīrīro kīa Mwarī wa Zayuni agīteeha, atambūrūkītie moko make, akiugaga atīrī, “Wū-i-ya-wakwa-ī! Nīndīraringīka; muoyo wakwa nīmūneane kūrī oragani.”

5 “Ta ambatai na mūikūrūke barabara-inī ciothe cia Jerusalemu, mūrore na mūcarie, na mūtuīrie ihaaro-inī ciakuo. Hihi mwahota kuona mūndū o na ūmwe wīkaga maūndū ma kīhoto kana akarūmbūiya ūhoro wa ma; muona mūndū ta ūcio, nīngarekera itūūra rīa Jerusalemu. **20** na gūtuīka nīmehītaga makoigaga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo,’ kwīhīta kwao no kwa maheeni.” **3** Wee Jehova, githī maitho maku ti ūhoro ūrīa wa ma macaragia? Wamaringire iringa, no matiigana kūigua ruo; wamahehenjire, no makīrega ūtaaranī ūcio. Momirie ithiithi ciao gūkīra ihiga, makīrega kwīrira. **4** Ngīciiria atīrī: “Aya nī andū athīni; nī andū akīgu, nīgūkorwo matiūī njīra ya Jehova, kana makamenya ūrīa Ngai wao endaga. **5** Nī ūndū ūcio nīngūthī kūrī atongoria ngaaranīrie nao; ti-itherū acio nīmoī njīra ya Jehova, na makamenya ūrīa Ngai wao endaga.” No rīrī, othe marī hamwe, nīmoinangīte icooki rīao rīa ngingo, na magatua mīkwa. **6** Nī ūndū wa ūguo-rī, mūrūūthī nīñkoima mūtitū-inī ūmatharīkīre, na njūūi yume werū-inī ūmatambuurange,

nayo ngarī īmooherie njīra-inī cia matūūra mao, nīguo
ītambuurange mündū wothe ūrīa ūngīgeria kuuma nja,
nī ūndū ūremi ūcio wao nī ūngīlīhte mūno, na ūhoro
wao wa gūcooka na thuutha nī mūingī. 7 “Ngūmūrekera
nīkī? Ciana cianyu nīciindirikīte, na ikeehīta ikīgwetaga
marīītwā ma ngai cia tūhū. Niī ndaamaheaga o kīrīa
gīothe mabataragio nīkīo, no-o no gūtharia maatharagia,
makahatīkana nīguo matoonye nyūmba cia maraya. 8
Mahūūnīte magatuīka ta mbarathi cia njamba cikīrīrīria
cia mīgoma, o ūmwe wao akeriragīria mūtumia wa
mündū ūrīa ūngī. 9 Githī ndikīagīrīirwo nīkūmaherithia
nī ūndū wa maūndū macio?” ūguo nīguo Jehova ekuuga.
“Githī ndikīagīrīirwo nī kwīrīhīria harī rūrīrī ta rūu? 10
“Tuīkanīriai mīgūnda yao ya mīthabibū mūmīharaganie,
no mūtikamīanange biū. Hūrūrai honge ciayo, nīgūkorwo
andū aya ti a Jehova. 11 Andū a nyūmba ya Isiraeli na
andū a nyūmba ya Juda nīmagīte wīhokeku harī nī biū,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. 12 Nīmaheenanītie ūhoro
wīgīi Jehova; moigīte atīrī, “Ndarī ūndū egwīka! Gūtirī
ūūru tūkuona; tūtikoona tūtharīkīirwo na rūhiū rwa
njora kana tuone ng’aragu. 13 Anabii nī a tūhū ta rūhuho,
nakīo kiugo kīa Jehova gītirī thīinī wao; nī ūndū ūcio-
rī, ūguo moigīte nīguo mageekwo.” 14 Nī ūndū ūcio,
Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Tondū
wa andū acio kwaria ndeto ta icio, ndūmīrīri yakwa ūrīa
ngwīkīra kanua-inī gaku ngaamītua ta mwaki, nao andū
aya ndīmatue ta ngū, mwaki ūcio ūmacine ūmaniine. 15
Atīrīrī, inyūi andū a nyūmba ya Isiraeli,” ūū nīguo Jehova
ekūmwīra, “nīngūtūma mūūkīrīrwo nī rūrīrī ruumīte

kündū kūraya: naruo nī rūrīrī rūtūrīte kuuma o tene,
andū mūtangīmenya rūthiomni rwao, o na kana mūigue
mwarīrie wao. **16** Mathiaka ma mīguī yao matariī ta
mbīrīra iria ītathikītwo; othe nī njamba irī hinya. **17**
Nao nīmakaarīa na maniine magetha manyu o na irio
cianyu, na marīe na maniine aanake na airītu anyu;
nīmakaarīa ndūru cianyu cia mbūri na cia ng'ombe
maciniine, ningī marīe mīthabibū na mīkūyū yanyu.
Nīmakananga matūra marīa mairigīre na rūhiū rwa
njora, o macio mwīhokaga. **18** “No rīrī, o na matukū-
inī macio, ndigakwananga ngūniine biū,” ūguo nīguo
Jehova ekuuga. **19** “Na rīrīa andū makooria atīrī, ‘Nī
kī gītūmīte Jehova Ngai witū atwīke maūndū maya
mothe?’ Ūkamacookeria, ūmeere atīrī: ‘O ta ūrīa inyuī
mwandirikire na mūgītungatīra ngai cia kūngī mūrī
būrūri-inī wanyu-rī, ūguo noguo mūgaatungatagīra
andū a kūngī mūrī būrūri ūtarī wanyu.’ **20** “Anīrīra
ūhoro ūyū kūrī andū a nyūmba ya Jakubu, na ūuhunjie
kū Juda, uuge atīrī: **21** Ta thikīrīriai inyuī andū aya
akīgu na mūtarī mbuguīro, o inyuī mūrī na maitho na
mūtionaga, na mūrī na matū na mūtiiguaga: **22** Githī inyuī
mūtiagīrīrwo nīkūnjītigīra?” ūguo nīguo Jehova ekuuga.
“Githī inyuī mūtiagīrīrwo nīkūinaina mūrī mbere yakwa?
Ndaatūmire mūthanga ūtuīke mūhaka wa iria rīrīa inene,
ngītua rūrīgo rwa gūtūura, rūtangīagararwo nī iria
rīu. Makūmbī ma maaī no moyane, no matingīrūtooria,
no mahūyūke, no matingīrwagarara. **23** No andū aya-rī,
marī ngoro cia rūng'athio na nemī; nīmahītītie njīra na
makoora. **24** Nao matingīra atīrī, ‘Nītwītigīrei Jehova

Ngai witū, ūrīa ūheanaga mbura ya kūmeria hīra, na ya gūkūria irio o kīmera gīakinya, o we ūrīa ūtūheaga mwīhoko wa kūgetha mahinda maakinya.’ **25** Mahītia manyu nīmo matūmīte mūraihīrīrio nī maūndū macio; mehia manyu matūmīte mwage maūndū marīa mega. **26** “Thīinī wa andū akwa-rī, nī kūrī andū aaganu arīa maikaraga moheirie ta andū arīa mategaga nyoni, na ta andū arīa mambaga mītego ya kūgwatia andū. **27** O ta ūrīa gīkerenge kīiyūraga nyoni, ūguo nīguo nyūmba ciao ciyūrīte ūheenania; matongete na makagīa na hinya, **28** ningī manorete na makanyoroka mwīrī. Waganu wao nīūingīhīte mūno; maticiiragīrīra mwana wa ndigwa nīguo ahootane ciira-inī, na matirūagīrīra kīhooto kīa mūndū mūkīa. **29** Githī ndikīagīrīirwo nīkūmaherithia nī ūndū wa maūndū macio?” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Githī ndikīagīrīirwo nī kwīrhīria harī rūrīrī ta rūrū? **30** “Ūndū mūūru mūno na wa kūmakania nīwīkīkīte būrūri-inī ūyū: **31** Anabii marathaga mohoro ma maheeni, nao athīnjīri-Ngai magaathana ūrīa mekwenda, nao andū akwa ūguo nīguo mendaga. No inyuī-rī, kīrīkīrīro-inī kīa maūndū macio mūgeeka atīa?

6 “Mwītharei mwīhonokie, inyuī andū a Benjamini! Mwītharei muume Jerusalemu! Huhai karumbeta mūrī kūu Tekoa! Īkīrai kīmenyithia kūu Bethi-Hakeremu! Nīgūkorwo ūūru nīūūkīte uumīte na mwena wa gathigathini, na nī ūūru wa kūniinanwo kūnene mūno. **2** Nīngananga Mwarī wa Zayuni, o ūcio mūthaka na mwībacīrīri mūno. **3** Arīithi marī na ndūūru ciao cia mbūri nīmagooka nīguo mamūūkīrīre; nīmakaamba hema

ciao imūthiūrūkīrie mīena yothe, o mūndū o mūndū akarangīra handū hake.” 4 “Mwīhaarīriei tūrūe nake! Arahūkai, rekei tūmūtharīkīre mīaraho! No rīrī, wūi-īya-ī! Nīkūratuka, nacio ciīruru cia hwaī-inī nīriraiha. 5 Nī ūndū ūcio, arahūkai, tūtharīkīre kūrī ūtukū, tūharaganie ciīgitio ciake iria nūmu!” 6 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Temai mītī mūmīige ihūba nene ing’etheire Jerusalemu. Itūura rīrī inene no nginya rīherithio; nī ūndū rīiyūrīte ūhoro wa kūhinyanīrīria. 7 O ta ūrīa gīthima gītherūkaga maaī-rī, ūguo noguo itūura rīu rītherūkaga waganu. Maūndū ma ūhinya na wanangi no mo maiguagwo kuo; ndwari ciakuo na nguraro nīcio ndūūraga nyonaga. 8 Atīrīrī, wee Jerusalemu, īfīkīra gūtaarwo, kwaga ūguo nīngūkūhutatīra na ndūme būrūri waku ūkire ihooru, nginya kwage mūndū ūngītūura kuo.” 9 Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: “Atīrīrī, andū nīmarekwo mahaare matigari ma Israeli mahinyītie, o ta ūrīa mūthabibū ūhaaragwo; cookerithia guoko honge-inī rīngī, o ta ūrīa mūcookereria wa thabibū ekaga.” 10 Nūū ingīkīarīria ndīmūkaanie na anjigue? Nūū ūngīthikīrīria? Matū mao nīmahinge, nī ūndū ūcio matiingīgua. Ndūmīrīri ya Jehova nīīmahītagīria, na matingīmīkenera. 11 No rīrī, nīi njiyūrītwo nī mang’ūrī ma Jehova, ndingīhota kūmahingīrīria. “Maitīrīrie ciana irī barabara-inī, na ūmaitīrīrie aanake arīa monganīte hamwe; mūthuuri na mūtumia wake, maitīkīrwo nīmo, o ūndū ūmwe na andū arīa akūrū, arīa maingīhītie mīaka. 12 Nyūmba ciao igaatuīka cia andū angī, o hamwe na mīgūnda yao na atumia ao, rīrīa ngaatambūrūkia

guoko gwakwa njūkīrīre andū arīa matūūraga būrūri ūcio,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **13** “Kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene, othe nīmakoroketio nī kwenda kwīguna; anabii o hamwe na athīnjīri-Ngai, othe nīmaheenanagia. **14** Mohaga kīronda kīa andū akwa taarī kīronda kīa andū matagurarītio mūno, makīmeeraga atīrī: ‘Gwī thayū, gwī thayū,’ o rīrīa gūtarī thayū. **15** Hihi nīmaconokaga nī mūtugo ūcio wao ūrī magigi? Aca, maticonokaga o na hanini; o na matirī rūkobe. Nī ūndū ūcio o nao makaagūanīra na arīa makaagūa; nīmakarūndwo rīrīa ngaamaherithia,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **16** Jehova ekuuga atīrī: “Rūgamai magomano-inī ma njīra, mūtuīrie ūhoro; ūrīrīrīai njīra iria ciageragwo tene, mūūrie harīa njīra ūrīa njega ūrī, nīguo mūmīgerere, nacio ngoro cianyu nīkahurūka. No inyuī mūkiuga atīrī, ‘Ithuī tūtikūmīgerera.’ **17** Nīndaigire arangīri nīguo mamūrangīre, ngiuga atīrī, ‘Ta thikīrīrīai karumbeta!’ No inyuī mūkiuga atīrī, ‘Ithuī tūtigūthikīrīria.’ **18** Nī ūndū ūcio, thikīrīrīai inyuī ndūrīrī; rorai wega inyuī aira, nīguo mūmenye ūrīa gūgekīka kūrī andū akwa. **19** Ta thikīrīria, wee thī: nīngūrehere andū aya mwanangīko, ūrī maciaro ma maūndū marīa mathugundaga, tondū nīmagīte gūthikīrīria ndūmīrīri yakwa, na nīmaregete watho wakwa. **20** Ngīrī na bata ūrīkū na ūbumba ūcio wa kuuma Sheba, kana igwa cia mūrīo cia kuuma būrūri wa kūraya? Maruta manyu ma njino matingītīkīrīka; magongona manyu matingenagia.” **21** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī: “Nīngwīkīra mīhīnga mbere ya andū aya. Maithe na ariū ao nīmakahīngagwo nīyo; andū a

itūūra hamwe na arata ao nīmagakua.” **22** Jehova ekuuga atīrī: “Ta rorai muone, nī harī na ita rīroka riumīte būrūri wa mwena wa gathigathini; rūrīrī rūnene nī rwarahūrītwo kuuma ituri-inī cia thī. **23** Manyiitīte mīguī na matimū; nī andū ooru matarī tha. Mūrurumo wao magīuka mahaicīte mbarathi, nī ta wa ndiihū cia iria rīrīa inene; maroka mehaarīirie ta andū moka mbaara nīguo magūtharīkīre, wee Mwarī wa Zayuni.” **24** Nītūiguīte ūhoro wa andū acio, namo moko maitū nīmorītwo nī hinya. Nītūnyiitītwo nī ruo rūnene, ruo rūhaana ta rwa mūtumia ūkūrūmwo. **25** Mūtikoimagare mūthīī mīgūnda, kana mūthīī na njīra, nī ūndū thū īyo īrī na rūhiū rwa njora, na kūrī na imakania irigiicīrie mīena yothe. **26** Inyuī andū akwa, mwīhumbei nguo ya ikūnia, na mwīgaragarie mūhu-inī; rīrai na kīgi, ta ūrīa mwana wa mūmwē arīragīrwo, nīgūkorwo mwanangi ūcio agaatūhithūkīra o rīmwe. **27** “Wee nawe nīngūtuīte mūgeria wa cuuma, nao andū akwa matariī ta kīgera, nīguo wee ūrorage na ūthimage mīthīire yao. **28** Nī aremi momītie ngoro, mathīiaga magīcambanagia. Mahaana o ta gīcango na kīgera; othe mekaga maūndū mathūku mūno. **29** Ihuruti nīrahurutīra mwaki na hinya nīguo ūcine ngocorai, no rīrī, wīra ūcio ūrarutwo wa kūmatheria no wa tūhū; arīa aaganu matirathera. **30** Andū acio marīītagwo betha-īrīa-īregetwo, nī ūndū Jehova nīamaregeete.”

7 Íno nīyo ndūmīrīri iīrīa yakinyīrīire Jeremia yumīte kūrī Jehova, akiīrwo atīrī: **2** “Thī ūrūgame kīhingo-inī kīa nyūmba ya Jehova na ūrī hau wanīrīre ūhoro ūyū, uuge atīrī: “Thikīrīriai ndūmīrīri ya Jehova, inyuothē

andū a Juda, inyuī mūtoonyagīra ihingo-inī ici nīguo
mūgathathaiye Jehova. **3** Jehova Mwene-Hinya-Wothe,
Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: Garūrīrai mīthīire yanyu o
na ciīko cianyu, na niī nīngareka mūtūure kūndū gūkū.
4 Tigai gūikaraga mwīhokete ndeto cia maheeni, muge
atīrī, “īno nī hekarū ya Jehova, ti-itherū nī hekarū ya
Jehova, nī hekarū ya Jehova ki!” **5** Nī ūndū-rī, mūngīagīria
mīthīire yanyu na ciīko cianyu biū, na mūtuanagīre
ciira na kīhotoo mūndū na ūrīa ūngī-rī, **6** mūngīaga
kūhinyīrīria mūndū wa kūngī, kana mwana wa ngoriai,
kana mūtumia wa ndigwa-rī, na mwage gūitithia thakame
ya mūndū ūteehītie kūndū gūkū-rī, o na ningī mwage
kwīgerithia ngero nī ūndū wa kūrūmīrīra ngai ingī-
rī, **7** hīndī īyo nīngareka mūtūure kūndū gūkū, o gūkū
būrūri ūyū ndaheire maithe manyu nginya tene na tene.
8 No rīrī, mwīhokete ndeto cia maheeni itarī kīene.
9 “Anga mūrīiyaga na mūkooragana, na mūgatharia,
na mūkehīta na maheeni, mūgīcinagīra Baali ūbumba,
na mūkarūmīrīra ngai ingī iria mūtooī, **10** na ningī
mūgacooka mūgooka mūkarūgama mbere yakwa thīnī
wa nyūmba īno ītanītio na Rītwa rīakwa, mūkoiga
atīrī, “Tūrī agitīre”; mūgitīrwo nīguo mwīkage maūndū
macio mothe marī magigi? **11** Nyūmba īno ītanītio na
Rītwa rīakwa mūmītuīte ngurunga ya atunyani? No niī
nīndīoneire maūndū macio! Ūguo nīguo Jehova ekuuga.
12 “Rīu ūkīrai mūthīī Shilo, kūndū kūrīa ndambire gūtua
gīkaro kīa Rītwa rīakwa, nīguo mwīonere ūrīa ndeekire
kuo nī ūndū wa waganu wa andū akwa a Isiraeli. **13**
Jehova ekuuga atīrī: Rīrīa inyuī mwekaga maūndū macio

mothe, niĩ nĩndamwaragĩria kaingĩ kaingĩ, no mütigana kunjigua; ndamwítire no mütigana kunjítika. **14** Nĩ ūndū ūcio, ūrĩa ndeekire kuu Shilo noguo ngeeka nyúmba ĩno ũitanítio na Ríitwa ríakwa, o hekarũ ĩno mwihokete, kündū gükü ndamüheire inyuĩ o na ngîhe maithe manyu. **15** Nïngamüingata mwehere mbere yakwa, o ta ūrĩa ndeekire ariü a ithe wanyu othe, nõo andü a Efiraimu.’ **16** “Nĩ ūndū ūcio, tiga kûhoera andü aya, kana ūmathaithanírřre, kana ūmaarírřie, o na kana ūhooe ndímekřre ūndū tondü ndingüthikírřia. **17** Kaĩ wee ūtarona ūrĩa mareka kuu matüura-inĩ ma Juda, o na kuu njira-inĩ cia itüura ríja Jerusalemu? **18** Ciana iroina ngü, namo maithe mao magaakia mwaki, nao atumia magakanda mütu, makarugíra ngai ūrĩa ūtagwo Mûthamaki-Mündü-wa-nja wa kûrĩa Igürü tûmígate, na maitire ngai ingĩ maruta ma indo cia kûnyuuo nîguo maathiríkie ndaakare. **19** Jehova egüküuria atírř: Nĩ niĩ maraathiríkia? Githř andü aya ti o ene marethükia meconorithie? **20** “Nĩ ūndū ūcio-ři, Mwathani Jehova ekuuga atírř: Marakara na mang’ürř makwa nîmagaitírřio kündū gükü, magaaitírřio mündü na nyamü, na mítř ya gîthaka o na maciaro ma thř, namo nîmagaakana na matikahoreka. **21** “Üü nîguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli, ekuuga: Thiři na mbere na kuongerera maruta ma magongona manyu ma njino harř magongona manyu marřa mangĩ, na mûrře nyama icio inyuĩ ene! **22** Nĩ ūndū rírřia ndaarutire maithe manyu kuu bûrři wa Misiri na ngîmaaríria, ndiamahaire o mawatho makoniř maruta ma njino na magongona, **23** no nîndamaheire ríathani rírři: Atírř, njathřkagřrai,

na niĩ nĩngütuïka Ngai wanyu na inyuï mütuïke andū akwa. Thiiagai na mîthiïre ïrïa yothe ndïrïmwathaga, nïguo muonage maündü mega. **24** No rïrï, matiigana künjigua kana kürümëbïya ûhoro ûcio; handü ha gwïka ûguo-rï, maarümïrïrie ûremi wa ngoro ciao njûru. Nao maacockire na thuutha, makïaga gûthiï na mbere. **25** Kuuma hïndï ïrïa maithe manyu moimire bûrûri wa Misiri nginya rïu, ndïmûtumagïra ndungata ciakwa cia anabii, mûthenya o mûthenya, na hïndï o hïndï. **26** No rïrï, o matiigana gûthikïrïria kana kürümëbïya ûhoro ûcio. No nïmoomirie ngoro ciao na makïagana gûkïra maithe mao.’ **27** “Wameera maündü macio mothe-rï, matigaagûthikïrïria; o na rïrïa ûkaameeta, matigaaggwïtika. **28** Nï ûndü ûcio, meere atïrï, ‘Rûrû nïruo rûrïrï rûrïa rûregete gwathikïra Jehova Ngai waruo, o na rûkarega gûtaarwo. Ûhoro-wa-ma nñûthirïte; nñûmehereire ûkoima mîromo-inï yao biü. **29** Enjwoi njuïrï cianyu mûcîte, mûcooke mûcakae mûrï kuu tûrîma-igûrû kûrïa gûtigïtwo gûtarï kïndü, nï ûndü Jehova nïaregete na agatiganïria rûciaro rûrû arakariire. **30** “Jehova ekuuga atïrï, andû aya a Juda nîmekîte maündü mooru maitho-inï makwa. Nîmaigîte mîhianano ïyo yao ïrï magigi kuu thînï wa nyûmba ïyo ïitanïtio na Rûtwa rîakwa, makamîthaahia. **31** Nîmakîte kündü gûtûugïru gwa Tofethi, kuu Gîtuambainï kïa Beni-Hinomu, nïguo macinagïre aanake na airïtu ao na mwaki kuo, ûndü niï itaathanire wîkagwo, o na ûndü ûtarï wagïa meciiria-inï makwa. **32** Nî ûndü ûcio Jehova ekuuga atïrï, mwîmenyererei, tondü matukû nîmarooka, rîrïa andû matagacooka gwîta kündü gûkû

Tofethi kana Gītuamba kīa Beni-Hinomu, no gūgeetagwo
Gītuamba gīa Kūūraganīrwo. Nīgūkorwo kū Tofethi
nīkuo magaathikaga andū arīa akuū nginya kwage handū
hangīthikanwo. **33** Hīndī īyo ciimba cia andū acio
nīigatuīka nyama cia kūrīo nī nyoni cia rīera-inī, o na
nyamū cia gīthaka, na gūtigakorwo o na mūndū ūmwe
wa gūcirira. **34** Ningī nīnganiina mīgambo ya gīkeno
na ya kūrūūhia, na mīgambo ya gīkeno kīa mūhiki na
mūhikania kū matūūra-inī ma Juda, o na njīra-inī cia
Jerusalemu, nī ūndū būrūri ūcio nīgakira ihooru.

8 “Jehova ekuuga atī ihinda rīu, mahīndī ma athamaki
na ma anene a Juda, na mahīndī ma athīnjīri-Ngai na ma
anabii, o na mahīndī ma andū a Jerusalemu nīmakarutwo
mbīrīra-inī ciao. **2** Makaanīkīrwo riūa, na mweri, na
njata ciothe cia igūrū, icio mendete na magacitungatīra,
o icio maarūmīrīre, na magatuīria kīrīra harī icio,
na magacihooya. Mahīndī macio matikoonganio kana
mathikwo, no magaatuīka ta rūrua rūharaganītio gūkū
thī. **3** Kūrīa guothe ngaamathaamīria, matigari mothe
ma rūrīrī rūrū rwaganu, makeeriragīria gūkua handū
ha gütūūra muoyo, ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-
Wothe ekuuga.” **4** “Meere atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga,
“Andū mangīgūa thī-rī, githī maticookaga gūükīra?
Mūndū angīhītia njīra-rī, githī ndamīcookagīrīra? **5** Nī
kīrī gitūmīte andū aya mathīrī na mbere kūūhutatīra?
Andū a Jerusalemu maahutatagīra nīkī? Matūūrīte
marūmītie maūndū ma maheeni, makarega gūcooka.
6 Nīndīmathikīrīrie wega mūno, no matiaragia ūndū
ūrīa wagīrīre. Gūtirī o na ūmwe wao wīriraga waganu

wake, akoiga atīrī, “Njīkīte ūguo nīkī?” O mūndū wao arūmagīrīra njīra yake o ta mbarathi īteng’ere te ītoonye mbaara-inī. 7 Mūrūaru ūrī rīera-inī nīūmenyaga mahinda maguo ma gūcookā, o nacio ndirahūgī, na thūngūrūrū, na nyamīndigi nīcimenyaga mahinda ma cio ma gūcookā. No andū akwa matiūrī maūndū marīa Jehova endaga mekwo.

8 “Mwakīhota atīa kuuga atīrī, “Tūrī oogī, nī ūndū tūrī na watho wa Jehova,” o rīrīa karamu ka maheeni ka aandīki-marūa kaūgarūrīte gakaūtua wa maheeni? 9 Andū arīa oogī nīmagaconorithio; nīmakagega na magwatio nī mūtego. Kuona atī nīmareganīte na ndūmīrīri ya Jehova, ūūgī ūrīa makīrī naguo nī ūrīkū? 10 Nī ūndū ūcio-rī, atumia ao nīngamaheana kūrī arūme angī, nayo mīgūnda yao ndīmīheane kūrī andū ageni. Kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene, othe nīmakoroketio nī kwenda kwīguna; anabii o hamwe na athīnjīri-Ngai, othe nīmaheenanagia. 11 Mohaga kīronda kīa andū akwa taarī kīronda kīa andū matagurarītio mūno. Moigaga atīrī, “Gwī thayū, gwī thayū,” o rīrīa gūtarī thayū. 12 Hihi nīmaconokaga nī mūtugo ūcio wao ūrī magigī? Aca, maticonokaga o na hanini; o na matirī rūkobe. Nī ūndū ūcio o nao makaagūanīra na arīa makaagūa; nīmakarūndwo rīrīa makaaherithio, ūguo nīguo Jehova ekuuga. 13 “Jehova ekuuga atīrī, nīnganina magetha mao, mīthabibū ndīgaakorwo ūrī na thabibū. Gūtikagīa na ngūyū mīkūyū-inī, namo mathangū mayo nīmakahooha. Kīndū kīrīa gīothe ndīmaheete nīmagatunywo.” 14 “Tūikarīte haha nīkī? Cookanīrīrai hamwe! Nītūurei, tūtoonye matūūra marīa mairigīrīwo na hinya tūgakuīre kuo!

Nīgūkorwo Jehova Ngai witū nīwe ūtwathīrīrie gīkuū,
agatūhe maaī maroge tūnyue, nī ūndū nītūmwīhīirie.

15 Tūtūrīte twīrīgīrīre atī nīgūkūgīa thayū, no gūtirī
ūndū mwega ūtūkorete, tūkerīgīrīra ihinda rīa kūhonio,
no rīrī, no kīmako kīonekaga. **16** Mūtīihīre wa mbarathi
cia thū ūraiguo kuuma Dani; mbarathi ciao cia njamba
iraania būrūri wothe ūkainaina. Mookīte kūrīa būrūri na
kīrīa gīothe kīrī kuo, na marīe itūūra inene na arīa othe
matūūraga kuo.” **17** “Atīrīrī, nīngamūrehithīria nyoka
irī thumu gatagatī kanyu, ndīmūrehithīrie ndūra iria
itangīhoorereka, nacio nīikamūrūma,” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. **18** Wee ūhooreragia rīrīa ndī na kīeha-rī, ngoro
yakwa nīringīkīte. **19** Ta thikīrīria kīrīro kīa andū akwa
marī būrūri wa kūraya: “Atīrīrī, githī Jehova ndarī kūu
Zayuni? Mūthamaki wakuo-rī, kaī atatūūraga kuo?” “Nī
kīi gītūmīte maathirīkie nīguo ndaakare na ūndū wa
mīhianano īyo yao methondekeire, makandakaria na
mīhianano īyo yao ya kūngī ūtarī kīene?” **20** “Ihindā
rīa magetha nīrīhītūku, nayo hīndī ya riūa ūgathira, na
tūtīhonoketio.” **21** Kuona atī andū akwa nīmahehenjetwo-
rī, o na nīi ndīmūhehenje; nīndīracaaya na nīnyiifītwo
nī kīmako kīnene. **22** Kaī gūtarī ndawa kūu Gileadi?
Gūtirī mūthondēkani kuo? Ironda cia andū akwa cikīagīte
kūhona nīkī?

9 Naarī korwo mūtwe wakwa nī itherūkīro rīa maaī,
namo maitho makwa nī gīthima kīa maithori! Ingīrīraga
mūthenya na ūtukū, ngīrīrīra andū akwa arīa moragītwo.
2 Naarī korwo ndī na nyūmba ya kūrarīrīwo nī agendi kūu
werū-inī, nīgeetha ndige andū akwa, thiī ndīmehere;

nī ūndū othe nī itharia, othe nī gīkundi kīa andū matangīihokeka. **3** “Mahacaga nīmī ciao magacitua ta ūta wa gūikia ndeto cia maheeni. Úhootani ūrīa marī naguo būrūri-inī, nduumanīte na ūhoro wa ma. Moimaga rīhia-inī rīmwe magatoonya rīhia-inī ūrīa ūngī; na matinjūū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **4** “Mwīhūgei arata anyu; mūndū ndakehoke mūrū wa nyina. Nīgūkorwo mūrū wa nyina na mūndū nī mūheenania, na mūrata wa mūndū nī mūcambania. **5** Mūrata aheenagia mūratawe, na gūtirī mūndū o na ūmwe waragia ūhoro wa ma. Maarutīte nīmī ciao kwaria ndeto cia maheeni; menogagia na mīhang’o o ya kwīhia. **6** Wee ūtūrāga ūrigiicīrio nī maheeni, nao aheenania acio nīmaregete kūmenyana na nī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **7** Tondū ūcio Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Atīrīrī, nīngamageria, na ndīmatherie na mwaki, nī ūndū-rī, nīatīa ūngī ingīka nī ūndū wa mehia ma andū akwa? **8** Nīmī ciao itariī ta mīguī ya kūragana; no ndeto cia maheeni ciaragia. O mūndū aaragīria ūrīa ūngī ndeto cia thayū na kanua gake, no ngoro-inī yake-rī, aikaraga amwambīire mūtego.” **9** Jehova ekūuria atīrī, “Anga ndakīaga kūmaherithia nī ūndū wa maūndū macio? Anga ndakīaga kwīrhīria harī rūrīrī ta rūrū?” **10** Nīngūrīra na ngirīke nī ūndū wa irīma, o na njakaye nī ūndū wa ūrīthio wa werū. Nīgūkirīte ihooru na gūkaaga mūndū ūngītuīkanīria kuo, na mwanio wa ng’ombe ndūraiguīka kuo. Nyoni cia rīera-inī na nyamū cia gīthaka nīciūrīte, igeethīira. **11** “Ngaatua itūūra rīa Jerusalemu hība ya mahiga, gūtuīke kūndū gwa gūtūrīwo nī mbwe; namo matūūra ma Juda nīngamaharagania,

kwage mündū o na ūmwe ūngītūūra kuo.” **12** Rīu-rī, nī mündū ūrīkū mūūgī ūngītaūkīrwo nī ūhoro ūyū? Nūū hihi ūtaarītwo nī Jehova nīguo atūtaarīrie? Nī kī gītūmīte būrūri ūyū wanangwo na ūgakira ihooru, ūgatuīka ta werū mūtheri nginya gūkaaga mündū ūngītuīkania kuo?

13 Jehova ekuuga atīrī, “Gītūmi nī tondū nīmatirikire watho wakwa ūrīa ndaamaheire; matinjathīkīre, o na kana makarūmīrīra watho wakwa. **14** Handū ha ūguo, o maarūmīrīre ūremi wa ngoro ciao, na makarūmīrīra Mabaali, o ta ūrīa maithe mao maamonereirie.” **15** Nī ūndū ūcio-rī, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli ekuuga ūū: “Atīrīrī, nīngūtūma andū aya marīe irio ndūrū, na manyue maaī marī na thumu. **16** Nīngūmahurunja ndūrīrī-inī iria o ene matooī, o na kana maithe mao, njooke ndīmaingatithie na rūhiū rwa njora nginya ndīmaniine biū.” **17** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Mwīcūraniei rīul ītai atumia arīa marīraga makīgirīkaga moke; tūmanīrai atumia arīa oogī mūno thīnī wao moke. **18** Nīmeerwo moke narua, matūrīrīre nginya maitho maitū maiyūre maithori, nacio imone cia maitho maitū inyūrūrūkie maithori ta tūrūū.

19 Mūgambo wa andū maragirīka nīūraiguuo kuuma Zayuni: ‘Hī, kaī rīu tūrī aanange-ī! Kaī nītūconorithītio mūno-ī! No nginya tuume būrūri witū, tondū nyūmba ciitū nīcimomoretwo.’” **20** No rīrī, inyuī atumia aya, ta thikīrīriai kiugo kīa Jehova; hingūrai matū manyu mūigue ciugo cia kanua gake. Oniai airītu anyu kūgirīka; o mündū nīarute ūrīa ūngī gūcakaya. **21** Gīkuū kīambatīte gīgaatoonyera ndirica-inī ciitū, na gīgatoonya nyūmba

ciitū iria ciirigīrwo na hinya, nīkīniinīte ciana ciitū kūu barabara-inī cia itūura, o na aanake aitū makaniinwo kuuma kūu ihaaro-inī. **22** Meere ūū, “Jehova ekuuga atīrī: “Ciimba cia andū nīkaragana ta rūrua rūrī mūgūnda, na ta itira iria itinītio igatigwo na thuutha nī mūgethi, itarī na mūndū wa gūcicookanīrīria.” **23** Jehova ekuuga atīrī: “Mūndū ūrīa mūugī-rī, nīatige kwīgaatha nī ūndū wa ūugī wake, kana mūndū ūrīa ūrī na hinya egaathe nī ūndū wa hinya ūrīa arī naguo, o na kana gitonga kīgathe nī ūndū wa ūtonga wakīo, **24** no rīrī, mūndū ūrīa ūkwīgaatha, nīegaathe nī ūndū wa ūhoro ūyū: atī we nīataukīirwo na akamenya atī niī nī niī Jehova, ūrīa wīkaga maūndū ma ūtugi, na ngatuanīra ciira kīhooto na ngarūmia ūthingu gūkū thī, nī ūndū maūndū macio nīmo ngenagio nīmo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **25** Jehova ekuuga atīrī, “Matukū nīmagooka rīrīa ngaaherithia andū othe arīa maruīte o mīrī yao iiki, **26** nao nī andū a būrūri wa Misiri, na a Juda, na a Edomu, na a Amoni, na a Moabi, na arīa othe matūrīraga werū-inī kūndū kūraya. Nīgūkorwo andū a ndūrīrī ici ciothe ti aruu kūna, o na andū a nyūmba yothe ya Israeli matiruīte ngoro.”

10 Ta thikīrīriai mūigue ūhoro ūrīa Jehova ekūmwīra, inyuī andū a nyūmba ya Israeli. **2** Jehova ekuuga atīrī: “Tigai kwīruta mīthīire ya ndūrīrī, kana mūguoyohio nī morirū ma kūrīa igūrū, o na gūtuīka ndūrīrī icio nīguoyohetio nīmo. **3** Nīgūkorwo mītugo ya andū acio ndīrī kīene: matemaga mūtī mūtitū, ūkarutīrwo wīra nī bundi, akawacūhia na ithanwa rīake. **4** Maūgemagia na betha na thahabu; maūhūrīragīrīra na mīcumarī na

nyondo ndūkae kwenyenya. **5** Útarīi ta kīndū gīa kūhahūra nyamū gīthecereirwo mūtī mūgūnda-inī wa marenge, mīhianano yao ndīngīhota kwaria; ningī no nginya īkuuo, tondū ndīngīhota gwītwara. Mūtikanamītigīre; ndīngīhota gwīka ūru o na kana gwīka wega o na ūrīkū.”

6 Atīrīrī, gūtirī ūngī ūtarīi tawe, Wee Jehova; Wee ūrī mūnene, narīo rītwa rīaku nī rīrī ūhoti mūnene. **7** Nū ūtangīgwītigīra, Wee mūthamaki wa ndūrīrī? Wee nowe wagīriire gwītigīrwo. Thīnī wa andū arīa othe oogī a ndūrīrī, o na mothamaki-inī mao mothe, gūtirī ūngī ūhaana tawe. **8** Acio othe-rī, matīciiragia, no nī akīgu; mataaragwo nī mīhianano ītarī kīene o īrīa īthondeketwo na mītī. **9** Īgemagio na betha īrīa hūure ūrūtītwo Tarishishi, na thahabu ūrūtītwo Ufazu. Kīndū kū gīthondeketwo na moko ma bundi, na ma mūturi wa thahabu gīcookaga gīkahumbīrwo na rangi wa bururu na wa ndathi, ciothe ithondeketwo nī andū arīa oogī na wīra ūcio. **10** No Jehova nīwe Ngai ūrīa wa ma; nīwe Ngai ūrīa ūrī muoyo, o na mūthamaki ūrīa ūtūrūraga tene na tene. Rīrīa arakarīte-rī, thī nīthingithaga, nacio ndūrīrī itingītiiria mang'ūrī make. **11** “Meerei atīrī, ‘Ngai icio itoombire igūrū na thī, nīigathira gūkū thī, na ithire kūrīa guothe gūtambūrūkīrio matu mairū.’” **12** No rīrī, nī Ngai wombire thī na hinya wake; akīhaanda thī na ūugī wake, na agītambūrūkia matu mairū na ūndū wa ūmenyo wake. **13** Hīndī īrīa we agūthūka-rī, maaī marīa marī igūrū matu-inī nīmarurumaga; nīwe ūtūmaga thaatū waambate na igūrū uumīte ituri ciothe cia thī. Atūmaga rūheni rūuke rūrehanīte na mbura, na

akarehithia rūhuho ruumīte makūmbī-inī make. **14** Andū othe nīmagīte meciiria na makaaga ūūgī; nake mūturi wa thahabu o wothe nīaconorithītio nī mīhianano īyo yake. Nī ūndū mīhianano īyo yake ya gwīturīra nī ya maheeni; ndīrī mīhūmū thīinī wayo. **15** Ndīrī kīene, nī ya kūnyararwo; narō ihinda rīayo rīa gūciirithio rīakinya-ri, nīgathira biū. **16** We ūcio Rūgai rwa Jakubu ndatariī tayo, nīgukorwo nīwe Mūumbi wa indo ciothe, o hamwe na Isiraeli mūhīrīga ūrīa, eegwatīre ūtuīke igai rīake, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīrīo rīitwa rīake. **17** Ohai mīrigo yanyu mūthaame būrūri ūyū, inyū arīa mūtūūrīte mūrigiicīrio nī thū. **18** Nīgukorwo Jehova ekuuga atīrī: “Ihinda rīrī nīrīo ngūkia andū arīa othe matūūraga būrūri ūyū ta maikītio na kīgūtha; Nīngūmarehithīria mīnyamaro, nīgeetha manyiitwo mīgwate.” **19** Wūi-īiya-wakwa, nī ūndū wa itihia rīrīa ndīhītio-ī! Ironda ciakwa itingīhona! No ngīcookeria ūhoro ngiuga atīrī, “Ūyū nī mūrimū wakwa, na no nginya ndīūkirīrīie.” **20** Hema yakwa nīyanangītwo, nayo mīkanda yayo yothe īgatuīkanga. Ariū akwa nīmanjehereire magethīira na rīu matikīrī ho; rīu gūtīrī mūndū mūtigaru wa kwamba hema yakwa, o na kana wa gūtambūrkia mataama mayo. **21** Arīithi matīciiragia, na matituīragia ūhoro harī Jehova; nī ūndū ūcio matigaacagīra, nacio ndūūru ciao ciothe cia mbūri nīihurunjūkīte. **22** Ta thikīrīrīai! Nītūrakinyīrio ūhoro, tūkeerwo atīrī, kūrī na gacagaca nene kuuma būrūri wa mwena wa gathigathini! Gacagaca īyo nīgatūma matūūra ma Juda makire ihooru, ītūme matūīke ma gūtūūragwo nī mbwe. **23** Atīrīrī Wee Jehova,

nīnjūūī atī muoyo wa mūndū ti wake we mwene;
mūndū we mwene ti we ūrūngagīrīria makinya make. **24**
Atīrīrī Wee Jehova, herithia, no ūherithie na kīhooto;
ndūkaherithie ūrī na marakara, ndūkae kūniina ndūke
kīndū hatarī. **25** Itūrūrīra ndūrīrī iria itakūūī mang'ūrī
maku, ūmaitūrūrīre andū arīa matakayagīra rītwa rīaku.
Nī ūndū-rī, nīmahukītie Jakubu; mamūhukītie biū, naguo
būrūri wake makawananga.

11 Īno nīyo ndūmīrīri iřia yakinyīrīire Jeremia yumīte
hari Jehova: **2** “Ta thikīrīria mohoro ma kīrīkanīro gīkī,
ūcooke ūhe andū a Juda o na andū arīa matūrāga
Jerusalemu ūhoro wamo. **3** Meere atīrī, ūū nīguo Jehova,
Ngai wa Isiraeli ekuuga: ‘Atīrīrī, kūgwatwo nī kīrumi,
nī mūndū o wothe ūrīa ūtaathīkagīra mohoro marīa
marī kīrīkanīro-inī gīkī; **4** namo nī mohoro marīa
ndaathire maithe manyu rīrīa ndamarutire būrūri
wa Misiri, ngīmaruta kūu icua-inī rīa gūtwekia igera.’
Ngīmeera atīrī, ‘Njathīkagīrai na mūhingagie maūndū
marīa mothe ndīmwathīte, na inyuī nīmūgūtuīka andū
akwa, na niī ndūke Ngai wanyu. **5** Hīndī ūyo, niī
na Niī nīngahingia mwīhītwa ūrīa ndehītīire maithe
manyu, atī nīngamahe būrūri ūrī būthi wa iria na
ūukī,’ na nīguo būrūri ūyū mwīgwatīire ūmūthī.” Na
niī ngīmūcookeria atīrī, “Kūrotuīka ūguo, Jehova.”
6 Jehova aanjīrīre atīrī, “Hunjanīrīai mohoro macio
mothe matūūra-inī ma Juda o na kūu barabara-inī
cia Jerusalemu, ūmeere atīrī: ‘Thikīrīrīai mohoro ma
kīrīkanīro gīkī na mūmarūmagīrīre. **7** Kuuma hīndī
iřia ndaarutire maithe manyu kūu būrūri wa Misiri,

nginya ūmūthī, ndūrīte ndīmakaanagia o hīndī o hīndī,
ngameera atīrī, “Njathīkagīrai.” **8** No matiigana kūnjigua
kana kūrūmbūya ūhoro ūcio; handū ha gwīka ūguo, o
maarūmīrīire ūremi wa ngoro ciao thūku. Nī ūndū ūcio
na nī ngīmarehithīria irumi ciothe cia kīrīkanīro kū
ndaamaathīte marūmagīrīre no-o makīaga gūkīhingia.” **9**
Ningī Jehova akīnjīra atīrī, “Nī harī ndundu ya njūkanīrīro
īthugundītwo thīinī wa andū a Juda, o na thīinī wa andū
arīa matūrūraga Jerusalemu. **10** Nīmacookereire mehia
ma maithe mao ma tene, arīa maaregire kūigua ndeto
ciakwa. Nīmarūmīrīre ngai ingī nīgeetha macitungatīre.
Nyūmba cierī, ya Isiraeli na ya Juda, nīthūkītie kīrīkanīro
kīrīa ndaarīkanīre na maithe mao ma tene. **11** Nī
ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī: ‘Nīngūmarehithīria
mwanangīko matangīhota kūrīra. O na mangīkaangaīra,
ndikamathikīrīria. **12** Andū a matūura ma Juda na arīa
matūrūraga Jerusalemu nīmagathiī gūkaīra ngai icio
macinagīra ūbumba, no itikamateithia o na hanini hīndī
īrīa magaakorwo nī mwanangīko. **13** Wee Juda-rī, ūrī na
ngai nyingī o ta ūrīa matūura maku maigana, na igongona
iria ūhaandīte cia gūcinīra ngai īyo ya thoni ītagwo
Baali ūbumba nī nyingī o ta barabara cia Jerusalemu.’
14 “Tiga kūhoera andū aya, kana ūmathaithanīrīre, o
na kana ūmaarīrīrie, tondū ndikamathikīrīria hīndī īrīa
makaangaīra marī mīnyamaro-inī. **15** “Mwendwa wakwa
nī atīa areka thīinī wa hekarū yakwa, o agīthugundaga
maūndū mooru na andū aingī? Anga nyama iria
nyamūre cia kīgongona-inī ciahota kūgīrīria iherithia
rīaku? Amu ūgīkenaga rīrīa ūgwīka maūndū maku ma

waganu.” **16** Jehova, akūheete rī̄twa atī̄rī: Mūtamaiyū mūruru mwega ūrī na maciaro mathaka makīoneka. No rī̄rī, nēkūūgwatia mwaki, aūcine na mūrurumo wa kīhuhūkanio kīnene, nacio honge ciaguo ciunīkange. **17** Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o ūcio wakūhaandire wee, nīwe ūgūtuīrīire ūkorwo nī mwanangīko, tondū rī̄rī, andū a nyūmba ya Isiraeli na andū a nyūmba ya Juda nīmekīte maūndū mooru, makaandakaria nī ūndū wa gūcinīra Baali ūbumba. **18** Nīndamenyire ndundu yao njūru nī ūndū Jehova nīānguūrīirie, nīgūkorwo o ihinda rī̄u nīanyonirie ūrīa meekaga. **19** Niī ndatariī ta gatūrūme kahooreri koimagarītio gagathīnjwo; ndiamenyaga atī nīmathugundīte kūnjika ūūru, makiugaga atīrī, “Nītwanangei mūtī ūyū na maciaro maguo; nītūmūniinei oime būrūri-inī wa arīa marī muoyo, nīgeetha rī̄twa rī̄ake rī̄tikanacooke kūririkanwo o rī, o rī.” **20** No rī̄rī, Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o wee ūtuaga ciira na kīhooto na ūkoiuuria maūndū ma ngoro na ma meciiria-rī, reke ndī̄ionere wee mwene ūkīndīhīria harī andū aya, nīgūkorwo wee nīwe ndekereirie maūndū makwa mothe. **21** “Nī ūndū ūcio, ūū nīguo Jehova ekuuga ūhorō-inī ūkonī andū a Anathothu, acio marenda gūkūruta muoyo, makoiga atīrī, ‘Tiga gūcookā kūratha mohoro ūkīgwetaga rī̄itwa rī̄a Jehova, nīgeetha tūtigakūūrage na moko maitū’; **22** nī ūndū ūcio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: ‘Nīngamaherithia. Aanake ao makooragwo na rūhiū rwa njora, nao ariū ao na aarī ao mooragwo nī ng’aragu. **23** Gūtirī mūndū o na ūmwe wao ūgaatigara, tondū

nīngarehithīria andū a Anathothu mwanangīko mwaka-inī ūrīa makaaherithio.”

12 Atīrīrī, Wee Jehova ūtūrūaga ūnduagīra ciira na kīhoto rīrīa rīothe ndarehe ciira mbere yaku. No rīrī, no nyende twaranīrie nawe ūndū ūkonī kīhoto gīaku: Nī kīī gītūmaga mūthīire wa mūndū ūrīa mwaganu ūgaacīre? Nī kīī gītūmaga andū arīa matarī wītīkio matūure meganganīte? **2** Ūmahaandīte, nao makagīna na mīri; makūraga na magaciara maciaro. Ūgwetagwo hīndī ciothe nī tūnua twao, no meciiria ma ngoro ciao marī haraaya nawe. **3** No rīrī, Wee Jehova nīūnjūū; nīwe ūnyonaga na ūkoiuruia meciiria makwa ūndū ūgūkonī. Maguucūrūrie ta ng'ondu irathiī gūthīnjwo! Maamūre ūmetererie mūthenya wao wa kūūragwo! **4** Nī ihinda rīigana atīa būrūri ūgūtūura ūng'arīte, nayo nyeki mīgūnda-inī yothe ūikare ūhoohete? Tondū andū arīa matūuraga kuo nī andū aaganu-rī, nyamū na nyoni nīthirīte. Ningī, andū acio maroiga atīrī, “Ndakoona ūrīa tūkaarīkīrīria.” **5** “Angīkorwo nīūteng'eranītie na andū marathiī na magūrū nao magakūhūmia-rī, wakīhota atīa gūcindana na mbarathi? Angīkorwo nīūhīngagwo ūkīgerera būrūri ūrī thayū-rī, ūgaakīhota atīa gūtūrīkania iħinga iria irī hūgūrūrū-inī cia Jorodani? **6** Ariū a maitūguo, na andū a nyūmba ya thoguo-rī, o nao nīmagūkunyanīre; nīmanīrīire na mūgambo magūūkīrīre. Ndūkae kūmeehoka, o na mangīaria wega waku atīa. **7** “Niī nīngūtirika nyūmba yakwa, na ndiganīrie igai rīakwa; nīngūneana ūrīa nyendete moko-inī ma thū ciake. **8** Igai rīakwa rītuīkīte ta mūrūūthi ūrī gīthaka-

inī harī niī. Nīkūrarama ūndaramīire, nī ūndū ūcio ngaūthūura. **9** Githī igai rīakwa rītituīkīte ta nyoni ndīanya ma īrī maroro harī niī, īrīa nyoni iria ingī ndīanya īthiūrūrūkagīria ikamītharīkīra? Thiī ūkonganie nyamū ciothe cia gīthaka; cirehe imatambuure. **10** Arīithi aingī nīmakananga mūgūnda wakwa wa mīthabibū, na marangīrīrie mūgūnda wakwa; nīmagatūma mūgūnda wakwa ūrīa mwega ūtuīke rūng'ūrī rūkirīte ihooru. **11** Magaatūma gūkire ihooru, gūtuīke kūndū kūng'aru na gūkirīte ihooru maitho-inī makwa; būrūri ūcio wothe nīugathūkangio nī ūndū gūtirī mūndū wakūrūmbūya. **12** Werū-inī guothe kūrīa gūtūūgīru aniinani nīkuo makaiyūra, nīgūkorwo rūhiū rwa njora rwa Jehova nīrūkaniinana kuuma gīturi kīmwe kīa būrūri nginya kīrīa kīngī; gūtigakorwo mūndū o na ūrīkū ūgaakorwo na thayū. **13** Makaahandaga ngano, makagetha mīigua; makeenogia na matione kīndū. Nī ūndū ūcio-rī, conokerai magetha manyu, tondū wa marakara mahiū ma Jehova.” **14** Jehova ekuuga atīrī: “Ha ūhoro wa andū acio aaganu maandigiiciīrie, o acio matunyaga andū akwa a Isiraeli igai rīrīa ndaamaheire-rī, nīngamamunya kuuma mabūrūri mao, na munye nyūmba ya Juda yume gatagatī kao. **15** No rīrī, thuutha wa kūmamunya nīngacooka ndīmaiguīre tha na njookie o ūmwe wao igai-inī rīake mwene, būrūri-inī wake kīūmbe. **16** Ningī mangīkeruta wega mīthiīre ya andū akwa na mehīte makīgwetaga rīītwa rīakwa moige atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo,’ o ta ūrīa maarutire andū akwa hīndī ūmwe kwīhīta makīgwetaga rīītwa rīa Baali-rī, hīndī ūyo nao nīmakahaandwo marūme

wega gatagatī ka andū akwa. **17** No rīrī, rūrīrī o na rūrīkū rūngīkaaga kūnjigua-rī, nīngarūmunya na mīri na ndīrūniine biū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

13 Jehova aanjīrīre atīrī: “Thī wīgūrīre mūcibi wa gatani, wīhe njohero, no ndūkareke ūhutanie na maaī.” **2** Nī ūndū ūcio ngīgūra mūcibi, o ta ūrīa Jehova aanjathīte njike, ngīwīoha njohero. **3** Ningī ndūmīrīri ya Jehova īkīnginyīrīra hīndī ya keerī ngīrwo atīrī, **4** “Oya mūcibi ūcio ūraagūrīre, o ūcio wīhete njohero, ūkīre o rīu ūthī ūkīne Rūūī rwa Farati, ūūhithe mwatūka-inī wa rwaro rwa ihiga.” **5** Nī ūndū ūcio ngīthī ūgiūhītha kū Rūūī-inī rwa Farati, o ta ūrīa Jehova anjīrīte njike. **6** Matukū maingī maathira Jehova akīnjīrīra atīrī, “Rī ūkīra ūthī ūkīne Rūūī-inī rwa Farati, woe mūcibi ūrīa ndakwīrīre ūkaūhithe kuo.” **7** Nī ūndū ūcio ngīthī kū rūūī-inī rwa Farati, ngīthikūria mūcibi ūcio ngīūrūta harīa ndaaūhīthīte, no rīrī, nīwabuthīte ūkaaga kīene biū. **8** Hīndī ūyo ndūmīrīri ya Jehova īkīnginyīrīra, ngīrwo atīrī, **9** “Jehova ekuuga atīrī: ‘Ūguo nīguo ngaaniina rūtūrīko rwa Juda o na rūtūrīko rūnene rwa Jerusalemu. **10** Andū aya aaganu, aya maregete kūigua ūhoro wakwa, o aya marūmagīrīra ūremi wa ngoro ciao, makoima ngai ingī thuutha macitungatīre na macihooye-rī, magaatuīka ta mūcibi ūcio, mage kīene biū! **11** Nīgūkorwo o ta ūrīa mūcibi wīhagwo njohero ya mūndū, ūguo nīguo ndeohire nyūmba yothe ya Israeli na nyūmba yothe ya Juda, nīgeetha matuīke andū akwa kūna, nīguo ndīgīrīre na ngumo, na ngumagio na ngaheagwo gītīo. No rīrī, matiigana gūthikīrīria,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga. **12**

“Meere atīrī: ‘Üū nīguo Jehova, Ngai wa Isiraeli ekuuga:
Mondo o yothe ya ndibei yagīrīire nīkūiyūrio ndibei.’
Nao mangīgaakūuria atīrī, ‘Ithuū tūtiūū atī mondo o
yothe ya ndibei nīyagīrīire kūiyūrio ndibei?’ **13** Hīndī
īyo ūmeere atīrī, ‘Üū nīguo Jehova ekuuga: Nīngūiyūria
arīa othe matūūraga būrūri ūyū na ūrīū, o hamwe na
athamaki acio maikaragīra gītī kīa ūthamaki kīa Daudi,
na athīnjīri-Ngai, na anabii, na arīa othe matūūraga
Jerusalemu. **14** Nīngamahūūrithania mūndū na ūrīā ūngī,
hūūrithanie maithe na ciana o ūndū ūmwe, ūguo nīguo
Jehova ekuuga. Ndikamaiguīra tha, kana ndīmacaaīre
o na kana ngīe na kīeha atī nīguo njage kūmaniina.””
15 Thikīrīriai na mūtege matū, tigai gwītīa, nīgūkorwo
Jehova nīarītie. **16** Goocai Jehova Ngai wanyu atanarehe
nduma, na mbere ya magūrū manyu mahīngwo kūu
irīma-inī kūragīa nduma. Inyuū mwīrīgīrīire ūtheri,
nowe-rī, nīakaūgarūra ūtuīke nduma ndumanu, aūgarūre
ūtuīke ta kīeha kīnene. **17** No rīrī, mūngīaga kūigua,
ndīrīrīragīra hitho-inī nī ūndū wa mwītīo wanyu; maitho
makwa makaarīra na ruo, ngīitaga maithori, nī ūndū
rūūru rwa Jehova nīrūgūtahwo. **18** Ūra mūthamaki o
na nyina wa mūthamaki atīrī, “Harūrūkai mume itī-
inī cianyu cia ūthamaki, nīgūkorwo tanji icio cianyu irī
riiri nīcikūgūa kuuma mītwe-inī yanyu.” **19** Matūūra
manene ma kūu Negevu nīmakahingwo, na gūtikagīa
mūndū ūkaamahingūra. Andū othe a Juda nīmagatahwo
matwarwo būrūri ūngī, magaatahwo matwarwo othe
biū. **20** Tiirai maitho muone andū acio marooka moimīte
mwena wa gathigathini. Rūūru rūrīā wehokeirwo rwa

ng'ondū rūrīa ūretīnaga naruo-rī, rūkīrī ha? **21** Úkoiga atīa rīrīa Jehova akaanenehia andū arīa watuīte athiritū aku nīguo matuīke a gūgwathaga? Githī ndūkanyiitwo nī ruo rūnene, ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwo? **22** Nawe ūngīkeyūria atīrī, “Nī kītī gītūmīte maūndū macio mangore?” Nīukamenya atī magūkorete nī ūndū wa mehia makū maingī, na nīkīo ūtarūrīirwo nguo ciaku, naguo mwīrī waku ūgathūkio. **23** Mūkushi ahota kūgarūra gīconde kīa mwīrī wake, o na kana ngarī īgarūre maroro mayo? O na inyuī mūtingīhota gwīka wega, nī ūndū nī mwamenyerire gwīka ūūru. **24** “Nīi ngaakūhurunja o ta ūrīa mūñngū ūmbūragwo nī rūhuho rwa werū-inī. **25** Rīu nīrīo igai rīaku, rūgai rūrīa ngūtuīrīire,” ūguo nīguo Jehova ekuuga, “tondū nīñriganīirwo nī niī, ūkehoka ngai cia maheeni. **26** Nīngakūguūria nguo ikūhumbīre ūthiū nīguo njaga yaku yoneke: **27** ūtharia waku o na mīto ūrīa wanagīria, o na ūmaraya waku ūrīa ūtarī thoni! Nīndīoneire cīko ciaku cia ūura-thoni kūu tūrīma-inī na mīgūnda-inī. Kaī ūrī na haaro, wee Jerusalemu-ī! Ūgūtūūra wīthaahītie nginya-rī?”

14 īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova ūrīa yakinyīrīire Jeremia īkonī ihinda rīrīa kwagīte mbura: **2** “Būrūri wa Juda nīūracakaya, namo matūūra makuo makoorwo nī hinya; nīmararīrīra būrūri, nakīo kīrīro nīkīambatīte na igūrū kiumīte Jerusalemu. **3** Andū arīa marī igweta maratūma ndungata ciao igatahe maaī; irathiī marima-inī ikaaga maaī. Iracooka na ndigitū itarī kīndū; ikehumbīra mītwe iconokete na ikuīte ngoro. **4** Thī nīyatūkangīte, nī ūndū gūtirī mbura yurīte būrūri-inī, arīmi nao magakua

ngoro, makehumbīra mītwe. **5** O nayo thwariga nīteete gacaū kayo gaaciarwo o ro ūguo kūu werū-inī, nī ūndū gūtirī nyeki. **6** Njagī nacio irūgamīte tūrima-igūrū kūrīa gūtakūraga kīndū, ikīhūmahūmaga ta mbwe; nīciūrīte maitho nī kwaga mahuti ma kūrīa.” **7** O na gūtuīka mehia maitū nīmaroimbūra ūūru ūrīa twīkīte, Wee Jehova-rī, īka ūndū nī tondū wa rīitwa rīaku. Nīgūkorwo gūcooka na thuutha gwitū nī kūnene; nītūkwīhīirie. **8** Wee Kīrīgīrīro gīa Isiraeli, o wee Mūhonokia wao hīndī ūrīa marī na mīnyamaro, nī kī gītūmīte ūtuīke ta mūgeni būrūri-inī, kana ta mūgendi ūraarīrīre ūtukū o ūmwe? **9** Nī kī gītūmīte ūikare ta mūndū mūmaku, ūgaikara ta njamba ūrī hinya ūtangīhota kūhonokania? Wee Jehova-rī, ūrī gatagatī gaitū, na ithuī tūgeetanio na rīitwa rīaku; ndūkanatūtirike! **10** Jehova ekuuga atīrī ūhoro ūkonīi andū aya: “Nīmendete kūrūūra mūno; nīmaregete kūgīrīrīria magūrū mao. Nī ūndū ūcio nake Jehova ndangīmetīkīra; rīu nīekūririkana waganu wao, na amaherithie nī ūndū wa mehia mao.” **11** Ningī Jehova akīnjīira atīrī, “Tiga kūhoera andū aya atī nīguo mone wega. **12** O na mangīihinga kūrīa irio, ndigathikīrīria kīrīro kīao; o na mangīndutīra maruta ma njino na maruta ma mūtu-rī, ndikametīkīra. Nī kūniina ngaamaniina na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, o na mūthiro.” **13** No ngiuga atīrī, “Wūi, Mwathani Jehova, anabii mameeraga atīrī, ‘Mūtikoona rūhiū rwa njora kana mūhatīrīrio nī ng’aragu. Ti-itherū, nīngamūhe thayū wa gūtūūra kūndū gūkū.”” **14** Hīndī ūyo Jehova akīnjīira atīrī, “Anabii acio mararatha ūhoro wa maheeni makīgwetaga rīitwa rīakwa. Niī

ndimatūmīte, kana ngamathuura, o na kana ngamaarīria. Maramūrathīra mohoro ma cioneki cia maheeni, na ūragūri wa tūhū, na kūhooya mīhianano, na maūndū ma maheeni marīa methugundīire na meciiria mao. **15** Nī ūndū ūcio, ūū nīguo Jehova ekuuga ūhoro ūkoniī anabii arīa mararatha maūndū makīgwetaga rītwa rīakwa: Niī ndiamatūmīte, no-o moigaga atīrī, ‘Gūtirī rūhiū rwa njora kana ng’aragu ikaahutia būrūri ūyū.’ Anabii o acio makaaniinwo na rūhiū rwa njora, na ng’aragu. **16** Nao andū acio marathagīrwo mohoro nīo, magaikanio na kū njīra-inī cia itūūra rīa Jerusalemu tondū wa ng’aragu na rūhiū rwa njora. Gūtikoneka mūndū wa kūmathika, kana wa gūthika atumia ao, o na kana wa gūthika ariū ao na airītu ao. Nīngamaitīrīria mūtino ūrīa ūmagīrīire. **17** “Maarīrie ūhoro ūyū, ūmeere atīrī: “Rekei maitho makwa maite maithori ūtukū na mūthenya mategūtigīthīria; nīgūkorwo mūirītu wakwa gathirange, o acio andū akwa, nīmūgurarie ūru, akagūthwo igūtha rīa kūmūhehenja. **18** Ingītoonya būrūri-inī, nyonaga arīa moragītwo na rūhiū rwa njora; ingītoonya itūūra inene, nyonaga arīa manyariirītwo nī ng’aragu. Mūnabii na mūthīnjīri-Ngai, eerī nīmathīiite būrūri matooī.” **19** Rīu-rī, kaī ūregete Juda biū? Anga nīñnyararīte Zayuni? Nī kīi gītūmīte ūtūhūure, nginya tūkaaga kīhonīa? Twerīgīrīire thayū, no gūtirī wega tuonete, tūgeterera ihinda rīa kūhonanio, no rīrī, no maūndū ma kūmakania tuonete. **20** Nītūkumbūra waganu witū, Wee Jehova, o na wīhia wa maithe maitū; nī ūndū ti-itherū nītūkwīhīrie. **21** Twagūthaitha ūtige gūtūthūūra, nī ūndū wa rītwa rīaku; ndūgaaconorithie

gītī gīaku kīa ūnene kīrīa kīrī riiri. Ririkana kīrīkanīro kīrīa warīkanīire na ithuī, na ndūgagīthūkie. **22** Nī kūrī mūhianano o na ūmwe wa īyo ītarī kīene ya ndūrīrī ūngiuria mbura? Matu mo mene nīmoiragia mbura? Aca, nīwe, Wee Jehova Ngai witū, uuragia mbura. Nī ūndū ūcio, kīrīgīrīro giitū kīrī harīwe, nīgūkorwo wee nīwe wīkaga maūndū macio mothe.

15 Ningī Jehova akīnjīra atīrī: “O na korwo Musa na Samūeli maarūgama mbere yakwa-rī, ngoro yakwa ndīngīerekera kūrī andū aya. Maingatei mehere mbere yakwa! Nīmarekwo mathiī! **2** Nao mangīkūūria atīrī, ‘Tūgūgīthī kū?’ ūmeere atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: “Arīa maathīrīirio gūkua-rī, magakue; arīa maathīrīirio kūragwo na rūhiū rwa njora-rī, makooragwo na rūhiū rwa njora; arīa maathīrīirio ng’aragu-rī, makooragwo nī ng’aragu; arīa maathīrīirio gūtahwo-rī, matahwo matwarwo būrūri ūngī.’ **3** “Nīngamarehithīria mīthembā īna ya aniinani mamookīrīre.” ūguo nīguo Jehova ekuuga, “Rūhiū rwa njora rūgooka rūūrage andū, namo magui mamakururie, nacio nyoni cia rīera-inī, o na nyamū cia gūkū thī imatambuure, imaniine. **4** Nīngatūma matuīke andū a gūthūūrwo nī mothamaki mothe ma gūkū thī, nī ūndū wa ūrīa Manase mūrū wa Hezekia mūthamaki wa Juda eekire gūkū itūūra-inī rīa Jerusalemu. **5** “Nūū ūgaakūiguīra tha, wee Jerusalemu? Nūū ūgaagūcakaīra? Nūū ūgaakerūra gwaku oke akūūrie ūrīa ūhoro waku ūtariī?” **6** Jehova ekuuga atīrī, “Wee nīūndegete, wee ūtūūrīte ūcookaga na thuutha. Nī ūndū ūcio nīngūtambūrūkīria moko

ngūniine; ndingīricūkwo rīngī. **7** Nīngamahuha ta mahuti makīhuhwo na gītarūrū ihingo-inī cia itūūra inene rīa būrūri. Nīngarehe gīkuū na mwanangīko kūrī andū akwa, nīgūkorwo nīmagīte kūgarūrīra mīthīire yao. **8** Nīngatūma atumia ao a ndigwa maingīhe, makīre mūthanga wa iria-inī. Nīngarehithia mūniinani hīndī ya mīaraho okīrīre manyina ma aanake ao; ngaamarehera ruo rūnene na makorererwo nī kīeha kīnene o rīmwe. **9** Nyina wa ciana mūgwanja nīakaringīka, akue. Nīagathūrīrīwo nī riūa kūrī o mūthenya barigici; nīagaconorithio na anyararwo. Arīa magaatigara ngaamaneana kūrī thū ciao, maniinwo na rūhiū rwa njora,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **10** Wūi-īiya-wakwa maitū-ī, wee wanjiarie! Nduīkīte mūndū wa kūgianagwo na kūhūūranagwo na niī nī būrūri wothe! Niī ndikombithītie kana ngakomberwo kīndū nī mūndū, no numagwo nī andū othe. **11** Jehova oigīte atīrī, “Ti-itherū nīngagūkūūra ndī na muoroto mwega harīwe; ti-itherū nīngatūma thū ciaku igūthaithe mahinda ma mwanangīko na mahinda ma mīnyamaro. **12** “Mūndū no oine kīgera: kīgera kīrīa kiumīte gathigathini, kana oine gīcango? **13** Nīnganeana ūtonga waku na igīna ciaku itahwo hatarī irīhi, nī ūndū wa mehia maku mothe marīa manekwo būrūri-inī waku wothe. **14** Nīngamūtua ngombo cia thū ciangu thīnī wa būrūri mūtooī, nī ūndū marakara makwa nīmagaakana ta mwaki, ūmūcine.” **15** Wee Jehova-rī, nīwe ūūī; ndirikana na ūūmenyagīrīre. Ndīhīria kūrī arīa maanyariiraga. Wee nīūkiragīrīria; ndūkanjeherie; ririkana ūrīa ndananyariirīka nī ūndū waku. **16** Rīrīa ciugo ciaku cianginyīrīre-rī, nīndacirīre;

ciarī gīkeno gīakwa, na igīcanjamūra ngoro yakwa, nīgūkorwo nīnjītanītio na rītwa rīaku, Wee Jehova Ngai-Mwene-Hinya-Wothe. **17** Ndirī ndaikara thiritū-inī ya arīa mekenagia, o na kana ngīkenia magīkenia; ndaikarire ndī wiki nī ūndū guoko gwaku kwarī igūrū rīakwa, nawe nīwanjiyūrītie marakara. **18** Nī kītī gītūmīte ruo rwakwa rwage gūthira, na kīronda gīakwa gīkeeha, gīkaaga kūhona? Anga ūgūtuīka harī nītā karūūtī gatangīhokwo, kana ta gīthima kīa maaī kīrīa kīhūūaga? **19** Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga atīrī: “Ūngīrīra, nīngūgūcookereria nīgeetha ūndungatagīre; akorwo nīūrīragia maūndū marīa marī bata, no ti marīa matarī bata, nīūgūtuīka wa kūnjarīrīria. Andū aya nīmagūcookerere, no wee ndūkamacookerere. **20** Nīngagūtua ta rūthingo harī andū aya, ngūtue rūthingo rūrūmu rwa gīcango; nīmakarūa nawe, no matigagūtooria, nīgūkorwo nītā hamwe nawe, nīguo ngūteithūre na ngūhonokie,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **21** “Nīngakūhonokia kuuma moko-inī ma andū arīa aaganu, na ngūkūure ngūrute moko-inī ma andū arīa matarī tha.”

16 Hīndī ūyo ndūmīrīri ya Jehova nīyanginyīrīre, ngīrīwo atīrī: **2** “Ndūkanahikanie ūgīe na aanake kana airītu kūndū gūkū.” **3** Nīgūkorwo ūū nīguo Jehova ekuuga ūndū ūkonī aanake na airītu arīa maciarīirwo būrūri ūyū na ūkonī atumia arīa marī manyina mao na arūme arīa marī maithe mao, atīrī: **4** “Nīmagakua gīkuū kiumanīte na mīrimū mīru. Matigaacakaīrwo kana mathikwo, no magaatuīka ta rūrúa rūharaganītio gūkū thī. Makaaniinwo na rūhiū rwa njora na ng’aragu, nacio ciimba ciao igatuīka, irio cia

nyoni cia rīera-inī na nyamū cia gīthaka.” **5** Nīgūkorwo Jehova ekuuga atīrī: “Ndūkanatoonye mūciī ūrī na ndīa ya mathiko; ndūgathiī gūcakaya kana gūcaayanīra, nī ūndū nīnjeheretie kīrathimo gīakwa, na wendo wakwa, o na tha ciakwa harī andū aya,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **6** “Andū othe, anene na arīa anini, nīmagakuīra būrūri-inī ūyū. Matigaathikwo kana macakaīrwo, na gūtirī mūndū ūgetiihangia kana enjwo mūtwe nī ūndū wao. **7** Gūtirī mūndū ūkaaheana irio cia kūhooreria acio maracakaīra arīa makuīte, o na akorwo nī ithe kana nyina, o na gūtirī mūndū ūkaaheana kīndū gīa kūnyua nīguo amagirie maithori. **8** “Ningī ndūkanatoonye mūciī ūrī na gīathī, atī nīguo ūikare thī nao mūře na mūnyue. **9** Nīgūkorwo Jehova, Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: ‘Matukū-inī manyu nīmūkeonera na maitho manyu ngakinyia mīgambo ya ndūrūhī na ya gīkeno mūthia o na niine mīgambo ya mūhiki na mūhikania kūndū gūkū.’ **10** “Rīrīa ūkeera andū aya maūndū macio mothe nao makūūrie atīrī, ‘Nī kī gītūmīte Jehova atūtuīre mwanangīko mūnene ūguo? Kaī twīkīte ihītia rīrīkū? Nī mehia marīkū twīhīirie Jehova Ngai witū?’ **11** Hīndī īyo ūmeere atīrī: Jehova ekuuga atīrī, ‘Nī tondū maithe manyu nīmandirikire, makīrūmīrīra ngai ingī, magīcitungatagīra na magīcihooyaga. Nīmandirikire na makīaga kūrūmia watho wakwa. **12** No inyuī nīmwīkīte maūndū ma waganu mūgakīra maithe manyu. Ta rorai muone ūrīa o ūmwe wanyu arūmīrīire ūremi wa ngoro yake thūku, handū ha kūnjathīkīra. **13** Nī ūndū ūcio nīngūmūrutūrūra muume būrūri ūyū mūthīī būrūri

mūtooī inyuī ene, o na kana ūkamenywo nī maithe manyu, na mūrī kūu nīmūgatungatagīra ngai ingī mūthenya na ūtukū, nīgūkorwo ndigūcookā kūmwīka maūndū mega.” **14** Jehova ekuuga atīrī, “O na kūrī ūguo, matukū nīmarooka rīrīa andū matagacooka kuuga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, ūrīa warutire andū a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri,’ **15** no makoigaga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, ūrīa warutire andū a Isiraeli būrūri ūrīa ūrī mwena wa gathigathini, na akīmaruta mabūrūri-inī mothe kūrīa aamathaamīirie.’ Nīgūkorwo nīngamacookia būrūri-inī ūrīa ndaaheire maithe mao.” **16** Jehova ekuuga atīrī, “No rīrī, nīngūtūmana gwītwo ategi a thamaki aingī, nao nīmakamatega. Thuutha wa ūguo njooke ndūmanīre aguīmi aingī, nao nīmakamaguīma irīma-inī, na tūrīma-inī tuothe, na mīatūka-inī ya ndwaro cia mahiga. **17** Maitho makwa nīmoonaga mīthīire yao yothe; ndīngīhīthīka harī niī, o namo mehia mao matingīhīthwo atī nīguo maitho makwa mage kūmona. **18** Ngaamarīhia maita meerī nī ūndū wa waganu wao na mehia mao, nī ūndū nīmathaahītie būrūri wakwa na mīhaano ītarī muoyo mīmeneku mūno, na makaiyūria igai rīakwa na mīhianano īrī magigi.” **19** Atīrīrī Wee Jehova, o wee hinya wakwa, na kīrigō gīakwa kīrūmu, o wee rīrīrīgoaka harīwe ciūmīte ituri-inī cia thī, ciuge atīrī, “Maithe maitū matiarī na kīndū tiga ngai cia maheeni, o mīhianano īyo ītarī kīene na ītarī ūndū mwega yamekiīre. **20** Andū nīmethondekagīra ngai ciao ene? ū, no rīrī, icio ti ngai!” **21** “Tondū ūcio nīngamaruta

maamenye, ihinda-inī rīrī nīguo ngaamaruta ūhoro wa ūhoti na hinya wakwa. Hīndī īyo nīmakamenya atī rītwa rīakwa nī Jehova.

17 “Atīrīrī, mehia ma Juda makururītwo na karamu ga kīgera, magakururwo na mūthia mūgī wa kahiga ka nyaigī, ihengere-inī cia ngoro ciao, o na magakururwo hīa-inī cia igongona ciao. **2** O na ciana ciao nīririkanaga igongona ciao na itugī cia Ashera iria ciahandītwo rungu rwa mītī ūria mīruru, o na tūrima-inī tūria tūraihi na igūrū. **3** Kīrima gīakwa kīrīa kīrī būrūri-inī, o hamwe na ūtonga waku, na mīthiithū yaku yothe-rī, nīngacirekereria itahwo, o hamwe na kūndū gwaku kūrīa gūtūugīru, nī ūndū wa mehia marīa maiyūrīte guothe būrūri-inī waku. **4** Nī ūndū wa kwīhia gwaku wee mwene, nīūkoorwo nī igai rīrīa ndaakūheire. Nīngagūtua ngombo ya thū ciaku thīnī wa būrūri ūtooī, nīgūkorwo nīūtūmīte marakara makwa maakane, na megūtūūra makanaga nginya tene.”

5 Jehova ekuuga atīrī: “Kūgwatwo nī kīrumi nī mūndū ūrīa wīhokaga mūndū, o ūcio wīhokaga mūndū nī ūndū wa hinya wake, ngoro yake īkahutatīra Jehova. **6** Agaatuīka o ta kīhinga kīrī werū-inī ūtarī kīndū; ndakoona ūgaacīru ihinda rīakinya. Agaatūūra kūndū kūmū na kūrī nyoota werū-inī, o kūu būrūri-inī wa cumbī gūtatūūraga mūndū.

7 “No kūrathimwo nī mūndū ūrīa wīhokaga Jehova, o ūrīa ūigīte mwīhoko wake harī we. **8** Agaatuīka ta mūtī ūhaandītwo hūgūrūrū-inī cia maaī, ūrīa ūtaambagia mīri yaguo īgakinya rūūi-inī. Ndūtīgagīra hīndī ya ūrugarī wa riūa wakinya; mathangū maguo makoragwo marī maruru. Ndūngūuma mwaka ūrīa gūtarī mbura, na

ndwagaga gūciara maciaro maguo.” **9** Ngoro ya mündū nīheenanagia gūkīra ciūmbe iria ingī ciothe, na nī njaganu mūno. Nūū ūngīhota gūthuuthuuria ūhoro wayo?

10 “Nīī Jehova thuthuurgia ngoro, na ngoiruuria maündū marīa mahithe meciiria-inī, nīgeetha ndaathime mündū o mündū kūringana na maündū marīa ekaga, o na kūringana na ūrīa ciīko ciake itariī.” **11** O ta ūrīa ngware īkomagīrīria matumbī marīa ītareketie-rī, ūguo noguo mündū ūrīa wītongagia na njīra itarī cia kīhoto atariī. O matukū ma muoyo wake magīthīi kūigananīria-rī, ūtonga ūcio nīukamweherera, nake marigīrīrio-inī nīakeyonania arī mūkīgu. **12** Handū haitū harīa haamūre, hahaanaine na gītī gīa ūthamaki kīrīa kīrī riiri, kīrīa gītūūrīte gītūūgīrītio kuuma o kīambīrīria, **13** Wee Jehova, o wee mwīhoko wa Isiraeli, arīa othe magūtirkaga nīmagaconorithio. Arīa makūhutatagīra makoima harīwe-rī, makaandīkwo marītwa mao rūkūngū-inī rwa thī, nī ūndū nīmatirikīte Jehova, o we gīthima kīa maaī ma muoyo. **14** Wee Jehova-rī, honia na nīngūhona; honokia na nīngūhonoka, nī ūndū wee nowe ngoocaga. **15** Andū manjūūragia atīrī, “Kaī ndūmīrīri ya Jehova īkīrī kū? Nīīkīhingio rīu!” **16** Nīī ndiūrīte ngatiga gūtuīka mūrīihi waku; wee nīūūī atī ndīirīrīrie mūthenya wa mūtino. Ūrīa wothe njaragia na kanua gakwa ndūhithītwo harīwe. **17** Ndūgatuīke ituanda harī nīī; wee nīwe kīhitho gīakwa mūthenya wa mwanangīko. **18** Arīa maanyariiraga maroconorithio, no nīī-rī, ndūkanareke njonoke; maronyiitwo nī kīmako, no nīī-rī, ndūkanareke nyiitwo nī kīmako. Makinyīrīrie mūthenya wa mwanangīko; maniine na iniinana inene

maita meerī. **19** Jehova aanjīnire atīrī: “Thī ūrūgame kīhingo-inī kīrīa gītagwo kīhingo kīa andū, kīrīa athamaki a Juda mageraga magītoonya itūūra-inī na makiuma; ningī ūrūgame ihingo-inī iria ingī ciothe cia Jerusalemu. **20** Mūmeere atīrī, ‘Ta thikīrīrai ndūmīrīri ya Jehova, inyuī athamaki a Juda, na andū othe a Juda, na mūndū o wothe ūrīa ūtūūraga Jerusalemu, ūrīa ūtoonyagīra ihingo-inī ici. **21** Jehova ekuuga atīrī: Mwīmenyererei mūtikanakuue mūrigo mūthenya wa Thabatū, kana mūūtoonyerie ihingo-inī cia Jerusalemu. **22** Mūtikanakuue mūrigo mūūrute nyūmba-inī cianyu, kana mūrute wīra o na ūrīkū mūthenya wa Thabatū, no rīrī, mūthenya wa Thabatū mūwamūrage, o ta ūrīa ndaathire maithe manyu mekage. **23** No matiigana gūthikīrīria kana kūrūmbūya ūhoro ūcio: moomirie ngingo, makīaga gūthikīrīria, o na makīrega gūtaarwo. **24** Jehova ekuuga atīrī, mūngīmenyerera mūnjathīkīre na mwage gūkuua mīrigo mūmītoonyerie ihingo-inī cia itūūra rīrī inene mūthenya wa Thabatū, no mūmenyerere mūthenya wa Thabatū mūwamūre na ūndū wa kwaga kūruta wīra mūthenya ūcio-rī **25** hīndī ūyo athamaki arīa maikarīire gītī kīa ūthamaki kīa Daudi nīmagatoonyera ihingo cia itūūra rīrī inene marī na anene ao. O, hamwe na anene ao, nīmagooka makuuītwo nī ngaari cia ita, na mahaicīte mbarathi, marī hamwe na andū a Juda, na andū arīa matūūraga Jerusalemu, narīo itūūra rīu-rī, nīrīgatūūrwo nī andū nginya tene. **26** Andū nīmagooka moimīte matūūra-inī ma Juda, o na tūtūūra-inī tūrīa tūrigiicīrie Jerusalemu, na moime būrūri wa Benjamini na būrūri ūrīa ūrī magūrū-inī ma

irīma cia mwena wa ithūrō, na moime būrūri ūrīa ūrī
irīma o na wa Negevu, moke marehe indo cia maruta
ma njino na cia magongona, na maruta ma mūtu, na
ūbumba, na maruta ma gūcookia ngaatho nyūmba-inī ya
Jehova. **27** No rīrī, mūngīrega kūnjathīkīra, na mwage
kwamūra mūthenya wa Thabatū na ūndū wa kwaga
gūkuua mūrigo o na ūrikū rīrīa mūgūtoonyera ihingo-inī
ici cia Jerusalemu mūthenya wa Thabatū-rī, hīndī īyo
nīngaakia mwaki ūtangīhoreka ihingo-inī cia Jerusalemu
nīguo ūcine ciikaro ciao iria njirigīre.”

18 Īno nīyo ndūmīrīri ūrīa yakinyīrīire Jeremia yumīte
harī Jehova, akīrwo atīrī: **2** “Ikūrūka ūthīī nyūmba-inī ya
mūūmbi wa nyūngū, na wakinya kūu nīkuo ngūkūheera
ndūmīrīri yakwa.” **3** Nī ūndū ūcio ngīkūrūka ngīthīī
kūu nyūmba-inī ya mūūmbi wa nyūngū, ngīkora akīruta
wīra na ngaari yake ya kūūmba nyūngū. **4** No rīrī,
nyūngū ūrīa ombaga na rīūmba nīyathūkire ūrī o moko-
inī make; nī ūndū ūcio mūūmbi ūcio agīcooka akiūmba
nyūngū īngī na rīūmba o rīu, akīmīthondeka o ta ūrīa
onire yagīrīire gūthondewo. **5** Hīndī īyo ndūmīrīri
ya Jehova ikīnginyīrīra, ngīrwo atīrī: **6** “Inyuī andū
a nyūmba ya Israeli, githī to njīke na inyuī o ta ūrīa
mūūmbi ūyū wa nyūngū ekaga?” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. “O ta rīūmba rīrī guoko-inī kwa mūūmbi-rī,
ūguo nīguo mūtarīī mūrī guoko-inī gwakwa, inyuī andū
aya a nyūmba ya Israeli. **7** Hīndī o yothe ingīkaanīrīra,
njuge rūrīrī kana ūthamaki mūna ūmunyūrwo na mīri,
na unangwo, o na ūniinwo, **8** naruo rūrīrī rūu ngaanītie
rūngīrīra, rūtigane na ūru waruo, nīngaigua tha, njage

kūrūika ūru ūcio njirīire kūrūika. **9** Ningī ihinda rīngī ingīkaanīrīra njuge rūrīrī kana ūthamaki mūna wakwo nīguo wīhaande, **10** naruo rūrīrī rūu rūcooke rwīke maūndū marīa nyonaga marī mooru na rwage kūnjathīkīra-rī, nīngericūkwo, njage kūrūika wega ūcio njugīte nīngūrūika. **11** “Nī ūndū ūcio, rīu īra andū a Juda na arīa matūrāga Jerusalemu atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Ta rorai muone! Nīndīrahaarīria kūmūrehera mwanangīko na ngathugunda njīra ya kūmūukīrīra. Nī ūndū ūcio, garūrūkai mūtigane na mīthīire yanyu mīru, mūndū o mūndū wanyu, na mūgarūrīre mīthīire yanyu na ciīko cianyu.’ **12** No-o magaacockia moige atīrī, ‘Hatīrī bata wa gūtaarwo. Tūgūthīi na mbere na mībango iitū; mūndū o mūndū witū ekūrūmīrīra ūremi wa ngoro yake thūku.’” **13** Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga atīrī: “Tuīrīai harī ndūrīrī: Nūū ūrī waigua ūndū ta ūyū? Ūndū ūrī magigī mūno nīwīkītwo nī Israeli, ūrīa mūirītu gathirange! **14** Tharunji ya Lebanonī-rī, īrī yaaga hurūrūka-inī ciakīo cia mahiga? Maaī mahehu makīo marīa moimaga matherūkīro-inī ma kūraya-rī, marī maga gūtherera? **15** No rīrī, andū akwa nīmariganīrīwo nī niī; macinagīra mīhianano ītarī kīene ūbumba, īrīa yatūmire mahīngwo mīthīire-inī yao, makīaga kūrūmīrīra mīthīire īrīya tene. Yatūmire magerere tūcīra twa mīkīra, o na barabara iria itarī thondeke. **16** Būrūri wao ūgaatigwo ūrī mwanangīku, ūgaatuīka kūndū gwa kūnyararwo nginya tene; arīa othe makaahītūkīra kuo-rī, nīmakagega makīinagia mītwe. **17** O ta rūhuho rūkīhurutana kuuma mwena wa irathīro, noguo ngaamahurunja mbere ya

thū ciao; ngaamahutatīra na njage kūmoonia ūthiū wakwa mūthenya ūrīa magaakorwo nī mwanangīko.”

18 Nao makiuga atīrī, “Ūkai tūciirīre ūrīa tūgūukīrīra Jeremia; nī ūndū ūrutani wa watho ūrīa athīnjīri-Ngai marutanaga ndūkoora, kana kīrīra kīa andū arīa oogī kīure, o na kana ndūmīrīri ya anabii yūre. Nī ūndū ūcio ūkai, tūmūtharīkīre na nīmī ciitū, na tūtikarūmbūyiye ūndū o wothe ekuuga.” **19** Ta thikīrīria, Wee Jehova; igua ūrīa aya aathitangi maroiga! **20** Wega-rī, no ūrīhwo na ūūru? No rīrī, andū acio nīmanyenjeire irima. Ta ririkana ūrīa ndaarūgamire mbere yaku, na ngīmarīrīria, nīguo ngīrīrīrie marakara maku matikamakore. **21** Nī ūndū ūcio rekereria ciana ciao ng’aragu; cineane, iniinwo na rūhiū rwa njora. Reke atumia ao matigwo matarī ciana, na marī a ndigwa; rekereria arūme ao mooragwo, o nao aanake ao mooragīrwo mbaara-inī na rūhiū rwa njora. **22** Kīrīro kīroiguuo kuuma nyūmba-inī ciao rīrīa ūkaarehe andū a kūmatharīkīra hi na hi, nī ūndū nīmanyenjeire irima nīguo maanyite, na makanyumbīkīra mītego ya kūnyiita magūrū makwa. **23** No wee nīūūī, Wee Jehova, ūrīa wothe manjiirīire nīguo manjūrage. Tiga kūmarekera mahītia mao, kana kūhuura mehia macio mao mehere ūthiū-inī waku. No marong’au ranīrio thī mbere yaku; meeke maūndū macio rīrīa ūgaakorwo ūrakarīte.

19 Úū nīguo Jehova ekuuga: “Thī ūgūre gatigithū ka rīūmba harī mūūmbi. Ūcooke woe athuuri amwe a kīrīndī na athīnjīri-Ngai amwe, **2** mumagare mūthīī Gītuamba-inī kīa Beni-Hinomu, hakuhī na itoonyero rīa Kīhingo-kīa-Ngīo. Wakinya hau wanīrīre ūhorō ūrīa ngūkwīra, **3**

uuge atīrī, ‘Ta iguai ndūmīrīri ya Jehova, inyuī athamaki a Juda, na andū a Jerusalemu. Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli ekuuga atīrī: Ta thikīrīria! Nīngūrehithia mwanangīko kūndū gūkū ūrīa ūgaatūma mūndū o wothe ūrīa ūkaūigua ararakwo nī matū. 4 Nīgūkorwo nīmandirikīte na magatūma haha hatuīke handū ha ngai cia kūndū kūngī; nīmacinīire magongona kūrī ngai iria o ene, kana maithe mao, o na kana athamaki a Juda matooī, na makaiyūria kūndū gūkū thakame ya andū arīa matarī ūrū mekīte. 5 Nīmakīte kūndū kūrīa gūtūugīru gwa kūhooerwo Baali, na gwa gūcinagīrwo ariū ao na mwaki matuīke maruta ma kūrutīrwo Baali, ūndū ūrīa niī itaathanire wīkagwo, kana ngīūgweta, o na ūndū ūtarī wagīa meciiria-inī makwa. 6 Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī, Mwīmenyererei, tondū matukū nīmarooka rīrīa andū matagacooka gwītaga kūndū gūkū Tofethi, kana Gītuamba kīa Beni-Hinomu, no gūgeetagwo Gītuamba gīa Kūrāganīrwo. 7 “Kūndū gūkū nīkuo ngathūkīria mībangō yothe ya Juda na ya Jerusalemu. Nīngatūma mooragwo na hiū cia njora nī thū ciao, moko-inī ma andū arīa mendaga kūmaruta muoyo, nacio ciimba ciao ndīciheane ituīke nyama cia kūrīo nī nyoni cia rīera-inī na nyamū cia gīthaka. 8 Nīngananga itūura rīrī ndūme rītuīke kūndū gwa kūnyararwo; arīa othe makaahītūkīra kuo nīmakagega na mamanyūrūrie moona ūrīa nguraro ciao cingīhīte. 9 Nīngatūma marīe nyama cia mīrī ya ariū na aarī ao, na o mūndū arīe nyama cia mwīrī wa mūndū ūrīa ūngī hīndī ūrīa magaakorwo marī na mīnyamaro nī ūndū wa gūthiūrūrūkīrio nī thū ciao iria

ciendaga kūmaruta muoyo.’ **10** “Ücooke ūūrage gatigithū kau, acio mūgaathiī nao makīonaga, **11** ūmeere atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: Nīngahehenja rūrīrī rūrū, o na itūūra rīrī, o ta ūrīa mūndū oragaga nyūngū ya mūmbi na ndīcookaga gūthondekeka ītuīke ng’ima rīngī. Magaathika arīa makuīte kūu Tofethi nginya kwage handū ha gūthikanwo. **12** Üguo nīguo ngeeka kūndū gūkū, o na andū arīa matūūraga kuo, üguo nīguo Jehova ekuuga. Nīngatūma itūūra rīrī inene rīhaane o ta Tofethi. **13** Nyūmba iria irī Jerusalemu, o na cia athamaki a Juda nīgathaahio o ta gūkū Tofethi: nyūmba ciothe iria maacinīire ūbumba igūrū rīacio, makīūcinīra mbūtū ciothe cia njata, na magītagīra ngai ingī maruta ma indo cia kūnyuuo.”” **14** Jeremia agīcooka akīhūndūka kuuma Tofethi, o kūu Jehova aamūtūmīte akarathīre andū ūhoro, nake akīrūgama nja ya hekarū ya Jehova, akīira andū othe atīrī, **15** “Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o Wee Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī, ‘Ta thikīrīria! Nīngūrehithīria itūūra rīrī inene, o na tūtūūra tūrīa tūrīrigiiciirie tuothe mwanangīko ūrīa wothe ngwetete igūrū rīao, nī ūndū nīmoomirie ngingo, makīaga gūthikīrīria ciugo ciakwa.””

20 Rīrīa Pashuri ūrīa mūthīnjīri-Ngai, mūrū wa Imeri, o ūcio warī mūnene wa arīa angī kūu hekarū-inī ya Jehova, aiguire Jeremia akīratha maūndū macio-rī, **2** agīathana Jeremia ūcio mūnabii ahūūrwo na oohererwo magūrū ndungu-inī hau Kīhingo-inī kīa Rūgongo kīa Benjamiini, o kūu hekarū-inī ya Jehova. **3** Mūthenya ūcio warūmīrīire, rīrīa Pashuri aamuohorithirie ndungu magūrū, Jeremia akīmwīra atīrī, “Rūtwa rīrīa Jehova

agūtuūte ti Pashuri, no ūrītagwo Magori-Misabibu. 4
Nī ūndū Jehova ekuuga atīrī: ‘Nīngūtūma ūtuūke ta
ūndū wa kūguoyohia kūrī wee mwene o na wa kūmakia
arata aku othe; nīūkeyonera na maitho maku rīrī
andū acio makooragwo na rūhiū rwa njora rwa thū
ciao. Nīnganeana andū a Juda othe kūrī mūthamaki
wa Babuloni, nake amatahe amatware Babuloni, kana
amooragithie na rūhiū rwa njora. 5 Nīnganeana ūtonga
wothe wa itūūra rīrī inene kūrī thū ciao: maciaro
marīo mothe, indo ciothe ciarīo cia bata, o na mīthithū
yothe ya athamaki a Juda. Nīmagacitaha macitware
Babuloni. 6 Nawe Pashuri, na arīa othe matūūraga gwaku
nyūmba, nī mūgaatahwo mūtwarwo Babuloni. Kūu nīkuo
ūgaakuīra na ūthikwo o kuo, wee hamwe na arata aku
othe arīa ūrathagīra ūhoro wa maheeni.” 7 Wee Jehova,
nīwaheenereirie, na niī ngīheeneka, wangīririe hinya
ūkīihoota. Ndindaga ngīthekererwo mūthenya wothe;
nyūrūragio nī mūndū o wothe. 8 Rīrīa rīothe ngwaria-
rī, nyanagīrīra ngīhunjanagīria ūhoro wa maūndū ma
ūhinya, na ma mwanangīko. Nī ūndū ūcio ndūmīrīri ya
Jehova ūndeēheire o kūrumwo na kūnyararwo mūthenya
wothe. 9 No ingiuga atīrī, “Ndīgūcookā kūmūgweta
kana kwaria ngīgwetaga rīītwā rīake,” ndūmīrīri yake
īrīa īrī ngoro-inī yakwa īhaana ta mwaki, o ta mwaki
ūhingīrīrio mahīndī-inī makwa. Nīnogetio nīkūmīiga
thīnī wakwa, na ti-itherū ndingīhota. 10 Nīnjiguaga
andū aingī makīheehana atīrī, “Itua-nda rīrī mīena
yothe! Nīacukanīrīwo! Nītūmūcuukanīrīre!” Arata akwa
othe metereire ndenderūke, makiugaga atīrī, “Hihi

n̄iekūheeneka; h̄indī īyo n̄itükümütooria, tw̄irih̄irie har̄ we.” **11** No r̄ir̄i, Jehova ar̄i hamwe na nīi ta njamba īr̄i hinya; n̄i ūndū ūcio andū ar̄ia maanyariiraga n̄imakahīngwo na matikahootana. N̄imagaconorithio mūno n̄igūkorwo matigaatooria; kūnyararwo kwao gūtikariganīra o na r̄i. **12** Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, wee ūtuīragia andū ar̄ia athingu, na ūkoiruuria maūndū ma ngoro na ma meciiria, reke nd̄īonere wee ūkīndīh̄iria har̄i andū aya, n̄igūkorwo wee n̄iwe ndekereirie maūndū makwa mothe. **13** Inīrai Jehova! Goocai Jehoval! N̄igūkorwo n̄iahonokagia m̄oyo ya ar̄ia abatari, akamīruta moko-inī ma ar̄ia aaganu. **14** Mūthenya ūr̄ia ndaciarirwo ūrogwatwo n̄i kīrumi! Mūthenya ūr̄ia maitū aanjiarire-r̄i, ūroaga kūrathimwo! **15** Mūndū ūr̄ia waheire baba ūhoro ūcio arogwatwo n̄i kīrumi, ūr̄ia watūmire akene mūno, r̄ir̄ia aamwīrire atīr̄i, “N̄iūciarīirwo mwana wa kahī!” **16** Mūndū ūcio-r̄i, arotūika o ta matūūra mar̄ia Jehova aang'aūranirie atar̄i na tha. Arotūūra aiguaga mūkayo o rūciinī, na akaigua mbu ya mbaara mīaraho. **17** N̄i ūndū ndanjūragire nd̄i nda ya maitū, n̄iguo maitū atuīke o taar̄i mbīrīra yakwa, nayo nda yake ūtūūre ūimbīte nginya tene. **18** R̄iu-r̄i, ndoimire nda ya maitū n̄ikī, nyonage o thīīna na kīeha, na ndīkīrīrie matukū makwa njonokete?

21 Īno n̄yo ndūmīrīri ūr̄ia yakinyīrīire Jeremia yumīte har̄i Jehova, h̄indī ūr̄ia Mūthamaki Zedekia amūtūmīire Pashuri mūrū wa Malikija, na Zefania mūrū wa Maaseia mūthīnjīri-Ngai. Makīmwīra atīr̄i: **2** “Tūtuīrīrie ūhoro har̄i Jehova, n̄i ūndū Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni, n̄iatūtharīkiire. Hihi Jehova n̄iegūtwīkīra maūndū ma

magegania o ta ūrĩa anatwíkira mahinda ma tene, nĩguo mûthamaki ūcio atweherere.” **3** No Jeremia akîmacookeria atîrî, “Irãi Zedekia atîrî, **4** ‘Üû nĩguo Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga: Ngirie gütüma indo icio cia mbaara, o icio irî moko-inî manyu, iria mûrahûthîra mûkîrûa mbaara na mûthamaki wa Babuloni na andû a Babuloni arã marî nja ya rûthingo mamûrigiicîrie, imûcookerere imûhûûre inyuî ene. Andû acio nao nîngamacookanîrîria thînî wa itûûra rîrî inene. **5** Nîi mwene nîngahûûrana na inyuî ndambûrûkîtie guoko gwakwa, o na njikîrîte njora yakwa hinya, ndaakarîte, na ndî na mang’ûrî na marûrû maingî. **6** Nîngahûûra kîrîa gîothe gitûûraga itûûra rîrî inene, andû na nyamû, ciothe ciûragwo na mûthiro mûûru mûno. **7** Ningî Jehova ekuuga atîrî: Thuutha ūcio-rî, nînganeana Zedekia, mûthamaki wa Juda, na anene ake, o na andû arã angî magaakorwo matigaire itûûra-inî rîrî inene, arã matooragirwo nî mûthiro ūcio, kana rûhiû rwa njora, kana ng’aragu, ndîmaneane kûrî Nebukadinezaru, mûthamaki wa Babuloni, na kûrî thû ciao iria ciendaga kûmaruta muoyo. Nîakamoragithia na rûhiû rwa njora; ndakamaiguîra tha, kana amacaaîre, o na kana amaiguîre kîha.’ **8** “O na ningî wîre andû acio atîrî, ‘Üû nîguo Jehova ekuuga: Atîrîrî, nîngûiga njîra ya muoyo, o na njîra ya gîkuû mbere yanyu. **9** Mûndû ūrîa wothe ūgûikara itûûra-inî rîrî inene, akooragwo na rûhiû rwa njora, kana ng’aragu, kana mûthiro. No ūrîa wothe ūgaathiî eneane kûrî andû a Babuloni arã mamûrigiicîrie nîagatûûra muoyo; nîakahonokia muoyo wake. **10** Nîndûte atî nîngûgera itûûra rîrî inene ngero njûru, na ndîrî wega

inḡir̄ika, ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. N̄ir̄ikūneanwo moko-in̄ ma m̄uthamaki wa Babuloni, nake ar̄niine na mwaki.'

11 "Ninḡ w̄ire nyūmba ya ūthamaki wa Juda at̄ir̄, 'Iguai ndūm̄ir̄iri ya Jehova; **12** at̄ir̄, inyuī andū a nyūmba ya Daudi, ūū n̄iguo Jehova ekuuga; "Tuithanagiai ciira na kīhooto rūciin̄ o rūciin̄; teithūrai mūndū ūr̄ia ūtunȳitwo indo ciake kuuma guoko-in̄ kwa mūmūhinȳir̄ia, kana mang'ūr̄ makwa mamūūkīr̄ire maakanīte ta mwaki n̄i ūndū wa ūūru ūr̄ia mwīkīte, maakane ta mwaki ūtanḡihoreka n̄i mūndū. **13** N̄ingūmūūkīr̄ira, inyuī andū a Jerusalemu, o inyuī mūtūūraga rūgongo igūrū rwa ḡituamba ḡik̄i, kūr̄ia kwaraganu ndwaro-in̄ cia mahiga, ūguo n̄iguo Jehova ekuuga, o wee uugaga at̄ir̄, "Nūū ūnḡihota gūtūūkīr̄ira? Nūū ūnḡik̄ihota gūtoonya kiūr̄iro-in̄ gjitū?" **14** N̄ingamūherithia kūringana na cīko cianyu, ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. N̄ingaakia mwaki mītitū-in̄ yanyu, ūr̄ia ūkaaniina kīr̄ia ḡiothe kīmūrigiicīirie."

22 Jehova ekuuga at̄ir̄, "Ikūrūka ūthiī nginya nyūmba ya ūthamaki ya m̄uthamaki wa Juda ūhunjie ndūm̄ir̄iri īno kuo, uuge at̄ir̄: **2** 'Ta thikīr̄iria ndūm̄ir̄iri ya Jehova, wee m̄uthamaki wa Juda, o wee ūikār̄ire ḡt̄i kī ūthamaki kī Daudi: wee mwene, na anene aku, o na andū anyu ar̄ia matoonyaḡira ihingo-in̄ ici. **3** Ūū n̄iguo Jehova ekuuga: ūkagai maūndū mar̄ia maḡīr̄ire na ma kīhooto. Honokagiai mūndū ūr̄ia ūtunȳitwo indo ciake kuuma guoko-in̄ kwa mūmūhinȳir̄ia. Mūtikaneeke ūndū mūūru kana maūndū ma kūhūthīra hinya har̄i mūndū wa kūnḡi, kana har̄i mwana wa ngoriai kana mūtumia wa ndigwa, na ninḡ kūndū gūkū mūtikanaitithie thakame ya mūndū

ūtekīte ūūru. **4** Nīgūkorwo mūngīmenyerera mwathīkīre mawatho maya, hīndī īyo athamaki arīa maikarīire gītī kīa Daudi gīa ūthamaki nīmarītoonyagīra ihingo-inī cia nyūmba ya ūthamaki, mahaicīte ngaari cia ita na mbarathi, marī hamwe na anene ao, o na andū ao. **5** No mūngīkaaga gwathīkīra mawatho maya, Jehova ekuuga atīrī, Ndehīta na Rītwa rīakwa mwene atī nyūmba īno ya ūthamaki nīkanangwo.”” **6** Nī ūndū Jehova ekuuga atīrī ūhoro ūkonīi nyūmba ya ūthamaki ya mūthamaki wa Juda: “O na gūtuīka ūhaana ta Gileadi harī niī, ūkahaana ta gacūmbīrī ka Lebanoni, ti-itherū nīngatūma ūtuīke ta werū ūtarī kīndū, ūtuīke ta matūūra matatūūragwo. **7** Nīngagūtūmīra andū magūūkīrīre, makwanange, o ūmwe wao eyohete indo ciake cia mbaara, na nīmagatemanga mītarakwa yaku ūrīa mīega mūno, mamīkie mwaki-īnī. **8** “Andū a ndūrīrī nyingī nīmakahītūkīra itūūra-īnī ūrīrī inene na nīmakooranagia atīrī, ‘Nī kīi gītūmīte Jehova eke itūūra ūrīrī inene maūndū ta maya?’ **9** Nao nīmagacookerio atīrī, ‘Nī tondū nīmatirikire ūhoro wa kūrūmīrīra kīrīkanīro kīa Jehova Ngai wao, makīhooya na magītungatīra ngai ingī.’” **10** Mūtikarīrīre mūthamaki ūcio ūkuīte, kana mūcakae nī ūndū wa kūrīwo nīwe; no ūrīrī, ūrīrī na mūgirīke nī ūndū wa ūcio ūthaamītio, nī tondū, ūcio ndagacooka kwao, kana oone būrūri ūrīa aaciārīrīwo ūringī. **11** Nī ūndū Jehova ekuuga atīrī ūhoro ūkonīi Shalumu mūrū wa Josia, ūrīa wacookire ithenya ūrīa ithe Josia, mūthamaki wa Juda, no nīacookire akiuma kūndū gūkū: “Ndarī hīndī agaacooka gūkū gūthamaka. **12** Agaakuīra kūu aatwarirwo arī mūgwate; ndakoona

būrūri ūyū rīngī.” **13** “Kaī ūrīa wakaga nyūmba yake ya ūthamaki na njīra itarī cia ūthingu arī na haaro-ī! o ūcio wakaga tūnyūmba twake twa ngoroba na maūndū matarī ma kīhooto, na akarutithia andū a būrūri wake wīra ūtarī mūcaara, akaaga kūmarīha kīrīa maagīrīirwo nī kūheo nī ūndū wa wīra ūcio wao. **14** Oigaga atīrī, ‘Nīngwīyakīra nyūmba nene ya ūthamaki, īrī na tūnyūmba twa ngoroba.’ Nī ūndū ūcio amīakaga īrī na ndirica nene, na akamīhūūrīrīra mbaū cia mūtarakwa, o na akamīgemia na rangi mūtune. **15** “Kūgīa na mbaū nyīngī mūno cia mītarakwa-rī, no gūtūme ūtuīke mūthamaki? Githī thoguo ndaarī o na gīa kūrīa na gīa kūnyua? Ekaga maūndū marīa maagīrīire na ma kīhooto, nī ūndū ūcio maūndū make mothe makīgaacīra. **16** Aaciiragīrīra andū arīa athīini na arīa abatari, na nī ūndū ūcio maūndū make mothe makīgaacīra. Githī ūguo tiguo kūmenyana na niī?” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **17** “No rīrī, maitho maku na ngoro yaku irorereirio o uumithio ūtarī wa kwīhokeka, cikeerekera gūitithia thakame ya andū matarī ūūru mekīte, o na kūhinyanīrīria, na gwītia indo na hinya.” **18** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī ūhoro ūkonīi Jehoiakimu mūrū wa Josia, mūthamaki wa Juda: “Andū matikamūrīrīra makiugaga atīrī: ‘Wūi-īiya, mūrū-wa-īthe-witū-ī! Wūi-īiya mwarī-wa-īthe-witū-ī!’ Ningī matikamūrīrīra makiugaga: ‘Wūi-īiya mwathi-witū-ī! Wūi-īiya riiri-wake-ī!’ **19** Agaathikwo o ta ūrīa ndigiri īthikagwo: agaakururio, aikio na kūu nja ya ihingo cia Jerusalemu.” **20** “Ambata, ūthīi Lebanonī, ūkanīrīre kuo, ūreke mūgambo waku ūiguīke kūu Bashani, na

ūkayūrūrūke kuma Abarimu, nīgūkorwo athiritū aku othe nīahehenje. **21** Nīndagūkaanirie rīrīa weiguaga ūrī mūgitīre, nowe ūkiuga atīrī, ‘Ndigūthikīrīrial!’ Üyū ūkoretwo ūrī mūthiīre waku kuma ūrī o mūnini; wee ndūrī wanjathīkīra. **22** Arīthi aku othe makaahurutwo nī rūhuho, nao athiritū aku nīmagathaamīrio kūngī. Hīndī īyo nīūgaconoka na ūnyararithio nī ūndū wa waganu waku wothe. **23** Inyuī mūtūrūraga Lebanoni, o inyuī mūikaraga nyūmba cia mītarakwa, kaī nīmūgacakaya rīrīa mūkanyiitwo nī ruo, o ruo ta rwa mūndū-wanja akīrūmwō-īl!” **24** Jehova ekuuga atīrī, “O ta ūrīa nīī ndūrūraga muoyo-rī, wee Jekonia, mūrū wa Jehoiakimu mūthamaki wa Juda, o na ūngīrī gīcūhī kīa mūhūūri kīrī guoko-inī gwakwa kwa ūrīo-rī, no gūkūrūta ingīkūrūta ho. **25** Ngūkūneana kūrī arīa magūcaragia makūrute muoyo, o acio wītigagīra, ngūneane kūrī Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni na kūrī andū a Babuloni. **26** Wee hamwe na maitūguo ūrīa wagūciarire, ngamūnyuguta būrūri ūngī kūrīa mūtaciariirwo, na kūu nīkuo inyuī eerī mūgakuīra. **27** Mūtirī hīndī mūgaacooka gūkū būrūri ūyū mwīriragīria gūgaacooka.” **28** Hī anga mūndū ūcio wītagwo Jekonia, nī nyūngū nguū na nyarare, na kīndū gītarī mūndū ūngīkīenda? Nī kīī gīgūtūma we hamwe na ciana ciake manyugutwo, na maikio būrūri matooī? **29** Atīrīrī, wee būrūri, būrūri, būrūri ūyū, ta thikīrīria ndūmīrīri ya Jehova! **30** Üū nīguo Jehova ekuuga: “Mūndū ūyū nīandīkwo maandīko-inī, ta mūndū ūtarī mwana, mūndū ūtakagaacīra mūtūrīre-inī wake wothe, nīgūkorwo gūtirī mwana wake ūkaagaacīra, gūtirī

ūgaikarīra gītī gīa ūthamaki kīa Daudi kana athamake
rīngī thīinī wa Juda.”

23 “Hī! Kaī arīithi arīa maniinaga na makahurunja
mbūri cia rūru rwakwa marī na haaro-ī!” ūguo nīguo
Jehova ekuuga. **2** Nī ūndū ūcio Jehova Ngai wa Isiraeli
ekūūria arīithi arīa marīithagia andū akwa atīrī: “Tondū
nīmūhurunjīte mbūri ciakwa na mūgaciingata, na
nīmwagīte gūcimenyerera-rī, nīngamūherithia nī ūndū
wa ūru ūcio mwīkīte,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **3** “Nī
mwene nīngacookereria matigari ma rūru rwa mbūri
ciakwa kuuma mabūrūri mothe marīa ndaacitwarithirie,
ndīcicookie ūrīithio-inī wacio, na nīgaciaranīra kuo,
cingīhe. **4** Nīngacirehera arīithi a gūcirīthagia, na
itigacooka gwītigīra kana kūmaka, na gūtirī o na īmwe
yacio īkoora,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **5** Jehova
ekuuga atīrī, “Matukū nīmarooka rīrīa ngaarahūrīra
Daudi mūndū mūthingu ūgerekānītio na Rūhonge rwa
mūtī, na nīwe Mūthamaki ūrīa ūgaathamakaga arī na
ūugī, na ageekaga maūndū marīa magīrīire na ma kīhooto
būrūri-inī. **6** Matukū-inī make-rī, Juda nīakahonokio,
nake Isiraeli atūūre arī mūgitīre. Nake ageetagwo rītwa
rīrī: Jehova-Ūthingu-Witū.” **7** Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga
atīrī: “Matukū nīmarooka, rīrīa andū matagacooka kuuga
atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo, ūrīa
warutire andū a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri,’ **8** no
makoigaga atīrī, ‘Ti-itherū, o ta ūrīa Jehova atūūraga
muoyo, ūrīa warutire njiaro cia Isiraeli būrūri ūrīa ūrī
mwena wa gathigathini, na kuuma mabūrūri-inī mothe
kūrīa aamathaamīirie.’ Hīndī īyo magaatūūra būrūri

wao ene.” **9** Úhoro ūkonii anabii nĩ atírĩ: Ngoro yakwa nĩthuthíku; mahindĩ makwa mothe nĩmarainaina. Haana ta mündũ mürñu, ngahaana ta mündũ mütoorie nĩ ndibei, nĩ ündũ wa Jehova, na nĩ ündũ wa ndũmírĩri ciake theru.

10 Bürüri üyü üiyüríte itharia; bürüri üyü üikaríte ūrĩ mung’aru nĩ ündũ wa kírumi, naguo ūrĩithio wothe kuu werü-ini ūkahooha. Anabii marumíriri mítüüriri mĩru, na makahüthíra hinya wao ūrĩa gütagíriri. **11** “Anabii na athinjiri-Ngai matiitigagira Ngai; o na thiiní wa hekarü-ini yakwa, nindíoneire waganu wao,” üguo níguo Jehova ekuuga. **12** “Nĩ ündũ úcio njira yao níigütuika ndenderü; magaathaamírio nduma-ini, na kuu níkuo makaagüira. Níngamarehithíria mwanangíko mwaka-ini ūrĩa makaaherithio,” üguo níguo Jehova ekuuga.

13 “Thiiní wa anabii a Samaria-rí, níndonire ündũ ūrĩ magigi, naguo nĩ üyü: Maarathaga mohoro na riitwa ria Baali, nao makihüthia andü akwa a Israeli. **14** Ningí thiiní wa anabii a Jerusalemu-rí, nínyonete ündũ mūru muno, naguo nĩ üyü: Matharanagia, na magatüura maheenanagia. Mekagira moko ma eeki naaí hinya, gúkaaga mündü ūngígarürükä atigane na waganu wake. Othe mahaaníte ta Sodomu harí nií; andü a Jerusalemu mahaana o ta Gomora.” **15** Nĩ ündũ úcio, úhoro ūkonii anabii acio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga üü: “Níngatüma marie irio ndürü na manyue maaí marí na thumu, nĩ ündũ kuuma kürü anabii a Jerusalemu, wagi wa gwítigíra Ngai ühunjíte bürüri-ini guothe.” **16** Üü níguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: “Mütigathikíririie ūrĩa anabii acio maramürathíra; nĩ ciirigíriro cia tühü

mamūheaga. Maaragia ūhoro wa cioneki ciumente meciiria-inī mao ene, no ti kuuma kanua ka Jehova. **17** Mathiiaga na mbere na kwīra andū arīa maathūire atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Nīmūkūgīa na thayū.’ Na kūrī arīa othe marūmagīrīra ūremi wa ngoro ciao, makameera atīrī, ‘Gūtirī ūūru ūkūmūkora.’ **18** No rīrī, nūū wao ūrī warūgama ciira-inī wa Jehova, akīona kana akīigua kiugo gīake. Nūū wathikīrīrie kana akīigua kiugo gīake? **19** Atīrīrī, kīhuhūkanio kīa Jehova gīgaatuthūka na mang’ūrī, ta kīhuhūkanio kīnene gīkīharūrūka, nakīo kīgūire mītwe ya andū arīa aaganu. **20** Marakara macio ma Jehova matigaathira, o nginya rīrīa akaahingia muoroto wa ngoro yake. Matukū-inī marīa magooka-rī, nīmūgataūkīrwo nī ūhoro ūcio wega. **21** Anabii acio-rī, ti niī ndamatūmire, no rīrī, nīmateng’erete na ndūmīrīri ciao; niī ndiamaařīrie, no-o no marathīte mohoro. **22** No korwo nīmarūgamīte ciira-inī wakwa-rī, nīmangīahunjirie ndūmīrīri yakwa kūrī andū akwa, na nīmangīagarūrūkīte, magatigana na mīthīre yao mīuru, na magatigana na cīko ciao njūru. **23** “Kaī ndī Ngai wa o gūkū gūkuhī, na ndirī Ngai wa kūraya?” ūguo nīguo Jehova ekūūria. **24** “Kūrī mūndū ūngīhota kwīhitha kūrīa kwīhithīte mūno, ūndū itangīhota kūmuona?” ūguo nīguo Jehova ekūūria. “Githī ndiyūrīte kūndū guothe, igūrū na thī?” ūguo nīguo Jehova ekūūria. **25** “Nīnjiguīte ūrīa anabii moigaga arīa marathaga mohoro ma maheeni makīgwetaga rīitwa rīakwa. Moigaga atīrī, ‘Nīndīrarootire! Nīndīrarootire!’ **26** Nī nginya rī ūhoro ūyū ūgūthīi na mbere ngoro-inī cia anabii acio maheenanagia, o acio marathaga maūndū ma

matūhūhū moimīte meciiria-inī mao ene? **27** Meciiragia atī irooto icio meranaga mūndū na ūrīa ūngī nīgūtūma andū akwa mariganīrwo nī rītwa rīakwa, o ta ūrīa maithe mao mariganīrwo nī rītwa rīakwa makīhooya Baali. **28** Mūnabii ūrīa ūrotete kīroto-rī, nīaheane ūhorō wa kīroto kī gīake, no rīrī, ūrīa ūrī na ndūmīrīri yakwa nīaheane ūhorō wayo arī na wīhokeku. Tondū-rī, kaī rūūwa rwa ngano rūrī na ūhorō ūrīkū na ngano?” ūguo nīguo Jehova ekūūria. **29** “Githī ndūmīrīri yakwa ndīhaana ta mwaki, o na ta kībūi kīrīa gītheraga rwaro rwa ihiga rūgatuīka tūcere?” ūguo nīguo Jehova ekūūria. **30** “Nī ūndū ūcio-rī, nīndeganīte na anabii acio maiyaga ndeto mūndū kuuma kūrī ūrī ūngī, magaciaria ta ciumīte kūrī niī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **31** Üū nīguo Jehova ekuuga, “Nīngūūkīrīra anabii acio maaragia ndeto ciao ene, na magacooka makoiga atīrī, ‘Ūguo nīguo Jehova oiga.’ **32** Iī ti-itherū, nīngūūkīrīra anabii acio marathaga mohoro ma irooto cia maheeni,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Maheanaga ūhorō wacio, makahītithia andū akwa na maheeni na mwītīo wao, no ti niī ndīmatūmīte kana ngamaatha. Matigunaga andū aya o na hanini,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **33** “Rīrīa andū aya, kana mūnabii, o na kana mūthīnjīri-Ngai mangīkūūria atīrī, ‘Ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova nī ūrīkū?’ ūkameera atīrī, ‘Ndūmīrīri nditū ya Jehova nī inyuū, na nīngamūtiganīria, ūguo nīguo Jehova ekuuga.’ **34** Mūnabii, kana mūthīnjīri-Ngai, o na kana mūndū ūngī o wothe angiuga atīrī, ‘Iīo nīyo ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova,’ niī nīngaherithia mūndū ūcio o hamwe na nyūmba yake. **35** Mūndū o mūndū wanyu atiindaga

akīuria mūratawe kana mūndū wao atīrī: ‘Icookia rīa Jehova nī rīrikū?’ kana, ‘Jehova oigīte atīa?’ **36** No rīrī, mūtigacooke kuuga rīngī atī ‘ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova,’ tondū kiugo kīa mūndū we mwene nīkōo gītuīkaga ndūmīrīri yake nditū, na ūguo nīguo mūgarūraga ciugo cia ndūmīrīri cia Ngai ūrīa ūrī muoyo, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai witū. **37** Mūtindaga mūkīuria mūnabii atīrī: ‘Jehova agūcookeirie ūhoro ūrīkū?’ kana, ‘Jehova aarītie atīa?’ **38** O na gwatuīka inyuī nīmugaga atīrī, ‘Ino nīyo ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova,’ ūū nīguo Jehova ekuuga: Nīmwahūthīrire ciugo ici, ‘Ino nīyo ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova,’ o na gūtuīka nīndamwīrīte mūtikanoige atī ‘Ino nīyo ndūmīrīri nditū kuuma kūrī Jehova.’ **39** Nī ūndū ūcio, ti-itherū nīngariganīrwo nī inyuī, ndīmūngate mwehere mbere yakwa hamwe na itūura rīrī inene rīrīa ndaamūheire inyuī ene o na maithe manyu. **40** Nīngamūrehithīria thoni cia gūtūura tene na tene, ū, ndūme mūconorithio na njono itakariganīra.”

24 Thuutha wa Jekonia mūrū wa Jehoakimu mūthamaki wa Juda na anene ake, na mabundi na atūuri a Juda gūtahwo, makīrutwo Jerusalemu magītwarwo Babuloni nī Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni-rī, Jehova nīnyonirie ikabū igīrī cia ngūyū ciigītwo hau mbere ya hekarū ya Jehova. **2** Gīkabū kīmwe kīarī na ngūyū njega mūno, ta ngūyū iria ciambaga kwīrua; gīkabū kīrīa kīngī kīarī na ngūyū njūru mūno, itangīrīka nī ūndū wa ūrīa ciathūkīte. **3** Hīndī ūyo Jehova akīnjūūria atīrī, “Jeremia, nī kī ūroona?” Ngīmūcookeria atīrī, “Nī ngūyū. Iria njega nī njega mūno, no iria njūru nī njūru

mūno ūndū itangīrīo.” 4 Hīndī īyo ndūmīrīri ya Jehova
īkīnginyīra, ngīrwo atīrī: 5 “Jehova, Ngai wa Isiraeli
ekuuga atīrī: ‘O ta ngūyū ici imwe njega-rī, ūguo noguo
nyonaga andū a Juda marī ega arīa maatahirwo, acio
ndaarutire gūkū ngīmatwara būrūri wa Babuloni. 6 Maitho
makwa nīmakamarora na ndīmeeke maūndū mega,
na nīngamacookia gūkū būrūri ūyū. Nīngamarūgamia
na ndikamamomora; nīngamahaanda na ndigacooka
kūmamunya. 7 Nīngamahe ngoro ya gūtūma mamenye
atī nī niī Jehova. Nīmagatuīka andū akwa na niī nduīke
Ngai wao, nīgūkorwo nīmakanjookerera na ngoro ciao
ciothe. 8 “No rīrī, o ta ngūyū icio njūru, icio itangīrīka
nī ūndū wa ūrīa ithūkīte-rī,’ Jehova ekuuga atīrī, ‘ūguo no
taguo ngeeka Zedekia mūthamaki wa Juda, na anene ake
o na matigari ma andū a Jerusalemu, arīa magaakorwo
matigaire gūkū būrūri ūyū kana arīa matūūraga būrūri
wa Misiri. 9 Nīngatūma mathūūrwo mūno, matuīke
kīndū gīa gūthirīkia mothamaki mothe ma gūkū thī, na
mameneke na matuīke a kuunagwo thimo, na matūūre
mathekagīrīwo na manyiitagwo nī kīrumi kūrīa guothe
ngaamathaamīria. 10 Nīngamarehithīria rūhiū rwa njora,
na ng’aragu, na mūthiro imokīrīre, nginya maniinwo
mathire būrūri-inī ūrīa ndaamaheire o na ngīhe maithe
mao.””

25 Ndūmīrīri nīyakinyīrīre Jeremia īkonī andū othe a
Juda, mwaka-inī wa kana wa gūthamaka kwa Jehoiakimu
mūrū wa Josia mūthamaki wa Juda, naguo nīguo warī
mwaka wa mbere wa gūthamaka kwa Nebukadinezaru
mūthamaki wa Babuloni. 2 Nī ūndū ūcio Jeremia ūcio

mūnabii akīra andū othe a Juda na arīa othe maatūrāga Jerusalemu atīrī: **3** Ihinda rīa mīaka mīrongo īrī na ītatū, kuuma mwaka-inī wa ikūmi na ītatū wa ūthamaki wa Josia mūrū wa Amoni mūthamaki wa Juda, nginya ūmūthī, ndūmīrīri cia Jehova itūire inginyagīrīra, na nīi ngamūhe ūhoro wacio kaingī kaingī, no mūtithikīrīirie. **4** Na rīrī, o na gūtuīka Jehova nīamūtūmīre ndungata ciake ciothe cia anabii kaingī, kaingī, mūtiigana gūthikīrīria kana gūtega matū manyu nīguo mūmaigue. **5** Maamwīrīte atīrī, “Garūrūkai rīu o ūmwe wanyu, mūtigane na mīthiīre yanyu mīru na ciīko cianyu njūru, nīguo mūtūure būrūri-inī ūrīa Jehova aamūheire inyuī o na maithe manyu nginya tene. **6** Mūtikanarūmīrīre ngai ingī mūcitungatīre kana mūcihooe; mūtikandakarie na ūndū wa kīrīa mwīthondekeire na moko manyu. Mwathīka ūguo, hīndī ūyo ndikamūgera ngero.” **7** Jehova ekuuga atīrī, “No inyuī mūtiathikīrīirie, no mūgūthirīkia nīguo ndaakare na ūndū wa kīrīa mwethondekeire na moko manyu, na inyuī nīmūkīgerithītie ngero.” **8** Nī ūndū ūcio Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Tondū nīmūregete gūthikīrīria ndūmīrīri yakwa, **9** nīngwīta andū othe a mwena wa gathigathini hamwe na ndungata yakwa Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīngūmarehe mookīrīre būrūri ūyū na arīa matūrāga kuo o na mookīrīre ndūrīrī ciothe iria iūrigiicīrie. Nīngamaniina biū na ndūme matuīke ta kīndū kīa ihooru na gīa kūmeneka, na manangīke nginya tene. **10** Nīngūmehereria mīgambo ya gīkeno na ya kūrūūhia, o na mīgambo ya mūhiki na mūhikania, na

mûrurumo wa ithîi, o na ûtheri wa tawa. **11** Bûrûri ûyû wothe ûgaatuïka bûrûri ûtarî kîndû o na ûkirîte ihooru, nacio ndûrîrî icio nîgatungatîra mûthamaki wa Babuloni mîaka mîrongo mûgwanja. **12** “No rîrî, mîaka mîrongo mûgwanja yathira, nîngaherithia mûthamaki wa Babuloni na rûrîrî rwake, herithie bûrûri ûcio wa andû a Babuloni nî ûndû wa mahîtia mao, na ningî nîngatûma bûrûri ûcio ûtûûre ûkirîte ihooru nginya tene,” ûguo nîguo Jehova ekuuga. **13** “Nîngarehithîria bûrûri ûcio maûndû mothe marîa ndanoiga atî nîmakaûkora, marîa mothe mandîkîtwo ibuku-inî rîrî, o macio maarathîirwo ndûrîrî ciothe nî Jeremia. **14** Nîgûkorwo o ene nîmagatuïka ngombo cia ndûrîrî nyîngî na athamaki anene; na nî nîngerîhîria harîo kûringana na ciîko ciao, o na kûringana na maûndû marîa maneka na moko mao.” **15** Atîrîrî, Jehova Ngai wa Isiraeli, aanjîrîre atîrî: “Oya gîkombe gîkî kîyûrîte ndibei ya mang’ûrî makwa kuuma guoko-inî gwakwa, na ûkînyuithie ndûrîrî iria ciothe ngûgûtûma kûrî cio. **16** Rîrîa ikaanyua-rî, nîgatûgûûga na igûrûke nî ûndû wa rûhiû rwa njora rûrîa ngaarehithia gatagatî-înî kao.” **17** Nî ûndû ûcio ngîoya gîkombe kîu kuuma guoko-inî kwa Jehova, na ngîtûma ndûrîrî iria ciothe aandûmîte kûrî cio ikînyuûre: **18** itûûra rîa Jerusalemu na matûûra ma Juda, na athamaki akuo na anene akuo, nîguo manangîke, na matuîke ta kîndû kîrî magigi na gîa kûmeneka, o na kîndû kîgwatîtwo nî kîrumi, ta ûrîa matariî ûmûthî; **19** ningî Firaûni mûthamaki wa Misiri, na arîa mamûtungataga, na anene ake na andû ake othe, **20** na ageni arîa othe matûûraga kuo; na ningî athamaki

othe a Uzu; na ninḡi athamaki othe a Afilisti (aya n̄i andū a Ashikeloni, na Gaza, na Ekironi, o na andū ar̄a maatigaire Ashidodi); **21** ninḡi andū a Edomu, na Moabi na Amoni; **22** ninḡi athamaki othe a Turo na Sidoni; o na athamaki a iciḡir̄ira iria ir̄i m̄ur̄imo wa iria; **23** ninḡi andū a Dedani, na Tema, na Buzu, na ar̄a othe mar̄i k̄uraya; **24** ninḡi athamaki othe a Arabia, na athamaki othe a nd̄ur̄ir̄i ng'eni ar̄a matūr̄aga werū-in̄i; **25** ninḡi athamaki othe a Zimuri, na Elamu na Media; **26** o na athamaki othe a mwena wa gathigathini, a ḡukuh̄i na a k̄uraya, marūmanir̄ire m̄undū na ūr̄ia ūnḡi: moim̄ite mothamaki-in̄i mothe ma th̄i. Na thuutha wao othe, mūthamaki wa Sheshaki nīagakinyuīra o nake. **27** “Ūcooke ūmeere at̄ir̄i, ‘Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga: Nyuai, m̄ur̄io na mūtahīke, mūcooke mūḡue na mūtikanacooke gūük̄ira, n̄i ūndū wa rūhiū rwa njora rūr̄ia ngaarehithia gatagat̄i-in̄i kanyu.’ **28** No r̄ir̄i, manḡikaarega kuoya ḡikombe kū kuuma guoko-in̄i gwaku manyue-r̄i, ūkameera at̄ir̄i, ‘Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: No nginya mūnyue! **29** At̄ir̄ir̄i, nīnyamb̄ir̄irie kūrehe mwananḡiko itūūra-in̄i r̄ir̄i inene r̄itān̄itio na R̄itwa r̄iakwa; anga inyuī no mwage kūherithio? Mūtikaaga kūherithio, n̄i ūndū nīnd̄irarehith̄ria andū ar̄a othe matūr̄aga gūkū th̄i rūhiū rwa njora, ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.’ **30** “Jehova akaararama ar̄i o kū igūrū; akaagamba ta ngwa ar̄i ḡikaro-in̄i ḡiake ḡitheru, na ararame na hinya, ok̄ir̄ire būrūri wake. Akaanir̄ira na mūgambo mūnene

mūno ta wa andū arīa marangagīrīria thabibū, agūthūkīre andū othe arīa matūūraga gūkū thī. **31** Inegene rīu nīrīkaiguīka nginya ituri-inī ciothe cia thī, nī ūndū Jehova nīagaciirithia ndūrīrī; nīagatuīra andū othe ciira na oorange arīa aaganu na rūhiū rwa njora,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **32** Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: “Atīrīrī! Mwanangīko nīūrahunja kuuma rūrīrī rūmwe nginya rūrīa rūngī; kīhuhūkanio nīkīrahuhūkana kuuma ituri-inī cia thī.” **33** Ihinda-inī rīu andū arīa mooragithītio nī Jehova magaakorwo maaraganīte kūndū guothe, kuuma gīturi kīmwe gīa thī nginya kīrīa kīngī. Matikarīrīrwo, kana monganio, kana mathikwo, no magaaikara ta rūrua, mahurunjūkīte thī. **34** Rīrai na mūgirīke, inyuī arīithi aya; mwīgaragariei rūkūngū-inī, inyuī atongoria a rūruu rwa mbūri. Nīgūkorwo ihinda rīanyu rīa gūthīnjwo nī ikinyu; mūkaagūa mūthuthīke o ta rīūmba rīrīa rīega mūno. **35** Arīithi acio matikoona kūndū gwa kūrīra, na atongoria a rūruu rwa mbūri matikoona gwa gwītharīra. **36** Thikīrīriai mūigue kīrīro kīa arīithi, o na kīgirīko kīa atongoria a rūruu rwa mbūri, nī ūndū Jehova nīaranangithia ūrīithio wao. **37** Ūrīithio ūcio wa cianda-inī ūtarī ūgwati nīūkanangwo tondū wa marakara mahiū ma Jehova. **38** Akoimagara ta mūrūūthi ūkiuma kīmamo-inī kīaguo, na būrūri wao nīūgaakira ihooru nī tondū wa rūhiū rwa njora rwa mūhinyanīrīria, na nī ūndū wa marakara mahiū ma Jehova.

26 Rīrīa Jehoiakimu mūrū wa Josia, mūthamaki wa Juda ambīrīirie gūthamaka-rī, ndūmīrīri nīyanginyīrire yumīte kūrī Jehova, ngūrwo atīrī: 2 “Jehova ekuuga atīrī:

Rūgama nja ya nyūmba ya Jehova warīrie andū othe a matūūra ma Juda, acio mokaga kūhoera thīnī wa nyūmba īno ya Jehova. Mahe ūhoro ūrīa wothe ngūgwatha; ndūgatige o na kiugo kīmwe. **3** Hihi nīmegūgūthikīrīria na mūndū o mūndū wao agarūrūke atigane na mīthīire yake mīūru. Hīndī īyo na niī ndīricūkwo ndige kūmarehera mwanangīko ūrīa nduīte atī nīngūmarehera, nī ūndū wa ciīko ciao njūru iria mekīte. **4** Meere atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Mūngīrega kūnjigua na kūrūmīrīra mawatho makwa marīa njigīte mbere yanyu, **5** na mūngīaga gūthikīrīria ciugo cia ndungata ciakwa anabii, o icio ndīmūtūmagīra kaingī kaingī (o na gwatuīka mūticiiguaga), **6** hīndī īyo nīngatūma nyūmba īno ītuīke ta Shilo, o narīo itūūra rīrī inene ndīrītue rīa kūgwetagwo ta kīrumi nī andū a ndūrīrī ciothe cia thī.’’ **7** Athīnjīri-Ngai, na anabii, na andū acio angī othe makīigua Jeremia akīaria ndūmīrīri īyo kūu nyūmba-inī ya Jehova. **8** No rīrī, Jeremia aarīkia kwīra andū maūndū marīa mothe Jehova aamwathīte ameere-rī, athīnjīri-Ngai, na anabii, na andū acio angī othe makīmūnyiita, makīmwīra atīrī, “Wee no nginya ūkue! **9** Nī kīi gītūmīte ūrathe mohoro ūkīgwetaga rītwa rīa Jehova, ūkoiga atī nyūmba īno īgaatuīka ta Shilo, narīo itūūra rīrī inene rīkire ihooru na rītiganīrio?” Nao andū acio othe makīūngana, makīrigiicīria Jeremia kūu thīnī wa nyūmba ya Jehova. **10** Rīrīa anene a Juda maaiguire maūndū macio, makīambata moimīte nyūmba ya ūthamaki, magīthīi nyūmba-inī ya Jehova, makīrūgama o mūndū handū hake itoonyero-inī rīa Kīhingo kīrīa Kīerū kīa nyūmba ya Jehova. **11** Hīndī īyo athīnjīri-Ngai

na anabii makīra anene acio na andū othe atīrī, “Mündū ūyū agīriire atuīwo kūragwo, tondū nīarathīte maūndū mooru makoniī itūura rīrī inene. Nīmūmeiguīriire na matū manyu!” **12** Hīndī īyo Jeremia akīra anene othe na andū othe atīrī: “Nī Jehova wandūmire ngarathe maūndū ma gūkīrīra nyūmba īno na itūura rīrī, o ta ūguo mūrkītie kūigua. **13** Rīu garūrīrai mīthīire yanyu na ciīko cianyu na mwathīkīre Jehova Ngai wanyu. Nake Jehova nīekwīricūkwo aage kūrehe mwanangīko ūcio aamūgweteire. **14** No nī-rī, ndī moko-inī manyu; njīkai o ūrīa mūkuona arī wega na kwagīriire. **15** No rīrī, menyai wega, atī mūngīnjūraga nīmūgūcookererwo nī mahītia ma gūita thakame ya mūndū ūtarī ūru ekīte, inyuī ene ūmūcookerere, hamwe na itūura rīrī inene, na arīa othe matūrīaga kuo, tondū ti-itherū nī Jehova ūndūmīte kūrī inyuī njarie ūhoro ūyū wothe mūkīūiguaga.” **16** Hīndī īyo anene na andū acio angī othe makīra athīnjīri-Ngai na anabii atīrī, “Mündū ūyū ndaagīriire gūtuīrwo gūkua! Aatwarīirie akīgwetaga rītwa rīa Jehova Ngai witū.” **17** Athuuri amwe a būrūri ūcio makīrūgama hau mbere, makīra ūngano ūcio wa andū othe atīrī, **18** “Mika ūrīa Mūmoreshethu nīarathire ūhoro matukū-inī ma Hezekia, mūthamaki wa Juda. Eerire andū othe a Juda atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: “Zayuni nīgūkarīmwō ta mūgūnda, Jerusalemu gūgaatuīka ta hība ya kagoto, nakīo kīrima gīkī gīakītwo hekarū gītuīke ta kīhumbu kīmereirwo nī ithaka.’ **19** “Hezekia mūthamaki wa Juda kana mūndū ūngī wothe kūu Juda nīamūūragire? Githī Hezekia ti gwītigīra eetigīrire Jehova, na agīcaria

gwītīkīrīka nīwe? Na githī Jehova ndeericūkirwo agītiga kūrehe mwanangīko ūrīa oigīte nīekūmarehera? Tūrorete kwīrehere mwanangīko mūūru mūno!” **20** (Ningī nī haarī mūndū ūngī wetagwo Uria mūrū wa Shemaia, wa kuuma Kiriathu-Jearimu, nake aarathire ūhoro akīgwetaga rī̄twā rī̄rī inene na būrūri ūyū, o ta ūguo Jeremia aarathīte. **21** No rī̄rīa Mūthamaki Jehoiakimu, na atongoria ake a mbaara na anene maiguire ndūmīrīri yake, mūthamaki agīcaria njīra ya kūmūūraga. No Uria nīaiguire ūhoro ūcio, agītigīra, na akīrīra būrūri wa Misiri. **22** Na rī̄rī, Mūthamaki Jehoiakimu agītūma Elinathani mūrū wa Akiboru athīi būrūri wa Misiri, marī hamwe na andū angī. **23** Nao makīgīra Uria kuuma Misiri, makīmūtwara kūrī Jehoiakimu ūcio mūthamaki, nake akīmūūragithia na rūhiū rwa njora, nakīo kīimba gīake gīgīteeo mbīrīra-inī harīa haathikagwo andū arīa mataarī bata). **24** No rī̄rī, Ahikamu mūrū wa Shafani akīgitīra Jeremia, na nī ūndū ūcio ndaaneanirwo kūrī andū mamūūrage.

27 O kīambīrīria-inī kīa wathani wa Zedekia mūrū wa Josia, mūthamaki wa Juda, ndūmīrīri īno nīyakinyīriire Jeremia yumīte kūrī Jehova: **2** Nake Jehova akīnjīira atīrī, “Withondekere icooki rīa mīkwa na mītī mīkīranie, ūcooke ūmīkīre ngingo. **3** Ūcooke ūtūme ndūmīrīri kūrī athamaki a Edomu, na Moabi, na Amoni, na Turo na Sidoni ūmīnengerete abarūthi ao arīa mokīte Jerusalemu kūrī Zedekia mūthamaki wa Juda. **4** Mahe ndūmīrīri matwarīre anene ao, ūmeere atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga:

“Írai anene anyu atírī: 5 Niñ ní niñ ndombire thī na andū arīa marī kuo o na nyamū iria irī kuo na hinya wakwa mūnene na ndambürükītie guoko gwakwa, na ndīmīheaga o mūndū ūrīa ingīenda kūhe. 6 Na rīu nīngūneana mabūrfūri manyu mothe kūrī ndungata yakwa Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni; nīngūtūma o na nyamū cia gīthaka imūtungatagīre. 7 Ndūrīrī ciothe nīikamūtungatīra we, na mūriū, o na mwana wa mūriū, nginya rīrīa ihinda rīa būrūri wake rīgaakinya; hīndī īyo ndūrīrī nyingī na athamaki anene nīmakamūtua wa kūmatungatagīra arī o. 8 ““No rīrī, rūrīrī o ruothe kana ūthamaki o wothe arīa makaaga gūtungatīra Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, kana marege kūinamia ngingo mekīrwo icooki rīake, nīngaherithia rūrīrī rūu na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na mūthiro, nginya rīrīa ngarūniinithia na guoko gwake, ūguo nīguo Jehova ekuuga. 9 Nī ūndū ūcio-rī, tigai gūthikīrīria anabii anyu, na arathi anyu, na ataūri-a-irooto, na aragūri, kana andū-ago, o acio mamwīraga atírī: ‘Inyuī mūtirī hīndī mūgaatungatīra mūthamaki wa Babuloni.’ 10 Nī ūndū ūcio nī ūhoro wa maheeni mamūrathagīra, marīa magaatūma mūtahwo, mūtwarwo kūndū kūraya na būrūri wanyu; ngamūningata, mūniinwo biū. 11 No rūrīrī rūrīa ruothe rūkainamia ngingo rwīkīrwo icooki rīa mūthamaki wa Babuloni na rūmūtungatīre-rī, nīngetīkīria rūrīrī rūu rūtūure būrūri-inī wao kīumbē, marīimage na maikarage kuo, ūguo nīguo Jehova ekuuga.”” 12 Nīndaheanire ndūmīrīri o ro īyo kūrī Zedekia mūthamaki wa Juda. Ngīmwīra atírī, “Inamia ngingo yaku, wīkīrwo icooki

rīa mūthamaki wa Babuloni; mūtungatīre we mwene na andū ake, na nīugūtūūra muoyo. **13** Wee mwene mūrī na andū aku-rī, mūgūkīnininithia nīkī na rūhiū rwa njora, na ng'aragu, o na mūthiro, o icio Jehova atuīrīire rūrīrī o ruothe rūrīa rūtagatungatīra mūthamaki wa Babuloni?

14 Tiga gūthikīrīria ūhoro wa anabii acio makwīraga atīrī, ‘Wee ndūrī hīndī ūgaatungatīra mūthamaki wa Babuloni,’ tondū makūrathagīra ūhoro wa maheeni.

15 ‘Nī ndimatūmīte,’ nīguo Jehova ekuuga. ‘Mararatha ūhoro wa maheeni, makīgwetaga rīītwā rīakwa. Nī ūndū ūcio nīngamūingata, na inyuī mūniinwo biū, wee hamwe na anabii acio makūrathagīra mohoro.’’ **16** Ngīcooka ngīra athīnjīri-Ngai na andū acio angī othe atīrī: “Ūū nīguo Jehova ekuuga: Tigai gūthikīrīria anabii acio mamwīraga atīrī, ‘Hatigairie o kahinda kanini, nacio indo iria ciarutirwo nyūmba ya Jehova icookio kuuma Babuloni.’ Maramūrathīra ūhoro wa maheeni. **17** Tigai kūmathikīrīria. Tungatīrai mūthamaki wa Babuloni, na nīmūgūtūūra muoyo. Kaī itūūra rīīrī rīngīkīanangwo nīkī?

18 Angīkorwo acio nī anabii marī na ndūmīrīri kuuma kūrī Jehova-rī, nīmagīthaithe Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīguo indo iria itigarīte gūkū thiīnī wa nyūmba ya Jehova, o na thiīnī wa nyūmba ya mūthamaki wa Juda, o na kūu Jerusalemu itigatwarwo Babuloni. **19** Nī ūndū ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe oīgīte ūhoro ūkonī itugī cia hekarū, na karia ka maaī, indo cia kūigīrīra iria ingī, na indo ciothe cia nyūmba ingīkorwo itigaire gūkū itūūra-inī rīīrī inene, **20** iria Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni ataakuuire hīndī īrīa aatahire Jekonia mūrū

wa Jehoiakimu mūthamaki wa Juda agīthaamio arutītwo Jerusalemu na agītwarwo Babuloni, we mwene hamwe na andū othe a Juda na a Jerusalemu arīa maarī igweta: **21** ñ, ti-itherū Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli oigīte atīrī ūhoro ūkonīi indo icio itigaire thīinī wa nyūmba ya Jehova, o na thīinī wa gīikaro kīa mūthamaki wa Juda, o na kūu Jerusalemu: **22** ‘Nīigatwarwo Babuloni, na igaikara kūu nginya mūthenya ūrīa ngooka gūcigīra,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga. ‘Hīndī īyo nīngacirehe ndīcicookie gūkū.’”

28 Mweri-inī wa gatano mwaka-inī ūcio, nīguo mwaka wa kana, o kīambīrīria-inī kīa ūthamaki wa Zedekia mūthamaki wa Juda, mūnabii wetagwo Hanania mūrū wa Azuri, ūrīa woimīte Gibeoni, nīanjīrīre atīrī, tūrī o kūu nyūmba ya Jehova mbere ya athīnjīri-Ngai na andū arīa angī othe: **2** “Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: ‘Nīnyunangīte icooki rīa mūthamaki wa Babuloni. **3** Mīaka iīrī ītanathira, nīngūcookithia indo cia nyūmba ya Jehova gūkū, iria Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni aarutire gūkū agīcitwara Babuloni. **4** Ningī Jekonia mūrū wa Jehoiakimu mūthamaki wa Juda, nīngamūcookia marī hamwe na andū othe arīa maatahītwo kuuma Juda magītwarwo Babuloni, nī ūndū nīnyunangīte icooki rīa mūthamaki wa Babuloni,’” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **5** Hīndī īyo mūnabii Jeremia agīcookeria mūnabii Hanania ūhoro arī hau mbere ya athīnjīri-Ngai hamwe na andū arīa angī othe marūgamīte kūu nyūmba ya Jehova. **6** Akīmwīra atīrī, “Kūrotuīka guo! Jehova aroeka o ūguo! Jehova arohingia ūhoro ūcio waratha na ūndū wa gūcookithia

indo icio cia nyūmba ya Jehova, o na andū othe arīa maataahirwo gūkū amacookie kuuma Babuloni. **7** No rīrī, ta thikīrīria ūigue ūhoro ūrīa ngwaria ūkīigugīra na matū, o nao andū aya othe makīiguaga: **8** Kuuma o mahinda ma tene, anabii arīa maarī mbere yaku o na yakwa-rī, maatūūrīte marathaga ūhoro wa mbaara, na mwanangīko, na mūthiro, gūkīrīra mabūrūri maingī o na mothamaki marī hinya. **9** No rīrī, mūnabii ūrīa ūrathagīra andū ūhoro wa thayū akaamenyeka wega atī ti-itherū nī Jehova wamūtūmīte o rīrīa ūrathi wake ūkaahinga.” **10** Hīndī īyo mūnabii Hanania akīruta icooki ngingo-inī ya Jeremia na akīriunanga, **11** agīcooka akiuga andū acio othe marī ho atīrī, “Jehova ekuuga atīrī: ‘Ūguo noguo ngoinanga icooki rīa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, rīehere ngingo-inī cia ndūrīrī ciothe mīaka ūrī ūtanathira.” Mūnabii Jeremia aigua ūguo agīthīira. **12** Kahinda kanini thuutha wa mūnabii Hanania kuunanga icooki rīu rīarī ngingo-inī ya Jeremia ūcio mūnabii, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire Jeremia akīrwo atīrī: **13** “Thīi wīre Hanania atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Wee uunangīte icooki rīa mūtī, no rīrī, handū harīo ūgeekīrwo icooki rīa kīgera. **14** Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga: Nīngekīra ndūrīrī icio ciothe icooki rīa kīgera ngingo, nīgeetha ndūme itungatīre Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, na nīikamūtungatīra. O na nīngamūhe wathani aathage nyamū cia gīthaka.” **15** Hīndī īyo mūnabii Jeremia akīira Hanania ūcio mūnabii atīrī, “Hanania, ta thikīrīria! Jehova ndagūtūmīte, no wee-rī, nīūringīrīrie rūrīrī rūrū rwīhoke

ūhoro wa maheeni. **16** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī:
‘Ndī hakuhī gūkweheria thī. Mwaka-inī o ro ūyū nīgūkua,
tondū nīhunjītie ūremi wa gūükīrīra Jehova.’’ **17** Mweri-
inī wa mūgwanja wa mwaka o ro ūcio-rī, Hanania ūcio
mūnabii agīkua.

29 Ūyū nīguo ūhoro ūrīa waandīktwo marūa-inī marīa
mūnabii Jeremia aatūmire arī Jerusalemu kūrī athuuri
arīa maatigaire thīnī wa arīa maatahītwo, na kūrī
athīnjīri-Ngai, na anabii, o na andū acio angī othe arīa
Nebukadinezaru aatahīte kuuma Jerusalemu akamatwara
Babuloni. **2** (Hīndī īno nī thuutha wa Mūthamaki Jekonia,
na nyina wa mūthamaki, na anene a kwa mūthamaki, na
atongoria a Juda na a Jerusalemu, na mabundi na atūuri
gūkorwo matahītwo kuuma Jerusalemu.) **3** Ehonekeire
marūa macio Elasa mūrū wa Shafani, na Gemaria mūrū
wa Hilikia, arīa Zedekia mūthamaki wa Juda aatūmire
kūrī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni. Marūa
macio moigīte atīrī: **4** Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai
wa Israeli, ekwīra andū othe arīa ndaarutire Jerusalemu
ngīmatwarithia Babuloni atīrī: **5** ‘‘Mwīyakīrei nyūmba na
mūcītūure; haandai mīgūnda mūcooke mūrīe maciaro
mayo. **6** Hikaniai, mūciare aanake na airītu; carīriai
aanake anyu atumia mahikie, nao airītu anyu mūreke
mahikio, nīgeetha o nao maciare aanake na airītu.
Ongererekai na mūingīhe mūrī kūu; mūtikanyihanyihe.
7 Ningī-rī, caragiai thayū na ūgaacīru wa itūūra rīu
inene kūu ndīmūthaamīirie. Hooyagai Jehova nī ūndū
warīo, tondū rīngīgaacīra-rī, o na inyuī no mūkūgaacīra.’’
8 Iī, ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa

Israeli, ekuuga: “Mütikareke anabii na aragūri arĩa marĩ gatagatĩ kanyu mamūheenie. Mütikanathikĩrīrie irooto icio inyuĩ mūmaringagĩrīria mamūrotere. **9** Mamūrathagĩra ūhoro wa maheeni, makīgwetaga rītwa rīakwa. Ti niĩ ndīmatūmīte,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **10** Jehova ekuuga atīrī: “Mwaniina mīaka mīrongo mūgwanja kū Babuloni, nīngooka kūrī inyuĩ ndīmūhingīrie kīranīro gīakwa kīa ūtugi gīa kūmūcookia gūkū. **11** Nīgūkorwo nīnjūūi meciiria marīa ndīciiragia ūhoro-inī wanyu, o meciiria ma thayū na ti ma kūmwīka ūru, meciiria ma kūmūhe kīrīgīrīro atī ūhoro wanyu nīukaagīrīra thuutha-inī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **12** “Hīndī īyo nīmūkangaīra na mūhooe, na niĩ nīngamūigua. **13** Ningī nīmūkanjaria na nīmūkanyona rīrīa mūkaanjaria na ngoro yanyu yothe. **14** Niĩ na niĩ nīngonekana nī inyuĩ,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīngamūruta kūrīa mūtūrīte mūrī andū atahe, ndīmūcookie gūkū. nīngamūcoakanīrīria kuuma ndūrīrī-inī ciothe na kūndū guothe kūrīa ndaamūhurunjiire, na nīngamūcookie kūndū kūrīa ndaamūrūtīte ngīmūtwara mabūrūri ma kūngī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **15** Mwahota kuuga atīrī, “Jehova nīatwarahūrīire anabii gūkū Babuloni,” **16** no rīrī, ū ūguo Jehova ekuuga ūhoro ūkonī mūthamaki ūrīa ūikaragīra gītī kīa ūnene kīa Daudi, marī hamwe na andū othe arīa maatigarire itūūra-inī rīrī inene, na andū a būrūri wanyu, acio mūtaakuuanīrio nao mūgītahwo: **17** ū, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga atīrī: “Nīngamatwarithīria rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na mūthiro, na ndūme mahaane ta ngūyū njūru mūno,

iria itangīrīka nī ūndū wa gūthūka. **18** Nīngamaingatithia na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na mūthiro, na ndūme matuīke kīndū kīmeneku harī mothamaki mothe ma gūkū thī, na matuīke ta kīndū kīnyiite nī kīrumi na kīrī magigi, na kīndū gīa kūnyararwo na kūmeneka, manyararwo ndūrīrī-inī ciothe kūrīa ngaamatwarithia. **19** Nīgūkorwo matiathikīrīrie ndūmīrīri ciakwa, ndūmīrīri iria ndaamatūmīre kaingī na tūnua twa ndungata ciakwa cia anabii”, ūguo nīguo Jehova ekuuga “O na inyuī arīa mwatahirwo-rī, mūtiigana gūthikīrīria,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **20** Nī ūndū ūcio-rī, ta thikīrīriai ndūmīrīri ya Jehova, inyuī arīa mūtahītwo ngamūruta Jerusalemu mūgatwarwo Babuloni. **21** Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga nī ūndū wa Ahabu mūrū wa Kolaia, na Zedekia mūrū wa Maaseia, o acio mamūrathagīra mohoro ma maheeni makīgwetaga rīitwa rīakwa: “Nīngamaneana kūrī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, nake nīakamooraga mūkīionagīra na maitho manyu. **22** Nī ūndū wa ūhoro ūcio wao-rī, andū othe a Juda arīa maatahirwo na rīu marī Babuloni nīmakamoinaga thimo makīrumana, makoiga atīrī, ‘Jehova arotūma ūtuīke ta Zedekia na Ahabu, arīa mūthamaki wa Babuloni aacinire na mwaki.’ **23** Nīgūkorwo nīmekīte maūndū mooru mūno thiīnī wa Israeli; nī matharītie na atumia a andū angī, na makaaria ndeto cia maheeni, makīgwetaga rīitwa rīakwa, ūndū itaameerīte meke. Nīnjūū ūguo nīguo, na ndī mūira wamo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **24** Ira Shemaia ūcio Mūnehelami atīrī, **25** “Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga:

Wee n̄iwatūmire marūa na r̄ītwa r̄īaku mwene kūrī andū othe a Jerusalemu, na kūrī Zefania mūrū wa Maaseia ūrīa mūthīnjīri-Ngai, o na kūrī athīnjīri-Ngai arīa angī othe. Werire Zefania atīrī, **26** ‘Jehova n̄agūtuīte mūthīnjīri-Ngai ithenya rīa Jehoiada n̄iguo ūtuīke mūrūgamīrī wa nyūmba ya Jehova; wee wagīrīirwo n̄ikuherera mūgūrūki o wothe ūretua mūnabii ndungu magūrū na ūmuherere igera cia ngingo. **27** Nī ūndū ūcio-rī, nī kīi kīgirītie wee ūkaanie Jeremia ūcio wa kuuma Anathothu, o ūcio wītuaga mūnabii gatagatī-inī kanyu? **28** N̄iatūtūmīire ndūmīrīri īno gūkū Babuloni akoiga atīrī: N̄imūgūikara mūrī atahe ihinda iraaya. Nī ūndū ūcio akaai nyūmba na mūcītūre, na mūrīme mīgūnda na mūrīe maciaro mayo.’’ **29** No rīrī, we Zefania ūcio mūthīnjīri-Ngai agīthomera mūnabii Jeremia marūa macio. **30** Hīndī īyo ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Jeremia, akīrwo ūū: **31** ‘Tūma ndūmīrīri īno kūrī andū othe arīa atahe: ‘Ūū n̄iguo Jehova ekuuga ūndū ūkonī Shemaia ūcio Mūnehelami: Tondū Shemaia n̄iamūrathīire ūhoro, o na gūtuīka ndiamūtūmīte, na n̄iatūmīte mwīhoke ūhoro wa maheeni-rī, **32** ūū n̄iguo Jehova ekuuga: Ti-itherū nīngaherithia Shemaia ūcio Mūnehelami na njiaro ciake. Ndakagīa na mūndū ūtigarīte thīinī wa andū aya, o na kana eyonere maūndū mega marīa ngeeka andū akwa, tondū nīahunjītie ūremi akaanjūkīrīra,’’ ūguo n̄iguo Jehova ekuuga.

30 īno nīyo ndūmīrīri īrīa yakinyīrīire Jeremia yumīte kūrī Jehova: **2** ‘‘Jehova, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: ‘Andīka ūhoro ūrīa wothe ngwarīirie ibuku-inī.’ **3** Tondū

Jehova ekuuga atīrī, ‘Matukū nīmarooka, rīrīa ngaarehe
andū akwa a Isiraeli na a Juda moime kūrīa maatwarirwo
maatahwo na ndīmacookie būrūri ūrīa ndaheire maithe
mao mawīgwatīre,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga.” 4 Ūyū
nīguo ūhoro ūrīa Jehova aaririe ūkonīi Isiraeli na Juda:
5 “Jehova ekuuga atīrī: “Nītūiguīte mūkayūrūrūko wa
kūmakania, wa itua-nda, no ti wa thayū. 6 Ta tuīrīai
ūhoro, muone: Hihi mūndū mūrūme no ahote gūciara
mwana? Nī kīi kīragītūma nyone arūme othe arīa marī
hinya menyīitīte nda ta mūtumia ūkūrūmwo, na o mūndū
akagarūrūka agatukia gīthiithi? 7 Kaī mūthenya ūcio
nīūgakorwo ūrī mūrūrū-ī! Gūtirī ūngī ūkahaana taguo.
Gūgaakorwo kūrī ihinda rīa kūnyariirīka rīa Jakubu,
no nīakahonokio kuuma harī guo.’ 8 “Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekuuga atīrī, ‘Mūthenya ūcio nīngoinanga
icooki rīu ndīrīeherie ngingo-inī ciao, na nduuange nga
iria mohetwo nacio; nacio ndūrīrī itigacooka kūmatua
ngombo ciao rīngī. 9 Handū ha ūguo, magaatungatagīra
Jehova Ngai wao, na Daudi mūthamaki wao, ūrīa nī
ngaamarahūrīra. 10 “Nī ūndū ūcio tiga gwītigīra, wee
Jakubu ndungata yakwa; tiga kūmaka, wee Isiraeli,’
nīguo Jehova ekuuga. ‘Ti-itherū nīngakūhonokia ngūrute
kūu kūraya, na njiaro ciaku ndīcirute būrūri ūrīa
maathaamīrio. Jakubu nīagacookererwo nī thayū o
na ūgitīri, na gūtirī mūndū o na ūmwe ūgaatūma
etigīre. 11 Ndī hamwe nawe na nīngakūhonokia,’ ūguo
nīguo Jehova ekuuga. ‘O na ingīniina ndūrīrī ciothe cia
kūrīa guothe ngūharaganīrie, wee ndigakūniina biū.
No nīngakūherithia na kīhootho; ndikaareka ūthīi o ro

ūguo itakūherithītie.’ **12** “Nī ūndū Jehova ekuuga atīrī:
“Kīronda gīaku gītingīhona, nguraro ciaku itirī kīhonia.
13 Hatirī na wa gūgūthaithanīrīra, kana ndawa ya kīronda
gīaku, o na kana gīa gūkūhonias. **14** Athiritū aku othe
nīmariganīirwo nīwe; ndūrī kīene harīo. Ngūgūthīte o ta
ūrīa thū īngīkūgūtha, na ngaakūherithia o ta ūrīa mūndū
ūtarī tha aherithanagia, nī ūndū mahītia maku nī manene
mūno, namo mehia maku makaingīha makīria. **15** Nī kī
kīratūma ūrīrīre kīronda gīaku, ūkarīrīra ruo rwaku rūtarī
na kīhonia? Nī ūndū wa ūrīa mahītia maku manenehete
na mehia maku magakiingīha rī, nīkīo ngwīkīte maūndū
macio. **16** “No rīrī, andū arīa othe magaakūng’āūrania
o nao nīmakang’āūranio; thū ciaku ciathe nīgatwarwo
ithaamīrio. Arīa magūtahaga indo ciaku nīmagatahwo;
arīa othe magūtunyaga indo na nī nīngamatunya. **17**
No nīngagūcookeria ūgima waku, na ngūhonie nguraro
ciaku,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga, ‘tondū wītagwo mūndū
mūte, Zayuni itūura rītarī mūndū ūrīrūmbūyagia.’ **18** “Ūū
nīguo Jehova ekuuga: “Nīngacookia ūgaacīru wa Jakubu
hema-inī ciake, nacio ciikaro ciake ndīciiguīre tha; itūura
rīu inene nīrīgaakwo rīngī o kūu rīanangīirwo, nayo
nyūmba ya ūthamaki nīkarūgama harīa hamīagīriire.
19 Kuuma kūu nīgūkaiguuagwo gūkīnīrwo nyīmbo cia
gūcookeria ngaatho, na kūiguuagwo mīgambo ya gīkeno.
Nīngamaingīhia na matikanyihanyiha; nīngamaheithia
gītīo, na matikaagithio kīene. **20** Ciana ciao igaikaraga o
ta matukū-inī marīa ma tene, nakīo kīrīndī kīao gītūure
kīrūmīte wega mbere yakwa; nīngaherithia arīa othe
mamahinyagīrīria. **21** Mūtongoria wao agaakorwo arī

ūmwe wa andū ao kīūmbe; o nake mwathi wao aкоима o kūu thīinī wa andū ao. Nīngamūreharehe nake oke hakuhī na niī, nī ūndū-rī, nī mūndū ūrīkū ūngīrutīra gūuka hakuhī na niī?" ūguo nīguo Jehova ekuuga. **22** 'Nī ūndū ūcio nīmūgatuīka andū akwa, na niī nduīke Ngai wanyu.'" **23** Atīrīrī, mang'ūrī ma Jehova nīmagatuthūka mahaana ta kīuhūkanio; ti-itherū makaahaana ta rūhuho rūkūhurutana mūno, igūrū rīa andū arīa aaganu. **24** Marakara mahiū ma Jehova matigaathira, o nginya rīrīa akaahingia muoroto wa ngoro yake biū. Matukū-inī marīa magooka-rī, nīmūgataūkīrwo nī ūhoro ūcio wega.

31 "Ihindā-inī rīu ngaakorwo ndī Ngai wa mbarī ciothe cia Isiraeli, nao nīmagatuīka andū akwa," ūguo nīguo Jehova ekuuga. **2** Jehova ekuuga atīrī: "Andū arīa makaahonoka kūragwo na rūhiū rwa njora-rī, nīmagetikīrīka kūu werū-inī; nīngooka kūhuurūkia andū a Isiraeli." **3** Jehova nīatuumīriire matukū-inī ma tene, agītwīra atīrī: "Niī ngwendete na wendo wa tene na tene; nīngūguucīrīirie na ūtugi. **4** Nīngagwaka rīngī nawe nīūgaakīka, wee Isiraeli mūirītu ūyū gathirange. Nīūkooya tūhembe twaku rīngī, uume ūthīrī mūkaine hamwe na arīa marakena. **5** Ningī nīūkahaanda mīgūnda ya mīthabibū kūu irīma-inī cia Samaria; arīmi nīmakamīhaanda, na makenere maciaro mayo. **6** Nīgūkaagīa mūthenya ūmwe ūrīa arangīri makaanīrīra marī tūrīma-inī twa Efiraimu, moige atīrī, 'Ūkīrai twambate tūkinye Zayuni, harī Jehova Ngai witū.'" **7** Jehova ekuuga atīrī: "Inīrai Jakubu mūkenete, mūkūngūire rūrīrī rūrīa rūnene mūno. Tūmai kūgooca kwanyu kūiguuo, mūkiugaga atīrī, 'Wee

Jehova, honokia andū aku, o acio matigari ma Israeli.’ **8**
Atīrīrī, ngaamarehe, ndīmarute būrūri wa gathigathini,
ndīmacookererie kuuma ituri ciothe cia thī. Na magooka
marī na atumumu ao, na ithua, o na atumia arīa marī
na nda, o na arīa mararūmwō; magaacocka marī kīrīndī
kīnene mūno. **9** Nao magooka makīrīraga; nīmakahooyaga
ngīmacookia kwao. Nīngamagereria ndwere-inī cia tūrūū
twa maaī, njīra-inī īrīa njaraganu kūndū matangīhīngwo,
nīgūkorwo niī nī niī ithe wa Israeli, nake Efiraimu nīwe
mūrū wakwa wa irighthathi. **10** “Thikīrīrai ndūmīrīri ya
Jehova, inyuī ndūrīrī; hunjanīrīai ūhoro wayo ndwere-
inī cia iria kūndū kūraya, atīrī: ‘We ūrīa wahurunjire
andū a Israeli nīakamacookereria, na amamenyerere
o ta ūrīa mūrīithi arīithagia mbūri cia rūrūru rwake.’
11 Nī ūndū Jehova nīagakūūra Jakubu, na amahonokie
kuuma kūrī arīa marī hinya kūmakīra. **12** Nīmagooka
maanīrīre nī gūkena marī kūu irīma-inī cia Zayuni;
nīmagakenagīra ūtaana wa Jehova: wa ngano, na wa ndibei
ya mūhīhano, na wa maguta, na wa tūgondu tuumīte
ndūrūu-inī cia mbūri, na wa tūcaū tuumīte ndūrūu-inī
cia ng’ombe. Magaatuīka ta mūgūnda unithīirio maaī,
na matigacocka kūnyiitwo nī ihooru rīngī. **13** Hīndī ūyo
airītu nīmakaina na makene, o na aanake na athuuri o
ūndū ūmwe. Nīngagarūra gūcakaya kwao gūtuīke gīkeno;
nīngamahooreria, na ndīmahe gīkeno handū ha kīeha.
14 Nīngahūūnia athīnjīri-Ngai na būthi, nao andū akwa
nīmakaiganwo nī ūtugi wakwa,” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. **15** Jehova ekuuga atīrī: “Mūgambo nīūiguītwo kūu
Rama, gūcakaya kūnene na kīrīro, Rakeli akīrīrīra ciana

ciake, na akarega kūhoorerio, nīgūkorwo ciana ciake itirī ho.” **16** Jehova ekuuga atirī: “Wīgirīrīrie mūgambo waku ūtige kūiguuo ūkīrīra, na ūgirīrīrie maitho maku gūita maithori, nī ūndū nīukarīhwo wīra waku,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Ciana icio ciaku nīigacooka kuuma būrūri wa thū. **17** Nī ūndū ūcio-rī, nī harī kīrīgīrīro matukū-inī maku ma thuutha,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Ciana ciaku nīigacooka gūkū būrūri wacio kīumbē. **18** “Ti-therū nīnjiguūte mūcaayo wa Efiraimu akiuga atirī: ‘Wee nīūherithītie o ta gacaū gatamenyerete gwīkīrwo icooki, na nīi nīnjathīkīte. Njokereria, na nīi nīngūcooka, tondū wee nīwe Jehova Ngai wakwa. **19** Thuutha wa gūturuura, nīndacookire ngūrīra; thuutha wa gūtaūkīrwo, nīndehūūrire gīthūri. Nīndaconokire na ngīnyarara, nī ūndū nīndakuuūte thoni cia wīthī wakwa.’ **20** Githī Efiraimu tiwe mūrū wakwa ūrīa nyendete, mwana ūrīa nīi ngenagīra? O na gūtuīka ndanamūūkīrīra kaingīrī, no ndirikanaga ūrīa ndīmwendete. Nī ūndū ūcio ngoro yakwa nīmūnyootagīra; nīndīmūiguagīra tha mūno,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **21** “Ikīrai marūūri ma barabara, na mūhaande itugī cia kuonania njīra. Ta rorai barabara īyo nene, o barabara īyo mwagereire mūgīthīi. Njookerera, wee Isiraeli mūirītu gathirange, cooka matūūra-inī maku. **22** Ügütūūra ūrūūraga nginya-rī, wee mwarī ūyū ūtarī mwīhokeku? Jehova nīegūthondeka ūndū mwerū gūkū thī: mūndū-wa-nja nīakagitīra mūndū mūrūme.” **23** Üū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga: “Rīrīa ngaamacookia moime kūrīa maatwarirwo maatahwo-rī, andū arīa marī būrūri-inī

wa Juda o na matūūra-inī makuo nīmagacooka kwaria ciugo ici rīngī, moige atīrī: ‘Jehova arokūrathima, wee gīkaro gīkī kīa ūthingu, wee kīrima gīkī gītheru.’ **24** Andū nīmagatūrания hamwe kūu Juda o na matūūra-inī makuo mothe, arīmi o na andū arīa Morūūraga na ndūūru ciao cia mbūri. **25** Nīnganogora arīa anogu, nake ūrīa ūrītwo nī hinya nīngamūhūūnia.” **26** Ndaigua ūguo ngīukīra, ngīlhūgūra mīena yothe. Ngīigua toro ūcio warī mwega mūno harī nī. **27** Jehova ekuuga atīrī: “Matukū nīmarooka, rīrīa ngaiyūria nyūmba ya Israeli na nyūmba ya Juda na njiaro cia andū na cia nyamū. **28** O ta ūrīa ndaarūgamīrīre makīmunywo na magītharūrio, na makīng’āuranio, na makīniinwo, o na ngīmarehera mwanangīko-rī, ūguo noguo ngarūgamīrīra nīguo makwo na mahaandwo wega,” nīguo Jehova ekuuga. **29** “Matukū-inī macio andū matigacooka kuuga atīrī, “Maithe ma ciana nīmarīte thabibū irī rwagatha, namo magego ma ciana nīmo maiguīte thiithi.” **30** No rīrī, mīndū o wothe agaakua nī ūndū wa mehia make we mwene; ūrīa wothe ūkaarīa thabibū irī rwagatha, nī magego make mwene makaigua thiithi.” **31** Jehova ekuuga atīrī: “Matukū nīmarooka, rīrīa ngarīkanīra kīrīkanīro kīerū na nyūmba ya Israeli, o na nyūmba ya Juda. **32** Nakīo kīrīkanīro kīu gītihaana ta kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīre na maithe mao ma tene rīrīa ndaamanyiitire na guoko, ngīmatongoria ngīmaruta būrūri wa Misiri, tondū nīmagararire kīrīkanīro gīakwa, o na harīa ndaarī ta ndī mūthuuri wao,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **33** “Gīkī nīkīo kīrīkanīro kīrīa ngaarīkanīra na nyūmba ya Israeli ihinda rīu rīathira,” ūguo nīguo

Jehova ekuuga. “Nīngekīra watho wakwa meciiria-inī mao, na ndīwandīke ngoro-inī ciao. Ngaatuīka Ngai wao, nao matuīke andū akwa. **34** Gūtigacooka gūkorwo na mūndū ūkūruta ūrīa ūngī, kana mūndū arute mūrū wa ithe, amwīre atīrī, ‘Menyana na Jehova,’ tondū andū othe nīmagakorwo maamenyete, kuuma ūrīa mūnini mūno wao nginya ūrīa mūnene,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīgūkorwo nīngamarekera waganu wao, na ndigacooka kūririkana mehia mao.” **35** Jehova ekuuga atīrī, o we ūcio ūtūmaga riūa rīare mūthenya, narīo itua rīake rīgatūma mweri na njata ciare ūtukū, o we unjugaga iria namo makūmbī marīo makaruruma, Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīrīo rīitwa rīake: **36** “Mawatho ma kūrūmīrīwo mangīkeherio maitho-inī makwa-rī, norīo njiaro cia Israeli ingītiga gūtuīka rūrīrī maitho-inī makwa,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **37** Jehova ekuuga atīrī: “Angīkorwo igūrū matu-inī no gūthimīke, nayo mīthingi ya thī ūtuīrio na kūu rungu-rī, niī na niī no rīo ingīngata njiaro ciothe cia Israeli nī ūndū wa ūrīa wothe mekīte,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **38** Jehova ekuuga atīrī, “Matukū nīmarooka rīrīa itūūra rīrī inene rīgaakwo rīngī nī ūndū wakwa, kuuma Mūthiringo ūrīa Mūraihi na igūrū wa Hananeli nginya Kīhingo-inī gīa Koine. **39** Naruo rūrīgi rwa gūthima rūgaatambūrūka kuuma hau rūringīrīre nginya karīma-inī ka Garebi, rūcooke rwīhiūrie rwerekere Goa. **40** Gītuamba-inī gīothe kūrīa ciimba iteagwo na gūgaitwo mūhu, na mbenji-inī ciothe gūthīi nginya Karūūi ga Kidironi mwena wa irathīro o nginya koine-inī ya Kīhingo kīa Mbarathi, kūu

guothe gūgaatuika kündū kwamūrīirwo Jehova. Itūura rīu
inene gūtirī hīndī īngī rīkamunywo kana rīmomorwo."

32 Īno nīyo ndūmīrīri īrīa yakinyīrīire Jeremia yumīte
kūrī Jehova mwaka-inī wa ikūmi wa wathani wa Zedekia
mūthamaki wa Juda, na nīguo warī mwaka wa ikūmi
na īnana wa wathani wa Nebukadinezaru. **2** Hīndī īyo
mbütū cia ita cia mūthamaki wa Babuloni nīciarigiicīirie
Jerusalemu irītunyane, nake Jeremia ūrīa mūnabii
aahingīrītwo kūu nja ya arangīri thīinī wa nyūmba ya
mūthamaki wa Juda. **3** Nīgūkorwo Zedekia mūthamaki
wa Juda nīamuohithītie kūu, akoiga atīrī, “Ūtūrathagīra
ūguo nīkī? uugaga atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Ndī hakuhī
kūneana itūura rīrī inene kūrī mūthamaki wa Babuloni,
nake nīakarīnyitīra. **4** Zedekia mūthamaki wa Juda
ndakehonokia kuuma moko-inī ma andū a Babuloni, nowe
no nginya akaaneanwo kūrī mūthamaki wa Babuloni, na
nīakaranīria nake ūthiū kwa ūthiū, na nīakamuona na
maitho make mwene. **5** Nīagatwara Zedekia kūu Babuloni,
kūrīa agaaikara nginya njīke nake ūrīa kwagīrīire, ūguo
nīguo Jehova ekuuga. O na mūngīrūa na andū a Babuloni,
mūtikamahoota.”” **6** Nake Jeremia akiuga atīrī, “Ndūmīrīri
ya Jehova nīyanginyīrīre ngīrīwo atīrī: **7** Hanameli mūrū
wa Shalumu, ūrīa mamaguo, nīegūūka kūrī we, akwīre
atīrī, ‘Wīgūrīre mūgūnda wakwa ūrīa ūrī Anathothu, nī
ūndū wee nīwe mūndū wa ndīra ciitū wa hakuhī makīria,
na nīwe ūrī na kīhooto gīa kūūgūra.’ **8** “Hīndī īyo, o ta ūrīa
Jehova aakoretwo anjīrra-rī, Hanameli mūrū wa mama
agīūka kūrī nī kūu nja īrīa ūkaragio nī arangīri, akīnjīrra
atīrī, ‘Wīgūrīre mūgūnda wakwa ūrīa ūrī Anathothu,

būrūri-inī wa Benjamini. Nīgūkorwo wee nīwe ūrī na
kīhotoo gīa kūkūra ūtuīke waku, wīgūrīre ūtuīke waku.’
“Hīndī īyo ngīmenya ndūmīrīri īyo yoimīte kūrī Jehova; **9**
nī ūndū ūcio ngīkīgūra mūgūnda ūcio warī Anathothu
kuuma kūrī Hanameli mūrū wa mama, na ngīmūthimīra
cekeri ikūmi na mūgwanja cia betha. **10** Ngīcooka ngīkīra
kīrore na ngīcinīrīra mūhūūri wakwa marūa-inī macio
ma kuonania nūū mwene gīthaka, ningī ngīkorwo ndī
na aira a ūhoro ūcio, nayo betha īgīthimwo na ratiri. **11**
Ngīoya kobi īmwe ya marūa macio ma kuonania nūū
mwene gīthaka, īcinīrīrwo mūhūūri wakwa na īkandīkwo
maūndū ma ūrīa kīrīkanīro kīu gītariī, hamwe na kobi ya
marūa macio mataarī macinīrīre mūhūūri, **12** ngīcineana
kūrī Baruku mūrū wa Neria, mūrū wa Maaseia, mbere ya
Hanameli mūrū wa mama, na mbere ya aira arīa meekīrīte
kīrore marūa-inī macio ma ūgūri wa gīthaka, o na Ayahudi
othe arīa maikarīte hau nja īrīa īikaragio nī arangīri. **13**
“O marī hau-rī, nīndataarīirie Baruku, ngīmwīra atīrī, **14**
‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga
atīrī: Oya marūa maya ma kīrīko gīa kuonania nūū mwene
gīthaka, kobi īyo njīkīrīte mūhūūri wakwa, na īyo īngī
ītarī mūhūūri, ūthī ūmekīre thīnī wa ndīthī ya rīūmba
nīgeetha matūūre hīndī ndaaya. **15** Nīgūkorwo Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī:
Nyūmba, na mīgūnda, na mīgūnda ya mīthabibū ciōthe
nīigacooka kūgūrwo gūkū būrūri-inī ūyū.’ **16** “Na rīrī,
ndaarīkia kūnengera Baruku wa Neria marūa macio ma
kīrīkanīro gīa kuonania nūū mwene gīthaka, ngīhooya
Jehova ngiuga ūū: **17** “Atīrīrī, wee Mwathani Jehova,

we nīwe wombire igūrū na thī na ūndū wa hinya waku mūnene, o na ūndū wa gūtambūrkia guoko gwaku. Wee-ři, gūtirī ūndū mūritū harīwe. **18** Wee wonanagia wendani waku kūrī andū ngiri na ngiri, no ūkaherithania nī ūndū wa mehia ma maithe, ūkaūkinyīria ciero-inī cia njiarwa ciao iria igooka thuutha wao. Wee Mūrungu mūnene na ūrī hinya, o wee rītwa rīaku arī Jehova Mwene-Hinya-Wothe, **19** wee nowe mūnene wa ūheani kīrīra, na ciīko ciaku nī cia hinya. Maitho maku maikaraga macūthīrīrie mīthīire yothe ya andū; wee ūrīhaga mūndū o wothe kūringana na mīthīre yake, ningī kūringana na ūrīa ciīko ciake itariī. **20** Wee nīwe waringire ciama o na ūkīonania morirū kūu būrūri wa Misiri, na no wīkaga ūguo nginya ūmūthī, gūkū Isiraeli o na gatagatī-inī ka andū arīa angī othe, namo magatūma wīgīre igweta rīrīa rīrī rīaku. **21** Warutire andū aku a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri na ūndū wa kūringa ciama na kuonania morirū, na ūndū wa guoko gwaku kūrī hinya, ūgūtambūrkītie, o na ūgūka maūndū manene ma kūguoyohia. **22** Nīwamaheire būrūri ūyū werīire maithe mao na mwīhītwā atī nīūkamahe, būrūri ūrī būthi wa iria na ūukī. **23** Maatoonyire būrūri ūcio makīwīgwatīra ūgītuīka wao, no rīrī, matiigana gūgwathīkīra kana kūrūmīrīra mawatho maku; matiekire maūndū marīa wamaathīte meke. Nī ūndū ūcio ūkīmarehithīria mwanangīko ūyū ūmakorete. **24** “Atīrīrī, ta rora wone ūrīa gwakītwo ihumbu cia kūrigiicīria itūūra rīrī inene nīgeetha marītunyane nī ūndū wa mbaara ya rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na mūthiro, itūūra rīrī ūrī ūneanwo kūrī andū a Babuloni

acio mararītharīkīra. Úndū ūrīa wee woigire nīūhingīte, o ta ūrīa we ūreyonera. **25** O na gūtuīka itūūra nīrīkūneanwo kūrī andū a Babuloni, wee, o wee Mwathani Jehova, ūnjīnīrīte atīrī, ‘Wīgūrīre mūgūnda na betha, naguo ūgūri ūcio wa mūgūnda ūcio ūgīe na aira.’’ **26** Ningī ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Jeremia, akīrwo atīrī: **27** “Nī nī nī Jehova, Ngai wa andū othe. Nī harī ūndū o na ūmwe mūritū harī nī? **28** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī: Ndī hakuhī kūneana itūūra rīrī inene kūrī andū a Babuloni, ndīrīneane kūrī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, arītunyane. **29** Andū acio a Babuloni maraatharīkīra itūūra rīrī inene nīmagatoonya kuo na marīmundie mwaki; nī makaarīcina rīthire, hamwe na nyūmba iria andū maacinagīra Baali ūbumba igūrū rīacio, o na magaitagīra ngai ingī indo cia kūnyuuo nīguo maathirīkie ndaakare. **30** “Andū a Isiraeli na a Juda mekaga o maūndū mooru maitho-inī makwa kuuma ūnini-inī wao; ti-itherū, andū a Isiraeli matirī ūndū mekaga tiga gūūthirīkia maathirīkagia nīguo ndaakare na indo iria methondekeire na moko mao, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **31** Kuuma mūthenya ūrīa itūūra rīrī rīakirwo nginya ūmūthī, itūūra rīrī rītūūrīte rīarahūraga marakara makwa na mang’ūrī, na nīkīo no nginya ndīrīeherie maitho-inī makwa. **32** Andū a Isiraeli na a Juda nīmathirīkītie nīguo ndakare na maūndū mothe ma waganu marīa meekīte: o, na athamaki, na anene ao, na athīnjīri-Ngai na anabii ao, na andū a Juda na andū a Jerusalemu. **33** Nīmahutatīre makaaga kūhūgūra mothiū mao kūrī nī; o na gūtuīka nīndamarutire kaingī kaingī, matiathikīrīrie kana magītīkīra gūtaarwo. **34** No

maigire mīhianano ūyo yao ūrī magigi thīinī wa nyūmba
ūrīa ūtanītio na Rītwa rīakwa, makīmīthaahia. **35** Ningī
nīmakīire Baali mahooero kūndū kūrīa gūtūūgīru, kūu
Gītuamba-inī kīa Beni-Hinomu, nīguo marutagīre Moleku
ariū ao na airītu ao marī magongona, o na gūtuīka nī
ndiathanīte ūndū ūcio wīkagwo, o na kana ūgītoonya
meciiria-inī makwa, atī hihi no meeke ūndū mūūru na
ūrī magigi ta ūcio, wa gūtūma andū a Juda mehie. **36**
“Ha ūhoro ūkonīi itūūra rīrī inene, mūroiga atīrī, ‘na
ūndū wa mbaara ya rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na
mūthiro nīrīkaneanwo kūrī mūthamaki wa Babuloni’;
no rīrī, ūū nīguo Jehova Ngai wa Isiraeli ekuuga: **37** Ti-
itherū nīngamacookanīrīria kuuma mabūrūri-inī marīa
ndaamathaamīirie ndī na marakara mahiū na mang’ūrī
maingī; ngaamacookia kūndū gūkū na ndūme matūūre
marī agitīre. **38** Nīmagatuīka andū akwa na niī nduīke
Ngai wao. **39** Nīngatūma o magīe na ūrūmwe wa ngoro
o na mīthīire-inī yao, nīgeetha matūūre manjītīgīrīte
nīgeetha matūūre moonaga wega o ene na ciana ciao iria
igooka thuutha wao. **40** Nīngarīkanīra nao kīrīkanīro gīa
gūtūūra nginya tene na tene: Ndirī hīndī ngaatiga kūmeka
wega, na nīngatūma manjītīgīre, nīguo matikanae
kūūhutatīra. **41** Nīngakenaga nīmeeka wega, na ti-itherū
nīngamahaanda gūkū būrūri ūyū ngwatīirie na ngoro
yakwa yothe o na muoyo wakwa wothe. **42** “Jehova ekuuga
atīrī: O ta ūrīa ndaarehithīirie andū aya mathīīna manene,
ūguo noguo ngaamahe ūgaacīru ūrīa wothe ndīmerīire.
43 O rīngī nīgūkagūrwo mīgūnda būrūri-inī ūyū, o ūyū
inyūi mugaga atīrī, ‘Ūyū nī būrūri mūkiru ihooru, ūtarī

na andū kana nyamū, nīgūkorwo nīwaneanirwo kūrī andū a Babuloni.’ 44 Mīgūnda īkaagūragwo na betha, namo marūa ma ügūri nīmakandīkanīrwo na mekīrwo kīrore na macinīrīrwo mūhūūri aira marī ho, kūu būrūri wa Benjmini, na tūtūūra-inī tūrīa tūriganītie na Jerusalemu, na matūūra ma Juda, na matūūra ma būrūri ūrīa ūrī irīma na matūūra marīa marī magūrū-inī ma irīma cia mwena wa ithūūro, o na ma Negevu, nī tondū nīngamacookeria ūgaacīru wao, ūguo nīguo Jehova ekuuga.”

33 O mahinda-inī macio Jeremia aarī muohe kūu njainī ya arangīri, ndūmīrīri ya Jehova nīyamūkinyīire riita rīa keerī, akiīrwo atīrī: 2 “Ūū nīguo Jehova ekuuga, o we ūrīa wombire thī, Jehova ūrīa watūmire thī īgē ho, na akīmīhaanda, Jehova nīrīo rīītwā rīake: 3 ‘Ta kīngāire, na niī nīngūgwītīka na ngwīre maūndū manene na matangītuīrīka, marīa ūtoōi.’ 4 Nīgūkorwo ūū nīguo Jehova, Ngai wa Isiraeli, ekuuga ūhoro ūkonīi nyūmba iria irī itūūra rīīrī inene, o na nyūmba cia ūthamaki wa Juda o icio ciatharirio nīguo indo iria ciakīte kuo ihūthīrwo kwīgitīra kuuma kūrī ihumbu cia tīri iria cikūrigiiciīrie o na kuuma kūrī rūhiū rwa njora, 5 makīhūūrana na andū a Babuloni: ‘Nyūmba icio ciōthe nīkaiyūrio ciimba cia andū arīa ngooragithia ndī na marakara na mang’ūrī. Nīngahitha itūūra rīīrī inene ūthiū wakwa nī ūndū wa waganu wao wothe. 6 “No rīīrī, nīngarīrehera ūgima wa mwīrī na ndīrīhonie. Ningī nīngahonia andū akwa na ndūme matūūre makenagīra thayū mūingī na ūgitīri. 7 Nīngacookia andū a Juda na a Isiraeli gūkū ndīmarute kūrīa matūūrīte marī

atahe, njooke ndīmaake rīngī, maikare o ta ūrīa maatariī mbere. **8** Nīngamatheria mathirwo nī mehia mothe marīa mananjīlhīria na ndīmarekere mehia mao mothe ma kūrega kūnjathīkīra. **9** Hīndī īyo itūūra rīīrī inene nīrīkandehithīria ngumo na gīkeno, na gītīo, na ūgooci, o na gwīkīrīrīwo mbere ya ndūrīrī ciothe cia gūkū thī rīrīa andū akuo makaigua ūhorō wa maūndū mothe mega marīa ndīmekagīra; nīkūgega makaagega na mainaine moona ūingī wa ūgaacīru na thayū ūrīa ngaahe itūūra rīu.’ **10** “Jehova ekuuga atīrī: ‘Mwaragia ūhorō ūkonīi kūndū gūkū, mūkoiga atīrī, “Nī kūndū kūnūhe gūtarī kīndū, na gūtarī andū kana nyamū.” No thīinī wa matūūra ma Juda na njīra-inī iria nene cia Jerusalemu, o kūu gūthaamītwo gūkaaga andū kana nyamū-rī, nīgūgacooka kūiguuo **11** mīgambo ya gīkeno na ya gūcanjamūka, na mīgambo ya mūhiki na mūhikania, o na mīgambo ya andū arīa mararehe indo cia maruta ma gūcookia ngaatho nyūmba-inī ya Jehova, makiugaga atīrī, ““Cookeriai Jehova Mwene-Hinya-Wothe ngaatho, nī ūndū Jehova nī mwega; wendo wake ūtūūraga tene na tene.” Nīgūkorwo nīngacookeria būrūri ūyū ūgaacīru waguo, o ta ūrīa warī kuo mbere,’ nīguo Jehova ekuuga. **12** “O na ningī Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: ‘Kūndū gūkū kūnūhe na gūtarī andū kana nyamū-rī, matūūra makuo mothe nīmagacooka kūgīa ūrīithio kūrīa arīithi makaarahagia ndūūru ciao cia mbūri. **13** Thīinī wa matūūra ma būrūri ūrī ūrī irīma, o na marīa marī magūrū-inī ma irīma cia mwena wa ithūīro, o na ma Negevu, būrūri-inī wa Benjamini, o na tūtūūra-inī tūrīa tūrigiicīrie

Jerusalemu o na matūūra-inī ma Juda-rī, ndūūru cia mbūri
nīgacooka kūhītūkīra guoko-inī kwa ūrīa ūcitaraga,’ ūguo
nīguo Jehova ekuuga. **14** “Jehova ekuuga atīrī, ‘Matukū
nīmagooka rīrīa ngaahingia kīranīro gīakwa kīa wega
kīrīa nderīire nyūmba ya Israeli na nyūmba ya Juda.
15 “Matukū-inī macio o na ihinda rīu-rī, nīngarahūrīra
Daudi mūndū mūthingu ūgerekānītio na rūhonge rwa
mūtī; nīageekaga maūndū marīa magīrīire na ma kīhooto
būrūri-inī. **16** Matukū-inī macio, Juda nīgūkahonokanio,
nakuo Jerusalemu gūtūure kūrī kūgitīre. Nake ageetagwo
rīlīwa rīrī Jehova-Ūthingu-Witū.’ **17** Nīgūkorwo Jehova
ekuuga atīrī: ‘Daudi ndarī hīndī akaaga mūndū wa
gūikarīra gītī kīa ūnene kīa nyūmba ya Israeli, **18** kana
athīnjīri-Ngai, arīa Alawii, mage mūndū wa gūikara
mbere yakwa hīndī ciothe acinage maruta ma njino, na
maruta ma mūtu, o na arutage magongona marīa ma o
mūthenya.” **19** Ningī ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīrīre
Jeremia akīrwo atīrī, **20** “Jehova ekuuga atīrī: ‘Angīkorwo
inyūi mwahota gūthūkia kīrīkanīro gīakwa na mūthenya,
na kīrīkanīro gīakwa na ūtukū, nīgeetha mūthenya
na ūtukū itigacooke kūgīa hīndī ūrīa yagīrīre-rī, **21**
nakīo kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīire na Daudi ndungata
yakwa, o na kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīire na Alawii
arīa athīnjīri-Ngai arīa matungataga marī mbere yakwa,
kīahota gūthūkio, nake Daudi akīage gūcooka kūgīa na
mūndū wa rūciaro rwake wa gūthamakaga arī gītī-inī
gīake kīa ūnene. **22** Nīngatūma njiaro cia Daudi ndungata
yakwa, o na Alawii acio matungataga marī mbere yakwa
maingīhe o ta njata cia igūrū iria itangītarīka nī ūndū

wa kūingīha, o na ta mūthanga ūrīa ūrī hūgūrūrū-inī
cia iria ūrīa ūtangīthimīka ūrīa ūigana.”” 23 O rīngī
ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīrīire Jeremia akīrwo atīrī,
24 “Kaī ūtamenyete andū aya maroiga atīrī, ‘Jehova
nīatete mothamaki marīa meerī ethuurīre’? Nī ūndū ūcio
mamenaga andū akwa na matimoonaga ta marī rūrīrī. 25
Jehova ekuuga atīrī: ‘Angīkorwo ndiigīte kīrīkanīro gīakwa
na mūthenya na ūtukū, o na mawatho marīa marūmu ma
igūrū na thī-rī, 26 hīndī ūyo nīngagīteanīria njiaro cia
Jakubu na cia Daudi ndungata yakwa, na njage gūthuura
ūmwe wa aanake ake atuīke wa gūthamakīra njiaro cia
Iburahīmu, na cia Isaaka, na cia Jakubu. Nīgūkorwo
nīngamacookeria ūgaacīru wao na ndīmaiguīre tha.””

34 Rīrīa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni
aarūaga mbaara na Jerusalemu na matūūra marīa
maarīrigiicīrie, arī na mbūtū ciake cia ita, hamwe na
mothamaki marīa maathagwo nīwe, na ndūrīrī ciathe
ciakuo, ndūmīrīri ūno nīyakinyīrīire Jeremia yumīte
kūrī Jehova, akīrwo atīrī, 2 “Jehova Ngai wa Israeli
ekuuga atīrī: Thiī kūrī Zedekia mūthamaki wa Juda,
ūmwīre atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Ndī hakuhī kūneana
itūūra rīrī inene kūrī mūthamaki wa Babuloni, nake
nīekūrīcina na mwaki rīthire. 3 Nawe ndūkahonoka atī
wīeherie moko-inī make, tondū ti-itherū nīūkanyiitwo na
ūneanwo kūrī we. Nīūkeyonera mūthamaki wa Babuloni
na maitho maku, na nīmūkaranīria nake ūthiū kwa ūthiū.
Nawe nīūgatwarwo Babuloni. 4 ““No rīrī, ta thikīrīria
kīranīro kīa Jehova, wee Zedekia mūthamaki wa Juda.
Jehova ekuuga atīrī ūhoro ūgūkonī: Wee ndūkooragwo

na rūhiū rwa njora; **5** ūgaakua gīkuū gīa thayū. O ta ūrīa andū maakirie mwaki wa macakaya nī ūndū wa gūtīa maithe maku, o acio athamaki arīa maarī mbere yaku-ri, ūguo noguo magaakia mwaki nī ūndū wa gūgūtīa na magūcakaīre, makiugaga atīrī, “Iiya, Mwathi witū-ī!” Niī mwene nī niī ndakwīrīra ūhoro ūcio, ūguo nīguo Jehova ekuuga.” **6** Nake Jeremia ūcio mūnabii akīira Zedekia mūthamaki wa Juda maūndū macio mothe, arī kū Jerusalemu, **7** hīndī ūyo mbūtū cia ita cia mūthamaki wa Babuloni ciahūūranaga na Jerusalemu o na matūūra macio mangī ma Juda marīa meyūmīrīrie, nīmo Lakishi na Azeka. Macio moiki no mo matūūra marīa matigaire harī marīa mairigīirwo na hinya kū Juda. **8** Ndūmīrīri nīyakinyīrīire Jeremia yumīte kūrī Jehova thuutha wa Mūthamaki Zedekia kūrīkanīra kīrīkanīro na andū othe arīa maarī Jerusalemu maanīrīre ūhoro wa kuohorwo kwa ngombo. **9** Mūndū o wothe angītuīka nīekuohora ngombo ciake cia Ahibirania, cia arūme na cia andū-a-nja; gūtīrī mūndū o na ūrkū wagīrīirwo nī kūiga Mūyahudi ūrīa ūngī arī ngombo. **10** Nī ūndū ūcio anene othe o na andū arīa maatoonyire kīrīkanīro-inī kīu, magītīkīra atī nīmekūrekereria ngombo ciao cia arūme na cia andū-a-nja, na atī matigūcooka kūmaiga ūkombo-inī. Magītīkīra ūhoro ūcio na makīmarekereria. **11** No rīrī, thuutha-inī nīmericūkirwo, makīnyiita andū acio mohorete na makīmatua ngombo rīngī. **12** Hīndī ūyo ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīrīire Jeremia, akīirwo atīrī: **13** “Jehova, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: Nīndarīkanīre na maithe manyu ma tene rīrīa ndamarutire būrūri wa Misiri,

nḡimaruta b̄urūri wa ūkombo, nḡimeera at̄ir̄i, **14** ‘H̄ind̄i
ciothe mwaka-in̄i wa m̄ugwanja, o m̄und̄u o m̄und̄u wanyu
wothe no nginya arekaq̄ir̄irie m̄ur̄u wa ithe M̄uhibirania o
wothe ūr̄ia w̄iyendetie k̄ur̄i we. Thuutha wa ḡuḡutungata
m̄iaka ītandat̄u-r̄i, no nginya ūm̄urekererie.’ No maithe
manyu matiigana ḡūthik̄ir̄ria kana k̄ur̄umb̄uya ūhoro
ūcio wakwa. **15** N̄imw̄ir̄iga kw̄ir̄ira, na m̄uḡika maünd̄u
mar̄ia maḡir̄ire mak̄ionwo n̄i nīi: Tond̄u o ūmwe wanyu
n̄ian̄ir̄ire ūhoro wa kuohorwo kwa m̄und̄u o m̄und̄u
b̄ur̄uri-in̄i. O na ninḡi m̄uk̄iḡia na k̄ir̄ikan̄iro k̄iu m̄ur̄i
mbere yakwa th̄in̄i wa nȳumba ūr̄ia ītan̄itio na r̄iit̄wa
r̄iakwa. **16** No r̄iu n̄im̄ugar̄ur̄ük̄ite m̄uḡathaahia r̄iit̄wa
r̄iakwa; m̄und̄u o m̄und̄u wanyu n̄iacooketie ngombo yake
ya m̄und̄u m̄ur̄ume na ya m̄und̄u-wa-nja ūr̄ia ararekereirie
īth̄iire o k̄ur̄ia īnḡienda. N̄im̄umatuūte ngombo cianyu
r̄inḡi. **17** “N̄i ūnd̄u ūcio, Jehova ekuuga at̄ir̄i: Inyuū
n̄imwaḡite k̄unjathik̄ira: m̄ütian̄ir̄ire kuohorithio kwa
and̄u a b̄ur̄uri wanyu. N̄i ūnd̄u ūcio r̄iu n̄ingwan̄ir̄ira
‘kuohorithio’ kwanyu, ūguo n̄iguo Jehova ekuuga, nakuo
n̄i ‘kuohorithio’ n̄iguo m̄ūragwo na r̄uhī ūr̄ia njora,
na m̄uthiro, na ng’aragu. N̄ingat̄uma m̄ūtuīke k̄ind̄u ḡia
ḡuth̄ūr̄wo m̄uno mothamaki-in̄i mothe ma ḡuk̄u th̄i.
18 And̄u ar̄ia magarar̄ite k̄ir̄ikan̄iro ḡiakwa, na makaaga
k̄uhingia mohoro ma k̄ir̄ikan̄iro k̄iu maar̄ikan̄ire mar̄i
mbere yakwa, ngaameka o ta njaū ūr̄ia maatinanirie
icunj̄i iḡir̄i, mak̄igerera gatagat̄i ga icunj̄i icio ciayo.
19 Atongoria a Juda na a Jerusalemu, na and̄u ar̄ia
mehokeirwo maw̄ira ma kwa m̄uthamaki, na ath̄in̄jiri-
Ngai, na and̄u othe a b̄ur̄uri ar̄ia magereire gatagat̄i

ga icunjī icio cierī cia njaū ūyo-rī, **20** nīngamaneana kūrī thū ciao iria ciendaga kūmaruta muoyo. Ciimba ciao igaatuīka irio cia nyoni cia rīera-inī, na cia nyamū cia gīthaka. **21** “Nīnganeana Zedekia mūthamaki wa Juda na anene ake kūrī thū ciao iria ciendaga kūmaruta muoyo, ndīmaneane kūrī mbütū cia ita cia mūthamaki wa Babuloni, icio ciambīte kūmweherera. **22** Nīngūruta watho, nīguo Jehova ekuuga, na nīngamacookia gūkū itūūra-inī rīrī inene. Nīmakahūrana narīo, marītahe na marīcine. Ningī nīngonūha matūūra ma Juda makire ihooru, na kwage mūndū ūngītūūra kuo.”

35 Īno nīyo ndūmīrīri īrīa yakinyīrīire Jeremia yumīte kūrī Jehova hīndī ya wathani wa Jehoiakimu mūrū wa Josia, mūthamaki wa Juda, akīrwo atīrī: **2** “Thīī kūrī andū a nyūmba ya Rekabu, ūmeere moke kanyūmba-inī kamwe ga tūtū tūrī rwere-inī rwa nyūmba ya Jehova, nawe ūmahe ndibei manyue.” **3** Nī ūndū ūcio ngīthīī ngīgīra Jaazania mūrū wa Jeremia mūrū wa Habazania, hamwe na ariū a ithe, o na ariū ake othe, na andū a nyūmba ūyo yothe ya Rekabu. **4** Ngīmarehe thīinī wa nyūmba ya Jehova, ngīmatoonyia kanyūmba ka ariū a Hanani mūrū wa Igidalia, mūndū wa Ngai. Kanyūmba kau kaariganītie na kanyūmba ka anene, karīa kaarī hau igūrū rīa nyūmba ya Maaseia mūrū wa Shalumu, ūrīa warī mūikaria wa mūrango. **5** Ngīcooka ngīiga mbakūri ciyūrīte ndibei, o na ngīiga ikombe mbere ya andū acio a nyūmba ya Rekabu, ngīmeera atīrī, “Nyuai ndibei īno.” **6** No-o magīcooka atīrī, “Ithūī tūtinyuuaga ndibei, nī ūndū ithe witū wa tene, Jonadabu mūrū wa Rekabu,

nīatūtigīre watho, akiuga atīrī, ‘Mūtikananyue ndibei, inyuī ene kana njiaro cianyu. **7** Ningī-rī, mūtikanaake nyūmba, kana mūhaande mbeū, kana mūhaande mīgūnda ya mīthabibū; mūtikanagīe na kīndū o na kīmwe kīa indo icio, no rīrī, mūgūtūūra mūikaraga hema-inī. Hīndī īyo nīmūgatūūra matukū maingī būrūri ūyū mūikaraga ta mūrī ageni.’ **8** Nītūtūrīte twathīkīire ūndū o wothe ūrīa ithe witū wa tene Jonadabu mūrū wa Rekabu aatwathire. Gūtirī mūndū witū ithuī, kana atumia aitū, kana ariū na airītu aitū, ūrī wanyua ndibei, **9** kana agīaka nyūmba ya gūtūrīwo, kana akīgīa mīgūnda ya mīthabibū, kana ithaka, o na kana akehaandīra irio. **10** Tūtūrīte hema-inī twathīkagīra ūrīa wothe ithe witū wa tene Jonadabu aatwathire. **11** No rīrīa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni aahithūkīire būrūri ūyū, nītwoigire atīrī: ‘Ūkīrai, no nginya tūthīi Jerusalemu tūrīre mbūtū cia ita cia Babuloni na cia Asuriata.’ Nī ūndū ūcio tūkoretwo tūgūkara gūkū Jerusalemu.” **12** Ningī ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Jeremia, akīrīwo atīrī: **13** “Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: Thiī ūkeere andū a Juda na arīa othe matūūraga Jerusalemu atīrī: ‘Kaī inyuī mūtangīruta ūndū nīguo mwathīkīre ciugo ciakwa?’ ūguo nīguo Jehova ekuuga. **14** ‘Jonadabu mūrū wa Rekabu aathire ariū ake matikananyue ndibei, naguo watho ūcio wake matūūrīte maūhingagia. O na nginya ūmūthī matinyuuaga ndibei, nīgūkorwo nīmathīkagīra watho ūcio wa ithe wao wa tene. No rīrī, inyuī ndīmwarīrie kaingī kaingī, no mūtirī mwanjathīkīra. **15** Ndīmūtūmīre ndungata ciakwa ciothe cia anabii kaingī kaingī. Nao

mamwīraga atīrī, “Mūndū o wothe wanyu no nginya atigane na mīthīre yake ya waganu na aagīrie ciīko ciake; tigai kūrūmīrīra ngai ingī kana gūcitungatagīra. Na inyuī nīmūgatūra būrūri ūyū ndaamūheire inyuī o na maithe manyu.” No inyuī mūtiigana kūrūmbūya ūhoro ūcio kana gūthikīrīria. **16** Njiaro icio cia Jonadabu mūrū wa Rekabu nīihingītie watho ūcio ithe wao wa tene aacitigīre, no andū aya matinjathīkīire.’ **17** “Nī ūndū ūcio, Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: ‘Ta thikīrīria! Nīngūrehithīria Juda o na mūndū wothe ūtūrīraga Jerusalemu mwanangīko ūrīa wothe ndoigire nīngamarehere. Niī ndaamaarīirie, no-o makīrega gūthikīrīria; ndaametire no-o makīrega kūnjīfīka.’” **18** Nake Jeremia agīcooka akīira andū a nyūmba ya Rekabu atīrī, “Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: ‘Inyuī nīmwathīkīire watho wa Jonadabu, ithe wanyu wa tene, na mūkarūmīrīra mataaro make mothe, na nīmwīkīte ūrīa wothe aamwathire.’ **19** Nī ūndū ūcio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: ‘Jonadabu mūrū wa Rekabu ndarī hīndī akaaga mūndū wa kūndungatīra.’”

36 Mwaka-inī wa īna kuuma Jehoiakimu mūrū wa Josia atuīka mūthamaki wa Juda-řī, ndūmīrīri īno nīyakinyīire Jeremia yumīte harī Jehova, akīrwo ūū: **2** “Oya ibuku ūrīa gīkūnjo wandīke thīnī warīo mohoro marīa mothe ngūheete makoniī Israeli na Juda, o hamwe na ndūrīrī iria ingī ciothe, kuuma ihinda rīrīa ndambīrīirie gūkwarīria hīndī ya wathani wa Josia, o nginya ūmūthī. **3** Hihi rīrīa andū a Juda makaigua ūhoro wa mwanangīko ūrīa wothe

njiiriire kūmarehithīria-rī, mündū o mündū wao ahota kūgarūrūka atigane na mīthīire yake ya waganu; na niñ nīngamarekera waganu wao na mehia mao.” 4 Nī ūndū ūcio Jeremia agīta Baruku mūrū wa Neria, nake Jeremia akīmwīra maūndū marīa mothe Jehova aamwarīrie, nake Baruku akamandīka ibuku-inī rīu rīa gīkūnjo. 5 Hīndī īyo Jeremia akīra Baruku atīrī, “Niñ ndīmuohe; ndingīhota gūthīi hekarū-inī ya Jehova. 6 Nī ūndū ūcio thiī arī we kūu nyūmba-inī ya Jehova mūthenya ūmwe ūrīa kwīhingagwo kūrīa irio, nawe ūthomere andū acio kuuma ibuku-inī rīrī rīa gīkūnjo maūndū marīa maarītio nī Jehova, macio wee wandīkire o ta ūrīa niñ ndākwīraga wandīke. 7 Hihi maahota kūrehe mathaithana mao harī Jehova, na o mündū wao atigane na mīthīire yake ya waganu, nī ūndū marakara na mang’ūrī marīa matuūrīirwo andū aya nī Jehova nī manene.” 8 Nake Baruku mūrū wa Neria nīekire ūrīa wothe Jeremia ūrīa mūnabii aamwīrīte eeke; agīthoma ndūmīrīri īyo ya Jehova kūu thiīnī wa hekarū kuuma ibuku-inī rīu rīa gīkūnjo. 9 Na rīrī, mweri-inī wa kenda wa mwaka wa ītano wa wathani wa Jehoiakimu mūrū wa Josia mūthamaki wa Juda, ihinda rīa kwīhinga kūrīa irio mbere ya Jehova nīrīanīrīirwo kūrī andū othe a Jerusalemu, o na arīa angī othe mookīte kuuma matūura ma Juda. 10 Kuuma kanyūmba-inī ka Gemaria mūrū wa Shafani ūrīa mwandīki, karīa kaarī o kūu nja ya na igūrū, itoonyero-inī rīa Kīhingo kīrīa Kīerū kīa hekarū, Baruku agīthomera andū othe ciugo cia Jeremia kuuma ibuku-inī rīu rīa gīkūnjo kūu hekarū-inī ya Jehova. 11 Rīrīa Mikaia mūrū wa Gemaria, mūrū wa Shafani aiguire

ndūmīrīri īyo ya Jehova yothe kuuma ibuku-inī rīu rīa
gīkūnjo-rī, **12** agīkūrūka agītoonya kanyūmba-inī ka
mwandīki karīa kaarī kūu nyūmba-inī ya ūthamaki, harīa
anene othe maikarīte, nao nīo: Elishama ūrīa mwandīki,
na Delia mūrū wa Shemaia, na Elinathani mūrū wa
Akibori, na Gemaria mūrū wa Shafani, na Zedekia mūrū
wa Hanania, na anene arīa angī othe. **13** Mikaia aarīkia
kūmahe ūhoro wothe ūrīa aiguīte Baruku agīthomera
andū kuuma ibuku-inī rīa gīkūnjo-rī, **14** anene acio othe
magītūma Jehudi mūrū wa Nethania, mūrū wa Shelemia,
mūrū wa Kushi, athīi akeere Baruku atīrī, “Oya ibuku rīu
rīa gīkūnjo, rīu ūthomeire andū, ūuke narīo.” Nī ūndū
ūcio Baruku mūrū wa Neria agīthīi hau maarī anyiitīte
ibuku rīu rīa gīkūnjo na guoko gwake. **15** Nao makīmwīra
atīrī, “Rīu ta ikara thī, ūtūthomere.” Nī ūndū ūcio
Baruku akīmathomera. **16** Rīrīa maaiguire mohoro macio
mothe, makīrorana marī na guoya, makīira Baruku atīrī,
“No nginya tūkinyīrie mūthamaki ūhoro ūcio wothe.”
17 Ningī magīcooka makīuria Baruku atīrī, “Ta twīre,
maūndū macio mothe wamandīkire atīa? Nī Jeremia
wakwīraga nawe ūkamaandīka?” **18** Baruku akīmacookeria
atīrī, “Iī, nīwe wanjiīraga mohoro macio mothe, na nī
ngamaandīka na rangi ibuku-inī rīrīrī rīa gīkūnjo.” **19** Nao
anene acio makīira Baruku atīrī, “Wee na Jeremia thiīi
mwīhithe. Mūtikareke mūndū o na ū amenye kūrīa mūrī.”
20 Maarīkia kūiga ibuku rīu rīa gīkūnjo kanyūmba-inī ka
Elishama, ūrīa mwandīki, magītoonya harīa mūthamaki
aarī kūu nyūmba yake ya thīinī makīmūhe ūhoro ūcio
wothe. **21** Mūthamaki nake agītūma Jehudi agīire ibuku

rīu rīa gīkūnjo, nake Jehudi akīrīrehe kuuma kanyūmba-inī ka Elishama, ūrīa mwandīki, akīrīthomera mūthamaki na anene acio othe marūgamīte hau harī mūthamaki.

22 Kwarī mweri wa kenda, nake mūthamaki aikarīte nyūmba-inī ūrīa aikaraga hīndī ya kīmera kīa heho, na haarī na mwaki waakanaga riiko-inī hau mbere yake.

23 Jehudi aathoma icigo ithatū kana inya cia ibuku rīu rīa gīkūnjo-rī, mūthamaki nake agacitinia na kahiū ka mwandīki, agacikia riiko-inī, o nginya ūrīa ibuku rīu rīa gīkūnjo ūracinirwo ūrothe. **24** Mūthamaki na andū arīa othe maamūtungataga arīa maiguire mohoro macio matiigana gwītigīra, o na kana magītembūranga nguo ciao. **25** O na gūtuīka Elinathani, na Delia, na Gemaria nīmathaithire mūthamaki ndagacine ibuku rīu rīa gīkūnjo-rī, nīaregire kūmathikīrīria. **26** Handū ha ūguo, mūthamaki agīatha Jerameeli, mūrū ūmwe wa mūthamaki, na Seraia mūrū wa Azirieli, na Shelemia mūrū wa Abideli, nīguo manyiite Baruku ūcio mwandīki, na Jeremia ūrīa mūnabii. No ūrī, Jehova nīamahithīte. **27** Thuutha wa mūthamaki gūcina ibuku rīu rīa gīkūnjo ūrīa ūrandīkītwo mohoro nī Baruku ta ūrīa eerītwo nī Jeremia andīke-rī, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīrīire Jeremia, akīrīwo atīrī: **28** “Oya ibuku ūngī ūrīa gīkūnjo wandīke thīinī warīo mohoro marīa mothe maarī ibuku-nī rīu rīa mbere, rīu Jehoiakimu mūthamaki wa Juda aacinire. **29** Ningī wīre Jehoiakimu mūthamaki wa Juda atīrī, ‘Jehova ekuuga atīrī: Nīwacinire ibuku rīu rīa gīkūnjo, ūkīūria atīrī, “Nī kīi gītūmīte wandīke atī, ti-itherū mūthamaki wa Babuloni nīagooka kwananga būrūri ūyū na eherie andū

na nyamū kuo?” **30** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī ūndū ūkonii Jehoiakimu mūthamaki wa Juda: Ndakagīa na mūndū wa gūikarīra gītī kīa ūnene kīa Daudi; kīimba gīake gīgaateeo, na kīanīkīrwo riūa mūthenya, na kīhīe nī mbaa ūtukū. **31** Nīngamūherithia we hamwe na ciana ciake, na arīa mamūtungataga, nī ūndū wa waganu wao; nīngarehithīria arīa othe matūūraga Jerusalemu na andū a Juda mwanangīko ūrīa wothe ndaaririe ūhoro waguo ūmakonii, tondū nīmagīte gūthikīrīria.”” **32** Nī ūndū ūcio Jeremia akīoya ibuku rīngī rīa gīkūnjo, akīrīnengera Baruku mūrū wa Neria ūcio mwandīki, nake akīandīka ibuku-inī rīu mohoro mothe marīa aacookire kūheo nī Jeremia, o macio maandīkītwo ibuku-inī rīrīa Jehoiakimu mūthamaki wa Juda aacinīte na mwaki; na hakīongererwo mohoro mangī maingī maahaanaine na macio ma mbere.

37 Na rīrī, Zedekia mūrū wa Josia nīatuirwo mūthamaki wa Juda nī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, nake agīthamaka ithenya rīa Jekonia mūrū wa Jehoiakimu. **2** No rīrī, we mwene o na kana arīa maamūtungatagīra, na andū a būrūri ūcio matiarūmbūirie ciugo iria Jehova aarītie na kanua ka Jeremia ūcio mūnabii. **3** Nake Mūthamaki Zedekia agītūma Jehukali mūrū wa Shelemia marī na Zefania mūrū wa Maaseia ūrīa mūthīnjīri-Ngai mathīi kūrī Jeremia ūcio mūnabii, mamūtwarīre ndūmīrīri īmo: “Twagūthaitha ūtūhooere kūrī Jehova, Ngai witū.” **4** Na rīrī, ihinda rīu Jeremia aarī na wīyathi wa gūceeranga gatagatī-inī ka andū, nīgūkorwo ndaakoretwo aikītio njeera. **5** Hīndī īyo mbūtū cia ita cia Firaūni nīcioimagarīte kuuma būrūri wa Misiri, na rīrīa andū a

Babuloni arĩa maarigicirrie Jerusalemu maiguire ūhoro wacio, makihünduka, makiehera kūu Jerusalemu. **6** Hind̄ īyo ndūmīrīri ya Jehova īgikinyira Jeremia ūcio mūnabii, akīrwo atīrī, **7** “Jehova, Ngai wa Israeli, ekuuga atīrī: īra mūthamaki wa Juda, ūcio ūgütümite ūuke ūhooe kīrīra harī niī, atīrī, ‘Mbütū cia ita cia Firaūni icio irooka gugüteithia-rī, nīgūcooka bürūri wacio, kūu bürūri wa Misiri. **8** Hind̄ īyo nao andū a Babuloni nīmagacooka gükū na matharīkīre itūura rīrī inene, marītunyane na marīcine na mwaki.’ **9** “Jehova ekuuga atīrī: Tigai kwīheenia, mūgīciiria atīrī, ‘Andū a Babuloni ti-itherū nīmegütigana na ithuī matweherere.’ Matigeeka ūguo! **10** O na mūngīhoota mbütū ciothe cia ita cia andū a Babuloni icio iramūtharīkīra, na gūtuīke atī no andū arīa matiihangītio matigītwo hema-inī ciao-rī, no moime kūu hema-inī na macine itūura rīrī na mwaki.” **11** Thuutha wa mbütū icio cia ita cia andū a Babuloni kwehera kūu Jerusalemu nī ūndū wa mbütū cia Firaūni, **12** Jeremia nīoimagarire kuuma itūura-inī rīu inene nīguo athībürūri wa Benjmini akenyiitīre igai rīake rīa gīthaka gatagatī-inī ka andū arīa maari kuo. **13** No rīrīa aakinyire Kīhingo-inī kīa Benjmini, mūnene wa arangīri ūrīa wetagwo Irija mūrū wa Shelemia, mūrū wa Hanania, akīmūnyiita, akiuga atīrī, “Wee nī kūura ūroora ūthī ūkeneane kūrī andū a Babuloni!” **14** Jeremia akīmwīra atīrī, “Aca ūguo tiguo! Niīti kūura ndīroora ngeneane kūrī andū a Babuloni.” No Irija akīrega kūmūthikīrīria; handū ha ūguo akīnyiita Jeremia, akīmūtwara kūrī anene. **15** Anene acio nīmarakarīre Jeremia, na magīathana ahūūrwo na ahingīrwo nyūmba

ya Jonathani ūrĩa mwandiki, ūrĩa maatuite njeera. **16** Nake Jeremia agittoonyio mungu-ini wari kanyumba ga thiini muno ku koho-ini, kuria aikarire matuku maingi. **17** Na thuutha ūcio Muthamaki Zedekia agittumana areehwo ku nyumba-ini ya ūthamaki. Ari kuu, muthamaki akmuria na hito atiri, “Hihi ni hari ndumiriri yumite kuri Jehova?” Nake Jeremia akmucookeria atiri, “Ii, ni kuri; wee nukaneanwo moko-ini ma muthamaki wa Babuloni.” **18** Ningi Jeremia akitra Muthamaki Zedekia atiri, “Ni ūndu ūriku ngwihitie we mwene, kana ndungata ciaku, o na kana andu aya, niguo njikio njeera? **19** Mari ha anabii acio aku, acio maakurrathiire ūhori atiri, ‘Muthamaki wa Babuloni ndagagutharikira wee o na kana bururi ūyu? **20** Na ruu-ru, wee muthamaki mwathi wakwa, itikira guthikiriria. Njitikiria ndeehe mathaithana makwa mbere yaku: Ndukanjookie nyumba ya Jonathani ūrĩa mwandiki, ndigakuire kuo.” **21** Nake Muthamaki Zedekia akiruta watho, akiuga ati Jeremia aigwo kuu nja ūrĩa ya arangiri, na aheagwo mugate o muthenya ūrufitwo barabara-ini ya arugi mugate, o nginya riria mugate ūgaathira kuu ituūra-ini inene. Ni ūndu ūcio Jeremia agikkara kuu nja ūyo ya arangiri.

38 Nao Shefatia muru wa Matani, na Gedalia muru wa Pashuri, na Jehukali muru wa Shemalia, o na Pashuri muru wa Malikija nimmaiguire ūrĩa Jeremia eeraga andu othe, riria oigire atiri, **2** “Jehova ekuuga atiri: ‘Mundu ūrĩa wothe ūguikara ituūra-ini ririnene nimkooragwo na ruhiu rwa njora, kana ng’aragu, kana muthiro, no ūrĩa ūgwitwara kuri andu a Babuloni nimagatuura muoyo. Niakahonokia

muoyo wake; nīagatūūra muoyo.’ 3 Ningī, Jehova ekuuga atīrī: ‘Itūūra rīrī inene no nginya rīkaneanwo kūrī mbūtū cia ita cia mūthamaki wa Babuloni, ūrīa ūkaarītunyana.’”

4 Hīndī īyo anene makīra mūthamaki atīrī, “Mūndū ūyū aagīrīire ooragwo. Nīaratūma thigari iria itigaire gūkū itūūra-inī rīrī inene ciītigīre, o ūndū ūmwe na andū aya othe, nī ūndū wa maūndū macio arameera. Mūndū ūyū ndarī ūndū mwega areciirīria andū aya tiga o ūru.” 5 Mūthamaki Zedekia agīcookia atīrī, “Arī moko-inī manyu; mūthamaki ndangīgirīria mwīke ūrīa inyuī mūkwenda.”

6 Nī ūndū ūcio makīnyiita Jeremia makīmūikia irima rīa maaī rīa Malikija, ūrīa mūrū wa mūthamaki, rīrīa rīarī kūu nja īyo ya arangīri. Magīkūrūkia Jeremia irima rīu rīa maaī na mīkanda; no rītiarī na maaī, no mūtondo rīarī, nake Jeremia agītoonyerera kūu mūtondo-inī ūcio.

7 No rīrī, Ebedi-Meleku ūrīa Mūkushi, ūmwe wa arīa mehokeirwo wīra wa kūu nyūmba-inī ya ūthamaki, nīaiguire atī nīmaikītie Jeremia irima rīu rīa maaī. Hīndī īyo mūthamaki aikarīte Kīhingo-inī kīa Benjmini, 8 Ebedi-Meleku akiuma hau nja ya nyūmba ya ūthamaki, akīmwīra atīrī, 9 “Mūthamaki mwathi wakwa, andū aya nīmekīte ūru nī ūndū wa maūndū maya mothe mekīte Jeremia ūrīa mūnabii. Nīmamūkītie irima rīa maaī, akuīre kuo nī ng’aragu, tondū mīgate īkirie gūthira gūkū itūūra-inī inene.” 10 Hīndī īyo mūthamaki agīatha Ebedi-Meleku ūcio Mūkushi, akīmwīra atīrī: “Oya andū mīrongo ītatū kuuma haha mūthīī nao mūkarute Jeremia ūcio mūnabii kuuma irima rīu rīa maaī atanakua.” 11 Nī ūndū ūcio Ebedi-Meleku akīoya andū acio, agīthīī nao, nao

magītoonya kanyūmba kaarī rungu rwa harīa haaigagwo mūthiithū wa indo cia bata kū thīnī wa nyūmba ya ūthamaki. Akīoya ndangari imwe cia nguo ngūrū, na nguo iria nduīku ciarī kuo, agīciikūrkīria Jeremia na mīkanda kū irima rīa maaī. **12** Ebedi-Meleku ūcio Mūkushi, akīira Jeremia atīrī: “Ikīra nguo icio ngūrū na ndangari icio njegēke, wīrigīrīrie gūkerwo nī mīkanda īyo.” Nake Jeremia agīka o ūguo, **13** nao makīmūguucia na mīkanda īyo, makīmūruta irima rīu rīa maaī. Nake Jeremia agīkara kū nja īyo ya arangīri. **14** Mūthamaki Zedekia agītūmanīra Jeremia ūcio mūnabii, akiuga areehwo itoonyero-inī rīa gatatū rīa hekarū ya Jehova. Mūthamaki akīira Jeremia atīrī, “Nīngūkūuria ūndū. Nawe ndūkaahithe ūhorō o na ūrīkū.” **15** Jeremia akīira Zedekia atīrī, “Ingīkuumburīra ūhorō-rī, githī ndūkūnjūraga? O na ingīgūtaara-rī, wee ndūngīthikīrīria.” **16** Nake Mūthamaki Zedekia akīihīta mwīhītwā na hitho harī Jeremia, akiuga ūū: “Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūrīraga muoyo, o we ūrīa watūheire muoyo ūyū tūrī naguo-rī, nī ndigūkūrīraga kana ngūneane moko-inī ma acio mendaga gūkūruta muoyo.” **17** Nake Jeremia akīira Zedekia atīrī, “Ūū nīguo Jehova Ngai-Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli, ekuuga: ‘Ungīmīeeana kūrī anene a mūthamaki wa Babuloni, muoyo waku nīkūhonokio, o na itūūra rīrī inene rītīgaacinwo; wee na andū a nyūmba yaku nīmūgūtūura muoyo. **18** No ūngīrega kwīneana kūrī anene a mūthamaki wa Babuloni, itūūra rīrī nīrīkūneanwo kūrī andū a Babuloni, nao marīcine na mwaki rīthire; na wee mwene ndūkahonoka kuuma moko-inī mao.’” **19** Mūthamaki Zedekia akīira

Jeremia atīrī, “Nīndīretigīra Ayahudi arīa meneanīte kūrī andū a Babuloni, nī ūndū andū a Babuloni mahota kūneana kūrī Ayahudi acio nao maanyamarie.” **20** Nake Jeremia akīmūcookeria atīrī, “Matigaakūneana kūrī o. Wee athīkīra Jehova, wīke ūguo ndīrakwīra. Hīndī īyo nīukona wega, naguo muoyo waku nīukahonokio. **21** No rīrī, warega kwīneana, ūū nīguo Jehova anguūrīrie: **22** Andū-a-nja othe arīa matigaire thīinī wa nyūmba ya mūthamaki wa Juda nīmagatwarīrwo anene a mūthamaki wa Babuloni. Andū-a-nja acio nao magaakwīra atīrī: “Arata acio aku wehokeete nīmakūhītithirie na magīgūkīria hinya. Magūrū maku nīmatoonyereire mūtondo-inī; nao arata aku nīmagūtiganīrie.” **23** “Atumia aku othe na ciana ciaku nīmakaneanwo kūrī andū a Babuloni. Wee mwene ndūkehonokia moko-inī mao, no nīukanyiitwo nī mūthamaki wa Babuloni; narīo itūūra rīrī inene nīrīgacinwo rīthire.” **24** Hīndī īyo Zedekia akīra Jeremia atīrī, “Ndūkareke mūndū o na ūrīkū amenye ūhoro wa mīario īno, ndūkae kūragwo. **25** Anene mangīigua atī nītwaranīrie nawe, nao moke kūrī we makūūrie atīrī, ‘Twīre ūrīa wīrīte mūthamaki, na ūrīa nake mūthamaki akwīrīte; ndūgatūhithe ūndū kana tūkūūrage,’ **26** hīndī īyo nawe ūmeere atīrī, ‘Nīgūthaitha ndīrathaitaga mūthamaki ndakae kūnookia nyūmba-inī kwa Jonathani, ndigakuīre kuo.’” **27** Anene acio othe nīmookire kūrī Jeremia, makīmūūria ūhoro ūcio, nake akīmeera ūrīa wothe aathīt two nī mūthamaki oige. Nī ūndū ūcio matiamwīrire ūndū ūngī, nīgūkorwo gūtirī mūndū waiguīte ūrīa maarītie na mūthamaki. **28** Nake Jeremia

agīkara kūu kīhingo-inī kīa arangīri nginya mūthenya
ūrīa itūūra rīa Jerusalemu rīatunyanirwo.

39 Mwaka-inī wa kenda wa wathani wa Zedekia mūthamaki wa Juda, mweri-inī wa ikūmi, Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni nīathiire gūtharīkīra itūūra rīa Jerusalemu arī na mbütū ciake ciothe cia ita, akīrīrigiicīria arītunyane. **2** Ningī mūthenya wa kenda wa mweri wa īna wa mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe wa wathani wa Zedekia, nīguo rūthingo rwa itūūra rīu inene rwatūrīkirio. **3** Hīndī īyo anene othe a mūthamaki wa Babuloni magītoonya na magīikara Kīhingo-inī gīa Gatagatī: Nao nī Nerigali-Sharezeru wa Samugari, na Nebo-Sarisekimu mūtongoria ūmwe mūnene, na Nerigali-Sharezeru ūrīa warī mūnene wathani-inī, marī hamwe na anene arīa angī othe a mūthamaki wa Babuloni. **4** Rīrīa Zedekia mūthamaki wa Juda na thigari ciothe maamonire, makīura; makiuma itūūra-inī rīu inene ūtukū magerete njīra ya mūgūndainī wa mūthamaki, kīhingo-inī kīrīa kīarī gatagatī ga thingo cierī, magīthīi merekeire Araba. **5** No nayo mbütū ya andū a Babuloni īkīmateng'eria, īgīkorerera Zedekia werū-inī ūrīa mwaraganu wa Jeriko. Makīmūnyiita, makīmūtwarīra Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni arī kūu Ribila būrūri-inī wa Hamathu, na kūu nīkuo aamūtuīrīire ciira. **6** Kūu Ribila nokuo mūthamaki wa Babuloni oragithīirie ariū a Zedekia, maitho-inī make, na akīūragithia andū othe arīa maarī igweta kūu Juda. **7** Agīcooka agīkūrīthia Zedekia maitho na akīmuoha na bīngū cia gīcango nīguo atwarwo Babuloni. **8** Andū acio a Babuloni magīcina nyūmba ya ūthamaki, o na

nyūmba cia andū arīa angī, na makīmomora thingo
cia Jerusalemu. **9** Nebuzaradani, mūnene wa arangīri a
mūthamaki, agītaha andū arīa maatigaire kūu itūūra-
inī thīinī, akīmatwara Babuloni marī hamwe na arīa
meneanīte kūrī we o na andū acio angī othe. **10** No rīrī,
Nebuzaradani ūcio mūnene wa arangīri a mūthamaki,
nīatigirie andū amwe arīa maarī athīni kūu būrūri wa
Juda, arīa mataarī na kīndū kīao; no hīndī ūyo akīmahe
mīgūnda ya mīthabibū na mīgūnda ya kūrima. **11** Na rīrī,
Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni nīarutīte watho
ūkonī Jeremia, akeera Nebuzaradani ūcio mūnene wa
arangīri a mūthamaki atīrī: **12** “Muoe ūmūmenyerere;
ndūkamwike ūūru, no ūmūhingagīrie ūndū o wothe ūrīa
angīkūūria.” **13** Nī ūndū ūcio Nebuzaradani ūcio mūnene
wa arangīri, na Nebushazibani mūtongoria ūmwe mūnene
na Nerigali-Sharezeru ūrīa warī mūnene wathani-inī, o
na anene acio angī othe a mūthamaki wa Babuloni **14**
magītūmana, makiuga Jeremia arutwo kūu thīinī wa nja
īrīa ya arangīri. Nao makīmūneana harī Gedalia mūrū
wa Ahikamu, mūrū wa Shafani, nīguo amūinūkie gwake
mūciī. Nī ūndū ūcio agītūūrania na andū arīa angī ao. **15**
Rīrīa Jeremia aatūūrīte oheetwo kūu thīinī wa nja īrīa ya
arangīri-rī, ndūmīrīri ya Jehova nīyamūkinyīrīre akīrwo
atīrī: **16** “Thīī ūkeere Ebedi-Meleku ūrīa Mūkushi atīrī,
‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga
atīrī: Ndī hakuhī kūhingia ūrīa ndoigire atī nīngarehere
itūūra rīrī inene mwanangīko, no ti ūgaacīru. Hīndī ūyo,
maūndū macio nīmakahingio ūkīmeyonagīra na maitho.
17 No rīrī, wee nīngakūhonokia mūthenya ūcio, ūguo

nīguo Jehova ekuuga; wee ndūkaneanwo kūrī andū acio wītigīraga. **18** Niī nīngakūhonokia; wee ndūkooragwo na rūhiū rwa njora no nīukahonokia muoyo waku, tondū nī niī ūtūūrīte wīhokete, ūguo nīguo Jehova ekuuga.””

40 Īno nīyo ndūmīrīri ūrīa yakinyīrīre Jeremia yumīte kūrī Jehova thuutha wa Nebuzaradani ūcio mūnene wa arangīri a mūthamaki kūmūrekereria oime kūu Rama. Nīakorete Jeremia arī muohe na mīnyororo arī gatagatī-inī ka andū arīa othe maatahītwo kuuma Jerusalemu na Juda rīrīa maatwaragwo Babuloni marī ohe. **2** Nake mūnene ūcio wa arangīri a mūthamaki oona Jeremia, akīmwīra atīrī, “Jehova Ngai waku nīwe watuīrīre kūndū gūkū mwanangīko ūyū. **3** Na rīu-rī, Jehova nīatūmīte gwīkīke ūguo; ekīte o ta ūrīa oigire. Maūndū maya mothe meekīkīte nī ūndū inyuū andū aya nīmwehīirie Jehova na mūkīaga kūmwathīkīra. **4** No rīrī, ūmūthī nīngūkuohora mīnyororo īno ūrī nayo moko. Ūka tūthīi nawe Babuloni, akorwo nīūkwenda, na niī nīndīkūmenyagīrīra; no ūngīkorwo ndūkwenda tūthīi nawe, tiga gūūka. Atīrīrī, būrūri ūyū wothe ūrī mbere yaku; thiī o harīa hothe ūngīenda.” **5** No rīrī, Jeremia atanagarūrūka acooke-rī, Nebuzaradani akīmwarīria rīngī, akīmwīra atīrī, “Cooka kūrī Gedalia mūrū wa Ahikamu, mūrū wa Shafani, ūrīa mūthamaki wa Babuloni atūite mūrūgamīrīri wa matūūra ma Juda, mūgatūūre nake kūu hamwe na andū arīa angī, kana ūgīthīi o harīa hangī hothe ūngīenda.” Ningī mūnene ūcio wa arangīri akīmūhe irio, o na akīmūhe kīheo, akīreka ethīīre. **6** Nī ūndū ūcio Jeremia agīthīi kūrī Gedalia, mūrū wa Ahikamu kūu Mizipa, magītūūra nake gatagatī-inī

ka andū acio angī maatigītwo būrūri-inī ūcio. **7** Rīrīa
anene othe a mbūtū cia ita na andū ao arīa maarī kūu
būrūri-inī ūcio mwaraganu maiguire atī mūthamaki wa
Babuloni nīatuīte Gedalia mūrū wa Ahikamu barūthi
wa būrūri ūcio, na atī nīamūtuīte mūrūgamīrīri wa
arūme, na andū-a-nja, na ciana, o acio maarī athīnī
mūno kūu būrūri ūcio, arīa mataatahirwo matwarwo
Babuloni-rī, **8** magīthīi kūrī Gedalia kūu Mizipa: nao
maarī Ishumaeli mūrū wa Nethania, na Johanani na
Jonathani ariū a Karea, na Seraia mūrū wa Tanihumethu,
na ariū a Efai ūrīa Mūnetofathi, na Jaazania mūrū wa
Mūmaakathi, marī na andū ao. **9** Gedalia mūrū wa
Ahikamu, mūrū wa Shafani akīhīta nīguo amatītīrithie
marī hamwe na andū ao, akīmeera atīrī, “Tigai gwītigīra
gūtungatīra andū aya a Babuloni. Tūūrai būrūri ūyū na
mūtungatage mūthamaki wa Babuloni, na nīmūrīonaga
maūndū mega. **10** Niī mwene nīngūtūura gūkū Mizipa
nīgeetha ndīmwaragīrīrie kūrī andū a Babuloni arīa
marīkaga kūrī ithuī, no inyuī-rī, thondekai ndibei, na
mūgethage matunda ma hīndī ya riūa, o na maguta,
mwīgīre ndigithū-inī cianyu cia mūthiithū, na mūtūure
matūura-inī marīa mwīnyiitīire.” **11** Hīndī ūrīa Ayahudi
arīa othe maarī Moabi, na Amoni, na arīa maarī Edomu, o
na arīa maarī mabūrūri marīa mangī mothe maiguire atī
mūthamaki wa Babuloni nīatītīie matigari kūu Juda, na
atī nīatuīte Gedalia mūrū wa Ahikamu, mūrū wa Shafani,
barūthi wao-rī, **12** othe magīcooka būrūri wa Juda kūrī
Gedalia kūu Mizipa, moimīte mabūrūri-inī mothe marīa
maahurunjūkīire. Nao magīthondekera ndibei nyingī,

o na makīgetha matunda maingī ma hīndī ya riūa. **13**
Johanani mūrū wa Karea, marī na anene othe a mbūtū
cia ita arī maarī o kū būrūri ūcio mwaraganu, magīuka
kūrī Gedalia kūu Mizipa, **14** nao makīmwīra atīrī, “Kaī
ūtamenyete atī Balisi mūthamaki wa andū a Amoni
nīatūmīte Ishumaeli mūrū wa Nethania oke akūrute
muoyo?” No Gedalia mūrū wa Ahikamu ndaametīkirie. **15**
Hīndī īyo Johanani mūrū wa Karea akīarīria Gedalia na
hitho marī kūu Mizipa, akīmwīra atīrī: “Njītīkīria thiī
ngoorage Ishumaeli mūrū wa Nethania, na gūtirī mūndū
ūkūmenya ūhoro ūcio. Nī kī gīgūtūma ende gūkūruta
muoyo, nīguo atūme Ayahudi aya othe mecookanīirīrie
harīwe mahurunjūke, namo matigari ma Juda mathire
biū?” **16** Nowe Gedalia mūrū wa Ahikamu akīira Johanani
mūrū wa Karea atīrī, “Ndūkae gwīka ūndū ta ūcio! Ūhoro
ūcio ūraaria ūkonī Ishumaeli ti wa ma.”

41 Mweri-inī wa mūgwanja Ishumaeli mūrū wa Nethania,
mūrū wa Elishama, ūrīa warī wa rūciaro rwa mūthamaki
na mbere aakoretwo arī ūmwe wa anene a mūthamaki,
nīookire arī na andū ikūmi kūrī Gedalia mūrū wa Ahikamu
kūu Mizipa. Na rīrīa maarī hamwe makīrīa-rī, **2** Ishumaeli
mūrū wa Nethania hamwe na andū acio ikūmi mokīte
nake magīükīra, magītemanga Gedalia mūrū wa Ahikamu,
mūrū wa Shafani na rūhiū rwa njora, makīūraga mūndū
ūcio mūthamaki wa Babuloni aatuīte barūthi wa būrūri
ūcio. **3** Ishumaeli agīcooka akīūraga Ayahudi othe arīa
maarī na Gedalia kūu Mizipa, o ūndū ūmwe na thigari
cia Babuloni iria ciarī kuo. **4** Mūthenya ūrīa warūmīrīre
kūragwo kwa Gedalia, ūhoro ūcio ūtamenyetwo nī

mündū-rī, 5 andū mīrongo īnana meyenjete nderu, na magatembūranga nguo ciao, o na magetemanga mīrī
nīmookire moimīte Shekemu, na Shilo, na Samaria, marī
na ngano ya maruta na ūbumba, magīcirehe thīnī wa
nyūmba ya Jehova. 6 Ishumaeli mūrū wa Nethania akiuma
Mizipa, agīthī akīrīraga akamatūnge. Rīrīa maacemanirie
akīmeera atīrī, “Ūkaai kūrī Gedalia mūrū wa Ahikamu.”
7 Rīrīa maatoonyire thīnī wa itūura, Ishumaeli mūrū
wa Nethania na andū arīa maarī nake, makīmooraga,
makīmaikia irima rīa maaī. 8 No rīrī, andū ikūmi thīnī
wao makīra Ishumaeli atīrī, “Tiga gūtūragal! Tūrī na
ngano na cairi, na maguta na ūukī iria tūhithīte werū-
inī.” Nī ūndū ūcio agītigana nao na ndaamooragire
hamwe na acio angī. 9 Na rīrī, irima rīu aikirie ciimba cia
andū acio othe ooragīte, hamwe na kīimba kīa Gedalia,
rīenjithītio nī Mūthamaki Asa rītuīke kīhitho gīake
rīrīa angītharīkīrwo nī Baasha mūthamaki wa Israeli.
Ishumaeli mūrū wa Nethania akīriyūria ciimba cia andū
acio moragītwo. 10 Ishumaeli nīanyiitire mīgwate andū
acio angī othe arīa maikaraga Mizipa, akīmataha: nao
maarī airītu a mūthamaki, hamwe na andū acio angī othe
arīa maatigītwo kuo, arīa Nebuzaradani ūcio mūnene wa
arangīri a mūthamaki aatuīte maroragwo nī Gedalia mūrū
wa Ahikamu. Ishumaeli mūrū wa Nethania nīamatahire
akiumagara nao, agītuīkania erekeire mūrīmo wa andū
a Amoni akeeneane kūrī o. 11 Rīrīa Johanani mūrū wa
Karea, na anene othe a mbūtū cia ita arīa maarī nake
maiguire ūhoro wa ngero icio ciothe Ishumaeli mūrū
wa Nethania aagerete-rī, 12 makīoya andū ao othe na

makiumagara makarūe na Ishumaeli mūrū wa Nethania. Nao makīmūkorerera hakuhī na handū haarī maaī maingī kūu Gibeoni. **13** Rīrīa andū acio othe Ishumaeli aarī nao monire Johanani mūrū wa Karea na anene a mbūtū cia ita acio maarī nake-rī, othe magīkena. **14** Andū acio othe Ishumaeli aatahīte kūu Mizipa nīmahūndūkire, magīthīī kūrī Johanani mūrū wa Karea. **15** Nowe Ishumaeli mūrū wa Nethania na andū ake anana nīmetharire kuuma harī Johanani, makīrīra kūrī andū a Amoni. **16** Hīndī īyo Johanani mūrū wa Karea na anene othe a mbūtū cia ita acio maarī nake, magītongoria arīa othe maatigaire kuuma Mizipa, o acio aatunyanīte harī Ishumaeli mūrū wa Nethania thuutha wake kūrīra Gedalia mūrū wa Ahikamu: Nao maarī thigari, na andū-a-nja, na ciana, o na andū arīa mehokeirwo mawīra ma nyūmba ya mūthamaki, arīa aacooketie kuuma Gibeoni. **17** Nao magīthīī na mbere, makīraarīra Geruthu-Kimuhamu gūkuhī na Bethilehemu marī rūgendo-inī rwa gūthīī būrūri wa Misiri, **18** nīguo moorīre andū a Babuloni. Nīmetigagīra andū a Babuloni tondū Ishumaeli mūrū wa Nethania nīooragīte Gedalia mūrū wa Ahikamu, ūrīa watuītwo barūthi nī mūthamaki wa Babuloni.

42 Hīndī īyo anene othe a mbūtū cia ita, hamwe na Johanani mūrū wa Karea, na Jezania mūrū wa Hoshia, na andū othe kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene, magīthīī harī **2** Jeremia ūcio mūnabii, makīmwīra atīrī: “Twagūthaitha ūtīkīra kūigua gūthaithana gwitū, ūhooe Jehova Ngai waku nī ūndū wa matigari maya mothe. Nīgūkorwo o ta ūrīa ūroona, o na gūtuīka rīmwe twarī

aingī, rīu tūtigaire o andū anini. **3** Tūhooere harī Jehova Ngai waku nīguo atwīre kūrīa twagīrīirwo nīgūthīi, na ūndū ūrīa twagīrīirwo nī gwīka.” **4** Jeremia ūcio mūnabii akīmacookeria atīrī, “Nīndamūigua, na no nginya ndīmūhooere harī Jehova Ngai wanyu o ta ūguo mūnjūrītie njīke; nīngamwīra ūrīa wothe Jehova ekuuga, na ndirī ūndū o na ūmwe ngaaga kūmwīra.” **5** Hīndī īyo makītra Jeremia atīrī, “Jehova arotuīka mūira wa ma na mwīhokeku wa gūtūukīrīra, tūngīkaaga gwīka kūringana na ūrīa wothe Jehova Ngai waku agaagūtūma ūtwīre. **6** Ūndū ūrīa ūgūtwīra, ūrī mwega kana ūrī mūūru, nītūgwathīkīra Jehova Ngai witū, o ūcio tūragūtūma kūrī we, nīgeetha na ithuī tuonage maūndū mega, nī ūndū nītūgwathīkīra Jehova Ngai witū.” **7** Mīthenya ikūmi yathira, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīrīire Jeremia. **8** Nī ūndū ūcio agīta Johanani mūrū wa Karea, marī na anene othe a mbūtū cia ita acio maarī nake, o na andū acio angī othe kuuma ūrīa mūnini nginya ūrīa mūnene, makīungana hamwe. **9** Akīmeera atīrī, “Ūū nīguo Jehova Ngai wa Isiraeli o ūcio mwandekirie kūrī we ndīmūtwarīre mathaithana manyu, ekuuga: **10** ‘Atīrīrī, inyuī mūngīkara gūkū būrūri ūyū, nīngatūma mūikare mūgaaciire, na ndigacooka kūmūhurunja; nīngamūhaanda na ndigacooka kūmūmunya, tondū nīndīraigua kīeha nī ūndū wa mwanangīko ūrīa ndīmūreheire. **11** Tigai gwītigīra mūthamaki wa Babuloni, ūcio mwītigīrīte. Jehova ekuuga atīrī, mūtikamwītigīre, nīgūkorwo ndī hamwe na inyuī, nīngamūhonokia ndīmūrute moko-inī make. **12** Nīngamūiguīra tha, nīguo o nake ndūme

amūiguře tha, amūcookie büruri ūyū wanyu kūmbe.’ **13**
“No rīrī, mūngīkiuga atī, ‘Ithuī tūtigūkara gūkū büruri
ūyū,’ na nī ūndū ūcio mūremere Jehova Ngai wanyu, **14**
na kana muuge atīrī, ‘Aca, ithuī tūgūthiī gūtūūra büruri
wa Misiri, kūrīa tūtagacooka kuona mbaara, kana kūigua
karumbeta, kana ng’aragu nī ūndū wa kwaga mūgate,’
15 Kīguei ndūmīrīri ya Jehova, inyuī matigari ma Juda.
Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli,
ekuuga: ‘Mūngīkorwo nīmūtuīte atī nīmūgūthiī büruri
wa Misiri, na inyuī mūthiī mūgatūūre kuo-rī, **16** hīndī īyo
rūhiū rwa njora rūu mwītigīrīte, nīrūkamūhīta kuo, na
ng’aragu īyo īramūmakia nīkamūrūmīrīra nginya büruri
wa Misiri, na kūu nīkuo mūgaakuīra. **17** Ti-itherū, arīa
othe matuīte atī nīmegūthiī büruri wa Misiri magatūūre
kuo, makooragwo na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, o
na mūthiro; gūtirī o na ūmwe wao ūgaatigara kana
orīre mwanangīko ūrīa ngaamarehithīria.’ **18** Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli ekuuga atīrī: ‘O
ta ūrīa marakara na mang’ūrī makwa maitīrīrio andū
arīa maatūūraga Jerusalemu-rī, ūguo noguo mūgaitīrīrio
mang’ūrī makwa rīrīa mūgaathīi kūu büruri wa Misiri.
Mūgaatuīka ta kīndū kīrume, na mūtuīke kīndū kīrī
magigi, o na kīndū gīa gūtuīrwo ciira, na kīa njono;
mūtikoona kūndū gūkū rīngī.’ **19** “Inyuī matigari maya ma
Juda, Jehova amwīrīte atīrī, ‘Mūtigaathiī büruri wa Misiri.’
Menyai wega ūndū ūyū: Ūmūthī ūyū nīndamūmenyithia
20 atī nīmweīīkire ūūru rīrīa mwandūmire thiī kūrī Jehova
Ngai wanyu, mūkīnjīra atīrī, ‘Tūhooere kūrī Jehova Ngai
witū; twīre ūrīa wothe ekuuga, na ithuī nītūkūwīka.’

21 Niĩ nindamūcookeria ūhoro ūcio ūmūthĩ, no rīrī, mūtiathik̄ire Jehova Ngai wanyu harĩ maündū macio mothe aandūmīte ndīmwīre. **22** Nī ūndū ūcio, rīu menyai wega ūū: Nīmūkooragwo na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, o na mūthiro mūrī kūndū kūu mūrenda gūthiī gūtūura.”

43 Rīrīa Jeremia aar̄kirie kūhe andū acio ndūmīrīri ya Jehova Ngai wao, ūhoro ūrīa wothe Jehova aamūtūmīte akameere-rī, **2** Azaria mūrū wa Hoshia, na Johanani mūrū wa Karea, mar̄i hamwe na andū othe ar̄ia etīi, makīira Jeremia atīrī, “Wee nīraheenania! Jehova Ngai witū ndagūtūmīte ūuke ūtwīre atīrī, ‘Mūtikanathiī būrūri wa Misiri gūtūura kuo.’ **3** No rīrī, Baruku mūrū wa Neria nīwe ūkūringīrīrie ūtūkīrīre, nīguo tūneanwo kūrī andū a Babuloni, nīguo matūūrage, kana matūtahe, matūware Babuloni.” **4** Nī ūndū ūcio Johanani mūrū wa Karea mar̄i hamwe na anene othe a mbūtū cia ita, o na andū othe, makīrega gwathik̄ira watho wa Jehova wa gūikara kūu būrūri wa Juda. **5** Handū ha ūguo, Johanani mūrū wa Karea hamwe na anene othe a mbūtū cia ita magītongoria matigari mothe ma andū a Juda, o acio macookete nīguo maikare kūu būrūri wa Juda moimīte ndūrīrī-inī ciothe kūrīa mahurunjītwo. **6** Ningī magītongoria arūme othe, na andū-a-nja na ciana, o na airītu a mūthamaki acio Nebuzaradani mūnene wa arangīri a mūthamaki aatigīire Gedalia mūrū wa Ahikamu, mūrū wa Shafani, o na magītongoria Jeremia ūcio mūnabii, na Baruku mūrū wa Neria. **7** Nī ūndū ūcio magīthiī būrūri wa Misiri, makīremera Jehova, na magīthiī o nginya Tahapanahesi. **8** Na mar̄i kūu Tahapanahesi, ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra

Jeremia, akīrwo atīrī: 9 “Oya mahiga manene na guoko gwaku, Ayahudi makwīroreire, ūthiī ūmathike na rīumba hau nja haarītwo maturubarī itoonyero-inī rīa nyūmba ya Firaūni kūu Tahapanahesi. 10 Hīndī īyo ūmeere atīrī, ‘Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga: Nīngūtūmanīra ndungata yakwa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, na nīngahaanda gītī gīake kīa ūthamaki igūrū rīa mahiga maya ndathika haha; nīakamba hema yake ya ūnene igūrū rīamo. 11 Nīagooka atharīkīre būrūri wa Misiri, oragithie andū arīa maathīrīrio gūkua, na atūme arīa maathīrīrio gūtahwo matahwo, nao arīa maathīrīrio kūragwo na rūhiū rwa njora mooragwo naruo. 12 Nīagacina hekarū cia ngai cia Misiri; agaacina hekarū ciao na atahe ngai ciao. O ta ūrīa mūrīthi ehumbaga nguo yake, noguo akehumba būrūri wa Misiri, acooke oime kuo atarī mūhutie. 13 Nīakoinanga itugī iria ihooyagwo, iria irī thīinī wa hekarū ya riūa kūu būrūri wa Misiri, na acooke acine hekarū cia ngai cia būrūri wa Misiri ithire.””

44 Īno nīyo ndūmīrīri ūrīa yakinyīrīire Jeremia īkonī Ayahudi othe arīa matūrīraga būrūri wa Misiri ya Mūhuro: kūu Migidoli, na Tahapanahesi, na Nofu, o na kūu Misiri ya mwena wa rūgongo, akīrwo atīrī: 2 “Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Israeli, ekuuga: Inyuī nīmweyoneire mwanangīko mūnene ūrīa ndaarehithīirie Jerusalemu o na matūura mothe ma Juda. Ūmūthī ūyū nīmatiganīrio, magakira ihooru na makaanangīka 3 nī ūndū wa ūuru ūrīa mekīte. Nīmathirīkirie, magītūma ndakare nī ūndū wa gūcinīra ngai ingī ūbumba, o na nī

ündū wa kūhooya ngai ingī iria matooī, kana ikamenywo nī inyuī, o na kana nī maithe manyu. 4 Ndatūūrīte ndīmatūmagīra ndungata ciakwa cia anabii kaingī, o arīa maameeraga atīrī: ‘Tigai gwīka ündū üyū ūrī magigi, o üyū nīi thūire!’ 5 No rīrī, matiigana gūthikīrīria kana kūrūmbūiya ūhoro ūcio; matiagarfūrkire matigane na waganu wao, kana matige gūcinīra ngai ingī ūbumba. 6 Nī ündū ūcio, marakara makwa mahiū magītīka; magīkana matūūra-inī ma Juda na njīra-inī cia Jerusalemu, nakuo gūgītīgo gwatuīka kūndū kwanangīku gūgakira ihooru, o ta ūguo gūtarī ūmūthī. 7 “Rīu-rī, Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekūūria ūū: Nī kīi gīgūtūma mwīrehere mwanangīko mūnene ūguo na njīra ya kweheria arūme na andū-a-nja, na ciana na ngenge kuuma Juda, na inyuī mūkeniina, gūkaaga mūndū o na ūmwe ūtigarīte? 8 Mūraathirīkia nīkī, mūgatūma ndaakare nī ündū wa kīrīa mūthondekete na moko manyu na ündū wa gūcinīra ngai ingī ūbumba gūkū būrūri wa Misiri, kūrīa mūūkīte gūtūūra? Nīmūkwīniina na mūtuīke kīndū gīa kūrumagwo na gīa kūnyararwo thīinī wa ndūrīrī ciothe cia thī. 9 Kaī mūriganīrwo nī maūndū ma waganu marīa mekirwo nī maithe manyu, na athamaki na atumia-athamaki a Juda, na maūndū ma waganu marīa inyuī na atumia anyu mwekire būrūri-inī wa Juda na njīra-inī cia Jerusalemu? 10 Nginya ūmūthī, matirī menyiihia, kana makaahē gītīo, kana makarūmīrīra watho wakwa, o na kana uuge wa kūrūmagīrīrwo ūrīa ndaamūheire inyuī na maithe manyu. 11 “Nī ündū ūcio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: Nīndūite atī

n̄inḡum̄urehith̄ria mwananḡiko, na nyanangithie Juda guothe. **12** N̄ingweheria matigari ma Juda macio matūite at̄i n̄imeḡuthīi b̄urūri wa Misiri magatūure kuo. Othe magaathir̄ra b̄urūri wa Misiri; makooragwo na r̄hiū rwa njora, kana makue n̄i ng'aragu, kuuma ūr̄ia m̄nini nginya ūr̄ia m̄nene, othe makaaniinwo na r̄hiū rwa njora kana ng'aragu. Magaatūika o ta k̄indū k̄irume na k̄indū k̄ir̄i magigi, o na k̄indū ḡia k̄umenwo na k̄ia njono; **13** andū ar̄ia matūuraga b̄urūri wa Misiri n̄ingamaherithia na r̄hiū rwa njora, na nd̄imaherithie na ng'aragu o na m̄uthiro, o ta ūr̄ia ndaaherithirie Jerusalemu. **14** Ḡutir̄i m̄undū o na ūmwe wa matigari ma Juda acio mathīite ḡutūura b̄urūri wa Misiri ūkaahonoka, kana atigare n̄iguo acooke b̄urūri wa Juda, ūr̄ia meriraḡria ḡugaacooka magatūure kuo; ḡutir̄i ūgaacooka, tiga o andū anini ar̄ia mageethara.” **15** H̄ind̄i īyo andū othe ar̄ia maamenyete at̄i atumia ao n̄imacinaḡira ngai inḡ ūbumba, mar̄i hamwe na atumia ar̄ia othe maar̄i ho, mar̄i k̄üngano k̄inene, o hamwe na andū ar̄ia othe maatūuraga Misiri ya m̄uhuro na ya R̄ugongo, mak̄ira Jeremia at̄ir̄i, **16** “Ithūi t̄tinḡithik̄ir̄ia nd̄um̄ir̄i īyo ūtwar̄irie ūk̄iḡwetaga rīitwa r̄ia Jehova! **17** Ḡutir̄i nganja ithūi no t̄uḡwika ūr̄ia wothe tuoigire at̄i n̄it̄uḡwika: N̄it̄ur̄icinaḡira M̄uthamaki-M̄undū-wa-nja wa k̄ūr̄ia Iḡur̄ ūbumba, na t̄um̄uitaḡire maruta ma indo cia k̄unyuu, o ta ūr̄ia ithūi ene, na maitū, na athamaki aitū o na anene aitū, meekaga matūura-in̄i ma Juda na nj̄ira-in̄i cia Jerusalemu. Mahinda macio twar̄i na irio nyinḡi, na t̄uk̄agaac̄ira, na t̄ütioonaga ūru. **18** No r̄ir̄i, kuuma

twatiga gūcinīra Mūthamaki-Mündū-wa-nja wa kūūrīa
Igūrū ūbumba, na tūgītiga kūmūrutagīra magongona
ma indo cia kūnyuuo-rī, tūtirī kīndū tūkoretwo tūrī
nakīo, na tūniinagwo na rūhiū rwa njora na ng'aragu."

19 Atumia nao magīcooka makīongerera atīrī, "Rīrīa
twacinagīra Mūthamaki-Mündū-wa-nja wa kūūrīa Igūrū
ūbumba, na tūkamūrutagīra magongona ma indo cia
kūnyuuo-rī, githī o nao athuuri aitū matiamenyaga atī
nītwamūthondekagīra tūmīgate tūrī na mūhianano wake,
na tūkamūrutagīra magongona ma indo cia kūnyuuo?"

20 Hīndī īyo Jeremia akīarīria andū othe, arūme na
andū-a-nja, acio maamūcookagīria ūhoro, akīmeera atīrī,

21 "Githī Jehova ndaaririkanire na agīciiria ūhoro wa
ūbumba ūcio wacinagīrwo matūūra-inī macio ma Juda na
njīra-inī cia Jerusalemu nī inyuī, na maithe manyu, na
athamaki anyu, na anene anyu, o na andū othe a būrūri
ūcio? **22** Na rīrīa Jehova aaremirwo nī gūcooka gūkirīrīria
ciīko cianyu cia waganu na maūndū marī magigi macio
mwekaga-rī, būrūri wanyu ūgītuīka kūndū gwa kūnyiitwo
nī kīrumi, na ūgītuīka kūndū gūkirīte ihooru, gūtarī
andū matūūraga kuo, o ta ūguo gūtarī ūmūthī. **23** Nī
ūndū inyuī nīmūcīnīte ūbumba mūkehīria Jehova, na
nīmūregete kūmwathīkīra, kana kūrūmīrīra watho wake
kana uuge wake wa kūrūmīrīrwo, o na kana irīra ciake-rī,
nīkīo mwanangīko ūyū ūmūkorete rīu, o ta ūrīa mūrona."

24 Ningī Jeremia akīīra andū othe, hamwe na andū-
a-nja acio, atīrī, "Ta iguai ndūmīrīri ya Jehova, inyuī
andū othe a Juda mūrī gūkū būrūri wa Misiri. **25** Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī:

Inyuĩ na atumia anyu n̄muonan̄tie na ciiko cianyu ūrĩa mweran̄ire r̄rĩa mwoigire at̄r̄i, ‘Gütir̄i nganja, ithuĩ no nginya t̄uhingie m̄ih̄itwa ūrĩa tweh̄itire at̄i n̄t̄ür̄icinaḡira M̄uthamaki-M̄ündū-wa-nja wa kūr̄ia Igūr̄u ūbumba, na n̄t̄ür̄im̄ur̄utaḡira maruta ma indo cia kūnyuuo.’ “Thiīi na mbere, īkai ūrĩa mweran̄ire! Hingiai m̄ih̄itwa yanyu!

26 No r̄r̄i, iguai ndūm̄ir̄i ya Jehova, inyuĩ Ayahudi othe ar̄ia m̄ut̄ūraga b̄r̄uri wa Misiri: Jehova ekuuga at̄r̄i, ‘N̄ind̄ih̄it̄e na ūr̄it̄wa ūr̄akwa inene, ngoiga gütir̄i m̄ündū o na ūmwe wa kuuma Juda ūt̄ūraga handū o hothe th̄in̄i wa b̄r̄uri wa Misiri ūgaacooka kūgweta ūr̄it̄wa ūr̄akwa kana eh̄ite akiugaga at̄r̄i, “Ti-ither̄u o ta ūr̄ia Mwathani Jehova at̄ūraga muoyo.” **27** N̄igūkorwo n̄ind̄macūth̄ir̄irie nd̄imarehere ūru, no ti nd̄imarehere wega; Ayahudi ar̄ia mar̄i b̄r̄uri wa Misiri n̄imakaninwo na r̄hiū rwa njora na ng’aragu, nginya othe mathire biū. **28** Ar̄ia makaahonoka kūragwo na r̄hiū rwa njora macooke b̄r̄uri wa Juda moim̄ite b̄r̄uri wa Misiri magaakorwo mar̄i anini mūno. H̄ind̄ īyo matigari mothe ma andū a Juda ar̄ia mathiīte gūt̄ūra b̄r̄uri wa Misiri, n̄imakamenya n̄i kiugo kīa ū ḡikaarūgama: n̄i ḡiakwa kana n̄i kīao.’ **29** “Jehova ekuuga at̄r̄i: ‘Ūndū ūyū n̄iguo ūgaatuīka kīmenyithia kīanyu at̄i n̄ingamūherithia mūr̄i gūkū, n̄iguo mūmenye at̄i ti-ither̄u uuge wakwa wa kūmūrehith̄iria ūru n̄ūkehaanda.’ **30** Ūu n̄iguo Jehova ekuuga: ‘N̄ingūneana Firaūni Hofira mūthamaki wa b̄r̄uri wa Misiri kūr̄i th̄u ciake iria icaragia kūmūruta muoyo, o ta ūr̄ia ndaaneanire Zedekia mūthamaki wa Juda moko-

inī ma Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, thū ūrīa
yacaragia kūmūruta muoyo.””

45 Ūū nīguo mūnabii Jeremia eerire Baruku mūrū wa Neria, mwaka-inī wa kana wa wathani wa Jehoiakimu mūrū wa Josia mūthamaki wa Juda, thuutha wa Baruku kwandīka ūhoro ūrīa Jeremia aamwīraga andīke ibuku-inī rīa gīkūnjo: 2 “Ūū nīguo Jehova, Ngai wa Isiraeli, arakwīra wee Baruku: 3 Woigire atīrī, ‘Kaī ndī na haaro-ī! Jehova nīnanyongereire kīeha igūrū rīa ruo rūrīa ndī naruo; nīnogetio nī gūcaaya, na ngaaga ūhurūko.”” 4 Jehova oigire atīrī, “Mwīre atīrī: ‘Ūū nīguo Jehova ekuuga: Nīngang’āūrania kīrīa njakīte, na munye kīrīa haandīte būrūri-inī ūyū wothe. 5 No ūgīcooke wīcarīrie maündū manene? Tiga kūmacaria. Nīgūkorwo nīngarehithīria andū othe mwanangīko, ūguo nīguo Jehova ekuuga, no rīrī, kūrīa guothe ūrīthiaga nīngatūma wīthare ūhonokie muoyo waku.””

46 Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova īkonīi ndūrīrī ūrīa yakinyīrīire mūnabii Jeremia: 2 Ha ūhoro ūkonīi būrūri wa Misiri: Īno nīyo ndūmīrīri ya gūūkīrīra mbütū cia ita cia Firaūni Neko, mūthamaki wa būrūri wa Misiri, iria ciahooteirwo kū Karikemishi, Rūūtī-inī rwa Farati, nī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, mwaka-inī wa kana wa wathani wa Jehoiakimu mūrū wa Josia, mūthamaki wa Juda: 3 “Thagathagai ngo cianyu, iria nene na tūrīa tūnini, mūthīi mbaara-inī! 4 Tandīkai mbarathi, mūcihaice! Rūgamai o mūndū handū hake mwīkīrīte ngūbia cia igerā! Kumuthai matimū manyu, na mwīhumbe nguo cianyu cia mbaara. 5 Nī kīi ndīrona?

Nīamaku mūno, nīmaracooka na thuutha, njamba ciao
nīndoorie. Nīmetharīte na ihenya matekwīhūgūra, na
kūrī na itua-nda mīena yothe,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

6 “Arīa marī ihenya matingīhota kūura, kana arīa marī
hinya meethare. Mwena wa gathigathini kūu Rūū-inī rwa
Farati mahīngagwo makagūa. **7** “Nūū ūyū wīyambararītie
ta Rūū rwa Nili, akaambarara ta njūū irī na ndiihū cia
maaī? **8** Būrūri wa Misiri wīyambararītie ta Rūū rwa Nili,
ūkambarara ta njūū irī na ndiihū cia maaī. Oigaga atīrī,
‘Nīngūiyūra nginya humbīre thī; nīngwananga matūūra
marīa manene na andū arīa matūūraga kuo.’ **9** Guthūkai,
inyuī mbarathi ici! Mateng’eriei hatarī itherū, inyuī
mūtwarithagia ngaari cia ita. Umagarai, inyuī njamba ici
cia ita: inyuī andū a Kushi na a Putu, inyuī mūū kūrūmia
ngo, na inyuī andū a Ludu, inyuī mūgeetaga ūta. **10** No
rīrī, mūthenya ūcio nī wa Mwathani, o we Jehova Mwene-
Hinya-Wothe: nī mūthenya wa kwīrhīria, erīhīrie harī
thū ciake. Rūhiū rwa njora rūkaarīa nginya rūhūūne,
rūkaanyua thakame yao nginya rūnyootoke. Nīgūkorwo
Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, nīakarutīra
igongona kūu būrūri wa mwena wa gathigathini gūkuhī
na Rūū rwa Farati. **11** “Ambata, ūkinye Gileadi, ūgīire
ndawa, wee Mūirītu Gathirange, Mwarī wa būrūri wa
Misiri. No rīrī, ūingīhagia ndawa icio mūno, o tūhū; gūtirī
ingīkūhonnia. **12** Ndūrīrī nīkaigua ūhoro wa gūconorithio
gwaku; kīrīro gīaku gīkaaiyūra thī. Njamba īkaahīngagwo
nī īrīa ūngī; cierī ikaagūa thī hamwe.” **13** īno nīyo
ndūmīrīrī īrīa Jehova aaheire Jeremia ūcio mūnabii īkonī
gūuka kwa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni,

gūtharikīra būrūri wa Misiri: **14** “Anīrīrai ūhoro ūyū
būrūri-inī wa Misiri, na mūūhunjie kūu Migidoli; ningī
mūūhunjjanīrie kūu Nofu na Tahapanahesi: ‘Rūgamai harīa
hamwagīrīire na mwīhaarīrie, nīgūkorwo rūhiū rwa njora
nīrūrarīa arīa mamūthiūrūkīrie.’ **15** Nī kīi gīgūtūma
njamba cianyu cia ita ciaraganio thī? Itingīhota gwītiiria,
nīgūkorwo Jehova nīwe ūgaacitindīka acigūithie thī. **16**
Nīkahīngwo rīngī na rīngī; ikaagūanīra o mūndū igūrū
rīa ūrīa ūngī. Ikoiga atīrī, ‘Ūkīrai, nītūcookei kūrī andū
aitū, kūrīa twaciārīirwo, tweherere rūhiū rūrū rwa njora
rwa mūtūhatīrīria.’ **17** Marī kūu makaanagīrīra, makoiga
atīrī, ‘Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri, nī inegene
rīa tūhū; nīorirwo nī mweke wake.’” **18** Mūthamaki, o
we ūrīa wītagwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga
atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa nīi ndūūraga muoyo-rī, nī kūrī
mūndū ūroka, ūgaakorwo ahaana ta Kīrima gīa Taboru
kīrimi gatagatī-inī ka irīma iria ingī, o na ta ūrīa Kīrima gīa
Karimeli kīhaana kīrimi hakuhī na iria. **19** Oha mīrigo yaku
ya gūthīi nayo kūrīa ūgaatahwo, ūtwarwo, wee ūtūūraga
būrūri wa Misiri, nīgūkorwo Nofu gūkaanangwo, kwage
kīndū, o na gūkire ihooru, gūtarī mūndū wa gūgūtūūra.
20 “Būrūri wa Misiri ūhaana moori njega mūno, no rīrī, nī
harī mbogo kanyarare ūroka kūmīukīrimi, yumīte mwena
wa gathigathini. **21** Thigari cia mūcaara iria irī kuo ihaana
ta njaū cia gīcegū. O nao nīmakagarūrūka more marī
hamwe, matikahota gwītiiria, nīgūkorwo mūthenya wa
mwanangīko nīukamakorerera, na nīrīo ihinda rīao rīa
kūherithio. **22** Mūrurumo wa andū a Misiri ūgaatuīka
ta wa nyoka rīrīa ūrethara, rīrīa thū ūgooka ūrī na hinya;

magaagūükīrīra na mathanwa, o ta andū maratema mītī.”

23 Jehova ekuuga atīrī, “Nīmagatema mūtitū wakuo, o na ūrī mūtumanu ūguo. Tondū nī andū aingī mūno gūkīra ngigī, na matingītarīka. **24** Mwarī ūcio wa būrūri wa Misiri nīagaconorithio, akaanenganīrwo kūrī andū a mwena wa gathigathini.” **25** Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: “Ndī hakuhī kūherithia Amoni ngai ya Thebesi, na Firaūni, na būrūri wa Misiri na ngai ciakuo, na athamaki akuo, na arīa othe mehokaga Firaūni.

26 Nīngamaneana kūrī andū arīa mendaga kūmaruta muoyo, ndīmaneane kūrī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni na anene ake. No rīrī, thuutha-inī būrūri wa Misiri nīgūgatūrwo nī andū rīngī o ta tene,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **27** “Tiga gwītigīra, wee Jakubu ndungata yakwa: o nawe Isiraeli-rī, ndūkamake. Ti-itherū nīngakūhonokia ngūrufīte kūndū kūraya, njiaro ciaku ciume būrūri ūrīa ciatahirwo igītwarwo. Jakubu nīagakorwo na thayū na ūgitīri rīngī, na gūtirī mūndū ūgaatūma acooke gwītigīra.” **28** Jehova ekuuga atīrī “Tiga gwītigīra, wee Jakubu ndungata yakwa, nīgūkorwo ndī hamwe nawe. o na ingīkaniinūkia ndūrīrī ciothe kūrīa ndarekire mūtwarwo mūrī atahē-rī, wee ndigakūniina biū, no rīrī, nīngakūherithia na kīhoto; ndigakūreka ūthīi o ūguo ūtaherithītio.”

47 Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova ūrīa yakinyīrīire Jeremia ūrīa mūnabii, īkonīi andū a Filisti, Firaūni atanatharīkīra Gaza: **2** Jehova ekuuga atīrī: “Ta rora ūrīa kīguū kīa maaī kīroima na kūu mwena wa gathigathini; nīgīgūtuīka ta rūūi rūiyūru mūno, rūkoina. Megūtherera moinīre būrūri

na kīrīa gīothe kīrī kuo, na moinīre matūūra-inī na arīa matūūraga kuo. Andū nīmagakaya; arīa othe maikaraga būrūri ūcio makaarīra na magirīke, 3 maigua mūkubio wa mbarathi igīteng'era, na inegene rīa ngaari cia ita cia thū ciao, o na mūrurumo wa magūrū ma ngaari icio. Maithe ma ciana matikehūgūra mateithie ciana ciao; moko mao magaikara o ūguo maregerete. 4 Nīgūkorwo mūthenya nīmūkinyu wa kūniina andū a Filisti othe, na wa kweheria matigari mothe ma andū arīa mangīteithia Turo na Sidoni. Jehova arī hakuhī kwananga andū a Filisti, acio maatigaire kuuma hūgūrūrū-inī cia Kafitori. 5 Andū a Gaza makeenjwo njuīrī macakae; Ashikeloni nakuo gūgaakira ki. Atīrīrī, inyuī matigari maya mūrī kūu werū-inī, mūgūtūura mwītemangaga nginya-rī? 6 “Mūrarīra mūkooria atīrī, ‘Wee, rūhiū rwa njora rwa Jehova-rī, ūgūthīi na mbere nginya rī ūngīkaahurūka? Wīcookie njora-inī; hurūka na ūkire o ro ūguo.’ 7 No rīrī, rūngīkīhuurūka atīa, o rīrīa arī Jehova ūrwathīte, o rīrīa arwīrīte rūtharīkīre Ashikeloni, o na kūu ndwere-inī cia iria?”

48 Ha ūhoro ūkoniī būrūri wa Moabi: Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli ekuuga atīrī: “Wūi-īya, nī ūndū Nebo nīgūkwanangwo-ī. Kiriathaimu nīgūgaconorithio na gūtunyanwo; kīgitiro kīrīa kīrūmu nīgūgaconorithio na kīharaganio. 2 Moabi gūtigacooka kūgaathīrīrio rīngī; kūu Heshiboni andū nīmagathugunda ūrīa megūgūkīrīra, makoiga atīrī: ‘Ūkai, nītūniinei rūrīrī rūu.’ O nawe itūūra rīa Madimeni-rī, nīgakirio ki; rūhiū rwa njora nīrūgagūteng'eria. 3 Ta thikīrīria mbu īyo

ĩroigwo kũu Horonaimu, mbu nĩ ũndũ wa kũniinanwo
kũnene na mwanangĩko. **4** Büruri wa Moabi nĩukonũhwo:
ciana ciakuo cia ngenge nĩkaarĩra ciugĩrĩrie. **5** Marambata
na njĩra ya gũthiï Luhithu, makĩrĩraga na ruo rũnene
o magĩthiaga; marĩ njĩra-inĩ ya gũikûrûka Horonaimu
nĩmaiguïte kĩrĩro kĩa ruo ruumïte ngoro nĩ ũndũ wa
ûrĩa kwanangïtwo. **6** Mwîthareil! Honokiae mîoyo yanyu,
tuïkai ta kahinga karĩ werü-inĩ. **7** Tondũ wa ûrĩa wee
wîhokete ciïko ciaku o na ūtonga waku-rĩ, o nawe
nĩugatahwo, nayo ngai ïrĩa ïtagwo Kemoshu nĩgatwarwo
ithaamïrio, ïrĩ hamwe na athïnjïri-ngai, o na anene a
yo. **8** Mûniinani nîagookîrĩra itûûra o itûûra, na gütirî
itûûra rîkahonoka. Gîtuamba nîgîkaharaganio, naguo
werü ûrĩa mwaraganu wanangwo, tondũ Jehova nîwe
ugîte ūguo. **9** Itîrîriai Moabi cumbî, tondũ nîrikonũhwo;
matûûra makuo nîmagakira ihooru, kwage mündû o
na ūmwe ūngîmatûûra. **10** “Kûrumwo-rĩ, nî mündû
ûrĩa ūkûrûta wîra wa Jehova arî na ūgûûta! Kûrumwo-
rĩ, nî mündû ûrĩa ūkûgirîrîria rûhiû rwake rwa njora
gûita thakame! **11** “Moabi atûûrîte agaacîire kuuma
arî mwîthî, ta ndibei ïrĩa ïkeerete, ïkarika kînyita ïtarî
nyonoranie; we ndarî aatahwo agatwarwo bûrûri ūngî.
Nî ũndû ūcio mûcamo wake no ta ûrĩa warî tene, naguo
mûtatarîko wake ndûrî wagarûrûka. **12** No matukû
nîmarooka, rîrîa ngaatûma andû arîa monoranagia moke,
nao mamuonorerie thî; matige ndighthû ciake irî theri, na
moragaange nyûngû ciake,” ūguo nîguo Jehova ekuuga.
13 “Hîndî ïyo Moabi nîagaconoka nî ũndû wa ngai ïrĩa
ïtagwo Kemoshu, o ta ûrĩa nyûmba ya Israeli yaconokire,

rīrīa meehokete Betheli. **14** “Mwakīhota atīa kuuga atīrī, ‘Ithuī tūrī njamba irī hinya, andū marī ūrūme ita-inī? **15** Moabi nīgūkanangwo na matūūra makuo matharīkīrwo; aanake ake arīa ega mūno magaikūrūka rīuraganīro-inī makooragwo,” nīguo Mūthamaki ekuuga, o we ūrīa wītagwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe. **16** “Kūgūa kwa Moabi nīgūkinyu; mūtino wake nīūgūūka o na ihenya. **17** Mūcakaīrei inyuī arīa othe mūtūūraga mūmūthiūrūrūkīirie, inyuothē arīa mūūī ngumo yake; ugai atīrī, ‘Kaī rūthanju rwa ūnene nīrunīkangu-ī! Kaī mūthīgi ūrīa ūrī riiri nīmunangīku-ī!’ **18** “Harūrūkai mwehere riiri-inī ūcio wanyu, mūikare thī kūrīa kūng’aru, inyuī atūūri a kūu kwa Mwarī wa Diboni, nīgūkorwo ūrīa ūkaananga Moabi nīakamūūkīrīra, aharaganie matūūra manyu marīa mairigīre na hinya. **19** Rūgamai mūkīra-inī wa barabara mwīrorere, inyuī arīa mūtūūraga Aroeri. Hooyai kīrīra harī mūndū ūcio ūrethara, o na harī mūndū-wa-nja ūcio ūroora, mūmoorie atīrī, ‘Kaī gwīkīkīte atīa?’ **20** Moabi nīmūconorithie, nī ūndū nīmūhehenje. Kayūrūrūkai na mūrīre! Heanai ūhoro ūcio kūu Arinoni, atī Moabi nī mwanange. **21** Matuīro ma ciira nīmakinyīte būrūri-inī ūrīa mwaraganu: magakinya Holoni, na Jahaza, na Mefaathu, **22** na magakinya Diboni, na Nebo, na Bethi-Dibilathaimu, **23** na magakinya Kiriathaimu, na Bethi-Gamuli, na Bethi-Meoni, **24** na magakinya Keriothu, na Bozara: ii, nginya matūūra mothe ma Moabi, marī kūraya na marī gūkuhī. **25** Rūhīa rwa Moabi nīrūrengētwo; guoko gwake nī kuunītwo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **26** “Mūheeji njoohi anyue arīo, tondū nīang’athīirie Jehova.

Moabi n̄arekwo egaragarie matah̄iko-in̄ make; n̄arekwo atūke k̄ndū ḡia ḡuthekererwo. **27** Gith̄ Isiraeli ndatūk̄ite k̄ndū ḡia ḡuthekererwo n̄iwe? Kā aanyiitirwo ar̄i gatagat̄ ka aici, at̄i n̄ik̄io ūinagia k̄ongo n̄ik̄um̄nyarara, r̄īr̄ia r̄iothe ūkwaria ūhoro wake? **28** Tigan̄riai mat̄ūura manyu m̄ugat̄ūre ndwaro-in̄ cia mahiga, inyūi ar̄ia m̄ut̄ūraga Moabi. Tūkai ta ndutura ūr̄ia ūyakaḡira ḡitara m̄uromō-in̄ wa ngurunga. **29** “N̄it̄ūigūte ūhoro wa mw̄it̄īo wa Moabi, ūr̄ia aar̄i mw̄ik̄ir̄i na akeyona, t̄ukaigua ūhoro wa mw̄it̄īo wake o na mw̄it̄ūḡir̄io, o na t̄ukaigua ūhoro wa mw̄igaatho wa ngoro yake. **30** N̄injūū ūr̄ing’athio rwake, no n̄i rwa t̄uhū, naguo mw̄irah̄o wake ndūr̄i ūndū ūhinḡit̄ie,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **31** “N̄i ūndū ūcio n̄ind̄irar̄i Moabi, n̄i Moabi guothe nd̄irar̄i, nd̄iracakāra andū a Kiri-Haresethi. **32** Nd̄irar̄i n̄i ūndū wanyu, o ta ūr̄ia Jazeri ar̄iraga, inyūi m̄ithabib̄i ya Sibima. Honge cianyu itamb̄ürük̄ite igakinya iria-in̄; itamb̄ürük̄ite nginya iria-in̄ ūr̄ia Jazeri. M̄uniinani n̄iaḡūr̄ire matunda maku mar̄ia meeru, o na akagw̄ira thabib̄i. **33** Ḡikeno na ḡucanjamūka n̄iithir̄ite k̄uu m̄igūnda-in̄ ya matunda, o na k̄uu m̄igūnda-in̄ ya Moabi. N̄indūm̄ite ndibei yage ihih̄iro-in̄ ciayo; ḡutir̄i m̄undū ūhihaga thabib̄i kuo ar̄i na mbuḡir̄io ya ḡikeno. O na ḡutūka n̄i k̄ur̄i na mbuḡir̄io, ti mbuḡir̄io cia ḡikeno. **34** “M̄igambo ya k̄ir̄iro k̄iao ūraiguo kuuma Heshiboni o nginya Eleale na Jahazu, na kuuma Zoari o nginya Horonaimu na Egilathu-Shelishiya, tondū o na maāi ma Nimurimu n̄imahūite. **35** K̄uu Moabi n̄ienganiina ar̄ia othe marutaḡira maruta k̄undū k̄ur̄ia ḡut̄ūḡiru, na magacin̄ra ngai ciao ūbumba,”

ūguo nīguo Jehova ekuuga. **36** “Nī ūndū ūcio ngoro yakwa nīracakařra Moabi, nganīrīra o ta mūtūrirū; īracakaya yanīrīre ta mūtūrirū nī ūndū wa andū a Kiri-Haresethi, tondū ūtonga ūrīa megīrīre nīmūthiru biū. **37** Mītwe yothe nīmīenje na nderu ciothe cikenjwo; guoko guothe nīgūteme, na njohero o yothe īhumbītwo na nguo ya ikūnia. **38** Nyūmba-igūrū guothe kū Moabi, o na kū iwanja-inī cia mūingī, gūtirī ūndū ūngī tiga o gūcakaya, nīgūkorwo nīnjūragīte Moabi o ta ndigitū ya rīumba īrīa ītangīendeka nī mūndū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **39** “Hī! Kaři nīkūmomore-ī! Kaři nīmararīra-ī! Kaři Moabi nīahūndūkīte na thuutha nī thoni-ī! Moabi atuīkīte kīndū gīa gūthekererwo, na agatuīka kīndū kīrī magigi harī arīa othe mamūrigiicīirie.” **40** Jehova ekuuga atīrī: “Atīrīrī! Nderi nīracuuuhūka, ītambūrkītie mathagu mayo igūrū rīa Moabi. **41** Keriothu nīgūgūtunyanwo, nacio ciīhitho iria cia hinya kuo itahwo. Mūthenya ūcio-rī, ngoro cia njamba iria irī hinya cia Moabi igaatuīka ta ngoro ya mūndū-wa-nja akīrūmwō. **42** Moabi nīakaniinwo atige gūtuīka rūrīrī rīngī, tondū nīang’athīirie Jehova. **43** Inyuī andū a Moabi, guoya, na kūgūa marima, o na kūgwatio na mītego nīcio imwetereire,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **44** “Ūrīa wothe ūkoora nī ūndū wa guoya, ūcio akaagūa irima, nake ūrīa ūkaahaica oime irima-rī, akaagwatio nī mūtego; nī ūndū nīngūtūma Moabi akinyīrwo nī mwaka wa kūherithio,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **45** “Andū arīa metharīte makoorīra ciīruru-inī cia Heshiboni matirī na ūteithio, nīgūkorwo mwaki nīumīte Heshiboni, rūrīrīmbī rūkoima gatagatī ka Sihoni; rūracina mothiū ma Moabi,

na rūgacina ciongo cia acio merahaga makarehe ngūī. **46**
Wee Moabi, kaī ūrī na haaro-ī! Andū a Kemoshu nīaniine;
aanake aku manyiitītwo mīgwate magathaamio nao airītu
aku magatahwo. **47** “No rīrī, nīngacookia ūgaacīru wa
Moabi matukū-inī marīa magooka,” ūguo nīguo Jehova
ekuuga. Hau nīho mūthia wa ituīro rīa Moabi.

49 Úhoro úkonīi andū a Amoni: Jehova ekuuga atīrī:
“Kaī Israeli atarī na aanake? Ndarī na andū a kūmūgaya?
Nī kīi gītūmīte Moleku egwatire bürūri wa Gadi? Nī kīi
gītūmīte andū ake matūure matūura-inī makuo?” **2** Jehova
ekuuga atīrī, “No rīrī, matukū nīmarooka rīrīa ngoigithia
mbu ya mbaara ya gūükīrīra Raba kūu kwa andū a
Amoni; nakuo gūgaatuūka hība ya mwanangīko, natuo
tūtūura tūrīa tūkūrigiicīrie tūcinwo na mwaki. Hīndī
īyo nīguo Israeli akaingata andū arīa maamūingatīte,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. **3** “Wee Heshiboni, girīka,
nīgūkorwo Ai nī kwanange! Rīrai, inyuī mūtūuraga Raba!
Mwīhumbei nguo cia makūnia mūcakae; Teng’erai ūū na
ūū kūu thingo-inī ciakuo, nīgūkorwo Moleku nīegūtahwo
atwarwo bürūri ūngī, hamwe na athīnjīri-ngai na anene
ake. **4** Nī kīi gītūmaga wīrahīre ituamba ciaku, úkeraha nī
ūndū wa ituamba ciaku icio noru mūno? Wee mwarī ūyū
ūtarī mwīhokeku, wee ūtūūrīte wīhokete ūtonga waku
ūkiugaga atīrī, ‘Nūū ūngītharīkīra?’ **5** Nīngakūrehithīria
imakania kuuma kūrī arīa othe makūrigiicīrie,” nīguo
Mwathani ekuuga, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe.
“Andū othe anyu nīmakaingatwo, na gūtikagīa na
mūndū wa gūcookereria andū acio mahurunjūkīte. **6**
“No rīrī, thuutha-inī nīngacookia ūgaacīru wa andū

a Amoni,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **7** Ha ūhoro ūkonī Edomu: Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Kaī gūtarī na ūūgī ūtigarīte kūu Temani? Kaī kīrīra gīthirīte harī andū arīa akuūku? Kaī ūūgī wao ūbuthīte biū? **8** Garūrkai mwīthare, mūthīi mūkehīthe thīnī wa ngurunga iria ndiku, inyuī arīa mūtūūraga kūu Dedani, tondū nīngarehīthīria Esaū mwanangīko rīrīa ngaamūherithia. **9** Agethi a thabibū mangīuka kūrī we-rī, githī to matigie tūthabibū tūnini? Aici mangīuka ūtukū-rī, githī matingīya o indo iria imabatarītie? **10** No rīrī, nīi nīngaguūria Esaū nguo atigwo njaga, nīngaguūria ciīhītho ciake, nīguo ndakanacooke kuona gwa kwīhītha. Ciana ciake, na andū a nyūmba yao, na andū a itūura rīake nīmakaniinwo, na o nake ndagatigara. **11** Ndigīrai ciana cianyu cia ngoriai; nīngagītīra mīoyo yacio. Atumia anyu a ndigwa mūreke o nao manjīhoke.” **12** Jehova ekuuga atīrī: “Kūngīkorwo arīa mataagīrīrwo kūnyuīra gīkombe kīu no nginya makīnyuīre-rī, wee ūngīkīaga kūherithio nīkī? Ndūrī hīndī ūtakaherithio, no rīrī, no nginya ūgaakīnyuīra.” **13** Jehova ekuuga atīrī: “Ngwīhīta ngīgwetaga rīītwa rīakwa, njuge atī Bozara gūgaatuīka kūndū kwanangīku na kūrī magigi, gwa kūmenwo na gwa kūnyiitwo nī kīrumi; namo matūūra makuo mothe magatūūra marī manangīku nginya tene.” **14** Nīnjiguīte ndūmīrīri kuuma kūrī Jehova: Atī nīatūmire mūrekio athīi kūrī ndūrīrī, agaciīre atīrī, “Ūnganai mūrītharīkīre! Arahūkai mūkarūe mbaara!” **15** “Rīu nīngūkūnyiihia mūno gatagatī-inī ka ndūrīrī, ndūme ūmenwo nī andū. **16** Guoya ūrīa ūtūmaga andū magwītīgīre na mwītīō

wa ngoro yaku-rī, nīkūheenetic, o wee ūtūūraga thīnī
wa ngurunga cia ndwaro cia mahiga, o na ūgaikaraga
tūcūmbīrī igūrū twa karīma. O na ūngīgaaka itara igūrū
mūno ta cia nderi, ngaakūruta kuo, ngūharūrūkie,” ūguo
nīguo Jehova ekuuga. **17** “Edomu gūgaatuīka kūndū gwa
kūmakania; arīa othe makaahītūkīra kuo nīmakamaka na
makūnyūrūrie, nī ūndū wa ūrīa gūgaakorwo kwanangītwo.
18 O ta ūrīa Sodomu na Gomora kwang’āūranirio, hamwe
na matūūra marīa maariganītie namo, atī gūtīrī mūndū
ūngītūūra kuo; gūtīrī mūndū ūgaacooka gūtūūra kuo,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. **19** “O ta mūrūūthi ūūkīte
kuuma ihinga-inī cia Jorodani, ūgakinya ūrīithio-inī ūrīa
mūnoru-rī, noguo ngaingata Edomu oime būrūri-inī
wake o rīmwē. Nūū ūthuurītwo wa kūrūta wīra ūcio
nīgeetha ndīmūtue wa kūrūgamīrīra? Nūū ūngī ūhaana
ta nīī, na nūū ūngīhota kūngararia? Ningī nī mūrūūthi
ūrīkū ūngīkīhota kūregana na nīī?” **20** Nī ūndū ūcio, ta
thikīrīrīai, mūigue ūrīa Jehova athugundīte gwīka Edomu,
o na ūrīa atūīte gwīka arīa matūūraga Temani: Arīa anini
thīnī wa rūūru rūū rwa mbūri magaakururio matwarwo
kūndū kūraya; nīakanina ūrīithio wao ūthire biū nī ūndū
wao. **21** Thī nīkainainio nī mūrurumo wao makīgūa thī;
kayū ga kīrīro kīao gakaiguuo o nginya Iria Itune. **22**
Atīrīrī! Nderi nīkombūka na ūcuuhūke, ūtambūrūkītie
mathagu mayo igūrū ūrīa Bozara. Mūthenya ūcio-rī, ngoro
cia njamba iria irī hinya cia Edomu igaatuīka ta ngoro ya
mūndū-wa-nja akīrūmwo. **23** Ha ūhoro ūkonī Dameski:
“Hamathu na Aripadi nīamaku, nī ūndū nīmaiguīte ndeto
njūru. Nīmorītwo nī hinya, makaagaaga ta maaī ma iria. **24**

Dameski n̄r̄ür̄itwo n̄ hinya, nao andū a r̄o makahündūka meethare, r̄iȳür̄itwo n̄ k̄uinaina; andū a r̄o manyiit̄itwo n̄ ruo rwa ngoro na k̄eha, ruo ta rwa m̄undū-wa-nja ak̄ir̄umwo. **25** N̄ k̄i ḡit̄um̄ite it̄ūura r̄ir̄ia r̄ir̄ ngumo r̄iage ḡütigan̄irio, o it̄ūura r̄iu r̄ingenagia? **26** Ti-itherū, aanake a r̄o n̄imakar̄undwo barabara-in̄ ciar̄io; thigari ciakuo ciothe igaakirio ki m̄uthenya ūcio,” ūguo n̄iguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **27** “N̄ingacina thingo cia Dameski; naguo mwaki ūcio n̄ügaacina ciīgit̄iro cia Beni-Hadadi.” **28** Úhoro ūkonii Kedari, o na mothamaki ma Hazoru, mar̄ia Nebukadinezaru m̄uthamaki wa Babuloni aathar̄ik̄ire: Jehova ekuuga at̄ir̄i: “Arahūkai m̄uthar̄ik̄ire Kedari, na m̄uniine andū acio a mwena wa Irath̄iro. **29** Hema ciao na ndūuru ciao cia mbūri n̄iigatahwo; ciandar̄ua ciao n̄igakuuo, hamwe na indo ciao ciothe, na ngam̄ira ciao ciothe. Andū n̄imakan̄ir̄ira, mameere at̄ir̄i, ‘K̄imako k̄inene kiuman̄ite na m̄iena yothe!’ **30** “Mw̄itharei narua! Ikarai th̄iin̄i wa ngurunga iria ndiku, inyūi m̄ut̄ūraga k̄uu Hazoru. Nebukadinezaru m̄uthamaki wa Babuloni n̄iaciir̄ire k̄um̄ūk̄ir̄ira; n̄iathugund̄ite ūr̄ia ek̄um̄ūk̄ir̄ira,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **31** “Arahūkai m̄uthar̄ik̄ire r̄ur̄ir̄i r̄uu r̄ut̄ūr̄ite r̄ugaaciire na r̄uhoreire, o r̄uu r̄ut̄ūr̄ite r̄ur̄i na thaȳu, r̄ur̄ir̄i r̄uteeingaḡira na ihingo kana r̄ukeiriḡira na igeria; andū aruo mat̄ūraga mar̄i oiki,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **32** “Ngam̄ira ciao igaatūka cia ḡütahwo, nacio ndūuru icio ciao nynḡi cia ng’ombe itūke cia ndaho. Ar̄ia mar̄i k̄undū k̄uraya n̄ingamahurunj̄ira m̄iena yothe ūr̄ia yumaga r̄uhuho. na n̄ingamarehith̄iria mwananḡiko kuuma m̄iena yothe,”

ūguo nīguo Jehova ekuuga. **33** “Hazoru gūgaatuīka ūtūūro wa mbwe, gūtūūre gūkirīte ihooru nginya tene. Gūtirī mūndū ūgaatūūra kuo; gūtirī mūndū ūgaikara kuo.” **34** Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova īrīa yakinyīrīire Jeremia ūcio mūnabii īkonī Elamu, o kīambīrīria-inī kīa wathani wa Zedekia mūthamaki wa Juda: **35** Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: “Atīrīrī, nīngoinanga ūta wa Elamu, ūrīa arī guo kīhumo kīa hinya wao. **36** Nīngarehithīria andū a Elamu huho iria inya ciuagma mīena īrīa īna ya igūrū; ngaamahurunjīra na kūu huho icio inya ciuagma, na gūtirī rūrīrī o na rūmwe andū acio aingate a Elamu matakoořīra. **37** Nīngahehenja Elamu maitho-inī ma thū ciao, marī o mbere ya andū arīa macaragia kūmaruta muoyo; nīngamarehithīria mwanangīko, o na marakara makwa mahiū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Ngaamateng’eria na rūhiū rwa njora nginya ndīmaniine biū. **38** Nīngaiga gītī gīakwa kīa ūnene kūu Elamu, na niine mūthamaki wakuo o na anene akuo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **39** “No rīrī, nīngacookia ūgaacīru wa Elamu matukū-inī marīa magooka,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

50 Īno nīyo ndūmīrīri īrīa Jehova aaririe na kanua ka Jeremia ūcio mūnabii, ūhoro ūkonī Babuloni na andū a būrūri wa Babuloni: **2** “Anīrīrai na mūhunjanīrie ūhoro ndūrīrī-inī, haandai kībebero na mūhunjanīrie ūhoro wakīo; mūtikamahithe ūndū, no mūmeere atīrī, ‘Babuloni nīgūgūtunyanwo; Beli nīgūconorithio, nayo Merodaki ūiyūrwo nī kīmako. Mīhianano yakuo nīgaconorithio, na mīhianano yao nīkaiyūrwo nī guoya.’ **3** Tondū rūrīrī

ruumîte mwena wa gathigathini nîrûkamûtharîkîra, na rwanange bûrûri wake. Gûtirî mûndû ûgaatûûra kuo; andû nîmakoora o hamwe na nyamû. 4 “Matukû-inî macio, na ihinda-inî rîu, andû a Isiraeli na andû a Juda hamwe nîmagathii macarie Jehova Ngai wao makîrîraga,” ûguo nîguo Jehova ekuuga. 5 “Nîmakoorîrîria njîra ya gûthîi Zayuni, na magarûrûke, merekeirie mothiû mao kuo. Nîmagooka meeohanie na Jehova, na marîkanîre kîrîkanîro gîa gûtûûra tene na tene kîrîa gîtagacooka kûriganîra. 6 “Andû akwa makoretwo marî ng’ondu ciûrîte; arîithi ao nîmamahîtitîtie njîra, na magatûma morûûre irîma igûrû. Nao morûûrîte kuuma kîrîma- inî nginya karîma-inî, makariganîrwo nî kûrîa ûhurûko wao ûrî. 7 Ûrîa wothe wamoonire akîmatambuura; thû ciao ikiuga atîrî, ‘Ithuî tûtirî na ihîtia, nî ûndû nîmehîirie Jehova, ûrîa arî we ûrîithio wao wa ma, o we Jehova, mwîhoko wa maithe mao.’ 8 “Mwîtharei muume Babuloni; eherai bûrûri wa andû a Babuloni, na mütuûke ta thenge iria itongoragia rûûru rwa mbûri. 9 Nîgûkorwo nîngarahûra ûiguano wa ndûrîrî nene, ciumîte bûrûri wa gathigathini ciûkîrîre Babuloni. Nîikarûgama handû ha cio irîkîrîre na igûtunyane, kuuma mwena ûcio wa gathigathini. Mîguî yao ïgaatuîka ta ïrîa ya njamba njoorua, iria itacookaga moko matheri. 10 Nî ûndû ûcio Babuloni nîgûgatahwo; andû othe arîa magaagûtaha nîmagakuua indo cia kûmaigana,” ûguo nîguo Jehova ekuuga. 11 “Tondû nîmûkenete na mûkarûûhia, inyuî arîa mûtahaga igai rîakwa, tondû mûgûtûûha ta moori ïkîraanga ngano ïkîmîhûûra, na mûkaania ta mbarathi

cia njamba, **12** nyina wanyu nīagaconoka mūno; we ūcio wamūciarire nīagaconorithio. Nīwe ūgaakorwo arī mūnini mūno ndūrīrī-inī, atūke ta werū, na ta būrūri mūng'aru, o na ta werū wa mūthanga. **13** Tondū wa marakara ma Jehova, būrūri ūcio ndūgacooka gūtūrwo nī andū, no rīrī, nīgūkira gūgaakira ihooru biū. Andū arīa othe makaagerera kūu Babuloni nīmakamaka, na manyūrūrie kūndū kūu tondū wa ūrīa gūgaakorwo kwanangītwo. **14** “Mwīhaarīrie mūthiūrūrūkīrie Babuloni, inyuothē arīa mūgeetaga ūta. Rīrathei! Mūtigatigie mīguī, nīgūkorwo nīrīhīirie Jehova. **15** Riugīrīriei kuuma na mīena yothe! Nīrīneanīte rīo rīene, mīthiringo yarīo nīgwīte, na thingo ciarīo nīmomokete. Nīgūkorwo rīrī nīrīo irīhīria rīa Jehova-rī, mwīrīhīriei harī rīo; rīlkei o ta ūrīa rīaneeka andū arīa angī. **16** Eheriai ūrīa ūhaandaga kūu Babuloni, na ūrīa ūgethaga na rūhiū rwake hīndī ya magetha. Tondū wa rūhiū rūu rwa njora rwa mūhinyanīrīria-rī, o mūndū nīacooke kūrī andū ao, o mūndū nīorīre būrūri wao kīmbe. **17** “Isiraeli ahaana ta rūūru rūhurunjūkīte, rūteng'eretio nī mīrūūthi. Mūthamaki wa Ashuri nīwe warī wa mbere kūmūtambuura; wa kūrigīrīria kūmūhehenja mahīndī-rī, aarī Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni.” **18** Nī ūndū ūcio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: “Nīngaherithia mūthamaki wa Babuloni na būrūri wake, o ta ūrīa ndaaherithirie mūthamaki wa Ashuri. **19** No nīngacookia Isiraeli ūrīthio-inī wake mwene, nake akaarīithagīria kūu Karimeli na Bashani; akaarīaga akahūūna kūu irima-inī cia Efiraimu, na cia

Gileadi. **20** Matukū-inī macio, o ihinda-inī rīu-rī, ihītia
rīa Isiraeli nīrīgathuthuurio, no rītikoneka, o na mehia
ma Juda mathuthuurio, no matikooneka, nīgūkorwo
matigari marīa ngaahonokia nīngamarekera,” ūguo nīguo
Jehova ekuuga. **21** “Tharīkīrai būrūri wa Merathaimu,
mūūkīrīre arīa matūūraga Pekodi. Mateng’eriei, na
mūmoorage, mūmaniiine biū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.
“Ikai ūrīa wothe ndīmwathīte. **22** Kūrī na mbugīrīrio
ya mbaara būrūri-inī ūcio, nayo nī mbugīrīrio ya
kūniinanwo kūnene! **23** Nyondo ūrīa ūtūūrīte ūhūūraga
thī yothe-rī, kaī nīyunangītwo, īgathethereka-īl! Kaī
Babuloni nīgūkirīte ihooru gatagatī-inī ka ndūrīrī-īl! **24**
Ndaakwambīire mūtego, wee Babuloni, nawe ūkīgwatio
nīguo ūtekūmenya; wakorereirwo, ūkīnyiitwo tondū wa
gūkararia Jehova. **25** Jehova nīahingūrīte harīa aigaga indo
ciake cia mbaara, akaruta indo icio cia mbaara cia mang’ūrī
make, nīgūkorwo Mwathani Jehova Mwene-Hinya-Wothe
arī na wīra wa kūruta kūu būrūri-inī wa andū a Babuloni.
26 Ūkaai mūgūtharīkīre muumīte kūndū kūraya. Thariai
makūmbī makuo; gūcoakanīrīriei irūndo ta cia hība
cia ngano. Kwanangei biū, na mūtigatigie matigari
kuo. **27** Ūragai tūtegwa twakuo tuothe, tūikūrūkiei
tūgathīnjwo! Kaī marī na haaro-īl! Nīgūkorwo mūthenya
watuo nīmūkinyu, ihinda rīatuo rīa kūherithio. **28** Ta
thikīrīriai mūigue arīa moorīte na arīa metharīte makoima
būrūri wa Babuloni, makiumbūra marī kūu Zayuni ūrīa
Jehova Ngai witū erīhīirie, akerīhīria nī ūndū wa hekarū
yake. **29** “Itai aikia a mīguī mokīrīre Babuloni, o arīa
othe mageetaga ūta. Ambaa hema mūgūthiūrūkīirie;

mütikareke mündū o na ūmwe warīo oore. Rīrīhei kūringana na ciiko ciarīo; o ta ūrīa rīaneeka andū angīrī, rīkei o ta guo. Nīgūkorwo nīrīng'athīirie Jehova, o we ūrīa Mūtheru wa Isiraeli. **30** Nī ūndū ūcio, aanake aarīo nīmakaagūa njīra-inī cia itūura; thigari ciarīo ciothe nīgakirio ki mūthenya ūcio,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **31** “Atīrīrī, nīngūukīrīre, wee mwītīi ūyū, nīgūkorwo mūthenya waku nīmūkinyu, o rīo ihinda rīaku rīa kūherithio,” ūguo nīguo Mwathani, o we Jehova-Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga. **32** “Mwītīi ūcio nīakahīngwo agwe, na gūtirī mündū ūkaamūukīria; nīngagwatia matūura makuo mwaki, naguo nīūgaacina arīa othe mamūrigiicīrie, maniinwo biū.” **33** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Andū a Isiraeli nīmahinyīrīrio, o ūndū ūmwe na andū a Juda. Arīa othe maamatahire nīmamarūmītie mūno, makarega kūmarekia mathīi. **34** No rīrī, Mūkūuri wao arī na hinya; Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīrīo rīitwa rīake. Nīakamarūrīra na kīyo ciirāinī wao, nīguo atūme būrūri wao ūgē na ūhurūko, no aagithie arīa matūraga Babuloni ūhurūko.” **35** Jehova ekuuga atīrī: “Harī na rūhiū rwa njora rwa gūukīrīra andū a Babuloni, rūukīrīre arīa matūraga Babuloni, na rūukīrīre anene na andū arīa ogī akuo! **36** Rūhiū rwa njora rūgookīrīra anabii akuo a maheeni, nao matuīke irimū. Ningī rūhiū rwa njora nīrūgookīrīra njamba ciakuo irīa irīhinya, nacio nīkaiyūrwo nī kīmako kīnene. **37** Rūhiū rwa njora rūgookīrīra mbarathi, na ngaari cia ita, na andū a ndūrīrī arīa marī ita-inī rīake, nao matuīke ta andū-a-nja. Ningī rūhiū rwa njora nīrūgookīrīra indo ciao irīa cia bata

ciiḡitwo iḡina-in̄ ciao, nacio n̄igatahwo. **38** N̄iḡukaara
riūa r̄ia k̄uhūithia maā makuo! Namo n̄imakaah̄ua bī.
N̄iḡukorwo ūcio n̄i b̄ur̄uri ūiyūr̄ite ngai cia m̄hianano, nao
andū akuo n̄imaḡur̄ük̄itio n̄yo. **39** “N̄i ūndū ūcio nyamū
cia werū-in̄ na hiti n̄icio igaatūr̄aga Babuloni, na kūu
no kuo gūgaatūr̄wo n̄i ndundu. Gūtigacooka gūtūr̄wo
n̄i andū o na kana gūikarwo n̄i andū, nginya njiarwa na
njiarwa. **40** O ta ūr̄ia Ngai aang'aūranirie Sodomu, na
Gomora, o hamwe na matūūra mar̄ia maarigan̄tie namo-
r̄i, ūguo noguo gūtar̄i mūndū ūgaatūr̄a kuo; gūtir̄i mūndū
ūgaikara kuo,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **41** “At̄ir̄i,
mbūtū ya ita n̄i ūrooka yum̄ite mwena wa gathigathini;
rūr̄i rūnene, na athamaki ainḡi n̄imarahūr̄itwo kuuma
ituri-in̄ cia th̄i. **42** Marooka mar̄i na mota na matimū
mao; nao n̄i andū ooru, na matar̄i tha. Mūrurumo wao
n̄i ta mūrurumo wa ndiih̄u cia maā ma iria, maḡūka
mahaic̄te mbarathi ciao; mok̄ite meyar̄ire wega mbaara-
in̄ n̄iguo maḡuthar̄ik̄ire, wee Mwar̄i ūyū wa Babuloni.
43 Mūthamaki wa Babuloni n̄aiguīte ūhoro wao, namo
moko make makoow̄o n̄i hinya. N̄ianyiit̄itwo n̄i ruo
rūnene ngoro-in̄ yake, na ruo ta rwa mūndū-wa-nja
ak̄ir̄umwo. **44** O ta mūrūūthi ūūk̄ite kuuma iħinga-in̄
cia Jorodani ūgakinya ūr̄iit̄io-in̄ ūr̄ia mūnoru-r̄i, ūguo
noguo ngaingata Babuloni, oime b̄ur̄uri-in̄ wake o r̄imwe.
Nūū ūcio ūthuur̄itwo w̄ira ūcio n̄igeetha nd̄imūtue wa
kūr̄ugam̄ir̄ira? Nūū ūnḡi ūhaana ta nīi, ninḡi-r̄i, nūū
ūnḡihota kūngararia? Ninḡi n̄i mūr̄iithi ūr̄ik̄ ūnḡihota
kūregana na nīi?” **45** N̄i ūndū ūcio, thik̄ir̄iai mūigue ūndū
ūr̄ia Jehova athugund̄ite wa gūuk̄ir̄ira b̄ur̄uri wa Babuloni,

o na ūrĩa atuïte gwîka bûrûri wa andû a Babuloni: Arĩ
anini rûûru-inî magaakururio, matwarwo kündû kûraya;
nîakananga ūrîthio wao ûthire biû nî ūndû wao. **46**
Mûrurumo wa Babuloni gûgîtahwo nûgatheringithia thî;
kayû ga kîrîro gîakuo nîgakaiguuo ndûrîrî-inî.

51 Jehova ekuuga ūû: “Atîrîrî, nîngarahûra roho wa
mûniinani, ūükîrîre Babuloni, o na andû a Lebi-Kamai. **2**
Nîngatûma andû a kûngî mathiî Babuloni magakûhurunje
ta ūrĩa mûûngû ūmbûragwo ihuhîro-inî, na manange
bûrûri ûcio ûtigwo ûtarî kîndû; makaûûkîrîra kuuma
mîena yothe, mûthenya ûcio waguo wa mwanangîko. **3**
Mûtikanareke mûikia wa mîguî ageete ûta wake, kana
ehumbe nguo ciake cia ita. Mûtigacaïre aanake akuo;
anangai mbûtû ciake cia ita, mûciniine. **4** Makaagûa
thî moragîtwo kûu Babuloni, magurarîtio nguraro cia
gîkuû kûu barabara-inî ciakuo. **5** Nîgûkorwo Israeli na
Juda matitirikîtwo nî Ngai wao, o we Jehova Mwene-
Hinya-Wothe, o na gûtuîka bûrûri wao ūiyûrîtwo nî
mahîitia maitho-inî ma ûcio Mûtheru wa Israeli. **6**
“Mwîtharei muume kûu Babuloni! Ûrai mûhonokie
mîoyo yanyu! Mwîtharei mûtikaniinanîrio nakuo nî ūndû
wa mehia makuo. Nî ihinda rîa Jehova rîa kwîrîhîria;
agaakûrîha o kîrîa gîkwagîrîire. **7** Babuloni kwahaanaga
ta gîkombe gîa thahabu kîrî guoko-inî kwa Jehova; nakuo
gûgîtûma thî yothe îhaane ta ûrîtîwo nî njoohi. Ndûrîrî
nîcianyuire ndibei yakuo; nî ūndû ûcio rîu ihaana ta
igûrûkîte. **8** Babuloni nîgûkûgûa o rîmwe na kûhehenjwo.
Kûrîrîrei! Rehei ndawa ya kûniina ruo rwakuo; hihi
kwahota kûhona. **9** “Nîtûngîahonirie Babuloni, no rîrî,

gūtingīhonio. Nītūgūtigei, na o mūndū acooke būrūri wake kūmbe, nīgūkorwo ituīro rīakuo rīkinyīte o matu-inī, rīambatīte o nginya matu-inī marīa mairū.’ **10** “Jehova nīonanītie ūthingu witū; ūkai tūthiī tūkoimbūrīre Zayuni maūndū marīa Jehova Ngai witū ekīte.’ **11** “Noorai mīguī, oyai ngo! Nīgūkorwo Jehova nīarahūrīte athamaki a Amedi, nī ūndū nīaciirīre kūniina Babuloni. Jehova nīekwīrhīria harīo, erīhīrie maūndū marīa meekirwo hekarū yake. **12** Haandai bendera kūrigania na thingo cia Babuloni! Ongererai agitīri, igai arangīri, mūhaarīrie andū a kūhithūkīra njīra-inī! Jehova nīekūhingia ūrīa aciirīre gwīka, ahingie uuge wake wa kūrūmīrīrwo, wa gūukīrīra andū a Babuloni. **13** Wee ūtūrīaga gūkuhī na njūūi nyingī, na ūkeigīra indo nyingī igīna-inī ciaku-rī, ithirīro rīaku nī ikinyu, nī ihinda rīaku rīa kweherio. **14** Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīehītīte akīgwetaga rīītwā rīake, akoiga atīrī: Ti-itherū nīngatūma ūūkīrīrwo nī andū aingī o ta mīrumbī ya ngigī, nao makuugīrīrie nī ūndū wa gūkūhoota. **15** “Nīwe wombire thī na ūndū wa hinya wake; ningī akīhaanda thī na ūugī wake, na agītambūrūkia matu mairū na ūndū wa ūmenyo wake. **16** Hīndī ūrīa agūūthūkārī, maaī marīa marī igūrū matu-inī nīmarurumaga; nīwe ūtūmaga thaatū wambate na igūrū kuuma ituri ciothe cia thī. Atūmaga rūheni rūuke rūrehanīte na mbura, na akahingūrīra rūhuho ruume makūmbī-inī make. **17** “Andū othe nīmagīte meciiria na makaaga ūmenyo, nake mūturi wa thahabu o wothe nīaconorithītio nī mīhianano īyo yake. Nī ūndū mīhianano īyo yake nī ya maheeni; ndīrī mīhūmū thīnī wayo. **18** Ndīrī kīne, nī indo cia

kũnyararwo; nar̄io ihinda r̄iaȳo r̄ia ḡuciirthio r̄iakinya-r̄i, n̄igathira biū. **19** We ūcio Rūgai rwa Jakubu ndatariī tayo, n̄igukorwo n̄iwe Mūumbi wa indo ciothe, o hamwe na mūhīrīga ūr̄ia eegwat̄ire ūtuīke igai r̄iake; Jehova Mwene-Hinya-Wothe n̄ir̄io r̄it̄wa r̄iake. **20** “N̄iwe njūgūma yakwa ya ita, na nowe k̄indū ḡiakwa k̄ia mbaara: n̄iwe hūthagīra kūhehenja ndūrīrī, na ngatūmīra hinya waku kūniina mothamaki. **21** N̄iwe hūthagīra kūhehenja mbarathi na mūmīhaici, ngakūhūthīra kūhehenja ngaari ya ita na mūmītwari, **22** ngakūhūthīra kūhehenja mūndū mūrūme na mūndū-wa-nja, ngakūhūthīra kūhehenja mūndū mūkūrū na ūr̄ia mwīthī, o na ngakūhūthīra kūhehenja mwanake na mūrītu, **23** Ngakūhūthīra kūhehenja mūrīthi na rūru rwake rwa mbūri, ngakūhūthīra kūhehenja mūrīmi na ndegwa ciate cia kūrīma, o na ngakūhūthīra kūhehenja abarūthi na anene. **24** “Na rīrī, Babuloni na aīa othe matūraga Kalidei, ngaamacokereria ūru wao mūkīionagīra, ūru wothe ūr̄ia maaneka kūu Zayuni,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **25** “N̄ingūgūkīrīra wee kīrima ḡikī ḡia kūniinana, wee ūniinaga thī yothe.” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. “N̄ingūgūtambūrūkīria guoko ngūkīrīre, ngūgaragarie ngūrute ndwaro-inī cia mahiga, na ndūme ūtuīke ta kīrima ḡicinītwo nī mwaki. **26** Gūtirī ihiga rīkarutwo harīwe rītuīke r̄ia koine, o na kana ihiga o rīothe r̄ia mūthingi, nī ūndū ūgūtūūra ūkirīte ihooru nginya tene,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **27** “Haandai bendera būrūri-inī, huhai karumbeta ndūrīrī-inī! Thagathagai ndūrīrī ikahūurane nake; ītai mothamaki maya meturanīre, mamūukīrīre: mothamaki ma Ararati,

na Mini, na Ashikenazu. Mūiḡrei mūnene wa ita wa kūmūūkīrīra; ambatiai mbarathi cia ita nyinḡ ta mīrumbī ya ngiḡ. **28** Thagathagai ndūrīrī ikahūūrane nake; thagathagai athamaki a Amedi, na abarūthi, na anene ao othe, na andū a mabūrūri mothe marā maathagwo nīo. **29** Būrūri nīrathingitha na ūkenyogonda nī ruo, nīgūkorwo ūndū ūrīa Jehova aciirīire gwīka Babuloni nī mūrūmu: wa kūharagania būrūri wa Babuloni nīguo kwage mūndū ūnḡtūūra kuo. **30** Njamba iria irī hinya cia Babuloni nīitiḡite kūrūa; ciikarīte ciīgitio-inī ciacio iria nūmu. Hinya wacio nī mūthiru; ihaanīte o ta andū-a-nja. Ciikaro ciakuo nīicinītwo na mwaki; mīgūka ya ihingo ciakuo nī miunange. **31** Mūtwari ndūmīrīri ūmwe ararūmīrīrwo nī ūnḡ, nake mūrekio akarūmīrīrwo nī mūrekio ūrīa ūnḡ, makamenyithie mūthamaki wa Babuloni atī itūūra rīu rīake inene rīothe nīrītunyane, **32** ninḡ mariūko ma njūū nīmanyiite, na kūrīa kūrī marura gūgaacinwo na mwaki, nacio thigari ikanyiitwo nī guoya.” **33** Jehova Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī: “Mwarī wa Babuloni atariī ta kīhuhīro kīa ngano hīndī ūrīa yaraganītio ūkīrangīrīrio; kahinda gake ga kūgethwo nīgegūkinya o narua.” **34** “Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni nīatūmeretie, nīatūreheire kīrigīcano, agatūma tūtuīke ta nyūngū ya rīūmba ūtarī kīndū. Nīatūmerūkītie o ta ndamathia, nayo nda yake akamīiyūria na indo ciitū iria irī mūrīo, na nīacookete agatūtahīka. **35** Maūndū ma ūhinya marā maanekwo nyama ciitū-rī, marocookerera Babuloni,” ūguo nīguo atūūri a Zayuni mekuuga. “Thakame iitū ūrocookerera

acio maikaraga kūu Babuloni,” ūguo nīguo Jerusalemu īkuuga. **36** Nī ūndū wa ūguo-rī, Jehova ekuuga ūū: “Atīrīrī, niī nīngūkūrūrīra na ngūrīhīrie; nīngahūithia iria rīake, na ndūme ithima ciake ihūe. **37** Babuloni gūgaatuīka hība ya kūndū kwanangīku, na imamo cia mbwe, na kūndū gwa kūmakania, na gwa gūthekererwo, kūndū gūtarī mūndū ūngītūūra kuo. **38** Andū othe akuo makaararamaga ta mīrūūthi mīthī, makaarurumaga ta njaū cia mīrūūthi. **39** No rīrī, hīndī ūrīa magaakorwo macinītwo nī thuti-rī, nīrīo ngaamarugithīria iruga, na ndūme marīō nī njoohi, nīguo magaatheka maanīrīire, macooke makome toro nginya tene, na maticooke gūkīra,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **40** “Ngaamaikūrkia ta tūgondu tūgīthīi gūthīnjwo, o na ta ndūrūme irī hamwe na thenge. **41** “Hī, kaī Sheshaki nīrīkeegwatīrwo-ī, itūūra rīu rīrahagwo nī thī yothe kaī nīnyiite-ī! Babuloni gūgaatuīka kūndū gwa kūmakania thīnī wa ndūrīrī ciothe! **42** Iria rīrīa inene nīrīkaiyūra Babuloni guothe; mūrurumo wa ndīihū ciarīo nīguo ūgaakūhubanīria. **43** Matūūra makuo nīmakirīte ihooru, matūīke būrūri mūūmū na werū ūtarī kīndū, būrūri ūtarī mūndū ūngītūūra, kūndū gūtarī mūndū ūgeragīra kuo. **44** Nīngaherithīria Beli kūu Babuloni na ndūme ūtahīke kīndū kīrīa gōthe ūmeretie. Ndūrīrī ūtigacooka kūhatīkana igīthīi kūrī yo. Naruo rūthingo rwa Babuloni nīrūkaagūa. **45** “Umai kūu thīnī warīo, inyuū andū akwa! Mwītharei, mūhonokie mīoyo yanyu! Mwītharei, mweherere marakara marīā mahīū ma Jehova. **46** Mūtikanareke ngoro cianyu ciūrwo nī hinīya, kana mwītigīre hīndī ūrīa ndeto cia mūhuhu

ikaiguuo bürūri-inī; ūhoro ūmwe wa mūhuhu nīukaiguuo mwaka ūyū, na ūngī ūiguuo mwaka ūcio ūngī ūrūmīriire, mūhuhu ūkonī ndeto cia haaro bürūri-inī, na wa mwathani ūmwe agīukīrīra mwathani ūrīa ūngī. **47** Nīgūkorwo ti-itherū ihinda nīrīgooka rīrīa ngaherithia ngai cia mīhianano ya Babuloni; bürūri ūcio wothe nīugaconorithio, nao andū akuo arīa othe moragītwo nīmakaaragana kuo. **48** Hīndī ūyo igūrū na thī na kīrīa gīothe kīrī kuo nīikanrīra nī gūkena igīkenerera Babuloni, nīgūkorwo aniinani nīmakarītharīkīra, moimīte mwena wa gathigathini,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **49** “Babuloni no nginya gūkaagūa nī ūndū wa andū a Isiraeli arīa maanooraga, ūguo noguo andū a mabürūri mothe makaagūa thī, moragītwo nī ūndū wa Babuloni. **50** Inyuī mūhonokete kūragwo na rūhiū rwa njora-rī, mwītharei na mūtikagonderere! Ririkanagai Jehova mūrī bürūri wa kūraya, na mwīciiragie ūhoro wa Jerusalemu.” **51** “Nītūconorithītio, nīgūkorwo nītūrumītwo, na tūkahumbwo thoni mothiū maitū, tondū andū a kūngī nīmatoonyete kūndū kūrīa kwamūre thīnī wa nyūmba ya Jehova.” **52** Jehova ekuuga atīrī, “Matukū nīmagooka rīrīa ngaherithia mīhianano yake, nao andū arīa agurarie kūu bürūri-inī ūcio guothe nīmagacaaya. **53** O na kūngītuika Babuloni gwītūugīrītie gūgakinya o matu-inī, na cīihitho ciakuo ikairigīrwo na hinya mūno-rī, no ngaakūrehithīria aniinani magūūkīrīre,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **54** “Mūgambo wa kīrīro nīuraiguuo kūu Babuloni; nī mūgambo wa kūniinanwo ūraiguuo kūu bürūri wa andū a Babuloni. **55** Jehova

nīakaniina Babuloni; nīagakiria inegene rīu inene rīakuo. Makūmbī ma thū makaahūyūka taarī mūrurumo wa maaī maingī. Mūrurumo wa mīgambo yao nīikaiguagwo.

56 Mūniinani nīagookīrīra Babuloni; njamba ciakuo iria irī hinya nīkaanyiitwo, namo mota mao moinangwo. Nī ūndū Jehova nī Mūrungu ūrīhanagīria; we akaarīhanīria biū. **57** Anene akuo, na andū arīa ogī, o na abarūthi akuo, o ūndū ūmwe na anene akuo, o na njamba ciakuo iria irī hinya, othe nīngatūma marīio nī njoohi; magaakoma nginya tene, na matiūkīre,” nīguo Mūthamaki ekuuga, o we ūrīa rītwa rīake arī Jehova Mwene-Hinya-Wothe.

58 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Rūthingo rwa Babuloni rūrīa rwariī nīrūkang’āuranio biū, nacio ihingo ciakuo iria ndaaya na igūrū icinwo na mwaki; andū menogagia tūhū, naguo wīra wa ndūrīrī no ngū cia gūcinwo na mwaki.” **59** Ìno nīo ndūmīrīri īrīa Jeremia aaheire Seraia mūrū wa Neria, mūrū wa Maaseia, o ūcio warī mūnene ūrīa mūrori wa maūndū ma nyūmba ya mūthamaki, rīrīa aathiire Babuloni marī na Zedekia mūthamaki wa Juda mwaka-inī wa ìna wa ūthamaki wake.

60 Jeremia nīandīkīte ibuku-inī rīa gīkūnjo ūhoro wothe ūkonī mwanangīko ūrīa ūgaakinyīrīra Babuloni: maūndū marīa mothe maandīkītwo makoniī Babuloni. **61** Jeremia akīira Seraia atīrī, “Wakinya Babuloni-rī, ūgaatigīrīra atī nīwathoma mohoro maya mothe wanīrīire. **62** Úcooke uuge atīrī, ‘Wee Jehova, nīugīte nīukūniina kūndū gūkū, nīgeetha gūtikanatūrwo nī mūndū, o na kana nyamū; gūgūtūura gūkirīte ihooru nginya tene.’ **63** Warīkia gūthoma ibuku rīu rīa gīkūnjo-rī, ūrīoherere ihiga, ūrīkie

Rūū ūwa Farati. **64** Ūcooke uuge atīrī, ‘Ūguo noguo Babuloni gūkaarikira kūūrīre biū, na gūtigacooka kuumīra na igūrū, nī ūndū wa mwanangīko ūrīa ngaakūrehithīria. Nao andū akuo nīmakaagūa.’’ Ūhoro wa Jeremia ūkinyīte hau.

52 Zedekia aarī wa mīaka mīrongo ūrī na ūmwe rīrīa aatuīkire mūthamaki, nake agīthamaka arī Jerusalemu mīaka ikūmi na ūmwe. Nyina eetagwo Hamutali mwarī wa Jeremia; nake oimīte Libina. **2** Nake agīka maūndū mooru maitho-inī ma Jehova, o ta ūrīa Jehoiakimu eekīte. **3** Na nī ūndū wa marakara ma Jehova-rī, nīkīo maūndū macio mothe meekīkire kūu Jerusalemu na Juda, na mūthia-inī akīmaingata mehere mbere yake. Na rīrī, Zedekia akīremera mūthamaki wa Babuloni, akīaga gwathīka. **4** Nī ūndū ūcio mwaka-inī wa kenda wa ūthamaki wa Zedekia, mūthenya wa ikūmi wa mweri wa ikūmi-rī, Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni agīthīi kūhūūrana na Jerusalemu arī na ita rīake rīothe, nao makīamba hema nja ya itūūra rīu inene, na magīaka ihumbu cia tīri mīena yothe yarīo cia kūmateithia gūtharīkira itūūra rīu. **5** Narīo itūūra rīu inene rīgīkara rīrī irigiicīrie nginya mwaka wa ikūmi na ūmwe wa ūthamaki wa Zedekia. **6** Na rīrī, mūthenya wa kenda wa mweri wa kana, ng'aragu ikīneneha mūno kūu itūūra-inī, o nginya gūkīaga irio cia kūrīo nī andū a būrūri ūcio. **7** Hīndī īyo rūthingo rwa itūūra rīu inene rūkīmomorwo, nacio mbūtū ciothe cia ita ikīūra. Moimire itūūra-inī ūtukū magereire kīhingo-inī kīrīa kīarī gatagatī ga thingo cierī hakuhī na mūgūnda wa mūthamaki, o na gūtuīka andū

a Babuloni n̄marigiic̄irie itūūra r̄iu inene r̄iothe. Nao makiūra merekeire Araba, **8** no mbütū ya ita ya Babuloni īḡiteng'eria Mūthamaki Zedekia nginya īk̄mūkinȳra werū-inī ūr̄ia mwaraganu wa Jeriko. Thigari ciake ciothe ik̄iamūranio nake ik̄ihurunjwo. **9** Nayō mbütū ya ita ya Babuloni īk̄inyiita Mūthamaki Zedekia. Mak̄imūtwara kūr̄i mūthamaki wa Babuloni ūr̄ia war̄i kūu Ribila, būrūri-inī wa Hamathu, na kūu n̄ikuo aamūtuūr̄ire ciira. **10** Mūthamaki wa Babuloni ar̄i kūu Ribila n̄oragithirie ariū a Zedekia o hau maitho-inī ma ithe wao; aḡicooka ak̄ūragithia anene othe a Juda. **11** N̄iacookire aḡikūr̄ithia Zedekia maitho, na ak̄imuoha na bīngū cia ḡicango, ak̄imūtwara Babuloni, na kūu ak̄imūkia njeera nginya mūthenya ūr̄ia aakuire. **12** Mūthenya wa ik̄umi wa mweri wa ītano, mwaka-inī wa ik̄umi na kenda wa gūthamaka kwa Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni-ri, Nebuzaradani mūnene wa aranḡiri a mūthamaki wa Babuloni, ūr̄ia watungataga mūthamaki wa Babuloni, aḡūka Jerusalemu, **13** aḡicina hekarū ya Jehova, na nyūmba ya ūthamaki, o na nyūmba ciothe cia Jerusalemu. Ninḡi aḡicina nyūmba o yothe yar̄i ya bata kuo. **14** Nayō mbütū yothe ya ita ya Babuloni, ītongoretio n̄i mūnene ūcio wa aranḡiri a mūthamaki, īk̄imomora thingo ciothe iria ciathiūrūkūirie Jerusalemu. **15** Nebuzaradani ūcio war̄i mūnene wa aranḡiri a mūthamaki n̄atahire andū amwe ar̄ia maar̄i athīni mūno, na andū ar̄ia maatigaire kūu itūūra-inī r̄iu inene, hamwe na mabundi mar̄ia manḡi, o na andū ar̄ia metwar̄ite o ene kūr̄i mūthamaki wa Babuloni. **16** No Nebuzaradani n̄atigire andū amwe ar̄ia

maarī athīni mūno a būrūri ūcio kuo, nīguo marutage
wīra mīgūnda-inī ya mīthabibū na mīgūnda-inī īrīa īngī.

17 Andū a Babuloni makiunanga itugī cia gīcango, na
metha cia kūigīrīrwo indo, na Karia karīa kaarī ga gīcango,
iria ciarī thīnī wa hekarū ya Jehova, magīkuua gīcango
kīu gīothe magīgītwara Babuloni. **18** Ningī magīkuua
nyūngū, na icakūri, na magathī ma gūtinia ndaambī,
na mbakūri cia kūminjaminjīria maaī, na thaani, o na
indo ciothe cia gīcango iria ciahūthagīrwo wīra-inī wa
hekarū, magīthīi nacio. **19** Mūnene ūcio wa thigari cia
mūthamaki nīakuuire mbakūri iria nene, na Ngīo, na
mbakūri cia kūminjaminjīria maaī, na nyūngū, na mītī ya
matawa, na thaani, o na mbakūri iria ciahūthagīrwo na
kūruta maruta ma kūnyuuo, iria ciothe ciathondeketwo
na thahabu īrīa therie kana betha. **20** Gīcango kīrīa
kīarutirwo itugī-inī icio cierī, na Karia kau, na ndegwa
iria ikūmi na igīrī cia gīcango iria ciarī rungu rwako,
na metha, iria Mūthamaki Solomoni aathondekete cia
hekarū ya Jehova, gītingīathimīkire nī kūingīha. **21** O
gītugī kīmwe gīacio kīarī kīa mīkono ikūmi na īnana
kūraiha, na mīkono ikūmi na īīrī gūthiūrūrūka; na o
kīmwe gīacio kīarī na ūtungu wa ciara inya, na kīarī
na irima gatagatī. **22** Kīongo gīa gīcango kīrīa kīarī hau
gītugī-igūrū, o kīmwe kīarī kīa mīkono ītano kūraiha,
na gīkagemio na rūgara rūrī na makomamanga ma
gīcango gūthiūrūrūkīria. Gītugī kīu kīngī gīa keerī, kīrī na
makomamanga makīo nīkīahaanaine biū na kīu kīngī kīa
mbere. **23** Na haarī na makomamanga mīrongo kenda
na matandatū maacuuhīte mīena-inī; makomamanga

mothe marĩa maathiürürükřirie igürũ wa magemio macio
ma rügara maarĩ igana r̄imwe. **24** Münene ūcio wa
arangři nřanyiitire Seraia mřthřnjři-Ngai ūrĩa mřnene,
na Zefania mřthřnjři-Ngai ūrĩa wa keerř harř we, o na
andř arřia atatř maarangagřa mřrango. **25** Harř andř
arřia maatigaire křu itřuřra-inř inene, akřnyiita mřnene
řurĩa warřgamřiřire andř a mbaara, na akřnyiita andř
mřigwanja arřia maataaraga mřthamaki. Ningř akřnyiita
karani ūrĩa mřnene, ūrĩa wandřkithagia andř a gřthiř
ita a břrřuri ūcio, na andř ake mřrongo ūtandatř arřia
maakorirwo itřuřra-inř rřu inene. **26** Nebuzaradani ūcio
mřnene wa arangři akřmakuua othe, akřmatwarřira
mřthamaki wa Babuloni křu Ribila. **27** Křu Ribila, břrřuri-
inř wa Hamathu, nřkuo mřthamaki ūcio wa Babuloni
aamoragithřiřie. Nř ūndř ūcio andř a Juda magřtahwo,
magřtwarwo břrřuri ūngř, makřutwo břrřuri wao. **28** Ũyř
nřguo mřigana wa andř arřia Nebukadinezaru aatahire
akřmatwara břrřuri ūngř: mwaka-inř wa mřigwanja aatahire
Ayahudi 3,023; **29** naguo mwaka wa ikřumi na ĩnana wa
řuthamaki wa Nebukadinezaru, agřtaha andř 832 kuuma
Jerusalemu; **30** o naguo mwaka-inř wake wa mřrongo ūřiř
na ūtatř, agřtaha Ayahudi 745 magřtwarwo břrřuri ūngř nř
Nebuzaradani ūcio mwathi wa arangři a mřthamaki.
Andř acio othe maarĩ 4,600. **31** Na gřgřkinya atřiř, mwaka-
inř wa mřrongo ūtatř na mřigwanja kuuma rřrřia Jekonia,
mřthamaki wa Juda, aatwarirwo břrřuri ūngř, mwaka-inř
řurĩa Evili-Merodaki aatuřkire mřthamaki wa Babuloni-ři,
nřohorithirie Jekonia mřthamaki wa Juda, akřmřrekereria
oime njeera mřthenya wa mřrongo ūřiř na ūtano wa mweri

wa ikūmi na ūrī. **32** Nīamwarīirie na ūhooreri, na akīmūhe
gītī gīa kūmūtūgīria gūkīra athamaki acio angī maarī nao
kūu Babuloni. **33** Nī ūndū ūcio Jekonia akīruta nguo ciake
cia njeera, na agītūūra arīanagīra irio na mūthamaki
matukū mothe marīa aatūūrire muoyo. **34** Mūthamaki
ūcio wa Babuloni nīaheaga Jekonia indo cia kūmūteithia o
mūthenya matukū mothe marīa aatūūrire muoyo, nginya
mūthenya ūrīa aakuire.

Macakaya

1 Hī! Kaī itūūra rīu inene nīrīkarīte rītiganīirio, o rīu
rīratūire rīiyūrīte andū-ī! Kaī rīkūhaana o ta mūtumia
wa ndigwa, ūcio ūraarī mūnene gatagatī ka ndūrīrī-ī!
O we ūratūire arī mūthamaki-mūndū-wa-nja ng'ongo-
inī cia būrūri-rī, rīu atuūkīte ngombo. **2** Útukū araaraga
akīrīra na ruo, maithori makanyūrūrūkīra makai-inī
make. Arīa othe marendanīte nake-rī, hatirī o na ūmwe
wa kūmūhooreria. Arata ake othe nīmamūkunyanīire;
othe matuūkīte thū ciake. **3** Thuutha wa thīna na mawīra
maritū, Juda nīatwarītwo ithaamīrio. Atūūraga gatagatī
ka ndūrīrī; agakīaga handū ha kūhurūka. Arīa othe
mamūingatithagia nīmamūkinyīrīire arī hatīka-inī ciake.
4 Njīra cia gūthīī Zayuni no macakaya, nī ūndū gūtirī
andū mookaga ciathī ciake iria njathane. Matoonyero
make mothe makirīte ihooru, athīnjīri-Ngai ake no
gūcaaya maracaaya, airītu ake no kūgirīka, nake arī na
ruo rūnene. **5** Amuku ake matuūkīte nīo mamwathaga;
thū ciake nīcio igaacīire. Jehova nīamūrehithīirie kīha
nī ūndū wa mehia make maingī. Ciana ciake itahītwo
igatwarwo būrūri ūngī, igatuūka mīgwate ya thū. **6**
Mwarī wa Zayuni nīehereirwo nī riiri wake. Anene ake
mahaanīte ta thwariga ciagīte ūrīthio; moorīte matarī
na hinya, moimītwo thuutha nī arīa mamaingatithītie. **7**
Matukū-inī ma thīna na kūrūūra gwake-rī, Jerusalemu
aririkanaga igīna ciothe iria ciarī ciake matukū ma
tene. Rīrīa andū ake maagūire moko-inī ma thū-rī,
gūtiarī mūndū o na ūmwe wa kūmūteithia. Thū ciake
ikīmūrora, igīthekerera mwanangīko wake. **8** Jerusalemu

nīehītie mūno, na nī ūndū ūcio akanyiitwo nī thaahu. Arīa othe maamūtīte-rī, rīu nīmamūnyararīte, nī ūndū nīmonete njaga yake; we mwene no gūcaaya aracaaya, na akamahutatīra. **9** Gīko gīake nīkīnyiitīte nguo ciake; nake ndaigana gwīcūūrania mūtūūrīre wake wa thuutha. Kūgūa gwake kwarī gwa kūmakania; gūtiarī mūndū o na ūmwe wa kūmūhooreria. “Wee Jehova, ta kīone mathīna makwa, nīgūkorwo thū yakwa nīhootanīte.” **10** Thū ūyo nīyegwatīire igīna-inī ciake ciothe; nake akīionera ndūrīrī iria itooī Ngai igītoonya handū harīa hake haamūre: o arīa wee wathanīte matikanatoonye kīungano-inī gīaku. **11** Andū ake othe nīgūcaaya maracaaya magīetha gīa kūrīa; magagikūūrania igīna ciao na irio nīguo matūūre muoyo. “Wee Jehova, ta cūrania wone, nīgūkorwo ndī mūmeneku.” **12** “Atīrīrī, inyuī mūrahītūka, anga mūkuona ūndū ūyū ta ūtamūkonī? Ta rorai muone. Nī kūrī thīna ūiganaine na thīna ūyū wakwa, thīna ūrīa njigīrīirwo, o ūcio Jehova aandehithīrie mūthenya wa marakara make mahīū? **13** “We aandūmīire mwaki uumīte igūrū, akīūikūrūkia, ūgītoonya nginya mahīndī-inī makwa. Aambīire magūrū makwa wabu wa kūmatega, akīihūndūra. Nake agītūma nyiitwo nī ihooru, ngīkīringīka mūthenya wothe. **14** “Mehia makwa mohanītio, magatuīka icooki. Moko make mamogothanītie hamwe. Magagīkīrwo ngingo-inī yakwa, nake Mwathani agakīnīina hinya. Akaaneana moko-inī ma arīa itangīhota gwītiiria. **15** “Mwathani nīaregete njamba ciothe cia ita iria ndī nacio, akanjītīra ita nīguo rīnjūkīrīre, rīmemende aanake akwa. Kīhihīro-inī gīake kīa ndibei-rī, Mwathani nīarangīrīrie Mwarī Gathirange

wa Juda. **16** “Maündū macio nīmo maratūma ndīre, namo maitho makwa makanyūrūrkia maithori. Gūtirī mündū ūrī hakuhī wa kūūhooreria, gūtirī mündū wa kūnyūmīrīria ngoro. Ciana ciakwa ituīkīte cia kūnyamarīka tondū thū nīyo īhootanīte.” **17** Zayuni atambūrūkītie moko, no gūtirī mündū wa kūmūhooreria. Jehova nīathanīte ūhoro wa Jakubu atī arīa mariganītie nake matuīke thū ciake; Jerusalemu nīatuīkīte kīndū kīrī thaahu gatagatī-inī kao. **18** “Jehova nī mūthingu, no rīrī, nīndaremeire watho wake. Thikīrīriai, inyuī andū othe, na mūrore gūthīnīka gwakwa. Aanake akwa na airītu akwa nīmatahītwo magatwarwo thī ng’eni. **19** “Ndaatūmanīire arīa twarī ngwatanīro, no-o makīngunyanīra. Athīnjīri-Ngai akwa, na athuuri akwa marakuīrīire itūūra-inī rīu inene, o magīcaragia irio cia kūmatūūria muoyo. **20** “Wee Jehova, ta rora wone ūrīa ndī hatīka-inī! Nīndīratangīka thīinī wakwa, na ngathīnīka thīinī wa ngoro yakwa, nī ūndū ngoretwo ndī mūremi mūno. Na kūu nja, hiū cia njora nīiroraga andū, nakuo thīinī no gīkuū kūrī. **21** “Andū nīmaiguīte mūcaayo wakwa, no gūtirī mündū o na ūmwe wa kūūhooreria. Thū ciakwa ciothe nīciguīte ūhoro wa hatīka ciakwa, nacio igakena nī ūndū wa ūguo wīkīte. Nawe gīkinyie mūthenya ūrīa wanīrīire nīguo nao mahaane ta nī. **22** “Waganu wao wothe nīūgīkinye mbere yaku, nawe ūmeke o ta ūrīa ūnjīkīte nī ūndū wa mehia makwa mothe. Mīcaayo yakwa nī mīingī, nayo ngoro yakwa nīringīkīte.”

2 Hī! Kaī Mwathani nīakīhumbrīte Mwarī wa Zayuni na itu rīa marakara make-ī! Nītatungumanītie riiri wa Israeli,

akaūharūrkia kuuma igūrū nginya thī; ndaaririkanire gaturwa ka magūrū make, mūthenya ūrīa aarakarire. 2 Mwathani-rī, nīameretie itūūro ciothe cia Jakubu atarī na tha; nīamomorete ciīhitho iria nūmu cia Mwarī wa Juda arī na marakara. Nīagūithītie ūthamaki wa Mwarī wa Juda, na akagūithia anene ake, akamaconorithia. 3 Rūhīa rwa Israeli ruothe arūrengete arī na marakara mahiū. Nīeheretie guoko gwake kwa ūrīo, gūkameeherera o rīrīa thū ciamakuhīrīria. Nīgūcina acinīte Jakubu ta mwaki ūkūrīrīmbūka, ūrīa ūcinaga kīrīa gīothe kīrī hakuhī naguo. 4 Ageetete ūta wake o ta thū; guoko gwake kwa ūrīo nī kwīhaarīirie. Arīa othe maatūire makenagia maitho-rī, amooramīte o ta marī thū; hema ya Mwarī wa Zayuni amīitīrīirie mang'ūrī make mahaana ta mwaki. 5 Mwathani-rī, atūkīte ta thū; nīameretie Israeli. Nīameretie nyūmba ciake ciothe cia ūthamaki, na akaananga ciīhitho ciake iria nūmu. Nīaingīhīrie Mwarī wa Juda gūcakaya na kūgirīka. 6 Nīonūhīte gīikaro gīake ta mügūnda; nīanangīte handū hake ha gūtūnganīrwo. Jehova nīatūmīte Zayuni ariganīrwo nī ciathī ciake iria njathane, o hamwe na Thabatū ciake; nī ūndū wa marakara make mahiū-rī, akanyarara mūthamaki, o hamwe na mūthīnjīri-Ngai. 7 Mwathani nīaregete kīgongona gīake, na agatiganīria handū hake harīa haamūre. Nīaneanīte thingo cia nyūmba ciake cia ūthamaki kūrī thū; iraanīrīra irī thīnī wa nyūmba ya Jehova, o taarī mūthenya wa gīathī kīrīa gīathane. 8 Jehova nīatuire itua rīa kūmomora rūthingo rūrīa rūthiūrūrkīrie Mwarī wa Zayuni. Nīatambūrūkirie

rūrigi rwa gūthima, na ndaagiririe guoko gwake gūtige kūrwananga. Nīatūmire njirigo na thingo icakaye; o cierī igīgītuīka cia kwanangīka. **9** Ihingo ciakuo nīihorokeire na thī; mīgīko yacio nīamiunangīte, akamīananga. Mūthamaki na anene akuo nīmatahītwo magatwarwo ndūrīrī-inī, watho rīu ndūrutanagwo, na anabii akuo nīmatigire kuona cioneki ciumīte kūrī Jehova. **10** Athuuri a kūu kwa Mwarī wa Zayuni maikarīte thī makirīte ki; nao nīmehurīirie rūkūngū mītwe, na makehumba nguo cia makūnia. Airītu a Jerusalemu mainamīrīire maturumithītie mītwe yao thī. **11** Maitho makwa nīmaroora nī kūrīra, ngatangīka thīinī wakwa, naguo roho wakwa nīūitūrūrīirwo thī nī ūndū wa andū akwa kwanangwo, nīgūkorwo twana na tūkenge tūraringīkīra njīra-inī cia itūūra rīrīa inene. **12** Tūrooria manyina atīrī, “Irio na ndibei irī ha?” o tūkīringīkaga ta andū matiihīrīo njīra-inī cia itūūra rīrīa inene, o mīoyo yatuo īgīthiragīra moko-inī ma manyina. **13** Ingīkiuga atīa nī ūndū waku? Ingīkūgerekania nakī, wee Mwarī ūyū wa Jerusalemu? Ingīkūhaanania nakī, nīguo ngūhoorerie, wee Mwarī ūyū Gathirange wa Zayuni? Kīronda gīaku kīrikīte o ta iria. Nūū ūngīhota gūkūhonia? **14** Cioneki iria anabii aku moonaga ciarī cia tūhū na cia maheeni; matiigana kūmūguūrīria mehia manyu nīguo magirīrīrie gūtahwo kwanyu. Ndūmīrīri iria maamūheire ciarī cia maheeni, na cia kūmūhītithia. **15** Ehītūkīri othe mahūūraga hī; mathekaga makīnainagīria Mwarī ūyū wa Jerusalemu mītwe, makīūragia atīrī: “Lī rīrī nīrīo itūūra inene rīrīa rīetagwo ūthaka ūrīa mūkinyanīru biū, na rīgeetwo

gikeno gĩa thĩ yothe?” **16** Thũ ciaku ciothe ciathamagia tūnua igūūkīrīre; igūthekagīrīra na ikahagarania magego, ikoiga atīrī, “Ithuī nītūmūmeretie. Ūyū nīguo mūthenya ūrīa tūtūire twetereire, na rīu nītūwonete.” **17** Jehova nīarīktie gwika ūrīa aathugundīte; we nīahingītie kiugo gīake, kīrīa aathanire o matukū ma tene. Akūng’ aūranītie ategūkūiguīra tha, atūmīte thū igūkenerere, rūhīa rwa amuku aku nīruo atūgīrītie. **18** Ngoro cia andū nīirakaīra Mwathani. Atīrīrī, wee rūthingo rūrū rwa Mwarī wa Zayuni, reke maithori maku manyūrūrūke ta rūūī mūthenya na ūtukū; ndūkahurūke, kana ūreke maitho maku mahurūke. **19** Arahūka, ūkayūrūrūke ūtukū, rīrīa ūrangīri wa ūtukū wambagīrīria; itūrūraga ngoro yaku ta maaī mbere ya Mwathani. Ambararia moko maku na igūrū kūrī we nī ūndū wa mīoyo ya ciana ciaku, o icio iraringīka nī ng’aragu magomano-inī ma njīra ciothe. **20** “Wee Jehova, ta rora, na ūcūūranie: Nūū ūngī wee ūrī weka ūguo? Andū-a-nja nīmagīrīirwo nī kūrīa maciaro mao, o ciana iria marerete? Mūthīnjīri-Ngai na mūnabii nīmagīrīire kūūragagīrwo handū-harīa-haamūre ha Mwathani? **21** “Andū ethī o na arīa akūrū makomete hamwe rūkūngū-inī rwa njīra, aanake akwa na airītu moragītwo na rūhiū rwa njora. Ūmoragīte mūthenya ūrīa ūrakarīte; ūmoragīte ūtekūmaiguīra tha. **22** “O ta ūrīa wītanaga mūthenya wa gīathī-rī, noguo ūnjītīire maūndū ma kūnguoyohia, makandigiicīria mīena yothe o taarī mūthenya wa gīathī. Mūthenya wa marakara ma Jehova-rī, gūtirī mūndū o na ūmwe wahonokire kana

agītigara; arīa ndarūmbūirie na ngīrera-rī, thū yakwa nīmanangīte.”

3 Niī ndī mūndū wonete thīna nī ūndū wa kūhūrwo na rūthanju rwa mang’ūrī make. **2** Andwarīte akangereria nduma-inī handū ha ūtheri-inī; **3** ti-itherū, atūmīte guoko gwake kūnjūkīre rīngī na rīngī, mūthenya wothe. **4** Nīatūmīte nyama cia mwīrī wakwa na gīconde kīaguo ihinyare, na akoinanga mahīndī makwa. **5** Nīandigiicīrie, na agaathiūrūkīria na marūrū, na thīna. **6** Atūmīte ndūure nduma-inī o ta andū arīa maakuire tene. **7** Nīanjirigīre na rūthingo nīguo ndikae kūura; mīnyororo yakwa nīamīritūhītie mūno. **8** O na rīrīa ndetana kana ndakaya ngīenda ūteithio-rī, nī kūhingīrīria ahingagīrīria mahooya makwa. **9** Nīahingīte njīra yakwa na mahiga maicūhie; atūmīte tūcīra twakwa tuogome. **10** Kūrī niī aatuīkīte o ta nduba rīrīa yoheirie, kana ta mūrūūthi rīrīa wīhīthīte, **11** akīngururia kuuma gacīra-inī, akīndambuura, akīndiganīria itarī na ūteithio. **12** Ageetete ūta wake, akangereka, nduīke cabaa ya kūrathagwo nī mīguī yake. **13** Nīatheeecire ngoro yakwa na mīguī kuuma thiaka-inī wake. **14** Ngīgtūika wa gūthekagīrīrwo nī andū akwa othe; maanyūrūragia na rwīmbo mūthenya wothe. **15** Anjīyūrītie maūndū marūrū, na akaahūūnia na maaī ma nyongo. **16** Nīang’ethūrangīte magego makwa na kagoto; anangīrīrie rūkūngū-inī. **17** Nīnjagithītio thayū; nīndiganīrīwo ūgaacīru nī kī. **18** Nī ūndū ūcio nguuga atīrī, “Rīri wakwa nīūthirīte, o hamwe na maūndū marīa mothe ndūire njīrīgīrīre kuuma kūrī Jehova.” **19** Ningūririkana thīna wakwa, na kūrūūra gwakwa, na ngaririkana

maündū marūrū, o na maaĩ ma nyongo. **20** Ngoro yakwa no ūraririkana maündū macio, nayo ūkaringĩka thĩinĩ wakwa. **21** O na gütariĩ ūguo nñindirikanaga ūndū ūyū, na tondū wa ūguo ngagĩa na kĩrĩgĩrĩro: **22** Tondū wa wendo münene wa Jehova, níkio tütaniin̄two biũ, nígükorwo tha ciake itirĩ hĩndĩ ithiraga. **23** Tha ciaku ikoragwo irĩ njerü rüciinĩ o rüciinĩ, wihokeku waku ní münene mūno. **24** Ngoro yakwa yugaga atirĩ, “Jehova níwe igai ríakwa; tondū ūcio níwe ndírietagĩrĩra.” **25** Jehova ní mwega kürĩ arĩa mamwihokaga, kürĩ ngoro ĩyo ĩmûrongoragia; **26** ní wega mündū gweterera ūhonokio wa Jehova o akirite. **27** Ní wega mündū gûkuua icooki hĩndĩ ūrĩa arĩ münini. **28** Niaikare arĩ wiki akirite, nígükorwo ní Jehova ūmûigĩrĩire río. **29** Níaturumithie ūthiũ wake rüküngü-inĩ, no gükorwo aahota kûgĩa na kĩrĩgĩrĩro. **30** Níerekererie rüthiã kürĩ mündū ūrĩa ūkûmûgûtha, na aiyûrwo ní thoni. **31** Nígükorwo Jehova ndateanagĩria andū nginya tene. **32** O na gütuika níarehaga kîeha-rĩ, we níaignanagĩra tha, nígükorwo wendo ūcio wake ūtathiraga ní münene mûno. **33** Nígükorwo ndarehagĩra andū mînyamaro, kana akarehere ciana cia andū kîeha akîendaga. **34** Rírĩa andū a bûrûri arĩa othe mohetwo maarangĩrĩro na makinya-rĩ, **35** rírĩa mündū aagithio kîhooto gîake mbere ya Ũrĩa-ûrĩ-Igûrû-Mûno-rĩ, **36** o na rírĩa mündū atuîrwo ciira hatarĩ kîhooto-rĩ, githi Mwathani ndonaga maündū macio? **37** Nûn ūngĩaria na atûme ūndû ūcio ūhinge, Mwathani ataathanîte gütuike ūguo? **38** Githi kanua-inĩ ka Ũrĩa-ûrĩ-Igûrû-Mûno tiho hoimaga maündû mooru, na hakoima maündû mega? **39** Mündû o wothe ūrĩ muoyo-rĩ,

atetaga nīkī rīrīa ekūherithio nī ūndū wa mehia make? **40**
Nītūthuthuurie-i mīthīre iitū na tūmītuīrie, tūcokerere
Jehova. **41** Nītwambararie ngoro ciitū na moko maitū na
igūrū kūrī Mūrungu ūrīa ūrī igūrū, tuuge atīrī: **42** “Ithuī-rī,
nītwīhītie na tūgakūremera, wee nawe ūkaaga gūtūrekera.
43 “Wee wīhumbīrīte na marakara, ūgatūingatithia;
ūūraganīte ūtekūiguanīra tha. **44** Wee wīhumbīrīte na
itu nīgeetha gūtikagīe na ihooya rīngīgūkinyīra. **45** Wee
ūtūmīte tūtuīke ta gīko, na ta mahuti gatagatī ka ndūrīrī.
46 “Thū ciitū ciothe itwathamīirie tūnua itūūkīrīre.
47 Nītūkorereirwo nī kīmako kīnene, na tūkenjerwo
marima, tūgakorwo nī ūniinani, na mwanangīko.” **48**
Maitho makwa maranyūrūrūkia tūrūū twa maithori
nī ūndū andū akwa nīmanangītwo. **49** Maitho makwa
marīnyūrūrūkagia maithori mategūtigithīria, magaikara
o makīnyūrūrūkaga, **50** nginya rīrīa Jehova agaacūthīrīria
arī igūrū oone. **51** Maūndū marīa ndīrona nīmaranjiguithia
kīeha ngoro, tondū wa andū-a-nja othe a itūūra rīakwa
inene. **52** Andū arīa maatuīkīte thū ciakwa hatarī gītūmi
nīo maanguīmaga ta nyoni. **53** Maanjikirie irima makienda
kūnjūraga, na makīnhūūra na mahiga; **54** ndaahubanīrio
nī maaī maingī, magīkūrūkīra igūrū rīa mūtwe wakwa,
na nīī ngīciiria ndī hakuhī kūniinwo. **55** Ngīkaīra rīītwā
rīaku Wee Jehova, ndī kūu irima-inī rīu iriku. **56** Na we
ūkīigua ithaithana rīakwa, ngīkwīra atīrī, “Tiga kūhinga
matū maku ngīgūkaīra ūndeithie.” **57** Nawe ūkīnguhīrīria
rīrīa ndagūkaīre, ūkīnjīra atīrī, “Tiga gwītigīra.” **58** Wee
Mwathani-rī, nīwe wanjiirīrīire; nawe ūgīgīkūūra muoyo
wakwa. **59** Wee Jehova, nīwonete ūūru ūrīa njīkītwo. Tua

ciira wakwa arī we! **60** Wee nīwonete kwīrīhīria kwao
guothe, o na mathugunda mao mothe ma kūnjūkīrīra. **61**
Wee Jehova-rī, nīūiguīte irumi iria manumīte nacio, o
na mathugunda mao mothe ma kūnjūkīrīra: **62** maūndū
marīa thū ciakwa ciaragia na mīheehū ikīng'ung'uanaga
injūkīrīre mūthenya wothe. **63** Ta kīmarore! Magīkara thī
kana magīkīra, maanyūrūragia na nyīmbo ciao. **64** Wee
Jehova-rī, marīhe kūringana na ūrīa mekīte, kūringana
na wīra wa moko mao. **65** Úmia ngoro ciao, nakō kīrumi
gīaku kīroikara nao! **66** Maingatithie ūrī na marakara, na
ūmaniine mathire gūkū mūhuro wa igūrū rīa Jehova.

4 Hī! Kaī thahabu īyo nīthirīte ūkengu wayo-ī, thahabu
īrīa therie kaī īrī gūthita-ī! Tūhiga twa goro tūrīa twamūre
nītūhurunjītwo magomano-inī ma njīra ciothe. **2** Ariū a
Zayuni arīa me bata, arīa rīmwe mangīaringithanirio na
thogora wa thahabu, kaī rīu moonagwo ta nyūngū cia
rīūmba-ī, o ta wīra wa moko ma mūumbi! **3** O na mbwe
nīciongithagia ciana ciacio, no andū akwa matuīkīte
andū matarī tha, o ta nyaga cia werū-inī. **4** Rūrīmī rwa
gakenge rūnyiitanīte na karakara nī ūndū wa kūnyoota;
twana tūhooyaga irio, no gūtirī mūndū ūtūheaga. **5**
Andū arīa rīmwe maarīaga irio njega, rīu maikaraga
njīra-inī mekonotete, arīa maarerirwo makīhumbagwo
nguo cia rangi wa ndathi-rī, rīu makomaga ciara-inī cia
mūhu. **6** Iherithia rīa andū akwa nī inene gūkīra rīa
itūūra rīa Sodomu, rīrīa rīang'aūranirio o rīmwe, gūtarī
guoko kwarīteithirie. **7** Anene akuo maatherete gūkīra
tharunji, na makeerūha gūkīra iria, maarī atune mīrī
gūkīra ruru īrīa ndune, magakīhaana ta kahiga ka goro

karĩa getagwo yakuti. **8** No rĩu mairĩte o na gãkãra mbiro; matikãrãkanaga marĩ njira-inĩ. Ikonde cia mĩrĩ yao ciúmanãfire na mahãndã; ciumíte o ta rãthanju. **9** Kaba arã mooragagwo na rãhiú rwa njora, kãrã arã makuuaga nĩ ng'aragu; matooragio nãkãhãuta, makamoca nã ãndã wa kwaga irio cia kuuma mãgãnda. **10** Moko ma andã-a-nja arã marã tha nãmarugire ciana ciao ene, igitukia irio ciao hãndã ïyo andã akwa manangirwo. **11** Jehova nãarekereirie mang'urã make biú; aitãrãrãte marakara make mahiú. Nãakãtie mwaki kãu Zayuni ûrãa ãcinite mithingi yakuo. **12** Athamaki a thã matingietikirie, o na kana kãrãndã o na kãmwe gãa gãkã thã, atã thã na amuku nãmangãhotire gutoonya ihingo cia Jerusalemu. **13** No ãndã ãcio wekikire nã ãndã wa mehia ma anabii akuo, na mawaganu ma athinjiri-Ngai akuo arã manaita thakame ya andã arã athingu kãu thãinã. **14** Rãu maturuuraga njira-inã ta andã atumumu. Mathaahitio nã thakame ãã atã gãtirã mÃndã o na ãmwé ãnggeria kãhutia nguo ciao. **15** Andã mamakayagirãria, makoiga atãrã, “Thiïi nakãu! Muri na thaahu! Thiïi! Thiïi! Mütigatãhutie!” Ningi moora na maatuika orãuri, makeerwo atãrã kãu ndãrãrã-inã, “Matingikara gãkã rãngi.” **16** Jehova we mwene nãwe ãmahurunjite; nãatigite kãmarumbuiya. Athinjiri-Ngai matiheagwo gãtio, o na makarega gãtuga athuuri. **17** Makiria ma ãguo-rã, maitho maitã nãmathirire hinya, o tãcuthirãrie ãteithio ûrãa tãtoonire; kuuma mithiringo iitã ãrãa mÃraihi-rã, twetereire rãrãrã rãtangãhotire gãtuhonokia. **18** Andã maatãcemaga ikinya gwa ikinya, nã ãndã ãcio tãtingiathirãire njira-inã ciitã. Ithiriro

riitū rīgikuhīrīria, namo matukū maitū maarī matare, nīgūkorwo ithirīro riitū nīrīakinyīte. **19** Andū arīa matūingatithītie-rī, maarī na ihenya gūkīra nderi irī rīera-inī; maatūhanyūkagīria irīma-inī, na magatuoheria werū-inī. **20** Mündū ūrīa mūitīrīrie maguta nī Jehova, o we ūrīa warī ta mīhūmū iitū-rī, nīagwatirio nī mītego yao. Tweciiragia atī tūrī kīruru-inī gīake-rī, no tūtūure gatagatī ka ndūrīrī. **21** Kena na ūcanjamūke, wee Mwarī wa Edomu, o wee ūtūrīraga būrūri wa Uzu. No rīrī, o nawe gīkombe gīkī nīgīgagūkora; ūgaakīnyuīra ūrīo, na ūrutwo nguo, ūtigwo njaga. **22** Wee Mwarī wa Zayuni-rī, iherithia rīaku nīrīgathira; ndakoongererera ihinda rīaku rīa gūikara ūrī mūtahe. No wee, Mwarī wa Edomu-rī, nīagakūherithīria mehia maku na aguūrie waganu waku.

5 Wee Jehova-rī, ririkana maūndū marīa matūkorete; ta rora wone gūconoka gwitū. **2** Igai riitū nīrīneanītwo kūrī ageni, nayo mīciī iitū ūgakīneanwo kūrī andū a kūngī. **3** Nītūtuīkīte ciana cia ngoriai na ciana itarī na maithe, nao manyina maitū magatuīka ta atumia a ndigwa. **4** Maaī marīa tūnyuuaga no tūgūrire; o na ngū nīkūgūra tūragūra. **5** Arīa matūingatithagia marī o magūrū-inī maitū; nītūnogete, na tūkaaga ūhurūko. **6** Twīneanīte kūrī andū a Misiri na a Ashuri nīgeetha tuone irio cia gūtūigana. **7** Maithe maitū nīmehirie na rīu matirī ho, na ithuī nī ithuī tūraherithio handū hao. **8** Ngombo nīcio itwathaga, na gūtirī mūndū wa gūtūteithūra kuuma moko-inī ma cio. **9** Tuonaga irio na ūndū wa gūtwarīrīria mīoyo iitū ūgwati-inī, nī ūndū wa rūhiū rwa njora rūrīa rūrī werū-inī. **10** Gīkonde giitū kīhiūhīte o ta riiko rīa

kūruga mīgate, tūkainaina nī ūndū wa kūhūūta. **11** Andū-a-nja nīmanyiitīwo na hinya gūkū Zayuni, nao airītu gathirange makanyiitwo na hinya matūūra-inī ma Juda. **12** Anene akuo nī macuurītio na moko mao; athuuri nao matiheagwo gītīo. **13** Aanake marutithagio wīra wa hinya ithīi-inī; tūmwana natuo tūtūgūūgaga nīgūkuuithio mīrigo ya ngū. **14** Athuuri nīmatigīte gūikara kīhingo-inī gīa itūūra inene; aanake nao nīmatigīte kūina nyīmbo ciao. **15** Ngoro ciitū nīihihīte gīkeno; ndūrūhī ciitū igarūrūkīte igatuīka macakaya. **16** Thūmbī ya ūnene nīgwīte, īgatuumma mūtwe, kaī tūrī na haaro-ī, nīgūkorwo nītwīhītie! **17** Tondū ūcio ngoro ciitū nīiringīkīte; na tondū wa maūndū macio maitho maitū makaira, **18** tondū wa Kirīma gīa Zayuni, kīrīa gīkirīte ihooru, nacio mbwe rīu nīkuo iceeraga. **19** Wee Jehova-rī, wathanaga nginya tene; gītī gīaku kīa ūnene gītūūraga kuuma njiarwa nginya njiarwa. **20** Ūriganagīrwo nī ithuī hīndī ciothe nīkī? Ūtūtiganīrie hīndī ndaaya ūguo nīkī? **21** Wee Jehova-rī, tūcookererie harīwe, nīguo tūhote gūgūcookerera; erūhia matukū maitū macooke o ta ūrīa matariī tene, **22** tiga ūkorirwo nītūregeete biū, ūgagītūrakarīra o mūno makīria.

Ezekiel

1 Mwaka-inī wa mīrongo ītatū, mūthenya wa gatano wa mweri wa kana, hīndī īrīa ndaarī hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Kebari tūrī hamwe na andū arīa maatahītwo magatwarwo kuo, igūrū nīrīahingūkire, na niī ngīona cioneki cia Ngai. **2** Mūthenya wa gatano wa mweri ūcio, naguo nīguo mwaka wa ītano kuuma Mūthamaki Jehoiakini athaamio, **3** kiugo kīa Jehova nīgīakinyīrīre Ezekielī ūrīa mūthīnjīri-Ngai, mūrū wa Buzi, kūu hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Kebari, o kūu būrūri wa Babuloni. Nakuo guoko kwa Jehova kwarī igūrū rīake. **4** Ngīcūthīrīria ngīona rūhuho rwa kīhuhūkanio rūgīuka ruumīte na mwena wa gathigathini, naruo rwarī itu inene rīrī na rūheni rūkūhenūka narīo rīarigiicīrio nī ūtheri mūcangararu. Gatagatī ka mwaki ūcio haahaanaga ta kīgera kīraakana, **5** na thīinī wa mwaki ūcio nī haarī kīndū kīahaanaga ciūmbe inya irī muoyo, nacio cionekaga irī na mūhianīre wa mūndū, **6** na o kīmwe gīacio kīarī na mothiū mana na mathagu mana. **7** Magūrū ma cio maarī marūngarū; namo makinya ma cio maatariī ta ma gacaū, na maakengaga ta gīcango gīkumuthe. **8** Rungu rwa mathagu ma cio, mīena īna yacio, ciarī na moko ma mūndū. Ciothe inya ciarī na mothiū na mathagu, **9** namo mathagu ma cio, nīmahutanītie. O kīmwe gīa cio gīathiiaga kīerekeire o mbere; itiehūgūraga igīthīi. **10** Mothiū ma cio maatariī ta ūū: O kīmwe gīa icio inya kīarī na ūthiū wa mūndū, na mwena wa ūrīo o kīmwe kīarī na ūthiū wa mūrūūthi, naguo mwena wa ūmotho kīarī na ūthiū wa ndegwa; o na ningī, o kīmwe gīa cio kīarī na ūthiū wa nderi. **11**

Ũguo n̄guo mothiū ma cio maatariī. Mathagu ma cio maatambürükītio na igūrū; o kīmwe kīarī na mathagu meerī, o ithagu rīhutanītie na ithagu rīa kīumbe kīrīa kīngī mīena yeerī, namo mathagu meerī makahumbīra mwīrī wakīo. **12** O kīmwe gīa cio gīathiiaga kīrūngīrīrie o mbere. O kūrīa guothe Roho aacierekagīria, no kuo ciathiiaga itekwīhūgūra. **13** Ciūmbe icio irī muoyo cionagwo ihaana ta makara megwakana mwaki kana ta imūrī. Mwaki ūcio wathiiaga thuutha na mbere gatagatī-inī ga ciūmbe icio; warī mūcangararu, na rūheni rwahenūkaga kuuma harī guo. **14** Ciūmbe icio ciaguthūkaga na thuutha na ikaguthūka na mbere ta ūrīa rūheni rūhenūkaga. **15** Rīrīa ndacūthīrīrie ciūmbe icio irī muoyo, nīndonire harī na kūgūrū kwa ngaari gūkinyīte thī kūrī mwena-inī wa o kīumbe kīu kīrī na mothiū mana. **16** Naguo mūhianīre na mūthondekere wa magūrū macio ma ngaari warī ta ūū: Maahenagia ta thumarati, na mothe mana nīmahaanaine. O kūmwe kuonekaga gūthondeketwo ta kūgūrū kwa ngaari, gūtoonyetio gatagatī ga kūgūrū kūrīa kūngī. **17** Namo magīthīi maathiīa na mwena o wothe wa īyo īna kūrīa ciūmbe icio cierekeirie ūthiū; magūrū macio ma ngaari matiagarūrūkaga rīrīa ciūmbe icio igūthīi. **18** Mībara ya mo yarī mīraihi na igūrū na yarī ya kūmakania, nayo mībara īyo yothe īna yaiyūrīte maitho mīena yothe. **19** Hīndī ūrīa ciūmbe icio irī muoyo ciathīi, magūrū macio maarī mwena-inī wacio magathīi; na rīrīa ciūmbe icio irī muoyo ciambata na igūrū ciumīte thī, magūrū macio o namo makaambata. **20** O kūrīa guothe Roho aacierekagīria, nokuo ciathiiaga, namo

magūrū macio magookīra magatwarana nacio, tondū roho wa ciūmbe icio irī muoyo warī thīinī wa magūrū macio. **21** Hīndī īrīa ciūmbe icio ciathiī, o namo magūrū ma cio magathiī; rīrīa ciūmbe icio ciarūgama, o namo makarūgama; na rīrīa ciūmbe icio ciambata na igūrū ciumīte thī, magūrū macio makambatania nacio, tondū roho wa ciūmbe icio irī muoyo warī thīinī wa magūrū macio. **22** Igūrū rīa mītwe ya ciūmbe icio irī muoyo nī haarī kīndū kīaraganu kīahaanaga ta wariī wakengaga ta mbarabu, na warī wa kūmakania. **23** Rungu rwa wariī ūcio, mathagu ma cio maatambūrūkītio o rīmwe rīerekeire harī rīrīa rīngī, na o kīumbe kīarī na mathagu meerī marīa maakīhumbrītē mwīrī. **24** Hīndī īrīa ciūmbe icio ciathiīaga, ngīigua mūgambo wa mathagu ma cio, taarī mūrurumo wa maaī magītherera, na taarī mūgambo wa Mwene-Hinya-Wothe, taarī mbugīrīrio ya thigari cia ita. Na rīrīa ciūmbe icio ciarūgamire, igīthuna mathagu ma cio. **25** Ningī ngīigua mūgambo uumīte na igūrū rīa wariī ūcio warī igūrū rīa mītwe yacio hīndī īyo ciarūgamīte ithunīte mathagu. **26** Igūrū rīa wariī ūcio warī igūrū rīa mītwe yacio nī haarī kīndū kīahaanaga ta gītī kīa ūnene gīakītwo na kahiga ka yakuti īrīa ya bururu, na hau igūrū rīa gītī kīu kīa ūnene nī haarī na kīndū kīonekaga kīrī na mūhianīre ta wa mūndū. **27** Ndaarora ngīona kuuma harīa honekaga taarī ho njohero yake gūcooka na igūrū, oonekaga ahaana ta kīgera kīraakana, kana ta kīgera kīiyūrītwo nī mwaki, ningī kuuma hau njohero gūcooka na thī oonekaga ahaana ta mwaki; naguo ūtheri mūcangararu ūkamūrigiicīria. **28** Ūtheri

ūcio wamūrigiicīrie watariī ta mūkūnga-mbura ūrī itu-inī
rīa mbura mūthenya ūrīa kūroira, ūguo noguo ūtheri ūrīa
mūnene wamūrigiicīrie watariī. Ūtheri ūcio wonekaga
ūhaanaine na riiri wa Jehova. Na rīrīa ndawonire-rī,
ngīgūithia, ngīturumithia ūthiū thī, ngīgua mūgambo
wa mūndū ūkwaria.

2 Nake mūndū ūcio akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū,
wīrūgamie na magūrū maku, ngwarīrie.” **2** O hīndī īyo
aanjaragīria, Roho agītoonya thīinī wakwa, akīnjoya
akīndūgamia, na niī ngīgua akīnjarīria. **3** Nake akīnjīra
atīrī, “Mūrū wa mūndū, nīngūtūma kūrī andū a Israeli,
ūthiī kūrī rūrīrī rūu rūremu, o rūu rūnemeire; ruo rwene
o na maithe maaruo rūtūrīte rūregete kūnjathīkīra
nginya ūmūthī. **4** Andū acio ndīragūtūma kūrī o-rī,
nīmanyūmīrie ngoro na makaang’athīria. Meere atīrī,
‘Ūū nīguo Mwathani Jehova aroiga.’ **5** Na rīrī, andū acio
mangīthikīrīria kana marege gūthikīrīria, nīgūkorwo nī
andū a nyūmba ya ūremi, nīmakamenya atī nīhakoretwo
na mūnabii gatagatī-inī kao. **6** Nawe mūrū wa mūndū-
rī, ndūkametigīre kana wītigīre ciugo ciao. Ndūgetigīre,
o na akorwo cong’ e na mīigua nīcigūthiūrūkīrie, na
ūikaraga gatagatī ga tūng’aurū. Ndūgetigīre ūrīa mekuuga
kana ūmakio nīo, o na akorwo nī andū a nyūmba ya
ūremi. **7** No nginya ūmaarīrie na ciugo ciakwa, kana
nīmegūthikīrīria kana matigūthikīrīria, nī ūndū nī aremi.
8 No wee mūrū wa mūndū-rī, thikīrīria ūrīa ngūkwīra.
Ndūkareme ta nyūmba īyo ya ūremi; athamia kanua gaku
na ūrīe kīrīa ngūkūhe.” **9** Ngīcooka ngīcūthīrīria, ngīona
ndaambūrūkīrio guoko. Guoko kūu kwanyiitīte ibuku

rīa gīkūnjo, **10** nake akīrīkūnjūrīra hau mbere yakwa.

Narīo rīandīkītwo ciugo cia macakaya mīena yeerī, na cia kīrīro, o na cia kīeha.

3 Nake mūndū ūcio akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, rīa kīrīa kīrī mbere yaku, rīa ibuku rīrī rīa gīkūnjo; ūcooke ūthīi ūkaarīrie andū a nyūmba ya Isiraeli.” **2** Nī ūndū ūcio ngīathamia kanua, nake akīhe ibuku rīu rīa gīkūnjo ndīrīrīe. **3** Ningī akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, rīa ibuku rīrī rīa gīkūnjo ndīrakūhe ūiyūrie nda yaku.” Nī ūndū ūcio ngīrīrīa, na rīrī kanua-inī gakwa rīarī na mūrīo ta ūukī. **4** Ningī agīcooka akīnjīra atīrī: “Mūrū wa mūndū, thiī o rīu kūrī andū a nyūmba ya Isiraeli ūmaarīrie ciugo ciakwa. **5** Ndūratūmwō kūrī andū a mwarīrie ūtooī kana rūthiomī rūritū, no nī kūrī andū a nyūmba ya Isiraeli; **6** ti kūrī ndūrīrī nyīngī irīa ciaragia mwarīrie ūtooī kana rūthiomī rūritū, kana rūrī na ciugo irīa ūtangīmenya. Ti-itherū, korwo nīndagūtūmīte kūrī o, nīmangīagūthikīrīrie. **7** No rīrī, andū a nyūmba ya Isiraeli matingīenda gūkūigua, nī ūndū matiendaga kūnjigua, nīgūkorwo nyūmba yothe ya Isiraeli nīyūmītie ngoro na īkang’athia. **8** No rīrī, niī ngūtūma wage kuororoa na ūūmie ngoro o ta o. **9** Nīngūtūma gīthiithi gīaku kīume ta ihiga rīrīa rīūmū mūno, rīrīa rīūmū gūkīra ihiga rīa nyaigī. Ndūkametigīre kana ūmakio nīo, o na akorwo nī a nyūmba ya ūremi.” **10** Ningī akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, thikīrīria wega na wīkīre ciugo irīa ciotle ngūkwarīria ngoro-inī. **11** Thiī o rīu kūrī andū anyu arīa matahītwo warie nao. Meere atīrī, ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga,’ kana nīmegūthikīrīria kana

matigūthikīrīria.” **12** Ningī Roho akīnjoya na igūrū, na ngīigua mūgambo mūnene thuutha wakwa ūkīruruma.
(Riiri wa Jehova ūrogoočwo arī o kū gīkaro-inī gīake!)

13 Naguo warī mūgambo wa mathagu ma ciūmbe icio irī muoyo makīhutania mo mene, na wa magūrū ma ngaari marī maarī mīena yacio, naguo warī mūgambo mūnene warurumaga. **14** Roho agīcooka akīnjoya na igūrū akīnjeheria, na niī ngīthīi ndī na marūrū na marakara ngoro-inī, nakuo guoko kwa Jehova kūrīa kwa hinya kwarī igūrū rīakwa. **15** Ngīkinya kūrī arīa maatahītwo, arīa maatūūraga kūu Teli-Abibu, gūkuhī na Rūūrī rwa Kebari, na ngīikarania nao kwa ihinda rīa mīthenya mūgwanja, makīte mūno. **16** Thuutha wa mīthenya īyo mūgwanja-rī, kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīrwo atīrī, **17** “Mūrū wa mūndū, nīngūtuīte mūrangīri wa andū a nyūmba ya Isiraeli, nī ūndū ūcio igua kiugo kīrīa ngwaria, na ūmeere ūrīa ndīramakaania. **18** Rīrīa ngwīra mūndū mwaganu atīrī, ‘Ti-itherū, nīūgaakua,’ nawe wage kūmūkaania, kana kūmwarīria atigane na mīthīire yake ya waganu nīguo ahonokie muoyo wake-rī, mūndū ūcio mwaganu nīagaakua nī ūndū wa mehia make, nawe nīwe ngooria thakame yake. **19** No wee ūngīkaania mūndū ūcio mwaganu, nake arege kūgarūrūka atigane na waganu wake kana mīthīire yake mīūru-rī, we nīagaakua nī ūndū wa mehia make; no wee-rī, nīūgaakorwo ūhonoketie muoyo waku. **20** “Ningīrī, mūndū mūthingu angīgarūrūka atigane na ūthingu wake eke maūndū mooru, na niī ndīmwīkīrīre mūhīnga mbere yake-rī, nīagaakua. Kūngīkorwo ndwamūkaanirie-

rī, nīagaakua nī ūndū wa mehia make. Maūndū marīa
aneeka ma ūthingu matikaaririkanwo, nawe nīwe ngooria
thakame yake. **21** No rīrī, wee ūngīkaania mūndū
ūcio mūthingu atige kwīhia, nake aage kwīhia-rī, ti-
itherū nīagatūura muoyo nī ūndū nīathikīrīrie ūguo
wamūkaanirie, nawe-rī, nīūgaakorwo ūhonoketie muoyo
waku.” **22** Guoko kwa Jehova kwarī igūrū rīakwa ndī o kūu,
nake akīnjīra atīrī, “Ūkīra ūthīi werū-inī ūrīa mwaraganu,
na kūu nīkuo ngūkwarīria.” **23** Nī ūndū ūcio ngīukīra
ngīthīi werū-inī ūcio mwaraganu, naguo riiri wa Jehova
warūngī kuo, ūhaana ta riiri ūrīa ndoonete hūgūrūrū-inī
cia Rūūi rwa Kebari, na nīi ngīgūithia, ngīturumithia
ūthīi thī. **24** Hīndī īyo Roho agītoonya thīinī wakwa,
akīnjoya akīndūgamia na magūrū makwa. Akīnjarīria,
akīnjīra atīrī, “Thīi ūkehingīre gwaku nyūmba. **25** No rīrī,
wee mūrū-wa-mūndū, nīmagakuoha na mīhīndo; ūgaikara
ūrī muohe nīguo ndūkoime ūthīi gatagatī-inī ka andū. **26**
Nīi nīngatūma rūrīmī rwaku rūnyiitane na karakara nīguo
ūkire wage kūmanegenia, o na akorwo o nīi andū a nyūmba
ya ūremi. **27** No rīrīa ngaakwarīria-rī, nīngakūhingūra
kanua, nawe nīūkameera ūū, ‘Mwathani Jehova ekuuga
atīrī.’ Ūrīa wothe ūngīthikīrīria nīathikīrīrie, nake ūrīa
wothe ūkūrega nīarege; nīgūkorwo o nīi andū a nyūmba
ya ūremi.

4“Wee, mūrū wa mūndū, rīu oya iturubarī ūrīige mbere
yaku, ūcooke ūkurure itūūra inene rīa Jerusalemu igūrū
riario; **2** Ūcooke ūrīrigiicīrie: Rīakīrīre indo cia mbaara cia
gūteithia gūtharīkīra itūūra, na wake kīhumbu gīkinyīte
itūūra, na ūrīakīrīre kambī na nja, na ūigithie mīgogo

m̄itungu ya kūrimomora ūrīrigic̄irie. **3** Cooka woe rūḡo rwa k̄gera, ūrūige r̄tūke taar̄i rūgiri rwa k̄gera gatagat̄i gaku na it̄ūra r̄i inene, na ūhūgūre ūthiū waku na kūr̄i. Nar̄io r̄rigiic̄irio, na n̄iwe ūkaar̄irigiic̄iria. Ūndū ūcio n̄ūgaatūka k̄menyithia har̄i andū a nyūmba ya Israeli.

4 “Ninḡi ūkome na mwena waku wa ūmotho, ūcooke w̄iḡr̄ire mehia ma andū a nyūmba ya Israeli. N̄iwe ūgaakuua mehia mao matuk̄ mar̄ia mothe ūgaakoma na mwena ūcio. **5** N̄inḡutūr̄ire ūkome matuk̄ maiganaine na m̄aka ya mehia mao. N̄i ūndū ūcio matuk̄ magana matat̄ na m̄irongo kenda n̄imo ūgaakuua mehia ma andū a nyūmba ya Israeli. **6** “War̄ikia gw̄ika ūguo, ūkome r̄inḡi, ihinda r̄iir̄i na mwena waku wa ūr̄io, ūkuue mehia ma nyūmba ya Juda. N̄inḡutūr̄ire matuk̄ m̄irongo ūna, o m̄uthenya ūkar̄ugam̄ir̄ira mwaka ūmwe.

7 Hūgūra ūthiū waku ūwerekerie it̄ūra r̄ia Jerusalemu r̄i r̄rigiic̄irio, ūritambürük̄irie guoko k̄humbür̄itio, ūr̄irath̄ire ūhoro wa gūk̄ir̄irwo. **8** N̄ingakuoha na m̄ih̄ndo n̄igo ndūkanahote kw̄igarūra na mwena ūmwe kana ūr̄ia ūnḡi nginya r̄ir̄ia matuk̄ maku ma k̄rigiic̄irio magaathira. **9** “Oya ngano na cairi, na mboco na ndenḡ, na mwere na ngano njir̄u; ciik̄ire thiin̄i wa ndigit̄ ūcihūthaḡire gw̄ithondekera mügate. Mügate ūcio n̄igo ūr̄ir̄iaga ihinda r̄ia matuk̄ magana matat̄ na m̄irongo kenda macio ūgūkorwo ūkomete na mwena. **10** Thima cekeri m̄irongo iir̄i cia irio iria ūr̄ir̄iaga o m̄uthenya na ūcir̄iage mahinda mar̄ia mabange. **11** Ninḡi ūthime maāi ḡicun̄j̄i ḡia ithathat̄ k̄ia hini ūmwe, na ūmanyuuage mahinda o mar̄ia mabange. **12** R̄iaga irio icio o ta

ürĩa ūngĩrĩa mūgate wa cairi; ūrûge andū makĩonaga, ūhũthîrîte mwaki wakîtio na mai ma mündû.” **13** Jehova akiuga atîrî, “Ūguo nîguo andū a Isiraeli makaarîaga irio irî na thaahu marî gatagatî-inî ka ndûrîrî, kûrîa ngaamatwarithia.” **14** Na niî ngiuga atîrî, “Ūguo ti guo, Mwathani Jehova! Niî ndirî ndethaahia. Kuuma ūnini wakwa nginya rîu, ndirî ndarîa nyama ya nyamû ikuîte kana itambuurîtwo nî nyamû cia gîthaka. Gütirî nyama ūrî mûgiro ūrî yatoonya kanua gakwa.” **15** Nake akiuga atîrî, “Ūguo nî wega; nîngûreke ūrûge mûgate waku na mai ma ng’ombe, handû ha mwaki wa mai ma mündû.” **16** Nake agîcooka akînjîira atîrî, “Mûrû wa mündû, nîngagirîrîria irio itigatoonye Jerusalemu. Andû acio makaarîaga irio cia gîthimo magîtangîkaga, na manyuuage maaî ma gîthimo matarî na kîrîgîrîro, **17** nî ūndû nîgûgakorwo na ūnyiihu wa irio na wa maaî. Nîmakamakaga moona o mündû ūrîa atariî na nîmakahînja nî ūndû wa mehia mao.

5 “Na rîrî, mûrû wa mündû, oya rûhiû rwa njora rûûgî, ūrûhûthîre ta rwenji rwa mwenjani, wîyenje naruo mûtwe na nderu. Ningî ūcooke woe ratiri ya gûthima, ūgayanie njuîrî ïyo. **2** Rîrîa matukû marîa mûrigiicîrio magaathirârî, ūgaacinîra gîcunjî gîa ithatû kîa njuîrî ïyo na mwaki kûu thîinî wa itûûra inene. Oya gîcunjî gîa ithatû kîayo ūthiûrûrûke itûûra rîu inene ūkîmîgûthagûthaga na rûhiû rwa njora. Nakîo gîcunjî gîa ithatû kîayo ūkîhurunje gîtwarwo nî rûhuho. Nîgûkorwo nîngamaingatithia na rûhiû rwa njora ndîrûcomorete. **3** No rîrî, oya gakundi ka njuîrî ūthinîkîre ruuno-inî rwa nguo yaku. **4** Cooka

woe gakundi kayo ūgaikie mwaki-inī ūgacine. Mwaki
nīūgattheerema kuuma hau ūiyūre nyūmba yothe ya
Israeli. 5 “Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Rīrī nīrīo
itūūra inene rīa Jerusalemu, rīrīha andīte gatagatī ka
ndūrīrī rīthiūrūkīrio nī mabūrūri. 6 No rīrī, nī ūndū wa
waganu warīo, nīrīremeire mawatho makwa o na watho
wakwa wa kūrūmīrīwo gūkīra ndūrīrī na mabūrūri
macio marīthiūrūrūkīrie. Nīrīregete mawatho makwa
na rītirūmīrīre watho wakwa wa kūrūmīrīwo. 7 “Nī
ūndū ūcio ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Wee
ūkoretwo ūrī mūremi gūkīra ndūrīrī ici igūthiūrūrūkīrie,
ūkaaga kūrūmīrīra watho wakwa wa kūrūmīrīwo kana
kūhingia mawatho makwa. Wee o na ndwīkīte maūndū
maringaine na irīra cia ndūrīrī icio igūthiūrūrūkīrie. 8
“Nī ūndū ūcio, ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Niī
mwene nīngūgūkīrīra, wee Jerusalemu, ngūherithie
ūkīonagwo nī ndūrīrī icio. 9 Tondū wa mīhianano
īyo yaku yothe ūrī magigi, niī nīngūgwīka ūrīa itarī
ndeeka mbere īyo na itageeka rīngī. 10 Nī ūndū ūcio,
gatagatī-inī gaku maithe nīmakaarīa ciana ciao, o nacio
ciana irīe maithe ma cio. Nīngakūherithia, na hurunje
matigari maku mothe matwarwo nī rūhuho. 11 Nī ūndū
ūcio, ti-itherū ta ūrīa niī ndūrīraga muoyo, Mwathani
Jehova ekuuga atīrī, tondū nīūthaahītie gīkarō gīakwa
kīamūre na ūndū wa mīhianano yaku yothe mībuthu na
ciīko thūrīku-rī, nīngakwehereria wendo wakwa, na
ndigacooka gūkūrora na tha, kana ngūcaaīre. 12 Gīcunjī
gīa ithatū kīa andū aku makooragwo nī mūthiro, kana
maniinwo nī ng’aragu o kūu thīinī waku; gīcunjī gīa

ithatū ḡikooragwo na rūhiū rwa njora nja ya thingo ciaku; nak̄o ḡicunjī ḡia ithatū ngaak̄ihurunja ḡitwarwo n̄i rūhuho, na ḡiteng'ero na rūhiū rwa njora rūcomoretwo.

13 “H̄indī īyo marakara makwa n̄imagathira, na mang’ūrī makwa harī manyihe, na niī n̄ingarīhīrio. Ndaarīkia kūmaitūrūrīra mang’ūrī makwa, n̄imakamenya atī niī Jehova, n̄i niī ndoiga ūguo ndīrutanīirie. **14** “N̄ingagūtua mwanangīko, na ngūtue kīndū ḡia kūnyararwo gatagatī-inī ka ndūrīrī iria igūthiūrūrūkīirie, o na maitho-inī ma ahītūki. **15** Wee ūgaatuīka wa kūmenwo, na wa kūnyararwo, na kīndū ḡia gūkaanania nak̄o, na kīndū kīrī magigi harī ndūrīrī icio igūthiūrūrūkīirie, h̄indī īrīa ngaak̄uhерithia ndī na marakara na mang’ūrī, na ngūkaanie na mathūgūta manene. Niī Jehova n̄i niī ndoiga ūguo. **16** Rīrīa ngaak̄uratha na mīguī yakwa ya ūragani na ya ng’aragu, ngaak̄uratha ngūniine. N̄ingakūrehere ng’aragu makīria, na hinge njīra īrīa irio ciaku ciūkagīra. **17** N̄ingakūrehere ng’aragu na nyamū cia ḡithaka igūtharīkīre, nacio n̄igakūniinīra ciana. Mūthiro na ūiti wa thakame n̄igakūhaata, na n̄ingarehithia rūhiū rwa njora rūgūukīrīre. Niī Jehova n̄i niī ndoiga ūguo.”

6 Kiugo kīa Jehova n̄ikīanginyīrīre, ngūirwo atīrī, **2** “Mūrū wa mūndū, ng’ethera irīma cia Israeli; cirathīre ūhoro wa gūciūkīrīra, **3** ūciīre atīrī: ‘Inyuī irīma cia Israeli, iguai kiugo kīa Mwathani Jehova. Ūū n̄iguo Mwathani Jehova ekwīra irīma na tūrīma, na mīkuru na cianda: Niī ngirie kūmūukīrīra na rūhiū rwa njora, na nyanange kūndū kwanyu kūrīa gūtūugīru. **4** Igongona cianyu n̄ikamomorwo, na igongona cianyu cia gūcinīrwo

ūbumba ihehenjwo; na n̄ngooraḡra andū anyu hau mbere ya m̄hianano īyo yanyu. **5** N̄ngaragania ciimba cia andū a Israeli hau mbere ya m̄hianano īyo yao, na n̄ngahurunja mahīndī manyu ḡuthiūrūrūkīria igongona cianyu. **6** Kündū kūr̄ia guothe mūtūr̄aga, matūūra macio n̄imakanangwo, na kündū kūr̄ia gūtūūḡru kūmomorwo, n̄iguo igongona cianyu ithūkio na cianangwo, nayo m̄hianano yanyu īhehenjwo na yūnūhwo, o na igongona cianyu cia gūcin̄rwo ūbumba imomorwo, na kīr̄ia mūthondekete kīniinwo. **7** Andū anyu n̄imakooraḡrwo gatagatī-inī kanyu, na inyuī n̄imūkamenya atī nī nī nī Jehova. **8** “No rīrī, nī kūr̄i amwe ngaatigia, n̄igūkorwo amwe anyu n̄imakahonoka kūr̄ragwo na rūhiū rwa njora rīr̄ia mūgaakorwo mūhurunjūkīire mabūrūri-inī na ndūrīrī-inī. **9** Ninḡi mar̄i ndūrīrī-inī kūu matwarītwo mar̄i atahe-rī, ar̄ia makaahonoka n̄imakandirikana. N̄imakaririkana ūr̄ia njiguithītio ūūru nī ngoro ciao cia ūtharia, iria iihutatiire, na maitho mao mar̄ia makoretwo makīrirīria m̄hianano yao. N̄imakemena nī ūndū wa waganu ūr̄ia mekīte, na nī ūndū wa ciīko ciao ciothe ir̄i magigi. **10** Nao n̄imakamenya atī nī nī nī Jehova; nī n̄diamamakagia tūhū ngiuga atī n̄ingamarehere mūtino ūyū. **11** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Hūūra hī, na ūhūūrithie makinya thī, uugīrīrie uuge atīrī, “Wūi!” Tondū wa waganu wothe na ciīko ir̄i magigi cia nyūmba ya Israeli, n̄igūkorwo n̄imakooragwo na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na mūthiro. **12** Mūndū ūr̄ia ūtūr̄aga kūraya akooragwo nī mūthiro, nake ūr̄ia ūr̄i gūkuhī ooragwo na rūhiū rwa njora, nake ūr̄ia ūkaahonoka atigare,

akooragwo nī ng'aragu. Úguo nīguo ngeeruta mang'ūrī makwa nao. **13** Nao nīmakamenya atī nī nī niī Jehova, rīrīa andū magaakorwo moragītwo marī gatagatī-inī ka mīhianano īyo yao mathiūrūrūkīrie igongona ciao, na handū hothe hatūgīru, na tūcūmbīrī tuothe twa irīma, na rungu rwa mūtī o wothe waraganītie honge, na rungu rwa mūgandi o wothe mūruru, kūndū guothe kūrīa maarutagīra mīhianano yao mahuti manungi wega. **14** Na nī nīngamatambūrūkīria guoko ndīmookīrīre, na ndūme būrūri wanangīke ūtiganīrio, kuuma werū-inī ūcio nginya Dibila, kūndū guothe kūrīa matūūrīte. Hīndī īyo nīmakamenya atī nī nī niī Jehova.”

7 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, ūū nīguo Mwathani Jehova ekwīra būrūri wa Israeli: Ithirīro! Ithirīro nīrīkinyīrīire ituri icio inya cia būrūri. **3** Rīu ithirīro nīrīgūkinyīrīire, na nīngūrekereria marakara makwa magūūkīrīre. Nīngagūtuīra ciira kūringana na mīthīire yaku na ngūrīhe kūringana na mītugo yaku yothe īrī magigi. **4** Ndīgakūiguīra tha kana ngūcaaīre; ti-itherū, nīngakūrīha nī ūndū wa mīthīire yaku na mītugo yaku īrī magigi gatagatī-inī kanyu. Hīndī īyo nīmūkamenya atī nī nī niī Jehova. **5** “Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: ‘Mwanangīko! Mwanangīko ūtarī waiguuo nīūrooka. **6** Ithirīro nīrīkinyu! Ithirīro nīrīkinyu! Rīarahūkīte rīgūūkīrīire. Nīrīkinyu! **7** Nīūkoretwo nī mūtino, wee ūtūrīraga būrūri-inī. Ihinda nīrīkinyu, mūthenya ūcio nīkuhīrīire; nī kūrī na guoya mūnene, na gūtirī gīkēno kūu irīma-inī. **8** Niī ndī hakuhī gūgūitīrīria mang'ūrī makwa, na ndīrīute marakara nawe;

nīngagūtuīra ciira kūringana na mīthiīre yaku, na ngūrīhe
nī ūndū wa mītugo yaku yothe īrī magigi. **9** Ndigakūiguīra
tha kana ngūcaaīre; nīngakūrīha kūringana na mīthiīre
yaku na mītugo yaku īrī magigi gatagatī-inī kanyu.
Hīndī īyo nīukamenya atī nī nī Jehova ndīrahūūrana. **10**
“Mūthenya nīguo ūyū! Nīmūkinyu! Mūtino nīmūkinyu,
rūthanju nīrūthundūkīte, naguo mwītīo nīūcanūkīte! **11**
Maūndū ma ūhinya nīmakūrīte magatuīka rūthanju rwa
kūherithia waganu; gūtirī andū magaatigara, gūtirī o na
ūmwe wa kīrīndī kīu; gūtirī ūtonga, na gūtirī kīndū kīa
bata gīgaatigara. **12** Ihinda rīu nīrīkinyu, mūthenya ūcio
nīūkinyīte. Mūgūri nīatige gūkena kana mwendia aigue
kīeha, nīgūkorwo mang’ūrī nīmakinyīrīire kīrīndī kīu
gīothe. **13** Mwendia ndagakūūra gīthaka kīrīa endetie
rīrīa rīothe acio eerī marī muoyo, nīgūkorwo kīoneki
kīu gīkonīi kīrīndī kīu gīothe gītikagarūrwo. Tondū wa
mehia mao, gūtirī o na ūmwe wao ūgaatūūria muoyo
wake. **14** O na mangīhuha karumbeta, na magīe na
maūndū mothe, gūtirī mūndū o na ūmwe ūgaathiī ita-
inī, nīgūkorwo mang’ūrī makwa nīmakinyīrīire kīrīndī
kīu gīothe. **15** “Mwena wa na nja kūrī na rūhiū rwa
njora, mwena wa na thīinī kūrī na mūthiro na ng’aragu;
arīa marī kūu mīgūnda-inī makooragwo na rūhiū rwa
njora, nao arīa marī thīinī wa itūūra inene makaaniinwo
nī ng’aragu na mūthiro. **16** Arīa othe magaatigara na
mahonoke magaakorwo irīma-inī, magīcaaya ta ndutura
cia ituamba-inī, o mūndū tondū wa mehia make. **17**
Guoko o guothe nīgūkaregera, na iru o rīothe nīrīkaaga
hinya o ta maaī. **18** Nīmakahumbwo nguo cia makūnia, na

mahumbwo kīmako kīnene. Mothiū mao nīmakahumbwo thoni, na menjwo mītwe yao. **19** Nīmakahurunja betha yao barabara, nayo thahabu yao ūtuuo kīndū kīrī thaahu. Betha yao na thahabu itikahota kūmahonokia mūthenya wa mang'ūrī ma Jehova. Itikamaniinīra ng'aragu kana ihūūnie nda ciao, nīgūkorwo nīcio itūmīte mahīngwo magatuīka a kwīhia. **20** Nīmetīagīra ūgemu wa mathaga mao, na makamahūthīra gūthondeka mīhianano yao ūrī magigi, na mīhiano ūtarī kīene. Nī ūndū ūcio-rī, nīngatūma indo icio ituīke kīndū kīrī thaahu harīo. **21** Nīngacineana ciothe kūrī andū a kūngī ituīke ndaho, na ndīcineane kūrī andū arīa aaganu a gūkū thī ituīke ta itunyanītwo, nao nīmagacithaahia. **22** Nīngamahutatīra ndige kūmona, nao nīmagathaahia handū harīa nyendete mūno; atunyani nīmagatoonya ho mahathaahie. **23** “Haarīria mīnyororo, tondū būrūri wothe ūiyūrīte ūiti wa thakame, narīo itūūra inene rīkaiyūra maūndū ma ūhinya. **24** Nīngarehe ndūrīrī iria njaganu mūno ciīgwatīre nyūmba ciao ituīke ciao; nīngatūma mwītīo wa andū arīa marī hinya ūthire, nakuo kūndū kwao kūrīa kwamūre nīgūgathaahio. **25** Kīmakania gīoka-rī, magaacaragia thayū, no ndūkooneka. **26** Mūtino ūgooka ūrūmanīrīire na ūngī, naguo mūhuhu ūnīke ūrūmanīrīire na ūngī. Nīmakageria kūgīna kīoneki kuuma kūrī mūnabii; ūrutani wa mūthīnjīri-Ngai ūkonīi watho nīūgaathira, o ta ūrīa kīrīra gīa athuuri o nakō gīgaathira. **27** Mūthamaki nīagacakaya, nake mūrū wa mūthamaki nīakahumbwo gūkua ngoro, namo moko ma andū a būrūri ūcio nīmakainaina. Na niī nīngameka kūringana na mīthīire yao, na ndīmatuīre ciira kūringana

na ūrĩa magĩriire gütuirwo. Hĩndĩ ïyo nîmakamenya atĩ niĩ nî niĩ Jehova.””

8 Mwaka-inĩ wa ïtandatũ, mweri wa ïtandatũ, mûthenya wa gatano, rîrĩa ndaikarîte gwakwa nyûmba nao athuuri a Juda magaikara mbere yakwa-rî, guoko kwa Mwathani Jehova gûgûka igûrû rîakwa. **2** Ngîrora, ngîona mûhiano ta wa mûndû. Kuuma harĩa honekaga taarî njohero yake gûcooka na thî aahaanaga ta mwaki, na kuuma hau gûcooka na igûrû oonekaga akîhenia ta kîgera kîraakana. **3** Nîyatambûrûkirie kîndû kîahaanaga ta guoko na akînjoya anyiitîte njuîrî cia mûtwe wakwa. Roho akînjoya na-igûrû rîera-inĩ, na akîndwara Jerusalemu, ndî cioneki-inĩ cia Ngai, nginya mûrango-inĩ wa kîhingo gîa gathigathini kîa nja ya na thîinî, harĩa mûhianano ūrîa ûtûmaga Ngai aigue ūiru warûngîi. **4** Na hau mbere yakwa nîho riiri wa Ngai wa Israeli warî, o ta ūrîa ndoonete kîoneki-inĩ werû-inî. **5** Ningî akînjîira atîrî, “Mûrû wa mûndû, rora mwena wa gathigathini.” Nî ūndû ûcio ngîrora, na hau itoonyero-inî rîa mwena wa gathigathini wa kîhingo gîa kîgongona, ngîona mûhianano ûcio ûtûmaga Ngai aigue ūiru. **6** Nake akînjîira atîrî, “Mûrû wa mûndû, nîûrona ūrîa mareeka; maûndû marî magigi biû marîa andû a nyûmba ya Israeli marekîra haha, maûndû ma kûndindîka kûraya na handû-hakwa-harîa-haamûre? No wee-rî, nîûkuona maûndû o na marî magigi makîria.” **7** Ningî akîndehe itoonyero-inî rîa nja ïyo. Ngîrora ngîona irima rûthingo-inî. **8** Akînjîira atîrî, “Mûrû wa mûndû, aramia irima rû rîrî rûthingo-inî.” Rîrîa ndaaramirie irima rû, ngîona nî haarî na mûrango. **9** Ningî akînjîira atîrî, “Toonya thîinî wîonere

maündū marī magigi marīa mareka kuo.” **10** Nī ūndū ūcio ngītoonya kuo, ngīrora ngīona thingo-inī gūkururītwo mīthemba yothe ya indo iria ikurumaga, na ya nyamū ciothe iria irī mūgiro, na ya mīhianano yothe ya andū a nyūmba ya Isiraeli. **11** Hau mbere yacio nī haarfūgamīte athuuri mīrongo mūgwanja a nyūmba ya Isiraeli, nake Jazania mūrū wa Shafani akarūgama gatagatī-inī kao. O ūmwe wao aanyiitīte rūgīo rwa gūcinīra ūbumba, nayo ndogo īrī na mūtararīko mwega wa ūbumba nīyatoogaga na igūrū. **12** Nake akīnjīira atīrī, “Mūrū wa mūndū, nīwona maündū marīa athuuri a nyūmba ya Isiraeli marekīra nduma-inī, o ūmwe wao arī ihooero-inī rīa mūhianano wake? Moigaga atīrī, ‘Jehova ndatuonaga; Jehova nīatiganīirie būrūri ūyū.’” **13** Ningī akiuga atīrī, “Wee-rī, nīukūmona magīka maündū o na marī magigi makīria.” **14** Ningī akīndehe itoonyero-inī rīa kīhingo gīa gathigathini kīa nyūmba ya Jehova, na niī ngīona andū-a-nja maikarīte thī ho magīcakaīra Tamuzu. **15** Nake akīnjīira atīrī, “Mūrū wa mūndū, nīūrona maündū maya? Nīūkuona maündū o na marī magigi mūno gūkīra maya.” **16** Ningī akīndoonyia nja ya na thīnī ya nyūmba ya Jehova, na hau itoonyero-inī rīa hekarū, gatagatī ga gīthaku na kīgongona-rī, haari arūme ta mīrongo ūrī na atano. Maahutatiire hekarū ya Jehova, makaroria mothiū mao mwena wa irathīro, makainamagīrīra riūa marīhooe marorete na kūu mwena wa irathīro. **17** Nake akīnjīira atīrī, “Mūrū wa mūndū, nīwona ūguo? Anga ūcio nī ūndū mūhūthū andū acio a nyūmba ya Juda gwīka maündū marī magigi ta macio marekīra haha? No nginya maiyūrie

maündū ma ūhinya bürūri na mandakaragie hīndī ciothe? Ta marore magīnkīra tūhonge maniūrū mao! **18** Nī ūndū ūcio nī nīngameka maündū na marakara; ndikamaiguīra tha kana ndīmacaaīre. O na mangīkaanīrīra matū-inī makwa, ndikamathikīrīria.”

9 Ningī ngīigua agīitana na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Rehei arangīri a itūūra inene haha, o mūndū arī na itharaita rīa mbaara guoko-inī.” **2** Na niī ngīona andū atandatū magīūka moimīte mwena wa kīhingo kīa rūgongo, kīrīa kīrorete mwena wa gathigathini, o mūndū arī na kīndū gīa kūragana guoko-inī. Makīrehane na mūndū ūngī ūmwe wehumbīte nguo cia gatani na eyohete indo cia kwandīka njohero. Nao magītoonya makīrūgama mwena-inī wa kīgongona kīrīa gīa gīcango. **3** Na rīrī, riiri wa Ngai wa Israeli ūkīambata uumīte igūrū rīa makerubi, harīa warī mbere, ūgīthīi hingīro-inī ya hekarū. Ningī Jehova agīita mūndū ūcio wehumbīte nguo cia gatani, o ūcio weyohete indo cia kwandīka njohero, **4** akīmwīra atīrī, “Thīi ūtuīkanie itūūra inene rīa Jerusalemu, na wīkīre rūūri ithiithi cia arīa marī na kīeha, na magacakaya nī ūndū wa maündū mothe marī magigi marīa mekagwo kūu thīinī warīo.” **5** O thikīrīrie ūguo, akīira acio angī atīrī, “Mūrūmīrīrei, mūtuīkanīrie itūūra rīu inene mūūragane mūtekūiguanīra tha kana gūcaayanīra. **6** Ūragai athuuri, na aanake na airītu, na andū-a-nja na ciana, no mūtikahutie mūndū o na ūrīkū mwikīre rūūri rūu. Ambīrīriai o haha hakwa haamūre.” Nī ūndū ūcio makīambīrīria na athuuri arīa maarī hau mbere ya hekarū. **7** Ningī akīmeera atīrī, “Thaahiai hekarū ūno na

mūiyūrie nja ciayo andū arīa moragītwo. Thīīil!” Nī ūndū ūcio makiumagara, makīambīrīria kūragana kūu itūūra-inī inene. **8** Hīndī ūrīa mooraganaga niī ngītigwo ndī nyiki, ngīgūithia, ngīturumithia ūthiū thī, ngīrīra, ngīūria atīrī, “Hī, Mwathani Jehova! Anga nūkūniina matigari mothe ma Israeli hīndī ūno ya gūitīrīria Jerusalemu mang’ūrī maku?” **9** Nake akīnjookeria atīrī, “Mehia ma nyūmba ya Israeli na ya Juda nī maingī magakīra; būrūri ūiyūrīte ūiti wa thakame, narīo itūūra inene rīiyūrīte ūhotomia wa kīhoto. Moigaga atīrī, ‘Jehova nīatiganīirie būrūri ūyū; Jehova ndarona.’ **10** Nī ūndū ūcio-rī, Niī ndigacooka kūmaiguīra tha kana kūmacaaīra, no nīngamacookereria ūrīa mekīte.” **11** Ningī mūndū ūcio wehumbīte nguo cia gatani, na akeoha indo cia wandīki njohero, agīcookia ndūmīrīri, akiuga atīrī, “Nīnjīkīte o ta ūrīa wathanire.”

10 Na rīrī, nīndarorire ngīona hau rīera-inī igūrū ūrīa mītwe ya akerubi kīndū kīahaanaga ta gitī kīa ūnene ta ihiga ūrīa yakuti. **2** Nake Jehova akīira mūndū ūcio wehumbīte nguo cia gatani atīrī, “Thīī ūtoonye gatagatī-inī ka magūrū macio marathiūrūrūka rungu rwa harīa akerubi marī. Iyūria hī ciaku cierī makara ma mwaki kuuma gatagatī ka akerubi ūcooke ūmahurunje kūu itūūra-inī inene.” Nake agīthīī agītoonya thīīnī, o ngīionagīra na maitho makwa. **3** Na rīrī, mūndū ūcio aatoonya thīīnī, akerubi acio magīkorwo marūgamīte mwena wa gūthini wa hekarū, narīo itu rīkaiyūra nja ūrīa ya na thīīnī. **4** Naguo riiri wa Jehova ūkīambata ūumīte igūrū ūrīa akerubi, na ūgīthīī hingīro-inī ya hekarū. Itu rīu rīkīiyūra hekarū, nayo nja ūkīiyūra ūkengi wa

riiri wa Jehova. **5** Naguo mūrurumo wa mathagu ma akerubi acio nīwaiguīkaga o nginya kūu nja ya nyumīrīra, o taarī mūgambo wa Mūrungu Mwene-Hinya-Wothe rīrīa ekwaria. **6** Na rīrīa Jehova aathire mūndū ūcio warī na nguo cia gatani, akīmwīra atīrī, “Oya mwaki kuuma gatagatī ka magūrū macio, kuuma gatagatī-inī ka akerubi,” mūndū ūcio agītoonya thīinī na akīrūgama mwena-inī wa kūgūrū kūmwe kwamo. **7** Ningī ūmwe wa akerubi acio agītambūrkia guoko gwake mwaki-inī ūcio warī gatagatī-inī kao. Akīoya mwaki ūmwe waguo, akīwīkīra hī-inī cia mūndū ūcio warī na nguo cia gatani, nake mūndū ūcio akīwoya akiuma nja. **8** (Rungu rwa mathagu ma akerubi acio nīkuonekaga kīndū kīhaanaga ta moko ma mūndū.) **9** Nīndarorire, ngīona magūrū mana ma ngaari hau mīena-inī ya akerubi acio, o kūmwe gūkagīa mwena-inī wa o ūmwe wa akerubi acio; magūrū macio maahenagia ta rangi wa thumarati. **10** Makīoneka-rī, mothe mana nīmahaanaine; o kūgūrū kuonekaga ta gūtoonyanīte na kūgūrū kūngī. **11** Magīthīi, maathiīaga na mwena o wothe wa īyo īna, o kūrīa akerubi acio merekeirie ūthīi; magūrū macio ma ngaari matiagarūrkaga rīrīa akerubi acio megūthīi. Akerubi acio maathiīaga na kūrīa guothe mūtwe werekera, matekūgarūrūka rīrīa marathiī. **12** Mīīrī yao yothe, o hamwe na mīgongo yao, na moko mao na mathagu mao, maiyūrīte maitho kūndū guothe, na magūrū macio mana ma ngaari o namo. **13** Na rīrī, nīndaiguire magūrū macio magītīwo atīrī, “Magūrū marīa mathiūrūrkaga.” **14** O ūmwe wa akerubi aarī na mothīū mana: Úthīū ūmwe warī wa kerubi, na wa keerī warī wa

mündū, na wa gatatū warī wa mürūūthi, na wa kana warī wa nderi. **15** Ningī akerubi acio makīambata na igūrū. Ici ciarī ciūmbe irī muoyo iria ndoonete hau Rūūī-inī rwa Kebari. **16** Hīndī īrīa akerubi acio maathiiaga, magūrū macio maarī mīena-inī yao namo magathiī; na hīndī īrīa akerubi acio maambararia mathagu mao mombūke, magūrū macio matioimaga mīena-inī yao. **17** Rīrīa akerubi acio marūgama, o namo makarūgama o ūguo; na rīrīa akerubi mombūka, namo makombūkania nao, tondū roho wa ciūmbe icio irī muoyo warī thīnī wamo. **18** Ningī riiri wa Jehova ūkīehera hau igūrū rīa hingīro ya hekarū na ūkīrūgama igūrū rīa akerubi acio. **19** O ndīiroreire ūguo, akerubi acio makīambararia mathagu mao makīumbūka, na rīrīa maathiiaga, magūrū macio maatwaranaga nao. Nao makīrūgama itoonyero-inī rīa kīhingo kīa mwena wa irathīro wa nyūmba ya Jehova; naguo riiri wa Ngai wa Isiraeli warī igūrū rīao. **20** Icio nī ciūmbe irī muoyo iria ndoonete irī rungu rwa Ngai wa Isiraeli hau Rūūī-inī rwa Kebari, na niī ngīmenya atī maarī akerubi. **21** O ūmwe aarī na mothiū mana, na mathagu mana, na rungu rwa mathagu mao nī haarī na kīndū gīatarī ta moko ma mūndū. **22** Mothiū mao maahaanaga ta marīa ndoonete hau Rūūī-inī rwa Kebari. O ūmwe wao aathiiaga arūngīrīirie na mbere.

11 Hīndī īyo Roho akīnjoya na igūrū, akīndwara kīhingo-inī kīa nyūmba ya Jehova kīrīa kīerekeire mwena wa irathīro. Hau itoonyero-inī rīu rīa kīhingo kīu nī haarī arūme mīrongo ūrī na atano, na gatagatī-inī kao ngīona Jazania mūrū wa Azuri, na Pelatia mūrū wa Benaia, arīa

maarī atongoria a kīrīndī. **2** Jehova akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, aya nīo arūme arīa marathugunda waganu, na makaheana kīrīra kīa waganu itūūra-inī rīrī inene. **3** Moigaga atīrī, ‘Githī ihinda rītigūkinya o narua rīa gwaka nyūmba? Itūūra rīrī inene nī nyūngū ya kūruga, na ithuī nī ithuī nyama.’ **4** Nī ūndū ūcio marathīre ūhoro wa kūmookīrīra; marathīre ūhoro, wee mūrū wa mūndū.” **5** Ningī Roho wa Jehova agīuka igūrū rīakwa, akīnjīra njuge atīrī, “Ūū nīguo Jehova ekuuga: Ūguo nīguo mūroiga, inyuī andū a nyūmba ya Isiraeli, no niī-rī, nīnjūū ūrīa ūrī meciiria-inī manyu. **6** Nīmūūragīte andū aingī itūūra-inī rīrī inene, na mūkaiyūria ciimba njīra-inī ciarīo. **7** “Nī ūndū ūcio, ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Ciimba icio mūikītie kūu nīcio nyama, narīo itūūra rīrī inene nīrīo nyūngū, no Nī nīngūmūingata muume kuo. **8** Inyuī nīmwītigīrīte rūhiū rwa njora, na rūhiū rūu rwa njora no ruo ngaamūūkīrīra naruo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **9** Nīngamūrutūra muume itūūra-inī inene, na ndīmūneane moko-inī ma andū a kūngī, na ndīmūherithie. **10** Inyuī mūkooragwo na rūhiū rwa njora, na nīngamūtuīra ciira kūu mīhaka-inī ya Isiraeli. Hīndī īyo nīmūkamenya atī nī nī nī Jehova. **11** Itūūra rīrī inene rītigatuīka nyūngū harī inyuī, kana inyuī mūtuīke nyama thīnī warīo; nīngamūtuīra ciira kūu mīhaka-inī ya Isiraeli. **12** Na inyuī nīmūkamenya atī nī nī Jehova, nī ūndū mūtirūmīriire kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo, kana mūkarūmia mawatho makwa, no mwīkīte maūndū maringaine na ma ndūrīrī iria imūrigiicīirie.” **13** Na rīrīa ndaarathaga, Pelatia mūrū wa Benāia agīkua. Hīndī

ĩyo ngĩgūithia ngiturumithia ūthiū thĩ, ngianirira na mūgambo mūnene, ngūria atirĩ, “Hĩ, Mwathani Jehova! Nūkūniina matigari ma Israeli biū?” **14** Kiugo kĩa Jehova níkīanginyirire, ngūrwo atirĩ, **15** “Mūrū wa mūndū, ariū a thoguo, ariū a thoguo arĩa marĩ a rūrira rwanyu na nyūmba yothe ya Israeli, acio nĩo andū a Jerusalemu maarītie ūhoro wao makoiga atirĩ, ‘Marĩ haraaya mūno na Jehova; būrūri ūyū nĩ ithuĩ twaheirwo ūtuikē witū.’ **16** “Nĩ ūndū ūcio uga atirĩ: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: O na gūtuika nīndamatwarithirie kūraya gatagatĩ-inĩ ka ndūrīrī, na ngīmahurunjīra mabūrūri-inĩ, no nīi nduikite handū-hao-harĩa-haamūre, mabūrūri-inĩ kūu mathiite, gwa kahinda kanini.’ **17** “Nĩ ūndū ūcio uga atirĩ: ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Nīngamūcookanirīria kuuma ndūrīrī-inĩ, na ndīmūrute mabūrūri-inĩ kūrīa mwahurunjirwo, na ndīmūcookerie būrūri wa Israeli rīngī.’ **18** “Nīmagacooka kuo, na meeherie mīhiano ĩyo yakuo mīthūku yothe, na mīhianano ĩyo irī magigi. **19** Nīngamahe ūrūmwe wa ngoro, na njikire roho mwerū thīinī wao; nīngeheria ūmū wa ngoro thīinī wao ndīmahe ngoro ngororo ta nyama. **20** Ningī nīmakarūmagīrīra kīrīra gīakwa gīa kūrūmīrīrwo, na marūmagie mawatho makwa. Nīmagatuika andū akwa, na nīi nduikē Ngai wao. **21** No rīrī, ha ūhoro wa andū arĩa ngoro ciao ciyamūrīre mīhiano ĩyo mīuru na mīhianano ĩyo irī magigi, nīngatūma o ene macookererwo nī ūru ūrīa mekīte, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **22** Hīndī ĩyo akerubi acio, marĩ na magūrū ma ngaari mīena-inĩ, magītambūrkia mathagu mao, naguo riiri wa Ngai wa

Israeli warī igūrū rīao. **23** Riiri ūcio wa Jehova ūkīambata uumīte thīinī wa itūūra rīu inene na ūgūikara igūrū rīa kīrima kīriā kīarī mwena wa irathīro warīo. **24** Roho akīnjoya na igūrū, akīndwara kūrī andū arīa maatahītwo magatwarwo būrūri wa Babuloni, o ndī thīinī wa kīoneki kīu ndoonetio nī Roho ūcio wa Ngai. Hīndī īyo kīoneki kīu ndoonetio gīkīnjehererā, **25** na niī ngīra andū acio maatahītwo ūhoro wothe ūrīa Jehova aanyonetie.

12 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīirwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, wee ūtūūranagia na andū aremi. Nī marī na maitho ma kuona no mationaga, na nī marī na matū ma kūigua no matiiguaga, nīgūkorwo nī andū aremi. **3** “Nī ūndū ūcio wee mūrū wa mūndū-rī, oha mīrigo yaku ya gūthaama, na kūrī mūthenya barigici magīkuonaga-rī, umagare uume gūkū, ūthīi kūndū kūngī. Hihi nīmagataūkīrwo, o na gūtuīka nī andū a nyūmba ya ūremi. **4** Kūrī mūthenya barigici, o magīkuonaga-rī, ruta mīrigo yaku nja ūrī mīohe nī ūndū wa gūthīi būrūri wa ithaamīrio. Ningī hwaī-inī, umagare ūthīi o magīkuonaga, o ta ūrīa andū mathaamaga. **5** O makwīroreire, tūrīkia rūthingo, ūgererie mīrigo yaku ho. **6** Oya mīrigo īyo ūmīigīrīre ciande o makwīroreire, ūmīumagarie na mairia. Wīhumbīre ūthīū nīguo ndūkone būrūri, nīgūkorwo nīngūtuīte kīmenyithia harī andū a nyūmba ya Israeli.” **7** Nī ūndū ūcio niī ngīka o ta ūrīa ndaathītwo. Ngīruta mīrigo yakwa nja kūrī mūthenya barigici, yoheetwo nī ūndū wa gūthaama. Ningī hwaī-inī ngītūrīkia rūthingo na moko makwa. Ngiumia mīrigo yakwa nja kūrī na mairia, ngīmīumagaria ndīmīkuuīte na ciande o manjīndoreire.

8 Rūciinī kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīūrio atīrī,
9 “Mūrū wa mūndū, githī andū a nyūmba ya Israeli
o acio aremi matiakūūririe atīrī, ‘Nī atīa ūreka?’ **10**
“Meere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ndūmīrīri
īno nditū īkonīi mūnene ūrīa ūrī Jerusalemu, o na andū
a nyūmba yothe ya Israeli arīa marī kuo.’ **11** Meere
atīrī, ‘Niī ndī kīmenyithia harī inyuī.’ “O ta ūguo niī
njīkīte, noguo o nao mageekwo. Nīmagatwarwo būrūri
wa kūngī marī atahe. **12** “Mūthamaki ūcio ūrī gatagatī-
inī kao nīagakuua mīrigo yake na ciande kūrī mairia
oimagare, naruo rūthingo nīrūgatūrīkio irima oimīre
ho. Nake nīakehumbīra ūthiū nīguo ndakone būrūri. **13**
Nīngamūtambūrūkīria wabu wakwa, nake nīakanyiitwo nī
mūtego wakwa; nīngamūtwarithia Babuloni, kūu būrūri
wa Akalidei, no rīrī, we ndakawona, nakuo kūu nīkuo
agaakuīra. **14** Arīa othe mamūrigiicīirie, nīngamahurunja
huho-inī, o acio aruti ake a wīra na thigari ciake ciothe,
na ndīmateng’erie na rūhiū rwa njora rūrī rūcomore. **15**
“Nīmakamenya atī niī nī niī Jehova, rīrīa ngaamahurunjīra
ndūrīrī-inī na ndīmaharaganīrie mabūrūri-inī. **16** No
rīrī, nīngahonokia amwe ao matikaniinwo na rūhiū
rwa njora, kana ng’aragu, kana mūthiro, nīgeetha kūu
magaathīi ndūrīrī-inī makoimbūraga maūndū mao marīa
meekaga marī magigi. Hīndī īyo nīmakamenya atī niī nī
niī Jehova.” **17** Kiugo kīa Jehova nīkianginyīrīire, ngīrwo
atīrī: **18** “Mūrū wa mūndū, inainaga rīrīa ūkūrīa irio, na
wīthithimūkagwo nī guoya ūkīnyua maaī. **19** Ira andū
a būrūri ūyū atīrī, ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga
igūrū rīkonīi andū arīa matūūraga Jerusalemu na arīa

matūūraga bürūri wothe wa Isiraeli: Makaarīaga irio
ciao marī na mītangīko, na manyuuage maaī moorītwo nī
hinya nīgūkorwo bürūri wao nīūkaniinwo indo ciothe
iria irī kuo, nī ūndū wa maūndū ma ūhinya ma andū
arīa othe matūūraga kuo. **20** Matūūra marīa matūūragwo
nī andū nīmakanangwo, naguo bürūri ūkirio ihooru.
Hīndī īyo nīmūkamenya atī nī nī nī Jehova.” **21** Kiugo
kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **22** “Mūrū wa
mūndū, nī thimo īrīkū ūno yunanagwo thīnī wa bürūri
wa Isiraeli, ūno yugaga atīrī: ‘Matukū nīmathiraga, nakīo
kīoneki o gīothe gīgatuīka gīa tūhū’? **23** Meere atīrī, ‘Ūū
nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Nīngūniina thimo ūno, na
matigacooka kūmīgweta rīngī gūkū Isiraeli.’ Meere atīrī,
‘Matukū nīmakuhīrīrie rīrīa kīoneki o gīothe gīkaahingio.
24 Nīgūkorwo gūtigacooka kūgīa cioneki cia maheeni,
kana ūragūri wa kūheenanīrīria gatagatī-inī ka andū
a Isiraeli. **25** No nī Jehova-rī, nīngoiga ūrīa ngeenda,
naguo nīūkahingio ūtegūcererwo. Nīgūkorwo matukū-inī
manyu, inyuī andū a nyūmba ya ūremi, nīngahingia ūrīa
wothe ndīroiga, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **26**
Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **27** “Mūrū
wa mūndū, andū a nyūmba ya Isiraeli maroiga atīrī,
‘Kīoneki kīrīa onaga gīgūtūūra mīaka mīingī gīgīkahingio,
na araratha ūhoro wa ihinda iraaya rīgooka.’ **28** “Nī ūndū
ūcio meere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Gūtirī
kiugo o na kīmwe gīakwa gīgaacooka gūcererwo; ūhoro
ūrīa wothe nī ngaaria nīūkahingio, ūguo nīguo Mwathani
Jehova ekuuga.””

13 Kiugo kĩa Jehova níkñanginyñrñire, ngñirwo atñrñ: 2

“Mûrñ wa mñndñ, ratha ûhoro wa gñukñrñra anabii a Israeli arña mararatha ûhoro rñu. Íra acio marathaga ûhoro ûrñra megereirie na ngoro ciao ene atñrñ: ‘Iguai ndñmñrñri ya Jehova! 3 Mwathani Jehova ekuuga atñrñ: Kañ anabii acio akñigu marñ na haro-ñ, o acio marñmagñrñra roho wao ene na matirñ ûndñ monetel! 4 Anabii aku, wee Israeli-ñ, matariñ ta mbwe irñ kñndñ kñrñia kwanangñku. 5 Inyuñ mñtiambatîte mñthiñ rñthingo-inñ kñrñia gñtharûkîte, mñrñcookererie nñ ûndñ wa nyñmba ya Israeli nñgeetha rñgetiuria hñndñ ya mbaara mñthenya ûrñia wa Jehova. 6 Cioneki ciao nñ cia maheeni, na ûragñri wao o naguo no wa maheeni. Moigaga atñrñ, “Jehova oigite atñrñ,” o rñrñia Jehova atamatñmñte; merñgagñrñra atñ ciugo ciao nñikahinga! 7 Githñ ti cioneki cia maheeni muonete, na mñkaaria ûragñri wa maheeni, rñrñia mñkuuga atñrñ, “Jehova oigite atñrñ,” o rñrñia niñ itarñitie? 8 “Nñ ûndñ Úcio, ùñ nñguo Mwathani Jehova ekuuga: Tondñ wa ciugo cianyu cia maheeni na cioneki cia kñheenania-ñ, nñngñmññkñrñra, ûguo nñguo Mwathani Jehova ekuuga.’ 9 Guoko gwakwa nñgñgookñrñra anabii arña moonaga cioneki cia maheeni, na makagweta ûragñri wa kñheenania. Matigakorwo marñ a kñama kña andñ akwa, kana maandñkwo ibuku-inñ rñia andñ a nyñmba ya Israeli, o na kana matoonye bñrñri wa Israeli. Hñndñ ïyo nñmñkamenya atñ niñ nñ niñ Mwathani Jehova. 10 “Tondñ mahñtithagia andñ akwa, makiugaga atñrñ, “Kñrñ na thayñ,” o rñrñia gñtarñ thayñ; tondñ rñrñia rñthingo rñhñthñ rwakwo marñhakaga coka, 11 nñ ûndñ Úcio ñra andñ arña marñhakaga coka

atī no rūkūgūa. Nīngoria mbura nene mūno, na ndūme kūgēe na mbura ya mbembe, nacio huho irī na hinya nīkarūmomora. **12** Rīrīa rūthingo rūu rūkaaga-rī, githī andū matigakūuria atīrī, “Coka ūrīa ūrarūhakīte ūkīrī ha?” **13** “Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Nīngarekereria rūhuho rūrī na hinya ndī na mang’ūrī, na kūgēe mbura ya mbembe na mbura ya kīboto ndī na mathūgūta ma kwananga. **14** Nīngamomora rūthingo rūu mūhakīte coka na ndīrūharaganie tīri-inī nginya mūthingi wa ruo ūguūranio. Rīrīa rūkaagūa, mūkaanangīrwo kuo; na nīmūkamenya atī niī nī niī Jehova. **15** Ūguo nīguo ngeeruta mang’ūrī makwa na rūthingo rūu, na njūkīrīre acio maarūhakire coka. Ngaakwīra atīrī, “Rūthingo nī rweherete, o na arīa maarūhakire coka, **16** o anabii acio a Israeli, arīa maarathiire itūūra rīa Jerusalemu makīrīonera cioneki cia thayū, gūtaarī na thayū, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **17** “Rīu mūrū wa mūndū-rī, hūgūra ūthiū waku kūrī airītu a andū anyu arīa marathaga mohoro moimīte meciiria-inī mao ene, ūmarathīre ūhoro wa kūmookīrīra, **18** ūmeere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kaī andū-a-nja arīa matumagīrīra ithitū nyunīro-inī ciao cia moko na magathondekaga mataama ma kwīhumbīra ūthiū nīguo magwatagie andū marī na haaro-ī. Anga mūrīgwatagia mīoyo ya andū akwa nīguo mūhonokie mīoyo yanyu inyuī ene? **19** Nīmūūthaahītie kūrī andū akwa nī ūndū wa ngundi ya cairi na twenyū twa mūgate. Nī ūndū wanyu kūheenia andū akwa, arīa mathikagīrīria maheeni, nīmūūragīte arīa mataagīrīre gūkua, na mūkahonokia

arĩa mataagĩriire gütüüra muoyo. **20** “Nĩ ũndũ ūcio, Mwathani Jehova ekuuga atĩrĩ: Nĩnjükřiire ithitũ icio cianyu, icio mūgwatagia andũ akwa nacio ta marĩ nyoni, na niĩ nĩngūcituanga kuuma moko-inĩ manyu. Nĩngohorithia andũ acio mūgwatagia ta marĩ nyoni. **21** Nĩngatembüranga mataama macio manyu na honokie andũ akwa ndřmarute moko-inĩ manyu, nao matigacooka kūgwatio nĩ inyuř. Hřndř ūyo nĩmükamenya atĩ niĩ nĩ niĩ Jehova. **22** Tondũ nĩmwatřumire arĩa athingu morwo nĩ hinya nĩ ũndũ wa kūmaheenia o rřřia niĩ itaamareheire kěha, na mūgiteithřřia arĩa aaganu mage gütiga njřra ciao cia waganu nřguo mahonokie mřoyo yao, **23** nĩ ũndũ ūcio, mřtigacooka kuona cioneki cia maheeni kana křragřra. Nřngahonokia andũ akwa, ndřmarute moko-inĩ manyu. Hřndř ūyo nĩmükamenya atĩ niĩ nĩ niĩ Jehova.””

14 Athuuri amwe a Isiraeli nřmookire harĩ niĩ, magřikara thř hau mbere yakwa. **2** Hřndř ūyo kiugo křa Jehova gřkřnginyřřia, ngřřwo atĩrĩ, **3** “Mřrř wa mřndř, andř aya nřmeigřire mřhianano ngoro-inĩ ciao, na makeigřra mřhřngya ya waganu mbere ya maitho mao. Nřnjagřřiirwo křreka matuřrie ũndř o na ũřikř harĩ niĩ? **4** Nĩ ũndř ūcio maarřrie, ũmeere ũř, ‘Mwathani Jehova ekuuga atĩrĩ: Hřndř ūřia Mřisiraeli o wothe angřřia mřhianano ngoro-inĩ yake, na eigřre waganu wa křmřhřngithia mbere ya maitho make, angřcooka athiř harĩ mřnabii-rř, niĩ Jehova nř niř mwene ngaamřcookeria ũhoro křringana na ũřia ũhooi wake wa mřhianano ũigana, **5** Ngeeka ũguo nřguo ndřnyiitřre ngoro cia andř a Isiraeli rřngř, arĩa othe mandiganřrie nř ũndř wa mřhianano ūyo yao.’ **6** “Nĩ ũndř

ūcio ūra andū a nyūmba ya Israeli atīrī, ‘Mwathani Jehova
ekuuga atīrī: Mwīrireil! Garūrūkai mūtigane na mīhianano
īyo yanyu, na mūregane na maūndū marīa mothe mwīkaga
marī magigi! 7 “Hīndī ūrīa Mūisraeli o wothe, kana
mūndū wa kūngī ūrīa ūtūrāga Israeli angīehera harī niī,
na eigīre mīhianano ngoro-inī yake, na agīe na waganu
wa kūmūhīngithia mbere ya maitho make, angīcooka
athiī harī mūnabii agatuīrie ūhoro kūrī niī-rī, niī Jehova
nī niī mwene ngaamūcookeria ūhoro. 8 Nīngatūma ūthiū
wakwa ūumīre mūndū ūcio, na ndūme atuīke kīonereria
harī arīa angī, o na ndūme atuīke wa kuunagwo thimo.
Nīngamweheria harī andū akwa. Hīndī īyo nīmūkamenya
atī niī nī niī Jehova. 9 “Mūnabii angīkaheenererio
nīguo aarie ūhoro wakwa, niī Jehova nī niī ngaakorwo
heenereirie mūnabii ūcio, na nīngamūtambūrūkīria
guoko gwa kūmūkīrīra, ndīmūniine ehere gatagatī-inī
ka andū akwa a Israeli. 10 Andū acio nīmakaherithīrio
wīhia wao; mūnabii ūcio agaatuuo mwīhia o ta mūndū
ūcio ūtuīrītie ūhoro harī we. 11 Hīndī īyo andū a Israeli
matigacooka kūhītia njīra mehere harī niī, kana macooke
gwīthaahia na mehia macio mao mothe. Nīmagatuīka
andū akwa, na niī nduīke Ngai wao, ūguo nīguo Mwathani
Jehova ekuuga.” 12 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire,
ngīrīwo atīrī: 13 “Mūrū wa mūndū, būrūri ūngīnjīhīria
nī ūndū wa kwaga kwīhokeka, na ndambūrūkie guoko
ndīūkīrīre, na ndīūniinīre kīhumo kīa irio, na ndīūrehere
ng’aragu, na njūrage andū aguo na mahiū mao, 14 andū
aya atatū, Nuhu, na Danieli, na Ayubu, o na mangīkorwo
maarī thiīmī wa būrūri ūcio, no mehonokirie o oiki nī

ündū wa ūthingu wao, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **15** “Ningī korwo ndarekereria nyamū cia gīthaka igerere būrūri ūcio nacio ciūtige ūtarī ciana, naguo ūkire ihooru kwage mūndū ūngītuīkanīria kuo nī ūndū wa nyamū icio, **16** Mwathani Jehova ekuuga atīrī, ti-itherū o ta ūrīa niī ndūūraga muoyo, o na andū acio atatū mangīgakorwo marī kuo, matikahota kūhonokia ariū ao kana aarī ao. O oiki no mahonoke, no būrūri ūcio no ūkire ihooru. **17** “O na kana ingīrehithia rūhiū rwa njora njūkīrīre būrūri ūcio, njuge atīrī, ‘Rūhiū rwa njora nīrūtuīkanīrie būrūri ūyū wothe,’ na njūrage andū akuo na mahiū mao-rī, **18** Mwathani Jehova oigīte atīrī, ti-itherū o ta ūrīa niī ndūūraga muoyo, o na andū acio atatū mangīgakorwo marī kuo, matikahota kūhonokia ariū ao kana aarī ao. O oiki no-o mangīhonokio. **19** “O na ningī korwo ndarehithia mūthiro būrūri ūcio, na niī ndīūitīrīrie mang’ūrī makwa na ūndū wa gūtitithia thakame, na njūragithie andū akuo na mahiū mao, **20** Mwathani Jehova oigīte atīrī, ti-itherū o ta ūrīa niī ndūūraga muoyo, o na Nuhu, na Danieli, na Ayubu, mangīgakorwo marī kuo, matikahonokia mūriū kana mwarī. O oiki no mehonokie nī ūndū wa ūthingu wao. **21** “Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Gūtigagīkorwo kūrī kūru makīria hīndī īrīa ngaarehera Jerusalemu matuīro makwa mana ma ciira ma kūguoyohithia: namo nīmo rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na nyamū cia gīthaka, o na mūthiro, nīguo njūrage andū akuo na mahiū mao! **22** No rīrī, kūrī amwe magaatigara; nao nīo ariū na aarī arīa magaatharwo marutwo kuo. Nīmagooka kūrī inyuī, na rīrīa mūkoona mītugo na ciīko

ciao, n̄imūkahoorerio ngoro igūrū r̄ia mwanangiko ūcio
ndeheire Jerusalemu, naguo n̄i mwanangiko o wothe
ndīrīrehithīirie. **23** N̄imūkahoorerio ngoro rīrīa mūkoona
mītugo yao na ciīko ciao, n̄igūkorwo n̄imūkamenya atī
gūtirī ūndū o na ūmwe njikīte kuo ūtarī na gītūmi, ūguo
n̄iguo Mwathani Jehova ekuuga.”

15 Kiugo kīa Jehova n̄ikīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **2**
“Mūrū wa mūndū, mūtī wa mūthabibū ūkīrīte rūhonge
rwa mūtī o wothe wa mītī ya mūtitū na kī? **3** Mbaū ciaguo
irī ciathondekwo kīndū kīa bata? Andū no mathondeke
tūhocio twa gūcuurio indo kuuma kūrī guo? **4** Üngūkio
riiko ūtuīke rūkū, na mwaki ūucine mīena yeerī ūucurie
gatagatī-rī, no ūgīe bata ūngī? **5** Angīkorwo rīrīa warī
mūgima ndwagiire bata o na atīa-rī, wakīhota atīa
gūthondekwo kīndū kīa bata rīrīa wacinwo n̄i mwaki,
wacura? **6** “N̄i ūndū ūcio, Mwathani Jehova ekuuga atīrī:
O ta ūrīa heanīte mūtī wa mūthabibū gatagatī-inī ka
mītī ūrīa ūngī ya mūtitū, ngaūtua rūkū rwa gūcinwo
na mwaki-rī, ūguo noguo ngeeka andū arīa matūūraga
Jerusalemu. **7** N̄ingatūma ūthiū wakwa ūmoomīre. O na
angīkorwo n̄imoimīte mwaki-inī-rī, no nginya mwaki ūcio
ūkaamacina ūmaniine. Hīndī ūyo n̄iguo inyuī mūkaamenya
atī niī n̄i niī Jehova, rīrīa ngatūma ūthiū wakwa ūmoomīre.
8 N̄ingatūma būrūri ūkire ihooru n̄i ūndū n̄imagīte
kwīhokeka, ūguo n̄iguo Mwathani Jehova ekuuga.”

16 Kiugo kīa Jehova n̄ikīanginyīrīire, ngīrwo atīrī, **2**
“Mūrū wa mūndū, ng’ethanīra na itūūra rīa Jerusalemu,
ūrīonie mītugo yarī ūyo ūrī magigi, **3** uuge atīrī, ‘Ūū
n̄iguo Mwathani Jehova areera Jerusalemu: Kīhumo gīaku

na gūciarwo gwaku cioimanire na būrūri wa andū a Kaanani; thoguo aarī Mūamori, nake maitūguo aarī Mūhiti. **4** Mūthenya ūrīa waciariwo-rī, ndwatinirio rūrīra, o na kana ūgīthambio na maaī nīguo ūthere, o na kana ūkīhakwo cumbī, kana ūgīthaywo na nguo cia mwana. **5** Gūtirī mūndū o na ūmwe wakūrorire, agīkūiguīra tha, kana agīgūcaaīra o kūigana nīguo agwīke ūndū o na ūmwe wa macio. No rīrī, wateirwo na kūu werū-inī, nī ūndū wamenirwo o mūthenya o ro ūcio waciariwo. **6** “Hīndī īyo nīndahītūkīire hau warī ngīkuona ūkīgaragaria thakame-inī yaku, na rīrīa wakomete hau thakame-inī yaku-rī, ngīkwīra atīrī, “Tūūra muoyol!” **7** Nīndatūmire ūkūre o ta mūtī wa mūgūnda. Nawe ūgīkūra, ūkīneneha, o na ūgītuīka ithaga ithaka mūno gūkīra marīa mangī. Nyondo ciaku nacio ikīhaanda, na njuīrī yaku īgīkūra, o wee ūrīa warī njaga na ūkaaga nguo. **8** “Thuutha ūcio nīndahītūkīire hau, na rīrīa ndaakūrorire ngīona atī warī mūgima wa kwendeka, ngīgūtambūrūkīria gīcūrī kīa nguo yakwa, ngīhumbrīra njaga yaku. Na niī ngīkwīhītīra mwīhītīwa mūrūmu, na tūkīgīa kīrīkanīro nawe, ūgītuīka wakwa, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **9** “Nīndagūthambilie na maaī, ngīkūgīria thakame, na ngīkūhaka maguta. **10** Nīndakūhumbire nguo ng'emie na ngīgwīkīra nyamūga cia rūūa. Nīndakūhumbire nguo njega ya gatani na ngīkūhumba nguo cia goro. **11** Nīndakūgemirie na mathaga: ngīgwīkīra bangiri moko, na mūgathī ngingo, **12** ngīcooka ngīgwīkīra gīcūhī iniūrū, na icūhī matū, na tanji thaka mūtwe. **13** Nī ūndū ūcio ūkīgemio na

thahabu na betha: nacio nguo ciaku ciarī cia gatani
īrīa njega, na itambaya cia goro, na nguo ng’emie. Irio
ciaku ciarī mūtu mūhinyu, na ūūkī, na maguta ma
mūtamaiyū. Wee nawe ūgīthakara mūno na ūkīambatīrio
ūgītuīka mūthamaki-mūndū-wa-nja. **14** Nayo ngumo yaku
īgītheerema ndūrīrī-inī nī ūndū wa ūthaka waku, nī ūndū
riiri ūrīa ndaagwīkīrīte nīwatūmire ūthaka waku wagīrīre
kūna, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **15** ““No
rīrī, wee nīwehokire ūthaka waku, na ūkīhūthīra ngumo
yaku īgītūma ūtuīke mūmaraya. Nīwahūūrire ūmaraya na
mwīhītūkīri o wothe, naguo ūthaka waku ūgītuīka wake.
16 Woire nguo imwe ciaku, ūkīgemia mahooero ma kūndū
gūtūūgīru kūrīa wahūūragīra ūmaraya. Maūndū ta macio
matiagīrīirwo nī gwīkīka, kana magīe kuo o na rī. **17**
Ningī ūgīcooka ūkīoya mathaga macio mega ndaakūheire,
o mathaga macio mathondeketwo na thahabu yakwa
na betha yakwa, ūgīthonderekera mīhianano ya arūme,
ūgīcooka ūkīhūūra ūmaraya nayo. **18** Ningī ūkīoya nguo
icio ciaku ciarī ng’emie, ūgīcihumba mīhianano īyo,
ūgīcooka ūkīmīrutīra maguta makwa na ūbumba. **19** O
nacio irio iria ndaakūheete ūrīe, nacio nī mūtu mūhinyu,
na maguta ma mūtamaiyū, na ūūkī, wacirutīire mīhianano
īyo ūtuīke ūbumba ūrī na mūtararīko mwega. Ūguo
nīguo gwekīkire, Mwathani Jehova nīwe ugīte ūguo.
20 ““Na rīrī, woire ariū na aarī aku arīa wanjiarīire,
ūkīmaruta igongona matuīke ta irio cia mīhianano
īyo. Ūhūūri waku wa ūmaraya-rī, kaī ūtaarī mūiganu?
21 Nīwathīnjire ciana ciakwa ūgīciruta igongona harī
mīhianano īyo. **22** Mītugo-inī yaku yothe ūrī magigi ūrīa

wekire, na ūhūūri-inī waku wa ūmaraya, ndwaririkanire matukū ma ūnini waku, rīrīa warī njaga na ūtaarī na nguo, o rīrīa wegaragaragia thakame-inī yaku. **23** “Hī, kaī ūrī na haaro-ī! ūguo nīguo Jehova ekuuga. O na wīkīte mawaganu macio mangī mothe, **24** nīweyakīire kīhumbu, na ūgīaka ihooero itūūgīru handū harīa hothe haarī na kīhaaro gīa kūgomanagwo. **25** Gīturi-inī kīa o njīra nīweyakīire mahooero matūūgīru, na ūkīagithia ūthaka waku gītīo, ūgakīrīria kūneana mwīrī waku kūrī mwīhītūkīri o wothe atharie nawe. **26** Nīwahūūrire ūmaraya na andū a Misiri arīa mwariganītie nao, o acio maiyūrītwo nī merirīria ma mwīrī, ūgītūma ndakare nī ūndū waku gūkīrīria gūtharia. **27** Nī ūndū ūcio ngīgūtambūrūkīria guoko ngīgūkīrīra, ngīnyiihia būrūri waku; nīndakūneanire moko-inī ma thū ciaku, o acio airītu a Afilisti, arīa maamakirio nī mītugo yaku ya ūūra-thoni. **28** Nīwahūūrire ūmaraya na andū a Ashuri o nao, nī ūndū ndūngīaiganirie; o na thuutha ūcio-rī, ndwaiganirie. **29** Ningī ūgīkīrīria gūtharia o nginya ūgīkīnya Babuloni, būrūri wa onjoria, no-o na weka ūguo ndwaiganirie. **30** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī, Hī! Kaī wee ūrī wa ngoro hūthū-ī! Wīkaga maūndū macio mothe, o ta mūmaraya ūtarī thoni! **31** Rīrīa weyakīire ihumbu gīturi-inī kīa o njīra, na ūkīakīra mahooero matūūgīru harīa hothe haarī kīhaaro gīa kūgomanworī, we wetuire ta ūtarī mūmaraya, nī ūndū nīwaregire irīhi. **32** “Wee mūtumia ūyū mūtharia! Wee wendaga ageni handū ha mūthuuriguo! **33** Mūmaraya o wothe nīamūkagīra irīhi, no wee-rī, nīwe ūheaga endwa aku

othe iheo, ūkamahaka nīguo mokage kūrī we kuuma
kūndū guothe nīguo megwatīre ikeno ciaku itaagīrīire.
34 Nī ūndū ūcio wee ndūtarii ta arīa angī ūmaraya-inī
waku; gūtirī mūndū ūkwīringagīrīria ūmwītīkīre. Wee-rī,
ūrī na ūtiganu mūno na arīa angī, nīgūkorwo wee nīwe
ūrīhanaga, no gūtirī kīndū ūrīhagwo. **35** “Nī ūndū ūcio,
wee mūmaraya ūyū, igua kiugo kīa Jehova! **36** Mwathani
Jehova ekuuga atīrī: Tondū nīwaitangire ūtonga waku,
na ūkīguūria njaga yaku ūgītharia na endwa aku, o na
tondū wa mīhianano īyo yothe yaku ūrī magigi, na tondū
nīwamaheire thakame ya ciana ciaku, **37** nī ūndū ūcio
nīngūcoakanīrīria endwa aku othe arīa wanekenia nao,
arīa wendete o na arīa ūthūire. Nīngūmacoakanīrīria
magūūkīrīre kuuma mīena yothe, na nī ngūguūrie nguo
mbere yao, nao mone njaga yaku yothe. **38** Nīngagūtuīra
ciira o ta ūrīa andū-a-nja arīa matharagia na arīa
maithagia thakame matuuagīrwo; na ndūme ūkorwo nī
mang’ūrī makwa na ūiguīrwo ūiru nīguo ūcookererwo nī
thakame īyo. **39** Ningī nīngakūneana moko-inī ma endwa
aku, nao nīmakaharania ihumbu icio ciaku, na manange
mahooero macio maku matūūgīru. Nao nīmagakūruta
nguo, na moe mathaga maku ma goro, magūtige njaga
na ūrī ūtheri. **40** Nīmakarehe kīrīndī gīgūūkīrīre, nao
nīmagakūhūūra na mahiga nyuguto, na magūtinangie
na hiū ciao cia njora. **41** Nīmagacina nyūmba ciaku na
makūherithie wīroreirwo nī andū-a-nja aingī. Nīngakinyia
ūmaraya waku mūthia, nawe ndūgacooka kūrīha endwa
acio aku. **42** Hīndī īyo mathūgūta makwa ma gūgūūkīrīra
nīmakahūahūa, namo marakara makwa maiyūrītwo nī

ūiru makweherere. Nīngahoorera na ndigacooka kūrakara.

43 “Na tondū ndwaririkanire matukū ma ūnini waku, no kūndakaria wandakaririe na maūndū macio mothe-rī, ti-itherū nīngatūma ūcookererwo nī ūrīa wīkīte, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. Githī nduongereire ūūra-thoni harī maūndū marīa mangī wīkaga marī magigi?

44 “Mūndū o wothe waragia na thimo-rī, nīagakuuna thimo ūno, oige atīrī: “O ta ūrīa nyina ahaana, no taguo mwarī ahaana.” **45** Wee ūrī mwarī wa nyūkwa kūna, ūrīa wanyararire mūthuuriwe na ciana ciake; na ūrī wa nyina kūna na aarī a maitūguo, arīa maanyararire athuuri ao na ciana ciao. Maitūguo aarī Mūhiti, nake thoguo aarī Mūamori. **46** Mwarī wa nyūkwa ūrīa mūkūrū aarī Samaria ūrīa watūūraga mwena waku wa gathigathini marī na airītu ake; nake mwarī wa nyūkwa ūrīa mūnini aarī Sodomu, ūrīa watūūraga mwena waku wa gūthini hamwe na airītu ake. **47** Wee-rī, to gūthīi wathiire na mīthīire yao na ūkīrūmīrīra mītugo yao ūrī magigi, no mīthīire-inī yaku yothe nīwahiūhire gūthūka kūmakīra.

48 Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa Nī ūdūūraga muoyo-rī, mwarī wa nyūkwa Sodomu na airītu ake matiekire ta ūrīa wee na airītu aku mwīkīte. **49** “Maya nīmo maarī mehia ma mwarī wa nyūkwa Sodomu: We marī na airītu ake maarī andū etīi, a kwīhūūnīrīria, na matiarūmbūyagia ūhoro wa andū arīa angī; matiateithirie andū arīa athīīni o na arīa abatari. **50** Nīmeīkīrīire na magīka maūndū marī magigi maitho-inī makwa. Nī ūndū ūcio nīndamaingatire, o ta ūguo muonete. **51** Samaria ndehirie nuthu ya mehia marīa wee wehirie. Wee wīkīte

maündū marī magigi maingī kūmakīra, na nītūmīte
aarī a maitūguo moneke ta marī athingu nī ūndū wa
maündū macio mothe wīkīte. **52** Ūrokīrīria gūconorithio,
nīgūkorwo nītūmīte aarī a maitūguo moneke ta marī
athingu. Tondū mehia maku maarī mooru gūkīra mao, o
mekuoneka marī athingu gūgūkīra. Nī ūndū ūcio-rī, igua
thoni na ūconoke, nīgūkorwo nītūmīte aarī a nyūkwa
moneke marī athingu. **53** “No rīrī, nīngacookeria Sodomu
ūgaacīru wake marī na airītu ake, o na Samaria marī na
airītu ake, na nīngagūcookeria ūgaacīru waku o hamwe
nao, **54** nīguo ūigue thoni na ūconoke nī ūndū wa maündū
macio mothe wekire nī ūndū wa kūmahe ūhurūko. **55**
Nao aarī acio a maitūguo, Sodomu marī na airītu ake,
na Samaria marī na airītu ake-rī, nīmagacooka o ta ūrīa
maarī mbere; nawe ūrī na airītu aku nīmūgacooka o
ta ūrīa mwarī mbere. **56** O na ndūngīagwetire rīitwa
rīa mwarī wa nyūkwa Sodomu mūthenya ūcio wetīaga,
57 mbere ya waganu waku kūguūrio. O na kūrī ūguo-
rī, rīu ūrī mūnyarare nī airītu a Edomu, marī hamwe
na andū othe arīa mariganītie nao, o na nī airītu a
Afilisti, acio othe magūthūire na magakūrigiicīria na
mīena yothe. **58** Wee nīwe ūgaacookerero nī maciaro
ma ūūra-thoni waku, na ma maündū marīa wīkaga
marī magigi, ūguo nīguo Jehova ekuuga. **59** “Ūū nīguo
Mwathani Jehova ekuuga: Nīngagwīka o ta ūrīa wagīrīire
nī gwīkwo, tondū nīūmenete mwīhītwā wakwa na ūndū
wa gūthūkia kīrīkanīro kīu. **60** No rīrī, nīngaririkana
kīrīkanīro kīrīa ndarīkanīre nawe matukū-inī ma ūnini
waku, na nīngahaanda kīrīkanīro giitū nawe gīa gūtūūra.

61 Hīndī ūyo nīñkaririkana mīthiīre yaku, nawe ūconoke rīrīa ūkaamūkīra aarī a maitūguo arīa akūrū gūgūkīra na arīa anini gūgūkīra. Nīngamaneana kūrī we marī ta aarī aku, no ti kūringana na kīrīkanīro gjitū nawe. **62** Nī ūndū ūcio nīngahaanda kīrīkanīro gjitū nawe, na nīñkamenya atī niī nī niī Jehova. **63** Ningī rīrīa ngaakūhoroheria nī ūndū wa maūndū mothe marīa wīkīte-rī, nīñkaririkana na ūconoke, na ndūgacooka gūtumūra kanua gaku rīngī nī ūndū wa ūrīa ūconorithītio, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

17 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī, **2** “Mūrū wa mūndū, gwatania ndaī na warīrie andū a nyūmba ya Israeli na ngerekano. **3** Meere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Nderi nene īrī na mathagu marī hinya, na njoya ndaaya, na macoya ma marangi maingī nīyokire Lebanonī. Īkīnyiita gacūmbīrī ka mūtarakwa, **4** īkiuna thuuna ya gacūmbīrī kau, na īkīmītwara būrūri wa onjoria, nayo īkīmīhaanda thīnī wa itūūra inene rīa onjoria. **5** “Īgīcooka īgīkuua mbeū imwe cia būrūri wanyu, na īgīcihaanda tīrī-inī mūnoru. Īgīcihaanda ta mūtī ūrīa ūkūraga hakuhī na maaī maingī, **6** naguo ūkīringūra, ūgītuīka mūthabibū mūkuhī ūtheeremete. Honge ciaguo īkīmīhūgūkīra, no mīri yaguo īgīkorwo īthīite na thī rungu rwayo. Nī ūndū ūcio ūgītuīka mūthabibū, ūkīruta honge irī na tūhwang’ā tūrī na mathangū. **7** ““No nī kwarī na nderi īngī nene yarī na mathagu maarī na hinya, na maiyūrīte njoya. Hīndī ūyo mūthabibū ūcio ūgītwara mīri yaguo yerekeire na kūrī nderi ūyo uumīte hau wahaandītwo, naguo ūgītambūrūkia honge ciaguo

harī yo nīguo wone maaī. **8** Nīwahaandītwo tīri-inī mwega handū harī na maaī maingī nīguo ūrute honge, na ūciare maciaro, na ūtuīke mūthabibū ūrī na riiri.’

9 “Meere atīrī, ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Hihi nīūgatheerema? Githī ndūkamunywo, na maciaro maguo mahūrūrwo nīguo ūhooho? Mathangū maguo mothe ma mūringūrano nīmakahooha. Ndūkabatara guoko kūrī na hinya, kana andū aingī a kūūmunya na mīri. **10** O na ūngūmunywo, ūhaandwo handū hangīrī, hihi nīūgatheerema? Githī ndūkahooha biū rīrīa rūhuho rwa mwena wa irathīro rūkaūhuruta, naguo ūhoohere o hau wakūrīire?” **11** Hīndī īyo kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīrwo atīrī, **12** “Ūria andū a nyūmba īno ya ūremi atīrī, ‘Mūtiramenya gītūmi kīa maūndū macio?’ Meere atīrī, ‘Mūthamaki wa Babuloni nīathiire Jerusalemu, agītaha mūthamaki wakuo na andū arīa maarī igweta akuo, akīmatwara nginya Babuloni. **13** Ningī akīoya mūndū ūmwe wa nyūmba ya ūthamaki akīrīkanīra kīrīkanīro nake, na akīmwīhītithia. Ningī agīcooka akīoya atongoria a būrūri ūcio agīthīi nao, **14** nīguo ūthamaki ūcio wagithio hinya, ndūkanehaande rīngī, no ūtūragio nī gwathīkīra kīrīkanīro kīu gīake. **15** No rīrī, mūthamaki ūcio akīmūremera na ūndū wa gūtūma abarūthi ake mathiī būrūri wa Misiri makamūrehere mbarathi na mbūtū nene ya ita. Hihi nīekūhootana? Mūndū ūrīa wīkaga cīko ta icio no ehonokie? Mūndū ūcio aakīhota gūthūkīa kīrīkanīro na acooke ehonokie? **16** ““Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūrīaga muoyo, mūndū ūcio agaakuīra kūu Babuloni, būrūri

wa mūthamaki ūcio wamūikarīirie gītī kīa ūthamaki,
ūcio aanyararire mwīhītwa wake na agīthūkia kīrīkanīro
gīake. **17** Firaūni hamwe na mbūtū yake ya hinya ya ita
o na kīrīndī kīngī, matikamūteithia mbaara-inī, rīrīa
ihumbu īgaakwo na gūthiūrūrūkīrio na rūirigo nīguo
mīoyo mīngī īniinwo. **18** Nīanyararire mwīhītwa ūcio na
ūndū wa gūthūkia kīrīkanīro kīu. Tondū nīanyiitanīire
na kīrīkanīro kīu, no agīcooka gwīka maūndū macio
mothe-rī, ndakahonoka. **19** “Nī ūndū ūcio Mwathani
Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūūraga
muoyo, nīngatūma acookererwo nī mwīhītwa ūcio wakwa
aanyararire o na kīrīkanīro gīakwa kīu aathūkirie. **20**
Nīngamūtambūrūkīria wabu wakwa, nake agwatio nī
mūtego wakwa. Nīngamūrehe Babuloni ndīmūciirithīrie
kuo, tondū nīagire kwīhokeka harī niī. **21** Nacio mbūtū
ciake cia thigari ciithe iria ikoora nīkooragwo na rūhiū
rwa njora, namo matigari mao mahurunjīrwo huho-
inī ciithe. Hīndī īyo nīmūkamenya atī niī Jehova nī niī
njarītie. **22** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Niī mwene
nīngatua karūhonge kuuma gacūmbīrī ka mūtarakwa
ndīkahaande. Ngaatua karūhonge koororo ka mūthunano
kuuma gacūmbīrī kaguo, na ndīkahaande kīrīma-inī
kīraihi na gītūūgīru na igūrū. **23** Kūu kīrīma-igūrū
gīa Isiraeli nīkuo ngakahaanda; nīgakaruta honge na
gaciare maciaro, naguo nīūgatuīka mūtarakwa ūrī na
riiri. Nyoni cia mīthembā yothe nīigaaka itara ciacio
honge-inī ciaguo; nīgatūura kīruru-inī kīa honge ciaguo.
24 Mītī yothe ya mūgūnda nīkamenya atī niī Jehova nī
niī nyiihagia mūtī ūrīa mūraihi na ngatūma mūtī ūrīa

mūkuhī ūkūre ūraihe. Nīnyūmagia mūtī ūrīa mūruru, naguo mūtī ūrīa mūmū ngatūma ūrure. “Niī Jehova nī niī njarītie, na nīngwīka ūguo.”

18 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīūrio atīrī: 2
“Inyuī andū aya, mūkoragwo mūkiuga atīa rīrīa mūkwaria thimo īno igūrū rīa būrūri wa Isiraeli: “Maithe ma ciana marīīaga thabibū ngagatu, namo magego ma ciana makaigua thithi”? 3 “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūrīaga muoyo-rī, mūtigacooka kūgweta thimo īno thīinī wa Isiraeli. 4 Nīgūkorwo roho o wothe ūrī muoyo nī wakwa; roho wa ithe nī wakwa o na wa mūriū no wakwa. Roho ūrīa wīhagia nīguo ūgaakua. 5 “Mūndū aahota gūkorwo nī mūthingu, na ekaga maūndū ma kīhooto na marūngīrīru. 6 We ndarīīaga irio iria irutagīrīwo mahooero-inī marīa marī irīma igūrū, kana agatiirīra maitho mīhianano ya andū a nyūmba ya Isiraeli. We ndathaahagia mūtumia wa mūndū ūrīa ūngī, kana agakoma na mūndū-wa-nja rīrīa arī na ihinda rīa mweri. 7 Ndahyagīrīria mūndū o na ūrkū, no nīacookagīria mūndū ūrīa marī thiirī nake kīrī ooete kīrī gīa kūrūgamīrīra thiirī. We ndatunyanaga indo, no arī ahūtu nīamaheaga irio ciake, na arī marī njaga akamahe nguo. 8 Ningī ndakombanagīra nīguo etie uumithio ūtarī wa kīhooto, kana agetia uumithio mūkīru. We nīagiragia guoko gwake gūtigeke ūru, na nīatuithanagia ciira na kīhooto gatagatī ka mūndū na ūrīa ūngī. 9 Mūndū ūcio nīrūmagīrīra watho wakwa wa kūrūmīrīwo, na akahingia watho wakwa na wīhokeku. Mūndū ūcio nī mūthingu; ti-itherū nīagatūūra muoyo, ūguo nīguo

Mwathani Jehova ekuuga. **10** “Mündū ūcio angīkorwo arī na mwanake mütunyani, müitithia wa thakame kana wīkaga ūndū o na ūmwe wa maündū macio mangī mooru **11** (o na harīa ithe ateeke ūndū o na ūmwe wa mo): “We nīarīaga irio iria irutīirwo mahooero-inī marīa marī irīma-igūrū. Nīathūkagia mütumia wa mündū ūrīa ūngī. **12** Nīahinyagīrīria mūthīni na mūbatari. Nīatunyanaga indo. Ndacookagia kīrīa oete gīa kūrūgamīrīra thiirī. Nīatiiragīra mīhianano maitho. Nīekaga maündū marīa marī magigi. **13** We nīakombanagīra nīguo etie uumithio ūtarī wa kīhooto, na agetia uumithio mūkīru. Mündū ta ūcio-rī, nīagatūūra muoyo? Ndangītūūra muoyo! Nī ūndū nīekīte maündū macio mothe marī magigi-rī, ti-itherū no nginya akooragwo na thakame yake īmūcookerere we mwene. **14** “No rīrī, mūriū ūcio angīkorwo arī na mwana ūrīa wonaga mehia macio mothe ithe ekaga, na o na gūtuīka nīamoonaga, we ndekaga maündū macio mooru: **15** “We ndarīaga irio iria irutīirwo mahooero-inī marīa marī irīma igūrū, kana agatiirīra maitho mīhianano ya andū a nyūmba ya Isiraeli. Ndathaahagia mütumia wa mündū ūrīa ūngī. **16** Ndahinyagīrīria mündū o na ūrīkū, na ndeetagia kīndū gīa kūrūgamīrīra thiirī. Nīatunyanaga indo, no irio ciake aciheaga arīa ahūtu, na akahe arīa marī njaga nguo. **17** Nīarigagīrīria guoko gwake gūtikehie, na ndakombanagīra nīguo etie uumithio ūtarī wa kīhooto, kana etie uumithio mūkīru. Nīahingagia watho wakwa, na akarūmīrīra watho wakwa wa kūrūmīrīwo. Ūcio-rī, ndagakua nī ūndū wa mehia ma ithe; ti-itherū nīagatūūra muoyo. **18** No rīrī, ithe nīagaakua nī ūndū wa mehia

make mwene, tondū we n̄ekire maündū ma ūrīa-ng'ūūrū, na aḡtunya mūrū wa ithe indo, na aḡika maündū marīa mooru gatagatī-inī ka andū ao. **19** “No inyuī mūūragia atīrī, ‘Nī kī gikūgiria mūriū agae mahītia ma ithe?’ Kuona atī mūriū ūcio n̄ekīte maündū marīa marī kīhoto na magīrīru, na akamenyerera watho wakwa wa kūrūmīrīwo, na akaūhingia-rī, ti-itherū n̄egūtūra muoyo. **20** Roho ūrīa wīhagia n̄iguo ūgaakua. Mwana ndakagaya waganu wa ithe, kana ithe agae waganu wa mwana. Úthingu wa mūndū ūrīa mūthingu nowe mwene ūgaacookerero n̄iguo, naguo waganu wa mūndū ūrīa mwaganu nowe ūgaacookerero n̄iguo. **21** “No rīrī, mūndū mwaganu angīgarūka atigane na mehia mothe marīa ekīte, na arūmie watho wakwa wa kūrūmīrīwo, na ekage maündū ma kīhoto na marīa magīrīire, ti-itherū n̄egūtūra muoyo; we ndagakua. **22** Gūtirī ihītia o na rīmwe rīa marīa aaneka rīgaacooka kūririkanwo. Tondū wa maündū ma úthingu marīa ekīte-rī, n̄egūtūra muoyo. **23** Mwathani Jehova ekūūria atīrī: Anga niī n̄ingenagio nī gíkuū kīa andū arīa aaganu? Githī ti kwenda ingēnda magarūke matigane na mīthīire īyo yao n̄iguo matūure muoyo? **24** “No angīkorwo mūndū mūthingu no agarūrūke atigane na úthingu wake, na echie na eke maündū marī magigi ta marīa mekagwo nī mūndū mwaganu-rī, anga nīagātūra muoyo? Hatirī ūndū o na ūmwe wa maündū ma úthingu marīa aaneka ūkaarikanwo. Tondū wa mahītia ma kwaga kwīhokeka na tondū wa mehia marīa ekīte-rī, no agaakua. **25** “No inyuī muugaga atīrī, ‘Njīra ya Mwathani ti ya kīhoto.’ Ta thikīrīrīai inyuī andū a

nyūmba ya Isiraeli: Njīra yakwa-rī, ti ya kīhooto? Atīrīrī,
githī njīra cianyu ticio itarī cia kīhooto? **26** Mūndū
mūthingu angīgarūrūka atigane na ūthingu wake ehie,
agaakua nī ūndū wa mehia make; agaakua nī ūndū wa
mehia macio ekīte. **27** No mūndū mwaganu angīgarūrūka
atigane na waganu ūrīa ekīte, na eke maūndū ma kīhooto
na marīa magīriire-rī, we nīakahonokia muoyo wake.
28 Nī ūndū nīeciiragia ūhoro wa mahītia make mothe
marīa aneeka, na akagarūrūka agatigana namo-rī, ti-
itherū nīagatūūra muoyo; we ndagakua. **29** No andū a
nyūmba īno ya Isiraeli mekuuga atīrī, ‘Njīra ya Mwathani
ti ya kīhooto.’ Anga njīra ciakwa ti cia kīhooto, inyuī
andū a nyūmba ya Isiraeli? Githī njīra cianyu ticio itarī
cia kīhooto? **30** “Nī ūndū ūcio, inyuī andū a nyūmba ya
Isiraeli, nīngūmūtuūra ciira, o mūndū o mūndū kūringana
na mīthiire yake, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.
Mwīrire! Tiganai na mahītia manyu mothe; namo mehia
manyu matigatūma mwanangwo. **31** Tiganai na waganu
wothe ūrīa mwīkīte, mūgīe na ngoro njerū na roho
mwerū. Nī kīi gīgūtūma mūkue, inyuī andū a nyūmba ya
Isiraeli? **32** Nīgūkorwo ndikenagio nī gīkuū kīa mūndū o
na ūrīkū, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. Mwīrire!
mūtūure muoyo!

19 “Ningī ambīrīria macakaya makoniī athamaki a
Isiraeli, **2** ūmeere atīrī: “Atīrīrī, maitūguo ahaanaga
ta mūrūūthi wa mūgoma arī gatagatī ka mīrūūthi ūrīa
īngī! Wakomire kīmamo-inī kīa mīrūūthi mīthī, na
ūkirera ciana ciaguo. **3** Warerire kīana kīmwe kīaguo,
gīgītuūka mūrūūthi ūrī hinya. Mūrūūthi ūcio ūkīmenyera

gūtambuuranga kīrīa wanyiita, na ūkarīīaga andū. 4
Nacio ndūrīrī ikīgua ūhoro waguo, naguo ūkīgwatīrio
irima-inī rīao. Ügītwarwo būrūri wa Misiri ūguucītio
na icūhī cia maniūrū. 5 “Na rīrīa nyina ya mūrūūthi
ūcio yoonire mwīhoko wayo ndūnahinga, na itanya rīayo
nīrīatuīka rīa tūhū-rī, ikīoya kīana kīngī kīayo, īgīgītua
mūrūūthi ūrī hinya. 6 Naguo ūgīcangacanga gatagatī ka
mīrūūthi irīa īngī, nīgūkorwo nīwatuīkīte mūrūūthi ūrī
hinya. Mūrūūthi ūcio ūkīmenyera gūtambuuranga kīrīa
wanyiita, na ūkarīīaga andū. 7 Nīwamomorire ciīhitho
ciao iria nūmu, na ūkīananga matūūra mao. Būrūri ūcio
na andū arīa othe maatūūraga kuo, makīiyūrwo nī guoya
wa mūraramo waguo. 8 Hīndī īyo, ndūrīrī ikīūukīrīra,
ndūrīrī iria cioimīte ng'ongo iria ciagūthiūrūrūkīirie.
Ikīwambīra mūtego, naguo mūrūūthi ūcio ūkīgwatīrio
irima-inī rīao. 9 Makīūguucūrūria na icūhī cia maniūrū,
makīūngīria kīaga-ini, makīūtwarīra mūthamaki wa
Babuloni. Makīūkia njeera, na nī ūndū ūcio mūraramo
waguo ndwacookire kūiguuo kūu irīma-inī cia Israeli
rīngī. 10 “Maitūguo aatariī ta mūthabibū ūhaandītwo
thīinī wa mūgūnda waku wa mīthabibū hakuhī na maaī;
nīwaciārīte mūno, na ūkagīna honge nyingī tondū wa
maaī kūingīha. 11 Honge ciaguo ciarī hinya, igakīagīrīra
gūtuuo mūthīgi wa mūthamaki. Mūthabibū ūcio ūkīraiha
na igūrū, ūgīkīra mahuti marīa matumanu, na nīwonekaga
wega nī ūndū wa ūrīa waraihīte na igūrū, na nī ūndū
wa honge ciaguo nyingī. 12 No nīwamunyirwo na mīri
yaguo nī ūndū wa marakara, na ūgīkanio thī. Naruo
rūhuho rūrīa ruumaga mwena wa irathīro rūgītūma

ūhoohe, na maciaro maguo makīhūrūrwo; honge ciaguo
iria ciarī hinya ikīūma, ikīhīa nī mwaki, ūgīciniina. **13**
Na rīrī, rīu ūhaandītwo werū-inī wa mūthanga, būrūri
ūrīa mūūmū, ūrī nyoota. **14** Mwaki woimire rūhonge-inī
rūmwe rwa iria nene, ūgīcina maciaro maguo, magīthira.
Gūtirī rūhonge rūrī hinya rūtigaire harī guo rūngītuuo
mūthīgi wa mūthamaki.’ Maya nī macakaya, na nīmo
maūndū marīa marīcakayanagīrwo namo.”

20 Mwaka-inī wa mūgwanja, mūthenya wa ikūmi wa
mweri wa gatano, athuuri amwe a Isiraeli magīuka
gūtuīria ūhoro harī Jehova, nao magīkara thī hau mbere
yakwa. **2** Hīndī īyo kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra ngīrwo
atīrī: **3** “Mūrū wa mūndū, arīria athuuri a Isiraeli, ūmeere
atīrī, ‘Mwathani Jehova ekūūria atīrī: Anga mūūkīte
gūtuīria ūhoro harī niī? Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūūraga
muoyo-rī, ndingīreka mūtuīrie ūhoro harī niī, ūguo
nīguo Mwathani Jehova ekuuga.’ **4** “Nīūkūmatuīra ciira?
Nīūkūmatuīra ciira, wee mūrū wa mūndū? Nī ūndū
ūcio marūithie, ūmeere maūndū marī magigi marīa
meekagwo nī maithe mao, **5** ūmeere atīrī, ‘Mwathani
Jehova ekuuga ūū: Mūthenya ūrīa ndethuuriire Isiraeli-
rī, nīndehītire harī njiaro cia andū a nyūmba ya Jakubu
njoete guoko na igūrū, na ngīmeguūrīria kūu būrūri
wa Misiri. Ngīmeera njoete guoko na igūrū atīrī, “Niī
nī niī Jehova Ngai wanyu.” **6** Mūthenya ūcio ndehītire
ngīmeera atī nīngamaruta būrūri wa Misiri, ndīmatware
būrūri ūrīa niī ndīmacarīrie, būrūri ūrī būthi wa iria
na ūūkī, būrūri mūthaka gūkīra mabūrūri mothe. **7**
Na niī ngīmeera atīrī, “O ūmwe wanyu-rī, nīatigane na

mīhiano īyo mīūru mūikaraga mūcūthīrīrie, na mūtige gwīthaahia na mīhianano īyo ya būrūri wa Misiri. Nī nī niī Jehova Ngai wanyu.” **8** “No rīrī, nīmanemeire, makīaga gūūthikīrīria; matiatiganire na mīhiano īyo mīūru īrīa maikaraga macūthīrīrie, o na matiatiganire na mīhianano īyo ya būrūri wa Misiri. Nī ūndū ūcio ngiuga nīngūmaitīrīria mang’ūrī makwa, na ndīrute marakara nao marī o kūu būrūri wa Misiri. **9** No ngīka ūndū, nī ūndū wa rīitwa rīakwa nīguo rītigathaahio maitho-inī ma ndūrīrī icio maatūūranagia nacio, o icio cionire ngīonithania kūrī andū a Israeli na ūndū wa kūmaruta būrūri wa Misiri. **10** Nī ūndū ūcio ndaamatongoririe ngīmaruta būrūri wa Misiri, ngīmarehe werū-inī. **11** Nīndamaheire kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo na ngīmamenyithia mawatho makwa, nīgūkorwo mūndū ūrīa ūrīmaathīkagīra nīagatūūrio nīmo. **12** Ngīcooka ngīmahe Thabatū ciakwa irī kīmenyithia gatagatī gakwa nao, nīgeetha mamenyage atī niī Jehova nīndamatuire atheru. **13** “No rīrī, andū acio a Israeli nīmanemeire kūu werū-inī. Matiarūmīrīre kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo, na nīmaregire mawatho makwa, o na gūtuīka mūndū ūrīa ūmathīkagīra nīagatūūrio nīmo, na magīthaahia Thabatū ciakwa biū. Nī ūndū ūcio niī na niī ngiuga atīrī, nīngūmaitīrīria mang’ūrī makwa, ndīmaniinīre kūu werū-inī. **14** No ngīka ūndū nī ūndū wa rīitwa rīakwa, nīguo rītigathaahio maitho-inī ma ndūrīrī icio cieyoneire na maitho ngīmaruta kuo. **15** Ningī nīndehītire njoete guoko na igūrū o kūu werū-inī, ngiuga ndikamakinyia būrūri ūrīa ndaamaheete, būrūri

ür̄i būthi wa iria na üükī, na būrūri ür̄ia mwega gūkīra mabūrūri mothe; **16** Ndeekire üguo tondū nīmaregire mawatho makwa, na matiarūmīrīre watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, na nīmathaahirie Thabatū ciakwa. Nīgūkorwo ngoro ciao nīcieheanīte kūrī mīhianano īyo yao. **17** No rīrī, nīndamaiguīrīre tha, ngīaga kūmaananga kana kūmaniinīra kūu werū-inī. **18** Nīnderire ciana ciao irī kūu werū-inī atīrī, “Tigai kūrūmīrīra irīra cia watho wa maithe manyu, kana mūrūmīrīre mawatho mao, kana mwīthaahie na mīhianano yao. **19** Niī nī niī Jehova Ngai wanyu; rūmagīrīrai kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, na mūmenyagīrīre mawatho makwa. **20** Ikaragiai Thabatū ciakwa irī theru, nīguo ituīke kīmenyithia gatagatī gakwa na inyuī. Hīndī īyo nīmūkamenya atī niī nī niī Jehova Ngai wanyu.” **21** “No rīrī, ciana icio nīcianemeire: Itiarūmīrīre kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, o na kana ikīmenyerera kūrūmia mawatho makwa, o na gwakorwo mūndū ür̄ia ümathīkagīra nīagatūūrio nīmo, nīciathaahirie Thabatū ciakwa. Nī ūndū ūcio ngiuga nīngūciitīrīria mang’ūrī makwa, na ndūme marakara makwa maciūkīrīre kūu werū-inī. **22** No nīndagirīrīrie guoko gwakwa, na ngīka ūndū, nī ūndū wa rīitwa rīakwa nīguo rītigathaahio maitho-inī ma ndūrīrī icio cieyoneire ngīmaruta kuo. **23** Ningī nīndehītire harīo njoete guoko na igūrū kūu werū-inī, ngiuga atī nīngamahurunjīra ndūrīrī-inī, na nīmahaaganīrie mabūrūri-inī, **24** tondū matiathīkīre mawatho makwa, no nī kūrega maaregire kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīrwo na magīthaahia Thabatū

ciakwa, namo maitho mao makīrirīria mīhianano ya
maithe mao. **25** Ngīcooka ngīmarekereria irīra-inī iria
itaarī njega, na mawatho marīa matangīmatūūria; **26**
nīndarekire mathaahio nī ūndū wa iheo ciao, irī igongona
rīa mwana o wothe wa irigithathi, nīguo ndūme maiyūrwo
nī guoya mūnene, na mamenye atī nī nī niī Jehova.’
27 “Nī ūndū ūcio, wee mūrū wa mūndū, arīria andū
a Israeli, ūmeere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū:
Thīinī wa ūndū ūyū o naguo, maithe manyu nīmanumire
na ūndū wa kūndirika: **28** Rīrīa ndaamareehire būrūri
ūrīa ndeehītire atī nīngamahe, rīrīa moonire kīrima o
gīothe kīraihi kana mūtī o wothe warī na mathangū, hau
nīho maarutīre magongona mao, makīruta magongona
marīa maatūmire ndakare, na makīruta ūbumba wao
ūrīa mūnungi wega, o na magīitanga maruta mao ma
kūnyuu. **29** Hīndī ūyo ngīmooria atīrī: Gītūmi gīa kūndū
kūu gūtūūgīru mūthiiaga nī kī?” (Nakuo gwītagwo Bama
nginya ūmūthī.) **30** “Nī ūndū ūcio ūra andū a nyūmba
ya Israeli atīrī: ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga:
Anga nīmūgwīthaahia o ta ūrīa maithe manyu meekire,
na makīrirīria mīhiano yao mīūru? **31** Rīrīa mūkūruta
iheo cianyu, mūkaruta igongona rīa kūhītūkīthīria ariū
anyu mwaki-inī-rī, mūthiiaga na mbere na gwīthaahia
na mīhianano yanyu yothe o nginya ūmūthī. Niī no
ndīmwītīkīrie mūtuīrie ūhoro harī nī, inyuī andū a
nyūmba ya Israeli? Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-
itherū o ta ūrīa nī ūdūūraga muoyo, ndingīmwītīkīria
mūtuīrie ūhoro harī nī. **32** “Inyuī mugaga atīrī, “Ithū
tūkwenda gūtuīka ta andū a ūdūrīrī, ta kīrīndī kīa

mabūrūri ma gūkū thī, arā matungatagīra mītī na mahiga.” No maūndū marīa mwīciirītie gūtirī hīndī makaahinga. **33** Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa niī ndūrūaga muoyo, ngaamwathaga na guoko kūrī hinya, na guoko gūtambūrūkītio, na mang’ūrī maitanīrīrio. **34** Nīngamūrūta ndūrīrī-inī na guoko kūrī hinya, na guoko gūtambūrūkītio, o na mang’ūrī maitanīrīrio, ndīmūcookererie kuuma mabūrūri-inī marīa mwahurunjirwo. **35** Nīngamūrehe werū-inī wa ndūrīrī, na kūu nīkuo ngaamūtuīra ciira tūkīonanaga ūthīu kwa ūthīu. **36** O ta ūrīa ndaatuīrīre maithe manyu ciira kūu werū-inī wa būrūri wa Misiri-rī, ūguo noguo ngaamūtuīra ciira, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **37** Nīngamūrūmbūiya ngīmūhītūkīria rungu rwa rūthanju rwakwa, na nīngamūrehe ndīmuohanie na kīrīkanīro gīakwa. **38** Nīngamūtheria, ndīmwehererie andū arā aremi na arā manjūkagīrīra. O na gūtuīka nīngamaruta būrūri ūrīa matūrūaga-rī, matigatoonya būrūri wa Israeli. Hīndī īyo nīmūkamenya atī nī nī nī Jehova. **39** “No inyuī andū a nyūmba ya Israeli-rī, ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Thiīi mūndū o mūndū mūgatungatīre mīhianano yanyu! Ti-itherū thuutha ūcio, nīmūgathikīrīria na mūtigacooka gūthaahia rīitwa rīakwa itheru na iheo cianyu na mīhianano yanyu. **40** Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Nīgūkorwo kīrīma-inī gīakwa gītheru, kīrīma kīrīa kīraihi gīa Israeli, kūu būrūri ūcio nīkuo andū a nyūmba yothe ya Israeli makaandungatagīra, na kūu nīkuo ngaametīkīrīra. Kūu nīkuo ngaabatario nī maruta manyu na iheo cianyu iria njega, o hamwe

na magongona manyu mothe marĩa maamûre. **41**
Nĩngamwítikira ta mûrî ūbumba ūrî na mûtarariko mwega,
rîrîa ngamûruta ndûrîrî-inî, ndîmûcookererie kuuma
mabûrûri-inî marĩa mwahurunjirwo, na nîngeyonania
atî ndî mûtheru gatagatî kanyu maitho-inî ma ndûrîrî.
42 Hîndî ïyo nîmûkamenya atî niî nî niî Jehova, rîrîa
ngaamûcookia bûrûri wa Israeli, bûrûri ūrîa ndehîtire
njoete guoko na igûrû atî nîngaûhe maithe manyu. **43**
Mûrî kuu nîmûkarirkana mîtugo yanyu na ciîko ciothe
iria mwîthaahîtie nacio, na inyuî nîmûkeemena nî ūndû
wa ūuru ūrîa wothe mwaneeka. **44** Nîmûkamenya atî niî
nî niî Jehova, rîrîa ngaamwîka maûndû macio nî ūndû wa
rîitwa rîakwa, no ti kûringana na mîthiîre yanyu mîûru,
na mîtugo yanyu mîûru, na maûndû manyu mooru marĩa
mwîkaga, inyuî andû a nyûmba ya Israeli, ūguo nîguo
Mwathani Jehova ekuuga.” **45** Ningî kiugo kîa Jehova
gîkînginyîrîra, ngîrwo atîrî, **46** “Mûrû wa mûndû, roria
ûthiû waku mwena wa gûthini; hunjia ūhoro wa gûukîrîra
mwena wa gûthini, na ūrathe ūhoro wa gûukîrîra mûtitû
wa bûrûri ūcio wa mwena wa gûthini. **47** Íra mûtitû
ûcio wa mwena wa gûthini atîrî: ‘Igua kiugo kîa Jehova.
Üû nîguo Mwathani Jehova ekuuga: Ndî hakuhî gwakia
mwaki thîinî waku, naguo nîukaniina mîtî yaku yothe, ïrîa
mîigû nginya ïrîa mîumû. Rûrîrîmbî rûu rûtikahoreka, na
ûthiû o wothe kuuma mwena wa gûthini nginya mwena
wa gathigathini nîûgaacinwo nîruo. **48** Mûndû o wothe
nîakoona atî niî Jehova nî niî ndîwakîtie; ndûkahoreka.”
49 Hîndî ïyo ngiuga atîrî, “Hî! Mwathani Jehova. Maraaria

ūhoro wakwa, makoiga atīrī, ‘Githī to kwaria araaria na ngerekano?’”

21 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrwo atīrī:
2 “Mūrū wa mūndū, roria ūthiū waku Jerusalemu, na ūhunjie ūhoro wa gūūkīrīrwo kwa handū-harīa-haamūre. Ratha ūhoro wa gūūkīrīrwo kwa būrūri ūcio wa Israeli, 3 ūwīre atīrī, ‘Jehova ekuuga ūū: Nīngūūkīrīra. Nīngūcomora rūhiū rwakwa rwa njora kuuma njora-inī, na ngwehererie andū arīa athingu na arīa aaganu.
4 Tondū nīngūkwehereria andū arīa athingu na arīa aaganu-rī, rūhiū rwakwa rwa njora nīrūgacomorerwo mūndū o wothe kuuma mwena wa gūthini nginya mwena wa gathigathini. 5 Hīndī ūyo, andū othe nīmakamenya atī niī Jehova nī niī njomorete rūhiū rwakwa rwa njora kuuma njora-inī; rūtigacookio rīngī njora-inī.’ 6 “Nī ūndū ūcio, wee mūrū wa mūndū caaya! Caaīra mbere yao, ūrī mūthīmīku ngoro na ūrī na kīeha kīnene. 7 Na rīrīa magaakūūria atīrī, ‘Uracaaya nīkī?’ ūkameera atīrī, ‘Nī ūndū wa ūhoro ūrīa ūroka. Ngoro o yothe nīkaringīka, na guoko o guothe kwage hinya; roho o wothe nīkaringīka na iru o rīothe nīrikaregera o ta ūrīa maaī mereeraga.’ ūhoro ūcio nīūrooka! Ti-itherū, ūhoro ūcio nīūgekīka, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” 8 Nakīo kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīrwo atīrī: 9 “Mūrū wa mūndū, ratha ūhoro, uuge atīrī, ‘Mwathani ekuuga ūū: “Harī rūhiū rwa njora, harī rūhiū rwa njora, rūnooretwo rūkohīga, na rūgathūū rūkahenia, 10 rūnooretwo rūrī rwa kūūragana, na rūgathūū nīguo rūhenagie ta rūheni! “Anga nītūgagikenera mūthīgi wa ūthamaki wa mūrū

wakwa Juda? Rūhiū rūu rwa njora nīrūiraga mūthīgi o wothe ta ūcio. **11** “Rūhiū rūu rwa njora rūthuurītwo nīguo rūthūūo, nīguo rūnyiitagwo na guoko; nīrūnoore na rūgathūūo, na nīrūhaarīrio nīguo rūneanwo guoko-inī kwa mūūragani. **12** Rīra na ūgirīke, wee mūrū wa mūndū, nīgūkorwo nīrūūkīrīire andū akwa, o na rūgookīrīra athamaki othe a Isiraeli. Nīmaneanītwo rūhiū-inī rwa njora marī hamwe na andū akwa. Nī ūndū ūcio wīhūūre gīthūri. **13** “Ti-itherū kūgeranio nīgūgooka. Gūgaagīkara atīa angīkorwo mūthīgi ūcio wa ūthamaki wa Juda, ūrīa ūiragwo nī rūhiū rūu rwa njora ndūgathiī na mbere? Ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.’ **14** “Nī ūndū ūcio, wee mūrū wa mūndū-rī, ratha ūhoro, na ūhūūre hī. Naruo rūhiū rūu rwa njora ūreke rūringe maita meerī, o na nīrūringe maita matatū. Nī rūhiū rwa njora rwa kūūragana, nī rūhiū rwa njora rwa kūūragana kūnene, rūramahatīrīria na mīena yothe. **15** Nīgeetha ngoro iringīke, nao arīa magwīte maingīhe, nīnjigīte rūhiū rwa njora rwa kūūragana ihingo-inī ciao ciotle. Hī! Rūthondeketwo rūhenagie ta rūheni, rūnyiitītwo nīguo rūūragane. **16** Wee rūhiū rwa njora, temanga mwena wa ūrīo, na ningī ūtemange mwena wa ūmotho, na ūtemange kūrīa guothe ūūgī waku ūngīerekerio. **17** Nī o na niī-rī, nīngahūūra hī, namo mang’ūrī makwa mahūahūe. Nī niī Jehova njugīte ūguo.” **18** Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī, **19** “Mūrū wa mūndū, tema njīra igīrī cia kūgererwo nī rūhiū rwa njora rwa mūthamaki wa Babuloni, cierī ciumīte būrūri o ūmwe. Haanda rūūri harīa njīra yahūkīire ūrorete

itūūra inene. **20** Tema njīra īmwe īrīa rūhiū rūu rwa njora rūkaagerera rūgīthīi gūukīrīra Raba kūu kwa Aamoni, na īngī ya kūgerwo nīruo rūgīthīi gūukīrīra Juda hamwe na Jerusalemu kūu kūirigīre. **21** Nīgūkorwo mūthamaki wa Babuloni akaarūgama maahūkanīro ma njīra īyo, harīa njīra icio cierī ciahūkanīre, nīguo aragūrie: Akaahūthīra mīguī agīcuuka mītī, na ahooe kīrīra harī mīhianano yake, na arorithie ini. **22** Guoko-inī gwake kwa ūrīo, mūtī nīukagwīra Jerusalemu, kūrīa akaigithia mīgogo ya kūmomora rūirigo, na arute watho wa kūūraganwo, na kuugīrīrio mbugīrīrio ya mbaara, nayo mīgogo ya kūmomora īigwo īhingīrīirie ihingo, na aigithie kīhumbū, na gwakwo ngathī ndaaya cia mbaara cia gūteithia gūtharīkīra itūūra. **23** Úndū ūcio nīukoneka ta ūtarī wa ma kūrī andū arīa mehītīte atī nīmarīmwathīkagīra, nowe nīakamaririkania mahītia mao, acooke amanyiite mīgwate. **24** “Nī ūndū ūcio, Mwathani Jehova ekuuga ūū: ‘Tondū inyuī andū aya nīmūtūmīte mahītia manyu maririkanwo nī ūndū wa ūrīa ūremi wanyu wonekanīte, ūkaguūria mehia manyu makoneka maūndū-inī mothe marīa mwīkaga; nī ūndū nīmwīkīte ūguo-rī, nīmūkanyiitwo mīgwate. **25** “Wee mūthamaki ūyū wa Israeli, o wee mwaganu na ndūrīka, mūthenya waku nīmūkinyu, na ihinda rīaku rīa kūherithio rīgakinya mūthia. **26** Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ruta kīremba, na weherie tanji. Maūndū matigacooka gūikara ta ūrīa maatariī: Arīa anini nīmagatūūgīrio, nao arīa atūūgīrie nīmakanyihiio. **27** Nī mwanangīko! ū nī mwanangīko! Nīngarīanangithia! Rītigacookerero

nginya hīndī īrīa ūcio mwene rīo agooka; ūcio nīwe ngaarīneana kūrī we.’ **28** “Nawe mūrū wa mūndū, ratha ūhoro, uuge atīrī, ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga ūhoro-inī ūkoniī Aamoni na irumi ciao: ““Harī rūhiū rwa njora, harī rūhiū rwa njora, rūcomoretwo rūūragane, na rūthūūītwo rūrī rwa kūniinana, na rwakūhenia ta rūheni! **29** O na gūkorwo nī kūrī cioneki cia maheeni igūkonīī, na ūragūri wa maheeni ūgūkonīī-rī, nīrūkaigīrīrwo ngingo cia arīa aaganu, arīa marī a kūragwo, arīa mūthenya wao ūkinyīte, o acio ihinda rīao rīa kūherithio rīkinyīte mūthia. **30** Cookia rūhiū njora thīnī. Urī kūu wee wombīirwo, o kūu būrūri-inī ūcio wa maithe manyu, nikuo ngaagūtuīra ciira. **31** Nīngagūtīrīria mang’ūrī makwa, na ngūkīrīre na mīhūmū ya marakara makwa mahiū; nīngakūneana moko-inī ma andū matarī tha, andū ohīgīrīru na kūniinana. **32** Wee ūgaatuīka ngū cia gwakia mwaki ūcio, nayo thakame yaku īgaifīrwo kūu būrūri waku, ndūgacooka kūririkanwo; nīgūkorwo nī Jehova nī nīj njarītie.””

22 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīrwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, nīkūrītuīra ciira? Nīūgūtuīra ciira itūura rīrī inene rīitithagia thakame? Nī ūndū ūcio rīonie maūndū marīa mothe rīkaga marī magigi, **3** ūrīrīre atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Wee itūura inene rīrīa rīrehithagīria mūtino nī ūndū wa gūitithia thakame kūu thīnī warīo, na rīgethaahia nī ūndū wa gūthondeka mīhianano, **4** nīūlītītie nī ūndū wa thakame īrīa ūtītie, na nīūthaahītīo nī mīhianano īrīa ūthondekete. Nīūtūmīte matukū maku makinye mūthia, o naguo mūthia wa mīaka

yaku nīmūkinyu. Nī ūndū ūcio nīngatūma ūtuīke kīndū kīmeneku harī ndūrīrī, na kīndū gīa gūthekererwo nī mabūrūri macio mothe. **5** Andū arīa marī gūkuhī na arīa marī kūraya nīmagakūnyūrūragia, wee itūūra rīrī inene ūrī ngumo njūru, na ūkaiyūra ngūrī. **6** “Ta rora ūrīa o ūmwe wa athamaki a Isiraeli arīa marī thīinī waku ahūthagīra hinya wake ūūru agītithia thakame. **7** Nīmagithītie ithe wa ciana o na nyina gītīo marī kūu thīinī waku; na marī thīinī waku nīmahinyīrīrie ageni na makanyariira mwana ūrīa ūkuīrīirwo nī ithe, o na mūtumia wa ndigwa. **8** Wee-rī, nīnūyararīte indo ciakwa iria nyamūre, o na ūgathaahia Thabatū ciakwa. **9** Kūu thīinī waku nī kūrī andū maiganagīrīra igenyo, na mendete ūiti wa thakame; na thīinī waku nī kūrī andū marīīaga irio mahooero ma irīma-igūrū, na mageeka cīko cia ūūra-thoni. **10** Nī kūrī andū thīinī waku mataheaga ūrīrī wa maithe mao gītīo; na thīinī waku nī kūrī andū mathūkagia atumia nī ūndū wa gūthīi nao mahinda-inī mao ma mweri, ihinda-inī rīrīa marī na thaahu. **11** Kūu thīinī waku nī kūrī mūndū wīkaga maūndū marī magigi na mūtumia wa mūndū ūrīa ūngī, nake ūngī ndangīconoka agīthūkia mūtumia wa mūriū, ūngī nake agathūkagia mwarī wa nyina, o ūcio mwarī wa ithe. **12** Andū maamūkagīra mahaki marī thīinī waku nīguo maite thakame; wee ūrī mūrīa-ng'ūrū, na nīwamūkagīra uumithio mūkīru, na ūkoona uumithio ūtarī kīhooto kuuma kūrī andū arīa angī na njīra ya ūhahanyi. Wee nīrīganīrwo nī niī, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **13** “Ti-itherū nīngahūra hī nī ūndū wa uumithio ūcio wonete ūtarī wa kīhooto, na nī ūndū wa

thakame ūrīa ūitithītie kūu thīinī waku. **14** Mūthenya ūrīa ngaakūherithia-rī ūmīrīru waku nī̄getiiria, kana moko maku magīe na hinya? Niī Jehova nī nī̄ njarītie ūhoro ūcio, na nī nī̄ ngaawīka. **15** Nīngakūharaganīria ndūrīrī-īnī, na ngūhurunjīre mabūrūri-inī; na nīngakinyia thaahu waku mūthia. **16** Hīndī ūrīa wee ūgaakorwo ūthaahīte maitho-inī ma ndūrīrī, nī̄kamenya atī nī nī̄ nī̄ Jehova.”

17 Ningī kiugo kīa Jehova gīkīnginyīrīra, ngīrwo atīrī:

18 “Mūrū wa mūndū, harī nī̄-rī, andū a nyūmba īno ya Isiraeli matuīkīte o ta gīko kīrīa gītigaraga rīrīa cuuma ūratherio na mwaki wa ūturi; acio othe matuīkīte o ta gīcango, na ibati, na kīgera, o na ngocorai marī mwaki-inī wa ūturi. O no ta gīko kīrīa gītigaraga rīrīa betha ūratherio na mwaki wa ūturi. **19** Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga atīrī: ‘Tondū inyuathe nīmūtuīkīte gīko kīrīa gītigaraga rīrīa cuuma ūratherio na mwaki wa ūturi, nīngamūcookanīrīria kūu Jerusalemu. **20** O ta ūrīa andū macookanagīrīria betha, na gīcango, na kīgera, na ngocorai, o na ibati icua-inī rīa mwaki nīguo itwekio na mwaki mūhiū-rī, ūguo nīguo o na nī̄ ngaamūcookanīrīria ndī na marakara na mang’ūrī, na ndīmūkie kūu thīinī wa itūūra inene ndīmūtwekerie kuo. **21** Nīngamūcookanīrīria na ndīmūhurutīre na mang’ūrī makwa mahiū, na inyuī nīmūgatwekerio o kūu thīinī warīo. **22** O ta ūrīa betha ūtwekagīrio icua-inī rīa mwaki, ūguo noguo o na inyuī mūgaatwekerio kūu thīinī warīo, na inyuī nīmūkamenya atī nī̄ Jehova nī nī̄ ndīmūitīrīirie mang’ūrī makwa.”

23 O rīngī kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **24** “Mūrū wa mūndū, ūra būrūri ūcio atīrī, ‘Wee-

rī, ūrī būrūri ūkoretwo wagīte mbura kana rūthuthuū, mūthenya ūrīa wa mang'ūrī.’ **25** Nī kūrī na ndundu ya gūukanīrīra ya anene akuo marī thīinī waguo, nao matariī ta mūrūūthi ūkūrarama ūgītambuura kīrīa ūnyiitīte; marīaga andū, na magakuua mīthithū na indo cia goro, na magatūma kūgīe na atumia aingī a ndigwa thīinī waguo. **26** Athīnjīri-Ngai akuo mahūthagīra hinya makiuna watho wakwa, na magathaahia indo ciakwa iria nyamūre; matikūūranaga indo iria nyamūre na iria itarī nyamūre; marutanaga atī gūtirī ngūūrani ya indo irī thaahu na iria itarī thaahu; na mahingaga maitho matikamenyerere Thabatū ciakwa, nīguo ngarumagwo gatagatī-inī kao. **27** Anene akuo arīa marī kuo matariī ta njūūi igītambuura kīrīa inyiitīte; maitaga thakame na makooraga andū, nīguo megwatīre uumithio ūrīa ūtagīrīre. **28** Anabii akuo mamahakagīra cīko icio coka mwerū, na njīra ya kūmoonera cioneki cia maheeni, na ūragūri wa maheeni. Moigaga atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū’, o rīrīa Jehova atarī ūndū oigīte. **29** Andū a būrūri ūcio mahūthagīra ūhahanyi na ūtunyani; mahinyagīrīria athīni na abatari, na makanyariira andū a kūngī, makamaagithia kīhooto. **30** “Ndaacaririe mūndū thīinī wao ūngīaka rūthingo na arūgame mbere yakwa mwanya-inī, agitīre būrūri ūcio, nīguo ndikaūniine o kūūniina, no ndiigana kuona o na ūmwe. **31** Nī ūndū ūcio nīngamaitīrīria mang'ūrī makwa, na ndīmaniine na marakara makwa mahiū, na ndīmacookererie maūndū marīa mothe mekīte, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

23 Kiugo kĩa Jehova nĩkĩanginyĩrĩire, ngĩirwo atĩrĩ: 2

“Mûrũ wa mündũ, nĩ kwarĩ na andũ-a-nja eerĩ, airĩtu a nyina ūmwe. 3 Nîmatuikire ahûuri maraya kuu bûrûri wa Misiri, makîambîrîria ūmaraya kuuma marî ethî. Marî kuu bûrûri-inî ūcio nîmahutagio nyondo, na makahambatwo ithûri cia ūirîtu wao. 4 Ûrĩa mûkûrû eetagwo Ohola, nake mwarî wa nyina eetagwo Oholiba. Maarî akwa, nao magîciara aanake na airîtu. Ohola nîwe Samaria, nake Oholiba nîwe Jerusalemu. 5 “Ohola nîahûûraga ūmaraya o na arî wakwa; nake nîeriragîria endwa ake, na nîo andû a Ashuri, o acio maarî njamba cia ita 6 mehumbîte nguo cia rangi wa bururu, na aathani na anene a ita, acio othe maarî andû ethî ciîrorerwa, o arîa maathiiaga mahaicîte mbarathi. 7 Nîneanire ta mûmaraya harî andû othe arîa atîku thîinî wa Ashuri, na agîithaahia na mîhianano yothe ya mündû o wothe ūrîa eeriragîria. 8 Ndaatiganire na ūmaraya ūcio aambîrîirie arî bûrûri wa Misiri, rîrîia andû maakomaga nake arî mwîthî na makahambataga gîthûri kĩa ūirîtu wake, o na magîkîrîrîria kûhûûra ūmaraya nake. 9 “Nî ūndû ūcio ngîmûneana harî endwa ake, nîo andû a Ashuri o acio eeriragîria. 10 Nîmamûrutire nguo, makîmûtunya ariû na aarî ake, na makîmûûraga na rûhiû rwa njora. Nîatuikire wa kuunagwo thimo gatagatî-inî ka andû-a-nja, nake nî aaherithirio. 11 “Mwarî wa nyina Oholiba nîeyoneire maûndû macio, no merirîria-inî make o na ūmaraya-inî wake nîeekire mîtugo mîaganu gûkîra mwarî wa nyina. 12 O nake nîeriragîria andû a Ashuri, arîa maarî aathani na anene a ita, na njamba cia ita ciîhumbîte

nguo irī riiri, o arīa maathiiaga mahaicīte mbarathi,
acio othe maarī andū ethī ciīrorerwa. **13** Nīndonire
atī o nake nīethaahītie; eerī maathiiaga na mīthiīre
īhaanaine. **14** “No rīrī, we nīakīrīrīrie kūhūūra ūmaraya.
Nīoonire arūme makururītwo rūthingo-inī, nayo yarī
mīhiano ya Akalidei īkururītwo na rangi mūtune, **15**
meeohete mīcibi njohero na iremba mītwe icunjuurīte;
othe monekaga mahaana ta atwarithia a ngaari cia
mbarathi cia ita a Babuloni, andū a gūciarīrwo Kalidei.
16 O rīrīa aamoonire, nīamerirīrie, akīmatūmīra andū
kūu Kalidei. **17** Ningī andū a Babuloni magīuka kūrī we,
kūu kīrīrī-inī kīa wendo, nao makīmūthaahia nī ūndū
wa merirīria mao. Thuutha wa gūthaahio nīo, agītigana
nao, akīira ngoro nīo. **18** Rīrīa aathiire na mbere na
ūmaraya wake atekūhitha, na akīguūria njaga yake, nī
na nī nīndatiganire nake ngīmūmena, ngītigana nake o
ta ūrīa ndaatiganire na mwarī wa nyina. **19** No rīrī, we
aakīrīrīrie kūhūūra ūmaraya aaririkana matukū marīa
aarī mwīthī, rīrīa aarī mūmaraya kūu būrūri wa Misiri.
20 Arī kūu, akīrirīria endwa ake, arīa ciīga ciao ciatariī
ta cia ndigiri, na hinya wao wa ūndūrūme woimaga ta
wa mbarathi. **21** Nī ūndū ūcio ūkīrirīria ūūra-thoni wa
wīthī waku, rīrīa wahambatagwo gīthūri na ūkahutio
nyondo ciaku cia ūirītu ūrī kūu būrūri wa Misiri. **22** “Nī
ūndū ūcio, wee Oholiba, Mwathani Jehova ekuuga ūū:
Nīngarahūra endwa aku magūūkīrīre, acio watiganire
nao ūkīmamena, ndīmarehe magūūkīrīre kuuma mīena
yothe, **23** andū a Babuloni na Akalidei othe, na andū
a kuuma Pekodi, na Shoa, na Koa, marī hamwe na

andū a Ashuri othe, aanake arĩa ciirorerwa, arĩa othe matuĩtwo abarũthi na anene a ita, na anene a ngaari cia mbarathi cia ita na andū arĩa marĩ igweta inene, nao othe mathiiaga mahaicite mbarathi. **24** Nĩmagagũükirĩra marĩ na matharaita, na ngaari cia mbarathi cia ita, na makaari, na marĩ na kĩrindĩ kĩing; nao mabange magũükirĩre kuuma mĩena yothe, marĩ na ngo iria nene na iria nini, na mekiriite ngubia cia kigerä mítwe. Nĩngaküneana kürĩ o ūherithio, nao nĩmagaküherithia kuringana na ūrĩa matuuanagira ciira. **25** Nĩngerekeria marakara makwa ndĩ na ūiru ngüükirĩre, nao nĩmagaküherithia marĩ na marakara manene. Nĩmagagütinia maniürũ na matũ, nao andū anyu arĩa magaatigara nĩmakaniinwo na rühiü rwa njora. Magaataha ariū anyu na aarĩ anyu, nao arĩa anyu magaatigara nĩmakaniinwo na mwaki. **26** Ningĩ nĩmagaküruta nguo na makuue mathaga maku marĩa mega. **27** Nĩ ūndū ūcio nĩnganiina ūura-thoni na ūmaraya ūrĩa wee waambiririe ūrĩ kuu büruri wa Misiri. Ndükarora maündū macio ūmeriririe, kana ūririkane büruri wa Misiri rĩngi. **28** “Nigukorwo Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ndĩ hakuhĩ güküneana kürĩ acio ūthuire, ngüneane kürĩ acio wamenire ūkímahutatira. **29** Magaaküherithia marĩ na rüthüuro, na magütunye indo ciaku ciothe iria ūnogeire. Magaagütiga njaga, ūrĩ ūtheri, nacio thoni cia ūmaraya waku nĩikaguürío. Naguo ūura-thoni na ūmaraya waku. **30** nício iküreheire maündū macio, nigukorwo níweriririe ndürirĩ icio, na ügithaaiahia na mihianano yacio. **31** Wee ūrümíriire mithiire ya mwarĩ wa nyükwa; nĩ ūndū ūcio nĩngakünengera gikombe gjake ūkinyiite na guoko

gwaku. **32** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Wee ūkaanyuīra gīkombe kīa mwarī wa nyūkwa, gīkombe kīnene na kīriku; nīgīkarehe kīnyararo na itheko, nīgūkorwo nīkīiyūrīru mūno. **33** Wee nīukaiyūrwo nī ūrīu na kīeha, gīkombe kīu kīa mwanangīko na ihooru, gīkombe kīu kīa mwarī wa nyūkwa Samaria. **34** Ūgaakīnyuīra na ūkīinīkīrīre; ūgaakīringithia thī, kīenyūkange icere, na wītarūrange nyondo. Nī niī njarītie ūhoro ūcio, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **35** “Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kuona atī wee nīriganīirwo nī niī na ūkanjikia na thuutha waku, no nginya ūcookererwo nī maciaro ma ūūra-thoni waku na ūmaraya waku.” **36** Jehova aanjīrīre afīrī: Mūrū wa mūndū, nīūgūtuīra Ohola na Oholiba ciira? Nī ūndū ūcio marūithie nī ūndū wa mītugo yao īrī magigi, **37** nīgūkorwo nīmatharītie, namo moko mao maiyūrīte thakame. Matharītie na mīhianano yao; o na makamīrutīra ciana ciao magongona, iria manjīrīre, ituīke irio ciayo. **38** O na ningī ūndū ūngī manjīkīte nī ūyū: Ihinda o rīu nīmathaahirie handū-hakwa-harīa-haamūre, na magīthūkia Thabatū ciakwa. **39** Mūthenya o ro ūcio maarutire ciana ciao igongona kūrī mīhianano yao-rī, noguo maatoonyire handū-hakwa-harīa-haamūre na makīhathaahia. Ūguo nīguo meekire thīnī wa nyūmba yakwa. **40** “O na ningī magītūmanīra arūme arīa mookire kuuma kūraya, na hīndī īrīa maakinyire, mūgīīthamba nī ūndū wao, na mūkīihaka rangi maitho, na mūkīīgemia na mathaga. **41** Ningī mūgīikarīra ūrīrī warītwo na ūkagemo mūno, na hau mbere yaguo hakaigwo metha īrīa mwaigagīrīra ūbumba na maguta marīa maarī makwa.

42 “Nake niarigiicīrio nī kīrīndī kīngī kīanegenaga gītekūmaka; andū a Sabea makīrehwo kuuma werū-inī, marī hamwe na gīkundi kīa andū matarī igweta, nao magīkīra mūtumia ūcio na mwarī wa nyina bangiri moko, na makīmekīra tanji thaka mītwe. **43** Ningī ngīaria ūhoro wa ūcio waniinītwo hinya nī ūtharia, ngiuga atīrī, ‘Rīu nīmarekwo mamūhūthīre ta mūmaraya, nīgūkorwo ūguo nīguo atariī.’ **44** Nao magīkoma nake. O ta ūrīa arūme makomaga na mūmaraya, ūguo nīguo maakomire na andū-a-nja acio maagīte thoni, nao nīo Ohola na Oholiba. **45** No andū arīa athingu nīmakamaherithia na iherithia rīa andū-a-nja arīa matharagia na magaitithia thakame, tondū nīmatharagia, na moko mao maiyūrīte thakame. **46** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mareherei kīrīndī kīmookīrīre, na mūmaneane maguoyohithio na matahwo. **47** Kīrīndī kū nīgīkamahūura na mahiga nyuguto na kīmatemange na hiū ciao cia njora; gīkooraga aanake na airītu ao, na gīcine nyūmba ciao. **48** “Nī ūndū ūcio nīnganiina ūūra-thoni kū būrūri ūcio nīguo andū-a-nja othe makaanio, matikaneke maūndū ma ūtharia ta inyuī. **49** Inyuī nīmūkaherithio nī ūndū wa ūūra-thoni wanyu, na mūcookererwo nī maciaro ma mehia manyu ma kūhooya mīhianano. Na inyuī hīndī īyo nīmūkamenya atī niī nī niī Mwathani Jehova.”

24 Mwaka-inī wa kenda, mūthenya wa ikūmi wa mweri wa ikūmi, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīirwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, andīka mūthenya wa ūmūthī nī tarīki ciigana, o ūyū wa ūmūthī, tondū mūthenya ūyū wa ūmūthī mūthamaki wa Babuloni nīarigiicīrie

Jerusalemu. **3** Arīria andū aya a nyūmba īno nemi na ngerekano, ūmeere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Hagīra nyūngū ya kūruga; mīhagīre na ūmīitīrīre maaī.

4 Īkīra icunjī cia nyama thīinī wayo, icunjī ciothe iria njega, ta cia kūgūrū na guoko. Mīiyūrie na mahīndī marīa mega mūno; **5** oya nyamū īrīa njega mūno rūrūru-īnī. Igīrīra ngū rungu rwayo nī ūndū wa mahīndī; reke ītherūke, namo mahīndī mahīire o kūu thīinī wayo. **6** “Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Kaī itūūra rīu inene rīitithagia thakame rīrī na haro-ī, o na nyūngū īyo īrī na mūcura, īrīa gīkūrī kīayo gītangīthiral! Mīonorie kīrung’o, o kīrung’o, itegūcuukīrwo mītī. **7** “Nīgūkorwo thakame īrīa rīitithītie īrī o thīinī warīo: Rīamīitire o kūu rwaro-inī rwa ihiga itheri; rītiamīitire tīri-inī, harīa rūkūngū rūngīamīthikire. **8** Nīgeetha njarahūre mang’ūrī na ndīrīhīrie-rī, ndaitire thakame yarīo rwaro-inī rwa ihiga itheri, nīguo ndīgathikwo. **9** “Nī ūndū ūcio, ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: “Kaī itūūra rīu inene rīitithagia thakame rīrī na haaro-ī! O na nī nīngacookanīrīria ngū hība ndaaya na igūrū. **10** Nī ūndū ūcio iganīrīra ngū, na wakie mwaki. Ruga nyama icio wega, na ūtukanie na indo cia gūcamia wega; namo mahīndī ūreke macure. **11** Ningī ūhagīre nyūngū īyo theri makara-inī, nginya īhiūhe na gīcango kīayo gītunīhe, nīguo gīko kīayo gītweke, na gīkūrī kīayo gīcinwo, gīthire. **12** Nīkīremete njīra ciothe; gīkūrī kūu kīayo ti kīrute, o na gīcinwo na mwaki. **13** “Rīu-rī, gīko gīaku nī ūūra-thoni. Tondū ngeretie gūgūtheria, no wee ndūngīthera gīko gīaku, wee ndūngīthera rīngī nginya mang’ūrī makwa ma

gūgūūkīrīra makahūahūa. **14** “Ni Jehova nīnjarītie. Ihinda nīkinyu njike ūndū. Ndikerigīrīria; na ndikaiguanīra tha kana ndīricūkwo. Ügaatuīrwo ciira kūringana na mītugo yaku, na ciīko ciaku, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **15** Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrwo atīrī: **16** “Mūrū wa mūndū, atīrī, ndī hakuhī gūkwehereria kīrīa gīkenagia maitho maku mūno na igūtha o rīmwe. No rīrī, ndūgacakae kana ūrīre, o na kana ūite maithori. **17** Caaya ūkirīte; tiga kūrīrīra ūcio ūkuīte. Ikara wīohete kīremba mūtwe na wīkīrīte iraatū magūrū; ndūkehumbrīre kanua kana ūrīe irio cia mūtugo wa hīndī ya macakaya.” **18** Nī ūndū ūcio ngīrooka kwarīria andū rūciinī, na hwaīnī ūcio mūtumia wakwa agīkua. Rūciinī rūrū rūngī ngīika o ta ūrīa ndaathītwo njike. **19** Nao andū acio makīnjūūria atīrī, “Kaī ūtangītwīra ūhoro wa maūndū maya na ūrīa matūkonī?” **20** Nī ūndū ūcio ngīmeera atīrī, “Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrwo atīrī: **21** ūra andū a nyūmba ya Isiraeli atīrī, ‘Ūū nīguo Mwathani Jehova ekuuga: Ngirie gūthaahia handū-hakwa-harīhaamūre, hau gīkarō kīa hinya kīrīa mwītīīaga nakīo, o kū gīkenagia maitho manyu, kīrīa mwendete. Ariū na aarī anyu arīa mwatigire na thuutha makaaniinwo na rūhiū rwa njora. **22** Na inyuī nīmūgeeka o ta ūguo niī njikīte. Mūtikehumbrīra kanua kana mūrīe irio cia mūtugo wa hīndī ya macakaya. **23** Nīmūgaikara mwīohete irembo mītwe na mwīkīrīte iraatū magūrū. Mūtigacakaya kana mūrīre, no nīmūkahwererekera tondū wa mehia manyu na mūcaayage thīinī wanyu. **24** Ezekiel agaatuīka rūrī harī inyuī; mūgeeka o ta ūguo we ekīte. Hīndī ūrīa

maündū macio mageekika-rī, nīrīo mūkaamenya atī nī
nī niī Mwathani Jehova.’ 25 “Nawe mūrū wa mūndū,
mūthenya ūrīa ngeeheria gīikaro kīao kīa hinya, gīkeno
kīao na riiri wao, na kīndū kīrīa gīkenagia maitho mao,
na wendi wa ngoro ciao, na aanake na airītu ao o nao, 26
mūthenya ūcio mūndū ūrīte kwao nīagakūrehera ūhoro.
27 Hīndī īyo kanua gaku nīgagatumūka; nīukaria nake, na
ndūgacooka gūkira. Nī ūndū ūcio wee ūgaatuīka rūrī
harīo, nao nīmakamenya atī nī nī niī Jehova.”

25 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīriire ngīirwo atīrī: 2
“Mūrū wa mūndū, erekeria ūthiū waku harī Aamoni, na
ūmarathīre ūhoro wa kūmookīrīra. 3 Meere atīrī, ‘Iguai
kiugo kīa Mwathani Jehova. Ūū nīguo Mwathani Jehova
ekuuga: Tondū nīmuoigire, “Aha!” Igūrū rīa harīa-hakwa-
haamūre hīndī ūrīa haathaahirio, o na igūrū rīa būrūri wa
Israeli rīrīa wanangirwo, na ningī igūrū rīa andū a Juda
hīndī ūrīa maatahirwo-rī, 4 nī ūndū ūcio nīngūmūneana
kūrī andū a kūu irathīro mūtuīke kīndū kīao. Nīmagaaka
kambī ciikaro ciao na mambe hema ciao, thīinī wanyu;
nīmakaarīa matunda manyu, na manyue iria rīanyu. 5
Nīngagarūra Raba gūtuīke ūrīithio wa ngamīira, nakuo
Amoni gūtuīke gwa kwarahwo nī ng’ondu. Hīndī īyo
nīmūkamenya atī nī nī niī Jehova. 6 Nīgūkorwo ūū nīguo
Mwathani Jehova ekuuga: Tondū inyuī nīmūhūrīte hī
na mūkaringithia makinya manyu thī, mūgīkenagīrīra
būrūri wa Israeli mūrī na rūmena ruothe rwa ngoro
cianyu, 7 nī ūndū ūcio nīngamūtambūrūkīria guoko
gwakwa, ndīmūūkīrīre na ndīmūneane mūtahwo nī
ndūrīrī. Nīngamweherania na ndūrīrī, na ndīmūniine

mabürūri-inī. Nīngamwananga, na inyuū nīmūkamenya atī niī nī niī Jehova.” **8** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: ‘Tondū Moabi na Seiru moigire atīrī, ‘Ta rora, nyūmba ya Juda ītuīkīte o ta ndūrīrī iria ingī ciōthe,’” **9** nī ūndū ūcio nīngaguūria rūbaru rwa Moabi, nyambīrīrie na matūura makuo ma mīhaka-inī, na nīmo Bethi-Jeshimothu, na Baali-Meoni, na Kiriathaimu, na nīmo monagwo marī riiri wa bürūri ūcio. **10** Nīnganeana Moabi hamwe na Aamoni moko-inī ma andū a Irathīro matuīke indo ciao, nīgeetha Aamoni acio matikanaririkanwo ndūrīrī-inī; **11** na niī nīngaherithia Moabi. Hīndī īyo nīmakamenya atī niī nī niī Jehova.” **12** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: ‘Tondū Edomu nīerīhīrie harī nyūmba ya Juda na agītuīka mūhītia mūno nī ūndū wa gwīka ūguo-rī, **13** nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Nīngatambürükia guoko gwakwa njūkīrīre Edomu na njūrage andū akuo na mahiū mao. Nīngakwananga, na kuumu Timani nginya Dedani, nīmakoragwo na rūhiū rwa njora. **14** Nīngerīhīria harī Edomu na guoko kwa andū akwa Isiraeli, nao nīmageeka Edomu kūringana na marakara makwa na mang’ūrī makwa; nīmakamenya kwīrīhīria gwakwa, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **15** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī; ‘Tondū Afilisti nīmekire maūndū ma kwīrīhīria, na makīrīhīria marī na rūmena ngoro-inī ciao na marī na muku wa matukū maingī magītua atī nīmekwananga Juda, **16** nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ngirie gūtambürükia guoko gwakwa njūkīrīre Afilisti, na nīngeheria Akerethi na nyanange arīa matigaire ndwere- inī cia iria. **17** Nīngerīhīria harī na rīrīhīria inene na

ndimaherithie ndī na mang'ūrī. Hīndī īyo nīmakamenya atī niī nī niī Jehova, hīndī īrīa ngeerīhīria harīo.”

26 Mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe, mūthenya wa mbere wa mweri, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīriire, ngīrwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, tondū Turo riugīte atīrī ūhoro wa Jerusalemu, ‘Aha! Kīhingo gīa gūtoonya kwa ndūrīrī nīkiunange, na niī ngahingūrīrwo mīrango yarīo; rīu tondū nī kwanangītwo-rī, nīngūgaacīra,’ **3** nī ūndū ūcio Mwathani Jehova oigīte ūū: Nīngūgūkīrīra wee Turo, na nīngarehe ndūrīrī nyingī igūukīrīre, ta iria rīgīkia makūmbī marīo na igūrū. **4** Nīmakananga thingo cia Turo, na mamomore mīthiringo yarīo īrīa mīraihi na igūrū; nīngate kagoto karīo na ndīgūtue rwaro rwa ihiga itheri. **5** Kūu iria-inī gūgaatuīka kūndū gwa gūtambūrūkīria nga cia gūtega thamaki, nīgūkorwo ūhoro ūcio nī niī njarītie, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. Narīo itūūra rīu rīgaatuīka rīa gūtahwo nī ndūrīrī, **6** nakuo kūndū kwarīo kūrīa gūtūūragwo kūu būrūri-thīnī nīgūkaniinwo na rūhiū rwa njora. Hīndī īyo nīmakamenya atī niī nī niī Jehova. **7** “Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kuuma mwena wa gathigathini nīngarehe Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni, mūthamaki wa athamaki, okīrīre Turo arī na mbarathi, na ngaari cia ita, na ahaici a mbarathi, na mbūtū nene ya ita. **8** Nīakananga kūndū gwaku gwa gūtūūrwo kūu būrūri-inī na rūhiū rwa njora, na arute wīra wa gūkūrigiicīria, agūukīrīre, aakithie ihumbu nginya thingo-inī ciaku, na ambararie ngo ciake agūukīrīre. **9** Nīakoonereria nditi ya mīgogo amomore thingo ciaku, na amomore mīthiringo yaku īrīa mīraihi

na igūrū na indo ciake cia mbaara. **10** Mbarathi ciake igaakorwo irī nyingī ūū atī nīigagūthika na rūkūngū. Thingo ciaku nīikainaina nī ūndū wa inegene rīa mbarathi cia mbaara, na makaari, na ngaari cia ita hīndī ūrīa agaatoonyera ihingo-inī ciaku ta ūrīa andū matoonyaga itūūra inene ūrīa thingo imomoretwo. **11** Mahūngū ma mbarathi ciake nīmakaranga njīra ciaku ciothe; nīakooraga andū aku na rūhiū rwa njora, nacio itugī ciaku cia hinya nīkaagūa thī. **12** Nīmagagūtaha ūtonga waku na magūtunye indo ciaku cia wonjoria; nīmakamomora thingo ciaku na matharie nyūmba ciaku iria njega, na maikie mahiga maku, na mbaū, o na kagoto iria-inī. **13** Nīngakinyia inegene rīa nyīmbo ciaku mūthia, na mūgambo wa inanda ciaku cia mūgeeto ndūkaiguuo rīngī. **14** Nīngatūma ūtuīke rwaro rwa ihiga itheri, na nīūgatuīka handū ha gūtambūrūkīrio nga cia gūtega thamaki. Ndūgacooka gwakwo rīngī, nī ūndū nīi Jehova nī nīi njarītie ūhoro ūcio, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **15** “Mwathani Jehova ekwīra Turo atīrī: Mabūrūri marī marī ndwere-inī cia iria githī matikainaina nī mūrurumo wa kūgūa gwaku, hīndī ūrīa arīa magurarītio magaacaaya, nayo njūragano yūraganwo thīnī waku? **16** Ningī anene othe arīa marī ndwere-inī cia iria nīmakehera itī-inī ciao cia ūnene, na marute nguo ciao iria ndaaya, na marute nguo ciao iria ng’emie. Mahumbītwo kīmako, magaikara thī makīinainaga mahinda mothe, maguoyohetio nīwe. **17** Hīndī ūyo nīmakoerera icakaya rīgūkonī, makwīre atīrī: “Kaī ūrī mwanange-ī, o wee itūūra ūrī igweta, o wee watūūragwo nī andū arīa maathiiaga iria-inī-ī!

Wee n̄we warī na ūhoti kūu iria-inī, wee na atūūri aku; n̄watūmaga arīa othe maatūūraga kuo manyiitwo n̄ guoya. **18** Rīu-rī, mabūrūri marīa marī ndwere-inī cia iria n̄makainaina müthenya wa kūgūa gwaku; icigīrīra cia iria-inī n̄ikamakio n̄ kūmomoka gwaku.’ **19** “Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Hīndī īrīa ngaatūma ūtuīke itūūra inene rītiganīrio, ūhaane ta matūūra manene marīa matatūūragwo, na hīndī īrīa ngaareka ūriku wa iria ūkūhumbīre, naguo ūingī wa maaī marīo ūgūthike-rī, **20** hīndī īyo n̄guo ngaagūkūrūkia hamwe na arīa maikūrkagio irima-inī harī andū arīa a tene. Nīngatūma ūtūūre mūhuro wa thī, ta kūndū kūrīa gūtūūrīte gūkirīte ihooru o kuuma tene, hamwe na arīa maikūrkagio irima-inī, nawe ndūgacooka kana ūikare gūkū būrūri-inī wa arīa marī muoyo. **21** Nīngatūma ūrīkīrīrie na kīmako kīnene, nawe ndūgacooka kuonwo rīngī. Ūgaacaragio na ndūgacooka kuoneka, ūguo n̄guo Mwathani Jehova ekuuga.”

27 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīirwo atīrī, **2** “Mūrū wa mūndū, cakaya nī ūndū wa Turo. **3** īra Turo, itūūra rīu rīrī itoonyero-inī rīa iria, rīu rīonjoranagia na andū a ndwere-inī nyingī cia iria atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ū: “Uugaga atīrī, wee Turo, “Nīi thakarīte ngarīkia.” **4** Wathani waku warī o kūu iria gatagatī; aaki aku nīo maatūmire ūthaka waku ūkinyanīre. **5** Maagūthondekeire mbaū ciaku ciothe na mīkarakaba kuuma Seniru; nīmooire mītarakwa ya kuuma Lebanoni n̄guo magūthondekere mūtī wa kībebero. **6** Nayō mītī ya gūtwarithia marikabu makīmīthondeka na mīgandi

kuuma Bashani; nacio mbaū cia mīthithinda cioimīte ndwere-inī cia iria rīa Kitimu, magīgwakīra nacio marikabu thīinī, igemetio na mīguongo. **7** Taama mwega wa gatani ūrīa mūgemie wa kuuma būrūri wa Misiri nīguo warī gītama gīaku gīa gūtwara marikabu, na noguo warī bendera yaku; ciandarūa ciaku cia kūhumbīra igūrū na cio ciarī cia rangi wa bururu na wa ndathi, kuuma ndwere-inī cia iria mwena wa Elisha. **8** Andū a Sidoni na Arivadi nīo maatwarithagia marikabu ciaku; nao andū aku arīa oogī, wee Turo, nīo maarutaga wīra marikabu-inī. **9** Mabundi arīa akūrū a Gebali nīo maarutaga wīra wa gūthinga mīanya kūu marikabu-inī. Marikabu ciothe cia iria-inī na atwarithia a cio mookīte kūu nīguo mūthogorane nao indo ciaku. **10** “Andū a Perisia, na Ludu, na Putu nīo maatungataga marī thigari mbütū-inī ciaku cia ita. Maacuuragia ngo na ngūbia ciao cia kīgera thingo-inī ciaku, igakūrehagīra riiri. **11** Andū a Arivadi na Heleki nīo maarangagīra thingo ciaku mīena yothe; nao andū a Gamadi nīo maakoragwo marī mīthiringo-inī yaku ūrīa mīraihi na igūrū. Maacuuragia ngo ciao gūthiūrūkīria thingo ciaku; magītūma ūthaka waku ūkinyanīre. **12** “Andū a Tarishishi nīmarutithanirie wīra wa wonjoria nawe nī ūndū wa ūrīa warī na ūtonga mūnene wa indo; nīmakūūranagia indo ciaku cia wonjoria na betha, na kīgera, na mabati, na ngocorai. **13** “Ningī andū a Javani, na Tubali, na Mesheki nīmoonjorithanagia nawe; maakūūranagia indo ciaku na ngombo, na indo ciao cia gīcango. **14** “Andū a Bethi-Togarima nīmakūūranagia indo ciaku cia wonjoria na

mbarathi cia wīra, na mbarathi cia ita, o na nyūmbū ciao.

15 “Ningī andū a Dedani nīmoonjorithanagia nawe, na mabūrūri maingī ma ndwere-inī cia iria maarī agūri a indo ciaku; maakūrīhaga na mīguongo na mībīngū. **16** “Ningī andū a Suriata nīmarutithanirie wīra wa wonjoria nawe tondū wa indo ciaku kūingīha; nīmakūūranirie indo ciaku cia wonjoria na tūhiga twa thumarati, na mataama ma rangi wa ndathi, na nguo iria ng’emie, na gatani īrīa njega, na maricani, o na tūhiga twa goro tūrīa tūtune. **17** “Juda na Israeli nīmoonjorithanagia nawe; magīkūūrania indo ciaku cia wonjoria na ngano ya kuuma Minithu, na theremende, na ūūkī, na maguta, na ūbani. **18** “Ningī andū a Dameski, tondū wa indo ciaku nyīngī na ūtonga waku mūnene wa indo, nīmarutithanirie wīra wa kwonjorithia nawe wa wendia wa ndibei ya kuuma Helibona, na guoya wa ng’ondu wa kuuma Zaharu.

19 “Ningī andū a Avedani, na Ajavani moimīte Uzali nīmagūraga indo ciaku cia wonjoria; nīmakūūranagia indo ciaku cia wonjoria na igeria iria ndure, na mahuti marīa manungi wega, o na mūtarathini. **20** “Ningī andū a Dedani nīo mwonjorithanagia nao matandīko ma mbarathi. **21** “Ningī andū a Arabia na anene othe a Kedari maarī agūri a indo ciaku; nīmarutithanirie wīra wa wonjoria nawe wa tūgondu, na ndūrūme, na mbūri. **22** “Nao onjoria a kuuma Sheba na Rama nīmoonjorithanagia nawe; nī ūndū indo ciaku cia wonjoria maacikūūranagia na indo iria njega mūno cia mīthembā yothe ya mahuti manungi wega, na tūhiga twa goro, na thahabu. **23** “Ningī andū a Harani, na Kane, na Edeni, marī hamwe na onjoria a Sheba, na

Ashuri, na Kilmadi n̄moonjorithanagia nawe. **24** Kūu ndūnyū-inī yaku-rī, n̄moonjorithanagia nawe nguo iria thaka, na itambaya cia bururu, na nguo iria ng’emie, na m̄igeka ya marangi maingī ītumītwo na ndigi njogothē ikundīkītwo ikanyiitio. **25** “Marikabu cia Tarishishi n̄cio igūkuuagīra indo ciaku cia wonjoria. Ūiyūrīrīrio m̄irigo m̄iritū o kūu iria gatagatī. **26** Andū aku arīa matwarithagia marikabu magūtwaraga maria-inī gatagatī. No rīrī, rūhuho rwa mwena wa irathīro n̄rūgakuunanga ūtuīkange icunjī ūrī kūu iria gatagatī. **27** Utonga waku, na indo ciaku cia wonjoria, na cia wendia, na thigari ciaku cia iria-inī, na arīa marutaga wīra marikabu-inī, na arīa marutaga wīra wa gūthinga, na onjorithia aku, na thigari ciaku ciothe, na mūndū ūngī o wothe ūrī marikabu-inī, n̄magatoonyerera iria gatagatī mūthenya ūrīa marikabu yaku ikoinīkanga. **28** Mabūrūri marīa mariganītie na iria n̄magathingitha hīndī ūrīa aruti wīra aku a marikabu-inī magaakaya. **29** Arīa othe mahutanagia na mīko ya gūtwarithia marikabu n̄magatiganīria marikabu ciao; thigari cia iria-inī na arīa othe marutaga wīra marikabu-inī makaarūgama hūgūrūrū-inī cia iria. **30** Makaanīrīra, makūrīrīre marī na ruo; makeitīrīria rūkūngū mītwe, na megaragarie mūhu-inī. **31** Makenja mītwe yao nī ūndū waku, na mehumbe nguo cia makūnia. N̄magakūrīra marī na ruo rwa ngoro, na macakae nī kīeha. **32** Na hīndī ūyo maragirīka magīgūcakayagīra-rī, n̄makambīrīria macakaya magūkonī, makiugaga atīrī: “Nūū ūrī wakirio ta Turo, athiūrūrūkīrio nī iria?” **33** Hīndī ūrīa indo ciaku cia wonjoria ciatwaragwo iria-inī-rī, n̄waiganithirie

mabataro ma ndūrīrī nyingī; nī ūndū wa ūtonga waku mūnene, na ūingī wa indo ciaku cia wonjoria, ūgītongia athamaki a thī. **34** Rīu nīwanangītwo nī iria o kūu maaī-inī marīa mariku; nīūtoonyereire hamwe na indo ciaku cia wonjoria, o na arīa othe mūtwaranaga nao. **35** Arīa othe matūūraga mabūrūri-inī marīa marī ndwere-inī cia iria nīmamakīte nī ūndū waku; athamaki ao mainainaga nī kūmaka, na magathita ithiithi nī guoya. **36** Nao onjoria marī gatagatī ka ndūrīrī nīmarakūnyūrūria; nīūkinyīte mūthia wa kūguoyohithania, nawe ndūgacooka kuonwo rīngī.”

28 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, īra mūnene wa Turo atīrī, ‘Mwathani Jehova oigīte ūū: “Nī ūndū ngoro yaku nīyambararītie, uugaga atīrī, “Niī ndī ngai; njikaragīra gītī gīa ūthamaki kīa ngai kūu iria gatagatī.” No wee ūrī mūndū na ndūrī ngai, o na watuīka wīciiragia atī ūrī mūūgī o ta ngai. **3** Wee-rī, ūkīrī mūūgī gūkīra Danieli? Anga gūtirī hito ūngīhithwo? **4** Tondū wa ūūgī waku na ūmenyo waku, nīwīgīrīire na ūtonga, na ūkehaīra thahabu na betha mīthiithū-inī yaku. **5** Tondū wa ūmenyi waku mūnene wa wonjoria, nīwīongereire ūtonga, na nī tondū wa ūtonga waku, ngoro yaku nīgīte na mwītīo. **6** ““Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Tondū wīciiragia ūrī mūūgī, ūkohīga o ta ngai-rī, **7** nīngūkūrehithīria andū a kūngī magūūkīrīre, nacio nī ndūrīrī iria itarī tha o na hanini; nīgacomora hiū ciacio cia njora ciūkīrīre ūthaka waku na ūūgī waku, na itheecange riiri waku mūcangararu. **8** Nīmagagūkūrūkia magūkinyie irima-inī,

na nūgaakua gikuū kīa ūhinya kūu gatagatī ka iria. **9**
Hīndī īyo nūkoiga atī, “Niī ndī ngai,” ūrī mbere ya acio
magaakūūraga? Ūgaakorwo ūrī o mūndū, no ti ngai, ūrī
moko-inī ma acio magaakūūraga. **10** Ūgaakua gikuū ta kīa
andū arīa mataruaga, moko-inī ma andū a kūngī. Nī niī
njugīte ūguo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”” **11**
Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrīwo atīrī: **12** “Mūrū
wa mūndū, ambīrīria macakaya makonīī mūthamaki wa
Turo, ūmwīre atīrī: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Wee
warī kīonereria kīa ūkīnyanīru, ūkaiyūrwo nī ūūgī, na
ūgathakara o biū. **13** Wee watūrīte Edeni, mūgūnda wa
Ngai; wagemetio na kahiga gothe ka goro ta: wakiki īrīa
ndune, na yakuti īrīa ya rangi wa ngoikoni, na arimathi,
na thumarati īrīa theru, na onigithi, na njathibi, na yakuti
īrīa ya rangi wa bururu, na thumarati īrīa nduru, na
baregethu. Magemio maku maathondeketwo na thahabu;
mūthenya ūrīa wee wombirwo noguo maahaarīrio. **14**
Waitīrīrio maguta ūtuīke ta kerubi mūgitanīri, na nīkīo
ndaakwamūrīre. Wee warī kīrīma-igūrū kīrīa gītheru
kīa Ngai; waceeragīra mahiga-inī ma mwaki. **15** Ndwarī
na ūcuuke mīthīrē-inī yaku, kuuma mūthenya ūrīa
wombirwo, nginya rīrīa waganu wonekire thīnī waku.
16 Tondū wa wonjoria waku kūingīha, nawe ūkīhīa. Nī
ūndū ūcio ngīkūrutūrūra kuuma kīrīma-inī kīa Ngai
ūnyararīkīte, na wee kerubi, wee ūgitanagīra, ngīkūngata
wehere mahiga-inī macio ma mwaki. **17** Ngoro yaku
nīyanyiitirwo nī mwītīo nī ūndū wa ūthaka waku, nawe
ūgīthūkia ūūgī waku nī ūndū wa riiri waku. Nī ūndū
ūcio ngīgūikia thī; ndaagūtiire kīnyararo ūrī mbere

ya athamaki. **18** Nī ūndū wa mehia maku maingī na wonjoria ūtarī wa ma, nīūthaahītie kūndū gwaku kūrīa-gūtheru. Nī ūndū ūcio ngītūma mwaki uume thīinī waku, naguo ūgīkūniina, na ngīgūtua mūhu hau thī, maitho-inī ma arīa meeroragīra. **19** Ndūrīrī ciothe iria ciakūū, nīcigegetio nīwe; nīukinyīte mūthia wa kūguoyohithia, nawe ndūgacooka kuonwo rīngī.” **20** Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrwo atīrī: **21** “Mūrū wa mūndū, erekeria ūthiū waku Sidoni; rīrathīre ūhoro wa kūrīukīrīra, **22** ūrīre atīrī: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Wee Sidoni, nīngūgūkīrīra, na nīneggīra na riiri thīinī waku. Nao nīmakamenya atī niī nī niī Jehova, hīndī ūrīa ngaarīrehere iherithia, na ndīionanie atī ndī mūtheru thīinī warīo. **23** Nīngarīrehithīria mūthiro, na ndūme thakame ītherere njīra-inī ciarīo. Arīa oorange nīmakaagūa thīinī warīo, naruo rūhiū rwa njora rūrīukīrīre mīena yothe. Hīndī ūyo nīmakamenya atī niī nī niī Jehova. **24** “Gūtīrī hīndī ūngī andū a Israeli makaagīna na thū mariganītie nacio, nīguo ituīke cong'e ūrī ruo, na mīigua mīūgī. Hīndī ūyo nīmakamenya atī niī nī niī Mwathani Jehova. **25** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Hīndī ūrīa ngaacookanīrīria andū a Israeli moime ndūrīrī-inī kūrīa maahurunjirwo, hīndī ūyo nīngonania maitho-inī ma ndūrīrī atī ndī mūtheru ndī thīinī wao. Hīndī ūyo nīmagatūūra būrūri wao kīūmbe ūrīa ndaaheire ndungata yakwa Jakubu. **26** Magaatūūra kuo marī agitīre, na nīmagaka nyūmba, na mahaande mīgūnda ya mīthabibū; nao magaatūūra marī agitīre rīrīa ngaarehe iherithia kūrī andū arīa

othe mariganītie nao arā maamacambagia. Hīndī īyo nīmakamenya atī nī nī Jehova Ngai wao.”

29 Na rīrī, mwaka-inī wa ikūmi, mweri wa ikūmi, mūthenya wa ikūmi na īrī wa mweri wa ikūmi, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīre, ngīrwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, erekeria ūthiū waku kūrī Firaūni mūthamaki wa Misiri, ūmūukīrīre, na ūmūrathīre ūhoro wa kūmūukīrīra na wa gūukīrīra būrūri wothe wa Misiri. **3** Mwarīrie ūmwīre atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Nīngūgūukīrīra, wee Firaūni mūthamaki wa Misiri, o wee nyamū ūno nene ūkomete tūrūū-inī twaku. Uugaga atīrī, “Nili nī rūūi rwakwa; nī niī ndarūthondekire nī ūndū wakwa.” **4** No nīngagwīkīra ndwano thīa-inī ciaku, na ndūme thamaki cia tūrūūi twaku ciīgwatīrīre ngūcī-inī ciaku. Nīngakūguacia ngūrute tūrūū-inī twaku, hamwe na thamaki ciothe iria ciīgwatīrīre ngūcī-inī ciaku. **5** Nīngagūtiga werū-inī, wee, hamwe na thamaki ciothe cia tūrūūi twaku. Nīukagūa kūu werū-inī, na ndūkoererwo kana ūnganio. Ngaakūneana ūtuīke irio cia nyamū cia gīthaka, na nyoni cia rīera-inī. **6** Hīndī īyo arā othe matūūraga būrūri wa Misiri nīmakamenya atī nī nī nī Jehova. “Wee ūkoretwo ūrī mūthīgi wa kamūrangi wa gūtiira nyūmba ya Isiraeli. **7** Hīndī īrīa maakūnyiitire na moko mao-rī, nīwatūkangire, na ūgītarūranga ciande ciao; hīndī īrīa meetiiranirie nawe-rī, nīwoinīkangire, nayo mīgongo yao īkīgonyoka. **8** “Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīngakūrehithīria rūhiū rwa njora rūgūukīrīre na rūūrage andū aku na mahiū mao. **9** Misiri gūgaatuīka būrūri mūtiganīrie, ūgakira ihooru. Hīndī īyo

nīmakamenya atī niī nī niī Jehova. “Tondū wee woigire atīrī, “Rūūrī rwa Nili nī rwakwa; nī niī ndarūthondekire,” **10** nī ūndū ūcio nīngūūkīrīra na njūkīrīre tūrūū twaku, na nīngatūma būrūri wa Misiri wanangīke na ūkire ihooru, kuuma Migidoli nginya Aswani, o na nginya mūhaka-inī wa Kushi. **11** Gūtirī ikinya rīa mūndū kana rīa nyamū rīgaatuīkanīria kuo; gūtirī mūndū ūgaatūūra kuo ihinda rīa mīaka mīrongo īna. **12** Nīngatūma būrūri wa Misiri ūkire ihooru gatagatī-inī ka mabūrūri marīa manangīku, na matūūra maguo manene matiganīrio mīaka mīrongo īna gatagatī ka matūūra manene marīa manangīku. Na nīngahurunjīra andū a Misiri ndūrīrī-inī, na ndīmaharanīrie mabūrūri-inī. **13** “No rīrī, Mwathani Jehova oigīte atīrī: Mīaka mīrongo īna yathira-rī, nīngacookanīrīria andū a Misiri moime ndūrīrī-inī iria maahurunjirwo. **14** Nao andū arīa maatahītwo a Misiri nīngamacookia būrūri wa Pathirosi, būrūri ūrīa wa maithe mao. Marī kūu magaatuīka ūthamaki wīnyiihītie. **15** Ūgaakorwo wīnyiihītie gūkīra mothamaki mothe, na ndūgacooka rīngī gwītūūgīria igūrū rīa ndūrīrī iria ingī. Nī niī ngaawagithia hinya ūū atī ndūrī hīndī ūngī ūgaatha ndūrīrī. **16** Būrūri wa Misiri ndūgacooka gūtuīka mwīhoko wa andū a Israeli, no ūgaatūīka kīririkania kīa mehia mao ma gūcaria ūteithio kuo. Hīndī ūyo nīmakamenya atī niī nī niī Mwathani Jehova.” **17** Mwaka-inī wa mīrongo ūrīna mūgwanja, mūthenya wa mbere wa mweri wa mbere, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngūrwo atīrī: **18** “Mūrū wa mūndū, Nebukadinezaru, mūthamaki wa Babuloni, nīatūmire mbūtū ciake cia ita ciūkīrīre Turo

na ihūūra inene; o mūtwe nīwamunyirwo njuīrī, na o kīande gīgīcūnūrwo. No rīrī, we mwene o na ita rīake matiarīhirwo kīndū nī ūndū wa mbaara īyo aarūithirie ya gūūkīrīra Turo. **19** Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīngūneana būrūri wa Misiri harī Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni, na nīagakuua ūtonga wakuo. Agaatunyana na atahé indo cia būrūri ūcio, ituīke cia kūrīha mbūtū ciaké cia ita. **20** Nīndīmūheete būrūri wa Misiri ūtuīke kīheo gīa kīyo gīake, tondū we na mbūtū ciaké cia ita meekire ūguo nī ūndū wakwa, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **21** “Mūthenya ūcio, nīngatūma nyūmba ya Isiraeli īmerie rūhīa, na ndumūre kanua gaku thīinī wao. Hīndī īyo nīmakamenya atī nī nī nī Jehova.”

30 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīrwo atīrī **2** “Mūrū wa mūndū, ratha ūhoro, uuge atīrī: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Girīkai, muuge atīrī, “Kaī mūthenya ūcio ūrī na haaro-ī!” **3** Nīgūkorwo mūthenya ūcio nīūkuhīrīirie, mūthenya wa Jehova nīūkuhīrīirie, mūthenya ūrī na matu, mūthenya ūrī na mūthiro harī ndūrīrī. **4** Rūhiū rwa njora nīrūgookīrīra būrūri wa Misiri, naruo ruo rwa ngoro rūkinyīrīre Kushi. Rīrīa arīa moragītwo makaagūa kūu būrūri wa Misiri, ūtonga wakuo nīūgakuuo, nayo mīthingi yakuo īmomorwo. **5** Andū a Kushi na Putu, na Ludu, na Arabia guothe, na Lubia, na andū a būrūri wa kīrīkanīro, makooragwo na rūhiū rwa njora marī hamwe na andū a Misiri. **6** “Jehova ekuuga ūū: “Arata a Misiri nīmakooragwo, naguo hinya wake ūrīa etīaga naguo nīūgaathira. Kuuma Migidoli o nginya Aswani, makooragīrwo kuo thīinī na

rūhiū rwa njora, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.

7 “Nīmagakira ihooru, marī gatagatī-inī ka mabūrūri
marī manangītwo, magakira ihooru, namo matūūra mao
manene magaakorwo marī thīnī wa matūūra manene
marī manangīku. 8 Hīndī ūyo nīmakamenya atī nī nī nī
Jehova, rīrīa ngaacina būrūri wa Misiri na mwaki, nao arīa
othe maamateithagia mahehenjwo. 9 “Mūthenya ūcio-
rī, nīngatūma andū moime harī niī marī na marikabu,
mathiī makahahūre andū a Kushi, moime mwīcaaro-
inī wao. Nīmakanyiitwo nī ruo rwa ngoro mūthenya
ūcio būrūri wa Misiri ūkaaniinwo, nīgūkorwo ti-itherū
nīūgakinya. 10 “Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Nīnganiina
kīrīndī kīa Misiri, hūthīrīte guoko kwa Nebukadinezaru,
mūthamaki wa Babuloni. 11 We na mbūtū ciake cia
ita, o mbūtū icio ikīrītie ndūrīrī iria ingī ciothe kwaga
tha, nīcio ikaarehwo, iniine būrūri ūcio. Nīigacomora
hiū ciao cia njora, ciūkīrīre būrūri wa Misiri na ciyūrie
būrūri ūcio andū arīa moragītwo. 12 Nīngatūma tūrūū
tuothe twa Rūū rwa Nili tūhwe, naguo būrūri ūcio
ndīwenderie andū aaganu; ngaawananga na moko ma
andū a kūngī, guo mwene, o hamwe na kīrīa gīothe kīrī
kuo. Niī Jehova nī nī njarītie. 13 “Mwathani Jehova
ekuuga ūū: “Nīngathūkangia ngai cia mīhianano na niine
mīhiano īrīa īrī Nofu. Gūtigacooka kūgīa mūthamaki
kūu būrūri wa Misiri, na nīngaiyūria būrūri ūcio wothe
guoya. 14 O nakuo Pathirosi nīngakwananga, na ngwatie
mwaki kūu Zoani, o na herithanie kūu Thebesi. 15 O
nakuo Pelusiumu nīngagūitīrīria mang’ūrī makwa, o
kūu kīgitīro kīa hinya kīa būrūri wa Misiri, na njeherie

kīrīndī gīa kūu Thebesi. **16** Nīngagwatia mwaki kūu būrūri wa Misiri, nakuo Pelusiumu nīgūkeehūrithania nī ruo. Thebesi nīgūgatharīkīrwo. Nofu nīgūgakorwo na mīnyamaro ītegūtigithīria. **17** Aanake a Heliopoli na a Bubasiti makooragwo na rūhiū rwa njora, nao andū a matūūra macio manene matahwo. **18** Mūthenya nīukagīa nduma kūu Tehafunehasu rīrīa ngoinanga icooki rīa Misiri; kūu nīkuo hinya wake ūcio etīaga naguo ūgaathirīra. Nīakahumbīrwo nī matu, namo matūūra make nīmagatahwo. **19** Nī ūndū ūcio nīngaherithia būrūri wa Misiri, nao nīmakamenya atī nī nī nī Jehova.”” **20** Mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe, mūthenya wa mūgwanja wa mweri wa mbere, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīwo atīrī: **21** “Mūrū wa mūndū, nīnyunīte guoko kwa Firaūni, mūthamaki wa Misiri. Gūtiohetwo na taama ūrī na ndawa nīguo kūhone, kana gūkoohanio na mītī nīguo kūgwate kūgīe na hinya wa kuoya rūhiū rwa njora. **22** Nī ūndū ūcio, Mwathani Jehova ekuuga ū: Niī nīngūkīrīra Firaūni mūthamaki wa būrūri wa Misiri. Nīngūmuuna moko meerī, kūrīa kūgima na kūrīa kuunīku, na ndūme rūhiū rwa njora ruume guoko-inī gwake rūgwe thī. **23** Nīngahurunja andū a Misiri ndūrīrī-inī, na ndīmaharanīrie mabūrūri-inī. **24** Nīngekīra moko ma mūthamaki wa Babuloni hinya, na ndīmūnengere rūhiū rwakwa rwa njora arūnyiite na guoko, no nīngoina moko ma Firaūni, nake acaaīre hau mbere yake, o ta mūndū ūgurarītio nguraro ya gīkuū. **25** Nīngekīra moko ma mūthamaki wa Babuloni hinya, no moko ma Firaūni nīmakaaga hinya. Hīndī ūyo nīmakamenya atī nī nī nī

Jehova, rīrīa ngaanengera mūthamaki wa Babuloni rūhiū rwakwa rwa njora arūnyiite na guoko, nake arūhiūrie okīrīre bürūri wa Misiri. **26** Nīngahurunja andū a Misiri ndūrīrī-inī, na ndīmaharaganīrie mabürūri-inī. Hīndī īyo nīmakamenya atī nī nī nī Jehova.”

31 Na rīrī, mwaka-inī wa ikūmi na ūmwe, mūthenya wa mbere wa mweri wa gatatū, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīirwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, arīria Firaūni mūthamaki wa Misiri na kīrīndī gīake, ūmeere atīrī: “Nūū ūngīgerekano nawe ūhoro-inī ūkonī ūnene? **3** Cūrania ūhoro wa bürūri wa Ashuri, ūrīa hīndī ūmwe warī mūtarakwa wa Lebanoni, warī na honge thaka, ciahumbīrīte mūtitū ūcio; waraihīte na igūrū, gacūmbīrī kaguo gakagīa igūrū rīa mathangū marīa matumanu. **4** Wakūragio nī maaī, ithima iria ndiku nīciatūmaga ūraihe; tūrūūi twa ithima icio twathereraga, tūgathiūrūrūkīria gītina kīaguo mīena yothe, na tūgathereria maaī mītī-inī yothe ya gīthaka. **5** Nī ūndū ūcio ūgīkīrīrīria kūraiha gūkīra mītī yothe ya gīthaka; mathīgī maguo makīongerereka, na honge ciaguo ikīraiha, igītheerema nī ūndū wa maaī kūingīha. **6** Nyoni ciathecia rīera-inī igīaka itara mathīgī-inī maguo, nacio nyamū ciathecia gīthaka ciaciāragīra rungu rwa honge ciaguo; ndūrīrī ciathecia iria nene ciatūrūraga kīruru-inī kīaguo. **7** Ūthaka waguo warī mūkaru, na mathīgī maguo magatheerema, nīgūkorwo mīri yaguo nīyatoonyete thī tīri-inī kūrīa kwarī na maaī maingī. **8** Mītarakwa ūrīa yarī mūgūnda wa Ngai ndīngīaigananire naguo, kana mīthengera ūiganane na mathīgī maguo, o na kana mīraraciī ūgerekano na

honge ciaguo, gūtiarī mūtī thīnī wa mūgūnda wa Ngai ūngāigananire naguo gūthakara. **9** Nī nī ndaūthakarītie na honge nyingī, o nginya mītī yothe ya Edeni īrīa yarī kūu mūgūnda wa Ngai īgītuīka ya kūūiguīra ūiru. **10** “Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kuona atī nīwaraihīte na igūrū, na ūkaraihia mūthia waguo igūrū rīa mathangū marīa matumanu, na tondū nīwetīagīra kūraiha kwaguo-ri, **11** nīndaūneanire kūrī mwathi wa ndūrīrī, nīguo aūherithie kūringana na ūrīa waganu waguo watariī. Nīndaūteanirie, **12** naruo rūrīrī rūtarī tha o na hanini, rūgakīria iria ingī gūthūka, rūkīūtema, rūkīūtiga wagūa. Mathīgī maguo makīgūa irīma-igūrū na mīkuru-inī guothe; nacio honge ciaguo ikīgūa ciunīkangīire kūu ituamba-inī ciothe cia būrūri. Ndūrīrī ciothe cia thī ikīehera kūruru-inī kīaguo, igītigana naguo. **13** Nyoni ciothe cia rīera-inī igītūūra mūtī-inī ūcio wagwīte, nacio nyamū ciothe cia gīthaka igītūūra kūu honge-inī ciaguo. **14** Nī ūndū ūcio gūtirī mītī īngī īrī kūu gūkuhī na maaī īgaacooka gwītīā nī ūndū wa kūraiha na igūrū, īrāihie mīthia yayo igūrū rīa mathangū marīa matumanu. Gūtirī mītī īngī īnyuīte maaī wega ūguo īkaaraiha ta guo; yothe yorotereirio gīkuū-inī, kūndū kūriku thī, kūrīa andū arīa makuuaga matūūrīte, o arīa maikūrkaga irima. **15** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mūthenya ūrīa mūtī ūcio waikūrkirio mbīrīra-inī, nīndahingire ithima iria ciarī ndiku nī ūndū wa kūūcakaīra; nīndarūgamirie tūrūūī twakuo, namo maaī maingī makuo makīhingīrīrio. Nī ūndū waguo ngīhumba Lebanonī nduma, nayo mītī yothe ya gīthaka īkīhooha.

(Sheol h7585) 16 Nindatūmire ndürirī ciinainio nī mūrurumo waguo ūkīgūa rīrīa ndaūikūrkirie mbīrīra-inī hamwe na arīa maikūrkaga kūu irima. Hīndī īyo mītī yothe ya Edeni, o rīrīa mīega mūno gūkīra īrīa īngī ya Lebanoni, mītī yothe īrīa yanyuithītio maaī wega, īkīhoorerio ngoro īrī thī kūu kūriku. (Sheol h7585) 17 Arīa othe maatūūraga kīruru-inī kīaguo, arīa maarī ngwatanīro naguo gatagatī-inī ka ndürirī, o nao nīmaikūrkītio mbīrīra-inī hamwe naguo, mageturanīra na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora. (Sheol h7585) 18 “Nī mūtī ūrīkū harī mītī ya Edeni ūngīgerekano nawe ūhoro-inī ūkonīi riiri na ūnene? No rīrī, o nawe nīūgaikūrkio hamwe na mītī ya Edeni nginya kūu thī kūriku; ūgaakoma gatagatī ka andū arīa mataruaga, hamwe na arīa mooragirwo na rūhiū rwa njora. “Ūcio nīwe Firaūni na kīrīndī gīake gīothe, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

32 Mwaka-inī wa ikūmi na ūrī, mūthenya wa mbere wa mweri wa ikūmi na ūrī, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīirwo atīrī: 2 “Mūrū wa mūndū, ambīrīria gūcakaīra Firaūni, mūthamaki wa Misiri, ūmwīre atīrī: “Wee ūtarī ta mūrūūthi gatagatī-inī ka ndürirī; ūtarī o ta nyamū nene ya iria-inī, ūkīhūūra maaī kūu tūrūū-inī twaku, na ūkiunjuga maaī na makinya maku-rī, ūgekīra tūrūū tūu ndooro. 3 “Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Nīngagūikīria wabu wakwa, ndī hamwe na kīrīndī kīngī, nakīo nīgīgakūguucūrūria na wabu ūcio wakwa. 4 Nīngagūikīria kūu būrūri-inī, ngūnyugute werū-inī ūtarī kīndū. Nīngatūma nyoni ciothe cia rīera-inī ikūūmbīrīre, nacio nyamū ciothe cia gīthaka ciīhūūnīrīrie nawe. 5

Nīngaragania nyama ciaku irīma igūrū, namo matigari maku ndīmai yūrie mīkuru-inī. **6** Nīngaiyūria thī na thakame yaku īyo īratherera o nginya irīma-inī, nayo mīkuru īiyūre nyama ciaku. **7** Hīndī īrīa ngaakūhuhūkia-ri, nīngahumbīra igūrū, nacio njata ndīciikīre nduma; nīngahumbīra riūna itu, naguo mweri wage gūcooka kūruta ūtheri waguo. **8** Motheri mothe marīa maaraga marī igūrū nīngatūma magūtūkīre nduma; nīngaiyūria būrūri waku nduma, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **9** Nīngathīnia ngoro cia andū aingī, rīrīa ngaakūrehera wanangīku ūrī kūu gatagatī-inī ka ndūrīrī, o kūu mabūrūri-inī marīa ūtooī. **10** Nīngatūma ndūrīrī nyingī imakio nīwe, nao athamaki a cio mainaine nī ūndū wa gwītigīra nī ūndū waku, rīrīa ngaamahiūrīria rūhiū rwa njora. Mūthenya ūrīa ūkaagūa, o mūndū o mūndū nīakainaina ategūtigithīria gwītigīra nī ūndū wa muoyo wake. **11** “Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Rūhiū rwa njora rwa mūthamaki wa Babuloni nīrūgagūūkīrīra. **12** Nīngatūma kīrīndī gīaku kīragwo na hiū cia njora cia andū arīa marī hinya, o acio a rūrīrī rūtarī tha gūkīra ndūrīrī iria ingī ciothe. Nīmakahehenja mwītīo wa būrūri wa Misiri, nakīo kīrīndī gīakuo nīgīkang’āūranio. **13** Nīnganiina mahiū mao mothe marīa marī ndwere-inī cia maaī maingī, marīa matagacooka kunjugwo nī kūgūrū kwa mūndū, kana mekīrwo ndooro nī mahūngū ma mahiū. **14** Hīndī īyo nīngatūma maaī makuo mahoorere, na ndūme tūrūūū twakuo tūtherere ta maguta, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **15** Rīrīa ngaatūma būrūri wa Misiri ūkire ihooru,

na njeherie kīrīa gīothe kīrī kūu būrūri-inī, na hūure arīa othe matūrāga kuo-rī, hīndī īyo nīmakamenya atī nī nī nī Jehova.’ **16** “Macio nīmo macakaya marīa makaamūcakaīra. O nao airītu a ndūrīrī magaacakaya o ūguo; ūguo nīguo magaacakāra būrūri wa Misiri na kīrīndī gīakuo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **17** Mwaka-inī wa ikūmi na īrī, mūthenya wa ikūmi na ītano wa mweri ūcio, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **18** “Mūrū wa mūndū, girīka nī ūndū wa kīrīndī kīa būrūri wa Misiri, na ūkīharūrūkie kūu thī kūriku, hamwe na airītu a ndūrīrī iria irī hinya, o hamwe na arīa maikūrūkagio kūu irima-inī. **19** Moorie atīrī: ‘Inyuī mūrī ende gūkīra arīa angī? Ikūrūkai mūgakomio hamwe na arīa mataruīte.’ **20** Nao makaagūa hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora. Rūhiū rwa njora nīrūcomore; rekei akururio arī hamwe na kīrīndī gīake gīothe. **21** Kuuma kūu thīinī wa mbīrīra, atongoria arīa marī hinya nīmakaaragia ūhoro ūkonīi būrūri wa Misiri na arīa marī ngwatanīro naguo, moige atīrī, ‘Nīmaikūrūkītīo, na makometio hamwe na arīa mataruīte, o hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora.’ (**Sheol h7585**) **22** “Ashuri arī kūu hamwe na mbūtū ciake ciothe cia ita; arīgiicīirio nī mbīrīra cia arīa ake othe maanooragwo, o acio othe moragītīo na rūhiū rwa njora. **23** Mbīrīra ciao irī irima kūrīa kūriku, nacio mbūtū ciake cia ita igūīte irīgiicīirie mbīrīra yake. Arīa othe maiyūrītīe guoya thīinī wa būrūri wa arīa marī muoyo nīmoragītīo, makooragwo na rūhiū rwa njora. **24** “Elamu arī o kūu, na kīrīndī gīake gīothe kīrigjicīirie mbīrīra yake. Othe nīmoragītīo,

makooragwo na rūhiū rwa njora. Arīa othe maiyūrītie būrūri wa arīa marī muoyo guoya maaharūrkirio thī kūrīa kūrikū matarī aruu. Maikaraga maconokete marī hamwe na arīa maharūrkītio irima. **25** Nīarīirwo ūrīrī gatagatī-inī ka arīa maanakua, kīrīndī gīake kīrigiicīirie mbīrīra yake. Acio othe ti aruu, na mooragirwo na rūhiū rwa njora. Tondū nīo maaguoyohithanagia būrūri wa arīa marī muoyo, maikaraga maconokete marī hamwe na arīa maharūrkītio irima; magakomio hamwe na arīa maanooragwo. **26** “Mesheki na Tubali marī kūu, nacio irīndī ciao ciothe irigiicīirie mbīrīra ciao. Acio othe matiruīte, na mooragirwo na rūhiū rwa njora tondū nīmai yūrītie būrūri wa arīa marī muoyo guoya.

27 Githī matikomete hamwe na njamba iria ingī cia ita iria itaruīte iria ikuīte, iria ciaharūrkirio mbīrīra-inī hamwe na matharaita ma cio, o cio hiū ciacio cia njora ciakomeirio mītwe yacio? Iherithia rīa mehia mao rīacookereire mahīndī mao, o na akorwo kūguoyohithania kwa njamba cio cia ita nī kwaiyūrīte būrūri wa arīa marī muoyo. (**Sheol h7585**) **28** “O nawe Firaūni-rī, nīūkoinangwo na ūkomio gatagatī-inī ka arīa mataruīte, o hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora. **29** “Edomu arī kūu, hamwe na athamaki ake, na anene ake othe; o na maarī na hinya-rī, makometio hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora. Makomete hamwe na arīa mataruīte, o hamwe na arīa maharūrkagio irima.

30 “Anene othe a gathigathini, na andū othe a Sidoni marī kūu; maaharūrkirio hamwe na arīa maanooragwo maconokete, o na kwarī na kūguoyohania kwarehetwo

nī ūhoti wao. Makometio matarī aruu, marī hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora, na maikaraga maconokete marī hamwe na arīa maharūrūkagio irima.

31 “Firaūni, we hamwe na mbütū yake yothe ya ita rīake, nīakameyonera, nake ahoorerio ngoro nī ūndū wa kīrīndī gīake gīothe kīrīa kīanooragwo na rūhiū rwa njora, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **32** O na gūtuīka nī niī ndatūmire aiyūrie guoya būrūri-inī wa arīa marī muoyo-rī, Firaūni hamwe na kīrīndī gīake gīothe nīmagakomio hamwe na arīa matarī aruu, hamwe na arīa maanooragwo na rūhiū rwa njora, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

33 Ningī kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīwo atīrī:
2 “Mūrū wa mūndū, arīria andū anyu, ūmeere atīrī: ‘Hīndī ūrīa ngaarehithia rūhiū rwa njora rūukīrīre būrūri, nao andū a būrūri ūcio methuurīre mūndū ūmwe wao mamūtue mūrangīri wao, **3** nake one rūhiū rwa njora rūgīuka gūukīrīra būrūri ūcio, nake ahuhe karumbeta nīgeetha amenyithie andū mehūūge-rī, **4** hīndī ūyo mūndū wothe ūrīa ūkaigua karumbeta kau no aage kwīhūga, naruo rūhiū ūru rwa njora ūuke rūmūūrage-rī, nīagacookerero nī thakame yake mwene. **5** Kuona atī nīaiguire mūgambo wa karumbeta na akīaga kwīhūga-rī, nīagacookerero nī thakame yake mwene. Korwo nīehūūgire-rī, nīangīehonokirie we mwene. **6** No rīrī, mūrangīri ūcio angīona rūhiū ūru rwa njora ūgīuka, na aage kūhuha karumbeta nīgeetha andū mehūūge, naruo rūhiū ūru rwa njora ūuke ūrage ūmwe wao, mūndū ūcio agaakua tondū wa wīhia wake, no niī-rī, nīngooria

mūrangīri ūcio thakame ya mūndū ūcio.’ 7 “Mūrū wa mūndū, nīngūtuīte mūrangīri wa andū a nyūmba ya Israeli; nī ūndū ūcio, igua kiugo kīrīa ngwaria na ūmahe ūhoro kuuma harī nī atī mehūūge. 8 Hīndī ūrīa ndeera mūndū mwaganu atīrī, ‘Wee mūndū ūyū mwaganu, ti-itherū nīugūkua,’ nawe wage kūmūringīrīria atigane na mīthīire ūyo yake-rī, mūndū ūcio mwaganu nīagaakua tondū wa wīhia wake, no wee nīwe ngooria thakame yake. 9 No rīrī, ūngīra mūndū ūcio mwaganu ehūūge atigane na mīthīire ūyo yake, nake aage gwīka ūguo-rī, nīagaakua nī ūndū wa wīhia wake, no wee nīukahonokia muoyo waku. 10 “Mūrū wa mūndū, ūra andū a nyūmba ya Israeli atīrī, ‘Inyuī mūroiga atīrī: “Mahītia na mehia maitū nīmatūritūhīire, na ithuī tūkahwererekera nī ūndū wamo. Twakīhota atīa gūtūūra muoyo?”’ 11 Meere ūū, ‘Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-itherū o ta ūrīa nī ūndūraga muoyo-rī, ndikenagio nī gīkuū kīa andū arīa aaganu, no nī kaba magarūrūke matigane na mīthīire ūyo yao, nīguo matūūre muoyo. Garūrūkai! Garūrūkai, mūtigane na mīthīire ūyo yanyu mīūru! Mūgūgūkua nīkī, inyuī andū a nyūmba ya Israeli?’ 12 “Nī ūndū ūcio, wee mūrū wa mūndū, ūra andū anyu atīrī, ‘Ūthingu wa mūndū ūrīa mūthingu ndūkamūhonokia ūrīa akaaga gwathīka, naguo waganu wa mūndū ūrīa mwaganu-rī, ndūgatūma agwe ūrīa akaagarūrūka atigane naguo. Mūndū ūrīa mūthingu angīhīa-rī, ndagetīkīrio atūūre muoyo nī ūndū wa ūthingu ūrīa ararī naguo.’ 13 Ingīra mūndū ūrīa mūthingu atī ti-itherū nīegūtūūra muoyo, no hīndī ūyo we mwene ehibe ehokete ūthingu ūcio

wake, gūtirī gūnko kīa ūthingu o na kīmwe kīa iria
aneeka gūkaaririkanwo; agaakua nī ūndū wa ūūru ūcio
ekīte. **14** Ningī ingūra mūndū ūrīa mwaganu atīrī, ‘Ti-
itherū nūgūkua,’ nowe agarūrūke atigane na mehia
make, eke maūndū marīa marī ma kīhooto na magīriire,
15 angīcookia kīrīa ooete gīa kūrūgamīrīra thiirī, na
acookie kīrīa aiyīte, na arūmagīrīre irīra cia watho wa
kūrūmīrīrwo iria iheanaga muoyo, na ndageke ūndū
mūūru-rī, ti-itherū nīagatūūra muoyo; ndagakua. **16**
Gūtirī rīhīa o na rīmwe ekīte rīgaacooka kūririkanwo
nīguo orio. Nīekīte maūndū marīa marī ma kīhooto na
magīriire; ti-itherū nīagatūūra muoyo. **17** “No andū anyu
moigaga atīrī, ‘Njīra ya Mwathani ti ya kīhooto.’ No nī
njīra yao ītarī ya kīhooto. **18** Mūndū mūthingu angītigana
na ūthingu wake eeke maūndū mooru-rī, nīagaakua nī
ūndū wamo. **19** Nake mūndū mwaganu angīgarūrūka
atigane na waganu wake, eeke maūndū marīa marī ma
kīhooto na magīriire-rī, nīagatūūra muoyo nī ūndū wa
gwīka ūguo. **20** No rīrī, inyuī andū a nyūmba ya Israeli,
mugaga atīrī, ‘Njīra ya Mwathani ti ya kīhooto.’ No
rīrī, nīi ngaatuīra o mūndū wanyu ciira kūringana na
mīthīire yake we mwene.” **21** Mwaka-inī wa ikūmi na īrī
kuuma twathaamio, mūthenya wa ītano wa mweri wa
ikūmi-rī, mūndū worīte kuuma Jerusalemu agīuka kūrī
nīi, akīnjīra atīrī, “Itūūra rīrīa inene nīrīgwīte!” **22** Na
rīrī, hwaī-wa-ira, mūndū ūcio ataananakinya, guoko kwa
Jehova kwarī igūrū rīakwa, nake akīhingūra kanua gakwa,
mūndū ūcio atanooka kūrī nīi rūciinī. Nī ūndū ūcio
ngītumūrwo kanua, na ndiacookire gūkira. **23** Ningī kiugo

kia Jehova gikenginyirira, ngiirwo atiri: **24** “Muru wa mündü, andü acio matüuraga kuu kwanangiku bürüri-iniwa Israeli maroiga atiri, ‘Iburahimu aari o mündü umwe, no niegwatire bürüri üyü. No ithuü türä aingi; ti-itherü bürüri üyü nü ithuü tüheetwo ütuuke igai riitü.’ **25** Nü ündü ücio meere atiri, ‘Mwathani Jehova ekuuga üü: Kuona ati inyuü murriaga nyama iri o na thakame, na mukainamirira mihianano yanyu, na mugaitithia thakame-ri, inyuü no mukigwatire bürüri üyü ütuuke wanyu? **26** Inyuü mwihokaga rühiü rwanyu rwa njora, na mügeeka maündü marü magigi, na o mündü wanyu agathaahia mütumia wa mündü ürää üngi. Inyuü no mukigwatire bürüri üyü ütuuke wanyu?’ **27** “Meere atiri: ‘Mwathani Jehova ekuuga üü: Ti-itherü o ta ürää niü ndüuraga muoyo, acio matigaire kuu kwanangiku makaaniinwo na rühiü rwa njora, nao arü marü mígunda-ini ngaamaneana kürü nyamü cia gitthaka imatambuurange, nao arü marü ciíhitho-ini nümu na ngurunga-ini makooragwo nü müthiro. **28** Ningatüma bürüri ücio wanangike ükire ihooru, naguo hinya ürää wítüagira nügaathira, na irima icio cia Israeli nügakirio ihooru, kwage mündü üngituikaniria kuo. **29** Hindü iyo nümakamenya ati niü nü niü Jehova, rüri ngaananga bürüri ücio ükire ihooru, nü ündü wa maündü marü mothe marü magigi maneeka.’ **30** “No wee murü wa mündüri, andü anyu maraaraniria ühoro waku marü thingo-ini, na mিrango-ini ya nyumba, makeerana atiri, ‘Ükaai müigue ndümüri iřia yükite kuuma kürü Jehova.’ **31** Andü akwa mokaga kürü we, o ta ürää mamenyerete gwika, na magaikara thi mbere yaku mathikiririe ciugo ciaku, no

rīrī, matiikaga ūrīa ciugīte. Merutagīra na tūnua twao, no ngoro ciao ikorokagīra uumithio ūtarī wa kīhooto. **32** Ti-therū harī o-rī, wee ūtuikīte o ta mūndū ūrīa ūinaga nyīmbo cia wendo arī na mūgambo mwega, na akahūura kīnanda wega, nīgūkorwo nīmaiguaga ciugo ciaku no matiikaga ūrīa ciugīte. **33** “Hīndī ūrīa maūndū macio mothe makaahinga, na ti-therū nīmakahinga, hīndī ūyo nīmakamenya atī thīinī wao nī kwarī na mūnabii.”

34 Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīirwo atīrī: **2** “Mūrū wa mūndū, ratha ūhoro wa gūukīrīra arīithi a Israeli; ratha ūhoro, ūmeere atīrī: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kaī arīithi a Israeli, o acio merīithagia o ene, marī na haaro-ī! Githī arīithi ti a kūrīithagia rūru? **3** Inyuī mūrīnaga ng’ondu iria noru, na mūkehumba nguo cia guoya wacio, na mūgathīnja iria njega, no mūtirīithagia rūru rūu. **4** Inyuī mūtiikīrīte iria hinyaru hinya, kana mūkahonia iria ndwaru, o na kana mūkooha iria ndiihie. Mūtihūndūrīte iria itururīte, kana mūgacaria iria ciūrīte. Mūciathīte na hinya, o na mūtarī na tha. **5** Nī ūndū ūcio ciahurunjūkire tondū itiarī na mūrīithi, na rīrīa ciahurunjūkire īgītuūka irio cia nyamū ciotle cia gīthaka. **6** Ng’ondu ciakwa ciorūūrire kūu irīma-inī guothe o na tūrīma-igūrū. Ciahurunjirwo thī yothe, na gūtirī mūndū worīrīirie kūrīa irī, kana agīcicaria. **7** “Nī ūndū ūcio, inyuī arīithi-rī, iguai kiugo kīa Jehova: **8** Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Ti-therū o ta ūrīa nī ūndūraga muoyo, tondū rūru rwakwa nī rwagīte mūrīithi, na nīrūtahītwo rūgatuūka irio cia nyamū ciotle cia gīthaka, na ningī tondū arīithi akwa matiigana gūcaria

rū̄ru rwakwa, no n̄o ene meemenyereire handū ha kūmenyerera rū̄ru rwakwa-rī, **9** n̄i ūndū ūcio, inyū arīithi, iguai kiugo kīa Jehova: **10** Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīngūūkīrīra arīithi acio, na n̄o ngooria rū̄ru rwakwa. Nīngameheria matige kūrīthia rū̄ru rū̄, n̄guo arīithi acio matigacooke kūrīa ng'ondu. Nīngateithūra rū̄ru rwakwa kuuma tūnua-inī twao, n̄guo rū̄tigatuīke irio cia kūrīo n̄o. **11** “Nīgūkorwo Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Niī mwene, n̄i nī̄ ngaacaria ng'ondu ciakwa ndīcirīthagie. **12** O ta ūrīa mūrīithi amenyagīrīra rū̄ru rwake rūrīa rū̄hurunjūkīte rīrīa arī hamwe naruo-rī, ūguo n̄guo o na nī̄ ngaamenyagīrīra ng'ondu ciakwa. Nīngaciteithūra ndīcirute kūrīa guothe ciahurunjirwo mūthenya ūrīa kwarī matu na nduma. **13** Nīngaciruta ndūrīrī-inī, na ndīcicookanīrīrie kuuma mabūrūri-inī, na ndīcirehe būrūri ūrīa ūrī wacio kīūmbe. Nīngacirīthagia kūu irīma-inī cia būrūri wa Israeli, na tūmīkuru-inī, o na kūu būrūri-inī ūcio kūrīa gūtūūragwo n̄i andū. **14** Nīngacirīthagia kūrīa kūrī na ūrīithio mwega, na irīma-inī cia būrūri wa Israeli nīkuo gūgaatuīka būrūri wacio wa ūrīithio. Kūu nīkuo ikaarahaga, būrūri ūrī ūrīithio mwega, na irīīage ūrīithio-inī mūnoru, kūu irīma-inī cia būrūri wa Israeli. **15** Mwathani Jehova ekuuga atīrī, Niī mwene n̄i nī̄ ngerīithagīria ng'ondu ciakwa, na ndūme ciarahage kūu. **16** Nīngacaria iria ciūrīte, na njookie iria itururīte. Nīngooha iria ndiihie nacio iria hinyaru ndīciīkīre hinya, no iria noru na iria irī na hinya-rī, nīkūniina ngaaciniina. Nīngarīithagia rū̄ru rū̄ na kīhooto. **17** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Ha ūhoro wanyu inyū rū̄ru rwakwa-

rī, nīngatuithania ciira gatagatī ka ng'ondu īmwe na
īrīa īngī, na gatagatī ka ndūrūme na thenge. **18** Anga
ti ūndū mūiganu harī inyuī kūrīa kūu ūrīithio-inī ūcio
mwega? Ningī no nginya mūrangīrīrie ūrīithio ūcio
ūngī wanyu na makinya? Anga ti ūndū mūiganu harī
inyuī kūnyua maaī makembu? No nginya mūcooke
munjuge maaī macio mangī na makinya manyu? **19** No
nginya rūūru rwakwa rūrīage kīrīa mūrangīrīrie, na
rūnyuuage kīrīa munjugīte na makinya manyu?" **20** "Nī
ūndū ūcio, Mwathani Jehova ekūmeera ūū: Atīrīrī, niī
mwene nī niī ngaatuithania ciira gatagatī ka ng'ondu
iria noru na iria hīnju. **21** Tondū mūcithinīkanagia na
rwere, o na kīande, nacio ng'ondu iria itarī na hinya
mūgaciindīka na hīa cianyu o nginya mūgaciingata,
22 nīngahonokia rūūru rwakwa, naruo rūtigaacooka
gūtahwo rīngī. Nīngatuithania ciira gatagatī ka ng'ondu
īmwe na īrīa īngī. **23** Nīngaciarahūrīra mūrīithi ūmwe,
nake nī Daudi ndungata yakwa, na nīwe ūgaacirīithagia;
agaacirīithagia na atūke mūrīithi wacio. **24** Niī Jehova nī
niī ngaatuīka Ngai wacio, nake Daudi ndungata yakwa
nīagatuīka mūthamaki gatagatī-inī ga cio. Niī Jehova nī
niī njarītie ūhoro ūcio. **25** "Nīngathondeka kīrīkanīro
gīa thayū nacio, nacio nyamū cia gīthaka ndīcieherie
kūu būrūri-inī ūcio, nīgeetha itūure werū-inī na ikomage
mītitū-inī irī na thayū. **26** Nīngacirathima na ndaathime
kūrīa gūthiūrūkīirie kīrīma gīakwa. Nīngoiragia mbura
hīndī ya kīmera yakinya; nīgūkaagīa mbura ya kīrathimo.
27 Mītī ya mūgūnda nīgaciaraaga maciaro mayo, nayo
mīgūnda īgē na magetha mayo; andū nao nīmagaikaraga

na thayū thīnī wa bürūri wao. Nīmakamenya atī nī nī nī
Jehova, rīrīa ngoinanga mītī ya macooki kuuma ngingo-
inī ciao, na ndīmateithūre kuuma moko-inī ma arīa
maamatuire ngombo. **28** Matigacooka gūtahwo nī ndūrīrī,
kana kūrīo nī nyamū cia gīthaka. Magaatūrīaga na thayū,
na gūtirī mūndū ūkaamamakagia. **29** Nīngamahe bürūri
ūikaine nī ūndū wa kūgīa magetha, nao matigacooka
kūhūūta marī kūu bürūri-inī ūcio kana maconorithio nī
ndūrīrī icio. **30** Nao nīmakamenya atī nī, Jehova Ngai wao,
ndī hamwe nao, na atī nīo andū akwa, o andū a nyūmba
ya Israeli, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **31** Inyuī
ng'ondū ciakwa, o inyuī ng'ondū cia rūūru rwakwa-rī,
inyuī mūrī andū, na nīi ndī Ngai wanyu, ūguo nīguo
Mwathani Jehova ekuuga.””

35 Ningī kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīwo atīrī:
2 “Mūrū wa mūndū, erekeria ūthiū waku Kīrīma gīa
Seiru: kīrathīre ūhoro wa gūgūkīrīra, **3** ūkīrīre atīrī:
'Mwathani Jehova ekuuga ūū: Wee Kīrīma gīa Seiru,
nīngūgūkīrīra, na ngūtambūrūkīrie guoko gwakwa
nginya ndūme wanangīke ūkire ihooru. **4** Nīngatūma
matūūra maku manangwo nawe nīūgaakira ihooru. Hīndī
īyo nīūkamenya atī nī nī nī Jehova. **5** “Tondū wee-rī,
kuuma o matukū ma tene nītūūrītie muku na andū a
Israeli na ūkīmaneana mooragwo na rūhiū rwa njora, rīrīa
maarī na mūtino, o hīndī ūrīa iherithia rīao rīehīrīire, **6** nī
ūndū ūcio, Mwathani Jehova oigīte atīrī, ti-itherū o ta ūrīa
nīi ndūūraga muoyo-rī, nīngakūneana ūitwo thakame,
nayo nīgatheringatana nawe. Kuona atī ndwamenire ūiti
wa thakame-rī, ūiti wa thakame nīūgaathingatana nawe.

7 Nakio Kiriima ḡia Seiru n̄ngatūma k̄ianangwo ḡikire ihooru, na njūrage ar̄a othe mokaga kuo na makoimagara.

8 N̄ngaiyūria ir̄ima ciaku na ar̄a moraḡitwo; ar̄a moraḡitwo na r̄uhī ū rwa njora makaagūa t̄r̄ima-in̄ twaku, na ituamba-in̄ ciaku, o na m̄ikuru-in̄ yaku yothe.

9 N̄ngatūma ūtūure ūkir̄ite ihooru nginya tene, namo matūura maku matigatūr̄wo. H̄indī īyo n̄ūkamenya at̄i nīi nīi Jehova. **10** “Tondū uuḡite at̄ir̄, “Ndūr̄ir̄ ici cier̄ na mabūrūri maya n̄igatuūka ciitū, na t̄uciīgwat̄ire,” o na gwatuūka at̄i nīi Jehova ndaar̄ kuo, **11** n̄i ūndū ūcio, Mwathani Jehova oiḡite at̄ir̄, ti-itherū o ta ūr̄ia nīi ndūr̄aga muoyo-r̄i, n̄ngagwīka maündū maringaine na marakara maku na ūiru waku, iria wonanirie ūr̄i na r̄umena har̄io, na n̄ngatūma menyeke gatagat̄i-in̄ kao h̄indī ūr̄ia ngaamūtuūra ciira. **12** H̄indī īyo n̄ūkamenya at̄i nīi Jehova n̄njiguūte maündū mothe ma k̄nyararo mar̄ia war̄tie ma gūukir̄ira ir̄ima cia būrūri wa Israeli. Woigire at̄ir̄, “N̄ciananḡitwo na ikaneanwo kūr̄ ithuū ūcitambuure.” **13** N̄imwerahire na mūkīaria maündū ma kūnjūkīr̄ira mūtekwīgir̄ir̄ia na nīi nḡigua maündū macio. **14** Mwathani Jehova ekuuga ūū: R̄ir̄ia th̄i yothe ūgaakorwo ūḡicanjamūka, n̄ngatūma ūkire ihooru. **15** Tondū n̄wakenire ūr̄ia igai r̄ia andū a nyūmba ya Israeli ūianangirwo ūḡikira ihooru-r̄i, ūguo noguo ngagwīka o nawe. Wee Kiriima ḡia Seiru, n̄ūgakirio ihooru, wee mwene o na būrūri wa Edomu wothe. H̄indī īyo n̄imakamenya at̄i nīi nīi nīi Jehova.””

36 “At̄ir̄ir̄, wee mūrū wa mūndū, ratha ūhorō ūkoniī ūr̄ima cia Israeli, ūciīre at̄ir̄, ‘Inyuū ūr̄ima cia Israeli, iguai

kiugo kĩa Jehova. **2** Mwathani Jehova ekuuga ūū: Thū nĩyaaririe ūhoro waku, ĩkiuga atĩrĩ, “Aha! Kündū kürĩa gütüügĩru gwa tene nīgūtuikite gwitū gwa kwīgwatĩra.” **3** Nī ūndū ūcio ratha ūhoro uuge atĩrĩ, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kuona atĩ nīmakwanangire na magikūguima na mīena yothe nīguo wīgwatirwo nī ndūrīrī icio ingī ūtuīke kīndū kīmene na gīa gūcambio nī andū-rī, **4** nī ūndū ūcio inyuī irīma cia Isiraeli, iguai kiugo kĩa Mwathani Jehova: Mwathani Jehova ekwīra irīma na tūrima, na mīkuru na ituamba, na kündū kürĩa kwanangītwo gūgakira ihooru, na matūura marīa mathaamītwo, na matūura marīa matahītwo indo na makanyararwo nī ndūrīrī icio ingī iria imūthiūrūrūkīirie atĩrĩ, **5** Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīnjarītie ūhoro wa gūükīrīra ndūrīrī icio ingī ndī na kīyo kīnene gīakanīte ta mwaki, na ngaaria ūhoro wa gūükīrīra būrūri wa Edomu wothe, nīgūkorwo nīmegwatiire būrūri wakwa ūtuīke wao, makīngenagīrīra na marī na rūmena ngoro-inī ciao, nīguo matunyane ūrīthio wakuo.’ **6** Nī ūndū ūcio ratha ūhoro ūkonīrī būrūri wa Isiraeli, na wīre irīma na tūrima, na mīkuru na ituamba, atĩrĩ: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ngwaria ndī na mang’ūrī marī na ūiru tondū nīnnyararītwo nī ndūrīrī icio. **7** Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ndehīta njoete guoko na igūrū ndoiga atĩ ndūrīrī icio imūthiūrūrūkīirie o nacio nīikanyararwo. **8** “No rīrī, inyuī irīma cia Isiraeli nīmūkaruta honge, na mūciarīre andū akwa a Isiraeli maciaro, nīgūkorwo marī hakuhī kūinūka. **9** Nīndīrarūmbūiya ūhoro wanyu na nīngūmūkinyīria wega wakwa; nīmūgacimbwo na mūhaandwo, **10** na

nīngamūingīhīria andū, o acio a nyūmba ya Israeli yothe. Matūūra nīmagatūūrwo, nakuo kūrīa kwanange nīgūgacookererio. **11** Nīngamūingīhīria andū na mahiū, nao nīmagaciarana na maingīhe. Nīngatūma mūtūūrwo nī andū ta ūrīa mwatūūrītwo mbere, na ndūme mūgaacīre gūkīra mbere. Hīndī īyo nīmūkamenya atī nī nī nī Jehova.

12 Nīngatūma andū, o acio andū akwa a Israeli magere igūrū rīaku. Nīmakamwīgwatīra, na inyuī nīmūgatuīka igai rīao; mūtigacooka kūmatunya ciana ciao rīngī. **13** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Tondū andū maramwīra atīrī, “Inyuī mūniinūkagia andū, na mūgatunya rūrīrī rwanyu ciana ciaruo,” **14** nī ūndū ūcio mūtigacooka kūniina andū, kana gūtūma rūrīrī rwanyu rwage ciana, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **15** Ndigacooka gūtūma mūigue kīnyūrūri kīa ndūrīrī, o na kana mūcooke kūnyararwo nī kīrīndī, kana ndūme rūrīrī rwanyu rūgwe, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.” **16** Ningī kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrīwo atīrī: **17** “Mūrū wa mūndū, hīndī ūrīa andū a Israeli maatūūraga būrūri wao kīumbe-rī, nīmaūthaahirie na mītugo yao na ciīko ciao. Mītugo yao yatariī ta thaahu wa mūndū-wa-nja wa o mweri maitho-inī makwa. **18** Nī ūndū ūcio nīndamaitīrīirie mang’ūrī makwa, tondū nīmaitithītie thakame kūu būrūri ūcio na tondū nīmaūthaahītie na mīhianano yao.

19 Nīndamahurunjire ndūrīrī-inī, na makīharaganīrio mabūrūri-inī; ndaamatūrīire ciira kūringana na mītugo yao na ciīko ciao. **20** Na kūrīa guothe maathiire ndūrīrī-inī nīmathaahirie rītwa rīakwa itheru, nīgūkorwo kweragwo atīrī igūrū rīao, ‘Aya nī andū a Jehova, no no nginya

maang̊eherire bürūri wake.’ **21** Nindarumbūyagia ūhoro wa rītwa rīakwa itheru, rīrīa rīathaahirio nī nyūmba ya Israeli ndūrīrī-inī kūrīa maathiīte. **22** “Nī ūndū ūcio ūra andū a nyūmba ya Israeli atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ndigwīka maūndū macio nī ūndū wanyu, inyuī andū a nyūmba ya Israeli, no ngūmeeka nī ūndū wa rītwa rīakwa itheru, rīrīa mūthaahītie ndūrīrī-inī kūrīa mūthiīte. **23** Nīngonania ūtheru wa rītwa rīakwa inene, rīrīa rīthaahītio ndūrīrī-inī icio, rītwa rīu inyuī mūthaahītie gatagatī-inī ga cio. Hīndī īyo ndūrīrī icio nīkamenya atī nī nī nī Jehova, hīndī ūrīa ngeyonania atī ndī mūtheru maitho-inī mao kūhītūkīra harī inyuī, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **24** “Nīgūkorwo nīngamūruta ndūrīrī-inī icio; nīngamūcookanīrīria kuuma mabūrūri macio mothe, na ndīmūcookie bürūri wanyu kīümbe. **25** Nīngamūminjaminjīria maaī matheru, na inyuī nīmūgathera; nī nī ngaamūtheria mūthirwo nī thaahu wanyu wothe, na ndīmūtherie kuuma kūrī mīhianano yanyu yothe. **26** Nīngamūhe ngoro njerū, na njīkīre roho mwerū thīinī wanyu; nīngamwehereria ngoro yanyu ya ihiga, ndīmūhe ngoro ya nyama. **27** Na nīngekīra Roho wakwa thīinī wanyu, na ndūme mūrūmagīrīre watho wakwa wa kūrūmīrīrwo, na mūmenyagīrīre kūrūmia mawatho makwa. **28** Mūgaatūūra thīinī wa bürūri ūrīa ndaaheire maithe manyu ma tene; nīmūgatuīka andū akwa, na nī nduīke Ngai wanyu. **29** Nīngamūhonokia kuuma thaahu-inī wanyu wothe. Nīngoiga kūgē ngano, na ndūme ūingīhe, na ndikamūrehithīria ng’aragu. **30** Nīngaingīhia maciaro ma mītī na maciaro ma

mūgūnda, nīgeetha mūtikanacooke kūnyararwo mūrī
thīnī wa ndūrīrī tondū wa ng'aragu. **31** Hīndī ūyo
nīmūkaririkana mīthīre yanyu mīru na ciiko cia waganu,
na nīmūgethūura inyuī ene nī ūndū wa mehia manyu
na mītugo yanyu ūrī magigi. **32** Nīngwenda mūmenye
atī ndireeka ūndū ūyū nī ūndū wanyu, ūguo nīguo
Mwathani Jehova ekuuga. Iguai thoni, na mūnyararithio
nī ūndū wa mītugo yanyu, inyuī andū a nyūmba ya
Israeli! **33** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mūthenya
ūrīa ngaamūtheria mūthirwo nī mehia manyu mothe-
rī, nīngatūma matūura manyu macooke gūtūrwo, na
kūrīa kwanangīku nīgūgacookerero. **34** Būrūri ūrīa
ūkirīte ihooru nīkarīmwo handū ha gūikaraga ūkirīte
ihooru maitho-inī ma arīa othe mahītūkagīra kuo. **35** Nao
nīmakoiga atīrī, “Būrūri ūyū watūrīte ūrī mūteanīrie rīu
ūtuīkīte o ta mūgūnda wa Edeni; matūura manene marīa
maanangītwo, na magakirio ihooru, na makaniinwo-rī,
rīu nīmairigīre na magatūrwo.” **36** Hīndī ūyo ndūrīrī
iria imūthiūrūkīrie, iria igaatigara, nīkamenya atī
nīi Jehova nī nījookereirie kūrīa kwanangītwo, na
ngahaanda rīngī kūrīa gwakirītio ihooru. Niī Jehova nī nī
njarītie, na nī nīngeeka ūguo.’ **37** “Mwathani Jehova
ekuuga ūū: O rīngī nīngetīkīra kūigua ithaithana rīa
andū a nyūmba ya Israeli na ndīmekīre ūū: Nīngatūma
andū ao maingīhe o ta rūru rwa ng'ondū, **38** maingīhe
o ta ndūru cia kūrutwo magongona kūu Jerusalemu
hīndī ya ciathī iria nyamūre. Ūguo nīguo matūura macio
manene manangītwo makaiyūrio ndūru cia andū. Hīndī
ūyo nīmakamenya atī nīi nīi Jehova.”

37 Na rīrī, guoko kwa Jehova nī kwagīire igūrū rīakwa, ngīoywo nī Roho wa Jehova akīndwara handū gītuamba-inī gatagatī; nakō kīaiyūrīte mahīndī. **2** Nake akīndongoria akīnjeeria kūu maarī, na ngīona mahīndī maingī mūno maaraganīte kūu gītuamba-inī kīu, na mahīndī macio maarī momū mūno. **3** Nake akīnjūūria atīrī, “Mūrū wa mūndū, mahīndī maya-rī, no macooke muoyo?” Na niī ngīmūcookeria atīrī, “Mwathani Jehova, wee nowe wiki ūū.” **4** Ningī agīcooka akīnjīra atīrī, “Rathīra mahīndī maya ūhoro, ūmeere atīrī, ‘Mahīndī maya momū, iguai kiugo kīa Jehova! **5** Mwathani Jehova ekwīra mahīndī maya ūū: Nīngūtūma mūgīe na mīhūmū, na inyuī nīmūgūcooka muoyo. **6** Nīngūmwīkīra mīkiha, na ndūme mūgīe na nyama na ndīmūhumbīre na gīconde; nīngūmwīkīra mīhūmū, na nīmūgūcooka muoyo. Hīndī ūyo nīmūkamenya atī niī nī niī Jehova.” **7** Nī ūndū ūcio ngīratha ūhoro o ta ūrīa ndaathītwo. Na rīrīa ndaarathaga, hakīgīa na inegene, mūgambo wa gūkaragacana, namo mahīndī macio magīcookanīrīra, o ihīndī rīgīcookerera ihīndī rīrīa rīagīrīre. **8** Na niī ngīcūthīrīria, ngīona maagīa mīkiha na nyama, nakō gīconde gīkīmahumbīra, no matiarī na mīhūmū. **9** Ningī akīnjīra atīrī, “Rathīra mīhūmū ūhoro; mūrū wa mūndū, mīrathīre ūhoro ūmīre atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ūkai inyuī mīhūmū ya muoyo muumīte mīena īna ūrīa yumaga rūhuho, na mwīkīre mīhūmū thīinī wa aya moragītwo, nīguo macooke muoyo.’” **10** Nī ūndū ūcio ngīratha ūhoro o ta ūrīa aanjathīte, nayo mīhūmū ūkīmatoonya; nao makīgīa muoyo, makīrūgamia na magūrū mao, nao magīkorwo

marī mbūtū nene ya ita. **11** Nake akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, mahīndī maya nīmo andū a nyūmba yothe ya Isiraeli. Moigaga atīrī, ‘Mahīndī maitū nīmomū, naguo mwīhoko witū nīmūthiru; na ithuī nītūeheretio.’ **12** Nī ūndū ūcio, marathīre ūhoro, ūmeere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Inyuī andū akwa, nīngūhingūra mbīrīra cianyu ndīmwambatīe muume kūu; nīngūmūcookia būrūri ūcio wa Isiraeli. **13** Hīndī ūyo nīmūkamenya atī nīi nīi nīi Jehova, rīfā ngaahingūra mbīrīra cianyu ndīmwambatīe muume kuo, inyuī andū aya akwa. **14** Nīngamwīkīra Roho wakwa, na inyuī nīmūgatūūra muoyo, na nīngamūtwara būrūri ūrīa ūrī wanyu kīūmbe mūgatūūre kuo. Hīndī ūyo nīmūkamenya atī nīi Jehova nīi nīi njarītie, na nīi nīi njikīte ūguo, ūguo nīguo Jehova ekuuga.”” **15** Kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī: **16** “Mūrū wa mūndū, oya gathanju ka mūtī wandīke igūrū rīako atīrī, ‘Gaka nī ka Juda na andū a Isiraeli arīa makuruhanīte nake.’ Ningī woe gathanju kangī ka mūtī wandīke igūrū rīako atīrī, ‘Gathanju ka Efiraimu, karīa ka Jusufu na andū othe a nyūmba ya Isiraeli arīa makuruhanīte nake.’ **17** Tūnyiitithanie tūtuīke rūthanju rūmwe nīguo tūtuīke rūthanju rūmwe guoko-inī gwaku. **18** “Rīrīa andū anyu magaakūūria atīrī, ‘Kaī ūtangītwīra gītūmi kīa maūndū maya ūreka?’ **19** ūkaamacookeria, ūmeere atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīnguoya gathanju kau ka Jusufu na mīhīrīga ya Isiraeli ūyo ūkuruhanīte nake, o kau karī guoko-inī kwa Efiraimu, ndīkoohanīe hamwe na gathanju ka Juda, tūtuīke rūthanju rūmwe, natuo tūtuīke rūthanju rūmwe guoko-inī gwakwa.’ **20** Nyiita

tūthanju tūu wandikīte maitho-inī mao, **21** ūmeere atīrī,
‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīngaruta andū a Isiraeli
kuuma ndūrīrī-inī kūrīa maathiīte. Nīngamacookanīrīria
ndīmarute kūrīa guothe marī, na ndīmacookie būrūri wao
kīumbe. **22** Nīngamatua rūrīrī rūmwe marī kūu būrūri
ūcio, o kūu irīma-igūrū cia Isiraeli. Gūkaagīa mūthamaki
ūmwe igūrū rīao othe, na matigacooka rīngī gūtuīka
ndūrīrī igīrī, kana magayūkanio matuīke mothamaki
meerī. **23** Matigethaaiahia rīngī na mīhianano yao, kana
mīhiano mīru, kana waganu wao o wothe, nīgūkorwo
nīngamahonokia matige gūcookna thuutha nī ūndū wa
mehia mao, na nīngamatheria. Magaatuīka andū akwa,
na niī nduīke Ngai wao. **24** “Daudi ndungata yakwa nīwe
ūgaatuīka mūthamaki wao, nao othe magīe na mūrīihi
ūmwe. Nīmakarūmīrīra mawatho makwa na mamenyerere
watho wakwa wa kūrūmīrīrwo. **25** Magaatūūra būrūri
ūcio ndaaheire ndungata yakwa Jakubu, būrūri ūrīa
maithe manyu maatūūraga. O ene, hamwe na ciana
ciao, o na ciana cia ciana ciao, magaatūūra kuo nginya
tene, nake Daudi ndungata yakwa atuīke mūnene wao
nginya tene. **26** Nīngarīkanīra kīrīkanīro gīa thayū nao;
nakīo gīgaatuīka kīrīkanīro gīa gūtūūra nginya tene.
Nīngamahaanda na ndūme maingīhe, na nīngahaanda
handū-hakwa-harīa-haamūre gatagatī-inī kao nginya
tene. **27** Ningī gīikaro gīakwa gīgaatūūra hamwe nao;
nīngatuīka Ngai wao, nao matuīke andū akwa. **28** Hīndī
īyo ndūrīrī nīikamenya atī niī Jehova nī niī nduuaga andū
a Isiraeli atheru, hīndī ūrīa handū-hakwa-harīa-haamūre
hagaatūūra hamwe nao nginya tene.””

38 Na rīrī, kiugo kīa Jehova nīkīanginyīrīire, ngīrwo atīrī:
2 “Mūrū wa mūndū, erekeria ūthiū waku harī Gogu wa kūu
būrūri wa Magogu, ūcio mūnene wa anene a Mesheki na
Tubali; mūrathīre ūhoro wa kūmūūkīrīra, **3** ūmwīre atīrī:
‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Nīngūgūūkīrīra, wee Gogu,
mūnene wa anene a Mesheki na Tubali. **4** Nīngakūhūgūra,
ngwīkīre ndwano thīa-inī ciaku, na ngūrute na nja hamwe
na mbūtū ciaku ciothe cia ita: nīcio mbarathi ciaku, na
andū aku arīa mathiiaga mahaicīte mbarathi meeohete
indo cia mbaara, na kīrīndī kīnene kīrī na ngo iria nene
na iria nini, othe makīhiūragia hiū ciao cia njora. **5**
Nao andū a Perisia, na Kushi, na Putu magaakorwo
hamwe nao, othe manyitīte ngo na magekīra ngūbia
cia kīgera, **6** o na Gomeri na thigari ciakuo ciothe, o
na andū a Bethi Togarima moimīte kūraya mwena wa
gathigathini marī na mbūtū cia ita ciakuo ciothe, o
ndūrīrī icio nyngī irī hamwe nawe. **7** “Wīthagathage;
wīhaarīrie, wee mwene hamwe na kīrīndī kīrīa gīothe
gīgūthiūrūkīrie, nawe ūgīathe. **8** Thuutha wa matukū
maingī, nīmūgetwo mūthiī ita-inī. Mīaka-inī ya thuutha
nīmūgatharīkīra būrūri ūgaakorwo ūhonoketio kuuma
mbaara-inī, ūrīa andū aguo maacockanīrīrio kuuma
ndūrīrī-inī nyngī magītwarwo irīma-inī icio cia būrūri wa
Israeli, kūrīa gūtūrīte gūkirīte ihooru. Acio marutītwo
ndūrīrī-inī icio, na rīu acio othe maikaraga na thayū. **9**
Wee hamwe na mbūtū ciaku ciothe cia ita na ndūrīrī
icio nyngī mūrī nacio nīmūkambata, mūmaguthūkīre
ta kīhuhūkanio; mūgaatuīka ta itu rīhumbīrīte būrūri.
10 “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mūthenya ūcio wee

nūkagīa na meciiria, nawe nūgathugunda ūndū mūru.

11 Nawe nūkoiga atīrī, “Nīngūtharīkīra būrūri ūrīa wa matūūra matarī mairigīre; nīngūhithūkīra andū marī na thayū na matarekūūa ūndū, arīa othe maikaraga matūūra matarī mairigīre, na matarī ihingo na mīgīko.

12 Nīngūtaha, na ndunyane, o na njūkīrīre matūūra marīa maanangītwo na magacooka gūtūūrwo, na njūkīrīre andū arīa marī kuo arīa monganītio kuumma ndūrīrīnī, andū marī na ūtonga wa mahiū, na wa indo, nao matūūrīte gatagatī ka būrūri ūcio.” **13** Andū a Sheba, na a Dedani, na onjorithia a Tarishishi na matūūra mothe makuo magaakūūria atīrī, “Ūkīte gūtaha indo? Ūnganītie kīrīndī gīaku mūuke mūtunyane indo, na mūkuue betha na thahabu, na mūkuue mahiū na indo, o na mūtahe indo nyīngī mūno?” **14** “Nī ūndū ūcio, mūrū wa mūndū, ratha ūhoro wīre Gogu atīrī: ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Ihinda rīu, rīrīa andū akwa Israeli magaakorwo maikarīte marī na thayū-rī, gīthī o nawe ndūkarīmenya? **15** Nīūkoima gwaku kūndū kūraya, o kū mwena wa gathigathini, wee mūrī hamwe na ndūrīrīnyīngī, othe mahaicīte mbarathi, marī kīrīndī kīngī, mbūtū ya ita ūrī hinya. **16** Nīūgathiī na mbere na gūūkīrīra andū akwa a Israeli ūtarī ta itu rīhumbīrīte būrūri. Matukū-inī marīa magooka, wee Gogu-rī, nīngagūtwara ūgookīrīre būrūri wakwa, nīguo ndūrīrī ikaamenya rīrīa ngeyonania kūhītūkīra harīwe atī ndī mūtheru maithōnī mao. **17** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Gīthī wee tiwe ndaaririe ūhoro waku matukū-inī ma mbere, ngāaria na anabii a Israeli, o acio ndungata ciakwa? Ihinda-

inī rīu nīmarathire ūhoro mīaka mīngī, makiuga atī
nīngagūtwara ūkamookīrīre. **18** Ūū nīguo gūkaahaana
ihinda-inī rīu: Rīrīa Gogu agaatharīkīra būrūri wa Israeli,
marakara makwa mahiū nīmakarahūrwo, ūguo nīguo
Mwathani Jehova ekuuga. **19** Nguuga ndī na kīyo kīnene
na mang'ūrī mahiū ta mwaki atī ihinda rīu nīgūkagīa
gīthingithia kīnene kūu būrūri-inī wa Israeli. **20** Thamaki
cia iria-inī, na nyoni cia rīera-inī, na nyamū cia gīthaka,
na kanyamū o gothe karīa gathiiagīra thī, o na andū
othe arīa marī gūkū thī nīmakainaina maanyona. Irīma
nīikang'aūranio, na hurūrūka nīkaragana, o na rūthingo
o ruothe nīrūkamomoka. **21** Nīngarehithia rūhiū rwa
njora rūukīrīre Gogu kūu irīma-inī ciakwa ciothe, ūguo
nīguo Mwathani Jehova ekuuga. Naruo rūhiū rwa njora
rwa o mūndū nīrūgookīrīra mūrū wa ithe. **22** Nīngatuīra
Gogu ciira, ndīmūrehere mūthiro na ūiti wa thakame;
nīngoiria mbura nene mūno, ndīmuurīrie we mwene na
thigari ciake, o na ndūrīrī icio nyingī irī hamwe nake,
ndīmoirīrie mbura ya mbembe na ūbiriti. **23** Ūguo nīguo
ngoonania ūnene o na ūtheru wakwa, na ndūme menyeke
maitho-inī ma ndūrīrī nyingī. Hīndī ūyo nīmakamenya atī
niī nī niī Jehova.'

39 "Mūrū wa mūndū, ratha ūhoro wa gūukīrīra
Gogu, ūmwīre atīrī: 'Mwathani Jehova ekuuga ūū:
Nīngūukīrīra, wee Gogu, o wee mūnene wa anene
a Mesheki na Tubali. **2** Nīngakūhūgūrania na
ngūguucūrīrie. Nīngakūruta kūndū kūraya mwena wa
gathigathini, ngūtware ūgookīrīre irīma cia būrūri wa
Israeli. **3** Ningī nīngagūtha ūta waku uume guoko-

inī gwaku kwa ūmothro, na ndūme mīguī yaku īgwe yume guoko-inī gwaku kwa ūrīo. **4** Kūu irīma-igūrū cia būrūri wa Isiraeli nīkuo ūkaagūa, wee, na mbūtū ciaku ciothe cia ita, na ndūrīrī iria igaakorwo hamwe nawe. Nīngakūneana kūrī nyoni cia mīthembā yothe iria irīaga nyama, na kūrī nyamū cia gīthaka, ūrīo nīcio. **5** Nīukagūa werū-inī ūtarī kīndū, nīgūkorwo nī niī njarītie ūhoro ūcio, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **6** Nīngatwarithīria Magogu mwaki, o na ndwarithīrie andū arīa matūrūraga marī na thayū kūu ndwere-inī cia iria, nao nīmakamenya atī niī nī niī Jehova. **7** “Nīngatūma rīitwa rīakwa itheru rīmenyeke gatagatī-inī ka andū akwa a būrūri wa Isiraeli. Ndigacooka kūreka rīitwa rīu rīakwa itheru rīthaahio, nacio ndūrīrī nīkamenya atī niī Jehova nī niī Ūrīa Mūtheru thīinī wa Isiraeli. **8** Mūthenya ūcio nīūrooka! Ti-itherū nīūgakinya, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. Ūcio nīguo mūthenya ūrīa njarītie ūhoro waguo. **9** “Hīndī īyo arīa maikaraga matūura manene ma būrūri wa Isiraeli nīmakoimagara, nao mahūthīre indo icio ciao cia mbaara taarī ngū, macicine ihīe, macine ngo iria nini na iria nene, na mota na mīguī, na ndotono o na matimū. Magaacihūthagīra taarī ngū ihinda rīa mīaka mūgwanja. **10** Matikabatario nīkūngania ngū werū-inī kana maciune mītitū, tondū nīmagakagia mwaki kuuma indo-inī icio cia mbaara. Nao nīmagataha arīa maamatahīte na matunye arīa maamatunyīte indo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **11** “Mūthenya ūcio-rī, nīngaahe Gogu handū ha gūthikanwo kūu būrūri-inī wa Isiraeli, gītuamba-inī kīa agendi arīa mathiiaga mwena wa

irathīro werekeire Iria rīa Cumbī. Nao agendi magirīrīrio gūcooka kūgera njīra īyo, tondū Gogu na kīrīndī gīake nīkuo magaathikwo. Nī ūndū ūcio hageetagwo Gītuamba kīa Hamoni-Gogu. **12** “Andū a nyūmba ya Isiraeli makaaniina mīri mūgwanja magīthika andū acio, nīguo matherie būrūri ūcio. **13** Magaathikwo nī andū othe a būrūri ūcio, na mūthenya ūcio ngaagoocithio ūgaatuīka mūthenya wao wa kūririkanagwo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **14** “Nao andū nīmakaheagwo wīra wa gūtheragia būrūri ūcio. Amwe magaathiī būrūri ūcio kūndū guothe, na mongererwo angī a gūthikaga ciimba iria igaakorwo itigaire kūu. Mīri īyo mūgwanja yathirārī, nīguo makaambīrīria gūcaria matigari macio. **15** Nao rīrīa magaakorwo magītuīkanīria būrūri ūcio, ūmwe wao angīkoona ihīndī rīa mūndū, nīagekīra rūrūri hakuhī narīo o nginya rīrīa athikani makaarīthika kūu Gītuamba-inī kīa Hamoni-Gogu. **16** (Ningī kūu nīgūgakorwo itūūra rītagwo Hamona.) Ūguo nīguo magaatheria būrūri ūcio.’ **17** “Mūrū wa mūndū, Mwathani Jehova ekuuga ūū: Íta nyoni cia mīthembā yothe, na nyamū ciōthe cia gīthaka, ūciīre atīrī: ‘Ūnganai mūcookanīrīre hamwe kuuma kūndū guothe, mūūke igongona-inī inene rīrīa ndīrahaarīria nī ūndū wanyu, igongona inene kūu irīma-igūrū cia būrūri wa Isiraeli. Kūu nīkuo mūkaarīira nyama na mūnyuīre thakame. **18** Mūkaarīa nyama cia andū arīa marī hinya, na mūnyue thakame ya andū arīa anene a thī taarī ndūrūme na tūtūrūme, na mbūri na ndegwa, ciōthe irī nyamū iria noru cia kuuma Bashani. **19** Igongona rīu ndīrahaarīria nī ūndū wanyu, mūkaarīa maguta

nginya mwīhūūnīrīrie, na mūnyue thakame nginya mūrīo. **20** Metha-inī yakwa mūkaarīa mūhūūne nyama cia mbarathi, o na cia arīa mathiiaga macihaicīte, na cia andū marī hinya na thigari cia mīthemba yothe', ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **21** "Nīngonania riiri wakwa ndūrīrī-inī, nacio ndūrīrī ciothe nīkoona iherithia rīrīa ngaarehe, o na guoko kūrīa ngaamaigīrīra. **22** Kuuma mūthenya ūcio gūthīi na mbere, andū a nyūmba ya Isiraeli nīmakamenya atī nī nī nī Jehova Ngai wao. **23** Nacio ndūrīrī nīkamenya atī andū a Isiraeli maatahītwo nī ūndū wa wīhia wao, tondū nīmagire kūnjīhoka. Nī ūndū ūcio ngīmahitha ūthiū wakwa, ngīmaneana kūrī thū ciao, nao othe makīūragwo na rūhiū rwa njora. **24** Kūringana na ūrīa thaahu wao watariī na mahītia mao, ūguo noguo ndaamaherithirie na ngīmahitha ūthiū wakwa. **25** "Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga ūū: Rīu nīngūcookia Jakubu kuuma kūrīa aatwarītwo aatahwo, na njiguīre andū othe a Isiraeli tha, o na ndūūgamīrīre rīītwā rīakwa itheru na kīyo. **26** Nīmakariganīrwo nī thoni ciao na kwaga kwīhokeka kwao guothe kūrīa maanyonirie rīrīa maatūūraga na thayū būrūri-inī wao gūtarī mūndū ūngīmamakia. **27** Hīndī ūrīa ngaakorwo ndīmacooketie kuuma ndūrīrī-inī, na ngaamongania kuuma mabūrūri-inī ma thū ciao, nīngeyonania atī ndī mūtheru kūgerera harīo maitho-inī ma ndūrīrī nyingī. **28** Hīndī ūyo nīmakamenya atī nī nī nī Jehova Ngai wao, tondū o na gūtuīka nīndatūmire matahwo magītwarwo thiīnī wa ndūrīrī, nīngamacookanīrīria būrūri-inī wao kīūmbe, na hatirī o na ūmwe ngaatiga na thuutha. **29** Ndīgacooka kūmahitha

ūthiū wakwa, nīgūkorwo nīngaitīrīria andū a nyūmba ya Isiraeli Roho wakwa, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

40 Na rīrī, mwaka-inī wa mīrongo īrī na ītano wa gūtahwo gwitū, kīambirīria-inī kīa mwaka ūcio, mūthenya wa ikūmi wa mweri ūcio, naguo nī mwaka wa ikūmi na īna kuuma rīrīa itūūra inene rīatunyanirwo, mūthenya o ūcio-rī, guoko kwa Jehova kwarī igūrū rīakwa, nake akīndwara itūūra-inī rīu inene. **2** Ndī thīnī wa cioneki cia Ngai nīandwarire būrūri wa Isiraeli, akīnjiga kīrima-igūrū kīraaya mūno, na mwena wakīo wa gūthini kwarī na mīako yoonekaga ītariī ta itūūra inene. **3** Nake akīndwara ho, na nīi ngīona mūndū, na mūhianīre wake watariī ta gīcango; nake aarūngīi itoonyero-inī arī na rūrigi rwa gatani, na rūthanju rwa gūthima guoko-inī gwake. **4** Nake mūndū ūcio akīnjiīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, ta rora na maitho maku, na ūigue na matū maku, na ūrūmbūyi wega maūndū mothe marīa ngūkuonia, nīgūkorwo nīkīo gītūmīte wee ūrehwo gūkū. ūra andū a nyūmba ya Isiraeli maūndū mothe marīa ūkuona.”

5 Ningī nīndonire rūthingo rwathiūrūkīrie hekarū mīena yothe. Rūthanju rwa gūthima rūrīa rwarī guoko-inī kwa mūndū ūcio rwarī na ūraihi wa mīkono ītandatū. Nake nīathimire rūthingo; warīi waruo warīi wa mīkono ītandatū, na mīkono ītandatū kūraiha na igūrū. **6** Agīcooka agīthīi kīhingo-inī kīrīa kīang’etheire mwena wa irathīro. Akīambata na ngathī ciakīo, na agīthima hingīro ya kīhingo; yarīi ya mīkono ītandatū gūtoonya na thīnī. **7** Natuo tūnyūmba twa arangīri twarīi twa mīkono ītandatū

kūraiha, na mīkono ītandatū kwarama, na itīna rīa kuuma kanyūmba kamwe nginya karīa kangī rīarī rīa mīkono ītano. Nayo hingīro ya kīhingo kīu kīariganītie na gīthaku kīrīa kīang'etheire hekarū, nakīo kīarī kīa mīkono ītandatū gūtoonya na thīinī. **8** Ningī agīthima gīthaku kīrīa kīang'etheire hekarū; **9** nakīo kīarī kīa mīkono īnana gūtoonya na thīinī. Gīthaku kīu kīarī na itugī igīrī, O gītugī kīarī na wariī wa mīkono īirī. Nakīo gīthaku kīu kīang'etheire hekarū. **10** Thīinī wa kīhingo kīa mwena wa irathīro haarī na tūnyūmba tūtatū twa arangīri o mwena; na tuothe tūtatū twarī na ithimo ciiganaine, naguo mwena wa na mbere wa thingo cia tūnyūmba twa arangīri warī wa ithimo ciiganaine. **11** Ningī agīthima warīi wa njīra īyo ya itoonyero rīu, nayo yarī ya mīkono ikūmi, na ūraihi wayo warī wa mīkono ikūmi na ītatū. **12** Mwena wa na mbere wa o kanyūmba ka arangīri haarī na rūthingo rwarī rwa mūkono ūmwe kūraiha na igūrū, natuo tūnyūmba tūu twa arangīri twarī twa mīkono ītandatū mīena yothe īna. **13** Ningī agīthima itoonyero rīu arutītie kuuma mūthia wa na thuutha wa rūthingo rwa kanyūmba kamwe ka arangīri nginya mūthia wa na thuutha wa kanyūmba karīa kaang'ethanīire nako; itīna rīu rīarī rīa mīkono mīrongo īrī na ītano kuuma mwanya ūmwe wa karūthingo nginya mwanya ūrīa waringanīte naguo. **14** Ningī agīthima mīena ya na mbere ya thingo gūthiūrūrūka mīena yeerī ya na thīinī ya itoonyero, na yarī ya mīkono mīrongo ītandatū. Gīthimo kīu gīakinyīte gīthaku-inī kīrīa kīang'etheire nja īyo. **15** Itīna rīa kuuma itoonyero rīa kīhingo nginya mūthia ūrīa

ūngī wa gīthaku kīarī warī wa mīkono mīrongo ītano. **16**
Tūnyūmba tūu twa arangīri hamwe na thingo icio ciarī
thīinī wa itoonyero rīu nī gwatūrīkītio mīanya mīceke
karūthingo-inī ka igūrū mīena yothe, o ūndū ūmwe
na gīthaku; tūmīanya tūu tuothe twerekeire na thīinī.
Ūthiū wa thingo icio nīwagemetio na mīkīndū. **17** Ningī
akīndwara nja ūrīya ya nyumīrīra. Ngīona hau nī haarī na
tūnyūmba, na nī haarītwo mahiga makarigiicīria nja ūyo
yothe; nī haarī na tūnyūmba mīrongo ītatū twakītwo
tūtwaranīte na hau haarītwo mahiga. **18** Handū hau
haarītwo mahiga haarī mīena-inī ya matoonyero macio,
naguo wariī waho na ūraihi nīciaiganaine; hau nīho
haarītwo mahiga mwena wa mūhuro. **19** Ningī agīthima
itīna ūrīya kuuma mwena wa na thīinī wa kīhingo kīa
mūhuro nginya mwena wa na nja wa nja ya na thīinī;
yarī mīkono igana mwena wa irathīro, o ūndū ūmwe na
mwena wa gathigathini. **20** Ningī agīthima ūraihi na
wariī wa kīhingo kīrīa kīerekeire mwena wa gathigathini,
gīa gūthīi nja ūyo ya nyumīrīra. **21** Tūnyūmba twakīo twa
arangīri, tūtatū o mwena, na thingo ciakīo, o na gīthaku
gīakīo ciarī na ithimo ciaiganaine na cia itoonyero rīu
rīya mbere. Kīarī kīa ūraihi wa mīkono mīrongo ītano,
na wariī wa mīkono mīrongo ūrī na ītano. **22** Mīanya
yakīo, na gīthaku gīakīo na magemio ma mīkīndū ciarī
na ithimo o ta cia kīhingo kīrīa kīerekeire mwena wa
irathīro. Ngathī ya makinya mūgwanja yaambatīte nginya
ho, nakīo gīthaku gīakīo gīkang'ethanīra nayo. **23** Nī haarī
na kīhingo gīa gūtoonya nja ya na thīinī, kūng'ethanīra na
kīhingo gīa gathigathini o ta ūrīya kwarī na kīhingo mwena

wa irathīro. Nake agīthima itīna rīa kuuma kīhingo kīmwe nginya kīrīa kīang'ethanīire nakīo; narīo itīna rīu rīarī rīa mīkono igana. **24** Ningī akīndongoria na mwena wa gūthini, na niī ngīona kīhingo kīerekeire mwena wa gūthini. Nake agīthima itingī ciakīo na gīthaku gīakīo, nacio nīciaiganainie ithimo na icio ingī. **25** Itoonyero rīu na gīthaku kīarīo ciarī na tūmīanya tūceke mīena yothe, twatariī ta mīanya ya ihingo icio ingī. Itoonyero rīu rīarī rīa mīkono mīrongo ītano kūraha, na mīkono mīrongo īirī na ītano kwarama. **26** Ningī ngathī ya makinya mūgwanja nīyaambatīte īgakinya kīhingo-inī kīu, nakīo gīthaku gīakīo kīang'ethanīire na nja ya hekarū; thingo ciakīo iria ciarī o mwena wa njīra īyo nīciagemetio na mīkīndū. **27** Hau nja ya na thīinī o na ho nī haarī kīhingo kīerekeire mwena wa gūthini, nake agīthima kuuma kīhingo-inī kīu nginya kīhingo-inī kīa nyumīrīra kīa mwena wa gūthini; itīna rīu rīarī rīa mīkono igana. **28** Ningī akīnginyia nja ya na thīinī tūtoonyeire kīhingo kīa mwena wa gūthini, nake agīthima kīhingo kīa mwena ūcio; nakīo nīkīaiganainie ithimo na ihingo icio ingī. **29** Tūnyūmba twakīo twa arangīri, na thingo ciakīo, na gīthaku gīakīo nīciaiganainie ithimo na icio ingī. Itoonyero rīu na gīthaku kīarīo ciarī na mīanya mīena yothe. Itoonyero rīu rīarī na ūraihi wa mīkono mīrongo ītano, na warīi wa mīkono mīrongo īirī na ītano. **30** Ithaku cia matoonyero marīa maarī hakuhī na nja ya na thīinī ciarī na ūraihi wa mīkono mīrongo īirī na ītano, na warīi wa mīkono ītano. **31** Gīthaku gīakīo kīang'etheire nja īyo ya nyumīrīra; nacio itingī ciakīo nīciagemetio na mīkīndū,

na ngathī ya makinya manana nīyaambatīte īgakinya ho.

32 Ningī akīnginyia nja ya na thīinī mwena wa irathīro, nake agīthima itoonyero rīu; narīo nīrīaiganainie ithimo na matoonyero macio mangī. **33** Tūnyūmba twakīo twa arangīri, na thingo ciakīo, na gīthaku gīakīo nīciaigancainie ithimo na icio ingī. Itoonyero rīu na gīthaku kīarī ciarī na mīanya mīena yothe. Narīo itoonyero rīarī rīa ūraihi wa mīkono mīrongo ītano, na wariī wa mīkono mīrongo ūrī na ītano. **34** Gīthaku gīakīo kīang'etheire nja īyo ya nyumīrīra; nacio itingī ciakīo nīciagemetio na mīkīndū mīena yeerī, na ngathī ya makinya manana yaambatīte īgakinya ho. **35** Ningī agīcooka akīnginyia kīhingo-inī kīa mwena wa gathigathini, nake agīthima kīhingo kīu. Nakīo nīkīaiganainie ithimo na ihingo icio ingī, **36** o ūndū ūmwe na tūnyūmba twakīo twa arangīri, na thingo ciakīo, na gīthaku gīakīo, nakīo kīarī na mīanya mīena yothe. Kīhingo kīu kīarī na ūraihi wa mīkono mīrongo ītano, na wariī wa mīkono mīrongo ūrī na ītano. **37** Gīthaku gīakīo kīang'etheire nja īyo ya nyumīrīra; nacio itingī icio ciakīo nīciagemetio na mīkīndū mīena yeerī, na ngathī ya makinya manana yaambatīte īgakinya ho.

38 Ningī hau gīthaku-inī, o itoonyero-inī rīa na thīinī, nī haarī na kanyūmba kaarī na mūromo, na hau nīho maruta ma njino maathambagīrio. **39** Hau gīthaku-inī gīa itoonyero nī haarī metha igīrī o mwena, na igūrū rīacio nīho haathīnjagīwo nyamū cia magongona ma njino, na magongona ma mehia, o na magongona ma mahītia. **40** Mwena-inī wa rūthingo rwa na nja rwa gīthaku kīu gīa itoonyero rīu, hakuhī na ngathī ya kwambata itoonyero-

inī rīa kīhingo kīa mwena wa gathigathini nī haarī na metha igīrī, na mwena ūcio ūngī wa ngathī naho nī haarī na metha ingī igīrī. **41** Nī ūndū ūcio haarī na metha inya mwena ūmwe wa itoonyero, na inya mwena ūcio ūngī, ciothe ciarī metha inyanya, na igūrū rīacio nīho haathīnjagīrwo nyamū cia magongona. **42** Ningī haarī na metha inya cia mahiga maicūhie nī ūndū wa maruta ma njino, o ūmwe ūraihi wa mūkono ūmwe na nuthu, na wariī wa mūkono ūmwe na nuthu, na mūkono ūmwe kūraiha na igūrū. Igūrū rīacio nīho haigagīrīrwo indo cia wīra wa gūthīnja nyamū cia maruta ma njino, na magongona marīa mangī. **43** Tūhocio twa njibe igīrī, o kamwe karī na ūraihi wa wariī wa rūhī, twathecereirio rūthingo-inī mīena yothe. Metha icio ciarī cia kūigīrīrwo nyama cia maruta macio. **44** Hau nja ya kīhingo gīa thīinī, kūu nja-inī ya na thīinī, nī kwarī na tūnyūmba twīrī, kamwe mwena wa kīhingo gīa gathigathini kerekeire mwena wa gūthini, na kangī mwena wa kīhingo gīa gūthini kerekeire mwena wa gathigathini. **45** Nake akīnjīra atīrī, “Kanyūmba kau karorete mwena wa gūthini-rī, nī ka athīnjīri-Ngai arīa maikaragia hekarū, **46** nako kanyūmba kau karorete gathigathini-rī, nī ka athīnjīri-Ngai arīa maikaragia kīgongona. Aya nīo ariū a Zadoku, na no-o Alawii arīa mangīthengerera Jehova nīguo matungatage marī mbere yake.” **47** Ningī agīthima nja īyo: Mīena yothe īna nīyaiganaine, yarī na mīkono igana kūraiha, na mīkono igana kwarama. Nakīo kīgongona kīarī hau mbere ya hekarū. **48** Ningī akīnginyia gīthaku-inī kīa hekarū, na agīthima itingī icio cia gīthaku kīu; o mwena

ciarī na wariī wa mīkono ītano. Wariī wa itoonyero rīū warī na mīkono ikūmi na īna, na thingo ciarī na wariī wa mīkono ītatū o mwena. **49** Gīthaku kīu kīarī na wariī wa mīkono mīrongo īrī, na mīkono ikūmi na īrī kuuma mbere nginya thuutha. Ningī hau nī haarī na ngathī cia kwambata ho, na nī haarī na itugī, o kīmwe mwena ūmwe wa itingī icio.

41 Mūndū ūcio agīcooka akīndwara nja ya handū-harīa-haamūre ha nyumīrīra, agīthima itingī ciaho; wariī wa itingī icio warī mīkono ītandatū o mwena. **2** Wariī wa itoonyero warī wa mīkono ikūmi, nacio thingo iria ciarī o mwena wa itoonyero rīū ciarī cia mīkono ītano kwarama. Nīacookire agīthima nja ya handū-hau-haamūre; handū hau haarī na ūraihi wa mīkono mīrongo īna, na wariī wa mīkono mīrongo īrī. **3** Ningī agītoonya na thīinī wa handū-harīa-haamūre, agīthima itingī cia itoonyero; o kīmwe kīarī na wariī wa mīkono īrī. Itoonyero rīū rīarī na wariī wa mīkono ītandatū, nacio thingo iria ciarī o mwena ciarī na wariī wa mīkono mūgwanja. **4** Ningī agīthima ūraihi wa handū-harīa-haamūre kūu thīinī; naho haarī ha mīkono mīrongo īrī, naguo wariī waho warī wa mīkono mīrongo īrī gūtuīkania nginya mūthia wa nja ya handū-harīa-haamūre. Nake akīnjīira atīrī, “Haha nīho Handū-harīa-Hatheru-Mūno.” **5** Ningī agīthima rūthingo rwa hekarū; naruo rwarī na ūtungu wa mīkono ītandatū, natuo tūnyūmba tūrīa twarī mīena-inī yothe ya hekarū, o kamwe kaarī na wariī wa mīkono īna. **6** Tūnyūmba tūu twa mīena-inī twakītwo ngoroba ithatū, kamwe gagakwo karī igūrū wa karīa kangī, o ngoroba tūnyūmba mīrongo

ītatū. Nī haarī na mīgamba yohanītio gūthiūrūrūkīria rūthingo rwa hekarū, ya gūtiirīrīra tūnyūmba twa mīena-inī; nī ūndū ūcio mīgamba īyo ndīatoonyetio rūthingo-inī rūu rwa hekarū. **7** Tūnyūmba tūu twathiūrūrūkīrie hekarū twakītwo tūkīararamaga o ūrīa ngoroba yathīaga na igūrū. Mwako wa gūthiūrūrūkīria hekarū īyo waakītwo wambatītio na matīna, nī ūndū ūcio, tūnyūmba tūu tūkaaraarama o ūrīa mūndū aambataga. Nayo ngathī yambatīte kuuma ngoroba ūrīa yarī thī mūno nginya ūrīa ūrī igūrū biū ūgereire ngoroba ya gatagatī. **8** Nīndonire atī hekarū nī yarī na gītina kīambatīrie mīena yothe, gīgatuīka mūthingi wa tūnyūmba tūu twa mīena-inī. Mūthingi ūcio warī na ūraihi wa rūthanju rūu rwa mīkono ītandatū ūrīa mīraihi. **9** Rūthingo rwa na nja rwa tūnyūmba tūu twa mīena-inī rwarī rwa ūtungu wa mīkono ītano. Ithenya rīrīa rīatigītio gatagatī ga tūnyūmba tūu twa mīena-inī ya hekarū **10** na tūnyūmba twa athīnjīri-Ngai rīrīa rīa wariī wa mīkono mīrongo ūrī gūthiūrūrūkīria hekarū yothe. **11** Nī haarī na matoonyero mīena ya tūnyūmba tūu hau haatigītio ithenya, rīmwe rīrī mwena wa gathigathini na rīu rīngī rīrī mwena wa gūthini; nakīo gītina kīu kīambatīrie na igūrū kūnyiitana na ithenya rīu kīarī na wariī wa mīkono ītano gūthiūrūrūkīria. **12** Nyūmba ūrīa yang'etheire nja ya hekarū mwena wa ithūiro yarī ya wariī wa mīkono mīrongo mūgwanja. Naruo rūthingo rwa nyūmba īyo rwarī na ūtungu wa mīkono ītano gūthiūrūrūkīria, na ūraihi waruo warī wa mīkono mīrongo kenda. **13** Ningī agīthima hekarū īyo; yarī na ūraihi wa mīkono igana, nayo nja ya hekarū, na nyūmba

hamwe na thingo ciayo o nacio ciarī cia ūraihi wa mīkono igana. **14** Wariī wa nja īyo ya hekarū wa mwena wa irathīro, o hamwe na mwena wa na mbere wa hekarū, warī wa mīkono igana. **15** Ningī agīthima ūraihi wa nyūmba īyo yang'etheire nja ya mwena wa na thuutha wa hekarū, o hamwe na ithaku ciayo cia o mwena; naguo warī wa mīkono igana. Mwena wa nja ya handū-harīa-haamūre, na mwena wa na thīinī wa handū-harīa-haamūre, na gīthaku kīrīa kīang'etheire nja īyo, **16** o ūndū ūmwe na hingīro icio, na tūtirica tūu tūceke, hamwe na ithaku icio ciathiūrūrūkīrie ngoroba icio ithatū: kīrīa gīothe kīarī mbere ya hingīro, o na nginya hingīro īyo nīciahumbrīrtwo na mbaū. Nyūmba nīyahumbīrtwo na mbaū thī, na thingo ikahumbīrwo nginya tūtirica-inī, o na tūtirica twarī na mbaū. **17** Ningī hau igūrū rīa mwena wa nja ya itoonyero rīa gūtoonya thīinī wa handū-harīa-haamūre, na igūrū rīa thingo matīna maiganaine kūrigiicīria mwena wa thīinī na wa nja ya handū-harīa-haamūre **18** nī gwakurūrtwo makerubi na mīkīndū. Mīkīndū yahakanītio nī makerubi; na o ikerubi rīarī na mothiū meerī: **19** ūthiū wa mūndū warorete mūkīndū mwena ūmwe, naguo ūthiū wa mūrūūthi ūkarora mūkīndū mwena ūcio ūngī. Namo magakururwo kūrigiicīria ndwere cia hekarū īyo yothe. **20** Kuuma nyūmba thī nginya hau igūrū rīa itoonyero, nī ha kururūrtwo makerubi na mīkīndū rūthingo-inī rwa nja ya handū-harīa-haamūre. **21** Nja ya handū-harīa-haamūre nī yarī na buremu ya mūrango, nayo buremu ūrīa yarī hau mbere ya Harīa-Hatheru-Mūno yatarī o tayo. **22** Ningī nī haarī na kīgongona kīa mbaū kīrīa kīarī kīa mīkono

ītatū kūraiha na igūrū, na mīkono īrī o mwena, mīena yothe īna; koine ciakīo, na njikarīro yakīo, o na mīena yakīo ciarī cia mbaū. Nake mūndū ūcio akīnjīra atīrī, “īno nīyo metha īrīa īrī hau mbere ya Jehova.” **23** Handū-harīa-haamūre na Handū-harīa-Hatheru-Mūno, o handū haarī na mīrango īrī. **24** O mūrango wathondeketwo na mīrango īrī ya wa mbaū, na o mūrango wahingūkaga na gatagatī. **25** Nayō mīrango ya nja ya handū-harīa-haamūre nīyakurūtīwo makerubi na mīkīndū, ta ūrīa gwakurūtīwo thingo-inī, na nī haarī na membea ma mbaū hau mbere ya gīthaku kīu. **26** Thingo-inī icio cia mwena wa gīthaku kīu nī haarī na tūtirica tūceke twarī na mīkīndū ikurūtīwo o mwena o mwena. Tūnyūmba twa mīena-inī ya hekarū o na tuo nītwarī na membea ma mbaū.

42 Ningī mūndū ūcio akīndongoria, akīndwara mwena wa gathigathini o nginya nja īyo ya nyumīrīra, akīnginyia tūnyūmba-inī tūrīa twang’etheire nja ya hekarū na tūkang’ethera rūthingo rwa na nja rwa mwena wa gathigathini. **2** Nyūmba īrīa mūrango wayo werekeire mwena wa gathigathini yarī ya ūraihi wa mīkono igana na warīi wa mīkono mīrongo ītano. **3** Gīcigo kīrīa kīarī kīa mīkono mīrongo īrī kuuma nja ya na thīnī, na gīcigo kīrīa kīang’etheire harīa haarītīwo mahiga nja ya nyumīrīra-rī, nī kwarī na ithaku ciakītīwo ngoroba ithatū, na o gīthaku kīang’etheire kīrīa kīngī. **4** Hau mbere ya tūnyūmba tūu nī haarī na gacīra ga thīnī karī na warīi wa mīkono ikūmi, na ūraihi wa mīkono igana. Mīrango yatuo yekīrītīwo mwena wa gathigathini. **5** Na rīrī, tūnyūmba

tūu twarī igūrū twarī tūkundakundeeru, nī ūndū ithaku
nīcioete handū hanene gūkīra tūnyūmba tūrīa twakītwo
ngoroba īyo yarī mūhuro na ya gatagatī. **6** Tūnyūmba
twa ngoroba ya gatatū tūtiekiřītwo itugī ta iria ciekīřītwo
nja; nī ūndū ūcio tūnyūmba tūu tūgakīnyiiha thī gūkīra
twa ngoroba īrīa yarī thī, na ya gatagatī. **7** Nī haarī na
rūthingo rwa mwena wa na nja rwathiīte rūigananīrie na
tūnyūmba tūu na kūu nja ya nyumīrīra; rwatambūrūkīte
mbere ya tūnyūmba tūu mīkono mīrongo ītano. **8** Mūhari
wa tūnyūmba twa mwena ūrīa wariganītie na nja ya
nyumīrīra warī wa ūraihi wa mīkono mīrongo ītano,
naguo mūhari ūrīa wakuhīrīrie handū-harīa-hatheru
warī wa ūraihi wa mīkono igana. **9** Tūnyūmba tūrīa
twarī mūhuro mwena wa irathīro nī twarī na itoonyero
mūndū agītoonya kuo oimīte nja ya nyumīrīra. **10** Ningī
mwena wa gūthini, gūtwarana na mwena ūrīa mūraihi
wa rūthingo rūu rwa nja ya nyumīrīra, kūnyiitana na
mwena wa nja ya hekarū, na kūng'ethera rūthingo rwa
nja, nī haarī na tūnyūmba **11** twarī na gacīra mbere
yatuo. Tūnyūmba tūu twahaanaga o ta tūrīa twarī mwena
wa gathigathini; twarī na ūraihi na wariī waiganaaine,
nacio nyumīrīra ciatuo nīciaringaine na ikaiganania
ithimo. Namo matoonyero ma mwena wa gathigathini **12**
nīmahaanaine na matoonyero ma tūnyūmba twa mwena
wa gūthini. Ningī nī haarī na itoonyero kīambīrīria-inī
gīa gacīra karīa gaatwaranīte na rūthingo rūu rwerekeire
mwena wa irathīro, na nīko mūndū aageraga agītoonya
tūnyūmba tūu. **13** Agīcooka akīnjīira atīrī, “Tūnyūmba
tūu tūrī mwena wa gathigathini na tūu tūrī mwena

wa gūthini, tūu tūng'etheire nja ya hekarū, nītuo twa athīnjīri-Ngai, na nīkuo athīnjīri-Ngai arīa megūkuhīrīria Jehova makarīagīra indo cia maruta marīa matheru mūno. Kūu nīkuo makaigaga indo cia maruta iria theru mūno, nacio nī maruta ma ngano, o na maruta ma mehia, na maruta ma mahītia, nīgūkorwo handū hau nī hatheru.

14 Athīnjīri-Ngai rīrīa maatoonya handū hau haamūre-rī, matingīcooka kuuma nja ya mwena wa nyumīrīra, nginya marute nguo icio cia ūtungata, nī ūndū nī nyamūre. No nginya mehumbe nguo ingī matanakuhīrīria kūrīa andū maikaraga.” **15** Rīrīa aarīkirie gūthima kīrīa kīarī mwena wa na thīinī wa hekarū, akīnyumia na nja tūgereire kīhingo kīa mwena wa irathīro, agīthima mūigana wa handū hau mīena yothe: **16** Nīathimire mwena wa irathīro na rūthanju rwa gūthima; mūigana waho warī mīkono magana matano. **17** Ningī agīthima mwena wa gathigathini; mūigana waho warī mīkono magana matano ūthimītwo na rūthanju rūu rwa gūthima. **18** O na agīthima mwena wa gūthini; mūigana waho warī mīkono magana matano ūthimītwo na rūthanju rūu rwa gūthima. **19** Ningī agīcooka agīthima mwena wa ithūrīro; mūigana waho warī mīkono magana matano ūthimītwo na rūthanju rūu rwa gūthima. **20** Úguo nīguo aathimire handū hau mīena ūyo yothe ūna. Handū hau haarigiicīrio na rūthingo, naruō rwarī na ūraihi wa mīkono magana matano, na wariī wa mīkono magana matano, rwa kūhakania handū harīa hatheru na harīa hatarī haamūre.

43 Ningī mūndū ūcio akīnginyia kīhingo-inī kīrīa kīang'etheire mwena wa irathīro, **2** na niī ngīona riiri

wa Ngai wa Israeli ūgĩuka uumĩte mwena wa irathĩro. Mûgambo wake watarĩi ta mûrurumo wa maaĩ maingĩ magĩtherera, naguo bûrûri ūgacangarara nĩ riiri wake. **3** Kíoneki kíu ndonire gíatarii ta kíoneki kírĩa ndoonete rírĩa ookite kwananga itûura rírĩa inene, na ningi gíatarii ta cioneki iria ndoonete hau Rûûi-ini rwa Kebari; na niĩ ngîgûithia, ngíturumithia ûthiû thî. **4** Naguo riiri wa Jehova ūgîtoonya hekarü ūgereire kîhingo kírĩa kíerekeire mwena wa irathĩro. **5** Ningi Roho akînjoya na igûrû akîndwara nja ïyo ya na thîinî, naguo riiri wa Jehova ûkîiyûra kuu hekarü. **6** Mûndû ûcio o arûgamîte hau hakuhî na niî-rî, ngîigua mûndû akînjariâria kuuma thîinî wa hekarü. **7** Akînjîira atîrî, “Mûrû wa mûndû, haha nîho handû ha gîtî gîakwa gîa ûthamaki, o na nîho handû ha gûkinyithia makinya makwa. Haha nîho ngûtûûra ndî gatagatî-ini ka andû a Israeli nginya tene. Nyûmba ya Israeli ndîrî hîndî ìngi ìgaacooka gûthaahia rîitwa rîakwa itheru, o ene o na kana athamaki ao marîthaahie na ûndû wa ûmaraya wao na kûhooya mîhianano ïtarî muoyo ya athamaki ao kûndû kwao kûrîa gûtûûgîru. **8** Rírĩa meekîrire hingîro ciao hau hingîro-ini ciakwa, na itugî cia mîrango yao magîciikîra itugî-ini cia mîrango yakwa, na no rûthingo rwarî gatagatî gakwa na o-rî, nîmathaahirie rîitwa rîakwa itheru na mîtugo ïyo yao ïrî magigi. Nî ûndû ûcio ngîmaniina ndî na marakara. **9** Na rîrî, ta nîmatigane na ûmaraya wao wa kûhooya mîhianano ïtarî muoyo ya athamaki ao, na niî nîngûtûûra gatagatî-ini kao nginya tene. **10** “Mûrû wa mûndû, taarîria ûhoro wa hekarü ïyo kûrî andû a Israeli, nîguo maconoke

nī ūndū wa mehia mao. Reke maroranie mūcoro ūcio wayo, **11** na angīkorwo nīmegūconoka nī ūndū wa ūrīa wothe mekīte-rī, mamenyithie mūhianīre wa hekarū īyo, ūmamenyithie mūthondekere wayo, na nyumīro ciayo, na matoonyero mayo, ningī ūmoonie mūhianīre wayo wothe, na mītugo yayo yothe ya kūrūmīrīrwo, na mawatho mothe. Andīka maūndū maya mothe makīonaga, nīgeetha matīe mūhianīre wayo, na mahingie mītugo yayo yothe ya kūrūmīrīrwo. **12** “Ūyū nīguo watho wa hekarū: Kūrīa guothe kūrigiicīrie kīrīma gīkī igūrū gūgūikara kūrī gūtheru mūno. Ūcio nīguo watho wa hekarū. **13** “Ici nīcio ithimo cia kīgongona, ithimītwo na mīkono ūrīa mīraihi, mūkono ūrīa wa ūraihi wa mūkono ūmwe na warīi wa rūhī: Mūberethi wakīo ūrī na ūriku wa mūkono ūmwe, na warīi wa mūkono ūmwe, naguo mūgūkū ūrīa ūkūrigiicīrie nī wa irata rīmwe mūthia-inī. Kū nīkīo kīrūgamo gīa kīgongona. **14** Kuuma mūberethi ūrīa ūrī gītina-inī nginya mūthia-inī wa mūhuro kīrī na mīkono ūrī kūraiha na igūrū, na warīi wa mūkono ūmwe, na kuuma mūthia-inī ūrīa mūnini nginya mūthia-inī ūrīa mūnenanene, kīrī na mīkono īna kūraiha na igūrū, na warīi wa mūkono ūmwe. **15** Narīo riiko rīa kīgongona-rī, nī mīkono īna kūraiha na igūrū, nacio hā inya iorete na igūrū ikoimīrīra kuuma hau riiko-inī. **16** Narīo riiko rīu rīa kīgongona rīiganaine mīena yothe īna, rīrī na ūraihi wa mīkono ikūmi na ūrī, na warīi wa mīkono ikūmi na ūrī. **17** Mūthia ūrīa ūrī na igūrū o naguo nīūiganaine mīena yothe, na ūrī na ūraihi wa mīkono ikūmi na īna, na warīi wa mīkono ikūmi na īna, naguo mūgūkū

ūrīa ūūthiūrūkīrie nī wa nuthu ya mūkono, ningī ūkarigiicīrio nī mūberethi wa mūkono ūmwe. Ngathī cia kīgongona kīu ing'etheire mwena wa irathīro.” **18** Nake akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, Mwathani Jehova ekuuga atīrī: Maya nīmo magaatuīka maūndū ma kūrūmīrwo gūkīrutwo magongona ma njino, na ma kūminjaminjīria thakame kīgongona-inī rīrīa gīgaakwo: **19** Nīūkaneana ndegwa ītarī ngūrū ītuīke ya kūrutwo iruta rīa mehia, ūmīneane kūrī athīnjīri-Ngai, arīa Alawii, a nyūmba ya Zadoku, arīa manguhagīrīria makīndungatīra, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **20** Nīūkooya thakame īmwe ya yo ūmīhake hīa-inī icio inya cia kīgongona, na mīthia-inī īyo īna ya metha īyo īrī igūrū, na ūthiūrūkīrie mūgūkū ūcio, nīguo ūtherie kīgongona na ūkīhoroherie. **21** Nīūkooya ndegwa īyo ya kūrutwo iruta rīa mehia, ūmīcinīre handū harīa hathuurītwo hekarū-inī kūu nja ya handū-harīa-haamūre. **22** “Mūthenya wa keerī nīūkaruta thenge ītarī na kaūūgū, ītuīke ya kūrutwo iruta rīa mehia, nakīo kīgongona gītherio o ta ūrīa gīatheretio na ndegwa. **23** Warīkia gūgītheria, nīūkaruta ndegwa ītarī ngūrū, na ndūrūme kuuma rūūru-inī, cierī ikorwo itarī na kaūūgū. **24** Nīūgaciruta igongona hau mbere ya Jehova, nao athīnjīri-Ngai nīmagaciminjaminjīria cumbī, rītuīke igongona rīa njino rīrutīrwo Jehova. **25** “Ihindā rīa mīthenya mūgwanja nīūkarutaga thenge o mūthenya ya kūrutwo iruta rīa mehia; na ningī nīūkaruta ndegwa ītarī ngūrū, na ndūrūme kuuma rūūru-inī, cierī ikorwo itarī na kaūūgū. **26** Ihinda rīa mīthenya īyo mūgwanja, nīmakahoroheria kīgongona na magītherie;

ūguo nīguo magaakīamūra. **27** Mīthenya īyo yarīkia gūthira, kuuma mūthenya wa īnana gūthiī na mbere, athīnjīri-Ngai nīo makaahēana maruta manyu ma njino, na maruta ma ūiguano, hau igūrū rīa kīgongona. Hīndī īyo nīngamwītikīra, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.”

44 Ningī mūndū ūcio akīnjookia nginya kīhingo-inī kīa nyumīrīra ya handū-harīa-haamūre, kīrīa kīang’etheire mwena wa irathīro, nakīo kīarī kīhinge. **2** Nake Jehova akīnjīra atīrī, “Kīhingo gīkī kīrīikaraga kīrī kīhinge. Gītikanahingūrwo; gūtīrī mūndū ūgaagītoonyera. Kīrīikaraga kīhingītwo tondū nīkīo Jehova, Ngai wa Isiraeli, aatoonyeire. **3** Mūthamaki we mwene nowe wiki ūngīkara mwena wa thīinī wa itoonyero rīu na arīire irio hau mbere ya Jehova. Arīitoonyagīra gīthaku gīa itoonyero rīu, na akiuma na nja akoimīra njīra o ro īyo.” **4** Ningī mūndū ūcio akīndwara na njīra ya kīhingo kīa mwena wa gathigathini nginya hau mbere ya hekarū. Ngīcūthīrīria, ngītona riiri wa Jehova ūiyūrīte hekarū īyo ya Jehova, na niī ngīgūithia, ngīturumithia ūthiū thī. **5** Nake Jehova akīnjīra atīrī, “Mūrū wa mūndū, rora wega, na ūthikīrīrie wega, na ūrūmbūiye maūndū mothe marīa ngūkwīra makoniī mawatho mothe megīi hekarū ya Jehova. Rūmbūiya ūhoro wa itoonyero rīa hekarū, na njīra ciothe cia kuuma handū-harīa-haamūre. **6** Īra andū aya aremi a nyūmba ya Isiraeli atīrī, ‘Mwathani Jehova ekuuga ūū: Inyuī andū a nyūmba ya Isiraeli, maūndū manyu ma magigi nīmaiganīte! **7** Hamwe na maūndū marīa mothe marī magigi mwekire, nīmwatoonyirie andū a kūngī matarī aruu ngoro na mwīrī handū-

hakwa-harĩa-haamüre, mûgîthaahia hekarũ yakwa rîrîa mwandutîire irio, na maguta, na thakame, na mûgîthûkia kîrîkanîro gîakwa. **8** Handû ha kûruta wîra wanyu ūrîa wagîrîire ūkonîi maûndû makwa marîa matheru, mwatuire andû angî arûgamîrîri a handû-hakwa-harîa-haamüre. **9** Mwathani Jehova ekuuga ū: Gütirî mûndû wa kûngî ūtarî mûruu ngoro na mwîrî ūngîtoonya handû-hakwa-harîa-haamüre, o na angîkorwo nî andû a kûngî arîa matûûranagia na andû a Israeli. **10** “Alawii arîa maanjehereire makîndaihîrîria hîndî ūrîa andû a Israeli maaturuurire na makîehera harî nî makîrûmîrîra mîhianano yao-rî, no nginya magaacookererwo nî mehia mao. **11** Andû acio no matungatage handû-hakwa-harîa-haamüre, na maikaragie ihingo cia hekarû o na matungatage thiinî wayo; no mathînje nyamû cia maruta ma njino, na marutagîre andû magongona mao, na marûgamage mbere ya andû makamatungatîra. **12** No rîrî, tondû nîo maamatungatîire marî mbere ya mîhianano yao, na magîtûma andû a nyûmba ya Israeli magûe mehia-inî-rî, nî ūndû ūcio na niî nîndîhîtîte njoete guoko na igûrû atî no nginya magaacookererwo nî mehia mao, ūguo nîguo Mwathani Jehova ekuuga. **13** Andû acio matigacooka kûnguhîrîria mandungatagîre ta athînjîri-Ngai, kana makuhîrîrie kîndû o na kîrîkû kîa indo ciakwa iria theru, kana maruta makwa marîa matheru mûno; no nginya magaacookererwo nî gîconoko kîa maûndû marîa marî magigi maneeka. **14** No nîngamatua arûgamîrîri a maûndû ma hekarû, na mawîra mothe marîa mabataire kûrutwo kûu thiinî. **15** “No rîrî, athînjîri-Ngai, acio

marī Alawii na a rūciaro rwa Zadoku, o acio maarutire mawīra ma handū-hakwa-harīa-haamūre na wīhokeku rīrīa andū a Israeli meeherire makiuma harī niī, nō marīnguhagīrīria makandungatīra; marīrūgamaga mbere yakwa makaruta magongona ma maguta na ma thakame, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **16** Acio oiki nō marītoonyaga handū-hakwa-harīa-haamūre; acio oiki nō marīkuhagīrīria metha yakwa makandungatīra na makaruta wīra wakwa. **17** “Hīndī īrīa megūtoonya ihingoinī cia nja ya na thīinī, marīhumbaga nguo cia gatani; matikanehumbe nguo o na īmwe ya guoya wa ng'ondu hīndī īrīa megūtungata ihingo-inī cia nja īrīa ya na thīinī, kana kūu hekarū thīinī. **18** Nīmeyohage iremba cia gatani mītwe, na nguo cia gatani cia thīinī njohero-inī. Matikanehumbe kīndū o na kīrikū kīngītūma mathigine. **19** Hīndī īrīa mekuuma matoonye nja ya nyumīrīra kūrīa andū marī-rī, makaruta nguo iria megūtungataga nacio, na magacitiga tūnyūmba-inī tūrīa twamūre, na makehumba nguo ingī, nīgeetha matikae kwamūra andū acio na ūndū wa nguo icio ciao. **20** “Matikanenjwo njuīrī īthire mītwe, kana mareke njuīrī ciao iraihe mūno, no nī maigage njuīrī ciao cia mītwe irī nenge. **21** Ningī gūtikanagīe na mūthīnjīri-Ngai ūkūnyua ndibei rīrīa egūtoonya nja ya na thīinī. **22** Matikanahikie atumia a ndigwa, kana mahikie atumia arīa matiganīte na athuuri ao; no rīrī, no mahikie airītu gathirange a rūciaro rwa andū a Israeli, kana atumia a ndigwa a athīnjīri-Ngai. **23** No nginya marutage andū akwa ūtiganu wa maūndū marīa matheru na marīa ma ndūire, na mamoonagie

gūkūūrana maündū marĩ thaahu na marĩ matarĩ thaahu. **24** “Kūngigĩa ngarari-rĩ, athīnjīri-Ngai no nginya matuithanagie ciira, na maütue kūringana na matuiro makwa ma ciira. Nīmarīmenyagīrīra mawatho makwa na kīrīra kīa watho wakwa wa kūrūmīrīwo igūrū rīa ciathī ciakwa ciothe iria njathane, na maikaragie Thabatū ciakwa irī theru. **25** “Mūthīnjīri-Ngai ndakanethaahie na ūndū wa gūkuhīrīria kīimba; no rīrī, ūrīa ūkuīte angīkorwo nī ithe kana nyina, kana mūriū kana mwarī, kana mūrū wa nyina kana mwarī wa nyina ūtahikīte-rī, hīndī ūyo no ethaahie. **26** Aarīkia gūtherio-rī, no nginya eterere mīthenya mūgwanja. **27** Mūthenya ūrīa agaacooka gūtoonya nja ūrīa ya na thīinī ya handū-harīa-haamūre nīguo agatungate thīinī wa handū-harīa-haamūre-rī, no nginya erutīre iruta rīa mehia, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **28** “Nī no nīi igai rīa athīnjīri-Ngai. Mūtikanamagaire igai gūkū būrūri wa Israeli; Nī nīi ngūtuīka igai rīao. **29** Marīrīaga maruta ma ngano, na maruta ma mehia, na maruta ma mahītia; nakīo kīndū o gīothe kīrīa kīrutiirwo Jehova gūkū būrūri wa Israeli gīgaatuīka kīao. **30** Maciaro mothe ma mbere marīa mega, na iheo cianyu ciothe cia mwanya, igaatuīka cia athīnjīri-Ngai. No nginya mūmaheage gīcunjī kīa mbere kīa mūtu ūrīa mūhinyu nīgeetha kīrathimo gītūure kwanyu mīciī. **31** Athīnjīri-Ngai matikanarie nyamū o na ūrīkū ūngīkorwo ūkuīte, ūrī nyoni, kana matigari ma nyamū yūragītwo nī nyamū ūngī.

45 “Hīndī ūrīa mūkaagaya būrūri ūtuīke magai-rī, nīmūkarutīra Jehova gīcigo kīa būrūri ūcio gītuīke

rūgongo rwamūre, gīkorwo na mīkono 25,000 kūraiha, na mīkono 20,000 kwarama; gīcigo kīu gīothe gīgaatuīka gītheru. 2 Gīcigo-inī kīu, nīhakagaywo gīcigo kīa mīena īna īiganganīte, gīkorwo kīrī na mīkono 500 o mwena, hatuīke handū-harīa-haamūre, hacooke hathiūrūrūkīrio nī njīra ya mīkono mīrongo ītano. 3 Rūgongo-inī rūu rwamūre, nīmūgathima gīcunjī kīa ūraihi wa mīkono 25,000, na warīi wa mīkono 10,000. Gīcigo-inī kīu nīho hagaakwo handū-harīa-haamūre, na nīho Handū-harīa-Hatheru-Mūno. 4 Handū hau hagaatuīka haamūre thīinī wa būrūri nī ūndū wa athīnjīri-Ngai, arīa matungataga handū-harīa-haamūre, arīa marīkuhagīrīria ho nīguo matungatagīre Jehova. No ho hagaatuīka ha nyūmba ciao o na hatuīke harīa hatheru ha handū-harīa-haamūre. 5 Gīcigo kīa mūigana wa ūraihi wa mīkono 25,000, na warīi wa 10,000 gīgaatuīka kīa Alawii, arīa matungataga thīinī wa hekarū, gītuīke igai rīao rīa gwakwo matūūra ma gūtūūrwo. 6 “Nīmūkagaya gīcigo gīakwo itūūra inene, gīcigo kīa warīi wa mīkono 5,000, na ūraihi wa mīkono 25,000, kīhakane na gīcigo kīrīa kīamūre; gīcigo kīu gīgaatuīka kīa andū a nyūmba yothe ya Isiraeli. 7 “Gīthaka kīrīa gīgaatuīka kīa mūnene ūcio gīkaahakana mbarī cierī na rūgongo rūrīa rwamūrīirwo Jehova, hamwe na gīthaka gīa itūūra rīrīa inene. Kuuma mwena wa ithūiro gīgaatambūrūka kīrorete mwena wa ithūiro, na kuuma mwena wa irathīro gītambūrūke kīrorete mwena wa irathīro, naguo ūraihi wakīo ūgaakīgama kuuma mūhaka wa ithūiro nginya wa irathīro, gītwaranīte na mīhaka ya magai ma Benjamini na Juda. 8 Gīthaka kīu nīkīo gīgaatuīka igai rīake thīinī

wa bürūri wa Israeli. Nao anene acio akwa matigacooka kūhinyīrīria andū akwa, no nīmagetikīria andū a nyūmba ya Israeli megwatīre bürūri ūcio kūringana na mīlīrīga yao. **9** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Inyuī anene aya a Israeli, ūguo mwīkīte nī mūiganu! Eheriai maündū ma ūhinya na ma kūhinyanīrīria, mwīkage ūndū ūrīa ūrī wa kīhoto na wagīrīire. Tigai gūtunyaga andū akwa indo, ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **10** No nginya mūhūthagīre ithimo iria iringaine wega, na mūhūthagīre eba ūrīa ūringaine wega, o na bathi ūrīa ūringaine wega. **11** Eba na bathi ikorwo irī kīgeri kīmwe kīganaine, bathi ūmwe ūiganagīre gīcunjī gīa ikūmi kīa homeri o ūmwe, o nayo eba ūmwe ūiganagīre gīcunjī gīa ikūmi kīa homeri o ūmwe; homeri ūmwe ituīke nīyo kīgeri kīrīa gīitikīrīku gīa gūcithima cierī. **12** Cekeri ūmwe ūrīkoragwo ūrī ya gera mīrongo ūrī. Cekeri mīrongo ūrī, kuonganīrīria na cekeri ingī mīrongo ūrī na ithano, kuonganīrīria na ingī ikūmi na ithano, nī ūndū ūmwe na mina ūmwe. **13** “Gīkī nīkīo kīheo kīa mwanya kīrīa mūrīrīutaga: Nakīo nī gīcunjī gīa ithathatū kīa eba ūmwe kuuma harī o homeri ūmwe ya ngano, na gīcunjī gīa ithathatū kīa eba ūmwe kuuma harī o homeri ūmwe ya cairi. **14** Gīcunjī kīrīa gītue kīa maguta, mathimītwo na gīthimi kīa bathi, nī gīcunjī gīa ikūmi kīa bathi kuuma harī o kori ūmwe (nayo kori ūmwe ūrī na bathi ikūmi kana homeri ūmwe, nīgūkorwo bathi ikūmi nīcio homeri ūmwe). **15** Ningī ng'ondū ūmwe nīkarutwo kuuma harī o rūrūru rwa ng'ondū magana meerī kuuma ūrīthio-inī ūrīa mwega ūrī maaī kūu bürūri wa Israeli. Icio nīcio igaatuīka cia maruta ma mūtu, na

maruta ma njino, o na cia maruta ma ngwatanĩro, nĩguo andū mahorohagĩrio nacio, ūguo nĩguo Mwathani Jehova ekuuga. **16** Andū othe a büruri nĩmakanyiitanĩra ūhoroinĩ ūcio wa kūruta iheo cia mwanya cia kūhūthĩrwo nĩ münene thīinĩ wa büruri wa Isiraeli. **17** Münene ūcio nĩwe ūkaarutaga maruta ma njino, na maruta ma mütu, na maruta ma kūnyuu ciathĩ-inĩ, na Tūrūgamo twa Mweri, na Thabatū, o na ciathĩ-inĩ ciothe iria njathane cia andū a nyūmba ya Isiraeli. Nĩakaruta maruta ma mehia, na maruta ma mütu, na maruta ma njino, na maruta ma ngwatanĩro ma kūhoroheria andū a nyūmba ya Isiraeli. **18** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mweri wa mbere, o müthenya wa mbere wa mweri ūcio, nĩmūkaruta gategwa gatarĩ na kaūgū nĩguo mütherie handū-harĩa-haamüre. **19** Müthiñjiri-Ngai nĩakooya thakame ūmwe ya maruta ma mehia amihake itingĩ-inĩ cia mīrango ya hekarū, na amihake koine ciothe inya cia metha ya kīgongona, o na amihake itingĩ-inĩ cia itoonyero rīa nja ya na thīinĩ. **20** Ūguo noguo mügeeka müthenya wa mügwanja wa mweri ūcio nĩ ūndū wa mündū o wothe ūngiñhia atekwenda kana ehie nĩ ūndū wa kūrigwo; ūguo nĩguo mūkaahoroheria hekarū ūyo. **21** “Mweri wa mbere, müthenya wa ikūmi na ūna wa mweri o ūcio nĩguo mūrīgīaga na gīathĩ kīa Bathaka, ihinda rīa mīthenya mügwanja, ihinda rīrīa mūrīrīiaga mīgate ūtarī mīkīre ndawa ya kūimbia. **22** Müthenya ūcio-rī, münene akaaruta ndegwa irī iruta rīa mehia nĩ ūndū wake mwene, o na nĩ ūndū wa andū othe a büruri ūcio. **23** O müthenya, ihinda rīa mīthenya ūyo mügwanja ya Gīathĩ kīu, münene ūcio nĩakaruta ndegwa

mūgwanja, na ndūrūme mūgwanja itarī na kaūūgū, cia kūrutīra Jehova maruta ma njino, na arute thenge cia iruta rīa mehia. **24** Ningī arute mūtu wa eba īmwe ūtuīke iruta rīa mūtu harī o ndegwa, na eba īmwe harī o ndūrūme, na hini īmwe ya maguta harī eba īmwe. **25** “Ihindā-inī rīu rīa mīthenya īyo mūgwanja ya Gīathī kīu, kīrīa gīkaambīrīria mweri wa mūgwanja, mūthenya wa ikūmi na ītano, nīakaruta indo ta icio nī ūndū wa maruta ma mehia, na maruta ma njino, na maruta ma mūtu, o na ma maguta.

46 “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Kīhingo kīa nja ya na thīinī kīrīa kīrorete irathīro kīrīikaraga kīhingītwo mīthenya ītandatū īrīa ya kūrutwo wīra, no mūthenya wa Thabatū na mūthenya wa Karūgamo ka Mweri nīkīrīhingūragwo. **2** Nake mūnene arīitoonyaga kuo na njīra ya gīthaku kīrīa gīa itoonyero, na akarūgama hau gītugī-inī gīa kīhingo. Nao athīnjīri-Ngai marute igongona rīa maruta make ma njino, na maruta make ma ngwatanīro. Arīlhooyagīra hau hingīro-inī ya itoonyero, agacooka akoima nja, no kīhingo kīu gītikahingwo nginya o hwaī-inī. **3** Nao andū a büruri ūcio nīmarīlhooyagīra hau mūromo-inī wa kīhingo kīu marī mbere ya Jehova mīthenya ya Thabatū na ya Türūgamo twa Mweri. **4** Namo maruta ma njino marīa mūnene ūcio arīirutagīra Jehova mūthenya wa Thabatū nī tūtūrūme tūtandatū, na ndūrūme īmwe, ciothe ikorwo itarī na kaūūgū. **5** Narīo iruta rīa ngano rīrīa rīakūrutanīrio na ndūrūme īyo rīrīkoragwo rīrī rīa eba īmwe, na iruta rīa ngano rīa kūrutanīrio na tūtūrūme tūu rīrīkoragwo rīrī rīngī o

ta ūrīa angīyendera, hamwe na hini īmwe ya maguta harī o eba īmwe. **6** Naguo mūthenya wa Karūgamo ka Mweri arīrutaga ndegwa ītarī ngūrū, na tūtūrūme tūtandatū, na ndūrūme īmwe, ciothe itarī na kaūūgū.

7 Ningī nīarīrutaga iruta rīa ngano, akaruta eba īmwe hamwe na ndegwa īyo, na eba īmwe hamwe na ndūrūme īyo, na akaruta tūtūrūme tūingī o ta ūrīa angīenda kūruta, hamwe na hini īmwe ya maguta harī o eba īmwe. **8** Na rīrīa mūnene egūtoonya-rī, arītoonyagīra gīthaku gīa itoonyero, na akiuma akoimīra njīra o īyo.

9 “Hīndī īrīa andū a būrūri ūcio marīkaga mbere ya Jehova mīthenya ya ciathī iria njathane, mūndū o wothe ūrīa ūgaatoonyera kīhingo kīa mwena wa gathigathini akahooe-rī, akiuma akoimagīra kīhingo gīa gūthini; na mūndū o wothe ūgaatoonyera kīhingo kīa mwena wa gūthini, akiuma akoimagīra kīhingo gīa gathigathini. Gūtirī mūndū ūgaacookera kīhingo kīrīa atoonyeire, no mūndū ariumagīra kīhingo kīrīa kīng'etheire kīu atoonyeire. **10** Mūnene ūcio arīkoragwo arī hamwe nao, agatoonyaga magītoonya, na akoimaga makiuma. **11** “Hīndī ya ciathī na ya maruga marīa matūtīwo, iruta rīa ngano rīrīkoragwo rīrī eba īmwe hamwe na ndegwa, na eba īmwe hamwe na ndūrūme, na akaruta tūtūrūme tūingī o ta ūrīa angīyendera, hamwe na hini īmwe ya maguta harī o eba īmwe. **12** Hīndī īrīa mūnene ūcio ekūrutīra Jehova iruta rīa kwīyendera, o na rīngīkorwo rīrī iruta rīa njino kana maruta ma ngwatanīro, nīarīhingūragīrwo kīhingo kīrīa kīrorete mwena wa irathīro. Arīrutaga iruta rīake rīa njino kana maruta make ma ngwatanīro o ta

ūrīa ekaga mūthenya wa Thabatū. Aarīkia kūruta oime nja na aarīkia kuuma, kīhingo kīu gīkaahingwo. **13** “O mūthenya nīrīrutaga gatūrūme ka ūkūrū wa mwaka ūmwe gatarī na kaūūgū nī ūndū wa kūrutīra Jehova iruta rīa njino; ūrīkarutaga rūciinī o rūciinī. **14** Ningī hamwe nako nīrīrutaga iruta rīa ngano rīa gīcunjī gīa ithathatū kīa eba ūmwe, na gīcunjī gīa ithatū kīa hini ūmwe ya maguta ma kūringia mūtu ūcio rūciinī o rūciinī. Iruta rīrī rīa ngano rīrīrutagīrwo Jehova rīrī watho wa gūtūūra. **15** Nī ūndū ūcio gatūrūme kau, na iruta rīu rīa ngano, na maguta macio nīrīrutagwo rūciinī o rūciinī rīrī iruta rīa njino rīa hīndī ciathe. **16** “Mwathani Jehova ekuuga ūū: Mūnene ūcio angīkahe mwanake ūmwe wake kīeo kuuma kūrī igai rīake, o na kīo gīgaatuīka kīa njiaro ciake; gīgaatuīka indo ciao iria magaīirwo. **17** No rīrī, angīkahe ndungata ūmwe yake kīeo kuuma igai-inī rīake, ndungata ūyo ūgaatūūra nakīo o nginya mwaka wayo wa kuohorwo; hīndī ūyo kīeo kīu nīgīgacookerera mūnene ūcio. Igai rīu rīake nī rīa ariū ake oiki; nī igai rīao. **18** Mūthamaki ūcio ndangītunya andū acio magai mao na njīra ya kūmaingata mehere indo-inī ciao. Nīakahe ariū ake magai mao kuuma indo-inī ciake mwene, nīguo gūtikanagīe mūndū o na ūrīkū gatagatī-inī ka andū akwa ūkeeherio indo-inī ciake.” **19** Thuutha wa ūguo mūndū ūcio akīngereria itoonyero-inī rīa mwena wa kīhingo gīa tūnyūmba tūu twamūre tūrīa twarī twa athīnjīri-Ngai, tūrīa twarorete mwena wa gathigathini, na akīnyonia handū haari mūthia-inī wa mwena wa ithūiro. **20** Nake akīnjīra atīrī, “Haha nīho handū harīa athīnjīri-Ngai

marīrugagīra iruta rīa mahītia, na iruta rīa mehia, na nīho marīihīhagīria iruta rīa ngano, nīgeetha matikanamoimie na kūu nja ya nyumīrīra, matigatherie andū namo.”

21 Ningī agīcooka akīndwara nja īyo ya nyumīrīra, na agīthiūrūrkia koine-inī ciayo inya, na niī ngīona atī o koine-inī nī haarī na nja īngī. **22** Koine-inī icio inya cia nja ya nyumīrīra nī haarī na nja ciarī njirigīre. Ciarī na gīthimo kīaiganaine kīa ūraihi wa mīkono mīrongo īna, na wariī wa mīkono mīrongo ītatū; o nja īmwe ya nja icio ciarī koine-inī icio inya nīyaiganaine na īrīa īngī. **23** Gūthiūrūrūka mwena wa na thīinī wa nja icio inya nī haarī na mwako wa mahiga warī na mariiko maakītwo mathiūrūrkīrie hau rungu rwa mwako ūcio. **24** Nake akīnjīira atīrī, “Maya nīmo mariiko marīa andū arīa matungataga thīinī wa hekarū marīrugagīra indo cia magongona iria irutītwo nī andū.”

47 Mūndū ūcio nīanjookirie itoonyero-inī rīa hekarū, na niī ngīona maaī magītherūka kuuma rungu rwa hingīro ya hekarū, magatherera na mwena wa irathīro (tondū hekarū yarorete mwena wa irathīro). Maaī macio moimaga na kūu rungu rwa mwena wa gūthini wa hekarū, o mwena ūcio wa gūthini wa kīgongona. **2** Ningī agīcooka akīndwara nja angereirie kīhingo kīa mwena wa gathigathini, na agīthiūrūrkīria mwena wa nja akīndwara nginya kīhingo-inī kīa nyumīrīra kīrīa kīang’etheire mwena wa irathīro, namo maaī macio maathereraga kuuma mwena wa gūthini. **3** Rīrīa mūndū ūcio aathiiaga arorete mwena wa irathīro anyiitīte rūrigi rwa gūthima na guoko-rī, agīthima mīkono 1,000, agīcooka akīngereria maaī-inī

macio, namo makīnginya thūng'wa-inī. **4** Ningī agīthima mīkono īngī ngiri īmwe, na akīnduīkanīria maaī-inī macio, namo makīnginya maru-inī. Agīcooka agīthima mīkono īngī ngiri īmwe, na akīngereria maaī-inī macio, namo makīnginya njohero-inī. **5** Ningī agīthima mīkono īngī ngiri īmwe, rūgīkorwo rūrī rūūī itangīahotire kūringa, nī ūndū maaī macio maarī maiyūru na rūkarika ūndū rūngīthambīrwo, rūgatuīka rūūī rūtangīringīka nī mūndū. **6** Nake akīnjūuria atīrī, “Mūrū wa mūndū, nūrona ūndū ūyū?” Hīndī īyo akīhūndūra, akīnjookia nginya hūgūrūrū-inī cia rūūī rūu. **7** Rīrīa ndaakinyire ho, ngīona mītī mīīngī īrīa yarī mīrīmo yeerī ya rūūī rūu. **8** Nake akīnjīra atīrī, “Maaī maya mathereraga marorete būrūri ūrīa ūrī mwena wa irathīro, magaikūrūka nginya Araba, magacooka magathīi makeitīrīra Iria-inī rīa Cumbī. Maarīkia kwīltīrīra iria-inī rīu, namo maaī marīo makaagīra. **9** Mīrumbī ya ciūmbe iria irī muoyo nīgatūūra muoyo kūrīa guothe rūūī rūu rūgaathereragīra. Nīgūkaagīa thamaki nyīngī, tondū maaī macio nīkuo mathereragīra, magatūma maaī macio marī na cumbī magīre; nī ūndū ūcio kūrīa rūūī rūu rūthereragīra, ciūmbe ciothe nīgatūūra muoyo. **10** Ategi a thamaki makaarūgamaga hūgūrūrū-inī ciaruo; kuuma Eni-Gedi nginya Eni-Egilaimu nīgūgakorwo na kūndū gwa gūtambūrūkīrio wabu. Thamaki igaakorwo irī cia mīthembā mīīngī, o ta thamaki cia Iria Rīrīa Inene. **11** No matindiri makuo na njabacabi ciakuo itikagīra; igaatigwo irī cia cumbī. **12** Mītī ya matunda ma mīthembā yothe nīgakūra hūgūrūrū-inī cierī cia rūūī rūu. Mathangū mayo matikooma, o na kana mītī īyo yaage gūciara. O

mweri nīgaciaraga, tondū maaī moimīte handū-harīa-haamūre magaathereraga nginya kū ūrī. Maciaro mayo magaatuīka irio namo mathangū mayo matuīke ma kūhonania.” **13** Mwathani Jehova ekuuga ūū: “Ino nīyo mīhaka ūrīa mūkaarūmīrīra mūkīgaya būrūri ūcio ūtuīke igai gatagatī-inī ka mīhīrīga ūrīa ikūmi na ūrī ya Israeli. Jusufu akaaheo icunjī igīrī. **14** Nawe nīukamagayania būrūri ūcio icunjī ciiganaine. Tondū nīndehītire njoete guoko na igūrū ngiuga atī nīngāūhe mai the manyu ma tene-rī, būrūri ūyū nīūgaatuīka igai rīanyu. **15** “Ūyū nīguo ūgaatuīka mūhaka wa būrūri ūcio: Mūhaka wa mwena wa gathigathini ūkoima Iria Rīrīa Inene ūgereire njira ya Hethiloni, ūhītūkīre Lebo-Hamathu, nginya Zedadi, **16** na ūgerere Beratha na Sibiraimu (kūu mūhaka-inī ūrī ūrī gatagatī ka Dameski na Hamathu), ūthī ūginya Hazeri-Hatikoni, kūu mūhaka-inī wa Haurani. **17** Naguo mūhaka ūcio ūtambūrūke kuumma iria-inī ūkinye Hazari-Enani, mūhaka-inī wa mwena wa gathigathini wa Dameski, naguo mūhaka wa Hamathu ūkorwo ūrī mwena wa gathigathini. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka wa mwena wa gathigathini. **18** Naguo mūhaka wa mwena wa irathīro ūkaagerera gatagatī ka Haurani na Dameski, ūtwaranīte na Rūūrī rwa Jorodani gatagatī ka Gileadi na būrūri ūcio wa Israeli, ūroretē o iria-inī rīa mwena wa irathīro, ūthī ūginya Tamaru. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka wa mwena wa irathīro. **19** Naguo mūhaka wa mwena wa gūthini ūkoima Tamaru o nginya kūu maaī-inī ma Meriba-Kadeshi, ūtwarane na Karūūrī ka Misiri o nginya Iria Rīrīa Inene. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka

wa mwena wa gūthini. **20** Naguo mūhaka wa mwena wa ithūiro, Iria Rīrīa Inene nīrīo rīgaatuīka mūhaka, ūthiī nginya harīa hang'etheire Lebo-Hamathu. Ūcio nīguo ūgaatuīka mūhaka wa mwena wa ithūiro. **21** “Inyuī nī inyuī mūkeegayania būrūri ūyū kūringana na mīhīrīga ya Israeli. **22** Mūkaūgayana ūtuīke igai rīanyu inyuī ene, na rīa andū a kūngī arīa matūūraga gatagatī-inī kanyu na nī marī na ciana. Nīmūkamatua ta marī andū a Israeli maciarīrwo būrūri ūcio; acio makaagaīrwo igai hamwe na inyuī gatagatī-inī ka mīhīrīga ya Israeli. **23** Mūhīrīga-inī o ūrīa mūndū angīkorwo atūūrīte arī mūgeni-rī, kūu nīkuo mūkaamūgaīra igai rīake,” ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga.

48 “Na rīrī, maya nīmo marītwa ma mīhīrīga ūyo: Mūhaka-inī wa mwena wa gathigathini, Dani nīakaheo gīcigo kīmwe; nakīo gīgaatwarana na njīra ya Hethiloni ya gūthī nginya Lebo-Hamathu; Hazari-Enani na mūhaka wa mwena wa gathigathini wa Dameski kūrigania na Hamathu gūgaakorwo kūrī mūhaka wakuo kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūiro. **2** “Nake Asheri aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Dani kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūiro. **3** “Nake Nafitali aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Asheri kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūiro. **4** “Nake Manase aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Nafitali kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūiro. **5** “Efiraimu aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Manase kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūiro. **6**

“Nake Rubeni aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Efiraimu kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūīro. 7 “Nake Juda aheo gīcigo kīmwe; nakīo gīkaahakana na rūgongo rwa Rubeni kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūīro. 8 “Ningī kūhakana na rūgongo rwa Juda kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūīro, nīmūkaruta gīcigo mūkīneane gītuīke kīheo kīa mwanya. Gīgaakorwo kīrī na wariī wa mīkono 25,000 kwarama, naguo ūraihi wakīo ūkaiganana na gīcigo kīmwe kīa iria igaīirwo mīhīrīga kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūīro; nahō handū-harīhaamūre hagaakorwo harī gatagatī ga kīo. 9 “Gīcigo kīu kīa mwanya mūkaarutīra Jehova-rī, gīgaakorwo kīrī na ūraihi wa mīkono 25,000, na wariī wa mīkono 10,000. 10 Gīcigo kīu gīgaatuīka gīcigo kīamūre kīa athīnjīri-Ngai. Gīgaakorwo kīrī kīa ūraihi wa mīkono 25,000 mwena wa gathigathini na wariī wa mīkono 10,000 mwena wa ithūīro, na wariī wa mīkono 10,000 mwena wa irathīro, na ūraihi wa mīkono 25,000 mwena wa gūthini. Handū-harīhaamūre hagaakorwo harī gatagatī ga kīo. 11 Gīcigo kīu gīgaatuīka kīa athīnjīri-Ngai arīa aamūre, nao nī andū a Zadoku arīa matūūrīte marī ehokeku makīndungatīra, na matiigana gūturuura ta ūrīa Alawii meekire hīndī ūrīa andū a Isiraeli maaturuuri. 12 Gīcigo kīu gīgaatuīka kīheo kīao kīa mwanya kīrutītwo kuuma gīcigo-inī kīu kīamūre kīa būrūri, nakīo gīgaatuīka igai itheru mūno, na gīkaahakana na rūgongo rwa Alawii. 13 “Gūtwarana na rūgongo rūu rwa athīnjīri-Ngai-rī, Alawii nīmakagaya gīcigo kīa mīkono 25,000, na wariī

wa mīkono 10,000. Ūraihi wakīo wothe ūgaakorwo ūrī mīkono 25,000, naguo warīi wakīo ūkorwo ūrī wa mīkono 10,000. **14** Nao matikanendie kana makūūranie o na kīmwe gīa cio. Gīkī nīkīo gīcigo kīrīa kīega mūno būrūri-inī ūyū, na gītikananengerwo mūndū ūngī, tondū nīkīamūrīre Jehova. **15** “Gīcigo kīrīa gīgaatigara kīa warīi wa mīkono 5,000, na ūraihi wa mīkono 25,000, gīgaatuīka gīa kūhūthagīrwo na maūndū ma itūūra rīu inene, kīhūthīrwo na gwakwo nyūmba cia gūtūūrwo, na ithaka cia ūrūithio. Itūūra rīu inene rīgaakorwo gatagatī ga gīcigo kīu, **16** narīo itūūra rīu rīgaakorwo na ithimo ici: mwena wa gathigathini nī mīkono 4,500, na mwena wa gūthini nī mīkono 4,500, na mwena wa irathīro nī mīkono 4,500, na mwena wa ithūiro nī 4,500. **17** Gīthaka kīa ūrūithio wa itūūra rīu inene gīgaakorwo kīrī na mīkono 250 mwena wa gathigathini, na mīkono 250 mwena wa gūthini, na mīkono 250 mwena wa irathīro, na mīkono 250 mwena wa ithūiro. **18** Gīcigo kīrīa gīgaatigara, kīhakanīte na gīcigo kīu kīamūre, na gītwaranīte na ūraihi wakīo, gīgaakorwo kīrī kīa mīkono 10,000 mwena wa irathīro, na mīkono 10,000 mwena wa ithūiro. Maciaro makīo nīmo makaarīīagwo nī aruti wīra a itūūra rīu inene. **19** Aruti wīra acio a itūūra rīu inene arīa makaarīmaga kūu makoima mīhīrīga-inī yothe ya Isiraeli. **20** Gīcigo kīu gīothe gīgaakorwo kīiganaine mīena yothe īna, na gīkorwo kīrī na mīkono 25,000 o mwena. Nīmūkaruta gīcigo kīu kīamūre kīrī kīheo kīa mwanya, gītuīke gīcigo kīamūre, mūkīrutanīrie na gīthaka gīa itūūra rīu inene. **21** “Kūndū kūrīa gūgaatigara mīena yeerī ya gīcigo kīu

kiamüre na githaka gĩa itüüra rĩřia inene gugaatuika
kwa muthamaki. Kündü kuu gugaatambürükä mwena wa
irathiro wa kürňa gwathimítwo mïkono 25,000 ya gicigo
kũ kiamüre gükinye nginya mühaka-ini wa mwena wa
irathiro, naguo mwena wa ithüiro uume hau haathimítwo
mïkono 25,000, gükinye nginya mühaka-ini wa mwena wa
ithüiro. Icigo icio cieritwaranite na ūraihi wa icigo icio
ingi cia mihiriga igaatuika cia muthamaki, nakio gicunjí
křia kiamüre, hamwe na handü-harňa-haamüre ha hekarü
igaakorwo gatagatí ga kündü kuu. **22** Ní ündü ûcio ithaka
cia Alawii na ithaka cia itüüra inene igaakorwo iri gatagatí
ga gicigo kũ kia muthamaki. Gicigo kũ kia munene
gigaakorwo kři gatagatí ka mühaka wa Juda na mühaka
wa Benjamini. **23** “Ha ūhoro wa mihiriga iyo ĩngi itigarite:
Benjamini akaaheo gicigo kímwe; nakio gigaatambürükä
kuuma mwena wa irathiro nginya mwena wa ithüiro. **24**
“Nake Simeoni aheo gicigo kímwe; nakio gikaahakana
na rügongo rwa Benjamini kuuma mwena wa irathiro
nginya mwena wa ithüiro. **25** “Nake Isakaru aheo gicigo
kímwe; nakio gikaahakana na rügongo rwa Simeoni
kuuma mwena wa irathiro nginya mwena wa ithüiro. **26**
“Nake Zebuluni aheo gicigo kímwe; nakio gikaahakana na
rügongo rwa Isakaru kuuma mwena wa irathiro nginya
mwena wa ithüiro. **27** “Gadi níakagaya gicigo kímwe;
gikaahakana na rügongo rwa Zebuluni kuuma mwena
wa irathiro nginya mwena wa ithüiro. **28** “Mühaka wa
mwena wa guthini wa Gadi ūgaathi ūrorete mwena wa
guthini kuuma Tamaru nginya maaï ma Meriba-Kadeshi,
ningi ūtwarane na Karüüi ka Misiri nginya Iria Rřia

Inene. **29** “Úcio n̄guo b̄rūri ūrā m̄kaagayania ūtuīke
igai r̄ia m̄hīrīga ya Isiraeli, nacio icio n̄cio igaatuīka
icigo ciao,” ūguo n̄guo Mwathani Jehova ekuuga. **30**
“Ici n̄cio igaatuīka nj̄ra cia kuuma itūūra r̄iu inene:
Kwambīrīria mwena wa gathigathini, ūrā ūrī na ūraihi
wa m̄kono 4,500, **31** ihingo cia itūūra r̄iu inene igeetanio
na m̄hīrīga ya Isiraeli. Ihingo icio ithatū ir̄i mwena wa
gathigathini-r̄i, k̄mwe n̄i k̄a Rubeni, k̄u k̄nḡi n̄i k̄a
Juda, na k̄u k̄nḡi n̄i k̄a Lawi. **32** “Naguo mwena wa
irathīro, ūrā ūrī na ūraihi wa m̄kono 4,500, ūgaakorwo
ūrī na ihingo ithatū: k̄mwe n̄i k̄a Jusufu, k̄u k̄nḡi n̄i k̄a
Benjamini, na k̄u k̄nḡi n̄i k̄a Dani. **33** “Ninḡi mwena wa
gūthini, ūrā ūrī na gīthimo k̄a m̄kono 4,500, ūgaakorwo
ūrī na ihingo ithatū: k̄mwe n̄i k̄a Simeoni, k̄u k̄nḡi
n̄i k̄a Isakaru, na k̄u k̄nḡi n̄i k̄a Zebuluni. **34** “O na
ninḡi mwena wa ithūīro, ūrā ūrī na ūraihi wa m̄kono
4,500, ūgaakorwo ūrī na ihingo ithatū: k̄mwe n̄i k̄a Gadi,
k̄u k̄nḡi n̄i k̄a Asheri, na k̄u k̄nḡi n̄i k̄a Nafitali. **35**
“Itīna r̄ia gūthiūrūkīria itūūra r̄iu r̄iothe rīgaakorwo
na m̄kono 18,000. “Nar̄io itūūra r̄iu inene kuuma hīndī
īyo gūthīi na mbere rīgeetagwo ūū:

Danieli

1 At̄ir̄ir̄i, mwaka-in̄i wa gatat̄u wa ūthamaki wa Jehoiakimu, mūthamaki wa Juda-r̄i, Nebukadinezaru mūthamaki wa Babuloni n̄okire it̄ūra r̄ia Jerusalemu, ak̄ir̄ir̄igic̄iria n̄guo ar̄itunyane. **2** Nake Mwathani ak̄irekereria Jehoiakimu, mūthamaki wa Juda, guoko-in̄i gwake, hamwe na indo imwe kuuma hekar̄u-in̄i ya Ngai. Nake Nebukadinezaru aḡikuua indo icio, aḡic̄itwara hekar̄u-in̄i ya ngai yake kūu Babuloni, na aḡiciiga nyūmba-in̄i ūr̄ia yaigagwo iḡīna cia ngai yake. **3** Ninḡi mūthamaki ūcio aḡatha Ashipenazi, ūr̄ia war̄i mūrori mūnene wa anene a nyūmba yake ya ūthamaki, amūrehere andū amwe ar̄ia moim̄ite Israeli a nyūmba ya ūthamaki na a rūciaro rwa andū ar̄ia maar̄i igweta, **4** nao makorwo mar̄i aanake matar̄i kaūūgū o na kar̄ikū, na athaka mak̄ionwo, na andū mekuoneka mar̄i na ūtaūku maūndū-in̄i mothe ma kw̄irutwo, na andū mooī maūndū wega, na ahūthū kūnyiita maūndū, na maḡir̄iire gūtungata thīin̄i wa nyūmba ya ūthamaki. Ashipenazi aar̄i arute andū acio rūthiomu na maand̄iko ma Ababuloni. **5** Nake mūthamaki aḡitua maheagwo irio na ndibei mūthenya o mūthenya iria we mwene aar̄īaga; maar̄i mathomithio maūndū ihinda r̄ia m̄iaka ītat̄u, na thuutha ūcio matoonye w̄ira-in̄i wa gūtungat̄ira mūthamaki. **6** Thīin̄i wa acio maathuurirwo n̄i haar̄i na aanake amwe maarut̄itwo Juda: Na n̄iō Danieli, na Hanania, na Mishaeli, na Azaria. **7** Nake mūrori ūcio wa anene ar̄ia anḡi n̄amaheire mariit̄wa manḡi: Danieli ak̄imw̄ita Beliteshazaru, nake Hanania aḡit̄wo Shadiraka, nake Mishaeli aḡit̄wo Meshaki, nake

Azaria agīitwo Abedinego. **8** No rīrī, Danieli agītua na ngoro yake atī ndegwīthaahia na irio na ndibei īyo ya mūthamaki, na akīuria mūrori ūcio wa anene etīkīrio ndakae gwīthaahia na ūndū wa kūrīa irio icio. **9** Nake Ngai nīatūmīte Danieli etīkīrīke na aiguīrwo tha nī mūnene ūcio, **10** no mūnene ūcio akīra Danieli atīrī, “Nīndīretigīra mūthamaki mwathi wakwa, ūrīa ūtuīte kīrīa mūrīheagwo gīa kūrīa na gīa kūnyua. Aangīmuona mūrī ahīnju gūkīra aanake arīa angī a riika rīanyu-rī, angiuga nī kīi gītūmīte? Hīndī īyo mūthamaki no aanengithie mūtwe nī ūndū wanyu.” **11** Danieli agīcooka akīarīria mūrangīri ūrīa waheetwo wīra nī mūrori wa anene arīa angī wa kūroraga Danieli, na Hanania, na Mishaeli, na Azaria, akīmwīra atīrī, **12** “Ndagūthaitha, amba ūgerie ndungata ciaku handū ha mīthenya ikūmi: Ndūgaatūhe kīndū o nakī tiga o nyeni cia kūrīa na maaī ma kūnyua. **13** Matukū macio maathira ūcooke ūtūroranie na aanake acio angī marīīaga irio icio cia mūthamaki, na thuutha ūcio ūcooke gwīka ndungata ciaku o ta ūrīa ūkuona kwagīrīire.” **14** Nī ūndū ūcio agītīkīra ūhoro ūcio, nake akīmageria matukū macio ikūmi. **15** Matukū macio ikūmi maathirārī, mothiū mao makīoneka maagīrīte, nao magatunguha gūkīra aanake acio angī maarīīaga irio cia mūthamaki. **16** Nī ūndū ūcio mūmarangīri akīeheria irio ciao iria ciarī njega mūno na ndibei ūrīa maarī manyuuage na agīcooka kūmaheaga o nyeni tu handū ha irio icio. **17** Na rīrī, Ngai nīaheire aanake acio ana ūmenyo na ūtaūku wa maandīko ma mīthembā yothe, na wīruti wa maūndū. Nake Danieli nīataūkagīrwo nī cioneki na

irooto cia mīthemba yothe. **18** Ihinda rīrīa mūthamaki aatuīte atī andū acio magaatwarwo nyūmba yake thīinī rīathira-rī, mūrori wa anene arīa angī agīkīmatwara harī Nebukadinezaru. **19** Mūthamaki akīaria nao, na ndonire mūndū ūngīaigananirio na Danieli, na Hanania, na Mishaeli na Azaria; na nī ūndū ūcio magītoonyio wīra-inī wa gūtungatagīra mūthamaki. **20** Ūndū-inī o wothe ūkonī ūugī na ūtaūku wa maūndū marīa mūthamaki aamoragia-rī, agīkora makīrīte ago othe na aragūri a ūthamaki wake wothe maita ikūmi. **21** Nake Danieli agītūūra kūu nginya mwaka wa mbere wa wathani wa Mūthamaki Kurusu.

2 Na rīrī, mwaka-inī wa keerī wa ūthamaki wake-rī, Nebukadinezaru nīarootire irooto; agītangīka meciiria na akīrwo nī toro. **2** Nī ūndū ūcio mūthamaki agīta ago na aragūri, na arogi na arori a njata nīguo moke mamwīre ūrīa aarootete. Rīrīa mookire makīrūgama mbere ya mūthamaki, **3** akīmeera atīrī, “Nī harī kīroto ndootete kīrīa kīrathīinia, na nīngwenda kūmenya ūrīa kiugīte.” **4** Hīndī īyo arori a njata acio magīcookeria mūthamaki na rūthiomī rwa Asuriata, makīmwīra atīrī, “Wee mūthamaki, ūrotūūra tene na tene! Ta kīre ndungata ciaku kīroto kīrīa ūrotete, nacio itaūre kīroto kīu.” **5** Nake mūthamaki agīcookeria arori a njata acio, akīmeera atīrī, “Ūndū ūyū nīguo nduīte ngwatīirie mūno: Mūngīaga kūnjīra kīroto kīrīa ndootete na mūgītaūre-rī, nguuga mūtemangwo mūkue, nacio nyūmba cianyu imomorwo ituīke hība cia mahiga. **6** No mūngīnjīra kīroto kīu na mūgītaarīrie-rī, nīngūmūhe iheo, na marīhi, o na

ndūmūtīithie mūno. Nī ūndū ūcio njīrai ūrīa ndootete na mūndaūrīre ūhoro wa kīroto kīu.” 7 Makīmūcookeria o rīngī makīmwīra atīrī, “Mūthamaki nīetīkīre kwīra ndungata ciake ūrīa arotete, na ithuī nītūkūmūtaūrīra kīroto kīu.” 8 Nake mūthamaki akīmacookeria atīrī, “Nīndīramenya kūna atī mūrenda o kūraiharaihia ihinda, tondū nīmūramenya atī ūndū ūyū nīguo nduīte ngwatīirie mūno: 9 Mūngīaga kūnjīra kīroto kīu ndootete-rī, iherithia rīanyu no rīmwe. Mūciirīre kūnjīra maūndū ma kūhītīthia na ma waganu, mūgīciiria atī ūrīa nduīte nīukūgarūrūka. Nī ūndū ūcio-rī, njīrai kīroto kīu, na nīngūmenya atī no mūhote gūgītaūra.” 10 Nao arori a njata acio magīcookeria mūthamaki atīrī, “Gūtīrī mūndū o na ūmwe gūkū thī ūngīhota gwīka ūguo mūthamaki aroiga! Gūtīrī mūthamaki, o na arī mūnene na arī na hinya atīa, ūrī wooria mūndū-mūgo, kana mūragūri, kana mūrori wa njata eke ūndū ta ūcio. 11 Ūndū ūcio mūthamaki arooria ndūngīhoteka. Gūtīrī mūndū ūngīhota kwīra mūthamaki kīroto kīrīa arootete, tiga o ngai ciiki, na ititūūranagia na andū a gūkū thī.” 12 Mūthamaki aigua ūhoro ūcio akīrakara na akīng’ūrīka mūno nginya agīathana atī andū arīa othe oogī a Babuloni mooragwo. 13 Nī ūndū ūcio gūkīrutwo watho andū acio oogī mooragwo, na andū magītūmwo magacarie Danieli na arata ake nīguo mooragwo. 14 Rīrīa Arioku, mūnene wa arangīri a mūthamaki, aathiiaga kūrīaga andū acio oogī a Babuloni-rī, Danieli akīmwarīria na ūūgī, o na eciirītie wega ūrīa ekūmwīra. 15 Akīūria ūcio warī mūnene wa arangīri a mūthamaki atīrī, “Nī kīī

gīatūma mūthamaki atue itua rīru ūguo?” Nake Arioku agītaarīria Danieli ūrīa ūhoro ūcio wothe watariī. **16** Danieli aigua ūguo agīthiī harī mūthamaki, akīmūuria amūhe ihinda, nīgeetha ahote kūmūtaūrīra kīroto kīu. **17** Nake Danieli akīinūka gwake mūciī na akīmenyithia arata ake ūhoro ūcio, nao nīo Hanania, na Mishaeli, na Azaria. **18** Akīmaringīrīria mathaithe Ngai wa igūrū nīguo amaiguīre tha, amaguūrīrie ūhoro ūcio warī mūhithe, nīgeetha we hamwe na arata acio ake matikooraganīrio hamwe na andū acio angī oogī a Babuloni. **19** Na rīrī, ūtukū ūndū ūcio warī mūhithe ūkīguūrīrio Danieli na kīoneki. Nake Danieli akīgooca Ngai wa igūrū, **20** akiuga atīrī: **21** Nīwe ūgarūranagia mahinda na imera; **22** Nīwe ūguūragia maūndū marīa marikīru, o na marīa marī hitho-inī; **23** Nīndagūcookeria ngaatho na ndakūgooca, o Wee Ngai wa maithe makwa: **24** Hīndī īyo Danieli agīthiī kūrī Arioku, ūcio mūthamaki aamūrīte athīī akooragithie andū acio oogī a Babuloni, akīmwīra atīrī, “Ndūkooragithie andū acio oogī a Babuloni. Ndware kūrī mūthamaki, na nīngūmūtaūrīra kīroto gīake.” **25** O hīndī īyo Arioku agītwara Danieli kūrī mūthamaki, akīmwīra atīrī, “Nīnyonete mūndū ūmwe wa arīa maatahītwo kuuma Juda ūngīhota kwīra mūthamaki ūrīa kīroto gīake kiugīte.” **26** Nake mūthamaki akīūria Danieli (na nowe Beliteshazaru) atīrī, “No ūhote kūnjīra kīroto kīrīa ndootete na ūgītaūre?” **27** Nake Danieli akīmūcookeria atīrī, “Gūtirī mūndū o na ūmwe wa arīa oogī, kana mūragūri, kana mūndū-mūgo o na kana mūrathi ūngīhota kwīra mūthamaki ūhoro ūcio wa hitho, **28** no nī kūrī Ngai

ūrī igūrū ūguūranagīria maūndū marīa marī hitho-inī.
Nīwe wonetie Mūthamaki Nebukadinezaru ūrīa gūgaikara
matukū-inī ma thuutha. Kīroto gīaku na cioneki iria
irahītūkīire meciiria-inī maku ūkomete ūrīrī iraarī ici: **29**
“Hīndī īyo wakomete ūrīrī-inī, wee mūthamaki, meciiria
maku nīmecūūranirie ūhoro wa maūndū marīa magooka
thuutha-inī, nake ūrīa mūguūria wa maūndū marīa marī
hitho-inī agīkūguūrīria ūrīa gūkaahaana thuutha-inī. **30**
Nīrī, ndiguūrīrio ūhoro ūcio ūrī hitho-inī atī tondū
ndī na ūūgī gūkīra andū arīa angī matūūraga muoyo,
no nīgeetha wee mūthamaki ūmenye ūrīa kīroto kū
kiugīte, nīguo ūtaūkīrwo nī maūndū macio ūrecūūranagia
meciiria-inī maku. **31** “Wee mūthamaki, warora nīwonire
mūhianano mūnene warūngī mbere yaku: mūhianano
ūcio warī mūnene mūno na nīwahenahenagia, na warī wa
kūmakania ūkīonwo. **32** Mūtwe wa mūhianano ūcio warī
wa thahabu īrīa therie, nakīo gīthūri kīaguo na moko
ciarī cia betha, nayo nda na ciero ciaguo ciarī cia gīcango,
33 magūrū maguo maarī ma kīgera, namo makinya maarī
ma kīgera gītukanīte na rīūmba rīcine. **34** Hīndī o īyo
wawīroreire, ihiga inene rīkīenjwo, no rītienjirwo nī moko
ma mūndū. Rīkīgūtha makinya ma mūhianano ūcio marīa
maarī ma kīgera gītukanīte na rīūmba, rīkīmahehenja.
35 Nakīo kīgera kīu, na rīūmba, na gīcango, na betha, na
thahabu igīthetherwo tūcunjī tūcunjī, igītuīka ta mūūngū
ūrīa ūmbūragwo kīhuhīro-inī hīndī ya riūa. Ikīhuhūkanio
nī rūhuho, igīthira biū na itiacookire kuoneka rīngī. No
rīrī, ihiga rīu rīagūthire mūhianano ūcio rīkīneneha,
rīgītuīka kīrīma kīnene, rīkījūra thī yothe. **36** “Kīu nīkīo

kīroto kīrīa warootire, na rīu nītūgūgītaūrīra mūthamaki.

37 Wee mūthamaki-rī, nīwe mūthamaki wa athamaki.

Nake Ngai wa igūrū nīakūheete ūthamaki, na ūhoti, na hinya, na riiri; **38** nīaigīte andū a ndūrīrī ciothe moko-inī maku, na nyamū cia gīthaka, o na nyoni cia rīera-inī. Kūrīa guothe itūrīaga-rī, nīagūtuīte mwathi wacio ciothe. Wee nīwe mūtwe ūcio wa thahabu. **39** “Thuutha waku, nīgūkarahūka ūthamaki ūngī ūtagaakorwo na hinya ta waku. Thuutha ūcio nīgūkagīa na ūthamaki ūngī wa gatatū, nīguo ūgerekānītio na gīcango, naguo nīugaatha thī yothe. **40** Marigīrīrio-inī nīgūkarahūka ūthamaki ūngī wa kana ūrī hinya ta kīgera, nīgūkorwo kīgera kiunangaga na gīkahehenja indo ciothe, na o ta ūrīa kīgera kiunangaga indo igatuīka tūcunjī ūguo noguo ūkahehenja na uunange mothamaki macio mangī mothe. **41** O ta ūguo wonire atī makinya na ciara ciarī cia rīumba rīcine rītukanīte na kīgera-rī, noguo ūthamaki ūyū ūgaakorwo ūrī mūgayūkanu; no rīrī, nīgakorwo ūrī na hinya wa kīgera thīinī waguo, o ta ūguo wonire kīgera kīu gītukanīte na rīumba. **42** O ūguo ciara ciarī cia kīgera gītukanīte na cia rīumba-rī, noguo ūthamaki ūcio ūgaakorwo kūmwe ūrī na hinya na kūrīa kūngī ūgathuthīkanga. **43** Na o ta ūguo wonire kīgera gītukanīte na rīumba rīcine-rī, noguo andū nao magaakorwo matukanīte, na matigaatūūra marī rūmwe rīngī, o ta ūrīa kīgera gītangītukana na rīumba. **44** “Na rīrī, ihinda-inī rīa athamaki acio, Ngai wa igūrū nīakahaanda ūthamaki ūtagacooka kwanangwo, kana ūtigīrwo andū angī. Nīukahehenja mothamaki macio mangī mothe

ūmaniine, noguo mwene ūgaatūūra wīhaandīte tene na tene. **45** Úcio nīguo ūtaūri wa kīoneki kīa ihiga rīu rīenjetwo kuuma kīrīma-inī, no rītienjetwo na moko ma andū, na nīrīo rīathetherire kīgera, na gīcango, na rīumba, na betha na thahabu igītuūka tūcunjī. “Ngai úcio mūnene nīamenyithītie mūthamaki ūrīa gūkaahaana thuutha-inī. Kīroto kīu nī kīa ma, naguo ūtaūri wakīo nī wa kwīhokeka.” **46** Hīndī īyo Mūthamaki Nebukadinezaru akīgūithia, agīturumithia ūthiū thī mbere ya Danieli, na akīmūhe gītīo kīnene, na agīathana atī arutīrwo igongona na ūbumba. **47** Mūthamaki akīra Danieli atīrī, “Ti-itherū Ngai waku nīwe Ngai wa ngai iria ingī, na Mwathani wa athamaki na mūguūria wa maūndū marīa marī hitho-inī, nīgūkorwo nīwahota kūguūria ūndū ūyū ūrī hitho-inī.” **48** Nake mūthamaki agītūūgīria Danieli, na akīmūtuga na iheo nyīngī mūno. Akīmūtua mwathi wa būrūri wothe wa Babuloni, na akīmūtua mūrūgamīrīri wa andū arīa othe oogī a būrūri ūcio. **49** Nake Danieli agīthaitha mūthamaki atue Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego arori a mawīra marīa maarutagwo būrūri-inī ūcio wa Babuloni, no Danieli we mwene agīkara kūu mūciī wa ūthamaki.

3 Na rīrī, Mūthamaki Nebukadinezaru nīathondekithirie mūhianano wa thahabu, wa mīkono mīrongo ūtandatū kūraiha na igūrū, na mīkono ūtandatū kwarama, na akīūhaandithia werū-inī wa Dura kūu būrūri wa Babuloni. **2** Nebukadinezaru agīcooka agīta anene, na anyabara, na abarūthi, na ataari a mūthamaki, na aigi kīgīna, na aciirthania, na mawakiri, na anene a

mabūrūri make mothe moke kīamūro-inī gīa kwamūra
mūhianano ūcio aahandithītie. **3** Nī ūndū ūcio, anene, na
anyabara, na abarūthi, na ataari a mūthamaki, na aigi
kīgīna, na aciirithania, na mawakiri, na anene othe a
mabūrūri makīgomana nī ūndū wa kwamūra mūhianano
ūcio Mūthamaki Nebukadinezaru aahaandithītie, nao
makīrūgama mbere yaguo. **4** Nake mūhuhi coro akīanīrīra
na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Inyuī andū a iruka
ciothe na a ndūrīrī ciothe, na a mīario yothe ta thikīrīrīai
ūrīa mūthamaki aathanīte mwīke. **5** Rīrīa mūrīigua
mūgambo wa coro, na mītūrirū, na thethe, na kīnanda
gīa kīnūbi, na kīnanda kīa mūgeeto, na mītūrirū īrīa
mīariī, o hamwe na ūini wa mīthemba yothe-rī, o rīmwe
mwīgūithie thī mūhooe mūhianano ūcio wa thahabu ūrīa
Mūthamaki Nebukadinezaru aahaandithītie. **6** Mūndū
ūrīa wothe ūtekwīgūithia thī na ahooe, o hīndī īyo
nīegūikio icua-inī rīa mwaki ūgwakana mūno.” **7** Nī ūndū
ūcio, rīrīa andū acio maiguire mūgambo wa coro, na
mītūrirū, na thethe, na kīnanda gīa kīnūbi, na kīnanda
kīa mūgeeto, na ūini wa mīthemba yothe, andū othe,
na ndūrīrī, na andū a mīario yothe makīgūithia thī,
makīhooya mūhianano ūcio wa thahabu ūrīa Mūthamaki
Nebukadinezaru aahaandithītie. **8** Ihinda o rīu arori a
njata amwe makīyumīria, magīcuuka Ayahudi, **9** makīira
Mūthamaki Nebukadinezaru atīrī, “Wee mūthamaki
ūrotūūra tene na tene! **10** Atīrīrī, wee mūthamaki nīrūrutīte
uuge waku, ūkoiga atī rīrīa mūndū o wothe akaigua
mūgambo wa coro, na mītūrirū, na thethe, na kīnanda gīa
kīnūbi, na kīnanda kīa mūgeeto, na mītūrirū īrīa mīariī,

na ūini wa mīthembə yothe no nginya egūithie thī, ahooe
mūhianano ūcio wa thahabu, **11** na ūkoiga atī mūndū
ūrīa wothe ūtekwīgūithia thī aūhooe, nīagaikio icua-inī
rīa mwaki ūgwakana mūno. **12** No rīrī, nī harī Ayahudi
amwe arīa wee ūigīte a kūrora maūndū ma būrūri wa
Babuloni, na nīo Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego,
arīa matakūiguaga, wee mūthamaki. Matitungatagīra
ngai ciaku, kana makahooya mūhianano wa thahabu
ūcio ūhandithītie.” **13** Nī ūndū ūcio Nebukadinezaru
agīcinwo nī marakara, nake agītūmanīra Shadiraka, na
Meshaki, na Abedinego mareehwo harī we. Nī ūndū ūcio
andū acio makīreehwo mbere ya mūthamaki, **14** nake
Nebukadinezaru akīmooria atīrī, “Nī ūhoro wa ma wee
Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego, atī mūtitungatagīra
ngai ciakwa, o na kana mūkahooya mūhianano wa thahabu
ūcio handithītie? **15** Rīu-rī, mūngīhaarīria nīgeetha rīrīa
mūrīigua mūgambo wa coro, na mītūrirū, na thethe, na
kīnanda gīa kīnūbi, na kīnanda kīa mūgeeto, na mītūrirū
īrīa mīariī, na ūini wa mīthembə yothe, mwīgūithie thī,
mūhooe mūhianano ūcio niī thondekithītie, nī wega
mūno. No rīrī, mūngīrega kūhooya mūhianano ūcio-rī,
nīmūgūikio o ro rīmwē icua-inī rīa mwaki ūgwakana
mūno. Na rīrī, hihi nī ngai īrīkū īngīhota kūmūhonokia
kuuma guoko-inī gwakwa?” **16** Nao Shadiraka, na Meshaki,
na Abedinego magīcookeria mūthamaki, makīmwīra atīrī,
“Wee Nebukadinezaru, ithuī tūtibataire kwīyarīrīria tūrī
mbere yaku igūrū rīa ūhoro ūyū. **17** Tūngīkio icua-inī rīa
mwaki ūgwakana mūno-rī, Ngai ūrīa ithuī tūtungataga e
na ūhoti wa gūtūrūta thīnī warīo, na nīwe ūgūtūhonokia

kuuma guoko-inī gwaku, wee mūthamaki. **18** No rīrī, o na angīaga gütūhonokia-rī, nītūkwenda ūmenye, wee mūthamaki, atī ithuī tūtingitungatīra ngai ciaku, kana tūhooe mūhianano wa thahabu ūcio wee ūhandithītie.” **19** Hīndī īyo Nebukadinezaru akīrakara mūno nī ūndū wa Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego, na agītukia gīthiithi nī ūndū wao. Agīcooka agīathana, akiuga icua rīu rīongererwo ngū nīguo rīhiūhe maita mūgwanja ma ūrīa rīakoragwo rīhiūhīte. **20** Nebukadinezaru agīatha thigari imwe iria ciarī na hinya mūno ita-inī rīake ciohe Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego, imaikie icua-inī rīu rīa mwaki wakanīte mūno. **21** Nī ūndū ūcio andū acio, mehumbīte kanjū ciao, na thuruarī, na iremba, o na nguo icio ingī-rī, makīohwo na magīikio icua-inī rīu rīa mwaki wakanīte mūno. **22** Watho ūcio wa mūthamaki warī wa ihenya mūno, narīo icua rīkahīūha mūno, ūū atī nīnīmbī cia mwaki ūcio cioragire thigari iria cianyiifīte Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego, **23** nao andū acio atatū, moohetwo makarūmio, makīgūa icua-inī rīu rīa mwaki wakanīte mūno. **24** Hīndī īyo Mūthamaki Nebukadinezaru akīgega, akīrūgama na igūrū o rīmwe, akīūria andū arīa maamūheaga kīrīra atīrī, “Githī ti andū atatū tuohire na twamaikia mwaki-inī?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Iī, nī ma ūguo nīguo, mūthamaki.” **25** Nake mūthamaki akiuga atīrī, “Hī, ta rorai! Niī ndīrona andū ana magīcangacanga mwaki-inī, matarī ohe kana makahutio nī mwaki, nake ūcio wa kana ahaana ta ūmwe wa ariū a ngai.” **26** Nebukadinezaru agīkuhīrīria mūromo-inī wa icua rīu rīakanaga mwaki, akīanīrīra,

akiuga atīrī, “Inyuī Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego, inyuī ndungata cia Ngai-Ũrīa-Ũrī Igūrū-Mūno, umīrai, mūuke haha!” Nī ūndū ūcio Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego makiumīra mwaki-inī ūcio, **27** nao anene, na anyabara, na abarūthi, na arīa maataaraga mūthamaki othe makīmarigiicīria, makīonera atī mwaki ndwamekīte ūru mīrī yao, kana rūcuīrī rwa mītwe yao rūkahīa, o na nguo iria mehumbīte itiahīte, na matianungaga mwaki o na atīa. **28** Nake Nebukadinezaru akiuga atīrī, “Ngai wa Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego arogoocwo, ūrīa ūtūmīte mūraika wake, ateithūre ndungata ciakel Mamwīhokire, magīkararia watho wa mūthamaki, na nīmekwīhaarīrie kūruta mīoyo yao handū ha gūtungatīra kana kūhooya ngai ingī, tiga Ngai ūcio wao. **29** Nī ūndū ūcio-rī, nīndaruta watho atī andū a rūrīrī o ruothe kana rwario arīa makaaria ūndū o wothe wa gūukīrīra Ngai wa Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego magatinangio icunjī, na nyūmba ciao imomorwo ituīke hība ya mahiga, nīgūkorwo gūtirī ngai īngī īngīhonokania na njīra īno.” **30** Nake mūthamaki agītūūgīria Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego kūu būrūri wa Babuloni.

4 Nī niī Mūthamaki Nebukadinezaru, Ndīramwandīkīra marūa maya inyuī andū a iruka ciithe, na ndūrīrī, na andū a rwario o ruothe arīa matūraga thī yothe: Mūrogaacīra makīria! **2** Ndī na gīkeno ngīmūmenyithia morirū na maūndū ma kūgegania marīa Ngai-Ũrīa-Ũrī-Igūrū mūno anjīkīire. **3** Kaī morirū make nī manene-ī! **4** Atīrīrī, niī Nebukadinezaru ndarī gwakwa mūciī, njiganīire na ngagaacīra nyūmba-inī yakwa ya ūthamaki. **5** Na rīrī,

ūtukū ūmwe ndarootire kīroto kīrīa kīamakirie mūno. Ngomete ūrīrī-inī wakwa-rī, maündū marīa mahītūkagīra meciiria-inī makwa na cioneki ikīndua nda. **6** Nī ūndū ūcio ngīathana ngiuga atī andū arīa othe oogī a Babuloni mareehwo mbere yakwa nīguo mandaūrīre kīroto kīu. **7** Rīrīa ago, na aragūri, na arori a njata na arathi mohoro mookire, ngīmeera ūrīa ndarootete, no nīmaremirwo nī kūndaūrīra kīroto kīu. **8** No thuutha wao, Danieli agīūka mbere yakwa, na nīi ngīmwīra ūrīa ndarootete. (Nīwe wītagwo Beliteshazaru tondū etanītio na ngai yakwa, nake akoragwo na roho wa ngai iria theru thīinī wake.) **9** Ngīīra Beliteshazaru, mūnene wa ago othe atīrī, “Nīnjūū ūtī roho wa ngai iria theru ūrī thīinī waku, na gūtīrī ūndū ūrī hito-inī ūngīkūrema. Gīkī nīkīo kīroto gīakwa; nawe he ūtaūri wakīo. **10** Ici nīcio cioneki iria ndonire rīrīa ndaakomete ūrīrī-inī wakwa: Ndarorire ngīona hau mbere yakwa harūngīi mūtī ūrī būrūri gatagatī. Naguo warī mūraihi mūno. **11** Mūtī ūcio ūkīneneha ūkīgīa na hinya nako gacūmbīrī kaguo gakahutia matu mairū; naguo wonekaga nginya ituri ciithe cia thī. **12** Mathangū maguo maarī mathaka, na maciaro maguo makaingīha warī na irio cia kūhūūnia andū othe. Nyamū cia gīthaka ciaikaraga kīruru-inī kīaguo, nacio nyoni cia rīera-inī igaikaraga honge-inī ciaguo; indo ciithe iria irī muoyo ciarīīaga maciaro maguo. **13** “Ningī o ngomete ūrīrī-inī wakwa ngīrora ngīona cioneki-inī icio, na hau mbere yakwa harī na mūrangīri, mūndū mūtheru, agīkūrūka oimīte igūrū. **14** Akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī: Temai mūtī ūcio na mūhūrūre honge ciaguo; itithiai mathangū

maguo, na mūhurunje maciaro maguo. Nyamū nacio ciūre ciehere rungu waguo, o na nyoni ciume honge-inī ciaguo.

15 No rīrī, mūreke gīthukī na mīri yakīo ciohwo na kīgera na gīcango, nacio itigwo tīri-inī, kūu nyeki-inī ya gīthaka. “Nīaihūgagio nī ime rīa igūrū, na atūūranagie na nyamū kūu nyeki-inī īrīa nduru ya gīthaka. **16** Meciiria make nīmagarūrwo matige gūtuīka ta ma mūndū, nake agē na meciiria ta ma nyamū, ihinda ta rīa mīaka mūgwanja. **17** “Itua rīu rīanīrīrwo nī arangīri, narīo rīgekīrwo hinya nī arīa atheru, nīgeetha arīa marī muoyo mamenye atī Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe wathaga mothamaki ma andū, naguo ūthamaki aūheaga o ūrīa angīenda kūūhe, na agatūūgīria mūndū ūtarī igweta o na hanini nīguo ūtuīke wake.” **18** “Kīu nīkīo kīroto kīrīa niī, Mūthamaki Nebukadinezaru ndarootire. Atīrīrī, wee Beliteshazaru, ta njīira ūrīa kiugīte kuona atī andū arīa angī othe oogī a ūthamaki wakwa nīmaremetwo nīkūndaūrīra. No rīrī, wee no ūhote tondū roho wa ngai iria theru ūrī thīinī waku.”

19 Hīndī īyo Danieli (na nowe wītagwo Beliteshazaru) akīamba gūtangīka mūno kwa ihinda, na akīmaka mūno meciiria-inī make. Nī ūndū ūcio mūthamaki akīmwīra atīrī, “Beliteshazaru, tiga kūmakio nī kīroto kīu kana ūtaūri wakīo.” Beliteshazaru agīcookia atīrī, “Mwathi wakwa, naarī korwo kīroto kīu kīerekererio thū ciaku, o na ūtaūri wakīo wathīrīrio andū arīa magūthūire! **20** Mūtī ūcio wonire, ūrīa wanenehire na ūkīgīa na hinya, nako gacūmbīrī kaguo gakahutia matu mairū, na ūkoonekaga nī thī yothe, **21** ūrī na mathangū mathaka na maciaro maingī, na ūkaheaga andū othe irio, na nyamū cia

gīthaka cikaarahaga kīruru-inī kīaguo, na ūkagīa na itara honge-inī ciaguo cia nyoni cia rīera-inī-rī, **22** wee mūthamaki, nīwe mūtī ūcio! Nīnunenehete na ūkagīa na hinya; ūnene waku ūgakūra nginya ūkahutia matu mairū, naguo wathani waku ūgatambūrūka ūgakinya kūndū kūraya gūkū thī. **23** “Wee, mūthamaki-rī, Nīwonire mūrangīri, mūndū mūtheru, agūkūrūka oimīte matu-inī, akiugaga atīrī, ‘Temai mūtī ūcio na mūwanange, no mūtige gīthukī kīohetwo na kīgera na gīcango, kūu nyeki-inī ya gīthaka nayo mīri yakō ūtigwo tīri-inī. Nake nīaihūgagio nī ime rīa matu-inī; nīaikarage ta nyamū cia gīthaka ihinda rīa mīaka mūgwanja.’ **24** “Atīrīrī, wee mūthamaki, ūtaūri wa kīroto kīu nīguo ūyū, narīo ituīro rīrīa rītuītwo nī ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīguo rīgūkore wee, mūthamaki, mwathi wakwa, nīrīo rīrī: **25** Atīrīrī, nīūkaingatwo weherio kuuma kūrī andū, ūgatūūranagie na nyamū cia gīthaka; ūkaarīaga nyeki ta ng’ombe, na ūihūgagio nī ime rīa kuuma igūrū. Mīaka mūgwanja nīīgathira, o nginya ūmenye atī ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe ūthamakagīra mothamaki mothe ma andū, na akamaheana kūrī o ūrīa angīenda. **26** Watho ūrīa woigire gīthukī na mīri yakō gītigwo, nī kuuga atī nīūgacookerio ūthamaki waku rīrīa ūkaamenya atī wathani uumaga Igūrū. **27** Nī ūndū ūcio, wee mūthamaki, ūtīkīra kūigua ūtaaro wakwa: Tigana na mehia maku, wīkage maūndū marīa magīrīre, na ūtige waganu waku, na ūndū wa kūiguīra arīa ahinyīrīrie tha. Hihi kwahoteka ūgaacīru waku ūthīī na mbere.” **28** Na rīrī, maūndū macio mothe nīmakorire Mūthamaki Nebukadinezaru. **29** Thuutha

wa mīeri ikūmi na ūrī, rīrīa mūthamaki aaceerangaga arī nyūmba igūrū ya ūthamaki kūu Babuloni, **30** akiuga atīrī, “Githī ūno tiyo Babuloni, itūūra inene rīrīa njakīte rīrī gīikaro kīa mūthamaki, na ūndū wa ūhoti wakwa mūingī, na nī ūndū wa riiri wa ūnene wakwa?” **31** Kahinda o kau aaragia, mūgambo ūkiuma igūrū, ūkiuga atīrī, “Rīrī ūrīo ituīro rīrīa ūtuūrīirwo, Mūthamaki Nebukadinezaru: Atīrīrī, nīwehererio ūhoti wa ūthamaki waku. **32** Nīkūingatwo wehererio kuuma kūrī andū, ūgatūūranagie na nyamū cia gīthaka; ūrīrīaga nyeki ta ng’ombe. Mīaka mūgwanja nīgūthira, o nginya ūmenye atī, Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe ūthamakagīra mothamaki mothe ma andū, na akamaheana kūrī o ūrīa angīenda.” **33** O hīndī ūyo ituīro rīrīa ūtūūrīirwo Nebukadinezaru rīkīhinga. Akīingatwo, akīehererio kuuma kūrī andū, na akīrīa nyeki ta ng’ombe. Mwīrī wake waihūgagio nī ime rīrī, mīaka ūyo yathira-rī, niī, Nebukadinezaru, ngītiira maitho makwa na igūrū, na ngīcookererwo nī ūgima wa meciiria makwa. Ningī ngīgooca Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno; ngīmūtīa na ngīkumia ūcio ūtūūraga muoyo tene na tene. **35** Andū othe a gūkū thī **36** O ihinda-inī o rīu ndaacookereirwo nī ūgima wa meciiria makwa-rī, norīo ndaacookeirio gītīo gīakwa na ūkaru wakwa nīgeetha ūthamaki wakwa ūgīe na riiri. Ningī ataari akwa na andū arīa maarī igweta makīnyamūkīra, ngīcookio gītī-inī gīakwa kīa ūnene, na ngīneneha gūkīra mbere. **37** Na rīrī, niī Nebukadinezaru-rī, nīngūkumia, na ndūūgīrie, na

ngooce Mūthamaki wa igūrū, nīgūkorwo maūndū marīa mothe ekaga nīmagīrīire, na mīthīire yake yothe nī ya kīhoto. Nao arīa mathiiaga na mwīgaatho nīahotaga kūmanyihia.

5 Atīrīrī, Mūthamaki Belishazaru nīarugithīirie andū ake ngiri īmwe arīa maarī igweta iruga inene, nake akīnyuuānīra ndibei nao. **2** Rīrīa Belishazaru aanyuuaga ndibei yake, agīathana ikombe cia thahabu na cia betha, iria ithe Nebukadinezazu aatahīte akaruta hekarū-inī Jerusalemu, irehwo nīgeetha mūthamaki, na andū ake arīa maarī igweta, na atumia ake na thuriya ciake manyue nacio. **3** Nī ūndū ūcio makīrehe ikombe icio cia thahabu iria ciatahītwo ikarutwo hekarū-inī ya Ngai kūu Jerusalemu. Nake mūthamaki, na andū ake acio maarī igweta, na atumia ake, na thuriya ciake makīnyua nacio. **4** Nao maanyuuaga ndibei, makīgoocaga ngai cia thahabu, na cia betha, na cia gīcango, na cia kīgera, na cia mītī, na cia mahiga. **5** Na rīrī, o rīmwe hakīoneka ciara cia guoko kwa mūndū ikīandīka rūthingo-inī rwa nyūmba īyo ya ūthamaki hakuhī na mūtī ūrīa wa kūigīrīra tawa. Nake mūthamaki akīona guoko kūu gūkīandīka. **6** Nake mūthamaki agīthita gīthīithi na akīmaka mūno, nginya maru make makīgūthana, na akīremwo nīkūrūgama na magūrū make. **7** Mūthamaki akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga aragūri, na arori a njata, na arathi a mohoro mareehwo nake akīira andū acio oogī a Babuloni atīrī, “Ūrīa wothe ūngīthoma maandīko maya na anjīire ūrīa moigīte, nīekūhumbwo nguo cia rangi wa ndathi, na ekīrwo kīrengeeri gīa

thahabu ngingo, na n̄egūtuuo mwathani wa gatatū ūthamaki-inī ūyū.” **8** Nao andū a mūthamaki arīa oogī othe magītoonya kuo, no matiahotire gūthoma maandīko macio kana kwīra mūthamaki ūrīa moigīte. **9** Nī ūndū ūcio Mūthamaki Belishazaru agīkīrīria kūmaka, na gīthiithi gīake gīgīthita makīria. Andū ake acio maarī igweta makīrigwo nī ūrīa mangīka. **10** Mūtumia wa mūthamaki rīrīa aiguire inegene rīa mūthamaki na andū acio ake maarī igweta agītoonya nyūmba ūyo yarī na iruga. Akīra mūthamaki atīrī, “Wee mūthamaki, ūrotūura nginya tene! Tiga kūmaka o na kana ūtukie gīthiithi nī ūndū wa ūhoro ūyū! **11** Ūthamaki-inī waku nī kūrī mūndū ūkoragwo na roho wa ngai iria theru thīinī wake. Matukū-inī ma thoguo-rī, n̄onekire arī na meciiria marī na ūtaūku na ūmenyi o ta wa ngai icio. Thoguo, Mūthamaki Nebukadinezaru, (ndīrakwīra ūhoro wa thoguo mūthamaki,) n̄iamūtuire mūnene wa aragūri, na arori a njata, na arathi a mohoro. **12** Mūndū ūcio Danieli, na n̄iwe mūthamaki eetire Beliteshazaru, n̄onekire arī na meciiria makuūku, na ūmenyo, na ūtaūku, o na ningī ūhoti wa gūtaūra irooto, na gūtaarīria ndaī, na gūtuithania maūndū marīa maritū. Tūmana Danieli etwo na n̄egūkwīra ūrīa maandīko macio moigīte.” **13** Nī ūndū ūcio Danieli akīrehwo mbere ya mūthamaki, nake mūthamaki akīmūūria atīrī, “Wee n̄iwe Danieli, ūmwe wa andū arīa baba, ūrīa warī mūthamaki aarehire gūkū matahītwo kuuma Juda? **14** N̄injiguīte atī ūrī na roho wa ngai iria theru thīinī waku na atī ūrī na ūtaūku, na ūhoti wa gwīciiria na ūugī wa mwanya. **15** Andū arīa oogī na

aragūri nīmekūrehetwo harī niī mathome maandīko maya
manjīire ūrīa moigīte, no matinahota kūmataarīria. **16**
Rīu nīnjiguūte atī wee no ūhote gūtaūra na kūhīngīcanūra
maūndū marīa maritū. Üngīhota gūthoma maandīko
maya na ūnjīre ūrīa moigīte-rī, nīkūhumbwo nguo
ya rangi wa ndathi, na wīkīrwo kīrengeeri gīa thahabu
ngingo, na ūtuuo mwathani wa gatatū ūthamaki-inī ūyū.”

17 Nake Danieli agīcookeria mūthamaki atīrī, “Iheo icio
ciaku ikara nacio arī we, namo marīhi maku ūmahe
mūndū ūngī. No o na gūkīrī ūguo-rī, nīngūthomera
mūthamaki maandīko macio, na ndīmwīre ūrīa moigīte.

18 “Atīrīrī, wee mūthamaki, Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno
nīaheire thoguo Nebukadinezaru wathani, na ūnene,
na riiri, na ūkaru. **19** Nī ūndū wa kūmūtūgīria ūguo-rī,
andū othe, na ndūrīrī ciothe, na andū a mīario yothe
nīmainainaga marī mbere yake na makamwītigīra. Andū
arīa mūthamaki angīendire mooragwo nīamooragithagia;
arīa angīendire kūhonokia mīoyo yao, nīamahonokagia;
arīa angīendire gūtūūgīria, nīamatūgagīria; nao arīa
angīendire kūnyiihia, nīamanyiihagia. **20** No rīrīa ngoro
yake yanyiitirwo nī mwīgaatho na akīumio ngoro nī
mwītīo, nīarutirwo gītī-inī gīake kīa ūnene na akīaūrwo
riiri wake. **21** Akīingatwo akīeherio kuumā kūrī andū, na
akīgarūrwo akīgīa na meciiria ta ma nyamū, agītūūrania
na njagī cia werū-inī, na akīrīa nyeki ta ng’ombe; naguo
mwīrī wake waihūgagio nī ime riumīte igūrū, nginya rīrīa
aamenyire atī Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīwe wathaga
mothamaki ma andū, na nīwe ūmaheanaga kūrī o ūrīa
angīenda kūhe. **22** “No wee nawe Belishazaru, mūrū-we-

rī, ndūigana kwīnyiihia, o na gūkorwo nīwooī mañndū macio mothe. **23** Handū ha ūguo-rī, wee nīwīnenehetie makīria, ūgakararia Mwathani-wa-Igūrū. Wetirie ikombe iria ciarutītwo hekarū-inī yake, ūkīreherwo, nawe na andū aku arīa marī igweta, na atumia aku na thuriya ciaku, mūkīnyua ndibei nacio. Na inyuī mūkīgooca ngai cia betha na cia thahabu, na cia gīcango, na cia kīgera, na cia mītī, o na cia mahiga, iria itoonaga, kana ikaigua, kana igakūūrana ūndū. No rīrī, wee ndūigana gūtīia Ngai ūrīa ūgwete muoyo waku guoko-inī gwake, na akamenya mīthīire yaku yothe. **24** Nī ūndū ūcio agītūma guoko kūu gūuke kwandīke maandīko macio. **25** “Maandīko macio mandīkītwo maroiga ūū: MENE, MENE, TEKEL, UPHARSIN **26** “Naguo ūtaūri wa ciugo ici nīguo ūyū: **27** TEKEL nī ta kuuga: Wee nīūthimītwo na ratiri, ūkoneka nīūtigairie. **28** PERES nī ta kuuga: Ūthamaki waku nī mūgayanie, ūkaheanwo kūrī Amedi na Aperisia.” **29** Hīndī ūyo Belishazaru agīatha andū ake, nao makīhumba Danieli nguo ya rangi wa ndathi, na agīkīrwo kīrengeeri gīa thahabu ngingo, naguo ūhoro wake ūkīmenyithanio atī nīwe mwathani wa gatatū ūthamaki-inī ūcio. **30** Ūtukū o ro ūcio, Belishazaru mūthamaki wa Babuloni akiūragwo, **31** nake Dario ūrīa Mūmedia akīoya ūthamaki ūcio, arī na ūkūrū ta wa mīaka mīrongo ūtandatū na ūrī.

6 Na rīrī, Dario nīonire athuure anene 120 nīguo matuīke a gwathanaga ūthamaki-inī wake wothe. **2** Ningī agīcooka akīga atongoria atatū matuīke anene a acio angī, na ūmwe wa acio atatū aarī Danieli. Anene acio atatū maigirwo nīgeetha marehagīrwo ūhoro nī anene acio angī a būrūri,

nīgeetha indo cia mūthamaki itikoore. **3** Nake Danieli akīoneka arī wa mwanya harī atongoria acio angī othe o na anene nī ūndū wa ūrīa aarī kīyo mūrutīre-inī wake wa wīra, na nī ūndū ūcio mūthamaki agītanya kūmūtua mwathi wa ūthamaki ūcio wake wothe. **4** Nī ūndū ūcio atongoria na anene acio angī magīcaria ūndū mangīcuukīra Danieli wīra-inī wake wa gwathana, no makīaga ihītia. Nīmagire ūndū mangīmūcuukīra, tondū aarī mwīhokeku, akaaga ūcuuke kana ihītia mīthīre-inī yake. **5** Marigīrīrio-inī andū acio makīrana atīrī, “Gūtirī hīndī tūkoona ūndū tūngīcuukīra Danieli, tiga ūkorirwo nī ūndū ūkonī watho wa Ngai wake.” **6** Nī ūndū ūcio atongoria na anene a būrūri magīthī marī gīkundi kūrī mūthamaki, makīmwīra atīrī: “Wee Mūthamaki Dario, ūrotūura nginya tene! **7** Ithū ūtū ūtongoria a ūthamaki ūyū, na anyabara, na anene a būrūri, na andū arīa mataaraga mūthamaki o na abarūthi othe, nītūciirīte tūkoona arī wega we mūthamaki ūrute watho naguo ūhinyīrīrio atī mūndū o wothe ūrīa ūngīhooya ngai o na ūrkū kana mūndū o na ūrkū, tiga akūhooire wee mūthamaki, ihinda rīa matukū mīrongo ūtatū ūtanathira, no nginya aikio irima-inī rīa mīrūthi. **8** Na ūrī, wee mūthamaki, athana watho ūcio ūgīe ho na wandīkwo, nawe ūwīkīre mūhūūri nīgeetha ndūkagarūrwo, kūringana na mawatho ma Amedi na ma Aperisia marīa matagarūragwo.” **9** Nī ūndū ūcio Mūthamaki Dario akīandīka watho ūcio na agīkīra mūhūūri. **10** Rīrīa Danieli aamenyire atī watho ūcio nī wandīkītwo-rī, akīnūka gwake, akīhaica kanyūmba gake ka igūrū harīa ndirica cia nyūmba yake ciahingūragwo

irorete mwena wa Jerusalemu. O mūthenya, nīatuuragia
ndu maita matatū akahooya Ngai, akīmūcookagīria
ngaatho o ta ūrīa aamenyerete gwīka hau kabere. **11**
Nao andū acio magīthīi marī hamwe, magīkora Danieli
akīhooya agīthaitha Ngai amūteithie. **12** Nī ūndū ūcio
magīthīi harī mūthamaki na makīaria nake igūrū rīa
uuge ūcio wa mūthamaki: Makīmūūria atīrī, “Githī
ndwandīkithirie watho atī handū ha matukū mīrongo
ītatū, mūndū ūngīhooya ngai o na ūrīkū kana ahooe
mūndū o na ūrīkū tiga o we mūthamaki, no nginya
aikio irima-inī rīa mīrūūthi?” Mūthamaki agīcookia
atīrī, “Watho ūcio ūrī o ho, kūringana na mawatho
ma Amedi na Aperisia, marīa matagarūragwo.” **13** Nao
magīcookeria mūthamaki atīrī, “Danieli, ūmwe wa andū
arīa maatahītwo kuuma Juda, ndagwathīkagīra wee
mūthamaki, kana agaathīkīra watho ūrīa wee mwene
wandīkithītie. O na rīu no ahooyaga Ngai wake maita
matatū o mūthenya.” **14** Rīrīa mūthamaki aaiguire ūhoro
ūcio, akīgua kīeha mūno; agītua itua rīa kūhonokia
Danieli, na mūthenya ūcio wothe aatindire akīgeria ūrīa
angīhonokia Danieli o nginya riūa rīgīthūa. **15** Hīndī ūyo
andū acio makīungana rīngī magīthīi harī mūthamaki na
makīmwīra atīrī, “Ririkana, wee mūthamaki, atī kūringana
na watho wa Amedi na Aperisia, watho ūrīa mūrute kana
mwandīke nī mūthamaki ndūngīgarūrwō.” **16** Nī ūndū
ūcio mūthamaki agīathana, nao makīrehe Danieli na
makīmūikia irima-inī rīa mīrūūthi. Mūthamaki akīira
Danieli atīrī, “Ngai waku ūrīa ūtungatagīra hīndī ciothe-rī,
arogūteithūra!” **17** Ihiga rīkīreehwo, rīkīigwo mūromō-inī

wa irima rīu, nake mūthamaki agīkīra mūhūūri na gīcūhī
gīake mwene na icūhī cia andū ake arīa marī igweta,
nīgeetha gūtikagīe ūndū ūngīgarūrwo ūkonīi Danieli. **18**
Nake Mūthamaki agīcooka nyūmba yake ya ūthamaki,
nake akīraara ehangīte kūrīa irio na atarī na maūndū ma
gwīkenia. Na ūtukū ūcio wothe ndaigana kuona toro. **19**
Na kwarooka gūkīa-rī, mūthamaki agīkīra tene, agīthīī
ahiūhīte erekeire irima-inī rīa mīrūūthi. **20** Na aakuhīrīria
irima rīu, agīta Danieli na mūgambo ūrī na ruo rūnene,
akīmūūria atīrī, “Danieli, wee ndungata ya Ngai ūrīa
ūrī muoyo, Ngai waku ūrīa ūtungatagīra hīndī ciothe
nīakūhonoketie kuuma kūrī mīrūūthi?” **21** Nake Danieli
agīcookeria mūthamaki atīrī, “Wee mūthamaki, ūrotūūra
nginya tene! **22** Ngai wakwa nīarandūmīire mūraika wake,
nake arahinga mīrūūthi tūnua. Ndīrī ūndū mūūru īnjīkīte,
tondū nīnyonetwo itarī na mahītia njīkīte maitho-inī
make. Ningī o na wee mūthamaki ndirī ndaakūhītīria.”
23 Nake mūthamaki agīkena mūno na agīathana Danieli
arutwo irima rīu rīa mīrūūthi. Nake Danieli aarutwo
irima-inī rīu rīa mīrūūthi, ndaarī na handū aagurarītio,
tondū we nīehokete Ngai wake. **24** Nake Mūthamaki
agīathana, akiuga atī andū arīa maathitangīte Danieli
manyitwo, macooke marehwo na maikio irima-inī rīu rīa
mīrūūthi, hamwe na atumia ao, na ciana ciao. Na rīrī, o
na matanakinya irima gītina-rī, mīrūūthi īyo īkīmakīria
hinya, na īkīhehenja mahīndī mao mothe. **25** Mūthamaki
Dario agīcooka akīandīkīra andū othe, na ndūrīrī, na andū
a mīario yothe būrūri-inī guothe marūa, akīmeera atīrī:
“Mūrogaacīra mūno makīria! **26** “Nīndahītūkia watho, atī

kūrīa guothe ūthamaki ūyū wakwa wakinya-rī, andū no nginya metigagīre na matīage Ngai wa Danieli. **27** Nīwe ūteithūranaga na akahonokania; **28** Nī ūndū ūcio Danieli akīgaacīra hīndī ya wathani wa Dario, o na wathani-inī wa Kurusu ūrīa Mūperisia.

7 Na rīrī, mwaka-inī wa mbere wa Belishazaru mūthamaki wa būrūri wa Babuloni, Danieli nīarootire kīroto, na akīona cioneki meciiria-inī make akomete ūrīrī-inī wake. Nake akīandīka ūhoro wa kīroto kīu. **2** Danieli akiuga atīrī: “Nī Danieli-rī, ūtukū nīndonire kīoneki, na hau mbere yakwa ngīona huho inya cia igūrū ikīhurutanīra igūrū wa iria rīrīa inene. **3** Naho hau hakiumīra nyamū inya ciarī nene kuuma iria-inī rīu, na gūtirī yahanaga ūrīa ūngī. **4** “Nyamū ya mbere yahaanaga ta mūrūūthi, na yarī na mathagu ta ma ndiiyū. Ngīkara ndorete nginya rīrīa njoya ciayo ciamunyirwo, nayo ūgīcooka ūkīoywo na igūrū ūkīrūgamio na magūrū mayo meerī ta mūndū, na ūkīheo ngoro ta ya mūndū. **5** “Na hau mbere yakwa nī haarī na nyamū ūngī ya keerī, nayo yahaanaga ta nduba. Nayo nyamū ūyo nīyambabarātie mwena ūmwe wayo, na ūkarūma mbaru ithatū na kanua gatagatī ka magego mayo. Nayo ūkīrwo atīrī, ‘Ūkīra ūrīe nyama nginya ūiganie!’ **6** “Thuutha ūcio ngīrora na ngīona hau mbere yakwa nyamū ūngī, nayo yahaanaga ta ngarī. Mūgongo-inī wayo yarī na mathagu mana maahaanaga ta ma nyoni. Nyamū ūyo yarī na mītwe ūna, na nīyahetwo ūhoti wa gwathana. **7** “Thuutha ūcio nī Danieli-rī, ūtukū nīndonire kīoneki, na hau mbere yakwa ngīona nyamū ya kana, nayo yarī ya kūmakania na ya gūtua mūndū nda,

na nĩ yarĩ na hinya mūno. Nyamū ũyo yarĩ na magego manene ma kīgera; na yahehenjaga na īgatambuura kīrīa yooraga, na kīrīa gīatigara īkarangīrīria na magūrū. Yarĩ na ngūrani na nyamū icio ingī cionekete mbere yayo, na yarĩ na hīa ikūmi. **8** “Rīrīa ndeciiragia ūhoro wa hīa iciorī, ngīona hau mbere yakwa harī na rūhīa rūngī, na rwarī rūnini, rūkīmera gatagatī ka icio ingī; nacio hīa ithatū cia iria ciarī cia mbere ikīmunyūka biū, ikīrweherera. Naruo rūhīa rūu rwarī na maitho ta ma mūndū na kanua kaaragia ndeto cia mwītīo. **9** “O ndorete ngīona, “itī cia ūnene ikīigwo handū ha cio, nake Ūrīa-Ūtūire-ho-kuuma-o-Tene agīkarīra gītī gīake. Nacio nguo ciake cierūhīte ta ira; na njuīrī cia mūtwe wake ikerūha ta guoya wa ng'ondu. Gītī gīake kīa ūnene kīarīrīmbūkaga nīnīmbī cia mwaki, namo magūrū makīo maarī ma mwaki ūgwakana. **10** Rūūī rwa mwaki nī rwathereraga ruumīte hau mbere yake. Nake agatungatīrwo nī ndungata ngiri maita ngiri; na andū ngiri ikūmi maita ngiri ikūmi makarūgama mbere yake. Igooti rīgīkara thī rīciirithanie, namo mabuku makīhingūrwo. **11** “Ningī ngīthīi na mbere gūcūthīrīria nī ūndū wa ciugo cia mwīgaatho iria rūhīa rūu rwaragia. Ngīikara ndorete nginya nyamū ũyo ūkīragwo, na mwīrī wayo ūkīanangwo na ūgīkio thīinī wa mwaki ūcio wakanaga. **12** (Nyamū icio ingī nīciatuunyītwo ūhoti wacio wa gwathana, no nīcietīkīrītio ciikarange muoyo kwa ihinda.) **13** “Ningī-rī, ūtukū nīndonire kīoneki, ngīona hau mbere yakwa harī na mūndū wahaanaga ta mūrū wa mūndū, agīuka arī igūrū rīa matu. Nake agīkuhīrīria ūcio-Ūtūire-ho-kuuma-o-Tene na agītwarwo harīa aarī.

14 Nake akīheo wathani, na riiri, na hinya wa gwathana; nacio iruka ciothe, na ndūrīrī, na andū a mīario yothe makīmūhooya. Wathani wake nī wathani wa gūtūūra tene na tene, na ndūgaathira, naguo ūthamaki wake ndūrī hīndī ūkaanangwo. **15** “Niī Danieli nīndatangīkire roho-inī, nacio cioneiki iria ciahītūkīire meciiria-inī makwa igīthīnia mūno. **16** Ngīkuhīrīria ūmwe wa acio maarūngī hau, ngīmūūria andaarīrie ma ya ūhoro ūcio wothe. “Nī ūndū ūcio akīndaūrīra maūndū macio mothe, akīnjīra atīrī: **17** ‘Nyamū icio inya nene nī mothamaki mana marīa makaarahūka gūkū thī. **18** No rīrī, andū arīa atheru a Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīo makaamūkīra ūthamaki na matūūre naguo nginya tene, īi, ti-itherū, matūūre naguo nginya tene na tene.’ **19** “Ningī ngīenda kūmenya gītūmi kīa nyamū īyo ya kana ūrīa yarī na ngūūrani na icio ingī na yarī ya kūmakania mūno, ūrī na magego mayo ma kīgera na ndwara cia gīcango, nyamū īyo yahehenjaga na īgatambuuranga kīrīa yooraga, na īkarangīrīria na magūrū kīrīa gīatigara. **20** O na ningī ngīenda kūmenya ūhoro wa hīa icio ikūmi ciarī mūtwe wayo na wa rūhīa rūu rūngī rwacookire kūmera, o na wa hīa icio ithatū ciamunyūkire rūu rūngī rwamera, menye ūhoro wa rūhīa rūu ruonagwo ta rwarī rūnene gūkīra icio ingī, na rwarī na maitho na kanua kaaragia ndeto cia mwīgaatho. **21** O njūūthīrīirierī, rūhīa rūu rūgītharīkīra andū arīa atheru, rūkīrūa nao na rūkīmahoota, **22** o nginya ūrīa Ūcio-Ūtūire-ho-kuumo-o-Tene ookire na agītuīra andū acio atheru a Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno ciira wa kīhootho, narīo ihinda rīgīkinya makiīgwatīra ūthamaki. **23** “Ningī akīndaarīria

akīnjiguithia atīrī: ‘Nyamū īyo ya kana nī ūthamaki wa kana ūrīa ūkaagīa gūkū thī. Ūgaakorwo ūrī na ngūūrani na mothamaki marīa mangī mothe, na nīūkaniina thī yothe, ūmīrangīrīrie na ūmīhehenje. **24** Nacio hīa icio ikūmi nī athamaki ikūmi arīa makoima thīnī wa ūthamaki ūcio. Na thuutha wao mūthamaki ūngī nīakarahūka, ūrī na ngūūrani na arīa angī maarī mbere yake; na nīagatooria athamaki acio atatū. **25** Nīakaaria ndeto cia gūcambia ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno, na ahinyīrīrie andū ake arīa atheru, o na agerie kūgarūra mahinda na mawatho marīa matue. Nao andū arīa atheru nīmakaneanwo moko-inī make kwa ihinda rīmwe, na mahinda meerī, na nuthu ya ihinda. **26** “No igooti nīrīgaikara thī rīcirithanie, na thuutha wa ūguo acooke atunywo wathani wake, na wanangwo biū nginya tene. **27** Ningī wathani, na ūhoti, na ūnene wa mothamaki marīa marī gūkū thī guothe cinengerwo andū arīa atheru, andū a ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno. Ūthamaki wake nī ūthamaki wa gūtūura nginya tene na tene, nao aathani othe nīmakamūhooyaga na mamwathīkagīre.’ **28** “Ūhoro ūcio ūgīthirīra hau. Niī Danieli-rī, nīndatangīkire mūno meciiria-inī makwa, na ngītukia gīthiithi, no ngīkara ngīicūuranagia ūhoro ūcio ngoro-inī yakwa.”

8 Na rīrī, mwaka-inī wa gatatū wa wathani wa Mūthamaki Belishazaru-rī, niī Danieli nīndonire kīoneki kīngī, thuutha wa kīrīa ndoonete mbere. **2** Kīoneki-inī kīu gīakwa ndeyonire ndī itūura-inī igitīre rīa Shushani būrūri-inī wa Elamu; kīoneki-inī kīu ndeyonire ndī hūgūrūrū-inī cia Rūūī rwa Ulai. **3** Na rīrī, ngīcūthīrīria, na hau mbere yakwa ngīona ndūrūme ūngī hūgūrūrū-inī cia rūūī,

na yarī na hīa igīrī, nacio ciarī ndaaya. Rūhīa rūmwe
rwarī rūrāihu gūkīra rūrīa rūngī, o na gūtuīka nīruo
rwamerete thuutha. **4** Ngīcooka ngīona ndūrūme īyo
yaguthūka īrorete mwena wa ithūiro na wa gathigathini
na wa gūthini, no gūtirī nyamū o na īmwe īngīahotire
kūmītiiria, na gūtirī īngīahotire kūhonokia kuuma harī
hinya wayo. Yekaga o ta ūrīa īngīendire gwīka, nayo
īkīgīa na hinya mūno. **5** Na rīrīa ndacūuranagia ūhoro
ūcio, o rīmwe hagūka thenge yumīte mwena wa ithūiro,
ītuūkanīrie thī yothe ītekūhutia thī, nayo thenge īyo yarī
na rūhīa rūmwe rūnene thiithi-inī. **6** īgūka yerekeire
harī ndūrūme īrīa yarī na hīa igīrī, īyo ndoonete īrūngī
hūgūrūrū-inī cia rūū, īkīmīguthūkīra īrī na mang'ūrī
manene. **7** Ngīona yatharīkīra ndūrūme īyo īrakarīte
mūno, īkīringa ndūrūme īyo na īkiunanga hīa ciayo cierī.
Nayo ndūrūme īyo ndīarī na hinya wa kūmītiiria, nī
ūndū ūcio thenge īyo īkīmīgūtha, īkīmīgūithia thī na
īkīmīrangīrīria, na gūtirī mūndū ūngīahotire kūhonokia
ndūrūme īyo kuuma harī hinya wa thenge īyo. **8** Thenge
īyo īkīgīa na hinya mūno, no rīrīa hinya wayo waingīhire
mūno-rī, rūhīa rūu rwayo rūnene rūkiunīka, na ithenya
rīaruo hakīmera hīa ingī inya nene, irorete mīena īna
īrīa huho iria cia igūrū ihurutanaga. **9** Na rīrī, rūmwe
rwacio rūkīmerererwo nī rūhīa rūngī, rūrīa rwambīrīrie
rūrī rūnini, no rūgīkūra rūkīgīa na hinya rwerekeire
mwena wa gūthini, na wa irathīro, na wa Būrūri ūrīa
Mūthaka. **10** Rūkīraiha nginya rūgīkinyīra mbūtū cia
igūrū, na rūkīrutūrūra mbūtū imwe rūgīcigūithia thī na
rūgīcirangīrīria. **11** Rūgītūūgīria rūnenehe rūiganane

na Mütongoria wa mbütü icio cia igürü; rük̄eheria magongona marĩa maacinagwo o müthenya kuuma harĩ we, nak̄o ḡikaro ḡiake k̄irĩa k̄iamüre ḡik̄ng'aūranio.

12 Nĩ ūndü wa ūremi, mbütü cia andü arĩa atheru na magongona ma o müthenya mak̄neanwo harĩ ruo. Rük̄gaac̄ra maündü-inĩ mothe marĩa rwekire, naguo ūhoro wa ma ūḡitean̄rio. **13** Ninḡi nḡicooka nḡigua ūmwe wa andü arĩa atheru ak̄aria, nake ūnḡi mütheru ak̄imüuria at̄r̄i, “K̄oneki ḡik̄-r̄i, ḡiḡukara ihinda r̄iigana at̄ia ḡiḡkahingio: k̄oneki k̄iu ḡikoniĩ magongona ma o müthenya, na ūremi ūcio wa k̄urehe ihooru, na k̄uneanwo gwa ḡikaro k̄irĩa ḡitheru, na k̄uranḡir̄io th̄i kwa mbütü?” **14** Nake ak̄injookeria at̄r̄i: “Ūhoro ūcio ūḡukara matukü 2,300; na thuutha ūcio ḡikaro k̄iu ḡitheru n̄iḡikaam̄rwo r̄inḡi.” **15** R̄ir̄ia niĩ Danieli nderoraḡira k̄oneki k̄iu o nḡigeragia k̄umenya ḡitümi ḡak̄io-r̄i, hau mbere yakwa hak̄r̄ugama ūmwe wahaanaga ta mündü. **16** Na nḡigua mügambo wa mündü ūḡuitana kuuma R̄uūr̄i rwa Ulai, ūkiuga at̄r̄i, “Wee Gaburieli, ta taūr̄ira mündü ūyū ḡitümi ḡia k̄oneki k̄iu onete.” **17** Na r̄ir̄ia aakuh̄ir̄irie harĩa ndarūgam̄ite, nḡituika nda, nḡigwa nḡiturumithia ūthiū th̄i. Nake ak̄inj̄ira at̄r̄i: “M̄ur̄u wa mündü, nĩ wega ūmenye at̄i k̄oneki k̄iu ḡikoniĩ mahinda ma ithir̄iro.” **18** H̄ind̄i ĩyo aanjaraḡiria-r̄i, ndaar̄i toro münene, ngakoma ndurumith̄tie ūthiū th̄i. Nake ak̄ihutia na ak̄inj̄ük̄iria, ak̄ind̄ugamia na igürü. **19** Ak̄inj̄ira at̄r̄i, “N̄inḡukw̄ira ūr̄ia ḡukaahaana thuutha-inĩ h̄ind̄i ya mang'ūr̄i, tondü r̄ir̄i, k̄oneki ḡik̄i ḡikoniĩ mahinda marĩa maath̄ir̄irio ma ithir̄iro. **20** Ndürüme

īyo wonire ūrī na hīa igīrī, hīa icio irūgamīrīire athamaki a Media na Perisia. **21** Nayō thenge īyo ūrī na maguoya maingī mwīrī nīo mūthamaki wa Ūyunani, na rūhīa rūu rūnene rūrī thiithi nīruo mūthamaki wakuo wa mbere. **22** Hīa icio inya ciamerire ithenya rīa rūhīa rūu ruoinīkire irūgamīrīire mothamaki mana marīa makoima thīnī wa būrūri wake, no matigaakorwo marī na ūhoti ta wake. **23** “Nīngī mahinda ma kūrigīrīria ma ūthamaki wao, rīrīa andū aremi magaakorwo maaganīte biū, nīgūkarahūka mūthamaki ūngī ūtarī tha, mūndū mwara na mūūgī na maūndū ma ungumania. **24** Nīakagīna na hinya mūno, no ti ūndū wa ūhoti wake mwene. Nīakarehithia mwanangīko wa kūmakania, ningī nīakagaacīra ūndū-inī wothe ageeka. Nīakaniina andū arīa marī hinya na andū arīa a Ngai. **25** Nīagatūma maūndū ma maheeni magaacīre, na nīakeyona arī mūnene gūkīra andū arīa angī. Rīrīa makaigua ta kūrī thayū nīguo nake akooragithia andū aingī, o na okīrīre Mūnene wa anene. No rīrī, nīakanangwo, no ti hinya wa mūndū ūkaamwananga. **26** “Kīoneki kīu wonirio kīa mahwāi-inī na ma rūciinī-rī, nī kīa ma, no rīrī, hingīrīria ūhoro wa kīoneki kīu tondū gīkonī mahinda marī kūraya gīgīkahingio.” **27** Nī ūndū ūcio, nī Danieli ngīthirwo nī hinya, na ngīkara ndī mūrūaru mīthenya mīngī. Ngīcooka ngīukīra, na ngīthīī na mbere kūruta wīra wa mūthamaki. Nīndainainirio nī kīoneki kīu, tondū ndiahotire gūtaūkīrwo nī ūhoro wakīo.

9 Na rīrī, mwaka-inī wa mbere wa Dario mūrū wa Ahasuerusu (wa rūciaro rwa Amedi), ūrīa watuītwo mūthamaki wa būrūri wa Babuloni, **2** mwaka-inī wa

mbere wa wathani wake-rī, nī Danieli nīndataūkīrwo
kuuma maandīko-inī matheru nī kiugo kīrīa Jehova eerīte
mūnabii Jeremia atī Jerusalemu nīgūgakira ihooru mīaka
mīrongo mūgwanja. **3** Nī ūndū ūcio ngīlhūgūrīra Jehova
Ngai, ngīmūhooya, ngīmūthaithaga ndīhingīte kūrīa irio,
na ndīhumbīte nguo ya ikūnia, na ngehurīria mūhu
mūtwe. **4** Ngīhooya Jehova Ngai wakwa, na ngiumbūra
mehia, ngīmwīra atīrī: “Wee Mwathani Ngai mūnene
na wa gwītigīrwo, o Wee ūhingagia kīrīkanīro gīake kīa
wendo kūrī andū othe arīa mamwendete na magaathīkīra
maathani make, **5** nītwīhītie na tūgeka ūūru. Nītūkoretwo
tūrī aaganu na tūkarema, tūkahutatīra maathani maku
na mawatho maku. **6** Na tūkarega kūigua anabii acio
ndungata ciaku, arīa maaragia makīgwetaga rīitwa rīaku
makīarīria athamaki aitū, na anene aitū, o na maithe
maitū, o na andū othe a būrūri witū. **7** “Wee Mwathani-
rī, ūrī mūthingu, no ithuī-rī, ūmūthī ūyū tūiyūirwo nī
thoni, ithuī andū a Juda, na andū a Jerusalemu, na andū
othe a Isiraeli, arīa marī gūkuhī na arīa marī kūraya,
mabūrūri-inī mothe kūrīa ūtūhurunjīire nī ūndū wa
kwaga kwīhokeka harīwe. **8** Atīrīrī Wee Jehova, ithuī na
athamaki aitū, na anene aitū na maithe maitū tūiyūrītwo
nī thoni nī ūndū wa mehia marīa tūkwīhīirie. **9** Jehova
Ngai witū nī wa tha na nīarekanagīra, o na gūkorwo
ithuī nītūmūremēire; **10** tūtiathīkīire Jehova Ngai witū
kana tūkarūmia mawatho make marīa aatūheire na tūnua
twa anabii, ndungata ciake. **11** Būrūri wothe wa Isiraeli
nīwagararīte watho waku na ūgakūhutatīra, na ūkarega
gūgwathīkīra. “Nī ūndū ūcio nītūkinyīrīrwo nī irumi na

tūgacookererwo nī mwīhītwa ūrīa wandīkītwo watho-inī wa Musa, ndungata ya Ngai, tondū nītūkwīhīirie. **12** Na rīu nīūhingītie ciugo iria waririe cia gūtūūkīrīra ithuī na anene aitū na ūndū wa gūtūrehithīria mwanangīko mūnene. Gūkū thī guothe gūtirī gwekwo ūndū mūnene ta ūrīa wīkītwo Jerusalemu. **13** O ta ūrīa kwandīkītwo watho-inī wa Musa-rī, mwanangīko ūyū wothe nītūkinyīrīire. No rīrī, tūtirī tūramaatha gwītikīrīka nī Jehova Ngai witū, nīguo tūtigane na mehia maitū na tūcūūranie ūhoro waku wa ma. **14** Jehova ndaatithirie gūtūrehere mwanangīko ūcio, nīgūkorwo Jehova Ngai witū nī mūthingu maūndū-inī mothe marīa ekaga; no, ithuī tūtiigana kūmwathīkīra. **15** “Na rīrī, Wee Mwathani Ngai witū, o Wee warutire andū aku būrūri wa Misiri na guoko kwa hinya, na ūkīgīira igweta rīrīa rītūūraga ho nginya ūmūthī, ithuī Nītwīhītie, na tūgeka ūūru. **16** Atīrīrī Wee Mwathani, kūringana na cīko ciaku cia ūthingu, ehereria Jerusalemu, itūūra rīu rīaku inene, na kīrīma gīaku gītheru marakara na mang’ūrī maku. Mehia maitū na mawaganu ma maithe maitū nīmo matūmīte Jerusalemu hamwe na andū aku matūike kīndū gīa gūconorithio harī andū arīa othe matūthiūrūrūkīirie. **17** “Na rīrī, Ngai witū, ītīkīra kūigua mahooya na mathaithana ma ndungata īno yaku. Nī ūndū wa rītīwa rīaku Wee Mwathani, iguīra handū haku hatheru tha, o hau hakirīte ihooru. **18** Atīrīrī, Wee Ngai thikīrīria, na ūtūigue, ūhingūre maitho maku wone ihooru rīa itūūra inene rīrīa rītānītīo na Rītīwa rīaku. Tūtiragūthaitha nī ūndū tūrī athingu, no nī ūndū wa tha ciaku nyīngī. **19** Wee Mwathani, tūthikīrīrie! Wee

Mwathani tūrekere! Wee Mwathani, tūigue na ūtūteithie!
Nī ūndū waku, Wee Ngai wakwa, ndūkagonderere nī ūndū
wa itūura rīaku inene na andū aku metanītio na Rītwa
rīaku.” **20** Na rīrī, rīrīa niī ndaaragia ngīhooyaga na
ngiumbūraga mehia makwa na ma andū akwa a Israeli,
na ngīthaitha Jehova Ngai wakwa nī ūndū wa kīrīma gīake
gītheru, **21** o ndī o mahooya-inī-rī, Gaburieli, mūndū ūrīa
ndonire kīoneki-inī kīa mbere, agīuka harī niī ombūkīte
na ihenya ihinda rīrīa igongona rīa hwaī-inī rīrutagwo. **22**
Nake akīndaarīria atīrī, “Atīrīrī Danieli, rīu ndoka ngūhe
ūmenyo na ūtaūku. **23** O rīrīa wambīrīrie kūhooya-
rī, noguo icookio rīheanirwo, na niī ndatūmwo njūke
ngwīre, tondū ūrī mūndū mwende mūno. Nī ūndū ūcio,
cūrania ūhoro wa ndūmīrīri īno ngūkwīra, na ūtaūkīrwo
nī kīoneki kīu: **24** “Atīrīrī, ihinda rīa ciumia mīrongo
mūgwanja nīrīo rītuīrīrwo andū aku, na rīgatuīrwo
itūura rīaku itheru, nīgeetha hāgē na ihinda rīa kūniina
ūmaramari, na rīa gūtigana na mehia, na rīa kūhoorheria
waganu, nīguo ūhoro wa ūthingu ūrīa ūtathiraga ūgē,
nakīo kīoneki na ūrathi ciīkīrwo mūhūūri, nake ūrīa
mūtheru mūno aitīrīrio maguta. **25** “Atīrīrī, menya na
ūtaūkīrwo atīrī, ‘Kuuma rīrīa gwatuirwo atī itūura rīa
Jerusalemu rīcookererio na rīakwo rīngī, nginya rīrīa
mūtongoria ūrīa Mūitīrīrie Maguta agooka-rī, nīgūkagīa
na ciumia mūgwanja na ciumia ingī mīrongo ūtandatū
na igīrī. Itūura rīu nīrīgaakwo rīngī, hamwe na njīra
ciarīo na mūtarō, no gūgaakorwo kūrī mahinda ma
thīīna. **26** Thuutha wa ciumia mīrongo ūtandatū na igīrī,
ūcio Mūitīrīrie Maguta nīakooragwo na atigwo atarī na

kīndū. Ningī andū a mūtongoria ūrīa ūgooka thuutha wake nīmagathūkangia itūūra rīu inene o na handū-harīa-haamūre. Ithirīro rīgooka ta mūiyūro wa maaī: Nayo mbaara īgaathiī na mbere o nginya ithirīro, na nīgūtuītwo atī nīgūgacooka gūkire ihooru. **27** Nīakagīa na kīrīkanīro kīrūmu na andū aingī handū ha kiumia kīmwe. Gatagatī-inī ga kiumia kīu nīagatūma magongona na maruta matige kūrutwo. Na handū ha mo, mwena ūmwe wa hekarū-rī, nīakarūgamia kīndū kīrī magigi na thaahu, o nginya ithirīro rīrīa rītuītwo rīgaakinya, nake atūūre aitagīrīrio mang'ūrī.”

10 Atīrīrī, mwaka-inī wa ītatū wa Kurusu mūthamaki wa Perisia, Danieli (na nīwe watuītwo Beliteshazaru) nīaguūrīrio maūndū. Ndūmīrīri ya ūguūrio ūcio yarī ya ma, na yakonī ūhoro wa mbaara nene. Gūtaūkīrwo kwa ndūmīrīri īyo guokire kūrī we na njīra ya kīoneki. **2** Ihinda-inī rīu-rī, niī Danieli ndaakoretwo ngīcakaya handū ha ciumia ithatū. **3** Nīndehingīte kūrīa irio njega; kanua gakwa gatiacamire nyama kana ndibei; ningī ndiehakaga maguta o na hanini, o nginya ciumia icio ithatū igīthira. **4** Mūthenya wa mīrongo īrī na īna wa mweri wa mbere, ndūgamīte hūgūrūrū-inī cia, rūūrī rūrīa rūnene rwa Tigirisi, **5** ngītiira maitho, na hau mbere yakwa ngīona mūndū wehumbīte nguo cia gatani, na akehotora mūcibi wa thahabu ūrīa therie mūno. **6** Mwīrī wake watariī ta inagī rīrīa rītagwo thumarati, na ūthiū wake wahlenagia ta rūheni, maitho make maahaanaga ta imūrī cia mwaki, na moko make na magūrū maahaanaga ta gīcango gīkumuthe gīkahlenia, naguo mūgambo wake

watarii ta mūgambo wa andū aingī. **7** Niī Danieli-rī, no niī nyiki ndonire kīoneki kīu; nīgūkorwo andū arāa twarī nao matiakīonire, no nīmaiyyūrirwo nī guoya, makīūra magīthīi kwīhitha. **8** Nī ūndū ūcio ngītigwo ndī o nyiki ndīiroreire kīoneki kīu kīnene. Ngīcooka ngīthirwo nī hinya, ngīthitia gīthiithi ta ngūkua, na gūtirī ūndū ingīahotire gwīka. **9** Ngīcooka ngīigua akīaria, na rīrīa ndamūthikagīrīria, ngīnyiitwo nī toro mūnene, ngīgwa ndurumithītie ūthiū wakwa thī. **10** Na rīrī, ngīhutio na guoko, gūkīnjoya na igūrū, gūkīnjiga ndūrītie ndu ndīnyiitfīre thī na moko, ngīinainaga. **11** Nake akīnjīra atīrī, “Danieli, wee mūtīe mūno, cūrania wega ciugo ici ngirie gūkwarīria, na ūukīre na igūrū, nīgūkorwo rīu nīgūtūmwō ndatūmwō kūrī we.” Na aarīkia kūnjiīra ūguo, ngīrūgama o ngīinainaga. **12** Agīcooka agīthīi na mbere akīnjīra atīrī, “Danieli, tiga gwītigīra. Kuuma mūthenya wa mbere rīrīa wambīrīirie gūtuīria ūhoro ūyū na ūkīnyihiia mbere ya Ngai waku-rī, ciugo ciaku nīciaiguirwo, na rīu ndoka nīgeetha ngūhe ūhoro wacio. **13** No rīrī, mūnene wa ūthamaki wa Perisia nīangirīrīrie mīthenya mīrongo iīrī na ūmwe. Hīndī ūyo nīrīo Mikaeli, ūmwe wa araika arāa anene, okire kūndeithia, tondū nīndahingīrīrio kūu hamwe na mūthamaki wa Perisia. **14** Rīu ndoka ngūtaarīrie maūndū marīa magaakora andū anyu matukū ma thuutha, tondū kīoneki kū gīkonīi ihinda rīrīa rīgooka.” **15** Na rīrīa aanjīrīraga ūhoro ūcio, ngīinamia ūthiū thī, ngīremwo nī kwaria. **16** Ningī ūngī wahaanaga ta mūndū akīhutia iromō ciakwa, ngītumūra kanua na ngīambīrīria kwaria. Ngīra ūcio warūngīi mbere

yakwa atīrī, “Mwathi wakwa, niī ndīmūhoote nī ruo rūnene tondū wa kīoneki kīu, na ndirī na ūndū ingīhota gwīka. **17** Niī ndungata yaku-rī, ndaakīhota atā kwaria nawe mwathi wakwa? Nīgūkorwo nīthirītwo nī hinya o na mīhūmū yakwa.” **18** Ningī ngīcooka ngīgua ndaahutio rīngī nī ūcio wahaanaga ta mūndū, akīnjīkīra hinya. **19** Akīnjījīra atīrī, “Tiga gwītigīra, wee mūndū ūyū mūtīī mūno, ūrogīa na thayū! Wīyūmīrīrie; wīkīre hinya.” Na rīrīa aanjarīirie ūguo, ngīcookwo nī hinya, na niī ngiuga atīrī, “Rīu mwathi wakwa aria tondū nīwanjīkīra hinya.” **20** Nake akīnjūūria atīrī, “Wee nīūū kīrīa gītūmīte njūke kūrī we? Nīngūcooka o narua ngarūe na mūnene wa Perisia, na ndathīī-rī, nake mūnene wa Ūyunani nīegūka; **21** no nīngwamba gūkwīra ūrīa kwandīkītwo Ibuku-inī-rīa-Ma. (Ndirī mūndū ūndeithagia ngīrūa nao tiga Mikaeli, mūnene wanyu.

11 Na rīrī, mwaka-inī wa mbere wa Dario, ūcio Mūmedia, nīndarūgamire nake ndīmūteithīrīrie na ndīmwīkīre hinya.) **2** “Na rīu, nīngūkwīra ūhoro wa ma: Athamaki angī atatū nīmakarahūka a kūu Perisia, na thuutha ūcio kwarahūke ūngī wa kana, ūrīa ūgaatonga gūkīra acio angī othe. Na rīrīa akaagīna hinya mūnene nī ūndū wa ūtonga ūcio wake, nīakarahūra andū othe mokīrīre ūthamaki wa Ūyunani. **3** Ningī nīgūkarahūka mūthamaki ūngī ūrī na hinya makīria, ūrīa ūgaathanaga na hinya mūingī na ekage o ūrīa angīenda gwīka. **4** Aarīkia kwarahūka-rī, ūthamaki wake nīūgatūkana na ūgayanīrio mīena īna kūrīa huho iria inya cia matu-inī ihurutanagīra. Naguo ūthamaki wake ndūkagaywo nī andū a rūciaro rwake,

kana ūgē na hinya ta ūrīa aarī naguo, tondū ūthamaki
wake nīugathengio uume harīo na ūheo andū angī. 5
“Mūthamaki wa mwena wa gūthini nīakagīa na hinya, no
ūmwe wa atongoria ake a ita nīakagīa na hinya kūmūkīra,
acooke gwathana ūthamaki-inī wake na hinya mūnene.
6 Na rīrī, mīaka yathirathira, nīmagacooka kūiguana.
Mwarī wa mūthamaki ūcio wa gūthini nīagathīi kūrī
mūthamaki wa gathigathini, nīguo magē na kīrīko kīa
ūiguano, no mūtumia ūcio ndagatūūra arī na hinya, o na
mūthamaki ūcio na hinya wake matigaatūūra. Matukū-
inī macio mūtumia ūcio nīagakunyanīrwo ooragwo
hamwe na ndungata ciale cia ūthamaki, na ithe, o
na mūndū ūrīa wamūteithagīrīria. 7 “Na rīrī, mūndū
ūmwe wa rūciaro rwake nīakarahūka ithenya rīake. Nake
nīagatharīkīra ita rīa mūthamaki wa gathigathini, na
atoonye itūūra rīake rīrīa rīirigīre; nīakarūa nao na
amatoorie. 8 Ningī nīagataha ngai ciao cia mīhianano,
na mīhianano yao ya kīgera, na indo ciao cia goro cia
betha na cia thahabu acikuue acitware būrūri wa Misiri.
Nīagatigana na mūthamaki ūcio wa gathigathini ihinda
rīa mīaka ūigana ūna. 9 Nake mūthamaki wa gathigathini
nīagatharīkīra mūthamaki ūcio wa būrūri wa gūthini,
no nīagacooka ahūndūke nginya būrūri-inī wake. 10 No
ariū ake nīmakehaarīria kūrūa mbaara, macookanīrīrie
mbūtū nene ya ita hamwe ūrīa ūkaahaata ta kīguū kīa maaī
kīrīa gītangīhingīrīrio, na makinyie mbaara ūyo nginya
itūūra-inī rīake rīrīa rīirigīre. 11 “Hīndī ūyo mūthamaki
wa gūthini nīakoimagara arī na marūrū akahūūrane na
mūthamaki ūcio wa gathigathini, ūrīa ūkaarahūra ita

inene, no n̄akahootwo. **12** Aar̄kia ḡtaha mb̄tū ūyo, m̄thamaki ūcio wa ḡthini n̄akaiȳrwo n̄i mw̄t̄, na ooragithie andū ngiri nyinḡ, no r̄r̄, ūhootani wake nd̄ugat̄ura. **13** N̄ḡkorwo m̄thamaki wa gathigathini n̄agacookan̄r̄ia mb̄tū ūnḡ ya ita nene ḡk̄ra ya mbere; na thuutha wa m̄aka m̄inḡ n̄akoimagara erekeire kuo ar̄ na mb̄tū nene m̄no na ūr̄ na indo ciothe cia mbaara. **14** “Mahinda-in̄ macio-r̄, andū ainḡ n̄magook̄r̄ira m̄thamaki ūcio wa ḡthini. Andū a haaro gatagat̄i- in̄ ka andū anyu n̄makarema at̄ n̄geetha k̄oneki ḡk̄ k̄hinge, no matikahootana. **15** Nake m̄thamaki wa gathigathini n̄agooka aitithie ihumbu cia t̄ri, irigiic̄rie it̄ura inene n̄guo ar̄tunyane. Mb̄tū icio cia ita cia kuuma ḡthini itikahota k̄mw̄tiiria; o na thigari ciao iria njega m̄no itigaakorwo na hinya wa gw̄tiiria. **16** Nake ūcio ūkaamathar̄k̄ra n̄ageeka o ta ūr̄ia ekw̄endera; ḡt̄ir̄ ūkaahota k̄mw̄tiiria. N̄akehaanda k̄uu B̄r̄uri-in̄ ūcio M̄thaka na akorwo ar̄ na hinya wa k̄wananga. **17** N̄agatua itua kwerekeria hinya wa ūthamaki wake wothe b̄r̄uri-in̄ ūcio, acooke athondeke k̄r̄ikan̄ro k̄ia ūiguano na m̄thamaki wa ḡthini. Nake n̄akam̄he m̄uir̄tu wake am̄hikie n̄guo ahote k̄ḡuithia ūthamaki ūcio, no m̄ibango ūyo yake nd̄kahinga kana ūm̄teithie. **18** H̄ind̄ ūyo n̄akerekera meciria make mab̄r̄uri-in̄ mar̄ia mar̄i ndwere-in̄ cia iria na atahe mainḡ mamo, no r̄r̄, m̄nene ūmwe wa ita r̄iake n̄akaniina mw̄gaatho ūcio wake, na aūgar̄ure ūm̄cookerere. **19** Thuutha wa ūguo, n̄agacooka erekere mat̄ura mar̄ia mairiḡre ma b̄r̄uri wake mwene, no n̄akahīngwo na agwe ūndū atagacooka kuonwo r̄īnḡ.

20 “Na rīrī, ūrīa ūgooka ithenya-inī rīake nīagatūma mwītia wa mbeeca cia igooti atuīkanīrie būrūri ūcio wothe agītagia igooti, nīguo atūūrie riiri wa ūthamaki wake. No thuutha wa mīaka mīnini nīakaniinwo, no ndakooragwo na marakara kana ooragīrwo mbaara-inī. **21** “Na rīrī, mūndū ūrīa ūgooka ithenya rīake agaakorwo arī mūndū wa kūnyararwo mūndū ūtangīlēo gītīo kīa mūthamaki. Nake nīakahithūkīra ūthamaki ūcio rīrīa andū akuo mageciiria atī nī kūrī thayū, aūtunyane na waara. **22** Hīndī ūyo ningī, ita rīrī na hinya mūno nīrīkahaaatwo rīeherio mbere yake; ita rīu hamwe na mūnene wa kīrīkanīro nīmakaniinwo biū. **23** Thuutha wa kūgīa na kīrīkanīro kīa ūiguano nake, nīagacooka aheenanie, na arī na andū o anini nīakarahūka agīe na hinya. **24** Rīrīa mabūrūri marīa matongu mūno magakorwo marī na thayū, nīguo akaamatharīkīra na eke maūndū marīa maithe make o na kana maithe make ma tene matekire. Nīakagaīra arūmīrīri ake ūtonga wa ndaho, o na wa kūiya. Nīagathugunda kūng’āurania matūūra marīa mairigīre, no nī kwa ihinda. **25** “Nīagacookanīrīria ita inene agīe na hinya na ūcamba okīrīre mūthamaki wa gūthini. Mūthamaki wa gūthini nīakarūa nake arī na ita inene na rīa hinya, no ndagetiiria nī ūndū wa mībango ūrīa agaakorwo aciirīrwo. **26** Andū arīa marīianagīra na mūthamaki nīo makaamūkunyanīra; ita rīake nīrīgathererio ta andū megūtwarwo nī kīguū, na aingī ao mooragīrwo mbaara-inī. **27** Athamaki acio eerī, marī na ngoro iciirīire gwīka ūru-rī, nīmagaikara metha-inī ūmwe maaranīrie ndeto cia maheeni, no ndeto icio ciao itigakinyanīra, amu ithirīro rīa maūndū macio rīgaakinya

o hīndī ūrīa rītuītwo. **28** Mūthamaki wa gathigathini nīagacooka būrūri wake arī na ūtonga mūingī, no ngoro yake ūgaakorwo ūreganīte na kīrīkanīro kīrīa gītheru. Nīagookīrīra kīrīkanīro kīu, na thuutha ūcio acooke ainūke būrūri wake. **29** “Ihindā ūrīa rītuītwo ūrīkinya, nīagatharīkīra būrūri wa gūthini riita rīngī, no ūrī, itharīkīra ūrīa ihinda ūrī ūrīgakorwo ūrī na ūtiganu na ūrīa ihinda ūrīa mbere. **30** Andū a kuuma Kitimu nīmagooka na marikabu ciao mamūukīrīre, nake nīagaakua ngoro. Nake nīakahūndūka arakarīte mūno na okīrīre kīrīkanīro kīrīa gītheru. Nīagacooka eke maūndū ma ūtugi kūrī andū arīa othe magaatirika kīrīkanīro kīu gītheru. **31** “Ita ūrīake ūrī na indo cia mbaara nīrikarahūka nīguo ūrīthaahie handū harīa hairigīre na hinya ha hekarū, ūrīcooke ūrīherie magongona marīa marutagwo o mūthenya nīguo matikarutagīrwo ho. Thuutha ūcio macooke marūgamie kīndū kīrī thaahu ho, kīrīa kīngītūma būrūri ūkire ihooru. **32** Nīakaheenereria na ndeto cia waara andū arīa mathūkītie kīrīkanīro kīu gītheru, no andū arīa mooī Ngai wao nīmakeīkīra hinya na maregane nake magwafīrie. **33** “Andū arīa oogī nīmagathomithia andū aingī, o na gūtuīka kwa ihinda nīmakooraagwo na rūhiū rwa njora, kana macinwo na mwaki, kana manyiitwo mīgwate na matunywo indo ciao cia bata. **34** Maagūa-rī, nīmakaheo ūteithio mūnini, na andū aingī arīa matarī a ma nīmakegwatania nao. **35** Andū amwe arīa oogī nīmakaagūa, nīguo makumuthwo, na mathambio mage imeni nginya mahinda ma ithirīro, amu ihinda ūrī ūrītuītwo no ūrīgaakinya. **36** “Mūthamaki ūcio ageekaga o

ür̄ia ekwenda. Nīagetuūḡiria na enenehie gūk̄ira ngai ciothe na nīakaaragia ndeto itar̄ ciaiguuo cia gūūk̄ir̄ia Ngai wa ngai ciothe. Nake nīakagaac̄ira nginya rīr̄ia ihinda r̄ia mang'ūr̄i rīgaathira, nīgūkorwo ūndū ūr̄ia ūtuūtwo no nginya ūkaahinga. **37** Ninḡi ndakarūmbūiya ūhoro wa ngai cia maithe make, kana ngai ūr̄ia ūriraḡirio nī andū-a-nja, kana arūmbūyiye ūhoro wa ngai o na ūr̄ik̄u, no nī gwītūūḡiria ageetūūḡiria gūk̄ira ngai icio ciothe. **38** Handū ha cio, agaatīa ngai ya kūndū kūr̄ia kūiriḡitwo na hinya; ngai ūtoikaine nī maithe make, nīyo agaatīa na amīrutaḡire thahabu na betha, hamwe na tūhiga twa goro na iheo cia thogora mūnene. **39** Nīagatharīk̄ira kūndū kūr̄ia kūiriḡire na hinya mūno ateithīr̄irio nī ngai ng'eni, na nīagatīiithia mūno andū arīa othe makamwīnyiihīria. Acio nīo agaautua aathani maathage andū ainḡi, na agayanie ithaka cia būrūri ūcio, aciheane na thogora. **40** “Ihindā r̄ia ithir̄iro rīakinya-r̄i, mūthamaki ūcio wa gūthini nīakamūtharīk̄ira mbaara-inī, no nake mūthamaki ūcio wa gathigathini amūūk̄ir̄ire na ngaari cia ita, na andū arīa mathiaga mahaic̄ite mbarathi, o na marikabu nynḡi. Nīagatharīk̄ira mabūrūri mainḡi, na atuūkanīrie kuo ta kīguū kīa maaī. **41** Ninḡi nīagatharīk̄ira Būrūri ūr̄ia Mūthaka. Mabūrūri mainḡi nīmakaagūa, no būrūri wa Edomu na wa Moabi, hamwe na atongoria a Amoni nīmakahonokio kuuma guoko-inī gwake. **42** Nīagatambūrūkia guoko gwake mabūrūri-inī mainḡi; o naguo būrūri wa Misiri ndūkahonoka. **43** Nīakenyiitīra igīna ciothe cia thahabu na cia betha, o na ūtonga wa būrūri wa Misiri wothe na hinya, nao

andū a Libia na a Kushi mamwīnyiihīrie. **44** No rīrī, ndūmīrīri iria ikaamūkinyīra ciumīte mwena wa irathīro na wa gathigathini nīkamūmakia, nake oimagare arī na marakara maingī athīi akaanange na aniiine andū aingī biū. **45** Akaamba hema ciake cia ūthamaki gatagatī ka iria rīrīa inene kīrīma-inī kīrīa gītheru na gīthaka mūno. No rīrī, nīagakinya mūthia wake, na gūtirī mūndū o na ūmwe ūkaamūteithia.

12 “Na rīrī, hīndī īyo Mikaeli, mūnene ūrīa ūgitagīra andū anyu, nīakarahūka. Nīgūkaagīa ihinda rīa mīnyamaro mīngī ītarī yoneka īngī tayo kuuma rīrīa andū mambīrīrie gūtuīka ndūrīrī nginya hīndī īyo. No rīrī, hīndī īyo nīguo andū anyu makaahonokio, mūndū o wothe ūrīa ūgaakorwo aandīkītwo ibuku-inī. **2** Kīrīndī kīngī kīa arīa makomete rūkūngū-inī rwa thī nīmakariūkio: amwe mariūkīre muoyo-inī ūrīa ūtagaathira, nao arīa angī mariūke nīgeetha maconorithio na matūure marī amene tene na tene. **3** Arīa oogī magaacangarara ta ūtheri wa igūrū, nao arīa macookagia andū njīra-inī cia ūthingu magaakenga ta njata tene na tene. **4** No wee, Danieli, hinga ibuku na ūhūure mūhūūri ciugo icio nyandīke ibuku-inī rīu rīa gīkūnjo, nginya rīrīa ithirīro rīgaakinya. Amu andū aingī nīmakorūūraga kūndū na kūndū nīguo mongerere ūmenyo.” **5** Thuutha wa maūndū macio, niī Danieli ngīrora, ngīona hau mbere yakwa harūngīi andū angī eerī, ūmwe wao arūngīi hūgūrūrū-inī cia mūrīmo ūyū wa rūūū nake ūcio ūngī akarūgama hūgūrūrū-inī cia mūrīmo ūrīa ūngī. **6** Ūmwe wao akārīria mūndū ūcio wehumbīte nguo cia gatani, o ūcio warūgamīte igūrū rīa maaī ma

rūūī, akīmūūria atīrī, “Maūndū macio ma kūgegania megūikara ihinda rīigana atīa magīkahinga?” 7 Mūndū ūcio wehumbiite nguo cia gatani, o ūcio warūgamīte igūrū rīa maaī ma rūūī, akīambararia guoko gwake kwa ūrīo o na ningī kwa ūmothro amerekeirie na igūrū, ngīcooka ngīigua ehīta na rīītwa rīa ūrīa ūtūūraga tene na tene, akiuga atīrī, “Maūndū macio megūikara ihinda rīmwe, na mahinda meerī, na nuthu ya ihinda. Rīrīa hinya wa andū arīa atheru ūgaakorwo ūrī mūniine biū-rī, nīguo maūndū macio mothe makaahingio.” 8 Niī ngīīiguīra maūndū macio, no ndiigana gūtaūkīrwo nī mo. Nī ūndū ūcio ngīmūūria atīrī, “Mwathi wakwa, kīrīkīrīro kīa maūndū macio mothe-rī, gīgaakorwo kīrī kī?” 9 Nake akīnjookeria, akīnjīra atīrī, “Wee Danieli wīthīire, tondū ciugo icio nīhingīre na ikahūūrwo mūhūūri nginya ihinda rīa ithirīro. 10 Andū aingī nīmagatherio, mathirwo nī gīko merūhio, taarī gūkumuthwo makumuthītwo magathera, no arīa aaganu nīmagakīrīrīria kwagana, na gūtirī o na ūmwe wao ūkaamenya gītūmi kīa maūndū macio, no arīa oogī nīmakamamenya. 11 “Kuuma ihinda rīrīa magongona ma o mūthenya makaniinwo, na ithenya rīamo harūgamio kīndū kīrīa kīrī thaahu, kīrīa kīngītūma būrūri ūkire ihooru, gūgaakorwo kūrī mīthenya 1,290. 12 Kūrathimwo-rī, nī ūrīa ūgweterera na akinyīrie mūthia wa mīthenya 1,335. 13 “No wee-rī, wīthīire nginya hīndī ūrīa ithirīro rīgaakinya. Nīūkahurūka, na ningī marigīrīrio ma mīthenya īyo nīūkariūka nīgeetha wamūkīre igai rīaku.”

Hosea

1 Ìno nïyo ndũmîrîri ya Jehova ìrĩa yakinyîrîire Hosea mûrû wa Beeri hîndî ya wathani wa Uzia, na wa Jothamu, na wa Ahazu, na wa Hezekia athamaki a Juda, na hîndî ya wathani wa Jeroboamu mûrû wa Joashu mûthamaki wa Israeli: **2** Rîrîa Jehova aambîrîirie kwaria na kanua ka Hosea, Jehova aamwîrire atîrî, “Thiî, ūkahikie mûtumia mûmaraya na ûgîe na ciana cia ûmaraya, tondû andû a bûrûri nîmehîtie, na ûndû wa ûtharia mûûru mûno wa gûtirika Jehova.” **3** Nî ûndû ûcio Hosea akîhikia Gomeri mwarî wa Dibilaimu, nake akîgîa nda na akîmûciarîra mwana wa kahî. **4** Nake Jehova akîira Hosea atîrî, “Gatue Jezireeli, tondû nîngûherithia nyûmba ya Jehu o narua nî ûndû wa ûragani mûnene ooraganire kûu Jezireeli, na niine ûthamaki wa Israeli. **5** Mûthenya ûcio-rî, nîngoinanga ûta wa Israeli Gîtuamba-inî kîa Jezireeli.” **6** Gomeri akîgîa nda rîngî na agîciara mwana wa kairîtu. Nake Jehova akîira Hosea atîrî, “Gatue Lo-Ruhama, nîgûkorwo ndigacooka kuonania wendo rîngî kûrî nyûmba ya Israeli, atî ndîmarekere o na atîa. **7** No nîngonania wendo kûrî nyûmba ya Juda; na nîngamahonokia, na ti na ûndû wa ûta, kana rûhiû rwa njora kana mbaara, kana na mbarathi na ahaici acio, no nî ûndû wa Jehova Ngai wao.” **8** Thuutha wa gûtigithia Lo-Ruhama kuonga-rî, Gomeri agîciara kahî kangî. **9** Nake Jehova akîmwîra atîrî, “Gatue Lo-Ammi, nî ûndû inyuî mûtirî andû akwa, na niî ndirî Ngai wanyu. **10** “No rîrî, andû a Israeli magaatuîka ta mûthanga wa hûgûrûrû-inî cia iria, ûrîa ûtangîthimîka kana ûtarîke. O handû harîa merîirwo atîrî, ‘Inyuî mûtirî

andū akwa', no ho mageetwo 'ariū a Ngai ūrĩ ūrĩ muoyo'.

11 Nao andū a Juda na andū a Isiraeli n̄magacookan̄r̄ira r̄inḡi, na n̄magathuura m̄ndū ūmwe amatongorie, nao n̄makoima b̄r̄uri ūcio, n̄ḡukorwo m̄thenya wa Jezireeli n̄ūgaatuika m̄thenya m̄nene.

2 "Ha ūhoro wa ariū a thoguo, meere at̄r̄i, 'Inyuī m̄r̄i andū akwa', na ha ūhoro wa aar̄i a thoguo, ūmeere at̄r̄i, 'Inyuī m̄r̄i endwa akwa'. **2** "Thaithai nyina wanyu, m̄thaithhei, n̄ḡukorwo we ti m̄tumia wakwa, na niī ndir̄i m̄thuuriwe. N̄eherie mañndū ma ūtharia ūthiū-in̄i wake, na athengie ūmaraya gatagat̄i-in̄i ka nyondo ciake. **3** Akorwo ti ūguo nd̄im̄rute nguo aikare ar̄i njaga, na nd̄ume aikare njaga o ta m̄thenya ūr̄ia aaciadirwo; ngaam̄tua ta werū, na nd̄im̄ugarūre atuīke b̄r̄uri m̄ng'aru, na nd̄im̄ūrage na nyoota. **4** Ndikaiguīra ciana ciake tha, tondū n̄i ciana cia ūtharia. **5** Nyina wao akoretwo akīhūūra ūmaraya, na aaḡire nda ciao na nj̄ra cia ūūra-thoni. N̄i ūndū oiḡite at̄r̄i, 'N̄inḡūm̄r̄ira endwa akwa, ar̄ia maaheaga irio ciakwa na maaī makwa, na guoya wakwa wa ng'ondu o na gatani yakwa, maguta makwa o na kīr̄ia nyuuaga.' **6** N̄i ūndū wa ūguo n̄inḡuhinga nj̄ra yake na m̄iigua, nd̄im̄uiriḡire thīn̄i, aage nj̄ra ya kuum̄ira. **7** N̄iagateng'eria endwa ake na ndakamakinȳra. Akaamacaria na ndakamona. Hīndī īyo n̄iagacooka oige at̄r̄i, 'N̄inḡūcookā kūr̄i m̄thuuri wakwa wa mbere, n̄ḡukorwo hīndī īyo n̄indaikar̄ite wega gūkīra rīu.' **8** M̄tumia ūcio n̄iagire kūmenya at̄i n̄i niī ndaam̄heaga ngano, na ndibei ya m̄hihano, o na maguta, na ngam̄ūinḡihīria betha na thahabu, iria

maahūthagīra gūthondeka ngai īrīa īītagwo Baali. **9**
“Tondū ūcio nīngoya ngano yakwa yakūra, na ndibei
yakwa ya mūhihano yagīrīra, na ndīmūtunye guoya
wakwa wa ng’ondu na gatani yakwa, o iria ciarī cia
kūmūhumbīra njaga yake. **10** Nī ūndū ūcio, nīngaguūria
maūndū make ma waganu endwa ake mamwīroreire;
gūtirī mūndū ūkaamūteithūra moko-inī makwa. **11**
Nīnganiina ikeno ciake ciothe, arī cio: ciathī ciake cia
mwaka o mwaka, na Tūrūgamo twake twa mweri, na
mīthenya yake ya Thabatū, na ciathī ciake ciothe iria
nyamūre. **12** Nīngathūkangia mīthabibū yake na mīkūyū
yake, īrīa oigire nī irīhi rīake kuuma kūrī endwa ake;
nīngamītua ihinga, na nyamū cia gīthaka nīikamīrīa.”
13 Jehova ekuuga atīrī, “Nīngamūherithia nī ūndū wa
mīthenya īrīa acinīire Baali ūbumba; rīrīa eegemagia
na icūhī, na mathaga ma goro, na akīrūmīrīra endwa
ake, no akīriganīrwo nī nīi. **14** “Nī ūndū wa ūguo
nīngūmūguucīrīria na waara; ngūmūtongoria nginya
werū-inī, na ndīmwarīrie na ciugo cia wendo. **15** Kūu
nīkuo ngaamūcookeria mīgūnda yake ya mīthabibū,
na ndue Kianda kīa Akori mūrango wa mwīhoko. Kūu
nīkuo akaina o ta ūrīa ainaga matukū-inī ma ūnini wake,
aine ta ūrīa ainire mūthenya ūrīa aambatire kuuma
būrūri wa Misiri.” **16** Jehova ekuuga atīrī, “Mūthenya
ūcio-rī, nīūkanjīta ‘Mūthuuri wakwa’; ndūkanjīta rīngī
‘Mwathi wakwa’. **17** Nīngeheria marīitwa ma Baali kuuma
mīromo-inī yake; marīitwa macio matikagwetwo rīngī.
18 Mūthenya ūcio nīngathondeka kīrīkanīro na nyamū
cia gīthaka, o na nyoni cia rīera-inī, na ciūmbe iria

ithiiagīra gūkū thī nī ūndū wao. Úta, na rūhiū rwa njora, na mbaara nīngaciniina būrūri-inī, nīgeetha othe makomage marī na thayū. **19** Nīngakūūria ūtuīke mūtumia wakwa nginya tene; ngaakūūria ūtuīke wakwa ūhoroinī wa ūthingu na wa kīhoto, ngūūrie ndī na wendo na tha. **20** Nīngakūūria ūtuīke wakwa na wīhokeku, nawe nīūgetīkīra Jehova.” **21** Jehova ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio-rī, nīngacookia ūhoro; nīngacookeria matu ūhoro, namo matu macookerie thī ūhoro; **22** nayo thī ūcookerie ngano, na ndibei ya mūhihano, na maguta ūhoro, nacio nīgacookeria Jezireeli ūhoro. **23** Nīngamūhaanda būrūrinī nī ūndū wakwa mwene; nīngonania wendo wakwa harī ūrīa nderīte atīrī, ‘Nīi ndikwendete’. Arīa nderīte atīrī, ‘Inyuī mūtirī andū akwa’, nīngameera atīrī, ‘Inyuī mūrī andū akwa’; na mūndū o mūndū oige atīrī, ‘Wee nīwe Ngai wakwa.’”

3 Ningī Jehova akīnjīra atīrī, “Thīī, wonie mūtumia waku wendo rīngī, o na gūtuīka nīendetwo nī mūndū ūngī na nī mūtharia. Mwende o ta ūrīa Jehova endete andū a Israeli, o na gūtuīka nīmagarūrūkagīra ngai ingī na makenda keki iria nyamūre cia thabibū nyūmū.” **2** Nī ūndū ūcio ngīmūgūra na thogora wa cekeri ikūmi na ithano cia betha, na ta homeri na letheku ūmwe ya cairi. **3** Ngīcooka ngīmwīra atīrī, “Nīūgūtūūrania na niī matukū maingī, na no nginya ūtige ūmaraya na ndūkendane na mūndū ūngī, na niī nīngūtūūrania nawe.” **4** Nīgūkorwo andū a Israeli nīmegūtūūra matukū maingī matarī na mūthamaki kana mūnene, na matarī na igongona kana mahiga maamūre, na matarī na ebodi kana mūhianano. **5**

Thuutha ūcio andū a Israeli nīmagacooka na marongorie Jehova Ngai wao na Daudi mūthamaki wao. Nīmagooka makīnainaga kūrī Jehova na kūrī irathimo ciake matukū-inī ma mūthia.

4 Iguai ūhoro wa Jehova, inyuī andū a Israeli, tondū Jehova nīekūmūthitanga, inyuī mūtūrāga thīnī wa būrūri ūyū: “Nī ūndū-rī, gūtirī na wīhokeku kana wendo, kana kūmenya Ngai thīnī wa būrūri ūyū. **2** Kīrīa kūrī no kūrumana, na kūheenania, na ūragani, na ūici, na ūtharia; maūndū macio makaingīha mūno, na ūiti wa thakame ūkarūmīrīra ūiti wa thakame. **3** Nī ūndū wa gītūmi kū būrūri nīūracakaya, na arīa othe matūrāga thīnī waguo makahinyara; nyamū cia gīthaka, na nyoni cia rīera-inī, na thamaki cia iria-inī nīgūkua irakua. **4** “No rīrī, ndūkareke mūndū arehe thitango, mūndū ndagathitange ūrīa ūngī, nīgūkorwo andū anyu mahaana andū arīa mathitangaga mūthīnjīri-Ngai. **5** Mūhīngagwo mūthenya na ūtukū, na anabii makahīngwo hamwe na inyuī. Nī ūndū ūcio nīnganiina maitūguo. **6** Andū akwa maniinagwo nī ūndū wa kwaga ūmenyo. “Tondū nīmūregete ūmenyo, o na niī nīndīmūregete mūtuīke athīnjīri-Ngai akwa; tondū nīmūtiganīirie watho wa Ngai wanyu, o na niī nīngatiganīria ciana cianyu. **7** O ūrīa athīnjīri-Ngai maingīhaga, noguo maakīragīrīria kūnjihīria; nao magīkūūrania riiri wao na kīndū gīa thoni. **8** Mehūūnagia na mehia ma andū akwa, na magakenera waganu wao. **9** Na nīgūgatuīka atīrī: O ta ūrīa andū makaahaana, no taguo athīnjīri-Ngai makaahaana. Nīngamaherithia othe nī ūndū wa mīthīire yao, na

ndīmarīhe kūringana na ciīko ciao. **10** “Makaarīīaga no matikahūūna, makaahūūraga ūmaraya no matikaingīha, tondū nīmatiganīīrie Jehova nīguo meheane **11** kūrī ūmaraya, na kūnyua ndibei īrīa ngūrū na ya mūhihano, iria cieheragia ūmenyo **12** wa andū akwa. Mahooyaga kīrīra kuuma kūrī mūhianano mūicūhie, naru o rūthanju rwa ūragūri rūkamacookeria ūhoro. Roho wa ūmaraya nīūmahītithagia njīra; makaaga kwīhokeka kūrī Ngai wao. **13** Marutagīra igongona irīma igūrū, na magacinīra maruta ma njino tūrīma-inī, na rungu rwa mūtī wa mūgandi, na wa mūribina, o na mūcecenī, tondū kīruru kīayo nī kīega. Nīkīo airītu anyu mahūūraga ūmaraya, na atumia a ariū anyu magatharia. **14** “Ndikaherithia airītu anyu maahūūra ūmaraya, kana herithie atumia a ariū anyu maatharia, tondū arūme o ene mathiiaga thiritū na maraya, na makarutaga igongona hamwe na maraya ma mahooero-inī: nī ūndū ūcio andū matarī ūmenyo nīmakanangīka! **15** “Atīrī wee Israeli, o na gūtuīka nīūtharagia-rī, Juda nīagītige kwīhia. “Ndūgathiī Giligali; o na ndūkambate Bethi-Aveni. Na ndūkehīte uuge atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa Jehova atūūraga muoyo!’ **16** Andū a Israeli mang’athītie o ta moori ng’athia. Kūngīhoteka atīa Jehova amarīīthie ta tūgondu tūrī nyeki-inī nduru? **17** Efiraimu nīegwatanītie na mīhianano; tiganai nake! **18** O na rīrīa kīndū kīao gīa kūnyua gīthirīte-rī, no mathiiaga na mbere na ūmaraya wao; aathani ao nīmendete mūno njīra cia thoni. **19** Kīhuhūkanio kīnene gīkaamahaata kīmombūkie, na magongona mao nīmakamaconorithia.

5 “Iguai ūhoro ūyū, inyuī athīnjīri-Ngai! Tegai matū, inyuī andū a Israeli! Thikīrīria, wee nyūmba ya ūthamaki! Nī inyuī mūgūtuīrwo ciira ūyū: Mūkoretwo mūrī mūtego kūu Mizipa, na mūrī wabu ya gūtegana yarītwo kūu Taboru. **2** Aregi a watho nīmarikīire ūragani-inī. Niī nīngamaherithia othe. **3** Niī nīnjūūī maūndū mothe ma Efiraimu; Israeli ndahithītwo kuuma kūrī niī. Wee Efiraimu, rīu nīūhūrīte ūmaraya; Israeli nake nīathūkīte.

4 “Ciīko ciao itingīmetīkīria gūcookerera Ngai wao. Roho wa ūmaraya ūrī ngoro-inī ciao, nao makaaga kūmenya Jehova. **5** Mwītīo wa Israeli nīūrutaga ūira wa kūmookīrīra; andū a Israeli na Efiraimu mahīngagwo nī mehia mao; Juda o nake akahīngwo hamwe nao.

6 Hīndī īrīa magaathiī na ndūūru ciao cia mbūri na cia ng’ombe kūrongooria Jehova-rī, matikamuona; we nīamehereire. **7** Nīmagīte kwīhokeka harī Jehova; nao magaciara ciana itarī na ūngai. Na rīrī, ciathī ciao cia Karūgamo ka Mweri nīkaamameria, o hamwe na mīgūnda yao. **8** “Huhai karumbeta kūu Gibe, na mūhuhe coro kūu Rama. Muuge mbu ya gwītana mbaara kūu Bethi-Aveni; wee Benjamini, wīhūūge. **9** Efiraimu nīgūgakira ihooru mūthenya ūcio wa ituīro. Gatagatī-inī ka mīhīrīga ya Israeli-rī, niī ngwanīrīra ūrīa kūrī. **10** Atongoria a Juda mahaana andū arīa meheragia mahiga ma mīhaka. Nīngamaitīrīria mang’ūrī makwa, taarī kīguū kīa maaī. **11** Efiraimu nīmūhinyīrīrie, akarangīrīrio ituīro-inī rīa ciira, nī ūndū wa kwenda kūrūmīrīra mīhianano. **12** Niī haana memenyi kūrī Efiraimu, na ngahaana ta ūbuthu kūrī andū a Juda. **13** “Rīrīa Efiraimu oonire ndwari yake, nake

Juda ak̄iona ironda ciake-r̄i, h̄ind̄i ūyo Efiraimu aḡithiī
kūr̄i Ashuri, na aḡitūmana kūr̄i mūthamaki ūcio mūnene
n̄iguo am̄uteithie. Nowe ndanḡhota gūkūhonias, o na
kana ahonie ironda ciaku. **14** Niī ngaatuīka ta mūrūūthi
kūr̄i Efiraimu, nduīke ta mūrūūthi ūr̄i hinya kūr̄i Juda.
Ngaamatambuuranga, njooke ndīthiīre; ngaamataha, na
gūtir̄i mūndū ūkaamahonokia. **15** Ninḡi niī n̄ingacooka
gwakwa, nginya r̄ir̄ia magetik̄ra mah̄itia mao. Nao
n̄imakarongooria ūthiū wakwa; nao mona mathīna
n̄imakanongoria na kīo.”

6 “Ūkai, rekei tūcookerere Jehova. N̄iatūtambuurangīte,
no n̄iegūtūhonias; n̄iatūtihangītie, no n̄iegūtuoha ironda
ciitū. **2** Thuutha wa matukū meer̄i, n̄agatwarahūra;
mūthenya wa ūtatū n̄agatūcookereria n̄iguo tūtūure
muoyo mbere yake. **3** N̄itūmenyei Jehova, na tūkīrīrīrie
kūmūmenya. Ti-itherū o ta ūr̄ia riūa r̄irathaga-r̄i, noguo
o nake akooneka; agooka kūr̄i ithuī ta mbura ya h̄ind̄i
ya heho, kana ta mbura ya gūkūria irio ūr̄ia yuraga
thī.” **4** “Wee Efiraimu-r̄i, inḡigwika atīa? Na wee Judā-
r̄i, ngūgwīka atīa? Wendo waku ūhaana ta kībii kīa
rūciinī, ūkahaana ta ime r̄ia rūciinī ūr̄ia r̄icookaga
r̄igathira. **5** N̄ik̄io ndaagūtinangirie icunjī na tūnua twa
anabii akwa, ngikūr̄aga na ciugo cia kanua gakwa;
matuīro makwa magik̄ihenūka ta rūheni igūrū r̄iaku. **6**
N̄igūkorwo nyendaga tha no ti igongona, na kūmenya
Ngai gūkīra maruta ma njino. **7** O ta ūr̄ia Adamu aathūkirie
kīrīkanīro ḡiakwa, noguo maagire kwīhokeka ūndū-
inī ūcio. **8** Gileadi n̄i itūūra inene r̄ia andū aaganu,
r̄ihakītwo imeni n̄i makinya marī na thakame. **9** O ta

ürĩa ikundi cia atunyani ciñhithagĩra mündũ, no taguo ikundi cia athĩnjĩri-Ngai ciñkaga; moraganagĩra njĩra-inĩ ya gũthiĩ Shekemu, makagera ngero cia thoni. **10** Niĩ nĩnyonete ũndũ mūuru mūno nyũmba-inĩ ya Isiraeli. Kũu níkuo Efiraimu eheanite ahüüre ūmaraya, nake Isiraeli nãakanyiitwo nĩ thaahu. **11** “O na kûrĩ we, wee Juda, níwathĩrĩrio ihinda rĩa magetha. “O hîndĩ ūrĩa ndaacookeria andũ akwa mañndũ ma kumaguna,

7 o rîrîa ndenda kûhonia Isiraeli-rî, mehia ma Efiraimu makonanio, nacio ngero cia Samaria ikaguûrio. Maaragia mañndũ ma maheeni, na aici magatua nyũmba, magatoonya, nacio njangiri igatunyana indo njĩra-inĩ; **2** no rîrî, matimenyaga atĩ nãndirikanaga ciñko icio ciao njûru ciothe. Mehia mao nîmamarigiicîrie; makoragwo mbere yakwa hîndĩ ciothe. **3** “Makenagia mûthamaki na waganu wao, magakenia anene na maheeni mao. **4** Othe nĩ itharia, maakanaga ta riiko rĩa kûrugîra mîgate, rîrîa mûrugi wa mîgate atabataragio nĩ gwakîrîria kuuma gûkanda mûtu nginya ūimbe. **5** Mûthenya wa giathî kîa mûthamaki witû-rî, we na anene ake manyuuaga ndibei makarîo, nake akanyiitana moko na arîa manyûrûranagia. **6** Ngoro ciao nĩ ta riiko rĩa kûrugîra mîgate; mathiiaga harî we marî na waara. Thuti ciao ciakanaga kahora ūtukû wothe; nakuo gwakîa rûciinî igaakana ta mwaki wa rûrîrîmbî. **7** Othe mahiûhîte ta riiko rĩa kûrugîra mîgate; moragaga aathani ao. Athamaki ao othe maniinagwo, na gûtirî o na ūmwe wao ūngayagîra. **8** “Efiraimu nîetukanîtie na ndûrîrî; Efiraimu nĩ mûgate ūtarî mûgarûre. **9** Andû a kûngî marîaga hinya wake, nowe ndamenyaga ūguo. Njuîrî ciake

irī na mbuī, nowe ndoonaga ūguo. **10** Mwītīo wa Isiraeli
nīrurutaga ūira wa kūmūūkīrīra, no o na kūrī ūguo-rī, we
ndacookagīrīra Jehova Ngai wake, kana akamūrongooria.
11 “Efiraimu ahaana ta ndutura, ūrīa ūheenekaga narua,
ūtarī ūmenyo; rīmwe akayagīra būrūri wa Misiri na ūrīa
rīngī agathī Ashuri. **12** Rīrīa magaathī-rī, nīngaikia wabu
yakwa igūrū rīao; nīngamaharūrkia ta nyoni cia ūrēra-
inī. Rīrīa ngaigua nīmaraccookanīrīra-rī, nīngamanyiita. **13**
Kaī marī na haaro-ī, tondū nīmandiganīrie! Maroniinwo,
tondū nīmanemeire! Niī nīnyendaga kūmahonokia, no-o
no igenyo manjigagīrīra. **14** Matingayagīra kuuma ngoro-
inī ciao, no kūgirīka magirīkaga marī marīrī-inī mao.
Monganaga hamwe nī ūndū wa ngano, na ndibei ya
mūhihano, no niī makaahutatīra. **15** Ndaamathomithirie
na ngīmekīra hinya, no-o mathugundaga kūnjīka ūru.
16 Maticookagīrīra ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno; mahaana ta ūta
ūrīa ūhītagia wathi. Atongoria ao makooragwo na rūhiū
rwa njora, nī ūndū wa ciugo ciao cia rūtūrīko. Nī ūndū wa
ūguo nīmakanyūrūrio kūu būrūri wa Misiri.

8 “Huhai karumbeta mwīhūge! Thū ūrerete igūrū ūrīa
nyūmba ya Jehova ta nderi, tondū andū nīmathūkītie
kīrīkanīro gīkwa, na makarega watho wakwa. **2** Isiraeli
nīarangaīra, akioga atīrī, ‘Wee Ngai witū, nītūkūmenyete!’
3 No Isiraeli nīaregete ūndū ūrīa mwega; nī ūndū ūcio
thū nīkamūngatithia. **4** Marūgamagia athamaki matarī
na rūtha rwakwa, magathura anene itametīkīrītie.
Methondekagīra mīhianano na betha na thahabu ciao,
nayo ūgatuīka ya kūmaniina. **5** Wee Samaria-rī, te
mūhianano wa ngai ūyo ya njaū! Marakara makwa

n̄imakan̄ite har̄i yo. N̄i nginya-r̄i megütüüra maremetwo
n̄igūikara mar̄i atheru? **6** Acio moim̄ite Israeli! Njaū
īno n̄i müturi ūmīthondekete; yo ti Ngai. Njaū īyo
ya Samaria-r̄i, n̄ikoinangwo icunjī. **7** “Mahaandaga
rūhuho, makagetha kīhuhūkanio; ngano ndīr̄i na magira,
ndīngiumia mūtu; korwo no īciare ngano, andū a kūngī
n̄io mangīmīrīa. **8** Israeli n̄iameretio; rīu ar̄i gatagatī
ka ndūrīrī ahaana ta kīndū gītarī bata. **9** N̄igūkorwo
n̄imambat̄ite, magathiī Ashuri, ta ndigiri ya gīthaka
īkīrūra īrī iiki. Efiraimu n̄eyendetie kūrī endwa ake. **10**
O na gūtuīka n̄imeyendetie gatagatī-inī ka ndūrīrī, rīu
n̄ingūmacookanīrīria hamwe. Mekwambīrīria kūhinyara,
mahinyīrīrio n̄i mūthamaki ūrīa ūrī hinya. **11** “O na
gūtuīka Efiraimu n̄akīte igongona nyīngī cia kūrutagīrwo
maruta ma kūhorohero mehia, icio ituīkīte igongona cia
kwīhagīria. **12** Ndaamandīkīire maūndū maingī watho-
inī wakwa, no makīmatua taarī maūndū mageni. **13**
Marutaga magongona marīa ndeheirwo, magacooka
makarīa nyama icio, no Jehova ndakenagio n̄imo. Na rīrī,
n̄iekūririkana waganu wao, na aherithie mehia mao. Nao
n̄imagacooka būrūri wa Misiri. **14** Israeli n̄iariganīrwo
n̄i ūrīa wamūmbire, na agaaka nyūmba cia ūnene; Juda
n̄iairigīre matūūra maingī na thingo cia hinya. No
n̄ingarehere matūūra mao manene mwaki ūrīa ūgaacina
ciikaro ciao iria ciirigītwo na hinya.”

9 Wee Israeli-r̄i, tiga gūkena; tiga gūkūngūīra ta ndūrīrī
iria ingī. N̄igūkorwo ūkoretwo ūtarī mwīhokeku harī Ngai
waku; wee n̄iwendete mūcaara wa maraya, ūkaūcaragia
kūrīa guothe kūhuhagīrwo ngano. **2** Ihuhīro cia ngano na

ihihřo cia ndibei itikahūūnia andū, o na gūtigakorwo na
ndibei ya mūhihano. 3 Matigaatūura būrūri wa Jehova;
Efraimu agaacooka būrūri wa Misiri, na arīe irio irī thaahu
kū Ashuri. 4 Matigaitřa Jehova maruta ma ndibei,
kana magongona mao mamūkenie. Kūrō magongona
ta macio makaahaana ta mūgate wa andū megūcakaya;
arīa othe makaamarīa nīmakanyiitwo nī thaahu. Irío
icio igaakorwo irī ciao o ene; itikareehwo hekarū-inī ya
Jehova. 5 Mūgeeka atīa mūthenya ūrīa mwamūre wa
ciathī ciānyu, mīthenya īyo ya gīathī kīa Jehova? 6 O na
mangīkaahonoka kwanangwo, andū a būrūri wa Misiri
nīmakamacookereria, nao andū a Memufisi mamathike.
Cong'e nīguo ūgaacooka handū ha igīna ciao cia betha,
nayo mīigua īhumbīre hema ciao. 7 Matukū ma kūherithio
nīmakinyu, ī, matukū ma kūrhania nīmakinyīte. Israeli
nīamenye ūguo. Tondū mehia manyu nī maingī mūno, na
rūmena rwanyu rūkaneneha mūno, mūnabii akoonagwo
arī mūndū mūkīgu, na mūndū ūrīa ūrī na ūrathi akonwo
arī mūgūrūki. 8 Mūnabii nīwe ūtuītwo mūrangīri wa
Efraimu nī Ngai wakwa; no rīrī, mītego īmwetereire njīra-
inī ciake ciothe, na rūmena rūkamweterera nyūmba-inī
ya Ngai wake. 9 Nīmatoonyereire, makarikīra mūno ūūru-
inī, o ta ūrīa meekire matukū-inī ma Gibeā. Nake Ngai
nīakaririkana waganu wao, na amaherithie nī ūndū wa
mehia mao. 10 “Rīrīa ndaamenyire Israeli, kwarī ta mūndū
onete thabibū werū-inī; rīrīa ndonire maithe manyu-rī,
kwarī ta mūndū onete matunda ma mūtī wa mūkūyū
marīa maambaga kwīrúa. No rīrīa Israeli mookire Baali-
Peoru, nīmeyamūrīire mūhianano ūcio wa gīconoko, na

magīthūka, magītuīka o ta kīndū kīu mendete. **11** Riiri wa Efiraimu ūkoombūka ta nyoni ūure: gūtigakorwo ūhoro wa gūciara, kana gūkuua nda, o na kana kūgīa nda. **12** O na mangīkaarerera ciana-rī, nīngaciūraga ciothe. Rīrīa ngaagarūrūka ndīmatige, kaī nīmagakorwo na haaro-ī! **13** Nīnyonete Efiraimu, ahaandītwo handū hega, o ta Turo. No rīrī, Efiraimu akaaruta ciana ciake, acineane kūrī mūūragani.” **14** Mahe, Wee Jehova; no nī kī ūkūmahe? Mahe nda iria ihunaga, na ūmahe nyondo iria itarī iria. **15** “Nī ūndū wa waganu wao wothe marī kūu Giligali, nīkīo ndamamenire marī o kūu. Nī ūndū wa ciīko ciao cia mehia-rī, nīngamarutūrūra moime nyūmba yakwa, na ndigacooka kūmenda rīngī; atongoria ao othe nī aremi. **16** Andū a Efiraimu nīacine nī mbaa, naguo mūri wao nīūhoohete, maticiaraga maciaro. O na mangīciara ciana-rī, nīngooraga ciana icio ciao mendete.” **17** Ngai wakwa nīakamarega, nīgūkorwo matiamwathīkīre; magaatuīka andū a kūrūrūraga ndūrīrī-inī.

10 Isiraeli aarī ta mūthabibū watheeremaga, nake agīciarīra maciaro. O ūrīa maciaro make maingīhagārī, noguo nake aakaga igongona nyingī; o ūrīa būrūri wake wagaacagīra-rī, noguo aagemagia mahiga make marīa maamūre ma kūhooyagwo. **2** Ngoro ciao nī cia maheeni, na rīu no nginya marīhio wīhia wao. Jehova nīakamomora igongona ciao, na athūkangie mahiga macio mao maamūre ma kūhooyagwo. **3** Ningī nīmakoiga atīrī, “Tūtīrī na mūthamaki, tondū tūtiigana gūtīa Jehova. No o na korwo twarī na mūthamaki-rī, nī atīa angīahotire gūtwīkīra?” **4** Meranagīra ciīranīro nyingī, na makehīta

mīhītwa ya maheeni, na magathondeka irīkanīro; nī ūndū ūcio maciira makunūkaga ta mahuti marī ūrogī marīa mameraga hianyū-inī. **5** Andū arīa matūūraga Samaria metangaga nī ūndū wa mūhianano wa njaū ūrīa ya Bethi-Aveni. Amu andū akuo nīmakamīcakaīra, na noguo athīnjīri-ngai a mīhianano ūyo mageeka arīa makenagīra riiri wayo, tondū nīyeheretio kuuma kūrī o, ūgathaamīrio kūndū kūngī. **6** Nayō ūgaatwarwo Ashuri, ūtuīke kīheo kūrī mūthamaki ūcio mūnene. Efiraimu nīagaconorithio; Israeli nake nīagaconoka nī ūndū wa mīhianano ūyo yake ya mīfī. **7** Samaria na mūthamaki wakuo magaathererio ta karūhonge karī igūrū wa maaī, maniinwo. **8** Kūndū kūrīa gūtūūgīru gwīkagīrwo waganu nīgūkanangwo, na nīkuo kwene wīhia wa Israeli. Mīigua na mahiū ma nyeki-inī nīcio igaakūra kuo, nacio ihumbrīre igongona ciao. Nao andū nīmakeera irīma atīrī, “Tūhumbīrei!” na macooke meere tūrīma atīrī, “Tūgwīrei!” **9** “Wee Israeli-rī, kuuma o matukū-inī ma Gibeā ūtūūrīte wīhagia, na ūguo noguo ūtūūraga. Githī mbaara ndīakinyīire eeki ūru kūu Gibeā? **10** Rīrīa nī ngenda, nīngamaherithia; ndūrīrī nīgacookanīrīra, imokīrīre nīguo imohe imatahe nī ūndū wa mehia mao kūngīha. **11** Efiraimu nī moori menyerie wīra ūrīa yendete gūkonyora ngano; nī ūndū ūcio nīngamīoha icooki ngingo-inī yayo thaka. Nīngatwarithia Efiraimu, Juda no nginya agaacimba na mūraū, nake Jakubu no nginya agaacimba gītira. **12** Rīu-rī, mwīhaandīrei ūhoro wa ūthingu, nīguo mwīgethere maciaro ma wendo ūtathiraga, na mūciimbe mīgūnda yanyu ya ngamba; nīgūkorwo ihinda nī ikinyu

rīa kūrongooria Jehova, nginya rīrīa agooka, oirie mbura ya ūthingu igūrū rīanyu. **13** No rīrī, inyuī mūhaandīte waganu, mūkagetha ūūru; inyuī mūrīte maciaro ma maheeni. Tondū mwīhokaga hinya wanyu inyuī ene, o na wa njamba cianyu nyingī cia ita-rī, **14** mūrurumo wa mbaara nīugokīrīra andū aku. Nī ūndū ūcio ciikaro ciaku iria nūmu nīkaanangwo, o ta ūrīa Shalimani aanangire Bethi-Arabeli mūthenya ūrīa wa mbaara, rīrīa manyina ma twana maatungumanirio thī hamwe na twana twao. **15** Ūguo noguo ūgeekwo wee Betheli, nī ūndū wa waganu waku mūnene. Rīrīa mūthenya ūcio ūgaakīa-rī, mūthamaki wa Isiraeli nīakaniinwo biū.

11 “Rīrīa Isiraeli aarī kaana-rī, nīndamwendete, ngīgīta mūrū ūcio wakwa oime būrūri wa Misiri. **2** No o ūrīa ndaakīragīrīria gwīta Isiraeli, noguo maakīragīrīria kūnjūrīra. Nao makīrutīra Baali magongona, na magīcinīra mīhianano ūbumba. **3** Nī nī nī ndaarutire andū a Efiraimu gwītwara na magūrū, ndīmanyiitīte moko; no matiigana kūmenya atī nī nī ndamahonagia. **4** Nīndamatongoragia na mīkanda ya ūtugi wa ūmūndū, ngamaguucīrīria na mīhīndo ya wendo; ngīmaruta icooki ngingo, na ngīinamīrīra kūmahe irio. **5** “Githī matigagīcooka o kūu būrūri wa Misiri, o na githī matigaathwo nī Ashuri, tondū nīmaregete kwīrira, manjookerere? **6** Hiū cia njora ikaahenūkaga matūūra-inī mao manene, ikaananga mīgīko ya ihingo ciao, na ikinyie mībangō yao mūthia. **7** Andū akwa nīmatuīte itua maahuutatīre. O na mangīgaakaīra Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno-rī, ndakamatūgīrīria o na atīa. **8** “Ndahota atīa gūgūtirika, wee Efiraimu?

Ndahota atĩa gükürekereria, wee Isiraeli? Ndahota atĩa gütüma ūtuïke ta Adima? Ndahota atĩa gûgütua ta Zeboimu? Ngoro yakwa nñregaranïte na ūhoro ûcio, nacio tha ciakwa ciothe nñciarahükïte. **9** Ndikamükinyïria marakara makwa mahiü, o na kana hûgükire Efiraimu ndîmûniine. Nîgûkorwo niñ nî niñ Ngai, ndirî mündû, Ngai Ûrïa Mûtheru gatagatî-inî kanyu. Ndigooka kûrî we ndî na mang'ûrî. **10** Nîmakarûmîrîra Jehova; nake nñakararama ta mûrûüthi. Hîndî irîa akaararama-rî, ciana ciake nñigooka ikînainaga ciumîte mwena wa ithûîro. **11** Igooka ikînainaga ta nyoni ikuma bûrûri wa Misiri, na ta ndutura ikuma bûrûri wa Ashuri. Nîngatûma matûûre mîcîi-inî yao ene," üguo nîguo Jehova ekuuga. **12** Efiraimu andigiicîirie na maheeni, nyûmba ya Isiraeli îkandigiicîria na kûheenania. Nake Juda akaremera Ngai, o na agookîrîra Ûrïa Mûtheru mwîhokeku.

12 Efiraimu arîaga rûhuho; ahanyûkagia rûhuho rwa mwena wa irathîro mûthenya wothe, na akaingîhia maheeni na haaro. Agîaga na kîrikanîro na Ashuri, na agatûmana maguta ma mîtamaiyû matwarwo bûrûri wa Misiri. **2** Jehova arî na thitango ekûrehe ya gûükîrîra Juda; nîakaherithia Jakubu kûringana na njîra ciake, na amûrîhe kûringana na ciîko ciake. **3** Arî nda ya nyina nînanyiitire ndiira ya mûrû wa nyina; aatuîka mündû mûgima-rî, nîgianire na Ngai. **4** Nîgianire na mûraika, na akîmûtooria; akîrîra na akîmûthaitha amûrathime. Aamûkorire Betheli na makîaranîria nake kûu: **5** Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, Jehova nîrîo rîitwa rîake rîrîa rîrî ngumo. **6** No rîrî, wee no nginya ūcookerere Ngai

waku, na ūtūūrie wendo na kīhootho, na wetagīrīre Ngai
waku hīndī ciothe. **7** Mwonjorithia ahūthagīra gīthimi
gītarī kīa ma; endaga kūiya na wara. **8** Efiraimu eganaga,
akoiga atīrī, “Niī ndī mūtongu mūno; niī nīnduīkīte
gītonga. No o na ndī na ūtonga ūcio wothe, matingīona
waganu kana wīhia o na ūrīkū thīinī wakwa.” **9** “Nī niī
Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri;
nīngatūma mūtūūre hema-inī rīngī, o ta ūrīa mwatūūraga
matukū-inī ma ciathī cianyu iria nyamūre. **10** Nīndarīirie
anabii, ngīmahe cioneki nyingī, na ngīheana ngerekano
na tūnua twao.” **11** Gileadi-rī, nī kūrī waganu? Andū
akuo nī a tūhū! Nīmarutagīra igongona rīa ndegwa kūu
Giligali? Igongona ciao igaatuīka ta hība cia mahiga irī
mūgūnda-inī mūciimbe. **12** Jakubu nīorīire būrūri wa
Aramu; Israeli aatungatire nīguo egīire na mūtumia,
na nīgeetha amūgūre-rī, aarīiithirie ng'ondu. **13** Jehova
aahūthīrire mūnabii kūruta Israeli kuuma būrūri wa
Misiri, na akīmūmenyerera na guoko kwa mūnabii. **14**
No Efiraimu nīatūmīte Jehova arakare mūno. Mwathani
wake nīagatūma acookererwo nī ihītia rīake rīa ūiti wa
thakame, na amūrīhe nī ūndū wa rūmena rwake.

13 Efiraimu-rī, aaragia andū makainaina; aarī mūtūgīrie
thīinī wa Isreali. No rīrī, nīehirie nī ūndū wa kūhooya
Baali, nake agīkua. **2** Na rīrī, rīu no gūkīrīrīria makīragīrīria
kwīhia; methondekagīra mīhianano yao ene na betha
ciao, mīhianano īthondeketwo na ūūgī mūingī, yothe
īrī wīra wa mabundi. Kwīragwo atīrī, ūhoro wa andū
aya, “Marutaga andū magongona, na makamumunya
mīhianano ya njaū.” **3** Nī ūndū ūcio makahaana ta kībii kīa

rūciinī, na ta ime rīa kīrooko rīrīa rīcookaga gūthira, na ta mūūngū ūrīa ūmbūragwo kuuma kīhuhīro-inī kīa ngano, o na ta ndogo īgītoga yumīire ndirica-inī. **4** “No rīrī, nīi nīi Jehova Ngai wanyu, ūrīa wamūrutire būrūri wa Misiri. Ndūkanetīkie atī nī kūrī Ngai ūngī tiga nīi, na gūtirī Mūhonokia ūngī tiga nīi. **5** Nīi nīi ndaakūmenyagīrīra werū-inī, kūu būrūri-inī ūrī ūrugarī mūingī. **6** Rīrīa ndamaheire irio, nīmahūūnire; na rīrīa maahūūnire, magītīa; magīcooka makīriganīrwo nīi nīi. **7** Nī ūndū ūcio ngaamahithūkīra ta mūrūūthi, na ndīmehithīre njīra-inī ta ngarī. **8** O ta ūrīa nduba ūkaga rīrīa ūtunyītwo twana twayo-rī, ngaamatharīkīra na ndīmatarūrange. Ngaamarīa ta mūrūūthi, ndīmatambuure o ta ūrīa nyamū ya gīthaka ūkaga. **9** “Wee Isiraeli-rī, ūrī mwanange, nī ūndū nīūnjūkīrīre, ūgookīrīra mūteithia waku. **10** Mūthamaki waku akīrī ha, atī nīguo akūhonokie? Aathani aku a matūūra maku mothe marī ha, o arīa woigire atīrī, ‘He mūthamaki, na ūhe anene?’ **11** Nī ūndū ūcio, ndaakūheire mūthamaki ndakarīte, na ngīcooka ngīmweheria ndī na mang’ūrī. **12** Wīhia wa Efiraimu nīmūige, mehia make nīmandikītwo makaigwo. **13** Ruo ta rwa mūtumia ūkūrūmwō nīrūramūnyiita, nowe nī mwana ūtarī na ūūgī; ihinda rīakinya-rī, akarega gūikūrūka nīguo aciarwo. **14** “Nīngamahonokia kuuma kūrī hinya wa mbīrīra; nīngamakūūra kuuma kūrī gīkuū. Wee gīkuū-rī, mīthiro yaku ūrī ha? Wee mbīrīra-rī, kūniinana gwaku gūkīrī ha? “Ndikaiguānīra tha, (**Sheol h7585**) **15** o na angīkaagaacīra arī gatagatī-inī ka ariū a ithe. Rūhuho rwa mwena wa irathīro ruumīte harī Jehova nīrūgooka,

rūhurutanîte kuuma werū-inī; narō itherükīro rīake rīa
maaī rīkooma, nakō gīthima gīake kīhūe. Nyūmba yake
ya mūthiithū nīgatahwo indo ciayo ciothe cia goro. **16**
Andū a Samaria no nginya marīhio wīhia wao, nī tondū
nīmaremeire Ngai wao. Nao nīmakoragwo na rūhiū
rwa njora; natuo tūkenge twao tūgaatungumanio thī, na
atumia ao arīa marī na nda itarūrwo.”

14 Wee Israeli-rī, cookerera Jehova Ngai waku. Mehia
maku nīmo makūgūithītie! **2** Thiī na ciugo ūcookerere
Jehova, ūmwīre atīrī, “Tūrekere mehia maitū mothe,
na ūtwamūkīre na wega waku, nīguo tūhote gūkūrutīra
igongona rīa gūkūgooca na mīromo iitū. **3** Ashuri
ndangīhota gūtūhonokia; tūtikūhaica mbarathi cia ita.
Tūtirī hīndī īngī tūgaacooka gwīta kīrīa tūthondekete na
moko maitū ‘ngai ciitū,’ nīgūkorwo thiīnī waku ciana
cia ngoriai nīciiguagīrwo tha.” **4** “Nīngamahonia kūrīa
maanoora njīra, na ndīmende ndīyendeire; nīgūkorwo
marakara makwa nīmamehereire. **5** Ngaatuīka ta ime
harī Israeli; nake akaarirūka ta gītoka. Agaikūrūkia mīri
yake ehaande o ta mītarakwa ya Lebanoni. **6** Thuuna
ciake nīigakūra. Úthaka wake ūgaatuīka ta wa mūtī wa
mūtamaiyū, naguo mūtararīko wake ūtuīke ta mūtarakwa
wa Lebanoni. **7** Andū nīmagatūura rīngī kīruru-inī gīake.
Nake akaarura ta ngano. Akaarirūka ta mūthabibū, nayo
ngumo yake ūtuīke ta ya ndibeī ya kuuma Lebanoni. **8**
Wee Efiraimu, ndī na ūhoro ūngī ūrīkū na mīhianano ya
kūhooywo? Nīngamūcookeria ūhoro na ndīmūmenyerere.
Haana ta mūkarakaba mūruru; gūciara gwaku kuumaga
harī niī.” **9** Nūū mūūgi? Ūcio nīakamenya maündū macio.

Nūū ūkūūranaga maündū? Úcio nāakamamenya. Njīra cia
Jehova nī njagīrīru; arī athingu nīcio mathiiagīra, no
arīa aremi mahīngagwo marī o njīra-inī icio.

Joeli

1 Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova, īrīa yakinyīrīire Joeli mūrū wa Pethueli. **2** Ta iguai ūhoro, inyuī athuuri; o na inyuī inyuothē arīa mūtūrāga būrūri ūyū thikīrīria. Kūrī gwekīka ūndū ta ūyū matukū-inī manyu, o na kana matukū-inī ma maithe manyu ma tene? **3** Heei ciana ciānu ūhoro ūcio, na mūreke ciana ciānu ciīre ciana ciācio, nacio ciana ciācio ikeera rūciaro rūrīa rūkaarūmīrīra. **4** Kīndū kīrīa gītīgītīo nī mūrumbī wa ngīgī-rī, nīkīrītwo nī ngīgī iria nene; kīrīa gītīgītīo nī ngīgī iria nene-rī, nīkīrītwo nī itono; kīrīa itono icīo itīgītie-rī, nīkīrītwo nī ngīgī ingī. **5** Arahūkai, inyuī arīu aya mūrīre! Girīkai, inyuothē anyui a ndibei; girīkai nī ūndū wa ndibei ya mūhihano, nīgūkorwo nīhurītīo kuuma tūnua-inī twanyu. **6** Harī rūrīrī rūtharīkīire būrūri wakwa, rūrīrī rūrī hinya na rūtangītarīka; rūrī na magego mahaana ta ma mūrūūthi, magego manene ta ma mūrūūthi wa mūgoma. **7** Nī rwanangīte mīthabibū yakwa, na rūgathūkia mīkūyū yakwa. Nīrūmīnūrīte makoni rūkamate, rūgatiga honge ciayo irī nyūnūre. **8** Cakayai ta müirītu gathirange ehumbīte nguo ya ikūnia, akīrīrīra mūthuuriwe wa wīthī wake. **9** Maruta ma ngano, o na maruta ma kūnyuuo nīmatigīte kūrehwo nyūmba-inī ya Jehova. Athīnjīri-Ngai nīmaracakaya, o acio matungatagīra Jehova. **10** Mīgūnda nīmīthūkie, nayo thī ūkooma; ngano nīnyanange, ndibei ya mūhihano nīniarīte, o namo maguta magathira. **11** Úrwoi nī hinya, inyuī arīmi, na mūgirīke, inyuī arīa mūkūragia mīthabibū; mwīthikīrei nī ūndū wa ngano na cairi, tondū magetha

ma mīgūnda nīmanangītwo. **12** Mīthabibū nīyūmīte, nayo mīkūyū īkahooha; mīkomamanga, na mītende, na mīcungwa: ū, mītī yothe ya mūgūnda nīyūmīte. Ti-itherū gīkeno kīa andū a thī nīgīthirīte. **13** Mwīhumbei nguo cia makūnia, inyuī athīnjīri-Ngai, na mūcakae; girīkai, inyuī mūtungataga kīgongona-inī. Ūkai, mūraare mwīhumbeite nguo cia makūnia, inyuī mūtungatagīra Ngai wakwa; nīgūkorwo maruta ma ngano, na maruta ma kūnyuuo-rī, nīmagīte gūtwarwo nyūmba-inī ya Ngai wanyu. **14** Anīrīrai gīathī kīamūre gīa kwīhinga kūrīa irio; ītanai kīūngano gītheru. Tūmanīrai athuuri na andū arīa othe matūūraga būrūri ūyū moke nyūmba ya Jehova Ngai wanyu, nīguo mūkaīre Jehova. **15** Wūi, kaī mūthenya ūcio ūrī na haaro-ī! Nīgūkorwo mūthenya wa Jehova ūrī hakuhī; mūthenya ūcio ūgooka ta mwanangīko uumīte kūrī Mwene-Hinya-Wothe. **16** Githī irio itithirīte o tūkīionagīra na maitho maitū: gīkeno na gūcanjamūka igathira kuuma kūu nyūmba ya Ngai witū? **17** Mbeū nīkūbutha irabuthīra tīri-inī kūrī ihaandītwo. Nyūmba cia kūigwo indo nīnyanange, namo makūmbī ma irio makamomorwo, nīgūkorwo ngano nīyūmīte. **18** Kaī ng'ombe nīicaaīte-ī. Ndūūru cia ng'ombe iroorūūra o ūguo, tondū itirī na gwa kūrīithio; o nacio ndūūru cia ng'ondu nīrathīnīka. **19** Wee Jehova, nīwe ndīrakaīra, nīgūkorwo mwaki nīnīiinīte ūrīithio wa werū-inī, nacio nīnīmbī igacina mītī yothe ya gīthaka. **20** O na nyamū cia gīthaka nīrakwanīria; tūrūūū nītūhwīte, naguo mwaki nīnīiinīte ūrīithio wa werū-inī.

2 Huhai karumbeta kūu Zayuni, na muuge mbu kūu
kīrīma-inī gīakwa gītheru! Andū arīa othe matūūraga
būrūri ūyū nīmainaine, nīgūkorwo mūthenya wa Jehova
nīūrooka. Mūthenya ūcio nī ta mūkinyu: **2** nī mūthenya
wa nduma na wa mairia, mūthenya wa matu na nduma
ndumanu. Mbūtū nene na ūrī hinya ya ngigī nīroka ta
ruoro rūgītema irīma-inī, na gūtirī kwagīa ūngī tayo kuuma
tene, na gūtikagīa ūngī tayo matukū marīa magooka. **3**
Mbere yacio nī mwaki wa kūniina, na thuutha wacio
nī rūrīrīmbī rūracina būrūri. Būrūri ūrīa ūrī mbere
yacio ūhaana ta mūgūnda wa Edeni, no thuutha wacio
ūgaatigwo ūhaana ta werū mwanangīku: gūtirī kīndū
kīngūhonokia harī cio. **4** Mūhianīre wacio nī ta wa
mbarathi cia ita; ihanyūkaga ta thigari ihaicīte mbarathi.
5 Irī na mūrurumo ta wa ngaari cia ita; irūgaga tūcūmbīrī
twa irīma ta mwaki ūracarīka ūgīcina itira cia ngano,
ihaana ta mbūtū ya ita ūrī hinya ūthagathagītwo nī ūndū
wa mbaara. **6** Na ūrīa cionwo-rī, ndūrīrī nīnyiitagwo nī
ruo rūnene; andū othe magatukia ithiithi. **7** Itharīkagīra ta
njamba cia ita; ihaicaga thingo ta thigari. Ithiiaga ciote
na mīhari, itekūhītia kūrīa cierekeire. **8** Itihatīkanaga
ūmwe na ūrīa ūngī; o ūmwe ūthiiaga yerekeire mbere.
Itoonyaga kūrīa kūgitīre, gūtirī kīndū kīngīcigiria. **9**
Iguthūkagīra itūūra inene, igateng'erera rūthingo-inī.
Ikahaica, igatoonya nyūmba, igatoonyera ndirica ta aici.
10 Thī ūthingithaga mbere yacio, na igūrū rīkainaina,
riūa na mweri ikagīa nduma, na njata igatiga kwara. **11**
Jehova araruruma ta ngwa atongoretie ita; thigari ciake
itingītarīka, arīa maathīkagīra watho wake marī hinya.

Mūthenya wa Jehova nī mūnene, na nī wa gwītigīrwo. Nūū ūngīkīhota kūwītiiria? **12** Jehova aroiga atīrī, “O na rīu-rī, njokererai na ngoro cianyu ciathe, mwīhingīte kūrīa irio, mūkīrīraga na mūgīcakayaga.” **13** Tembūrangai ngoro cianyu no ti nguo cianyu. Cookererai Jehova Ngai wanyu, nīgūkorwo nī mūtugi na nī mūigua-tha, ndahiūhaga kūrakara, na aiyūrītwo nī wendo, na nīericūkagwo, akaaga gwīka andū ūūru. **14** Nūū ūngīmenya? Hihi no agarūrūke na aigue tha, atige atūrathima: atūhe indo iria irutagwo magongona ma mūtu, na iria irutagwo magongona ma kūnyuuo, cia kūrutīrwo Jehova Ngai wanyu. **15** Huhai karumbeta kūu Zayuni, anīrīrai gīathī kīamūre gīa kwīhinga kūrīa irio, ītanai kīūngano gītheru. **16** Cookanīrīrīai andū, amūrai kīūngano kīu; rehei athuuri hamwe, na mūcookanīrīrie ciana, o na tūkenge tūrīa tūronga. Mūhikania nīoime kanyūmba gake, nake mūhiki nīoime kīrīrī gīake. **17** Athīnjīri-Ngai, arīa matungataga mbere ya Jehova, nīmarīrīre gatagatī ga gīthaku kīa Hekarū na kīgongona. Nīmoige atīrī, “Kīhonokie andū aku, Wee Jehova. Ndūkareke igai rīaku rītuīke kīndū gīa kūnyūrūrio, kana tuunagwo thimo gatagatī-inī ka ndūrīrī. Nī kīi kīngītūma ndūrīrī ciūranagie atīrī, ‘Kaī Ngai wao akīrī ha?’” **18** Ningī Jehova nīakaigua ūiru nī ūndū wa būrūri wake, na aiguīre andū ake tha. **19** Jehova nīakamacookeria atīrī: “Nīngūmūrehithīria ngano, na ndibei ya mūhihano, na maguta, indo cia kūmūigana biū; na ndigacooka kūreka mūtuīke kīndū gīa kūnyūrūrio nī ndūrīrī rīngī. **20** “Nīngaingata mbūtū īyo ya ita ya kuuma gathigathini īthīi kūraya na inyuī, ndīmītindīkīrīrie

būrūri mūmū na mūhīnju, ūtangīgīa irio. Mbūtū yao īrīa ītoongoretie ndīmīitīrīre iria-inī rīa mwena wa irathīro, na īrīa īrī thuutha ndīmīitīrīre iria-inī rīa mwena wa ithūiro. Nakīo kīheera gīa ciimba ciayo kīambate na igūrū; mūnungo wayo naguo ūiguīke.” Ti-itherū nīekīte maūndū manene. **21** Wee būrūri, tiga gwītigīra; kena na ūcanjamūke. Ti-itherū Jehova nīekīte maūndū manene. **22** Inyuī nyamū cia gīthaka, tigai gwītigīra, nīgūkorwo ūrīthio wa werū-inī nīuramera nyeki. Mītī nīraciara maciaro mayo, nayo mīkūyū na mīthabibū īgaciara mūno. **23** Inyuī andū a Zayuni, canjamūkai, mūkenere Jehova Ngai wanyu, nīgūkorwo nīamūheete mbura ya mbere nī ūndū wa ūthingu wake. Nīamuurīrie mbura nyingī ya mbere na ya thuutha, o ta mbere. **24** Nacio ihuhīro cia ngano nīkaiyūra ngano; mītūngi nayo nīkaiyūrīra ndibei ya mūhīhano na maguta. **25** “Nīngamūrīha mīaka īrīa yothe irio cianyu ciarīrwo nī ngīgī: ngīgī iria nene, na itono cia ngīgī, na ngīgī iria ingī, na mīrumbī ya ngīgī; icio nī mbūtū ciakwa nene cia ita iria ndaatūmīte thīinī wanyu. **26** Nīmūkagīa na irio nyingī cia kūrīa, o nginya mūhūūne, na inyuī nīmūkagoocaga rītwa rīa Jehova Ngai wanyu, ūrīa ūmwīkīire maūndū ma magegania; andū akwa matigacooka gūconorithio rīngī. **27** Hīndī īyo nīmūkamenya atī niī ndī thīinī wa Isiraeli, na atī niī nī niī Jehova Ngai wanyu, na atī gūtirī ūngī; andū akwa matigacooka gūconorithio rīngī. **28** “Na thuutha wa maūndū macio-rī, nīngaitīrīria andū othe Roho wakwa. Ariū anyu na airītu anyu nīmakarathaga mohoro, nao athuuri anyu nīmakarootaga irooto, nao aanake anyu

monage cioneki. **29** O na ningī ndungata ciakwa cia arūme, na cia andū-a-nja, nīngaciitīrīria Roho wakwa matukū-inī macio. **30** Nīngonania morirū kūu igūrū, o na gūkū thī, namo nī ma thakame, na ma mwaki, o na ma ndogo īkwambata na igūrū. **31** Riūa nīrīkagarūrwo rītuīke nduma, naguo mweri ūtuīke ta thakame, mbere ya mūthenya ūcio mūnene na wa kūmakania wa Jehova ūtanakinya. **32** Na nīgūgakinya atīrī, atī mūndū o wothe ūgaakaīra rītwa rīa Jehova nīakahonoka; nīgūkorwo kīrīma-inī gīa Zayuni na Jerusalemu nīgūgakorwo na ūhonokio, o ta ūrīa Jehova oigīte, atī gatagatī-inī ka matigari nīgūgakorwo na arīa Jehova eītiire.

3 “Matukū-inī macio, na ihinda rīu, rīrīa ngaacookeria Juda na Jerusalemu ūgaacīru wacio-rī, **2** nīngacookanīrīria ndūrīrī ciothe, na ndīciikūrūkie nginya Gītuamba kīa Jehoshafatu. Kūu nīkuo ngaamatuīra ciira ūkonīi igai riakwa, nīo andū akwa a Isiraeli, nīgūkorwo nīmahurunjire andū akwa ndūrīrī-inī, na makīgayana būrūri wakwa. **3** Nīmacuukiire andū akwa mītī. Maaheanire tūmwana twao tūrī irīhi kūrī maraya; na makīendia airītu ndibei nīguo mamīnyue. **4** “Na rīrī, nī kīi mūranjūria, inyuī Turo na Sidoni o na inyuī ng’ongo ciothe cia Filistia? Anga nīmūkwīrīhīria ūndū ndanamwīka? Akorwo nīmūkwīrīhīria-rī, na nīi nīngatūma mūcookererwo nī kwīrīhīria kūu kwanyu o narua na ihenya. **5** Nīgūkorwo nīmuoire betha na thahabu ciakwa, na mūgīkuua mīthiithū ya indo ciakwa iria njega mūno mūgīcitwara hekarū-inī cianyu. **6** Nīmwendirie andū a Juda na a Jerusalemu kūrī Ayunani nīguo mūmatware kūndū kūraya

na bürūri wao. 7 “Atīrīrī, nīngūmarahūra moime kündū kūrīa guothe mwamendirie, na nīngamūcookereria ūndū ūcio mwīkīte. 8 Nīi nīngendia ariū anyu na airītu anyu kūrī andū a Juda, nao mamenderie andū a Sheba, rūrīrī rwa kūraya mūno.” Nī Jehova warītie ūndū ūcio. 9 Hunjanīriai ūhoro ūyū ndūrīrī-inī: Mwīhaarīriei gūthīi mbaara-inī! Arahūrai njamba cia ita! Andū othe a ita nīmakuhīrīrie, matharīkīre. 10 Turai mīraū yanyu ūtuīke hiū cia njora, o nacio hiū cianyu cia gūceeha mītī ūtuīke matimū. Mūndū ūrīa ūtarī hinya nīoige atīrī, “Nīi ndī na hinya!” 11 Ūkai na ihenya, inyuī ndūrīrī cia kündū guothe, mūngane, mwīcookanīrīrie hamwe. Wee Jehova, tūma njamba ciaku cia ita ciikūrūke kuo. 12 “Ndūrīrī nīciarahūrwo; nīcithīi Gītuamba kīa Jehoshafatu, nīgūkorwo kūu nīkuo ngaikarīra gītī, nduīre ndūrīrī ciothe cia mīena yothe ciira. 13 Hiūria-i rūhiū rwa kūgetha, nīgūkorwo magetha nī makinyu. Ūkai, rangīrīriai thabibū, nīgūkorwo kīhihīro kīa ndibei nīkīiyūru, na mītūngi īkaiyūra, īgaitīkīrīra thī: ūguo noguo waganu wao ūnenehetel!” 14 Gūgaakorwo irīndī na irīndī, kūu gītuamba gīa ūtuīro! Nīgūkorwo mūthenya wa Jehova wa gūkinya kūu gītuamba gīa ūtuīro ūrī hakuhī. 15 Riūna mweri nīkaagīa nduma, nacio njata itigacooka kwara rīngī. 16 Jehova nīkararama arī kūu Zayuni na arurume ta ngwa arī Jerusalemu; thī na igūrū nīkainaina. No rīrī, Jehova nīwe ūgaatuīka rīūrīro rīa andū ake, na atuīke kīhitho kīrūmu kīa andū a Israeli. 17 “Hīndī īyo nīguo mūkaamenya atī nīi, Jehova Ngai wanyu, ndūūraga Zayuni, kīrīma-inī gīakwa kīrīa gītheru. Narīo itūūra rīa Jerusalemu rīgaakorwo rīrī rīamūre;

gūtirī hīndī īngī andū a kūngī magaacooka kūrītharīkīra.

18 “Mūthenya ūcio-rī, irīma-inī nīgūgatataga ndibei ya mūhihano, na tūrīma-inī nīgūgathereraga iria, natuo tūrūū tuothe twa Juda nītūgathereraga maaī. Nakuo nyūmba ya Jehova nīgūgakunūka gīthima, na maaī makīo maikūrkage o kūu Gītuamba gīa Shitim. **19** No būrūri wa Misiri nīgūkira ūgaakira ihooru, nakuo Edomu gūtuīke werū ūtarī kīndū, nī ūndū wa maūndū ma ūhinya marīa meekire andū a Juda, ma gūitithia thakame ūtarī na ūūru kūu būrūri wao. **20** Juda gūgaatūrwo tene na tene, nakuo Jerusalemu gūtūrwo njiarwa na njiarwa. **21** Wīhia wao wa ūiti wa thakame, ūcio itarī ndaamarekera-rī, nīngamarekera.” Jehova atūūraga Zayuni!

Amosi

1 Ūyū nīguo ūhoro wa Amosi, ūmwe wa arīithi arā maarīithagia Tekoa, wa ūndū ūrīa onire ūkoniī Israeli mīaka ūrī mbere ya gīthingithia, hīndī ūrīa Uzia aarī mūthamaki wa Juda nake Jeroboamu mūrū wa Joashu aarī mūthamaki wa Israeli. **2** Oigire atīrī: “Jehova araramaga arī Zayuni, na akaruruma arī Jerusalemu; ūrīithio wa arīithi a mbūri nīukooma, nako gacūmbīrī ga Karimeli kahoohe.” **3** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Dameski, o na mana-rī, nīrī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīahūūrire Gileadi na ibūi irī na magego ma kīgera, **4** nīngaitīrīria nyūmba ya Hazaeli mwaki ūrīa ūgaacina cīihitho iria nūmu cia Beni-Hadadi. **5** Nīngoinanga kīhingo kīa Dameski; nīngananga mūthamaki ūrīa ūtūūraga Gītuamba kīa Aveni, na niine ūrīa ūnyiitīte njūgūma ya wathani kūu Bethi-Edeni. Andū a Suriata nīmagatahwo matwarwo Kiri,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **6** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Gaza, o na mana-rī, nīrī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīanyiitire kīrīndī gīothe mīgwate, agīkīendia kūu Edomu. **7** Nīngaitīrīria thingo cia Gaza mwaki ūrīa ūgaacina cīihitho iria nūmu ciakuo. **8** Nīngananga mūthamaki wa Ashidodi, na niine ūrīa ūnyiitīte njūgūma ya wathani kūu Ashikeloni. Guoko gwakwa nīgūgokīrīra Ekironi, o nginya hīndī ūrīa Mūfilisti wa mūthia agaakua,” ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. **9** Ningī Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Turo, o na mana-rī, nīrī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīendirie kīrīndī gīothe kīa mīgwate kūu Edomu, akiaga gūtīīa

kīnkanīro kīa ūiguano kīa ariū a ithe. **10** Nīngaitīrīria thingo cia Turo mwaki ūrīa ūgaacina ciīhitho iria nūmu ciakuo.” **11** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Edomu, o na mana-rī, niī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīateng’eririe mūrū wa nyina na rūhiū rwa njora, atarī na tha, tondū marakara make mahiū matiathiraga, na mang’ūrī make makīrīrīmbūka matekūhoreka, **12** nīngaitīrīria Temani mwaki ūrīa ūgaacina ciīhitho iria nūmu cia Bozara.” **13** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Amoni, o na mana-rī, niī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīatarūrire nda cia andū-a-nja a Gileadi arīa maarī na nda, nīgeetha aaramie mīhaka ya gwake. **14** Nīngaitīrīria thingo cia Raba mwaki ūrīa ūgaacina ciīhitho iria nūmu ciakuo, gatagatī-inī ka mbugīrīrio ya mbaara mūthenya ūcio wa mbaara, ūhaana ta rūhuho rūnene mūthenya wa kīhuhūkanio. **15** Mūthamaki wakuo nīgatahwo, athaamio, we mwene, hamwe na anene ake,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

2 Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Moabi, o na mana-rī, niī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū nīacinire mahīndī ma mūthamaki wa Edomu, magītuīka ta coka, **2** nīngaitīrīria Moabi mwaki ūrīa ūgaacina ciīhitho iria nūmu cia Keriothu. Moabi nīakagūa thī na mūrurumo mūnene, gatagatī-inī ka mbugīrīrio ya mbaara, na kūhuhwo kwa mūgambo wa karumbeta. **3** Nīngananga mwathi wakuo, na njūrage anene ake othe hamwe nake,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **4** Jehova ekuuga atīrī: “Nī ūndū wa mehia matatū ma Juda, o na mana-rī, niī ndikahūndūra mang’ūrī makwa. Tondū

n̄maregete watho wa Jehova, na makaaga k̄rūmia ir̄ra
ciake cia watho wa k̄rūm̄ir̄wo, tondū n̄mah̄tith̄tio
n̄i ngai cia maheeni, ngai iria maithe mao ma tene
maarūmaḡir̄ra. **5** N̄ngait̄ir̄ria Juda mwaki ūr̄ia ūgaacina
ciihitho iria n̄mu cia Jerusalemu.” **6** Jehova ekuuga
at̄r̄; “N̄i ūndū wa mehia matatū ma Israeli, o na mana-
r̄i, nī ndikahündūra mang’ūr̄ makwa. Mendagia andū
ar̄ia athingu betha, na ar̄ia abatari-r̄i, makamendia
nyamūga iḡir̄. **7** Marangaḡir̄ria m̄itwe ya ar̄ia ath̄ini taar̄i
rükungū rwa th̄i, na makaagithia k̄hooto ar̄ia ahinȳir̄rie.
Mündū na ithe makomaga na m̄uirītu ūmwe, n̄i ūndū
ūcio magathaahia r̄ītwa r̄iakwa itheru. **8** Makomaga
har̄ia hothe har̄i na k̄igongona, magakomera nguo iria
irut̄two irūgam̄ir̄re thiir̄. Kūu th̄in̄i wa nyūmba ya
ngai yao, n̄ikuo manyuuaḡira ndibei ūr̄ia ūt̄two ya
ndooco. **9** “N̄indanangire Aamori mehere mbere yao, o
na ḡut̄ika maar̄i araihu ta m̄it̄i ya m̄itarakwa, na mar̄i
na hinya ta m̄it̄i ya m̄igandi. N̄indanangire matunda
make kuuma na iḡur̄, na nḡananga m̄iri yake kuuma na
th̄i. **10** “Ndakwambatirie nḡiküruta bür̄uri wa Misiri, na
nḡiḡutongoria m̄aka m̄irongo ūna kūu werū-in̄i, n̄iguo
nḡuhe bür̄uri wa Aamori. **11** Ninḡi n̄ndarahūrire anabii
kuuma kūr̄i ariū aku, na nḡarahūra Anaziri kuuma
kūr̄i aanake aku. Gith̄i ūcio ti ūhoro wa ma, inyuū andū
a Israeli?” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **12** “No inyuū
n̄imwaheire Anaziri ndibei manyue, na m̄uḡiatha anabii
matikanarathe ūndū. **13** “Na r̄ir̄, nī n̄ngam̄uhelenja o ta
ūr̄ia ngaari ūyūr̄ite ngano ūhehenjaga. **14** Mündū ūr̄ia ūr̄i
ihenya ndakahota kw̄ihonokia. Ūr̄ia ūr̄i hinya ndagateithio

nī hinya ūcio wake, nayo njamba ya ita ndikahonokia muoyo wayo. **15** Mūrathi na mīguī ndakeyūmīrīria, na mūthigari ūrīa ūhiūkaga ndakahota kūūra, na ūrīa ūhaicīte mbarathi ndakahonokia muoyo wake. **16** O nacio njamba cia ita iria nyūmīrīru mūno, ikoora irī njaga mūthenya ūcio,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

3 Ta iguai ūhoro ūyū Jehova aarītie wa kūmūkīrīra, inyuī andū a Isiraeli, ūira wa gūükīrīra nyūmba yothe ūrīa ndaarutire būrūri wa Misiri: **2** “Inyuī no inyuī ndīthuurīre kuuma harī nyūmba ciothe cia thī; nī ūndū ūcio nīngamūherithia tondū wa mehia manyu mothe.” **3** Andū eerī maahota gūtwarana atīa matarī na karīko? **4** Mūrūūthi-rī, nīūraramaga kīhinga-inī ūtarī kīndū ūnyiitīte? Nīūraramaga ūrī kīmamo-inī ūtanyiitīte kīndū? **5** Nyoni-rī, no ūgwe thī mūtego-inī hatarī kīndū gīa kūmīheenereria? Mūtego-rī, no ūtegūke, uume thī ūtagwatītie kīndū? **6** Karumbeta no kahuhwo itūūra-inī inene, na andū mage gwītigīra? Mūtino no ūuke itūūra-inī inene, na gūtuīke ti Jehova ūurehete? **7** Ti-itherū Mwathani Jehova ndarī ūndū angīka atamenyithītie anabii, ndungata ciake, ūrīa atuīte gwīka. **8** Mūrūūthi nīūraramīte, nūū ūtangītigīra? Mwathani Jehova nīarītie, nūū ūtangīratha maūndū? **9** Anīrīrai mwīre cīhitho iria nūmu cia Ashidodi, na cīhitho iria nūmu cia būrūri wa Misiri ūciīre atīrī: “Ūganai irīma igūrū cia Samaria, mwīonere inegene inene rīrīa rīrī kuo, na ūhinyanīrīria ūrīa ūrī thīnī wa andū.” **10** Jehova ekuuga atīrī: “Andū arīa mahībaga indo cia gūtunyana na indo cia ndaho kūu cīhitho-inī nūmu ciao, matiūū gwīka ūrīa kwagīrīre.”

11 Nī ūndū ūcio Mwathani Jehova ekuuga atīrī, “Thū nīkaharagania būrūri; nīgatharia ciīgitīro cianyu cia hinya, na ciīhitho cianyu nūmu nīgatahwo.” **12** Jehova ekuuga atīrī: “O ta ūrīa mūrīithi angīteithūra magūrū meerī kana gacunjī ga gūtū kuuma kanua ka mūrūūthi, ūguo noguo andū a Isiraeli makaahonokio, acio maikaraga Samaria maikarīire mīthia ya marīrī mao, o na arīa maikarīire itanda ciao marī Dameski.” **13** Mwathani Jehova, Ngai Mwene-Hinya-Wothe, ekuuga atīrī: “Ta iguai ūhoro ūyū, na inyuī mūrute ūira wa gūūkīrīra nyūmba ya Jakubu. **14** “Mūthenya ūrīa ngaaherithia Isiraeli nī ūndū wa mehia make-rī, nīngananga igongona cia Betheli; na ndinie hā cia kīgongona kīu igwe thī. **15** Nīngatharia nyūmba ya hīndī ya gathano, o hamwe na nyūmba ya hīndī ya riūa; nyūmba iria ng’emie na mīguongo nīkaanangwo, nacio nyūmba iria nene mūno nīkamomorwo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

4 Ta iguai ūhoro ūyū, inyuī ng’ombe cia Bashani mūrī kūu igūrū rīa Kīrima gīa Samaria, o inyuī andū-a-nja arīa mūhinyagīrīria athīni na mūkahehenja arīa abatari, na mūkeeraga athuuri anyu atīrī: “Tūreherei ndibei tūnyue!” **2** Mwathani Jehova nīehītīte na ūtheru wake, akoiga atīrī, “Ti-itherū ihinda nīrīroka rīrīa mūkaguucūrūrio na mboorio, na ūrīa wanyu ūgaatigara aguucūrūrio na ndwano. **3** Mūkoimio nja ūmwe kwa ūmwe, muumīrio mīanya-inī ya rūthingo, na mūikanio na kūu Harimoni,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **4** “Thīi Betheli mūkeehie; o na thīi Giligali mūgakīrīrie kwīhia. Rutagai magongona manyu o rūciinī, mūrutage gīcunjī kīanyu gīa ikūmi o

mīaka ītatū. 5 Cinagai mīgate ūkīrītwo ndawa ya kūmbia, ītuīke igongona rīa gūcookia ngaatho, na mwīrahage nī ūndū wa maruta manyu ma kwīyendera, na mwītīnage nī ūndū wamo, inyuī andū a Isiraeli, nīgūkorwo ūguo nīguo mwendaga gwīka,” ūguo nīguo Mwathani Jehova ekuuga. 6 “Ndaatūmire mūhūte mūrī matūūra-inī manyu manene, na ngītūma mwage irio matūūra-inī, no rīrī, inyuī mūtiigana kūnjookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 7 “O na ningī ngīmūima mbura, hīndī ūrīa magetha maatigītie o mīeri ītatū. Nīndoimirie mbura itūūra rīmwe, no ngīaga kuuria itūūra rīrīa rīngī. Mūgūnda ūmwe ūkiurīrwo; ūrīa ūngī ūkīaga kuurīrwo, ūkīūma. 8 Andū magītūgūūga kuuma itūūra rīmwe nginya rīrīa rīngī magīcaria maaī, no mationire maaī maiganu ma kūnyua, no rīrī, inyuī mūtiigana kūnjookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 9 “Mahinda maingī nīndahūūrire mīgūnda yanyu ya irio na ya mīthabibū, ngīmīhūūra na mbaa, na mbuu. Ngīgī nīciariīre mītī yanyu ya mīkūyū na ya mītamaiyū, no rīrī, inyuī mūtiigana kūnjookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 10 “Nīndamūrehithīirie mīthiro ta ūrīa ndeekire būrūri wa Misiri. Aanake anyu ngīmoragithia na rūhiū rwa njora, na ngīmūtunya mbarathi cianyu. Ngītūma mūnungo wa ciimba kuuma kambī yanyu ūnungīrīre maniūrū manyu, no rīrī, inyuī mūtiigana kūnjookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 11 “Nīndang’āūranirie amwe anyu ta ūrīa ndang’āūranirie Sodomu na Gomora. Mwahaanaga ta gīcīnga kīraakana kīrutītwo mwaki-inī, no rīrī, inyuī mūtiigana kūnjookerera,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. 12 “Nī ūndū ūcio, ūū nīguo ngūgwīka wee Isiraeli,

na tondū nīngūgwīka ūguo-rī, wīhaarīrie gūtūngana na Ngai waku, wee Isiraeli.” **13** Úrīa ūmbaga irīma nowe ūmbaga rūhuho, na akaguūrīria mūndū meciiria make, o we ūtūmaga rūciinī kūgē nduma, na agathiīra thī kūrīa gūtūugīru, rītwa rīake nī Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe.

5 Ta iguai ūhoro ūyū, inyuī nyūmba ya Isiraeli, mūigue ngīcakaya nī ūndū wanyu: **2** “Mūirītu gathirange, nīwe Isiraeli, nīagwīte, na ndagookīra rīngī, atiganīrio būrūri-nī wake mwene, hatarī na mūndū wa kūmūukīria.” **3** Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Itūūra inene rīrīa rīatūmaga thigari ngiri cia Isiraeli-rī, no thigari igana igaatigara; narīo itūūra rīrīa rīatūmaga thigari igana-rī, no thigari ikūmi igaatigara.” **4** Jehova ekwīra nyūmba ya Isiraeli atīrī: “Njariai mūtūure muoyo; **5** tigai kūrongooria Betheli, tigai gūthīi Giligali, na mūtikanyiite rūgendo rwa gūthīi Birishiba. Tondū andū a Giligali ti-itherū nīmagatahwo, na andū a Betheli matuuo kindū hatarī.” **6** Rongoriai Jehova, mūtūure muoyo, ndakae gūtuthūkīra nyūmba ya Jusufu ta mwaki; naguo mwaki ūcio nīkaniimana, nakuo Betheli kwage mūndū ūngīhota kūuhoria. **7** Inyuī arīa mūgarūraga kīhooto gīgatuīka ūrūrū, na mūkarangīrīria ūthingu thī **8** (we ūrīa wombire njata iria ciītagwo Kīrīmīra na Karaū, o we ūrīa ūgarūraga nduma ndumanu īgatuīka rūciinī, na agatumania mūthenya ūgatuīka ūtukū, ūrīa wītaga maaī ma iria rīrīa inene akamaitūrūra gūkū thī-rī: Jehova nīrīo rītwa rīake; **9** areehagīra kīhitho kīrūmu mwanangīko o rīmwe ta rūheni, narīo itūūra inene rīrīa

rīirigīre akarīanangithia), **10** inyuī mūthūūraga ūrīa ūkananagia maündū iciirīro-inī, nake ūrīa waragia ūhoro wa ma mūkamūmena. **11** Mūrangagīrīria mūthīni, na mūkamūtunya ngano na hinya. Nī ūndū ūcio, o na gūtuīka nīmwakīte nyūmba nene cia mahiga-rī, mūtigacitūūra; o na gūtuīka nīmūhaandīte mīgūnda mīega ya mīthabibū-rī, mūtikanyua ndibei yayo. **12** Tondū nīi nīnjūū ūrīa mahītia manyu maigana, na ngamenya ūrīa mehia manyu marī manene. Inyuī mūhinyagīrīria andū arīa athingu, na mūkaamūkīra mahaki, na mūkaagithia athīni kīhootho maciirīro-inī. **13** Tondū ūcio mūndū ūrīa mūbacīrīri no gūkira akiraga ki mahinda ta macio, tondū nī mahinda mooru. **14** Rongoriai maündū marīa mega, no ti marīa mooru, nīguo mūtūure muoyo. Nake Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe nīarīkoragwo hamwe na inyuī, o ta ūrīa mūtūire muugaga. **15** Thūūrai maündū marīa mooru, mwendage marīa mega; tūūriai kīhootho maciirīro-inī. Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe ahota kūiguīra matigari ma Jusufu tha. **16** Tondū ūcio-rī, Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, o we Mwathani, ekuuga atīrī: “Nīgūkaagīa na mūcakayo njīra-inī ciothe iria nene, na kīrīro kīa ruo rwa ngoro ihaaro-inī ciothe. Arīmi nīmagatūmanīrwo moke marīre, nao arīa macakayaga moke macakae. **17** Nīgūkaagīa mūcakayo mīgūnda-inī yothe ya mīthabibū, nīgūkorwo nīngatuīkanīria gatagatī-inī kanyu,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** Kaī inyuī mwīriragīria mūthenya wa Jehova mūrī na haaro-ī! Nī kīi gītūmaga mwīrirīrie mūthenya ūcio wa Jehova? Mūthenya ūcio ūgaatuīka nduma, no ti ūtheri. **19** Ūgaatuīka ta mūndū akiūrīra

mûrûúthi, agatûngana na nduba, kana atoonye nyûmba yake, nake aigîrîra guoko gwake rûthingo-inî, arûmwô nî nyoka. **20** Githî mûthenya ûcio wa Jehova ndûgaagîtuîka nduma, no ti ûtheri; ï, nduma ndumanu, gûtarî na mûrûri wa ûtheri? **21** “Nîr nîthûire na nganyarara ciathî cianyu; ndingîkirîria ciûngano cianyu. **22** O na mûngîndehera maruta ma njino, na maruta ma ngano-rî, ndikametîkîra. O na mûngîkarehe maruta marîa mega ma ûiguano-rî, ndikamarumbûiya. **23** Thengiai inegene rîu rîa nyîmbo cianyu! Ndigathikîrîria mîgambo ya inanda cianyu cia mûgeeto. **24** No kîhotoo nîkîrekwo gîthererage ta rûûî, na ûthingu ûthererage ta karûûî gatahûûaga. **25** “Inyuî nyûmba ya Israeli-rî, nîmwandutagîra magongona na maruta mîaka mîrongo ïna mûrî kûu werû-inî? **26** Nîmûtûugîrîtie ihooero rîa mûthamaki wanyu, o na njikarîro ya mîhianano yanyu, o njata ïyo ya ngai yanyu, ïrîa mwethondekeire inyuî ene. **27** Tondû ûcio-rî, nîngatûma mûtahwo mûtwarwo mbere ya Dameski,” ûguo nîguo Jehova ekuuga, ûrîa wîtagwo Ngai Mwene-Hinya-Wothe.

6 Kaî mûrî na haaro-îl inyuî mûikaraga mwîgangarîte mûrî kûu Zayuni, na inyuî mûiguaga mûrî agitîre mûrî kîrîma-igûrû gîa Samaria; o inyuî mûrî igweta thîinî wa rûrîrî rûrîa rûrî mbere ya iria ingî, kûrîa andû a Israeli mathiiaga. **2** Thiîi Kaline mûkeyonere kuo, ningî muume kuo mûthiî nginya Hamathu, itûûra rîu inene, mûcooke mûikûrûke mûkinye Gathu kwa Afilisti. Anga acio nîega magakîra mothamaki manyu meerî? Bûrûri wao-rî, nî mûnene gûkîra wanyu? **3** Inyuî mûtîragia

mūthenya wa ūūru, na mūkareharehe wathani wa ūhinya ūkuhīrīrie. **4** Mūkomagīra marīrī magemetio na mīguongo, na mūgetambūrkia itanda-inī cianyu. Mūrīīaga tūgondu tūrīa twega mūno, na tūcaū tūrīa tūnoru. **5** Mūtiindaga mūkīhūura inanda cianyu cia mūgeeto o ta Daudi, na mūgethondekera inanda ingī cia kūina nacio. **6** Mūnyuuaga ndibei mbakūri riita, na mūkehakaga maguta marīa mega mūno, no mūtiiguaga kīha nī ūndū wa mwanangīko wa Jusufu. **7** Tondū ūcio-ri, mūgaatuīka a mbere gūtahwo; ndīa cianyu na gūikara mwītambūrkītie ithire. **8** Mwathani Jehova nīehītīte akīgwetaga we mwene, o we Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe, akoiga atīrī: “Nīthūire mwītīo wa Jakubu, na ngamena cīihitho ciake iria nūmu; nīngarekereria itūūra rīu inene na kīrīa gīothe kīrī thīinī warīo kūrī thū.” **9** Andū ikūmi mangīgatigara thīinī wa nyūmba īmwe-ri, o nao no magaakua. **10** Nake mūndū wao ūrīa wa gūcina mīrī īyo angīuka kūmiumia nja ya nyūmba na orie mūndū ūrīa wīhithīte kuo thīinī atīrī, “Kūrī mūndū ūngī ūtakuīte mūrī nake?” Nake oige atīrī, “Aca.” Nake acookie oige atīrī, “Kira ki! Tūtikagwete rīītwā rīa Jehova.” **11** Nīgūkorwo Jehova nīathanīte, nake nīagathutha nyūmba ūrīa nene ūtuīke icunjī, na nyūmba ūrīa nini ūtuīke tūcunjī. **12** Kaī mbarathi ingīhota gūteng’era nyanjara-inī cia mahiga? Kūrī mūndū ūngīrīma kuo na mūraū wa ndegwa? No inyuī mūgarūrīte kīhooto gīgatuīka ūrogi, na matunda ma ūthingu magatuīka ūrūrū, **13** inyuī arīa mūkenagīra ūhootani ūrīa ūtarī ho, na mūkoigaga atīrī, “Githī tūtiatunyanire Karinaimu na hinya witū

ithuī ene?” **14** Nīgūkorwo Jehova Ngai Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Nīngarahūra rūrīrī rūgūūkīrīre, wee nyūmba ya Israeli, rūrīa rūgakūhinyīrīria kuuma itoonyero rīa Hamathu, o nginya mūkuru wa Araba.”

7 Mwathani Jehova aanyonirie ūū: Nīkūhaarīria aharagīria mīrumbī ya ngigī thuutha wa magetha marīa maagethagīrwo mūthamaki, o ihinda rīrīa kīmera gā keerī kīambagīrīria. **2** Ciarīkia kūrīa tūhuti tuothe, būrūri ūgīthera biū, ngīkaya ngiuga atīrī, “Mwathani Jehova, marekere! Jakubu-rī, angīhonoka gīkuū atīa? Nīgūkorwo nī mūnini mūno!” **3** Nī ūndū ūcio Jehova akīigua tha. Jehova akiuga atīrī, “Ūndū ūcio ndūgwīkīka.” **4** Ningī Mwathani Jehova akīnyonia ūū: Mwathani Jehova nī gwītia eetagia mwaki amaciirithie naguo; mwaki ūcio ūkīniaria maaī ma kūrīa kūriku mūno, na ūkīniina būrūri. **5** Ningī ngīkaya, ngiuga atīrī, “Mwathani Jehova ndagūthaitha, tiga! Jakubu-rī, angīhonoka gīkuū atīa? Nīgūkorwo nī mūnini mūno!” **6** Nī ūndū ūcio Jehova akīigua tha. Mwathani Jehova akiuga atīrī, “Ūndū ūcio o naguo ndūgwīkīka.” **7** Ningī akīnyonia ūū: Mwathani aarūgamīte rūthingo-inī rwakītwo na rūgathimwo wega na kabirū nake anyiitīte rūrigi rwa kabirū na guoko. **8** Nake Jehova akīnjūūria atīrī, “Amosi, nī kī ūroona”? Na niī ngīmūcookeria atīrī: “Nī kabirū ndīrona.” Ningī Jehova akīnjīra atīrī, nī kabirū ndīracuuria gatagatī ka andū akwa a Israeli, ndigacooka kūmaiguīra tha rīngī. **9** “Kūndū kūrīa gūtūūgīru kwa Isaaka nīgūkaniinwo, na kūndū kūrīa kwamūre kwa Israeli nīgūkanangwo; na nīngokīrīra nyūmba ya Jeroboamu na rūhiū rwakwa rwa njora.” **10**

Nake Amazia mūthīnjīri-ngai wa Betheli agītūmana kūrī Jeroboamu, mūthamaki wa Isiraeli, akīmwīra atīrī, “Amosi nīagūciirīre agūukīrīre arī o gūkū thīnī wa Isiraeli. Būrūri ndūngīhota gūkirīrīria ndeto ciake ciathe. **11** Nīgūkorwo Amosi aroiga atīrī: “Jeroboamu akooragwo na rūhiū rwa njora, na ti-itherū andū a Isiraeli nīmagatahwo, matwarwo kūraya na būrūri wao.” **12** Ningī Amazia akīrīra Amosi atīrī, “Umagara wee muoni-maūndū ūyū! Cooka būrūri wa Juda. Wīcaragīrie gīa kūrīa kuo, na ūrathage maūndū ūrī kuo. **13** Ndūkaarathīre ūhoro rīngī gūkū Betheli tondū gūkū nīkuo kwamūrīirwo gīikaro kīa mūthamaki na hekarū ya ūthamaki.” **14** Amosi agīcookeria Amazia atīrī, “Nīi-rī, ndiarī mūnabii kana mūrū wa mūnabii, no ndaarī mūrīithi wa mahiū na ningī mūmenyereri wa mīkūyū. **15** No Jehova akīnduta rūrūruinī rwa mahiū akīnjīira atīrī, ‘Thī ūkarathīre andū akwa a Isiraeli ūhoro.’ **16** Na rīrī, kīgue ūhoro wa Jehova. Wee ūroiga atīrī, “Ndūkarathīre Isiraeli ūndū mūūru, na ūtige kūhunjia maūndū ma gūukīrīra nyūmba ya Isaaka.” **17** “Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga ūū: “Mūtumia waku nīagatuīka mūmaraya itūura-inī inene, nao aanake aku na airītu aku makooragwo na rūhiū rwa njora. Būrūri waku ūgaathimwo na ūgayatio, na wee mwene-rī, ūgaakuīra būrūri wa andū matooī Ngai. Na ti-itherū andū a Isiraeli no nginya magaatahwo, matwarwo kūraya na būrūri wao.””

8 Mwathani Jehova aanyonirie ūū: aanyonirie gīkabū kīrī na matunda meeru. **2** Nake akīnjūūria atīrī, “Amosi, nī kīi kīu ūroona?” Ngīmūcookeria atīrī, “Ndīrona gīkabū

kīrī na matunda meeru.” Ningī Jehova akīnjīra atīrī,
“ihinda rīa mūthia nī ikinyu rīa andū akwa a Isiraeli;
ndigacooka kūmaiguīra tha rīngī.” **3** Mwathani Jehova
ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio-rī, nyīmbo iria ciinagwo
kūu hekarū-inī ikaagarūka ituīke kīrīro. Ciimba nyīngī
mūno igaateagwo kūndū guothe gūkirītwo ki!” **4** Iguai
ūndū ūyū inyuī arīa mūrangagīrīria abatari na mūkaniina
athīni a būrūri, **5** mūkīūragia atīrī, “Karūgamo ka Mweri
gagaathira-rī, nīguo twendie irio, na Thabatū īthire,
nīguo twendie ngano, tūkīnyiihagia ithimi, tūkīongagīrīra
thogora, na tūkīheenanagia na ratiri itarī cia ma; **6**
tūgūrage athīni na betha, nao arīa abatari tūkamagūra
na nyamūga igīrī, o na twendagie magira hamwe na
ngano.” **7** Jehova o we ūrīa Jakubu etīīagīra, ehītīte
akoiga atīrī, “Ndirī hīndī ngariganīrwo nī ciīko ciothe
iria maneeka. **8** “Githī būrūri ndūkainaina nī ūndū wa
ūguo, na arīa othe matūūraga kuo macakae? Būrūri
wothe nīkūiyūra ūkaiyūra ta Rūūrī rwa Nili, ūhūūrane,
na ūcooke ūhūūcūke ta rūūrī rwa Misiri.” **9** Mwathani
Jehova ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio-rī, “nīngatūma riūa
rīthūe mīaraho, na ndūme thī kūgē nduma mūthenya
barigici. **10** Nīngagarūra ciathī cianyu ituīke macakaya, na
kūina kwanyu guothe gūtuīke kīrīro. Nīngatūma inyuothē
mwīhumbe makūnia, na ndīmwenje mītwe. Nīngatūma
ihinda rīu rīhaane ta hīndī ya macakaya ma mwana
wa mūmwe, naguo mūthia warīo ūtuīke ta mūthenya
mūrūrū.” **11** Mwathani Jehova ekuuga atīrī: “Matukū
nīmarooka, rīrīa ngaatūma ng’aragu būrūri-inī, na ti
ng’aragu ya irio kana nyoota wa maaī, no nī ng’aragu

ya kūigua ciugo cia Jehova. **12** Andū magaatūgūögaga kuuma iria-inī rīmwe nginya rīrīa rīngī, na morūūrage kuuma gathigathini nginya irathīro, magīcaria kiugo kīa Jehova, no matigakīona. **13** “Mūthenya ūcio-rī, “airītu arīa ciīrorerwa na aanake arīa marī hinya nīmakaringīka nī nyoota. **14** Acio mehītaga na thoni cia Samaria, kana makoiga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa ngai īyo yaku ūtūraga muoyo wee Dani’, o na kana makoiga atīrī, ‘Ti-itherū o ta ūrīa ngai īyo ya Birishiba itūraga muoyo’: nīmakaagūa, na maticooke gūükīra rīngī.”

9 Nīndonire Mwathani arūgamīte kīgongona-inī, nake akiuga atīrī: “Gūtha ciongo cia itugī, nīgeetha hingīro cia nyūmba cienyenye. Hingīro icio nīgwīre mītwe ya andū othe, na arīa magatigara nīngamooraga na rūhiū rwa njora. Gūtirī o na ūmwe ūkoora; gūtirī ūkaahonoka.

2 O na mangīkenja thī makinye kwa ngoma, guoko gwakwa no gūkaamaruta kuo. O na mangīkaahaica igūrū, nīngamaharūrkia kuuma kuo. (**Sheol h7585**) **3**

O na mangīkehitha igūrū rīa kīrima gīa Karimeli, nīngamaguīma kuo ndīmanyiite. O na mangīkehitha mathīi rungu rwa iria-rī, o nakuo nīngatha nyoka īmarūme. **4** O na mangīgaatwarwo ithaamīrio nī thū ciao, nīngathana mooragīrwo kuo na rūhiū rwa njora. Ngamakūūrīra maitho makwa, maitho ma ūru, no ti ma wega.” **5** Mwathani, o we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ūrīa ūhutagia thī, īgatweka, nao arīa othe matūūraga kuo magacakaya, būrūri wothe nīkūiyūra ūiyūrīte ta Rūūrī rwa Nili, ningī ūkahūcūka ta rūūrī rwa Misiri, **6** we ūrīa wakaga gūkarō gīake kīa ūthamaki kīraihi kūu igūrū,

na akahaanda ḡitina ḡiak̄o ḡuk̄u th̄, ūr̄ia w̄itaga maā
ma iria r̄ir̄ia inene, na akamaitūrūra ḡuk̄u th̄-r̄, Jehova
n̄ir̄io r̄iitwa r̄iake. **7** Jehova ekuuga at̄ir̄: “Gith̄ inyū
and̄ a Isiraeli m̄utihaana and̄ a Kushi har̄ nī? Gith̄
ti nī ndaarutire na nḡiambatia and̄ a Isiraeli kuuma
b̄ur̄uri wa Misiri, na Afilisti kuuma Kafitori, na Asuriata
nḡimaruta Kiri? **8** “Ti-ither̄, maitho ma Mwathani
Jehova n̄imacūthaḡir̄ia makona ūthamaki ūr̄ia w̄ihagia.
N̄ingawananga, ūthire ḡuk̄u th̄, no ndikaananga nȳumba
ya Jakubu bīu,” ūguo n̄iguo Jehova ekuuga. **9** “N̄iḡukorwo
n̄ingathana, na n̄ingainainia nȳumba ya Isiraeli gatagat̄i-
in̄i ka nd̄ur̄ir̄i ciothe, o ta ūr̄ia ngano ūinainagio ūr̄i ḡicungi-
in̄i, na ḡukaaga kah̄ind̄i kanḡiḡua th̄. **10** And̄ ar̄ia othe
ehia th̄in̄i wa and̄ akwa makooragwo na r̄uhii rwa njora,
o ar̄ia othe moigaga at̄ir̄, ‘T̄tinḡikorererwo n̄i m̄ütino,
kana ūtūtūnge.’ **11** “M̄uthenya ūcio n̄ingacookereria
hema ya Daudi ūr̄ia īgw̄ite, thondeke k̄ur̄ia yun̄ikanḡite,
na n̄ookererie k̄ur̄ia yananḡitwo, na nd̄im̄iake o ta ūr̄ia
yatarī mbere, **12** n̄igeetha makegwat̄ira matigari ma
Edomu, na nd̄ur̄ir̄i ciothe iria c̄iitanagio na ūiitwa r̄iakwa,”
ūguo n̄iguo Jehova ekuuga, ūr̄ia ūgeeka maünd̄u macio. **13**
Jehova ekuuga at̄ir̄, “Matuk̄u n̄imarooka, “r̄ir̄ia m̄ügethi
agaakorererwo n̄i m̄uciimbi, nake m̄ūhaandi akorererwo
n̄i m̄ünd̄ ūr̄ia ūhihaga thabibū. Ndibei ya m̄uhihano
īgaatataga kuuma ir̄ima-in̄i, na īthererage kuuma tūr̄ima-
in̄i tuothe. **14** N̄ingacookia and̄ akwa a Isiraeli ar̄ia
maatah̄itwo, nao macookererie matūūra manene mar̄ia
maananḡitwo, matūūre kuo; ninḡi mar̄ime m̄iḡunda ya
m̄ithabibū na manyuuage ndibei yayo. Magathondeka

mīgūnda ya irio na marīnage maciaro mayo. **15** Niī
ngaahaanda Isiraeli būrūri wao ene, na matigacooka
kūrutwo rīngī būrūri ūcio niī ndīmaheete,” ūguo nīguo
Jehova Ngai wanyu ekuuga.

Obadia

1 Kione ki kĩa Obadia. Mwathani Jehova ekuuga ūū ūhoro ūkonii Edomu: Nítüiguïte ūhoro uumïte kûrî Jehova. Mütümwo niatümirwo kûrî ndürirî oige atîrî, “Arahükai, tüthiï tümüükirîre, türue nake”: **2** “Atîrîrî, nîngakûnyihiha maitho-inî ma ndürirî; nawe nîukameneka biû. **3** Mwîtîio wa ngoro yaku nîukûheenietie, wee ūtûraga kuu ngurunga-inî cia mahiga, na ügathondeka gîikaro gîaku kûrîa gütüugîru, o wee wîrraga na ngoro atîrî, ‘Nûu ūngîhota kûûharûrkia andehe nginya thî?’ **4** O na ūngîkorwo ūmbûkaga na igûrû ta nderi, na ūgaaka gitara gîaku o kuu njata irî, nîngakûharûrkia thî ngûrute kuo,” ūguo nîguo Jehova ekuuga. **5** “Ungîkorwo nî aici, o na kana ūkorwo nî atunyani ūtukû-rî, kaî mwanangîko nîûgwetereire-î! Githî matingïya o nginya maiganie? Atui a thabibû mangîuka gwaku-rî, githî to matigie tûthabibû tûnini tûngîhaarwo? **6** No kaî Esaû nîakongûrûrio-î, nakîo kîgîna gîake kîrîa kîhithe gîgîtahwo-î! **7** Andû othe arîa mûgwatanagîra nao nîmagakûingata nginya mûhaka-inî; arata aku nîmagakûheenia na magûtoorie; arîa marîaga irio ciaku nîmagakûigîra mûtego, no wee ndûkamenya.” **8** Jehova ekuuga atîrî, “Githî mûthenya ūcio ndikaananga andû arîa oogî a Edomu, na nyanange andû arîa marî ūmenyo kuu irîma-inî cia Esaû? **9** Atîrîrî, wee Temani, njamba ciaku cia ita nîkaamaka, na andû othe arîa matûûraga irîma-inî cia Esaû mooragwo, maniinwo. **10** Nî ūndû wa ngûî ya gûûkîrîra mûrû wa nyûkwa Jakubu, nîûgaconorithio; nîukaniinwo nginya tene. **11** Mûthenya ūrîa wamûtiganîirie, rîrîa andû a kûngî

maatahire ūtonga wake, nao ageni magītoonyera ihingo-inī ciake, na magīcuukīra Jerusalemu mītī-rī, we watariī o ta ūmwe wao. **12** No wee ndūngīanyararire mūrū wa nyūkwa mūthenya wake wa mūtino, kana ūkenerere andū a Juda mūthenya ūrīa maaniinagwo, o na kana wītīe mūno mūthenya ūrīa maarī na thīna. **13** Wee ndūngīatuūkanīirie ihingo-inī cia andū akwa mūthenya wao wa mwanangīko, kana ūmanyarare hīndī ūrīa maarī na mūnyarirīko mūthenya wao wa kwanangwo, kana ūtahe ūtonga wao mūthenya ūcio wa mwanangīko. **14** Wee ndwagīrīirwo kūmoheria magomano-inī ma njīra nīguo ūūrage arīa mooraga, kana ūneane matigari mao mūthenya ūcio maarī na thīna. **15** “Mūthenya wa Jehova ūrī hakuhī gūkinyīra ndūrīrī ciothe. O ūrīa wīkīte, noguo nawe ūgeekwo; cīko ciaku nīigagūcookerera. **16** O ta ūrīa inyuī mwanyuīriire gīkombe gīakwa kīa iherithia kū kīrima-inī gīakwa gītheru-rī, ūguo noguo ndūrīrī ciothe igaakīnyuīra itegūtigithīria. Ikaanyua ikīhūhūte, ininūkio, nacio ihaane ta itarī ciakorwo kuo. **17** No rīrī, kūu Kīrima-inī gīa Zayuni nīgūgakorwo na ūhonokio; nakīo kīrima kū gīgaakorwo kīrī gītheru, nayo nyūmba ya Jakubu nīkegwatīra igai rīayo. **18** Nyūmba ya Jakubu ūgaatuīka ta mwaki, nayo nyūmba ya Jusufu ūtuīke ta rūrīrīmbī; nayo nyūmba ya Esaū ūgaatuīka ta maragara ma mahuti, na nīmakamīmundia mwaki, ūmīniine biū. Gūtīrī mūndū ūgaatigara wa kuuma nyūmba ya Esaū.” Jehova nīwe uugīte ūguo. **19** Andū a Negevu nīmagaikara irīma-inī cia Esaū, nao andū arīa maikaraga magūrū-inī ma tūrīma megwatīre būrūri wa Afilisti. Nīmagaikara mīgūnda-inī

ya Efiraimu, na ya Samaria, nake Benjamini egwatīre Gileadi. **20** Gīkundi kīrīa gīatahītwo kīa andū a Israeli kīrīa kīrī kūu Kaanani, gīkeegwatīra būrūri ūcio o nginya Zarefathu; nao andū arīa maatahirwo kuuma Jerusalemu, acio marī kūu Sefaradi, nīo makegwatīra matūūra ma Negevu. **21** Andū a kūhonokania nīmakambata Kīrīma-inī gīa Zayuni nīguo maathanage kūu irīma-inī cia Esaū. Naguo ūthamaki ūgaatuīka wa Jehova.

Jona

1 Na rīrī, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire Jona mūrū wa Amitai, akīrwo atīrī: **2** “Ūkīra, ūthīi itūura rīrīa inene rīa Nineve, na ūrīhunjīrie ūkīrīkaanagia, nīgūkorwo waganu warīo nīwambatīte ūgakinya o harī niī.” **3** No Jona agīukīra nīguo orīre Jehova, akīrekera Tarishishi. Agīkūrūka nginya Jopa na agīkorerera marikabu yathiiaga Tarishishi. Aarīkia kūrīha thogora wa rūgendo, akīngīra marikabu nīguo athīi Tarishishi, orīre Jehova. **4** No rīrī, Jehova akīrehe rūhuho rūnene kū iria-inī, gūkīgīa kīhuhūkanio kīnene mūno, hakuhī marikabu īyo yunīkange. **5** Atwari ayo othe makīmaka na o mūndū agīkaīra ngai yake; magīcooka magīkia mīrigo iria-inī, nīgeetha marikabu īhūthe. No Jona nīaikūrūkīte kū marikabu thīinī, na agakoma toro mūnene. **6** Tondū ūcio mūnene wa marikabu agīthīi harī we, akīmūūria atīrī, “Wee ūngīhota gūkoma atīa? Ūkīra ūkaīre ngai yaku! No gūkorwo yahota gūtūigua twage gūthira.” **7** Ningī atwari a marikabu makīrana atīrī, “Ūkai tūcuuke mītī nīguo tūmenye nūū ūrehete mūtino ūyū.” Magīcuuka mītī naguo mūtī ūkīgwīra Jona. **8** Nī ūndū ūcio, makīmūūria atīrī, “Ta twīre, nūū ūtūmīte thīina ūyū wothe ūtūkore? Wee-rī, ūrutaga wīra ūrīkū? Uumīte kū? Wī wa bürūri ūrīkū? Wī wa rūrīrī ūrīkū?” **9** Nake Jona akīmacookeria atīrī, “Nīi ndī Mūhibirania na ndī mūhooi Jehova, Ngai wa igūrū, ūrīa wombire iria na thī nyūmū.” **10** Ūndū ūcio ūkīmeekīra guoya, makīmūūria atīrī, “Nī atīa wīkīte?” (Nīmamenyete atī nī kūūra ooragīra Jehova, tondū nīameerīte ūguo.) **11** Narīo iria rīgīkīrīrīria kūhuhūkania. Nī ūndū ūcio makīmūūria

atīrī, “Ūkwenda tūgwīke atīa nīgeetha tūhoorererwo nī iria?” **12** Nake akīmacookeria atīrī, “Njoyai mūnjikie iria-inī na nīrkūhoorera. Niī nīnjūū atī nī mahītia makwa matūmīte kīhuhūkanio gīkī kīnene kīmūkore.” **13** No andū acio makīrutanīria mūno gūcookia marikabu yao hūgūrūrū-inī cia iria. No makīremwo, nīgūkorwo iria nīrīakīrīrīrie kūhuhūkania makīria ma ūrīa rīarī mbere. **14** Nao magīkaīra Jehova makiuga atīrī, “Twagūthaitha Wee Jehova, ndūkareke tūkue nī ūndū wa muoyo wa mūndū ūyū. Ndūgatūcookererie mahītia ma kūrāga mūndū ūtehītie, nīgūkorwo Wee Jehova, wīkīte ūrīa wonete arī wega.” **15** Makīoya Jona makīmūkia iria-inī, narīo iria rīu rīahurutanaga rīkīhoorera. **16** Mona ūguo andū acio magītīgīra Jehova mūno; na makīrutīra Jehova igongona, na makīhīta mīhītwa mbere yake. **17** Nake Jehova agīathīrīria thamaki nene mūno ūmerie Jona, nake Jona agīkara nda ya thamaki ūyo matukū matatū, mūthenya na ūtukū.

2 Na rīrī, Jona arī kūu nda ya thamaki ūyo nene mūno akīhooya Jehova Ngai wake. **2** Akiuga atīrī: “Ndakaīire Jehova ndī mīnyamaro-inī, nake akīnjītīka. Ngīhooya ūteithio ndī o kūu mbīrīra-inī kūrīa kūriku, nawe ūkīigua gūkaya gwakwa. (*Sheol h7585*) **3** Wee wathinīkanirie nginya kūrīa kūriku, o gatagatī ka iria rīrīa inene, naguo mūiyūro wa maaī ūgīthīrūrūkīria; makūmbī maku mothe na ndīhū cia maaī ikīhubanīria. **4** Ngiuga atīrī, ‘Ndī mūingate, ngeherio maitho-inī maku; no rīrī, nīngerorera hekarū yaku theru hīndī ūngī.’ **5** Maaī macio maandigiicīrie makenda kūnjūraga, nakuo kūu kūriku

gūgaathiūrūkīria; riya rīa iria-inī rīeohereire mūtwe wakwa. 6 Ngīrikīra o nginya itina-inī cia irīma; thī ya kū rungu īkīhingīrīria nginya tene. No Wee Jehova, Ngai wakwa, nīwarutire muoyo wakwa kuuma irima rīu. 7 “Hīndī īrīa muoyo wakwa wathiraga, nīndakūririkanire Wee Jehova, namo mahooya makwa magīkinya o harīwe, o thīnī wa hekarū yaku theru. 8 “Andū arīa mahoooyaga mīhianano ya tūhū, nīmoragīrwo nī ūtugi ūrīa ūngīkorwo ūrī wao. 9 No nīi-rī, ndīrīkūrutagīra igongona ngīinaga rwīmbo rwa gūcookia ngaatho. Nīngahingia mīhītwa yakwa īrīa nīi ndanehīta. Ūhonokio uumaga kūrī Jehova.” 10 Nake Jehova agīatha thamaki īyo nene, nayo īgītahīka Jona thī nyūmū.

3 Ningī ndūmīrīri ya Jehova īgīkinyīra Jona hīndī ya keerī, akīrwo atīrī: 2 “Ūkīra, ūthīi itūūra rīrīa inene rīa Nineve, na ūrīhunjīrie ūhoro ūrīa ngūkwīra.” 3 Nake Jona agīathīkīra ndūmīrīri ya Jehova, agīthīi Nineve. Na rīrī, Nineve rīarī itūūra inene na rīa bata mūno. Kūrīthiūrūka rīothe kūngīaninire mīthenya ītatū. 4 Mūthenya wa mbere Jona akīambīrīria gūtoonya itūūra rīu. Akīanīrīra, akiuga atīrī, “Gwatigia mīthenya mīrongo īna Nineve kūharaganio.” 5 Nao andū a Nineve magītīkia Ngai. Makīanīrīra kūgīe na ihinda rīa kwīhinga kūrīa irio, nao othe makīhumba nguo cia makūnia, kuuma ūrīa mūnene mūno o nginya ūrīa mūnini mūno. 6 Hīndī īrīa mūthamaki wa kū Nineve aakinyīrwo nī ūhoro ūcio-rī, agīukīra akiuma gītī-inī gīake kīa ūnene, akīruta nguo ciake cia ūthamaki, akīhumba nguo ya ikūnia, na agīkara thī rūkūngū-inī. 7 Ningī akīanīrīrīthia ūhoro

ūyū kūu Nineve: “Kuumana na uuge wa mūthamaki na andū ake arĩa marĩ igweta: “Mütikareke mündū o wothe, kana nyamū cia rūuru rwa ng’ombe kana rwa mbūri, irūme kīndū; itikarekwo irīe kana inyue. **8** No rīrī, andū nīmehumbe nguo cia makūnia o nacio nyamū nīhumbwo makūnia. O mündū nīakaīre Ngai narua. Andū nīmatige mīthīire yao mīuru na ngūī ciao. **9** Nūū ūngīmenya kana Ngai aahota kwīricūkwo, aigue tha atigane na marakara make mahiū nīgeetha tūtikaniinwo.” **10** Hīndī irīa Ngai onire ūrīa meekire, na ūrīa maagarūrūkīte magatiga mīthīire yao mīuru-rī, akīmaiguīra tha akīaga kūmaniina ta ūrīa oigīte nīekūmaniina.

4 No rīrī, Jona nīaiguire ūūru mūno na akīrakara. **2** Akīhooya Jehova, akiuga atīrī, “Wee Jehova-rī, githī ūū togou ndoigīte itoimīte mūciī? Nīkīo ndaahiūhaga kūrīra Tarishishi. Nīndoī atī wee wī Mūrungu mūtugi na ūrī tha, na ndūhiūhaga kūrakara, na ūiyūrītwo nī wendani, Ngai ūiguaga tha akericūkwo akaaga gwīka ūūru. **3** No rīrī, Wee Jehova, ndagūthaitha ūndute muoyo; nīgūkorwo nī kwagīrīire ngue, gūkīra ndūūre muoyo.” **4** No Jehova akīmūuria atīrī, “Ūrī na kīhoto o na kīrīkū gīa gūtūma ūrakare?” **5** Jona akiuma kūu, agīthīi agīkara thī handū mwena wa irathīro wa itūura rīu inene. Akīakīra gīthūnū hau, agīkara kīruru-inī gīakīo, agīeterera one ūrīa itūura rīu inene rīgwīkwo. **6** Nake Jehova Ngai akīrehe rūūngū na agītūma rūtambe igūrū rīa hau Jona aarī, nīguo rūmūhe kīruru, kīmūhumbīre atige gūthīnīka. Nake Jona agīkenera rūūngū rūu mūno. **7** No rīrī, kwarooka gūkīa mūthenya ūyū ūngī, Ngai akīrehe kīgunyū gīkīrīa rūūngū

rūu, nī ūndū ūcio rūkīhooha. **8** Hīndī ūrīa riūa rīarathire, Ngai akīrehithia rūhuho ruumīte na irathīro rūrī na ūrugarī mūnene, narīo riūa rīgīcina Jona mūtwe, o nginya akīringīka. Akīrirīria gūkua, akiuga atīrī, “Nī wega ngue gūkīra ndūūre muoyo.” **9** Nake Ngai akīuria Jona atīrī, “Ūrī na kīhootho gīa kūrakara nī ūndū wa rūūngū rūu?” Nake agīcookia atīrī, “Iī, ndī nakīo; ndakarīte o ūndū ingīkua.” **10** No Jehova akīmwīra atīrī, “Wee-rī, ūraiguīra rūūngū rūrū tha, o na harīa ūtarūrutīre wīra kana ūgatūma rūkūre. Rūrakūrire na ūtukū ūmwe, na rūrathira na ūtukū ūmwe. **11** No Nineve nī kūrī na andū makīria ma ngiri igana rīa mīrongo ūrī arīa matangīkūūrana guoko kwa ūrīo kana guoko kwa ūmotho, o na ningī ūrī na mahiū maingī. Githī o na niī ndiagīrīirwo nīkūiguīra tha itūura rīu inene?”

Mika

1 Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova īrīa yakinyīrīire Mika
ūrīa warī wa itūūra rīa Moreshethu, īkonī Samaria
na Jerusalemu, hīndī ya ūthamaki wa Jothamu, na wa
Ahazu, na wa Hezekia, athamaki a Juda. **2** Atīrīrī, ta
thikīrīriai inyuī andū aya inyuothe; o nawe thī ta igua,
na arīa othe matūūraga kuo, nīgeetha Mwathani Jehova
arute ūira wa kūmūūkīrīra, o we Mwathani arī thīinī
wa hekarū yake theru. **3** Atīrīrī! Jehova nīarooka oimīte
gīkaro gīake; araikūrūka arangīrīrie kūrīa gūtūūgīru
gūkū thī. **4** Irīma itwekaza irī rungu rwake, nayo mīkuru
īgaatūkana; itwekaza ta mūhūra ūrī mwaki-inī, igaikūrūka
ta maaī maikūrūkīte na ihenya kīgaragaro-inī. **5** Ündū
ūyū wonekete nī ündū wa ūremi wa Jakubu, na nī ündū
wa mehia ma nyūmba ya Isiraeli. Ūremi wa Jakubu-
rī, nī ūrīkū? Githī ti Samaria? Kūndū kūrīa gūtūūgīru
kwa Juda-rī, nī kū? Githī ti Jerusalemu? **6** “Nī ündū
ūcio, ngaatua Samaria hība ya mahiga, gūtuīke kūndū
gwa kūhaandagwo mīthabibū. Nīngaita mahiga marīo
mūkuru-inī na thikūrie mīthingi yarīo. **7** Mīhianano yarīo
yothe nīkoinangwo icunjī; nacio iheo ciotle cia hekarū
yarīo icinwo na mwaki. Nīngananga mīhianano yothe
yarīo. Tondū rīonganirie iheo ciarīo kuuma mūcaara wa
ūmaraya, na igaatūmīrwo rīngī irī mūcaara wa kūrīha
maraya.” **8** Tondū ūcio-rī, ngūrīra na ngirīke, na thiī ndī
magūrū matheri na ndī njaga. Ngūgirīka o ta mbwe, na
ndīre ta ndundu. **9** Nīgūkorwo kīronda kīarīo gītingīhona;
gīukīte gīgakinya Juda. Nīgīkinyīte o kīhingo-inī kīa andū
akwa, gīgakinya Jerusalemu kuo kwene. **10** Mūtikaheane

ūhoro ūcio kūu Gathu, mūtikarīre o na hanini. Ningī kūu Bethi-Ofara mwīgaragariei rūkūngū-inī. **11** Inyuī andū arāa mūtūūraga Shafiri, thiīi mūrī njaga na mūconokete. Andū arāa matūūraga Zaanani matingiuma itūūra rīao. Narīo itūūra rīa Bethi-Ezeli no gūcaaya rīracaaya, itūūra rīu rītingīhota gūkūgitīra. **12** Andū arāa matūūraga Marothurī, menyogondaga nī ruo, o metereire ūteithio, nī ūndū mwanangīko ūikūrūkīte kuuma kūrī Jehova, ūgakinya o kīhingo-inī kīa Jerusalemu. **13** Inyuī mūtūūraga Lakishi, ngaari cianyu cia ita ciohererei mbarathi. Nī inyuī mwatoonyirie Mwarī wa Zayuni mehia-inī, nīgūkorwo ūremi wa Isiraeli woimanire na inyuī. **14** Nī ūndū ūcio nīmūkahe Moreshethu-Gathu iheo cia kuuganīra ūhoro. Itūūra rīa Akizibu no rīa kūheenereria athamaki a Isiraeli. **15** Inyuī mūtūūraga Maresha nīngamūrehithīria mūndū wa kūmūükīrīra, amūtoorie. Ūrīa we ūrī Riiri wa Isiraeli nīagooka Adulamu. **16** Enjwoi mītwe mūcakaīre ciana cianyu iria mūkenagīra; mwīenjei kīhara mūhaane tānderi, nīgūkorwo ciana icio cianyu nīigatahwo.

2 Kaī andū arāa mathugundaga waganu, o acio meciiragia maūndū mooru marī ūrīrī, marī na haaro-ī! Rūciinī gwakīa mekaga o ūguo, tondū hinya wa gwīka ūguo marī naguo. **2** Macumīkagīra mīgūnda makamītunyana, na makeerirīria nyūmba magacioya na hinya. Maheenagia mūndū makamītunya mūciī wake, makaheenia mūndū wao, makamītunya igai rīake. **3** Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga atīrī: “Nīndīrathugunda mwanangīko wa gūkīrīra andū aya, ūrīa mūtakahota kwīhonokia. Mūtigacooka gūthīiaga na mwītiō, nīgūkorwo ihinda rīu nī rīa

mütino. **4** Mūthenya ūcio andū nīmakamūthekerera; na mamūnyūrūrie na rwīmbo rūrū rwa kīrīro, maine atīrī, ‘Tūrī anange biū; indo cia andū akwa nīngayane. Nīacieheretie kuuma kūrī nī! Aragaya mīgūnda iitū kūrī andū arīa matūkunyanagīra.’’ **5** Nī ūndū mūtigakorwo na mūndū o na ūmwe kīungano-inī kīa Jehova wa kūgaya ithaka na ūndū wa gūcicukīra mītī. **6** Anabii ao moigaga atīrī, ‘Mūtikarathe ūhoro. Tigagai kūratha ūhoro ūkonīi maūndū maya; gīconoko gītigatūkinyīrīra.’’ **7** Ningī nī kwagīrīire kūūranagio atīrī, wee nyūmba ya Jakubu: ‘Kaī Roho wa Jehova arī mūrakaru? We no eke maūndū ta macio?’ ‘Githī ciugo ciakwa itigunaga mūndū ūrīa ūthīaga na mīthīire mīrūngīrīru?’’ **8** Ica-ikuhī-rī, andū akwa maarahūkīte magatuīka ta thū. Mūtunyaga andū arīa mahooreire nguo ciao cia goro, mūgatunya ehītūkīri arīa marahītūka matekūmaka, o acio matakoragwo na meciiria ma mbaara na inyuī. **9** Mūingataga andū-a-nja a andū akwa kuuma mīciī yao ūrīa mīega. Mūgatunya ciana ciao kīrathimo gīakwa nginya tene. **10** Ūkīrai mūthīī, mwehere! Nīgūkorwo gīikaro gīkī ti kīo kīhurūko kīanyu, tondū nīgīthaahie, kīanangītwo ūndū gītangīcookererio. **11** Mūndū wa maheeni na ūtaaragia ma angīuka oige atīrī, ‘Ndaamūrathīra gūkorwo na ndibei na njoohi nyingī,’ ūcio nīwe ūngītīkīrīka nī andū aya! **12** ‘Atīrīrī, inyuī andū a Jakubu, ti-itherū nīngamūcookanīrīria, inyuothē, o na inyuī matigari ma Isiraeli nīngamūrehe hamwe. Ngamarehe hamwe ta ng’ondu irī kiugū, matuīke ta rūūru rwa mbūri rūrī ūrīthio-inī waruo; nakīo kīrīndī kīa andū kīyūre kuo. **13** Mūhingūri njīra, nīakambata arī mbere

yao; nao n̄imakamomora k̄ihingo moime nja. Mūthamaki wao n̄iakoimagara ar̄i mbere yao, Jehova amatongoretie.”

3 Ninḡi ngiuga at̄ir̄i, “Ta iguai, inyūi atongoria a Jakubu, o inyūi aathani a nȳumba ya Isiraeli. Gith̄i m̄utiaḡir̄iirwo n̄ik̄umenya ūhoro wa ḡutuan̄ra ciira na k̄ihooto. **2** No inyūi m̄uthūire maūndū mega no m̄ukenda mar̄ia mooru; inyūi m̄un̄uraga andū akwa ikonde, na m̄ugathoora nyama mah̄indī-in̄i mao. **3** Inyūi m̄ur̄iīaga nyama cia mīr̄i ya andū akwa, m̄ukamon̄ura ikonde na m̄ukoinanga mah̄indī mao t̄ucunj̄i; O inyūi m̄umatinangagia ta nyama cia ḡukarangwo na r̄uḡio, o na ta nyama cia ḡutherūkio na nȳunḡu.” **4** H̄indī īyo magaakaīra Jehova, nowe ndakamacookeria. H̄indī īyo n̄akahitha ūthiū wake kuuma kūr̄i o, tondū wa ūuru ūr̄ia mek̄ite. **5** Jehova ekuuga at̄ir̄i, “Ha ūhoro wa anabii acio mah̄itithagia andū akwa, m̄undū aamahe irio, maanaḡir̄ira makiugaga ‘thayū,’ no anḡaima irio, makahaar̄iria mbaara ya k̄umūuk̄ir̄ira. **6** Tondū ūcio, ūtukū n̄ūkamūhuban̄ria, mwage kuona cioneki, m̄uhuban̄rio n̄i nduma mwage ūguūrio. Riūa n̄ir̄igathūīra anabii, naguo m̄uthenya ūmatuūk̄ire nduma. **7** Ooni-maūndū n̄imagaconoka, nao araḡuri maconorithio. Othe n̄imakahumb̄ira mothiū mao, tondū ḡutir̄i ūhoro magaacookerio n̄i Ngai.” **8** No hakwa-r̄i, nīi njiyūr̄itwo n̄i hinya, na ngaiyūrwo n̄i Roho wa Jehova, o na ngaiyūrwo n̄i k̄ihooto na ūhoti, n̄iguo nyumbūr̄ire Jakubu ūremi wake, na nyumbūr̄ire Isiraeli mehia make. **9** Ta thik̄ir̄iriai, inyūi atongoria a nȳumba ya Jakubu, o inyūi aathani a nȳumba ya Isiraeli, inyūi m̄ūmenaga k̄ihooto, na m̄ukoogomia maūndū mar̄ia ma ma; **10** inyūi mwakaga Zayuni na ūiti

wa thakame, na mūgaaka Jerusalemu na waganu. **11**
Atongoria akuo matuaga ciira maahakwo, athīnjīri-Ngai
akuo marutanaga maarīhwo, na anabii akuo marathaga
mohoro maheo mbeeca. No rīrī, megiritanagia na Jehova
makoiga atīrī, “Githī Jehova ndakīrī gatagatī-inī gaitū?
Gūtirī ūūru ūngītūkora.” **12** Nī tondū wanyu-rī, Zayuni
gūgaaciimbwo ta mūgūnda, Jerusalemu gūtuīke hība
ya mahiga, nakīo kīrima kīrīa gīkītwo hekarū gītuīke
kīhumbu kīmereirwo nī ihinga.

4 Matukū-inī ma kūrigīrīria, kīrima kīrīa kīa hekarū
ya Jehova nīgīkahaandwo kīrī kīo kīnene gatagatī ka
irīma iria ingī; nīgīkambarario igūrū rīa tūrīma tūrīa
tūngī, nao andū a ndūrīrī nīkuo magaathiiaga. **2** Ndūrīrī
nyingī igaathiī kuo, ikiugaga atīrī, “Ūkai twambate tūthiī
kīrima-inī kīa Jehova, tūthiī nyūmba ya Ngai wa Jakubu.
Nīagatūruta ūhoro wa mīthīire yake, nīgeetha tūgeragīre
njīra ciake.” Nīgūkorwo Zayuni nīgūkoima ūtaarani, nakuo
Jerusalemu kuume ndūmīrīri ya Jehova. **3** Nīagatuithania
ndūrīrī nyingī ciira, nacio ndūrīrī iria irī hinya cia kuuma
kūraya aciiguithanie. Magaatura hiū ciao cia njora ituīke
hiū cia mīraū, namo matimū mao maturwo hiū cia gūceeha
mītī. Gūtirī rūrīrī rūgaacooka kūrūna rūrīa rūngī na
hiū cia njora, kana rūcooke kwīruta ūhoro wa mbaara
rīngī. **4** O mūndū agaikaraga gītina-inī kīa mūthabibū
wake na aikarage gītina-inī kīa mūkūyū wake, na gūtirī
mūndū ūkaamamakia, nīgūkorwo ūguo nīguo Jehova
Mwene-Hinya-Wothe oigīte. **5** Andū a ndūrīrī ciothe no
marūmīrīre kīrīra kīa ngai ciao; no ithuī tūrīrūmagīrīra
kīrīra kīa Jehova Ngai witū nginya tene na tene. **6**

Jehova ekuuga atīrī: “Mūthenya ūcio-rī, nīngacookanīrīria ithua; na nīngacookanīrīria arīa matahītwo, o na arīa nyariirithītie. **7** Ithua nīngacitua matigari, na arīa maingatītwo ndīmatue rūrīrī rūrī hinya. Jehova nīwe ūkamaathaga arī Kīrima-inī gīa Zayuni, kuuma mūthenya ūcio nginya tene. **8** Ha ūhoro waku, wee mūthiringo ūyū mūraihi na igūrū wa kūrangīra rūrūru rwa mbūri, o wee kīhitho kīrūmu kīa Mwarī wa Zayuni-rī, wathani ūrīa warī naguo mbere nīūgagūcookerera; naguo ūthamaki wa Mwarī wa Jerusalemu ūmūcookerere.” **9** Atīrīrī, nīkī kīratūma ūrīre wanīrīire, kaī ūtarī na mūthamaki? Kaī ūkuīrīirwo nī mūkūhei kīrīra, tondū wanyiitwo nī ruo rūhaana ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwo? **10** Wīnyogonde nī ruo, wee Mwarī wa Zayuni, o ta mūndū-wa-nja akīrūmwo, nīgūkorwo rīu no nginya uume itūura inene ūgaikare nja werū-inī. Nīugathiī Babuloni; kūu nīkuo ūkaahonokerio. Kūu nīkuo Jehova agaagūkūura kuuma guoko-inī gwa thū ciaku. **11** No rīrī, ndūrīrī nyingī nīcookenīrīre, igūukīrīre. Iroiga atīrī, “Rekei anyiitwo nī thaahu, rekei maitho maitū mathekerere Zayuni!” **12** No cio itingīmenya meciiria ma Jehova; o na itiūrī mūbango wake, o we ūrīa ūcicookenagīrīria ta itīia cia ngano kīhūrīro-inī. **13** “Arahūka, wee Mwarī wa Zayuni, ūhūure ngano īyo, nīgūkorwo nīngakūhe hīa cia kīgera; nīngakūhe mahūngū ma gīcango nawe nīūkahehenja ndūrīrī nyingī.” Uumithio ūcio moyoeire na njīra ītarī ya kīhootho nīukawamūrīra Jehova, ūtonga wao ūwamūrīre Mwathani wa thī yothe.

5 Thagathaga mbütü ciaku cia mbaara, wee itüüra inene rĩa mbütü cia mbaara, n̄igükorwo matürigiicürie matüükirire. N̄imakaringa mwathi wa Isiraeli rüthña-ini na rüthanju. **2** “No r̄ir̄i, wee Bethilehemu Efiratha, o na harĩa ar̄i we münini mūno m̄ihir̄iga-ini ya Juda, th̄in̄i waku n̄ikuo gukoima ür̄ia ügaatuika mwathi wa Isiraeli, ür̄ia k̄ihumo ḡiake n̄i ḡia kuuma tene, kuuma m̄ind̄i na m̄ind̄i.” **3** Tondü ūcio, Isiraeli n̄iagatigan̄rio nginya ihinda r̄ikinye, r̄ir̄ia ür̄ia üraarümwō agaaciara, nao ariū-a-ithe ar̄ia anḡi magaacookerera andū a Isiraeli.

4 N̄agookira ar̄iithie rüüru rwa mburi ciate ar̄i na hinya wa Jehova, na ünene wa r̄itwa r̄ia Jehova Ngai wake. Nao n̄imagatüüra mar̄i agitire, n̄igükorwo h̄ind̄i ūnene wake ügaakinya o nginya ituri ciothe cia thi. **5** Nake n̄iagatuika thayü wao. H̄ind̄i ūr̄ia Ashuri makaahithükira bürüri witü, na matuikan̄rie ciihitho ciitü n̄umu, n̄itükamaarahürira ar̄iithi m̄ugwanja, o na anene anana mamokirire. **6** N̄imagaatha bürüri wa Ashuri na r̄hiü rwa njora; maathe bürüri wa Nimurodi na hiü cia njora icomoretwo. N̄iagatühonokia kuuma kūr̄i Aashuri h̄ind̄i ūr̄ia magaatharikira bürüri witü na matuikan̄rie m̄ihaka-ini iitü. **7** Matigari ma Jakubu magaatuika ta ime riuumite har̄i Jehova gatagat̄i-ini ka ndürir̄i nyinḡi, o na ta mbura ya rüthuthuü yur̄ite nyeki-ini, ūr̄ia itarehagwo n̄i m̄undü kana ikorio n̄i andü. **8** Matigari ma Jakubu magaakoragwo gatagat̄i ka ndürir̄i, o gatagat̄i ka ndürir̄i nyinḡi, ta mürüüthi ūr̄i th̄in̄i wa nyamü cia mütitü, na ta kiāna kiā mürüüthi kīr̄i th̄in̄i wa ndüüru cia ng'ondu, kīr̄ia ḡithiiaga ḡiḡicitihangagia na ḡiḡicitambuuraga na ḡutir̄i

mündū ūnḡcihonokia. **9** Guoko gwaku n̄ḡukambarario na igūrū kuonanie ūhootani harī thū ciaku, na amuku aku othe n̄imakaniinwo. **10** Jehova ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio-rī, “n̄ingananga mbarathi ciaku ikweherere biū, nacio ngaari ciaku cia ita nd̄icitharie. **11** N̄ingananga matūura marīa manene ma būrūri wanyu, na tharūrie ciīhitho iria nūmu cianyu ciothe. **12** N̄ingananga ūgo wanyu, na mūtigacooka kūragūra rīngī. **13** N̄ingananga mīhianano yanyu ya gwacūhio, na nyanange mahiga manyu marīa maamūre mūrī namo; mūtigacooka kūinamīrīra wīra wa moko manyu rīngī. **14** Itugī cia Ashera iria mūrī nacio n̄ingacimunya na momore matūura manyu manene. **15** N̄ingerihīria ndī na marakara na mang’ūrī kūrī ndūrīrī iria itanjathīkagīra.”

6 Ta thikīrīriai ūrīa Jehova ekuuga: “Ūk̄rai mwīciirīrīre mbere ya irīma; mūreke tūrīma tūigue ūrīa mūkuuga. **2** Inyuī irīma ici, iguai thitango ya Jehova; thikīrīriai inyuī mīthingi ya thī ūrīa itūrīraga tene na tene. N̄iḡukorwo Jehova arī na ciira na andū ake, n̄iarathitanga andū a Isiraeli. **3** “Andū akwa, kaī ndīmwīkīte atīa? Ndīmūnogetie na kī? Njookeriai. **4** Ndaamūrutire būrūri wa Misiri, ngīmūkūura kuuma būrūri wa ūkombo. Ngītūma Musa amūtongorie, marī na Harūni na Miriamu. **5** Andū akwa, ririkanai ūrīa Balaki mūthamaki wa Moabi aamūciirīire, na ūrīa Balamu mūrū wa Beori aamūcookeirie. Ririkanai rūgendo rwanyu kuuma Shitimū nginya Giligali, n̄igeetha mūmenye ciīko cia ūthingu iria Jehova aaneka.” **6** Nī kī ingītwara mbere ya Jehova, ngīinamīrīre mbere ya Ngai ūcio ūrī igūrū mūno? Hihi no ngīthīī mbere yake

na maruta ma njino, kana thiĩ na tūcaũ twa ũkûrû wa mwaka ūmwe? **7** Anga Jehova no akenio nĩ ndûrûme ngiri nyîngî, kana akenio nĩ maguta maingî ta ma njûûñ ngiri ikûmi? Hihi no ndute mwana wakwa wa irigithathi nĩ ūndû wa ūremi wakwa, kana ndute maciaro ma mwîrî wakwa nĩ ūndû wa mehia ma ngoro yakwa? **8** Atîrîrî, wee mûndû ūyû, githî Jehova ndakuonetie maûndû marîa mega. Na nĩ ūndû ūrkû Jehova agwathaga wîke? Githî to wîkage maûndû ma kîhoto, na wendage ūhoro wa kûiguanîra tha, na ūtwaranage na Ngai waku wînyiihîtie. **9** Ta thikîrîria! Jehova nîaretana kuu itûûra inene, mûndû ūrîa mûûgî nîetigîre rîitwa rîaku. “Rûmbûya rûthanju, o na ūrîa ūrûnyitîte. **10** Wee nyûmba ya waganu-rî, no ndiganîrwo nî igîna iria mwîigîire na njîra ïtarî ya kîhoto, kana ndiganîrwo nî eba ya gûthima ïrîa ïtarî ya kîhoto, ïrîa nume? **11** No njuge mûndû ndehîtie akîhûthagîra ratiri itarî cia ma, arî na mondo ya mahiga ma gûthima ma maheeni? **12** Itonga ciakuo nî cia ngûñ; andû akuo nî a maheeni, na nîmî ciao nîkûheenania iheenanagia. **13** Tondû ūcio, nînyambîrîirie gûkûniina, na ngambîrîria gûkwanga nî ūndû wa mehia manyu. **14** Mûrîrîaga irio na mûtihûûne, nda cianyu irîkoragwo o ihûtiî. Mûrîgaga mîthiithû, no mûtikahonokia kîndû, tondû kîrîa gîothe mwahonokia nîngakîniinithia na rûhiû rwa njora. **15** Mûrîhaandaga no mûtikaagetha; mûrîhihaga ndamaiyû no mûtikehaka maguta ma cio; mûrîhihaga thabibû no mûtikanya ndibei yacio. **16** Nîmûrûmîrîire irîra cia watho wa Omuri na mîtugo yothe ya nyûmba ya Ahabu, mûkarûmîrîra irîra ciao

cia ndūire. Tondū ūcio nīngamūrekereria mwanangwo, na ndekererie andū anyu matuīke a gūthekererwo; mūgaatūra mūnyararītwo nī ndūrīrī icio.”

7 Hī, kaī ndī mūnyamarīku-ī! Ndariī ta mūndū ūrongania maciaro maarīkia kūgethwo hīndī ya riūa, o ta mūndū ūrahaara thabibū thuutha wa magetha; gūtirī kīmanjika gīa thabibū kīngīrīo, o na kana ngūyū iria ciambaga kwīrua iria ngoro yakwa ūriragīria. **2** Andū arīa eetigīri Ngai nīmathirīte būrūri-inī, gūtirī mūndū o na ūmwe mūrūngīrīru ūtigarīte. Andū othe maikarīte metereire gūita thakame; o mūndū araguīma mūrū wa nyina na wabu. **3** Mahūthagīra moko mao meerī gwīka ūūru; mūtongoria etagia iheo na hinya, nake mūciirthania aamūkagīra mahaki; arīa marī hinya nīo moigaga kīrīa mekwenda: othe makagīa ndundu ya gwīka ūūru. **4** Ūrīa mwega mūno wao ahaana ta cong'e, ūrīa mūrūngīrīru mūno nī mūūru gūkīra rūgīra rwa mīigua. Mūthenya ūrīa arangīri aku matūire makwīraga ūhoro waguo nīmūkinyu, mūthenya ūrīa Ngai agaagūceerera. Rīrī nīrīo ihinda rīa kīrigiicano kīao. **5** Ndūkanehoke mūndū wa itūūra; ndūkanehoke o na mūrataguo. Menyerera ciugo cia kanua gaku, ndūkaanahe mūtumia waku ūcio ūkomaga gīthūri-inī gīaku ūhoro. **6** Nīgūkorwo mūriū nīagīte gūtīa ithe, nake mūirītu akaremera nyina, o nake mūtumia wa mūriū akaremera nyaciarawe, thū cia mūndū igaatuīka andū a nyūmba yake mwene. **7** No rīrī, nī hakwa-rī, ndīcūthagīrīria Jehova ndī na kīrīgīrīro, njetereire Ngai Mūhonokia wakwa; Ngai wakwa-rī, nīakanjigua. **8** Atīrīrī, wee thū yakwa-rī, tiga kūngenerera! O na ingīgūa gūtirī

hīndī itagookīra! O na ingīkara nduma-inī-rī, Jehova nīwe ūrītuīkaga ūtheri wakwa. **9** Tondū nī niī ndīmwīhīirie, nīngūkirīrīria mang'ūrī ma Jehova nginya rīrīia we akaanjiirīrīra, na onanie kīhooto gīakwa. Nīakanduta nduma-inī, andehe ūtheri-inī, na niī nīngeyonera ūthingu wake. **10** Hīndī īyo thū yakwa nīkeyonera ūguo, na īhumbwo thoni, o īyo yanjūūragia atīrī, “Jehova Ngai waku akīrī ha?” Rīu nī hīndī maitho makwa mekwīonera kūgūa kwayo, o na īkarangīrīrio thī ta ndoro ya njīra-inī.

11 Mūthenya wa gwaka thingo ciaku nīugakinya, o guo mūthenya wa kwaramia mīhaka yaku. **12** Mūthenya ūcio, andū nīmagooka kūrī we moimīte Ashuri na matūūra manene ma Misiri, na būrūri ūrīa ūrī gatagatī ka būrūri wa Misiri na Rūūrī rwa Farati, na kuuma iria rīmwe nginya rīrīia rīngī, na kuuma kīrīma kīmwe nginya kīrīa kīngī.

13 Thī nīkanangīka īkire ihooru nī ūndū wa andū arīa matūūraga kuo, marī maciaro ma ciīko ciao. **14** Rīthia andū aku na mūthīgi waku, nīo rūūru rwa igai rīaku, rūrīa rwīrīithagia rūrī rwiki mūtitū-inī, kūrīa kūrī ūrīthio mūnoru. Reke irīe o kūu Bashani na Gileadi, o ta ūrīa ciarīīaga matukū ma tene. **15** “Ta ūrīa gwatarīī matukū marīa mwoimire būrūri wa Misiri, nīngamoonia morirū makwa.” **16** Ndūrīrī nīkoona na iconoke, itunyītwo hinya wacio wothe. Nīkenyiita tūnua twacio, na ihingare matū ciage kūigua. **17** Igaacūnaga rūkūngū ta nyoka, ta ciūmbe iria ikurumaga thī. Nīkoimīra kuuma imamo-inī ciacio ikīinainaga; nīigacookerere Jehova Ngai witū na guoya, na nīigagwītīgīra. **18** Nī Ngai ūrīkū ūhaana tawe, ūrīa ūrekagīra matigari ma igai rīake mehia na ūremi wao?

Ndūtūrāga ūrakarīte nginya tene, no nīñkenagio nī
kūiguanīra tha. **19** Nīñgatūiguīra tha rīngī, mehia maitū
nīñkamarangīrīria na makinya, na waganu witū wothe
ūñyugute iria-inī kūrīa kūriku. **20** Nīñgatūuria kīrīkanīro
gīaku kūrī Jakubu, na ūiguīre lburahīmu tha, o ta ūrīa
werīire maithe maitū na mwīhītwa matukū-inī macio ma
tene.

Nahumu

1 Īno nīyo ndūmīrīri nditū īkonī Nineve. Rīrī nīrī ibuku rīa kīoneki kīa Nahumu, ūrīa Mūelikoshi. **2** Jehova nī Mūrungu ūrī ūiru na mwīrīhīria; Jehova nīerīhagīria na akaiyūrwo nī mang'ūrī. Jehova nīerīhagīria harī thū ciake, na agatūuria mang'ūrī make harī amuku ake. **3** Jehova ndahiūhaga kūrakara na nīarī hinya mūnene; Jehova ndakaaga kūherithia mūndū mwaganu. Njīra yake ūrī thīinī wa rūhuho rūnene na thīinī wa kīhuhūkanio, matu namo nī rūkūngū rwa makinya make. **4** Akūūmaga iria, agatūma rīhūe; ahūithagia njūū ciothe. Bashani na Karimeli nīkūhooohete, na kīro kīa Lebanoni gīkaragatha. **5** Irīma ithingithaga mbere yake, natuo tūrīma tūgatweka. Thī ūinainaga ūrī mbere yake, o na mabūrūri mothe makainaina, na arīa otthe matūrūraga kuo. **6** Nūū ūngītiiria mathirī make? Nūū ūngīkīumīrīria marakara make mahiū? Mang'ūrī make-rī, maitikaga ta mwaki; ndwaro cia mahiga igathethereka mbere yake. **7** Jehova nī mwega, nī kīhitho hīndī ya thīna. Arīa mamwīhokete-rī, nīamamenya gīrīra, **8** no rīrī, nīakanina Nineve na kīguū kīnene kīa maaī; nīakaingata thū ciake nginya nduma-inī. **9** Ūrīa wothe magaaciirīra gwīka Jehova-rī, we nīakaūniina; o na thīna ndūgooka hīndī ya keerī. **10** Makaarigiicwo mīigua-inī na marīo nī ndibei yao; nao magaacinwo ta maragara momū. **11** Nī harī ūmwe wīyumīrītie thīnī waku wee Nineve, ūrīa ūthugundaga ūru wa gūūkīrīra Jehova, na akaheanaga irīra cia waganu. **12** Jehova ekuuga atīrī: “O na aakorwo marī na arata, na nī aingī mūno-rī, nīmakaniinwo, meherio. O na aakorwo nīngūnyariirīte, wee Juda-rī,

ndigacooka gūkūnyariira rīngī. **13** Na rīrī, nīnguunanga
icooki rīao riume ngingo-inī yaku, na nduange mīnyororo
īrīa woheetwo nayo.” **14** Jehova nīarutīte watho ūgūkonī,
wee Nineve, akoiga atīrī, “Ndūkagīna njiaro cia gūtūūria
rītwa rīaku. Nīngananga mīhianano īyo mīcūhie o
na īyo ya gūtwekio īrīa īrī kūu hekarū ya ngai ciaku.
Nīngūhaarīria mbīrīra yaku, nīgūkorwo ūrī kīndū kīru
biū.” **15** Ta cūthīrīrai kūrīa irīma-igūrū, muone magūrū
ma mūndū ūrīa ūrarehe ūhoro mwega, ūrīa wanagīrīra
thayū! Wee Juda-rī, kūngūīra ciathī ciaku, na ūhingie
mīhītwa yaku. Andū aaganu matigagūtharīkīra rīngī,
nīgūkorwo nīmakaniinwo biū.

2 Atīrīrī, wee Nineve, mūgūtharīkīri nīokīte
gūgūtharīkīra. Rangīra kīgitīro kīa hinya, na ūgitīre njīra;
wīhotore, na wīkīre hinya mūno! **2** Jehova nīagacookeria
Jakubu riiri wake, ūhaane ta riiri wa Israeli, o na aakorwo
aanangi nīmamonūhīte, na makaananga mīthabibū yao.
3 Ngo cia thigari ciake nī cia rangi mūtune, njamba cia ita
ciīhumbīte nguo ndune ta gakarakū. Igera cia ngaari
cia ita irahenia mūthenya ūrīa ciahaarīrio; matimū
mahangītīwo mītī ya mīkarakaba namo makahenūka
maahiūrio. **4** Ngaari cia ita iraguthūka ituīkanīirie njīra
cia itūūra, irahanyūka na mbere, ningī na thuutha,
ituīkanīirie ihaaro-inī cia itūūra. Ihaana ta imūrī irakana;
irahiūka ta rūheni. **5** Acookanīrīirie mbūtū cia thigari
iria njamba, no ciūkaga ikīhīngagwo. Iguthūkaga nginya
rūthingo-inī rwa itūūra inene; ituīkaga ta ngo ya
kūrīgitīra. **6** Hingīrīrio cia rūūrī nī hingūre, naguo mūciī
wa ūthamaki ūkamomoka. **7** Nī gwathanītīwo itūūra rīu

inene rītahwo na rīthaamio. Ngombo ciarō cia airītu iragirīka na mīgambo ta ya ndutura, na ikehūūra ithūri.

8 Nineve kūhaana ta ndia, na maaī makuo nīkūhwa marahwa. Kūraanīrīwo, gūkeerwo atīrī, “Ta rūgamai! Ta rūgamai!” No gūtirī mūndū ūngīhūgūra. **9** Tahai betha! Tahai thahabu! Ūtonga ūrīa ūrī igīna-inī ciao ciothe ndūngīthira! **10** Nineve nīgūtahe, na indo igatunyanwo gūgatigwo ūtheri! Ngoro nīkuīte, na maru makaregera, na mīrī ikainaina, o na andū othe magathita ithiithi. **11** Atīrīrī, imamo cia mīrūūthi irī ha, kūndū kūrīa yarereire ciana ciayo, kūrīa mīrūūthi ya njamba na ya nga yathiiaga na ciana ciayo ītegwītigīra? **12** Mūrūūthi wa njamba nīwatambuurīre ciana ciaguo nyama cia gūciigana, na ūgītīra mūgoma waguo gīa kūrīa, ūkīiyūria imamo ciaguo na kīrīa woragīte, na ūkīiyūria ngurunga ciaguo na kīrīa waguīmīte. **13** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Nīi nīngūūkīrīire. Nīngacina ngaari ciaku cia ita na mwaki, naruo rūhiū rwa njora nīrūkaniina mīrūūthi yaku ūrīa mīthī. Ndīgagūtīria kīndū gīa kūguīma gūkū thī. Nayo mīgambo ya andū arīa ūtūmaga ndīgaacocka kūiguuo rīngī.”

3 Kaī itūūra inene rīa Nineve rīrīa rīitaga thakame rīrī na haaro-ī! Itūūra rīu rīyūrītwo nī maheeni na indo cia ūtunyani, na rītiagaga andū moragītwo. **2** Rī na mwanūko wa mīcaarica, na mūrurumo wa magūrū ma ngaari, na mbarathi iteng’erete, na ngaari cia ita ikūrūgarūga! **3** Thigari cia mbarathi irahithūka, ikahenūkia hiū cia njora na matimū marahenia! Andū aingī nīmooragītwo, gūkagīa na hība cia arīa makuīte,

na ciimba itangitarīka, nao andū makahīngwo nī ciimba
icio: **4** maündū maya mothe marekīka nī ūndū wa ūingī
wa merirīria ma mūmaraya, ūrīa ūguucīrīrie mūndū-
wa-nja ūcio mūrogi, ūrīa watuire ndūrīrī ngombo na
ūmaraya wake, na agītua kīrīndī ngombo na ūragūri
wake. **5** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Nī
nīngūkīrīra. Ngūkūheta nguo ikūhumbīre ūthiū.
Nguonia ndūrīrī njaga yaku, na ngūconorithie mbere ya
mothamaki. **6** Ngūgūkīria gīko kīrī magigi, ngūnyarare
ūtuīke kīndū gīa kūmakania gīkīonwo nī andū. **7** Arīa
othe magaakuona nīmakoora makiugaga atīrī, ‘Hī, Nineve
nīrīanange, nūū ūkaarīcakaīra?’ Mūndū wa gūkūhooreria-
rī, ingīmūruta kū?’ **8** Wee-rī, ūkīrī mwega gūkīra Thebesi,
itūūra rīrīa rīakītwo Rūūī-inī rwa Nili, o rīo rīrigiicīrio
nī maaī? Rūūī rūu nīruo rūrīgitagīra, naruo rūthingo
rwarīo nī maaī macio. **9** Kushi na Misiri nīcio ciarī
hinya warīo ūtangīathirire; Putu na Lubimu maarī
amwe a thiritū narīo. **10** No rīrī, nīrīatahirwo, na andū
aarīo magīthaamio. Tūkenge twarīo twatungumanirio,
tūgītuīka icunjī magomano-inī mothe ma njīra. Mītī
nīyacuukīirwo andū aarīo arīa maarī igweta, anene othe
aarīo makīohwo na mīnyororo. **11** Wee nawe nīūkarīo, na
nīūkoora, wīhithe, wethe kīihitho ūūrīre thū ciaku. **12**
Cīihitho ciaku nūmu ciothe ihaana ta mītī ya mīkūyū,
īrī na ngūyū irīa ciambīte kwīrua, yainainio-rī, ngūyū
ikagūa kanua-inī ka mūrīi. **13** Tarora, mbūtū ciaku cia
ita, hī, ciothe ihaana ta andū-a-nja! Ihingo cia būrūri
waku nī hingūrīre thū ciaku biū, mīgīko yacio īgacinwo
na mwaki. **14** Taha maaī ūige, ūgaakorwo namo hīndī

ya kūrigiicīrio, ciīgitīro ciaku cia hinya ūcirūmie wega!
Haarīria rīumbā, kia ndoro, ūthondeke maturubarī. **15**
Kūu nīkuo mwaki ūgaakūniinīra, na rūhiū rwa njora
rūgūtemenge ūthire biū, rūkūrē o ta ūrīa ūngīrīo nī
itono. Ciaranai ta itono, mūciarane, mūingīhe ta ngigī!
16 Onjoria aku ūmaingīhītie, makaingīha gūkīra njata
cia igūrū, no mahaana ta ngigī iria cianangaga būrūri,
igacooka ikeyūmbūkīra. **17** Arangīri aku matariī ta ngigī,
anene aku nao nī ta mīrumbī ya ngigī, ūrīa yūmbaga
thingo-inī ciaku mūthenya wa heho, no riūa rīara,
īkombūka ūgathīi, na gūtirī mūndū ūngīmenya kūrīa
yathiī. **18** Atirīrī, wee mūthamaki wa Ashuri, arīithi aku
nīmakomete; andū aku arīa marī igweta nīmahuurūkīte.
Andū aku othe mahurunjūkīire irīma-inī, na gūtirī wa
kūmacookanīrīria. **19** Kīronda giaku gītingīhona; nguraro
yaku nī ya gūkūrīraga. Mūndū o wothe ūiguīte ūhoro
waku arahūūra hī tondū nīūgwīte, nūū ūtarī wahutio nī
kīnyariirano giaku gītarī mūthia?

Habakuku

1 Īno nīyo ndūmīrīri nditū īrīa yakinyīrīire mūnabii Habakuku. **2** Wee Jehova-rī, nī nginya rī ngūtūura ngūkayagīra ūndeithie, no wee ūkaaga kūnjigua? Githī ndigūkayagīra ngiugaga, “Haaro! Haaro!” no wee ūkaaga kūhonokania? **3** Ūtūmaga ndīrorere wagi wa kīhooto nīkī? Ūkiragīrīria maündū mooru nīkī? Mwanangīko na haaro irī mbere yakwa; kūrī na njūgitano, nayo mbaara nī nyīngī. **4** Nī ūndū ūcio, watho nīmwagithie hinya, na kīhooto gītihootanaga. Andū arīa aaganu marigiicaga arīa athingu, na nī ūndū ūcio kīhooto gīkoogomio. **5** “Atīrīrī, ta rorai ndūrīrī na mwīrorere ūhoro wacio, na mūmake biū. Nīgūkorwo matukū-inī maku nīngwīka ūndū ūrīa ūtangītīkia o na ūngīrīwo. **6** Nīngwarahūra andū a Babuloni, andū a haaro, na matarī tha, arīa matuīkanagia thī yothe, na makegwatīra ciikaro itarī ciao. **7** Nī andū a kūmakania, na a gwītīgīrīwo; nīo meyathaga, na magetūūgīria. **8** Mbarathi ciao irī ihenya gūkīra ngarī, na nī ooru mūno gūkīra njūūi iria icangacangaga kīhwaī-inī. Thigari ciao iria ithīiaga ihaicīte mbarathi iteng’eraga ta ciūmbükīte; ahaici acio a mbarathi moimaga kūndū kūraya. Mombūkaga ta nderi īgīcuuhūkīra gīa kūrīa; **9** othe mokaga mehaarīirie kūruta haaro. Thigari icio ciao nyīngī mūno ithīiaga ihaatīte ta rūhuho rwa werū-inī, igathiī itahīte andū aingī mūno ta mūthanga. **10** Manyararaga athamaki, na makanyūrūria andū arīa maathanaga. Mathekagīrīra matūūra mothe manene marīa mairigīre; maakaga ihumbu cia tīri, magatunyana matūūra macio. **11** Ningī mahītūkagīra kuo na ihenya o ta

rūhuho mathiīte na mbere: andū maagararaga watho, magatuīka ehia, magatua atī hinya wao nīguo ngai yao.”

12 Wee Jehova-rī, githī ndūtūrūraga kuuma tene o na tene? O Wee Ngai wakwa, ūrīa wakwa mūtheru, tondū ūcio tūtigakua. Wee Jehova-rī, nīwe ūthuurīte andū a Babuloni mahingie ituīro rīaku; wee Rwaro rwa Ihiga-rī, ūkamaamūra matūherithie. **13** Maitho maku nī matheru mūno, matingīrorera ūmaramari; wee-rī, ndūngīkirīrīria maūndū mooru. Ügīkiragīrīria andū arīa oingumania nīkī? Ükiraga nīkī rīrīia andū arīa aaganu mekūmeria andū arīa athingu kūmakīra? **14** Ūtuīte andū ta thamaki cia iria, ūkamatua ta ciūmbe cia iria-inī, iria itarī mūciathi. **15** Thū ūyo njaganu ūmaguucagia othe na ndwano, ikamagwatia na wabu wayo, ikamacookereria thīinī wa mūtego wayo; nī ūndū ūcio ūgakena na ūgacanjamūka. **16** Nī ūndū ūcio, ūrūtagīra wabu wayo igongona, na ūgacinīra mūtego wayo ūbumba, nīgūkorwo wabu wayo nīguo ūtūmaga ūtūure ūkenagia, na ūkarīaga irio iria njega mūno. **17** ūgūtūura ūtahaga na wabu wayo, ikaniinaga ndūrīrī ingī ūtegūciguīra tha?

2 Nīngūrūgama handū hakwa ha kūrangīra, na njikare o hau rūthingo igūrū. Njetereire njigue ūrīa ekūnjīira, nīguo menye ūrīa ingīcookia nī ūndū wa iteta rīrī. **2** Nake Jehova akīnjookereria atīrī, “Andīka ūguūrio ūyū, ūwandīke wega ihengere-inī na ndemwa nene, nīgeetha ūthomeke wega, o na mūndū angīkorwo ateng’erete. **3** Nīgūkorwo ūguūrio ūyū wetereire ihinda rīrīa rītuītwo; waragia ūhorō wa matukū ma mūthia, na ndūngītuīka wa maheeni. O na ūngīkara mūno-rī, weterere. Ti-itherū nīūkahingio, na

ndūgatīrio. 4 “Atīrīrī, mūndū mwītīi-rī, merirīria maake
ti marūngīrīru; no mūndū ūrīa mūthingu agatūūra muoyo
nī ūndū wa gwītīkia gwake; 5 ti-itherū, mūndū ūcio
mwītīi nīakunyanagīrwo nī ndibei; nī mwītīi na ndarī
hīndī ahurūkaga. Tondū akorokete ta mbīrīra, na o ta ūrīa
gīkuū gītaiganagia, o nake ndaiganagia; acookanagīrīria
ndūrīrī ciothe harī we, na agataha andū a ndūrīrī ciothe.

(Sheol h7585) 6 “Githī andū othe matikamūthekerera
makīmūnyūrūragia, na mamūnyarare, makiugaga atīrī,
“Kaī mūndū ūrīa wīigagīra indo cia ūici, na agetongia
na indo cia ūtunyani arī na haaro-ī! Egūtūūra ekaga
ūguo nginya-rī?” 7 Andū arīa ūrī na thiirī wao githī
matigagūūkīrīra o rīmwe? Githī matikaarahūka, na
matūme ūinaine, macooke makūnyamarie? 8 Tondū
nīūtahīte ndūrīrī nyungī indo ciao, matigari ma ndūrīrī
icio, nīmagagūtaha indo o nawe. Nī ūndū nīūtitē thakame
ya andū, na ūkaananga mabūrūri, na matūūra manene, o
na arīa othe marī kuo. 9 “Mūndū ūrīa wakaga wathani
wake, na agetongia na uumithio ūtarī wa kīhooto,
nīgeetha aake nyūmba yake handū igūrū nīguo ehonokie
ndakanyiitwo nī mwanangīko, kaī arī na haaro-ī! 10 Wee
wanaciirīra kūniinwo kwa ndūrīrī nyungī, ūgaconorithia
nyūmba yaku mwene, na ūkoorwo nī muoyo waku. 11
Mahiga ma rūthingo nīmakanīrīra, na mīgamba ya mbaū
nīikamūkīria. 12 “Mūndū ūrīa wakithagia itūūra inene
na ūiti wa thakame, na akahaanda itūūra na njīra cia
ūmaramari, kaī arī na haaro-ī! 13 Githī Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ndatuīte atī wīra wa andū no ngū cia
gwakīrīria mwaki, na atī ndūrīrī ciīnogagia o tūhū?

14 Nīgūkorwo thī nīkaiyūrwo nī ūmenyo wa riiri wa Jehova, o ta ūrīa maaī maiyūrīte iria-inī. **15** “Mūndū ūrīa ūheaga andū a itūūra rīake njoohi, akamatahīria mondo-inī ya rūūa ya ndibei nginya makarīo, nīgeetha erorere njaga yao, kaī arī na haaro-ī! **16** Ūkaiyūrwo nī thoni, handū ha kūgīa na riiri. Rīrī nīrīo ihinda rīaku! Nyua, ūrīo, nayo njaga yaku yoneke! Gīkombe kuuma guoko-inī kwa ūrīo kwa Jehova nīkīragūkora, na njono nīkūhumbīra riiri waku. **17** Haaro ūrīa ūrutīre Lebanonīrī, nīgakūhubīkania, na wanangi waku wa nyamū-rī, nīugakūmakia mūno. Nī ūndū nīuitīte thakame ya andū, na ūkaananga mabūrūri, na matūūra manene, na arīa othe marī kuo. **18** “Mūhianano mūicūhie nī wa bata ūrīkū mūndū aarīkia kūwacūhia? O naguo mūhianano wa gūtwekio ūrīa ūtūmaga andū maheeneke nī wa bata ūrīkū? Nīgūkorwo ūrīa ūthondēkaga ehokaga kīrīa ombīte; athondekaga mīhianano ītaaragia. **19** Mūndū ūrīa wīraga rūbaū atīrī, ‘Gīa na muoyo!’ Kana akeera ihiga rītarī muoyo atīrī, ‘Arahūka!’ Kaī arī na haaro-ī! Indo ta icio ciakīhota kuonia mūndū njīra? Ihumbītwo thahabu na betha; no itirī na mīhūmū thīinī wacio. **20** No rīrī, Jehova arī hekarū-inī yake theru; thī yothe nīkire ki ūrī mbere yake.”

3 Rīrī nī ihooya rīa mūnabii Habakuku, rīa kūinwo ta rwīmbo. **2** Atīrīrī Jehova, nīnjiguīte ūhoro wa ngumo yaku, nganyiitwo nī guoya nī ūndū wa ciīko ciaku. Rurumūkia ciīko ciaku matukū-inī maya maitū, ūtūme imenyeke matukū-inī maitū; o na hīndī ūrīa ūrī mūrakaru, iguanagīra tha. **3** Ngai ookire oimīte Temani, ūcio Mūtheru agīuka

oimīte Kīrīma kīa Parani. Riiri wake ūkīhumbrā igūrū, naguo ūgooci wake ūkīyūra thī. **4** Ūkengi wake wahaanaga ta riūa rīkīratha; mīrūri yahenūkaga kuuma guoko-inī gwake, naho hau nīho hinya wake wahithītwo. **5** Mūthiro nīguo wamūtongoragia; mūrimū wa mūthiro ūkamuumma thuutha. **6** Aarūgamire, agīthingithia thī; agīcūthīrīria agītūma ndūrīrī ciinaine. Irīma cia tene ikīmumuthūka, natuo tūrīma twa tene tūkīmomoka. Mīthīire yake-rī, nī ya tene na tene. **7** Nīndonire andū arīa matūūraga hema cia Kushani marī na mīnyamaro, nao arīa matūūraga Midiani maiyūrītwo nī ruo rūnene. **8** Wee Jehova-rī, nī njūūi warakarīire? Mang'ūrī maku-rī, nī tūrūūi mokīrīire? Wee-rī, wokīrīire iria na mang'ūrī maku rīrīa wahaicīte mbarathi ciaku na ngaari ciaku cia ūhootani cia ita? **9** Nīwarutire ūta waku, ūkīwoya na igūrū, na ūgītia mīguī mīngī. Nayo thī ūkīmīgayania na njūūi; **10** irīma ciakuonire ikīnyogonda. Kīguū kīa maaī nakīo gīgītherera; maaī ma kūrīa kūrikū makīhūūyūka, na makīambararia makūmbī mamo na igūrū taarī moko. **11** Riūa na mweri nīciarūgamire o ro ūguo kūu igūrū, ciona ūtheri wa mīguī yaku ūkīrathūka, na ciona kūhenia gwa itimū rīaku rīkīmenūka. **12** Watuīkanīirie thī na mang'ūrī, na ūkīhūūra ndūrīrī ūrī na marakara. **13** Wokire kūhonokia andū aku, na ūhonokie ūrīa waku mūitīrīrie maguta. Wahehenjire kīongo kīa nyūmba ya waganu, ūkīmītharia nginya itina-inī ciayo. **14** Wamūtheecire mūtwe na itimū rīake mwene, rīrīa njamba ciake cia ita ciatūtharīkīire itūharaganie; cigakenagīrīra ta igūtambuura athīni arīa mehithīte. **15** Wee wakinyire iria igūrū na mbarathi ciaku, ūgīthuka

maaī macio maingī, magītuīka makūmbī manene. **16**
Ndaiguire ūhoro ūcio, ngoro yakwa īgītumatumā, nacio
iromo ciakwa ikīnaina nī mūgambo ūcio; mahīndī
makwa makīonja, namo magūrū makwa makīnaina. No
niī nīngweterera ngirīrīrie, nginya mūthenya ūrīa wa
kūnyariirīka ūgaakinya, ūkore rūrīrī rūrīa rūtūtharīkagīra.
17 Atīrīrī, o na mūkūyū ūngīaga kūruta kīro, nayo
mīthabibū yaage thabibū, o naguo mūtamaiyū wage
maciaro, nayo mīgūnda yaage irio; o na kūngīaga
ng'ondū gīcegū na kwage ng'ombe ciugū-inī-rī, **18** niī
no ndīrīkenagīra Jehova, njanjamūkage nī ūndū wa Ngai
Mūhonokia wakwa. **19** Mwathani Jehova nīwe hinya
wakwa, atūmaga magūrū makwa magē ihenya ta magūrū
ma thwariga, nake aahotithagia kūhaica kūrīa gūtūūgīru.
Kūrī mūtongoria wa nyīmbo. Rwīmbo rūrū nī rwa kūinwo
na inanda cia mūgeeto.

Zefania

1 Atīrīrī, īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova īrīa yakinyīrīire Zefania mūrū wa Kushi, mūrū wa Gedalia, mūrū wa Amaria, mūrū wa Hezekia, rīrīa Mūthamaki Josia mūrū wa Amoni aathamakaga Juda. **2** Atīrīrī, Jehova ekuuga ūū: “Nīnganiina indo ciothe ithire biū, ithire kūndū guothe gūkū thī. **3** Nīnganiina andū o na nyamū; njooke niine nyoni cia rīera-inī, na thamaki cia iria-inī. Andū arīa aaganu magaatigīrio o hība cia mahuti, hīndī īrīa ngaaniina andū mathire kūndū guothe gūkū thī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **4** “Nīngatambūrūkia guoko gwakwa njūkīrīre Juda, na njūkīrīre andū othe arīa matūūraga Jerusalemu. Nīnganiina mīhianano ya Baali īrīa ītigarīte gūkū, na niine marīītwā ma andū arīa matooī Ngai, na athīnjīri-ngai cia mīhianano, **5** o acio mainamagīrīra, makahooya mbūtū cia igūrū marī nyūmba igūrū, o na makainamīrīra, makehīta na rīītwā rīa Jehova, na magacooka makehīta na rīītwā rīa Milikomu, **6** o acio matigaga kūrūmīrīra Jehova magacooka na thuutha, na maticaragia Jehova, o na kana makamūrongooria. **7** Atīrīrī, kirai ki mūrī mbere ya Mwathani Jehova, nīgūkorwo mūthenya wa Jehova ūrī hakuhī. Jehova nīahaarīirie igongona; ningī nīamūrīte andū arīa etīte. **8** Mūthenya ūcio wa igongona rīa Jehova-rī, nīngaherithia anene, o na herithie ariū a mūthamaki, hamwe na arīa othe magaakorwo mehumbīte nguo cia būrūri ūngī. **9** Mūthenya ūcio-rī, nīngaherithia ataagarari othe a hingīro, o acio maiyūragia hekarū ya ngai ciao na haaro na maheeni.” **10** Jehova ekuuga atīrī,

“Müthenya ūcio nīgūkaiguuo mūkayo uumīte Kihingo-inī gīa Thamaki, o na kūgirīka kuumīte Itūūra Rīerū, naguo mūrurumo mūnene wa mūmomoko uume tūrimainī. **11** Girīkai, inyuī mūtūūraga rūgongo rwa ndūnyū; mūgirīke tondū onjorithia anyu othe nīmekūniinwo, na arīa othe monjorithanagia na betha manangwo. **12** Hīndī īyo nīngoya matawa njethe andū Jerusalemu, na herithie arīa meiganītie, arīa mahaana ndibei ītiganīirio na kīnyita kīyao, arīa meciiragia atīrī, ‘Jehova ndarī ūndū angīka, mwega kana mūūru.’ **13** Ütonga wao nīūgatahwo, na nyūmba ciao imomorwo. Nīmagaka nyūmba, no matigacitūūra; nīmakahaanda mīgūnda ya mīthabibū, no matikanyua ndibei yayo. **14** “Müthenya ūrīa mūnene wa Jehova ūrī hakuhī, ūrī hakuhī na nīūrooka narua. Ta thikīrīria! Kīrīro kīa müthenya ūcio wa Jehova gīgaakorwo kīrī kīnene, nacio njamba cia ita nīikaarīra mūno irī kūu. **15** Müthenya ūcio-rī, ūgaakorwo ūrī wa mang’ūrī, müthenya wa mīnyamaro na ruo rūnene, müthenya wa mathīna na mwanangīko, müthenya wa nduma na mairia, müthenya wa matu na nduma ndumanu, **16** müthenya wa kūhuhwo karumbeta na mbugīrīro ya mbaara ya gūūkīrīra matūūra marīa mairigīrwo na hinya, na gūūkīrīra mīthiringo ūrīa mīraihi na igūrū. **17** Nīngarehere andū mīnyamaro, nao magaathiaga ta andū atumumu, nī ūndū nīmehīirie Jehova. Thakame yao nīgaitwo ta rūkūngū, nacio nyama cia nda ciao iteo ta irī rūrua. **18** Betha kana thahabu ciao itikahota kūmahonokia, müthenya ūcio wa mang’ūrī ma Jehova.

Thĩ yothe ūkaaniinwo na mwaki wa ūiru wake, nīgūkorwo
arĩa othe matūūraga gūkū thĩ nīakamaniina o rīmwe.”

2 Mwīcookanīrīriei hamwe, mwīcookanīrīriei hamwe
inyuī rūrīrī rūrū rūtarī thoni. **2** Mwīcookanīrīriei mbere ya
ihinda rīrīa rītuītwo gūkinya, mūthenya ūcio ūmūkorerere
ta ūrīa mūñngū ūmbūragwo nī rūhuho, mbere ya marakara
mahiū ma Jehova mamūkore, mbere ya mūthenya ūcio
wa mang’ūrī ma Jehova kūmūkora. **3** Cariai Jehova, inyuī
andū othe arīa enyihia a būrūri, inyuī arīa mwīkaga ūrīa
aathanīte. Mwīcarīriei ūthingu, mwīcarīriei kwīnyiihia; no
gūkorwo nīmūkagītīwo mūthenya ūcio wa marakara ma
Jehova. **4** Itūūra rīa Gaza nīrīgatiganīrio, narīo itūūra rīa
Ashikeloni rīanangwo. Andū a Ashidodi makaarutūrūwo
mūthenya barigici, narīo itūūra rīa Ekironi rīthario ta
mūtī ūkūmunywo. **5** Inyuī arīa mūtūūraga ndwere-inī cia
iria, o inyuī Akerethi, kaī mūrī na haaro-ī! Ndūmīrīri ya
Jehova nī ūgūkīriire, wee Kaanani, būrūri wa Afilisti.
“Nīngakūniina, na gūtirī mūndū o na ūmwe ūgaatigara.”
6 Būrūri ūcio ūrī ndwere-inī cia iria, o kūu Akerethi
matūūraga, gūgaatuīka kūndū gwa gwakwo ithūnū cia
arīithi, na ciugū cia ng’ondu. **7** Būrūri ūcio ūgaatuīka
wa matigari ma nyūmba ya Juda; kūu nīkuo makoona
ūrīithio. Hwaī-inī magaakomaga nyūmba cia Ashikeloni.
Nake Jehova Ngai wao nīakamamenyerera, na atūme
magaacīre rīngī. **8** “Nīnjiguīte irumi cia Moabi na inyūrūri
cia Aamoni, acio maarumire andū akwa na makīhīta
gūkīrīra būrūri wao.” **9** Jehova Mwene-Hinya-Wothe,
Ngai wa Isiraeli, ekuuga atīrī, “Ti-itherū o ta ūrīa nī
ndūūraga muoyo-rī, Moabi gūgaatuīka o ta Sodomu, naguo

būrūri wa Aamoni ūtuīke ta Gomora, kūndū kwa riya, na marima ma cumbī, kūndū gūtakūraga kīndū kuuma tene. Matigari ma andū akwa nīmakaamataha; nao andū a rūrīrī rwakwa arīa makaahonoka nīmakagaya būrūri wao.” **10** Maūndū macio nīmakamakora nī ūndū wa mwītīo wao, na nī ūndū wa kūruma na kūnyūrūria andū a Jehova Mwene-Hinya-Wothe. **11** Jehova nīagetigīrwo nīo rīrīa akaananga ngai ciothe cia būrūri ūcio. Ndūrīrī iria irī hūgūrūrū-inī ciothe cia iria nīikamūhooya, o rūrīrī rūrī būrūri waruo kīumbe. **12** “O na inyuī, andū a Kushi, nīmūkooragwo na rūhiū rwakwa rwa njora.” **13** Nīagatambūrūkia guoko gwake okīrīre andū a gathigathini na aniine Ashuri, atige Nineve gūkirīte ihooru, na kūūmagarīte o ta werū. **14** Ndūūru cia mbūri na ng’ombe igaakoma kuo, hamwe na ciūmbe cia mīthemba yothe. Ndundu cia werū na ndundu iria ng’ambi nīikomba itugī-inī ciakuo. Kayū ka mīgambo yacio gakaiguuagwo ndirica-inī, hība cia mahiga igaakorwo mīrango-inī, nayo mīgamba ya mītarakwa ītigwo ūtheri. **15** Rūrīrī nīrīo itūūra rīrīa rīratūire na gīkeno, o na rītarī na ūgwati. Rīrīa rīeīrīraga atīrī, “Niī no niī, na gūtirī ūngī tiga niī.” Kaī nīrīkīanangītwo, rīgatuīka o kīmamo kīa nyamū cia gīthaka-ī! Arīa othe mahītūkagīra harī rīo no kūrīnyūrūria na kūrīorota.

3 Kaī itūūra rīrīrī inene rīa andū aremi, na rīgwatītio thaahu, o na rīiyūrīte maūndū ma kūhinyanīrīria rīrī na haaro-ī! **2** Rītirī mūndū rīathīkagīra, rītiītīkagīra gūtaarwo. Rītīhokaga Jehova, na rītikuhamīrīria Ngai warīo. **3** Anene aarīo mahaana ta mīrūūthi īkūrarama, aathani aarīo mahaana ta njūūi iria icangacangaga hwaī-

inī, gütirī kīndū matigagia gīkinyie rūciinī. 4 Anabii
aarīo nī etīi; nī andū a ungumania. Athīnjīri-Ngai
aarīo mathaahtītie handū-harīa-haamūre, na magathūkia
watho. 5 Jehova ūrīa ūrī thīinī warīo nī mūthingu; we
ndeekaga ūru. Rūciinī o rūciinī nīatuanagīra ciira na
kīhoto, mūthenya o mūthenya ndagaga gwīka ūguo, no
arīa matarī athingu matirī thoni. 6 “Nīniinīte ndūrīrī;
ciīgitīro ciao cia hinya nī momore. Nacio barabara ciao
ndūmīte itiganīrio, gütirī mūndū ūracigerera. Matūura
mao manene nīmanange; gütirī mūndū o na ūmwe
ūtigarīte, gütirī o na ūmwe. 7 Ndeerire itūūra rīu inene
atīrī, ‘Ti-itherū nīukanjītigīra, na wītīkīre gūtaarwo!’
Hīndī īyo itūūro ciake itikaniinwo, o na kana maherithia
makwa mamūkore.” No o meeriragīria o gwīka ūru
maūndū-inī mao mothe. 8 Nī ūndū ūcio Jehova ekuuga
atīrī, “Ikarai mūnjeterere, mweterere mūthenya ūrīa
ngaarūgama ndute ūira. Nīndūte atī nīngacookanīrīria
ndūrīrī hamwe, na nyūnganie mothamaki, nīguo
ndīmaifīrīrie mang’ūrī makwa, nīmo marakara makwa
mahiū. Thī yothe nīkaniinwo nī mwaki wa marakara
ma ūiru wakwa. 9 “Hīndī īyo nīngatheria mīromo ya
ndūrīrī, nīguo othe makayagīre rīitwa rīa Jehova, na
mamūtungatagīre marī na ūrūmwe. 10 Andū akwa arīa
mahurunjūkīre mūrīmo ūrīa ūngī wa njūūi cia Kushi, o
acio maahooyaga, nīmakandehera maruta. 11 Mūthenya
ūcio wee ndūgaconorithio nī ūndū wa maūndū mothe
marīa mooru wananjīka, tondū nīngeheria arīa othe
makenagīra mwītīo wao, ndīmarute kuuma itūūra-inī
rīrī inene. Ndūgacooka gwītūūgīria ūrī kīrima-inī gīakwa

githeru. **12** No rīrī, nīngatigia gatagatī-inī kanyu andū arīa ahooreri na enyiihia, arīa mehokete rītwa rīa Jehova. **13** Matigari ma Isiraeli matigekaga ūūru; matikaheenanagia, kana ūhinga wonike tūnua-inī twao. Makaarīaga na magakoma, na gūtirī mūndū ūkaamamakia.” **14** Atīrīrī, wee Mwarī wa Zayuni, ina rwīmbo; o nawe, Isiraeli anīrīral! Nawe Mwarī wa Jerusalemu kena na ūcanjamūke na ngoro yaku yothe! **15** Jehova nīeheretie ihūura rīaku, nacio thū ciaku nīacingatīte. Jehova mūthamaki wa Isiraeli arī hamwe nawe; ndūgacooka gwītigīra mwanangīko rīngī. **16** Mūthenya ūcio nīmakeera Jerusalemu atīrī, “Wee Zayuni, ndūgacooke gwītigīra na ndūkaregerie moko maku. **17** Jehova Ngai waku arī hamwe nawe, o we ūrīa ūrī hinya wa kūhonokania. Nīarīgūkenagīra mūno, na nīarīkūhooragīria na wendo wake, agūkūngūire akīnaga nyīmbo.” **18** “Kīeha gīa ciathī iria njathane nīngamwehereria; icio ikoretwo irī mūrigo na cia thoni harī inyuī. **19** Hīndī īyo nīngaherithia arīa othe maamūhinyagīrīria; nīngahonokia arīa ithua, na njookererie arīa mahurunjītwo. Nīngatūma magīe igweta na ndīmagoochthie mabūrūri-inī mothe kūrīa manaconorithio. **20** Ihinda rīu nīngamūcookanīrīria; hīndī īyo nīngamūcookia mūciī. Nīngatūma mūgīe igweta na ndīmūgoocithie gatagatī-inī ka ndūrīrī ciothe cia thī, hīndī īrīa ngaatūma mūgaacīre rīngī, o mūkīīonagīra na maitho manyu,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

Hagai

1 Na rīrī, mwaka-inī wa keerī wa gūthamaka kwa Dario, mūthenya wa mbere wa mweri wa gatandatū, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire Zerubabeli mūrū wa Shealitieli, mwathi wa būrūri wa Juda, na kūrī Joshua mūrū wa Jehozadaki, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, na kanua ka mūnabii Hagai makūrwo atīrī, **2** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Andū aya moigaga atīrī, ‘ihinda ti ikinyu rīa gwakīra Jehova nyūmba.’” **3** Ningī ndūmīrīri ya Jehova īgīuka na kanua ka mūnabii Hagai īkīuria atīrī, **4** “Anga nī ihinda rīanyu inyuī ene rīa gūikara nyūmba iria ng’emie na mbaū rīrīa nyūmba īno yakwa īikarīte īrī nyanangīku?” **5** Na rīrī, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mwīcūraniei wega ūrīa mīthīire yanyu ītariī. **6** Mūhaandīte irio nyingī, no mūkagetha o tūnini. Mūrīaga no mūtihūūnaga. Mūnyuuaga no mūtinyootokaga. Mwīhumbaga nguo no mūtiiguaga ūrugarī. Ningī ūrīa ūthūkūmaga, aanyiita mūcaara wake awikagīra mūhuko ūrī na marima.” **7** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mwīcūraniei wega ūrīa mīthīire yanyu ītariī. **8** Ambatai irīma-inī mūgīre mbaū, mūuke mūnjakīre nyūmba, nīgeetha nīi ndīmīkenagīre na ndūke wa gūtīīagwo,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **9** Mwerīgagīrīra uumithio mūingī, no rīrī, mūkīona o kīndū kīnini. Kīrīa mwainūkirie, ngīkīūmbūra na mīhūmū yakwa. Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekūūria atīrī, “Ndeekire ūguo nīkī? Ndeekire ūguo nī ūndū wa nyūmba yakwa, ūrīa īikarīte īrī nyanangīku, rīrīa o ūmwe wanyu arahang’īra maūndū ma nyūmba yake mwene.

10 Nī ūndū wanyu, igūrū nīrīregete gūita ime, nayo thī
īkarega na maciaro mayo. **11** Nīndatūmire būrūri wage
mbura mīgūnda-inī na irīma-inī, o na ngīūmia ngano,
na ngīniina ndibei ya mūhihano na maguta na kīrīa
gīothe thī īciaraga, na ngīnyiihia andū na mahiū, na
ngīthūkia wīra wa moko manyu.” **12** Ningī Zerubabeli
mūrū wa Shealitieli, na Joshua mūrū wa Jehozadaki,
mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, na matigari mothe ma
andū, magīathīkīra mūgambo wa Jehova Ngai wao, o na
ndūmīrīri ya mūnabii Hagai, tondū nī Jehova Ngai wao
wamūtūmīte. Nao andū acio magītigīra Jehova. **13** Ningī
Hagai mūtūmwo wa Jehova akīheana ndūmīrīri īno ya
Jehova kūrī andū, akīmeera atīrī: Jehova ekuuga atīrī,
“Niī ndī hamwe na inyuī.” **14** Nake Jehova akīarahūra
roho wa Zerubabeli mūrū wa Shealitieli, mwathi wa Juda,
na roho wa Joshua mūrū wa Jehozadaki, mūthīnjīri-Ngai
ūrīa mūnene, o na roho wa andū othe arīa maatigarīte,
nao magīuka, makīambīrīria kūruta wīra wa nyūmba
ya Jehova Mwene-Hinya-Wothe, Ngai wao. **15** Kwarī
mūthenya wa mīrongo īrī na īna, mweri wa gatandatū,
mwaka-inī wa keerī wa gūthamaka kwa Dario.

2 Na rīrī, mūthenya wa mīrongo īrī na ūmwe, mweri
wa mūgwanja, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīre mūnabii
Hagai, akīrwo atīrī, **2** “Arīria Zerubabeli mūrū wa
Shealitieli, mwathi wa būrūri wa Juda, na Joshua mūrū
wa Jehozadaki, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, na andū
othe arīa matigaire, ūmoorie atīrī, **3** ‘Nūū wanyu ūtigarīte
wonire nyūmba īno na riiri wayo wa mbere? Mūrona
īhaana atīa rīu? Githī mūtiramīona īhaana ta kīndū gīa

tūhū?’ 4 Jehova ekuuga atīrī, ‘Gĩa na hinya, wee Zerubabeli, na ūgĩe na hinya, wee Joshua mūrū wa Jehozadaki, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, gĩai na hinya inyuī andū othe a būrūri, na mūrute wīra, nīgūkorwo ndī hamwe na inyuī.’ Úguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. 5 ‘Úguo nīguo ndaarikanīire na inyuī, rīrīa mwoimire būrūri wa Misiri, na Roho wakwa egūtūūra thīinī wanyu. Tigai gwītigīra.’ 6 “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī; ‘Thuutha wa kahinda kanini nīngathinthia igūrū na thī rīngī, na thingithie iria na thī nyūmū. 7 Nīngathinthia ndūrīrī ciathe, nake ūrīa wīriragīrio nī ndūrīrī ciathe nīagooka, na niī nīngaiyūria nyūmba īno riiri,’ úguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. 8 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, ‘Betha nī yakwa, o na thahabu nī yakwa. 9 Riiri wa nyūmba īno ūgaakorwo ūrī mūnene gūkīra riiri wa nyūmba ūrīya ya mbere,’ úguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. ‘Na handū haha nīngaheana thayū,’ úguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.” 10 Mūthenya wa mīrongo ūrī na īna, mweri wa kenda, mwaka wa keerī wa gūthamaka kwa Dario, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire mūnabii Hagai akīrwo atīrī, 11 “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, ‘Ūriai athīnjīri-Ngai ūrīa watho ugīte: 12 Mūndū angīkuua nyama nyamūre ruuno-inī rwa nguo yake, naruo ruuno rūhutie mūgate, kana thubu, kana ndibei, kana maguta, o na kana irio ingī-rī, irio icio ciatuīka nyamūre?’” Nao athīnjīri-Ngai magīcookia atīrī, “Aca.” 13 Ningī Hagai akīmooria atīrī, “Mūndū ūrī na thaahu nī ūndū wa kūhutania na kīmba, angīhutia kīndū kīmwe gā

icio-rī, kīndū kīu no kīnyiitwo nī thaahu?” Nao athīnjīri-Ngai magīcookia atīrī, “īī, no kīnyiitwo nī thaahu.” **14**
Ningī Hagai akīmeera atīrī, “Jehova ekuuga atīrī, ‘Ūguo noguo andū aya na rūrīrī rūrū matariī maitho-inī makwa; ūrīa wothe meekaga na kīrīa gīothe marutaga kūu, kīrī na thaahu. **15** “Na rīrī, mwīcūraniei wega ūhoro ūyū kuuma ūmūthī, mūtaranie ūrīa maūndū maatariī mbere ya rīrīa gūtaarī ihiga rīaigīrīirwo igūrū wa rīngī mwako-inī wa hekarū īno ya Jehova. **16** Mūndū o wothe angīathiire hība-inī ya ngano ya ithimi mīrongo īrī, aakoraga no ithimi ikūmi. Mūndū o wothe angīathiire itangi-inī rīa ndibei erīgīrīire gūtahia ithimi mīrongo ītano, aakoraga o mīrongo īrī. **17** Ndathūkirie wīra wothe wa moko manyu na mbaa, na mbuu na mbura ya mbembe, no inyuī mūtiigana kūnjookerera,’ ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** Kuuma ūmūthī na gūthīi na mbere, kuuma mūthenya ūyū wa mweri mīrongo īrī na inya, mweri wa kenda, mwīcūraniei wega ūhoro wa mūthenya ūrīa mūthingi wa hekarū ya Jehova wakirwo. Ta mwīcūraniei wega: **19** Nī hakīrī o na mbeū ītigarīte ikūmbī-inī? Nginyagia rīu, mīthabibū, na mīkūyū, na mīkomamanga, o na mītamaiyū ndīrī īragā na maciaro. “Kuuma ūmūthī nīndīrīmūrathimaga.” **20** Ningī ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīre Hagai hīndī ya keerī, mweri mīrongo īrī na inya wa mweri ūcio, akīrwo atīrī, **21** “Arīria Zerubabeli mwathi wa Juda, ūmwīre atī nīngathinthia igūrū na thī. **22** Nīngang’āūrania itī cia ūnene, na hehenje hinya wa mothamaki ma thī ng’eni. Nīngakurumania ngaari cia ita, na atwarithia a cio; na ndungumanie mbarathi hamwe na

ahaici a cio, o mündū aründwo na rūhiū rwa njora rwa
mūrū wa nyina. 23 “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga
atīrī, ‘Mūthenya ūcio-rī, nīngakwamūkīra, wee ndungata
yakwa Zerubabeli mūrū wa Shealitieli,’ ūguo nīguo Jehova
ekuuga. ‘Ningī nīngagūtua ta gīcūhī gīakwa gīa kīara,
gīkurure rūūri rwakwa, nīgūkorwo nīngūthuurīte,’ ūguo
nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.”

Zekaria

1 Na rīrī, mweri wa īnana wa mwaka wa keerī wa ūthamaki wa Dario, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire mūnabii Zekaria, mūrū wa Berekia, mūrū wa Ido, akīrwo atīrī: **2** “Jehova nīarakaririo mūno nī maithe manyu ma tene. **3** Nī ūndū ūcio ūra andū atīrī, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: ‘Njookerera, nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga, na nī nīngūmūcookerera,’ ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **4** Mūtikahaane ta maithe manyu ma tene arīa maahunjagīrio nī anabii a tene, makeerwo atīrī: Ūū nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga: ‘Garūrūkai mūtige mīthīire yanyu mīru o na mītugo yanyu mīru.’ No makīaga kūnjigua kana kūrūmbūya uuge wakwa, nīguo Jehova ekuuga. **5** Maithe manyu ma tene makīrī kū rī? Nao anabii-rī, nīmatūrāga nginya tene? **6** No rīrī, githī ndūmīrīri yakwa na irīra ciakwa cia kūrūmīrīwo, irīa ndaathīte ndungata ciakwa cia anabii itiahingīrio maithe manyu ma tene? “Hīndī īyo makīrīra makiuga atīrī, ‘Jehova Mwene-Hinya-Wothe atwīkīte kūringana na ūrīa mīthīire na mītugo iitū ūtarī, o ta ūrīa aatuīte nīegwīka.’” **7** Mūthenya wa mīrongo ūrī na īna wa mweri wa ikūmi na ūmwe, mweri ūcio wa Shebati, mwaka-inī wa keerī wa ūthamaki wa Dario, ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire mūnabii Zekaria, mūrū wa Berekia, mūrū wa Ido. **8** Nīndonire kīoneki ūtukū, na rīrī, mbere yakwa ngīona mūndū wahaicīte mbarathi ndune! Mūndū ūcio aarūgamīte mītī-inī ya mīhandathi yarī handū mūkuru-inī. Thuutha wake nī haarī mbarathi ūmwe ndune, na ingī cia gītīri na ingī njerū. **9** Na nī

ngiūria atīrī, “Mwathi wakwa, ici nacio nī cia kī?” Mūraika ūcio waрагia na nī akīnjookeria atīrī, “Nīngūkwīra nī cia kī.” **10** Nake mūndū ūcio warūngīi mītī-inī ya mīhandathi akīndaarīria akīnjīra atīrī, “Aya nīo Jehova atūmīte mathīi thī yothe.” **11** Nao magīcooka ūhoro kūrī mūraika wa Jehova, ūrīa warūngīi mītī-inī ya mīhandathi, makīmwīra atīrī, “Nītūthīite thī yothe na tūkoona atī thī nīhooreire na īrī na thayū.” **12** Ningī mūraika ūcio wa Jehova akīūria atīrī, “Nī nginya rī, Wee Jehova Mwene-Hinya-Wothe, ūkwaga kūiguīra Jerusalemu na matūūra ma Juda tha, marīa ūkoretwo ūrakariire mīaka mīrongo mūgwanja?” **13** Nī ūndū ūcio Jehova agīkīarīria mūraika ūcio twaragia nake na ciugo njega na cia kūhoorerania. **14** Nake mūraika ūcio wanjaragīria akīnjīra atīrī, “Anīrīra ndūmīrīri īno: Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, ‘Nīnjiguaga ūiru nī ūndū wa Jerusalemu na Zayuni, **15** no rīrī, nīndakarītio mūno nī ndūrīrī iria cīiguguaga irī ngitīre. Ndaarakariire andū akwa o hanini, no ndūrīrī icio igīkīrīrīria kūmanyamaria.’ **16** ‘Nī ūndū ūcio, Jehova ekuuga ūū: ‘Nīngacooka itūūra rīa Jerusalemu ndīrīiguīre tha, nayo nyūmba yakwa yakwo kuo rīngī. Naruo rūrīgi rūa gūthima nīrūgatambūrūkio Jerusalemu,’ ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **17** ‘Ningī ūthīi na mbere na kwanīrīra uuge atīrī: Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū, ‘Matūūra makwa nīmakaiyūrīrīra ūgaacīru rīngī, nake Jehova nīakahooreria Zayuni rīngī na ethuurīre Jerusalemu.’” **18** Ningī ngītiira maitho, na rīrī, mbere yakwa ngīona hīa inya! **19** Ngīūria mūraika ūcio wanjaragīria atīrī, “Ici nacio nī cia kī?” Nake akīnjookeria

atīrī, “Ici nīcio hīa iria ciaharaganirie Juda, na Isiraeli, na Jerusalemu.” **20** Nake Jehova agīcooka akīnyonia mabundi mana. **21** Na nī ngīmūūria atīrī, “Aya-rī, marooka gwīka atīa?” Nake akīnjookeria atīrī, “Ici nīcio hīa iria ciaharaganirie Juda nīguo gūtigacooke kuoneka mūndū ūkwīhaanda, no mabundi maya, mokīte kūmamakia na magūithie hīa icio cia ndūrīrī, iria ciambararie hīa ciao igūkīrīra būrūri wa Juda, nīguo andū akuo maharaganio.”

2 Ningī ngītiira maitho, na rīrī, hau mbere yakwa ngīona mūndū wanyiitīte rūrigi rūa gūthima na guoko gwake. **2** Ngīmūūria atīrī, “Wee-rī, wathīi kū?” Nake akīnjookeria atīrī, “Ndathiī gūthima itūūra rīa Jerusalemu, nīguo menye warīi o na ūraihi warīo.” **3** Na rīrī, mūraika ūcio wanjaragīria agīthīi, nake mūraika ūngī agīuka kūmūtūnga, **4** akīmwīra atīrī, “Teng’era wīre mwanake ūcio atīrī, ‘Jerusalemu rīgaatuīka itūūra inene rītarī thingo, nī ūndū wa ūingī wa andū na mahiū marīa magaakorwo kuo.’ **5** Jehova ekuuga ūū, ‘Nīi mwene nī nīi ngaatuīka rūthingo rwa mwaki ndīrīthiūrūrūkīrie, na ndūke riiri thīinī wa itūūra rīu.’” **6** Jehova ekuuga ūū, “Ūkai, ūkai! Ūrai muume būrūri wa mwena wa gathigathini, nīgūkorwo ndīmūharaganīirie mīena yothe īna ūrīa yumaga huho cia igūrū,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **7** “Ūka, wee Zayuni! Wīthare, o wee ūtūūraga kwa Mwarī wa Babuloni!” **8** Nīgūkorwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Thuutha wa kūūhe gītīo, akīndūma ngahūūrane na ndūrīrī iria ciatahīte indo cianyu. Nīgūkorwo ūrīa wothe ūmūhutagia inyuī nī kūuma kīa riitho rīa Ngai ahutagia. **9** Ti-itherū nīngambararia

guoko gwakwa ndīmookīrīre, nacio ngombo ciao itahe indo ciao. Hīndī īyo nīguo mūkaamenya atī Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe ūndūmīte. **10** “Wee Mwarī wa Zayuni-rī, anīrīra na ūkene, nīgūkorwo nīndīrooka gūtūūra gatagatī-inī kanyu,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. **11** “Mūthenya ūcio-rī, ndūrīrī nyingī nīkanyiitithanio na Jehova, na nīmagatuīka andū akwa. Ngaatūūra gatagatī-inī kanyu na nīmūkamenya atī Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe ūndūmīte kūrī inyuī.” **12** Jehova nīkagaya Juda gūtuīke igai rīake būrūri-inī ūrīa mūtheru, na nīagethuurīra Jerusalemu o rīngī. **13** Hoorerai harī Jehova inyuī kīrīndī gīa thī tondū nīeyarahūrīte kuuma gūikaro-
ini gīake gītheru.

3 Ningī akīnyonia Joshua, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, arūgamīte mbere ya mūraika wa Jehova, nake Shaitani arūgamīte mwena wake wa ūrīo nīguo amūcuuke. **2** Nake Jehova akīira Shaitani atīrī, “Jehova arogūkūūma, wee Shaitani! Jehova ūrīa ūthuurīte Jerusalemu arogūkūūma wee! Githī mūndū ūyū ti gīcinga gītharītwo kuuma mwaki-inī?” **3** Na rīrī, Joshua eehumbīte nguo irī gīko hīndī īyo aarūgamīte mbere ya mūraika. **4** Mūraika ūcio akīira arīa maarūngīi mbere yake atīrī, “Mūrutei nguo icio ciake irī na gīko.” Agīcooka akīira Joshua atīrī, “Atīrīrī, nīnjeheretie mehia maku, na nīngūkūhumba nguo cia goro.” **5** Ngīcooka ngiuga atīrī, “Muohei kīremba gītheru mūtwe.” Nī ūndū ūcio makīmuoha kīremba gītheru mūtwe, na makīmūhumba nguo, mūraika wa Jehova arūgamīte o hau. **6** Mūraika wa Jehova agīatha Joshua, akīmwīra atīrī, **7** “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū,

‘Üngirümíriira mithiire yakwa na ümenyagiríre maündü marĩa nyendaga mekwo, niiugaathaga nyumba yakwa, o na ütuïke mürügamíri wa nja ciayo, na ngwítikírie ütuïke ümwe wa andü aya marüngii haha. **8** “Ta thikiríria, wee Joshua, müthijnjiri-Ngai ürĩa münene, hamwe na athiritü aku aya maikarite thĩ mbere yaku, o acio kímenyithia kĩa maündü marĩa magooka: Ningarehe ndungata yakwa, o we Rühonge.’ **9** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga üü, ‘Atiríri, nñjigite ihiga mbere ya Joshua! Ihiga ríu ríri na maitho mügwanja, na nñgakurura maandiko igúru warío, na njeherie mehia ma büruri üyü na müthenya ümwe. **10** “Müthenya ücio-rí, o mündü wanyu nägeeta mündü wa itüura ríake maikare rungu rwa müti wake wa müthabibü na wa mukuyü,” üguo níguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.

4 Híndi ïyo mûraika ürĩa twaranagíria nake akihündükä, akínjarahüra, ta ürĩa mündü aarahüragwo kuuma toro. **2** Nake akínjüuria atirí, “Ní kii üroona?” Na niñ ngimücookeria atirí, “Ndírona müti wa thahabu theri wa kúigíriwo tawa, ürĩ na mbaküri igúru ríaguo, na üigíriiwo matawa mügwanja na mberethi mügwanja ya gütwara maguta matawa-iní macio. **3** Ningi harí na mítí iirí ya mítamaiyü iriganítie naguo, ümwe ürĩ mwena wa ürío wa mbaküri, na ürĩ üngi mwena wayo wa ümotho.” **4** Ngüuria mûraika ürĩa twaranagíria atirí, “Mwathi wakwa, ici nacio ní ndüü?” **5** Nake akínjüuria atirí, “Wee-rí, ndüüüici ní ndüü?” Na niñ ngimücookeria atirí, “Aca, Mwathi wakwa, ndiüü.” **6** Ní ündü ücio akínjüira atirí, “Ino níyo ndümíriira ya Jehova kürí Zerubabeli, nayo ikuuga üü:

‘Ti ūndū wa hinya kana wa ūhoti, no nī ūndū wa Roho wakwa,’ ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.

7 “Wee kīrīma gīkī kīnene-rī, ūkīrī ū? Ūgaatuīka kūndū kwaraganu mbere ya Zerubabeli. Ningī nīwe ūkaarehe ihiga rīa kūrīkia mwako o gūkīanagīrīrwo atīrī, ‘Ngai rīrathime! Ngai rīrathime!’” 8 Ningī ndūmīrīri ya Jehova ūkīnginyīrīra ngīrīrwo atīrī: 9 “Moko ma Zerubabeli nīmo maakīte mūthingi wa hekarū īno, na moko make no mo makaamīrīkia. Hīndī īyo nīmūkamenya atī Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe ūndūmīte kūrī inyuī. 10 “Nūū ūmenaga mūthenya wa kīambīrīria kīa maūndū manini? Andū nīmagakena moona kabirū karī guoko-inī gwa Zerubabeli. (Maya nīmo maitho mūgwanja ma Jehova, marīa moonaga thī yothe.)” 11 Ningī ngīūria mūraika ūcio atīrī, “Mītamaiyū īno īrī ūrī mwena wa ūrī na wa ūmotho wa mūtī wa kūigīrīra tawa nī mītūū?” 12 Ningī ngīmūūria atīrī, “Honge ici igīrī cia mītamaiyū irūgamanīte na mīberethi īno ya thahabu iraita maguta mahaana ta thahabu nī ndūū?” 13 Nake agīcookia atīrī, “Wee-rī, ndūūici nī ndūū?” Na niī ngiuga atīrī, “Aca, Mwathi wakwa, ndiūū.” 14 Nī ūndū ūcio akīnjīra atīrī, “Aya eerī nīo maitīrīrio maguta nīguo matungatage Mwathani wa thī yothe.”

5 Ningī ngīcooka ngītiira maitho, na rīrī, hau mbere yakwa ngīona ibuku-rīa-gīkūnjo rīombūkaga rīera-inī. 2 Nake akīnjūūria atīrī, “Nī kī ūroona?” Na niī ngīmūcookeria atīrī, “Ndīrona ibuku-rīa-gīkūnjo rīrombūka rīera-inī, rīrī na ūraihi wa mīkono mīrongo ūrī na warīi wa mīkono ikūmi.” 3 Nake akīnjīra atīrī, “Gīkī

nī kīrumi kīrīa gīgūtambūrūka būrūri wothe; nīgūkorwo
kūringana na ūrīa mwena ūmwe warō wandīkītwo, mūici
o wothe no nginya agaathaamio, naguo mwena ūcio
ūngī warō ūkandīkwo atīrī, ūrīa wothe wīhītaga na
maheeni nīagathaamio. **4** Jehova Mwene-Hinya-Wothe
ekuuga atīrī, ‘Nīngatūma kīrumi kīu, nakīo nīgīgatoonya
nyūmba ya mūici na nyūmba ya ūrīa wīhītaga na maheeni
akīgwetaga rīitwa rīakwa. Gīgaikara nyūmba yake na
kīmīanange yothe, kīanange mbaū ciayo na mahiga
mayo.’’ **5** Ningī mūraika ūrīa wanjaragīria akiumīra
akīnjīira atīrī, ‘Tiira maitho wone nī kīi gīkī kīroimīra.’’ **6**
Ngīmūuria atīrī, ‘Nī kīi gīkī?’ Nake akīnjookeria atīrī, ‘Nī
gīkabū gīa gūthima.’ Agīcooka akiuga atīrī, ‘Ūyū nīguo
waganu wa andū, ūrīa ūrī būrūri wothe.’’ **7** Nakīo gīkunīko
gīa kīgera gīgīkunūrwo, na rīrī, hau thīinī wa gīkabū
ngīona mūndū-wa-nja waikarīte thī ho. **8** Nake akiuga
atīrī, ‘Ūyū nīwe Nyawaganu,’ nake akīmūcooka thīinī
wa gīkabū na agīgīkunīka na gīkunīko kīu gīa kīgera.
9 Ngīcooka ngītiira maitho, na rīrī, hau mbere yakwa
ngīona andū-a-nja eerī, mareretio nī rūhuho; tondū maarī
na mathagu ta ma njūū, makīoya gīkabū kīu magīgītwara
rīera-inī. **10** Ngīūria mūraika ūcio wanjaragīria atīrī,
‘Maratwara gīkabū kīu kū?’ **11** Nake akīnjookeria atīrī,
‘Maragītwara būrūri wa Babuloni magagīkīre nyūmba
kuo. Yarīka-rī, gīkabū kīu makīige kuo handū hakīo.’’

6 Ningī ngītiira maitho rīngī, na rīrī, ngīona ngaari
inyia cia ita igīuka ciūmīte gatagatī ka irīma igīrī, irīma
icio ciarī cia gīcango! **2** Ngaari ya mbere yaguucītio
nī mbarathi ndune, na ya keerī ikaguucio nī mbarathi

njirū, **3** na ya gatatū īkaguucio nī mbarathi njerū, nayo ya kana īkaguucio nī mbarathi cia marooro; ciathe ciarī mbarathi ciarī na hinya. **4** Ngīūria mūraika ūcio wanjaragīria atīrī, “Mwathi wakwa, ici nacio nī ndūū?” **5** Nake mūraika ūcio akīnjookeria atīrī, “Maya nī maroho marīa mana ma igūrū, maroima harīa marūgamaga mbere ya Mwathani wa thī yothe. **6** Ngaari īyo īguucītio nī mbarathi njirū yerekeire bürūri wa gathigathini, nayo īyo īguucītio nī mbarathi njerū yerekeire bürūri wa ithūiro, nayo īyo īguucītio nī mbarathi irī na maroro yerekeire bürūri wa gūthini.” **7** Rīrīa mbarathi icio irī hinya cioimagarire-rī, nīciageragia mūno ūrīa ingīthīi thī yothe. Nake agīciira atīrī, “Thīiī mūcange thī yothe!” Nī ūndū ūcio igīthīi thī yothe. **8** Ningī agīcooka akīnjīta akīnjīra atīrī, “Ta rora, icio cierekeire bürūri wa gathigathini nīitūmīte Roho wakwa ūgīe na ūhurūko kūu bürūri wa gathigathini.” **9** Ndūmīrīri ya Jehova nīyanginyīrire ngīirwo atīrī, **10** “Amūkīra betha na thahabu kuuma kūrī andū arīa maatalītwo, na nīo Helidai, na Tobija, na Jedaia, arīa mokīte kuuma Babuloni. Thiī o ūmūthī mūciī kwa Josia mūrū wa Zefania. **11** Oya betha na thahabu icio ūthondeke thūmbī, ūcooke ūmīigīrīre mūtwe wa Joshua mūrū wa Jehozadaki, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **12** Mwīre atī Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: ‘Ūyū nīwe mūndū ūrīa wītagwo Rūhonge, nake nīakaruta honge arī handū haake na ake hekarū ya Jehova. **13** Ūcio nīwe ūgaaka hekarū ya Jehova, na nīakahumbwo riiri, na nīagaikarīra gītī gīake kīa ūnene aathane. O na nīagatungata arī mūthīnjīri-Ngai aikarīire gītī gīake kīa

ūnene; na maündū macio meerī nīmakaganīrīra wega.’ **14**
Nayo thūmbī īyo īigwo thīinī wa hekarū ya Jehova, īrī
kīririkano kīa Helidai, na Tobija, na Jedaia, na Heni mūrū
wa Zefania. **15** Arīa marī kūraya nīmagooka gūteithia
gwaka hekarū ya Jehova, na inyuī nīmūkamenya atī
Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīwe ūndūmīte kūrī inyuī.
Ūndū ūyū nīügekīka mūngīgaathīkīra Jehova Ngai wanyu
mūrī na kīyo.”

7 Na rīrī, mwaka-inī wa īna wa ūthamaki wa Dario,
ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire Zekaria, mūthenya wa
kana wa mweri wa kenda, na nīguo mweri wa Kiselevu.
2 Andū a Betheli nīmatūmīte Sharezeru na Regemu-
Meleku hamwe na andū ao magathaithe Jehova **3** na
kūuria athīnjīri-Ngai a nyūmba ya Jehova Mwene-Hinya-
Wothe na anabii atīrī, “Nīnjagīrīirwo nī gūcakaya na
kwīhinga kūrīa irio mweri wa gatano, ta ūrīa njīkīte
mīaka mīingī?” **4** Ningī ndūmīrīri ya Jehova Mwene-
Hinya-Wothe nīyanginyīrire akīnjīra atīrī, **5** “Ūria andū
othe a būrūri o na athīnjīri-Ngai atīrī, ‘Rīrīa mwehingaga
kūrīa irio mūgīcakayaga mweri-inī wa gatano na wa
mūgwanja ihinda rīa mīaka mīrongo mūgwanja-rī, ti-
itherū mwehingaga kūrīa irio nī ūndū wakwa? **6** Na rīrīa
mwarīaga na mūkanyua-rī, githī mūtiarīaga ndīa īyo nī
ūndū wa inyuī ene? **7** Githī ici ticio ciugo cia Jehova iria
cianīrīirwo igereire harī anabii a tene, rīrīa Jerusalemu
na matūura marīa maarīthiūrūrūkīirie maarī na ūhurūko
na makaagaacīra, nakuo Negevu na hūgūrūrū-inī cia
irīma cia mwena wa ithūiro nī gwatūragwo nī andū?” **8**
Ndūmīrīri ya Jehova nīyakinyīire Zekaria o rīngī akīrīwo

atīrī: 9 “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: ‘Tuagai ciira na kīhooto; iguanagīrai tha na mūcaayanagīre mūndū na ūrīa ūngī. 10 Mūtikanahinyīrīrie mūtumia wa ndigwa kana mwana wa ngoriai, kana mūndū wa kūngī, kana mūthīni. Mūtikaneciiranīrie ūūru ngorinī cianyu.’ 11 “No nīmaregire kūigua; makīng’athia, na makīhūgūka na magīthinga matū mao. 12 Nao makūmia ngoro ciao o ta ihiga rīa nyaigī, na matingīathikīrīrie watho kana ndūmīrīri ūrīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe aamatūmīre na Roho wake, aarītie na tūnua twa anabii a tene. Nī ūndū ūcio, Jehova Mwene-Hinya-Wothe akīrakara mūno. 13 “Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, ‘Rīrīa ndeetanire, matiathikīrīrie; nī ūndū ūcio rīrīa nao maanjītire, ndiamathikīrīrie. 14 Nīndamaharanagirie na kīhuhūkanio kīnene ndūrīrī-inī ciothe, magītūura kuo marī ageni. Būrūri wao watigirwo ūkirīte ihooru, na nī ūndū ūcio gūkīaga mūndū ūngīūtuūkania kana acooke kuo. Ūguo nīguo maatūmire būrūri ūcio mwega ūkire ihooru.’”

8 O rīngī ndūmīrīri ya Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīyanginyīrīre, ngīrwo atīrī: 2 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Nīnjiguaga ūiru mūno nī ūndū wa Zayuni; nīndīracinwo nī ūiru nī ūndū wake.” 3 Jehova ekuuga ūū: “Nīngacooka Zayuni, ndūūre Jerusalemu. Hīndī īyo itūura rīa Jerusalemu rīgeetagwo Itūura Inene rīa ūhoro-wa-Ma, nakīo kīrīma kīa Jehova Mwene-Hinya-Wothe gīgeetagwo Kīrīma Gītheru.” 4 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Athuuri na atumia arīa akūrū mūno nīmagaikara njīra-inī cia Jerusalemu rīngī, o mūndū

anyiitite mütirima wake na guoko nĩ ũndũ wa güküra
muno. **5** Njíra cia itüura ríu inene ikaiyüra tühř na türítu
tügithaaka.” **6** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū:
“Hindř iyo ūndũ ūcio no woneke ūrř wa magegania nĩ
matigari ma andũ acio, no Jehova Mwene-Hinya-Wothe
eküuria atřrř, harř niř-rř, ūndũ ūcio no woneke ūrř wa
magegania?” **7** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū:
“Ningahonokia andũ akwa kuuma mabürüri ma mwena
wa irathřro na wa ithřiro. **8** Ningamacookia matüure
Jerusalem; nao magaatuika andũ akwa na niř nduřke
Ngai wao wa kwihokeka na müthingu.” **9** Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Inyuř arřa muraigua ciugo
ici ciaririo nĩ anabii arřa maarř kuo rřřia müthingi wa
nyumba ya Jehova Mwene-Hinya-Wothe wahaandirwo-rř,
gřai na hinya nřgeetha hekarř yakwo. **10** Mbere ya hindř
iyo gütiarř irřhi rřa mündũ kana rřa nyamü. Gütirř mündũ
üngiarutire wřra wake na thayř nĩ ūndũ wa thř ciake,
tondũ nřndatümite o mündũ o mündũ okřřire ūrřia üngř.
11 No rřř, rřu ndigücooka křherithia matigari ma andũ
aya ta ūrřia ndeekaga tene.” Üguo nřguo Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekuuga. **12** “Mbeř nřigaküra wega, naguo
müthabibü nřugaciara matunda maguo, na třri nřukaruta
magetha maguo, narřo igřrř nřřigatatia ime. Ngauheana
mařndũ maya mothe matuřke igai rřa matigari ma andũ
aya. **13** O ta ūrřia mükoretwo mükionwo ta müř arume
müř gatagatř-inř ka ndřřirř, wee Juda na Israeli-rř, noguo
ngaamühonokia, na nřmügatuika křrathimo. Mütigetigřre,
no gřai na hinya.” **14** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga
ūū: “O ta ūrřia ndaatuřte atř nřngümürehere mwanangřko,

na ndiigana kūigua tha rīrīa maithe manyu mandakaririe-
rī,” Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, **15** “nī
ündū ūcio rīu nīndūtē nīngwīka Jerusalemu na Juda
maūndū mega rīngī. Nī ündū ūcio tigai gwītigīra. **16**
Maya nīmo maūndū marīa mūgwīka: aranagīriai ūhoro
wa ma mūndū na ūrīa ūngī, na mūtuage ciira wa ma
na wa kīhotoo maciirīro-inī manyu; **17** mūtikanaciirīre
gwīka mūndū wa itūura rīanyu ūru, na mūtikanende
kwīhīta na maheeni. Nī nīthūire maūndū macio mothe,”
ūguo nīguo Jehova ekuuga. **18** Ndūmīrīri ya Jehova
Mwene-Hinya-Wothe nīyanginyīrire rīngī, ngīrwo atīrī:
19 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Mahinda ma
kwīhīngā kūrīa irio mweri wa kana, na wa gatano, na
wa mūgwanja na wa ikūmi-rī, magaatuīka mahinda ma
gūcanjamūka na kūrūūhia, na ma maruga ma gīkeno
harī Juda. Nī ündū ūcio endagai ūhoro wa ma na wa
thayū.” **20** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga ūū: “Andū
aingī na atūūri a matūūra maingī manene nī magooka,
21 nao atūūri a itūūra rīmwe inene magaathīi itūūra
rīngī inene moige atīrī, ‘Rekei tūthīi o rīu tūgathaithe
Jehova na tūkarongoorie Jehova Mwene-Hinya-Wothe.
Nī mwene nīngūthīi.’ **22** Irīndī na ndūrīrī irī hinya nī
igooka Jerusalemu kūrongooria Jehova Mwene-Hinya-
Wothe na kūmūthaitha.” **23** Jehova Mwene-Hinya-Wothe
ekuuga ūū: “Matukū-inī macio andū ikūmi kuuma thiomi-
inī ciothe na ndūrīrī-inī ciothe nīmakanyiita Mūyahudi
ūmwe, marūmie gīcūrī gīa kanjū yake na mamwīre atīrī,
‘Reke tūthīi nawe, tondū nītūiguīte atī Ngai arī hamwe na
inyuī.’”

9 Ndūmīrīri ya Jehova nīyūkīrīire būrūri wa Hadaraka, na īgakinyīrīra Dameski: nīgūkorwo maitho ma andū, na ma mīhīrīga yothe ya Isiraeli macūthīrīrie Jehova, **2** na īgakinyīrīra Hamathu o nakuo, itūūra rīrīa rīhakanīte nakuo, o na īgakinyīrīra Turo na Sidoni, o na gūtuīka andū akuo maarī oogī mūno. **3** Andū a Turo nīmeyakīire kīgitīro kīrūmu, na makeigīra hība cia betha nyingī ta rūkūngū, na thahabu nyingī ta mahuti ma njīra-inī. **4** No rīrī, Mwathani nīakarītunya ūtonga warīo, na aanange ūhoti warīo wa iria-inī, narīo itūūra rīu nīrīgacinwo na mwaki. **5** Ashikeloni nīrīkeyonera ūhoro ūcio na rītīgīre, Gaza nīrīkehūūrithania nī ruo rūnene, o na Ekironi o narīo, nīgūkorwo mwīhoko warīo nīukahooha. Gaza nīrīkoorwo nī mūthamaki warīo, narīo Ashikeloni nīrīgathaamwo. **6** Andū a būrūri ūngī nīmagatūūra Ashidodi, na nī nīnganiina mwītīo wa Afilisti. **7** Nīngaruta thakame tūnua-inī twao, na irio iria ngaananie ndīcirute gatagatī ka magego mao. Andū arīa magaatigara magaatuīka a Ngai witū, na matuīke atongoria a Juda, nao andū a Ekironi makahaana ta andū a Jebusi. **8** Na rīrī, nīngagitīra nyūmba yakwa kuuma kūrī mbūtū iria imarehagīra mbaara. Gūtīrī hīndī ūngī mūhinyanīrīria agaacooka gūtooria andū akwa, nīgūkorwo rīu nīndīlōneire ūrīa maanahinyīrīrio. **9** Kena mūno, wee Mwarī wa Zayuni! Anīrīra, wee Mwarī wa Jerusalemu! Atīrīrī, mūthamaki waku nīarooka kūrī we, nī mūthingu na arī na ūhonokio, nī mūhooreri na akuuītwo nī ndigiri, agaikarīra njaū ya ndigiri. **10** Nīngeheria ngaari cia ita kuuma Efiraimu, na njeherie mbarathi cia mbaara kuuma Jerusalemu, naguo ūta wa

mbaara-rī, nīñkoinangwo. Nake aanīrīre thayū ndūrīrī-inī. Wathani wake-rī, ūgaatambūrūka kuuma iria rīmwe nginya rīrīa rīngī, na kuuma Rūūī rwa Farati o nginya ituri cia thī. **11** No ha ūhorō waku-rī, nī ūndū wa thakame ya kīrīkanīro kīrīa ndarīkanīire nawe, nīngoohorithia andū aku arīa mohetwo, moime irima rīu rītarī maaī. **12** Cookai kīihitho-inī kīanyu kīrīa kīrūmu, inyuī muohetwo mūrī na mwīhoko; o na rīu nguuga atīrī, nīngamūcookeria indo cianyu maita meerī. **13** Ngaagonya Juda o taarī ūta wakwa, nake Efiraimu atuīke ta mīguī ya ūta ūcio, ndīmaiyyūrie kuo. Nīngarahūra ariū aku, wee Zayuni, mokīrīre ariū aku wee Mūyunani, na ngūtue ta rūhiū rwa njora rwa njamba ūrī hinya. **14** Hīndī ūyo Jehova nīakoonwo arī igūrū rīao; mūguī wake ūkaarathūka ta rūheni. Mwathani Jehova nīakahua karumbeta; agaathiī arī ihuhūkanio-inī cia mwena wa gūthini, **15** nake Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīakamagifīra. Nao makaamaniina biū, na matooranie na kūmahūura na mahiga ma kīgūtha. Makaanya na manegene ta marītво nī ndibei; makaiyūrīrīrio ta mbakūri ūrīa ūhūthagīrwo kūminjaminjīria koine cia kīgongona. **16** Jehova Ngai wao nīakamahonokia mūthenya ūcio, marī andū a rūūru rwake. Nīmagakengaga būrūri-inī wake, ta mahiga ma goro marī thūmbī-inī ya mūthamaki. **17** Kaī nīmagakorwo marī a kwendeka, na mathakarīte-ī! Irio cia mīgūnda nīigatūma aanake magaacīre, nayo ndibei ya mūhihano ūtūme airītu o nao magaacīre.

10 Hooyai Jehova oirie mbura hīndī ya kīmera kīa mbere; Jehova nīwe ūtūmaga kūgīe matu ma mbura ya

kīhuhūkanio. Nīoiragīria andū mbura, na akahe mūndū o wothe irio cia mūgūnda. **2** Mīhianano ya kūhooywo yaragia maheeni, ago moonaga cioneki itarī cia ma, maaragia ūhoro wa irooto itarī cia ma; kūhoorerania kwao no gwa tūhū. Nī ūndū ūcio andū maturuuraga ta ng'ondu, makahinyīrīrīka nī ūndū wa kwaga mūrīithi. **3** “Marakara makwa nīmakanīte nī ūndū wa arīithi, na niī nīngaherithia atongoria acio; nīgūkorwo Jehova Mwene-Hinya-Wothe nīakamenyerera rūru rwake, nīruo andū a nyūmba ya Juda, na atūme matuīke ta mbarathi īgwītīia ūrī mbaara-inī. **4** Thīinī wa Juda nīgūkoima ūrī ūgaatuīka ihiga rīa koine, na kuuma kūrī we kuume higī cia kwamba hema, ningī kuume ūta wa mbaara, o na kuume mūndū o wothe wa gwathana. **5** Marī hamwe magaatuīka ta njamba cia ita irī hinya, marangīrīrie thū ciao ndoro-inī ya njīra hīndī ya mbaara. Tondū Jehova agaakorwo hamwe nao, makaarūa na mang'aūranie ahaici a mbarathi. **6** “Nīngekīra nyūmba ya Juda hinya, na honokie nyūmba ya Jusufu. Nīngamacookia kwao, tondū nīndīmaiguīrīre tha. Nao magaikara ta itarī ndaamarega, nīgūkorwo niī nī nī Jehova Ngai wao, na nīngamacookeria mahooya mao. **7** Andū a Efiraimu magaatuīka ta njamba cia ita, nacio ngoro ciao icanjamūke ta andū manyūte ndibei. Ciana ciao nīikoona ūndū ūcio ikene; nacio ngoro ciao nīigakenera Jehova. **8** Nīngameta ndīmacookanīrīrie. Ti-itherū nīngamakūūra; nao nīmakaingīha o ta ūrīa maarī mbere. **9** O na ingīkamaharanānīria ndūrīrī-inī, marī o kūu mabūrūri ma kūraya no makaandirikana. O, hamwe na ciana ciao

nīmakahonoka na macooke kwao. **10** Nīngamacookia kuuma Misiri, na ndīmacookanīrīrie kuuma Ashuri. Nīngamarehe būrūri wa Gileadi na wa Lebanoni, o nginya mage ūikaro ūngīmaigana. **11** Magaatuīkanīria iria rīa thīnā; makūmbī ma iria nīmakahoorerio, nakuo kūrīa Rūūrī rwa Nili rūrikīte nīgūkahūa. Mwītīo wa Ashuri nīukaharūrūkio, nayo thimbū ya ūthamaki wa Misiri nīkeherio. **12** Nīngamekīra hinya ndīmomīrīrie thīnī wa Jehova, na thīnī wa rītwa rīake nīmagetwara,” ūguo nīguo Jehova ekuuga.

11 Wee, Lebanoni-rī, hingūra mīrango yaku, nīgeetha mwaki ūcine mītarakwa yaku, ūmīniine! **2** Rīra, wee mūthithinda, nīgūkorwo mūtarakwa nīūgwīte; mītī ūrīa mīrūngarū nīmīanange! Rīrai inyuī mīgandi ya Bashani; nīgūkorwo mītī ya mūtitū ūrīa mūtumanu nītemetwo.
3 Ta thikīrīriai ūrīa arīithi maraarīra, makīgirīkaga: ūrīithio wao ūrīa mūnoru nīwanangītwo! Ta thikīrīriai mūraramo wa mīrūūthi; gīthaka kīrīa kīruru kīa Jorodani nīkīanange! **4** Jehova Ngai wakwa ekuuga ūū: “Rīthia rūūru rūrīa rūtuīrīrīwo gūthīnjwo. **5** Arīa macigūraga nīo macithīnjaga na matione wa kūmaherithia. Arīa maciendagia moigaga atīrī, ‘Jehova arogoocwo, niī ndī mūtongu!’ Arīithi ene cio maticiguagīra tha. **6** Nīgūkorwo ndikaiguīra andū a būrūri ūcio tha rīngī,” ūguo nīguo Jehova ekuuga. “Nīnganeana mūndū o kūrī mūndū wa itūūra rīake na kūrī mūthamaki wake. Nīmakahinyīrīria būrūri ūcio, na ndikamahonokia kuuma moko-inī mao.” **7** Nī ūndū ūcio ngīrīthia rūūru rūu rwatuīrīrīwo gūthīnjwo, na makīria iria ciahinyīrīrio cia rūūru rūu. Ngīcooka

nḡoya thanju iḡir̄i, r̄umwe nḡirw̄ita Ūtugi na r̄ur̄ia
r̄unḡi nḡirw̄ita ūiguano, na nīi nḡir̄iithia r̄ūru r̄ū. **8**
Ihind̄a r̄ia mweri ūmwe n̄indeheririe ar̄iithi acio atat̄.
Naruo r̄ūru r̄uḡiithūura m̄uno, na nīi nḡinogio n̄o,
9 nḡiuga at̄ir̄i, “Ndiḡūcooka ḡutuika m̄ur̄iithi wanyu.
Iria cia ḡukua n̄ikue, na iria cia ḡuthira n̄ithire. Iria
iḡutigara-r̄i, n̄ir̄ane cio nyene.” **10** Ninḡi nḡoya r̄uthanju
rwakwa r̄ur̄ia rwetagwo Ūtugi, nḡiruunania icunj̄i iḡir̄i,
nḡitharia k̄ir̄ikan̄iro k̄ir̄ia ndar̄ikan̄ire na ndūr̄ir̄i ciothe.
11 Ḡiatharirio o ro m̄uthenya ūcio, na n̄i ūnd̄ ūcio
ar̄ia maahinyir̄irio a r̄ūru r̄ū, ar̄ia maanj̄ūthir̄irie,
mak̄imenya at̄i ūyo yar̄i ndūm̄ir̄i ya Jehova. **12** Nḡicooka
nḡimeera at̄ir̄i, “M̄unḡiona n̄i kwaḡir̄ire, Heei m̄ūcaara
wakwa, na aakorwo ti ūguo-r̄i, ikarai naguo.” N̄i ūnd̄
ūcio mak̄ind̄iha m̄ūcaara wa icunj̄i m̄irongo ūtat̄ cia
betha. **13** H̄ind̄ ūyo Jehova ak̄inj̄iira at̄ir̄i, “Ik̄iria m̄ūmbi
wa nyūnḡu m̄beeca icio”: ūthogora ūcio mwega moonire
n̄iūnj̄igan̄ite! N̄i ūnd̄ ūcio nḡoya icunj̄i icio m̄irongo
ūtat̄ cia betha, nḡiciik̄iria m̄ūmbi k̄uu nyūmba-in̄i ya
Jehova. **14** Ninḡi nḡiunania r̄uthanju rwakwa rwa keer̄i
r̄ur̄ia rwetagwo ūiguano, nḡithūkia ūr̄umwe gatakat̄ ka
Juda na Israeli. **15** Ninḡi Jehova ak̄inj̄iira at̄ir̄i, “Oya o r̄inḡi
indo cia m̄ur̄iithi m̄uk̄īgu. **16** N̄iḡukorwo n̄ingwarahūra
m̄ur̄iithi b̄ur̄uri-in̄i ūyū, ūr̄ia ūtakar̄umbūya nḡ'ond̄ iria
ciūr̄ite, kana acarie t̄ugondu, kana ohe iria ndiihie, o na
kana ar̄iithie iria nḡ'ima, we no k̄ur̄ia ar̄iithiaga nyama
cia nḡ'ond̄ iria noru, aḡcik̄ūraga mahūnḡu. **17** “Kā
m̄ur̄iithi ūcio wa t̄uhū, ūr̄ia ūtiganaḡiria r̄ūru, ar̄i na
haaro-ī! Guoko gwake na riitho r̄iake r̄ia ūr̄o irotewo

na rūhiū rwa njora! Guoko gwake nīgūkonja biū, na riitho
rīake rīa ūrīo rītuīke itumumu biū.”

12 Īno nīyo ndūmīrīri ya Jehova īkoniī Israeli. Jehova,
ūrīa watambūrūkirie igūrū, na akīhaanda gītina gīa thī
īno, o na akūmba roho thīinī wa mūndū, ekuuga ūū: **2**
“Nīngūtua Jerusalemu ta gīkombe kīa ndibei gīa gūtūma
arīa othe magūthiūrūkīirie matūgūūge. Juda o ūndū
ūmwe na Jerusalemu nīgūkarigicīrio nī thū. **3** Mūthenya
ūcio, rīrīa ndūrīrī ciothe cia thī igaacookanīrīra irīukīrīre,
nīngatua Jerusalemu ihiga rītangīenyenyeka kūrī ndūrīrī
ciothe. Arīa othe makaageria kūrīenyenyia nīmakeguraria
mūno. **4** Mūthenya ūcio-rī, nīngamakia mbarathi o
yothe īhahūke, nake mūmīhaici ndūme agūrūke,” ūguo
nīguo Jehova ekuuga. “Nīngarangīra nyūmba ya Juda,
no mbarathi ciothe cia ndūrīrī ndīcītue ndumumu. **5**
Hīndī īyo atongoria a Juda makeīīra na ngoro atīrī, ‘Andū
a Jerusalemu nīmagīte na hinya nī ūndū wa Jehova
Mwene-Hinya-Wothe, o we Ngai wao.’ **6** “Mūthenya
ūcio nīngatūma atongoria a Juda mahaane ta nyūngū
īiyūrīte mwaki īrī riiko, na ndūme mahaane ta gīcīngā
gīgwakana kīrī thīinī wa itīīa cia ngano. Makaaniina andū
arīa othe marīthiūrūkīirie mwena wa ūrīo na mwena
wa ūmotho, no rīrī, andū a Jerusalemu matigaakorwo
na ūgwati o na hanini marī kūu Jerusalemu. **7** “Jehova
akaamba kūhonokia andū arīa matūūraga Juda, nīgeetha
gītīō kīa nyūmba ya Daudi na kīa aikari a Jerusalemu
gītikananenehe gūkīra kīa andū a Juda. **8** Mūthenya
ūcio Jehova nīakagitīra andū arīa matūūraga Jerusalemu,
nīgeetha arīa maagīte hinya mūno gatagatī-inī kao

makahaana ta Daudi, nayo nyūmba ya Daudi īkahaana o ta Ngai, īhaane ta mūraika wa Jehova amatongoretie. **9** Mūthenya ūcio nīngoimagara nganiine ndūrīrī ciothe iria igookīrīra itūūra rīa Jerusalemu. **10** “Na nīngaitīrīria nyūmba ya Daudi na arīa othe matūūraga itūūra rīa Jerusalemu roho wa gūtugana na wagūthaithana. Nao nīmakerorera ūrīa maathecire, na nīmakamūrīrīra marī na ruo o ta ūrīa mūndū arīragīra mwana wa mūmwe, na magīe na kīeha kīnene o ta ūrīa mūndū ethikagīra akuīrīirwo nī mwana wake wa irighthathi. **11** Mūthenya ūcio nīgūgakorwo kīrīro kīnene kūu Jerusalemu, o ta kīrīro kīrīa kīarī Hadadi-Rimoni o kūu werū-inī wa Megido. **12** Būrūri ūcio nīukagīna na kīrīro, o mbarī o mbarī īrīre īrī iiki, na atumia ao marī oiki: mbarī ya nyūmba ya Daudi īrīre īrī iiki na atumia ao marī oiki, mbarī ya nyūmba ya Nathani īrīre īrī iiki, na atumia ao marī oiki, **13** na mbarī ya nyūmba ya Lawi īrīre īrī iiki, na atumia ao marī oiki, mbarī ya Shimei īrīre īrī iiki, na atumia ao marī oiki, **14** na mbarī ūcio ingī ciothe itigaire o mbarī o mbarī īrīre īrī iiki, na atumia ao marī oiki.

13 “Mūthenya ūcio gīthima nīgīgathikūrio nī ūndū wa nyūmba ya Daudi o na nī ūndū wa andū arīa matūūraga Jerusalemu, gīthima gīa kūmatheria mehia o na thaahu.” **2** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mūthenya ūcio nīnganiina marītwa ma mīhianano ya kūhooywo mathire būrūri-inī, na matigacooka kūririkanwo rīngī. Nīngeheria anabii hamwe na roho ūcio wa thaahu, mathire būrūri-inī. **3** Na rīrī, kūngīgaakorwo na mūndū ūrathiī na mbere na kūratha mohoro-rī, ithe na nyina,

arīa mamūciarīte, nī makaamwīra atīrī, ‘No nginya ūkue, nī ūndū nīwarītie maheeni ūkīgwetaga rītwa rīa Jehova.’ Rīrīa akaaratha mohoro-rī, aciari ake mwene nīmakamūtheeca na rūhiū. 4 “Mūthenya ūcio mūnabii o wothe nīagaonoka nī ūndū wa kīoneki kīa ūrathi wake. Ndakehumba nguo ya maguoya ya mūnabii nīguo aheenie andū. 5 Akoigaga atīrī, ‘Niī ndirī mūnabii, ndī mūrīmi, ndūragio nī mūgūnda kuuma ūnini-inī wakwa.’ 6 Nake mūndū angīkamūuria atīrī, ‘Ironda ici irī mwīrī waku nī cia kī?’ we agaacookia atīrī, ‘Ironda ici ndagīrīire nyūmba-inī ya arata akwa.’ 7 “Arahūka, wee rūhiū rwa njora, ūkīrīre mūrīithi wakwa, ūkīrīra mūndū ūcio wa hakuhī na niī!” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. “Ringa mūrīithi, nacio ng’ondū nīkūhurunjūka, nakuo guoko gwakwa ndīkwerekerie kūrī tūgondu, ndītūkīrīre.” 8 Jehova ekuuga atīrī, “Būrūri-inī guothe, andū icunjī igīrī thīinī wa ithatū nīmakoragwo, mathire; no rīrī, gīcunjī kīmwe gīa ithatū nīgīgatigara kuo. 9 Gīcunjī kīu gīa ithatū kīa andū nīngakīhītūkīria mwaki-inī; ngaamatheria ta betha, na ndīmagerie ta ūrīa thahabu igeragio. Nīmagakaīra rītwa rīakwa, na niī nīngametīka; Nīngoiga atīrī, ‘Aya nī andū akwa,’ nao moige atīrī, ‘Jehova nīwe Ngai witū.’”

14 Atīrīrī, mūthenya wa Jehova nīūrooka, rīrīa indo cianyu igaatahwo na igayanīrwo gatagatī-inī kanyu.
2 Nīngongania ndūrīrī ciothe ciūkīrīre itūūra rīa Jerusalemu, ihūrane narīo; itūūra rīu inene nīrīkanyiitwo nī thū, na indo cia nyūmba ciūngūrūrio nao andū-a-nja manyiitwo na hinya. Andū nuthu ya itūūra

n̄magathaamio, no andū acio anḡi matikeherio itūūra-in̄ r̄iu. **3** H̄indī īyo Jehova n̄akoimagara, okīrīre ndūrīrī icio arüe nacio, o ta ūrīa arūaga mūthenya wa mbaara. **4** Mūthenya ūcio-r̄ī, Jehova n̄akarūgama Kīrīma-in̄ kīa Mītamaiyū, mwena wa irathīro wa Jerusalemu. Nakīo Kīrīma kīu kīa Mītamaiyū n̄igīgatūkana maita meerī kuuma mwena wa irathīro nginya mwena wa ithūīro; naho hagē mūkuru mūnene, nuthu īmwe ya kīrīma īthīī mwena wa gathigathini, nayo nuthu īyo īnḡi īthīī mwena wa gūthini. **5** Mūkoorīra mūkuru-in̄ ūcio wa kīrīma gīakwa tondū ūgaakinya o Azeli. Mūkoora o ta ūrīa mworīire gīthingithia matukū-in̄ ma Uzia, mūthamaki wa Juda. Nake Jehova Ngai wakwa n̄agooka, arī hamwe na andū arīa atheru othe. **6** Mūthenya ūcio gūtigakorwo na ūtheri kana heho o na kana mbaa. **7** Ūcio ūgaakorwo ūrī mūthenya wa mwanya, ūtarī mūthenya kana ūtukū, mūthenya ūūio n̄ī Jehova. Hwaī-in̄ wakinya, n̄gūkagīna na ūtheri. **8** Mūthenya ūcio maaī ma muoyo n̄magatherera moimīte Jerusalemu; nuthu yamo yerekere iria-in̄ rīa mwena wa irathīro, nayo nuthu īyo īnḡi yerekere iria-in̄ rīa mwena wa ithūīro. Maaī macio magathereraga hīndī ya ūrugarī na hīndī ya heho. **9** Jehova n̄iwe ūgaatuīka mūthamaki wa thī yothe. Mūthenya ūcio gūgaakorwo Jehova arī o we wiki, narīo rīītwā rīake rīkorwo no rīo riiki. **10** Būrūri wothe kuuma Geba nginya Rimonī, mwena wa gūthini wa Jerusalemu, ūkaahaana ta Araba. No rīrī, itūūra rīa Jerusalemu n̄irīgatūūgīrio na rītūūre o hau rīrī, kuuma Kīhingo-in̄ kīa Benjamini nginya harīa Kīhingo kīa Mbere kīrī, o nginya Kīhingo-in̄ gīa Koine, na kuuma

mūthiringo ūrĩa mūraaya na igūrū wa Hananeli gūthiī
nginya ihihīro-inī cia ndibei cia mūthamaki. **11** Itūūra
rīu rīgaatuīka rīa gūtūūrwo; rītikaanangwo hīndī īngī.
Itūūra rīa Jerusalemu rīgaatūūra rītarī na ūgwati. **12** Na
rīrī, ūyū nīguo mūthiro ūrĩa Jehova akaahūūra ndūrīrī
ciothe naguo, iria cianarūa na Jerusalemu: Mīrī yao
īkaabuthaga o marūgamīte na magūrū mao, maitho
mao namo mabuthīre marima-inī mamo, nacio nīmī
ciao ikaabutha irī tūnua-inī twao. **13** Mūthenya ūcio-rī,
Jehova nīakahūūra andū na kīmako kīnene. O mūndū
nīakaguthūkīra guoko kwa mūndū ūrĩa ūngī akūnyiite, nao
matharīkanīre marūe. **14** Andū a Juda o nao nīmakarūūra
kūu Jerusalemu. Ūtonga wa ndūrīrī iria irigiicīirie kūu
nīūkonganio, naguo nī ūtonga mūingī wa thahabu, na
wa betha na wa nguo. **15** Mūthiro o ta ūcio nīūkaniina
mbarathi na nyūmbū, na ngamīīra na ndigiri, na nyamū
ciothe iria igaakorwo kambī-inī icio. **16** Ningī-rī, matigari
ma ndūrīrī icio ciothe iria cianatharīkīra Jerusalemu
makaambataga mwaka o mwaka kūhooya Mūthamaki, o
we Jehova Mwene-Hinya-Wothe, na gūkūngūūra Gīathī
gīa Ithūnū. **17** Kūngīkaagīa andū gūkū thī matakaambata
Jerusalemu kūhooya Mūthamaki, o we Jehova Mwene-
Hinya-Wothe-rī, kwao gūtikoira mbura. **18** Andū a Misiri
mangīkaaga gūthiī kūnyiitanīra na arīa angī-rī, kwao
gūtikoira mbura. Jehova nīakamarehera mūthiro ūrīa
ahūūraga ndūrīrī naguo iria itaambataga gūkūngūūra
Gīathī kīu gīa Ithūnū. **19** Rīrī nīrīo rīgaakorwo rīrī
iherithia rīa būrūri wa Misiri, o na rīa ndūrīrī ciothe iria
itaambataga igathiī gūkūngūūra Gīathī kīu gīa Ithūnū.

20 Mūthenya ūcio-rī, mbugi cia mbarathi ikaandīkwo,
ICI CIAMŪRĪRWO JEHOVA, nacio nyūngū cia kūruga iria
irī nyūmba ya Jehova thīinī igaatuīka ta mbakūri iria
nyamūre irī mbere ya kīgongona. **21** Nyūngū o yothe īrī
kū Jerusalemu na Juda īkaamūrīrwo Jehova Mwene-
Hinya-Wothe, nao arīa othe magookaga kūruta igongona-
rī, makooyaga nyūngū imwe cia cio makaruga nacio. Na
mūthenya ūcio-rī, gūtigacooka kūgīa na mwonjorithia
thīinī wa nyūmba ya Jehova Mwene-Hinya-Wothe.

Malaki

1 Īno nīyo ndūmīrīri nditū īrīa Jehova aarīirie andū a Israeli na kanua ka mūnabii Malaki. **2** Jehova ekuuga atīrī, “Niī nīndīmwendete. “No inyuī mūūragia atīrī, ‘Ūtwendete atīa?’” Nake Jehova akamūūria atīrī, “Githī Esaū ndaarī mūrū wa nyina na Jakubu? No niī ndendire Jakubu, **3** ngīrega Esaū, būrūri wake wa irīma ngīwananga ūgītuīka tūhū, narīo igai rīake ngīrītua werū wa gūikaragwo nī mbwe.” **4** Andū a Edomu no moige atīrī, “O na gūtuīka tūrī ahehenje-rī, no tūgaaka kūrīa kwanangīku rīngī.” No Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “No maake rīngī, no nīngakūmomora. Mageetagwo Būrūri Mwaganu, andū matūūraga marakarīirwo nī Jehova hīndī ciothe. **5** Nīmūkeyonera ūhoro ūcio, muuge atīrī, ‘Jehova nīwe mūnene, o na akaneneha na kūu mbere ya mīhaka ya Israeli!’” **6** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekūūria atīrī, “Mwanake atīaga ithe, nayo ndungata īgatīīa mūmīathi. Angīkorwo ndī mūciari-rī, gītīo kīrīa kīnjagīrīire gīkīrī ha? Angīkorwo ndī mwathani-rī, gwītigīrwo kūrīa kūnjagīrīire gūkīrī ha? Inyuī, athīnjīri-Ngai, nīinyuī mūmenagīrīria rītwa rīakwa. “No mūūragia atīrī, ‘Tūmenagīrīria rītwa rīaku atīa?’ **7** “Mūigagīrīra irio irī na thaahu kīgongona-inī gīakwa. “No mūūragia atīrī, ‘Tūgūthaahītie atīa?’ “Nī kuuga muugaga atī metha ya Jehova nī ya kūmeneka. **8** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekūūria atīrī, ‘Rīrīa mūkūrehe nyamū ndumumu cia igongona-rī, gwīka ūguo ti ūūru? Rīrīa mūkūrūta igongona rīa nyamū nyonju kana ndwaru-rī, gwīka ūguo ti ūūru? Ta geriai gūcirutīra mwathi wanyu! No akenio nīnyuī?

No amwītīkīre?” **9** “Na rīrī, ta thaithai Ngai nīguo atūtuge. Rīrīa mūkūrehe maruta ta macio-rī, no amwītīkīre?” Üguo nīguo Jehova Mwene Hinya Wothe ekūūria. **10** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī: “Naarī korwo ūmwe wanyu aahinga mīrango ya hekarū nīguo mūtikanaakie mīaki ya tūhū kīgongona-inī gīakwa! Ndikenetio nī inyuī na ndingītīkīra iruta o na rīrīkū kuuma kūrī inyuī.” **11** Rītwa rīakwa nīrīgatūūgīrio ndūrīrī-inī, kuuma riūa rīkīratha o nginya riūa rīgīthūa. Kūndū guothe ūbumba nīūgacinagwo na maruta matheru marutagīrwo rītwa rīakwa, tondū rītwa rīakwa nīrīgatūūgīrio ndūrīrī-inī,” üguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **12** “No inyuī mūrīthaahagia na kwaria ūhoro wa metha ya Mwathani mūkoiga atīrī, ‘Nīīthaahie,’ na ha ūhoro wa irio ciayo mūkoiga atīrī, ‘Nī cia kūmeneka.’” **13** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Muugaga atīrī, ‘Kaī ūhoro ūcio nī mūritū-īl’ Na mūgatembania iromo.” Jehova ekūūria atīrī, “Rīrīa mūkūrehe nyamū iria ndiihangie, na iria iigūthua, kana iria ndwaru mūgaaciruta irī magongona-rī, no ndīgīcītīkīre kuuma harī inyuī?” **14** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Kūgwatwo nī kīrumi nī mūheenania ūrīa wīranīire kūruta nyamū ya njamba īngītīkīrīka kuuma rūūru-inī rwake rwa mbūri, no agacooka akarutīra Mwathani igongona rīa nyamū īrī na ūūgū. Nīgūkorwo ndī Mūthamaki mūnene, narīo rītwa rīakwa nī rīa gwītīgīrwo ndūrīrī-inī.

2 “Na rīrī, rīathani rīrī nī rīanyu, inyuī athīnjīri-Ngai.” **2** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mūngīaga gūūthikīrīria na mwage gūtua itua na ngoro cianyu

gūtūa rītwa rīakwa-rī, niī nīngamūtūmīra kīrumi o na
irathimo iria ndīmūrathimaga nacio ndīcirume. īī, o
na rīu nīndīcirumīte, tondū mūtituīte itua na ngoro
cianyu kūndīā. 3 “Nīngarūithia njiaro cianyu nī ūndū
wanyu; nīngamūminjīria taatha wa nyamū cia magongona
ma ciathī cianyu na mūgaatahwo mūrī o naguo. 4
Na nīmūkamenya atī nī nī ndīmūtūmīre rīathani rīrī,
nīgeetha kīrīkanīro gīakwa na Lawi gītūure kīrūmīte,”
ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. 5
“Kīrīkanīro gīakwa kīarī giitū nake, nakō kīarī kīrīkanīro
kīa muoyo na gīa thayū, na nī nīngmūhe cio; ūndū ūcio
warī wa gūtūma eīndigīre, nake akīndīā na agītūura
etigīrīte rītwa rīakwa. 6 Ūrutani wa ma warī kanua-
inī gake, na gūtirī maheeni moonirwo mīromo-inī yake.
Aatwaranire na nī na thayū na mīthīire mīrūngīrīru, na
akīgarūra andū aingī moime mehia-inī. 7 “Tondū mīromo
ya mūthīnjīri-Ngai yagīrīrwo nīgūtūuria ūugī, nao andū
magīrīrwo nīgūcaria ūrutani kuuma kanua gake tondū
nīwe mūtūmwo wa Jehova Mwene-Hinya-Wothe. 8 No
inyū nīmūgarūrūkīte mūgatiga njīra, naguo ūrutani
wanyu ūgatūma andū aingī mahīngwo; nīmūthūkītie
kīrīkanīro giitū na Lawi,” ūguo nīguo Jehova Mwene-
Hinya-Wothe ekuuga. 9 “Nī ūndū ūcio-rī, nīndūmīte
mūmenwo na mūconorithio mbere ya andū othe, tondū
mūtirūmagīrīra njīra ciakwa no nīmūthūuranagia andū
mūgītua ciira.” 10 Githī ithuothē tūtīrī a ithe ūmwe?
Githī ti Ngai ūmwe watūūmbire? Nī kīī gīgūtūma
tūthaahie kīrīkanīro kīa maitū na ūndū wa kwaga
kwīhokana mūndū na ūrīa ūngī? 11 Andū a Juda nīmatigīte

gūtuīka ehokeku. Ūndū wa magigi nīwīkītwo Israeli na Jerusalemu: Andū a Juda nīmathaahītie handū harīa hatheru harīa Jehova endete, nī ūndū wa kūhikia airītu a andū arīa mahooyaga ngai ng'eni. **12** Mūndū o wothe wīkaga ūguo-rī, arī ū kana ū, Jehova aromweheria hemainī cia Jakubu, o na angīkorwo nīarehage maruta make kūrī Jehova Mwene-Hinya-Wothe. **13** Kūrī ūndū ūngī mwīkaga. Mūiyūragia kīgongona kīa Jehova na maithori. Mūrīraga na mūkagirīka tondū nīatigire kūrūmbūya maruta manyu, kana kūmaamūkīra na gīkeno kuuma harī inyuī. **14** Mūyūragia atīrī, “Nī kīi gītūmi?” Nī tondū Jehova nīwe mūira gatagatī gaku na mūtumia wa ūnini waku, tondū ndūrī mwīhokeku harī we, o na gūtuīka nīwe mūrata waku, o we mūtumia wa kīrīkanīro kīa ūhiki waku. **15** Githī Jehova ndamatūīte ūmwe? Matuīkīte ake mwīrī na roho. Amatuīte ūmwe nīkī? Tondū nīacaragia rūciaro rwa etigīri Ngai. Nī ūndū ūcio, gitāgra roho waku, na ūtūūre ūrī mwīhokeku kūrī mūtumia ūcio wa ūnini waku. **16** Jehova Ngai wa Israeli ekuuga atīrī, “Nīthūire ndigano ya mūthuuri na mūtumia wake, na nīthūire mūndū wīhumbaga haaro ta nguo,” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. Nī ūndū ūcio gitīra roho waku, na ndūkaage kwīhokeka. **17** Inyuī nīmūnogetie Jehova na ciugo cianyu. No mūrooria atīrī, “Tūmūnogetie atīa?” Mūmūnogetie na kuuga atīrī, “Othe arīa mekaga ūūru nīmagīrīire maitho-inī ma Jehova, na nīakenagio nīo.” Ningī mūkooria atīrī, “Ngai wa kīhooto-rī, akīrī ha?”

3 Na rīrī, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī,
“Nīngūtūma mūtūmwō wakwa, ūrīa ūgaathondeka njīra
mbere yakwa. Hīndī īyo Mwathani ūcio mūcaragia
nīagooka o rīmwe thīnī wa hekarū yake; mūtūmwō ūcio
wa kīrīkanīro ūrīa mwīriragīria nīagooka.” **2** No nūū
ūgetiiria mūthenya wa gūuka gwake? Nūū ūkomīrīria
rīrīa akooneka? Nīgūkorwo akahaana ta mwaki wa mūturi
ūrīa ūtheragia cuuma, kana thabuni ūrīa ūtheragia nguo.
3 Agaikara thī ta mūturi wa betha na mūtheria wacio;
nīagatheria Alawii, amatherie ta ūrīa thahabu na betha
itheragio. Hīndī īyo Jehova nīagakorwo na andū arīa
makamūrehere maruta ma ūthingu; **4** namo maruta
ma Juda na Jerusalemu nīmagetīkīrīka nī Jehova, o ta
matukū marīa mathirīte, o na ta mīaka īrīa ya mbere.
5 “Nī ūndū ūcio nīngamūkuhīrīria ndīmūciirithie na
ndīmūtuīre. Nīngahiūha gūtuīka mūira wa gūtuīra ciira
arogi, na itharia, na arīa mehītaga na maheeni, na
njūkīrīre arīa matunyaga aruti wīra mīcaara yao, na
arīa mahinyagīrīria atumia a ndigwa na ciana irīa itarī
maithe, na arīa maagithagia ageni kīhootho na makaaga
kwīndigīra,” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe
ekuuga. **6** “Nī Jehova ndigarūrūkaga. Nī ūndū ūcio,
inyū njiaro cia Jakubu nīkīo mūtarī mwaniinwo. **7** O na
kuuma hīndī ya maithe manyu-rī, mūtūire mūtiganīirie
irīra ciakwa cia kūrūmīrīwo na mūkaaga gūcirūmia.
Njookerera na niī nīngūmūcookerera.” Ūguo nīguo
Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. “No mūragia atīrī,
‘Tūgūgūcookerera atīa?’ **8** “Mūndū-rī, aahota gūtunya
Ngai indo ciake? No inyuī nīmūndunyīte indo ciakwa.

“No mūūragia atīrī, ‘Nī kī tūgūtunyīte?’” “Mūnduunyīte maruta na icunjī cia ikūmi. **9** Rūrīrī rwanyu ruothe rūgwatītwo nī kīrumi, tondū nīmūndunyaga indo ciakwa.

10 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, rehei gīcunjī gīa ikūmi gīothe thīnī wa ikūmbī, nīgeetha nyūmba yakwa īkoragwo na irio. Ngeriai na njīra īno muone kana ndikūmūhingūrīra ndirica cia igūrū, ndīmuurīrie irathimo nyīngī mūno nginya mwage handū ingīganīra.

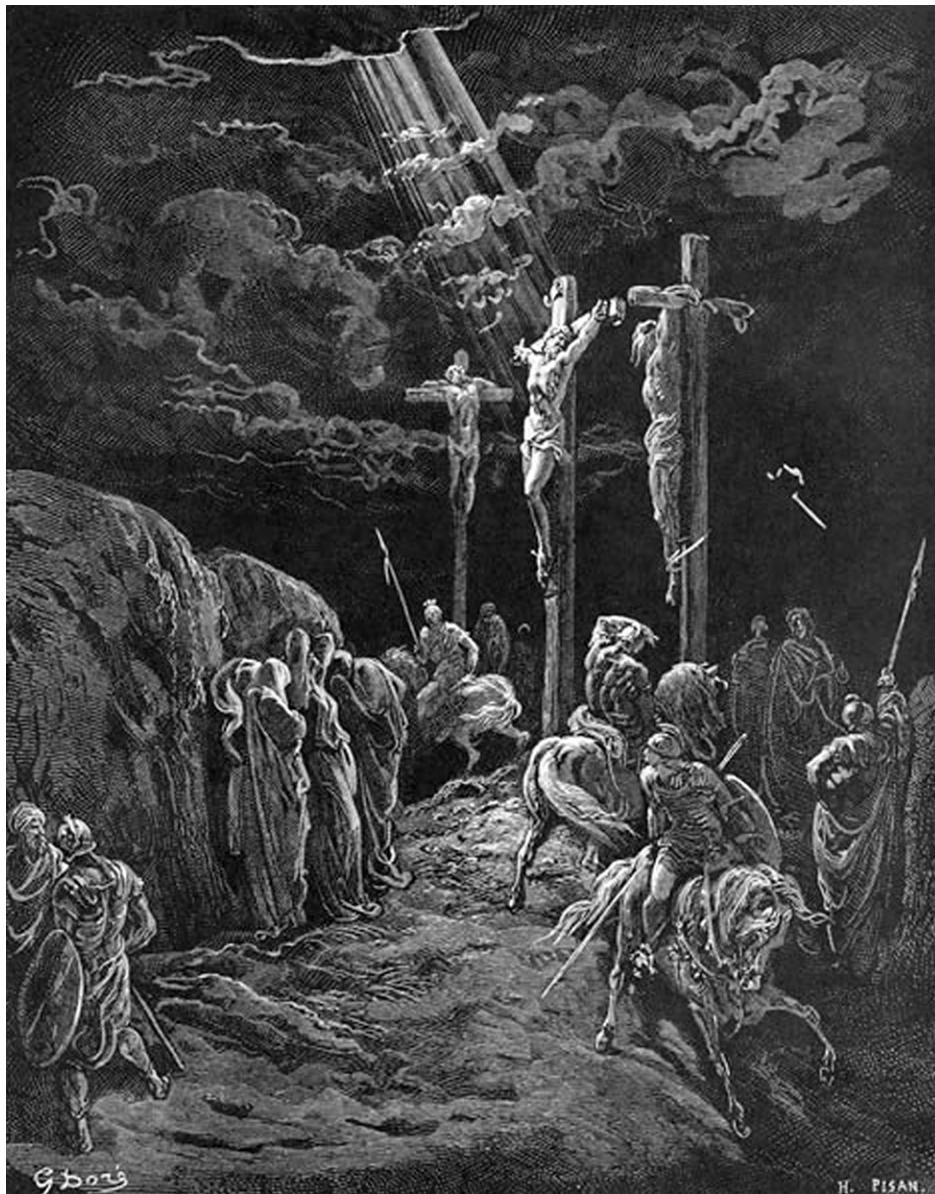
11 Ningī nīngagiria cianangi ithūkie irio cia mīgūnda yanyu, nayo mīthabibū ya mīgūnda yanyu ndīgaacooka gūita maciaro mayo matarī makūrū.” Úguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **12** Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Ndūrīrī ciothe nīikamwītaga andū arathime, nīgūkorwo būrūri wanyu ūgaakorwo ūrī wa gīkeno.” **13** Jehova ekuuga atīrī, “Nīmwariītie mañndū mooru ma kūnjambia. “No mūūragia atīrī, ‘Tūgūcambītie atīa?’” **14** “Inyuī muugīte atīrī, ‘Gūtungatīra Ngai nī ūndū wa tūhū. Nī uumithio ūrīkū tuonire nīkūhingia kwenda gwake, na gūthiiaga mbere ya Jehova Mwene-Hinya-Wothe ta andū maracakaya? **15** No rīrī, andū etīi nīo twītaga arathime. Ti-itherū arīa aaganu nīo magaacagīra, na arīa makararagia Ngai matherithagio.”” **16** Nao arīa meetigīrīte Jehova nīmaranīrie o mūndū na ūrīa ūngī, nake Jehova agīthikīrīria na akīigua ūhoro ūcio. Ibuku rīa kīririkano nīrīandīkirwo ūhoro wa andū acio metigīrīte Jehova na magatīa rīitwa rīake, rīkīigwo hau mbere yake.

17 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Acio nīo magaatuīka andū akwa mūthenya ūrīa ngaacookereria indo ciakwa cia bata. Nīngamaiguīra tha, o ta ūrīa mūndū

aiguagīra mūriū tha ūrīa ūmūtungatagīra. **18** Na inyuī nīmūkona rīngī ngūūrani gatagatī ka arīa athingu na arīa aaganu, na gatagatī ka arīa matungatagīra Ngai na arīa matamūtungatagīra.

4 “Ti-itherū mūthenya wa ituīro nīūrooka, naguo ūgaakana ta icua rīa mwaki. Arīa othe etīi, na arīa aaganu, magaatuūka maragara ma mahuti, naguo mūthenya ūcio wakinya magaacinwo, maniinwo biū. Gūtirī mūri kana rūhonge rwao rūgaatigara,” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **2** “No inyuī mwītigīrīte rīītwa rīakwa-rī, riūa-rīa-ūthingu rīkaamwarīra rīrī na ūhoro wa kūhonania mathagu-inī marīo. Na inyuī nīmūkoima nja mūtūhe ta tūcaū tūhingūrīrwo tūkoima kiugū. **3** Na nīmūkarangīrīria arīa aaganu matuīke mūhu rungu rwa makinya manyu mūthenya ūrīa ngeeka maūndū macio,” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga. **4** “Ririkanai watho wa ndungata yakwa Musa, na irīra ciakwa cia kūrūmīrīrwo, o na mawatho marīa ndaamūheire kū Horebu marī ma andū a Isiraeli othe. **5** “Atīrīrī, nīngamūtūmīra mūnabii Elija mbere ya mūthenya ūcio mūnene na wa kūmakania wa Jehova ūtanakinya. **6** Nīakagarūra ngoro cia maithe icookerere ciana ciao, na agarūre ngoro cia ciana icookerere maithe mao, nīgeetha ndigooke hūure būrūri na kīrumi.”

NEW TESTAMENT

Nake Jesū akiuga atīrī, "Baba mohere, nīgūkorwo matiūū ūria mareeka."

Nao magīcuukīra nguo ciake mītī, magīcigayana.

Luka 23:34

Mathayo

1 Maya nĩ maandiko makoniĩ rūciaro rūrīa Jesū Kristū, mūrū wa Daudi, mūrū wa Iburahīmu oimire: **2** Iburahīmu aarī ithe wa Isaaka, nake Isaaka aarī ithe wa Jakubu, nake Jakubu aarī ithe wa Juda na ariū a ithe, **3** nake Juda aarī ithe wa Perezu na Zera, arīa nyina wao aarī Tamaru, nake Perezu aarī ithe wa Hezironi, nake Hezironi aarī ithe wa Ramu, **4** nake Ramu aarī ithe wa Aminadabu, nake Aminadabu aarī ithe wa Nahashoni, nake Nahashoni aarī ithe wa Salimoni, **5** nake Salimoni aarī ithe wa Boazu, ūrīa nyina aarī Rahabu, nake Boazu aarī ithe wa Obedi, ūrīa nyina aarī Ruthu, nake Obedi aarī ithe wa Jesii, **6** nake Jesii aarī ithe wa Mūthamaki Daudi. Daudi aarī ithe wa Solomoni, ūrīa nyina aarī mūtumia wa Uria, **7** nake Solomoni aarī ithe wa Rehoboamu, nake Rehoboamu aarī ithe wa Abija, nake Abija aarī ithe wa Asa, **8** nake Asa aarī ithe wa Jehoshafatu, nake Jehoshafatu aarī ithe wa Joram, nake Joram aarī ithe wa Uzia, **9** nake Uzia aarī ithe wa Jothamu, nake Jothamu aarī ithe wa Ahazu, nake Ahazu aarī ithe wa Hezekia, **10** nake Hezekia aarī ithe wa Manase, nake Manase aarī ithe wa Amoni, nake Amoni aarī ithe wa Josia, **11** nake Josia aarī ithe wa Jekonia na ariū a ithe, hīndī ūrīa andū maataahirwo, magītwarwo Babuloni. **12** Thuutha wa gūtahwo, magītwarwo kūu Babuloni: Jekonia aarī ithe wa Shealitieli, nake Shealitieli aarī ithe wa Zerubabeli, **13** nake Zerubabeli aarī ithe wa Abihudu, nake Abihudu aarī ithe wa Eliakimu, nake Eliakimu aarī ithe wa Azoro, **14** nake Azoro aarī ithe wa Zadoku, nake Zadoku aarī ithe wa Akimu, nake

Akimu aarī ithe wa Eliudi, **15** nake Eliudi aarī ithe wa Eleazaru, nake Eleazaru aarī ithe wa Maathani, nake Maathani aarī ithe wa Jakubu, **16** nake Jakubu aarī ithe wa Jusufu, mūthuuri wa Mariamu, ūrīa waciarire Jesū, ūrīa wītagwo Kristū. **17** Úguo nī kuuga njiaro ciothe ciarī ikūmi na inya kuuma Iburahīmu nginya Daudi, na njiaro ikūmi na inya kuuma Daudi nginya hīndī ūrīa andū maatahirwo magītwarwo kūu Babuloni, na ningī njiaro ikūmi na inya kuuma hīndī ūrīa andū maatahirwo nginya hīndī ya Kristū. **18** Úhoro wa gūciarwo kwa Jesū Kristū watarī ūū: Nyina Mariamu nī oorītio nī Jusufu atūke mūtumia wake, no matanaikarania-rī, nīamenyekire atī arī na nda ya Roho Mūtheru. **19** Nake Jusufu mūthuuri wake tondū aarī mūndū mūthingu na ndangīendire kūmūconorithia kūrī andū, agīciiria amūtige na hitho. **20** No thuutha wa gwīciiria ūndū ūcio, mūraika wa Mwathani akīmuumīra kīroto-inī, akīmwīra atīrī, “Jusufu, mūrū wa Daudi, ndūkae gwītigīra kūhikia Mariamu atūke mūtumia waku, tondū nda ūyo arī nayo nī ya Roho Mūtheru. **21** Nīagaciara kahīī, nawe nīūgagatua Jesū, tondū nīwe ūkaahonokia andū ake kuuma mehia-inī mao.” **22** Na rīrī, maūndū macio mothe meekīkire nīguo ūrīa Mwathani aarītie na kanua ka mūnabii ūhinge, rīrīa oigire atīrī, **23** “Mūirītu gathirange nīakagīa nda na nīagaciara kahīī, nao magaagatua Immanueli” ūguo naguo ūgītaūrwo nī kuuga, “Ngai hamwe na ithuī.” **24** Rīrīa Jusufu ookīrire, agīka o ta ūrīa mūraika wa Mwathani aamwathīte, nake akīnūkia Mariamu gwake mūcīī, agīka mūtumia wake.

25 No matiigana kūmenyana nginya rīrīa aaciare mwana ūcio wa kahī. Nake Jusufu agītua mwana ūcio Jesū.

2 Na rīrī, thuutha wa Jesū gūciarwo kūu itūūra-inī rīa Bethilehemu būrūri wa Judea, hīndī ya mūthamaki wetagwo Herode, andū Oogī-a-Njata moimīte irathīro magīuka Jerusalemu, **2** makīūria atīrī, “Ūrīa ūciarītwo arī mūthamaki wa Ayahudi-rī, arī ha? Nītuonire njata yake mwena wa irathīro, na nītūūkīte kūmūhooya.” **3** Rīrīa Mūthamaki Herode aiguire ūguo, agītangīka ngoro, o hamwe na andū Jerusalemu othe. **4** Na aarīkia gwīta athīnjīri-Ngai arīa anene othe, na arutani a watho hamwe, akīmooria kūrīa Kristū aarī aciarīwo. **5** Makīmūcookeria atīrī, “Nī Bethilehemu, būrūri wa Judea, nīgūkorwo nī kwandīkītwo nī mūnabii, akoiga atīrī: **6** “Nawe Bethilehemu, kūu būrūri wa Juda, tiwe ūrīa mūnini mūno wa aathani a Juda; tondū thīinī waku nīgūkoima ūrīa ūgaathanaga, ūrīa ūgaatuīka mūrīithi wa andū akwa a Isiraeli.” **7** Nake Herode agīta andū acio Oogī-a-Njata na hithe, na agītuīria kuuma kūrī o ihinda rīrīa njata īyo yoonekete. **8** Akīmatūma Bethilehemu akīmeera atīrī, “Thīi mūgatuīrie wega ūhoro wa kaana kau. Mwarīkia gūkoona mūuke mūūmenyithie, nīgeetha o na niī thīi ngagaturīrie ndu ndīkahooe.” **9** Nao maarīkia kūigua ciugo cia mūthamaki magīthīi, nayo njata īrīa moonete irathīro īkīmatongoria nginya īkīrūgama igūrū rīa harīa kaana kau kaarī. **10** Rīrīa moonire njata īyo, magīkena gīkeno kīnene mūno. **11** Nao magītoonya nyūmba, na makīona kaana karī na nyina Mariamu, magīkainamīrīra, magīkahooya. Magīcooka makīohora indo ciao cia goro,

magīkahe iheo cia thahabu, na ūbumba, na manemane.

12 Na nī ūndū wa gūkaanio na kīroto matigacookere kwa Herode, magīcooka būrūri wao magereire njīra īngī. **13** Maarīkia gūthiī-rī, mūraika wa Mwathani akiumīrīra Jusufu kīroto-inī, akīmwīra atīrī, “Ūkīra woe kaana gaka na nyina mūrīre Misiri. Ikarai kūu nginya rīrīa ngaakwīra, nīgūkorwo Herode nīegūcaria kaana kau akoorage.”

14 Nī ūndū ūcio-rī, agīūkīra, akīoya kaana na nyina ūtukū, magīthiī Misiri, **15** kūrīa maikarire nginya rīrīa Herode aakuire. Na nī ūndū ūcio, ūhoro ūrīa Mwathani oigīte na kanua ka mūnabii ūkīhinga, rīrīa oigire atīrī, “Ndeetire mūrū wakwa oime būrūri wa Misiri.” **16** Hīndī ūrīa Herode aamenyire atī nīaheenirio nī Oogī-a-Njata, akīrakara mūno, akīruta watho wa kūrīraga tūhī tuothe kūu Bethilehemu na kūrīa gūkuhī nakuo, tūrīa twarī na ūkūrū wa mīaka ūrī gūcooka na thī, kūringana na ihinda rīrīa eerītwo nī Oogī-a-Njata. **17** Hīndī ūhoro ūrīa waartio na kanua ka mūnabii Jeremia ūkīhinga, rīrīa oigire atīrī: **18** “Mūgambo nīwaiguirwo kūu Rama, kīrīro na gūcakaya kūnene, Rakeli akīrīrīra ciana ciake, na akarega kūhoorerio, tondū itirī ho.” **19** Na rīrī, Herode akua-rī, mūraika wa Mwathani akiumīrīra Jusufu kīroto-inī kūu Misiri, **20** akīmwīra atīrī, “Ūkīra, woe kaana gaka na nyina, mūthīi būrūri wa Isiraeli, nīgūkorwo arīa maageragia gūkooraga nīmakuīte.” **21** Nī ūndū ūcio, agīūkīra, akīoya kaana na nyina, magīthiī būrūri wa Isiraeli. **22** Rīrīa aiguire atī Arikelau nīwe wathamakaga Judea handū ha ithe Herode, agītigīra gūthīi kuo. Na aarīkia gūkaanio kīroto-inī-rī, agīthiī būrūri wa Galili, **23**

agīthiī gūtūura itūura rītagwo Nazarethi. Nī ūndū ūcio
ūhoro ūrīa waarītio na tūnua twa anabii ūkīhinga, rīrīa
moigire atīrī, “Nīageetagwo Mūnazari.”

3 Matukū-inī macio Johana ūrīa Mūbatithania nīokire,
akīhunjagia kū Werū-inī wa Judea, **2** akiugaga atīrī,
“Mwīrire, nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū nīñkuhīrīrie.”
3 Üyū nīwe ūrīa ūhoro wake waarītio nī mūnabii Isaia rīrīa
oigire atīrī: “Kūrī na mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra
werū-inī, akoiga atīrī: ‘Haarīriai njīra ya Mwathani,
rūngariai njīra ciake.’” **4** Johana eekagīra Nguo ya guoya
wa ngamīra, na nīeyohaga mūcibi wa rūūa njohero.
Irio ciake ciarī ngīgī na ūkī wa gīthaka. **5** Nao andū
nīmathīiaga kūrī we moimīte Jerusalemu, na miēna yothe
ya Judea, na būrūri wothe ūrīa wariganītie na Jorodani.
6 Moimbūraga mehia mao, nake akamabatithīria Rūūi-
inī rwa Jorodani. **7** Na rīrīa oonire Afarisai na Asadukai
aingī magīuka hau nīgeetha amabatithie, akīmeera atīrī,
“Inyuī rūciaro rūrū rwa nduīra! Nūū ūmūheete ūhoro
atī mūūrīre marakara mariā makiriī gūuka?” **8** Ciarai
maciaro maringaine na kwīrira. **9** Na mūtikeīre na
ngoro cianyu atīrī, ‘Ithe witū nī Iburahīmu.’ Ngūmwīra
atīrī, Ngai no atūme mahiga maya matuīke ciana cia
Iburahīmu. **10** Ithanwa nīrīige itina-inī cia mītī, na mūtī
o wothe ūtaciaraaga maciaro mega nīugatemwo, ūikio
mwaki-inī. **11** “Niī ndīmūbatithagia na maaī mwerira.
No thuutha wakwa nīgūgūka mūndū ūngī ūrī na hinya
kūrī niī, na ndiagīrīre o na kūmūkuūra iraatū ciake. We
akaamūbatithagia na Roho Mūtheru na mwaki. **12** Gītarūrū
gīake akīnyiitīte na guoko, na nīagatheria kīhuhīro gīake,

na acookanīrīrie ngano yake ikūmbī, acooke acine mahuti na mwaki ūtangīhoreka.” **13** Hīndī īyo Jesū akiuma Galili agīthīi Rūū-inī rwa Jorodani akabatithio nī Johana. **14** Nowe Johana akīgeria kūmūgiria, akīmwīra atīrī, “Nī njagīrīirwo nīkūbatithio nīwe, nawe wagīuka kūrī nī atīa?” **15** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Reke gūtuīke ūguo rīu; tondū nītwagīrīirwo twīke ūndū ūyū nīguo tūhingie maūndū mothe ma ūthingu.” Hīndī īyo Johana agītīkīra. **16** Jesū aarīkia kūbatithio o ūguo-rī, akiumīra maaī-inī. Kahinda o kau igūrū rīkīhingūka, nake akīona Roho wa Ngai agīkūrūka ta ndutura, akīumba igūrū rīake. **17** Naguo mūgambo ūkiuma igūrū, ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa nyendete; na nīngenaga mūno nī we.”

4 Hīndī īyo Jesū nīatongoririo nī Roho agītwarwo werū-inī akagerio nī mūcukani. **2** Na aniina mīthenya mīrongo īna, ūtukū na mūthenya, ehangīte kūrīa irio-rī, akīigua ahūtīi. **3** Nake mūgerania akīmūkora, akīmwīra atīrī, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai-rī, īra mahiga maya matuīke mīgate.” **4** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī kwandīkītwo atīrī: ‘To mūgate wiki ūngītūuria mūndū muoyo, no nī kiugo gīothe kīrīa kiumaga kanua ka Ngai.’” **5** Hīndī īyo mūcukani akīmūtwara itūura rīrīa itheru, akīmūrūgamia gathürümündū ka hekarū, **6** akīmwīra atīrī, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai-rī, wīgūithie thī. Nīgūkorwo kwandīkītwo atīrī: “Nīagaatha araika ake nī ūndū waku, nao nīmagakwanīrīria na moko mao, nīguo ndūkanahīngwo kūgūrū nī ihiga.”” **7** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nīgū nī kwandīkītwo atīrī: ‘Ndūkanagerie Mwathani

Ngai waku.”” **8** Ninḡi mūcukani akīmūtwara kīrīma-in̄i
kīraaya mūno, akīmuonia mothamaki mothe ma thī na
riiri wamo. **9** Akīmwīra atīrī, “Mañdū maya mothe
nīngūkūhe, ūngūtīkīra kūnyinamīrīra ūūhooe.” **10** Nake
Jesū akīmwīra atīrī, “Thī Shaitani ndiga! Nīgūkorwo
nī kwandīkītwo atīrī: ‘Hooyaga Mwathani Ngai waku,
na ūmūtungatagīre o we wiki.’” **11** Hīndī īyo mūcukani
akīmūtiga, nao araika magīuka makīmūtungatīra. **12** Na
rīrīa Jesū aiguire atī Johana nīaikītio njeera-rī, agīthīi
Galili. **13** Akiuma Nazarethi, agīthīi gūtūura Kaperinaumu.
Itūura rīu rīarī hakuhī na iria, būrūri-in̄i wa Zebuluni na
Nafitali. **14** Úndū ūcio wekīkire nīguo ūhoro ūrīa waārītio
na kanua ka mūnabii Isaia ūhinge, rīrīa oigire atīrī: **15**
“Būrūri wa Zebuluni, o na būrūri wa Nafitali, njīra ya
gūthīi iria-in̄i, gūkūrūkania na Rūūi rwa Jorodani, kūu
gwītagwo Galili-kwa-Ndūrīrī: **16** andū arīa matūūraga
nduma-in̄i nīmonete ūtheri mūnene; nao arīa matūūraga
būrūri ūrī kīruru gīa gīkuū-rī, nīmarīirwo nī ūtheri.”
17 Kuuma hīndī īyo Jesū akīambīrīria kūhunjia ūhoro
akiugaga atīrī, “Mwīrire, nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū
nīkuhīrīrie.” **18** Rīrīa Jesū aaceeraga hūgūrūrū-in̄i cia
Iria rīa Galili, nīonire andū eerī a nyina ūmwe, nao nī
Simoni ūrīa wetagwo Petero, na mūrū wa nyina Anderea.
Maikagia neti iria-in̄i, nīgūkorwo maarī ategi a thamaki.
19 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai, mūnūmīrīre, na
nīngūmūtua ategi a andū.” **20** Nao o rīmwe magītiganīria
neti ciao, makīmūrūmīrīra. **21** Na aathiathia akīona andū
angī eerī a nyina ūmwe, Jakubu mūrū wa Zebedi, na
mūrū wa nyina Johana. Maarī thīinī wa gatarū hamwe

na ithe wao Zebedi makīhaarīria neti ciao. Nake Jesū akīmeeta, **22** na o rīmwe magītiganīria gatarū na magītiga ithe wao, makīmūrūmīrīra. **23** No rīrī, Jesū nīathiire Galili guothe, akīrutanaga thunagogi-inī ciao, akīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai, na akīhonagia andū mīrimū yothe na ndwari ciothe iria maarī nacio. **24** Nayo ngumo yake īkīhunjio būrūri wothe wa Suriata, nao andū makīmūrehera andū arīa othe maarī arūaru ndwari cia mīthembā mīngī, na arīa maarī na ruo rūngī, na arīa maarī na ndaimono, na arīa maarī na mīrimū wa kūgūūaga, o na arīa maarī na mīrimū wa gūkua cīga, nake akīmahonia othe. **25** Nao andū aingī mūno kuuma Galili, na Dekapoli, na Jerusalemu, na Judea, na mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūūi rwa Jorodani makīmūrūmīrīra.

5 Na rīrīa Jesū oonire andū aingī mūno-rī, akīambata kīrīma-igūrū, agīikara thī. Arutwo ake magīthī harī we. **2** Nake akīambīrīria kūmaruta ūhoro, akīmeera atīrī: **3** “Kūrathimwo-rī, nī arīa athīni ngoro, nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū nī wao. **4** Kūrathimwo-rī, nī arīa marī na kīeha, nīgūkorwo nīmakaniinīrwo kīeha. **5** Kūrathimwo-rī, nī arīa ahooreri, nīgūkorwo nīmakagaya thī. **6** Kūrathimwo-rī, nī arīa mahūūtagīra na makanyootera ūthingu, nīgūkorwo nīmakahūūnio. **7** Kūrathimwo-rī, nī arīa maiguangīra tha, nīgūkorwo nīmakaiguīrwo tha. **8** Kūrathimwo-rī, nī arīa atheru ngoro, nīgūkorwo nīmakona Ngai. **9** Kūrathimwo-rī, nī arīa macaragia thayū, nīgūkorwo nīmagetwo ariū a Ngai. **10** Kūrathimwo-rī, nī arīa manyariiragwo nī ūndū wa ūthingu, nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū nī wao. **11**

“Kūrathimwo-rī, nī inyuī hīndī īrīā andū mekūmūruma, na makamūnyariira, na makamūigīrīra maūndū mothe mooru nī ūndū wakwa. **12** Kenai na mūcanjamūke, tondū kīheo kīanyu nī kīnene igūrū, nīgūkorwo ūguo noguo maanyariirire anabii arīā maarī kuo mbere yanyu. **13** “Inyuī nī inyuī cumbī wa thī. No cumbī ūngīkorwo nīthirīte mūcamo waguo-rī, ūngīcooka gūcamithio ta cumbī nī kī? Ndūngīcooka kūgīa kīene rīngī, tiga no ūteirwo ūrangwo nī andū. **14** “Inyuī nī inyuī ūtheri wa thī. Itūūra inene rīakītwo kīrīma igūrū rītingīhīthīka. **15** O na ningī andū matiakagia tawa magacooka kūukunīkīra na mbakūri; handū ha ūguo, maūigagīrīra igūrū handū haguo, naguo ūkamūrīkīra andū othe arīā marī thīinī wa nyūmba. **16** O ūguo naguo, na inyuī rekei ūtheri wanyu ūmūrīkīre andū, nīguo mone ciīko ciānyu njega, nao magoocege Ithe wanyu ūrīā ūrī igūrū. **17** “Mūtikae gwīciiria njūkīte kweheria Watho kana Mohoro ma Anabii; ndiūkīte kūmeeheria, no njūkīte kūmahingia. **18** Ngūmwīra atīrī na ma, nginya hīndī īrīā thī na igūrū ikeehera, gūtirī kairia ka maandīko, o na gūtirī gakururo kanini ga karamu gakeehera o na atīā kuuma Watho-inī, nginya maūndū mothe makaahingio. **19** Ūrīā wothe ūkoina rīathani o na rīmwe rīā marīā manini, na arute arīā angī gwīka ūguo, nīagatuuo mūnini makīria thiīnī wa ūthamaki wa igūrū, no ūrīā wothe wīkaga na akarutana maathani maya-rī, nīagatuuo mūnene ūthamaki-inī wa igūrū. **20** Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, ūthingu wanyu waga gūkīra ūrīā wa Afarisai na wa arutani a watho, mūtigatoonya ūthamaki wa igūrū o na atīā. **21** “Nīmūiguīte

atī hīndī ya tene andū nīmerirwo atīrī, ‘Ndūkanoragane, na mūndū o na ūrīkū ūkooragana no nginya agaatuīka wa gūtuīrwo ciira.’ **22** No niī ngūmwīra atīrī, ūrīa wothe ūkarakarīra mūrū wa ithe nīagatuīka wa gūtuīrwo ciira. Na ningī-rī, mūndū ūrīa wothe wīraga mūrū wa ithe atīrī, ‘Wee ndūrī bata,’ nīagaciirithio nī Kīama. No ūrīa wothe ūngiuga atīrī, ‘Wee wī mūkūgu!’ Nīagakorwo arī ūgwati-inī wa gūkio mwaki-inī wa Jehanamu. (**Geenna g1067**) **23** “Nī ūndū ūcio, angīkorwo nīwīhaarīrie kūruta kīheo gīaku kīgongona-inī, na hīndī īyo ūrī hau ūririkane atī mūrū wa thoguo arī na ūndū nawe-rī, **24** tiga kīheo gīaku o hau mbere ya kīgongona. Amba ūthī ūkaiguane na mūrū wa thoguo; ūcooke ūuke ūrutīre Ngai kīheo gīaku. **25** “Hiūha kwīguithania na thū yaku ūrīa ūragūtwara igooti-inī. ūka ūguo mūrī o njīra-inī, kwaga ūguo nīgūgūtwara kūrī mūtuanīri-ciira, nake mūtuanīri-ciira akūneane kūrī mūnene wa thigari, ūkio njeera. **26** Ngūkwīra atīrī na ma, ndūkoima kuo ūtarīhīte thiirī wothe hatarī gathendi ūgūtigia. **27** “Nīmūiguīte atī hīndī ya tene nī kwerirwo atīrī, ‘Ndūkanatharanie.’ **28** No niī ngūmwīra atīrī, ūrīa wothe ūkaarora mūndū-wa-nja na amwīrirīrie, nīarīktie gūtharia nake ngoro-inī yake. **29** Riitho rīaku rīa ūrīo rīngītūma wīhie-rī, rīkūure, ūrīte. Nī kaba kīiga kīmwe kīa mwīrī waku kīure gūkīra mwīrī waku wothe ūkio Jehanamu. (**Geenna g1067**) **30** Na guoko gwaku kwa ūrīo kūngītūma wīhie-rī, gūtinie ūgūte. Nī kaba kīiga kīmwe kīa mwīrī waku kīure gūkīra mwīrī waku wothe ūkio Jehanamu. (**Geenna g1067**) **31** “Ningī nī kwīrītwo atīrī, ‘Ūrīa wothe ūngītigana na mūtumia wake no nginya amūhe

marūa ma kuonania nīmatigana nake.’ **32** No ngūmwīra atī mūndū ūrīa wothe ūtiganaga na mūtumia wake, o tiga nī ūndū wa ūtharia-rī, nīatūmaga atuīke mūtharia, na ūrīa wothe ūhikagia mūtumia ūrīa ūtiganīte na mūthuuriwe, nī gūtharia atharagia. **33** “Ningī, nīmūiguīte atī hīndī ya tene andū nīmerirwo atīrī, ‘Ndūkanehīte tūhū, no hingagīria Mwathani mīlhītwa ūrīa wīhītīte.’ **34** No ngūmwīra atīrī: Mūtikanehīte o na atīa; mūtikanehīte na igūrū tondū nīkuo gītī kīa ūnene kīa Ngai; **35** kana mwīhīte na thī, nīgūkorwo nīkuo gīturwa gīa kūigīrīra magūrū make; o na kana mwīhīte na Jerusalemu, nīgūkorwo nīrīo itūura inene rīa Mūthamaki mūnene. **36** Na ndūkanehīte na mūtwe waku, nīgūkorwo ndūngīhota gūtūma rūcuīrī o na rūmwe rwerūhe kana rūire. **37** Reke ‘īrī’ yaku ūtuīke ‘īrī’, na ‘Aca’ yaku ūtuīke ‘Aca’; ūndū o wothe makīria ma ūguorī, uumaga kūrī ūrīa mūūru. **38** “Nīmūiguīte atī hīndī ya tene nī kwerirwo atīrī: ‘Rīitho rīrīhagwo na riitho, narīo igege rīrīhagwo na igege.’ **39** No niī ngūmwīra atīrī: Mūtikanagiane na mūndū ūrīa mūūru. No rīrī, mūndū angīkūgūtha rūthīa rwa ūrīo-rī, mūhūgūkīrie rūu rūngī o naruo. **40** Na mūndū angīenda gūgūthitanga oe kanjū yaku-rī, mūnengere o na igooti rīaku. **41** Mūndū angīkūhatīrīria ūthīi ūtīna rīmwe-rī, thiī nake matīna meerī. **42** Mūndū ūrīa ūngīkūhooya kīndū, mūhe, na mūndū ūrīa ūngīenda ūmūkombere kīndū, ndūkarege kūmūkombera. **43** “Nīmūiguīte atī hīndī ya tene nī kwerirwo atīrī, ‘Endaga mūndū wa ūtūura rīaku, na ūthūūrage thū yaku.’ **44** No niī ngūmwīra atīrī: Endagai thū cianyu, na mūhooyagīre arīa mamūnyariiraga, **45**

nīgeetha mūtuīke ariū a Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū. Atūmaga riūa rīake rīrathīre arīa ooru na arīa ega, na akoria mbura kūrī arīa athingu na kūrī arīa matarī athingu. **46** Angīkorwo mwendete o arīa mamwendete-ři, mūgaakīrhwo kī? Githī o na etia mbeeca cia igooti matīkaga o ūguo? **47** Na ningī angīkorwo mūgeithagia o ariū na aarī a ithe wanyu-rī, mūgīkīrīte arīa angī na kī? Githī o na arīa matetīkītie Ngai matīkaga o ūguo? **48** Nī ūndū ūcio-rī, tuīkai aagīrīru kūna, o ta ūrīa Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū arī mwagīrīru kūna.

6 “Mwīmenyererei mūtigekage ciīko ciānyu cia ūthingu mbere ya andū nīguo mamuone. Mūngīka ūguo-rī, mūtirī kīheo mūkaaheo nī Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū. **2** “Nī ūndū ūcio, rīrīa ūkūheana kīndū kūrī arīa abatari, ndūkae kwanīrīra ūrīa ūreka na tūrumbeta, ta ūrīa hinga ciīkaga thunagogi-inī na njīra-inī, nīguo itīagwo nī andū. Ngūmwīra atīrī na ma, acio nīmarīkītie kwamūkīra kīheo kīao gīothe. **3** No hīndī ūrīa ūkūheana kīndū kūrī arīa abatari-rī, ndūkareke guoko gwaku kwa ūmotho kūmenye ūrīa guoko gwaku kwa ūrīo kūreeka, **4** nīgeetha ūheani ūcio waku ūtuīke wa hithe-inī. Nake Ithe wanyu, ūrīa wonaga maūndū marīa mekagīrwo hithe-inī, nīakamūhe kīheo. **5** “Na rīrīa mūkūhooya-rī, mūtikanatuīke ta hinga, nīgūkorwo ciendaga kūhooya irūgamīte thīnī wa thunagogi na macemanīrio ma njīra nīguo cionwo nī andū. Ngūmwīra atīrī na ma, icio nīrīkītie kwamūkīra mūcaara wacio wothe. **6** No hīndī ūrīa ūkūhooya, toonya nyūmba yaku, ūhinge mūrango na ūhooye Thoguo ūrīa ūtoonekaga. Nake Thoguo ūrīa wonaga maūndū marīa

mekagīrwo hito-inī, nīagakūhe mūcaara waku. **7** Na ningī hīndī ūrīa mūkūhooya-rī, tigagai kūhūhūtīka ta andū arīa matetīkītie Ngai, nīgūkorwo meciiragia nī mekūiguuo nī ūndū wa kūraihia mahooya. **8** Mūtigatuīke tao, nīgūkorwo Ithe wanyu nīoī kīrīa kīmūbatairie o na mūtanamūhooya. **9** “Nī ūndū ūcio mwagīrīirwo nīkūhooyaga atīrī: “Ithe witū ūrī igūrū, rītwa rīaku nīrīamūrwo, **10** ūthamaki waku nīūuke, ūrīa wendete Wee nīwīkagwo gūkū thī ta ūrīa wīkagwo kūu igūrū. **11** Tūhe ūmūthī irio ciitū cia gūtūigana. **12** Na ūtūrekere mahītia maitū, ta ūrīa o na ithuī tūrekagīra arīa matūhītagīria. **13** Na ndūgatūtware magerio-inī, no ūtūhonokagie kuuma kūrī ūrīa mūūru.’ **14** Nīgūkorwo mūngīrekera andū hīndī ūrīa mamūhītīria, o nake Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū nīarīmūrekagīra. **15** No mūngīaga kūrekera andū mehīa mao-rī, o nake Ithe wanyu ndarīmūrekagīra mehīa manyu. **16** “Ningī ūrīa mūkwīhīngīa kūrīa irio-rī, tigagai gūtukia mothīū manyu ta ūrīa hīngīa cīkaga, nīgūkorwo nītukagīa mothīū macio nīguo cionie andū atī nīcīhīngīte kūrīa irio. Ngūmwīra atīrī na ma, icīo nīrīkītie kwamūkīra mūcaara wacio wothe. **17** No ūrīa wīhīngīte kūrīa, wīhakage maguta mūtwe na wīthambage ūthīū, **18** nīguo andū matikamenye atī nīwīhīngīte kūrīa, tīga o Thoguo ūrīa ūtoonekaga amenye; nake Thoguo ūrīa wonaga maūndū marīa mekagīrwo hito-inī, nīagakūhe mūcaara. **19** “Tigagai kwīgīra mīthīithū gūkū thī, kūrīa indo irīagwo nī memenyi na ikaroota, na kūrīa aici mabunjaga makaiya. **20** No mwīgīgīrei mīthīithū igūrū, kūrīa ūtangīrīo nī memenyi kana ūroote, na kūrīa aici

matangibunja maiye. **21** Nīgūkorwo kūrā mīthiithū yanyu
īrī, nokuo ngoro cianyu o nacio irīkoragwo irī. **22** “Riitho
nīrī tawa wa mwīrī. Maitho maku mangīkorwo marī
mega, mwīrī waku wothe nīrīyūragwo nī ūtheri. **23**
No rīrī, maitho maku mangīkorwo nī mathūku, mwīrī
waku wothe ūrīyūragwo nī nduma. Naguo ūtheri ūrā
ūrī thīinī waku ūngīkorwo nī nduma-rī, nduma īyo
kaī nī nene-ī! **24** “Gūtirī mūndū ūngīhota gūtungatīra
aathani eerī. Nī ūndū no athūūrire ūmwe, na ende
ūcio ūngī; kana eheane harī ūmwe, na anyarare ūcio
ūngī. Mūtingītungatīra Ngai na mūtungatīre mbeeca.
25 “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, tigagai gūtangīkīra
mīoyo yanyu, nī ūndū wa kīrā mūrīrīaga kana kīrā
mūrīnyuuaga; kana kīrā mūrīhumbaga mīrī yanyu. Githī
muoyo ndūrī bata gūkīra irio, naguo mwīrī ūkaṣīa bata
gūkīra nguo? **26** Ta rorai nyoni cia rīera-inī; itihaandaga,
kana ikagetha, kana ikaiga magetha ikūmbī, no Ithe
wanyu ūrā ūrī Igūrū nīaciheaga irio. Githī inyuī mūtikīrī
a bata mūno gūkīra icio? **27** Nūū wanyu ūngīhota
kuongerera muoyo wake ithaa o na rīmwe nī ūndū wa
gwītanga? **28** “Na nī kīi gītūmaga mwītange nī ūndū wa
nguo? Ta rorai itoka cia gīthaka ūrā ikūraga. Itirutaga
wīra kana ikogotha ndigi, **29** no ngūmwīra atīrī, o na
Solomoni arī na riiri wake wothe ndagemete ta kīmwe
gīacio. **30** Angīkorwo ūguo nīguo Ngai ahumbaga nyeki
ya gīthaka ūrā ūrī ho ūmūthī na rūciū ūgaikio mwaki-inī-
rī, githī inyuī ndarīkīmūhumbaga wega makīria, inyuī
mwītīkītie o hanini? **31** Nī ūndū ūcio-rī, tigagai gwītanga,
mūkīūria atīrī; ‘Tūkūrā kīi?’ kana ‘Tūkūnyua kīi?’ kana

‘Tūkwīhumba kī?’ **32** Nīgūkorwo maūndū maya mothe nīmo macaragio nī andū arīa matetīkītie Ngai. No Ithe wanyu wa igūrū nīoī atī nīmūbaragio nīmo. **33** No ambai mūcarie ūthamaki wake na ūthingu wake, na maūndū maya mangī mothe o namo nīarīmūheaga. **34** Nī ūndū ūcio tigagai gwītanga nī ūndū wa rūciū, nīgūkorwo rūciū nīrūgetangikīra ruo rwene. O mūthenya ūrī na mathīna maguo ma kūūigana.

7 “Mūtigaciirithanagie nīgeetha na inyuī mūtikanaciirithio. **2** Nīgūkorwo o ta ūrīa mūtuagīra andū arīa angī ciira, noguo na inyuī mūgaatuīrwo ciira, na gīthimi kīrīa mūthimanagīra nakīo, no kīo mūrīthimāgīrwo nakīo. **3** “Nī kī gītūmaga wone kīhuti kīrīa kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo, no ūkaaga kuona mūgogo ūrīa ūrī riitho rīaku wee mwene? **4** Wahota atīa kwīra mūrū wa thoguo atīrī, ‘Reke ngūrute kīhuti kīu kīrī riitho rīaku,’ o rīrīa wee mwene ūrī na mūgogo riitho rīaku? **5** Wee hinga īno, amba ūrute mūgogo ūcio ūrī riitho rīaku, nīguo wone wega na ūhote kūruta kīhuti kīrīa kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo. **6** “Mūtikanahe magui kīndū kīrīa kīamūre, na mūtikanaikīrie ngūrwe ruru cianyu. Mūngīka ūguo-rī, ingīrangīrīria ruru na magūrū ma cio, icooke imūgarūrūke, imūtiihangie. **7** “Hooyai na nīmūkūheo; mathaai na nīmūkuona; ringaringai mūrango na nīmūkūhingūrīrwo. **8** Nīgūkorwo ūrīa wothe ūhooyaga nīaheagwo, na ūrīa ūmaathaga nīonaga, na ūrīa ūringaringaga mūrango, nīahingūragīrwo. **9** “Na rīrī, nūū wanyu ūngītio mūgate nī mwana wake amūhe ihiga? **10** Kana amwītie thamaki nake amūhe nyoka? **11**

Angīkorwo inyuī, o na mūrī ooru, nīmūūī kūhe ciana
cianyu iheo njega-rī, githī lthe wanyu ūrīa ūrī igūrū
ndagakīrīria kūhe iheo njega kūrī arīa mamūhooyaga!

12 Nī ūndū ūcio, maūndū-inī mothe, īkagai andū arīa
angī ūrīa mūngīenda mamwīkage, nīgūkorwo ūcio nīguo
Watho wa Musa na Ūrutani wa Anabii. **13** “Toonyerai
mūromo ūrīa mūceke. Nīgūkorwo mūromo nī mwariī
na njīra nī njariī ūrīa yerekeire ūrīrīro, na andū arīa
matoonyagīra ho nī aingī. **14** No mūromo nī mūkunderu
na njīra nī njeke ūrīa īkinyaga muoyo-inī, na andū arīa
mamīonaga nī anini. **15** “Mwīhūgāgei anabii a maheeni.
Mokaga kūrī inyuī mehumbīte njūa cia ng’ondū, no
thīnī wao nī njūūi ndīani. **16** Nīmūrīmamenyaga na
maciaro mao. Kaī thabibū igītuuagwo mītī-inī ya mīigua,
kana ngūyū igatuuo kuuma mahiū-inī ma nyeki? **17**
Ūguo noguo, mūtī wothe mwega ūciaraga maciaro
mega, no mūtī mūūru ūciaraga maciaro mooru. **18**
Mūtī mwega ndūngīciara maciaro mooru, naguo mūtī
mūūru ndūngīciara maciaro mega. **19** Mūtī o wothe
ūtaciaraga maciaro mega nīgūtemwo ūtemagwo ūgaikio
mwaki-inī. **20** Ūguo nīguo mūrīmamenyaga nī ūndū wa
maciaro mao. **21** “To mūndū ūrīa ūnjītaga, ‘Mwathani,
Mwathani,’ ūgaatoonya ūthamaki wa igūrū, no nī ūrīa
wīkaga ūrīa Baba ūrīa ūrī igūrū endaga. **22** Mūthenya
ūcio aingī makanjīra atīrī, ‘Mwathani, Mwathani, githī
tūtiarathaga maūndū na rītwa rīaku, na thīnī wa
rītwa rīaku tūkaingata ndaimono na tūkaringa ciama
nyingī?’ **23** Hīndī īyo nīngameera wega atīrī, ‘Nīi ndirī
hīndī ndaamūūī o na rī. Eherai harī niī, inyuī mwīkaga

ūūru! **24** “Nī ūndū ūcio-rī, mūndū o wothe ūiguaga ciugo ici ciakwa na ageeka ūrīa ciugīte, ahaana ta mūndū mūūgī ūrīa wakire nyūmba yake igūrū rīa rwaro rwa ihiga. **25** Nayō mbura īkiura, na njūūū ikīiyūra, naruō rūhuho rūkīhurutana nacio ikīhūūra nyūmba īyo na nditi, no nyūmba īyo ndīagūire, tondū mūthingi wayo wakītwo igūrū rīa rwaro rwa ihiga. **26** No mūndū o wothe ūiguaga ciugo ici ciakwa na ndekaga ūrīa ciugīte ahaana ta mūndū mūkīgu ūrīa wakire nyūmba yake mūthanga igūrū. **27** Nayō mbura īkiura, njūūū ikīiyūra, naruō rūhuho rūkīhurutana nacio ikīhūūra nyūmba īyo na nditi, nayo nyūmba īyo ikīmomoka na kūgūa kūnene.” **28** Rīrīa Jesū aarīkirie kuuga maūndū macio, kīrīndī kū gīkīgega nī ūndū wa ūrutani wake, **29** tondū aarutanaga ta mūndū warī na ūhoti, na ti ta ūrīa arutani ao a watho maarutanaga.

8 Hīndī ūrīa aikūrūkire kuuma kīrīma-inī, ikundi nene cia andū ikīmuuma thuutha. **2** Na mūndū warī na mangū agīthīi harī we, agīturia maru mbere yake, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ūngīenda-rī, no ūūtherie.” **3** Nake Jesū agītambūrkia guoko gwake, akīhutia mūndū ūcio, akīmwīra atīrī, “Nīngwenda. Therio!” O hīndī īyo akīhonio mangū make. **4** Jesū agīcooka akīmwīra atīrī, “Menya ndūkeere mūndū o na ūrīkū. No thiī ūkeyonanie kūrī mūthīnjīri-Ngai, na ūrute kīheo kīrīa Musa aathanire gītuīke ūira kūrī o.” **5** Na Jesū aarīkia gūtoonya Kaperinaumu, mūnene-wa-thigari-igana agīuka kūrī we, akīmūhooya ūteithio. **6** Akīmwīra atīrī, “Mwathani, ndungata yakwa īkomete mūciī ūrūarīte mūrimū wa gūkua

ciīga na īrī na ruo rūingī mūno.” **7** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Nīngūthī kūmīhonīa.” **8** No mūnene ūcio wa thigari igana akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, niī ndiagīrīre atī wee ūuke gwakwa. No uga o kiugo, na ndungata yakwa nīkūhona. **9** Nīgūkorwo niī mwene ndī mūndū wathagwo, na ndī na thigari njathaga. Ndeera ūmwe ‘Thīi,’ nīathīaga, na ndeera ūngī atīrī, ‘Ūka,’ nīokaga. Na ningī ndeera ndungata yakwa atīrī, ‘Ika ūna,’ nīkaga.” **10** Rīrīa Jesū aiguire ūguo-rī, akīgega, akīra arīa maamumīte thuutha atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ndionete mūndū o na ūrīkū gūkū Isiraeli ūrī na wītīkio mūnene ūū. **11** Ngūmwīra atīrī, aingī nīmagooka kuuma mwena wa irathīro na wa ithūiro, na nīmagaikara iruga-inī hamwe na Iburahīmu, na Isaaka, na Jakubu, ūthamaki-inī wa igūrū. **12** No arīa marī a ūthamaki ūcio nīmagaikio nja, kūu nduma-inī, kūrīa gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania magego.” **13** Nake Jesū agīcooka akīra mūnene ūcio wa thigari igana atīrī, “Thīi! Nīūgwīkīrwo o ūguo wītīkītie.” Nayo ndungata yake īkīhonio o ithaa rīu. **14** Rīrīa Jesū aatoonyire nyūmba ya Petero, akīona atī nyina wa mūtumia wa Petero aarī mūrūaru mūrimū wa kūhiūha mwīrī, agakoma gītanda-inī. **15** Akīmūhutia guoko, nake agītiga kūhiūha mwīrī, akīarahūka, akīambīrīria kūmūtungatīra. **16** Hwaī-inī ūcio, andū aingī arīa maarī na ndaimono makīrehwo kūrī we, nake akīingata maroho macio na kuuga o kiugo, na akīhonīa arīa othe maarī arūaru. **17** Ūhoro ūyū warī wa kūhingia ūrīa kwaarītio na kanua ka mūnabii Isaia, rīrīa oigire atīrī: “We mwene nīoire wonje witū, na akīeheria mīrimū iitū.” **18** Rīrīa Jesū oonire gīkundi

kia andū arīa maamūthiūrūkīrie, agīathana maringe mūrīmo ūrīa ūngī wa iria. **19** Hīndī īyo mūrutani ūmwe wa watho agīuka harī we, akīmwīra atīrī, “Mūrutani, nīndikūrūmagīrīra kūrīa guothe ūrīthiiaga.” **20** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mbwe nī irī marima, na nyonica rīera-inī nī irī itara, no Mūrū wa Mūndū ndarī handū angīgīrīra mūtwe wake.” **21** Nake mūrutwo ūngī akīmwīra atīrī, “Mwathani, reke nyambe thiī ngathike baba.” **22** Nowe Jesū akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra, na ūreke arīa akuū mathike akuū ao ene.” **23** Hīndī īyo agītoonya gatarū, nao arutwo ake makīmūrūmīrīra. **24** Na rīrī, gūkīgīa kīhuhūkanio kīnene gīteerīgīrīirwo kūu iria-inī, gīgītūma gatarū kende kūhubwo nī makūmbī ma maaī. No Jesū aarī toro. **25** Nao arutwo magīthīī, makīmūkīria, makīmwīra atīrī, “Mwathani, tūhonokie! Nītūkūrīra maaī-inī!” **26** Nake agīcookia atīrī, “Inyuī mūrī a wītīkio mūnini, nī kīi gīgītūma mwītīgīre ūguo?” Thuutha ūcio agīkīra, agīkūuma rūhuho na makūmbī macio, nakuo gūkīhoorera biū. **27** Andū acio makīgega, makīuria atīrī, “Kaī mūndū ūyū akīrī ū atī o na rūhuho na makūmbī ma maaī nīmwathīkagīra?” **28** Rīrīa aakinyire rūgongo rwa būrūri wa Agadari-rī, agītūngwo nī andū eerī maarī na ndaimono, moimīte mbīrīra-inī. Maarī na ūūru mūingī mūno, atī gūtīrī mūndū ūngīagerire njīra īyo. **29** Nao makīanīrīra, makīuria atīrī, “Ūrenda atīa na ithuī, wee Mūrū wa Ngai. Woka gūkū gūtūnyariira ihinda rīrīa rīamūre rītanakinya?” **30** Nī haarī na rūūru rūnene rwa ngūrwe rwarīithagio handū hataarī haraaya na hau maarī. **31** Nacio ndaimono igīthaitha Jesū, ikīmwīra atīrī, “Akorwo

nūgūtūingata-rī, tūtūme kūrī rūūru rūūrīa rwa ngūrwe.”

32 Nake agīciīra atīrī, “Thīīl!” Nī ūndū ūcio ikiuma, igītoonya ngūrwe, naruo rūūru ruothe rūgīkūrūka kīharūrūka-inī na ihenya, rūkīgūa iria thīinī, rūgīkuīra maaī-inī. **33** Arīa maarīithagia ngūrwe icio makīūra, magīthīi itūūra-inī, makīheana maūndū macio mothe o na ūrīa gwekīkīte kūrī andū arīa maarī na ndaimono. **34** Hīndī īyo itūūra rīothe rīkiumagara rīgatūnge Jesū. Na hīndī īrīa maamuonire, makīmūthaitha oime rūgongo rwao.

9 Nake agītoonya gatarū, akīringa iria, agīkinya itūūra rīa kwao. **2** Andū amwe makīmūrehera mūndū warī na mūrimū wa gūkua ciīga, akuuītwo na kībarī. Rīrīa Jesū oonire wītīkio wao, akīira mūndū ūcio wakuīte ciīga atīrī, “Mūriū, wīyūmīrīrie, nīwarekerwo mehia maku.” **3** Nī ūndū wa ūguo, arutani amwe a watho makīīra na ngoro atīrī, “Mūndū ūyū nīaruma Ngai!” **4** Jesū aamenya ūrīa meeciiragia, akīmooria atīrī, “Mūreciiria ūūru ngoro-inī cianyu nīkī? **5** Nī ūndū ūrīkū mūhūthū: nī kwīra mūndū, ‘Nīwarekerwo mehia maku,’ kana kūmwīra, ‘Ūkīra wītware?’ **6** No nīgeetha mūmenye atī Mūrū wa Mūndū arī na ūhoti gūkū thī wa kūrekanīra mehia-rī” Na o hīndī īyo akīira mūndū ūcio wakuīte ciīga atīrī, “Ūkīra, oya kībarī gīaku ūinūke mūciī.” **7** Nake mūndū ūcio agīkīra, akīnūka mūciī. **8** Rīrīa kīrīndī kīu kīonire ūguo, gīkīmaka na gīkīgooca Ngai, ūrīa waheete andū ūhoti ta ūcio. **9** Na rīrīa Jesū oimaga kūu, akīona mūndū wetagwo Mathayo aikarīte harīa heetagīrio mbeeca cia igooti. Akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra,” nake

Mathayo agiūkīra, akīmūrūmīrīra. **10** Na rīrīa Jesū aarī kwa Mathayo mūciī makīrīa irio cia hwaī-inī, etia mbeeca cia igooti aingī na andū ehia magīuka kūrīanīra hamwe nake na arutwo ake. **11** Rīrīa Afarisai moonire ūguo, makīūria arutwo ake atīrī, “Mūrutani wanyu arīianagīra na etia mbeeca cia igooti na andū ehia nīkī?” **12** Jesū aigua ūguo, akīmeera atīrī, “Andū arīa agima mīrī ti o mabataragio nī ndagītarī, no nī arīa arūaru. **13** No rīrī, thiīi mūkeerute ūrīa ciugo ici ciugīte: ‘Kūiguanīra tha nīkuo nyendaga, no ti magongona.’ Nīgūkorwo nīi ndiokire gūcaria arīa athingu, no ndokire nī ūndū wa arīa ehia.” **14** Hīndī ūyo arutwo a Johana magīuka kūrī we makīmūuria atīrī, “Ithuī na Afarisai nītwīhingaga kūrīa, no nī kīi gītūmaga arutwo aku mage kwīhinga kūrīa irio?” **15** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ageni a mūhikania mangīhota atīa kūigua kīeha rīrīa mūhikania arī hamwe nao? Ihinda nīrīgakinya rīrīa mūhikania akeherio kūrī o; hīndī ūyo nīguo makeehinga kūrīa irio. **16** “Gūtirī mūndū ūtumagīrīra nguo ngūrū kīraka kīa nguo njerū, nīgūkorwo kīraka kīu no kīguucie nguo ūyo gītūme ūtarūke makīria. **17** Ningī andū matīkagīra ndibei ya mūhihano mondo-inī ngūrū. Mangīka ūguo, mondo icio no itarūke, nayo ndibei ūtīke, na mondo icio cia ndibei cianangīke o biū. No andū mekagīra ndibei ya mūhihano mondo-inī njerū, nacio cierī igaikara irī njega.” **18** Na rīrīa aaragia maūndū macio, hagīuka mūndū warī mūnene, akīmūturīria ndu, akīmwīra atīrī, “Mūirītu wakwa no hīndī aakua; no ūka ūkamūigīrīre guoko, na nīekūriūka.” **19** Nake Jesū agiūkīra, agīthīi nake, arī na arutwo ake. **20** O

hīndī īyo mūtumia watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na ūrī agīuka na thuutha wa Jesū, akīhutia gīcūrī kīa nguo yake. **21** Tondū eīraga atīrī, “Ingīhutia o nguo yake, no hone.” **22** Nake Jesū akīhūgūra, akīmuona, akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, wīyūmīrīrie gwītīkia gwaku nīkuo gwatūma ūhone.” Nake mūtumia ūcio akīhonio o hīndī īyo. **23** Na rīrīa Jesū aatoonyire nyūmba ya mūnene ūcio, akīona ahuhi mītūrirū na gīkundi kīa andū kīrīa kīanegenaga, **24** akīmeera atīrī, “Eherai. Mūirītū ūyū ti mūkuū, nī gūkoma akomete.” Nao andū acio makīmūthekerera. **25** Thuutha wa andū acio kuumio nja, agītoonya thīinī, akīnyiita mūirītu ūcio guoko, nake agīūkīra. **26** Úhoro ūcio ūkīhunja būrūri ūcio wothe. **27** Na rīrīa Jesū oimire kūu, aathianga-rī, andū eerī atumumu makīmūrūmīrīra, makīanagīrīra, makiugaga atīrī, “Tūiguīre tha, wee Mūrū wa Daudi!” **28** Na hīndī ūrīa aatoonyire nyūmba, atumumu acio magīuka kūrī we, nake akīmooria atīrī, “Nīmwītīkītie atī no hote gwīka ūguo?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Fī-ni, Mwathani.” **29** Hīndī īyo akīmahutia maitho, akiuga atīrī, “Mūroīkwo o ūguo mwītīkītie;” **30** namo maitho mao makīhingūka magīcooka kuona. Nake Jesū akīmakaania na hinya, akīmeera atīrī, “Mūtikareke mūndū o na ūrīkū amenye ūhoro ūyū.” **31** No-o makiumagara na makīhunjia ūhoro wake būrūri ūcio wothe. **32** Na hīndī ūrīa moimaga hau, Jesū akīreherwo mūndū warī na ndaimono, na ndaaragia. **33** Nayō ndaimono yaingatwo, mūndū ūcio ūtaaragia, akīaria. Kīrīndī gīkīgega, gīkiuga atīrī, “Ūndū ta ūyū ndūrī woneka Israeli.” **34** No Afarisai makiuga atīrī, “Aingataga ndaimono na hinya wa mūnene wa

ndaimono.” **35** Nake Jesū agītuīkania matūūra-inī mothe na mīciī-inī yothe, akīrutanaga thīinī wa thunagogi ciao, akīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki, na akīhonagia mīrimū na ndwari cia mīthembā yothe. **36** Na rīrīa oonire ūrīa kīrīndī kīu kīaiganaga, agīkīiguīra tha tondū kīarī gīthīnīku na gīkaaga ūteithio, ta ng’ondū itarī na mūrīthi. **37** Hīndī īyo akīra arutwo ake atīrī, “Magetha nī maingī, no aruti a wīra nī anini. **38** Nī ūndū ūcio, hooyai Mwathani wa magetha atūme aruti wīra mathiī magetha-inī make.”

10 Nake Jesū nīetire arutwo ake ikūmi na eerī moke harī we, nake akīmahe ūhoti wa kūngata ngoma thūku na kūhonia mīrimū yothe na ndwari ciōthe. **2** Maya nīmo marītwa ma arutwo acio ikūmi na eerī: Wa mbere nī Simoni (ūrīa wītagwo Petero), na mūrū wa nyina Anderea; na Jakubu mūrū wa Zebedi, na mūrū wa nyina Johana; **3** na Filipu, na Baritholomayo; na Toma, na Mathayo ūrīa mwītia wa mbeeca cia igooti; na Jakubu mūrū wa Alifayo, na Thadayo; **4** na Simoni ūrīa Müzelote, na Judasi Müisikariota, ūrīa wamūkunyanīre. **5** Aya ikūmi na eerī nīo Jesū aatūmire na akīmataara ūū: “Mūtigathiī kūrī andū-a-Ndūrīrī kana mūtoonye itūūra ūrī Asamaria. **6** Nī kaba mūthīī kūrī ng’ondū iria ciūrīte cia Israeli. **7** Mwathīī-rī, hunjagai ndūmīrīri īno: ‘Ūthamaki wa igūrū nīukuhīrīrie.’ **8** Honagai andū arīa arūaru, na mūriūkagie arīa akuū, na mūtheragie arīa marī na mangū, na mūingatage ndaimono. Müheetwo tūhū, heanagai tūhū. **9** Mūtigekuuīre thahabu, kana betha, kana gīcango mīcibi-inī yanyu; **10** O na ningī mūtigekuuīre

mūhuko rūgendo-inī, kana nguo igīrī, kana iraatū, kana mūtirima; nīgūkorwo mūruti wa wīra nīabataire kūheo gīa kūmūtūuria muoyo. **11** “Itūura o rīothe kana gatūura karīa mūngītoonya-rī, tuīrai mūmenye mūndū ūrīa mwagīrīru kuo, mūikare gwake nginya rīrīa mūkoima kuo. **12** Mwatoonya mūciī ūcio-rī, geithagiai ene kuo. **13** Angīkorwo mūciī ūcio nīwagīrīire-rī, ūrathimei na thayū wanyu; angīkorwo ndwagīrīire-rī, rekei kīrathimo kīanyu kīmūcookerere. **14** Mūndū o wothe angīrega kūmūnyiita ūgeni kana arege gūthikīrīria ciugo cianyu-rī, mūkiuma mūciī ūcio kana itūura rīu-rī, mūkaaribariba magūrū manyu nīguo rūkūngū rūitīke. **15** Ngūmwīra atīrī na ma ituīro rīa itūura rīu rīgaakorwo rīrī inene gūkīra rīa Sodomu na Gomora mūthenya ūrīa wa ciira. **16** Atīrīrī ndamūtūma o ta ng'ondu gatagatī ka njūūi. Nī ūndū ūcio, gīai na ūūgī ta nyoka, na mwage ūūru ta ndutura. **17** “Mwīmenyererei andū; tondū nīmakamūneana ciama-inī, na mamūhūure na iboko thunagogi-inī ciao. **18** Nī ūndū wa ūhoro wakwa-rī, nīmūgatwarwo mbere ya aathani na athamaki nīgeetha mūtuīke aira kūrī o na kūrī andū-a-Ndūrīrī. **19** No rīrīa makaamūnyiita-rī, mūtikanetange nī ūndū wa ūrīa mūkoiga kana ūrīa mūgaacookia. Hīndī ūyo nīmūkeerwo ūrīa mūkoiga, **20** nīgūkorwo ti inyuī mūgaakorwo mūkīaria, no nī Roho wa Ithe wanyu ūkaaria arī thīinī wanyu. **21** “Mūndū nīagakunyanīra mūrū wa nyina ooragwo, na ithe wa mūndū akunyanīre mwana wake; ciana nīikaremera aciari a cio na imoragithie. **22** Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa, no ūrīa ūgaakirīrīria nginya hīndī ya

mūthia nīakahonoka. **23** Hīndī ūrīa mwanyariirwo itūūra-inī rīmwe-rī, ūrīrai rīrīa rīngī. Ngūmwīra na ma atī, mūtigaakorwo mūthiīte matūūra mothe ma Isiraeli, Mūrū wa Mūndū atookīte. **24** “Mūrutwo ti mūnene kūrī mūrutani wake, o na ndungata ti nene kūrī mūmīathi. **25** Nīkūiganīire mūrutwo aiganane na mūrutani wake, o na ndungata īiganane na mūmīathi. Angīkorwo mwene nyūmba nīetītwo Beelizebuli-rī, githī andū a nyūmba yake matigetwo marītwa mooru gūkīra rīu! **26** “Nī ūndū ūcio-rī, mūtikametigīre. Gūtirī ūndū mūhithanie ūtakaguūrio, kana ūndū mūhithe ūtakamenyeka. **27** Ūrīa ngūmwīra nduma-inī-rī, wariei mūthenya barigici, na ūrīa warītio na mīheehū matū-inī manyu-rī, wanīrīrei mūrī nyūmba-igūrū. **28** Mūtigetigīre arīa moragaga o mwīrī, no matingīhota kūrīraga ngoro. Nī kaba gwītigīra ūrīa ūngīananga ngoro na mwīrī kūu Jehanamu. (**Geenna g1067**) **29** Githī tūnyoni twīrī tūtiendagio thendi ūmwe? No gūtirī o na kamwe gatuo kangīgūa thī Ithe wanyu atetīkīrīte. **30** O na njuūrī cianyu cia mūtwe nīndare. **31** Nī ūndū ūcio mūtigetigīre; mūrī a bata gūkīra tūnyoni tūingī. **32** “Ūrīa wothe ūkaanyumbūra mbere ya andū, o na niī nīngamumbūra mbere ya Baba ūrīa ūrī kūu igūrū. **33** No ūrīa wothe ūkangaana mbere ya andū, na niī nīngamūkaana mbere ya Baba ūrīa ūrī igūrū. **34** “Mūtigeciirie atī njūkīte kūrehe thayū gūkū thī. Ndiokire kūrehe thayū, no ndookire kūrehe rūhiū rwa njora. **35** Nīgūkorwo njūkīte gūtūma “mūndū okanīrīre na ithe, na mūirītu okanīrīre na nyina, nake mūtumia okanīrīre na nyaciawewe; **36** thū cia mūndū igaakorwo irī andū a

nyūmba yake kīumbē.’ **37** “Ūrīa wothe wendete ithe kana nyina kūngīra ndagīriire gūtuīka wakwa; na ūrīa wothe wendete mūriū kana mwarī kūngīra ndagīriire gūtuīka wakwa; **38** nake ūrīa wothe ūtagakuua mūtharaba wake wa kwambīrwo aanūmīrīre ndagīriire gūtuīka wakwa. **39** Ūrīa wothe ūgeragia gūtūūria muoyo wake nīakoorwo nīguo; no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake nī ūndū wakwa nīakaūtūūria. **40** “Mūndū ūrīa ūmwamūkagīra, nī nī amūkagīra. Nake ūrīa ūnyamūkagīra, amūkagīra ūrīa wandūmire. **41** Ūrīa wothe ūkaamūkīra mūnabii tondū nī mūnabii, nīakamūkīra kīheo kīrīa kīheagwo mūnabii, nake ūrīa wothe ūkaamūkīra mūndū mūthingu tondū nī mūthingu-rī, nīakamūkīra kīheo kīrīa kīheagwo mūndū mūthingu. **42** Nake ūrīa wothe ūheaga ūmwe wa aya anini o na gīkombe kīa maaī mahehu tondū nī mūrutwo wakwa-rī, ngūmwīra atīrī na ma, ndakaaga kūheo kīheo gīake.”

11 Na rīrī, Jesū aarīkia gwatha arutwo acio ake ikūmi na eerī-rī, akiuma kūu agīthīī kūrutana na kūhunja matūūra-inī ma Galili. **2** Na rīrīa Johana aiguīre arī njeera maūndū marīa Kristū eekaga-rī, agītūma arutwo ake, **3** makamūūrie atīrī, “Wee nīwe warī ūūke, kana tweterere mūndū ūngī?” **4** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Cookai mūkeere Johana maūndū marīa mwaigua na marīa muona: **5** Atumumu nīmaroona, na arīa mathuaga nīmaretwara, na arīa marī na mangū nīmarahonio magathera, na arīa mataiguaga nī maraigua, na arīa akuū nīmarariūkio, na ūhoro-ūrīa-Mwega nīūrahunjīrio arīa athīīni. **6** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūtekūhīngwo

arakare nī ūndū wakwa.” 7 Rīrīa arutwo a Johana moimaga hau, Jesū akīambīrīria kwarīria kīrīndī ūhoro wa Johana, akīmooria atīrī: “Mwathiīte werū-inī kuona kī? Mwathiīte kuona kamūrangi kainainagio nī rūhuho?

8 Akorwo ti ūguo-rī, mwathiīte kuona kī? Hihi nī mūndū wehumbīte nguo njega? Aca, arīa mehumbaga nguo njega makoragwo thīnī wa nyūmba cia ūthamaki. 9 Mwagīthīte kuona kī? Hihi mwathiīte kuona mūnabii? Iī, ngūmwīra atīrī, muonire mūndū ūkīrīte mūnabii. 10 Ūyū nīwe ūhoro wake waandīkītwo atīrī: “Nīngūtūma mūtūmwo wakwa athīi mbere yaku, agagūthondekere njīra yaku.’

11 Ngūmwīra atīrī na ma: Harī andū arīa manaciarwo nī andū-a-nja, gūtirī kuoneka mūndū mūnene gūkīra Johana Mūbatithania; no rīrī mūndū ūrīa mūnini mūno ūthamaki-inī wa igūrū-rī, nī mūnene kūmūkīra. 12 Kuuma matukū ma Johana Mūbatithania gwata rīu, ūthamaki wa igūrū nīñkoretwo ūkīhatīrīria gūtheerema, nao andū arīa mehatagīrīria nīo mawīgwatagīra na hinya. 13 Nīgūkorwo Anabii othe, hamwe na Watho wa Musa, nīmatūire marathaga ūhoro nginya hīndī ya Johana. 14 Na angīkorwo no mwende kwamūkīra ūhoro ūcio-rī, ūcio nīwe Elija ūrīa werītwo nīagooka. 15 Ūrīa ūrī na matū ma kūigua nīaigue. 16 “Rīu-rī, ingīgerekania rūciaro rūrū na kī? Rūhaana ta ciana ciikarīte ndūnyū igītaga iria ingī, igaciīra atīrī: 17 “Twamūhuhīire mūtūrirū, mūkiāga kūina; o na twamūinīire nyīmbo cia macakaya, no mūtiacakaire.’ 18 Nīgūkorwo Johana ookire atekūrīna atekūnyua, nao andū makiuga atīrī, ‘Arī na ndaimono.’

19 Mūrū wa Mūndū ookire akīrīaga na akīnyuuaga, nao

makiuga atīrī, ‘Onei mündū mūkoroku na mūrīu, nī mūrata wa etia mbeeca cia igooti na “andū ehia”.’ No ūugī wonekaga nī wa ma nī ūndū wa ciiko ciaguo.” **20** Hīndī īyo Jesū akāmbīrīria gūtetia matūura manene marīa maaringīrwo ciama ciake iria nyīngī, tondū andū akuo matiigana kwīrira, akiuga atīrī, **21** “Inyuī andū a Korazini, kaī mūrī na haaro-ī! O na inyuī andū a Bethisaida, kaī mūrī na haaro-ī! Nī ūndū korwo ciama iria mwaringīrwo nīcio ciaringīrwo andū a Turo na Sidoni, mangīeririre tene, mehumbīte nguo cia makūnia na mehurīrie mūhu mītwe. **22** No ngūmwīra atīrī, andū a Turo na Sidoni nīmagakorwo marī murū mūthenya ūcio wa ciira gūkīra inyuī. **23** Na inyuī, andū a Kaperinaumu, nīmūkambarario nginya matu-inī? Aca, mūkaaharūrūkio mūkinye kūrīa kūriku mūno. Ciama iria mwaringīrwo ingīaringīrwo Sodomu, nīkūngītūrīraga nginya ūmūthī. (**Hadēs g86**) **24**
No ngūmwīra atīrī na ma, Sodomu nīgūgakorwo murū mūthenya ūcio wa ciira kūmūkīra.” **25** Hīndī īyo Jesū akiuga atīrī, “Baba, wee Mwathani wa igūrū na thī, nīngūkūgaatha tondū nīuhithīte andū arīa oogī na marī na ūmenyo maündū maya, na ūkamaguūrīria tūkenge. **26** Iī, Baba, nīgūkorwo ūyū nī wendi waku. **27** “Nīnengeretwo maündū mothe nī Baba. Gūtirī mūndū ūūī Mūriū tīga Ithe, na gūtirī mūndū ūūī Ithe tīga Mūriū, na arīa Mūriū, endaga kūguūrīria. **28** “Ūkai kūrī nīī, inyuothe anogu na mūkuuite mīrigo mīritū, na nīngūmūhurūkia. **29** Oyai icooki rīakwa mwīgīrīre na mwīrute na nīī, nīgūkorwo ndī mūhooreri na mwīnyiihia ngoro-inī, nacio ngoro

cianyu nīkūhurūkio. **30** Nīgūkorwo icooki rīakwa nī ihūthū, na mūrigo wakwa nī mūhūthū.”

12 Ihinda rīu Jesū nīatuīkanīrie mīgūnda-inī ya ngano mūthenya wa Thabatū, na arutwo ake maarī ahūtu, na makīambīrīria gūtua ngira cia ngano, magīcirigitha, makīrīa ngano. **2** Rīrīa Afarisai moonire ūguo, makīmwīra atīrī, “Ta rora! Arutwo aku nīmareeka ūrīa watho ūtetīkīrītie gwīkwo mūthenya wa Thabatū.” **3** Nake akīmacookeria atīrī, “Kaī mūtathomete ūrīa Daudi eekire rīrīa we na arīa maarī nake maarī ahūtu? **4** Aatoonyire nyūmba ya Ngai, na arī hamwe na arīa maarī nake, makīrīa mīgate ūrīa yamūrīirwo Ngai ūrīa mateetīkīrītie kūrīa nī watho, tiga no athīnjīri-Ngai meetīkīrītie kūmīrīa. **5** O na ningī kaī mūthomete Watho-inī atī mūthenya wa Thabatū, athīnjīri-Ngai arīa marī thīinī wa hekarū nīmathaahagia mūthenya ūcio na matituagwo ahītia? **6** Ngūmwīra atīrī, ūmwe mūnene gūkīra hekarū arī haha. **7** Korwo nīmwamenyete gītūmi gīa ciugo ici, atīrī, ‘Kūiguanīra tha nīkuo nyendaga, no ti magongona,’ mūtingīatuūrīre andū mateehītie mahītia. **8** Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū nīwe Mwathani wa mūthenya wa Thabatū.” **9** Oima kūu-rī, agīthīi agītoonya thunagogi yao, **10** na nīhaarī mūndū wonjete guoko. Na tondū nīmacaragia gītūmi gīa gūthitangīra Jesū-rī, makīmūuria atīrī, “Watho nīwītīkīrītie kūhonania mūthenya wa Thabatū?” **11** Nake akīmooria atīrī, “Nūū wanyu ūngīkorwo na ng’ondu, nayo īgwe irima mūthenya wa Thabatū-rī, ūtangīmīruta irima? **12** Kaī mūndū atakīrī wa bata mūno gūkīra ng’ondu! Nī ūndū ūcio watho nīwītīkīrītie gwīka wega

mūthenya wa Thabatū.” **13** Agīcooka akīra mündū ūcio atīrī, “Tambūrūkia guoko gwaku.” Nake agītambūrūkia guoko, nakuo gūgītuūka kūgima, o ta kūu kūngī. **14** No Afarisai makiuma nja, magīcookania ndundu ya ūrīa mangīragithia Jesū. **15** Nake Jesū aamenya ūhoro ūcio, akīehera kūu. Andū aingī makīmūrūmīrīra, nake akīhonia arūaru ao othe, **16** agīcooka akīmakaania atī matikoige we nīwe ū. **17** Undū ūyū nīguo wahingirie ūhoro ūrīa waarrītio na kanua ka mūnabii Isaia, rīrīa oigire atīrī: **18** “Īno nīyo ndungata yakwa īrīa ndīthuurīire, īrīa nyendete, na nīyo īkenagia ngoro yakwa; nīngamīitīrīria Roho wakwa, nayo nīkamenyithia ndūrīrī ciira wa kīhooto. **19** Ndīgaatetania kana īgūthūke; na gūtīrī mündū ūkaigua mūgambo wayo njīra-inī. **20** ndīkoina kamūrangi kagondoku, kana īhorie rūtambī rūrīa rūgūtooga, nginya rīrīa īgaatūma itua rīakwa rīhootane. **21** Thīinī wa rīitwa rīayo ndūrīrī nīkaagīa na kīrīgīrīro.” **22** Magīcooka makīmūrehera mündū warī na ndaimono, na aarī mūtumumu, na ndaaragia, nake Jesū akīmūhonia, akīhota kwaria na kuona. **23** Andū othe makīgega, makīurania atīrī, “Ūyū no akorwo arī we Mūrū wa Daudi?” **24** No rīrīa Afarisai maaiguire ūguo, makiuga atīrī, “Mūndū ūyū aingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli ūrīa mūnene wa ndaimono.” **25** Nake Jesū aamenya ūrīa meciiragia, akīmeera atīrī, “Ūthamaki o wothe ūngīgayūkana ūñkanīrīre guo mwene no ūharagane, nario itūura o rīothe kana nyūmba ūngīgayūkana ndīngīhaanda. **26** Angīkorwo Shaitani nīwe ūngataga Shaitani-rī, nīagayūkanīte we mwene. Ūthamaki wake ūngīkīhaanda atīa? **27** Na

angīkorwo niī nyiingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli-rī, nao andū anyu maingataga ndaimono na hinya wa ū? Nī ūndū wa ūguo-rī, acio nīo makaamūtuīra ciira. **28** No niī ingīkorwo nyiingataga ndaimono na Roho wa Ngai-rī, ūthamaki wa Ngai nīūkinyīte kūrī inyuī. **29** “Ningī-rī, mūndū aahota atīa gūtoonya nyūmba ya mūndū njamba na amūtunye indo ciake ataambīte kuoha mūndū ūcio njamba? Hīndī ūyo no rīo angīhota kūmūtunya indo cia nyūmba yake. **30** “Mūndū ūrīa ūtarī hamwe na niī, ūcio nī thū yakwa, nake ūrīa ūtacookanagīrīria hamwe na niī, ūcio nīkūhurunja ahurunjaga. **31** Ningī ngūmwīra atī, rīhīa o rīothe o na kūruma Ngai, andū no marekerwo, no mūndū ūrīa ūkaaruma Roho, ūcio ndakarekerwo. **32** Mūndū o wothe ūrīa ūgacaambia Mūrū wa Mūndū nīakarekerwo, no ūrīa wothe ūgaacambia Roho Mūtheru, ūcio ndakaarekerwo, ihinda rīrī tūrī kana ihinda rīrīa rīgooka. (*aiōn g165*) **33** “Agīriai mūtī na maciaro maguo nīmekwagīra, kana mūthūkie mūtī na mūthūkie maciaro maguo mooru, nīgūkorwo mūtī ūmenyekaga na maciaro maguo. **34** Inyuī rūciaro rūrū rwa nduīra, mwahota atīa kwaria maūndū mega, na mūrī ooru? Nīgūkorwo kanua kaaragia maūndū marīa maiyūrīte ngoro-inī. **35** Mūndū mwega aaragia maūndū mega moimīte mūthiithū-inī wake mwega, nake mūndū mūūru aaragia maūndū mooru moimīte mūthiithū-inī wake mūūru. **36** No ngūmwīra atīrī, mūthenya wa itua rīa ciira, andū nīmakaheana ūhoro wa ciugo ciothe cia tūhū iria manaaria. **37** Nīgūkorwo ciugo ciaku nīcio igaatūma ūtuuo ndūrī na mahītia, na ciugo ciaku no cio igaatūma ūtuuo mūhītia.” **38**

Hindī īyo Afarisai amwe na arutani a watho makīmwīra atīrī, “Mūrutani, tūkwenda ūtūringīre kīama.” **39** Nake akīmacookeria atīrī, “Rūciaro rwaganu na rwa ūtharia rūrenda rūringīrwo kīama! No gūtirī kīama rūkūringīrwo tiga o kīama kīrīa kīa mūnabii Jona. **40** Nī gūkorwo o ta ūrīa Jona aikarire matukū matatū, mūthenya na ūtukū, arī nda ya thamaki īrīa nene, ūguo noguo Mūrū wa Mūndū agaikara matukū matatū, mūthenya na ūtukū, arī tīri-inī. **41** Andū a Nineve nīmakarūgama hīndī ya ciira hamwe na rūciaro rūrū marūtuīre ciira; nīgūkorwo nīmeririre rīrīa maahunjīrio nī Jona, na rīu ūmwe mūnene gūkīra Jona arī haha. **42** Mūthamaki mūndū-wa-nja wa mwena wa Gūthini nīakarūgama hīndī ya ciira hamwe na rūciaro rūrū arūtuīre ciira; nīgūkorwo nīoimire ituri cia thī oke athikīrīrie ūūgī wa Solomoni, na rīu ūmwe mūnene gūkīra Solomoni arī haha. **43** “Na rīrī, roho mūūru woima thīinī wa mūndū, ūtuīkanagīria werū-inī ūgīcaria ūhurūko, na ūkaaga. **44** Hīndī īyo ūkoiga atīrī, ‘Nīngūcooka nyūmba īrīa ndoimire.’ Na wacooka-rī, ūgakora nyūmba īyo īrī theri, īrī haate, ūgathera na ūgathondekwo wega. **45** Hīndī īyo roho ūcio ūkagīra maroho mangī mūgwanja mooru makīria maguo mwene, magatoonya magaikara kūu. Naguo mūikarīre wa mūndū ūcio ūgathūka gūkīra wa mbere. Ūguo nīguo gūkahaana kūrī rūciaro rūrū rwaganu.” **46** O hīndī īyo Jesū aaragīria andū-rī, nyina na ariū a nyina makīrūgama nja makīenda kwaria nake. **47** Nake mūndū ūmwe akīmwīra atīrī, “Maitūguo na ariū a maitūguo marūngīi haha nja, makīenda kwaria nawe.” **48** Nake Jesū akīmūcookeria akīmūūria atīrī, “Maitū nūū,

na ariū a maitū nī a?” **49** Aḡcooka ak̄orota arutwo ake, akiuga atīrī, “Aya nīo maitū na ariū a maitū. **50** Nīgūkorwo mūndū wothe wīkaga ūrīa Baba ūrīa ūrī igūrū endaga, ūcio nīwe mūrū na mwarī wa maitū, na nī we maitū.”

13 Mūthenya o ro ūcio-rī, Jesū nīoimire nyūmba aḡthiī aḡikara thī hūgūrūrū-inī cia iria. **2** Ikundi cia andū aingī mūno ik̄ūngana harīa aarī nginya īgītūma atoonye gatarū na aḡikara thī thīinī wayo, nao andū acio othe makīrūgama hūgūrūrū-inī cia iria. **3** Nake ak̄imaruta maūndū maingī na ngerekano, ak̄imeera atīrī: “Mūrīmi nīoimagarire akahure mbeū ciake. **4** Na rīrīa aahuraga mbeū icio-rī, imwe ik̄igūa mūkīra-inī wa njīra, nacio nyoni igīuka īgīcirīa. **5** Ingī ik̄igūa rūnyanjara-inī kūrīa gūtaarī na tīri mūingī. Nacio ik̄imera o narua tondū tīri ndwarī mūriku. **6** Na hīndī irīa riūa rīarire, rīgīcina mīmera īyo, nayo ik̄ūma tondū ndīarī na mīri. **7** Na mbeū ingī ik̄igūa mīigua-inī, nayo mīigua īgīkūra, īgīhararia mbeū icio rīrīa ciamerire. **8** Ingī nacio ik̄igūa tīri-inī ūrīa mūnoru, ik̄igīa na maciaro imwe īgīciara maita igana, iria ingī īgīciara maita mīrongo ītandatū, na iria ingī īgīciara maita mīrongo ītatū ma iria ciahaandirwo. **9** Ūrīa ūrī na matū ma kūigua, nīaigue.” **10** Nao arutwo ake magīuka kūrī we, makīmūuria atīrī, “Waragīria andū na ngerekano nīkī?” **11** Nake ak̄imacookeria atīrī, “Inyuī nīmūheetwo ūmenyo wa kūmenya hito cia ūthamaki wa igūrū, no-o matiheetwo. **12** Ūrīa wothe ūrī na indo nīakoongererwo nyingī aingīhie makīria. Nake ūrīa wothe ūtarī, nīagatuunywo o na kīrīa arī nakīo. **13** Gīkī nīkīo gitūmaga ndīmaarīrie na ngerekano: “Nī ūndū o

na gūkorwo nīmoonaga-rī, mationaga; o na gūkorwo
nīmaiguaga-rī, matiiguaga kana makamenya. **14** Nīo
makinyīirwo nī ūhoro ūrīa warathirwo nī mūnabii Isaia,
rīrīa oigire atīrī: “Kūigua mūgūtūura mūiguaga, no
mūtikaamenya ūndū; kuona mūgūtūura muonaga, no
mūtigakuūkīrwo. **15** “Nīgūkorwo ngoro cia andū aya
nī ngingitaru; matū mao matiiguaga, na nīmahingīte
maitho mao. Tondū maahota kuona na maitho mao, na
maigue na matū mao, o na ngoro ciao igē na ūmenyo,
manjookerere, na nīi ndīmahonie.’ **16** No kūrathimwo
nī maitho manyu tondū nīmoonaga, na matū manyu
tondū nīmaiguaga. **17** Tondū ngūmwīra atīrī na ma,
anabii na andū aingī athingu nīmerirīrie kuona maūndū
marīa mūrona no-o matiamonire, na nīmerirīrie kūigua
maūndū marīa mūraigua no matiamaignre. **18** “Nī ūndū
ūcio, ta iguai ngītaarīria ūhoro wa ngerekano īyo ya
mūhuri wa mbeū: **19** Hīndī ūrīa mūndū o wothe aigua
ndūmīrīri ya ūthamaki na akaaga kūmīmenya-rī, hīndī īyo
ūrīa mūūru okaga akamūtunya kīrīa kīhaande ngoro-inī
yake. īno nīyo mbeū ūrīa yahurirwo mūkīra-inī wa njīra.
20 Ūrīa wamūkīrire mbeū ūrīa yagūire rūnyanjara-inī nī
mūndū ūrīa ūiguaga kiugo, na o rīmwe agakīamūkīra
arī na gīkeno. **21** No tondū ndarī mīri-rī, aikaraga o
kahinda kanini. Hīndī ūrīa thīna woka, kana kwagīa na
kīnyariirano nī ūndū wa kiugo-rī, agagītiganīria o narua.
22 Nake ūrīa wamūkagīra mbeū ūrīa yagūire mīiguā-
inī-rī, nī mūndū ūrīa ūiguaga kiugo, no mīhang'o ya
mūtūrīre ūyū, na kūheenererio nī ūtonga, igagīthararia,
ikagiria kīgē na maciaro. (aiōn g165) **23** No ūrīa wamūkīrire

mbeū ūrīa yagūire tūri-inī ūrīa mūnoru-rī, nī mūndū ūrīa ūiguaga kiugo, na agakīmenya. Nake agaciara maciaro, ūmwe akaruta maita igana, ūngī maita mīrongo ītandatū, na ūngī maita mīrongo ītatū ma mbeū ūrīa yahaandītwo.”

24 Ningī Jesū akīmahe ngerekano ūngī, akīmeera atīrī: “Ūthamaki wa igūrū ūhaana ta mūndū ūrīa wahaandire mbeū njega mūgūnda wake. **25** No ūrīa andū othe maakomete-rī, thū yake ūgūka, ikīhura itindiī thīnī wa ngano, na ūgīthīra. **26** Hīndī ūrīa ngano yamerire na igīciara-rī, hīndī ūyo itindiī o narō rīkīonekana. **27** “Ndungata cia mwene mūgūnda igūka kūrī we, ikīmwīra atīrī, ‘Mwathi witū, githī ndwahaandire mbeū njega mūgūnda waku? Kaī itindiī rīkiumīte kū?’ **28** “Agīcookia atīrī, ‘Nī mūndū ūrī ūthū na nī wekire ūguo.’ “Ndungata cīo ikīmūuria atīrī, ‘Nīukwenda tūthī, tūkarīmunye?’ **29** “Nake agīcookia atīrī, ‘Aca, tondū mūkīmunya itindiī ūrī, mwahota kūrīmunyanīria na ngano. **30** Rekei ikūranīre nginya hīndī ya magetha. Hīndī ūyo-rī, nīngeera agethi atīrī: Ambai mūmunye itindiī na mūrīohe itīa, nīguo rīcinwo; mūcooke mūcookeanīrie ngano, mūmīige ikūmbī rīakwa.” **31** Nīamaheire ngerekano ūngī, akīmeera atīrī: “Ūthamaki wa igūrū ūtarī ta mbeū ya karatarī, ūrīa mūndū oire akīhaanda mūgūnda wake. **32** O na akorwo mbeū ūyo nīyo nini mūno kūrī mbeū ciathe-rī, ūrīa yakūra, nīnenehaga kūrī mīmera ūrīa ūngī ya mūgūnda na ūgatuīka mūtī, nacio nyoni cia ūrīera-inī igooka igaaka itara honge-inī ciaguo.” **33** Agīcooka akīmahe ngerekano o ūngī, akīmeera atīrī: “Ūthamaki wa igūrū ūhaana ta ndawa ya kūimbia mīgate ūrīa mūndū-wa-nja oire

na akīmītukania na mūtu mūngī o nginya mūtu ūcio wothe ūkīmbio nīyo.” **34** Jesū aaragīria kīrīndī maūndū macio mothe na ngerekano na ndamaragīria ūndū o na ūmwe atekūhūthīra ngerekano. **35** Nīguo ūhoro ūrīa waariro na kanua ka mūnabii ūhinge rīrīa oigire atīrī: “Ngaatumūra kanua gakwa njarie na ngerekano, nīngaaria maūndū marīa matūire marī mahithe kuuma rīrīa thī yombirwo.” **36** Hīndī īyo agītiga kīrīndī, agītoonya nyūmba. Arutwo ake magīuka kūrī we, makīmwīra atīrī, “Tūtaarīrie ngerekano ya itindiī rīrīa rīarī thīnī wa mūgūnda.” **37** Nake akīmacookeria atīrī, “Ūrīa wahaandire mbeū njega nī Mūrū wa Mūndū. **38** Mūgūnda nī thī, nayo mbeū njega nīcio ciana cia ūthamaki. Itindiī nī ciana cia ūrīa mūūru, **39** nayo thū ūrīa ūrīhaandaga nī ūrīa mūūru. Magetha nī ithirīro rīa mahinda maya, na agethi nī araika. **(aiōn g165) 40** “Nī ūndū ūcio o ta ūrīa itindiī ūmunyagwo ūgacinwo na mwaki-rī, ūguo noguo gūkahaana hīndī ya ithirīro rīa mahinda maya. **(aiōn g165) 41** Mūrū wa Mūndū nīagatūma araika ake, na nīmakeheria maūndū mothe marīa marehaga mehia na andū arīa othe mekaga ūūru ūthamaki-inī wake. **42** Nīmakamaikia thīnī wa icua rīa mwaki, kūrīa gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania magego. **43** Hīndī īyo arīa athingu magaakenga ta riūa thīnī wa ūthamaki wa Ithe wao. Ūrīa ūrī na matū nī aigue. **44** “Ūthamaki wa igūrū ūhaanaine na mūthiithū wahithītwo mūgūnda. Na rīrīa mūndū aawoonire, akīūhitha rīngī, na nī ūndū wa ūrīa akenete, agīthīī akīendia indo ciathe iria arī nacio akīgūra mūgūnda ūcio. **45** “Ningī ūthamaki wa igūrū ūhaanaine na mwonjorithia wacaragia ruru njega.

46 Hīndī ūrīa oonire ūmwe ya thogora mūnene-rī, agīthiī
akīendia indo ciake ciothe iria aarī nacio, akīmīgūra. **47** “O
rīngī, ūthamaki wa igūrū ūhaanaine na neti ūrīa yaikirio
iria-inī, nayo ūgītega thamaki cia mīthembā yothe. **48**
Hīndī ūrīa yaiyūrire, ategi acio a thamaki makīmīguucia
hūgūrūrū-inī cia iria. Hīndī ūyo magīkara thī, magīthuura
thamaki iria njega, magīcīkīra ikabū-inī, no iria njūru
magīcīte. **49** Ūguo nīguo gūgaakorwo hīndī ya ithirīro
rīa mahinda maya. Araika nīmagooka maamūranie arīa
aaganu kuuma kūrī arīa athingu, (**aiōn g165**) **50** na maikie
arīa aaganu icua-inī ūrīa mwaki, kūrīa gūgaakorwo na
kīrīro na kūhagarania magego.” **51** Jesū akīmooria atīrī,
“Nīmwataūkīrwo nī maūndū macio mothe?” Magīcookia
atīrī, “Iī, nītwataūkīrwo.” **52** Akīmeera atīrī, “Nī ūndū
ūcio, mūrutani wa watho o wothe ūrīa ūrutītwo ūhoro
wa ūthamaki wa igūrū-rī, ahaanaine na mwene nyūmba
ūrīa ūrutaga mūthiithū-inī wake indo iria njerū o na iria
ngūrū.” **53** Nake Jesū aarīkia kūheana ngerekano icio-rī,
akiuma kūu. **54** Aakinya itūūra ūrīa kwao-rī, akīambīrīria
kūrutana thunagogi-inī ciao, nao makīgēga. Makīūrania
atīrī, “Mūndū ūyū arutīte kū ūūgī ūyū na ciīko ici cia
hinya? **55** Githī ūyū ti we mūrū wa mūtharamara? Githī
rītīwa ūrīa nyina ti Mariamu, na githī ariū a nyina ti
Jakubu, na Jusufu, na Simoni, na Juda? **56** Na githī aarī
a nyina othe tūtīrī nao? Mūndū ūyū akīrūtīte maūndū
maya mothe kū?” **57** Nao makīmūrega. No Jesū akīmeera
atīrī, “Kūndū mūnabii ataheagwo gītīo no itūūra-inī
rīake na gwake mūciī.” **58** Nake ndaaringire ciama nyingī
kūu, tondū wa ūrīa maagīte gwītīkia.

14 Na rīrī, hīndī īyo, Mūthamaki Herode nīaiguire ngumo ya Jesū, **2** nake akīra arīa maamūtungataga atīrī, “Ūcio nī Johana Mūbatithania; nī ariūkīte kuuma kūrī arīa akuū! Nīkīo arī na hinya mūnene ūguo wa kūringa ciama.” **3** Na rīrī, Herode nīanyiitīte Johana akamuoha, na akamūkia njeera nī ūndū wa Herodia, ūrīa warī mūtumia wa mūrū wa nyina Filipu, **4** tondū Johana nīamwīrīte atīrī: “Watho ndūgwītikīrītie ūmūhikie.” **5** Herode nīendaga kūrīraga Johana, no nīetigagīra andū, tondū nīmeetikītie atī Johana aarī mūnabii. **6** Mūthenya wa gūkūngūira gūciarwo kwa Herode-rī, mwarī wa Herodia nīainīire andū, na agīkenia Herode mūno. **7** Nī ūndū ūcio Herode akīhīta na mwīhītwā atī nīekūmūhe kīrīa gōthe angīendire. **8** Nake mūirītu ūcio aarīkia gūtaarwo nī nyina, akiuga atīrī, “He mūtwe wa Johana Mūbatithania o rīu ūrī thīinī wa kiuga.” **9** Mūthamaki nīataangīkire mūno, no nī ūndū wa mwīhītwā wake, na ageni arīa maarī iruga-inī rīake-rī, agīathana atī mūirītu ūcio aheo kīrīa eetītie. **10** Nī ūndū ūcio agītūmana kūu njeera na Johana akīrengwo mūtwe. **11** Naguo mūtwe ūcio wake ūkīrehwo na kiuga, ūkīnengerwo mūirītu ūcio, nake akīūtwarīra nyina. **12** Nao arutwo a Johana magīthīi makīoya kīmba gīake, magīgīthika, magīcooka magīthīi makīira Jesū. **13** Na rīrīa Jesū aiguire ūhoro ūcio, akiuma kūu ahaicīte gatarū andū matekūmenya, agīthīi handū hataarī na andū. Nakīo kīrīndī kīaigua ūguo-rī, gīkiuma matūūra-inī gīkīmūrūmīrīra na magūrū. **14** Rīrīa Jesū oimire gatarū na akīona andū aingī, akīmaiguīra tha, na akīhonia arūaru ao. **15** Na gwakuhīrīria gūtuka-rī, arutwo ake magīthīi

harī we, makīmwīra atīrī, “Gūkū nī kūndū gūtarī mīciī, na nīkūratuka. īra andū aya mathiī, nīgeetha makegūrīre irio tūtūura-inī.” **16** Jesū akīmacookeria atīrī, “Hatirī bata wa mathiī. Mahei gīa kūrīa inyuī ene.” **17** Nao makīmūcookeria atīrī, “Haha tūrī na mīgate ītano tu na thamaki igīrī.” **18** Akīmeera atīrī, “Ndeherai haha.” **19** Nake agīathana andū maikare thī nyeki-inī. Akīoya mīgate īyo ītano na thamaki icio igīrī, akīrora igūrū, agīcookia ngaatho, akīenyūranga mīgate īyo. Agīcooka akīmīnengera arutwo, nao arutwo makīhe andū. **20** Othe makīrīa makīhūuna, nao arutwo makīungania ciencyū iria ciatigarīte makīiyūria ciondo ikūmi na igīrī. **21** Mūigana wa andū arīa maarīire maarī ta arūme ngiri ithano, andū-a-nja na ciana matatarītwo. **22** O hīndī īyo Jesū akīīra arutwo ake matoonye gatarū, mathiī mbere yake mūrīmo ūrīa ūngī wa iria mūira wa oigīre kīrīndī ūhoro. **23** Thuutha wa kūmoigīra ūhoro-rī, akīambata kīrīma-inī arī wiki nīguo akahooe. Na gūgītuka aarī o ho wiki, **24** no gatarū nīkarīktie gūthīi itīna iraiharaihu kuuma thī nyūmū, gakīhūragwo nī makūmbī ma maaī tondū kerekeire na kūrīa rūhuho ruoimaga. **25** Na rīrī, ta thaakenda cia ūtukū-rī, Jesū agīthīi kūrī o agereire maaī igūrū. **26** Hīndī īrīa arutwo maamuonire agīthīi agereire maaī igūrū, makīnyiitwo nī guoya, makiuga atīrī, “īrīa nī ngoma,” na magīkaya nī gwītigīra. **27** No hīndī o īyo Jesū akīmeera atīrī, “Ūmīrīrīai! Nī niī. Tigai gwītigīra.” **28** Petero akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, akorwo nīwe-rī, njīra njūke kūrī we ngereire maaī igūrū.” **29** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ūka.” Hīndī īyo, Petero akiuma gatarū,

agīthii agereire maaī igūrū erekeire harī Jesū. **30** No rīrīa oonire rūhuho, agītigīra, na akīambīrīria gūtoonyerera maaī-inī, agīkaya, akiuga atīrī, “Mwathani, honokia!” **31** O rīmwe, Jesū agītambūrūkia guoko, akīmūnyiita, akīmwīra atīrī, “Wee kaī ūrī na wītīkio mūnini-ī! Wagīna na nganja nīkī?” **32** Na hīndī īrīa maahaicire gatarū-rī, rūhuho rūgītiga kūhurutana. **33** Hīndī īyo arīa maarī thīinī wa gatarū makīmūgooca, makiuga atīrī, “Nī ma wee nīwe Mūrū wa Ngai.” **34** Na maarīkia kūringa mūrīmo ūrīa ūngī, magīkinya būrūri wa Genesareti. **35** Na hīndī īrīa andū a kūu maamenyire atī nī Jesū, makīhunjia ūhoro ng’ongo ciothe iria ciamarigiiciirie. Nao makīmūrehera andū othe arīa maarī arūaru, **36** na makīmūthaitha areke arūaru mahutie gīcūrī kīa nguo yake, na arīa othe maamūhutirie makīhonio.

15 Na rīrī, thuutha ūcio Afarisai amwe na arutani a watho magīuka kūrī Jesū moimīte Jerusalemu, makīmūuria atīrī, **2** “Nī kīi gītūmaga arutwo aku mathūkie kīrīra gīa athuuri? Matīthambaga moko rīrīa mekūrīa irio!” **3** Nake Jesū akīmooria atīrī, “Na inyuī mūthūkagia watho wa Ngai nī ūndū wa irīra cianyu nīkī? **4** Nīgūkorwo Ngai oigire atīrī, ‘Tīa thoguo na nyūkwa’ na ‘Mūndū wa kūruma ithe kana nyina no nginya ooragwo.’ **5** No inyuī muugaga atī mūndū angīira ithe kana nyina atīrī, ‘Ūteithio ūrīa ingīgūteithia naguo, nī kīheo kīamūrīre Ngai,’ **6** mūndū ūcio ndarī bata wa ‘gūtīa ithe’ naguo. Nī ūndū ūcio mūgagītua kiugo kīa Ngai gīa tūhū nī ūndū wa kīrīra kīanyu. **7** Inyuī hinga ici! Isaia nīamenyete wega hīndī īrīa aarathire ūhoro wanyu, akiuga atīrī: **8**

“Andū aya maaheaga gītīo na mīromo, no ngoro ciao irī kūraya na niī. **9** Nao maahooyaga o tūhū; morutani marīa marutanaga no mawatho ma andū.” **10** Nake Jesū agīta kīrīndī kīu gīuke harī we, agīkīra atīrī, “Thikīrīriai na mūtaūkīrwo. **11** Kīrīa gītoonyaga na kanua ka mūndū ti kīo ‘kīmūthaahagia’, no kīrīa kiumaga kanua gake nīkīo ‘kīmūthaahagia.’” **12** Na hīndī īyo arutwo ake magīthī harī we, makīmūūria atīrī, “Nīūū atī Afarisai nīmararakarire rīrīa maraigure ūhoro ūcio?” **13** Nake akīmacookeria atīrī, “Mūmera o wothe ūtaahandītwo nī Baba ūrīa ūrī igūrū nīukamunywo na mīri. **14** Tiganai nao; acio nī atongoria atumumu. Mūtumumu angītongoria mūtumumu ūngī, eerī no kūgūa mangīgūa irima.” **15** Nake Petero akiuga atīrī, “Tūtaūrīre ngerekano īyo.” **16** Nake Jesū akīmooria atīrī, “O na inyuī mūtirī mūrataūkīrwo o na rīu? **17** Kaī mūtooī atī kīndū kīrīa gītoonyaga na kanua gīthīiaga nda, gīgacooka gīkoima mwīrī? **18** No maūndū marīa moimaga kanua moimaga ngoro-inī, na nīmo ‘mathaahagia’ mūndū. **19** Nī ūndū ngoro-inī nīkuo kuumaga meciiria mooru, na ūragani, na ūtharia, na ūhūūri maraya, na ūici, na kūiganīrīra igenyo, na njambanio. **20** Macio nīmo maūndū marīa ‘mathaahagia’ mūndū; no kūrīa irio na moko matarī mathambie matingītūma mūndū agīe na ‘thaahu.’” **21** Ningī Jesū akiuma kūu, agīthīi ndeere-inī cia Turo na Sidoni. **22** Mūndū-wa-nja Mūkaanani woimīte gūkuhī na kūu agīuka kūrī we, akīmūkayagīra, akiugaga atīrī, “Mwathani, Mūrū wa Daudi, njiguīra tha! Mūirītu wakwa nīarathīīnio mūno nī ndaimono.” **23** No Jesū ndarī ūndū o na ūmwe oigire. Nī ūndū ūcio arutwo ake magīthīi

kūrī we makīmūringīrīria, makīmwīra atīrī, “Mwīre athīi, tondū nīaratūrūmīrīra agīkayaga.” **24** Nake Jesū agīcookia atīrī, “Ndaatūmirwo o kūrī ng’ondu cia nyūmba ya Isiraeli iria ciūrīte tu.” **25** Nake mūndū-wa-nja ūcio agīuka, akīmūturīria ndu, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ndeithia!” **26** Nake Jesū agīcookia atīrī, “Gūtiagīrīire kuoya mūgate wa ciana ūikīrie ngui.” **27** Nake mūndū-wa-nja ūcio akiuga atīrī, “Iī nīguo Mwathani; no o na ngui nīrīaga rūitīki rūrīa rūgūaga kuuma metha-inī ya mwene cio.” **28** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtumia ūyū, wītīkio waku nī mūnenel! Ihooya rīaku nīrīahingio.” Nake mwarī akīhonio ithaa o rīu. **29** Jesū akiuma kūu, agīthīi agereire hūgūrūrū-inī cia iria rīa Galili, agīcooka akīambata kīrīma-inī, agīkara thī. **30** Nakīo kīrīndī kīnene gīgīuka kūrī we, gīkīmūrehera andū arīa maathuaga, na atumumu, na arīa maarī onju na arīa mataaragia, na angī aingī, makīmaiga magūrū-inī make; nake akīmahonia. **31** Nao andū makīgega rīrīa moonire arīa mataaragia makīaria, na arīa onju mahonetio, na arīa maathuaga magītwara, na atumumu makīona. Nao makīgooca Ngai wa Isiraeli. **32** Nake Jesū agīta arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, “Nīndīraiguīra andū aya tha tondū makoretwo hamwe na nīi mīthenya ītatū, na matirī na kīndū gīa kūrīa. Ndikwenda mathiī marī ahūtu, tondū maahota kūringīkīra njīra.” **33** Nao arutwo ake magīcookia atīrī, “Tūngīruta kū mīgate ya kūhūūnia kīrīndī ta gīkī, gūkū werū-inī?” **34** Nake Jesū akīmooria, atīrī, “Mūrī na mīgate īigana?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūrī na mīgate mūgwanja, na tūthamaki tūnini tūtarī tūingī.” **35** Nake

akīra kīrīndī kīu gīkare thī. **36** Agīcooka akīoya mīgate
īyo mūgwanja na tūthamaki tūu, na aarīkia gūcookia
ngaatho-rī, akīmīenyūranga, akīmīnengera arutwo nao
makīhe andū. **37** Othe makīrīa makīhūūna. Thuutha ūcio
arutwo makīūngania cienyū iria ciatigarīte makīyūria
ciondo mūgwanja. **38** Mūigana wa andū arīa maarīire
maarī andū ngiri inya, andū-a-nja na ciana matatarītwo.
39 Jesū aarīkia kuugīra kīrīndī ūhoro, agītoonya gatarū,
agīthīi mwena wa Magadani.

16 Na rīrī, Afarisai na Asadukai magīuka kūrī Jesū,
makīmūgeria na kūmwīra amaringīre kīama kiumīte
igūrū makīone. **2** Nake akīmacookeria atīrī, “Hīndī īrīa
gwatuka, muugaga atīrī, ‘Kaī nīgūkaara-ī, tondū igūrū nī
gūtune’. **3** Ningī rūciinī muugaga atīrī, ‘Ūmūthī nīgūkūgīa
kīhuhūkanio, tondū igūrū nī gūtune na gūgathimba.’
Nīmūū gūtaūra ūrīa igūrū rītariī, no mūtingīhota gūtaūra
imenyithia cia mahinda maya tūrī. **4** Rūciaro rūrū
rwaganu na rwa ūtharia rūūragia rūringīrwo kīama, no
gūtirī kīama rūkūringīrwo tiga kīama kīrīa kīa Jona.” Nake
Jesū akīmatiga, agīthīira. **5** Rīrīa maaringire iria, arutwo
ake magīkorwo nīmariganīrwo nīgūkuua mīgate. **6** Nake
Jesū akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei, na mwīhūgage
ndawa ya kūmbia mīgate ya Afarisai na Asadukai.” **7** Nao
makīaranīria, makiuga atīrī, “Hihi nī tondū tūtinoka na
mīgate.” **8** Nake Jesū aamenya ūrīa meeranaga, akīmooria
atīrī, “Inyuī a wītīkio mūnini, nī kīi kīratūma mwaranīrie
ūhoro wa kwaga mīgate? **9** Kaī mūtarī mwataūkīrwo?
Mūtingīririkana mīgate ūtano ūrīa yariirwo nī andū ngiri
ithano, na nī ciondo ciigana muonganirie? **10** Kana mīgate

mūgwanja ūrīa yarīirwo nī andū ngiri inya, na nī ciondo ciigana muonganirie? **11** Nī kīrī kīragiria mūmenye atī ndikwaragia ūhoro wa mīgate? No mwīhūgägei ndawa īyo ya kūimbia mīgate ya Afarisai na Asadukai.” **12** Hīndī īyo makīmenya atī ndaameeraga mehūūge nī ūndū wa ndawa ya kūimbia mīgate, no nī memenyagīrīre ūrutani wa Afarisai na Asadukai. **13** Na rīrīa Jesū aakinyire rūgongo rwa Kaisarea-Filipi, nīoririe arutwo ake atīrī, “Andū moigaga Mūrū wa Mūndū nūū?” **14** Nao makīmūcookeria atīrī, “Amwe moigaga atī nīwe Johana Mūbatithania; angī makoiga nīwe Elija, o na angī makoiga nīwe Jeremia, kana ūmwe wa anabii.” **15** Nake akīmooria atīrī, “Inyuī na inyuī muugaga atīa? Muugaga niī nī nī ū?” **16** Simoni Petero akīmūcookeria atīrī, “Wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai ūrīa wī muoyo.” **17** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Kūrathimwo-rī, nīwe Simoni mūrū wa Jona, nīgūkorwo ndūguūrīrio ūndū ūyū nī mūndū, no nī Baba ūrīa ūrī igūrū. **18** Na niī ngūkwīra atīrī, wee nīwe Petero, na igūrū rīa ihiga rīrī nīngaka kanitha wakwa, nacio ihingo cia kwa ngoma itikaūtooria. (**Hadēs g86**) **19** Nīngakūnengera cabi cia ūthamaki wa igūrū; na kīrīa gīothe ūkooha gūkū thī nīgīkoohwo igūrū, na kīrīa gīothe ūkoohora gūkū thī, nīgīkoohorwo igūrū.” **20** Agīcooka agīkaania arutwo ake matikeere mūndū o na ūrīkū atī we nīwe Kristū. **21** Kuuma hīndī īyo Jesū akīambīrīria gūtaarīria arutwo ake atī no nginya athīi Jerusalemu, na athīinio mūno nī athuuri, na athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho, na atī no nginya ooragwo, na thuutha wa mīthenya ūtatū ariūke. **22** Nake Petero akīmūtwara keheri-inī, akīmūkaania,

akīmwīra atīrī, “Mwathani, kūroaga gūtuīka ūguo! Ūndū ūcio ndūkanagūkore!” **23** Nake Jesū akīhūgūrīra Petero, akīmwīra atīrī, “Cooka thuutha wakwa, Shaitani! Wee wī mūhīnga harī niī; wee ndwīciiragia maūndū moimīte kūrī Ngai, tiga maūndū moimīte kūrī andū.” **24** Hīndī īyo Jesū akīira arutwo ake atīrī, “Mūndū o wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no nginya eerege we mwene, oe mūtharaba wake aanūmīrīre. **25** Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake nīakoorwo nīguo; no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake nī ūndū wakwa nīakaūhonokia. **26** Nī ūndū-rī, mūndū angīguna nakī o na angīgwatīra thī yothe, na orwo nī muoyo wake? Kana nī kī mūndū angīkūrānia muoyo wake nakīo? **27** Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū nīagooka na riiri wa Ithe hamwe na araika ake, na hīndī īyo nīakahe o mūndū kīheo gīake kūringana na cīko ciake. **28** Ngūmwīra atīrī na ma, amwe marūngīi haha matigacama gīkuū matonete Mūrū wa Mūndū agīuka na ūthamaki wake.”

17 Thuutha wa mīthenya ītandatū, Jesū nīathiire na Petero, na Jakubu, na mūrū wa nyina Johana, akīmatwara kīrima-inī kīraaya handū hataarī na andū. **2** Arī hau mbere yao akīgarūrūka ūrīa aahaanaga. Ūthiū wake ūkīra ta riūa, na nguo ciake ikīerūha cua, ta ūtheri. **3** O hīndī īyo hau mbere yao makiumīrīwo nī Musa na Elija makīaranīria na Jesū. **4** Nake Petero akīira Jesū atīrī, “Mwathani, nī wega tūikare gūkū; ūngīenda-rī, no njake ithūnū ithatū, kīmwe gīaku, na kīmwe kīa Musa, na kīrīa kīngī kīa Elija.” **5** O akīaragia-rī, itu ikengu rīgīuka rīkīmahumbīra, na mūgambo ūkiuma itu-inī riū

ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa ūrīa nyendete; na nīngenagio mūno nīwe. Mūiguagei!” **6** Rīrīa arutwo maiguire ūguo-rī, makīnamīrīra, magīturumithia mothiū mao thī mamakīte mūno. **7** No Jesū agīuka, akīmahutia na akīmeera atīrī, “Arahūkai, tigai gwītigīra.” **8** Na rīrīa maatiirire maitho-rī, mationire mūndū ūngī tiga o Jesū wiki. **9** Rīrīa maikūrūkaga kuuma kīrīma-inī, Jesū akīmaatha akīmeera atīrī, “Mūtikae kwīra mūndū o na ūrīkū ūrīa muona, nginya rīrīa Mūrū wa Mūndū akaariūkio oime kūrī arīa akuū.” **10** Nao arutwo makīmūūria atīrī, “Nīkī gītūmaga arutani a watho moige atī Elija no nginya aambe ooke?” **11** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ti-therū, Elija no nginya aambe ooke, ahaarīrie maūndū mothe. **12** No ngūmwīra atīrī, Elija nīarīkītie gūuka, no andū makīaga kūmūmenya, no nīmamwīkire ūrīa wothe meendaga kūmwīka. O ūguo noguo nake Mūrū wa Mūndū akaanyariirwo nīo.” **13** Hīndī īyo arutwo makīmenya atī aamaheaga ūhoro wa Johana Mūbatithania. **14** Rīrīa maakinyire harīa kīrīndī kīarī, mūndū ūmwe agīthīī harī Jesū, akīmūturīria ndu, **15** akīmwīra atīrī, “Mwathani iguīra mūrū wakwa tha, arī na mūrimū wa kībabā na nīmūthīīnagia mūno. Kaingī nīagūūaga mwaki-inī kana akagūa maaī-inī. **16** Nīndīramūreheire arutwo aku, no matinahota kūmūhonīa.” **17** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Rūciaro rūrū rūtetīkītie na rūremi, nī nginya rī ngūikara na inyuī? Ngūmūkirīrīria nginya rī? Ndeherai kamwana kau.” **18** Jesū agīkūūma ndaimono īyo, nayo īkiuma kamwana kau, na gakīhonio o hīndī īyo. **19** Nao arutwo magīthīī kūrī Jesū keheri-inī, makīmūūria atīrī,

“Tūremirwo nīkūingata ndaimono īyo nīkī?” **20** Nake akīmacookeria atīrī, “Nī tondū wītikio wanyu nī mūnini. Ngūmwīra atīrī na ma, mūngīkorwo na wītikio mūnini ta mbeū ya karatarī, no mūhote kwīra kīrīma gīkī atīrī, ‘Ehera haha, ūthīi haara’ na gīthīi. Gūtirī ūndū ūkaamūrema.”

(**21** No ndaimono mūthembā ūcio ndīngīngatīka na kīndū kīngī, tiga mahooya na kwīhinga kūrīa irio.”)

22 Hīndī ūrīa macookanīrīire kūu Galili, akīmeera atīrī, “Mūrū wa Mūndū nīegūkunyanīrwo aneanwo moko-inī ma andū. **23** Nīmakamūūraga, na mūthenya wa ūtatū nīakariūkio.” Nao arutwo makīyūrwo nī kēha. **24** Na rīrī, Jesū na arutwo ake maarīkia gūkinya Kaperinaumu, arīa meetagia andū daraki igīrī cia igooti rīa hekarū magīthīi kūrī Petero, makīmūūria atīrī, “Kaī mūrutani wanyu atarutaga igooti rīa hekarū?” **25** Nake akīmacookeria atīrī, “Iī, nīarutaga.” Rīrīa Petero aatoonyire nyūmba, Jesū akīmūhīta kwaria akīmūūria atīrī, “Ūgwīciiria atīa, wee Simoni? Athamaki a thī-rī, metagia igooti kuuma kūrī a? Metagia ariū ao, kana metagia andū arīa angī?” **26** Nake Petero akīmūcookeria atīrī, “Nī kuuma kūrī andū arīa angī.” Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī ūndū ūcio ariū ao matirīhaga. **27** No nīguo tūtikamarakarie-rī, thiī irīa-inī ūkie ndwano kuo, na thamaki ūrīa ūkūnyiita mbere, ūmītumūre kanua kayo, na nīñkuona mbeeeca, daraki inya; cione ūthīi ūrīhe igooti rīakwa na rīaku.”

18 Ihinda o rīu arutwo magīuka kūrī Jesū, makīmūūria atīrī, “Nūū mūnene gūkīra arīa angī ūthamaki-inī wa igūrū?” **2** Nake agīita kaana, agīkarūgamia gatagatī kao. **3** Agīcooka akiuga atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma,

tiga mūgarūrūkire mūtuīke o ta twana, mūtigatoonya ūthamaki wa igūrū. 4 Nī ūndū ūcio, ūrīa wothe wīnyiihagia ta kaana gaka nīwe mūnene gūkīra arīa angī ūthamaki-inī wa igūrū. 5 “Nake ūrīa wothe wamūkagīra kaana ta gaka thīinī wa rīitwa rīakwa, nī nīi aamūkagīra. 6 No ūrīa wothe ūngīhītithia kamwe ga twana tūtū tūnjītīkītie keehie, nī kaba mūndū ūcio aharūkio ihiga rīa gīthīi ngingo aikio iria-inī kūrīa kūrīku. 7 “Kaī gūkū thī kūrī na haaro-ī, nī ūndū wa maūndū marīa matūmaga andū mehie! Maūndū ta macio no nginya moke, no mūndū ūrīa ūtūmaga moke kaī arī na haaro-ī! 8 Guoko gwaku kana kūgūrū gwaku kūngītūma wīhie-rī, gūtinie ūgūte. Nī kaba ūtoonye muoyo-inī wī gīthua kana wī kīonje, gūkīra ūkorwo na moko meerī kana magūrū meerī na ūikio mwaki-inī wa tene na tene. (aiōnios g166) 9 Narīo riitho rīaku rīngītūma wīhie-rī, rīkūūre, ūrīte. Nī kaba ūtoonye muoyo-inī na riitho rīmwe, gūkīra ūkorwo na maitho meerī na ūikio mwaki-inī wa kwa ngoma.

(Geenna g1067) 10 “Menyererai mūtikae kūnyarara o na kamwe ga twana tūtū tūnini. Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, araika a tuo nīmonaga ūthiū wa Baba ūrīa ūrī igūrū, hīndī ciothe.” (11 Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū ookire kūhonokia kīrīa kīorīte.) 12 “Rīu-rī, mūgwīciiria atīa? Mūndū angīkorwo arī na ng’ondu igana rīmwe, na īmwe yacio yūre-rī, gīthī ndangītīga icio mīrongo kenda na kenda kūu irīma-inī, athīī agacarie ūyo yūrīte? 13 Na angīmīona-rī, ngūmwīra atīrī na ma, akenagīra ng’ondu ūyo īmwe ūrīte kūrī ūrīa akenagīra icio mīrongo kenda na kenda itaroorīte. 14 Ūguo noguo Ithe wanyu ūrīa ūrī

Igūrū atangīenda o na kamwe ga twana tütū tūnini koore.

15 “Mūrū kana mwarī wa thoguo angīkūhītīria-rī, thiī ūmuonie ihītia rīake mūrī o inyuī eerī. Angīgūthikīrīria-rī, nīmwacookanwo nake. **16** No angīrega gūgūthikīrīria, oya mūndū ūngī ūmwe kana eerī mūthiī nao, nīguo ūndū o wothe ūrūgamagīrīrwo nī ūira wa andū eerī kana atatū. **17** Angīrega kūmathikīrīria-rī, ūra kanitha ūndū ūcio; na angīkīrega gūthikīrīria o na kanitha-rī, mūtue o ta mūndū ūtetikītie kana ta mwītia wa mbeeca cia igooti. **18** “Ngūmwīra atīrī na ma, ūndū o wothe mūkooha gūkū thī, o na igūrū nīūkoohwo, na ūrīa wothe mūkoohora gūkū thī, o na igūrū nīūkohorwo. **19** “O rīngī ngūmwīra atīrī, andū eerī anyu mangūguanīra gūkū thī ūndū o wothe ūrīa marahooya, nīmakahingīrio nī Baba ūrīa ūrī igūrū. **20** Nīgūkorwo harīa andū eerī kana atatū monganīte thīnī ūrītwa rīakwa-rī, ngoragwo ndī ho gatagatī kao.” **21** Ningī Petero agīuka harī Jesū, akīmūūria atīrī, “Mwathani, mūrū kana mwarī wa baba angīhītīria maita maigana ngīmūrekagīra? Hihi nī maita mūgwanja?” **22** Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra atīrī, ti maita mūgwanja, no nī mīrongo mūgwanja, maita mūgwanja. **23** “Nī ūndū ūcio, ūthamaki wa igūrū ūhaananītio na mūthamaki ūrīa wendaga kuonio mathabu ma mbeeca ciake nī ndungata ciake. **24** Aambīrīria kūrora mathabu-rī, mūndū warī na thiīrī wake wa taranda ngiri ikūmi akīrehwo kūrī we. **25** Na tondū nīaremetwo nī kūrīha-rī, mwathi wake agīathana atī mūndū ūcio, endio hamwe na mūtumia wake, na ciana ciake, na kīrīa gīothe aarī nakīo nīguo thiīrī ūrīhīke. **26** “Ndungata ūyo ikīgūthia mbere yake,

īkīmūthaitha, īkīmwīra atīrī, ‘Ngirīrīria, na nīndīkūrīha thiirī wothe.’ **27** Nake mwathi ūcio wa ndungata īyo akīmīiguīra tha, akīmīrekera thiirī ūcio akīreka īthī. **28** “No ndungata īyo yoima nja, īgīcemania na ndungata īngī yarutaga wīra nayo yarī na thiirī wayo wa dinari igana rīmwe. īkīmīnyiita mūmero īmīite, īkīmīira na hinya atīrī, ‘Ndīha thiirī wakwa ūrīa ūrī naguo!’ **29** “Ndungata īyo īkīgūithia thī, īkīmīthaitha, īkīmīira atīrī, ‘Ngirīrīria, na nīndīkūrīha.’ **30** “Nowe akīrega. Handū ha ūguo, agīthī īkīmīkithia njeera nginya rīrīa īkaarīha thiirī ūcio. **31** Rīrīa ndungata iria ingī cloonire ūrīa gwekīka-rī, ikīigua ūru mūno, igīthī īkīra mwathi wacio ūrīa wothe gwekīkīte. **32** “Nake mwathi wao agīta ndungata īyo, akīmīira atīrī, ‘Wee ndungata īno njaganu, ngūrekeire thiirī waku wothe tondū nīnūthaithire. **33** Githī nawe ndūkwagīrīirwo ūiguīre ndungata ūrīa īngī tha o ta ūrīa nī ngūiguīrīire tha?’ **34** Nī ūndū wa kūrakara, mwathi wayo akīmīneana kūrī anene a njeera nīguo īkaherithio o nginya rīrīa īkaarīha thiirī wothe. **35** “Ūguo nīguo Baba ūrīa ūrī igūrū ageeka o ūmwe wanyu, mūngīaga kūrekera mūrū kana mwarī wa ithe wanyu na ma kuuma ngoro-inī cianyu.”

19 Na rīrī, Jesū aarīkia kūmeera maūndū macio-rī, akiuma Galili, agīthī ūgongo rwa Judea mūrīmo ūrīa ūngī wa Rūrū rwa Jorodani. **2** Nao andū aingī makīmūrūmīrīra, nake akīmahoneria kuo. **3** Na Afarisai amwe magīthī kūrī we nīguo mamūgerie. Makīmūuria atīrī, “Watho nīwītīkīrītie mūndū atigane na mūtumia wake nī ūndū wa gītūmi o na kīrīkū?” **4** Nake

akīmacookeria atīrī, “Kaī mūtathomete, atī o kīambīrīria Mūūmbi ‘ombire mūndū-mūrūme na mūndū-wa-nja’, 5 na akiuga atīrī, ‘Nī ūndū wa gītūmi kīu mūndū mūrūme nīagatigana na ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia wake, nao eerī matuīke mwīrī ūmwe’? 6 Na nī ūndū ūcio, acio ti andū eerī rīngī, no nī mūndū ūmwe. Nī ūndū ūcio, arīa Ngai anyiitithanītie, mūndū ndakanamatigithanie.” 7 Nao makīmūūria atīrī, “Nī kīī gītūmire Musa aathane atī mūndū no ahe mūtumia wake marūa ma gūtigana nake, amūte?” 8 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Musa aamwītīkīririe mūtiganage na atumia anyu tondū wa ūmū wa ngoro cianyu. No gūtiarī ūguo kuuma kīambīrīria. 9 Ngūmwīra atīrī, mūndū o wothe angītigana na mūtumia wake, tiga amūteire nī ūndū wa ūtharia, nake ahikie mūtumia ūngī-rī, mūndū ūcio nīatharītie.” 10 Nao arutwo makīmwīra atīrī, “Angīkorwo ūguo nīguo kūrī gatagatī ka mūthuuri na mūtumia-rī, nī kaba kwaga kūhikania.” 11 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ti mūndū o wothe ūngīhota gwītīkīra ūhoro ūyū, tiga no arīa maheetwo ūhoti ūcio. 12 Nīgūkorwo andū amwe maaciāirwo mahaana ta marī ahakūre; angī maahakūrirwo nī andū; na angī makarega kūhikania nī ūndū wa ūthamaki wa igūrū. Mūndū ūrīa ūngīhota gwītīkīra ūndū ūyū, nīawītīkīre.” 13 Hīndī īyo Jesū akīreherwo twana nīguo atūigīrīre moko na atūhooere. No arutwo magīkūūma arīa maatūrehete. 14 Nowe Jesū akiuga atīrī, “Rekei twana tūuke kūrī niī, tigai gūtūgīria, nīgūkorwo ūthamaki wa Igūrū nī wa arīa mahaana ta tuo.” 15 Aarīkia gūtūigīrīra moko, akiuma kūu. 16 Na rīrī, mūndū ūmwe

nīokire kūrī Jesū, akīmūūria atīrī, “Mūrutani, nī ūndū ūrīkū mwega ingīka nīgeetha ngīe na muoyo wa tene na tene?” (aiōnios g166) 17 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ūkūnjūūria ūhoro wa ūndū ūrīa mwega nīkī? Kūrī o Ūmwe mwega. Ūngīenda gūtoonya muoyo-inīrī, athīkagīra maathani.” 18 Mūndū ūcio akīmūūria atīrī, “Nī maathani marīkū?” Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ndūkanoragane, na ndūkanatharanie, na ndūkanaiye, na ndūkanaigīrīre mūndū ūrīa ūngī kīgeenyo, 19 na tīia thoguo na nyūkwa,’ o na ‘endaga mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīyendete wee mwene.” 20 Mwanake ūcio akiuga atīrī, “Maūndū macio mothe ndūire ndīmarūmītie, nī kī kīngī ndigairie?” 21 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ūngīenda kwagīrīra kūna, thiī wendie indo ciaku ūhe athīni mbeeca icio, na nīukagīna mūthiithū igūrū. Ūcooke ūuke ūnūmīrīre.” 22 Rīrīa mwanake ūcio aiguire ūguo-rī, agīthī arī na kīeha, tondū aarī na ūtonga mūngī. 23 Nake Jesū akīira arutwo ake atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, nī ūndū ūrī hinya gītonga gūtoonya ūthamaki-inī wa igūrū. 24 O rīngī ngūmwīra atīrī, nī ūhūthū ngamīra īhungurīre irima rīa cindano, gūkīra gītonga gūtoonya ūthamaki wa Ngai.” 25 Rīrīa arutwo maiguire ūguo-rī, makīmaka mūno, makīūrania atīrī, “Rīu-rī, nūū ūngīkīhonoka?” 26 Nake Jesū akīmarora akīmeera atīrī, “Ūndū ūcio ndūngīhoteka nī andū, no maūndū mothe nīmahotekaga nī Ngai.” 27 Petero akīmūcookeria atīrī, “Ithū ūtūtīgīte maūndū mothe, tūgakūrūmīrīra! Ithū-rī, nī kī tūkaaheo?” 28 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, hīndī ūrīa Mūrū wa Mūndū agaikarīra gītī

gīake kīa ūnene kīrī riiri, thīinī wa thī njerū, inyuī arīa mūnūmagīrīra nī inyuī mūgaikarīra itī ikūmi na igīrī cīa ūnene, na nīmūgatuīra mīhīrīga īrīa ikūmi na ūrī ya Isiraeli ciira. **29** Na ūrīa wothe ūtigīte nyūmba, kana ariū a nyina, kana aarī a nyina, kana ithe, kana nyina, kana ciana, kana mīgūnda nī ūndū wakwa nīakamūkīra maita igana ma iria atigīte, na agae muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **30** No rīrī, andū aingī arīa marī mbere nīo makaarigia thuutha, na aingī arīa marī thuutha nīo magaatongoria.

20 “Nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū ūhaana ta mūndū warī na gīthaka, ūrīa woimagarire rūciinī tene akaandīke andū a kūruta wīra mūgūnda wake wa mīthabibū. **2** Na aarīkanīra nao atī nīekūmarīha dinari mūthenya ūcio, akīmatūma makarute wīra mūgūnda-inī wake wa mīthabibū. **3** “Ta thaa ithatū nīoimagarire na akīona andū angī marūngīi thoko-inī matarī ūndū meekaga. **4** Akīmeera atīrī, ‘O na inyuī-rī, thiīi mūkarute wīra mūgūnda-inī wakwa wa mīthabibū, na nīngūmūrīha o kīrīa kīagīrīire.’ **5** Nī ūndū ūcio magīthīi. “Nīngī akiumagara rīngī ta thaa thita, na thaa kenda agīka o ūguo. **6** Na ta thaa ikūmi na ūmwe, akiumagara na akīona andū angī marūngīi o hau. Akīmooria atīrī, ‘Nī kīi gītūmīte mūtinde mūrūngīi haha mūthenya mūgima mūtarī ūndū mūreka?’ **7** “Nao makīmūcookeria atīrī, ‘Tondū gūtirī mūndū ūtwandīkire.’ “Akīmeera atīrī, ‘O na inyuī thiīi mūkarute wīra mūgūnda-inī wakwa wa mīthabibū.’ **8** “Gwatuka-rī, mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū akīira mūrūgamīrīi wa wīra wake atīrī, ‘Ita

aruti a wīra ūmarīhe mūcaara, wambīrīirie na arīa maandīkirwo thuutha, ūrīkie na arīa maandīkirwo mbere.’

9 “Aruti a wīra arīa maandīkītwo thaa ikūmi na īmwe moka, makīrīhwo dinari īmwe o mūndū. **10** Nī ūndū ūcio, rīrīa arīa maandīkītwo mbere mookire-rī, meeciirītie mekūrīhwo makīria. No rīrī, o nao maarīhirwo dinari īmwe o mūndū. **11** Maarīkia kūrīhwo, makīambīrīria kūnugunīkīra mwene mūgūnda. **12** Makiuga atīrī, ‘Andū arīa marigirie kwandīkwo-rī, marutire wīra o ithaa rīmwe, na wamaiganania na ithuī arīa twatinda wīra na mīnoga na kūhīa nī riūa.’ **13** “Nake agīcookeria ūmwe wao atīrī, ‘Mūrata wakwa, ndinagwīka ūūru. Githī tūtirīkanīire atī ngūrīhe dinari īmwe? **14** Kīoe mūcaara waku ūthīī. Nī nīi ndenda kūrīha mūndū ūcio wandīkirwo thuutha o ta ūguo ndakūrīha. **15** Githī ndirī na kīhooto gīa gwīka ūrīa ngwenda na mbeeca ciakwa? Kana ūraigua ūiru tondū ndī mūtaana?’ **16** “Nī ūndū ūcio arīa marī thuutha, magaatuīka a mbere, na arīa marī mbere magaatuīka a thuutha.” **17** Na rīrīa Jesū aambataga Jerusalemu-rī, nīetire arutwo ake arīa ikūmi na eerī keheri-inī akīmeera atīrī, **18** “Twerekeire kwambata Jerusalemu, na kūu Mūrū wa Mūndū nīagakunyanīrwo aneanwo kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho. Nao nīmakamūtuīra kūragwo **19** na nīmakamūneana kūrī andū-a-Ndūrīrī anyūrūrio na ahūrīwo na kīboko na mamwambe mūtī igūrū. Na mūthenya wa gatatū nīakariūkio!” **20** Thuutha ūcio, nyina wa ciana cia Zebedi nīokire kūrī Jesū arī na ariū ake, agīturia ndu, akīmūthaitha amūhingīrie ūndū mūna. **21** Nake Jesū akīmūūria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū

ūkwenda?" Akīmūcookeria atīrī, "Ītīkīra atī ūmwe wa aanake aya akwa eerī magaikara ūmwe mwena waku wa ūrīo, na ūcio ūngī mwena waku wa ūmotho ūthamaki-inī waku." **22** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Mūtiūū ūrīa mūrahooya. No mūhote kūnyūra gīkombe kīrīa ngūnyūra?" Nao magīcookia atīrī, "Īlī, no tūhote." **23** Nake Jesū akīmeera atīrī, "Ti-itherū nī mūkaanyūra gīkombe gīakwa, no gūikara mwena wakwa wa ūrīo kana wa ūmotho ti nī heanaga. Itī icio ikaaheo arīa mathondekeirwo cio nī Baba." **24** Rīrīa arutwo acio angī ikūmi maiguire ūhoro ūcio, makīrakarīra arutwo acio eerī a nyina ūmwe. **25** Nake Jesū akīmeeta hamwe, akīmeera atīrī, "Nīmūū atī aathani a Ndūrīrī nī metūūgagīria igūrū rīa andū ao, na anene ao nīmamaathaga na hinya. **26** No rīrī, gūtikanahaane ūguo gatagatī kanyu. Handū ha ūguo, ūrīa ūngīenda gūtuīka mūnene thīinī wanyu-rī, nī atuīke ndungata yanyu, **27** na ūrīa ūngīenda gūtuīka wa mbere thīinī wanyu nīatuīke ngombo yanyu, **28** o ta ūrīa Mūrū wa Mūndū atookire gūtungatīrwo, no ookire gūtungata, na arute muoyo wake ūtuīke thogora wa gūkūūra andū aingī." **29** Na rīrīa Jesū na arutwo ake moimaga Jeriko-rī, andū aingī makīmūrūmīrīra. **30** Nao andū eerī atumumu maikarīte mūkīra-inī wa njīra, na rīrīa maiguire atī nī Jesū wahītūkaga-rī, makīanīrīra, makiuga atīrī, "Mwathani, Mūrū wa Daudi, tūiguīre tha!" **31** Gīkundi kīu kīa andū gīkīmakaania, gīkīmeera makire, no-o magīkīrīrīria kwanīrīra, makiugaga atīrī, "Mwathani, Mūrū wa Daudi, tūiguīre tha!" **32** Nake Jesū akīrūgama, akīmeeta. Akīmooria atīrī, "Mūrenda ndīmwīkīre atīa?" **33**

Makīmūcookeria atīrī, “Mwathani, tūrakūhooya o tūcooke kuona.” **34** Nake Jesū akīmaiguīra tha, akīmahutia maitho. Na kahinda o kau makīambīrīria kuona, makīmūrūmīrīra.

21 Na rīrīa maakuhīrīrie Jerusalemu, maakinya itūūra rīa Bethifage kū Kīrima-inī kīa Mītamaiyū-rī, Jesū agītūma arutwo ake eerī, **2** akīmeera atīrī, “Thīii itūūra rīrīa rīrī mbere yanyu, na mwaingīra o ūguo nīmūgūkora ndigiri yohetwo, īrī na njaū yayo. Ciohorei mūndehere. **3** Na mūndū o na ūrīkū angīmūūria ūndū-rī, mwīrei atī Mwathani nīabatarītio nīcio, na nīegūcicookia o narua.” **4** Ūndū ūyū wekīkire nīgeetha ūrathi ūrīa waariitio na kanua ka mūnabii ūhinge, rīrīa oigire atīrī: **5** “Īrai Mwarī wa Zayuni atīrī, ‘Mūthamaki waku nīarooka kūrīwe, nī mūhooreri na akuuītwo nī ndigiri, o njaū ya ndigiri.’” **6** Nao arutwo magīthīi magīka o ūrīa Jesū aamerīte. **7** Makīrehe ndigiri na njaū yayo, na makīara nguo ciao igūrū riayo, nake Jesū agīkuuo nīyo. **8** Na andū gīkundi kīnene mūno makīara nguo ciao njīra-inī, nao arīa angī magītua mathīgī ma mītī makīmaara njīra-inī. **9** Nacio ikundi cia andū arīa maamūtongoretie na arīa maamūrūmīrīre maanagīrīra makoiga atīrī, “Hosana, Mūrū wa Daudi!” “Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūgūūka na rīītwā rīa Mwathani!” “Hosana igūrū, o igūrū mūno!” **10** Rīrīa Jesū aatoonyire Jerusalemu, andū a itūūra rīu inene rīothe makīambūrūrūka, makīūrānia atīrī, “Ūyū nake nūū?” **11** Nakīo kīrīndī kīu gīgīcokkie atīrī, “Ūyū nīwe Jesū ūrīa mūnabii wa kuuma Nazarethi itūūra rīa Galili.” **12** Nake Jesū agītoonya kū hekarū-inī akīrutūrūra andū othe arīa maagūraga na meendagia indo kuo, akīng’āūrānia

metha cia arĩa maakũūranagia mbeeca, na akĩng'aūrania itĩ cia arĩa meendagia ndutura. **13** Akĩmeera atĩrĩ, “Nĩ kwandik̄two atĩrĩ, ‘Nyūmba yakwa īgeetagwo nyūmba ya kūhooyaḡrwo,’ no inyuĩ mūmītuĩte ‘ngurunga ya atunyani.’” **14** Nao atumumu na cionje maḡthiĩ kūrĩ we kūu hekarū-inĩ, nake akĩmahonia. **15** No rīrīa athīnjīri-Ngai arĩa anene na arutani a watho moonire maūndū ma magegania marĩa eekaga, na maigua ūrĩa ciana cianaḡrīra kūu hekarū-inĩ ikiugaga atĩrĩ, “Hosana Mūrū wa Daudi,” mak̄rakara. **16** Mak̄mūuria atĩrĩ, “Nīūraigua ūrĩa ciana ici iroiga?” Nake Jesū ak̄imacookeria atĩrĩ, “Ī, nīndīraigua. Kaĩ inyuĩ mūtathomete ciugo iria ciuḡite atĩrĩ, “Kuumatūnua-inĩ twa twana na twa ngenge nītūmīte hoime ūgooci?” **17** Aḡcooka ak̄imatiga, akiuma itūura rīu inene, aḡthiĩ Bethania, ak̄iraara kuo. **18** Na rūciinĩ tene, arĩ njīra aḡcooka kūu itūura inene, akiigua arĩ mūhūütu. **19** Nake ak̄iona mūkūyū mūkīra wa njīra, aḡthiĩ harī guo, no ndaigana kuona kīndū thīinī waguo tiga o mathangū. Nake ak̄iwīra atĩrĩ, “Ūroaga gūgaaciara maciaro rīng!” O hīndī īyo mūtī ūcio ūkīhoha. (**aiōn g165**)

20 Rīrīa arutwo ake moonire ūguo mak̄gega, mak̄ūrania atĩrĩ, “Kaĩ mūkūyū ūyū wahooha narua atĩa?” **21** Nake Jesū ak̄imacookeria atĩrĩ, “Ngūmwīra atĩrĩ na ma, mūngīkorwo na wītīkio na mūtigathanganie-rī, to ūguo mūkūyū ūyū wīk̄two mūngīhota gwīka, no rīrī, o na no mūhote kwīra kīrima gīkī atĩrĩ, ‘Ūrokūrūka ūkio iria-inĩ,’ na gwīkīke ūguo. **22** Maūndū mothe marĩa mūrīhooyaga mwītīkītie nīmūkaheo.” **23** Na rīrīa Jesū aatoonyire hekarū-inĩ-rī, athīnjīri-Ngai arĩa anene na athuuri a andū mak̄mūkora

akīrutana, makīmūūria atīrī, “Ūreka maūndū maya na ūhoti ūrīkū? Na nūū ūkūheete ūhoti ūcio?” **24** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “O na niī nīngūmūūria kīūria. Mwanjookeria-rī, nīngūmwīra njīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū. **25** Ūbatithio wa Johana-rī, woimīte kū? Woimīte igūrū-ī, kana woimīte kūrī andū?” Makīaranīria o ene ūhoro ūcio, makīrana atīrī, “Tūngiuga atī, ‘Woimīte igūrū’, egūtūūria atīrī, ‘Mwakīregire kūmwītīkia nīkī?’ **26** No tūngiuga atī, ‘Woimīte kūrī andū’, nītūgwītīgīra andū, nīgūkorwo othe nīmeetīkītie atī Johana aarī mūnabii.” **27** Nī ūndū ūcio magīcookeria Jesū atīrī, “Ithuī tūtiūī.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “O na niī ndikūmwīra njīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū. **28** “Na rīrī, mūgwīciiria atīa? Nī kwarī na mūndū warī na ariū eerī. Agīthī harī ūrīna wa mbere, akīmwīra atīrī, ‘Mūriū, thī ūkarute wīra ūmūthī mūgūnda-inī wa mīthabibū.’ **29** “Nake agīcookia, akiuga, ‘Ndīgūthīi,’ no thuutha akīricūkwo, agīthīi. **30** “Nīngī mūthuuri ūcio agīthīi kūrī mūriū ūcio ūngī akīmwīra o ūguo. Nake agīcookia akiuga, ‘Iī baba, nīngūthīi,’ no ndaathiire. **31** “Acio eerī-rī, nūū wekire ūrīna ithe eendaga?” Magīcookia atīrī, “Nī ūrīna wa mbere.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, etia mbeeca cia igooti na maraya nīmaratoonya ūthamaki-inī wa Ngai mbere yanyu. **32** Nīgūkorwo Johana ookire kūrī inyuī amwonie njīra ya ūthingu, no mūtiamwītīkirie, no etia mbeeca cia igooti na maraya nīmamwītīkirie. Na inyuī o na muona ūguo, mūtiigana kwīrira mūmwītīkie. **33** “Ta thikīrīrai ngerekano ūngī: Mūndū warī mwene mūgūnda nīahaandire mūgūnda ūcio wake mīthabibū. Agīaka rūgiri

rūgīthiūrūkīria mūgūnda ūcio, akēnja kīhihīro gīa thabibū o kūu thīinī, na agīaka nyūmba ndaaya na igūrū ya arangīri. Agīcooka agīkomborithia mūgūnda ūcio wa mīthabibū kūrī arīmi na agīthīrī rūgendo. **34** Hīndī ya kūgetha yakuhīrīria-rī, agītūma ndungata ciake kūrī akombori acio nīguo ikanengerwo maciaro make. **35** “Akombori acio makīnyiita ndungata ciake; makīhūura īmwe, na makīrāga īrīa īngī, na ya gatatū makīmīhūura na mahiga nyuguto. **36** Agīcooka akīmatūmīra ndungata ingī nyingī kūrī iria aatūmīte mbere, nao akombori acio magīciīka o ro ūguo. **37** Mūthia-inī akīmatūmīra mūrūwe, akiuga atīrī, ‘Nīmagatīa mūrū wakwa.’ **38** “No rīrīa akombori acio moonire mūriū, makīrana atīrī, ‘Ūyū nīwe ūkaagaya mūgūnda ūyū. Ūkai tūmūrage, twīyoere igai rīake.’ **39** Nī ūndū ūcio makīmūnyiita, makīmūkia nja ya mūgūnda ūcio wa mīthabibū, na makīmūrāga. **40** “Nī ūndū ūcio, rīrīa mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū agooka-rī, ageeka akombori acio atīa?” **41** Nao magīcookia atīrī, “Nīakaniina andū acio aaganu, na acooke akomborithie andū angī mūgūnda ūcio, arīa marīmūgagīra maciaro hīndī ya magetha yakinya.” **42** Nake Jesū akīmooria atīrī, “Kaī mūtathomete thīinī wa Maandīko atī: “Ihiga rīrīa aaki maaregire nīrīo rītuīkīte ihiga inene rīa koine; Mwathani nī we wīkīte ūndū ūcio, na nī wa magegania tūkīwona”? **43** “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, ūthamaki wa Ngai nīūkeeherio kūrī inyuī, ūheo andū angī arīa magaaciāraga maciaro maguo. **44** Mūndū ūrīa ūkaagwīra ihiga rīrī nīagathuthīka, no ūrīa ūkaagwīrwo nīrīo nīrīkamūthetherā.” **45** Rīrīa athīnjīri-

Ngai arĩa anene na Afarisai maaiguire ngerekano icio cia Jesū, makĩmenya atĩ aaragia ūhoro wao. **46** Magĩcaria ūrĩa mangĩmũnyiita, no nĩmetigagĩra kĩrĩndĩ kĩu, tondũ andũ nĩmeetikítie atĩ aarĩ münabii.

22 Nake Jesū akĩmaarĩria rĩngĩ na ngerekano, akĩmeera atĩrĩ, **2** “Ūthamaki wa igûrũ ūhaanaine na mûthamaki warugire iruga nĩ ūndũ wa ūhiki wa mûriü. **3** Agĩcooka agitumã ndungata ciake kûrĩ andũ arĩa meetitwo iruga-inĩ, ikameere moke, nao makîrega gûuka. **4** “Ningĩ agitumã ndungata ingĩ agîciïra atĩrĩ, ‘Irai acio metitwo atĩ nîndikítie kûhaarĩria iruga: Ndegwa ciakwa na ng’ombe iria noru nîirikítie gûthînjwo na maündũ mothe nîmahaarĩrie. Ūkai iruga-inĩ rĩa ūhiki.’ **5** “No andũ acio matiarumbûirie ūhoro ūcio magîthiïra, ūmwe agîthiï mûgûnda wake, na ūrĩa ūngĩ agîthiï wonjoria-inĩ wake. **6** Acio angĩ magîtharikira ndungata ciake, magîcinyariira na magîciûraga. **7** Mûthamaki ūcio nîarakarire mûno, agitumã mbütû yake ïkaniine oragani acio, na ïgîcina itûura rĩao inene. **8** “Hîndî ïyo akîira ndungata ciake atĩrĩ, ‘Iruga rĩa ūhiki nîrîhaarĩrie no rîrî, arĩa ndîretire-ri, matiraagîrirwo nĩ gûuka. **9** Thiïi magomano-inĩ ma njira mwîre mûndũ o wothe mûkuona oke iruga-inĩ rĩa kîhikanio.’ **10** Nî ūndû ūcio ndungata icio ikumagara, igîthiï njira-inĩ, igîcookanîrîria andũ othe arĩa ciahotire kuona, igîta arĩa ega o na arĩa ooru, nayo nyûmba ya kîhikanîrio ïkîiyûra ageni. **11** “No rîrîa mûthamaki aatoonyire nîguo one ageni-ri, akîona kuo mûndû ūmwe ūtehumbîte nguo cia ūhiki. **12** Akîmûuria atĩrĩ, ‘Mûrata wakwa, ūtoonyire atia gûkû ūtarî na nguo cia kîhikanio?’

Mündū ūcio agīkira ki. **13** “Hīndī īyo mūthamaki ūcio akīra ndungata ciake atīrī, ‘Muohei moko na magūrū, mūmūkie nja kūu nduma-inī, kūu nīkuo gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania magego.’ **14** “Nīgūkorwo aingī nīmetītwo, no arīa athuure nī anini.” **15** Hīndī īyo Afarisai makiuma nja, magīthugunda ūrīa mangīmūtega na ciugo ciake. **16** Magītūma arutwo ao hamwe na Aherodia kūrī we. Magīthīī makīmwīra atīrī, “Mūrutani, nītūūī atī wee wī mündū wa ma, na ūrutanaga ūhoro wa Ngai na ma. Wee ndwītigagīra andū, tondū ndūrūmbūyagia ūrīa mahaana. **17** Rīu-rī, ta gītwīre ūrīa ūgwīciiria. Nī kwagīrīire tūrutagīre Kaisari igooti, kana aca?” **18** No Jesū, nī ūndū wa kūmenya meciiria mao mooru, akīmeera atīrī, “Inyuī hinga ici, mūrenda kūngeria nīkī? **19** Nyoniai mbeeca ūrīa īhūthagīrwo ya kūrīha igooti.” Nao makīmūtwarīra dinari, **20** nake akīmooria atīrī, “Mbica ūno na rīitwa rīrī nī cia ū?” **21** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī cia Kaisari.” Agīcooka akīmeera atīrī, “Rutagīrai Kaisari kīrīa kīrī gīake, na mūrutagīre Ngai kīrīa kīrī gīake.” **22** Rīrīa maiguire ūguo-rī, makīgega. Nī ūndū ūcio magītigana nake, magīthīīra. **23** Mūthenya o ro ūcio Asadukai, arīa moigaga atī gūtirī ūhoro wa kūriūka, magīūka kūrī Jesū makīmwīra atīrī, **24** “Mūrutani, Musa aatwīrire atī mündū angīkua atarī na ciana, mūrū wa nyina no nginya ahikie mūtumia ūcio wa ndigwa, nīguo aciarīre mūrū wa nyina ciana. **25** Na rīrī, kwarī aanake mūgwanja a nyina ūmwe gatagatī-inī gaitū. Nake ūrīa mūkūrū akīhikania na agīkua, na tondū ndaarī na ciana, agītigīra mūrū wa nyina mūtumia. **26** Na gūkīhaana o ūguo kūrī mūrū wa nyina

wa keerī, na wa gatatū, makīrūmanīrīra, magīkua othe mūgwanja. **27** Marigīrīrio-rī, mūtumia ūcio nake agīkua. **28** Rīu-rī, hīndī ya kūriūka-rī, mūtumia ūcio agaakorwo arī wa ū harī acio mūgwanja, tondū othe nīmamūhikītie?” **29** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī mūhītītie tondū mūtiūū Maandīko o na kana hinya wa Ngai. **30** Hīndī ya kūriūka andū matikahikania kana mahike; magaatuīka ta araika arīa marī kūu igūrū. **31** No ha ūhorō wa kūriūka kwa arīa akuū-rī, kaī mūtathomete ūrīa Ngai oigire atīrī, **32** ‘Nī nī nī Ngai wa Iburahīmu, na Ngai wa Isaaka, na Ngai wa Jakubu?’ We ti Ngai wa arīa akuū, no nī Ngai wa arīa marī muoyo.” **33** Rīrīa kīrīndī kīu kīaiguire ūguo, gīkīgegio nī ūrutani wake. **34** Hīndī ūrīa Afarisai maaiguire atī Jesū nīahootete Asadukai, magīcookanīrīra hamwe. **35** Ūmwe wao, warī najorua ya watho, akīmūgeria na kūmūuria kīūria gīkī: **36** “Mūrutani, nī rīathani rīrīkū inene thīnī wa Watho?” **37** Jesū akīmūcookeria atīrī, “Endaga Mwathani Ngai waku na ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, na meciiria maku mothe.’ **38** Rīrī nīrīo rīathani rīa mbere na rīrīa inene. **39** Narī rīa keerī no ta rīu: ‘Endaga mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīyendete wee mwene.’ **40** Watho wothe na ūrutani wa Anabii ūhingītio nī maathani macio meerī.” **41** Na hīndī ūyo Afarisai monganīte hamwe-rī, Jesū akīmooria atīrī, **42** “Mwīciiragia atīa ūhorō wa Kristū? Muugaga nī mūrū wa ū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī mūrū wa Daudi.” **43** Nake akīmooria atīrī, “Nī kīi gīagītūmire Daudi akīaria arī na Roho amwīte ‘Mwathani’? Nīgūkorwo oigire atīrī, **44** “Mwathani eerire Mwathani wakwa atīrī: “Ikara guoko-

inī gwakwa kwa ūrīo, nginya ngaiga thū ciaku rungu rwa makinya maku.”” **45** Angīkorwo Daudi amwītaga ‘Mwathani-rī’, angīgtuīka mūriū wake atīa?” **46** Gūtirī mūndū wahotire kūmūcookeria, na kuuma mūthenya ūcio gūtirī mūndū wacookire kūgeria kūmūūria ciūria ingī.

23 Ningī Jesū akīra ikundi cia andū o hamwe na arutwo ake atīrī: **2** “Arutani a watho na Afarisai maikaragīra gītī kīa Musa. **3** Nī ūndū ūcio, maathīkagīrei na mwīkage ūrīa wothe marīmwīraga. No mūtigekage ūrīa mekaga, nīgūkorwo matīkaga ūrīa mahunjagia. **4** Mohaga mīrigo mīritū mūno makamīigīrīra ciande cia andū, no-o ene matiendaga o na kūmīhutia na kaara. **5** “Ūrīa wothe mekaga, mekaga nīguo monwo nī andū: Maaraaramagia tūthandūkū tūrīa meyohaga thiithi tūrī na maandīko thīnī, na makaraihia ciohe cia ndigi cia nguo ciao, **6** na nīmendete gūikara handū ha gūtīo maruga-inī, na gūikarīra itī cia mbere thīnī wa thunagogi; **7** na nīmendete kūgeithio ndūnyū-inī, na gwītwo nī andū ‘Rabii’. **8** “No inyuī mūtikanetwo ‘Rabii’, nīgūkorwo Mūnene wanyu no ūmwe, na inyuothē mūrī a ithe ūmwe. **9** Na mūtikaneete mūndū o na ūrīkū gūkū thī ‘baba’, nīgūkorwo mūrī na Ithe o ūmwe, nake arī igūrū. **10** O na mūtikanetwo ‘mūrutani’, nīgūkorwo mūrī na ‘Mūrutani’ o ūmwe, nake nīwe Kristū. **11** Ūrīa mūnene thīnī wanyu nīatuīkage ndungata yanyu. **12** Nīgūkorwo ūrīa wothe wītūgagīria nīakanyihi, na ūrīa wothe wīnyihagia nīagatūūgīrio. **13** “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mūhingagīrīria andū

gūtoonya ūthamaki wa igūrū, na inyuī-ene mūtitoonyaga,
o na mūtirekaga arīa marendā gūtoonya matoonye. (14
“Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai,
hinga ici! Mūtoonyagīrīra nyūmba cia atumia a ndigwa,
mūkamatunya indo ciao, na mūkahooysa mahooysa
maraihu ma kwīonania. Nī ūndū ūcio nīmūkaherithio
makīria ma andū arīa angī.) 15 “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī
arutani a watho na Afarisai hinga ici! Mūtuīkanagia būrūri
na mūkaringa iria mūgīcaria mūndū ūmwe mūmūgarūre
amūrūmīrīre, na aamūrūmīrīra mūkamūtua mūrū wa
Jehanamu maita meerī manyu. (Geenna g1067) 16 “Kaī
mūrī na haaro-ī, inyuī atongoria atumumu! Muugaga
atīrī, ‘Mūndū o na ūrīkū angīhīta na hekarū, ūcio ti
ūndū; no mūndū angīhīta na thahabu ya hekarū-rī, ūcio
nīkuohwo nī mwīhītwa wake.’ 17 Inyuī atumumu aya
akīgu! Nī kīi kīnene? Nī thahabu īyo, kana nī hekarū
īrīa ītūmaga thahabu ītuīke nyamūre? 18 Ningī muugaga
atīrī, ‘Mūndū o na ūrīkū angīhīta na kīgongona-rī,
ūcio ti ūndū; no mūndū angīhīta na kīheo kīrīa kīrī
kīgongona-igūrū, ūcio nīkuohwo nī mwīhītwa wake.’
19 Inyuī andū aya atumumu! Nī kīi kīnene? Nī kīheo
kīu, kana nī kīgongona kīrīa gītūmaga kīheo kīu gītuīke
kīamūre? 20 Nī ūndū ūcio, ūrīa wīhītaga na kīgongona,
ehītaga nakīo na akehīta na kīrīa gīothe kīrī kīgongona-
igūrū. 21 Nake ūrīa wīhītaga na hekarū, ehītaga nayo
na akehīta na ūrīa ūikaraga thiīnī wayo. 22 Nake ūrīa
wīhītaga na igūrū, ehītaga na gītī kīa ūnene kīa Ngai, na
akehīta na ūrīa ūgīkaragīra. 23 “Kaī mūrī na haaro-ī,
inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mūrutaga

gīcunjī gīa ikūmi kīa nyeni; na nīcio terere, na bitharī, na thuu. No nīmūtiganīrie mañndū marīa ma bata makīria marīa makoniī watho na nīmo kīhooto, na kūiguanīra tha, na wīhokeku. Maya-rī, nīmo mwagīrīirwo nī gwīka mūtegūtiganīria macio mangī. **24** Inyuī atongoria aya atumumu! Inyuī mūcungaga rūmuru, no mūkameria ngamīira. **25** “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mūthambagia gīkombe na mbakūri mwena wa nja, no thīinī-rī, kūiyūrīte ūkoroku na kwenda kwīhūūnia. **26** Wee Mūfarisai ūyū mūtumumu! Amba ūthambie gīkombe na mbakūri mwena wa thīinī, naguo mwena wa nja o naguo nīūgūthera. **27** “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mūhaana mbīrīra hake mūnyū mwerū, iria cionekaga irī thaka mwena wa nja, no thīinī ciyūrīte mahīndī ma andū akuū, na gīko kīa mīthembā yothe. **28** No taguo andū mamuonaga mūrī athingu mwena wa nja, no mwena wa thīinī mūiyūirwo nī ūhinga na waganu. **29** “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mwakagīra anabii mbīrīra na mūkagemia mbīrīra cia arīa athingu. **30** Mūgacooka mūkoiga atīrī, ‘Tūngīarī muoyo hīndī ya maithe maitū-rī, tūtingīagwatanīre nao gūita thakame ya anabii.’ **31** Nī ūndū ūcio mūkaruta ūira wa atī inyuī mūrī njiaro cia arīa mooragire anabii. **32** Nī ūndū ūcio-rī, kīiyūrīrīriei kīgeri kīa mehia ma maithe manyu ma tene. **33** “Inyuī nyoka ici! Inyuī ciana cia ūduīra! Mūgaagītheema atīa gūtuīrwo ciira wa gūkio Jehanamu? (**Geenna g1067**) **34** Nī ūndū ūcio-rī, ngūmūtūmīra anabii, na andū arīa oogī, o na arutani. Amwe ao

nīmūkamooraga na mwambe amwe ao mūtī-igūrū, na arīa angī mūmahūure na iboko thīinī wa thunagogi cianyu na mūmaingate kuuma itūura rīmwe nginya rīrīa rīngī. **35** Na nīmūgagīcookererwo nī thakame yothe ya andū arīa athingu, īrīa īrīkītie gūitwo gūkū thī, kuuma thakame ya Habili ūrīa warī mūthingu, nginya thakame ya Zekaria mūrū wa Barakia, ūrīa mworagīre gatagatī ka Handū-harīa-Hatheru na kīgongona. **36** Ngūmwīra atīrī na ma, maūndū maya mothe nīmagakinyīra rūciaro rūrū. **37** “Wee Jerusalemu, Jerusalemu, wee ūragaga anabii, na ūkahūura arīa matūmītwo kūrī wee na mahiga nyuguto, nī maita maingī atīa ndanenda gūcookanīrīria ciana ciaku hamwe, ta ūrīa ngūkū īcookanagīrīria tūcui twayo rungu rwa mathagu mayo, no ndūnjītīkagīria! **38** Atīrī, nyūmba yaku ītītwo īkirīte ihooru. **39** Ngūmwīra atīrī, kuuma rīu mūtikanyona rīngī nginya rīrīa mūkoiga atīrī, ‘Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūgūuka na rītwa rīa Mwathani.’”

24 Nake Jesū akiuma hekarū, na rīrīa aathiiaga arutwo ake magūka kūrī we nīguo mamuonie mīako ya hekarū. **2** Akīmooria atīrī, “Nīmūkuona indo ici ciothe? Ngūmwīra atīrī na ma, gūtirī ihiga o na rīmwe rīa maya rīgaakorwo rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe nīmakamomorwo.” **3** Na rīrīa Jesū aikarīte thī Kīrima-inī kīa Mītamaiyū-rī, arutwo ake magūka harī we hatarī andū angī, makīmūūria atīrī, “Ta twīre, maūndū macio mageekīka rī, na kīmenyithia gīa gūcooka gwaku na kīa mūthia wa mahinda maya nī kīrīkū?” (*aiōn g165*) **4** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Mwīmenyagīrīrei mūtikanaheenio nī mūndū o na ūrīkū.

5 Nīgūkorwo andū aingī nīmagooka na rīitwa rīakwa, makiugaga atīrī, ‘Niī nī niī Kristū,’ na nī makaheenia andū aingī. **6** Nīmūkaigua ūhoro wa mbaara, na mūhuhu ūkonīi mbaara, no inyuī mūtikanamake. Maūndū ta macio no nginya mageekīka, no ithirīro ti rīkinyu. **7** Rūrīrī nīrūgookīrīra rūrīa rūngī, na ūthamaki ūūkīrīre ūrīa ūngī. Nīgūkaagīa ng’aragu na ithingithia kūndū na kūndū. **8** Maūndū macio mothe nī kīambīrīria kīa ruo ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwo agīe mwana. **9** “Ningī nīmūkaneanwo mūnyariirwo na mūūragwo, na mūmenwo nī ndūrīrī ciothe nī ūndū wakwa. **10** Hīndī ūyo-ri, andū aingī nīmagatiganīria wītīkio na makunyananīre mūndū na ūrīa ūngī, na mamenane. **11** Na anabii aingī a maheeni nīmakoimīra na nīmakaheenia andū aingī. **12** Na tondū waganu nīūkaingīha mūno-ri, wendani wa andū aingī nīūkanyiha, **13** no ūrīa ūgaakirīrīria nginya hīndī ya ithirīro-ri, ūcio nīakahonoka. **14** Naguo Ūhoro-ūyū-Mwega wa ūthamaki nīūkahunjio thī yothe ūtuīke ūira kūrī ndūrīrī ciothe, na thuutha ūcio ithirīro rīkinye. **15** “Nī ūndū ūcio rīrīa mūkoona ‘kīndū kīrīa kīrī thaahu na gīa kūrehe ihooru’ kīrūgamīte Handū-harīa-Hatheru, o kīrīa kīarītio na kanua ka mūnabii Danieli (ūrīa ūrathoma nīamenye ūhoro ūcio), **16** hīndī ūyo arīa marī Judea nīmorīre irīma-inī. **17** Mūndū ūrīa ūrī nyūmba yake igūrū ndakaharūrūke atī akarute kīndū kuuma nyūmba yake. **18** Nake ūrīa wī mūgūnda ndagacooke mūciī kūgīira nguo ciake. **19** Kaī atumia arīa magaakorwo na nda na arīa magaakorwo makīongithia hīndī ūyo nīmagakorwo na thīna-ī! **20** Hooyai nīguo gwīthara kwanyu gūtikanakorwo

kūrī hīndī ya heho kana mūthenya wa Thabatū. **21**
Nīgūkorwo hīndī īyo nīgūkagīa na mīnyamaro mīnene,
ītarī yoneka kuuma kīambīrīria gīa thī nginya rīu, na
ītakooneka rīngī. **22** Na tiga matukū macio makuhīhirio-
rī, gūtirī mūndū ūngīkaahonoka, no nī tondū wa andū
arīa aamūre, matukū macio nīmagakuhīhio. **23** Hīndī
īyo mūndū o na ūrīkū angīkamwīra atīrī, ‘Kristū arī
na haha!’ kana, ‘Arī harīa!’ Mūtikanetīkie ūhoro ūcio.
24 Nīgūkorwo Kristū a maheeni na anabii a maheeni
nīmakeyumīria monanie morirū manene na maringe
ciama, nīguo maheenie o na arīa aamūre, korwo no
kūhoteke. **25** Na rīrī, inyuī ndaamūmenyithia ūhoro
ūcio mbere ya hīndī īyo. **26** “Nī ūndū ūcio mūndū o
na ūrīkū angīkamwīra atīrī, ‘Arī werū-inī,’ mūtikanathīi
kuo; kana angīmwīra, ‘Arī nyūmba thīinī,’ mūtikanetīkie
ūhoro ūcio. **27** Nīgūkorwo o ta ūrīa rūheni ruumīte
irathīro ruonekaga ithūiro-rī, ūguo noguo gūuka kwa
Mūrū wa Mūndū gūgaakorwo kūhaana. **28** Harīa hothe
harī kīimba, hau nīho nderi ciūnganaga. **29** “Na rīrī,
o rīmwe thuutha wa mīnyamaro ya matukū macio,
“riūa nīrīkagīa nduma, naguo mweri ūtige kwara; nacio
njata nīkaagūa kuuma igūrū, namo maahinya ma igūrū
nīmakenyenyo.’ **30** “Hīndī īyo kīmenyithia kīa Mūrū
wa Mūndū nīgīkooneka kūu igūrū, na ndūrīrī ciothe
cia thī nīigacakaya. Nīkoona Mūrū wa Mūndū agīuka
arī igūrū rīa matu, na arī na hinya na riiri mūingī. **31**
Nake nīagatūma araika ake na mūgambo mūnene wa
karumbeta, nao nīmakoongania arīa ake aamūre moimīte
mīena īna īrīa yumaga rūhuho, kuuma gīturi kīmwe kīa

igūrū nginya kīrīa kīngī. **32** “Na rīrī, mwīrutei na mūkūyū:
Rīrīa honge ciaguo ciarīkia gūthundūka na ciaruta
mathangū-rī, nīmūmenyaga atī hīndī ya riūa īrī hakuhī.
33 Üguo noguo rīrīa mūkoona maūndū macio mothe,
mūkaamenya atī ihinda rīrī hakuhī, rīrī o ta mūrango-
inī. **34** Ngūmwīra atīrī na ma, rūciaro rūrū rūtigaathira
nginya maūndū macio mothe mahinge. **35** Igūrū na thī
nīgathira, no ciugo ciakwa itigathira. **36** “Gūtirī mūndū
ūū ūhoro wa mūthenya ūcio kana ithaa rīu, o na araika a
igūrū matiūū, o na Mūriū ndooī, tiga no Ithe wiki. **37** O ta
ūrīa gwatarīi matukū-inī ma Nuhu, noguo gūkahaana
hīndī ya gūuka kwa Mūrū wa Mūndū. **38** Nīgūkorwo o ta
ūrīa gwatarīi matukū marīa maarī mbere ya kīguū, andū
nīmarīaga na makanya, na nīmahikanagia na makahika,
o nginya mūthenya ūrīa Nuhu aatoonyire thabina; **39** nao
matiamenyire nginya rīrīa kīguū gīokire, gīkīmaniina
othe. Üguo noguo gūkahaana hīndī ya gūuka kwa Mūrū
wa Mūndū. **40** Hīndī ūyo arūme eerī magaakorwo marī
mūgūnda; ūmwe nīakoywo na ūrīa ūngī atigwo. **41**
Andū-a-nja eerī magaakorwo magīthīa hamwe; ūmwe
nīakoywo na ūrīa ūngī atigwo. **42** “Nī ūndū ūcio, ikaragai
mwīiguīte, tondū mūtiūū mūthenya ūrīa Mwathani wanyu
agooka. **43** No menyai atīrī, korwo mwene nyūmba
nīamenyete thaa cia ūtukū iria mūici angīūka, angīaikarire
eiguīte, nyūmba yake ūtuuo. **44** Nī ūndū ūcio o na inyuū
no nginya mūikarage mwīhaarīirie, tondū Mūrū wa
Mūndū agooka ithaa rīrīa mūtamwīrīgīrīire. **45** “Ningī-
rī, ndungata ya kwīhokeka na njūgī nīrkū, ūrīa mwathi
wayo angīhokera kūroraga ndungata iria ingī cia nyūmba

yake, na ūciheage irio ihinda rīrīa rīagīrīre? **46** Kaī nīūgaakorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata īyo, rīrīa mwathi wayo agooka akore īgīka o ūguo-ī! **47** Ngūmwīra atīrī na ma, nīakamīhokera indo ciake ciothe. **48** No rīrī, ndungata īyo īngīkorwo nī njaganu, na ūre na ngoro atīrī, ‘Mwathi wakwa nīegūkara ihinda iraaya atacookete,’ **49** na īkīambīrīrie kūhūūra ndungata iria ingī, na kūrīa na kūnyua hamwe na arīu. **50** Mwathi wa ndungata īyo agooka mūthenya ūrīa ūtamwīrīgīrīre, na ithaa rīrīa ūtooī. **51** Nake nīakamīherithia mūno, na amīkie hamwe na andū arīa hinga, kūrīa gūgaakorwo na kīrīro na kūhagarania magego.

25 “Hīndī īyo-rī, ūthamaki wa igūrū ūkaahaananio na airītu ikūmi arīa mooire matawa mao, makiumagara nīguo magatūnge mūhikania. **2** Atano ao maarī akīgu, na atano maarī oogī. **3** Acio akīgu nīmakuuire matawa mao, no matiakuuire maguta. **4** No rīrī, acio oogī, nīmakuuire maguta na cuba, o hamwe na matawa mao. **5** Na rīrī, Mūhikania nīaikarire angīgooka, na othe magīcūnga, magīkoma. **6** “Na ūtukū gatagatī gūkīanīrīrwo atīrī: ‘Mūhikania nī mūūku! Umai mūkamūtūnge!’ **7** “Hīndī īyo airītu othe magīkīra, magīthondeka matawa mao. **8** Acio akīgu makīra acio oogī atīrī, ‘Tūgaīrei maguta manyu tondū; matawa maitū nīmarahora.’ **9** “No acio oogī makīmacookeria atīrī, ‘Aca, matingītūigana na mamūigane. Handū ha ūguo-rī, thiīi kūrī arīa mendagia maguta mūkegūrīre manyu.’ **10** “No rīrīa maarī njīra-inī magīthīi kūgūra maguta-rī, mūhikania agīkinya. Airītu arīa mehaarīirie magītoonya kīhikanio-inī hamwe na

mūhikania. Naguo mūrango ūkīhingwo. **11** “Thuutha ūcio airītu acio angī o nao magīuka. Makiuga atīrī, ‘Mwathani! Mwathani! Tūhingūrīre mūrango!’ **12** “Nowe agīcookia atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī na ma, niī ndimūū.’ **13** “Nī ūndū ūcio-rī, mwīhūgägei, tondū mūtiūū mūthenya kana thaa. **14** “Ningī, ūthamaki wa igūrū ūkaahaananio na mūndū wathiiaga rūgendo, nake agīta ndungata ciake, agīciīhokera indo ciake. **15** Akīnengera īmwe yacio taranda ithano cia mbeeca, na īngī taranda igīrī, na īrīa īngī taranda īmwe, o ndungata kūringana na ūhoti wayo. Agīcooka agīthīi rūgendo. **16** Ndungata īrīa yaneetwo taranda ithano īgīthīi o hīndī ūyo, īkīonjorithia mbeeca ciayo, na īkīona uumithio wa taranda ingī ithano. **17** O nayo īrīa yaheetwo taranda igīrī īkīonjorithia īkīona uumithio wa ingī igīrī. **18** No ndungata īrīa yaheetwo taranda īmwe īgīthīi, īkīenja irima, īkīhitha mbeeca cia mwathi wayo. **19** “Thuutha wa ihinda iraaya, mwathi wa ndungata icio nīacookire na agīciīta nīguo iheane ūhoro wa mathabu ma mbeeca ciake. **20** Ndungata īrīa yaheetwo taranda ithano īkīrehe ingī ithano, īkiuga atīrī, ‘Mwathi wakwa, waheire taranda ithano. Atīrīrī, nīthūkūmīte ingī ithano.’ **21** “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Nīwīkīte wega, wee ndungata īno njega na ya kwīhokeka! Nīūtuīkīte mwīhokeku harī indo nini; nīngūgūtua mūrori wa indo nyīngī. Ūka ūtoonye gīkeno-inī kīa mwathi waku!’ **22** “Ndungata īrīa yaheetwo taranda igīrī o nayo īgīuka. īkiuga atīrī, ‘Mwathi wakwa waheire taranda igīrī! Atīrīrī, nīthūkūmīte ingī igīrī.’ **23** “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Nīwīkīte wega, wee ndungata

ĩno njega na ya kwihokeka! Nĩütuikite mwihokeku harĩ indo nini; nĩ ngūgūtua mürori wa indo nyingĩ. Ũka ūtoonye gïkeno-inĩ kĩa Mwathi waku!’ **24** “Nayo ndungata ũrĩa yaheetwo taranda ũmwe o nayo ūgūka. ũkiuga atĩrĩ, ‘Mwathi wakwa, nĩ ndooĩ atĩ wee wĩ mündũ mwĩ, ūgethaga kûrĩa ūtahandite, na ūkongania kûrĩa ūtaahandire mbeü. **25** Nĩ ūndũ ūcio nãndetigiriire, ngithiĩ ngîhitha taranda yaku thĩ. Atĩrĩrĩ, ĩno no ũrĩa yaku ndagúcookeria.’ **26** “Nake mwathi wayo akimícookeria atĩrĩ, ‘Wee ndungata ĩno njaganu na ngûñtaru! Úguo nĩ wooĩ atĩ ngethaga kûrĩa itahaandite, na ngongania kûrĩa itaahurite mbeü? **27** Gûkîrî ūguo-rî, wagîrîirwo nĩ kûiga mbeeca ciakwa bengi, na ndacooka-rî, nîingîacookerio mbeeca ciakwa irĩ hamwe na uumithio wacio. **28** “Nĩ ūndũ ūcio, mîtunyei taranda ũyo, mûmîmengere ũrĩa ũrĩ na taranda ikûmi. **29** Nîgûkorwo mündũ o wothe ũrĩ na indo nîwe ūkoongererwo ingi nyingi na akîrîrîrio. Nake ũrĩa ūtarî, o na kîrĩa arî nakîo nîagatuunywo. **30** Oyai ndungata ũyo ūtarî bata mûmîkie nja kûu nduma-inĩ, kûrĩa gûgaakorwo kîrîro na kûhagarania magego.’ **31** “Hîndî ũrĩa Mûrû wa Mûndû agooka arî na riiri wake, na araika othe marî hamwe nake, nîagaikarîra gîtî gîake kîa ūnene na kîrî riiri wa igûrû. **32** Ndûrîrîrî ciathe nîigacookanîrîrio mbere yake, nake nîakamûrania andû kuuma kûrî arîa angî, o ta ũrĩa mûrîithi aamûranagia ng’ondu na mbûri. **33** Nîakaiga ng’ondu mwena wake wa ũrîo, na mbûri aciige mwena wake wa ūmotho. **34** “Ningi Mûthamaki nîakeera arîa marî mwena wake wa ũrîo atîrî, ‘Úkai, inyuñ mûrathimîtwo nî Baba; oyai igai

rīa ūthamaki ūrīa mwathondekeirwo kuumma rīrīa thī yombirwo. **35** Nīgūkorwo ndaarī mūhūūtu mūkīhe gīa kūrīa, na ndaarī mūnyootu mūkīhe gīa kūnyua, na ndaarī mūgeni mūkīnyiita ūgeni, **36** na ndaarī njaga mūkīhe nguo, na ndaarī mūrūaru na inyuī mūkīmenyerera, o na ndaarī njeera na mūgīuka kūndora.’ **37** “Hīndī ūyo arīa athingu nīmakamūcookeria mamūūrie atīrī, ‘Mwathani, nī rī twakuonire ūrī mūhūūtu tūgīkūhe gīa kūrīa, kana ūrī mūnyootu tūgīkūhe gīa kūnyua? **38** Na nī rī twakuonire ūrī mūgeni tūgīkūnyiita ūgeni, kana ūrī njaga tūgīkūhe nguo? **39** O na nī rī twakuonire ūrī mūrūaru kana ūrī njeera na tūgīuka gūkūrora?’ **40** “Nake Mūthamaki nīagacookia, ameere atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī na ma, ūndū wothe mwekīire ariū a Baba o na arīa anini mūno, nī niī mwekīire.’ **41** “Ningī nīakeera arīa marī mwena wake wa ūmotho atīrī, ‘Njehererai, inyuī mūrumītwo, mūthīi mwaki-inī wa tene na tene ūrīa ūthondekeirwo mūcukani na araika ake. (aiōnios g166) **42** Nīgūkorwo ndaarī mūhūūtu na mūtiaheire gīa kūrīa, na ndaarī mūnyootu na mūtiaheire gīa kūnyua, **43** na ndaarī mūgeni na mūtianyiitire ūgeni, ndaarī njaga na mūtiaheire nguo, ndaarī mūrūaru na ndaarī njeera na mūtiokire kūnyona.’ **44** “Nao nīmagacookia, mamūūrie atīrī, ‘Mwathani, nī rī twakuonire ūrī mūhūūtu, kana ūrī mūnyootu, kana ūrī mūgeni, kana ūrī njaga, kana ūrī mūrūaru, o na kana ūrī njeera na tūtiagūteithirie?’ **45** “Nake nīakamacookeria atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī na ma, ūndū o wothe mūteekire ūmwe wa aya anini mūno, nī niī mūteekīire.’ **46** “Hīndī ūyo nīmagathiī kūrīa andū Maherithagio tene na tene, no

arīa athingu mathiī muoyo-inī wa tene na tene.” (aiōnios
g166)

26 Rīrīa Jesū aarīkirie kuuga maündū macio mothe-
rī, akīra arutwo ake atīrī, **2** “O ta ūrīa mūūī, Gīathī kīa
Bathaka gītigairie matukū meerī gīkinye, nake Mūrū wa
Mūndū nīakaneanwo nīgeetha aambwo mūtī-igūrū.” **3**
Hīndī īyo athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri a kīrīndī
makīgomana kwa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, wetagwo
Kaifa, **4** nīguo maciire ūrīa mangīnyiitithia Jesū na
njīra ya wara, na mamūūragithie. **5** No makiuga atīrī,
“Tūtingīmūnyiita hīndī ya Gīathī, nīguo andū matikarute
haaro.” **6** Na rīrī, hīndī īmwe Jesū aarī Bethania, mūciī
wa mūndū wetagwo Simoni ūrīa warī na mūrimū wa
mangū, **7** na mūndū-wa-nja warī na cuba ya maguta
ma goro mūno na manungi wega, agīuka kūrī Jesū,
akīmūtitīria maguta mūtwe arī metha-inī akīrīa. **8** Rīrīa
arutwo moonire ūguo, makīrakara, makīurania atīrī,
“Ūitangi ūyū nī wakī? **9** Maguta macio manungi wega
nīmangīendio goro na mbeeca icio iheo athīni.” **10** Nake
Jesū aamenya ūguo, akīmooria atīrī, “Mūrathīnia mūndū-
wa-nja ūyū nīkī? We nīanjīka ūndū mwega. **11** Arīa athīni
mūrīkoragwo nao hīndī ciothe, no niī-rī, mūtirīkoragwo
na niī hīndī ciothe. **12** Hīndī ūrīa aitīrīrie mwīrī wakwa
maguta macio manungi wega, eekire ūguo nīgeetha
aathagathage ūrīa ngaathikwo. **13** Ngūmwīra atīrī na ma,
kūrīa guothe ūhoro-ūyū-Mwega ūkaahunjo thīnī wa
thī yothe-rī, ūndū ūcio eeka nīkeeragwo andū nīgeetha
aririkanagwo.” **14** Hīndī īyo ūmwe wa acio ikūmi na eerī,
ūrīa wetagwo Judasi Mūisikariota, agīthīi kūrī athīnjīri-

Ngai arĩa anene, **15** akĩmooria atĩrĩ, “Nĩ kĩi mĩkũũhe ingĩmũneana kûrĩ inyuĩ?” Nao makĩmũtarĩra icunjĩ cia betha mĩrongo ũtatũ, makĩmũnengera. **16** Kuuma hĩndĩ ũyo Judasi akĩambĩrĩria gūcaria mweke wa kũmũneana. **17** Mûthenya wa mbere wa kwambĩrĩria kûrĩa Mîgate ūrĩa ūtarĩ Mîikire Ndawa ya Kûimbia-rĩ, arutwo magithiĩ kûrĩ Jesû makĩmûuria atĩrĩ, “Ukwenda tûkahaařrie irio cia Bathaka kû?” **18** Nake akîmacookeria atĩrĩ, “Thiïi itûûra-ini kûrĩ mûndû mûna mûmwîre atĩrĩ, ‘Mûrutani oiga atĩrĩ: Ihinda rîakwa rîrîa rîtuîtvo rîrî hakuhî. Ngûrûira irio cia Bathaka nyûmba gwaku tûrî na arutwo akwa.’” **19** Nĩ ūndû ūcio arutwo magîka o ūrîa Jesû aamathîte, na makîhaarîria irio cia Bathaka. **20** Gwakinya hwaî-ini-rĩ, Jesû agîkara metha-ini ya irio hamwe na arutwo ake acio ikûmi na eerî. **21** Na rîrîa maarîiaga, akiuga atĩrĩ, “Ngûmwîra atĩrĩ na ma, ūmwe wanyu nîekûngunyanîra.” **22** Nao makînyiitwo nî kîeha mûno, makîambîrîria kûmûuria o mûndû atĩrĩ, “Mwathani, ti-itherû nî niî?” **23** Jesû akîmacookeria atĩrĩ, “Urîa waikanîria guoko na niî mbakûri-ini niwe ūrîngunyanîra. **24** Mûrû wa Mûndû nîegûthiî o ta ūrîa ūhoro wake wandîkîtwo. No mûndû ūrîa ūgûkunyanîra Mûrû wa Mûndû kaî arî na haaro-î! Nî kaba mûndû ūcio atangîaciariwo.” **25** Hîndî ũyo Judasi, ūrîa mûmûkunyanîri, akiuga atĩrĩ, “Rabii, ti-itherû nî niî?” Nake Jesû akîmûcookeria atĩrĩ, “Tî, niwe.” **26** Na rîrîa maarîiaga, Jesû akîoya mûgate, agîcookia ngaatho, akîwenyûranga, akîhe arutwo ake, akîmeera atĩrĩ, “Oyai mûrîe; ūyû nî mwîrî wakwa.” **27** Agîcooka akîoya gîkombe, agîcookia ngaatho, akîmanengera, akîmeera

atīrī, “Nyuanīrai inyuothē. **28** Īno nīyo thakame yakwa ya kīrīkanīro, īrīa īgūitwo nī ūndū wa andū aingī nī ūndū wa kūrekanīrwo kwa mehia. **29** Ngūmwīra atīrī, ndikūnyua rīngī ndibei ya maciaro ma mūthabibū kuuma rīu nginya mūthenya ūrīa ngaamīnyuanīra na inyuī īrī njerū ūthamaki-inī wa Baba.” **30** Na maarīkia kūina rwīmbo-ri, makiumagara magīthīi Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū. **31** Ningī Jesū agīcooka akīmeera atīrī, “Ūtukū wa ūmūthī inyuothē nīmūrīndirika nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: “Nīngaringa mūrīthi, nacio ng’ondu cia rūūru ihurunjūke.’ **32** No ndariūkio-ri, nīngamūtongoria gūthīi Galili.” **33** No Petero akīmūcookeria atīrī, “O na arīa angī othe mangīgūtirika, niī ndigagūtirika.” **34** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, ūmūthī, ūtukū o ūyū ngūkū ūtanakūga, ūrīkorwo ūngaanīte maita matatū.” **35** No Petero akiuga atīrī, “O na angīkorwo nīgūkua ndikuanīra nawe, niī ndingīgūkaana.” Nao arutwo arīa angī othe makiuga o ūguo. **36** Ningī Jesū agīcooka agīthīi na arutwo ake handū heetagwo Gethisemanē, akīmeera atīrī, “Ikarai haha, na niī thiī haarīa ngahooe.” **37** Agīthīi na Petero, na ariū arīa eerī a Zebedi, nake akīambīrīria kūigua kīeha na gūthīinīka ngoro. **38** Agīcooka akīmeera atīrī, “Ngoro yakwa īrī na kīeha mūno, o hakuhī gūkua. Ikarai haha mwīiguīte hamwe na niī.” **39** Agīthīiathīia, agīturumithia ūthīū thī, akīhooya, akiuga atīrī, “Baba, kūngīhoteka-ri, njehereria gīkombe gīkī. No ti ūrīa niī ngwenda, no nī ūrīa wee ūkwenda.” **40** Hīndī īyo agīcooka kūrī arutwo ake, agīkora makomete, akīūria Petero atīrī, “Mūtingīhota gūikara ithaa rīmwe

mwīiguīte hamwe na niī? **41** Mwīhūgei na mūhooe
nīguo mūtikagwe magerio-inī. Ngoro nīyenda, no mwīrī
ndūrī na hinya.” **42** Jesū agīthīi riita rīa keerī, akīhooya,
akiuga atīrī, “Baba, angīkorwo gūtingīhoteka njehererio
gīkombe gīkī itakīnyūrīire-rī, wendi waku ūrohingio.” **43**
Aacooka rīngī akīmakora makomete, tondū nīmahītītwo
nī toro. **44** Nī ūndū ūcio akīmatiga, agīthīi, akīhooya
rīngī riita rīa gatatū, akiuga ciugo o ro icio. **45** Ningī
agīcooka kūrī arutwo akīmooria atīrī, “O na rīu mūrī o
toro mūhurūkīte? Atīrīrī, ihinda rī hakuhī, na Mūrū wa
Mūndū nīakunyanīirwo moko-inī ma andū ehia. **46** Ūkīrai,
tūthīi! Ūrīa ūkūngunyanīra nīarooka!” **47** O akīaragia-rī,
Judasi, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi na eerī, agīkinya.
Ookire na gīkundi kīnene kīa andū, marī na hiū cia njora
na njūgūma, matūmītwo nī athīnjīri-Ngai arīa anene
na athuuri a kīama. **48** Na rīrī, ūcio wamūkunyanīire
nīamaheete kīmenyithia gīkī: “Ūrīa ndīmumunya, ūcio
nīwe, mūnyiitei.” **49** Nake Judasi agīthīi harī Jesū o rīmwe,
akīmwīra atīrī, “Rabii, ūrī mūhoro!” na akīmūmumunya.
50 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūrata wakwa, īka
ūrīa ūükire gwīka.” Nao andū acio makīmūguthūkīra,
makīmūnyiita. **51** Na rīrī, mūndū ūmwe wa arīa maarī na
Jesū agīcomora rūhiū rwake rwa njora, agītinia gūtū kwa
ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **52** Nake Jesū
akīmwīra atīrī, “Cookia rūhiū rwaku njora nīgūkorwo
arīa othe macomoraga rūhiū makaaniinwo na rūhiū. **53**
Kana ūgwīciiria ndingīhota kūhooya Baba, na o rīmwe
andūmīre araika makīria ya mbūtū ikūmi na igīrī? **54**
No rīrī, Maandīko mangīkīhinga atīa marīa moigīte atī

ündū ūyū no nginya ūhinge na njīra īno?” **55** Hīndī īyo Jesū akīuria kīrīndī kīu atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia a watho, atī nīkō muoka mūūnyiite mūrī na hiū cia njora na njūgūma? O mūthenya ndīrakoragwo hekarū-inī ngīrutana, na mūtingīnyiita. **56** No ündū ūyū wothe wīkīkīte nīguo ūhoro ūrīa waandīkītwo nī anabii ūhinge.” Nao arutwo othe makīmūtiganīria, makīūra. **57** Nao acio maanyiitire Jesū makīmūtwara gwa Kaiafa, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, kūrīa arutani a watho na athuuri moonganīte. **58** Nowe Petero akīmūrūmīrīra arī haraaya, o nginya agīkinya nja ya kwa mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene. Agītoonya agīkarania na arangīri nīguo amenye ūrīa ūhoro ūgūthīi. **59** Na rīrī, athīnjīri-Ngai arīa anene na Kīama kīrīa Kīnene gīothe nīmacarīriirīe ūira wa maheeni nīguo mamūūragithie. **60** No makīaga ūira ta ūcio, o na gūkorwo andū aingī nīmarutīte ūira wa maheeni. Thuutha-inī andū eerī makīrūgama, **61** makiuga atīrī, “Mūndū ūyū nīoigire atīrī, ‘No hote gūtharia hekarū ya Ngai, na ndīmīake rīngī na mīthenya ūtatū.’” **62** Ningī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīrūgama, akīuria Jesū atīrī, “Kaī wee ūtarī na ūndū ūgūtūcookeria? Nī ūhoro ūrīkū ūyū ūrathitangīrwo?” **63** No Jesū agīkira ki. Mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīmwīra atīrī, “Ndakwīhītīthia na Ngai ūrīa wī muoyo: Twīre kana wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai.” **64** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Iī, wee nīwoiga, no ngūmwīra atīrī, inyuī inyuothē nīmūkona Mūrū wa Mūndū aikarīte guoko-inī kwa ūrīo kwa Ūrīa-ūrī-Hinya, agīuka arī igūrū rīa matu.” **65** Hīndī īyo mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene agītembūranga nguo ciake, akiuga atīrī,

“Niaruma Ngai! Tugukibatario nī aira angī aakī? Atirī, inyuī nīmweiguīra akiruma Ngai. **66** Mūgwīciiria atīa?” Magīcooia atirī, “Aagīrīirwo nī kūūragwo.” **67** Magīcooka makīmūtuīra mata ūthiū, na makīmūhūura na ngundi. Angī makīmūhūura na hī, **68** makīmwīra atirī, “Wee Kristū, tūrathīre ūhoro ūtwīre, nūū wakūgūtha!” **69** Na rīrī, Petero aikarīte nja, nake mūirītu warī ndungata akīmūkora, akīmwīra atirī, “O nawe uuma hamwe na Jesū ūcio wa Galili.” **70** Nowe agīkaana ūhoro ūcio mbere yao othe, akiuga atirī, “Niī ndiūū ūrīa ūroiga.” **71** Ningī akiumagara, agīthīi kīhingo-inī, harīa mūirītu ūngī aamuonire, akīira andū arīa maarī hau atirī, “Mūndū ūyū moima na Jesū wa Nazarethi.” **72** Agīkaana ūhoro ūcio o rīngī, na akīhīta, akiuga atirī, “Niī ndiūū mūndū ūcio!” **73** Thuutha wa kahinda kanini, arīa maarūgamīte hau magīthīi harī Petero, makīmwīra atirī, “Ti-itherū wee ūrī ūmwe wao, tondū mwarīrie waku nīurakumbūra.” **74** Nake akīambīrīria kwīhīta, akiuga atirī, “Niī mūndū ūcio ndimūū!” Kahinda o kau ngūkū īgīkūga. **75** Nake Petero akīririkana ūhoro ūrīa Jesū aamwīrīte atirī, “Ngūkū ītanakūga, ūrīkorwo ūngaanīte maita matatū.” Akiuma nja, akīrīra mūno.

27 Na rīrī, rūciinī tene, athīnjīri-Ngai arīa anene othe na athuuri a andū makīiguithania atī matuīre Jesū kūūragwo. **2** Makīmuoha na mīnyororo; makīmūruta kūu, makīmūtwara kūrī Pilato, ūrīa warī barūthi. **3** Rīrīa Judasi, ūcio wamūkunyanīire oonire atī Jesū nīatuīrwo gūkua-rī, akīrīra na agīcookeria athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri mbeeca icio cia betha mīrongo ītatū. **4** Akiuga

atīrī, “Nīnjīhītie, nīgūkorwo nīngunyanīire thakame ītarī na mahītia.” Nao makīmūcookeria makīmūuria atīrī, “Ūcio ūkīrī ūhoro witū? Ūcio nī ūhoro waku.” **5** Nī ūndū ūcio Judasi agīkania mbeeca icio thīnī wa hekarū, agīthīira. Agīcooka agīthī akīita. **6** Athīnjīri-Ngai acio anene makīoya mbeeca icio makiuga atīrī, “Kūiga mbeeca ici kīgīna-inī nī kuuna watho, nīgūkorwo nī mbeeca cia thakame.” **7** Nī ūndū ūcio makīguithania mahūthīre mbeeca icio na kūgūra gīthaka kīrīa kīa mūumbi nyūngū gītuīke gīa gūthikagwo ageni. **8** Kīu nīkīo gītūmaga gīthaka kīu gīitwo Gīthaka gīa Thakame nginya ūmūthī. **9** Hīndī īyo nīguo ūhoro ūrīa waarītio nī Jeremia ūrīa Mūnabii wahingire, rīrīa oigire atīrī: “Nao nīmoire icunjī icio mīrongo ītatū cia betha, thogora ūrīa andū a Isiraeli maatuīte wa kūmūgūra, **10** nao magīcihūthīra na kūgūra gīthaka kīa mūumbi nyūngū, o ta ūrīa Mwathani aanjathire gwīkwo.” **11** Na rīrī, Jesū akīrūgama mbere ya barūthi, nake barūthi ūcio akīmūuria atīrī, “Wee nīwe Mūthamaki wa Ayahudi?” Jesū agīcookinia atīrī. “Iī, wee nīwoiga.” **12** No rīrīa aathitangirwo nī athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri, ndarī ūndū aacookirie. **13** Nī ūndū ūcio Pilato akīmūuria atīrī, “Kaī ūtaraigua ūira wa maūndū marīa maragūthitangīra?” **14** Nowe Jesū ndaigana gūcookinia ūndū o na ūmwe wa macio; nake barūthi akīgega mūno. **15** Na rīrī, hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, barūthi ūcio nīamenyerete kuohora mūndū ūmwe wa arīa oohe, o ūrīa kīrīndī kīngīathuure. **16** Hīndī īyo nī maarī na mūndū kīmaramari wohetwo na woīkaine mūno, wetagwo Baraba. **17** Nī ūndū ūcio,

hīndī ūrīa kīrīndī kīagomanire, Pilato agīkīūria atīrī,
“Nūū mūkwenda ndīmuohorere; nī Baraba, kana nī Jesū
ūrīa wītagwo Kristū?” **18** Nīgūkorwo we nīamenyaga atī
maatwarīte Jesū kūrī we nī ūndū wa ūiru. **19** Na hīndī ūyo
Pilato aikarīire gītī gīa ciira, mūtumia wake akīmūtūmīra
mūndū, akīmwīra atīrī: “Ndūkae gwīka mūndū ūcio ūndū
tondū ndarī na mahītia, nīgūkorwo ūmūthī nīthīnītio nī
kīroto mūno nī ūndū wake.” **20** No rīrī, athīnjīri-Ngai arīa
anene na athuuri makīringīrīria kīrīndī gītie Baraba,
nake Jesū ooragwo. **21** Barūthi ūcio akīmooria atīrī,
“Andū aya eerī nī ūrīkū mūkwenda ndīmuohorere?” Nao
makiuga atīrī, “Tūkwenda Baraba.” **22** Pilato akīmooria
atīrī, “Ngūgīka atīa na Jesū ūyū wītagwo Kristū?” Othe
magīcookia atīrī, “Mwambe mūtī-igūrū.” **23** Nake Pilato
akīmooria atīrī, “Nīkī? Nī ngero ūrīkū agerete?” Nao
magīkīrīrīria kwanīrīra, makiugaga atīrī, “Mwambe mūtī-
igūrū!” **24** Rīrīa Pilato oonire atī matiraiguithania,
na akīona atī nī ngūū yambagīrīria-rī, akīoya maaī,
agīthamba moko hau mbere ya kīrīndī, akiuga atīrī, “Nī
ndikoorio thakame ya mūndū ūyū ūtarī na mahītia. Ūcio
nī ūhoro wanyu!” **25** Nao andū acio othe magīcookia atīrī,
“Thakame yake ūrotūcookerera hamwe na ciana ciitū!” **26**
Pilato akīmohorera Baraba. No akīhūūrīthia Jesū iboko,
agīcooka akīmūneana akaambwo mūtī-igūrū. **27** Ningī
thigari cia barūthi cigītwara Jesū thīinī wa gīikaro kīa
barūthi, nacio cigīcoakanīrīria mbūtū yothe ya thigari,
cikīmūrigiicīria. **28** Cikīmūrūta nguo ciake, cikīmūhumba
nguo ndune, **29** cigīcooka cigītuma thūmbī ya mīigua,
cikīmwīkīra mūtwe. Cikīmūnengera kamūrangī guoko-inī

gwake kwa ūr̩io, cik̩m̩ut̩ir̩ia ndu, na cik̩m̩unyūr̩uria,
cikiuga at̩ir̩, “Wī m̩uhoro, m̩uthamaki wa Ayahudi!” **30**
Cik̩m̩ut̩ira mata, cik̩oya kam̩urangi kau, na cik̩m̩uh̩ūra
nako m̩utwe. **31** Ciar̩kia k̩um̩unyūr̩uria, cik̩m̩uruta
nguo īyo, na cik̩m̩uhumb̩a nguo ciake mwene. Cig̩cooka
cik̩m̩umagaria cikamwambe m̩ut̩-ig̩r̩ū. **32** Na h̩ind̩
īr̩ia moimagaraga-r̩, mag̩cemania na m̩und̩ woim̩te
Kurene, wetagwo Simoni, nacio thigari cik̩m̩ukuithia
m̩utharaba ūcio na hinya. **33** Mag̩thiī, mag̩kinya hand̩
heetagwo Golgotha (ūguo n̩i kuuga Hand̩ hahaana ta
Ih̩ind̩ r̩ia M̩utwe). **34** Nacio cik̩he Jes̩u ndibei anyue,
ītukanītio na k̩ind̩ k̩ir̩ur̩ū ta maaī ma nyongo; no
aam̩icama ak̩reg̩a k̩um̩nyua. **35** Ciar̩kia k̩umwamba
m̩ut̩-ig̩r̩ū, cik̩gayana nguo ciake na nj̩ra ya g̩ucicuuk̩ira
m̩it̩. **36** Nacio cig̩ikara th̩i hau, cik̩m̩urang̩ra. **37** Na
hau ig̩r̩ū r̩ia m̩utwe wake, n̩ihand̩ik̩two maünd̩ mar̩ia
aathitang̩irwo, at̩ir̩: ŪYŪ N̩WE JES̩U, M̩UTHAMAKI WA
AYAHUDI. **38** Na r̩ir̩, atunyani eer̩ n̩imambirwo m̩it̩-
ig̩r̩ū hamwe nake, ūmwe mwena wake wa ūr̩io, na
ūcio ūng̩i mwena wake wa ūmotho. **39** Nao and̩ ar̩ia
maah̩it̩ukag̩ira hau makam̩rumaga, mak̩inagia m̩itwe
yao, **40** makiugaga at̩ir̩, “Wee ūng̩iratharirie hekar̩
na ūcooke ūm̩ake na m̩ithenya ītat̩-r̩, k̩ihonokie!
Har̩r̩uka uume m̩utharaba-in̩, aakorwo wee n̩we M̩ur̩
wa Ngai!” **41** O ūnd̩ ūmwe ath̩nj̩iri-Ngai ar̩ia anene,
na arutani a watho, na athuuri o nao mak̩m̩unyūr̩uria.
42 Makiuga at̩ir̩, “N̩arahonokagia and̩ ar̩ia ang̩i, no
ndang̩hota kw̩ihonokia we mwene! N̩we M̩uthamaki
wa Isiraeli! N̩akiume r̩iu m̩utharaba-in̩, na ithuī

nītūkūmwītīkia. **43** Nēhokete Ngai, nīakīmūhonokie rīu aakorwo nīamwendete, nīgūkorwo oigire atīrī, ‘Nīi ndī Mūrū wa Ngai.’” **44** O na atunyani arīa maambanīrio hamwe nake o nao makīmūruma. **45** Na rīrī, kuuma thaa thita cia mūthenya nginya thaa kenda būrūri wothe ūkīgā nduma. **46** Na ta thaa kenda Jesū akīgūthūka na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Eli, Eli, lama sabakithani?” (Üguo nī kuuga, “Ngai wakwa, Ngai wakwa, ūndiganīirie nīkī?”) **47** Nao andū amwe a arīa maarūngī hau rīrī maiguire ūguo, makiuga atīrī, “Areeta Elija.” **48** Na o rīmwe, ūmwe wao agīteng’era akīoya thibūnji. Akīmītobokia thiki-inī, akīmīthecerera kamūrangi-inī, akīhe Jesū anyue. **49** Arīa angī nao makiuga atīrī, “Tiganai nake. Nītūkuona kana Elija nīegūuka kūmūhonokia.” **50** Nake Jesū akīgūthūka rīngī na mūgambo mūnene, agītuikana. **51** Na rīrī, ihinda o rīu gītambaya kīa hekarū gīgiatūkana icunjī igīrī kuuma igūrū nginya thī. Nayo thī īgīthingitha, nacio ndwaro cia mahiga igīatūkana. **52** Mbīrīra nacio ikīhingūka, nao andū aingī arīa atheru arīa maarīkītie gūkua makīriūka, **53** makiuma thīinī wa mbīrīra. Na thuutha wa kūriūka kwa Jesū, magīthīi itūūra rīu inene itheru, na makiumīrīra andū aingī. **54** Rīrīa mūnene-wa-thigari-igana na arīa maarī nake makīrangīra Jesū moonire gīthingithia na maūndū mothe marīa meekīkire-rī, makīnyiitwo nī guoya, makīanīrīra, makiuga atīrī, “Ti-itherū mūndū ūyū oima Mūrū wa Ngai!” **55** Na nī haarī andū-a-nja aingī meeroragīra marī o haraaya. Maarūmīrīire Jesū kuuma Galili nīguo mamūtungatagīre. **56** Thīinī wao haarī Mariamu Mūmagidali, na Mariamu

ūrīa nyina wa Jakubu na Jose, na nyina wa ariū a Zebedi.

57 Na hwaī-inī wakinya-rī, mündū warī gītonga wa kuuma Arimathea, wetagwo Jusufu, ūrīa watuīkīte mūrutwo wa Jesū agītūka. **58** Nake agīthīī kūrī Pilato, na akīhooya aheo mwīrī wa Jesū, nake Pilato agīathana anengerwo mwīrī ūcio. **59** Jusufu akīoya mwīrī ūcio, akīwoha na taama mūtheru wa gatani, **60** akīūiga thīnī wa mbīrīra yake njerū ūrīa eenjithītie rwaro-inī rwa ihiga. Akīgaragaria ihiga inene mūromo-inī wa mbīrīra īyo, na agīthīīra. **61** Mariamu Mūmagidali na Mariamu ūcio ūngī maikarīte hau mang'etheire mbīrīra. **62** Na mūthenya ūyū ūngī ūrīa ūrūmagīrīra Mūthenya wa Ihaarīria, athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai magīthīī kwa Pilato. **63** Makīmwīra atīrī, "Mwathi witū, nītūkūririkana atī rīrīa mūheenania ūcio aarī muoyo. nīoigire atīrī, 'Thuutha wa matukū matatū nīngariūka.' **64** Nī ūndū ūcio ruta watho nīguo mbīrīra īyo ūrangīrwo nginya mūthenya wa gatatū. Kwaga ūguo, arutwo ake maahota gūthīī maiye mwīrī ūcio macooke meere andū atī nīariūkītio kuuma kūrī arīa akuū. Maheeni macio maahota gūtuīka mooru gūkīra marīa ma mbere."

65 Nake Pilato akīmacookeria atīrī, "Oyai arangīri, mūthīī mūrangīre mbīrīra īyo wega o ta ūrīa mūngīhota." **66** Nī ūndū ūcio magīthīī, makīhinga ihiga rīa mbīrīra īyo biū, na makīrīkīra rūūri rwa mūhūra, na makiīga arangīri ho.

28 Thuutha wa Thabatū, gwatua gūkīa mūthenya wa mbere wa kiumia, Mariamu Mūmagidali na Mariamu ūcio ūngī magīthīī kūrora mbīrīra. **2** Na rīrī, nī kwagiīre na gīthingithia kīnene, nīgūkorwo mūraika wa Mwathanī nīaikūrkire oimīte igūrū na agīthīī mbīrīra-

inī, akīgaragaria ihiga akīrīeheria na akīrīikarīra. **3**
Oonekaga ahaana ta rūheni, na nguo ciake cierūhīte o
ta ira. **4** Nao arangīri acio makīmwītigīra mūno nginya
makīinaina makīhaana, ta andū akuū. **5** Nake mūraika
ūcio akīra andū-a-nja acio atīrī, “Inyuī-rī, tigai gwītigīra,
nīgūkorwo nīnjūūī atī nī Jesū ūrīa ūraambirwo mūtī-igūrū
mūracaria. **6** Ndarī haha, nīariūkīte, o ta ūrīa oigire. Ūkai
muone harīa arakomete. **7** Na rīrī, thīi narua mūkeere
arutwo ake atīrī, ‘Nīariūkīte akoima kūrī arīa akuū, na
nīegūthīi Galili mbere yanyu. Kūu nīkuo mūrīmuona.’
Ririkanai ūguo ndaamwīra.” **8** Nī ūndū ūcio, andū-a-
nja acio makiuma mbīrīra-inī mahiūhīte marī na guoya,
no ningī maiyūrītwo nī gīkeno, makīhanyūka makeere
arutwo ake ūhoro ūcio. **9** Na o rīmwe Jesū agītūngana
nao, akīmeera atīrī, “Nīndamūgeithia.” Nao magīthīi harī
we, makīmūnyiita nyarīrī, makīmūhooya. **10** Nake Jesū
akīmeera atīrī, “Tigai gwītigīra. Thīi mūkeere ariū na
aarī a Baba mathīi Galili; kūu nīkuo marīnyona.” **11** Na
rīrīa andū-a-nja acio maathiaga-rī, arangīri amwe a arīa
maarangīrīte mbīrīra magītoonya itūūra inene na makīra
athīnjīri-Ngai arīa anene maūndū mothe marīa mekīkīte.
12 Nao athīnjīri-Ngai arīa anene magīcemanīa na athuuri,
magīthugunda ūrīa megwīka; makīhe thigari icio mbeeca
nyingī, **13** magīciīra atīrī, “Inyuī mūkuuga atīrī, ‘Arutwo
ake marookire ūtukū maramūiya twī toro.’” **14** Ūhoro ūyū
ūngīkinyīra barūthi, nītūkamūiguithia, na tūmūgitīre
mūtikone ūūru.” **15** Nī ūndū ūcio thigari ikīoya mbeeca
icio, igīka o ta ūrīa cierītwo. Naguo ūhoro ūcio ūkīhunjo
kūrī Ayahudi, na nīhunjagio o nginya ūmūthī. **16** Hīndī

īyo arutwo arīa ikūmi na ūmwe magīthiī Galili, kīrīma-
inī kīrīa Jesū aamerīte mathiī. **17** Na rīrīa maamuonire-
rī, makīmūhooya, no amwe maarī na nganja. **18** Nake
Jesū agīthiī kūrī o akīmeera atīrī, “Nīheetwo ūhoti wothe
igūrū na gūkū thī. **19** Nī ūndū ūcio thiīi mūgatūme andū
a ndūrīrī ciothe matuīke arutwo akwa, mūkīmabatithagia
thīnī wa rītwa rīa Ithe na rīa Mūriū na rīa Roho Mūtheru,
20 na mūkīmarutaga gwathīkīra maūndū marīa mothe
ndīmwathīte. Na ti-itherū ndī hamwe na inyuū hīndī
ciothe, o nginya mūthia wa mahinda maya.” (**aiōn g165**)

Mariko

1 Kīambīrīria kīa Ūhoro-ūrīa-Mwega ūkonīi Jesū Kristū Mūrū wa Ngai. **2** O ta ūrīa kwandīkītwo ibuku-inī rīa Isaia ūrīa mūnabii atīrī: “Nīngūtūma mūtūmwo wakwa athīi mbere yaku, ūrīa ūgūgūthondekera njīra yaku.” **3** “Kūrī mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra werū-inī akoiga atīrī, ‘Haarīriai njīra ya Mwathani, rūngariai njīra ciake.’” **4** Nī ūndū ūcio Johana ookire akīhunjagia, na akībatithanagīria werū-inī. Aahunjagia atī andū merire, nīguo marekerwo mehia mao, nīgeetha mabatithio. **5** Nao andū othe a būrūri wa Judea na andū othe a Jerusalemu magīthīi kūrī we. Moimbūraga mehia mao, nake akamabatithīria rūūi-inī rwa Jorodani. **6** Johana ehumbaga nguo ciathondeketwo na guoya wa ngamīira, na nīehotoraga mūcibi wa rūūa njohero, na aarīaga ngigī na ūukī wa gīthaka. **7** Nayo ndūmīrīri yake yarī ūno: “Thuutha wakwa nīgūgūka mūndū ūngī ūrī na hinya kūngīra, ūrīa nīi itagīriire kūinamīrīra njohore ndigi cia iraatū ciake. **8** Nīi ndīmūbatithagia na maaī, nowe arīmūbatithagia na Roho Mūtheru.” **9** Na rīrī, ihinda o rīu Jesū agīuka oimīte Nazareti kū Galili, na akībatithio nī Johana rūūi-inī rwa Jorodani. **10** Na rīrīa Jesū oimīraga maaī-inī akīona igūrū rīahingūka, nake Roho Mūtheru akīmūikūrūkīra ahaana ta ndutura. **11** Mūgambo ūkiuma igūrū ūkiuga atīrī, “We nīwe Mūrū wakwa ūrīa nyendete, na nīngenaga mūno nīwe.” **12** Na o rīmwe Roho akīmuoya akīmūtwara werū-inī, **13** na agīkara kū werū-inī matukū mīrongo ūna, akīgeragio nī Shaitani. Nake aikaranagia na nyamū cia gīthaka, nao

araika makamütungatagira. **14** Thuutha wa Johana gūkio njeera, Jesū agīthiī Galili akīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, **15** akiuga atīrī, “Ihindā nīikinyu, naguo ūthamaki wa Ngai nīkuhīrīrie. Mwīrirei mwītīkie Ūhoro-ūrīa-Mwega!” **16** Na rīrīa Jesū aathiiagira hūgūrūrū-inī cia iria rīa Galili, nīonire Simoni na mūrū wa nyina Anderea magīkia neti ciao iria-inī, nīgūkorwo maarī ategi a thamaki. **17** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai, mūnūmīrīre, na nīngamütua ategi a andū.” **18** O rīmwe magītiganīria neti ciao makīmūrūmīrīra. **19** Na aathiathia hanini, akīona Jakubu mūrū wa Zebedi hamwe na mūrū wa nyina Johana marī gatarū-inī makīhaarīria neti ciao. **20** O rīmwe akīmeeta, nao magītiga ithe wao Zebedi gatarū-inī hamwe na aruti ake a wīra na makīmūrūmīrīra. **21** Nao magīthiī Kaperinaumu, na rīrīa mūthenya wa Thabatū wakinyire, Jesū agītoonya thunagogi na akīambīrīria kūrutana. **22** Na andū makīgegio nī ūrutani wake, nīgūkorwo aamarutaga ta mūndū warī na ūhoti, no ti ta arutani a watho. **23** Na rīrī, hīndī o īyo kūu thunagogi yao, nī kwarī na mūndū warī na ngoma thūku, nake akīanīrīra, akiuga atīrī, **24** “Ūrenda atīa na ithūi, wee Jesū wa Nazarethi? Ūūkīte gūtūniina? Nīnjūūi wee nīwe ū! Wee nīwe Ūrīa-Mūtheru-wa-Ngai.” **25** Nake Jesū akīmīkūma na hinya, akiuga atīrī, “Kira na uume thīinī wake!” **26** Ngoma īyo thūku īkīmūthukathuka na hinya na īkiuma thīinī wake īgīkayaga. **27** Andū acio othe makīgega mūno nginya makiūrania atīrī, “Ūndū ūyū nī ūrīkū? Ūyū nī ūrutani mwerū, wī na ūhoti! Nī araatha o na ngoma thūku na ikamwathīkīra.” **28** Nayo ngumo yake īkīhunja na ihenya būrūri wothe wa Galili.

29 Na maarīkia kuuma thunagogi, magīthiī na Jakubu na Johana mūciī gwa Simoni na Anderea. **30** Na rīrī, nyina wa mūtumia wa Simoni aarī gītanda-inī arī mūrūaru mūrimū wa kūhiūha mwīrī, nao makīra Jesū ūhoro wake. **31** Nī ūndū ūcio Jesū agīthiī harī aarī, akīmūnyiita guoko akīmūūkīria. Mūrimū ūcio wa kūhiūha mwīrī ūkīmūtiga na akīambīrīria kūmatungatīra. **32** Hwaī-inī ūcio thuutha wa riūa gūthūa, andū makīrehera Jesū andū arīa othe maarī arūaru na arīa maarī na ndaimono. **33** Nao andū a itūūra othe makīngana hau mūrango-inī wa nyūmba, **34** nake Jesū akīhonia andū aingī arīa maarī na mīrimū mīthembā mīngī. Ningī akīngata ndaimono nyīngī, no ndetikīririe ndaimono ciarie tondū nīciamūū. **35** Rūciinī kīroko tene kūrī o na nduma, Jesū agīkīra akiuma nyūmba agīthiī handū keheri-inī, akīhoera ho. **36** Nake Simoni na arīa maarī nao magīthiī kūmwetha, **37** na rīrīa maamuonire, makīanīrīra, makīmwīra atīrī: “Andū othe nīwe maracarial!” **38** Jesū akīmacookeria atīrī, “Rekei tuume gūkū tūthiī kūndū kūngī, matūūra-inī marīa me hakuhī, nīguo hunjie o nakuo. Tondū nīkīo ndokire.” **39** Nī ūndū ūcio agīthiūrūrūka Galili guothe akīhunjagia thunagogi-inī ciao na akīngataga ndaimono. **40** Na mūndū ūmwe warī na mangū agīuka kūrī we na akīmūthaitha aturītie maru, akīmwīra atīrī, “Ūngīenda-rī, no ūtherie.” **41** Nake Jesū akīringwo nī tha nyīngī, agītambūrūkia guoko gwake akīhutia mūndū ūcio. Akīmwīra atīrī, “Nī ngwenda. Therio.” **42** Na o hīndī ūyo mūndū ūcio agīthirwo nī mangū, akīhonio. **43** Nake Jesū akīmūkaania na hinya na akīmwīra athīī, **44**

ningī akīmwīra atīrī, “Menya ndūkeere mündū o na ūrīkū ūhoro ūyū. No thiī ūkeyonanie kūrī mūthīnjīri-Ngai, na ūrute magongona marīa Musa aathanīte nī ūndū wa gūtherio gwaku, ūtuīke ūira kūrī o.” **45** No handū ha ūguo agīthīi, akīambīrīria kwaria na kūmemerekia ūhoro ūcio. Nī ūndū ūcio Jesū ndacookire kūhota gūtoonya itūūra thīnī akīonagwo nī andū, no aikaraga na nja kūndū gūtaarī andū. No andū no mookaga kūrī we moimīte kūndū guothe.

2 Matukū manini maathira, Jesū agīcooka Kaperinaumu rīngī, nao andū makīigua atī nīoka mūciī. **2** Nī ūndū ūcio andū aingī makīūngana nginya hakīaga handū ha gūikarwo, o na nginya nja ya mūrango, nake akīmahunjīria ūhoro. **3** Nīhookire andū, makīmūrehera mündū warūarīte mūrimū wa gūkua ciīga, akuuītwo nī andū ana. **4** Na tondū matingīahotire kūmūkinyia harīa Jesū aarī nī ūndū wa ūingī wa andū-rī, magītharūria nyūmba igūrū wa hau Jesū aarī na maarīkia kūhatharia, makīharūrūkia mündū ūcio wakuīte ciīga arī kībarī-inī kīu aakomeire. **5** Rīrīa Jesū oonire wītīkio wao, akiīra mündū ūcio wakuīte ciīga atīrī, “Mūriū, nīwarekerwo mehia maku.” **6** Na rīrī, arutani amwe a watho maarī ho, nao makīiyūria na ngoro atīrī, **7** “Mūndū ūyū ekwaria ūguo nīkī? Nī araruma Ngai! Nūū ūngī ūngīhota kūrekanīra mehia tiga Ngai wiki?” **8** O rīmwe Jesū akīmenya thīnī wa roho wake atī ūguo nīguo meciiragia ngoro-inī ciao, nake akīmooria atīrī, “Nī kīi gīgūtūma mwīciirie maūndū macio ngoro-inī cianyu? **9** Nī ūndū ūrīkū mūhūthū: kwīra mündū ūyū ūkuīte ciīga atīrī, ‘Nī warekerwo mehia maku,’

kana kūmwīra atīrī, ‘Ūkīra woe kībarī gīaku wītware?’

10 No nīgeetha mūmenye atī Mūrū wa Mūndū arī na ūhoti gūkū thī wa kūrekanīra mehia-rī” Akīra mūndū ūcio wakuūte ciīga atīrī, **11** “Ndakwīra atīrī, ūkīra, oya kībarī gīaku ūinūke mūcīi.” **12** Nake agīūkīra, akīoya kībarī gīake, agīthīira andū othe mamwīroreire. Ūndū ūcio ūgītūma andū othe magege, nao makīgooca Ngai, makiuga atīrī, “Kaī tūtirī tuona ūndū ta ūyū-ī!” **13** O rīngī Jesū nīoimagarire agīthīi hūgūrūrū-inī cia iria; nakīo kīrīndī kīnene gīgīuka kūrī we, nake akīambīrīria gūkīrūta ūhoro. **14** Na hīndī ūrīa aahītūkaga, akīona Lawi mūrū wa Alufayo aikarīte harīa heetagīrio mbeeca cia igooti. Jesū akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra,” nake Lawi agīūkīra akīmūrūmīrīra. **15** Na ūrīa Jesū aarīīaga irio cia hwaī-inī nyūmba kwa Lawi, etia mbeeca cia igooti aingī na ehia nīmarīīanīire nake na arutwo ake, tondū maarī aingī nīmamūrūmīrīire. **16** Rīrīa arutani a watho arīa maarī Afarisai moonire akīrīīanīra na andū ehia na etia mbeeca cia igooti, makīūria arutwo ake atīrī, “Arīīanagīra na etia mbeeca cia igooti na ehia nīkī?” **17** Nake Jesū aigua ūguo akīmeera atīrī, “Andū arīa agima mīrī ti o mabataragio nī ndagītarī, no nī arīa arūaru. Ndiokire gwīta andū arīa athingu, no nī arīa ehia.” **18** Na ūrī, arutwo a Johana na Afarisai nīmehingīte kūrīa irio. Andū amwe magīūka makīūria Jesū atīrī, “Nīkī gītūmaga arutwo a Johana na arutwo a Afarisai mehinge kūrīa irio, no arutwo aku matīīhingaga?” **19** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ageni a mūhikania mangīīhinga kūrīa irio atīa ūrīa arī hamwe nao? Matingīīhinga ūrīa rīothe marī hamwe nake. **20** No

ihinda nřigakinya rřia mřhikania akeehero kuuma kři
o, na hřndi ťyo nřmakehinga křia irio.” **21** “Gütirř mřndř
wřkagřa nguo ngřrř křaka křerř. Angřika ūguo, křaka
kř křerř no křguucie nguo ťyo ngřrř, nakřo gřtřme
hau hatarřku hatřike makřria. **22** Ningř gütirř mřndř
wřkřaga ndibei ya mřhihano mondo-inř ngřrř. Angřika
řguo, ndibei ťyo no ťtarřre mondo icio, nayo ndibei ťyo
řitřke, nacio mundo ithřke. No rřiř, ndibei ya mřhihano
řikřragwo thřinř wa mondo njerř.” **23** Na mřthenya ūmwe
warř wa Thabatř-rř, Jesř nřatuřkanřrie mřgřnda-inř ya
ngano. Na rřia aathiiaga arř hamwe na arutwo ake,
arutwo makřambřirřia gütua ngira cia ngano. **24** Nao
Afarisai makřmwřa atřiř, “Ta rora, nř kř křratřma arutwo
aku meke ūřia watho ūtetikřitie mřthenya wa Thabatř?”
25 Nake akřmacookeria atřiř, “Kař mřtarř mwathoma
řurřia Daudi we mwene na arřia maarř nake meekire rřia
maarř ahřtu na makabatario nř gřa křia? **26** Aatoonyire
nyřumba ya Ngai rřia Abiatharu aarř mřthřnjři-Ngai
řurřia mřnene, akřia mřgate ūřia yamřriirwo Ngai, o ūřia
yetřkřitio křiřagwo nř athřnjři-Ngai oiki. Na agřcooka
akřhe arřia maarř nake ūmwe yayo.” **27** Ningř akřmeera
atřiř, “Mřthenya wa Thabatř wekřirwo ho nř ūndř wa
mřndř, no mřndř ndombirwo nř ūndř wa Thabatř. **28**
Nř ūndř ūcio, Mřrř wa Mřndř nř Mwathani o na wa
mřthenya wa Thabatř.”

3 Ningř nřatoonyire thunagogi rřngř, na thřinř nř kwarř
na mřndř wonjete guoko. **2** Andř amwe ao nřmacaragia
řndř mangřhitangřia Jesř, nř ūndř ūcio makřmřrora
mřno mone kana nřekřhonia mřndř ūcio mřthenya wa

Thabatū. 3 Nake Jesū akīira mūndū ūcio warī mwonju guoko atīrī, “Rūgama haha mbere ya andū othe.” 4 Ningī Jesū akīmooria atīrī, “Nī ūndū ūrīkū mwitikīrie nī watho mūthenya wa Thabatū; nī gwīka wega kana nī gwīka ūru, nī kūhonokia muoyo kana nī kūrāga?” No-o magikira ki.

5 Akīmarora arakaire, na aiguīte ūru nī ūndū wa ūremi wa ngoro ciao, akīra mūndū ūcio atīrī, “Tambūrkia guoko gwaku.” Nake agīgūtambūrkia, nakuo guoko gūkhona biū. 6 Hīndī īyo Afarisai makiumagara na makīambīrīria gūthugunda me hamwe na Aherodia ūrīa mangīrāga Jesū. 7 Nake Jesū na arutwo ake makiuma kūu magīthīi iria-inī, nakō gīkundi kīnene kīa andū kuuma Galili gīkmūrūmīrīra. 8 Na rīrīa maiguire ūrīa wothe eekaga, andū aingī magīuka kūrī we moimīte Judea, na Jerusalemu na Idumea o na mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani, o na kuuma kūrīa gwakuhīrīrie Turo na Sidoni. 9 Na tondū wa gīkundi kīu, akīra arutwo ake mamūhaarīrīrie gatarū nīguo gīkundi kīu gītige kūmūhatīka. 10 Nīgūkorwo nīahonetie andū aingī, nī ūndū ūcio arīa maarī na mīrimū nīmatindīkanaga nīguo mamūhutie. 11 Na rīrīa rīothe ngoma thūku ciamuonaga, ciegūithagia thī mbere yake, igakaya ikiugaga atīrī, “Wee nīwe Mūrū wa Ngai.” 12 Nowe agīcikaania na hinya mūno itikoige we nīwe ū.

13 Jesū agīcooka akīambata kīrīma-inī na agīita arīa eyendeire, nao magīuka harī we. 14 Akīamūra ikūmi na eerī, akīmatua atūmwō, nīgeetha makoragwo nake, na nīguo amatūmage makahunjie, 15 na magīe na ūhoti wa kūngata ndaimono. 16 Andū acio ikūmi na eerī aathuurire nī Simoni (ūrīa aatuire Petero); 17 na Jakubu wa Zebedi na

mūrū wa nyina Johana (nao acio akīmatua Boanerigesi, ūguo nī kuuga Ariū a Marurumi); **18** na Anderea, na Filipu na Baritholomayo, na Mathayo, na Toma, na Jakubu wa Alufayo na Thadayo, na Simoni ūrīa Mūzelote **19** na Judasi Mūisikariota, ūrīa wamūkunyanīire. **20** Ningī Jesū agītoonya nyūmba, na o rīngī kīrīndī gīkīungana o nginya we na arutwo ake makīremwo nī kūrīa irio. **21** Rīrīa andū ao maiguire ūhoro ūcio, magīthīi kūmūnyiita, nīgūkorwo moigire atīrī, “Nīagūrūkīte.” **22** Nao arutani a watho arīa maikūrūkīte kuuma Jerusalemu makiuga atīrī, “Aiyūrītwo nī Beelizebuli! Araingata ndaimono na hinya wa mūnene wa ndaimono.” **23** Nī ūndū ūcio Jesū akīmeeta, na akīmarīria na ngerekano, akīmeera atīrī: “Shaitani angīhota atīa kūngata Shaitani? **24** Ūthamaki ūngīamūkana guo mwene, ūthamaki ūcio ndūngītūra. **25** Nyūmba ūngīamūkana na andū ayo mokanīrīre, nyūmba ūyo ndūngītūra. **26** Nake Shaitani angīyūkīrīra we mwene na aamūkane-rī, ndangītūra; nī gūthira egūthira. **27** Na gūtirī mūndū ūngīhota gūtoonya nyūmba ya mūndū njamba na amūtunye indo ciake, tiga ambire kuoha mūndū ūcio njamba. Hīndī ūyo no rīo angīhota kūmūtunya indo cia nyūmba yake. **28** Ndamwīra atīrī na ma, andū nīmakarekerwo mehia mao mothe o na irumi ciao ciathe iria magaakorwo marumīte Ngai nacio. **29** No ūrīa wothe ūkaaruma Roho Mūtheru ndarī hīndī akarekerwo, nīehītie ūrīhīa ūrīa gūtūra tene na tene.” (*aiōn g165, aiōnios g166*) **30**
Oigire ūguo tondū moigaga atīrī, “Arī na ngoma thūku.” **31** Hīndī ūyo, nyina wa Jesū na ariū a nyina na Jesū magīuka. Makīrūgama nja, magītūma mūndū atoonye

akamwîte. **32** Nakîo gîkundi kîa andû nîgîaikarîte thî hau kîmûrigiicîirie, nao makîmwîra atîrî, “Maitûguo na ariû a maitûguo marî nja magîgûcaria.” **33** Nake akîmooria atîrî, “Maitû na ariû a maitû nî a?” **34** Agîcooka akîrora arîa maikarîte mamûrigiicîirie, akîmeera atîrî, “Maitû na ariû a maitû nî aya! **35** Ùrîa wothe wîkaga maûndû marîa Ngai endaga, ûcio nîwe mûrû wa maitû, na mwarî wa maitû, o na maitû.”

4 Nake Jesû akîambîrîria kûrutana o rîngî arî kuu hûgûrûrû-inî cia iria. Na rîrî, gîkundi kîa andû kîrîa kîonganîte gîkamûrigiicîria kîarî kînene nginya gîgitûma atoonye gatarû-inî, agîkara thîinî wako kuu iria-inî; nao andû acio angî othe magîkara hûgûrûrû-inî cia iria. **2** Na akîmaruta maûndû maingî na ngerekano, na akîrutanâ akîmeera atîrî, **3** “Ta thikîrîria! Mûrîmi ûmwe nîoimagarire akahure mbeû ciake. **4** Na rîrîa aahuraga mbeû icio, imwe ikîgûa mûkîra-inî wa njîra, nacio nyoni igîuka igîcirîa. **5** Iria ingî ikîgûa rûnyanjara-inî kûrîa gûtaarî na tîri mûningî. Nacio ikîmera narua tondû tîri ndwarî mûriku. **6** No rîrîa riûa rîaarire rîgîcina mîmera ïyo, nayo ikîuma tondû ndîarî na mîri. **7** Mbeû iria ingî ikîgûa mîigua-inî, nayo mîigua ìgîkûra, ìgîthararia mbeû icio ikîaga gûciara. **8** Ingî nacio ikîgûa tîri-inî mûnoru. Ikîmera, igîkûra na igîciara maciaro, imwe ikiumia maita mîrongo îtatû, ingî maita mîrongo îtandatû, o na ingî maita igana.” **9** Jesû agîcooka akiuga atîrî, “Ùrîa ûrî na matû ma kûigua, nîakîigue.” **10** Na rîrîa aarî wiki, arutwo arîa ikûmi na eerî, o na arîa angî maarî hamwe nake, makîmûuria ûhoro wa ngerekano icio. **11** Nake akîmeera

atīrī, “Inyuī nīmūheetwo ūmenyo wa kūmenya hitho cia ūthamaki wa Ngai. No arīa marī na kūu nja maaragīrio maūndū mothe na ngerekano **12** nīgeetha, “matūūre maroraga no makaaga kuona, na matūūre maiguaga na matimenye ūndū; nīguo hihi matikae kūgarūrūka marekerwo mehia mao!” **13** Ningī Jesū akīmooria atīrī, “Kaī mūtanataūkīrwo nī ngerekano ūyo? Mūngīkīmenya atīa ngerekano iria ingī? **14** Mūrīmi ahuraga kiugo kīa Ngai. **15** Andū amwe matariī ta mbeū iria ciagūire njīra-inī harīa ūhoro ūhuragwo. Acio nī arīa maiguaga ūhoro, na maarīkia kūigua-rī, Shaitani agooka akeheria ūhoro ūcio wahaandwo thīinī wao. **16** Angī nao matariī ta mbeū iria ciagūire rūnyanjara-inī. Acio nī arīa maiguaga ūhoro na o rīmwē makawamūkīra na gīkeno. **17** No tondū matirī na mīri-rī, maikaraga o kahinda kamini. Hīndī ūrīa thīna woka kana maanyariirwo nī ūndū wa ūhoro wa Ngai, magūūaga o narua. **18** Angī nao matariī ta mbeū iria ciagūire mīgūa-inī. Acio nī arīa maiguaga ūhoro, **19** no mīhang'o ya maūndū ma mūtūūrī ūyū, na kūheenererio nī ūtonga, na merirīria ma maūndū mangī, magathararia ūhoro ūcio, magatūma wage maciaro. (aiōn g165) **20** Angī matariī ta mbeū iria ciagūire tīri-inī ūrīa mūnoru. Acio nī arīa maiguaga ūhoro, makawīfīkīra, na magaciara maciaro, amwe maita mīrongo ūtatū, na angī maita mīrongo ūtandatū, o na angī maita igana ma kīrīa kīahaandirwo.” **21** Jesū agīcooka akīmooria atīrī, “No angā tawa wakagī ūgacooka ūgakunīkīrio na irebe, kana ūkaigwo rungu rwa ūrīrī? Handū ha ūguo githī ūdūigagīrīrwo handū igūrū? **22** Nīgūkorwo kīrīa gīothe kīrī hitho-inī nīgīkaguūrio,

nakio kiriā ḡiothe kihithitwo n̄igikareehwo ūtheri-ini.

23 Akorwo mündū arī na matū ma kūigua, n̄akīgue.”

24 Aḡithiī na mbere, akīmeera atīrī, “Menyagīrīrai wega ūrīa mūiguaga. Ḡithimi kiriā mūthimanagīra nakio, no kio mūrīthimagīrwo nakio, na n̄imūrīkīragīrīrio. **25** Ūrīa wothe wī na indo n̄akongererwo nyngī; na ūrīa wothe ūtarī n̄agatuunywo o na kiriā arī nakio.” **26** Jesū aḡicooka akiuga atīrī, “Ūthamaki wa Ngai ūtariī ta mündū ūrīa ūhaandaga mbeū tīri-ini. **27** Akomaga ūtukū na agokīra mūthenya, nacio mbeū ikamera na igakūra, nowe ndamenyaga ūrīa ikūraga. **28** Tīri guo mwene n̄guo ūtūmaga iciare. Ciambaga kūruta nguha igacooka ikaruta igira, na thuutha ūcio igira thīnī hakagīa na hīndī ūrīa njiganu. **29** Na maciaro macio maarīkia kūuma, mūrīmi ūcio akoya rūhiū rwa igetha, akagetha tondū hīndī ya magetha n̄i yakinya.” **30** Aḡicooka akiuga atīrī, “Tūngīhaanania ūthamaki wa Ngai na kī? Kana n̄i ngerekano ūrīkū tūngīheana ūhoro waguo nayo? **31** Ūhaana ta mbeū ya karatarī, arī yo mbeū ūrīa nini mūno mūhaandaga tīri-ini. **32** No yahaandwo-rī, ūkūraga ūgatuūka mūmera mūnene gūkīra mīmera ūrīa ūngī yothe ya mūgūnda, na ūkagīa na honge nene nginya nyoni cia rīera-ini igooka igaaka itara na ikahurūka kīruru-ini kīaguo.” **33** Jesū n̄amaheaga ūhoro na ngerekano ūngī nyngī ta icio o ta ūrīa mangīahotire kūigua. **34** Gūtirī ūndū aameeraga atekwaria na ngerekano. No rīrīa maarī na arutwo ake oiki, n̄amatataragīria maūndū mothe. **35** Na mūthenya o ūcio gwakinya hwaī-ini-rī, akīra arutwo ake atīrī, “Nītūringei tūthīi mūrīmo ūrīa

ūngī.” **36** Na maarīkia gūtiga gīkundi kīa andū na thuutha, makīhaica gatarū-inī o harīa Jesū aarī. Na nī kwarī na tūtarū tūngī twatwaranire hamwe nake. **37** Na rīrī, kūu iria-inī gūkīgīna na kīhuhūkanio kīnene, namo makūmbī ma maaī magītoonya gatarū thīinī, o nginya gakīenda kūurīra. **38** Jesū aarī toro akomeire muto mūthia-inī wa gatarū. Nao arutwo makīmūukīria makīmūuria atīrī, “Mūrutani, kaī wee ūtaramaka tūkīurīra maaī-inī?” **39** Nake Jesū agīkīra, agīkaania rūhuho na akīra makūmbī macio ma iria atīrī, “Kira! Na ūhoorere!” Naruo rūhuho rūgītiga kūhurutana, gūkīhoorera biū. **40** Jesū akīuria arutwo ake atīrī, “Nī kīī gītūmīte mūmake ūguo? O na rīu mūtirī mūretīkia?” **41** Nao magītigīra mūno na makīurania atīrī, “Kaī mūndū ūyū akīrī ūū? Tondū o na rūhuho na makūmbī ma iria nīiramwathīkīra!”

5 Jesū na arutwo ake magīkinya mūrīmo ūūrīa ūngī wa iria, magīthīī būrūri wa Agerasi. **2** Na Jesū aarīkia kuuma gatarū-inī, agītūngwo nī mūndū warī na ngoma thūku oimīte mbīrīra-inī. **3** Mūndū ūcio aatūraga kūu mbīrīra-inī, na gūtirī mūndū ūngīahotire kūmuoha na kīndū, o na mūnyororo. **4** Nīgūkorwo nīohagwo kaingī na mīnyororo moko na magūrū, no akamītuanga icunjī na akoinanga igera iria ciamuohaga magūrū. Na gūtirī mūndū warī na hinya wa kūmūhooreria. **5** Aatūraga akayaga ūtukū na mūthenya, kūu mbīrīra-inī na irīma-inī agīitemangaga na mahiga. **6** Rīrīa oonire Jesū arī o haraaya akīhanyūka, akīgūithia thī mberē yake. **7** Akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Ūrenda atīa na niī, wee Jesū, Mūrū wa Ngai-Ūrīa-Ūrī-Igūrū-Mūno?

Ndagūthaitha na Ngai ndūkaanyariire!” **8** Nīgūkorwo Jesū aamwīrīte atīrī, “Wee ngoma īno thūku uma thīnī wa mūndū ūyū!” **9** Jesū agīcooka akīmūūria atīrī, “Wītagwo atīa?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Njītagwo Legioni, nīgūkorwo tūrī aingī.” **10** Nake agīkīrīria gūthaitha Jesū mūno ndagacingate ciume būrūri ūcio. **11** Na rīrī, haarī na rūru rūnene rwa ngūrwe rwarīaga harūrūka-inī cia kīrīma kīarī hakuhī na hau. **12** Ndaimono icio igīthaitha Jesū, ikīmwīra atīrī, “Twītīkīrie tūthīi kūrī ngūrwe iria, tūtoonye thīnī wacio.” **13** Nake agīciītīkīria. Nacio ndaimono icio ikiuma igīthīi igītoonya thīnī wa ngūrwe. Rūru rūu ruothe rwa mūigana wa ngūrwe ngiri igīrī, rūkīharūrūka kīhurūrūka-inī na ihenya rūgītoonya iria-inī, rūkīūrīra. **14** Arīa maarīithagia ngūrwe icio makīūra, magīthīi kūheana ūhoro ūcio itūūra-inī na mīgūnda-inī, nao andū magīūka kuona ūrīa gwekīkīte. **15** Na rīrīa mookire harī Jesū, makīona mūndū ūrīa warī na Legioni ya ndaimono aikarīte thī hau, ehumbīte nguo na arī na meciiria mega; nao magītīgīra. **16** Andū arīa moonete ūndū ūcio ūgīkwo makīīra andū acio angī maūndū marīa mekīkire kūrī mūndū ūcio waiyūrītwo nī ndaimono, o na makīmahe ūhoro wa ngūrwe. **17** Nao andū acio makīambīrīria gūthaitha Jesū oime būrūri ūcio wao. **18** Rīrīa Jesū aatoonyaga gatarū, mūndū ūcio warutītwo ndaimono agīthaitha Jesū etīkīre mathīi nake. **19** No Jesū akīmūgiria, akīmwīra atīrī, “Inūka mūciī kūrī andū anyu, ūmeere ūrīa wothe Mwathani agwīkīire, o na ūrīa akūiguūrīire tha.” **20** Nī ūndū ūcio, mūndū ūcio agīthīi akīambīrīria kūheana ūhoro kūu Dekapoli

wa maündū marĩa mothe Jesū aamwíkñire. Nao andū othe makīgega. **21** Nake Jesū aarīkia kūringa rīngī na gatarū na aakinya mūrīmo ūrīa ūngī wa iria, kīrīndī kīngī gikñungana harī we o hau aarī hūgūrūrū-inī cia iria. **22** Na hīndī o īyo mūnene ūmwe wa thunagogi wetagwo Jairū agīuka hau. Oona Jesū, akīgūithia thī magūrū-inī make **23** akīmūthaitha mūno, akīmwīra atīrī, “Kairītu gakwa gakirie gūkua. Ndagūthaitha ūuke, ūgakaigīrīre moko nīgeetha kahone, gatūure muoyo.” **24** Nī ūndū ūcio Jesū agīthiī nake. Nakīo kīrīndī kīnene gikmūrūmīrīra, na gikamūhatīkaga na mīena yothe. **25** Na rīrī, hau nī haarī na mūtumia watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na ūrī. **26** Nīathīnīkīte mūno agīthondekwo nī mandagītarī aingī, na akahūthīra kīrīa gīothe aakoretwo nakīo, no handū ha kūhona aakīragīrīria o kwīhīrwo. **27** Rīrīa aiguire ūhoro wa Jesū, agīuka na thuutha wake gatagatī-inī ga kīrīndī, akīhutia nguo yake, **28** tondū eeciiririe atīrī, “Ingīhutia nguo ciake, no hone.” **29** O rīmwe agītiga kuura, na akīigua nīehererio thīna mwīrī-inī wake. **30** Nake Jesū o rīmwe akiigua atī hinaya nīwoima harī we. Akīhūgūrīra kīrīndī kīu akīuria atīrī, “Nūū ūcio wahutia nguo ciakwa?” **31** Nao arutwo ake makīmūcookeria atīrī, “Woria ‘Nūū wahutia?’ ūkīonaga ūrīa andū aya marakūhatīka?” **32** No Jesū akīroranga one nūū wamūhutītie. **33** Nake mūtumia ūcio, aamenya ūrīa eekītwo, agīuka, akīgūithia magūrū-inī make akīinainaga nī guoya, akīmūhe ūhoro wothe ūrīa watarii. **34** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, wītīkio waku nīguo watūma ūhone; thiī na thayū na ūhone mūrimū waku.”

35 O hīndī īyo Jesū akīaragia-rī, hagiūka andū moimīte kwa Jairū ūrīa warī mūnene wa thunagogi, makīmwīra atīrī, “Mwarīguo nīakua. Ügūgīthīnia mūrutani rīngī nīkī?” **36** Nake Jesū akīaga gūthikīrīria ūguo moigaga, akīira mūnene ūcio wa thunagogi atīrī, “Wee īfīkia na ndūgetigīre.” **37** Jesū ndetikīririe mūndū o na ūrīkū amūrūmīrīre, o tiga Petero na Jakubu na Johana mūrū wa nyina na Jakubu. **38** Na maakinya mūciī kwa mūnene ūcio wa thunagogi, Jesū akīona andū magagaīte makīrīraga na makiugagīrīria. **39** Agītoonya thīinī akīmeera atīrī, “Kīagago gīkī gīothe na kīrīro nī cīa kī? Mwana ti mūkuū, no nī gūkoma akomete.” **40** Nao makīmūthekerera. Na thuutha wa kūmoimia njā othe, akīoya ithe na nyina wa mwana na arutwo arīna aarī nao magītoonya harīna mwana ūcio aarī. **41** Akīnyiita mwana guoko, akīmwīra atīrī, “Talitha kumi!” (naguo wataūrwo nī ta kuuga, “Kairītu gaka, ndakwīra atīrī, ūkīra!”) **42** O rīmwe kairītu kau gagīukīra, gakīambīrīria gūthīi (nako kaarī na ūkūrū wa mīaka ikūmi na ūrī). Nao mona ūguo makīgega mūno. **43** Nake akīmakaania mūno matikareke mūndū o na ūrīkū amenye ūhoro ūcio, na akīmeera makahe kīndū gīa kūrīa.

6 Thuutha ūcio Jesū akiuma kūu agīthīi itūūra rīao, arī hamwe na arutwo ake. **2** Mūthenya wa Thabatū wakinya, Jesū akīambīrīria kūruta andū ūhoro arī thīinī wa thunagogi, na andū aingī arīna maamūiguire makīgega. Nao makīurania atīrī, “Mūndū ūyū aarutire maūndū maya kū? Nī ūugī wa mūthembā ūrīkū ūyū aheetwo, atī o na nīaringaga ciama! **3** Githī ūyū ti ūrīa bundi wa mbaū? Githī ūyū ti mūrū wa Mariamu, o we mūrū

wa nyina na Jakubu na Jusufu na Judasi na Simoni. Na aarī a nyina githī matirī gūkū hamwe na ithuī?” Nao makīmūrakarīra. **4** Jesū akīmeera atīrī, “Kūndū mūnabii ataheagwo gītīo no itūura-inī rīake, na kwa andū a nyūmba yao, na gwake mūciī.” **5** Nake Jesū ndaahotire kūringa ciama kūu, o tiga atī nīaigīrīire andū mataarī aingī moko arīa maarī arūaru nao makīhona. **6** Nake akīgega nī ūndū wa ūrīa maagīte wītīkio. Jesū agīcooka agīthīi akīrutanaga itūura gwa itūura. **7** Agīcooka agīta arutwo arīa ikūmi na eerī, akīmatūma mathīi eerī eerī na akīmahe ūhoti wa kūingata ngoma thūku. **8** Na akīmeera atīrī, “Mūtigekuuīre kīndū o nakī rūgendo-inī tiga o mūtirima; na mūtigakuue mūgate, kana mondo, kana mbeeca ibeeti-inī cianyu. **9** ūkīrai iraatū no mūtigakuue nguo cia kūgarūrīra. **10** Rīrīa rīothe mwatoonya nyūmba, ikarai kuo nginya rīrīa mūkoima itūura rīu. **11** Na kūrīa andū matakamūnyiita ūgeni kana marege kūmūthikīrīria-ri, mūkiuma kuo mūkaaribariba magūrū manyu rūkūngū rūitīke, rūtuīke ūira wa kūmatuīra ciira.” **12** Nao makiumagara magīthīi makīhunjagia atī andū merire. **13** Ningī makīngata ndaimono nyīngī na magītīrīria andū aingī arīa maarī arūaru maguta nao makīhona. **14** Mūthamaki Herode nīaiguire ūhoro ūcio, nīgūkorwo rītīwa rīa Jesū nīrīagīte igweta mūno. Andū amwe moigaga atīrī, “Johana Mūbatithania nīariūkīte kuuma kūrī arīa akuū, na nīkīo arī na hinya mūnene ūguo wa kūringa ciama.” **15** Angī nao makoiga atīrī, “Ūyū nī Elija.” Angī nao makoiga atīrī, “Ūyū nī mūnabii ta ūmwe wa arīa a tene.” **16** Nowe Herode rīrīa aiguire ūhoro ūcio, akiuga atīrī,

“Johana, mündū ūrĩa ndaatinithirie mütwe-rĩ, nĩariükite kuuma kûrĩ arĩa akuū!” **17** Nîgûkorwo, Herode we mwene nianyiitithitie Johana na akamûkithia njeera. Eekite ūguo nĩ ūndû wa Herodia, ūrĩa warĩ mütumia wa mûrû wa nyina Filipu, nîgûkorwo Herode niamûhikîtie. **18** Nake Johana nîeraga Herode atîrî, “Ndûrî na rûtha kûhikia mütumia wa mûrû wa maitûguo.” **19** Nî ūndû ūcio Herodia agîtuma Johana ūthû na akîenda kûmûûragithia. No ndangîahotire gwîka ūguo, **20** nîgûkorwo Herode nîetigîrîte Johana na akamûgitagîra, tondû nîoî atî aarî mûndû mûthingu na mûtheru. Herode nîathikagîrîria Johana, no nîatangîkaga mûno amûigua; no nîendaga mûno kûmûthikîrîria. **21** Na rîrî, mûthenya ūmwe Herodia nîagîre na mweke. Herode nîarugithirie iruga inene rîa kûririkana mûthenya wa gûciarwo gwake, nake agîita anene arĩa maamûteithagia na atongoria ake a mbûtû cia ita, na andû arĩa maarî igweta kûu Galili. **22** Na rîrîa mwarî wa Herodia aatoonyire kûu maarî na akiina-rî, agîkenia Herode na ageni ake arĩa meetîtwo iruga rîu. Mûthamaki akîira mûirîtu ūcio atîrî, “Hooya o kîrîa gîothe ūngîenda na nîngûkûhe.” **23** Akîihîta, akîmwîra atîrî, “Kîrîa gîothe ūngîhooya nîngûkûhe, o na angîkorwo nî nuthu ya ūthamaki wakwa.” **24** Mûirîtu ūcio agîthiî akîuria nyina atîrî, “Nî kîi ngwîitia?” Nyina akîmûcookeria atîrî, “Itia mütwe wa Johana Mûbatithania.” **25** O rîmwe mûirîtu ūcio akîhiûha, agîtoonya he mûthamaki, akîmwîra atîrî, “Ngwenda ūuhe o rûu mütwe wa Johana Mûbatithania ūrî thîinî wa kiuga.” **26** Mûthamaki akîigua kîeha mûno, no tondû wa mwîhîtwâ wake na nî ūndû wa ageni ake,

ndangiaregire gwîka ūguo orîtio. **27** Nî ūndû ūcio agîtûma mûthigari ūmwe wa arîa maamûrangagîra, o hîndî īyo akîmwatha athîi arehe mûtwe wa Johana. Mûndû ūcio agîthiîi njeera agîtinia Johana mûtwe **28** akîûrehe na kiuga, akînengera mûrîtu ūcio, nake akîñnengera nyina. **29** Nao arutwo a Johana maigua ūhoro ūcio, magîuka, makîoya mwîrî wake, magîthiîi, makîfûthika. **30** Atûmwo nîmagomanire harî Jesû, makîmwîra mañndû marîa mothe meekîte, na marîa maarutîte andû. **31** Na tondû wa ūrîa andû aingî mookaga magîthiiga-rî, matingîahotire kuona o na hîndî ya kûrîa irio, nake Jesû akîmeera atîrî, “Ükai inyuî oiki, tûthiî handû hatarî inegene, tûkahurûke.” **32** Nî ūndû ūcio makîngîra gatarû marî oiki, magîthiîi handû hataarî andû. **33** Nao andû aingî arîa maamonire magîthiîi, makîmamenya, magîteng’era na magûrû moimîte matûûra-inî mothe, magikinya mbere yao. **34** Na rîrîa Jesû oimire gatarû, akîona andû aingî, akîmaiguîra tha, tondû maatarîi ta ng’ondu itarî na mûrîithi. Nî ūndû ūcio akîambîrîria kûmaruta mañndû maingî. **35** Na gwatua gûtuka, arutwo ake magîthiîi kûrî we, makîmwîra atîrî, “Gûkû nî werû-inî na rîu gûkiriî gûtuka. **36** Ira andû aya mathiî nîguo makinye mîgûnda-inî na matûûra-inî marîa me hakuhî makegûrîre kîndû gîa kûrîa.” **37** Nowe akîmacookeria akîmeera atîrî, “Maheei kîndû gîa kûrîa arî inyuî.” Nao makîmûûria atîrî, “Úrenda tûthiî tûkagûre mîgate ya dinari magana meerî tûmahe marîe?” **38** Nake akîmooria atîrî, “Mûrî na mîgate ïigana? Thiîi mûrore.” Hîndî ïrîa maarorire makîmwîra atîrî, “Harî na mîgate ïtano, na thamaki igîrî.” **39** Nake Jesû

agīathana andū othe maikare thī ikundi ikundi kūu nyeki-inī ūrīa yarī ho nduru. **40** Nī ūndū ūcio magīkara thī marī ikundi cia andū igana na cia andū mīrongo ūtano. **41** Nake akīoya mīgate ūyo ūtano na thamaki icio igīrī, akīrora na igūrū, agīcooka ngaatho na akīenyūranga mīgate ūyo. Agīcooka akīmīnengera arutwo ake mahe andū. Ningī akīoya thamaki icio igīrī akīmagayania othe. **42** Nao othe makīrīa makīhūuna, **43** nao arutwo makīungania ciényū cia mīgate na cia thamaki iria ciatigarīte makīyūria ciondo ikūmi na igīrī. **44** Mūigana wa arūme arīa othe maarīire irio icio maarī ngiri ithano. **45** Na hīndī o ūyo Jesū akīra arutwo ake matoonye gatarū mathiiage mbere yake makinye Bethsaida, mūira wa oigīre kīrīndī ūhoro. **46** Thuutha wa kūmoigīra ūhoro, akīambata kīrima-inī agīthīi kūhooya. **47** Na gūgīkinya hwaī-inī, gatarū kaarī gatagatī ka iria, nake Jesū aarī thī nyūmū arī wiki. **48** Nake akīona arutwo makīgūmīra gūtwara gatarū, tondū rūhuho rwerekeire na kūrīa moimaga. Na rīrī, ta thaakenda cia ūtukū, Jesū agīthīi kūrī o agereire maaī igūrū. Nake aarī o hakuhī kūmahītūka, **49** no-o mamuona agereire maaī igūrū magīciiria nī ngoma moonaga. Magīkaya **50** tondū othe nīmamuonire na magītigīra mūno. O hīndī ūyo Jesū akīmeera atīrī, “Umīrīria! Nī niī. Tigai gwītigīra.” **51** Agīcooka agītoonya gatarū kau maarī, naruo rūhuho rūgītuika. Nao makīgega mūno, **52** tondū matiataūkīrwo nī ūhoro wa mīgate ūyo; ngoro ciao ciarī o nyūmū. **53** Na maarīkia kūringa mūrīmo ūrīa ūngī, magīkinya Genesareti, makīoha gatarū kao hūgūrūrū-inī cia iria. **54** Maarīkia kuuma gatarū-inī, o

rīmwe andū makīmenya Jesū. **55** Magītuīkania būrūri-inī ūcio wothe magakuuaga andū arīa maarī arūaru na ibarī, makīmatwaraga kūrīa guothe maiguaga atī nīkuo arī. **56** Na kūrīa guothe aathīiaga, mīciī-inī, na tūtūūra-inī o na kana mīgūnda-inī, o maigaga arīa arūaru ndūnyū-inī, na makamūthaitha ametikīrie naarī mahutie gīcūrī kīa nguo yake, na arīa othe maamūhutirie makīhona.

7 Na rīrī, Afarisai na arutani amwe a watho arīa moimīte Jerusalemu makīungana harī Jesū na **2** makīona arutwo ake amwe makīrīa irio na moko maarī na thaahu, ūguo nī ta kuuga, matethambīte moko. **3** (Afarisai na Ayahudi othe matirīīaga irio matethambīte moko mao wega kūringana na kīrīra gīa athuuri. **4** Rīrīa moima ndūnyū matingīrīa matambīte gwīthamba. Na nī marūmagia irīra ingī, ta gūthambia ikombe, na nyūngū o na mbirika). **5** Nī ūndū ūcio Afarisai na Arutani a watho makīūria Jesū atīrī, “Nī kīi gītūmaga arutwo aku mage gūtūūra kūringana na irīra cia athuuri, na makarīīaga irio na moko marī na thaahu?” **6** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Isaia aaririe ma rīrīa aarathire ūhoro wanyu, inyūi hinga ici; o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Andū aya maaheaga gītīo na mīromo, no ngoro ciao ikoragwo irī kūraya na niī. **7** Nao maahooyaga o tūhū; morutani marīa marutanaga no mawatho ma andū.’ **8** Mūtiganīirie maathani ma Ngai, mūkarūmia irīra cia andū.” **9** Agīcooka akīmeera atīrī, “Ti-itherū nīmūgītē na njīra njega ya gūtiganīria maathani ma Ngai atī nīguo mūrūmie irīra cianyu ene! **10** Nīgūkorwo Musa oigire atīrī, ‘Tīīa thoguo na nyūkwa,’ na, ‘Ūrīa wothe ūkaaruma ithe kana nyina

no nginya ooragwo.’ **11** No inyuĩ muugaga atĩ mündũ angĩra ithe kana nyina atĩrĩ, ‘Kĩrĩa ingĩagüteithia nakõ nĩ Korubani’ (ūguo nĩ kuuga, nĩ kíheo kíamûrĩre Ngai), **12** na müticookaga kũmwïtikíria ekíre ithe kana nyina ūndũ. **13** Nĩ ūndũ ūcio mukaagithia kiugo kĩa Ngai kíene na ūndũ wa kírĩra kíanyu kírĩa mûthiiaga mûgîtiganagíra. Na nímwíkaga maündũ maingí ta macio.” **14** O ríngí Jesú agíita kírindí harí we agíkíira atĩrĩ, “Inyuĩ andũ aya othe, thikíririái na mûigue. **15** Gütirí kíndũ kírĩ nja ya mündũ kíngímûgwatia ‘thaahu’ nĩ ūndũ wa gûtoonya thîiní wake. No rírĩ, kírĩa kiumaga thîiní wa mündũ níkio kímûgwatagia ‘thaahu’.” **16** (Aakorwo mündũ arí na matú ma kúigua, níakiigue). **17** Thuutha wa gütigana na kírindí na gûtoonya nyumba, arutwo ake makímûuria ûhoro wa ngerekano íyo. **18** Nake Jesú akímooria atĩrĩ, “O na inyuĩ mütirí mûrataükírwo o na ríu? Kaĩ mûtooĩ atĩ gütirí kíndũ gûtoonyaga thîiní wa mündũ kuuma na nja kíngímûgwatia thaahu? **19** Nígûkorwo gûtoonyaga ngoro-iní yake, no gûtoonyaga nda yake gígacooka gíkoima mwírî-iní wake.” (Akiuga ūguo-rí, Jesú nígûtua aatuaga atĩ irio ciothe itirí thaahu). **20** Agíthií na mbere na kwaria, akiuga atĩrĩ, “Kírĩa kiumaga thîiní wa mündũ níkio kímûgwatagia thaahu. **21** Nígûkorwo ngoro-iní cia andũ níkuo kuumaga meciiria mooru, ûhûûri maraya, na ūici, na ūragani, na ûtharia, **22** na ūkoroku, na rûmena, na maheeni, na ūûrathoni, na ūiru, na njambanio, na mwítiio, o na ūrimû. **23** Maûru maya mothe moimaga thîiní wa mündũ na makamûgwatia thaahu.” **24** Nake Jesú akiuma kûu agíthií gûkuhí na Turo. Agûtoonya nyumba ìmwe na ndeendaga

mündū o na ūrīkū amenye atī arī kū; no ndangīahotire kwīhitha. **25** Na rīrī, mūtumia warī na kairītu kaarī na ngoma thūku rīrīa aiguire ūhoro wake, agīuka akīgūithia thī magūrū-inī make. **26** Mūtumia ūcio aarī Mūyunani, waciāfirwo Foinike ya Suriata. Nake agīthaitha Jesū aingate ngoma īyo thūku yume thīinī wa kairītu gake. **27** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Reke ciana ciambē irīe ihūne, nīgūkorwo ti wega kuoya mīgate ya ciana na kūmīkīria ngui.” **28** Nake mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, “Noguo Mwathani, no o na ngui irī rungu rwa metha nī irīaga rūitīki rūrīa rūitagwo nī ciana.” **29** Jesū agīcooka akīmwīra atīrī, “Nī ūndū wa ūguo wacookia-rī, wīthīire; ndaimono nīyoima thīinī wa mwarīguo.” **30** Mūtumia ūcio akīnūka mūciī agīkora kaana gake gakomete ūrīrī-inī na ndaimono ūrkītie gūthīi. **31** Ningī Jesū akiuma kū gūkuhī na Turo agītuīkanīria Sidoni, agīkūrūka nginya iria-inī rīa Galili, agītoonya būrūri wa Dekapoli. **32** Arī kū andū amwe makīmūrehere mündū ūtaiguaga na ūtaaragia, makīmūthaitha amūigīrīre guoko. **33** Na thuutha wa kūmūtwara handū keheri-inī, haraaya na kīrīndī, Jesū agītoonya ciara ciake matū ma mündū ūcio. Agīcooka agītua mata na akīhutia rūrīmī rwa mündū ūcio namo. **34** Akīrora na igūrū, akīhūmūka na hinya, akīmwīra atīrī, “Efatha!” (ūguo nī kuuga, “Hingūka!”). **35** Aarīkia kuuga ūguo matū ma mündū ūcio makīhingūka na rūrīmī rwake rūkīregera akīambīrīria kwaria o wega. **36** Nake Jesū akīmaatha matikeere mündū o na ūrīkū. No ūrīa akīragīrīria kūmakaania, noguo makīragīrīria kwaria mūno ūhoro ūcio. **37** Nao andū makīgega mūno

makīria, makiuga atīrī, “Niekīte maündū mothe wega. O na agatūmaga andū arīa mataiguaga maigue na arīa mataaragia maarie.”

8 Na rīrī, matukū-inī macio kīrīndī kīngī gīkīungana rīngī. Na tondū gītiarī na kīndū gīa kūrīa-rī, Jesū agūta arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, **2** “Nīndīraiguīra andū aya tha Nīgūkorwo makoretwo hamwe na nīrīu mīthenya ītatū na matirī na kīndū gīa kūrīa. **3** Ingīmeera mainūke mahūutiī mekūringikīra njīra, tondū amwe ao moimīte kūraya.” **4** Nao arutwo makīmūcookeria atīrī, “Mūndū angīruta irio cia kūmahūūnia kū gūkū werū-inī ūyū?” **5** Jesū akīmooria atīrī, “Mūrī na mīgate īigana?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūrī na mīgate mūgwanja.” **6** Akīira kīrīndī gīikare thī. Nake akīoya mīgate īyo mūgwanja, na aarīkia gūcookia ngaatho akīenyūranga mīgate īyo, akīmīnengera arutwo ake mahe andū, nao magīka o ūguo. **7** O na nī maarī na tūthamaki tūnini tūtarī tūingī; agīcookia ngaatho nī ūndū watuo, na akīira arutwo magaīre andū. **8** Nao makīria makīhūūna. Thuutha ūcio arutwo makīūngania cienū iria ciatigarīte, ikīiyūra ciondo mūgwanja. **9** Andū arūme arīa maarīire maarī ta ngiri inya. Na aarīkia kūmeera mathīī, **10** agītoonya gatarū me na arutwo ake, magīthīī būrūri wa Dalumanutha. **11** Nao Afarisai magīūka na makīambīrīria kūūria Jesū ciūria. Makīmwīra aringe kīama kuuma igūrū no nīkūmūgeria maamūgeragia. **12** Nake akīhūmūka ihūmūka inene, akīūria atīrī, “Nīkī gīgūtūma rūciaro rūrū rūūrie rūringīrwo kīama? Ngūmwīra atīrī na ma gūtīrī kīama rūkūringīrwo.” **13** Agīcooka akīmatiga,

agītoonya gatarū akīringa mūrīmo ūrīa ūngī. **14** Na rīrī, arutwo nīmariganīirwo nī gūkuua mīgate, tiga o mūgate ūmwe marī naguo gatarū-inī. **15** Nake Jesū akīmataara akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei. Mwīhūgagei ndawa ya kūimbia mīgate ya Afarisai na ya Herode.” **16** Nao makīaranīria ūhoro ūcio mūndū na ūrīa ūngī, makīrana atīrī, “Aratwīra ūguo tondū tūtīrī na mīgate.” **17** Jesū aamenya ūrīa meeranaga akīmooria atīrī, “Nī kīī kīratūma mwaranīrie ūhoro wa kwaga mīgate? Nginya rīu mūtīrī mūrataūkīrwo o na kana mūkamenya? Nī kūumia mūmītie ngoro cianyu? **18** Anga mūrī na maitho na mūtionaga, na mūrī na matū na mūtiiguaga? Kaī mūtararirikana? **19** Rīrīa ndenyūrangīire andū arīa ngiri ithano mīgate ūrīa ūtano-rī, nī ciondo ciigana muonganirie ciyūrīte cienyū cia mīgate?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Ciarī ciondo ikūmi na igīrī.” **20** “Na rīrīa ndenyūrangīire andū arīa ngiri inya mīgate ūrīa mūgwanja-rī, nī ciondo ciigana muonganirie ciyūrīte cienyū cia mīgate?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Ciarī ciondo mūgwanja.” **21** Akīmooria atīrī, “Kaī mūtarī mūrataūkīrwo nī ūhoro nginya rīu?” **22** Na maakinya Bethsaida, andū amwe makīmūrehera mūndū warī mūtumumu, na magīthaitha Jesū amūhutie. **23** Akīnyiita mūndū ūcio mūtumumu guoko, akīmuumia na nja ya itūūra. Na aarīkia kūmūtuīra mata maitho na kūmūigīrīra moko, Jesū akīmūūria atīrī, “Nī kūrī kīndū ūroona?” **24** Nake agītiira maitho, akiuga atīrī, “Nīndīrona andū; no ngoona mahaana ta mītī magīthīi.” **25** O rīngī Jesū akīgīrīra mūndū ūcio moko maitho. Hīndī ūyo maitho make makīhingūka, agīcooka

kuona na akiona indo ciothe wega. **26** Jesū akīmwīra atīrī, “Inūka, na ndūgatoonye itūūra-inī.” **27** Jesū na arutwo ake magīthīñ na mbere o nginya tūtūūra-inī tūrīa twarigiicīrie Kaisarea-Filipi. Na me njīra-inī akīmooria atīrī, “Andū moigaga nīñ nīñ ū?” **28** Nao makīmūcookeria atīrī, “Amwe moigaga wee nīwe Johana Mūbatithania; angī makoiga wee nīwe Elija; o na angī moigaga wee ūrī ūmwe wa anabii.” **29** Nake akīmooria atīrī, “Inyuī na inyuī muugaga atīa? Muugaga nīñ nīñ ū?” Petero akīmūcookeria atīrī, “Wee nīwe Kristū.” **30** Nake Jesū akīmakaania matikeere mūndū o na ūrīkū ūhoro wake. **31** Ningī Jesū akīambīrīria kūmaruta atī Mūrū wa Mūndū no nginya one mathīna maingī na aregwo nī athuuri, na athīnjīri-Ngai arīa anene o na arutani a watho, na atī no nginya ooragwo, na thuutha wa mīthenya ītatū ariūke. **32** Aaririe ūhoro ūcio atekūhitha, nake Petero akīmūtwara keheri-inī, akīambīrīria kūmūkaania. **33** No Jesū akīhūgūra akīrora arutwo ake, na agīkūūma Petero, akiuga atīrī, “Cooka thuutha wakwa, Shaitani! Wee ndwīciiragia maūndū moimīte kūrī Ngai, tiga o maūndū marīa moimīte kūrī andū.” **34** Agīcooka agīta kīrīndī hamwe na arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, “Mūndū o wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no nginya eerege we mwene, na akuue mūtharaba wake anūmīrīre. **35** Nīgūkorwo ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake nī kūrwo akoorwo nīguo, no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake nī ūndū wakwa na nī ūndū wa Ūhorūrīa-Mwega, nīakaūhonokia. **36** Mūndū angīguna nakī angīgwatīra thī yothe, no orwo nī muoyo wake? **37** Kana

nī kī mūndū angīkūūrания na muoyo wake? **38** Mūndū o wothe ūngīconoka nī ūndū wakwa na aconoke nī ūndū wa ciugo ciakwa hīndī īno ya rūciaro rūrū rwa ūtharia na rwa mehia, o nake Mūrū wa Mūndū nīakamūconokera rīrīa agaacooka arī na riiri wa Ithe, arī na arāka arī atheru.”

9 Jesū agīcooka akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, amwe marūngīi haha matigacama gīkuū matonete ūthamaki wa Ngai ūgīuka wī na hinya!” **2** Thuutha wa mīthenya ītandatū, Jesū nīmathiire na Petero na Jakubu na Johana, akīmatwara kīrīma-inī kīraaya, marī oiki. Na rīrī, arī hau mbere yao akīgarūrūka ūrīa aahaanaga. **3** Nguo ciake ikīerūha cua; gūtirī mūndū gūkū thī ūngīahotire gūcithambia cierūhe ūguo. **4** Na marī o hau makiumīrīrwo nī Elija na Musa, makīaranīria na Jesū. **5** Nake Petero akīīra Jesū atīrī, “Rabii, nītwagīrīrwo nī gūikara gūkū. Reke twake ithūnū ithatū, kīmwe gīaku, na kīmwe kīa Musa, na kīmwe kīa Elija.” **6** (Petero oigire ūguo tondū nīarītīwo nī ūrīa ekuuga, nī tondū wa ūrīa maamakīte.) **7** Ningī hagīuka itu, rīkīmahumbīra, na mūgambo ūkiuma itu-inī rīu, ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa nyendete. Mūiguagei!” **8** Na kahinda o kau makīīhūgūra, no mationire mūndū ūngī arī hamwe nao, tiga o Jesū. **9** Na rīrīa maikūrūkaga kuuma kīrīma-inī, Jesū akīmaatha matikeere mūndū o na ūrīkū ūrīa monete, nginya rīrīa Mūrū wa Mūndū agaakorwo ariūkīte akoima kūrī arīa akuū. **10** Nao magīkira na ūhorō ūcio, no makooranagia o ene atīrī, “kūriūka kuuma kūrī akuū nī kuuga atīa.” **11** Nao makīmūūria atīrī, “Nī kī gītūmaga arutani a

watho moige atī Elija no nginya ambe ooke?” **12** Jesū akīmacookeria atīrī, “Ti-itherū Elija no nginya ambe ooke ahaarīrie maūndū mothe. Ningī nī kī gīgītūmīte kwandīkwo atī Mūrū wa Mūndū no nginya athīnīke mūno na aregwo nī andū? **13** No ngūmwīra atīrī, Elija nīarīktie gūuka na andū makamwīka o ūrīa wothe meendaga kūmwīka, o ta ūrīa ūhoro wake wandīkītwo.” **14** Na rīrīa maakinyire harī arutwo arī angī, makīona kīrīndī kīnene kīmarigiicīrie, na arutani a watho magīkararania nao. **15** Na rīrīa andū othe moonire Jesū, makīgega mūno magīteng’era makamūgeithie. **16** Nake akīmooria atīrī, “Nī kī mūrakararanīria nao?” **17** Mūndū ūmwe warī kīrīndī-inī kīu akīmūcookeria atīrī, “Mūrutani, ngūkūreheire mūrū wakwa, ūkoragwo arī na ngoma thūku na ndaaragia. **18** Hīndī ūrīa yothe yamūnyiita, ūmūtungumanagia thī na akarutaga mūhūyū na kanua, akahagarania magego na akomagara. Njūūririe arutwo aku maingate ngoma īyo thūku, no matinahota.” **19** Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī rūciaro rūrū rūtetīkagia, nī nginya rī ngūikarania na inyuī? Ngūmūkirīrīria nginya rī? Ndeherai kamwana kau.” **20** Nī ūndū ūcio magīgatwarīra Jesū. Rīrīa ngoma īyo thūku yoonire Jesū, īgīgathiorania o rīmwe. Gagītungumana thī, gakīgaragara, gakīrutaga mūhūyū na kanua. **21** Nake Jesū akiūria ithe wa kamwana kau atīrī, “Nī hīndī ūgana atīa gakoretwo kahaana ūguo?” Nake agīcookia atīrī, “Nī kuuma arī o kaana. **22** Na maita maingī yanagaikia mwaki-inī o na maaī-inī ūkoorage. No akorwo nī harī ūndū ūngīka, tūiguīre tha ūtūteithie.” **23** Jesū akīmūuria atīrī, “Atī ‘korwo ndahota?’ Maūndū mothe

nīmahotekaga kūrī mūndū ūrīa wītīkītie.” **24** O rīmwe ithe wa kamwana kau akīanīrīra, akiuga atīrī, “Nīndetīkia, ndeithia harīa njagīte gwītīkia.” **25** Rīrīa Jesū oonire atī kīrīndī nīgīateng’erete gīuke hau, agīkūuma ngoma īyo thūku. Akīmīra atīrī, “Wee ngoma īno thūku ūtaiguaga na ūtaaragia, nīndagwatha uume thīinī wa kamwana gaka, na ndūkanacooke gūtoonya thīinī wako rīngī.” **26** Ngoma īyo thūku īgīkayūrūrūka, īgīgathiorania na hinya, na īkiuma. Kamwana kau gakīhaana ta karī gakuū, o nginya andū aingī makiuga atīrī, “Nī gakuū.” **27** No Jesū agīkanyiita guoko, agīgokīria, nako gakīrūgama. **28** Thuutha wa Jesū gūtoonya nyūmba, arutwo ake makīmūūrīria keheri-inī atīrī, “Nī kī gītūmire ithuū tūremwo nī kūngata ngoma īyo?” **29** Nake akīmacookeria atīrī, “Ngoma ya mūthemba ta ūcio ndīngiuma na njīra īngī tiga o ya mahooya (o na kwīima irio).” (Nī harī maandīko mangī matakoragwo na ūhoro ūyū wa kwīima irio). **30** Nao makiuma kūu magītuūkanīria būrūri wa Galili, na Jesū ndeendaga mūndū o na ūrīkū amenye kūrīa marī, **31** tondū nīarutaga arutwo ake. Nake akīmeera atīrī, “Mūrū wa Mūndū nīegūkunyanīrwo aneanwo moko-inī ma andū, nao nīmakamūūraga, no thuutha wa mīthenya ītatū nīakariūka.” **32** No matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa oigaga, na magītīgīra kūmūūria ūhoro ūcio. **33** Nao magīkinya Kaperinaumu. Na rīrīa aarī nyūmba thīinī akīmooria atīrī, “Mūgūkararanagīria kīi tūrī njīra-inī?” **34** No-o magīkira tondū marī njīra-inī nīmakararanagia makīūranagia nūū mūnene kūrī arīa angī. **35** Na aikara thī, Jesū agīta arutwo arīa ikūmi na eerī akīmeera atīrī, “Ūrīa wothe

ūngīenda gūtuïka wa mbere, no nginya akorwo arī wa thuutha wa arīa angī na atuïke ndungata ya andū othe.”

36 Nake akīrehe kaana agīkarūgamia gatagatī kao. Na aarīkia gūkaiyūkia moko-inī make, akīmeera atīrī, **37** “Ūrīa wothe ūngīamūkīra kaana kamwe ta gaka thīinī wa rīitwa rīakwa, nī niī aamūkagīra; na ūrīa ūngīnyamūkīra nīi to nīi aamūkagīra, no nīamūkagīra ūrīa wandūmire.”

38 Johana akīmwīra atīrī, “Mūrutani, nītūronire mūndū akīngata ndaimono thīinī wa rīitwa rīaku tūramwīra atige, tondū ti ūmwe witū.” **39** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mūtikamūgiriel! Gūtirī mūndū ūngīringa kīama thīinī wa rīitwa rīakwa na thuutha ūcio ahote gūcooka kwaria ūru wakwa, **40** Nīgūkorwo ūrīa ūtarī ūthū na ithuī nī ūmwe witū. **41** Ngūmwīra atīrī na ma, mūndū o wothe ūrīa ūkaamūhe gīkombe kīa maaī thīinī wa rīitwa rīakwa nī ūndū mūrī a Kristū, ndarī hīndī akoorwo nī igai rīake.” **42** “Na mūndū ūrīa wothe ūgaatūma kamwe ga twana tūtū tūnjītīkītie kehie, wega nī mūndū ūcio ohererwo ihiga rīa gīthīi ngingo na aikio thīinī wa iria. **43**

Guoko gwaku kūngītūma wīhie, gūtinie. Nī kaba ūtoonye muoyo-inī wī kīonje, **44** gūkīra ūthīi Jehanamu kūrīa kūrī mwaki ūtahoraga ūrī na moko meerī. (**Geenna g1067**) **45** Nakuo kūgūrū gwaku kūngītūma wīhie, gūtinie. Nī kaba ūtoonye muoyo-inī ūrī gīthua, gūkīra ūikio Jehanamu ūrī na magūrū meerī. (**Geenna g1067**) **46** Kūu kīgunyū kīrīa kīmarīīaga gītikuaga, naguo mwaki ūrīa ūmacinaga ndūhoraga. **47** Na riitho rīaku rīngītūma wīhie, rīkūūre.

Nī kaba ūtoonye ūthamaki-inī wa Ngai ūrī na riitho rīmwe gūkīra ūikio Jehanamu ūrī na maitho meerī, (**Geenna**

g1067) 48 kūu “kīgunyū kīrīa kīmarīīaga gītikuaga, naguo mwaki ūrīa ūmacinaga ndūhoraga.’ 49 Mündū o wothe agekīrwo mūcamo wa cumbī nī mwaki, (na igongona o rīothe rīkīrwo mūcamo na cumbī). 50 “Cumbī nī mwega, no cumbī ūngīkorwo nīūthirīte mūcamo waguo- rī, ūngīcooka gūcamithio ta cumbī na kī? Tuīkai cumbī, na mūikaranagie na thayū.”

10 Jesū agīcooka akiuma kūu agīthīī būrūri wa Judea na mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani. O rīngī andū ikundi magīuka kūrī we, nake akīmaruta ūhoro o ta ūrīa aamenyerete gwīka. 2 Na Afarisai amwe magīuka kūrī we makīenda kūmūgeria, makīmūūria atīrī, “Watho nīwītīkīrītie mūndū atigane na mūtumia wake?” 3 Nake agīcookia ūhoro, akīmooria atīrī, “Musa aamwathire mwīkage atīa?” 4 Nao makīmwīra atīrī, “Musa nīetīkagīria mūndū aandīkīre mūtumia wake marūa ma gūtigana nake, amūte.” 5 Jesū akīmacookeria atīrī, “Musa aamwandīkīire watho ūcio tondū wa ūrīa muomītie ngoro cianyu. 6 No kuuma o kīambīrīria, Ngai ‘ombire mūndū mūrūme na mūndū-wa-nja’. 7 ‘Gīkī nīkīo gītūmaga mūndū mūrūme atige ithe na nyina na anyiitane na mūtumia wake, 8 nao eerī magatuīka mwīrī ūmwe.’ Nī ūndū ūcio, acio ti andū eerī rīngī, no nī mūndū ūmwe. 9 Nī ūndū ūcio, arīa Ngai anyiitithanītie, mūndū ndakanamatigithanie.” 10 Na maatoonya nyūmba thīnī, arutwo makīūria Jesū ūhoro ūcio o rīngī. 11 Nake akīmacookeria atīrī, “Mūndū o wothe angītigana na mūtumia wake acooke ahikie mūtumia ūngī, mūndū ūcio nī atharītie. 12 Nake mūtumia angītigana na mūthuuriwe, ahikīre mūndū mūrūme ūngī,

o nake nī atharītie.” **13** Nao andū makīrehera Jesū twana tūnini nīguo atūhutie, no arutwo ake makīmakaania. **14** Rīrīa Jesū oonire ūguo, akīrakara, akīmeera atīrī, “Rekei twana tūu tūuke kūrī niī, tigai gūtūgiria, nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai nī wa arīa matarii ta tuo. **15** Ngūmwīra atīrī na ma, ūrīa wothe ūtakamūkīra ūthamaki wa Ngai ta kaana ndakaūtoonya o na atīa.” **16** Nake akīoya twana tūu, agītūigīrīra moko, agītūrathima. **17** Na rīrīa Jesū oimagaraga, mūndū ūmwe nīateng’erire harī we, agīturia ndu mbere yake, akīmūuria atīrī, “Mūrutani mwega, ingūka atīa nīguo ngaagaya muoyo wa tene na tene?”
(aiōnios g166) **18** Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Ūkūnjīta mwega nīkī? Gūtirī o na ūmwe mwega, tiga o Ngai we wiki. **19** Wee nī ūū ūrīa maathani moigīte: ‘Ndūkanoragane, na ndūkanatharanie, na ndūkanaiye, na ndūkanaigīrīre mūndū ūrīa ūngī kīgeenyo, na ndūkanaheenanie, na tīīa thoguo na nyūkwa.’” **20** Nake akīmwīra atīrī, “Mūrutani, macio mothe ndūire ndīmarūmītie kuuma ndī mūnini.” **21** Nake Jesū amūrora, akīmwenda, akīmwīra atīrī, “Nī kūrī ūndū ūmwe ūtigairie: Thiī wendie indo ciaku ciotle iria ūrī nacio ūhe athīini mbeeca icio, na nīukagīna mūthithū igūrū. Ūcooke ūuke, ūnūmīrīre.” **22** Mwanake ūcio agītukia gīthiithi. Agīthī arī na kīeha, tondū aarī na ūtonga mūingī. **23** Nake Jesū akīhūgūra, akīra arutwo ake atīrī, “Kaī nī ūndū wī hinya gītonga gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī!” **24** Nao arutwo makīgega maigua ciugo ciake. No Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ciana, kaī nī ūndū wī hinya gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī! **25** Nī ūhūthū ngamīira kūhungura irima rīa cindano gūkīra gītonga gūtoonya

ūthamaki-inī wa Ngai.” **26** Arutwo ake magīkīrīrīria kūgega, makīūrania atīrī, “Nūū ūngīkīhonoka?” **27** Nake Jesū akīmarora, akīmeera atīrī, “Harī mūndū ūndū ūyū ndūngīhoteka, no harī Ngai tiguo; maūndū mothe nī mahotekaga nī Ngai.” **28** Petero akīmwīra atīrī, “Ithuī tūtigīte maūndū mothe tūgakūrūmīrīra!” **29** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, gūtīrī mūndū ūtigīte mūciī kana ariū a nyina, kana aarī a nyina, kana nyina, kana ithe, kana ciana, o na kana ithaka nī ūndū wakwa, na nī ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, **30** ūtakaheo ūtonga maita igana matukū maya tūrī, na aheo maita igana ma nyūmba, na ariū a nyina, na aarī a nyina, na manyina, na ciana o na ithaka, na hamwe na macio, mīnyamaro. Na ihinda rīrīa rīgooka aheo muoyo wa tene na tene. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** No rīrī, andū aingī arīa marī mbere nīmagatuīka a thuutha, na a thuutha matuīke a mbere.” **32** Na rīrīa maarī njīra-inī makīambata merekeire Jerusalemu, Jesū amatongoretie, arutwo ake nīmagegire, nao arīa maamarūmīrire magītīgīra. O rīngī Jesū agītwara arutwo arīa ikūmi na eerī keheri-inī, akīambīrīria kūmeera maūndū marīa maakirie kūmūkora. **33** Akīmeera atīrī, “Nītūkwambata tūthīi Jerusalemu, nake Mūrū wa Mūndū nīegūkunyanīrwo kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na kūrī arutani a watho. Nao mamūtuīre kūragwo na mamūneane kūrī andū-a-Ndūrīrī, **34** nao mamūnyūrūrie na mamūtuīre mata, na mamūhūūre iboko o na mamūūrage. No thuutha wa mīthenya ītatū nīakariūka.” **35** Na rīrī, Jakubu na Johana, ariū a Zebedi, magīuka kūrī Jesū. Makīmwīra atīrī, “Mūrutani, tūkwenda

ūtwīkīre o ūrīa tūgūkūhooya.” **36** Nake akīmooria atīrī, “Mūkwenda ndīmwīkīre atīa?” **37** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ūtwītīkīrie tūgaikara ūmwe guoko-inī gwaku kwa ūrīo na ūrīa ūngī guoko-inī gwaku kwa ūmotho riiri-inī waku.” **38** Jesū akīmacookeria atīrī, “Mūtiūū kīrīa mūrahooya. Mwahota kūnyuīra gīkombe kīrīa nī ngūnyuīra, kana mūbatithio na ūbatithio ūrīa ngūbatithio naguo?” **39** Nao magīcookia atīrī, “Iī no tūhote.” Jesū akīmeera atīrī, “Gīkombe kīrīa ngūnyuīra nī mūkaanyuīra, o na mūbatithio na ūbatithio ūrīa ngūbatithio naguo.

40 No ha ūhoro wa gūikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo kana kwa ūmotho ti nī heanaga. Itī icio ikaaheo arīa mathondekeirwo cio.” **41** Rīrīa arutwo acio angī ikūmi maiguire ūhoro ūcio, makīrakarīra Jakubu na Johana. **42** Nake Jesū akīmeeta hamwe akīmeera atīrī, “Nī mūūū atī andū arīa matuuagwo aathani a andū-a-Ndūrīrī nīmetūūgagīria igūrū rīao, nao anene ao nīmamaathaga. **43** No rīrī, inyuī mūtitariī ūguo. Handū ha ūguo, ūrīa wothe ūngīenda gūtuīka mūnene thīnī wanyu no nginya atuīke ndungata yanyu, **44** nake ūrīa wothe ūkwenda gūtuīka wa mbere thīnī wanyu, no nginya atuīke ngombo ya andū othe. **45** Nīgūkorwo o na Mūrū wa Mūndū ndookire gūtungatīrwo, no ookire gūtungata na arute muoyo wake nīguo arīhe thogora wa gūkūūra andū aingī.” **46** Nao magīkinya Jeriko. Na rīrīa Jesū na arutwo ake, hamwe na kīrīndī kīnene moimaga itūūra-inī rīu, mūndū warī mūtumumu wetagwo Baritimayo (ūguo nī kuuga mūrū wa Timayo), aikarīte thī mūkīra-inī wa njīra akīhooya thendi. **47** Na rīrīa aiguire atī

nī Jesū wa Nazarethi, akīambīrīria kwanīrīra akiugaga atīrī, “Jesū, Mūrū wa Daudi, njiguīra tha!” **48** Andū aingī makīmūkaania, makīmwīra akire, nowe agīkīrīria kwanīrīra, akiugaga atīrī, “Mūrū wa Daudi, njiguīra tha!” **49** Nake Jesū akīrūgama, akiuga atīrī, “Mwītei.” Nī ūndū ūcio magītā mūndū ūcio warī mūtumumu, makīmwīra atīrī, “Wīyūmīrīrie! Rūgama! Nīaragwīta.” **50** Agīteania nguo yake ya igūrū, agīukīra na ihenya agīthīi harī Jesū. **51** Jesū akīmūuria atīrī, “Ūkwenda ngwīkīre atīa?” Nake mūndū ūcio warī mūtumumu akīmūcookeria atīrī, “Mūrutani, ngwenda o njooke kuona.” **52** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Wīthīire, wītīkio waku nīguo watūma ūhone.” O rīmwe akīambīrīria kuona, nake akīrūmīrīra Jesū.

11 Na rīrī, maakuhīrīria itūūra rīa Jerusalemu, maakinya matūūra ma Bethifage na Bethania hau Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū-rī, Jesū agītūma arutwo ake eerī, **2** akīmeera atīrī, “Thīi itūūra rīrīa rīrī mbere yanyu, na mwatoonya o ūguo, nīmūkuona njaū ya ndigiri yohetwo hau, nayo ndīrī yakuua mūndū. Mīohorei mūmīrehe. **3** Na mūngīūrio nī mūndū atīrī, ‘Mūreka ūguo nīkī?’ Mwīrei atīrī, ‘Mwathani nīabatarītio nīyo na nīekūmīcookia haha o narua.’” **4** Nao magīthīi magīkora njaū ya ndigiri yohetwo mūromō-inī handū nja, hakuhī na njīra. Na rīrīa maamīohoraga-rī, **5** andū arīa maarūngīi ho makīmooria atīrī, “Mūrohora njaū ūyo nīkī?” **6** Nao makīmacookeria o ūrīa Jesū aamerīte, nao andū acio makīmetīkīria mathīi nayo. **7** Rīrīa maatwarīire Jesū njaū ūyo, makīmītandīka nguo ciao nake Jesū agīkuuo nīyo. **8** Andū aingī makīara

nguo ciao njīra-inī, nao arīa angī makīara mathīgī marīa maatuīte mīgūnda-inī. **9** Andū arīa maatongoretie na arīa maamumīte thuutha makīanīrīra makiuga atīrī, “Hosana!” “Kūrathimwo-rī, nī ūrīa ūgūūka na rītwa rīa Mwathani!” **10** “Kūrathimwo-rī, nī ūthamaki ūrīa ūgūūka, ūrīa wa ithe witū Daudi!” “Hosana igūrū o igūrū!” **11** Nake Jesū aatoonya Jerusalemu, agīthīi hekarū-inī. Na aarīkia kwīrorangīra maūndū mothe, akiumagara agīthīi Bethania hamwe na arutwo arīa ikūmi na eerī, tondū kwarī hwaī-inī. **12** Mūthenya ūyū ūngī rīrīa moimaga Bethania, Jesū akīigua ahūtiī. **13** Nake akīona mūkūyū warī haraaya ūrī na mathangū maruru agīthīi kūrora kana warī na ngūyū. Aakinya harī guo, agīkora ndwarī na ngūyū tiga o mathangū, tondū ndīarī hīndī ya mīkūyū gūciara. **14** Nake akīira mūkūyū ūcio atīrī, “Mūndū ndakanarīe maciaro maku nginya tene.” Nao arutwo ake makīigua akiuga ūguo. (*aiōn g165*) **15** Na maakinya Jerusalemu, Jesū agītoonya hekarū thīinī, akīambīrīria kūrutūrūra arīa maagūraga, na arīa meendanagīria kuo. Akīng'aūrania metha cia arīa maakūūranagia mbeeca, o na itī cia arīa meendagia ndutura, **16** na ndangīetīkīririe mūndū o na ūrīkū ahītūkīrie kīndū gīa kwendia kūu nja cia hekarū. **17** Na rīrīa aamarutaga, akīmooria atīrī, “Githī ūhoro ndwandīkītwo atīrī, “Nyūmba yakwa īgeetagwo nyūmba ya mahooya ya kūhooyagīrwo nī ndūrīrī ciathe”? No inyuī mūmītuīte ‘ngurunga ya atunyani’.” **18** Nao athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho maigua ūguo, makīambīrīria gūcariā ūrīa mangīmūūraga, nī ūndū nīmamwītigagīra, tondū kīndī gīothe nīkīagegetio nī

ūrutani wake. **19** Gwakinya hwaī-inī, Jesū na arutwo ake makiuma itūūra rīu. **20** Rūciinī, makīhītūka makīona mūkūyū ūrīa Jesū aarumīte ūmīte wothe nginya mīri. **21** Petero akīririkana ūhoro wa mūkūyū ūcio, akīra Jesū atīrī, “Rabii, ta rora! Mūkūyū ūrīa ūrarumire-rī, nīūmīte!” **22** Nake Jesū akīmacookeria, akīmeera atīrī, “Itīkiai Ngai. **23** Ngūmwīra atīrī na ma, mūndū angīkeera kīrima gīkī atīrī, ‘Thīi, wīkie iria-inī,’ na ndagathanganie ngoro-inī yake, no etīkie atī ūrīa oiga nīugwīkīka-rī, nīagekīrwo ūndū ūcio. **24** Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, ūrīa wothe mūrīhooyaga mūheo, itīkagai atī nī mūrīktie kūwamūkīra, naguo nīrītuīkaga wanyu. **25** Na rīrīa mwarūgama mūhooe, mūrekanagīre angīkorwo mūrī ūthū na mūndū, nīgeetha Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū o nake amūrekagīre mehia manyu.” (**26** No mūngīkorwo mūtirekanagīra mehia, nake Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū ndarīmūrekagīra mehia manyu.) **27** Magīkinya o rīngī Jerusalemu, na rīrīa Jesū aaceeraga kūu nja cia hekarū, athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho, o na athuuri magīuka kūrī we. **28** Makīmūūria atīrī, “Wīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū? Na nūū wakūheire ūhoti wa gwīka maūndū maya?” **29** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīngūmūūria kīūria kīmwe. Mwanjookeria, na nī nīngūmwīra njīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū. **30** Ūbatithio wa Johana-rī, woimire igūrū kana kūrī andū? Njookeriai!” **31** Makīaranīria o ene ūhoro ūcio, makīrana atīrī, “Tūngiuga atī, ‘Woimire igūrū’, egūtūūria atīrī, ‘Mwakīregire kūmwītīkia nīkī?’ **32** No tūngiuga atīrī, ‘Woimire kūrī andū’” (Nīmetigagīra andū, tondū andū

othe mooī kūna atī Johana aarī mūnabii.) 33 Nī ūndū ūcio magīcookeria Jesū atīrī, “Ithuī tūtiūī.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “O na nīi ndikūmwīra njīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū.”

12 Nake akīambīrīria kūmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, “Mūndū ūmwe nīahaandire mūgūnda wake mīthabibū. Agīaka rūgiri rūgīthiūrūrūkīria mūgūnda ūcio, na akīenja irima rīa kūhihīra thabibū, na agīaka nyūmba ndaaya na igūrū ya arangīri. Agīcooka agīkomborithia mūgūnda ūcio kūrī arīmi angī, na agīthīī rūgendo. 2 Na rīrī, hīndī ya magetha yakinya-rī, agītūma ndungata yake kūrī akombori acio īgīre maciaro mamwe ma mūgūnda ūcio wa mīthabibū. 3 Nao makīmīnyiita makīmīhūūra, na makīmīngata ītarī na kīndū. 4 Agīcooka akīmatūmīra ndungata īngī; nao magītīihia ndungata īyo mūtwe na makīmīka maūndū ma thoni. 5 Na o rīngī agītūma ndungata īngī, nayo makīmīūraga. Nīatūmire ndungata ingī nyingī, imwe ciacio magīcihūūra, na iria ingī magīciūraga. 6 “Mūndū ūcio ndaarī na mūndū ūngī watigaire wa gūtūma, tiga o mūriū wake ūrīa eendete mūno. Akīmūtūma thuutha wa acio angī othe, akiuga atīrī, ‘Nīmegūtīā mūrū wakwa.’ 7 “No akombori acio makīīrana atīrī, ‘Ūyū nīwe ūkaagaya mūgūnda ūyū. Ūkai, rekei tūmūūrage, nīguo igai rīake rīgaatuīka riitū.’ 8 Nī ūndū ūcio makīmīnyiita, makīmīūraga, makīmūkia nja ya mūgūnda ūcio wa mīthabibū. 9 “Rīu-rī, mwene mūgūnda ūcio ageeka atīa? Agooka oorange akombori acio, acooke ahe andū angī mūgūnda ūcio. 10 Kaī mūtarī mwathoma maandīko maya: “Ihiga rīrīa aaki maaregire,

nīrīo rītuīkīte ihiga inene rīa koine; **11** Mwathani nīwe wīkīte ūndū ūcio, naguo nī wa magegania tūkīwona?”

12 Magīcaria ūrīa mangīmūnyiita tondū nīmamenyire aaragia ūhoro wao na ngerekano īyo, no nīmetigagīra kīrīndī; nī ūndū ūcio magītigana nake, magīthī. **13** Thuutha ūcio magītūma Afarisai amwe na Aherodia kūrī Jesū nīguo mamūtege na mīario yake. **14** Magīūka kūrī we makīmwīra atīrī, “Mūrutani, nītūūrī atī ūrī mūndū wa ma. Ndwtītigagīra andū, tondū ndūrūmbūyagia ūrīa mahaana; no ūrutanaga ūhoro wa Ngai na ma. Rīu-rī, nī kwagīrīire kūrutīra Kaisari mbeeca cia igooti, kana aca? **15** Tūrutage kana tūtikarutage?” No tondū Jesū nīamenyaga ūhinga wao, akīmooria atīrī, “Mūrenda kūngeria nīkī? Ta ndeherai dinari ndīmīone.” **16** Makīmūrehera dinari īyo, nake akīmooria atīrī, “Mbica īno na rīitwa rīrī nī cia ū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī cia Kaisari.” **17** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rutagīrai Kaisari kīrīa kīrī gīake, na mūrutagīre Ngai kīrīa kīrī gīake.” Nao makīgegio nīwe. **18** Ningī Asadukai, arīa moigaga atī gūtirī ūhoro wa kūriūka magīūka kūrī Jesū na makīmūuria atīrī, **19** “Mūrutani, Musa aatwandīkīire atī mūrū wa nyina na mūndū angīkua atige mūtumia atarī na ciana-rī, mūndū ūcio no nginya ahikie mūtumia ūcio watigwo, aciarīre mūrū wa nyina ciana. **20** Na rīrī, kwarī aanake mūgwanja a nyina ūmwe. Wa mbere akīhikania na agīkua, na ndatige ciana. **21** Nake wa keerī akīhikia mūtumia ūcio wa ndigwa, no o nake agīkua na ndatige ciana. O na wa gatatū nake agīka o ūguo. **22** Ūhoro wa ma nī atī, gūtirī o na ūmwe wa acio mūgwanja watigire ciana.

Thuutha wao othe, mütumia ūcio o nake agikua. **23**
Riu-rī, hīndī ya kūriūka mütumia ūcio agaakorwo arī
wa ū, nīgūkorwo othe mūgwanja nīmamūhikītie?” **24**
Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīmūhītītie tondū mūtiū
Maandīko kana hinya wa Ngai? **25** Rīrīa akuū makaariūka,
matikahikania kana mahike; magaatuūka ta araika arīa
marī kūu igūrū. **26** Naguo ha ūhoro wa akuū kūriūka-
rī, kaī mūtathomete ibuku-inī rīa Musa, ūhoro ūkonī
kīhinga kīrīa kīahīaga, na ūrīa Ngai aamwīrire atīrī, ‘Nī
nī niī Ngai wa Iburahīmu na Ngai wa Isaaka, o na Ngai
wa Jakubu?’ **27** We ti Ngai wa arīa akuū, no nī wa arīa
marī muoyo. Inyuī mūhītītie mūno.” **28** Na rīrī, mūrutani
ūmwe wa watho nīokire akīigua makīaria. Aamenya atī
Jesū nīamacookeirie icookio rīega-rī, akīmūuria atīrī,
“Harī maathani marīa mangī mothe-rī, nī rīrīkū rīa bata
mūno?” **29** Jesū agīcookia atīrī, “Rīathani rīrīa rīa bata
mūno nī rīrī: ‘Thikīrīria, inyuī Israeli, Mwathani Ngai
witū, Mwathani nī ūmwe. **30** Endaga Mwathani Ngai
waku na ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, na
meciiria maku mothe, na hinya waku wothe.’ **31** Narīo
rīa keerī nī rīrī: ‘Endaga mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa
wīendete wee mwene.’ Gūtirī rīathani rīngī inene kūrī
macio.” **32** Nake mūndū ūcio agīcookia atīrī, “Mūrutani,
ti-itherū nīwoiga wega atī Ngai nī ūmwe na gūtirī ūngī
tiga we! **33** Ningī ūmwende na ngoro yaku yothe, o na
ūmenyo waku wothe, o na hinya waku wothe; o nakuo
kwenda mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīendete wee mwene,
ūcio nī ūndū ūrī bata gūkīra maruta mothe ma njino
na magongona.” **34** Rīrīa Jesū oonire nīacookia wega,

akīmwīra atīrī, “Wee-rī, ndūrī haraaya na ūthamaki wa Ngai.” Na kuuma hīndī īyo gūtirī mūndū wacookire kūmīrīria kūmūuria ciūria īngī. **35** Na rīrī, Jesū akīrutana nja-inī cia hekarū akīmooria atīrī, “Nī kīrī gītūmaga arutani a watho moige atī Kristū nī mūrū wa Daudi? **36** Daudi we mwene, akīaria arī na Roho Mūtheru, oigire atīrī: “Mwathani eerire Mwathani wakwa atīrī: “ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo nginya ngaiga thū ciaku rungu rwa makinya maku.” **37** Daudi we mwene aramwīta ‘Mwathani.’ Angīgītuīka mūrūwe atīa?” Na nī haarī na gīkundi kīnene kīa andū kīamūthikagīrīria gīkenete. **38** Ningī Jesū akīrutana, akiuga atīrī, “Mwīmenyagīrīrei arutani a watho. Mendete gūthīi mehumbīte nguo iria ndaaya na kūgeithagio nī andū othe rīrīa mekūgera ndūnyū-inī, **39** na makenda gūikaragīra itī iria cia bata thunagogi-inī, na gūikara handū ha andū arīa atīku maruga-inī. **40** Na no-o matoonyagīrīra nyūmba cia atumia a ndigwa makamatunya indo ciao, na nīguo meyonanie, makahooya mahooya maraihu. Andū ta acio nī makaaherithio mūno makīria.” **41** Jesū agīikara thī ang’etheire harīa heekagīrwo maruta, akīrīrorera ūrīa gīkundi kīu kīahothaga. Andū aingī itonga makīhatha mbeeca nyīngī. **42** No mūtumia ūmwe wa ndigwa warī mūthīini agīuka akīhatha tūthendi twīrī tūnini mūno twa gīcango tūrīa twarī mūigana wa mbeeca ūmwe. **43** Jesū agīita arutwo ake harī we, akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, mūtumia ūyū wa ndigwa mūthīini nīekīra mbeeca nyīngī kīgīna-inī gūkīra andū arīa angī othe. **44** Acio angī othe maheana kūringana na ūingī wa ūtonga

wao, no mūtumia ūyū aheana kīrīa gīothe oima nakīo, o na arī mūthīīni-rī, aheana mūthithū wake wothe.”

13 Na rīrīa Jesū oimaga hekarū-inī, ūmwe wa arutwo ake akīmwīra atīrī, “Mūrutani, ta rora! Mahiga maya kaī nī manene-ī! Kaī nyūmba ici nī thaka-ī!” **2** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nīūrona nyūmba ici nene ūū? Gūtirī ihiga o na rīmwe rīa maya rīgaakorwo rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe nīmakamomorwo.” **3** Rīrīa Jesū aikarīte thī kīrīma-inī kīa Mītamaiyū ang’etheire hekarū-rī, Petero na Jakubu na Johana na Anderea makīmūūria marī keheri-inī atīrī, **4** “Ta twīre, maūndū macio mageekīka rī? Na kīmenyithia atī maūndū macio marī hakuhī gwīkīka nī kīrīkū?” **5** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mwīmenyagīrīrei mūtikanaheenio nī mūndū o na ūrīkū. **6** Andū aingī nī magooka na rīītwā rīakwa makiugaga atīrī, ‘Niī nī niī Kristū,’ na nīmakaheenia andū aingī. **7** Rīrīa mūkaigua mbaara na mūhuhu wa mbaara mūtikanamake. Maūndū ta macio no nginya mekīke, no rīrī, ithirīro ti rīkinyu. **8** Rūrīrī nīrūgookīrīra rūrīa rūngī, na ūthamaki ūukīrīre ūthamaki ūrīa ūngī. Nīgūkaagīa na ithingithia kūndū na kūndū, o na kūgē ng’aragu. Maūndū maya nī kīambīrīria kīa ruo ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwo. **9** “No inyuī-rī, ikaragai mwīiguīte. Nīmūkaneanwo kūrī ciama cia athuuri na mūhūūrwo iboko thīinī wa thunagogi. Nīmūkarūgama mbere ya aathani na athamaki nī ūndū wakwa, mūtuīke aira akwa kūrī o. **10** Naguo Ūhoro-ūrīa-Mwega no nginya wambe ūhunjio kūrī ndūrīrī ciothe. **11** Rīrīa rīothe mūkaanyiitwo mūtwarwo mūgaciirithio, mūtikanetange mūgīciiria ūrīa

mūkoiga. Inyuī mūkoiga o ūrīa mūkaahotithio hīndī īyo, nīgūkorwo ti inyuī mūgaakorwo mūkīaria, no nī Roho mūtheru. **12** “Mūndū nīagakunyanīra mūrū wa nyina ooragwo, na ithe wa mūndū akunyanīre mwana wake, o na ciana nīikaremera aciari a cio na imoragithie. **13** Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa, no ūrīa ūgaakirīrīria nginya hīndī ya mūthia nīakahonoka. **14** “Rīrīa mūkoona kīrīa kīrī thaahu na gīa kūrehe ihooru kīarūgama harīa gītagīrīrīwo nī kūrūgama-rī, (ūrīa ūrathoma nīamenye ūhoro ūcio), hīndī īyo arīa marī Judea nīmoorīre irīma-inī. **15** Mūndū ūrīa wothe ūgaakorwo arī nyūmba yake igūrū ndakanaharūrūke kana atoonye kūruta kīndū nyūmba. **16** Nake mūndū ūrīa ūgaakorwo arī mūgūnda ndagacooke mūciī kūgīra nguo ciake. **17** Kaī atumia arīa magaakorwo marī na nda na arīa magaakorwo makīongithia hīndī īyo nīmagakorwo marī na haaro-ī! **18** Hooyagai Ngai atī maūndū macio matikanakinye hīndī ya heho, **19** nī ūndū matukū macio gūgaakorwo na mīnyamaro ītarī yoneka īngī tayo kuuma kīambīrīria rīrīa Ngai ombire thī nginya rīu, na gūtikoneka īngī tayo. **20** Tiga Mwathani anyihanyiihirie matukū macio, gūtirī mūndū ūngīgatigara. No tondū wa andū ake arīa aamūre, matukū macio nīmagakuhīhio. **21** Hīndī īyo mūndū o na ūrīkū angīkamwīra atīrī, ‘Kristū arī haha!’ kana amwīre atīrī, ‘Kristū arī haariā!’ mūtikanetīkie ūhoro ūcio. **22** Nīgūkorwo Kristū a maheeni na anabii a maheeni nīmakeyumīria monanie morirū na maringe ciama nīguo mahītithie andū arīa aamūre, korwo no kūhoteke. **23** Nī ūndū ūcio-rī, ikaragai mwīiguīte tondū nīndamwīra

maündū mothe mbere ya ihinda rītanakinya. **24** “No ihinda-inī rīu, thuutha wa maündū macio ma mīnyamaro, “riūa nīrikagīa nduma, naguo mweri ndūkaara; **25** njata nacio nīikaagūa kuuma igūrū, namo maahinya ma igūrū nīmakenyenyo.’ **26** “Hīndī īyo andū nī makoona Mūrū wa Mūndū agīuka arī thīinī wa matu, arī na hinya mūingī mūno o na riiri. **27** Nake nīagatūma araika ake macookanīrīrie andū ake arīa aamūre kuuma mīena īna īrīa yumaga rūhuho, o na kuuma ituri ciothe cia thī na cia igūrū. **28** “Na rīrī, mwīrutei na mūkūyū: Rīrīa honge ciaguo ciarīkia gūthundūra na ciaruta mathangū-rī, nīmūmenyaga atī hīndī ya riūa īrī hakuhī. **29** Úguo noguo, rīrīa mūkoona maündū macio magīkīka mūkaamenya ihinda rīrī hakuhī, rīrī o mūromo-inī. **30** Ngūmwīra atīrī na ma, rūciaro rūrū rūtigaathira nginya maündū macio mothe makaahingio. **31** Igūrū na thī nīigathira, no ciugo ciakwa itigathira. **32** “Gūtirī mūndū o na ūrīkū ūūū ūhoro wa mūthenya ūcio kana ithaa rīu, o na araika a igūrū matiūū, o na Mūriū ndooī, tiga Ithe wiki! **33** Ikaragai mwīiguīte! Ikaragai mwīhūgīte! Mūtiūū rīrīa ihinda rīu rīgaakinya. **34** Gūkahaana ta mūndū ūgūthī ūgēndo ūrīa atigaga egaīra ndungata ciale irorage mūciī, o ndungata akamīhe wīra wayo, na agatiga atha mūikaria wa mūrango o nake aikarage ehūūgīte. **35** “Nī ūndū ūcio, ikaragai mwīiguīte tondū mūtiūū rīrīa mwene mūciī agacooka, kana agooka hwaī-inī, kana ūtukū gatagatī, kana ngūkū ūkīgamba, o na kana gūgīthererūka. **36** O rīrīa angūka-rī, mūtikanareke amūkore mwīrigītwo. **37** Úguo ngūmwīra, noguo ngwīra andū othe, atīrī, ‘Ikaragai mwīiguīte’.”

14 Na rīrī, gwatigaire o mīthenya īrī nīguo kūgē na Gīathī kī Bathaka na kī Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia, nao athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho nīmacaragia ūrīa mangīnyiitithia Jesū na njīra ya wara nīguo mamūūrage. **2** Makiuga atīrī, “No tūtingīmūnyiita hīndī ya Gīathī, tondū andū mahota kūruta haaro.” **3** Na rīrīa arī itūūra-inī rīa Bethania kwa mūndū wetagwo Simoni ūrīa warī na mangū, aikarīte metha-inī akīrīa irio-rī, nīhookire mūndū-wa-nja arī na cuba ya maguta ma goro mūno na manungi wega. Akīrīraga cuba īyo na akīmūitīrīria maguta macio mūtwe. **4** Andū amwe arīa maarī kuo makīigua ūru, makīrīania atīrī, “Maguta maya maitangwo ūguo nīkī? **5** Maguta macio nīmangīendio mbeeca ikīrīte mūcara wa mūndū wa mwaka mūgima nacio mbeeca icio iheo athīni.” Magīkūūma mūndū-wa-nja ūcio marī na ūru. **6** Nowe Jesū akīmeera atīrī, “Tiganai nake, mūramūtanga nīkī? Nīanjīka ūndū mwega mūno. **7** Athīni marīkoragwo na inyuī hīndī ciothe na no mūmateithie hīndī ūrīa yothe mūngīenda. No nī mūtīrīkoragwo na nī hīndī ciothe. **8** Anjīka o ūrīa angīahota. Aitīrīria mwīrī wakwa maguta o mbere nī ūndū wa kūhaarīria gūthikwo gwakwa. **9** Ngūmwīra atīrī na ma, kūrīa guothe Ūhoro-ūyū-Mwega ūkaahunjagio thīnī wa thī, ūguo eka nīkeeragwo andū nīgeetha aririkanagwo.” **10** Hīndī īyo Judasi Mūisikariota, ūmwe wa arīa ikūmi na eerī, agīthīi kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene agakunyanīre Jesū kūrī o. **11** Nao magīkena mūno maigua ūguo na makīmwīra nīmekūmūhe mbeeca. Nī ūndū ūcio Judasi agīcaria mweke wa kūmūneana kūrī o.

12 Mūthenya wa mbere wa Gīathī kīa Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia, o ūrīa wathīnjagwo gatūrūme ka Bathaka-rī, arutwo a Jesū makīmūūria atīrī, “Ūkwenda tūthīi kū tūkahaarīrie nīguo ūkarīire irio cia Bathaka kuo?” **13** Nī ūndū ūcio agītūma arutwo ake eerī akīmeera atīrī, “Thīiī mūtoonye itūūra, na nī mūgūcemanīa na mūndū ūkuuīte ndighthū ya maaī. Mūrūmīrīrei. **14** Kūrīa egūtoonya mwīre mwene nyūmba ūyo atīrī, ‘Mūrutani arooria atīrī, nyūmba yakwa ya ageni ūrī ha, harīa ingīrīira irio cia Bathaka na arutwo akwa?’ **15** Nake nīekūmuonia nyūmba nene ya igūrū ūkīrītwo indo na ūgathondekwo wega. Haarīriai irio cia Bathaka iitū kuo.” **16** Arutwo acio makiumagara, magītoonya itūūra, magīkora maūndū mahaana o ta ūrīa Jesū aamerīte. Nī ūndū ūcio makīhaarīria irio cia Bathaka. **17** Na gwakinya hwaī-inī, Jesū agīkinya kuo marī na arutwo arīa ikūmi na eerī. **18** Maikarīte metha-inī makīrīa akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ūmwe wanyu nīekūngunyanīra, ūmwe wa arīa mararīanīra na niī.” **19** Makīnyiitwo nī kīeha mūno, na o ūmwe akamūūria atīrī, “Ti-itherū hihi nī niī?” **20** Jesū akīmacookeria akīmeera atīrī, “Nī ūmwe wanyu inyuī ikūmi na eerī, ūrīa ūgūtobokanīria mūgate mbakūri-inī hamwe na niī. **21** Mūrū wa Mūndū egūthīi o ta ūrīa ūhoro wake wandīkītwo. No mūndū ūrīa ūgaakunyanīra Mūrū wa Mūndū kaī arī na haaro-ī! Nī kaba mūndū ūcio atangīaciarirwo.” **22** Ningī o makīrīaga-rī, Jesū akīoya mūgate, agīcookia ngaatho, agīcooka akīwenyūranga, akīhe arutwo ake, akiuga atīrī, “Oyai; ūyū nīguo mwīrī wakwa.” **23** Agīcooka akīoya gīkombe, agīcookia ngaatho

akīmanengera, nao othe magīkīnyuīra. **24** Akīmeera atīrī, “Ino nīyo thakame yakwa ya kīrīkanīro, īrīa īitītwo nī ūndū wa andū aingī. **25** Ngūmwīra atīrī na ma, ndikūnyua rīngī ndibei ya maciaro ma mūthabibū, nginya mūthenya ūrīa ngaamīnyua īrī njerū ūthamaki-inī wa Ngai.” **26** Na maarīkia kūina rwīmbo, makiumagara magīthīi kīrīma- inī kīa Mītamaiyū. **27** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Inyuī inyuothē nīmūrīndirika, nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: “Nīngaringa mūrīthi, nacio ng’ondu ihurunjūke.’ **28** No ndaariūka, nīngamūtongoria gūthīi Galili.” **29** Petero akīmwīra atīrī, “O na othe mangīgūtirika, nīi ndingīgūtirika.” **30** Nake Jesū akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, ūmūthī, o ūtukū ūyū, ngūkū ūtanakūga keerī, nīūrīngaana maita matatū.” **31** No Petero akīaria ahinyīrīirie, akiuga atīrī, “O na angīkorwo ndīrīkuānīra nawe, nīi ndingīgūkaana!” O na acio angī othe makiuga o ūguo. **32** Nao magīkinya handū heetagwo Gethisemanē, nake Jesū akīira arutwo ake atīrī, “Ikarai haha thīi ngahooe.” **33** Akīoya Petero na Jakubu na Johana agīthīi nao, na o hīndī īyo akīnyiitwo nī kīeha kīnene na agīthīinīka mūno. **34** Akīmeera atīrī, “Ngoro yakwa nīīraigua kīeha mūno o ta ingīkua, ikarai haha na mwīhūge.” **35** Na aathiathia hanini, akīīgūithia thī, akīhooya atī korwo kwahoteka, ihinda rīu rīmweherere. **36** Akiuga atīrī, “Abba, Baba, maūndū mothe nīmahotekaga nīwe. Njehereria gīkombe gīkī. No ti ūrīa ngwenda nīi, no nī ūrīa wee ūkwenda.” **37** Ningī agīcooka harī arutwo ake akīmakora makomete. Akiūria Petero atīrī, “Simoni, kaī ūkomete? Ndūngīhota gūikara ithaa rīmwe wīiguīte? **38**

Mwihügägei na mūhooyage nīgeetha mütikagwe magerio-ini. Ngoro nīyenda, no mwirī ndürī na hinya.” **39** O rīngī agīthii akīhooya o ūguo. **40** Na acooka rīngī harīo, agikora makomete tondū nīmahītīwo nī toro. Nao makīrigwo nī ūrīa mangīmwīra. **41** Ningī agīuka ihinda rīa gatatū akīmooria atīrī, “O na rīu mūrī o toro, o mūhurūkīte? Kinyai hau! Ithaa nīrīakinya. Atīrīrī, Mūrū wa Mūndū nīakunyanīirwo akaneanwo moko-ini ma andū ehia. **42** Ūkīrai, tūthiī! Ūrīa ūkūngunyanīra nīarooka.” **43** O akīaragia-rī, Judasi, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi na eerī, agīkinya. Ookire arī na gikundi kīnene kīa andū marī na hiū cia njora na njūgūma, matūmītwo nī athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho na athuuri. **44** Judasi ūcio wamūkunyanīire nīamaheete kīmenyithia akameera atīrī, “Ūrīa ndīmumunya nīwe; mūmūnyiite na mūmūtware arangīirwo.” **45** Judasi o rīmwe agīthiī harī Jesū, akīmwīta atīrī, “Rabii!” na akīmūmumunya. **46** Nao andū acio makīguthūkīra Jesū makīmūnyiita. **47** Na ūmwe wa arīa maarūngīi hakuhī agīcomora rūhiū rwake rwa njora agītinia gūtū kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **48** Nake Jesū akīmooria atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia a watho atī nīkīo muoka kūūnyiita mūrī na hiū cia njora na njūgūma? **49** Ndīratūūraga na inyuī hekarū-ini ngīrutanaga mūthenya o mūthenya na mūtingīnyiita. No rīrī, Maandīko no nginya mahiinge.” **50** Hīndī īyo arutwo ake othe makīmūtiganīria, makiūra. **51** Na mwanake ūmwe ūteehumbīte kīndū tiga taama wa gatani akīrūmīrīra Jesū. Na rīrīa maamūnyiitire, **52** agītiga taama wake nao, akīūra e njaga. **53** Nao andū acio

maḡtwara Jesū kūrī mūth̄nj̄ri-Ngai ūr̄ia mūnene, nao ath̄nj̄ri-Ngai ar̄a anene othe, na athuuri na arutani a watho mak̄gomana hamwe. **54** Petero ak̄mūrūm̄riira ar̄i haraaya o nginya aḡikinya nja ya mūciī wa mūth̄nj̄ri-Ngai ūcio mūnene. Aḡikarania na thigari kūu aḡiota mwaki. **55** Na r̄ir̄i, ath̄nj̄ri-Ngai ar̄a anene, o na K̄ama kūgiothe, maḡcaria ūira wa kūragithia Jesū, no matiore.

56 Na andū ainḡi n̄marutire ūira wa maheeni, no ūira wao ūk̄aga kūiguana. **57** Gūḡcooka gūk̄rūgama andū amwe, nao mak̄ruta ūira wa maheeni makiuga at̄r̄i,

58 “N̄twaiguire akiuga at̄r̄i, ‘N̄ngatharia hekarū īno yak̄two n̄i andū, na njake īnḡi ītak̄two n̄i mūndū na ihinda r̄ia m̄thenya ītatū.’” **59** No o na moiga ūguo, ūira wao ūk̄aga kūiguana. **60** H̄indī īyo mūth̄nj̄ri-Ngai ūr̄ia mūnene ak̄rūgama gatagatī kao, ak̄ūria Jesū at̄r̄i, “Kaī wee ūtar̄i na ūndū ūnḡcooka? N̄i ūhoro ūr̄ikū ūyū ūrathitangwo naguo?” **61** No Jesū aḡikira ki, na ndacookie ūndū. O r̄inḡi mūth̄nj̄ri-Ngai ūcio mūnene ak̄mūuria at̄r̄i, “Wee n̄we Kristū, Mūrū wa Ūr̄ia Mūrathime?” **62** Nake Jesū ak̄mūcookeria at̄r̄i, “Iī n̄i n̄i. Na n̄mūkona Mūrū wa Mūndū aikar̄ite guoko-in̄i kwa ūr̄io kwa Ūr̄ia-ūr̄i-Hinya, na aḡūka ar̄i iḡur̄ū r̄ia matu.” **63** Mūth̄nj̄ri-Ngai ūcio mūnene aḡitembūranga nguo ciake. Ak̄ūria at̄r̄i, “Tūḡk̄ibatario n̄i aira anḡi a kī? **64** N̄imweiguīra ak̄ruma Ngai. Mūgwīciiria at̄ia?” Nao othe mak̄mūtuīra at̄i aaḡiirwo n̄i kūragwo. **65** H̄indī īyo amwe mak̄ambīrīria kūmūtuīra mata, na mak̄mūhumbīra ūthiū, mak̄mūringa na ngundi mak̄mwīraga at̄r̄i, “Ta kīrathe ūhoro.” Nacio thigari ik̄muoya, ik̄mūhūūra. **66** Na h̄indī īyo Petero

aikarīte o hau nja-rī, ūmwe wa ndungata cia airītu cia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīgerera ho. **67** Rīrīa oonire Petero agīota mwaki, akīmūrora wega. “Akīmwīra atīrī, ‘O nawe uuma hamwe na Jesū ūcio wa Nazarethi’.” **68** Nowe Petero agīkaana ūhoro ūcio, akīmwīra atīrī, “Ndiū ūhoro ūcio, o na ndiramenya nī atīa ūroiga,” na akiumagara agīthīi itoonyero-inī. **69** Na rīrīa ndungata īyo ya mūrītu yamuonire ho, o rīngī ūkīra arīa maarūngīi ho atīrī, “Mūndū ūyū nī ūmwe wao.” **70** No Petero agīkaana ūhoro ūcio rīngī. Thuutha wa kahinda kanini, arīa maarūgamīte hakuhī makīra Petero atīrī, “Ti-itherū ūrī ūmwe wao, nī ūndū wī Mūgalili.” **71** Nake akīambīrīria kwīhīta akiugaga atīrī, “Niī ndiū ūndū ūyū mūraaria ūhoro wake.” **72** O hīndī īyo ngūkū ūgīkūga hīndī ya keerī. Nake Petero akīririkana ūhoro ūrīa Jesū aamwīrīte atīrī, “Ngūkū ūtanakūga keerī nīrīngāana maita matatū.” Nake akīambīrīria kūrīra.

15 Na rīrī, rūciinī tene, athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri, na arutani a watho, na Kīama gīothe magītua ūrīa megwīka. Makīoha Jesū, makīmūtwara, makīmūneana kūrī Pilato. **2** Nake Pilato akīmūuria atīrī, “Wee nīwe Mūthamaki wa Ayahudi?” Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ū, ūguo woiga nīguo.” **3** Nao athīnjīri-Ngai arīa anene makīmūthitangīra maūndū maingī. **4** Nī ūndū ūcio Pilato akīmūuria o rīngī atīrī, “Kaī wee ūtarī na ūndū ūgūcookia? Ta rora maūndū marīa mothe maragūthitangīra.” **5** No Jesū ndaigana gūcookia ūndū, nake Pilato akīgega. **6** Na rīrī, kwarī mūtugo hīndī ya Iruga rīu rīa Bathaka, Pilato nīamohoragīra mwohwo ūmwe, o ūrīa andū mangīetirie.

7 Na nĩ kwarĩ mündũ ūmwe wetagwo Baraba woohetwo hamwe na arĩa maambĩrĩrie ngūĩ ya gūkĩrĩra thirikari na makooraga andũ thĩnĩ wa mbükĩrĩra ĩyo. 8 Nakĩo kĩrindĩ kĩnene gĩgithiĩ harĩ Pilato, gĩkímüuria eeke o ūrĩa aamenyerete gwika. 9 Pilato akímooria atĩrĩ, “Nĩ mûkwenda ndímuohorere mûthamaki wa Ayahudi?” 10 Nígukorwo níamenyaga atĩ athinjiri-Ngai arĩa anene maaneanite Jesú kûrĩ we nĩ ūndũ wa ūiru. 11 No rîrĩ, athinjiri-Ngai arĩa anene makiringirĩria kĩrindĩ kûrĩ kûre Pilato ohore Baraba handũ ha Jesú. 12 Pilato akímooria atĩrĩ, “Mûgûkënda njike atĩa na mündũ ūyû mwitaga mûthamaki wa Ayahudi?” 13 Nao makianirĩra, makiuga atĩrĩ, “Mwambe mûtî igûrû!” 14 Nake Pilato akímooria atĩrĩ, “Nîkî? Nî ngero ūrûkû agerete?” No-o magikirirĩria kwanirĩra, makiugaga atĩrĩ, “Mwambe mûtî igûrû!” 15 Na tondũ níendaga gûkenia kîrindĩ kûrĩ, Pilato akímohorera Baraba. Akihûrithia Jesú iboko, agicooka akímüneana akambwo mûtî igûrû. 16 Nacio thigari igítwara Jesú gíkaro-inî kia barûthi (na nîkio gietagwo Puratoria); igicookanirĩria mbütû yothe ya thigari. 17 Ikimuhumba nguo ndaaya ya rangi wa ndathi, igicooka igítuma thûmbî ya mûigua, ikimwîkira mûtwe. 18 Ikimbirirĩria kumunyûrûria, ikimwîraga atĩrĩ, “Úkîrî mûhoro, wee mûthamaki wa Ayahudi?” 19 Ikimuhûura na rûthanju mûtwe maita maingî ikimütuagîra mata. Ikiggûithia thi mbere yake, ikimüturagîria ndu ta ikumûhooya. 20 Na ciarîkia kumunyûrûria-rî, ikimûruta nguo ĩyo ndaaya ya rangi wa ndathi, ikimuhumba nguo ciake mwene. Igicooka ikimuumagaria ikawambe mûtî igûrû. 21 Na

marī njīra thigari ikīnyiita mūndū wahītūkaga akiuma
mīgūnda-inī, wetagwo Simoni wa kuuma Kurene, ithe wa
Alekisandero na Rufusi, na ikīmūkuuithia mūtharaba wa
Jesū na hinya. **22** Igīgīkinyia Jesū handū harīa heetagwo
Gologotha (ūguo nī kuuga Handū hahaana ta Ihīndī rīa
Mūtwe). **23** Ningī igīcooka ikīmūhe ndibei ītukanītio na
manemane, nake Jesū akīrega kūmīnyua. **24** Igīkīmwamba
mūtī igūrū. Ikīgayana nguo ciake, na ūndū wa gūcicuuukīra
mītī nīguo imenye o īrīa mūndū egūkuua. **25** Kwarī
thaan ithatū cia rūciinī rīrīa ciamwambire mūtī igūrū. **26**
Ūndū ūrīa aathitangīirwo wandīkītwo atīrī, “Ūyū nīwe
MŪTHAMAKI WA AYAHUDI.” **27** Ningī ikīamba atunyani
eerī hamwe nake, ūmwe mwena wake wa ūrīo, nake
ūcio ūngī mwena wake wa ūmotho. **28** (Namo Maandīko
makīhingio marīa moigaga atīrī, “Aataranīirio na andū
arīa aagarari watho.”) **29** Andū arīa maahītūkagīra hau
nīmamūrumaga makiinagia mītwe yao, makoiga atīrī, “Hī!
Wee ūngīratharirie hekarū na ūmīake na mīthenya ītatū-
rī, **30** harūrūka uume mūtharaba-inī ūcio, wīhonokie!” **31** O
ūndū ūmwe athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho
nīmamūnyūrūragia, makerana atīrī, “Nīarahonokagia
arīa angī, no ndangīhota kwīhonokia we mwene. **32**
Kristū ūyū, Mūthamaki wa Isiraeli-rī, ta nīakīharūrūke
rīu oime mūtharaba-inī, nīguo tuone twītīkie.” O nao
arīa maambanīirio hamwe nake, makīmūruma. **33** Na
rīrī, thaan thita cia mīthenya ciakinya, būrūri wothe
ūkīgīja nduma nginya thaan kenda. **34** Na thaan kenda Jesū
akīgūthūka na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Eloi,
Eloi, lama sabakithani?” naguo ūguo nī kuuga atīrī, “Ngai

wakwa, Ngai wakwa, wandiganīria nīkī?” **35** Rīrīa andū amwe a arīa marūngīi hau maiguire ūguo, makiuga atīrī, “Ta thikīrīria agīita Elija.” **36** Mūndū ūmwe agīteng’era, agītobokia thibūnji thiki-inī akīmīthecerera kamūrangīnī akīhe Jesū anyue. Akiuga atīrī, “Tiganai nake. Rekei tuone kana Elija nīegūuka kūmūcuurūria mūtharaba-inī.” **37** Nake Jesū agīkaya aanīrīire, agītuīkana. **38** Nakīo gītambaya kīa hekarū gīgīatūkana icunjī igīrī kuuma igūrū nginya thī. **39** Na rīrīa mūnene-wa-thigari-igana, ūrīa warūngīi hau mang’ethanīire, aiguire ūrīa akaya na akīona ūrīa akua, akiuga atīrī, “Ti-itherū mūndū ūyū oima Mūrū wa Ngai!” **40** Nī haarī na atumia meeroragīra marī haraaya. Ūmwe wao aarī Mariamu Mūmagidali, na Mariamu nyina wa Jakubu ūrīa warī Mūnini na wa Jose, na Salome. **41** Rīrīa aarī Galili, atumia aya nīo maamūrūmagīrīra na makamūtungatagīra. Ningī hau nīhaarī na atumia angī aingī arīa mookīte nake Jerusalemu. **42** Na tondū kwarī Mūthenya wa Kwīhaarīria (nīguo mūthenya ūrīa wī mbere ya Thabatū), gwakuhiīrīria hwaī-inī-rī, **43** Jusufu wa Arimathea, mūndū warī igweta mūno Kīama-inī gīa athuuri, na we mwene nīeetagīrīra ūthamaki wa Ngai, agīthīi kūrī Pilato na ūcamba, akīhooya etīkīrio akuue mwīrī wa Jesū. **44** Nake Pilato akīgega aigua atī Jesū nīarīkītie gūkua. Agīta mūthigari ūrīa mūnene-wa-thigari-igana, akīmūuria kana Jesū nīarīkītie gūkua. **45** Rīrīa aamenyithirio nī mūnene ūcio wa thigari igana atī nīguo kwarī, agītīkīria Jusufu akuue mwīrī ūcio. **46** Nī ūndū ūcio Jusufu akīgūra taama wa gatani, agīcuurūria mwīrī ūcio. Akīūkūnja na taama ūcio wa gatani, agīthīi

akīūiga thīinī wa mbīrīra yenjetwo rwaro-inī rwa ihiga. Agīcooka akīgaragaria ihiga rīkīhinga mūromo wa mbīrīra īyo. 47 Nake Mariamu Mūmagidali na Mariamu ūrīa nyina wa Jose makīona harīa aigirwo.

16 Na rīrī, Thabatū yathira, Mariamu Mūmagidali, na Mariamu nyina wa Jakubu, na Salome makīgūra indo nungi wega nīgeetha mathiī makahake mwīrī wa Jesū. 2 Mūthenya wa mbere wa kiumia, rūciinī tene thuutha wa riūa kūratha, marī njīra magīthiī mbīrīra-inī, 3 nīmoranagia atīrī, “Nūū ügūtūgaragarīria ihiga rīehere mūromo-inī wa mbīrīra?” 4 No rīrīa maatiirire maitho, makīona ihiga rīu nīrīagaragarītio rīkehera, nīgūkorwo rīarī inene mūno. 5 Na rīrīa maatoonyaga mbīrīra-thīinī, makīona mwanake wehumbīte nguo njerū ndaaya aikarīte thī mwena wao wa ūrīo, nao makīmaka. 6 Nake akīmeera atīrī, “Tigai kūmaka. Mūracaria Jesū ūrīa wa Nazareti, ūrīa ūrambirwo mūtī igūrū. Nīariūkīte! Ndarī haha. Onei harīa maramūigīte. 7 No thiīi mwīre arutwo ake o na Petero atīrī, ‘Niekūmūtongoria gūthiī Galili. Kūu nīkuo mūkaamuona, o ta ūrīa aamwīrire’.” 8 Atumia acio makiuma hau mbīrīra-inī makīnainaga na magegete.

Matirī mūndū meerire ūndū, tondū nīmetigagīra. 9 (note:

The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-

20.) Mūthenya wa mbere wa kiumia rūciinī tene Jesū ariūka-rī, aambire kuumīrīra Mariamu Mūmagidali ūrīa aarutīte ndaimono mūgwanja. 10 Nake Mariamu agīthiī akiīra arīa maatūire na Jesū, akīmakora magīcakaya na makīrīra. 11 Nao maigua atī Jesū nīariūkīte, na atī Mariamu nīamuonete, makīrega gwītikia. 12 Thuutha

ūcio Jesū akiumīrīra andū angī eerī ao, ahaana ūndū ūngī, rīrīa maathiiaga mīgūnda-inī. **13** Andū acio makīhūndūka, magīthīi makīrīra arutwo arīa angī; no-o nao makīrega kūmetīkia. **14** Thuutha ūcio Jesū akiumīrīra arutwo arīa ikūmi na ūmwe makīrīa irio; akīmatetia nī ūndū wa kwaga gwītīkia na nī ūndū wa ūmū wa ngoro ciao, nī ūndū wa kūregaa gwītīkia arīa maamuonete thuutha wa kūriūka gwake. **15** Akīmeera atīrī, “Thīiī thī yothe mūkahunjīrie andū othe Ūhoro-ūrīa-Mwega. **16** Na mūndū o wothe ūgetīkia na abatithio nīakahonoka, no ūrīa wothe ūtagetīkia nīagatuūrwo ciira. **17** Nacio ciama ici nī igatwaranaga na arīa metīkītie: Nīmakaingata ndaimono thīnī wa rītwa rīakwa; na nīmakaaria na thiomi njerū; **18** na nīmakanyiita nyoka na moko mao; na rīrīa makaanyua thumu, ndūkamathūkia o na hanini; nīmakaigagīrīra andū arīa arūaru moko, nao mahone.” **19** Mwathani Jesū aarīkia kūmaarīria ūhoro ūcio, agītwarwo igūrū na agīkara thī guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai. **20** Nao arutwo magīcooka makiumagara na makīhunjia ūhoro kūndū guothe, nake Mwathani akīrutithania wīra nao, na agekīraga ūhoro wake hinya na ūndū wa ciama iria ciatwaranaga na ūhoro ūcio.

Luka

1 Andū aingī nīmarīkītie kwandīka ūhoro wa maündū marīa mahingītio gatagatī-inī gaitū, **2** o ta ūrīa twaheirwo ūhoro wamo nī arīa meyoneire maündū macio kuuma o kīambīrīria marī aira na ndungata cia ūhoro ūcio. **3** Nī ūndū ūcio, tondū niī mwene nīnduīrītie maündū macio mothe wega kuuma kīambīrīria-rī, ngakīona arī wega o na niī ngwandīkīre mūtaratara mwega wa maündū macio, wee mūnene mūgaathe Theofilo, **4** nīgeetha ūmenye na ma maündū marīa warutirwo. **5** Na rīrī, hīndī ūrīa Herode aarī mūthamaki wa Judea, nī kwarī mūthīnjīri-Ngai wetagwo Zakaria, warī wa gīkundi kīa athīnjīri-Ngai kīa Abija; mūtumia wake eetagwo Elizabethi na aarī wa rūciaro rwa Harūni. **6** O eerī maarī arūngīrīru maitho-inī ma Ngai, na nīmathīkagīra maathani ma Mwathani na mawatho mothe matarī na ūcuuke. **7** Nao matiarī na twana tondū Elizabethi aarī thaata; na eerī maarī akūrū mūno. **8** Na rīrī, mūthenya ūmwe Zakaria nīarutaga wīra wa mūthīnjīri-Ngai arī mbere ya Ngai, tondū rīarī ihinda rīa gīkundi gīake gūtungata-rī, **9** nīathuurirwo na njīra ya gūcuukīrwo mītī, kūringana na mūtugo wa ūthīnjīri-Ngai, athīi thīinī wa hekarū ya Mwathani agacine ūbumba. **10** Na rīrīa ihinda rīa gūcina ūbumba rīakinyire, kīrīndī gīothe kīrīa kīonganīte nī ūndū wa kūhooya, nī kīahooyagīra na kūu nja. **11** Hīndī ūyo mūraika wa Mwathani akiumīrīra Zakaria, na akīrūgama mwena wa ūrīo wa kīgongona kīrīa gīa gūcinīra ūbumba. **12** Rīrīa Zakaria aamuonire, akīhahūka na akiiyūrwo nī guoya. **13** No mūraika ūcio akīmwīra atīrī:

“Zakaria, tiga gwītigīra; mahooya maku nīmaiguītwo. Mūtumia waku Elizabethi nīagagūciarīra mwana wa kahī, nawe nīūkamūtua Johana. **14** Nīūgakena na ūcanjamūke, nī ūndū wake na andū aingī nīmagakenio nīgūciarwo gwake, **15** nīgūkorwo nīagatuīka mūndū mūnene maitho-inī ma Mwathani. Ndarī hīndī akaanyua ndibei o na kana kīndū o kīngī kīgagatu kīngītūma mūndū arīo, na nīakaiyūrwo nī Roho Mūtheru kuuma o gūciarwo gwake. **16** Nake nīakagarūra andū aingī a Israeli macookerere Mwathani Ngai wao. **17** Na nīagathīi mbere ya Mwathani arī na roho na hinya wa Elija, nīguo agarūre ngoro cia maithe mendane na ciana ciao, nao arīa aremi amagarūre magīe na ūūgī wa andū arīa athingu, nīgeetha ahaarīrie andū mahote gweterera Mwathani.” **18** Zakaria akīuria mūraika ūcio atīrī, “Ingīmenya ma ya ūhoro ūcio atīa? Niī ndī mūthuuri mūkūrū o na mūtumia wakwa arī na mīaka mīingī.” **19** Mūraika ūcio akīmūcookeria atīrī, “Niī nī niī Gaburieli, ūrīa ūrūgamaga mbere ya Ngai, na nī gūtūmwō ndūmītwo ngwarīrie na ngwīre ūhoro ūyū mwega. **20** Na rīu nīūgūkira ūremwo nī kwaria nginya mūthenya ūrīa ūndū ūcio ūkaahinga, tondū ndūnetīkia ciugo ciakwa, o icio ikaahinga ihinda rīrīa rīagīriire rīakinya.” **21** Hīndī ūyo yothe, andū nīmetereire Zakaria na makarigagwo nī kīrīa gīatūmīte aikare mūno ūguo thīnī wa hekarū. **22** Rīrīa oimire, ndaigana kūhota kūmaarīria; magīkīmenya atī nīonete kīoneki arī thīnī wa hekarū, nīgūkorwo no kūmaheneria aamahenagīria na guoko, agīkara o ūguo atekūhota kwaria. **23** Rīrīa ihinda rīake rīa gūtungata rīathirire-rī, akīinūka gwake mūcīi. **24**

Thuutha ūcio Elizabethi mūtumia wake akīgīa nda, na handū ha mīeri ītano agīkara ehithīte. **25** Akiuga atīrī, “Nī Mwathani ūnjīkīire ūū. Matukū-inī maya nīanjīkīte wega na akanjehereria thoni cia kūmenwo nī andū.” **26** Naguo mweri wa ītandatū wa Elizabethi gūkorwo arī na nda-rī, Ngai nīatūmire mūraika Gaburieli athīi Nazarethi itūūra rīarī kū Galili, **27** akīmūtūma kūrī mūirītu gathirange worītio nī mūndū wetagwo Jusufu, wa rūciaro rwa Daudi. Mūirītu ūcio gathirange eetagwo Mariamu. **28** Mūraika ūcio akīmuumīrīra, akīmwīra atīrī, “Nīndakūgeithia, wee ūrathimītwo mūno! Mwathani arī hamwe nawe.” **29** Nake Mariamu agīthīnīka mūno nī ūndū ūcio, na akīgega akīrigwo nī ūhoro wa ngeithi icio. **30** Nowe mūraika ūcio akīmwīra atīrī, “Mariamu tiga gwītigīra, nīgūkorwo nīūkinyīirwo nī wega wa Ngai. **31** Nawe nīūkūgīa nda na nīūgaaciara mwana wa kahīi, nawe nīūkamūtua Jesū. **32** Nake nīagatuīka mūnene na ageetagwo Mūrū-wa-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno. Mwathani Ngai nīakamūhe gītī kīa ūnene kīrīa gīa ithe Daudi, **33** nake nīagathamakīra nyūmba ya Jakubu nginya tene; ūthamaki wake ndūgaathira o na rī.” (**aiōn g165**) **34** Mariamu akīuria mūraika ūcio atīrī, “Ūndū ūyū ūngīhoteka atīa, kuona atī ndī o mūirītu gathirange?” **35** Nake mūraika ūcio akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Roho Mūtheru nīagooka igūrū rīaku naguo hinya wa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno nīūgakūhumbīra, nī ūndū ūcio mwana ūrīa ūgaaciawo nī mūtheru na ageetagwo Mūrū wa Ngai. **36** O na Elizabethi, ūrīa wa mbarī cianyu, o nake nīekūgīa kaana arī mūkūrū, o ūcio weragwo atī nī thaata, nīgūkorwo rīu arī na nda

ya m̄eri ītandatū. **37** Nīgūkorwo gūtirī ūndū ūnḡrema Ngai.” **38** Nake Mariamu akīmūcookeria atīrī, “Niī ndī ndungata ya Mwathani. Ndīrogūkwo o ta ūguo woiga.” Hīndī īyo mūraika akīmūtiga agīthiī. **39** Matukū-inī o ro macio, Mariamu akīhaarīria, agīthiī ahiūhīte nginya itūūra rīarī būrūri ūrīa ūrī irīma wa Judea, **40** agītoonya mūciī gwa Zakaria, na akīgeithia Elizabethi. **41** Rīrīa Elizabethi aiguire ngeithi cia Mariamu-rī, kaana gake gakīambarara karī nda yake, nake Elizabethi akīiyūrwo nī Roho Mūtheru. **42** Akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Wee wī mūrathime gatagatī ka atumia othe, nako kaana karīa ūgaaciara nīkarathime! **43** No nī kītī gītūmīte njikwo wega ūū, atī nyina wa Mwathani wakwa no ooke kūnjeerera? **44** Ndaigua mūgambo wa ngeithi ciaku wakinya matū-inī makwa, nako kaana karīa karī nda yakwa kambarara nī ūndū wa gūkena. **45** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūcio wītīkītie atī maūndū marīa Mwathani amwīrīte nīmakahingio!” **46** Nake Mariamu akiuga atīrī: “Ngoro yakwa nīragoooca Mwathani, **47** naguo roho wakwa nīrakenera Ngai Mūhonokia wakwa, **48** nīgūkorwo nīaririkanīte kwīnyiihia kwa ndungata yake. Kuuma rīu njiarwa ciothe irīñjītaga mūrathime, **49** nīgūkorwo Ūcio ūrī Hinya nīanjīkīre maūndū manene, narīo rīitwa rīake nī rītheru. **50** Tha ciake nīkinyagīra arīa mamwītigagīra, kuuma njiarwa nginya njiarwa. **51** Nīekīte maūndū ma hinya na guoko gwake; na arīa etīi aharaganagia meciiria ma ngoro ciao. **52** Nīaharūrūkītie aathani kuuma itī-inī ciao cia ūnene, no agatūūgīria arīa menyihagia. **53** Nīahūūnītie arīa ahūtu na maūndū

mega, no arĩa itonga akamaingata matarĩ na kĩndũ. **54**
Nĩateithĩtie Isiraeli ndungata yake, akaririkana ūhoro
wake wa kūiguanĩra tha, **55** o ta ūrĩa eerire maitu,
atĩ nĩakaiguĩra Iburahĩmu hamwe na njiaro ciake tha,
nginya tene.” (*aiōn g165*) **56** Nake Mariamu agĩkara na
Elizabethi ta mieri ūtatũ, agĩcooka akĩinũka kwao. **57** Na
rīrī, ihinda rĩa Elizabethi rĩakinya rĩa gūciara, agĩciara
kahī. **58** Andũ a itũũra rĩake na a mbarĩ ciao makĩigua atĩ
Mwathani nĩakĩrĩirie kũmũiguĩra tha, nao magiken
hamwe nake. **59** Mũthenya wa ĩnana wakinya, magĩuka
nĩguo maruithie kaana kau, nao meendaga gūgatua
Zakaria o ta ūrĩa ithe eetagwo, **60** no nyina akĩaria, akiuga
atĩrī, “Aca! Gegwĩtwo Johana.” **61** Nao andũ makĩmwĩra
atĩrī, “Gütirī mündũ wa mbarĩ cianyu wītagwo rīitwa
rīu!” **62** Nao makĩuria ithe ūrĩa angĩenda gatuuo na
ündũ wa kũmũheneria na moko. **63** Akĩmeetia kahengere
ga kwandikwo, nake akĩandika atĩrī, “Rīitwa rĩako nĩ
Johana.” Naguo ündũ ūcio ūkīgegia andũ othe. **64** O hīndī
īyo akīhingūka kanua, naruo rūrīmī rwake rūkīregera,
akīambīrīria kwaria, akīgooca Ngai. **65** Nao andũ othe
a itũũra makīiyürwo nĩ guoya, makaaragia ūhoro wa
maũndũ macio mothe, namo makihunja būrūri-ini ūcio
wothe wa irīma wa Judea. **66** Nao arĩa othe maiguire
ūhoro ūcio makīgegio nĩguo makīuria atĩrī, “Kaĩ kaana
gaka gagaatuika ū? Nīgūkorwo guoko kwa Mwathani
kwarĩ hamwe nako.” **67** Nake ithe Zakaria akīiyürwo nĩ
Roho Mūtheru, akīratha ūhoro, akiuga atĩrī, **68** “Mwathani
Ngai wa Isiraeli arogooocwo, tondũ nīokite na agakūura
andũ ake. **69** Nīatwambararīrie rūhīa rwa ūhonokio

thīnī wa nyūmba ya Daudi, ndungata yake 70 (o ta ūrīa
aarītie matukū ma tene na tūnua twa anabii ake atheru),
(aiōn g165) 71 rwa gūtūhonokia kuuma kūrī thū ciitū, na
kuuma kūrī guoko kwa arīa othe matūmenaga, 72 nīguo
aiguīre maitū tha, na aririkane kīrīkanīro gīake
gītheru, 73 o mwīhītwā ūrīa eehītiire ithe witū Iburahīmu:
74 atī nīagatūhonokia kuuma guoko-inī gwa thū ciitū,
na atūhotithie kūmūtungatagīra tūtarī na guoya, 75
tūrī atheru na athingu mbere yake matukū-inī maitū
mothe. 76 “O nawe, kaana gakwa, nīūgetagwo mūnabii
wa Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno; nīgūkorwo nīūgaathīiaga mbere
ya Mwathani nīguo ūmūthondekagīre njīra ciake, 77 na
ūmenyithie andū ake ūhoro wa ūhonokio nī ūndū wa
kūrekerwo mehia mao, 78 na tondū wa tha nyingī cia
Ngai witū, tha icio nīīgatūma riūa rītūrathīre kuuma
igūrū, 79 nīgeetha rīarīre arīa matūūraga nduma-inī, o na
arīa matūūraga kīruru-inī gīa gīkuū, nīguo rītongorie
magūrū maitū njīra-inī ya thayū.” 80 Nako kaana kau
gagīkūra, na gakīgīa hinya roho-inī wako; nake agītūūra
werū-inī nginya hīndī ūrīa eyumīririe kūrī andū a Isiraeli.

2 Na rīrī, matukū-inī macio, Kaisari Augusito nīarutire
watho atī andū othe a mabūrūri mothe marīa
maathanagwo nī Aroma matarwo. 2 (Rīrī nīrīo rīarī
itarana rīa mbere rīrīa rīataranirwo hīndī ūrīa Kuirinio aarī
barūthi wa Suriata.) 3 Nao andū magīthīi kwīyandīkithia
o mūndū itūūra-inī rīake mwene. 4 Nī ūndū ūcio Jusufu o
nake akīambata kuuma itūūra rīa Nazarethi kū Galili,
agīthīi Judea, agīkinya Bethilehemu itūūra rīa Daudi,
tondū we aarī wa nyūmba o na wa mbarī ya Daudi.

5 Nake aathiire kuo nīgeetha makeyandikithie marīna Mariamu, mūirītu ūrīa endaga kūhikia, nake aarīmūritū. **6** Na hīndī ūrīa maarī o kūu, ihinda rīa mwana gūciarwo rīgikinya, **7** Nake Mariamu akīrigithatha kaana ga kahī. Agīkooha na taama, agīgakomia thīinī wa mūharatī tondū nīmagīte handū ha kūraara thīinī wa nyūmba ya ageni. **8** Na kūu būrūri ūcio, nī kwarī arīithi maikaraga mīgūnda-inī, maikarītie mahiū mao ūtukū. **9** Mūraika wa Mwathani akīmoimīrīra, naguo riiri wa Mwathani ūkīmatherera hau maarī, nao makīnyiitwo nī guoya. **10** No mūraika ūcio akīmeera atīrī, “Tigai gwītigīra. Ndamūrehera ūhoro mwega na wa gīkeno kīnene, ūrīa ūgaatuīka wa andū othe. **11** Ūmūthī itūūra-inī rīa Daudi, nīmūciarīirwo mūhonokia; nake nīwe Kristū ūrīa Mwathani. **12** Na rīrī, kīrīa kīrīmūmenyithia ūhoro ūcio nī gīkī: Nīmūrīona gakenge koheetwo na taama gakometio thīinī wa mūharatī.” **13** Na o rīmwe hakiumīra gīkundi kīnene kīa araika a igūrū hamwe na mūraika ūcio, makīgooca Ngai, makiuga atīrī, **14** “Ngai arokumio kūu igūrū mūno, naguo thayū ūrogīa gūkū thī kūrī andū arīa akenagīra.” **15** Na rīrīa araika acio maamatigire magīcooka igūrū-rī, arīithi acio makīrana atīrī, “Nītūthīi Bethlehemu tūkoone ūndū ūcio wīkīkīte, ūcio Mwathani aatūhe ūhoro waguo.” **16** Nī ūndū ūcio magīthīi mahiūhīte, magīkora Mariamu na Jusufu o na gakenge kau gakometio thīinī wa mūharatī. **17** Na maarīkia gūkoona, makīmemerekia ūhoro ūrīa maaheetwo ūkonīi kaana kau, **18** nao arīa othe maūiguire makīgegio mūno nī maūndū marīa arīithi acio maameeraga. **19**

Nowe Mariamu akīiga maūndū macio mothe ngoro-inī yake, na agīkara akīmeciiragia. **20** Nao arīithi acio makīhūndūka, magīkumagia na makīgoocaga Ngai nī ūndū wa maūndū macio mothe maiguīte na makoona, o ta ūrīa meerīitwo. **21** Mūthenya wa kanana wakinya, rīrīa ihinda rīako rīa kūrua rīakinyire-rī, kaana kau gagītuuo Jesū, rītwa rīrīa mūraika aakaheete mbere ya nyina kūgīa nda yako. **22** Na rīrī, rīrīa ihinda rīao rīa gūtherio rīakinyire kūringana na Watho wa Musa-rī, Jusufu na Mariamu magīgatwara Jerusalemu nīguo magakaneane harī Mwathani **23** (o ta ūrīa kwandīktwo Watho-inī wa Mwathani atīrī, “Irighthathi rīothe rīa kahī nī rīrīamūragīrwo Mwathani”), **24** na marute igongona kūringana na ūrīa Watho wa Mwathani uugīte: “Nī ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī.” **25** Na rīrī, nī kwarī mūndū kūu Jerusalemu wetagwo Simeoni, warī mūthingu na mwītigīri Ngai. Nake aatūire etereire kūhonokio kwa Israeli, nake Roho Mūtheru aarī hamwe nake. **26** Nīaguūrīirio nī Roho Mūtheru atī ndagakua atoneete Kristū ūrīa wa Mwathani. **27** Nake agītoonya thīnī wa hekarū atongoretio nī Roho. Na rīrīa aciari a kaana kau ti Jesū, maagatwarire hekarū thīnī nīguo mahingie ūrīa mūtugo wa watho watuīte-rī, **28** Simeoni agīkaiyūkia moko-inī make na akīgooca Ngai, akiuga atīrī: **29** “Mwathani Mwene-Hinya, rūu rekereria ndungata yaku īthīi na thayū, o ta ūrīa wanjīrīire. **30** Nīgūkorwo maitho makwa nīmonete ūhonokio waku, **31** ūrīa ūhaarīirie mbere ya andū othe, **32** ūrī ūtheri wa kūguūrīria andū-a-Ndūrīrī, o na riiri kūrī andū aku a Israeli.” **33** Nake

ithe na nyina makīgega mūno nī ūndū wa maūndū marīa maaririo igūrū rīako. **34** Simeoni agīcooka akīmarathima akīra Mariamu, nyina wa kaana kau atīrī, “Kaana gaka nī gatuītwo ga kūgūithia na gūukīria andū aingī thīinī wa Isiraeli, na gatuīke kīmenyithia kīrīa kīrīmenagīrīrio, **35** nīgeetha meciiria ma ngoro nyingī maguūrio. O na ngoro yaku o nayo nīgatheeecwo na rūhiū rwa njora.” **36** Ningī nī kwarī na mūtumia mūnabii, wetagwo Anna mwarī wa Fanueli, wa mūhīrīga wa Asheri. Mūtumia ūcio aarī mūkūrū mūno; aikarire na mūthuuriwe mīaka mūgwanja kuuma ahika, **37** agīcooka agīikara arī wa ndigwa na hīndī īyo aarī na mīaka mīrongo īnana na īna. Nake ndoimaga hekarū-inī, no aatūire kuo ahooyaga Ngai ūtukū na mūthenya, na akehiingaga kūrīa irio na akahooyaga. **38** Hīndī o īyo agīuka harīo, agīcookeria Ngai ngaatho, na akīaria ūhoro wa kaana kau kūrī arīa othe meetagīrīra kuona gūkūrwo kwa Jerusalemu. **39** Rīrīa Jusufu na Mariamu maarīkirie gwīka maūndū marīa mothe maathanītwo nī watho wa Mwathani-rī, magīcooka Galili, makiinūka itūūra rīao kūu Nazarethi. **40** Nako kaana kau gagīkūra, gakīgīa na hinya; gakīiyūrwo nī ūūgī, naguo wega wa Ngai warī hamwe nako. **41** Mwaka o mwaka aciari ake nīmathiia Jerusalemu nī ūndū wa Gīathī kīa Bathaka. **42** Jesū aakinyia mīaka ikūmi na ūrī, makīambata nake magīthīi Gīathī-inī kūu kūringana na mūtugo. **43** Na Gīathī kūu gīathira, rīrīa aciari ake mainūkaga-rī, kamwana kau ti Jesū, gagītigwo na thuutha kūu Jerusalemu, no matiamenyire. **44** Nao magīthīi rūgendo rwa mūthenya mūgima, magīciiragia

atī aarī gīkundi-inī kīao. Thuutha ūcio makīambīrīria kūmūcaria kūrī andū a mbarī yao o na kūrī arata. **45** Hīndī ūrīa mamwaagire, magīcooka Jerusalemu makamūcarie. **46** Thuutha wa mīthenya ītatū makīmūkora hekarū-inī aikarīte gatagatī ka arutani, amathikīrīrie na akīmooragia ciūria. **47** Ūrīa wothe waiguaga akīaria nīagegagio nī ūmenyo wake na ūrīa aacookagia. **48** Rīrīa aciari ake maamuonire, makīgega. Nyina akīmūūria atīrī, “Mūriū, ūgūtwīka ūguo nīkī? Nī na thoguo nī tūgūcarītie tūrī na kīeha mūno.” **49** Nake Jesū akīmooria atīrī, “Nī kī gītūmīte mūnjarie? Kaī mūtooī atī njagīrīrwo gūkorwo ndī nyūmba-inī ya Baba?” **50** No-o matiataūkīrwo nī ūrīa aameeraga. **51** Nake agīcooka hamwe nao nginya Nazarethi, na nīamathīkagīra. No nyina nīaigaga maūndū macio mothe ngoro-inī yake. **52** Nake Jesū agīkūra, akīūhīgaga, na akīnenehaga, akīendagwo nī Ngai, o na andū.

3 Na rīrī, mwaka wa ikūmi na ītano wa ūthamaki wa Tiberio Kaisari, hīndī ūrīa Pontio Pilato aarī barūthi wa Judea, nake Herode aathanaga Galili, na Filipu mūrū wa ithe aathanaga Iturea na Tarokoniti, nake Lusania agaathana Abilene, **2** hīndī īyo Anasi na Kaifa maarī athīnjīri-Ngai arīa anene, ūhoro wa Ngai nīwakinyīire Johana mūrū wa Zakaria arī werū-inī. **3** Nake agīthīī būrūri wothe ūrīa warī hakuhī na Rūūī rwa Jorodani, akīhunjagia atī andū merire nīguo marekerwo mehia mao nīgeetha mabatithio. **40** ta ūrīa kwandīkītwo ibuku-inī rīa mūnabii Isaia atīrī: “Nī mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra werū-inī, akoiga atīrī, ‘Haarīriai njīra ya Mwathani, rūngariai tūcīra

twake. **5** Míkuru yothe níigathikwo, nacio iríma ciothe na türíma níikaaraganio. Njíra iria njogomu níikarüngario, nacio njíra iria itarí njaraganu níkaaraganio. **6** Nao andū othe nímakona ühonokio wa Ngai.” **7** Andū aingí nímathiire kürí Johana akamabatithie, nake akímeera atírí, “Inyuí rúciaro rürú rwa nduíra! Núú úmútaaríte mûúríre marakara maríia makiríi gúúka? **8** Ciarai maciaro maringaine na kwírira. Na mütikambírírie kwírra na ngoro cianyu atírí, ‘Ithe witú ní Iburahímu,’ Nígúkorwo ngúmwíra atírí, Ngai no atúme mahiga maya matuíke ciana cia Iburahímu. **9** Ithanwa níríigítwo itina-iní cia mítí, na mítí o wothe útaciaraga maciaro mega ürítemagwo ügaikio mwaki-iní.” **10** Nao andū acio makímúuria atírí, “Tükíagíriirwo ní gwíka atíia?” **11** Nake Johana akímacookeria atírí, “Mündú ürína ürí na nguo igírí níagaíre ürína ütarí, nake ürína ürí na irio níeke o ta üguo.” **12** Nao etia mbeeca cia igooti o nao magííka mabatithio, makímúuria atírí, “Múrutani, twagíriirwo ní gwíkaga atíia?” **13** Nake akímacookeria atírí, “Mütigetagie mbeeca makíria ya ürína mwathíitwo mwítagie.” **14** Nacio thigari ikímúuria atírí, “Na ithuí-rí, twagíriirwo ní gwíkaga atíia?” Nake agícicookeria atírí, “Mütigatunyage andū mbeeca na mütikamaigíríre igenyo; na ningí iganagwoi ní mücaara wanyu.” **15** Na rírí, andū nímaikaraga metereire marí na mwíhoko, na othe magecúúranagia ngoro-iní ciao kana hihi Johana ahota gúkorwo níwe Kristú. **16** Nowe Johana akímacookeria akímeera othe atírí, “Nií-rí, ndímúbatithagia na maaí. No ní kürí mündú ügúúka ürí na hinya kúngíra, ürína ní itagíriire kuohora ndigi

cia iraatū ciake. We akaamūbatithagia na Roho Mūtheru o na mwaki. **17** Gītarūrū gīake akīnyiitīte na guoko nīguo atherie kīhuhīro gīake, na acookanīrīrie ngano amīkie ikūmbī rīake, no nīagacina mahuti na mwaki ūtangīhoreka.” **18** Johana nīataarire andū na ciugo nyīngī na akamahunjagīria Úhoro-ūrīa-Mwega. **19** Na rīrī, rīrīa Johana aatetirie Herode ūrīa warī mūthamaki tondū wa kūhikia Herodia, mūtumia wa mūrū wa ithe na nī ūndū wa maūndū marīa mangī mothe mooru eekīte, **20** Herode nīongereire ūndū ūngī mūūru makīria; naguo nī wa kūnyiitithia Johana na kūmuohithia njeera. **21** Hīndī īrīa andū othe maarīkirie kūbatithio, o nake Jesū nīabatithirio. Na rīrī aahooyaga, Igūrū rīkīhingūka, **22** nake Roho Mūtheru agīkūrūka akīūmba igūrū rīake arī na mwīrī wahaanaga ta wa ndutura. Naguo mūgambo ūkiuma Igūrū ūkiuga atīrī, “Wee nīwe mūrū wakwa ūrīa nyendete; na nīngenaga mūno nīwe.” **23** Na rīrī, Jesū akīambīrīria ūtungata wake aarī na ūkūrū wa mīaka ta mīrongo ūtatū. Nao andū meeciiragia atī aarī mūrū wa Jusufu, mūrū wa Heli, **24** mūrū wa Mathati, mūrū wa Lawi, mūrū wa Meliki, mūrū wa Janai, mūrū wa Jusufu, **25** mūrū wa Matathia, mūrū wa Amosi, mūrū wa Nahumu, mūrū wa Esili, mūrū wa Nagai, **26** mūrū wa Maathi, mūrū wa Matathia, mūrū wa Semeini, mūrū wa Joseki, mūrū wa Joda, **27** mūrū wa Joanani, mūrū wa Resa, mūrū wa Zerubabeli, mūrū wa Shelathieli, mūrū wa Neri, **28** mūrū wa Meliki, mūrū wa Adi, mūrū wa Kosamu, mūrū wa Elimadami, mūrū wa Eri, **29** mūrū wa Joshua, mūrū wa Eliezeri, mūrū wa Jorimu, mūrū wa Mathati, mūrū wa

Lawi, **30** mūrū wa Simeoni, mūrū wa Juda, mūrū wa Jusufu, mūrū wa Jonamu, mūrū wa Eliakimu, **31** mūrū wa Melea, mūrū wa Mena, mūrū wa Matatha, mūrū wa Nathani, mūrū wa Daudi, **32** mūrū wa Jesii, mūrū wa Obedi, mūrū wa Boazu, mūrū wa Salimoni, mūrū wa Nahashoni, **33** mūrū wa Aminadabu, mūrū wa Aruni, mūrū wa Hezironi, mūrū wa Perezu, mūrū wa Juda, **34** mūrū wa Jakubu, mūrū wa Isaaka, mūrū wa Iburahīmu, mūrū wa Tera, mūrū wa Nahoru, **35** mūrū wa Serugu, mūrū wa Reu, mūrū wa Pelegu, mūrū wa Eberi, mūrū wa Shela, **36** mūrū wa Kainani, mūrū wa Arafakasadi, mūrū wa Shemu, mūrū wa Nuhu, mūrū wa Lameku, **37** mūrū wa Methusela, mūrū wa Enoku, mūrū wa Jaredi, mūrū wa Mahalaleli, mūrū wa Kenani, **38** mūrū wa Enoshu, mūrū wa Sethi, mūrū wa Adamu, mūrū wa Ngai.

4 Nake Jesū akiuma kūu Jorodani aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, agītwarwo nī Roho werū-inī, **2** kūrīa aagereirio nī mūcukani matukū mīrongo īna. Ndaariīaga kīndū matukū-inī macio, namo maathira agīkorwo arī mūhūūtu.
3 Nake mūcukani akīmwīra atīrī, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai, īra ihiga rīrī rītuīke mūgate.” **4** Nake Jesū akīmīcookeria atīrī, “Nī kwandīkītwo atīrī: ‘To mūgate wiki ūngītūūria mūndū muoyo.’” **5** Ningī mūcukani akīmūtwara handū hatūūgīru mūno, na gwa kahinda kanini mūno akīmuonia mothamaki mothe ma gūkū thī.
6 Agīcooka akīmwīra atīrī, “Nīngūkūhe wathani wa kūu guothe na riiri wakuo wothe, nīgūkorwo nīheanītwo kūrī nī, na no ndīciheane kūrī mūndū o wothe ūrīa ingīenda kūhe. **7** Nī ūndū ūcio ūngīnyinamīrīra ūhooe, mothe

megūtuika maku.” **8** Jesū akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Nī kwandīkītwo atīrī: ‘Hooyaga Mwathani Ngai waku na ūmūtungatagīre o we wiki.’” **9** Nake mūcukani akīmūtwara Jerusalemu, na akīmūrūgamia gathūrūmūndū-inī ka hekarū, akīmwīra atīrī, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai, wīgūithie thī kuuma haha. **10** Nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: “Nīagaatha araka ake nī ūndū waku makūmenyerere wega; **11** ningī nīmagakwanīrīria na moko mao, nīgeetha ndūkaringwo kūgūrū nī ihiga.” **12** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Maandīko moigīte atīrī: ‘Ndūkanagerie Mwathani Ngai waku.’” **13** Rīrīa mūcukani aarīkirie kūmūgeria na njīra ciothe-rī, akīmūtiga nginya ihinda rīrīa rīagīrīire rīkoneka. **14** Nake Jesū agīcooka Galili arī na hinya wa Roho, nayo ngumo yake īkīhunja kū būrūri ūcio wothe. **15** Nake nīarutanaga thunagogi-inī ciao, nao andū othe makīmūkumia. **16** Na rīrī, nīathiire Nazarethi, kūrīa aarereirwo, na agītoonya thunagogi mūthenya wa Thabatū, o ta ūrīa aamenyerete gwīka. Nake akīrūgama na igūrū athome Maandīko. **17** Akīnengerwo ibuku rīa gīkūnjo rīa mūnabii Isaia. Akīrīkūnjūra, akīona harīa handīkītwo atīrī: **18** “Roho wa Mwathani arī igūrū rīakwa, nī ūndū nīanjitīrīrie maguta nīguo hunjagīrie arīa athīīni Ūhoro-ūrīa-Mwega. Nīandūmīte thiī nyanīrīre kuohorwo kwa arīa moheetwo, na atī arīa atumumu nīmegūcooka kuona, na njohorithie arīa mahinyīrīrio, **19** ningī nyanīrīre mwaka wa gwītīkīrīka wa Mwathani.” **20** Agīcooka agīkūnja ibuku rīu rīa gīkūnjo, agīcookeria mūmenyereri wa thunagogi, agīkara thī. Nao andū arīa othe maarī thunagogi makīmūrora. **21** Nake

akīambīrīria kwaria, akīmeera atīrī, “Umūthī maandīko maya nī mahingio mūkīiguagīra.” **22** Nao andū othe makīmūgaatha na makīgegio mūno nī ciugo njega iria cioimaga kanua gake. Makīūrania atīrī, “Githī ūyū ti mūrū wa Jusufu?” **23** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ti-itherū nī mūkūnjīra thimo ūrīa yugaga atīrī, ‘Ndagītarī, wīhonie wee mwene! Maūndū marīa tūiguīte atī nī wekire kūu Kaperinaumu meeke gūkū itūūra-inī rīaku.’” **24** Agīthīī na mbere kuuga atīrī, “Ngūmwīra na ma, gūtirī mūnabii wītīkagīrwo itūūra-inī rīake. **25** Ngūmwīra atīrī na ma, nī kwarī atumia aingī a ndigwa Isiraeli matukū-inī ma Elija, rīrīa igūrū rīarī ihinge mīaka ītatū na nuthu, na ng’aragu nene īkiyūra būrūri wothe. **26** No Elija ndaigana gūtūmwō kūrī o na ūmwe wao, tiga kūrī mūtumia wa ndigwa ūrīa watūire itūūra rīa Zarefathu kūu būrūri wa Sidoni. **27** Ningī nī kwarī andū aingī maarī na mangū thīnī wa Isiraeli ihinda rīa Elisha ūrīa mūnabii, no gūtirī mūndū o na ūmwe wao wahonirio tiga Naamani ūrīa Mūsuriata.” **28** Andū othe arīa maarī thīnī wa thunagogi nīmarakarire mūno rīrīa maiguire ūguo. **29** Magīūkīra makīmūrutūra kuuma itūūra-inī rīu, makīmūtwara rwere-inī rwa karīma harīa itūūra rīu rīakītwo, nīguo mamūkie na kūu kīharūrūka-inī. **30** Nowe Jesū akīgerera gatagatī-inī ka andū, agīthīīra. **31** Agīcooka agīkūrūka, agīthīī Kaperinaumu, itūūra rīarī Galili, na mūthenya wa Thabatū akīambīrīria kūruta andū. **32** Nao andū makīgega nī ūndū wa ūrutani wake, tondū ndūmīrīri yake yarī ya wathani. **33** Na rīrī, kūu thīnī wa thunagogi nī kwarī na mūndū warī na ndaimono, nīyo ngoma thūku. Nake

akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, **34** “Hī! Ūrenda atīa na ithuī, wee Jesū wa Nazarethi? Ūukīte gūtūniina? Nīngūūi, we nīwe ūrīa Mūtheru wa Ngai!” **35** Nake Jesū akīmīkūma, akīmīrra atīrī, “Kira, na uume thīinī wake!” Nayo ndaimono īyo īkīgūithia mūndū ūcio thī hau mbere yao othe, īkiuma na ndīamūtihirie. **36** Nao andū othe makīgega makīrūania atīrī, “Kaī ūrutani ūyū ūhaana atīa? Araatha ngoma thūku arī na wathani na hinya, nacio ikoima!” **37** Nayo ngumo yake īkīhunja kūrīa guothe kwariganītie na kūu. **38** Nake Jesū akiuma thunagogi, agīthīiī mūcīiī gwa Simoni. Na rīrī, nyina wa mūtumia wa Simoni aarī mūrūaru mūrimū wa kūhiūha mwīrīiī mūno, nao magīthaitha Jesū nī ūndū wake. **39** Nī ūndū ūcio, akīinamīrīra harī we, na agīatha mūrimū ūcio uume mwīrīiī wake, naguo ūkiuma. Nake mūtumia agīūkīra o rīmwe na akīambīrīria kūmatungatīra. **40** Na rīrīa riūa rīathūaga, andū makīrehera Jesū andū arīa othe maarī na mīrimū ngūrani, nake akīmaigīrīra moko o mūndū o mūndū, akīmahonia. **41** O na ningī ndaimono ikiuma andū aingī, ikīanagīrīra atīrī, “Wee nīwe Mūrū wa Ngai!” Nowe agīcikaania na agīcigiria ciarie, tondū nīcioī atī nīwe Kristū. **42** Na gwakīa-rī, Jesū akiumagara agīthīiī kūndū gūtaarī andū. Nao andū makīmūcaria, na rīrīa maakinyire harīa aarī, makīgeria kūmūgirīrīria ndakoime kūu amatige. **43** Nowe akīmeera atīrī, “No nginya hunjie Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai matūūra-inī marīa mangī o namo, nī ūndū nīkīo ndaatūmirwo.” **44** Nake agīthīiī na mbere na kūhunjia thīinī wa thunagogi cia Judea.

5 Na rīrī, mūthenya ūmwe Jesū arūngī hūgūrūrū-inī cia iria rīa Genesareti, nakīo kīrīndī kīa andū aingī nīkīahatīkanaga kīmūkuhīrīrie nīguo gīthikīrīrie ūhoro wa Ngai, **2** nake akīona tūtarū twīrī hūgūrūrū-inī cia iria rīu, tūtigītwo ho nī ategi a thamaki, arīa maathambagia neti ciao cia gūtega. **3** Agītoonya gatarū kamwe, nako kaarī ga Simoni, akīmūthaitha agatoonyatoonyie maaī-inī, kehere hūgūrūrū-inī. Agīcooka agīkara thī, akīambīrīria kūruta andū ūhoro arī gatarū-inī kau. **4** Na aarīkia kwaria, akīira Simoni atīrī, “Twara gatarū haarīa hariku, mūikūrūkie neti maaī-inī, mūtege thamaki.” **5** Nake Simoni akīmūcookeria atīrī, “Mwathi witū, tūrutīte wīra mūritū ūtukū wothe, na tūtinanyiita kīndū o na kī. No tondū nīwoiga ūguo-rī, nīngūkūrūkia neti.” **6** Maarīkia gwīka ūguo, makīnyiita thamaki nyīngī mūno, nginya neti ciao ikīambīrīria gūtuīka. **7** Nī ūndū ūcio makīheneria arīa maarutithanagia wīra nao, arīa maarī gatarū kau kangī moke mamateithie, nao magīuka makīiyūria tūtarū twerī ki, o nginya tūkīambīrīria gūtoonyerera maaī-inī. **8** Hīndī ūrīa Simoni Petero onire ūguo, akiīgūithia maru-inī ma Jesū, akīmwīra atīrī, “Njehererā Mwathani; nī ndī mūndū mwīhia!” **9** Nīgūkorwo we na arīa othe maarī nao nīmagegire mūno nī ūndū wa thamaki iria maanyiitīte, **10** o na Jakubu na Johana, ariū a Zebedi, arīa maarutithanagia wīra na Simoni nīmagegire. Nake Jesū akīira Simoni atīrī, “Tiga gwītigīra; kuuma rīu ūrītegaga andū.” **11** Nī ūndū ūcio makīumīria tūtarū twao hūgūrūrū-inī cia iria, magītiga indo ciao ciothe, makīmūrūmīrīra. **12** Na rīrī, hīndī ūmwe rīrīa Jesū aarī itūūra-inī rīmwe-rī,

n̄guokire mündū waiyür̄two n̄ mangū mwīr̄ wothe. Na rīr̄ia onire Jesū, akīgūithia, agīturumithia ūthiū wake thī, akīmūthaitha, akīmwīra atīr̄, “Mwathani, ūngīenda-r̄i, no ūtherie.” **13** Jesū agītambūrūkia guoko gwake, akīhutia mündū ūcio, akīmwīra atīr̄, “Iī, n̄ngwenda. Therio!” Na o hīndī īyo akīhonio mangū. **14** Jesū agīcooka akīmūkaania, akīmwīra atīr̄, “Ndūkeere mündū o na ū, no thiī, ūkeyonanie kūrī mūthīnjīri-Ngai, na ūrute magongona marīa Musa aathanire n̄ ūndū wa gūtherio gwaku, arī ūira kūrī o.” **15** Na rīr̄, ngumo yake īgīkīrīrīria kūhunja makīria, o nginya kīrīndī kīngī ma kīa andū gīgīuka kūmūthikīrīria na kūhonio mīrimū yao. **16** No Jesū n̄eheragīra andū, agathiī kūndū gūtarī andū kūhoera Ngai kuo. **17** Mūthenya ūmwe n̄ kūrutana aarutanaga, nao Afarisai na arutani a watho arīa mookīte kuuma matūūra mothe ma Galili, na Judea, na Jerusalemu, maikarīte thī hau. Naguo hinya wa Ngai wa kūhonania warī hamwe na Jesū. **18** Na rīr̄, n̄hookire andū makuuīte mündū na kībarī, warūarīte mūrimū wa gūkua ciīga, nao makīgeria kūmūtoonyia nyūmba mamūige harī Jesū. **19** Na rīr̄ia maagire njīra ya gwīka ūguo n̄ ūndū wa ūingī wa andū, makīhaica nyūmba-igūrū magītharia maturubarī, makīmūkūrūkīria mwanya-inī ūcio o arī kībarī-inī, nginya gatagatī-inī ka andū acio makīmūiga o hau Jesū aarī. **20** Rīr̄ia Jesū onire wītīkio wao, akīmwīra atīr̄, “Mūrata, n̄warekerwo mehia maku.” **21** Nao Afarisai na arutani a watho makīambīrīria gwīciiria ngoro-inī ciao, makiuga atīr̄, “Kaī mündū ūyū arī ū, ūkūruma Ngai? Nūū ūngīhota kūrekanīra mehia, tiga Ngai we wiki?” **22**

Nowe Jesū nñamenyaga ūrīa meeciiragia na akīmooria atīrī, “Mūreciiria mañndū macio ngoro-inī cianyu nñkī? **23** Nī ûndū ūrīkū mūhūthū; nī kwīra mûndū, ‘Nīwarekerwo mehia maku,’ kana nī kūmwīra, ‘Ūkīra wītware’? **24** No nīgeetha mūmenye atī Mūrū wa Mûndū arī na ūhoti gūkū thī wa kūrekanīra mehia-rī” Akīira mûndū ūcio wakuūte ciīga atīrī, “Ndakwīra atīrī, ūkīra, oya kībarī gīaku, ūinūke.” **25** O hau hau akīrūgama mbere yao, akīoya kībarī kīrīa akomeire, na akīinūka mūciī akīgoocaga Ngai. **26** Nao andū othe nīmagegire na magīkumia Ngai. Makīiyürwo nī guoya, makiuga atīrī, “Ūmūthī nītuonete mañndū tūtarī tuona.” **27** Thuutha wa ūguo, Jesū akiumagara na akīona mûndū warī mwītia wa mbeeca cia igooti wetagwo Lawi aikarīte harīa heetagīrio mbeeca cia igooti. Jesū akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra.” **28** Nake Lawi agīukīra, agītiga indo ciake ciothe, akīmūrūmīrīra. **29** Lawi agīcooka akīrugithīria Jesū iruga inene gwake mūciī, na gīkundi kīnene kīa etia mbeeca cia igooti o na andū angī nīmarīianagīra nao. **30** No Afarisai na arutani a watho arīa maarī a gīkundi kīao magītetia arutwo ake makīmooria atīrī, “Mūrīianagīra na mūkanyuuanīra na etia mbeeca cia igooti na andū ehia nñkī?” **31** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Andū arīa agima mīrī tio mabataragio nī ndagītarī, no nī arīa arūaru. **32** Niī ndiokire gwīta andū arīa athingu, no nī arīa ehia, nīguo merire.” **33** Nao makīmwīra atīrī, “Arutwo a Johana nī meeetingaga kūrīa irio kaingī kaingī makahooya, o nao arutwo a Afarisai nīmekaga o ūguo, no aku mariīaga na makanya hīndī ciothe.” **34** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “No mwīre ageni a mūhikania

mehinge kūrīa rīrīa e hamwe nao? **35** No rīrī, ihinda nīrīgakinya rīrīa mūhikania akeherio kuuma kūrī o; matukū-inī macio-rī, nī makeehinga kūrī irio.” **36** Ningī Jesū akīmahe ūhoro na ngerekano īno, akīmeera atīrī, “Gūtirī mūndū ūngītinia kīraka kuuma harī nguo njerū, agīkire nguo ngūrū. Angīka ūguo, angīkorwo atarūrīte nguo njerū, nakīo kīraka kīu kīa nguo īyo njerū kīage kwagīrīra nguo īyo ngūrū. **37** Ningī gūtirī mūndū wīkagīra ndibei ya mūhihano mondo-inī ngūrū. Angīka ūguo, ndibei īyo ya mūhihano no ītarūre mondo icio, ndibei īyo īitīke, nacio mundo icio itarūkange. **38** Aca, ti ta ūguo, ndibei ya mūhihano no nginya ūkīrwo mondo-inī njerū. **39** O na gūtirī mūndū thuutha wa kūnyua ndibei ngūrū ūcookaga kwenda ndibei īyo ya mūhihano, nī ūndū oigaga atīrī, ‘Irīa ngūrū nīyo njega.’”

6 Mūthenya ūmwe wa Thabatū, Jesū akīgerera mīgūndainī ya ngano, nao arutwo ake makīambīrīria gūtua ngira imwe cia ngano, magīcirigitha na moko, makīrīa ngano. **2** Afarisai amwe makīmooria atīrī, “Nī kīi kīratūma mwīke ūrīa gūtetīkīrītio nī watho mūthenya wa Thabatū?” **3** Jesū akīmacookeria atīrī, “Kaī mūtathomete ūrīa Daudi eekire, rīrīa we na arīa maarī nake maarī ahūtu? **4** Aatoonyire Nyūmba ya Ngai, akīoya na akīrīa mīgate ūrīa yamūrīrwo Ngai, ūrīa ateetīkīrītio kūrīa nī watho tiga no athīnjīri-Ngai meetīkīrītio kūmīrīa, na agīcooka akīhe arīa maarī nake īmwe yayo.” **5** Jesū agīcooka akīmeera atīrī, “Mūrū wa Mūndū nīwe Mwathanī wa Thabatū.” **6** Na rīrī, mūthenya ūngī wa Thabatū nīathiiire thunagogi-inī, akīrutana, nakuo nī kwarī na mūndū warī

mwonju guoko gwake kwa ūr̩io. **7** Nao Afarisai na arutani a watho n̩imacaragia ūndū mang̩ithitang̩ira Jesū, n̩ ūndū ūcio mak̩im̩rora m̩uno, mone kana n̩ek̩honania m̩uthenya wa Thabatū. **8** Nowe Jesū, tondū n̩iamenyaga ūr̩ia meeciiragia, ak̩ira m̩undū ūcio wonjete guoko at̩r̩i, “Ūk̩ira ūr̩ugame mbere ya andū othe.” N̩ ūndū ūcio ag̩iūk̩ira ak̩r̩ugama hau. **9** Jesū ag̩icooka ak̩imeera at̩r̩i, “Ng̩um̩ūria at̩r̩i, n̩ ūndū ūr̩ik̩ mwit̩ik̩rie n̩ watho m̩uthenya wa Thabatū: n̩ gw̩ika wega kana n̩ gw̩ika ūūru, n̩ k̩uhonokia muoyo kana n̩ k̩ūuniina?” **10** Ak̩ihūgūra, ak̩imarora othe, ag̩icooka ak̩ira m̩undū ūcio at̩r̩i, “Tamb̩r̩ukia guoko gwaku.” Nake ag̩ika o ro ūguo; nakuo guoko gwake gūk̩ihonio biū. **11** Nao mak̩irakara m̩uno, mak̩amb̩ir̩ria k̩ūr̩ania ūr̩ia mang̩ika Jesū. **12** M̩uthenya ūmwe Jesū n̩oimagarire ag̩ithiī k̩ir̩ima-in̩ akahooe, ak̩iraara ak̩hooya Ngai ūtuk̩ wothe. **13** Gwak̩ia-ri, ag̩iita arutwo ake moke har̩ we, ag̩ihuura andū ik̩umi na eer̩ ao, ak̩imatua at̩umwo, nao n̩: **14** Simoni (ūr̩ia aatuire Petero), na Anderea m̩ur̩ wa nyina, na Jakubu, na Johana, na Filipu, na Baritholomayo, **15** na Mathayo, na Toma, na Jakubu wa Alufayo, na Simoni ūr̩ia wetagwo Zelote, **16** na Judasi wa Jakubu, na Judasi M̩uisikariota ūr̩ia wam̩kunyan̩ire. **17** Nake Jesū ag̩ik̩ur̩uka hamwe nao, mak̩r̩ugama handū haar̩ haraganu. G̩ikundi k̩inene k̩ia arutwo ake k̩iar̩ ho, o na andū aing̩ m̩uno kuuma Judea guothe, na Jerusalemu, o na kuuma ndeere-in̩ cia Turo na Sidoni, **18** nao mook̩ite n̩guo mam̩igue na mahonio m̩irim̩ yao. Nao ar̩ia maanyamaragio n̩ ngoma th̩uku mak̩ionio, **19** nao andū othe mak̩igeria k̩um̩hutia,

tondū hinya nīwoimaga thīnī wake na ūkamahonia othe.

20 Nake akīrora arutwo ake, akiuga atīrī: “Kūrathimwo-rī, nī inyuī athīnī, nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai nī wanyu.

21 Kūrathimwo-rī, nī inyuī mūhūūtaga rīu, nīgūkorwo nīmūkahūūnio. Kūrathimwo-rī, nī inyuī mūrarīra rīu, nīgūkorwo nīmūgatheka. **22** Kūrathimwo-rī, nī inyuī hīndī īrīa andū mekūmūmena, na meyamūre kūrī inyuī, na mamūrume, na mathūkīrīrie rītwa rīanyu, nī ūndū wa Mūrū wa Mūndū. **23** “Mūthenya ūcio nīmūgakena na mūrūgarūge, tondū mūcaara wanyu nī mūingī Igūrū. Nīgūkorwo ūguo noguo maithe mao meekire anabii. **24** “No rīrī, kaī mūrī na haaro inyuī itonga-ī, nīgūkorwo nīmūrīkītie kwamūkīra kūnyamarūrwo kwanyu. **25** Kaī mūrī na haaro inyuī arīa mūhūūniī rīu-ī, nīgūkorwo nīmūkahūūta. Kaī mūrī na haaro arīa mūratheka rīu-ī, nīgūkorwo nīmūgacakaya na mūrīre. **26** Kaī mūrī na haaro inyuī hīndī īrīa andū othe mekūmūgaathīrīria-ī, nīgūkorwo ūguo noguo maithe mao meekaga anabii a maheeni. **27** “No ngūmwīra atīrī inyuī arīa mūūthikīrīrie: endagai thū cianyu, na mwīkage wega arīa mamūthūire, **28** na ningī mūrathimage arīa mamūrumaga, na mūhooyagīre arīa mamwīkaga ūūru. **29** Na rīrī, mūndū angīkūgūtha rūthīa rūmwe, mūhūgūkīrie rūu rūngī o naruo. Na mūndū angīgūtunya igooti rīaku, ndūkamūgirie kuoya o na kanjū yaku. **30** Mūndū o wothe angīkūhooya kīndū mūhe, na mūndū o wothe angīoya kīndū gīaku, ndūkamwītie. **31** Īkagai andū arīa angī o ūrīa mūngēnda mamwīkage. **32** “Rīu-rī, angīkorwo mwendete o arīa mamwendete-rī, mwakīīguna na kī? O na ‘ehia’ nīmendaga arīa

mamendete. **33** Na mūnḡikorwo mwīkaga wega o arīa mamwīkaga wega-rī, mwakīiguna na kī? Nīgūkorwo ehia o nao nīmekaga o ūguo. **34** Na ningī mūnḡikorwo mūkombithagia o arīa mwīhokete nīmakamūrīha-rī, mwakīiguna na kī? O na ehia nīmakombagīra ehia arīa angī, mehokete nīmakarīhwo ciothe. **35** No rīrī, endagai thū ciányu, na mūciikage wega, o na mūkombithagie mūtekwīhoka gūcookerio kīndū. Hīndī īyo irīhi rīanyu nīrīkaneneha, na inyuī nīmūgatuīka ariū a Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno, nīgūkorwo we nīaiguagīra arīa matarī ngaatho tha o na arīa aaganu. **36** Iguanagīrai tha, o ta ūrīa Ithe wanyu aiguanagīra tha. **37** “Mūtigaciirithanagie nīgeetha na inyuī mūtikanaciirithio. Mūtigatuanagīre, nīgeetha na inyuī mūtikanatuīrwo. Rekanagīrai, na inyuī nīmūkarekerwo. **38** Heanagai, na inyuī nīmūrīheagwo na gīthimi kīega, gīkindīrītwo, kīinainītio na gīgaitīkīrīra, nīkīo mūgaitīrīwo nakīo nguo-inī. Nīgūkorwo gīthimi kīrīa mūthimanagīra nakīo, no kīo mūrīthimāgīrwo nakīo.” **39** Agīcooka akīmahe ngerekano īno, akīmooria atīrī, “Mūtumumu no atongorie mūtumumu ūrīa ūngī? Gīthī eerī to magūe irima? **40** Mūrutwo ti mūnene kūrī mūmūruti, no ūrīa wothe mūrute wega, no atuīke ta mūmūruti. **41** “Nī kīi gīgūtūma wone kīhuti kīrīa kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo, no ūkaaga kūrūmbūiya mūgogo ūrīa ūrī riitho rīaku we mwene? **42** Wahota atīa kwīra mūrū wa thoguo atīrī, ‘Mūrū wa baba, reke ngūrute kīhuti kīu kīrī riitho rīaku,’ o rīrīa wee wagīte kuona mūgogo ūrīa ūrī naguo riitho rīaku? Wee hinga īno, amba ūrute mūgogo ūcio ūrī naguo riitho, nīguo

wone wega ūhote kūruta kīhuti kīrīa kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo. **43** “Gūtirī mūtī mwega ūciaraga maciaro mooru, kana mūtī mūūru ūgaciara maciaro mega. **44** O mūtī ūmenyekaga na maciaro maguo mwene. Andū matituaga ngūyū kuuma mītī-inī ya mīgua, o na kana magatua thabibū kuuma cong'e-inī. **45** Mūndū ūrīa mwega aragia maūndū mega kuuma mūthiithū-inī wa ngoro yake, nake mūndū ūrīa mūūru aragia maūndū mooru kuuma mūthiithū-inī wa ngoro yake. Nīgūkorwo kanua gake kaaragia o maūndū marīa maiyūrīte ngoro yake. **46** “Atīrīrī, mūnjītaga ‘Mwathani, Mwathani,’ nīkī, na mūtiikaga ūrīa ndīmwīraga? **47** Nīngūmuonia ūrīa mūndū ūrīa ūūkaga kūrī nī, na akaigua ciugo ciakwa, na ageeka ūrīa ciugīte ahaana. **48** Ahaana ta mūndū waakaga nyūmba, ūrīa wenjire mūthingi, akīurikia na akīwamba igūrū rīa ihiga. Hīndī irīa kwagīre mūiyūro wa maaī, kīguū gīkīgūtha nyūmba īyo na nditi, no gītiamīenyenyirie, tondū nīyaakītwo wega. **49** No mūndū ūrīa ūiguaga ciugo ciakwa, na ndekaga ūrīa ciugīte, ahaana ta mūndū ūrīa waakire nyūmba ītarī na mūthingi. Na rīrīa kīguū kīagūthire nyūmba īyo, īkīmomoka, naguo mwanangīko wayo warī mūnene.”

7 Nake Jesū aarīkia kwaria maūndū macio mothe andū makīmūiguaga, agītoonya Kaperinaumu. **2** No kūu nī kwarī na ndungata ya mūnene-wa-thigari-igana, irīa mūmīathi eendete mūno, nayo yarī ndwaru hakuhī gūkua. **3** Nake mūnene ūcio wa thigari igana aigua ūhoro wa Jesū, agītūma athuuri a Ayahudi kūrī we makamūūrie oke ahonie ndungata yake. **4** Nao maakinya kūrī Jesū,

makīmūthaitha magwatiirie mūno, makīmwīra atīrī,
“Mūndū ūyū nīagīrīirwo gwīkwo ūguo nīwe, **5** tondū
nīendete rūrīrī rwitū na nīatwakīire thunagogi.” **6** Nī
ūndū ūcio Jesū agīthīi nao. Na marī hakuhī gūkinya
mūciī, mūnene ūcio wa thigari igana akīmūtūmīra arata
makamwīre atīrī, “Mwathani, tiga gwīthīnia tondū
ndiagīrīire wee ūuke gwakwa mūciī. **7** O na nokō itanona
njagīrīire gūuka kūrī we. No uga o kiugo, na ndungata
yakwa nīkūhona. **8** Nīgūkorwo nī mwene ndī mūndū
wathagwo, na ndī na thigari njathaga. Ndeera ūmwe
‘Thīi,’ nīathiiaga, na ndeera ūngī atīrī, ‘Ūka,’ nīokaga. Na
ningī ndeera ndungata yakwa atīrī, ‘Ika ūna,’ nīkaga.” **9**
Rīrīa Jesū aiguire ūguo, akīgega, akīhūgūkīra kīrīndī kīrīa
kīamūrūmīriire, agīkīra atīrī, “Ngūmwīra atīrī, ndionete
mūndū ūrī na wītīkio mūnene ūū Israeli guothe!” **10**
Nao andū arīa maatūmītwo magīcooka mūciī magīkora
ngombo ūyo ūrī honu. **11** Ihinda inini rīathira, Jesū
agīthīi itūūra rīetagwo Naini, nao arutwo ake na andū
gīkundi kīnene magīthīi nake. **12** Na rīrīa akuhīrīire
kīhingo gīa itūūra ū, mūndū wakuūte nīarutagwo kuo
na aarī mwana wa mūmwe, nake nyina aarī mūtumia
wa ndigwa. Nao andū aingī a itūūra ū maarī hamwe
nake. **13** Rīrīa Mwathani onire mūtumia ūcio, akīmūiguīra
tha, akīmwīra atīrī, “Tiga kūrīra.” **14** Agīcooka agīthīi,
akīhutia ithandūkū, nao arīa maarīkuūte makīrūgama.
Agīcooka akiuga atīrī, “Mwanake, ndakwīra atīrī, ūkīra!”
15 Mūndū ūcio wakuūte agīūkīra, akīambīrīria kwaria,
nake Jesū akīmūnengerana kūrī nyina. **16** Andū othe
makiyyūrwo nī guoya na makīgooca Ngai, makiuga atīrī,

“Mūnabii mūnene nīokīte gatagatī gaitū. Ngai nīokīte
gūteithia andū ake.” **17** Nayō ngumo ya Jesū īkīhunja
Judea guothe o na būrūri ūrīa wagūthiūrūrūkīirie. **18**
Nao arutwo a Johana nīmamūheire ūhoro wa maūndū
macio mothe. Nake Johana agīta arutwo ake eerī, **19**
akīmatūma kūrī Mwathani makamūūrie atīrī, “Wee nīwe
ūrīa werītwo nīagooka kana tweterere mūndū ūngī?” **20**
Nao arutwo acio maakinya kūrī Jesū makīmwīra atīrī,
“Johana Mūbatithania aatūtūma kūrī we tūkūūrie atīrī,
‘Wee nīwe ūrīa werītwo nīagooka kana tweterere mūndū
ūngī?’” **21** Ihinda-inī o rīu Jesū akīhonja andū aingī arīa
maarī na mīrimū, na ndwari, na akīngata ngoma thūku o
na agītūma andū aingī arīa maarī atumumu macooke
kuona. **22** Nī ūndū ūcio agīcookeria arīa maatūmītwo
atīrī, “Cookai mūkeere Johana maūndū marīa muonete na
mūkaigua: atī atumumu nī marona, na ithua nīiretwara,
na arīa marī na mangū nī marahonio, na andū arīa
mataiguaga nīmaraigua, na arīa akuū nīmarariūkio,
na ūhoro-ūrīa-Mwega nīūrahunjīrio arīa athīnni. **23**
Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūtarahīngwo nī ūndū wakwa.”
24 Andū acio maatūmītwo nī Johana moima harī Jesū,
Jesū akīambīrīria kwarīria andū aingī ūhoro wa Johana,
akīmooria atīrī, “Nī kīi mwathiīte kuona werū-inī? Hihi
mwathiīte kuona kamūrangi kainainagio nī rūhuho? **25**
Angīkorwo ti guo-rī, mwathiīte kuona kī? Hihi nī mūndū
wīhumbīte nguo njega? Aca, arīa mehumbaga nguo cia
goro na magekenia na mīago ya thī maikaraga nyūmba cia
ūthamaki. **26** Mwagīthīte kuona kī? Hihi mwathiīte kuona
mūnabii? ū, ngūmwīra atīrī, muonire mūndū ūkīrīte

mūnabii. **27** Üyū nīwe ūrīa ūhoro wake wandikītwo atīrī:
“Nīngatūma mūtūmwō wakwa athiī mbere yaku, nake
nīagagūthondekera njīra.’ **28** Ngūmwīra atīrī, harī andū
arīa manaciarwo nī atumia-rī, gūtirī o na ūmwe mūnene
gūkīra Johana; no mūndū ūrīa mūnini mūno ūthamaki-inī
wa Ngai, nī mūnene kūmūkīra.” **29** (Andū othe, o na etia
mbeeca cia igooti, rīrīa maiguire ciugo cia Jesū, magītikīra
atī njīra ya Ngai nī ya ma, tondū maabatithītio nī Johana.
30 No Afarisai na arutani a watho makīregana na ūrīa Ngai
endaga meke, tondū o matiabatithītio nī Johana.) **31** Nake
Jesū akiuga atīrī, “Andū a rūciaro rūrū ingīmagerekania
na kī? Matariī ta kī? **32** Matariī ta ciana ciikarīte ndūnyū
igīta iria ingī, igaciīra atīrī: “Twamūhuhīre mūtūrirū,
mūkīaga kūina; twamūinīire rwīmbo rwa macakaya, no
mūtiarīrire.’ **33** Nīgūkorwo Johana Mūbatithania ookire
atekūnyua ndibei, na inyuī mūkiuga atīrī,
‘Arī na ndaimono.’ **34** Mūrū wa Mūndū ookire akīrīlaga
na akīnyuuaga, na inyuī mūkiuga atīrī, ‘Onei mūndū
mūkoroku na mūrīiu, mūrata wa etia mbeeca cia igooti na
“ehia”.’ **35** No ūugī nīūmenyekaga nī wa kīhoto nī ciana
ciaguo ciothe.” **36** Na rīrī, Mūfarisai ūmwe nīetire Jesū
gwake makarīanīre irio cia hwaī-inī nake, nī ūndū ūcio
Jesū agīthīi nyūmba ya Mūfarisai ūcio, agīkara metha-inī.
37 Rīrīa mūndū-wa-nja watūūrīte mūtūūrīre wa mehia
itūūra-inī rīu aamenyire atī Jesū nīararīa irio nyūmba ya
Mūfarisai ūcio-rī, agīuka na cuba wa maguta manungi
wega, **38** na akīrūgama thuutha wake, o hau magūrū-inī
make, akīrīraga, na akāmbīrīria kūmūihūgia nyarīrī na
maithori make. Agīcooka akīmūgiria nyarīrī na njuīrī yake,

agīcimumunya, na agīciitīrīria maguta manungi wega. **39**
Rīrīa Mūfarisai ūrīa wamwītīte onire ūndū ūcio, akīra na
ngoro atīrī, “Korwo mūndū ūyū nī mūnabii, nīangīamenya
ūrīa ūramūhutia nī mūndū-wa-nja wa mūthembā ūrīkū,
na atī nī mwīhia.” **40** Jesū akīmwīra atīrī, “Simoni, ndī
na ūndū wa gūkwīra.” Nake akiuga atīrī, “Mūrutani,
njīra.” **41** “Kūrī andū eerī maarī na thiirī wa mūndū
wakombithanagia mbeeca. Ūmwe aarī na thiirī wa dinari
magana matano, na ūrīa ūngī dinari mīrongo ītano. **42** Na
rīrī, gūtirī o na ūmwe wao warī na mbeeca cia kūmūrīha,
nī ūndū ūcio marī o eerī akīmarekera thiirī ūcio. Rīu-
rī, acio eerī nūū ūngīmwenda makīria?” **43** Simoni
akīmūcookeria atīrī, “Ngwīciiria nī ūrīa warekeirwo thiirī
ūrīa mūnene.” Jesū akiuga atīrī, “Nīwatua wega.” **44**
Agīcooka akīhūgūrīra mūndū-wa-nja ūcio, akīra Simoni
atīrī, “Nīukuona mūndū-wa-nja ūyū? Njūkire nyūmba
gwaku, no ndūnaahe maaī ma gwīthamba nyarīrī, no
nīanjihūgia nyarīrī na maithori make, na acigiria na njuīrī
yake. **45** Wee-rī, ndūnaamumunya, no mūndū-wa-nja ūyū,
kuuma rīrīa ndonyire ndarī aratigithīria kūmumunya
nyarīrī ciakwa. **46** Wee-rī, ndūnanjītīrīria maguta mūtwe,
no ūyū nīanjītīrīrie maguta manungi wega nyarīrī. **47**
Nī ūndū ūcio ngūkwīra atīrī, nīarekeirwo mehia make
maingī. Nīgūkorwo nīendanīte mūno. No ūrīa ūrekeirwo
mehia manini, endanaga o hanini.” **48** Jesū agīcooka akīra
mūndū-wa-nja ūcio atīrī, “Nīwarekerwo mehia maku.” **49**
Ageni aria angī makīambīrīria kwīrana atīrī, “Kaī ūyū
akīrī ū, ūrarekanīra o na mehia?” **50** Jesū akīra mūndū-

wa-nja ūcio atīrī, “Gwītīkia gwaku nī gwakūhonokia; thiī na thayū.”

8 Na rīrī, thuutha wa ūguo, Jesū agīthī matūūra-inī o na tūtūūra-inī akīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai. Arutwo ake arīa ikūmi na eerī maarī hamwe nake, **2** o na atumia amwe a arīa maarutītwo ngoma thūku na arīa maahonetio mīrimū: nao nī Mariamu (ūrīa wetagwo Mūmagidali), nīwe warutītwo ndaimono mūgwanja; **3** na Joana mūtumia wa Husa, ūrīa warī mūrori wa indo cia Herode; na Susana; na angī aingī. Atumia aya nīmamūtungatāgīra na indo ciao ene. **4** Andū aingī nīmathiire na mbere kūngana harī Jesū moimīte matūūra-inī, na rīrīa andū maingīhire mūno akīmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, **5** Mūrīmi nīoimagarire akahure mbeū ciake. Na rīrīa aahuraga mbeū icio, imwe ikīgūa mūkīra-inī wa njīra; ikīrangīrīrio na magūrū, nacio nyoni cia rīera-inī igīuka igīcīrīa. **6** Ingī ikīgūa rūnyanjara-inī, na rīrīa ciamerire, mīmera īyo īkīhooha tondū wa kwaga ūigū. **7** Nacio mbeū ingī ikīgūa mīigua-inī, nayo mīigua īgīkūranīra nacio na īgīcīthararia. **8** Mbeū ingī nacio ikīgūa tīri-inī mūnoru. Igīkūra, igīciara maita igana ma iria ciahinandītwo. Aarīkia kuuga ūguo, akīanīrīra, akiuga atīrī, “Ūrīa ūrī na matū ma kūigua, nīaigue.” **9** Nao arutwo ake makīmūūria ūrīa ngerekano īyo yoigaga. **10** Akīmeera atīrī, “Inyuī nīmūheetwo ūmenyo wa kūmenya hito cia ūthamaki wa Ngai, no arīa angī ndīmaaragīria na ngerekano, nīgeetha, “maarora, makaaga kuona; na maigua, makaaga gūtaūkīrwo.” **11** “Ngerekano īyo yugīte atīrī: Mbeū icio nī ūhoro wa Ngai. **12** Mbeū iria ciagūire

mūkīra-inī wa njīra nī andū arīa maiguaga ūhoro wa Ngai, nake mūcukani agooka akeheria ūhoro ūcio ngoro-inī ciao, nīguo matigetīkie mahonoke. **13** Nacio iria ciagūire rūnyanjara-inī nī andū arīa maiguaga ūhoro wa Ngai, na makawamūkīra na gīkeno, no makaaga mīri. Metīkagia o gwa kahinda kanini, no magerio moka makaūtiganīria. **14** Mbeū iria ciagūire mīigua-inī nī andū arīa maiguaga ūhoro, no o magīthiiaga-rī, magatharario nī mīhang'o, na ūtonga, na mīago, nao makaaga gūkūra. **15** No rīrī, mbeū iria ciagūire tīri-inī ūrīa mūnoru nī andū arīa maiguaga ūhoro marī na ngoro ya ma na njega, makaūtūuria, na nī ūndū wa gūkirīrīria, magaciaraga maciaro. **16** “Na rīrī, gūtirī mūndū ūgwatagia tawa akaūkunīkīria na irebe, kana akaūiga rungu rwa ūrīrī. No aūigaga handū igūrū, nīguo andū arīa megūtoonya nyūmba mathererwo nī ūtheri. **17** Nīgūkorwo gūtirī ūndū mūhithe ūtakaguūrio, na gūtirī ūndū ūrī hitho-inī ūtakamenyeka kana ūtakanīkwo ūtheri-inī. **18** Nī ūndū ūcio mwīmenyagīrīrei ūrīa mūthikagīrīria. Ūrīa wothe ūrī na indo nīakongererwo nyīngī; na ūrīa wothe ūtarī nīagatuunywo o na kīrīa arī nakīo.” **19** Na rīrī, nyina wa Jesū na ariū a nyina na Jesū magīuka kūmuona, no matingīahotire gūthīi hakuhī nake nī ūndū wa andū kūingīha. **20** Mūndū ūmwe akīmwīra atīrī, “Maitūguo na ariū a maitūguo marūgamīte nja makīenda gūkuona.” **21** Nake akīmūcookeria atīrī, “Maitū na ariū a maitū nī arīa maiguaga ūhoro wa Ngai na makaūhingia.” **22** Mūthenya ūmwe Jesū nīerire arutwo ake atīrī, “Nītūringei tūthīi mūrīmo ūrīa ūngī wa iria.” Nī ūndū ūcio magītoonya gatarū magīthīi. **23** Na ūrīa

maathiiaga Jesū akīhītwo nī toro. Na rīrī, kūu iria-inī nī kwagiire na kīhuhūkanio kīnene, nako gatarū kau kaarī hakuhī kūūrīra maaī-inī, na magīkorwo marī ūgwati-inī mūnene. **24** Nao arutwo magīthī makīmūkīria, makīmwīra atīrī “Mwathani! Mwathani! Nītūkūrīra maaī-inī!” Nake Jesū agītūkīra agīkaania rūhuho na maaī macio maahūūranaga; namo makūmbī macio ma maaī makīnyihanyiha na gūkīhoorera. **25** Akīūria arutwo ake atīrī, “Wītīkio wanyu ūrī ha?” Nao makīiyūrwo nī guoya na makīgega, makīūrania atīrī, “Kaī mūndū ūyū aī ū? Aathaga huho o na maaī, nacio ikamwathīkīra.” **26** Makīringa mūrīmo ūrīa ūngī wa iria, magīkinya rūgongo rwa Agerasi rūrīa rūng’ethanīire na Galili. **27** Jesū aarīkia kuuma gatarū, aakinya thī agītūngwo nī mūndū warī na ndaimono oimīte itūūra-inī. Mūndū ūcio nīaikarīte ihinda inene ategwīkīra nguo kana agatūūra nyūmba, no aatūūraga mbīrīra-inī. **28** Rīrīa mūndū ūcio onire Jesū, agīkaya na akīgūithia magūrū-inī make, akīanīrīra na mūgambo mūnene akīmūūria atīrī, “Ūrenda atīna nīi, wee Jesū, Mūrū wa Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno? Ndagūthaitha, ndūkaanyariire!” **29** Nīgūkorwo Jesū nīathīte ngoma īyo thūku yume thīnī wa mūndū ūcio. Nīyamūnyiitaga kaingī, na o na gūtuūka nīoohagwo moko na magūrū na mīnyororo, na akarangīrwo-rī, nīatuangaga mīnyororo īyo yamuohaga, na ndaimono īyo īgatūma athīī kūndū gūtarī andū. **30** Jesū akīmūūria atīrī, “Wītagwo atīa?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Legioni,” nīgūkorwo aarī na ndaimono nyingī. **31** Nacio ndaimono igīkīrīrīria gūthaitha Jesū ndagaciathe ithīī Irima-rīrīa-

Rītarī-Gīturi. (Abyssos g12) 32 Na rīrī, nī haarī na rūūru rūnene rwa ngūrwe rwarīithagio harūrūka-inī cia kīrīma kīarī hakuhī na hau. Ndaimono icio igīthaitha Jesū acītīkīrie itoonye thīinī wacio, nake agīciitīkīria. 33 Ndaimono cioima thīinī wa mūndū ūcio, igīthīi igītoonya ngūrwe, naruo rūūru rūu rūkīharūrūka kīhurūrūka kīu na ihenya, rūkīgūa iria-inī, rūkīürīra kuo. 34 Rīrīa andū arīa maarīithagia ngūrwe icio moonire ūrīa gwekīka, makīura, magīthīi kūheana ūhoro ūcio itūūra-inī na mīgūnda-inī, 35 nao andū makiumagara makone ūndū ūcio wekīkīte. Rīrīa maakinyire harī Jesū na makīona mūndū ūcio woimītwo nī ndaimono aikarīte magūrū-inī ma Jesū, arī na nguo na arī na meciiria mega, magītigīra mūno. 36 Andū arīa meyoneire ūndū ūcio makīira andū acio angī ūrīa mūndū ūcio warī na ndaimono aahonetio. 37 Nao andū othe a rūgongo rūu rwa Agerasi magīthaitha Jesū oime kūu kwao amatige, nīgūkorwo nīmanyiitītwo nī guoya. Nī ūndū ūcio Jesū agītoonya gatarū agīthīi. 38 Nake mūndū ūcio warutītwo ndaimono akīmūthaitha mathīi nake, no Jesū akīmwatha athīi, akīmwīra atīrī, 39 “Cooka mūciī ūkoige ūrīa wothe Ngai agwīkīire.” Nī ūndū ūcio mūndū ūcio agīthīi akiīra andū othe a itūūra ūrīa Jesū aamwīkīire. 40 Na rīrī, Jesū aacooka kuuma mūrīmo ūrīa ūngī wa iria, andū aingī nīmamwamūkīrire tondū nīmamwetereire. 41 Hīndī ūyo mūndū wetagwo Jairū warī mūnene wa thunagogi agīuka, akiīgūithia magūrū-inī ma Jesū, akīmūthaitha athīi gwake, 42 nī ūndū mūirītu wake wa mūmwe warī wa ta mīaka ikūmi na iīrī aarī hakuhī gūkua. Na Jesū arī njīra-inī agīthīi-rī, andū

nīmamūhatīkaga. **43** Gatagatī-inī ka andū acio nī haari na mūtumia ūmwe watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na iīrī, na gūtirī mūndū ūngīamūhonirie. **44** Mūtumia ūcio agīuka na thuutha wa Jesū, akīhutia gīcūrī kīa nguo yake, na o rīmwe agītiga kuura. **45** Nake Jesū akīuria atīrī, “Nūū ūcio wahutia?” Rīrīa othe maakaanire, Petero akīmwīra atīrī, “Mwathani, andū nīmagūthiūrūrūkīirie na magakūhatīka.” **46** Nowe Jesū akiuga atīrī, “Nī harī mūndū waahutia, tondū nīndaigua hinya woima thīnī wakwa.” **47** Nake mūtumia ūcio, ona atī ndangīhota kwīhitha, agīuka akīnainaga, akīgūithia magūrū-inī make. Arī hau mbere ya andū othe akīheana gītūmi kīrīa gītatūmīte amūhutie na ūrīa aahonirio o ro rīmwe. **48** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, gwītīkia gwaku nīkuo gwatūma ūhone. Thīnī na thayū.” **49** Na o hīndī īyo Jesū akīaragia, hagīkinya mūndū woimīte mūciī kwa Jairū ūrīa mīnene wa thunagogi, akiuga atīrī, “Mwarīguo nīarīktie gūkua, tiga gūthīinia Mūrutani.” **50** Jesū aigua ūguo, akīira Jairū atīrī, “Tiga gwītigīra, wee ītīkia tu, na nīekūhona.” **51** Rīrīa aakinyire kwa Jairū, ndaarekire mūndū o na ūmwe atoonye hamwe nake, tiga o Petero, na Jakubu, na Johana, na ithe na nyina a mwana ūcio. **52** Hīndī īyo andū othe no kūrīra maarīraga magīcakayaga nī ūndū wa mwana ūcio. Jesū akīmeera atīrī, “Tigai kūrīra, ti mūkuū, nī gūkoma akomete.” **53** Nao makīmūthekerera, tondū nīmooī atī aarī mūkuū. **54** Nowe Jesū akīnyiita mwana ūcio guoko, akiuga atīrī, “Mwana wakwa, ūkīra!” **55** Na hīndī o īyo agīcookererwo nī muoyo wake, na o rīmwe akīrūgama. Jesū agīcooka akīmeera mahe mwana

ūcio kīndū gīa kūrīa. **56** Nao aciari ake makīgega mūno, nowe akīmaatha matikeere mūndū o na ū ūndū ūcio wekīkīte.

9 Na rīrī, Jesū aarīkia gwīta arutwo arīa ikūmi na eerī hamwe, nīamaheire hinya na ūhoti wa kūngata ndaimono ciothe na kūhonía mīrimū, **2** na akīmatūma mathiī makahunjie ūhoro wa ūthamaki wa Ngai na mahonagie andū arīa arūaru. **3** Nake akīmeera atīrī, “Mütigakuue kīndū o nakī kīa rūgendo; mütigakuue mūtirima, kana mūhuko, kana irio, kana mbeeca o na kana nguo tiga o iria mwihumbīte. **4** Nyūmba ūrīa yothe mūrītoonyaga ikaragai kuo nginya ūrīa mūkoima itūura ūrī. **5** Andū mangīkaarega kūmūnyiita ūgeni-rī, mūkaaribariba magūrū manyu rūkūngū rūitīke mūkiuma itūura ūrīao arī ūira wa kūmatuūra ciira.” **6** Nī ūndū ūcio makiumagara magīthiī kuuma gatūura kamwe nginya karīa kangī makihunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega na makihonagia andū kūrīa guothe maathiiaga. **7** Na rīrī, ūrīa Herode ūrīa mūthamaki aiguire ūhoro wa maūndū mothe marīa maathiiaga na mbere, nīataangīkire ngoro mūno tondū andū amwe moigaga atī Johana nīariūkīte kuuma kūrī arīa akuū, **8** na angī makoiga atī Elija nīonekanīte, o na angī makoiga atī mūnabii ūmwe wa arīa a tene nīariūkīte. **9** No Herode akiuga atīrī, “Johana nīndamūrengithirie mūtwe. Ūyū ndīraigua ūhoro wake-rī, nīwe ū?” Nake akīrirīria kūmuona. **10** Nao atūmwō maacooka, makīrra Jesū maūndū marīa mekīte. Nake akīehera kuo, agīthiī nao itūura rīetagwo Bethsaida, **11** no andū aingī makīmenya ūhoro ūcio na makīmūrūmūrīra.

Nake akīmaamūkīra na akīmahe ūhoro wa ūthamaki wa Ngai, na akīhonia arīa maabatarītio nī kūhonio. **12** Hwaī-inī arutwo arīa ikūmi na eerī magīuka kūrī we makīmwīra atīrī, “Ingata andū aya nīguo mathīi mīciī īrīa īrī hakuhī o na mīgūnda-inī mageethe irio na gwa gūkoma, tondū haha tūrī nī werū ūtarī andū.” **13** Nake akīmacookeria atīrī, “Maheei kīndū gīa kūrīa.” Nao makīmwīra atīrī, “Tūrī o na mīgate ītano na thamaki igīrī, no tūthiire tūkagūrīre andū aya othe irio.” **14** (Handū hau haarī na arūme ta ngiri ithano.) Nowe akīira arutwo ake atīrī, “Maikariei thī marī ikundi cia andū mīrongo ītano ītano.” **15** Nao arutwo magīka o ūguo, magīkaria andū othe thī. **16** Nake akīoya mīgate īyo ītano na thamaki icio igīrī, akīrora na igūrū, agīcookia ngaatho na agīcienyūranga. Agīcooka agīcinengera arutwo ake magaīre andū. **17** Othe makīrīa makīhūūna, nao arutwo makīiyūria ciondo ikūmi na igīrī cia ciényū iria ciatigarire. **18** Na rīrī, hīndī ūmwe Jesū akīhooya arī keheri-inī, arutwo ake magīkorwo marī hamwe nake. Akīmooria atīrī, “Andū moigaga niī nī niī ū?” **19** Nao makīmūcookeria atīrī, “Amwe moigaga niīwe Johana Mūbatithania; angī makoiga niīwe Elija; angī nao makoiga atī mūnabii ūmwe wa arīa a tene nīariūkīte.” **20** Nake akīmooria atīrī, “Inyuī na inyuī-rī, mugaga atīa? Mugaga niī nī niī ū?” Petero akīmūcookeria atīrī, “Wee niīwe Kristū ūrīa wa Ngai.” **21** Nake Jesū akīmakaania na hinya, akīmeera matikeere mūndū o na ūrīkū ūhoro ūcio. **22** Nake akiuga atīrī, “Mūrū wa Mūndū no nginya one mathīna maingī, na aregwo nī athuuri, na athīnjīri-Ngai arīa anene, o na arutani a

watho, na no nginya ooragwo na thuutha wa mīthenya
ītatū ariūkio.” **23** Agīcooka akīmeera othe atīrī, “Mūndū o
wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no nginya eerege we mwene,
na oyage mūtharaba wake o mūthenya, aanūmagīrīre. **24**
Nīgūkorwo ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake
nīakoorwo nīguo, no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake
nī ūndū wakwa nīakaūhonokia. **25** Mūndū angīguna nakī
angīgwatīra thī yothe, no ate muoyo wake kana orwo
nīguo? **26** Mūndū o wothe ūngīconoka nī ūndū wakwa na
nī ūndū wa ciugo ciakwa, o nake nīagaconokerwo nī Mūrū
wa Mūndū rīrīa agacooka arī na riiri wake, na riiri wa
Ithe, o na wa araika arīa atheru. **27** Ngūmwīra atīrī na ma,
amwe a aya marūngīi haha matigacama gīkuū matonete
ūthamaki wa Ngai.” **28** Mīthenya ta īnana thuutha wa
Jesū kwaria ūhoro ūyū nīathiire na Petero, na Johana
na Jakubu akīambata nao kīrima igūrū makahooe. **29** Na
rīrīa ahooyaga, mūhaanīre wa ūthiū wake ūkīgarūrūka,
nacio nguo ciake ikīerūha igīkenga o ta rūheni. **30** Na
rīrī, andū eerī, nīo Musa na Elija, **31** makiumīrīra Jesū
marī na riiri mūnene makīaria nake. Maaragia ūhoro wa
gūkua gwake, kūrīa aakirie kūhingia akinya Jerusalemu.
32 Petero hamwe na arīa maarī nake nīmahītītwo nī
toro, na rīrīa mookīrire, makīona riiri wake na andū
acio eerī maarūngīi hamwe nake. **33** Na rīrīa andū acio
maatiganaga na Jesū, Petero akīmwīra atīrī, “Mwathani,
nī wega tūikare gūkū. Reke twake ithūnū ithatū, kīmwe
gīaku, na kīmwe kīa Musa, na kīmwe kīa Elija.” (Nowe
ndaamenyaga ūrīa oigaga.) **34** Na o akīaragia-rī, itu
rīkiumīra na rīkīmahumbīra, nao magītīgīra mūno nī

kūhumbīrwo nī itu rīu. **35** Mūgambo ūkiuma itu-inī rīu, ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa ndīthuurīire; mūiguagei.” **36** Thuutha wa mūgambo ūcio kūiguīka, makīona atī Jesū aarī wiki. Nao arutwo magīkira ki na ūhoro ūcio, gūtirī mūndū o na ūmwe meerire matukū-inī macio maūndū marīa moonete. **37** Mūthenya ūyū ūngī, maikūrūka kuuma kīrīma-inī, Jesū agītūngwo nī andū aingī. **38** Na rīrī, mūndū warī gatagatī-inī ka andū acio akīanīrīra, akiuga atīrī, “Mūrutani, ndagūthaitha ūrore mūriū wakwa, nīgūkorwo nī mwana wakwa wa mūmwe. **39** na ngoma thūku nīmūnyiitaga na agakaya o rīmwe; ningī īkamūrūnda na īkamūthiorania, īgatūma arute mūhūyū na kanua. Ndīmūrekagia o na hanini, na nīramwananga. **40** Ndīrathaithire arutwo aku maingate ngoma īyo, no mararemwo.” **41** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Rūciaro rūrū rūtetikagia na rūremi, nī nginya rī ngūikara hamwe na inyuī, na ngūmūkirīrīria nginya rī? Rehe mūrūguo haha.” **42** Rīrīa kamwana kau gaathiiaga harī Jesū, ndaimono īyo īgīgatungumania thī, na īgīgathiorania. No Jesū agīkūūma roho ūcio mūūru, akīhonua kamwana kau, agīgacookeria ithe. **43** Nao othe makīgegio nī ūnene wa Ngai. Hīndī īrīa andū othe maagegetio nī ūrīa wothe Jesū eekīte, akīira arutwo ake atīrī, **44** “Thikīrīrīai wega ūrīa ngūmwīra: Mūrū wa Mūndū nīegūkunyanīrwo aneanwo moko-inī ma andū.” **45** No-o matiamenyire ūguo nī kuuga atīa. Nīmahithītwo ūhoro ūcio, nī ūndū ūcio makīaga kūūmenya, na magītigīra kūmūūria ūhoro ūcio. **46** Na gūkīgīa na ngarari gatagatī ka arutwo makīūrania nūū wao ūngītuīka mūnene kūrī arīa angī. **47** Nake Jesū,

tondū n̄amenyaga meciiria mao, ak̄oya kaana kanini aḡkarūgamia hakuhī nake. **48** Aḡcooka ak̄imeera atīrī, “Ur̄ia wothe wamūkaḡira kaana gaka th̄inī wa r̄ītwa r̄īakwa, n̄i niī aamūkaḡira; na ur̄ia ūnyamūkaḡira ti niī aamūkaḡira, no n̄i ur̄ia wandūmire. N̄igūkorwo ur̄ia mūnini gatagatī-inī kanyu inyuothē, ūcio n̄iwe mūnene kūmūk̄ira.” **49** Nake Johana ak̄mw̄ra atīrī, “Mwathi, n̄itūronire mūndū ak̄īngata ndaimono na r̄ītwa r̄īaku, na ithuī tūrageria kūmūgiria tondū ti ūmwe witū.” **50** Nake Jesū ak̄imeera atīrī, “Mūtikamūgirie, n̄igūkorwo ur̄ia ūtarī ūthū na inyuī, ūcio n̄i ūmwe wanyu.” **51** Na r̄īrī, kahinda gake gaakuhīrīria ga kwambata matu-inī, Jesū n̄iatuire itua r̄ia gūthiī Jerusalemu. **52** Nake aḡtūma andū mathiī mbere yake kūhaarīria maūndū n̄i ūndū wake, maḡthiī maḡtoonya gatūūra kamwe ga Samaria; **53** no andū a kūu matiamūnyiitire ūgeni, tondū aathiiaga Jerusalemu. **54** R̄īria arutwo ake, Jakubu na Johana monire ūguo makūuria atīrī, “Mwathani, n̄iūkwenda twītie mwaki uume igūrū ūmaniine?” **55** Nowe Jesū ak̄ihūḡura ak̄imakaania, **56** nao maḡthiī gatūūra kangī. **57** R̄īria maathiiaga na nj̄ra, mūndū ūmwe ak̄mw̄ra atīrī, “N̄indikūrūmaḡrīra kūrīa guothe ūr̄īthiaga.” **58** Nake Jesū ak̄imūcookeria atīrī, “Mbwe n̄i ir̄i marima na nyoni cia r̄iera-inī n̄i ir̄i itara, no r̄īrī, Mūrū wa Mūndū ndarī handū anḡiḡirīra mūtwe wake.” **59** Ak̄īra mūndū ūnḡi atīrī, “N̄umīrīra.” No mūndū ūcio ak̄imūcookeria atīrī, “Mwathani, reke nyambe thiī ngathike baba.” **60** Jesū ak̄mw̄ra atīrī, “Reke arāa akuū mathikage akuū ao ene, no wee thiī ūkahunjie ūhoro wa ūthamaki wa Ngai.” **61** Na mūndū ūnḡi ak̄mw̄ra atīrī,

“Mwathani, nī n̄ngūkūrūmīrīra, no reke nyambe thī ngoigīre andū aitū ūhoro.” **62** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Gūtirī mūndū o na ūrīkū ūnyiitaga mūraū na guoko gwake na agacooka kūrora na thuutha wagīrīire gūtungata ūthamaki-inī wa Ngai.”

10 Thuutha wa ūguo Mwathani agīthuura andū angī mīrongo mūgwanja na eerī, akīmatūma eerī eerī, mathiī mbere yake matūūra-inī mothe na kūndū kūrīa we aakirie gūthīī. **2** Akīmeera atīrī, “Magetha nī maingī, no aruti a wīra nī anini. Nī ūndū ūcio, thaithai Mwathani wa magetha atūme aruti wīra mathiī magetha-inī make. **3** Thiī! Ndamūtūma ta tūgondu gatagatī-inī ka njūūi. **4** Mūtigakuue kībeti, kana mūhuko, o na kana iraatū; na mūtikageithie mūndū o na ūrīkū njīra-inī. **5** “Nyūmba o yothe ūrīa mūrītoonyaga-rī, ambagai kuuga atīrī, ‘Thayū ūrogīa nyūmba ūno.’ **6** Na kūngīkorwo nī kūrī mūndū mwendi thayū kuo, thayū ūcio wanyu nūrīikaraga nake; na kūngīkorwo gūtirī, thayū ūcio wanyu nī ūrīmūcookagīrīra. **7** Ikarai nyūmba ūyo, mūrīnage na mūkanyua kīrīa gīothe marīmūheaga, nīgūkorwo mūruti wīra nīagīrīrwo kūheagwo mūcaara wake. Mutikoimage nyūmba ūmwe mūgathiī ūrīa ūngī. **8** “Mūngīgatoonya itūūra mūnyiitwo ūgeni-rī, rītagai o kīrīa mūngīheo. **9** Honagiai arīa arūaru kuo, na mūmeerage atīrī, ‘Ūthamaki wa Ngai nūmūkuhīrīrie.’ **10** No mūngīgatoonya itūūra o rīothe mwage kūnyiitwo ūgeni-rī, umagarai, mūthīī njīra-inī ciarīo muuge atīrī, **11** ‘Nītwaribariba o na rūkūngū rwa itūūra rīanyu rūrīa rwīnyiitīrīire magūrū maitū, rūmūcookerere. No rīrī, menyai wega ūū: ūthamaki

wa Ngai nīmūkuhīrīrie.’ **12** Ngūmwīra atīrī, Sodomu nīgūgakirīrīrio mūthenya ūcio gūkīra itūūra rīu. **13** “Inyuī andū a Korazini, kaī mūrī na haaro-ī! O na inyuī andū a Bethisaida, kaī mūrī na haaro-ī! Tondū korwo ciama iria mwarengīrwo nīcio ciaringīrwo andū a Turo na Sidoni, mangīeririre tene mehumbe nguo cia makūnia na mehurīrie mūhu. **14** No andū a Turo na Sidoni nīmagakorwo marī murū mūthenya ūcio wa ciira gūkīra inyuī. **15** Na inyuī, andū a Kaperinaumu, mūūī atī nīmūgatūūgīrīrio nginya matu-inī? Aca, mūkaaharūrūkio mūkinye kūrīa kūriku mūno. (**Hadēs g86**) **16** “Mūndū ūrīa ūmūthikagīrīria inyuī nī niī athikagīrīria, na ūrīa ūmūregaga nī niī aregaga, na ūrīa ūrīndegaga nī ūrīa wandūmire arīregaga.” **17** Nao andū acio mīrongo mūgwanja na eerī magīcooka makenete, makiuga atīrī, “Mwathani, o na ndaimono nīratwathīkagīra thīnī wa rītwa rīaku.” **18** Nake akīmacookeria atīrī, “Nīndīronire Shaitani akīgūa kuuma igūrū ta rūheni. **19** Inyuī nīndīmūheete ūhoti wa kūrangīrīria nyoka na tūng’aurū, na wa gūtooria hinya wothe wa thū; gūtirī kīndū gīkamwīka ūūru. **20** No rīrī, mūtigakene tondū ngoma nīimwathīkagīra, no kenagai tondū mariītwa manyu nīmandīkītwo kūrīa Igūrū.” **21** Na ihinda o rīu, Jesū akīyūrwo nī gīkeno kīa Roho Mūtheru, akiuga atīrī, “Baba, wee Mwathani wa igūrū na thī, nīngūkūgaatha tondū nīuhithīte andū arīa oogī na marī na ūmenyo maūndū maya, no ūkamaguūrīria tūkenge. Baba, wīkīte ūguo tondū nīguo wendi waku. **22** “Nīnengeretwo maūndū mothe nī Baba. Gūtirī mūndū ūūī Mūriū nūū,

tiga Ithe witū, na gūtirī mūndū ūūī Ithe witū nūū o tiga Mūriū na arīa othe Mūriū endaga kūguūrīria.”

23 Agīooka akīhūgūkīra arutwo ake, akīmeera marī oiki atīrī, “Kūrathimwo nī maitho marīa marona kīrīa mūrona. **24** Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, anabii aingī na athamaki nīmerirīrie kuona maūndū marīa mūrona, no matiamonire na nīmerirīire kūigua maūndū marīa mūraigua, no matiamaignire.” **25** Na rīrī, hīndī ūmwe mūrutani ūmwe wa watho nīarūgamire nīguo agerie Jesū, akīmūuria atīrī, “Mūrutani, njagīrīrwo nī gwīka atīa nīguo ngaagaya muoyo wa tene na tene?” (**aiōnios**

g166) **26** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Kwandikītwo atīa Watho-inī? Wee-rī, kaī ūthomaga atīa?” **27** Mūndū ūcio akīmūcookeria, akiuga atīrī, “Endaga Mwathani Ngai waku na ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, na hinya waku wothe, o na meciiria maku mothe’; na ‘Endaga mūndū wa itūūra rīanyu o ta ūrīa wīyendete wee mwene.” **28** Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī wacookia wega; īkaga ūguo, na nīūgatūūra muoyo.” **29** No mūndū ūcio nīeendaga gwītua mwega, nī ūndū ūcio akīuria Jesū atīrī, “Nake mūndū wa itūūra nūū?” **30** Nake Jesū akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Nī kwarī na mūndū ūmwe waikūrkaga oimīte Jerusalemu arorete Jeriko, na akīnyiitwo nī atunyani. Nao makīmūruta nguo, makīmūhūūra, magīooka magīthīī, makīmūtiga arī hakuhī gūkua. **31** Mūthīnjīri-Ngai ūmwe nīagereire njīra ūyo, na rīrīa onire mūndū ūcio, akīhītūkīra mūkīra-inī ūrīa ūngī wa njīra. **32** Ūguo noguo Mūlawii eekire, hīndī ūrīa aakinyire hau, o nake, amuona akīhītūkīra

mūkīra ūūrīa ūngī wa njīra. **33** No rīrī, Mūsamaria ūmwe warī rūgendo-inī nīakinyire harīa mūndū ūcio aarī, amuona akīmūiguīra tha. **34** Agīthīi harī we, akīmuoha ironda, na akīmūitīrīria maguta na ndibei. Agīcooka akīmuoya, akīmūhaicia igūrū rīa ndigiri yake, akīmūtwara nyūmba ya ageni, akīmūmenyerera. **35** Kwarooka gūkīa Mūsamaria ūcio akīruta dinari igīrī, agīcinengera mwene nyūmba īyo ya ageni, akīmwīra atīrī, ‘Mūmenyagīrīre, na ndacooka nīngagūcookeria kīrīa kīngī ūgaakorwo ūhūthīrīte.’ **36** “Ūgwīciiria nī mūndū ūrīkū wa acio atatū watuīkire mūndū wa itūūra harī mūndū ūcio wanyiitītwo nī atunyani?” **37** Nake mūrutani ūcio wa watho akīmūcookeria atīrī, “Nī ūrīa wamūiguīrīre tha.” Jesū akīmwīra atīrī, “Thīi ūgeeke o ta ūguo.” **38** Na rīrī, Jesū na arutwo ake marī njīra-inī magīthīi, nīatoonyire gatūūra kamwe kūrīa aanyiitirwo ūgeni mūciī kwa mūtumia wetagwo Maritha. **39** Maritha aarī na mwarī wa nyina wetagwo Mariamu, nake aikarīte magūrū-inī ma Mwathani athikīrīrie ūrīa oigaga. **40** Nowe Maritha nīarī na mīhang’o nī ūndū wa maūndū marīa mothe magīrīre kūhaarīrio. Agīūka harī Jesū, akīmūuria atīrī, “Mwathani, kaī ūtarona ūrīa mwarī wa maitū andekereirie wīra? Mwīre oke andeithie!” **41** Nake Mwathani akīmūcookeria atīrī, “Maritha, Maritha, nīūtangīkīte, na ūgethīīnia na maūndū maingī, **42** no nī harī ūndū ūmwe tu ūbataranītie. Mariamu nīethuurīre ūndū ūrīa mwega makīria, naguo ūndū ūcio ndangītunywo.”

11 Na rīrī, mūthenya ūmwe Jesū aarī handū akīhooya. Rīrīa aarīkirie kūhooya, mūrutwo ūmwe wake akīmwīra

atīrī, “Mwathani, tūrute kūhooya o ta ūrīa Johana aarutire arutwo ake.” 2 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rīrīa mūkūhooya, ugagai atīrī: “Ithe witū (ūrī Igūrū), rītwa rīaku nīrīamūrwo, ūthamaki waku nīūūke. (Ūrīa wendete nīwīkagwo gūkū thī, o ta ūrīa gwīkagwo kūu igūrū.)

3 Tūheage o mūthenya irio ciitū cia gūtūigana. 4 Na ūtūrekere mehia maitū, o ta ūrīa o na ithuī tūrekagīra arīa othe matwīhagīria. Na ndūgatūtware magerio-inī (no kūhonokia ūtūhonokagie ūūru-inī).” 5 Agīcooka akīmeera atīrī, “Mūndū ūmwe wanyu angīkorwo arī na mūrata nake athīī gwake ūtukū gatagatī amwīre atīrī, ‘Mūrata wakwa, he mīgate ūtatū, 6 nīgūkorwo ndī na mūrata wakwa wanjeerera, na ndirī na kīndū gīa kūmūhe arīe.’ 7 “Nake mūndū ūcio ūrī nyūmba thīinī amūcookerie atīrī, ‘Tiga gūūthīinīa. Nīndīkītie kūhinga mūrango na tūrī toro hamwe na ciana ciakwa. Ndingīhota gūūkīra ngūhe mīgate.’ 8 Ngūmwīra atīrī, o na angīkorwo ndangīūkīra amūhe mīgate ūyo nī ūndū wa ūrata-rī, no nī ūndū wa ūrīa amūringīrīrie-rī, mūndū ūcio nīegūūkīra amūhe kīrīa gīothe abatairio nīkīo.” 9 “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī: Hooyai na nīmūkūheo; mathaai na nīmūkuona; ringaringai mūrango na nīmūkūhingūrīrwo.

10 Nīgūkorwo ūrīa wothe ūhooyaga nīaheagwo; na ūrīa ūmaathaga nīonaga; na ūrīa ūringaringaga mūrango nīahingūragīrwo. 11 “Nī mūciari ūrīkū thīinī wanyu ūngītīo thamaki nī mwana wake, nake amūhe nyoka?

12 Kana eetio itumbī amūhe kang’aurū? 13 Angīkorwo inyuī, o na mūrī ooru, nīmūūī kūhe ciana ciayu iheo njega-rī, Ithe wanyu ūrīa ūrī Igūrū githī ndarīkīragīrīria

kūhe Roho Mūtheru kūrī arīa mamūhooyaga!” **14** Na rīrī, Jesū nīaingataga ndaimono yume thīinī wa mūndū ūtaaragia. Rīrīa ndaimono īyo yoimire, mūndū ūcio ūtaaragia akīaria, nakio kīrīndī kīa andū gīkīgega. **15** No amwe ao makiuga atīrī, “Aingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli ūrīa mūnene wa ndaimono.” **16** Nao andū angī makīmūgeria, makīmūuria amaringīre kīama kiumīte igūrū. **17** Jesū nīamenyire ūrīa meciiragia, nake akīmeera atīrī: “Ūthamaki o wothe ūngīgayūkana ūukanīrīre guo mwene no ūharagane, nayo nyūmba ūngīgayūkana yūkanīrīre yo nyene no īgwe. **18** Angīkorwo Shaitani nīagayūkanīte akeyūkīrīra we mwene-rī, ūthamaki wake ūngikīhaanda atīa? Ndoiga ūguo tondū mūroiga atī nīi nyingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli. **19** Ningī angīkorwo nīi nyingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli-rī, arūmīrīri anyu maingataga ndaimono na hinya wa ū? Nī ūndū ūcio-rī, acio nīo makaamūtuīra ciira. **20** Na rīrī, ingīkorwo nyingataga ndaimono na hinya wa kīara kīa Ngai-rī, ūthamaki wa Ngai nīūukīte kūrī inyuī. **21** “Rīrīa mūndū njamba oya indo ciake ciothe cia mbaara, arangīre nyūmba yake mwene, indo ciake ciikaraga irī ngitīre. **22** No rīrī, mūndū ūngī ūrī na hinya kūmūkīra angīmūtharīkīra amūtoorie, nīamūtunyaga indo ciake cia mbaara iria ehokete, na akagaīra andū indo iria akoragwo atahīte. **23** “Mūndū ūrīa ūtarī hamwe na nīi, ūcio nī thū yakwa, na ūrīa ūtacookanagīrīria hamwe na nīi, ūcio nī kūhurunja ahurunjaga. **24** “Na rīrī, hīndī ūrīa ngoma thūku yoima thīinī wa mūndū, ūtuīkanagīria werū-inī ūgīcaria ūhurūko na ūkawaga. Hīndī īyo ūkoiga atīrī, ‘Nīngūcooka

nyūmba ūrīa ndoimire.’ **25** Na yacooka ūgakora nyūmba ūyo ūrī haate, ūgathondekwo wega. **26** Hīndī ūyo ngoma ūyo thūku ūkagīra ngoma ingī mūgwanja thūku makīria mayo, igatoonya, igaikara kuo. Naguo mūikarīre wa mūndū ūcio ūgathūka gūkīra wa mbere.” **27** Rīrīa Jesū aaragia maūndū maya-rī, mūndū-wa-nja warī gatagatī inī ga kīrīndī akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Kūrathimwo nī maitūguo ūrīa wagūciarire na agīkuongithia.” **28** Nake Jesū agīcookia atīrī, “Kūrathimwo nī arīa maiguaga kiugo kīa Ngai na magagīathīkīra.” **29** Na rīrīa kīrīndī kīa andū kīongererekire-rī, Jesū akiuga atīrī, “Rūrū nī rūciaro rwaganu. Rūragia rūringīrwo kīama, no gūtirī kīama rūkaringīrwo tiga o kīrīa kīaringīrwo Jona. **30** Nīgūkorwo o ta ūrīa Jona aarī kīmenyithia kūrī andū a Nineve, ūguo noguo Mūrū wa Mūndū egūkorwo arī kīmenyithia kūrī rūciaro rūrū. **31** Mūtumia-mūthamaki ūrīa wa mwena wa Gūthini nīnakarūgama hīndī ya ciira hamwe na andū a rūciaro rūrū arūtuīre ciira, nīgūkorwo oimire ituri cia thī oke athikīrīrie ūugī wa Solomoni, na rīu ūmwe mūnene gūkīra Solomoni arī haha. **32** Andū a Nineve nīmakarūgama hīndī ya ciira hamwe na rūciaro rūrū marūtuīre ciira; nīgūkorwo nīmeririre maahunjīrio nī Jona, na rīu ūmwe mūnene gūkīra Jona arī haha. **33** “Gūtirī mūndū ūgwatagia tawa agacooka akaūiga handū ūtangīoneka kana akaūiga rungu rwa irebe, no aūigaga handū igūrū nīguo arīa megūtoonya nyūmba mathererwo nī ūtheri. **34** Riitho rīaku nīrīo tawa wa mwīrī waku. Rīrīa maitho maku marī mega, mwīrī waku wothe o naguo ūkoragwo ūiyūrīte ūtheri. No rīrīa

matarī mega-rī, mwīrī waku o naguo ūkoragwo ūiyūrīte nduma. **35** Hakīrī ūguo-rī, menyerera ūtheri ūrīa ūrī thīnī waku ndūgatuūke nduma. **36** Nī ūndū ūcio-rī, mwīrī waku wothe ūngīyūrwo nī ūtheri, na ndūrī handū harī nduma, nūrītheragīrwo nī ūtheri biū, o ta ūrīa ūtheri wa tawa ūkūmūrīkagīra.” **37** Hīndī ūrīa Jesū aarīkirie kwaria, Mūfarisai ūmwe akīmūnyiita ūgeni gwake makarīanīre; nī ūndū ūcio agīthī, agīkara metha-inī. **38** No Mūfarisai ūcio ona ūguo akīgega nī ūndū Jesū ndaambire gwīthamba moko atanarīa irio. **39** Nake Mwathani akīmwīra atīrī, “Inyuī Afarisai mūthambagia gīkombe na thaani mwena wa na igūrū, no thīnī wanyu mūiyūrītwo nī ūkoroku na waganu. **40** Inyuī irimū ici! Githī ūrīa wombire mwena wa na nja to we wombire mwena wa na thīnī? **41** No rīrī, heagai athīni kīrīa kīrī thīnī wa thaani, na hīndī īyo indo ciothe nīigūtuūka theru harī inyuī.” **42** “Kaī mūrī na haaro inyuī Afarisai-ī! Tondū mūrutagīra Ngai gīcunjī gīa ikūmi gīa terere, na togotia na nyeni cia mīthembā yothe no mūkaaga kūrūmbūya kīhoooto na wendani wa Ngai. Mwaagīrīrwo nī gwīkaga maūndū macio mūtegūtiganīria macio mangī ma mbere. **43** “Kaī mūrī na haaro inyuī Afarisai-ī! Tondū mwendaga gūikarīra itī iria cia mbere thunagogi-inī na mūgeithagio mūrī ndūnyū-inī. **44** “Kaī mūrī na haaro-ī, tondū mūtarīi ta mbīrīra itarī rūrī iria andū mageragīra igūrū rīacio matekūmenya.” **45** Mūrutani ūmwe wa Watho akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Mūrutani, rīrīa ūkwaria maūndū macio-rī, nūratūruma o na ithuī.” **46** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “O na inyuī arutani a Watho kaī mūrī na haaro-ī! Tondū mūkuuithagia

andū mīrigo mīritū ūrīa matangīhota gūkuua, na inyuī
ene mūtingīmīhutia o na kaara kamwe mūmateithie. **47**
“Kaī mūrī na haaro-ī! Tondū mwakagīra anabii mbīrīra,
o arīa mooragirwo nī maithe manyu ma tene. **48** Nī
ūndū ūcio mūgakīruta ūira atī nīmwītīkanītie na ūrīa
maithe manyu meekire; atī nīo mooragire anabii, na inyuī
mūkamaakīra mbīrīra. **49** Tondū wa ūguo ūūgī wa Ngai
uugīte atīrī, ‘Nīngamatūmīra anabii na atūmwo, moorage
amwe ao na manyariire arīa angī.’ **50** Nī ūndū ūcio
rūciaro rūrū nīrūgaciirithīrio thakame ya anabii othe ūrīa
yanaitwo kuuma o kīambīrīria gīa thī, **51** kuuma thakame
ya Habilī nginya thakame ya Zekaria ūrīa woragīrwo
gatagatī-inī ga kīgongona na handū harīa hatheru. Iī
nīguo, ngūmwīra atīrī, rūciaro rūrū nīrūkaherithīrio
thakame īyo. **52** “Kaī mūrī na haaro inyuī arutani a
watho-ī! Tondū nīmweheretie kīhingūro kīa ūmenyo.
Inyuī ene mūtiigana gūtoonya, na arīa marenda gūtoonya
mūkamagiria.” **53** Jesū aarīkia kuuma kūu, Afarisai na
arutani a watho makīambīrīria kūmūkararia marī na
ūūru mūno na kūmūūgita na kūmūūria ciūria nīguo aarie
maūndū maingī, **54** makīgeria kūmūtega maigue kana nī
harī ūndū mūūrū angīaria.

12 O hīndī īyo, rīrīa kīrīndī kīa andū ngiri nyingī
kīonganīte hamwe, nginya makarangana-rī, Jesū akīamba
kwarīria arutwo ake, akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei
ndawa ya kūimbia mīgate ya Afarisai, na nīyo ūhinga. **2**
Gūtīrī ūndū mūhithanie ūtakaguūrio, o na kana ūndū
mūhithe ūtakamenyeka. **3** Maūndū marīa mwarīirie
nduma-inī, makaiguuo mūthenya barigici, na ūrīa wothe

mwanahehanīrīra matū-inī mūrī tūnyūmba twa thīnī,
nīukanīrīwo kuuma nyūmba igūrū. 4 “Ngūmwīra atīrī
arata akwa, tigagai gwītigīra arīa mooragaga mwīrī
na thuutha ūcio gūtirī ūndū mangīhota gwīka. 5 No
nī ngūmuonia ūrīa inyuī mwagīrīirwo nī gwītigīra:
Mwītigagīrei ūrīa ūngīrīraga mwīrī na thuutha wa ūguo
arī na ūhoti wa gūkia mūndū Jehanamu. Ngūmwīra
atīrī na ma, mwītigagīrei ūcio. (Geenna g1067) 6 Githī
tūnyoni tūtano tūtiendagio tūthendi twīrī? No rīrī, gūtirī
o na kamwe gatuo Ngai ariganagīrīwo nīko. 7 No ti-
itherū, o na njuīrī cianyu cia mūtwe nī ndare. Tigagai
gwītigīra, inyuī mūrī a bata gūkīra tūnyoni tūingī. 8
“Ngūmwīra atīrī, ūrīa wothe ūkanyumbūra mbere ya
andū, o nake Mūrū wa Mūndū nīakamumbūra mbere ya
araika a Ngai. 9 No ūrīa ūkangaana mbere ya andū ūcio
nīagakaanwo mbere ya araika a Ngai. 10 Nake mūndū o
wothe ūrīa ūgaacambia Mūrū wa Mūndū nīakarekerwo,
no ūrīa wothe ūkaruma Roho Mūtheru ndakarekerwo.
11 “Rīrīa mūgaatwarwo mbere ya thunagogi, na mbere
ya aathani na anene mūciirithio-rī, mūtikanetange na
ūrīa mūgacookia kana ūrīa mūkoiga, 12 nīgūkorwo hīndī
īyo Roho Mūtheru nīakamūruta ūrīa mwagīrīirwo nī
kuuga.” 13 Mūndū ūmwe warī gatagatī-inī ka andū acio
akīmwīra atīrī, “Mūrutani, ūrīa mūrū wa maitū tūgayane
nake igai riitū.” 14 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūndū
ūyū, nūū ūndūte wa kūmūtuithania ciira kana wa
kūmūgayania indo cianyu?” 15 Agīcooka akīmeera atīrī,
“Mwīmenyerere! Mūtigakorokere maūndū; nīgūkorwo
muoyo wa mūndū ndūthimagwo na mūigana wa indo iria

arī nacio.” **16** Agīcooka akīmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, “Mūgūnda wa mündū ūmwe gītonga nīwaciare mūno. **17** Nake akīnyūria na ngoro yake atīrī, ‘Ngwīka atīa? Ndirī na handū ha kūiga magetha makwa.’ **18** “Agīcooka akiuga atīrī, ‘Nīndamenya ūrīa ngwīka. Ngūtharia makūmbī makwa, njake mangī manene kūrī mo, njige magetha makwa mothe na indo ciakwa ciothe kuo. **19** Njooke njīire ngoro yakwa atīrī, “Ūrī na indo nyīngī njega wīgīire cia gūkūigana mīaka mīngī. Wīhuurūkīre, ūrīe na ūnyue, na ūcanjamūke.” **20** “No Ngai akīmwīra atīrī, ‘Wee kīrimū gīkī! Ūtukū ūyū wa ūmūthī nīūgwītio muoyo waku. Indo icio wīgīire-rī, igaatuīka cia ū?’ **21** “Ūguo nīguo gūgaatuīka harī mündū o wothe ūrīa wīgagīra mīthithū, no akaaga gwītongia na ūhoro wa Ngai.” **22** Jesū agīcooka akīira arutwo ake atīrī, “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, mūtigetangage nī ūndū wa mīoyo yanyu nī ūndū wa kīrīa mūrīrīaga, kana kīrīa mūrīhumbaga mīrīrī yanyu. **23** Muoyo-rī, ūrī bata gūkīra irio, naguo mwīrī ūrī bata gūkīra nguo. **24** Ta mwīciiriei ūhoro wa mahuru: Matihaandaga kana makagetha, o na matirī kūndū gwa kūiga irio kana makūmbī, no Ngai nīamaheaga irio. Inyuī githī mūtirī a bata mūno gūkīra nyoni! **25** Nūū wanyu ūngīhota kuongerera muoyo wake ithaa o na rīmwē nī ūndū wa gwītanga? **26** Rīrī, angīkorwo mūtingīhota gwīka ūndū mūnini ūguorī, mūgītangīkaga na maūndū macio mangī nīkī?” **27** Ta mwīcūraniei ūrīa itoka ikūraga. Itirutaga wīra kana ikogotha ndigi. No ngūmwīra atīrī, o na Solomoni arī na riiri wake wothe, ndaagemete ta kīmwe gīacio. **28**

Angīkorwo ūguo nīguo Ngai ahumbaga nyeki ya gīthaka, ūrī ūrī ho ūmūthī na rūciū igaikio mwaki-inī-rī, githī inyuī ndarīkīmūhumbaga makīria, inyuī mwītīkītie o hanini! **29** Tigagai gūthīnīka ngoro-inī cianyu nī ūndū wa kīrīa mūrīrīaga kana mūrīnyuuaga; mūtigatangīkage nī ūndū wa ūguo. **30** Nīgūkorwo maūndū maya mothe nīmo andū a gūkū thī arīa matetīkītie Ngai macaranagia namo, no Ithe wanyu nīoī atī nīmūbatarītio nīmo. **31** No rīrī, caragiai ūthamaki wake, na maūndū maya mangī mothe nīmūrīheagwo o namo. **32** “Tigagai gwītīgīra, inyuī rūrū rūrū rūnini, nīgūkorwo Ithe wanyu nīonete arī wega kūmūhe ūthamaki ūcio. **33** Endiai indo iria mūrī nacio mūcooke mūteithie athīni. Mwīthondekerei ibeeti cia mbeeca iria itangītarūka, na mwīgīre na kīgīna igūrū kīrīa gītangīthira, kūrīa gūtarī mūici ūngīkuhīrīria na gūtirī memenyi cia gūkīananga **34** Nīgūkorwo o kūrīa mīthiithū wanyu ūrī, nokuo ngoro cianyu o nacio irīkoragwo ūrī. **35** “Ikaragai mwīhotorete, mwīhaarīrie gūtungata, na mūige matawa manyu magīakanaga, **36** o ta andū metereire mwathi wao acooke kuuma iruga-inī rīa kīhikanio, nīguo ūrīa agaacooka, aaringaringa mūrango mamūhingūrīre o narua. **37** Nīūgakorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata iria mwathi wacio agaakora cīiguīte ūrīa agaacooka. Ngūmwīra atīrī na ma, nīakehotora acitungatīre, aciikarie metha-inī, na acooke acirehere irio ūrī. **38** Nīūgakorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata iria mwathi wacio agaakora cīihaarīrie, o na angīgooka ūtukū gatagatī kana thaa kenda gūgīkīa. **39** No ūrī, menyai ūū: Korwo mwene nyūmba nīamenyete ithaa

rīrīa mūici egūūka-rī, ndangīarekire nyūmba yake ītuuo.

40 O na inyuī no nginya mūikarage mwīhaarīirie, tondū Mūrū wa Mūndū agooka ithaa rīrīa mūtamwīrīgīriire.” **41** Petero akīmūūria atīrī, “Mwathani, nī ithuī ūrahe ūhoro na ngerekano īno kana ūreera mūndū o wothe?” **42** Nake Mwathani agīcookia akīmūūria atīrī, “Ndungata ya kwīhokwo na njūgī, o īrīa mwathi wayo angīhokera kūroraga ndungata ciake, na īciheage irio hīndī īrīa yagīriire, nīrīkū? **43** Nīūgakorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata īyo, īrīa mwathi wayo agooka akore īgīka ūguo.

44 Ngūmwīra atīrī na ma, nīakamīīhokera indo ciake ciothe. **45** No rīrī, ī ndungata īyo īngīra na ngoro yayo atīrī, ‘Mwathi wakwa ndaracooka narua,’ nayo yambīrīrie kūhūūra ndungata cia arūme na cia andū-a-nja, na kūrīa na kūnyua na kūrīo-rī, **46** Mwathi wa ndungata īyo agooka mūthenya ūrīa ītamwīrīgīriire o na ithaa rīrīa ītooī, nake nīakamīherithia mūno, na amītuīre ciira ta wa andū arīa matarī ehokeku. **47** “Ndungata īrīa īmenyaga ūrīa mwathi wayo endaga na ndīīhaaragīria kana īgeeka ūrīa Mwathi wayo endaga, īkaahūūrwo mahūūra maingī.

48 No īrīa ītooī na nīkaga maūndū marīa magīriire kūherithanīrio, īkaahūūrwo mahūūra matarī maingī. Ūrīa wothe ūheetwo indo nyingī, ageetio indo nyingī; nake ūrīa wīhokeirwo nyingī makīria nīageetio nyingī makīria. **49** “Njūkīte kūrehe mwaki gūkū thī, naarī korwo mwaki ūcio nīwambīrīrie gwakana! **50** No ndī na ūbatithio ndīrībatithio naguo, no kaī nīngūthīnīka mūno ūngīgaakinya-ī! **51** Mūgwīciiria ndokire kūrehe thayū gūkū thī? Ngūmwīra atīrī, ūguo tiguo, ndookire

kurehe nyamūkano. **52** Kuuma rīu gūthiī na mbere, andū atano a mūciī ūmwe marīkoragwo magayūkanīte, atatū magookīrīra eerī, nao eerī magookīrīra atatū. **53** Nao marīkoragwo magayūkanīte ūū, ithe agookīrīra mūriū nake mūriū agookīrīra ithe, nyina agookīrīra mwarī nake mwarī agookīrīra nyina, nyaciawewe agookīrīra mūtumia wa mūriū nake mūtumia wa mūriū agookīrīra nyaciawewe.” **54** Jesū akīra kīrīndī kīu atīrī, “Hīndī īrīa muona itu rīkīambata riumīte ithūiro, o rīmwe muugaga atīrī, ‘Nīgūkuura mbura,’ na gūkoira. **55** Hīndī īrīa rūhuho rwahurutana ruumīte gūthini muugaga atīrī, ‘Nīgūkūgāna ūrugarī,’ na gūkagā. **56** Inyuī hinga ici! Nīmūū ūwega gūkūrana ūrīa igūrū na thī gūtariī. Mūkīremagwo nīgūkūrana ūhoro wa mahinda maya tūrī nīkī? **57** “Mwagaga gwītuīra inyuī ene ūrīa kwagīrīre nīkī? **58** Na rīrī, rīrīa mūrathiī na thū yaku kūrī mūciirithania-rī, geria mūno wīguithanie nayo mūrī o njīra-inī, ndīgagūkururie īgūtware kūrī mūciirithania, nake mūciirithania akūneane kūrī mūnene, nake mūnene ūcio agūkie njeera. **59** Ngūkwīra atīrī, ndūkoima kuo ūtarīhīte thiirī wothe, hatarī gathendi ūgūtigia.”

13 Na rīrī, nī kwarī na andū amwe maarī ho hīndī ūyo, arīa meerire Jesū ūhoro wa andū a Galili arīa mooragītwo nī Pilato makīruta magongona, nayo thakame yao igītukana na ya nyamū cia magongona mao. **2** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Anga mūgwīciiria atī andū acio maanyariirwo ūguo tondū acio maarī ehia gūkīra andū acio angī othe a Galili? **3** Ngūmwīra atīrī, aca! No rīrī, mwaga kwīrira, o na inyuī inyuothē mūkaniinwo o tao.

4 Kana andū arĩa ikũmi na anana, arĩa magwĩrĩirwo nĩ nyũmba ũrĩa ndaaya kũu itũûra rĩa Siloamu ūkimooragari, anga mûgwïciiria atĩ maarĩ na mahïtia maingï gükira andū arĩa angï othe maatũûraga kũu Jerusalemu? **5** Ngümwïra atĩrĩ, aca! No rĩrĩ, mwaga kwirira, o na inyuñ inyuothë mûkaaniinwo o tao.” **6** Agïcooka akïmaarïria na ngerekano, akiuga atĩrĩ, “Mündû ûmwe aarĩ na mûkuyû wahandïtwo thïinï wa mûgûnda wake wa mîthabibû, nake agïthiñ gûcaria maciaro mûtî-inî ûcio, no ndaigana kuona ngûyû o na ïmwe. **7** Nî ûndû ûcio, akïira mûruti wa wîra wa mûgûnda ûcio wa mîthabibû atĩrĩ, ‘Rîu nî mîaka ïtatû njûkaga gûcaria maciaro mûkuyû-inî, ûyû na ndirî ndoona ngûyû o na ïmwe. Üteme! Üûthûkagïria mûgûnda nîkî?’ **8** “No mûndû ûcio akîmûcookeria, akîmwïra atĩrĩ, ‘Mwathi ûyû, nîtûreke ûikare mwaka ûngî ûmwe, ndiûrîmîre na ndîwîkire thumu. **9** Naguo ûngïciara hîndî ïyo, nî wega! No ûngïaga gûciara, no ûtemwo.” **10** Na rĩrĩ, mûthenya ûmwe wa Thabatû, Jesû nîkûrutana aarutanaga thïinï wa thunagogi ïmwe, **11** nakuo gûgîkorwo nî kwarî na mûtumia wonjetio nî ngoma thûku mîaka ikûmi na ïnana. Atûire ainamîrîire atekûhota gwîtiira o na hanini. **12** Hîndî ũrĩa Jesû aamuonire, akîmwîta, akîmwïra atĩrĩ, “Mûtumia ûyû nîwohorwo kuuma kûrî wonje waku.” **13** Agïcooka akîmûigîrîra moko, na kahinda o kau agîtiira, na akîgooca Ngai. **14** Nake mûnene wa thunagogi akîrakara mûno nî ûndû wa Jesû kûhonania mûthenya wa Thabatû. Nake akïira andû atĩrĩ, “He na mîthenya ïtandatû ya kûruta wîra. Nî ûndû ûcio, ûkagai kûhonio mîthenya ïyo, no ti mûthenya wa

Thabatū.” **15** Nowe Mwathani akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Inyuī hinga icil! Githī o mūndū wanyu ndohoraga ndegwa yake kana ndigiri yake yume kiugū mūthenya wa Thabatū, amītware īthiī īkanyue maaī? **16** Nake mūtumia ūyū mwarī wa Iburahīmu, ūrīa ūtūire ohetwo nī Shaitani mīaka ikūmi na īnana; ndakīagīrīrwo nī kuhorwo o na kūrī mūthenya wa Thabatū?” **17** Rīrīa oigire ūguo, thū ciake ciothe igīconoka, no kīrīndī kū kīa andū gīgīkena nī ūndū wa maūndū ma magegania marīa eekaga. **18** Ningī Jesū akīūria atīrī, “Ūthamaki wa Ngai ūhaanaine na kī? Na ngūūgerekania na kī? **19** Ūhaana ta mbeū ya karatarī ūrīa mūndū oire akīhaanda mūgūnda wake. Igīkūra īgītuīka mūtī, nacio nyoni cia rīera-inī igīūka igīaka itara honge-inī ciaguo.” **20** Ningī akīūria atīrī, “Ingīgerekania ūthamaki wa Ngai na kī? **21** Ūhaana ta ndawa ya kūimbia mīgate ūrīa mūndū-wa-nja ooire na akīmītukania na mūtu mūingī, o nginya wothe ūkīimba.” **22** Nake Jesū agīthiī ahītūkīre matūūra-inī na tūtūūra-inī akīrutanaga erekeire Jerusalemu. **23** Nake mūndū ūmwe akīmūūria atīrī, “Mwathani anga no andū anini tu makahonokio?” Nake akīmeera atīrī, **24** “Geragiai na hinya gūtoonyera mūrango ūrīa mūceke; tondū ngūmwīra atīrī, andū aingī nī makaageria gūtoonya, no matikahota. **25** Rīrīa mwene nyūmba agaakorwo okīrīte na ahinge mūrango-rī, mūkaarūgama hau nja mūkīringaringaga mūrango mūkīmūthaithaga, mūkoiga atīrī, ‘Mwathi witū, tūhingūrīre mūrango.’ “Nake nīakamūcookeria amwīre atīrī, ‘Niī ndimūūī o na ndiūū kūrīa muumīte.’ **26** “Hīndī ūyo nīmūkoiga atīrī, ‘Nītwarīīanagīra na tūkanyuuānīra nawe,

o na n̄iwarutanaga nj̄ira-in̄ cia matūūra maitū.’ **27** “Nowe n̄iakamacookeria at̄r̄i, ‘Nīi ndimūūi, o na ndiūī kūr̄ia muum̄ite. Njehererai, inyuī inyuothē mw̄ikaga ūūru!’ **28** “Kūu n̄igūkaḡia na kīr̄iro, na kūhagarania magego, r̄īr̄ia mūkoona lburahīmu, na Isaaka, na Jakubu, na anabii othe mar̄i ūthamaki-in̄ wa Ngai, no inyuī mūkorwo mūikītio nja. **29** Nao andū n̄imagooka kuuma mwena wa irathīro, na wa ithūīro, na wa gathigathini, na wa gūthini, maikare thī iruga-in̄ kūu ūthamaki-in̄ wa Ngai. **30** No ti-itherū, n̄i kūr̄i andū mar̄i thuutha magaatuīka a mbere, na n̄i kūr̄i a mbere magaatuīka a thuutha.” **31** O hīndī īyo Afarisai amwe magīūka kūr̄i Jesū makīmwīra at̄r̄i, “Uma gūkū ūthīi kūndū kūnḡi. Herode n̄arendā gūkūūragithia.” **32** Nake agīcookia at̄r̄i, “Thīii mūkeere mbwe īyo at̄r̄i, ‘Ūmūthī na rūciū ngūkorwo ngīingata ndaimono na ngīhonā andū, na mūthenya wa ītatū ndīkie wīra wakwa.’ **33** O na kūr̄i ūguo, ūmūthī na rūciū o na oke no nginya ngorwo ngīthīi o na mbere, n̄igūkorwo ti-itherū gūtīr̄i mūnabii ūnḡikuīra nja ya Jerusalemu! **34** “At̄r̄ir̄i, wee Jerusalemu, Jerusalemu, wee ūragaga anabii, na ūkahūūra na mahiga nyuguto ar̄ia matūmītwo kūr̄i we, n̄i maita mainḡi at̄ia ndanenda gūcookeanīrīria ciana ciaku hamwe o ta ūr̄ia ngūkū ūcookeanagīrīria tūcui twayo mathagu-in̄ mayo, no ndūnjītīkagīria! **35** At̄r̄ir̄i, nyūmba yaku ūiyūrīte ihooru. Ngūmwīra at̄r̄i, mūtikanyona rīnḡi o nginya rīr̄ia mūkoiga at̄r̄i, ‘Kūrathimwo n̄i mūndū ūr̄ia ūgūūka na rīitwa rīa Mwathani.’”

14 Na rīr̄i, mūthenya ūmwe wa Thabatū, Jesū n̄āthiire kūr̄ia irio nyūmba ya mūnene ūmwe wa Afarisai, nao

andū maikarīte mamūroretē mūno. **2** Na hau mbere yake nī haarrī na mūndū warūarīte mūrimū wa kūimba mwīrī. **3** Jesū akīuria Afarisai na arutani a watho atīrī, “Watho nīwītīkīrītie kūhonania mūthenya wa Thabatū, kana ndwītīkīrītie?” **4** No-o magīkira ki. Nake akīnyiita mūndū ūcio, akīmūhonia na akīmwīra athīrī. **5** Agīcooka akīmooria atīrī, “Nūū wanyu ūngīaga kūruta mūriū irima, kana ndegwa yake īgwīte irima rīa maaī mūthenya wa Thabatū?” **6** Nao makīaga ūndū wa kūmūcookeria. **7** Rīrīa Jesū oonire ūrīa ageni maathuuraga itī iria ciaikaragīrwo nī ageni a gūtīo maikarīre cio-rī, akīmahe ngerekano īno, akiuga atīrī: **8** “Mūndū angīgwīta iruga-inī rīa kīhikanio-rī, ndūgaikarīre itī iria ciigīirwo ageni a gūtīo, tondū no hakorwo mūndū ūngī mūtīe gūgūkīra wītītwo nī mwene iruga. **9** Kūngīkīhaana ūguo-rī, mwene iruga ūrīa ūmwītīte inyuī eerī noooke, akwīre atīrī, ‘Eherera mūndū ūyū gītī kīu.’ Hīndī īyo, nīūgaikara thuutha biū ūconokete. **10** No hīndī ūrīa ūngītītwo-rī, ikaragīra itī cia thuutha, nīgeetha ūrīa ūgwītīte ooka, akwīre atīrī, ‘Mūrata wakwa, thiī ūgaikare harīa mbere.’ Hīndī īyo nīūkaheo gītīo maitho-inī ma ageni arīa angī othe. **11** Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe wītūgagīria nīakanyihi, na ūrīa wothe wīnyiihagia nīagatūūgīrio.” **12** Jesū agīcooka akīira mūndū ūcio wamwītīte atīrī, “Waruga iruga rīa mūthenya kana rīa hwaī-inī-rī, ndūgetage o arata aku kana ariū a thoguo, kana andū anyu, o na kana andū arīa atongu a itūūra rīanyu; ūngīka ūguo-rī, nao nīmagagwīta na nī ūndū ūcio makūrīhe ūguo ūmekīte. **13** No hīndī ūrīa waruga iruga ūtaga athīini, na cionje, na ithua, na atumumu, **14** nawe

nīūkarathimwo. O na gūtuīka matingīhota gūkūrīha, nīūkarīhwo hīndī ūrīa andū arīa athingu makaariūkio.”

15 Na rīrīa mūndū ūmwe wa arīa maikarīte metha-inī hamwe nake aiguire ūguo, akīra Jesū atīrī, “Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūkaarīa irio iruga-inī ūrīa ūthamaki wa Ngai.” **16** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūndū ūmwe nīahaarīrie iruga inene na agīta ageni aingī. **17** Nacio thaa cia kūrīa ciakinya, agītūma ndungata yake īkeere andū arīa meetītwo atīrī, ‘Ūkai, nīgūkorwo maūndū mothe nīmahaarīrie.’ **18** “Nao othe, o mūndū akīambīrīria kūheana cīgwatio. Wa mbere akiuga atīrī, ‘No hīndī ndīragūrire mūgūnda na no nginya thiī ngawone. Thiī ūmwīre andekere.’ **19** “Ūrīa ūngī akiuga atīrī, ‘No hīndī ndīragūrire ndegwa ikūmi cia kūrīma, na nīndīrathiī gūcigeria. Thiī ūmwīre andekere.’ **20** “Nake ūngī akiuga atīrī, ‘No hīndī ndīrahikanirie, nī ūndū ūcio ndiihota gūuka.’ **21** “Ndungata ūyo ūgīhiī, ūkīmenyithia mwathi wayo ūhoro ūcio. Hīndī ūyo mwene mūciī akīrakara na agīatha ndungata ūyo akīmīra atīrī, ‘Umagara narua ūthīi njīra-inī iria nene, o na tūcīra-inī twa itūūra, ūrehe athīni, na cionje, na arīa atumumu, o na ithua.’ **22** “Nayo ndungata ūyo ūkiuga atīrī, ‘Mwathi wakwa, ūrīa wathanire nīwīkītwo, na no hatigaire handū.’ **23** “Hīndī ūyo Mwathi wayo akiīra ndungata ūyo atīrī, ‘Umagara ūthīi ūnī njīra-inī na ndeere-inī cia mīgūnda, ūkaringīrīrie andū moke nīgeetha nyūmba yakwa ūiyūre. **24** Ngūmwīra atīrī, gūtirī mūndū o na ūmwe wa acio metītwo ūgaacama iruga rīakwa.” **25** Na rīrī, andū aingī nīmatwaranire na Jesū, nake akīmahūgūkīra, akīmeera atīrī, **26** “Mūndū

o wothe angīuka kūrī niī na aage gūthūūra ithe na nyina, na mūtumia wake, na ciana ciake, na ariū a nyina, na aarī a nyina, o na muoyo wake we mwene-rī, ndangīhota gūtuīka mūrutwo wakwa. **27** Nake mūndū o wothe ūtegwīkuuīra mūtī wake wa kwambīrwo anūmīrīre, ndangīhota gūtuīka mūrutwo wakwa. **28** “Atīrīrī, mūndū ūmwe wanyu angīenda gwaka nyūmba ndaaya na igūrū-rī, githī ndangīamba gūikara thī atare thogora nīguo one kana wīra na mbeeca cia kūmīrkia? **29** Nīgūkorwo angīremwo nī kūmīrkia thuutha wa gwaka mūthingi, andū arīa othe marīmīonaga nīmarīmūthekagīrīra, **30** makoiga atīrī, ‘Mūndū ūyū aambīrīirie gwaka nyūmba akīremwo nī kūmīrkia.’ **31** “Kana mūthamaki angīkorwo akirīi gūthīi kūrūa mbaara na mūthamaki ūngī-rī, githī ndangīamba gūikara thī ecūūranie kana ahota kūrūa arī na andū ngiri ikūmi na mūthamaki ūrīa ūroka kūmūkīrīra arī na andū ngiri mīrongo ūrī? **32** Angīona atī ndangīhota kūmūtooria, angītūmīra mūthamaki ūcio ūngī andū arī o kūraya mathīi makamūūrie kūgīe na thayū. **33** Ūguo noguo, mūndū o wothe wanyu angīaga kūrekia indo ciothe iria arī nacio, ndangītuīka mūrutwo wakwa. **34** “Na rīrī, cumbī nī mwega, no cumbī ūngīkorwo nīūthirīte mūcamo waguo-rī, ūngīcooka gūcamithio ta cumbī na kī? **35** Cumbī ūcio ndūrī bata gūitwo tīrī-inī o na kana gūitwo kīara-inī, nīgūteeo ūteagwo. “Ūrīa ūrī na matū ma kūigua, nīakīigue.”

15 Na rīrī, etia mbeeca cia igooti na “ehia” othe nīmoonganaga harī we nīguo mamūigue. **2** No Afarisai na arutani a watho magīteta makiuga atīrī, “Mūndū ūyū

niamūkagira ehia na akarīanīra nao.” **3** Nī ūndū ūcio Jesū akīmahe ngerekano īno akīmeera atīrī: **4** “Mūndū ūmwe wanyu angīkorwo na ng’ondu igana rīmwe, na ūmwe yacio yūre-rī, githī ndatigaga icio mīrongo kenda na kenda kūu werū-inī, athī agacarie īyo ūmwe yūrīte, nginya amīone? **5** Na aarīkia kūmīona, akamīgīrīra ciande ciate akenete, **6** akainūka mūciī. Agacooka ageeta arata ake na andū a itūūra hamwe, akameera atīrī, ‘Ūkai tūkenanīre nī ūndū nīnyonete ng’ondu yakwa īrīa īrorīte.’ **7** Ngūmwīra atīrī, ūguo noguo kūgīaga gīkeno kīnene igūrū nī ūndū wa mūndū ūmwe mwīhia wīrirīte, gūkīra ūrīa gūkenagwo nī ūndū wa andū mīrongo kenda na kenda athingu arīa matabatarītio nī kwīrira. **8** “Kana mūtumia angīkorwo arī na icunjī ikūmi cia betha, ūmwe yacio yūre-rī, githī ndagwatagia tawa, akahaata nyūmba yothe, na akamīcaria na kīyo o nginya amīone? **9** Na amīona-rī, ageeta arata ake o na andū a itūūra hamwe, akameera atīrī, ‘Ūkai tūkenanīre tondū nīnyonete mbeeca yakwa īrīa īrorīte.’ **10** Ngūmwīra atīrī, ūguo noguo gūkoragwo na gīkeno harī araika a Ngai nī ūndū wa mwīhia ūmwe wīrirīte.” **11** Jesū agīthīi na mbere akīmeera atīrī, “Nī kwarī na mūndū ūmwe warī na ariū eerī. **12** Ūrīa mūnini akīra ithe atīrī, ‘Baba ngaīra igai rīrīa rīngīgatuīka rīakwa.’ Nī ūndū ūcio ithe akīmagayania indo ciate. **13** “Na matukū manini mathira, mūriū ūcio mūnini agīcookanīrīria indo ciate ciothe, akiumagara agīthīi būrūri warī kūraya, na arī kūu agītanga indo ciate na mūtūūrīre wa ūmarāmari. **14** Nake aarīkia kūhūthīra indo ciate ciothe, gūkīgīa na ng’aragu nene kūu būrūri ūcio wothe, nake akīambīrīria gūthīīnīka.

15 Nī ūndū ūcio agīthiī kūuria wīra kūrī mūndū ūmwe wa būrūri ūcio, nake akīmūtwara akarīithagie ngūrwe gīthaka-inī gīake. **16** Nīeriragīria kwīhūūnia na makoro marīa maarīagwo nī ngūrwe icio tondū gūtirī mūndū wamūheaga kīndū gīa kūrīa. **17** “Na rīrīa ecookerire, akiuga atīrī, ‘Nī ndungata ciigana atīa cia baba irī na irio cia gūciigana o na igatigara, na niī nguagīre gūkū nī ng’aragu! **18** Nīngūkīra thiī kūrī baba ngamwīre atīrī: Baba, nīnjīhīrie Ngai na ngakwīhīria. **19** Ndīagīrīrwo nīgūcooka gwītagwo mūrūguo rīngī; ndua ta ndungata ūmwe yaku.’ **20** Nī ūndū ūcio agīukīra, agīthiī kūrī ithe. “No arī o haraaya, ithe akīmuona, nake akīringwo nī tha nī ūndū wake; agīteng’era kūrī mūrūwe, akīmūhīmbīria na akīmūmumunya. **21** “Nake mūriū akīmwīra atīrī, ‘Baba, nīnjīhīrie Ngai o na ngakwīhīria. Ndīagīrīrwo nīgūcooka gwītagwo mūrūguo rīngī.’ **22** “No ithe akīira ndungata ciake atīrī, ‘Thīi narua mūrehe nguo ūrīa njega mūno mūmūhumbe, na mūmwīkīre gīcūhī kīara, na iraatū magūrū. **23** Ningī mūrehe njaū ya gīcegū ūrīa noru mūmīthīnje. Mūreke tūgīe na iruga na tūkūngūire. **24** Nīgūkorwo mūriū ūyū wakwa ararī mūkuū na nīariūkīte; nīarorīte na rīu nīonekete.’ Nī ūndū ūcio makīambīrīria gūkūngūira. **25** “Na rīrī, hīndī īyo mūriū ūrīa mūkūrū aarī mūgūnda. Na rīrīa aakuhīrīrie mūciī akīinūka-rī, akiigua gūkīnwo nyīmbo na ndūhiū. **26** Nī ūndū ūcio mūriū ūcio agīita ndungata ūmwe ya mūciī, akīmīūria gītūmi kīa maūndū macio. **27** Nayō ndungata īyo īkīmwīra atīrī, ‘Mūrū wa maitūguo nīokīte, nake thoguo nīamūthīnjiire njaū ya gīcegū ūrīa noru, tondū nīamūcookereire arī

mwega na arī mūgima.’ **28** “Mūrū wa nyina ūcio mūkūrū akīrakara na akīrega gūtoonya nyūmba. Nī ūndū ūcio ithe akiuma nja, akīmūthaitha atoonye thīinī. **29** No akīra ithe atīrī, ‘Ta thikīrīria! Ndūire ngūrutagīra wīra mīaka īyo yothe, na ndirī ndarega gūgwathīkīra. No rīrī, ndūrī waahē o na koori nīguo tūkūngūire na arata akwa. **30** No rīrīa mūrūguo ūyū ūitangīte indo ciaku na maraya ainūka, ūkamūthīnjīra njaū ya gīcegū ūrīa noru!’ **31** “Ithe akīmwīra atīrī, ‘Mūrū wakwa, wee tūtūrūraga nawe hīndī ciothe, na indo ciothe iria ndī nacio nī ciaku. **32** No nītwagīrīrwo gūkūngūira na gūcanjamūka, tondū mūrū wa maitūguo ūyū ararī mūkuū na rīu nīariūkīte; nīarorīte na rīu nīonekete.””

16 Nake Jesū akīra arutwo ake atīrī: “Nī kwarī na mūndū ūmwe warī gītonga, nake nī aarī na mūrori wa indo ciate mūrori ūcio nīathitangirwo kūrī gītonga kīu atī nīaitangaga indo ciate. **2** Nī ūndū ūcio agīta mūrori ūcio wa indo, akīmwīra atīrī, ‘Ūhoro ūcio ndīraigua ūgūkonīi nī ūrīkū? Heana ūhoro wa ithabu rīa ūrūgamīrīri waku, tondū ndūgūcooka kūndorera indo ciakwa rīngī.’ **3** “Nake mūrori wa indo icio akīyūria na ngoro atīrī, ‘Ngwīka atīa rīu? Mwathi wakwa nīekūndigithia wīra. Ndirī na hinya mūiganu wa kūrīma, na nīngūconoka kūhooya. **4** Rīu nīndamenya ūrīa ngwīka nīgeetha rīrīa ngaatigithio wīra gūkū, andū makaanyamūkagīra kwao mīcīi.’ **5** “Nī ūndū ūcio agīta mūndū o wothe warī na thiirī wa mwathi wake. Akīūria mūndū wa mbere atīrī, ‘Wee ūrī na thiirī ūigana atīa wa mwathi wakwa?’ **6** “Nake akīmūcookeria atīrī, ‘Ndī na thiirī wa marebe

magana meerī ma maguta ma mītamaiyū.’ “Mūrori ūcio akīmwīra atīrī, ‘Oya marūa maku ma thiirī ūikare thī narua wandīke atī ūrī na thiirī wa marebe igana rīmwe.’

7 “Agīcooka akīūria mūndū wa keerī atīrī, ‘Na we ūrī na thiirī ūigana atīa?’ “Nake akīmūcookeria atīrī, ‘Ndī na thiirī wa makūnia igana rīmwe ma ngano.’ “Mūrori ūcio akīmwīra atīrī, ‘Oya marūa maku ma thiirī wandīke ūrī na thiirī wa makūnia mīrongo īnana.’

8 “Mwathi ūcio nīagathīfīrie mūrūgamīrīri ūcio wa indo ciake ūtaarī mwīhokeku nī ūndū wa kūgīna na ūūgī. Nīgūkorwo andū a gūkū thī nī oogī na maūndū mao gūkīra andū a ūtheri.

(aiōn g165) 9 Ngūmwīra atīrī, hūthagīrai ūtonga wa gūkū thī na gūthondeka ūrata na andū, nīguo rīrīa ūtonga ūcio ūgaathira, mūkaamūkīrwo ciikaro-inī iria

cia tene na tene.

(aiōnios g166) 10 “Mūndū ūrīa wothe ūngīihokerwo indo nini no ehokerwo o na indo nyingī, na ūrīa wothe ūtangīihokeka na indo nini o na nyingī ndangīihokerwo.

11 Nī ūndū ūcio mūngīkorwo mūtarī ehokeku na ūtonga wa gūkū thī-rī, nūū ūngīmwīhokera ūtonga ūrīa wa ma?

12 Ningī mūngīkorwo mūtarī ehokeku na indo cia andū arīa angī-rī, nūū ūngīmūhe indo cianyu ene?

13 “Gūtirī ndungata īngīhota gūtungatīra aathani eerī. Nī ūndū no īthūūrire ūmwe yende ūcio ūngī, kana īīheane harī ūmwe, īnyarare ūcio ūngī. Mūtingītungatīra Ngai na mūtungatīre mbeeeca.”

14 Nao Afarisai, arīa meendete mbeeeca, rīrīa maiguire maūndū macio mothe, makiambīrīria gūtemba Jesū.

15 Nake akīmeera atīrī, “Inyuī mwītuuaga ega maitho-inī ma andū, no Ngai nīoī ngoro cianyu, nīgūkorwo ūndū ūrīa ūtuagwo wa

bata mūno harī andū, nīguo ūrī magigi maitho-inī ma Ngai. **16** “Ūhoro wa Watho na ūrutani wa Anabii watūire ūhunjagio nginya hīndī ya Johana ūrīa Mūbatithania. Kuuma hīndī īyo, Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki-wa-Ngai nī ūhunjagio, na mūndū o wothe nīehatagīrīria aūtoonye. **17** Nī ūhūthū igūrū na thī gūthira, gūkīra gaturumo karīa kanini mūno ka Watho keherio watho-inī. **18** “Mūndū ūrīa wothe ūngītigana na mūtumia acooke ahikie mūtumia ūngī, ūcio nīatharītie, nake mūndū mūrūme ūrīa ūngīhikia mūtumia ūtiganīte na mūthuuri-we, nīatharītie.” **19** “Nī kwarī mūndū warī gītonga wehumbaga nguo cia rangi wa ndathi na cia mūthemba wa gatani īrīa njega, nake nīeekenagia o mūthenya. **20** Na rīrī, kīhingo-inī gīake nīhaigagwo mūndū wahooyaga thendi wetagwo Lazaro, waiyūrītwo nī ironda mwīrī, **21** nake nīeeriragīria kūrīa rūitīki rūrīa rwagūūaga kuuma metha-inī ya gītonga kīu. O na ngui nacio nīciokaga na igacūna ironda ciake. **22** “Ihindā nīrīakinyire mūhooi thendi ūcio agīkua, nao araika makīmūkuua makīmūtwara harī Iburahīmu. Gītonga kīu o nakīo nīgīakuire na gīgīthikwo. **23** Kīrī kūu icua-inī, kīna ruo rūnene, gīgītiira maitho, gīkīona Iburahīmu arī haraaya, na Lazaro arī hau nake. (**Hadēs g86**) **24** Nī ūndū ūcio gītonga gīkīmwīta gīkīmwīra atīrī, ‘Iburahīmu, Baba, njiguīra tha, ūtūme Lazaro atobokie mūthia wa kīara gīake maaī-inī ooke aahehie rūrīmī, tondū ndī na ruo rūnene gūkū mwaki-inī ūyū.’ **25** “Nowe Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, ‘Mūrū wakwa, ririkana rīrīa watūire muoyo woonaga o maūndū mega, hīndī īyo Lazaro nake

oonaga o maündū mooru, no rīu we nīmūnyamarūre, nawe ūrī ruo-inī. **26** Hamwe na ūguo-rī, gatagatī gaitū nawe harī na mūkuru mūriku mūno wīkīritwo, nīguo arīa mangīenda kuuma gūkū tūrī moke kūrī we matikaahote, o na gūtirī mūndū ūngiuma kūu akīre ooke gūkū tūrī.’ **27** “Nakīo gītonga kīu gīgīcookia atīrī, ‘Ndagīgūthaitha, baba, ūtūme Lazaro kūrī andū a nyūmba ya baba, **28** nīgūkorwo ndī na ariū a baba atano. Reke athīi akamahe ūhoro, nīguo matikanooke gūkū kūrī na ruo rūnene ūū.’ **29** “Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, ‘Marī na Musa na Anabii; nīmamathikīrīrie.’ **30** “Nakīo gītonga gīkīmwīra atīrī, ‘Iburahīmu, baba, acio ti aiganu; mūndū angīthīi kūrī o oimīte kūrī arīa akuū, no merire.’ **31** “Agīkīmūcookeria atīrī, ‘Angīkorwo matingīgua Musa na Anabii, o na mūndū angīriūka kuuma kūrī arīa akuū matingīmūigua.’”

17 Nake Jesū akīira arutwo ake atīrī, “Maündū marīa matūmaga andū mehie no nginya moke, no mūndū ūrīa ūtūmaga maündū macio moke kaī arī na haaro-ī! **2** Nī kaba mūndū ta ūcio ohererwo ihiga rīa gīthīi ngingo aikio iria-inī, gūkīra atūme kamwe ga twana tūtū tūnini keehie. **3** Nī ūndū ūcio-rī, ikaragai mwīiguīte. “Mūrū wa thoguo kana mwarī wa thoguo angīhīia, mūkaanie, na angīrirārī, mūrekere. **4** Angīkwīhīria maita mūgwanja o mūthenya ūmwe, na maita macio mothe mūgwanja agooka harī we agakwīra atīrī, ‘Nīndahera,’ nī wega ūmūrekere.” **5** Nao atūmwo makīira Mwathani atīrī, “Tuongerere wītīkio!” **6** Nake akīmacookeria atīrī, “Mūngīkorwo na wītīkio o mūnini ta kabegū ga karatarī-rī, mwera mūkūyū ūyū atīrī, ‘Kūrūka, ūkehaande iria-inī,’ naguo no ūmwathīkīre. **7**

“Nī mündū ūrīkū wanyu ūngīkorwo arī na ndungata ya kūmūrīmīra na mūraū kana ya kūmūrīthīria ng’ondū, na ndungata īyo yoimīra mūgūnda amīīre atīrī, ‘Ūka ūikare thī ūrīe?’ **8** Githī to amīīrire atīrī, ‘Thondekera irio cia hwaī-inī, na wīhaarīrie ūnjikarie ngīrīa na ngīnyua; na thuutha ūcio no ūrīe na ūnyue?’ **9** Ningī no agīcookerie ndungata īyo ngaatho nī gwīka ūrīa ūrītīwo ūke? **10** Ūguo noguo o na inyuū, rīrīa mweka ūrīa wothe mwīrītīwo mwīke, ugagai atīrī, ‘Tūrī o ndungata itarī kīene; twaruta o wīra witū tu.’” **11** Na rīrī, Jesū arī rūgendo-inī rwa gūthīi Jerusalemu nīagereire mūhaka-inī wa Samaria na Galili. **12** Na rīrīa aatoonyaga gatūūra kamwe, agītūngwo nī andū ikūmi maarī na mūrimū wa mangū. Makīrūgama o haraaya, **13** makīanīrīra na mūgambo mūnene, makiuga atīrī, “Jesū, Mwathi witū, tūiguūre tha!” **14** Hīndī ūrīa aamoonire, akīmeera atīrī, “Thīiī mūkeyonanie kūrī athīnjīri-Ngai.” Na rīrīa maathiiaga-rī, magītherio. **15** Rīrīa ūmwe wao onire nīahonio, akīhūndūka akīgooca Ngai na mūgambo mūnene, **16** Akīgūithia thī magūrū-inī ma Jesū, akīmūcookeria ngaatho. Mūndū ūcio aarī Mūsamaria. **17** Jesū akīuria atīrī, “Githī othe ikūmi matiatherio? Acio angī kenda marī ha? **18** Gūtirī o na ūmwe ūngīcooka kūhe Ngai ūgooci tiga o mūgeni ūyū?” **19** Agīcooka akīmwīra atīrī, “Ūkīra wīthīire; gwītīkia gwaku nīkuo gwatūma ūhone.” **20** Na rīrī, hīndī ūmwe Afarisai nīmoririe Jesū rīrīa ūthamaki wa Ngai ūgooka. Nake akīmacookeria atīrī, “Ūthamaki wa Ngai ndūūkaga na imenyithia iria mūngīrorera, **21** kana andū moige atīrī, ‘Ūrī haha,’ kana ‘Ūrī harīa,’ tondū ūthamaki wa

Ngai ūrī thīinī wanyu.” **22** Agīcooka akīra arutwo
ake atīrī, “Ihindā nīrīroka rīrīa mūkeriragīria kuona
mūthenya ūmwe wa Mūrū wa Mūndū, no mūtikawona.
23 Andū nīmakamwīra atīrī, ‘Arī harīa!’ kana ‘Arī haha!’
Mūtikanateng’ere mūmarūmīrīre. **24** O ta ūrīa rūheni
rūhenūkaga rūkamūrīka matu kuuma mūthia ūmwe
nginya ūrīa ūngī, no taguo gūuka kwa Mūrū wa Mūndū
gūkahaana mūthenya ūcio wake. **25** No rīrī, no nginya
ambe one mathīna maingī na aregwo nī andū a rūciaro
rūrū. **26** “O ta ūrīa gwatarīi matukū-inī ma Nuhu, noguo
gūkaahaana matukū-inī ma Mūrū wa Mūndū. **27** Andū
acio maakorirwo makīrīa, na makīnyua, na makīhikania,
na makīhikio, o nginya mūthenya ūrīa Nuhu aatoonyire
thabina. Hīndī īyo kīguū kīnene gīgīuka gīkīmaniina othe.
28 “Ningī ūguo noguo gwatarīi matukū-inī ma Loti. Andū
acio maakorirwo makīrīa na makīnyua, na makīgūra
na makiendia, na makīhaanda na magīaka nyūmba.
29 No mūthenya ūrīa Loti oimire Sodomu, mwaki na
ūbiriti ikiura ta mbura kuuma igūrū, ikīmaniina othe. **30**
“Ūguo noguo gūkahaana mūthenya ūrīa Mūrū wa Mūndū
akaaguūranīrio. **31** Mūthenya ūcio, mūndū o wothe
ūgaakorwo arī nyūmba igūrū, na indo ciake irī nyūmba
thīnī, ndakanaharūrūke gūcigīira. Ningī o na mūndū
ūrīa ūgaakorwo arī mūgūnda ndakanahūndūke agīire
kīndū. **32** Ta ririkanai mūtumia wa Loti! **33** Mūndū ūrīa
wothe ūgeragia gūtūūria muoyo wake nīakoorwo nīguo,
nake ūrīa wothe ūragwo nī muoyo wake nīakaūtūūria.
34 Ngūmwīra atīrī, ūtukū ūcio andū eerī nīmagakorwo
makomete ūrīrī ūmwe, nake ūmwe wao akuuo, na ūrīa

ūngī atigwo. **35** Atumia eerī nīmagakorwo magīthīa hamwe; ūmwe wao akuuo, na ūrīa ūngī atigwo. **36** (Ningī arūme eerī nīmagakorwo makīruta wīra hamwe, ūmwe wao akuuo, ūrīa ūngī atigwo.)” **37** Nao makīmūūria atīrī, “Kūu nī kū Mwathani?” Nake akīmacookeria atīrī, “Nderi ciūnganaga harīa hothe harī kīimba.”

18 Nake Jesū akihe arutwo ake ngerekano ya kūmaruta atī nīmagīrīirwo nīkūhooyaga hīndī ciothe mategūkua ngoro. **2** Akīmeera atīrī: “Itūura-inī rīmwe nī kwarī na mūtuanīri ciira ūteetigagīra Ngai kana agatīa andū. **3** Na itūura-inī rīu nī kwarī mūtumia ūmwe wa ndigwa wathiiaga kūrī we kaingī akamwīra atīrī, ‘Ndīhīria harī thū ciakwa.’ **4** “No mūtuanīri ciira ūcio akīrega kūmūteithia kwa ihinda. No marigīrīrio akiīra na ngoro atīrī, ‘O na gūtuīka ndītigīrīte Ngai kana ngatīa andū-rī, **5** no tondū wa ūrīa mūtumia ūyū wa ndigwa atiindaga agīthīnia, nīngūtigīrīra ciira wake nīwatuo na kīhootho nīguo atige kūnogagia na gūtindaga agīuka!”” **6** Nake Mwathani akiuga atīrī, “Nīmwaigua ūrīa mūtuanīri ciira ūcio ūtarī kīhootho oigire? **7** Githī o nake Ngai ndagatua ciira na kīhootho wa arīa ake ethuuriire, o arīa mamūkayagīra mūthenya na ūtukū? No aage kūmateithia na ihenya? **8** Ngūmwīra atīrī, agaatigīrīra atī nīmacirīrwo na kīhootho, o na ningī na ihenya. O na kūrī ūguo-rī, rīrīa Mūrū wa Mūndū agooka-rī, nīagakora andū metīkītie gūkū thī?” **9** Ningī Jesū akīarīria andū amwe arīa meīhokaga o ene, magetuaga athingu na makahūthagia andū arīa angī othe, akīmahe ngerekano, akīmeera atīrī: **10** “Andū eerī nīmambatire hekarū-inī kūhooya. Ūmwe aarī Mūfarisai na

ūcio ūngī aarī mwītia wa mbeeca cia igooti. **11** Mūfarisai
ūcio akīrūgama akīhooera we mwene, akiuga atīrī, ‘Ngai,
nīndagūcookeria ngaatho nīgūkorwo ndihaana ta andū
arīa angī, arīa atunyani, na arīa mekaga ūru, na itharia,
o na kana ta mwītia ūyū wa mbeeca cia igooti. **12**
Nīndīhingaga kūrīa irio maita meerī o kiumia, na ngaruta
gīcunjī gīa ikūmi kīa indo ciothe iria nyonaga.’ **13** “No rīrī,
mwītia wa mbeeca cia igooti ūcio akīrūgama o haraaya; na
ndaigana gūtiira maitho make na igūrū, no nī kwīgūtha
eegūthaga gīthūri enyihītie, akoiga atīrī, ‘Ngai, njiguīra
tha, niī mūndū mwīhia.’ **14** “Ngūmwīra atīrī, mwītia
mbeeca cia igooti nīainūkire atuītwo mūthingu mbere ya
Ngai gūkīra ūcio ūngī. Nīgūkorwo ūrīa wothe wītūgājīria
nīakanyihiio nake ūrīa wīnyiihagia nīagatūugīrio.” **15** Na
rīrī, andū nao nīmarehagīra Jesū twana nīguo atūhutie.
Arutwo ake mona ūguo, makīmakaania. **16** Nowe Jesū
agīta twana tūu harī we, akiuga atīrī, “Rekei twana
tūu tūuke kūrī niī, tigai gūtūgiria, nīgūkorwo ūthamaki
wa Ngai nī wa arīa matariī ta tuo. **17** Ngūmwīra atīrī
na ma, ūrīa wothe ūtakamūkīra ūthamaki wa Ngai ta
kaana ndakaūtoonya.” **18** Mūnene ūmwe akīmūūria atīrī,
“Mūrutani mwega, ingīka atīa nīguo ngaagaya muoyo
wa tene na tene?” (*aiōnios g166*) **19** Nake Jesū akīmūūria
atīrī, “Ūkūnjīta mwega nīkī? Gūtirī o na ūmwe mwega
tiga Ngai we wiki. **20** We nīū ūrīa maathani moigīte,
‘Ndūkanatharanie, na ndūkanoragane, na ndūkanaiye, na
ndūkanaigīrīre mūndū ūrīa ūngī kīgeenyo, na tīa thoguo
na nyūkwa.’” **21** Nake akīmūcookeria atīrī, “Maathani
macio mothe ndūire ndīmarūmītie kuuma ndī o mūnini.”

22 Jesū aigua ūguo, akīmwīra atīrī, “Harī ūndū ūmwe ūtigarītie gwīka. Thiī wendie kīrīa gīothe ūrī nakīo ūhe athīni mbeeca icio, na nīukūgīa na mūthiithū igūrū. Ūcooke ūuke ūnūmīrīre.” **23** Rīrīa mūnene ūcio aiguire ūguo, akīigua kīeha mūno, tondū aarī mūtongu mūno.

24 Jesū akīmūrora, akiuga atīrī, “Kaī nī hinya andū arīa atongu gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī! **25** Nī ūhūthū ngamīra īhungurīre irima rīa cindano, gūkīra gītonga gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai.” **26** Nao arīa maiguire ūhoro ūcio makīuria atīrī, “Nūū ūngīkīhota kūhonoka?” **27** Jesū akīmacookeria atīrī, “Maūndū marīa matahotekaga nī andū nīmahotekaga nī Ngai.” **28** Nake Petero akīmwīra atīrī, “Ithuī tūtigīte maūndū maitū mothe tūgakūrūmīrīra!” **29** Jesū akīmeera, “Ngūmwīra atīrī na ma, gūtirī mūndū ūtigīte mūciī wake, kana mūtumia wake, kana ariū a nyina, kana aciari ake, o na kana ciana ciake, nī ūndū wa ūthamaki wa Ngai, **30** ūtakaheo maita maingī ma kīrīa atigīte ihinda-inī rīrī tūrī, na ihinda rīrīa rīgooka aheo muoyo wa tene na tene.” (**aiōn g165, aiōnios g166**) **31** Na rīrī, Jesū agītwara arutwo ake arīa ikūmi na eerī handū keheri-inī akīmeera atīrī, “Nītūkwambata tūthīi Jerusalemu, na maūndū mothe marīa maandīkirwo nī anabii makoniī Mūrū wa Mūndū no nginya mahingio. **32** Nake nīakaneanwo kūrī andū-a-Ndūrīrī. Nao nī makaamūnyūrūria, na mamūrume, na mamūtuīre mata, na mamūhūure iboko, o na mamūūrage.

33 Naguo mūthenya wa gatatū nīakariūka.” **34** Nao arutwo ake makīaga kūmenya ūndū o na ūmwe wa macio. Nīmahithītwo ūhoro ūcio na matiamenyire ūrīa

aameeraga. **35** Nake Jesū akuhīrīria Jeriko, mündū warī mütumumu nīaikarīte mūkīra-inī wa njīra akīhooya mbeeca. **36** Rīrīa aiguire andū aingī makīhītūka, akīuria ūrīa gwekīkaga. **37** Andū makīmwīra atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi ūrahītūka.” **38** Nake akīanīrīra, akiuga atīrī, “Jesū, mūrū wa Daudi, njiguīra tha.” **39** Arīa maatongoretie makīmūkaania makīmwīra akire, nowe agīkīrīrīria kwanīrīra akiugaga atīrī, “Mūrū wa Daudi, njiguīra tha!” **40** Nake Jesū akīrūgama, agīathana, mündū ūcio atwarwo harī we. **41** Rīrīa aakuhīrīrie, Jesū akīmūūria atīrī, “Ūkwenda ngwīkīre atīa?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, ngwenda njooke kuona.” **42** Jesū akīmwīra atīrī, “Cooka kuona, gwītīkia gwaku nīkuo gwatūma ūhone.” **43** O rīmwe akīambīrīria kuona, nake akīrūmīrīra Jesū, akīgoocaga Ngai. Rīrīa andū othe moonire ūguo, o nao makīgooca Ngai.

19 Na rīrī, Jesū nīatoonyire Jeriko, akīhītūkīra kuo. **2** Nakuo kūu Jeriko nī kwarī mündū wetagwo Zakayo; warī mūnene wa etia mbeeca cia igooti na aarī gītonga. **3** Nīendaga kuona Jesū aarī ū, no ndangīahotire kūmuona nī ūndū wa ūngī wa andū, na tondū aarī mündū mūkuhī. **4** Nī ūndū ūcio akīhanyūka mbere yao, akīhaica mūkūyū nīguo amuone, nīgūkorwo Jesū aageragīra njīra īyo. **5** Nake Jesū aakinya hau, agītiira maitho na igūrū, akīmwīra atīrī, “Zakayo, harūrūka narua, tondū ūmūthī no nginya thiī gwaku mūciī.” **6** Nī ūndū ūcio akīharūrūka narua, akīmūnyīlita ūgeni akenete. **7** Nao andū moona ūguo makīambīrīria kūnuguna, makiuga atīrī, “Mūndū ūyū aathiī gūceera kwa mündū mwīhīa.” **8** Nowe

Zakayo akīrūgama, akīra Mwathani atīrī, “Mwathani, rīu nīngūheana nuthu ya indo ciakwa kūrī athīni, na hangīkorwo harī mūndū o na ūrīkū ndunyīte kīndū, nīngūmūrīha kīndū kīu maita mana.” **9** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ūmūthī ūhonokio nīūkinyīte nyūmba īno, tondū mūndū ūyū o nake nī mūrū wa Iburahīmu. **10** Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū ookire gūcaria na kūhonokia kīrīa kīrīte.” **11** Na o mathikīrīrie maūndū macio, agīthīi na mbere kūmahe ūhorō na ngerekano, tondū nīakuhīrīrie Jerusalemu, na andū acio meciiragia atī ūthamaki wa Ngai warī o hakuhī gūkinya. **12** Akīmeera atīrī: “Mūndū ūmwe warī igweta nīathiire būrūri wa kūraya agatuuo mūthamaki, na thuutha wa ūguo acooke. **13** Nī ūndū ūcio agīta ndungata ciake ikūmi, agīcihe mina ikūmi, agīciīra atīrī, ‘Onjorithagiai mbeeca ici nginya rīrīa ngacooka.’ **14** “No andū a būrūri wake nīmamūthūire, nao magītūma andū mamuumē thuutha makoige atīrī, ‘Tūtikwenda mūndū ūyū atuīke mūthamaki witū.’ **15** “Na rīrī, rīrīa aacookire arīkītie gūtuuo mūthamaki, agītūmanīra ndungata iria aaneete mbeeca, nīguo amenye uumithio ūrīa cionete. **16** “Ndungata ya mbere īgīuka, īkīmwīra atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyumithītie mina ingī ikūmi.’ **17** “Nake Mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Nīwīkīte wega, wee ndungata yakwa njega! Na tondū wa kwīhokeka na ūndū mūnini ūguo, tuīka mūrori wa matūūra manene ikūmi.’ **18** “Nayo ndungata ya keerī īgīuka, īkīmwīra atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyumithītie mina ingī ithano.’ **19** “Nake mwathi wayo akīmīra atīrī, ‘Tuīka mūrori wa matūūra manene matano.’ **20** “Nayo,

ndungata ya gatatū īgūka, īkīmwīra atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyo īno; ndaamīohire na gītambaya ngīmīhitha. **21** Nīndagwītigīrire, tondū ūrī mūndū mūūru. Nīwoyaga kīrīa ūtarutīire wīra, na ūkagetha kīrīa ūtahandīte.’ **22** “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Wee ndungata īno njaganu! Ngūgūtuīra ciira kūringana na ciugo ciaku. Githī nīwooī atī ndī mūūru, na atī njoyaga kīrīa itarutīire wīra na ngagetha kīrīa itahaandīte? **23** Wakīagire kūiga mbeeca ciakwa bengi nīkī, nīgeetha rīrīa ngaacooka ndīcioye irī na uumithio?’ **24** “Agīcooka akīira arīa maarūgamīte hau atīrī, ‘Mūtunyei mina īyo arī nayo, mūmīnengere ūrīa ūrī na mina ikūmi.’ **25** “Makīmwīra atīrī, ‘Mwathi, githī ndarī na mina ikūmi!’ **26** “Nake akīmacookeria atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī, mūndū ūrīa wothe ūrī na kīndū, nīakongererwo ingī nyīngī, no ūrīa ūtarī na kīndū, o na kīrīa arī nakīo nīagatuunywo. **27** No rīrī, andū acio marī ūthū na nīi, o acio mateendaga ndūke mūthamaki wao-rī, marehei, mūmooragīre o haha ndī.’” **28** Nake Jesū aarīkia kuuga ūguo, agīthīi na mbere kwambata erekeire Jerusalemu. **29** Aakuhīrīria Bethifage na Bethania, o kūu Kīrima-inī kīa Mītamaiyū, agītūma arutwo ake eerī, akīmeera atīrī, **30** “Thīrīi itūūra rīrīa rīrīi mbere yanyu, na mūgītoonya, nīmīkuona njaū ya ndigiri yohetwo hau, nayo ndīrī yakuua mūndū; mīohorei mūmīrehe. **31** Mūndū angīmūūria atīrī, ‘Nī kīi kīratūma mūmīohore?’ Mwīrei atīrī, ‘Mwathani nīabatarītio nīyo.’” **32** Nao acio maatūmirwo magīthīi, magīkora maūndū matariī o ta ūrīa Jesū aamerīte. **33** Na rīrīa moohoraga njaū īyo, eene yo makīmooria atīrī, “Mūroohora njaū īyo

nikī?” 34 Nao magīcookia atīrī, “Mwathani nīabatarītio
nīyo.” 35 Makīmītwarīra Jesū, magīcooka makīgīrīra
nguo ciao igūrū rīa njāū īyo, na magīkarīria Jesū igūrū
rīayo. 36 Na rīrīa aathiiaga, andū makīara nguo ciao njīra-
inī. 37 Rīrīa aakinyire hakuhī na njīra īrīa ūkūrūkagīra
Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū, gīkundi gīothe kīa arutwo
gīkīambīrīria kūgooca Ngai, andū makīanīrīra makenete
nī ūndū wa ciama iria ciothe moonete makiuga atīrī: 38
“Kūrathimwo-rī, nī mūthamaki ūrīa ūgūūka na rītwa
rīa Mwathani!” “Thayū ūrogīa kūu igūrū, naguo riiri
ūgīe kūu igūrū mūnol!” 39 Afarisai amwe maarī gīkundi-
inī kīu makīira Jesū atīrī, “Mūrutani, kaania arutwo
akul!” 40 Nowe akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī, aya
maangīkira, mahiga no maanīrīre.” 41 Na rīrīa aakuhiirīrie
itūūra rīu inene rīa Jerusalemu, aarīona akīrīra nī ūndū
warīo, 42 akiuga atīrī, “Naarī korwo ūmūthī wee mwene
nīkūmenyete kīrīa kīngīkūrehere thayū! No rīu, ūhoro
ūcio nīhīthītwo maitho maku. 43 Hīndī nīgakinya
rīrīa thū ciaku igaaka ihumbu cia tīri ikūrigīcīrie, na
ikūhīngīrīrie na mīena yothe. 44 Nīigagūtungumania
thī, wee hamwe na ciana ciaku iria irī kūu thīinī waku.
Matigatiga ihiga o na rīmwe rīrī igūrū wa rīrīa rīngī,
tondū ndūigana gūkūūrana ihinda rīrīa Ngai ookire
gūgūceerera.” 45 Agīcooka agītoonya hekarū thīinī, na
akīambīrīria kūrutūrūra andū arīa meendagīria indo kuo.
46 Akīmeera atīrī, “Nī kwandīkītwo atīrī, ‘Nyūmba yakwa
īgeetagwo nyūmba ya kūhooyagīrwo’ no inyuū mūmītuīte
‘ngurunga ya atunyani.’” 47 Na o mūthenya, nīarutanaga
kūu thīinī wa hekarū. No athīnjīri-Ngai arīa anene, na

arutani a watho, na atongoria arĩa maarĩ gatagatĩ ka andũ nĩmageragia kũmũûraga. **48** No matingĩonire njĩra ya kũmũûraga, tondũ andũ othe nĩmaikaraga mathikiriiie ciugo ciake.

20 Na rĩrĩ, mûthenya ūmwe akiruta andũ kũu hekarũ-inĩ na akihunjagia ũhoro-ûrĩa-Mwega-rĩ, athinjiri-Ngai arĩa anene, na arutani a watho, hamwe na athuuri magiuka kûrî we. **2** Makimûuria atirĩ, “Twîre wîkaga maundũ maya na ūhoti ūrîkû. Nûu wakûheire ūhoti ūcio?” **3** Nake akimacookeria atirĩ, “O na niî nîngumûuria kîuria. **4** Ta njîrai, ūbatithio wa Johana-rĩ, woimîte igûrû kana woimire kûrî andû?” **5** Makiaranîria o ene ūhoro ūcio, makîtrana atirĩ, “Tûngiuga atî ‘Woimîte igûrû’ egûtûuria atirĩ, ‘Mwakîregire kûmwitîkia nîkî?’ **6** Ningî tuoiga atî ‘Woimîte kûrî andû’, andû othe nîmegütuhûura na mahiga nyuguto, nî ūndû nîmetikîtie atî Johana aarî mûnabii.” **7** Nî ūndû ūcio magîcookeria Jesû atirĩ, “Ithuî tûtiûî woimîte kû.” **8** Nake Jesû akîmeera atirĩ, “O na niî ndikumwîra njikaga maundû maya na ūhoti ūrîkû.” **9** Agîcooka akîhe andû ūhoro na ngerekano akîmeera atirĩ, “Mûndû ūmwe nîahaandire mûgûnda wake mîthabibû, na akîukomborithia arîmi angî, agîcooka agîthiî kündû kûraya na agîikara kuo ihinda iraaya. **10** Na rîrî, hîndî ya magetha yakinya-rĩ, agîtûma ndungata yake kûrî akombori acio nîgeetha mamînengere maciaro mamwe ma mûgûnda ūcio wa mîthabibû. No akombori acio makîmîhûura na makîmîingata ïtarî na kîndû. **11** Agîcooka agîtûma ndungata ïngî, ïyo o nayo makîmîhûura makîmîconorithia na makîmîingata ïtarî

na kīndū. **12** O rīngī agītūma ndungata ya gatatū, nao makīmītiihangia na makīmīingata. **13** “Nake mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū akīyūria atīrī, ‘Ngwīka atīa? Ngūtūma mūrū wakwa, ūrīa nyendete; hihi mahota kūmūhe gītīo’. **14** “No rīrīa akombori acio maamuonire, makīarīrīria ūhoro ūcio. Makīrana atīrī, ‘Ūyū nīwe ūkaagaya mūgūnda ūyū. Nītūmūūragei nīguo igai rīake rītuīke riitū.’ **15** Nī ūndū ūcio makīmūruta nja ya mūgūnda ūcio wa mīthabibū, makīmūūraga. “Rīu-rī, mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū-rī, akaameka atīa? **16** Agooka oorange akombori acio, acooke ahe andū angī mūgūnda ūcio.” Rīrīa andū maiguire ūguo, makiuga atīrī, “Kūroaga gūtuīka ūguo!” **17** Jesū akīmarora, akīmooria atīrī, “Maandīko marīa mandīkītwo atīrī: “Ihiga rīrīa aaki maaregire, nīrīo rītuīkīte ihiga inene rīa koine’, ūguo nī kuuga atīa? **18** Mūndū ūrīa wothe ūkaagwīra ihiga rīu, nīrīkamuunanga, no ūrīa rīkaagwīra nīrīkamūhehenja.” **19** Arutani a watho na athīnjīri-Ngai arīa anene magīcaria ūrīa mangīmūnyiitithia o na ihenya tondū nīmamenyire aaheanire ngerekano īyo akīaria ūhoro wao. No nīmetigagīra andū. **20** O makīmūtūragia-rī, makīmūtūmīra andū a kūmūthigaana metuīte andū ega. Nao magīthīi nīgeetha mamūnyiite akiuga ūndū mūūru, nīguo mamūneane moko-inī ma wathani wa barūthi. **21** Nī ūndū ūcio athigaani acio makīmūūria atīrī, “Mūrutani, nītūūī wee waragia na ūkarutana maūndū marīa magīrīire, na atī ndūtīagīra andū maūthī, no wee ūrutanaga ūhoro wa Ngai na ma, ūrīa kwagīrīire. **22** Atīrīrī, nītwagīrīirwo nī kūrutīra Kaisari igooti kana

ca?” **23** Nowe Jesū akīona ūthinga ūrīa maarī naguo akīmeera atīrī, **24** “Ta nyoniai mbeeca cianyu. Mbica īno na rī̄twa rī̄rī nī cia ū?” **25** Makīmūcookeria atīrī, “Nī cia Kaisari.” Akīmeera atīrī, “Kīrutagīrei Kaisari kīrīa kīrī gīake, na mūrutagīre Ngai kīrīa kīrī gīake.” **26** Nao makīaga ūndū wa kūmūnyiita naguo harī maūndū marīa aaririe arī mbere ya andū. Na tondū wa ūrīa maagegirio nī ūrīa aamacookeirie ūhoro-rī, magīkira ki. **27** Na rī̄rī, andū amwe a Asadukai, arīa moigaga atī gūtirī ūhoro wa kūriūka, magīuka kūrī Jesū, makīmūuria atīrī, **28** “Mūrutani, Musa aatwandikīire atī mūrū wa nyina na mūndū angīkua atige mūtumia atarī na ciana-rī, mūndū ūcio no nginya ahikie mūtumia ūcio watigwo nīguo aciarīre mūrū wa nyina ciana. **29** Na rī̄rī, kwarī aanake mūgwanja a nyina ūmwe. Wa mbere akīhikania na agīkua, agītiga mūtumia atarī na ciana. **30** Nake wa keerī, **31** na wa gatatū makīmūhikia, na makīrūmanīrīra ūguo nginya wa mūgwanja; othe magīkua, makīmūtiga atarī na ciana. **32** Marigīrīrio-inī, mūtumia ūcio o nake agīkua. **33** Rīu-rī, hīndī ya kūriūka agaakorwo arī mūtumia wa ū harī acio mūgwanja, nīgūkorwo othe nīmamūhikītie?” **34** Jesū akīmacookeria atīrī, “Andū a ihinda rī̄rī nīo mahikaga na makahikania. (aiōn g165) **35** No rī̄rī, arīa magaattuo aagīrīru a gūkinya ihinda rīu o na gūkinyanīrio ihinda rīa kūriūka kwa arīa akuū-rī, acio matikahikanagia o na kana mahikanagie. (aiōn g165) **36** Andū acio matigacooka gūkua; nīgūkorwo makahaana ta araika. Andū acio magakorwo marī ciana cia Ngai, nīgūkorwo nī ciana cia ūhoro ūcio wa kūriūka. **37** Naguo ūhoro wa atī andū arīa akuū

n̄imariūkagio-r̄i, Musa o nake n̄awonanirie har̄ia haar̄i
k̄ihinga k̄ir̄ia ḡiakanaga mwaki na ḡitihiē, r̄ir̄ia eetire
Mwathani ‘Ngai wa Iburah̄imu, na Ngai wa Isaaka, na Ngai
wa Jakubu.’ **38** We ti Ngai wa ar̄ia akuū, no n̄i wa ar̄ia mar̄i
muoyo, n̄iḡukorwo har̄i we andū othe ar̄ia mar̄i muoyo
matūūragio n̄iwe.” **39** Nao andū amwe a arutani a watho
mak̄imwīra atīr̄i, “Mūrutani, n̄iwoiga wega!” **40** Na ḡutir̄i
mūndū o na ūmwe wageririe kūmūūria ciūria inḡi. **41** Jesū
aḡicooka ak̄imooria atīr̄i, “Andū moigaga Kristū n̄i mūriū
wa Daudi n̄i ūndū wa kī? **42** Daudi we mwene n̄ioiḡite
ibuku-in̄i r̄ia Thaburi atīr̄i: “Mwathani n̄ierire Mwathani
wakwa atīr̄i: “Ikara guoko-in̄i gwakwa kwa ūr̄io, **43** nginya
ngaatūma thū ciaku ituīke gaturwa ka makinya maku.”” **44**
Atīr̄i, Daudi aamwītire ‘Mwathani’. Anḡiḡicooka ḡutuīka
mūriū wake atīa?” **45** O andū acio othe mathik̄ir̄irie,
Jesū ak̄iira arutwo ake atīr̄i, **46** “Mwīmenyererei arutani
a watho. O mendaga ḡuthiī mehumbīte nguo ndaaya,
na makenda kūgeithagio ndūnyū-in̄i, na ḡuikaraḡira
itī iria cia bata thunagogi-in̄i, o na ḡuikaza handū ha
andū ar̄ia atīku maruga-in̄i. **47** No n̄iō matoonyaḡir̄ira
atumia a ndigwa makamatunya nyūmba ciao, na n̄iguo
meyonanie, makahooya mahooya maraihu. Andū ta acio
n̄imakaherithio mūno mak̄iria.”

21 Na r̄ir̄i, aatiira maitho, Jesū ak̄iona itonga iḡik̄ira
m̄ihothi yao har̄ia heekaḡirwo k̄iḡina k̄ia hekarū. **2**
Aḡicooka ak̄iona mūtumia mūthiīni, war̄i wa ndigwa,
aḡik̄ira tūthendi twīr̄i o ho thīin̄i. **3** Akiuga atīr̄i,
“Ngūmwīra atīr̄i na ma, mūtumia ūyū mūthiīni wa ndigwa
n̄iahotha mbeeca nyīnḡi ḡuk̄ira andū ar̄ia anḡi othe. **4**

Andū acio angī othe maaheana kūringana na ūtonga wao; no mūtumia ūyū o na arī mūthīni, ahotha kīrīa gīothe oima nakīo gīa kūmūtūuria.” **5** Na rīrī, arutwo amwe ake nīmaragia ūhoro wa hekarū, ūrīa yagemetio na mahiga mathaka na iheo iria ciarutīirwo Ngai. No Jesū akiuga atīrī, **6** “Ha ūhoro wa mīako īno mūronarī, hīndī nīroka rīrīa gūtagakorwo ihiga rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe nīmakamomorwo.” **7** Nao makīmūuria atīrī, “Mūrutani, nī rī maūndū macio magekīka? Na kīmenyithia kīa atī marī hakuhī gwīkīka nī kīrīkū?” **8** Nake akīmacookeria atīrī, “Mwīmenyagīrīrei mūtikanahaheenio. Nīgūkorwo andū aingī nīmagooka na rīītwā rīakwa makiugaga atīrī, ‘Nī niī We,’ na ningī mamwīre atīrī, ‘Ihindā nīrīkuhīrīrie.’ Mūtikanamarūmīrīre. **9** Rīrīa mūkaigua ūhoro wa mbaara na wa ngūū, mūtikanetigīre. Maūndū macio no nginya mekīke mbere, no ūguo ti kuuga ithirīro nīkinyu.” **10** Agīcooka akīmeera atīrī, “Rūrīrī nīrūgookīrīra rūrīa rūngī, na ūthamaki ūkīrīre ūrīa ūngī. **11** Nīgūkaagīa na ithingithia nene mūno, na ng’aragu, na mīrimū mīuru kūndū na kūndū, na maūndū ma kūmakania na imenyithia nene kūuma igūrū. **12** “No maūndū macio mothe matanakinya-rī, nīmūkanyiitwo, na mūnyariirwo na mūneanwo thunagogi-inī na njeera o na mūtwarwo mbere ya athamaki na aathani. Maūndū macio mothe mūgeekwo nī ūndū wa rīītwā rīakwa. **13** Ūndū ūyū ūgaakorwo ūrī mweke wanyu wa kūmarutīra ūira. **14** No rīrī, mūtikanatangīke mūgīciiria o mbere, ūrīa mūgeeciirīrīra. **15** Nīgūkorwo nīngamūhe ciugo na ūūgī iria thū cianyu itakahota gwītiiria kana gūkararia.

16 Nīmūgakunyanīrwo o na nī aciari anyu, na arīa mūciaranīrwo nao, na andū a mbarī cianyu, o na arata, na nīmakoragithia amwe anyu. **17** Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa. **18** No rīrī, gūtirī rūcuīrī o na rūmwe rwa mūtwe wanyu rūkoora. **19** Kūūmīrīria kwanyu nīkuo gūgaatūma mūhonokie mīoyo yanyu. **20** “Rīrīa mūkoona Jerusalemu kūrigicīrio nī thigari cia mbaara, hīndī īyo mūkaamenya atī kūniinwo kwarīo kūrī hakuhī. **21** Hīndī īyo arīa marī Judea nīmorīre irīma-inī, na arīa marī thīnī wa itūūra rīu inene nīmoime kuo, nao arīa marī ng'ongo-inī matikarītoonye. **22** Nīgūkorwo ihinda rīu nīrīo rīgaakorwo rīrī rīa kūherithanio, nīguo maūndū marīa mothe mandīkītwo mahingio. **23** Kaī atumia arīa magaakorwo marī na nda, na arīa magaakorwo makīongithia twana matukū macio nīmagathīnīka-ī! Nīgūkorwo būrūri üyū nīūkagīa na kīnyariirīko kīnene na mang'ūrī ma gūkīrīra andū aya. **24** Nīmakoragwo na rūhiū rwa njora, o na matahwo matwarwo mabūrūri mothe ma thī. Itūūra rīa Jerusalemu nīrīkarangīrīrio nī andū-a-Ndūrīrī o nginya mahinda ma andū-a-Ndūrīrī mahingio. **25** “Na nīgūkagīa imenyithia thīnī wa riūa na mweri-inī na njata-inī. Nakuo gūkū thī, ndūrīrī nīkaigua ruo na igegio nī mūrurumo wa iria na makūmbī ma maaī makīhūūrana. **26** Andū nīmakaringīka nī ūndū wa kūmaka, na guoya wa maūndū marīa magooka thī, nīgūkorwo maahinya ma igūrū nīmakenyenyo. **27** Hīndī īyo nīmakona Mūrū wa Mūndū agīuka arī thīnī wa itu arī na hinya na riiri mūngī. **28** Hīndī īrīa maūndū macio makaambīrīria gwīkīka-rī, mūkaarūgama mūtiire mītwe

yanyu na igūrū, nīgūkorwo hīndī yanyu ya gūkūrwo
nīkuhīriie.” **29** Ningī akīmahe ngerekano īno: “Ta
rorai mūtī wa mūkūyū na mītī īyo īngī yothe. **30** Rīrīa
yathundūra mathangū, mūmīonaga na mūkamenya atī
ihinda rīa riūa rīrī hakuhī. **31** Úguo noguo hīndī īrīa
mūkoona maūndū macio mothe magīkīka, mūkaamenya
o wega atī ūthamaki wa Ngai nīkuhīriie. **32** “Ngūmwīra
atīrī na ma, rūciaro rūrū rūtigathira maūndū macio
mothe matahingītio. **33** Igūrū na thī nīgathira, no ciugo
ciakwa itigathira. **34** “Mwīmenyererei, ngoro cianyu
itikanakorwo itahītwo nī ndīa, na ūrīu na metanga
ma muoyo ūyū, naguo mūthenya ūcio ūmūkorerere ta
mūtego o rīrīa mūtangīgereria. **35** Nīgūkorwo ūndū
ūyū ūgaakorerera andū arīa othe matūrāga thī-īno. **36**
Ikaragai mwīiguīte hīndī ciothe, na mūhooyage nīguo
mūkaahota kūrīra maūndū marīa makiriī gwīkīka, na
nīguo mūkaahota kūrūgama mbere ya Mūrū wa Mūndū.”
37 Na o mūthenya Jesū nīarutanaga hekarū-inī, na hwaī-
inī agathiī gūkoma kīrīma-inī kīrīa gūitagwo Kīrīma kīa
Mītamaiyū. **38** Nao andū othe nīmathiīaga hekarū-inī
rūciinī tene kūmūthikīrīria.

22 Na rīrī, Gīathī kīa Mīgate īrīa ītekīrītwo Ndawa ya
Kūimbia, kīrīa gūitagwo Bathaka, nīgīakuhīriie, **2** nao
athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho nīmacaragia
ūrīa mangūragithia Jesū, nīgūkorwo nīmetigagīra mūngī
wa andū. **3** Hīndī īyo Shaitani agītoonya thīnī wa
Judasi ūrīa Mūisikariota, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi
na eerī. **4** Nake Judasi agīthīī kūrī athīnjīri-Ngai arīa
anene na kūrī anene a arangīri a hekarū makarīkanīre

ūrīa angīkunyanīra Jesū. **5** Nao magīkena na magītīkīra kūmūhe mbeeca. **6** Nake agītīkīra, na akīambīrīria gūcaria mweke wa kūneana Jesū kūrī o rīrīa hatarī na andū. **7** Naguo mūthenya wa kūrīa Mīgate īrīa ītekīrītwo Ndawa ya Kūimbia ūgikinya, rīrīa gatūrūme ka Bathaka kaarutagwo igongona. **8** Jesū agītūma Petero na Johana, akīmeera atīrī, “Thīiī mūgatūhaarīrie irio cia Bathaka, tūrīe.” **9** Nao makīmūūria atīrī, “Ūkwenda tūgacihaarīrie kū?” **10** Akīmacookeria atīrī, “Mūgītoonya itūūra-inī inene-rī, nīmūgūcemania na mūndū ūkuuīte ndigithū īrī na maaī. Mūmūrūmīrīre o nginya nyūmba īrīa egūtoonya. **11** Mwatoonya mwīre mūndū ūrīa mwene nyūmba īyo atīrī, ‘Mūrutani aroria atīrī: Nyūmba ya ageni īrī ha, harīa ingīrīira Bathaka na arutwo akwa?’ **12** Nake nīekūmuonia nyūmba nene ya igūrū īrī na indo kuo. Haarīrai irio cia Bathaka kuo.” **13** Nao magīthīi, magīkora maūndū matariī o ta ūrīa Jesū aamerīte. Nī ūndū ūcio makīhaarīria irio cia Bathaka. **14** Rīrīa ihinda rīakinyire, Jesū na atūmwō ake magīkara metha-inī. **15** Nake akīmeera atīrī, “Nīngoretwo ndīrirīirīrie mūno kūrīanīra Bathaka īno na inyuī itananyariirwo. **16** Nī ūndū ngūmwīra atīrī, ndikamīrīa rīngī nginya rīrīa īgaakinyanīrio ūthamaki-inī wa Ngai.” **17** Jesū agīcooka akīoya gīkombe, agīcookeria Ngai ngaatho, akīmeera atīrī, “Oyai, mūnyuanīre. **18** Nīgūkorwo ngūmwīra atī kuuma rīu ndikanyua rīngī ndibei ya maciaro ma mīthabibū, o nginya rīrīa ūthamaki wa Ngai ūgooka.” **19** Agīcooka akīoya mūgate, na aarīkia gūcookeria Ngai ngaatho, akīwenyūranga akīmahe akīmeera atīrī, “Ūyū nīguo

mwīrī wakwa ūrīa ūheanītwo nī ūndū wanyu, īkagai ūū nīguo mūndirikanage.” **20** Maarīkia kūrīa agīka o ūguo, akīoya gīkombe, akīmeera atīrī, “Gīkombe gīkī nīkīo kīrīkanīro kīrīa kīerū thīnī wa thakame yakwa ūrīa ūgūitwo nī ūndū wanyu. **21** No rīrī, guoko kwa ūrīa ūrīngunyanīra kūrī hamwe na nī metha-inī ūno. **22** Mūrū wa Mūndū nīegwīkwo o ta ūrīa gūtuītwo, no mūndū ūrīa ūkūmūkunyanīra kaī arī na haaro-ī!” **23** Nao makīambīrīria kūrīania gatagatī-inī kao nī ūrīkū wao ūngīka ūguo. **24** Ningī nīmagīire na ngarari makīrīania nūū gatagatī-inī kao ūngītuo mūnene. **25** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Athamaki a andū-a-Ndūrīrī nīmenenehagia igūrū rīa andū ao; nao acio maathanaga nīo meītaga Ateithania. **26** No inyuī mūtiagīrīirwo nīkūhaana ūguo. Handū ha ūguo, ūrīa mūnene gatagatī-inī kanyu agīrīirwo kūhaana ta ūrīa mūnini mūno, nake ūrīa wathanaga atūke ta ūrīa ūtungataga. **27** Nī ūndū-rī, nūū mūnene, nī ūrīa ūikaraga metha-inī kūrīa kana nī ūrīa ūramūtungata? Githī ti ūrīa ūikaraga metha-inī? No nī ndūire na inyuī, haana ta ūrīa ūmūtungatagīra. **28** Inyuī nī inyuī mūkoretwo mūrī hamwe na nī hīndī ya magerio makwa. **29** Na o ta ūrīa Baba aheete ūthamaki, o na nī nīndamūhe ūthamaki, **30** nīguo mūkarīagīra na mūkanyuuagīra metha-inī yakwa ūthamaki-inī wakwa, na ningī mūikarīire itī-cia-ūnene, mūtuagīre mīhīrīga ūrīa ikūmi na ūrīya Isiraeli ciira. **31** “Simoni, Simoni, atīrī, Shaitani nīahooete rūtha nīguo agūthūngūthie o ta ūrīa ngano ūthūngūthagio. **32** No wee, Simoni nīngūhooeire nīgeetha wītīkio waku ndūgathire. Na warīkia kūnjookerera, ūūmagīrīrie ariū

na aarī a thoguo.” **33** Nowe agīcookia atīrī, “Mwathani, nīndīhaarīirie gūkio njeera o na gūkuānīra hamwe nawe.” **34** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Petero, ngūkwīra atīrī, ūmūthī ngūkū ītanakūga, nīürīngaana maita matatū uuge atī ndūnjūū.” **35** Jesū agīcooka akīmooria atīrī, “Rīrīa ndamūtūmire mūtarī na kabeti, kana mūhuko, o na kana iraatū-rī, nī harī kīndū mwagire?” Nao magīcookia atīrī, “Gūtirī kīndū twagire.” **36** Nake akīmeera atīrī, “Rīu akorwo ūrī na kabeti kana mūhuko-rī, kuua; na akorwo ndūrī na rūhiū rwa njora-rī, endia nguo yaku ya igūrū, ūrūgūre. **37** Na ngūmwīra atīrī, ūhoro ūrīa wandīkītwo atī, ‘Nīataranīirio hamwe na arīa aagarari watho’ no nginya ūhinge harī niī. Nīgūkorwo maūndū marīa maandīkītwo igūrū rīakwa nī hīndī marahinga.” **38** Nao arutwo makīmwīra atīrī, “Mwathani, ta rora haha tūrī na hiū cia njora igīrī.” Nake akīmeera atīrī, “Icio nī njiganu.” **39** Nake Jesū akiumagara agīthīi Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū o ta ūrīa amenyerete gwīkaga, nao arutwo ake makīmūrūmīrīra. **40** Na aakinya ho akīmeera atīrī, “Hooyai mūtikagwe magerio-inī.” **41** Akīehera ho, agīthīi ta ifīna rīa harīa mūndū angīhota gūkia ihiga, agīturia ndu akīhooya, **42** akiuga atīrī, “Baba, ūngīenda-rī, njehereria gīkombe gīkī; no ti ūrīa niī ngwenda, no nī ūrīa wee ūkwenda.” **43** Na mūraika akīmuumīrīra oimīte igūrū, akīmuongerera hinya. **44** Nake agīkīrīrīria kūhooya, arī na ruo rūnene ngoro-inī, nayo thithino yake yahaanaga ta matata manene ma thakame magītaata thī. **45** Aatiga kūhooya agīcooka harī arutwo, akīmakora makomete, moorītwo nī hinya nī kīeha. **46** Akīmooria atīrī,

“Mūkomete nīkī? Ūkīrai mūhooe nīgeetha mūtikagwe magerio-inī.” **47** O hīndī īyo aragia, hagīuka gīkundi kīa andū, nake mūndū ūrīa wetagwo Judasi, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi na eerī, nīwe wamatongoretie. Agīkuhīrīria Jesū amūmumunye, **48** nowe Jesū akīmūuria atīrī, “Judasi, ūgūkunyanīra Mūrū wa Mūndū na kūmūmumunya?” **49** Hīndī ūrīa arūmīrīri a Jesū monire ūrīa kwerekeire gwīkīka, makīmūuria atīrī, “Mwathani, tūmahūure na hiū ciitū cia njora?” **50** Nake ūmwe wao agītinia gūtū kwa ūrīo kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **51** Nowe Jesū akīmacookeria atīrī, “Ūhoro ūcio nīūkinye hau!” Agīcooka akīhutia gūtū kwa mūndū ūcio, akīmūhonua. **52** Ningī Jesū akīuria athīnjīri-Ngai arīa anene, na anene a arangīri a hekarū, o na athuuri, arīa mookīte kūmūnyiita atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia a watho, atī nīkīo muoka kūmūnyiita mūrī na hiū cia njora na njūgūma? **53** Ndīratūuraga na inyuī hekarū-inī o mūthenya, na mūtirī mwageria kūnyiita. No rīrī, rīrī nīrīo ithaa rīanyu, ithaa rīrīa wathani wa nduma ūraathana.” **54** Hīndī īyo makīmūnyiita, makīmūruta hau makīmūtwara kwa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, nake Petero akīmūrūmīrīra arī o haraaya. **55** Nao maarīkia gwakia mwaki o nja gatagatī na gūikara thī hamwe, Petero nake agīkara thī hamwe nao. **56** Ndungata ūmwe ya mūirītu īkīmuona na ūtheri wa mwaki aikarīte hau, īkīmūrora wega, īkiuga atīrī, “Mūndū ūyū oima hamwe nake.” **57** Nowe agīkaana ūhoro ūcio, akiuga atīrī, “Mūirītu ūyū, niī ndimūū.” **58** Thuutha wa kahinda kanini mūndū ūngī akīmuona, akiuga atīrī, “O nawe ūrī ūmwe wao.” Petero akīmūcookeria

atīrī, “Mündū ūyū, niī ndirī wao!” **59** Thuutha wa ithaa rīmwe, mündū ūngī akiuga agwatīirie atīrī, “Hatirī nganja mündū ūyū moima hamwe nake, nīgūkorwo o nake nī Mūgalili.” **60** Petero agīcookia atīrī, “Mündū ūyū, niī ndiūū ūrīa ūroiga!” Na hīndī o īyo oigaga ūguo, ngūkū īgīkūga. **61** Mwathani akīhūgūra akīrora Petero. Nake Petero akīririkana ūrīa Mwathani aamwīrīte atī, “Ūmūthī ngūkū ītanakūga nīrīngaana maita matatū.” **62** Nake agīthīī nja, akīrīra arī na ruo rūingī. **63** Andū arīa maarangīrīte Jesū makīambīrīria kūmūnyūrūria makīmūhūrīraga. **64** Makīmuoha maitho na gītambaya makīmwīra atīrī, “Toiga nūū wakūgūtha.” **65** Na nīmamwīrire maūndū mangī maingī ma kūmūruma. **66** Rūciinī gwakīa, kīama gīa athuuri arīa atongoria a andū, hamwe na athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho, gīgīcemania, nake Jesū akīrehwo mbere yao. **67** Makīmwīra atīrī, “Akorwo nīwe Kristū, twīre.” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ingīmwīra, mūtingīnjītīka, **68** na ingīmūuria kīuria, mūtingīnjokeria. **69** No kuuma rīu, Mūrū wa Mündū arīkoragwo aikarīte guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai ūrīa Mwene-Hinya.” **70** Othe makīmūuria atīrī, “Wee ūkīrī Mūrū wa Ngai?” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīmwamenya nī kuuga atī nī nīi we.” **71** Makīuria atīrī, “Tūgūkīenda ūira ūngī wakī? Nītweiguīra ūhoro kuuma kanua gake mwene.”

23 Hīndī īyo kīungano kīu gīothe gīgīukīra, gīkīmūtwara kūrī Pilato. **2** Nakīo gīkīambīrīria kūmūthitanga gīkiuga atīrī, “Nītuonete mūndū ūyū akīhītithe rūrīrī rwitū. Nīakararagia ūhoro wa kūrutīra Kaisari igooti na agetuaga atī nīwe Kristū, na nī mūthamaki.” **3** Nī ūndū ūcio Pilato

akīmūūria atīrī, “Wee nīwe mūthamaki wa Ayahudi?”
Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Iī, ūguo woiga nīguo.”
4 Nake Pilato akīira athīnjīri-Ngai arīa anene na andū
acio angī atīrī, “Ndikuona ūndū ingīthitangīra mūndū
ūyū.” **5** Nao magīthīi na mbere kuuga magwatīirie atīrī,
“Nīatūmīte andū mookanīrīre Judea guothe nī ūndū
wa ūrutani wake. Aambīrīirie Galili na nīokīte nginya
o gūkū.” **6** Pilato aigua ūguo, akīūria kana mūndū ūcio
nī wa kuuma Galili. **7** Rīrīa aamenyire atī Jesū aarī wa
būrūri ūrīa wathanagwo nī Herode, akiuga atwarwo kūrī
Herode, ūrīa wakoretwo arī Jerusalemu ihinda-inī rīu. **8**
Rīrīa Herode oonire Jesū, nīakenire mūno, tondū kwa
ihinda iraaya nīakoretwo akīenda kūmuona. Kūringana
na ūrīa aiguīte ūhoro wake, aarī na mwīhoko wa kūmuona
akīringa ciama. **9** Akīūria Jesū ciūria nyingī, nowe Jesū
ndaigana kūmūcookeria o na kīmwe. **10** Nao athīnjīri-
Ngai arīa anene na arutani a watho maarūgamīte hau,
makīmūthitanga magwatīirie mūno. **11** Nake Herode
na thigari ciake makīmūthekerera na makīmūnyūrūria.
Makīmūhumba nguo yarī thaka, na makīmūcookie kūrī
Pilato. **12** Nao Herode na Pilato magītuma ūrata mūthenya
ūcio, tondū mbere īyo maatūrīte marī ūthū. **13** Pilato
agīta athīnjīri-Ngai arīa anene, na aathani, na andū
hamwe, **14** akīmeera atīrī, “Mūndeheire mūndū ūyū
atī nī mūndū ūhītithagia andū. Na nīi ndatuīria ūhoro
wake mūrī ho, no ndirī ūndū mūūru ndoona wa maūndū
marīa mūmūthitangiire. **15** O nake Herode ndanamuona
arī na mahītia, nīgūkorwo nīamūcookie kūrī ithuī; nī
ūndū ūcio, ndarī ūndū ekīte wa gūtūma ooragwo. **16** Nī

ündū ūcio ngūmūhūrithia, njooke ndīmūrekererie.” (17
Nīgūkorwo, kwarī mūtugo amohorere mündū ūmwe hīndī
īyo ya Iruga.) 18 No andū acio makīanīrīra na mūgambo
ūmwe, makiuga atīrī, “Twehererie mündū ūyū! Tuohorere
Baraba!” (19 Baraba aikītio njeera nī ündū wa kūrutithia
ngūī itūura-inī rū inene, na nī ündū wa kūragana.)
20 Nake Pilato, tondū nīeendaga kūrekereria Jesū,
akīmaarīria o rīngī. 21 No-o magīthīi na mbere kwanīrīra,
makiugaga atīrī, “Mwambe mūtī-igūrū! Mwambe mūtī-
igūrū!” 22 Nake akīmooria riita rīa gatačū atīrī, “Nīkī?
Nī ūuru ūrīkū mündū ūyū eekīte? Ndionete gītūmi gīa
gūtūma ooragwo. Nī ündū ūcio ngūmūhūrithia, njooke
ndīmuohore.” 23 No-o makīanīrīra mategūtigīthīria
makiugaga aambwo mūtī-igūrū, nayo mīgambo īyo yao
īkīhootana. 24 Nī ündū ūcio Pilato agītua nēkūmahingīria
o ūguo moorītie. 25 Akīohora mündū ūcio waikītio
njeera nī ündū wa kūrutithia ngūī na kūragana, o
ūcio moigīte mohorerwo, nake Pilato akīneana Jesū
ekwo kūringana na ūrīa mendaga. 26 Na rīrīa thigari
cioimagaragia Jesū, ikīnyiita mündū woimaga mīgūnda-
inī wetagwo Simoni wa kuuma Kurene. Nacio ikīmūigīrīra
mūtharaba wa Jesū aūkuue na amuumē thuutha. 27
Andū gīkundi kīnene makīmūrūmīrīra, hamwe na atumia
maagirīkaga na makarīra mūno. 28 Nake Jesū akīlhūgūra
na kūrī o, akīmeera atīrī, “Inyuī aarī a Jerusalemu,
tigai kūndīrīra; mwīrīrīrei inyuī ene na ciana cianyu.
29 Nīgūkorwo kūrī hīndī īgooka rīrīa mūkoigaga atīrī,
‘Kūrathimwo-rī, nī atumia arīa thaata, na nda iria itarī
ciaciara, o na nyondo iria itarī ciongwo!’ 30 Hīndī

ĩyo “nĩmakeera irĩma atĩrĩ, “Tūgwĩrei!” o na macooke
meere tûrĩma atĩrĩ, “Tûhumbĩrei!” **31** Nĩ ũndũ-rĩ, andũ
mangikorwo nĩmareeka maũndũ maya rĩrĩa mûtĩ ūrĩ
mûigü-rĩ, gûgakîhaana atĩa woma?” **32** Na rĩrĩ, andũ
angĩ eerĩ ageri ngero, o nao nĩmatwarirwo hamwe nake
makooragwo. **33** Rĩrĩa maakinyire karîma-inĩ handũ
heetagwo Ihîndî-rĩa-Mûtwe, makîmwamba ho hamwe
na ageri ngero acio, ūmwe mwena wake wa ūrĩo, na
ûrĩa ūngĩ mwena wake wa ūmotho. **34** Nake Jesû akiuga
atĩrĩ, “Baba mohere, nîgûkorwo matiûñ ūrĩa mareeka.”
Nao magîcuukîra nguo ciake mîtî, magîcigayana. **35** Nao
andũ nîmarûgamîte hau makîmwîrorera: Nao anene
nîmamûnyûrûragia makoiga atĩrĩ, “Nîarahonokagia andũ
arîa angî, nîehonokie aakorwo nîwe Kristû wa Ngai, Ûrĩa
wake Mûthuure.” **36** Thigari o nacio igîuka, ikîmûnyûrûria.
Ikîmûkundia thiki, **37** ikîmwîra atĩrĩ, “Akorwo nîwe
Mûthamaki wa Ayahudi, wîhonokie.” **38** Na nî haarî
maandîko maandîktwo igûrû rîake atĩrĩ: ŪYŪ NÎWE
MÛTHAMAKI WA AYAHUDI. **39** Ūmwe wa ageri ngero
acio maambanîrio nake akîmûruma, akîmwîra atĩrĩ,
“Githî wee tiwe Kristû? Wîhonokie, na ūtûhonokie!”
40 No mûgeri ngero ūcio ūngî akîmûkaania, akîmûuria
atĩrĩ, “Ndûngîitigîra Ngai, kuona atî ūtuîrîirwo o ūrĩa
atuîrîirwo? **41** Ithuî tûherithîtio na kîhooto, nîgûkorwo
tûraherithîrio ūrĩa twîkîte. No rîrî, mûndû ūyû ndarî
ûndû mûûru ekîte.” **42** Agîcooka akîira Jesû atĩrĩ, “Itîkîra
gûkandirikana rîrîa ūgooka ūthamaki-inî waku.” **43** Nake
Jesû akîmûcookeria atĩrĩ, “Ngûkwîra na ma, ūmûthî
nîûrîkorwo hamwe na nî ikenero.” **44** Na rîrî, kwarî

ta thaa thita cia mūthenya, naguo būrūri wothe ūkīgīa
nduma nginya thaa kenda, **45** tondū riūa nīrīatigire kwara.
Nakīo gītambaya kīa hekarū gīgīatūkana maita meerī. **46**
Nake Jesū akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī,
“Baba, roho wakwa ndaūiga moko-inī maku.” Aarīkia
kuuga ūguo, agītuīkana. **47** Rīrīa mūnene wa gīkundi gīa
thigari igana oonire ūrīa gwekīka, akīgooca Ngai, akiuga
atīrī, “Ti-itheru ūyū oima mūndū mūthingu.” **48** Rīrīa
andū arīa othe maarūgamīte hau kwīrorera moonire
ūrīa gwekīka, makīinūka methikīire, na makīihūūraga
ithūri nī kīha. **49** No arīa othe maamūū, o hamwe na
atumia arīa maamūrūmīrīre kuuma Galili, makīrūgama o
haraaya, meroreire maūndū macio. **50** Na rīrī, nī haarī
na mūndū wetagwo Jusufu, mūthuuri wa Kīama, na aarī
mūndū mwega na mūrūngīrīru, **51** nake ndetīkanītie na
ūguo maatuīte na mageeka. Oimīte itūūra rīa Arimathea,
būrūri wa Judea, na nīetagīrīra ūthamaki wa Ngai. **52**
Nake agīthīi kūrī Pilato, akīhooya etīkīrio akuue mwīrī wa
Jesū. **53** Nake agīcuurūria mwīrī wa Jesū mūtharaba-inī,
akīukūnja na taama wa gatani, agīcooka akīūiga thiīnī wa
mbīrīra yenjetwo rwaro-inī rwa ihiga, nayo ndīakoretwo
īigītwo mūndū. **54** Na mūthenya ūcio warī wa Ihaarīria,
nayo Thabatū yarī hakuhī kwambīrīria. **55** Nao atumia
arīa moimīte na Jesū Galili makīrūmīrīra Jusufu, makīona
mbīrīra na makīona ūrīa mwīrī wake waigirwo ho. **56**
Magīcooka makīinūka, makīhaarīria mahuti manungi
wega na maguta manungi wega. No rīrī, mūthenya wa
Thabatū makīhurūka kūringana na ūrīa gwathanītwo.

24 Na rīrī, mūthenya wa kwambīrīria kiumia, rūciinī tene, atumia magīthīī mbīrīra-inī makuuīte indo nungi wega iria maathondekete. **2** Nao magīkora ihiga rīgaragarītio rīkeherio mūromo-inī wa mbīrīra, **3** no rīrīa maatoonyire, matiigana gūkora mwīrī wa Mwathani Jesū. **4** Na rīrīa maagegete nī ūhoro ūcio, makiumīrīwo o rīmwe nī arūme eerī mehumbīte nguo njerū ciakengaga mūno, makīrūgama hakuhī nao. **5** Nao atumia acio metigīrīte mūno, makīinamīrīra, magīturumithia mothiū mao thī, no arūme acio makīmooria atīrī, “Mūracaria ūrīa ūrī muoyo kūrī arīa akuū nīkī? **6** Ndarī haha; nīariūkīte! Ririkanai ūrīa aamwīrīre hīndī ūrīa aarī na inyū Galili atī: **7** ‘Mūrū wa Mūndū no nginya aneanwo moko-inī ma andū ehia, aambwo mūtī-igūrū, na mūthenya wa gatatū ariūke.’” **8** Hīndī ūyo makīririkana ciugo ciake. **9** Na rīrī, maacocka kuuma mbīrīra-inī, makīhe arutwo arīa ikūmi na ūmwe na arīa angī othe ūhoro ūcio. **10** Mariamu Mūmagidali, na Joana, na Mariamu nyina wa Jakubu, na atumia arīa angī maarī nao, nīo meerire atūmwo ūhoro ūcio. **11** No-o matiigana gwītīkia atumia acio, tondū ūhoro ūcio wahaanaga ta ūrimū kūrī o. **12** No rīrī, Petero agīūkīra, agīteng’era mbīrīra-inī. Na ainamīrīra akīona mataama ma gatani maigītwo thī marī moiki, agīīthīira agegearīte nī ūndū wa ūguo gwekīkīte. **13** Na rīrī, mūthenya o ro ūcio arutwo eerī a Jesū maarī rūgendo-inī magīthīī itūūra rīetagwo Emau, rīarī ta kilomita ikūmi kuuma Jerusalemu. **14** Nao nīmaragia ūhoro wa maūndū marīa mothe meekīkīte. **15** Na rīrīa maathiiaga makīaragia ūhoro ūcio, Jesū akīmoimīrīra,

agītwarana nao; **16** no matiigana kūrekwo mamūmenye.

17 Nake akīmooria atīrī, “Nī ūhoro ūrīkū ūcio mūrathiī mūkīragia?” Nao makīrūgama matukīte mothiū. **18** Ūmwe wao, wetagwo Kileopa akīmūuria atīrī, “Wee kaī ūrī mūgeni Jerusalemu ūtamenyete maūndū marīa mekīkīte kuo matukū-inī maya?” **19** Nake akīmooria atīrī, “Nī maūndū marīkū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī ūhoro wa Jesū wa Nazarethi, ūrīa ūraarī mūnabii ūrī na ūhoti wa ciugo iria araaragia na ciīko iria areekaga arī mbere ya Ngai o na mbere ya andū othe. **20** Athīnjīri-Ngai arīa anene na aathani aitū maramūneanire atuīrwo kūragwo, na maramwambithia mūtī-igūrū. **21** No ithuī-rī, tūrehokaga atī ūcio nīwe ūgūkūūra andū Isiraeli. Makīria ma ūguo, rīu nī mūthenya wa ūtatū kuuma maūndū maya mothe mekīka. **22** Hamwe na ūguo atumia amwe aitū nīmatūmakirie mūno tondū megūthīīte mbīrīra-inī rūciinī tene, **23** no matinona mwīrī wake. Mokire matwīra atī nīmonire kīoneki kīa arāka, arīa mameerire atī arī muoyo. **24** Nao amwe a thiritū iitū nīmathiire mbīrīra-inī, na makora o ūguo atumia acio mekuugīte, no rīrī, we mwene matinamuona.” **25** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Inyuī andū aya mwagīte ūūgī na mūtihiūhaga gwītīkia maūndū mothe marīa anabii moigīte! **26** Githī to mūhaka Kristū ambe anyariirwo na acooke atoonye riiri-inī wake?” **27** Jesū akīmataarīria ūhoro wothe ūrīa waariitio Maandīko-inī ūmūkonī, ambīrīrie na maandīko ma Musa na ma Anabii othe. **28** Na maakuhīrīria itūura rīrīia maathīiaga, Jesū agītua taarī kūhītūka arahītūka. **29** No makīmūringīrīria na hinya, makīmwīra atīrī,

“Raarīrīra gūkū na ithuū, nīkūratuka na gūkiriī kūgīa
nduma.” Nī ūndū ūcio agītoonya aikaranie nao. **30**
Rīrīa aikarire metha-inī hamwe nao, akīoya mūgate,
agīcookia ngaatho, akīwenyūranga, akīmahe. **31** Hīndī
īyo makīhingūka maitho, makīmūmenya, nake akībuīria,
makīaga kūmuona rīngī. **32** Nao makīurania atīrī, “Githī
ngoro ciitū itiikūhīahīaga hīndī ūrīa ekwaragia na ithuū
njīra-inī, na agītūtaarīria ūrīa Maandīko moigīte?” **33**
Nao magīkīra o hīndī īyo magīcooka Jerusalemu. Kūu
magīkora arutwo arīa ikūmi na ūmwe, hamwe na arīa
maarī nao monganīte, **34** makiugaga atīrī, “Nī ma!
Mwathani nīariükīte na nīoimīriire Simoni.” **35** Hīndī
īyo acio eerī makīmeera maūndū marīa meekīkīte marī
njīra-inī, na ūrīa maamenyire Jesū hīndī ūrīa eenyūrire
mūgate. **36** O makīaragia ūhoro ūcio, Jesū akīrīgama
gatagatī kao akīmeera atīrī, “Thayū ūrogīa na inyuū.”
37 Nao makīhahūka na makīmaka, magīciiria atī nī
ngoma moonaga. **38** Nake akīmooria atīrī, “Mūratangīka
nīkī, na nī kīi gīgūtūma mūgīe na nganja meciiria-inī
manyu? **39** Ta rorai moko makwa na nyarīrī ciakwa.
Nī nī mwene! Huutiai muone; roho ndūrī nyama na
mahīndī, ta ūrīa mūrona ndī nacio.” **40** Aarīkia kuuga
ūguo, akīmoonia moko make na nyarīrī ciake. **41** Nao
magīkorwo matarī maretīkia nī ūndū wa ūrīa makenete
na makagega. Nake akīmooria atīrī, “Mūrī na kīndū gīa
kūrīa?” **42** Nao makīmūnengera gīcunjī gīa thamaki hīu.
43 Nake agīkīoya, akīrīa makīionagīra. **44** Akīmeera atīrī,
“Ūū nīguo ndamwīrire hīndī ūrīa ndaarī na inyuū atī:
Maūndū mothe marīa mandīkītwo ūhoro wakwa Watho-

inī wa Musa, na Maandīko-inī ma Anabii, na Thaburi, no nginya mahingio.” **45** Hīndī īyo akīhingūra meciiria mao nīguo mamenye Maandīko. **46** Akīmeera atīrī, “Uū nīguo kwandīkītwo: Kristū nīakanyariirwo na ariūkio kuuma kūrī arīa akuū mūthenya wa gatatū, **47** naguo ūhoro wa kwīrira na kūrekerwo kwa mehia ūkaahunjīrio ndūrīrī ciothe thīnī wa rītwa rīake, wambīrīrie Jerusalemu. **48** Inyuī mūrī aira a maūndū macio. **49** Na rīrī, nīngūmūtūmīra kīrīa Baba eranīre; no ikarai thīnī wa itūūra rīrī inene nginya rīrīa mūkaaheo hinya kuuma Igūrū.” **50** Agīcooka akīmatongoria kuuma kūu magīthīi magīkinya hakuhī na Bethania; akīoya moko na igūrū, akīmarathima. **51** Na o akīmarathimaga, akīmatiga, akīiyūkio akīambata igūrū. **52** Nao makīmūgooca na magīcooka Jerusalemu makenete mūno. **53** Nao nīmaikaraga hekarū-inī mahinda mothe makīgoocaga Ngai.

Johana

1 Kīambīrīria-inī Ūhoro aarī o kuo, nake ūhoro aatūūrīte na Ngai, na ūhoro aarī Ngai. **2** We aatūūrīte na Ngai kuuma o kīambīrīria. **3** Indo ciothe ciombirwo na ūndū wake; gūtirī kīndū kīa iria ciombirwo kīagīire atarī ho. **4** Thīinī wake kwarī muoyo, naguo muoyo ūcio nīguo warī ūtheri wa andū. **5** Ūtheri ūcio nīūtheraga ndumainī, nayo nduma ndīgana kūūhoota. **6** Nīguokire mūndū watūmītwo nī Ngai; eetagwo Johana. **7** We okire arī mūira oimbūre ūhoro ūkoniī ūtheri ūcio, nīgeetha andū othe metikie nī ūndū wake. **8** We mwene tiwe warī ūtheri ūcio, no okire arī o ta mūira tu nīgeetha oimbūre ūhoro wa ūtheri ūcio. **9** Ūtheri ūcio wa ma, ūrīa ūtheragīra o mūndū o wothe, nīwokaga thī. **10** We ūhoro aarī gūkū thī, no o na gūtuīka thī yombirwo na ūndū wake-rī, andū a thī matiigana kūmūmenya. **11** Okire gwake mwene, no andū ake mwene matiigana kūmwītikīra. **12** No andū arīa othe maamwītikīrire, o acio metikirie rītwa rīake, nīamahotithirie gūtuīka ciana cia Ngai **13** ciana itaciārītwo nī thakame, kana igaciārwo nī kwenda kwa mwīrī kana kwenda kwa mūndū, no iciārītwo nī kwenda kwa Ngai. **14** We Kiugo agītuīka mūndū na agītūūrania na ithūī. Nītuonete riiri wake, riiri wa Mūrū wake wa Mūmwe, ūrīa woimire kūrī Ithe aiyūrītwo nī ūtugi na ūhoro wa ma. **15** Johana nīoimbūraga ūhoro wake. Aanagīrīra akoiga atīrī, “Ūyū nīwe ūrīa ndaaragia ūhoro wake ngiuga atīrī, ‘Ūrīa ūgūūka thuutha wakwa nī mūnene kūngīra, tondū aarī mbere yakwa.’” **16** Na kuuma ūiyūrīrīru wa ūtugi wake-rī, ithuothe nītwamūkīrīte

irathimo nynḡi mūno. **17** Tondū watho wokire na Musa, no ūtugi na ūhoro ūrīa wa ma ciokire na Jesū Kristū. **18** Gūtirī mūndū o na ūrkū ūrī ona Ngai, o tiga Mūrū wake wa Mūmwe ūrīa ūikarīte hamwe na Ithe, na nīwe ūtūmīte amenyeke. **19** Na rīrī, ūyū nīguo ūira wa Johana hīndī ūrīa Ayahudi a Jerusalemu maamūtūmīire athīnjīri-Ngai na Alawii makamūūrie we aarī ū. **20** We ndaagire kuumbūra, no oimbūrire atekūhitha, akiuga atīrī, “Niī ti niī Kristū.” **21** Nao makīmūūria atīrī, “Wee ūkīrī ū? Wee nīwe Elija?” Nake akīmacookeria atīrī, “Aca, ti niī.” Ninḡi makīmūūria atīrī, “Nīwe Mūnabii ūrīa?” Nake agīcookia atīrī, “Aca.” **22** Mūthia-inī makīmūūria atīrī, “Wee ūkīrī ū? Tūhe macookio nīguo tūcookerie arīa matūtūmire. Ūkuuga atīa ha ūhoro waku mwene?” **23** Johana akīmacookeria na ciugo iria ciarītio nī mūnabii Isaia, akīmeera atīrī, “Niī ndī mūgambo wa mūndū ūranīrīra werū-inī akoiga atīrī, ‘Rūngariai njīra ya Mwathani.’” **24** Na rīrī, Afarisai amwe arīa maatūmītwo **25** makīmūūria atīrī, “Angīkorwo we tiwe Kristū, na tiwe Elija, o na kana Mūnabii ūrīa-rī, ūkībatithanagia nīkī?” **26** Nake Johana akīmacookeria atīrī, “Niī ndīmūbatithagia na maaī. No gatagatī-inī kanyu nī harī na ūmwe mūtooī. **27** Ūcio nīwe ūgūūka thuutha wakwa, o we ūrīa itaagīrīre kuohora ndigi cia iraatū ciake.” **28** Maūndū maya mothe mekīkire itūūra-inī rīa Bethania, mūrīmo wa Rūūī rwa Jorodani, kūrīa Johana aabatithanagīria. **29** Mūthenya ūyū ūnḡi, Johana akīona Jesū agīūka na kūrī we, akiuga atīrī, “Onei! Gatūrūme ka Ngai karīa keheragia mehia ma kīrīndī! **30** Ūyū nīwe ndaaragia ūhoro wake rīrīa ndoigire atīrī,

‘Mündū ūrīa ūgūūka thuutha wakwa nī mūnene kūrī niī tondū we aarī kuo mbere yakwa.’ **31** Niī mwene ndiamūū, no ndokire ngībatithanagia na maaī nīgeetha aguūrīrio andū a Israeli.” **32** Ningī Johana akīheana ūira ūyū: “Nīndonire Roho agīkūrūka kuuma igūrū atariī ta ndutura, agīkara igūrū rīake. **33** Niī ndingīamūmenyire, tiga ūrīa wandūmire mbatithanagie na maaī aanjīrīre atīrī, ‘Mündū ūrīa ūkoona Roho agīkūrūkīra na aikare igūrū rīake-rī, ūcio nīwe ūkaabatithanagia na Roho Mūtheru.’ **34** Niī nīnyonete ūguo na ngoimbūra atī ūyū nīwe Mūrū wa Ngai.” **35** Ningī mūthenya ūyū ūngī, Johana agīkorwo arī kūu o rīngī marī na arutwo ake eerī. **36** Na rīrīa onire Jesū akīhītūka, akiuga atīrī, “Onei Gatūrūme ka Ngai!” **37** Hīndī ūrīa arutwo acio eerī maiguire oiga ūguo, makīrūmīrīra Jesū. **38** Jesū ehūgūra akīmoona mamumīte thuutha, akīmooria atīrī, “Nī atīa mūrenda?” Nao makīmwīra atīrī, “Rabii” (ūguo nī kuuga Mūrutani), “ūikaraga kū?” **39** Nake akīmacookeria atīrī, “Ūkai na nīmūkuona.” Nī ūndū ūcio magīthīi makīona kūrīa aikaraga, na magīkara nake mūthenya ūcio. Na kwarī ta thaa ikūmi. **40** Na rīrī, ūmwe wa arutwo acio eerī arīa maiguīte ūrīa Johana oigīte na makīrūmīrīra Jesū aarī Anderea, mūrū wa nyina na Simoni Petero. **41** Ūndū wa mbere ūrīa Anderea eekire nīgūcaria mūrū wa nyina Simoni, na kūmwīra atīrī, “Nītuonete Mesia” (nīwe Kristū). **42** Nake akīmūtwara kūrī Jesū. Nake Jesū akīmūrora, akiuga atīrī, “Wee nīwe Simoni mūrū wa Johana. Ūgūcooka gwītwo Kefa” (na rīo rīgītaūrwo nī kuuga Petero). **43** Mūthenya ūyū ūngī Jesū agītua itua rīa

gūthiī Galili. Agikora Filipu, akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra.”

44 Filipu, o ta Petero na Anderea, aarī wa itūūra rīa Bethsaida. **45** Filipu agikora Nathanieli, akīmwīra atīrī, “Nītuonete mūndū ūrīa Musa aandīkire ūhoro wake Ibuku-inī rīa Watho, na nowe anabii maandīkire ūhoro wake, nake nīwe Jesū wa Nazarethi, mūrū wa Jusufu.”

46 Nake Nathanieli akīmūūria atīrī, “Kūrī kīndū kīega kīngiuma Nazarethi?” Nake Filipu akīmūcookeria atīrī, “Ūka ūkoone.” **47** Hīndī ūrīa Jesū onire Nathanieli agīuka kūrī we, akīaria ūhoro wake, akiuga atīrī, “Onei Mūisraeli kūna ūtarī ūhinga.” **48** Nake Nathanieli akīmūūria atīrī, “Ūnjūū atīa?” Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nīngūkuonete o na rīrīa uuma rungu rwa mūkūyū, Filipu atanagwīta.” **49** Hīndī ūrīo Nathanieli akiuga atīrī, “Rabii, wee nīwe Mūrū wa Ngai; wee nīwe Mūthamaki wa Isiraeli.” **50** Nake Jesū akiuga atīrī, “Wetīkia tondū nīndakwīra atī nīnguonire ūrī rungu rwa mūkūyū. Nīkuona maūndū manene kūrī macio.” **51** Ningī akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, nīmūkona igūrū ūhingūkīte na araika a Ngai makīambata na magīkūrūka, harī Mūrū wa Mūndū.”

2 Na rīrī, mūthenya wa gatatū nī kwagīire na kihikanio kūu Kana ya Galili. Nyina wa Jesū aarī kuo, **2** nake Jesū na arutwo ake o nao nīmetītwo kihikanio-inī kūu.
3 Rīrīa ndibei yathirire, nyina wa Jesū akīmwīra atīrī, “Matirī na ndibei ūngī.” **4** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtumia ūyū, ndī na ūhoro ūrīkū nawe? Ihinda rīakwa rītirī ūrīkīna.” **5** Nake nyina akīra ndungata atīrī, “Ikai ūrīa wothe ekūmwīra.” **6** Hau hakuhī nao nī haarī na ndigithū ithathatū cia maaī ciathondeketwo

na ihiga, mūthemba ūrīa wahūthagīrwo nī Ayahudi magongona-inī mao ma gwītheria, na o īmwe yaiyūragio nī ngeereni kuuma mīrongo ūrī nginya mīrongo ītatū. 7 Nake Jesū akīra ndungata icio atīrī, “Iyūriai ndigithū maaī”; nacio ikīiyūria riita. 8 Agīcooka agīciīra atīrī, “Rīu tahiai īmwe mūtwarīre mūtabania wa iruga.” Nacio igīka o ūguo, 9 nake mūtabania wa iruga agīcama maaī macio maagarūrītwo magatuīka ndibei. Ndaamenyaga kūrīa yoimīte, o na gūtuīka ndungata iria ciatahīte maaī nīciamenyaga. Hīndī īyo agīta mūhikania keheri-inī 10 akīmwīra atīrī, “Mūndū aambaga kūruta ndibei ūrīa njega, na ageni maarīkia kūnyua mūno, agacooka akaruta ūrīa ūtarī njega; no wee ūkūigīte ūrīa njega nginya rīu.” 11 Kīu nīkīo kīama kīa mbere kīrīa Jesū aaringire, na aakīringīire kūu Kana ya Galili. Akīonania riiri wake, nao arutwo ake makīmwītīkia. 12 Thuutha ūcio agīkūrūka Kaperinaumu, marī na nyina, na ariū a nyina, o na arutwo ake. Magīikara kuo matukū manini. 13 Rīrīa Bathaka ya Ayahudi yakuhīrīrie-rī, Jesū akīambata, agīthīi Jerusalemu. 14 Kūu hekarū-inī nīakorire andū makīendia ng’ombe, na ng’ondū, na ndutura, o na angī maikarīte metha-inī magīceenjia mbeeca. 15 Nī ūndū ūcio agīthondeka mūcarica wa mīkanda, na akīmarutūrūra othe kuuma hekarū-inī, hamwe na ng’ondū, na ng’ombe; akīhurunja mbeeca cia arīa maacenjagia mbeeca na akīng’aurania metha ciao. 16 Nao arīa meendagia ndutura akīmeera atīrī, “Eheriai ici gūkū! Mwahota atīa gūtua nyūmba ya Baba ndūnyū!” 17 Nao arutwo ake makīririkana nī kwandīkītwo atīrī, “Kīyo kīrīa ndī nakīo kīa nyūmba

yaku nīkīo gīkaandīa.” **18** Hīndī īyo Ayahudi makīmūūria atīrī, “Nī kīama kīrīkū ūngītūringīra gīa gūtuonia ūhoti ūrīa ūrī naguo wa gwīka maūndū macio mothe?” **19** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Thariai hekarū īno, na nīngūmīaka rīngī na mīthenya ītatū.” **20** Nao Ayahudi magīcookia atīrī, “Hekarū īno yakirwo na mīaka mīrongo īna na ītandatū, nawe ūkūmīaka na mīthenya ītatū?” **21** No rīrī, hekarū ūrīa aaragia ūhoro wayo nī mwīrī wake. **22** Na thuutha wake kūriūkio kuuma kūrī arīa akuūrī, arutwo ake makīririkana ūrīa oigīte. Nao magītīkia Maandīko, o na ciugo icio Jesū aarītie. **23** Na rīrī, hīndī ūrīa aarī Jerusalemu hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, andū aingī makīona ciama iria aaringaga, nao magītīkia rīītwā rīake. **24** No Jesū ndaigana kūmeīhokera, nīgūkorwo nīooī andū othe. **25** Ndaabataragio nī ūira wa mūndū, ūkonīī mūndū ūrīa ūngī, nīgūkorwo nīamenyaga kīrīa kīrī thīinī wa mūndū.

3 Na rīrī, kwarī na mūndū wa Afarisai wetagwo Nikodemo, warī wa kīama kīrīa gīathanaga kīa Ayahudi. **2** Nīokire kūrī Jesū ūtukū, akīmwīra atīrī, “Rabii, nītūū ūrī mūrutani uumīte kūrī Ngai. Nīgūkorwo gūtirī mūndū ūngīhota kūringa ciama iria ūringaga Ngai atarī hamwe nake.” **3** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtirī mūndū ūngīona ūthamaki wa Ngai atangīciarwo rīngī.” **4** Nake Nikodemo akīmūūria atīrī, “Mūndū angīciarwo atīa arī mūkūrū? Ti-itherū ndangīhota gūtoonya nda ya nyina hīndī ya keerī nīguo aciarwo!” **5** Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtirī mūndū ūngītoonya ūthamaki-inī wa Ngai atangīciarwo na maaī na Roho.

6 Mwīrī ūciaraga mwīrī, no Roho aciaraga roho. **7**
Ndūkagegio nī ūguo ndoiga atī, ‘No nginya ūciarwo rīngī.’
8 Rūhuho rūhurutanaga na kūrīa rūngīenda. Ūiguaga
rūkīhurutana, no ndūmenyaga kūrīa rumīte kana kūrīa
rūroretē. Ūguo noguo gūtariī harī mūndū ūrīa wothe
ūciarītwo nī Roho.” **9** Nake Nikodemo akīmūūria atīrī,
“Ūndū ūcio ūngīhoteka atīa?” **10** Nake Jesū akīmūūria
atīrī, “Wee ūrī mūrutani wa Israeli na ndūrataūkīrwo nī
maūndū maya? **11** Ngūkwīra atīrī na ma, twaragia ūrīa
tūūī, na tūkoimbūra ūrīa tuonete, no inyuī, mūtiītīkagīra
ūira witū. **12** Ndakwīra maūndū ma gūkū thī, waga
gwītīkia; ūngītīkia atīa ingīkwīra maūndū ma na igūrū?
13 Gūtirī mūndū ūrī wathiī igūrū tiga ūrīa woimire
igūrū, na nīwe Mūrū wa Mūndū.” **14** Na o ta ūrīa Musa
aambararirie nyoka ya gīcango werū-inī, ūguo no taguo
Mūrū wa Mūndū akaambarario, **15** nīguo ūrīa wothe
ūmwīhokete agīe na muoyo wa tene na tene. (*aiōnios*
g166) 16 “Nīgūkorwo Ngai nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū
wake wa mūmwe, nīgeetha mūndū o wothe ūmwītīkītie
ndakoore, no agīe na muoyo wa tene na tene. (*aiōnios*
g166) 17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū thī
aciirithie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke nī ūndū
wake. **18** Ūrīa wothe ūmwītīkītie ti wa gūciirithio,
no ūrīa wothe ūtamwītīkītie ūcio nīarīkītie gūtuīrwo
ciira, nīgūkorwo ndehokete rīītwā rīa Mūrū wa Ngai wa
mūmwe. **19** Rīīrī nīrīo ituīro: Ūtheri nīwokire gūkū thī, no
andū makienda nduma gūkīra ūtheri, nī ūndū cīko ciao
ciarī njūru. **20** Mūndū o wothe wīkaga ūūru nīathūire
ūtheri, na ndangiumīra ūtheri-inī nī gwītīgīra cīko ciake

itikoimbūke. **21** No mündū ūrīa wothe wīkaga mañndū ma ma nñoimagīra ūtheri-inī, nīguo kuonekane kūna atī ūguo ekīte nī Ngai ūmūhotithītie.” **22** Thuutha wa ūguo, Jesū na arutwo ake nñmoimagarire magīthīi būrūri wa Judea, kūrīa aikarangire nao, na akabatithanagia. **23** O nake Johana nñabatithanagīria Ainoni gūkuhī na Salimu, nñgūkorwo kūu nī kwarī maaī maingī, nao andū nñmookaga kuo kaingī kaingī mabatithio. **24** (Hīndī ūyo Johana ndaakoretwo aikītio njeera.) **25** Nī kwagīire na ngarari gatagatī-inī ka arutwo amwe a Johana na Mūyahudi ūmwe ūhoro-inī wa mītugo yao ya gwītheria. **26** Magīuka kūrī Johana makīmwīra atīrī, “Rabii, mündū ūrīa mūraarī nake mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani, ūrīa wee warutire ūira ūmūkonīi-rī, nñarabatithania, nao andū othe nñmarathīi kūrī we.” **27** Ūhoro-inī ūcio Johana agīcookia atīrī, “Mündū ndarī ūndū angīamūkīra o tiga ūrīa aheetwo kuuma igūrū. **28** Inyuī ene no mūheane ūira muuge atī nñndoigire atīrī, ‘Niī ti niī Kristū, no ndūmītwo njūke mbere yake.’ **29** Mūhiki nī wa mūhikania. No rīrī, mūrata wa mūhikania ūrīa ūmūrūgamīrīire nñamūthikagīrīria, na akaiyūrwo nī gīkeno rīrīa aigua mūgambo wa mūhikania. Gīkeno ta kīu nīkīo ndī na kīo, na rīu nīgīkinyanīru. **30** We no nginya akīrīrīrie kūneneha, na niī ngīrīrīrie kūnyiha. **31** “Ūrīa uumīte igūrū nī mūnene kūrī andū othe; nake ūrīa uumīte thī nī wa gūkū thī, na mañndū marīa aragia no ma gūkū thī. Ūrīa uumīte igūrū arī igūrū rīa andū arīa angī othe. **32** We oimbūraga mañndū marīa onete na akaigua no gūtirī mündū o na ūmwe wītīkagīra ūira wake. **33** Mündū ūrīa

witikirite ūira ūcio nīahūūrīte mūhūūri atī Ngai nī wa ma. **34** Nīgūkorwo ūrīa Ngai atūmīte aragia ciugo cia Ngai nī ūndū Ngai aheanaga Roho hatarī gīthimi. **35** Ithe nīendete Mūriū na nī aigīte indo ciothe moko-inī make. **36** Ūrīa wothe witikītie Mūriū, arī na muoyo wa tene na tene, no ūrīa wothe ūregete Mūriū ndakona muoyo, nīgūkorwo egūtūūra arakarīirwo nī Ngai.” (**aiōnios g166**)

4 Afarisai nīmaiguire atī Jesū nīagīaga na arutwo aingī gūkīra Johana na akamabatithia, **2** o na gūtuīka, ti Jesū wabatithanagia, no nī arutwo ake. **3** Hīndī ūrīa Mwathani aamenyire ūhoro ūcio, akiuma Judea na agīcooka Galili o rīngī. **4** Na rīrī, no nginya angīatuīkanīrie būrūri wa Samaria. **5** Nī ūndū ūcio, agīkinya itūūra rīarī Samaria rīetagwo Sukaru, hakuhī na gīthaka kīrīa Jakubu aaheete mūriū Jusufu. **6** Nakīo gīthima kīa Jakubu nīkuo kīarī, nake Jesū, tondū wa kūnoga nī rūgendo, agīikara thī hau gīthima-inī. Na kwarī ta thaa thita. **7** Na rīrīa mūtumia ūmwe Mūsamaria okire gūtaha maaī-rī, Jesū akīmūūria atīrī, “No ūuhe maaī ma kūnyua?” **8** (Hīndī ūyo arutwo ake nīmathīite kūgūra irio itūūra-inī.) **9** Nake mūtumia ūcio Mūsamaria akīmwīra atīrī, “Wee ūrī Mūyahudi na niī ndī mūtumia Mūsamaria. Ūngīkīīhooya gīa kūnyua atīa?” (Nīgūkorwo Ayahudi matirī ngwatanīro na Asamaria.) **10** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Korwo nīūū kīeo kīa Ngai na ūkamenya nūū ūrakūhooya maaī ma kūnyua, wee nīwe ūngīamūhooya nake nīangīakūhe maaī ma muoyo.” **11** Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, ndūrī na kīndū gīa gūtaha maaī nakīo, na gīthima gīkī nī kīriku. Ūngīkīruta kū maaī macio ma

muoyo? **12** Anga ūkīrī mūnene gūkīra ithe witū Jakubu ūrīa watūheire gīthima gīkī, na we mwene aatūrīte anyuuaga maaī kuumā kīo hamwe na ariū ake na ndūrū ciake cia mbūri na cia ng'ombe?" **13** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Mūndū o wothe ūnyuuaga maaī maya nīanyootaga rīngī, **14** no ūrīa wothe ūkūnyua maaī marīa ngaamūhe ndarī hīndī akaanyoota. Ti-itherū, maaī marīa ngūmūhe megūtuīka gīthima kīa maaī thīinī wake, gītherūkage muoyo wa tene na tene." (**aiōn g165, aiōnios g166**) **15** Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, "Mūthuuri ūyū, he maaī macio nīguo ndikananyoote rīngī, na ndige gūkaga haha gūtaha maaī." **16** Nake akīmwīra atīrī, "Thīi wīte mūthuuriguo mūūke nake." **17** Nake mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, "Nīi ndirī na mūthuuri." Nake Jesū akīmwīra atīrī, "Nī waria ma rīrīa woiga atī ndūrī na mūthuuri. **18** Ūhoro wa ma nī atī ūkoretwo ūrī na athuuri atano, na mūndū mūrūme ūrīa ūrī nake rīu ti mūthuuriguo. Ūguo woiga nī ūhoro wa ma." **19** Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, "Mūthuuri ūyū, nīndīrona atī wee ūrī mūnabii. **20** Maithe maitū maahooyagīra Ngai kīrima-inī gīkī, no inyuī Ayahudi muugaga atī Jerusalemu nokuo kūndū kūrīa twagīrīirwo nīkūhooyagīra Ngai."

21 Nake Jesū akiuga atīrī, "Mūtumia ūyū, njītīkia, kūrī ihinda rīroka rīrīa mūtakaahooyagīra Baba kīrima-inī gīkī o na kana Jerusalemu. **22** Inyuī Asamaria mūhooyaga kīrīa mūtootī; no ithūī tūhooyaga kīrīa tūūī, nīgūkorwo ūhonokio uumīte kūrī Ayahudi. **23** No ihinda nīrīroka na rīu nīrīkinyu, rīrīa arīa mahoooyaga na ma makaahooyaga Baba na roho, na mamūhooyage na ma, nīgūkorwo nī

andū ta acio Baba acaragia a kūmūhooyaga. **24** Ngai nī roho, nao arīa mamūhooyaga no nginya mamūhooyage na roho, na mamūhooyage na ma.” **25** Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Nīnjūū atī Mesia” (ūrīa wītagwo Kristū) “nīarooka. Hīndī ūrīa agooka nīagatūtaarīria maūndū mothe.” **26** Nake Jesū akiuga atīrī, “Nīi ndīrakwarīria nī nīi we.” **27** O ihinda-inī rīu arutwo ake magīuka, na makīgega maakora akīaranīria na mūtumia. No gūtirī o na ūmwe woririe atīrī, “Nī kīi ūrenda?” kana akīuria, “Ūraaranīria nake nīkī?” **28** O hīndī ūyo mūtumia ūcio agītiga ndigithū yake ya maaī, agīcooka itūūra-inī, akīra andū atīrī, **29** “Ūkai, mūkone mūndū wanjīra maūndū marīa mothe ndaaneka. Ūcio no akorwo nīwe Kristū?” **30** Nao makiuma kūu itūūra-inī, magīthīi harīa Jesū aarī. **31** Mūira wa makinye, arutwo ake makīmūringīrīria makīmwīra atīrī, “Rabii, rīa irio.” **32** Nowe akīmeera atīrī, “Ndī na irio cīa kūrīa, irīa mūtarī ūndū wacio mūūū.” **33** Nao arutwo ake makiūrania atīrī, “Kaī hihi harī mūndū ūmūreheire irio?” **34** Nake Jesū akiuga atīrī, “Irio ciakwa nī gwīka wendi wa ūrīa wandūmire na kūrīkia wīra wake. **35** Githī mūtiugaga atī, ‘Nī mīeri īna ītigarīte magetha makinye?’ Ngūmwīra atīrī, hingūrai maitho manyu muone mīgūnda! Magetha nīmakinyu. **36** O na rīu mūgethi nīagīīaga na mūcaara wake, o na nīagethaga magetha ma muoyo wa tene na tene, nīgeetha mūhaandi na mūgethi makenanīre hamwe. (aiōnios g166) **37** Amu nī ūhoro wa ma ūrīa uugaga atī, ‘Ūmwe ahaandaga, nake ūngī akagetha.’ **38** Nīi ndaamūtūmire mūkagethe kīrīa mūtarutiire wīra. Angī nīo marutīte wīra mūritū, na inyuī mūkagetha uumithio

wa wīra wao.” **39** Nao Asamaria aingī kuumia itūūra rīu makīmwītīkia nī ūndū wa ūira wa mūtumia ūcio, tondū nīameerire atīrī, “Nīanjīrīre maūndū marīa mothe ndaneeka.” **40** Nī ūndū ūcio, hīndī ūrīa Asamaria mokire kūrī Jesū, makīmūringīrīria aikaranie nao, nake agīkara mīthenya ūrī. **41** Na tondū wa ciugo ciake, andū angī aingī magītīkia. **42** Magīkīra mūtumia ūcio atīrī, “Ithuī tūtiretīkia no ūndū wa ūrīa ūratwīrīre; rīu nītwīigūrīre ithuī ene na tūkamenya atī mūndū ūyū ti-itherū nīwe Mūhonokia wa kīrīndī.” **43** Thuutha wa mīthenya ūyo ūrī, akiumagara agīthīi Galili. **44** (Amu Jesū we mwene nīoigīte atī mūnabii ndatīagwo būrūri-inī wake mwene.) **45** Rīrīa aakinyire Galili, andū a Galili makīmūnyiita ūgeni. Nīmonete ūrīa wothe ekīte Jerusalemu hīndī ya Gīathī gīa Bathaka, nīgūkorwo o nao maarī kuo. **46** O rīngī agīceera Kana ya Galili, kūrīa aagarūrīte maaī magatuīka ndibei. Na kūu Kaperinaumu nī kwarī na mūndū ūmwe mūnene warī na mūriū mūrūaru. **47** Rīrīa mūndū ūcio aaiguire atī Jesū nīoimīte Judea agooka Galili, agīthīi kūrī we, akīmūthaitha athīi akahonie mūriū, ūrīa warī hakuhī gūkua. **48** Jesū akīmwīra atīrī, “Inyuī mūtangīona ciama na morirū, mūtingītīkia.” **49** Nake mūnene ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, nītūikūrūke mwana wakwa atanakua.” **50** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Inūka. Mūrūguo nīekūhona.” Mūndū ūcio agītīkia ūguo Jesū aamwīrīre, na akīinūka. **51** Naarī njīra akīinūka, ndungata ciake ikīmūtūnga na ndūmīrīri atī mūrūwe arī o muoyo. **52** Rīrīa aamooririe nī ta thaa ciigana mūriū aambīrīirie kūigua wega, makīmwīra atīrī, “Ira thaa

mūgwanja nīguo araahonire.” **53** Nake ithe akīmenya atī thaa icio nocio Jesū aramwīrīte atīrī, “Mūrūguo nīekūhona.” Nī ūndū ūcio we na nyūmba yake yothe magītīkia. **54** Gīkī nīkīo kīarī kīama gīa keerī kīrīa Jesū aaringire kūu Galili, oimīte Judea.

5 Thuutha wa maūndū macio Jesū nīambatire Jerusalemu tondū nī kwarī na gīathī kīa Ayahudi. **2** Na rīrī, kūu Jerusalemu hakuhī na Kīhingo-kīa-Ng’ondū nī kwarī na karia geetagwo na Kīhibirania Bethesida, nako gaathiūrūrūkīrio nī ithaku ithano ciarī ngite. **3** Kūu nīkuo gwakomagwo nī ikundi nene cia andū arīa maarī arūaru, ta atumumu, na cionje, na arīa maakuīte ciīga (meetereire maaī moinjugwo. **4** Nīgūkorwo nī kūrī hīndī mūraika wa Mwathani aikūrūkaga akoinjuga maaī karia-inī kau; na mūndū wa mbere kūrika kuo maaī moinjugwo, nīahonagio mūrimū o wothe ūrīa aarī naguo.) **5** Na hau nī haarī mūndū ūmwe watūrīte arī mūrūaru mīaka mīrongo ītatū na īnana. **6** Hīndī īrīa Jesū aamuonire akomete hau, na akīmenya atī atūrīte ūguo ihinda iraaya, akīmūūria atīrī, “Nīūkwenda kūhonio?” **7** Nake mūndū ūcio warūarīte akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, ndirī na mūndū wa kūndikia thīinī wa karia rīrīa maaī moinjugwo. Ngīgeria gūtoboka thīinī-rī, mūndū ūngī agatoboka mbere yakwa.” **8** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ūkīra, oya kībarī gīaku, wītware!” **9** Na o rīmwe mūndū ūcio akīhona, akīoya kībarī gīake, na agīitwara. Na rīrī, mūthenya ūcio gwekīkire ūguo warī wa Thabatū, **10** na nī ūndū ūcio Ayahudi makīira mūndū ūcio wahonetio atīrī, “Ūmūthī nī mūthenya wa Thabatū; watho ndūgwītīkīrītie

ūkuue kībarī gīaku.” **11** Nowe akīmacookeria atīrī, “Mūndū ūrīa ūūhonirie anjīrīre atīrī, ‘Oya kībarī gīaku, wītware.’” **12** Nī ūndū ūcio makīmūūria atīrī, “Mūndū ūcio ūkwīrīre woe kībarī wītware nūū?” **13** Mūndū ūcio wahonetio ndaamenyaga nūū wamūhonetie, tondū Jesū aakoretwo orīire kīrīndī-inī kīrīa kīarī hau. **14** Thuutha ūcio Jesū akīmūkora hekarū-inī, akīmwīra atīrī, “One, rīu nīūhonete. Ndūgacooke kwīhia ndūkae gūkorwo nī ūndū mūūru kūrī ūcio.” **15** Nake mūndū ūcio agīthī na akīira Ayahudi atī Jesū nīwe wamūhonetie. **16** Nī ūndū ūcio, Ayahudi makīnyariira Jesū, tondū ekīte maūndū macio mūthenya wa Thabatū. **17** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Baba atūūrīte o arī wīra-inī wake nginya rīu, na o na niī no ndīraruta wīra.” **18** Nī ūndū wa gītūmi kīu, Ayahudi magīkīrīrīria kūgeria kūmūūraga; nīgūkorwo to mūthenya wa Thabatū aathūkagia, no o na nginya nīetaga Ngai ithe wake mwene, na ūguo akeiganania na Ngai. **19** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, Mūriū ndarī ūndū angīka we mwene, tiga o ūrīa onaga Ithe agīka, nīgūkorwo maūndū marīa Ithe ekaga no mo Mūriū o nake ekaga. **20** Nīgūkorwo Ithe nīendete Mūriū, na nīamuonagia maūndū mothe marīa ekaga, ū, na nīakamuonia maūndū manene o na gūkīra maya, nīgeetha o na inyuū mūgege. **21** O ta ūrīa Ithe ariūkagia andū arīa akuū akamahe muoyo, noguo o nake Mūriū aheaga muoyo o ūrīa angīenda kūhe. **22** Na ningī-rī, ithe ndarī mūndū atuagīra ciira, no ehokeire Mūriū ūtuanīri wothe wa ciira, **23** nīgeetha andū othe matīage Mūriū o ta ūrīa matīaga Ithe. Ūrīa ūtatīaga

Mūriū ndatīaga Ithe ūrīa wamūtūmire. **24** “Ngūmwīra atīrī na ma, ūrīa wothe ūiguaga kiugo gīakwa na agetīkia ūrīa wandūmire, arī na muoyo wa tene na tene; na ti wa gūciirithio nīarīktie kuuma gīkuū-inī agatoonya muoyo-inī. (aiōnios g166) **25** Ngūmwīra atīrī na ma, kūrī ihinda rīrooka, na rīu nīkinyu rīrīa akuū makaigua mūgambo wa Mūrū wa Ngai, nao arīa makaūigua nī magaatūura muoyo. **26** Nīgūkorwo o ta ūrīa Ithe arī na muoyo thīinī wake mwene, no taguo ahotithītie Mūriū kūgīa na muoyo thīinī wake mwene. **27** Na nīamūheete ūhoti wa gūtuanīra ciira nī tondū nī Mūrū wa Mūndū. **28** “Mūtikagegio nī ūhoro ūcio, nīgūkorwo ihinda nīrīroka rīrīa andū arīa othe marī mbīrīra-inī makaigua mūgambo wake **29** na moime kuo, arīa mekīte wega mariūke nīguo matūure muoyo, nao arīa mekīte ūru mariūke nīguo matuīrwo ciira. **30** Ndirī ūndū ingīhota gwīka niī mwene; nduanagīra ciira kūringana na ūrīa njiguaga, na itua rīakwa nī rīa kīhoto, nīgūkorwo ndicaragia gwīkenia niī mwene, tiga gūkenia ūrīa wandūmire. **31** “Ingīheana ūira ūngonī niī mwene-rī, ūira ūcio wakwa ndūngītuīka wa ma. **32** Nī kūrī na ūngī ūrīa uumbūraga ūhoro wakwa, na nīnjūū atī ūira wake igūrū rīakwa nī wa ma. **33** “Inyuī nīmwatūmanire kūrī Johana, nake nīaheanire ūira wa ma. **34** Ti atī nīnjītīkagīra ūira wa mūndū; no nīndīūgwetaga nīgeetha mūhonokio. **35** Johana aarī tawa ūrīa wakanire na ūkīmūrīka, na inyuī mūgīthuura gūkenera ūtheri wake kwa ihinda. **36** “Nīi ndī na ūira mūnene gūkīra ūcio wa Johana. Nīgūkorwo wīra ūrīa Baba aaheete ndīkie, na noguo ndīraruta, nīguo uumbūraga atī Baba nīwe

ündüm̄ite. **37** Nake Baba ūr̄ia wandūmire n̄ahean̄ite ūira ūngonii we mwene. Inyūi m̄utir̄i mwaigua m̄ugambo wake kana m̄ukona ūr̄ia atarii, **38** o na kiugo ḡiake ḡititūraga th̄in̄i wanyu, tondū m̄utiit̄ik̄ite ūr̄ia aatūmire. **39** Inyūi m̄utūragia Maand̄iko tondū mw̄iciiragia at̄i na ūndū wamo n̄mw̄igwat̄ire muoyo wa tene na tene. Maand̄iko macio n̄mo moimb̄ura ūhoro ūr̄ia ūngonii, (**aiōnios g166**)

40 no n̄m̄uregaga ḡūuka k̄ur̄i nīi m̄uḡie na muoyo. **41** “Nīi ndiit̄ikaḡira ūgooci kuuma k̄ur̄i andū, **42** no inyūi n̄indim̄uū. Ngamenya at̄i inyūi m̄utir̄i na wendo wa Ngai ngoro-in̄i cianyu. **43** Njuk̄ite th̄in̄i wa r̄it̄wa r̄ia Baba na m̄utinj̄it̄ikaḡira; no m̄undū ūnḡi anḡūka na r̄it̄wa r̄iake mwene, n̄m̄uk̄umw̄it̄ik̄ira. **44** M̄unḡit̄ikia at̄ia anḡikorwo mw̄it̄ikaḡira ūgooci kuuma k̄ur̄i andū ar̄ia anḡi, no m̄ūticaragia ūgooci ūr̄ia uumaga k̄ur̄i Ngai o ūcio ūmwe? **45** “No m̄ūtigeciirie at̄i n̄ingam̄uthitanga mbere ya Baba. Musa ūr̄ia inyūi mw̄ihokeete n̄we m̄um̄uthitangi. **46** Korwo n̄mw̄it̄ik̄ite Musa-r̄i, no m̄unj̄it̄ikie, n̄iḡukorwo n̄i ūhoro wakwa aand̄ikire. **47** No kuona at̄i m̄utiit̄ik̄ite ūr̄ia aand̄ikire-r̄i, m̄unḡiḡit̄ikia at̄ia ūr̄ia njugaga?”

6 Thuutha wa maündū macio, Jesū ak̄iringa m̄ur̄imo ūr̄ia ūnḡi wa Iria r̄ia Galili (na nor̄o r̄it̄tagwo Iria r̄ia Tiberia), **2** nak̄o k̄ir̄ind̄i k̄inene k̄ia andū ḡik̄im̄ur̄um̄ir̄ira tondū n̄k̄ioneete ciama iria aarinḡire andū ar̄ia maar̄i ar̄iaru. **3** Nake Jesū ak̄iambata k̄ir̄ima-in̄i, aḡikara th̄i mar̄i hamwe na arutwo ake. **4** Nak̄o Ḡiath̄i ḡia Bathaka ya Ayahudi n̄iḡakuh̄ir̄irie. **5** R̄ir̄ia Jesū aarorire ak̄iona k̄ir̄ind̄i k̄inene ḡiḡūka k̄ur̄i we, ak̄iuria Filipu at̄ir̄i, “Tūkūgūra m̄igate k̄u andū aya mar̄ie?” **6** Oririe

ūguo nīguo amūgerie, nīgūkorwo we nīooī ūrīa egwīka.

7 Nake Filipu akīmūcookeria atīrī, “Mūcara wa mīeri īnana ndūngīgūra mīgate ya kūigana nīguo o mūndū arūme kenyū!” 8 Nake mūrutwo ūngī wake wetagwo Anderea, mūrū wa nyina na Simoni Petero, akiuga atīrī,

9 “Haha harī kahī karī na mīgate ītano ya mūtu wa cairi na thamaki igīrī nini, no ingīkīgana atīa andū marī aingī ūū?” 10 Nake Jesū akiuga atīrī, “Īraai andū maikare thī.” Hau maarī haarī na nyeki nyingī, nao arūme magīkara thī, na maarī ta arūme ngiri ithano. 11 Jesū agīcooka akīoya mīgate īyo, agīcookia ngaatho na akīgaīra arīa maikarīte thī kūringana na mūigana ūrīa o mūndū angīendire. Agīcooka agīka o ūguo na thamaki.

12 Rīrīa othe maarīire na makīhūūna, akīira arutwo ake atīrī, “Ūnganiai ciényū iria ciatigara. Mūtikareke kīndū o na kīrīkū kīrīre.” 13 Nī ūndū ūcio magīciūngania, makīiyūria ikabū ikūmi na igīrī na icunjī cia mīgate īrīa ītano ya cairi, iria ciatigirio nī andū acio maarīkia kūrīa.

14 Thuutha wa andū kuona ciama iria Jesū aaringīte, makīambīrīria kuuga atīrī, “Ti-itherū ūyū nīwe mūnabii ūrīa ūgooka gūkū thī.” 15 Nake Jesū akīmenya atī nīmendaga mamūtue mūthamaki wao na hinya, nī ūndū ūcio akīmeherera o rīngī, akīambata kīrīma-inī arī wiki.

16 Rīrīa gwakinyire hwaī-inī arutwo ake magīkūrūka nginya iria-inī, 17 magītoonya marikabu, makīringa iria marorete Kaperinaumu. Hīndī īyo kwarī nduma, na Jesū ndaathiīte kūrī o. 18 Nī kwarī na makūmbī ma maaī tondū wa rūhuho rūnene rūrīa rwahurutanaga. 19 Na hīndī īrīa maatwarithītie marikabu ta kilomita ithano kana

ithathatū, makīona Jesū agīuka kūrī marikabu-inī agereire maaī igūrū; nao makīmaka. **20** Nowe akīmeera atīrī, “Nī nīi; tigai gwītigīra.” **21** Magītīkīra atoonye thīnī wa marikabu, na kahinda o kau marikabu īgīkinya hūgūrūrū-inī cia kūrīa maathiaga. **22** Mūthenya ūcio ūngī, kīrīndī kīrīa kīarī mūrīmo ūūrīa ūngī wa iria gīkīmenya atī no marikabu īmwe yarī ho, na atī Jesū ndaamīingīrīte hamwe na arutwo ake no maathiīte marī oiki. **23** No ningī gūgūka marikabu ingī ciumīte Tiberia ikīrūgama hakuhī na harīa andū maarīrīire mīgate thuutha wa Mwathani gūcookeria Ngai ngaatho. **24** Na rīrīa kīrīndī kīamenyire atī Jesū kana arutwo ake gūtirī warī ho, gīkīngīra marikabu icio, gīgīthīi Kaperinaumu gūcaria Jesū. **25** Rīrīa maamūkorire mūrīmo ūūrīa ūngī wa iria makīmūuria atīrī, “Rabii, ūkinyire gūkū rī?” **26** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, inyuī mūtiranjaria nī ūndū wa ciama iria mūronire, no nī ūndū nīmūrarīire mīgate mūrahūūna. **27** Tigagai gūtangīkīra irio iria ithūkaga, no mwītangagei nī ūndū wa irio iria cia gūtūūra nginya muoyo-inī wa tene na tene, iria Mūrū wa Mūndū akaamūhe. Ūcio nīwe Ngai Ithe ahūūrīte mūhūūri wa gwītīkīrīka.” (*aiōnios g166*) **28** Magīcooka makīmūuria atīrī, “Twagīrīrwo nī gwīka atīa nīgeetha tūrutage mawīra marīa Ngai endaga?” **29** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Wīra wa Ngai nī ūyū: nī mwītīkie ūrīa we atūmīte.” **30** Nī ūndū ūcio makīmūuria atīrī, “Nī ciama irīkū ūgūtūringīra tuone nīguo tūgwītīkie? Ūgwīka atīa? **31** Maitū ma tene maarīaga mana kūu werū-imī; o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: ‘Aamaheire

mīgate kuuma igūrū marīe.” **32** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ti Musa wamūheire mūgate kuuma igūrū, no nī Baba ūmūheaga mūgate ūrīa wa ma kuuma igūrū. **33** Nīgūkorwo mūgate wa Ngai nī ūrīa ūikūrūkaga kuuma igūrū akahe kīrīndī gīa thī muoyo wa tene na tene.” **34** Nao makīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, kuuma rīu tūheage mūgate ūcio.” **35** Nake Jesū akiuga atīrī, “Nīi nīi mūgate wa muoyo. Mūndū ūrīa ūūkaga kūrī nīi ndakahūūta o na rī, na ūrīa ūnjītīkītie ndakanyoota o na rī. **36** No rīrī, o ta ūrīa ndīmwīrīte, nīmūnyonete, no mūtīrī mūretīkia. **37** Arīa othe Baba ahee nīmarīukaga kūrī nīi, na ūrīa wothe ūgooka kūrī nīi ndikamūningata o na rī. **38** Nīgūkorwo ndiikūrūkīte kuuma igūrū njūke gwīka wendi wakwa nīi mwene, no njūkīte gwīka wendi wa ūrīa wandūmire. **39** Naguo ūyū nīguo wendi wa ūrīa wandūmire, atī ndigaate o na ūmwe wa arīa othe aaheete, no ngaamariūkia mūthenya wa kūrigīrīria.

40 Nīgūkorwo wendi wa Baba nī atī ūrīa wothe wonete Mūriū na akamwītīkia nīakagīa na muoyo wa tene na tene, na nīngamūriūkia mūthenya wa kūrigīrīria.” (*aiōnios*

g166) **41** Ayahudi maigua ūguo makīambīrīria kūng’ong’ora nī ūndū wake tondū nīoigīte atīrī, “Nīi nīi mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū.” **42** Makiuga atīrī, “Githī ūyū ti Jesū mūrū wa Jusufu, ūrīa ithe na nyina tūūī? Rīu angīhota atīa kuuga atī, ‘Nīi ndaikūrūkire kuuma igūrū?’”

43 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Tigai kūng’ong’ora gatagatī-inī kanyu. **44** Gūtīrī mūndū ūngūuka kūrī nīi ataguucīrīrio nī Baba ūrīa wandūmire, na nīi nīngamūriūkia mūthenya wa kūrigīrīria. **45** Nī kwandīkītīwo maandīko-inī ma Anabii

atīrī, ‘Nao othe makaarutwo ūhoro nī Ngai.’ Nake ūrīa wothe ūthikagīrīria Baba na akeeruta ūhoro kuuma kūrī we, nīokaga kūrī nī. 46 Gūtirī mūndū ūrī ona Baba, tiga o ūrīa uumīte kūrī Ngai; we wiki nowe wonete Baba. 47 Ngūmwīra atīrī na ma, mūndū ūrīa wītikītie arī na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 48 Niī nī niī mūgate wa muoyo. 49 Maithe manyu ma tene maarīaga mana marī werū-inī, na no maakuire. 50 No ūyū nīguo mūgate ūrīa ūikūrūkīte kuuma igūrū, ūrīa mūndū angīrīa na ndakue. 51 Niī nī niī mūgate ūrīa ūrī muoyo ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū. Mūndū o wothe ūngīrīa mūgate ūyū, nīagatūura tene na tene. Mūgate ūyū nī mwīrī wakwa ūrīa ngūheana nī ūndū wa muoyo wa andū a gūkū thī.” (aiōnios g165) 52 Hīndī īyo nao Ayahudi makīambīrīria gūkararania mūno o ene, makoorania atīrī, “Mūndū ūyū angīhota atīa gūtūhe mwīrī wake tūrīe?” 53 Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, mūtangīrīa mwīrī wa Mūrū wa Mūndū na mūnyue thakame yake, mūtirī na muoyo thīnī wanyu. 54 Ūrīa wothe ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame yakwa arī na muoyo wa tene na tene, na nīngamūriūkia mūthenya wa kūrigīrīria. (aiōnios g166) 55 Nīgūkorwo mwīrī wakwa nī irio kūna, nayo thakame yakwa nī kīndū gīa kūnyua kūna. 56 Ūrīa wothe ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame yakwa aikaraga thīnī wakwa na niī ngaikara thīnī wake. 57 O ta ūrīa Baba mūtūura muoyo aandūmire na o ta ūrīa na niī ndūrīaga muoyo nī ūndū wa Baba, noguo mūndū ūrīa ūndīaga agaatūura muoyo nī ūndū wakwa. 58 Ūyū nīguo mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū. Maithe manyu maarīire

mana na n̄imakuire, no ūr̄ia ūr̄īaga mūgate ūyū egūtūura
tene na tene.” (aiōn g165) 59 Maündū macio aamaaririe
r̄īr̄ia aarutanaga thunagogi-inī kūu Kaperinaumu. 60
Arutwo ake aingī maigua ūguo makiuga atīrī, “Ūyū n̄i
ūrutani mūritū mūno, nūū ūngīhota kūwītīkīra?” 61 Jesū
amenya atī arutwo ake n̄imang’ong’oraga n̄i ūndū wa
ūhoro ūcio akīmeera atīrī, “Kaī ūhoro ūcio wamūrakaria?
62 Ī mūngīkīona Mūrū wa Mūndū akīambata igūrū kūrīa
aarī mbere! 63 Roho aheanaga muoyo; mwīrī ndūrī kīene.
Ciugo iria ndamwarīria n̄i roho na n̄icio muoyo. 64
No n̄i kūrī amwe anyu matarī maretīkia.” Nīgūkorwo
kuuma o kīambīrīria Jesū n̄ooī arīa matetikītie, na ūr̄ia
ūkaamūkunyanīra. 65 Agīthīi na mbere, akiuga atīrī,
“Nīkīo ndamwīrire atī gūtīrī mūndū ūngīhota gūūka kūrī
nīi atahotithītio n̄i Baba.” 66 Kuuma hīndī ūyo, arutwo
ake aingī makīhūndūka, na matiacookire kūmūrūmīrīra.
67 Jesū akīūria arīa ikūmi na eerī atīrī, “O na inyuī kaī
mūrenda gūthīi?” 68 Nake Simoni Petero akīmūcookeria,
atīrī, “Mwathani, tūngīthīi kūrī ū? Wee nīwe ūrī na ciugo
cia muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 69 Nītwītīkītie
na tūkamenya atī wee nīwe ūr̄ia Mūtheru wa Ngai.” 70
Hīndī ūyo Jesū akīmacookeria akīmeera atīrī, “Githī ti nī
ndīmūthuurīte mūrī ikūmi na eerī? No ūmwe wanyu n̄i
ndaimono!” 71 (Aaragia ūhoro wa Judasi mūrū wa Simoni
Isikariota, tondū o na aakorwo aarī ūmwe wa acio ikūmi
na eerī, nīwe warī amūkunyanīre thuutha ūcio.)

7 Thuutha ūcio, Jesū n̄aceerangire Galili, n̄i
ūndū ndendaga gūthīi Judea tondū Ayahudi akuo
nīmamūcaragia mamūūrage. 2 No hīndī ūr̄ia Gīathī gīa

Ithūnū kīa Ayahudi gīakuhīrīirie-rī, **3** ariū a nyina na Jesū makīmwīra atīrī, “Nīwagīrīirwo uume gūkū ūthīī Judea, nīguo arutwo aku mone ciama iria ūringaga. **4** Gūtirī mūndū wendaga kūmenyeka nī andū ūhithaga ūrīa areeka. Na tondū nīreeka maūndū maya-rī, wīonanie kūrī kīrīndī.” **5** Nīgūkorwo o na ariū a nyina matiamwītīkie. **6** Nī ūndū ūcio, Jesū akīmeera atīrī, “Ihindā rīakwa rīrīa rīagīrīire rītirī rīrakinya; no harī inyuī ihinda o rīothe nīrīagīrīire. **7** Andū a gūkū thī matingīmūthūura, no niī nīmathūire tondū nīnyumbūraga atī ūrīa mekaga nī ūru. **8** Inyuī thīī Gīathī-inī. Niī ndikwamba kwambata Gīathī-inī kīu, nīgūkorwo ihinda rīakwa rīrīa rīagīrīru rītirī rīrakinya.” **9** Na aarīkia kuuga ūguo, agīkara kūu Galili. **10** No rīrī, thuutha wa ariū a nyina gūthīī Gīathī-inī kīu, o nake agīcooka agīthīī, no ndaathiire akīmenyekaga, no aathiire na hithe. **11** Na rīrī, kūu Gīathī-inī-rī, Ayahudi nīmamūcaragia, makiūranagia atīrī, “Mūndū ūcio arī ha?” **12** Kūu mūingī-inī guothe andū nīmaragia na mīheehū ūhoro wake. Amwe makoiga atīrī, “Mūndū ūcio nī mūndū mwega.” Nao arīa angī makoiga atīrī, “Aca, mūndū ūcio nīaheenagia andū.” **13** No gūtirī mūndū ūngīaririe ūhoro wake akīiguagwo nī ūndū wa gwītigīra Ayahudi. **14** Gīathī gīakinya gatagatī-rī, Jesū akīambata agīthīī nja-inī cia hekarū, akīambīrīria kūrutana. **15** Nao Ayahudi makīgega, makiūrania atīrī, “Mūndū ūyū aamenyeire maūndū maya kū, na ndathomete?” **16** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ūrutani ūrīa ndutanaga ti wakwa niī mwene. Uumaga kūrī ūrīa wandūmire. **17**

Mündū o wothe angienda gwika wendi wa Ngai, ūcio
nīarīmenyaga kana ūrutani wakwa uumaga kūrī Ngai,
kana njaragia ūhoro wakwa mwene. **18** Mündū ūrīa
waragia ūhoro wake we mwene eekaga ūguo nīgeetha
egoocithie we mwene, no ūrīa ūrutaga wīra nīgeetha
agoocithie ūrīa ūmūtūmīte nī mündū wa ma; gūtirī ūndū
wa maheeni ūmūkonī. **19** Githī Musa ndaamūheire
watho? No gūtirī o na ūmwe wanyu ūmenyagīrīra watho.
Mūrageria kūnjūraga nīkī?” **20** Naguo mūingī wa andū
ūkīmūcookeria atīrī, “Wee ūrī na ndaimono. Nūū ūrageria
gūkūūraga?” **21** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ndaaringire
kīama kīmwe, na inyuī inyuothē mūkīgega. **22** No rīrī,
tondū Musa nīamūheire ūhoro wa kūrua (o na gūtuīka
ūhoro ūcio ndwoimire kūrī Musa, no woimīte kūrī
maithe manyu ma tene-rī), inyuī nī mūruithagia mwana
mūthenya wa Thabatū. **23** Rīu angīkorwo mwana no
aruithio mūthenya wa Thabatū nīgeetha watho wa Musa
ndūgathaahio-rī, mūrakīndakarīra nīkī nīkūhonīa mündū
mūthenya wa Thabatū? **24** Tigai gūtuanagīra ciira na ūrīa
mündū atariī, tuanagīrai ciira na kīhooto.” **25** Tondū ūcio
andū amwe a kūu Jerusalemu makīambīrīria kūūrania
atīrī, “Githī ūyū tiwe mündū ūrīa marageria kūūraga? **26**
Na rīu araaria atekwīhitha, na matirī ūndū maramwīra.
Kaī anene mamenyete kūna atī ūyū nīwe Kristū? **27** No
ithuī nītūūū kūrīa mündū ūyū oimīte; rīrīa Kristū agooka,
gūtirī mündū ūkaamenya kūrīa agaakorwo oimīte.” **28**
Tondū ūcio Jesū, o akīrutanaga kūu hekarū-inī, akīanīrīra,
akiuga atīrī; “Iī nīguo, nīmūnjūūū, na mūkamenya kūrīa
nyumīte. Ndiūkīte gūkū nī ūndū wakwa niī mwene,

no ūrĩa wandūmire nĩ wa ma. Inyuĩ mütiműū, **29**
no niĩ nindiműū, tondū nyumîte kûrĩ we, na nĩwe
wandūmire.” **30** Maigua ūguo makîgeria kûmûnyiita, no
gûtirĩ o na ūmwe wamûhutirie, tondū ihinda rîake rîtiarĩ
ikinyu. **31** O na kûrĩ o ūguo, andû aingî makîmwitikia.
Makiuga atîrî, “Hîndî ūrĩa Kristû agooka-rî, nîakaringa
ciama nyingî gûkîra mûndû ūyû?” **32** Afarisai makîguia
andû makîheehana maûndû ta macio mamûkonîi. Nao
athînjîri-Ngai arîa anene na Afarisai magîtûma thigari
cia hekarû ikamûnyiite. **33** Nake Jesû akiuga atîrî, “Niĩ
ngûkorwo na inyuĩ o ihinda inini, njooke thiî kûrĩ ūrĩa
wandûmire. **34** Inyuĩ mûkaanjaria, no mütikanyona;
na kûrîa ngaakorwo, mütikahota gûkinya.” **35** Ayahudi
makîrana atîrî, “Mûndû ūyû nî kû arenda gûthiî, kûu
tûtangîhota kûmuona? Hihi egûthiî kûrîa andû aitû
matûûraga mahurunjûkîte gatagatî ka Ayunani, akarute
Ayunani ūhoro? **36** Ni atîa ekwendaga kuuga, rîrîa oigire
atî, ‘Mûkaanjaria no mütikanyona’ na ‘kûrîa ngaakorwo
mütikahota gûkinya?’” **37** Mûthenya wa mûthia, na ūrîa
warî mûnene wa Gîathî kûrî, Jesû akîrûgama, akianîrîra
na mûgambo mûnene, akiuga atîrî, “Mûndû ūrîa ūnyootiî-
rî, nîoke harî niĩ anyue. **38** Ūrîa wothe ūnjîtikîtie, thînî
wake nîkûriumaga njûûi cia maaî marî muoyo, o ta ūrîa
Maandîko moigîte.” **39** Akîaria ūguo aaragia ūhoro wa
Roho, ūrîa arîa maamwîtikîtie makaheo thuutha-inî.
Amu hîndî ūyo Roho ndaaheanîtwo, nîgûkorwo Jesû
ndaagoocithîtio. **40** Hîndî ūrîa andû maiguire ciugo
ciake, amwe makiuga atîrî, “Ti-itherû mûndû ūyû nî we
Mûnabii ūrîa.” **41** Arîa angî makiuga atîrî, “Ūyû nîwe

Kristū.” Nao angī makīuria atīrī, “Kwahoteka atīa Kristū oime Galili? **42** Githī Maandīko matiugīte atī Kristū akoima rūciaro-inī rwa Daudi, na oime Bethilehemu itūūra rīrīa Daudi aatūūraga?” **43** Nī ūndū ūcio gūkīgīa na nyamūkano gatacatī-inī ka andū acio nī ūndū wa Jesū. **44** Amwe nīmendaga kūmūnyiita, no gūtirī o na ūmwe wamūhutirie. **45** Marigīrīrio-inī arangīri a hekarū magīcooka kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai, nao makīmooria atīrī, “Mwaga kūmūrehe nīkī?” **46** Arangīri acio magīcooka atīrī, “Gūtirī mūndū o na ūmwe ūrī waria ta ūrīa mūndū ūcio aragia.” **47** Nao Afarisai makīmooria atīrī, “Mūroiga atī o na inyuī nīamūheenietie? **48** Nī kūrī mūnene o na ūmwe kana Mūfarisai ūmwītīkītie? **49** Aca! No gīkundi gīkī kīa andū matooī watho-rī, nīkīnyiite nī kīrumi.” **50** Nikodemo, ūrīa wathiīte kūrī Jesū mbere īyo na aarī ūmwe wa gīkundi kīao, akīūria atīrī, **51** “Watho witū nīūtuagīra mūndū ciira ataambīte gūthikīrīrio nīguo akamenyeka ūrīa ekīte?” **52** Nao makīmūūria atīrī, “O nawe kaī uumīte Galili? Tuīria ūhoro, na nīūkūmenya atī mūnabii ndangiuma Galili.” **53** (O mūndū akīinūka gwake mūciī.

8 No rīrī, Jesū agīthīī Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū. **2** Na rūciinī tene akīroka o rīngī kūu nja cia hekarū, kūrīa andū othe maamūrigicīirie. Nake agīkara thī kūmaruta. **3** Arutani a watho hamwe na Afarisai makīrehe mūtumia wanyiitītwo agītharia. Makīmūrūgamia hau mbere ya gīkundi, **4** na makīīra Jesū atīrī, “Mūrutani, mūtumia ūyū aanyiitītwo agītharia. **5** Thīnī wa watho-rī, Musa aatwathire tūhūūrage atumia ta aya na mahiga nyuguto.

Rīu we ūkuuga atīa?” **6** Maahūthagīra kīuria gīkī kīrī ta mūtego, nīgeetha magīe na ūndū wa kūmūthitangīra. No Jesū akīinamīrīra, na akīambīrīria kwandīka thī na kīara gīake. **7** Na rīrīa maathiire na mbere kūmūūria ūhoro ūcio, akīinamūka, akīmeera atīrī, “Angīkorwo harī na ūmwe wanyu ūtarī ehia-rī, nīatuīke wa mbere kūmūikīria ihiga.” **8** Agīcooka akīinamīrīra rīngī, akīandīka thī na kīara. **9** Rīrīa maiguire ūguo, makīambīrīria kwehera hau ūmwe kwa ūmwe, maambīrīrie na arīa akūrū, nginya hagītigara o Jesū na mūtumia ūcio arūngī o hau. **10** Jesū akīinamūka, akīmūūria atīrī, “Mūtumia ūyū, agūthitangi marī ha? Hatirī o na ūmwe wao wagūtuīra?” **11** Nake akīmūcookeria atīrī, “Mūthuuri ūyū, gūtirī o na ūmwe.” Nake Jesū akiuga atīrī, “O na niī ndigūgūtuīra. Thiī, na ndūkanacooke kwīhia.”) **12** Rīrīa Jesū aarīirie andū rīngī, akiuga atīrī, “Niī nī niī ūtheri wa thī. Ūrīa wothe ūnūmagīrīra ndarī hīndī arīthīaga na nduma, no arīgīaga na ūtheri wa muoyo.” **13** Nao Afarisai makīmūkararia, makīmwīra atīrī, “We ūraheana ūira waku wee mwene; ūira waku ti wa ma.” **14** Nake Jesū agīcookie atīrī, “O na ingīruta ūira wakwa niī mwene-rī, ūira wakwa nī wa ma, nīgūkorwo nīnjūū kūrīa ndoimire o na kūrīa ndīrathiī. No inyuī mūtiūū kūrīa nyumīte kana kūrīa ndīrathiī. **15** Inyuī mūtuanagīra ciira na ūmūndū; niī ndirī mūndū nduagīra ciira. **16** No o na ingītuanīra ciira-rī, itua rīakwa nīrīagīrīire, nīgūkorwo ndituanagīra ndī nyiki. No niī ndī na Baba, ūrīa wandūmire. **17** Thīnī wa watho wanyu nī kwandīkītwo atī ūira wa andū eerī nī wa ma. **18** Niī ndīraruta ūira wakwa mwene; nake mūira wakwa ūcio

ūngī nī Baba ūrīa wandūmire.” **19** Ningī makīmūūria atīrī, “Thoguo arī kū?” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī mūtinjūūū, o na Baba mūtimūūū. Korwo nīmūnjūūū, o na Baba nīmūngīmūūū.” **20** Nake aaragia ciugo icio akīrutana hekarū-inī hakuhī na harīa mūhothi warutagīrwo. No gūtirī mūndū wamūnyiitire nī tondū ihinda rīake rītiarī ikinyu. **21** O rīngī Jesū akīmeera atīrī, “Nīngwīthīīra, na inyuī nīmūkanjaria no mūgaakua mūrī o mehia-inī manyu. Kūrīa ngūthīī inyuī mūtingīhota gūūka.” **22** Úhoro ūcio ūgītūma Ayahudi morie atīrī, “Kaī ekwīyūraga? Hihi nīkīo aroiga atī, ‘Kūrīa ngūthīī mūtingīhota gūūka?’” **23** Nowe akīmeera atīrī, “Inyuī mūrī a gūkū thī, niī nyumīte Igūrū. **24** Inyuī mūrī a thī-īno; no niī ndirī wa thī-īno. Ndamwīrire atī mūgaakua mūrī o mehia-inī manyu; mūngīregā gwītīkia ūrīa njugaga atī niī nī niī we, ti-itherū mūgaakua mūrī o mehia-inī manyu.” **25** Nao makīmūūria atīrī, “Wee nīwe ū.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “Niī nī nī o ūrīa ndūūrīte ndīmwīrīga kuuma o kīambīrīria. **26** Ndī na maūndū maingī ingiuga ma kūmūciirithia namo. No ūrīa wandūmire nī mwīhokeku, naguo ūrīa njiguīte kuuma kūrī we nīguo njīīraga kīrīndī.” **27** Nao matiigana kūmenya atī aameeraga ūhoro wa Ithe. **28** Nī ūndū ūcio Jesū akīmeera atīrī, “Mwarīkia kwambararia Mūrū wa Mūndū-rī, nīguo mūkamenya ūrīa njugaga atī niī nī niī we, na atī gūtirī ūndū njīkaga ndīīrīte, no njaragia o ūrīa Baba andutīte. **29** Nake ūrīa wandūmire arī hamwe na niī; ndandigīte ndī nyiki, nīgūkorwo hīndī ciothe njīkaga maūndū o marīa mamūkenagia.” **30** O akīaragia-rī, andū aingī makīmwītīkia. **31** Nake Jesū akīīra Ayahudi

arīa maamwītīkītie atīrī, “Mūngīrūmia ūrutani wakwa-rī, mūrī arutwo akwa kūna. **32** Nī mūkaamenya ūhoro wa ma, naguo ūhoro ūcio wa ma nī ūkaamūkūūra.” **33** Nao makīmūcookeria makīmwīra atīrī, “Ithuī tūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, na tūtirī twatuūka ngombo cia mūndū o na ū. Üngīkiuga atīa atī nītūgakūūrwo?” **34** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī o ma, mūndū o wothe wīhagia nī ngombo ya mehia. **35** No rīrī, ngombo ti ya gūtūūra mūcīi nginya tene no mūriū wa mwene mūcīi nī wa gūtūūra mūcīi nginya tene. (aiōn **g165**) **36** Nī ūndū ūcio Mūrū wa Ngai angīkamūkūūra-rī, nīmūgakūūrwo kūna. **37** Nīnjūūi mūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, no nīmwīharīrie kūnjūraga, tondū ūhoro wakwa ndūrī na ūikaro thiinī wanyu. **38** Niī ndīramwīra maūndū marīa nyonete harī Baba, na inyuī mwīkaga maūndū marīa mūiguīte kuuma kūrī ithe wanyu.” **39** Nao makīmūcookeria atīrī, “Iburahīmu nīwe ithe witū.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mūngīrī ciana cia Iburahīmu-rī, nī mūngīkaga maūndū marīa Iburahīmu eekaga. **40** Ūrīa kūrī nī atī, inyuī nīmūtuīte itua rīa kūnjūraga, o niī mūndū ūrīa ūmūheete ūhoro ūrīa wa ma, o ūrīa ndaiguire kuuma kūrī Ngai. Üguo tiguo Iburahīmu eekaga. **41** Inyuī mūreka maūndū marīa ithe wanyu ekaga.” Nao makīmūkararia makīmwīra atīrī, “Ithuī tūtirī ciana ciumanīte na ūtharia. Ithuī tūrī na Baba ūmwe tu, na nīwe Ngai.” **42** Jesū akīmeera atīrī, “Ngai angīrī Ithe wanyu-rī, no mūnyende, nīgūkorwo ndoimire kūrī Ngai, na rīu ndī gūkū. Ti niī mwene ndītūmīte, no nīwe wandūmire. **43** Mūraga gūtaūkīrwo nī ūrīa ndīroiga nīkī? Tondū mūtirahota

kūmenya ūhoro ūrīa ndīraria. **44** Inyuī mūrī ciana cia ithe wanyu, Mūcukani, na mwendaga kūhingia merirīria ma ithe wanyu. We aarī mūūragani kuuma o kīambīrīria. Ndathingataga ūhoro wa ma, nīgūkorwo gūtirī ūhoro wa ma thīnī wake. Rīrīa ekūheenania, aaragia rūthiomī rwake, tondū we nī mūheenania, na nīwe ithe wa maheeni.

45 No tondū njaragia ūhoro wa ma-rī, mūtinjītīkagia. **46** Nī kūrī mūndū ūmwe wanyu ūngōnania atī ndī mwīhia? Angīkorwo ndīraria ūhoro wa ma-rī, mūregaga kūnjītīkia nīkī? **47** Ūrīa ūrī wa Ngai nīaiguaga ūrīa Ngai oigaga. Kīrīa kīgiragia mūmūigue nī tondū mūtirī a Ngai.” **48** Nao Ayahudi makīmūcookeria atīrī, “Githī tūtirī na kīhoto gīa kuuga atī wee ūrī Mūsamaria na ūrī na ndaimono?”

49 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīi ndirī na ndaimono, no nīndīite Baba, no inyuī mūtindīte. **50** Ndirecarīria ūgooci wakwa nīi mwene, no nī harī na ūmwe ūrīa ūucaragia, na nīwe mūtuanīri ciira. **51** Ngūmwīra atīrī na ma, mūndū o wothe angīrūmia kiugo gīakwa, ndarī hīndī akona gīkuū.” (aiōn g165) **52** Ayahudi maigua ūguo, makīgūthūka makīmwīra atīrī, “Rīu nītwamenya atī ūrī na ndaimono. Iburahīmu nīakuire o na anabii magīkua, no wee ūroiga atī mūndū o wothe angīrūmia kiugo gīaku, ndagacama gīkuū. (aiōn g165) **53** Wee ūkīrī mūnene gūkīra ithe witū Iburahīmu? We nīakuire o na anabii magīkua. Kaī ūreciiria we ūrī ū?” **54** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ingīgoocarī, kwīgooca gwakwa nī gwa tūhū. Baba, ūrīa muugaga atī nīwe Ngai wanyu nīwe ūngōocithagia. **55** O na gūtuīka mūtimūū, nīi nīndīmūū. Ingīuga atī ndimūū, ingītuīka wa maheeni ta inyuī, no nīndīmūū na nīnūmītie kiugo

gĩake. **56** Ithe wanyu Iburahēmu nĩakenaga atĩ nĩakona mūthenya wakwa; na nĩawonire na agĩcanjamũka.” **57** Nao Ayahudi makimwĩra atĩrĩ, “Wee o na ndũkinyitie mĩaka mĩrongo ĩtano, na ūkoiga atĩ nĩwonete Iburahēmu!” **58** Nake Jesū akimacookeria atĩrĩ, “Ngumwĩra atĩrĩ na ma, Iburahēmu atanaciawo, Niĩ ndũire!” **59** Maigua ūguo makioya mahiga mamuhūure namo nyuguto, no Jesū akīhitha, akiuma kū hekarū-inĩ.

9 Na rīrīa aathiiaga na njira-rī, akiona mündū waciarītwo arī mūtumumu. **2** Nao arutwo ake makimūuria atĩrĩ, “Rabii, nūn wehirie, nī mündū ūyū kana nī aciari ake, nīgeetha aciarwo arī mūtumumu?” **3** Nake Jesū akiuga atĩrĩ, “Ti mündū ūyū kana aciari ake mehirie. No ūndū ūyū wekikire nīgeetha wīra wa Ngai wonanio mūtūrīre-inĩ wake. **4** Rīrīa rīothe arī mūthenya-rī, no nginya tūrute wīra wa ūrīa wandūmire. Útukū nūrooka rīrīa gūtarī mündū ūngihota kūruta wīra. **5** Rīrīa ndī gūkū thī, nī niĩ ūtheri wa thī.” **6** Na aarīkia kuuga ūguo, agītua mata thī, akīringia ndoro na mata macio, na akimihaka mündū ūcio maitho. **7** Akimwīra atĩrĩ, “Thī ūgethambe Karia-inĩ ga Siloamu” (narīo rītwa Siloamu nī kuuga Gūtūmwo.) Nī ūndū ūcio mündū ūcio agīthīi na agīthamba, na agīuka mūci akionaga. **8** Nao andū a itūura rīake na arīa maamuonete mbere īyo akīhooya ūteithio makīurania atĩrĩ, “Githī mündū ūyū ti ūrīa ūraikaraga thī ahooyage ūteithio?” **9** Andū amwe makiuga atĩ aarī we. Nao arīa angī makiuga atĩrĩ, “Aca, no kūhaana amūhaana.” Nowe agīkīrīrīria kuuga atĩrĩ, “Nī niĩ mündū ūcio.” **10** Nao makimūuria atĩrĩ, “Maitho maku makīhingūkire atīa?” **11**

Nake akīmacookeria atīrī, “Mūndū ūrīa metaga Jesū nīwe ūringirie ndoro aahaka maitho, anjīra thiī ngeethambe Karia-inī ga Siloamu. Nī ūndū ūcio ndathī na ndeethamba, na ndahota kuona.” **12** Nao makīmūūria atīrī, “Mūndū ūcio arī ha?” Nake akīmeera atīrī, “Niī ndiūūū.” **13** Nao magītwara mūndū ūcio warī mūtumumu kūrī Afarisai. **14** Na rīrī, mūthenya ūcio Jesū aaringirie ndoro na akīhingūra maitho ma mūndū ūcio warī wa Thabatū. **15** Nī ūndū ūcio Afarisai o nao makīmūūria ūrīa aahotete kuona. Nake mūndū ūcio akīmacookeria atīrī, “Aahakire ndoro maitho, na niī ndeethamba na rīu nīndīrona.” **16** Nao Afarisai amwe makiuga atīrī, “Mūndū ūyū ndoimīte kūrī Ngai, nīgūkorwo ndamenyagīrīra Thabatū.” No arī angī makīūria atīrī, “Mūndū mwīhia ahota atīa kūringa ciama ta ici?” Nī ūndū ūcio makīamūkana. **17** Mūthia-inī Afarisai acio makīhūgūkīra mūndū ūcio warī mūtumumu, makīmūūria atīrī, “Wee ūkuuga atīa ha ūhoro wake? Nīwe araahingūrīre maitho.” Nake mūndū ūcio agīcookia atīrī, “Nī mūnabii.” **18** O na kūrī ūguo Ayahudi matiigana gwītīkia ūhoro wa mūndū ūcio atī aarī mūtumumu na atī nīacokete kuona, nginya rīrīa maatūmanīire aciari ake. **19** Makīmooria atīrī, “Ūyū nī mwana wanyu? Ūyū nīwe mūroiga aaciāirwo arī mūtumumu? Rīu ahotete atīa kuona?” **20** Nao aciari ake magīcookia atīrī, “Ithuī tūūū nī mwana witū na tūūū aaciāirwo arī mūtumumu. **21** No ūrīa ahotete kuona, kana ūrīa ūmūhingūrīre maitho make, ithuī tūtiūū. Mūūriei nī mūgima, nīekwīyarīrīria.” **22** Aciari ake moigire ūguo nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi, nīgūkorwo Ayahudi nīmarīkītie gūtua atī mūndū o wothe

üngiuga atī Jesū nīwe Kristū nīegūkio nja ya thunagogi.
23 Nīkīo aciari ake moigire atīrī, “Nī mūgima; mūūriei.”
24 Magīta mūndū ūcio warī mūtumumu hīndī ya keerī. Makīmwīra atīrī, “Goocithia Ngai. Nītūūī mūndū üyū nī mwīhia.” **25** Nake agīcookia atīrī, “Niī ndiūī kana nī mwīhia kana ti mwīhia. No njūūī ūndū üyū ūmwe; ndīraarī mūtumumu na rīu nīndīrona!” **26** Ningī makīmūūria atīrī, “Agwīkire atīa? Akūhingūrire maitho atīa?” **27** Nake akīmacookeria atīrī, “Nīndamwīra ūhoro o rīu na inyuī mūtinathikīrīria. Mūrenda kūigua rīngī nīkī? O na inyuī nīmūkwenda gūtuūka arutwo ake?” **28** Nao makīmūruma, makīmwīra atīrī, “Wee ūrī mūrutwo wa mūndū üyū! Ithuī tūrī arutwo a Musa! **29** Ithuī nītūūī atī Ngai nīarīrie Musa, no ha ūhoro wa mūndū üyū-rī, tūtiūī o na kūrīa oimīte.” **30** Nake mūndū ūcio akīmacookeria atīrī, “Kaī ūcio nī ūrirū-ī! Inyuī mūtiūī kūrīa oimīte, na nīwe ūūhingūrire maitho. **31** Nītūūī atī Ngai ndathikagīrīria andū ehia. Athikagīrīria mūndū ūrī ūrī na ūngai na ūrīa wīkaga wendi wake. **32** Gūtirī mūndū ūrī waigua ūhoro wa mūndū ūhingūrītwo maitho aciarītwo arī mūtumumu. (**aiōn g165**) **33** Korwo mūndū üyū ndoimīte kūrī Ngai ndarī ūndū angīhota gwīka.” **34** Igūrū rīa ūhoro ūcio magīcookia atīrī, “Wee waciārirwo ūrī na mehia. Üngīkīgeria atīa gūtūrūta!” Nao makīmūikania na kūu nja. **35** Jesū nīaiguire atī nīmaikītie mūndū ūcio nja, na rīrīa aamuonire akīmūūria atīrī, “Wee nīwītīkītie Mūrū wa Mūndū?” **36** Nake mūndū ūcio akīmūūria atīrī, “Mūthuuri üyū, ūcio nīwe ū? Njīira, nīgeetha ndīmwītīkie.” **37** Nake Jesū akiuga atīrī, “Rīu nīūmuonete; nīwe üyū ūraaria

nawe.” **38** Nake mündū ūcio akiuga atīrī, “Mwathani, nīndetīkia,” na akīmūthathaiya. **39** Ningī Jesū akiuga atīrī, “Njūkīte gūkū thī nī ūndū wa gūtuanīra ciira, nīgeetha arīa atumumu mahote kuona, nao arīa monaga matuīke atumumu.” **40** Afarisai amwe arīa maarī nake makīigua akiuga ūguo, nao makīmūūria atīrī, “Atī atīa? O na ithuī tūrī atumumu?” **41** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Mūngīrī atumumu-rī, mūtingīrī na mehia; no rīu tondū muugaga atī nīmuonaga-rī, mūgūikara o na wīhia wanyu.”

10 “Ngūmwīra atīrī na ma, mündū ūrīa ūtatoonyaga gīcegū kīa ng’ondū agereire kīhingo-inī, no akahaicīra handū hangī-rī, ūcio nī mūici na nī mūtunyani. **2** Mündū ūrīa ūtotoonyaga na kīhingo nīwe mūrīithi wa ng’ondū ciake. **3** Mūrangīri nīamūhingūragīra kīhingo, nacio ng’ondū nīthikagīrīria mūgambo wake. Eetaga ng’ondū ciake na mariītwa, na agaciumagaria. **4** Aarīkia kuumia irīa irī ciake ciathe-rī, acitongoragia, nacio ng’ondū ciake ikamūrūmīrīra, tondū nīciūī mūgambo wake. **5** No itirī hīndī ingīrūmīrīra mūgeni; ūrīa kūrī nī atī nīkūmūūrīra, tondū itiūī mūgambo wa mūgeni.” **6** Jesū aahūthīrīre ngerekano īyo, no matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa aameeraga. **7** Nī ūndū ūcio Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, Niī nī nī kīhingo kīa ng’ondū. **8** Arīa othe mookire mbere yakwa maarī aici na atunyani, no ng’ondū itiigana kūmathikīrīria. **9** Niī nī nī kīhingo; ūrīa wothe ūtotoonyagīra harī niī nīakahonoka. Agaatoonyaga na akoima, na onage gīa kūrīa. **10** Mūici okaga tu nīgeetha aiye, na orage, na anange; niī njūkīte

nīguo maḡe na muoyo, na maḡe naguo kūna. **11** “Niī nī
niī mūrīithi ūrīa mwega. Mūrīithi ūrīa mwega arutaga
muoyo wake nī ūndū wa ng’ondu. **12** Mūrīithi wa mūcaara
tiwe mūrīithi ūrīa mwene ng’ondu. Nī ūndū ūcio rīrīa ona
njūūi īgīuka, atiganagīria ng’ondu, akoora. Hīndī īyo nayo
njūūi īgatharīkīra rūūru, īkarūhurunja. **13** Mūndū ūcio
oraga tondū we nī wa kwandīkwo, na ndarūmbūyanagia
na ūhoro wa ng’ondu. **14** “Niī nī niī mūrīithi ūrīa mwega;
nīnjūūi ng’ondu ciakwa, nacio ng’ondu ciakwa nīcinjūūi,
15 o ta ūrīa Baba anjūūi, na niī ngamenya Baba, na
nīndutīte muoyo wakwa nī ūndū wa ng’ondu. **16** Ndī
na ng’ondu ingī iria itarī cia gīcegū gīkī. No nginya o
nacio ndīcirehe. O nacio nīgathikīrīria mūgambo wakwa,
na gūgaakorwo na rūūru rūmwe, na mūrīithi ūmwe. **17**
Gītūmi kīa Baba kūnyenda nī ūndū nīndutīte muoyo
wakwa nīgeetha njooke ndīwoe rīngī. **18** Gūtirī mūndū
ūngīndunya guo, no niī ngūūruta na kwīyendera. Ndī na
ūhoti wa kūūruta, o na ūhoti wa kūwoya rīngī. Watho
ūyū ndaamūkīrire kuuma kūrī Baba.” **19** Maigua ciugo
icio, Ayahudi makīamūkana o rīngī. **20** Aingī ao makiuga
atīrī, “Mūndū ūyū arī na ndaimono na akagūrūka.
Mūkūmūthikīrīria nīkī?” **21** No angī makiuga atīrī, “Īno
ti mīario ya mūndū ūrī na ndaimono. Ndaimono no
īhingūre maitho ma mūtumumu?” **22** Ningī gūkīgīna na
Gīathī gīa Kwamūrwo kūu Jerusalemu. Kwarī kīmera kīa
heho, **23** nake Jesū aarī hekarū-inī agīceraceera gīthaku-
inī gīa Solomoni. **24** Nao Ayahudi makīmūrigīicīria
makīmwīra atīrī, “Ūgūtūūra ūtūigīte na nganja nginya rī?
Angīkorwo nīwe Kristū-rī, twīre ūtekūhitha.” **25** Nake

Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīndīmwīrīte, no mūtiītīkagia. Ciama iria ningaga na rītwa rīa Baba nīcinjaragīrīria, **26** no inyuī mūtiītīkagia tondū mūtirī ng’ondū ciakwa. **27** Ng’ondū ciakwa nīthikagīrīria mūgambo wakwa; nīndīciūū, nacio nīcinūmagīrīra. **28** Nīndīciheaga muoyo wa tene na tene, na gūtirī hīndī ikoora; gūtirī mūndū o na ūmwe ūngīcigutha kuuma moko-inī makwa. (**aiōn g165, aiōnios g166**) **29** Baba ūrīa waheire cio, nī mūnene kūrī othe; gūtirī mūndū ūngīcigutha kuuma moko-inī ma Baba. **30** Niī na Baba tūrī ūmwe.” **31** O rīngī Ayahudi makīoya mahiga nīguo mamūhūūre namo nyuguto, **32** nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīndīmuonetie ciama nyīngī nene kuuma kūrī Baba. Nī kīama kīrīkū gīacio mūrenda kūhūrīra na mahiga nyuguto?” **33** Nao Ayahudi makīmūcookeria atīrī, “Tūtirakūhūūra na mahiga nyuguto nī ūndū wa o na kīmwe gīacio, no nī ūndū wa kūruma Ngai, tondū wītuīte Ngai na wee ūrī o mūndū.” **34** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Githī gūtiandīkītwo Watho-inī wanyu atīrī, ‘Ndoigire inyuī mūrī ngai?’ **35** Angīkorwo aametire ‘ngai’, o acio kiugo kīa Ngai gīokire kūrī o, (na Maandīko matheru matingīaga kūhingio) **36** ī mūndū ūrīa Baba aamūrire arī wake kūna na akīmūtūma gūkū thī, ūhoro wake nī atīa? Mūragīthitanga nīkī atī nīndaruma Ngai tondū nīndoiga, ‘Ndī Mūrū wa Ngai?’ **37** Ingīaga gwīka ūrīa Baba ekaga mūtikanjītīkie. **38** No o na ingīka ūrīa ekaga-rī, o na gūtuīka mūtinjītīkie, ītīkiae ciama icio, nīguo mūmenye na mūtaūkīrwo atī Baba arī thīinī wakwa, na nīi ndī thīinī wa Baba.” **39** Na o rīngī makīgeria kūmūnyiita, nowe akīhonokia kuuma moko-inī mao. **40**

Ninḡi Jesū aḡicooka mūrīmo ūūrīa ūnḡi wa Jorodani, harīa Johanaaabatithanaḡiria matukū-inī ma mbere. Aḡikara kūu, **41** nao andū ainḡi maḡūka kūrī we. Nao makiuga atīrī, “O na gūtuīka Johana ndarī kīama aaringire, ūhoro ūrīa wothe Johana oigire ūkonīi mūndū ūyū warī wa ma.” **42** Na andū ainḡi a kūu maḡītikia Jesū.

11 Na rīrī, kwarī na mūndū wetagwo Lazaro, nake aarī mūrūaru. Aarī wa Bethania, itūura rīa Mariamu na mwarī wa nyina Maritha. **2** Mariamu ūyū nowe waitīriirie Mwathani maguta manungi wega na akīmūgiria nyarīrī na njuīrī yake, na aarī mwarī wa nyina na Lazaro ūcio warī mūrūaru. **3** Nī ūndū ūcio aarī acio a nyina maḡītūmanīra Jesū akeerwo atīrī, “Mwathani, ūrīa wendete nīmūrūaru.” **4** Rīrīa Jesū aiguire ūhoro ūcio, akiuga atīrī, “Ndvari īno ndikūrīkīrīra na gīkuū. Aca, nī ya kūgoocithia Ngai, nīgeetha Mūrū wa Ngai agoocithio nīyo.” **5** Jesū nīendete Maritha na mwarī wa nyina, o na Lazaro. **6** No o na thuutha wa kūigua atī Lazaro aarī mūrūaru-rī, aikarire kūu aarī mīthenya īnḡi īrī. **7** Aḡicooka akiira arutwo ake atīrī, “Nītūcookei Judea.” **8** Nao makīmwīra atīrī, “No rīrī Rabii, o rīu ica ikuhī Ayahudi marageragia gūkūhūura na mahiga nyuguto, na rīu ūrenda gūcookakuo?” **9** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Githī mūthenya ti wa mathaa ikūmi na meerī? Mūndū ūrīa ūthiiaga mūthenya ndangīhīngwo, nīgūkorwo onaga na ūtheri wa gūkū thī. **10** Ahīngagwo rīrīa egūthī ūtukū, nī ūndū ndarī na ūtheri.” **11** Aarīkia kuuga ūguo, aḡicooka akīmeera atīrī, “Mūrata witū Lazaro nīakomete; no nīngūthī kūu ngamūūkīrie.” **12** Arutwo ake makīmūcookeria atīrī,

“Mwathani, akorwo nī gūkoma akomete-rī, nīekūhona.”

13 Jesū aaragia ūhoro wa gīkuū gīake, no arutwo ake meciiragia aaragia ūhoro wa toro wa ndūire. **14** Nī ūndū ūcio akīmeera na njīra īgūtaūka, atīrī, “Lazaro nīmūkuū, **15** no nī ūndū wanyu nīngenete nīgūkorwo ndiraarī kuo, nīgeetha mwītīkie. No rīrī, nītūthiī kūrī we.” **16** Nake Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha) akīra arutwo arīa angī atīrī, “Nītūthiī o na ithū, tūgakuanīre nake.” **17** Jesū aakinīa-rī, agīkora Lazaro nīaniinīte mīthenya īna thīinī wa mbīrīra. **18** Na rīrī, itūura rīa Bethania rītiakinyītie kilomita ithatū kuuma Jerusalemu, **19** nao Ayahudi aingī nīmokīte kūu kwa Maritha na Mariamu kūmomīrīria nī ūndū wa gūkuīrwo nī mūrū wa nyina wao. **20** Rīrīa Maritha aiguire atī Jesū nīarooka, akiuma, agīthīi kūmūtūnga, no Mariamu agīikara kūu mūciī. **21** Maritha akīra Jesū atīrī, “Mwathani ūngīraarī gūkū-rī, mūrū wa maitū ndangīrakuire. **22** No rīrī, nīnjūūi atī o na rīu Ngai nīegūkūhe o kīrīa gīothe ūngīhooya.” **23** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mūrū wa maitūguo nīekūriūka.” Nake Maritha akīmūcookeria atīrī, **24** “Nīnjūūi nīakariūka hīndī ya iriūkīro mūthenya wa mūthia.” **25** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Nī nī nī kūriūka na nī nī muoyo. Nake ūrīa wothe ūnjītīkītie, o na aakua, nīagatūūra muoyo; **26** nake ūrīa wothe ūtūūraga muoyo na nīanjītīkītie, ndarī hīndī agaakua. Wee nīwītīkītie ūguo?” (aiōn g165) **27** Nake Maritha akīmwīra atīrī, “Iī Mwathani, nīnjītīkītie atī wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai, ūrīa wīrītwo nīagooka gūkū thī.” **28** Nake aarīkia kuuga ūguo, agīcooka agīthīi agīta mwarī wa nyina Mariamu keeheri-inī, akīmwīra atīrī,

“Mūrutani arī gūkū na nīarakūuria.” **29** Rīrīa Mariamu aiguire ūguo, akīrūgama na ihenya agīthiī kūrī we. **30** Na hīndī īyo Jesū ndaakoretwo atoonyete itūura, no aarī o harīa Maritha aamūtūngīte. **31** Rīrīa Ayahudi acio maarī na Mariamu kūu nyūmba makīmūmīrīria monire ūrīa okīra na ihenya oimīte nja, makīmūrūmīrīra, magīciiria atī aathīiaga mbīrīra-inī akarīrīre ho. **32** Hīndī īrīa Mariamu aakinyire harīa Jesū aarī na akīmuona, akīgūa thī magūrū-inī make, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ūngīraarī gūkū, mūrū wa maitū ndangīrakuire.” **33** Hīndī īrīa Jesū aamuonire akīrīra, na Ayahudi arīa mokīte hamwe nake o nao makīrīra-rī, agīcaaya mūno roho-inī thīnī na agītangīka ngoro. **34** Akīmooria atīrī, “Mūmūigīte ha?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Mwathani, ūka wone.” **35** Jesū akīrīra. **36** Nao Ayahudi makiuga atīrī, “Onei ūrīa aramwendete!” **37** No amwe ao makīurania atīrī, “Mūndū ūyū ūrahingūrire mūtumumu maitho-rī, ndangīrahōtire kūgiria akue?” **38** Nake Jesū, o rīngī acaaīte mūno, agīthiī mbīrīra-inī. Mbīrīra īyo yarī ngurunga na yahingītwo na ihiga. **39** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Eheriai ihiga.” No Maritha, mwarī wa nyina na mūndū ūcio wakuīte, akīmwīra atīrī, “Mwathani, rīu nīmūnungu nī ūndū nīaniinīte mīthenya ūna ho.” **40** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Githī ūdikwīrire atī wetīkia nīkuona riiri wa Ngai?” **41** Nī ūndū ūcio makīeheria ihiga. Jesū agīcooka agītiira maitho, akiuga atīrī, “Baba, nīndagūcookeria ngaatho nī ūndū nīnjūjiguaga. **42** Nīnjūū atī nīnjūjiguaga hīndī ciothe, no ndoiga ūguo nī ūndū wa andū aya marūgamīte haha, nīguo metīkie atī nīwe wandūmire.” **43** Jesū aarīkia

kuuga ūguo, akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Lazaro, uma!” **44** Nake mūndū ūcio warī mūkuū akiuma, ohetwo na ndaamī cia gatani moko na magūrū, na akarigiicīrio taama ūthiū. Jesū akīmeera atīrī, “Muohorei mataama macio ma mbīrīra, mūreke athīi.” **45** Nī ūndū ūcio Ayahudi aingī arīa mokīte gūceerera Mariamu, moona ūrīa Jesū eekire, makīmwītīkia. **46** No amwe ao magīthīi kūrī Afarisai, makīmeera ūrīa Jesū ekīte. **47** Hīndī ūyo athīnjīri-Ngai arīa anene hamwe na Afarisai magīta Kīama. Makīūrania atīrī, “Nī kīi tūreka? Onei ūrīa mūndū ūyū araringa ciama nyingī. **48** Twareka athīi na mbere ūguo, andū othe nīmekūmwītīkia, nao Aroma moke meyoere hekarū iitū, o na rūrīrī rwitū.” **49** Hīndī ūyo ūmwe wao wetagwo Kaifa, ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai mūnene mwaka ūcio, akiuga atīrī, “Inyuī mūtirī ūndū mūūiī o na atīa! **50** Inyuī mūtiūiī atī nī kaba mūndū ūmwe akue nī ūndū wa kīrīndī, handū ha rūrīrī ruothe rūthire.” **51** Ūndū ūcio ndaaririe etaarīte we mwene, no aarathire ūguo arī ta mūthīnjīri-Ngai mūnene wa mwaka ūcio, atī Jesū nīagakuīra rūrīrī rwa Ayahudi, **52** na to rūrīrī rūu rwiki, no o na ningī akue nī ūndū wa ciana cia Ngai iria ciahurunjūkīte, nīgeetha acicoakanīrīrie atūme ituīke kīndū kīmwe. **53** nī ūndū ūcio kuuma mūthenya ūcio magīciirīra kūmūūraga. **54** Nī ūndū ūcio Jesū ndaacockire gūthīi akīionithanagia kūrī Ayahudi. Handū ha ūguo, akīehera agīthīi kūndū kwarī hakuhī na werū, gatūūra geetagwo Efiraimu, agīikara kuo na arutwo ake. **55** Na rīrīa Bathaka ya Ayahudi yakuhīrīrie, andū aingī makīambata kuuma matūūra-inī, magīthīi Jerusalemu nī

ündū wa igongona rīa gwītheria Bathaka ītanakinya. **56**
Andū acio magīikara magīcaragia Jesū, na rīrīa maarūngiī
nja ya hekarū, makīurania atīrī, “Mūgwīciiria atīa? Kaī
hihi ategūuka Gīathī-inī?” **57** No athīnjīri-Ngai arīa
anene na Afarisai nīmarutīte watho atī mūndū o wothe
ūngīamenyire harīa Jesū aarī, amarehere ūhoro nīgeetha
mamūnyiite.

12 Mīthenya ītandatū mbere ya Gīathī kīa Bathaka
gūkinya, Jesū agīthīi Bethania, kūrīa Lazaro ūrīa aariūkītie
aatūūraga. **2** Nī kwarugirwo irio cia hwaī-inī nī ündū wa
Jesū. Maritha nīwe watungataga, nake Lazaro aarī ümwe
wa arīa maikarīte metha-inī na Jesū. **3** Nake Mariamu
akīoya cuba ya maguta manungi wega na ma goro mūno,
akīhaka Jesū magūrū, agīcooka akīmūgiria na njuūrī yake.
Nayo nyūmba īkīiyūra mūtararīko mwega wa maguta
macio. **4** No mūrutwo ümwe wa Jesū wetagwo Judasi
Isikariota, ūrīa wacookire kūmūkunyanīra, akīregana
na ündū ūcio, akiuga atīrī, **5** “Nīkī kīragiririe maguta
macio mendio na mbeeca icio iheo athīni? Nīmaraiganīte
mūcaara wa mwaka mūgima.” **6** Ndoigire ūguo nī ündū
wa gūcaira athīni, no oigire ūguo nī ündū aarī mūici,
tondū nīwe wakuuaga mūhuko wa mbeeca, na nīaiyaga
imwe akahūthīra we mwene. **7** Nake Jesū agīcookia
atīrī, “Tiganai nake, araigīte maguta macio nī ündū wa
mūthenya ūrīa ngaathikwo. **8** Athīni mūrī nao hīndī
ciothe, no niī mūtirīkoragwo na niī hīndī ciothe.” **9**
Ihindā-inī o rīu gīkundi kīnene kīa Ayahudi gīkīmenya atī
Jesū aarī kūu na gīgūka, na gītiokire nī ündū wa Jesū
tu, no ningī nīgeetha kīone o na Lazaro ūcio aariūkītie

kuuma kūrī arīa akuū. **10** Nī ūndū ūcio athīnjīri-Ngai arīa anene magīthugunda kūrīraga Lazaro o nake, **11** nīgūkorwo nī ūndū wake Ayahudi aingī nīmathiiaga kūrī Jesū na makamwītīkia. **12** Mūthenya ūcio ūngī andū aingī arīa mokīte nī ūndū wa Gīathī kīu makīigua atī Jesū aarī njīra-inī agīthī Jerusalemu. **13** Magīkuua mīkīndū, magīthī namo kūmūtūnga, makīanagīrīra atīrī, “Hosana!” “Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūgūūka na rītwa rīa Mwathani!” “Kūrathimwo-rī, nī Mūthamaki wa Isiraeli!” **14** Nake Jesū akīona njaū ya ndigiri, akīmīkarīra, o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī, **15** “Tiga gwītigīra, wee Mwarī wa Zayuni; ta rora, mūthamaki waku nīarooka, aikāfīre njaū ya ndigiri.” **16** Arutwo ake matiambīte gūtaūkīrwo nī gītūmi kīa maūndū macio. No Jesū aarīkia kūgoocithio nīguo maataūkīrwo atī maūndū macio maandīkītwo nī ūndū wake, na atī ūguo noguo maamwīkīte. **17** Nakīo gīkundi kīa andū kīrīa kīarī nake rīrīa eetire Lazaro oime mbīrīra-inī na akīmūriūkia kuuma kūrī arīa akuū gīgīthī na mbere kūmemerekia ūhoro ūcio. **18** Andū aingī magīuka gūtūnga Jesū nī ūndū nīmaiguīte atī nīaringīte kīama kīu. **19** Nī ūndū ūcio Afarisai makīrana atīrī, “Ta kīonei tūtirī ūndū tūreeka. Onei ūrīa andū othe mamūrūmīrīre!” **20** Na rīrī, nī kwarī na Ayunani gatagatī-inī ka arīa maathiīte gūthathaiya Ngai Gīathī-inī kīu. **21** Nao magīuka kūrī Filipu, ūrīa woimīte itūura rīa Bethisaida kūu Galili, marī na ihooya, makīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, no twende kuona Jesū.” **22** Nake Filipu agīthī akīra Anderea ūhoro ūcio, nao eerī magīthī makīira Jesū. **23** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ihindā

nīrīkinyu Mūrū wa Mündū agoocithio. **24** Ngūmwīra atīrī na ma, tiga hīndī ya ngano yambire kūgūa tīri-inī ūkue-rī, ūtūraga ūrī iiki. No ūngīku, nīciaraga maciaro maingī. **25** Mündū ūrīa wendete muoyo wake nīakoorwo nīguo, na mündū ūrīa ūthūire muoyo wake arī gūkū thī, nīakaūtūuria nginya muoyo wa tene na tene. (**aiōnios g166**) **26** Ūrīa wothe ūndungatagīra no nginya anūmīrīre, nīgeetha harīa ndī o nayo ndungata yakwa īgaakorwo ho. Ūrīa ūndungatagīra-rī, nake Baba nīarīmūtīaga. **27** “Rīu ngoro yakwa nīratangīka, na nī ngūkiuga atīa? Njuge, ‘Baba honokia harī ihinda rīrī?’ Aca, gītūmi gīkī nīkīo gītūmīte nginyie ihinda rīrī. **28** Baba, goocithia rīrtwa rīaku!” Hīndī īyo mūgambo ūkiuma igūrū ūkiuga atīrī, “Nīndīrīgoocithītie na no ngūrīgoocithia o rīngī.” **29** Nakīo gīkundi kīa andū kīrīa kīarī ho na gīkīgu ūguo, gīkiuga atī mūgambo ūcio nīwarurumaga; nao arīa angī makiuga atī nī mūraika wamwarīria. **30** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mūgambo ūcio ndūnaaria nī ūndū wakwa, no waria nī ūndū wanyu. **31** Hīndī nī nginyu thī īno ūtuīrwo ciira; nake mūnene wa thī īno nīekūingatwo. **32** No nī ndaarīkia kūhaicio igūrū kuuma thī, nīngaguucīrīria andū othe harī nīi.” **33** Oigire ūguo nīgeetha onanie gīkuū kīrīa agaakua. **34** Gīkundi kīu gīkiuga atīrī, “Nītūiguīte kuuma Watho-inī atī Kristū egūtūura tene na tene, nī ūndū ūcio-rī, nī atīa ūguo woiga atī ‘Mūrū wa Mündū no nginya ahaicio igūrū’? ūcio ‘Mūrū wa Mündū’ nūū?” (**aiōn g165**) **35** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīmūgūkorwo na ūtheri ihinda rīngī inini. Thiiagai rīrīa mūrī na ūtheri, nduma ūtanamūtumanīra. Mündū ūrīa ūthiiaga na nduma ndamenyaga kūrīa arathiī.

36 Mwīlhokagei ūtheri hīndī ūrīa mūrī naguo, nīgeetha mūtuīke ciana cia ūtheri.” Nake Jesū aarīkia kwaria, akīmehitha, agīthīra. **37** O na thuutha wa Jesū kūringa ciama icio ciothe makīonaga-rī, matiigana kūmwītīkia. **38** Ūndū ūcio warī wa kūhingia kiugo kīa Isaia ūrīa mūnabii kīrīa kīragia atīrī: “Mwathani, nūū wītīkītie ūhoro witū, nakuo guoko kwa Mwathani kūguūrīrio ū?” **39** Nī ūndū ūcio matingīetīkirie, nī tondū Isaia nīoigīte handū hangī atīrī: **40** “Nīamatuīte atumumu, na aoomia ngoro ciao, nīgeetha matikoone na maitho mao, kana mataūkīrwo ngoro-inī ciao, o na kana magarūrūke, na nī ndīmahonie.” **41** Isaia oigire ūguo nī ūndū nīooneete riiri wa Jesū, na akīaria ūhoro wake. **42** No o na gūtarī o ūguo, aingī o na gatagatī ka atongoria a Ayahudi nīmamwītīkirie. No nī ūndū wa Afarisai, matingīoimbūrire wītīkio wao nī gwītīgīra matikaingatwo thunagogi; **43** nīgūkorwo nīmendete kūgoocwo nī andū gūkīra kūgoocwo nī Ngai. **44** Jesū agīcooka akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa ūnjītīkītie, to nī nyiki etīkītie, no etīkītie o na ūrīa wandūmire. **45** Hīndī ūrīa mūndū ūcio andora, onaga ūrīa wandūmire. **46** Nī njūkīte gūkū thī ndī ūtheri, nīgeetha gūtikagīe o na ūmwe ūnjītīkītie ūngīikara nduma-inī. **47** “Ha ūhoro wa mūndū ūrīa ūiguaga ūhoro wakwa no akaaga kūhingia, ndikūmūtuīra ciira; nīgūkorwo ndiokire gūtuīra andū a thī ciira, no ndokire kūmahonokia. **48** Mūtuanīri ciira arī ho, harī mūndū ūrīa ūndegaga na akaaga gwītīkīra ciugo ciakwa; kiugo kīu ndaaririe nīkīo gīkaamūtuīra ciira mūthenya wa mūthia. **49** Nīgūkorwo ndiaririe ndīrīte nī mwene,

no Baba ūrĩa wandũmire nĩwe wanjathire ūrĩa ingiuga, na ūrĩa ingĩaria. **50** Nĩnjũūrĩ atĩ rĩathani rĩake rĩkinyagia mündũ muoyo-inĩ wa tene na tene. Nĩ ūndũ ūcio ūhoro ūrĩa wothe njaragia no ūrĩa Baba anjĩrĩte njarie.” (**aiōnios g166**)

13 Na rĩrĩ, gwatigĩtie o hanini Gĩathĩ kĩa Bathaka gĩkinye. Jesū nĩamenyete atĩ ihinda rĩake rĩa kuuma gükü thĩ athiĩ kürĩ Ithe nĩrĩakinyite. Na tondũ nẽndete arĩa maarĩ ake gükü thĩ, akĩmoonia ūrĩa aamendete nginya kĩrĩkĩrĩro. **2** Na rĩrĩa maarĩaga irio cia hwaĩ-inĩ, Mūcukani nĩarikitiie gwíkira ngoro-inĩ ya Judasi Isikariota, mürũ wa Simoni, meciiria ma gükunyanĩra Jesū, **3** Jesū nĩamenyete atĩ Ithe nĩamüheete ūhoti wa maũndũ mothe, na atĩ oimite kürĩ Ngai, na acookaga kürĩ o Ngai; **4** nĩ ūndũ ūcio Jesū agiükira, akiuma hau maarĩagira, akiruta nguo yake ya igurũ, akioya taurũ, akĩioha njohero. **5** Thuutha wa ūguo, agiitirira maaĩ kĩraĩ-inĩ na akĩambirĩria gũthambia arutwo ake nyarĩrĩ, akímagiragia na taurũ ūyo eyohete njohero. **6** Na aakinya harĩ Simoni Petero, Petero akímüuria atĩrĩ, “Hĩ, Mwathani, wee nĩwe ūgūthambia nyarĩrĩ?” **7** Jesū akímücookeria atĩrĩ, “Ndüngĩmenya ūrĩa ndřreka rĩu, no thuutha-inĩ nĩürĩmenya.” **8** Petero akímwira atĩrĩ, “Aca, wee ndürĩ hĩndĩ ūngithambia nyarĩrĩ ciakwa.” Jesū akímücookeria atĩrĩ, “Itangigüthambia, ndüngigäa ngwatanĩro na niĩ.” (**aiōn g165**) **9** Simoni Petero akímücookeria atĩrĩ, “Mwathani, ndügaathambie o nyarĩrĩ ciiki, no gñithambie moko o na mütwe!” **10** Jesū akímücookeria atĩrĩ, “Mündũ wíthambítie mwirĩ abatairio nĩ gwíthamba o nyarĩrĩ ciiki; mwirĩ

wake wothe nī mūtheru. Na inyuī mūrī atheru, o na gūtuīka ti inyuothē.” **11** Nīgūkorwo nīamenyete ūrīa ūkaamūkunyanīra, na nīkīo oigire atī ti othe maarī atheru. **12** Aarīkia kūmathambia nyarīrī, akīlhumba nguo yake ya igūrū, na agīcooka harīa aikarīte. Akīmooria atīrī, “Nīmwataūkīrwo nī ūguo ndamwīka? **13** Mūnjītaga ‘Mūrutani’ na ‘Mwathani’, na ūguo nīguo kūrī, nīgūkorwo ūguo nīguo ndī. **14** Na rīrī, kuona atī Niī, Mwathani na Mūrutani wanyu, nīndamūthambia nyarīrī-rī, o na inyuī nīmwagīrīirwo mūthambanagie nyarīrī mūndū na ūrīa ūngī. **15** Nīndamuonia kīonereria nīguo mwīkage o ta ūguo ndamwīka. **16** Ngūmwīra atīrī na ma, gūtirī ndungata nene gūkīra mwathi wayo, kana mūtūmwo agakīra ūrīa ūmūtūmīte. **17** Kuona atī rīu nīmūmenyete maūndū maya, nīmūrīrathimagwo mwameka. **18** “Ndīraaria ūhoro wanyu inyuothē; nīnjūū arīa thuurīte. No ūhoro ūyū nī wa kūhingia maandīko marīa moigīte atīrī, ‘O ūrīa tūrīianagīra irio nake nīangarūrūkīte.’ **19** “Ndīramwīra maūndū maya rīu matanekīka, nīgeetha hīndī ūrīa marīkīka mūrīnjītīkia atī niī nī niī we. **20** Ngūmwīra atīrī na ma, ūrīa wothe wamūkagīra mūndū ūrīa ndūmīte nī niī mwene aamūkagīra; na ūrīa wothe ūnyamūkagīra, aamūkagīra ūrīa wandūmire.” **21** Jesū aarīkia kuuga ūguo, agītangīka ngoro na akiumbūra atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ūmwe wanyu nīekūngunyanīra.” **22** Nao arutwo ake makīambīrīria kūrorana marigītwo nūū gatagatī-inī kao aaragia ūhoro wake. **23** Ūmwe wao, mūrutwo ūrīa Jesū endete, aikarīte thī etiiranītie na Jesū. **24** Nake Simoni Petero akīheneria mūrutwo ūcio, akīmwīra atīrī,

“Ta mūūrie araaria ūhoro wa ū.” **25** Nake mūrutwo ūcio, agītiirania na Jesū na akīmūūria atīrī, “Mwathani, ūcio nūū ūraaria ūhoro wake?” **26** Jesū agīcookia atīrī, “Nī ūrīa ngūhe kīenyū gīkī kīa mūgate ndaarīkia gūgītobokia thubu-inī.” Na aarīkia gūtobokia kīenyū kīa mūgate thubu-inī, agīkīhe Judasi Isikariota mūrū wa Simoni. **27** Judasi aarīkia kūrīa mūgate ūcio, Mūcukani akīmūingīra. Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ūrīa ūkirīi gwīka-rī, īka narua.” **28** No gūtirī o na ūmwe warī metha-inī wataūkīirwo nī gītūmi kīa Jesū kūmwīra ūguo. **29** Na tondū Judasi nīwe waigaga mbeeca-rī, amwe magīciiria Jesū aamwīraga agūre kīrīa kīabataranītie nī ūndū wa Gīathī, kana aheane kīndū nī ūndū wa arīa athīni. **30** Nake Judasi aarīkia kwamūkīra mūgate ūcio, akiuma nja. Na kwarī ūtukū. **31** Na Judasi aarīkia gūthīi, Jesū akiuga atīrī, “Rū Mūrū wa Mūndū nīagoocithītio, nake Ngai nīagoocithītio arī thīinī wake. **32** Angīkorwo Ngai nīagoocithītio thīinī wake, Ngai nīekūgoocithia Mūriū arī thīinī wake mwene, na amūgoocithie o narua. **33** “Ciana ciakwa, ngūkorwo na inyuī o gwa kahinda kanini. Nīmūkanjaria, na o ta ūrīa ndeerire Ayahudi, no taguo ngūmwīra: Kūrīa ndīrathiī, inyuī mūtingīhota gūūka. **34** “Ngūmūhe rīathani rīerū: Endanagai mūndū na ūrīa ūngī. O ta ūrīa ndīmwendete, o na inyuī no nginya mwendanage mūndū na ūrīa ūngī. **35** Ūndū ūyū nīguo ūrīmenyithagia andū othe atī mūrī arutwo akwa, mūngīendana mūndū na ūrīa ūngī.” **36** Simoni Petero akīmūūria atīrī, “Mwathani nī kū ūgūthīi?” Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Kūrīa ngūthīi, mūtingīhota kūnūmīrīra rīu, no nīmūrīnūmīrīra thuutha-

inī.” **37** Petero akīmūūria atīrī, “Mwathani nī kī kīngīgiria ngūrūmīrīre rīu? Niī nīngūrūta muoyo wakwa nī ūndū waku.” **38** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Atī no ūrute muoyo waku nī ūndū wakwa? Ngūkwīra atīrī na ma, ngūkū ītanakūga, nīrīngāana maita matatū!

14 “Mūtigatangīke ngoro, mwīhokei Ngai; o na niī mūnjīhoke. **2** Thīinī wa nyūmba ya Baba kūrī na ciikaro nyingī; gūtangīrī ūguo ingīrī kūmwīra. Nīngūthīi kuo kūmūthondekera handū. **3** Na ndathiī na ndamūthondekera handū-rī, nīngacooka ndīmūgīre nīgeetha o na inyuī mūkoragwo harīa ndī. **4** Njīra ya kūrīa ndīrathīi inyuī nīmūmūū.” **5** Nake Toma akīmwīra atīrī, “Mwathani, ithuī tūtiūū kūrīa ūgūthīi, nī ūndū ūcio-rī, njīra tūngīkīmīmenya atīa?” **6** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Niī nī nī njīra, na nī nī ūhoro ūrīa wa ma, na nī nī muoyo. Gūtirī mūndū ūkinyaga kūrī Baba atagereire harī niī. **7** Korwo nīmūūmenyete kūna, no mūmenye Baba o nake. Kuuma rīu, nīmūmūū na nī mūmuonete!” **8** Filipu akīmwīra atīrī, “Mwathani, tuonie Baba na ithuī nītūkūiganīra.” **9** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Filipu, ndūrī wamenya o na thuutha wa gūkorwo na inyuī ihinda iraihu ūguo? Mūndū ūrīa wothe ūnyonete nīonete Baba. Ūngīkiuga atīa atī, ‘Tuonie Baba’? **10** Kaī ūtetīkītie atī nī nī ūtīnī wa Baba, na atī Baba arī ūtīnī wakwa? Ciugo iria ndīmwīraga ti ciakwa nī mwene; no Baba ūrīa ūtūūraga ūtīnī wakwa, nīwe ūraruta wīra wake. **11** Njītīkīai rīrīa nguuga atī ūtīnī wa Baba, nake Baba arī ūtīnī wakwa; kana mūgūtīkie nī ūndū wa ūira wa ciama iria ningaga. **12** Ngūmwīra atīrī na

ma, mūndū ūrīa wothe ūnjītīkītie, nīarīkaga maūndū marīa njīkaga. Na nīageeka o na maūndū manene kūrī macio, tondū ndīrathīi kūrī Baba. **13** Na ūrīa wothe mūkahooya, nīngawīka thīinī wa rītwa rīakwa, nīgeetha Mūriū arehere Baba riiri. **14** Mwahooya ūndū o wothe thīinī wa rītwa rīakwa, nīndīrīwīkaga. **15** “Angīkorwo nīmūnyendete, nīmūrīathīkagīra ūrīa ndīmwathīte. **16** Na nīi nīngahooya Baba, nake nīakamūhe Mūteithia ūngī aikarage na inyuī nginya tene, (aiōn g165) **17** nake nīwe Roho ūrīa wa ma. Nao andū a gūkū thī matingīmwītīkīra tondū matimuonaga na matimūū. No inyuī nīmūmūī nīgūkorwo atūūranagia na inyuī, na aikaraga thīinī wanyu. **18** Ndikūmūtiga ta ciana cia ngoriai, nīngūuka kūrī inyuī. **19** Thuutha wa ihinda inyinyi, thī ndīgūcookā kūnyona, no inyuī nīmūrīnyonaga. Tondū nīndūūraga muoyo, o na inyuī nīmūgūtūura muoyo. **20** Mūthenya ūcio nīmūkamenya atī niī ndī thīinī wa Baba, na inyuī mūrī thīinī wakwa, na niī ndī thīinī wanyu. **21** Ūrīa wothe ūiguaga maathani makwa na akamaathīkīra, ūcio nīwe ūnyendete. Nake ūcio ūnyendete nīarīendagwo nī Baba, o na niī nīndīmwendaga na ndīonithanagie kūrī we.” **22** Nake Judasi (no ti Isikariota) akiuga atīrī, “No rīrī Mwathani, nī kīi gīgūtūma wīonithanie kūrī ithuī na ti kūrī andū a gūkū thī?” **23** Nake Jesū agīcookia atīrī, “Mūndū o wothe ūnyendete nīarīathīkagīra ūrutani wakwa. Baba nake nīarīmwendaga, na nītūrīkaga kūrī we tūtūūranagie nake. **24** Ūrīa ūtanyendete ndathīkagīra ūrutani wakwa. Ciugo icio mūiguaga ti ciakwa niī mwene; nī cia Baba ūrīa wandūmire. **25** “Maūndū maya mothe

ndamwarīria tūrī o na inyuī. **26** No rīrī, we Mūteithia, na nīwe Roho Mūtheru, ūrīa Baba agaatūma thīinī wa rītwa rīakwa, nīakamūruta maūndū mothe na amūririkanie ūrīa wothe ndīmwīrīte. **27** Thayū nīguo ngūmūtigīra; thayū wakwa nīguo ndaamūhe. Ndikūmūhe thayū ta ūrīa ūheanagwo nī andū a gūkū thī. Mūtigatangīke ngoro kana mwītigīre. **28** “Inyuī nīmwaiguire ngiuga atīrī, ‘Nīngūthīi na nīngacooka njūke kūrī inyuī rīngī.’ Angīkorwo nīmūnyendete-rī, no mūkene tondū ndīrathīi kūrī Baba, nīgūkorwo Baba nī mūnene kūrī niī. **29** Ndamwīra maūndū macio o rīu matanekīka nīgeetha rīrīa magekīka mūgeetīkia. **30** Ndikūmwarīria ūhoro ūyū ihinda iraaya, nīgūkorwo mūnene wa gūkū thī nīarooka. We ndarī na hinya wa kūnjatha, **31** no andū a gūkū thī no nginya mamenye atī nīnyendete Baba, na atī njīkaga o ūrīa Baba anjathīte. “Ūkai rīu; nītūthīi.

15 “Niī nī nī mūthabibū ūrīa wa ma nake Baba nīwe mūrīmīri. **2** Rūhonge o ruothe rūrī thīinī wakwa rūtaciaraaga nīarūtemaga akarweheria. Naruo rūhonge o ruothe rūrīa rūciaraaga nīarūceehaga nīguo rūciare maciaro maingī makīria. **3** Inyuī o na rīu mūrī atheru nī ūndū wa ūhoro ūrīa ndīmūheete. **4** Ikaragai thīinī wakwa na niī nīndīrīkaraga thīinī wanyu. Gūtirī rūhonge rūngīciara maciaro rūrī rwiki; no nginya rūikare thīinī wa mūthabibū. O na inyuī mūtingīciara maciaro mūtangīkara thīinī wakwa. **5** “Nī niī mūthabibū, na inyuī mūrī honge. Mūndū angīkara thīinī wakwa na niī njikare thīinī wake, nīarīciaraaga maciaro maingī; tondū mūtarī hamwe na niī mūtirī ūndū mūngīhota gwīka. **6** Mūndū o wothe

angīaga gūikara thīinī wakwa-rī, atariī o ta rūhonge rūrīa
rūteagwo rūkooma; honge icio nīkūnganio ciūnganagio,
igaikio mwaki-inī ikahīa. **7** Mūngīkara thīinī wakwa,
nacio ciugo ciakwa ciikare thīinī wanyu, hooyai o kīrīa
gīothe mūngīenda, na nīmūkūheo kīo. **8** Úndū ūrīa
ūngīgoocithia Baba nī atī, mūciarage maciaro maingī
nīguo mwīonanie mūrī arutwo akwa. **9** “O ta ūrīa Baba
anyendete, ūguo noguo na nīi ndīmwendete. Rīu-rī,
ikaragai o wendo-inī wakwa. **10** Mūngīathīkīra maathani
makwa-rī, nīmūrīkaraga wendo-inī wakwa o ta ūrīa nīi
njathīkīire maathani ma Baba na ngaikara wendo-inī
wake. **11** Ndamwīra maūndū macio nīguo gīkeno gīakwa
kīgīe thīinī wanyu, nakīo gīkeno kīanyu gīkinyanīre.
12 Rīathani rīakwa nī rīrī: Endanagai inyuī ene, o ta
ūrīa nīi ndīmwendete. **13** Gūtirī mūndū ūrī wendo
mūnene kūrī ūyū, atī mūndū no arute muoyo wake nī
ūndū wa arata ake. **14** Inyuī mūrī arata akwa, mūngīka
ūrīa ndīmwathīte. **15** Ndigūcooka kūmwīta ndungata,
tondū ndungata ndīmenyaga ūrīa mūmīathi areeka;
no inyuī ndīmwītīte arata nīgūkorwo maūndū marīa
mothe ndīrūtīte kuuma kūrī Baba nīndīmūmenyithītie.
16 Ti inyuī mwathuurire, no nīi nīi ndamūthuurire, na
ngīmwamūra mūthīi mūgaciare maciaro, namo maciaro
macio matūure. Nake Baba nīakamūhe kīrīa gīothe
mūkahooya thīinī wa rītwa rīakwa. **17** Rīrī nīrīo rīathani
rīakwa: Endanagai. **18** “Andū a thī mangīmūthūūra,
menyai atī nīi maambire gūthūūra. **19** Korwo mūrī a
gūkū thī, andū a thī no mamwende ta mūrī ao. No rīrī,
inyuī mūtirī a gūkū thī, no nīndīmūthuurīte kuuma kūrī

andū a thī. Nīkīo andū a thī mamūthūire. **20** Ririkanai ūhoro ūrīa ndamwīrire atīrī, ‘Gūtirī ndungata nene gūkīra mūmīathi.’ Angīkorwo nī nīmanyariirire, o na inyuī nīmakamūnyarira. Angīkorwo nīmathīkīre ūrutani wakwa o na wanyu nīmakawathīkīra. **21** Nao makaamwīka ūguo nī ūndū wa rītwa rīakwa, nīgūkorwo matiū ūrīa wandūmire. **22** “Korwo ndiokire ngīmahe ūhoro, matingīamenyire nī ehia. No rīu matirī na kīgwatio nī ūndū wa mehia mao. **23** Mūndū ūrīa ūthūrīte, nīathūūire Baba o nake. **24** Korwo ndiikīte gatagatī-inī kao maūndū marīa matarī mekwo nī mūndū ūngī matingīamenyire nī ehia. No rīu nīmonete ciama ici, no no maathūire na magathūūra Baba. **25** No nīgeetha kūhingio ūrīa kwandīkītwo Watho-inī wao atīrī, ‘Nīmathūūire hatarī gītūmi.’ **26** “Hīndī ūrīa Mūteithia agooka, ūrīa ngaamūtūmīra kuuma kūrī Baba, na nīwe Roho wa ma ūrīa uumaga kūrī Baba, we nīakaheana ūira wakwa. **27** Na o na inyuī no nginya mūkaaruta ūira, tondū mūtūrīte na nī kuuma o kīambīrīria.

16 “Ndamwīra maūndū macio mothe nīgeetha mūtikanae gūtiganīria wītīkio. **2** Nīmakamūngata thunagogi-inī; na ūhoro wa ma nī atī, kūrī hīndī īgūūka ūrīa mūndū o wothe ūkaamūūraga ageciiragia atī nī Ngai aratungatīra. **3** Mageekaga maūndū macio nī ūndū matimenyete Baba o na kana makaamenya. **4** Ndamwīra maūndū macio nīgeetha hīndī īyo yakinya mūkaaririkana atī nīndamwīrīte. Ndiamwīrire maūndū macio kīambīrīria-inī tondū ndaarī hamwe na inyuī. **5** “Rīu nīngūthīi kūrī ūrīa wandūmire. No gūtirī o na

ūmwe wanyu ūranjūūria atīrī, ‘Urathiī kū?’ **6** Mwaiyūrwo
nī kīeha nī tondū nīndamwīra maūndū macio. **7** No
ngūmwīra atīrī na ma, nī kwagīrīire niī thiī nī ūndū
wanyu. Tondū ndaaga gūthiī, Mūteithia ndagooka kūrī
inyuī. No ndaathiī, nīngamūtūma oke kūrī inyuī. **8**
Nake oka, nīakaiguithia andū a gūkū thī ūrīa mahītītie
ūhoro-inī wa mehia, na ūhoro-inī wa ūthingu, o na
ūhoro-inī wa ciira: **9** Nīmahītītie ūhoro-inī wa mehia,
nīgūkorwo andū matinjītīkītie; **10** nīmahītītie ūhoro-
inī wa ūthingu, nīgūkorwo ndīrathiī kūrī Baba kūrīa
mūtangīcooka kūnyona; **11** na nīmahītītie ūhoro-inī wa
ciira tondū mūnene wa gūkū thī nīarīkītie gūtuīrwo ciira.
12 “Ndī na maūndū mangī maingī ma kūmwīra, makīria
ya marīa mūngīhota kūumīrīria rīu. **13** No rīrī, Roho
Mūtheru ūcio wa ma oka, nīakamūtongoria ūhoro-inī ūrīa
wa ma wothe. Ndakaaragia ūhoro wake mwene; akaaragia
ūhoro wa maūndū marīa aiguīte, ningī nīakamwīra ūhoro
wa maūndū marīa magooka thuutha. **14** Nīakangoocithia
nīgūkorwo nīakamūmenyithia ūhoro wakwa ūrīa arutīte
kuuma kūrī niī. **15** Maūndū mothe ma Baba nī makwa.
Nīkīo ndamwīra atī Roho nīakamūmenyithia ūhoro wakwa
ūrīa arutīte kuuma kūrī niī, mūūmenye. **16** “Thuutha
wa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī na ningī thuutha
wa kahinda kanini nīmūkūnyona.” **17** Amwe a arutwo
ake makūūrania atīrī, “Arenda kuuga atīa rīrīa aroiga
atī, ‘Thuutha wa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī na
ningī atī thuutha wa kahinda kanini nīmūkūnyona’,
ningī atī ‘Tondū ndīrathiī kūrī Baba?’” **18** Magīthiī na
mbere kūūrania atīrī, “Arenda kuuga atīa rīrīa aroiga

atī, ‘Kahinda kanini?’ Ithuĩ tūtiramenya ūrīa aroiga.” **19**
Nake Jesū akīona atī nīmendaga kūmūuria ūhoro ūcio,
nī ūndū ūcio akīmeera atīrī, “Nī kūurania mūrorania
ūrīa ngwendaga kuuga rīrīa njugire atī ‘Thuutha wa
kahinda kanini mūtikūnyona rīngī, na ningī thuutha wa
kahinda kanini nīmūkūnyona?’ **20** Ngūmwīra atīrī na ma,
mūkaarīra na mūcakae rīrīa andū a thī marakena. Inyuī
mūkanyiitwo nī kīeha, no kīeha, kīanyu nīgīkagarūrūka
gītuīke gīkeno. **21** Mūndū-wa-nja agīciara nīakoragwo na
ruo tondū hīndī yake nī nginyu; no aarīkia gūciara kaana,
akariganīrwo nī ruo nī ūndū wa gūkena nīgūkorwo kaana
nī gaaciawo gūkū thī. **22** O na inyuī noguo: Rīu nī ihinda
rīanyu rīa kīeha, no nīngamuona rīngī na nīmūgakena,
na gūtirī mūndū o na ūmwe ūkaamūtunya gīkeno kīu. **23**
Mūthenya ūcio wakinya mūtigacooka kūnjūuria ūndū o
na ūrīkū. Ngūmwīra atīrī na ma, Baba nīakamūhe kīrīa
gīothe mūkaahooya thīinī wa rīitwa rīakwa. **24** Nginyagia
rīu mūtirī mwahooya ūndū thīinī wa rīitwa rīakwa.
Hooyai na nīmūkūheo, nīguo gīkeno kīanyu gīkinyanīre.
25 “O na gūtuīka ngoretwo ngīaria na ngerekano-rī, hīndī
nīiroka rīrīa itagacooka kūmwarīria na njīra īyo, no
ngaamwīraga ūhoro wa Baba itekūhithīrīra. **26** Mūthenya
ūcio nīmūkahoojaya thīinī wa rīitwa rīakwa. Ndiroiga atī
nīngahooyaga Baba ithenya rīanyu. **27** No rīrī, Baba we
mwene nīamwendete, nīgūkorwo inyuī nīmūnyendete, na
nīmwītīkītie atī ndoimire kūrī Ngai. **28** Niī ndoimire kūrī
Baba, ngīuka gūkū thī; na rīu nīnguuma gūkū thī, njooke
kūrī Baba.” **29** Hīndī īyo arutwo a Jesū makiuga atīrī,
“Rīu nīūratūhe ūhoro wega, ūtekwaria na ngerekano. **30**

Rīu nītwamenya atī wee nīūūī maündū mothe, na atī o na ndūbataire mündū o na ūrīkū akūūrie ciūria. Úhoro ūcio nīwatūma twītīkie atī woimīte kūrī Ngai.” **31** Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Rīu nīmwetīkia! **32** No hīndī nīroka, na nīnginyu, rīrīa mūkahurunjūka, o mündū athī gwake mūciī. Mūkaandiga ndī nyiki, no ndirī nyiki, nīgūkorwo Baba arī hamwe na niī. **33** “Ndamwīra maündū macio nīgeetha mūgīe na thayū thīinī wakwa. Gūkū thī nīmūrīonaga thīna. No ūmīrīrai! Niī nīndooretie thī.”

17 Jesū aarīkia kuuga maündū macio, agītiira maitho akīrora na igūrū, akihooya, akiuga atīrī: “Baba hīndī nī nginyu. Goocithia Mūrūguo, nīguo nake Mūrūguo akūgoocithie. **2** Nīgūkorwo nīmūheete ūhoti wa gwatha andū othe, nīguo arīa othe ūmūheete amahe muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **3** Na rīu ūyū nīguo muoyo wa tene na tene: Atī makūmenye, o Wee Ngai ūrīa wa ma, na mamenye Jesū Kristū, ūrīa ūtūmīte. (*aiōnios g166*)
4 Nīngūgoocithītie gūkū thī na ūndū wa kūrīkia wīra ūrīa waheire ndute. **5** Na rīu Baba, ngoocithia ndī mbere yaku na riiri ūrīa ndaarī naguo hamwe nawe o mbere thī itaanagīa. **6** “Nīngūrīirie andū arīa waheire gūkū thī ūtīwa ūtāku. Acio maarī aku; nawe ūkīhe o, nao nīmathīkire kiugo gīaku. **7** Na rīu nīmamenyete atī indo iria ciothe ūheete ciumīte kūrī wee. **8** Nīgūkorwo nīndamaheire ciugo iria waheire, nao magītīkīra. Nīmamenyire hatarī nganja atī ndoimire kūrī wee, na magītīkia atī wee nīwe wandūmire. **9** Acio nīo ndīrahoera. Ndirahoera andū a gūkū thī, no ndīrahoera arīa ūheete, nīgūkorwo nī aku. **10** Kīrīa gīothe ndī nakīo nī gīaku, na

kīrīa gīothe ūrī nakīo nī gīakwa. Naguo ūgooci nīūūkīte kūrī niī nī ūndū wao. **11** Ndīgūikara gūkū thī rīngī, no-o marī o gūkū thī, na niī ndīroka kūrī wee. Baba Mūtheru, magitīre na ūhoti wa rītwa rīaku, rītwa rīrīa waheire, nīgeetha matuīke ūmwe o ta ūrīa ithuī tūrī ūmwe. **12** Rīrīa ndīraarī nao, nīndīramagitagīra na ngamamenyerera na rītwa rīu waheire. Gūtirī o na ūmwe ūūrīte o tiga ūrīa wathīrīirwo kwanangwo nīguo Maandīko mahingio. **13** “Rīu ndīroka kūrī wee, no maūndū maya ndīroiga ndī o gūkū thī, nīguo maiyūrwo nī gīkeno gīakwa kīrī gīkinyanīru kūna thīnī wao. **14** Nīndīmaheete kiugo gīaku, nao andū a gūkū thī makamathūūra, nīgūkorwo o ti a gūkū thī rīngī, o ta ūrīa niī itarī wa gūkū thī. **15** Ihooya rīakwa ti ūmarute gūkū thī, no nī atī ūmagitagīre kuuma kūrī ūrīa mūūru. **16** O ti a gūkū thī, o ta ūrīa o na niī itarī wakuo. **17** Maamūre, ūmatherie na ūhoro ūrīa wa ma; ūhoro waku nīguo ūhoro wa ma. **18** O ta ūrīa wandūmire gūkū thī, na niī noguo ndamatūma kūrī andū a gūkū thī. **19** Ndītheretie nī ūndū wao, nīguo o nao matherio kūna nī ūhoro ūrīa wa ma. **20** “Ningī to aya oiki ndīrahoera. Ndīrahoera o na arīa angī makaanjītīkia nī ūndū wa ndūmīrīri ya aya, **21** nīguo othe matuīke ūmwe Baba, o ta ūrīa we ūrī thīnī wakwa na niī ndī thīnī waku. O nao marogīa thīnī witū nīgeetha andū a gūkū thī metīkie atī nīwe ūndūmīte. **22** Nīndīmaheete riiri ūrīa waheire, nīguo matuīke ūmwe o ta ūrīa ithuī tūrī ūmwe, **23** nī ndī thīnī wao, nawe ūrī thīnī wakwa. Marotuīka ūmwe kūna, nīgeetha andū a gūkū thī mamenye atī nīwe wandūmire, na atī nīūmendete o ta ūrīa ūnyendete.

24 “Baba, ngwenda arĩa ūūheete makorwo na nĩ harĩa ndĩ na mone riiri wakwa, riiri ūrĩa ūūheete nĩ ūndū nĩwanyendete thĩ ītanombwo. **25** “Baba Mũthingu, o na gũtuïka andū a gükü thĩ matiküū-rĩ, nĩ nĩngüū, nao nĩ moĩ atĩ nĩwe ūndūmîte. **26** Nĩngümenyithanîtie kûrĩ o, na nĩngükřirřria gükümenyithania, nigeetha wendani ūrĩa ūnyendete naguo ūkarage thĩnĩ wao na nĩguo o na nĩ mwene ngoragwo thĩnĩ wao.”

18 Jesũ aarïkia kûhooya, aḡithiĩ arĩ na arutwo ake, makiringa mûkuru wa Karüüga Kidironi. Mûrîmo ūcio ūngi nĩ haarĩ na mûgûnda wa mítamaiyü, aḡitoonya ho na arutwo ake. **2** Na rîrî, Judasi, ūrĩa wamûkunyanîire, nîooř handû hau, nĩ ūndû Jesû nîacemanagřria ho kaingi na arutwo ake. **3** Nî ūndû ūcio Judasi aḡithiĩ hau mûgûnda-ini ūcio, atongoretie mbütü ya thigari na anene amwe kuuma kûrî athînjîri-Ngai arĩa anene na Afarisai. Nao nîmakuuïte icinga, na matawa, na indo cia mbaara. **4** Nake Jesû nî ūndû nîamenyaga mañndû marĩa mothe maakirie kûmûkora-rĩ, akiumîra akîmooria atîrî, “Nûû mûracaria?” **5** Nao makîmûcookeria atîrî, “Nî Jesû wa Nazarethi.” Nake Jesû akîmacookeria atîrî, “Niî nî nî we.” (Nake Judasi ūcio wamûkunyanîire aarûngi hau hamwe nao.) **6** Rîrîa Jesû aameerire atîrî, “Niî nî nî we,” maḡicooka na thuutha makîgûa thî. **7** O rîngi Jesû akîmooria atîrî, “Nûû mûracaria?” Nao makîmûcookeria atîrî, “Nî Jesû wa Nazarethi.” **8** Jesû akîmacookeria atîrî, “Ndamwîra atî nî nî we. Akorwo nî nî mûracaria-rĩ, rekei andû aya mathiî.” **9** Gwekîkire ūguo nîgeetha ūhoro ūrĩa aarîtie ūhinge, rîrîa oigire atîrî, “Andû arĩa waheire gütirî o na ūmwe wao

ndeete.” **10** Hīndī īyo Simoni Petero, tondū aarī na rūhiū rwa njora, akīrūcomora na agītinia gūtū kwa ūrō kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. (Ndungata īyo yetagwo Maliku.) **11** Nake Jesū agīatha Petero atīrī, “Cookia rūhiū rwaku rwa njora! Gīkombe kīrīa Baba aaheete-rī, nīngwaga gūkīnyuīra?” **12** Nayo mbūtū īyo ya thigari na mūnene wayo, hamwe na anene acio a Ayahudi makīnyiita Jesū. Makīmuoha na **13** makīamba kūmūtwara kwa Anasi, ūrīa warī mūthoniwe wa Kaifa, ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene mwaka ūcio. **14** Kaifa nīwe wataarīte Ayahudi atī no gūkorwo arī wega mūndū ūmwe akuīre andū othe. **15** Simoni Petero marī na mūrutwo ūngī makīrūmīrīra Jesū. Na tondū mūrutwo ūcio nīoīo nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agītarana na Jesū kūu nja ya mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene. **16** No Petero agītigwo etereire hau nja ya kīhingo. Nake mūrutwo ūcio ūngī, woīo nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agīcooka, akīaria na mūirītu ūrīa warī kīhingo-inī agītoonyia Petero. **17** Nake mūirītu ūcio warī kīhingo-inī akīuria Petero atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwe wa arutwo a mūndū ūyū?” Nake agīcooka agīkiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwe wao.” **18** Na rīrī, ndungata na thigari ciarūgamīte irigiicīrie mwaki ūrīa ciakītie ikīwota, tondū kwarī na heho. Petero o nake aarūgamīte hamwe nao agīota mwaki. **19** Ihinda-inī o rīu, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene oragia Jesū ūhoro wa arutwo ake na ūhoro wa ūrutani wake. **20** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nīi njarīirie andū othe a thī itarī ūndū ngūhitha, na ngarutana hīndī ciothe thunagogi-inī o na hekarū-inī, kūrīa Ayahudi othe macemanagia. Ndirī

ündū njaragia na hitho. **21** Úranjūria üguo níkī? Üria arĩ mananjigua ngĩaria. Ti-itherū nĩmoĩ ūrĩa ndanoiga.” **22** Rĩrĩa Jesū oigire üguo, ūmwe wa thigari iria ciarĩ hau akímugūtha rûhĩ, akímüüria atĩrĩ, “Üguo nîguo ügūcookeria mûthînjîri-Ngai ūrĩa mûnene?” **23** Nake Jesū akîmwîra atĩrĩ, “Angîkorwo nîndoiga ūûru-rĩ, heana ūira wa ūûru ūcio. No angîkorwo ndaaria ūhoro wa ma-rĩ, wangûthîra kî?” **24** Nake Anasi akîmûneana atwarwo arĩ o muohe kûrĩ Kaifa mûthînjîri-Ngai ūrĩa mûnene. **25** O hîndî ïyo Simoni Petero arûgamîte agîota mwaki, akîúrio atĩrĩ, “Kaĩ wee ūrĩ ūmwe wa arutwo a mûndû ūyû?” Nake agîkaana, akiuga atĩrĩ, “Aca, ndirî ūmwe wao!” **26** Ndungata ìmwe ya mûthînjîri-Ngai ūrĩa mûnene, na yarî ya mbarî ya mûndû ūrĩa Petero aatinîtie gütû, îkîmûüria atĩrĩ, “Na githî niï ndirakuonire mûrî nake hau mûgûnda-inî wa mîtamaiyû?” **27** O rîngî Petero agîkaana, na o hîndî ïyo ngûkû ìgîkûga. **28** Ningî Ayahudi makîruta Jesû gwa Kaifa makîmûtwara gîikaro-inî kîa Barûthi wa Kîroma. Hîndî ïyo kwarî rûciinî tene, na nîgeetha matikagwatwo nî thaahu, Ayahudi matiatoonyire gîikaro kîu; nî ündû nîmendaga mahote kûrîa giathî kîa Bathaka. **29** Nî ündû ūcio Pilato akiuma akîmakora kûu nja akîmooria atĩrĩ, “Mûndû ūyû mûramûthitangîra kî?” **30** Nao makîmûcookeria atĩrĩ, “Atangîrî muuni watho-rî, tûtingîmûrehe kûrî we.” **31** Nake Pilato akîmeera atĩrĩ, “Kîmuoei inyuî ene mûkamûciirthie kûringana na watho wanyu.” Nao Ayahudi makîregana na ūhoro ūcio, makiuga atĩrĩ, “Ithuî tûtirî na rûûtha rwa kûûraga mûndû o na ū.” **32** Maûndû maya mekîkire nîgeetha ciugo iria Jesû aarîtie

ak̄ionania mūthemb̄a wa ḡikuū kīr̄ia agaakua ihingio.

33 Pilato aḡicooka aḡitoonya ḡikaro k̄iu k̄ia Barūthi, aḡita Jesū ak̄imūuria atīr̄, “Wee n̄we mūthamaki wa Ayahudi?” **34** Nake Jesū ak̄imūuria atīr̄, “Ūcio n̄i woni waku, kana n̄i andū makwīr̄ite ūhoro wakwa?” **35** Nake Pilato ak̄imūcookeria atīr̄, “Nīi ndik̄ir̄i Mūyahudi? Andū anyu na athīnj̄ri-Ngai ar̄ia anene n̄iō makūnean̄ite kūr̄i nīi. N̄i atīa wīk̄ite?” **36** Nake Jesū ak̄imūcookeria atīr̄, “Ūthamaki wakwa ti wa ḡukū th̄i. Korwo n̄i ūguo-r̄i, ndungata ciakwa niceinḡindūr̄ire ndikanyiitwo n̄i Ayahudi. No ūthamaki wakwa n̄i wa kuuma kūndū kūnḡi.” **37** Nake Pilato ak̄imūcookeria atīr̄, “n̄i ūndū wa ūguo-r̄i, wee ūk̄ir̄i Mūthamaki!” Nake Jesū ak̄imūcookeria atīr̄, “N̄iwaria ma kuuga atī nīi ndī Mūthamaki. Ma n̄i atīr̄, ḡit̄umi ḡik̄i n̄ik̄o ḡiat̄umire njiarwo, na n̄ik̄o ndokire ḡukū th̄i atī nyumbūrage ūhoro ūr̄ia wa ma. Mūndū o wothe ūr̄i mwena wa ūhoro wa ma n̄iāthikaḡir̄ira.” **38** Nake Pilato ak̄imūuria atīr̄, “Ūhoro wa ma n̄i ūr̄ik̄u?” Aar̄ikia kūuria ūguo akiuma nja o r̄inḡi aḡithiī kūr̄i Ayahudi ak̄imeera atīr̄, “Ndirona ḡit̄umi ḡia kūmūthitanḡira. **39** No ninḡi n̄i mūtugo wanyu hīnd̄i ya Bathaka ndīmuohorere mūndū ūmwe. N̄imūkwenda ndīmuohorere ‘mūthamaki wa Ayahudi?’” **40** Nao mak̄ian̄ir̄ira, maḡicookia atīr̄, “Aca, tūtikwenda ūcio! Tuohorere Baraba!” Na r̄ir̄i, Baraba ūcio aar̄i mūtunyani.

19 Hīnd̄i īyo Pilato ak̄oya Jesū, ak̄imūhūr̄ithia iboko.
2 Nacio thigari iḡituma thūmb̄i ya mīigua, ik̄imwīk̄ira mūtwe, na ik̄imūhumba kanjū ya rangi wa ndathi, **3** igathiiaga har̄i we o ihinda kwa ihinda, ikamūnyūr̄ur̄agia

ikiugaga atīrī, “Ngeithi, mūthamaki wa Ayahudi!” Nacio ikamūgūthaga ūthiū na hī. **4** O rīngī Pilato akiuma nja, akīra Ayahudi atīrī, “Ta onei ngūmūruta nja ndīmūrehe kūrī inyuī, nīguo mūmenye atī niī ndionete ūndū o na ūrīkū angīthitangīrwo.” **5** Rīrīa Jesū oimire nja ekīrīte thūmbī īyo ya mīigua na ehumbīte kanjū īyo ya rangi wa ndathi-rī, Pilato akīmeera atīrī, “Mūndū nī ūyū!” **6** Rīrīa athīnjīri-Ngai arīa anene o na atongoria a Ayahudi maamuonire, makīanīrīra makiuga atīrī, “Mwambithie mūtī-igūrū! Mwambithie mūtī-igūrū!” No Pilato akīmacookeria atīrī, “Muoei mūmwambe mūtī igūrū arī inyuī. Ha ūhoro wakwa, ndirona ūndū o na ūrīkū angīthitangīrwo.” **7** Nao Ayahudi makiuga magwatīirie atīrī, “Ithuī nītūrī watho; na kūringana na watho ūcio no nginya akue, tondū nīetuīte Mūrū wa Ngai.” **8** Rīrīa Pilato aiguire ūguo, agītigīra mūno makīria, **9** agīcooka thīnī wa nyūmba īyo ya ūthamaki. Ningī akīuria Jesū atīrī, “Wee-rī, uumīte kū?” Nowe Jesū ndaigana kūmūcookeria. **10** Pilato akīmūuria atīrī, “Kaī ūkūregā kūnjarīria? Kaī ūtooī ndī na ūhoti wa gūkuohorithia, kana wa gūkwambithia mūtī igūrū?” **11** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Wee ndūngīrī na ūhoti igūrū rīakwa korwo ndūheetwo guo kuuma igūrū. Nī ūndū ūcio ūrīa ūūneanire kūrīwe nīwe ūrī na mehia marīa manene.” **12** Kuuma hīndī īyo, Pilato akīgeria kuohora Jesū, no Ayahudi magīthīi na mbere kwanīrīra atīrī, “Ūngīrekereria mūndū ūyū, wee ndūrī mūrata wa Kaisari. Mūndū o wothe wītuaga mūthamaki nīamenete Kaisari.” **13** Rīrīa Pilato aiguire ūguo-rī, akiumia Jesū nja, na agīikarīra gītī kīa

mūtuanīri ciira handū hoīkaine ta “Harīa-haare-Mahiga” (na heetagwo na Kīhibirania Gabatha). **14** Kwarī mūthenya wa Ihaarīria rīa Kiumia gīa Gīathī kīa Bathaka; na kwarī ta thaa thita. Nake Pilato akīira Ayahudi atīrī, “Üyū mūthamaki wanyu.” **15** No-o makīanīrīra, makiuga atīrī, “Mweherie! Mweherie! Mwambithie mūtī-igūrū!” Nake Pilato akīmooria atīrī, “Nyambithie Mūthamaki wanyu?” Nao athīnjīri-Ngai arīa anene magīcookia atīrī, “Ithuī tūtīrī mūthamaki üngī tiga Kaisari.” **16** Mūthia-inī Pilato akīmūneana kūrī o nīguo akambwo mūtī-igūrū. Nacio thigari ikīnyiita Jesū. **17** Na ekuuīire mūtharaba wake agīthīi nginya harīa heetagwo “Ha Ihīndī rīa Mūtwe” (na no ho hetagwo na Kīhibirania, Golgotha.) **18** Hau nīho maamwambire, na hamwe nake makīamba andū angī eerī, ümwe mwena ümwe na ūcio üngī mwena ūcio üngī; nake Jesū arī gatagatī. **19** Nake Pilato akīandīkithia kībaū na gīkhūrīrwo mūtharaba-inī. Nakō kīandīkītwo atīrī, JESŪ WA NAZARETHI, MŪTHAMAKI WA AYAHUDI. **20** Nao Ayahudi aingī magīthoma maandīko macio, nīgūkorwo handū harīa Jesū aambīrwo haarī hakuhī na itūūra rīu inene, nakō kībaū kīu kīandīkītwo na Kīhibirania, na Kīlatini, na Kīyunani. **21** Nao athīnjīri-Ngai arīa anene a Ayahudi makīira Pilato atīrī, “Tiga kwandīka ‘Mūthamaki wa Ayahudi’, no andīka atī mūndū üyū nī kuuga oigire atī nīwe mūthamaki wa Ayahudi.” **22** Nake Pilato akīmacookeria atīrī, “Üguo ndandīka nīndandīka.” **23** Rīrīa thigari ciarīkirie kwamba Jesū, ikīoya nguo ciake, igīcigayania maita mana, o mūndū yake, no kanjū yatigarire. Nguo ūyo ndīarī na rūtumo, yatumītwo kuuma

Handū ha ūguo-rī, mūthigari ūmwe agītheeca Jesū mbaru na itimū, na o rīmwe hakiura thakame na maaī. **35**
Nake mūndū ūrīa wonire maūndū macio nīarutīte ūira, naguo ūira wake nī wa ma. We nīooī atī aaragia ūhoro wa ma, na oimbūraga nīgeetha o na inyuī mwītīkie.
36 Namo maūndū macio meekīkire nīgeetha Maandīko mahinge marīa moigīte atīrī, “Gūtirī ihīndī o na rīmwe rīake rīkoinwo.” **37** O na ningī no harī Maandīko mangī moigīte atīrī, “Makeerorera mūndū ūrīa maathecire.”
38 Thuutha ūcio, Jusufu wa Arimathea akīhooya Pilato mwīrī wa Jesū. Na rīrī, Jusufu aarī mūrutwo wa Jesū, no amūrūmagīrīra na hitho tondū wa gwītīgīra Ayahudi. Nake Pilato akīmūhe rūtha, nake agīthīī agīkuua mwīrī ūcio. **39** Maathiire na Nikodemo, ūrīa wathiīte kūrī Jesū ūtukū. Nikodemo agītwara mūtukanio wa manemane na thubiri ingīkinya o ta ratiri mīrongo mūgwanja na ithano. **40** Nao eerī makīoya mwīrī wa Jesū, makīwoha na mataama ma gatani hamwe na mītukanio īyo mīnungi wega, kūringana na mītugo ya Ayahudi ya gūthikana. **41** Hau Jesū aambīirwo nī haarī na mūgūnda, na thīinī wa mūgūnda ūcio nī kwarī na mbīrīra njerū, īrīa ītakoretwo īigītwo mwīrī wa mūndū o na ūmwe. **42** Tondū kwarī mūthenya wa Ihaarīria wa Ayahudi nīguo marokere Thabatū, na ningī nī ūndū mbīrīra īyo yarī o hakuhī-rī, makiiga Jesū ho.

20 Na rīrī, mūthenya wa mbere wa kwambīrīria kiumia rūciinī tene, kūrī o na nduma, Mariamu Mūmagidali nīathihire mbīrīra-inī na akīona ihiga rīrīa rīarī mūromo-inī rīrī rīherie. **2** Nī ūndū ūcio agīthīī ateng’ erete kūrī

Simoni Petero na mūrutwo ūrīa ūngī, ūrīa Jesū endete, akīmeera atīrī, “Nīmarutīte Mwathani mbīrīra-inī, na tūtiūī harīa mamūigīte!” **3** Nī ūndū ūcio Petero na mūrutwo ūcio ūngī makiumagara marorete mbīrīra-inī. **4** Marī o eerī magīteng’era, no mūrutwo ūcio ūngī agīkīria Petero ihenya, agīkīnya mbīrīra-inī mbere. **5** Akīinamīrīra, na akīrora thīinī, akīona mataama ma gatani marī maige thī, no ndaatoonyire. **6** Nake Simoni Petero, ūrīa warī thuutha wake, agīkīnya na agītoonya mbīrīra thīinī. Akīona mataama ma gatani maigītwo hau, **7** o hamwe na gītambaya kīrīa Jesū ohetwo mūtwe agīthikwo. Nakīo gīakūnjītwo gīkaigwo kīrī giiki, gītarī hamwe na mataama macio ma gatani. **8** Thuutha ūcio mūrutwo ūcio ūngī, ūrīa wakinyīte mbīrīra-inī mbere, o nake agītoonya thīinī. Akīona na agītīkia. **9** (Nīgūkorwo nginyagia hīndī īyo matiakoretwo mataūkīirwo nī Maandīko atī Jesū nīarī ariūke kuuma kūrī arīa akuū.) **10** Arutwo acio magīcooka makīinūka kwao, **11** no Mariamu akīrūgama hau nja ya mbīrīra akīrīraga. O akīrīraga-rī, akīinamīrīra, akīrora mbīrīra thīinī, **12** akīona araika eerī marī na nguo njerū, maikarīte thī harīa mwīrī wa Jesū waigītwo, ūmwe agaikara mūtwe-inī nake ūcio ūngī agaikara magūrū-inī. **13** Nao makīmūūria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīī kīrakūrīria?” Nake akīmacookeria atīrī, “Nī ūndū nīmeheretie Mwathani wakwa mbīrīra-inī, na ndiūū harīa mamūigīte.” **14** O hīndī īyo akīihūgūra, akīona Jesū arūgāmīte hau, no ndaigana kūmenya atī aarī Jesū. **15** Nake Jesū akīmūūria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīī kīrakūrīria? Nūū ūracaria?” Mariamu agīciuria atī ūcio aarī mūrīmi wa

mūgūnda, akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, akorwo nīwe ūmweheretie njīra harīa ūmūigīte nīguo thiī ngamuoe.”

16 Nake Jesū akīmwīta, “Mariamu!” Nake akīhhūgūra akīmwītīka na Kīhibirania atīrī, “Raboni!” (naguo nī kuuga Mūrutani). **17** Jesū akīmwīra atīrī, “Ndūkae kūnyiita, nī ūndū ndirī ndīrambata thiī kūrī Baba! No rīrī, thiī kūrī arutwo akwa, ūmeere atīrī, ‘Nīndīracooka thiī kūrī Baba, na nowe Ithe wanyu, njooke kūrī Ngai wakwa, na nowe Ngai wanyu.’” **18** Mariamu Mūmagidali agīthī kūrī arutwo, akīmatwarīra ūhoro, akīmeera atīrī, “Nīnyonete Mwathani!” Na akīmeera atī nīwe wamwīrīte maūndū macio. **19** Hwaī-inī wa mūthenya o ūcio wa mbere wa kwambīrīria kiumia, rīrīa arutwo maarī hamwe, na mīrango īrī mīhinge nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi, Jesū agīuka akīrūgama gatagatī-inī kao, akīmeera atīrī, “Gīai na thayū!” **20** Aarīkia kuuga ūguo akīmoonia moko make na mbaru ciake. Nao arutwo makīiyūrwo nī gīkeno nī ūndū wa kuona Mwathani. **21** Na o rīngī Jesū akīmeera atīrī, “Gīai na thayū! O ta ūrīa Baba aandūmire, noguo o na niī ndamūtūma.” **22** Na oiga ūguo, akīmahuhīrīria mīhūmū yake, akīmeera atīrī, “Amūkīrai Roho Mūtheru. **23** Arīa othe mwarekera mehia mao, nīmarīrekagīrwo, na arīa othe mūtarīrekagīra, matirīrekagīrwo.” **24** Na rīrī, Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha), ūmwe wa arīa ikūmi na eerī, ndaarī hamwe na arutwo rīrīa Jesū okire. **25** Tondū ūcio arutwo arīa angī makīmwīra atīrī, “Nītuonete Mwathani.” Nowe akīmeera atīrī, “Itoonete irema cia mīcumārī moko-inī make, na ndoonyie kīara gīakwa hau irema-inī cia mīcumārī, na njooke ndoonyie guoko

mbaru-inĩ ciake, ndingitikia ūhoro ūcio.” **26** Thuutha wa kiumia kĩmwe, arutwo ake maarĩ kũu nyãmba rĩngĩ, na Toma aarĩ hamwe nao. O na gãtuika mĩrango yarĩ mihinge-rĩ, Jesã agiuka, akirãgama gatagatĩ-inĩ kao, akiuga atirĩ, “Gĩai na thayã!” **27** Agiokka akira Toma atirĩ, “Toonyia kãara gãaku haha; rora moko makwa. Tamburukia guoko gwaku ūgãkie mbaru-inĩ ciakwa. Tiga kãgĩa na nganja, itikia.” **28** Nake Toma akimwira atirĩ, “Mwathani wakwa na Ngai wakwa!” **29** Nake Jesã akimwira atirĩ, “Wetikia tondã nãwanyona. Kûrathimwo nã arã metikagia matonete.” **30** Jesã nãaringire ciama ingi nyangĩ akionagwo nã arutwo ake, iria itaandiktwo ibuku-inĩ riri. **31** No riri, ici ciandiktwo nigeetha mwitikie ati Jesã nãwe Kristã, Mûrã wa Ngai, na ati na ãndã wa gwitikia mugië na muoyo thiiñi wa riitwa riake.

21 Thuutha ūcio Jesã nãacookire akiumirira arutwo ake iria-inĩ ria Tiberia. Úú níguo kwahaanire: **2** Simoni Petero, na Toma (ürã wetagwo Wa-mahatha), na Nathanieli wa kuuma Kana ya Galili, na ariü a Zebedi, o na arutwo angi eeri maarĩ hamwe. **3** Simoni Petero akimeera atirĩ, “Nii ndathiñ gütega thamaki.” Nao makimücookeria atirĩ, “Tuguthiñ nawe.” Nã ãndã ūcio makiumagara, magitoonya marikabu, no ãtukü ūcio matirĩ kindã maagwatirie. **4** Ruciinĩ tene, Jesã akirãgama hûgûrûrû-inĩ cia iria, no arutwo matiamenaga ati nã Jesã. **5** Nake akimeeta akimooria atirĩ, “Arata akwa, nîmûgwatitie thamaki?” Nao magicookia makiuga atirĩ, “Aca.” **6** Nake akimeera atirĩ, “Ikiai wabu mwena wa ûrõo wa marikabu na nîmûkûgwatia.” Ririña meekire ūguo, makiremwo nã

kūguucia wabu ūcio nī ūrīa thamaki icio ciarī nyīngī. 7
Nake mūrutwo ūrīa Jesū eendete akīra Petero atīrī, “Nī Mwathani!” Na rīrīa Simoni Petero aiguire mūrutwo ūcio aamwīra atī, “Nī Mwathani”, akīoha nguo yake ya igūrū (tondū nīamīrutīte), na akīrūga maaī-inī. 8 Nao arutwo acio angī makīmūrūmīrīra na marikabu maguucītie wabu ūiyūrīte thamaki tondū matiarī haraaya, maarī ta itīna rīa makinya igana rīmwe kuuma hūgūrūrū-inī. 9 Maarīkia kuumīria marikabu, makīona mwaki wa makara wakītio hau, na thamaki irī njīkīre riiko, na mūgate. 10 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rehei thamaki imwe cia iria mwagwatia.”
11 Nake Simoni Petero akīhaica marikabu akīguucia wabu ūcio nginya hūgūrūrū-inī. Naguo waiyūrīte thamaki iria nene, 153, no o na irī nyīngī ūguo, wabu ūcio ndwatuīkire.
12 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai mwīgagūre.” Hatirī o na ūmwe wa arutwo acio wamūrūririe atīrī, “Nīwe ū?” Nīmamenyire atī nī Mwathani. 13 Nake Jesū agīthīi, akīoya mūgate akīmahe, agīcooka akīmahe thamaki o nacio.
14 Rīrī nīrīo rīarī ihinda rīa gatatū rīa Jesū kuumīrīra arutwo ake thuutha wa kūriūka kuuma kūrī arīa akuū.
15 Nao maarīkia kūrīa, Jesū akīuria Simoni Petero atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, na ma ti-itherū nīūnyendete gūkīra aya?” Nake agīcooka atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga tūgondu twakwa gīa kūrīa.” 16 Ningī Jesū akīmūūria atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, ti-itherū nīūnyendete?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Rīithagia ng’ondū ciakwa.” 17 Agīcooka akīmūūria hīndī ya gatatū

atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, nīñyendete?” Nake Petero akīigua ūūru ngoro nī ūndū wa ūrīa Jesū aamūūriririe hīndī ya gatatū atīrī, “Nīñyendete?” Nake akīmwīra atīrī, “Mwathani, wee nīñūū maūndū mothe; wee nīñūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga ng’ondū ciakwa gīa kūrīa.” 18 “Ngūkwīra atīrī na ma, rīrīa warī mwīthī nīwehumbagā nguo, ūgathīi kūrīa ūkwenda; no rīrīa ūgaakūra, nīñgatambūrūkia moko, nake mūndū ūngī nīagakūhumba nguo, acooke agūtware kūrīa ūtekwenda gūthīi.” 19 Jesū oigire ūguo nīgeetha onanie gikuū kīrīa Petero agaakua, agoocithie Ngai. Agīcooka akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra!” 20 Nake Petero eehūgūra akīona mūrutwo ūrīa Jesū endete amarūmīriire. (Ūcio nī ūrīa wetiranītie na Jesū rīrīa marīaga irio cia hwaīinī, na nowe wamūūrītie atīrī, “Mwathani, nūū ūcio ūgūgūkunyanīra?”) 21 Na rīrīa Petero aamuonire-rī, akīuria atīrī, “Mwathani, nake mūndū ūyū ūhoro wake nī atīa?” 22 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ingīenda atūūre muoyo nginya rīrīa ngacooka-rī, ūcio ūkīrī ūhoro waku? Wee no nginya ūnūmīriire.” 23 Nī ūndū wa ūguorī, mūhuhu ūkīhunja thīnī wa ariū na aarī a Ithe witū gūkiīrwo atī mūrutwo ūcio ndagakua. No Jesū ndoigīte atī ndagakua; ūrīa oigīte no atī, “Ingīenda atūūre muoyo nginya rīrīa ngacooka-rī, ūcio ūkīrī ūhoro waku?” 24 Mūrutwo ūcio nīwe ūrī na ūira wa maūndū maya mothe, na nowe ūmaandīkīte. Na ithuī nītūūū atī ūira wake nī wa ma. 25 Jesū nīekire maūndū mangī maingī. Korwo mothe nīmandīkirwo-rī, ngwīgereria atī o na thī yothe ndīngīganīra mabuku marīa mangīandīkwo.

Atūmwo

1 Thīinī wa ibuku rīakwa rīa mbere, wee Theofilo-rī, nīndakwandīkīre maündū mothe marīa Jesū aambīrīrie gwīka na kūrutana **2** nginya mūthenya ūrīa oirwo agītwarwo igūrū thuutha wa kūhe atūmwo arīa aathuurīte mawatho na ūndū wa Roho Mūtheru. **3** Thuutha wa kūnyariirīka gwake, akīonania kūrī andū acio na akīheana imenyithia nyingī cia kuonania atī aarī muoyo. Nīamoimīrīire ihinda rīa mīthenya mīrongo īna, na akīaria ūhoro ūkonī ūthamaki wa Ngai. **4** Hīndī ūmwe, rīrīa aarīanagīra nao, nīamathire, akīmeera atīrī: “Mūtikoime Jerusalemu, no etererai kīheo kīrīa Ithe witū eeranīire, o kīrīa inyuī mwanaigua ngīaria ūhoro wakīo. **5** Nīgūkorwo Johanaaabatithanagia na maaī, no inyuī mūrībatithio na Roho Mūtheru mīthenya mīngī ūtaanathira.” **6** Nī ūndū ūcio rīrīa maagomanire hamwe makīmūūria atīrī, “Mwathani, ihinda rīrī ūrī ūgūcookeria andū a Isiraeli ūthamaki wao?” **7** Nake akīmeera atīrī: “Ti ūhoro wanyu kūmenya ciathī o na kana mahinda marīa Ithe witū atuīte na ūhoti wake mwene. **8** No nīmūrīheo hinya rīrīa Roho Mūtheru arīuka igūrū ūanyu; na inyuī nīmūgatuīka aira akwa thīinī wa Jerusalemu, na Judea guothe, na Samaria, na nginya ituri ciothe cia thī.” **9** Aarīkia kuuga ūguo, akīoywo na igūrū o meroreire, narīo itu rīkīmūhumbīra magītiga kūmuona ūngī. **10** O hīndī ūyo maikarīte macūthīrīrie mūno akīambata matu-inī-rī, o ūmwe andū eerī mehumbīte nguo njerū makīrūgama o hau maarī. **11** Makīmooria atīrī, “Andū aya a Galili, mūrūgamīte haha mūcūthīrīrie igūrū nīkī? Jesū o ro ūcio,

ürĩa weherio harĩ inyuĩ aatwarwo igûrû-rî, agaacooka o ro ūguo mwamuona agîthiî.” **12** Hîndî ūyo magîcooka Jerusalemu moimîte Kîrîma-inî kîa Mîtamaiyû, mûigana wa rûgendo rûrîa rûngîthiirwo mûthenya wa Thabatû kuuma itûura inene. **13** Rîrîa maakinyire, makîambata nyûmba ya igûrû ūrîa maikaraga. Nao andû arîa maarî ho maarî Petero, na Johana, na Jakubu na Anderea; Filipu na Toma, na Baritholomayo na Mathayo; Jakubu mûrû wa Alufayo, na Simoni Mûzelote, na Judasi mûrû wa Jakubu. **14** Othe makînyiitanîra hamwe, makîrûmanîrîria kûhooya, hamwe na atumia, na Mariamu nyina wa Jesû, o na ariû a nyina na Jesû. **15** Na rîrî, matukû-inî macio Petero akîrûgama gatagatî-inî ka andû arîa meetikîtie (gîkundi kîa andû ta igana rîa mîrongo ūrî), **16** akiuga atîrî, “Ariû na aarî a Ithe witû, Maandîko no nginya mangîahingire marîa Roho Mûtheru aaririe tene na kanua ka Daudi ūhoro ūkonîi Judasi, ürîa watongoririe andû arîa maanyiitire Jesû. **17** Aarî ūmwe witû na nîagwatanagîra na ithuî ūtungata-inî ūyû.” **18** (Judasi nîagûrire gîthaka na kîheo kîrîa aamûkîrire nî ūndû wa waganu wake. Nake akîgûa gîthaka-inî kîu na mûnduru, nayo nda yake ūgîtathûka, namo mara mothe makiuma. **19** Andû othe a kîu Jerusalemu makîigua ūhoro ūcio, na nî ūndû ūcio magîita gîthaka kîu na rûthiomî rwao Ekiladama, ūguo nî kuuga, Gîthaka kîa Thakame.) **20** “Nîgûkorwo nî kwandîkîtwo Ibuku-inî rîa Thaburi atîrî, “Mûcîi wake ūrokira ihooru; kûroaga mûndû wa gûtûura kuo,’ ningî gûkaandîkwo atîrî, “Ūtongoria wake ūrooywo nî mûndû ūngî.” **21** Nî ūndû ūcio nî kwagîrîire gûthuurwo mûndû

ūmwe kuuma kūrī andū arīa makoretwo marī hamwe na ithuī ihinda rīothe rīrīa Mwathani Jesū aaceeraga na ithuī, **22** kwambīrīria hīndī ya ūbatithio wa Johana nginya hīndī īrīa Jesū oirwo akīambata akīehera harī ithuī. Nīgūkorwo mūndū ūmwe wa aya no nginya atuīke mūira hamwe na ithuī ūhoro-inī wa kūriūka gwake.”

23 Nī ūndū ūcio makīrūgamia andū eerī, Jusufu ūrīa wetagwo Barasaba (na no oīkaine ta Jusito), na Mathia. **24** Magīcooka makīhooya makiuga atīrī, “Mwathani, wee nīūūī ngoro ya mūndū wothe. Tuonie nūū wa aya eerī ūthuurīte **25** nīguo oe ūtungata ūyū wa gūtuīka mūtūmwō, ūrīa Judasi aatigire nīguo athīī kūrīa kūrī gwake.” **26** Magīcooka magīcuuka mītī, naguo mūtī ūkīgwīra Mathia; nī ūndū ūcio akīongererwo harī atūmwō acio ikūmi na ūmwe.

2 Hīndī īrīa mūthenya wa Bendegothito wakinyire-rī, acio othe magīkorwo maarī handū hamwe. **2** Na o rīmwe mūgambo ta wa rūhuho rūnene rūkūhurutana na hinya ūgūka kuuma igūrū, ūkīiyūra nyūmba yothe īrīa maaikarīte. **3** Makīona kīndū gīatariī ta nīnīmbī cia mwaki iria ciagayūkanīte igīkara igūrū rīa mūndū o mūndū. **4** Othe makīiyūrio Roho Mūtheru na makīambīrīria kwaria na thiomi ingī o ta ūrīa Roho aamahotithirie. **5** Na rīrī, kū Jerusalemu nī gwaikaraga Ayahudi etigīri Ngai kuuma ndūrīrī-inī ciothe cia thī. **6** Rīrīa maiguire mūgambo ūcio, gīkundi kīa andū gīgīcookanīrīra kīgegete, tondū o mūndū aamaiguaga makīaria na rūthiomī rwake kīmbe. **7** Nao makīgega mūno, makīurania atīrī, “Githī andū aya othe maraaria ti andū a Galili? **8** Nī kīi kīratūma mūndū o

mündū witū amaigue makīaria na rūthiom i rwa kūrīa
aaciarīrwo? **9** Andū a Parithi, na a Media, na a Elamu;
o na andū arīa matūrūraga Mesopotamia, na Judea, na
Kapadokia, na Ponto, na Asia, **10** na Firigia, na Pamufilia,
na Misiri, na mīena ya Libia īrīa īrī gūkuhī na Kurene,
na ageni a kuuma Roma, **11** (Ayahudi hamwe na andū
arīa meegarūrīte magatuīka Ayahudi); na andū a Kirete,
na a Arabia, tūramaigua makīaria na thiomi ciitū ūhoro
wa magegania ma Ngai!” **12** Mamakīte na makagega
makīrūrania atīrī, “Ūū nī kuuga atīa?” **13** Amwe ao, o na
kūrī ūguo, nīmamathirīkirie, makiuga atīrī, “Aya nīkūrīo
marītīwo nī ndibei.” **14** Hīndī īyo Petero akīrūgama
hamwe na arīa ikūmi na ūmwe, akīanīrīra na akīarīria
gīkundi kīu kīa andū akīmeera atīrī, “Inyuī andū aitū
Ayahudi o na inyuī inyuothe mūtūrūraga Jerusalemu, rekei
ndīmūtaarīrie ūhoro ūyū; thikīrīriai wega ūrīa nguuga.
15 Andū aya ti arīu, ta ūrīa mūreciiria. Rīu nī thaa ithatū
tu cia rūciinī! **16** Aca gūtītarīi ta ūguo, ūhoro ūyū nīguo
warītīo nī mūnabii Joeli, akiuga atīrī: **17** ““Ngai ekuuga
atīrī, matukū-inī ma kūrigīrīria nīngaitīrīria andū othe
Roho wakwa. Ariū na aarī anyu nīmakarathaga mohoro,
Aanake anyu nīmakonaga cioneiki, nao athuuri anyu
marootage irooto. **18** O na ningī nīngaitīrīria ndungata
ciakwa cia arūme na cia andū-a-nja Roho wakwa matukū-
inī macio, nacio nīkarathaga mohoro. **19** Nīngonania
morirū kūu igūrū matu-inī, na nyonanie ciama gūkū thī,
cia thakame, na cia mwaki, na cia ndogo īkwambata. **20**
Rīua nīrīkagarūrwo rītuīke nduma, naguo mweri ūtuīke ta
thakame, mbere ya mūthenya ūcio mūnene wa Mwathani

ūrīa ūrī riiri gūkinya. **21** Na nīgūgakinya atīrī, atī mūndū wothe ūgaakaīra rīītwā rīā Mwathani nīakahonokio.’ **22** “Inyuī andū aya a Israeli, thikīrīriai ūhoro ūyū: Jesū wa Nazarethi aarī mūndū waheanītwo nī Ngai kūrī inyuī na ūndū wa ciama, na morirū, na cionereria, iria Ngai aaringire gatagatī-inī kanyu agereire harī we, o ta ūrīa inyuī ene mūūū. **23** Mūndū ūyū aaneanirwo moko-inī manyu, kūringana na ūrīa Ngai aatuīte na ūrīa aamenyete o mbere; na inyuī, mūteithīrīirio nī andū arīa aaganu, mūkīmūūraga na njīra ya kūmwambithia mūtharaba-inī. **24** No Ngai akīmūriūkia kuuma kūrī arīa akuū, akīmuohora ruo-inī rwa gīkuū, tondū gūtingīahotekire atūūre anyiitītwo nīkīo. **25** Tondū Daudi oigire atīrī ūhoro wake: “Nīndonaga Mwathani arī mbere yakwa hīndī ciothe. Tondū arī guoko-inī gwakwa kwa ūrīo-rī, ndingīenyenyeke. **26** Nī ūndū ūcio ngoro yakwa nīnjanjamūku, naruo rūrīmī rwakwa rūgakena; o naguo mwīrī wakwa nīūgūtūūra ūrī na mwīhoko, **27** tondū ndūkandiganīria mbīrīra-inī, o na kana ūreke ūrīa waku Mūtheru abuthe. (**Hadēs g86**) **28** Nīūūmenyithītie njīra cia muoyo; nīukanjiyūria gīkeno ndī harīa ūrī.’ **29** “Ariū na aarī a Ithe witū, no ndīmwīre ndī na ūūmīrīru atī ithe witū Daudi nīakuire na agīthikwo, na mbīrīra yake ūrī o gūkū nginya ūmūthī ūyū. **30** Nowe aarī mūnabii na nīamenyete atī Ngai nīamwīrīre na mwīhītwā atī nīagaikarīria ūmwe wa rūciaro rwake gītī gīake kīa ūnene. **31** Nī ūndū nīamenyete ūhoro ūcio mbere, nīaririe ūhoro wa kūriūka gwa Kristū, atī ndaatiganīrīrio mbīrīra-inī, o na kana mwīrī wake ūkībutha. (**Hadēs g86**) **32** Ngai nīariūkītie

Jesū ūcio, na ithuī ithuothe tūrī aira a ūhoro ūcio. **33**
Kuona atī nīatūūgīrītio guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai,
na nīamūkīrire kīranīro kīa Roho Mūtheru kuuma kūrī
Ithe, nake nīatūitīrīrie Roho ta ūrīa mūrona rīu na
mūkaigua. **34** Nīgūkorwo Daudi ndaambatire agīthīi igūrū,
no nīoigire atīrī, “Mwathani nīeerire Mwathani wakwa
atīrī: “Ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, **35** o nginya rīrīa
ngaatua thū ciaku gaturwa ka makinya maku.”” **36** “Nī
ūndū ūcio andū othe a Isiraeli nīmamenye atīrī: Ngai
nī atuīte Jesū, o ūcio mwambire, Mwathani na Kristū.”
37 Rīrīa andū maiguire ūhoro ūcio, ūkīmatheeca ngoro,
makīūria Petero na atūmwo acio angī atīrī, “Ariū a Baba,
twagīrīirwo nī gwīka atīa?” **38** Nake Petero akīmacookeria
atīrī, “Mwīrīrei na mūbatithio mūndū o mūndū thiīnī wa
rītīwa rīa Jesū Kristū, nīguo mūrekerwo mehia manyu.
Na inyuī nī mūkwamūkīra kīheo kīa Roho Mūtheru. **39**
Kīranīro gīkī nī kīanyu na ciana cianyu, na andū arīa
othe marī kūraya, na andū arīa othe Mwathani Ngai
witū ageeta moke harī we.” **40** Akīmataara na ciugo ingī
nyingī, akīmakaanagia; na akīmathaitha, akīmeera atīrī,
“Mwīhonokiei kuuma kūrī rūciaro rūrū ruogomu.” **41**
Andū arīa meetīkīrire ndūmīrīri yake makībatithio, na
mūthenya ūcio makīongerereka andū ta ngiri ithatū.
42 Nao nīmerutiire kūgwatīria ūrutani wa atūmwo, na
ngwatanīro-inī, na ūhoro-inī wa kwenyūrana mūgate, na
kūhooya. **43** Andū othe makīiyūrwo nī guoya, nao atūmwo
magīka morirū maingī, na makīringa ciama. **44** Andū arīa
othe meetīkītie maarī hamwe, na nīmagwatanagīra indo
ciothe. **45** Makīendia ithaka ciao na indo ciao, makaheaga

mündū o wothe kūringana na bata wake. **46** O müthenya nīmagomanaga hekarū-inī. Nīmenyūraga mügate marī mīciī-inī yao, na makarīanīra marī na gīkeno, na marī na ngoro theru, **47** makagoocaga Ngai, na magetīkīrīka kūrī andū othe. Nake Mwathani nīongagīrīra thiritū-inī yao andū arīa maahonokaga o müthenya.

3 Müthenya ūmwe Petero na Johana nīmambatire magīthīi hekarū-inī ihinda rīa mahooya, na kwarī thaakenda cia müthenya. **2** Na rīrī, mündū waciāritwo arī mwonju nīakuuagwo agatwarwo kīhingo-inī kīa hekarū kīrīa gīetagwo Gīthaka, akaigwo ho o müthenya nīguo ahooe mbeeca kūrī andū arīa maatoonyaga hekarū. **3** Na rīrīa onire Petero na Johana marī hakuhī gūtoonya-rī, akīmahooya mbeeca. **4** Nao Petero na Johana makīmūkūrīra maitho. Hīndī īyo Petero akīmwīra atīrī, “Ta tūrore!” **5** Nī ūndū ūcio mündū ūcio akīmarora, erīgīriire atī nīmekūmūhe kīndū. **6** Petero agīcooka akīmwīra atīrī, “Betha na thahabu ndirī nacio, no kīrīa ndī nakīo nīkīo ngūkūhe. Thīnī wa rīitwa rīa Jesū Kristū wa Nazarethi, ūkīra wītware.” **7** Akīmūnyiita guoko gwake kwa ūrīo, akīmūrūgamia na igūrū, na o hīndī īyo magūrū na thūng’wa cia mündū ūcio ikīgīa na hinaya. **8** Nake akīrūga na igūrū, akīambīrīria gwītwara. Agīcooka agīthīi nao hekarū-inī, etwarīte na magūrū, akīrūgarūgaga na akīgoocaga Ngai. **9** Rīrīa andū othe monire agītwara na magūrū akīgoocaga Ngai, **10** makīmenya atī nī mündū ūrīa watūrūraga aikarīte kīhingo-inī kīa hekarū kīrīa gīetagwo Gīthaka akīhooya mbeeca. Nao makīgega mamakīte nīkuona ūrīa kwahanīkīte

harī mündū ūcio. **11** Mündū ūcio watūrīte ahooyaga mbeeca-rī, o enyitīriire Petero na Johana, andū othe makīgega na magīuka mateng'ere te nginya hau maarī, naho heetagwo Gīthaku gīa Solomoni. **12** Rīrīa Petero onire ūguo, akīmeera atīrī, "Andū aya a Isiraeli, ūndū ūyū ūramūgegia nīkī? Mūratūrora atīa taarī hinya witū kana ūthingu witū watūma mündū ūyū etware na magūrū? **13** Ngai wa Iburahīmu, na Isaaka na Jakubu, o we Ngai wa maithe maitū, nīagoocithītie ndungata yake Jesū. Inyuī nīmwamūneanire ooragwo, na mūkīmūkaana mbere ya Pilato, o na gūtuīka nīatuīte itua rīa kūmūrekereria. **14** Mwakaanire ūrīa Mūtheru na Mūthingu mūkiuga muohorerwo mūragani. **15** Mworagire ūrīa mūheani wa muoyo, no Ngai nīamūriūkirie kuuma kūrī arīa akuū. Ithuī tūrī aira a ūhoro ūcio. **16** Nī ūndū wa wītīkio thīnī wa rītwa rīa Jesū, mündū ūyū mūrona na mūūī, nīagūtē na hinya. Nī rītwa rīa Jesū na wītīkio ūrīa uumanaga nake watūma mündū ūyū ahone o ta ūrīa inyuothē mūreyonera. **17** "Na rīrī, ariū a Ithe witū, nīnjūūī atī mwekire ūguo nī ūndū wa kūrigwo, o ta ūrīa atongoria anyu o nao meekire. **18** No rīrī, ūguo nīguo Ngai aahingirie ūrīa aarītie o mbere na tūnua twa anabii othe, akiuga atī Kristū wake nīakanyariirīka. **19** Nī ūndū ūcio mwīrire na mūgarūrūke kūrī Ngai, nīgeetha mehia manyu meherio, nīguo mūgē na mahinda ma kūrurumūkio moimīte kūrī Mwathani, na **20** nīguo atūme Kristū, o we ūrīa wamūrītwo nī ūndū wanyu, nake nīwe Jesū. **21** We no nginya aikare igūrū o nginya ihinda rīkinye rīa Ngai rīa gūcookereria maūndū mothe, o ta ūrīa eranīire o tene na tūnua

twa anabii aake atheru. (aiōn g165) **22** Nīgūkorwo Musa
oigire atīrī, ‘Mwathani Ngai wanyu nīakamwarahūrīra
mūnabii o ta niī kuuma kūrī andū anyu. Na no nginya
mūgaathikīrīria ūrīa wothe akaamwīra. **23** Na rīrī, mūndū
o wothe ūrīa ūtakamūthikīrīria, nīakeherio biū kuuma
kūrī andū ao.’ **24** “Ti-itherū, anabii othe kuuma hīndī ya
Samūeli, arīa manaaria, nī maaririe ūhoro wa matukū
maya. **25** Na inyuī mūrī ariū a anabii, na a kīrīkanīro
kīrī Ngai aarīkanīre na maite manyu. Eerire Iburahīmu
atīrī, ‘Na nī ūndū wa rūciaro rwaku, andū othe a thī
nīmakarathimwo.’ **26** Rīrī Ngai aariūkirie ndungata yake,
aambire kūmītūma kūrī inyuī nīgeetha amūrathime na
ūndū wa kūgarūra o ūmwe wanyu kuuma kūrī mītūrīre
yanyu ya waganu.”

4 Nao athīnjīri-Ngai, na mūnene wa arangīri a hekarū,
o na Asadukai magīthiī harī Petero na Johana rīrīa
maaragīria andū. **2** Nīmaiguīte ūru mūno tondū atūmwo
nīmarutaga andū na makahunjia ūhoro wa kūriūka
kuuma kūrī arīa akuū thīinī wa Jesū. **3** Makīnyiita
Petero na Johana, na tondū kwarī hwaī-inī, makīmaikia
njeera nginya mūthenya ūyū ūngī warūmīrīre. **4** No
rīrī, andū aingī arīa maiguire ndūmīrīri īyo nīmetīkirie,
naguo mūigana wa arūme ūkīongerereka magīkinya ta
5,000. **5** Mūthenya ūyū ūngī, aathani ao na athuuri, na
arutani a watho makīgomana kū Jerusalemu. **6** Nake
Anasi, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, aarī ho, marī na
Kaifa, na Johana, na Alekisandro, na andū arīa angī
maarī a nyūmba ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **7**
Magīthana atī Petero na Johana mareehwo mbere yao,

na makīambīrīria kūmooria ciūria. Makīmooria atīrī,
“Mūrahōtire gwīka ūndū ūcio na hinya ūrīkū, kana na
rītwa rīrīkū?” **8** Nake Petero, aiyūrītwo nī Roho Mūtheru,
akīmeera atīrī, “Inyuī aathani na athuuri a andū! **9**
Angīkorwo twītītwo ūmūthī nīgeetha tūtaarīrie ūhoro
wa gīko kīega kīrīa gīkīirwo mūndū ūcio ūratūrīte arī
mwonju, na tūūrio ūrīa arahonirio-rī, **10** kīmenyei inyuī,
o na andū othe a Isiraeli atīrī: Mūndū ūyū arūngī mbere
yanyu arī mūhonu nī ūndū wa rītwa rīa Jesū Kristū wa
Nazarethi, ūrīa mwambithirie, nake Ngai akīmūriūkia
kuuma kūrī arīa akuū. **11** We nīwe “ihiga rīrīa inyuī
aaki mwaregire, na nīrīo rītuikīte ihiga rīrīa inene rīa
koine.” **12** Naguo ūhonokio ndūngīoneka harī mūndū ūngī
o wothe, nī ūndū gūtirī rītwa rīngī gūkū thī rīheanītwo
kūrī andū rīngītūhonokia.” **13** Rīrīa monire ūumīrīru wa
Petero na Johana, na makīmenya atī matiarī athomu,
na atī maarī andū o ūguo-rī, makīgega na makīmenya
atī andū acio maakoreetwo marī na Jesū. **14** No rīrī,
mona mūndū ūcio wahonetio arūgamīte hamwe nao-rī,
matingīahotire kuuga ūndū. **15** Nī ūndū ūcio makīmaatha
mehere Kīama-inī, nao athuuri magīciira marī oiki.
16 Makīūrania atīrī, “Andū aya tūkūmeeka atīa? Andū
othe arīa matūūraga Jerusalemu nīmooī atī nīmaringīte
kīama kīnene na tūtingīhota gūkaana ūhoro wakīo. **17**
No nīguo tūgirie ūndū ūyū gūthīī na mbere makīria
gatagatī-inī ka andū-rī, no nginya tūkaanie andū aya
kwarīria mūndū o na ūrīkū na rītwa rīu.” **18** Magīcooka
makīmeeta thīinī rīngī na makīmaatha atī matikaarie
kana marutane o na atīa na rītwa rīa Jesū. **19** No Petero

na Johana makīmacookeria atīrī, “Tuai ciira inyuī ene kana nī kwagīrīire maitho-inī ma Ngai tūmwathīkīre inyuī gūkīra gwathīkīra Ngai. **20** Nīgūkorwo tūtingīhota gūtiga kwaria ūrīa tuonete na tūkaigua.” **21** Na thuutha wa kūmakaania, maamehīire mūno, makīmarekereria mathīi. Matingīahotire gūtua ūrīa mangīamaherithirie, tondū andū othe nīmagoocaga Ngai nī ūndū wa ūrīa gwekīkīte. **22** Nīgūkorwo mūndū ūcio wahonetio na njīra ya kīama aarī na ūkūrū wa makīria ma mīaka mīrongo īna. **23** Na rīrīa Petero na Johana maarekereirio, magīthīi kūrī andū a thiritū yao, na makīmeera ūrīa wothe athīnjīri-Ngai arī anene na athuuri maameerīte. **24** Rīrīa maiguire ūhoro ūcio, makīanīrīra marī ngoro īmwe makīhooya Ngai, makiuga atīrī, “Mwathani Jehova, nīwe wombire igūrū na thī na iria, o na indo ciothe iria irī kuo. **25** Nawe nīwaririe na ūndū wa Roho Mūtheru na kanua ka ndungata yaku, o we ithe witū Daudi, ūkiuga atīrī: ““Nī kīi gītūmaga ndūrīrī irakare mūno, na andū mathugunde mībango ya tūhū? **26** Athamaki a thī nīmatuīte itua, na aathani magacookania ndundu, nīguo mokīrīre Mwathani, na mokīrīre Ūrīa wake Mūitīrīrie Maguta.’ **27** Ti-itherū, Herode na Pontio Pilato nīmoonganire hamwe na andū-a-Ndūrīrī, na andū a Isiraeli, itūūra-inī rīrī inene nīguo mathugunde ūrīa megūūkīrīra Jesū ndungata yaku theru, o īrīa wee waitīrīirie maguta. **28** O mekire ūrīa hinya waku na wendi waku watuīte o mbere atī nīguo gūgaatuīka. **29** Na rīrī, Mwathani, kīone ūrīa matwīhīire, na ūkīhotithie ndungata ciaku kwaria kiugo gīaku irī na ūūmīrīru mūngī. **30** Tambūrkia guoko gwaku ūhonanie, na ūringe ciama

na morirū na ūndū wa rī̄twa rī̄a Jesū, ndungata yaku theru.” **31** Nao maarīkia kūhooya, handū hau moonganīte hagīthingitha. Nao othe makīiyūrwo nī Roho Mūtheru, makīaria kiugo kīa Ngai marī na ūcamba. **32** Nao andū arīa othe meetīkītie maarī na ngoro īmwe na meciiria o mamwe. Gūtiarī mūndū woigaga atī kīndū o na kīrīkū kīa indo ciake nī gīake we mwene, no maahūthagīra indo ciothe iria maarī nacio hamwe. **33** Nao atūmwo, marī na hinya mūngī, magīthī na mbere kūheana ūira wa kūriūka kwa Mwathani Jesū, na wega mūngī wa Ngai warī igūrū rīao. **34** Gūtiarī andū maagaga kīndū gatagatī-inī kao. Nīgūkorwo ihinda kwa ihinda andū arīa maarī na ithaka kana nyūmba nīmaciendagia, makarehe mbeeca icio mendetie, **35** magaciiga magūrū-inī ma atūmwo, nacio ikagaīrwo mūndū o mūndū kūringana na bata wake. **36** Jusufu, Mūlawii wa kuuma Kuporo, ūrīa atūmwo meetaga Baranaba (ūguo nī kuuga Mūrū wa Ūūmanīrīria), **37** nīendirie gīthaka gīake na akīrehe mbeeca icio, agīciiga magūrū-inī ma atūmwo.

5 Na rī̄rī, mūndū wetagwo Anania, marī hamwe na mūtumia wake Safira o nao nīmendirie gīcunjī gīa gīthaka kīao. **2** Anania agītigīria mbeeca imwe, no icio ingī agīcirehe na agīciiga magūrū-inī ma atūmwo, nake mūtumia wake Safira agīkorwo nīooī ūhoro ūcio wega. **3** Nowe Petero akīmūūria atīrī, “Anania, nī kīi ngoro yaku ūyūrītwo nī Shaitani ūguo, agatūma ūheenie Roho Mūtheru, na ūgetigīria mbeeca imwe cia iria wendetie gīthaka? **4** Rī̄rīa ūtarakīendetie-rī, gīthī gītirarī gīaku? Na thuutha wa gūkīendia-rī, gīthī mbeeca itirakīrī o

ciaku wîke nacio o ūrĩa ūkwenda? Ūreciiririe gwîka ūguo nîkî? Ti andû ūheeneticie, no nî Ngai.” **5** Rîrĩa Anania aiguire ūguo-rî, akîgûa thî na agîkua. Nao andû arîa othe maiguire ūrĩa kwahaana makîiyûrwo nî guoya. **6** Nao aanake magîuka, makîoha mwîrî wake na cuka, makîuumia nja na makîuthika. **7** Thuutha wa ta mathaa matatû-rî, mûtumia wake agîtoonya atekûmenya ūrĩa gwekîkîte. **8** Petero akîmwîra atîrî, “Ta njîira atîrî, ici nîcio mbeeca iria wee na Anania mûrendirie gîthaka?” Nake mûtumia ūcio agîcookia atîrî, “Iî, nîcio tûrendirie.” **9** Petero akîmwîra atîrî, “Nî kî gîtûmîte mûrîkanîre mûgerie Roho wa Mwathani? Atîrîrî, magûrû ma andû arîa maathika mûthuuriquo marî mûromô-inî, nîmegûkuumia nja o nawe.” **10** O kahinda kau akîgûa thî magûrû-inî make, agîkua. Nao aanake magîtoonya, makîmûkora akuîte, makîmuoya, magîthiî, makîmûthika hakuhî na mûthuuriwe. **11** Naguo kanitha wothe, hamwe na andû arîa othe maiguire maûndû macio makînyiitwo nî guoya mûnene. **12** Na rîrî, atûmwo nîmaringire ciama nyîngî, na makîonania morirû gatagatî-inî ka andû. Nao andû arîa othe metîkîtie nîmagomanaga hamwe Gîthaku-inî gîa Solomoni. **13** Gûtirî mûndû wacokire kûgeria gwîturanîra nao, o na gûtuîka andû nîmamaheete gîtiîo mûno. **14** O na kûrî ūguo-rî, arûme na andû-a-nja aingî nîmetîkirie Mwathani, naguo miûigana wao ūkîongerereka. **15** Nî ûndû wa ūguo, andû nîmareehaga andû arîa arûaru njîra-inî, makamakomeria itanda na ibarî, nîguo naarî amwe ao mahutio nî kîiruru gîa Petero. **16** Ningî andû aingî nîmonganaga hamwe moimîte matûûra-inî marîa

maathiürürükirie Jerusalemu, makareehaga andū ao arĩa arũaru, na arĩa maanyariragwo nĩ ngoma thũku, nao othe makahonio. **17** Na rĩrĩ, mûthïnjiri-Ngai ũrĩa mûnene na andū arĩa othe maakoragwo nake, arĩa maarĩ a thiritū ya Asadukai, makïiyürwo nĩ ūiru. **18** Makïnyiita atûmwo, makïmaikia njeera ũrĩa ya mûningi. **19** No ūtukũ-rĩ, mûraika wa Mwathani akïhingüra mîrango ya njeera, na akîmoimia nja. **20** Akîmeera atîrî, “Thiïi mûrûgame hekarû-ini, mwîre andū ūhoro wothe wa muoyo ūyû mwerû.” **21** Na rĩrĩ, ruoro rûgîtema magîtoonya hekarû-ini, na makîambîrîria kûruta andū o ta ũrĩa meerûitwo. Rîrîa mûthïnjiri-Ngai ũrĩa mûnene na andū arĩa maakoragwo nake maakinyire-rî, magîcookanîrîria Kîama, kîungano gîa athuuri othe a Israeli, na magîtûmana njeera atûmwo magîirwo. **22** No rîrîa thigari ciakinyire njeera-rî, itiamakorire kuo. Nî ūndû ūcio, magîcookia ūhoro makîmeera atîrî, **23** “Twakora mîrango ya njeera ūrî mîhinge wega, nao arangîri marûgamîte mîrango-ini; no twamîhingüra, tûtinakora mûndû kûu thîni.” **24** Rîrîa mûnene wa arangîri a hekarû na athînjiri-Ngai arĩa anene maiguire ūhoro ūcio makîmaka na makîrigwo nî ũrĩa gûgûikara. **25** Hîndî iyo hagiuka mûndû, akiuga atîrî, “Ta rorai! Andû arĩa mûraikirie njeera marûgamîte hekarû-ini makîruta andû.” **26** Maigua ūguo, mûnene wa arangîri a hekarû agîthiï na anene a thigari ciale na makîrehe atûmwo. Matiigana kûhûthîra hinya, tondû nîmetigagîra andû matikamahûure na mahiga nyuguto. **27** Maarîkia kûrehe atûmwo-rî, makîmarûgamia mbere ya Kîama nîguo morio ciuria nî mûthïnjiri-Ngai ũrĩa mûnene. **28** Nake akîmeera

atīrī, “Githī tūtiramūkaanirie biū mūtikarutane na rī̄twa
rī̄rī, no rī̄u mūiyūrītie Jerusalemu ūrutani wanyu, na
nīmwīrutanīrie gūtūma tūcookererwo nī thakame ya
mūndū ūcio.” **29** Petero na atūmwo acio angī magīcookia
atīrī, “Ithuū no nginya twathīkīre Ngai gūkīra gwathīkīra
andū! **30** Ngai wa maithe maitū nīariūkirie Jesū kuuma
kūrī arīa akuū, ūrīa mworagire na ūndū wa kūmwamba
mūtī-igūrū. **31** Ngai nīamūtūgīririe akīmūiga guoko-inī
gwake kwa ūrīo arī Mūthamaki na Mūhonokia nīguo
Israeli merire na marekerwo mehia. **32** Ithuū tūrī aira a
maūndū macio, nake Roho Mūtheru, ūrīa Ngai aheete
andū arīa mamwathīkagīra-rī, o nake nī mūira.” **33** Rīrīa
maiguire ūguo makīrakara mūno makīenda kūmooraga.
34 No rīrī, Mūfarisai wetagwo Gamalieli, mūrutani wa
watho na watītīwo nī andū othe akīrūgama Kīama-
inī, agīathana atī andū acio mambe moimio nja gwa
kahinda kanini. **35** Nake akīira Kīama atīrī, “Andū aya a
Israeli, cūraniai wega ūrīa mūratanya gwīka andū aya. **36**
Ihindī rīhītūku mūndū wetagwo Theuda nīeyumīririe
agītīuuaga atī we nī mūndū ma, na akīgīna arūmīrīri
ta magana mana. Nīooragirwo, nao arūmīrīri aake othe
makīhurunjwo na ūhoro ūcio wothe ūgītuīka wa tūhū.
37 Thuutha wake, Judasi ūrīa woimīte Galili akīyumīria
matukū-inī ma kwīyandīkithia na agītongoria mbūtū
ya andū nīguo makararie watho. O nake akīūragwo, na
arūmīrīri aake othe makīhurunjwo. **38** Nī ūndū ūcio-
rī, igūrū rīkonī ūhoro ūyū ngūmūtaara atīrī, tiganai
na andū aya! Marekeei mathī! Nī ūndū angīkorwo
muoroto kana ciīko ciao ciumanīte na ūmūndū-rī, ūndū

ūcio nīūgūthira. **39** No angīkorwo ūndū ūyū uumanīte na Ngai, mūtingīhota kūgirīrīria andū aya; mūgwīkora mūkīhūrana na Ngai.” **40** Nao magītikania na mīario yake. Nao magīta atūmwo matoonye makīmahūrithia iboko. Magīcooka makīmaatha matikaarie thīinī wa rītwa rīa Jesū, magīcooka makīmarekereria mathī. **41** Nao atūmwo makiuma Kīama-inī makenete tondū wa ūrīa maatuītwo aagīrīru a gūconorithio nī ūndū wa Rītwa rīu. **42** Mūthenya o mūthenya, marī hekarū-inī o na marī mīcī-inī, matiigana gūtiga kūrutana na kūhunjia ūhoro ūcio mwega atī Jesū nīwe Kristū.

6 Na rīrī, matukū-inī macio rīrīa mūigana wa arutwo wongererekaga-rī, Ayahudi amwe arīa maaciarīrwo kwa Ayunani nīmatetirie Ayahudi a Kīhibirania tondū atumia ao a ndigwa matiagayagīrwo irio rīrīa ikūgayanwo o mūthenya. **2** Nī ūndū ūcio, atūmwo acio ikūmi na eerī magīcoakanīrīria arutwo othe hamwe na makīmeera atīrī, “Gūtiagīrīire tūtiganīrie ūtungata wa kiugo kīa Ngai nīguo tūtungatage metha-inī. **3** Ariū na aarī a Ithe witū, thuurai andū mūgwanja kuuma gatagatī-inī kanyu, andū arīa moīkaine atī nī maiyūrītwo nī Roho, o na ūūgī, na nītūkūmehokera wīra ūcio, **4** na ithuī tūrūmbūiye ūhoro wa mahooya na ūtungata wa kiugo.” **5** Ūndū ūcio moigire nīwakenirie gīkundi kīu gīothe. Nao magīthuura Stefano, mūndū waiyūrītwo nī wītīkio na Roho Mūtheru, na Filipu, na Porokoro, na Nikanora, na Timoni, na Paramena, na Nikola, mūndū wa kuuma Antiokia ūrīa wagarūrūkīte agatuīka Mūyahudi. **6** Makīneana andū acio kūrī atūmwo, nao atūmwo makīmahoera na makīmaigīrīra moko. **7** Nī

ündū ūcio kiugo kĩa Ngai gĩkîhunja. Mûigana wa arutwo kuu Jerusalemu ūkîongererekia mûno, nakio gîkundi kînene kĩa athînjîri-Ngai gîgîathîkîra ūhoro wa wîtîkio.

8 Na rîrî, Stefano, mûndû waiyûrîtwo nî wega wa Ngai na ūhoti, nîekire morirû manene na akîringa ciama gatagatî-inî ka andû. **9** No rîrî, nî kuoimîrire ngarari kuuma kûrî andû a Thunagogi ya Andû arîa Oohore (ta ūrîa yetagwo), nao nî Ayahudi a kuuma Kurene na Alekisanderia o hamwe na mabûrûri ma Kilikia na Asia. Andû aya makîambîrîria gûkararania na Stefano, **10** no matingîetiiririe ūûgî wake kana Roho ūrîa aaragia naguo. **11** Hîndî ïyo makîringîrîria andû amwe na hito moige atîrî, “Nîtûiguîte Stefano akîaria ciugo cia kûruma Musa, o na Ngai.” **12** Nî ūndû ūcio magîtûma okîrîrwo nî andû, na athuuri, na arutani a watho. Makînyiita Stefano makîmûrehe mbere ya Kîama. **13** Magîcooka makîrehe aira a maheeni, arîa maarutire ūira makiuga atîrî, “Mûndû ūyû ndatîgithagîrîria kwaria agîukagîrîra handû haha hatheru, o na gûûkîrîra watho. **14** Nîgûkorwo nîtûiguîte akiuga atî Jesû ūyû wa Nazarethi nîagatharia handû haha, na agarûre mîtugo ūrîa Musa aatûtigîire.” **15** Andû arîa othe maarî Kîama-inî magîkûrîra Stefano maitho, nao makîona ūthiû wake ūtarîi ta ūthiû wa mûraika.

7 Nake mûthînjîri-Ngai ūrîa mûnene akîmûuria atîrî, “Thitango ici nî cia ma?” **2** Nake Stefano agîcooka atîrî, “Ariû a Baba na maitû, ta thikîrîria! Ngai mwene riiri nîoimîrîire ithe witû Iburahîmu hîndî ūrîa aatûraga bûrûri wa Mesopotamia, atanathiî gûtûura bûrûri wa

Harani. 3 Akīmwīra atīrī, ‘Thaama uume būrūri wanyu na ūtige andū anyu, ūthiī būrūri ūrīa ngaakuonia.’ 4 “Nī ūndū ūcio Iburahīmu akiuma būrūri wa Akalidei agīthiī gūtūura Harani. Thuutha wa gīkuū gīa ithe, Ngai akīmūruta kuo na agīuka būrūri ūyū mūtūuraga. 5 Ndaamūheire igai gūkū, o na ikinya rīmwe. No Ngai nīamwīrire atī we hamwe na njiaro ciake nīmakegwatīra būrūri ūyū, o na gūtuīka hīndī ūyo Iburahīmu ndaarī na mwana. 6 Ngai eerire Iburahīmu atīrī: ‘Njiaro ciaku igaatūura irī ng’eni būrūri ūtarī wacio, kūrīa igaatuuo ngombo na inyariirwo ihinda rīa mīaka magana mana.’ 7 Ningī Ngai akiuga atīrī, ‘No nīngaherithia rūrīrī rūu igaatungata irī ngombo; na thuutha ūcio-rī, nīkoima būrūri ūcio, nacio nīkaahooya irī kūndū gūkū.’ 8 Hīndī ūyo nīarīkanīre na Iburahīmu kīrīkanīro kīa ūhoro wa kūrua. Nake Iburahīmu agītuīka ithe wa Isaaka na akīmūruithia thikū ya kanana thuutha wa gūciarwo gwake. Thuutha-inī Isaaka agītuīka ithe wa Jakubu, nake Jakubu agītuīka ithe wa athuuri arīa ikūmi na eerī. 9 “Na tondū wa maguuka maitū kūiguīra Jusufu ūiru, nīmamwendirie būrūri wa Misiri agatuīke ngombo kuo. No Ngai aarī hamwe nake 10 na akīmūhonokia mathīna-inī make mothe. Nīaheire Jusufu ūugī na akīmūhotithia atuīke wa kwendeka nī Firaūni mūthamaki wa Misiri; nī ūndū ūcio akīmūtua wa gwathaga Misiri o na nyūmba yake yothe ya ūthamaki. 11 “Thuutha ūcio gūkīgīa ng’aragu būrūri-inī wothe wa Misiri, na Kaanani, na īkīrehe gūthīnīka kūngī mūno, namo maitū makīaga irio. 12 Rīrīa Jakubu aiguire atī Misiri nī kwarī na ngano, agītūma

maithe maitū kuo hīndī ya mbere. **13** Na rīrīa maathiire riita rīa keerī-rī, Jusufu akīmenyithania kūrī ariū a ithe, nake Firaūni akīmenya ūhoro wa nyūmba ya Jusufu. **14** Thuutha wa ūguo-rī, Jusufu agītūmanīra ithe Jakubu na nyūmba yake yothe moke, nao othe maarī andū mīrongo mūgwanja na atano. **15** Nake Jakubu agīkūrūka, agīthīī Misiri, kūrīa we na maithe maitū maakuīrīre. **16** Mīrī yao nīyacookirio Shekemu na īgīthikwo mbīrīra-inī ūrīa lburahīmu aagūrīte na mbeeca kuuma kūrī ariū a Hamori kūu Shekemu. **17** “Rīrīa ihinda rīakuhīrīrie rīa Ngai kūhingia kīranīro gīake kūrī lburahīmu-rī, mūigana wa andū aitū kūu Misiri nīwongererekete mūno. **18** Hīndī ūyo mūthamaki ūngī ūtooī ūhoro wa Jusufu agītuīka wa gūthamaka Misiri. **19** Agīka andū aitū ūūru mūno na akīhinyīrīria maithe maitū na ūndū wa kūmaringīrīria na hinya mate tūkenge twao nīgeetha tūkue. **20** “Ihinda-inī ūrī Musa nīaciarirwo, nake aarī mwana mūthaka mūno. Akīrererwo mūcīī gwa ithe ihinda rīa mīeri ūtatū. **21** Rīrīa aigirwo nja-rī, mwarī wa Firaūni akīmuoya akīmūrera ta mwana wake. **22** Musa agīthomithio na ūūgī wothe wa andū a Misiri na aarī na hinya wa mīario na cīko. **23** “Rīrīa Musa aakinyirie mīaka mīrongo ūna-rī, agītua itua rīa gūceerera andū ao a Israeli. **24** Nīonire mūndū ūmwe wao akīnyariirwo nī mūndū wa Misiri. Nī ūndū ūcio agīthīī kūmūrīria na akīmūrīhīria na ūndū wa kūrīraga mūndū ūcio Mūmisiri. **25** Musa eeciirītie atī andū ao nīmangīonire atī Ngai nīamūhūthagīra nīgeetha amahonokie, no-o matiamenyire ūguo. **26** Mūthenya ūyū ūngī Musa agīthīī agīkora andū eerī a Israeli makīrūa. Akīgeria

kūmaiguithania akīmeeraga atīrī, ‘Andū aya, inyuī mūrī a
ithe ūmwe; nī kī kīratūma mwende gwīkana ūūru?’ 27
“No mūndū ūrīa wekīte ūcio ūngī ūūru agīkania Musa,
akīmwīra atīrī, ‘Nūū wagūtire mwathi na mūtuithania wa
maciira maitū? 28 Ürenda kūnjūraga o ta ūrīa ūrooragire
Mūmisiri ira?’ 29 Rīrīa Musa aiguire ūguo akīūra agīthīī
būrūri wa Midiani, kūrīa aatūūrire arī ta mūgeni na
akīgīa na ariū eerī. 30 “Na rīrī, mīaka mīrongo īna yarīkia
gūthira-rī, mūraika akiumīrīra Musa arī nīnīmbī-inī cia
mwaki iria ciakanaga kīhinga-inī kūu werū-inī hakuhī
na Kīrima gīa Sinai. 31 Rīrīa onire ūguo, akīgega nī kīrīa
onire. Na rīrīa aakuhagīrīria nīguo one wega-rī, akīigua
mūgambo wa Mwathani ūkiuga atīrī: 32 ‘Nī nī nī Ngai
wa maithe manyu, Ngai wa Iburahīmu, na Isaaka, o na
Jakubu.’ Musa akīinaina nī gwītigīra na ndaigana kūrora.
33 “Nake Mwathani akīmwīra atīrī, ‘Ruta iraatū ciaku,
nīgūkorwo hau ūrūgamīte nī handū hatheru. 34 Ti-itherū
nīnyonete kūhinyīrīrio kwa andū akwa kūu būrūri wa
Misiri. Nīnjiguīte gūcaaya kwao, na nīnjikūrūkīte thī nīguo
ndīmohorithie. Rīu ūka nīngūgūtūma ūcooke Misiri.’ 35
“Ūyū nowe Musa ūrīa maaregete makiuga atīrī, ‘Nūū
ūgūtuīte mwathi witū na mūtūciirithia?’ Ngai we mwene
nīamūtūmire atuīke mūnene na mūkūūri wao, na ūndū wa
mūraika ūrīa wamuumīrīre kīhinga-inī. 36 Akīmatongoria
makiuma Misiri na agīika morirū na akīringa ciama
arī kūu Misiri, o na Iria-inī Itune, na ihinda rīa mīaka
mīrongo īna kūu werū-inī. 37 “Ūyū nowe Musa ūrīa werire
andū a Israeli atīrī, ‘Ngai nīakamūtūmīra mūnabii ta nī
kuuma kūrī andū anyu kīūmbe.’ 38 We aarī kīūngano-inī

kūu werū-inī, arī hamwe na mūraika ūrīa wamwarīirie
Kīrīma-inī gīa Sinai, na aarī hamwe na maithe maitū;
nake nīamūkīrire ciugo irī muoyo nīgeetha atūkinyīrie.

39 “No rīrī, maithe maitū nīmaregire kūmwathīkīra.
Handū ha ūguo-rī, o makīmūregā, na thīnī wa ngoro
ciao makīrirīria gūcooka Misiri. **40** Nao makīira Harūni
atīrī, ‘Tūthondekere ngai iria irītūtongoragia. Nīgūkorwo
mūndū ūyū ūgwītwo Musa, ūrīa watūtongoririe tūkiuma
būrūri wa Misiri, tūtiū ūrīa onete!’ **41** Hīndī īyo nīguo
maathondekire mūhianano watariī ta njaū. Makīrūtīra
magongona, na makīgīa na hīndī ya gūkūngūīra kīrīa
maathondekete na moko mao. **42** No Ngai akīmahutatīra,
na akīmarekereria mahoobage ciūmbe cia igūrū. Ühoro
ūyū ūtwaranīte na ūrīa kwandīkītwo ibuku-inī rīa
anabii, atīrī: “Nīmwandutīire magongona na maruta
mīaka mīrongo īna kūu werū-inī, inyuī nyūmba ya
Israeli? **43** Nīmūtūugīrītie ihooero rīa Moleku, na
njata ya ngai yanyu ūrīa iītagwo Refani, mīhianano ūrīa
mwathondekire ya kūhooyaga. Tondū ūcio, nīngatūma
mūtahwo mūtwarwo’ kūhītūka Babuloni. **44** “Maithe
maitū maarī na hema ūrīa yetagwo gīikaro kīa Üira kūu
werū-inī. Nayo yathondeketwo o ta ūrīa Ngai eerīte
Musa, kūringana na mūhianīre ūrīa onete. **45** Maarīkia
kwamūkīra hema-rī, maithe maitū, matongoretio nī
Joshua magīūka nayo ūrīa menyītīre būrūri kuuma kūrī
ndūrīrī iria Ngai aarutūrūrire ciehere mbere yao. Nayo
īgītūūra kūu būrūri ūcio o nginya hīndī ya Daudi, **46**
ūrīa wakenire nī gwītīkīrīka nī Ngai, na akīhooya etīkīrio
aakīre Ngai wa Jakubu gīikaro. **47** No Solomoni nīwe

wamwakīire nyūmba. **48** “No rīrī, Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno
ndaikaraga nyūmba ciakītwo nī andū. O ta ūrīa mūnabii
oigīte atīrī: **49** “Igūrū nīkuo gītī gīakwa kīa ūnene,
nayo thī nī gaturwa ka makinya makwa. Ūngīkīnjakīra
nyūmba ya mūthembā ūrīkū? Ūguo nīguo Mwathani
ekūūria. Kana kīhurūko gīakwa kīngīkorwo kū? **50** Githī
ti guoko gwakwa gwathondekire indo ici ciothe?” **51**
“Inyuī andū aya aremi, o inyuī mūtarī aruu ngoro na
matū! Inyuī mūtarī o ta maithe manyu: Inyuī mūtūūraga
mūreganīte na Roho Mūtheru! **52** Nī kūrī mūnabii
ūtaanyariirirwo nī maithe manyu? Mooragire o na andū
arīa maarathire ūhoro wa gūūka kwa Ūrīa Mūthingu.
Na rīu nīmūmūkunyanīire na mūkamūūraga; **53** o inyuī
mwamūkīrire watho ūrīa waathanirwo kūgerera araika no
mūkīaga kūwathīkīra.” **54** Rīrīa maiguire maūndū macio-
rī, makīrakara mūno, na makīmūhagaranīria magego. **55**
No Stefano, aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, Agīcūthīrīria
igūrū akīona riiri wa Ngai, na Jesū arūgamīte guoko-inī
kwa ūrīo kwa Ngai. **56** Akiuga atīrī, “Onei, nīndīrona igūrū
rīhingūkīte nake Mūrū wa Mūndū arūgamīte guoko-
inī kwa ūrīo kwa Ngai.” **57** Maigua ūguo makīhumbrīra
matū mao, makīhanyūka harī we makiugagīrīria na
mūgambo mūnene. **58** makīmūkururia, makīmumia nja ya
itūūra, na makīambīrīria kūmūhūūra na mahiga nyuguto.
Nao, aira makīiga nguo ciao magūrū-inī ma mwanake
wetagwo Saūlū. **59** Rīrīa maamūhūūraga na mahiga
nyuguto, Stefano nīahooire Ngai, akiuga atīrī, “Mwathani
Jesū, amūkīra roho wakwa.” **60** Agīcooka agīturia ndu,

akīanīrīra, akiuga atīrī, “Mwathani, ndūkamoorie rīnhia rīnrī.” Na aarīkia kuuga ūguo, agīkoma.

8 Nake Saūlū aarī ho, na agītīkīra atī ooragwo. Mūthenya ūcio kanitha ūkīnyariirwo mūno kū Jerusalemu, nao andū othe o tiga atūmwō makīhurunjūkīra Judea na Samaria. **2** Andū etigīri Ngai magīthika Stefano na makīmūcakaīra mūno. **3** No Saūlū akīambīrīria kwananga kanitha. Aathiaga nyūmba o nyūmba, akīrutūrūraga arūme na andū-a-nja, akīmaikagia njeera. **4** Nao andū arīa maahurunjītwo nīmahunjirie kiugo kīa Ngai o kūrīa guothe maathiiaga. **5** Filipu agīkūrūka agīthīi itūūra rīrī Samaria, akīhunjia ūhoro wa Kristū kuo. **6** Rīrīa ikundi cia andū ciaiguire Filipu na ikīona ciama iria aaringaga, othe magīthikīrīria ūrīa oigaga. **7** Ngoma thūku nīcioimaga andū aingī igīkayūrūrkaga, na andū aingī maarūarīte mūrimū wa gūkua ciīga, na andū arīa maarī onju makīhonio. **8** Nī ūndū ūcio gūkīgīa na gīkeno kīnene itūūra-inī rīu. **9** Na rīrī, itūūra-inī rīu nī kwarī na mūndū wetagwo Simoni, nake nīaragūrīte kwa ihinda na akagegia andū othe a Samaria. Nake nīetīīaga na ageetua atī aarī mūndū mūnene mūno, **10** nao andū othe, arīa anini na arīa anene, makamūthikagīrīria na makoiga na mūgambo mūnene atīrī, “Mūndū ūyū nīwe hinya wa ūngai ūrīa ūkaine ta Hinya Mūnene.” **11** Maatūūrīte mamuumaga thuutha tondū nīamagegetie hīndī ndaaya na ūragūrī wake. **12** No rīrīa meetīkirie Filipu akīhunjia ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai na wa rītwa rīa Jesū Kristū-rī, makībatithio, arūme o hamwe na andū-a-nja. **13** Simoni we mwene agītīkia na akībatithio. Nake

akīrūmīrīra Filipu kūrīa guothe aathiiaga, agegetio nī imenyithia cia hinya na ciama iria onaga. **14** Rīrīa atūmwo arīa maarī kūu Jerusalemu maiguire atī andū a Samaria nīmetīkīrīte kiugo kīa Ngai-rī, makīmatūmīra Petero na Johana. **15** Nao maakinya kuo, makīmahōera nīguo maamūkīre Roho Mūtheru, **16** tondū nginya hīndī īyo Roho Mūtheru ndaakoretwo aikūrūkīire mūndū o na ūmwe wao; tiga o kūbatithio maabatithītio thīnī wa rīlītwā rīa Mwathani Jesū. **17** Hīndī īyo Petero na Johana makīmaigīrīra moko, nao makīamūkīra Roho Mūtheru. **18** Rīrīa Simoni onire atī Roho aaheanagwo na ūndū wa kūigīrīwo moko nī atūmwo-rī, akīenda amahe mbeeca, **19** akiuga atīrī, “Heei ūhoti ūyū o na nīi nīgeetha ūrīa wothe ndaigīrīra moko makwa akaamūkīra Roho Mūtheru.” **20** Petero akīmūcookeria atīrī, “Mbeeca ciaku irothiranīra hamwe nawe, nīgūkorwo wīciirītie no ūgūre kīheo kīa Ngai na mbeeca. **21** Wee ndūrī na handū, o na ndūrī na igai ūtungata-inī ūyū, tondū ngoro yaku ti njagīrīru mbere ya Ngai. **22** Wīrire waganu ūyū na ūhooe Mwathani. Hihi nīegūkūrekera nī ūndū wa gūkorwo na rīciiria ta rīu ngoro-inī yaku. **23** Nīgūkorwo nguona ūiyūrītwo nī marūrū na ūgatuīka ngombo ya mehia.” **24** Hīndī īyo Simoni akīmūcookeria atīrī, “Hooerai harī Mwathani nīgeetha ndikae gūkorwo nī ūndū o na ūmwe wa macio mwagweta.” **25** Rīrīa maarīkirie kūheana ūira na kūhunjia kiugo kīa Mwathani-rī, Petero na Johana magīcooka Jerusalemu, o makīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega tūtūūra-inī tūingī twa Samaria. **26** Na rīrī, mūraika wa Mwathani akīira Filipu atīrī, “Thīi werekeire gūthini, ūkinye njīra-

inī, njīra īrīa ya werū-inī, īrīa īikūrūkīte kuuma Jerusalemu īgathiī nginya Gaza.” **27** Nī ūndū ūcio akiumagara, na arī njīra-inī agīcemania na Mūhabashi warī mūhakūre, mūndū mūnene warī igweta ūrīa warūgamīriire kīgīna gīa Kandake, mūthamaki-mūndū-wa-nja wa Ahabashi. Mūndū ūyū aathiīte Jerusalemu kūhooya Ngai; **28** na arī njīra-inī akīnūka, aaikarīte ngaari-inī yake ya mbarathi agīthoma ibuku rīa Isaia ūrīa mūnabii. **29** Roho akīra Filipu atīrī, “Thīi ngaari-inī ūrīa ya mbarathi ūikare hakuhī nayo.” **30** Hīndī īyo Filipu akīhanyūka nginya ngaari-inī īyo ya mbarathi, akīigua mūndū ūcio agīthoma ibuku rīa Isaia ūrīa mūnabii, akīmūuria atīrī, “Nīūrataūkīrwo nī ūhoro ūcio ūrathoma?” **31** Nake agīcookia atīrī, “Ingītaūkīrwo atīa, tiga hagiire mūndū wa kūndaarīria?” Nī ūndū ūcio akīra Filipu ahaice ngaari īyo ya mbarathi, aikaranie nake. **32** Mūndū ūcio warī mūhakūre aathomaga gacunjī gaka ka Maandīko: “Aatwarirwo o ta ng’ondū gīthīnjīro-inī, na o ta ūrīa gatūrūme gakiraga ki karī mbere ya mūndū ūrīa ūrakenja guoya, noguo o nake ataatumūrire kanua gake. **33** Nīaconorithirio na ndaigana gūtuīrwo ciira na kīhootho. Nūū ūngīaria ūhoro wa njiaro ciake? Nīgūkorwo muoyo wake nīwehererio ūkiuma gūkū thī.” **34** Mūndū ūcio mūhakūre akīuria Filipu atīrī, “Ndagūthaitha, ta njīra atīrī, mūnabii araaria ūhoro wa ū, nī ūhoro wake we mwene kana nī ūhoro wa mūndū ūngī?” **35** Hīndī īyo Filipu akīrutia ūhoro hau, akīmūhe Ūhoro-ūrīa-Mwega ūkonīi Jesū. **36** Na marī njīra-inī magīthīi-rī, magīkinya handū haarī na maaī, nake mūndū ūcio warī mūhakūre akīmwīra atīrī, “Ta rora,

maaī nīmo maya. Nī kīi kīngīgiria mbatithio?” **37** (Nake Filipu akiuga atīrī, “Üngītīkia na ngoro yaku yothe, no ūbatithio.” Nake agīcookia atīrī, “Nīnjītīkītie atī Jesū Kristū nīwe Mūrū wa Ngai.)” **38** Nake agīathana ngaari īyo ya mbarathi īrūgame. Hīndī īyo Filipu na mūndū ūcio mūhakūre magīkūrūka, magītoonya maaī-inī, nake Filipu akīmūbatithia. **39** Na rīrīa moimīrire maaī-inī, Roho wa Mwathani o rīmwe akīoya Filipu, akīmweheria, nake mūndū ūcio mūhakūre akīaga kūmuona rīngī, no agīthīi na mbere na rūgendo akenete. **40** No Filipu nīonekanire Azota, na agīthīi akīhunjagia Ühoro-ūrīa-Mwega matūura-inī mothe nginya agīkinya Kaisarea.

9 Ihinda-inī o rīu Saūlū no eehītagīra kūrāga arutwo a Mwathani. Agīthīi kūrī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, **2** na akīmūhooya marūa athīi namo thunagogi-inī irīa ciarī Dameski, nīgeetha angīkora andū a Njīra īyo kuo, marī arūme kana andū-a-nja, amanyiite amatware Jerusalemu marī ohe. **3** Naarī rūgendo-inī aakuhīrīria Dameski-rī, o rīmwe ūtheri ūkiuma na igūrū, ūkīmwārīra miēna yothe. **4** Akīgūa thī, na akīigua mūgambo ūkīmwārīra atīrī, “Saūlū, Saūlū, ūnyariiraga nīkī?” **5** Saūlū akīuria atīrī, “Nīwe ū, Mwathani?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī nīi Jesū ūrīa ūnyariiraga. **6** No rīrī, rīu ūkīra ūtoonye itūura rīrī inene, na nīukwīrwo ūrīa wagīrīrwo nī gwīka.” **7** Nao andū arīa maatwaranaga hamwe na Saūlū makīrūgama hau maagīte ūrīa mangiuga; o nīmaiguire mūgambo no matiigana kuona mūndū o na ūrīkū. **8** Nake Saūlū agīukīra, akīrūgama, no rīrīa aahingūririe maitho ndoonaga o na hanini. Nī ūndū ūcio makīmūnyiita guoko

makīmūtwara Dameski. **9** Ihinda rīa matukū matatū aarī mūtumumu, na ndarī kīndū aarīīaga kana akanyua. **10** Na rīrī, kūu Dameski nī kwarī na mūrutwo wetagwo Anania. Mwathani akīmwārīria na kīoneki, akīmwīra atīrī, “Anania!” Nake agīcookia atīrī, “Niī ūyū Mwathani.” **11** Nake Mwathani akīmwīra atīrī, “Thīī kwa Judasi o kūu njīra īrīa ītagwo Nūngarū, ūrie mūndū uumīte Tariso wītagwo Saūlū, nī ūndū nīkūhooya arahooya. **12** Nīonete mūndū kīoneki-inī wītagwo Anania agīuka kūmūigīrīra moko, nīguo acooke kuona.” **13** Anania akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, nīnjiguūte ūhoro mūngī ūkonī mūndū ūcio, na maūndū maingī mooru marīa aaneka andū aku arīa aamūre kūrīa Jerusalemu. **14** Na okīte gūkū arī na wathani kuuma kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene, nīgeetha anyiite andū arīa othe makayaīra rīītwā rīaku.” **15** No Mwathani akīrīa Anania atīrī, “Thīī, tondū ūndū ūcio nī kīndū gīakwa kīrīa ndīthuurīire gīa gūtwara ūhoro wa rīītwā rīakwa kūrī andū-a-Ndūrīrī, na athamaki, o na kūrī andū a Isiraeli. **16** Nīngūmuonia ūrīa arī o nginya anyamaarīke nī ūndū wa rīītwā rīakwa.” **17** Hīndī ūyo Anania agīthīi na agītoonya nyūmba ūyo. Akīgīrīra Saūlū moko, akīmwīra atīrī, “Saūlū, mūrū wa Ithe witū, Mwathani, o we Jesū ūrīa ūrakuumīrīire ūrī njīra-inī ūgīuka gūkū, nīandūmīte nīguo ūcooke kuona, na ūiyūrio na Roho Mūtheru.” **18** O hīndī ūyo, tūnyamū twahaanaga ta ngaracū tūkiuma maitho-inī ma Saūlū, tūkīgūa thī, nake akīhota kuona rīngī. Agīukīra na akībatithio, **19** na aarīkia kūrīa irio, akīgā na hinya. Saūlū agīikara mīthenya ūigana ūna marī hamwe na arutwo kūu Dameski. **20** Na

hīndī īyo akīambīrīria kūhunjia thunagogi-inī atī Jesū nī Mūrū wa Ngai. **21** Andū othe arīa maamūiguire makīgega makīūria atīrī, “Githī mūndū ūyū tiwe ūraagithītie andū thayū kūu Jerusalemu gatagatī-inī ka arīa makayagīra rīītwa rīu? Na githī ndokīte gūkū nīgeetha amanyiite amatware marī ohe kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene?” **22** Nowe Saūlū agīkīrīrīria kūgīna hinya, na akīgegia Ayahudi arīa maatūrīte kūu Dameski na ūndū wa kūmaiguithia na ma atī Jesū nīwe Kristū. **23** Thuutha wa mīthenya mīingī gūthira, Ayahudi magīcookania ndundu mamūūrage, **24** no Saūlū akīmenya mūbango ūrīa maarī naguo. Mūthenya na ūtukū maaikaraga mamuoheirie ihingo-inī cia itūūra inene nīguo mamūūrage. **25** No arūmīrīri aake makīmuoya ūtukū, makīmūharūrūkia arī gīkabū-inī mamūgereirie mwanya warī rūthingo-inī. **26** Hīndī ūrīa aakinyire Jerusalemu, akīgeria kwīgwatania na arutwo, no othe nīmamwītigārīa, tondū matietīkagia atī kūna aarī mūrutwo. **27** No Baranaba akīmuoya akīmūtwara kūrī atūmwo. Akīmeera ūrīa Saūlū oonire Mwathani arī rūgendo-inī rwake, na ūrīa Mwathani aamwarīrie, na ūrīa aahunjirie kūu Dameski thīinī wa rīītwa rīa Jesū ategwītigīra. **28** Nī ūndū ūcio Saūlū agīikara na atūmwo, na agaceeraga kūu Jerusalemu, akīaragia na ūcamba thīinī wa rīītwa rīa Mwathani, ategwītigīra. **29** Ningī nīaaragia na agakararanagia na Ayahudi arīa maaciārīrīwo kwa Ayunani, no nao makageria ūrīa mangīmūūraga. **30** Rīrīa ariū na aarī a Ithe witū maamenyire ūguo, makīmuoya, makīmūikūrūkia nginya Kaisarea, makīmūtūma Tariso. **31** Hīndī īyo kanitha wa Judea guothe, na Galili, na Samaria

ūgīkenera ihinda rīa thayū. Nīwongereirwo hinya; na ūkīūmīrīrio nī Roho Mūtheru, na ūkīongererwo andū, nao magītūūra metigīrīte Mwathani. **32** Na rīrī, rīrīa Petero aaceeraga kūndū na kūndū būrūri-inī, nīathiire gūceerera andū arīa aamūre a kūu Lida. **33** Arī kūu agīkora mūndū wetagwo Ainea warī na mūrimū wa gūkua cīga, na aatūrīte akomete gītanda-inī ihinda rīa mīaka īnana. **34** Petero akīmwīra atīrī, “Ainea, Jesū Kristū nīakūhonja. Ūkīra ūkūnje kībarī gīaku.” O hīndī īyo Ainea akīrūgama. **35** Andū othe arīa maatūrūraga Lida na Sharoni makīmuona na makīgarūrūkīra Mwathani. **36** Kūu Jopa nī kwarī mūrutwo wetagwo Tabitha (narīo rīītwā rīu rīgītaūrwo nī kuuga Dorokasi), nake aatūrīte ekaga maūndū mega, na agateithagia athīīni. **37** O ihinda-inī rīu nīarūarire na agīkua, naguo mwīrī wake ūgīthambio, ūkīigwo nyūmba ya igūrū. **38** Lida kwarī hakuhī na Jopa; nī ūndū ūcio rīrīa arutwo maaiguire atī Petero aarī kūu Lida, magītūma andū eerī makamūringīrīrie mamwīre atīrī, “Twagūthaitha ūka narua!” **39** Nake Petero agīthīī hamwe nao, na aakinya agītwarwo nyūmba ya igūrū. Atumia othe a ndigwa makīrūgama, makīmūthiūrūrūkīria makīrīraga, na makīmuonagia kanjū na nguo ingī iria Dorokasi aatumīte rīrīa aarī nao. **40** Nake Petero akīmeera othe moime nja ya nyūmba; agīcooka agīturia maru akīhooya Ngai. Agīcooka akīgarūrūkīra mūtumia ūcio wakuīte, akīmwīra atīrī, “Tabitha, ūkīra,” nake Tabitha akīhingūra maitho, na oona Petero, agītiira. **41** Nake Petero akīmūnyiita guoko, akīmūrūgamia. Agīcooka agītiita andū arīa meetīkītie, na atumia acio a ndigwa,

akīmūneana kūrī o arī muoyo. **42** Naguo ūhoro ūcio ūkīmenyeka Jopa guothe, nao andū aingī magītīkia Mwathani. **43** Nake Petero agīkara Jopa mīthenya mīngī kwa mūndū wetagwo Simoni, ūrīa warī mūtanduki wa njūūa.

10 Na rīrī, kūu Kaisarea nī kwarī mūndū wetagwo Korinolio, ūrīa warī mūnene-wa-thigari-igana rīmwe cia mbūtū ūrīa yoīkaine ta Mbūtū ya Italia. **2** Mūndū ūcio na andū othe a nyūmba yake nīmeyamūriire Ngai na makamwītigagīra; nake nīaheanaga indo ciake na ūtaana kūrī andū arīa maarī abatari na nīahooyaga Ngai kaingī. **3** Mūthenya ūmwe ta thaa kenda cia mīaraho-rī, akīona kīoneki. Akīona mūraika wa Ngai wega, ūrīa wokire harī we na akīmwīra atīrī, “Korinolio!” **4** Korinolio akīmūrora aiyūrītwo nī guoya, akīuria atīrī, “Nī kīi Mwathani?” Nake mūraika akīmūcookeria atīrī, “Mahooya maku na indo iria ūheete andū arīa athīni nīkinyīte igūrū kūrī Ngai rīrī iruta rīa kūririkanwo. **5** Na rīrī, tūma andū mathīf Jopa magīre mūndū wītagwo Simoni, na nowe wītagwo Petero. **6** Araikara gwa Simoni ūria mūtanduki wa njūūa, o ūrīa nyūmba yake ūrī rūtere-inī rwa iria.” **7** Rīrīa mūraika ūcio wamwarīirie aathiire, Korinolio agīita ndungata ciake igīrī na mūthigari ūmwe weamūriire Ngai, na aarī ūmwe wa andū arīa maamūtungatagīra. **8** Akīmeera ūrīa wothe kwahanīte agīcooka akīmatūma Jopa. **9** Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire ta thaa thita cia mūthenya marī njīra-inī makuhīrīirie itūūra rīu-rī, Petero akīhaica nyūmba-igūrū nīgeetha akahooe Ngai. **10** Nake akīigua aahūūta na akībatario nī kīndū gīa kūrīa, na rīrīa irio ciarugagwo-rī,

akīgocerera. **11** Nake akīona igūrū rīhingūrītwo na kīndū gīatarīi ta gītama kīnene gīkīharūrūkio thī kīnyiitītwo mīthia īna. **12** Nakīo kīarī na nyamū cia mīthemba yothe ya iria irī magūrū mana, o na nyamū iria itaambaga thī, o na nyoni cia rīera-inī. **13** Hīndī īyo mūgambo ūkīmwīra atīrī, “Petero, ūkīra. Thīnja na ūrīe.” **14** Petero agīcookia atīrī, “Aca, Mwathani! Ndirī ndarīa kīndū gītarī kīamūre, kana kīndū kīrī thaahu.” **15** Mūgambo ūkīmwārīria riita rīa keerī ūkīmwīra atīrī, “Ndūkanoige kīndū o na kīrīkū kīrīa Ngai atheretie atī ti kīamūre.” **16** Ūndū ūyū wekīkire maita matatū, na o rīmwe gītama kīu gīgīcookio na igūrū. **17** Na rīrīa Petero eeyūragia gītūmi gīa kīoneki kīu oonete-ri, andū arīa maatūmītwo nī Korinelio makīona harīa nyūmba ya Simoni yarī, na makīrūgama hau kīhingo-inī. **18** Magītana, makīūria kana Simoni ūrīa wītagwo Petero aaikaraga kūu. **19** Na rīrīa Petero eeciiragia ūhoro wa kīoneki kīu, Roho akīmwīra atīrī, “Simoni, harī na andū atatū maragūcaria. **20** Nī ūndū ūcio, ūkīra ūkīrūke, ūthīi nao na ndūkagē na nganja nīgūkorwo nī niī ndīmatūmīte.” **21** Petero agīkūrūka, akīira andū acio atīrī, “Nī niī mūndū ūcio mūracaria. Mūūkīte nīkī?” **22** Nao andū acio magīcookia atīrī, “Tuumīte gwa Korinelio, ūrīa mūnene-wa-thigari-igana rīmwe. Nī mūndū mūthingu na mwītīgīri-Ngai, na nīatūtītwo nī Ayahudi othe. Mūraika mūtheru aramwīrire atūmane ūthīi gwake mūciī nīgeetha aigue ūrīa ūrenda kuuga.” **23** Hīndī īyo Petero akīira andū acio matoonye nyūmba matuīke ageni aake. Mūthenya ūyū ūngī warūmīrīire Petero agīthīi nao, na ariū a Ithe witū amwe kuuma Jopa

magīthiī nake. **24** Naguo mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire magīkinya Kaisarea. Korinelio agīkorwo ametereire na eetīte andū a nyūmba yake na arata a hakuhī. **25** Na rīrīa Petero aatoonyaga nyūmba, Korinelio akīmūtūnga na akīgūithia magūrū-inī make amwīnyihīrie. **26** No Petero akīmūūkīria, akīmwīra atīrī, “Rūgama, niī ndī o mūndū o na niī.” **27** O makīaragia-rī, Petero agītoonya thīinī na agīkora gīkundi kīnene kīa andū. **28** Akīmeera atīrī: “Inyuī nīmūū wega atī Mūyahudi ndetīkīrītio nī watho kūgwatanīra na mūndū wa Ndūrīrī o na kana kūmūceerera. No Ngai nīanyonetie atī ndiagīrīirwo nī kuuga atī mūndū o na ūrīkū ti mwamūre kana atī arī na thaahu. **29** Nī ūndū ūcio rīrīa ndīratūmanīrwo, ndīrokire itegūkararia. Njītīkīria ngūūrie kīrīa kīratūmire ūndūmanīre?” **30** Nake Korinelio akīmūcookeria atīrī: “Matukū mana mahītūku, ndaariī thīinī wa nyūmba yakwa ngīhooya ithaa-inī ta rīrīrī rīa thaakenda cia mīaraho. Mūndū warī na nguo ciahenagia akīrūgama o rīmwe mbere yakwa, **31** akīnjīira atīrī, ‘Korinelio, Ngai nīaiguīte mahooya maku, na nīaririkanīte iheo ciaku iria wanahe athīni. **32** Nī ūndū ūcio tūmana Jopa wītīrwo Simoni ūrīa wītagwo Petero, nake nī mūgeni gwa Simoni ūrīa mūtanduki wa njūūa, ūrīa ūikaraga rūtere-inī rwa iria.’ **33** Nī ūndū ūcio nīndagūtūmanīire o hīndī īyo, na nī weka wega nī ūndū wa gūūka. Rīu ithuī ithuothe tūrī haha mbere ya Ngai nīgeetha tūthikīrīrie ūrīa wothe Mwathani agwathīte ūtwīre.” **34** Nake Petero akīambīrīria kwaria, akiuga atīrī: “Rīu nīndamenya kūna ūrīa arī ma atī Ngai ndarī mūthutūkanio. **35** no atī nīetīkagīra andū

kuuma ndūrīrī-inī ciothe arīa mamwītigagīra na mageeka ūrīa kwagīrīire. **36** Inyuī nīmūūī ndūmīrīri īrīa Ngai aatūmīre andū a Isiraeli, akīaria ūhoro mwega wa thayū na ūndū wa Jesū Kristū, ūrīa arī we Mwathani wa andū othe. **37** Inyuī nīmūūī ūrīa gwekīkire kū Judea guothe, kwambīrīria Galili thuutha wa ūbatithio ūrīa Johana aahunjagia, **38** ūrīa Ngai aaitīrīire Jesū wa Nazarethi Roho Mūtheru o na hinya, na ūrīa aathiiaga agīkaga wega na akīhonagia andū arīa maahatīrīrio nī hinya wa mūcukani, tondū Ngai aarī hamwe nake. **39** “Ithuī tūrī aira a maūndū marīa mothe eekire thīinī wa būrūri wa Ayahudi o na Jerusalemu. Nīmamūūragire na njīra ya kūmwamba mūtī-igūrū. **40** No mūthenya wa gatatu Ngai akīmūriūkia kuuma kūrī arīa akuū na agītūma onekane kūrī andū. **41** We ndonirwo nī andū othe, o tiga aira arīa Ngai aathuuurīte: akīonwo nī ithuī, o ithuī twarīanīire na tūkīnyuanīra nake aarīkia kūriūka kuuma kūrī arīa akuū. **42** Nīatwathire tūhunjīrie andū na tūrute ūira atī we nī we Ngai aamūrire atuīke mūtuanīri-ciira wa andū arīa marī muoyo na arīa makuīte. **43** Anabii othe nīmaheanaga ūira wa ūhoro wake atī mūndū ūrīa wothe ūkaamwītīkia nīakamūkīra ūrekeri wa mehia na ūndū wa rīītwā rīake.” **44** Na Petero o akīaragia ciugo iciorī, Roho Mūtheru agīkūrūkīra andū arīa othe maiguire ndūmīrīri īyo. **45** Nao andū arīa meetīkītie, a thiritū ya arīa maruaga, arīa mokīte na Petero makīgega mona atī kīheo kīa Roho Mūtheru nīgīaitīrīrio andū-a-Ndūrīrī o nao. **46** Nīgūkorwo nīmamaiguire makīaria na thiomi makīgoocaga Ngai. Hīndī īyo Petero akīūria atīrī, **47**

“Harī mündū ūngīgiria andū aya mabatithio na maaī?
Andū aya nīmamūkīra Roho Mūtheru o ta ithuī.” **48** Nī
ūndū ūcio agīathana mabatithio thīinī wa rīitwa rīa Jesū
Kristū. Magīcooka makīūria Petero aikaranie nao ihinda
rīa mīthenya mīnini.

11 Na rīrī, atūmwo, na ariū na aarī a Ithe witū arīa
maarī Judea guothe makīigua atī andū-a-Ndūrīrī o nao
nīmarīkītie kwamūkīra kiugo kīa Ngai. **2** Nī ūndū ūcio
rīrīa Petero aambatire agīthīī Jerusalemu, andū arīa
meetīkītie a thiritū ya arīa maruaga makīmūrūithia **3**
makīmwīra atīrī, “Wee nīwatoonyire nyūmba ya andū
arīa mataruaga, na ūkīrīanīra nao.” **4** Nowe Petero
akīambīrīria kūmataarīria maūndū mothe wega o ta ūrīa
meekīkīte, akīmeera atīrī: **5** “Ndaarī itūūra-inī rīa Jopa
ngīhooya Ngai, na rīrīa ndaagoocereire-rī, ngīona kīoneki.
Ngīona kīndū gītariī ta gītama kīnene gīkīharūrūkio
kuuma igūrū na mīthia yakīo īna, na gīgīkūrūka o harīa
ndaarī. **6** Ndaacūthīrīria thīinī wakīo ngīona nyamū
cia thī iria irī magūrū mana, na nyamū cia gīthaka, na
nyamū iria itambaga thī na nyoni cia rīera-inī. **7** Ngīcooka
ngīigua mūgambo ūkīnjīra atīrī, ‘Petero, ūkīra. Thīnja,
na ūrīel’ **8** “Na niī ngīcooka atīrī, ‘Aca, Mwathani! Gūtirī
kīndū gītarī kīamūre kana kīrī thaahu kīrī gīatoonya
kanua gakwa.’ **9** “Naguo mūgambo ūcio ūkīaria riita rīa
keerī kuuma igūrū ūkīnjīra atīrī, ‘Ndūkanoige kīndū o
na kīrīkū kīrīa Ngai atheretie atī ti kīamūre.’ **10** Ūndū
ūyū wekīkire maita matatū, nakīo gītama kīu gīkīguucio
na igūrū. **11** “O hīndī īyo andū atatū arīa maatūmītwo
kīrī niī kuuma Kaisarea magīkinya nyūmba-inī īrīa

ndaikaraga. **12** Nake Roho akīnjīra thiī nao na ndikagīe na ngaanja. Nao ariū a Ithe witū aya atandatū tūgīthiī nao na tūgītoonya nyūmba ya mūndū ūcio. **13** Nake agītwīra ūrīa oimīrīirwo nī mūraika arī gwake nyūmba, akīmwīra atīrī, ‘Tūmana Jopa wītīrwo Simoni ūrīa wītagwo Petero. **14** Nīegūkūrehera ndūmīrīri iīrīa īgūtūma wee na nyūmba yaku yothe mūhonoke.’ **15** “Na rīrīa ndaambīrīirie kwaria-řī, Roho Mūtheru akīmaikūrkīra o ta ūrīa aatūkūrkīire hīndī ya mbere. **16** Hīndī īyo ngīririkana ūrīa Mwathani oigīte atīrī, ‘Johana aabatithanagia na maaī, no inyuī mūkaabatithio na Roho Mūtheru.’ **17** Angīkorwo Ngai nīamaheire kīheo o kīrīa aatūheire ithuī andū arīa twetīkirie Mwathani Jesū Kristū-řī, nīi ndaarī ūū nīguo ndīciirie atī no ngararie Ngai?” **18** Rīrīa maaiguire ūguo, magītiga ngarari na makīgooca Ngai, makiuga atīrī, “Gwakorwo nī ūguo-řī, Ngai nīakinyīirie andū-a-Ndūrīrī o nao ūhoro wa kwīrira nīguo magīe na muoyo.” **19** Na rīrī, andū arīa maahurunjūkire nī ūndū wa kūnyariirwo thuutha wa kūragwo gwa Stefano magīthīi o nginya Foinike, na Kuporo, na Antiokia, no matiahunjagīria andū angī ūhoro tiga o Ayahudi oiki. **20** O na kūrī o ūguo, andū amwe ao, arīa moimīte Kuporo, na Kurene, magīthīi Antiokia na makīambīrīria kwarīria Ayunani o nao, makīmahunjīria ūhoro mwega ūkonīi Mwathani Jesū. **21** Guoko kwa Mwathani kwarī hamwe nao; na andū aingī magītīkia makīgarūrkīra Mwathani. **22** Nayo ngumo ya maūndū macio igīkinyīra andū a kanitha ūrīa warī kū Jerusalemu; nao magītūma Baranaba athīi Antiokia. **23** Rīrīa aakinyire na akīona ūira wa wega wa

Ngai, agiken a na akimomiriria marī othe, atī maikarage maathikire Mwathani na ngoro ciao ciothe. **24** Baranaba aarī mündū mwega waiyūrītwo nī Roho Mūtheru na warī na wītīkio, nao andū aingī magītīkia Mwathani. **25** Nake Baranaba agīthī Tariso gūcaria Saūlū, **26** na rīrī aamuonire akīmūrehe Antiokia. Nī ūndū ūcio kwa ihinda rīa mwaka ūmwe Baranaba na Saūlū makīgomana na kanitha na makīruta andū aingī. Kū Antiokia nīkuo arutwo meetirwo Akristiano riita rīa mbere. **27** Ihinda-inī rīu anabii amwe magīkūrūka kuuma Jerusalemu nginya Antiokia. **28** Ūmwe wao wetagwo Agabo akīrūgama, na nī ūndū wa kūmenyithio nī Roho Mūtheru, akīratha atī nī gūkūgīa ng'aragu nene Roma guothe. (Ūndū ūcio wekīkire hīndī ya wathani wa Kilaudio.) **29** Nao arutwo, magīciiria kūheana ūteithio nī ūndū wa ariū a Ithe witū arīa maatūrūga kū Judea, o ta ūrīa mündū aahotithītio. **30** Nīmekire ūndū ūcio, makīnengera Baranaba na Saūlū iheo ciao matwarīre athuuri a kanitha.

12 Na rīrī, ihinda-inī rīu nīguo Mūthamaki Herode aanyiitire andū amwe a kanitha, arī na muoroto wa kūmanyariira. **2** Akīragithia Jakubu, mūrū wa nyina na Johana na rūhiū rwa njora. **3** Na rīrīa oonire ūhoro ūcio nīwakenia Ayahudi-rī, akīnyiitithia Petero o nake. Ūndū ūcio wekīkire hīndī ya Gīathī kīa Mīgate Ītarī Mīlkīre Ndawa ya Kūimbia. **4** Aarīkia kūmūnyiitithia, akīmūkia njeera akīmūneana arangīrwo nī ikundi inya cia thigari, o gīkundi kīrī gīa thigari inya. Herode eendaga amūrehe mbere ya mūingī thuutha wa Gīathī gīa Bathaka. **5** Nī ūndū ūcio Petero akīhingīrwo njeera, no kanitha

nīwahooyaga Ngai ūtegūtigithīria nī ūndū wake. **6** Na ūtukū ūrīa Herode aarokaga kūmūtwara agaciirithio, Petero aakomete gatagatī ga thigari igīrī, ohetwo na mīnyororo ūrī, nacio thigari igīrī ikarūgama kīhingo-inī irangīrīte. **7** Na rīrī, o rīmwe mūraika wa Mwathani akīmuumīrīra naguo ūtheri ūkīara kanyūmba kau aarī. Mūraika ūcio akīringaringa Petero mwena na akīmūkīria, akīmwīra atīrī, “Ūkīra narua!” Nayo mīnyororo ūrīa oohetwo nayo moko ūkīgūa thī. **8** Mūraika ūcio agīcooka akīmwīra atīrī, “Wīhumbe nguo ciaku na wīkīre iraatū.” Nake Petero agīka o ūguo. Mūraika ūcio akīmwīra atīrī, “Wīhotore nguo yaku na ūnūmīrīre.” **9** Petero akīmūrūmīrīra, makiuma nja ya njeera, no ndaamenyaga atī ūndū ūcio mūraika eekaga warī ūndū wa ma; eeciiragia atī nī kīoneki oonaga. **10** Makīhītūka arangīri a mbere na a keerī na magīkinya kīhingo-inī gīa kīgera kīrīa gīa gūtoonya ifūūra inene. Nakō kīhingo kū gīkīhingūra nī ūndū wao, nao makīgerera ho. Rīrīa maathiire ūraihi wa gacīra kamwe-rī, o rīmwe mūraika ūcio akīmūtiga. **11** Nake Petero akiīigua, na akiuga atīrī, “Rīu nīndamenya hatarī nganja atī Mwathani nīegūtūmīte mūraika wake aahonokie kuuma moko-inī ma Herode na kuuma kūrī maūndū marīa mothe andū a Ayahudi matanyīte kuona.” **12** Na rīrīa aguūkīirwo nī ūhoro ūcio, agīthīi kwa Mariamu ūrīa warī nyina wa Johana, na nowe wetagwo Mariko, na nīkuo andū aingī monganīte makīhooya Ngai. **13** Petero akīringaringa mūrango wa nja, nake mūirītu warutaga wīra kuo wetagwo Roda agīuka kūhingūra. **14** Rīrīa aaiguire mūgambo wa Petero, akīiyūrwo nī gīkeno kīnene

akīaga kūhingūra mūrango akīhūndūka ateng'ere, akīanīrīra, akiuga atīrī, "Petero arī mūrango-inī!" **15**
Nao makīmwīra atīrī, "Wee nī kūgūrūka ūgūrūkīte." Rīrīa aakīrīrīrie agwatīirie kuuga atī ūguo nīguo kwarī, makiuga atīrī, "No nginya akorwo nī mūraika wake." **16**
Nowe Petero agīthīi na mbere kūringaringa mūrango, na rīrīa maahingūrire makīona nīwe, makīgega. **17** Petero akīmakiria na guoko na akīmataarīria ūrīa Mwathani aamūrutīte njeera. Akīmeera atīrī, "Īrai Jakubu na ariū na aarī a Ithe witū ūhoro ūcio," agīcooka agīthīi kūndū kūngī. **18** Rūciinī gwakīa, nī kwagīire na ngūī nene gatagatī-inī ga thigari nī kūrigwo nī ūrīa gwekīkīte ūhoro ūkonī Petero. **19** Thuutha wa Herode gūcaria Petero na kūmwaga-rī, agīciirthia thigari, na agīathana atī ciūragwo. Herode agīcooka akiuma Judea agīthīi Kaisarea, agīikara kuo kwa ihinda inini. **20** Na rīrī, nīatūūrīte ahaaranīte na andū a Turo na a Sidoni, no o magīcookanīrīra hamwe magīetha ūrīa mangīaranīirie nake. Na maarīkia kūnyiitwo mbaru nī Bulasito, ūrīa warī ndungata njīhokeku ya mūthamaki-rī, makīhooya kūgē na thayū, tondū būrūri wa mūthamaki ūcio nīguo wamaheaga irio. **21** Na mūthenya ūrīa waraarīrio wakinya-rī, Herode akīihumba nguo ciake cia ūthamaki, na agīkarīra gītī gīake kīa ūnene, akīarīria andū acio. **22** Nao makīanīrīra makiuga atīrī, "Ūcio nī mūgambo wa ngai, ti mūgambo wa mūndū." **23** O rīmwe mūraika wa Mwathani akīringa Herode nī ūndū wa kwaga kūgoocithia Ngai, nake akīrīo nī igunyū, agīkua. **24** No kiugo kīa Ngai gīgīkīrīrīria kuongerereka na gūtheerema. **25** Rīrīa Baranaba na Saūlū maarīkirie ūtungata wao-rī,

magīcooka kuuma Jerusalemu, na magīcooka na Johana,
na nowe wetagwo Mariko.

13 Na rīrī, kanitha-inī wa Antioquia nī kwarī na anabii
na arutani: nao nīo Baranaba, na Simeoni ūrīa wetagwo
na rītwa rīngī Nigeri, na Lukio ūrīa woimīte Kurene, na
Manaeni (ūrīa wareranīrio na Herode ūrīa mūthamaki),
o na Saūlū. **2** Rīrīa mahoojaga Mwathani mehingīte
kūrīa irio, Roho Mūtheru akiuga atīrī, “Nyamūrīrai
Baranaba na Saūlū nī ūndū wa wīra ūrīa ndīmetīire.” **3** Nī
ūndū ūcio thuutha wa kwīhinga kūrīa irio na kūhooya
Ngai, makīmaigīrīra moko, na makīmatūma mathīī. **4**
Andū acio eerī, matūmītwo nī Roho Mūtheru, magīthīī
nginya Seleukia na makīhaica marikabu makiuma kūu
magīthīī nginya Kuporo. **5** Rīrīa maakinyire Salamisi,
makīhunjia kiugo kīa Ngai thunagogi-inī cia Ayahudi.
Nake Johana aarī hamwe nao arī ta mūteithia wao.
6 Magīthīī matūkanīrie gīcīgīrīra kīu gīothe nginya
magīkinya Pafo. Kūu magīkora Mūyahudi warī mūragūri
na mūnabii wa maheeni wetagwo Bari-Jesū, **7** nake
aatungatagīra barūthi ūrīa wetagwo Serigo Paūlū. Barūthi
ūcio warī mūndū mūūgī, agītūmanīra Baranaba na Saūlū
tondū nīendaga kūigua kiugo kīa Ngai. **8** No rīrī, Elumo
ūcio mūragūri (amu ūguo nīguo rītwa rīake riugīte)
akīmakararia na akīgeria kūgarūra barūthi ūcio nīgeetha
ndagetīkie. **9** Hīndī īyo Saūlū, ūrīa wetagwo na rītwa
rīngī Paūlū aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, agīkūūrīra Elumo
maitho, akīmwīra atīrī, **10** “Wee ūrī mwana wa mūcukani
na ūrī thū ya maūndū marīa mothe mega! Ūiyūrītwo
nī mīthembā yothe ya maheeni na waara. Ndūrī hīndī

ūgaatiga kuogomia njīra iria ciagīrīire cia Mwathani? **11**
Na rīrī, guoko kwa Mwathani nīgūgūkīrīire. Nīgūtuīka
mūtumumu na kwa ihinda ndūgūkorwo ūkīona ūtheri
wa riūa.” O hīndī ūyo akīona marundurundu, na akīgīo
nī nduma, akīambīrīria kūhambahambata, agīcaragia
mūndū wa kūmūnyiita guoko amūtongorie. **12** Nake
barūthi oona ūrīa gwekīka, agītīkia, nīgūkorwo nīagegirio
nī ūrutani ūcio ūkonī Mwathani. **13** Paūlū na andū arīa
maarī nao, moima Pafo makīhaica marikabu magīthīī
Periga kūu būrūri wa Pamufilia, kūrīa Johana aamatigire
agīcooka Jerusalemu. **14** Moima Periga, magīthīī na mbere
magīkinya Antiokia ya būrūri wa Pisidia. Na mūthenya
wa Thabatū magītoonya thunagogi magīkara thī. **15**
Thuutha wa gūthomwo kwa Maandīko ma Watho na ma
Anabii, anene a thunagogi makīmatūmanīra makīmeera
atīrī; “Ariū a Ithe witū, angīkorwo mūrī na ūhoro wa
kūūmīrīria andū-rī, maarīriei.” **16** Paūlū akīrūgama, na
aarīkia kūmakiria na guoko akīmeera atīrī: “Andū aya a
Israeli o na inyuī andū-a-Ndūrīrī arīa mūhooyaga Ngai,
ta thikīrīria! **17** Ngai wa andū a Israeli nīathuurire
maithe maitū; agītūma andū acio matheereme hīndī ūrīa
maatūūraga Misiri, na akīmaruta būrūri ūcio na hinya
mūnene, **18** nīakīrīrīrie mītugo yao ihinda rīa ta mīaka
mīrongo īna marī werū-inī, **19** akīniina ndūrīrī mūgwanja
kūu Kaanani naguo būrūri wacio akīūhe andū aake ūtuīke
igai rīao. **20** Ūhoro ūcio wothe wekīkire ihinda-inī rīa ta
mīaka magana mana ma mīrongo ūtano. “Thuutha wa
ūguo, Ngai akīmahe atiirīrīri būrūri o nginya hīndī ya
Samūeli ūrīa warī mūnabii. **21** Hīndī ūyo andū makiuga

maheo mūthamaki, nake Ngai akīmahe Saūlū mūrū wa Kishu, wa mūhīrīga wa Benjamina, nake agīathana mīaka mīrongo īna. **22** Thuutha wa kweheria Saūlū, agītua Daudi mūthamaki wao. Akīruta ūira ūmūkonīi, akiuga atīrī, ‘Nīnyonete Daudi mūrū wa Jesii arī mūndū ūkenagia ngoro yakwa; we nīarīkaga ūrīa wothe ngwenda eke.’ **23** “Kuuma rūciaro-inī rwa mūndū ūyū, Ngai nīareheire andū a Isiraeli Mūhonokia, na nīwe Jesū, o ta ūrīa eeranīire. **24** Jesū atanooka, Johana nīahunjagīria andū othe a Isiraeli ūhoro wa kwīrira mehia na ūhoro wa kūbatithio. **25** Na rīrīa Johana aarīkagia wīra wake nīoririe atīrī: ‘Mwīciiragia nīi nīi ūū? Nīi ti nīi we. Aca nīi ti nīi, nowe nīegūūka thuutha wakwa, o we ūrīa nīi itagīrīirwo kuohora ndigī cia iraatū ciake.’ **26** “Ariū a Ithe witū, o inyuī ciana cia Iburahīmu, o na inyuī andū-a-Ndūrīrī arīa mwītīgīrīte Ngai, ūhoro ūyū wa ūhonokio nī ithuī tūtūmīirwo. **27** Andū a Jerusalemu na anene ao matiakūūranire Jesū, no nī ūndū wa ūrīa maamūtuīrīire ciira, makīhingia ciugo cia anabii iria ithomagwo o mūthenya wa Thabatū. **28** O na gūtuīka mationire gītūmi kīiganu gīa gūtūma ooragwo, nīmathaithire Pilato aathane ooragwo. **29** Na maarīkia kūhingia maūndū mothe marīa maandīkītwo ūhoro wake, makīmūcurūria kuuma mūtī-igūrū, makīmūiga mbīrīra. **30** No rīrī, Ngai nīamūriūkirie kuuma kūrī arīa akuū, **31** na kwa ihinda rīa mīthenya mīngī nīonirwo nī andū arīa moimīte nao Galili, magathiī Jerusalemu. Na rīu acio nīo aira aake kūrī andū aitū. **32** “Tūramwīra ūhoro mwega: Ūhoro ūrīa Ngai eerīire maitū, **33** nīatūhīngīrie ithuī ciana ciao, na ūndū wa kūriūkia Jesū.

O ta ūrīa kwandīkītwo thīnī wa Thaburi ya keerī atīrī:
“Wee ūrī Mūrū wakwa; ūmūthī nīndatuīka Thoguo.’ **34**
Naguo ūhoro wa ma wa atī Ngai nīamūriūkirie kuuma
kūrī arīa akuū nīguo ndakabuthe-rī, nī warītio na ciugo
ici; “Nīngakūhe irathimo iria theru na iria itarī hīndī
ingīaga iria cierīirwo Daudi.’ **35** Ūndū ūcio nīwarītio
handū hangī atīrī: “Wee ndūkareka ūrīa waku Mūtheru
abuthe.’ **36** “Nīgūkorwo rīrīa Daudi aarīkirie gūtungatīra
Ngai rūciaro-inī rwake, nīakuire; agīthikwo hamwe na
maithe make naguo mwīrī wake ūkībutha. **37** No ūrīa
Ngai aariūkirie kuuma kūrī arīa akuū ndaabuthire. **38**
“Nī ūndū ūcio, ariū a Ithe witū, ngwenda mūmenye
atī ūhoro wa kūrekerwo kwa mehia nīhunjītio kūrī
inyūi na ūndū wa Jesū. **39** Na mūndū wothe ūmwītīkītie
nīatuuagwo mūthingu maūndū-inī mothe marīa watho
wa Musa ūtangīamūtuire mūthingu. **40** Mwīmenyererei,
nīgeetha ūhoro ūrīa anabii maaririe ndūkanamūkore,
rīrīa moigire atīrī: **41** “Ta rorai, inyuū anyūrūrania,
gegaai na mūthire, nīgūkorwo nīngwīka ūndū matukū-inī
manyu, ūrīa mūtangītīkia, o na mūngīirwo nī mūndū.”
42 Rīrīa Paūlū na Baranaba moimaga thunagogi, andū
makīmeera moke mūthenya ūrīa warūmīrīire wa Thabatū
nīguo mathīi na mbere kwaria ūhoro ūcio. **43** Hīndī
īrīa mūcemanio wathirire, Ayahudi aingī na andū arīa
meegarūrīte magatuīka Ayahudi makīrūmīrīra Paūlū na
Baranaba, nao makīmaarīria na makīmarīngīrīria mathīi
na mbere gūikara wega-inī wa Ngai. **44** Mūthenya ūcio
ūngī warūmīrīire wa Thabatū, hakuhī andū othe a itūura
rīu inene magīūka kūigua kiugo kīa Mwathani. **45** Hīndī

īrīa Ayahudi moonire kīrīndī kīu, makīnyiitwo nī ūiru na makīaria ciugo njūru cia gūukīrīra ūrīa Paūlū oigaga. **46**

Nao Paūlū na Baranaba makīmacookeria marī na ūcamba makīmeera atīrī, “No nginya tūngīrambire kūheana kiugo kīa Ngai kūrī inyuī. No rīrī, kuona nīmūraūrega na mūgetuīra atī mūtiagīrīrīwo nī muoyo wa tene na tene-rī, rīu nītūkūgarūrūka tūthīi kūrī andū-a-Ndūrīrī.

(aiōnios g166) **47** Nīgūkorwo Mwathani atwathīte agatwīra atīrī: “Nīndīmūtuīte ūtheri wa gūtherera andū-a-Ndūrīrī, nīguo mūtware ūhoro wa ūhonokio nginya ituri-inī cia thī.” **48** Hīndī īrīa andū-a-Ndūrīrī maaiguire ūguo magīkena na magītīa kiugo kīa Mwathani, nao andū arīa othe maathīrīrio muoyo-inī wa tene na tene magītīkia.

(aiōnios g166) **49** Nakīo kiugo kīa Mwathani gīkīhunja kūndū guothe kūu būrūri-inī. **50** No Ayahudi magīakīrīria atumia arīa meyamūrīire Ngai na maarī igweta, o na anene a itūūra inene. Makīrutithia ngūī ya gūukīrīra Paūlū na Baranaba nīguo manyariirwo, na makīmaingata moime būrūri-inī wao. **51** Nī ūndū ūcio makīribariba rūkūngū kuuma magūrū mao kuonania, atī nīmatigana nao na magīthīi Ikonia. **52** Nao arutwo makīiyūrwo ni gīkeno, na makīiyūrwo nī Roho Mūtheru.

14 Na rīrī, Paūlū na Baranaba marī kūu Ikonia, magītoonya thunagogi ya Ayahudi o ta mūtugo. Marī kūu makīaria na ūhoti mūningī mūno o nginya Ayahudi aingī na andū-a-Ndūrīrī magītīkia. **2** No Ayahudi arīa maaregire gwītīkia nīmathogothire andū-a-Ndūrīrī, makīmathūkia meciiria nīgeetha mookīrīre ariū na aarī a Ithe witū. **3** Nī ūndū ūcio Paūlū na Baranaba magīkara kūu ihinda

iraaya, makīaria marī na ūcamba nī ūndū wa Mwathani, o we wekīrire ndūmīrīri ya wega wake hinya na ūndū wa kūmahotithia kūringa ciama na morirū. **4** Andū a itūura rīu inene makīgāyūkana; amwe magītīkania na Ayahudi, nao arī angī magītīkania na atūmwo. **5** Nī kwarī na ndundu yathugundītwo nī andū-a-Ndūrīrī na Ayahudi, hamwe na atongoria ao, nīguo mameeke ūru, na mamahūure na mahiga nyuguto. **6** No nao makīmenya ūhoro ūcio, na makīrīra matūura manene ma būrūri wa Likaonia, na nīmo Lisitera, na Deribe, o na būrūri ūrīra wagūthiūrūkūirie, **7** kūrīa maathiire na mbere kūhunjia ūhoro mwega. **8** Nakuo kūu Lisitera nī kwarī mūndū warī mwonju magūrū, na aatūrīte arī mwonju kuuma gūciarwo na ndetwarīte na magūrū o narī. **9** Nake agīthikīrīria Paūlū akīaria. Paūlū aamūrora, akīona atī aarī na wītīkio wa kūhonio, **10** akīmwīta na mūgambo mūnene, akīmwīra atīrī, “Rūgama na magūrū maku!” Na o hīndī ūyo, mūndū ūcio akīrūga na igūrū, akīambīrīria gwītwara. **11** Rīrīa gīkundi kū kīa andū kīonire ūrīa Paūlū eekīte, gīkīanīrīra na rūthiomī rwa Likaonia gīkiuga atīrī, “Ngai nīciikūrūkīte kūrī ithuī itariī ta andū!” **12** Magītīta Baranaba Zeu, nake Paūlū makīmwīta Herīme tondū nīwe warī mwaria ūrīa mūnene. **13** Mūthīnjīri-ngai ya Zeu, ūrīa hekarū yake yarī o hau nja ya itūura, akīrehe ndegwa na mahūa maatumītwo ta thūmbī hau kīhingo-inī gīa itūura inene, tondū we na gīkundi kū kīa andū nīmendaga kūmarutīra magongona. **14** No rīrīa atūmwo acio Baranaba na Paūlū maaiguire ūguo, magītembūranga nguo ciao, makīhanyūka, magītoonya kūrī kīrīndī, makīanagīrīra

atīrī, **15** “Andū aya, mūreka ūguo nīkī? Ithuī tūrī o andū ta inyuī. Tūmūreheire ūhoro mwega, wa kūmwīra mūgarūrūke mūtigane na maūndū marīa matarī kīene, mūcookerere Ngai ūrīa ūtūrūraga muoyo, o we ūrīa wombire igūrū na thī na iria na indo ciothe iria irī kuo.

16 Tene, nīarekereirie ndūrīrī ciothe ithiiage na mīthiīre yacio nyene, **17** no ndaigana gwītiga atarī na ūira wa kuonania atī arī kuo: nīamuonetie ūtugi na ūndū wa kūmuurīria mbura yumīte igūrū na kūmūhe magetha hīndī ya kīmera; nīamūheaga irio nyingī na akaiyūria ngoro cianyu na gīkeno.” **18** No o na maarītie ciugo icio, nī maarī na wīra mūritū wa kūgiria gīkundi kīa andū kīmarutīre igongona. **19** Na rīrī, hīndī īyo Ayahudi angī magīuka moimīte Antiokia na Ikonia, nao makīguucīrīria gīkundi kīa andū, gīgīcooka mwena wao. Gīkundi kīa gīkhūura Paūlū na mahiga nyuguto, na gīkīmūkururia, gīkīmūrūta nja ya itūura, gīciirītie nī mūkuū. **20** No arutwo maarīkia kūmūrigiicīria, agīkīra agīcooka itūura-inī. Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire, we na Baranaba makiuma kūu magīthī Deribe. **21** Paūlū wa Baranaba makīhunjia ūhoro mwega itūura-inī rīu na magītūma andū aingī matuīke arutwo. Magīcooka makīhūndūka magīthī Lisitera, na Ikonia, na Antiokia, **22** magīkagīra arutwo hinya na kūmomīrīria nīgeetha matūure marūmītie wītīkio. Makameeraga atīrī, “No nginya ithuī tūgerere mathīina-inī maingī nīguo tūtoonye ūthamaki-inī wa Ngai.” **23** Paūlū na Baranaba makīmaamūrīra athuuri a kanitha na makīhooya Ngai mehingīte kūrīa irio, makīmaneana kūrī Mwathani, o we ūrīa meehekete. **24**

Thuutha wa gūtuūkanīria Pisidia, magīkinya Pamufilia,
25 na maarīkia kūhunjia kiugo kūu Periga, magīkūrūka
magīthiī Atalia. **26** Moima Atalia makīhaica marikabu,
magīcooka Antiokia, o kūrīa maahoeirwo wega wa Ngai
mbere nī ūndū wa wīra ūrīa maarīktie kūruta. **27**
Maakinya kūu magīcoakanīrīria andū a kanitha hamwe,
makīmeera ūrīa wothe Ngai ekīte agereire harīo na ūrīa
aahingūrīre andū-a-Ndūrīrī mūrango wa gwītīkia. **28**
Nao magīkara na arutwo kūu ihinda iraaya.

15 Na rīrī, andū amwe magīkūrūka kuuma Judea
magīthiī Antiokia, na nīmarutaga ariū a Ithe witū
makameera atīrī: “Mūngīaga kūrua kūringana na mūtugo
ūrīa warutanirwo nī Musa, mūtingīhonoka.” **2** Ūndū ūyū
ūgītūma Paūlū na Baranaba macookanīrie na makararanie
mūno nao. Nī ūndū ūcio Paūlū na Baranaba makīamūrwo,
marī na etīkia angī, maambate mathīī Jerusalemu makone
atūmwō na athuuri nī ūndū wa ūhoro ūcio. **3** Naguo
kanitha ūkīmoimagaria, na rīrīa maatuūkanagīria Foinike
na Samaria, nīmaheanaga ūhoro wa ūrīa andū-a-Ndūrīrī
maagarūrkire kūrī Ngai. Ūhoro ūcio ūgīkenia ariū a Ithe
witū mūno. **4** Na maakinya Jerusalemu, makīamūkīrwo
nī kanitha, na atūmwō, na athuuri, nao makīmeera
maūndū mothe marīa Ngai eekīte agereire harīo. **5**
Hīndī ūyo andū amwe a arīa meetīkītie a thiritū ya
Afarisai makīrūgama, makiuga atīrī, “Andū a Ndūrīrī
no nginya marue na maathwo atī marūmagie watho
wa Musa.” **6** Nao atūmwō na athuuri magicemania
nīgeetha maarīrīrie ūhoro ūcio. **7** Thuutha wa mīario
mīingī, Petero akīrūgama, akīmarīria, akīmeera atīrī,

“Ariū na aarī a Ithe witū, nīmūū atī ihinda rīhītūku, Ngai nīathuurire kuuma gatagatī kanyu nīguo andū-a-Ndūrīrī maigue ndūmīrīri ya Ūhoro-ūrīa-Mwega kuuma kūrī nī na nīguo metīkie. **8** Nake Ngai, ūrīa ūūrī ngoro, akīonania atī nīametīkīrīte na ūndū wa kūmahe Roho Mūtheru, o ta ūrīa aatūhete. **9** Ndeekīrire ngūūrani gatagatī gaitū nao, nīgūkorwo maatheririe ngoro ciao na ūndū wa wītīkio. **10** Hakīrī ūguo-rī, nī kī kīratūma mwende kūgeria Ngai na ūndū wa gwīkīra arutwo icooki ngingo rīrīa ithuī o na kana maitū tūtarī twahota gūkuua?

11 Aca! Twītīkītie atī tūhonokete nī ūndū wa wega wa Mwathani witū Jesū, o ta ūrīa o nao mahonokete.” **12** Nakīo kīungano gīothe gīgīkira ki gīgīthikīrīria Baranaba na Paūlū makīheana ūhoro wa ciama na morirū iria Ngai eekīte kūrī andū-a-Ndūrīrī agereire harīo. **13** Rīrīa maarīkirie kwaria, Jakubu akīaria akīmeera atīrī, “Ariū na aarī a Ithe witū, ta thikīrīria. **14** Simoni nīatūtaarīria ūrīa Ngai oonanirie wendo wake hīndī ya mbere na ūndū wa gwīthuurīra andū kuuma kūrī andū-a-Ndūrīrī nīguo matuīke aake. **15** Nacio ciugo cia anabii ikaringana na ūhoro ūcio, o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: **16** “Thuutha wa ūguo nīngacooka, na njake rīngī hema ya Daudi ūrīa ūgwīte. Nīngaka iganjo rīayo rīngī, na ndīmīcookie harīa yarī, **17** nīgeetha matigari marongoragie Mwathani, o na andū othe a Ndūrīrī arīa metanagio na rīītwā rīakwa, ūguo nīguo Mwathani ūrīa wīkaga maūndū macio ekuuga’ **18** marīa moīkaine kuuma o tene. (**aiōn g165**)

19 “Nī ūndū ūcio-rī, nī ngūtua atīrī, tūtige kūritūhīria ūhoro andū-a-Ndūrīrī arīa maragarūrūka kūrī Ngai. **20**

Handū ha ūguo-rī, twagīrīirwo tūmaandīkīre marūa, tūmeere metheemage kuumana na irio iria ithaahītio nī mīhianano, ningī metheemage kuumana na ūmaraya, na kuumana na nyama cia nyamū cia gūitwo, o na kuumana na thakame. **21** Nīgūkorwo ūhoro wa Musa nīwahunjagio matūūra-inī mothe o kuuma mahinda ma tene mūno, na nīūthomagwo thunagogi-inī mīthenya yothe ya Thabatū.” **22** Hīndī īyo atūmwo na athuuri, hamwe na kanitha wothe, magītua itua mathuure andū amwe ao mamatūme Antioquia marī na Paūlū na Baranaba. Magīthuura Judasi (ūrīa wetagwo Barasaba) na Sila, nao andū aya eerī maarī atongoria thīinī wa ariū a Ithe witū. **23** Makīmatūma na marūa maya: Nī ithuī atūmwo na athuuri, o ithuī ariū a Ithe wanyu, Kūrī andū-a-Ndūrīrī arīa metikītie kūu Antioquia, na Suriata, na Kilikia: Amūkīrai ngeithi. **24** Nītūiguīte atī andū amwe nīmooimire kūrī ithuī matarī na rūūtha rwitū, na makīmūthīnia, na makīnyariira meciiria manyu nī ūndū wa maūndū marīa maaririe. **25** Nī ūndū ūcio, ithuothe nītūiguanīire tūthuure andū amwe tūmatūme kūrī inyuī marī na arata aitū endwa, Baranaba na Paūlū, **26** andū arīa matwarīrīrie mīoyo yao ūgwati-inī nī ūndū wa rītwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū. **27** Nī ūndū ūcio nītwatūma Judasi na Sila nīgeetha makindīre ūhoro ūyū tūramwandīkīra na ciugo cia tūnua twao. **28** Nīkuonekete arī wega kūrī Roho Mūtheru o na kūrī ithuī twage kūmūkuuithia mūrigo ūkīrīte maūndū maya: **29** Na rīrī, mūtikarīage irio iria irutīrwo mīhianano, na mūtikanyuuage thakame, na mūtikarīage nyama cia nyamū cia gūitwo, na mūtigane na

umaraya. Mwetheema maündū macio-rī, nīmūgwīka wega. Tigwoi ūhoro. **30** Nao andū acio makiugīrwo ūhoro, na makīharūrūka magīthī Antioquia, kūrīa maacockanīrīrie kanitha hamwe, na makīneana marūa macio. **31** Rīrīa andū maathomire marūa macio, magīkena nī ūndū wa ndūmīrīri ya kūmoomīrīria īrīa yaandīkītwo marūa-inī macio. **32** Nao Judasi na Sila, arīa o ene maarī anabii, makīaria maündū maingī ma kūmīrīria na kuongerera ariū a Ithe witū hinaya. **33** Thuutha wa gūikara kūu kwa ihinda-rī, makiugīrwo ūhoro na irathimo cia thayū nī ariū na aarī a Ithe witū, nīguo macooke kūrī andū arīa maamatūmīte. **34** (Nowe Sila akīona arī wega aikare kūu.) **35** No Paūlū na Baranaba magītigwo kūu Antioquia, kūrīa o, na andū angī aingī maarutanaga na makahunjia kiugo kīa Mwathani. **36** Thuutha wa mīthenya īigana ūna, Paūlū akīira Baranaba atīrī, “Reke tūcooke tūgaceerere ariū na aarī a Ithe witū matūura-inī mothe marīa tūhunjītie kiugo kīa Mwathani, tūkamenye ūrīa matariī.” **37** Baranaba nīeendaga kuoya Johana, ūrīa wetagwo Mariko mathīī nake, **38** no Paūlū ndonaga arī wega mathīī nake, tondū nīamatiganīrīrie rīrīa maarī Pamufilia na akīaga gūthīī kūruta wīra nao. **39** Makīgīna na gūkararania kūnene o nginya makīamūkana. Baranaba akīoya Mariko, makīhaica marikabu, magīthīī Kuporo, **40** no Paūlū agīthuura Sila, na maarīkia kūhooerwo wega wa Mwathani nī ariū na aarī a Ithe witū, magīthīī. **41** Agītuīkanīria Suriata na Kilikia, agīkagīra makanitha hinaya.

16 Na rīrī, Paūlū agīkinya Deribe agīcooka akiuma kuo agīthīī Lisitera, kūrīa mūrutwo wetagwo Timotheo

aatūūraga, ūrīa nyina aarī Mūyahudi mūtumia wetīkītie Ngai, no ithe aarī Mūyunani. **2** Ariū na aarī a Ithe witū a kūu Lisitera na Ikonia nīmaragia wega igūrū rīake. **3** Paūlū nīendaga mathiī nake rūgendo, no nī tondū wa Ayahudi arīa maatūūraga kūu, akīmūruithia nīgūkorwo nīmooī atī ithe aarī Mūyunani. **4** Na rīrīa maathiiaga kuuma itūūra nginya rīrīa rīngī, nīmeeraga andū matua marīa maatuītwo nī atūmwo na athuuri kūu Jerusalemu nīguo andū mamaathīkagīre. **5** Nī ūndū ūcio makanitha makīgīa na hinya ūhoro-inī wa gwītīkia na makongererekaga mūigana o mūthenya. **6** Paūlū na andū arīa maarī nao magītuīkanīria būrūri wothe wa Firigia na Galatia, nīgūkorwo nīmagirītio nī Roho Mūtheru kūhunjia kiugo kūu būrūri wa Asia. **7** Rīrīa maakinyire mūhaka-inī wa Misia, makīgeria gūtoonya Bithinia, no Roho wa Jesū ndaigana kūmetīkīria gūtoonya. **8** Nī ūndū ūcio makīhītūka Misia, magīkūrūka magīkīnya Teroa. **9** Utukū ūcio-rī, Paūlū akīona kīoneki kīa mūndū wa Makedonia arīgamīte akīmūthaitha, akīmwīra atīrī, “Ūka gūkū Makedonia ūtūteithie.” **10** Paūlū aarīkia kuona kīoneki kūu, tūkīhaarīria o hīndī īyo nīgeetha tūthīi Makedonia, tūgītua atī Ngai nīatwītīte tūkamahunjīrie Ūhoro-ūrīa-Mwega. **11** Twaarīkia kuuma Teroa, tūgīthīi na marikabu twerekeire Samotherake, na mūthenya ūyū ūngī tūgīthīi Neapoli. **12** Kuuma kūu tūgīthīi Filipi, kūrīa gwathagwo nī andū a Roma, na nīrīo rīarī itūūra rīrīa inene rīa būrūri ūcio wa Makedonia. Na tūgīkara kūu mīthenya ītaarī mīngī. **13** Mūthenya wa Thabatū wakinya tūkiuma nja ya kīhingo gīa itūūra, tūgīthīi rūūī-inī, tūtaanyīte kuona

handū ha kūhooerwo Ngai. Tūgīkara thī na tūkīambīrīria kwarīria andū-a-nja arīa monganīte hau. **14** Na rīrī, ūmwe wa andū-a-nja acio maathikīrīrie eetagwo Lidia, ūrīa warī mwonjoria wa nguo cia rangi wa ndathi, na oimīte itūūra rīa Thuatira, na aarī mūhooi Ngai. Nake Mwathani akīhingūra ngoro yake, akīamūkīra ndūmīrīri ya Paūlū.

15 Rīrīa we na andū a nyūmba yake maabatithirio-rī, nīatūnyiitire ūgeni gwake mūciī agītwīra atīrī, “Angīkorwo nīmuonete atī nīnjītīkītie Mwathani-rī, ūkai mūgaikare nyūmba gwakwa.” Nake agītūringīrīria tūthīi. **16** Hīndī ūmwe tūgīthīi harīa haahooyagīrwo Ngai, nītwatūngirwo nī mūirītu warī ngombo na nīarī na roho wa kūragūra. Nake nīatūmaga ene we meonere mbeeca nyīngī mūno nī ūndū wa ūragūri wake **17** Mūirītu ūcio akīrūmīrīra Paūlū hamwe na ithuī, akīanagīrīra atīrī, “Andū aya nī ndungata cia Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno, na maramūhe ūhoro wa njīra ya ūrīa mūngīhonokio.” **18** Mūirītu ūcio agīthīi na mbere na gwīka ūguo mīthenya mīingī. Marigīrīrio-inī Paūlū agīthirīka mūno nginya akīhūgūkīra roho ūcio akīwīīra atīrī, “Ndagwatha thīnī wa rīītwa rīa Jesū Kristū uume thīnī wake!” O hīndī ūyo roho ūcio ūkīmuuma. **19** Rīrīa ene mūirītu ūcio ngombo maamenyire atī mwīhoko wao wa kuona mbeeca nīwathira, makīnyiita Paūlū na Sila makīmaguucūrūria makīmatoonyia ndūnyū mbere ya aathani. **20** Makīmarehe mbere ya aciirithania, makiuga atīrī, “Andū aya nī Ayahudi, na nīmararehe ngūī itūūra-inī riitū **21** nī ūndū wa kūrutana mītugo ūrīa ithuī andū a Roma tūtagīrīrwo nī gwītīkīra o na kana kūmīka.” **22** Nakīo kīrīndī gīgīukīrīra Paūlū na

Sila kīmeeke ū̄ru no aciirithania makīruta watho atī marutwo nguo na mahū̄rwo iboko. **23** Thuutha wa kūhū̄rwo mū̄no magīkio njeera, na mūrangīri wa njeera agīathwo amarangīre wega. **24** Aarīkia kwamūkīra watho ūcio, akīmaikia kanyūmba ka na thīinī na akīohithania magūrū mao na ndungu. **25** Na rīrī, ta ūtukū gatagatī, Paūlū na Sila nīkūhooya maahooyaga makīinagīra Ngai nyīmbo, nao andū arīa angī mohetwo makamathikīrīria. **26** Na o rīmwe gūkīgīa gīthingithia kīnene o nginya mīthingi ya njeera īgīthingitha. Nayo mīrango yothe ya njeera ikīhingūka o rīmwe, na mīnyororo ya mūndū o mūndū īkīregera. **27** Mūrangīri wa njeera akīarahūka, na rīrī aarorire akīona mīrango ya njeera īrī mīhingūku, akīruta rūhiū rwake rwa njora akīenda kwīyūraga tondū eeciiririe atī andū arīa mohetwo nīmoorīte. **28** No Paūlū akīanīrīra, akīmwīra atīrī, “Ndūkeegere ngero! Ithuothē tūrī ho!” **29** Nake mūrangīri ūcio wa njeera agīitia matawa, agīcooka akīhanyūka thīinī akīinainaga, akīīgūithia mbere ya Paūlū na Sila. **30** Agīcooka akīmoimia na nja, akīūria atīrī, “Athuuri aya, njagīrīrwo nī gwīka atīa nīguo honoke?” **31** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ītīkia Mwathani Jesū, na nīkūhonoka, wee, o hamwe na andū a nyūmba yaku.” **32** Magīcooka makīmwarīria ūhoro wa kiugo kīa Mwathani, hamwe na andū arīa angī othe maarī gwake nyūmba. **33** O ihinda rīu rīa ūtukū, mūrangīri ūcio wa njeera akīmooya, akīmathambia ironda, na o hīndī ūyo we na andū othe a nyūmba yake makībatithio. **34** Mūrangīri ūcio wa njeera akīmatwara gwake nyūmba, na akīmahe irio. Akiiyūrwo nī gīkeno tondū nīeetīkirie Ngai,

we o hamwe na andū a nyūmba yake yothe. **35** Na rīrī, gwakīa aciirithania magītūma thigari ikeere mūrangīri ūcio wa njeera atīrī, “Rekereria andū acio mathiī.” **36** Nake mūrangīri ūcio wa njeera akīra Paūlū atīrī, “Aciirithania maathana, moiga atī wee na Sila mūrekererio. Rīu no mūthiī. Thiī na thayū.” **37** No Paūlū akīra thigari icio atīrī, “Maratūhūūrire mbere ya mūingī tūtaciirithītio, o na gūtuīka ithuī tūrī raiya a Roma, na maratūkia njeera. Rīu marakīenda gūtūruta na hitho? Aca! Reke mooke o ene matūrute nja, matuumagarie.” **38** Nacio thigari igīcookeria aciirithania ūhoro ūcio, na rīrīa maaiguire atī Paūlū na Sila maarī raiya a Roma, makīmaka. **39** Nao magīuka kūmahooreria, na makīmoimagaria kuuma njeera, makīmathaitha moime itūūra rīu mathiī. **40** Paūlū na Sila maarīkia kuuma njeera, magīthiī mūciī kwa Lidia, kūrīa maakorire ariū na aarī a Ithe witū, na makīmoomīrīria. Magīcooka magīthīira.

17 Na rīrī, maarīkia gūtuīkanīria Amufipoli na Apolonia, magīkinya Thesalonike, kūrīa kwarī na thunagogi ya Ayahudi. **2** Paūlū agītoonya thunagogi, o ta ūrīa aamenyerete, na mīthenya ītatū ya Thabatū akīaranīria nao kuuma Maandīko-inī, **3** akīmataarīria na akīmaiguithia atī kwarī o nginya Kristū anyariirīke na ariūke kuuma kūrī arīa akuū. Akīmeera atīrī, “Jesū ūyū ndīramūhe ūhoro wake-rī, nīwe Kristū.” **4** Ayahudi amwe magītikīra ūhoro ūcio na magītuīka a thiritū ya Paūlū na Sila, o ūndū ūmwe na gīkundi kīnene kīa Ayunani etigīri-Ngai, o na atumia aingī arīa maarī igweta. **5** No Ayahudi makīigua ūiru; nī ūndū ūcio magīcaria andū arīa

maarī mītugo mīru kuuma ndūnyū, makīmacookanīria gikundi, na makīambīrīria kūruta ngū kū itūura-inī. Nao makīhanyūka kwa Jasoni gwetha Paūlū na Sila nīgeetha mamoimie nja kūrī kīrīndī. **6** No rīrīa maamaagire, magīkururia Jasoni na ariū a Ithe witū amwe, makīmarehe kūrī anene a itūura, makīanagīrīra atīrī: “Andū aya nīo marehete thīna thī yothe, na rīu nīmookīte gūkū, **7** na Jasoni nīamanyiitīte ūgeni thīnī wa nyūmba yake. Othe nīmarakararia watho wa Kaisari, makoiga atī nī kūrī na mūthamaki ūngī wītagwo Jesū.” **8** Rīrīa maaiguire ūguo, kīrīndī kīu na anene a itūura magītangīka mūno. **9** Hīndī īyo magītia Jasoni na andū arīa angī maarī nao irīhi rīa kūmarūgamīrīra, magīcooka makīmarekereria mathīi. **10** Na kwarīkia gūtuka-rī, ariū na aarī a Ithe witū magītūma Paūlū na Sila mathīi Berea. Nao maakinya kuo, magītoonya thunagogi ya Ayahudi. **11** Na rīrī, Ayahudi a Berea maarī a ngoro njega gūkīra Ayahudi a Thesalonike, nīgūkorwo nīmamūkīrire ndūmīrīri marī na wendo mūingī, na magathuthuuragia Maandīko o mūthenya, nīgeetha moone kana ūrīa Paūlū aameeraga warī ūhoro wa ma. **12** Ayahudi aingī nīmetīkirie, o ūndū ūmwe na atumia aingī a Ayunani arīa maarī igweta, o na andū arūme aingī Ayunani. **13** Rīrīa Ayahudi a Thesalonike maamenyire atī Paūlū nīahunjagia kiugo kīa Ngai kūu Berea-rī, magīthīi kūu o nakuo, magīthogotha kīrīndī na magīgīthūkia ngoro. **14** Hīndī o īyo ariū na aarī a Ithe witū magītūma Paūlū athīi ndwere-inī cia iria, no Sila na Timotheo magītigwo kūu Berea. **15** Nao andū arīa moimagaririe Paūlū, makīmūkinyia Athene, na magīcooka marī na

ndūmīrīri ya Sila na Timotheo atī mathiī kūrī Paūlū narua o ta ūrīa kūngīhoteka. **16** Paūlū o ametereire kūu Athene-rī, nīatangīkire ngoro mūno nīkuona ūrīa itūūra rīu rīaiyūrīte mīhianano. **17** Nī ūndū ūcio nīaranagīria na Ayahudi o na Ayunani arīa meeyamūrīire Ngai kūu thunagogi-inī, o na ningī akaaragia ndūnyū-inī o mūthenya na andū arīa maakoragwo ho. **18** Nakīo gīkundi kīa Aepikurio na Asitoiko, arutani a ūūgī, makīambīrīria gūkararania nake. Amwe ao makīūria atīrī, “Mūndū ūyū wa mūhuhu arageria kuuga atīa?” Nao andū arīa angī makiuga atīrī, “Nī ta mūndū ūrahunjia ūhoro wa ngai ng’eni.” Moigaga ūguo tondū Paūlū aahunjagia Ūhoro Mwega wa Jesū o na wa kūriūka gwake. **19** Hīndī ūyo makīmuoya na makīmūtwara mbere ya mūcemanio wa Areopago, makīmwīra atīrī, “No twende kūmenya atīrī, ūrutani ūyū mwerū ūrarutana nī ūrīkū? **20** Tūraigua ūgītwarīria maūndū mageni, na nītūkewenda kūmenya ūrīa moigīte.” **21** (Andū othe a Athene na andū a kūngī arīa maatūūraga kuo matirī ūndū ūngī meekaga tiga kwaria na gūthikīrīria ūhoro wa maūndū marīa mageni). **22** Hīndī ūyo Paūlū akīrūgama mūcemanio-inī wa kīama kū gīetagwo Areopago akīmeera atīrī: “Andū aya a Athene, nīnguona atī maūndū-inī mothe mūrī andū a ndini mūno. **23** Nīgūkorwo o na nīnyonete kīgongona kīandīkītwo maandīko maya: KŪRĪ NGAI ūRĪA ūTOŪO, rīrīa ngoretwo ngīceera na ngarora wega indo cianyu iria nyamūre cia kūhooywo. Na rīrī, kīrīa mūhooyaga mūtooī nīkīo ngūmūhe ūhoro wakīo. **24** “Ngai ūrīa wombire thī na indo ciothe iria irī kuo nīwe Mwathani wa igūrū

na thī, na ndatūūraga hekarū ciakītwo na moko. **25** Na ndatungatagwo na moko ma andū, ta abataire kīndū, tondū we mwene nīwe ūheaga andū muoyo na mīhūmū o na indo iria ingī ciothe. **26** Kuuma harī mūndū ūmwe, nīathondekire ndūrīrī ciothe cia andū nīguo matūūre kūndū guothe thī; na agītua mahinda mao o na kūndū kūrīa megūtūūra. **27** Ngai eekire ūguo nīgeetha andū mamūmaathe na hihi mamūhambatīrie mamuone, o na gūtuīka ndarī haraaya na o ūmwe witū. **28** ‘Nīgūkorwo nī thīnī wake tūtūūraga na tūgetwara, na tūgakorwo tūrī muoyo.’ O ta ūrīa aandīki amwe a nyīmbo cianyu moigīte atīrī, ‘Ithuī tūrī a rūciaro rwake.’ **29** “Nī ūndū ūcio, kuona atī tūrī a rūciaro rwa Ngai, tūtiagīrīrwo nī gwīciiria atī Ngai ahaana ta mūhianano wa thahabu kana wa betha, o na kana wa ihiga, ūrīa ūthondeketwo na mūthugundīre na ūūgī wa mūndū. **30** Mahinda ma tene Ngai ndaigana kūrūmbūiya ūhoro ūcio wa kwaga ūmenyo, no rīu nīathīte andū othe a kūndū guothe merire. **31** Nīgūkorwo nīatuīte mūthenya ūrīa agaatuīra thī ciira na kīhoto na ūndū wa mūndū ūrīa athuurīte. Nīamenyithanītie ūndū ūyū kūrī andū othe na ūndū wa kūriūkia Jesū kuuma kūrī arīa akuū.” **32** Hīndī ūrīa maiguire ūhoro wa kūriūka kwa arīa akuū, amwe ao magītheka, no angī makiuga atīrī, “Nītūkwenda gūkūigua ūkīaria ūhoro ūcio hīndī ūngī.” **33** Maarīkia kuuga ūguo, Paūlū akīehera Kīama-inī kīu. **34** Andū mataarī aingī magītuīka arūmīrīri a Paūlū na magītīkia. Ūmwe wao aarī Dionisio, mūndū warī wa thiritū ya Areopago, o na mūtumia wetagwo Damari, na angī maigana ūna.

18 Thuutha ūcio, Paūlū akiuma Athene agīthiī Korinitho.

2 Aakinya kūu agīkora Mūyahudi wetagwo Akula, mūndū waciāirwo Ponto, na aakoretwo oka kuuma Italia marī na mūtumia wake Pirisila, tondū Kilaudio nīathanīte Ayahudi othe moime Roma. Nake Paūlū agīthiī kūmona,
3 na tondū Paūlū aarī mūtumi wa hema o tao-rī, agīkarania na akīrutithania wīra nao. **4** O mūthenya wa Thabatū nīaheanaga ūhoro thunagogi-inī, akīgeria kūguithia Ayahudi na Ayunani. **5** Rīrīa Sila na Timotheo mookire kuuma Makedonia, Paūlū akīrutīra gūkorwo akīhunjia mahinda mothe, na akoimbūragīra Ayahudi atī Jesū nīwe Kristū. **6** No rīrīa Ayahudi maakararirie Paūlū na makīmūruma, akīribariba nguo ciake nī ūndū wa kūng'ūrīka na akīmeera atīrī, “Thakame yanyu ūromūcookerera! Niī ndirī ūndū ingūrīo nī ūndū wanyu. Kuuma rīu ngūcooka gūthiī kūrī andū-a-Ndūrī.” **7** Hīndī īyo Paūlū akiuma kūu thunagogi-inī, agīthiī kwa mūndū wetagwo Titio Jusito, warī mūhooi Ngai, nayo nyūmba yake yariganītie na thunagogi. **8** Nake Kirisipo, ūrīa warī mūtongoria wa thunagogi, agītīkia Mwathani hamwe na nyūmba yake yothe; na andū aingī a Korinitho arīa maamūiguire akīaria magītīkia na makībatithio.
9 Útukū ūmwe Mwathani akīra Paūlū na kīoneki atīrī, “Ndūkae gwītigīra; thiī na mbere na kūheana ūhoro, na ndūgaakire. **10** Nīgūkorwo ndī hamwe nawe, na gūtirī mūndū ūgūgūtharīkīra agwīke ūrū, tondū ndī na andū aingī gūkū itūūra-inī rīrī.” **11** Niī ūndū ūcio Paūlū agīkara kūu mwaka ūmwe na nuthu, akīmarutaga kiugo kīa Ngai.
12 Rīrīa Galio aarī barūthi wa Akaia, Ayahudi makīnyiitana

magītharīkīra Paūlū na makīmūtwara igooti-inī. **13**
Makiuga atīrī, “Mūndū ūyū araringīrīria andū kūhooya
Ngai na njīra īrīa īreganīte na watho.” **14** Na rīrīa Paūlū
endaga kwaria, Galio akīira Ayahudi atīrī, “Korwo inyuī
Ayahudi mūrateta nī ūndū wa ūndū mūūru kana ngero
njūru-rī, nī hangīrī na gītūmi gīa kūmūthikīrīria inyuī. **15**
No kuona atī nī ūhoro wa ciūria ikoniī ciugo na marīītwā
na watho wanyu inyuī ene-rī, menyai ūrīa mūgwīka.
Nīi ndigūtuīka mūtui ciira wa maūndū ta macio.” **16**
Nī ūndū ūcio akiuga marutūrūrwo kuuma igooti-inī. **17**
Hīndī īyo Ayahudi acio othe makīgarūrūkīra Sosithene
mūtongoria wa thunagogi, na makīmūhūrūrīra hau mbere
ya igooti. No Galio ndaigana kūrūmbūyania na ūhoro
ūcio o na atīa. **18** Paūlū nīaikarire kū Korinitho kwa
ihinda. Agīcooka agītiga ariū na aarī a Ithe witū kuo,
akīhaica marikabu agīthīi Suriata, marī hamwe na Pirisila
na Akula. Atanahaica marikabu, aambire akīenjwo njuīrī
yake arī kū Kenikirea, tondū wa mwīhītwā eehītīte.
19 Nao maakinya Efeso, Paūlū agītiga Pirisila na Akula
kuo. We mwene agītoonya thunagogi na akīaranīria na
Ayahudi. **20** Nao makīmūuria aikaranganie nao kuo, nowe
akīrega. **21** No rīrīa oimaga kuo, akīmeera atīrī, “Aakorwo
nī wendi wa Ngai, nīndīrīcooka.” Nake akīhaica marikabu
akiuma Efeso. **22** Rīrīa aakinyire Kaisarea, akīambata
agīthīi kūgeithia Kanitha, agīcooka agīkūrūka agīthīi
nginya Antioquia. **23** Na thuutha wa Paūlū gūikaranga kū
Antioquia, akiuma kuo, na agīthīi kūndū na kūndū būrūri
wothe wa Galatia na Firigia, akīūmagīrīria arutwo othe.
24 O ihinda-inī rīu, Mūyahudi wetagwo Apolo, waciariirwo

Aleksanderia, agīūka Efeso. Aarī mündū mūthomu, na aarī na ūūgī mūingī mūno wa Maandīko. **25** Nīarutītwo na njīra īrīa ya Mwathani, na akaaragia na kīyo kīnene, na akarutanaga ūhoro wa Jesū atekūhītia, o na gūtuīka ūbatithio ūrīa ooī warī o wa Johana. **26** Nake akīambīrīria kwaria na ūcamba kūu thunagogi-inī. Rīrīa Pirisila na Akula maamūguire akīaria, makīmūnyiita ūgeni kwao mūciī na makīmūtaarīria ūhoro wa njīra ya Ngai wega makīria. **27** Na rīrīa Apolo eendaga gūthīi Akaia, ariū na aarī a Ithe witū makīmūmīrīria na makīandīkīra arutwo akuo marūa makīmeera mamwamūkīre. Na aakinya kuo agītuīka ūteithio mūnene kūrī andū arīa meetīkītie nī ūndū wa wega wa Ngai. **28** Nīgūkorwo arī na ūhoti mūingī, nīahootire Ayahudi biū mbere ya andū othe, akīonanagia kuuma kūrī Maandīko atī Jesū nīwe Kristū.

19 Na rīrī, hīndī īyo Apolo arī kūu Korinitho, Paūlū akīgerera njīra īrīa yatuīkanīirie mwena wa rūgongo agīthīi nginya Efeso. Aakinya kūu agīkora arutwo amwe kuo. **2** Akīmooria atīrī, “Nīmwamūkīrire Roho Mūtheru rīrīa mwestīkirie?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Aca, ithuī o na tūtirī twaigua atī nī kūrī Roho Mūtheru.” **3** Nī ūndū ūcio Paūlū akīmooria atīrī, “Mwakībatithirio ūbatithio ūrīkū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Twabatithirio ūbatithio wa Johana.” **4** Paūlū akīmeera atīrī, “Ūbatithio wa Johana warī ūbatithio wa kwīrira kwa mehia. Eeraga andū metīkie ūrīa ūgūūka thuutha wake, nake nīwe Jesū.” **5** Rīrīa maaiguire ūguo, makībatithio thiīnī wa rītwa rīa Mwathani Jesū. **6** Hīndī īrīa Paūlū aamaigīrīire moko, Roho Mūtheru akīmaikūrūkīra, nao makīaria na thiomi ingī na makīratha

mohoro. **7** Nao othe maarī ta andū ikūmi na eerī. **8** Paūlū agītoonya thunagogi, na ihinda rīa mīeri ītatū akīaria na ūcamba kuo, akīgeragia kūringīrīria andū ūhoro wa ūthamaki wa Ngai. **9** No amwe ao makīūmia ngoro; makīaga gwītīkia na magīcambia Njīra īyo mbere ya kīrīndī. Nī ūndū ūcio Paūlū akīmehererera. Akīoya arutwo agīthīfī nao nyūmba ūrīa yathomithagīrio andū ya Turano, akaaranagīria na andū o mūthenya arī kuo. **10** Ūndū ūyū nīwathiire na mbere ihinda ta rīa mīaka ūrī, o nginya Ayahudi na Ayunani othe arīa maatūūraga būrūri wa Asia makīigua kiugo kīa Mwathani. **11** Ngai nīaringire ciama cia mwanya agereire harī Paūlū, **12** o nginya itambaya na nguo iria ciahutagia mwīrī wake igatwarīrwo andū arīa maarī arūaru, nao makahona mīrimū yao na ngoma thūku ikamatiga. **13** Na ūrī, Ayahudi amwe arīa maathiiaga makīingataga ngoma thūku makīgeria kūhūthīra ūitwa ūrīa Mwathani Jesū harī andū arīa maarī na ndaimono. Moigaga atīrī, “Thīinī wa ūitwa ūrīa Jesū, ūrīa ūhunjagio nī Paūlū, ndagwatha uume.” **14** Ariū mūgwanja a Mūyahudi wetagwo Sikeva, warī mūthīnjīri-Ngai mūnene, nīmekaga ūguo. **15** Mūthenya ūmwe, ngoma thūku ūkīmacookeria ūkīmeera atīrī, “Jesū nīndīmūū na nīnjūū ūhoro wa Paūlū, no inyuī mūrī a?” **16** Hīndī īyo mūndū ūcio warī na ngoma thūku akīmarūgīrīra akīmatooria othe. Akīmahūūra mūno nginya makiuma nyūmba īyo makīūra marī njaga makiuraga thakame. **17** Rīrīa Ayahudi na Ayunani arīa maatūūraga Efeso maamenyire ūhoro ūcio, othe makīiyūrwo nī guoya, narīo ūitwa ūrīa Mwathani Jesū ūgītūūgīrio. **18** Andū aingī a arīa meetīkirie makīyūmīria

na makiumbūra waganu wao matekūhitha. **19** Andū aingī arīa maaragūraga, magīcookanīrīria mabuku mao na makīmacinīra mbere ya andū othe. Rīrīa maatarire thogora wa mabuku macio, magīkinyia durakima ngiri mīrongo ītano. **20** Kiugo kīa Mwathani gīkīhunja mūno na njīra īyo na gīkīgīna hinya. **21** Thuutha wa maūndū macio mothe gwīkīka, Paūlū agītua itua rīa gūthīī Jerusalemu, atūkanīirie Makedonia na Akaia. Akiuga atīrī, “Ndaarīkia gūkinya kūu, no nginya ngaacooka thiī Roma.” **22** Agītūma andū eerī a arīa maamūteithagīrīria, na nīo Timotheo na Erasito, mathiī Makedonia, nake agīkaranga kūu būrūri wa Asia gwa kahinda kanini. **23** Ihinda-inī rīu nī kwagīre na thogothogo nene īkonīī ūhoro wa Njīra īyo. **24** Mūturi wa indo cia betha wetagwo Demeterio, ūrīa wathondekaga tūmīhianano twa betha twa Aritemi, nīatūmaga andū arīa maaturaga indo icio magīe na wonjoria mūnene. **25** Nake agīcookanīrīria andū acio maaturaga indo icio, hamwe na aruti a wīra arīa maarutaga wīra ūhaanaaine na wao, akīmeera atīrī, “Andū aya, inyuī nīmūūī nītuonaga uumithio mūnene kuuma kūrī wonjoria ūyū. **26** Na nīmūrona na mūkaigua ūrīa mūndū ūyū ūretwo Paūlū aiguithītie na akahītithia andū aingī gūkū Efeso, na makīria būrūri wothe wa Asia akiugaga atī ngai iria ithondeketwo nī mūndū ti ngai o na hanini. **27** Ügwati ūrīa ūrī ho nī atī to wonjoria witū wiki ūkūmenererio, no o na hekarū ya ngai ya mūndū-wa-nja ūrīa nene ūtagwo Aritemi nīkwagithio kīene, na ngai īyo ya mūndū-wa-nja yo nyene, ūrīa ūhooyagwo būrūri-inī wothe wa Asia, na thī yothe, nīkūimwo ūkaru

wayo.” **28** Rīrīa maaiguire ūguo, makīng’ūrīka mūno na makīanīrīra, makiugaga atīrī: “Aritemi wa Aefeso nī mūnene!” **29** Na thuutha wa kahinda kanini itūūra rīu rīkīiyūra inegene. Andū acio othe makīnyiita Gayo na Arisitariko arīa moimīte Makedonia na Paūlū, nao makīhanyūka marī ngoro īmwe magītoonya nyūmba īrīa yagomanagwo nī ūndū wa kuona mīago. **30** Paūlū nīendaga kwīyumīria mbere ya kīrīndī kīu, no arutwo makīmūgiria. **31** O na anene amwe a būrūri wa Asia arīa maarī arata a Paūlū makīmūtūmanīra, makīmūthaitha ndakagerie gūtoonya nyūmba īyo yagomanagwo nī ūndū wa kuona mīago. **32** Kīungano kīu gīkīaga ūiguano: Amwe maanagīrīra makoiga ūū, na arīa angī makoiga ūū. Andū arīa aingī o na matiamenyaga gītūmi gīa gūkorwo hau. **33** Ayahudi makiumīria Alekisanda mbere ya kīrīndī, na andū amwe a kīrīndī kīu makīanīrīra makīmwīra ūrīa egwīka. Nake akīmakiria na moko nīgeetha eyarīrīrie mbere yao. **34** No rīrīa maamenyire atī aarī Mūyahudi, othe makīanīrīra na mūgambo ūmwe ihinda ta rīa mathaa meerī makiugaga atīrī, “Aritemi wa Aefeso nī mūnene!” **35** Karani wa kīama gīa itūūra rīu agīkiria kīrīndī kīu, agīcooka akīmeera atīrī: “Andū aya a Efeso, githī thī yothe ndīūū atī itūūra rīa Efeso nīrīo rīene hekarū ūrīa itūūragwo nī Aritemi ūrīa mūnene, na mūhianano wake ūrīa waharūrkire kuuma igūrū? **36** Nī ūndū ūcio, kuona atī maūndū macio matingīkaanīka-rī, mwagīrīirwo nī gūkira, na mūtikae gwīka ūndū wa ihenya. **37** Inyuī mwarehe andū aya haha, o na gūtuīka ti kūiya maiyīte indo cia hekarū, kana makaruma ngai iitū ya mūndū-wa-

nja. **38** Hakīrī ūguo-rī, angīkorwo Demeterio na andū acio angī marutaga wīra nake marī na mateta igūrū rīa mündū o wothe, maciirīro nīmahingūre na aciirithania marī ho. No mamathitange. **39** Angīkorwo harī na ūndū ūngī mūngīenda kuuga makīria ma ūguo, ūcio no ūciirīrwo kīama-inī kīa watho. **40** Ūrīa kūrī rīu nī atī, tūrī ūgwati-inī wa gūthitangīrwo ngū ūno ya ūmūthī. Na kūrī ūguo tūtingīhota kūheana ūhoro wa thogothogo ūno, tondū hatirī na gītūmi kīa yo.” **41** Aarīkia kuuga ūguo, akīira kīungano kīu gīthīi, akīniina mūcemanio.

20 Na rīrī, ngū ūyo yarīkia gūthira, Paūlū agītūmanīra arutwo, na aarīkia kūmomīrīria, akīmoigīra ūhoro agīthīi Makedonia. **2** Agītuīkanīria mīena ya kuo, akīaragia ciugo nyīngī cia kūmīrīria andū, na marigīrīrio agīkinya būrūri wa ūyunani, **3** kūrīa aaikarire mīeri ūtatū. Hīndī ūrīa Paūlū eeharagīria kūhaica marikabu athīi Suriata, agītua itua gūcookera Makedonia, tondū Ayahudi nīmaciirīire kūmwīka ūūru. **4** Paūlū aathiire marī hamwe na Sopatiro mūrū wa Puro, mündū wa kuuma Berea, na Arisitariko, na Sekundo, andū a kuuma Thesalonike, na Gayo wa kuuma Deribe, o hamwe na Timotheo, ningī na Tīkiko, na Tirofimo, andū a kuuma būrūri wa Asia. **5** Andū acio magīthīi mbere magītweterera kūu Teroa. **6** No ithuī tūkīhaica marikabu, tūkiuma Filipi thuutha wa Gīathī kīa Mīgate ūtarī Mīlkīre Ndawa ya Kūimbīa, na thuutha wa mīthenya ūtano, tūgīkora andū arīa angī kūu Teroa, nakuo tūgīkara mīthenya mūgwanja. **7** Mūthenya wa mbere wa kiumia nītwagomanire hamwe nīguo twenyūre mūgate. Paūlū akīarīria andū, na tondū

nīatanyīte gūthiī mūthenya ūcio warūmīrīire-rī, agīthiī na mbere kwaria nginya ūtukū gatagatī. **8** Nī kwarī na matawa maingī maakanaga kūu nyūmba ya igūrū kūrīa twagomanīte. **9** Nake mwanake wetagwo Eutiko aikarīte ndirica-inī, na o ūrīa Paūlū aathiaga na mbere na kwaria-rī, noguo mwanake ūcio akīragīrīria gūtoorio nī toro. Rīrīa aakomire, akīgūa thī kuuma ngoroba ya gatatū nao mamuoya magīkora nī mūkuū. **10** Paūlū agīkūrūka, agīkomera mwanake ūcio akīmūkumbatīria akīmeera atīrī, “Tigai kūmaka, arī muoyo!” **11** Agīcooka akīambata nyūmba ya igūrū, akīenyūra mūgate na akīrīa. Na thuutha wa kūmaarīria nginya gūgīkīa-rī, akiuma kūu, agīthiī. **12** Nao andū makīinūkia mwanake ūcio arī muoyo, na mahooreire ngoro mūno. **13** No ithuī tūgīthiī mbere tūgītoonya marikabu tūgīthiī nginya Aso, kūrīa twathiire tūkīoyaga Paūlū. Aathondekete mūbango ūyū mbere tondū we athīite kūu magūrū. **14** Hīndī ūrīa aatūtūngire kūu Aso, tūkīmūkuua na marikabu, tūgīthiī nginya Mitilene. **15** Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire tūkīhaica marikabu, tūgīthiī tūgīkinya harīa haaringaine na Kio, na thuutha wa mūthenya ūcio tūgīkinya Samo, naguo mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire, tūgīkinya Mileto. **16** Paūlū nīatuīte itua rīa gūthiī ahītūkīte Efeso na marikabu nīguo ndagate mahinda kūu būrūri wa Asia, nī ūndū nīehīkaga nīguo kwahoteka akinye Jerusalemu, mūthenya wa Bendegothito. **17** Paūlū arī kūu Mileto, agītūmana Efeso, agīita athuuri a kanitha moke harī we. **18** Nao maakinya, akīmeera atīrī, “Inyuī nī mūūū ūrīa ndaatūrīga ihinda rīrīa rīothe ndaaikarire na inyuī,

kuuma o mūthenya wa mbere ūrīa ndookire būrūri wa Asia. **19** Nīndatungatīre Mwathani ndīnyiihītie mūno na ndī na maithori, o na gūtuīka nīndageririo mūno nī ūndū Ayahudi nīmaathugundaga kūnjīka ūūru. **20** Inyuī nīmūūī atī ndirī ndatithia kūhunjia ūndū o wothe ūngīmūguna no ndīmūrutagīra mbere ya andū othe na ngathiiaga o nyūmba o nyūmba. **21** Na ngoimbūrīra Ayahudi o hamwe na Ayunani atī no nginya magarūrūke kūrī Ngai na ūndū wa kwīrira na magīe na wītīkio thīnī wa Mwathani witū Jesū. **22** “Na rīrī, nī ūndū wa kūringīrīrio nī Roho Mūtheru, ndīrathiī Jerusalemu itekūmenya maūndū marīa makaangora ndī kūu. **23** Ūndū ūrīa njūūī tu nī atī, Roho Mūtheru nīandaaraga atī matūūra-inī mothe, njeera na mathīna nīcio injetereire. **24** No rīrī, ndirona gūtūūra muoyo kūrī na bata harī niī, korwo no ndīkie ihenya na ndīkie wīra ūrīa Mwathani Jesū aaheete, na nīguo wīra wa kuumbūra ūhoro-ūrīa-Mwega wa wega wa Ngai. **25** “Na rīu nīnjūūī gūtirī o na ūmwe thīnī wanyu wa andū arīa ndanathīi ngīhunjagīria ūhoro wa ūthamaki ūgacooka kūnyona rīngī. **26** Nī ūndū ūcio, ngūmwīra ūmūthī atī gūtirī thakame ya mūndū o na ūmwe ngoorio. **27** Nī ūndū niī ndirī ndatithia kūmūhunjīria wendi wa Ngai ūrī wothe. **28** Mwīmenyererei inyuī ene, na mūmenyerere rūūru ruothe rūrīa Roho Mūtheru amūtuīte arori aruo. Tuīkai arīthi a kanitha wa Ngai, ūrīa aagūrire na thakame yake mwene. **29** Nīnjūūī atī ndaarīkia gūthīiī, njūūi ndīāni nīgooka gatagatī-inī kanyu na itigacaaīra rūūru rūrū. **30** O na ningī kuuma harī inyuī nīgūkoimīra andū, na mogomie ūhoro-wa-

ma nīgeetha maguucīrīrie arutwo mamarūmīrīre. **31**
Nī ūndū ūcio ikaragai mwīhūgīte! Ririkanai atī ihinda
rīa mīaka ītatū ndirī ndatigithīria gutaara o ūmwe
wanyu ūtukū na mūthenya ngīitaga maithori. **32** “Na
rīu ngūmūneana kūrī Ngai o na kūrī ūhoro wa wega
wake, ūrīa ūngīhota kūmwaka wega mūrūme na mūgīe
na igai hamwe na andū arīa othe matheretio. **33** Nīi ndirī
ndacuumīkīra betha kana thahabu, o na kana nguo ya
mūndū o wothe. **34** Inyuī ene nīmūūi atī ndaarutaga
wīra na moko makwa nī ūndū wa mabata makwa niī
mwene, na mabata ma andū arīa ndakoragwo nao. **35**
Maūndū-inī marīa mothe ndeekire, nīndamuonirie atī
no nginya tūteithagie andū arīa matarī hinya, na ūndū
wa kūruta wīra mūritū ta ūcio, tūkīririkanaga ciugo
iria ciaririo nī Mwathani Jesū we mwene rīrīa oigire
atīrī, ‘Kūheana nī kūrī irathimo nyīngī gūkīra kūheo.’”
36 Aarīkia kuuga ūguo, agīturia ndu hamwe nao othe
makīhooya. **37** Nao othe makīrīra makīmūhīmbagīria na
makīmūmumunya. **38** Ūndū ūrīa wamekīrire kīha mūno
makīria, nī ūrīa aameerire atī matigacooka kūmuona
ūthīū rīngī. Magīcooka makīmumagaria nginya marikabu-
inī.

21 Na rīrī, thuutha wa gwītigithūkania nao, tūkīhaica
marikabu tūgīthīi tūrūngīrīire tūgīkinya Kosi. Mūthenya
ūcio ūngī warūmīrīire tūgīkinya Rodo, na twoima kūu
tūgīthīi nginya Patara. **2** Tūgīkora marikabu yaringaga
īthīi Foinike, na ithūi tūkīmīhaica tūgīthīi. **3** Na rīrīa
tuonire Kuporo, tūkīhītūkīra mwena wa gūthini wakuo,
tūgīthīi nginya Suriata. Tūgīkinya Turo, kūrīa marikabu

iitū yarutagīrwo mīrigo īrīa yarī nayo. **4** Tūgīkora arutwo kuo, na tūgīikara nao mīthenya mūgwanja. Nao arutwo acio na ūndū wa kūmenyithio nī Roho Mūtheru magīthaitha Paūlū ndagathīi Jerusalemu. **5** No ihinda riitū rīathira, tūkiuma kūu, tūgīthīi na mbere na rūgendo rwitū. Arutwo othe, hamwe na atumia ao na ciana ciao, magītuumagaria, magītūkinyia nja ya itūūra, na tūrī hau hūgūrūrū-inī cia iria, tūgīturia ndu, tūkīhooya Ngai. **6** Twaarīkia kuganīra ūhoro, tūkīhaica marikabu, nao makīinūka. **7** Twoima Turo, tūgīthīi na mbere na rūgendo rwitū, tūgīkinya Putolemai, tūkīgeithia ariū na aarī a Ithe witū kuo na tūgīkarania nao mūthenya ūmwe. **8** Mūthenya ūyū ūngī tūkiuma kuo, tūgīthīi, tūgīkinya Kaisarea, na tūgīikara mūciī kwa Filipu ūrīa warī mūhunjia ūmwe wa arīa Mūgwanja. **9** Nake nīarī na airītu aake ana matarī ahiku, nao nīmarathaga mohoro. **10** Na thuutha wa gūkorwo kuo matukū maingī-rī, gūgūka mūnabii wetagwo Agabo oimīte Judea. **11** Rīrīa aakinyire harī ithuī, akīoya mūcibi wa Paūlū, akīwīoha moko na magūrū, akiuga atīrī, “Roho Mūtheru aroiga atīrī, ‘Ūū nīguo Ayahudi a Jerusalemu marīha mwene mūcibi ūyū, na macooke mamūneane kūrī andū-a-Ndūrīrī.’” **12** Hīndī ūrīa twaiguire ūguo, ithuī na andū arīa angī maarī ho tūgīthaitha Paūlū ndakae kwambata Jerusalemu. **13** Hīndī ūyo Paūlū agīcookia atīrī, “Nī kīi kīratūma mūrīre, na mūkanjūraga ngoro? To kuohwo gwiki ndīhaarīirie, no nīndīhaarīirie o na gūkua ndī kūu Jerusalemu nī ūndū wa rīitwa rīa Mwathani Jesū.” **14** Hīndī ūrīa aaregire kūigua ūrīa twamwīraga-rī, tūgītigana nake tūkiuga

atīrī, “Wendo wa Mwathani ūrohinga.” **15** Thuutha wa ūguo, tūkīhaarīria tūkīambata Jerusalemu. **16** Arutwo amwe a kuuma Kaisarea magīthī hamwe na ithū, na magītūtwara kwa mūndū wetagwo Mūnasoni, tūgaikare kuo. Aarī mūndū woimīte Kuporo, na aarī ūmwe wa arutwo arīa a mbere. **17** Hīndī ūrīa twakinyire Jerusalemu, ariū na aarī a Ithe witū magītwamūkīra na gīkeno. **18** Mūthenya ūyū ūngī Paūlū, na andū arīa twarī nao tūgīthī kuona Jakubu, nao athuuri othe maarī ho. **19** Nake Paūlū akīimageithia na akīmeera ūrīa wothe Ngai eekīire andū-a-Ndūrīrī agereire ūtungata-inī wake. **20** Rīrīa maaiguire ūguo, makīgooca Ngai. Magīcooka makīira Paūlū atīrī, “Mūrū wa ithe witū, nīwonete ūrīa Ayahudi ngiri nyingī metīkītie, na othe marī na kīyo gīa kūhingia watho. **21** Nao nīmamenyithītio atī nī ūrutaga Ayahudi othe arīa matūūranagia na andū-a-Ndūrīrī atī magarūrūke matigane na watho wa Musa, ūkīmeeraga matikaruithie ciana ciao na matigaikare kūringana na mītugo iitū. **22** Tūgwīka atīa? Hatirī ngaanja nīmekūigua atī nīūkīte. **23** Nī ūndū ūcio īka ūrīa tūgūkwīra. Tūrī na andū ana mehītīte mwīhītwa. **24** Thiī na andū aya, ūgwatanīre nao igongona-inī rīao rīa gwītheria, na ūmarīhīre mahūthīro mao, nīgeetha menjwo mītwe. Hīndī ūyo andū othe nīmekūmenya atī ūhoro ūrīa maiguīte ūgūkonī ti wa ma, no atī wee mwene nīwathīkīire watho. **25** Ha ūhoro wa andū-a-Ndūrīrī arīa metīkītie-rī, nītwamandīkīire, tūkīmamenyithia itua riitū, atī o metheeme kūrīa irio iria irutīrwo mīhianano, na thakame, na nyama cia nyamū cia gūitwo, o na ūmaraya.” **26** Mūthenya ūyū

ūngī Paūlū agīthiī na andū acio, na agītheria hamwe nao. Agīcooka agīthiī hekarū-inī akamenyithanie rīrīa mīthenya ya gwītheria īkaarīka, na o ūmwe wao arutīrwo igongona. **27** Rīrīa matukū macio mūgwanja maakuhīrīrie gūthira-rī, Ayahudi amwe moimīte būrūri wa Asia makīona Paūlū hekarū-inī. Magīthogotha kīrīndī gīothe na makīmūnyiita, **28** makīanagīrīra atīrī, “Andū a Israeli, tūteithie! Mūndū ūyū nī we ūrutaga andū kūndū guothe ūhoro wa gūukīrīra andū aitū, na watho witū, na handū haha. Na hamwe na ūguo-rī, nīarehete Ayunani hekarū-inī, agathaahia handū haha hatheru.” **29** (Nīmonete Tirofimo ūrīa Mūefeso marī na Paūlū kūu itūura-inī, no magīciiria atī Paūlū nīamūtoonyetie hekarū-inī.) **30** Narīo itūura rīothe rīkīambūrūrūka nao andū magīuka mahanyūkīte moimīte mīena yothe. Makīnyiita Paūlū, makīmūguucūrūria makīmūruta hekarū, na o hīndī īyo ihingo ikīhingwo. **31** Na rīrī, rīrīa maageragia kūmūrūraga ūhoro ūgīkinya harī mūnene wa mbūtū ya thigari cia Roma atī itūura rīothe rīa Jerusalemu rīarī na ngūū. **32** Nake o rīmwe akīoya anene na thigari magīkūrūka harī kīrīndī mateng’ere. Rīrīa andū acio maarutaga ngūū moonire mūnene ūcio na thigari ciake magītiga kūhūura Paūlū. **33** Mūnene ūcio wa thigari agīuka akīmūnyiita na agīathana ohwo na mīnyororo ūrī. Agīcooka akīuria aarī ū na nī atīa ekīte. **34** Andū amwe thīinī wa kīrīndī maanagīrīra makoiga ūū na arīa angī makoiga ūū; na tondū mūnene ūcio wa thigari ndangīamenyire ma ya ūhoro nī ūndū wa mbugīrīrio, agīathana Paūlū ahingīrwo nyūmba ya thigari. **35** Hīndī ūrīa Paūlū aakinyire ngathī-

inī kīrīndī kīu gīgīthūka mūno o nginya Paūlū agīkuuo nī thigari. **36** Kīrīndī kīrīa kīamuumīte thuutha kīanagīrīra gīkoiga atīrī, “Mweherieil!” **37** Rīrīa thigari ciarī o hakuhī gūtoonyia Paūlū nyūmba ya thigari-rī, akīūria mūnene wacio atīrī, “Nīukūnjītīkīria ngwīre ūndū?” Nake mūnene ūcio akīmūūria atīrī, “Wee anga nīwaragia Kīyunani? **38** Githī we tiwe Mūmisiri ūrīa wambīrīrie ngūū hīndī ūmwe, na ūgītongoria itoi ngiri inya, mūkiumagara nacio mūgīthīi werū-inī?” **39** Paūlū akīmūcookeria atīrī, “Nīī ndī Mūyahudi wa kuuma Tariso, būrūri wa Kilikia, na itūūra rīrīa ndaciārīirwo rīrī igweta. Ndagūthaitha, reke njarīrie andū aya.” **40** Paūlū aarīkia kūheo rūūtha nī mūnene ūcio wa thigari, akīrūgama ngathī-inī agīkiria kīrīndī kīu na moko. Rīrīa kīrīndī gīakirire, agīkarīria na rūthiomī rwa Kīhibiranīa. Agīkīra atīrī:

22 “Ariū a Baba, o na inyuū maithe makwa, thikīrīriai ngīiyarīrīria.” **2** Rīrīa maaiguire akīmaarīria na rūthiomī rwa Kīhibiranīa-rī, magīkira ki. Hīndī īyo Paūlū akiuga atīrī, **3** “Nīī ndī Mūyahudi, wa gūciārīrwo Tariso itūūra rīa būrūri wa Kilikia, no ndaarereirwo itūūra-inī rīrī. Nīndathomithirio wega nī Gamalieli ūhoro wa watho wa maitū, na ndaarī na kīyo kīa maūndū ma Ngai o ta ūrīa inyuū inyuothē mūtariī ūmūthī. **4** Nīndanyariiraga arūmīrīri a Njīra īno o nginya magakua na nganyiita arūme na andū-a-nja ngamaikia njeera, **5** o ta ūrīa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene na Kīama gīothe gīa athuuri o nao mangīheana ūira ūcio. O na nīmaheire marūa ndwarīre andū ao kūu Dameski, na nīī ngīthīi kuo nganyiite andū acio ndīmarehe Jerusalemu nīguo Maherithio. **6** “Ta thaa

thita ndī hakuhī gūkinya Dameski-rī, o rīmwe gūkīgīa
ūtheri mūnene woimire igūrū, naguo ūkīnjārīra mīena
yothe. 7 Ngīgwa thī, na ngīigua mūgambo mūnene
ūkīnjīria, ūkīnjīra atīrī, ‘Saūlū! Saūlū! Ūūnyariiraga
nīkī?’ 8 “Na nī ngīuria atīrī, ‘Wee nī we ū, Mwathani?’
“Nake akīnjookeria atīrī, ‘Nī nī Jesū wa Nazarethi, ūrīa
ūranyariira.’ 9 Nao andū arīa twarī nao nīmoonire
ūtheri ūcio, no matiataūkīrwo nī mūgambo wa ūcio
wanjaragīria. 10 “Na nī ngīuria atīrī, ‘Mwathani ngwīka
atīa?’ “Nake Mwathani akīnjīra atīrī, ‘Ūkīra ūtoonye
Dameski. Kūu nīkuo ūrīrīrwo maūndū marīa mothe
wathīrīrwo gwīka.’ 11 Na rīrī, andū arīa twarī nao
makīnyiita guoko makīndwara Dameski, tondū ūkengu wa
ūtheri ūcio nīwanduūte mūtumumu. 12 “Mūndū wetagwo
Anania nīookire kūnyona, na aarī mūndū weamūrīire
Ngai na ūndū wa kūrūmia watho, na nīaheetwo gītīo
nī Ayahudi othe arīa maatūrīaga kūu. 13 Agīuka na
akīrūgama hakuhī na nī akīnjīra atīrī, ‘Mūrū wa ithe
witū Saūlū, cooka kuona!’ Na hīndī o ro īyo ngīhota
kūmuona. 14 “Agīcooka akīnjīra atīrī, ‘Ngai wa maithe
maitū nīagūthuurīte nīguo ūmenye wendi wake na wone
Ūrīa Mūthingu, o na ūigue ciugo kuuma kanua gake. 15
Nīūgūtuīka mūira wake kūrī andū othe wa kūmoimbūrīra
ūrīa wonete na ūrīa ūiguīte. 16 Rīu nī kīi wetereire?
Ūkīra, ūbatithio na ūthambio mehia maku, ūgīkayagīra
rītwa rīake.’ 17 “Hīndī ūrīa ndaacockire Jerusalemu, ndī
hekarū-inī ngīhooya nīndagīire na iringi, 18 ngīkīona
Mwathani akīaria, nake akīnjīra atīrī, ‘Ūkīra narua uume
Jerusalemu, tondū matiigwītīkīra kumbūrīrwo ūhoro

wakwa nīwe.’ **19** “Na niñ ngīcookia atīrī, ‘Mwathani, andū
aya nīmooñ atī ndoimaga thunagogi īmwe ngathiī īrīa īngī
nīguo nyiitithie na hūure andū arīa magwītīkītie. **20** Na
rīrīa Stefano mūira waku aaitirwo thakame, ndaarūngī
ho ngītikīra ūndū ūcio wīkwo, na ngaikaria nguo cia
andū arīa maamūragire.’ **21** “Nake Mwathani akīnjīra
atīrī, ‘Thīi, tondū nīngūgūtūma kūndū kūraya kwa
andū-a-Ndūrīrī.’” **22** Kīrīndī kīu gīgīthikīrīria Paūlū o
nginya rīrīa oigire ūguo. Hīndī īyo gīkīaria na mūgambo
mūnene kīanīrīire, atīrī, “Mweheriei thī! Ndagīrīrwo
nīgūtūura muoyo!” **23** Na rīrīa kīanagīrīra gīgīteaga
nguo ciakīo na gīkīumbūraga rūkūngū, **24** mūnene ūcio
wa mbūtū agīathana Paūlū aingīrio nyūmba ya thigari.
Ningī agīathana atī Paūlū ahūrwo iboko na orio ciūria
nīguo kūmenyeke kīrīa gīatūmaga andū mamugīrīrie
ūguo. **25** Na rīrīa maamūkomagia mamūhūure-rī, Paūlū
akīuria mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe warūngī
hau atīrī, “Watho nīwītīkīrītie mūhūure raiya wa Roma
na kīboko atanyiitīkanīte na ihītia?” **26** Rīrīa mūnene
ūcio wa thigari igana rīmwe aaiguire ūguo, agīthī
kūrī mūnene wa mbūtū, akīmūhe ūhoro ūcio. Nake
akīmūuria atīrī, “Rīu ūgwīka atīa? Mūndū ūyū nī raiya wa
Roma.” **27** Mūnene ūcio wa mbūtū agīthī kūrī Paūlū,
akīmūuria atīrī, “Ta njīra atīrī, wee ūrī raiya wa Roma?”
Nake akīmūcookeria atīrī, “Iī, ndī raiya wa Roma.” **28**
Nake mūnene ūcio wa mbūtū akīmwīra atīrī, “Ndārīhire
thogora mūnene nīgeetha ndūke raiya wa Roma.” Nake
Paūlū akīmūcookeria atīrī, “No nīi ndaaciarirwo ndī
raiya wa Roma.” **29** Nao andū arīa meendaga kūmūuria

ciūria magītigana nake o rīmwe. Mūnene ūcio wa mbūtū we mwene akīmaka aamenya atī nīoheete Paūlū na mīnyororo, na aarī raiya wa Roma. **30** Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire, nīgūkorwo mūnene ūcio wa mbūtū nīeendaga kūmenya wega kīrī Ayahudi maathitangagīra Paūlū, akīmuohora na agīathana athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri othe a Kīama magomane. Agīcooka akīrehe Paūlū, na akīmūrūgamia mbere yao.

23 Nake Paūlū agīkūrīra athuuri a Kīama kīu maitho akīmeera atīrī, “Ariū a Baba, nīndungatīre Ngai ndī na thamiri ītarī ūcuuke nginya mūthenya wa ūmūthī.” **2** Nake Anania mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agīatha andū arīa maarūgamīte hakuhī na Paūlū mamūringe kanua. **3** Hīndī īyo Paūlū akīmwīra atīrī, “Wee rūthingo rūrū rūhakītwo mūnyū mwerū, we nīwe ūkūringwo nī Ngai! Ūikarīte hau ūndūre ciira kūringana na watho, no wee ūkaregana na watho, ūgaathana atī ningwo!” **4** Nao andū arīa maarūgamīte hakuhī na Paūlū makīmūūria atīrī, “Anga nīukūumīrīria kūruma mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene?” **5** Nake Paūlū akīmacookeria atīrī, “Ariū a Baba, ndikūmenyete atī ūcio nīwe mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene; nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: ‘Ndūkanaarie ūūru igūrū rīa mūnene wa andū anyu.’” **6** Na rīrī, Paūlū aamenya atī amwe ao maarī Asadukai, na arīa angī Afarisai, akīanīrīra Kīama-inī kīu, akiuga atīrī, “Ariū a Baba, niī ndī Mūfarisai, na njiarītwo nī Mūfarisai. Ndīraciirithio nī ūndū wa kīrigīrīro gīakwa gīa kūriūkio kwa arīa akuū.” **7** Rīrīa oigire ūguo, gūkīgīa na ngarari gatagatī ka Afarisai na Asadukai, nakīo kīūngano kīu gīkīamūkana. **8** (Asadukai

moigaga gütirī ūriūkio, na gütirī araka, o na kana maroho, no Afarisai nīmetikītie maündū macio mothe.) 9 Gükīgīa na ngūī nene, nao arutani a watho amwe arīa maarī Afarisai makīrūgama na makīaria megūmīire mūno, makiuga atīrī, “Ithuī tūtirona ūūru wa mūndū ūyū. I kūngīkorwo nī roho kana mūraika ūmwarīirie?” 10 Nacio ngarari ikīneneha mūno, o nginya mūnene wa mbūtū akīigua guoya nīkuona ta Paūlū angītarūrangwo tūcunjī nīo. Agīatha mbūtū cia thigari ciikūrūke, imweherie harīo na hinya, na imūtware nyūmba ya thigari. 11 Ūtukū ūrīa warūmīire, Mwathani akīrūgama hakuhī na Paūlū, akīmwīra atīrī, “Wīyūmīrīrie! O ūguo ūheanīte ūhoro wakwa gūkū Jerusalemu, noguo ūkaūheana kūu Roma.” 12 Rūciinī rūrū rūngī, Ayahudi makīgīa na ndundu na makīhīta mwīhītwa matikaarīe kana manyue matooragīte Paūlū. 13 Andū arīa maathugundīte ndundu īyo maarī makīria ya mīrongo īna. 14 Magīthīi kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri makīmeera atīrī, “Ithuī nītwīhītīte mwīhītwa wa kwaga kūrīa kīndū kana kūnyua nginya tūūrage Paūlū. 15 Na rīrī, inyuī mūrī hamwe na Kīama gīa Athuuri ūriai mūnene wa mbūtū amūrehe mbere yanyu, mwītuīte ta mūrenda gūtuīria wega ūhoro wa ciira wake. Ithuī nītwīhaarīirie kūmūūraga atanakinya haha.” 16 No rīrīa mwanake wa mwarī wa nyina na Paūlū aaiguire ūhoro wa ithugunda rīu, agīthīi nyūmba ya thigari akīra Paūlū. 17 Hīndī īyo Paūlū agīta ūmwe wa anene a thigari igana rīmwe, akīmwīra atīrī, “Twara mwanake ūyū kūrī mūnene wa mbūtū; arī na ūndū arenda kūmwīra.” 18 Nī ūndū ūcio mūnene ūcio akīmuoya,

akīmūtwara kūrī mūnene wa mbūtū. Mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe akīmwīra atīrī, “Paūlū, ūrīa muohe nīandūmanīire anjīira ndeehe mwanake ūyū kūrī we tondū arī na ūndū arenda gūkwīra.” **19** Mūnene ūcio wa mbūtū akīnyiita mwanake ūcio guoko, akīmūtwara keeheri-inī, akīmūuria atīrī, “Nī atīa ūrenda kūnjīira?” **20** Nake mwanake ūcio akīmūcookeria atīrī, “Ayahudi nīmaiguanīire makūūrie ūmarehere Paūlū nīguo arūgame mbere ya kīama rūciū, metuīte ta marendā gūtuīria ūhoro wake wega. **21** Ndūgetīkīre ūguo marendā, tondū andū makīria ya mīrongo īna ao mamuoheirie njīra-inī. Nīmehītīte mwīhītwa wa kwaga kūrīa kana kūnyua nginya mamūūrage. Na rīrī, nīmehaarīrie, metereire wītīkīre ihooya rīao.” **22** Nake mūnene ūcio wa mbūtū akīira mwanake ūcio athīī, na akīmūkaania, akīmwīra atīrī, “Ndūkeere mūndū o na ūrīkū atī nīūnginyīrie ūhoro ūcio.” **23** Mūnene ūcio wa mbūtū agīcooka agīta anene aake eerī a thigari igana rīmwe akīmaatha atīrī, “Haarīriai gīkundi gīa thigari magana meerī, na thigari mīrongo mūgwanja iria ithiiaga ihaicīte mbarathi, na thigari magana meerī iria ithiiaga ikuuīte matimū, nīguo mathīī Kaisarea thaas ithatū cia ūtukū. **24** Na ningī mūhaarīrie mbarathi cia gūkuua Paūlū atwarwo kūrī Felike ūrīa barūthi hatarī na ūgwati.” **25** Agīcooka akīandīka marū ūū: **26** Nī nīi Kilaudio Lisia, Kūrī mūgaathe Barūthi Felike: Nīndakūgeithia. **27** Mūndū ūyū aranyiitītwo nī Ayahudi na mararī hakuhī kūmūūraga, no ndīrathiī na thigari ciakwa ndīramūthara, nīgūkorwo nīndīramenyete atī nī raiya wa Roma. **28** Nīndīrendaga kūmenya kīrīa

maramūthitangagīra, na nī ūndū ūcio ndīramūtwara Kīama-inī kīao. **29** Ndīrakora atī athitangiirwo maūndū makoniī watho wao, no hatirarī ūndū acuukīrwo ūngīratūmire atuīrwo kūragwo kana kuohwo. **30** Rīrīa ndīramenyithirio atī kūraarī na ithugunda rīa kūraga mūndū ūcio, ndīramūtūma kūrī we o hīndī īyo. Ndīracooka ndīraatha andū acio mamūthitangīte makūrehere thitango īrīa mamūthitangiire. **31** Nī ūndū ūcio thigari ikīoya Paūlū ūtukū o ta ūrīa ciaathītwo, ikīmūtwara o nginya Antipatiri. **32** Naguo mūthenya ūyū ūngī igītiga thigari iria ciathiiaga ihaicīte mbarathi ithīī nake, nacio igīcooka nyūmba ciao. **33** Thigari icio cia mbarathi ciakinya Kaisarea, ikīmengera barūthi marūna ikīneana Paūlū kūrī we. **34** Nake barūthi aathoma marūna, akīuria kūrīa Paūlū oimīte. Rīrīa aamenyire atī oimīte Kilikia, **35** akīmwīra atīrī, “Ngaathikīrīria ciira waku andū arīa magūthitangīte mooka.” Agīcooka agīathana Paūlū aikare arangīrītwo kūu nyūmba-inī ya ūthamaki ya Herode.

24 Na rīrī, thuutha wa mīthenya ītano, Anania, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agīkūrūka agīthīī Kaisarea marīna athuuri amwe na wakiri wetagwo Teritulo, na makīrehe thitango ciao cia gūkīrīra Paūlū kūrī barūthi. **2** Rīrīa Paūlū eetirwo thīinī, Teritulo akīambīrīria kūmūthitanga mbere ya Felike, akiuga atīrī: “Nitūkeneire ihinda iraaya rīa thayū tūrī rungu rwaku, na ūūgī waku wa kuona na kabere nīūgarūrīte maūndū marī mooru magatuīka mega būrūri-inī ūyū. **3** Kūndū guothe na maūndū-inī mothe, wee mūgaathe Felike, nītwamūkīrīte

ündū ūyū tūrī na ngaatho nene. **4** No nīgeetha ndigakūnogie makīria, nīngūkūūria na gītīo ūtūthikīrīrie hanini. **5** “Nītuonete mündū ūyū arī mündū wa kūrehe thīna, na nīarehete ngūī gatagatī-inī ka Ayahudi kūndū guothe thīnī wa thī. We nī mūtongoria wa gīkundi kīrīa gītagwo Anazari, **6** na ningī nīageragia gūthaahia hekarū; nī ūndū ūcio tūkīmūnyiita. (Na nītūngīamūtuīrīire kūringana na watho witū. **7** No Lisia, mūnene ūcio wa mbūtū agīuka akīmūruta moko-inī maitū na hinya akīmweheria, na agīathana athitangi aake moke kūrī wee.) **8** Wee mwene wamūūrangia nīkūmenya ma ya ūhoro ūyū wothe tūmūthitangīire.” **9** Nao Ayahudi makīnyiitanīra na thitango īyo, makiuga atī maūndū macio maarī ma ma. **10** Rīrīa barūthi aaheneirie Paūlū na moko aarie-rī, Paūlū oigire atīrī, “Nīnjūū atī nīkoretwo ūrī mūtui ciira wa rūrīrī rūrū ihinda rīa mīaka mīingī, nī ūndū ūcio nīngwīyarīrīria ngenete. **11** Nī ūndū mūhūthū harīwe kūmenya atī ti makīria ma mīthenya ikūmi na īrī īthirīte kuuma ndambata Jerusalemu kūhooya Ngai. **12** Andū arīa maathitangīte matianyonire ngīkararania na mündū o na ūrīkū hekarū-inī, kana ngītūma kīrīndī kīgīe na ngūī thunagogi-inī, o na kana handū hangī o hothe itūūra-inī. **13** Na matingīhota kuonania ihooto harīwe cia thitango icio maathitangīire. **14** No rīrī, nīngwītīkīra atī nīhooyaga Ngai wa maihe maitū ndī mūrūmīrīri wa Njīra īyo, o īyo metaga ya gīkundi kīa nyamūkano. Niī nīnjītīkītie maūndū mothe marīa megī Watho na marīa mandīkītwo mabuku-inī ma Anabii, **15** na ndī na kīrīgīrīro thīnī wa Ngai o ta kīrīa andū aya

marī nakīo, atī nīgūgakorwo na kūriūka kwa andū arīa
athingu na arīa aaganu. **16** Nī ūndū ūcio nīndīrutanagīria
hīndī ciothe kūiga thamiri yakwa ītarī na ūcuuke mbere
ya Ngai na mbere ya andū. **17** “Thuutha wa gūkorwo
itarī kuo mīaka mīngī, nīndokire Jerusalemu nīgeetha
ndeehere andū akwa iheo nī ūndū wa athīni na ndute
maruta nī ūndū wa Ngai. **18** Na rīrīa ndarūmbūyanagia na
maūndū macio nīmangorire kūu hekarū-inī ndītheretie.
Gūtiarī na gīkundi kīa andū ndaarī na kīo, o na kana
ngīkorwo ngīruta thīna. **19** No nī kūrī Ayahudi a kuuma
būrūri wa Asia arīa magīrīrwo nīgūkorwo marī haha
mbere yaku na maathitange angīkorwo nī marī ūndū
mangīnjuukīra. **20** Akorwo ti ūguo, aya marī haha
nīmagīrīrwo moige ihītia rīrīa maanyonire narīo rīrīa
ndaarūgamire mbere ya Kīama, **21** tiga ūkorirwo nī
ūndū ūyū ūmwe ndanīrīire rīrīa ndaarūngī mbere yao
ngiuga atīrī: ‘Ūmūthī ndūgamīte mbere yanyu njīrithio
nī ūndū nīnjīrīgīrīire ūhoro wa kūriūka kwa arīa akuū.’”
22 Nake Felike, nī ūndū nīnamenyete wega ūhoro wa
Njīra ūyo, agītīria ciira. Akiuga atīrī, “Hīndī ūrīa Lisia,
ūcio mūnene wa mbūtū agooka-rī, nīguo ngaatua ciira
waku.” **23** Agīatha mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe
aige Paūlū arī mūrangīre, no amūhe wīyathi mūnini na
etīkīrie arata aake marūmbūyiye mabata make. **24** Na
rīrī, thuutha wa mīthenya mīnini, Felike agīūka marī na
mūtumia wake Dirusila, ūrīa warī Mūyahudi mūtumia.
Agītūmanīra Paūlū, na akīmūthikīrīria akīaria ūhoro wa
wītīkio thīnī wa Kristū Jesū. **25** Rīrīa Paūlū aaragia ūhoro
wa ūthingu, na wa kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, o

na wa ciira ūrīa ūgooka, Felike akīigua etigīra, akiuga atīrī, “Nī ūguo! Rīu no ūthiī. Rīrīa ndīrīgīra na ihinda rīagīriire, nīndīgūtūmanīra ūūke.” **26** Ihinda-inī o rīu no ehokaga atī Paūlū nīangīamūheire ihaki, na nī ūndū ūcio nīaikaraga akīmūtūmanagīra, akaaria nake. **27** Hīndī ūrīa mīaka ūrī yathirire-rī, Porikio Fesito agīcooka ithenya rīa Felike, no tondū Felike nīendaga gūkenia Ayahudi, agītiga Paūlū njeera.

25 Na rīrī, mīthenya ūtatū yathira thuutha wa Fesito gūkinya kūu būrūri-inī, akiuma Kaisarea akīambata agīthiī Jerusalemu. **2** Nao athīnjīri-Ngai arīa anene na atongoria a Ayahudi magīuka harī we, makīmwīra maūndū marīa Paūlū aathitangīirwo. **3** Nīmahīkire gūthaitha Fesito atī nī ūndū wa wega wake kūrī o etīkīre Paūlū atwarwo Jerusalemu, nīgūkorwo nīmahaaragīria kūmuheria njīra-inī mamūūrage. **4** Nake Fesito akīmacookeria atīrī, “Paūlū ahingīirwo Kaisarea, na niī nīngūcooka kuo o narua. **5** Tondū ūcio no tūthiī na atongoria amwe anyu nīgeetha mathīi magathitangīre mūndū ūcio kuo, angīkorwo nī harī ūndū mūūru ekīte.” **6** Thuutha wa gūikarania nao kūu ihinda ta rīa mīthenya ūnana kana ikūmi, agīkūrūka, agīthiī Kaisarea, na mūthenya ūyū ūngī akīgomithania igooti, na agīathana Paūlū areehwo mbere yake. **7** Rīrīa Paūlū aakinyire, Ayahudi arīa maikūrūkīte kuuma Jerusalemu makīmūrigiicīria, na makīmūthitangīra maūndū maingī mooru, marīa matangīahotire kuonania atī nī ma ma. **8** Nake Paūlū akīiyarīrīria, akiuga atīrī: “Nīi ndirī ūndū njīkīte ūreganīte na watho wa Ayahudi, o na kana wa hekarū o na kana

wa Kaisari.” **9** Nake Fesito, akīenda gūkenia Ayahudi akīuria Paūlū atīrī, “Wee nī ūkwenda kwambata ūthiī Jerusalemu ngagūciirithīrie kuo nī ūndū wa maūndū maya ūthitangīirwo?” **10** Nake Paūlū agīcookia atīrī, “Rīu ndūgamīte igooti-inī rīa Kaisari, harīa njagīrīirwo nī gūciirithīrio. Niī ndihītīirie Ayahudi, o ta ūrīa wee mwene ūmenyete o wega. **11** No rīrī, angīkorwo ndī na ihītia rīa gwīka ūndū o wothe wa gūtūma njūragwo-rī, ndingīrega gūkua. No angīkorwo maūndū marīa thitangīirwo nī Ayahudi aya ti ma ma-rī, gūtikīrī mūndū ūrī na gītūmi gīa kūneana kūrī o. Ndacookia ciira riiko kūrī Kaisari!” **12** Thuutha wa Fesito gūcookania ndundu na kīama gīake, akiuga atīrī, “Wacookia ciira riiko kūrī Kaisari na kūrī Kaisari nīkuo ūgūthīi!” **13** Mīthenya mīnini yathira Mūthamaki Agiripa na Berinike magīuka kūu Kaisarea kūnyiita Fesito ūgeni. **14** Na tondū nīmaikaraga kūu mīthenya mīingī-rī, Fesito akīhe mūthamaki ūcio ūhorō wa ciira wa Paūlū, akīmwīra atīrī, “Gūkū kūrī na mūndū watigirwo nī Felike arī muohe. **15** Rīrīa ndaathiire Jerusalemu-rī, athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri a Ayahudi nīmamūthitangire, na makīnjūūria ndīmūtuīre. **16** “Na nī ngīmeera atī ti mūtugo wa andū a Roma kūneana mūndū o wothe ataambīte kūng’ethanīra na andū arīa mamūthitangīte na kūheo mweke wa kwīyarīrīria ūhorō-inī ūrīa athitangīirwo. **17** Rīrīa tuokire nao gūkū, ndiaikaririe ciira ūcio, no ndaarookire kūgomithania igooti na ngīathana mūndū ūcio areehwo. **18** Rīrīa andū arīa maamūthitangīte maarūgamire kwaria, matiamūthitangīire ūndū o na

ūmwe mūūru ta ūrīa nderīgīrīire. **19** No handū ha ūguo, o maarī na maündū mamwe maakararanagia nake makoniī ūhoro wa ndini yao na makoniī ūhoro wa mündū wakuīte wetagwo Jesū ūrīa Paūlū oigaga atī arī muoyo. **20** Nīndarigirwo nī ūrīa ingītuīria maündū ta macio; nī ūndū ūcio ngīmūūria kana no eende gūthīī Jerusalemu agaciirithīrio maündū macio aathitangīirwo kuo. **21** Rīrīa Paūlū aacookirie ciira riiko etererio itua rīa Mūthamaki-rī, ngīathana ahingīrwo nginya rīrīa ingīahotire kūmūtwarithia kūrī Kaisari.” **22** Hīndī īyo Agiripa akīra Fesito atīrī, “No nyende kwīiguīra mündū ūcio akīaria.” Nake Fesito agīcookia atīrī, “Nīūkamūigua rūciū.” **23** Mūthenya ūyū ūngī, Agiripa na Berinike magīuka marī na mwago mūnene na magītoonya nyūmba ya gūciirīrwo marī hamwe na anene a thigari o na athuuri a itūūra arīa maarī igweta. Nake Fesito agīathana Paūlū areehwo. **24** Fesito akiuga atīrī, “Mūthamaki Agiripa na andū arīa othe mūrī na ithuī haha, nīmūkuona mündū ūyū! Nīwe mūingī wothe wa Ayahudi wanjūūririe, ndī kūu Jerusalemu na ndī gūkū Kaisarea, ngaciire ūhoro wake, ūkīanīrīra ūkiugaga atī ndagīrīrwo nīgūtūūra muoyo rīngī. **25** No niī nīndonire atī ndarī ūndū eekīte wa gūtūma ooragwo, no tondū nīacookirie ciira riiko kūrī Mūthamaki, ngītua itua rīa kūmūtūma Roma. **26** No ndirī na ūndū mūna ingīandīkīra Mūthamaki Mūgaathe igūrū rīake. Nī ūndū ūcio-rī, ndamūrehe mbere yanyu inyuothē, na makīria mbere yaku wee Mūthamaki Agiripa, nīgeetha ūhoro ūyū warīkia gūtuīrio, ngīe na ūndū ingīandīka. **27**

Nīgūkorwo ndikuona kwagīrīire gūtūma mūndū muohe itekuonania maūndū marĩa athitangīirwo.”

26 Nake Agiripa akīra Paūlū atīrī, “Ūrī na rūūtha rwa kwīyarīrīria.” Nī ūndū ūcio Paūlū agītambūrūkia guoko, akīambīrīria kwīyarīrīria, akiuga atīrī, **2** “Mūthamaki Agiripa, nīngūigua ndī mūtūku kūrūgama mbere yaku ūmūthī ndīyarīrīrie igūrū rīa maūndū mothe marĩa thitangīirwo nī Ayahudi, **3** na makīria nī tondū wee nīūū mītugo yothe ya Ayahudi na maūndū marĩa makararanagīria. Nī ūndū ūcio nīndakūhooya ūthikīrīrie ūtegūthethūka. **4** “Ayahudi othe nīmooī ūrīa ndūūrīte kuuma ndī mwana, kuuma kīambīrīria kīa mūtūrīre wakwa ndī būrūri-inī wakwa kīūmbe, o na ndī Jerusalemu. **5** Nīmanjūū hīndī ndaaya, na mangīenda, no maheane ūira wakwa, atī kūringana na watho ndaatūrīte ndī Mūfarisai, ndīrutanīrīrie na kīyo kūrūmia maūndū mothe ma ndini iitū. **6** Na rīrī, ndūgamīte haha ūmūthī njiirthio nī ūndū wa kwīrigīrīra kīranīro kīrīa Ngai eerīire maithe maitū. **7** Kīranīro kīu no kīo mīhīrīga ūrīa iitū ikūmi na ūrī ūrīgagīrīra kuona gīkīhingio, rīrīa ūtungatagīra Ngai na kīyo ūtukū na mūthenya. Na rīrī, wee Mūthamaki, Ayahudi maathitangīte nī ūndū wa kīrīgīrīro kīu. **8** Nī kī kīngītūma mūndū o na ūrīkū wanyu atue atī nī ūndū ūtangītīkio, atī Ngai nīariūkagia arīa akuū? **9** “O na nī ūndaiguithītio atī nīndagīrīirwo nī gwīka ūrīa wothe ingīahotire ndegane na ūtīwa rīa Jesū wa Nazarethi. **10** Na ūguo nīguo ndeekire kūu Jerusalemu. Ngīkia andū aingī a arīa aamūre njeera, heetwo rūūtha nī athīnjīri-Ngai arīa anene, na ūrīa andū acio mooragagwo, nīndetīkanagia

na ituřro riu. **11** Mahinda maingi nindathiiaga kuuma thunagogi-ini īmwe nginya ūrīa īngi nigeetha ndimaneane maherithio, na ngageria kūmahatīrīria marume Ngai. Na tondū wa ūrīa ndamarakariire mūno nindathiiaga kūmanyariira o na matūūra-ini marīa manene ma kūngi.

12 “Hīndi īmwe ndi rūgendo-ini ta rūu-rī, ndaathiiaga Dameski heetwo ūhoti na ngatūmwo ni athīnjīri-Ngai arīa anene. **13** Kūrī thaa thita cia mūthenya, wee Mūthamaki, ndi njīra-ini ngīona ūtheri mūnene woimīte igūrū ūkengete gūkīra riūa, ūkīnjarīra mīena yothe, ni na andū arīa twarī nao. **14** Ithuothe tūkīgūa thī, na ni ngīigua mūgambo ūkīnjīra atīrī na rwario rwa Kihibirania, ‘Saūlū, Saūlū, ūūnyariiraga nīkī? Nī ūndū ūrī hinya harīwe kūhūūra mīcengi na haati.’ **15** “Na ni hīndi īyo ngīuria atīrī, ‘Wee niwe ū, Mwathani?’ “Nake Mwathani akīnjookeria atīrī, ‘Nī ni Jesū ūrīa ūnyariiraga. **16** Riu ūkīra ūrūgame na magūrū maku. Ndaakuumīrīra ngwamūre ūtuīke ndungata na ūtuīke mūira wa maūndū marīa wonete mangoniī na marīa ngūkuonia. **17** Nīngūkūhonokia kuuma kūrī andū anyu na kuuma kūrī andū-a-Ndūrīrī arīa ndīragūtūma kūrī o, **18** ūkamahingūre maitho, na ūmagarūre moime ndumāni mathīi ūtheri-ini, na ūmarute hinya-ini wa Shaitani ūmatware kūrī Ngai, nīgeetha maamūkīre ūrekanīri wa mehia, na magīe na handū gatagatī-ini ka andū arīa matheretio na ūndū wa kūnjītīkia.’ **19** “Nī ūndū ūcio, Mūthamaki Agiripa, ndiigana kwaga gwathīkīra kīoneki kū kīoimīte igūrū. **20** Ngīambīrīria kūhunjīria andū arīa maarī Dameski, ngīcooka ngīhunjīria andū a kūu

Jerusalemu o na a Judea guothe, na andū-a-Ndūrīrī
o nao. Ndaahunjagia atī nīmagīrīirwo nī kwīririra na
magarūrūke kūrī Ngai, na moonanie kwīririra kwao na
ūndū wa ciīko ciao. **21** Kīu nīkīo gīatūmire Ayahudi
maanyiitīre hekarū-inī, na magerie kūnjūraga. **22** No
nīngoretwo ndī na ūteithio wa Ngai nginya ūmūthī ūyū,
na nīkīo nūngīi haha nīguo heane ūira kūrī andū arīa
anini na arīa anene o ūndū ūmwe. Ndirī ūndū njugaga
makīria ma ūrīa anabii na Musa moigīte atī nīūgekīka, **23**
atī Kristū nīakanyariirwo, na atūīke wa mbere kūriūka
kuuma kūrī arīa akuū, nīguo ahunjie ūhorō wa ūtheri
kūrī andū aake kīūmbē o na kūrī andū-a-Ndūrīrī.” **24**
Fesito aigua ūguo, akīmūgūthūkīra akīmwīra atīrī, “Wee
Paūlū nīkūgūrūka ūgūrūkīte! Gīthomo kīu gīaku kīingī
nīgītūmīte ūgūrūke.” **25** Nake Paūlū akīmūcookeria atīrī,
“Atīrīrī mūgaathe Fesito, niī ndigūrūkīte. Ūndū ūrīa
ndīroiga nī wa ma na ti ūgūrūki. **26** Mūthamaki nīoī
maūndū maya, na no ndīmwarīrie itegwītīgīra. Nī njūūī atī
gūtīrī ūndū o na ūmwe wa maūndū maya aagīte kūmenya,
tondū matiekīirwo hithe-inī. **27** Mūthamaki Agiripa, wee
nīwītīkītie anabii? Nīnjūūī atī nīūmetīkītie.” **28** Hīndī ūyo
Agiripa akīuria Paūlū atīrī, “Nīūgwīciiria atī kahinda-
inī kanini ūguo no ūnjiguithie ndūīke Mūkristiano?”
29 Nake Paūlū akīmūcookeria atīrī, “kahinda kanyīihe
kana karaihe, ndīrahoooya Ngai atī to wee wiki, no o
na andū aya angī othe maraathikīrīria ūmūthī, ndenda
matūīke ta niī, tiga o mīnyororo ūno.” **30** Mūthamaki
ūcio agīūkīra marī hamwe na barūthi, na Berinike, na
andū arīa maikarīte hamwe nao. **31** Makiuma nyūmba

ĩyo, na rĩrĩa maaranagĩria, makiuga atĩrĩ, “Mündũ ũyũ ndarĩ ũndũ ekite wa gütüma ooragwo kana ohwo.” **32**
Agiripa akĩra Fesito atĩrĩ, “Mündũ ũyũ nĩangĩarekererio korwo ndaracooketie ciira riiko kürĩ Kaisari.”

27 Na rĩrĩa gwatuirwo atĩ nĩtükühaica marikabu tüthiĩ Italia, Paülü na andũ arĩa angĩ mooheetwo makĩneanwo kürĩ münene-wa-thigari-igana rímwe, warĩ wa mbütü ya Agusito, wetagwo Juliasi. **2** Tükühaica marikabu yoimite Aduramutio ĩrĩa yakirie güthiĩ icukiro-inĩ cia marikabu iria ciarĩ ndwere-inĩ cia iria rĩrĩa inene büruri-inĩ wa Asia, na ithuĩ tüküambırıria rügendo tügithiĩ. Nake Arisitariko, Mümakedonia woimite Thesalonike, aarĩ hamwe na ithuĩ. **3** Müthenya ũyũ ũngĩ tügikinya Sidoni; nake Juliasi, nĩ ũndũ wa küiguira Paülü tha, akimwítikria athiĩ kürĩ arata aake níguo mamühe kırĩa angıabatarire. **4** Twoima kuu tüküambırıria rügendo ríngi, tügereire mwena ūrĩa ūtaarĩ rühuho wa Kuporo, tondũ huho cioimaga na mwena ūrĩa twathiiaga. **5** Twaarıkia gütuıkania iria rĩrĩa inene rĩrĩa riarĩ gükühĩ na mabüruri ma Kilikia na Pamufilia tügikinya itüüra rĩa Mira, büruri-inĩ wa Likia. **6** Türĩ kuu münene ücio wa thigari igana rímwe akionna marikabu ya Alekisanderia yathiiaga Italia, nake agitühaicia yo. **7** Tügithiĩ kahora ihinda rĩa müthenya mïingi na türĩ na thîna müingi nginya tügikinya gükühĩ na Kinido. Na rĩrĩa rühuho rwagiririe tüthiĩ ūrĩa twendaga-rĩ, tügithiĩ tügereire mwena ūrĩa ūtaarĩ rühuho wa Kirete, kung'ethera Salimone. **8** Nítwathiire na thîna müingi tügereire ndwere-inĩ cia iria rĩrĩa inene na tügikinya handũ heetagwo Gicukiro Këga, hakuhĩ na itüüra rĩa

Lasea. **9** Mahinda maingī nīmathirīte, na gūthiī na marikabu kwarī na ūgwati tondū ihinda rīa Gīathī gīa Kwīhinga kūrīa Irio nīrīahītūkīte. Nī ūndū ūcio Paūlū akīmataara akīmeera atīrī, **10** “Astuuri aya, nīnguona atīrūgendo rwitū nī rūgūkorwo na mūtino na rūrehe hathara nene kūrī marikabu na mīrigo o na nginya kūrī mīoyo iitū yo mīene.” **11** No mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe, handū ha gūthikīrīria ūrīa Paūlū oigaga, aarūmīrīire ūtaari wa mūtwarithia wa marikabu o na wa mwene marikabu īyo. **12** Tondū gīcukīro kīu gītiarī kīega gīa gūikarwo hīndī ya heho-rī, andū aingī magītua itua tūthīī na mbere, twīhokete gūkinya Foinike, tūkare kuo hīndī īyo ya heho. Gīkī kīarī gīcukīro kīa meeri gīa Kirete, nakīo kīang’etheire mwena wa gūthini wa ithūiro, o ūndū ūmwe na mwena wa gathigathini wa ithūiro. **13** Rīrīa rūhuho rumīte mwena wa gūthini rwambīrīrie kūhurutana kahora-rī, magīciiria nīmona kīrīa mendaga, na nī ūndū ūcio makīohora marikabu magīthīī magereire hūgūrūrū-inī cia Kirete. **14** Na ihinda rītanathiī mūno, rūhuho rwa hinya wa kīhuhūkanio kīnene rwetagwo “Eurakilo,” rūkīhurutana ruumīte gīcigīrīra-inī kīu. **15** Nayō marikabu īkīnyiitwo nī kīhuhūkanio kīu īkīremwo nīgūthīī na kūrīa rūhuho rwoimaga, nī ūndū ūcio tūkīmīrekereria ītwarwo nī rūhuho. **16** Na rīrīa twahītūkagīra gacigīrīra-inī kanini geetagwo Kauda, nītwarī na thīna wa kūhaicia gatarū ga kūhonokia andū igūrū wa marikabu. **17** Hīndī īrīa andū acio maakahaicirie marikabu-inī, makīhītūkīria mīkanda rungu rwa marikabu yo nyene nīgeetha mamīohe wega. Nī ūndū wa gwītīgīra kūhata

mūthanga-inī wa handū heetagwo Siriti-rī, makīharūrūkia matanga na makīrekereria marikabu ūyo ītwarwo o kūrīa ūngīatwarirwo nī rūhuho. **18** Nītwanyariirīkire mūno nī ūndū wa kīhuhūkanio kū o nginya mūthenya ūyū ūngī makīambīrīria gūkia mīrigo iria-inī. **19** Naguo mūthenya wa gatatū makīambīrīria gūkia indo cia wīra cia marikabu iria-inī na moko mao ene. **20** Na rīrīa kwaagire kuoneka riūa kana njata ihinda rīa mīthenya mīngī, nakīo kīhuhūkanio gīgīthīi na mbere kūhuhūkania-rī, tūkīrigīrīria na kwaga mwīhoko o wothe wa kūhonoka. **21** Thuutha wa andū gūkara ihinda iraaya matekūrīa, Paūlū akīrūgama mbere yao akīmeera atīrī: “Andū aya, nī kaba mūngīetīkīire ūtaaro wakwa mwage kuumma Kirete, hīndī ūyo nīmūngīehonokirie kuumana na ūgwati ūyū o na hathara ūno. **22** No rīrī, nīngūmūthaitha mūthīi na mbere kūmīrīria, tondū gūtirī o na ūmwe wanyu ūkūūra; tiga marikabu iiki īkwanangīka. **23** Utukū ūyū, mūraika wa Ngai ūrīa nī ndī wake na ūrīa ndungataga nīarūgamire hakuhī na nī na **24** aanjīrīra atīrī, ‘Paūlū ndūkae gwītigīra. No nginya ūrūgame mbere ya Kaisari ūciirithio; na rīrī, Ngai tondū wa wega wake, nīekūhonokia mīoyo ya andū arīa othe ūrī nao.’ **25** Nī ūndū ūcio, inyuī andū aya, thiīi na mbere kūmīrīria, nīgūkorwo ndī na wītīkio thīinī wa Ngai atī nīgūkūhaana o ta ūguo aanjīrīrite. **26** No o na kūrī ūguo no nginya tūhate gīcīgīrīra-inī kīna.” **27** Na rīrī, ūtukū wa mūthenya wa ikūmi na ūna wakinya, o tūgītwarithagio ūū na ūū nī rūhuho tūtuūkanīrie iria rīrīa rīītagwo Adiria-rī, ūtukū gatagatī atwarithia a marikabu makīgereria nīmakuhīrīrie thī nyūmū. **28**

Nao makīoya kīgeri kīa ūriku wa maaī makīona atī maaī maarī na ūriku wa buti igana rīa mīrongo ūrī. Thuutha wa kahinda kanini magīthima rīngī makīona atī maaī maarī na ūriku wa buti mīrongo kenda. **29** Nī ūndū wa gwītigīra tūtikaagūthithio rwaro rwa ihiga, makīrekia nanga inya kuuma mwena wa na thuutha wa marikabu, na makīhooya gūkē. **30** Na ūrī ūrī maageragia kūura moime marikabu-inī, atwarithia a marikabu makīharūrkia gatarū ga kūhonokia andū iria-inī, metuīte atī marendā kūharūrkia nanga imwe kuuma mūthia wa na mbere wa marikabu. **31** Hīndī īyo Paūlū akīira mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe hamwe na thigari atīrī, “Andū aya maga gūikara marikabu-inī, inyuī mūtingīhonoka.” **32** Nī ūndū ūcio thigari igītinia mīkanda ūrīa yanyiitīte gatarū ga kūhonokia andū, makīreka koore. **33** Gwakuhrīria gūkīa, Paūlū akīmathaitha othe marīe irio, akīmeera atīrī, “Kwa ihinda rīa mīthenya ikūmi na īna mīthiru, mūkoretwo mūikarīte o ūguo mwīimīte irio, mūteekūrīa kīndū. **34** Rīu ndamūthaitha mūrīe irio. Nīmūbatarīte kūrīa irio nīguo imūige muoyo. Gūtirī ūcuūrī rwa mūtwe wa mūndū o na ūmwe wanyu ūkūūra.” **35** Aarīkia kuuga ūguo, akīoya mūgate, agīcookeria Ngai ngaatho mbere yao othe. Agīcooka akīwenyūranga, akīambīrīria kūrīa. **36** Nao othe makiigua momīrīria, makīoya irio makīrīa. **37** Ithuothe twarī andū 276 arīa twarī marikabu-inī. **38** Rīrīa maarīire makīhūūna, maacockire magīkia ngano iria-inī nīgeetha marikabu ūhūthe. **39** Kwarooka gūkīa-rī, atwarithia matiigana kūmenya būrūri ūcio, no makīona gīcogoco kīarī na mūthanga hūgūrūrū-inī, magīciiria

magerie kūhatithia marikabu ho. **40** Nao makīrenga nanga, igītigwo iria-inī, na o hau makīohora mīkanda īrīa yohete thukani. Magīcooka makīhaicia taama ūrīa wīkagīrwo mbere ya marikabu nīguo ūnyiite rūhuho, magīthīi meerekeire hūgūrūrū-inī. **41** No rīrī, marikabu īkīgūtha mūthanga na īkīhata. Mūthia wa na mbere wayo ūkīhata na ūkīrūma biū, naguo mūthia wa na thuutha ūkiunīkanga nī ūndū wa kūhūrwo nī makūmbī ma maaī. **42** Thigari ikībangā ciūrage ohwo nīgeetha gūtikagīe o na ūmwe wao ūngīthambīra oore. **43** No tondū mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe nīendaga kūhonokia muoyo wa Paūlū, agīcigiria cīke ūguo ciabangīte. Agīathana atī andū arīa mangīahotire gūthambīra mambe marūūge maaī-inī mathiī thī nyūmū. **44** Nao andū acio angī makinye kuo menyīitīriire mbaū kana icunjī cia marikabu. Ūguo nīguo andū othe maakinyire thī nyūmū matarī na ūūru.

28 Twaarīkia gūkinya hūgūrūrū-inī tūtarī na ūūru, nīguo twamenyire atī gīcigīrīra kīu gīetagwo Malita. **2** Nao atūuri a gīcigīrīra kīu magītuonia ūtugi wa mwanya. Magītwakīria mwaki tondū nī kuoiraga na kwarī na heho na magītūnyiita ūgeni ithuothe. **3** Nake Paūlū akīoya gīkundi gīa tūkū, na rīrīa aatūīkagīra riiko-rī, nduīra īkiumīra nī ūndū wa ūrugarī wa mwaki, īkīoherera guoko-inī gwake. **4** Rīrīa andū a gīcigīrīra kīu moonire nduīra īcuuhīte guoko-inī gwake makīrana atīrī, “Mūndū ūyū no nginya akorwo nī mūūragani, nīgūkorwo o na gūtuīka nīahonokire kuuma iria-inī, kīhooto gītimwītīkīritie atūure muoyo.” **5** Nowe Paūlū akīribaribīra nyoka īyo mwaki-inī na ndaigana kuona ūndū mūūru. **6** Andū

maataanyaga kuona akīimba kana agwe o rīmwe akue, no thuutha wa gweterera hīndī ndaaya, makīona gūtirī ūndū ūtarī wa ndūire ūrekīka harī we, makīricūkwo makiuga atī aarī ngai. **7** Na rīrī, hakuhī na hau maarī, nī kwarī na gīthaka kīarī kīa mūndū wetagwo Pabulio, ūrīa warī mūnene wa gīcigīrīra kīu. Nake nīatūnyiitire ūgeni gwake, na kwa ihinda rīa mīthenya ītatū agītūtuga wega arī na ūtaana. **8** Nake ithe aarī ūrīrī arī mūrūaru mūrimū wa kūhiūha mwīrī na kūharwo thakame. Paūlū agītoonya nyūmba kūmuona, na thuutha wa kūmūhoera akīmūigīrīra moko akīmūhonja. **9** Rīrīa gwekīkire ūguo, andū arīa angī maarī arūaru gīcigīrīra-inī kīu magīuka, makīhonja. **10** Nīmatuonirie gītīo na njīra nyīngī, na rīrīa twehaarīrie gūthīi magītūhe kīrīa gīothe twabataire. **11** Thuutha wa mīeri ītatū tūkīhaica marikabu yaikarīte kūu gīcigīrīra-inī hīndī ya heho. Nayo yarī marikabu ya kuuma Alekisanderia na yarī na rūūri rwa ngai cia mahatha iria cietagwo Kasitora na Poluke. **12** Twakinya Sirakusi tūgīkara kuo ihinda rīa thikū ithatū. **13** Twoima kūu tūgīthīi tūgīkinya Regio. Mūthenya ūyū ūngī gūkīgīna na rūhuho rwa kuuma mwena wa gūthini, naguo mūthenya ūcio ūngī warūmīriire tūgīkinya Puteoli. **14** Kūu tūgīkora ariū na aarī a Ithe witū amwe, arīa maatūnyiitire ūgeni, na magītūūria tūikaranie nao ihinda rīa kiumia kīgima. Ūguo noguo twacookire tūgīkinya Roma. **15** Ariū na aarī a Ithe witū arīa maarī kūu nīmaiguīte atī nītuokaga, nao magīuka o nginya ndūnyū ya Apio, na handū hetagwo Nyūmba Ithatū cia Ageni gūtūthaagaana. Nake Paūlū ona andū acio, agīcookeria Ngai ngaatho na akiigua omīrīria.

16 Rīrīa twakinyire Roma, Paūlū n̄etik̄iririo aikare arī wiki, arī na mūthigari wa kūmūrangīra. **17** Thuutha wa thikū ithatū, Paūlū agīta atongoria a Ayahudi mongane hamwe. Rīrīa maagomanire, Paūlū akīmeera atīrī, “Ariū na aarī a Ithe witū, o na gūtuīka ndirī ūndū mūūru njikīte andū aitū kana ngathūkia mītugo ya maithe maitū-rī, nīndanyiitīirwo Jerusalemu na ngīneanwo kūrī andū a Roma. **18** Nao magīthuthuuuria na makīenda kūndekia tondū ndiarī na ihītia rīa ūgeri wa ngero rīa gūtūma njūragwo. **19** No rīrīa Ayahudi maareganire na itua rīu, ndirī ūndū ūngī ingēkire tiga gūcookia ciira riiko gwa Kaisari, no ti atī ndaarī na ūndū wagūthitangīra andū akwa. **20** Kīu nīkīo gītūmīte njūūrie tuonane na inyuī na twaranīrie. Njohetwo na mūnyororo ūyū nī ūndū wa kīrīgīrīro kīa andū a Isiraeli.” **21** Nao makīmūcookeria atīrī, “Ithuī tūtirī twanyiita marūa magūkoniī kuuma Judea, na gūtirī mūrū kana mwarī wa Ithe witū ūukīte kuuma kuo agatūkinyīria ūhoro kana akaaria ūndū mūūru waku. **22** No nītūkwenda kūigua woni waku nī ūrīkū, nīgūkorwo nītūū atī kūndū guothe andū nīmararia magokīrīra gīkundi gīkī.” **23** Nao makībangā gūcemania na Paūlū mūthenya mūna, na magīuka kūrīaaikaraga marī gīkundi kīnene gūkīra mbere. Kuuma rūciinī nginya hwaī-inī akīmataara na akīmoimbūrīra ūhoro wa ūthamaki wa Ngai, na akīgeria kūmaiguithia ūhoro wa Jesū kuuma Watho-inī wa Musa na kuuma Maandīko-inī ma Anabii. **24** Amwe magītīkia ūrīa aameerire, no angī makīaga gwītīkia. **25** Nao makīaga kūiguithania o ene, na makīambīrīria gūthīi rīrīa maaiguire mūthia-

inī Paūlū oiga atīrī, “Roho Mūtheru nīeerire maithe manyu ūhoro wa ma rīrīa aaririe na kanua ka Isaia ūrīa mūnabii, akiuga atīrī: **26** “Thīrī kūrī andū aya, ūmeere atīrī, “Inyuī mūgūtūura mūiguaga, no mūtikamenya ūndū; mūgūtūura muonaga, no mūtigakuūkīrwo.” **27** Nīgūkorwo ngoro cia andū aya itirī tha; matū mao matingīhota kūigua, na nīmahingīte maitho mao. Tondū maahota kuona na maitho mao, na maigue na matū mao, nacio ngoro ciao igīe na ūmenyo, nao manjookerere, na niī ndīmahonie.’ **28** “Nī ūndū ūcio-rī, nīngwenda mūmenye atī ūhonokio wa Ngai nītūmītwo kūrī andū-a-Ndūrīrī, nao nīmegūthikīrīria!” **29** (Na aarīkia kuuga ūguo-rī, Ayahudi magīthīi magīkararanagia mūno o ene.) **30** Na kwa ihinda rīa mīaka iīrī mīgima, Paūlū agīkara kūu, arī nyūmba yake ya gūkombora, na akanyiitaga ūgeni andū arīa othe mokaga kūmuona. **31** Nīahunjagia ūhoro wa ūthamaki wa Ngai, na akarutana ūhoro ūkonīi Mwathani Jesū Kristū arī na ūcamba, na hatarī na ūndū ūngīmūrigīrīria.

Aroma

1 Nī niī Paūlū, ndungata ya Kristū Jesū, o niī njītītwo
nduīke mūtūmwō, na ngaamūrwo hunjagie Ūhoro-ūrīa-
Mwega wa Ngai, **2** o Ūhoro-ūrīa-Mwega eeranīire o
mbere na tūnua twa anabii ake thīnī wa Maandiko marīa
Matheru, **3** ūrīa ūkonīi Mūrūwe, ūrīa ta mūndū warī wa
rūciaro rwa Daudi. **4** Na rīrī, Roho wa ūtheru nīonanirie
na ūhoti atī Jesū Kristū nī Mūrū wa Ngai tondū wa
ūrīa aariūkire akiuma kūrī arīa akuū: o we Jesū Kristū
Mwathani witū. **5** kūgerera we Ngai nīatūheete wega
wake, na agatūhe ūhoti ta atūmwō nīguo twīre andū-a-
Ndūrīrī ciothe kūndū guothe ūrīa Ngai amekīire, nīguo
mamwītīkie na mamwathīkīre, nīguo matūme rītwa
rīake rīgoocagwo. **6** O na inyuī mūrī amwe a acio metītwo
matuīke a Jesū Kristū. **7** Ndīramwandīkīra marūa maya
inyothe arīa mūrī kūu Roma, o inyuī mwendetwo nī Ngai,
na mūgetwo mūtuīke andū aamūre: Wega na thayū kuuma
kūrī Ngai Ithe witū, na kuuma kūrī Mwathani Jesū Kristū,
iroikara na inyuī. **8** O mbere nīngūcookeria Ngai wakwa
ngaatho thīnī wa Jesū Kristū nī ūndū wanyu inyothe,
tondū ūhoro wa wītīkio wanyu nīūmenyithanītio thī
yothe. **9** Ngai, ūrīa niī ndungatagīra na ngoro yakwa yothe
na ūndū wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Mūrūwe-rī,
nīwe mūira wakwa wa ūrīa ndūūraga ndīmūririkanaga **10**
mahooya-inī makwa hīndī ciothe; na nīndīrahooya atī rīu
nī ūndū wa kwenda kwa Ngai no hingūrīrīwo njīra nīguo
njīke kūrī inyuī. **11** Nīndīrerirīria mūno tuonane na inyuī
nīgeetha ndīmūgaīre iheo cia kīroho nīguo muongererwo
hinya, **12** ūguo nī kuuga atī inyuī na niī tūgīe na ūhoro

wa kūūmanīrīria, o mündū omīrīrie mündū ūrīa ūngī na wītīkio wake. **13** Ariū na aarī a Ithe witū, ndikwenda mwage kūmenya atī nī mahinda maingī ndanabanga kūmūceerera (no ndanagirīrīrio gwīka ūguo nginya rīu) nīgeetha ngīe na maciaro thīinī wanyu, o ta ūrīa ngīte na maciaro thīinī wa andū-a-Ndūrīrī iria ingī. **14** Nī haana ta ndī na thiirī na Ayunani o na arīa matarī Ayunani, ningī ngagīa na thiirī wa andū arīa oogī o na arīa matarī oogī. **15** Nī ūndū ūcio nīkīo ndīriragīria mūno kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega o na kūrī inyuī arīa mūtūrīaga Roma. **16** Nī ndīngīconokera Ūhoro-ūrīa-Mwega, tondū nīguo hinya wa Ngai wa gūtūma mündū o wothe ūrīa ūwītīkītie ahonoke: O mbere Ayahudi, na thuutha wao nī andū-a-Ndūrīrī. **17** Nīgūkorwo thīinī wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, ūthingu ūrīa uumīte kūrī Ngai nīūguūrītīo, na nīguo ūthingu ūrīa wonekaga na ūndū wa gwītīkia kuuma o kīambīrīria nginya kīrīkīro, o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Mūndū ūrīa mūthingu arītūrīaga muoyo nī ūndū wa gwītīkia.” **18** Mang’ūrī ma Ngai nīmagūūrītīo kuuma igūrū mokīrīre ūhoro wothe wa andū kūregana na Ngai, na waganu wa andū arīa magirağīrīria ūhoro-ūrīa-wa-ma na ūndū wa waganu wao, **19** nīgūkorwo maūndū ma Ngai marīa mangīmenyeka nīo matiagīte kūmenyeka nīo, tondū Ngai nīwe wamamenyithirīe. **20** Nīgūkorwo kuuma rīrīa thī yombirwo, maūndū ma Ngai marīa matonekaga, na nīmo hinya wake wa tene na tene, o na ūngai wake, nīmarīkītie kuoneka o wega, na makamenyeka nī ūndū wa indo iria ciombirwo, nīgeetha andū matikagīe na kīgwatio. (äidios **g126**) **21** Tondū o na harīa maamenyete Ngai, matiigana

kūmūgooca taarī Ngai, kana makīmūcookeria ngaatho, no meciiria mao maatuīkire ma tūhū, nacio ngoro ciao ngīgu ikīgīa nduma. **22** Na o rīrīa moigaga atī o nī oogīrī, noguo maatuīkire irimū, **23** nao magīkūūrania riiri wa Ngai ūrīa mūtūūra muoyo na mīhianano īthondeketwo īkahaana ta andū arīa makuuaga, na nyoni, na nyamū cia magūrū mana, o na nyamū iria itaambaga thī. **24** Nī ūndū ūcio Ngai akīmarekereria marūmagīrīre merirīria mao mooru marīa ngoro ciao cieriragīria, o na mekage maūndū ma ūmaraya ma kwagithia mīrī yao gītīo, mūndū na ūrīa ūngī. **25** Nīmakūūranirie ūhoro-ūrīa-wama wa Ngai na maheeni, makīhooya na magītungatīra indo iria ciombirwo handū ha gūtungatīra Mūciūmbi, o ūcio wa kūgoocagwo nginya tene. Ameni. (*aiōn g165*) **26**

Tondū wa ūguo-rī, Ngai nīamarekereirie marūmagīrīre merirīria mao mooru ma maūndū ma thoni. O na andū-a-nja ao nīmakūūranirie mūtugo wao ūrīa wa ndūire na ūrīa ūtarī wa ndūire. **27** O nao arūme o ūndū ūmwe nīmatiganīrie mūtugo wao ūrīa wa ndūire na andū-a-nja, magaakanagwo nī merirīria mooru ma kwīriranīria o ene. Arūme magīka ciīko cia ūra-thoni na arūme arīa angī, nao nīmegwatīire thīnī wa mīrī yao ene iherithia rīrīa rīmagīrīre nī ūndū wa waganu ūcio wao. **28** Na makīria ma ūguo-rī, tondū mationire bata wa gūtūūra mamenyete Ngai, nake akīmarekereria magīe na meciiria ma ūmaramari, mekage maūndū marīa mataagīrīirwo nī gwīkwo. **29** Nao makīyūrwo nī waganu wa mīthembā yothe, ūru, na ūkoroku, na meciiria ma ūmaramari. Makaiyūrwo nī ūiru, na ūragani, na ngūñ, na

maheeni, na rūmena. Magatuīka andū a mūhuhu, **30** na acambania, na athūuri Ngai, na aciinūrani, na egaathi, na etīi, mathugundaga njīra cia gwīka ūūru, na andū matangīathīkīra aciari ao; **31** nao ti akuūku wega, na matitīnaga ūhoro ūrīa mūrīkanīre, na nī ooru mūno, na matirī tha. **32** Na o na gwatuīka nīmooī watho wa ūthingu wa Ngai atī andū arīa mekaga maūndū ta macio maagīrīrwo nī gūkua, to gūthīī mathiiaga na mbere na gwīka maūndū macio tu, no nīmetīkanagia na andū arīa mekaga maūndū macio.

2 Nī ūndū ūcio-rī, wee mūndū ūyū ndūrī na kīgwatio, wee ūtuagīra mūndū ūrīa ūngī ciira, nīgūkorwo rīrīa ūgūtuīra mūndū ūngī ciira, nīwe mwene ūretuīra ciira, tondū wee ūratuanīra ciira wīkaga maūndū o macio ekaga. **2** Na nītūrī atī Ngai agaatuīra andū arīa mekaga maūndū ta macio ciira na kīhootho. **3** Tondū rīrīa wee mūndū ūyū, ūtuagīra arīa angī ciira na ūgacooka ūgeeka maūndū o macio mekaga-rī, wee ūgwīciiria nīukahonoka ciira wa Ngai? **4** Kana nīkūnyarara ūnyararīte ūtugi wake mūnene, na ūkirīrīria, na wetereri wake, ūkaaga kūmenya atī ūtugi wa Ngai nīguo ūkūguucagīrīria nīguo wīrire? **5** No rīrī, nī ūndū wa ūrīa ūmītie ngoro yaku, na ūkarega kwīrira-rī, nī mang'ūrī ūreigīra marīa magagūükīrīra. Nīgūkorwo mūthenya wa mang'ūrī nīūrooka, rīrīa matuīro ma Ngai ma kīhootho makaaguūranīrio. **6** Nī ūndū Ngai akaarīha o mūndū kūringana na maūndū marīa aaneka. **7** Arīa macaragia kūheo riiri, na gitīo, na ūhoro wa kwaga kūbutha, nī ūndū wa gwīka wega matekūnoga-rī, acio nīakamahe muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **8** No arīa

eyendi, na nīmaregaga ūhoro-wa-ma na makarūmagīrīra maūndū mooru-rī, acio nīmagakinyīrwo nī mang'ūrī na marakara. **9** Nīgūkaagīna na thīna na mīnyamaro kūrī andū othe arīa mekaga ūūru; mbere kūrī Ayahudi, na thuutha kūrī andū-a-Ndūrīrī; **10** no riiri, na gītīo, na thayū ikaaheo mūndū o wothe ūrīa wīkaga wega: mbere kūrī Ayahudi, na thuutha kūrī andū-a-Ndūrīrī. **11** Nīgūkorwo Ngai ndatīagīra andū maūthī. **12** Andū arīa othe mehagia matarī watho-inī makaaniinwo matarī watho-inī, nao arīa othe mehagia marī rungu rwa watho magaatuīrwo ciira kūringana na watho ūcio. **13** Nīgūkorwo ti arīa maiguaga watho matuagwo athingu maitho-inī ma Ngai, no arīa maathīkagīra watho nīo magaatuuo athingu. **14** (Ti-itherū, rīrīa andū-a-Ndūrīrī arīa matarī na watho mekaga maūndū marīa watho uugīte nī ūndū wa ūhoro wao wa mūciarīre-rī, o ene nīmonanagia nīmooī watho ūcio, o na gūtuīka matirī maūigua **15** tondū nīmonanagia atī maūndū marīa mabataranagia thiīnī wa watho nīmandike ngoro-inī ciao, nacio thamiri ciao o nacio ikaruta ūira, namo meciiria mao rīmwe makamaciirithagia na rīrīa rīngī makamaciirīrīra.) **16** Ūndū ūyū ūkooneka mūthenya ūrīa Ngai, na ūndū wa Jesū Kristū agaatuīra ciira meciiria ma hito marīa marī ngoro-inī cia andū, o ta ūrīa Ūhoro-ūrīa-Mwega uugīte, ūrīa niī hunjagia. **17** Atīrīrī, angīkorwo wee wīitaga Mūyahudi; na ūngīkorwo wīhocagia ūhoro-inī wa watho na nīwīrahagīra ngwatanīro yaku na Ngai; **18** angīkorwo nīūmenyete ūrīa endaga, na ūgakūrana maūndū marīa marī bata gūkīra marīa mangī tondū wa ūrīa ūrutītwo maūndū ma watho; **19** angīkorwo nīwītīkītie

atī wee ūrī mūtongoria wa andū arīa atumumu, o na
ūtheri wa gūtherera arīa marī nduma-inī, **20** o na mūtaari
wa andū arīa akīgu, na mūrutani wa tūkenge, tondū
thīnī wa watho ūrī na mūhianīre wa ūrīa ūmenyo wa
ūhoro-wa-ma ūtarī; **21** hakīrī ūguo-rī, wee ūrutaga andū
arīa angī-rī, ndūngīkīruta wee mwene? Wee ūhunjagia
atī andū matikaiye-rī, wee nīūiyaga? **22** Wee uugaga
atī andū matikanatharanie-rī, wee nīūtharanagia? Wee
ūthūire mīhianano-rī, wee nīūiyaga indo cia hekarū
cia andū arīa matooī Ngai? **23** Wee wīrahagīra watho-
rī, nīūconorithagia Ngai na ūndū wa kwagarara watho
ūcio? **24** O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī, “Rīītwā rīa Ngai
nīrīcambagio thīnī wa andū-a-Ndūrīrī nī ūndū wanyu.”
25 Úhoro wa kūrua nī ūrī kīguni ūngīrūmia ūrīa watho
uugīte, no ūngīgarara watho ūcio-rī, Úhoro ūcio waku
wa kūrua ūtuīkīte ta ūtarūte. **26** Angīkorwo arīa matarī
aruu nīmahingagia maūndū marīa mabataranagia thīnī
wa watho-rī, githī acio matiagīrīire gūtuo ta maruīte? **27**
Mūndū ūrīa ūtarī mūruu mwīrī na nīahingagia ūrīa watho
uugīte-rī, nīakamūtuīra ciira, inyuī mwagararaga watho
ūcio o na mwakorwo nīmūruīte na mūrī na watho ūrīa
mwandīke. **28** Tondū-rī, Mūyahudi ti ūrīa wonanagia atī
nī Mūyahudi na igūrū, nakuo kūrua to kūrīa gwa kuoneka
mwīrī-inī. **29** Aca, Mūyahudi kūna nī ūrīa Mūyahudi
ngoro; nakuo kūrua nī kūrua kwa ngoro, ūguo nī kuuga
atī nī ūhoro wa Roho, no ti wa watho ūrīa mwandīke.
Kūganwo kwa mūndū ta ūcio-rī, gūtiumaga kūrī andū, no
kuumaga kūrī Ngai.

3 Gwatuïka ūguo-rĩ, Mûyahudi agîkîrîte andû arĩa angĩ na kĩ? Kana bata wa kûrua ūkîrî ūrîkû? **2** Hî! Üguni no mûnene na njîra ciothe! Mbere ya mañndû mothe, Ayahudi nîo mehokeirwo ūramati wa ciugo cia Ngai.

3 Ì kûngîkorwo amwe ao nîmagire kwîhokeka, kwaga kwîhokeka kwao, nîkûngîatûmire Ngai aage gûtuïka mwîhokeku? **4** Kûroaga gûtuïka ūguo! Ngai arotuïka wa ma, na mûndû o wothe atuïke wa maheeni, o ta ūrîa kwandîkîtwo atîrî: “Nîguo kuonekage atî rîrîa ūkwaria, wee waragia mañndû ma kîhooto, na ūhootanage rîrîa ūgûciirithania.” **5** No rîrî, angîkorwo wagi witû wa ūthingu nîütûmaga ūthingu wa Ngai ūguûrio mûno makîria-rî, tûkiuge atîa? No tuuge atî Ngai ti wa kîhooto rîrîa egûtûkinyîria mang’ûrî make? (Ndîraaria o ta ūrîa mûndû wa gûkû thî angîaria.) **6** Aca, kûroaga gûtuïka ūguo! Angîkorwo ūguo nîguo kûrî-rî, Ngai angîgîtuîra thî ciira atîa? **7** No mûndû ahota kuuga atîrî, “Angîkorwo kûheenania gwakwa no kûingîhie ūhoro-wa-ma wa Ngai, na nî ūndû ūcio gûtûme riiri wake wongerereke-rî, nî ūngîtuagîrwo ciira ta ndî mwîhia nîkî?” **8** Nî kîi kîgiragia tuuge, ta ūrîa tûcambagio atî nîguo tuugaga, o na ta ūrîa andû amwe moigaga atî nîguo tuugaga, “Nîtûtûûre twîkaga ūûru nîguo wega wonke”? Acio-rî, gûtuîrwo ciira kwao nî gwa kîhooto. **9** Tûkiuge atîa? Ithuî Ayahudi tûkîrî ega gûkîra andû arîa angî? Aca, tiguo! Nîtûrîkîtie kuonania hau mbere atî Ayahudi o hamwe na andû-a-Ndûrîrî otthe nîmagwîte hinya-inî wa mehia. **10** O ta ūrîa kwandîkîtwo atîrî: “Gûtîrî mûndû mûthingu, gûtîrî o na ūmwe; **11** gûtîrî mûndû ūmenyaga ūndû, gûtîrî mûndû

ūrongoragia Ngai. **12** Othe nīmagarūrūkīte, makoora, othe hamwe magatuīka kīndū gītarī bata; gūtirī mūndū wīkaga wega, gūtirī o na ūmwe.” **13** “Mīmero yao īhaana ta mbīrīra hingūre; nīmī ciao ciaragia o maheeni.” “Mīromo yao yaragia maūndū marūrū ta thumu wa nduīra.” **14** “Tūnua twao tūiyūrīte irumi na ūrūrū.” **15** “Mahanyūkaga na magūrū magaite thakame; **16** mwanangīko na kīeha nīcio cionanagia kūrīa magereire, **17** nayo njīra ya thayū matimīū.” **18** “Hatirī wītigīri Ngai maitho-inī mao.” **19** Na rīu-rī, nītūū atī maūndū marīa mothe watho uugīte, merītwo andū arīa marī rungu rwa watho, nīgeetha kanua o gothe gakirio, nao andū a thī othe matuīke a gūciirithio nī Ngai. **20** Tondū wa ūguo-rī, gūtirī mūndū o na ū ūngītuuo mūthingu maitho-inī ma Ngai nī ūndū wa kūrūmia watho; no rīrī, watho nīguo ūtūmaga andū mamenye atī nīmehītie. **21** No rīrī, rīu ūthingu uumīte kūrī Ngai nīūmenyithanītio na njīra īngī itahutanītie na Watho wa Musa, o na gūtuīka nīyoimbūrītwo o tene nī Watho na Anabii. **22** Naguo ūthingu ūyū nī ūrīa uumaga kūrī Ngai, na ūheagwo arīa othe metīkītie na ūndū wa gwītīkia Jesū Kristū. Gūtirī ūhoro wa gūthuurania andū, **23** nīgūkorwo andū othe nīmehītie na makanyiihīrwo nī riiri wa Ngai, **24** na nī ūndū wa wega wa Ngai magatuuo athingu o ūguo tūhū, nī ūndū wa ūrīa maakūūrirwo nī Kristū Jesū. **25** Ngai aamūrutire arī igongona rīa kūhoroheria mehia na ūndū wa wītīkio thiīnī wa thakame yake. Ngai eekire ūguo nīgeetha onanie ūthingu wake, tondū wa ūrīa mehia ma mbere īyo maarekeirwo andū matekūherithio, nī ūndū wa gūkirīrīria kwa Ngai, **26** nake

eekire ūguo nīgeetha onanie ūthingu wake mahinda-inī maya, na kūmenyeke atī we nī mūthingu, na nīwe ūtuaga andū arīa metīktie Jesū athingu. **27** Gwagītuīka ūguo-rī, kwīraha gūkīrī ha? Nī kweherie biū. Kweheretio nī ūndū wa gītūmi kīrkū? Hihi nī ūndū wa kūrūmia watho? Aca, no nī ūndū wa watho ūrīa wa wītīkio. **28** Nīgūkorwo nītūrūmītie atī mūndū atuagwo mūthingu na ūndū wa gwītīkia no ti ūndū wa gwathīkīra watho. **29** Ngai-rī, akīrī o Ngai wa Ayahudi oiki? Githī Ngai ti wa andū-a-Ndūrīrī o nao? Iī, nī Ngai wa andū-a-Ndūrīrī o nao, **30** nīgūkorwo Ngai no ūmwe, na nīwe ūrītuaga andū arīa maruaga athingu, na ūndū wa gwītīkia, na arīa mataruaga nao amatuuage athingu na ūndū wa gwītīkia o ro ūguo. **31** Rīu-rī, no twagithie ūhoro wa watho kīene nī ūndū wa ūhoro wa wītīkio ūcio? Aca, kūroaga gūtuīka ūguo! Handū ha ūguo-rī, nī watho tūgūkīongerera hinya.

4 Iburahīmu, o ūcio ithe witū ūhoro-inī wa gūciarwo na mwīrī-rī, aamenyire atīa ūhoro ūcio? **2** Angīkorwo, ti-itherū, Iburahīmu aatuirwo mūthingu na ūndū wa ciīko iria ekaga-rī, nīarī na ūndū wa kwīrahīra, no ti mbere ya Ngai. **3** Nīgūkorwo Maandīko marīa matheru moigīte atīa? “Iburahīmu nīetīkirie Ngai, naguo ūndū ūcio ūgītūma atuuo mūthingu.” **4** Atīrīrī, hīndī ūrīa mūndū aruta wīra-rī, mūcaara wake ūrīa aheagwo ndūkoragwo ūrī ta kīheo, no nī ta thiirī ararīhwo. **5** No rīrī, mūndū ūrīa ūtehokaga maūndū marīa ekaga, tiga o gwītīkia Ngai ūrīa ūtuaga andū arīa aaganu athingu-rī, wītīkio wa mūndū ūcio nīguo atuagīrwo taarī ūthingu. **6** Ūguo noguo Daudi oigaga ūrīa aaragia ūhoro wa kīrathimo kīa mūndū

ūrīa Ngai atuīte mūthingu hatarī ūhoro wa ciīko, akoiga
atīrī: 7 “Kūrathimwo-rī, nī arīa marekeirwo mahītia
mao, namo mehia mao makahumbīrwo. 8 Kūrathimwo-
rī, nī mūndū ūrīa Mwathani atatuaga mwīhia.” 9 Hihi
kīrathimo gīkī no kīa andū arīa maruaga oiki, kana nī kīa
o na arīa mataruaga? Nītūkoretwo tūkiuga atī wītīkio
wa Iburahīmu nīguo watūmire atuuo mūthingu. 10 No
aatuirwo mūthingu arī na ūhoro ūrīkū? Hihi nī thuutha
wa kūrua, kana nī mbere īyo? Ti thuutha wa kūrua,
no nī mbere īyo, hīndī ūrīa ataaruīte! 11 Nake agīcooka
akīamūkīra rūūri rwa kūrua, rūrī mūhūri wa ūthingu
ūrīa aarī naguo nī ūndū wa gwītīkia o na hīndī ūrīa ataarī
mūruu. Nī ūndū ūcio agītuīka ithe wa arīa othe metikagia
o na matarī aruu, nīgeetha o nao matuuagwo athingu. 12
Na ningī nowe ithe wa andū arīa maruaga, arīa matarī atī
no kūrua maruīte, no nīmathīiaga na mūthīire wa wītīkio
ūrīa ithe witū Iburahīmu aarī naguo mbere ya kūrua.
13 Iburahīmu ndeerīirwo kīranīro atī nīagatuīka mūgai
wa thī hamwe na njiaro ciate nī ūndū wa gwathīkīra
watho, no nī ūndū wa ūthingu ūrīa uumanaga na wītīkio.
14 Nīgūkorwo kūngītuīka atī arīa matūūragio nī watho
nī agai-rī, wītīkio ndūkīrī kīene, nakīo kīranīro nī gīa
tūhū, 15 tondū watho ūrehaga mang'ūrī. Naho harīa
hatarī watho hatirī ūhoro wa kwagarara watho. 16 Tondū
wa ūguo-rī, kīranīro kiumanaga na wītīkio, nīgeetha
wonekage na ūndū wa wega wa Ngai, na ūtuīke wa kūheo
kūna njiaro ciothe cia Iburahīmu, na to arīa maaheirwo
ūhoro wa watho oiki, no nī kūrī arīa othe metikītie ta
ūrīa Iburahīmu eetikītie. Nīgūkorwo Iburahīmu nīwe ithe

wa arĩa othe metĩkítie. **17** Ta ūrĩa kwandíkítwo atĩrĩ:
“Nĩngūtuûte ithe wa ndûrîrî nyingî.” We nĩwe ithe witû
maitho-inî ma Ngai, o ūcio Iburahîmu eetîkítie, o we Ngai
ûrĩa ūriûkagia arĩa makuûte, na waragia ūhoro wa mañdû
marĩa matarî ho ta marî ho. **18** Iburahîmu nîagîire
na kîrîgîrîro o na harĩa hataarî kîndû gîa kwîrîgîrîra
na agîtîkia, na nî ūndû ūcio agîtuûka ithe wa ndûrîrî
nyingî, o ta ūrĩa erîtwo atîrî, “Uguo nîguo rûciaro rwaku
rûkaigana.” **19** Nake o na akîmenyaga atî mwîrî wake
watariî ta ūrî mûkuû nîgûkorwo ūkûrû wake warî ta mîaka
igana rîmwe, na aamenya atî nda ya Sara nîyathirîte hinia
wa gûciara-rî, ndaigana kûnyihanyihîrwo nî wîtîkio. **20**
Nowe ndaigana kûgîa na nganja ūhoro-inî wa wîtîkio
ûkonîi kîranîro kîu kîa Ngai, no wîtîkio wake nî hinia
wongereirwo, nake akîgooca Ngai, **21** tondû nîetîkítie
biû atî Ngai arî na hinia wa kûhingia ūrĩa eranîire. **22**
Ündû ūcio ügîtûma atuuo mûthingu. **23** Na rîrî, ciugo icio
ciandîkítwo atîrî “Nîatuirwo mûthingu” itiandîkirwo nî
ûndû wake wiki, **24** no ciandîkirwo nî ūndû witû, ithuî
arîa Ngai agaatua athingu, o ithuî arîa twîtîkítie Ngai ūrĩa
wariûkirie Jesû Mwathani witû kuuma kûrî arîa akuû.
25 We aaneanirwo oragwo nî ūndû wa mehia maitû, na
agîcooka akîriûkio nîgeetha tûtuuo athingu.

5 Nî ūndû ūcio, kuona atî nîtûtuûtwo andû athingu nî
ûndû wa gwîtîkia-rî, tûrî na thayû na Ngai nî ūndû wa
Mwathani witû Jesû Kristû, **2** we ūrĩa ūtûmîte tûgîe na
mweke wa gûkinya wega-inî wa Ngai, harîa tûrûngîi rîu
nî ūndû wa gwîtîkia. Na ithuî nîtûkenaga nî ūndû wa
kîrîgîrîro kîria tûrî nakîo gîa gûgaakinyîra riiri wa Ngai.

3 Na to ūguo wiki, no rīrīa tūrī mathīna-inī nītūkenaga
tondū nītūū atī gūthīnīka gūtūmaga tūmīrīrie; **4**
nakuo kūmīrīria gūtūmaga tūgīe na gwīkindīra; nakuo
gwīkindīra gūtūmaga tūgīe na kīrīgīrīro. **5** Nakō
kīrīgīrīro kīu gītingītūraga ngoro, tondū Ngai nīaitīrīrie
wendani wake ngoro-inī ciitū na ūndū wa Roho Mūtheru,
ūrīa we aatūheire. **6** Nī ūndū-rī, o ihinda rīrīa rīagīrīre
rīakinya, o hīndī īrīa tūtaarī na hinya, Kristū nīakuire nī
ūndū wa andū arīa matatīaga Ngai. **7** Nī hinya mūno
mūndū akue nī ūndū wa mūndū mūthingu, no hihi
kwahoteka kuoneka mūndū ūngīkua nī ūndū wa mūndū
mwega. **8** No Ngai nīionanītie wendo wake kūrī ithuī
na njīra īno: Atī hīndī īrīa twatūire tūrī ehia-rī, Kristū
nīatūkuīrīire. **9** Kuona atī rīu nītūtuītwo athingu na
ūndū wa thakame yake-rī, githī tūtigakīhonokio makīria
kuuma harī mang'ūrī ma Ngai nī ūndū wake! **10** Tondū-rī,
angīkorwo hīndī īrīa twarī thū cia Ngai nītāiguithanirio
nake na ūndū wa gīkuū kīa Mūriū, na tondū rīu tūrī
aiguithanie na Ngai-rī, nītūrīkīragīrīria kūhonokio nī
ūndū Kristū arī muoyo. **11** Na to ūguo wiki, no o na
nītūkenagīra Ngai thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū, o
ūcio ūtūmīte tūiguithanio na Ngai. **12** Nī ūndū ūcio-rī,
o ta ūrīa kwīhia kwa mūndū ūmwe gwatūmire mehia
matoonye gūkū thī, nakō gīkuū gīgītoonya nī ūndū
wa mehia, nao andū othe magītuīka a gūkuaga tondū
nīmehirie, **13** nīgūkorwo o na watho ūtanaheanwo, mehia
maarī kuo gūkū thī. No gūtarī watho mūndū ndangītuo
mwīhia. **14** O na kūrī ūguo-rī, kuuma hīndī ya Adamu o
nginya hīndī ya Musa, gīkuū nīkīo gītūire gīthamakagīra

andū, o na arīa matehītie na ūndū wa kwagarara watho ta ūrīa Adamu eekīte, arī we mūhano wa Ūrīa warī wa gūuka thuutha. **15** No kīheo kīu gītīhaanaine na ihītia rīa kwagarara watho. Tondū angīkorwo andū aingī nīmakuire nī ūndū wa ihītia rīa mūndū ūmwe-rī, wega wa Ngai o na kīheo kīrīa kīarehirwo nī wega wa mūndū ūcio ūmwe, na nīwe Jesū Kristū-rī, nīcio ciyūrīrīire andū aingī mūno makīria! **16** O na ningī, kīheo kīu kīa Ngai gītiringaine na maciaro ma mehia ma mūndū ūcio ūmwe: Tondū gūtuīrwo kwa rīhīa rīu rīmwe nīkuo gvatūmire andū matuīrwo ciira, no kīheo kīu kīaheanirwo nī Ngai o ūguo tūhū kīarutirwo nī ūndū wa mehia maingī, nakīo gīgītūma matuuo athingu. **17** Tondū-rī, angīkorwo kwīhīa kwa mūndū ūmwe gvatūmire gīkuū gīthamake nī ūndū wa mūndū ūcio ūmwe-rī, gīthī arīa maamūkagīra wega mūingī wa Ngai na kīheo kīu kīa ūthingu matigūtūura mathamakaga makīria marī muoyo-inī nī ūndū wa mūndū ūmwe, o we Jesū Kristū! **18** Nī ūndū ūcio, o ta ūrīa kwīhīa riita o rīmwe gvatūmire andū othe matuīrwo ciira-rī, ūguo noguo gīko kīmwe kīa ūthingu gītatūmire andū othe matuuo athingu nīguo magē na muoyo. **19** Nīgūkorwo o ta ūrīa ūremi wa mūndū ūmwe watūmire andū aingī matuuo ehia-rī, ūguo noguo gwathīka kwa mūndū ūcio ūmwe gūgūtūma andū aingī matuuo athingu. **20** Ūhoro wa watho wongereirwo nīguo mehia mongerereke. No harīa mehia mongererekire-rī, naguo wega wa Ngai ūkīongerereka makīria, **21** nīgeetha o ta ūrīa mehia maathamakire thīinī wa gīkuū-rī, o naguo wega wa Ngai ūthamakage nī ūndū wa ūthingu, nīguo ūtūkinyie muoyo-

inī wa tene na tene nī ūndū wa Jesū Kristū Mwathani
witū. (aiōnios g166)

6 Hakīrī ūguo-rī, tūkiuge atīa? Nī tūtūure o twīhagia
nīgeetha wega wa Ngai ūingīhage? **2** Hī! Kūroaga gūtuīka
ūguo! Ithuī-rī, nītwakuire ūhoro-inī wa wīhia; twakīhota
atīa gūcooka gūtūura thīnī waguo? **3** Kaī inyuī mūtooī
atī ithuī othe arīa twabatithirio thīnī wa Kristū Jesū
twabatithirio thīnī wa gīkuū gīake? **4** Nī ūndū ūcio-
rī, twabatithio nīgūthikwo twathikirwo hamwe nake
gīkuū-inī gīake, nīgeetha o ta ūrīa Kristū aariūkirio
kuuma kūrī arīa akuū nī hinya wa riiri wa Ithe, o
na ithuī tūtūure na mūtūrīre mwerū. **5** Angīkorwo
nītūnyiitthanītio nake ūguo thīnī wa gīkuū gīake-rī,
hatirī nganja nītūkanyiitthanio nake thīnī wa kūriūka
gwake. **6** Nīgūkorwo nītūūī atī mūndū witū wa tene
nīambirwo hamwe nake nīgeetha mwīrī ūyū wa mehia
weherio, nīguo tūtikanacooke gūtuīka ngombo cia mehia,
7 tondū mūndū o wothe ūrīa ūrīkītie gūkua nīatigithanītio
na mehia. **8** Na rīrī, angīkorwo nītwakuire hamwe na
Kristū-rī, nītwītīkītie atī nītūgatūura muoyo hamwe nake.
9 Nīgūkorwo nītūūī atī tondū Kristū nīariūkirio akiuma
kūrī arīa akuū-rī, ndarī hīndī agaacooke gūkua; gīkuū
gītirī na hinya wa kūmwatha rīngī. **10** Gīkuū kīrīa aakuire,
aakuīrīre ūhoro wa mehia o riita rīmwe rīa kūigana; no
muoyo ūrīa atūūraga-rī, atūūraga nī ūndū wa riiri wa Ngai.
11 O na inyuī, o ūndū ūmwe mwīonagei atī nīmūkuīte
ūhoro-inī wa mehia, na atī mūtūraga muoyo mūrī
ngwatanīro na Ngai thīnī wa Kristū Jesū. **12** Tondū ūcio,
mūtikanareke mehia mathamakage thīnī wa mīrī yanyu

ĩyo ūkuaga, atĩ n̄guo mwathikagire meririria mooru mayo.

13 Ningĩ mütikananeane ciiga cia m̄irĩ yanyu mehia-ini, atĩ n̄guo ituike ta indo cia kūhūthirwo cia kwagana nacio, no n̄i kaba mwihaneanage kūrĩ Ngai, mūhaana ta andū marutitwo gikuū-ini makarehwo muoyo-ini na mūneanage ciiga icio cia m̄irĩ yanyu kūrĩ we n̄guo ituike ta indo cia kūhūthirwo na gwika maündū ma ūthingu. **14** Mütigatuike a gwathagwo n̄i mehia, tondū inyuĩ mütirĩ agūthamakagirwo n̄i watho, no mūrĩ agūthamakagirwo n̄i wega wa Ngai. **15** Tukiuge atĩa? Kuona atĩ tūtirĩ rungu rwa watho no tūrĩ rungu rwa wega wa Ngai-rĩ, n̄itütüre twihagia? Kūroaga gūtuika ūguo! **16** Kaĩ inyuĩ mūtooĩ atĩ rīria mweheana kūrĩ mūndū n̄guo mütuike ngombo mūmwathikagire-rĩ, inyuĩ mūkīrĩ o ngombo cia ūcio mwathikagira: mūrĩ ngombo cia mehia marĩa merekagiria mūndū gikuū-ini, kana mūrĩ ngombo cia wathiki ūria ūrehaga ūthingu? **17** No Ngai arocookerio ngaatho, tondū o na gūtuika inyuĩ mwarĩ ngombo cia mehia-rĩ, r̄i n̄imwathikire na ngoro yothe ūrutani ūria mwehokeirwo. **18** Inyuĩ n̄imūrkītie kuohorwo mūkoima mehia-ini, mūgacooka gūtuika ngombo cia ūthingu. **19** Ndīraaria ūhoro ūyū ngūgerekaganagia na maündū ma andū tondū inyuĩ n̄imwagite hinya mütüüriri-ini wanyu wa ndūire. O ta ūria mwatüire mūneanaga ciiga cianyu cia m̄irĩ ituike ngombo kūrĩ maündū marĩa matari ma ūtheru o na ma waganu ūria ūtūire wongererekaga-rĩ, r̄i kīneanei ciiga cianyu ituike ngombo cia ūthingu n̄guo mūgaatuika andū atheru. **20** Rīria mwarĩ ngombo cia mehia-rĩ, mūtiathagwo n̄i ūthingu. **21** Hīndi ĩyo muonaga

uumithio ūrīkū kuuma kūrī maūndū marīa matūmaga
rīu mūconoke? Maūndū macio marigīrīrio-inī marehaga
gīkuū! **22** No rīu tondū nīmwohoretwo mūkoima mehia-
inī na mūgatuīka ngombo cia Ngai-rī, uumithio ūrīa
muonaga ūmwerekagīria ūtheru-inī, na maciaro maguo
nī muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **23** Nīgūkorwo
mūcaara wa mehia nī gīkuū, no kīheo kīrīa Ngai aheanaga
nī muoyo wa tene na tene thīinī wa Kristū Jesū Mwathani
witū. (*aiōnios g166*)

7 Atīrīrī, ariū na aarī a Ithe witū (nīgūkorwo ndīraaria na
inyū mūrī andū arīa mooī watho), kaī mūtooī atī watho
wathaga mūndū o rīrīa arī muoyo? **2** Nī ūndū mūtūmia
ūrī na mūthuuri aikaragaohanītio na mūthuuriwe nī
watho ihinda rīrīa rīothe mūthuuriwe arī muoyo; no
mūthuuriwe angīkua-rī, mūtumia ūcio ti muohe nī watho
ūcio wa ūhiki. **3** Tondū mūtumia ūcio angīhikīra mūndū
ūngī rīrīa mūthuuriwe arī muoyo, atūkaga mūtharia. No
mūthuuriwe angīkua, mūtumia ūcio ti muohe nī watho
ūcio, na ndangītuīka gītharia o na angīhikio nī mūndū
ūngī. **4** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, o na inyuī
nīmwakuire ūhoro-inī wa watho nī ūndū wa mwīrī wa
Kristū, nīguo mūtuīke a mūndū ūngī, o we ūrīa wariūkirio
akiuma kūrī arīa akuū, nīgeetha tūciaragīre Ngai maciaro.
5 Nīgūkorwo hīndī ūrīa twathagwo nī mwīrī ūyū wa mehia-
rī, merirīria ma mehia marīa maarahūragwo nī watho
nīmarutaga wīra thīinī wa mīrī iitū, magaciaragīra gīkuū
maciaro. **6** No rīu, nītuohoretwo tūkoima watho-inī, tondū
nītūkuīte ūhoro-inī ūrīa watuohete nīgeetha tūtungatage
na mūtungatīre mwerū wa Roho, no ti mūtungatīre ūrīa

mūkūrū wa watho ūrīa mwandīke. **7** Rīu rī, tūkiuge atīa? Watho ūkīrī wīhia? Aca ti ūguo! Ti-itherū tiga nī ūndū wa watho ndingīamenyire wīhia nī kīi. Nīgūkorwo ndingīamenyire ūhoro wa gūcumīkīra korwo watho ndwoigīte, “Ndūkanacumīkīre kīndū kīene.” **8** No wīhia, tondū wa kuona kamweke karīa kaaheanītwo nī rīathani rīu, ūgītūma ngīe na merirīria ma mīthemba yothe thīinī wakwa. Nīgūkorwo hatarī watho, wīhia nī mūkuū. **9** Kūrī hīndī nīi ndaarī muoyo itanamenya watho; no hīndī ūrīa rīathani rīokire, wīhia ūkīgīa muoyo na niī ngīkua. **10** Ngīmenya atī rīathani o rīu rīarī rīa gūtūma mūndū atūūre muoyo-rī, norīo rīarehire gīkuū. **11** Nīgūkorwo rīrīa wīhia wonire kamweke karīa kaaheanītwo nī rīathani rīu-rī, nī kūūheenia waheenirie, na ūkīnjūraga narīo. **12** Nī ūndū ūcio-rī, watho nī mūtheru, o na rīathani no rītheru, na nī rīa kīhoto na nī rīega. **13** Kaī ūndū ūcio mwega ūgīcookete gūtuīka gīkuū harī niī? Gūtikanatuīke ūguo! No nīgeetha wīhia ūkūūrīkane atī nī wīhia, nīwarehire gīkuū thīinī wakwa na ūndū wa kūhūthīra ūndū ūcio mwega, nīguo wīhia ūtuīke wīhia kūna. **14** Nītūūi atī watho uumanīte na Roho; no nīi ndī mūndū ūrī na mwīrī wendetio agatuīka ngombo ya wīhia. **15** Ndimenyaga maūndū marīa njīkaga. Nīgūkorwo ūrīa nyendaga gwīka tīguo njīkaga, no ūndū ūrīa thūire nīguo njīkaga. **16** O na ingītuīka njīkaga ūrīa itekwenda gwīka-rī, nīnjītīkīrīte atī watho nī mwega. **17** Tondū ūcio nīngūūranīte atī ti niī mwene njīkaga maūndū macio, no nī wīhia ūrīa ūtūūraga thīinī wakwa wīkaga ūguo. **18** Nīnjūūi atī gūtīrī ūndū mwega ūtūūraga thīinī wakwa, ūguo nī kuuga thīinī

wa mwīrī ūyū wakwa wīhagia. Nīgūkorwo nīndīriragīria gwīka wega, no hinya wa gwīka ūguo nīguo itarī. **19** Nīgūkorwo wega ūrīa nyendaga gwīka tiguo njīkaga, no ūūru ūrīa itendaga gwīka nīguo thīiaga na mbere gwīka. **20** Na rīrī, ingīkorwo nīnjīkaga ūrīa itekwenda gwīka-rī, ti niī mwene njīkaga maūndū macio, no nī wīhia ūrīa ūtūrīaga thīinī wakwa wīkaga ūguo. **21** Ūndū ūyū nīūtūmaga nyone atī watho ūyū nīguo ūrutaga wīra thīinī wakwa: Rīrīa ngwenda gwīka wega-rī, ūūru ūkoragwo o hamwe na niī. **22** Nīgūkorwo ngoro-inī yakwa thīinī, nīngēnagīra watho wa Ngai; **23** no nīnyonaga watho ūngī ūkīrūta wīra thīinī wa cīiga cia mwīrī wakwa, ūkarehaga mbaara, na ūkarūaga na watho wa meciiria makwa, na ūkandua mūndū muohe nī watho wa wīhia ūrīa ūrutaga wīra thīinī wa cīiga ciakwa. **24** Kaī niī ndīkīrī mūndū mūthīnīku-ī! Nūū ūkūūhonokia harī mwīrī ūyū wa gīkuū? **25** Nīndacookeria Ngai ngaatho nī ūndū wa Jesū Kristū Mwathani witū! Nī ūndū ūcio-rī, niī mwene thīinī wa meciiria makwa ndī ngombo ya watho wa Ngai, no ha ūhoro wa mwīrī ūyū wa wīhia, niī ndī ngombo ya watho wa wīhia.

8 Nī ūndū wa maūndū macio-rī, andū arīa marī thīinī wa Kristū Jesū o ti a kūherithio, **2** tondū nī kūgerera harī Jesū Kristū watho wa Roho ūrīa ūheaga muoyo wanjohorire kuuma kūrī wīhia na gīkuū. **3** Nīgūkorwo ūndū ūrīa watho wa Musa ūtangīahotire gwīka nī ūndū wa kwagithio hinya nī mwīrī ūyū wīhagia-rī, Ngai nīekire ūndū ūcio na ūndū wa gūtūma Mūriū wake mwene arī na mwīrī ūhaanaine na mwīrī ūyū wīhagia,

nīgeetha atuīke igongona rīa kūhoroheria mehia. Na nī ūndū ūcio agītuīra wīhia ūrīa warī thīinī wa mūndū ūrīa wīhagia ciira, **4** nīgeetha maūndū ma ūthingu marīa mathanītwo nī watho mahingio thīinī witū, ithuī arīa tūtatūrāga kūringana na mwīrī ūyū wīhagia, no tūtūrāga kūringana na Roho. **5** Andū arīa matūrāga kūringana na mwīrī ūyū wīhagia meciiragia o maūndū marīa mwīrī ūcio wendaga; no arīa matūrāga kūringana na Roho meciiragia o maūndū marīa mendagwo nī Roho. **6** Meciiria ma mūndū mwīhia marehaga gīkuū, no meciiria marīa maathagwo nī Roho marehaga muoyo na thayū; **7** meciiria marīa mehagia marī ūthū na Ngai. Meciiria macio matiathīkagīra watho wa Ngai, o na matingīhota gwīka ūguo. **8** Andū arīa maathagwo nī mwīrī ūyū wīhagia matingīhota gūkenia Ngai. **9** No rīrī, inyuī mūtiathagwo nī mwīrī ūyū wīhagia, no mwathagwo nī Roho, angīkorwo Roho wa Ngai atūrāga thīinī wanyu. No rīrī, mūndū o wothe ūtarī na Roho wa Kristū-rī, ūcio ti wa Kristū. **10** No angīkorwo Kristū arī thīinī wanyu-rī, mīrī yanyu nīmīkuū nī ūndū wa mehia, no maroho manyu marī muoyo nī ūndū wa ūthingu. **11** Na ningī angīkorwo Roho wa Ngai ūrīa wariūkirie Jesū kuuma kūrī arīa akuū atūrāga thīinī wanyu-rī, o we ūcio wariūkirie Kristū kuuma kūrī arīa akuū nīagatūma mīrī īyo yanyu īkuaga īgīe na muoyo nī ūndū wa Roho wake, ūcio ūtūrāga thīinī wanyu. **12** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, ithuī tūrī na thiirī, no ti thiirī kūrī mwīrī ūyū wīhagia, atī nīguo tūtūrāge kūringana na ūrīa wendaga. **13** Nīgūkorwo mūngītūra kūringana

na ūrĩa mwĩrĩ ūyũ wihagia wendaga-rĩ, nĩmũgakua, no
müngiüraga ciiko icio njuru cia mwĩrĩ na hinya wa
Roho-rĩ, nĩmũgatüura muoyo, **14** tondü andü arĩa othe
matongoragio nĩ Roho wa Ngai acio nĩo ciana cia Ngai. **15**
Nigukorwo mütiaheirwo roho wa kümütua ngombo rïngi
nïguo mwïtigagire, no mwaheirwo Roho wa kümütua
ciana ciake cia kwïrererwo. Na nïguo ûtûmaga twanîrïre
tûkoiga atîrî, “Abba, Baba.” **16** Roho Müttheru we mwene
nïwe müira hamwe na maroho maitü atî ithuï tûrî ciana
cia Ngai. **17** Rïu-rĩ, angïkorwo tûrî ciana ciake-rĩ, tükirî
agai, tûgatuïka o agai a kûgaya Ngai, na agai hamwe
na Kristü, angïkorwo ti-itherü nïtûgwatanagira nake
mïnyamaro yake nïguo tûkaahota kûgwatanîra riiri wake
o naguo. **18** Nguona atî mïnyamaro ïrîa tûrî nayo rïu
ndïngïringithanio na riiri ūrîa tûkaaguûrîrio. **19** Indo
iria ciombirwo itûrûraga cieterere kûguûranîrio gwa
ciana cia Ngai irî na gûthethûka kûnene. **20** Nigukorwo
ciûmbe icio ciathîrîirio itûûre itarî kîene na ti ûndü
wa gwîthuurîra cio nyene, no nî ûndü wa kwenda kwa
ûrîa waciathîrîirie itûûre irî na kûrîgîrîro, **21** atî ciûmbe
cio nyene nîgakûûrwo kuuma ûkombo-inî wa kûbutha,
ikinye wîyathi-inî wa riiri wa ciana cia Ngai. **22** Nîtûû
atî nginyagia rïu ciûmbe icio ciothe itûire icaayaga irî
na ruo ta rwa mûndü-wa-nja akîheo mwana. **23** Na to
indo icio icaayaga, no o na ithuï arĩa tûrî na maciaro
ma mbere ma Roho, nîtûcaayaga ngoro-inî ciitü thîinî,
twetereire hîndî ikinye ya gûtuuo ciana cia Ngai, na
nîkuo gûkûûrwo kwa mîrî iitü kuuma ûkombo-inî. **24**
Nigukorwo twahonokirio nî ûndü wa kûrîgîrîro kîu. No

rīrī, kwīrīgīrīra kīndū kīoneku-rī, kīu ti kīrīgīrīro kūrī.
Nūū wīrīgagīrīra kīrīa arī nakīo? **25** No rīrī, tūngīkorwo
twīrīgīrīire kīrīa tūtarī nakīo-rī, tūgīetagīrīra o tūkīrīrīie.
26 O ūndū ūmwe, Roho nake nīatūteithagia nī ūndū wa
ūrīa tūtarī hinya. Ithū ūtūiū kīrīa twagīrīirwo nīkūhooya,
no Roho we mwene nīatūthaithanagīrīra arī na mūcaayo
ūtangīgweteka na ciugo. **27** Nake Ngai ūrīa ūthuthuuragia
ngoro ciitū nīoī meciiria ma Roho, tondū Roho nīwe
ūthaithanagīrīra andū arīa aamūre kūringana na ūrīa Ngai
endete. **28** Ningī nītūū atī harī andū arīa mendete Ngai,
o arīa metītwo nīwe kūringana na ūrīa aathugundīte-
rī, maūndū mothe mateithanagia hamwe mamarehere
kīrathimo. **29** Nīgīkorwo acio Ngai aamenyete o tene-
rī, nīo aathīrīirie matuīke a kūhaananio na mūhianīre
wa Mūrūwe, nīguo atuīke irigithathi harī andū aingī a
Ithe ūmwe. **30** Nao acio aathīrīirie o mbere, nīo eetire;
nao acio eetire, nīo aatuire athingu; nao acio aatuire
athingu, nīo aahumbire riiri. **31** Tūkiuge atīa ūhoro
ūkonīi maūndū macio? Angīkorwo Ngai arī mwena witū-
rī, nūū ūngīkhota gūtūtuma ūthū? **32** Ūcio ūtaigana
gūcaīra Mūriū wake mwene, no akīmūneana nī ūndū
witū ithuothe, na rīrī, agītūheete ūcio-rī, angīkīrega atīa
gūtūtaanahīra na indo iria ingī ciothe? **33** Nūū ūngīona
ūndū wa gūthitangīra andū arīa Ngai ethuuriire? Nī Ngai
ūmatuīte atī matirī na mahītia. **34** Nūū ūngīhota kūmatua
ehia? Gūtīrī! Kristū Jesū, o we ūrīa wakuire, na akīriūka
akiuma kūrī arīa akuū, nīwe ūikarīte guoko-inī kwa ūrīo
kwa Ngai agītūthaithanīrīra. **35** Nūū ūngītūtigithania na
wendani wa Kristū? Anga nī kuona thīina, kana kwīhīrwo

nī ruo, kana nīkūnyariirwo, kana ng'aragu, kana kwaga
nguo, kana ūgwati, o na kana rūhiū rwa njora? **36**
O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Tūtindaga tūkīūragwo o
mūthenya wothe nī ūndū waku; tūtuuagwo ta ng'ondu
cia gūthīnjwo.” **37** No rīrī, o na tūkīonaga maūndū macio
mothe-rī, ithuī tūrī makīria ma atooria nī ūndū wa ūcio
watwendire. **38** Nīgūkorwo nīndīktie kūmenya kūna atī o
na kūngītuīka nī ūhoro wa gūkua kana gūtūūra muoyo,
o na kana araika kana ndaimono, o na kana ūhoro wa
mahinda maya kana marīa magooka, o na kana maahinya
o na marīkū, **39** o na kana ūraihi wa na igūrū kana ūriku,
o na kana kīndū kīngī o gīothe kīa iria ciombirwo: gūtīrī o
na kīmwe kīngīhota gūtūtigithania na wendani wa Ngai,
ūcio ūrī thīinī wa Kristū Jesū, Mwathani witū.

9 Niī ngwaria ūhoro-wa-ma ndī thīinī wa Kristū, ti
maheeni ndīraaria, o nayo thamiri yakwa nīyo mūira
wakwa thīinī wa Roho Mūtheru, **2** atī ndī na kīeha kīnene
na ruo rwa ngoro rūtarathira. **3** Nīgūkorwo ingēndire niī
mwene nyiitwo nī kīrūmi na nyingatwo ndigithanio na
Kristū handū-inī ha ariū na aarī a Ithe witū acio a rūrīrī
rwitū kīumbē, **4** nīo andū a Isiraeli. O nīo Ngai aatuire
ciana ciake; na nīo maikaraga na riiri wake, na no-o
matuītwo andū a kīrīkanīro, na a kwamūkīra watho, na a
kūhooyaga hekarū-inī, o na ningī nīo merīirwo ciīranīro.
5 Ningī maithe maitū marīa ma tene maarī a kīruka kīu,
nake Kristū aarī wa rūciaro rwao ha ūhoro wa mwīrī, o
we Ngai ūrīa wathaga maūndū mothe, ūrīa ūgoocagwo
nginya tene! Ameni. (**aiōn g165**) **6** Úguo ti kuuga atī kiugo
kīa Ngai nīkīagīte kūhinga. Nīgūkorwo ti andū othe arīa

maciarñirwo Israeli marñ andū a Ngai a ma. **7** O na ning̃ti othe ciana cia Iburahīmu, o na gūtuïka nī a rūciaro rwake. No rīrī, eerirwo atīrī, “Rūciaro rūrīa rūgeetanio nawe rūkoima harī Isaaka.” **8** Üguo nī ta kuuga atīrī, ti ciana iria iciarñtwo na njīra ya ndūire ingītuïka ciana cia Ngai, no nī ciana cia kīranīro ituuagwo cia mbeū ya Iburahīmu. **9** Nīgūkorwo kīranīro kīoigīte atīrī: “Ihindā rīrīa rīamūre rīakinya nīngacooka, nake Sara nīkagīa kaana ga kahī.” **10** Na to üguo wiki, o nacio ciana cia Rebeka ciarī cia ithe o ūmwe, na nīwe ithe witū Isaaka. **11** No rīrī, ciana icio cia mahatha itanaciawo, o na itekīte ūndū o na ūrīkū mwega kana mūūru, nīguo mūbangō ūrīa Ngai aathugundīte wa gwīthuurīra andū ūhinge: **12** ti na ūndū wa ciīko iria mekīte, no nī ūndū wa wendi wa ūcio wītanaga, nīerire Rebeka atīrī, “Urīa mūkūrū nīagatungatīra ūrīa mūnini.” **13** O ta ūrīa kwandikītwo atīrī: “Nīndendire Jakubu, no ngīrega Esaū.” **14** Tūkiuge atīa nī ūndū wa ūhoro ūcio? Ngai no atuanīre ūndū ūtarī wa kīhooto? Kūroaga gūtuïka ūguo! **15** Nīgūkorwo erire Musa atīrī, “Nīndīiguagīra tha ūrīa ndenda kūiguīra tha, na ngacaīra ūrīa ndenda gūcaīra.” **16** Tondū ūcio-rī, ūndū ūcio nduonekaga nī ūndū wa wendi wa mūndū, kana nī ūndū wa kīyo gīake, no nī ūndū wa tha cia Ngai. **17** Nīgūkorwo Maandīko-inī Firaūni erītwo atīrī: “Ndagūtūugīririe nī ūndū wa gītūmi gīkī kīumbe, nīguo nyonanie hinya wakwa thīinī waku, na nīguo rīitwa rīakwa rīhunjio thī yothe.” **18** Nī ūndū ūcio Ngai aiguagīra tha mūndū ūrīa enda kūiguīra tha, na akoomia ngoro ya ūrīa enda kūūmia. **19** Ūmwe wanyu ahota kūnjūūria

atīrī: “Ngai atūire atūtuagīra mahītia nīkī? Tondū nūū ūngīkīhota kūregana na ūrīa Ngai ekwenda?” **20** No wee-rī, ūkīrī ū mūndū ūyū nīguo ūcookanīrie na Ngai? “Kīndū kīrīa kīombirwo-rī, no kīūrie ūcio wakīumbire, “Wanyūmbire ūū nīkī?” **21** Githī mūūmbi wa nyūngū ndarī na kīhooto gīa kūhūthīra rīūmba o ūrīa angīenda; kīenyū kīmwe kīa rīūmba rīu athondeke indo imwe cīa kūhūthīrwo na njīra ya gūtīka na ingī nī ūndū wa mahūthīro ma ndūire? **22** I kūngīkorwo Ngai, tondū nīathuurīte kuonania mang’ūrī make na kūmenyithania hinya wake, nīakirīirie mūno arī na wetereri mūnene andū arīa mahaana to indo icīa kūrakarīrwo, o icīa cīahaarīirio kwanangwo? **23** I kūngīkorwo ekaga ūguo nīgeetha atūme ūingī wa riiri wake ūmenyeke nī arīa mahaana ta indo irīa akaiguīra tha, arīa aahaarīirie o mbere matūke a kūgaya riiri ūcio, **24** na nīo ithuī, ithuī arīa eetire, na to arīa moimīte kūrī Ayahudi, no nī kuuma o na kūrī andū-a-Ndūrīrī? **25** O ta ūrīa oigīte Ibuku-inī rīa Hosea, atīrī: “Andū arīa matarī akwa nīo ngeeta ‘andū akwa’; nake mūndū-wa-nja ūcio ūtarī mwende nīwe ngeeta ‘mwendwa wakwa.’” **26** na ningī, “Nīgūgatuīka atī, o handū harīa meerīrwo atīrī, ‘Inyuī mūtirī andū akwa,’ no ho mageetīrwo ‘ariū a Ngai ūrīa ūrī muoyo.’” **27** Naguo ūhoro ūkonīi Isiraeli, Isaia nīanīrīire, akiuga atīrī: “O na gūtuīka andū a Isiraeli maigana ta mūthanga wa irīa-inī-rī, no matigari mao makaahonoka. **28** Nīgūkorwo Mwathani nīagatuīra andū a gūkū thī ciira o narua, na aūkinyie mūthia.” **29** Na o ta ūrīa Isaia oigīte o mbere ūndū ūcio ūtanakinya, atīrī: “Tiga Mwathani Mwene-

Hinya-Wothe aatūtigīirie njiaro-rī, ithuī tūngīatuīkire ta Sodomu, na tūhaane o ta Gomora.” **30** Tūkiuge atā ha ūhoro ūcio? Atī andū-a-Ndūrīrī, arīa mataathingatire ūthingu, nīmagīire naguo, ūthingu ūrīa ūgīagwo naguo na ūndū wa gwītīkia; **31** no atī andū a Isiraeli, arīa maathingatire watho wa ūthingu-rī, matiigana kūgīa na watho ūcio. **32** Maagire kūgīa naguo nīkī? Tondū matiaūthiingatire na njīra ya wītīkio, no maūcaririe na njīra ya gwīka maūndū. O nao nīmahīngirwo nī “ihiga rīrīa rīhīnganaga”. **33** O ta ūrīa kwandīkītwo: “Atīrīrī, kūu Zayuni nīnjīgīte ihiga rīrīa rītūmaga andū mahīngwo, na ngaiga rwaro rwa ihiga rūrīa rūtūmaga magūe, nake mūndū ūrīa ūmwīhokete ndarī hīndī agaaconorithio.”

10 Ariū na aarī a Ithe witū, ūndū ūrīa ngoro yakwa yendete mūno na ūrīa hooyaga Ngai nī ūndū wa andū a Isiraeli nī atī mahonokio. **2** Nīgūkorwo nīi ndī mūira wao atī nī marī kīyo ūhoro-inī wa Ngai, no kīyo kūu kīao gīkaaga ūmenyi. **3** Na tondū matiigana kūmenya ūthingu ūrīa uumaga kūrī Ngai no nī kūgeria maageririe kwīhaandīra ūthingu wao ene-rī, matiigana kwīnyiihīria ūthingu wa Ngai. **4** Nake Kristū nīwe wakinyirie ūhoro wa watho mūthia nīgeetha kūgē na ūthingu kūrī mūndū o wothe ūrīa wītīkītie. **5** Musa aataarīirie ūhoro wa ūthingu ūrīa uumanaga na watho na njīra īno: “Mūndū ūrīa wīkaga maūndū macio arītūragio muoyo nīmo.” **6** No rīrī, ūthingu ūrīa uumanaga na gwītīkia uugaga atīrī: “Ndūkaneyūrie na ngoro atīrī, ‘Nūū ūkwambata akinye igūrū?’” (ūguo nī kuuga, agīire Kristū amūrehe gūkū thi) **7** “o na ndūkeyūrie, ‘Nūū ūkaaharūrūka irima rīrīa

rītarī gīturi?”” (ūguo nī kuuga, ambatie Kristū kuuma kūrī arīa akuū). (**Abyssos g12**) **8** No ūhoro ūcio uugaga atīa?

Uugaga atīrī, “Ūhoro ūrī o hakuhī nawe; ūrī o kanua-inī gaku, na ngoro-inī yaku,” naguo ūhoro ūcio nīguo ūhoro wa wītīkio ūrīa tumbūraga: **9** Atī ūngiumbūra na kanua gaku atī, “Jesū nī Mwathani,” o na gwītīkia wītīkie na ngoro yaku atī Ngai nīamūriūkirie oime kūrī arīa akuū-rī, no ūhonoke. **10** Nīgūkorwo mūndū etīkagia na ngoro yake, agatuuo mūthingu, na akoimbūra na kanua gake, agakīhonokio. **11** Tondū Maandīko moigīte atīrī, “Ūrīa wothe ūmwīhokaga ndarī hīndī agaaconorithio.”

12 Nīgūkorwo gūtirī ngūūrani gatagatī ka Mūyahudi na mūndū-wa-Ndūrīrī: tondū Mwathani o ūcio nīwe Mwathani wa andū othe, na nīarathimaga mūno arīa othe mamūkayagīra; **13** nīgūkorwo nī kwandīke atīrī, “Mūndū wothe ūrīa ūgaakaīra rīitwa rīa Mwathani nīakahonoka.”

14 No rīrī, mangīmūkaīra atīa matamwītītie? Na mangīmwītīkia atīa matarī maigua ūhoro wake? Na mangīkīigua atīa matarī na mūndū wa kūmahunjīria?

15 Ningī andū mangīhota atīa kūhunjia ūhoro matarī atūme? O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī, “Kaī magūrū ma andū arīa mahunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega nīmagīrīire-ī!” **16** No rīrī, ti andū othe Israeli meetīkīrire Ūhoro-ūrīa-Mwega.

Nīgūkorwo Isaia oririe atīrī, “Mwathani, nūū wītīkītie ūhoro witū?” **17** Nī ūndū ūcio, gwītīkia kuumanaga na kūigua ūhoro, naguo ūhoro ūiguagwo na ūndū wa kiugo gīa Kristū. **18** No ngūūria atīrī: Matirī maigua Ūhoro? Hatirī nganja nīmaiguīte, tondū Maandīko mekuuga atīrī: “Mūgambo wao nīwahunjire thī yothe, nacio ciugo ciao

igikinya ituri-ini ciothe cia thi.” **19** Na ningi ngūūria atīrī: Andū a Isiraeli matiigana kūmenya ūguo? Atīrī, Musa o mbere oigire atīrī, “Nīngatūma mūigue ūiru nī ūndū wa rūrīrī hatarī; nīngatūma mūrakare nī ūndū wa rūrīrī rūtarī na ūmenyo!” **20** Nake Isaia akiuga omīrīirie mūno atīrī, “Andū arīa mataanjaragia nīo maanyonire; ndeeguūrīirie arīa mataanjūūragīrīria.” **21** No ha ūhoro ūkonīi Isiraeli akoiga atīrī, “Mūthenya wothe ndindaga ndambūrūkītie moko makwa kūrī andū aremi, na a ngarari.”

11 Ningi ngūūria atīrī: Ngai nīkūrega aaregire andū ake? Kūroaga gūtuūka ūguo! Niī mwene ndī Mūisiraeli, wa rūciaro rwa Iburahīmu, na wa mūhīrīga wa Benjmini. **2** Ngai ndaigana kūregaa andū ake arīa aamenyete o mbere. Kaī mūtooī ūrīa Maandīko moigīte harīa handīkītwo ūhoro wa Elija, ūrīa aathaithire Ngai nī ūndū wa andū a Isiraeli, akiuga atīrī: **3** “Mwathani, nīmoragīte anabii aku na nīmatharītie igongona ciaku; no niī nyiki ndigarīte, nao nikūnjaria maranjaria manjūrage”? **4** Ngai aamūcookeirie atīrī, “Nīndīitigīrie andū ngiri mūgwanja arīa matarī maaturīria Baali ndu.” **5** Nī ūndū ūcio, o na hīndī īno tūrī, nī kūrī na matigari marīa Ngai ethuurīire nī ūndū wa wega wake. **6** Na angīkorwo Ngai aamathuurire nī ūndū wa wega wake-rī, gūtingīgītuūka atīi maathuurirwo nī ūndū wa ciiko ciao; korwo nī ūguo-rī, wega wa Ngai ndūngīgītuūka nī wega rīngī. **7** Rīu tūkiuge atīa? Nī atīrī, ūndū ūrīa andū a Isiraeli maatūire macaragia na kīyo kīnene matiawonire, no andū arīa athuure-rī, nīmawonire. Acio angī nao nīmoomirio ngoro, **8** o ta

ürĩa kwandikítwo atírĩ: “Ngai nñamaheire roho ta wa andū magonetio nĩ toro, akímahe maitho matekuona, na matū matekūigua, o nginya ūmūthĩ ūyū.” **9** Nake Daudi ekuuga atírĩ: “Metha yao ya kûrĩra īrotuïka mütego, na kîndū gîa kûmagwatia, o na ītuïke ya kûmahînga, na irîhi rîa ūuru wao. **10** Maitho mao marogîa nduma, matige gûcooka kuona, na mathiage mainamîriire nginya tene.” **11** Ningî ngûuria atírĩ: Ayahudi nîkûhîngwo maahîngirwo makîgûa ūndû matangîükîra? Kûroaga gûtuïka ūguo! Aca ti guo o na atîa! Ürîa kûrî nî atî, tondû wa mehia mao, ūhonokio nîukinyîire andû-a-Ndûrîrî nîgeetha andû a Isiraeli maigue ūiru. **12** No angîkorwo ūremi wao nîtuïkîte ūtonga kûrî kîrîndî gîa thî, nayo hathara yao īgatuïka ūtonga kûrî andû-a-Ndûrîrî-rî, githî kûiyûrîrîwo kwao gûtingîkîrehe ūtonga mûingî makîria! **13** Rîu-rî, nî inyuî andû-a-Ndûrîrî ndîraarîria. Tondû ndî mûtûmwo ūtûmîtwo kûrî andû-a-Ndûrîrî-rî, ūtungata ûcio wakwa nîndîwîkîrîire mûno, **14** ngîgeragîria kana hihi ndahota kwarahiûra andû a rûruka rwakwa kîumbe maigue ūiru, na ndûme amwe ao mahonokio. **15** Tondû angîkorwo kûregwo kwao nîkuo gwa gûtûma kîrîndî gîa thî kîiguithanio na Ngai-rî, ī gwîtîkîrîwo kwao kûngîkîrehe kîi, tiga o kûriûka kuuma kûrî arîa akuû? **16** Angîkorwo kîenyû gîa kîmere kîrîa kîrutîirwo Ngai kîrî maciaro ma mbere nî gîtheru-rî, o nakîo kîmere gîothe no gîtheru; angîkorwo mûri nî mûtheru-rî, o nacio honge no theru. **17** Angîkorwo honge imwe cia mûtamaiyû wa mûgûnda nîciakahûrirwo, nawe, o na watuïka ürî rûhonge rwa mûtamaiyû wa gîthaka-rî, ügîciarîthanio na honge icio

ingī, na rīu nīūgayanaga ūnoru na icio ingī kuuma mūri wa mūtamaiyū ūcio-rī, **18** menya ndūkae kwīganīra honge icio ingī. Üngīka üguo-rī, ririkana ūndū ūyū: Wee tiwe ūnyiitīrīire mūri ūcio, no nī mūri ūcio ūkūnyiitīrīire.

19 No wee no ūkiuge atīrī, “Honge icio ciakahūrirwo nīgeetha njiarithanio na mūtī.” **20** Üguo noguo. No rīrī, honge icio ciakahūrirwo tondū wa kwaga gwītīkia, nawe wīhaandīte nī ūndū wa gwītīkia. Ndūkae gwītīa, no wītīgagīre. **21** Tondū angīkorwo Ngai ndaacaīre honge icio cia ndūire-rī, o nawe ndangīgūcaīra. **22** Nī ūndū ūcio, mwīcūraniei ūhoro wa ūtugi wa Ngai na kwaga tha gwake: harī andū acio maagūire, nīagire kūmaiguīra tha, no inyuī, nīkūmūtuga amūtugaga, angīkorwo nīmūgūtūura thīinī wa ūtugi wake. Kwaga üguo-rī, o na inyuī no mūtinio mweherio. **23** Andū acio nao mangītiga kūrūmia ūhoro ūcio wa kwaga gwītīkia-rī, nīmagaciarithanio na mūtī, nīgūkorwo Ngai arī na ūhoti wa kūmaciarithania naguo rīngī. **24** Nī ūndū-rī, angīkorwo mwatinirio kuuma mūtamaiyū-inī wa kīrīti, na mūgīcooka mūgīciarithanio na mūtamaiyū wa mūgūnda, na ūcio nī ūhoro ūtarī wa ndūire-rī, githī ti ūhūthū makīria honge ici, o ici ciarī ciaguo, gūciarithanio na mūtamaiyū wa mūgūnda o ūcio warī wao kīmbe! **25** Ariū na aarī a Ithe witū, ndikwenda mūikare mūrigītwo nī ūhoro ūyū wa hito, nīgeetha mūtikae kwīona ta mūrī oogī: Hitho nī atī, andū amwe a Isiraeli nīanyiite nī kūumia ngoro, o nginya rīrīa mūigana wa andū-a-Ndūrīrī ūkaahinga gūtoonya. **26** Nī ūndū ūcio-rī, andū a Isiraeli othe nīmakahonokio, o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Mūhonokia nīakoima Zayuni; naguo

ūhoro wa kūregana na Ngai nñakaweheria kuuma kūrī Jakubu. **27** Nakio gīkī nīkīo kīrīkanīro kīrīa ngaarīkanīra nao, rīrīa ngaamehereria mehia mao.” **28** Ha Ūhoro-ūrīa-Mwega-rī, andū a Isiraeli nīmatuirwo thū nī ūndū wanyu, no ha ūhoro wa gūthuurwo-rī, nīmendetwo nī ūndū wa maithe mao ma tene, **29** nīgūkorwo iheo iria Ngai aheanaga na gwītana kūrīa etanaga nakuo ndacookaga kwīricūkwo. **30** O ta ūrīa inyuī hīndī īmwe mwaremeire Ngai, no rīu nīamūiguīrīre tha nī ūndū wa ūremi wao-rī, **31** rīu no taguo o nao matuīkīte aremi, nīgeetha o nao rīu maiguīrwo tha nī ūndū wa ūrīa Ngai amūiguīrīre tha. **32** Nīgūkorwo Ngai nīnatūte andū othe aremi nīgeetha acooke amaiguīre tha othe. (**eleēsē g1653**) **33** Hī! Í ūūgī wa Ngai, o naguo ūmenyo wake, itikīrī nyingī na ndiku mūno! Matuīro make gūtirī ūngīhota kūmatuīria, na mīthīire yake kaī ndīngīmenyeka-ī! **34** “Nūū ūmenyete meciiria ma Mwathani? Kana nūū ūkoretwo akīmūtaara?” **35** “Nūū wanahe Ngai kīndū, atī nīguo Ngai acooke amūrīhe kīndū kīu?” **36** Nīgūkorwo indo ciothe cioimire harī we, na nīwe ūcītūragia ciothe, na ciothe-rī, no ciake. Nake arogoocagwo nginya tene na tene! Ameni. (**aiōn g165**)

12 Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, ndamūthaitha tondū wa ūrīa Ngai anamūiguīra tha, mwīrute mīrī yanyu ītuīke magongona marī muoyo, na matheru mangīkenia Ngai, arī guo ūtungata ūrīa wagīrīire na wa ma wa kūgoocithia Ngai. **2** Mūtikanahaananie ūhoro wanyu na maūndū marīa mekagwo nī andū a thī īno; no garūrūkai na ūndū wa kwerūhio meciiria manyu. Hīndī ūyo nīmūrīhotaga kūmenya na gwītīkīra wendi ūcio wa

Ngai, o wendi ūcio wake mwega ūrīa wa kūmūkenagia,
na mūkinyanīru kūna. (aiōn g165) 3 Nī ūndū wa wega
ūrīa ndaaheirwo nī Ngai-rī, ngwīra o mūndū wothe
wanyu atīrī: Mūndū ndakae gwītua mūnene gūkīra ūrīa
aagīrīirwo nī gwītua, no nī kaba mūndū eciiragie ūhoro
wake we mwene na atue itua rīagīrīru, kūringana na
wītīkio ūrīa Ngai amūheete. 4 O ta ūrīa tūrī na cīga nyīngī
thīinī wa mwīrī ūmwe, nacio cīga ici ciothe itirutaga wīra
mūthembā ūmwe-rī, 5 no taguo o na ithuī, o na twatuīka
tūrī aingī, tūrī mwīrī ūmwe thīinī wa Kristū, na o kīga
nīkīohanītio na iria ingī ciothe. 6 Ningī nītūheetwo iheo
itiganīte, kūringana na wega ūrīa tūheetwo. Angīkorwo
kīeo kīa mūndū nī kūratha mohoro-rī, nīahūthīre kīeo
kū kūringana na ūrīa wītīkio wake ūigana. 7 Angīkorwo
nī gūtungata, nīatungatage; na angīkorwo nī kūrutana,
nīarutanage; 8 ningī angīkorwo nī kūūmīrīria andū,
nīakīūmanagīrīrie; na angīkorwo nī wa kūrūmbūiya
mabata ma andū arīa angī, nīakīheanage na ūtaana;
angīkorwo nī wa gūtongoria, nīatongoragie na kīyo; ningī
ūrīa wa kūiguanīra tha, nīekage ūguo akenete. 9 Wendani
wanyu nīukoragwo nī ūrīa ūtarī ūhinga. Thūūragai ūndū
ūrīa mūūru; naguo ūndū ūrīa mwega mūkīrūmagie. 10
Endanagai mūndū na ūrīa ūngī, mūrī na wendani ta wa
ciana cia ithe ūmwe. Na mūndū nīatīage ūrīa ūngī gūkīra
we mwene. 11 Rutagai wīra na kīyo, na mūreke ngoro
cianyu ihīahīage, mūgītungatagīra Mwathani. 12 Ikaragai
mūkenete nī ūndū mūrī na kīrīgīrīro, na mūkiragīrīrie
hīndī ya mathīina, na mūikarage mūkīhooyaga hīndī
ciothe. 13 Teithagiai andū a Ngai mabataro-inī mao.

Tūūrai mūnyiitaga andū ūgeni. **14** Rathimagai andū arīa mamūnyariiraga; marathimagei na mūtikanamarume. **15** Kenagai hamwe na arīa marakena; na mūcakae na arīa maracakaya. **16** Tūūrai mūiguanīte mūndū na ūrīa ūngī. Tigagai gwītīa, no mwītīkagīre kūgīa ngwatanīro na andū arīa matarī igweta. Tigagai kwīona ta mūrī oogī. **17** Mūtikanekē mūndū ūūru nī ūndū wa ūūru ūrīa amwīkīte. Menyagīrīrai nīguo mwīkage maūndū marīa mangīonwo magīrīre nī andū othe. **18** Inyuī-rī, geragjai gūikarania na mūndū o wothe na thayū kūngīhoteka. **19** Arata akwa, mūtikanerīhīrie, no tigagīriai mang'ūrī ma Ngai handū, nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: "Kūrīhanīria nī gwakwa; nī niī ngaarīhanīria," ūguo nīguo Mwathani ekuuga. **20** Handū ha ūguo-rī: "Thū yaku īngīkorwo īhūtiī-rī, mīhe irio; īngīkorwo nīnyootī-rī, mīhe gīa kūnyua. Gwīka ūguo-rī, nīkūmīigīrīra makara ma mwaki mūtwe." **21** Mūtikanatoorio nī ūūru, no tooragjai ūūru na wega.

13 O mūndū no nginya athīkagīre arīa maathanaga, nīgūkorwo gūtirī hinya wa gwathana tiga ūrīa Ngai ahaandīte. Aathani arīa marī ho nī Ngai ūmatuīte a gwathana. **2** Nī ūndū wa ūguo-rī, mūndū ūrīa ūremagīra arīa maathanaga, nīkūregā aregaga ūndū ūrīa Ngai atuīte, nao arīa mekaga ūguo nīmagatuīka a gūtuīrwo ciira. **3** Nīgūkorwo aathani ti a kūmakia arīa mekaga ūrīa kwagīrīire, no nī a kūmakia arīa mekaga ūūru. Nīūkwenda wagage gwītigagīra ūrīa wathanaga? Gūkage ūrīa kwagīrīire, nake nīarīkūgathagīrīria. **4** Nīgūkorwo we nī ndungata ya Ngai ya gūtūma wonage maūndū mega. No ūngīka ūūru-rī, wītigire, nīgūkorwo ndakuuaga rūhiū rwa

njora tūhū. We nī ndungata ya Ngai, na mūrīhania wake wa kūherithania na wa gūkinyīria mūndū ūrīa wīkaga ūru mang'ūrī ma Ngai. **5** Nī ūndū ūcio, nī kwagīrīire mwathīkagīre arīa maathanaga, ti tondū wa gwītigīra mang'ūrī macio, no nī tondū wa ūrīa mwīmenyeire na thamiri cianyu ūrīa arī wega gwīka. **6** Ūndū ūcio noguo ūtūmaga mūrutage magooti, nīgūkorwo arīa maathanaga nī ndungata cia Ngai, na maheanaga mahinda mao mothe nī ūndū wa wīra ūcio kīumbe. **7** Rutagīrai andū othe kīrīa mwagīrīirwo nī kūmarutīra: Angīkorwo mūtirutīte magooti, rutai magooti; na angīkorwo nī kūruta mbeecca cia kūrutithia wīra wa būrūri, rutai; nao andū arīa a kūheo gītīo, maheagei; na arīa a gwīkīrīrwo, mekagīrīrei. **8** Mūtigaikare mūrī na thiirī na mūndū o na ūrīkū, tiga o mwendanage hīndī ciōthe mūndū na ūrīa ūngī, nīgūkorwo mūndū wendaga mūndū ūrīa ūngī nīahingītie watho. **9** Nī ūndū maathani maya, atī “Ndūkanatharanie,” na “Ndūkanoragane,” na “Ndūkanaiye”, na “Ndūkanacumīkīre kīndū kīene,” o na rīathani rīngī o rīothe rīngīkorwo ho, mohanītio mothe maturanīrwo thīnī wa rīathani rīrī: “Enda mūndū ūrīa ūngī ta ūrīa wīyendete wee mwene.” **10** Wendani-rī, ndūngīka mūndū ūrīa ūngī ūru. Nī ūndū ūcio kwendana nīkuo kūhingia watho. **11** Na mwīkage ūguo nī ūndū wa kūmenya mahinda maya tūrī ūrīa matariī. Ihinda nīkinyu nīgeetha mwarahūke mūtige gūkoma, tondū ūhonokio witū rīu ūrī hakuhī kūrī rīrīa twambīrīrie gwītīkia. **12** Ūtukū ūrī hakuhī gūthira; naguo mūthenya ūkiriī gūkinya. Nī ūndū ūcio nītūtigane na maūndū ma

nduma na tw̄ohe indo cia mbaara, o iria cia ūtheri. **13**

Nītūthiiage na mīthiīre mīagīrīru, o ūrīa yagīrīire gūikarwo nayo mūthenya, tūtigatoonye maruga-inī mooru marī na nyīmbo njūru na ūrīu, na tūtigatoonye ūtharia-inī kana maūndū ma ūūra-thoni, na tūtikagiage na njūgitano na kūiguanīra ūiru. **14** No rīrī, mwīhumbei Mwathani Jesū Kristū, na mūtigatūure mwīciiragia o ūrīa mūngīhingia merirīria ma mīrī ūno ya mehia.

14 Na rīrī, mūndū ūrīa ūkoragwo arī na wītīkio mūhūthū mwamūkīrei, mūtekūmūtuīra ciira nī ūndū wa maūndū marīa mataiguanīrwo. **2** Wītīkio wa mūndū ūmwe-rī, nīmwmītīkīritie kūrīa irio cia mīthemba yothe, no mūndū ūngī, ūrīa ūrī wītīkio mūhūthū, arīaga o mīthemba ya nyeni. **3** Mūndū ūrīa ūrīaga mīthemba yothe ya irio ndakae kūmena mūndū ūrīa ūtekaga ūguo, nake mūndū ūrīa ūtarīaga indo imwe-rī, ndakae gūtuīra ciira mūndū ūrīa ūrīaga ciothe tondū Ngai nīamwītīkīritie. **4** Wee ūkīrī ū nīguo ūtuīre ndungata ya mūndū ūngī ciira? Mwathi wayo nīwe ūmenyaga ūrūngīrī wega kana ūgwīte. Nayo nīrīrūgamaga, tondū Mwathani nīwe ūrī na ūhoti wa gūtūma ūrūgame. **5** Mūndū ūmwe-rī, onaga ta kūrī mūthenya ūmwe mūtheru kūrī ūrīa ūngī; nake mūndū ūngī akoona mīthenya yothe no ūndū ūmwe. O mūndū nīemenyere wega na ngoro yake. **6** Mūndū ūrīa wonaga mūthenya ūmwe ūrī wa mwanya-rī, ekaga ūguo nī ūndū wa Mwathani. Nake ūrīa ūrīaga nyamarī, arīaga nī ūndū wa Mwathani, nīgūkorwo nī Ngai acookagīria ngaatho; nake ūrīa ūtacirīaga-rī, ekaga ūguo nī ūndū wa Mwathani, na nī Ngai acookagīria ngaatho.

7 Nīgūkorwo gūtirī o na ūmwe witū ūtūūraga nī ūndū wake mwene, na gūtirī o na ūmwe witū ūkuaga nī ūndū wake mwene. 8 Nī ūndū tūngītūra muoyo-rī, tūtūūraga nī ūndū wa Mwathani; na tūngīkua-rī, twakua nī ūndū wa Mwathani. Nī ūndū ūcio tūngīkorwo tūrī muoyo kana tūkuīte-rī, tūrī o a Mwathani. 9 Ūhoro ūyū nīguo watūmire Kristū akue na acooke ariūke, nīguo atūke Mwathani wa arīa akuū na arīa marī muoyo. 10 Wee-rī, ūgūtuīra mūrū kana mwarī wa Ithe wanyu ciira nīkī? Kana ūkūmena mūrū kana mwarī wa ithe wanyu nīkī? Nīgūkorwo ithuothe nītūkarūgama mbere ya gīfī gīa ciira kīa Ngai. 11 O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Ti-itherū, o ta ūrīa nīi ndūūraga muoyo, iru o rīothe nīrīgaturio mbere yakwa; naruo rūrīmī o ruothe nīrūkoimbūrīra Ngai,’ ūguo nīguo Mwathani ekuuga.” 12 Hakīrī ūguo-rī, o ūmwe witū nīakaheana ūhoro wake mwene mbere ya Ngai. 13 Nī ūndū ūcio nītūgītige gūtuanīra ciira ithuī ene. Handū ha ūguo-rī, kaba mūtue na meciiria manyu atī mūtigatūma mūrū kana mwarī wa ithe wanyu ahīngwo kana agwe njīra-inī. 14 Niī nīmenyete wega biū ndī thīnī wa Mwathani Jesū, atī gūtirī irio irī thaahu cio nyene. No rīrī, mūndū ūrīa wonaga kīndū ta kīrī thaahu-rī, ūcio harī we kīndū kīu nī kīrī thaahu. 15 Angīkorwo mūrū kana mwarī wa thoguo nīekūigua ūūru tondū wa kīrīa ūrīīaga-rī, wee nīūtīgīte gūthīi na mīthīire ya wendani. Tiga gūtūma mūrū kana mwarī wa Ithe wanyu ūcio Kristū aakuīrīire oore nī ūndū wa kīrīa ūrarīa. 16 Mūtikanareke ūndū ūrīa muonaga ūrī mwega ūtuīke wa gūcambio. 17 Nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai ti ūhoro wa kūrīa na

kũnyua, no nĩ wa ūthingu, na thayū o na gïkeno iria ciumaga kûrī Roho Mûtheru, **18** tondū mündū o wothe ūrīa ūtungatagīra Kristū na njīra icio nñakenagia Ngai, o na akoonagwo arī mwega nĩ andū. **19** Nī ūndū ūcio-rī, nñtwikīragei kïyo gïa gwïkaga maündū marīa marehaga ūhoro wa thayū na magatūma tuonganīrīre hinya. **20** Mütikanathūkie wïra wa Ngai nĩ ūndū wa irio. Irio ciotle nĩ theru, no rīrī, nĩ ūru mündū kûrīa kîndū o gïothe kîrīa kîngîhîtithe mündū ūrīa ūngī. **21** Nī kaba kwaga kûrīa nyama, kana kũnyua ndibei o na kana gwïka ūndū ūngī o na ūrîkū ūrīa ūngîtûma mûrû kana mwarî wa Ithe wanyu ahîtithe. **22** Nī ūndū ūcio-rī, ūndū ūrīa wîtikîtie ūkonîi maündū macio-rī, nñumenyeke gatagatî gaku na Ngai. Kûrathimwo-rī, nĩ mündū ūrīa ūtarî ūndû angîcuukîra nĩ ūndû wa kîndû kîrîa onaga kîrî kîega agîka. **23** No rîrî, mündû angîkorwo arî na nganja, acooke arîe irio iria arî na nganja nacio, mündû ūcio nîetuîrîire ciira, tondû kûrîa gwake gütumanîte na wîtîkio; naguo ūndû o wothe ūtoimanîte na wîtîkio nĩ mehia.

15 Na rîrî, ithuî arîa tûrî na hinya-rî, twagîrîirwo nîgukuuanagîra na arîa matarî na hinya maündû mao ma ūhinyaru na to gwïkenagia ithuî ene. **2** O ūmwe witû nîagîrîirwo nîgûkenia mündû ūrîa ūngî nî ūndû wa maündû make mega, nîgeetha ongererwo hinya. **3** Nîgûkorwo o na Kristû ndekenirie we mwene, no o ta ūrîa kwandîkîtwo atîrî: “Irumi cia arîa makûrumaga nî nîi ciagwîrîire.” **4** Nîgûkorwo maündû mothe marîa maandîkirwo tene maandîkirwo marî ma gütûrûta, nîgeetha tûgîage na kîrîgîrîro nî ūndû wa gûkirîrîria na

kūmīrīrio nī Maandīko macio. **5** Ngai ūrīa ūheanaga ūkirīrīria na ūumanīrīria aromūhe roho wa ūiguano o mūndū na ūrīa ūngī rīrīa mūkūrūmīrīra Kristū Jesū, **6** nīgeetha mūgoocithagie Ngai o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū mūrī na ngoro ūmwe na mūgambo ūmwe. **7** Nī ūndū ūcio, o mūndū nīagītīkagīre ūrīa ūngī, o ta ūrīa mwetīkīrirwo nī Kristū, nīgeetha Ngai agoocagwo. **8** Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, Kristū okire arī ndungata ya Ayahudi nī ūndū wa ūhoro wa ma wa Ngai, nīguo ahingie ciīranīro iria cierīirwo maitū maitū ma tene, **9** nīgeetha andū-a-Ndūrīrī magoocithagie Ngai nī ūndū wa tha ciake, ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Nī ūndū ūcio nīngūkūgooca ndī gatagatī ka ndūrīrī; nīndīrīinaga nyīmbo cia kūgooca rītwa rīaku.” **10** Ningī nī kwīrītwo atīrī: “Kenai, inyuī andū-a-Ndūrīrī, mūrī hamwe na andū ake.” **11** Na ningī nī kwīrītwo atīrī, “Goocai Mwathani, inyuī andū-a-Ndūrīrī othe, na mūmūinīre nyīmbo cia kūmūgooca, inyuī andū othe.” **12** O na ningī, Isaia nīoigīte atīrī, “Mūndū ūrīa wītagwo Mūri wa Jesii nīagooka, o we ūrīa ūkaarahūka atuīke wa gwatha ndūrīrī, nao andū-acio-a-Ndūrīrī nīmakaagīa na kīrīgīrīro thīnī wake.” **13** Na rīrī, Ngai ūrīa arī we mwīhoko witū aromūiyūria na gīkeno gīothe na thayū tondū wa ūrīa mūmwīhokete, nīgeetha mūkīrīrīrie kūgīa na kīrīgīrīro nī ūndū wa hinya wa Roho Mūtheru. **14** Ariū na aarī a Ithe witū, nī mwene nīnjītīkīrīte atī inyuī ene nīmūiyūrītwo nī wega, na nī mūrī na ūmenyo mūiganu, o na mūkahota gūtaarana inyuī ene. **15** Ndīmwandīkīire ūndū ūyū ndī na ūumīrīru mūingī ngīmwīra māūndū mamwe, taarī kūmūririkania

maündū macio rīngī, nī ūndū wa wega ūrīa Ngai aaheire,
16 nīguo nduīke mūtungatīri wa Kristū Jesū kūrī andū-a-Ndūrīrī, ndutage wīra wa mūthīnjīri-Ngai wa kūhunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, nīgeetha andū-a-Ndūrīrī magaatuīka igongona rītīkīrīku nī Ngai, o rīrīa rītherie nī Roho Mūtheru. **17** Nī ūndū ūcio nīngwīraha thīnī wa Kristū Jesū nī ūndū wa ūtungata wakwa ngītungatīra Ngai. **18** Ndikūgeria kwaria ūndū o na ūrīkū tiga o ūrīa Kristū ahingtie na ūndū wakwa harī ūhoro wa gūtongoria andū-a-Ndūrīrī ūhoro-inī wa gwathīkīra Ngai, nī ūndū wakwa kūheana ūhoro na maündū marīa mekirwo, **19** na ūndū wa hinya ūrīa watūmaga kūringwo ciama na kuonwo morirū, tondū wa hinya wa Roho Mūtheru. Na nī ūndū wa ūguo kuuma Jerusalemu kūrigiicūka nginya iluriko, nīhunjītie biū ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. **20** Na rīrī, ndūire ndīrirīrie kūhunjia ūhoro-ūrīa-Mwega kūrīa Kristū atamenyekete, nīgeetha ndikanatuīke wa gwaka igūrū rīa mūthingi wakītwo nī mūndū ūngī. **21** No rīrī, nīgūtuīke o ta ūrīa kwandīkītwo, atīrī: “Arīa matarī meerwo ūhoro wake nīo makaawona, na arīa matarī maigua nīo magaataūkīrwo nīguo.” **22** Kīu nīkīo gītūmi kīrīa kīanagiria mahinda maingī njūke kūu kwanyu. **23** No rīu, tondū hatirī handū hangī ingīruta wīra ng’ongo-inī ici, na tondū mīaka mīngī nīngoretwo ngīrirīria kūmuona-rī, **24** nīndīrabanga gwīka ūguo ngīthīi Sipania. Nīndīrehoka gūkaamūceerera ngīhītūkīra kūu kwanyu, na atī nīmūkandeithīrīria gūthīi rūgendo rūu, thuutha wa gūkenanīra na inyuī ihinda inini. **25** No rīu ndī rūgendo-inī ngīthīi Jerusalemu ngatungatīre andū arīa aamūre

marī kūu. **26** Nīgūkorwo andū a Makedonia na a Akaia nīmoonire arī wega kūhatha nīguo mateithie andū arīa athīni a thiritū ya andū arīa aamūre kūu Jerusalemu. **27** Üguo nīguo moonire kwagīrīire, na ti-ittherū nī marī na thiirī wa andū acio. Tondū wa rīrī, angīkorwo andū-a-Ndūrīrī nīmagwatanīire na Ayahudi irathimo cia kīroho-rī, o nao marī na thiirī kūrī Ayahudi wa kūmatungatīra na indo iria marathimītwo nacio. **28** Nī ūndū ūcio ndaarīkia kūruta wīra ūcio, na menye wega atī maciaro macio nī marīkia kwamūkīrwo-rī, hīndī īyo nīngamūceerera ngīthīī Sipania. **29** Nīnjūū atī ngīukīra kūu kwanyu, ngaakorwo njiyūrīrīirwo nī irathimo cia Kristū. **30** Ariū na aarī a Ithe witū, nīndamūthaitha nī ūndū wa Mwathani witū Jesū Kristū na nī ūndū wa wendani ūrīa tūheetwo nī Roho, atī mūnyiitanīre na nīi kīgiano-inī gīakwa na ūndū wa kūhooya Ngai nī ūndū wakwa. **31** Hooyai nīgeetha ngaahonokio kuuma kūrī andū arīa matetīkītie a kūu Judea, na ningī atī ūtungata wakwa kūu Jerusalemu ūgetīkīrīka nī andū arīa aamūre akuo, **32** nīgeetha ngooka kūrī inyuī ngenete, Ngai enda, na tūcanjamūke tūrī hamwe. **33** Ngai mwene thayū aroikara hamwe na inyuī inyuothē. Ameni.

16 Nīngūgaathīrīria mwarī wa Ithe witū Fibi kūrī inyuī, ūrīa ūtungataga thīinī wa kanitha wa Kenikirea. **2** Nīngūmūhooya mūmwamūkīre thīinī wa Mwathani o ta ūrīa mūngīamūkīra andū arīa aamūre, na mūmūhe ūteithio o wothe angībatario nīguo kuuma kūrī inyuī, nīgūkorwo o nake anakorwo arī ūteithio mūnene kūrī andū aingī, o hamwe na nīi mwene. **3** Geithiai Pirisila

na Akula, arĩa tûrutaga wîra nao tûrî thîinî wa Kristû Jesû. **4** O nîmendire kûûragwo nî ūndû wakwa. Na to nî nyiki ndîramacookeria ngaatho, no nîmacookeirio ngaatho nî makanitha mothe ma andû-a-Ndûrîrî. **5** Geithiai o na kanitha ūrîa ūcemanagia kwao mûciî. Geithiai mûrata wakwa Epeneto, ūrîa warî mwitîkia wa Kristû wa mbere kûu bûrûri wa Asia. **6** Geithiai Mariamu, ūrîa warutire wîra na kîyo kînene mûno nî ūndû wanyu. **7** Geithiai Anderoniko na Juniasi, andû a mûhîrîga witû arĩa tuohetwo hamwe. Nao nî marî igweta gatagatî-inî ka atûmwô, o na ningî nîmatuikire a Kristû mbere yakwa. **8** Geithiai Ampiliato, ūrîa nyendete mûno thîinî wa Mwathani. **9** Na mûgeithie Urubano, ūrîa tûrutithanagia wîra wa Kristû nake, o na mûgeithie mûrata wakwa nyendete Sitakusi. **10** Geithiai Apele, ūrîa wageririo na akîmenyeka atî nî wa Kristû kûna. Na mûgeithie andû a nyûmba ya Arisitobulo. **11** Ningî mûgeithie Herodioni, ūrîa wa mûhîrîga witû. Geithiai andû a nyûmba ya Narikiso arĩa marî thîinî wa Mwathani. **12** Geithiai Turufena na Turufosa, andû-a-nja acio marutaga wîra na hinya thîinî wa Mwathani. Na mûgeithie mûrata wakwa Perisi, mûndû-wa-nja ūngî o nake ūrutîte wîra na hinya mûno thîinî wa Mwathani. **13** Geithiai Rufusi, ūrîa mûthuure thîinî wa Mwathani, o na mûgeithie nyina, ūrîa ūkoretwo arî o ta maitû. **14** Ningî mûgeithie Asunikirito, na Felegoni, na Herime, na Pateroba, na Herima, o na ariû na aarî a Ithe witû arĩa marî hamwe nao. **15** O na ningî mûgeithie Filologo, na Julia, na Nerea na mwarî wa nyina, na Olumpa, na arĩa othe aamûre

makoragwo hamwe nao. **16** Geithaniai mündū na ūrĩa ūngĩ na ngeithi theru cia kĩmumunyano. Makanitha mothe ma Kristū nĩmamûgeithia. **17** Ariū na aarĩ a Ithe witū, nĩngũmûthaitha mwĩmenyagîrîre andū arĩa marehaga nyamûkano na maündū ma kũmûhîngithia, marĩa mareganîte na ūhoro ūrĩa mûrutîtwo. Eheragîrai andū ta acio. **18** Nîgûkorwo andū ta acio ti Mwathani witū Kristū matungataga, no nĩ nda ciao ene matungataga. Nîmaheenagia ngoro cia andū arĩa matoof ūuru na ūndū wa mîario yao mînyoroku na ndeto ciao cia kwîyendithîrîria. **19** Andū othe nîmaiguîte ngumo ya wathîki wanyu, nĩ ūndū ūcio nînjiyûrîtwo nĩ gîkeno nĩ ūndū wanyu; no nîngwenda mûgîe na ūugî harî maündû marĩa mega, na mwage ūcuuke harî maündû marĩa mooru. **20** Ngai mwene thayû nîarîhehenja Shaitani o narua, na inyuî mûmûrangîrîrie rungu rwa magûrû manyu. Wega wa Mwathani witû Jesû Kristû ūroikara na inyuî. **21** Nîmwageithio nî Timotheo, ūrĩa tûrutaga wîra nake, o na Lukio, na Jasoni na Sosipatero, arĩa a mîhîrîga witû. **22** Nîr Teritio, mwandîki wa marûa maya, nîndamûgeithia thiñinî wa Mwathani. **23** Nake Gayo, ūrĩa ūnyiitîte ūgeni na ūrĩa ūtugaga andû a kanitha othe, nîamûgeithia. Nîmwageithio nî Erasito, ūrĩa mûigi kîgîna gîa itûûra, na mûrû wa ithe witû Kwarito. (**24** Wega wa Mwathani witû Jesû Kristû ūrogîa na inyuî inyuoth. Ameni.) **25** Na rûu kûrî ūrĩa ūngîhota kûmûrûgamia wega nî ūndû wa ūhoro-ŵrîa-Mwega ūrĩa hunjagia, na kwanîrîra ūhoro wa Jesû Kristû kûringana na ūguûrio wa maündû marĩa ma hito marĩa matûire mahithîtwo kuuma tene, (*aiōnios*

g166) 26 no rīu nīmaguūrie na makamenyithanio thiinī wa Maandīko marīa ma ūnabii, nī ūndū wa watho wa Ngai, o we ūrīa ūtūūraga tene na tene, nīgeetha ndūrīrī ciothe imwītīkie na imwathīkagīre: (aiōnios g166) 27 nake Ngai, o we wiki mūūgī-rī, arotūūra agoocagwo nginya tene na ūndū wa Jesū Kristū! Ameni. (aiōn g165)

1 Akorinitho

1 Nī niī Paūlū, o niī ndeetirwo nduīke mūtūmwō wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai, ndīratūma ngeithi ici tūrī hamwe na mūrū wa Ithe witū Sosithene, **2** Twandīkīra kanitha wa Ngai ūrīa ūrī Korinitho, kūrī arīa othe maamūrītwo thīinī wa Kristū Jesū na magetwo matuīke andū atheru, o hamwe na arīa othe marī kūndū guothe makayagīra rīitwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū, o we Mwathani wao na witū: **3** Wega na thayū irogīa kūrī inyuī ciumīte kūrī Ngai Ithe witū na Mwathani Jesū Kristū. **4** Nīnjoookagīria Ngai ngaatho hīndī ciothe nī ūndū wanyu, nī ūndū wa wega wake ūrīa mūheetwo thīinī wa Kristū Jesū. **5** Nīgūkorwo thīinī wake nīmūtongetio maūndū-inī mothe, mūgatongio ūhoro-inī wa mīario yanyu yothe o na ūhoro-inī wothe wa kūmenya maūndū, **6** tondū-rī, ūira witū ūkonī Kristū nīwekīrirwo hinya thīinī wanyu. **7** Nī ūndū ūcio gūtīrī kīheo gīa kīroho o na kīmwe mūtarī nakīo, o mūgīetagīrīra na kīyo kūguūranīrio kwa Mwathani witū Jesū Kristū. **8** Nake nīarīmūikaragia mūrī na hinya nginya mūthia, nīguo mūtikanakorwo mūrī na ūcuuke mūthenya ūrīa wa Mwathani witū Jesū Kristū. **9** Ngai nī mwīhokeku, o we ūrīa wamwītire nīguo mūkorwo na ngwatanīro na Mūriū Jesū Kristū, Mwathani witū. **10** Atīrīrī, inyuī ariū na aarī a Ithe witū, ndamūthaitha thīinī wa rīitwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū, atī inyuothē mūiguane o mūndū na ūrīa ūngī, nīguo mūtikagīe na nyamūkano gatagatī-inī kanyu, no mūikare mūiguanīte, na mūrī na meciiria o mamwe, na ngoro o ūmwe. **11** Tondū rīrī ariū na aarī a Ithe witū, nīmenyīthītio nī andū amwe

a kuuma nyūmba ya Kiloe atī nī kūrī na ngūñ gatagatī-inī kanyu. **12** Úrīa ndīroiga nī atīrī: Ümwe wanyu oigaga atī, “Niī nūmagīrīra Paūlū”; üngī akoiga atī, “Niī nūmagīrīra Apolo”; nake üngī akoiga atī, “Niī nūmagīrīra Kefa”; o na ningī üngī akoiga atī, “Niī nūmagīrīra Kristū.” **13** Kaī Kristū agayanītio? Paūlū-rī, nīwe waambirwo mūtī igūrū nī ūndū wanyu? Mwabatithirio thīinī wa rīitwa rīa Paūlū? **14** Nīngūcookia ngaatho nī ūndū gūtirī o na ūmwe wanyu nī ndaabatithirie, o tiga Kirisipo na Gayo. **15** Nī ūndū ūcio gūtirī mūndū o na ūmwe ūngiuga atī mwabatithirio thīinī wa rīitwa rīakwa. **16** Iī, o na ningī nīndabatithirie andū a nyūmba ya Stefana; no tiga acio, ndingīririkana kana nī kūrī mūndū üngī ndaabatithirie. **17** Nī gūkorwo Kristū ndaandūmire ngabatithanie, no aandūmire ngahunjie Ühoro-ūrīa-Mwega, no ti ndīūheane na ūūgī wa mūndū, nīgeetha mūtharaba wa Kristū ndūkae kwagithio kīene. **18** Nīgūkorwo ndūmīrīri ya mūtharaba nī ūrimū kūrī arīa maroora, no kūrī ithū arīa tūrahonokio-rī, ūndū ūcio nī hinya wa Ngai. **19** Nīgūkorwo kwandīkītwo atīrī: “Ūūgī wa andū arīa oogī nīkūniina ngaaūniina; naguo ūmenyo wa andū arīa imenyi ndīkīūtue wa tūhū.” **20** Mūndū ūrīa mūūgī-rī, akīrī kū? Mūndū ūrīa mūthomu-rī, akīrī kū? Arī ha mūciiri ūrīa ūūgī gūciira maūndū ma mahinda maya tūrī? Githī Ngai ndatuīte ūūgī wa thī īno ūrimū?

(aiōn g165) **21** Nīgūkorwo Ngai na ūndū wa ūūgī wake nīonire atī andū a thī īno na ūūgī wao matikaamūmenya, akīona kwagīrīire ahūthīre maūndū ma ūrimū marīa tūhunjagia nīgeetha ahonokie arīa mamwītīkagia. **22** Ayahudi metagja ciama, nao Ayunani macaragia ūūgī, **23**

no ithuĩ tûhunjagia ûhoro wa Kristû arĩ mwambe mûtî
igûrû: maündû macio nî mûhînga kûrî Ayahudi na ûrimû
kûrî andû-a-Ndûrîrî, **24** no kûrî arâ Ngai etîte, Ayahudi o
na Ayunani, Kristû nîwe hinya wa Ngai na ûugî wa Ngai.
25 Nîgûkorwo ûrimû wa Ngai nî mûugî gûkîra ûugî wa
mûndû, naguo ûhûthû wa Ngai nî mûritû gûkîra hinya
wa mûndû. **26** Ariû na aarî a Ithe witû, ta gîciiriei ûrîa
mwatariî rîrîa mwetirwo. Ti aingî anyu oogî na ûugî wa
andû a gûkû thî; na ti aingî mangîaguucîrîrie andû; o
na ti aingî maciarîirwo mîciî ûrîa ûrî igweta. **27** No Ngai
aathuurire maündû marîa ma ûrimû ma thî ïno nîguo
aconorithie andû arâ oogî; ningî Ngai aathuurire maündû
marîa matarî hinya ma thî ïno nîguo aconorithie arâ
marî hinya. **28** Agîthuura maündû marîa mahûthû ma thî
ïno, na marîa matarî ma gûtûka, o gwata marîa matarî
maündû kûrî, nîgeetha amaagithie bata, **29** nîgeetha
mûndû o na û ndakanetîe mbere ya Ngai. **30** No rîrî,
nîwe ûtûmîte mûkorwo mûrî thîinî wa Kristû Jesû, ûrîa
ûtuîkîte ûugî uumîte kûrî Ngai nî ûndû witû, ûguo nî
kuuga, ûthingu witû, na ûtheru, na gûkûürwo. **31** Nî ûndû
ûcio, o ta ûrîa kwandîkîtwo atîrî: “Mûndû ûrîa ûkwîraha,
nîerahage nî ûndû wa Mwathani.”

2 Hîndî ûrîa ndookire kûrî inyuî, ngîmûhunjîria ûira
wa hito ya ûhoro wa Ngai, ariû na aarî a Ithe witû,
ndiamwarîrie na mîario ya kanua kega kana ûugî mûnene.
2 Nîgûkorwo nîndatuîte itua ndirî ûndû ûngî ngwenda
kûmenya, rîrîa rîothe ndaarî na inyuî, o tiga ûhoro wa
Jesû Kristû na kwambwo gwake mûtî-igûrû. **3** Ndookire
kûrî inyuî itarî na hinya, na ndî na guoya, o na ngîinainaga

mūno. 4 Ndūmīrīri yakwa na kūhunjia gwakwa itiarī na ciugo cia kūguucanīrīria na ūūgī, no nīcionanagia hinya wa Roho, 5 nīguo wītīkio wanyu ndūgakorwo ūtiirīrīrwo nī ūūgī wa andū, o tiga hinya wa Ngai. 6 No ningī ithuīrī, tūrī gatagatī-inī ka andū arīa agima twaragia ūhoro wa ndūmīrīri ya ūūgī, no tūtiaragia ūhoro wa ūūgī wa mahinda maya, kana wa aathani a mahinda maya arīa matarī kūrīa merekeire. (aiōn g165) 7 No ithuīrī, twaragia ūhoro wa ūūgī wa Ngai ūrīa wa hitho, ūūgī ūrīa watūire ūrī mūhithe, o ūrīa Ngai aathīrīre o mbere ya kūūmba thī nī ūndū wa riiri witū. (aiōn g165) 8 Gūtirī o na ūmwe wa anene a mahinda maya wamenyire ūhoro ūcio, nīgūkorwo mangīāūmenyete-rī, matingīaambire Mwathani wa riiri.

(aiōn g165) 9 Nīgūkorwo no ta ūrīa kwandīkītwo atīrī:

“Maūndū marīa matarī monwo na maitho, na matarī maiguuo na matū, o na matarī maatoonya ngoro ya mūndū, nīmo Ngai athondekeire andū arīa mamwendete”:

10 no Ngai nīatūguūrīrie maūndū macio na ūndū wa Roho wake. Roho nīathuthuuragia maūndū mothe, o na maūndū ma Ngai marīa marikīru mūno. 11 Tondū-rī, nūū ūūī meciiria ma mūndū, tiga o roho wa mūndū ūrīa ūrī thīnī wake? O ta ūguo-rī, gūtirī mūndū ūūī meciiria ma Ngai, o tiga Roho wa Ngai. 12 Tūtiāmūkīrīte roho wa thī īno, no tūheetwo Roho ūrīa uumīte kūrī Ngai, nīguo tūmenyage iheo iria Ngai atūheete o ūguo tūhū. 13 Maūndū macio nīmo twaragia, no tūtimaaragia na ciugo iria tūrutītwo na ūūgī wa mūndū, no nī na ciugo iria tūrutagwo nī Roho, tūgataarīria ūhoro wa ma wa kīroho na ciugo cia kīroho. 14 Mūndū ūtarī na Roho ndetīkagīra

maündū marĩa moimaga kûrĩ Roho wa Ngai, tondū maündū macio nĩ ūrimū kûrĩ we, na ndangimamenya, tondū makũürikanaga na njira ya kîroho. **15** Mündū wa kîroho nãakûuranaga maündū mothe, nowe mwene gütirĩ mündū ūngimütuira: **16** “Nĩ ūndū-rĩ, nûñ ūngimmenya meciiria ma Mwathani, nîguo akîmûtaare?” No ithuĩ tûrĩ na meciiria ma Kristû.

3 Ariñ na aarĩ a Ithe witû, ndingähahotire kûmwarîria ta mûrî andû a kîroho, no ndaamwarîirie ta mûrî andû a thî, o ta twana tûnini thîinî wa Kristû. **2** Ndaamûheire iria, no ti irio nyûmû ndaamûheire, nîgûkorwo mûtiakinyîte a gûcirîa. Ti-itherû o na rîu mûtikinyîte a gûcirîa. **3** O na rîu mûrî andû a thî. Kuona atî kûrî na ūiru na ngûñ thîinî wanyu-rî, githî mûtikîrî andû a thî? Githî mûtiragñka o ta ūrîa andû a ndûiremekaga? **4** Nĩ ūndû-rî, rîrîa mündû ūmwe ekuuga atîrî, “Niñ nûmagîrîra Paûlû,” nake ūrîa ūngî akoiga atîrî, “Niñ nûmagîrîra Apolo,” githî mûtikîrî o andû a ndûire? **5** Kañ Apolo akîrî ū? Nake Paûlû akîrî ū? Acio maarî o ndungata, iria ciatûmire mwîtîkie, o ta ūrîa Mwathani aagañire o mûndû wîra wake. **6** Niñ nî mbeñ ndahaandire, nake Apolo agîciitîrîria maañ, no nî Ngai watûmire ikûre. **7** Nĩ ūndû ūcio ti mûndû ūrîa ūhaandaga kana ūrîa ūitagîrîria maañ ūrî bata, no ūrîa ūrî bata nî Ngai, ūrîa ūtûmaga ikûre. **8** Mûndû ūrîa ūhaandaga na mûndû ūrîa ūitagîrîria maañ makoragwo na muoroto ūmwe, na o mûndû akaarîhwo kûringana na wîra wake we mwene. **9** Nîgûkorwo tûrutithanagia wîra hamwe na Ngai; na inyuñ mûrî mûgûnda wa Ngai, na mwako wa Ngai. **10** Nĩ ūndû wa wega ūrîa Ngai aaheete, niñ nî

gwaka ndaakire mūthingi haana ta mwakithia ūrīa mūūgī
nake mūndū ūngī nī gwaka araaka igūrū rīa mūthingi
ūcio. No o mūndū nīamenyagīrīre ūrīa egwaka igūrū
rīaguo. **11** Nīgūkorwo gūtirī mūndū ūngīaka mūthingi
ūngī tiga ūrīa ūrīkītie gwakwo, na nīguo Jesū Kristū. **12**
Angīkorwo mūndū o na ū egwaka igūrū rīa mūthingi
ūyū akīhūthagīra thahabu, kana betha, kana mahiga
ma goro, kana mbaū, kana nyeki, o na kana rūūa-rī, **13**
wīra wake nīūkoneka ūrīa ūtariī, tondū Mūthenya ūcio
nīūgaatūma woneke ūtheri-inī. Wīra ūcio ūkaaguūrio
na mwaki, nīgūkorwo wīra wa o mūndū nīūkagerio na
mwaki ūcio. **14** Angīkorwo kīrīa mūndū aakīte mūthingi-
igūrū nīgīgetiiria mwaki ūcio-rī, nīakarīhwo mūcaara
wake. **15** Angīkorwo nīūkahīa-rī, nīakoorwo nīguo; nowe
mwene nīakahonoka, no akaahonoka ta mūndū ūgereire
mwaki-inī. **16** Kaī inyuī mūtooī atī inyuī ene mūrī hekarū
ya Ngai, na atī Roho wa Ngai atūūraga thīinī wanyu?
17 Mūndū o wothe angīananga hekarū ya Ngai-rī, Ngai
nīakamwananga; nīgūkorwo hekarū ya Ngai nī theru, na
nī inyuī hekarū ūyo. **18** Mūtikae kwīheenia. Mūndū o na
ūrīkū thīinī wanyu angīkorwo nīeciiragia nī mūūgī na
ūūgī wa mahinda maya tūrī-rī, nīagītuīke “kīrimū” nīguo
atuīke mūūgī. (**aiōn g165**) **19** Nīgūkorwo ūūgī wa thī ūno nī
ūrimū maitho-inī ma Ngai. O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī,
“Nīanyiitaga arīa oogī waara-inī wao”; **20** o na ningī nī
kwandīkītwo atīrī, “Mwathani nīoī atī meciiria ma arīa
oogī nī ma tūhū.” **21** Nī ūndū ūcio-rī, mūndū o na ūrīkū
ndakae kwīraha na ūhoro wa andū! Maūndū mothe nī
manyu, **22** kana nī Paūlū, kana nī Apolo, kana nī Kefa,

kana nī thī īno, kana nī muoyo, kana nī gīkuū, kana
nī maūndū marīa marī ho rīu, kana nī maūndū marīa
magooka, mothe nī manyu, **23** na inyuū mūrī a Kristū,
nake Kristū nī wa Ngai.

4 Nī ūndū ūcio-rī, andū magīrīrwo nīgūtuonaga ta
ndungata cia Kristū, na ta tūrī andū arīa mehokeirwo
maūndū ma hito ma Ngai. **2** Rīu nīkūbataranītie atī
andū arīa mehokeirwo maūndū no nginya monanie atī nī
ehokeku. **3** Ndingīmaka o na hanini ingītuīrwo ciira nī
inyuū, kana nduīrwo nī igooti rīa andū o na rīrīkū; ti-
itherū o na niī mwene ndingītuīra ciira. **4** Niī mwene
ndirī na ūndū ingīcuukīra, no ūndū ūcio ndūngītūma
nduīke atī ndirī na mahītia. Mwathani nīwe ūnduagīra
ciira. **5** Nī ūndū ūcio ndūkae gūtua ciira ihinda rīrīa
rīamūre rītakinyīte; eterera nginya Mwathani ooke.
Maūndū marīa mahithe nduma-inī nīakamoimīria ūtheri-
inī, na nīakaguūria meciiria ma ngoro cia andū. Ihinda
rīu o mūndū nīakamūkīra ngaatho ciake kuuma kūrī
Ngai. **6** Rīu-rī, ariū na aarī a Ithe witū, maūndū macio
ndīramaringithania na ūhorō wakwa mwene na wa Apolo
nīguo mūgunīke, nīguo mwīrute na ithūī gitūmi kīa ūrīa
kwīragwo atīrī, “Mūtikae kwagarara ūrīa kwandīkītwo.”
Nīgeetha mūtikae gwītīia mūndū ūmwe makīria ya ūrīa
ūngī. **7** Nī ūndū-rī, nūū ūtūmīte wīone ūrī na ngūūrani
na mūndū ūngī o wothe? Nī kī ūrī nakī ūtaaheirwo?
Na angīkorwo nīwaheirwo-rī, ūragītīia nīkī ta atarī
kūheo waheirwo? **8** Nīmūrīkītie kūgīa na kīrīa gīothe
mwendaga! Nīmūrīkītie gūtonga! Nīmūtūkīte athamaki,
ithūī tūtarī ho! Naarī korwo ti-itherū nīmwatuīkire

athamaki kūna n̄guo tūtuīke a gūthamaka hamwe na inyuī! **9** N̄igūkorwo ndīrona atī ithuī atūmwō Ngai atūigīte handū tūrīonekaga tūrī thuutha wa andū arā angī othe, na ta andū matuīrīirwo kūūragīrwo thīnī wa kīhaaro kīa mathako. N̄itūtuītwo kīndū gīa kwīrorerwo nī thī yothe, kūrī araika o na kūrī andū. **10** Ithuī tūrī irimū nī ūndū wa Kristū, no inyuī mūrī andū oogī mūno thīnī wa Kristū! Ithuī nī kwaga twagīte hinya, no inyuī mūrī na hinya! Inyuī n̄mūheetwo gītīo, no ithuī n̄tūimītwo gītīo! **11** Nginya ihinda rīrī ithuī tūrī tūtūūrīte tūhūūtaga na tūkanyoota, na tūgatarūkīrwo nī nguo, ningī n̄tūhūūrītwo mūno, o na tūgaikara tūtarī na mīcīi. **12** Ningī n̄tūrutaga wīra na moko maitū tūrī na kīyo. Rīrīa twarumwo-rī, ithuī tūkarathima; na rīrīa twanyariirwo, tūkomīrīria; **13** o na rīrīa twacambio, tūcookagia ūhoro na ūhooreri. Nginya ihinda rīrī tūtuīkīte gīko gīa thī, tūgatuīka mahuti ma gūkū thī. **14** Ndiraandīka marūa maya n̄guo ndīmūconore, no n̄guo ndīmūtaare mūrī ta ciana ciakwa nyendete mūno. **15** O na mīngīkorwo mūrī na areri ngiri ikūmi thīnī wa Kristū, mūtirī na maithe maingī, n̄igūkorwo thīnī wa Kristū Jesū ndaatuīkire ithe wanyu ūndū-inī wa Ūhoro-ūrīa-Mwega. **16** Nī ūndū ūcio ndamūthaitha mwīgerekanie na nīi. **17** Nī ūndū wa gītūmi gīkī n̄ngūmūtūmīra Timotheo, mūrū wakwa ūrīa nyendete, na ūrīa mwīhokeku thīnī wa Mwathani. N̄iekūmūririkania mūtūūrīre wakwa thīnī wa Kristū Jesū, ūrīa ūringaine na ūrīa ndutanaga makanitha-inī kūndū guothe. **18** Amwe anyu n̄matuīkīte etīi, makona ta itarooka kūu kūrī inyuī. **19** No n̄ngūūka kūrī inyuī

narua, akorwo nī kwenda kwa Mwathani, na hīndī īyo
nīngatuīria ūrīa andū aya etīi maaragia, o hamwe na
ūhoti ūrīa marī naguo. **20** Nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai ti
ūhorō wa kwaria, no nī wa kūgīa na ūhoti. **21** Mūkwenda
atīa? Ngīuke kūrī inyuī na kīboko, kana njūke na wendo
hamwe na roho wa ūhooreri?

5 Nī ma ndeto nīiraario atī thiinī wanyu kūrī na ūtharia,
na nī ūtharia mūthembā ūrīa ūtangīoneka o na kūrī
andū arīa matetikītie Ngai: Naguo nī atī ūmwe wanyu
nīakomete na mūtumia wa ithe. **2** Na inyuī mūgakenera
ūndū ūcio! Githī mūtiagīirwo nīgūkorwo mūiyūritwo nī
kīha, nīguo mūndū ūcio wīkīte ūguo mūmūingate, ehore
ngwatanīro-inī yanyu? **3** O na ndakorwo ndirī hamwe
na inyuī kūu, ndī hamwe na inyuī thiinī wa roho, na
nīndikītie gūtuīra mūndū ūcio wīkīte ūguo ciira, o ta
ndī hamwe na inyuī. **4** Hīndī ūrīa mūrīkorwo mūnganīte
thīinī wa riitwa rīa Mwathani witū Jesū, na niī ndī hamwe
na inyuī thīinī wa roho, o na hinya wa Mwathani witū
Jesū ūrī ho-rī, **5** mūndū ūcio mūneanei kūrī Shaitani,
nīgeetha mehia make ma kīmwīrī maniinwo, naguo
roho wake ūkaahonokio mūthenya ūrīa wa Mwathani. **6**
Mwīgaatho ūcio wanyu ti mwega. Kaī inyuī mūtooī atī
ndawa nini ya kūimbia mīgate nītūmaga kīmere gīothe
kīmbe? **7** Eheriai ndawa īyo ya kūimbia mīgate ūrīa ya
tene biū nīguo mūtuīke kīmere kīerū gītarī na ndawa ya
kūimbia, tondū ūguo nīguo mūtariī. Nīgūkorwo Kristū,
o we gatūrūme gaitū ka Bathaka, nīarīkītie kūrutwo
igongona. **8** Nī ūndū ūcio-rī, nītūkūngūire Gīathī, ti na
ndawa īyo ya tene ya kūimbia mīgate, īyo ya rūmena na

ya waganu, no tüküngüře na mūgate ūtarř na ndawa ya kūmbia, o guo mūgate wa wīhokeku na wa ūhoro wa ma. **9** Nīndīmwandikřire marūa-inř makwa ngamwīra mūtigage kūgřaga thiritū na andū arřa ahūři maraya, **10** ūguo ti kuuga mweheranřre na andū a thř ūno, arřa ahūři maraya, kana arřa akoroku, kana arřa atunyani, o na kana arřa ahooi mīhianano. Mūngřika ūguo-rř, no mūkiumire gūkū thř. **11** No rřu, ndīramwandikřira nīguo mūtikagē thiritū na mūndū o na ūřkū ūřia wītaga mūrū kana mwarř wa Ithe witū, no nī mūhūři maraya, kana nī mūkoroku, kana nī mūhooi mīhianano kana nī mūndū wa gūcambania, o na kana nī mūrřiu wa njoohi kana nī mūtunyani. Mūndū ta ūcio mūtikarřianřre nake. **12** Ūkřiř wīra wakwa gūciirithia arřa matarř a kanitha? Githř inyuř mūtikagřirřiřwo nīgūciirithia arřa marř a kanitha? **13** Ngai nīwe ūgaaciirithia arřa marř nja. “Ingatai mūndū ūcio mwaganu oime thīinř wanyu.”

6 Kūngřikorwo kūrř mūndū ūmwe wanyu ūhītřirie ūřia ūngři-rř, no akřgerie gūthiř kūrř andū arřa matetigřiřite Ngai nīguo mamatuithanie ciira, handū ha gūthiř mbere ya andū arřa aamřure? **2** Kař inyuř mūtooř atř andū arřa aamřure nīo magaatuřra andū a gūkū thři-rř, githř mūtikřiř na ūhoti wa gūtua maciira marřa manini? **3** Kař inyuř mūtooř atř nī ithuř tūgaatuřra araika ciira? Ī mañndū ma mūtūřiř ūyři-rř, githř tūtiagřirřiřwo nīkūmaciira makřria! **4** Nī ūndū ūcio kūngřikorwo na mūndū wanyu ūhītřirio mañndū-inř ta macio-rř, no mūthuure o na andū matangřiřka kanitha-inř matuřke

a kūmūciirthia! **5** Ndoiga ūguo nīguo ndīmūconore. Kwahoteka atīa atī thīinī wanyu gūtirī mūndū mūugī ūngīhota gūtuithania etīkia eerī ciira mangīhītania? **6** No handū ha ūguo-rī, mūrū kana mwarī wa Ithe witū atwaraga ūrīa ūngī igooti-inī, na nī igooti-inī rīa arīa matetīkītie! **7** Gūkorwo mūrī na maciira gatagatī-inī kanyu nīkuonania atī nīmūhootetwo biū. Githī ti kaba mwītīkagīre gwīkwo ūūru? Githī ti kaba mwītīkagīre kūheenio? **8** Handū ha ūguo-rī, nīmūheenanagia na mūgekana ūūru, na acio mwīkaga ūguo-rī, nī ariū na aarī a Ithe wanyu. **9** Kaī inyuī mūtooī atī andū arīa aaganu matikagaya ūthamaki wa Ngai? Mūtikanaheeneke: Gūtirī ahūuri maraya, kana ahooi mīhianano, kana itharia, kana arūme arīa metuaga ta aka, kana arūme arīa makomaga na arūme arīa angī, **10** kana aici, kana andū arīa akoroku, kana arīi, kana acambania, o na kana atunyani makaagaya ūthamaki wa Ngai. **11** Na ūguo nīguo amwe anyu mwatariī. No nīmwathambirio, na mūgītherio, na mūgītuuo athingu thīinī wa rīitwa rīa Mwathani Jesū Kristū o na nī ūndū wa Roho wa Ngai witū. **12** “Niī ndirigīrīrio gwīka ūndū o wothe,” no ti ūndū o wothe ūrī kīguni. “Niī ndirigīrīrio gwīka ūndū o wothe,” no ndingīathwo nī ūndū o na ūrīkū. **13** “Irio nī cia nda na nda nī ya irio,” no Ngai nīagaciniina cierī. Mwīrī ti wa kūhūthīrwo na ūmaraya, no nī wa gūtungata Mwathani, nake Mwathani aathage mwīrī ūcio. **14** Ngai nīariūkirie Mwathani kuuma kūrī arīa akuū nī ūndū wa hinya wake, na o na ithuī nīagatūriūkia na hinya o ro ūcio. **15** Kaī inyuī mūtooī atī mīrī yanyu nī cīga cia Kristū

we mwene? Nī ūndū ūcio, no ngīoye ciīga icio cia Kristū
nīguo ndīcinyiitithanie na mūmaraya? Kūroaga gūtuīka
ūguo! **16** Kaī inyuī mūtooī atī mūndū ūrīa wīnyiitithanagia
na mūmaraya, matuīkaga mwīrī ūmwe nake? Nīgūkorwo
nī kwīrītwo atīrī, “Acio eerī magaatuīka mwīrī ūmwe.” **17**
No mūndū ūrīa wīnyiitithanagia na Mwathani atuīkaga
ūmwe nake thīinī wa roho. **18** Ūragīrai mehia ma ūmaraya.
Mehia marīa mangī mothe mekagwo nī mūndū marī nja
ya mwīrī wake, no mūndū ūrīa ūhūrīraga ūmaraya-rī, nī
mwīrī wake mwene ehagīria. **19** Kaī inyuī mūtooī atī mīrī
yanyu nī hekarū ya Roho Mūtheru ūrīa ūrī thīinī wanyu,
ūrīa mwaheirwo nī Ngai? Inyuī mūtirī anyu inyuī ene; **20**
inyuī mwagūrirwo na thogora. Nī ūndū ūcio-rī, tīiithagiai
Ngai na mīrī yanyu.

7 Na rīrī, ha ūhoro wa maūndū marīa mwanyandīkīire
marūa nī ūndū wamo, ngūmwīra atīrī: Nī wega mūndū
mūrūme kwaga kūhikania. **2** No tondū wa ūrīa ūmaraya
ūingīhīte-rī, o mūndū mūrūme nīagīrīirwo nī kūgīa
na mūtumia wake mwene, na mūndū-wa-nja agīe na
mūthuuri wake mwene. **3** Mūthuuri nīagīrīirwo nī
kūhingagīria mūtumia wake bata wake wa kīhiko, o nake
mūtumia ahingagīrie mūthuuriwe bata wake. **4** Mūtumia
ndangīathīra mwīrī wake mwene, tondū nī wake na
mūthuuriwe. Ūguo no taguo mūthuuri atangīathīra mwīrī
wake mwene, tondū nī wake na mūtumia wake. **5** Tigagai
kūimana, o tiga rīrīa mūngīkorwo mūiguanīire, naguo
gūkorwo nī kwa ihinda, nīgeetha mūgīage na ihinda
rīa kūhooya. Thuutha ūcio no mūcooke hamwe rīngī,
nīguo Shaitani ndakamūgerie tondū wanyu kūremwo

kwīgirīrīria. **6** Úhoro ūcio ndawaaria taarī rūūtha ngūheana, no ti gwathana ngwathana. **7** No nyende andū othe mahaane ta ūrīa niī ndariī. No o mūndū aheetwo kīheo gīake mwene kuuma kūrī Ngai; mūndū ūmwe aheetwo kīheo gīkī, na ūrīa ūngī akaheo kīrīa kīngī. **8** Na rīrī, nī ūndū wa andū arīa matahikanītie na atumia a ndigwa, nguuga ūū: Nī wega maikare o ūguo matahikanītie, o ta ūrīa niī ndariī. **9** No angīkorwo matingīhota kwīgirīrīria-rī, nīmahike na mahikanie, tondū nī kaba kūhikania gūkīra gūikara makīhīahīaga. **10** Kūrī andū arīa mahikīte na makahikania-rī, ngwathana ūū, no ti niī, nī Mwathani ūgwathana: Mūtumia ndakanatigane na mūthuuriwe. **11** No aangīka ūguo-rī, nīagīkare atarī mūhiku, kana akorwo ti ūguo, acookerere mūthuuriwe. Ningī mūthuuri ndakanaingate mūtumia wake. **12** Nī ūndū wa acio angī nguuga ūū, no nī niī ndīroiga, ti Mwathani: Angīkorwo mūrū wa Ithe witū arī na mūtumia ūtetīkītie, na mūtumia ūcio etīkīre matūūranie-rī, nīatige kūmūingata. **13** Nake mūtumia angīkorwo arī na mūthuuri ūtetīkītie, na mūthuuri ūcio etīkīre matūūranie-rī, nīatige kūmūingata. **14** Nīgūkorwo mūthuuri ūrīa ūtetīkītie nīatheretio nī ūndū wa mūtumia wake, nake mūtumia ūrīa ūtarī mwītīkia nīatheretio nī ūndū wa mūthuuri wake mwītīkia. Kūngīaga gūtuūka ūguo-rī, ciana cianyu no ituīke ti theru, no ūrīa kūrī rūū nī atī nī theru. **15** No rīrī, mūndū ūcio ūtetīkītie angīthīī-rī, nīarekwo athīī. Nīgūkorwo mūndū mūrūme, kana mūndū-wa-nja ūrīa wītīkītie ti muohe nī ūhoro ta ūcio; Ngai atwītīte tūtūūranagie na thayū. **16** Wee mūtumia-rī, ūūū atīa kana

nīwe ūkaahonokia mūthuuri waku? O na wee mūthuuri-rī, ūūī atāa kana nīwe ūkaahonokia mūtumia waku? **17** No rīrī, mūndū o mūndū nīaikare mūtūrīre ūrīa Mwathani aamūgaīire, o ūrīa Ngai aamwītīre. Ūyū nīguo watho ūrīa ngwatha makānītha mothe. **18** Mūndū angīkorwo eetirwo arī mūruu-rī, nīatige gūkara ta atarī mūruu. Mūndū ūrīa ūtaarī mūruu rīrīa eetirwo nīatige kūrua. **19** Kūrua gūtirī bata; o na kwaga kūrua gūtirī bata. Ūndū ūrīa ūrī bata nī kūmenyerera maathani ma Ngai. **20** O mūndū nīaikarage o ūrīa aatariī rīrīa Ngai aamwītīre. **21** Wee warī ngombo rīrīa wetirwo? Ūndū ūcio ndūgagūtange, no korwo wahota kuona njīra ya kuuma ūkombo-inī-rī, gerera yo. **22** Nīgūkorwo mūndū ūrīa warī ngombo rīrīa Mwathani aamwītīre-rī, ūcio nī mūndū wa Mwathani ūtarī ngombo; ningī no taguo, ūrīa warī mūndū muohore rīrīa Mwathani aamwītīre-rī, ūcio nī ngombo ya Kristū. **23** Inyuī mwagūrirwo goro; mūtigatuīke ngombo cia andū. **24** Ariū na aarī a Ithe witū, o ūndū ūrīa mūndū eehokeirwo nī Ngai-rī, nīaikarage o ūguo ūndū ūcio Ngai aamwītīre. **25** Rīu-rī, ūhoro wīgiī airītu nī ūyū: Ndirī na watho uumīte kūrī Mwathani, no nīngūheana itua rīakwa ta mūndū mwīhokeku nī ūndū wa kūiguīrwo tha nī Mwathani. **26** Nī ūndū wa mathīna ma mahinda maya-rī, nguona arī wega mūikarage o ūrīa mūndū aatariī. **27** Wee nīūhikanītie? Ndūkaingate mūtumia waku. Wee nawe hihi ndūhikanītie? Tiga kūhikania. **28** No ūngīhikania-rī, wee ndwīhītie; o na mūirītu angīhika-rī, o nake ndehītie. No andū arīa marahika kana makahikania-rī, nīmarīonaga mathīna maingī mūtūrīre-inī ūyū, na

nīmo ndīrenda kūmūrigīrīria. **29** Ūndū ūrīa ndīrenda kuuga, ariū na aarī a Ithe witū, nī atī ihinda nī inini. Kuuma rīu andū arīa marī na atumia nī kwagīrīire maikarage ta matarī nao; **30** arīa maracakaya nīmaikarage ta mataracakaya; nao arīa makenete nīmaikarage ta matakenete; o na arīa mekūgūra indo, nīmaikarage ta matarī kīndū marī. **31** nao arīa mahūthagīra indo cia thī īno, nīmaikarage ta matohanītio nacio. Nīgūkorwo ūrīa thī īno īhaana rīu-rī, nīgūthira īrathira. **32** Niī ingīenda inyuī mūikarage mūtegwītanga. Mūndū ūrīa ūtahikanītie etangaga na maūndū ma Mwathani, na eciiragia o ūrīa angīkenia Mwathani. **33** No mūndū ūrīa ūhikanītie etangaga na maūndū ma gūkū thī, na eciiragia o ūrīa angīkenia mūtumia wake, **34** naguo wendi wa ngoro yake nīmūgayūkanu. Mūndū-wa-nja ūtarī mūhiku kana mūirītu etangaga na maūndū ma Mwathani: Muoroto wake nī kwīheana harī Mwathani mwīrī na roho. No mūtumia mūhiku etangaga na maūndū ma thī īno, na eciiragia o ūrīa angīkenia mūthuuriwe. **35** Ndīramwarīria maūndū maya nīgeetha mūgunīke, ti atī nīguo ndīmūrigīrīrie, no nīgeetha mūikarage na mīthiire ūrīa yagīrīire, mwīheanīte biū harī Mwathani mūtekūguucīrīrio nī maūndū mangī. **36** Mūndū o wothe angīona atī nīarahītīria mūirītu ūrīa orītie, nake mūirītu ūcio akorwo matukū make ma ūirītu wake nīmarahītūka-rī, mūndū ūcio angīigua nīagīrīirwo nī kūhikania-rī, nīke o ūguo ekwenda. Ti kwīhia ekwīhia. Nīmagīrīirwo mahikanie. **37** No rīrī, ūrīa ūtuīte na ngoro yake atekūringīrīrio, no nīwe mwene wīyendeire, na agatua itua atī ndekūhikia mūirītu ūcio-rī, mūndū

ūcio o nake n̄ekite ūr̄ia kwaḡir̄ire. **38** N̄i ūndū ūcio-r̄i, mūndū ūr̄ia ūhikagia mūir̄itu ūr̄ia or̄tie n̄ekaga ūr̄ia kwaḡir̄ire, no ūr̄ia ūnḡaga kūmūhikia n̄ekaga wega mak̄ria. **39** Mūtumia n̄iohan̄itio na mūthuuriwe r̄ir̄ia r̄iothe mūthuuriwe ar̄i muoyo. No mūthuuriwe anḡkua, n̄imuhore na no ahik̄ire mūndū o ūr̄ia anḡenda, no mūndū ūcio no nginya akorwo n̄iet̄k̄itie Mwathani. **40** No itua r̄akwa n̄i at̄r̄i, mūtumia ūcio anḡaga kūhika ūnḡi, no akorwo ar̄i na ḡikeno mak̄ria. Na ngw̄ciiria at̄i n̄i o na n̄i nd̄i na Roho wa Ngai.

8 Na r̄ir̄i, ūhoro wa irio iria ikoragwo irut̄irwo m̄ihianano-r̄i, n̄it̄ūūi at̄i ithuothe t̄ur̄i na ūmenyo ūhoro-in̄i ūcio. ūmenyo n̄it̄ūmagia mūndū et̄ūḡir̄ie, no wendo n̄i gwaka wakaga. **2** Mūndū ūr̄ia w̄ciiragia at̄i n̄io ūndū-r̄i, ndoo ūndū ūcio wega ta ūr̄ia aaḡir̄irwo n̄i kūūmenya. **3** No mūndū ūr̄ia wendete Ngai, ūcio n̄iwe ūūio n̄i Ngai. **4** N̄i ūndū ūcio, ha ūhoro ūkon̄i kūr̄ia irio iria irut̄irwo m̄ihianano-r̄i, n̄it̄ūūi at̄i ḡuk̄u th̄i m̄ihianano n̄i kīndū ḡia tūhū, na at̄i gūt̄ir̄i Ngai ūnḡi tiga o ūr̄ia ūmwe. **5** Tondū o na kūnḡikorwo n̄i kūr̄i indo cītagwo ngai, ir̄i kūr̄ia igūr̄u kana ir̄i ḡuk̄u th̄i-r̄i, amu ti-ither̄i n̄i kūr̄i na “ngai” nyunḡi na “aathani” ainḡi, **6** no har̄i ithūi-r̄i, Ngai no ūmwe, na n̄iwe l̄the wit̄ū, na indo cīothe cioimire kūr̄i we na tūt̄ūraga muoyo n̄i ūndū wake; na kūr̄i na Mwathani o ūmwe, nake n̄iwe Jesū Kristū, o we ūr̄ia indo cīothe ciaḡire n̄i ūndū wake, na nowe ūt̄ūt̄ūragia muoyo. **7** No ti andū othe moo ūguo. Andū amwe n̄i ūndū wa ūr̄ia mat̄ūr̄ite mamenyerete m̄ihianano, o na h̄indī ūr̄ia mek̄ur̄ia irio ta icio meciiragia at̄i n̄iirut̄irwo m̄ihianano,

na tondū thamiri ciao itirī hinya-rī, makanyiitwo nī thaahu. **8** No irio iria tūrīaga itingītūma tūkuhīrīrie Ngai; tūtingīthūkio nī kwaga gūcīrīa, na tūtingīgīrio nīgūcīrīa. **9** O na kūrī ūguo-rī, menyererai atī wīyathi ūcio wanyu ndūgatuīke mūhīnga kūrī arīa matarī na hinya. **10** Nīgūkorwo mūndū o wothe ūrī na thamiri ītarī na hinya, angīmuona inyuī mūrī na ūmenyo ūyū mūkīrīra irio thīnī wa hekarū ya mūhianano-rī, githī ndangīūmīrīria arīe kīrīa kīrutīrwo mīhianano? **11** Nī ūndū ūcio-rī, mūrū kana mwarī wa Ithe witū ūcio thamiri yake ītarī na hinya, o ūcio Kristū aakuīrīre-rī, agathūkio nī ūmenyo wanyu. **12** Hīndī īrīa mwehīria ariū na aarī a Ithe witū na njīra īyo, na mūgatiihia thamiri ciao icio itarī hinya-rī, nī Kristū mwehīria. **13** Nī ūndū ūcio, angīkorwo kīrīa ndīrarīa no gūtūme mūrū kana mwarī wa Ithe witū agwe mehia-inī-rī, ndikīgīrīrwo nī kūrīa nyama rīngī, nīguo ndigatūme agwe. (aiōn g165)

9 Githī niī ndirī na wīyathi? Githī niī ndirī mūtūmwo? Githī niī ndionire Jesū Mwathani witū? Anga inyuī mūtīrī maciaro ma wīra wakwa thīnī wa Mwathani? **2** O na angīkorwo andū arīa angī mationaga ta ndī mūtūmwo-rī, ti-itherū niī harī inyuī ndī mūtūmwo! Nīgūkorwo nī inyuī kīmenyithia kīa ūtūmwo wakwa thīnī wa Mwathani. **3** Gwītetera gwakwa harī arīa manjiirithagia nī gūkū: **4** Githī ithū ūtūrī na kīhooto gīa kūrīa na kūnyua? **5** Githī ithū ūtūrī na kīhooto kīa mūndū gūtwarana rūgendo-inī na mūtumia wake mwītīkia, o ta ūrīa atūmwo arīa angī, na ariū a nyina na Mwathani, o na Kefa mekaga? **6** Kana no niī ūtūrī na Baranaba arī o nginya ūtūrute wīra nīguo

tuone ūteithio witū? **7** Nūū ūtungataga ta mūthigari na akeerīha na indo ciake we mwene? Nī mūndū ūrīkū ūhaandaga mūgūnda wa mīthabibū na ndarēe thabibū cia mūgūnda ūcio? Ningī-rī, nī kūrī mūndū ūrīithagia rūūru na ndanyue iria rīa rūūru rūu? **8** Ndīraaria ūhoro ūyū ndī na meciiria ma ū-mūndū tu? Githī Watho o naguo nduuugīte o ūguo? **9** Nīgūkorwo nī kwandīkītwo watho-inī wa Musa atīrī, “Ndūkanohe ndegwa kanua hīndī ūrīa ūkūranga ngano ūkīmīhūūra.” Ngai akiuga ūguo-rī, nī ndegwa aracaaīra? **10** Ti-itherū oigaga ūguo nī ūndū witū, githī tiguo? ū-ni, ūndū ūyū waandīkirūo nī ūndū witū, tondū ūrīa mūrīmi ekūrīma, nake mūhūūri ngano amīhūūrage-rī, nī kwagīrīire mekage ūguo marī na kīrīgīrīro atī nīmakagayana magetha. **11** Tūngīkorwo ithuī nītūhaandīte mbeū ya kīroho thīinī wanyu-rī, kaī akīrī ūndū mūnene ithuī tūngīgetha indo cia gūtūūria mwīrī kuuma kūrī inyuī? **12** Angīkorwo andū angī marī na kīhootho gīa gūteithio nī inyuī-rī, ithuī githī tūtikīagīrīirwo nīgūteithio makīria? No ithuī tūtihūthīire kīhootho kīu. Handū ha ūguo-rī, nī gūkīrīrīria tūkīragīrīria ūndū o wothe nīguo tūtikae kūhīngīca ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. **13** Kaī inyuī mūtooī atī andū arīa marutaga wīra thīinī wa hekarū marutaga irio ciao kuuma kūu hekarū, nao arīa matungataga kīgongona-inī magayanaga kīrīa kīrūtītwo kīgongona-inī? **14** O ta ūguo-rī, Mwathani nīathanīte atī arīa mahunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega nīmagīrīirwo kuonaga gīa kūmatūūria kuuma kūrī ūhoro-ūrīa-Mwega. **15** No niī ndirī ndaahūthīra kīhootho o na kīmwe gīa cio. Ningī ndiraandīka ūhoro ūyū ndī na kīrīgīrīro atī

nīmūkūnjīka maūndū ta macio. Nī kaba ngue gūkīra mūndū o naū agirie ndīrahīre ūndū ūcio. **16** No rīrī, ndingīhota kwīraha rīrīa ngūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega, nīgūkorwo nīhatagīrīrio mūno ndīuhunjie. Na niī ingīaga kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega kaī ndagīa na haaro-ī! **17** Ingīhunjia nī ūndū wa kwīyendera-rī, ndaheo mūcaara; no angīkorwo ti na ūndū wa kwīyendera-rī, niī no kūhingia ndīrahingia ūndū ūrīa ndīhokeirwo. **18** Hakīrī ūguo-rī, mūcaara wakwa ūkīrī kī? Nī atīrī: Atī harī ūhoro wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega-rī, hunjagie tūhū itekūrīhwo, na nī ūndū ūcio njage gwītagia kīhoto gīakwa rīrīa ngūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega. **19** O na gūtuīka ndī muohore na ndīrī ngombo ya mūndū-rī, niī ndītuaga ngombo ya o mūndū wothe, nīguo nguucīrīrie andū aingī o ta ūrīa kwahoteka. **20** Kūrī Ayahudi ndaatuīkire ta Mūyahudi nīguo nguucagīrīrie Ayahudi. Na kūrī arīa marī rungu rwa watho-rī, ndaatuīkire ta mūndū ūrī rungu rwa watho, o na gūtuīka niī mwene ndīrī rungu rwa watho, nīguo nguucagīrīrie arīa marī rungu rwa watho. **21** Kūrī arīa matarī watho-inī-rī, ndaatuīkire ta mūndū ūtarī watho-inī ūcio, o na gūtuīka ndīrī muohore kuuma kūrī watho wa Ngai, no ndī watho-inī wa Kristū, nīguo nguucagīrīrie arīa matarī watho-inī ūcio. **22** Kūrī arīa matarī hinya-rī, ndaatuīkire ta itarī hinya nīguo nguucagīrīrie arīa matarī hinya. Nduīkīte maūndū mothe kūrī andū othe nīgeetha kūngīhoteka na njīra ciothe ngerie kūhonokia amwe ao. **23** Njīkaga maūndū maya mothe nī ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, nīgeetha ngaagaīrwo irathimo ciaguo. **24** Kaī inyuī mūtooī atī

andū arīa mahītahītanaga ihenya-inī mahanyūkaga othe, no rīrī, no ūmwe wao ūheagwo kīheo? Kīhanyūkei na njīra īrīa īngītūma mūkaaheo kīheo. **25** Mūndū o wothe ūrīa ūhītahītanaga thīinī wa mathako-rī, ehataga na akemenyeria maūndū-inī mothe hatarī itherū. Mekaga ūguo nīguo maheo thūmbī ītarī ya gūtūūra; no ithuī twīkaga ūguo nīguo tūkaaheo thūmbī ya gūtūūra nginya tene. **26** Nī ūndū ūcio-rī, niī ndihanyūkaga ta mūndū ūtooī gītūmi gīa kūhanyūka; na ndirūaga ta mūndū ūgūikia ngundi ciale o ūguo tūhū. **27** Aca, nī mwīrī wakwa hūūraga ngaūtua ngombo yakwa, nīgeetha ndaarīkia kūhunjīria andū arīa angī-rī, niī mwene ndikanatuīke wa kūregwo nyimwo kīheo.

10 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, ndikwenda mūkorwo mūtooī ūndū ūyū, atī maithe maitū ma tene othe maatongoragio nī itu, na atī othe nīmaringire iria. **2** Othe nīmabatithirio matuīke andū a Musa marī rungu rwa itu rīu, o na marī iria-inī rīu. **3** Na othe maarīlaga irio o imwe cia kīroho, **4** na maanyuuaga maaī o mamwe ma kīroho; nīgūkorwo maanyuire kuuma rwaro-inī rwa ihiga rwa kīroho rūrīa rwatwaranaga nao, naruo rwaro rūu rwarī Kristū. **5** O na kūrī ūguo-rī, aingī ao matiigana gūkenia Ngai; nacio ciimba ciao ikīhurunjwo werū-inī. **6** Na rīrī, maūndū macio meekīkire marī ta cionereria, nīgeetha ngoro ciitū itikerirīrie gwīka maūndū mooru ta macio meekire. **7** Mūtigatuīke ahooi mīhianano, ta ūrīa amwe ao maatariī; o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Andū acio magīkara thī kūrīa na kūnyua, magīcooka magīkīra kūina na gwīkenia.” **8** Ningī tūtikahūūre

umaraya, ta ūrĩa amwe ao meekire, nao magíkua andū ngiri mĩrongo ūrĩ na ithatū mûthenya ūmwe. **9** O na ningř tütikanagerie Mwathani, ta ūrĩa amwe ao meekire, nao makñiinwo nĩ nyoka. **10** Na mûtikae güteta, ta ūrĩa amwe ao meekire, nao makñuragwo nĩ mûraika ūrĩa mûniinani. **11** Mañdū macio meekikire kûrĩ o marĩ cionereria, na makñandikwo marĩ ma gütûkaania, ithuĩ tûkinyirĩrwo nĩ kûhingio kwa mahinda. (aiõn g165) **12**
Nĩ ūndū ūcio, ūngíira nñürûgamîte wega-rĩ, menyerera ndûkae kûgúa! **13** Mütirĩ mwagerio na magerio mangí tiga o marña makoraga andū. Nake Ngai nñmwihokeku; ndangítikíra mûgerio na magerio marña mûtangihota gwîtiiria. No rîrĩa mûkûgerio-rĩ, nîarîmuonagîrîria njíra ya kûrîra nîguo mûhotage gwîtiiria magerio macio. **14** Nĩ ūndū ūcio, arata akwa endwa, ūragîrai ūhoro wa kûhooya mîhianano. **15** Ndîraarîria andû oogî; mwîkûûranîrei ūrĩa ndîroiga. **16** Gîkombe gîa gûcookia ngaatho kîrîa tûcookagia ngaatho nĩ ūndû wakîo-rĩ, githî ti kûgwatanîra thakame ya Kristû? Na githî mûgate ūrĩa twenyûraga ti kûgwatanîra mwîrî wa Kristû? **17** Na tondû mûgate ūcio nĩ ūmwe-rĩ, ithuî, o na tûrî aingî, tûrî o mwîrî ūmwe, nîgûkorwo ithuî othe tûrîaga mûgate o ūcio ūmwe. **18** Ta mwîcûraniei ūhoro wa andû a Israeli: Arîa marîiaga irio cia igongona-rĩ, githî matigwatanagîra kîgongona kî?
19 Ndîrenda kuuga atîa? Atî kîrîa kîrufîrwo mûhianano nî kîndû kûrî, kana atî mûhianano guo mwene nî kîndû kûrî? **20** Aca! Ūrîa ndîroiga nî atî magongona ma andû arîa matarî na ūngai marutagîrwo ndaimono, na ti Ngai, na ndikwenda mûgîe ngwatanîro na ndaimono.

21 Müttingihota kūnyuřra gīkombe kīa Mwathani, na mūnyuřre gīkombe kīa ndaimono o nakīo; müttingihota kūgwatanīra metha-inī ya Mwathani, na mūgwatanīre metha-inī ya ndaimono. **22** Kaī tūrageria kwarahūra ūiru wa Mwathani? Kaī tūrī na hinya kūmūkīra? **23** “Niī ndirigīřirio gwīka ūndū,” no ti ūndū o wothe ūrī na kīguni. “Niī ndirigīřirio gwīka ūndū,” no ti ūndū o wothe ūrī na uumithio. **24** Gūtirī mūndū wagīřirwo nīgūcaragia maūndū ma kwīguna we mwene, no nīacaragie maūndū ma kūguna andū arīa angī. **25** Rīagai kīrīa gīothe kīendagio thoko-inī ya nyama mūtekwīyūria ciūria nī ūndū wa mwīcuuko wa thamiri, **26** nīgūkorwo, “Thī nī ya Mwathani, na kīrīa gīothe kīrī thiinī wayo.” **27** Mūndū ūtarī mwītīkia angīmwīta mūkarē irio gwake, na inyū ūkorwo nī ūkwenda gūthīř-rī, rīa irio ciothe iria mūngīheo mūtekwīyūria ciūria cia mwīcuuko wa thamiri. **28** No mūndū angīmwīra atīrī, “Irīo ici irutītwo irī igongona,” mūtigacirē, nī ūndū wa mūndū ūcio wamwīra ūguo, o na nī ūndū wa mwīcuuko wa thamiri; **29** ngiuga ūguo ti thamiri yaku ndagweta, no nī thamiri ya mūndū ūcio ūngī. Nī ūndū-rī, wīyathi wakwa ūgūciirthio nīkī nī ūndū wa thamiri ya mūndū ūngī? **30** Ingīřianīra irio na andū angī ndī na ngaatho-rī, nī kīi gīgūtūma njambio nī ūndū wa kīndū kū njokeirie Ngai ngaatho nī ūndū wakīo? **31** Nī ūndū ūcio, rīrīa mūkūrīa kana rīrīa mūkūnyua, o na kana mūgīka ūndū o wothe-rī, wīkagei nī ūndū wa kwenda kūgoocithia Ngai. **32** Tigai gwīka ūndū ūngīhīngithia mūndū, arī Mūyahudi, kana arī Mūyunani, o na kana ūhīngithie kanitha wa Ngai, **33** o ta

ūrīa niī ngeragia gūkenia andū othe na njīra o yothe.
Nīgūkorwo ndicaragia ūndū wa kwīguna niī mwene, no
njaragia ūrīa ingīguna andū aingī, nīguo mahonoke.

11 Mwīgerekaniei na niī, ta ūrīa ndīgerekaganagia na Kristū. **2** Nīngūmūgaathīrīria nī ūndū wa kūndirikana maūndū-inī mothe, na nī ūndū wa gūtūūra mūrūmītie morutani macio, o ta ūrīa ndaamūrutire. **3** Rīu-rī, nīngwenda mūmenye atī mūtwe wa mūndū mūrūme o wothe nī Kristū, na mūtwe wa mūndū-wa-nja nī mūndū mūrūme, na mūtwe wa Kristū nī Ngai. **4** Mūndū mūrūme o wothe ūrīa ūhooyaga kana akaratha ehumbīrīte mūtwe-rī, nī mūtwe wake aconorithagia. **5** Nake mūndū-wa-nja o wothe ūrīa ūhooyaga kana akaratha atahumbīrīte mūtwe wake-rī, nī mūtwe wake aconorithagia, tondū ūguo no ūndū ūmwe na kwenjwo. **6** Angīkorwo mūndū-wa-nja ndekūhumbīra mūtwe wake-rī, nīakīenje njuīrī yake; na angīkorwo kūrengarenga njuīrī kana kwenjwo nī ūndū wa gūconora mūndū-wa-nja-rī, nīakīhumbīre mūtwe. **7** Mūndū mūrūme ndaagīrīirwo nīkūhumbīra mūtwe wake, kuona atī nīwe mūhianīre wa Ngai, na nī riiri wa Ngai; no mūndū-wa-nja nīwe riiri wa mūndū mūrūme. **8** Nīgūkorwo mūndū mūrūme ndoimire harī mūndū-wa-nja, no nī mūndū-wa-nja woimire harī mūndū mūrūme. **9** Mūndū mūrūme-rī, tiwe wombirwo nī ūndū wa mūndū-wa-nja, no nī mūndū-wa-nja wombirwo nī ūndū wa mūndū mūrūme. **10** Nī ūndū wa gītūmi gīkī-rī, mūndū-wa-nja agīrīirwo nīgūkorwo na rūūri mūtwe rwa kuonania atī nī wa gwathwo nī ūndū wa araka. **11** No ningī-rī, thīinī wa Mwathani, mūndū-wa-nja ndeiganītie mūndū mūrūme

atarī ho, nake mündū-mürūme ndeiganītie mündū-wa-nja atarī ho. **12** O ta ūrīa mündū-wa-nja oimire harī mündū mürūme-rī, no taguo mündū-mürūme aciaragwo nī mündū-wa-nja. No rīrī, indo ciothe ciumaga kūrī Ngai. **13** Ta tuai arī inyuī: Nī kwagīrīire mündū-wa-nja kūhooya Ngai atehumbīrīte mütwe? **14** Kaī maündū ma ndūire matamūrutaga atī mündū-mürūme gūkorwo arī na njuīrī ndaaya nī ūndū wa kūmūconorithia, **15** no mündū-wa-nja gūkorwo na njuīrī ndaaya, ūcio nī riiri wake? Nīgūkorwo aheetwo njuīrī ndaaya arī kīndū gīa kūmūhumbīra. **16** Angīkorwo kūrī na mündū ūrī na ngarari na ūhoro ūyū-rī, nīamenye atī ithuī tūtirī mütugo ūngī, o na makanitha ma Ngai matirī mütugo ūngī. **17** Ūhoro-inī ūrīa ngūmūtaarīria rīu-rī, ndirī na ūndū wa kūmūgaathīra, nīgūkorwo kūngana kwanyu ti gwa kūmūguna no nī gwa kūmūthūkia. **18** Ūndū wa mbere, njiguaga atī rīrīa muongana ta kanitha, nīkūgīaga na nyamūkano gatagatī kanyu, na ūhoro ūcio ndingīaga gwītīkia ūmwe waguo. **19** Hatarī nganja gūtingīaga kūgīa na ngarari gatagatī-inī kanyu cia kuonania arīa anyu metikīrikīte nī Ngai. **20** Rīrīa muongana hamwe, ti Irio cia Mwathani mūrīīaga, **21** nīgūkorwo rīrīa mūkūrīa, o mündū athiiaga na mbere kūrīa ategweterera ūrīa ūngī. Ūmwe aikaraga ahūtiī, nake ūrīa ūngī agaikara arīītwo. **22** Kaī mūtarī mīcīī mūngīrīra na mūnyuīre kuo? Kana nī kanitha wa Ngai mūnyararīte na mūkenda gūconoraga arīa matarī kīndū? Ngūkīmwīra atīa? No ndikīmūgaathīrīrie nī ūndū wa ūhoro ūcio? Aca, ndingīmūgaathīrīria! **23** Nīgūkorwo ūhoro ūrīa ndaamūkīrire kuuma kūrī

Mwathani noguo ndaamūkinyīrie: Mwathani Jesū, ūtukū ūrīa aakunyanīirwo, nīooire mūgate, **24** na aarīkia gūcookia ngaatho, akīwenyūranga, akiuga atīrī, “Ūyū nī mwīrī wakwa, ūrīa ūheanītwo nī ūndū wanyu; īkagai ūū nīguo mūndirikanage.” **25** Ningī o ūndū ūmwe, thuutha wa kūrīa irio, akīoya gīkombe, akiuga atīrī, “Gīkombe gīkī nī kīrīkanīro kīrīa kīerū thīinī wa thakame yakwa; īkagai ūū, rīrīa rīothe mūrīkīnyuuagīra, nīguo mūndirikanage.” **26** Nīgūkorwo rīrīa rīothe mūkūrīa mūgate ūyū na mūkanyuīra gīkombe gīkī-rī, nīkuumbūra mūkuumbūra gūkua kwa Mwathani o nginya hīndī ūrīa agooka. **27** Nī ūndū ūcio, mūndū o wothe ūkūrīa mūgate ūcio kana akanyuīra gīkombe kīu kīa Mwathani ūrīa gūtaagīrīire-rī, nī kwīhia ehīirie mwīrī na thakame ya Mwathani. **28** Mūndū nīambage gwītuīria mbere ya kūrīa mūgate ūcio na kūnyuīra gīkombe kīu. **29** Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe ūrīīaga na akanya ategūkūrana mwīrī wa Mwathani, nī ituīro rīake we mwene etuagīra. **30** Kīu nīkīo gītūmīte aingī anyu moorwo nī hinya, na marūare, na amwe anyu nīmarīkītie gūkua. **31** No tūngītuīra ciira ithū ene, tūtingītuīka a gūciirithio. **32** Hīndī ūrīa tūgūtuīrwo ciira nī Mwathani-rī, nīkūherithio tūherithagio nīgeetha tūtikae gūtuīrwo ciira hamwe na thī. **33** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, rīrīa mūngānīte mūrīianīre-rī, etanagīrīrai. **34** Angīkorwo mūndū nīahūūtī-rī, agīrīrwo nī kūrīa irio gwake mūcīi, nīgeetha rīrīa muongana gūtikagīe ūhoro wa gūtuīrwo ciira. Nīngaheana ūhoro wa maūndū macio mangī rīrīa ngooka.

12 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, ha ūhoro wa iheo cia kīroho-rī, ndikwenda mūikare mūrigītwo nīguo. **2** Inyuī nīmūū atī hīndī ūrīa mūteetīkītie Ngai, nīmwaguucagīrīrio na mūkerekerio kūrī mīhianano ūtangīaria. **3** Nī ūndū ūcio ngūmwīra atī, gūtirī mūndū waragia ahotithītio nī Roho wa Ngai ūngiuga atīrī, “Jesū aronyiitwo nī kīrumi,” na gūtirī mūndū ūngīhota kuuga atīrī, “Jesū nī Mwathani,” atatongoretio nī Roho Mūtheru. **4** Na rīrī, iheo iria iheanagwo nī mīthemba mīthemba, no Roho ūrīa ūciheanaga no ūmwe. **5** O na njīra cia gūtungata nī mīthemba mīthemba, no Mwathani ūrīa ūtungatagwo no ūmwe. **6** Ningī kūrī mīrutīre ya wīra mīthemba mīthemba, no Ngai no ūmwe ūrīa ūhotithagia maūndū mothe gwīkīka thīinī wa andū othe. **7** Na rīrī, o mūndū nīaheagwo ūndū wa kuonania atī arī na Roho, naguo ūndū ūcio nī wa kūguna andū othe. **8** Roho ūheaga mūndū ūmwe ndūmīrīri ya ūngī, na ūngī akaheo ūmenyo nī Roho o ro ūcio, **9** nake ūngī akaheo wītīkio nī Roho o ro ūcio, na ūngī akaheo iheo cia kūhonania nī Roho o ro ūcio, **10** nake ūngī akaheo hinya wa kūringa ciama, na ūngī akaheo ūrathi, na ūngī akaheo gūkūrana maroho, na ūngī akaheo kwaria na thiomi mīthemba mīthemba, ningī ūngī akaheo ūhoti wa gūtaūra thiomicio. **11** Maūndū macio mothe nī wīra wa Roho o ro ūcio ūmwe, nake agayagīra o mūndū o ūrīa ekwenda. **12** Mwīrī wa mūndū nī ūmwe, o na gwatuīka ūrī ciīga nyīngī; ningī o na gwatuīka ciīga ciaguo ciothe nī nyīngī-rī, ciothe no mwīrī o ūmwe. Ūguo noguo Kristū atariī. **13** Nīgūkorwo ithuotie twabatithirio na Roho ūmwe tūgītuīka a mwīrī

ūmwe, o na tūrī Ayahudi kana tūrī Ayunani, tūrī ngombo o na kana tūtarī ngombo, na ithuothe tūkīnyuithio Roho o ro ūcio ūmwe. **14** Na rīrī, mwīrī ndūkoragwo na kīga kīmwe, no nī wa ciīga nyīngī. **15** Kūgūrū kūngiuga atī, “Tondū ti nī guoko-rī, ndirī wa mwīrī ūyū,” Ūndū ūcio ndūngītūma gūtige gūtuīka kīga kīa mwīrī ūcio. **16** Nakuo gūtū kūngiuga atī, “Tondū ti nī riitho-rī, ndirī wa mwīrī ūcio,” nī ūndū wa gītūmi kīu gūtingītīga gūtuīka kīga kīa mwīrī ūcio. **17** Mwīrī wothe ūngīkorwo no riitho-rī, kūngiuga tūngīguaga na kī? Mwīrī wothe ūngīkorwo no gūtū-rī, kūnungrīa tūngīnungagīra na kī? **18** No ūrīa kūrī, nī atī Ngai nī eekīrīre ciīga ciothe thīinī wa mwīrī, agīciīkīra o ta ūrīa eendaga ciikare. **19** Ciīga ciothe ingītuīka nī kīga kīmwe-rī, mwīrī naguo ūngīkorwo ha? **20** Ūrīa kūrī nī atī ciīga nī nyīngī, no mwīrī nī ūmwe. **21** Riitho rītingīhota kwīra guoko atīrī, “Niī ndirī na bata nawe!” Naguo mūtwe wīre magūrū atīrī, “Niī ndirī na bata na inyuīl!” **22** Handū ha ūguo-rī, ciīga cia mwīrī iria cionekaza itarī hinya, nīcio irī bata makīria, **23** nacio ciīga iria tuonaga ta itarī cia gūtīo mūno-rī, nīcio tūheaga gūtīo kīa mwanya. Nacio ciīga iria tuonaga ta itagīrīre kuoneka nīmenyagīrīwo mūno, **24** o rīrīa ciīga ciitū iria itarī cia kūhithwo itabataragio nīkūmenyererwo mūno. No Ngai nīanyiitithanītie ciīga cia mwīrī na agatīiithia makīria ciīga iria ciagīte gūtīo, **25** nīgeetha gūtikae kūgīna nyamūkano thīinī wa mwīrī, no nīgeetha ciīga ciaguo imenyanagīrīre o kīga na kīrīa kīngī. **26** Kīga kīmwe kīngīnyariirīka, ciīga iria ingī inyariirīkaga hamwe nakīo; nakīo kīga kīmwe kīngīheo gūtīo-rī, o nacio ciīga iria ingī

niikenaga hamwe nakio. **27** Na rirī, inyuū mūrī mwīrī wa Kristū, na o mündū wanyu nī kīga kīaguo. **28** Nakuo thīinī wa kanitha, Ngai nīathuurīte mbere andū amwe matuīke atūmwo, a keerī anabii, a gatatū arutani, o na ningī kūgīe na aringi a ciama, o na arīa marī na iheo cia kūhonania mīrimū, na arīa marī na ūhoti wa gūteithia arīa angī, na arīa marī na iheo cia ūtabarīri, na arīa maaragia na thiomi mīthembā mīthembā. **29** Andū othe nī atūmwo? Andū othe nī anabii? Andū othe nī arutani? Andū othe nī aringi a ciama? **30** Andū othe nīmaheetwo iheo cia kūhonania? Andū othe nīmakīragia na thiomi? Andū othe nīmagītaūraga thiomi? **31** No rirī, mwīriragīriei iheo irīa irī bata mūno. Na rīu nīngūmuonia njīra irīa njega makīria.

13 Atīrīrī, o na ingīaria na thiomi cia andū o na cia araika, no ngorwo itarī na wendani-rī, ingīkorwo ndī o ta kīndū kīa rūthuku kīrīa kīgambaga kīaringwo, kana o ta thaani irīa īhūrithanagio īkagamba. **2** Ingīkorwo ndī na kīeo gīa kūratha ūhoro, na ngorwo no hote kūmenya maūndū mothe ma hithe na ngagīa na ūmenyo wothe, na ingīkorwo ndī na wītīkio ūrīa ūngīhota gūthaamia irīma, no ndirī na wendani-rī, ndirī bata o na hanini. **3** Ingīheana indo ciakwa ciothe kūrī andū arīa athīni, o na heane mwīrī wakwa ūcinwo, no ngorwo ndirī na wendani-rī, ndingīgunīka. **4** Wendani nīukiranagīrīria, na wendani nīūtuganaga. Ndūiguanagīra ūiru, na ndwīgaathaga, o na ndūrī mwītīo. **5** Wendani ndūrī rūtūrīko, na ndūcaragia ūrīa ūngīguna, o na ndūhiūhaga kūrakara, na ndūtaraga maita marīa ūhītīrio. **6** Ningī wendani

ndūkenagīra ūūru, no nūkenagīra ūhoro wa ma. 7
Wendani nūgitanagīra hīndī ciothe, na ūgetīkia maūndū
mothe, na nīwīrīgagīrīra hīndī ciothe, o na ūkomīrīria
hīndī ciothe. 8 Wendani ndūthiraga. No akorwo nī
morathi, nīmagathira; o na thiomi nīgathira; na kūmenya
maūndū o nakuo nīgūgathira. 9 Nīgūkorwo tūmenyaga
maūndū o gīcunjī, na tūrathaga maūndū o gīcunjī, 10
no hīndī ūrīa ūndū ūrīa mūkinyanīru ūgooka-rī, ūndū
ūrīa ūtarī mūkinyanīru nīūgaathira. 11 Hīndī ūrīa ndaarī
kaana-rī, ndaaragia o ta kaana, na ndeeciiragia o ta
kaana, na ndaataranagia maūndū o ta kaana. No hīndī
ūrīa ndaatuūkire mūndū mūgima-rī, ngītigana na maūndū
ma wana. 12 Rīu tuonaga maūndū na mairia, ta kuona
na gīcicio; no hīndī ūyo tūkoonaga ta andū makīonana
ūthiū kwa ūthiū. Rīu njūū ūndū o gīcunjī; hīndī ūyo
nīngamenya maūndū wega, o ta ūrīa nī njūū ūo wega. 13
Na rīu, maūndū maya matatū nī ma gūtūūra: wītīkio,
na kīrīgīrīro, o na wendani. No ūrīa mūnene wamo nī
wendani.

14 Rūmagīrīrai mīthiire ya wendani, na mwīrirīrie mūno
iheo cia kīroho, na makīria mwīriragīrie kīheo kīa ūheani
ūhoro wa Ngai. 2 Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe waragia
na rūthiomī-rī, ti andū aaragīria no nī Ngai aaragīria. Ti-
itherū, gūtīrī mūndū ūtaūkagīrwo nī ūrīa aroiga; no nī
maūndū ma hito aaragia na roho wake. 3 No mūndū
ūrīa ūheanaga ūhoro wa Ngai aaragīria andū akamekīra
hinya, na akamomīrīria, na akamahooreria. 4 Mūndū
ūrīa waragia na rūthiomī nī we mwene wīongagīrīra
hinya, no ūrīa ūheanaga ūhoro wa Ngai nī kanitha

ongagīrīra hinya. **5** No nyende inyuothē mwaragie na thiomi, no makīria ingīenda inyuothē mūrathage mohoro. Mūndū ūrīa ūrathaga ūhoro nīakīrīte ūrīa waragia na thiomi, tiga no akorirwo nīegūtaūra thiomi icio, nīguo kanitha wongererwo hinya. **6** No rīu, ariū na aarī a Ithe witū, ingīuka kūrī inyuī na njarie na thiomi-rī, ingīmūguna nakī, tiga no ndīmūreheire ūguūrio, kana ūmenyo, kana ūrathi, o na kana kiugo kīa ūrutani? **7** O na ha ūhoro ūkonīi indo iria itarī muoyo iria igambaga, indo ta mūtūrirū kana kīnanda kīa mūgeeto-rī, mūndū angīgūrūana atā rwīmbo rūrīa rūrenda kūinwo, tiga hakorirwo na ngūrani njega ya mīgambo? **8** Ningī-rī, angīkorwo karumbeta gatikūruta mūgambo ūgūkūrūkana ūrīa ūkuuga-rī, nūū ūngīkīhaarīria gūthīi mbaara-inī? **9** Úguo noguo ūhoro wanyu ūtarīi. Tiga mwaririe na ciugo ikūmenyeka na rūthiomī rwanyu-rī, nī mūndū ūrīkū ūngīmenya ūrīa mūroiga? Mūngīkorwo o mūkīarīria rīera. **10** Ti-itherū nī kūrī mīthembā mīingī ya thiomi gūkū thī, no gūtirī rūthiomī o na rūmwe rūtarī ūrīa ruugaga. **11** No angīkorwo ndingīmenya ūrīa mūndū aroiga-rī, nī ūngīrī mūrūrīrī harī mūndū ūcio ūraaria, nake nī mūrūrīrī harī nī. **12** Úguo noguo o na inyuī mūtarīi. Kuona atī nīmwīrirīrie mūno iheo cia kīroho-rī, kīgeragie kuongerera iheo iria ciakaga kanitha ūkagīna hinya. **13** Na tondū ūcio-rī, mūndū ūrīa waragia na rūthiomī rūgeni nīahooyage nīguo ahote gūtaūra ūrīa aroiga. **14** Nī ūndū-rī, ingīkorwo ndīrahoooya ngīthiomaga-rī, roho wakwa nīguo ūrahooya, no meciiria makwa matirī na maciaro. **15** Nī ūndū ūcio-rī, ngūgīka atā? Nī ūndū ūcio-rī, ngūgīka atā?

na roho wakwa, na ningī hooyage na meciiria makwa; o na kūina ndīrīinaga na roho wakwa, na ningī nyinage na meciiria makwa o namo. **16** Ningī-rī, ūngīkorwo ūkīgooca Ngai na roho waku tu-rī, mūndū wa arīa marī gatagatī kanyu ūtarataūkīrwo, angīkiuga “Ameni” atīa mahooya-inī maku ma gūcookia ngaatho, kuona atī ndaramenya ūrīa ūroiga? **17** No ūkorwo ūgīcookia ngaatho wega mūno, no mūndū ūcio ūngī ndanongererwo hinya nī ūhoro ūcio. **18** Nīngūcookeria Ngai ngaatho nīgūkorwo nī nīnjaragia na thiomi makīria manyu inyuothē. **19** No kanitha-inī-rī, nī kaba njarie ciugo ithano ndīramenya wega nīguo ngīrute andū arīa angī ūhoro nacio, gūkīra njarie ciugo ngiri ikūmi cia gūthioma. **20** Ariū na aarī a Ithe witū, tigagai gwīciiragia ta ciana. Harī ūhoro wa maūndū marīa mooru-rī, tuīkai tūkenge, no mwīciirīrie-inī wanyu mūtuīke andū agima. **21** Thīinī wa Watho nī kwandīkītwo atīrī: “Nīngaarīria andū aya na tūnua twa andū maaragia na thiomi ng’eni, ndīmaarīrie na tūnua twa andū maaragia na mwarīrie wa kūngī, no o na ndeeka ūguo matikanjigua,” **22** Nī ūndū ūcio, kwaria na thiomi nī kīmenyithia kūrī andū arīa matetīkītie no ti kīmenyithia kūrī arīa metīkītie; no kūratha ūhoro nī kwa arīa metīkītie, ti kwa arīa matetīkītie. **23** Tondū ūcio kanitha wothe ūngīūngana na andū othe maarie na thiomi-rī, na hacooke hatoonye andū matooī ūhoro wa thiomi, kana andū matetīkītie-rī, githī matingiuga atī mūrī agūrūki? **24** No mūndū ūtarī mwītīkia kana mūndū ūtarī mūtaūkīre nī ūhoro ūcio angītoonya rīrīa andū othe mararatha mohoro-rī, mūndū ūcio nīekūiguithio nī andū

othe atī nī mwīhia na aciirithio nō othe, **25** na maūndū marīa atūire ahithīte ngoro-inī nīmakoimbūka. Nī ūndū ūcio egūithie thī ahooe Ngai, akiugaga atīrī, “Ti-itherū Ngai arī gatagatī-inī kanyu!” **26** Tūgūkiuga atīa, ariū na aarī a Ithe witū? Rīrīa muongana hamwe-rī, o mūndū ahota gūkorwo arī na rwīmbo, kana arī na ūndū arenda kūrutana, kana arī na ūndū aguūrīrio, kana arī na thiomi, kana arī na ūtaūri wa thiomi. Maūndū macio mothe no nginya mekagwo nī ūndū wa gwīkīra kanitha hinya. **27** Angīkorwo nī gūkwario na rūthiomī-rī, nī kwario nī andū eerī, na makīngīha atatū, na o mūndū aarie riita rīake, na no nginya hagīe na mūndū ūngī wa gūtaūra. **28** Angīkorwo gūtirī mūtaūri-rī, mwaria ūcio nīagīkire arī kūu kanitha-inī, na akīarīrie we mwene, na aarīrie Ngai. **29** Aheani ūhoro eerī kana atatū magīrīrwo maarie, nao andū arīa angī makūūrane wega ūrīa kūreerwo. **30** Na mūndū ūikarīte thī ho angīgīna na ūguūrīo-rī, mwaria ūcio wa mbere nīakire. **31** Nīgūkorwo inyuothē no mūrathe ūhoro o mūndū riita rīake nīguo andū othe marutwo maūndū na momīrīrio. **32** Namo maroho ma anabii nīmathīkagīra anabii o ene. **33** Nīgūkorwo Ngai ti Ngai wa kīrigiicano no nī wa thayū. Ta ūrīa kūrī thīnī wa ciūngano ciothē cia andū arīa aamūre, **34** atumia magīrīrwo nīgūikaraga makirīte ki marī thīnī wa kanitha. Matītīkīrītīo kwaria, no nīmaikarage menyiihītie, o ta ūrīa Watho uugīte. **35** Angīkorwo marī na ūndū mangīenda kūmenya-rī, nīmoragie athuuri ao ene kwao mūcīi; nīgūkorwo nī ūndū ūrī thoni atumia kwaragia thīnī wa kanitha. **36** Hī! Anga kiugo kīa Ngai kīambīrīrie na inyuī? Kana hihi no

inyuĩ inyuiki gĩakinyiire? **37** Mündũ o na ũ angĩciiria atĩ nĩ münabii, kana arĩ na iheo cia kĩroho-rĩ, nĩagĩtikire atĩ maündũ maya ndíramwandikira nĩ maündũ marĩa maathanítwo nĩ Mwathani. **38** No angĩagira ūndũ ūcio kiene-rĩ, o nake we mwene nĩkagirwo kiene. **39** Nĩ ūndũ ūcio, ariū na aarĩ a Ithe witũ, mwĩriririei kûrathaga mohoro, na mütikagiragie ūhoro wa kwaria na thiomi. **40** No maündũ mothe nîmekagwo na mütaratara ūrĩa wagirĩire, na mekagwo na kîhaarĩro.

15 Na rîrî, ariū na aarĩ a Ithe witũ, nîngwenda kümüririkania Úhoro-ŵrĩa-mwega ūrĩa ndaamûhunjîirie, na mûkîwamûkira, na noguo mûtûrîte mûrûmîtie. **2** Úhoro ūcio mwega nîguo ūtûmaga mûhonoke, mwaikara mûrûmîtie wega ūhoro ūrĩa ndaamûhunjîirie. Angîkorwo ti ūguo-rĩ, ūhoro ūcio mwawitikirie o tûhû. **3** Nîgûkorwo ūhoro ūrĩa niî ndaamûkîrire nîguo ndaamûheire, ūrî wa mbere na wa bata mûno: atĩ Kristû nîakuire nĩ ūndũ wa mehia maitû o ta ūrĩa Maandîko moigîte, **4** na atĩ nîathikirwo, na atĩ mûthenya wa gatatû akiriükio kûringana na ūrĩa Maandîko macio moigîte, **5** na atĩ akiumîrîra Petero, na agîcooka akiumîrîra ariâ Ikûmi na Eerî. **6** Thuutha ūcio, nîoimîrîire makîria ma ariū na aarĩ a Ithe witû magana matano ihinda o rîmwe, na aingî ao marî muoyo o na rîu, o na gûtuïka amwe ao nîmarîkîtie gûkua. **7** Ningî agîcooka akiumîrîra Jakubu na thuutha wa ūguo agîcooka akiumîrîra atûmwô othe, **8** na thuutha wa acio angî othe akînyumîrîra o na niî, haana ta mündû waciariitwo atarî mûkinyu. **9** Nîgûkorwo niî nî niî münini mûno harî atûmwô ariâ angî, o na ndiagîrîirwo nî gwîttwo

mütümwo, tondū nindanyariirire kanitha wa Ngai. **10**
No wega wa Ngai nīguo ūtūmīte nduīke ūguo ndariī,
naguo wega wake kūrī niī ndwarī wa tūhū. No nindarutire
wīra na kīyo gūkīra acio angī othe, no ti niī ndaarutaga
wīra ūcio, no nī wega wa Ngai ūrīa warī hamwe na niī
warutaga wīra ūcio. **11** Tondū ūcio, o na kūngītuīka nī
niī kana nī o-rī, ūhoro ūyū noguo tūhunjagia, na noguo
inyuī mwetīkirie. **12** Na rīrī, kūngīkorwo kūhunjagio
atī Kristū nīariūkirio akiuma kūrī arīa akuū-rī, nī kī
gītūmaga amwe anyu moige atī gūtirī kūriūkio kwa arīa
akuū? **13** Kūngīkorwo gūtirī kūriūkio kwa arīa akuū-rī,
o nake Kristū ndaakīriūkirio. **14** Na angīkorwo Kristū
ndaakīriūkirio-rī, kūhunjia gwitū no gwa tūhū, nakuo
gwītīkia kwanyu no gwa tūhū. **15** Makīria ma ūguo-rī,
ithuī no tūgīkorwo tūrī aira a Ngai a maheeni, tondū
nītuumbürīte atī Ngai nīariūkirie Kristū kuuma kūrī arīa
akuū. No rīrī, ndaakīmūriūkirie angīkorwo nī ma atī arīa
akuū matiriūkagio. **16** Nīgūkorwo kūngītuīka atī arīa
akuū matiriūkagio, o nake Kristū ndaakīriūkirio. **17** Na
angīkorwo Kristū ndaariūkirio-rī, gwītīkia kwanyu nī
gwa tūhū; mūgītūūraga o mehia-inī manyu. **18** Ningī
andū arīa marīkītie gūkoma marī thīinī wa Kristū-rī, o
nao nī kūura morīte. **19** Na kūngīkorwo kīrīgīrīro giitū
thīinī wa Kristū no kā muoyo-inī ūyū tūrī-rī, twagīrīrwo
nīkūiguīrwo tha gūkīra andū othe. **20** No rīrī, ti-itherū
Kristū nīariūkītio akoima kūrī arīa akuū, agatuīka maciaro
ma mbere ma arīa makuīte. **21** Tondū-rī, o ūrīa arī mūndū
watūmire gīkuū gīkē thī, o nakuo kūriūkio kwa arīa
akuū nī mūndū watūmire gūkē. **22** Nīgūkorwo o ta ūrīa

andū othe makuaga nī ūndū wa Adamu-rī, no taguo
andū othe magaacockio muoyo thīinī wa Kristū. **23** No
o mūndū akaariūka ihinda rīake mwene: Kristū arī we
wariūkire mbere; na thuutha andū arīa marī ake hīndī
īrīa agooka. **24** Thuutha ūcio nīguo ihinda rīa kūrigīrīria
rīgaakinya, hīndī īrīa akaaneana ūthamaki kūrī Ngai
Ithe arīktie kūniina mothamaki mothe, na wathani,
o na hinya wothe. **25** Nīgūkorwo no nginya athamake
nginya rīrīa agaakorwo aigīte thū ciake ciothe rungu rwa
makinya make. **26** Na rīrī, thū ya mūthia kūniinwo nī
gikuū. **27** Nīgūkorwo “nī aigīte indo ciothe rungu rwa
makinya make.” Na rīrīa gūkwīrwo atī “indo ciothe”
nīciigītwo rungu rwake, nīgūkūmenyeka wega atī Ngai
we mwene ti wa itari rīu tondū nī we waigire indo ciothe
rungu rwa Kristū. **28** Aarīkia gwīka ūguo-rī, Mūriū we
mwene nīagatuūka wa gwathagwo nī ūcio waigire indo
ciothe rungu rwake, nīguo Ngai akorwo nī we maūndū
mothe thīinī wa maūndū mothe. **29** Na rīrī, kūngīkorwo
gūtirī ūriūkio-rī, arīa mabatithītio handū-inī ha arīa
akuū mageeka atīa? Angīkorwo arīa akuū matikaariūkio
o na atīa-rī, andū makībatithagio handū-inī hao nīkī?
30 Na ithuī-rī, twītoonyagia ūgwati-inī o ithaa o ithaa
nīkī? **31** Ngūmwīra na ma, ariū na aarī a Ithe witū, ti-
itherū, o ta ūrīa ndīrahaga nī ūndū wanyu thīinī wa
Kristū Jesū Mwathani witū, atī nīi nguaga o mūthenya.
32 Angīkorwo ndaahūūranire na nyamū cia gīthaka kūu
Efeso nī ūndū wa itūmi cia ū-mūndū-rī, ndaagunīkire
na kī? Angīkorwo andū arīa akuū matikaariūkio-rī,
“Nītūrīe na tūnyue, nīgūkorwo rūciū nīgūkua tūgaakua.”

33 Mūtikaheeneke: “Thiritū njūru nīthūkagia mītugo mīega.” **34** Arahūkai mwīigue ta ūrīa mwagīrīirwo, na mūtigage kwīhia; nīgūkorwo andū amwe matiū Ngai: ndoiga ūguo nīgeetha ndīmūconore. **35** No mūndū ahota kūuria atīrī, “Andū arīa akuū mariūkagio atīa? Magooka marī na mwīrī ūhaana atīa?” **36** Nī ūrimū ūrīkū ūyū! Kīrīa wahaanda-rī, gītimeraga gītambīte gūkua. **37** Hīndī ūrīa wahaanda-rī, ndūhaandaga mwīrī ūrīa ūgūcooka ūkorwo ho, no gūkorwo ūhaandaga mbeū ya ngano kana ya kīndū kīngī. **38** No Ngai amīheaga mwīrī o ūrīa endaga ūgīe naguo, na o mūthembā wa mbegū akaūhe mwīrī waguo. **39** Mīrī yothe ndīhaanaine: Andū marī mūthembā ūmwe wa mwīrī, nacio nyamū mūthembā ūngī, na nyoni mūthembā ūngī, o nacio thamaki irī mwīrī wa mūthembā ūngī. **40** Ningī nī kūrī mīrī ya igūrū na nī kūrī mīrī ya gūkū thī; no riiri wa mīrī ya igūrū nī mūthembā ūmwe, na riiri wa mīrī ya gūkū thī nī mūthembā ūngī. **41** Riūa rīrī na riiri warīo mwanya, na mweri ūrī riiri waguo mwanya, na njata irī na riiri wacio mwanya; na njata ūmwe ūrī riiri ūrī ngūrani na njata ūrī ūngī. **42** Ūguo nīguo gūgaatuīka hīndī ya kūriūkio kwa andū arīa akuū. Mwīrī ūrīa ūhaandagwo nī wa kūbutha, no ūriūkagio ūtarī wa kūbutha; **43** mwīrī ūhaandagwo ūrī mūmene, ūgacooka ūkariūkio ūrī na riiri; ūhaandagwo ūtarī na hinya, ūgacooka ūkariūkio ūrī na hinya; **44** ūhaandagwo ūrī mwīrī wa ndūire, ūgacooka ūkariūkio ūrī mwīrī wa kīroho. Angīkorwo nī kūrī mwīrī wa ndūire-rī, o na mwīrī wa kīroho ūrī kuo. **45** Nī ūndū ūcio kwandīkītwo atīrī: “Adamu ūrīa warī mūndū wa mbere-rī, aatuīkire

kūmbe kīrī muoyo”; nake Adamu ūrīa wa kūrigīrīria-rī, agītuīka roho wa kūheana muoyo. **46** Mwīrī wa kīroho tiguo waambire gūūka, no nī ūrīa wa ndūire, na thuutha wa ūguo ūgīūka ūrīa wa kīroho. **47** Mūndū wa mbere aarī wa rūkūngū rwa thī, no mūndū wa keerī oimīte igūrū. **48** O ta ūrīa mūndū ūcio wa gūkū thī aatariī, noguo arīa marī a tīri matariī; na ta ūrīa mūndū wa kuuma igūrū aatariī, noguo o na arīa a igūrū matariī. **49** Na ta ūrīa twagīire na mūhianīre wa mūndū ūcio wa tīri-rī, noguo tūkaagīa na mūhianīre wa mūndū ūcio wa kuuma igūrū. **50** Ngūmwīra atīrī, ariū na aarī a Ithe witū, mwīrī na thakame itingīhota kūgaya ūthamaki wa Ngai, kana kīrīa kībuthaga kīgae kīrīa gītabuthaga. **51** Thikīrīriai, ndīmwīre ūndū wa hithe: Tūtigaakua ithuothe, no nīkūgarūrwo tūkaagarūrwo ithuothe, **52** o kahinda kanini, o ta ibucia rīa riitho, rīrīa karumbeta ka mūthia gakaagamba. Nīgūkorwo karumbeta nīgakaahuhwo, nao arīa akuū mariūkio matarī a kūbutha, na ithuū tūgarūrwo mīrī. **53** Nīgūkorwo mwīrī ūyū ūbuthaga no nginya wīhumbe mwīrī ūtarī wa kūbutha, naguo mwīrī ūyū wa gūkua wīhumbe mwīrī ūtarī wa gūkua. **54** Hīndī ūrīa kūbutha gūkeehumba kwaga kūbutha, na gūkua kwīhumbe kwaga gūkua-rī, hīndī ūyo ūhoro nīukahinga ūrīa wandīkītwo atīrī, “Gīkuū nīkīniinītwo gīgatoorio biū.” **55** “Wee gīkuū-rī, gūtoorania gwaku gūkīrī ha? Wee gīkuū-rī, rūboora rwaku rūkīrī ha?” (*Hadēs g86*) **56** Rūboora rwa gīkuū nī mehia, naguo hinya wa mehia uumanaga na watho. **57** No rīrī, Ngai arogaathwo nīgūkorwo nīwe ūtūheaga ūtooria thīnī wa Mwathani witū Jesū Kristū.

58 Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū arīa nyenda, ikaragai mwīhaandīte wega. Mūtikanenyenyio nī ūndū o na ūrīkū. Tūūrai mwīheanīte kūna wīra-inī wa Mwathani, tondū nīmūū atī wīra wanyu thīinī wa Mwathani ti wa tūhū.

16 Na rīrī, ha ūhoro wa mūhothi nī ūndū wa andū a Ngai ūtariī ūū: ūkagai ūrīa ndeerie makānītha ma Galatia mekage. **2** Mūthenya wa mbere wa kiumia-rī, o mūndū wanyu nīagīrīirwo nīkūigaga mbeeca ta ūrīa ūthūkūmi wake ūigana, agaciigaga, nīguo hīndī ūrīa ngooka kū gūtikanagīe na mūhothi. **3** Na ndaakinya-rī, andū arīa mūgaakorwo mūgathīrīirie nīngamahe marūa ma kūmamenyithania na ndīmatūme Jerusalemu na iheo cianyu. **4** Na kūngīkoneka kwagīrīire o na nī thiī-rī, nīngatwarana nao. **5** Ndaarīkia gūtuūkanīria Makedonia-rī, nīgūkorwo nīngatuūkanīria kuo, nīngooka kūrī inyuī. **6** Hihi ngaikara na inyuī gwa kahinda, o na kana njikare kū hīndī ya heho yothe, nīguo mūkaahota kūndeithīrīria gūthīrī rūgendo-inī rwakwa kūrīa guothe ngaathiī. **7** Ndikwenda kuonana na inyuī hīndī ūno ndīrahītūkīra kūu, tondū ngwīhoka atī nītūgaikarania na inyuī kwa ihinda, Mwathani etīkīra. **8** No nīngūkara gūkū Efeso nginya hīndī ya Bendegothito, **9** tondū ndīmūhingūrīre mweke mūnene wa kūruta wīra mwega ūrī na uumithio, no nacio thū nī nyingī. **10** Timotheo angīuka-rī, menyererai nīguo aikare kūu na inyuī atarī na guoya, nīgūkorwo nī wīra wa Mwathani araruta, o ta ūrīa ndīraruta. **11** Nī ūndū ūcio-rī, gūtirī mūndū wagīrīirwo nī kwaga kūmwamūkīra. Mumagariei na thayū nīgeetha akinye

kūrī niī. Nīndīmwetereire marī hamwe na ariū na aarī
a Ithe witū. **12** Na rīrī, ha ūhoro ūkonīī mūrū wa Ithe
witū Apolo-rī: nīndamūringīrīrie mūno ooke kūrī inyuī
arī hamwe na ariū na aarī a Ithe witū. Nowe ndeendaga
gūuka ihinda rīu, no nīarīūka aagīa na mweke. **13** Ikaragai
mwīhūgīte, na mwīhaande mūrūmīte wega thīnī wa
wītīkio; ningī mūtuīke andū omīrīru; na mūgē na hinya.
14 Ikaragai maūndū mothe mūrī na wendani. **15** Inyuī
nīmūūī atī andū a nyūmba ya Stefana nīo maarī a
mbere gwītīkia kūu būrūri wa Akaia, na nīmerutīire
gūtungatagīra andū arīa aamūre. Nīngūkīmūringīrīria,
ariū na aarī a Ithe witū, **16** mwathīkagīre andū ta acio,
na mūndū o wothe ūrīa ūrutithanagia wīra na ithuī,
akiūnogagīra. **17** Nīndakenire rīrīa Stefana, marī na
Fotunato, na Akaiko maakinyire, nī ūndū nīo maahingīirie
ūndū ūrīa itaarī naguo kuuma kūrī inyuī. **18** Nīgūkorwo
nīmacanjamūrire roho wakwa o na wanyu. Andū ta acio
nīmagīrīirwo kūheagwo gītīo. **19** Makanitha ma būrūri
wa Asia nīmamūgeithia. Akula na Pirisila nīmamūgeithia
mūno thīnī wa Mwathani, o na kanitha ūrīa ūcemanagia
kwao nyūmba nīwamūgeithia. **20** Ariū na aarī a Ithe witū
othe arīa marī gūkū nīmamūgeithia. O mūndū nīageithie
ūrīa ūngī na ngeithi theru cia kīmumunyano. **21** Niī,
Paūlū, nī niī ndandīka ngeithi ici na guoko gwakwa.
22 Angīkorwo he mūndū o na ū ūtendete Mwathani-
rī, arogwatwo nī kīrumi. Ūka, Mwathani! **23** Wega wa
Mwathani Jesū ūroikara na inyuī. **24** Wendani wakwa
ūromūkinyīra inyuī inyuothē mūrī thīnī wa Kristū Jesū.
Ameni.

2 Akorinitho

1 Nī niī Paūlū, mūtūmwō wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai, tūrī na Timotheo mūrū wa Ithe witū, Twatūma marūa maya kūrī kanitha wa Ngai ūrīa ūrī Korinitho, o hamwe na andū othe aamūre arā marī Akaia guothe: **2** Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū o na Mwathani Jesū Kristū irokara na inyuī. **3** Ngai na Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū arogooocwo, o we Ithe witū wa tha, na Ngai mwene ūhoro wothe wa kūumanīrīria, **4** ūrīa ūtūumagīrīria mathīna-inī maitū mothe, nīguo na ithuī tūhotage kūhooreragia arā marī na thīna o wothe na ūndū wa kūumīrīrio kūrīa ithuī ene tūumīrīrio nakuo nī Ngai. **5** Nīgūkorwo o ta ūrīa kūnyariirwo gwa Kristū kūingīhīte thīnī witū-rī, ūguo noguo kūumanīrīria gwitū kūingīhīte nī ūndū wa Kristū. **6** Tūngīthīnīo-rī, tūthīnīagio nīguo mūumīrīrio na mūhonokio; tūngīumīrīrio-rī, tūumagīrīrio nīguo na inyuī mūgīe na ūumīrīru, ūrīa ūciaraga gūkirīrīria mūkīnyariirwo na mathīna o ta marīa tūthīnīagio namo. **7** Nakōo kīrīgīrīro kīrīa tūrī nakōo nī ūndū wanyu nī kīrīmu, tondū nītūrī atī o ta ūrīa mūgwatanagīra na ithuī maūndū-inī marīa tūnyariiragwo namo-rī, no taguo mūgwatanagīra na ithuī ūhoro-inī wa kūumanīrīria o naguo. **8** Ariū na aarī a Ithe witū, tūtikwenda mūkorwo mūtooī mathīna marīa twarī namo būrūri wa Asia. Twarī hatīka-inī nene mūno makīria ma ūrīa tūngīahotire gūkirīrīria, nginya ha ūhoro witū wa gūtūūra muoyo tūkīyūmīra tha. **9** Ti-itherū, ngoro-inī ciitū twaiguaga tūtuīrīrīwo gūkua. No kwahanīkire ūguo nīguo tūtikae

kwīihoka ithuī ene, no twīhoke Ngai, ūrīa ūriūkagia arīa
akuū. **10** Nīwe watūhonokirie ūgwati-inī ūcio wahaanaga
wa gīkuū, na nowe ūgaatūhonokia. We nīwe twīrīgīrīire
atī no egūthiī na mbere gūtūhonokia, **11** inyuī na
inyuī mūgītūteithagia na gūtūhoera. Nao andū aingī
nīmarīcookagia ngaatho nī ūndū witū, tondū wa wega
ūcio tūtugītwo naguo arī macookio ma mahooya ma
andū aingī. **12** Na rīrī, ūndū ūyū nīguo twīrahagīra:
Thamiri ciitū nīcio itūmenyithagia atī mīthīire iitū ūrīa
tūikaraga nayo gūkū thī, na makīria ūrīa tūikaranagia na
inyuī, nī ya ūtheru na ya ūhoro wa ma kuuma kūrī Ngai.
Tūtiīkaga ūguo kūringana na ūūgī wa thī, no nī kūringana
na wega wa Ngai. **13** Nīgūkorwo tūtiramwandīkīra ūndū o
na ūrīkū mūtangīhota gūthoma kana gūtaūkīrwo nīguo.
Na ngwīhoka atī, **14** o ta ūrīa mūtūmenyete hanini,
nīmūrītaūkīrwo biū atī no mūhote kwīraha nī ūndū witū,
o ta ūrīa tūkeeraha nī ūndū wanyu mūthenya ūrīa wa
Mwathani Jesū. **15** Na tondū wa ūrīa ndaarī na mwīhoko
wa ūndū ūcio-rī, nīndabangīte njūke kwanyu mbere nīguo
mūgunīke maita meerī. **16** Ndabangīte ndīmūceerere
ngīthiī Makedonia, na njokere kūu kwanyu ngiuma
Makedonia, na inyuī nīguo mūcooke mūndūme Judea.
17 Hīndī ūrīa ndaabangaga ūndū ūcio-rī, kaī ndeekaga
ūguo na itherū? Kana hihi haaragīria mībango yakwa
na njīra ya kī-mwīrī nīguo rīmwe njugage, “lī, lī,” na
rīrīa rīngī ngoiga “Aca, aca”? **18** No ti-itherū, o ta ūrīa
Ngai arī mwīhokeku-rī, ndūmīrīri iitū kūrī inyuī ti “lī” na
rīngī “Aca.” **19** Nīgūkorwo Mūrū wa Ngai, Jesū Kristū, ūrīa
mwahunjīirio ūhoro wake nī niī, na Sila, na Timotheo,

uhoro wake ndwarī wa kuuga, “ī” ūgacooka ūkoiga “Aca,” no thīinī wake gūtūrāga o “ī.” **20** Nīgūkorwo cīranīrocia Ngai, o na cingīhīte atīa-rī, ciothe nī “ī” thīinī wa Kristū. Na nī ūndū ūcio thīinī wake, ithuī tūkoigaga “Ameni” nīgeetha Ngai agoocagwo. **21** Na rīrī, Ngai nīwe ūtūmaga ithuī hamwe na inyuī twīhaande wega thīinī wa Kristū. Nīwe watūitīrīrie maguta, **22** na agītwīkīra rūūri rwa kuonania atī tūrī ake, na agītūhe Roho wake thīinī wa ngoro ciitū arī ta mwīhoko wa kūrūgamīrīra maūndū marīa magooka. **23** Ngai nīwe mūira wakwa, na nīoī atī nīi ndaagire gūcooka Korinitho nī ūndū wa kūmūcaaīra. **24** Úguo ti kuuga atī nītūramwatha uhorō-inī wa wītīkio wanyu, no nī atī tūrutithanaīja wīra na inyuī nīgeetha mūkenage, tondū mūtūrīte mwīhaandīte wega nī ūndū wa wītīkio wanyu.

2 Nī ūndū ūcio nīgūtua ndaatuire itua atī ndikūmūceerera rīngī ndīmūiguithie kīha. **2** Tondū-rī, ingīkīmūiguithia kīha-rī, nūū ūngīgītigara wa kūngenia, o tiga inyuī arīa njiguithītie kīha? **3** Ndamwandīkīre ūguo nīgeetha rīrīa ngooka ndikanaiguithio kīha nī acio njagīrīirwo nīgūkenio nīo. Nī ndaarī na ūūmīrīru harī inyuī inyuothē atī nīmūngīagwatanīire na nīi gīkeno-inī gīakwa, nakō gītuīke kīanyu. **4** Nīgūkorwo ndamwandīkīre ndī mūthīnīku mūno, na ndī na ruo rwa ngoro na maithori maingī, ti atī nīguo ndīmūiguithie kīha, no nīguo ndīmūmenyīthie wendo ūrīa ndīmwendete naguo. **5** Angīkorwo nī kūrī mūndū ūiguithītie amwe anyu kīha-rī, ti nīi aiguithītie, no nī inyuothē aiguithītie kīha. Ndīroiga ūguo ngīhatīrīria ūrīa wīkīte ūguo. **6** Iherithia rīrīa

aherithītio nī andū arīa aingī anyu, nīrīmūiganīte. **7** Rīu inyuī-rī, nīmwagīrīirwo nīkūmūrekera na kūmūmīrīria, nīguo ndakae gūtoorio nī kīeha gīkīrīte. **8** Nī ūndū ūcio, ndamūthaitha mūmuonie atī no mūmwendete. **9** Gītūmi kīrīa gīatūmire ndīmwandīkīre marūa macio nīndīmūgerie, na menye kana no mwītiirie magerio na mwathīkage maūndū-inī mothe. **10** Mūndū ūrīa mūngīrekera, o na nī nīndamūrekera. Naguo ūndū ūrīa ndekanīire-rī (hangīkorwo nī haarī ūndū o na ūrīkū wa kūrekanīra), ūndū ūcio ndaūrekanīra nī ūndū wanyu ndī mbere ya Kristū, **11** nīguo Shaitani ndakae gūtūhoota. Nīgūkorwo tūtirigītwo nī mawara make. **12** Na rīrī, rīrīa ndaathiire Teroa kūhunjia Úhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū, na ngīkora Mwathani ahingūrīte mūrango-rī, **13** ndiigana kūgīa na thayū ngoro-inī yakwa, tondū ndiakorire mūrū-wa-lthe witū Tito kuo. Nī ūndū ūcio ngiugīra andū akuo ūhoro, ngīcooka ngīthīī nginya Makedonia. **14** No rīrī, Ngai arogoocwo, o we ūrīa ūtūtongoragia hīndī ciothe na ūhootani thīinī wa Kristū, nake agatūhūthagīra ta tūrī mūtararīko mwega wa kūmemerekia ūhoro wa kūmenya Kristū kūndū guothe. **15** Tondū ithuī tūrī mūtararīko wa Kristū ūrīa ūkinyaga harī Ngai, kūrī arīa marahonokio o na arīa maroora. **16** Kūrī arīa maroora-rī, tūrī mūnungs mūūru wa gīkuū; no kūrī arīa marahonokio-rī, tūrī mūtararīko wa muoyo. Nūū ūngīhota wīra ta ūcio? **17** Ithuī tūtīkaga ta ūrīa andū aingī mekaga; tūtionjorithagia kiugo kīa Ngai nīguo tuone uumithio. Handū ha gwīka ūguo-rī, ithuī twaragia tūrī na wīhokeku thīinī wa Kristū mbere ya Ngai, ta andū matūmītwo nī Ngai.

3 Anga nītūraambīrīria gūcooka kwīgaathīrīria? Kana hihi nītūbataire kūheo marūa ma gūtūgaathīrīria kūrī inyuī kana moimīte kūrī inyuī ta andū arīa angī? **2** Inyuī ene nī inyuī marūa maitū, maandīkītwo ngoro-inī ciitū, mamenyekete na magathomagwo nī andū othe. **3** Inyuī nīmuonanagia atī mūrī marūa moimīte kūrī Kristū, inyuī mūrī maciaro ma ūtungata witū, marūa mataandīkītwo na rangī, no maandīkītwo na Roho wa Ngai ūrīa ūrī muoyo. Matiandīkītwo ihengere-inī cia mahiga, no maandīkītwo ihengere-inī cia ngoro cia andū. **4** Ūcio nīguo ūūmīrīru witū harī Ngai nī ūndū wa Kristū. **5** Na ti atī tūrī na ūhoti ithuī ene tūngīgaathīra, no ūhoti witū uumaga kūrī Ngai. **6** Nīwe ūtūhotithītie tūtuīke ndungata cia kīrīkanīro kīrīa kīerū, nakō ti kīa ūhoro ūrīa mwandīke, no nī kīa Roho; nīgūkorwo ūhoro ūrīa mwandīke nī kūrīraga ūragaga, no Roho aheanaga muoyo. **7** Na rīrī, angīkorwo ūtungata ūrīa wa tene, ūrīa wandīkītwo na ndemwa ihengere-inī cia mahiga, wokire ūrī na riiri, o nginya andū a Isiraeli makīremwo nīgūkara marorete ūthīu wa Musa tondū wa ūrīa warī na riiri, o na gūtuīka riiri ūcio nīwathiraga-rī, **8** githī ūtungata wa Roho to ūgīkorwo ūkīrī na riiri makīria? **9** Angīkorwo ūtungata ūrīa ūtuaga andū ehia nī ūrī riiri-rī, githī ūtungata ūrīa ūrehaga ūthingu ndūngīgīkorwo ūrī na riiri makīria! **10** Nīgūkorwo ūhoro ūrīa warī na riiri mbere, rīu ndūrī na riiri ūkīringithanio na riiri ūcio ūngī ūkīrīte. **11** Na angīkorwo ūhoro ūcio wathiraga wokire na riiri-rī, ūcio ūngī wa gūtūūra ndūngīgīkorwo na riiri makīria! **12** Nī ūndū ūcio-rī, twaragia ūhoro tūūmīrīrie mūno,

nī ūndū wa kīrīgīrīro kīu. **13** Ithuī tūtitariī ta Musa, ūrīa wehumbagīra ūthiū na gītambaya nīguo agirīrīrie andū a Israeli gūcūthīrīria ūthiū wake rīrīa ūkengi ūcio wathiraga. **14** No rīrī, meciiria mao nīmaritirio, nīgūkorwo nginya ūmūthī gītambaya o kīu gīkoragwo o ho hīndī ūrīa kīrīkanīro kīu gīkūrū kīao gīgūthomwo. Gītambaya kīu gītīrī kīhergio, tondū kīheragio nī ūndū wa gwītīkia Kristū. **15** O na nginya ūmūthī rīrīa watho wa Musa ūgūthomwo-rī, gītambaya kīu no kīhumbagīra ngoro ciao. **16** No rīrīa rīothe mūndū o na ū agarūrūkīra Mwathani-rī, gītambaya kīu nīkīheragio. **17** Na rīrī, Mwathani nīwe Roho, na harīa Roho wa Mwathani arī, hau nī harī na wīyathi. **18** Na ithuī ithuothe arīa tūtahumbīrīte mothiū maitū, nītūhenahenagia riiri wa Mwathani ta tūrī icicio, na nītūgarūragwo nīguo tūhaanane nake tūrī na riiri wa gūtūura ūrīa ūthiīaga o ūkīongererekaga, o uumīte kūrī Mwathani, ūrīa arī we Roho.

4 Tondū ūcio, kuona atī nī tūrī na ūtungata ūcio nī ūndū wa tha cia Ngai-rī, tūtiūragwo nī hinya. **2** No ithuī nītūreganīte na mīthīire ya hito na ya thoni; ithuī tūtithīiaga na mīthīire ya wara na tūtitukanagia kiugo kīa Ngai na maheeni. Handū ha ūguo-rī, nī ūhoro wa ma tūheanaga hatarī ūndū tūkuongererera, na tūrī mbere ya Ngai, nītūgeragia gūtūma thamiri cia o mūndū itwītīkīre. **3** O na angīkorwo ūhoro witū ūrīa tūhunjagia nīmūhumbīre-rī, ūhumbīrītwo kūrī arīa maroora. **4** Nayo ngai ya mahinda maya, nītūmīte meciiria ma andū arīa matetīkītie matumane, nīgeetha matigathererwo nī ūtheri wa ūhoro-ūrīa-Mwega wa riiri wa Kristū, o we

ūrīa arī we mūhaanīre wa Ngai. (aiōn g165) 5 Nīgūkorwo
ti ūhoro witū ithuī ene tūhunjagia, no tūhunjagia Jesū
Kristū arī we Mwathani, na ithuī tūrī ndungata cianyu nī
ūndū wa Jesū. 6 Tondū Ngai ūrīa woigire, “Ūtheri nīware
nduma-inī,” nīwe watūmire ūtheri wake ware ngoro-inī
ciitū nīguo tūheo ūtheri wa kūmenyithagia andū riiri wa
Ngai ūcio wonekaga ūthiū-inī wa Kristū. 7 No rīrī, ithuī
tūkuuīte kīgīna kīu tūhaana ta tūrī na nyūngū cia rīumba
nīgeetha kūmenyeke atī ūhoti ūyū mūnene uumīte kūrī
Ngai no nduumaga kūrī ithuī. 8 Ithuī tūhatikītwo mūno na
mīena yothe, no tūtihehenjetwo; nītūrigītwo nī wa gwīka,
no tūtikuīte ngoro; 9 na nītūnyariirītwo, no tūtitiganīrio;
nītūrūndītwo, no tūtiniinītwo. 10 Hīndī ciothe tūkoragwo
tūkuuīte gīkuū kīa Jesū na mīrī iitū, nīguo muoyo wa Jesū
o naguo ūguūranagīrio thīnī wa mīrī iitū. 11 Nīgūkorwo
ithuī arīa tūrī muoyo tūtūire tūneanagwo gīkuū-inī nī
ūndū wa Jesū, nīgeetha muoyo wake ūguūranagīrio thīnī
wa mīrī īno iitū īkuuaga. 12 Nī ūndū wa ūguo-rī, gīkuū
kīrutaga wīra thīnī witū, no muoyo ūkaruta wīra thīnī
wanyu. 13 Nī kwandikītwo atīrī: “Tondū nīndetikirie;
nīkīo ndaaririe.” Nī ūndū wa roho o ro ūcio wa wītīkio-
rī, o na ithuī nītwītīkītie na nī ūndū ūcio tūkaaria, 14
tondū nītūū atī ūrīa warīkirie Mwathani Jesū kuuma
kūrī arīa akuū, o na ithuī nīagatūriūkia hamwe na
Jesū, na atūrūgamie mbere yake hamwe na inyuī. 15
Maūndū maya mothe nīmakūmūguna, nīgeetha wega ūrīa
ūrakinyīrīra andū aingī makīria ūtūme ngaatho ciyūrīrīre
nīgeetha Ngai agoocagwo. 16 Tondū ūcio tūtiūragwo
nī hinya. O na gūtuīka mwena wa nja nītūrathirīrīkīra,

no mündū wa thīnī nī kwerūhio erūhagio o mūthenya.

17 Nīgūkorwo mathīna maitū mahūthū na ma ihinda inini maratūma tūreherwo riiri ūmakīrīte wa tene na tene. (aiōnios g166) **18** Nī ūndū ūcio, tūticūthagīrīria kīrīa kīroneka, no tūcūthagīrīria kīrīa gītonekaga. Nīgūkorwo kīrīa kīonekaga nī gīa kahinda, no kīrīa gītonekaga nī gīa gūtūūra tene na tene. (aiōnios g166)

5 Na rīrī, nītūū atī hema īno ya gūkū thī, īno tūtūūraga thīnī wayo, īngītharūrio-rī, nī tūrī na nyūmba īngī yumīte kūrī Ngai, nyūmba ītaakītwo na moko ma andū, ya gūtūūra tene na tene īrī kūu igūrū. (aiōnios g166) **2** Rīu nītūcaayaga, tūkīriragīria kūhumbwo na nyūmba īyo īngī iitū ya kuuma igūrū, **3** tondū twahumbwo ūguo tūtigakorwo tūrī njaga. **4** Nīgūkorwo rīrīa rīothe tūrī thīnī wa hema īno-rī, nītūcaayaga na tūkaritūhīrwo, tondū tūtiendaga kwaūrwo, no twendaga tūhumbwo na mwīrī ūcio witū wa kuuma igūrū, nīgeetha mwīrī ūyū wa gūkua ūmerio nī muoyo. **5** Na rīrī, Ngai nīwe ūtūmbīte nī ūndū wa gītūmi kīu kīūmbe, na nīatūheete Roho arī ta mwīhoko wa kūrūgamīrīra maūndū marīa magooka. **6** Tondū ūcio tūikaraga hīndī ciothe tūrī na ūūmīrīru, tūkīmenyaga atī rīrīa rīothe tūikaraga thīnī wa mwīrī taarī guo müciī witū, tūikaraga tūraihanīrīrie na Mwathani. **7** Tūtūūragio nī ūndū wa gwītīkia, no tūtitūūragio nī ūndū wa kuona na maitho. **8** Nguuga atīrī, nī tūrī na ūūmīrīru atī ūndū ūrīa tūngīenda nī tūkorwo tūtarī mwīrī-inī ūyū, no tūkorwo tūrī müciī hamwe na Mwathani. **9** Nī ūndū ūcio, nītūgeragia na kīyo muoroto witū ūtuīke wa kūmūkenia, twakorwo tūrī

mwīrī-inī ūyū witū o na kana twakorwo tuumīte thīnī waguo. **10** Nīgūkorwo no nginya ithuothe tūkaarūgama mbere ya gītī gīa ciira gīa Kristū, nīguo o mūndū akaaheo kīrīa kīmwagīrīire kūringana na maūndū marīa aaneka arī thīnī wa mwīrī, marī mega kana marī mooru. **11** Kuona atī nītūmenyete ūrīa Mwathani aagīrīirwo nī gwītigīrwo-rī, nīkīo tūgeragia kūringīrīria andū. Ūrīa tūtariī nī ūndū ūikaine wega nī Ngai, na nīngwīhoka atī o na nīūkaine wega ngoro-inī cianyu. **12** Tikūgeria tūrageria kwīgaathīrīria harī inyuī rīngī, no nī mweke tūramūhe wa kwīraha nī ūndū witū, nīguo mūhotage gūcookeria arīa merahaga na maūndū marīa monagwo na maitho gūkīra marīa marī ngoro-inī. **13** Tūngīkorwo nīkūgūrūka tūgūrūkīte-rī, tūgūrūkīte nī ūndū wa Ngai; na tūngīkorwo meciiria maitū nī mega-rī, tūhaana ūguo nī ūndū wanyu. **14** Nīgūkorwo wendo wa Kristū nīguo ūtūringagīrīria, tondū nītūmenyete wega atī mūndū ūmwe nīwe wakuire nī ūndū wa andū othe, na nī ūndū ūcio-rī, andū othe nīmakuire. **15** Nake aakuire nī ūndū wa andū othe, nīgeetha arīa matūūraga muoyo matigacooke gūtūūra muoyo nī ūndū wao ene, no matūūre nī ūndū wa ūcio wakuire nī ūndū wao na agīcooka akīriūka. **16** Nī ūndū ūcio, kuuma rīu tūtīgūcooka gūtua ūhoro wa mūndū na njīra ya kī-mwīrī. O na gwatuīka kūrī hīndī tuonaga Kristū na njīra ūyo-rī, rīu tūtiīkaga ūguo. **17** Nī ūndū ūcio, mūndū o wothe angīkorwo arī thīnī wa Kristū-rī, nīātuīkīte kīūmbē kīerū; maūndū ma tene nīmathirīte, nīmookīte mangī merū! **18** Maūndū maya mothe moimaga kūrī Ngai, ūrīa watūūguithanirie nake we mwene thīnī

wa Kristū, na agítūhe ūtungata ūcio wa ūiguithanio: **19**
atīrī, Ngai arī thīinī wa Kristū nīwe wīiguithanagīria
thī kūrī we mwene, ategūtarīra andū mehia mao. Nake
nīatwīhokeire ndūmīrīri īyo ya ūiguithanio. **20** Nī ūndū
ūcio ithuī tūrī abarūthi matūmītwo a kwarīrīria Kristū, o
taarī Ngai ūrathaithana na tūnua twitū. Twamūthaitha
handū-inī ha Kristū atīrī: Itikīrai kūiguithanio na Ngai. **21**
Ngai nīatūmire ūcio ūtaarī na wīhia atuīke mwīhia nī
ūndū witū, nīgeetha thīinī wake tūtuīke ūthingu wa Ngai.

6 Tondū tūrī aruti a wīra hamwe na Ngai-rī,
nītūkūmūringīrīria mūtikae kwamūkīra wega wa Ngai
o ūguo tūhū. **2** Nīgūkorwo ekuuga atīrī, “Hīndī
ya gwītīkīrīka-rī, nīndagūthikīrīrie, naguo mūthenya
wa kūhonokanio-rī, nīndagūteithirie.” Atīrīrī-i, rīrī
nīrī ihindā rīa gwītīkīrīka nī Ngai, naguo ūyū nīguo
mūthenya wa kūhonokanio. **3** Ithuī-rī, tūtitūmaga
hagīe na ūndū ūngīhīngā mūndū nīguo ūtungata witū
ndūkonerwo mahītia. **4** Aca, ithuī tūrī ta ndungata cia
Ngai nītwīgathagīrīria maūndū-inī mothe: nī ūndū wa
kūmīrīria maūndū maingī; na gūkirīrīria mathīna na
moritū, na mītangīko; **5** na ūndū wa kūhūrīwo, na
kuohwo njeera, na kūreherwo ngūī; na kūruta wīra
mūritū, na kūrīwo nī toro ūtukū, na ng’aragu; **6** ningī nī
ūndū wa gūtūura na ūthingu, na ūtaūku, na gūkirīrīria, na
gūtugana thīinī wa Roho Mūtheru, na kūgīna na wendani
ūtarī na ūhīngā; **7** o na kwaria ūhoro wa ma, na gūkorwo
tūrī na hinya wa Ngai; nīgūkorwo tūnyiitīte indo cia
mbaara cia ūthingu guoko-inī kwa ūrīo na kwa ūmotho; **8**
rīmwe tūheagwo gītīo, na rīrīa rīngī tūgaconorwo, rīmwe

tūgacuuukīrwo maündū mooru na rīngī mega; ningī o na tūrī andū a ma, tūgatuuo a maheeni; **9** rīmwe tūgatuuo nītūūkaine, no rīrīa rīngī tūgatuuo ta tūtoīkaine; ningī tūkahaana ta tūraakua, no tūrī o muoyo; tūhūūragwo, no tūtiūragagwo; **10** o na tūngīonwo ta tūrī na kīeha, ithuī tūkoragwo tūkenete hīndī ciothe; tuonekaga tūrī athīni, no nītūtuaga andū aingī itonga; tūtuagwo ta tūtarī kīndū, no indo ciothe nī ciitū. **11** Akorinitho aya, tūramwarīria hatarī ūndū tūkūmūhitha, na tūkamūhingūrīra ngoro ciitū biū. **12** Ithuī nītūmuonetie wendo witū kūna no inyuī mūtiratuonia wendo wanyu. **13** O ta ūguo tūmwīkīte-rī, ndīramwarīria ta ciana ciakwa, o na inyuī hingūrai ngoro cianyu biū. **14** Mūtikae kuohanio na arīa matetīkītie ta mwīkīrītwo icooki rīmwe nao. Tondū-rī, ūthingu na waganu ingīgwatanīra atīa? Kana ūtheri na nduma-rī, ingīgīa na ngwatanīro ūrīkū? **15** Kristū na Beliali-rī, marī na ūiguano ūrīkū? Nake mūndū ūrīa wītīkītie na ūrīa ūtetīkītie-rī, marī na ngwatanīro ūrīkū? **16** Hekarū ya Ngai yakīhota atīa kūiguana na mīhianano? Nīgūkorwo ithuī nī ithuī hekarū ya Ngai ūrīa ūrī muoyo. O ta ūrīa Ngai oigīte atīrī: “Nīndīrītūūranagia nao, na njeerage gatagatī-inī kao, ndūke Ngai wao, nao matuīke andū akwa.” **17** “Nī ūndū ūcio-rī, umai kūrī o na mwīyamūranie nao, ūguo nīguo Mwathani ekuuga. Mūtikahutie kīndū kīrī thaahu, na nī nīngūmwamūkīra.” **18** “Nīngūtuīka Ithe wanyu, na inyuī mūtuīke ariū akwa na aarī akwa, ūguo nīguo Mwathani-Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.”

7 Arata akwa endwa, kuona atī nītwīrīrwo maündū macio-rī, nītwītheriei, tūtigane na ūndū o wothe ūrīa

ūthūkagia mündū mwīrī na roho, na tūhingagie ūhoro wa ūtheru nī ūndū wa gwītigīra Ngai. **2** Atīrīrī, tūhei handū ngoro-inī cianyu. Tūtirī mündū o na ūrīkū tūhītīrie, na tūtirī mündū o na ūrīkū tūthūkītie, na gūtirī mündū o na ūrīkū tūhīnyīrīrie. **3** Ndiroiga ūguo nīguo ndīmūtuīre; nīnjugīte rīngī atī mūrī na handū thīnī wa ngoro ciitū, kuona atī tūgūtūūra muoyo kana tūkuānīre na inyuī. **4** Ndī na ūūmīrīru mūnene ngīmwarīria; nīndīrahaga mūno nī ūndū wanyu. Mathīna-inī maitū mothe, nīngoragwo nyūmīrīrie mūno, na gīkeno gīakwa gīgakīrīrīria. **5** Nīgūkorwo rīrīa twakinyire Makedonia, mwīrī ūyū witū ndwagīire na kīhurūko, no gūthīnīo twathīnīagio o harīa hothe twathiīaga; kūu nja kwarī na ngūī, na ngoro-inī ciitū twarī na guoya. **6** No Ngai ūrīa ūhooragīria arīa makuīte ngoro, nīatūhooreririe nī ūndū wa gūūka gwa Tito, **7** na to ūndū wa gūūka gwake gwiki, no ningī nī ūndū wa ūhoorerania ūrīa mwamūheete. Nīatūheire ūhoro wa ūrīa mwendaga kūnyona, na kīeha kīnene kīrīa mūrī nakīo, o na ūrīa mwītangaga mūno nī ūndū wakwa; nī ūndū ūcio gīkeno gīakwa gīkīongererekā gūkīra mbere. **8** O na ingīkorwo nīndatūmire mūgīe na kīeha nī ūndū wa marūa makwa-rī, ndikwīrīra. O na gūkorwo kūrī hīndī nderirire nī ūndū ūcio-rī, nguona atī marūa makwa nīmamūiguithirie kīeha, no nī gwa kahinda o kanini, **9** no rīu ndī na gīkeno, ti tondū nīmwaiguithirio kīeha, no nī tondū kīeha kīanyu nīgīatūmire mūhere. Nīgūkorwo mwagīire na kīeha o ta ūrīa Ngai endaga, na nī ūndū ūcio ithuī tūtirī ūndū mūūru o na ūmwe twamwīkire. **10** Kīeha kīrīa kiumanīte kūrī Ngai kīrehaga

ūhoro wa kūhera kūrīa gūtūmaga andū mahonoke, na gūtirī wīriraga gwīka ūguo, no kīeha kīa maūndū ma thī kīrehaga gīkuū. **11** Atīrīrī, ta kīonei kīeha kīu kiumanīte na Ngai kīrīa gīciarīte thīinī wanyu: nīgītūmīte mūgīe na kīyo kīnene, o na wendo mūnene wa gwīkūūra, na gwakanwo nī ngoro, na kīmako, na kwīrirīria kūnene, na kwīrūmbūya, o na wetereri wa kuona atī kīhootho nīkīahingio. Maūndū-inī mothe-rī, nīmwīonanītie inyuī ene atī mūtirī na ūcuuke ūndū-inī ūyū. **12** Nī ūndū ūcio, o na gwatuīka nīndamwandīkīre marūa-rī, ndiamandaandīkire nī ūndū wa mūndū ūrīa wehītie, kana nī ūndū wa ūrīa wahītīrio, no nīgeetha mūhote kūmenya inyuī ene mūrī mbere ya Ngai ūrīa mwīheanīte nī ūndū witū. **13** Maūndū maya mothe-rī, nīmo matūmīte tūūmīrīrio. O ūndū ūmwe na kūūmīrīrio gwitū-rī, makīria nītwakenire nī ūndū wa kuona ūrīa Tito aakenete, tondū roho wake nīwekīrītwo hinya nī inyuī inyuothē. **14** Nīnderahīire Tito nī ūndū wanyu, na inyuī mūtianjonorire. No o ta ūrīa maūndū mothe marīa twamwīrire maarī ma ma-rī, noguo kwīraha gwitū nī ūndū wanyu harī Tito o nakuo gūtuīkīte ūhoro wa ma. **15** Naguo wendo ūrīa amwendete naguo nīukīrīrīrie kūneneha aaririkana ūrīa inyuothē mwaathīkire, na ūrīa mwamwamūkīrire mūrī na gwītīgīra na kūinaina. **16** Ndī na gīkeno tondū rīu ndī na mwīhoko mūkinyanīru thīinī wanyu.

8 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, nītūkwenda mūmenye ūhoro wa Wega wa Ngai ūrīa aheanīte makanitha-inī ma Makedonia. **2** Hīndī ūrīa andū acio maageririo na magerio manene-rī, gīkeno kīao kīnene na ūthīni wao mūkīru

niciatūmire maingīhīrwo nī ūtaana mūnene. **3** Nīgūkorwo
niī ndī mūira atī maaheanire indo o ta ūrīa maahotire,
o na makīruta makīria ma ūrīa mangīahotire, nī ūndū
wa kwīyendera kwao. **4** Nao magītūthaitha na hinya
mūno metīkīrio kūgwatanīra ūhoro-inī wa gūteithia andū
arīa aamūre. **5** Magīka ūndū ūcio matiawīkire ta ūrīa
twerīgīrīire, no maambire kwīheana o ene kūrī Mwathani
o na kūrī ithuī, kūringana na ūrīa Ngai endete. **6** Nī ūndū
ūcio nītwaringīrīrie Tito, kuona atī nīwe wambīrīrie
ūndū ūcio, atuīke wa kūrīkia ūndū ūcio wa ūtugi wanyu.
7 O ta ūrīa mūgaacagīra harī maūndū mothe, nīmo
gwītīkia, na ūhoro wa kwaria, na wa ūmenyo, na thīinī
wa kīyo gīkinyanīru, o na wa wendo wanyu harī ithuī-rī,
kīngīhiei wega ūyū wa gūtugana o naguo. **8** Ti kūmwatha
ndīramwatha, no ndīrenda kūgeria wendani wanyu,
nyone ūrīa ūrī wa ma ngīügerekania na kīyo kīa andū arīa
angī. **9** Nīgūkorwo nīmūū ūhoro wa wega wa Mwathani
witū Jesū Kristū atī, o na gūtuīka aarī gītonga, nīatuīkire
mūthīini nī ūndū wanyu, nīgeetha inyuī mūtuīke itonga
na ūndū wa ūrīa aathīnīkīte. **10** Ha ūhoro ūyū-rī, mataaro
makwa ma ūndū ūrīa ūmwagīrīire makīria nī atīrī: Mwaka
ūcio ūrathirire nī inyuī mwarī a mbere, na to ūndū wa
kūheana gwiki, no o na nī ūndū wa kwīrirīria gwīka ūguo.
11 Rīu-rī, kīrīkiei wīra ūcio, nīgeetha kīyo kīanyu kīa
wendō wa gwīka ūguo kīganane na kūrīkia kwanyu kwa
ūndū ūcio, kūringana na kīrīa mūrī nakīo. **12** Mūndū
angīkorwo arī na wendo, kīheo kīu nīgītīkīku kūringana
na ūrīa mūndū arī na indo, ti kūringana na ūrīa aciagīte.
13 Kwīrirīria gwitū ti amwe mahūthīrio mūrigo na inyuī

mūhinyīrīrio, no nīgeetha andū othe maigananio. **14**
Ihindā rīrī mūingīhītie indo-rī, nīgūteithia wagi wao,
nīgeetha rīrīa magaakorwo na indo o nao magaateithia
wagi wanyu. Hīndī īyo andū othe nīmakaigananio, **15**
o ta ūrīa kwandīkītwo atīrī: “Mūndū ūrīa wonganītie
nyingī, ndarī kīndū aatigīrīo; nake ūrīa wonganirie nini,
ndarī kīndū aagire.” **16** Nīngūcookeria Ngai ngaatho,
ūrīa wekīrire ngoro-inī ya Tito ūhoro wa kūmūrūmbūiya
o ta ūrīa nīi ndī na ūhoro ūcio. **17** Nīgūkorwo Tito to
mathaithana maitū aamūkīrire, no nīegūuka kūrī inyuī
arī na kīyo kīnene nī ūndū wa kwīyendera gwake. **18** O
na nītūgūtūma Tito marī hamwe na mūrū wa Ithe witū
ūrīa ūrī na ngumo njega makanitha-inī mothe nī ūndū
wa ūrīa atungatagīra Ūhoro-ūrīa-Mwega. **19** Makīria ma
ūguo, nīwe wathuurirwo nī makanitha nīguo atwarane
na ithuī ūhoro-inī wa mūhothi ūcio wa ūtaana, o ūcio
tūrutagīra wīra nīguo tūgoocithie Mwathani we mwene,
na tuonanie kīyo kīrīa tūrī nakīo gīa kwenda gūteithia. **20**
Nītūrageria mūno kweherera ūndū o wothe ūngītūma
tūrutwo mahītia rīrīa tūkūramata kīheo gīkī kīheanītwo
na ūtaana. **21** Nīgūkorwo nītūrerutanīria gwīka maūndū
marīa mangīonwo magīriire mbere ya Mwathani, na to
harī we wiki, no o na ningī monwo marī magīrīru nī andū
o nao. **22** Ningī hamwe nao, nītūgūtūma mūrū wa Ithe
witū ūngī, ūrīa tuonete maita maingī na njīra nyingī atī
arī na kīyo, o na arī nakīo makīria nī ūndū wa mwīhoko
wake mūnene harī inyuī. **23** Naguo ūhoro wa Tito-rī,
nī mūthiritū wakwa ūrīa tūrutithanagia wīra nake nī
ūndū wanyu; na ha ūhoro ūkonīi ariū a Ithe witū-rī, o nī

atūmwō a makanitha na monanagia ūgooci wa Kristū.

24 Tondū ūcio oniai andū acio ūira wa wendani wanyu,
na gītūmi kīrīa gītūmaga twīrahe nī ūndū wanyu nīguo
makanitha mone ūndū ūcio.

9 Na rīrī, ndikuona harī bata ndīmwandīkire ūhoro
wa ūteithio ūrīa wagīrīire kūheo andū arīa aamūre. **2**
Nīgūkorwo nīnjūū kīyo kīanyu gīa kwenda gūteithia, na
nīngoretwo ngīrahīra ūndū ūcio kūrī andū a Makedonia,
ngameera atī kuuma mwaka ūcio ūrathirire, inyuī andū a
Akaia mūtūire mwīhaarīirie kūheana; na kīyo kū kīanyu
nīkīo kīarahūrīte aingī ao. **3** No nīngūtūma ariū a Ithe
witū nīguo kwīraha gwitū nī ūndū wanyu ūhoro-inī
ūyū wa mūhothi gūtigatuīke gwa tūhū, no mūgaakorwo
mwīhaarīirie, o ta ūrīa ndoigire atī nīmwīharīrie. **4**
Nīgūkorwo andū amwe a Makedonia mangīrehane na
nīi makore mūtehaarīirie-rī, ithuī, o na tūtekūmūgweta-
rī, nītūgaaconoka nī ūndū wa ūguo tūmwīhokeete. **5** Nī
ūndū ūcio, nīndīronire arī wega gūthaitha ariū a Ithe
witū maambe mamūceerere ihinda rīu rītanakinya, nīguo
marīkīrīrie mībango ya kīheo kīa ūtaana kīrīa mweranīire.
Hīndī īyo kīheo kū nīgīgakorwo kīrī ho, na kīheanītwo na
kwīyendera, no ti na kūringīrīrio. **6** Ririkanai ūū: Mūndū
ūrīa ūhaandaga tūnini akaagetha o tūnini, nake ūrīa
ūhaandaga nyingī akaagetha nyingī. **7** O mūndū aagīrīrīwo
nīkūheana kīrīa atuīte na ngoro yake nīekūheana, na
ndakaheane atekwenda kana taarī kūringīrīrio, nīgūkorwo
Ngai endaga mūndū ūrīa ūheanaga akenete. **8** Nake Ngai
arī na ūhoti wa gūtūma mūingīrīrīwo nī maūndū mothe
ma wega wake, nīguo maūndū-inī mothe na mahinda-

inī mothe, mūkoragwo na kīrīa gīothe mūbaratītio
nīkīo, nīguo mūkoragwo mūngīhītie indo cia kūruta
wīra o wothe mwega. **9** O ta ūrīa kwandīkītwo atīrī:
“Nīahurunjīte iheo ciake akahe andū arīa athīni; ūthingu
wake ūtūrīraga nginya tene na tene.” (**aiōn g165**) **10** Na rīrī,
ūrīa ūheaga mūhandi mbeū na akamūhe irio cia kūrīa,
nīarīmūheaga mbeū cia kūhaanda, na atūme cingīhe,
na ongerere magetha ma ūthingu wanyu. **11** Na inyuī
nīmūrītongagio na njīra ciothe nīguo mūheanage na
ūtaana hīndī ciothe, naguo ūtaana wanyu, nī ūndū wa
wīra witū, ūtūmage Ngai acookagīrio ngaatho. **12** Ūteithio
ūyū mūraruta ti kuuga atī no andū a Ngai mūrahingīria
mabata mao, no nītūmaga Ngai acookagīrio ngaatho na
njīra nyīngī. **13** Na tondū wa ūtungata ūcio mwīonanītie
naguo ūrīa mūhaana-rī, andū nīmarīgoocaga Ngai nī
ūndū wa ūrīa mwathīkīire Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū
ūrīa muumbūraga atī nīmūwītīkītie-rī, na nī ūndū wa
ūtaana wanyu wakūgwatanīra nao o na wakūgwatanīra
na andū arīa angī othe. **14** Na rīrīa mekūmūhoera, ngoro
ciao nīmwīciiragia, tondū wa ūrīa wega wa Ngai ūrīa
inyuī mūheetwo ūkīrīrīrie kūngīha. **15** Ngai arocookerio
ngaatho nī ūndū wa kīheo gīake kīrīa gītangiugīka na
ciugo ūrīa gītariī!

10 Niī Paūlū nīndamūthaitha nī ūndū wa ūrīa Kristū arī
mūhooreri na mūcaayanīri, o niī ngoragwo na guoya rīrīa
ndī na inyuī, no ngakorwo na ūcamba rīrīa itarī na inyuī!
2 Nīndamūthaitha mūtikanatūme rīrīa ngooka ngaakorwo
na ūcamba ta ūrīa njīrīgīrīire gūkorwo naguo nī ūndū wa
andū amwe arīa meciiragia atī mūtūrīre ūrīa tūtūrīraga

naguo nī wa gūkū thī. 3 Nīgūkorwo o na gūtuīka tūtūuraga thī īno, tūtirūaga mbaara ta ūrīa andū a thī marūaga. 4 Matharaita marīa tūrūaga namo ti ma thī īno, no nī marīa marī na hinya wa Ngai wa kūmomora ciīgitīro cia hinya. 5 Nītūmomoraga ngarari, na ūndū o wothe wa mwītūūgīrio wa ngoro ūrīa ūngīgirīria ūhoro wa kūmenya Ngai, na tūgataha meciiria o mothe nīguo matuīke mīgwate ya gwathīkagīra Kristū. 6 Na nītwīhaarīrie kūherithia gīko o gīothe kīa ūremi, rīrīa mūgaakorwo mūtuīkīte a gwathīka biū. 7 Inyuī mūrarora maūndū o igūrū. Mūndū o wothe angīkorwo arī na ma atī nī wa Kristū-rī, aagīrīire eciirie o rīngī atī o na ithuī tūrī a Kristū o ta ūrīa o nake arī wake. 8 No kuoneke ta ndīreraha mūno nī ūndū wa ūhoti ūrīa Mwathani aatūheire. No rīrī, ūhoti witū nī wa kūmuongerera hinya na ti wa kūmūhinyīrīria. Nī ūndū ūcio ndingīconoka nī ūndū wa gwīka ūguo. 9 Ndikwenda kuonwo ta ndīrenda kūmūmakia na marūa makwa. 10 Nīgūkorwo andū amwe moigaga atīrī, “Marūa make marī na ūritū mūngī, na marī na hinya, no rīrīa arī hamwe na ithuī-rī, ti mūndū ūngītīka, nayo mīario yake nī ya tūhū.” 11 Andū ta acio magīrīirwo nīkūmenya atī o ūrīa ūhoro witū ūkoragwo ūrī marūa-inī maitū rīrīa tūtarī ho-rī, ūguo noguo tūkoragwo tūhaana tūgīka maūndū rīrīa tūrī ho. 12 Tūtigeragia kwīiganania kana kwīgerekania na amwe arīa megathagīrīria. Rīrīa megwīthima na arīa mahaana tao, na makegerekania na arīa matariī tao-rī, matirī ūndū mooī. 13 No ithuī-rī, tūtingīraha makīria ma ūrīa kwagīrīire, no tūkwīraha kūringana na gīcunjī kīa wīra ūrīa Ngai atūheete, o na inyuī mūrī gīcunjī kīa wīra

ūcio witū. **14** Tūtireraha gūkīra ūrīa kwagīrīire, ta ūrīa kūngīrī korwo tūtiokire kūrī inyuī, nīgūkorwo nī ithuī twamūkinyīire na Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. **15** O na tūtiīrahaga gūkīra ūrīa kwagīrīire nī ūndū wa wīra mūrute nī andū angī. Ūndū ūrīa twīrīgīrīire nī atī, o ūrīa wītīkio wanyu ūrathiī na mbere gūkūra, nakīo gīcunjī kīrīa tūrī nakīo thīinī wanyu nīgīkwarama mūno, **16** nīgeetha tūhote kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega ng'ongo iria irī mbere ya kwanyu. Nīgūkorwo tūtikwenda kwīraha nī ūndū wa wīra ūrutītwo rūgongo rūngī nī mūndū ūngī. **17** No rīrī, “Mūndū ūrīa ūkwīraha, nīerahage thīinī wa Mwathani.” **18** Nīgūkorwo mūndū ūrīa wīgaathagīrīria tiwe wonagwo arī mwega, no nī ūrīa Mwathani agathagīrīria.

11 Nīngwīhoka nīmūgūkirīrīria ūrimū ūrīa mūnini ndī naguo; ndamūthaitha mūngīrīrīrie. **2** Nīndīraigua ūiru nī ūndū wanyu, ūiru uumanīte na ūngai. Ndamwīrīire o mūthuuri ūmwe, na nīwe Kristū, nīgeetha ngaamūneana kūrī we mūrī ta mūirītu gathirange. **3** No ndī na guoya gūtigatuīke atī meciiria manyu no maturuorio mūtiganīrie ūgima na ūtheru wa kwīrutīra Kristū, o ta ūrīa Hawa aaheenekire nī nyoka na wara wayo. **4** Inyuī nīmwamūkagīra ūhoro ūngī mūkenete, mūndū o wothe angīmūhunjīrīria ūhoro wa Jesū ūngī tiga Jesū ūrīa twamūhunjīrīrie, kana mūngīamūkīra roho ūngī tiga Roho ūrīa mwamūkīrīre, o na kana mūgetīkia ūhoro-mwega ūngī tiga ūrīa mwetīkirie. **5** No ndigwīciiria atī ndī mūnini o na hanini kūrī “atūmwo acio anene.” **6** No ngorwo itarī mūrute ūhoro-inī wa kwaria, no ndī na ūmenyo. Nitūmūmenyithītie maūndū maya wega na

njīra ciothe. **7** Hihi nī kwīhia ndeehirie nī kwīnyiihia
nīguo ndīmūtūgīrie inyuī na ūndū wa kūmūhunjīria
Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai hatarī irīhi? **8** Nīgūtunya
ndaatunyaga makanitha mangī ngīamūkīra ūteithio
kuuma kūrī o nīguo hote kūmūtungata. **9** Na hīndī ūrīa
ndaarī na inyuī, ndabatario nī kīndū-rī, ndiatuīkaga
mūrigo harī mūndū o na ūrīkū, nīgūkorwo ariū na aarī
a Ithe witū moka kuuma Makedonia nīmaheire indo
cia kūigana mabataro makwa. Nīndīgīrīrīrie ndigatuīke
mūrigo kūrī inyuī na njīra o yothe, na nīngūthīi na
mbere gwīka ūguo. **10** Ti-itherū o ta ūrīa ūhoro wa ma
wa Kristū ūrī thīinī wakwa, gūtirī mūndū o na ū thīinī
wa ng'ongo cia Akaia ūngīngiria ndīrahe ūguo. **11** Nī
kīi gīatūma njuge ūguo? Nī tondū ndimwendete? Ngai
nīoī atī nīndīmwendete! **12** Na nīngūthīi na mbere na
gwīka ūrīa ndīreka, nīguo njagithie kīene andū arīa
macaragia mweke wa kuoneka atī nīmaiganaine na
ithuī, thīinī wa maūndū marīa merahaga namo. **13**
Nīgūkorwo andū ta acio nī atūmwō a maheeni, aruti wīra
a kūhītīthia andū, na metuaga atūmwō a Kristū. **14** Naguo
ūndū ūcio ti wa kūmakania, nīgūkorwo o na Shaitani o
nake nīetuaga mūraika wa ūtheri. **15** Ndūkīrī ūndū wa
kūgeganīa ndungata ciāke cingītua ndungata cia ūthingu.
Marigīrīrio-inī makaagāna na kīrīa kīringaine na ciīko ciao.
16 Nīngūuga o rīngī atīrī: Mūndū ndakae kuona ta ndī
kīrimū. No angīkorwo nīguo mūkuona-rī, kīnyamūkīrei o
ta ūrīa mūngīamūkīra kīrimū, nīguo ndīrahe o hanini. **17**
Ūhoro-inī wa mwīraho ūyū ndī naguo-rī, ndiraaria ta
ūrīa Mwathani angīaria, no ndīraaria o ta ūrīa kīrimū

kīngīaria. **18** Kuona atī andū aingī nīmareraha ta ūrīa thī ūrahaga-rī, o na niī ngwīraha o tao. **19** Tondū inyuī mūkīrī oogī-rī, nīmūkiragīrīria arīa irimū mūkenete! **20** Ti-itherū, nīmūkiragīrīria mūndū o wothe o na angīmūtua ngombo ciake, kana ūrīa ūkūmūhatīrīria, kana ūrīa ūkūrīa indo cianyu, kana ūrīa ūgwītūugīria mbere yanyu, o na kana ūrīa ūkūmūhūura hī. **21** Nīngūconoka ngiuga atī ithuī nītwaremirwo nī gwīka maūndū ta macio! Ūndū ūrīa mūndū ūngī angīhota kwīraha nī ūndū waguo-rī, ndīkīarie ta ndī kīrimū-rī, o na niī no ngīgerie kwīraha nī ūndū waguo. **22** Andū acio nī Ahibirania? O na niī ndī Mūhibirania. Andū acio nī Aisraeli? O na niī ndī Mūisraeli. Andū acio nī njiaro cia Iburahīmu? O na niī ndī wa rūciaro rwa Iburahīmu. **23** Andū acio nī ndungata cia Kristū? (Ngwaria ūguo ta ndī mūgūrūku.) Niī nīndīmakīrīte. Nīndutīte wīra na kīyo kūmakīra, na ngaikio njeera mahinda maingī makīria yao, na ngahūūrwo na kīboko makīria, o na mahinda maingī ndanakuhīrīria gūkua. **24** Ayahudi nīmahūūrire na kīboko maita matano, o ihinda iboko mīrongo ūtatū na kenda. **25** Nīndahūūrirwo na thanju maita matatū, na riita rīmwe ngīhūūrwo na mahiga nyuguto, na maita matatū ndanathūkīrwo nī marikabu ndī thīinī, na ngīraara o na ngītinda iria-inī ūtukū ūmwe na mūthenya mūgima. **26** Ngoretwo ngīthīi ng'endo nyingī. Ngagīkorwo ndī ūgwati-inī wa gūtwarwo nī njūūī, na ūgwati-inī wa atunyani, na ūgwati-inī wa gūūkīrīrwo nī andū a rūrīrī rwitū, na ūgwati-inī wa gūūkīrīrwo nī andū-a-Ndūrīrī; na ngoona ūgwati ndī matūūra-inī manene, na ndī thīinī wa būrūri,

na ndī iria-inī; o na ūgwati wa andū arīa maheenanagia atī
nī ariū na aarī a Ithe witū. **27** Ndaanaruta wīra mūritū na
wa mīnoga, na maita maingī ngaagaga toro; ndaanakorwo
na ng'aragu na nyoota, na maita maingī ngaaga kīndū gīa
kūrīa; ndaanakorwo heho-inī na ndī njaga. **28** Hamwe
na macio mothe-rī, o mūthenya ngoragwo na mūrigo,
ngītanga nī ūndū wa makanitha mothe. **29** Nūū ūngīkorwo
aagīte hinya, na niī njage gūkorwo njūrītwo nī hinya?
Nūū ūngīhīngithio, na niī njage gūkorwo ngīcinwo nī
marakara? **30** Angīkorwo no nginya ndīrahe, ngwīrahīra
maūndū marīa monanagia ūrīa itarī na hinya. **31** Ngai, na
nowe Ithe wa Mwathani Jesū, ūrīa ūgoocagwo nginya
tene-rī, nīoī atī ndiraheenania. (aiōn g165) **32** Kūu Dameski,
barūthi ūrīa waathanaga arī rungu rwa Mūthamaki
Areta-rī, nīathanire itūura inene rīa andū a Dameski
rīrangīrwo nīgeetha aanyiitithie. **33** No nīndoimīrio
ndirica, ngīikūrkīrio rūthingo-inī ndī thīinī wa gīkabū,
ngīhonoka kūnyiitwo nīwe.

12 No nginya thiī na mbere na kwīraha. O na gūtuīka
gwīka ūguo gūtirī uumithio-rī, rīu nīngwaria ūhoro
wa maūndū marīa ndanonio nī Mwathani, na marīa
ndanaguūrīrio nīwe. **2** Nīnjūū mūndū thīinī wa Kristū,
ūrīa woirwo mīaka ikūmi na īna mīthiru, agītarwo igūrū
rīa gatatū. Kana oirwo arī na mwīrī kana atarī naguo, niī
ndiūū, Ngai nīwe ūūū. **3** Na nīnjūū atī mūndū ūcio, kana
aarī mwīrī-inī kana ndaarī mwīrī-inī-rī, niī ndiūū, no Ngai
nīwe ūūū, **4** nīoirwo agītarwo kūrīa andū arīa metīkītie
mathiiaga, akīigua maūndū matangīranīka nī mūndū, na
maūndū marīa mūndū atangītīkīrio kwaria. **5** Nīngwīraha

nī ūndū wa mūndū ta ūcio, no ndikwīraha nī ūndū wakwa
niī mwene, tiga no ndīrahire nī ūndū wa ūrīa njagīte
hinya. **6** O na ingīenda kwīraha-rī, ndingītuīka kīrimū,
nī ūndū ingīkorwo ngīaria ūhoro wa ma. No ndigwīka
ūguo, nīguo gūtikagīe mūndū ūgwīciiria ūhoro wakwa
makīria ma ūrīa kwagīrīire nī ūndū wa ūrīa njikaga
kana ūrīa njugaga. **7** Nīguo ndikanae gwītūūgīria nī
ūndū wa ūguūrio mūnene ūguo-rī, nīndekīrirwo mūigua
thīnī wa mwīrī wakwa, ūrī mūtūmwō wa Shaitani,
nīguo ūūnyariirage. **8** Nīndathaithire Mwathani mahinda
matatū anjehererie mūigua ūcio. **9** Nowe akīnjīra atīrī,
“Wega wakwa nīukūiganīte, nīgūkorwo hinya wakwa
nīūtuīkaga mūkinyanīru harīa hatarī na hinya.” Nī ūndū
ūcio nīngwīraha o na makīria ngenete mūno nī ūndū wa
kwaga hinya gwakwa, nīgeetha hinya wa Kristū ūikarage
igūrū rīakwa. **10** Kiu nīkīo gītūmaga ngenagīre kwaga
hinya, na irumi, na ūritū wa mūtūūrīre, na kūnyariirwo,
o na mathīna nī ūndū wa Kristū. Nīgūkorwo hīndī ūrīa
njagīte hinya, nīguo ngoragwo na hinya. **11** Nīndītuīte
kīrimū, no nī inyuī mwatūmire njīke ūguo. Nī inyuī
mwagīrīirwo nīkūngaathīrīria, nīgūkorwo niī ti niī mūnini
mūno kūrī “atūmwō acio anene,” o na gūtuīka niī ndīkīrī
kīndū gītarī kīene. **12** Maūndū marīa matūmaga mūndū
amenywo atī nī mūtūmwō-rī, nīmekirwo gatagatī-inī
kanyu na gūkirīrīria kūnene: gūkīringwo ciama, na
gūgīkwo morirū, na maūndū ma kuonania hinya. **13**
Inyuī mwakīrī anini gūkīra makanitha marīa mangī
nakī, tiga o gūtuīka atī niī ndiigana gūtuīka mūrigo
harī inyuī? Ndekerai ihītia rīu! **14** Rīu nīndīhaarīrie

kūmūceerera ihinda rīa gatatū, na ndigūkorwo ndī mūrigo harī inyuī, tondū ti indo cianyu ndīrenda, no nī inyuī ndīrenda. Tondū-rī, ciana itiagīrīrwo nī kūigīra aciari a cio mūthithū, no aciari nīo magīrīrwo nī kūigīra ciana ciao mūthithū. **15** Nī ūndū ūcio no ngene kūhūthīra kīrīa gīothe ndī nakīo nī ūndū wanyu, o na nīi mwene ndīhūthīre. Ingīmwenda makīria-rī, inyuī no mūkīnyende o hanini? **16** No o na gūtariī o ūguo-rī, nīi ndiatuīkire mūrigo harī inyuī. No njīrwo atī hihi ndaarī mwara, na atī nīndamūheenirie! **17** Hihi nīndamūhatīrīrie na ūndū wa mūndū o na ūmwe wa arīa ndamūtūmīire? **18** Nīndaringīrīrie Tito oke kūrī inyuī, na ngītūma mūrū wa Ithe witū moke nake. Tito ndaigana kūmūhatīrīria, kana nīamūhatīrīrie? Githī tūtiarutire wīra thīnī wa roho o ro ūmwe, na tūkīrūmīrīra njīra o ro ūmwe? **19** Hihi ihinda rīrīrīrīothe mūkoretwo mūgīciiria atī nī gwīciirīrīra tūkoretwo tūgīciirīrīra harī inyuī? Tūkoretwo tūkīaria mbere ya Ngai ta andū marī thīnī wa Kristū; na rīrī, arata akwa nyenda, maūndū marīa mothe twīkaga nī ma gūtūma inyuī muongererwo hinya. **20** Nīgūkorwo nīndīretigīra, atī rīrīa ndīrīuka, ndahota gūkora mūtahaana ūrīa ingīenda mūkorwo mūhaana, na inyuī mwahota gūkora itahaana ūrīa mūngīenda ngorwo haana. Ngetigīra kwahota gūgaakorwo kūrī na ngūī, na ūiru, na marakara, na njatūkano, na njambanio, na njuukū, na mwītīio, o na kwaga kīhaarīro. **21** Ngwītīgīra atī rīrīa ngooka kūu rīngī, Ngai wakwa ahota gūkanjonorithia mbere yanyu, na nīi njigue kīeha nī ūndū wa andū aingī arīa meeherie o mbere, na matīrirīte waganu wa maūndū

marĩa mooru, na ma ūmaraya, na maũndũ ma ūūra-thoni
marĩa matũūrîte meekaga.

13 Rĩrĩ nĩ riita rĩa gatatũ gũuka kwanyu. Úhoro o wothe no nginya ūrûgamîrîrwo nĩ ūira wa andũ eerĩ kana atatũ. **2** Nîndamûkaanirie hîndî ūrîa ndaarî na inyuî riita rĩa keerî. O na rîu nîngûmûkaania o rîngî, o na itarî hamwe na inyuî: Rîrîa ndîrîuka rîngî, andû arîa matûûrîte mehagia kuuma tene, kana mûndû ūngî o wothe, ndirî ngacaaîra, **3** tondû nîmûrenda kûmenya kîhooto kîa atî nî Kristû waragia na kanua gakwa. We ndamwîkagîra maûndû ta atarî na hinya, no nînonanagia atî arî na hinya gatagatî-inî kanyu. **4** Nîgûkorwo nî ma nîambirwo mûtharaba-inî atarî na hinya, no nîatûûraga muoyo nî ūndû wa hinya wa Ngai. O ta ūguo-rî, o na ithuî tûtirî hinya tûrî thîinî wake, no nî ūndû wa hinya wa Ngai nîtûûraga muoyo thîinî wake nîguo tûmûtungatage. **5** Mwîgeriei, muone kana inyuî ene nî mwîtîkîtie ūhoro wa ma; mwîtuîriei inyuî ene. Kaî inyuî mûtooî atî Kristû Jesû arî thîinî wanyu, tiga no mûgîkorirwo mûgwîte kîgeranio kîu? **6** Na nîngwîhoka atî nîmûrîona atî ithuî tûtigwîte kîgeranio. **7** Na rîu tûkûhooya Ngai atî mûtikae gwîka ūndû o na ūmwe mûûru. Ti atî nîguo andû monage atî nîtwîtîkîritwo nîwe, na nîtûooranîtie, no nîgeetha inyuî mwîkage maûndû marîa magîrîire, o na tûngîoneka ta tûtatooranîtie. **8** Nîgûkorwo tûtingîhota gwîka ūndû ūreganîte na ūhoro wa ma, tiga o ūrîa ūrî wa ūhoro wa ma wiki. **9** Tûkoragwo na gîkeno rîrîa rîothe tûtarî na hinya, no inyuî mûrî na hinya; na nîtûmûhooyagîra mûtuîke andû aagîrîru kûna. **10** Gîtûmi kîrîa kîratûma

nyandīke mañndū maya o na itarī hamwe na inyuī-rī,
nīgeetha hīndī ūrīa ngooka ndikaanahūthīre ūhoti wakwa
ūūru, ūhoti ūrīa Mwathani aaheire ūrī wa kūmūkūria,
no ti wa kūmūthūkia. **11** Na rīu ngīrīkia-rī, ariū na
aarī a Ithe witū, tigwoi na wega. Thiiagai na mīthiīre
īrīa yagīrīire, thikagīrīriai ithaithana rīakwa, gīgai na
meciiria o mamwe, na mūtūuranagie na thayū. Nake
Ngai wa wendo na thayū nīarīkoragwo hamwe na inyuī.
12 O mūndū nīageithie ūrīa ūngī na ngeithi theru cia
kīmumunyano. **13** Andū arīa othe aamūre nīmamūgeithia.
14 Wega wa Mwathani Jesū Kristū, na wendani wa Ngai,
na ngwatanīro ya Roho Mūtheru, ūroikaraga na inyuī
inyuothe.

Agalatia

1 Nī niī mūtūmwo Paūlū, na rīrī, ndirī mūtūmwo ūtūmītwo nī andū o na kana ngatūmwo na njīra ya mūndū, no ndūmītwo nī Jesū Kristū na Ngai Ithe witū, ūrīa wamūriūkirie kuuma kūrī arīa akuū. **2** Niī hamwe na ariū na aarī a Ithe witū othe arīa tūrī nao, nī ithuī tūramūtūmīra marūa maya, Kūrī inyuī andū a makanitha ma Galatia: **3** Mūrogīa na wega na thayū iria ciumīte kūrī Ngai Ithe witū, o na kūrī Mwathani Jesū Kristū, **4** ūrīa werutire nī ūndū wa mehia maitū nīguo atūhonokie kuuma kūrī mahinda maya tūrī, marīa maiyūrītwo nī maūndū mooru, kūringana na wendi wa Ngai Ithe witū, (aiōn g165) **5** nake arotūūra akumagio nginya tene na tene. Ameni. (aiōn g165) **6** Niī nīkūgega ndīragega nī ūndū wa ūrīa mūrahiūha gūtigana na ūrīa wamwītire na ūndū wa wega wa Kristū, mūkagarūrūkīra ūhoro mwega wa mūthembā ūngī, **7** naguo ti ūhoro-ūrīa-Mwega o na atīa. No nī kūrī andū maramūhīngīca makīenda gūthūkia ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. **8** No rīrī, o na kūngīkorwo nī ithuī o na kana mūraika uumīte igūrū, ūngīmūhunjīria ūhoro mwega ūngī tiga ūrīa twamūhunjīirie-rī, mūndū ūcio aronyiitwo nī kīrumi nginya tene! **9** O ta ūrīa tūmwīrite, o na rīu nī nguuga o ūngī atīrī, mūndū o wothe angīmūhunjīria ūhoro mwega ūngī tiga ūrīa mwetīkirie-rī, aronyiitwo nī kīrumi nginya tene! **10** Atīrīrī, ngiuga ūguo-rī, kaī arī andū ndīrenda kwīyendithia kūrī o, kana nī kūrī Ngai? Kana hihi nī andū ndīrenda gūkenia? Korwo nī andū ngeragia gūkenia-rī, ndingīkorwo ndī ndungata ya Kristū. **11** Ariū na aarī a Ithe witū, ngwenda mūmenye atī

Ühoro-ürĩa-Mwega ndamũhunjirie ti ühoro woimanite
na mündü. **12** Ühoro ücio ndiaheirwo nĩ mündü, o na kana
ngithomithio nĩ mündü; no nĩ kuguüririo ndaguüririo
Ühoro ücio nĩ Jesū Kristū. **13** Nigukorwo nĩmūiguite ühoro
wa mithiire yakwa ya tene, ürĩa ndaatuire njikaga ndi
thiiní wa ndini ya Ayahudi, na ürĩa ndanyariiraga kanitha
wa Ngai na hinya ngigeria kũuniina. **14** Niĩ ha ühoro wa
maündü makonií ndini ya Ayahudi, nĩ ndaathiite mbere
o na gükira Ayahudi aingi a riika ríakwa na ndaarí na
kíyo kínene gía kürümia mítugo ya maitü. **15**
No ríri, Ngai ürĩa wanyamürire kuuma ndaciawo, na
akínjita nĩ ūndü wa wega wake-rí, nĩ oonire arí wega, **16**
anguüririe Muriú nigeetha hunjagírie andü-a-Ndúriri
ühoro wake; gütirí mündü o na ürikü ndaahoire kíriira,
17 o na ndiambatire Jerusalemu kuonana na arí maarí
atümwo mbere yakwa, no ndathiire bürüri wa Arabia na
ihenya, na thuutha ücio ngícooka Dameski. **18** Na ríri,
thuutha wa mäaka itatü, nindambatire Jerusalemu níguo
tükamenyane na Petero, na ngíkara nake matukü ikümi
na matano. **19** Tütionanire na atümwo acio angí, tiga
o Jakubu, mürü wa nyina na Mwathani. **20** Ühoro üyü
ndíramwandíkira, ndíramwíra ndi mbere ya Ngai atí nĩ
wa ma na ndiraheenania. **21** Thuutha ücio níndacookire
ngithií Suriata na Kilikia. **22** Niĩ mwene ndiamenyekete
nĩ makanitha ma Judea marí marí thiiní wa Kristū.
23 No kúigua maiguaga atíri, “Mündü ürĩa üratuire
atünyariiraga ríu níwe ürahanjia wítikio ürĩa aageragia
kuniina mbere íyo.” **24** Nao makigooca Ngai nĩ ūndü
wakwa.

2 Mīaka ikūmi na īna yathira nīndambatire rīngī Jerusalemu, na ihinda rīrī tūgīthī hamwe na Baranaba o na tūgīthī na Tito. **2** Ndathiire tondū Ngai nīanguūrīirie thiī kuo, na nīguo ngataarīrie atūmwō Ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa hunjagīria andū-a-Ndūrīrī. No ndataarīrie o arīa monekaga marī atongoria hatarī andū angī, nīgeetha gūtigatuīke atī ihenya rīrīa ndateng'era, o na kana rīrīa ndateng'ere, rīarī rīa tūhū. **3** No o na Tito, ūrīa warī hamwe na niī, ndaringīrīrio kūrua, o na gūtuīka aarī Mūyunani. **4** Ūhoro ūyū wa kūrua wagīire ho tondū nī kwarī na ariū na aarī a Ithe witū a maheeni arīa maatoonyete gatagatī gaitū na hitho marī athigaani nīguo matūrie ūhoro wa wīyathi ūrīa tūkoragwo naguo tūrī thīinī wa Kristū Jesū, makīenda gūtūtua ngombo.

5 Tūtiefīkīrire ūhoro wao o na hanini, nīgeetha ma ya Ūhoro-ūrīa-Mwega ītūure na inyuī. **6** Nao andū arīa moonekaga taarī o anene-rī, (harī niī hatiarī na ūtiganu o ūrīa mangīakorirwo marī, nīgūkorwo Ngai ndaroraga mūndū ūrīa ahaana) andū acio gūtirī ūndū moongereire harī ndūmīrīri yakwa. **7** O na rīrī, o nīmoonire atī niī nīndehokeirwo wīra wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega kūrī andū-a-Ndūrīrī, o ta ūrīa Petero eehokeirwo wīra wa kūhunjīria Ayahudi. **8** Nīgūkorwo Ngai ūrīa warutaga wīra thīinī wa ūtungata wa Petero arī mūtūmwō kūrī Ayahudi, nowe warutaga wīra ūtungata-inī wakwa ndī mūtūmwō kūrī andū-a-Ndūrīrī. **9** Ningī Jakubu, na Petero, na Johana, arīa moonagwo marī itugī cia gūtiira kanitharī, nīmatwamūkīrire tūrī hamwe na Baranaba na guoko kwa ūrīo kwa ngwatanīro, rīrīa maamenyire wega wa Ngai

ürĩa ndaaheetwo. Nímetíkírire atĩ ithuĩ tūthiĩ tūkahunjírie andũ-a-Ndûrîrî, nao mathiï kûrî Ayahudi. **10** Ûndû ûrĩa maatwîrire twîkage nî atĩ tûririkanage athîni na noguo ûndû ûrĩa niï mwene ndaarî na kîyo gîa gwîka. **11** Na rîrî, hîndî irîa Petero ookire Antioquia, nîndamûkararirie mbere ya andû tondû nîahîtîtie mûno. **12** Andû amwe moimîte kûrî Jakubu matanakinya-rî, Petero nîarîianagîra na andû-a-Ndûrîrî, no rîrîa maakinyire, akîmeherera, na akîiamûrania na andû-a-Ndûrîrî tondû nîetigagîra andû arîa maarî a gîkundi kîa andû arîa maruaga. **13** O na Ayahudi arîa angî makînyiitanîra na Petero ühingainî wake, o nginya o na Baranaba akîhîtitio nî ühinga ûcio wao. **14** Rîrîa ndonire atî matiekaga kûringana na ma ya Ûhoro-ûrîa-Mwega, ngîira Petero atîrî, andû othe makîiguaga, “Angîkorwo wee ûrî Mûyahudi, ütûûraga na mîtugo ya andû-a-Ndûrîrî na ti ta Mûyahudi-rî, üngîkîhota atîa kûhatîrîria andû-a-Ndûrîrî atî nîguo marûmîrîre mîtugo ya Ayahudi? **15** “Ithuî arîa tûciarîtwo tûrî Ayahudi na tûtarî ehia ta andû-a-Ndûrîrî-rî, **16** nîtûûî atî mûndû ndatuîkaga mûthingu nî ûndû wa gwathîkîra watho, no atuîkaga mûthingu nî ûndû wa gwîtîkia Jesû Kristû. Nî ûndû ûcio o na ithuî twîtîkîtie Kristû Jesû nîguo tûtuuo athingu nî ûndû wa gwîtîkia Kristû, no ti ûndû wa gwathîkîra watho, tondû gûtirî mûndû ügaatuuo mûthingu nî ûndû wa gwathîkîra watho. **17** “Angîgîkorwo rîrîa tûgûcaria gûtuuo athingu nî Kristû kuonanagia atî ithuî ene tûrî ehia-rî, üguo nî kuuga atî Kristû atungatagîra mehia? Hî! Kûroaga gûtuîka üguo! **18** Angîkorwo nî ngwaka rîngî kîrîa ndaanangire-rî,

níkuonania atī niĩ nínyuníte watho. **19** Nígúkorwo na ūndū wa watho níndakuříire watho ūcio níguo ndūure muoyo ndī wa Ngai. **20** Níi níndíkítie kwambanírio hamwe na Kristū, na rīu ti niĩ ndūraga muoyo, no Kristū níwe ūtūraga muoyo thīnī wakwa. Muoyo ūrīa ndūraga mwírī-inī ūyū ndūraga na ūndū wa gwítíkia Mûrū wa Ngai, ūrīa wanyendire na akíruta nī ūndū wakwa. **21** Ndingítíkíra gútua wega wa Ngai kíndū gīa tūhū, tondū kungítuika atī ūthingu wonekaga nī ūndū wa watho-rī, Kristū aakuire tūhū!"

3 Atírīrī inyuī Agalatia aya akīgu! Mûrogetwo nūū? O inyuī muonirio wega Jesū Kristū arī mwambe mūtī igûrū. **2** No nyende kúmenya ūndū ūmwe tu kuuma kûrī inyuī: Mwaheirwo Roho nī ūndū wa gwathíkíra watho, kana nī ūndū wa gwítíkia ūhoro ūrīa mwaiguire? **3** Kaī mûrī akīgu atīa? Mwambírīirie na Roho wa Ngai, na rīu mûrenda kûríkíríria na hinya wa mwírī? **4** Anga mwathíinirio na maūndū maingī ūguo o tūhū, angíkorwo ūhoro ūcio wothe warī wa tūhū? **5** Wee Ngai amûheaga Roho wake na akaringaga ciama gatagatī kanyu nī ūndū wanyu gwathíkíra watho, kana nī ūndū wa gwítíkia ūhoro ūrīa mwaiguire? **6** Ta ririkanai ūhoro wa Iburahímu, Maandíko moigíte atírī: "Efíkirie Ngai, nake Ngai akímûtua mûthingu." **7** Nī ūndū ūcio kímenyei atī andū arīa metíkítie nīo ciana cia Iburahímu. **8** Na tondū Maandíko marīa matheru nîmooigíte o mbere atī Ngai nîagatua andū-a-Ndûrîrî athingu na ūndū wa gwítíkia-rī, na Maandíko macio nîmahunjírie Iburahímu Ūhoro-ŵrīa-Mwega o kabere, makiuga atírī: "Ndûrîrî

ciothe n̄ikaarathimwo n̄ ūndū waku.” **9** N̄ ūndū ūcio andū ar̄a metik̄tie n̄marathimanaḡrio hamwe na Iburah̄mu, m̄undū ūcio war̄i mwit̄kia. **10** Andū ar̄a othe mehokaga ūhoro wa gwathik̄ira watho-r̄i, mar̄i na k̄rumi, n̄ḡukorwo Maandiko moigaga at̄r̄i, “K̄ugwatwo n̄ k̄rumi n̄ m̄undū o wothe ūtahingagia maundū mar̄ia mothe mandik̄two Ibuku-in̄ r̄i Watho.” **11** N̄t̄ūūi wega at̄i ḡutir̄i m̄undū ūnḡituuo m̄uthingu mbere ya Ngai n̄ ūndū wa gwathik̄ira watho, tondū Maandiko moiḡite at̄r̄i: “M̄undū ūr̄ia m̄uthingu agaatūūra muoyo n̄ ūndū wa gwit̄kia.” **12** No watho-r̄i, nduuman̄ite na ūhoro wa gwit̄kia; handū ha ūguo Maandiko moigaga at̄r̄i, “M̄undū ūr̄ia wathik̄ira maundū ma watho agaatūūrio muoyo n̄ mo.” **13** Nake Kristū n̄at̄uk̄ūrire agit̄ruta k̄rumi-in̄ k̄ia watho na ūndū wake mwene ḡtuika k̄rumi ithenya riit̄i, n̄ḡukorwo n̄ kwandik̄two at̄r̄i, “K̄ugwatwo n̄ k̄rumi n̄ m̄undū o wothe wamb̄two m̄ut̄-iḡur̄i.” **14** Aat̄uk̄ūrire n̄guo k̄rathimo k̄riā Iburah̄mu aarathim̄two nak̄o ḡikinyire andū-a-Ndūr̄iři na ūndū wa Kristū Jesū, n̄guo at̄i na ūndū wa gwit̄kia twamuk̄ire Roho ūr̄ia weran̄irwo. **15** Ariū na aar̄i a Ithe wit̄i, rekei nd̄imuonie na ngerekano yuman̄ite na maundū mar̄ia m̄ūūi. O ta ūr̄ia ḡutar̄i m̄undū ūnḡhota kweheria ūndū kana kuongerera ūndū har̄i k̄rikan̄iro k̄riā ḡithondeketwo n̄ m̄undū-r̄i, no taguo ūhoro ūyū ūtar̄i. **16** Maundū mar̄ia meran̄irwo, meer̄irwo Iburah̄mu na mbeū yake. Maandiko matiuḡite “mbeū ciake”, taar̄i ūhoro wa andū ainḡi, no moiḡite “na mbeū yake”, ūguo n̄ kuuga m̄undū ūmwe, na n̄we Kristū. **17** Ūr̄ia nd̄irenda kuuga n̄ at̄r̄i: Watho, ūcio

wokire thuutha wa mĩaka 430, ndũng̃eheria kĩr̃ikañiro
kĩr̃ia g̃ek̃ir̃itwo ho nĩ Ngai mbere ūyo, na ndũng̃it̃uma
kĩrañiro kū g̃ituïke g̃ia tūhū. **18** Nĩ ūndū-r̃i, ang̃korwo
igai r̃ing̃ioneka nĩ ūndū wa watho-r̃i, r̃itikumañite na
kĩrañiro; no Ngai, nĩ ūndū wa wega wake, nĩaheire
Iburah̃imu igai na ūndū wa kĩrañiro. **19** Watho-r̃i,
wak̃ir̃i wa bata ūrik̃ū? Wongereirwo kūr̃i kĩrañiro ñguo
wonanagie mah̃itia o nginya r̃ir̃ia mbeū ūr̃ia kĩr̃ikañiro
k̃ierañire ūgooka. Watho ūcio wathanirwo nĩ araika
ūk̃inengererio andū na guoko kwa m̃uguiithania. **20** No
r̃ir̃i, m̃uguiithania ndakoragwo ar̃ugam̃ir̃ire o mwena
ūmwe; no Ngai nĩ ūmwe. **21** Nĩ ūndū ūcio-r̃i, kaī watho
ūregañite na cĩrañiro cia Ngai? Aca ti ūguo! Tondū
korwo kwar̃i na watho waheanirwo ñguo andū mag̃e na
muoyo-r̃i, ti-itherū o naguo ūthingu nĩ ūng̃ak̃irehirwo
nĩ watho. **22** No Maand̃iko moigaga at̃i andū a th̃i nĩ
mohetwo nĩ mehia, ñgeetha kĩrañiro kĩr̃ia k̃ihceanagwo
nĩ ūndū wa gw̃it̃ikia Jesū Kristū k̃ihagwo o ar̃ia met̃ik̃itie.
23 Úhoro wa gw̃it̃ikia útanooka-r̃i, twar̃i ohe nĩ watho,
tūkahing̃ir̃irio o nginya w̃it̃ikio ūkaaguūrañirio. **24** Nĩ
ūndū ūcio watho ñguo waheirwo ūhoti wa g̃ut̃utwara
kūr̃i Kristū, ñguo tūtuuo athingu na ūndū wa gw̃it̃ikia.
25 Na r̃ir̃i, kuona at̃i r̃iu ūhoro wa gw̃it̃ikia ñim̃ukinyu,
tūting̃icooka kūr̃ugam̃ir̃irwo nĩ watho. **26** Inyuothē m̃ur̃i
ciana cia Ngai nĩ ūndū wa gw̃it̃ikia Kristū Jesū, **27**
ñig̃ukorwo inyuothē ar̃ia mwabatithirio thiiñi wa Kristū
ñim̃wihumb̃ite Kristū. **28** Nĩ ūndū ūcio g̃uting̃icooka
g̃uthuuranio M̃uyahudi kana M̃uyunani, na g̃ut̃ir̃i ngombo
kana m̃undū ūtar̃i ngombo, na g̃ut̃ir̃i m̃undū m̃ur̃ume

kana mündū-wa-nja, nǐgūkorwo inyuothē mūrī ūmwe
ki thīnī wa Kristū Jesū. **29** Angīkorwo mūrī a Kristū-
rī, mūkīrī a mbeū ya īburahīmu, na mūrī agai a kūgaya
kūringana na kīranīro kū kīranīirwo.

4 Úrīa ndīroiga nī atīrī, ihinda rīothe rīrīa mūgai arī o
mwana-rī, ndarī ūtiganu na ngombo, o na atuīka nīwe
mwene indo icio ciōthe. **2** Nī gwathwo athagwo nī amūrori
hamwe na aramati a indo ciake, nginya ihinda rīrīa ithe
atuīte rīgaakinya. **3** Üguo noguo o na ithuī, hīndī ūrīa
twarī ciana, twatūire ūkombo-inī wa maūndū marīa ma
ndūire ma thī ūno. **4** No hīndī ūrīa ihinda rīrīa rīagīrīu
kūna rīakinyire, Ngai nīatūmire Mūriū, nake agīciarwo
nī mūndū-wa-nja, na agīciarwo arī wa gwathagwo nī
watho, **5** nīguo akūūre andū arīa matūire mathagwo
nī watho, nīgeetha tūgīe na kīhooto gīa gūtuīka ciana
ciake, **6** Tondū inyuī mūrī ciana ciake-rī, Ngai nīatūmire
Roho wa Mūriū ngoro-inī ciitū, o we Roho ūrīa wītanaga
ūkiugaga atīrī, “Abba, Baba.” **7** Nī ūndū ūcio, we ndūrī
ngombo rīngī, no ūrī mwana wake; na tondū rīu ūrī
mwana wake, Ngai nīagūtuīte mūgai wa indo ciake. **8**
Tene rīrīa mūtooī Ngai-rī, mwarī ngombo cia ciūmbe iria
itarī ngai. **9** No rīrī, tondū rīu nīmūmenyete Ngai, kana
njuge nīmūrīkītie kūmenywo nī Ngai-rī, mūrakīenda
gūcookerera maūndū macio maagīte hinya na matarī
kīene nīkī? Kaī mürenda gūcooka ūkombo-inī wamo o
rīngī? **10** Nīmūrūmītie ūhoro wa mīthenya mīamūre, na
mīeri mīamūre, na imera, o na mīaka! **11** Ndī na kīha
mūno tondū gūkuoneka atī wīra ūrīa wothe ndanenogia
naguo nī ūndū wanyu nī wa tūhū! **12** Ndamūthaitha,

inyuī ariū na aarī a Ithe witū, tuīkai ta niī, nīgūkorwo
niī nduīkīte ta inyuī. Mūtirī mwanjīka ūūru. **13** O ta
ūrīa mūūī, ndamūhunjīirie Ūhoro-ūrīa-Mwega ihinda rīa
mbere tondū ndaarī mūrūaru. **14** O na gūtuīka ndwari
yakwa yarī magerio kūrī inyuī, mūtianyararire kana
mūkīīmena, no mwanyiitire ūgeni ta ndaarī mūraika wa
Ngai, o na ta ndaarī Jesū Kristū we mwene. **15** Kaī ūndū
ūcio watūmagā mūkene ūthīīte kū? Niī ndī mūira atī,
korwo nīmūngīahotire, nīmūngīakūūrire maitho manyu
mūūhe. **16** Kaī rīu nduīkīte thū yanyu nī ūndū wa kūmūhe
ūhoro ūrīa wa ma? **17** Andū acio me na kīyo magīcaria
ūrīa mūngītuīka a thiritū yao, no ti ūndū wa gītūmi kīega.
Ūrīa mendaga nī kūmūtigīthania na ithuī mūtuīke ao,
nīgeetha mūgīe na kīyo gīa kūmarūmīrīra. **18** Nī wega
kūgīa na kīyo, angīkorwo muoroto nī mwega, na mwīkage
ūguo hīndī ciothe to hīndī ūrīa ndī hamwe na inyuī. **19**
Ciana ciakwa nyendete mūno, o inyuī arīa njiguagīra
ruo ta rwa mūtumia akīheo mwana, nginya hīndī ūrīa
Kristū agaakorwo eyūmbīte thīinī wanyu, **20** naařī
korwo ndakorwo hamwe na inyuī ta rīu, nīguo ngarūrīre
mwarīrie wakwa tondū nīndigītwo nī ūhoro wanyu! **21**
Ta njīīrai, inyuī arīa mūrenda gūkorwo mūgīathwo nī
watho-rī, kaī mūtooī ūrīa watho uugaga? **22** Nīgūkorwo
nī kwandīkītwo atī, Iburahīmu aarī na ariū eerī, ūmwe
aaciarītwo nī mūtumia ūrīa warī ngombo, nake ūcio ūngī
agaciarwo nī mūtumia ūrīa ūtaarī ngombo. **23** Mūriū
wake wa mūtumia ūrīa warī ngombo aaciarītwo na njīra
ya ūndūire; no mūriū ūrīa waciarītwo nī mūtumia ūcio
ūtaarī ngombo aaciarītwo na ūndū wa kūhingia kīranīro.

24 Namo maündū macio nī ma ngerekano, nī ūndū atumia acio marūgamīriire irīkanīro igīrī. Kīrīkanīro kīmwe nī gīa Kīrīma gīa Sinai nakīo gīciaraga ciana cia ūkombo: Nakīo kīgerekānītio na Hagari. **25** Na rīrī, Hagari arūgamīriire Kīrīma gīa Sinai kīrī kūbūrūri wa Arabia, nake nīwe ūgerekānītio na itūūra rīa Jerusalemu ūrīa rīhaana ūmūthī, tondū nīatūire ūkombo-inī hamwe na ciana ciake. **26** No Jerusalemu, itūūra rīrīa rīa kūrīa igūrū, rītirī ūkombo-inī, na nīrīo nyina witū, **27** nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: “Kena wee mūndū-wa-nja thata, wee ūtaciaraga ciana, tumūra kanua na wanīrīre, wee ūtarī waigua ruo rwa kūgīa mwana; tondū ciana cia mūndū-wa-nja ūrīa ūtiganīirio nī nyingī gūkīra cia ūrīa ūrī na mūthuuri.” **28** Na rīrī, inyuī ariū na aarī a Ithe witū, mūrī ciana cia kīranīro, o ta ūrīa Isaaka aarī. **29** Hīndī īyo, mūriū ūrīa waciarītwo na njīra ya ndūire-rī, nīanyariiraga mūriū ūcio waciarītwo na ūndū wa hinya wa Roho. Ūguo noguo kūhaana o na rīu. **30** No rīrī, Maandīko moigīte atīa? Moigīte atīrī, “Ingata ngombo īyo ya mūndū-wa-nja na mūriū wake, tondū mūriū ūcio wa mūtumia ngombo ndarī hīndī akagayana igai hamwe na mūriū wa mūtumia ūcio ūtarī ngombo.” **31** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, ithuī tūtirī ciana cia mūtumia ūcio ngombo, no tūrī ciana cia mūtumia ūcio ūtarī ngombo.

5 Kristū nīgūtuohora aatuohorire nīguo tūgīe na wīyathi. Nī ūndū ūcio, mwīhaandei wega na mūtigetīkīre kuohwo icooki rīa ūkombo rīngī. **2** Ta thikīrīrīai ciugo ciakwa! Niī Paūlū ngūmwīra atīrī, mūngītīkīra kūrīa-rī, Kristū ndangīgīa bata na inyuī o na hanini. **3** Ningī nīngūmwīra

o rīngī atī mūndū o wothe ūngītikīra kūrua, ūcio amenye atī nīagīrīirwo nī gwathīkīra watho ūrī wothe. 4 Inyuī arīa mūrageria gūtuīka athingu nī ūndū wa watho-rī, nīmūtigithanītio na Kristū; inyuī nīmūgwīte mūgatigana na wega wa Ngai. 5 No ithuī-rī, tūkoragwo twīhokete atī nītūgatuuo athingu. Ūndū ūcio nīguo tūkoragwo twīrīgīriire tūrī na wītīkio, tūhotithītio nī Roho. 6 Nīgūkorwo thīnī wa Kristū Jesū, kūrua kana kwaga kūrua gūtīrī bata. Ūndū ūrī ūrī bata nī wītīkio ūrī ūrutaga wīra na njīra ya wendani. 7 Nīmūrateng'agīra ihenya rīega. Nūū wamūgiririe mūgītiga gūcooka gwathīkīra ūhoro-ūrīa-wa-ma? 8 Kūringīrīrio kwa mūthemba ūcio gūtiumīte kūrī ūrīa wamwītire. 9 “Ndawa nini tu ya kūimbia mīgate nītūmaga mūtu ūrīa mūkande nayo wothe ūimbe.” 10 Nīndīhokete thīnī wa Mwathani atī inyuī mūtikūgarūrūka mūgīe na meciiria mangī. Ūrīa ūramūtururia nīwe ūkaaherithio o na angīkorwo arī ū. 11 Ariū na aarī a Ithe witū, angīkorwo no ndīrahunja ūhoro wa kūrua-rī, ndīrakīnyariirwo nīkī? Angīkorwo ūguo nīguo-rī, ūndū ūrīa ūtūmaga andū mahīngwo, na nīguo ūhoro wa mūtharaba-rī, nīmweherie. 12 No nyende andū acio mamūthīnagia mathīi na mbere o nginya mehakūre. 13 Inyuī ariū na aarī a Ithe witū, mwetirwo nīguo mūgīe na wīyathi. No rīrī, mūtikahūthīre wīyathi wanyu kūrūmagīrīra merirīria ma mwīrī, no handū ha ūguo-rī, tungatanagīrai inyuī-ene mūrī na wendani. 14 Tondū-rī, ūhoro wothe wa watho ūhingagio nī rīathani rīrīrī rīmwe: “Enda mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīendete wee mwene.” 15 No rīrī, mūngīrūmana mūkīrīanaga-rī,

mwīmenyererei mūtikaniinane inyuī ene. **16** Nī ūndū ūcio nguuga atīrī, thiiagai mūtongoretio nī Roho, na mūtirīhingagia merirīria ma mwīrī. **17** Nīgūkorwo mwīrī nīwīriragīria maūndū marīa matangīendwo nī Roho, nake Roho nīareganaga na maūndū marīa meriragīrio nī mwīrī. Nī ūndū ūcio Roho na mwīrī itūūraga irūaga, na nīkīo mūtahotaga gwīka ūrīa mwendaga gwīka. **18** No rīrī, mūngītongorio nī Roho, inyuī mūtingīkorwo mūgīathwo nī watho. **19** Na rīrī, maūndū marīa mekagwo nī mwīrī nīmoōo, namo nī: ūmaraya, na meciiria mooru, na ūmaramari, **20** na kūhooya mīhianano, na kūrogana, na ūthū, na kūugitana, na ūiru, na mang'ūrī, na kwīyenda, na nyamūkano, na ngarari, **21** gūcumīkīra na kūrīo nī njoohi, na maruga marīa mainagwo nyīmbo iria itaagīrīire, o na maūndū mangī ta macio. Nīndamūkaanirie, o ta ūrīa ndamūkaanirie hīndī ya mbere, atī andū arīa mekaga maūndū ta macio matikagaya ūthamaki wa Ngai. **22** No rīrī, maciaro ma Roho nī wendani, na gīkeno, na thayū, na gūkirīrīria, na kūiguanīra tha, na gūtugana, na kwīhokeka, **23** na ūhooreri, na kwīgirīrīria merirīria ma mwīrī. Macio-rī, gūtirī watho wa kūgiria mekagwo. **24** Nao andū arīa marī thīinī wa Kristū Jesū nīmambithītie mīrī yao mūtī-igūrū hamwe na thuti ciayo na merirīria mayo. **25** Angīkorwo tūtūire muoyo nī ūndū wa Roho-rī, kīrekei tūtongoragio nī Roho. **26** Rekei tūtige gwītīā, na kūugitana, o na kūiguanagīra ūiru.

6 Ariū na aarī a Ithe witū, mūndū angīkorwo ahītītie-rī, inyuī arīa mūrī na roho mūcookagīrīriei mūhooreire. No mwīmenyererei, o na inyuī mūtikae kūgerio. **2**

Teithanagai mündū na ūrīa ūngī maündū marīa mamūritūhagīra, na mweka ūguo-rī, nīmūrīhingagia watho wa Kristū. **3** Mündū angīciiria atī we nī wa bata hīndī ūrīa atarī kīene-rī, nī kwīheenia areheenia. **4** O mündū nīarorage wīra wake mwene. Hīndī ūyo no ahote kwīraha, atekwīiganania na mündū ūngī, **5** nīgūkorwo o mündū no nginya akuue mūrigo wake. **6** Mündū o wothe ūrīa ūrutagwo ūhorō wa Ngai nīagayanage indo ciothe iria njega na mūmūruti. **7** Mūtikanahaheenio: Ngai ndangīnyūrūrio. Kīrīa mündū ahaandaga no kīo agethaga. **8** Mündū ūrīa ūhaandaga maündū ma gūkenia merirīria ma mwīrī-rī, ūcio akaagetha kwanangīka kūrīa kuumanaga na maündū macio. No ūrīa ūhaandaga maündū ma gūkenia Roho-rī, ūcio akaagetha muoyo wa tene na tene ūrīa uumanaga na Roho. (**aiōnios g166**)

9 Ningī tūtikanogio nī gwīka wega, nīgūkorwo ihinda rīrīa rīagīrīru rīakinya nītūkaagetha magetha twaga gūkua ngoro. **10** Na nī ūndū ūcio, rīrīa rīothe twagīa na ihinda rīagīrīru, nītwīkage andū othe maündū mega, na makīria twīkage wega andū arīa marī a nyūmba ya arīa metīkītie. **11** Onei ūrīa ndīramwandīkīra marūa maya na ndemwa nene na guoko gwakwa mwene! **12** Andū acio mendaga kwīonania atī nīagīrīru makīonwo-rī, nīo maramūringīrīria atī mūrue. Mekaga ūguo no geetha matikanyariirwo nī ūndū wa mūtharaba wa Kristū. **13** O na acio maruaga matiathīkagīra watho, no nīmendaga inyuī mūrue nīguo metīīage nī ūndū wa mīrī yanyu. **14** No niī-rī, ndīroaga gwītīa, tiga o ndītīire nī ūndū wa mūtharaba wa Mwathani witū Jesū Kristū, na nī ūndū

waguo-rī, maündū ma thī nīmambītwo mūtī-igūrū nīguo
mehere harī niī, na niī ngaambwo harī maündū ma thī
nīguo njehere harī mo. **15** Kūrua kana kwaga kūrua gūtirī
bata; kīrīa kīrī bata nī mūndū agarūrūke atuīke kīumbe
kīerū. **16** Thayū na kūiguīrwo tha kūrogīa na andū arīa
marūmagīrīra wathani ūyū, o hamwe na andū a Israeli
arīa a Ngai. **17** Ngīrīkīrīria nguuga atīrī, gūtikagīe mūndū
o na ūrīkū ūkūndehere thīna, nīgūkorwo nīnjoretwo
njoro cia Jesū mwīrī-inī wakwa. **18** Wega wa Mwathani
witū Jesū Kristū ūrogīa na maroho manyu, inyuī ariū na
aarī a Ithe witū. Ameni.

Aefeso

1 Nī niī Paūlū, mūtūmwō wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai, Ndīrandīkīra andū arīa aamūre kūu Efeso, arīa ehoneku thīinī wa Kristū Jesū: **2** Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na Mwathani Jesū Kristū, irogīna na inyuī. **3** Atīrīrī, Ngai, o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū, arogoocwo, o we ūtūrathimīte na irathimo ciothe cia kīroho thīinī wa Kristū, iria ciumaga kūu igūrū. **4** Nīgūkorwo o na thī ūtanombwo, Ngai nīatūthuurire nīguo tūtuīke ake thīinī wa Kristū, nīguo tūtuīke atheru na twage ūcuuke maitho-inī make. Nī ūndū wa wendo wake-rī, **5** Ngai nīatuīte o mbere atī nītūgaatuīka ciana ciake nī ūndū wa Jesū Kristū, kūringana na ūrīa eendete na ūrīa oonire arī wega, **6** nīguo wega wake ūrīa ūrī riiri ūkumagio, wega ūcio atūheete o ūguo tūhū thīinī wa Mūriū wake ūrīa endete mūno. **7** Na twakūūrirwo na ūndū wa thakame ya Kristū, na tūkīrekerwo mehia maitū, kūringana na ūrīa wega wa Ngai ūingīhīte, **8** wega ūcio aatūingīhīrie arī na ūugī na ūmenyo wothe. **9** Nake agītūmenyithia hito ya wendi wake, kūringana na ūrīa oonire arī wega, o ūrīa aatanyīte gwīka thīinī wa Kristū, **10** nīguo ūkaahingio rīrīa mahinda marīa magīrīre magaakinya, nīguo acookanīrīrie indo ciothe iria irī igūrū na iria irī gūkū thī harī mūtongoria ūmwe, na nīwe Kristū. **11** Ningī nī thīinī wa Kristū o na ithuī twamūkīrire igai kuuma kūrī Ngai, kūringana na ūrīa aatuīte o mbere, o we wīkaga maūndū mothe kūringana na muoroto wa wendi wake, **12** nīguo o na ithuī arīa twarī a mbere kwīhoka Kristū, tūtuīke a kūgoocithia riiri wa Ngai. **13** Inyuī o

na inyuĩ nĩmwataranĩrio na Kristū mwaríkia kūigua
ūhoro-ūrĩa-wa-ma, naguo nĩguo Úhoro-ūrĩa-Mwega wa
ūhonokio wanyu. Mwaríkia gwítikia, nĩmwekírirwo rūuri
thīnĩ wake, na ūndū wa kūheo Roho Mūtheru ūrĩa
mweríirwo, **14** Nake Roho nĩwe mürügamírĩri wa kuonania
atĩ nítukagaírwo igai riitũ nginya rīrĩa andū arĩa marĩ
a Ngai magaatuïka a güküürwo, nĩgeetha riiri wake
ūgoocagwo. **15** Na nĩ ūndū ūcio, kuuma rīrĩa ndaiguire
ūhoro wa wítikio wanyu thīnĩ wa Mwathani Jesū, o
na wendani wanyu ūrĩa mwendaga arĩa othe aamüre
naguo-rĩ, **16** ndirĩ ndatigithĩria gúcookeria Ngai ngaatho
nĩ ūndū wanyu, ngimüririkanaga mahooya-inĩ makwa.
17 Hooyaga atĩ Ngai wa Mwathani witũ Jesū Kristū, o
we ithe witũ mwene riiri, amûhe Roho, ūrĩa ūkamûhe
ūugĩ na ūguúrio nĩguo mûmenye Ngai wega. **18** Ningĩ
níhooyaga atĩ maitho manyu ma ngoro mathererwo
nĩ ūtheri, nĩguo mûmenye ūhoro wa kíirígírĩro kírĩa
amwítíire, na mûmenye ūtonga wa igai ríake rīrĩ na riiri,
rīrĩa akaagaíra andū ake aamüre, **19** o na ūhoti wake
mûnene ūtangígereka nĩ ūndū witũ, ithuĩ arĩa twítikítie.
Ūhoti ūcio no ta hinya wake mûnene ūkíruta wíra, **20** ūrĩa
eekírire thīnĩ wa Kristū rīrĩa aamûriükirie kuuma kûrĩ
arĩa akuã, na akímüiga guoko-inĩ gwake kwa ūrío kûu
igûrû, **21** na agatûugírio mûno igûrû rĩa wathani o wothe
na ūhoti wothe, na hinya na ūthamaki wothe, na mariütwa
mothe ma ūnene marĩa mangíheanwo, na to mahinda
maya moiki, no nĩ o na mahinda marĩa magooka. (*aïõn g165*)
22 Nake Ngai akíiga maündû mothe rungu rwa magûrû
make, na akímüta mwathi wa gwathaga maündû mothe

nī ūndū wa kanitha. **23** Kanitha nīguo mwīrī wake, na noguo ūiyūru wake, o we ūiyūrīte maūndū mothe o na kūndū guothe.

2 O na inyuī-rī, mwarī akuū nī ūndū wa ūremi wanyu na mehia manyu, **2** marīa mwatūrāga thīinī wamo rīrā mwarūmagīrīra mīthīre ya thī ūno na mīthīre ya mwathi wa ūthamaki wa rīera-inī, o roho ūrīa ūraruta wīra rīu thīinī wa arīa mataathīkagīra Ngai. (**aiōn g165**) **3** O na ithuī ithuothe-rī, kūrī hīndī twatūuranagīa nao, twaathagwo nī thuti cia mīrī iitū, na tūkarūmagīrīra merirīria na maūndū marīa meciiragio nī ngoro. O ta acio angī-rī, ha ūhoro wa kīmerera-rī, twatūuire tūrī a kūrakarīrwo. **4** No tondū wa wendo wake mūnene harī ithuī, Ngai, o we ūiyūrītwo nī tha nyingī, **5** nīatūmire tūgīe na muoyo hamwe na Kristū o rīrā twarī akuū nī ūndū wa mehia maitū tondū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio. **6** Nake Ngai agītūriūkanīria hamwe na Kristū na agītūkaria thī hamwe nake kūu igūrū tūrī thīinī wa Kristū Jesū. **7** Eekire ūguo nīgeetha matukū marīa magooka onanie kūrī ithuī wega wake mūingī ūrīa ūtangīgereka kūrī ithuī, nī ūrīa atūire atūtugaga thīinī wa Kristū Jesū. (**aiōn g165**) **8** Nī ūndū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio nī ūndū wa gwītīkia, naguo ūndū ūcio nduoimanire na inyuī ene, no nī kīheo kīa Ngai, **9** na ti ūndū wa mawīra marīa mwanaruta, nīgeetha gūtikagīe na mūndū o na ūmwe ūkwīgooca. **10** Nīgūkorwo ithuī tūrī wīra wa moko ma Ngai, tūmbītītwo thīinī wa Kristū Jesū nīguo twīkage ciiko njega iria irutaga wīra mwega, ūrīa Ngai aahaarīirie o mbere nī ūndū witū nīguo tūtūure tūcīkaga. **11** Hakīrī

ūguo-rī, ririkanai atī tene inyuī arīa mūrī andū-a-Ndūrīrī
na ūndū wa gūciarwo, o inyuī mwītagwo “andū arīa
mataruaga” nī arīa meītaga “andū arīa maruaga” (kūrua
kū no ūndū wīktwo mwīrī na moko ma andū), **12**
ririkanai atī hīndī īyo mwatūrīte mwamūranītio na
Kristū, mwarī ageni na mūtiarī a gīkundi kīa andū a
Isiraeli na ha ūhoro wa irīkanīro iria Ngai eeranīire, inyuī
mūtiarī a ho. Mwatūrīte gūkū thī mūtarī na kīrīgīrīro
na mūtarī na Ngai. **13** No rīu, thīnī wa Kristū Jesū, inyuī
arīa hīndī ūmwe mwarī kūraya, rīu nīmūreharehetwo
hakuhī nī ūndū wa thakame ya Kristū. **14** Nīgūkorwo we
mwene nīwe thayū witū, o we watūmire ithuī twarī eerī
tūtūike ūmwe, na agītharia rūirigo rwa rūmena rūrīa
rwatūgayanītie, **15** nī ūndū nīaniinire watho hamwe na
maathani maguo, o na irīra ciaguo, na ūndū wa kūruta
mwīrī wake. Agīgīka ūguo nīgeetha ombe thīnī wake
mwene mūndū ūmwe mwerū kuuma harī acio eerī, naguo
ūndū ūcio ūtūme kūgēe thayū, **16** na nīgeetha thīnī
wa mwīrī ūcio ūmwe, amaignithanie na Ngai na ūndū
wa mūtharaba, ūrīa aahūthīrīre kūniina rūmena rwao.
17 Kristū ookire akīmūhunjīria thayū inyuī arīa mwarī
kūraya, o na thayū kūrī arīa maarī hakuhī. **18** Na thīnī
wake ithuī a iruka icio cierī nītūkinyaga kūrī Ithe witū na
ūndū wa Roho o ro ūmwe. **19** Nī ūndū wa ūguo, rīu inyuī
mūtiarī ageni na agendi rīngī, no nīmūtuūkīte ene būrūri
hamwe na andū a Ngai, na mūgatuīka andū a nyūmba
ya Ngai, **20** mūgagīakwo igūrū rīa mūthingi wa atūmwo
na anabii, nake Kristū Jesū we mwene agakorwo nīwe
ihiga rīrīa inene rīa koine. **21** Thīnī wake mwako wothe

nīnyiitanīte, na ūgakīneneha o nginya ūgatuīka hekarū theru thīinī wa Mwathani. **22** Na nī thīinī wake o na inyuī mūraakwo hamwe nīguo mūtuīke gīikaro gīa gūikarwo nī Ngai na ūndū wa Roho wake.

3 Nī ūndū wa gītūmi gīkī, niī Paūlū, njohetwo nī ūndū wa kūhunjia ūhoro wa Kristū Jesū kūrī inyuī andū-a-Ndūrīrī:
2 Ti-itherū nīmūiguīte ūhoro wa ūrīa ndaheirwo ūtungata wa wega wa Ngai nī ūndū wanyu, **3** na nīguo ūhoro wa hito ūrīa ndaamenyithirio na ūndū wa kūguūrīrio nī Ngai, o ta ūrīa nyandīkīte na njīra nguhī. **4** Mwathoma ūhoro ūyū, nīmūkūhota kūmenya ūrīa ndaakuūkīrwo nī ūhoro ūcio wa hito wa Kristū, **5** ūrīa ūtaamenyithirio andū a njiarwa ingī, ta ūrīa rīu ūguūrīrio atūmwō a Ngai atheru o na anabii nī Roho. **6** Naguo mūbango wa Ngai nī atī, andū-a-Ndūrīrī nīmatuīkīte agai hamwe na andū a Isiraeli, na nīmatuīkīte ciīga cia mwīrī ūmwe, na makagwatanīra thīinī wa kīranīro gīa Kristū Jesū nī ūndū wa kūhunjīrio Ūhoro-ūrīa-Mwega. **7** Ndaatuīkire ndungata ya Ūhoro-ūcio-Mwega nī ūndū wa kīheo kīrīa ndaheirwo kīa wega wa Ngai hotithītio nī hinya wake.
8 O na gūtūka nī nīrī mūnini mūno harī andū a Ngai othe, nīndaheirwo wega ūcio: nīguo hunjagīrie andū-a-Ndūrīrī ūtonga wa Kristū ūrīa ūtangīmenyeka ūrīa ūigana, **9** na ndaūragīre andū othe ūhoro wa hito īno, ūrīa ūtūire ūhithītwo kuuma o tene, thīinī wa Ngai o we wombire indo ciothe. (aiōn g165) **10** Itua rīake rīarī atī, na ūndū wa kanitha, ūūgī wa Ngai ūrīa wa mīthembā mīngī ūmenyithanio kūrī aathani, na kūrī arīa marī na ūhoti kūu igūrū, **11** kūringana na ūrīa aatūire atanyīte gwīka

kuuma o tene, na ūrĩa aahingirie arĩ thiinĩ wa Kristū Jesū,
Mwathani witū. (aiōn g165) **12** Na ithuĩ nĩ ūndū wa gūkorwo
tūrĩ thiinĩ wake, na nĩ ūndū wa gwitikia, no tūthengerere
Ngai tūrĩ na ūmīrīru, na tūtarĩ na guoya. **13** Nĩ ūndū
ūcio nīngūmūthaitha mūtikoorwo nĩ hinya tondū wa
mīnyamaro ūrĩa ndīranyariirwo nayo nĩ ūndū wanyu,
tondū nīyo riiri wanyu. **14** Ūndū ūcio nīguo ūtūmaga
ndurie ndu ndī mbere ya Ithe witū, **15** o we ūrĩa andū
othe a nyūmba yake, arĩa marĩ igūrū na arĩa marĩ gūkū thī
metanagio nake. **16** Nīhooyaga Ngai, atī kuuma ūtonga-inī
wa riiri wake, amūheage hinya, nīgeetha mūhotithītio nĩ
Roho wake-rī, mūgīe na ūhoti thiinĩ wanyu, **17** nīgeetha
Kristū atūūrage ngoro-inī cianyu na ūndū wa gwitikia.
Na ningī nīhooyaga atī inyuī mūhaandwo nīguo mūgīe
na mīri na mwīkindīre thiinĩ wa wendani, **18** nīguo
mūgīe na hinya, mūrī hamwe na andū arĩa angī othe
aamūre, na mūhotage kūmenya ūrĩa wendani wa Kristū
waramīte, na ūrĩa ūraihiite na igūrū, na ūrĩa ūrikīte na
thī, **19** o na mūmenye wendani ūcio ūkīrīte ūmenyo
wothe, nīguo mūiyūrīrīrio na ūiyūru wothe wa Ngai.
20 Na rīrī, kūrī Ngai ūrĩa ūhotaga gwīka maūndū marĩa
mothe tūmūragia kana tūgeciria, na agakīrīrīria mūno
kūringana na ūhoti wake ūrĩa ūrutaga wīra thiinĩ witū-rī,
21 arogooocwo thiinĩ wa kanitha na thiinĩ wa Kristū Jesū, o
nginya njiarwa-inī ciothe, tene na tene! Ameni. (aiōn g165)

4 Nĩ ūndū ūcio, niī Paūlū njohetwo nĩ ūndū wa Mwathani,
nīndamūthaitha mūtūūre na mūtūūrīre ūringaine na
gwītwo kūrīa mwetirwo. **2** Mwīnyiihītie biū na mūhooreire
na mūkirīrīrie, na ningī mūkiranagīrīrie mūndū na ūrĩa

ūngī mūrī na wendani. **3** Geriai na kīyo nīguo mūtūūrie ūrūmwe wa Roho, muohanītio na thayū. **4** Nīgūkorwo kūrī mwīrī o ūmwe na Roho o ūmwe, o ta ūrīa mwetīirwo kīrīgīrīro o kīmwe rīrīa mwetirwo, **5** nake Mwathani no ūmwe, na wītīkio ūmwe, na ūbatithio o ūmwe; **6** nake Ngai no ūmwe na nowe Ithe wa andū othe, ūrīa ūrī igūrū rīa andū othe, na arī kūndū guothe, na thīinī wa andū othe. **7** No rīrī, mūndū o mūndū witū nīaheetwo wega wa Ngai, kūringana na ūrīa Kristū aheanaga. **8** Nīkīo Maandīko moigaga atīrī: “Rīrīa aambatire igūrū, nīatongoririe arīa maatahītwo mūtongoro-inī wake, na akīhe andū iheo.” **9** (Rīu-rī, ciugo icio atī “nīambatire igūrū” nī kuuga atīa, angīkorwo ti kuuga atī o na nīaikūrkire thī kūrīa kūriku mūno? **10** Úcio waikūrkire nowe ūrīa wambatire igūrū o igūrū mūno, nīgeetha aiyūre kūndū guothe.) **11** Úcio nīwe ūrīa wathuurire andū amwe matuīke atūmwo, na angī matuīke anabii, na angī matuīke ahunjia, na arīa angī matuīke arīithi a ngoro cia andū o na arutani, **12** nīguo ahaarīrie andū a Ngai nī ūndū wa wīra wa gūtungata, nīgeetha mwīrī wa Kristū wongererwo hinya, **13** o nginya rīrīa ithuothe tūkaagīa na ūrūmwe ūhoro-inī wa gwītīkia o na wa kūmenya Mūrū wa Ngai, na tūtuīke agima o nginya tūgīe na ūgima mūkinyanīru kūna o ta ūrīa Kristū ahaana. **14** Hīndī īyo tūgītige gūtuīka tūkenge, tūrīa tūikanagio mwena na mwena, o na tūkīhurutagwo haha na harīa nī rūhuho o ruothe rwa ūrutani, na tūgītwaragīrīrio nī wara na ūhinga wa andū ūrīa maheenagīrīria andū naguo makamahītithia. **15** Handū ha ūguo-rī, tūngīaria ūhoro-wa-ma tūrī na wendani, nītūrkūraga maūndū-inī

mothe thīnī wake ūrīa arī we mūtwe, na nīwe Kristū. **16**
Kuuma kūrī we mwīrī wothe ūnyiitithanagio na ūkohanio
hamwe nī nga iria iūnyiitithanagia, naguo ūgakūraga
na ūkeyakaga guo mwene thīnī wa wendani, o kīga
gīkīrutaga wīra wakīo. **17** Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī,
na ngamūringīrīria thīnī wa Mwathani, atī no nginya
mūtige gūtūūraga ta ūrīa andū-a-Ndūrīrī matūūraga,
marī na meciiria ma tūhū. **18** Ūmenyo wao ūiyūrītwo nī
nduma, na makaamūranio na mūtūūrīre wa wendi wa
Ngai nī ūndū wa ūrimū ūrīa ūrī thīnī wao uumanīte na
ūmū wa ngoro ciao. **19** Nī ūndū wa kwaga thoni ciothe-
rī, nīmeheanīte kūrī thuti cia ūura-thoni magekaga
mawaganu ma mīthembā yothe, na magathiī na mbere
kwīrirīria mangī maingī. **20** No inyuī mūtiamenyire
Kristū na njīra īyo. **21** Ti-itherū nīmwaiguire ūhoro
wake, na mūkīrutwo mūrī thīnī wake kūringana na
ūhoro wa ma ūrīa ūrī thīnī wa Jesū. **22** Nīmwarutirwo,
ūhoro ūkonī mūtūūrīre wanyu wa mbere, nīgeetha
mwīaūre mūndū wanyu ūrīa wa tene, ūrīa rīu ūthūkītio
nī merirīria maguo ma maheeni; **23** nīgeetha mwerūhīrio
mwīciirīrie wanyu; **24** na mwīhumbe mūndū ūrīa mwerū,
ūrīa wombirwo ahaanaine na Ngai, arī na ūthingu na
ūtheru ūrīa wa ma. **25** Nī ūndū ūcio, o ūmwe wanyu no
nginya atigane na ūhoro wa maheeni, na mwaranagīrie
ūhoro wa ma mūndū na ūrīa ūngī, nīgūkorwo ithuotē
tūrī ciīga cia mwīrī ūmwe. **26** “Mwarakara mūtikehie”:
Mūtikareke riūa rīthūe mūrī o na marakara, **27** o na
mūtikanāhe mūcukani kamweke. **28** Mūndū ūrīa ūiyaga,
nīatige gūcooka kūya, nī kaba arute wīra, akenogagia, na

ekage maündū mega na moko make, nīgeetha agē na
kīndū angīgayana na arīa mabataire. **29** Mūtikanareke
ndeto njūru ciume tūnua-inī twanyu, tiga o iria cia
gwaka andū arīa angī kūringana na mabata mao, nīguo
igunage arīa marīciiguaga. **30** Ningī mūtikanaiguithie
Roho Mūtheru wa Ngai ūūru, ūrīa wamwīkīrire rūūri o
nginya rīrīa mūthenya ūrīa wa gūkūūrwo ūgaakinya. **31**
Eheriai gatagatī-inī kanyu ūūru wa ngoro, na mang'ūrī
na marakara, na njūgitano na njambanio, o hamwe na
rūmena rwa mūthembā o na ūrīkū. **32** Tuganagai na
mūiguanagīre tha, na mūkarekanagīra mūndū na ūrīa
ūngī, o ta ūrīa Ngai aamūrekeire mehia manyu thīinī wa
Kristū.

5 Nī ūndū ūcio-rī, tuīkai a kwīgerekania na Ngai, ta ciana
ciendetwo mūno, **2** na mūtūūre mwendaine o ta ūrīa
Kristūaatwendire na akīruta nī ūndū witū arī iruta rīrī
na mūtararīko mwega na igongona rīrutīrwo Ngai. **3** No
rīrī, thīinī wa thiritū yanyu gūtikanaiguīke gūkīgwetwo
ūmaraya, kana ūndū o na ūrīkū wa wagānu, kana ūkoroku,
tondū maündū macio matiagīrīire harī andū a Ngai arīa
aamūre. **4** O na gūtikanagīe mīario ya ūūra-thoni, o
na kana mīario ya ūrimū, o na kana mīario ya itherū
ritarī rīega. Mīario ta īyo ndīagīrīire kūgwetagwo; nī kaba
gūcookagīria Ngai ngaatho. **5** Tondū nīmūūī wega na ma
atī: gūtirī mūhūūri-maraya, kana mūndū mwaganu, o
na kana mūndū mūkoroku; mūndū ūrīa wīkaga ūguo nī
mūhooi mīhianano, andū ta acio gūtirī ūrī na igai thīinī
wa ūthamaki wa Kristū na wa Ngai. **6** Mūtikareke mūndū o
na ū amūheenie na ciugo cia tūhū, nīgūkorwo maündū ta

macio nīmo matūmaga mang'ūrī ma Ngai makinyīre andū arīa matamwathīkagīra. **7** Nī ūndū ūcio-rī, mūtikagīe ngwatanīro nao. **8** Nīgūkorwo hīndī ūmwe mwarī nduma, no rīu mūrī ūtheri thīinī wa Mwathani. Tūūrai ta ciana cia ūtheri **9** (nī ūndū maciaro ma ūtheri monekaga thīinī wa ūhoro wothe wa gwīkana wega, na wa ūthingu, o na ūhoro wa ma), **10** na mūtuīrie muone maūndū marīa makenagia Mwathani. **11** Mūtikananyiitanīre na andū arīa mekagīra maūndū nduma-inī marīa matarī maciaro, nī kaba mūmoimbūrage. **12** Nīgūkorwo o na nī thoni kūgweta maūndū marīa mekagīrwo hitho-inī nī andū acio aremi. **13** No ūndū o wothe ūrīa ūrehetwo ūtheri-inī nīwonekaga, **14** nīgūkorwo ūtheri ūcio nīguo ūtūmaga kīndū o gīothe kīoneke. Kīu nīkīo gītūmaga kwīrwo atīrī: “Arahūka, wee ūkomete, ūriūke uume kūrī arīa akuū, nake Kristū nīegūkwarīra.” **15** Nī ūndū ūcio-rī, mwīmenyererei wega ūrīa mūrītūrīraga, mūtigatūrīrage ta andū matarī ogī, no tūūrai ta andū ogī, **16** mūkīhūthagīra mweke o wothe mūrī naguo tondū matukū maya nī mooru. **17** Nī ūndū ūcio mūtigaikare ta andū akīgu, no ikaragai mūmenyete wega ūrīa Mwathani endaga. **18** Ningī-rī, mūtikarīo nī ndibei, nī ūndū ūrīu nīguo ūtwaragīrīria mūndū ūmaramari-inī. Handū ha ūguo-rī, iyūrwoi nī Roho. **19** Aranagīriai mūndū na ūrīa ūngī na ciugo cia thaburi, na nyīmbo cia kūinīra Ngai, o na nyīmbo cia kūguna maroho. Inagai na mūtungage na nyīmbo ngoro-inī cianyu nī ūndū wa Mwathani, **20** na mūcookagīrie Ngai o we Ithe witū ngaatho maūndū-inī mothe, thīinī wa rīitwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū. **21** Mwīnyiihanagīriei mūndū

na ūrĩa ūngĩ nĩ ūndũ wa ūrĩa mūtīite Kristū. **22** Inyuĩ atumia-rĩ, mwĩnyiihagĩriei athuuri anyu o taarĩ Mwathani mūrenyihĩria. **23** Nīgūkorwo mūthuuri nīwe mūtwe wa mūtumia o ta ūrĩa Kristū nake arĩ we mūtwe wa kanitha, o guo mwĩrĩ wake, na nowe Mūhonokia waguo. **24** Na rīrī, o ta ūrĩa kanitha wīnyiihagĩria Kristū, ūguo no taguo nao atumia magĩrĩrwo nĩ kwīnyiihĩria athuuri ao maūndũ-inĩ mothe. **25** Inyuĩ athuuri-rĩ, endagai atumia anyu, o ta ūrĩa Kristū eendire kanitha na akīruta nĩ ūndũ waguo **26** nīguo awamūre aūtue mūtheru-rĩ, nĩ kūthambia aūthambirie na maaĩ na ūndũ wa kiugo, **27** nīguo ahote kwīrehere we mwene kanitha ūrĩ na riiri, ūtarĩ irooro kana handũ hagūtharu, o na kana kaūugū kangī o gothe, no ūtuīke kanitha mūtheru na ūtarĩ na ūcuuke. **28** O ūguo, noguo athuuri magĩrĩrwo nĩ kwenda atumia ao o taarĩ miirĩ yao ene. Mūndũ ūrĩa wendete mūtumia wake nīwe mwene wīyendete. **29** Nīgūkorwo gūtirĩ mūndũ ūthūire mwĩrĩ wake mwene, no nīkūhe aūheaga irio na akaūmenyerera, o ta ūrĩa Kristū ekaga kanitha, **30** Tondũ tūrĩ ciiga cia mwĩrĩ wake. **31** “Gikĩ nīkīo gītūmaga mūndũ mūrūme atige ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia wake, nao eerĩ magatuika mwĩrĩ ūmwe.” **32** Ūyū nĩ ūhoro wa hito nene, na nĩ wa bata mūno, na ngiuga ūguo nĩ ūhoro wa Kristū na kanitha ndīraria. **33** No rīrī, o mūndũ nīendage mūtumia wake o ta ūrĩa eendete we mwene, nake mūtumia nīaheage mūthuuri wake gītīo.

6 Inyuĩ ciana-rĩ, athīkagīrai aciari anyu thīinĩ wa Mwathani, nīgūkorwo gwīka ūguo nīguo kwagīrīire. **2** “Tīia thoguo na nyūkwa,” rīu nīrīo rīathani rīa mbere

rīrīa rīrī na kīranīro, 3 “nīguo maündū maku mothe magaacīre, na ūkenere gūtūura muoyo hīndī ndaaya gūkū thī.” 4 Na inyuī maithe-rī, mūtikarakaragie ciana cianyu; handū ha ūguo-rī, cireragei mūgīcirutaga na mūgīcitaaraga thīnī wa Mwathani. 5 Inyuī ngombo-rī, athīkagīrai aathani anyu a gūkū thī, mūkīmatīaga na mūkīmetigīraga, mūtarī na ūhinga ngoro-inī, o taarī Kristū mūrathīkīra. 6 Mūtikamaathīkagīre o hīndī īrīa maramuona atī nīguo mamwendage; no īkagai ūguo ta mūrī ngombo cia Kristū, mūgīkaga maündū marīa Ngai endaga mekwo mwīendeire na ngoro cianyu. 7 Tungatagai na ngoro yothe mūtarī na kīnyiria, taarī Mwathani mūratungatīra, no ti andū, 8 nī ūndū nī mūūī atī Mwathani nīakarīha o mūndū ūndū o wothe mwega ekaga arī ngombo kana atarī ngombo. 9 Na inyuī aathani-rī, īkagai ngombo cianyu o ro ūguo. Mūtigaciīhītagīre, tondū nī mūūī atī Mwathani wacio, na nowe Mwathani wanyu, arī o kūu igūrū, nake ndarī mūthutūkanio. 10 Ūhoro wa kūrigīrīria ngūmwīra atīrī, gīagai na hinya thīnī wa Mwathani mūkīhotithagio nī ūhoti wake mūnene. 11 Mwīohei indo ciothe cia Ngai cia mbaara nīguo mūhote gwītiiria mawara ma mūcukani. 12 Nīgūkorwo kūgiana gwitū ti gwa kūgiana na arīa marī na mwīrī na thakame, no tūgianaga na aathani, na mothamaki, na maahinya ma gūkū thī ūno ūrī nduma, o na mbūtū cia maroho mooru marī kūrīa igūrū. (aiōn g165) 13 Nī ūndū ūcio, mwīohei indo ciothe cia Ngai cia mbaara, nīguo mūkaahota gwītiiria mūthenya ūrīa mūūru wakinya, na mwarīkia gwīka maündū macio mothe, no mwīhaande. 14 Nī ūndū ūcio

mwīhaandei wega, mwīhotorete mūcibi wa ūhoro ūrīa wa ma njohero, na mwīohete gako ga kūgitīra gīthūri karīa ka ūthingu, **15** namo magūrū manyu mūmahaarīrie gūthīī kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa thayū. **16** Hamwe na indo icio ciothe, oyai ngo ya wītīkio, ūrīa mūrīhotaga kūhoria nayo mīguī yothe ūrīa yakanaga mwaki ya ūrīa mūūru. **17** Ningī ūkīrai ngūbia ya kīgera ya ūhonokio, na mwīhe rūhiū rwa njora rwa Roho, naruo nīruo kiugo kīa Ngai. **18** Na mūhooyage hīndī ciothe na mahooya ma mīthemba yothe, mūgīthaithanaga mūrī na Roho. Mwarīkia gwīka ūguo-rī, ikaragai mwīhūgīte, na mūhooyagīre andū arīa aamūre hīndī ciothe. **19** O na nīi mwene-rī, hooyagīrai, nīguo rīrīa rīothe ngūtumūra kanua, heagwo ciugo na ngaaria itegwītigīra ngīmenyithania hithe ya Ūhoro-ūrīa-Mwega, **20** o ūrīa nīi ndī mwarīrīria waguo, na noguo ūtūmīte njohwo! Hooyagīrai nīguo ndīūheanage itegwītigīra, o ta ūrīa njagīrīirwo nī gwīka. **21** Tukiko, mūrū wa Ithe witū ūrīa mwende na ndungata ūhokekete wīra-inī wa Mwathani, nīwe ūkūmwīra maūndū mothe, nīgeetha o na inyuī mūmenye ūrīa ndariī na ūrīa njikaga. **22** Ndīramūtūma kūrī inyuī nī ūndū wa gītūmi gīkī kīumbē, nīguo mūmenye ūhoro witū ūrīa tūtariī, na nīguo amūūmīrīrie ngoro. **23** Ariū na aarī a Ithe witū, mūrogīa na thayū, na wendani hamwe na wītīkio ciumīte kūrī Ngai Ithe witū o na kuuma kūrī Mwathani witū Jesū Kristū. **24** Wega wa Ngai ūrogīa na arīa othe mendete Mwathani witū Jesū Kristū na wendo ūrīa ūtathiraga.

Afilipi

1 Nī ithuī Paūlū na Timotheo, ngombo cia Kristū Jesū, Marūa maya tūrandikīra andū othe arīa aamūre thīinī wa Kristū Jesū arīa mūrī kūu Filipi, hamwe na arori a kanitha, o na atungati aguo. **2** Mūrogīa na wega na thayū ciumīte kūrī Ngai Ithe witū, na Mwathani Jesū Kristū. **3** Nīnjookagīria Ngai wakwa ngaatho rīrīa rīothe ndaamūririkana. **4** Rīrīa rīothe ngūmūhoera inyuothē-rī, ndīmūhooyagīra hīndī ciothe ngenete. **5** Tondū wa ngwatanīro iitū na inyuī harī Ūhoro-ūrīa-Mwega, kuuma o mūthenya wa mbere nginya rīu. **6** Niī nīnjūūī ūndū ūyū na ma, atī Ngai ūrīa waambīrīirie wīra mwega thīinī wanyu nīegūthīī na mbere kūrūrūta, na ndekūūtigithīria ataūrīkītie nginya mūthenya ūrīa Kristū Jesū agaacooka. **7** Kuona atī mūkoragwo mūrī ngoro-inī yakwa, nī njagīrīirwo nīkūigua ūguo nī ūndū wanyu inyuothē; tondū-rī, kana nī kuohwo njohetwo na mīnyororo, kana nī kūrūrīra na gwīkīra hinya Ūhoro-ūrīa-Mwega, inyuī inyuothē nīmūgwatanagīra na niī thīinī wa wega wa Ngai. **8** Ngai nī mūira wakwa atī nīndīmwīriragīria inyuothē ndī na wendo wa Kristū Jesū. **9** Na ūrīa hooyaga nī atīrī: atī wendani wanyu ūingīhe mūno makīria, mūkīongagīrīrwo ūmenyo na ūkuūku wothe, **10** nīgeetha mūhotage gūkūūrana maūndū marīa magīrīire makīria ya marīa mangī, na mūkoragwo mūrī atheru na mūtarī na ūcuuke o nginya mūthenya ūrīa wa Kristū, **11** na mūtūūre mūiyūrītwo nī maciaro ma ūthingu marīa monekaga na ūndū wa Jesū Kristū, nīguo Ngai akumagio na agoocagwo. **12** Na rīu ariū na aarī

a Ithe witū, nīngwenda mūmenye atī maündū marīa mangorete ti-itherū nīmatūmīte Ūhoro-ūrīa-Mwega ūthiī na mbere. **13** Nī ūndū ūcio-rī, nīkūmenyekete wega nī arangīri a nyūmba ya mūthamaki, o na kūrī andū arīa angī othe atī nī njohetwo na mīnyororo nī ūndū wa Kristū. **14** Nī ūndū wa ūrīa njohetwo, ariū na aarī a Ithe witū aingī nīmomīrīrio kwaria kiugo kīa Ngai marī na ūūmīrīru mūnene na matarī na guoya. **15** Nī ūhoro wa ma atī amwe mahunjagia Kristū marī na ūiru na ngarari, no angī mahunjagia marī na ngoro njega. **16** Acio mahunjagia marī na ngoro njega-rī, mekaga ūguo marī na wendani, makīmenyaga atī njigūtīo gūkū nī ūndū wa kūrūrīra Ūhoro-ūrīa-Mwega. **17** Acio angī mahunjagia ūhoro wa Kristū makīenda kwīguna, matarī na ngoro theru, mageciiragia atī meka ūguo nīmekūnyongererithia thīīna rīu ndī muohe. **18** No rīrī, ūcio ti ūndū wa bata kūrī nī. Ūndū ūrīa wa bata nī atī Kristū nīahunjagio na njīra o yothe, o na īngītuīka nī njīra ya ūhinga, kana nī njīra ya ūhoro wa ma. Na nī ūndū wa ūguo-rī, nīngenaga. īī, o na no ngūthiī na mbere na gūkena, **19** nīgūkorwo nīnjūūī atī nī ūndū wa mahooya manyu na ūteithio ūrīa ūheanītīo nī Roho wa Jesū Kristū, maündū marīa mangorete nīmakagarūrūka matuīke ma kūhonokia. **20** Nīnjīrīgīrīre ngīhīahīaga na ngehoka atī ndigaconoka o na atīa, no atī ngorwo na ūūmīrīru mūiganu nīgeetha rīu, na o ta ūrīa ndūire, Kristū atūūgagīrio thīīnī wa mwīrī wakwa, ingīkorwo ndī muoyo o na kana nguīte. **21** Nīgūkorwo harī nīī-rī, gūtūūra muoyo nī Kristū, nakuo gūkua-rī, nī uumithio. **22** No rīrī, kūngīkorwo gūtūūra

muoyo ndī na mwīrī nīkuo kūngītūma wīra wakwa ūgīe
na maciaro-rī, nī kī ingīgīthuura? Niī ndiūū! **23** Niī
nīnguucanīrio nī maündū maya meerī: Ndīriragīria gūthīī
ngatūūranie na Kristū, na ūguo nīguo wega makīria; **24**
no gūtūūra muoyo ndī na mwīrī ūyū nī ūndū wanyu nī
kwagīrīire mūno makīria. **25** Na tondū nīmenyete ūguo
kūna-rī, nīnjūū atī nīngūtūūra muoyo, na nīngūtūūrania
na inyuī inyuothē nīguo ndūme mūthiīage na mbere, na
mūgīe na gīkeno nī ūndū wa ūrīa mwītīkītie, **26** nīgeetha
ndakorwo na inyuī rīngī, gīkeno kīanyu kīyūrīrīre thīinī
wa Kristū Jesū nī ūndū wakwa. **27** Na rīrī, ūndū ūrīa
ūrī bata nī atī mūthiīage na mīthiīre ūrīa yaganīrīire na
Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū, nīgeetha ingīuka kūmūrora
kana njage gūuka, njiguage ūhoro wanyu o na itarī hamwe
na inyuī menyage atī nīmūikarīte mwīhaandīte wega mūrī
na roho o ro ūmwe, mūkīrūrīra wīfīkio wa Ūhoro-ūrīa-
Mwega mūrī na ngoro ūmwe, **28** mūtekūmakio o na atīa
nī arīa mamūthūire. Naguo ūndū ūcio ūtuīke kīmenyithia
kūrī o atī nīmakanangwo, no atī inyuī nīmūkahonokio,
na Ngai we mwene nīwe ūkaamūhonokia. **29** Nīgūkorwo
ha ūhoro wa Kristū-rī, nīmwītīkīrītio kūmwītīkia, na to
kūmwītīkia kuo gwiki, o na kūnyariirwo nī ūndū wake, **30**
kuona atī nīmūrarūa mbaara ūrīa muonete ngīrūa, na
noyo mūraigua atī nī ndīrarūa o na rīu.

2 Mūngīkorwo mūrī na ūndū o wothe wa kūumanīrīria
uumanīte na ūrīa mūnyiitithanītio na Kristū, kana ūndū
o wothe wa kūhoorerania uumanīte na wendani wake,
o na kana wa kūgīa na ngwatanīro o yothe yumanīte
na Roho, o na kana ūhoro o wothe wa gūcaayanīra na

wa kūiguanīra tha uumanīte na Kristū-rī, **2** gītūmagei
gīkēno gīakwa kīganīre kūna nī ūndū wa gūtūūra mūrī
a mwīciirīrie o ro ūmwe, na mwendaine na wendani o
ūmwe, na mūrī kīndū kīmwe thīnī wa roho o na meciiria.
3 Mūtikanekē ūndū mūkīenda kwīguna inyuī ene, o na
kana nī ūndū wa kwīgaatha, no ikaragai mwīnyiihītie, o
mūndū agatuaga mūndū ūrīa ūngī nī mwega makīria yake
mwene. **4** O mūndū wanyu ndakarūmbūyagie maūndū o
marīa mamūkonīi, no nīarūmbūyagie maūndū ma andū
arīa angī o namo. **5** Mwīciirīrie wanyu wagīrīirwo ūtuīke o
ta ūrīa warī na Kristū Jesū: **6** We-rī, o na gūtuīka aarī Ngai,
ndonire kūiganana na Ngai taarī ūndū wa gūkumbatīrio,
7 nowe nīgūtiganīria aatiganīrie ūnene wake wothe,
agītuīka ta ngombo, agīciarwo ta andū a gūkū thī. **8**
Nake ahaana ta mūndū-rī, akīnyiihia, na agīathīka o
nginya akīūragwo, o kūūragwo kūrīa kwa mūtharaba! **9**
Nī ūndū ūcio, Ngai nīamūtūūgīririe o nginya igūrū mūno,
na akīmūhe rīitwa rīrīa rīkīrīte marīa mangī mothe, **10**
nīguo atī thīnī wa rīitwa rīa Jesū maru mothe magaturio,
kūu igūrū, na gūkū thī, o na rungu rwa thī, **11** na ningī
atī nīmī ciothe ciumbūrage atī Jesū Kristū nī Mwathani,
nīguo Ngai Ithe witū agoocagwo. **12** Nī ūndū ūcio, arata
akwa endwa-rī, o ta ūrīa mūtūire mwathīkaga, na to rīrīa
ndaarī hamwe na inyuī, no makīria rīu itarī hamwe na
inyuī-rī, thīi na mbere kūrutīra ūhonokio wanyu wīra,
mūgītīgagīra na mūkīinainaga, **13** nīgūkorwo nī Ngai
ūrutaga wīra thīnī wanyu agatūma mwende gwīkaga
maūndū make kūringana na wendi wake mwega. **14** Íkagai
maūndū mothe mūtekūnuguna na mūtegūkararania, **15**

nīgeetha mwage ūcuuke na mūtuīke atheru, mūtuīke ciana cia Ngai itarī na kaūūgū mūrī thīinī wa rūciaro rūrū ruogomu na rwaganu, na rīrīa mūrī hamwe nao inyuī mūkengage ta njata thī yothe, **16** o mūrūmītie kiugo kīa muoyo, nīguo ngaagīa na ūndū wa kwīrahīra mūthenya ūrīa wa Kristū atī ndiahanyūkire tūhū kana ngīruta wīra ngīnoga tūhū. **17** No rīrī, o na ingītuīka ndīraitwo thakame igūrū rīa igongona ta ndī iruta rīa kūnyuuo, nī ūndū wa ūtungata ūrīa mūtungatagīra Ngai uumanīte na wītīkio wanyu-rī, nī ngenaga na ngacanjamūka hamwe na inyuī inyuothē. **18** Nī ūndū ūcio, o na inyuī nīmwagīrīirwo nīgūkena na mūcanjamūke hamwe na niī. **19** Nīngwīhoka ndī thīinī wa Mwathani Jesū atī nīngūmūtūmīra Timotheo o narua, nīgeetha o na niī ngaakena hīndī ūrīa ngaaheo ūhoro wanyu. **20** Nīgūkorwo ndīrī mūndū ūngī ūhaana take, ūrīa ūngīrūmbūiya maūndū manyu na ma. **21** Nīgūkorwo andū arīa angī othe marūmbūyagia maūndū mao ene, no ti maūndū ma Jesū Kristū. **22** No inyuī nīmūūi atī Timotheo nīeyonanītie atī nī mūndū mwega, tondū o ta ūrīa mwana atungataga hamwe na ithe-rī, noguo akoretwo agītungata hamwe na niī wīra-inī wa kūhunjia ūhoro-ūrīa-Mwega. **23** Nī ūndū ūcio, nīndīrehoka kūmūtūma kūrī inyuī o ndaarīkia kūmenya ūrīa maūndū makwa megūikara. **24** Ningī ndī na mwīhoko thīinī wa Mwathani atī niī mwene nīngūuka o narua. **25** No rīrī, nīnguona kwagīrīire ndīmūtūmīre mūrū wa Ithe witū Epafarodito, ūrīa tūrutaga wīra na tūkarūūrīra ūhoro wa Ngai nake, na nīwe mūtūmwo wanyu ūrīa mwandūmīre nīguo arūmbūyagie mabata

makwa. **26** Nīgūkorwo nīamwīriragīria inyuothē, na nīaratangīka tondū nīmwaiguīte atī aarī mūrūaru. **27** Ti-therū aarī mūrūaru, o na aarī hakuhī gūkua. No Ngai nīamūiguīrīire tha, na to we wiki waiguīrīirwo tha, no o na niī nīanjiguīrīire tha nīguo ndikae kūingīhīrwo nī kīeha mūno. **28** Nī ūndū ūcio, kū nīkīo kīratūma ndīmūtūme na kwīyendera kūnene, nīgeetha mwamuona rīngī mūkene, na niī nyihanyiihīrwo nī gūtangīka. **29** Mwamūkīrei wega thīinī wa Mwathani mūrī na gīkeno kīnene, na mūtīage andū arīa mahaana take, **30** tondū aarī hakuhī gūkua nī ūndū wa wīra wa Kristū, ategūcaaīra muoyo wake, nīgeetha andeithīrīrie na ūteithio ūrīa inyuī mūtangīahotire kūuhe.

3 Ūhoro wa kūrkīrīria ariū na aarī a Ithe witū nī atīrī, kenagai thīinī wa Mwathani! Ha ūhoro wa gūcookera rīngī maūndū o marīa ndanamwandīkīra-rī, ūcio ti ūhoro wa kūunogia, tondū harī inyuī nī ūhoro wa kūmūtiirīrīra. **2** Mwīmenyagīrīrei andū acio mahaana ta magui, o acio mekaga maūndū mooru, na arīa metemengaga mīīrī. **3** Nīgūkorwo ithū nī ithū tūruīte kūna, ithū arīa tūhooyaga na Roho wa Ngai, o ithū arīa twīrahaga thīinī wa Kristū Jesū, naguo mwīhoko witū tūtiūigaga thīinī wa mwīrī, **4** o na gūtuīka o na niī mwene ingīenda-rī, ndī na itūmi cia gūtūma ndīhokage ūhoro wa mwīrī. Kūngīkorwo kūrī mūndū ūngī o wothe wīciiragia atī arī na itūmi cia kūgīa na mwīhoko thīinī wa mwīrī, niī nīndīmūkīrītie. **5** Nīgūkorwo niī ndaruithirio ndī na ūkūrū wa thikū inyanya, na ndī wa rūciaro rwa andū a Israeli, na wa mūhīrīga wa Benjamiini, na ndī Mūhibirania waciārītwo nī

Ahibirania. Ha ūhoro ūkonii watho-rī, ndī Mūfarisai; **6** na ha ūhoro ūkonii kīyo-rī, ndaatūire nyariiraga kanitha; na ha ūhoro wa ūthingu ūrīa uumanaga na watho-rī, ndiarī na ūcuuke. **7** No rīrī, maündū mothe marīa ndaatuaga atī maarī na uumithio kūrī niī-rī, rīu ndīmonaga marī ma tūhū nī ūndū wa kūgīa na Kristū. **8** Makīria ma ūguo-rī, maündū mothe ndīmatuaga nī ma tūhū ndamagerekania na ūmenyo ūrīa ūkīrīte maündū mothe ūrīa uumanīte na kūmenya Kristū Jesū Mwathani wakwa. Nī ūndū wake-rī, niī ndoorirwo nī indo ciothe, na niī ngīcitua o ta mahuti ma gūteo, nīgeetha ndīgīre na Kristū, **9** na ngoragwo ndī thīinī wake, itarī na ūthingu wakwa mwene ūrīa uumanaga na watho, no ūkorwo arī ūthingu ūrīa uumanaga na gwītīka Kristū; ūguo nī kuuga, ūthingu ūrīa uumaga kūrī Ngai, na wonekaga na ūndū wa gwītīka. **10** Ūndū ūrīa niī ngwenda-rī, nī kūmenya Kristū, na menye hinya wa kūriūka gwake, na ngwatanīre nake mīnyamaro-inī yake, na haanane nake ūhoro-inī wake wa gūkua, **11** nīguo kūngīhoteka, ngaariūkio nyume kūrī arīa akuū. **12** Ndiroiga atī nīndīkītie kwamūkīra maündū macio mothe, o na kana ngarīkia gūtuūka mwagīrīru kūna, no nīndīrutanagīria na kīyo nīgeetha ndīnyiitīre o ūndū ūrīa ndanyiitīrwo nī Kristū Jesū. **13** Ariū na aarī a Ithe witū, ndigūtua atī niī mwene nīndīkītie kwīnyiitīra ūndū ūcio. No rīrī, ūndū ūrīa njīkaga no ūmwe: Nīkūriganīrwo ndiganagīrwo nī maündū marīa mahītūku, na ngerutanīria mūno gūkinyīra maündū marīa marī mbere, **14** ngerutanagīria gūthīi ndorete na mbere nīguo hootane heo kīheo kīrīa Ngai aheanaga, na

níkío aanjítíire thíní wa Kristú Jesú atí níguo thií igúrú.

15 Ithuothe arña türí andū agima-rí, twagíríirwo nítütüure twíciiragia o ûguo. Na hangíkorwo ní harí andū marí na meciiria mangí-rí, o na hau Ngai níarímüguûríria. **16** No rírí, rekei tütüure küringana na maündü maría türíkítie kúgía namo. **17** Ariú na aarí a Ithe witú, nyiitanírai na arña angí ûhoro-iní wa kwígerekania na nií, na ningí mûbaarage wega andū arña matüûraga na mütüûríre o ûrúa twamuonereirie. **18** Nígúkorwo, o ta ûrúa ndanamwíra kaingí mbere íyo, na o na ríu no ngúcookera ríngí ûhoro ûcio ndí na maithori, andū aingí matüûraga marí thú cia mûtharaba wa Kristú. **19** Andū acio-rí, kúrigíríria kwao ní mwanangíko, ngai yao ní nda ciao, namo maündü ma kúmaconora nímo riiri wao. Ningí meciiragia o maündü ma gükü thií. **20** No rírí, büruri ûrúa türí aguo kíumbe ní kúürúa igúrú. Na ithuí nítwetagíríra Mûhonokia ûrúa ûkoima kúu, na níwe Mwathani Jesú Kristú, **21** ûrúa ûkaagarûra mîrîrî ïno iitú mîhinyaru nígeetha ëhaananio na mwírî wake ûcio ûrí riiri, ní ûndü wa hinva ûrúa ûmûhotithagia gwatha maündü mothe.

4 Ní ûndü ûcio, ariú na aarí a Ithe witú, o inyuí nyendete na ngeriragíria kumuona, ní inyuí gíkeno gíakwa na thûmbí yakwa. Endwa akwa, ûguo níguo mûbatíí kwíhaanda mûrûmîte thíní wa Mwathani. **2** Níngûthaitha Euodia o na thaithe Sunutuke nígeetha maiguane thíní wa Mwathani. **3** Íí-ni, o na níngûkûûria, wee mûrata wakwa wa ma, wee tûrutithanagia wíra ta tuhetwo icooki rímwé, teithagia atumia acio, arña maarûríire Úhoro-ûrúa-Mwega marí hamwe na nií, o na Klementi

na andū arīa angī marutithanagia wīra hamwe na niī,
arīa marītwa mao mandīkītwo ibuku-inī rīa muoyo. 4
Ikaragai mūkenete hīndī ciothe mūrī thīnī wa Mwathani.
O na nī nguuga o rīngī: Ikaragai mūkenete! 5 Rekei
gūkirīrīria kwanyu kūmenyeke nī andū othe. Mwathani
arī hakuhī gūūka. 6 Mūtigatangīke ngoro nī ūndū o na
ūrkū, no rīrī, menyithagiai Ngai maūndū marīa mothe
mwendaga, mūkīmūhooyaga, na mūkīmūthaithaga, o
na mūkīmūcookagīria ngaatho. 7 Naguo thayū wa Ngai,
ūrīa ūtangīmenyeka ūrīa ūtarīi, nīūrīmenyagīrīra ngoro
cianyu o na meciiria manyu thīnī wa Kristū Jesū. 8
Ūhoro wa kūrīkīrīria, ariū na aarī a Ithe witū-rī, nī atī
maūndū marīa ma ma, na marīa ma gūtīka, na marīa
ma kīhoto, na marīa matheru, na marīa ma kwendeka,
na marīa ma kwīrirīrio, angīkorwo kūrī maūndū mega
kūna na ma kūgaathīrīrio-rī, mwīciiragie ūhoro wa
maūndū ta macio. 9 Namo maūndū marīa mwerutire,
kana mūkīamūkīra kana mūkīigua kuuma kūrī niī, o na
kana mūkīona thīnī wakwa, mekagei arī mo. Nake Ngai
wa thayū nīarīkoragwo hamwe na inyuū. 10 Nīngūkena
mūno thīnī wa Mwathani nīkuona atī marigīrīrio-inī
nīmūrurumūkītie ūhoro wanyu wa kwīinjiiria. Ti-itherū
nīmūreīnjiiragia, no mūtirarī na mweke wa kuonania
ūguo. 11 Ndiroiga ūguo nī ūndū nīmbataire, nīgūkorwo
nīndīrutīte kūiganīra o ūrīa kūngīkorwo kūhaana. 12
Nīmenyete ūhoro wa gūikara ndī mūkīaru, na ngamenya
ūhoro wa gūikara ndī mūtongu. Nīndīrutīte hithe ya
gūikara njiganīre ūndū-inī o wothe na maūndū-inī
mothe, kana nī kūhūūna, kana nī kūhūūta, kana nī

kūingīhīrwo, o na kana nī kwaga. **13** Nīhotaga gwīka maūndū mothe na ūndū wa Kristū ūrīa ūheaga hinya. **14** No, nīmwekire wega nīkūnyiitanīra na nīi mathīna-inī makwa. **15** Makīria ma ūguo, o ta ūrīa inyuī andū Afilipi mūkūmenya-rī, matukū-inī ma mbere rīrīa mwahunjīrio Ūhoro-ūrīa-Mwega, hīndī ūrīa ndoimire Makedonia, gūtirī kanitha o na ūmwe wanyiitanīre na nīi harī ūhoro wa kūheana kana kwamūkīra, tiga o inyuī; **16** nīgūkorwo o na rīrīa ndaarī Thesalonike, nīmwandūmagīra ūteithio kaingī hīndī ūrīa ndaakoragwo mbataire. **17** Ti atī nī kīheo ndīracaria kuuma kūrī inyuī, no ndīracaria kīrīa kīngīigwo mūthiithū-inī wanyu. **18** Nīnyamūkīrīte indo nyingī mūno makīria; nīndeheirwo indo cia kūnjigana, nīgūkorwo rīu nīnyamūkīrīte iheo iria mwanengerire Epafarodito andehere. Indo icio nī ta maruta marī na mūtararīko mwega, marī igongona rītīkīrīku rīa gūkenia Ngai. **19** Nake Ngai wakwa nīarīkīragīrīria kūmūhe kīrīa gīothe mūngīkorwo mūbataire, akīmūtanahagīra na ūtonga wake ūrīa wī riiri thīnī wa Kristū Jesū. **20** Nake Ngai, o we Ithe witū, arogoocwo nginya tene na tene. Ameni. (aiōn
g165) 21 Geithiai andū othe arīa aamūre thīnī wa Kristū Jesū. Ariū na aarī a Ithe witū arīa tūrī nao nīmamūgeithia. **22** Andū othe arīa aamūre nīmamūgeithia, na makīria arīa a mūciī wa Kaisari. **23** Wega wa Mwathani Jesū Kristū ūrogīa na maroho manyu. Ameni.

Akolosai

1 Nī niī Paūlū, mūtūmwō wa Kristū Jesū nī ūndū wa wendo wa Ngai, tūrī hamwe na Timotheo mūrū wa Ithe witū, **2** Tūramūtūmīra marūa maya inyuī andū arā aamūre, o inyuī ariū na aarī a Ithe witū mūtūire mūrī ehokeku thīnī wa Kristū kūu Kolosai: Mūrogīa na wega na thayū ciumīte kūrī Ngai Ithe witū. **3** Hīndī ciothe rīrīa tūkūmūhoera, nītūcookagīria Ngai ngaatho, o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū, **4** tondū nītūiguīte ūhoro wa ūrīa mwītīkītie Kristū Jesū, o na ūrīa mwendete andū arā othe aamūre, **5** naguo nī wītīkio na wendani iria cumanaga na kīrīgīrīro kīrīa mūigīirwo kūu igūrū na kīrīa mūrīkītie kūigua ūhoro wakō thīnī wa ūhoro ūrīa wa ma, na nīguo ūhoro-ūrīa-Mwega **6** ūrīa ūmūkinyīire. Kūndū guothe gūkū thī ūhoro-ūyū-Mwega nīūraciara maciaro na nīūratheerema, o ta ūrīa ūkoretwo ūgīka gatagatī-inī kanyu kuuma mūthenya ūrīa mwaūiguire na mūkīmenya wega wa Ngai na ma. **7** Mwamenyire ūhoro ūcio kuuma kūrī Epafara, ūrīa twendete, na mūruti wīra hamwe na ithuī o we mūtungatīri wa Kristū wa kwīhokeka ithenya riitū, **8** na nowe ūtūheete ūhoro wa ūrīa mwendaine mūrī thīnī wa Roho. **9** Nī ūndū wa ūguo-rī, kuuma mūthenya ūrīa twaiguire ūhoro ūcio wanyu, tūtirī twatigithīria kūmūhoera, tūgīthaithaga Ngai amūiyūrie ūmenyo wa wendi wake, na amūheage ūūgī na ūtaūku wothe maūndū-inī mothe ma kīroho. **10** Na tūhooyaga ūguo nīguo mūhote gūtūūra mūtūrīre ūringaine na ūrīa Mwathani endaga na mūmūkenagie maūndū-inī mothe: mūciarage maciaro mawīra-inī mothe mega marīa mūrutaga, na

mūkūrage thīinī wa ūmenyi wa kūmenyana na Ngai, **11**
mūgīkagīrwo hinya na ūhoti wothe kūringana na hinya
wake ūrī na riiri nīgeetha mūhote gūkiragīrīria mūno
mūtegūthethūka na mūrī na gīkeno, **12** na mūgīcookagīria
Ithe witū ngaatho, ūrīa ūmūtuīte aagīrīru a kūgaya igai rīa
arīa aamūre ūthamaki-inī wa ūtheri. **13** Nīgūkorwo Ngai
nīatūhonoketie, agatūruta ūthamaki-inī wa nduma, na
agatūthaamīria ūthamaki-inī wa Mūriū ūrīa endete mūno,
14 thīinī wake-rī, nītūkūrītwo na tūkarekerwo mehia
maitū. **15** Ūcio nīwe mūhianīre wa Ngai ūrīa ūtonekaga,
na nīwe irigithathi harī indo ciothe iria ciombirwo. **16**
Nīgūkorwo nīwe wombire indo ciothe: indo iria irī igūrū
na iria irī thī, iria cionekaga na iria itonekaga, o na
angīkorwo nī itī cia ūnene kana maahinya, kana aathani
o na kana arīa marī ūhoti; indo ciothe ciombirwo nīwe
na nīguo ituīke ciake. **17** Kristū nīwe warī kuo mbere ya
indo ciothe, nacio indo ciothe itūrīraga inyiitithanītio
nīwe. **18** Ningī nīwe mūtwe wa mwīrī, arī guo kanitha; na
nīwe kīambīrīria na irigithathi harī andū arīa manariūka,
nīgeetha thīinī wa maūndū mothe atuīke nīwe mūtūūgīrie
kūrī indo ciothe. **19** Nīgūkorwo Ngai nīoonire arī wega atī
ūiyūru wa Ngai wothe ūikare thīinī wake, **20** na nī ūndū
wa Kristū indo ciothe ituīke cia kūiguithanio na Ngai, iria
irī thī o na kana iria irī igūrū, nī ūndū wa ūrīa aarehire
thayū na ūndū wa thakame yake, ūrīa yaitirwo mūtharaba-
inī. **21** Hīndī ūmwe inyuī mwatūire mwamūranītio na
Ngai na mwarī thū ciake meciiria-inī manyu nī ūndū wa
mītugo yanyu mīrū. **22** No rīu nīamūiguithanītie na
Kristū na ūndū wa ūrīa aakuire arī na mwīrī nīgeetha

amūrūgamie mbere yake mūrī atheru, na mūtarī na ūūgū, o na mūtarī na ūcuuke, **23** mūngīthiī na mbere na gwītīkia mwīhaandīte na mūrī arūmu, na mūtekwenyenye ka kuuma kūrī kīrīgīrīro kīrīa kīnyiitīrīirwo nī Ūhoro-ūrīa-Mwega. Ūhoro ūcio nīguo Ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa mwaiguire, na ūrīa ūhunjītio kūrī ciūmbe ciothe cia gūkū thī, na nīguo niī Paūlū nduīkīte ndungata yaguo. **24** Na rīu nīngenete nī ūndū wa maūndū marīa thīnītio namo nī ūndū wanyu, na ngaiyūrīrīria thīnī wa mwīrī wakwa kīrīa gītīgaire ūhoro-inī wa kūnyamario gwa Kristū, ngamaiyūrīrīria nī ūndū wa mwīrī wake, na nīguo kanitha. **25** Na niī ndaatuirwo ndungata yaguo na ūndū wa gūtūmwo nī Ngai ndīmūrehere ūhoro wa Ngai mūūmenye kūna, **26** na nī guo hitho ūrīa ūtūire ūrī hithe kuuma o tene, njiarwa na njiarwa, no rīu nīūguūrīrio arīa aamūre. (*aiōn g165*) **27** O acio nīo Ngai oonire arī wega kūmenyithia hitho ya ūtonga ūrīa ūrī riiri kūrī andū-a-Ndūrīrī, nayo hitho ūyo nī atī Kristū arī thīnī wanyu, o we kīrīgīrīro gīa gūkaagīa na riiri. **28** Ūcio nīwe tūhunjagia, tūgītaaranaga na tūkīrutaga o mūndū wothe tūrī na ūūgī wothe, nīgeetha tūkarūgamia o mūndū wothe aagīrīre kūna thīnī wa Kristū. **29** Nī ūndū wa gītūmi kīu nīndīnogagia, ngīgiaga kūringana na hinya wake wothe, ūrīa ūrutaga wīra na hinya thīnī wakwa.

2 Nīngwenda mūmenye ūrīa ndīgiaga nī ūndū wanyu, na nī ūndū wa andū arīa marī Laodikia, o na nī ūndū wa arīa matarī maanyona niī mwene. **2** Ndīgiaga ūguo nīgeetha magīe na ūmīrīru wa ngoro na magīe na ūrūmwe mohanītio nī wendani, na nīgeetha maingīhīrwo nī

ūtonga wa kūmenya wega ūhorō wa hito ya Ngai, na
nīyo Kristū, **3** ūrīa thīinī wake kūhithītwo mīthiithū
yothe ya ūugī na ūmenyo. **4** Ndīramwīra ūguo nīgeetha
mūndū o na ūrīkū ndakanamūheenie na ngarari cia
mawara. **5** Nīgūkorwo o na ndatuīka ndirī hamwe na
inyū thīinī wa mwīrī, ndī hamwe na inyū thīinī wa roho,
na ngakena nīkuona ūrīa mūrī mībango mīega, na ūrīa
wītīkio wanyu thīinī wa Kristū ūrī mūrūmu. **6** Nī ūndū
ūcio-rī, o ta ūrīa mwamūkīrire Kristū Jesū arī Mwathani,
thīi na mbere gūtūūra thīinī wake, **7** mūhaandītwo
na mūgaakwo thīinī wake, na mūkīongagīrīwo hinya
thīinī wa wītīkio o ta ūrīa mwarutirwo, na mūkīrīrīrie
gūcookia ngaatho. **8** Mwīmenyererei mūndū o na ūrīkū
ndakanamūtahe meciiria na maūugī ma maheeni ma
tūhū, marīa moimanaga na mītugo ya andū na irīra iria cia
ndūire cia thī īno, no ti kuuma kūrī Kristū. **9** Nīgūkorwo
ūiyūru wothe wa ūngai ūtūūraga thīinī wa Kristū arī
na mwīrī, **10** na inyū nīmūiyūrītwo nī muoyo thīinī wa
Kristū, ūrīa arī we Mūnene igūrū rīa hinya o wothe na
ūhoti o wothe. **11** O na inyū nīmwaruire thīinī wake, na
ti na ūndū wa moko ma andū, no nī ūndū wa kwehererio
mūtūūrīre wa mehia, kūringana na irua rīrīa rīruithanagio
nī Kristū. **12** Nīgūkorwo nīgūthikwo mwathikirwo hamwe
nake rīrīa mwabatithirio, na mūkīriūkio hamwe nake
nī ūndū wa gwītīkia hinya wa Ngai, ūrīa wamūriūkirie
akiuma kūrī arīa akuū. **13** Hīndī ūrīa mwakuīte nī
ūndū wa mehia manyu na mūgaikara ta mūtaruīte nī
ūndū wa mūtūūrīre wanyu wa mehia-rī, Ngai nīatūmire
mūgē na muoyo hamwe na Kristū. Ngai nīatūrekeire

mehia maitū mothe, **14** na aarīkia gūtharia watho ūrīa warī mwandīke hamwe na mūtabarīre waguo, o ūcio watūthitangaga na watūire ūreganīte na ithuī-rī; akīweheria na ūndū wa kūūhūrīra mīcumarī mūtharaba-inī. **15** Thuutha wa gūtooria maahinya na monene macio-rī, nīamonganirie mbere ya mūingī, akīrūūhagia nī ūndū wa ūrīa aamatooretie mūtharaba-inī. **16** Nī ūndū ūcio mūtikanareke mūndū o na ūrīkū amūtuīre ciira nī ūndū wa irio iria mūrīaga, kana kīrīa mūnyuuaga, kana ūhoroinī wa mīthenya ūrīa mīamūre, kana gūkūngūrīa Karūgamo ka Mweri, o na kana mūthenya wa Thabatū. **17** Maūndū macio no kīruru kīa maūndū marīa magooka; no rīrī, ma yamo-rī, nī Kristū we mwene. **18** Mūtikanareke mūndū o na ūrīkū, ūrīa wendete gwītua mūhooreri, na akahooyaga araika, atūme mūtunywo kīheo kīrīa mūtanyīte kuona. Mūndū ta ūcio nīataaragīria na njīra nene maūndū marīa onete, na mwīciirīrie wake ūtarī wa kīroho ūgatūma etīe nī ūndū wa meciiria make ma tūhū. **19** Mūndū ta ūcio ndegwatanītie na Mūtwe, ūrīa arī we ūnyiitagīrīra mwīrī wothe, akaūnyiitithania hamwe na nyunīro ciohanītio na mīkiha, naguo ūgakūra o ta ūrīa Ngai atūmaga ūkūre. **20** Atīrīrī, angīkorwo inyuī nīmwakuire hamwe na Kristū, na mūgītigana na irīra iria cia ndūire cia thī īno-rī, nī kīī gītūmaga mwathīkīre mawatho mayo, ta mūtūire mūrī a thī? **21** Namo nī ta maya: “Ndūkanyiite! Ndūgacame! Ndūkahutie!” **22** Maūndū macio mothe maraaria ūhoro wa indo iria ithiraga bata ciarīkia kūhūthīrwo, tondū icio no irīra na wathani na ūrutani wa andū. **23** Ti-itherū, mītabarīre ta īyo yonekaga ta ūrī na ūūgī, nī ūndū wa

mīhoere yao ūrīa methuurīire, na ūhooreri wa gwītua,
na kwīnyerekia, no makaaga kuona bata wa kwīgirīrīria
merirīria ma mwīrī.

3 Na rīrī, kuona atī rīu nīmūriūkītio hamwe na Kristū-rī,
ngoro cianyu nīikīrūmbūyagie maūndū marīa ma igūrū,
o kūrīa Kristū aikarīte guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai. **2**
Meciiria manyu nīmeciiragie maūndū marīa ma igūrū, no
ti maūndū marīa ma thī īno. **3** Nīgūkorwo nīmwakuire,
naguo muoyo wanyu rīu nīmūhithe hamwe na Kristū
thīinī wa Ngai. **4** Na rīrīa Kristū, ūrīa arī we muoyo
witū, akoonekana-rī, hīndī īyo o na inyuī nīmūkonekana
hamwe nake mūrī na riiri. **5** Nī ūndū ūcio-rī, tuagai
maūndū mothe ma mwīrī ūyū wa ndūire ta makuīte
namo nī ta: ūhūūri-maraya, na meciiria mathūku, na
thuti cia mwīrī, na merirīria mooru, na ūkoroku, naguo
no ūndū ūmwe na kūhooya mīhianano. **6** Tondū wa
maūndū macio, mang'ūrī ma Ngai nīmarooka. **7** O na
inyuī mwatūire mūthiīaga na mīthiīre īyo mūtūūrīre-inī
ūrīa mwatūūraga mbere īyo. **8** No rīu no nginya mwīaūre
maūndū maya mothe, namo nī, marakara, na mang'ūrī,
na rūmena, na njambanio, na kwaria maūndū ma thoni na
kanua. **9** Tigagai kūheenania mūndū na ūrīa ūngī, kuona
atī nīmwīyaūrīte mūndū ūrīa wa tene na ciīko ciake,
10 na mūkehumba mūndū ūngī mwerū, ūrīa werūhagio
nginya agīe na ūmenyo na agīe na mūhianīre wa ūrīa
wamūūmbire. **11** Na ūhoro-inī ūcio hatirī Mūyunani kana
Mūyahudi, mūndū mūruu kana mūndū ūtarī mūruu,
kana mūndū mūcenji, kana Mūsikuthi, kana mūndū
ngombo kana ūtarī ngombo, no Kristū nīwe maūndū

mothe, na arī thīnī wa maūndū mothe. **12** Nī ūndū ūcio-
rī, tondū mūrī andū athuure nī Ngai, andū atheru na
mendetwo mūno nīwe, mwīlhumbei ūiguanīri wa tha, na
gūtugana, na kwīnyiihia, na kūhoorera na gūkirīrīria. **13**
Kiranagīrīriai mūndū na ūrīa ūngī, na mūrekanagīre rīrīa
mūndū angīkorwo ekītwo ūru nī ūrīa ūngī. Rekanagīrai
o ta ūrīa Mwathani aamūrekeire inyuī. **14** Ningī gūkīra
maūndū macio mothe mega-rī, gīai na wendani, tondū
nīguo wohanagia maūndū mothe hamwe nīguo magīrīre
kūna. **15** Rekei thayū wa Kristū wathanage ngoro-inī
cianyu, tondū inyuī mūrī ta ciīga cia mwīrī ūmwe-rī,
mwetīirwo thayū. Na ningī mūcookagie ngaatho. **16** Rekei
ūhoro wa Kristū ūtūūrage ūingīhīte mūno thīnī wanyu,
mūkīrutanaaga na mūgītaaranaga mūndū na ūrīa ūngī
mūrī na ūugī mūngī, o mūkīinaga thaburi, na nyīmbo
cia Ngai, o na nyīmbo cia kīroho, mūrī na ngaatho harī
Ngai ngoro-inī cianyu. **17** Na ūndū ūrīa wothe mūrīkaga,
mūkīaria kana mūgīka ūndū, wīkagei wothe rītwa-inī rīa
Mwathani Jesū, mūgīcookagīria Ngai Ithe witū ngaatho
thīnī wake. **18** Inyuī atumia-rī, mwīnyiihagīriei athuuri
anyu, o ta ūrīa kwagīrīre thīnī wa Mwathani. **19** Na inyuī
athuuri-rī, endagai atumia anyu na mūtikamakūūmage.
20 O na inyuī ciana-rī, athīkagīrai aciari anyu maūndū-inī
mothe, nīgūkorwo gwīka ūguo nīgūkenagia Mwathani. **21**
Na inyuī maithe-rī, mūtikarakaragie ciana cianyu, itikae
gūkua ngoro. **22** Na inyuī ngombo-rī, athīkagīrai aathani
anyu a gūkū thī maūndū-inī mothe, na to hīndī ūrīa
maramuona atī nīgeetha mamwende, no maathīkagīrei
mūrī na ngoro itarī na ūhinga na nī ūndū wa gūtīīa

Mwathani. **23** Na rīrī, ūndū o wothe ūrīa mūrīkaga, wīkagei na ngoro yanyu yothe, taarī Mwathani mūrarutīra wīra, no ti andū, **24** mūkīmenyaga atī nīmūkaamūkīra igai kuuma kūrī Mwathani rīrī kīheo kīanyu. Nī Mwathani Kristū mūtungatagīra. **25** Mūndū o wothe ūrīa wīkaga ūru nīakarīhwo kūringana na ūru wake, na gūtīrī gūtīra mūndū maūthī.

4 Inyuī aathani-rī, ikagai ngombo cianyu maūndū marīa magīrīire na marīa marī kīhoto, tondū nīmūū o na inyuī mūrī na Mwathi wanyu kūrīa igūrū. **2** Mwīheanagei na kīyo ūhoro-inī wa kūhooya, mwīiguīte na mūgīcookagīria Ngai ngaatho. **3** Na mūtūhooyagīre o na ithū, nīgeetha Ngai ahingūrīre ndūmīrīri iitū mūrango, nīgeetha tūhunjagie ūhoro wa hito ya Kristū, ūhoro ūrīa nī njohetwo nī ūndū waguo. **4** Hooyagai nīgeetha ndūhunjagie na andū magataūkīrwo wega, o ta ūrīa njagīrīirwo nī gwīka. **5** Tuīkagai oogī harī maūndū marīa mūrīkaga andū arīa matarī a thiritū yanyu; mūtegūte mweke ūrīa mūrī naguo wa gwīka wega. **6** Na mūkīaria, aragiai hīndī ciothe mūiyūrītwo nī wega wa Ngai, nayo mīario yanyu ītūke ta ikīrītwo cumbī, nīgeetha mūmenyage ūrīa mūrīcookagīria o mūndū. **7** Tukiko nīakamūhe ūhoro wakwa wothe. Ūcio nī mūrū wa Ithe witū twendete mūno, nī ndungata ya kwīhokeka na tūtungataga nake thiīnī wa Mwathani. **8** Ndamūtūma kūrī inyuī nī ūndū wa ūhoro ūyū kīumbe, atī mūmenyithio wega ūrīa ithū tūhaana, na ningī atī amūmīrīrie ngoro. **9** Megūūka na Onesimo, mūrū wa Ithe witū mwīhokeku na ūrīa twendete mūno, nake nī ūmwe wanyu. Acio nīmekūmūhe ūhoro wa ūrīa

maündū mothe marekīka gūkū. **10** Nīmwageithio nī Arisitariko ūrīa tuohetwo nake, o na Mariko nīamūgeithia, ūrīa mūihwa wa Baranaba. (Nīmwīrtwo ūhoro wake; angīuka kūrī inyuī-rī, mwamūkīrei.) **11** Jesū ūrīa wītagwo Jusito o nake nīamūgeithia. Acio no-o Ayahudi thīinī wa arīa tūrutithanagia wīra wa ūthamaki wa Ngai nao, na nīmatuīkīte a kūnyūmīrīria. **12** Epafara, ūrīa arī ūmwe wanyu na ndungata ya Kristū Jesū, nīamūgeithia. We nīamūhooyagīra mūno hīndī ciothe, nīguo mūhote kwīhaanda wega ūhoro-inī wothe wa kūhingia wendi wa Ngai, mūrī agima na mūrī na kīrīgīrīro gīkinyanīru. **13** Niī ndī na ūira wake atī nīarutaga wīra na hinya, akenogia nī ūndū wanyu, na nī ūndū wa arīa marī Laodikia na Hierapolī. **14** Nīmwageithio nī Luka ūrīa ndagītarī, mūrata witū twendete mūno, o na Dema. **15** Geithiai ariū na aarī a Ithe witū kūu Laodikia, na mūgeithie Numifa na andū a kanitha ūrīa ūrī gwake mūciī. **16** Na rīrī, mwarīkia gūthomerwo marūa maya, matūmei magathomerwo andū a kanitha wa Laodikia, na inyuī no nginya muone atī nīmwathoma marūa ma kuuma kanitha wa Laodikia. **17** Na mwīre Arikipo atīrī: “No nginya wone atī nīwarīkia wīra ūrīa wamūkīrire thīinī wa Mwathani.” **18** Niī Paūlū nī niī ndaandīka ngeithi ici na guoko gwakwa. Ririkanai atī ndī muohe na mīnyororo. Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī.

1 Athesalonike

1 Nī ithuī Paūlū na Sila, na Timotheo, Twandīkīra kanitha wa Athesalonike marūa maya ūrā ūrī thīinī wa Ngai Ithe witū o na Mwathani Jesū Kristū. Wega na thayū wa Ngai irogīa na inyuī. **2** Nītūcookagīria Ngai ngaatho hīndī ciothe nī ūndū wanyu inyuothē, tūkīmūgwetaga mahooya-inī maitū. **3** Rīrīa tūkūmūhoera tūrī mbere ya Ngai o we Ithe witū-rī, nītūririkanaga tūtegūtigithīria wīra wanyu ūrā uumanīte na gwītīka, na kwīnogia kwanyu kūrā kūrehagwo nī wendani, o na gūkirīrīria kwanyu, kūrā kuumanīte na kīrīgīrīro thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū. **4** Nīgūkorwo, ariū na aarī a Ithe witū inyuī mwendetwo nī Ngai, ithuī nītūūī atī nīmwathuurirwo nīwe, **5** tondū ūhoro-ūrā-Mwega tūhunjagia, tūtiamūreheire ūrī o ciugo therī, no twamūreheire ūrī na hinya, na ūrī na Roho Mūtheru, o na ūrī na ihooto itangīthanganio. Ningī inyuī nīmūūī ūrā twaikaraga na inyuī nī ūndū wa kūmūguna. **6** Inyuī mwatuīkire a kwīgerekania na ithuī, o na mūgītuīka a kwīgerekania na Mwathani, o na gūtuīka mwarī na mīnyamaro mīngī, nīmwamūkīrire ūhoro wake mūrī na gīkeno kīrā kīheanagwo nī Roho Mūtheru. **7** Na nī ūndū ūcio mūgītuīka kīonereria kūrī andū arā othe metīkītie kūu Makedonia, o na Akaia. **8** Naguo ūhoro wa Mwathani nīwahunjire uumīte kūrī inyuī, na to Makedonia na Akaia gwiki, no rīrī, o na wītīkio wanyu thīinī wa Ngai nīmenyekete kūndū guothe. Nī ūndū ūcio tūtibataire kuuga ūndū ūhoro-inī ūcio, **9** nīgūkorwo andū o ene nīo maheanaga ūhoro wa ūrā mwatūnyiitire

ūgeni. Nīmaheanaga ūhorō wa ūrīa mwagarūrūkīire Ngai, mūgītigana na mīhianano nīguo mūtungatagīre Ngai ūrīa ūrī muoyo na ūrīa wa ma, **10** na mwetagīrīre Mūriū oime igūrū, ūrīa aariūkirie kuuma kūrī arīa akuū, nake nīwe Jesū, ūrīa ūtūhonokagia kuuma kūrī mang'ūrī marīa magooka.

2 Inyuī ariū na aarī a Ithe witū, nīmūrī atī gūuka gwitū kūrī inyuī gūtiarī gwa tūhū. **2** Mbere īyo nītwathīnirio na tūkīrumwo rīrīa twarī kūu Filipi, o ta ūrīa inyuī mūrī, no nī ūndū wa gūteithio nī Ngai witū, nītuomīrīirie na tūkīmūhe Ūhorō-ūrīa-Mwega, o na akorwo nītwakararirio mūno. **3** Nīgūkorwo gūthaithana gwitū gūtiumanīte na ihītia, kana matanya ma maūndū ma waganu, o na kana ma wara. **4** No rīrī, ithuī nī kwaria twaragia ta andū maamūrītwo nī Ngai a kwīhokerwo Ūhorō-ūrīa-Mwega. Ithuī ti andū tūrageria gūkenia, no nī Ngai, o we ūgeragia ngoro ciitū. **5** Inyuī nīmūrī atī ithuī ti ndeto cia kwīyendereria twaragia, o na kana tūkahithīrīra ūhorō wa gūkorokera indo; Ngai nīwe mūira witū. **6** Ithuī tūtiacaragia kūganwo nī andū, arī inyuī kana mūndū ūngī o wothe. Tondū tūrī atūmwō a Kristū-rī, nītūngīatuīkire mūrigo kūrī inyuī, **7** no nītwaikarire na inyuī tūhooreire, o ta ūrīa nyina wa ciana nini amenyagīrīra ciana ciake mwene. **8** Nī tondū wa ūrīa twamwendete mūno, nītwakenagio nīkūgwatanīra na inyuī, na to Ūhorō-inī-ūrīa-Mwega wa Ngai wiki, no nītwagwatanīre mītūrīre-inī iitū o nayo, tondū nīmwatuīkīte andū twendete mūno. **9** Ti-itherū nīmūkūririkana, inyuī ariū na aarī a Ithe witū, wīra witū wa hinya na kwīnogia gwitū; twarutaga wīra ūtukū na

mūthenya nīguo tūtigatuīke mūrigo harī mūndū o na ūrīkū hīndī īrīa twamūhunjagīria Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai. **10** Inyuī mūrī aira, o na Ngai no mūira, ūrīa twatūire na inyuī arā mwītīkītie tūrī atheru, na tūrī athingu, na tūtarī na ūcuuke. **11** Ningī nīmūūī atī twekaga mūndū o mūndū wanyu o ta ūrīa ithe wa ciana ekaga ciana ciake mwene, **12** tūkamūmagīrīria, na tūkamūhooreragia, o na tūkamūringagīrīria mūtūūre mītūrīre yaganīrīre na ūrīa Ngai endaga, o we ūmwītaga mūtoonye thīnī wa ūthamaki wake, na mūgīe na riiri wake. **13** O na ningī nītūcookagīria Ngai ngaatho tūtegūtīgīthīria tondū rīrīa mwamūkīrire kiugo kīa Ngai, kīrīa mwaiguire kuuma kūrī ithuī, mūtiakīamūkīrire taarī kiugo kīa andū, no mwakīamūkīrire ta kiugo kīa Ngai, na nī ma, ūguo nīguo kīrī, na nīkō kīrutaga wīra thīnī wanyu inyuī mwītīkītie. **14** Nīgūkorwo inyuī, ariū na aarī a Ithe witū, nīmwatuīkire a kwīgerekania na makanitha ma Ngai marīa marī thīnī wa Kristū Jesū kīrīa Judea: Nīmwanyamaririo nī andū a būrūri wanyu na mīnyamaro o īrīa andū a makanitha macio maanyamaragio nayo nī Ayahudi, **15** o ariā mooragire Mwathani Jesū, na makīrīraga anabii, o na ithuī magītūingata. Nīmarakaragia Ngai, na nī marī ūthū na andū othe **16** nī ūndū wa kūgeria gūtūgīria tūtikahunjīrie andū-a-Ndūrīrī ūhoro nīgeetha mahonoke. Ūguo nīguo meyongagīrīra mehia makamaiyūrīrīra. Namo mang'ūrī ma Ngai nīmamakinyīire. **17** No rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, hīndī īrīa twatīgīthanirio na inyuī gwa kahinda kanini-rī, (ha ūhoro wa mwīrī, no ti wa ngoro), nītwerutanīrie na kīyo kīnene nīgeetha tuonane na

inyuī tondū nītwamwīriragīria mūno. **18** Nīgūkorwo nītwendete mūno gūuka kūrī inyuī, na makīria niī Paūlū, nīndageririe maita maingī no Shaitani nīatūgiririe. **19** Nī ūndū-rī, kīrīgīrīro giitū gīkīrī kīrīkū, kana gīkēno giitū, kana thūmbī ūrīa tūngīraha nayo mbere ya Mwathani witū Jesū ūrīa agooka? Githī ti inyuī? **20** Ti-itherū, inyuī nī inyuī riiri witū na gīkēno giitū.

3 Nī ūndū ūcio, ūrīa twaremirwo nīgūkirīrīria-rī, nītuonire arī wega tūtigwo tūrī ithuiki kūu Athene. **2** Tūgīgītūma Timotheo ūrīa mūrū wa Ithe witū, na ndungata ya Ngai hamwe na ithuī ya kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū, nīguo amwīkīre hinya, na amūūmīrīrie wītīkīo-inī wanyu, **3** nīguo gūtikagīe mūndū ūngīagagio nī magerio macio. Inyuī nīmūūi wega atī nīmo twathīrīrio. **4** Ti-itherū o na hīndī ūrīa twarī na inyuī nītwamwīraga kaingī atī no nginya tūnyariirwo. O ta ūrīa mūūi atī ūguo noguo gwacookire gūgītuīka. **5** Nī ūndū ūcio, ūrīa ndaremirwo nīgūkirīrīria rīngī-rī, ngītūmana nīguo menye ūhoro wa wītīkīo wanyu. Nīgūkorwo nīndetigagīra gūtigakorwo atī hihi mūgerania nīamūgeretie, naguo wīra witū ūtuīke wa tūhū. **6** No ūrī, ūrī Timotheo nī okīte kūrī ithuī oimīte kūrī inyuī, na agatūrehere ūhoro mwega ūkonīi wītīkīo na wendani wanyu. Nīatwīrīte atī nīmūtūririkanaga hīndī ciothe mūkenete, na atī nīmwīriragīria gūtuona, o ta ūrīa o na ithuī twīriragīria kūmuona. **7** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū-rī, o na tūrī na mīnyamaro na mathīīna nītuomīrīrio twaigua ūhoro wanyu nī tondū wa gwītīkīa kūu kwanyu. **8** Nīgūkorwo ūrī tūgūtūūra muoyo kūna, kuona atī

n̄mw̄haand̄ite wega th̄in̄i wa Mwathani. **9** T̄nḡhota at̄ia ḡcookeria Ngai ngaatho cia k̄igana n̄ ūnd̄ wanyu, tond̄ wa ḡkeno k̄r̄ia ḡothe t̄r̄i nak̄o mbere ya Ngai wit̄ n̄ ūnd̄ wanyu? **10** N̄t̄hooyaga ūtuk̄ na m̄thenya na k̄yo k̄iinḡi n̄igeetha t̄koonana na inyū r̄inḡi na t̄m̄urehere k̄r̄ia m̄tar̄i nak̄o ūhoro-in̄i wa gw̄t̄kia kwanyu. **11** R̄i-r̄i, Ngai mwene, o Ithe wit̄, na Mwathani wit̄ Jesū, marot̄hinḡr̄ira nj̄ra t̄hote ḡūka k̄r̄i inyū. **12** Mwathani arot̄uma wendani wanyu wongerereke na ūiȳr̄ir̄ire har̄i o m̄nd̄ na ūr̄ia ūnḡi, na har̄i and̄ ar̄ia anḡi othe, o ta ūr̄ia o na ithū t̄mwendete. **13** Ninḡi aroik̄ira ngoro cianyu hinya n̄igeetha m̄gaakorwo m̄tar̄i na ūcuuke, na m̄r̄i atheru mbere ya Ngai, o we Ithe wit̄, h̄ind̄ ūr̄ia Mwathani wit̄ Jesū agooka hamwe na and̄ ake ar̄ia atheru othe.

4 Naguo ūhoro wa k̄riḡir̄ria, arīu na aar̄i a Ithe wit̄-r̄i, n̄ at̄i n̄it̄wam̄utire ūhoro wa m̄t̄ūr̄ire, ūr̄ia ūkenagia Ngai, na noguo m̄t̄ūraga mw̄kaga. R̄iu t̄k̄um̄ūria na t̄kam̄urinḡir̄ia th̄in̄i wa Mwathani Jesū at̄i m̄k̄raḡir̄ie gw̄kaga o ūguo. **2** N̄iḡukorwo n̄m̄ūū maūnd̄ mar̄ia twam̄taarire namo, t̄r̄i na ūhoti wa Mwathani Jesū. **3** Tond̄ r̄iir̄i, ūnd̄ ūr̄ia Ngai endete n̄ at̄i m̄tūke and̄ aam̄ure: at̄i mw̄theemage ūmaraya; **4** na at̄i o ūmwe wanyu amenye gwatha mw̄r̄i wake mwene ūkarage ūr̄i m̄theru na ak̄iūt̄iaga, **5** atar̄i na merir̄ria ma mw̄r̄i ta and̄ a nd̄ur̄ir̄i ar̄ia matoō Ngai; **6** na at̄i ha ūhoro wa maūnd̄ macio, ḡt̄igakorwo m̄nd̄ o na ūrik̄ ūnḡih̄t̄ir̄ia m̄r̄u na mwar̄i wa ithe, kana amw̄ike ūru. Mwathani n̄iakaherithia and̄ n̄ ūnd̄ wa mehia mothe

ta macio, o ta ūrĩa tūrīkītie kūmwīra na tūkamūkaania. 7
Tondū Ngai ndatwītiire maündū ma waganu, no aatwītire
nīguo tūtūure mūtūūrīre wa ūtheru. 8 Nī ūndū ūcio-
rī, mūndū ūrĩa ūkūregana na ūrutani ūyū ti mūndū
araregana nake no nī Ngai, ūrĩa ūmūheaga inyuī Roho
wake Mūtheru. 9 Na rīu-rī, harī ūhoro wa kwendana na
ariū na aarī a Ithe witū-rī, tūtibataire kūmwandīkīra nī
ūndū inyuī ene nīmūrutītwo kwendanaga nī Ngai. 10 Na
ti-itherū, nīmwendete ariū na aarī a Ithe witū othe arīa
marī Makedonia guothe. No nītūkūmūringīrīria inyuī
ariū na aarī a Ithe witū, atī mūkīragīrīrie gwīka ūguo
makīria. 11 Atīrīrī, mwīrirīriei gūtūūra mūtūūrīre wa
ūhooreri, na mūhang'agīre o maündū marīa mamūkonīi,
na mūrutage wīra na moko manyu, o ta ūrĩa twamwīrire,
12 nīgeetha mūtūūrīre wanyu wa o mūthenya, ūtūme
mūheagwo gītīo nī andū arīa matarī a thiritū yanyu,
na nīgeetha mūtigatuīke mūrigo kūrī mūndū o na
ūrīkū. 13 No rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, tūtikwenda
mūikarage mūtooī ūhoro wa andū arīa makomete, kana
mūigue kīha ta andū arīa angī matarī na kīrīgīrīro.
14 Nītwītīkītie atī Jesū nīakuire na akīriūka, na nī ūndū
ūcio nītwītīkītie atī Ngai nīakarehanīria Jesū hamwe na
andū arīa makomete marī thīinī wake. 15 Kūringana
na kiugo kīa Mwathani we mwene, tūkūmwīra atī ithuī
arīa tūrī muoyo, arīa tūtigītīwo nginya rīrīa agacooka
tūtigatongoria arīa marīkītie gūkoma. 16 Thuutha wa
ūguo, ithuī arīa tūgaakorwo tūrī muoyo na tūtigaire-
rī, nītūkoyanīrio hamwe nao tūtwarwo matu-inī nīguo
tūgacemanie na Mwathani rīera-inī. Na nī ūndū ūcio

tūgaatūūrania na Mwathani nginya tene. **18** Nī ūndū ūcio, ūmanagīrīriai mūndū na ūrīa ūngī na ciugo icio.

5 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, ūhorō wa mahinda na mīthenya-rī, tūtirī na bata wa kūmwandīkīra, **2** nīgūkorwo nīmūūī wega atī mūthenya wa Mwathani ūgooka o ta ūrīa mūici okaga ūtukū. **3** O rīrīa andū maroiga atīrī, “Kūrī thayū na ūgitīri,” hīndī īyo nīguo magaakorererwo nī mwanangīko o rīmwe, o ta ūrīa mūtumia ūrī nda akoragīrīrwo nī ruo rwa kūheo mwana, nao matikahonoka. **4** No inyuī ariū na aarī a Ithe witū, mūtirī nduma-inī atī nīguo mūthenya ūcio ūmūkorerere ta mūici. **5** Inyuī inyuothe mūrī ciana cia ūtheri na ciana cia mūthenya. Ithuī tūtirī a ūtukū kana a nduma. **6** Nī ūndū ūcio-rī, nītūtigei gūkoma ta acio angī, no nītūkarage twīiguīte na tūkerigagīrīria maūndū. **7** Nīgūkorwo arīa makomaga-rī, makomaga ūtukū, na arīa marīagwo nī njoohi-rī, marīagwo ūtukū. **8** No kuona atī ithuī tūrī a mūthenya-rī, nītūtuīke a kwīgirīrīria maūndū, twīhumbīte gako ga kūgitīra gīthūri karīa ka wītīkio na ka wendani, na tūgekīra ūhorō wa kwīrīgīrīra ūhonokio taarī ngūbia ya kīgera ya kūgitīra mūtwe. **9** Nīgūkorwo Ngai ndaatwamūrīre nīguo tūtuīke a kūrakarīrwo, no nītūtuīke a kwamūkīra ūhonokio thīnī wa Mwathani witū Jesū Kristū. **10** We nīatūkuīrīire nīgeetha, twakorwo twīiguīte kana tūkomete-rī, tūgaatūūrania hamwe nake. **11** Nī ūndū ūcio-rī, ūmanagīrīriai mūndū na ūrīa ūngī na mwīkīranage hinya o ta ūrīa mūreka rīu. **12** Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, twamūthaitha mūtīage andū arīa marutaga wīra na kīyo thīnī wanyu, arīa matuītwo

arori anyu na makamūtaaraga thīinī wa Mwathani. **13**
Mekagīrīrei mūno makīria na mūmendage nī ūndū wa
wīra ūcio marutaga. Tūūranagiai na thayū mūndū na ūrīa
ūngī. **14** Na ningī nītūkūmūringīrīria, inyuī ariū na aarī a
Ithe witū, mūkaanagie andū arīa igūūta, na mūūmagīrīrie
arīa marī guoya, na mūteithagie arīa matarī hinya,
na mūkiragīrīrie andū othe. **15** Menyagīrīrai gūtikagīe
mūndū ūkūrīhīria ūūru na ūūru, no hīndī ciothe geragai
gūtugana inyuī-ene, na mūtugage andū arīa angī othe. **16**
Kenagai hīndī ciothe; **17** hooyagai mūtegūtigīthīria; **18**
cookagīrīai Ngai ngaatho maūndū-inī mothe, nīgūkorwo
ūguo nīguo Ngai endaga harī inyuī thīinī wa Kristū Jesū.
19 Mūtikanahorie mwaki wa Roho; **20** mūtikanaire ūhoro
ūrīa ūrathagwo. **21** Roranagiai maūndū mothe. Rūmagai
maūndū marīa mega. **22** Theemagai ūndū o wothe mūūru.
23 Ngai we mwene, o we Ngai wa thayū, aromūtheria o
kūna. Namo maroho manyu, na ngoro cianyu, o na mīrī
yanyu, iroikaragio itarī na ūcuuke hīndī ūrīa Mwathani
witū Jesū Kristū agaacooka. **24** Ūrīa ūmwītaga inyuī
nī mwīhokeku, na nīakahingia ūhoro ūcio. **25** Ariū na
aarī a Ithe witū, tūhooyagīrei. **26** Geithiai ariū na aarī a
Ithe witū othe na ngeithi theru cia kīmumunyano. **27**
Nīndamwatha ndī mbere ya Mwathani atī marūa maya
mathomerwo ariū na aarī a Ithe witū othe. **28** Wega wa
Mwathani witū Jesū Kristū ūrogīa na inyuī.

2 Athesalonike

1 Nī ithuī Paūlū, na Sila, na Timotheo, Twandikīra kanitha wa Athesalonike marūa maya ūrā ūrī thīnī wa Ngai Ithe witū, o na thīnī wa Mwathani Jesū Kristū: **2** Wega na thayū irogīna na inyuī ciumīte kūrī Ngai Ithe witū, o na Mwathani Jesū Kristū. **3** Nītwagīrīirwo nīgūcoockagīria Ngai ngaatho hīndī ciothe nī ūndū wanyu, ariū na aarī a Ithe witū, tondū ūguo nīguo kwagīrīire, tondū wītīkio wanyu nīrakūra mūno makīria, o naguo wendani ūrā o mūndū arī naguo harī mūndū ūrā ūngī ūkaingīha. **4** Nī ūndū ūcio, nītwīrahaga tūrī thīnī wa makanitha ma Ngai nī ūndū wa gūkirīrīria kwanyu, na gwītīkia kwanyu mīnyamaro-inī yothe na magerio marīa mūkiragīrīria. **5** Maūndū macio mothe nīmonanagia atī itua rīa Ngai rīa ciira nī rīa kīhoto, na nī ūndū ūcio mūtuuo aagīrīru a gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai, o ūcio mūnyariiragwo nī ūndū waguo. **6** Ngai nī wa kīhoto: We nīakarīha arīa mamūthīnagia na thīna, **7** no inyuī arīa mūtūire mūthīnagio amūhe kīhurūko, o hamwe na ithuī. Ūndū ūcio nīukahinga hīndī ūrīa Mwathani Jesū akaaguūranīrio oimīte igūrū arī thīnī wa mwaki ūgwakana, hamwe na araiaka ake arīa marī hinya. **8** Nake nīakaherithia andū arīa matooī Ngai na matathīkagīra ūhoro-ūrīa-Mwega wa Mwathani witū Jesū. **9** Nao nīmakaherithio na kwanangwo kūrīa gūtagathira, na mahingīrīrio nja matikoone ūthiū wa Mwathani, o na ūnene wa hinya wake, (*aiōnios g166*) **10** mūthenya ūrīa agooka nīguo atūūgīrio thīnī wa andū ake arīa atheru, o na andū othe arīa mamwītīkītie magege nī ūndū wake. O na inyuī mūgaakorwo mūrī amwe ao tondū

n̄imwet̄kirie ūira witū ūr̄ia twamūheire. **11** Úndū ūcio n̄iguo ūtūmaga tūmūhooyaḡire tūtegūtigith̄ria, at̄ Ngai witū amūtue andū maaganīriire na gw̄itwo kwanyu, ninḡi n̄i ūndū wa hinya wake amūhingaḡirie matanya manyu mothe mar̄ia mega, o na w̄ira o wothe ūr̄ia uumanīte na w̄it̄kio wanyu. **12** Tūhooyaga ūguo n̄igeetha r̄ītwa r̄ia Mwathani witū Jesū r̄ītūūgaḡirio th̄inī wanyu, o na inyuī mūtūūgaḡirio th̄inī wake, kūringana na wega wa Ngai witū na wa Mwathani Jesū Kristū.

2 At̄ir̄ir̄i ariū na aar̄i a Ithe witū, ha ūhoro wa ḡucoka kwa Mwathani witū Jesū Kristū na ḡucokanīr̄irio gwitū har̄i we, n̄it̄ukūmūthaitha, **2** at̄ mūtikahiūhe kwenyenyo kana mūhahūrwo n̄i ūrathī mūna, kana ndūmīrī, o na kana mar̄ua mer̄two at̄ moimīte kūr̄i ithuī, makoiga at̄ mūthenya wa Mwathani n̄ūrkītie gūkinya. **3** Mūtikareke mūndū o na ūr̄ikū amūheenie o na at̄ia, n̄igūkorwo mūthenya ūcio ndūgaakinya, ūhoro wa kūregana na watho ūtakinyīte, o nake mūndū ūr̄ia mūregi watho ataguūrāniirio, o ūcio ūtuīrīirwo ciira wa kwanangwo. **4** N̄iagokīrīra na etūūḡirie igūrū r̄ia kīrīa ḡiothe gūtanītio na Ngai na kīrīa ḡiothe kīhooyagwo, n̄igeetha aikare thī kūu th̄inī wa hekarū ya Ngai, agūtūuaga at̄ we mwene n̄i Ngai. **5** Kaī mūtararirikana at̄ rīrīa ndar̄i hamwe na inyuī n̄indamwīraga maūndū macio? **6** Na rīu n̄imūūi kīrīa kīgirītie mūndū ūcio ooke na n̄igeetha akaaguūranīrio ihinda rīrīa rīaḡirīire. **7** N̄igūkorwo ūhoro wa hito wa kūregana na watho n̄ūraruta wīra; no n̄i kūr̄i ūr̄ia ūgirīrīrie ūhoro ūcio wonke rīu, na egūthīi na mbere gw̄ika ūguo nginya rīrīa akeherio. **8** Na hīndī iyo n̄iguo

mündū ūcio mūregi watho akaaguūranīrio. Mündū ūcio nīwe Mwathani Jesū akooraga na mīhūmū ya kanua gake, na amwanange na riiri wake ūrīa ūkoonanio nī gūcooka gwake. **9** Mündū ūcio mūregi watho nīagooka kūringana na wīra wa Shaitani ūrīa wonekaga thīinī wa mīthemba yothe ya ciama cia maheeni, na marūūri, na morirū, **10** o na ooke na mīthemba yothe ya ūmaramari nīguo aheenie andū arīa marī njīra ya kūura. Moraga tondū nīmaregire kwenda ūhoro-ūrīa-wa-ma nīguo mahonokio. **11** Na tondū ūcio Ngai nīamarehagīra ūndū wa hinya wa kūmahītithia, nīgeetha metīkie maheeni macio, **12** na nīgeetha andū othe matuīrwo ciira arīa matetikītie ūhoro-ūrīa-wa-ma na makenagīra maūndū ma waganu. **13** No rīrī, twagīrīrwo nīgūcookagīria Ngai ngaatho hīndī ciothe nī ūndū wanyu, inyuū ariū na aarī a Ithe witū mwendetwo nī Mwathani, tondū kuumo o kīambīrīria Ngai nīamūthuurire mūhonokio nī ūndū wa gūtherio nī Roho o na gwītīkia ūhoro-ūrīa-wa-ma. **14** Aamwītīre ūhoro ūyū nī ūndū wa ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa twamūhunjīirie nīguo mūgīe na riiri wa Mwathani witū Jesū Kristū. **15** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, mwīhaandei wega na mūrūmie ūrutani ūrīa twamūrutire, o na akorwo twaririe na kanua kana tūkīmwandīkīra marūa. **16** Mwathani witū Jesū Kristū we mwene, o na Ngai Ithe witū ūrīa watwendire na agītūhe ūūmīrīru wa nginya tene na kīrīgīrīro kīega na ūndū wa Wega wake-rī, (aiōnios g166) **17** maroomīrīria ngoro cianyu, na mamwīkīre hinya thīinī wa ciīko o na ciugo ciothe njega.

3 Naguo Úhoro wa kūrigīrīria-rī, ariū na aarī a Ithe witū, nī atīrī, tūhooyagīrei nīgeetha ûhoro wa Mwathani ūtheereme na ihenya, na ûkumagio, o ta ûrīa ûkumagio nī inyuī. **2** Na ningī mūhooyage nīgeetha tūhonokio kuuma kūrī andū arīa aaganu o na ooru, tondū ti andū othe metikītie. **3** No Mwathani nīmwīhokeku, na nīekūmwīkīra hinya na amūgitīre kuuma kūrī ûrīa mūūru. **4** Tūrī na mwīhoko thīinī wa Mwathani atī nīmūreeka na nīmūgūthīi na mbere gwīka maündū marīa twathanīte. **5** Mwathani arotongoria ngoro cianyu nīguo mūgīe na wendani wa Ngai na ûkirīrīria wa Kristū. **6** Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, nītūkūmwatha thīinī wa rīitwa rīa Mwathani Jesū Kristū, atī mūtigane na mūrū kana mwarī wa Ithe witū o wothe kīgūuta, ûrīa ûtaikaraga kūringana na ûrutani ûrīa twamūrutire. **7** Nīgūkorwo inyuī nīmūū ûrīa mwagīrīirwo nī kwīgerekania na ithuī. Ithuī tūtiarī igūuta rīrīa twatūire na inyuī, **8** o na tūtiigana kūrīa irio cia mūndū o na ûrīkū tūhū. Handū ha ûguo, twarutaga wīra ûtukū na mūthenya, tūkīrutaga wīra mūritū na tūkenogagia nīgeetha tūtigatuīke mūrigo kūrī mūndū o na ûrīkū wanyu. **9** Twekaga ûguo, ti tondū tūtiarī na kīhotoo gīa kūheo ûteithio ta ûcio, no nīgeetha tūtuīke kīonereria kīanyu gīa kwīgerekania nakīo. **10** Nīgūkorwo o na rīrīa twatūire hamwe na inyuī nītwamūheire watho ûyū: “Mūndū angīaga kūruta wīra, o na kūrīa ndakarīe.” **11** Nītūiguaga amwe thīinī wanyu nī igūuta, na matirī wīra marutaga, no nīmetoonyagīrīria maündū-inī ma andū arīa angī. **12** Andū acio nīo tūgwatha na tūkamarīngīrīria thīinī wa Mwathani Jesū Kristū atī makindīrie, na marīnage

irio iria marut̄ire w̄ira. **13** Naho ha ūhoro wanyu, inyuī
ariū na aar̄i a Ithe witū-r̄i, mūtikanoge nī gw̄ikaga
wega. **14** Mūndū o na ūr̄kū anḡiaga gwathik̄ira ūrutani
witū ūr̄ia ūr̄i th̄inī wa marūa maya-r̄i, mw̄ihūgägei.
Mūtikanagē ngwatanīro nake, nīgeetha aigue aconokete.
15 No mūtikamūtue taar̄i th̄ū, no mūkaaniei ta mūrū kana
mwar̄i wa Ithe wanyu. **16** Na r̄iū-r̄i, Mwathani mwene
thayū aromūhe thayū mahinda mothe na ik̄iro-inī ciathe.
Mwathani aroikara na inyuī inyuothe. **17** Niī Paūlū nī nī
ndandīka ngeithi ici na guoko gwakwa mwene, na kīu
nīkīo kīmenyithia ḡia gūkūūrana marūa makwa mothe.
Ūguo nīguo nyandīkaga. **18** Wega wa Mwathani witū Jesū
Kristū ūroḡia na inyuī inyuothe.

1 Timotheo

1 Nī niī Paūlū mūtūmwo wa Kristū Jesū nī ūndū wa gwathwo nī Ngai Mūhonokia witū o na nī Kristū Jesū ūrīa arī we mwīhoko witū, **2** Ndīrakwandīkīra marūa maya wee Timotheo, mūrū wakwa kūna thīinī wa wītīkio: Wega, na tha, na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū o na kūrī Kristū Jesū Mwathani witū irogīa nawe. **3** O ta ūrīa ndakūringīrīrie ngīthīi Makedonia, atī ūikare kūu Efeso o na rīu ndīrenda ūikare kuo nīgeetha ūgiragie andū amwe kūu matigacooke kūrutana ūrutani wa maheeni, **4** na ningī matigathikagīrīrie ng'ano cia tūhū, kana ūhoro wa njiarwa ūrīa ūtathiraga. Maūndū ta macio makagīrīria ngarari handū ha gūkūria wīra wa Ngai, ūrīa ūrutagwo na njīra ya wītīkio. **5** Muoroto wa watho ūyū nī wendo, ūrīa uumaga thīinī wa ngoro theru, na thamiri njega, o na wītīkio ūtarī na ūhinga. **6** Andū amwe nīmatiganīte na ūhoro ūcio na makerekera mīario-inī ya tūhū. **7** Mendaga gūtuīka arutani a watho, o na gūtuīka matiūī gītūmi kīa ūhoro ūrīa maheanaga o na kana gītūmi kīa maūndū marīa maaragia magwatīrīrie. **8** Nītūūī atī watho nī mwega mūndū angūhūthīra kūringana na ūrīa kwagīrīire. **9** O na ningī nītūūī atī watho ndūthondekeirwo andū arīa athingu no ūthondekeirwo arīa moinaga watho na arīa aremi, na arīa matetigīrīte Ngai na arīa ehia, na arīa matarī atheru na arīa matarī etīkia; o na arīa moragaga maithe na manyina mao, na arīa oragani, **10** o na nī ūndū wa itharia na arīa mogomagia mītugo, na onjoria a ngombo, na arīa maheenanagia, na arīa mehītaga na maheeni, o na ūndū ūngī o wothe ūtaringaine na

ürutani ūrĩa mwagĩnřu, **11** ūrĩa ūringaine na Úhor-
ūrĩa-Mwega ūrĩ riiri wa Ngai ūrĩa mûrathime, o ūhoro
ūcio ndehokeirwo ndiūrutage. **12** Nĩngücookeria Kristū
Jesū Mwathani witū ngaatho, ūrĩa ūheete hinya, tondū
nĩanduire wa kwihokeka, na akînyamûra nduïke wa
kûmûtungatagîra. **13** O na gûtuïka rîmwe ndaarî mûrumi
Ngai, na mûnyariirani, na mûndû wa ngûñ, nîndaiguûrîirwo
tha tondû ndekaga ūguo itekûmenya na itarî mwîtikia. **14**
Naguo wega mûningî wa Mwathani witû ūkînjiyûrîira,
hamwe na wîtikio o na wendani ūrĩa uumaga thîinî wa
Kristû Jesû. **15** Atîrîrî, ūhoro ūyû nîguo wa kwihokeka
na nîguo wagîrîire gwîtikîrwo kûna: Atî Kristû Jesû
ookire thî kûhonokia ehia, na harî acio-rî, nî nîi wa
mbere. **16** No nî ūndû wa gîtûmi kû, niî nîndaiguûrîirwo
tha nî Ngai nîgeetha thîinî wakwa, Kristû Jesû onanie
ûkirîrîria wake ūtarî mûthia, nîguo niî ndaarî mwîhia
makîria, nduïke kîonereria harî arîa marîmwîtikagia na
makegîira na muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **17**
Na rîu, kûrî Mûthamaki ūrĩa ūtûrûraga tene na tene,
ûrĩa ūtathiraga, na ūrĩa ūtonekaga-rî, o we Ngai wiki,
arotîtagwo na agoocagwo tene na tene. Ameni. (*aiōn g165*)
18 Wee Timotheo, mûrû wakwa, ndîrakûhe ūtaaro ūyû
kûringana na mohoro marîa maarathîtwo hîndî ūmwe
ûhoro-inî waku, nîgeetha wamarûmîrîra ūhotage kûrûa
mbaara wega, **19** na ūtûûre ūrûmîtie wîtikio, na ūrî na
thamiri ïtarî na ūcuuke. Andû angî nîmareganîte na
kûrûmîrîra thamiri ciao, na nî ūndû ūcio magathûkia
wîtikio wao. **20** Amwe ao nî Humenayo, na Alekisandro,

arīa neanīte kūrī Shaitani nīgeetha marutwo, matige kūruma Ngai.

2 Ningī, nīngūkūringīrīria atī mbere ya maūndū mothe kūhooyagwo mahooya ma kūhoera mabata ma andū na makūhooyanīra, na ma gūthaithanīrīra, na ma gūcookia ngaatho, nī ūndū wa andū othe: **2** Ningī mūhooyagīre athamaki na arīa othe mathanaga. Hooyagai nīgeetha tūtūūrage na mūtūūrīre wa thayū na tūhooreire tūgītīaga Ngai maūndū-inī mothe na tūrī na ūtheru. **3** Ūndū ūcio nī mwega, na nīūkenagia Ngai Mūhonokia witū, **4** o we wendete andū othe mahonokio na mamenye ūhoro-ūrīawa-ma. **5** Nīgūkorwo kūrī Ngai o ūmwe, na mūiguithania o ūmwe wa kūiguithania Ngai na andū, nake nīwe mūndū, o we Kristū Jesū, **6** ūrīa werutire atuīke wa gūkūūra andū othe. Naguo ūira wa ūhoro ūcio nīwaheanirwo ihinda rīaguo rīrīa rīagīrīire rīakinya. **7** Na ūhoro ūcio nīguo watūmire nduīke mūhunjia o na mūtūmwō waguo na niī ndīraaria ūhoro wa ma, ndiraheenania. Ndatuīkire mūrutani wakūrutaga andū-a-Ndūrīrī ūhoro wa gwītīkia o na ūhoro wa ma. **8** Ngwenda atī arūme mahoithagie kūndū guothe moete moko matheru na igūrū, matarī na marakara kana ngarari. **9** O na ningī ngwenda atī andū-a-nja mehumbage wega na nguo itarī cia kwīonania marī na mīthīīre yagīrīire, na marī na ūūgī wa ngoro, na matikegemagie na kūrama njūrī, kana na thahabu, kana ruru, o na kana nguo iria cia goro mūno, **10** no makoragwo marī na ciīko njega, iria ciagīrīire andū-a-nja arīa moimbūraga atī nī ahooi Ngai. **11** Mūndū-wa-nja aagīrīirwo erutage maūndū akindīirie na enyihītie biū.

12 Ndingūtikīria mündū-wa-nja arutanage kana aathage mündū mürume; no nĩaikarage akindīirie. **13** Nīgūkorwo Adamu nĩwe wombirwo mbere, Hawa aḡcookerera.

14 Ninḡ Adamu tiwe waheenirio; nĩ mündū-wa-nja waheenirio aḡituika mwīhia. **15** No rīrī, andū-a-nja nĩ makaahonoka nĩ ūndū wa gūciara ciana, mangītūura metikītie marī na wendani na andū atheru, o na marī na ūuḡ wa ngoro.

3 Úhoro ūyū nīguo wa kwīhokeka: Atī mündū o wothe angīrirīria gūtuika mürori wa maündū ma kanitha, mündū ūcio nīerirīrie wīra wa bata. **2** Rīu-rī, mürori wa maündū ma kanitha no nginya akorwo atarī na ūcuuke, na akorwo nĩ mūthuuri wa mütumia ūmwe. No nginya akorwo arī mūhooreri, na ūūi kwīgirīria merirīria ma mwīrī, na mündū mütīku, na mündū ūnyiitaga andū ūgeni, na ūngīhota kūrutana maündū. **3** No ndagakorwo arī mūrīu, kana arī wa ngūi, no akorwo arī mūhooreri, na mündū ūtarī wa mbaara, na ūtarī thuti ya mbeeca.

4 No nginya akorwo ahotete gwatha mūciī wake wega, na one atī ciana ciake nīmwathīkagīra na gītīo kīrīa kīagīrīire. **5** (Mündū angīkorwo ndangīhota gwatha mūciī wake mwene-rī, angīhota atīa kūmenyerera kanitha wa Ngai?) **6** Ninḡ ndagakorwo arī mündū mwerū wītīkio-inī ndakae kūgīa na mwītīo, nake atuīrwo ciira ta ūrīa mūcukani aatuīrīirwo. **7** Ninḡ no nginya akorwo arī na ngumo njega kūrī andū arīa matarī a thiritū iitū, nīgeetha ndagatuīke wa gūconorithio kana agwe mūtego-inī wa mūcukani. **8** Nao ateithīrīria a kanitha, nīmagīrīirwo makoragwo marī andū a gūtīka na ehokeku, matigatuīke

anyui a ndibei mūno, na makorwo matarī a gūkorokera indo na njīra ītagīrīire. **9** No nginya marūmie ūhorō-ūrīa-wa-ma wa wītīkio ūrīa mūrikīru marī na thamiri itarī na mwīcuuko. **10** Nao mambe magerio; na thuutha ūcio marekwo matuīke ateithīrīria a maündū ma kanitha maakorwo matarī na ūcuuke. **11** O ūndū ūmwe, nao atumia ao nīmakorwo marī atumia a gūtīka, matigakorwo marī andū a gūcambania, no makorwo matarī arīu na matuīke a kwīhokeka maündū-inī mothe. **12** Mūteithīrīria wa kanitha no nginya akorwo arī mūthuuri wa mūtumia ūmwe, na no nginya akorwo ahotete gwatha ciana ciake na mūciī wake wega. **13** Arīa matungatīte wega nīmegīagīra na ngumo njega, na makomīrīria mūno ūhoro-inī wa wītīkio wao ūrīa wa gwītīkia Kristū Jesū. **14** O na gūkorwo ndī na mwīhoko atī nīndīrīuka kūrī we narua-rī, ndīrakwandīkīra maündū maya nīgeetha, **15** ingīaga gūuka narua, ūmenye ūrīa andū magīrīirwo nīgūkaraga marī thiīnī wa nyūmba ya Ngai, na nīyo kanitha wa Ngai ūrīa ūrī muoyo, naguo nīguo gītugī na mūthingi mūrūmu wa kūnyiitīrīra ūhoro-ūrīa-wa-ma. **16** Na hatarī nganja, ūhoro wa kwīyamūrīra Ngai nī hithe nene ma, atī: We oonanirio arī na mwīrī, agītuuo mūthingu nī Roho, akīonwo nī araika, na ūhoro wake ūkīhunjio kūrī ndūrīrī ciothe, agītīkio nī andū a gūkū thī, na akīamūkīrwo riiri-inī kūrīa igūrū.

4 Na rīrī, Roho nīoigaga atekūhithīrīra atī matukū ma thuutha andū amwe nīmagatiganīria wītīkio na marūmīrīre maaroho marīa maheenanagia o na maündū marīa marutanagwo nī ndaimono. **2** Morutani ta macio

mahunjagio nĩ andū arĩa marĩ ūhinga, arĩa maaragia maheeni, na arĩa thamiri ciao ihaana ta icinītwo na ruoro.

3 Acio nĩo makaanagia andū kūhikania na makameera megirīrīrie kūrīaga irio cia mīthemba īmwe, iria Ngai oombire nīguo ciāmūkagīrwo na ngaatho nĩ arĩa metīkītie na arĩa moĩ ūhoro-ūrīa-wa-ma. **4** Tondū-rī, kīrīa gīothe Ngai oombire nĩ kīega, na gūtirī kīndū kīagīrīrwo nīkūregwo angīkorwo kīamūkīrītwo na ngaatho, **5** tondū nīkīrīkītie gūtherio nĩ kiugo kīa Ngai na mahooya. **6** Ūngīruta ariū na aarī a Ithe witū maūndū maya-rī, nīugūtuīka ndungata njega ya Kristū Jesū, īrīa īreretwo na ciugo cia ūhoro-ūrīa-wa-ma wa wītīkio o na cia ūrutani mwega ūrīa wee ūtūire ūrūmīrīre. **7** Reganaga na ng'ano cia tūhū iria itarī cia gūtīithia Ngai, o na ng'ano ta iria iganagwo nĩ iheti; nĩ kaba wīmenyerie gūikara wīyamūrīre Ngai. **8** Nīgūkorwo gwīka maūndū ma gwīkīra mwīrī hinya nĩ ūrī bata waguo, no kwīyamūrīra Ngai kūrī bata harī maūndū mothe, nĩ ūndū kūrehaga kīrīgīrīro muoyo-inī ūyū ūrī o na muoyo-inī ūrīa ūgooka. **9** Ūhoro ūyū nīguo wa kwīhokeka na nīwagīrīre gwītīkīrīka o biū **10** (na ūhoro ūcio nīguo ūtūmaga twīrutanagīrie na twīnogagie), na tūkaiga mwīhoko witū harī Ngai ūrīa ūrī muoyo, ūrīa arī we Mūhonokia wa andū othe, na makīria arĩa metīkītie. **11** Athanaga atī maūndū macio mekagwo. **12** Ndūkanareke mūndū o na ūrīkū akūire tondū atī wī mūndū mwīthī, no tuīka kīonereria kūrī andū arĩa metīkītie rīrīa ūkwaria, na ha ūhoro wa mūtūrīre, na wa wendani, o na ha wītīkio, na ha ūhoro wa mītugo mītheru. **13** Wīheane gūthomagīra andū Maandīko marīa

matheru, na kūhunjia, na kūrutana, o nginya rīrīa ngooka.

14 Ndūkanaage kūhūthīra kīheo gīaku kīrīa waheirwo na ūndū wa mohoro marīa maarathirwo, rīrīa athuuri maakūigīrīire moko. **15** Īkagīra kīyo harī maūndū macio; wīheane kūna kūrī mo, nīgeetha andū othe monage ūrīa ūrathiī na mbere. **16** Menyagīrīra wega mūtūrīre waku na ūrutani waku. Kiragīrīria thīnī wa maūndū macio, tondū weka ūguo, nīukwīhonokia wee mwene na ūhonokie o na arīa magūthikagīrīria.

5 Atīrīrī, ndūkanakūūme mūndū mūkūrū, kaba ūmūthaithage taarī thoguo, nao andū arīa ethī ta marī ariū a thoguo, **2** Atumia arīa akūrū, ūmatuage ta marī aa maitūguo, nao arīa anini matuage ta airītu a thoguo, na wīkage ūguo na mīthīre yothe ya ūthingu. **3** Rūmbūyagia atumia arīa a ndigwa kūna, na ūmatīage. **4** No mūtumia wa ndigwa angīkorwo arī na ciana, kana ciana cia ciana ciake-rī, ciana icio nī ciambē ciīrute kūrutithia wītīkio wacio wīra na ūndū wa kūmenyagīrīra andū arīa marī a nyūmba ciao kīumbē; tondū gwīka ūguo nī gūcookeria aciari a cio na aciari a aciari a cio ngaatho nīgūkorwo ūndū ūcio nīkenagia Ngai. **5** Mūtumia wa ndigwa ūrīa ūbataire kūna, na ūtītwo arī wiki-rī, ūcio aigaga mwīhoko wake harī Ngai, na akahooyaga ūtukū na mūthenya, akiūria Ngai ūteithio ategūtigithīria. **6** No mūtumia wa ndigwa ūrīa ūkaraga agīkenagia, ūcio nī mūkuū o na arī muoyo. **7** Rutaga andū maūndū macio o namo, nīgeetha gūtikagīe mūndū ūgūikara arī na ūcuuke. **8** Mūndū wothe angīaga gūteithia andū ao, na makīria arīa marī a gwake mūciī-rī, mūndū ūcio nīakaanīte wītīkio na nī mūūru gūkīra

ūrīa ūtetikītie. **9** Gūtirī mūtumia wa ndigwa wagīrīire kwandīkwo mūtaratara-inī wa atumia a ndigwa atakinyītie mīaka mīrongo ītandatū, na akorwo aarī mwīhokeku kūrī mūthuuri-we, **10** na akorwo nīoīkaine wega nī ūndū wa gwīkaga cīko njega, ta kūrera ciana, na gūtugaga ageni, na gūthambia nyarīrī cia andū arīa aamūre, na gūteithagia andū arīa marī thīna-inī, na kwīrutagīra we mwene gwīkaga maūndū marīa mothe mega. **11** Ha ūhoro wa atumia a ndigwa arīa ethī-rī, ndūkamekīre mūtaratara-inī ta ūcio, tondū rīrīa makaguucīrīrio nī merirīria mao ma mwīrī, nīmagatigana na Kristū na macooke kwenda kūhika. **12** Nī ūndū wa ūguo magatuīka a gūtuīrwo ciira, tondū nīmathūkītie kūranīro kīao kīa mbere. **13** Ningī, nīmemenyagīria ūgūūta, magatuīka a kūrūūra kuuma nyūmba ūmwe nginya ūrīa ūngī. Na to ūgūūta wiki, o na nīmatuīkaga a kwaria ndeto cia mūhuhu na magetoonyereria maūndū-inī ma andū angī, makaaragia maūndū marīa mataagīrīirwo nī kwaria. **14** Nī ūndū ūcio-rī, nī ūgūūta atumia a ndigwa arīa ethī mahike, na magīe ciana, na marūgamagīrīre mīciī yao, nīguo matikae kūhe thū iitū mweke wa gūcambania. **15** Ti-itherū o na rīu amwe ao nīmarīkītie kūgarūrūka na makarūmīrīra Shaitani. **16** Mūndū-wa-nja o wothe mwītīkia angīkorwo arī na atumia a ndigwa a nyūmba yake-rī, nīamateithagie arī we na ndagakuuithie kanitha mūrigo wao, nīgeetha kanitha ūhote gūteithia atumia arīa a ndigwa kūna, arīa mabataire. **17** Athuuri a kanitha arīa matongoragia maūndū ma kanitha wega nīmagīrīirwo nī kūheo gītīo mūno, na makīria arīa marutaga wīra wa

kūhunjia na kūrutana. **18** Nīgūkorwo Maandīko marīa matheru moigīte atīrī, “Ndūkanohe ndegwa kanua rīrīa īkūranga ngano īkīmīhūūra,” na ningī nīmoigīte atīrī, “Mūruti wīra nīagīrīirwo nīkūheo mūcaara wake.” **19** Ndūkanetīkīrie mūthuuri wa kanitha athitangwo, tiga hakorirwo na ūira wa andū eerī kana atatū. **20** Andū arīa maikaraga makīihagia-rī, makaanagie mbere ya andū othe, nīguo arīa angī maikarage metigīrīte. **21** Ndakwīra atīrī na ma ndī mbere ya Ngai, na Kristū Jesū o na araika arīa athuure, ūmenyagīrīre morutani maya ūtegūthutūkania, na ndūkaneke ūndū o na ūmwe na kīmenyano. **22** Ndūkahīuhage kūigīrīra mūndū moko, na ndūkanagwatanīre na mehia ma andū arīa angī. Ikaraga ūrī mūthingu. **23** Tiga kūnyuuaga o maaī matheri, nyuuaga ndibei nini tondū wa nda yaku, na nī ūndū wa ūrīa ūrūaraga kaingī. **24** Mehia ma andū amwe nīmeyonanītie, makamatongoragia ciira-inī no mehia ma andū angī mamoimaga thuutha. **25** O ūndū ūmwe, noguo cīiko njega cīyonanagia, nacio iria itarī njega itingīhithīka.

6 Nī kwagīrīire andū arīa ngombo, o acio maikaraga ta mekīrītwo icooki rīa ūkombo ngingo matuage atī aathani ao nī a kūheagwo gītīō gīothe, nīgeetha rīītwā rīa Ngai na ūrutani witū itikanacambio. **2** Arīa marī na aathani metīkītie matikamaime gītīō nī ūndū wa gūkorwo atī nī ariū na aarī a Ithe wao. Handū ha ūguo, nīmamatungatagīre wega makīria, tondū arīa maragunīka nī ūndū wa ūitungata wao nī andū metīkītie, na nī andū mendetwo. Rutanaga maūndū macio na

ūmaringagīrīrie andū. **3** Mündū o na ūrīkū angīrutana ūrutani wa maheeni na akorwo ndetīkanītie na ūrutani ūrīa mwega wa Mwathani witū Jesū Kristū na ūrutani ūrīa wa kwīyamūrīra Ngai-rī, **4** mündū ūcio nī mwītīi na ndarī ūndū oī. Ūcio endete o ngarari itarī kīguni na njūgitano ikoniī ciugo iria irehaga ūiru, na ngūū, na mīario mīuru, na gwīlkūūa maūndū mooru, **5** na kūgiana gūtathiraga gatagatī ka andū arīa marī meciiria mooru, arīa mathirīirwo nī ūhoro-ūrīa-wa-ma, na arīa meciiragia atī ūhoro wa kwīyamūrīra Ngai nī njīra ya gūtūma mündū atonge. **6** No rīrī, kwīyamūrīra Ngai na kūiganwo nī kīrīa ūrī na kīo, ūcio nī ūtonga mūnene. **7** Nīgūkorwo gūtirī kīndū twarehire gūkū thī, na gūtirī kīndū tūngīhota kūruta kuo. **8** No tūngīgīna na irio, na tūgīe na nguo-rī, no tūiganwo nīcio. **9** Andū arīa mendaga gūtonga-rī, nīmagūūaga magerio-inī o na mūtego-inī wa merirīria maingī ma ūrimū ma kūmathūkia, marīa mamagūithagia mwanangīko-inī, makamaniina. **10** Tondū kwenda mbeeca nīkīo kīhumo kīa mīthembā yothe ya ūru. Andū amwe nī ūndū wa kwenda mbeeca mūno-rī, nīmatigīte wītīkio, na magetheeca ngoro na kīha kīngī. **11** No wee mündū wa Ngai-rī, ūrīra maūndū macio mothe, na ūthingatage ūthingu, na kwīyamūrīra Ngai, na wītīkio, na wendani, na gūkirīrīria, na ūhooreri. **12** Rūaga mbaara īrīa njega ya wītīkio. Rūmia ūhoro wa muoyo wa tene na tene o ūrīa wetīrwo rīrīa woimbūrire wega wītīkio waku mbere ya aira aingī. (aiōnios g166) **13** Ningī ndī mbere ya Ngai, ūrīa ūheaga indo ciothe muoyo, na mbere ya Kristū Jesū, ūrīa warutire ūira mwega rīrīa aarutaga ūira mbere ya

Pontio Pilato, nĩ ngügwatha atĩ **14** ūrūmagie rīathani
rīu wathītwo narīo ūtarī na kīmeni kana ūcuuke nginya
hīndī ūrīa Mwathani witū Jesū Kristū akoonianio, **15** ūrīa
Ngai akooniania ihinda rīake rīakinya. Ngai ūcio-rī, nīwe
mwene hinya ūrīa wa kūgoocagwo, na nowe Mūthamaki
wa athamaki, na Mwathani wa aathani. **16** Ningī nowe
wiki ūtūraga muoyo ūrīa ūtathiraga, na agatūura ūtheri-
inī ūrīa gūtarī mūndū ūngīhota kūukuhīrīria. Gūtirī
mūndū ūrī wamuona kana ūngīhota kūmuona. Nake
arotītagwo, na arogīa na wathani ūrīa ūtathiraga nginya
tene. Ameni. (*aiōnios g166*) **17** Athaga andū arīa itonga gūkū
thī īno tūrī matigage kwīgaatha kana kūiga mwīhoko
wao harī thīnī wa ūtonga ūcio ūtamenyagīrwo, no
maigage mwīhoko wao harī Ngai ūrīa ūtūheaga indo
ciothe na ūtaana, nīguo itūkenagie. (*aiōn g165*) **18** Maathe
mekage wega, na maingīhīrwo nī gwīkaga ciiko njega, na
matuīke andū a gūtugana na kūgayagīra andū indo ciao na
ūtaana. **19** Meka ūguo nīmarīigagīra kīgīna kīao ene kīrī
mūthingi mīrūmu nī ūndū wa mahinda marīa magooka,
na nīgeetha mahote kwīgwatīra muoyo, na nīguo muoyo
ūrīa wa ma kūna. **20** Atīrīrī, Timotheo, gitagīra kīrīa
wīhokeirwo. Wīthemage inegene rīa arīa matetigīrīte
Ngai, na ngarari cia mathugunda ma maheeni marīa
matuagwo atī nīmo ūmenyo na ti ūmenyo kūrī. **21** Andū
amwe metīkītie atī marī na ūmenyo ūcio nīmatūgūūgīte
na makoima wītīkio-inī. Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī.

2 Timotheo

1 Nī niī Paūlū, mūtūmwō wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai. Ndatūmirwo nī Ngai kūringana na kīranīro kīa muoyo ūrīa ūrī thīinī wa Kristū Jesū,
2 Ndakwandikīra wee Timotheo, o we mūrū wakwa nyendete mūno: Wega, na tha, na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na Kristū Jesū Mwathani witū, irogīa nawe. **3** Nīnjoogagīria Ngai ngaatho, ūrīa niī ndungatagīra ndī na thamiri ītarī na ūcuuke, o ta ūrīa maithe makwa ma tene meekaga, o ngīkūririkanaga hīndī ciothe ūtukū na mūthenya, mahoooya-inī makwa itegūtigithīria. **4** Nīndīriragīria mūno gūkuona, ndaririkana maithori maku, nīgeetha njiyūrwo nī gīkeno. **5** Nīndirikanītio ūhoro wa wītīkio waku ūrīa ūtarī ūhinga, o ta ūrīa watūire na cūguo Loisi, na nyūkwa Eunike, na rīu nīnjītīkītie atī wītīkio ūcio ūrī o thīinī waku. **6** Nī ūndū wa gītūmi gīkī nīngūkūririkania atī ūhuagīrīrie kīheo kīrīa ūheetwo nī Ngai, kīrīa wagīire nakīo rīrīa ndakūigīrīire moko. **7** Nīgūkorwo Ngai ndaatūheire roho wa gūtwikagīra guoya, no aatūheire roho wa gūtwikīra hinya, na wa wendani, na wa ūūgī wa kwīnyiita maūndū-inī mothe. **8** Nī ūndū ūcio ndūkanaconoke ūkiumbūra ūira wa Mwathani witū, kana ūconoke nī ūndū wakwa niī njobetwo nī ūndū wake. No nyiitanīra na niī kūnyariirwo nī ūndū wa ūhoro-ūrīa-Mwega, nī ūndū nīūrīheagwo hinya nī Ngai. **9** Ngai nīwe watūhonokirie na agītwītīra mūtūūrīre mūtheru, ti tondū wa ūndū twikīte, no nī ūndū wa ūrīa aatanyīte gwīka na nī ūndū wa wega wake. Twaheirwo wega ūyū thīinī wa Kristū Jesū mbere ya kīambīrīria gīa thī, (aiōnios g166) **10** no

wega ūcio rīu nūguūranīrio nī ūndū wa kuonekana kwa Mūhonokia witū, Kristū Jesū, ūrīa waniinire gīkuū, na akīrehe muoyo o na ūhoro wa kwaga kūbutha akīūiga ūtheri-inī nī ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega. **11** Na nī ūndū wa Ūhoro-ūcio-Mwega-rī, nīndamūrirwo ndūke mūhunjia, na mūtūmwo, na mūrutani waguo. **12** Ūhoro ūcio nīgu ūtūmīte nyamarīke ūguo. No ndiconokaga, tondū ūrīa niī njītīkītie nīndīmūū, na ndī na ma atī arī na ūhoti wa kūgitīra kīrīa ndīmwīhokeire o nginya rīrīa mūthenya ūcio ūgaakinya. **13** Rūmia ūhoro ūrīa waiguire kuuma kūrī niī, ūrī kīonereria kīa ūrutani mwega, ūrī na wītīkio na wendani thīnī wa Kristū Jesū. **14** Menyerera ūndū ūrīa mwega ūrīa wehokeirwo, na ūūmenyerere ūteithītio nī Roho Mūtheru ūrīa ūikaraga thīnī witū. **15** Wee nīū atī andū othe thīnī wa būrūri wa Asia nīmandiganīirie, o hamwe na Fugelo, na Herimogene. **16** Mwathani aroiguīra andū a nyūmba ya Onesiforo tha tondū aananyamarūra kaingī na ndaconokire nī ūndū wakwa kuohwo na mīnyororo. **17** Nowe, hīndī ūrīa ookire Roma, nīanjaririe na kīyo o nginya akīnyona. **18** Mwathani aroītīkīra atī akaaiguīrwo tha nī Mwathani mūthenya ūcio wakinya! Wee nīū wega mūno ūrīa aandeithirie na njīra nyingī rīrīa ndaarī Efeso.

2 Nī ūndū wa ūguo, wee mūrū wakwa-rī, gīa na hinya thīnī wa wega wa Ngai ūrīa ūrī thīnī wa Kristū Jesū. **2** Namo maūndū marīa waiguire ngīaria mbere ya aira aingī-rī, mehokere andū ehokeku arīa ūū atī no mahote kūruta andū angī. **3** Ūmīrīria gūthīnīka hamwe na ithuī ta ūrī mūthigari mwega wa Kristū Jesū. **4** Gūtīrī mūndū

ürutaga wīra wa mūthigari ūngīohania na maündū matarī ma ūthigari: we endaga o gūkenia mūnene wake ūrīa ūmwathaga. **5** Úguo no taguo, mūndū ūrīa ūhanyūkaga mathako-inī ma mahenya ndangīheo thūmbī ya ūhootani atathaakīte kūringana na ūrīa gwathanītwo. **6** Ningī-rī, mūrīmi ūrīa wīnogagia akīrīma mūgūnda nī we wagīrīrwo gūtuīka wa mbere kwamūkīra maciaro maguo. **7** Cūranagia maündū marīa ndīroiga, nīgūkorwo Mwathani nīarīkūhīgagia maündū-inī macio mothe. **8** Atīrīrī, ririkanaga Jesū Kristū, ūrīa wariūkirio akiuma kūrī arīa akuū, na aarī wa rūciaro rwa Daudi, kūringana na Úhoro-ūrīa-Mwega, ūrīa nīi hunjagia. **9** Úhoro ūcio nīguo nīi nyariiragīrwo o nginya ngohwo na mīnyororo ta ndī mūgeri ngero. No kiugo kīa Ngai ti kīohe. **10** Nī ūndū ūcio, nīi nīnyūmagīrīria maündū mothe nī ūndū wa arīa aamūre, nīgeetha o nao megīire na ūhonokio ūrīa ūrī thīinī wa Kristū Jesū, na magīe na riiri wa tene na tene. (**aiōnios g166**) **11** Úhoro ūyū nī wa kwīhokeka, atīrī: Angīkorwo nītwakuire hamwe nake-rī, o na gūtūura nītūgaatūura muoyo hamwe nake; **12** na tūngīkirīrīria-rī, o na gūthamaka nītūgaathamaka hamwe nake. No tūngīmūkaana-rī, o nake nīagatūkaana; **13** na tūngīaga kwīhokeka, we egūtūura arī o mwīhokeku, nīgūkorwo we ndangīhota gwīkaana. **14** Ririkanagia andū maündū macio. Makaanagie ūrī mbere ya Ngai nīguo matige gūkararanīria ndeto itarī kīene; ndeto icio itirī kīguni, no gūthūkia ithūkagia arīa maciiguaga. **15** Geria mūno wīonanagie harī Ngai wī mwītīkīrīku, na wī mūruti-wīra ūtarī ūndū ūngīmūconora, na ūrutanage ūhoro ūrīa wa

ma ūrūngīrīrie. **16** Ehagīrīra mīario ītarī ya gwītigīra Ngai, tondū arīa mekenagia na ndeto icio makīragīrīria kwaga gwītigīra Ngai. **17** Ūrutani wao ūtheaga ta kīronda kīa ndīīra. Amwe ao nī Humenayo, na Fileto, **18** arīa maturuurīte na magatiga ūhoro wa ma. Moigaga atī ūhoro wa kūriūka nīrīkītie kūhītūka, na nī mathūkītie wītīkio wa andū amwe. **19** No rīrī, mūthingi ūrīa mūrūmu wa Ngai nīwīhaandīte wega naguo wīkīrītwo rūūri na ciugo ici: “Mwathani nīoī andū arīa marī ake,” na ningī atīrī, “Ūrīa wothe uumbūraga rīītwā rīā Mwathani no nginya agarūrūke atigane na waganu.” **20** Thīinī wa nyūmba yothe nene-rī, to indo cia thahabu na betha ikoragwo kuo ciiki, no nī kūrī indo cia mītī na cia rīūmba; imwe nī cia wīra ūrīa mūtīe, na imwe nī cia wīra ūrīa ūtangītīka. **21** Mūndū angītheria kuuma kūrī maūndū macio matangītīka, no atūke ta kīndū gīa kūruta wīra wa gītīo, kīndū gītherie, kīrīa kīagīrīire Mwathi wa nyūmba īyo na kīhaarīrio gīa kūrutaga wīra o wothe mwega. **22** Na rīrī, ūragīra merirīria mooru ma wīthī, na ūthingatage ūthingu, na wītīkio, na wendani, na thayū, mūrī hamwe na arīa makayagīra Mwathani marī na ngoro theru. **23** Reganaga na ngarari cia ūrimū na cia ūkīīgu, tondū nīūū irehage ngūū. **24** Nayō ndungata ya Ngai ndīagīrīrīwo nī gūtuīka ya ngūū; handū ha ūguo, yagīrīrīwo nīgūtuīka ya gūtuga mūndū o wothe, na īrī mūndū wī na ūhoti wa kūrutana, na īrī mūndū mūkirīrīria. **25** Ningī arutage arīa mamūkararagia ahooreire, arī na mwīhoko atī Ngai no atūme merire, nīguo mamenye ūhoro wa ma, **26** na atī matuīke a gwīcookera, na meteithūkie mūtego-inī wa

mūcukani ūrīa ūmanyiitīte mīgwate nīguo mekage ūrīa
ekwenda.

3 No rīrī, menya atī matukū ma kūrigīrīria nīgūkagīa
na mahinda ma ūgwati. **2** Andū magaatuīka eyendi, na
endi mbeeca, na egani, na egaathi, na arumani, na andū
mataiguaga aciari ao, na matarī ngaatho, na matarī atheru.
3 Ningī makorwo matarī na wendani, na matarekanagīra,
na a gūcambania, na matangīhota kwīgirīrīria merirīria
ma mwīrī, na matarī tha, na matendaga maūndū mega,
4 na andū mendaga gūkunyanīra andū arīa angī, na
arūgīrīri, na eīkīrīri, na endi gwīkenia gūkīra ūrīa
mendete Ngai. **5** Andū acio metuaga ta meyamūrīire
Ngai no nīmakaanaga hinya wake. Wīthemage andū
ta acio. **6** Acio nīo arīa matoonyagīrīra nyūmba ciene
na makaguucagīrīria andū-a-nja arīa ahūthū ngoro,
arīa maiyūrītwo nī mehia, na arīa matwaragīrīrio nī
merirīria mooru ma mīthembā yothe. **7** Andū-a-nja
acio nīmerutaga ūndū mwerū hīndī ciothe, no matirī
hīndī mamenyaga ūhoro ūrīa wa ma. **8** O ta ūrīa Janne
na Jambare maakararirie Musa-rī, no taguo andū acio
mehotoraga makararie ūhoro ūrīa wa ma. Meciiria mao nī
mooru, nao ha ūhoro ūkonīrīwītīkio nīakūregwo biū. **9** No
rīrī, matingīthīrī haraaya, tondū ūrimū wao nīūkamenyeka
nī andū othe, o ta ūrīa ūhoro wa andū acio wamenyekire.
10 No wee-rī, nīū ūhoro wothe wa ūrutani wakwa, na
mūtūrīre wakwa, na matanya makwa, na wītīkio wakwa,
na ūkirīrīria wakwa, na wendani wakwa, na kūūmīrīria
gwakwa, **11** na kūnyariirwo gwakwa, na mathīna makwa,
o na mīthembā ya maūndū marīa maangorire kūu

Antioquia, na Ikonia, o na Lusitera, mīnyamaro ūrīa nīi
ndomīrīirie. No Mwathani nīahonokirie kuuma kūrī
mathīna macio mothe. **12** Ti-itherū, mūndū o wothe
ūrīa ūkwenda gūtūūra mūtūūrīre wa gūkenia Ngai arī
thīnī wa Kristū Jesū nīarīnyariiragwo, **13** No andū arīa
aaganu na arīa aheenania nīmarīkīragīrīria kwagana,
makaheenanagia na makaheenagio. **14** No wee-rī, tūūra
wīkaga maūndū marīa wīrutīte na ūkametīkia wega
atī nī ma ma, tondū nīū arīa maakūrutire, **15** na ūrīa
wamenyire Maandīko marīa matheru kuuma rīrīa warī
kaana, marīa mangīhota gūkūūhīgia nīguo ūkaahonokio
nī ūndū wa gwītīkia thīnī wa Kristū Jesū. **16** Ūhoro
wothe ūrīa wandīktwo Maandīko-inī wekīrirwo thīnī
wa mūwandīki nī Ngai, na nīwagīrīire harī ūhoro wa
kūrutana, na wa gūkaanania, na wa kūrūngā mahītia, o
na wa kūrutana mīkarīre ya ūthingu, **17** nīgeetha mūndū
wa Ngai akoragwo arī mūkinyanīru, na athagathagītuo
biū kūruta wīra o wothe mwega.

4 Atīrīrī, nīi ndī mbere ya Ngai na ya Kristū Jesū,
ūrīa ūgaatuūra ciira andū arīa marī muoyo na arīa
makuīte, na nī ūndū wa gūuka gwake na ūthamaki
wake-rī, ngūgūtaara atīrī: **2** Hunjagia Ūhoro wa Ngai;
ikaraga wīhaariirie hīndī ūrīa yagīrīire na ūrīa ūtagīrīire;
ningī ūrīthagīria andū mahītia mao, na ūmakaanagie,
na ūmomagīrīrie, wī na ūkirīrīria mūnene na ūrutani
mūbarīrīre. **3** Nīgūkorwo ihinda nīrīgooka rīrīa andū
makaaregana na ūrutani ūrīa wagīrīire. No nīguo mahingie
merirīria mao-rī, nīmakeyūnganīria arutani aingī nīguo
mameerage maūndū marīa matū mao mekwenda kūigua.

4 Nīmakahūgūra matū mao matige kūigua ūhoro wa ma,
na magarūrūkire ng'ano cia tūhū. 5 No wee-rī, ikaraga
wīguīte maūndū-inī mothe, na ūmīrīrie kūnyariirwo,
ningī rutaga wīra wa kūhunjia ūhoro wa Ngai, na
ūhingagie mawīra mothe ma ūtungata waku. 6 Nīgūkorwo
nīnyambīrīrie gūitwo thī ta iruta rīa kūnyuuo, narīo
ihinda rīakwa rīa kuuma gūkū nīrīkinyu. 7 Nīndūīte
mbaara īrīa njega, narīo ihenya rīakwa rīgakinya mūthia,
o na nīndūūrīte menyereire wītīkio wakwa. 8 Rīu
nīnjīrwo thūmbī īrīa ya ūthingu, īrīa Mwathani, ūrīa
ūtuaga ciira na kīhooto, akahe mūthenya ūcio, na to
niī nyiki akaahe, no ningī nī andū othe arīa makoretwo
merirīrie kūguūranīrio gwake. 9 Geria mūno o ūrīa
wahota ūuke kūrī niī na ihenya, 10 nīgūkorwo Dema,
tondū wa kwenda maūndū ma thī īno, nīandiganīrie na
agathiī Thesalonike. Nake Keresike nīathiīte Galatia, na
Tito agathiī Dalamatia. (aiōn g165) 11 Luka nowe tūrī nake
gūkū. Oya Mariko mūuke nake, tondū nī ūteithio harī niī
ūtungata-inī wakwa. 12 Nīndatūmire Tukiko kūu Efeso.
13 Ügīuka-rī, ndehera kabuti karīa ndatigire gwa Karipo
kūrīa Teroa, na ūndehere mabuku makwa ma gīkūnjo,
na makīria njūa iria cia kwandīkwo. 14 Alekisandro
ūrīa mūturi wa indo cia rūthuku nīanjīkire ūūru mūno.
Mwathani nīwe ūkaamūrīha kūringana na cīko ciake. 15
O nawe mwīmenyerere, tondū nīakararirie ndūmīrīri iitū
na hinya. 16 Hīndī īrīa ndaciirithirio rīa mbere-rī, gūtirī
mūndū wokire kūndeithia, andū othe nīmandiganīrie.
Maroaga gūtuīrwo ūūru. 17 No Mwathani nīarūgamire na
niī na akīnjīkīra hinya, nīgeetha ndūmīrīri īhunjio biū

nī ūndū wakwa na andū-a-Ndūrīrī othe mamīgue. Na niī ngīhonokio kuuma kanua ka mūrūūthi. **18** Mwathani nīakahonokia ūūru-inī o wothe, na andware ūthamaki-inī wake wa igūrū, nake arogoocagwo tene na tene. Ameni.

(aiōn g165) **19** Geithia Pirisila na Akula, na andū a nyūmba ya Onesiforo. **20** Erasito aatigirwo Korinitho, na niī ngītiga Terefimo kūu Mileto arī mūrūaru. **21** Geria ūkinye gūkū mbere ya ihinda rīa heho. Nīwageithio nī Eubulu, o na Pudene, na Lino, na Kilaudia, na ariū na aarī a Ithe witū othe. **22** Mwathani aroikaria roho waku. Wega wa Ngai ūroikara hamwe nawe.

Tito

1 Nī niī Paūlū, ndungata ya Ngai na mūtūmwo wa Jesū Kristū. Ndūmītwo nīguo andū arīa athuure nī Ngai mongererwo wītīkio na ūmenyo wa kūmenya ūhoro-ūrīa-wa-ma ūrīa ūtwaranīte na ūhoro wa kwīyamūrīra Ngai,
2 na nīguo wītīkio na ūmenyo iria irī na kīrīgīrīro kīa muoyo wa tene na tene, iria Ngai ūrīa ūtaheenanagia eeranīire o kuuma kīambīrīria. (aiōnios g166) **3** Narīo ihinda rīake rīrīa rīagīrīre rīakinya, nīaguūranīrie kiugo gīake kīrīa ndehokeirwo ndīkīhunjagie kūringana na ūrīa njathītwo nī Ngai Mūhonokia witū, **4** Ndīrakwandīkīra marūa maya wee Tito, o wee mūriū wakwa kūna thīinī wa wītīkio ūrīa tūgwatanīire nawe: Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe na kūrī Kristū Jesū Mūhonokia witū, irogīa nawe. **5** Atīrīrī Tito, gītūmi kīrīa gīatūmire ngūtige kūu Kirete nī atī ūthondeke maūndū marīa mataarīkīte na ūthuure athuuri thīinī wa o itūūra, o ta ūrīa ndakwīrīre. **6** Mūthuuri wa kanitha aagīrīrīwo akorwo atarī na ūcuuke, na akorwo arī mūthuuri wa mūtumia o ūmwe tu, na arī mūndū ūrī na ciana ciītīkītie na itarī kaūndū ingīcuukīrīwo nī ūndū wa ūmaramari kana kwaga gwathīka. **7** Kuona atī mūrori wa maūndū ma kanitha nīmwīhokere wīra wa Ngai, no nginya akorwo atarī na ūcuuke, na ndagakorwo arī mūndū wa kwīīgūmīra, kana wa kūhiūha kūrakara, kana arī mūnyui wa njoohi, kana wa kūhūthīra hinya o na mbaara, kana mūndū wa gūkorokera indo na njīra ūrīa ūtagīrīre. **8** Nī kaba akorwo arī mūndū ūūī gūtugana, na wendete maūndū marīa mega, na ūhotete kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, na

arī mūrūngīrīru ngoro, na arī mūthingu, o na mūndū ūmenyagīrīra mītugo yake. **9** Ningī no nginya arūmagie ūhoro ūrīa wa kwīhokeka, o ta ūrīa ūrutanītwo, nīguo ahōtage kūmīrīria arīa angī na ūrutani ūrīa mwagīrīru, na ahōtage kūregana na arīa maūkararagia. **10** Nīgūkorwo nī kūrī andū aingī aremi, andū a mīario ya tūhū na aheenania, na makīria arīa a thiritū ya arīa maruaga. **11** Andū acio no nginya makirio, tondū nīmarathūkia mīcīi mīngī nīkūrutanaga maūndū marīa mataagīrīre kūrutana, na mekaga ūguo nīgeetha monage mbeeca iria itamagīrīire. **12** O na mūnabii ūmwe wao nīoigīte atīrī, “Andū a Kirete matūrūraga maheenanagia hīndī ciothe, na mahaana ta nyamū njūru, na nī igūūta ngoroku.” **13** Ūira ūcio nī wa ma. Nī ūndū ūcio-rī, makaanagie ūgwatīirie, nīgeetha mehaande wega ūhoro-inī wa gwīfīkia, **14** na nīguo matikarūmbūyagie ng’ano cia Ayahudi kana mawatho ma andū arīa mareganaga na ūhoro-ūrīa-wama. **15** Kūrī andū arīa marī meciiria matheru, maūndū mothe nī matheru, no kūrī andū arīa marī na meciiria mathūku na matetīkītie-rī, gūtirī ūndū mūtheru. Ti-itherū, meciiria mao na thamiri ciao nī thūku. **16** Kuuga nīmoigaga atī nīmooī Ngai, no nīmamūkaanaga na ciīko ciao. Nī andū imaramari, na matiathīkaga, na gūtirī ūndū o na ūmwe mwega mangīka.

2 No wee-rī, no nginya ūrutanage maūndū marīa maringaine na ūrutani ūrīa mwagīrīru. **2** Rutaga athuuri arīa akūrū maikarage matarī arīū, na marī a gūtīka, na a kwīgīrīria merirīria ma mwīrī, na marī arūmu ūhoro-inī wa gwītīkia, na makoragwo marī na wendani o na

ūkirīrīria. 3 O nao atumia arĩa akûrū marutage gûikaraga na mîikarîre ya ūtheru, na matigatuîke a gûcambania o na kana mamenyere kûnyuuaga ndibei nyingî matuîke ta ngombo ciayo, no nî matuîke a kûrutanaga maûndû marĩa mega, 4 nîgeetha mahote kûruta atumia arĩa ethî kwenda athuuri ao na ciana ciao, 5 na matuîke a kwîgirîrîria merirîria ma mwîrî, na atheru, na mehang'agie na wîra o wa kwao mûciî, na matuîke atugi, na maathîkagîre athuuri ao, nîgeetha gûtikanagîe mûndû ūngîcambia kiugo kîa Ngai. 6 O ta ūguo-rî, ūmagîrîria aanake, na ūmataarage matuîke a kwîgirîrîria merirîria ma mwîrî. 7 Maûndû-inî mothe, tuîka kîonereria gîa gwîkaga wega maûndû-inî mothe. Rîrîa ūkûrutana onanagia ūrûngîrîru, na ūtarî na itherû, 8 o na waragie ciugo iria ciagîrîire, itangîrutika mahîtia, nîgeetha arĩa matûkararagia maconorithio tondû wa kwaga ūndû mûñru mangîaria igûrû riitû. 9 Taaraga ngombo atî ciathîkagîre aathani a cio maûndû-inî mothe, na igeragie kûmakenia, no itigacookanagîrie nao, 10 na itikamaiyage indo ciao, no cionanagie atî no ciîhokwo kûna, nîguo itûmage ūrutani wa ūhoro wa Ngai Mûhonokia witû wendekage maûndû-inî mothe. 11 Nî ūndû wega wa Ngai ūrîa ūrehaga ūhonokio nîñguûranîrio kûrî andû othe. 12 Wega ūcio wa Ngai nîguo ūtûrutaga kûregana na maûndû marĩa matarî ma kwîyamûrîra Ngai, na merirîria mooru ma gûkû thî, na gûtûûra twîgirîrîrie merirîria ma mwîrî, na gûtûûra na mîtûûrîre ya ūngai na mîrûngîrîru na ya kwîyamûrîra Ngai mahinda-inî maya tûrî, (aiôn g165) 13 o tûgîetagîrîra kîrîgîrîro kîrîa kîrî na kîrathimo, hîndî ūrîa gûkaaguûranîrio riiri wa Jesû

Kristū, ūrīa arī Ngai witū mūnene na Mūhonokia. **14** Nake nīwe werutire nī ūndū witū, nīguo atūkūūre waganu-inī wothe, na atherie andū matuīke ake kīumbe, arīa marī na kīyo gīa gwīkaga maūndū mega. **15** Rīu-rī, maūndū macio nīmo wagīrīirwo nīkūrutanaga. Úmanagīrīria na ūkaananagie wī na wathani wothe. Ndūkanareke mūndū o na ūrīkū akūire.

3 Ririkanagia andū acio atī maathīkagīre anene na arīa maathanaga, na matuīke aathīki, na makoragwo mehaarīirie kūruta wīra wothe mwega, **2** ningī matikae gūcambia mūndū o na ūrīkū, no makorwo marī a thayū na acaayanīri, na monanagie mītugo ya ūhooreri harī andū othe. **3** Nī ūndū hīndī ūmwe-rī, o na ithuī twarī akīgu, na tūtiathīkaga, na tūkaheenekaga; twarī ngombo cia merirīria ma mīthembā yothe o na ikeno ciathe. Twatūūraga tūrī na rūmena na ūiru, tūgathūūragwo o na tūgathūūranaga mūndū na ūrīa ūngī. **4** No hīndī ūrīa ūtugi wa Ngai Mūhonokia witū na wendo ūrīa atwendete naguo ciaguūraniirio-rī, **5** nīatūhonokirie, na ti ūndū wa maūndū ma ūthingu marīa twekīte, no nī ūndū wa tha ciake. Agītūhonokia na ūndū wa gütüheria, agītūciara rīngī na agītwerūhia na ūndū wa Roho Mūtheru, **6** ūrīa aatūtīriirie na ūtaana nī ūndū wa Jesū Kristū Mūhonokia witū, **7** nīgeetha twatuuo athingu nī ūndū wa wega wake, tūtuīke agai a muoyo wa tene na tene kūringana na ūrīa tūtūire twīrīgīriire. (aiōnios g166) **8** Úhoro ūcio nī wa kwīhokeka. Na ngūkīenda waragie maūndū maya ūgwatīrie, nīgeetha andū arīa mehokete Ngai memenyerie kwīrutīra na kīyo gwīkaga maūndū mega.

Maündū maya nī magīrīru kūna, na nī marī uumithio
harī mündū o wothe. **9** No rīrī, eheragīra ngarari cia
ūrimū, na ūhoro wa gūkinyīra njiarwa, na gūkararania,
na mbaara cia ūhoro wa watho, tondū maündū macio
matirī uumithio, na nī ma tūhū. **10** Mündū ūrīa ūtūmaga
kūgīe na nyamūkano-rī, mūkaanagie riita rīa mbere, na
rīa keerī. Thuutha wa ūguo, regana nake. **11** Wagīrīirwo
nīkūmenya atī mündū ta ūcio nī mwaganu na nī mwīhia;
nake we mwene nīetuīrīre ciira. **12** Ndaarīkia gūtūma
Aritema kana Tukiko kūrīwe, geria ūrīa ūngīhota ūuke
kūrī nī gūkū Nikopoli, tondū nīkuo nduīte gūikara ihinda
rīa heho. **13** Ška ūrīa wothe ūngīhota ūteithie Zena ūrīa
wakiri, na Apolo rīrīa marīkorwo marī rūgendo-inī, na
wone atī marī na indo ciothe iria mabatarītio nīcio. **14**
Nao andū aitū nīmemenyerie kūrutaga mawīra marīa
mega, nīguo mateithagīrīrie mabataro-inī ma o mūthenya
nīguo matigatūure mūtūūrīre ūtarī na uumithio. **15** Andū
arīa othe tūrī nao nīmamūgeithia. Geithia andū arīa othe
matwendete thiinī wa wītīkio. Wega wa Ngai ūrogīa na
inyuī inyuothe.

Filemona

1 Nī niī Paūlū, njohetwo nī ūndū wa Kristū Jesū, na Timotheo mūrū wa Ithe witū, Tūratūma marūa maya kūrī Filemona mūrata witū ūrīa twendete na mūruti wīra hamwe na ithuī, **2** na kūrī mwarī wa Ithe witū Apufia, o na kūrī Arikipo, ūrīa ūrūagīrīra Úhoro wa Ngai hamwe na ithuī, o na kūrī kanitha ūrīa ūcemanagia gwaku mūciī. **3** Mūrogīna na wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na kuuma kūrī Mwathani Jesū Kristū. **4** Atīrīrī, rīrīa ngūkūririkana mahooya-inī makwa-rī, nīnjookagīria Ngai wakwa ngaatho hīndī ciothe, **5** tondū nīnjiguaga ūhoro wa wītīkio waku thīinī wa Mwathani Jesū, na ūrīa wendete andū arīa otē aamūre. **6** Nīhooyaga atī ūgīe na kīyo rīrīa ūkūgwatanīra nao ūhoro wa wītīkio waku, nīgeetha magīe na ūmenyo wa maūndū mothe mega marīa tūrī namo thīinī wa Kristū. **7** Wendani waku nīūheete gīkeno kīnene mūno na ūkanyūmīrīria, nī tondū wee, mūrū wa Ithe witū, nīūcanjamūrīte ngoro cia andū arīa aamūre. **8** Nī ūndū wa ūguo-rī, o na gūtuīka no ngwathe ndī thīinī wa Jesū Kristū, atī wīke ūrīa wagīrīire-rī, **9** nī kaba ngūthaithe ūwīke nī ūndū wa wendo. Nī ūndū ūcio-rī, nīi Paūlū o na ndī mūthuuri mūkūrū, na ningī ndī muohe nī ūndū wa Kristū Jesū-rī, **10** ngūgīgūthaitha nī ūndū wa mūrū wakwa Onesimo, ūrīa watūkire mūrū wakwa ndī gūkū kīoho-inī. **11** Mbere īyo ndaarī kīene kūrīwe, no rīu nīatuīkīte mūndū wa bata harīwe o na harī niī. **12** Nake nīngūmūcookia kūrīwe, na ngīmūtūma no taarī ngoro yakwa mwene ndīragūtūmīra. **13** Nīngīrendire gūikara nake, nīgeetha andeithagie handū-inī haku, rīu njohetwo nī ūndū wa

Ühoro-ürĩa-Mwega. **14** No ndiendire gwĩka ũndũ o na ũrĩkũ wee ūtetikirite, nĩgeetha ũndũ o wothe mwega wee ũngika ūkorwo ũrĩ wa kwĩyendera no ti wa kũringirĩio. **15** No gũkorwo gítumi gĩa akweherere kahinda kanini-rĩ, nĩgeetha agücookerera mütüüranie nake nginya tene, (*aiōnios g166*) **16** no ndagacooke arĩ o ngombo, no akorwo akirite ngombo, acooke arĩ mürũ wa Ithe witü mwende mûno. Nĩ wa bata mûno harĩ niĩ, no harĩwe nĩ wa bata makiria, arĩ ta mündũ o na ta mürũ wa Ithe witü thînĩ wa Mwathani. **17** Nĩ ũndũ ūcio angïkorwo nñütuaga tûrĩ rûmwe nawe-rĩ, mwamükire o ta ürĩa ũnginyamükira niĩ mwene. **18** Nake angïkorwo nñagwíkite ūuru o na ũrĩkũ, kana hihi arĩ na thiirĩ waku-rĩ, andika atĩ thiirĩ ūcio nĩ wakwa. **19** Nĩ niĩ Paülü ndírakwandikira na guoko gwakwa mwene. Nïngakûrîha thiirĩ ūcio, o na gütuïka ndikwenda kûgweta atĩ o na wee mwene ũrĩ thiirĩ wakwa. **20** Atîrîrî, mürũ wa Ithe witü, nĩ ingënda ngë na uumithio uumîte kûrîwe thînĩ wa Mwathani; canjamûra ngoro yakwa thînĩ wa Kristû. **21** Ndakwandikira marúa maya ndihokete atĩ ndüngïaga kûnjathikira, na ngîmenyaga atĩ nñügwïka o na makiria ya ürĩa ngûrîtie wîke. **22** Hamwe na ūguo-rĩ, thondekera handû ha gûikara, tondû ndî na mwîhoko atĩ nñdítikirio njûke kûrî inyuï nĩ ũndû wa mahoooya maria mûhooyagïra. **23** Epafara, ürĩa tuohetwo nake nĩ ũndû wa Kristû Jesû, nñakûgeithia. **24** O na Mariko, na Arisitariko, na Dema, na Luka, aria tûrutithanagia wîra nao, nñmakûgeithia. **25** Wega wa Mwathani witü Jesû Kristû ūrogïa na roho waku.

Ahibirania

1 Matukū-inī ma tene Ngai nīarīirie maithe maitū na
tūnua twa anabii maita maingī, na njīra mwanya mwanya,
2 no matukū-inī maya ma kūrigīrīria-rī, ithuī nīatwarīirie
na njīra ya Mūriū, ūrīa aatuire mūgai wa indo ciothe,
o we ūrīa thī yothe yombirwo na ūndū wake. (aiōn g165)

3 Mūrūwe-rī, nīwe wonanagia ūkengi wa riiri wake, na
nīwe mūhianīre mūkinyanīru kūna wa ūrīa Ngai atariī,
ningī nīwe ūnyiitīrīire indo ciothe na kiugo gīake kīrī
hinya. Nake aarīkia gūtheria andū mehia-rī, nīaikarire
thī guoko-inī kwa ūrīo kwa Ūnene kūu igūrū. **4** Nī ūndū
ūcio agītuīka mūnene gūkīra araika, o ta ūrīa rīītwā rīrīa
aagaīirwo rīrī inene gūkīra rīao. **5** Nī ūndū-rī, nī mūraika
ūrīkū Ngai arī eera atīrī, “Wee nīwe Mūrū wakwa; ūmūthī
nīndatuīka Thoguo”? O na kana akīmwīra atīrī, “Nī nī
ngūtuīka Ithe, nake atuīke Mūrū wakwa”? **6** Na ningī-
rī, Ngai aarehe irigithathi rīake gūkū thī, oigire atīrī,
“Araika othe a Ngai nīmamūinamīrīre, mamūhooe.” **7**
Akīaria ūhoro wa araika oigire atīrī, “Atūmaga araika ake
matuīke huho, nacio ndungata ciale agacitua nīnīmbī cia
mwaki.” **8** No ha ūhoro ūkonī Mūriū ekuuga atīrī, “Wee
Ngai, gītī gīaku kīa ūnene nīgīgatūūra tene na tene, nakīo
kīhooto nīkīo gīgaatuīka mūthīgi wa ūthamaki waku.
(aiōn g165) **9** Wee wendete ūthingu no ūgathūūra waganu;
nī ūndū ūcio, Ngai, o we Ngai waku, nīakwambararītie
gūkīra athiritū aku othe na ūndū wa gūgūtīrīria maguta
ma gīkeno.” **10** Ningī akoiga atīrī, “Wee Mwathani, o
kīambīrīria-inī, nīwaarire mīthingi ya thī, o narīo igūrū nī
wīra wa moko maku. **11** Icio nīgūthira igaathira, no wee

nīgūtūura ūgaatūura; igaathira o ta nguo. **12** Ūgaacikūnja o ta ūrīa nguo ndaaya ikūnjagwo; ikaagarūrūka o ta ūrīa nguo igarūrūkaga. No wee ndūgarūrūkaga, na mīaka yaku ndīrī hīndī īgaathira.” **13** Nī ūndū-rī, nī mūraika ūrīkū Ngai arī eera atīrī, “Ikara thī guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, nginya rīrīa ngaatūma thū ciaku ituīke gaturwa ka makinya maku”? **14** Githī araika othe ti maroho ma gūtungata, matūmītwo matungatagīre arīa makaagaya ūhonokio?

2 Nī ūndū ūcio-rī, nītwagīriirwo kūrūmbūiya mūno ūhoro ūrīa twanaigua, nīguo tūtikae gūtūgūgio tweherio kuuma harī guo. **2** Tondū-rī, angīkorwo ūhoro ūrīa waririo nī araika warī mūrūmu-rī, na mūndū o wothe wareganaga na ūhoro ūcio na akaūremera nīaherithagio o ūrīa kwagīriire-rī, **3** tūngīkīaga atīa kūherithio tūngīnyarara ūhonokio mūnene ūū? Ūhonokio ūyū, ūrīa waambire kūhunjio nī Mwathani, nīwacookire gwikīrwo hinya kūrī ithuī nī andū arīa maamūiguire. **4** Ningī Ngai agīkīra ūhoro ūyū ūira atī nī wa ma na ūndū wa kuonania marūūri na morirū, o na kūringa ciama cia mīthembā mīngī, na akīheana iheo cia Roho Mūtheru kūrī andū kūringana na wendi wake. **5** Thī ūrīa tūkwaria ūhoro wayo, araika tio maaheetwo wathani wayo. **6** No nī harī mūndū mūna ūheanīte ūira handū hamwe akoiga atīrī: “Mūndū akīrī kī tondū ūikaraga ūkīmwīciiragia, nake mūrū wa mūndū akīrī kī atī nīkīo ūmūmenyagīrīra? **7** Watūmire atigie o hanini aiganane na araika, na ūkīmūhumba thūmbī ya riiri o na gītīo, **8** na ūkīiga indo ciothe rungu rwa magūrū make aciathage.” Nake akīiga indo ciothe rungu rwa mūndū-rī, hatirī kīndū

o na kīrīkū Ngai aatigire gītarī watho-inī wa mūndū.
No rīu tūtionaga indo ciothe irī watho-inī wa mūndū.

9 No tuonaga Jesū, ūrīa gwa kahinda kanini watuītwo
mūnini gūkīra araka, no rīu ekīrītwo thūmbī ya riiri na
ya gītīo nī tondū nīanyariirkire na agīkua, nīgeetha, nī
ūndū wa Wega wa Ngai atuīke wa gūcama gīkuū handū
ha andū othe. **10** Nīgūkorwo nī kwagīrīire atī Ngai, ūrīa
wombire indo ciothe na itūūraga nī ūndū wake-rī, atūme
mwambīrīria wa ūhonokio wao aagīrīre kūna kūna na
ūndū wa kūnyamario nīguo arehe ciana nyingī riiri-
inī wake. **11** Jesū ūrīa ūtūmaga andū matuīke atheru, o
hamwe na acio matuītwo atheru, othe matuīkaga andū a
nyūmba īmwe. Nī ūndū ūcio Jesū ndaconokaga akīmeeta
ariū na aarī a Ithe. **12** Akoiga atīrī, “Nīngoimbūra rīītwā
rīaku kūrī ariū na aarī a Baba; nīngainaga nyīmbo cia
gūkūgooca ndī kiūngano-inī.” **13** Ningī akoiga atīrī, “Niī
ngūiga mwīhoko wakwa harī Ngai.” O na ningī akoiga
atīrī, “Niī ūyū haha, na ciana iria Ngai aaheete.” **14**
Kuona atī ciana icio irī na mwīrī na thakame-rī, we o
nake aatuīkire o tao mwīrī-inī, nīgeetha na ūndū wa
gīkuū gīake ahote kwananga ūrīa ūrī na hinya wa gīkuū,
nake nīwe mūcukani, **15** na ohore arīa matūire mohetwo
ūkombo-inī matukū mao mothe nī ūndū wa gwītīgīra
gīkuū. **16** Nīgūkorwo ti-itherū ti araka ateithagia, no
ateithagia rūciaro rwa Iburahīmu. **17** Na nī ūndū ūcio no
nginya angīahaananirio na ariū na aarī a Ithe maūndū-
inī mothe, nīguo atuīke mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene
ūiyūrītwo nī tha na mwīhokeku agītungatīra Ngai, na
nīguo arute horohio nī ūndū wa mehia ma kīrīndī. **18**

Nīgūkorwo we mwene nīathīnīkire rīrīa aageragio-rī,
nīahotaga gūteithia andū arīa mageragio.

3 Nī ūndū ūcio, inyuī ariū na aarī a Ithe witū atheru, o
inyuī mūgwatanīire ūhoro wa gwītwo kūrīa kuumīte na
igūrū, mwīcūranagiei ūhoro wa Jesū, o we mūtūmwō na
mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene ūrīa tuumbūraga ūhoro
wake. **2** We aarī mwīhokeku kūrī ūrīa wamwamūrīre, o ta
ūrīa Musa aarī mwīhokeku maūndū-inī mothe ma nyūmba
ya Ngai. **3** Jesū nīonekanīte aagīrīire kūheo gītīo kīnene
gūkīra Musa, o ta ūrīa mwaki wa nyūmba aagīrīirwo nī
gūtīo gūkīra nyūmba yo nyene. **4** Nīgūkorwo nyūmba o
yothe nīrī mūndū ūrīa wamīakire, no Ngai nīwe mwaki
wa indo ciōthe. **5** Nake Musa, aarī mwīhokeku maūndū-inī
mothe ma nyūmba ya Ngai arī o ndungata, agakīrutaga
ūira wa maūndū marīa makaahēanwo thuutha-inī. **6**
No Kristū arī Mūriū aarī mwīhokeku na akarūgamīrīra
nyūmba ya Ngai. Na ithū ūtū ūyūmba ūyo yake, tūngūikara
tūrūmītie ūmīrīru witū na kīrīgīrīro kīrīa twīrahagīra.
7 Nī ūndū-rī, o ta ūrīa Roho Mūtheru oigaga, atīrī:
“Umūthī, mūngīigua mūgambo wake, **8** mūtikoomie
ngoro cianyu ta hīndī ūrīa mwanemeire, andū makīngeria
marī kūu werū-inī, **9** kūrīa maithe manyu maangeririe
na makīndoria, na makīona cīko ciakwa, ihinda rīa
mīaka mīrongo ūna. **10** Nīkīo ndaararakīire rūciaro rūu,
ngīkiuga atīrī, ‘Ngoro cīa andū aya itururaga hīndī ciōthe,
na matirī maamenya njīra ciakwa.’ **11** Nī ūndū ūcio
ngīlhīta na mwīhītwā ndakarīte, ngiuga atīrī, ‘Matirī
hīndī magaatoonya kīhurūko-inī gīakwa.’” **12** Ariū na
aarī a Ithe witū, mwīmenyererei hatikagīe o na ūmwe

wanyu ūrī na ngoro ūhagia na ūtetikagia, ūrīa ūgarūrkaga, ūgatigana na Ngai ūrīa ūrī muoyo. **13** No ūmanagūrīrīai mūndū na ūrīa ūngī o mūthenya, o ūrīa ūthe mūthenya ūrītagwo ūmūthī, nīgeetha gūtikagē o na ūmwe wanyu ūkūumio ngoro nī ūndū wa kūheenererio nī mehia. **14** Tondū ūcio, tūngūrūmia wega mwīhoko ūrīa twarī naguo kuuma o kīambūrīria nginya ithirīro-rī, nītūgaatuīka a kūgwatanīra hamwe na Kristū. **15** O ta ūrīa kwīrītwo, atīrī: “Ūmūthī, mūngūigua mūgambo wake, mūtikoomie ngoro cianyu ta hīndī ūrīa mwanemeire.” **16** Nī andū arīkū acio maaignire na makīmūkararia? Githī ti arīa othe moimīte Misiri matongoretio nī Musa? **17** Ningī-rī, nī andū arīkū aarakariire mīaka ūyo mīrongo ūna? Githī ti arīa meeheirie, na magīkua, o arīa ciimba ciao ciagūire kūu werū-inī? **18** Ningī-rī, nī andū arīkū Ngai ehitire na mwīhītwā atī gūtirī hīndī magaatoonya ūhurūko-inī wake, tiga o andū acio maaregire kūmwathīkīra? **19** Tūgakīona atīrī, matiahotire gūtoonya kuo nī ūndū wa kwaga gwītīkia kwao.

4 Nī ūndū ūcio-rī, kuona atī kīranīro gīa gūtoonya ūhurūko-inī wake kīrī o ho-rī, nītwīmenyererei gūtikagē o na ūmwe wanyu ūtagagīkinyīra. **2** Nīgūkorwo o na ithuī nītūhunjīirio ūhoro-ūyū-Mwega o tao; no ūhoro ūrīa maaignire ndūgana kūmaguna, tondū arīa maūiguire matiawamūkīrire na wītīkio. **3** Na rīrī, ithuī arīa twītīkītie nī ithuī tūtoonyaga kīhurūko-inī kīu, o ta ūrīa Ngai oigire atīrī, “Nī ūndū ūcio ngūlhīta na mwīhītwā ndakarīte, ngiuga atīrī, ‘Matirī hīndī magaatoonya kīhurūko-inī gīakwa.’” O na gūtuīka wīra wake nīwathirīte kuuma o rīrīa thī yombirwo. **4** Nīgūkorwo nī harī handū

hana aarītie ūhoro wa mūthenya wa mūgwanja, akoiga atīrī: “Nake Ngai akīhurūka mūthenya wa mūgwanja, agītigana na wīra wake wothe.” **5** O na ningī hau mbere nīoigīte atīrī, “Matirī hīndī magaatoonya ūhurūko-inī wakwa.” **6** Nītūkuona atī nī kūrī amwe matigaire gūtoonya kīhurūko-inī kīu kīeranīirwo, nīgūkorwo arīa maahunjīrio ūhoro-ūrīa-Mwega mbere matiatoonyire tondū nīmagire gwathīka. **7** Nī ūndū ūcio, o rīngī Ngai akīamūra mūthenya mūna, akīwīta ūmūthī, thuutha wa matukū maingī gūthira rīrīa aaririe na kanua ka Daudi, ta ūrīa oigīte hau mbere atīrī: “Ūmūthī, mūngīgua mūgambo wake, mūtikoomie ngoro cianyu.” **8** Tondū korwo Joshua nīamaheete ūhurūko-rī, Ngai ndangīacookire kwaria ūhoro wa mūthenya ūngī thuutha ūcio. **9** Tondū ūcio nīgūtigaire Thabatū ya kūhurūka ya andū a Ngai; **10** nīgūkorwo mūndū o wothe ūrīa ūtoonyaga kīhurūko-inī kīa Ngai o nake nīahurūkaga agatigana na wīra wake, o ta ūrīa Ngai aahurūkire agītigana na wīra wake. **11** Nī ūndū ūcio, nītwīrutanīrie na kīyo gūtoonya ūhurūko-inī ūcio, nīgeetha gūtikanagīe mūndū o na ūrīkū ūkaagūa nī ūndū wa kūrūmīrīra kīonereria kīa ūremi wao. **12** Nīgūkorwo ūhoro wa Ngai ūrī muoyo na ūrī hinya. Nī mūūgī gūkīra rūhiū rwa njora rūnooretwo mīena yeerī, ūgatheeeca ūkagayūkania muoyo na roho, o na ūkagayania marūngo na maguta marīa makoragwo mahīndī-inī, na ningī ūgatuūra meciiria na matua ma ngoro. **13** Gūtirī kīndū o na kīmwe kīa iria ciombirwo kīhīthītwo kuuma maitho-inī ma Ngai. Indo ciothe nīhumbūrie na ikaguūrio mbere ya maitho ma ūrīa tūkaahe ūhoro witū. **14** Nī ūndū

ūcio, kuona atī tūrī na mūthīnjīri-Ngai mūnene mūno ūrīa ūhungurīte agakinya o igūrū, na nīwe Jesū mūrū wa Ngai-rī, nītūrūmiei na hinya wītikio ūrīa tuumbūraga. **15** Nīgūkorwo tūtirī na mūthīnjīri-Ngai mūnene ūtangīhota gūtūiguīra tha ūhūthū-inī witū, no nī tūrī na ūmwe wanagerio ikīro-inī ciothe o ta ithuī, no ndaigana kwīhia. **16** Hakīrī ūguo-rī, nītūkuhīrīriei gītī kīa Ünene kīrīa kīa Wega wake tūrī na ūūmīrīru, nīgeetha tūkaiguīrwo tha, na tuone Wega wake wa gūtūteithagia hīndī ūrīa tūbatarīte.

5 Rīu-rī, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene o wothe athuuragwo kuuma gatagatī ka andū na agatuuo wa kūmarūgamīrīra maūndū-inī marīa makoniī Ngai, nīguo arutage maruta na magongona nī ūndū wa kūhoroheria mehia. **2** Nake nīahotaga gūkirīrīria arīa matarī na ūmenyo o na arīa maturuūrīte, kuona atī o nake nīarī ūhūthū wake. **3** Ūndū ūyū nīguo ūtūmaga arute magongona ma kūhoroheria mehia make mwene, o ta ūrīa amarutaga nī ūndū wa mehia ma kīrīndī. **4** Gūtirī mūndū wīheaga gītīo kīu we mwene; no nginya akorwo etītwo nī Ngai, o ta ūrīa Harūni eetirwo. **5** Nī ūndū ūcio, o nake Kristū ndaigana kwīyoera ūgooci wa gūtuīka mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. No nī Ngai wamwīrire atīrī, “Wee nīwe Mūrū wakwa; ūmūthī nīndatuīka Thoguo.” **6** Na handū hangī oigīte atīrī, “Wee ūrī mūthīnjīri-Ngai nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatariī.” (**aiōn g165**) **7** Matukū-inī marīa Jesū aatūūraga gūkū thī-rī, nīahooyaga na agathaitha Ngai, agīkayaga mūno agīitaga maithori kūrī ūcio ūngīahotire kūmūhonokia kuuma gīkuū-inī, na nīaiguagwo nī ūndū wa kwīnyiihia gwake. **8** O na gūtuīka aarī mūriū, nīerutire

gwathīka nī ūndū wa ūrīa aanyariirīkire, **9** na aarīkia
gūtuuo mwagīrīru kūna, agītūka kīhumo kīa ūhonokio
ūrīa ūtagaathira harī arīa othe mamwathīkagīra, (aiōnios
g166) 10 nake Ngai akīmūtua mūthīnjīri-Ngai mūnene o ta
ūrīa Melikisedeki aatariī. **11** Nītūrī na maūndū maingī
tūngīmwīra makoniī ūhoro ūyū, no nī hinya kūmūtaarīria
tondū mūtinyiitaga maūndū narua. **12** Nī ūndū-rī, o
na gūtuūka rīu mwagīrīrwo nīgūkorwo mūrī arutani-
rī, nīmūbatarīte mūndū wa kūmūruta maūndū marīa
mwarutītwo kīambīrīria ma kiugo kīa Ngai o rīngī. Inyuī
mūbataire kūheo iria, no ti irio nyūmū! **13** Mūndū o
wothe ūnyuuaga iria, tondū no gakenge-rī, ndangīmenya
wega ūhoro wa ūrutani wa ūthingu. **14** No irio iria nyūmū
nī cia andū arīa agima, arīa nī ūndū wa kūmenyera
gūcihūthīra kaingī, nīmerutīte gūkūūrana wega na ūru.

6 Nī ūndū ūcio nītūtiganei na morutani marīa ma
kīambīrīria ma ūhoro wa Kristū, na tūthīi na mbere na
gūkūra, na tūtige kwambīrīria gwaka mūthingi rīngī
wa kūrutana ūhoro wa kwīrira nī ūndū wa ciīko iria
cierekagīria mūndū gīkuū-inī, na ūrutani wa gwītīkia
thīinī wa Ngai, **2** na morutani ma ūbatithio, na ma
kūigīrīrwo moko, o na ma kūriūka kwa arīa akuū, o na
ma gūtuūrwo ciira wa tene na tene. (aiōnios **g166) 3** Na
noguo tūrīkaga, Ngai angītīkīria. **4** Na rīrī, nī ūndū ūrī
hinya mūno kūrī andū arīa maanathererwo nī ūtheri,
na magacama kīheo kīrīa kiumīte igūrū, na magakorwo
matuūtwo a ngwatanīro ya Roho Mūtheru, **5** o acio
macamīte wega wa kiugo kīa Ngai na maahinya ma ihinda
rīrīa rīgooka, (aiōn **g165) 6** andū acio mangīgūa na matigane

na maündū macio-rī, gūtingihoteka kūmacookia rīngī
merire, nī tondū nī kwambithia marambithia Mūrū wa
Ngai mūtī igūrū o rīngī, na makamūnyararithia kūrī
kīrīndī. **7** Mūgūnda ūrīa uragīrwo nī mbura kaingī
na ūgacooka ūgaciara maciaro mega ma kūguna arīa
marīmīirwo-rī, nīrathimago nī Ngai. **8** No mūgūnda
ūrīa ūkūraga mīigua na mahiū ma nyeki-inī nī wa tūhū,
na ūrī ūgwati-inī wa kwīrehithīria kīrumi. Marigīrīrio-inī
nīgūcinwo ūgaacinwo. **9** Arata akwa nyendete mūno, o na
tūkīaragia ūguo, ha ūhoro wanyu-rī, nītwīrīgīrīire maündū
mega kūrī macio, o marīa marehanaga na ūhonokio. **10**
Tondū Ngai ndaagīte kīhoto; ndakaariganīrwo nī wīra
wanyu o na wendo ūrīa muonanītie nī ūndū wa rīītwa
rīake rīrīa mwateithagia andū arīa aamūre, o na rīu
no mūrathiī na mbere na kūmateithia. **11** Tūngīenda
mūndū o mūndū wanyu onanie kīyo o ta kīu o nginya
mūthia, nīguo mūkaahingīrīrio maündū marīa mūtūire
mwīrīgīrīire. **12** Tūtkwenda mūtuīke igūūta, no tūkwenda
mwīgerekagie na andū, arīa nī ūndū wa gwītīkia na
gūkirīrīria kwao nīkuo gūtūmaga magaīrwo maündū marīa
meranīirwo. **13** Rīrīa Ngai eerīire Iburahīmu kīranīro
gīake, eehītire akiīgwetaga we mwene, nīgūkorwo gūtiārī
na ūngī mūnene kūrī we wa kwīhīta nake, **14** akiuga
atīrī, “Ti-itherū nīngūkūrathima na ngūhe njiaro nyingī.”
15 Na nī ūndū ūcio, thuutha wa Iburahīmu gweterera
akirīrīrie-rī, nīaheirwo kīrīa eerīrwo. **16** Tondū rīīrī,
andū mehītaga na mūndū ūrīa mūnene kūmakīra, naguo
mwīhītwa ūgakindīra ūrīa kwīrītwo, na ūgakīniina ngarari
ciothe. **17** Na tondū Ngai nīendaga kuonania hatarī

nganja kūrī agai a maündū marīa meranīirwo atī itua
rīake rīrīa aatuīte rītingīgarūrūka-rī, nīakindīrire ūhoro
ūcio na mwīhītwa. **18** Ngai eekire ūguo na ūndū wa
maündū meerī matangīgarūrīka, o marīa gūtangīhoteka
Ngai aheenanie namo, nīgeetha ithuī arīa tuonete handū
ha kūrīra twīgwatīre kīrīgīrīro kīrīa tūheetwo, tūhote
kūmīrīria mūno. **19** Kīrīgīrīro gīkī tūrī nakō kīhaana ta
nanga ya ngoro, nakō nī kīrūmu, na nī kīa ma. Nakō
gītoonyaga handū-harīa-haamūre thuutha wa gītama
kīrīa kīnene, **20** o harīa Jesū, ūrīa wathiire mbere iitū,
aatoonyire ithenya riitū. Nake nīatuīkīte mūthīnjīri-Ngai
ūrīa mūnene o nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatarī.

(aiōn g165)

7 Atīrīrī, Melikisedeki ūcio aarī mūthamaki wa Salemu
na mūthīnjīri-Ngai, o Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno. Nīwe
watūngire Iburahīmu akīinūka aarīkia kūhoota athamaki,
na akīmūrathima, **2** nake Iburahīmu akīmūhe gīcunjī
gīa ikūmi kīa indo ciothe. Rītwa rīake rīgītaūrwo mbere
nī kuuga “mūthamaki wa ūthingu”; ningī “mūthamaki
wa Salemu” nī kuuga “mūthamaki wa thayū”. **3** Ndaarī
na ithe kana nyina, kana kīruka gīake, na ndaarī na
kīambīrīria kīa matukū kana mūthia wa muoyo wake,
nī ūndū ūcio, we ahaana ta Mūrū wa Ngai, egūtūūra arī
mūthīnjīri-Ngai nginya tene. **4** Ta mwīciirie ūrīa aarī
mūnene: Atī o na ithe witū Iburahīmu nīamūgaīire gīcunjī
gīa ikūmi kīa indo iria aatahīte! **5** Na rīrī, watho uugīte
atī andū a rūciaro rwa Lawi arīa matuīkaga athīnjīri-Ngai
metagie gīcunjī gīa ikūmi kuuma kūrī andū, ūguo nī kuuga
ariū a ithe wao, o na gwatuīka ariū a ithe wao nī a rūciaro

rwa Iburahīmu. **6** No mündū ūcio ndaarī wa rūciaro rwa Lawi, no nīamūkīrire gīcunjī gīa ikūmi kuuma kūrī Iburahīmu, na akīrathima ūcio werīirwo cīranīro. **7** Na hatirī nganja atī mündū ūrīa mūnini nīwe ūrathimagwo nī ūrīa mūnene. **8** Tūgakīona atī, mwena ūmwe gīcunjī kīu gīa ikūmi kīunganagio nī andū arīa macookaga gūkua, na nīo Alawii; naguo mwena ūcio ūngī, kīrutagīrwo mündū ūrīa uumbūrītwo ūhoro wake atī atūrīraga o muoyo. **9** O na mündū no oige atī Lawi, ūcio ūrutagīrwo gīcunjī kīu gīa ikūmi, we mwene nīarutire gīcunjī kīu na njīra ya Iburahīmu, **10** tondū hīndī irīa Melikisedeki aacemanirie na Iburahīmu, Lawi aarī mūthiimo-inī wa ithe ūcio wa tene. **11** Korwo ūkinyanīru kūna nīūngīonekanire na njīra ya ūthīnjīri Ngai wa Alawii-rī, (nī ūndū kīrīndī kīaheirwo watho na njīra ūyo), gwakīrī bata ūngī ūrīkū gūuke mūthīnjīri-Ngai ūngī, ūtarīi ta Melikisedeki, na ndatuīke ta wa nyūmba ya Harūni? **12** Nīgūkorwo ūhoro wa ūthīnjīri-Ngai ūngīgarūrīrwo-rī, o naguo watho no nginya ūgarūrīrwo. **13** Nake mündū ūrīa maūndū maya maarītio nī ūndū wake oimīte mūhīrīga-inī ūngī, ūrīa gūtarī mündū waguo ūrī watungatīra Ngai kīgongona-inī. **14** Nīgūkorwo nīkūīkaine wega atī Mwathani witū oimire mūhīrīga-inī wa Juda, na ha ūhoro wa mūhīrīga ūcio-rī, Musa ndaigana kuuga ūndū o na ūrīkū ūkonīi athīnjīri-Ngai. **15** Na rīrī, ūhoro ūrīa twarītie no ūmenyeke wega makīria angīkorwo mūthīnjīri-Ngai ūngī ūtarīi ta Melikisedeki nīonekanīte, **16** ūrīa ūtuūkīte mūthīnjīri-Ngai, na ti kūringana na mūtugo wa rūciaro rwake, no nī tondū wa ūhoti wa muoyo ūrīa ūtathirāga. **17**

Nīgūkorwo nīkuumbūrītwo atīrī: “Wee ūrī mūthīnjīri-Ngai nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatariī.” (aiōn g165)

18 Watho wa mbere nīütiganītwo naguo tondū ndwarī na hinya na ūkaaga bata 19 (nīgūkorwo watho ndūrī ūndū watūmire wagīrīre kūna), no nītūheetwo kīrīgīrīro kīega makīria kīrīa gītūhotithagia gūkuhīrīria Ngai. 20 Na ūndū ūyū ndwekirwo hatarī mwīhītwa! Andū acio angī nīmatuīkaga athīnjīri-Ngai hatarī mwīhītwa, 21 nowe aatuīkire mūthīnjīri-Ngai na mwīhītwa, rīrīa Ngai aamwīrīre atīrī: “Jehova nīehītīte, na ndangīricūkwo, akoiga atīrī: ‘Wee ūrī mūthīnjīri-Ngai nginya tene.’”

(aiōn g165) 22 Nī ūndū wa mwīhītwa ūyū, Jesū nīātuīkīte mūrūgamīrīri wa kīrīkanīro kīrīa kīega makīria. 23 Ningīrī, nīgūkoretwo na athīnjīri-Ngai aingī ta acio hau mbere, nīgūkorwo nīmakuaga magakīgirio gūthīi na mbere na ūtungata ūcio. 24 No tondū Jesū atūrīraga muoyo nginya tene-rī, ūthīnjīri-Ngai wake nī wa gūtūūra nginya tene.

(aiōn g165) 25 Nī ūndū ūcio nīahotaga kūhonokia kūna arīa othe mokaga kūrī Ngai magereire harī we, nīgūkorwo egūtūūra amathaithanagīrīra. 26 Tondū nī kwagīrīire tūgīe na mūthīnjīri-Ngai mūnene ta ūcio, atūhingagīrie bata witū, na akorwo arī mūtheru, na atarī ūcuuke, kana rīhia, na aamūranītio na ehia, o na agatūūgīrīro igūrū rīa igūrū. 27 We ndekūbatara kūruta magongona mūthenya o mūthenya ta ūrīa athīnjīri-Ngai anene acio angī meekaga, mbere nī ūndū wa mehia make mwene, na thuutha ūcio nī ūndū wa mehia ma kīrīndī. We nīarutire igongona nī ūndū wa mehia mao ihinda o rīmwe rīa kūigana hīndī ūrīa eerutire we mwene. 28 Nīgūkorwo watho ūtuaga

andū matarī hinya athīnjīri Ngai anene; no mwīhītwa,
ūrīa wokire thuutha wa watho, nīwaamūrire Mūriū, ūrīa
ūtuūkīte mwagīrīru kūna nginya tene. (aiōn g165)

8 Atīrīrī, ūhoro ūrīa tūraaria nī atī: Nī tūrī na mūthīnjīri-Ngai-mūnene, ūrīa ūikarīte thī guoko-inī kwa ūrīo gwa gitī kīa ūnene kīa ūthamaki wa igūrū, **2** nake nī mūtungatīri wa handū-harīa-haamūre, o kūu hema-inī ya gūtūnganwo ūrīa ya ma ūrīa yaakirwo nī Mwathani, no ti mūndū. **3** Na rīrī, mūthīnjīri-Ngai mūnene o wothe aathuuragwo nīguo arutage iheo na magongona, na nī ūndū ūcio o nake no nginya akorwo arī na kīndū gīa kūruta. **4** Korwo arī o gūkū thī-rī, ndangīrī mūthīnjīri-Ngai, nīgūkorwo nī kūrī andū arīa marutaga iheo iria ciathanītwo nī watho. **5** Nao matungataga mūhianīre wa handū-harīa-haamūre na kīruru kīa maūndū marīa marī igūrū. Ūndū ūcio nīguo watūmire Musa ataawo hīndī ūrīa eeharagīria gwaka Hema-ya-Gūtūnganwo, akiīrwo atīrī: “Menyerera wone nīwathondeka indo icio ciothe kūringana na mūhianīre ūrīa wonirio ūrī kīrima-inī.” **6** No rīrī, ūtungata ūrīa Jesū aheetwo nīkīrīte wao, o ta ūrīa kīrīkanīro kīrīa arī we mūiguithania wakīo gīkīrīte kīrīa gīkūrū, na ningī kīhaandītwo na ciīranīro njega makīria. **7** Nīgūkorwo kīrīkanīro kīa mbere gitangīarī na mahītia, gūtingīagīre bata wa gwetha kīngī gīa keerī. **8** No Ngai nīoonire andū marī na mahītia, akiuga atīrī: “Matukū nīmarooka, rīrīa ngaarīkanīra kīrīkanīro kīerū na nyūmba ya Israeli, o hamwe na nyūmba ya Juda, nīguo Mwathani ekuuga. **9** Nakīo kīrīkanīro kīu gitikahaana ta kīrīkanīro kīrīa ndaarīkanīre na maithe mao ma tene rīrīa ndaamanyiitire

na guoko, nḡimatongoria, nḡimaruta b̄ur̄uri wa Misiri, na tondū matiigana gūikara marī ehokeku harī kīrīkanīro ḡiakwa, na niī nḡimahutatīra, ūguo n̄iguo Mwathani ekuuga. **10** Ḡikī n̄ikīo kīrīkanīro kīrīa ngaarīkanīra na nyūmba ya Isiraeli ihinda rīu rīathira, n̄iguo Mwathani ekuuga. N̄ingekīra watho wakwa meciiria-inī mao, na ningī ndīwaandīke ngoro-inī ciao. Na niī ngaatuīka Ngai wao, nao matuīke andū akwa. **11** Ḡütigacooka gūkorwo na mūndū ūkūruta ūrīa ūngī, kana mūndū arute mūrū wa ithe amwīre atīrī, ‘Menyana na Mwathani,’ tondū andū othe n̄imagakorwo maamenyete, kuuma ūrīa mūnini mūno wao nginya ūrīa mūnene. **12** N̄igūkorwo n̄ingamarekera waganu wao, na ndigacooka kūririkana mehia mao.” **13** Na rīrī, rīrīa ekwaria ūhoro wa kīrīkanīro kīerū-rī, n̄igūtua aatuire kīrīa kīa mbere ḡikūrū; na kīndū o ḡiothe kīrakūra-rī, ḡituīkaga ḡīa gūthira, ḡikabuīria o biū.

9 Rīu-rī, kīrīkanīro kīrīa kīa mbere nī kīarī na mawatho maakoniī ūhoro wa kūhooya Ngai, o na ningī nī kwarī na handū-harīa-haamūre gūkū thī. **2** Nī kwarī na hema yathondeketwo, na kanyūmba kayo ka mbere nī haarī na mūtī ūrīa wa gūcuuria matawa, na metha, na mīgate īrīa mīamūre; hau nīho heetagwo “Handū-harīa-Hatheru.” **3** Thuutha wa ḡitama ḡīa keerī haarī na kanyūmba geetagwo, “Handū-harīa-Hatheru-Mūno,” **4** na hau nīho haarī kīgongona ḡīa thahabu ḡīa gūcinīrwo ūbumba, na nīho haarī ithandūkū rīa kīrīkanīro rīrīa rīahumbīrītwo na thahabu kūndū guothe. Thīinī wa ithandūkū rīu nī haarī na nyūngū ya thahabu yarī na mana, na rūthanju

rwa Harūni rūrīa rwathundūkīte, na ihengere cia mahiga
iria ciandīkītwo. **5** Igūrū wa ithandūkū rīu nī haari
na akerubi a Riiri, mahumbīrīte gītī-gīa-tha. No rīu
tūtingīhota gūtaarīria wega rīu ūhoro wa kīndū o kīndū.
6 Nacio indo ciothe ciarīkia kūbangwo ūguo-rī, athīnjīri-
Ngai nao maatoonyaga kanyūmba kau ka mbere hīndī
ciothe nīguo marute wīra wao wa ūtungata. **7** No rīrī,
mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene nowe wiki watoonyaga
kanyūmba karīa ga thīnī, na aatoonyaga o ihinda o rīmwe
mwaka, na ndangīatoonyire atakuuīte thakame ya kūruta
igongona nī ūndū wake mwene na nī ūndū wa mehia ma
andū marīa meekīte matekūmenya. **8** Ūndū ūyū nīguo
Roho Mūtheru oonanagia naguo atī njīra ya gūtoonya
Handū-harīa-Hatheru-Mūno ndīakoretwo īguūranīrio
ihinda rīrīa rīothe hema ya mbere yarī ho. **9** Gīkī
gīkīrī o kīonereria kīa matukū maya tūrī, atī maruta na
magongona marīa maarutagwo matingīahotire gūtheria
thamiri ya mūndū ūrīa mūhooi Ngai. **10** Maūndū macio
makoniī o ūhoro wa kūrīa na kūnyua, na magongona ma
mīthembā mīngī ya gwītheria na mawatho ma na igūrū
tu, marīa maathanītwo mekagwo nginya ihinda rīrīa
maūndū makeerūhio rīgaakinya. **11** Rīrīa Kristū ookire arī
mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene wa maūndū mega marīa
marī kuo-rī, nīagereire hema-inī ūrīa nene na nginyanīru
ūrīa ūtathondeketwo na moko ma andū, naguo ūguo nī
kuuga ti ya mūmbīre wa thī ūno. **12** Ndaatoonyire na ūndū
wa thakame ya mbūri na njaū; nowe aatoonyire Handū-
harīa-Hatheru-Mūno riita o rīmwe rīa kūigana na ūndū
wa thakame yake we mwene, arīkītie gūkūūra andū na

ūkūūri ūrīa ūtagaathira. (aiōnios g166) 13 Thakame ya mbūri na ndegwa, na mūhu wa moori īcinītwo, ciaminjaminjīrio arīa marī na thaahu, nīciamatheragia na ikaniina thaahu mīrī yao. 14 Githī thakame ya Kristū, ūrīa werutire arī igongona rītarī kaūūgū harī Ngai nī ūndū wa Roho wa tene na tene, ndīngītheria thamiri ciitū makīria nīguo itigane na cīko iria cierekagīria mūndū gīkuū-inī, nīguo tūtungatagīre Ngai ūrīa ūtūūraga muoyo! (aiōnios g166) 15 Nī ūndū ūcio-rī, Kristū nīwe mūiguithania wa kīrīkanīro kīerū, nīguo arīa metītwo mahote kūgaīrwo igai rīrīa rīrīanīirwo ūtagaathira, kuona atī rīu nīakuīte arī mūkūūri wa kūmakūūra kuuma mehia-inī marīa meekītwo kīrīkanīro-inī kīrīa kīa mbere. (aiōnios g166)

16 Tondū ha ūhoro ūkoniī kwīgaya-rī, nī kwagīrīire kūmenyeke wega atī ūcio wīgaīte nīakuīte, 17 nī ūndū kwīgaya kūgīaga na hinya rīrīa mūndū ūrīa wīgaīte aarīkia gūkua; kwīgaya gūtirī hinya rīrīa rīothe ūrīa wīgaīte arī muoyo. 18 Ūguo noguo o nakīo kīrīkanīro kīa mbere gītingīagīre na hinya hatarī thakame. 19 Hīndī ūrīa Musa aarīkirie kūhe andū othe maathani mothe marīa maandīkītwo watho-inī-rī, nīoire thakame ya njaū, o hamwe na maaī, na guoya mūtune, na mathīgī ma mūthobi akīminjaminjīria ibuku rīa gīkūnjo o na andū othe. 20 Akīmeera atīrī, “Īno nīyo thakame ya kīrīkanīro, kīrīa Ngai amwathīte mwathīkagīre.” 21 Ningī o ūndū ūmwe, akīminjaminjīria Hema-ya-Gūtūnganwo thakame o hamwe na indo iria ciothe ciahūthagīrwo gūtungatīra Ngai nacio. 22 Na ti-itherū, kūringana na watho hakuhī indo ciothe itheragio na thakame, na hatarī gūitwo gwa

thakame-rī, gūtirī kūrekerwo kwa mehia. **23** Nī ūndū ūcio, nī kwagīriiire mīhaano ya indo iria irī igūrū ītheragio na magongona macio, no indo cia igūrū cio nyene iheragio na magongona mega kūrī macio. **24** Nīgūkorwo Kristū ndaatoonyire handū-harīa-haamūre haakītwo na moko ma andū hahaanaine na handū harīa ha ma; nowe aatoonyire igūrū kuo kwene, kūrīa rīu arūgamīte mbere ya Ngai nī ūndū witū. **25** O na ndaatoonyire igūrū nīguo erutage igongona kaingī kaingī ta ūrīa mūthīnjīri-Ngai mūnene aatoonyaga Handū-harīa-Hatheru-Mūno o mwaka arī na thakame ītarī yake mwene. **26** Kūngīrī ūguo-rī, Kristū angītūūraga anyariiragwo kuuma rīrīa thī yombirwo. No rīu, matukū-inī maya ma kūrigīrīia, nīaguūranīrio riita rīmwe rīa kūigana nīguo eherie wīhia na ūndū wa kwīruta atuīke igongona we mwene. (aiōn
g165) **27** Na o ta ūrīa gūtuītwo atī andū makuage o riita rīmwe, na thuutha wa ūguo magatuīrwo ciira-rī, **28** ūguo no taguo Kristū aarutirwo igongona riita o rīmwe nīguo eherie mehia ma andū aingī; nake nīakaguūranīrio riita rīa keerī, no tigeetha akue mehia, no nīgeetha arehere arīa mamwetagīrīra ūhonokio.

10 Rīu-rī, watho no kīruru kīa maūndū mega marīa magooka, no ti mūhianīre wa maūndū marīa mo mene. Nī ūndū ūcio watho ndūngīhota gūtūma magongona marīa marutagwo o mwaka o mwaka mategūtighīrio matūme andū arīa mookaga kūhooya Ngai magīrīre kūna. **2** Tondū korwo nī kwahotekire-rī, githī magongona macio matingīagītigire kūrutagwo? Nīgūkorwo arīa maahooyaga nīmangīatheretio rīmwe rīa kūigana, na matingīacookire

gwīcuukīra mehia mao. **3** No rīrī, magongona macio maarī ma kūririkanania mehia mwaka o mwaka, **4** tondū gūtingīhoteka thakame ya ndegwa na ya mbūri yeherie mehia. **5** Nī ūndū ūcio, hīndī ūrīa Kristū ookire gūkū thī, oigire atīrī: “Wee ti magongona na maruta weriragīria, no nī mwīrī wahaarīrīrie; **6** ndwakenirio nī maruta ma njino, o na kana maruta ma kūhoroheria mehia. **7** Hīndī ūyo ngiuga atīrī, ‘Nī ūyū haha, o ta ūrīa ūhoro wakwa wandīktwo ibuku-inī rīa gīkūnjo, atīrī: njūkīte gwīka wendi waku, Wee Ngai.’” **8** Mbere oigire atīrī, “Magongona na maruta, na maruta ma njino, o na maruta ma kūhorohorio mehia, ti mo weriragīria, o na kana ūgakenio nīmo” (o na gūtuīka watho nīwaathanīte marutagwo). **9** Ningī akiuga atīrī, “Nī ūyū haha, njūkīte gwīka wendi waku.” Eeheragia ūhoro wa mbere nīguo ahaande ūcio wa keerī. **10** Na nī ūndū wa kwenda kūu-rī, nītūtuīt two atheru nī ūndū wa igongona rīa mwīrī wa Jesū Kristū ūrīa aarutire ihinda rīmwe rīa kūigana. **11** Mūthenya o mūthenya mūthīnjīri-Ngai o wothe arūgamaga na akaruta mawīra make makoniī kīrīra kīa Ngai, agakīruta magongona o ro macio kaingī kaingī, no nī magongona matangīhota kweheria mehia. **12** No rīrī, mūthīnjīri Ngai ūyū aarīkia kūruta igongona rīmwe rīa kūigana rīa kweheria mehia, nīaikarire thī guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai. **13** Kuuma hīndī ūyo nīatūūraga etereire o nginya ūrīa thū ciake igaatuuo gaturwa ka makinya make, **14** nī tondū na ūndū wa igongona rīu rīmwe, nīatūmīte arīa maratuuo atheru magīrīre kūna nginya tene. **15** O nake Roho Mūtheru nīatumbūragīra ūhoro

ūyū. O mbere akoiga atīrī: **16** “Gikī nīkīo kīrīkanīro kīrīa ngaarīkanīra nao thuutha wa matukū macio, ūguo nīguo Mwathani ekuuga. Nīngekīra mawatho makwa ngoro-inī ciao, na ndīmaandīke meciiria-inī mao.” **17** Ningī agacooka akoiga atīrī: “Ndigacooka kūririkana mehia mao na ciīko ciao cia ūremi o rī o rī.” **18** Na rīrī, mehia marīkia kūrekanīwo-rī, gūtingīcooka kūrutwo igongona rīngī rīa kweheria mehia. **19** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, kuona atī tūrī na mwīhoko wa gūtoonya Handū-harīa-Hatheru-Mūno, na ūndū wa thakame ya Jesū, **20** tondū nīatūhingūrīire njīra njerū na īrī muoyo ya kūhītūkīra gītambaya-inī, nakīo nīkīo mwīrī wake, **21** na kuona atī nī tūrī na mūthīnjīri-Ngai mūnene mūno ūrīa ūrūgamīrīire nyūmba ya Ngai-rī, **22** nītūkuhīrīrie Ngai tūrī na ngoro itarī na ūhinga, na tūiyūrītwo nī wītīkio kūna, nacio ngoro ciitū iminjaminjīirio nīguo tūtherio thamiri ciitū ciage ūcuuke nayo mīrī iitū ūthambītio na maaī matheru. **23** Ningī nītūrūmiei ūhoro wa kīrīgīrīro kīrīa tuumbūraga tūtegūthangania, nīgūkorwo ūrīa wīranīire kīrīanīro kū nī mwīhokeku. **24** Hamwe na ūguo, nītwīcūūranie ūrīa tūngīarahūrana o mūndū na ūrīa ūngī ūhoro-inī wa kwendana na gwīka ciīko njega. **25** Na ningī tūtigatige kūnganaga hamwe, ta ūrīa andū amwe mamenyerete gwīkaga, no nītūmanagīrīriei mūndū na ūrīa ūngī, na makīria mūno tondū wa ūrīa mūkuona atī Mūthenya ūcio nīūrakuhīrīria. **26** Tondū tūngīthīi na mbere na kwīhia na ūtūrīka thuutha wa kūmenya ūhoro-ūrīa-wa-ma-rī, gūtīrī na igongona rīngī rīa kweheria mehia rītigaire, **27** tiga o gweterera tūrī na guoya ciira o na mwaki

ūrīrīmbūkaga ūrīa ūkaaniina thū cia Ngai. **28** Mūndū ūrīa wothe wareganaga na watho wa Musa ooragagwo atekūiguīrwo tha na ūndū wa ūira wa andū eerī kana atatū. **29** Mūgwīciiria mūndū aagīrīrwo nīkūherithio mūno makīria atīa, ūrīa ūrangīrīrie Mūrū wa Ngai thī, na agatua atī thakame ya kīrīkanīro ūrīa aatheretio nayo ti theru, na agacooka akaruma Roho ūrīa ūheanaga wega wa Ngai? **30** Nīgūkorwo nītūū ūrīa woigire atīrī, “Kūrīhanīria nī gwakwa, na nī niī ngaarīhanīria,” na ningī akiuga atīrī, “Mwathani nīwe ūgaatuīra andū ake ciira.” **31** Nī ūndū wa kūguoyohia mūno mūndū gūkumbatwo nī Ngai ūrīa ūrī muoyo. **32** Ririkanai matukū ma tene thuutha wanyu kwarīrwo nī ūtheri, ūrīa mweyūmīrīrie mbaara nene rīrīa mwanyariiragwo. **33** Mahinda mamwe mwathīīnagio mbere ya kīrīndī mūkīrumagwo; na mahinda mangī nīmwanyiitanagīra na arīa meekagwo ūguo. **34** Ningī nīmwāiguagīra arīa mohetwo njeera tha, na mügetīkagīra gūtunywo indo cianyu mūkenete, tondū nīmwamenyete atī inyuī mwarī na ūtonga ūngī mwega makīria na wa gūtūūra. **35** Nī ūndū ūcio, mūtigate ūmīrīru ūcio wanyu; nīgūkorwo nīkamūrehere uumithio mūnene. **36** Mwagīrīrwo nīgūkirīrīria, nīguo mwarīkia gwīka ūrīa Ngai endaga, mūkaamūkīra kīrīa eeranīire. **37** Nīgūkorwo kahinda kanini gaathira-rī, “Ūrīa ūroka nīegūka, na ndegūtīra. **38** No mūndū wakwa ūrīa mūthingu agaatūūra muoyo nī ūndū wa gwītīkia. Na angīgacooka na thuutha, ngoro yakwa ndīgakenio nīwe.” **39** No ithuī tūtirī a thirītū ya arīa macookaga na thuutha makora, no tūrī a thirītū ya arīa metīkagia, makahonokio.

11 Rīu-rī, gwītīkia nīkūgīa na ma ya maūndū marīa twīrīgīrīire, na kūmenya na ma atī maūndū marīa tūtonaga marī ho. **2** Úndū ūcio nīguo watūmire andū arīa maarī kuo tene magaathīrīrio. **3** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, nītūmenyaga atī thī yothe yombirwo na kiugo kīa Ngai, na nī ūndū ūcio indo iria cionagwo itiathondekirwo kuuma kūrī indo iria cionekanaga. (aiōn g165) **4** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, Habili nīarutīire Ngai igongona rīega gūkīra rīa Kaini. Na nī ūndū wa gwītīkia nīagathīrīrio ta mūndū mūthingu rīrīa Ngai aaheanire ūira mwega nī gwītīkīra maruta make. Na nī ūndū wa gwītīkia o na rīu no aaragia o na gūtuīka nīakuire. **5** Na ūndū wa gwītīkia-rī, Enoku nīeheririo mūtūürīre-inī ūyū, nīguo ndagacame gīkuū; na ndacockire kuonwo tondū Ngai nīamweheririe. Nīgūkorwo ataneherio, nīagathīrīrio atī aarī mūndū wakenagia Ngai. **6** Na rīrī, gūtarī na wītīkio gūtingīhoteka gūkenia Ngai, tondū mūndū ūrīa wothe ūkaga harī we no nginya etīkie atī nī kūrī Ngai, na atī nīwe ūheaga arīa othe mamūcaragia na kīyo iheo ciao. **7** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, hīndī ūrīa Nuhu aamenyithirio ūhoro wa maūndū marīa matoonekete-rī, nīaakire thabina arī na wītigiri wa ngoro nīguo ahonokie andū a nyūmba yake. Nī ūndū wa gwītīkia gwake nīatūrīire thī ciira, na agītuīka mūgai wa ūthingu ūrīa uumanaga na gwītīkia. **8** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, Iburahīmu rīrīa eetirwo athīi būrūri ūrīa aaheagwo ūtuīke igai rīake, nīathīkire na agīthīi, o na akorwo ndaamenyaga kūrīa aathiaga. **9** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, agītuīka mūtūuri būrūri-inī wa kīranīro ahaana ta mūgeni būrūri-inī wene; aatūrīaga hema-inī, o ūndū

ūmwe na Isaaka na Jakubu, arĩa maarĩ agai a kĩiranĩro kĩu hamwe nake. **10** Nĩgûkorwo nĩataanyaga kuona itũura rĩri na mĩthingi mĩrũmu, rĩriã mûthondeki na mwaki wario nĩ Ngai. **11** Nĩ ũndũ wa gwitikia-rĩ, Iburahîmu, o na gûtuïka niatindikite matukü, nake Sara aarĩ thaata, niahotithirio gûtuïka ithe wa mwana tondü niatuïte atĩ Úrĩa weranïire kĩranĩro kĩu aarĩ mwihokeku. **12** Na nĩ ũndü ūcio kuuma harĩ mündü ūyü ūmwe, o na aarĩ ta mündü mûkuü-rĩ, gûgiciarwo njiaro nyingi o ta njata cia igûrû, o na ta mûthanga ūrĩa ūtangitarika ūrĩ hûgûrûrû-înî cia iria. **13** Andü aya othe maatüürire marumitie wítikio nginya rĩriã maakuire. Matiigana kûhingîrio maündü maria meerîirwo; no nîmamonaga marî o kûraya na makamakenera. Nao nîmoimbûraga atî o nî ageni na agendi gûkû thî. **14** Andü arĩa moigaga maündü ta macio monanagia atî nî gwetha methaga bûrûri ūrĩa ūrĩ wao kûmbe. **15** Korwo nîmeeciiragia ūhoro wa bûrûri ūrĩa moimîte-rĩ, nî mangîagîte na mweke wa gûcooka kuo. **16** Handü ha ūguo, o meeriragîria bûrûri mwega kûrî ūcio, naguo nî bûrûri wa igûrû. Nî ũndü ūcio Ngai ndaconokaga gwitwo Ngai wao, nîgûkorwo nîahaariirie itûura inene nî ũndü wao. **17** Nî ũndü wa gwitikia-rĩ, Iburahîmu, rĩriã aageririo nî Ngai, nîarutire Isaaka atuïke igongona. Úcio werîirwo ciiranîro nîehaariirie kûruta mûrû wake wa mûmwé igongona, **18** o na gûtuïka Ngai nîamwîrîte atîrî, “Rûciaro rûrîa rûgeetanio nawe rûkoima harî Isaaka.” **19** Iburahîmu niatuïte na ngoro atî Ngai no ariükie mündü mûkuü, na nî ũndü ūcio no kwîrwo na ngerekano atî nîacookeirio Isaaka ta oimîte kûrî arĩa

akuū. **20** Na ūndū wa gwītīkia-rī, Isaaka nīarathimire Jakubu na Esaū akīratha ūhorō wa matukū mao ma thuutha. **21** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, Jakubu, rīrīa aarī hakuhī gūkua, nīarathimire ariū a Jusufu, o mūndū riita rīake, na akīhooya Ngai enyiitīrīire mūthīgi wake. **22** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, Jusufu, nake, ihinda rīake rīa mūthia rīakuhīrīria, nīaririe ūhorō wa gūthaama kwa andū a Isiraeli kuuma būrūri wa Misiri, na agīathana ūhorō ūkonīi mahīndī make. **23** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, aciari a Musa nīmamūhithire ihinda rīa mīeri ītatū kuuma aaciarwo tondū nīmoonire aarī mwana mwega, na matietigīrire watho wa mūthamaki. **24** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, Musa rīrīa aatuīkire mūndū mūgima nīaregire gwītwo mīrū wa mwarī wa Firaūni. **25** Nīathuurire kūnyariiranīrio hamwe na andū a Ngai, handū ha gwīkenia na mīago ya wīhia ya ihinda inini. **26** We nīatuirre atī kūmenwo nī ūndū wa Kristū nī uumithio mūnene gūkīra ūtonga wa Misiri, nī tondū nīacūthagīrīria gūkaahéo kīheo. **27** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, nīoimire Misiri ategwītīgīra marakara ma mūthamaki; nīakirīrīrie tondū nīoonire Ūrīa ūtonekaga. **28** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, nīarūmirie gīathī kīa Bathaka na ūhorō wa kūminjaminjanīrio gwa thakame, nīguo mwanangi wa marigithathi ndakae kūhutia marigithathi ma andū a Isiraeli. **29** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, andū nīmatuīkanīirie Iria Itune taarī thī nyūmū maagereire; no rīrīa andū a Misiri maageririe gwīka ūguo, makīrindanio nī maaī. **30** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, thingo cia Jeriko nīciagūire andū maarīkia gūcithiūrūrūka matukū mūgwanja. **31** Nī ūndū wa gwītīkia-rī, mūmaraya ūrīa wetagwo Rahabu,

tondū wa kūnyiita athigaani ūgeni, ndoraganīrio na andū arīa maarī aremi. **32** Ingiuga atīa ūngī? Ndirī na ihinda rīa kūheana ūhoro wa Gideoni, na wa Baraka, na wa Samusoni, na wa Jefitha, na wa Daudi, na wa Samūeli, o na wa anabii, **33** acio othe nī ūndū wa gwītikia-ri, nīmatooririe mothamaki, na magīka maūndū ma kīhoto, na makīgwatīra kīrīa kīeranīirwo; nao makīhinga mīrūūthi tūnua, **34** na makīhoria mwaki warīrīmbūkaga, na makīhonokio matikaniinwo na rūhiū rwa njora; ūhinyaru wao wagarūrirwo ūgītuīka hinya; ningī maarūire na ūcamba mbaara-inī na magītooria mbūtū cia ita cia ndūrīrī ingī. **35** Nao andū-a-nja makīriūkīrio andū ao arīa maakuīte, magīcooka muoyo. Andū angī nao nīmaregire kūrekererio, makīnyariirwo nīgeetha makaariūkio magīe na muoyo mwega makīria. **36** Andū angī nīmanyūrūririo na makīhūūrwo na iboko, o na angī makīohwo na mīnyororo na magīkio njeera. **37** Nīmahūūrirwo na mahiga; o na magīatūranio na thoo maita meerī; ningī makīūragwo na hiū cia njora. Maathiiaga mehumbīte njūa cia ng'ondu na cia mbūri, na marī ngīa, na makanyariirwo, o na magekagwo ūūru; **38** thī ndīamaagīrīire. Moorūūraga werū-inī na irīma-inī, o na ngurunga-inī na miungu-inī ya thī. **39** Andū aya othe nīmagathīrīrio nī ūndū wa wītīkio wao, no gūtirī o na ūmwe wao wahingīrio kīranīro kīrīa kīeranīirwo. **40** Ngai nīatūhaarīrie ūndū mwega makīria nīgeetha andū acio matigatuuo aagīrīru ithuī tūtarī hamwe nao.

12 Nī ūndū ūcio, kuona atī nītūrigiicīrio nī aira aingī ūguo mahaana ta itu inene-rī, nītwīyaūrei kīrīa gīothe

gītūritūhīire, o na wīhia ūrīa ūtūrigiicaga mūno, na tūgīteng'ere ihenya rīrīa tūigīirwo mbere iitū tūkirīrīrie.

2 Nītūcūthīrīrie Jesū, ūrīa mwambīrīria na mūkinyanīria wa gwītīkia gwitū, ūrīa nī ūndū wa gīkeno kīrīa aigīirwo mbere yake-rī, nīoomīrīrie kwambwo mūtharaba-inī, atekūūria gūconorwo, na rīu aikarīte thī guoko-inī kwa ūrīo gwa gītī kīa ūnene kīa Ngai. **3** Rīu-rī, cūraniai ūhoro wa ūcio wakirīrīrie ngarari nyingī ūguo kuuma kūrī andū ehia, nīgeetha mūtikananoge kana mūūrwo nī hinya. **4** Inyuī mūkīgiana na mehia-rī, mūtirī mūrarūa o nginya mūgaita thakame. **5** Na nīmūriganīrwo nī kiugo gīa kūmūūmīrīria kīrīa kīmwaragīria ta ciana ciake, atīrī: “Mūrū wakwa, ndūkahūthie irūithia rīa Mwathani, o na ndūkoorwo nī hinya hīndī ūrīa egūgūkūūma, **6** nīgūkorwo Mwathani nīarūithagia arīa endete, na akaherithia ūrīa wothe etīkīrīte atūke mwana wake.” **7** Inyuī kiragīrīriai mathīna marī taarī irūithia; nīgūkorwo Ngai aramwīka ūguo ta mūrī ciana ciake. Nī ūndū-rī, nī mwana ūrīkū ūtarūithagio nī ithe? **8** Mūngīkīaga kūrūithio (na gūtirī mūndū ūtarūithagio), inyuī mūkīrī ciana cia mūtumia wa njīra, no ti ciana ciake. **9** Ningī-rī, ithuothe twanakorwo na maithe maitū marī maatūciarie na mūciarie wa mwīrī, arīa maatūrūithagia na ithuī tūkamatīa nī ūndū wa ūguo. Tūkīagīrīre kwīnyiihīria atīa Ithe wa maroho maitū nīguo tūtūūre muoyo! **10** Maithe maitū nīmatūrūithirie gwa kahinda kanini o ta ūrīa moonaga kwagīrīire; no Ngai atūrūithagia tūteithīke, nīguo tūgwatanīre nake ūtheru wake. **11** Gūtirī irūithia rīonekaga rī ūrega ihinda-inī ta rīu, tiga rīrī ūrīa o ruo. No thuutha-inī-rī, nīrīciaraga

magetha ma ūthingu na thayū harī andū arīa merutaga narīo. **12** Nī ūndū ūcio-rī, tambūrūkiai moko manyu marīa macunjurīte, na maru manyu marīa maregeru nīguo magīe hinya. **13** “Rūngariai njīra cia magūrū manyu,” nīgeetha ūrīa ūthuaga ndakae kuonja, no nī kaba ahonio. **14** Mwīrutanařriei mūno gūikarania na andū othe na thayū, na gūtuřka atheru; tondū hatarī ūtheru-rī, gūtirī mūndū ūkoona Mwathani. **15** Menyererai gūtikagīe mūndū o na ūmwe wanyu ūkwaga gūkinyīrwo nī Wega wa Ngai, na mūtigetīkīrie ūndū mūūru ūhaana ta mūri wa mūtī mūrūrū ūküre thīnī wanyu, ūcooke kūrehe thīna na ūthaahie andū aingī. **16** Tigīrīrai nīmuona atī gūtirī o na ūmwe wanyu mūhūūri maraya, kana mūndū ūtetigīrīte Ngai ta Esaū, ūrīa wendirie igai rīa ūrigithathi wake nī ūndū wa irio cia irīa ūimwe. **17** Thuutha-inī, ta ūrīa mūūī, hīndī ūrīa eendire kūgaya kīrathimo gīake, nīaregirwo. Ndaahotire kuona kamweke ga kwīrira, o na gwatuřka nīacaririe kīrathimo kīu na maithori. **18** Mūtiūkīte kīrīma-inī kīrīa kīngīhutio, na kīrīa kīraakana mwaki; o kīu kīrī na nduma, na gīgathimba, o na kīrī na kīhuhūkanio; **19** ningī kūrīa kūrī mūgambo wa coro, o na kana mūgambo waragia na ciugo iria arīa maaciguire maathaithanire matikaheo ūhoro ūngī o na ūmwe, **20** tondū matingīomīrīrie ūrīa gwathanītwo, atīrī; “O na nyamū ūngīhutia kīrīma kīu, no nginya ūhūūrwo na mahiga ūkue.” **21** Handū hau haarī na ūndū wa kūguoyohia mūno, ūū atī Musa nīoigire atīrī, “Nīndīrainaina mūno nī guoya.” **22** No inyū ūkīte Kīrīma-inī gīa Zayuni, itūūra inene rīa Ngai ūrīa mūtūura muoyo, na nīrīo Jerusalemu

ya Igūrū. Nīmūukite kūngano-inī gīkeno kīrī araika ngiri na ngiri, **23** kūrī kanitha wa marigitathi, arīa marītwa mao maandīktwo kūrī Igūrū. Mūukite kūrī Ngai, ūrīa mūtuīri andū othe ciira, na kūrī maroho ma andū arīa athingu matuīkite akinyanīru kūna, **24** na kūrī Jesū ūrīa mūiguithania wa kīrīkanīro kīrīa kīerū, o na kūrī thakame ūrīa yakūminjaminjanīrio ūrīa yaragia kiugo kīega gūkīra thakame ya Habilī. **25** Menyererai mūtikarege ūrīa ūkwarīa. Angīkorwo matiigana gwīthara hīndī ūrīa maaregire ūrīa wamakaanagia arī gūkū thī-rī, githī ithuī tūtingīkīaga o makīria gwīthara, tūngīkīhutatīra ūrīa ūtūkaanagia arī igūrū? **26** Hīndī īyo-rī, mūgambo wake nīwainainirie thī, no rīu nīeranīre akoiga atīrī, “ihinda rīngī to thī iiki ngainainia, no nīngainainia igūrū o narīo.” **27** Ciugo ici, “ihinda rīngī,” ironania kweherio gwa kīrīa kīngīenyenyeka, nacio nī indo iria ciūmbītwo, nīgeetha kīrīa gītangīenyenyeka gītūure. **28** Nī ūndū ūcio tondū tūramūkīra ūthamaki ūtangīenyenyeka-rī, nītūcookiei ngaatho na tūhooyage Ngai na njīra ūrīa yagīrīire, tūkīmūtīaga na tūkīmwītīgagīra, **29** nīgūkorwo “Ngai witū nī mwaki ūniinanaga.”

13 Ikaragai mwendaine ta ariū na aarī a Ithe witū. **2** Mūtikanariganīrwo nīgūtuga ageni, nī ūndū andū amwe tondū wa gwīka ūguo maananyiita araika ūgeni matekūmenya. **3** Ririkanagai andū arīa mohetwo o ta muohetwo hamwe nao, o na mūririkanage arīa marathīnio taarī inyuī ene mūranyamario. **4** Ūhoro wa kūhikania nīwagīrīirwo nīgūtīo nī andū othe, naguo ūrīrī wa arīa mahikanītie ndūgathaahio; nīgūkorwo Ngai

nīagaciirthia arĩa othe matharagia, na ahūūri-maraya
othe. **5** Ikaragai mūtegūkorokera mbeeca, na mūiganagwo
nī kīrīa mūrī nakīo, tondū Ngai oigīte atīrī, “Ndirī hīndī
ngaagūtiganīria; na ndigagūtirika o narī.” **6** Nī ūndū ūcio
no tuuge tūumīrīrie atīrī, “Mwathani nīwe mūndeithia;
ndingītigīra. Mūndū-rī, nī atīa angīhota kūnjīka?” **7**
Ririkanagai atongoria anyu arĩa maamūheire ūhoro wa
Ngai. Cūranagiai ūhoro wa maciaro ma mīkarīre yao,
na mwīgerekangie nao ūhoro-inī wa gwītīkia kwao. **8**
Jesū Kristū atūūraga atekūgarūrūka, ira, na ūmūthī, o na
nginya tene. (**aiōn g165**) **9** Mūtikaheenagīrīrio nī mīthemba
yothe ya morutani mageni. Nī wega ngoro ciitū ciīkīragwo
hinya nī Wega wa Ngai, na ti na ūndū wa kūrīa irio cia
magongona iria itagunaga arĩa macirīaga. **10** Ithuī nī tūrī
na kīgongona kīrīa andū arĩa matungataga kūu hemā-
inī īyo matarī na rūtha rwa kūrīaga magongona marīa
marutagīrwo ho. **11** Mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akuuaga
thakame ya nyamū akamītwara Handū-harīa-Hatheru-
Mūno ītuīke ya kūhoroheria mehia, no mīrī ya nyamū
icio īcinagīrwo nja ya itūūra. **12** Ūguo no taguo Jesū
aanyariirīwo nja ya kīhingo gīa itūūra inene, nīgeetha
andū matheragio nī thakame yake. **13** Nī ūndū ūcio-rī,
nītumagarei tūthīi kūrī we kūu nja ya itūūra, tūkuuanīre
nake gīconoko kīrīa we aakuuire. **14** Nīgūkorwo gūkū
tūtirī na itūūra inene rītagaathira, no tūcaragia itūūra
inene rīrīa rīgooka thuutha-inī. **15** Nī ūndū ūcio-rī,
nītūthīi na mbere kūrutīra Ngai igongona rīa kūmūgooca
nī ūndū wa Jesū tūtegūtigīthīria, na nīrīo itunda rīa tūnua
tūrīa tuumbūraga rīitwa rīake. **16** Na mūtikanariganīrwo

nī gwīkaga wega, o na kūgayanaga kīrīa mūndū arī
nakō na andū arīa angī, nīgūkorwo magongona ta macio
nīmo makenagia Ngai. **17** Athīkagīrai atongoria anyu,
na mwīnyiihagīrie wathani wao. Maikaraga meiguīte nī
ūndū wa mīoyo yanyu taarī o makoorio ūhoro wanyu.

Maathīkagīrei nīgeetha wīra wao ūgatuīka gīkeno, no ti
mūrigo, nīgūkorwo ūndū ūcio ndūngītuīka wa kūmūguna.

18 Tūhooyagīrei. Tūrī na ma atī thamiri ciitū itirī na
ūcuuke, na nītūkwenda gūtūūra na mīkarīre mīega
maūndū-inī mothe. **19** Nīngūmūthaitha mūno mūhooyage
nīgeetha hotithio gūcooka kūrī inyuī o narua. **20** Nake
Ngai mwene thayū, ūrīa wariūkirie Mwathani witū Jesū,
ūrīa Mūrīthi ūrīa mūnene wa ng'ondu, akīmūruta kūrī
arīa akuū na ūndū wa thakame ya kīrīkanīro kīrīa gīa
tene na tene-rī, (*aiōnios g166*) **21** aromūhe kīndū o gīothe
kīega gīa kūmūhotithia gwīka ūrīa endaga, na aroeka
thīinī witū maūndū marīa mamūkenagia thīinī wa Jesū
Kristū, nake arogocagwo tene na tene. Ameni. (*aiōn g165*)

22 Ndamūthaitha ariū na aarī a Ithe witū, mūkirīrīrie
ciugo ciakwa cia kūmūtaara nīgūkorwo ndamwandīkīra o
marūa makuhī. **23** Nīngwenda mūmenye atī mūrū wa
Ithe witū Timotheo nīarekereirio. Nake angūka narua,
nītūrīka nake kūmuona. **24** Geithiai atongoria anyu othe
na andū othe, a Ngai. Andū a kuuma Italia nīmamūgeithia.

25 Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī inyuothē.

Jakubu

1 Nī niī Jakubu, ndungata ya Ngai na ya Mwathani Jesū Kristū, Ndīramwandīkira inyuī a mīhīrīga ūrīa ikūmi na ūrī mūhurunjītwo thī yothe: Nīndamūgeithia. **2** Ariū na aarī a Ithe witū, ūrīa rīothe mwakorwo nī magerio ma mīthembā mīingī-rī, tuagai atī ūguo nī gīkeno gītheri. **3** tondū nīmūūi atī kūgerio kwa wītīkio wanyu kūrehaga gūkirīrīria. **4** Rekei gūkirīrīria kwanyu kūrute wīra wakuo, nīgeetha mūtuīke andū aagīrīru kūna na agima, mūtarī na ūndū mwagīte. **5** Na ūrī, mūndū wanyu angīkorwo aagīte ūūgī-rī, nīahooe Ngai, ūrīa ūheaga andū othe na ūtaana, na atarī na ūūru ngoro, nake nīekūheo ūūgī ūcio. **6** No ūrīa ekūhooya-rī, nīahooe etīkītie, na ndagathanganie, tondū mūndū ūrīa ūthanganagia ahaana ta ikūmbī ūrī iria inene, ūrīa ūhurutagwo nī ūhuho na ūkarūgarūugio. **7** Mūndū ūcio ndageciirie atī nīakaheo kīndū o nakī nī Mwathani; **8** ūcio nī mūndū wa ngoro igīrī, ūtarī hīndī akīdagīria maūndū-inī mothe marīa ekaga. **9** Mūrū kana mwarī wa Ithe witū ūrīa wīnyihagia aagīrīirwo nī kwīraha nī ūndū nīatūūgīrītio. **10** No ūrīa mūtongu nīerahage nī ūndū wa kūnyiihio gwake, tondū agaathira ta ihūa ūrīa gīthaka. **11** Nīgūkorwo riūa ūrīathaga ūrī na ūrīa ūrīa ūhiū wa gūcina narīo ūkahoochia mūmera; nakīo kīro kīaguo gīgaitīka na ūthaka waguo ūkanangwo. Ūguo no taguo mūndū ūrīa mūtongu akaahwererekera o akīrutaga wīra wake. **12** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūūmagīrīria ūrīa ekūgerio, tondū aatooria magerio, nīakaheo thūmbī ya muoyo ūrīa Ngai erīire arīa mamwendete. **13** Hīndī ūrīa mwagerio, mūndū o naū ndakanoige atīrī, “Ngai

nīarangeria." Nīgūkorwo Ngai ndangīhota kūgerio nī ūru, o nake mwene ndageragia mūndū o na ūrīkū; **14** no rīrī, mūndū nīkūgerio ageragio hīndī ūrīa ekūguucīrīrio na akaheenererio nī merirīria make mooru. **15** Namo merirīria marīkia kūgīa nda, maciaraga mehia; namo mehia hīndī ūrīa maakūra biū, magaciara gīkuū. **16** Ariū na aarī a Ithe witū inyuū nyenda mūno-rī, mūtikanahleenio. **17** Kīheo gīothe kīega na gīkinyanīru kiumaga igūrū, gīkūrūkīte kuuma kūrī Ithe wa motheri ma igūrū, ūrīa ūtagarūrūkaga ta cīruru iria igarūrūkaga. **18** Nīwe watūciarie nī kwenda na ūndū wa ūhoro-ūrīa-wa-ma, nīguo tūtuīke ta maciaro ma mbere ma indo ciote iria ombire. **19** Ariū na aarī a Ithe witū inyuū nyenda mūno, menyai ūū: O mūndū nīahiūhage gūthikīrīria, no ndakahiūhage kwaria o na kana kūrakara, **20** nīgūkorwo marakara ma mūndū matirehaga mūtūrūre wa ūthingu ūrīa Ngai endaga. **21** Nī ūndū ūcio-rī, eheriae maūndū mothe marī magigi, na ūru ūrīa ūkīrīrīrie kūingīha, na mwīnyiihītie, mwītikīre kiugo kīrīa kīhaandītwo thīnī wanyu, o kīrīa kīngīmūhonokia. **22** Mūtigatuīke o a gūthikagīrīria kiugo tu, no tuīkai a gwīka ūrīa kiugīte, nīguo mūtikeheenie inyuū ene. **23** Mūndū o wothe ūthikagīrīria kiugo no ndekaga ūrīa kiugīte-rī, ahaana ta mūndū ūrīa wīroraga ūthiū na gīcicio, **24** na thuutha wa kwīrora, agethiīra na akariganīrwo o narua nī ūrīa ahaana. **25** No mūndū ūrīa ūroraga wega watho ūrīa mūkinyanīru kūna ūrīa ūheanaga wīyathi, na agathīī na mbere gwīka ūguo, atekūriganīrwo nī ūrīa aiguīte no akawīkaga-rī, ūcio nīarīrathimāgīrwo maūndū marīa

ekaga. **26** Mündū o wothe angītua mündū wa ndini no aremwo nī gwatha rūrīmī rwake-rī, mündū ūcio nī kwīheenia eheenagia, na ūndini wake nī wa tūhū. **27** Ūndini ūrīa Ngai Ithe witū etīkagīra atī nī mūtheru na ndūrī na mahītia nī ūyū: nī kūroraga ciana cia ngoriai na atumia a ndigwa hīndī ūrīa marī mathīna-inī mao, na ningī mündū ethēemage ndagathūkio nī maūndū ma gūkū thī.

2 Ariū na aarī a Ithe witū, ta etīkia thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū, o we ūrīa ūrī ūiri-rī, tigagai gūthutūkanagia andū nī ūndū wa maūthī mao. **2** Tondū-rī, ū hihi kūngūka mündū kūngano-inī kīanyu ekīrīte gīcūhī gīa thahabu na nguo njega, na gūuke mündū mūthīni ūtehumbīte nguo njega-rī, **3** na inyuī mūhe ūcio wīhumbīte nguo njega gītīo, mūmwīre atīrī, “Haha harī na gītī kīega gīa gūikarīra,” no mwīre mündū ūcio mūthīni atīrī, “Wee rūgama harīa,” kana, “Ikara haha magūrū-inī makwa,” **4** githī mūtiagīthutūkania inyuī ene, na mwatuīka atuanīri ciira marī na meciiria mooru? **5** Ariū na aarī a Ithe witū inyuī nyenda mūno, ta thikīrīria: Githī Ngai ndathuurīte arīa monagwo marī athīni gūkū thī nīguo matuīke itonga ūhoro-inī wa wītīkio na magaīrwo ūthamaki ūrīa erīire arīa mamwendete? **6** No inyuī nī mūnyararaga arīa athīni. Githī ti itonga imūhinyagīrīria? Githī ti o mamūtwaraga igooti-inī na hinya? **7** Ningī githī ti o macambagia rītwa rīrīa rīrī gītīo, o rīu rīa ūrīa mūrī ake? **8** Angīkorwo nīmūhingagia watho ūrīa mūtue nī mūthamaki ūrīa wandīkītwo Maandīko-inī atīrī, “Enda mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīyendete wee

mwene," n̄mw̄kaga wega. **9** No anḡkorwo m̄t̄iaḡira andū maūthī-r̄i, n̄i kw̄hia mw̄hagia na m̄r̄i atūre n̄i watho atī m̄r̄i aagarari watho. **10** N̄iḡkorwo ūr̄ia wothe ūhingagia watho wothe, no akah̄ngwo n̄i kaūndū o kamwe ka guo, m̄ndū ūcio n̄agararīte watho wothe. **11** Tondū ūr̄ia woigire atī, "Nd̄ukanatharanie," nowe woigire atī, "Nd̄ukanoragane." R̄iu-r̄i, ūnḡaga ḡtharania no ūragane-r̄i, wee n̄ūtuūk̄ite mwagarari wa watho. **12** Aragai na mw̄kage maūndū manyu o ta m̄r̄i ar̄ia magaatūrwo ciira n̄i watho ūr̄ia ūheanaga w̄yathi, **13** tondū m̄ndū ūr̄ia ūtuanīire ciira atek̄uiguanīra thar̄i, ūcio nake agaatūrwo ciira atek̄uigūrwo tha. Nacio tha n̄itooragia ūtuanīri wa ciira! **14** Ariū na aar̄i a Ithe witū, ḡk̄ir̄i na uumithio ūr̄ikū m̄ndū angiuga atī ar̄i na w̄t̄ikio, no ndar̄i na ciiko? W̄t̄ikio ūcio wak̄m̄honokia? **15** M̄r̄u wa Ithe witū kana mwar̄i wa Ithe witū anḡkorwo ndar̄i na nguo cia kw̄humba, kana irio cia kūr̄ia o m̄thenya, **16** nake ūmwe wanyu amw̄ire atīr̄i, "Thiī na wega; ḡia na ūr̄ugar̄i na ūr̄ie wega," no ndar̄i ūndū aamūteithia naguo mabataro-in̄i make ma mw̄r̄i-r̄i, ūndū ūcio ūk̄ir̄i na uumithio ūr̄ikū? **17** Ūguo no taguo w̄t̄ikio m̄theri ūtar̄i na ciiko ūhaana, n̄i m̄kuū guo mwene. **18** No m̄ndū no oige atīr̄i, "Wee-r̄i, ūr̄i na w̄t̄ikio; na niī ndī na ciiko." Nyonia w̄t̄ikio waku ūr̄ia ūtar̄i na ciiko, na niī n̄nḡkuonia w̄t̄ikio wakwa na ūndū wa ūr̄ia nj̄kaga. **19** Wee n̄iw̄t̄ikītie atī Ngai no ūmwe. Ūguo n̄i wega! O nacio ndaimono n̄ciūt̄ikītie ūguo, na ikainaina. **20** Wee k̄irimū ḡik̄i, n̄i ūira ūrakīenda wa kuonania atī w̄t̄ikio ūtar̄i na ciiko n̄i wa t̄uhū? **21** Githī Iburaḥīmu,

ithe witū wa tene, ndaatuirwo mūthingu nī ūndū wa ūrīa eekire rīrīa aarutire mūriū Isaaka kīgongona-inī? 22
Mūtigūkīona atī wītīkio wake nī warutire wīra hamwe na ciīko ciake, naguo wītīkio wake ūgītuuo mūiganīru kūna nī ūndū wa ciīko icio ciake. 23 Namo Maandīko makīhingio marīa moigīte atīrī, “Iburahīmu agītīkia Ngai, nakuo gwītīkia kūu gūgītūma atuuuo mūthingu,” nake agītīwo mūrata wa Ngai. 24 Nīmūkuona atī mūndū atuagwo mūthingu nī ūndū wa ūrīa ekaga, no ti ūndū wa wītīkio wiki. 25 O nake Rahabu ūrīa warī mūmaraya-rī, githī ndaatuirwo mūthingu nī ūndū wa ūrīa eekire hīndī ūrīa aanyiitire athigaani arīa ūgeni na akīmoonereria njīra īngī ya kūūrīra? 26 O ta ūrīa mwīrī ūtarī na roho ūrī mūkuū-rī, ūguo noguo wītīkio ūtarī ciīko ūrī mūkuū.

3 Ariū na aarī a Ithe witū, ti aingī anyu magīrīirwo nī gūtuīka arutani, tondū nī mūūī atī ithuī arīa tūrutanaga nītūgaatuīrwo ituīro rīa hinya gūkīra andū arīa angī. 2 Ithuothe nītūhīngīcagwo nī maūndū maingī. Mūndū angīkorwo ndarī na mahītia thīinī wa maūndū marīa aragīa-rī, ūcio nī mūkinyanīru kūna, na nīahotete kūriīra mwīrī wake wothe. 3 Hīndī ūrīa twekīra mbarathi mīkwa tūnua nīguo itwathīkīre-rī, nītūhotaga kūgarūra nyamū ūyo ūrī yothe. 4 Ningī ta rorai ūhoro wa marikabu ūrī ta kīonereria. O na gūtuīka nī nene na itwaragwo nī rūhuho ūrī ūrī na hinya-rī, nīgarūragwo na gathukani kanini, ikarorio o kūrīa mūtwarithia wacio ekwenda gūciroria. 5 Ūguo no taguo rūrīmī rūhaana. Nī kīiga kīnini kīa mwīrī, no nī rwīkagīrīra mūno. Ta mwīciiriei ūrīa mūtitū mūnene ūgwatagio mwaki nī gathandī o kanini. 6 Ningī

rūrīmī nī mwaki, tondū rūiyūrīte mīthemba yothe ya
maūndū ma waganu thīnī wa ciīga cia mwīrī. Rūthūkagia
mwīrī wothe, rūkagwatia mwaki mūtūrīre wothe wa
mūndū, naruo rwene rūkoragwo rūmundītio mwaki nī
Jehanamu. **(Geenna g1067)** 7 Nyamū cia mīthemba yothe, na
nyoni, na nyamū iria itambaga thī, na nyamū cia iria-
inī rīrīa inene ciothe nīhooreragio na cianahoorerio
nī mūndū, 8 no gūtirī mūndū o na ūrīkū ūngīhota
kūhooreria rūrīmī. Nīruo kīndū kīru gītangīkindīria
na rūiyūrītwo nī thumu wa kūūragana. 9 Tūgoocaga
Mwathani, o we Ithe witū, na rūrīmī, na tūkaruma andū
naruo, o acio mombītwo marī na mūhianīre wa Ngai. 10
Kanua o kau-rī, no ko koimaga ūgooci na gakoima irumi.
Ariū na aarī a Ithe witū, ūguo tiguo kwagīrīire gūtuīka. 11
Kaī maaī mega na maaī ma cumbī mangītherūka kuuma
gīthima kīmwe? 12 Ariū na aarī a Ithe witū, mūkūyū no
ūhote gūciara ndamaiyū, kana mūthabibū ūciare ngūyū?
O nakīo gīthima kīa maaī ma cumbī gītingītherūka maaī
mega. 13 Thīnī wanyu-rī, nūū ūrī na ūūgī na agataūkīrwo
nī maūndū? Mūndū ūcio nīakīonanie maūndū macio
na ūndū wa mūtūrīre wake mwega, na ciīko ciīkītwo
na njīra ya kwīnyiihia kūrīa kuumanaga na ūūgī. 14 No
mūngīkorwo ngoro-inī cianyu nī mūtūragia ūiru na
ūhoro wa kwenda kwīyambatīria-rī, mūtikae kwīrahīra
ūndū ūcio kana mūtuīke a gūkaana ūhoro wa ma. 15
“Ūūgī” ta ūcio tiguo ūikūrūkaga uumīte igūrū, no nī
wa thī īno, na ti wa kīroho, ūcio nī ūūgī wa mūcukani.
16 Nīgūkorwo harīa harī na ūiru na ūhoro wa kwenda
kwīyambatīria-rī, hau nīho hakoragwo na ngūī na ciīko

ciothe cia waganu. **17** No ūūgī ūrīa uumaga igūrū o mbere nī mūtheru; ningī nīwendete thayū, na nīūcaayanagīra, na nīwīnyiihagia, na nī ūiyūrītwo nī tha na maciaro mega, ningī ndūthutūkanagia, na ndūrī ūhinga. **18** Nao ateithūrani arīa mahaandaga thayū-rī, magethaga maciaro ma ūthingu.

4 Atīrīrī, nī kīi gītūmaga kūgīe na mbaara na ngūi thīinī wanyu? Githī itiumaga merirīria-inī manyu marīa marūaga thīinī wanyu? **2** Mwīriragīria kīndū no mūkaaga kūgīa nakīo. Ningī mūūraganaga na mūgacumīkīra, no mūtingīhota kūgīa na kīrīa mūkwenda. Mūtetanagia na mūkarūa. Mūgakīaga kuona kīndū tondū wa kwaga kūhooya Ngai. **3** Hīndī ūrīa mwahooya-rī, nīmwagaga kūheo, tondū mūhooyaga mūrī na muoroto mūūru, tondū mwendaga mūitangage kīrīa mwaheo na maūndū ma gwīkenia. **4** Inyuī atharania aya, kaī mūtooī atī kūgīa ūrata na thī nī kūgīa ūthū na Ngai? Nī ūndū ūcio mūndū o wothe ūthuuraga kūgīa ūrata na thī nīkūgīa ūthū ya Ngai. **5** Kana mūgwīciiria Maandīko maaragia ūhoro ūtarī na gītūmi, atī roho ūrīa Ngai aatūmire ūtūūrage thīinī witū nī ūiguaga ūiru mūno? **6** No nīatūheaga wega wake makīria. Kīu nīkīo gītūmaga Maandīko moige atīrī: “Ngai nīareganaga na arīa etīi no arīa menyiihagia nīo aheaga wega wake.” **7** Nī ūndū ūcio mwīnyiihagīriei Ngai. Reganagai na mūcukani, nake nīekūmūūrīra. **8** Kuhīrīriai Ngai, nake nīekūmūkuhīrīria. Mwīthambei moko manyu inyuī ehia, na mūtherie ngoro ciānyu inyuī andū a ngoro igīrī. **9** Iguai kīeha, mūcakae, na mūgirīke. Garūrai mītheko yanyu ūtuīke macakaya, nakīo gīkēno kīanyu

kīgarūrūke gītuīke kīeha. **10** Mwīnyiihīriei Mwathani, nake nīekūmūtūūgīria. **11** Ariū na aarī a Ithe witū, tigai gūcambania mūndū na ūrīa ūngī. Ūrīa wothe waragia ūhoro wa gūcambia mūrū kana mwarī wa ithe kana akamūtuīra ciira-rī, nī watho acambagia na akaūtuīra ciira. Hīndī ūrīa ūgūtuīra watho ciira-rī, ndūkoragwo ūkīhingja watho, no ūkoragwo ūrī mūtuanīri ciira. **12** Kūrī Mūheani wa watho, na Mūtuanīri ciira o ūmwe, o we ūrīa ūrī na ūhoti wa kūhonokia na kūniinana. No wee-rī, ūkīrī ū nīguo ūtuīre mūndū ūrīa ūngī ciira? **13** Rīu ta thikīrīriai, inyuī mugaga atīrī: “Ūmūthī kana rūciū nītūgūthīi itūura rīna tūkare kuo mwaka ūmwe, tūrute wīra wa wonjoria kuo, tūgīe na mbeeca.” **14** No rīrī, inyuī mūtiūī ūrīa gūgaatuīka rūciū. Muoyo wanyu ūkīrī kī? Inyuī mūrī o kībii kīrīa kīonekaga o kahinda kanini, gīgacooka gīgathira biū. **15** Handū ha ūguo-rī, mwagīrīirwo nī kugaga atīrī, “Mwathani angīenda-rī, nī tūgūtūura muoyo na twīkage ūndū ūyū na ūyū.” **16** No rīu inyuī nī kwīraha mwīrahaga mūrī na nguthi. Mwīraho ta ūcio wothe nī mūūru. **17** Nī ūndū wa ūguo, mūndū wothe ūūī gwīka wega na ndekaga-rī, ūcio nī kwīhia ehagia.

5 Rīu ta thikīrīriai, inyuī itonga ici, rīrai na mūgirīke tondū wa mathīna marīa maramūkora. **2** Utonga wanyu nī ūbuthīte, nacio nguo cianyu nī ndīe nī memenyi. **3** Thahabu na betha cianyu nī irootete. Kūroota gwacio nī ūira wa atī nīireganīte na inyuī, na nīkūrīa mīrī yanyu imūniine o ta mwaki. Inyuī mwīgīire mūthithū mūngī wa matukū ma kūrigīrīria. **4** Atīrīrī! Mīcaara ūrīa mwaregire kūrīha aruti a wīra arīa maamūrīmīire

mīgūnda nīramūkaīra. Gūkaya kwa arīa maamūgetheire
irio nīgūkinyīire matū ma Mwathani Mwene hinya wothe.
5 Mūtūūrīte gūkū thī na mīago na mūgūkenagia. Inyuī
mwīnoretie nī ūndū wa mūthenya wa gūthīnjwo. **6** Inyuī
nī mūtuīrīire andū ciira na mūkamooraga matarī na
mahītia, o acio matarī ūūru na inyuī. **7** Nī ūndū ūcio, ariū
na aarī a Ithe witū, kiragīrīria, o nginya rīrīa Mwathani
agooka. Ta rorai ūrīa mūrīmi etagīrīra mūgūnda wake
ūrute irio iria irī bata, na agakirīrīria nginya ciurīrīwo nī
mbura ya mbere o na ya keerī ategūthethūka. **8** O na
inyuī-rī, kirīrīria na mwīhaande wega, tondū Mwathani
arī hakuhī gūuka. **9** Ariū na aarī a Ithe witū, tigagai
gūtetania, nīgeetha mūtikanatuīrīwo ciira. Mūtuanīri
ciira arūngīi o mūrango-inī! **10** Ariū na aarī a Ithe witū,
mwīrutei na maūndū marīa mooru anabii meekirwo,
o acio maaragia thīinī wa rīitwa rīa Mwathani, naguo
ūhoro ūcio ūtuīke kīonereria kīanyu gīa gūkirīrīria rīrīa
mūkūnyamario. **11** O ta ūrīa mūūū, acio maakirīrīrie-rī,
tūmatuaga arathime. Nīmūiguīte ūhoro wa gūkirīrīria kwa
Ayubu, na nīmuonete ūrīa Mwathani eekire marigīrīrio-
inī. Mwathani aiyūrītwo nī ūtugi na tha. **12** Ariū na
aarī a Ithe witū, igūrū rīa maūndū mothe-rī, tigagai
kwīhīta. Mūtikanehīte na igūrū kana na thī, o na kana
na kīndū kīngī o na kī. Inyuī-rī, mwoiga “lī” nītūke iī,
na mwoiga “Aca” nītūke aca, nīguo mūtikae gūtuīrīwo
ciira. **13** Nī harī mūndū thīinī wanyu wonete ūūru? Ūcio
nīahooe. Nī harī mūndū ūkenete? Ūcio nīaine nyīmbo
cia kūgooca. **14** Nī harī mūndū thīinī wanyu mūrūaru?
Ūcio nīete athuuri a kanitha mamūhooere na mamūhake

maguta th̄inī wa r̄it̄wa r̄ia Mwathani. **15** Namo mahooya manḡhooywo na w̄it̄kio n̄i megūtūma mūndū ūcio mūrūaru ahone; Mwathani n̄ekūmwarahūra. Anḡkorwo eh̄tie-r̄i, n̄ekūrekerwo mehia make. **16** N̄i ūndū ūcio umbūranaḡrai mehia manyu o mūndū na ūr̄ia ūnḡi, na mūhooyanaḡire n̄igeetha mūhonagio. Ihooya r̄ia mūndū mūthingu n̄i r̄ir̄i hinya na n̄i r̄it̄maga maūndū manene mekīke. **17** Elija aar̄i mūndū o ta ithūi. Nake n̄ahooire Ngai na k̄ijo at̄i mbura nd̄ikoire, nayo mbura nd̄oirire būrūri-in̄ ūcio ihinda r̄ia m̄aka ītatū na nuthu. **18** Ninḡi aḡicooka ak̄hooya, nakuo matu-in̄ gūkiuma mbura, nayo th̄i īḡiciara maciaro mayo. **19** At̄ir̄ir̄i ariū na aar̄i a Ithe witū, mūndū ūmwe wanyu anḡagaga oime ūhorō-in̄ wa ma nake mūndū ūnḡi amūgarūre-r̄i, **20** ririkanai ūū: Mūndū ūr̄ia wohe ūgarūraga mwīhia kuuma nj̄ira-in̄ yake nj̄uru-r̄i, n̄ikūmūhonokia akaamūhonokia kuuma har̄i ḡikuū na ahumbīre mehia mainḡi.

1 Petero

1 Nī nī Petero, mūtūmwō wa Jesū Kristū, Ngūmwandikīra marūa maya, inyuī arīa Ngai eyamūriire, na mūtūrīte mūrī ageni gūkū thī, na mūkahurunjūkīra mabūrūri ma Ponto, na Galatia, na Kapadokia, na Asia, na Bithinia, 2 o inyuī mwathuurirwo kūringana na ūrīa Ngai Ithe aamūmenyete o mbere, na akamūtheria nī ūndū wa Roho, nīguo mwathikagīre Jesū Kristū, na mūminjaminjīrio thakame yake: Wega na thayū iromūingīhīra. 3 Ngai, o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū, arogoocwo! Ngai nīatūciarīte rīngī nī ūndū wa tha ciake nyīngī nīguo tūgīe na kīrīgīrīro kīrī muoyo, nī ūndū wa ūrīa Jesū Kristū aariūkire akiuma kūrī arīa akuū. 4 Aatūciarire nīguo tūgīe na igai rīrīa rītangībutha, kana rīthūke, kana rīhwerereke, rīrīa mūigīrwo kūu igūrū, 5 o inyuī mūgitīrwo nī hinya wa Ngai nī ūndū wa gwītīkia, o nginya hīndī ūrīa ūhonokio ūgooka ūrīa ūhaarīrio gūkaaguūranīrio ihinda rīa mūthia. 6 Úhoro ūcio nīguo mūkenagīra mūno, o na gwatuīka rīu nīmūiguithītio kīeha kahinda kanini nīkūgerio na magerio ma mīthembā yothe. 7 Maūndū maya mokīte nīgeetha wītīkio wanyu wonēke nī wa goro mūno gūkīra thahabu, ūrīa ūthiraga o na yakorwo ūtheragio na mwaki, ningī ūmenyeke atī nī wa ma, na atī nīūkarehe ūgooci, na riiri, na gītīo hīndī ūrīa Jesū Kristū akaaguūranīrio. 8 Nīmūmwendete o na gūtuīka mūtirī mwamuona; ningī mūkamwītīkia o na gūtuīka rīu mūtitramuona, na mūkaiyūrwo nī gīkēno gītangīheanīka ūhoro wakīo, o kīrīa kīrī riiri, 9 nīgūkorwo nīmūramūkīra ūndū ūrīa mūtanyaga kuona nī ūndū wa wītīkio wanyu,

na nīguo ūhonokio wa ngoro cianyu. **10** Ūhoro ūcio wa ūhonokio-rī, nīguo anabii, arīa maarathaga ūhoro wa wega wa Ngai ūrīa warī ūuke kūrī inyuī, maacaragia na kīyo, na makaūtuīria na ūmenyereri mūnene, **11** makīgeria kūmenya nī hīndī ūrīkū Roho wa Kristū ūrīa warī thīnī wao orotaga rīrīa aarathaga ūhoro wa kūnyariirīka gwa Kristū na riiri ūrīa ūkaarūmīrīra. **12** Nao nīmaguūrīrio atī to o ene meetungatagīra, no nī inyuī maatungatagīra, hīndī ūrīa maaragia ūhoro wa maūndū marīa mwīrītwo rīu nī arīa maamūhunjīirie Ūhoro-ūrīa-Mwega na ūndū wa Roho Mūtheru ūrīa watūmirwo kuuma igūrū. Maūndū macio nīmo araika meriragīria mūno kuona. **13** Nī ūndū ūcio, ikaragai mwīhaarīirie meciiria-inī manyu; tuīkai andū a kwīrigagīrīria merirīria ma mwīrī; na mūige kīrīgīrīro kīanyu biū harī wega ūrīa mūkaaheo hīndī ūrīa Jesū Kristū akaaguūranīrio. **14** Tuīkai ciana cia gwathīka, na mūtigatongoragio nī merirīria mooru marīa mwatūire namo mbere hīndī ūrīa mūtaamenyete Ngai. **15** No tondū ūrīa wamwītire nī mūtheru-rī, o na inyuī tuīkai atheru maūndū-inī mothe marīa mūrīkaga; **16** nīgūkorwo nī kwandīkītwo atīrī: “Tuīkai atheru, tondū o na niī ndī mūtheru.” **17** Na rīrī, tondū inyuī mūkayagīra Ngai mūkīmwītāga Ithe wanyu, o we ūrīa ūtuagīra o mūndū o mūndū kūringana na wīra wake ategūthutūkania-rī, gīkaragei mūmwītīgīrīte na mūikarage ta mūrī agendi gūkū thī. **18** Nīgūkorwo nīmūūi atī rīrīa mwakūūrirwo mūtigane na mūtūūrīre wa tūhū ūrīa mwatīgīrīwo nī maithe manyu-rī, ti indo iria ibuthaga ta betha kana thahabu mwakūūrirwo nacio, **19** no mwakūūrirwo na

thakame ya goro mūno ya Kristū, ūrīa wahaanaga ta gatūrūme gatarī na kīmeni kana kaūūgū. **20** Nake nīwe wathuurītwo thī ītanombwo, no nīaguūranīrio mahinda maya ma kūrigīrīria nī ūndū wanyu. **21** Na inyuī nīmwītīkītie Ngai nī ūndū wake, Ngai ūrīa wamūriūkirie kuuma kūrī arīa akuū na akīmūhe riiri, nīgeetha wītīkio wanyu na mwīhoko ikorwo irī o harī Ngai. **22** Na tondū rīu nīmwītheretie nī ūndū wa gwathīkīra ūhoro ūrīa wa ma, na mūgatuīka a kwendana kūna na ariū na aarī a Ithe wanyu hatarī ūhinga-rī, inyuī ene endanagai biū na ngoro ciandy. **23** Nīgūkorwo nīmūciarītwo rīngī, no mūticiarītwo kuuma kūrī mbeū ūrīa ūbuthaga, no nī ūrīa ūtarī ya kūbutha, na ūndū wa kiugo kīa Ngai kīrīa kīrī muoyo na gītūūraga tene na tene. (*aiōn g165*) **24** Tondū rīrī, “Andū othe mahaana ta nyeki, na ūthaka wao wothe ūhaana ta mahūa ma mūgūnda; nyeki nīhoohaga, namo mahūa magaitīka, **25** no kiugo kīa Mwathani gītūūraga nginya tene.” Na kiugo kīu nīkīo mwahunjīirio. (*aiōn g165*)

2 Nī ūndū ūcio-rī, eheriai rūmena ruothe na maheeni mothe, na ūhinga, na ūiru, na gūcambania o guothe. **2** Na mūtuīke ta tūkenge mwīriragīrie iria ūrīa ūrega ūrīa kīroho, nīgeetha rīmūkūragie ūhonokio-inī wanyu, **3** tondū rīu nīmūcamīte, mūkaigua atī Mwathani nī mwega. **4** Ūkai kūrī we, o ūcio Ihiga ūrī muoyo, o rīu ūaregirwo nī andū, no Ngai akīrīthuura, na nī ūrīa goro harī we, **5** o na inyuī, ta mahiga marī muoyo-rī, nī gwakwo mūraakwo mūtuīke nyūmba ya kīroho, na mūtuīke gīkundi gītheru kīa athīnjīri-Ngai gīa kūrutaga magongona ma kīroho marīa mangītīkīrīka nī Ngai nī

ündū wa Jesū Kristū. **6** Nīgūkorwo Maandīko moigīte atīrī: “Nīnjigīte ihiga Zayuni, ihiga ithuure rīa koine na rīa goro, na mündū ūrīa ūmwīhokete ndagaaconorithio.”

7 Na rīu kūrī inyuī arīa mwītīkītie, ihiga rīrī nī rīa goro. No kūrī arīa matetīkītie, “Ihiga rīrī aaki maaregire nīrīo rītūkīte ihiga inene rīa koine,” **8** na ningī atīrī, “Nīrīo ihiga rīrīa rītūmaga andū mahīngwo, na rwaro rwa ihiga rūrīa rūtūmaga magūe.” Mahīngagwo tondū wa kūregā gwathīkīra ūhoro, na noguo maathīrīrio. **9** No inyuī-rī, mūrī rūruka rūthuuriwo, na thiritū ya athīnjīri-Ngai ya nyūmba ya ūthamaki, ningī mūrī rūrīrī rwamūre, o na andū a Ngai kīumbe, nīguo mwanagīrīre ūgooci wa ūcio wamwītire muume nduma-inī mūtoonye ūtheri-inī wake wa magegania. **10** Kūrī hīndī mwarī andū mataarī kīene, no rīu mūrī andū a Ngai; kūrī hīndī mwaagīte kūiguīrwo tha, no rīu nīmūiguīrīrwo tha. **11** Arata akwa nyenda mūno, ndamūthaitha mūrī ta ageni na agendi gūkū thī, mwīrigagīrīrie merirīria marīa mooru ma mwīrī, o marīa marūaga na roho wanyu. **12** Tūragai na mītūrīre mīega mūrī gatagatī ka andū arīa matooī Ngai, nīgeetha o na mangīmūigīrīra atī nīmwīkīte ūrī, meonagīre ciīko cianyu njega na magakumia Ngai mūthenya ūrīa agooka.

13 Nī ūndū wa Mwathani-rī, athīkagīrai wathani o wothe ūrīa ūheanīwo thīinī wa andū: o na wakorwo nī wa mūthamaki, arī we mūnene igūrū rīa anene arīa angī othe, **14** o na kana nī wa abarūthi arīa matūmagwo nīwe nīguo Maherithagie arīa mekaga ūrī na makagaathīrīria arīa mekaga wega. **15** Nīgūkorwo ūrīa Ngai endaga nī atī mwīkage wega nīguo mūkiragie mīario ya ūrimū ya

andū arĩa matarĩ ũndū mooĩ. **16** Tūūrai ta andū matarĩ ngombo, no mütikanareke wiyathi wanyu ūtuїke wa kūhithīrīra waganu; tūūragai mūrī ndungata cia Ngai. **17** Heagai mündū o wothe gītīo kīrīa kīmwagīrīire: Endagi ngwatanīro ya andū arĩa etīkia, na mwītigagīre Ngai, o na mütīiage mūthamaki. **18** Inyuĩ ngombo-rī, athīkagīrai anene anyu na mūmatīiage mūno, na to arĩa ega na maiguanagīra tha, no nī o na arĩa mataiguanagīra tha. **19** Nīgūkorwo nī ũndū mwega mündū angīkirīria ruo o na akīnyariiragwo hatarī kīhooto tondū wa kūmenya ūrīa Ngai endaga. **20** No ūngīhūrwo nī ũndū wa gwīka ūru o na ūkirīrīrie-rī, ūngīkīgaathīrwo kī? No ūngīnyariirwo nī ũndū wa gwīka wega na ūkirīrīrie-rī, ūcio nī ũndū mwega maitho-inī ma Ngai. **21** Ūndū ūyū nīguo mwetīirwo, tondū Kristū aanyariirirwo nī ũndū wanyu, akīmūtigīra kīonereria nīguo mūgeragīre o makinya-inī make. **22** “We ndaigana kwīhia, o na kanua gake gatiigana kwaria maheeni.” **23** Hīndī ūrīa andū maamūrumaga, we ndaigana kwīrumīra; ūrīa aanyariiragwo, we ndaigana kūmehītīra. Handū ha ūguo-rī, we nī kweneana eneanaga kūrī ūrīa ūtuaga ciira na kīhooto. **24** We mwene nīakuuire mehia maitū na mwīrī wake mūtī-igūrū, nīgeetha na ithū ūtue ūhoro-inī wa mehia, na tūtūure muoyo nī ũndū wa ūthingu; mītūnda ūrīa aahū ūrirwo nīyo ūtūmīte mūhone. **25** Nīgūkorwo mwatariī ta ng'ondu itururīte, no rīu nīmūcookereire Mūrīithi na Mūrori wa mīoyo yanyu.

3 O ūguo noguo o na inyuĩ atumia, mwagīrīirwo nī gwathīkagīra athuuri anyu, nīguo hangīkorwo harī amwe ao matetīkītie kiugo kīa Ngai, mahote kūgarūrwo ngoro

o na hatarī ciugo nī ūndū wa mītugo ya atumia ao,
2 nī ūndū wa kuonaga mītūrīre yanyu ya ūthingu
na ya gītīo. 3 Kwīgemia kwanyu gūtigatuīke o kwa
mwīrī, ta kūrama njuīrī, na kwīhumba mathaga ma
thahabu na nguo thaka, 4 no handū ha ūguo-rī, gemagai
mūndū ūrīa wa hitho wa ngoro thīinī, na ūgemu ūrīa
ūtatheūkaga wa roho wa ūhooreri na wa gūkindīria.
Kwīgemia kūu nīkuo kūrī bata mūno maitho-inī ma Ngai.
5 Nīgūkorwo ūguo nīguo atumia arīa atheru a tene arīa
mehokete Ngai meegemagia, na ūndū wa gwathīkagīra
athuuri ao ene, 6 o ta Sara, ūrīa waathīkagīra Iburahīmu
na akamwītaga mwathi wake. Inyuī mūrī ciana ciake
mūngīka ūrīa kwagīrīire mūtegwītigīra. 7 O ūguo noguo
o na inyuī athuuri mwagīrīirwo nīgūtūrīania na atumia
anyu na njīra ya ūūgī, mūkīmatīaga tondū nī aruti a
wīra hamwe na inyuī, na tondū matīrī hinya mūngī
wa mwīrī ta inyuī, ningī tondū mūrī agai hamwe na
atumia anyu a kīheo kīa ūtugi wa muoyo. Īkagai ūguo
nīguo gūtikagī ūndū ūngīgīrīria mahoooya manyu. 8
Ngīrīkīrīria, ngūmwīra inyuothe atīrī, mūtūrīranagī
mūiguanīte mūndū na ūrīa ūngī; mūiguanagīre tha,
ningī mwendanage ta ciana cia nyina ūmwe, na mūtuīke
ataana, na mūikarage mwīnyihītie. 9 Tigagai kwīrhīria
ūūru na ūūru, kana kwīrumīra mwarumwo, no nī kaba
mūrathimanage, tondū ūguo nīguo mwetīrwo, nīgeetha
mūkaagaīrwo kīrathimo. 10 Nīgūkorwo, “Mūndū ūrīa
wothe ūngīenda gūtūūra muoyo na one matukū mega, no
nginya arigīrīrie rūrīmī rwake kwaria ūūru, na mīromo
yake kwaragia maheeni. 11 No nginya agarūrūke atige

gwīka ūūru, na ekage o wega; no nginya acaragie thayū na aūthingatage. **12** Nīgūkorwo maitho ma Mwathani maikaraga macūthīrīrie andū arīa athingu, na matū make magathikagīrīria mahooya mao, no andū arīa mekaga ūūru, ūthiū wa Mwathani nīkūmookīrīra ūmookagīrīra.” **13** Atīrīrī, nū ūngīmwīka ūūru mūngīkorwo mūrī na kīyo gīa gwīka wega? **14** No rīrī, o na mūngīnyariirwo nī ūndū wa gwīka ūrīa kwagīrīire-rī, inyuī mūrī arathime. “Tigagai gwītigīra maūndū marīa metigagīra; mūtikanamake.” **15** No ngoro-inī cianyu-rī, mwīyamūrīrei Kristū atūke Mwathani. Ikaragai mwīhaarīrie hīndī ciothe gūcookeria mūndū wothe ūrīa ūngīmūuria gītūmi gīa kīrīgīrīro kīrīa mūrī nakīo. No īkagai ūguo mūrī na ūhooreri na gītīiō, **16** mūrī na thamiri ītegwīcuuka, nīgeetha arīa macambagia mītugo yanyu mīega tondū mūrī thīnī wa Kristū, maconokage nī ūndū wa gīcambanio kū kīao. **17** Nī kaba kūnyariirwo nī ūndū wa gwīka wega, angīkorwo nī kwenda kwa Ngai, handū ha kūnyariirwo nī gwīka ūūru. **18** Tondū Kristū aakuire nī ūndū wa mehia ihinda o rīmwe rīa kūigana, ūrīa mūthingu agīkua nī ūndū wa arīa matarī athingu, nīguo atūtware kūrī Ngai. Ooragirwo arī thīnī wa mwīrī, no ha ūhoro wa Roho, agīcookio muoyo, **19** agīthīi arī na muoyo ūcio wa Roho akīhunjīria maroho marīa maarī njeera, **20** marīa maaremete kuuma o tene rīrīa Ngai aatūire etereire akirīrīrie matukū-inī ma Nuhu, rīrīa thabina yaakagwo. Thīnī wayo haarī o andū anini, nao othe maarī andū anana tu, arīa maahonokirio maaī-inī, **21** namo maaī macio nīmo ngerekano ya ūbatithio ūrīa o na inyuī ūmūhonokagja, na ti ūhoro wa kweheria o

gíko kĩa mwírĩ, no nĩ mwíhíntwa wa thamiri ìtarĩ na ūcuuke kúrĩ Ngai. Kúbatithio kũu níkuo kúmúhonokagia nĩ ūndũ wa kúriükio kwa Jesú Kristú, **22** ūrĩa wathiire igürü na ríu aikaraga guoko-inĩ kwa ūrõo kwa Ngai, nao araika, na aathani, o na maahinya magatuïka ma gwathagwo níwe.

4 Nĩ ūndũ ūcio, tondũ Kristú níanyariirirwo mwírĩ-inĩ-rĩ, o na inyuï kíihotorei mûrĩ na meciiria o ta macio aarĩ namo, tondũ mûndũ ūrĩa ūríkítie kúnyariirirwo mwírĩ níatiganíte na mehia. **2** Nĩ ūndũ wa ūguo, mûtûrîre wake ūrĩa ūtigaríte wa gütüüra gûkû thî ndarítüüraga níguo ahingagie meriríria mooru ma mwírĩ, no arítüüraga níguo ekage ūrĩa Ngai endaga. **3** Tondũ nímütüürité ihinda rĩa kúigana mûgíkaga maündũ marĩa andũ arĩa matetíkítie Ngai mendaga gwíka, namo nĩ ta mítüürité ya ūura-thoni, na meriríria mooru ma mwírĩ, na ūrîu, na gûthiiaga maruga-inĩ ma waganu, o na ciathî-inĩ cia kúnyua njoohi, o na mûhooere ūrĩ thaahu wa kûhooya mîhianano. **4** Nao andũ acio nímagegaga mona atî mûtiranyiitanĩra nao hîndî ìrĩa marakîrîrîria ūmaramari-inĩ ūcio wao, nao magakîmûcambagia. **5** Nao no nginya makaaheana ūhoro wa maündũ mao kûrî ūrĩa wîhaarîirie gûtuïra ciira arĩa marî muoyo na arĩa makuîte. **6** Nîgûkorwo gíkî níkîo gítumi kírîa gíatûmire Úhoro-ûrîa-Mwega ūhunjîrio o na andũ arĩa makuîte, nîgeetha ha ūhoro wa mwírĩ magaatuïrwo ciira o ta ūrîa andũ arĩa angî magaatuïrwo, no ha ūhoro wa roho matûüre muoyo o ta ūrîa Ngai atûüraga. **7** Ithirîro rîa maündũ mothe nîrîkuhîrîirie. Nĩ ūndũ ūcio ikaragai mûrî na ūugî wa ngoro, na mükarage müterigîtwo níguo mûhotage kûhooya. **8**

Ningī gūkīra maündū mothe, ikaragai mwendaine mūno
mūndū na ūrīa ūngī, tondū wendani nīuhumbagīra
mehia maingī. **9** Ningī mūtuganage mūtekūnuguna. **10** O
mūndū nī ahūthīre kīheo o gīothe kīrīa amūkīrīte nīguo
atungatagīre andū arīa angī, arī ta mūramati mwīhokeku
wa wega wa Ngai wa mīthembā mīngī. **11** Mūndū o wothe
angīkorwo akīaria-rī, nīarie taarī mūndū ūkūheana ciugo
cia Ngai. Nake mūndū o wothe angīkorwo agītungata-rī,
nīatungate na hinya ūrīa ūheanagwo nī Ngai, nīgeetha
Ngai agoocagwo maündū-inī mothe thīinī wa Jesū Kristū.
Nake nīwe ūgūtūura arī na riiri na hinya nginya tene
na tene. Ameni. (**aiōn g165**) **12** Arata akwa nyenda mūno,
mūtikagegio nī magerio marīa mūranyariirwo namo,
taarī ūndū mūgeni ūrekīka thīinī wanyu. **13** No kenagai
nīgūkorwo nī mūgwatanīire thīinī wa kūnyariirīka gwa
Kristū, nīgeetha mūkaiyūrīrīwo nī gīkeno hīndī ūrīa
riiri wake ūkaaguūranīrio. **14** Kūrathimwo-rī, nī inyuī
mūngīrumwo nī ūndū wa ūrītwa ūrīa Kristū, nī ūndū
Roho ūrīa ūrī na riiri, o we Roho wa Ngai, arī igūrū
rianyu. **15** Mūndū wanyu ndakananyariirwo ta mūūragani,
kana mūici, kana mūgeri ngero ūngī o yothe, o na kana
ta mūndū ūrīa wītoonyagīrīria maündū-inī ma andū
angī. **16** No ūrīrī, mūndū angīnyariirwo tondū wa gūtuīka
Mūkristiano-rī, ndakanaconoke, no nīagooce Ngai tondū
nīaheetwo ūrītwa ūrī. **17** Nīgūkorwo ihinda nī ikinyu
ciira wambīrīrie gūtuīrīwo andū a nyūmba ya Ngai; na
angīkorwo ūkwambīrīria na ithuī-rī, gūgaagītuīka atā
harī arīa mataathīkagīra Ūhorō-ūrīa-Mwega wa Ngai?
18 Na ūrīrī, “Angīkorwo nī ūndū ūrī hinya mūndū ūrīa

mūthingu kūhonoka-rī, naguo ūhoro wa mūndū ūrīa
ūtetikītie Ngai na ūrīa mwīhia ūgaakīhaana atīa?” **19** Nī
ūndū ūcio-rī, andū arīa manyariirīkaga kūringana na ūrīa
Ngai endete, nīmaheane mīoyo yao kūrī Mūūmbi wao
ūrīa wa kwīhokeka, na mathīi na mbere gwīkaga maūndū
mega.

5 Ndī na ūhoro ngwenda gūthaitha athuuri a Kanitha
arīa marī hamwe na inyuī, ndī mūthuuri wa Kanitha
o tao, na ndī mūira wa kūnyariirwo gwa Kristū, o na
ndī ūmwe wa gūkaagaīrwo riiri ūrīa ūkaaguūranīrio: **2**
Atīrīrī, tuīkai arīithi a rūrūrū rwa Ngai rūrīa mwīhokeirwo,
mūgītungataga mūrī arori, na ti tondū wa kūringīrīrio, no
nī ūndū wa kwīyendera, o ta ūrīa Ngai endaga mūtuīke;
mūtegūkorokera mbeeca, no mūtungatage mūrī na kīyo
mūno; **3** mūtigetue anene a andū arīa mwīhokeirwo,
no mūtuīke cionereria njega kūrī rūrūrū rūu. **4** Na hīndī
īrīa Mūrīithi Ūrīa Mūnene akaaguūranīrio-rī, nīmūkaheo
thūmbī ya riiri īrīa ītagatheūka o na rī. **5** O ūguo no taguo
o na inyuī aanake mwagīrīrwo nī gwathīkīra andū arīa
akūrū. Inyuī othe-rī, ikaragai mwīnyiihanīrie mūndū na
ūrīa ūngī, tondū-rī, “Ngai nīareganaga na arīa etīi no
arīa menyihagia nīamaheaga wega wake.” **6** Nī ūndū
ūcio mwīnyihagie, mūrī guoko-inī kwa Ngai kūrīa kūrī
hinya, nīguo akaamūtūugīria hīndī īrīa njagīrīru yakinya.
7 Na mūmūrekagīrīrie maūndū manyu mothe marīa
mamūtangaga, tondū nīwe ūmūrūmbūyagia. **8** Ikaragai
mwīiguīte na mwīhūgge. Tondū-rī, thū yanyu mūcukani
īcangacangaga ta mūrūūthi ūkūrarama ūgīcaria mūndū
wa gūtambuura. **9** No rīrī, mūmwītiirie, mwīhaandīte

wega th̄in̄i wa w̄it̄kio, tondū n̄m̄menyete at̄ ariū
na aar̄i a Ithe wanyu ḡkū th̄i guothe maranyariir̄ika
o ta inyūi. **10** Nake Ngai mwene wega wothe, o we
ūr̄ia wamw̄it̄ire riiri-in̄i wake wa tene na tene th̄in̄i
wa Kristū, we mwene n̄akamūcookereria, na amw̄ik̄ire
hinya, na amūtue ar̄umu na m̄tanḡenyenyeaka, thuutha
wa k̄unyariir̄ika kahinda kanini. (**aiōnios g166**) **11** Naguo
hinya ūrotūka wake tene na tene. Ameni. (**aiōn g165**)

12 Ndamwand̄ik̄ra marūa maya makuh̄i ndeith̄itio n̄i
Silivano, ūr̄ia nduaga m̄r̄ū wa Ithe wit̄u mw̄ihokeku,
n̄guo ndim̄um̄ir̄ie, na heane ūira na ma at̄ ūhoro
ūyū n̄guo wega wa Ngai ūr̄ia wa ma. Mw̄haandei wega
th̄in̄i waguo. **13** Kanitha ūr̄ia ūr̄i ḡkū Babuloni, ūr̄ia
ūthuur̄it̄wo hamwe na inyūi, n̄wam̄ugeithia, o nake m̄r̄ū
wakwa Mariko n̄iam̄ugeithia. **14** Geithaniai m̄ndū na ūr̄ia
ūnḡi na ngeithi cia k̄imumunyano iria cia wendo. Thayū
ūroḡia na inyūi inyuothē ar̄ia m̄r̄i th̄in̄i wa Kristū.

2 Petero

1 Nī niī Simoni Petero, ndungata na mūtūmwo wa Jesū Kristū, Ngūmwandikīra marūa maya inyuī arīa mūrīkītie kwamūkīra wītīkio wa goro o ta ūrīa tūrī naguo nī ūndū wa ūthingu wa Jesū Kristū, ūrīa arī we Ngai witū na Mūtūhonokia: **2** Wega na thayū iromūingīhīra nī ūndū wa kūmenyana na Ngai, o na Jesū Mwathani witū. **3** Rīu-rī, hinya wake wa ūngai nītūheete kīrīa gīothe gītūbaragia nīguo tūhote gūtūūra muoyo na twīamūrīire Ngai, nī ūndū wa kūmenyana nake ūcio watwītire tūgīe na riiri wake mwene o na wagīrīru wake. **4** Nī ūndū wa maūndū macio-rī, nīatūheete maūndū manene mūno ma ciīranīro ciate cia goro, nīgeetha nī ūndū wacio mūgwatanagīre nake mūtūūrīre-inī wa ūngai wake na mwītheemage kuuma kūrī ūbuthu wa gūkū thī ūrīa ūrehagwo nī merirīria mooru. **5** Na nī ūndū wa gītūmi kīu kīumbe, kīrutanīriei mūno nīguo muonganīrīrie wītīkio wanyu na wagīrīru; naguo wagīrīru mūwonganīrīrie na ūmenyo; **6** naguo ūmenyo mūwonganīrīrie na kwīgirīrīria merirīria ma mwīrī; nakuo kwīgirīrīria merirīria macio-rī, mūkuonganīrīrie na gūkirīrīria; nakuo gūkirīrīria mūkuonganīrīrie na kwīyamūrīra Ngai; **7** nakuo kwīyamūrīra Ngai mūkuonganīrīrie na gūtuga ariū na aarī a Ithe witū; nakuo gūtuga ariū na aarī a Ithe witū mūkuonganīrīrie na wendani. **8** Nīgūkorwo mūngīgīa na mawega macio na mamūingīhīre mūno-rī, nīmarīgiragia mūgūtare kana mwage maciaro harī ūhoro wa kūmenya Mwathani witū Jesū Kristū. **9** No mūndū angīaga maūndū macio-rī, mūndū ūcio ndarona

wega na nī mūtumumu, na nīariganīirwo atī aatheririo
nīguo atigane na mehia make ma tene. **10** Nī ūndū
ūcio, ariū na aarī a Ithe witū-rī, īkagīrai kīyo makīria
nīguo mūtūme gwītwo kwanyu na gūthuurwo kwanyu
kūrūme biū. Nīgūkorwo mūngīka maūndū macio-rī,
gūtirī hīndī mūkaagūa, **11** na nīmūgetīkīrio na ūtugi
mūtoonye thīinī wa ūthamaki wa tene na tene wa
Mwathani na Mūhonokia witū Jesū Kristū. (aiōnios g166) **12**
Nī ūndū ūcio ngūtūura ndīmūririkanagia maūndū macio,
o na mwakorwo nīmūmamenyete, na nīmūhaandītwo
wega thīinī wa ūhoro wa ma ūrīa mūrī naguo. **13**
Na ngwīciiria nī kwagīrīire ndīmūririkanagie maūndū
maya hīndī ūrīa yothe ngūtūura thīinī wa hema īno ya
mwīrī ūyū, **14** tondū nīnjūū atī ica ikuhī nīngūmīaūra,
o ta ūrīa Mwathani witū Jesū Kristū aanyonirie. **15**
Na nīngwīrutanīria mūno nyone atī ndaarīkia gūkua
nīmūrīhotaga kūririkana maūndū maya hīndī ciothe.
16 Hīndī ūrīa twamūmenyithirie ūhoro wa hinya na wa
gūuka kwa Mwathani witū Jesū Kristū-rī, tūtiahūthīrire
ng'ano cia gwītungīra na wara, no ithuī nī kwīonera
tweyoneire ūkaru wake na maitho maitū. **17** Nīgūkorwo
nīaheirwo gītīo na riiri kuuma kūrī Ngai Ithe, hīndī ūrīa
mūgambo wamūkorire uumīte kūrī ūrīa Mwene Riiri
ūrīa Mūnene ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa ūrīa
nyendete mūno; nī ngenaga mūno nī ūndū wake.” **18** Ithuī
ene nītweiguīrīire mūgambo ūcio ūkiuma igūrū hīndī ūrīa
twarī nake kīrima-inī kīrīa gītheru. **19** Na ningī ūhoro ūrīa
warathirwo nī anabii ūrīa twī naguo nīwīkīrītwo hinya
makīria, na no mwīke wega mūngūthikīrīria, ūhaana ta

ūtheri ūkwara handū harī nduma, o nginya gūkīe nayo njata ya rūciinī īkenge ngoro-inī cianyu. **20** No mbere ya maūndū mothe-rī, no nginya mūmenye atī gūtirī ūhoro wanarathwo Maandīko-inī Matheru ūngītaūrwo nī mūnabii na ūtaūri wake mwene. **21** Nīgūkorwo kīhumo kīa ūnabii gītioimanire na kwenda kwa mūndū, no andū nīmaririe ūhoro uumīte kūrī Ngai, o ta ūrīa Roho Mūtheru aamatongoririe.

2 No rīrī, nī kwarī anabii a maheeni thīinī wa andū, o ta ūrīa gūgaakorwo na arutani a maheeni thīinī wanyu. Nao nīmagatoonyia ūrutani wa maheeni wa gūthūkia andū na waara, o na makaane Mwathani ūrīa wamagūrire, na nī ūndū ūcio, merehere kwanangwo kwa narua. **2** Andū aingī nīmakarūmīrīra mīthīire yao ya ūūra-thoni na matūme njīra ūrīa ya ma ūcambio. **3** Ningī nī ūndū wa ūkoroku wao, arutani acio nīmagetongagia na inyuī na kūmwīraga ng'ano cia maheeni. Ituīro rīao rīa ciira rītūire rīmetereire, o na kwanangwo kwao gūtiikaraga ta gūkomete. **4** Nī ūndū-rī, kuona atī Ngai ndaigana kūiguīra araka arīa mehirie tha, no nīkūmaikia aamaikirie Jehanamu, akīmohithia marima-inī ma nduma maikarage kuo metereire ituīro-rī, (**Tartaroō g5020**) **5** ningī kuona atī ndaiguīrīre thī ya tene tha hīndī ūrīa aarehire kīguū kīa maaī kūrī andū arīa maatūūraga kuo matetīkītie Ngai, no akīgitīra Nuhu, ūrīa warī mūhunjia wa ūthingu na andū angī mūgwanja; **6** na angīkorwo nīatuīrīre matūūra ma Sodomu na Gomora ciira na ūndū wa kūmacina magītuīka mūhu, na akīmatua kīonereria kīa ūrīa gūgaatuīka kūrī andū arīa matetīkītie Ngai; **7** na

anḡikorwo n̄ahonokirie Loti, m̄ndū war̄i m̄thingu, na waiguithagio k̄eha n̄i m̄t̄ūr̄ire ya ūra-thoni ya andū acio aaganu, **8** (n̄iḡukorwo m̄ndū ūcio m̄thingu, ūr̄ia waikaranagia nao o m̄thenya, n̄aiguithagio ruo ngoro-in̄i yake thingu n̄i c̄iko cia waganu iria oonaga na akaigua); **9** anḡikorwo ūguo n̄iguo k̄ur̄i-r̄i, Mwathani n̄oī k̄uhonokia andū ar̄ia meam̄ūr̄ire Ngai kuuma magerio-in̄i, na k̄uiga andū ar̄ia matar̄i athingu nginya m̄thenya wa ciira ūkinye, o ak̄imaherithagia. **10** Na mak̄iria har̄i andū ar̄ia mar̄umaḡir̄ira merir̄iria mooru ma mw̄ir̄i mar̄ia mar̄i magigi na makanyarara wathani o wothe. Andū acio n̄i nd̄r̄ika na n̄i et̄ii na matiit̄igaḡira k̄uruma ciumb̄e cia iḡur̄i iria ir̄i riiri; **11** no r̄ir̄i, o na ḡutuīka araika n̄i mar̄i hinya na ūhoti mak̄iria, matirumaga ciumb̄e icio maḡicithitangaga k̄ur̄i Mwathani. **12** No andū acio n̄imarumanaga mañndū-in̄i mar̄ia matooī. Mahaana ta nyamū itar̄i na meciiria, iria ciumb̄it̄wo itar̄i na ūmenyo, na iciar̄it̄wo ir̄i cia k̄ugwatio na k̄uniinwo, na o ta nyamūr̄i, o nao n̄i k̄uniinwo makaaniinwo. **13** Nao n̄imakar̄i hwo ūru na ūru k̄uringana na ūr̄ia matūire mekaga. O monaga at̄i k̄ur̄io m̄thenya barigici n̄kuo gw̄kenia. Andū acio n̄i imeni na ūḡū, r̄ir̄ia megw̄kenia maruga-in̄i mao ma ikeno h̄ind̄i ūr̄ia mek̄ur̄ian̄ira na inyuī. **14** Mar̄i na maitho maiȳr̄ite ūtharia, na matitigaga kw̄hia; o maguucaḡir̄iria andū ar̄ia mar̄i ngoro h̄uthū; o n̄i n̄jorua cia ūkoroku, na n̄i r̄uciaro r̄urume! **15** N̄imatiḡite nj̄ira ūr̄ia n̄ungar̄u makoora makar̄um̄ir̄ira nj̄ira ya Balamu wa Beori, ūr̄ia wendaga m̄uno m̄caara wa gw̄ika ūru. **16** No n̄ak̄ūmirwo n̄i ndigiri, nyamū ūtaaragja, n̄i ūndū wa

gwîka ūūru, īkîaria na mûgambo wa mûndû, na īkîriîra
ūgûrûki wa mûnabii ūcio. **17** Andû acio nî ithima itarî
maaî, na nî ibii iria itwaragwo nî kîhuhûkanio. Nao no
nduma nene makîria metereirio. (**questioned**) **18** Nîgûkorwo
maaragia ndeto cia tûhû na cia mwîtîo, makaguucagîrîria
na merirîria mao mooru ma mwîrî o na ūûra-thoni
andû arîa marethara moime thîinî wa arîa matûûraga
mahîtagja. **19** Mameeragîra gûkûûrwo ūkombo-inî, o rîrîa
o ene marî ngombo cia ūhoro wa kûbutha, nîgûkorwo
mûndû nî ngombo ya ūndû ūrîa wothe ūmwathaga.
20 Mangîkorwo nîmetharîte kuuma thîinî wa maûndû
marîa marî magigi ma gûkû thî nî ūndû wa kûmenyana
na Mwathani na Mûhonokia witû, Jesû Kristû na ningî
macooke kuohanio na maûndû na magatoorio nîmo-rî,
mûtûûrîre wao wa marigîrîrio-inî ūgaakorwo ūrî mûûru
gûkîra wa kîambîrîria. **21** Nî kaba matangîamenyete njîra
ya ūthingu, gûkîra kûmîmenya na magacooka kûhutatîra
watho ūrîa mûtheru maatigîirwo. **22** Ūhoro ūcio wao,
nîwonanîtio nî wa ma nî thimo iria ciugaga atîrî: “Ngui
îcookagîrîra matahîko mayo,” na, “Ngûrwe ya mûgoma
yathambio îcookaga ìgathiî kwîgaragaria mûtondo-inî.”

3 Arata akwa nyendete mûno, maya nî marûa makwa ma
keerî kûrî inyuî. Na thîinî wamo meerî ndîmaandîkîte marî
ma kûmûririkania mwarahûke mûgîe na meciiria marîa
magîrîru. **2** Nîngwenda mûririkane ciugo iria ciaririo
tene nî anabii arîa atheru na watho ūrîa waheanirwo nî
Mwathani na Mûhonokia witû na mûgîkinyîrio nî atûmwo
anyu. **3** Mbere ya maûndû mothe, no nginya mûmenye
atî matukû ma kûrigîrîria nîgûgooka anyûrûrania,

manyūrūranagie na marūmagīrīre merirīria mao mooru.

4 Nīmakooranagia atīrī, “Gūūka gwake kūrīa eeranīire gūgaakinya-rī? Kuuma rīrīa maithe maitū maakuire, maūndū mothe mathiiaga na mbere o ta ūrīa maatariī kuuma rīrīa thī yombirwo.” 5 No nīmeriganīirie o na makīmenyaga atī o tene, nī ūndū wa kiugo kīa Ngai, kūrīa igūrū nī kwagīire, nayo thī īkīumbwo na maaī kuuma kūrī maaī. 6 Ningī maaī o macio no mo maarindanirie thī ya ihinda rīu, na makīmānanga. 7 Ningī nī ūndū wa kiugo o ro kīu, igūrū na thī iria irī ho rīu nīciigīrwo mwaki, igetererio mūthenya wa ciira, o na wa kwanangwo kwa andū arīa matetikītie Ngai. 8 No rīrī, arata akwa nyendete mūno, mūtikariganīrwo nī ūndū ūyū ūmwe, atī kūrī Mwathani mūthenya ūmwe no ta mīaka ngiri, na mīaka ngiri no ta mūthenya ūmwe.

9 Mwathani ndagondagīrīra kūhingia cīranīro ciake, ta ūrīa andū amwe meciiragia atī nīagondagīrīra. We nīamūkiragīrīria, tondū ndendaga mūndū o na ūmwe oore, no endaga andū othe merire. 10 No rīrī, mūthenya wa Mwathani ūgooka o ta mūici. Mūthenya ūcio-rī, igūrū nīrīkabuīria na mūrurumo mūnene; nacio ciūmbe iria itūire kūu igūrū nīikaahīa nī mwaki ithire, nayo thī na kīrīa gīothe kīrī kuo nīigacinwo ithire biū. 11 Kuona atī indo ciothe nīikaanangwo na njīra īyo-rī, inyuī mūkīagīrīrwo gūkorwo mūrī andū a mūthemba ūrīkū? Inyuī mwagīrīrwo nīgūtūrīraga mūtūrīre mūtheru na wa kwīyamūrīra Ngai, 12 mūgītanyaga na mūkīrīragīria mūthenya ūcio ūkinye narua. Mūthenya ūcio wakinya-rī, igūrū nīrīkaanangwo na mwaki, na indo ciothe iria irī kuo

ih̄e n̄i mwaki, itweke. **13** No k̄uringana na ūr̄ia eeran̄ire-
r̄i, n̄itw̄ir̄iḡir̄iire iḡur̄u r̄ier̄u na th̄i njer̄u, o kuo k̄ur̄a
ḡut̄ūraga ūthingu. **14** N̄i ūnd̄ū ūcio, inyū arata akwa
nyendete m̄uno, kuona at̄i n̄imw̄ir̄iḡir̄iire ūnd̄ū ūȳ-r̄i,
k̄irutan̄riei m̄ukoragwo m̄utar̄i na k̄imeni, na m̄utar̄i na
ūcuuke, na m̄ur̄i na thaȳu nake. **15** Menyai at̄i ḡukir̄ir̄ia
kwa Mwathani wit̄u n̄ikuo ḡut̄ūmaga m̄uhonokio, o ta ūr̄ia
m̄ur̄u wa Ithe wit̄u Paūlū, ūr̄ia twendete aamwandik̄ire
ar̄i na ūuḡi ūr̄ia Ngai aamūhete. **16** Mar̄ua-in̄i make mothe
aandik̄ite o ūhoro wa maūnd̄ū macio. Mar̄ua-in̄i make n̄i
k̄ur̄i maūnd̄ū mamwe marit̄u m̄uno k̄umenya, mar̄ia and̄ū
ar̄ia matoōi na ar̄ia matakindaḡir̄ia mogomagia, o ta ūr̄ia
mogomagia Maand̄iko mar̄ia manḡi, nao makereherere
mwananḡiko. **17** N̄i ūnd̄ū ūcio, arata akwa nyendete
m̄uno, kuona n̄imūrik̄itie k̄umenya maūnd̄ū macio-r̄i,
mw̄imenyererei n̄iguo m̄utikaheenererio m̄uḡue muume
ūhoro-in̄i wanyu wa gw̄ikind̄ira wega n̄i k̄uhītithio n̄i
mah̄itia ma and̄ū ar̄ia matamenyaḡir̄ira watho. **18** No
r̄ir̄i, thīi na mbere ḡukūra th̄iin̄i wa wega na ūmenyo wa
Mwathani na M̄uhonokia wit̄u Jes̄u Krist̄u. Nake arot̄ūura
ar̄i na riiri r̄iu na nginya tene! Ameni. (**aiōn g165**)

1 Johana

1 Ūhoro ūrīa warī kuo kuuma o kīambīrīria, ūrīa tūiguīte, na ūrīa tuonete na maitho maitū, na tūkawīrorera, namo moko maitū makaūhutia, o ūhoro ūcio wa Kiugo kīa muoyo, nīguo tūhunjagia. **2** Muoyo ūcio nīwonithanirio; na ithuī nītūwonete na tūkaheana ūira waguo, na ithuī tūkamūhunjagīria ūhoro wa muoyo wa tene na tene, ūrīa watūire na Ithe witū, na ūkīonithanio kūrī ithuī.

(aiōnios g166) **3** Ithuī tūmūhunjagīria kīrīa tuonete na tūkaigua, nīgeetha o na inyuī mūgīe ngwatanīro na ithuī. Nayo ngwatanīro iitū nī ngwatanīro na Ithe witū, o na Mūriū Jesū Kristū. **4** Tūramwandīkīra maūndū maya nīguo gīkeno giitū kīganīre. **5** Īno nīyo ndūmīrīri īrīa tūiguīte kuuma kūrī we, na nīyo tūramūmenyithia, atī: Ngai nī ūtheri; thīinī wake gūtirī nduma o na hanini. **6** Tūngiuga atī tūrī ngwatanīro nake, tūgīthiaga na mīthīre ya nduma-rī, ūguo nīkūheenania, naguo ūhoro wa ma ndūtūrāga thīinī witū. **7** No tūngīthīi na ūtheri, o ta ūrīa we arī ūtheri-inī, tūrī na ngwatanīro mūndū na ūrīa ūngī, nayo thakame ya Jesū, Mūrū wake, nītūtheragia, tūgathirwo nī mehia mothe. **8** Tūngiuga tūtirī na mehia, nī kwīheenia tūkwīheenia, naguo ūhoro wa ma ndūrī thīinī witū. **9** Tūngiumbūra mehia maitū-rī, we nī mwīhokeku na nī wa kīhoto, na nīegūtūrekera mehia maitū na atūtherie tūthirwo nī maūndū mothe marīa matarī ma ūthingu. **10** Tūngiuga tūtīhītie-rī, tūkūmūtua wa maheeni, naguo ūhoro wake ndūrī na handū thīinī witū.

2 Twana twakwa nyendete, ngūmwandīkīra maündū maya nīgeetha mūtikehagie. No mündū o na ū angīhia-rī, nī tūrī na mūtūciirīrī harī Ithe witū, na nīwe Jesū Kristū, Ūrīa Mūthingu. **2** We nīwe igongona rīa kūhoroheria mehia maitū, na to mehia maitū moiki, no nī mehia ma andū othe a thī. **3** Na ithuī nītūmenyaga atī nītūmūūī, angīkorwo nītwathīkagīra maathanani make. **4** Mündū ūrīa uugaga atīrī, “Nīndīmūūī,” no ndekaga ūrīa aathanaga-rī, ūcio nī wa maheeni, na ūhoro wa ma ndūrī thīinī wake. **5** No mündū o wothe angīathīkīra kiugo gīake-rī, ti-itherū wendo wa Ngai nīmūkinyanīru kūna thīinī wake. Ūndū ūyū nīguo ūtūmaga tūmenye atī tūrī thīinī wake: **6** Ūrīa wothe uugaga atī nīatūire thīinī wake-rī, no nginya athīī na mīthīire ta īrīa Jesū aarī nayo. **7** Arata akwa endwa, ti rīathani rīerū ndīramwandīkīra, no nī rīathani rīrīa rīa tene, o rīrīa mūtūire narīo kuuma o kīambīrīria. Rīathani rīrīrī rīa tene nīrīo ndūmīrīrī īrīa mūiguīte. **8** No rīu nī rīathani rīerū ndīramwandīkīra; naguo ūhoro wa ma warīo wonekaga thīinī wake na thīinī wanyu, tondū nduma no īrathira, naguo ūtheri ūrīa wa ma nīūrīkītie kwara. **9** Mündū ūrīa uugaga atī arī ūtheri-inī no nīathūire mūrū kana mwarī wa ithe-rī, ūcio arī o nduma-inī. **10** Ūrīa wothe wendete mūrū na mwarī wa ithe atūūraga ūtheri-inī, na thīinī wake gūtīrī ūndū ūngītūma ahīngwo. **11** No ūrīa wothe ūthūire mūrū kana mwarī wa ithe, arī nduma-inī na athīiaga na nduma; ndamenyaga kūrīa arathiī, tondū nduma nīmūtuīte mūtumumu. **12** Ndīramwandīkīra, inyuī twana twakwa nyendete, tondū nīmūrekeirwo mehia manyu

nī ūndū wa rītwa rīake. **13** Ndīramwandīkīra, inyuī maithe, tondū nīmūmenyete ūrīa warī kuo kuuma o kīambīrīria. Ndīramwandīkīra, inyuī andū ethī, tondū nīmūtooretie ūrīa mūūru. Ndīramwandīkīra, inyuī twana twakwa nyendete, tondū nīmūmenyete Ithe witū. **14** Ndīramwandīkīra, inyuī maithe, tondū nīmūmenyete ūrīa warī kuo kuuma o kīambīrīria. Ndīramwandīkīra, inyuī andū ethī, tondū mūrī na hinya, nakō kiugo kīa Ngai nīgītūūraga thīinī wanyu, na nīmūtooretie ūrīa mūūru.

15 Mūtikende thī kana kīndū o gīothe kīrī thīinī wa thī. Mūndū o na ū angīkorwo nīendete thī-rī, wendo wa Ithe witū ndūrī thīinī wake. **16** Nīgūkorwo ūndū o wothe ūrī gūkū thī, na nīmo merirīria ma mwīrī, na merirīria ma maitho make, na mwīraho wa kīrīa arī nakō na ūrīa ekaga: maūndū macio matiumanīte na Ithe witū, no moimanīte na thī. **17** Thī na merirīria mayo nīthiraga, no mūndū ūrīa wīkaga ūrīa Ngai endaga atūūraga nginya tene. **(aiōn g165)** **18** Twana twakwa nyendete, rīrī nī ithaa rīa kūrigīrīria; na o ta ūrīa mūiguīte atī mūmena-Kristū nīarooka, o na rīu amena-Kristū aingī nīmokīte. Na nī ūndū ūcio nītūmenyete atī rīrī nīrīo ithaa rīa kūrigīrīria. **19** Kuuma nīmoimire kūrī ithuī, no matiarī aitū. Nīgūkorwo mangīarī aitū-rī, nīmangīaikarire hamwe na ithuī; no gūthīi kwao kuonanirie atī gūtiarī o na ūmwe wao warī witū. **20** No rīrī, inyuī mūrī ahake maguta nī Ūrīa Mūtheru, na inyuī inyuothē nīmūūī ūhoro wa ma. **21** Ndīramwandīkīra tondū mūtiūī ūhoro wa ma, no ngūmwandīkīra tondū nīmūūī ūhoro wa ma, na tondū gūtirī ūhoro wa maheeni uumanaga na ūhoro wa ma.

22 Nūū ūkīrī mūheenania? Nī mūndū ūrīa ūkaanaga atī Jesū nīwe Kristū. Mūndū ta ūcio nīwe mūmena-Kristū: mūndū ūcio nīakaanaga Ithe o na Mūriū. **23** Gūtirī mūndū ūkaanaga Mūriū ūkīrī na Ithe witū; ūrīa wothe uumbūraga Mūriū arī na Ithe o nake. **24** Mwīmenyererei nīguo ūndū ūrīa mūrīkītie kūigua kuuma o kīambīrīria ūikarage thīinī wanyu. Ūndū ūcio ūngīkara thīinī wanyu-rī, o na inyuī mūrīkaraga thīinī wa Mūriū, o na mūrī thīinī wa Ithe. **25** Na ūndū ūyū nīguo atwīrīire: o muoyo wa tene na tene.

(aiōnios g166) **26** Ndīramwandīkīra maūndū maya makoniī ūhoro wa andū arīa marageria kūmūhītīhia. **27** Na inyuī-rī, maguta marīa mwahakirwo nīwe-rī, megūtūūra thīinī wanyu, na mūtibatairio nī mūndū o na ū wa kūmūruta ūhoro. No rīrī, o ta ūrīa ihaka rīake rīa maguta rīmūrutaga ūhoro wa maūndū mothe, na o ta ūrīa rīrī rīa ma, na ti rīa maheeni: o ta ūrīa rīmūrūfīte-rī, tūūrai thīinī wake. **28** Na rīu, inyuī twana twakwa nyendete, kīrīrīriai gūikara thīinī wake nīgeetha rīrīa akoonithanio tūgaakorwo tūrī na ūūmīrīru na tūtegūconoka mbere yake hīndī ūrīa agooka. **29** Angīkorwo nīmūūī atī we nī mūthingu, kīmenyei atī mūndū ūrīa wīkaga maūndū marīa magīrīire nīaciārītwo nīwe.

3 Onei ūrīa wendo ūnenehete, ūrīa Ithe witū atwendete naguo, atī twītagwo ciana cia Ngai! Na ūguo nīguo tūrī! Gītūmi kīa andū a thī mage gūtūmenya nī ūndū o nake matiamūmenyire. **2** Arata akwa endwa, rīu ithuī tūrī ciana cia Ngai, no gūtīrī kūramenyithanio ūrīa tūgaatuīka thuutha-inī. No nītūūī atī hīndī ūrīa akoonithanio nītūkahaanana nake, nīgūkorwo tūkaamuona o ūrīa

atarii. **3** Mündū o wothe ūrī na kīrīgīrīro gīkī thiinī wake nīetheragia, o ta ūrīa Kristū nake arī mūtheru. **4** Mündū o wothe wīhagia nī watho oinaga; kwīhia-rī, nīkuo kuuna watho. **5** No inyuī nīmūū atī nīonithanirio nīgeetha eherie mehia maitū. Na thiinī wake gūtirī mehia. **6** Mündū o wothe ūtūūraga thiinī wa Kristū ndehagia. Mündū o wothe wīhagia ndarī amuona o na kana akamūmenya. **7** Twana twakwa nyendete, mūtikanareke mūndū o na ū amūhītithie. Ūrīa wīkaga ūrīa kwagīrīire nī mūthingu, o ta ūrīa Kristū arī mūthingu. **8** Mündū ūrīa wīhagia nī wa mūcukani, tondū mūcukani atūire ehagia kuuma o kiambīrīria. Gītūmi kīa Mūrū wa Ngai onithanio-rī, nīgeetha athūkie wīra wa mūcukani. **9** Gūtirī mūndū ūciarītwo nī Ngai ūthiiaga na mbere na kwīhia, tondū mbeū ya Ngai iikaraga thiinī wake; we ndangīthī na mbere na kwīhia, tondū nīmūciare nī Ngai. **10** Ūndū ūyū ūmenyithanagia ūtiganu wa ciana cia Ngai na cia mūcukani: Mündū o wothe ūtekaga ūrīa kwagīrīire ti mwana wa Ngai; o hamwe na ūrīa ūtendete mūrū kana mwarī wa ithe. **11** Īno nīyo ndūmīrīri ūrīa mwaiguire kuuma o kiambīrīria: No nginya twendanage mūndū na ūrīa ūngī. **12** Mūtikahaane ta Kaini, ūrīa warī wa ūrīa mūūru, na akīūraga mūrū wa nyina. Nī kīi gītatūmire amūūrage? Aamūūragire tondū ciīko ciale mwene ciarī njūru, nacio cia mūrū wa nyina ciarī cia ūthingu. **13** Ariū na aarī a Ithe witū, andū a thī mangīmūmena-rī, mūtikagege. **14** Nītūū atī nītuumīte gīkuū-inī tūgathī muoyo-inī, tondū nītwendete ariū na aarī a Ithe witū. Mündū o wothe ūrīa ūtendanaga atūūraga gīkuū-inī.

15 Mündū o wothe ūrīa ūthūire mūrū kana mwarī wa ithe-rī, ūcio nī mūūragani, na inyuī nīmūūī atī gūtirī mūūragani ūrī na muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **16**

Ūndū ūrīa ūtūmaga tūmenye ūrīa wendo ūhaana nī ūyū: Jesū Kristū nīarutire muoyo wake nī ūndū witū. Na ithuī nītwagīrīirwo tūrute mīoyo iitū nī ūndū wa ariū na aarī a Ithe witū. **17** Mündū angīkorwo arī na indo cia gūkū thī, na one mūrū kana mwarī wa ithe wao ūbataire nī ūteithio no aage kūmūiguīra tha-rī, wendo wa Ngai ūngīgīkorwo ūrī thīinī wake atīa? **18** Twana twakwa nyendete, nītūtige kwendanaga na ciugo kana na kanua tu, no nītwandanage na ciiko na twendane na ma. **19** Ūū nīguo tūmenyaga atī tūrī a ūhoro ūrīa wa ma, na ūrīa tūrīgaga ngoro ciitū itarī na nganja tūrī mbere yake, **20** rīrīa rīothe ngoro ciitū itaratūtūra ciira. Nīgūkorwo Ngai nī mūnene gūkīra ngoro ciitū, na nīoī maūndū mothe. **21** Arata akwa endwa, ngoro ciitū ingīaga gūtūtuīra ciira-rī, nītūrīkoragwo tūrī na ūūmīrīru mbere ya Ngai, **22** na nīarītūheaga kīrīa gīothe tūrīmūhooyaga, tondū nītwathīkagīra maathani make na tūgeeka maūndū marīa mamūkenagia. **23** Narīo rīrīi nīrīo rīathani rīake: Nī gwītīkia rītīwa rīa Mūriū, Jesū Kristū, na twandanage o ta ūrīa aatwathire. **24** Arīa maathīkagīra maathani make nīmatūūraga thīinī wake, nake nīatūūraga thīinī wao. Naguo ūndū ūrīa tūmenyaga naguo atī nīatūūraga thīinī witū nī ūyū: Nī ūndū wa Roho ūrīa aatūheire.

4 Arata akwa endwa, mūtigetīkagie roho o wothe, no mūroragie maroho muone kana moimīte kūrī Ngai, tondū anabii aingī a maheeni nīmoimagarīte magathiī thī yothe.

2 Ūū nīguo mūngīhota gūkūūrana Roho wa Ngai: Roho o wothe ūrīa uumbūraga atī Jesū Kristū nīokīte arī na mwīrī, ūcio uumīte kūrī Ngai, **3** no roho o wothe ūrīa ūtoimbūraga Jesū, ūcio nduumīte kūrī Ngai. Ūcio nī roho wa mūmena-Kristū, ūrīa mūiguīte atī nīūgooka na o na rīu nīūrīkītie gūūka gūkū thī. **4** Inyuī twana twakwa nyendete, inyuī mūrī a Ngai na nīmūmatooretie, tondū ūrīa ūrī thīinī wanyu nī mūnene gūkīra ūrīa ūrī gūkū thī. **5** Acio moimīte gūkū thī, na nī ūndū ūcio maaragia ūhoro wa maūndū ma gūkū thī, na thī na andū a gūkū thī makamathikīrīria. **6** Ithuī tuumīte kūrī Ngai, nake mūndū o wothe ūrīa ūūrī Ngai nīatūthikagīrīria; no ūrīa wothe ūtoimīte kūrī Ngai ndatūthikagīrīria. Ūguo nīguo tūkūūranaga Roho ūrīa wa ma, na roho ūrīa wa maheeni. **7** Arata akwa endwa, nītwendanagei mūndū na ūrīa ūngī, nīgūkorwo wendo uumaga kūrī Ngai. Mūndū o wothe ūrīa wendanaga, aciarītwo nī Ngai o na nīoī Ngai. **8** Mūndū o wothe ūrīa ūtendanaga ūcio ndooī Ngai, tondū Ngai nī wendo. **9** Ūū nīguo Ngai oonanirie wendo wake harī ithuī: Nīatūmire Mūriū wake, o we wa mūmwe, gūkū thī nīgeetha tūtūūre muoyo nī ūndū wake. **10** Ūyū nīguo wendo: ti atī nī ithuī twendire Ngai, nowe nīwe watwendire, na agītūma Mūriū wake atuīke igongona rīa kūhoroheria mehia maitū. **11** Arata akwa endwa, kuona atī Ngai nīguo atwendete-rī, o na ithuī nītūkīagīrīirwo twendanage. **12** Gūtirī mūndū ūrī ona Ngai; no tūngīendana mūndū na ūrīa ūngī-rī, Ngai nīatūrīraga thīinī witū, naguo wendo wake ūgakinyanīra thīinī witū. **13** Ūndū ūrīa ūtūmaga tūmenye atī tūtūrīraga

thīnī wake nake agatūūra thīnī witū, nī atī nīatūheete
Roho wake. **14** Na nītuonete na tūkoimbūra atī Ithe witū
nīatūmīte Mūriū atūike Mūhonokia wa thī yothe. **15**
Mūndū o wothe angumbūra atī Jesū nī Mūrū wa Ngai-
rī, Ngai atūūraga thīnī wake, nake agatūūra thīnī wa
Ngai. **16** Na nī ūndū ūcio nītūmenyete na tūkehoka
wendo ūrīa Ngai atwendete naguo. Ngai nī wendo. Mūndū
o wothe ūtūūraga endanīte atūūraga thīnī wa Ngai,
nake Ngai atūūraga thīnī wake. **17** Úguo nīguo wendani
ūkinyanagīra thīnī witū nīgeetha tūkaagīra na ūumīrīru
mūthenya ūrīa gūgaatuanīrwo ciira, tondū tūrī gūkū
thī nī tūhaanaine nake. **18** Wendo ndūrī guoya. No
wendo ūrīa mūkinyanīru nīüingataga guoya, tondū guoya
ūkonainie na iherithia. Mūndū ūrīa wītigagīra, ndatuagwo
mūkinyanīru thīnī wa wendo. **19** Ithuī twandanaga tondū
we nīwe waambire gūtwenda. **20** Mūndū angiuga atīrī,
“Nīnyendete Ngai,” na nīathūire mūrū kana mwarī wa
ithe-rī, ūcio nī wa maheeni. Nīgūkorwo mūndū o wothe
ūtendete mūrū wa ithe, ūrīa atūire onaga, ndangīhota
kwenda Ngai, ūrīa atarī oona. **21** Nake nīatūheete rīathani
rīrī: Mūndū o wothe wendete Ngai, no nginya ende mūrū
kana mwarī wa ithe o nake.

5 Mūndū o wothe wītikītie atī Jesū nīwe Kristū aciarītwo
nī Ngai, nake mūndū o wothe wendete mūciari nīendete
o na mwana wake. **2** Úū nīguo tūmenyaga atī nītwendete
ciana cia Ngai: nī kwenda Ngai na kūhingia maathani
make. **3** Úū nīguo kwenda Ngai: nī gwathīkīra maathani
make. Namo maathani make ti maritū, **4** Nīgūkorwo
mūndū o wothe mūciare nī Ngai nīatooragia maūndū

ma thī. Naguo ūhootani ūrīa ūtooretie maūndū ma thī, nī gwītīkia gwitū. **5** Nūū ūcio ūtooragia maūndū ma thī? Nī mūndū ūrīa wītīkītie atī Jesū nīwe Mūrū wa Ngai. **6** We nīwe wokire na ūndū wa maaī na thakame, o Jesū Kristū. We ndokire na ūndū wa maaī moiki, no nīwe wokire na ūndū wa maaī na thakame. Nake Roho nīwe mūira, tondū Roho nīwe ūhoro ūrīa wa ma. **7** Nīgūkorwo aira nī atatū (kūu igūrū: nao nī Ithe witū, na ūhoro, na Roho Mūtheru; nao aya atatū nī ūmwe. Gūkū thī nakuo aira nī atatū): **8** nao nī Roho, na maaī, na thakame; nao acio atatū nīmaiguanīte. **9** Angīkorwo nītwītīkagīra ūira wa mūndū, ūira wa Ngai nī mūnene makīria, tondū nī ūira wa Ngai ūrīa aheanīte ūkonīi Mūriū. **10** Mūndū wothe wītīkītie Mūrū wa Ngai arī na ūira ūcio ngoro-inī yake. Mūndū wothe ūtetikītie Ngai nīamūtuīte wa maheeni, tondū ndetikītie ūira ūrīa mūheane nī Ngai ūkonīi Mūriū. **11** Naguo ūyū nīguo ūira atī Ngai nīatūheete muoyo wa tene na tene, naguo muoyo ūcio wī thīinī wa Mūriū. (*aiōnios g166*) **12** Ūrīa ūrī na Mūriū arī na muoyo; nake ūrīa ūtarī na Mūrū wa Ngai ndarī na muoyo. **13** Ndīramwandīkīra maūndū maya inyuī arīa mwītīkītie riītwa rīa Mūrū wa Ngai, nīgeetha mūmenye atī mūrī na muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **14** Ūūmīrīru ūrīa tūkoragwo naguo tūgīkuhīrīria Ngai nī atī tūngīhooya ūndū o wothe kūringana na wendo wake-rī, we nīatūiguaga. **15** Na tūngīmenya atī nīatūiguaga, ūndū-inī o wothe ūrīa tūhooyaga-rī, nītūūū atī nīatūheete ūndū ūrīa tūmūhooete. **16** Mūndū o wothe angīona mūrū kana mwarī wa ithe agīka rīihia rīrīa rītangīmūtwara gīkuū-

inī, nīahoe, nake Ngai nīakamūhe muoyo. Ndīraaria ūhoro wa andū arīa rīihia rīao rītarī rīa kūmatwara gīkuū-inī. No nī kūrī rīihia rīngītwara mūndū gīkuū-inī. Niī ndiroiga atī mūndū ahooe nī ūndū wa rīhia ta rīu. **17** Ciīko ciothe njūru nī mehia, no nī kūrī rīihia rītangītwara mūndū gīkuū-inī. **18** Nītūū atī mūndū o wothe ūciarītwo nī Ngai ndatūūraga ehagia; mūndū ūrīa ūciarītwo nī Ngai, ūcio nīamenyagīrīwo nī Ngai, nake ūrīa mūūru ndangīhota kūmwīka ūūru. **19** Ithuī nītūū atī tūrī ciana cia Ngai, na tūkamenya atī thī yothe yathagwo na wathani wa ūrīa mūūru. **20** Ningī nītūū atī Mūrū wa Ngai nīokīte na nīatūheete ūtaūku, nīgeetha tūmūmenye ūrīa arī we ūhoro wa ma. Na ithuī tūrī thīinī wake ūcio ūrīa arī we ūhoro wa ma, tūrī thīinī wa Mūrūwe Jesū Kristū. We nīwe Ngai ūrīa wa ma, na nowe muoyo wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **21** Twana twakwa nyendete, mwīmenyagīrīrei ngai cia mīhianano.

2 Johana

1 Kuuma kūrī niī Mūthuuri wa Kanitha, Ndaandīka marūa maya kūrī mūtumia ūrīa mūthuure, o hamwe na ciana ciake, arīa nyendete kūna kūna, na to niī nyiki, no nī hamwe na arīa othe mamenyete ūhoro ūrīa wa ma: **2** makamwenda tondū wa ūhoro ūrīa wa ma, ūrīa ūtūrāga thīnī witū, o na ūgūtūra na ithuī nginya tene: (*aiōn g165*)

3 Wega, na tha, na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe, na kuuma kūrī Jesū Kristū, o we Mūriū wa Ithe witū, irīkaraga na ithuī thīnī wa ūhoro wa ma, na wa wendo. **4** Nīngenete mūno nīkuona ciana imwe ciaku igīthīi na njīra ya ūhoro ūrīa wa ma, o ta ūrīa Ithe witū aatwathire. **5** Na rīu, mūtumia ūyū mwende, ti rīathani rīerū ndīrakwandīkīra, no nī rīrīa tūtūire narīo kuuma o kīambīrīria. Ngūūria atī twendanage mūndū na ūrīa ūngī. **6** Naguo wendani nī atīrī: Atī tūthiiage na njīra ya gwathīkīra maathani make. O ta ūrīa mūiguīte kuuma o kīambīrīria, rīathani rīake nī atī mūthiiage mūrī o na wendani ūcio. **7** Aheenania, aingī arīa matetīkitie atī Jesū Kristū ookire arī na mwīrī, nīmarorūūra gūkū thī. Mūndū ta ūcio nī mūheenania na nī mūmena-Kristū. **8** Mwīhūgägei nīguo mūtigate kīrīa mūrutiire wīra, no mūtuīke a gūkaaheo mūcaara wanyu ūrī wothe. **9** Mūndū o wothe ūkīraga njano akarega kūrūmīrīra ūrutani wa Kristū, ūcio ndakoragwo na Ngai; no ūrīa ūikaraga ūrutani-inī ūcio, we arī na Ithe witū o na Mūriū. **10** Mūndū o wothe angīuka kūrī inyuī arī na ūrutani ūngī tiga ūcio-rī, mūtikanamūnyiite ūgeni o na kana mūmwamūkīre kwanyu mūciī. **11** Mūndū wothe ūngīmwamūkīra, nīkūgwatanīra magwatanīire

nake ciiko ciake cia waganu. **12** Ndī na maūndū maingī
ma kūmwandīkīra, no ndikwenda kūhūthīra karatathi
na rangi. Handū ha ūguo-rī, ndīrehoka kūmūceerera
njaranīrie na inyuī tūkīonanaga, nīgeetha gīkeno giitū
kīganīre. **13** Nīmwageithio nī ciana cia mwarī wa
maitūguo ūrīa mūthuure.

3 Johana

1 Kuuma kūrī niī Mūthuuri wa Kanitha, Ndakwandikīra, wee mūrata wakwa mwendwa Gayo, ūrīa nyendete kūna kūna. **2** Mūrata wakwa mwendwa, mahoya makwa nī atī ūkenagīre ūgima wa mwīrī, na atī maūndū mothe magaacīre, o ta ūrīa ngoro yaku ūkarīte ūgaacīre. **3** Nīndīrakenire mūno nī ūndū wa ariū na aarī a Ithe witū amwe gūuka kūnjīra ūhoro wa wīhokeku waku ūhoro-inī ūrīa wa ma, na ūrīa ūkīrīrīrie gūthī ūnjīra ya ūhoro ūrīa wa ma. **4** Gūtirī ūndū ūngī ūngenagia gūkīra kūigua atī ciana ciakwa no ithiiaga irūmīrīre njīra ūrīa ya ūhoro ūrīa wa ma. **5** Mūrata wakwa mwendwa, wee nīukoragwo ūrī mwīhokeku thīinī wa maūndū marīa wīkagīra ariū na aarī a Ithe witū, o na gūtuīka ndūmooī. **6** Nīmerīte kanitha ūhoro wa wendani waku. Nī wega ūmoimagarie o ta ūrīa kwagīrīre harī Ngai. **7** Moimagarie nī ūndū wa Rītwa rīake na makīrega ūteithio kuuma kūrī andū arīa matetikītie Ngai. **8** Nī ūndū ūcio ithuī-rī, twagīrīrīwo gūtaanahagīra andū ta acio nīgeetha tūrutithanagie wīra wa ūhoro ūrīa wa ma tūrī hamwe. **9** Nīndandikīre kanitha, no Diotirefe, ūrīa wendaga gūtuīka ta mūnene, nīareganire na ithuī. **10** Nī ūndū ūcio ndooka, nīngoiga maūndū marīa ekaga, kwaria ndeto cia mūhuhu na cia gūtūcambia. Ningī akaaga kūiganwo nī ūguo, akarega kūnyiita ariū na aarī a Ithe witū ūgeni. Agacooka akagirīrīria arīa mekwenda gwīka ūguo o na akamaingata kanitha-inī. **11** Mūrata wakwa mwendwa, ndūkanae kwīgerekania na ūhoro ūrīa mūūru, no wīgerekagie na ūhoro ūrīa mwega. Mūndū o wothe

ürĩa wíkaga wega nĩ wa Ngai. Nake ürĩa wothe wíkaga
ũuru ūcio ndarĩ ona Ngai. **12** Demeterio nĩagathagĩrĩrio
nĩ andū othe, o na ūhoro ürĩa wa ma guo mwene. O na
ithuĩ nítumügaathagĩrĩria, na inyuĩ nímüǖ atĩ ūira witü
nĩ wa ma. **13** Ndĩ na maündū maingĩ ma gükwandikira, no
ndikwenda gükwandikira na karamu na rangi. **14** Ndĩ na
mwihoko wa gukuona ica ikuhĩ, twaraniriie tükionanaga.
Thayü ūroogia kürĩwe. Arata arĩa me gükü nímakügeithia.
Geithia arata arĩa marĩ kuu na marĩtwa mao.

Judası

1 Nī niī Judasi, ndungata ya Jesū Kristū, na mūrū wa nyina na Jakubu, Ndīraandikīra arīa metītwo, o arīa mendetwo nī Ngai Ithe, na makamenyagīrīrwo nī Jesū Kristū: **2** Mūroingīhīrwo nī tha, na thayū, o na wendani. **3** Arata akwa endwa, o na gūtuīka nīndīrendete mūno kūmwandikīra ūhoro wa ūhonokio ūrīa tūgwatanīire na inyuī-rī, nīndīronire kwagīrīire ndīmwandikīre nīguo ndīmūringīrīre mūrūagīrīre wītīkio ūrīa wehokeirwo andū arīa aamūre ihinda rīmwe rīa kūigana. **4** Nīgūkorwo andū amwe arīa ūhoro wao wagūtuīrwo ciira waandikītwo o tene nīmetoonyereirie na hito thīnī wanyu. Acio nī andū matetigagīra Ngai, na nīmagarūraga Wega wa Ngai witū ūtuīke wa kūmetikīria kūhūūra ūmaraya, na magakaanaga Jesū Kristū, o we wiki Mūnene na Mwathani witū. **5** O na mwakorwo nīmūmenyete ūhoro ūyū woherī, nīngwenda kūmūririkania atī Mwathani nīakūūrire andū ake akīmaruta būrūri wa Misiri, no thuutha-inī akīniina arīa matetikītie. **6** Nao araika arīa maaregire gūkindīria wathani-inī wao na magītiganīria kūndū kwa gwa gūtūūra-rī, acio nīamahingīire nduma-inī, nao moheetwo na mīnyororo ya tene na tene metereirio ituīro rīa ciira wa Mūthenya ūrīa mūnene. (*aīdios g126*) **7** Ningī o ūndū ūmwe nao, Sodomu, na Gomora, na matūūra marīa maariganītie nīmeneanire harī ūmaraya na waganu wa mwīrī ūtarī wa ndūire. Acio nīo maatuīkire kīonereria kīa arīa Maherithagio na mwaki wa tene na tene. (*aīōnios g166*) **8** O na ningī noguo, arooti acio mathūkagia mīrī yao ene, na makaregana na wathani, na magacambagia

ciūmbe cia kuu igūrū. **9** No rīrī, o na Mikaeli, mūraika ūrīa mūnene, hīndī ūrīa maakararanagīria mwīrī wa Musa na ngoma-rī, ndaigana kūgeria kūmūcambia, no oigire atīrī, “Mwathani arogūkaania!” **10** No andū acio-rī, marumaga maūndū mothe marīa matahotaga kūmenya; namo maūndū marīa mamenyete na ūndū wa mūciarīre, ta nyamū iria iteciiragia-rī, maūndū macio nīmo meniinaga namo. **11** Kaī makīrī na haaro-ī! Marūmīrīre njīra ya Kaini; ningī magetoonyia na ihenya ihītia-inī rīa Balamu nīguo mone uumithio; o na makīniinwo ūremi-inī wa gūkīrīra wathani ta Kora. **12** Andū acio nī imeni rīrīa megūūka maruga-inī manyu ma wendani, makarīanīra na inyuī mategwītigīra o na atīa. Nī arīithi arīa merīithagia o ene. Mahaana ta matu matarī na mbura, makīhurutwo nī rūhuho; o na ningī mahaana ta mītī ītarī na matunda hīndī ya kīmera, ūmunyītīwo na mīri īkooma biū. **13** Mahaana ta makūmbī ma iria marīa matangīgirīrīka, makīhūyūkaga ciīko ciao cia thoni ta mūhūyū; ningī matariī ta njata ciūrūūraga, iria ciigīirwo nduma ūrīa ndumanu mūno nginya tene. (aiōn g165) **14** Enoku, ūrīa wa rūciaro rwa mūgwanja kuuma harī Adamu, nīarathire ūhoro ūkonīi andū acio akiuga ūū: “Atīrīrī, Mwathani nīarooka arī na andū ake arīa atheru ngiri na ngiri **15** nīguo atūire o mūndū ciira, na aiguithie kīhooto andū othe arīa matetigīrīte Ngai, nī ūndū wa ciīko ciothe cia kūremera Ngai, iria maaneka mategwītigīra Ngai, o na nī ūndū wa ciugo ciothe njūru iria ehia arīa matamwītigīrīte manaaria cia gūkīrīra Ngai.” **16** Andū aya nīang’ong’ori, na a gūcarīria andū arīa angī mahītia;

marūmagīrīra merirīria mao mooru; nīmegaathaga o ene, na makaheenagīrīria andū arīa angī, nīguo megune o ene. **17** No rīrī, inyuī arata akwa endwa, ririkanai ūrīa atūmwō a Mwathani witū Jesū Kristū maamwīrire o mbere. **18** Maamwīrire atīrī, “Mahinda ma kūrigīrīria-rī, nīgūkagīa na anyūrūrania arīa makarūmagīrīra merirīria mao ene matarī ma gwītigīra Ngai.” **19** Acio nīo andū arīa mamwamūranagia, arīa marūmagīrīra merirīria ma mwīrī, no matirī na Roho. **20** No inyuī arata akwa endwa, ikaragai mūkīongererekaga hinya thīinī wa wītīkio wanyu ūrīa mūtheru mūno na mūhooyage mūrī thīinī wa Roho Mūtheru. **21** Ikaragai thīinī wa wendo wa Ngai mūgīetagīrīra tha cia Mwathani witū Jesū Kristū nīguo ikaamūkinyia muoyo-inī wa tene na tene. (*aiōnios g166*) **22**

Iguagīrai tha andū arīa marī na mathangania, **23** tharai arīa angī kuuma mwaki-inī mūmahonokie; arīa angī-rī, maiguīrei tha, mūrī na guoya, na mūgīthūrūraga o na nguo ciao iria ciīkīrītwo maroro nī mwīrī mūthaahie.

24 Na rīu, kūrī ūrīa ūngīhota kūmūgitīra mūtikagwe, na kūmūrūgamia mbere ya ūthiū wake ūrīa wī riiri mūtarī na ūngū, na mūrī na gīkeno kīnene: **25** Ngai we wiki Mūhonokia witū arogīa na riiri, na ūkaru, na hinya, o na wathani, thīinī wa Jesū Kristū Mwathani witū, o kuuma kīambīrīria, o na rīu, na nginya tene na tene! Ameni. (*aiōn*

g165)

Kūguūrīrio

1 Ūyū nīguo ūguūrio wa Jesū Kristū, ūrīa Ngai aamūguūrīirie nīguo onie ndungata ciake maūndū marīa makiriī gwīkīka o ica ikuhī. Aamenyithanirie ūhoro ūcio na ūndū wa gūtūma mūraika wake kūrī ndungata yake Johana, **2** ūrīa nake wacookire kumbūra ūhoro ūrīa wothe oonire, naguo nī ūhoro wa kiugo kīa Ngai na ūira wa Jesū Kristū. **3** Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūthomaga ciugo cia ūrathi ūyū, na kūrathimwo nī andū arīa maiguaga ūhoro ūyū na makaiga ngoro-inī ciao ūhoro ūrīa wandīkītwo ūrathi-inī ūyū, tondū ihinda nīrīkuhīrīirie. **4** Nī niī Johana, Ndīratūmīra makanitha marīa mūgwanja marī kūu būrūri wa Asia ūhoro ūyū: Atīrīrī, wega na thayū irogīa na inyuī kuuma kūrī ūrīa ūrī ho, na nowe warī ho, na nowe ūgooka, na kuuma kūrī maroho mūgwanja marīa maikaraga mbere ya gītī gīake kīa ūnene, **5** o na kuuma kūrī Jesū Kristū, mūira ūrīa mwīhokeku, o we irighthathi rīa arīa akuū, na mwathi wa athamaki a thī. Kūrī ūcio ūtwendete, na agatuohorithia kuuma mehia-inī maitū na ūndū wa thakame yake, **6** na agatūtua andū a ūthamaki na athīnjīri-Ngai, nīguo tūitungatage Ngai na Ithe wake: ūgooci na wathani irogīa kūrī we tene na tene! Ameni. (aiōn g165) **7** Atīrīrī, nī gūūka arooka na matu, na gūtirī riitho rītakamuona, o na andū arīa maamūtheecire nīmakamuona; nao andū othe a thī nīmagacakaya nī ūndū wake. Ūguo nīguo gūgaatuīka! Ameni. **8** Mwathani Ngai ekuuga atīrī, “Nī niī Alifa o na Omega, ūrīa ūrī ho, na nowe warī ho, na nowe ūgooka, o we Mwene-Hinya-Wothe.” **9** Niī, Johana, mūrū wa ithe

wanyu, na mūgwatanīri na inyuū thīinī wa mīnyamaro, na ūthamaki, na gūkirīrīria tūūmīrīrie, o iria irī ciitū thīinī wa Jesū, ndaarī gīcīgīrīra-inī kīa iria kīrīa gītagwo Patimo tondū wa ūhoro wa Ngai na ūira wa Jesū. **10** Na rīrī, ndaarī thīinī wa Roho Mūthenya wa Mwathani, na niī ngīguā mūgambo mūnene thuutha wakwa warī ta wa karumbeta, **11** ūkiuga atīrī, “Andīka ūrīa ūkuona ibuku-inī rīa gīkūnjo, na ūcooke ūtūmīre makanitha marīa mūgwanja: nīmo kanitha wa Efeso, na wa Simurina, na wa Perigamo, na wa Thuatira, na wa Saride, na wa Filadelifia, na wa Laodikia.” **12** Na niī ngīhūgūra nīguo nyone mūgambo ūcio wanjaragīria. Na hīndī ūrīa ndehūgūrīre, ngīona mītī mūgwanja ya thahabu ya kūigīrīra matawa, **13** na gatagatī ka mītī ūyo nī haarī na mūndū “wahaanaga ta mūrū wa mūndū,” wehumbīte nguo yamūkinyīte o nyarīrī, na akeoha mūcībi wa thahabu gīthūri. **14** Naguo mūtwe wake na njuūrī yake ciarī njerū cua ta guoya wa ng’ondu, cierūhīte o ta ira, namo maitho make maahaanaga ta nīnīmbī cia mwaki. **15** Namo magūrū make maahaanaga ta gīcango gīgūkenga kīrī mwaki-inī wa aturi, naguo mūgambo wake watariī ta mūrurumo wa maaī maingī. **16** Guoko-inī gwake kwa ūrīo aanyiitīte njata mūgwanja, na kuuma kanua-inī gake hakoima rūhiū rwa njora rūūgī mīena yeerī. Naguo ūthiū wake watariī ta riūa rīrīa rīarīte mūno. **17** Rīrīa ndamuonire ngīwa magūrū-inī make ta mūndū mūkuū. Nake akīnjigīrīra guoko gwake kwa ūrīo, akīnjīira atīrī, “Tiga gwītīgīra. Nī niī wa Mbere, na ni niī wa Kūrigīrīria. **18** Nī niī ūrīa-ūrī-Muoyo; nīndakuīte, na rīu ngūtūūra muoyo nginya tene na tene! Na nī niī ndī

na cabi cia gíkuú na Kwa Ngoma. (aiōn g165, Hadēs g86) 19

“Nī ūndū ūcio, andika maūndū marĩa wona, marĩa marĩ
kuo rĩu na marĩa magooka thuutha-inĩ. 20 Nayo hitho ya
njata icio mūgwanja wonire guoko-inĩ gwakwa kwa ūrĩo,
na ya mītī ūyo mūgwanja ya thahabu ya kūigīrīra matawa
nī īno: Njata icio mūgwanja nī araika a makanitha marĩa
mūgwanja, nayo mītī ūyo mūgwanja ya kūigīrīra matawa
nī makanitha macio mūgwanja.

2 “Kūrī mūraika wa Kanitha wa Efeso, mwandīkīre atīrī:
Ici nīcio ciugo cia ūrĩa ūnyiitīte njata icio mūgwanja
na guoko gwake kwa ūrĩo, ūrĩa ūthiiagīra mītī-inĩ ūyo
mūgwanja ya thahabu ya kūigīrīra matawa. 2 Nīnjūū
ciiko ciaku, o na wīra waku mūritū, o na ūkirīrīria waku.
Nīnjūū atī ndūngīkirīrīria andū arĩa aaganu, na atī andū
arĩa moigaga nī atūmwō no ti atūmwō nīwamageririe, na
ūkīmenya atī nī a maheeni. 3 Nīukirīrīrie na ūkomīrīria
mathīna nī ūndū wa rītwa rīakwa, na ndūrī wanoga.
4 No rīrī, ūndū ūrĩa ngūgūcuukīra nī atīrī: Nīwatigire
gūikara na wendani ūrĩa warī naguo mbere. 5 Ririkana
kūrīa uumīte ūkagūa! Wīrire ūcooke wīke maūndū marĩa
wekaga mbere. Waga kwīrira, nīngūuka kūrī we na
njeherie mūtī waku wa kūigīrīra tawa kuuma handū
haguo. 6 No rīrī, ūrī na ūndū ūmwe mwega: Wee nīūthūire
ciiko cia andū arĩa metagwo Anikolai, iria o na niī thūire.
7 Ūrīa ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūrīa Roho areera makanitha.
Ūrīa wa gūtoorania-rī, nīngamwītīkīria kūrīa maciaro ma
mūtī wa muoyo, ūrīa ūrī mūgūnda-inĩ wa Ngai wa gīkeno.
8 “Kūrī mūraika wa kanitha wa Simurina, mwandīkīre
atīrī: Ici nīcio ciugo cia ūrīa wa Mbere na nowe wa

Kūrikīrīria, ūrīa wakuire na agīcooka akīriūka. **9** Nīnjūū ū
mīnyamaro yaku na ūthīni waku, no ūrī gītonga! Nīnjūū ū
ūrīa ūrumagwo nī arīa moigaga atī nī Ayahudi no ti
Ayahudi, no nī thunagogi ya Shaitani. **10** Ndūkae gwītigīra
maūndū marīa ūkirī gūthīnīo namo. Ngūmwīra atīrī,
mūcukani nīarīkia amwe anyu njeera nīguo amūgerie,
na mūnyamario handū ha mīthenya ikūmi. Wee ikaraga
ūrī mwīhokeku, o nginya gūkua, na nīngūkūhe thūmbī
ya muoyo. **11** Ūrīa ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūrīa Roho
areera makanitha. Ūrīa wa gūtoorania-rī, ndakahutio o
na hanini nī gīkuū kīrīa gīa keerī. **12** “Kūrī mūraika wa
kanitha wa Perigamo mwandikīre atīrī: Ici nīcio ciugo cia
ūrīa ūrī na rūhiū rūūgī mīena yeerī. **13** Atīrīrī, nīnjūū ū
kūrīa ūtūūraga, o kūu Shaitani arī na gīfī kīa ūnene. No
ūtūūrīte ūrī o mwīhokeku harī nī. Wee ndūigana gūkaana
wītīkio ūrīa warī naguo thīinī wakwa, o na matukū-inī
ma Antipa, mūira wakwa mwīhokeku, ūrīa woragīirwo
itūūra-inī rīanyu inene, o kūu Shaitani atūūraga. **14** No
rīrī, ndī na maūndū matarī maingī ngūgūcuukīra: atīrī,
ūrī na andū kūu marūmītie ūrutani wa Balamu, ūrīa
warutire Balaki kūheenereria andū a Isiraeli mehie na
ūndū wa kūrīa irio irutiirwo mīhanano, o na mahūūrage
ūmaraya. **15** O na ningī no ūrī na andū amwe marūmītie
ūrutani wa andū arīa metagwo Anikolai. **16** Nī ūndū
ūcio, kīrīre! Waga gwīka ūguo, nīngūūka kūrī we ica
ikuī, hūūrane nao na rūhiū rūrū rūrī kanua gakwa. **17**
Ūrīa ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūrīa Roho areera makanitha.
Ūrīa ūgaatoorania-rī, nīngamūhe mana mamwe marīa
mahithe. O na ningī nīngamūhe ihiga rīerū rīandīkītvo

rī̄twa rī̄erū, na gūtarī ūngī ūrī̄ū ū tiga ūcio ūkaamūkīra ihiga rī̄u. **18** “Kūrī mūraika wa kanitha wa Thuatira, mwandīkīre atī̄rī: Ici nīcio ciugo cia Mūrū wa Ngai, ūrī̄ ūrī na maitho matariī ta rūrī̄rīmbī rwa mwaki, na magūrū make matariī ta gīcango kīrī̄a gīkumuthe gīgathera. **19** Nīnjūū ūko ciaku, na ngamenya wendani waku, na wītīkio waku, na ūtungata waku, na ūkirī̄rīria waku, o na ngamenya atī ūko ciaku cia kūrigīrīria nīikīrīte iria cia mbere. **20** No rī̄rī ūndū ngūgūcuukīra no atī̄rī, atī nīukirīrīrie mūndū-wa-nja ūcio wītagwo Jezebeli, ūcio wītuaga mūnabii. Nī ūndū wa ūrutani wake, nīahītīthagia ndungata ciakwa ihūūrage ūmaraya, na irī̄age irio iria irutīrīwo mīhianano. **21** Nīndīmūheete ihinda rī̄a kwīrīra ūmaraya ūcio wake, no nīaregete. **22** Nī ūndū ūcio ngūmūikia gītanda-inī kīa mīnyamaro, na ndūme arī̄a matharagia nake manyamare mūno, tiga no meririre matigane na mīthīire yake. **23** Nīngooraga ciana ciake. Namo makanitha mothe nīmakamenya atī nī nī thuthuuragia ngoro na meciiria, na nīngarīha o mūndū wanyu kūringana na ūko ciake. **24** Na rī̄u inyuī arī̄a mūrī kū Thuatira, o inyuī mūtarūmītie ūrutani wake, na mūtarī mwamenya maūndū marī̄a marikīru ma hito cia Shaitani, ta ūguo andū acio moigaga, inyuī ngūmwīra atī̄rī (no ndirī na mūrī ūngī ngūmūigīrīra): **25** Ikaragai mūrūmītie O maūndū marī̄a mūrī namo o nginya rī̄rī̄a ngooka. **26** Nake ūrī̄ ūgaatoorania na ahingagie wendi wakwa nginya mūthia-rī̄, nīngamūhe wathani aathage ndūrī̄rī: **27** ‘Nake nīagaciathaga na rūthanju rwa kīgera; agaacimemenda o ta ūrī̄ nyūngū ya rī̄umba

ĩmemendagwo,’ o ta ūrĩa nĩ heetwo wathani uumĩte kūrĩ
Baba. 28 Na ningĩ nĩngamũhe njata ūrĩa ya rũciinĩ. 29 Ūrĩa
ūrĩ gütü-rĩ, nĩakīgue ūrĩa Roho areera makanitha.

3 “Kūrĩ mūraika wa kanitha wa Saride, mwandikire atirĩ:
Ici nĩcio ciugo cia ūrĩa ūrĩ na maroho mūgwanja ma Ngai, o
na njata mūgwanja. Atirirĩ, nĩnjūūi ciiko ciaku; nĩmenyete
atĩ nĩürĩ ngumo ya gükorwo ūrĩ muoyo, no ūrĩ mukuū. 2
Arahuka! ïkira hinya maündũ marĩa matigaire na marend
gükua, nïgükorwo ndionete ciiko ciaku irĩ nginyaniru
maitho-inĩ ma Ngai wakwa. 3 Nĩ ūndũ ūcio, ririkana
maündũ marĩa wamükirite na ūkamaigua; maathikire na
wîrire. No ūngirega kwarahuka-rĩ, nïngooka ta müici, na
ndükamenya ihinda rirĩa ngaagükorerera. 4 No rirĩ, nĩ ūrĩ
andũ matarĩ aingĩ kũu Saride arĩa matekirite nguo ciao
giko. Nïmagatwaranaga na nĩ mehumbite nguo njerũ,
nïgükorwo nïmagiriire. 5 Mündũ ūrĩa ūgatoorania-rĩ,
nïakahumbwo nguo njerũ tao. Ndirĩ hïndi ngaatharia
riitwa rïake kuuma ibuku-inĩ rĩa muoyo, no nïngoimbura
riitwa rïake mbere ya Baba, na araika aake. 6 Ūrĩa ūrĩ
gütü-rĩ, nïakīgue ūrĩa Roho areera makanitha. 7 “Kūrĩ
mūraika wa kanitha wa Filadelifia, mwandikire atirĩ: Ici
nĩcio ciugo cia ūrĩa mütheru na wa ma, ūrĩa ūnyiitite
cabi ya Daudi. Kûrĩa ahingûra gütirî mündü ūngihinga,
na kûrĩa ahinga gütirî mündü ūngihingûra. 8 Nïnjûūi
ciiko ciaku. Atirirĩ, nïnjikirite mûrango mühingûre mbere
yaku, ūrĩa ūtarî mündü ūngihota kûuhinga. Nïnjûūi atĩ
hinya ūrĩa ūrĩ naguo nĩ mûnini, no nïurumitie kiugo
gïakwa, na ndüigana gûkaana riitwa rïakwa. 9 Nïngatuma
andũ arĩa a thunagogi ya Shaitani, arĩa moigaga atĩ nĩ

Ayahudi o na gūtuūka tio, no nīkūheenania maheenanagia, ndūme moke mainamīrīre mbere ya magūrū maku, na moimbūre atī nīngwendete. **10** Na tondū nawe nītūrīte ūrūmītie rīathani rīakwa rīa gūikara ūmīrīrie-rī, o na nī nīngagūkaria ihinda rīa kūgerio rīrīa rīgooka mabūrūri mothe kūgeria arīa matūrīraga gūkū thī. **11** Ngūūka o narua. Rūmia kīrīa ūrī nakīo, nīgeetha gūtikagīe mūndū ūkuoya thūmbī yaku. **12** Ūrīa ūgaatoorania-rī, nīngamūtua gītugī thīinī wa hekarū ya Ngai wakwa. Ndarī hīndī īngī agacooka kuuma kuo. Nīngamwandīka rīitwa rīa Ngai wakwa o na rīitwa rīa itūura inene rīa Ngai wakwa, nīrīo Jerusalemu īrīa njerū, rīrīa rīraikūrūka kuuma igūrū kūrī Ngai wakwa; o na ningī ndīmwandīke rīitwa rīakwa rīerū. **13** Ūrīa ūrī gūtū-rī, nīakīigue ūrīa Roho areera makanitha. **14** “Kūrī mūraika wa kanitha wa Laodikia, mwandīkire atīrī: Ici nīcio ciugo cia ūcio Ameni, mūira ūrīa mwīhokeku na wa ma, o we mwathi wa ciūmbe cia Ngai. **15** Nīnjūūrī ciīko ciaku, ngamenya atī wee ndūrī mūhoro na ndūrī mūhiū. Kūngīrī wega korwo waheha kana ūhiūhe! **16** No tondū ūrī mūraru, ūkaaga kūhiūha na ūkaaga kūhora-rī, ngirie gūgūtua thī uume kanua gakwa. **17** Wee ugaga atīrī, ‘Nīrī ndī gītonga, ngagīna na indo nyīngī, na ndirī kīndū njagīte.’ No wee ndūūrī atī ūrī mūnyamarīki, na ūrī wa kūiguīrwo tha, na ūrī mūthīnī, na ūrī mūtumumu, o na ūrī njaga. **18** Ngūgūtaara atī ūgūre thahabu īrīa therie na mwaki kuuma kūrī nī, nīgeetha ūtonge, na ningī ūgūre nguo cia rangi mwerū cia kwīhumba, nīguo ūhumbīre thoni cia njaga yaku, na ūgūre ndawa wīhake maitho maku, nīguo ūhote kuona.

19 Arĩa nyendete nãndimarũithagia na ngamaherithia. Nĩ ũndũ ūcio gĩa na kĩyo, na wĩrire. **20** Atĩrĩrĩ, ndûgamîte mûrango-inĩ ngfuringaringa. Mündũ o wothe angïigua mûgambo wakwa, na ahingûre mûrango, nïngûtoonya thïnï ndïianïre irio nake, nake arïianïre na nïi. **21** Ûrïa ūgaatoorania-rï, nïngamwïtikïria aikare hamwe na nïi gïtï-inĩ gïakwa kïa ûnene, o ta ûrïa nïi ndatooranirie na ngïikaranïra hamwe na Baba gïtï-inĩ gïake kïa ûnene. **22** Ûrïa ûrï gütü-rï, nïakïigue ûrïa Roho areera makanitha.”

4 Thuutha wa maündũ macio ngîrora, na rïrï, hau mbere yakwa haari na mûrango warï mûhingûre kuu igûrû. Naguo mûgambo ûrïa ndaiguïte mbere ïyo ûkïnjärïria, ûrïa wagambaga ta coro, ûkiuga atïrï, “Ambata, üûke haha, na nïngûkuonia maündũ marïa arï o nginya mageekïka thuutha wa maündũ maya.” **2** O rïmwe ngïkorwo ndï thïnï wa Roho, na rïrï, hau mbere yakwa harï na gïtï kïa ûnene kuu igûrû, na nï harï na mûndû wagïkariire. **3** Nake ūcio wagïkariire onekaga atariï ta ihiga rïa mûthembä wa njathibi na wakiki. Naguo mûkûnga-mbura ûrïa wonekaga ūhaana ta kahiga karïa getagwo thumarati, nïguo warigicïrie gïtï kïu kïa ûnene. **4** Nakio gïtï kïu kïa ûnene nïkïarigiicïrio nï itï ingï cia ûnene mîrongo ïïrï na inya, nacio ciaikariirwo nï athuuri mîrongo ïïrï na ana. Athuuri acio meeumbïte nguo njerû na magekïra thûmbï cia thahabu mîtwe. **5** Hau gïtï-inĩ kïu kïa ûnene nïhoimaga henï, na ngwa, na marurumï. Mbere ya gïtï kïu kïa ûnene haari matawa mûgwanja maakanaga. Matawa macio nïmo maroho marïa mûgwanja ma Ngai. **6** Ningï hau mbere ya gïtï kïu kïa ûnene nï haari kïndû kïahaanaga

ta iria rĩa gĩcicio, narõo rĩarĩ ikembu mûno, rĩkahaana o ta gĩcicio. Ningĩ hau gatagatĩ, gûthiûrûrûkîria gîtĩ kû kĩa ûnene, haarrĩ na ciûmbe inya irĩ muoyo, nacio ciaiyûrîtwo nî maitho mwena wa mbere, na wa na thuutha. 7 Nakõo kîumbe kĩa mbere kîahaanaga ta mûrûûthi, na gĩa keerĩ kîahaanaga ta ndegwa, na gĩa gatatû kîarĩ na ûthiû watariî ta wa mûndû, nakõo gĩa kana gîatariî ta nderi îkîrera. 8 O kîumbe kîmwe gĩa ciûmbe icio inya irĩ muoyo kîarĩ na mathagu matandatû, nakõo kîaiyûrîtwo nî maitho mwîrî wothe o nginya rungu rwa mathagu ma kîo. Mûthenya na ûtukû itiatigithagîria kuuga atîrî: 9 Rîrîa rîothe ciûmbe icio irĩ muoyo ikûgooca, na igekeirîra, na igacookeria ngaatho ûcio ûikarîire gîtĩ kûa ûnene, o ûcio ûtûûraga tene na tene-rî, (aiôn g165) 10 nao athuuri acio mîrongo ïîrî na ana megûithagia thî mbere ya ûcio ûikarîire gîtĩ kûa ûnene, na makahooya ûcio ûtûûraga muoyo tene na tene. Maigaga thûmbî ciao mbere ya gîtĩ kûa kûa ûnene, makoiga atîrî: (aiôn g165) 11 “Wee Mwathani na Ngai witûrî, nîwagîrîire kûgoocagwo, na gûtîio, na kûgîna na ûhoti, nîgûkorwo nîwe wombire indo ciothe, nacio ciombirwo na ûndû wa kwenda gwaku, na ikîgîna na muoyo.”

5 Ningî ngîona ibuku rîa gîkûnjo rîrî guoko-inî kwa ûrîo kwa ûrîa waikarîire gîtĩ kûa ûnene rîandîkîtwo mîena yeerî, na rîahingîtwo na gûcinîrîwo na tûtembe mûgwanja twa mûhûra. 2 Ngîcooka ngîona mûraika warî na hinya mûno akîanîrîra na mûgambo mûnene akooria atîrî, “Nûû mwagîrîru kûmethûra tûtembe tûtû twa mûhûra, na ahingûre ibuku rîrî rîa gîkûnjo?” 3 No gûtiarî mûndû o na ûmwe kûu igûrû, kana gûkû thî, o na kana rungu rwa

thī ūnḡahotire kūhingūra ibuku rīu rīa gikūnjo o na kana arīrore thīinī. **4** Na niī ngīrīra mūno tondū gūtionekekire mūndū o na ūmwe mwagīrīru wa kūhingūra ibuku rīu rīa gikūnjo kana arīrore thīinī. **5** Hīndī īyo ūmwe wa athuuri acio akīnjīra atīrī, “Tiga kūrīra! Atīrī, Mūrūūthi ūrīa wa mūhīrīga wa Juda, Thuuna ūrīa ya Daudi-rī, nīatooranītie. We arī na ūhoti wa kūhingūra ibuku rīu rīa gikūnjo, na amethūre tūtembe tūu mūgwanja twarīo.” **6** Ningī ngīona Gatūrūme arūgamīte gatagatī ga gītī kīa ūnene, nako kahaanaga ta gathīnjītwo, gathiūrūrūkīrio nī ciūmbe iria inya irī muoyo, na athuuri acio. Kaarī na hīa mūgwanja na maitho mūgwanja, na nīmo maroho mūgwanja ma Ngai marīa matūmītwo mathiiage thī yothe. **7** Nake ūcio Gatūrūme agīthīi akīoya ibuku rīu rīa gikūnjo kuuma guoko-inī kwa ūrīo kwa ūcio waikarīire gītī kīa ūnene. **8** Na aarīkia kūrīoya-rī, ciūmbe iria inya irī muoyo, na athuuri arīa mīrongo ūrī na ana makīgūithia thī mbere ya Gatūrūme. O ūmwe aarī na kīnanda kīa mūgeeto na maanyiifīte mbakūri cia thahabu ciyūrīte ūbumba, na nīguo mahooya ma andū arīa aamūre. **9** Nao nīmainire rwīmbo rwerū, makiuga atīrī: “Wee nīwe mwagīrīru wa kuoya ibuku rīu rīa gikūnjo, na kūmethūra tūtembe tūu twarīo, tondū wee nīworagirwo, ūkīgūrīra Ngai andū na thakame yaku kuuma mīhīrīga yothe, na thiomi ciothe, na andū othe, o na ndūrīrī ciothe. **10** Wee nīmatuīte andū a ūthamaki na athīnjīri-Ngai a gūtungatagīra Ngai witū, nao magaathamaka gūkū thī.” **11** Ningī ngīrora, na niī ngīigua mūgambo wa araika aingī, mūigana wao warī ngiri na ngiri, na ngiri ikūmi maita ngiri ikūmi.

Nao maathiürürükirie gῖtî kîa ūnene, na ciûmbe iria irî muoyo, na athuuri acio. **12** Nao mainaga na mûgambo mûnene, makoiga atîrî: “Kwagîrîra nî Gatûrûme, karîa kooragirwo, nîguo kagîe na ûhoti, na ûtonga, na ûûgî, na hinya, na gîtîo, na riiri, o na ûgooci!” **13** Ngîcooka ngîigua ciûmbe ciothe irî kûu igûrû, na iria irî thî, na iria irî rungu rwa thî, na iria irî iria-inî, o na indo ciothe iria irî thîinî wacio, ikîina atîrî: “Ûgooci, na gîtîo, na riiri, na ûhoti, irogîa kûrî ûrîa ûikarîire gîtî kîa ūnene, na kûrî Gatûrûme, nginya tene na tene!” (**aiôn g165**) **14**

Nacio ciûmbe iria inya irî muoyo ikiuga atîrî, “Ameni”, nao athuuri acio makîigûithia thî, makîhooya.

6 Ningî nîndonire ûcio Gatûrûme akîmethûra gatembe ka mbere ga tûtembe tûrîa mûgwanja twa mûhûra. Ngîcooka ngîigua kîumbe kîmwe gîa ciûmbe iria inya irî muoyo gîkiuga na mûgambo wagambaga ta marurumî atîrî, “Ûka!” **2** Na niî ngîrora, ngîona mbarathi njerû hau mbere yakwa! Ûrîa wamîhaicîte aanyiitîte ûta, nake akîheo thûmbî, akiumîra atariî ta mütoorania werekeire o gûtoorania. **3** Rîrîa Gatûrûme aamethûrire gatembe ga keerî, ngîigua kîumbe kîrîa kîrî muoyo gîa keerî kîoiga atîrî, “Ûka!” **4** Ningî gûkiumîra mbarathi ïngî, nayo yarî ndune mûno. Ûrîa wamîhaicîte nîaheetwo ûhoti wa kûniina thayû kuuma thî, na atûme andû mooragane. Nake akîheo rûhiû rwa njora rûnene. **5** Ningî rîrîa Gatûrûme aamethûrire gatembe ga gatatû, ngîigua kîumbe kîrîa kîrî muoyo gîa gatatû kîoiga atîrî, “Ûka!” Na niî ngîrora, ngîona mbarathi njirû hau mbere yakwa! Ûrîa wamîhaicîte aanyiitîte ratiri na guoko gwake. **6** Ningî

ngīguā kīndū kīarurumire ta mūgambo ūkuuma gatagatī-
inī ga ciūmbe icio inya irī muoyo, ūkiuga atīrī, “Kībaba kīa
ngano kiumage mūcaara wa mūthenya ūmwe, na ibaba
ithatū cia ngano ya cairi ciumage mūcara wa mūthenya
ūmwe, no ndūgathūkie maguta kana ūthūkie ndibei!” 7
Ningī rīrīa Gatūrūme aamethūrire gatembe ga kana-rī,
ngīguā mūgambo wa kīumbē kīrīa kīrī muoyo gīa kana
woiga atīrī, “Ūka!” 8 Na niī ngīrora, ngīona mbarathi
theūku hau mbere yakwa! Ūrīa wamīhaicīte-rī, eetagwo
Gīkuū, nake Jehanamu aamumīte thuutha, amūkuhīrīrie.
Nao makīheo ūhoti wa gwatha gīcunjī kīa inya gīa thī,
nīguo mooragane na rūhiū rwa njora, na ng’aragu, na
mūthiro, o na ningī nyamū iria ndīani cia gīthaka. (Hadēs
g86) 9 Ningī aamethūra gatembe ga gatano-rī, ngīona hau
rungu rwa kīgongona maroho ma andū arīa mooragītwo
nī ūndū wa kiugo kīa Ngai, na nī ūndū wa ūira ūrīa
maagwatīrie. 10 Nao magīkaya na mūgambo mūnene,
makīuria atīrī, “Mwathani Jehova, Wee mūtheru na wa
ma, ūgūikara nginya rī ūtatuūrīire atūūri a thī ciira nīguo
ūrīhīrie thakame iitū?” 11 Nao makīheo o mūndū nguo
ndaaya ya rangi mwerū, na makīrwo meterere hanini,
nginya mūigana wa ndungata iria maarutithanagia wīra
nacio ūhinge, na nīo ariū na aarī a Ithe witū arīa maarī
mooragwo o ta ūrīa o mooragirwo. 12 Ningī ngīrora na
ngīona aamethūra gatembe ga gatandatū. Nakuo gūkīgīa
na gīthingithia kīnene. Narīo riūa rīkīgarūrūka, rīkīira
ta nguo ya ikūnia ūtumītwo na guoya wa mbūri, naguo
mweri wothe ūkīgarūrūka, ūgītunīha ta thakame, 13
nacio njata cia igūrū ikīgūa thī, o ta ūrīa ngūyū iria

thaatu ciitikaga kuuma mūkūyū-inī rīrīa wainainio nī rūhuho rūnene. **14** Narō igūrū rīkīeherio o ta ūrīa ibuku rīa gīkūnjo rīkūnjagwo, nacio irīma ciothe na icigīrīra ikīeherio ikiuma kūndū gwacio. **15** Nao athamaki a thī, na anene, na anene a thigari, na itonga, na andū arīa marī hinya, na ngombo ciothe, na andū arīa othe eyathi, makīhitha ngurunga-inī, na gatagatī ka ndwaro cia mahiga ma irīma. **16** Nao nīmeeraga irīma na ndwaro cia mahiga atīrī, “Tūgwīrei, mūtūhithe twehere ūthiū-inī wa ūcio ūrīa ūikarīire gītī kīa ūnene, na kuuma kūrī mang’ūrī ma Gatūrūme! **17** Nīgūkorwo mūthenya ūrīa mūnene wa mang’ūrī mao nīmūkinyu, nake nūū ūngīhota kūwītiiria?”

7 Thuutha wa ūguo ngīona araika ana marūgamīte ituri-inī iria inya cia thī, marigīrīrie huho iria inya cia thī nīgeetha rūhuho o ruothe rūtikahurutane gūkū thī, kana iria-inī rīrīa inene, o na kana mūtī-inī o wothe. **2** Ngīcooka ngīona mūraika ūngī akīambata oimīte mwena wa irathīro, arī na mūhūri wa Ngai ūrīa ūrī muoyo. Nake agīta araika acio ana na mūgambo mūnene, acio maaheetwo ūhoti mathūkie thī na iria rīrīa inene, akīmeera atīrī: **3** “Mūtigathūkie thī, kana iria, o na kana mītī, nginya tūkorwo tūrīkītie gwīkīra ndungata cia Ngai witū rūūri ithiithi-inī ciao.” **4** Ningī ngīigua mūigana wa arīa meekīrirwo rūūri, nao maarī: 144,000 kuuma mūhīrīga yothe ya Isiraeli. **5** A mūhīrīga wa Juda arīa meekīrirwo rūūri maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Rubeni maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Gadi maarī 12,000, **6** na a mūhīrīga wa Asheri maarī 12,000, na a mūhīrīga wa

Nafitali maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Manase maarī 12,000, 7 na a mūhīrīga wa Simeoni maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Lawi maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Isakaru maarī 12,000, 8 na a mūhīrīga wa Zebuluni maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Jusufu maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Benjamini maarī 12,000. 9 Thuutha wa maündū macio nḡcooka nḡrora, na hau mbere yakwa-rī, nḡiona kīrīndī kīnene gītangītarīka nī mūndū, kīa andū moimīte ndūrīrī-inī ciothe, na maarī a mīhīrīga yothe, na iruka ciothe, na thiomi ciothe, marūgamīte mbere ya gītī kīa ūnene, na mbere ya Gatūrūme. Nao meeumbīte nguo ndaaya cia rangi mwerū, na makanyiita makīndū na moko. 10 Nao maanagīrīra na mūgambo mūnene makoiga atīrī: “Kūhonokania nī kwa Ngai witū, ūrīa ūikariire gītī kīa ūnene, na gwa Gatūrūme.” 11 Nao araika acio othe maarūgamīte mathiūrūrūkīirie gītī kīu kīa ūnene, na magathiūrūrūkīria athuuri acio na ciūmbe icio inya irī muoyo. Nao magīturumithia mothiū mao thī hau mbere ya gītī kīa ūnene, makīhooya Ngai, 12 Makiugaga atīrī: “Ameni! Ūgooci, na riiri, na ūūgī, na ngaatho, na gītīo na ūhoti, na hinya, irotūūra na Ngai witū tene na tene. Ameni!” (aiōn g165) 13 Na rīrī, ūmwe wa athuuri acio akīnjūūria atīrī, “Andū aya mehumbīte nguo ndaaya cia rangi mwerū nī a, na moimīte kū?” 14 Na niī ngīmūcookeria atīrī, “Mūthuuri ūyū, nīwe ūūū.” Nake akīnjīira atīrī, “Aya nī arīa moimīte mīnyamaro-inī ūrīa mīnene; nao nīmathambītie nguo ciao na magacierūhia na thakame ya Gatūrūme. 15 Nī ūndū ūcio, “rīu maikaraga mbere ya gītī kīa ūnene kīa Ngai, na mamūtungatagīra

mūthenya na ūtukū thīinī wa hekarū yake; nake ūrīa ūikaragīra gītī kīa ūnene egūtūūra atambūrūkītie hema yake igūrū rīao. **16** Gūtirī hīndī magaacooka kūhūūta; na matigacooka kūnyoota. Matigacinwo rīngī nī riūa, o na kana nī ūrugarī mūhiū o na ūrīkū. **17** Nīgūkorwo Gatūrūme ūrīa ūrī gatagatī ga gītī kīa ūnene nīwe ūgaatuīka mūrīihihi wao; nīakamatongoria, amakinyie ithima-inī cia maaī ma muoyo. Nake Ngai nīakamagiria maithori mothe mathire maitho-inī mao.”

8 Ningī rīrīa Gatūrūme aamethūrire gatembe ka mūgwanja-rī, kūu igūrū gūgīkirwo ki ihinda ta rīa nuthu ithaa. **2** Na nīi ngīona araka mūgwanja arīa marūgamaga mbere ya Ngai, nao makīheo tūrumbeta mūgwanja. **3** Nake mūraika ūngī, ūrīa warī na rūgīo rwa thahabu, agīūka akīrūgama kīgongona-inī. Nake akīheo ūbumba mūingī nīgeetha aūrute igongona hamwe na mahooya ma arīa othe aamūre hau igūrū rīa kīgongona gīa thahabu kīrīa kīrī mbere ya gītī kīa ūnene. **4** Nayō ndogo ya ūbumba ūcio, hamwe na mahooya ma andū arīa aamūre, īkīambata mbere ya Ngai yumīte guoko-inī kwa mūraika ūcio. **5** Nake mūraika ūcio akīoya rūgīo rūu rwa thahabu, akīrūiyūria mwaki kuuma kīgongona-inī, akīūikia thī; nakuo gūkīgīa ngwa, na marurumī, na henī, na gīthingithia. **6** Hīndī ūyo araka arīa mūgwanja maarī na tūrumbeta mūgwanja makīlhaarīria gūtūhuha. **7** Mūraika wa mbere akīhuha karumbeta gake, nakuo gūkīgīa mbura ya mbembe na mwaki itukanīte na thakame, nacio igīkio thī. Nakīo gīcunjī gīa ithatū gīa thī gīkīhīa, na gīcunjī gīa ithatū kīa mītī īkīhīa, o na nyeki yothe nduru īkīhīa. **8** Mūraika

wa keerī nake akīhuha karumbeta gake, nakō kīndū
kīahaanaga ta kīrīma kīnene gīakanaga mwaki-rī, gīgīkio
thīnī wa iria rīrīa inene. Nakō gīcunjī gīa ithatū kīa iria
rīu gīgītuīka thakame, **9** na gīcunjī gīa ithatū gīa ciūmbe
iria irī muoyo thīnī wa iria rīu igīkua, na gīcunjī gīa
ithatū kīa marikabu ikīanangwo. **10** Nake mūraika wa
gatatū akīhuha karumbeta gake, nayo njata nene mūno
īkiuma igūrū yakanīte ta gīcinga, īkīgwīra gīcunjī gīa
ithatū kīa njūū na ithima cia maaī, **11** narīo rīitwa rīa
njata īyo nī Kūrūra. Gīcunjī gīa ithatū kīa maaī macio
gīkīrūra, na andū aingī magīkua nī kūnyua maaī macio
marūrū. **12** Nake mūraika wa kana akīhuha karumbeta
gake, narīo riūa rīkīringwo gīcunjī gīa ithatū, o naguo
mweri gīcunjī gīa ithatū, o na njata nacio gīcunjī gīa
ithatū, tondū ūcio gīcunjī gīa ithatū gīacio gīgītuīka
nduma. Nakō gīcunjī gīa ithatū kīa mūthenya gīkīaga
ūtheri, o na gīcunjī gīa ithatū kīa ūtukū o taguo. **13** O
ndorete-rī, ngīigua nderi yombūkaga rīera-inī īkīanīrīra
na mūgambo mūnene, īkoiga atīrī: “Kaī kūrī na haaro-ī!
Kaī kūrī na haaro-ī! Kaī inyūī arīa mūtūrūraga thī mūrī na
haaro-ī, tondū wa tūrumbeta tūrīa tūkirie kūhuhwo nī
araika acio angī atatū-ī!”

9 Nake mūraika wa gatano akīhuha karumbeta gake,
na niī ngīona njata yumīte igūrū īkagūa thī. Nayo njata
īyo īkinengerwo cabi ya Irima-rītarī-Gīturi. (*Abyssos* g12)
2 Hīndī īrīa aahingūrire Irima-rītarī-Gīturi-rī, rīkiuma
ndogo yahaanaga ta ndogo ya icua inene. Narīo riūa
na matu igīkīrwo nduma nī ndogo īyo yoimaga Irima-
riū-rītarī-Gīturi. (*Abyssos* g12) **3** Na thīnī wa ndogo īyo

gūkiuma ngigī, igūuka thī, nacio ikīheo ūhoti ūtarīi ta wa tūng'aurū twa thī. 4 Nacio ikīrwo itikeehie nyeki ya thī, kana mūmera o wothe o na kana mūtī, o tiga andū arīa matarī na rūūri rwa Ngai ithiithi ciao. 5 Nacio ikīaga kūheo ūhoti wa kūmooraga, o tiga wa kūmaherithia mīeri ītano. Naruo ruo rūrīa maiguire rwarī o ta ruo rwa kang'aurū karathīte mūndū. 6 Matukū-inī macio andū nīmagacaragia gīkuū, no matigakīona; nīmakeriragīria gūkua, nakīo gīkuū gīkamoorīra. 7 Ngigī icio ciahaanaga ta mbarathi ihaarīrio nī ūndū wa mbaara. Mītwe-inī yacio ciarī na kīndū kīahaanaga ta thūmbī cia thahabu, namo mothiū maacio maahaanaga ta mothiū ma andū. 8 Njuīrī yacio yahaanaga ta njuīrī cia andū-a-nja, namo magego maacio maatarii ta magego ma mūrūūthi. 9 Nacio ciarī na ngo cia kūgitīra gīthūri ciahaanaga ta ngo cia kīgera, naguo mūgambo wa mathagu maacio warī ta mūrurumo wa mbarathi nyingī na ngaari cia ita iteng'erete iorete mbaara-inī 10 Ciarī na mīting'oe, o na mboora ta cia tūng'aurū, na mīting'oe-inī yacio ciarī na ūhoti wa kūnyariira andū ihinda rīa mīeri ītano. 11 Na nī ciarī na mūthamaki waciathaga, na nīwe mūraika wa Irima-rītarī-Gīturi, narīo rīitwa rīake na rūthiomī rwa Kīhibiranīa nī Abadoni, ningī na Kīyunani agetwo Apolioni. (Abyssos g12) 12 Haaro ya mbere nīyathira; haatigara ingī igīrī iria igūūka thuutha. 13 Mūraika wa gatandatū nake akīhuha karumbeta gake, na niī ngīigua mūgambo ūkiuma hīa-inī cia kīgongona gīa thahabu kīrīa kīrī mbere ya Ngai. 14 Ūkīra mūraika ūcio wa gatandatū warī na karumbeta atīrī, "Ohora araika arīa

ana arĩa moheirwo rũūi-inĩ rûrĩa rûnene rwa Farati.”

15 Nao araiaka acio ana, arĩa maathagathagĩtwo nĩ ũndũ wa ihinda rĩu, na nĩ ũndũ wa mûthenya ūcio o na nĩ ũndũ wa mweri ūcio, o na mwaka ūcio makîohorwo nîguo moorage andũ gîcunjî gîa ithatû kĩa andû gûkû thî. **16** Nacio mbûtû cia mbaara iria ciahaicîte mbarathi mûigana wacio warî milioni magana meerî. Nîndaiguire mûigana wacio. **17** Mbarathi icio ndonire na kîoneki hamwe na arĩa macihaicîte-rî, ciahaanaga atîrî: Ngo ciacio cia kûgitîra gîthûri ciarî cia rangi mûtune ta mwaki, na rangi wa bururu, na rangi wa ngoikoni ūhaana ta ūbiriti. Ciongo cia mbarathi icio ciahaanaga ta ciongo cia mîrûûthi, natuo tûnua twacio twoimaga mwaki, na ndogo, o na ūbiriti. **18** Gîcunjî gîa ithatû kĩa andû a gûkû thî nîkîoragirwo nî mîthiro ïyo ïtatû ya mwaki, na ndogo, na ūbiriti iria cioimaga tûnua-inî twacio. **19** Hinya wa mbarathi icio warî tûnua-inî twacio na mîting’oe-inî yacio, nîgûkorwo mîting’oe yacio yahaanaga ta nyoka ïrî na ciongo iria itihagia andû nacio. **20** Andû a thî acio angî, arĩa matooragirwo nî mîthiro ïyo, matiigana kwîrira mehia ma wîra wa moko mao; matiigana gûtiga kûhooya ndaimono, na mîhianano ya thahabu, na ya betha, na ya gîcango, na ya mahiga, na ya mîtî, o mîhianano ïrîa ïtangîhota kuona, kana ïigue, kana ïitware. **21** O na ningî matiigana kwîrira nî ũndû wa mehia ma ūragani wao, kana ūrogi wao, kana ūmaraya wao, o na kana ūici wao.

10 Ningî ngîcooka ngîona mûraika ūngî warî na hinya mûno agûkûrûka oimîte igûrû. Nake ehumbîte itu ta nguo, na igûrû rîa mûtwe wake haarî na mûkûnga-mbura;

naguo ūthiū wake wahaanaga ta riūa, namo magūrū make maahaanaga ta itugī cia mwaki. **2** Nake aanyiitīte na guoko gwake kabuku kanini ga gīkūnjo karī kahingūre. Aakinyithītie kūgūrū gwake kwa ūrīo iria-inī, nakuo kwa ūmotho agagūkinyithia thī nyūmū, **3** akīgūthūka na mūgambo mūnene ta wa mūrūūthi ūkīrarama. Hīndī ūrīa aagūthūkire-rī, mīgambo ya ngwa iria mūgwanja īkīgamba. **4** Na rīrīa ngwa icio mūgwanja ciagambire, ndaarī hakuhī kwandīka; no ngīigua mūgambo kuuma igūrū ūkiuga atīrī, “Mohoro macio maario nī ngwa icio mūgwanja-rī, maige marī hitho, ndūkamaandīke.” **5** Nake mūraika ūcio ndonete arūgamīte iria-inī na akarūgama thī nyūmū agītambūrkia guoko gwake kwa ūrīo na igūrū.

6 Nake akīhīta na ūrīa ūtūūraga muoyo nginya tene na tene, o we ūrīa wombire igūrū na indo ciothe iria irī kuo, na akīūmba thī na indo ciothe iria irī kuo, o na akīūmba iria na indo ciothe iria irī thīnī warīo, akiuga atīrī, “Hatirī na ihinda rīngī rīa gweterera!” (aiōn g165) **7** No matukū-inī marīa mūraika wa mūgwanja agaakorwo akirī kūhuha karumbeta gake-rī, hitho ya Ngai nīkahingio, o ta ūrīa eerire anabii arīa ndungata ciake. **8** Ningī mūgambo ūrīa ndaiguīte uumīte igūrū ūkīnjarīria rīngī, ūkīnjīira atīrī: “Thīī, woe kabuku kau ga gīkūnjo karīa kahingūre kuuma guoko-inī kwa mūraika ūcio ūrūgamīte akinyīte iria, na agakinya thī nyūmū.” **9** Nī ūndū ūcio, ngīthīī kūrī mūraika, na ngīmūūria aahe kabuku kau ga gīkūnjo. Nake akīnjīira atīrī, “Koe, ūkarīe. Gaakinya nda nīgegūkūrūrīra, no karī kanua gegūkorwo karī na mūrīo ta ūūkī!” **10** Ngīkīoya kabuku kau ga gīkūnjo kuuma guoko-inī kwa

mūraika ūcio, na niĩ nḡikarĩa. Karĩ kanua kaarĩ na mūr̄io ta ūukĩ, no ndar̄ikia gūkarĩa, gak̄indūr̄ira. **11** Nḡicooka nḡirwo at̄ir̄i, “No nginya ūrathe ūhoro ūnḡi ūkonii andū ainḡi, na ndūr̄ir̄i nyinḡi, na thiomi nyinḡi, o na athamaki ainḡi.”

11 Ninḡi nḡinengerwo mūrangi wa gūthima wahaanaga ta rūthanju, nḡirwo at̄ir̄i, “Thiĩ ūthime hekarū ya Ngai na kīgongona, na ūtare andū ar̄ia marahooya Ngai kuo. **2** No nja ya hekarū ūtigane nayo, ndūkamīthime tondū nīhetwo andū-a-Ndūr̄ir̄i. Nao nīmakaranḡir̄iria itūura rīu iheru ihinda rīa mīeri mīrongo īna na ūr̄i. **3** Na niĩ nīngaahe aira akwa eer̄i hinya, nao nīmakaratha ūhoro handū ha matukū 1,260 mehumbīte nguo cia makūnū.” **4** Acio nīo mītamaiyū ūr̄i ūr̄i, na nīo mītī ūr̄i ūr̄i ya kūiḡir̄irwo matawa ūr̄i ūr̄gamīte mbere ya Mwathani wa th̄i. **5** Mūndū o wothe anḡikaageria kūmeka ūru, mwaki ūkoimaga tūnua twao ūkaniina thū icio ciao. Na mūndū o wothe ūnḡikenda kūmeka ūru no nginya akue o ūguo. **6** Andū aya mar̄i na hinya wa kūhinga igūrū nīgeetha gūtikae kuura mbura ihinda ūr̄i ūr̄i makaaratha ūhoro; ninḡi mar̄i na hinya wa kūgarūra maaī matuīke thakame. O na ninḡi mar̄i na hinya wa kūhūrua th̄i na mīthemb̄a yothe ya mīthiro maita mainḡi o ta ūr̄i manḡenda. **7** Ūr̄i ūr̄i makaar̄ikia kūheana ūira wao-r̄i, nyamū ūr̄i ūr̄i yambataga yumīte Irima-ŵr̄i-ŵtar̄i-Ḡituri nīkamathar̄ik̄ira ūmatoorie, na ūmoorage. (*Abyssos g12*) **8** Nacio ciimba ciao igaatigwo ciaraganīte nj̄ira-inī cia itūura ūr̄i ūr̄i inene, ūr̄i ūr̄i ūgerekagio ūgetwo Sodomu kana Misiri, na nīkuo Mwathani wao aamb̄irwo mūtī

igūrū. 9 Na ihinda rīa mīthenya ītatū na nuthu, andū a kuuma iruka ciothe, na mīhīrīga yothe, na thiomi ciothe na ndūrīrī ciothe, nīmakerorera ciimba ciao, na magirie ithikwo. 10 Nao andū arīa matūrūraga thī nīmagakenerera aira acio, na makūngūire magītūmanagīra iheo, tondū anabii acio eerī nīmanyariiraga andū a gūkū thī. 11 No thuutha wa mīthenya ītatū na nuthu, mīhūmū ya muoyo īkīmatoonya yumīte kūrī Ngai, nao makīrūgama na magūrū mao, na arīa maamonire makīnyiitwo nī kīmako kīnene mūno. 12 Ningī makīigua mūgambo mūnene uumīte igūrū ūkīmeera atīrī, “Ambatai na gūkū.” Nao makīambata igūrū marī itu-inī, thū ciao imeroreire. 13 Ithaa o rīu-rī, gūkīgīa na gīthingithia kīnene, nakō gīcunjī gīa ikūmi gīa itūura rīu gīkīmomoka. Andū ngiri mūgwanja makīūragwo nī gīthingithia kū, nao arīa maatigarire makīmaka na makīgooca Ngai wa igūrū. 14 Haaro ya keerī nīyathira, haaro ya gatatū-rī, īgūuka o narua. 15 Nake mūraika wa mūgwanja akīhuha karumbeta gake, nakuo gūkīgīa na mīgambo mīnene kū igūrū, nayo īkiuga atīrī: “Ūthamaki wa thī nīñtuīkīte ūthamaki wa Mwathani witū, o na Kristū wake, nake egūtūura athamakaga nginya tene na tene.” (aiōn g165) 16 Nao athuuri arīa mīrongo īrī na ana, arīa maaikarīire itī ciao cia ūnene mbere ya Ngai, magīturumithia mothiū mao thī makīhooya Ngai, 17 makiuga atīrī: “Nītwagūcookeria ngaatho, Mwathani Ngai, Wee Mwene-Hinya-Wothe, o Wee ūrī ho, na nowe warī ho, tondū nīwoete hinya waku mūnene, ūkambīrīria gūthamaka. 18 Ndūrīrī nacio nīciarakarire; namo mang’ūrī maku nīmakinyīte. Hīndī

n̄inginyu ya andū ar̄ia akuū ḡutūrwo ciira, o na ya kūhe anabii, ndungata ciaku, iheo, hamwe na ar̄ia aamūre, na ar̄ia metiḡir̄ite r̄iitwa r̄iaku, ar̄ia anini na anene, o na ya kwananga ar̄ia manangaga th̄i.” **19** Ninḡi hekarū ya Ngai kūu iḡurū īkīhinḡurwo, na th̄iin̄i wa hekarū yake ḡuk̄ione ka ithandūkū r̄ir̄ia r̄ia k̄ir̄ikan̄iro ḡiake. Nakuo ḡuk̄iḡia na hen̄i, na marurum̄i, na ngwa, na ḡithingithia, na mbura nene ya mbembe.

12 Ninḡi kūu iḡurū ḡuk̄ione ka ūrirū m̄unene wa kūgegania: ḡuk̄ione ka m̄undū-wa-nja wehumb̄ite riūa, agacooka agakinya mweri na maḡurū, na agek̄ira th̄umb̄i ya njata ik̄umi na iḡir̄i m̄utwe. **2** Aar̄i na nda, na n̄iakayaga n̄i ruo tondū aar̄i hakuh̄i kūheo mwana. **3** Ninḡi ḡuk̄ione ka ūrirū ūnḡi kūu iḡurū na at̄ir̄i: n̄i ndamathia nene yar̄i ndune, na yar̄i na ciongo m̄ugwanja, na h̄ia ik̄umi, na th̄umb̄i m̄ugwanja ciongo-in̄i ciayo. **4** Naguo m̄uting’oe wayo ūk̄ihāata ḡicunj̄i ḡia ithatū k̄ia njata cia iḡurū na ūḡicirekania th̄i. Ndamathia ūyo īkīr̄ugama mbere ya m̄undū-wa-nja ūcio war̄i hakuh̄i kūheo mwana, n̄iguo ūtambuure mwana ūcio aaciawo o ūguo. **5** Nake m̄undū-wa-nja ūcio ak̄iḡia mwana wa kah̄i, ūr̄ia ūgaathaga ndūr̄ir̄i ciothe na r̄uthanju rwa k̄igera. Nake mwana ūcio ak̄ihurio, aḡitwarwo iḡurū ḡiti-in̄i k̄ia ūnene k̄ia Ngai. **6** M̄undū-wa-nja ūcio ak̄iūr̄ira wer̄i-in̄i, handū har̄ia aathondekeirwo n̄i Ngai, har̄ia aar̄i amenyererwo handū ha ihinda r̄ia matukū 1,260. **7** Na r̄ir̄i, kūu iḡurū ḡuk̄iḡia mbaara. Mikaeli na araika ake mak̄ir̄ua na ndamathia ūyo, nayo ndamathia na araika ayo mak̄ir̄ua nao. **8** No ndamathia ndiar̄i na hinya wa kūigana, nayo hamwe na

araika ayo makīaga ūikaro kūu igūrū. **9** Nayo ndamathia īyo nene īkīnyugutwo thī, na nīyo nyoka īrīa ya tene, o īrīa īītagwo mūcukani, na īgeetwo Shaitani, īrīa īhītithagia andū a thī yothe. Nayo īkīnyugutwo thī hamwe na araika ayo. **10** Ningī ngīcooka ngīguā mūgambo mūnene kūu igūrū, ūkiuga atīrī: “Rīu ūhonokio nī mūkinyu, na ūhoti, na ūthamaki wa Ngai witū, o na wathani wa Kristū wake. Nīgūkorwo ūrīa ūcuukaga ariū na aarī a Ithe witū, ūrīa ūmacuukaga mbere ya Ngai mūthenya na ūtukū, nīaharūrūkītio thī. **11** Nao nīmamūtooririe na ūndū wa thakame ya Gatūrūme, o na nī ūndū wa kiugo kīa ūira wao; na matiigana kwenda kūhonokia mīoyo yao, o na maatuīka a gūkua. **12** Nī ūndū ūcio, kenai inyuī igūrū, o na inyuī arīa mūtūrūraga kuo! No kaī thī na iria rīrīa inene irī na haaro-ī, tondū mūcukani nīaikūrūkīte kūrī inyuī! Nake aiyūrītwo nī marūrū manene, tondū nīoī atī ihinda rīake rīrīa rītigaire nī inyinyi.” **13** Rīrīa ndamathia īyo yoonire atī nīyanyugutwo thī, ikīambīrīria kūnyariira mūndū-wa-nja ūcio waagiīte mwana wa kahī. **14** Nake mūndū-wa-nja ūcio akīheo mathagu meerī ma nderi īrīa nene nīgeetha ombūke athīi werū-inī handū harīa aathondekeirwo, harīa aarī amenyererwo kwa ihinda, na kwa mahinda na nuthu ya ihinda, harīa atangīakinyīrirwo nī nyoka īyo. **15** Nayo nyoka īyo īkīhorora maaī kuuma kanua kayo o ta rūūī, nīgeetha īkīnyīrie mūndū-wa-nja ūcio, ītūme atwarwo nī kīguū kīu. **16** No thī nayo īgīteithīrīria mūndū-wa-nja ūcio na ūndū wa gwathamia kanua kayo, nayo īkīmeria rūūī rūu rwahororetwo nī ndamathia īyo kuuma kanua kayo. **17** Hīndī īyo ndamathia īyo īkīrakarīra

mündū-wa-nja ūcio mūno, nayo īgīthiī kūrūa na ciana
iria ingī ciake, na nīo andū arā maathīkagīra maathani
ma Ngai, na makagwatīria ūira wa Jesū.

13 Nayo ndamathia īyo īkīrūgama hūgūrūrū-inī cia iria.
Ningī ngīcooka ngīona nyamū īkiuma iria thīnī. Nyamū
īyo yarī na hīa ikūmi, na mītwe mūgwanja, na hīa-inī
ciayo yarī na thūmbī ikūmi, na o mūtwe wayo warī na
rīitwa rīa kūruma Ngai. 2 Nyamū īyo ndonire yahaanaga
ta ngarī, no magūrū mayo maatariī ta ma nduba, nako
kanua kayo kahaanaga ta ka mūrūūthi. Nayo ndamathia
īyo īkīhe nyamū īyo hinaya wayo na gītī kīayo kīa ūnene
o na wathani mūnene. 3 Mūtwe ūmwe wa nyamū īyo
wonekaga ta waringītwo iringa rīa kīrago, no iringa
rīu rīa kīrago nīrīahonete. Nayo thī yothe nīyagegete
na īkīrūmīrīra nyamū īyo. 4 Nao andū magīkīhooya
ndamathia īyo tondū nīyaheete nyamū īyo ūhoti wayo,
o na makīhooya nyamū īyo, na makoorigia atīrī, “Nūū
ūtariī ta nyamū īno? Nūū ūngīmīūkīrīra, arūe nayo?” 5
Nayo nyamū īyo īkīheo kanua ga kwaria ciugo cia mwītīo
na cia kūruma Ngai, na īkīheo ihinda rīa gwathana rīa
mīeri mīrongo īna na īrī. 6 Nyamū īyo īgītumūra kanua
īrume Ngai, na īcambie rīitwa rīake, na gīikaro gīake, o na
arā matūūraga kū igūrū. 7 Nīyaheirwo hinaya nīguo ūrūe
na arā aamūre na īmatoorie. Na īkīheo wathani igūrū rīa
mīhīrīga yothe, na andū a iruka ciathe, na thiomi ciathe,
o na ndūrīrī ciathe. 8 Nao andū othe arā matūūraga
gūkū thī kuuma rīrīa thī yombirwo, arā othe marītwa
mao matarī maandīke ibuku-inī rīa muoyo rīa Gatūrūme
karīa gaathīnijirwo, makīinamīrīra nyamū īyo mamīhooe.

9 Mündū ūrīa ūrī na gütū nīakīgue. **10** Mündū o wothe angīkorwo nī wa gütahwo, nīegütahwo athiī. Mündū o wothe angīkorwo nī wa kūūragwo na rūhiū rwa njora-rī, ndarī hīndī atakooragwo na rūhiū. Üguo nīkuonania atī andū arīa aamūre nīmabataire gūkirīria, na marī na wītīkio. **11** Ngīcooka ngīona nyamū īngī, īkiuma na thī. Nyamū īyo yarī na hīa igīrī ta cia gatūrūme, no yaaragia ta ndamathia. **12** Nyamū īyo īgīathana na ūhoti wothe wa nyamū ūrīa ya mbere ithenya rīayo, īgītūma thī na arīa othe matūūraga kuo mahooyage nyamū īyo ya mbere, o īyo yahonete iringa rīayo rīa kīūrago. **13** Nayō īkīringa ciama nene na morirū, o na īgītūma mwaki ūikūrūke uume igūrū ūūke thī andū makīonaga. **14** Tondū wa morirū macio nīyaheirwo hinya wa kūringa ciama ithenya rīa nyamū īyo ya mbere, īkīheenia andū arīa matūire thī. Ningī īgīatha andū mathondeke mūhianano nī ūndū wa gūfīa nyamū īyo, yagurarītio na rūhiū rwa njora no yarī o muoyo. **15** Nīyaheirwo hinya wa kūhe mūhianano ūcio wa nyamū īyo ya mbere mīhūmū, nīguo ūhote kwaria, na ūtūme arīa othe maaregete kūhooya mūhianano ūcio wa nyamū īyo mooragwo. **16** Ningī nīyaathire andū othe na hinya, arīa anini na arīa anene, arīa itonga na arīa athīīni, arīa meyathīte na arīa ngombo, o mūndū ekīrwo rūūri guoko gwake kwa ūrīo kana thiithi-inī wake, **17** nīgeetha gūtikagē mūndū ūngīendia kana agūre, atarī na rūūri rūu, na nīruo rītwa rīa nyamū īyo, kana namba ya rītwa rīayo. **18** Ūndū ūyū nīubataire ūugī. Mūndū o wothe angīkorwo arī na ūmenyo-rī, nīke ithabu rīa

namba ya nyamū ūyo, nīgūkorwo nī namba ya mūndū.

Nayo namba yake nī 666.

14 Ngīcooka ngīrora, na nīi ngīona Gatūrūme arūgamīte Kīrīma-inī gīa Zayuni, arī na andū 144,000 arīa maandīkītwo rītwa rīake na rītwa rīa Ithe mothiū-inī mao. **2** Ningī ngīguia mūgambo uumīte igūrū ūtarīi ta mūhūyūko wa maaī maratherera na ningī ta mūrurumo wa ngwa. Mūgambo ūcio ndaiguire watariī ta wa aini a inanda cia mūgeeto makīina na inanda ciao. **3** Nao makiīna rwīmbo rwerū marī mbere ya gītī kīa ūnene, na marī mbere ya ciūmbe iria inya irī muoyo, na athuuri. Gūtiarī mūndū ūngīahotire kwīruta rwīmbo rūu tiga o acio 144,000 arīa maakūrītwo kuuma thī. **4** Acio nī arīa mateethūkītie na andū-a-nja, nīgūkorwo nīmeigīte marī atheru. Nao maarūmagīrīra Gatūrūme o kūrīa guothe aathiiaga. Nīo maagūrirwo kuuma kūrī andū, na makīrutwo marī maciaro ma mbere kūrī Ngai o na kūrī Gatūrūme. **5** Matirī hīndī marī maheenania; o na matirī ūcuuke. **6** Ningī ngīona mūraika ūngī oombūkīte rīera-inī, nake aarī na Úhoro-ūrīa-Mwega wa tene na tene wa kūhunjīria andū arīa matūrīraga thī, ūguo nī kuuga ndūrīrī ciathe, na mīhīrīga yothe, na thiomi ciathe, na andū othe. (aiōnios g166) **7** Nake akiuga na mūgambo mūnene atīrī, “Mwītīgīrei Ngai na mūmūgooce we, tondū ihinda rīake rīa gūtua ciira nīkinyu. Mūhooei ūrīa wombire igūrū, na thī, na iria rīrīa inene, na ithima cia maaī.” **8** Nake mūraika wa keerī akiuga atīrī, “Nīrīgūu! Itūura rīrīa inene rīa Babuloni nīrīgūu, rīrīa rīanyuithirie ndūrīrī ciathe ndibei ūrīa ya maūndū mooru ma ūtharia

war̄io.” 9 Ninḡi mūraika wa gatatū ak̄imarūmīrīra, nake ak̄ianīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Mūndū o wothe anḡihooya nyamū īyo na mūhiano wayo, na ek̄irwo rūūri rwayo thiithi kana guoko-rī, 10 o nake nīakanyua ndibei īyo ya marakara ma Ngai, īrīa iit̄irīrīwo ḡkombe-inī kīa mang’ūrī make ītatukanītio na kīndū. Nake nīakanyariirwo na mwaki wa ūbiriti mbere ya araika ar̄ia atheru na mbere ya Gatūrūme. 11 Nayō ndogo ya kīnyariirīko kīao īgūtūūra yambataga nginya tene na tene. Gūtirī kīhurūko mūthenya kana ūtukū kūrī ar̄ia mahooyaga nyamū īyo na mūhiano wayo, kana kūrī mūndū o wothe ūrīa wīkīrīt̄wo rūūri rwa rīīt̄wa rīayo.” (aiōn g165) 12 Haha nīhabataire ūkirīrīria har̄i andū ar̄ia aamūre, o ar̄ia maathīkagīra Maathani ma Ngai, na magatūūra mar̄i ehokeku har̄i Jesū. 13 Nḡicooka ngīigua mūgambo woima igūrū ūkiuga atīrī, “Andīka atīrī: Kūrathimwo-rī, nī andū ar̄ia akuū, ar̄ia makuīte mar̄i thīinī wa Mwathani kuuma rīu.” Nake Roho ekuuga atīrī, “Iī, nīguo makīhurūke mawīra mao maritū, nīgūkorwo ciīko ciao iria maneeka nīikamoima thuutha.” 14 Ninḡi ngīrora, ngīona hau mbere yakwa haar̄i na itu rīerū, na itu rīu nīrīaikarīrwo nī mūndū “wahaanaga ta mūrū wa mūndū” ar̄i na thūmbī ya thahabu mūtwe, na ar̄i na rūhiū rūūgī rwa kūgetha guoko-inī gwake. 15 Nake mūraika ūnḡi akiuma thīinī wa hekarū, agīita mūndū ūcio waikarīire itu na mūgambo mūnene, ak̄imwīra atīrī, “Oya rūhiū rūu rwa kūgetha, ūgethe, tondū ihinda rīa kūgetha nīikinyu, nīgūkorwo magetha ma thī nī makūrū.” 16 Nī ūndū ūcio, mūndū ūcio waikarīire itu akīhiūrīria rūhiū rwake

thī, nayo thī ikīgethwo. **17** Nake mūraika ūngī akiuma thīnī wa hekarū kūu igūrū, o nake aarī na rūhiū rūugī rwa kūgetha. **18** Na mūraika ūngī, ūrīa wathaga mwaki, akiuma kīgongona-inī, agīita ūcio warī na rūhiū rūugī rwa kūgetha na mūgambo mūnene, akīmwīra atīrī, “Oya rūhiū rūu rwaku rūugī rwa kūgetha, na ūcookanīrīrie imanjīka cia thabibū kuuma harī mūthabibū ūrīa wa thī tondū thabibū ciayo nī njīru.” **19** Nake mūraika ūcio akīhiūrīria rūhiū rwake thī, agīcookereria thabibū ciayo, na agīcooka agīciikia kīhihīro-inī kīrīa kīnene kīa mang’ūrī ma Ngai. **20** Nacio ikīrangīrīrio kīhihīro-inī kīrīa kīarī nja ya itūura inene, nayo thakame īgītherera yumīte kīhihīro-inī, īgīkinya handū ha itīna rīa mairū ta igana rīa mīrongo īnana, na ikīambata o nginya īgīkinya mīkwa-inī ūrīa yohaga mbarathi tūnua.

15 Ngīcooka ngīona ūrirū ūngī mūnene na wa kūgeganīa kūu igūrū: ndonire arāika mūgwanja makuuīte mīthiro mūgwanja ya mūthia. Mīthiro īyo nīyo yarī ya kūrkīrīria mang’ūrī ma Ngai. **2** Ngīcooka ngīona kīndū kīhaanaga ta iria rīa gīcicio gītukanītio na mwaki, na ngīcooka ngīona arīa maatooretie nyamū ūrīa na mūhiano wayo, na namba ya rīitwa rīayo, marūgamīte rūtere-inī rwa iria rīu. Nao maanyiitīte inanda cia mūgeeto iria maaheetwo nī Ngai, **3** nao maainaga rwīmbo rwa Musa ūrīa ndungata ya Ngai, na rwīmbo rwa Gatūrūme, makoiga atīrī: “Maūndū maku marīa wīkīte nī manene na ma kūgeganīa, Wee Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe. Njīra ciaku nī cia kīhooto na nī cia ma, Wee Mūthamaki wa mīndī na mīndī. **4** Nūū ūtangīgwītigīra, na agooctihie rīitwa rīaku, wee

Mwathani? Nīgūkorwo Wee wiki nīwe Mūtheru. Ndūrīrī
ciothe nīgooka ihooe irī mbere yaku, nīgūkorwo cīko
ciaku cia ūthingu nīguūrītio.” 5 Thuutha wa mañndū
macio nīndarorire, na ngīona hekarū kū igūrū, irīa
arī hema nyamūre ya Ūira, nayo ikīhingūrwo. 6 Nao
araika mūgwanja arīa maarī na mīthiro irīa mūgwanja
makiuma kū thīinī wa hekarū īyo. Nao meeumbīte
nguo cia gatani irīa theru yahenagia, na makeyoha mīcibi
ya thahabu ithūri-inī ciao. 7 Hīndī īyo kīumbe kīmwe
gīa ciūmbe iria inya irī muoyo-rī, gīkīnengera araika
acio mūgwanja mbakūri mūgwanja cia thahabu, ciyūrītio
mang’ūrī ma Ngai ūrīa ūtūrīraga muoyo tene na tene.

(aiōn g165) 8 Nayo hekarū īkīiyūra ndogo yumīte riiri-
inī wa Ngai na thīinī wa hinya wake, na gūtirī mūndū
ūngīahotire gūtoonya hekarū īyo nginya mīthiro īyo
mūgwanja ya araika acio mūgwanja irīkīrīre.

16 Ningī ngīgua mūgambo mūnene ūkiuma thīinī wa
hekarū, naguo ūkīra araika acio mūgwanja atīrī, “Thīiī,
mūkonorerie thī mbakūri icio mūgwanja cia mang’ūrī
ma Ngai.” 2 Nake mūraika wa mbere agīthīi akīonoreria
mbakūri yake thī, nacio ironda njūru mūno irī ruo
ikīgīa andū arīa maarī na rūūri rwa nyamū īyo, na arīa
maahooyaga mūhiano wayo. 3 Nake mūraika wa keerī
akīonoreria mbakūri yake iria-inī rīrīa inene, narīo iria
rīu rīkīgarūrūka rīgītuīka ta thakame ya mūndū mūkuū,
nakīo kīndū o gīothe kīarī muoyo iria-inī rīu gīgīkua.
4 Ningī mūraika wa gatatū akīonoreria mbakūri yake
njūūrī-inī na ithima-inī cia maaī, nacio igītuīka thakame.
5 Ngīcooka ngīgua mūraika ūrīa wathaga maaī akiuga

atīrī: “Wee ūrī na kīhootho ūgītua matūro maya, Wee ūrīa ūrī ho, na nowe warī ho, o Wee Mūtheru, tondū wa gūtua ciira ūguo; **6** nīgūkorwo nīmaitīte thakame ya andū aku aamūre, na ya anabii, nawe nīūmaheete thakame manyue ta ūrīa magīrīirwo.” **7** Na ngīguia kīgongona gīacookia atīrī: “Iī nīguo, Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe, matūro maku nī ma ma, na nī ma kīhootho.” **8** Nake mūraika wa kana akīonoreria mbakūri yake riūa-inī, narīo riūa rīkīheo hinya wa gūcina andū na mwaki. **9** Andū magīcinwo nī ūrugarī ūcio mūnene, nao magakīrumaga rītwa rīa Ngai ūcio warī na hinya wa gwatha mīthiro īyo, no matiigana kwīrira mamūgooce. **10** Mūraika wa gatano akīonoreria mbakūri yake gītī-inī kīa ūnene kīa nyamū īrīa, naguo ūthamaki wayo ūkīiyūra nduma. Nao andū makīrūma nīmī nī ūndū wa ruo, **11** na makīruma Ngai wa igūrū nī ūndū wa ruo rūrīa maiguaga na nī ūndū wa ironda iria maarī nacio, no matiigana kwīrira nī ūndū wa maūndū marīa meekeite. **12** Nake mūraika wa gatandatū akīonoreria mbakūri yake rūūi-inī rūrīa rūnene rwa Farati, namo maaī maruo makīhwa nīguo athamaki a kuuma mwena wa Irathīro mathondekerwo njīra. **13** Ngīcooka ngīona maroho matatū mooru maahaanaga ta ciūra; namo moimire kanua ka ndamathia, na makiuma kanua ka nyamū īrīa, na kanua-inī ka mūnabii ūrīa wa maheeni. **14** Namo nīmo maarī maroho ma ndaimono marīa maringaga ciama, namo mathiiaga kūrī athamaki a thī yothe, nīguo mamacockanīrīrie nī ūndū wa mbaara īrīa īkaarūo mūthenya ūcio mūnene wa Ngai Mwene-Hinya-Wothe. **15** “Na rīrī, ngūūka o ta mūici! Kūrathimwo-rī, nī

mündū ūrīa ūikaraga eiguīte na agaikara ahaarīirie nguo ciake, nīgeetha ndakanae gūthīi njaga, nake aconorithio.”

16 Namo maroho macio magīcookanīrīria athamaki handū harīa hetagwo na Kīhibirania, Arimagedoni. **17** Nake mūraika wa mūgwanja akīonoreria mbakūri yake rīera-inī, na rīrī, hekarū thīnī gūkiuma mūgambo mūnene uumīte gītī-inī kīa ūnene, ūkiuga atīrī, “Ūhoro ūcio nīwarīka!” **18** Gūgīcooka gūkīgīa henī, na marurumī, na ngwa o na gīthingithia kīnene. Gūtirī kwagīa gīthingithia kīngī kīnene ta kīu kuuma rīrīa thī kwagīire andū, nī ūrīa gīthingithia kīu kīarī kīnene mūno. **19** Narīo itūūra rīrīa inene rīgīatūkana njatū ithatū, namo matūūra ma ndūrīrī makīmomoka. Nake Ngai akīririkana Babuloni itūūra rīrīa inene, na akīrīhe gīkombe kīaiyūrītio ndibei ya ūrūrū wa mang’ūrī make. **20** Nacio icigīrīra ikīūra ciothe, nacio irīma ikīaga gūcooka kuoneka. **21** Namo mahiga manene ma mbura ya mbembe, ma ūritū wa ta kilo mīrongo ītano o ihiga, makīgwīra andū. Nao makīruma Ngai nī ūndū wa mūthiro ūcio wa mahiga ma mbura ya mbembe, tondū mūthiro ūcio warī wa kūmakania mūno.

17 Nake mūraika ūmwe wa araiaka acio mūgwanja, maarī na mbakūri mūgwanja agīuka, akīnjīra atīrī, “Ūka, nguonie iherithia rīa mūmaraya ūrīa mūnene, ūrīa ūikarīte igūrū rīa maaī maingī. **2** Na nīwe athamaki a thī maatharirie nake, na andū arīa matūūraga thī makarītio nī ndibei ya ūtharia wake.” **3** Ningī mūraika ūcio akīnjoya ndī thīnī wa Roho, akīndwara werū-inī. Ndī kūu werū-inī ngīona mūndū-wa-nja aikarīire nyamū yarī ndune ta gakarakū, na yaiyūrītō nī mariītwā ma

kūruma Ngai mwīrī wayo, na yarī na ciongo mūgwanja na hīa ikūmi. **4** Mūndū-wa-nja ūcio ehumbīte nguo cia rangi wa ndathi na mūtune, na akegemia na thahabu, na tūhiga twa goro, o na ruru. Guoko-inī gwake nīanyiitīte gīkombe gīa thahabu kīiyūrītio maūndū marī magigi, na ciīko cia ūtharia wake. **5** Thiithi-inī wake aandīkwo rītwa atīrī: KĪRIGA BABULONI ÚRĪA MŪNENE, NYINA WA MARAYA, NA WA MAŪNDŪ MOTHE MARĪA MARĪ MAGIGI MA THĪ. **6** Nīndonire atī mūndū-wa-nja ūcio aarī mūrīiū, akarīiō nī thakame ya andū arīa aamūre, o na thakame ya andū arīa maarī aira a Jesū. Na rīrīa ndaamuonire, ngīgega mūno. **7** Nake mūraika ūcio akīnjūūria atīrī: “Wagegio nī kī? Nīngūgūtaarīria hitho ya mūndū-wa-nja ūcio na ya nyamū īyo ahaicīte, īyo īrī na ciongo mūgwanja na hīa ikūmi. **8** Nyamū īyo wonire yarī ho, na rīu ndīrī ho, na īrī hakuhī kuuma Irima-rīrīa-Rītarī-Gīturi īthīi ikaanangwo. Nao andū arīa matūūraga thī, arīa marītwa mao mataandīkītwo ibuku-inī rīa muoyo kuuma rīrīa thī yombirwo nīmakagega mona nyamū īyo, tondū hīndī ūmwe yarī ho, na rīu ndīrī ho, no nīrīūka.

(Abysos g12) **9** “Ūndū ūyū ūkwenda gwīciirio na ūūgī. Ciongo icio mūgwanja nī irīma mūgwanja iria ciikarīirwo nī mūndū-wa-nja ūcio. **10** Ningī nī athamaki mūgwanja. Atano nīmehere, ūmwe arī ho, na ūrīa ūngī ndarī arooka; no ooka-rī, no nginya aikare o kahinda kanini. **11** Nyamū ūrīa yarī kuo, na rīu ndīrī ho, nīyo mūthamaki wa kanana. We nī ūmwe wa acio mūgwanja, na rīu erekeire kwanangwo. **12** “Hīa icio ikūmi wonire nī athamaki ikūmi arīa mataahetwo ūthamaki, no nīmakaheo wathani

ta athamaki maathane ithaa rīmwe hamwe na nyamū īyo. **13** Marī na muoroto ūmwe, na nīmakaheana ūhoti na wathani wao kūrī nyamū īyo. **14** Nao nīmakarūa na Gatūrūme, no Gatūrūme nīakamatooria tondū nīwe Mwathani wa aathani, na Mūthamaki wa athamaki, na andū arīa agaakorwo hamwe nao nī arūmīrīri ake arīa metītwo, na magathuurwo, na nī ehokeku.” **15** Ningī mūraika ūcio akīnjīra atīrī, “Maaī macio wonire hau mūmaraya ūcio aikarīte nī iruka cia andū, na irīndī, na ndūrīrī, na thiomi. **16** Nayō nyamū īyo wonire, na hīa icio ikūmi nīgūthūūra īgaathūūra mūmaraya ūcio. Nacio nīikamwananga na īmūtige arī njaga; nīikaarīa nyama ciake, na imūcine na mwaki. **17** Nīgūkorwo Ngai nīekīrīte ngoro-inī ciao rīciiria rīa kūhingia muoroto wake na ūndū wa kūiguanīra mahe nyamū īyo hinya wao wa gwathana, nginya ciugo cia Ngai ihinge. **18** Mūndū-wa-nja ūcio wonire nīwe itūūra rīrīa inene rīrīa rīathaga athamaki a thī.”

18 Thuutha wa maūndū macio nīndonire mūraika ūngī agīkūrūka oimīte igūrū arī na ūhoti mūnene mūno, nayo thī ikīarīrwo nī ūkengi wake. **2** Nake akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga atīrī: “Nīrīgūu! Babuloni itūūra rīrīa inene-rī, nīrīgwīte! Nīrītuīkīte gīikaro kīa ndaimono, na rīgatuīka gītūūro gīa gūthaakīrwo nī ngoma o yothe thūku, rīgatuīka gītūūro kīa nyoni ciothe iria irī thaahu na thūūre. **3** Nīgūkorwo ndūrīrī ciothe nīnyūīte ndibei rīrīa ya maūndū mooru ya ūtharia wake. Nao athamaki a thī nīmatharirie nake, nao onjorithia a thī magītongio nī mūtūūrīre wake wa mīago mīkīru.” **4** Ningī

ngīigua mūgambo ūngī uumīte igūrū ūkiuga atīrī: “Inyuī
andū akwa, umai kūrī we, nīgeetha mūtikagwatanīre na
mehia make, na nīguo mūtikae kwamūkīra mīthiro yake;
5 nīgūkorwo mehia make nīmeiganīrīire magakinya o
igūrū, nake Ngai nīaririkanīte mawaganu make. 6 Mūheeī
o ta ūrīa araheanaga; mūrīhei maita meerī ma ūrīa ekīte.
Gīkombe kīrīa aramūringagīria-rī, mūringīriei kīo maita
meerī. 7 Mūnyamarieī, na mūmūhe kīeha kīganaine na
mwīgaatho na mwīkīrīro wake. Ngoro-inī yake erahaga,
akoiga atīrī, ‘Nīi njikaraga ta mūthamaki-mūndū-wa-nja;
ndirī mūtumia wa ndigwa, na ndirī hīndī ngaacakaya.’ 8
Nī ūndū ūcio, mīthiro yake nīkamūkinyīrīra mūthenya o
ro ūmwe: nayo nī gīkuū, na macakaya, o na ng’aragu.
Agaacinwo na mwaki, nīgūkorwo Mwathani Ngai ūrīa
ūmūtuīrīire ciira arī hinya. 9 “Rīrīa athamaki a thī arīa
maatharagia nake na makagwatanīra nake mīago-inī
yake makoona ndogo yake akīhīa-rī, nīmakamūrīrīra na
mamūcakaīre. 10 Nao makaarūgama haraaya nī ūndū wa
gwītigīra kīnyariirīko gīake, nao marīre, makiugaga atīrī:
“‘Iiya-ī! Iiya-ī, wee itūūra inene, wee Babuloni, itūūra rīa
hinya! Ituīro rīaku rīrī gūkinya ithaa-inī o rīmwe!’ 11
“Onjoria a thī nīmakamūrīrīra na mamūcakaīre, tondū
gūtirī mūndū ūgaacooka kūgūra indo ciao rīngī: 12 indo
cia thahabu, na betha, na mahiga ma goro, na ruru; ningī
mataama ma gatani īrīa njega, na marīa ma rangi wa
ndathi, na marīa ma hariri, na mataama marīa matune ta
gakarakū; ningī mīthembā yothe ya mītī īrīa mīnungi
wega, na indo cia mīthembā yothe iria ithondeketwo na
mīguongo, na mbaū cia goro, na gīcango, na kīgera, na

mahiga mathaka ma nyaigī; **13** ningī mīrigo ya ndarathini na iriki, na ya ūbumba, na maguta marīa manungi wega, na ūbani, na ya ndibei na maguta ma ndamaiyū, na ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno, o na ngano; ningī ng'ombe na ng'ondu; o na mbarathi na makaari; nginya ngombo o na mīoyo ya andū o nayo. **14** “Nao nīmakoiga atīrī, ‘Itunda rīrīa weriragīria nīrikwehereire. Ūtonga waku wothe o na ūkengi waku nīithirīte, na gūtirī hīndī igaacooka kuoneka o na rī.’ **15** Onjoria arīa meendagia indo icio na magītonga kuuma kūrī we-rī, makaarūgama o haraaya nī ūndū wa gwītigīra kīnyariirīko gīake. Nīmakarīra, na macakae, **16** na maanīrīre, moige atīrī: “īiya-ī! īiya-ī! Wee itūura inene, wee wīhumbīte nguo cia taama wa gatani ūrīa njega, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na ūkegemia na thahabu, na tūhiga twa goro, o na ruru! **17** Ūtonga ūcio mūnene ūguo nīwanangwo ithaa-inī o rīmwe!” “Anene othe a marikabu cia iria-inī, na arīa othe mathiiaga na marikabu, atwarithia a marikabu, na arīa othe marutaga wīra kūu iria-inī ūrīa inene, makaarūgama o haraaya. **18** Rīrīa makoona ndogo ya itūura rīu rīkīhīa-rī, nīmakanīrīra moige atīrī, ‘Kūrī kwagīa itūura rīngī inene ta itūura rīrī?’ **19** Nao nīmakehurīria rūkūngū mītwe o makīrīraga na magīcakayaga, na makae, makiugaga atīrī: “īiya-ī! īiya-ī, Wee itūura inene, kūrīa arīa othe ene marikabu cia iria-inī inene maatongeire nī ūndū wa ūtonga warīo! Nīrīanangwo ithaa-inī o rīmwe! **20** Rīkenerere, wee igūrū! Kenai inyuī andū arīa aamūre, na inyuī atūmwō, o na inyuī anabīi! Ngai nīarītuūrīire ciira nī ūndū wa ūrīa rīamwīkire.”” **21** Ningī mūraika ūrī hinya

akīoya ihiga rīaiganaga ta ihiga inene rīa gīthīi, akīrīkia thīnī wa iria rīrīa inene, akiuga atīrī: “Ūguo nīguo itūūra rīu inene rīa Babuloni rīgaatengemanio thī na hinya, narīo rīage gūcooka kuoneka o na rī. **22** Nacio nyīmbo cia ahūūri inanda cia mūgeeto na aini, na ahuhi a mītūrirū, na ahuhi a coro, matigacooka kūiguuo thīnī waku o na rī. Gūtirī mūruti wa wīra wa mūthemba o wothe ūgacooka kuoneka thīnī waku o rī. Mūgambo wa ihiga rīa gīthīi ndūrī hīndī ūgaacooka kūiguuo thīnī waku. **23** Gūtirī hīndī ūtheri wa tawa ūgacooka kwara thīnī waku o na rī. O naguo mūgambo wa mūhikania na wa mūhiki ndūrī hīndī ūgaacooka kūiguuo thīnī waku o na rī. Onjoria aku nīo maarī andū marī igweta gūkū thī. Nacio ndūrīrī ciothe ciahītithirio nī ūragūri waku. **24** Thīnī wake nīkuo gwakorirwo thakame ya anabii, na ya andū arīa aamūre, o na ya arīa othe manooramōrō gūkū thī.”

19 Thuutha wa maūndū macio ngīigua kīndū kīagambaga ta mūrurumo wa kīrīndī kīnene kīa andū makīanīrīra kūu igūrū, makoiga atīrī: “Haleluya! Ūhonokio, na riiri, na hinya nī cia Ngai witū, **2** nīgūkorwo matuīro make ma ciira nī ma ma, na nī ma kīhooto. Tondū nīātuīrīre mūmaraya ūcio mūnene ciira, ūcio wathūkirie thī na ūtharia wake. Na nīamūrīhītie thakame ya ndungata ciake.” **3** Na makīanīrīra o rīngī, makiuga atīrī: “Haleluya! Ndogo yake ūgūtūūra yambataga nginya tene na tene.” (*aiōn g165*) **4** Nao athuuri arīa mīrongo iīrī na ana, na ciūmbe iria inya irī muoyo, makiīgūithia thī makīhooya Ngai, ūrīa waikarīre gītī kīa ūnene. Nao makīanīrīra atīrī: “Ameni, Haleluya!” **5** Ningī mūgambo ūkiuma gītī-inī kīu kīa ūnene, ūkiuga

atīrī: "Goocai Ngai witū, inyuī ndungata ciake inyuothē, o inyuī mūmwītigīrīte, arīa anini na arīa anene!" 6 Ngīcooka ngīigua mūgambo warī ta wa kīrīndī kīnene mūno, wahaanaga ta mūrurumo wa maaī megūtherera na ta mūrurumo mūnene wa ngwa, naguo ūkīanīrīra, ūkiuga atīrī: "Haleluya! Nīgūkorwo Mwathani Ngai witū, o we Mwene-Hinya-Wothe, nīarathamaka. 7 Nītūkenei, na tūcanjamūke, na tūmūgooce! Nīgūkorwo ūhiki wa Gatūrūme nīmūkinyu, nake mūhiki wake nīhaarīrie. 8 Nake mūhiki ūcio akīheo nguo cia taama ya gatani ūrīa njega, ūgūkenga na theru, nīguo ehumbe." (Taama wa gatani ūrīa njega nīguo ciīko cia ūthingu cia andū arīa aamūre.) 9 Ningī mūraika ūcio akīnjīira atīrī, "Andīka atīrī: 'Kūrathimwo-rī, nī arīa metītwo iruga-inī rīa ūhiki wa Gatūrūme!'" Agīcooka akiuga atīrī, "Icio nī ciugo cia ma cia Ngai." 10 Rīrīa ndaiguire ūguo, ngīgwa magūrū-inī make ndīmūhooe. No akīnjīira atīrī, "Tiga gwīka ūguo! O na niī ndī ndungata hamwe nawe, na hamwe na ariū na aarī a thoguo, arīa magwatiīrie ūira wa Jesū. Hooya Ngai arī we! Nīgūkorwo ūira wa Jesū nīguo roho wa ūrathi." 11 Ningī nīndonire igūrū rīhingūkīte na hau mbere yakwa haari na mbarathi njerū, nake ūrīa wamīhaicīte etagwo Mwīhokeku na Wa-ma. Nake atuuaga ciira, na akarūa mbaara arūmītie kīhooto. 12 Namo maitho make mahaana ta mwaki ūgwakana, na arī na thūmbī nyingī mūtwe. Nīandīkītwo rīitwa, rītarī mūndū ūngī ūrīū ūtiga we wiki. 13 Ehumbīte nguo ūrindītwo thakame-inī, narīo rīitwa rīake etagwo Kiugo-kīa-Ngai. 14 Nacio mbūtū cia ita cia igūrū ciāuumīte thuutha, ihaicīte mbarathi njerū na

ikehumba nguo cia taama wa gatani ūrīa njega, njerū cua na theru. **15** Ningī kanua-inī gake koimīte rūhiū rwa njora rūugī rwa kūūraga ndūrīrī naruo. Nake agaaciathaga na rūthanju rwa kīgera na arangīrīrie ihihīro ūrīa ndibei ūrīa mang'ūrī marūrū ma Ngai Mwene-Hinya-Wothe. **16** Nguo-inī yake na kīero-inī gīake nīandīkītwo rīitwa rīirī: “MŪTHAMAKI WA ATHAMAKI, NA MWATHANI WA AATHANI.” **17** Ngīcooka ngīona mūraika ūmwe arūgamīte thīinī wa riūa, nake akīanīrīra na mūgambo mūnene, agīta nyoni iria ciarerete rīera-inī, agīciīra atīrī, “Ūkai, mūngane hamwe iruga-inī ūrīa inene ūrīa Ngai, **18** nīgeetha mūrīe nyama cia mīrī ya athamaki, na ya anene a mbaara, na ya andū arīa marī hinya, o na nyama cia mbarathi na cia ahaici a cio, na nyama cia mīrī ya andū othe arīa eyathi na arīa ngombo, o na arīa anini na arīa anene.” **19** Ningī ngīona nyamū ūrīa, na athamaki a thī, na mbūtū ciao cia ita mecockanīrīrie hamwe nīgeetha marūe na ūcio wahaicīte mbarathi na mbūtū yake ya ita. **20** No ūrīi, nyamū īyo ikīnyiitwo, o hamwe na mūnabii ūrīa wa maheeni ūrīa waringaga ciama ithenya rīayo. Na ūndū wa ciama icio nīahītīthītie andū arīa mekīrītwo rūūri rwa nyamū īyo na makahooya mūhianano wayo. Nao eerī magīkio icua-inī ūrīa mwaki wa ūbiriti ūgwakana. (*Limnē Pyr g3041 g4442*) **21** Arīa maatigaire makīūragwo na rūhiū rwa njora ruoimīte kanua ka ūcio wahaicīte mbarathi, nacio nyoni ciithe ikīlhūūnīrīria nyama cia mīrī yao.

20 Ningī ngīona mūraika agīkūrūka oimīte igūrū, arī na kīhingūro kīa Irima-rīrīa-Rītarī-Gīturi, na anyiitīte mūnyororo mūnene guoko-inī gwake. (*Abyssos g12*) **2** Nake

akīnyiita ndamathia ūrā, na nīyo nyoka ūrā ya tene, na
noyo mūcukani kana Shaitani, akīmīha mīaka ngiri ūmwe.

3 Akīmīkia Irima rīu-Rītarī-Gīturi, akīmīhingūrīria kuo,
na akīrīcinūrīra mūhūri, nīguo amīgirūrīrie ndīkanacooke
kūheenia andū a ndūrīrī rīngī nginya mīaka ūyo ngiri
ūmwe ūthire. Thuutha wa ūguo nīkarekererio ihinda
inini. (*Abyssos g12*) **4** Ngūcooka ngīona itī cia ūnene iria
ciaikarūrwo nī arā maaheetwo hinya wa gūtuūra andū
ciira. Na ngīona mīoyo ya andū arā manatinio mītwe
nī ūndū wa ūira wa Jesū o na nī ūndū wa kiugo kīa
Ngai. Acio matiahooete nyamū ūrā o na kana mūhiano
wayo, na matiekūrītwo rūrūri rwayo ithiithi-inī ciao kana
moko-inī mao. Nao magūcooka muoyo na magūathana
hamwe na Kristū mīaka ngiri ūmwe. **5** (Andū arā angī
othe maakuīte matiigana gūcooka muoyo, nginya rīrīa
mīaka ūyo ngiri ūmwe yathirire.) Kūu nīkuo kūriūka
kūrīa kwa mbere. **6** Kūrathimwo na gūthera nī arā
magwatanīire na kūriūka kūu kwa mbere. Gīkuū gīa
keerī gītirī na hinya igūrū rīao, no magaatuūka athīnjīri-
Ngai o na Kristū, na magaathomaka hamwe nake mīaka
ngiri ūmwe. **7** Rīrīa mīaka ūyo ngiri ūgaathira, Shaitani
nīkuohorwo akoohorwo oime njeera ūyo yake, **8** nake
nīagathīi kūheenia ndūrīrī ituri-inī iria inya cia thī, nīcio
Gogu na Magogu, nīguo acicookanūrīrie hamwe nī ūndū
wa mbaara. Mūigana wao nī ta mūthanga wa hūgūrūrū
cia iria rīrīa inene. **9** Nao magūtūkanūrīria wariī wa thī,
makīrigiicīria kambī ya andū a Ngai, o na itūura rīu inene
endete. No mwaki nīwoimire igūrū, ūkīmaniina. **10** Nake
mūcukani, ūrā wamaheenirie, agūjikio iria ūrā mwaki wa

ūbiriti, o kūrīa nyamū ūrīa na mūnabii ūrīa wa maheeni maikītio. Nao magaatūura manyariiragwo mūthenya na ūtukū tene na tene. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Ningī ngīona gītī kīnene mūno kīa ūnene kīa rangi mwerū, na ngīona ūrīa wagīkarīire. Nayō thī na igūrū ikīūra, ikīehera ūthiū-inī wake, ikīaga handū ingīkara. 12 Na ningī ngīona arīa akuū, anene na arīa anini, marūgamīte mbere ya gītī kīu kīa ūnene, namo mabuku makīhingūrwo. Narīo ibuku rīngī rīkīhingūrwo, na nīrīo ibuku rīa muoyo. Nao andū arīa akuū magītuīrwo ciira kūringana na ciīko iria meekīte, o ta ūrīa kwaandīkītwo mabuku-inī macio. 13 Narīo iria rīrīa inene rīkīruta arīa akuū maarī thīinī warīo, nakīo gīkuū na Kwa-ngoma ikīruta arīa maarī thīinī wacio, na o mūndū agītuīrwo kūringana na ciīko iria eekīte. (Hadēs g86) 14 Thuutha ūcio gīkuū na Kwa-ngoma igīkio iria-inī rīa mwaki. Icua rīu rīa mwaki nīrīo gīkuū gīa keerī. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) 15 Na rīrī, mūndū o wothe akorwo rīītwā rīake rītionekeire riāndīkītwo ibuku-inī rīa muoyo-rī, agīkio iria-inī rīu rīa mwaki. (Limnē Pyr g3041 g4442)

21 Ngīcooka ngīona igūrū rīerū na thī njerū, tondū igūrū rīrīa rīa mbere na thī ūrīa ya mbere nīcieherete igathira, narīo iria rīrīa inene rītiarī ho. 2 Ngīona Itūura rīrīa Itheru, Jerusalemu ūrīa njerū, rīgīkūrūka riumīte igūrū kwa Ngai, rīhaarīrio ta mūhiki agemeirio mūthuuriwe. 3 Ningī ngīigua mūgambo mūnene uumīte gītī-inī-kīa-ūnene, ūkiuga atīrī, “Rīu gīkaro kīa Ngai kīrī hamwe na andū, nake nīegūtūrūania nao. Megūtuīka andū ake, nake Ngai we Mwene arīkoragwo hamwe nao, na atūke Ngai wao. 4

Nake n̄nakamagiria maithori mothe mathire maitho-in̄ mao. Gūtirī h̄indī īngī gūgaakorwo na ḡikuū, o na kana gūcakaya, kana k̄irīro, kana ruo, n̄gūkorwo maūndū marīa ma mbere n̄mehere magathira.” 5 Nake ūrīa waikarīire ḡtī-k̄ia-ūnene akiuga atīrī, “Nī kwerūhia ndīrerūhia maūndū mothe!” Aḡcooka akiuga atīrī, “Andīka ūndū ūyū, n̄gūkorwo ciugo ici n̄ cia kwīhokwo, na n̄ cia ma.” 6 Aḡcooka akīnjīra atīrī: “Maūndū n̄mahingu. Niī n̄ niī Alifa o na Omega, Kiambīrīria o na Kīrīkīro. Ūrīa mūnyootu n̄ngamūhe maaī anyue kuuma ḡthima k̄ia maaī ma muoyo, anyue o ūguo tūhū atekūgūra. 7 Mūndū ūrīa ūgūtoorania n̄we ūkaagaya maūndū macio mothe, na niī n̄ngatuīka Ngai wake, nake atuīke mūrū wakwa. 8 No andū arīa iguoya, na arīa matetīkītie, na arīa imaramari, na arīa oragani, na ahūūri maraya, na arogi, na ahooi mīhianano, na aheenania-rī, othe ūtūūro wao no irīa-in̄ rīa mwaki wa ūbiriti. Gīkī n̄kīo ḡikuū ḡia keerī.”

(Limnē Pyr g3041 g4442) 9 Ūmwe wa araika acio mūgwanja arīa maarī na mbakūri mūgwanja iria ciaiyūrīte mīthiro īrīa mūgwanja ya kūrigīrīria agīūka, akīnjīra atīrī, “Ūka, n̄ngūkuonia mūhiki, na n̄we mūtumia wa Gatūrūme.” 10 Nake akīnguuua ndī thīinī wa Roho, akīndwara kīrīma-in̄ kīarī kīnene kīraaya na igūrū, akīnyonia Jerusalemu, Itūūra rīu inene Itheru rīgīikūrūka riumīte igūrū kwa Ngai. 11 Itūūra rīu rīarī na riiri wa Ngai, naguo ūkengi warīo wahaanaga ta wa kahiga ka goro mūno, o ta kahiga karīa getagwo njathibi, gakengu o ta gīcicio. 12 Narīo rīarī na rūthingo rūnene, rūraihi na igūrū, rwarī na ihingo ikūmi na igīrī, na araika ikūmi na eerī ihingo-in̄ icio.

Nacio ihingo icio n̄ciandik̄two mariitwa ma mihiriga īrīa ikūmi na īrī ya ciana cia Isiraeli. **13** Mwena wa irathiro warī na ihingo ithatū, na mwena wa gathigathini ihingo ithatū, na mwena wa gūthini ihingo ithatū, na mwena wa ithūiro ihingo ithatū. **14** Naruo rūthingo rwa itūura rīu inene rwarī na mīthingi ikūmi na īrī, na igūrū rīayo īkaandikwo mariitwa ma atūmwō arīa ikūmi na eerī a Gatūrūme. **15** Nake mūraika ūcio wanjarīrie aarī na rūthanju rwa thahabu rwa gūthima itūura rīu inene, o na ihingo ciarīo, na thingo ciarīo. **16** Narīo itūura rīu inene rīakītwo rīiganaine mīena yothe, ūraihi warī ūkaiganana na warii warī. Nīathimire itūura rīu inene na rūthanju rūu, na akīona atī rīarī na ūraihi wa kilomita ta 2,200, ūkaiganana na warii warī, na kwambata na igūrū kwarīo. **17** Ningī agīthima rūthingo rwarīo, na ūtungu waruo ūgikorwo warī mīkono igana rīmwe na mīrongo īna na īna, rūthimītwo na gīthimi kīa mūndū, na no kīo mūraika aahūthagīra. **18** Rūthingo rūu rwakītwo na njathibi, narīo itūura rīu inene rīakītwo na thahabu īrīa therie, īgathera o ta gīcicio. **19** Nayō mīthingi īyo ya thingo cia itūura rīu inene yagemetio na mīthemba yothe ya mahiga ma goro. Mūthingi wa mbere warī wa njathibi, na wa keerī warī wa yakuti īrīa ya bururu, na wa gatatū warī wa yacimu, na wa kana warī wa thumarati, **20** na wa gatano warī wa onigithi, na wa gatandatū warī wa wakiki ūrīa mūtune, na wa mügwanja warī wa yakuti īrīa ūhaana thahabu, na wa kanana warī wa thabaricandi, na wa kenda warī wa yakuti īrīa ūhaana ngoikoni, na wa ikūmi warī wa wakiki ūrīa ūhaana nyeki nduru, na wa ikūmi na īmwe

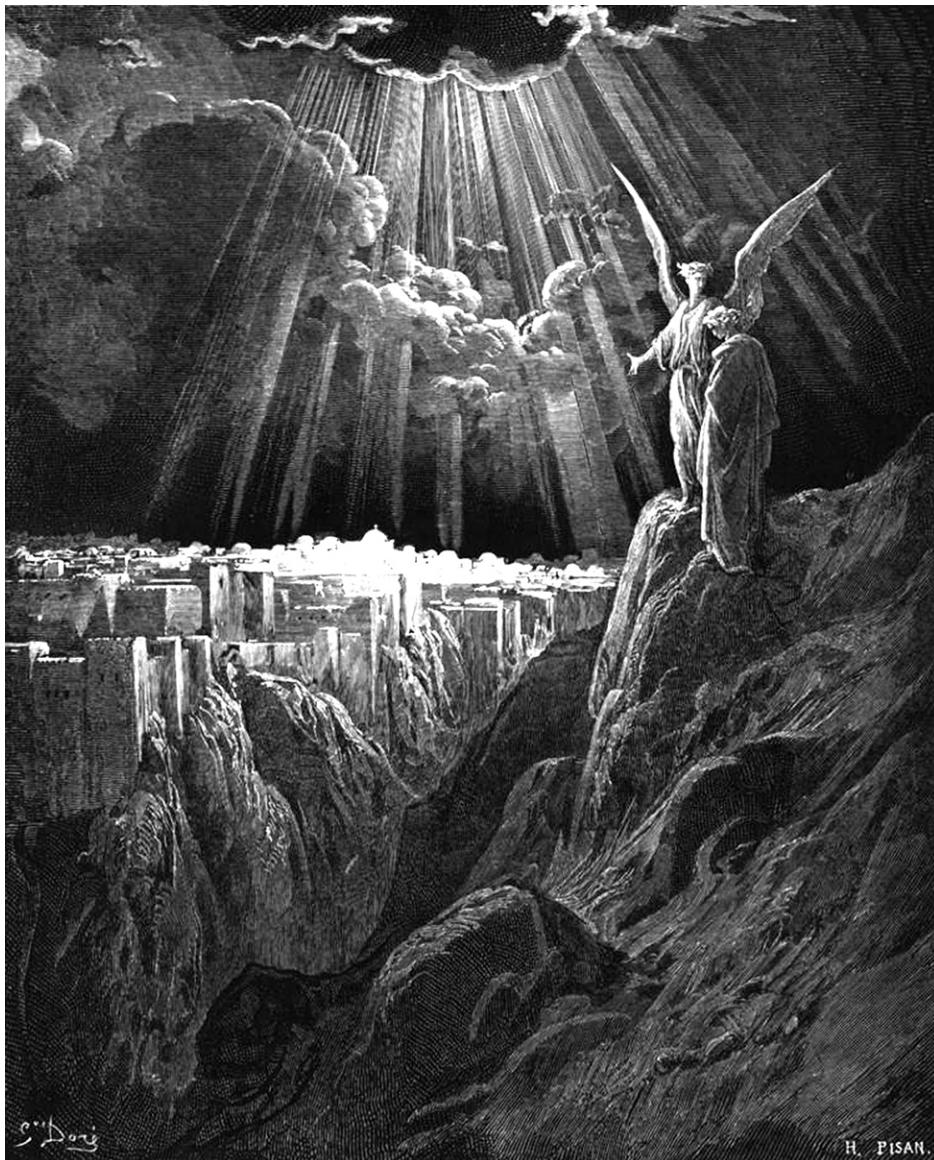
warī wa wakiki ūrīa wa bururu, na wa ikūmi na igīrī warī wa amethuthito. **21** Nacio ihingo iria ikūmi na igīrī nī ruru ikūmi na igīrī, o kīhingo gīathondeketwo na ruru ūmwe. Nayo njīra ūrīa nene ya itūūra rīu inene yarī ya thahabu therie, yonithanagia mwena ūrīa ūngī ta gīcicio. **22** Na gūtirī hekarū ndonire kūu itūūra-inī rīu inene, tondū Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe na Gatūrūme nīo hekarū yakuo. **23** Itūūra rīu inene rītibataire nī kwarīrwo nī riūa kana mweri, nīgūkorwo riiri wa Ngai nīurīheaga ūtheri, nake Gatūrūme nīwe tawa warīo. **24** Nacio ndūrīrī igaathiiaga na ūtheri warīo, nao athamaki a thī marehe riiri wao thiinī warīo. **25** Gūtirī mūthenya o na ūmwe ihingo ciarō ikaahingwo, nīgūkorwo kūu gūtigakorwo na ūtukū. **26** Na nīkuo makaarehe riiri na gītīo cia ndūrīrī. **27** Gūtirī kīndū gītarī gītheru gīgaatoonya itūūra rīu o narī, o na kana mūndū o wothe ūrīa wīkaga maūndū ma njono kana ma maheeni. O tiga arīa marīitwa mao mandikītwo ibuku-inī ūrīa ūrīa Gatūrūme ūrīa muoyo.

22 Ningī mūraika ūcio akīnyonia rūūrī rwa maaī ma muoyo, makembu na makahenia o ta gīcicio, rūgītherera ruumīte gītī-inī kīa ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme **2** rūikūrūkiire gatagatī ka njīra ūrīa nene ya itūūra inene. Mīena yeerī ya rūūrī rūu, o mwena warī na mūtī wa muoyo, naguo waciaraga matunda mīthemba ikūmi na ūrī, ūgaciaraga maciaro maguo o mweri. Namo mathangū ma mūtī ūcio maarī ma kūhonia andū a ndūrīrī. **3** Gūtigacooka kūgīa na kīrumi o na kīrkū. Gītī-kīa-ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme gīgaakorwo kūu thiinī wa itūūra inene, nacio ndungata ciake nīikamūtungatagīra. **4** Nacio nīkoonaga

ūthiū wake, narño rītwa rīake rīkandīkwo ithiithi-imī ciao.

5 Gūtigacooka kūgīa ūtukū. Nao matikabatario nī ūtheri wa tawa o na kana ūtheri wa riūa, nīgūkorwo Mwathani Ngai nīwe ūgaatuīka ūtheri wao. Nao magaathamaka tene na tene. (**aiōn g165**) **6** Nake mūraika ūcio akīnjīra atīrī, “Ciugo icio nī cia kwīhokwo, na nī cia ma. Nake Mwathani, o we Ngai wa maroho ma anabii, nīatūmire mūraika wake nīguo onie ndungata ciake maūndū marīa arī o nginya mekīke ica ikuhī.” **7** “Na rīrī, nīngūuka o narua! Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūrūmītie ciugo cia ūrathi ūrīa ūrī ibuku-inī rīrī.” **8** Niī, Johana-rī, nī niī ndaiguire na ngīona maūndū macio. Na rīrīa ndaarīkirie kūmaigua o na kūmona-rī, ngīgwa thī magūrū-inī ma mūraika ūcio wanyonagia maūndū macio ndīmūhooe. **9** No akīnjīra atīrī, “Tiga gwīka ūguo! O na nīi ndī ndungata hamwe nawe, na hamwe na ariū na aarī a thoguo arīa anabii, na arīa othe marūmītie ciugo cia ibuku rīrī. Hooya Ngai arī we!” **10** Agīcooka akīnjīra atīrī, “Ndūkahingīrīrie ciugo cia ūrathi wa ibuku rīrī, nīgūkorwo ihinda nīrīkuhīrīrie. **11** Mūndū ūrīa wīkaga ūrīu nīathiī na mbere gwīka ūrīu, nake ūrīa kīmaramari athīi na mbere na kūmaramara; na ūrīa wīkaga ūrīa kwagīrīire athīi na mbere gwīka ūrīa kwagīrīire; ningī ūrīa mūtheru agīthīi na mbere gūtuīka mūtheru.” **12** “Na rīrī, ngūuka o narua! Nakīo kīheo gīakwa ndī nakīo, na ngaahe o mūndū kūringana na ūrīa aneeka. **13** Niī nī niī Alifa na Omega, wa Mbere na wa Kūrigīrīria, ningī Kīambīrīria o na Kīrīkīro. **14** “Kūrathimwo-rī, nī arīa mathambītie nguo ciao, nīguo magīe na rūtha rwa gūkinya mūtī-inī wa muoyo na

matoonyere ihingo-inĩ makinye thĩnĩ wa itũũra rĩu. **15**
Nakuo kuu nja gûgaikarwo nĩ magui, na arogi, na ahûûri
ûmaraya, na oragani, na ahooi mîhianano, na mûndû
ûrĩa wothe wendete maûndû ma maheeni na akamekaga.
16 “Niĩ, Jesû, nîndûmîte mûraika wakwa agûkinyîrie ūira
ûyû nî ûndû wa makanitha. Niĩ nî niĩ Thuuna na Rûciaro
rwa Daudi, na nî niĩ Njata ûrĩa ngengu ya Rûciinî tene.” **17**
Nake Roho o na mûhiki mekuuga atîrî, “Üka!” Nake ûrĩa
ûkûigua nîoige atîrî, “Üka!” Mûndû o wothe mûnyootu,
nîoke; na ûrĩa wothe ûkwenda, nîamûkîre kîheo kîrĩa kîa
maaî ma muoyo, atekûgûra. **18** Ngûkaania mûndû o wothe
ûrĩa ûkûigua ciugo cia ûrathi wa ibuku rîirî atîrî: Mûndû
o wothe angîciongerera ûndû, Ngai nîakamuongerera
mîthiro ûrĩa ïtaarîirio thînî wa ibuku rîirî. **19** Na mûndû
o na ûrîkû angîkeeheria ciugo thînî wa ibuku rîirî rîa
ûrathi, Ngai nîakamwehereria igai rîake kuuma mûtî-inî
wa muoyo, o na kuuma itûûra-inî rîu itheru, iria itaarîirio
thînî wa ibuku rîirî. **20** Ürĩa ūroimbûra maûndû macio
ekuuga atîrî, “Íí nîguo, ngûûka o narua.” Ameni. Üka,
Mwathani Jesû! **21** Wega wa Mwathani Jesû ūrogîa na
andû a Ngai. Ameni.

Ngiona Itūura rīrīa ltheru, Jerusalemu rīrīa njerū, rīgūkūrūka riūmīte igūrū kwa Ngai, rīhaarīrio ta mūhiki agemeirio mūthuuriwe. Ningī ngīgua mūgambo mūnene uumīte gītī-inī-kīa-ūnene, ūkiuga atīrī, "Rīu gīkaro Kīa Ngai kīrī hamwe na andū, nake nēgūtūrānia nao. Megūtuīka andū ake, nake Ngai we Mwene arīkoragwo hamwe nao, na atuīke Ngai wao.

Kūguūrīrio 21:2-3

Reader's Guide

Kikuyu at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Kikuyu at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gikuyu---Kikuyu/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31	Atūmwō 3:21	1 Petero 1:25
Aroma 10:7	Atūmwō 15:18	1 Petero 4:11
Kūguūrīrio 9:1	Aroma 1:25	1 Petero 5:11
Kūguūrīrio 9:2	Aroma 9:5	2 Petero 3:18
Kūguūrīrio 9:11	Aroma 11:36	1 Johana 2:17
Kūguūrīrio 11:7	Aroma 12:2	2 Johana 1:2
Kūguūrīrio 17:8	Aroma 16:27	Judasi 1:13
Kūguūrīrio 20:1	1 Akorinito 1:20	Judasi 1:25
Kūguūrīrio 20:3	1 Akorinito 2:6	Kūguūrīrio 1:6
	1 Akorinito 2:7	Kūguūrīrio 1:18
	1 Akorinito 2:8	Kūguūrīrio 4:9
	1 Akorinito 3:18	Kūguūrīrio 4:10
	1 Akorinito 8:13	Kūguūrīrio 5:13
	1 Akorinito 10:11	Kūguūrīrio 7:12
	2 Akorinito 4:4	Kūguūrīrio 10:6
	2 Akorinito 9:9	Kūguūrīrio 11:15
	2 Akorinito 11:31	Kūguūrīrio 14:11

aïdios

Aroma 1:20	
Judasi 1:6	

aiōn

Mathayo 12:32	
Mathayo 13:22	
Mathayo 13:39	
Mathayo 13:40	
Mathayo 13:49	
Mathayo 21:19	
Mathayo 24:3	
Mathayo 28:20	
Mariko 3:29	
Mariko 4:19	
Mariko 10:30	
Mariko 11:14	
Luka 1:33	
Luka 1:55	
Luka 1:70	
Luka 16:8	
Luka 18:30	
Luka 20:34	
Luka 20:35	
Johana 4:14	
Johana 6:51	
Johana 6:58	
Johana 8:35	
Johana 8:51	
Johana 8:52	
Johana 9:32	
Johana 10:28	
Johana 11:26	
Johana 12:34	
Johana 13:8	
Johana 14:16	
	Atūmwō 3:21
	Atūmwō 15:18
	Aroma 1:25
	Aroma 9:5
	Aroma 11:36
	Aroma 12:2
	Aroma 16:27
	1 Akorinito 1:20
	1 Akorinito 2:6
	1 Akorinito 2:7
	1 Akorinito 2:8
	1 Akorinito 3:18
	1 Akorinito 8:13
	1 Akorinito 10:11
	2 Akorinito 4:4
	2 Akorinito 9:9
	2 Akorinito 11:31
	Agalatia 1:4
	Agalatia 1:5
	Aefeso 1:21
	Aefeso 2:2
	Aefeso 2:7
	Aefeso 3:9
	Aefeso 3:11
	Aefeso 3:21
	Aefeso 6:12
	Afilipi 4:20
	Akolosai 1:26
	1 Timotheo 1:17
	1 Timotheo 6:17
	2 Timotheo 4:10
	2 Timotheo 4:18
	Tito 2:12
	Ahibirania 1:2
	Ahibirania 1:8
	Ahibirania 5:6
	Ahibirania 6:5
	Ahibirania 6:20
	Ahibirania 7:17
	Ahibirania 7:21
	Ahibirania 7:24
	Ahibirania 7:28
	Ahibirania 9:26
	Ahibirania 11:3
	Ahibirania 13:8
	Ahibirania 13:21
	1 Petero 1:23

aiōnios

Mathayo 18:8	
Mathayo 19:16	
Mathayo 19:29	
Mathayo 25:41	
Mathayo 25:46	
Mariko 3:29	
Mariko 10:17	
Mariko 10:30	
Luka 10:25	
Luka 16:9	
Luka 18:18	
Luka 18:30	
Johana 3:15	
Johana 3:16	
Johana 3:36	
Johana 4:14	
Johana 4:36	
Johana 5:24	
Johana 5:39	
Johana 6:27	
Johana 6:40	
Johana 6:47	
Johana 6:54	
Johana 6:68	
1 Petero 1:25	

Johana 10:28
Johana 12:25
Johana 12:50
Johana 17:2
Johana 17:3
Atūmwō 13:46
Atūmwō 13:48
Aroma 2:7
Aroma 5:21
Aroma 6:22
Aroma 6:23
Aroma 16:25
Aroma 16:26
2 Akorinitho 4:17
2 Akorinitho 4:18
2 Akorinitho 5:1
Agalatia 6:8
2 Athesalonike 1:9
2 Athesalonike 2:16
1 Timotheo 1:16
1 Timotheo 6:12
1 Timotheo 6:16
2 Timotheo 1:9
2 Timotheo 2:10
Tito 1:2
Tito 3:7
Filemona 1:15
Ahibirania 5:9
Ahibirania 6:2
Ahibirania 9:12
Ahibirania 9:14
Ahibirania 9:15
Ahibirania 13:20
1 Petero 5:10
2 Petero 1:11
1 Johana 1:2
1 Johana 2:25
1 Johana 3:15
1 Johana 5:11
1 Johana 5:13
1 Johana 5:20
Judasī 1:7
Judasī 1:21
Kūguūrīrio 14:6

eleēsē

Aroma 11:32

Geenna

Mathayo 5:22
Mathayo 5:29
Mathayo 5:30
Mathayo 10:28
Mathayo 18:9
Mathayo 23:15
Mathayo 23:33
Mariko 9:43*

Mariko 9:45
Mariko 9:47
Luka 12:5
Jakubu 3:6
Hadēs
Mathayo 11:23
Mathayo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Atūmwō 2:27
Atūmwō 2:31
1 Akorinitho 15:55
Kūguūrīrio 1:18
Kūguūrīrio 6:8
Kūguūrīrio 20:13
Kūguūrīrio 20:14

Limnē Pyr

Kūguūrīrio 19:20
Kūguūrīrio 20:10
Kūguūrīrio 20:14
Kūguūrīrio 20:15
Kūguūrīrio 21:8

Sheol

Kiāmbīrīria 37:35
Kiāmbīrīria 42:38
Kiāmbīrīria 44:29
Kiāmbīrīria 44:31
Ndari 16:30
Ndari 16:33
Gūcookerithia 32:22
1 Samūeli 2:6
2 Samūeli 22:6
1 Athamaki 2:6
1 Athamaki 2:9
Ayubu 7:9
Ayubu 11:8
Ayubu 14:13
Ayubu 17:13
Ayubu 17:16
Ayubu 21:13
Ayubu 24:19
Ayubu 26:6
Thaburi 6:5
Thaburi 9:17
Thaburi 16:10
Thaburi 18:5
Thaburi 30:3
Thaburi 31:17
Thaburi 49:14
Thaburi 49:15
Thaburi 55:15
Thaburi 86:13
Thaburi 88:3
Thaburi 89:48

Thaburi 116:3
Thaburi 139:8
Thaburi 141:7
Thimo 1:12
Thimo 5:5
Thimo 7:27
Thimo 9:18
Thimo 15:11
Thimo 15:24
Thimo 23:14
Thimo 27:20
Thimo 30:16
Kohelethu 9:10
Rwimbo 8:6
Isaia 5:14
Isaia 7:11
Isaia 14:9
Isaia 14:11
Isaia 14:15
Isaia 28:15
Isaia 28:18
Isaia 38:10
Isaia 38:18
Isaia 57:9

Ezekieli

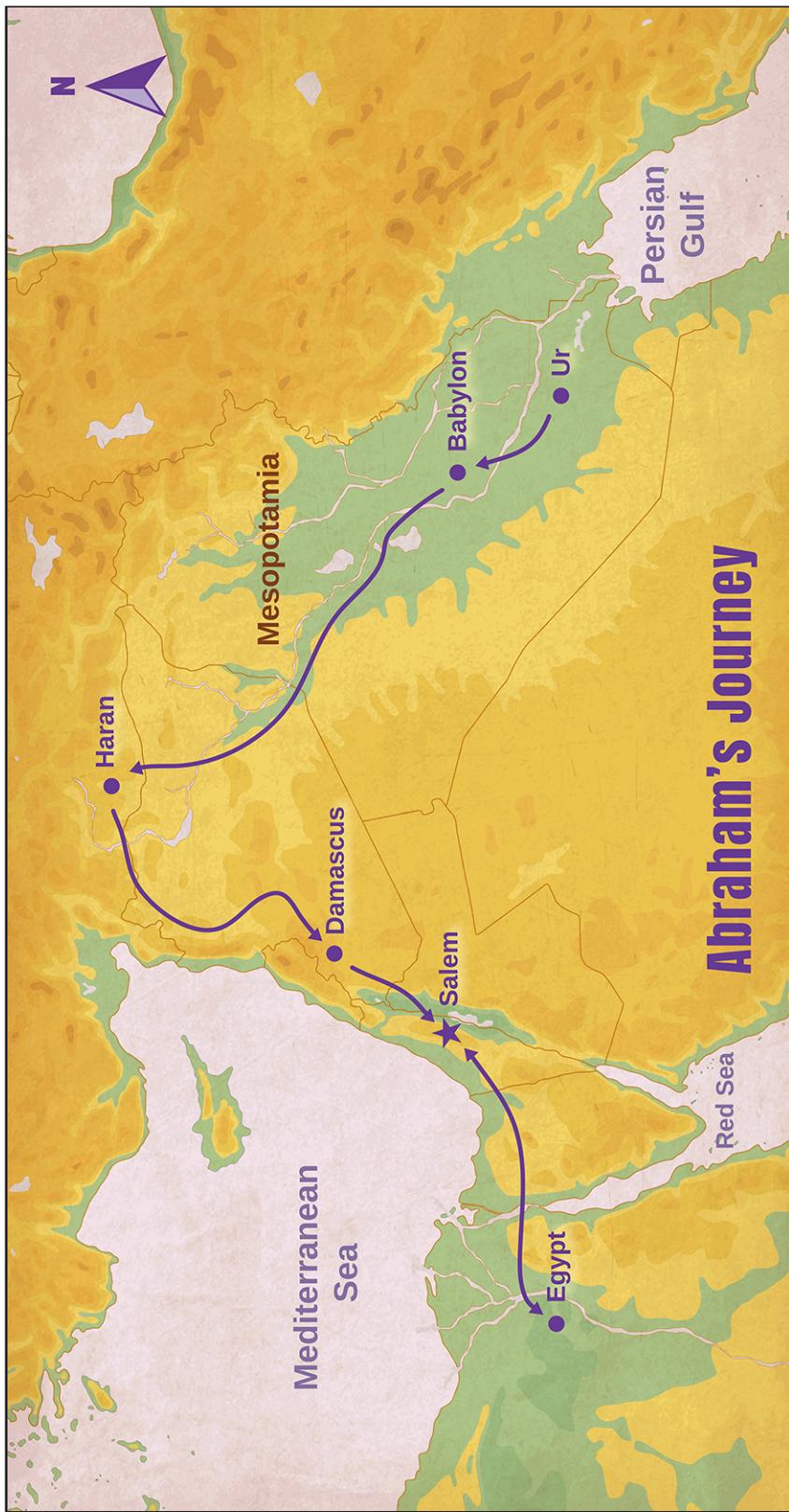
Ezekieli 31:15
Ezekieli 31:16
Ezekieli 31:17
Ezekieli 32:21
Ezekieli 32:27
Hosea 13:14
Amosi 9:2
Jona 2:2
Habakuku 2:5

Tartaroō

2 Petero 2:4

Questioned

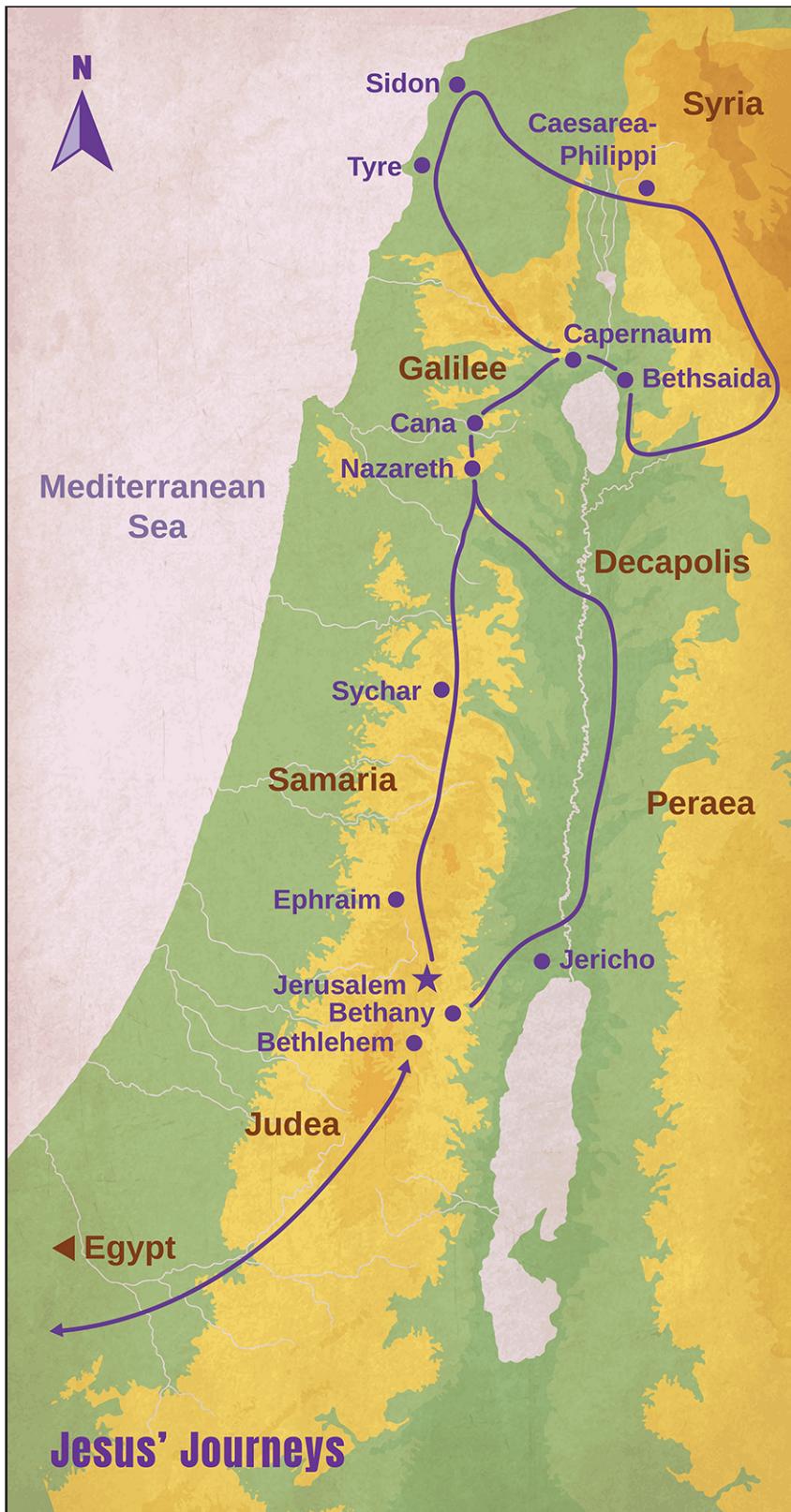
2 Petero 2:17

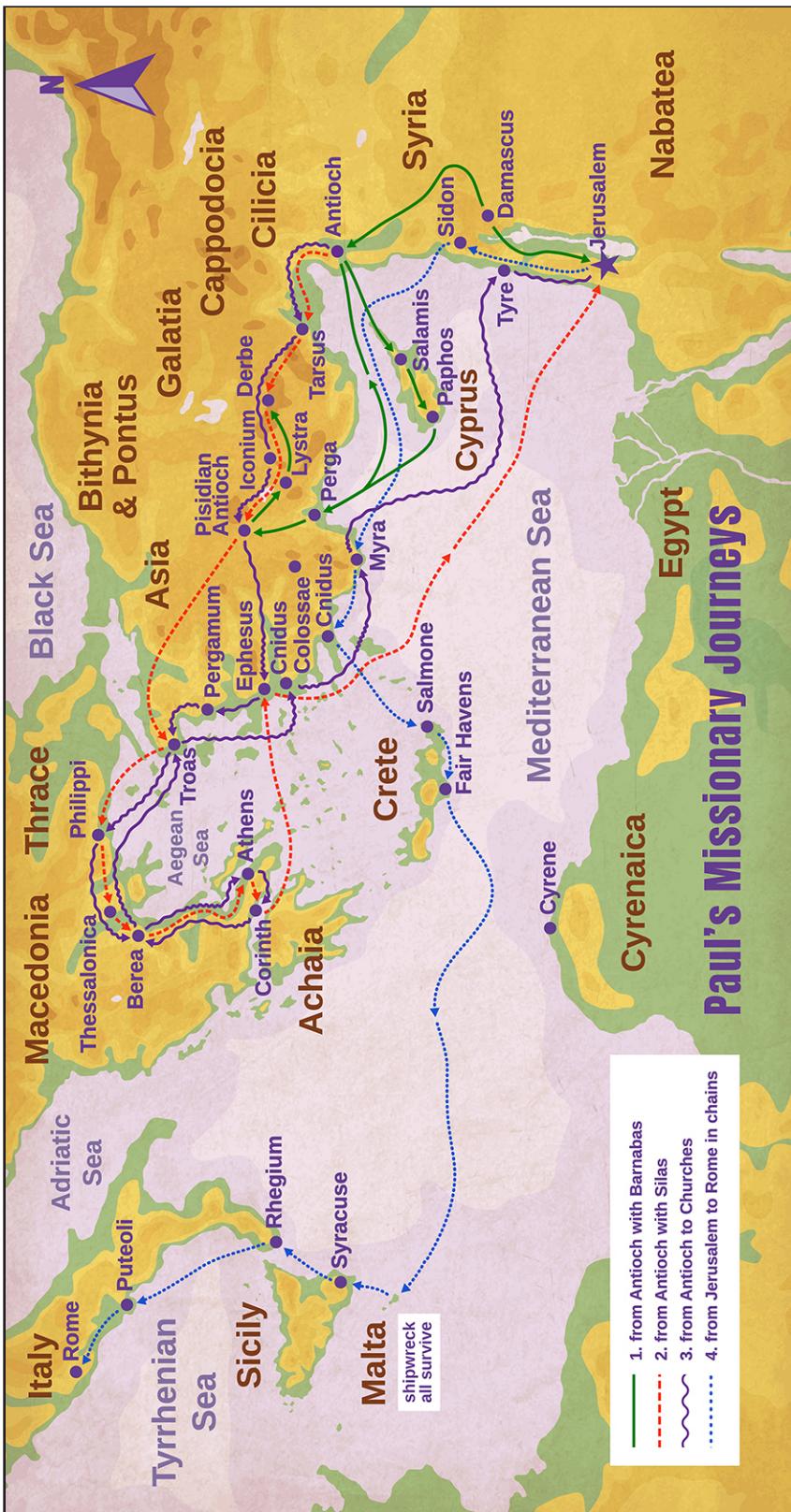
Ni ūndū wa gwīlikia-ři, Iburahīmu ūřā eetinwo aħħi bñuri ūřā aħħaqnu ċuukke igħajnej, nħathkire na aġiħi, o na akonu ndaamenyagħa kūřa aathha - Ahħibbaria 11.8

Rīřa Filařni aarekereirie andū a Israeli matħi-f. Ngai ndaamatongoreiie njiřa-in ja kħiñukira buri u wa Aflisti, o na għutka īyo njiřa iż-żira nguhi. Ngiġikorwo Ngai oqjje atif, "Mangjemanha na mbaara-f, maahora kwiċċi kwo, macokek buri uwa Misri." - Thaħma 13:17

Ngūkōnwo o na Mūñū wa Mūñū ndookire gūtungatīmo, no ookire gūtungata na arute muoyo wake nīguo arīne thogora wa gūkūra andū aingī. - Matiko 10:45

Nf nī Paūlū, ndungata ya Kristū Jesū, o nī njīmīwo ndukē mūtūmō, na ngāmūmō hunjagie Ūhoro-ūrā-Mwega wa Ngai, - Aroma 1.1

Creation 4004 B.C.

- Adam and Eve created
Tubal-cain forges metal
- Enoch walks with God
- Methuselah dies at age 969
- God floods the Earth
- Tower of Babel thwarted
- Abraham sojourns to Canaan
- Jacob moves to Egypt
- Moses leads Exodus from Egypt
- Gideon judges Israel
- Ruth embraces the God of Israel
- David installed as King
- King Solomon builds the Temple
- Elijah defeats Baal's prophets
- Jonah preaches to Nineveh
- Assyrians conquer Israelites
- King Josiah reforms Judah
- Babylonians capture Judah
- Persians conquer Babylonians
- Cyrus frees Jews, rebuilds Temple
- Nehemiah rebuilds the wall
- Malachi prophesies the Messiah
- Greeks conquer Persians
- Seleucids conquer Greeks
- Hebrew Bible translated to Greek
- Maccabees defeat Seleucids
- Romans subject Judea
- Herod the Great rules Judea**

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- Jim Elliot martyrdom in Ecuador
- John Williams reaches Polynesia
- Zinzendorf leads Moravian mission
- Japanese kill 40,000 Christians
- Jesuits reach Mexico
- Martin Luther leads Reformation
- Gutenberg prints first Bible
- Franciscans reach Sumatra
- Ramon Llull trains missionaries
- Crusades tarnish the church
- The Great Schism
- Adalbert martyrdom in Prussia
- Bulgarian Prince Boris converts
- Boniface reaches Germany
- Alopen reaches China
- Longinus reaches Alodia / Sudan
- Saint Patrick reaches Ireland
- Carthage ratifies Bible Canon
- Ulfila reaches Goth / Romania
- Nicæa proclaims God is Trinity
- Denis reaches Paris, France
- Tertullian writes Christian literature
- Titus destroys the Jewish Temple
- Paul imprisoned in Rome, Italy
- Thomas reaches Malabar, India
- Peter reaches Gentile Cornelius
- Holy Spirit empowers the Church**

Jesus Christ born 4 B.C.
(The Annals of the World, James Usher)

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

		When?						
		Innocence		Fallen		Glory		
	Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
God	Father	God's Perfect Fellowship	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16	Pre-Incarnate, John 8:58 Everywhere, Psalm 139:7	Incarnate, John 1:14 Indwelling Believers, John 14:17	Paradise, Luke 23:43	God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City
	Son	John 10:30						All Restored Acts 3:21
	Holy Spirit							
	Living Mankind							
	Deceased Believing Mankind							
	Deceased Unbelieving Mankind							
	Holy Angels							
	Imprisoned Angels							
	Fugitive Angels							
	First Beast Demon							
	False Prophet Demon							
	Satan							
		Who?						
		Angels		Fallen Angels		Fallen Angels		
		Thalaasa, Rev 20:13		Prepared for the Devil and his Angels		Prepared for the Devil and his Angels		
		Rebelling Against Christ		Lake of Fire Revelation 19:20		Lake of Fire Revelation 19:20		
		Accusing Mankind		Mat 25:41 Rev 20:10		Mat 25:41 Rev 20:10		
		1 Peter 5:8 and Revelation 12:10		Abyss Revelation 20:2		Abyss Revelation 20:2		

Destiny

Kikuyu at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail,*" Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up,*" Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid,*" because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump,*" Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Nī āndū ûcio thī mūgatūme andū a ndūññ ciøhe matūñre arutwo akva, mūk'mabatithadja thīññ wa rīñwa rīñña Roho Mātheru, - Mathayo 28:19